ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟ
ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΜΕ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΩΣΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΟ
ΣΥΝΩΝΥΜΩΝ - ΑΝΤΙΘΕΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΑΚΡΩΝΥΜΙΩΝ

Με αξιοποίηση τού γλωσσικού αρχείου τού Σπουδαστηρίου Γλωσσολογίας τού Πανεπιστημίου Αθηνών

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ Ε.Π.Ε.
ΑΘΗΝΑ 2002

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΓΝΩΣΤΟΥΣ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΟΥΣ
ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΠΟΥ
ΠΕΡΑΣΑΝ ΕΝΑ ΚΟΜΜΑΤΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥΣ
ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΗΜΑΣΙΑ, ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ
ΜΕ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΣΤΟΧΑΣΤΗΚΕ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΤΗΚΕ Ο
ΕΛΛΗΝΑΣ

Στην έκδοση τού επιστημονικού έργου «Λεξικό τής Νέας Ελληνικής Γλώσσας» τού καθηγητή Γ Μπαμπινιώτη πολύτιμη βοήθεια προσέφεραν οι

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

Τράπαλης Γεώργιος
Λυκιαρδόπουλος Νικόλαος
Μωυσιάδης Θεόδωρος
Τσαγκαράκη Ειρήνη
Γαλαίος Ιωάννης

Δημοπούλου Βαρβάρα
Ιακώβου Μαρία
Καρτάλου Αθηνά
Φιλιππάτου Μαρία

Φάρου Σπυριδούλα
Μπαμπινιώτη Φλωρίτα
Αννίνου Τζένη

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Τράπαλης Γεώργιος
Μωυσιάδης Θεόδωρος

Φράγκου-Κικίλια Ρίτσα
Δημάρατος Φίλιππος +
Χωραφάς Ευστράτιος

Λουτριανάκη Ευαγγελία
Βολτή Λίντα
Μπαμπινιώτη Φλωρίτα

Διόρθωση τυπογραφικών δοκιμίων
Σουλτάνης Παναγιώτης Ακριτίδου Αριστέα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ:**ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΕ**

Μεσολογγίου 16, 163 42 Αθήνα Τηλ..
210.99.65.443-210.99 26.676 Fax 210 99 61
649 Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: info@lexjcon
gr sales@lexicon gr Ιστότοπος:
www.lexicon.gr **ISBN 960-86190-1-7**

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ: **Απρίλιος 1998** ***Επανεκτύπωση: Ιούλιος***

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ: **Ιανουάριος 2002** ***Α Ανατύπωση με διορθώσεις. Απρίλιος 2003 Β' Ανατύπωση με πολλές βελτιώσεις: Οκτώβριος 2004***

©Copyright ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΕ
Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά τον Ν 2121/1993 ***Και*** *κατά τη Διεθνή Σύμβαση τής Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν J00/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική ή μερική. η παρα- φρασμένη ή διασκευασμένη απόδοση τού περιεχομένου (λημμάτων, σχολίων και πινάκων) του παρόντος Λεξικού με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό. φωτοτυπικό, ηχογράφησης κλπ χωρίς γραπτή άδεια τού εκδότη*

Γενική επιμέλεια έκδοσης
▼ Γεώργιος Ίσιβεριώτης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αντί Προλόγου	**11**
Πρόλογος β' έκδοσης	**13**
Η ελληνική γλώσσα	**15**
Η δομή τού λεξικού	**25**
Οι λέξεις τού λεξικού (τα «λήμματα»)	**25**
Δομή τού λήμματος	**26**
Γραμματικές πληροφορίες	**27**
Οι σημασίες των λημμάτων	**29**
Συνώνυμα - αντώνυμα (αντίθετα)	**32**
Ετυμολογία	**32**
Σχόλια	**34**
Ορθογραφία	**37**
Βραχυγραφίες	**38**
Σύμβολα	**40**
ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ: Α - Ω	**41**
Λεξικογραφικό Επίμετρο: Τα λεξικά τής Νέας Ελληνικής	**2007**

ΟΔΗΓΟΣ

Το παρόν λεξικό περιέχει σημαντικούς Πίνακες και πληθώρα γλωσσικών Σχολίων* για τη χρήση τής ελληνικής γλώσσας. Πρόκειται για Πίνακες και Σχόλια (βλ. και σ. 34), που για πρώτη φορά βρίσκει κανείς σε ελληνικό λεξικό. Με τους Πίνακες ο αναγνώστης αποκτά εποπτεία διαφόρων συνόλων από πληροφορίες, οι οποίες δεν μπορούν να περιληφθούν σε μεμονωμένα λήμματα, ενώ με τα εκτενή Σχόλια ενημερώνεται για ουσιώδη ζητήματα τής ελληνικής γλώσσας.

ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

λέξεις με προβλήματα ορθογραφίας *(σ 271)*
μονοτονικό-πολυτονικό *(σ 775)*
συλλαβισμός
ανώμαλα ρήματα *(σ 539)*
ομόηχα *(σ 254)*
παρώνυμα *(σ 135η)*
ινδοευρωπαϊκές γλώσσες *(σ 779)*
αριθμοί, αριθμητικά *(σ 275)*
προθέσεις *(σ 1479)*
βαθμοί στρατιωτικών *(σ 340)*
νομίσματα διαφόρων χωρών *(σ 1190)*
περιοδικός πίνακας στοιχείων *(σ 1382)*
δικαστήρια *(σ 508)*
πίνακας εξελληνισμένων λέξεων *(σ 627)*

ΕΚΤΕΝΗ ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

(αναφέρονται ενδεικτικά από το πλήθος των Σχολίων τού Λεξικού)

γλώσσα
διάλεκτος - ιδιώματα *(σ 486)*
αργκό
γαλλισμοί
αντιδάνεια
Έλληνες - Γραικοί - Ρωμιοί *(σ 589)*
μακεδονική γλώσσα *(σ 1038)*
Βλάχοι
Τσιγγάνοι
γραφή
αρκτικόλεξα
εισαγωγικά
αλφάβητο
δασυνόμενες λέξεις *(σ 454)*
γραμματική
άρθρο
προσωπικές αντωνυμίες *(σ 1500)*
υποκοριστικά
ποιόν ενεργείας *(σ 1437)*
αύξηση ρημάτων *(σ 315)*
προστακτική μετοχή
απαρέμφατο
προτασιακά επιρρήματα *(σ 65V*
αποθετικά ρήματα *(σ 240)*
άρνηση
λεξικό
ερωτηματικές προτάσεις *(σ 675)*
λέξεις από κύρια ονόματα *(σ 976)*
ονόματα μηνών *(σ 1097)*
ιεραρχία - προσφωνήσεις
κληρικών *(σ 902)*
άγιος
ενδυμασία
λαμβάνω έχω κάνω αλεξι- χρήματα χρηματιστήριο
εγώ - εδώ - τώρα *(σ 548)*
προφορά
δίφθογγοι - διγράμματα *(σ 517)*
συνίζηση
έκκρουση
ανομοίωση
μεταπτώσεις
έκταση συνθέτων *(σ 1706)*
-pp.
-ία, -ια
-ήσιος
-αίνω
ευρό / εύρο - ευρώ
-ων, -ων, -ον

* *Οι Πίνακες και τα γλωσσικά Σχόλια έχουν ενταχθεί στα οικεία λήμματα (π.χ. το Σχόλιο* **γλώσσα** *βρίσκεται στο λήμμα* γλώσσα Λ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Η υποδοχή τής Α έκδοσης τού Λεξικού από το αναγνωστικό κοινό υπήρξε εντυπωσιακή. Οι αναγνώστες αγκάλιασαν το έργο και βρήκαν, όπως φαίνεται, σε αυτό ό,τι κι εμείς επιδιώξαμε με την έκδοσή του: ένα έργο που να βοηθάει τον αναγνώστη να λύνει τις γλωσσικές απορίες του σχετικά με τη σημασία, την ορθογραφία και τη χρήση των λέξεων ένα έργο που να του εξηγεί τα πράγματα και να τον διδάσκει με τον τρόπο του ·ένα έργο που να διαβάζεται και να δίνει χρήσιμες και ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τη γλώσσα μας σ'ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων, από τον πιο απλό αναγνώστη (μαθητή τού σχολείου) μέχρι τον πιο απαιτητικό (φοιτητή, εκπαιδευτικό, επιστήμονα, δάσκαλο τής γλώσσας κ.ά.).

Αισθανόμαστε την ανάγκη να ευχαριστήσουμε θερμά τους πραγματικά πολυπληθείς αναγνώστες τού Λεξικού για την πρωτοφανή ανταπόκρισή τους σ' ένα επιστημονικό, πρώτα και πάνω απ'όλα, λεξικογραφικό έργο όπου αποτυπώθηκαν με γνώση και με τόλμη η δύναμη, ο πλούτος και η πραγματικότητα τής Νέας Ελληνικής γλώσσας. Να ευχαριστήσουμε επίσης θερμά τους πολλούς αναγνώστες που αισθάνθηκαν την ανάγκη να επικοινωνήσουν ποικιλοτρόπως μαζί μας, για να μας συγχαρούν, να μας ενθαρρύνουν και να διατυπώσουν ποικίλες παρατηρήσεις. αρκετές από τις οποίες αξιοποιήθηκαν στο Λεξικό. Η ίδια αναγνώριση έχει προέλθει και από τον Τύπο, έντυπο και ηλεκτρονικό, που συστηματικά παραπέμπει στο Λεξικό μας ως πηγή εγκυρότητας για τις λέξεις τής γλώσσας μας.

Η Β' έκδοση διαφέρει σημαντικά από την Α έκδοση. Πολλά νέα λήμματα έχουν προστεθεί. Λήμματα έχουν αναδιαρθρωθεί. έχουν συμπληρωθεί ή έχουν αναθεωρηθεί. Νέα σχόλια έχουν προστεθεί. Νέες ετυμολογίες ή πρόσθετες ετυμολογικές πληροφορίες έχουν εισαχθεί σε πολλά λήμματα. Γενικότερα, το λεξικογραφικό υλικό τής Α έκδοσης έχει εμπλουτιστεί και έχει ανανεωθεί. Ο απαραίτητος χώρος για το πρόσθετο υλικό, ώστε να μην αυξηθεί ο όγκος τού Λεξικού, εξοικονομήθηκε με τη διεύρυνση των διαστάσεων των τυπογραφικών στηλών και με συμπυκνώσεις των λεξικογραφικών πληροφοριών, όπου ήταν δυνατόν Με δυο λόγια, η Β' έκδοση αποτελεί μια σημαντικά ανανεωμένη και εμπλουτισμένη έκδοση, πολύ πέρα από τις απλές διορθώσεις λαθών που είχαν γίνει στις ανατυπώσεις τής Α έκδοσης.

Οι εκδότες ενός έργου, και μάλιστα ενός Λεξικού τής έκτασης και τής σημασίας τού «Λεξικού τής Νέας Ελληνικής Γλώσσας» τού Γ. Μπαμπινιώτη, μπορούν να πουν ορισμένα πράγματα τα οποία «δεν πάνε» στο στόμα τού συγγραφέα. Έτσι, δεν διστάζουμε να πούμε στον αναγνώστη ότι κρατάει στα χέρια του το πρώτο, απολύτως σύγχρονο, εκτενές, πλήρες και με γλωσσολογικές προδιαγραφές συντεταγμένο λεξικό τής Νέας Ελληνικής. Ένα λεξικό γραμμένο από γλωσσολόγους για το ευρύτερο κοινό, για κάθε Έλληνα αναγνώστη, ανεξαρτήτως ηλικίας και μόρφωσης, επαγγέλματος και γραμματικών γνώσεων, από τον μαθητή τού σχολείου μέχρι τον επιστήμονα. Είναι δηλ. ένα λεξικό για όλους, βοήθημα για κάθε προσεκτικό και ευαίσθητο χρήστη τής σύγχρονης γλώσσας μας, ο οποίος θέλει να ξέρει πώς, πότε, μερικές φορές και γιατί θα χρησιμοποιήσει αυτήν ή εκείνη τη λέξη Η πληροφόρηση τού αναγνώστη με τρόπο απλό και κατανοητό για το ακριβές σημασιολογικό περιεχόμενο μιας λέξης, για τη σωστή χρήση της, για το πώς είναι σωστό να γράφεται, για τη διαφορά της από άλλες παρεμφερούς σημασίας λέξεις, για την προέλευση τής λέξης κ.λπ είναι κύριο χαρακτηριστικό τού παρόντος Λεξικού, το οποίο επιδιώξαμε να αποτελέσει ένα εύχρηστο βοήθημα για τις πραγματικές ανάγκες τής γλωσσικής επικοινωνίας τού Έλληνα.

Καλούμε τον αναγνώστη να προσέξει τρία κύρια και ξεχωριστά χαρακτηριστικά αυτού τού Λεξικού: Πρώτον, τα Σχόλια που καθιστούν το Λεξικό πολύτιμο εργαλείο για τις γνώσεις που προσφέρει ως προς την προσεγμένη και σωστή χρήση των λέξεων. Τέτοια σχόλια, απόρροια τής πείρας και τής γνώσης τού καθηγητή Γ. Μπαμπινιώτη, δεν θα βρει ο αναγνώστης σε άλλο ελληνικό λεξικό. Δεύτερον, τη δομή και την τυπογραφική εμφά

νιση τού Λεξικού που βοηθούν τον αναγνώστη να μπορεί να διακρίνει με την πρώτη κιόλας ματιά τη «φυσιογνωμία» κάθε λήμματος, δηλ. τη διάρθρωσή του και τη θέση κάθε πληροφορίας που αναζητεί. Τρίτον; την ετυμολογία όλων των λέξεων τής σύγχρονης γλώσσας, κι όταν ακόμα είναι αρχαίες, πράγμα που ικανοποιεί την έμφυτη περιέργεια όλων να γνωρίσουν την προέλευση μιας λέξης.

Οι ευχαριστίες μας στον καθηγητή κ. Γεώργιο Μπαμπινιώτη και σε όλους όσοι συνεργάστηκαν μαζί του για να φτάσει το Λεξικό στην τελική του μορφή είναι ειλικρινείς και θερμές, γιατί πιστεύουμε ότι με την πείρα και την εγκυρότητά του έδωσε ένα έργο που θα βοηθήσει αποφασιστικά στην καλύτερη γνώση και χρήση τής ελληνικής γλώσσας.

Ιανουάριος 2002 ΚΕΝΤΡΟ ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΕ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β' ΕΚΔΟΣΗΣ

Από την επομένη τής κυκλοφορήσεως τής πρώτης έκδοσης τού παρόντος «Λεξικού τής Νέας Ελληνικής Γλώσσας», από τον Απρίλιο τού 1998, άρχισε η εργασία για την προετοιμασία τής δεύτερης έκδοσης, η οποία ολοκληρώθηκε στα τέλη τού 2001. Εκτός από τον όγκο τής δικής μας συγγραφικής εργασίας, πολλά χρειάστηκε ακόμη να γίνουν με τη βοήθεια πολλών, αφού το Λεξικό ως καταγραφή ενός ζωντανού, δυναμικού και εξελισσόμενου οργανισμού, ως καταγραφή τής γλώσσας των Ελλήνων, οφείλει να παρακολουθεί και να καταγράφει αδιαλείπτως τη δυναμική έκφραση τού προφορικού και γραπτού λόγου των ομιλητών τής ελληνικής γλώσσας. Και αυτό είναι έργο τιτάνειο, αλλά, ευτυχώς, όχι σισύφειο. Μπορούμε, μετά λόγου γνώσεως, να διαβεβαιώσουμε ότι η σύγχρονη γραπτή και προφορική έκφραση των Ελλήνων έχει αποτυπωθεί στην πραγματική της έκταση και, επιστημονικώς, με τον καλύτερο δυνατό και υπεύθυνο τρόπο μέσα στις σελίδες τού Λεξικού που κρατεί ο αναγνώστης στα χέρια του.

Το παρόν Λεξικό, με τον τεράστιο μόχθο που καταβλήθηκε για την εκπόνησή του, με την επιστημονική εγκυρότητά του, με τη σύλληψη και την οργάνωση τού έργου μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια τής δομής του και, κυρίως, με την ποιότητα τής σύνταξης των λημμάτων του (ορισμών - παραδειγμάτων - σχολίων - πινάκων), καθιερώθηκε στη συνείδηση των Ελλήνων αναγνωστών και των ξένων μελετητών τής γλώσσας μας. Επιπλέον, έγινε απαραίτητο βοήθημα για όσους μιλούν και γράφουν την Ελληνική, καθώς και σταθερό σημείο αναφοράς, οσάκις γίνεται λόγος για την ορθότητα μιας σημασίας, για την ορθή γραφή μιας λέξης ή για το αν υπάρχει, αν λέγεται ή και πώς χρησιμοποιείται στον λόγο αυτή ή εκείνη η ελληνική λέξη. Το πραγματικό αυτό γεγονός δικαίωσε τον μόχθο και τις προσδοκίες τού συγγραφέα, αλλά γέννησε συγχρόνως σ' αυτόν την υποχρέωση να συνεχίσει χωρίς καθυστέρηση την προσπάθεια συμπλήρωσης τού έργου με νέο λεξιλογικό υλικό για την επιδίωξη τής ακόμη μεγαλύτερης βελτίωσης τού έργου με νέες ή επιπρόσθετες λεξικογραφικές πληροφορίες.

Η γενικότερη εκτίμηση των Ελλήνων αναγνωστών ότι το παρόν Λεξικό αποτελεί την πιο ζωντανή, πιστή και εύτολμη καταγραφή τής σύγχρονης πραγματικότητας τής ελληνικής γλώσσας μάς υποχρέωσε να συνεχίσουμε το έργο μας με αμείωτη ένταση, με συνεχή αναζήτηση ακόμη και μέχρι τη στιγμή που γράφονται οι γραμμές αυτές, μας οδήγησε δε να προστρέξουμε στις γνώσεις επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων για τον έλεγχο και την πληρότητα ορισμένων επιστημονικών ιδίως όρων. Έτσι, και από τη θέση αυτή επιθυμούμε να εκφράσουμε τις θερμές ευχαριστίες μας στους πανεπιστημιακούς καθηγητές και τους άλλους ειδικούς οι οποίοι συνέδραμαν το έργο μας με τον έλεγχο επιλεγμένων ειδικών λημμάτων. Ευχαριστούμε τους πανεπιστημιακούς καθηγητές Βλάσιο Φειδά, Βασίλειο Κιόρτση, Γεώργιο Μέργο, Βασίλειο Λαμπρινουδάκη, Γεώργιο Παπακωνσταντίνου. Χρήστο Κλαίρη, Ιωάννη Παρασκευόπουλο, Γεώργιο Κασιμάτη, Κωνσταντίνο Σβολόπουλο, Λημήτριο Δημητράκο, Βασίλειο Κλεισούρα. Κυριάκο Κατσιμάνη, καθώς και τους εκλεκτούς επιστήμονες Βίκα Γκιζελή, Αναστάσιο Σκιαδά, Γεράσιμο Ρηγάτο, Αστέριο Τσαντούλα, Μανόλη Αναγνωστόπουλο, Κωστή Δεμερτζή, Φρίξο Δήμου, Μαργαρίτα Μεταξά, Σουλτάνα Χατζηδήμου, Παναγιώτη Τσιβεριώτη και Δημήτρη Μπαμπι- νιώτη. Η βοήθειά τους υπήρξε πολύτιμη Οποιεσδήποτε παραλείψεις ή οποιαδήποτε πιθανά αστοχήματα στα ειδικά λήμματα βαρύνουν, όπως είναι αυτονόητο, αποκλειστικά τον γράφοντα. ο οποίος είχε και την τελική ευθύνη τής αποδοχής ή μη, καθώς και τής λεκτικής διατύπωσης ποικίλων υποδείξεων και παρατηρήσεων που έγιναν. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε επίσης τους συναδέλφους γλωσσολόγους Χριστόφορο Χαραλαμπάκη, Νικόλαο Κοντοσόπουλο, Μενέλαο Χριστοδούλου, Μαρία Ιακώβου και Νέλλη Παππά, καθώς και τους φίλους τού Λεξικού Αδάμ Αδάμ, Γεώργιο Κοκοσούλα και Νικόλαο Κληρόπουλο για τις ουσιώδεις παρατηρήσεις τους, που αξιοποιήθηκαν διαφοροτρόπως στο Λεξικό.

Οι έμπειροι φιλόλογοι Φίλιππος Δημάρατος, Ρίτσα Φράγκου-Κικίλια και Ευστράτιος Χωραφάς ανέλαβαν να μελετήσουν συγκεκριμένα τμήματα τού Λεξικού. Οι παρατηρή

σεις και τα σχόλιά τους σε διάφορα ερμηνεύματα βοήθησαν σημαντικά. Νέο υλικό συγκέντρωσαν στις αλλεπάλληλες αποδελτιώσεις γραπτού και προφορικού λόγου τής σύγχρονης Ελληνικής οι γλωσσολόγοι Μαρίνα Βασιλείου, Αναστασία Βρακά, Βαρβάρα Καρ- ζή, Ευτυχία Παπατζανάκη και Νέλλη Παππά. Ειδικές εργασίες στον έλεγχο λημμάτων τού Λεξικού και στη διόρθωση ανέλαβαν οι φιλόλογοι Ευαγγελία Λουτριανάκη, Λίντα Βολτ ή και Φλωρίτα Μπαμπινιώτη, οι οποίες βοήθησαν ουσιαστικά στη δεύτερη έκδοση τού Λεξικού. Την ευθύνη των τυπογραφικών διορθώσεων τής δεύτερης έκδοσης, που συνοδεύτηκαν από εύστοχες παρατηρήσεις και υποδείξεις, είχε ο γλωσσολόγος Παναγιώτης Σουλτάνης, επικουρούμενος από την Αριστέα Ακριτίδου. Ευχαριστίες θερμές και ειλικρινείς εκφράζονται προς όλους αυτούς τους επιστήμονες, οι οποίοι μας βοήθησαν σε ουσιώδεις βελτιώσεις τού Λεξικού.

Τον συντονισμό των λεξικογραφικών εργασιών τής δεύτερης έκδοσης είχε ο γλωσσολόγος Γεώργιος Τράπαλης, εκλεκτός επιστήμονας, προικισμένος με λεπτή γλωσσική και λεξικογραφική αίσθηση. Ιδιαίτερα τον ευχαριστώ για την πολύτιμη συμβολή του. Τον έλεγχο τής ετυμολογίας είχε ο γλωσσολόγος Θεόδωρος Μωυσιάδης, ο οποίος έχει ειδική επιστημονική ενασχόληση και επίδοση στον κλάδο αυτόν τής γλωσσικής επιστήμης-

Τέλος, σημαντικά βοήθησε στη δεύτερη έκδοση και το υλικό που αντλήσαμε, όπου χρειάστηκε, από τον ηλεκτρονικό Εθνικό θησαυρό τής Ελληνικής Γλώσσας τού Ινστιτούτου Επεξεργασίας τού Λόγου (ΙΕΛ). Στον ακάματο ερευνητή τής ελληνικής γλώσσας καθηγητή τής πληροφορικής Γεώργιο Καραγιάννη, διευθυντή τού ΙΕΛ, εκφράζουμε και από τη θέση αυτή τις ευχαριστίες μας.

θα ήθελα για μια ακόμη φορά να ευχαριστήσω από καρδιάς το αναρίθμητο -πραγματικά αναρίθμητο- πλήθος των Ελλήνων αναγνωστών τού Λεξικού, οι οποίοι με διάφορους τρόπους (επιστολές, τηλεφωνήματα, αποστολή πληροφοριών, προφορικές ενημερώσεις κ.λπ.) επισήμαναν, με συγκινητικό ενδιαφέρον για το Λεξικό και τη γλώσσα μας, διάφορες πτυχές (σημασίας, χρήσης, ορθογραφίας, ετυμολογίας κ.λπ.) λημμάτων τού Λεξικού, πράγμα που μας οδηγήσε να επανεξετάσουμε τις πληροφορίες μας για ορισμένα από αυτά. Αυτή η άμεση, γνήσια και άδολη ανταπόκριση των αναγνωστών τού Λεξικού, οι οποίοι είχαν πάντοτε έναν καλό λόγο για το πόσο έχουν βοηθηθεί, σε πόσο μεγάλη έκταση το χρησιμοποιούν και πόσο στενά έχουν συνδεθεί με διάφορες πλευρές τού Λεξικού (άλλος με την ετυμολογία, άλλος με τις φράσεις, άλλος με σα σχόλια κ.λπ.), είναι η καλύτερη ανταμοιβή τού συγγραφέα και όσων βοήθησαν στου να γίνει το Λεξικό μας καλύτερο.

Για μια ακόμη φορά θέλω να πω κάτι που αισθάνομαι ως εσωτερική οφειλή: αυτό το Λεξικό δεν θα είχε πάρει τη μορφή που έχει ούτε θα μπορούσε να έχει επιτευχθεί και η παρούσα δεύτερη έκδοσή του σε σχετικά σύντομο χρόνο (τρία χρόνια), αν δεν είχε σε όλα του τα στάδια την άμεση και αμέριστη στήριξη τού λαμπρού εκδότη και γνώστη τής τέχνης τής σύγχρονης τυπογραφίας, τού κ. Γεωργίου Τσιβεριώτη. Τον ευχαριστώ ει- λικρινώς και από τη θέση αυτή.

Ιανουάριος 2002 *Γ. Μπαμπινιώτης*

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ*

Η νέα ελληνική γλώσσα δεν είναι υπόθεση των τελευταίων τριάντα ή πενήντα ετών αποτελεί προϊόν αδιάκοπης εξέλιξης 40 και πλέον αιώνων. Ο ιστορικά ενιαίος χαρακτήρας τής ελληνικής γλώσσας (παρ' όλες τις δομικές μεταβολές που υπέστη στο πέρασμα τόσων αιώνων) δεν επιτρέπει να κατανοήσουμε εις βάθος τη σύγχρονη μορφή τής Ελληνικής χωρίς ευρύτερη εποπτεία ολόκληρης τής ελληνικής γλώσσας. Γι' αυτό κρίναμε σκόπιμο να προτάξουμε στο Λεξικό μια συνοπτική *Εισαγωγή* με τίτλο «Η ελληνική γλώσσα». Η Εισαγωγή περιλαμβάνει μια γενική επισκόπηση τής Ελληνικής και αναφέρεται, ειδικότερα, στην ιδιαιτερότητα τής ελληνικής γλώσσας, στην καταγωγή, στις ιστορικές περιόδους, στη δομή και εξέλιξη, στο λεξιλόγιο τής Ελληνικής, στο γλωσσικό ζήτημα και στην αναγνώριση τής Νεοελληνικής (ή δημοτικής) ως επίσημης γλώσσας τής Εκπαίδευσης και τής Δημόσιας Διοίκησης το 1976 Πολλά από όσα γράφονται στο Λεξικό είτε στην ετυμολογία των λέξεων είτε στη σημασία είτε στις γραμματικές και συντακτικές πληροφορίες είτε στα Σχόλια για τη χρήση των λέξεων κ λπ φωτίζονται ακόμη περισσότερο, αν συνδεθούν με τη γενικότερη θεώρηση τής ελληνικής γλώσσας που ακολουθεί.

Η ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ότι η ελληνική γλώσσα κατέχει ξεχωριστή θέση ανάμεσα στις 2 700 γλώσσες τού κόσμου αποτελεί απλή εμπειρική διαπίστωση Όσο είναι ορθό ότι, σύμφωνα με τα διδάγματα τής γλωσσικής επιστήμης, όλες οι γλώσσες των λαών (οι «φυσικές» ή «εθνικές» λεγόμενες γλώσσες) ως συστήματα επικοινωνίας είναι ισότιμες, άλλο τόσο είναι αληθές ότι ορισμένες γλώσσες που σήκωσαν το βάρος ανεπτυγμένων μορφών πολιτισμού τού ανθρώπου γνώρισαν μια καλλιέργεια που τις ξεχωρίζει από τις άλλες Κατεξοχήν καλλιεργημένη γλώσσα είναι η Ελληνική, αφού σμιλεύτηκε επί 30 και πλέον αιώνες στην έκφραση λεπτών εννοιών τής φιλοσοφίας και τής επιστήμης, αδρών εννοιών τού πολιτικού λόγου και των πολιτειακών θεσμών, σύνθετων εννοιών τού ευαγγελικού λόγου και τής πατερικής θεολογίας, καθώς και βαθιών στοχαστικών εννοιών τού αρχαίου δράματος, τής πεζογραφίας και τής ποίησης. Η παρατήρηση τού Οδυσσέα Ελύτη (στην ομιλία του κατά την τελετή που του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας τον Δεκέμβριο τού 1979) ότι «στο μάκρος είκοσι πέντε αιώνων δεν υπήρξε ούτε ένας, επαναλαμβάνω ούτε ένας, που να μην γράφτηκε ποίηση στην ελληνική γλώσσα Να τι είναι το μεγάλο βάρος παράδοσης που το όργανο αυτό σηκώνει», εξηγεί, από την πλευρά τού δημιουργού, την προνομιακή θέση τής Ελληνικής ανάμεσα στις γλώσσες τού κόσμου Δεν είναι, βέβαια, τυχαίο ότι η διεθνής επιστημονική γλώσσα σχημάτισε -και σχηματίζει και σήμερα- τους περισσότερους όρους σε διάφορες περιοχές τής επιστήμης (ιατρική, φυσική, φιλολογία, φιλοσοφία, θεολογία, τεχνολογία κ ά) καταφεύγοντας σε ελληνικές ρίζες, λέξεις ή συστατικά Μέσα δε από τα μεγάλα κείμενα τού ελληνικού στοχασμού, τα κείμενα τού Πλάτωνα ή τού Αριστοτέλη, τού Ομήρου, τού Ησιόδου ή τού Πινδάρου, τού Αισχύλου, τού Σοφοκλή ή τού Ευριπίδη, τού Θουκυδίδη, τού Ξενοφώντα, τού Δημοσθένη, τού Πολυβίου ή τού Πλουτάρχου, μέσα από τα κείμενα τού ελληνικά εκφρασμένου Ευαγγελίου, των Πατέρων τής Εκκλησίας, τής βυζαντινής υμνογραφίας κ λπ, οι λέξεις-έννοιες τής Ελληνικής πέ- ρασαν στον καθημερινό, ιδίως τον πιο απαιτητικό, λόγο των Ευρωπαίων και δΓ αυτών στις περισσότερες άλλες γλώσσες[1] Λέξεις όπως *θεωρία* **και** *εμπειρία, μέθοδος, οργάνωση* **και** *σύστημα, ανάλυση* **και** *σύνθεση, ιδέα, θέση* **και** *θέμα, κρίση* **και** *κριτήρια, πρόβλημα* **και** *πρόγραμμα*, *σφαίρα* **και** *ατμόσφαιρα, εποχή* **και** *περίοδος*, *ενθουσιασμός, μαγεία* **και** *μυστήριο*, *συμμετρία, μουσική*, *τόνος, ρυθμός*, *μελωδία* **και** *ορχήστρα, πολιτική* **και** *δημοκρατία, διάλογος* **και** *μονόλογος, ενέργεια* **και** *πάθος*, *ποίηση, θέατρο* **και** *δράμα, ιστορία* **και** *τεχνολογία, σχολείο, μηχανή* **αλλά και** *αυτόματος* **και** *ατομικός* **και** *ηλεκτρονικός,* **αυτό το ίδιο το όνομα** *Ευρώπη* **και χιλιάδες άλλες λέξεις έχουν καταστεί λέξεις τού διεθνούς λεξιλογίου, που οι απλοί ομιλητές τής Αγγλικής, τής Δανικής ή τής Ιαπωνικής ούτε καν υποψιάζονται, κατά κανόνα, ότι είναι ελληνικά δάνεια στη γλώσσα τους Από τις 166 724 αγγλικές, λχ, λέξεις, που περιλαμβάνονται στο αγγλικό λεξικό τού Webster, υπολογίζεται ότι 35 136 λέξεις είναι ελληνικές ή ελληνογενείς[2] Την οικουμενικότητα τής ελληνικής γλώσσας μπορεί κανείς να τη συλλάβει διττά α)** *αξιολογικά* **τα ανεπανάληπτα σε σύλληψη, πρωτοτυπία, βάθος και πλούτο ιδεών κείμενα των μεγάλων Ελλήνων στοχαστών είναι φυσικό να επέδρασαν και καθαρώς γλωσσικά, μια που οι ιδέες έχουν ως όχημα τις λέξεις Όπως παρατηρεί ο μεγάλος γλωσσολόγος R H Robins[3]* « Η πνευματική ζωή τής Ευρώπης στο σύνολό της -η φιλοσοφική, η ηθική, η πολιτική και η αισθητική της σκέψη- έλκει την καταγωγή από το έργο των Ελλήνων στοχαστών Και σήμερα ακόμη, όλο ξαναγυρνάμε πίσω σε ό,τι έχει αφήσει η πνευματική δραστηριότητα των Ελλήνων, αναζητώντας ερεθίσματα και κουράγιο Με τους 'Ελληνες, όσο με κανέναν άλλον αρχαίο ή σύγχρονο πολιτισμό, ο σύγχρονος άνθρωπος αισθάνεται μιαν αναντίρρητη πνευματική συγγένεια» β)** *ιστορικά* **η Ελληνική, στη μετακλασική περίοδο με τον Αλέξανδρο, υπήρξε η πρώτη παγκόσμια γλώσσα, γλώσσα των συναλλαγών πολλών λαών (lingua franca) και συγχρόνως γλώσσα πολιτισμική (Kultursprache) Ο Γερμανός βυζαντινολόγος Karl Krumbaeher (γνωστός από τη διαμάχη του με τον Χατζι- δάκι για το γλωσσικό ζήτημα) έχει γράψει «Ου μόνον ώς μέσον συνεννοήσεως σύμπαντος τού έλληνικού και έλληνίζο- ντος κόσμου εις τά απώτατα αυτού μέρη και εις διαφορώτα- τα φύλα καί κοινότητας έχρησίμευεν ή ζώσα έλληνική κοινή γλώσσα των ἀλεξανδρεωτικών και ρωμαϊκών χρόνων, ἀλλα ήτο και η γλώσσα τού Ευαγγελίου, ή γλώσσα τής διεθνούς συγκοινωνίας των βαρβάρων μετά των Ελλήνων καί των Ρωμαίων, και δη και των βαρβάρων πρός ἀλλήλους, τελευ- ταῖον και επίσημος γλώσσα τού κράτους, εν ὀλίγαις λέξεσιν ἐςετέλει ἔργον παγκοσμίου γλώσσης»[4] Υπάρχει, όμως, και μια τρίτη διάσταση τού οικουμενικού χαρακτήρα τής ελληνικής γλώσσας, που δεν έχει αρκούντως προσεχθεί το γεγονός ότι οι Έλληνες υπήρξαν οι ίδιοι οι πρώ-**

*** Από εκτενέστερο άρθρο τού Γ Μπαμπινιώτη για την ελληνική γλώσσα, δημοσιευμένο στον τόμ «Ελλάς» τής Εγκυκλοπαίδειας «Πάπυρος Λα- ρούς-Μπριτάνικα» (σ 15 κ εξ)**

1 Πβ Γ Μπαμπινιώτη, *Ελληνική γλώσσα παρελθόν, παρόν, μέλλον***. Αθήνα Εκδ Gutenberg 1994, σ κα' λστ' («Υφή και ιδιαιτερότητα τής ελληνικής γλώσσας»)**

2 Αριστ Κωνσταντινίδη, Οι *ελληνικές λέξεις στην αγγλική γλώσσα***. Θεσσαλονίκη 1991. σ VII**

3 R H Robins, *A short History of Linguistics,* **London Longman 1990', σ Β**

4 K Krumbaeher, *Το πρόβλημα τής νεωτέρας γραφομένης 'Ελληνικής,* **Αθήναι Εκδ Μαρασλή 1905, σ 31.**

τοι μελετητές τής ελληνικής και, γενικότερα, τής ανθρώπινης γλώσσας σε συνδυασμό με το ότι η ανάλυση τής ελληνικής γλώσσας από τους αρχαίους γραμματικούς και φιλοσόφους απετέλεσε (μέσω τής Λατινικής) τη βάση τής ανάλυσης όλων των μετέπειτα γλωσσών Και είναι μεν αλήθεια ότι οι αρχαίοι Ινδοί γραμματικοί προηγήθηκαν χρονικά στη σύνταξη τής πρώτης γραμματικής. Ο Panini, ο συντάκτης τής Astadhyayi («Οκτώ βιβλία»), τής πρώτης γραμματικής τής αρχαίας ινδικής γλώσσας, έζησε ανάμεσα στο 600 και στο 300 π Χ Ωστόσο, η γραμματική τού Ρδηίηι δεν έγινε ευρύτερα γνωστή στη Δύση πριν από τον 19ο αιώνα και δεν επηρέασε τη γενικότερη εξέλιξη τής σπουδής τής γλώσσας Αυτό συνέβη μόνο με την ελληνική γραμματική θεωρία και πράξη και τη δημιουργική προέκτασή της, τη Λατινική Εν ολίγοις, η ελληνική γλώσσα ως κύρια μορφή «μεταγλώσσας» (λόγου περί γλώσσας), μέσα από τη σχολική-παραδοσιακή γραμματική και μέσα από την Ιίαιδεία (ιδίως από τους χρόνους τής Αναγέννησης) απέκτησε τη φήμη τής κατεξοχήν καλλιεργημένης γλώσσας, γλώσσας με υψηλό επικοινωνιακό γόητρο και κύρος Η παρατήρηση τού R H. Robins[5] είναι και γΓ αυτό το θέμα πολύ ενδεικτική' «Ο ελληνικός θρίαμβος στον πνευματικό πολιτισμό είναι ότι έδωσε τόσα πολλά σε τόσους πολλούς τομείς [.] Τα επιτεύγματά τους στον τομέα τής γλωσσολογίας όπου ήταν εξαιρετικά δυνατοί, δηλαδή στη θεωρία τής γραμματικής και στη γραμματική περιγραφή τής γλώσσας, είναι τόσο ισχυρά, ώστε και να αξίζει να μελετηθούν και να αντέχουν στην κριτική Επίσης είναι τέτοια που να εμπνέουν την ευγνωμοσύνη και τον θαυμασμό μας»

Τέλος, η οικουμενικότητα τής Ελληνικής δεν είναι άσχετη προς το κύρος που απέκτησε διεθνώς η Ελληνική ως η γλώσσα τής Καινής Διαθήκης, η γλώσσα των μεγάλων Πατέρων τής Χριστιανικής Εκκλησίας και, καθόλου λιγότερο, ως η κατεξοχήν γλώσσα τής υμνογραφίας και τής εκκλησιαστικής λατρείας (Θείας Λειτουργίας τού Ιωάννου τού Χρυσοστόμου και τού Μεγάλου Βασιλείου). Η Ελληνική συνδέεται επίσης με την ελληνική μετάφραση τής Παλαιάς Διαθήκης από τους Εβδομήκοντα για τις ανάγκες των Ιουδαϊκών Κοινοτήτων τής Ανατολής που ήταν ελληνόφωνες εκείνη την εποχή Η επιμονή τού Εράσμου, τού μεγάλου Ολλανδού φιλολόγου τής Αναγέννησης και πρώτου εκδότη τού ελληνικού κειμένου τής Καινής Διαθήκης (το οποίο ως «Textus Receptus» εξακολουθούσε να χρησιμοποιείται σε ευρύτερη χρήση μέχρι την έκδοση τής Καινής Διακήκης από τον Eberhard Nestle το 1898), ότι δεν νοείται θεολόγος που να μη γνωρίζει την ελληνική γλώσσα, γιατί θα είναι ανίκανος να πλησιάσει τη γλώσσα τής Καινής Διαθήκης στο πρωτότυπο, είναι ενδεικτική τής αίγλης τής ελληνικής γλώσσας στους κόλπους τού Χριστιανισμού Αλλωστε, η κυριαρχία τού Χριστιανικού Βυζαντίου στον Μεσαίωνα, μαζί με την ακτινοβολία, τον πολιτισμό και τη θρησκεία τού Βυζαντίου, περνούσε και στην ελληνική γλώσσα, τής οποίας το κύρος ήταν τέτοιο, ώστε έγινε αμέσως αποδεκτή και άρχισε να διδάσκεται στη Δύση από τους Λογίους τού Βυζαντίου που κατέφυγαν εκεί λίγο πριν και μετά την πτώση τής Βασιλεύουσας, γεγονός που υπήρξε και η απαρχή τής Αναγέννησης στη Δύση

Ωστόσο, δεν είναι μόνον η μοναδική από μεγάλα πνεύματα καλλιέργειά της στον γραπτό και τον προφορικό λόγο και η οικουμενικότητά της που κατέστησαν την Ελληνική μια ξεχωριστή γλώσσα Είναι και το γεγονός ότι στη γλώσσα αυτή έχουμε προφορική παράδοση τουλάχιστον 4 000 χρόνων και γραπτή παράδοση 3 500 ετών (με μοναδικό -με τα μέχρι τούδε επιγραφικά ευρήματα- χάσμα την περίοδο από το 1200 μέχρι τον 8ο π Χ αιώνα) Όπως έχει παρατηρηθεί, η Ελληνική είναι μοναδικό για γλωσσολόγους παράδειγμα μελέτης τής εξέλιξης μιας φυσικής γλώσσας σε τόσο μάκρος χρόνου Αντίθετα προς άλλες γνωστές αρχαίες γλώσσες, όπως την αρχαία Αιγυπτιακή ή την Ακκαδική (που αντικατέστησε τη Σουμεριακή στην αρχαία Μεσοποταμία), οι οποίες χάθηκαν ως γλώσσες νωρίς, η Ελληνική διατηρείται πάνω από 40 αιώνες τώρα ως ζωντανή στην εξέλιξή της γλώσσα Ο προσεκτικός, μάλιστα, κριτής των πραγμάτων θα πρέπει να αποφύγει να συγκρίνει την Ελληνική, λχ, με τη Λατινική-Ιταλική, που βρίσκονται σε εντελώς διαφορετική σχέση, ή ακόμη και με την Κινεζική ή τη Σανσκριτική. *Η* Κινεζική επιβίωσε μεν από το 1500 π Χ. μέχρι τις αρχές τού αιώνα μας (οπότε αντικαταστάθηκε από τις νεότερες γλώσσες-διαλέκτους) υπό την ονομασία w£-yan, αλλά μόνον ως φιλολογική γλώσσα Η δε Σανσκριτική (αρχαία Ινδική) σώθηκε επίσης μόνο σε περιορισμένες και εξειδικευμένες χρήσεις αρχαΐζουσας (θρησκευτικής ιδίως) γλώσσας Σε σχέση και με αυτές ακόμη τις εξαιρετικές περιπτώσεις γλωσσών, η Ελληνική αποτελεί μοναδικό παράδειγμα γλώσσας με αδιάσπαστη ιστορική συνέχεια και με τέτοια δομική και λεξιλογική συνοχή, που να επιτρέπει να μιλάμε για μια *ενιαία ελληνική γλώσσα* από την αρχαιότητα έως σήμερα Με αυτό εννοούμε ότι ο ίδιος λαός, οι Έλληνες, στον ίδιο γεωγραφικό χώρο, την Ελλάδα, χωρίς διακοπή 40 αιώνες τώρα μιλάει και γράφει -με την ίδια γραφή (από τον 8ο π Χ αιώνα) και την ίδια ορθογραφία (από το 400 π Χ.)- την ίδια γλώσσα, την Ελληνική Αυτό δεν σημαίνει, φυσικά, ότι η γλώσσα τού Ξενοφώντα ή τού Πλάτωνα ή τού Πλουτάρχου είναι φωνολογικά, γραμματικά και λεξιλογικά ίδια και απαράλλακτη η γλώσσα που μιλάμε και γράφουμε στα τέλη τού 20ού αιώνα[1] Μεταβολές στην προφορά, στη γραμματικοσυντακτική δομή και στο λεξιλόγιο τής Ελληνικής πραγματοποιήθηκαν πολλές Ωστόσο, ούτε η δομική φυσιογνωμία τής Ελληνικής ούτε το λεξιλόγιό της αλλοιώθηκαν τόσο πολύ, ώστε να μη γίνεται αντιληπτό ότι πρόκειται για την ίδια γλώσσα. Ο δομικός σκελετός τής Ελληνικής, τα κύρια χαρακτηριστικά τής δομής τής αρχαίας ελληνικής γλώσσας (η διάκριση, λ χ, πτώσεως, αριθμού και γένους στα ουσιαστικά και τα επίθετα ή η διάκριση χρόνου, ποιού ενεργείας, τροπικότητας, προσώπου, αριθμού, φωνής και διαθέσεως στο ρήμα) εξακολουθούν να προσδιορίζουν τη φυσιογνωμία *και* τής σύγχρονης ελληνικής γλώσσας, γιατί οι αλλαγές που έγιναν αφορούν, κυρίως, στη *δήλωση* των δομικών κατηγοριών (σε καταλήξεις, σε φθόγγους κ λπ) και όχι στις ίδιες τις δομικές κατηγορίες. Ως προς το λεξιλόγιο τής Ελληνικής, τα «επιστροφικά κινήματα» τού Αττικισμού (αρχαίου και βυζαντινού), τού καθαρισμού (κοραϊκού και μετακοραϊκού), τής αρχαΐζουσας και τής μετέπειτα καθαρεύουσας εδημιούργησαν -τεχνητά στην αρχή και με έξωθεν (των λογίων) παρέμβαση- μια στενή σχέση τής νεότερης προς την αρχαία ελληνική γλώσσα, που με τη διαδικασία τής *αναβίωσης* αρχαίων και παλιότερων λέξεων έρχεται να συμπληρώσει τη φυσική -και εκτεταμένη στην Ελληνική- διαδικασία τής *επιβίωσης* παραδοσιακών λέξεων Στην Ελληνική, λέξεις όπως *ουρανός*, *θάλασσα*, *γη, γλώσσα*, *παιδεία*, *ελευθερία, αδελφός*. *φίλος, αγαπώ*, *βλέπω*, *επιθυμώ*, *καλός*, *κακός*, *νέος, επειδή*, *όταν, εάν*; *εγώ, συ. αυτός, τότε*, *αύριο*, *ναι*, *ούτε, και*, *ότι, πως* κ λπ. χιλιάδες λέξεων, δεν είναι ούτε αρχαίες ούτε βυζαντινές ούτε νέες Τις χρησιμοποιούν οι Έλληνες (αε την ίδια ή και με διαφορετική σημασία, με τον ίδιο ή και παραλλαγμένο τύπο) πολλούς αιώνες τώρα, σε μια χρήση που πολύ εύστοχα χαρακτηρίζεται ως *διαχρονική* Τέτοιες λέξεις είναι απλώς και μόνο *ελληνικές λέξεις* αρχαία, παλιά, νεότερα και τωρινά στοιχεία μιας ενιαίας γλώσσας, τής ελληνικής γλώσσας Ο Σεφέρης έχει επισημάνει το φαινόμενο από παλιά με τη διαίσθηση τού δημιουργού «Η ελληνική γλώσσα, ο άνθρωπος, η θάλασσα Γ] Για κοιτάξτε πόσο θαυμάσιο πράγαα είναι να λογαριάζει κανείς πως, από την εποχή που μίλησε ο Όμηρος ώς τα σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδούμε με την *ίδια γλώσσα* Κι αυτό δεν σταμάτησε ποτέ, είτε σκεφτούμε την Κλυταιμνήστρα που μιλά στον Αγαμέμνονα, είτε την Καινή Διαθήκη, είτε τους ύμνους τού Ρωμανού και τον Διγενή Ακρίτα, είτε το Κρητικό Θέατρο και τον Ερωτόκριτο, είτε το δημοτικό τραγούδι!»

5 R H Robins, *έ α*, σ 46 47

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΙΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Στα λήμματα τού Λεξικού, ιδίως στην Ετυμολογία των λέξεων αλλά και στα Σχόλια, γίνεται συχνή αναφορά στις αρχικές ρίζες τής ινδοευρωπαϊκής πρωτογλώσσας, όπου φτάνουν ετυμολογικά οι αρχές πολλών λέξεων τής Ελληνικής, καθώς και σε τύπους από διάφορες συγγενείς με την Ελληνική ινδοευ- ρωπαϊκές γλώσσες (Σανσκριτική, Λατινική, γερμανικές γλώσσες, σλαβικές γλώσσες, Χεττιτική κ ά) Για να κατανοηθεί η σκοπιμότητα τέτοιων συσχετισμών, είναι ανάγκη να δοθούν μερικές γενικές πληροφορίες για τη γλωσσική συγγένεια τής Ελληνικής με άλλες ευρωπαϊκές και μη γλώσσες, σύμφωνα με τα διδάγματα τής επιστήμης τής (Ιστορικοσυγκριτικής) Γλωσσολογίας[6]

Κάθε λαός συλλαμβάνει τον κόσμο τής πραγματικότητας με έννοιες και τον εκφράζει με σημασίες μετατρέπει τη νόηση σε γλωσσική σήμανση, σε γλώσσα, για να μιλήσει μέσω αυτής για τον κόσμο Επειδή δε κάθε λαός συγκροτημένος σε εθνική κοινότητα, δηλαδή κάθε έθνος, έχει τον δικό του τρόπο να προσεγγίζει, να συλλαμβάνει και να εκφράζει τον κόσμο, συμβαίνει ώστε και κάθε γλώσσα να έχει το δικό της σύστημα σημασιών και τρόπων να τις δηλώνει τα δικά της ση- μαινόμενα και σημαίνοντα Άρα αυτό που αναμένεται και που πράγματι συμβαίνει είναι για κάθε σημασία κάθε γλώσσα να έχει το δικό της σημαίνον, τη δική της λέξη Έτσι, λ χ , για τον αριθμό «τρεις / τρία» η Ελληνική χρησιμοποιεί τη λέξη *τρεις / τρία*, **η Κινεζική τη λέξη san, η Φινλανδική το fro/me, η ινδιάνικη γλώσσα Maya τη λέξη ο^κοκ Ομοίως για το «πατέρας» η Ελληνική χρησιμοποίησε τη λέξη** *πατήρ/πατέρας*, **η Κινεζική τη λέξη** *fiich'in*, **η Φινλανδική το** *isa,* **η γλώσσα των Maya τη λέξη** *tata(Uil).* **Το «φέρνω» στα Ελληνικά είναι** *φέρω,* **στα Κινεζικά** *ndlai*, **στα Φινλανδικά** *tuoda*, **στη Maya είναι** */iih* **κοκ Αυτή είναι η κανονική κατάσταση στις φυσικές γλώσσες**

Όταν, αντί γι' αυτή τη διαφοροποίηση, παρατηρούμε σε μερικές γλώσσες μια εμφανή και στενή δομική και λεξιλογική συνάφεια, τότε για τις γλώσσες αυτές θα πρέπει να αναζητήσουμε μια ερμηνεία τού φαινομένου Όταν, λ χ, το ελληνικό *έστί* **στην αρχαία Ινδική είναι** *asti,* **στη Λατινική** *est* **(από όπου το γαλλικό** *est),* **στη Γερμανική** *ist* **(από όπου το αγγλικό** *is)* **κ λπ όταν το** *τρεις / τρία* **είναι** *tres* **στη Λατινική,** *trayas* **στην αρχαία Ινδική,** *three* **στην Αγγλική,** *drei* **στη Γερμανική,** *trys* **στη Λιθουανική,** *tre* **στην Αλβανική,** *tri* **στην Κελτική,** *trije* **στη Σλαβική,** *tri* **στη Χεττιτική,** *tre* **στην Τοχαρική κ λπ όταν το** *πατήρ* **τής Ελληνικής είναι** *pater* **στη Λατινική,** *pitar* **στην αρχαία Ινδική,** *Water* **στη Γερμανική,** *father* **στην Αγγλική κοκ όταν το ελληνικό** *δίδωμι* **είναι στην αρχαία Ινδική** *dadami* **(δηλαδή επίσης ρήμα σε -μι. με ενεστωτικό διπλασιασμό και με την ίδια ρίζα) όταν το** *γένος* **σχηματίζει τη γενική** **γένεσ-ος* **(από όπου με σίγηση τού ενδοφωνηεντικού** *σ* **και συναίρεση η γενική** *γένους)* **και η αρχαία Ινδική τη σχηματίζει** *janas-as* **(με** *a* **αντί των** *ε* **/ ο τής Ελληνικής) και η Λατινική** *gener-is* **(από *gene-sis < *gcncs-cs, όπου το r αντί s τής Λατινικής είναι προϊόν ρωτακισμού και τα** *-ος* **τής Ελληνικής και -c.v της Λατινικής οφείλονται προφανώς σε μεταπτωτική ποικιλία τού φωνήεντος) όταν το ουδέτερο λήγει σε -v** *(δώρον),* **δηλαδή σε έρρινο, όπως το λατινικό** *donum* **και το αρχαίο ινδικό** *danam* **και η αιτιατική ενικού των ονομάτων επίσης σε έρρινο - v** *(λύκονλ* **όπως το λατινικό** *iupum* **ή το αρχαίο ινδικό** *vrkam* **όταν όλα αυτά παρατηρούνται σε χιλιάδες λέξεων και σε όλη την έκταση τής γραμματικοσυντακτικής δομής τής γλώσσας, τότε είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι όσες γλώσσες εμφανίζουν αυτή την ομοιότητα μεταξύ τους είναι συγγενείς γλώσσες. συνδέονται μεταξύ τους με μια μορφή γενετικής σχέσης που τις διακρίνει από τις άλλες γλώσσες, οι οποίες επίσης εμφανίζουν μεγαλύτερη ή μικρότερη συγγένεια καθ' ομάδες, απαρτίζοντας ό,τι ονομάζουμε «οικογένειες γλωσσών» Η γενετική αυτή σχέση είτε οφείλεται σε δανεισμό είτε σε κοινή καταγωγή Επειδή όμως θα ήταν παράλογο και ανεξήγητο, προκειμένου για την ομάδα στην οποία ανήκουν, λ χ , η Ελλη**

νική μαζί με την αρχαία Ινδική και την αρχαία Περσική, μαζί με τη Λατινική (και την Ιταλική γενικότερα) και τις γερμανικές και σλαβικές γλώσσες, μαζί με την Λλβανική και την Αρμενιακή καθώς και μαζί με τη Χεττιτική και την Τοχαρική, να μιλήσεις για δανεισμό (') τόσων γραμματικών και συντακτικών δομών και τόσων χιλιάδων λέξεων (ποιος δάνεισε ποιον,), η γλωσσική επιστήμη δέχεται ότι οι γλώσσες αυτές έχουν κοινή καταγωγή απαρτίζουν την ίδια γλωσσική (όχι και φυλετική) ομοεθνία, την ίδια γλωσσική οικογένεια Σύμφωνα με την ινδοευρωπαϊκή θεωρία τής ιστορικοσυ- γκριτικής γλωσσολογίας, ιδίως στην εξέλιξή της. η συγγένεια νοείται όχι ως κοινή φυλετική καταγωγή, αλλά ως γλωσσική καθαρώς συγγένεια λαών που κάποτε έζησαν μαζί και ανέπτυξαν κοινή γλώσσα επικοινωνίας Η έννοια *ινδοευρωπα'ι- κός* **είναι καθαρώς** *γλωσσική* **έννοια Η άλλη δυνατή ερμηνεία, η τής παράλληλης ανάπτυξης κοινών χαρακτηριστικών που θα επεκτάθηκαν ευρύτερα σε παρακείμενους λαούς κατά κύματα («θεωρία των κυμάτων»), υστερεί στη βάση της, που δεν μπορεί να εξηγήσει τη βαθύτερη συγγένεια των ινδο- ευρωπαϊκών γλωσσών σε δομικό και λεξιλογικό επίπεδο Οι δύο θεωρίες, κυρίως η θεωρία τής κοινής παρακαταθήκης και, συμπληρωματικά, η θεωρία των παράλληλων αναπτύξεων, από κοινού με την παραδοχή καθολικών δομών στη γλώσσα και κάποιας εκτάσεως δανεισμού, εξηγούν τα κοινά χαρακτηριστικά ορισμένων ομάδων γλωσσών μεταξύ τους, δια- κρινόμενων από τα χαρακτηριστικά άλλων γλωσσικών ομάδων (οικογενειών)**

Αυτό σημαίνει ότι οι γλώσσες που συνιστούν την *ινδοευ-ρωπαική* **οικογένεια γλωσσών (ονομάστηκε έτσι από τα δύο ακραία όρια, όπου μιλιούνται οι γλώσσες που την απαρτίζουν. την** *Ινδία* **και την** *Ευρώπη)* **ανήκουν ιστορικά σε λαούς, που κάποτε, στην απώτερη αρχαιότητα (μερικές χιλιετίες πριν από τη 2η χιλιετία, οπότε εμφανίζονται οι πρώτες γραπτές μαρτυρίες από επιμέρους γλώσσες), έζησαν από κοινού και ανέπτυξαν στενές σχέσεις και κοινή σχεδόν γλώσσα, στην οποία, φυσικά, μόνον υποθετικά μπορούμε να αναχθού- με, αφού δεν υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες («κείμενα») από εκείνη την απώτατη περίοδο Αρα η ελληνική γλώσσα ανήκει στην ομάδα γλωσσών που αποτελούν την** *οικογένεια των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών,* **γλωσσών οι οποίες εμφανίζουν -όπως είπαμε- στενή δομική (γραμματικοσυντακτική) και λεξιλογική συγγένεια, διαφέροντας από όλες τις άλλες γλώσσες και ομάδες γλωσσών Έτσι, λ χ, η Ελληνική και οι άλλες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες διαφέρουν ριζικά από γλώσσες συγκολλητικού δομικού τύπου, όπως η Τουρκική, η Φινλανδική. οι ινδιάνικες γλώσσες ή η Ιαπωνική κ ά Διαφέρει επίσης από τις σημιτοχαμιτικές γλώσσες (αραβικές. Εβραϊκή, αφρικανικές γλώσσες), που χαρακτηρίζονται από την εναλλαγή στοιχείων τής ρίζας, όπως διαφέρει και από τις μονοσυλλαβικές γλώσσες (Κινεζική, Θιβετική, Ταϊλανδική κ ά) και από τις λοιπές γλωσσικές οικογένειες Η διαφοροποίηση τής Ελληνικής από τις άλλες συγγενείς ινδοευρωπαϊκές γλώσσες και η ανάπτυξη των ιδιαίτερων γλωσσικών χαρακτηριστικών που την ξεχωρίζουν από αυτές (την αρχαία Ινδική, τις γερμανικές, τις ολαβικές κ λπ) θα έγι- νε, φυσικά, μετά την απομάκρυνση των Ελλήνων από τους λοιπούς Ινδοευρωπαίους, πιθανότατα κατά την λη χιλιετία, αφού τουλάχιστον το 2000 π Χ οι Έλληνες εμφανίζονται, κατά κύματα, στον γεωγραφικό χώρο όπου εγκαταστάθηκαν και που από αυτούς ονομάστηκε Ελλάδα Στη διαμόρφωση τής ελληνικής γλώσσας δεν φαίνεται να έπαιξε σημαντικό ρόλο η γλώσσα ή οι γλώσσες των Ι Ιροελλήνων. που βρήκαν οι Έλληνες να κατοικούν στον ελλαδικό χώρο (ιστορικά γνωστών ως Πελασγών) Η γλώσσα των Προελλήνων απετέλεσε μικρής σημασίας γλωσσικό υπόστρωμα (substratum) τής Ελληνικής, που εντοπίζεται μεθοδολογικά από γλωσσικά στοιχεία, τα οποία ούτε στην Ελληνική ούτε σε καμιά άλλη ινδοευρωπαϊκή γλώσσα μπορούν να ανευρεθούν**

6 **Βλ Γ Μπαμπινιώτη,** *Συνοπτική ιστορία τής ε?.?.ηνικής γλώσσας με εισαγωγή στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία.* **Αθήνα** 1998[3]

Για την ινδοευρωπαική οικογένεια γλωσσών ισχύει η παρατήρηση τού J I Mallory[7] «Ενώ οι λεπτομέρειες είναι ακόμα θέμα πολεμικής, η ινδοευρωπαική υπόθεση σίγουρα δεν είναι *Είναι η μόνη η οποία μπορεί πειστικά να εξηγήσει γιατί ο μισός κατά προσέγγιση πληθυσμός τής γης μιλά γλώσσες οι οποίες σαφώς σχετίζονται μεταξύ τους* **Αυτό απαιτεί να υποθέσουμε ότι κάποτε σε κάποιο μέρος τής Ευρασίας υπήρχε ένας πληθυσμός ο οποίος μιλούσε μια γλώσσα που ήταν ο άμεσος πρόγονος όλων εκείνων των γλωσσών τις οποίες αναγνωρίζουμε σήμερα ως ινδοευρωπαϊκές».**

ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ο προσδιορισμός περιόδων σε μια γλώσσα με αδιάκοπη προφορική και γραπτή παράδοση σημαίνει τη χάραξη διαχωριστικών γραμμών με όρια που συχνά δεν είναι τόσο γλωσσικά όσο ιστορικά και. το κυριότερο, που ποτέ δεν είναι αυστηρά και απόλυτα Το πέρασμα, λ χ. από την αρχαία ελληνική γλώσσα στην *Αλεξανδρινή Κοινή* **(300 π Χ -300 μ Χ ή 6ος αι) μπορεί συμβατικά να τοποθετηθεί στους χρόνους τού Μ Αλεξάνδρου (στρογγυλοποιούμενο αριθμητικά στο 300 π Χ), αφού τότε είναι που η Αττική διάλεκτος, καθιερωμένη από τον 5ο αιώνα ως επίσημη γλώσσα τού μακεδονικού κράτους, περιβάλλεται με το κύρος, τη δύναμη και το γόητρο τής αυτοκρατορίας τού Μ Αλεξάνδρου, διαδίδεται ως lingua franca μέχρι τις Ινδίες και αναδεικνύεται, τρόπον τινά, σε διεθνή γλώσσα Ωστόσο, τα γλωσσικά δεδομένα, οι μεταβολές στη δομή τής γλώσσας, που επιτρέπουν να μιλάμε για μια νέα περίοδο τής ελληνικής γλώσσας, την Αλεξανδρινή Κοινή, και πολύ πιο πριν από το 300 π Χ αρχίζουν (ο μονοφθογγισμός ορισμένων διφθόγγων φθάνει μέχρι τον 5ο π Χ αιώνα') και συνεχίζονται επί πολλούς αιώνες πριν και μετά τα χρόνια τού Χριστού στην περίοδο τής ρωμαϊκής κυριαρχίας, φθάνοντας πιθανότατα στον 5ο μ Χ αιώνα (τότε χρονολογείται με ασφάλεια η επικράτηση τού δυναμικού έναντι τού μουσικού τονισμού, διαπιστούμενη στα τονικά δακτυλικά εξάμετρα τού Νόννου) Ο ίδιος ο προσδιορισμός τού τέλους τής Αλεξανδρινής Κοινής κυμαίνεται από τους μελετητές ανάμεσα στο 300 μ Χ (ακριβέστερα στο 330 μ Χ , όταν η έδρα τού Ρωμαϊκού Κράτους με- ταφέρεται στην Κωνσταντινούπολη) και στους χρόνους τού Ιουστινιανού (527-565 μ Χ), δηλαδή στον 6ο αιώνα, οπότε η Ελληνική καθιερώνεται ως επίσημη γλώσσα τού Βυζαντινού Κράτους και αρχίζουν να εμφανίζονται γλωσσικές μεταβολές που αναγνωρίζονται ως γλωσσικά τεκμήρια τής επόμενης περιόδου (τής Μεσαιωνικής) Εν τούτοις, από καθαρώς γλωσσικής και γλωσσοϊστορικής πλευράς, ο Ιος πΧ αιώνας με το κίνημα των Αττικιστών, το οποίο οδηγεί έκτοτε στη διάσχιση τής ενιαίας μέχρι τότε γλωσσικής παράδοσης σε γραφόμενη (ή λόγια ή αττικίζουσα γλώσσα) αφ' ενός και σε προφορική (ή δημώδη ή κοινή) γλώσσα αφ' ετέρου, θα ήταν πολύ πιο δικαιολογημένο ορόσημο τής, ούτως ή άλλως, μεταβατικής περιόδου από την αρχαία Ελληνική στη νεότερη Ελληνική μέσω τής Μεσαιωνικής (Βυζαντινής) περιόδου Εξίσου κρίσιμο είναι το θέμα τού προσδιορισμού τού χρόνου (και τής αντίστοιχης περιόδου) που δηλώνει την έναρξη τής γλωσσικής ιστορίας μας Τυπικά, η ιστορία μιας γλώσσας αρχίζει από τη χρονολογία που σώζονται γραπτές μαρτυρίες Αυτό για την Ελληνική, προτού αναγνωσθεί η γραμμική γραφή Β (1953), σήμαινε ότι άρχιζε από τα τέλη τού 8ου π Χ αιώνα Με την ανάγνωση των κειμένων τής Κρητομυκη- ναϊκής γραφής Β η ιστορία τής ελληνικής γλώσσας μετατέθηκε έξι ολόκληρους αιώνες πριν Οψέποτε αναγνωσθούν τα κείμενα τής γραμμικής γραφής Α (αμφισβητείται μεν αν περιέχουν ελληνική γλώσσα, αλλά το πιο φυσικό και αναμενόμενο θα ήταν ότι επιγραφές -για την ακρίβεια, πήλινες πινακίδες- τού ελλαδικού χώρου και των ελληνικών χρόνων περιέχουν και ελληνικά κείμενα), η ελληνική γλώσσα θα γίνει, πιθανότατα, τρεις αιώνες αρχαιότερη Αυτό δείχνει, νομίζω, τη σχετική αξία τής παραδοχής ότι η ιστορία και η αρχαιότητα τής εμφάνισης μιας γλώσσας συνδέεται αναγκαστικά με τις «αναγνωσμένες» γραπτές μαρτυρίες της, ζήτημα που μπορεί -όπως στην περίπτωση τής Ελληνικής- να αποδειχθεί και συγκυριακό Αν δει κανείς τυπικά-ποσοτικά τη διάρκεια των περιόδων τής ελληνικής γλώσσας (Αρχαία Ελληνική 1400-300 π.Χ, Αλεξανδρινή Κοινή 300 π Χ -6ος μ Χ αιώνας, Μεσαιωνική 6ος- 18ος αιώνας, Νέα Ελληνική 19ος αι κ εξής), διαπιστώνει ότι συγκριτικά μεγαλύτερη διάρκεια εμφανίζει η Μεσαιωνική Ελληνική (12 αιώνες), ακολουθεί η Αλεξανδρινή Κοινή (9 αιώνες), έπονται δε η Αρχαία Ελληνική (7 αιώνες, λόγω τού χάσματος ανάμεσα στο 1200-720 π Χ) και η Νέα Ελληνική (2 τελευταίοι αιώνες) Ωστόσο, και αυτή η εικόνα δεν είναι απόλυτα ικανοποιητική και αληθής από γλωσσικής πλευράς Η νέα ελληνική γλώσσα, στα βασικά χαρακτηριστικά τής δομής της (τα φωνολογικά και, λιγότερο, τα μορφοσυντακτικά), ανάγεται στους χρόνους τής Αλεξανδρινής Κοινής, το αργότερο δε μέχρι και την πρώιμη ιδίως βυζαντινή περίοδο (6ο-12ο αιώνα) και τη βυζαντινή (12ο-15ο αιώνα) έχει πλήρως διαμορφωθεί Το να αναγάγεις, λοιπόν, τη νεοελληνική γλώσσα στους δύο τελευταίους αιώνες είναι ιστορικά (με όριο τη δημιουργία τού νεοελληνικού κράτους) σωστό, όμως καθαρώς γλωσσικά και γλωσσολογικά πάσχει, αφού οι απαρχές τής Νεοελληνικής ανάγονται ουσιαστικά στους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες Άρα, η αναφορά στις περιόδους τής ελληνικής γλώσσας είναι αναγκαία μεν, αλλά συμβατική και συχνά συγκαλυπτική τής γλωσσικής πραγματικότητας**

Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ

Μια γλώσσα που αριθμεί βίον 40 αιώνων, εννοώ την ελληνική γλώσσα, είναι φυσικό στο πέρασμα τού χρόνου -τόσου μα- κρού χρόνου- να έχει υποστεί μεταβολές Μεταβολές στους φθόγγους τής γλώσσας, αυτούς που συνθέτουν τον τρόπο τής προφοράς της ή, σημειολογικά, μεταβολές στα σημαίνοντα (στη φωνολογική δήλωση) των λέξεων Μεταβολές, επίσης, στη γραμματική της δομή (μορφολογία), δηλαδή στον τρόπο που με ποικίλα γραμματικά μορφήματα (καταλήξεις, επιθήματα, προθήματα, ενθήματα, σχηματιστικά στοιχεία) δηλώνει τις γραμματικές σημασίες της Ομοίως, είναι φυσικό να έχει υποστεί μεταβολές στη συντακτική της δομή, στον τρόπο που συν-τάσσει τις λέξεις της σε σύνολα (φράσεων, προτάσεων, περιόδων, παραγράφων, κειμένου), καθώς και, κατεξοχήν, με ταβολές στο λεξιλόγιο, αφού νέες εκφραστικές, δηλωτικές (αντικειμένων, σχέσεων, θεσμών, καταστάσεων κ λπ) ανάγκες αναφύονται στην καθημερινή ζωή κάθε λαού με το πέρασμα τού χρόνου Έτσι, η ελληνική γλώσσα έχει υποστεί αρκετές μεταβολές στη δομή της Ωστόσο, όπως εξηγήσαμε ήδη, οι μεταβολές αυτές δεν ήταν τόσες και τέτοιες που να αλλοιώσουν τη δομική φυσιογνωμία τής Ελληνικής σε τέτοιον βαθμό, ώστε ο νέος Έλληνας, λ χ να αδυνατεί να πλησιάσει και να κατανοήσει, περισσότερο ή λιγότερο, ένα πεζό κείμενο τού Ξενοφώντα ή τού Πλάτωνα ή τού Πλουτάρχου με μικρή προσπάθεια και κατάλληλη καθοδήγηση Και μπορεί μεν σήμερα να ακούγεται ίσως υπερβολικός ο ισχυρισμός τού Κοραή[8] «ότι δστις συλλογισθή δτι ὁ Πλάτων, ὁ 'Αριστοτέλης, ὁ Δη-

7 **J I Mai lory. Οι** *ΙνδοΓνρωπαίοι*, **Αθήνα εκδ Δελφίνι 1995, σ 28**

8 **Το παράθεμα από Αναστ Μέγα,** *Ιστορία τού γλωσσικού ζητήματος.* **1925-1927, σ 213-214**

μοσθένης καί δλος ό χορός των δοξασάντων το Έλληνικόν γένος ενδόξων άνδρών, εάν ήρχοντο πάλιν εις τον κόσμον μόνον ενός μηνός μελέτην έχρειάζετο διά νά καταλάβωσιν ό,τι λαλοϋμεν καί ό,τι γράφομεν την σήμερον» Ωστόσο, δεν μπορεί κανείς να πει το ίδιο για την εκτίμηση τού καθηγητή Robert Browning[9], ο οποίος γράφει, «Από τότε |7ο π Χ αιώνα] η ελληνική γλώσσα αποκτά μια συνεχή παράδοση που φθάνει ώς την εποχή μας Υπήρχαν βέβαια αλλαγές αλλά δεν δημι- ουργήθηκε κάποιο ρήγμα στη συνέχεια, όπως έγινε ανάμεσα στα Λατινικά και τις ρομανικές γλώσσες Τα Αρχαία Ελληνικά δεν αποτελούν ξένη γλώσσα για τον σημερινό Έλληνα, όπως συμβαίνει με τα Αγγλοσαξωνικά για τον σύγχρονο Αγγλο [ ]. Η συνέχεια τού λεξιλογικού της αποθέματος [τής Ελληνικής] είναι εντυπωσιακή [J Και παρά το γεγονός ότι υπήρξαν πολλές ανακατατάξεις των μορφολογικών σχημάτων, υπήρξε και μεγάλη συνοχή έτσι τα Ελληνικά αποτελούν, ακόμα και σήμερα αρκετά εμφανώς έναν αρχαϊκό, ινδοευρωπαϊκό τύπο γλώσσας, όπως τα Λατινικά ή τα Ρωσσικά»

Αν θέλαμε να χαρακτηρίσουμε γενικότερα τη δομή τής ελληνικής γλώσσας στην υφή και την εξέλιξή της, θα είχαμε να παρατηρήσουμε τα εξής Η αρχαία ελληνική γλώσσα, τόσο από πλευράς δομολειτουργικής (μορφοσυντακτικών δομών και επικοινωνιακών λειτουργιών που επιτελούν) όσο και από απόψεως λεξιλογικής (δηλώσεως λεπτών και σύνθετων εννοιών τής επιστήμης, των πολιτικοκοινωνικών θεσμών και τής λογοτεχνίας), καλλιεργήθηκε σε ύψιστο βαθμό Το ότι έφθα- σε, λ χ , στις λεπτές δηλωτικές διακρίσεις ανάμεσα στην *ενεργητική φωνή* (που δήλωνε την ενέργεια διαπιστωτικά ή περιγραφικά), στη *μέση φωνή* (που δήλωνε το έντονο ενδιαφέρον τού υποκειμένου για την επιτελούμενη ενέργεια) και στην *παθητική* (με έμφαση στην ενέργεια παρά στην πηγή από όπου προέρχεται) είναι απόρροια των εκφραστικών αναγκών και τής καλλιέργειας τής Ελληνικής από δημιουργούς με γνώση και ευαισθησία στη γλώσσα Το ίδιο και για την ανάπτυξη τής δομής και λειτουργίας τής *ευκτικής τού πλαγίου λόγου*, που επινοήθηκε για να δηλώνει μειωμένη (έναντι τής οριστικής εγκλίσεως) βεβαιότητα, όταν η δηλουμένη ενέργεια απομακρυνόταν από το παρόν και εξαρτάτο από γεγονότα τού παρελθόντος Η δυνατότητα, ομοίως, να δηλώνονται πολύμορφα και πολυδύναμα οι αναγκαίες για την επικοινωνία αναφορές στον χρόνο, τον τρόπο, στην αιτία, στον σκοπό κ λπ (οι λεγόμενες «επιρρηματικές σχέσεις») μέσω τού πλούσιου διακόσμου των *επιρρηματικών μετοχών* (παράλληλα προς τη χρήση επιρρημάτων, εμπροθέτων εκφράσεων, δευ- τερευουσών προτάσεων κ λπ) συντελούσε σε απαιτητικότερες μορφές προσεγμένης χρήσης τής γλώσσας, όπου η δυνατότητα περισσοτέρων επιλογών εξυπηρετούσε την ποικιλία τού λόγου, τον ρυθμό και την ακουστική τής φράσης και, συχνά. τη δήλωση λεπτών υφολογικών αποχρώσεων Φυσικά, στην κοινωνική διαστρωμάτωση τού αρχαίου ελληνικού κόσμου αυξημένη ευαισθησία και ευρύτερη γνώση τής γλώσσας διέθετε, κατά κανόνα, ο πολίτης τής πόλεως- κράτους με την ανάλογη μόρφωση Τότε η καλλιεργημένη γλώσσα -αντίθετα προς ό,τι συμβαίνει σήμερα- ήταν προνόμιο των ελευθέρων μόνο πολιτών και μάλιστα αυτών που είχαν τους πόρους να εξασφαλίσουν μια εφαρμοσμένη (ρητορική) γνώση τής γλώσσας με κατάλληλη διδασκαλία Ωστόσο, η ευρύτερη και άμεση συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και στην πολιτιστική-μορφωτική δραστηριότητα τής πόλεως βοηθούσε στην ανάπτυξη τού (προφορικού) πολιτικού λόγου και στην καλλιέργεια τής γλωσσικής τους ικανότητας. Και όσο κι αν είναι αληθές ότι εμείς σήμερα τον αρχαίο ελληνικό λόγο τον γνωρίζουμε από τα κείμενα ικανών έως προικισμένων και μεγάλων διανοητών, οι οποίοι είναι φυσικό να χειρίζονταν τη γλώσσα με απαιτητικό τρόπο (ενώ ελάχιστα γνωρίζουμε τον απλό καθημερινό λόγο), εν τούτοις μπορούμε να μιλάμε για μιαν ιδιαίτερη καλλιέργεια τής Ελληνικής, αφού είναι γνωστό ότι τη στάθμη μιας γλώσσας την καθορίζουν οι μεγάλοι συγγραφείς, που τα κείμενά τους λειτουργούν ως πρότυπα και ρυθμίζουν τη γενικότερη χρήση τής γλώσσας Η καλλιέργεια τής ελληνικής γλώσσας ακονίστηκε εν συνεχεία στο άλλο μεγάλο «γλωσσικό αμόνι», στον χώρο τής χριστιανικής θεολογίας και φιλολογίας, που όλο και περισσότερο εξελίχθηκε σε κύρια έκφραση τού βυζαντινού κόσμου, συνοδευόμενη από άλλες μορφές πνευματικής δραστηριότητας όπως, λ χ, η γραμματική, η χρονογραφία ή η θύραθεν (παράλληλα με την εκκλησιαστική) ποίηση Με τον ελληνικό Διαφωτισμό, εντός και εκτός Ελλάδος, η Ελληνική μετά από μερικούς αιώνες σιγής γνώρισε νέα καλλιέργεια, πράγμα που έγινε επίσης και με τις επιτόπιες λογοτεχνίες (κρητική, κυπριακή, επτανησιακή) και, πάνω απ' όλα, με το δημοτικό τραγούδι Με τη δημιουργία τού ελεύθερου Νεοελληνικού Κράτους νέα πνοή -παρά τη γλωσσική διαμάχη καθαρεύουσας-δημοτικής- δίδεται στην ελληνική γλώσσα, που γρήγορα περνάει στη φάση τού γλωσσικού εκσυγχρονισμού, αφού έχει προηγηθεί ο γλωσσικός καθαρισμός τής Ελληνικής (από ξενόγλωσσα -τουρκικά ιδίως και βενετσιάνικα- στοιχεία), ώστε να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις τής επιστήμης, τής διοίκησης, τής εκπαίδευσης και τού Τύπου. Η ραγδαία εξέλιξη τής λογοτεχνίας, ιδίως τής ποίησης, συνέβαλε ουσιωδώς στην καλλιέργεια τής Ελληνικής, όπως -όσο και αν φανεί περίεργο- η διαμάχη περί το γλωσσικό ζήτημα οδήγησε σε μιαν ευρύτερη και βαθύτερη ενασχόληση με την ελληνική γλώσσα σε διαχρονικό επίπεδο, που και στην καλλιέργεια τής ελληνικής γλώσσας στη διπλή της παράδοση βοήθησε και, κυρίως, στη σπάνια για έναν λαό ευαισθητοποίηση τής πλειονότητας των πολιτών για τα θέματα τής χρήσης τής Ελληνικής και τής επίσημης μορφής τής γλώσσας μας Από όλα αυτά προκύπτει ότι η καλλιέργεια τής ελληνικής γλώσσας, γραπτής και προφορικής, συνεχίστηκε σε κυμαινόμενο επίπεδο από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας, γεγονός που και την ποιότητα τής γλώσσας μας ωφέλησε (όσο και αν ο γλωσσικός μας εμφύλιος γέννησε φανατισμούς και ακρότητες και από τα δύο μέρη) και σε μεταβολές τής Ελληνικής κατά φυσικό τρόπο οδήγησε.

ΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Σε ένα Λεξικό τής ελληνικής γλώσσας είναι φυσικό να ενδιαφέρει, περισσότερο από κάθε τι άλλο, το ζήτημα τού λεξιλογίου τής Ελληνικής, αφού οι περισσότερες λέξεις τής σημερινής μας γλώσσας συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την προέλευση, τις ιστορικές περιπέτειες και τη γλωσσική ιδεολογία που αναπτύχθηκε γύρω από την επίσημη μορφή τής γλώσσας και το περίφημο γλωσσικό ζήτημα[10] Ο χώρος τού λεξιλογίου τής Ελληνικής εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τόσο ως αδιάψευστο τεκμήριο τής συνέχειας τής ελληνικής γλώσσας όσο και ως «διεθνής ταυτότητα» τής Ελληνικής στην ευρωπαϊκή και, δι' αυτής, στην παγκόσμια γλωσσική επικοινωνία, αλλά επίσης και ως πεδίο ιστορικών διεργασιών που σφράγισαν τη φυσιογνωμία τής νεότερης ελληνικής γλώσσας Ότι οι ελληνικές λέξεις, οι ρίζες και τα σχηματιστικά στοιχεία (προθήματα, τέρματα, καταλήξεις) τής Ελληνικής αποτελούν μόνιμη παρακαταθήκη τής διεθνούς επιστημονικής ορολογίας αλλά και οπλοστάσιο ξένων μορφωμένων και διανοουμένων (επιστημόνων, πολιτικών, αρθρογράφων κ ά.) που διά των ελληνικών λέξεων επιχειρούν να εκφραστούν πέρα των τετριμμένων λέξεων τής καθημερινότητας ανεβάζοντας το επίπεδο τής επικοινωνίας τους, είναι ευρύτερα γνωστό Το λεξικό Larousse (Dictionnaire du frangais au college σ XXVII) προτάσσει ενδεικτικό πίνακα ελληνικών (α' ή β' συνθετικών)

9 R Browning, *Η μεσαιωνική και νέα ελληνική γλώσσα*, Αθήνα Εκδ Παπαδήμα 199J, σ 9 και 13

10 Βλ Γ Μπαμπινιώτη, *Η γλώσσα ως αξία Το παράδειγμα τής Ελληνικής*, Αθήνα Εκδ Gutenberg 1994, σ 295 κ εξ, κ α

λέξεων της Γαλλικής, για να διευκολύνει τον Γάλλο αναγνώστη *nero- aerodynamiquc. agr(o)- agronome. -algic nevralgie, anthropo- anthropologic archeo- archeologie, -archic. -arque monarchic, monarquc. au to- autobiographique. bibi io- bibliotcquc, bio- biologie* **κ.ο κ Ανατρέχοντας. ρξάλλου, σε οποιονδήποτε «Λεξιλογικό Πίνακα» (Wordlist), πίνακα (με τη σημασία, ετυμολογία και χρήση) ελληνικών λέξεο>ν της Αγγλικής που οφείλει να γνωρίζει ο αγγλόφωνος μαθητής για τις επίσημες εξετάσεις της αγγλικής γλώσσας, συναντάμε λέξεις όπως** *acoustics, aesthetic, amphitheatre, antagonism, apathctic. aphorism, archipelago, ascetic, autonomous, catastrophe, cathartic. chaotic. epitome, epilogue, epitaph, epithet. spasmodic, stigmatise, gnome, homonym. ephemeral. eulogistic, ethnic, sporadic, amnesty, antipodes, apo(ph)thcgm, apostolic, apostrophe. apotheosis, apologetic. apocalyptic. apocryphal"* **κλπ, κλπ Ιε τέτοιους γλωσσικούς πίνακες για τον Αγγλο μαθητή (f) βρίσκουμε ετυμολογικές-σημασιολογι- κές πληροφορίες για τις ελληνικές ρίζες τού τύπου** *erg/urg* **«work»** *energy. crgatocracy, metallurgy eu* **«good, well» beautiful»** *eulogize, euphemism, eupeptic* **κοκ Το λεξιλόγιο της Ελληνικής αποτελεί αψευδή μάρτυρα της αδιάκοπης συνέχειας της ελληνικής γλώσσας και τού ενιαίου χαρακτήρα της Κανείς Έλληνας ή ξένος (με εξαίρεση τους ειδικούς τής ιστορίας της ελληνικής γλώσσας) δεν μπορεί να διακρίνει αν μια σύγχρονη ελληνική λέξη είναι αρχαία, βυζαντινή ή νεότερη ή αν χρησιμοποιείται συνεχώς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα Ποιος γνωρίζει ή αναγνωρίζει, λ.χ., ότι λέξεις όπως** *αγαπώ, αγαπητός, άγγελος, αγέλαστος, αγνός, άγνωστος, αγορά, άγριος, αδελφός, αθάνατος, αηδόνι, αέρας, αετός, αιώνας.* **άκΆαυτο^,** *ακούω, ακτίνα, αλάτι, αλέθω,* **αλεί-** *φω, αλήθεια, αλλά, άλλος, άλλοτε,* **άρμη,** *αλμυρός, αλοιφή, άλυτος, αλώνι, άμα. αμάξι, αρμέγω, αμπέλι, αμέτρητος,* **αν;** *ανεβαίνω, αναβάλλω, ανάγκη, ανα?ώω, αναπαύω, αναπνέω, αναστενάζω, ανατολή, άναρχος. αναφέρω, ανατρέχω, άνεμος, ανεψιός, άνδρας. ανθώ, άνθρωπος, ανάγω, άνιφτος, άνοστος,* **ανπ,** *αντίκρυ, αξίνα, άξιος, άξονας, απατώ, απάτη, άπιστος, από* **κ λπ είναι γνήσιες ομηρικές λέξεις, που αυτούσιες ή παρηλλαγμένες, με την ίδια ή και διαφοροποιημένη σημασία, χρησιμοποιούνται από τα χρόνια των ομηρικών επών μέχρι σήμερα, Όπως είπαμε και στην αρχή αυτού τού κειμένου, οι λέξεις αυτές δεν είναι ούτε αρχαίες ούτε βυζαντινές ούτε νέες Είναι ελληνικές ΓΓ αυτό και η έννοια τής συνέχειας προκεωένου για την ελληνική γλώσσα δεν είναι ιδεολόγημα, αλλά απτή γλωσσική πραγματικότητα Ο Γ Χατζιδάκις σε μια κλασική μελέτη του με τίτλο «Περι τής ενότητος τής ελληνικής γλώσσης»[12] απέδειξε ότι «εκ τών 4 900 περίπου λεξεων τής Καινής Διαθήκης σχεδόν αι ήμίσει- αι, ήτοι λέξεις 2 280. λέγονται και σήμερον έτι έν τή κοινή λαλιά τών δέ λοιπών αί πλεΐσται μέν, 2 220, νοούνται καλώς ύπο πάντων τών Ελλήνων άναγιγνωσκόμεναι ή άκουόμεναι, όλίγαι δέ μόνον περι τάς 400 είναι αληθώς ακατανόητοι υπό τού Ελληνικού λαού»[Π] Το να χρησιμοποιεί ο σημερινός Έλληνας ενεργώς στον λόγο του ή να καταλαβαίνει τις λέξεις που χρησι αοποιούσαν οι Έλληνες των κλασικών χρόνων πριν από 2 500 χρόνια ή τις λέξεις τής Καινής Διαθήκης (όταν συγκριτικά πρόσφατες μεταφράσεις τής Καινής Διαθήκης σε άλλες γλώσσες -Γερμανική. Ρωσική, Αγγλική κ ά - δεν είναι κατανοητές στους σημερινούς ομιλητές των αντιστοίχων γλωσσών). δείχνει την ιδιαίτερη σχέση που έχουν οι ομιλητές τής Ελληνικής με τη γλώσσα τους λόγω τής ιστορίας της Σε αυτή την εσωτερική φυσιολογική** *επιβίωση* **μεγάλου μέρους τού αρχαίου ή παλαιότερου λεξιλογίου τής Ελληνικής γλώσσας στη μέχρι σήμερα διαχρονική χρήση της ήλθαν να προστεθούν και «έξωθεν» λεξιλογικές επεμβάσεις Ελλήνων λογίων, οι οποίες απετέλεσαν γλωσσικά κινήματα που οδή γησαν σε** *αναβιώσεις* **χιλιάδων λέξεων τής αρχαίας, έτσι ώστε - πρωτόγνωρο γλωσσικό φαινόμενο αυτό- η «φυσική συνέχεια» να ενισχυθεί από μια, ας την πούμε, «τεχνητή συνέχεια» Αναφερόμαστε και πάλι στα** *επιστροφικά* **ή** *αναδρομικά* **κινήματα τού Αττικισμού (αρχαίου και βυζαντινού), τού Νεοαττικισμού (τού ώψιμου Βυζαντίου), τού αρχαϊσμού (των χρόνων τού Νεοελληνικού Διαφωτισμού), τού κοραϊκού και μετακοραϊκού καθαρισμού, τού νεοαττικισμού ή αρχαϊσμού (τού νέου ελληνικού κράτους), καθώς και τής αυστηρής ή ηπιότερης φορμαλιστικής καθαρεύουσας Όλα αυτά τα επι- στροφικά κινήματα, περισσότερο ή λιγότερο ιδεολογικά και αναγκασμένα να ανταποκριθούν στις νέες επικοινωνιακές ανάγκες τής γλώσσας, αναβίωσαν, μιμήθηκαν ή άντλησαν σε ευρεία έκταση αρχαίες ή βυζαντινές λέξεις, με τις οποίες υποκατέστησαν άλλες ξένες ή εξέφρασαν νέες έννοιες Αποτέλεσμα. τα κινήματα αυτά κατάφεραν να επανασυνδέσουν τις νεότερες φάσεις τής Ελληνικής με τις παλαιότερες κατά μοναδικό στην ιστορία των γλωσσών τρόπο (άλλη είναι η περίπτωση τής Εβραϊκής, που αποτελεί και αυτή μοναδικό παράδειγμα «ανάστασης» μιας νεκρής, μη ομιλουμένης γλώσσας, τής αρχαίας Εβραϊκής τής Παλαιάς Διαθήκης, και καθιέρωσής της ως επίσημης σύγχρονης γλώσσας!) Απλή αναδρομή στο Λεξικό τού Στέφανου Κουμανούδη, στη** *Συναγωγή νέων λέξεων υπό των ?^ογίων πλασθεισών από τής Αλώσεως μέχρι των καθ' ημάς χρόνων* **(Αθήνα 1900)[14], δείχνει τον τεράστιο όγκο τού λεξιλογίου που πλάστηκε από τους λογίους είτε από αυτούσιες αρχαίες λέξεις ή. κυρίως, από νεόπλαστες λέξεις που ακολουθούν τα πρότυπα των αρχαίων Ιδού μερικές νεόπλαστες λέξεις, που κανένας δεν θα μπορούσε (παρά μόνον από πραγματολογικά στοιχεία) να ξεχωρίσει αν είναι αρχαίες ή νεότερες** *δημοσιογράφος* **(1826),** *δημοσιότης* **(1824),** *επειγόντως* **(1829),** *έπετηρίς* **(1876).** *έπιβάρυνσις* **(1805),** *έπιβί- βασις* **(1871),** *κομματάρχης* **(1851),** *πλειοψηφία* **(1833),** *πλαισιώνω* **(1889),** *δηλητηριάζω* **(1876),** *βασίζω/-ομαι* **(1854),** *διαπαιδαγώγησις (***1876),** *εφετεϊον* **(1833),** *λαθρεμπόρων* **(1809),** *νεκροτομείο ν* **(1888),** *έξόντωσις* **(1766),** *επιφύλαξις* **(1859),** *ολοκληρώνω* **(1896),** *στρατών (***1833),** *ταξινομώ* **(1873),** *υπνοβάτης* **(1840),** *χειροκροτώ* **(1856) Ο ίδιος μάλιστα ο Κουμανούδης έπλασε τις λέξεις** *έκδήλωσις, επαρχιακός* **και** *έχθρότης* **Αυτός ο «εσωτερικός δανεισμός» τής Ελληνικής από λέξεις ανήκουσες στη μακρά γλωσσική της παράδοση υπήρξε η πιο υγιής και αποτελεσματική αντιμετώπιση ενός μείζονος κινδύνου, που απείλησε την ελληνική γλώσσα τούς τελευταίους αιώνες τού ξενικού ζυγού. Πρόκειται για το πλήθος των ξενικών λέξεων (τουρκικών και βενετσιάνικων) που εισχώρησαν -ελλείψει οργανωμένης παιδείας ή άλλης μορφωτικής αντι- στάσεως- στο σο')μα τής Ελληνικής και προκάλεσαν μια κατάσταση που ανάγκασε φωτισμένους Έλληνες όπως ο Αδαμάντιος Κοραής να αναλάβουν σταυροφορία «καθαρμού» τής γλώσσας, προλαβαίνοντας τον κίνδυνο μιας μορφής μιγαδο- ποίησης (creolisation) τής Ελληνικής Από το κίνημα τού καθαρισμού τού Κοραή διαμορφώθηκε βαθμηδόν μια «γλωσσική ιδεολογία» που απετέλεσε ανασταλτικό φραγμό στην εισβολή των ξένων λέξεων, οδήγησε σε ευρεία υποκατάσταση των ξενικών με ελληνικές (βλ σ 627) και ετοίμασε το έδαφος τής αναζήτησης νέων όρων και λέξεων μέσα από την παρακαταθήκη τής ίδιας τής ελληνικής γλώσσας Η υπηρεσία που προ- σέφεραν στην ελληνική γλώσσα οι λόγιοι τής εποχής με την εδραίωση αυτής τής «γλωσσικής ιδεολογίας» δεν έχει εκτι- μηθεί ακόμη στις πραγματικές της διαστάσεις. Ένα πάντως είναι βέβαιο χωρίς αυτή την εκστρατεία και χωρίς τον αγώνα αυτής τής γλωσσικής «πρόληψης», η λεξιλογική δομή τής σύγχρονης Ελληνικής δεν θα διέθετε τη σημερινή λεξιλογική συνοχή της**

11 S Bruwnstcin-V) Weiner, *Basic Wordlist.* **N York Barron's Educational Series 1977, passim**

12 Ιιπιστημονική Επετηρίς Ι Ιανεπιστημίου Αθηνών 5 1908 · 1909. σ 47-151

Π αυτ , σ 141

14 Βλ κ *Λεξικνγραφικό Επίμετρο Γα λεξικά τής Νέας Ε/Ληνικής* **στο τέλος τού παρόντος Λεξικού**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

Συχνά μέσα στο Λεξικό, είτε στην ιστορία κάθε γράμματος είτε μιλώντας για το αλφάβητο είτε στα λ *γραφή* **και** *ορθογραφία*, **γίνεται λόγος για τη γραφή και την ορθογραφία τής γλώσσας μας Εδώ γίνεται μια ευρύτερη, συνολική εξέταση τού θέματος**

Οι Έλληνες ανήκουν στους προνομιούχους λαούς που, χρησιμοποιώντας τη γραφή, μπόρεσαν να αναπτύξουν, να διαδώσουν και να διασώσουν τον μεγάλο πολιτισμό που εδημιούργησαν Λαοί που δεν γνώρισαν γραφή παρέμειναν στο σκότος τής ιστορίας και. συχνά, αγνοείται και η ίδια τους η ύπαρξη Στην Ελλάδα, αντιθέτως. χρησιμοποιήθηκαν περισσότερες από μία γραφές σε μια προσπάθεια των Ελλήνων να φτάσουν στο καλύτερο σύστημα γραφής, πράγμα που το πέτυχαν επινοώντας, *για πρώτη φορά στον κόσμο*, **την ελληνική αλφαβητική γραφή Πρόκειται για την ίδια γραφή που, με τη μορφή τού δυτικού ελληνικού (Χαλκιδικού) αλφαβήτου, εξελίχθηκε σε αυτό που ονομάζουμε λατινικό αλφάβητο, ένα αλφάβητο που μέσω τής αυτοκρατορίας τής Ρώιιης και των λατινογενών (ρομανικών) εθνών και γλωσσών πέρασε σε ευρύτερη χρήση ανά τον κόσμο Λς σημειωθεί ακόμη ότι το αλφάβητο που χρησιμοποιούμε σήμερα οι Έλληνες, ιστορικά μαρτυρείται από τον 8ο π.Χ. αιώνα («επιγραφή τού Διπύλου», «ποτήριον Νέστορος»), ενώ η ορθογραφία που χρησιμοποιούμε ανάγεται στο 400 π Χ**

Οι γραφές που χρησιμοποιήθηκαν στην Ελλάδα είναι η *ιερογλυφική* **(περ 2000-1750 π.Χ) η** *γραμμική γραφή Λ* **(1700- 1400 π Χ) η** *γραμμική γραφή Β* **(1400-1200 π.Χ) η** *κυπρομινω- ική γραφή* **(περ 1500-1100 π Χ) το** *κυπριακό συλλαβάριο* **(περ 6ο-4ο π Χ αι) η** *ελληνική αλφαβητική γραφή* **(πιθ 10ο π Χ αι-σήμερα). Από αυτές έχουν αναγνωσθεί μόνον η γραμμική γραφή Β και το κυπριακό συλλαβάριο Η ιερογλυφική, η γραμμική Α και η κυπρομινωϊκή δεν έχουν αποκρυπτογραφηθεί Η ελληνική αλφαβητική γραφή είναι αυτή που χρησιμοποιείται χωρίς διακοπή από τον 8ο π Χ αιώνα μέχρι σήμερα**

Μπορεί οι Έλληνες να μην είναι αυτοί -με τα στοιχεία που έχουμε μέχρι σήμερα - που πρώτοι επινόησαν τη γραφή Σουμέριοι. Βαβυλώνιοι, Ασσύριοι και Χεττίτες χρησιμοποιούν τη σφηνοειδή γραφή (εξελιγμένη εικονογραφική γραφή) ήδη από το 4000 π Χ Οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούν επίσης την ιερογλυφική γραφή (λογογράμματα και φωνογράμματα) ήδη από το 3000 π Χ. μέχρι τον 1 Ιο μ Χ αιώνα Το γεγονός είναι ότι ήδη τη 2η χιλιετία οι Έλληνες *με* **τη γραμμική Β περνούν σε μια συλ- λαβογραφική γραφή, που είναι μια πρώτη μορφή** *φωνολογικής γραφής*, **αφού στηρίζεται στη συλλαβή Κάθε γράμμα είναι και μία συλλαβή, όχι ένας φθόγγος Ότι πρόκειται για ένα ατελές αλφάβητο (αφού ο αριθμός των δυνατών συλλαβών μιας γλώσσας είναι ως προϊόν συνδυασμών τεράστιος') δεν υπάρχει αιιφιβολία Περί τα 90 συλλαβογράμματα χρησιμοποιήθη- καν με πολλαπλή το καθένα φωνητική αξία (το συλλαβόγραμ- μα Ι' δηλώνει τα** *πε-πη, βε-βη. φε-φη* **και** *πει-πηι, βει-βηι. φει- φηι*, **δηλαδή 12 συλλαβές-αναγνώσεις), πράγμα που γεννά δυσχέρειες στην ανάγνωση**

Έτσι, από το 1200 πΧ παύει να μαρτυρείται η γραμμική γραφή Β Η ατελής γραμμική γραφή Β εγκαταλείπεται κάποτε πριν από τον 8ο π Χ. αιώνα για μιαν οικονομικότερη και δη- λωτικότερη «οιονεί συλλαβογραφική» γραφή, αφού είναι μια γραφή που δηλώνει μόνο τα σύμφωνα, αφήνοντας όπως συμβαίνει μέχρι σήμερα στις σημιτικές γραφές- να εικάσει ο αναγνώστης μόνος του τα παραλειπόμενα φωνήεντα Οι Έλληνες, γύρω στον 10ο π Χ αιώνα, παίρνουν από τους Φοίνικες αυτή την (οικονομικότερη τής συλλαβογραφικής) συμ- φωνογραφική γραφή Αλλά δεν στέκονται σ' αυτό Επινοούν για πρώτη φορά στην ιστορία τής γραφής τη δήλωση των φωνηέντων, αυτών δηλαδή που αποτελούν τη βάση τής συλλαβής και τής γλώσσας γενικότερα Επινοούν ακόμη μερικά σύμφωνα που χρειάζονται στην Ελληνική και φτάνουν έτσι

στη δημιουργία *τής πρώτης πραγματικά αλφαβητικής γραφής, τού πρώτου αλφαβήτου*, **όπου κάθε γράμμα δηλώνει και έναν φθόγγο (για οικονομία δεν χρησιμοποιούν από την αρχή διαφορετική δήλωση για κάθε είδος φωνήεντος, έτσι το Ε δηλώνει αρχικά και το** *ε* **και το** *η*. **το Ο και το ο και το ω, ενώ ποτέ δεν δήλα>σαν με διαφορετικό γράμμα τη διαφορά μα- κρού και βραχέος α, μακρού και βραχέος ι, ιιακρού και βραχέος υ, γιατί έτσι θα δημιουργούνταν πλήθος νέων γραμμάτων για τα φωνήεντα) Η επινόηση αυτή, καθόλου αυτονόητη, κάνει ώστε το αλφάβητο να αναγνωρίζεται διεθνώς ως ελληνική δημιουργία, όσο και αν την πρώτη ύλη δανείστηκαν οι Έλληνες από άλλους Όλοι ανεξαιρέτ<ος οι ειδικοί ερευνητές τής ιστορίας τής γραφής[15], συμφωνούν ότι ως πρώτη ύλη τού ελληνικού αλφαβήτου χρησίμευσε το βορειοσημιτικό συμφω- νογραφικό αλφάβητο Επί τού θέματος αυτού δεν διαφωνεί κανείς Το θέιια επί τού οποίου υπάρχει πλήθος αλληλοσυ- γκρουομένων θεωριών είναι η προέλευση και η δημιουργία τού ίδιου τού φοινικικού συμφωνογραφικού συστήματος, το οποίο ανάγεται στο πρωτοχαναανικό αλφάβητο τού 1700 π Χ [16] Άλλοι το ανάγουν στην αιγυπτιακή και σιναϊτική γραφή, άλλοι στη σουμεριακή, τη βαβυλωνιακή ή την ασσυριακή γραφή, άλλοι το συνδέουν ιιε το κυπριακό συλλαβάριο, άλλοι με τη χεττιτική ιερογλυφική, την ιδεογραφική θεωρία ή με την ουγκαριτική σφηνοειδή γραφή, ο Evans το συνδέει με τις μινωικές γραφές (Ιερογλυφικά και Γραμμική Α). άλλοι uf την «ψευδοϊερογλυφική» τής Βίβλου, άλλοι με τη θεωρία των προϊστορικών γεωμετρικών σημείων και άλλοι με άλλες αρχαιότερες γραφές Μέσα στον κυκεώνα όλων αυτών των υποθέσεων, εικασιών και θεωριών για την προέλευση τού σημιτικού αλφαβήτου, μπορούμε να δεχθούμε μια έιιμεση έστω επίδραση των κρητικών γραφών -από κοινού με άλλες γραφές- στο σημιτικό αλφάβητο Η άποψη τού καθηγητή D Diringer[17]. ενός από τους εγκυρότερους μελετητές τού αλφαβήτου, φαίνεται να βρίσκεται εγγύτερα στην πραγματικότητα Ο Diringer υποστηρίζει ότι το σημιτικό σύστημα γραφής επινοήθηκε μεν και καλλιεργήθηκε στην Παλαιστίνη και τη Συρία, αλλά δέχθηκε και επιδράσεις παλαιοτέρων συστημάτων «τού αιγυπτιακού, τού σφηνοειδούς τού κρητικού και ίσως και των προϊστορικών γεωμετρικών σημεί<ον Είναι απίθανο να μην προηγήθηκαν των επινοητών τής σημιτικής γραφής άλλοι όπως είναι εξαιρετικά απίθανο ότι ένα αλφάβητο που επινοήθηκε στην Παλαιστίνη ή στη Συρία τη 2η π Χ χιλιετία έμεινε ανεπηρέαστο από τις γραφές τής Αιγύπτου τής Βαβυλωνίας ή τής Κρήτης L J Και η σύλληψη τής συμφωνογραφι- κής γραφής και η αρχή τής ακροφωνίας (αν ίσχυε στο πρω- τοσημιτικό αλφάβητο) μπορεί να είναι δάνεια από την Αίγυπτο Ίχνη τής επιδράσεως τής βαβυλωνιακής γραφής απορούν να διαπιστωθούν στις ονομασίες ορισμένων γραμμάτων Η επίδραση τής** *κρητικής γραφής* **και μερικών προϊστορικών γε- ωιιετρικών σημείων μπορεί να είναι καθαρούς εξωτερική, να επέδρασαν δηλαδή μόνο στη μορφή ορισιιένων γραμμάτων Αλλα αλφαβητικά σηιιεία μπορεί να βγήκαν μέσα από συμβατικά σύμβολα και μπορούμε ακόμη να υποθέσουιιε ότι αποτελούσαν κυρίως αυθαίρετες επινοήσεις»**

Από όσα είπαμε προκύπτουν τα εξής α) Οι Έλληνες είναι *οι πραγματικοί δημιουργοί τού πρώτου στον κόσμο αλφαβήτου*, *τού ελληνικού αλφαβήτου* **β) την πρώτη ύλη (έναν αριθμό γραμμάτων, σχήμα γραμμάτων, ονομασία) την πήραν οι Έλληνες από τη βορειοσημιτική συμφωνογραφική γραφή, ωστόσο δεν έμειναν παθητικά προσκολλημένοι σε αυτήν, αλλά εδημιούργησαν μέσα και πέρα από αυτήν το πρώτο πραγματικό αλφάβητο, που από αυτούς πέρασε -διά τής λατινικής του μορφής, που, όπως είπαμε, είναι ελληνική- σε ολόκληρο τον κόσμο γ) η προέλευση τού βορειοσημιτικού συιι- φωνογραφικού συστήματος είναι εξαιρετικά αμφίβολη Ανά-**

15 Jensen. Diringer, Gclb, Jeffery. N'aveh και. τελευταία. J T Hooker (εκδ), *Reading the P<tst Ancient Writing from Cuneiform to the Alphabet,* **London British Museum Press, 1990**

16 J Naveh, *Early History of the Alphabet* **Leiden 1982, σ 42**

17 D Diringer *The Alphabet.* **London 1968\σ 162-16^**

μεσα στις επιδράσεις που έχει δεχθεί, πιθανότατα επηρεάστηκε και από τις ιιινωικές γραφές, μολονότι τόσο τα ιερογλυφικά όσο και η γραμμική γραφή Α δεν έχουν αναγνωσθεί και -κατά τις γνώμες πολλών μελετητών και τού ίδιου τού Evans- μάλλον δεν περιέχουν ελληνική γλώσσα [διαφορετική είναι η εκτίμηση τού γράφοντος για τη γλώσσα τής γραμμικής γραφής Α (βλ. ανωτ «Περίοδοι ιστορίας τής ελληνικής γλώσσας»)]

ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ[18]

Το γνωστό ζήτημα «καθαρεύουσα-δημοτική», που ταλάνισε τον τόπο μας τους τελευταίους αιώνες, είναι φυσικό να έχει επηρεάσει όλη την ελληνική γλώσσα, ιδιαίτερα δε το λεξιλόγιο που αποθησαυρίζεται στα Λεξικά Μια σύντομη θεώρηση τού γλωσσικού ζητήματος δείχνει τα στάδια από τα οποία πέ- ρασε η σημερινή μορφή τής γλώσσας μας Ο γλωσσικός διχασμός τής ελληνικής γλώσσας, που έμελλε τους τελευταίους δύο αιώνες να εξελιχθεί σε «γλωσσικό εμφύλιο», ξεκινάει μεν τον Ιο π Χ αιώνα με το κίνημα τού Αττικισμού, αλλά δεν παίρνει τη μορφή τού διχαστικού γλωσσικού μας ζητήματος πριν από τον 19ο αιώνα. Μέχρι τότε (με μεμονωμένες εξαιρέσεις που εμφανίζονται ήδη από τον 16ο αιώνα με τον Νικόλαο Σοφιανό, τον Αγάπιο Λάνδο. τον Δ Κα- ταρτζή κ ά) η διπλή γλωσσική παράδοση, ο λόγιος γραπτός λόγος και η απλούστερη προφορική γλώσσα συνυπάρχουν χωρίς ανταγωνισμούς και διαμάχες εκ μέρους των ομιλητών τής Ελληνικής Το γλωσσικό ζήτημα ξεκινάει, στην πράξη, στα τέλη τού 18ου αιώνα από τη διαμάχη τού Ευγένιου Βούλ- γαρι (1716-1806) με τον Ιώσηπο Μοισιόδακα (1725-1800) -ο τελευταίος υποστήριξε την απλούστερη γλώσσα, γεγονός για το οποίο δέχθηκε επίθεση από τον Βούλγαρι Εδραιώνεται με τη διαμάχη τού Αδ Κοραή (1748-1833) με τον Παναγ Κοδρικά (1762-1827) -ο Κοραής υποστήριξε τα δικαιώματα τής κοινής γλώσσας, ενώ ο Κοδρικάς τάχθηκε υπέρ τής λόγιας φαναριώ- τικης γλωσσικής παράδοσης Φουντώνει με τις αντιμαχόιιε- νες απόψεις τού Ρήγα, τού Χριστόπουλου, τού Βηλαρά και τού Σολωμού προς τους Σούτσους και τους λοιπούς Φανα- ριώτες Κορυφώνεται με τη διαμάχη τού Ψυχάρη και των Ψυχαριστών με τον Χατζιδάκι και τους υποστηρικτές τής λόγιας παράδοσης Με τα Ευαγγελιακά (1901) και τα Ορεστειακά (1903) ο γλωσσικός διχασμός γίνεται «γλωσσικός εμφύλιος» και φθάνει στο να χυθεί ακόμη και αίμα Το ζητούμενο ήταν, πάντοτε, η καθιέρωση τής δημοτικής ως επίσημης γλώσσας, που θα διδάσκεται στο Σχολείο, θα χρησιμοποιείται στη Διοίκηση και την Επιστήμη και θα αποτελεί την επίσημη προφορική και γραπτή έκφραση τού Έθνους Το θέμα απασχολεί αρχικά τους λογίους τού Διαφωτισιού με ηγετική μορφή τον Αδαμάντιο Κοραή, οι οποίοι πρώτοι συνειδητοποιούν ότι το Γένος δεν μπορεί να μορφωθεί, για να διεκ- δικήσει την ελευθερία του, χωρίς να φτάσει στην Παιδεία μέσα από τη μητρική γλώσσα που μιλάει Οι περισσότεροι αγωνιστές για την παιδεία τού υπόδουλου Γένους υποστηρίζουν την *κοινή Ελληνική*, την απλούστερη προφορική γλώσσα (Άνθιμος Γαζής, Κωνσταντίνος Κούμας. Θεόκλητος Φαρμακί- δης, Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, Βενιαμίν ο Λέσβιος, Θεόφιλος Καΐρης κ ά) Ωστόσο, υπάρχουν και λόγιοι που αντιτίθε- νται στις θέσεις τού Κοραή (Νεόφυτος Δούκας, Στέφανος Κομ- μητάς κ ά) Για άλλον λόγο, ως υπερασπιστές μιας ακραιφνούς, καθαρά λαϊκής δημοτικής, αντιτίθενται στη διδασκαλία τού Κοραή και ο Χριστόπουλος, ο Βηλαράς και ο Σολωμός Σημείο τής αντίθεσης είναι ο «καθαρισμός» και η «διόρθωση» τής γλώσσας που προτείνει ο Κοραής, μέσα στον οποίον περιλαμβάνει και απομάκρυνση λέξεων και τύπων τής «χυδαίας», τής λαϊκής δηλαδή γλώσσας Η διαμάχη οξύνεται με την εμφάνιση τού Ψυχάρη (1854- 1929) Με τον Ψυχάρη η δημοτική βρίσκει τον πρώτο επιστήμονα γλωσσολόγο υπερασπιστή της, που επιχειρηματολογεί επιστημονικά Συγχρόνως αναπτύσσει μια πρωτοφανή μαχητικότητα και αναλαμβάνει σχεδόν αποστολικό και «σωτηριολογικό» έργο, για να επικρατήσει η φυσική γλώσσα των Ελλήνων Η διδασκαλία και το παράδειγμά του εμπνέουν και κινητοποιούν πολλούς Έλληνες, καλλιτέχνες, διανοουμένους, φοιτητές, επιστήμονες, απλούς ανθρώπους Το ζήτημα τής γλώσσας μπαίνει στην πρώτη φάση του, στην *ηρωική-μαχη- τική περίοδο τού Δημοτικισμού* (1888-1917) Στον Ψυχάρη παραστέκονται γνωστά ονόματα τού παλαιότερου δημοτικισμού, όπως ο Πάλλης, ο Βλαστός, ο Εφταλιώτης, ο Ίων Δρα- γούμης, ο Ταγκόπουλος κ ά., που περισσότερο ή λιγότερο συμμερίζονται τις, ακραίες συχνά, απόψεις τού Ψυχάρη.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος (1864-1936), για να κατασιγάσει προσωρινώς τα πνεύματα και την οξύτητα που είχε δημιουργηθεί περί το γλωσσικό στις αρχές τού 20ού αιώνα και για να εξασφαλίσει ομοψυχία και ήπιο κλίμα κατά την προετοιμασία των βαλκανικών πολέμων μετά την ταπείνωση τού 1897, καθιερώνει συνταγματικά (για πρώτη φορά) ως επίσημη γλο')σσα τού κράτους την απλή καθαρεύουσα (Σύνταγμα 1911 «Ἐπίσημος γλώσσα τού κράτους είναι εκείνη εις την όποίαν συντάσσονται τὸ πολίτευμα καί τής ελληνικής έκκλησίας τὰ κείμενα Πάσα προς παραφθοράν αυτής έπέμβασις απαγορεύεται»)

Ο Δημοτικισμός ανασυντάσσεται και αλλάζει τακτική. Επιβεβαιώνεται η αντίληψη ότι η μόνη οδός για την προώθηση τής δημοτικής γλώσσας είναι να διδαχθεί στο σχολείο Έτσι γεννάται ο *Εκπαιδευτικός Δημοτικισμός*, με την ίδρυση τού *Εκπαιδευτικού Ομίλου* (1910) και, κυρίως, με τη δραστηριότητα που αναπτύσσει μέσα από το *Δελτίο τού Εκπαιδευτικού Ομίλου* (1912), του οποίου τη διεύθυνση αναλαμβάνει ένας μετριοπαθής γλωσσολόγος, ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης (1883-1959) Με τους αγώνες τού Εκπαιδευτικού Ομίλου, παράλληλα προς τη δραστηριότητα τού Ψυχάρη και των «σκληρών» δημοτικιστών που συσπειρώνονται στον *Νουμά* (περιοδικό που υποστήριζε τον Ψυχάρη), επιτυγχάνεται να διδαχθεί για πρώτη φορά στις πρώτες τάξεις τού δημοτικού σχολείου η δημοτική γλώσσα Αυτό γίνεται το 1917 επί Ελευθερίου Βε- νιζέλου από την Επιτροπή που ορίζεται στο Υπουργείο Παιδείας, για να εποπτεύσει τη γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθ- ιιιση Μέλη τής Επιτροπής ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης, ο Αλέξανδρος Δελμούζος (1880-1956) και ο Δημήτριος Γληνός (1882-1943) Έτσι από το 1917 περνάμε στον *Κρατικό Δημοτικισμό,* όπως τον ονομάζει ο Τριανταφυλλίδης, με αλλεπάλληλες γλωσσοεκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις (ανάλογα με τις εκάστοτε κυβερνήσεις), που εναλλάσσουν στη γλωσσική διδασκαλία τού σχολείου (κυρίως τού δημοτικού) την καθαρεύουσα και τη δημοτική

Στον αγώνα για την επικράτηση τής δημοτικής μέσα από την Εκπαίδευση καθοριστικό ρόλο παίζει η στάση τού Μανόλη Τριανταφυλλίδη Με τη μετριοπάθεια και την τακτική του να δεχθεί στον κορμό τής δημοτικής τα ζωντανά λόγια στοιχεία και να μην προκαλεί με ακραίες ρυθμιστικές τοποθετήσεις, όπως έκανε ο Ψυχάρης, πυκνώνει τις τάξεις των υπο- στηρικτών τής δημοτικής. Παράλληλα επιδίδεται στη δημιουργία έργου υποδομής, στη σύνταξη (μαζί με μια Επιτροπή που ορίστηκε επί Μεταξά το 1938) τής πρώτης Γραμματικής τής Δημοτικής, τής «Κρατικής Γραμματικής», όπως είναι γνωστή, που εκδόθηκε το 1941 Ο Ψυχάρης και οι σκληροί δημοτικιστές κατηγορούν τον Τριανταφυλλίδη και τα μέλη τού Εκπαιδευτικού Ομίλου για «συμβιβασμό» και ανεπίτρεπτες υποχωρήσεις. Ωστόσο, τα πράγματα δείχνουν ότι η τακτική που ακολουθήθηκε τότε άνοιξε τον δρόμο για την πρόοδο και την καθιέρωση τής δημοτικής 35 χρόνια αργότερα (το 1976) Ο

18 Βκτενή ανάλυση τού γλωσσικού ζητήματος με εκτεταμένη βιβλιογραφία βλ στο άρθρο μου «Το γλωσσικό ζήτημα και η εξελικτική πορεία τής ελληνικής γλώσσας μί-χρι την τελευταία δεκαετία τού 20ού αι >\ Εγκυκλοπαίδεια «Ιάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα». τόμ «Ελλάς», σ 28-46, καθώς και τα ΣΧΟΛΙΑ στα λ *γλωσσικός* (γλωσσικό ζήτημα) και *γ/αοσσαμύντορας* τού παρόντος Λεξικού

Τριανταφυλλίδης και άλλοι δημοτικιστές απέδειξαν πως τα λεγόιενα ότι η δημοτική δεν έχει γραμματική και γΓ αυτό δεν μπορεί να διδαχθεί ή ότι είναι ακατάλληλη για τον επιστημονικό λόγο κ τ ό δεν ευσταθούν Με πολλούς αγώνες και με την παραγωγή μεγάλου υποστηρικτικού έργου οδήγησαν στην επικράτηση τής δημοτικής Η μετριοπάθεια τού Τριανταφυλλίδη συμπλήρωσε τη μαχητικότητα τού Ψυχάρη Στη δίνη, όμως, τού γλωσσικού και στις οξείες αντιθέσεις που δημιουργήθηκαν, ξεχάστηκε ή αμαυρώθηκε η συμβολή και η εν γένει παρουσία μερικίον μεγάλων μορφών, που συνέβαλαν ουσιαστικά στην προβολή και την επιστημονική σπουδή τής δημοτικής γλώσσας και, μέσα από αυτή, στην προώθηση τής προφορικής γλωσσικής παράδοσης Πρόκειται για τις μορφές τού Αδαμάντιου Κοραή, τού Γ. Χατζιδάκι και τού Αχιλλέα Τζάρτζανου Χωρίς το κύρος, τη βαρύτητα και τους αγώνες τού Αδ Κοραή, για να βγει η κοινή γλώσσα από την αφάνεια και να περάσει στο προσκήνιο, είναι άγνωστο ποια θα ήταν η τύχη της σήμερα Χωρίς, εξάλλου, το επιστημονικό έργο τού Γ Χατζιδάκι, οι γνώσεις μας για τη δημοτική θα βρίσκονταν για δεκαετίες σε εμπειρικό επίπεδο και στο σκότος πολλαπλών πλανών και παρεξηγήσεων, τις οποίες διέλυσε η επιστημονική οξύνοια τού μεγάλου γλωσσολόγου Το ότι δεν προσέθεσε ο Χατζιδάκις το κύρος και τις γνώσεις του στην καθιέρο>ση τής δημοτικής ως επίσημης γλώσσας είναι η αδύνατη πλευρά αυτού τού επιστημονικού κολοσσού, που μπορεί μόνο να ερμηνευθεί από την πεποίθησή του ότι η δημοτική δεν ήταν ακόμη ώριμη στην εποχή του να παίξει τον ρόλο τής επίσημης γραφομένης γλώσσας Τέλος, χωρίς την αποτύπωση τής νεοελληνικής σύνταξης από τη σοφία τού Αχιλλέα Τζάρτζανου. θα στερούμαστε για πολύ καιρό αυτό το αγκωνάρι τού νεοελληνικού λόγου Ο νόμος 309/1976 «Περί οργανώσεως και διοικήσεως τής Γενικής Γκπαιδεύσεως» τής μεταδικτατορικής Κυβερνήσεως τού Κ Καραμανλή επισημοποίησε τη χρήση τής δημοτικής γλώσσας στην Εκπαίδευση* «Γλώσσα διδασκαλίας, άντικεί- μενον διδασκαλίας και γλώσσα των διδακτικών βιβλίων εις δλας τάς βαθμίδας τής Γεν Έκπαιδεύσεως είναι άπο τού σχολικού έτους 1976-1977 ή Νεοελληνική. Ως Νεοελληνική γλώσσα νοείται ή διαμορφωθεΐσα εις πανελλήνιον έκφραστικόν όργανον υπό τού έλληνικού λαού και των δοκίμων συγγραφέων τού έθνους Δημοτική, συντεταγμένη άνευ Ιδιωματισμών και ακροτήτων» Μετά την Εκπαίδευση η χρήση τής δημοτικής επεκτάθηκε στη δημόσια διοίκηση, σήμερα δε είναι η κρατούσα γραπτή και προφορική έκφραση των Ελλήνων Με Προεδρικό Διάταγμα τής Κυβερνήσεως Ανδρέα Πα- πανδρέου (Π Δ 207/1982) καθιερώθηκε και η χρήση τού μονοτονικού συστήματος γραφής (κατάργηση τής διάκρισης των τόνων και χρησιμοποίηση ενός μόνον τονικού σημείου, που δηλώνει τη θέση τού τόνου στη λέξη). Και το θέμα αυτό είχε μακρά προϊστορία μέσα κυρίως στο πλαίσιο τού γλωσσικού ζητήματος, αφού πολύ νωρίς υποστηρίχθηκε η ανάγκη απλοποίησης τού τονικού συστήματος με εφαρμογή τού μονοτονικού Ενίοτε, μάλιστα, το θέμα συνδέθηκε, όλως εσφαλμένως, και με αστήρικτες προτάσεις φωνητικής γραφής, αντικατα- στάσεως δηλαδή τού ελληνικού με το λατινικό αλφάβητο για λόγους απλογραφήσεως Έτσι, έστω και απότομα και εσπευσμένα, δηλαδή χωρίς την απαραίτητη υποδομή και προετοιμασία (σύνταξη νέας γραμματικής, συντακτικού, λεξικού, κατάλληλων σχολικών βιβλίων), λύθηκε οριστικά από την Πολιτεία το γλωσσικό ζήτημα που ταλάνισε επί αιώνες τον τόπο Βεβαίως, η βιαστική επίλυση τού μεγάλου αυτού θέματος γέννησε στη θέση τού γλωσσικού ζητήματος ένα μεγάλο γλωσσικό πρόβλημα, ένα πρόβλημα ποιότητας στη χρήση τής Νεοελληνικής. Το πρόβλημα όμως αυτό μπορεί να ξεπεραστεί με κατάλληλη διδασκαλία τής γλώσσας στο σχολείο, καθώς και με ενημέρωση και ευαίσθητο ποίηση των Ελλήνων σε μια πιο προσεγμένη χρήση τής γλώσσας Η νεοελληνική γλώσσα, όταν δεν αντιμετωπίζεται στενά και μικρόψυχα σε σχέση με τις λόγιες καταβολές της, έχει τη δύναμη μιας μακραίωνης προφορικής και γραπτής καλλιέργειας, δηλαδή το μεγαλύτερο προνόμιο που μπορεί να διαθέτει μια σύγχρονη γλώσσα.

Γ. Μ.

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ

Α. ΟΙ ΛΕΞΕΙΣ ΤΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ (ΓΑ «ΛΗΜΜΑΤΑ»)

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

1. **Το σύνολο των αυτοτελών λέξεων μαζί με τις περιφραστικές λέξεις και τις λεξιλογικές φράσεις, δηλ το σύνολο των λεξιλογικών αναφορών ("references"), που περιλαμβάνονται στο Λεξικό (κύρια, εσωτερικά, υποτεταγμένα, υποσελίδια λήμματα), ξεπερνά τις I50 000, συνυπολογίζομενων των λέξεων που περιέχονται στην ετυμολογία, στη γραμματική, στα Σχόλια και στους Πίνακες, λέξεων από όλες τις περιόδους τής ελληνικής γλώσσας. Το γλωσσικό υλικό τού Λεξικού εμφανίζεται με ευδιάκριτα μαύρα στοιχεία και περιλαμβάνει τα *κυρίως λήμματα (τις* κεφαλές των λημμάτων), τα *εσωτερικά λήμματα* ή *«ενδολήμματα»* (φράσεις ή ουσιαστικοποιημένους τύπους), τα *υποτεταγμένα λήμματα* ή *υπολήμματα* (υποτασσόμενα στο τέλος τού λήμματος) και τα *αποσπασμένα* (από το κύριο σώμα τού Λεξικού) ή *υποσελίδια λήμματα* (δίδονται στο τέλος τής σελίδας με τη μορφή Πίνακα) Εντός τού κυρίου σώματος τού Λεξικού, δηλ ως λήμματα, σύμφωνα με τις σύγχρονες απόψεις τής λεξικογραφίας για τη συγκρότηση τού λημματολογίου έχουν συμπεριλη- φθεί τα σπουδαιότερα κύρια ονόματα (ανθρωπωνύμια, ελληνικά και ξένα τοπωνύμια), καθώς και οι συντομογραφικές δηλώσεις των αρχικών γραμμάτων των επωνυμιοόν διαφόρων οργανισμών, σωματείων, εταιρειών, φορέων κ λπ , τα γνωστά *ακρωνύμια* (π χ Ο Ί Η, Ο ΙΙ Ε κ λπ) Σε παλαβότερες περί λεσικογραφήσεως των λημμάτων απόψεις τόσο τα κύρια ονόματα όσο και τα ακρωνύμια αποτελούσαν ιδιαίτερους πίνακες στο τέλος τού λεξικού και εκτός τού κυρίου σώματος τού λεξικού, γιατί δεν θεωρούνταν «κανονικά» λήμματα[1] Τα κύρια ονόματα στο παρόν Λεξικό απο- τελούν βασικό συστατικό τού λημματολογίου με πληροφορίες υπό μορφή ερμηνευμάτων και -για πρώτη φορά σε ελληνικό λεξικό- με ετυμολογικές πληροφορίες για την προέλευση κάθε κυρίου ονόματος, ελληνικού ή ξένου Λημματογραφήθηκαν επίσης παγιωμένες φράσεις (ρητά, παροιμίες κ λπ) τής Αρχαίας Ελληνικής, εφόσον δεν μπορούσαν να υπαχθούν σε σύγχρονες λέξεις (π χ *αι- έν αριστεύειν*), καθώς και γνωστές λατινικές φράσεις**

ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ

2. **Κύριο μέλημά μας υπήρξε να συγκεντρώσουμε όλο το εν χρήσει σήμερα λεξιλόγιο τής Νέας Ελληνικής, δηλ όλες τις λέξεις που χρησιμοποιούμε οι Έλληνες στη γλωσσική επικοινωνία μας, προφορική και γραπτή Φυσικά, λεξικογραφήσαμε το γλωσσικό υλικό τής *Κοινής Νέας Ελληνικής* σε όποια μορφή τής σύγχρονης γλώσσας μας κι αν χρησιμοποιείται (προφορική ή γραπτή), σε όποιο ύφος (καθημερινό, οικείο, επίσημο, λόγιο, αρχαιοπρεπές), σε όποιο περιβάλλον χρήσης (κοινή χρήση, καθημερινή χρήση, λογοτεχνία, Τύπος, λαϊκή ομιλία, ευρύτερα γνωστές διαλεκτικές χρήσεις, γνωστές λέξεις αργκό) Κριτήριο εισαγωγής μιας λέξης στο Λεξικό μας είναι η χρήση της -μεγαλύτερη ή μικρότερη ή και σπάνια- στη σύγχρονη ζωντανή γλώσσα, άσχετα με την προέλευσή της αν προέρχεται από την αρχαία ή τη μεσαιωνική μας γλώσσα, από τη λόγια ή τη λαϊκή μας παράδοση ή κι αν πρόκειται για λέξη με ξενική προέλευση**

ΕΚΤΟΣ ΛΕΞΙΚΟΥ

3. **Εκτός Λεξικού έμειναν, αφού προβληματιστήκαμε για καθεμία, λέξεις που δεν χρησιμοποιούνται πια, λέξεις που θα είχαν τη θέση τους σ' ένα ιστορικό λεξικό τής Ελληνικής και όχι σ' ένα *συγχρονικό λεξικό*, όπως είναι το παρόν Λεξικό, το οποίο περιγράφει όλη την πολυμορφία τής σύγχρονης γλώσσας Η Νέα Ελληνική - αποδεικνύεται περίτρανα από το Λεξικό μας- έχει τέτοιον και τόσο πλούτο λέξεων, φράσεων και σημασιών που δεν χρειάζεται να φορτώνουμε τα λεξικά μας (όπως συχνά συμβαίνει) με λέξεις τις οποίες η ίδια η γλώσσα έχει θέσει στο περιθώριο Τολμήσαμε έτσι να αποφύγουμε σ' αυτό το Λεξικό τη νοθευμένη εικόνα τού λεξιλογίου που έχουν δώσει ορισμένα νεοελληνικά λεξικά στην προσπάθειά τους - επιστημονικά εσφαλμένη να περιλά- βουν στο λημματολόγιο όσο το δυνατόν περισσότερες λέξεις' Λυτή η ποσοτική και μουσειακή αντίληψη τής γλώσσας προσκρούει στα διδάγματα τής λεξικολογίας και της σύγχρονης λεξικογραφίας, *γι* αυτό και απορρίπτεται από τα μεγάλα σύγχρονα επιστημονικά λεξικά άλλων γλωσσών (Webster, Longman, Collins, Larousse, Robert, Duden Brockhaus, Wahrig κ ά) Έτσι παρατηρεί- ται το φαινόμενο να λείπουν από νεοελληνικά λεξικά νέες ζωντανές λέξεις ευρείας χρήσεως και να περιλαμβάνονται άλλες που χρησιμοποιήθηκαν μεν κάποτε στο παρελθόν, αλλά περιέπεσαν από καιρό σε αχρησία Τέτοιες λέξεις είναι κατάλοιπα παλαιοτέρων λεξικών που μεταφέρονται άκριτα από το ένα λεξικό στο άλλο χωρίς την απαιτούμενη λεξικολογική βάσανο Αντιθέτως, λόγια ή αρχαιοπρεπή στοιχεία, τα οποία χρησιμοποιούνται σε διάφορες μορφές απαιτητικού λόγου (επιστήμη, αρθρογραφία, δοκιμιογραφία κ λπ) έχουν περιληφθεί στο Λεξικό ιιε τον ανάλογο χαρακτηρισμό**

ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΟΙ

4. **Στο παρόν Λεξικό έχουν εισαχθεί πολλές *νέες λέξεις* (νεολογισμοί) που χρησιμοποιούνται συχνά στον προφορικό ή τον γραπτό λόγο, προερχόμενες από διάφορες πηγές (τεχνολογία, κοινωνικές και θετικές επιστήμες, ονομασίες νέων προϊόντων, διεθνείς ξένες λέξεις κ λπ) Τολμηροί αλλά και ιδιαίτερα προσεκτικοί υπήρξαμε στην εισαγωγή *νέων λέξεων ξενικής προέλευσης*, οι οποί- ες χρησιμοποιούνται πολύ σε ορισμένες μορφές επικοινωνίας (στη διαφήμιση, την τεχνολογία, στον γλωσσικό κώδικα των νέων, ακόμη και στην αργκό) Αυτό που συστηματικά εφαρμόσαμε, για να βοηθήσουμε τον προσεκτικό και ευαίσθητο χρήστη τής ελληνικής γλώσσας, είναι να δίνουμε παράλληλα, όπου υπάρχει, την ελληνική απόδοση τής λέξης, ώστε εναλλάξ (σε κατάλληλο περιβάλλον) ή και αποκλειστικά να μπορεί να χρησιμοποιείται, απ' όσους θέλουν, η ελληνική λέξη, έστω κι αν η χρήση της ξενίζει μερικές φορές**

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΛΙΟΣΥΓΧΡΟΝiΑΣ

5. **Η επιλογή τού λεξιλογίου στηρίχτηκε στην** *αρχή τής ιδιοσυγχρονίας* **Περιλάβαμε δηλ. στο Λεξικό λέξεις που χρησιμοποιούνται στη συγχρονία τής Νέας Ελληνικής, αλλά σε εκείνο το τμήμα της που είναι γνωστό ως** *Κοινή Νέα Ελληνική* **Η αρχή αυτή εξασφαλίζει τη συνοχή τού λημματολογίου τού Λεξικού και προφυλάσσει από το να περιληφθούν λέξεις ξένες προς τον ομιλητή τής** *Κοινής Νέας Ελληνικής*, **είτε γιατί ανήκουν στο ιδίωμα μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής (ιδιωματικές ή διαλεκτικές λέξεις), είτε γιατί χρησιμοποιούνται μόνον από ορισμένες ομάδες σε μια συνθηματική μεταξύ τους επικοινωνία (όπως είναι λ.χ τα μάγκικα, τα καλιαρντά ή άλλες συνθηματικές γλώσσες). Ωστόσο, λέξεις διαλέκτων ή ιδιωμάτων ή και συνθηματικών γλωσσών που πέρασαν στην Κοινή έχουν ενταχθεί κανονικά στο λημματολόγιο**

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

6. **Ιδιαίτερα οξύ και λεπτό είναι το θέμα των** *επιστημονικών όρων* **Κι αυτό γιατί η σημερινή γλώσσα έχει υιοθετήσει και χρησιμοποιεί, στις σύνθετες ανάγκες επικοινωνίας που τη διέπουν, πολλούς όρους διαφόρων επιστημών (ιατρικής, βιολογίας, κοινωνιολογίας, πολιτικής, οικονομίας, τεχνολογίας κ λπ.) που αποτελούν κοινό κτήμα Τέτοιοι όροι δεν μπορούν να λείψουν από ένα λεξικό σήμερα Κι από την άλλη πλευρά, με τη ραγδαία ανάπτυξη των επιστημών έχουν πλαστεί χιλιάδες ειδικών επιστημονικών όρων, που είναι άγνωστοι και στον πιο καταρτισμένο ομιλητή τής γλώσσας, και έχουν τη θέση τους στα ειδικά λεξικά επιστημονικών όρων Αποτέλεσμα Το παρόν Λεξικό περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό από επιστημονικούς όρους που κρίναμε ότι χρησιμοποιούνται στη γλωσσική επικοινωνία των πολλών**

ΑΛΛΑ ΕΙΔ11

7. **Στα κυρίως λήμματα έχουν περιληφθεί επίσης (α) κύρια ονόματα (ανθρωπωνύμια, τοπωνύμια κ ά.)* διευκρινίζουμε ότι στα ανθρωπωνύμια περιλαμβάνονται, για πρώτη φορά σε ελληνικό λεξικό, τα κυριότερα βαπτιστικά ονόματα (δεν περιλάβαμε τα επώνυμα σπουδαίων προσώπων τής ιστορίας, τής τέχνης κ λπ)* στα τοπωνύμια συμπεριλάβαμε κυρίως αυτά που έχουν ξεχωριστό ενδιαφέρον για την ιστορία τού ελληνισμού (π χ. Θερμοπύλες, Αλεξάνδρεια, Κωνσταντινούπολη, Δερβενάκια, Σμύρνη κ ά). τα ονόματα των ελληνικών νησιών, των πρωτευουσών των νομών τής χώρας, των γεωγραφικών διαμερισμάτων και ορισμένων μεγάλων περιοχών, των κυριότερων βουνών, λιμνών και ποταμών από τα ξένα τοπωνύμια συμπεριλάβαμε τα ονόματα των κρατών τού Ο. Η Ε., των πρωτευουσών των κρατών-μελών τής Ε.Ε και μερικών άλλων γνωστών πόλεων από όλο τον κόσμο Προτιμήσαμε κυρίως πόλεις και περιοχές που εμφανίζονται στα Ελληνικά με εξελληνισμένη μορφή, πράγμα που έχει γλωσσικό και ιστορικό ενδιαφέρον, π χ Νυρεμβέργη (Nurnberg), Νέα Υόρκη (New York), Τεργέστη (Trieste), Προβηγκία (Provence) κ ά Έχουν επίσης πε- ριληφθεί τα ονόματα των ωκεανών και των κυριότερων θαλασσών, βουνών, λιμνών και ποταμών τού κόσμου (με έμφαση, όμως, στα ονόματα που απαντούν με εξελληνισμένο ή προσαρμοσμένο στα Ελληνικά τύπο, π χ Δούναβης, Αμαζόνιος, Βαϊκάλη, Μισσισσιππής) (β) ακρωνύμια ή αρκτικόλεξα (Ο ΤΕ., *Δ Ε.Η., Ο Η* Ε. κ τ ό) (γ) παγιωμένες φράσεις από την αρχαία ή την εκκλησιαστική γλωσσική παράδοση, που δύσκολα θα εντάσσονταν (ως φράσεις / «ενδολήμματα») στα λήι- ματα τής νεοελληνικής γλώσσας (π χ *αιέν αριστεύειν)* (δ) παγιωμένες λατινικές εκφράσεις που ακούγονται και γράφονται συχνά σε ένα πιο απαιτητικό επίπεδο γλωσσικής επικοινωνίας (επιστημονική γλώσσα, δοκιμιογραφία κ λπ.)* π χ λημματογραφούνται τα sui generis, urbi el orbi κ ά Οι φράσεις αυτές λημματογραφούνται αντιστοίχως στα εξής γράμματα (σύμφωνα με μια συμβατική, για πρακτικούς λόγους, αντιστοιχία λατινικών και ελληνικών γραμμάτων)'**

a -► α d -► ντ g -► γκ j ι η -► ν q -► κ t -► τ x -► ξ b ♦ μπ c ► ε h ► χ 1 ► λ o ► o r ► ρ u ► ου y ► υ c ► κ f ► φ i ► ι m ► μ ρ ♦ π s -► σ v -► β z ζ

Στο εσωτερικό των λατινικών λέξεων ή φράσεων (π χ ad calcndas graecas) τα b, d, g θεωρήθηκαν συμβατικά ως αντίστοιχα των β, δ, γ και ακολούθησαν ανάλογη αλφαβητική σειρά Στις φράσεις αυτές, καθώς και στις ξένες λέξεις που λημματογραφούνται με τον ξενικό τους τύπο, σημειώνεται σε παρένθεση πώς προφέρονται, π χ de jure (προφέρεται *ντε γιούρε*), **sui generis (προφέρε- ται** *σούι γκένερις)* **(ε) ένα είδος λημμάτων τού Λεξικού αποτελούν και οι Πίνακες (π χ. των αριθμών και των αριθμητικών γενικότερα, των στρατιωτικών βαθμών, των νομισμάτων, τής ιεραρχίας τής Εκκλησίας κ τ ό.) Οι** *Πίνακες* **παρέχουν, από τη διάρθρωσή τους, χρήσιμες πληροφορίες που διευκολύνουν και συμπληρώνουν την κατανόηση αντίστοιχων λημμάτων τού Λεξικού (π χ** *αντι- συνταγματάρχης, αρχιμανδρίτης, εφέτης, ελβετικό φράγκο* **κ λπ) Μ' αυτό τον τρόπο αποφεύγονται ανούσιοι ή κυκλικοί ορισμοί που επιβαρύνουν συνήθως τα λεξικά, χωρίς να συμβάλλουν όσο χρειάζεται στην κατανόηση των αντίστοιχων λέξεων**

Β. ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΛΗΜΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΛΗΜΜΑΤΩΝ

1. **Κάθε λήμμα τού Λεξικού ανήκει σε μία από τις εξής κατηγορίες (α) κυρίως λήμματα* είναι αυτά που αποτελούν την κεφαλή κάθε λήμματος Στα λήμματα αυτά εντάσσονται και κατανέμονται όλες οι γλωσσικές πληροφορίες που περιλαμβάνει το Λεξικό Τα κυρίως λήμματα εξαίρονται και οπτικά με μαύρα γράμματα μεγαλύτερου μεγέθους από τα υπόλοιπα και η αρχή τους εξέχει τυπογραφικά από κάθε στήλη (β) υπο-λήμματα, λήμματα υποτεταγμένα στα κυρίως λήμματα Στα λήμματα αυτά δεν δίδεται ερμήνευμα, γιατί η σημασία τους προκύπτει αυτομάτως από τη σημασία τού κυρίως λήμματος στο οποίο υποτάσσονται Έτσι αποφεύγονται αυτονόητοι, τετριμμένοι ή κυκλικοί ορισμοί τής σημασίας ορισμένων παραγώγων λέξεων (π χ** *επιπλάκι* **έναντι τού** *έπιπλο*,,

παρεπιδημία **έναντι τού** *παρεπιδημώ*, *παροδικότητα* **έναντι τού** *παροδικός* **κ λπ.) Η σύνταξη τέτοιων λημμάτων βοηθεί στην οικονομία τού Λεξικού και εφαρμόζεται στη σύγχρονη λεξικογραφία. Τα υπολήμματα διακρίνονται με μικρότερα από το κυρίως λήμμα μαύρα γράμματα και δίδονται στο τέλος (και εντός) τού κυρίως λημμ$^{ατ ο}$ς (γ) εσωτερικά λήμματα ή «ενδολήμματα»· πρόκειται για λεξικές συνάψεις («συντάγματα») από δύο ή περισσότερες λέξεις που αποτελούν πάγιες φράσεις ή εκφράσεις και εκφέρονται στον λόγο από κοινού* π χ στο λ** *αρχή* **εσωτερικά λήμματα είναι τα** *στην αρχή*, *κατ'αρχάς, κατ'αρχήν, ευθύς εξαρχής*, *κάνω την αρχή*, *αρχής γενομέ- νης, κάθε αρχή και δύσκολη*, *αρχή άνδρα δείκνυσι* **κ.ά. επίσης, στην κατηγορία αυτή ανήκουν και ουσιαστικοποιημένοι τύποι επιθέτων με ξεχωριστή σημασία Τα εσωτερικά λήμματα δηλώνονται στο Λεξικό με μικρότερα (από αυτά τής κεφαλής τού λήμματος) μαύρα πλάγια στοιχεία (δ) αποσπασμένα λήμματα, λήμματα με απολύτως διαφανή, οιονεί αυτονόητη για τον ομιλητή σημασία, που δεν έχουν ανάγκη ερμηνεύματος. Πρόκειται συνήθως για παράγωγες ή σύνθετες λέξεις, που μπορεί να έχουν επ' ευκαιρία χαρακτήρα Τα λήμματα αυτά με μικρότερα μαύρα στοιχεία δίδονται υπό μορφή πίνακα στο τέλος τής σελίδας όπου ανήκουν αλφαβητικώς. Τα λήμματα αυτά -που θα μπορούσαν ενίοτε και να παραλειφθούν- δίδονται για λόγους πληρότητας τού Λεξικού και για να δειχθεί, με οικονομικό τρόπο, ο παραγωγικός πλούτος τής γλώσσας**

ΟΜΟΓΡΑΦΑ ΛΗΜΜΑΤ

2. **Λήμματα ομόγραφα διαφορετικής ετυμολογίας διακρίνονται με εκθέτες, π χ**
πένα^{1} **(<** ιταλ penna), **πένα**^{2} **(<** αγγλ penny)
πλάνη^{1} **(<** αρχ *πλανώ / -ώμαι*), **πλάνη**^{2} **(<** λατ plana)

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟ

3. **Ο συνήθης τύπος τής λέξης που τίθεται ως κύριο λήμμα (κεφαλή λήμματος), ενίοτε ακολουθείται από δευτερεύοντες φωνητικά διαφοροποιημένους τύπους π χ**
παρωνυχίδα κ παρανυχίδα (η) **περβάζι κ πρεβάζι** (το)

Οι τύποι που διαφοροποιούνται στην κατάληξη τίθενται στο τέλος τού ερμηνεύματος με την ένδειξη «Επίσης» πχ
Πειραιάς (ο) Επίσης (λόγ) **ΠειραιεΟς** {Πειραιώς} κ (λαικ) **Περαίας**

Κάθε κύριο λήμμα αποτελείται από ορισμένες βασικές λεξικογραφικές πληροφορίες Συγκεκριμένα αποτελείται από: (α) γραμματικές πληροφορίες σχετικά με την κλίση ή τους χρόνους ρημάτων, το γένος και την κλίση ουσιαστικών, τα γένη επιθέτων κ λπ (β) ερμηνεύματα, δηλ ορισμό τής σημασίας / των σημασιών κάθε λήμματος οι σημασίες αριθμούνται και υποδιαιρούνται σε επί μέρους σημασίες, διασαφούνται δε με πληροφορίες (χαρακτηρισμούς) και με χρήσεις ή και παραδείγματα που δείχνουν πότε και πώς χρησιμοποιούνται στη γλώσσα (γ) λεξιλογικές φράσεις, που δηλώνουν τις παγιωμένες (σε φράσεις) χρήσεις κάθε λήμματος και τη μία ή περισσότερες σημασίες του (δ) συνώνυμα και αντώνυμα (αντίθετα) κάθε σημασίας, όπου υπάρχουν, κρίνεται σκόπιμο να δηλωθούν (ε) ετυμολογία τού λήμματος, που δηλώνει την αρχική προέλευση, τον αρχικό τύπο, τη μεταβολή τής αρχικής σημασίας ή τού τύπου κ λπ (στ) σχόλια (σε επιλεγμένα λήμματα), αναφερόμενα στη χρήση τής λέξης, στη σημασιολογική διαφορά της από άλλες συνώνυμες ή συγγενικές, σε προβλήματα ορθογραφίας τής λέξης, στην ετυμολογική της προέλευση, εφόσον έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, σε λάθη που γίνονται κατά τη χρήση τής λέξης κ.λπ Στο (β) και το (γ) μέρος τού λήμματος δίδονται συχνά χαρακτηρισμοί που προσδιορίζουν τη χρήση (σε ποιες μορφές και περιπτώσεις επικοινωνίας χρησιμοποιείται μια λέξη ή φράση) Επίσης, στα ρήματα δίδονται και συντακτικές πληροφορίες (αν το ρήμα χρειάζεται συμπλήρωμα, δηλ αν είναι μεταβατικό ή όχι κ λπ), καθώς και σε άλλα μέρη τού λόγου, όταν κρίνεται αναγκαίο π.χ
εναντίον πρόθ (λόγ) (+γρν)

Γ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟ

1- Συμβολίζονται συνήθως με αγκιστροειδείς αγκύλες τού τύπου {} π χ θέαμα (το)
{θεάμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. (α) ό,τι γίνεται **κάθοδος** (η) **{καθόδ-ου | <ον, -ους} 1.** (λόγ) η κίνηση από

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΝ ΚΛΙΣΗ

2. Μέσα σε τέτοιες αγκύλες δίδονται γραμματικές πληροφορίες που αναφέρονται στην κλίση ονομάτων, επιθέτων και ρημάτων, εφόσον εμφανίζουν μορφολογικό ή τονικό ενδιαφέρον Ιδιαίτερη προσπάθεια καταβλήθηκε για την οικονομική αλλά και ακριβή περιγραφή τής κλίσεως, με τη δήλωση κυρίως τής μετακίνησης τού τόνου σε ορισμένες πτώσεις *(δάσκαλος: δασκάλου*, *δασκάλων, δασκάλους***Α τής ύπαρξης διτυπίας σε ορισμένες πτώσεις** *(δημόσιος: δημόσιου*, **π χ** *δημόσιου νοσοκομείου*, **και** *δημοσίου*, **π χ** *δημοσίου υπαλλήλου πόλης* **και** *πόλε ως* **κ.ά), τής συνίζησης (π χ.** *βιά-ζω* **ενώ** *βι-ά-ζω, κατσίκι*, *κατσικ-ιού* **κ ά), τής ρηματικής πολυτυπίας σε σχέση και με το επίπεδο χρήσεως (***εκλέχθηκα*,, *εξελέγην),* **τής απουσίας πτώσεως ή τής ύπαρξης σπάνιων ή δύσχρηστων τύπων, τής χρήσης ορισμένων μόνο χρόνων στα ρήματα κ ά Παραδείγματα:**

κάλλος (το) **{κάλλ-ους | -η, χωρ γεν πληθ }**

Εδώ δίδονται οι τύποι τής γενικής τού ενικού και τής ονομαστικής / αιτιατικής πληθυντικού, γιατί έχουν μορφολογικό ενδιαφέρον, όπως και η πληροφορία ότι η λέξη δεν σχηματίζει γενική πληθυντικού (δεν υπάρχει στην Ελληνική τύπος των *καλλών!).*

σύνοδος (η) **{συνόδ ου | -ων, -ους}**

Εδώ οι τύποι στην αγκύλη έχουν τονικό ενδιαφέρον δηλώνουν τη μετακίνηση τού τόνου στη γενική ενικού καθώς και στη γενική και αιτιατική πληθυντικού.

τραπέζι (το) {τραπεζ-ιυύ | -ιών|

Εδώ δηλώνεται η μετακίνηση τού τόνου στη γενική ενικού και πληθυντικού καθώς και η συνίζηση -ιού / -ιών, ενώ στο λ *τραπέζιο* **{τραπεζί-ου | -ων} έχουμε μόνο κίνηση τού τόνου χωρίς συνίζηση στη γενική ενικού και πληθυντικού**

ανοησία (η) Ιμτγν | {ανοησκόν}

Ηδο) δηλώνεται η μετακίνηση τού τόνου μόνο στη γενική πληθυντικού

κυβέρνηση (η) (αρχ | {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις ήσεων}

Εδώ δηλώνεται η διτυπία στη γενική ενικού *{κυβέρνησης* **και** *κυβερνήσεως)* **καθώς και η μετακίνηση τού τόνου σε ορισμένες πτώσεις**

Στα ρήματα δίδονται ο ενεργητικός και μεσοπαθητικός αόριστος, η μεσοπαθητική μετοχή και τυχόν λόγιοι τύποι π χ

ανοίγω ρ μετβ κ αμετβ {άνοιξα. «νυί χτηκα ίλόγ -χθηκα), -γμένυς}

Σε ρήματα τονιζόμενα σε *-ώ* **δίδεται ο τύπος κλίσεως** *(εκτελώ, εκτελείς.* **,** *εκτιμώ***,** *εκτιμάς* **κ λπ) και οι χρόνοι σε όλη τους την ποικιλία (λόγ, λαϊκ κ λπ) π.χ**

εκτελώ ρ μετβ {εκτελείς | εκτέλ-εσα (λόγ εσετέλεσα) ούμαι, -έστηκα (λόγ -έσθηκα κ λυγιότ εξετε- λέσθην, μτχ εκτελεσθείς, είσα. -ε\), -εσμένος}

Αλλες πληροφορίες εντός αγκυλών

Πάσχα (το) {άκλ } **1** η μεγαλύτερη χριστιανική

Στα επίθετα δίδονται οι τύποι που ειιφανίζουν δυσκολίες στην κλίση ή στον σχηματισμό τους π χ αμαθής, -

ής, -ές {αιιαθ ούς | -είς (υυδ ή) αμαθέστ-ερος, ατος}

3. Γραμματικές πληροφορίες δίδονται και εκτός αγκυλών είναι αυτές που αμέσως μετά από κάθε λήμμα προσδιορίζουν σε ποια γραμματική κατηγορία («μέρος τού λόγου») ανήκει κάθε λέξη Οι πληροφορίες αυτές δίδονται ως εξής

Το άρθρο μετά το λήμμα δηλώνει ότι η λέξη είναι ουσιαστικό π χ. βιταμίνη

(η) {βιταμινών} **1.** καθεμιά από διάφορες **βούλευμα** (το) {βυυλεύμ-ατος J -

ατα, -άτων}

διάδοχος (ο*η) |αρχ | {διαδόχ-ου I -ων, -υυς} **1** πρόσωπο που διαδέχεται **βολτ** (το) {άκλ } ΠΛΙ ΚΤΡ (συντομ V) η διεθνής μονάδα

Οι καταλήξεις μετά το λήμμα δηλώνουν ότι η λέξη είναι επίθετο π χ έτοιμος,

-η. -ο **1** αυτός που είναι κατάλληλος για **ασθενής,** ής -* ς {ασθεν-ούς | -είς

(υυδ -ή) **ευγνώμων,** -ων, -ον {ευγνώμ-ονος, -ονα I -ονες (υυδ -ονα), -όνων}

Η συντομογραφία ρ δηλώνει ότι η λέξη είναι ρήμα[4] π.χ αρχίζω ρ μϊτβ

κ αμετβ {άρχισα}

Η συντομογραφία επίρρ δηλώνει ότι η λέξη είναι επίρρημα π.χ αγρίως επίρρ

[αρχ] (εμφατ -εκφραστ >

Η συντομογραφία πρόθ δηλώνει ότι η λέξη είναι πρόθεση π.χ προς πρόθ

δηλώνει **1.** κατεύθυνση *πήρε τον δρόμο ~ το βουνό*

Η συντομογραφία σύνδ δηλιόνει ότι η λέξη είναι σύνδεσμος π χ είτε σύνδ για

διάζευξη ισοδύναμων ή αντίθετων

Η συντομογραφία επιφών. δηλώνει ότι η λέξη είναι επιφώνημα

Οι συντομογραφίες αντων και μόρ δηλώνουν ότι η λέξη είναι αντίστοιχα αντωνυμία ή μόριο

4. Ιδιαίτερα χρήσιμες είναι οι γραμματικές πληροφορίες που δίδονται επ' ευκαιρία συγκεκριμένων λέξεων π χ

θέλω ρ μετβ {θέλεις κ θες, πληθ λ«ικ *θίμε.* θέτε. θένε **I** ήθελα, θέλησα, ηθελημένος! **1.** έχω την επιθυμία τη διάθεση, την πρόθεση

Γραμιιατικές πληροφορίες δίδονται, όταν χρειάζεται, και σε άλλα σημεία τού λήμματος* στην ετυμολογία π χ. ειωθός (το)

IFι υμ Ουδ μτχ τού αρχ *ειωθα* «έχω τη συνήθεια» (παρακ με ενεστ χρήση) < **σέ-σΗοΟ-α*, αναδι- πλασιασιένυς τ τού

επανιδείν (το)

jFTYM < *?παν(α)-* + αρχ *ιδεΐν,* απρφ αορ β' τού *όρώ* II φρ *εις το επανιδείν είναι* από τού γαλλ au revoirl

στο τέλος τού ερμηνεύματος στον τύπο που ακολουθεί το «Επίσης» (εδώ δεν επαναλαμβάνονται το άρθρο, οι καταλήξεις ή οι συντομογραφίες μερών τού λόγου, αν συμπίπτουν με τού κυρίου λήμματος), π χ

άβακας (ο) Επίσης (λόγ) **άβαξ** [αρχ J {άβακος}

σε υπολήμματα (υποτεταγμένα λήμματα) π χ
παρελθοντολογία (η) – **παρελθοντολογώ** ρ {-εις }

Δ. ΟΙ ΣΗΜΑΣΙΕΣ ΤΩΝ ΛΗΜΜΑΤΩΝ

1. **Το παρόν Λεξικό περιλαμβάνει περί τους 100 000 ορισμούς σημασιών που, μαζί με τις υπόλοιπες σημασιολογικές πληροφορίες (χρήσεις, παραδείγματα, συνώνυμα, αντώνυμα, σχόλια), υπερβαίνουν τις 500 000**

Κύριος σκοπός ενός λεξικού και καθοριστικό κριτήριο τής ποιότητάς του είναι τα *ερμηνεύματα* **που δίνει σε κάθε λήμμα, με πόση ακρίβεια, επάρκεια και πληρότητα εξηγεί, «ερμηνεύει» τη σημασία κάθε λέξης (ή «ενδολήμματος» ή υπολήμματος) τού λεξικού Ο όρος** *ερμήνευμα* **δηλώνει κάθε πληροφορία σχετική με τη σημασία ή τη χρήση κυρίου λήμματος, «ενδολήμματος», υπολήμματος ή λέξεως που περιλαμβάνεται σε σχόλιο, πίνακα ή ετυμολογία τα ερμηνεύματα αριθ- μούνται είτε με αραβική αρίθμηση, προκειμένου για τις βασικές σημασίες τού λήμματος, ή με ελληνική (α, β, γ), προκειμένου για υποδιαιρέσεις σημασίας η οποία αριθμείται με αραβικό αριθμό (π.χ 1 (α) (β)) ή με λατινική, προκειμένου για περισσότερες τής μίας σημασίες φραστικού ονόματος ή έκφρασης Ο** *ορισμός* **τής σημασίας (ή των σημασιών) ενός λήμματος είναι το κύριο και το δυσκολότερο έργο κάθε λεξικού. Η αρχή που πρυτάνευσε στη σύνταξη των ερμηνευμάτων - κύρια αρχή τής σύγχρονης λεξικογραφίας- είναι να δίδονται στον αναγνο>στη, με τρόπο απλό και κατανοητό, όσες πληροφορίες χρειάζονται για να καταλάβει τη σημασία τού λήμματος Έτσι, κατά κανόνα, αποφεύγεται να δίδονται αντί ορισμού ένα ή περισσότερα συνο>νυμα, λέξεις δηλ με παραπλήσια σημασία, που μπορεί οι ίδιες να είναι άγνωστες στον αναγνώστη, με κίνδυνο να ερμηνεύονται μερικές φορές «τα άγνωστα δι' αγνώστων» Η τακτική που ακολουθήθηκε, εξάλλου, προκειμένου για λήμματα με γνωστικό (εγκυκλοπαιδικό) ενδιαφέρον από διάφορες περιοχές τού επιστητού, ήταν να αποφύγουμε τη χρήση εξειδικευμένων επιστημονικών όρων (π χ τον ορισμό των χρωμάτων με βάση τη θέση τους στο φάσμα των χρωμάτων ή την παράθεση, προκειμένου για ζώα ή φυτά, λατινικών ονομασιών και πληροφοριών για γένη, συνομοταξίες, οικογένειες κ τ ό. που είναι άγνωστες στον μη ειδικό αναγνώστη), εκτός από περιπτώσεις όρων επιστημονικών κλάδων (λ χ ιατρικής, νομικής κ λπ), όπου δεν ήταν δυνατό να μη γίνει αναφορά σε ορισμένους όρους, οι οποίοι όμως ερμηνεύονται στα οικεία λήμματα**

2. **Κύριο πρόβλημα στη σύνταξη τού ερμηνεύματος ενός λήμματος είναι η ύπαρξη σε μια λέξη περισσοτέρων τής μίας σημασιών Τότε απαιτείται λεξικογραφικώς -και εφαρμόστηκε συστηματικά στο παρόν λεξικό- η** *οριοθέτηση* **των σημασιών τής λέξης, πόσες και ποιες σημασίες εμφανίζει Εδώ ο λεξικογράφος έχει να αντιμετωπίσει δύο δυσχερή ζητήματα (α) πότε πρόκειται για ιδιαίτερη, αναγνωρίσιμη από τους ομιλητές,** *σημασία* **και όχι για απλή** *χρήση* **(β) πόσες, με αυτή την έννοια, σημασίες μπορούν να αναγνωριστούν στη συγκεκριμένη λέξη Στο παρόν Λεξικό καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια για την οριοθέτηση των σημασιών κάθε λήμιατος**

Σε περίπτωση περισσοτέρων τής μίας σημασιών, οι σημασίες αριθμούνται (βλ κ ΔΙ) Ζήτημα γεν- νάται τότε με ποια σειρά πρέπει να δοθούν οι σημασίες Τα κριτήρια που ακολουθήθηκαν στη σειρά των σημασιών είναι η *έκταση τής χρήσεως* **κάθε σημασίας και η** *βασική. κυριολεκτική ή πρωταρχική σημασία* **μιας λέξης σε σχέση με άλλες που παράγονται από αυτήν Έτσι προτάσσεται στην αρίθμηση η σημασία με την οποία χρησιμοποιείται ευρύτερα η λέξη ή, όταν οι διάφορες σημασίες της χρησιμοποιούνται ισοδύναμα, προτάσσεται η σημασία από την οποία κρίνεται ότι προήλθαν οι άλλες (συνεκδοχικώς, μεταφορικώς, κατ' επέκταση κ λπ) Λεν χρειάζεται να λεχθεί πόσο δύσκολο έργο είναι η οριοθέτηση των σημασιών το>ν λέξεων, με την κατάλληλη μάλιστα κάθε φορά σειρά Πρέπει, επίσης, να ομολογηθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η αναγνώριση μιας σημασίας είναι, αναπόφευκτα, προϊόν υποκειμενικής εκτιμήσεως τού λεξικογράφου και μπορεί να διαφέρει από λεξικό σε λεξικό Στην πραγματικότητα, η κατάτμηση τού σημασιολογι- κού φάσματος κάθε λήμματος σε διακεκριμένες σημασίες είναι από τα λεπτότερα αντικείμενα τού έργου τού λεξικογράφου, αποτελεί δε μεγάλη διανοητική πρόκληση**

Ας σημειωθεί ότι σημασίες τού λήμματος, οι οποίες έχουν απομακρυνθεί τόσο πολύ από τις άλλες, ώστε να δίνουν την εντύπωση άλλης «λέξης» (στον βαθμό που η σημασία είναι καθοριστικός παράγοντας τής λέξης), δηλώνονται με τη χρησιμοποίηση μιας ευδιάκριτης τελείας (· «βούλ- λας») πριν από τη συγκεκριμένη σημασία π χ

αδιάθετος, η, ο **1.** αυτός που δεν εχει καλή διάθεση, που αισθάνεται δυσάρεστα · **4** αυτός που δεν *έχει* διατεθεί, δεν έχει καταναλωθεί *στὴν αγορά πολλά εμπορεύματα ευειναν* ~ ♦ **6,** \ομ αυτός που δεν άφησε διαθήκη *πεθανε* ~

3. **Κάθε σημασία ή, αλλιώς, κάθε ερμήνευμα ενός λήμματος υποστηρίζεται από χρήσεις και παραδείγματα Σκοπός και των δύο είναι να καταστήσουν περισσότερο εύληπτη και προσιτή στον αναγνώστη τη σημασία ή τις σημασίες κάθε λήμματος τού Λεξικού** *Χρήσεις* **είναι οι συγκεκριμένες εφαρμογές τής σημασίας μιας λέξης οι χαρακτηριστικές και αντιπροσωπευτικές περιπτώσεις όπου χρησιμοποιείται μια σημασία Ως** *χρήσεις* **χαρακτηρίζονται στο παρόν Λεξικό μία ή περισσότερες λέξεις που συνδυάζονται με τη λέξη-λήμμα σε κάθε σημασία και δείχνουν σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί η συγκεκριμένη σημασία ενός λήιιματος Οι χρήσεις που δίδονται είναι, φυσικά, ενδεικτικές και όχι εξαντλητικές Το κυρίως λήμμα στις χρήσεις, αντί να**

επαναλαμβάνεται, δηλώνεται με το σύμβολο ~, όπου αυτό δεν παρουσιάζει πρόβλημα, π χ
μυστικός, -ή, *-ό* **1.** *αυτός* **που υπάρχει ή γίνεται στα κρυφά -** *σχέδιο' μήν υμακατάλογος ι επαφή* **/**

Συχνά, η σημασία τής συγκεκριμένης λέξης φωτίζεται και με παραδείγματα (ισχύει και εδώ η χρήση τού συμβόλου *π χ*
ζωή (η) *νοιάζεται μόνο για τη ~ του* **jj θυσίασαν** *τη ~ τους*

Παραδείγματα δίδονται και για τα «ενδολήμματα» (φραστικά ονόματα ή εκφράσεις), όπου το σύμβολο - αντικαθιστά ολόκληρη τη φράση, όταν αυτό δεν προκαλεί πρόβλημα* π χ
σκύλος (ο) φρ (οο *σαν τον σκύλο με τη γάτα* **για τη σχέση ανθρώπων που καβγαδίζουν συνεχώς** *τρώγονται ~*

Στην περίπτωση που το γένος ή ο αριθμός τού λήμματος δεν μπορούν εύκολα να εννοηθούν ή ένα όνομα έχει ιδιάζουσα κλίση ή ένα ρήμα χρησιμοποιείται σε διαφορετικό τύπο από το πρώτο πρόσωπο ενεστώτα, τότε δεν χρησιμοποιείται το σύμβολο ~, αλλά γράφεται ο πλήρης τύπος π χ
θέαμα (το) *ο φόρος Θεαάτων αναγράφεται στο εισιτήριο*

Το ίδιο ισχύει και για τις φράσεις π.χ
πλέκω ρ μετβ κ αμετβ φρ *πλέκω το εγκώμιο (κάποιου)* **λέω επαινετικά λόγια για (κάποιον) ο** *πρωθυπουργός έπλεξε το ιγκχόμιυ τού υπουργού*

Με τα *παραδείγματα* **φαίνεται καλύτερα η χρήση τής σημασίας μιας λέξης μέσα σ' ένα ευρύτερο λεκτικό σύνολο (πρόταση) Ως παραδείγματα στο Λεξικό χρησιμοποιούνται προτάσεις από τον καθημερινό προφορικό και γραπτό λόγο, δευτερευόντως δε παροιμίες, στίχοι από τραγούδια, παραθέματα από λογοτεχνικά έργα κ.λπ IJ παράθεση παραδειγμάτων από παροιμίες, γνωστά τραγούδια κ λπ, δείχνει καλύτερα τη σημασία μιας λέξης, φτάνει να έχει επιλεγεί μια πολύ χαρακτηριστική λεκτική εφαρμογή κι όχι ένα ιδιάζοντος ύφους -και γΓ αυτό λιγότερο δηλωτικό- παράδειγμα. Δεν είναι η νεολογία, αλλά η κοινή συμβατική χρήση, την οποία αποσκοπεί να ανα- δείξει λεξικογραφικά ένα παράδειγμα.**
Παραδείγματα και χρήσεις τού παρόντος Λεξικού αντλούνται από το *Λεξικογραφικό Αρχείο* **τού Σπουδαστηρίου Γλωσσολογίας τού Πανεπιστημίου Αθηνών, από γραμματειακές πηγές, από συστηματικές αποδελτιώσεις χρήσεων στον Τύπο (εφημερίδες, περιοδικά) και άλλες γλωσσικές πηγές (πχ. από τον «Εθνικό Θησαυρό τής Ελληνικής Γλώσσας», το ηλεκτρονικό Σώμα Γλωσσικού Υλικού -corpus- τού Ινστιτούτου Επεξεργασίας τού Λόγου) Γενικότερα, τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται στο Λεξικό απεικονίζουν το κοινό γλωσσικό αίσθημα στην αβίαστη εκφορά τού λόγου Συχνά δε το παράδειγμα τεκμηριώνει την ύπαρξη ορισμένης σημασίας, η οποία μπο- ρεί να μην είναι αμέσως αντιληπτή από μόνον τον ορισμό**

ΕΡΜΗΝΕΥΜΑΤΑ « ΕΝΔΟΛΙΪΜΜ ΑΤΩΝ

4. **Μεγάλη σημασιολογική βαρύτητα στο Λεξικό έχουν και τα ερμηνεύματα που αναφέρονται στα εσωτερικά λήμματα ή «ενδολήμματα» (βλ. Β1) Τα «ενδολήμματα» αυτός, ως παγιωμένες χρήσεις - εκφράσεις, διαφέρουν από τις πολλές και περιστασιακές λεξιλογικές συνάψεις μιας λέξης (χρήσεις), επειδή διαθέτουν δική τους σημασία, και αποτελούνται είτε από λεξιλογικές συνάψεις (π χ.** *ανώτατη εκπαίδευση, αντίστροφη μέτρηση)* **είτε από (περι)φραστικές λέξεις (π χ** *φακοί επαφής, λέξη-κλειδί)* **είτε από παροιμίες (π χ.** *και την πίτα σωστή και τον σκύλο χορτάτο, άνθρακες ο θησαυρός* **κ λπ) είτε από ιδιωτισμούς (***δίνω τα παπούτσια στο χέρι, βγάζω τα κάστανα από τη φωτιά***) είτε από την επιστημονική ορολογία (π.χ** *αντιποίηση αρχής, αναγκαστική εκτέλεση, λειτουργικός αναλφαβητισμός κ λ π) Οι* **σημασίες των «ενδολημμάτων» εντάσσονται μέσα στις σημασίες τού λήμματος, εκεί όπου ανήκουν σημασιολογικώς, έστω κι αν ενίοτε η ένταξη έχει εξ ανάγκης συμβατικό χαρακτήρα, ή αριθμούνται αμέσως μετά τη σημασία στην οποία υπάγονται σε περίπτωση που η ένταξη ορισμένων εκφράσεων σε σημασία δεν είναι εφικτή, αυτές τοποθετούνται στο τέλος τού ερμηνεύματος με το σύμβολο τής βούλλας (·) Καταχωρίζοντας τα «ενδολήμματα» στις ανάλογες σημασίες τού λήμματος, αποφύγαμε (την εύκολη λύση) να τις σίορεύ- σουμε στο τέλος κάθε λήμματος ή να τις δώσουμε ως χωριστά λήμματα Στην πρώτη περίπτωση (στο τέλος τού λήμματος) θα δίνονταν απομονωμένες και θα χρειαζόταν να επαναληφθούν πληροφορίες που δίδονται στην οικεία σημασία, ενώ στη δεύτερη περίπτωση (ως αυτοτελή λήμματα, πράγμα που γίνεται σε μεγάλα λεξικά, όπως το Webster) θα αναγκαζόμασταν να επαναλάβουμε ετυμολογικές, γραμματικές και άλλες πληροφορίες που δίνουμε στα αντίστοιχα λήμματα ή να παραπέμπουμε σε όλα αυτά.**
Ας σημειωθεί ότι οι περιφραστικές λέξεις (φραστικά ονόματα), οι εκφράσεις και οι επιστημονικοί περιφραστικοί όροι δίδονται εντός τού λήμματος, εκεί όπου είναι πιθανότερο να τις αναζητήσει κανείς, ενώ υπάρχουν κατά κανόνα παραπομπές και σε *άλλα* **λήμματα, στα οποία θα μπορούσαν να αναζητηθούν (π χ. η φράση** *μαύρη αγορά* **ερμηνεύεται στο λ** *μαύρος,* **αλλά υπάρχει παραπομπή και στο λ** *αγορά)*
Τέλος, όταν ένα «ενδολήμμα» έχει περισσότερες από μία σημασίες, ακολουθείται υποκατηγοριοποίηση των σημασιών σύμφωνα με τις αρχές που εφαρμόζονται στα κυρίως λήμματα

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜ ΟΙ ΛΗΜΜΑΤΩΝ ΚΑΪ ΣΗΜΑΣΙΩΝ

5. **Το πώς, πού και γιατί χρησιμοποιούμε μια λέξη με αυτήν ή εκείνη τη σημασία είναι μια πολύ χρήσιμη πληροφορία για όποιον συμβουλεύεται ένα λεξικό Στο παρόν Λεξικό τέτοιου είδους πληροφορίες δίδονται με τριών ειδών** *χαρακτηρισμούς π* **ου εμφανίζονται -όπου χρειάζεται- στην αρχή τής σημασίας τού λήμματος ή και μέσα στο λήμμα Οι χαρακτηρισμοί αφορούν, (α) στο πώς, στο** *ύφος* **με το οποίο χρησιμοποιείται μια λέξη ή σημασία, και στο πόσο, στη συχνότητα τής χρήσης του** *(αρχαιοπρεπές, λόγιο,* **λαϊκό,** *οικείο, σπάνιο* **κ λπ) (β) στο πού, το** *είδος* **γλωσσικής επι**

κοινωνίας όπου χρησιμοποιείται μια σημασία (*λογοτεχνία***,** *διάλεκτοι***,** *αργκό κ* **ά.) (γ) στο γιατί» στον** *σχολιασμό* **που επιδιώκει ο ομιλητής, όταν χρησιμοποιεί μια σημασία (***ειρωνική χρήση***,** *σκω- πτική***,** *υβριστική***,** *μειωτική. εκφραστική* **κ.λπ) Ειδικότερα, (α) ο όρος** *λόγιο* **(συντομογραφία «λόγ.») χρησιμοποιείται για λέξεις ή τύπους που προέρχονται από την καθαρεύουσα, διατηρώντας το τυπικό της, ή για λέξεις και τύπους που ταιριάζουν στο ύφος τού λόγου των μορφωμένων ανθρώπων (β) ο όρος** *λαϊκό* **(συντομ «λαϊκ.») αναφέρεται σε λέξεις ή τύπους τής γλώσσας των λαϊκών στρωμάτων, που παρουσιάζουν απόκλιση στη μορφολογία ή την προφορά από τους κοινούς νεοελληνικούς τύπους (που συντομογραφούνται ως «καθημ ») (γ) ο όρος** *αρχαιοπρεπές* **(συντομ «αρχαιοπρ ») δηλώνει λέξεις τής αρχαίας ή τής αρχαΐζουσας γλώσσας που ακολουθούν και το τυπικό τους (δ) ο όρος** *λαϊκότερο* **(συντομ «λαϊκότ,») δηλώνει λέξεις ή τύπους που προέρχονται από τον προφορικό κυρίως λόγο των ανθρώπων των μη αστικών περιοχών (περιφέρειας, επαρχίας), αποκλίνοντας από την Κοινή (αστική) Νεοελληνική Προκειμένου να δηλωθούν σημασίες που ο ομιλητής πρέπει να χρησιμοποιεί με ιδιαίτερη προσοχή (λέξεις ταμπού, π χ ανατομικών οργάνων, σεξουαλικής υφής κ.τ.ό), γιατί πρόκειται για κοινωνικά «απαγορευμένες λέξεις», χρησιμοποιείται μπροστά από αυτές το θαυμαστικό (■)**

Παραδείγματα χαρακτηρισμών

αραβόσιτος (υ) (λόγ) το καλαμπόκι **παιδιόθεν** επίρρ (αρχαιοπρ) από την παιδική ηλικία **μαλαματώνω** ρ μετβ Ιμεσν | (λαϊκ) **1.** επιχρυσώνω **χαφιές** (ο) (κακόσ) **1.** αστυνομικός ή συνεργάτης τής **μπουχτίζω** ρ (εκφραστ) **1** φθάνω σε κορεσμό **κεφάλας** (ο) **2.** (σκωπτ) ο χοντροκέφαλος, αυτός που δεν

6. **Χαρακτηρισμοί άλλου είδους και με διαφορετική λειτουργία χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν** *τις σχέσεις μεταξύ των σημασιών μ***ιας λέξης, δηλ. πώς περνάει η λέξη από τη μία σημασία στην άλλη Τέτοιοι είναι οι χαρακτηρισμοί** *κυριολ* **(κυριολεκτική χρήση),** *μτφ.* **(μεταφορική χρήση), συνεκδ (συνεκδοχικά), κατ'** *επέκτ* **(κατ' επέκταση),** *γενικότ* **(γενικότερα), ειδικ-άτ (ειδικότερα),** *καταχρ.* **(καταχρηστικά) κ ά**

Παραδείγματα

κεφάλαιο (το) **3.** (περιληπτ) το σύνολο των κεφαλαιοκρατών, κυρίως ως οργανωμένης

τραπέζι (το) **1** έπιπλο με τέσσερα συνήθ πόδια **2** (ειδικότ) το παραπάνω έπιπλο για το φαγητό **3.** (συνεκδ) το γεύμα ή το δείπνο

ξεστρατίζω ρ **1.** (κυριολ) βγαίνω από τον δρόμο μου. ακολουθώ άλλον δρόμο από τον κανονικό **2.** (μτφ) φεύγω από τον σωστό δρόμο, παρεκκλίνω ηθικά

μύθος (ο) **1.** η αφήγηση που αποτελεί τμήμα ευρύτερης μυθικής παράδοσης **2** (ειδικότ) η αφήγηση που αναφέρεται με αλληγορικό 3. (κατ* επέκτ) η διήγηση που αποτελεί πλάσμα τής ανθρώπινης

7. Αναγκαίοι είναι οι χαρακτηρισμοί στις σημασίες λημμάτων και «ενδολημμάτων» που προέρχονται από διαφόρους κλάδους (επιστήμης, τεχνολογίας, τέχνης κ λπ) ΓΥ αυτό με μικρά κεφαλαία γράμματα δηλώνονται συντομογραφικώς οι διάφοροι κλάδοι ΛΡΧΙΠ (εκτονική), ΜΕΤΕΩΡ(ολογία), ΟΙΚΟΝ (ομία), ΟΡΥΚΤ (ολογία) κ λπ

Παραδείγματα ·

εντολή (η) **1.** (γενικά) η διαταγή ή παραγγελία **2.** ΠΟΜΤ εξουσιοδότηση για την εφαρμογή συγκεκριμένης πολιτικής 3. ΝΟΜ σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (εντολοδόχος) αναλαμβάνει 4. ΟΙΚΟΝ χρηματικό ποσό που καταβάλλεται μέσω τής τράπεζας κατόπιν εξουσιοδότησής της 5. πληροφ οδηγία που δίνεται σε ηλεκτρονικό υπολογιστή

ανάληψη (η) **1.** η απόσυρση χρημάτων **5** ΙΑΤΡ η αποκατάσταση ζωτικών λειτουργιών τού οργανισμού (αναπνοής, κυκλοφορίας αίματος) μετά από νόσο, κάκωση κ τ ό **6** ΕΚΚΛΗΣ *Ανάληψη* (η) (α) η ενσώματη άνοδος τού Χριστού στους ουρανούς

8. **Επ' ευκαιρία χαρακτηρισμοί (ειδικές πληροφορίες) δίδονται σε σημασίες, οσάκις κρίνεται απαραίτητο για την κατανόηση τής σημασίας**

Παραδείγματα

εμβόλιμος, -η, -ο 3. (στο θέατρο) *εμβόλιμο* (το) το κομμάτι που παρεμβάλλεται μεταξύ δύο πράξεων ΣΥΝ ιντερμέτζο

ιμάτιο (το) {ιματί-ου Ι -ων[(λόγ) (κατά την αρχαιότητα) ρούχο που φοριόταν πάνω από χιτώνα ή πέπλο

μεγαλόσχημος, -η. -ο 1. (για ιιοναχούς) αυτός που έχει

9. **Πολλές φορές οι χαρακτηρισμοί που χρησιμοποιούνται για να προσδιορίσουν τις σημασίες είναι σύνθετοι, με πληροφορίες από περισσότερες κατηγορίες χαρακτηρισμών Παραδείγματα:**

μπακάλης (ο) **2.** (μτφ κακόσ) αυτός που κάνει πρόχειρους υπολογισμούς ή προχειροδουλειές, που δουλεύει εμπειρικά **εξωνημένος, -η, -ο** (λόγ μειωτ) εξαγορασμένος, αυτός που **μωρόσοφος, -η, -ο** (λόγ -σπάν) **1** ανόητο πρόσωπο που φαντάζεται ότι είναι σοφός **μηχανόβιος, -α, -ο** (οικ -εκφραστ) το πρόσωπο που αγαπά με πάθος τις μοτοσυκλέτες

Ε. ΣΥΝΩΝΥΜΑ - ΑΝΤΩΝΥΜΑ (ΑΝΤΙΘΕΤΑ)

Ο ΡΟΛΟΙ ΤΩΝ ΣΥΝΩΝΥΜΩΝ - ΑΝΤΩΝΥΜΩΝ

1. **Με τα σύμβολα συν και ανγ δηλώνονται αντιστοίχως τα συνώνυμα και τα ΑΝΤΩΝΥΜΑ (ή ΛΝ'ΠΘΕΙΛ), ήτοι λέξεις που έχουν παραπλήσια σημασία (συνώνυμα) ή που έχουν αντίθετη σημασία (αντώνυμα / αντίθετα) σε σχέση με τη σημασία τού λήμματος και τού ερμηνεύματος στα οποία αναφέρονται Σκοπός των συνωνύμων - αντωνύμων είναι να βοηθήσουν συμπληρωματικά στην κατανόηση τής σημασίας Επιπλέον, τα συνώνυμα και τα αντώνυμα βοηθούν τον ομιλητή να διευρύνει τις επιλογές του στην έκφραση μιας σημασίας, επιτυγχάνοντας ποικιλία, ακρίβεια, διαφοροποίηση κ λπ**

Όπως είπαμε πιο πάνω, στον ορισμό αποφεύγεται συστηματικά η παράθεση συνωνύμων, τα οποία δίδονται στο τέλος κάθε σημασίας, αμέσως μετά τις χρήσεις και τα παραδείγματα Σε σπάνιες περιπτώσεις που ένα συνώνυμο ή αντώνυμο είναι ανάγκη να χρησιμοποιηθεί στον ορισμό μιας σημασίας, δεν δίδεται στα συνώνυμα - αντώνυμα Συνώνυμα - αντώνυμα δίδονται επίσης σε εκφράσεις και φραστικά ονόματα, όπου αυτό είναι δυνατόν, π.χ

ανοίγω το βήμα... **2Λ \ επιταχύνω \ντ επιβραδύνω,** *στο πει και φε/...* **ςυ\ «ιεσως, στο άψε-σβήσε**

ΣΕΙΡΑ ΣΥΝΩΝΥΜΩΝ - ΑΝΤΩΝΥΜΩΝ

2. **Τα συνώνυμα και τα αντώνυμα δεν δίδονται κατά αλφαβητική σειρά αλλά σύμφωνα με τη** *σημασιολογική* **και** *υφολογική εγγύτητα* **που έχουν προς την αντίστοιχη σημασία τού λήμιιατος (τα συνώνυμα) ή με τη σημασιολογική διαφορά / αντίθεση που εμφανίζουν (τα αντώνυμα) Αυτό βοηθέ ί τον χρήστη τού Λεξικού να επιλέξει καλύτερα και ταχύτερα το συνώνυμο που χρειάζεται**

ΧΑΡΑΚ ΓΗ ΡΪΣΜΟί ΣΥΝΩΝΥΜΩΝ -

3. **Συχνά τα συνώνυμα και τα αντώνυμα συνοδεύονται από** *χαρακτηρισμούς* **(όπως και οι σημασίες των λημμάτων), ώστε να είναι κατάλληλα προειδοποιημένος ο αναγνώστης τού Λεξικού για τη σωστή χρήση τους**

Παράδειγμα

εξόντωση (η) 1. ο πλήρης αφανισμός ιγν εξολόθρευση. (λαϊκ) ξεπάστρεμα σαίτα (η) 3. (α) ειδικό εξάρτημα τού αργαλειού ΣΥΝ (λύγ) κερκίδα

ΣΤ. ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ 1 ΗΣ

1. Ίο παρόν λεξικό είναι συγχρόνως και ετυμολογικό Σε κάθε λήμμα παρέχονται επαρκείς και επιστημονικά αξιόπιστες ετυμολογικές πληροφορίες για την προέλευση κάθε λέξης (αρχική ρίζα, αρχική σημασία, εξήγηση μεταβολών στον τύπο και στη σημασία, προσδιορισμός τής πρώτης εμφάνισης κ λπ) Δεν ετυμολογούνται μόνον οι λέξεις προφανούς ετύμου (βλ. παρατήρηση 10) Σε μια γλώσσα όπως η Ελληνική, όπου ισχύει η *ετυμολογική* **ή** *ιστορική ορθογραφία* **(για το αν θα γράφουμε δηλ** *κτήριο* **ή** *κτίριο, αϊτός* **ή** *αητός, αβγό* **ή** *αυγό, γειρτός* **ή** *γυρτός, πιλοτή* **ή** *πυλωτή* **κ λπ.), η ετυμολογία αποκτά πρόσθετη βαρύτητα, υπό τον όρο βεβαίως ότι στηρίζεται στις αρχές τής γλωσσικής επιστήμης και όχι σε εμπειρικές ετυμολογήσεις ή παρετυμολογήσεις («λαϊκή ετυμολογία») των λέξεων**

01 ΔΥΣΧΕΡΕΙΣ ΓΗΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΣ

2. Η **ετυμολογία των λέξεων, των προθημάτων και των επιθημάτων, ένας από τους δυσκολότερους και πλέον εξειδικευμένους τομείς τής επιστήμης, έχει στηριχθεί (ως προς τα έτυμα που περιλά- βαμε σε αυτό το Λεξικό) σε έγκυρη και πλούσια, ελληνική και ξένη, βιβλιογραφία Εντούτοις, ο αναγνώστης θα πρέπει να έχει υπ' όψιν του ότι ακόμη και μια ικανοποιητική ετυμολόγηση είναι δυνατόν να ανατραπεί, εφόσον υπάρξουν νέα στοιχεία ή μαρτυρίες ή αν αποδειχθεί ότι μια άλλη πρόταση είναι πιο οικονομική, δηλαδή λιγότερο περίπλοκη**

ΕΤΥΜΟΛΟΓΗΣΗ ΑΡΧΑΙΩΝ

3. Λέξεις με *συνεχή παρουσία* **από την Αρχαία Ελληνική μέχρι σήμερα ή λέξεις που** *επανενεργοποιήθηκαν* **από το λεξιλόγιο τής Αρχαίας κατά τους δύο τελευταίους αιώνες (***ουρανός, γη, θάλασσα, άνθρωπος - δημοκρατία, σχολή. επιστήμη. υπουργός* **κ λπ) δεν αρκούμαστε απλώς να τις χαρακτηρίσουμε αρχαίες, αλλά ετυμολογούμε την ίδια την αρχαία λέξη, γνωρίζοντας ότι είναι σπάνιο ή αδύνατο για τον μέσο αναγνώστη να ανατρέξει σε υψηλής ποιότητας ειδικά ετυμολογικά λεξικά τής Αρχαίας Ελληνικής Με τον τρόπο αυτόν καταδεικνύεται αφενός η ενότητα τής ελληνικής γλώσσας, αφετέρου η στενή σχέση της με άλλες ινδοευρωπαϊκές γλώσσες (κυρίως τού ευρωπαϊκού χώρου), γΓ αυτό και προτιμήσαμε -όσο ήταν εφικτό- παραδείγματα και παράλληλους τύ που κυρίως από την αγγλική, τη γαλλική, τη γερμανική και την ισπανική γλώσσα Οι αρχικές ρί ζες λέξεων τής ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας, στην οποία ανήκει και η Ελληνική, έχει καθιερωθεί να σημειώνονται, ως αμάρτυρες, με αστερίσκο (πχ. I E *wel- «συγκεντρώνω, συνα θροίζω»)**

ακόντιο (το)

| ιτυμ < αρχ *ακόντιον* **υποκ τού** *άκο)ν,* **-οντος «ακόντιο» < 1 E, *ak- «οξύς, αιχμηρός», πβ λατ ag-n. 'στάχυ» acus ~ά/υρο» σανσκρ as «inish «αιχιιή βέλους» γερμ Ahle ^σούβλα» «γγλ ear-στάχυ», ολλ aar γαλλ ai»u Όξύς»κά Ουόρρ** *άκ-ανΟα. άκ-ροζ άκ-τή* **κ ά |**

μέσος, -η -ο

| m\! αρχ <1 E *me()h\o *ιη 'σαίυς». πβ σανσκρ madhyah λατ medius ο ισπ medio) αρμ m£j«, /ερμ Vfittc αγγλ mid ιρλ mid- («' συνθ) κ ά Οιιάρρ *μεσ-άζων, μεσα-ιυς, μεσ ίτης> μεσό-γειος. μεσο-λαβ(*

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

4. **Στο ετυμολογικό τμήμα παρέχονται κατά κανόνα και *σημασιολογικές πληροφορίες* Αναφέρουμε την αρχική σημασία μιας λέξεως (εφόσον διαφέρει από τη σημερινή), καθώς και την ερμηνεία τής σημασιολογικής μεταβολής, όποτε δεν είναι αυτονόητη Ακόμη, ετυμολογούμε και τις δάνειες σημασίες, ιινημονεύοντας τη γλώσσα προελεύσεως ή το περιβάλλον χρήσεως τής λέξης.**

αμαρτάνω ρ αιιετβ
11£ΙΥΜ < αρχ *αμαρτάνω* «αστοχώ, αποτυγχάνο» αβεβ ετύμου, πιθ < **ά υαρτ-< *ά-* + *smart < or-στε- ρητ + *smri- < I h *μιιοι ''έχω μερίδιο σε κάτι συμιετέχω θυιιούιιαι» πβ σανσκρ smar-aii ^θυμάται», λατ mei-Crc *<κερόί&»>», mc-mor-ia «μνήϋη- κά Ομόρρ *ιιερος {< ^autp-oc), μέρ-ιμνα μοίρα* (< **μορ ja) ί ιμαρμι νη* κ ά ΙΙλ χρησιαοποιήθηκε αρχικά για \α δηλώσει αστόχημα στον φυσικό κόσμο (π χ αστοχία ενός τοξοβόλου) και αργότερα (ιδίως από το\ ^ο αι π Χ), αστόχημα ηθικό. παράπτ<ομα. Παρόμοια σημασιολογική εξέλιξη γνο>ρισε και η αντίστοιχη εβρ λ cala την οποία οι Γβδομήκοντα ιιε- τέ(ορασαν "auupTavoH

μητροπολίτης (ο)
[Γ ι Υ\ι μτγν αρχική σημ -ο πολίτης μητροπόλε* >ς» < αρχ *μητρόπο/.ις* ΙΙ σημ - επίσκοπος τής πρωτεύουσας επαρχίας» απαντά για πρώτη φορά στον Ιουστινιανό (6ος αι μ Χ) |

ΠΤΥΜΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ

5. **Ετυμολογούμε συστηματικά τόσο τις λέξεις που αποτελούν δάνεια από ξένες γλώσσες όσο και τις *δάνειες φράσεις*, εφόσον έχουμε ασφαλείς πληροφορίες Όταν πρόκειται για λογοτεχνική ή βιβλική φράση ή για παραδεδομένο απόφθεγμα ή τίτλο, συνήθως παραθέτουμε εντός παρενθέσεως την πρωτότυπη μορφή τής φράσης και την πηγή της Σε άλλες περιπτώσεις σημειώνουμε δίπλα στη φράση *χρονολογική ένδειξη* (αν είναι αρχαία, μεταγενέστερη ή μεσαιωνική) ή παρέχουμε αναλυτικές πληροφορίες στο ετυμολογικό τμήμα**

ματώνω ρ μετβ κ αμετβ **6.** (η μτχ *ματωμένος, -η* -ο) <α) ο λερωμένος με αίμα, αυτός που έχει πλη- μυρίσί ι στο αίμα ~ *πουκάμισο / χώμα / μύτη / γόνατο* (β) (κατ* επέκτ -μτφ) αυτός που βάφτηκε, που σημαδεύτηκε από αίμα, δηλ από φόνους σφαγές και συναφή περιστατικά *«Ο ~ γάμος»(Boda de sangre* δράμα τού Φ Γκ Λόρκα)
(γτυμ μεσν < αρχ *αίματώ (όω)< αίιια*\

σημείο (το) ΦΡ (α) *σημεία των καψών (σηιιεια των καιρών.* Κ Δ Ματθ 16, λ) στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια εποχή και προαναγγέλλουν κάτι (συνήΗ κακό) *τα - λινε πο/.λοί δείχνουν ότι ο κόσμος οδεύει προς την καταστροφή* (β) *σημεία και τέρατα (σημεία και τέρατα,* Κ Α *Πράξ* 4.30 κ α) (i) γεγονότα πολύ παράξενα που μοιάζουν με θαύιιατα (ii) τρομερά, απίστευτα ή απαραδεκτα γι γονότα ~ *έγι- ναν στκ εκλογέα κατηγορίεα για \οΟt ια ι κ βιασμούς, παρατυπίες και πολλά άλλα* 9. ηκκμις *σημείο τού σταυρού [σημειον.* Ευσέβιος, 4ος αι μ Χ) το σύμβολο τής ορθόδοξης χριστιανικής πίστης το σχήμα τού σταυρού που κάνουιιι u* τα τρία δάχτυλα τού δεξιού χεριού
ΙL1ΥΜ < αρχ *σημΐΐον.* αρχική σημ «σηιιάδι. σήμα·». < *σήμα* (βλ λ) Πολλές φρ είναι ιιεταφρ δάνεια, λχ *σημείο εκκινήσί ως αφιΖεως τομής t παφή^ στηρΐΐι ο>ς* (< γαλλ point de depart d'arrivcc / d'intcrsection do contaei d'appui) *vtKpo uf/Mvo σηαείο(*< γαλλ point mort noir*) γ/Λοσσικό σημείο* (< γαλλ sijine lin^uKtique) *ευαίσθητο 'αδύνατο σηυείο* κ γαλλ point sensitif laible). *νικο) στα σημεία* (< γαλλ vaincre aux points), *δίνω σημεία ζωη-(*< γαλλ donticr siunes dc vie), *σημείο ελίγχου* (< αγγλ checkpoint), σε *τέτοιο σημείο.* (< γαλλ a tel point), *ια'χρις ενός σημείου* (< αγγλ up to a point), *τα τίσ σερα σημεία τού ορίζοντα* (< γαλλ les quatre point'; cardinau\) |

6. **Στο ετυμολογικό τμήμα καταγράφονται τόσο τα *άμεσα δάνεια* (στα οποία η Ελληνική έχει δανειστεί τόσο τη μορφή όσο και το περιεχόμενο τής ξένης λέξης) όσο και τα *έμμεσα δάνεια* τής Ελληνικής Κατά την παρουσίαση των δανείων χρησιμοποιούμε την ακόλουθη τυπολογία Ελληνογενής ξένος όρος: Λόγια λέξη σχηματισμένη σε ξένη γλώσσα (κυρίως Γαλλική, Αγγλική ή Νεολατινική) από ελληνικά συνθετικά στοιχεία**

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΛΑΝΙΪΙΩΝ

αεροδυναμικός, -ή. -ό
ΙLΙΥΜ Ελληνογενής ξέν ορ < γαλλ aerodynamiquc)

Αντιδάνειο: Λαϊκό δάνειο από ξένη γλο>σσα (συνήθως Ιταλική, Βενετσιάνικη ή Τουρκική), το οποίο έχει απώτερη ελληνική αρχή Αντιδιαστέλλεται προς τον *ε/Ληνογενή ξένο όρο* (βλ ανωτέρω), καλούπι (το)
[F Γ Υ νι Αντιδαν < ιιεσν *καλούπιν<* τουρκ Ι^ιΙιρ<αραβ c|alib<«ρx *καλάκους / καλόπους* «ξύλινο πόδι» Βλ κ *καλαπόδι*\

Μεταφραστικό δάνειο: Ακριβής απόδοση ξένης λέξεως. κατά την οποία τηρείται λ χ η σειρά των ξένων στοιχείων κ λπ

Διαδίκτυο (το)
ΙΙ ι ym Μεταφρ δάνειο από αγγλ Internet)

Απόδοση: Απόδοση τού περιεχοιιένου ξένης λέξεως χωρίς ακριβή αντιστοιχία.

ταχυπαλμία (η)
Ικιγμ Απόδ τού αγγλ palpitation]

Μεταφορά: Αμεσο δάνειο τής Ελληνικής, γραμματικά προσαριιοσμένο, το οποίο έχει ενταχθεί σχετικώς πρόσφατα (δηλ τους δύο τελευταίους αιώνες) στο λεξιλόγιο τής Νέας Ελληνικής μασίστας (ο)
JUΥΜ Μεταφορά τού ιταλ Maeiste (όν μυώδους ήροχχ ταινιών τής δεκαετίας τού '60), πιθ < γαλλ machiste < macho (σήυερα με άλλη σηα κ ισπ maeho < λατ masculus «αρσενικός»!

7. **Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στους *νεολογισμούς.* ιδίως σε αυτούς που έχουν λόγια προέλευση Με τη βοήθεια ελληνικών και ξένων (αν πρόκειται για δάνεια) ειδικών λεξικών έχει προσδιοριστεί. κατά το εφικτό, η παλαιότερη γνωστή μαρτυρία αυτών των λέξεων ωστόσο, μπορεί να αποδειχθεί ότι ορισμένες τέτοιες μαρτυρίες, που έχουν ληφθεί από το λεξικό τού Σ Κουμανούδη, είναι ακόμη παλαιότερες**

ΕΤΥΜΟΛΟΓΗΣΗ ΝΕΟΛΟΓΙΣΜΩΝ

πολιτισμός (ο) f 1804J
Ιεγυμ μτγν, αρχική σημ «δημόσια διοίκηση», < αρχ *πολίτης* (κατά τα ρ σε *-ίζω)* λτους εκκλησ συγγραφείς η λ περί έγραψε επίσης την ευγένι ια Kat την κομψότητα το>ν τρόπων ενός ανθρώπου τής πόλης (βΛ κ *αστείο)* Η σημερινή σημ είναι απόδ τού γαλλ civilisation Με τη νεότ σημ η λ πρωτο- χρησιμοποΐήθηκε από τον Λδαμ Κοραή!

ΕΙ Υ ΜΟΛΟΙ ΙΙ1ΙΙ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΪΩΝ

4. **Έμφαση έχει δοθεί και στην παροχή ετυμολογικών πληροφοριών για τα** *κύρια ονόματα* **(αν- θρωπωνύμια, τοπωνύμια** *κ* **λπ.) Σημειώνεται ότι η ετυμολόγησή τους είναι εξαιρετικά δυσχερής και συχνά αβέβαιη, καθώς τα κύρια ονόματα συνήθως αποτελούν επιβιώσεις απώτερων χρονικών περιόδων και ιστορικών, κοινωνικών κ ά συνθηκών, για τις οποίες δεν έχουμε επαρκείς πληροφορίες**

Λεμεσός (η)

IFIYM < μεσν *Νεαεσός* **(μτ τροπή τού ν σε** *λ* **από τους Φράγκους) Κατά μία άποψη. <** *Ννμεσό* **<** *\'εμεθό* **<** *ΝεμσΟό* **<** *NuuaBo* **<** *'λμαθό* **<** *΄\ιισ()υνσα* **ή** *Άναθουσια*, **πιΟ ε ^αιτίας τής γειτνίασης με την αρχ πόλη** *ΛμαΟοΰντα* **1 Ιρυβληματικη πναι η ετυμ α\«γωγή σε τ** *Γυλμησσικ* **(από όπου και η γραφή** *Λεμησσος* **πβ** *ε\ Λειησσω Κύπρου)* **Ηχπ προταθεί επίσης η αναγιογή σε μεσν** *Λεμεσός* **<** *Ανεμίσος*

< *Άναιιεσος* **(ενν ;τυλ/ς). επειδή βρισκόταν ανάμεσα στις δύο αρχαίες πόλεις, την** *Λμαθοΰντα* **και το** *Κυύριον* **1**

Στυλιανός (ο)

|μ> μ μτγν κυρ όν (< αρχ στῦλος). από τη συνήθεια το)ν *στυλιτων* **μοναχών να ασκητεύουν πάνω σε στύλους Αργότερα, το ονοια εξέφρασε επίσης την επιθυμία τοη γονέοη* να στεριώσει «'σαν στύλος» το νεογέννητο, να γίνει ο «στύλος- τού σπιτιού]**

ΑΜΦΙΒΟΛΙΠ Σ IlhPl ΓΗΝ hi

5. **Συχνά συμβαίνει στην ετυμολογία να μην υπάρχει μια ευρύτερα αποδεκτή και απόλυτα πειστική πρόταση για την προέλευση μιας λέξης Τότε, είτε δηλώνεται ότι η λέξη είναι** *αγνώστου ετύμου* **είτε ότι είναι** *αβέβαιου ετύμου,* **οπότε παρέχονται ορισμένες από τις πιθανότερες ετυμολογικές ερμηνείες τής λέξεως IIρος εξοικονόμηση χώρου και για να μην επιβαρυνθεί το Λεξικό με πληροφορίες που δεν μπορούν εύκολα να αξιοποιηθούν, αποφύγαμε να δώσουμε βιβλιογραφικά στοιχεία (πού και από ποιον έχει διατυπωθεί μια ετυμολογική πρόταση), πράγμα που αποτελεί έργο ενός ειδικού ετυμολογικού λεξικού**

κόσμος (ο)

11 ΤΥ νι αρχ . αρχική σηιι "τάξη, διευθέτηση» αβεβ ετύιιου Ιρεις είναι κυρύος οι προτεινόμενες ετυμολογικές κατευθύνσεις ια) *κόσμος* **<** **κον-σμυς<* **"kon ετεροιωι βαΟιι τού Ι Ε *kcn- «διευθετώ αρμονικά» πβ λατ censco «τιμο>» σανσκρ fumati κά (β)** *κόσμο-<* **κόο-σμοζ* **που συνδ με το αρχ επίθ** *κεδ νός* **«σοβαρός, εξαιρετικός» (γ)** *κόσμοι <* *M/όΟμος<* **I I '•jihocth «συνδέο) συναρμόζω» Η λ απέκτησε τη σηιι τού συνο/.ου το>ν πραγμάτον στο Ιύμπαν και στην οικουιιένη λύγω τής τάξης και τής αρμονίας που χαρακτηρίζει το φυσικό υλικό σύστημα Ι,πιπλεον δήλωσε και το σύνολο των έμ βιων όντων που** κατοικούν **στον πλανήτη ιιας|**

6. **Όταν το έτυμον δίδεται αναλυτικά σε συγκεκριμένο λήμμα, τότε σε άλλα συναφή λήμματα (κυρίως παράγωγα), καθώς και γενικότερα σε λήμματα προφανούς ετύμου, ακολουθούνται δύο κατευθύνσεις**
(α) Σημειώνεται αν η λέξη είναι *αρχαία*, *μεταγενέστερη* **ή** *μεσαιωνική* **(β) Σε νεότερες λέξεις δίδεται** *χρονολογική ένδειξη* **(βλ παρατήρηση 7)**

ΧΡΟΝΙΚΟΙ 11ΡΟΣΛΙΟΡΙΣΜΟ Σ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Οι πληροφορίες αυτές σημειώνονται στην αρχή τού λήμματος (κύριου ή υποτεταγμένου) και εντός ορθογώνιων αγκυλών Ι | και αναφέρονται στην αρχική μορφή τής λέξης (λ χ *καρτερικότης*, **ενώ το λήμμα είναι** *καρτερικότητα)*

καρτερικός, -ή. -ό [αρχ J αυτός που αντιμετωπίζει με υπομονή και εγκαρτέρηση δύσκολες ή δυσάρεστες περιστάσεις ~ *ύφος* **/** *στάση* **/** *αντιμετώπιση* **ΣΥΝ υπομονετικός ΑΝΤ ανυπόμονος — καρτερικ-ά / -ώς [αρχ j επίρρ**
καρτερικότητα (η) Ι1893J {χο>ρ πληθ } η ιδιότητα τού καρτερικού, η αντιμετώπιση των δύσκολων ή δυσάρεστων περιστάσεων με υπομονή και εγκαρτέρηση

Ζ.ΣΧΟΛΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ

1. **Αφού το λεξικό είναι, από τη φύση του, καταγραφή τού συνόλου των λέξεων και των φράσεων που χρησιμοποιούνται στην επικοινωνία, κοντολογίς ολόκληρη η γλώσσα, είναι φυσικό κατά την αναζήτηση των λέξεων να γεννώνται στον αναγνώστη απορίες και ερωτήματα ως προς τη σωστή χρήση των λέξεων, τον σωστό σχηματισμό τους, την ορθογραφία τους, την ετυμολογία, τη διαφορά τής σημασίας τους από άλλες λέξεις, τη σχέση τους προς άλλες συναφείς λέξεις κ λπ Ως απάντηση σε τέτοιες πιθανές απορίες έχουν γραφεί τα σχόλια που περιλαμβάνονται στο παρόν Λεξικό Ο αναγνώστης, πάντως, θα παρατηρήσει ότι κατά τον σχολιασμό αποφεύγεται, κατά κανόνα, να χαρακτηριστούν «λάθη» λέξεις, τύποι, δομές κλπ που χρησιμοποιούνται ευρύτερα και αυτό που επιδιώκεται είναι να ερμηνευθεί η χρήση τους**

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜ ΟΣ ΤΩΝ

2. **Κάθε γλωσσικός σχολιασμός δίδεται στο τέλος τού λήμματος εντός πλαισίου Η κεφαλή τού λήμματος μέσα στο σχόλιο λειτουργεί σαν ένα είδος τίτλου και δηλώνει το περιεχόμενο τού σχολίου, το οποίο μπορεί να ποικίλλει π χ**

διαστημικός ή διαστηματικός; Τα ουσιαστικά σε -μα σχηματίζουν κανονικοκ παράγωγα επίθετα σε -ικός από το θέιια τής γενικής *σύστημα - συστηματ-ικός* **(γεν** *συστήματ-ος), μάθημα*

εκμεταλλεύομαι - αξιοποιώ. Il διαφορά στη σημασία των δύο λέξεων είναι ότι το μεν αξιοποιώ έχει θετικό περιεχόμενο, *ενώ* **το εκμεταλλεύομαι και αρνητικό Γο** *εκμεταλλεύομαι* **υποδηλώνει**

Έλληνες - Γραικοί - Ρωμιοί. Η ονομασία *Ή/.ληνες* **δεν είναι η μόνη που χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει το έθνος των Ελλήνων σε όλους τους 40 αιώνες τού ιιέχρι σήμερα βίου του**

εκδίκηση: συνώνυμα. Ιο εκδίκηση είναι η κύρια λέξη τής Ελληνικής που δηλώνει την ανταπόδοση από τον παθόντα τού κακού που του έγινε, την τιμωρία που επιβάλλει κάποιος μόνος του

Όταν το σχόλιο αφορά μόνο σε ένα λήμμα, δεν τίθεται τίτλος αλλά απλώς η κεφαλίδα ΣΧΟΛίο στο λ *έκδοση πχ*

ΣΧΟΛΙΟ Η λ έκδοση με τη σημασία τής δηιιοσίευσης βιβλίου πρωτοαπαντά στους ελληνιστικούς χρόνους και χρησιμοποιείται για τις εκδόσεις έργων από τους αρχαίους γραμματικούς

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ

3. Ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί στις *δυσκολίες* **που αντιμετωπίζει ο μέσος Έλληνας στον γραπτό λόγο ή στην προφορική χρήση τής γλώσσας μας Τέτοιες δυσκολίες εντοπίζονται στην ορθογραφία των λέξεων» σε σημασιολογικές διαφορές ορισμένων λέξεων μεταξύ τους, σε λάθη ως προς τον σχηματισμό μερικών λέξεων κ.λπ Έτσι υπάρχουν σχόλια λ χ. για ζητήματα ορθογραφίας**

-γκ· ή -γγ·; ορθογραφία, (α) Οι ελληνικής προελευσεως λέξεις που προφέρονται με /ng/, γράφονται είτε με -γγ~ είτε ιιε -γκ· ανάλογα με την ετυμολογική τους προέλευση

γυιος ή γιος; Από το αρχ υίός, που από νωρίς προφερόταν ως /ios/ (γιατί ο μονοφθογγισμός τής διφθόγγου *υι σε ι* **είναι αρχαίος), πλάστηκε με συμπροφορά («συνίζηση»)**

μακριά ή μακρυά; Η παλαιότερη γραφή τής λ με -υ- (μακρυά) δεν είναι ορθή Η λ παράγεται από το επίθ μακρύς (μεταπλασμένο τ τού *μακρύς)* **και, όπως τα λοιπά επίθ σε** *-ύς*

Επίσης *αλλήθωρος, δικλίδα, ανεξιθρησκία, μαζί. ορθοπαιδικός, γειρτός. Θεοφάνια. αναφιλητό* **και πολλά άλλα. Αρκετά σχόλια αναφέρονται σε συνήθη «λάθη» που παρατηρούνται στον προφορικό ή τον γραπτό λόγο τής Ελληνικής Τέτοια σχόλια είναι λ.χ**

δικτάτορας - δικτάκτορας, δικτατορία - δικτακτορία. Γιυλύ συνηθισμένο λάθος -που ακούγεται και από μορφιομένους- είναι η χρήση τύπων με -κ- (μπροστά από το *-τορ-)*

ωρίμαση ή ωρίμανση; ωρίμαση - ωριμότητα. Συχνά χρησιμοποιείται ο τ ωρίμανση αντί τού κανονικού τ ωρίμαση, που επιβάλλει η παραγωγή τής λ από ρήμα σε -άζω, το ωριμάζω

Επίσης *ουσιαστικά* **-** *ουσιωδώς, χρονολογία - ημερομηνία, τέως - πρώην προηγουμένως - προηγούμενα, πιθανώς - πιθανόν. αδίκως* **-** *άδικα, αρτηριοσκλήρωση* **-** *αρτηριοσκλήρυνση* **κ ά Πολλά σχόλια αφορούν σε ουσιώδεις σημασιολογικές διαφορές ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες συναφείς λέξεις που αξίζει να προσεχθούν για καλύτερη αξιοποίηση τού λεξιλογικού θησαυρού και αποφυγή αστοχημάτων στη χρήση το>ν λέξεων Τέτοια σχόλια είναι λ χ.**

επίδραση - επιρροή - επήρεια 11 λ επήρεια δηλώνει κυρίως πο>ς επενεργούν σε κάποιον διάφορες ουσίες (φάρμακα, ναρκωτικά κ τ ό) και έχει γενικότερα αρνητική σημασιολογική χροιά

γεγονός - συμβάν - περιστατικό - επεισόδιο. Γο γεγονός υπογραμμίζει τον πραγματικό και αναπότρεπτο χαρακτήρα μιας πράξης το ότι αποτελεί πραγματική κατάσταση

αλλαγή, συνώνυμα. Οι παρακάτω λέξεις εντάσσονται στη γενική σημασία «τής μετάβασης από μια κατάσταση (μορφή, σχήμα) σε μιαν άλλη» Όταν η μετάβαση αυτή είναι οριστική

Επίσης *επιχείρημα - ισχυρισμός - σόφισμα. κληρονομώ - κληροδοτώ. ειρήσθω εν παρόδω - εν τη ρύμη τον λόγου*, *παρακαλώ συνώνυμα*, *αυτόνομος - αυτοτελής*, *ιδιαιτερότητα συνώνυμα, πλη- ροφορητής - πληροφοριοδότης. όμοιος* - *ίδιος - ο αυτός*. νύξη *συνώνυμα* κ λπ

4. **Ιδιαίτερη κατηγορία σχολίων είναι αυτή που αναφέρεται σε ετυμολογικά ζητήματα με τη γενικότερη έννοια τής προέλευσης και τής ιστορικής εξέλιξης τον λέξεων Παραδείγματα**

> ***αστείος - χωρατατζής - αγροίκος*** **- δημώδης - χωριάτης / χωρικός. Ο τόπος όπου ζει κανείς (πόλης αστικά κι'ντρα. επαρχία χωριό) προσδίδει* κατά την αντίληψη των ανθρώπων**

> **Βαλκάνια, Βαλκανική - Ιλλυρική - Ελληνική Χερσόνησος Ι Ιροτού η Χερσόνησος τού Αίμου ονομαστεί Βαλκανική (από την τουρκική ονομασία τού Αίμου ως «ψηλού όρους» Koca Balkan)**

Ομοίως, *μαθαίνω - μούσα. άγριος - αγροίκος - άγρυπνος, αίγλη - λάμψη γόητρο* **-** *γοητεία*, *άθλος - άθλιος - άθλο - έπαθλο - βραβείο*, *Αθήνα*, *παππάς. πανεπιστήμιο - πανδιδακτήριο- «πα- νεπιστημόνιο»- «πανεπιστημείο»*, *στήλες - στύλοι, Έλληνες - Γραικοί - Ρωμιοί, μήνας* **(ετυμολογία των ονομάτων των μηνών),** *αγορά* **-** *αγοράζω - αγορεύω* **κ λπ**

5. **Ελληνικής και ξένης προελεύσεως λέξεις που εμφανίζουν ιδιαίτερο γλωσσικό ενδιαφέρον ως προς την προέλευση, την ιστορία, την απόδοση ή τη χρήση τους περιλαμβάνονται σε ειδικά σχόλια, π χ**

> **κέφι - εγκε<ρής - εγκέφιος(!) λτο κύμα τού καθαρισμού (τής ελληνικής γλώσσας από ξένες λέξεις* ιδίως τουρκικές) που επικράτησε κατά τον 19ο αι σύμφωνα με διδάγματα τού Κοραή**

> **δολάριο - τάλιρο Ι α δύο νομίσματα έχουν κοινή καταγο>γή Ι ο τάλιρο προέρχεται από το ιταλ tallero, που και αυτό είναι δάνειο από τογερμ T(h)a)er συγκεκομμενοτ τού Joaehimsthalcr**

Ανάλογα σχόλια βρίσκονται στα λήμματα *λουλούδι. ιντερβιού. λογικός, αλέ-ρετούρ* **-** *αμφο- τερήλατο. αποχαιρετισμοί, απλοέπεια*, *ενδυμασία*, *ρεπόρτερ* **κ ά**

6. **Πολλά σχόλια αναφέρονται σε θέματα σχηματισμού των λέξεων, μορφολογίας (γραμματικής δομής), παραγωγής και σύνθεσης**
Τέτοια είναι λ χ τα σχόλια στα λήμματα *-ουργός* **και** *πρύτανης*

> **ΣΧΟΛΙΟ Τα σύνθετα με β' συνθετικό το -εργός από το έργο ήδη στην Αρχαία σχηματίστηκαν σε -***ουργός***, με συναίρεση τού συνδετικού φωνήεντος -ο- και τού** *-ε(ργός)* **σε** *-ου(ργός)*

> **πρύτανης - πρυτάνεις* ουσιαστικά με πληθ -εις. Μερικά ουσιαστικά σε -ης, μεταπλασμενα από παλαιότερα («τριτόκλιτα») ουσιαστικά σε -ις. σχηματίζουν τον πληθυντικό τους**

Παρόμοια σχόλια υπάρχουν στα λήμματα -*θεν***;** *-ήσιος, -ίζω, -άρχης. θυμάμαι. όνομα*, *στείβω-στοι- βάζω. αντι-, -κτονος* **κ.λπ**
Ιδιαίτερη κατηγορία σχολίων είναι αυτά που αναφέρονται σε λέξεις τής Αρχαίας Ελληνικής ως προς τις μορφές που παίρνουν, καθώς και στην παραγωγικότητά τους Πρόκειται για λέξεις που ενδιαφέρουν είτε για τα παράγωγα είτε για τα ομόρριζά τους Παραδείγματα*

> **αγγέλλω σύνθετα. Το αγγέλλω ανήκπ στις χαρακτηριστικές περιπτώσεις ορισμένων παραδεδομένων ρημάτων που, ενω δεν πολυχρησιμοποιούνται ως απλά**

> **άγω-αγάγω. Ιο ρ** *άγω* **χρησιμοποιείται στη σύγχρονη Κλληνική ως σύνθετο με προθέσεις («προρρηματικά») Ια κυριότερα από αυτά τα σύνθετα δίδονται κατωτέρω με τη μορφή πίνακα**

7. **Για τα γλωσσικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες πληροφόρησης ενός ευαίσθητου χρήστη τής ελληνικής γλώσσας, θεωρήσαμε σκόπιμο να περιληφθούν στο Λεξικό και σχόλια τα οποία αναφέ-**

ρονται είτε γενικά στη γλώσσα είτε ειδικότερα σε θέματα τής ελληνικής γλώσσας και βασικές έννοιες τής δομής της Έτσι στο Λεξικό περιλαμβάνονται σχόλια στα λήμματα *γλώσσα,, γραφή, αλφάβητο, λεξικό - λεξιλόγιο, «μακεδονική γλώσσα». γλωσσικό ζήτημα, ιδιωματισμός, διάλεκτος, γενετική-μετασχηματιστική γραμματική* κ λπ Επίσης σχολιάζονται γλωσσικά φαινόμενα όπως *έκκρουση, συνίζηση* κ λπ , χαρακτηριστικά τής δομής τής Ελληνικής, όπως *άρθρο,* α/τα- *ρέμφατο, μετοχή, άρνηση, ποιόν ενεργείας. προσωπικές αντωνυμίες, πνεύματα, τόνοι, σύνθετα* κ λπ Η αναφορά σε τέτοιες μεταγλωσσικές έννοιες και η παροχή χρήσιμων πληροφοριών θα βοηθήσει, πιστεύουμε, τον ενδιαφερόιιενο αναγνώστη να γνωρίσει, να συνειδητοποιήσει και να κατανοήσει βασικά χαρακτηριστικά τής δομής τής ελληνικής γλώσσας και τής εν γένει λειτουργίας τής γλώσσας

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ 8. Είναι αυτονόητο ότι κάθε σχόλιο εντάσσεται μεν σε ένα συγκεκριμένο λήμμα, αλλά αφορά σε ΣΕ ΣΧΟΛΙΑ περισσότερες λέξεις Στο τέλος πολλίόν λημμάτων υπάρχει η ένδειξη σχόλιό λ », που δηλώνει ότι για τη συγκεκριμένη λέξη γίνεται ειδικός λόγος ή ενδιαφέρει γενικότερα το σχόλιο, το οποίο βρίσκεται στο λήμμα όπου παραπέμπεται ο αναγνιόστης Παραδείγματα

έρωτας (ο) {ερώτων} «r · ιχομο λ *αγάπη τύχη* **καθαίρεση**
(η) [αρχ | ι\ο\ιυ λ *αίρο)*

Επίσης, στο τέλος *πολλών* σχολίων υπάρχει παραπομπή σε άλλο σχόλιο με συναφές περιεχόμενο, π.χ στο σχόλιο λ *-ουργός*

ΣΧΟΛΙΟ Ια σύνθετα με β' συνθετικό το -εργός από το έργο ήδη στην Αρχαία σχηματίστηκαν σε *-ουργός,* με συναίρεση τού

υφαντουργός, πλαστουργοϵ. αυτουργός στιχουργός. θερμυργός, γενεσιουργός κ ά
* · *χειρουργός*

Η. ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ Στο παρόν Λεξικό ακολουθείται η *ιστορική* ή *ετυμο/.ογική ορθογραφία* των λέξεων, βασισμένη ΓΟΥ λεξικού στα πορίσματα τής επιστημονικής ετυμολογίας (βλ ΣΤΙ) Το θέμα τής ορθογραφίας καθώς και η ορθογράφηση ορισμένων λέξεων στο παρόν Λεξικό εξετάζονται στο λ *ορθογραφία* (Σχόλιο και *Πίνακας λέξεων με προβλήματα ορθογραφίας)* Πιδικώς για την ορθογράφηση ξένων κύριων ονομάτων που έχουμε συμπεριλάβει ή αναφέρει στο Λεξικό ίσχυσε, κατά κανόνα, η *αρχή τής αντι- στρεψιμότητας,* η γραφή δηλ των λέξεων με τρόπο που να επιτρέπει να ανάγεται κανείς από τον ελληνικό τρόπο γραφής τους στον αρχικό εντούτοις, διατηρούνται παράλληλα ορισμένοι βασικοί κανόνες τής Ελληνικής, π χ ότι μία λέξη δεν αρχίζει και δεν τελειώνει ποτέ με δύο όμοια σύμφωνα (π χ *Χόφμαν* αντί *Χόφφμανν)* Για κύρια ονόματα ήδη καθιερωμένα με μια συγκεκριμένη ορθογραφία, π.χ *Βολταίρος.! καίτε, Βαρκε/χόνη, Αυών* κ λπ , διατηρήσαμε την καθιερωμένη ορθογραφία τους, όπου αυτά χρειάστηκε να αναφερθούν (συνεπώς όχι *Βολτέρος, Γκέτε, Βαρκελόνη. Λιόν*κ λπ)

Οι ορθογραφικές επιλογές τού Λεξικού μπορεί να ξενίσουν μερικούς ή και να θεωρηθούν ασυνεπείς προς την πρακτική τής απλογράφησης που τηρούμε για τις κοινές ξένες λέξεις ωστόσο, οι ορθογραφήσεις αυτές δεν είναι ούτε αυθαίρετες ούτε αβασάνιστες βασίζονται σε στέρεα επιστημονικά διδάγματα τής γλωσσικής επιστήμης, το δε σκεπτικό κάθε ορθογραφικής επιλογής δίδεται στο οικείο λήμμα, μαζί με τις ετυμολογικές πληροφορίες, ή σε ειδικό Σχόλιο

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

Α (νατολικός -ή* -ό, -ά. Ανατολή) αβέβ (αιος, -η, -ο)
αβεστ (ική = αρχαία περσική γλώσσα)
Α Ι Αγία Ι ραφή
άγ(ιος, -ια, -ιο)
αγγλ (ικός, -ή, -ό)
άγν (ωστος, -η, -ο)
αγν (ώστου) αδύν
(ατος, -η, -ο)
ΑΘΛ (ητισμός) αθροιστ (ικό) αι (ώνας)
αιγυπτιακός -ή,-ό) αιολ (ικός, -ή. -ό) αιτ (ιατική)
ακκαδ (ική = η αρχαιότερη σημιτική γλώσσα)
άκλ (ιτος. -η, -ο) αλβ (ανικός -ή.-ό)
αμάρτ(υρος, -η, -ο) αμερ (ικανικός, -ή, -ό)
αμετβ αμετάβατο ΑΝΔΙ (ομία) ανεπίσ (ημο)
ΑΝΘΡΩΠΟΛ (ογία) ΑΝΤ (ο>νυμο) αντιδάν (ειο)
αντιθ (έτως) αντίστ (οιχος. -η, -ο) αντων
(υμία) αόρ (ιστός) αορ (ίστου) απόδ (οση)
απρόσ (ωπο) απρφ απαρέμφατο αραβ (ικός. -ή, -ό)
αραμ (αϊκή = αρχαία σημιτική γλώσσα)
αργκ (ό)
αριθμητ (ικό)
αρκτικόλ (εξο)
αρμ (ενικός, -ή, -ό)
αρνητ(ικός -ή,-ό)
αρσ (ενικό)
αρχ (αίος, -α, ο, |εν\ | ελλην (-4ος αι π Χ)
αρχ αγγλ (450 -1100 μ Χ)
αρχ γερμ (7ος-12ος αι μ Χ)
ΑΡΧΑΙΟΛ (ογία)
αρχαιοπρ (επής, -ής, -ές)
ΑΡΧΙΤ(εκτονική)
αρο)μ (ουνική = η Κουτσοβλαχική)
ΛΣΐΐΌΛ (ογία)
All ION (ομία) αττ (ικός, -ή. -ό) αφηρ(ημενο)
αυτ (όθι)

Β (όρειος. -α. -ο, -α, Βορράς)
ΒΑ βορειοανατολικός, -ή, -ό, (επίρρ |-ά βαθμ (ίδα) βασκακός,-ή -ό)
ΒΔ βορειοδυτικός, -ή, -ό, -ά βεδ (ικός, -ή, -ό)
βεν (ετικός, -ή, -ό)
βερβερ (ική = βορειοαφρικανική γλώσσα)
ΚΙΟΛ (ογία) βλ (έπε)
βλ λ βλέπε λήιιμα ΒΟΐ (ανική) βουλγ (αρικός. -ή, -ό) βρετον(ική = κελτική γλώσσα)

γαλλ (ικός, -ή, -ό) γεν (ική) γενικότ (ερα) γερμ (ανικός. ή -ό) rtiiJ Ρ(αφία) i UM (ογία)
ΓΕίΐνι (ετρία) ΙΤΩΙΙ (ονία) γλ (ώσσα) ΓΛΩΙΙ (ολογία) γοτθ(ικός -ή.-ό) γρ (αφή)
I ΥΜΝΛ11 (ική)

Δ (υτικός, -ή, -ό, -ά, Δύση)
δαν (ικός, -ή, -ό) δηλ (αδή)
δημοτ τραγ δημοτικό τραγούδι
δημο'>δ (ης, ης, -ες)
διαλεκτ (ικός, ή, -ό)
διαφήμ (ιση)
διεθν(ής,-ής -ές)
δισύλλ(αβος -η, -ο)
δοτ (ική)
δρχ δραχιιή
δύσχρ (ηστος, -η, -ο)
δωρ (ικός, -ή, -ό)

έ α ένθα ανωτέρω εβρ (αϊκός, -ή. -ό) Ρ.ΘΝΟΛ (ογία) ειδ (ικός, -ή. -ό)
ειδικότ (ερα) ειρων(ικά)
ΡΚΚΛΗΙ(ία)
εκκλησ (ιαστικός, -ή, -ό) εκτεταμ (ένος, -η, -ο) εκφραστ (ικός. -ή. -ό)
ελλειπτ (ικός, -ή. -ό) ελλην (ικός, -ή -ό)
ΚΜΠΟΡ(ΙΟ) εμπρόθ (ετος, -η, -ο)
εμφατ (ικός, ή -ό, -ά) εν (ικός)
ενεργ (ητικός, -ή, -ό) ενεστ (ώτας)
ενν(οείται) επέκτ (αση) επίδρ (αση) επίθ (ετο) επιθ (ετου) επικ (ός, -ή, -ό) επίρρ (ημα)
επίρρ (ηματικός, -ή, -ό. -ά) επίσ (ημος, -η, -ο) επιστημ (ονικός. -ή -ό) επιτατ (ικός, -ή, -ό)
επιφών(ημα) εσφαλμ (ένος, -η. -ο, -α) ετεροιωμ (ένος, -η -ο) ΒΤΥΜ (ολογία) ευφημ (ιστικά, -ισμός)
ευχετ (ικός. -ή. -ό, -ά) εύχρ (ηστος, η,-ο) εφημ (ερίδα)

/ιιΟΛ **(ογία)**

ΗΛΕΚΤΡ (ολογία)
Η/Υ ηλεκτρονικός υπολογιστής
ηχομιμητ (ικός, -ή, -ό, -ά)

θ (έμα)
θαμιστ (ικός, -ή, -ό)
OfcOA (ογία) θηλ(υκό) ΘΡΗΣΚ (εία)
θωπευτ (ικός, -ή, -ό. -ά)

ιαπων (ικός, ~ή. -ό) ΐΑΓΡ(ική)
ιβηρ (ικός, -ή, -ό) ιδ (ίως, -ιαίτερα) ιδιωμ (ατικός, -ή, -ό)
I Κ ινδοευρωπαική γλώσσα, ινδοευρωπαϊκός, -ή,-ό ιλλυρ (ικός. -ή. -ό) ινδ (ικός. -ή, -ό) ινδιάν (ικος, -η, -ο) ιραν (ικός, -ή, -ό) ιρλ (ανδικός, -ή, -ό) ισλ (ανδικός, -ή, -ό) ισπ (ανικός, -ή, -ό) ΐ1l (ορία) ιταλ (ικός» -ή. -ό)
ΙΧΘΥΟΛ (ογία) ιο>ν(ικός, -ή, -ό)

Κ (εντρικός. -ή, -ό) κ(αι)
κ α και αλλού
κ ά και άλλα
ΚΑ κεντροανατολικός, -ή, -ό, -ά καθημ (ερινός. -ή, -ό) κακόσ(ημο)
ΚΛΛ ΤΓΧΝ Καλές Ιέχνες
καρ (ική = αρχαία μικρασιατική γλώσσα)
καταλ (ηκτικός, -ή, -ό)
κατάλ(ηξη)
κατ' επέκτ (αση)
καταχρ (ηστικά)
Κ Λ Καινή Αιαθήκη κελτ (ικός, -ή, -ό) κ ες και εξής κεφ (αλαίο) κινεζίικός, -ή, -ό) κλητ (ική) κ λπ και λοιπά κι\ΐΙ νι (ατογράφος) ΚΟΙΜΙΜΟΛ (ογία) κοκ και ούτω καθεξής κοπτ (ικός. -ή, -ό)
κθΣΜθΓΡ(αφία) κ τ ό και τα όμοια κυπρ (ιακός,-ή -ό) κυρ (ίως) κυριολ ιεκτικά)

λ (ήμμα / λέξη) λαϊκ (ός. -ή, -ό) λαϊκ τραγ λαϊκό τραγούδι λαϊκότ (ερος. -η, -ο)
ΛΑθΓΡ(αφία) λαπ (ωνικός, -ή, -ό) λατ (ινικός, -ή. -ό) λέξ (-η, / -εις) λετ (ονικός, -ή, -ό) λιθ (ουανικός, -ή, -ό) λόγ (ιός. -α, -ο) λογιότ (ερος, -η, -ο)
ΛΟΙ 111 (ική) λογοτ (εχνικό)
λουβ (ική = αρχαία μικρασιατική γλώσσα) λυδ (ική = αρχαία μικρασιατική γλώσσα) λ *χ* λόγου χάριν

ΜΑθ (ηματικά) μαλαισ (ιακός, -ή. -ό) μαλτ (εζικος. -ή, -ό) μεγεΟ (υντικό, -ή, -ό) μειωτ (ικός, -ή, -ό) μέλλ (όντας) μεξ (ικανικός, -ή, -ό) μέσ (ος, -η, -ο -η διάθεση) μεσν μ* σαιωνικός, -ή, -ό. [ενν | ελλην (7ος αι -1800 μ Χ) μεσν αγγλ (1100-1500 μ Χ) μεσν γαλλ (1300-1600 μ Χ) μεσν γερμ (12ος-15ος αι μ Χ) μεσν λατ (7ος αι -1500 μ Χ) μεσογ (ειακός,-ή -ό) μεσοπαθ (ητικός. -ή -ό) μεταπλ (ασμένος, η, -ο) μεταπτωτ (ικός, -ή, -ό) μεταφρ (αστικός -ή.-ό) μετβ μεταβατικό McrFnp (ολογία) ΜΡΐΡ(ική)
μετωνυμ (ικός. -ή, -ό) μηδενισμ (ένος, -η, -ο)
ΜΗΧΑΝ (ική) μογγολικός, ή -ό) μόρ (ιο)
μορφολ (ογικός, -ή, -ό)
ΜΟΥΣ (ική)
μτγν μεταγενέστερος -η, -ο, |ενν | ελλην Οο αι π Χ -6ος αι μ Χ) μτγν λατ Οος-6ος αι μ Χ) μτφ μεταφορικός, -ή, -ό, Ιεπίρρ] -ά μτχ μετοχή
ΜΥΘΟΛ (ογία) μυκ (ηναϊκός, -ή, -ό) μ Χ μετά Χριστόν

\ (ότιος, -α. -ο, -α Νότος)
ΝΑ νοτιοανατολικός, -ή, -ό, -ά ΝΑΥ ι (ικός όρος)

ΝΔ νοτιοδυτικός, -ή, -ό, -ά νεοελλ (ηνικός. -ή, -ό) νεολατ (ινικός, -ή. -ό 1500 μ Χ -) νεότ (ερος, -η, -ο) ΝΟΜ (ικός όρος) νορβ (ηγικός, -ή, -ό)

ξέν (ος, -η, -ο)

οικ (είος, -α, -ο, | επίρρ \ -α) ΟΙΚΟΛ (ογία) ΟΙΚΟΝ (ομία) ολλ(ανδικός -ή,-ό) ομηρ (ικός. -ή, -ό) ομόρρ (ΐζος, -η, -ο) όν (ομα) ονομαστ (ική) ονοματοπ (οιημένος, -η, -ο) οπΐ̈(ική) όρ(ος) ορθότ (ερος, «η, -ο, -α) οριστ (ική) 0ΐ̈>ΥΚΓ(ολογία) οσετ (ική = ανατολική ιρανική γλώσσα) οσκ(ική = αρχαία ιταλική διάλεκτος) ουαλ (ικός, -ή, -ό) ουγγρ (ικός, -ή, -ό) ουδ (έτερο) ουκρ (ανικός, -ή. -ό) ουμβρ (ική = αρχαία ιταλική διάλεκτος) ουσ (ιαστικό) ουσιαστικοπ (οιημένος, -η, -ο)

παθ (ητικός, -ή, -ό) παλαιότ (ερος, -η, -ο) παράγ (ωγος. -η. -ο) παρακ (είμενος) παράλλ (ηλος -η. -ο) παρατ (ατικός) παρεκτετ (αμένος, -η. -ο) παρετυμολ (ογία, -ογικός. -ή, -ό) παροιμ ((α) πβ παράβαλε ΠΔ Παλαιά Διαθήκη κερ (ίπου) περιληπτ (ικός, -ή, -ό) περιφρ (αστικός, -ή, -ό, -ά. (ουσ] -αση) περσ (ικός, -ή, -ό) πιθ (ανός, -ή, -ό, -όν) ΠΙΝ (ακας) πλευναστ (ικός, -ή, -ό, (επίρρ | -ά) πληθ (υντικός) ΠΛΗΡΟΦ(ορΐ̈κή) ποιητ (ικός, -ή, -ό) 1ΙΟΛΙΤ (ική)

ΠΟΑ ΜΗΧ Πολιτική Μηχανική πολ (ωνικός, -ή. -ό) πορτ (ογαλικός, -η, -ό) πράγμ (α, ατα) πρακριτ (ική = μεσν ινδική γλώσσα) προβηγκ (ιανός, -ή, -ό) προελ (εύσεως) προελλην (ικός. -ή, -ό) πρόθ (εση) προθεμ (ατικός, -ή. - ό) προσ (ο)πικός,-ή, ό) πρόσ (ωπο) προσηγορ (ικός, -ή, -ό) προστ (ακτική) προφορ (ικού λόγου) π χ παραδείγματος χάριν π Χ προ Χριστού

Ρ (ήμ«) Ρ(ίζα) Ρ)ΠθΡ(ική) ρουμ (ανικός, -ή. -ό) ρωσ(ικός,- ή. ό)

σ (ελίδα) σανσκρ (ιτική = αρχαία ινδική γλοισσα) σαξ (ονικός, -ή -ό) σερβίικός, ή.-ό) σερβοκρ (οατικός. -ή, -ό) σημ (ασία) σημασιολ (ογικός. -ή, -ό, (επίρρ 1 -ά) 1ΗΜΕΙΟΛ (ογία) σημιτ (ικός, -ή, -ό) σκωπτ (ικός, -ή, -ό. -ά) σκανδ (ιναβικός. -ή, -ό) σκυθ (ικός, -ή, -ό) σλαβ (ικός, -ή. -ό) σλοβ (ενικός, -ή, -ό) σουηδ (ικός, -ή. -ό) σουμερ (ιακός, -ή, -ό) σπάν(ιος, -α, -ο, -α) σπανιότ (ερος. -η, -ο, -α) στερητ (ικός, -ή, -ό) ΣΤΡΑΤιωτικός όρος) συγκρ (ιτικός βαθμόο σύνδ (εσμος) συνδ (έεται. -έονται) συνδετ (ικό ρήμα) συνεκδ (οχικά) συνεκφ(ορά) συνεσταλμ (ένη βαθμίδα) συνηθέστ (ερος, -η, -ο, -α) συνηθ (ισμένος. - η, -ο) συνήθ (ως, -ης) συνθ ιετικό)

σύνθ (ετος, -η, -ο) συντομ (ογραφία) LYN (ώνυμο) συχνότ (ερος. -η. -ο, -α) συρ (ιακός, -ή, -ό) σχολ (ική) ορΟ (ογραφία)

τ (τύπος) τεχν (ικός, -ή, -ό) 11 χνολ (ογία) τ μ τετραγωνικό μέτρο τοπ (ικός, -ή, -ό) ΤΟΠΟΙ Ρ(αφία) τόπων (ύμιο) τοχ (αρική = αρχαία ασιατική γλώσσα) τουρκ (ικός, -ή. -ό) τραγ (ούδι) τριτοπρόσ (ωπο) τσεχ (ικός. -ή. -ό) ΤΥΠΟΙ Ρ(αφία)

υβριστ (ικός, -ή, -ό. -ά) υπερθ (ετικός βαθμός) υπερσυντ (έλικος) υπόθ (εση) υποκ (οριστικός, -ή. -ό) υποτ (ακτική) υποχωρητ (ικώς)

ΦΑΡΜ (ακευτική) ΦΙΛΟΛ (ογία) ΦΙΛΟΙ (οφία) φινλ (ανδικός, -ή. -ό) φοιν (ικικός, -ή. -ό) ΦΡ(άση) / <ρρ (άση) φρανκον(ΐ̈κή = δυτική γερμανική γλώσσα) φριζ (ική = δυτική γερμανική γλώσσα) ΦΥΐ̈(ική) ΦΥΣΙΟΛ (ογία) ΦΠΚ)ΓΡ(αφία)

χαΐ̈δευτ (ικά) χαμιτ (ική = οικογένεια γλωσσών τής Αραβίας και της Β Αφρικής) χεττ (ιτική = αρχ μικρασιατική γλώσσα) ΧΗΜ(εία) χλμ χιλιόμετρο χρον(ικός, -ή, -ό) χωρ (ίς)

ΨΥΧΟΛ (ογία)

ΩΚΚΛΝ (ογραφία)

ΣΥΜΒΟΛΑ

I 1 I. αγκύλες τής I τυιιολογίας μέσα στις αγκύλες δίδεται η ετυ- | ιιολογία τυύ λήιιματος 2. φωνητική γραφή λέξεως. π χ η λέξη *κυρία* φωνητικά γράφεται (kina | 3. περικλείουν τμήιαατα κειμένου που παρεμβάλλονται μέσα σε κείμενο το οποίο βρίσκεται εντός παρενθέσεων

/ / μπάρες ιιέσα στις οποίες δίδεται φωνολογική γραφή λέξεως, π χ η λέξη *κυρία* φωνολογικά γράφεται /kiria/

Ο γωνιώδεις αγκύλες μέσα στις οποίες δίδεται ιστορική ορθογραφία λέξεως, όταν χρειάζεται να διακριθεί από τη φωνητική και φωνολογική, π χ η λέξη *κυρία* γράφεται <*κυρία*>

( ) δηλιόνουν τμήμα κειμένου που έχει παραλειφθεί

*** (αστερίσκος) δηλώνει 1, αμάρτυρο , υποθετικό τύπο 2. αμάρτυρο τύπο ινδοευρωπαϊκής ρίζας που προκύπτει από τη σύγκριση υλικού διαφόρων ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, π χ [ΕΙ γ νι < αρχ *πείρα* < "*πέρ-ja* < I h *pcr- |**

< γωνκόδης αγκύλη δηλώνει ότι ο τύπος που προηγείται, προέρχεται από τον τύπο που είναι δεξιά τής αγκύλης, π *χ* (τι υμ μτγν < *κειθ- (< πείθω)* + *ήνκκ< ήνιαφλ λ ηνίο)*

> γωνιώδης αγκύλη δηλώνει ότι ο τύπος που ακολουθεί προέρχεται από τον τύπο που είναι αριστερά τής αγκύλης π χ αρχ *ρπο > ρό-ος (> ρούς) > -ρο-ια > -pota*

(’) ιιπροστά από λέξη χυδαία (ταμπού)

~ χρησιμοποιείται για αυτούσια επανάληψη λήμματος ή φράσης ή για ευκόλως εννοούιιενους τύπους ονομάτων στις χρήσεις και στα παραδείγματα
πέτρα (η) *επίπεδη / κοφτερή / γυαλιστερή / πλατιά* ~
η άνο) τελεία πριν από συντοιιογραφίες, όπως ΦΙ» ή (ειδικότ), δηλώνει ότι όλες οι σημασίες που ακολουθούν υπάγονται σε αυτό που δηλώνει η συντομογραφία
(κατακόρυφη γραμμή) χωρίζει ενότητες κλίσεως εντός των γραμματικών πληροφοριών, π χ τους τύπους τού ενικού αριθμού από τους τύπους τού πληθυντικού αριθιιού
(διπλή κατακόρυφη γραμμή) χωρίζει προτασιακά ή φραστικά παραδείγματα
πράξη (η) *εγκληματική / γενναία / τρομοκρατική* ~ |] ο *καθένας κρίνεται από τις* ~ του

/ (πλάγια γραμμή, μπάρα) χωρίζει τις χρήσεις στο τιιήιια χρήσεων και παραδειγμάτων τού λήμματος ή τύπους που μπορεί \α εναλλάσσονται ελεύθερα

• (βούλλα) δηλώνει σημασία που διαφέρει πολύ από τις προηγούμενες σηιιασίες τού λήιιματος

♦ (ρόμβος) χρησιμοποιείται στα ρήματα πριν από τους χαρακτηρισμούς *μεταβατικό* (μετβ) ή *αμετάβατο* (αμετβ) για να διακρίνο- νται ευκολότερα οι οιιάδες τω\ μεταβατικών και αιιετάβατων σημασιών

« » πέρα από τη συνήθη χρήση των εισαγωγικών χρησιμοποιούνται και για τη δήλωση τής σημασίας λέξεως *ά-* στερητ + /wo-roc « γνωστός »

- ► (βέλος) παραπέμπει από λήμμα σε άλλο λήιιμα για εριιηνεία ή από το τέλος σχολίου σε άλλο σχόλιο
άγνεστος, -η, -ο -* ·άγνεθος

^ παραπέμπει σε σχόλιο
ειδικεύω ρ μετβ ^ σχολιο λ *εξειδικεύω*

{ I άγκιστρα μέσα στα οποία τίθενται γραμματικές πληροφορίες θέμα (το) Ιθέμ-ατος | -ατα, -άτο>ν}

— ακολουθεί υπολήμμα (υποτεταγμένο λήμιια)
εικόνα (η) — (υποκ) εικονίτσα (η)

A

A, α: άλφα, το πρώτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου και άλλων αλφαβήτων που προήλθαν από το ελληνικό (λατινικό αλφάβητο, κυριλλικό κ ά.). Με την επινόηση ιδιαίτερου γράμματος που να δηλώνει το φωνήεν α, καθώς και όλων των άλλων γραμμάτων που δήλωσαν τα λοιπά φωνήεντα *(ε, η, ι, ο, υ.* co), οι Έλληνες δημιούργησαν, στην πραγματικότητα, το πρώτο συστηματικό αλφάβητο, την πρώτη αλφαβητική γραφή. Τόσο τα συστήματα γραφής που χρησιμοποιήθηκαν στην Ελλάδα πριν ή παράλληλα με την αλφαβητική γραφή -η Γραμμική γραφή Β (περ 1450-1200 π.Χ) και το κυπριακό συλλαβάριο (περ. 6ος-4ος αι. π.Χ.)- όσο και συστήματα γραφής που επηρέασαν βαθιά την ελληνική γραφή, όπως το βορειοσημιτικό (φοινικικό) σύστημα, αποτελούν *συλ,λαβογραφικές γραφές* (η Γραμμική γραφή Β και το κυπριακό συλλαβάριο) ή «*οιονεί συλλαβογραφικές*» ή *συμφωνογραφικές γραφές* (το βορειοσημιτικό σύστημα). Σε αυτές κάθε γράμμα δηλώνει μία ή περισσότερες συλλαβές (Γραμμική Β - κυπριακό συλλαβάριο) ή κάθε γράμμα δηλώνει μόνο σύμφωνο και πρέπει ο αναγνώστης μόνος του να «εικάσει» το φωνήεν που χρειάζεται για να απαρτίσει συλλαβή (βοραοσημι- τικό σύστημα). Έναντι αυτών, η επινόηση γραμμάτων που να δηλώνουν μόνο φωνήεντα που συνδυάζονται με άλλα γράμματα, τα οποία δηλώνουν μόνο σύμφωνα, ήταν μεγαλοφυής σύλληψη Ελλήνων (άγνωστο ποιου), που δημιούργησαν το πιο «έξυπνο», το πιο οικονομικό και το πιο λειτουργικό σύστημα γραφής, αυτό που ξεπέρασε τα όρια τής Ελλάδος και μέσω τού λατινικού αλφαβήτου (εξέλιξη τού δυτικού ελληνικού αλφαβήτου) έφθασε σε διεθνή σχεδόν χρήση, παράλληλα με τη χρήση άλλων παραδοσιακών συστημά- το)ν. Το ίδιο γράμμα, το Λ. δήλωσε στην Αρχαία Ελληνική τόσο το μακρό [a] όσο και το βραχύ faj φωνήεν α. δηλ και τους δύο χρόνους τού [al, εξού και ο χαρακτηρισμός του ως «διχρόνου». Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής ανάγουν την προέλευση τού γράμματος Α (ως μορφής και ως ονομασίας) στο βορειοσημιτικό γράμμα 'aleph, που σήμαινε «βόδι» (το σχήμα τού γράμματος θεο)ρείται αφαιρετική δήλωση των κεράτων τού ζώου) και δήλωνε έναν ελαφρούς δασύ λαρυγγικό φθόγγο \ *'h]. *"■* σχολιο λ *αλφάβητο, γραφή.*

Α, α άλφα · το πρώτο γράμμα τού ελληνικού και των ελληνογενών (λα- τινικού, κυριλλικού) αλφαβήτων (βλ. κ λ *άλφα. αριθμός).*

A βασική σειρά διεθνούς μεγέθους χαρτιού, που περιλαμβάνει μεγέθη από το Α0 έως το Α10 (βλ. λ *χαρτί,* πιν) α¹ επιφών. 1. δηλώνει ποικίλα έντονα συναισθήματα: (α) (συνήθ επαναλαμβανόμενο) θαυμασμό, έκπληξη, χαρά: *Μα τι όμορφα που είναι εδώ!* jj *δεν σε περί με να' Πότε ήρθες.* || *Πολύ χαίρομαι που μπόρεσες να έρθεις!* (β) επιθυμία, ευχή: *~! Μακάρι να κέρδιζα την πρώτη θέση* || *και* να *ερχόταν να με δει'* συν αχ (γ) οργή, αγανάκτηση: *για να* σου *πω! Δεν θα κάνεις εσύ ό,τι θέλεις'* || *που να σε πάρει ο διάολος!* (δ) απειλή ~. *έτσι μου είσαι; Θα* σου *δείξω εγώ!* (ε) ανυπομονησία 5εν *αντέχω άλλο' Θα φύγω μόνη μου!* (στ) επιβεβαίωση ότι κάτι είναι σωστό: *ναι' Αυτό έψαχνα'* || *~! Μα* φυσικά' *Ήρθατε στο σωστό μέρος!* (ζ) επιθυμία να μη γίνει (κάτι) ή αντίρρηση για (κάτι) *όχι! Δεν θέλω να γίνει έτσι!* || *όχι' Σε καμία περίπτωση!* 2. (α,) ως μονολεκτική απάντηση (αρνητική ή θετική): *Έχεις όρεξη να 'ρθεις μαζί μας;* — *μπα* (όχι, δεν έχω) \ \ *-Δεν είναι πολύ όμορφη; - καλή είναι* (ναι, έχεις δίκιο) (β) ως μετριαστική απάντηση (συνήθ. μόνο του): *-Τα πας καλά με τη δουλειά;* —- || *-Πέρασες ωραία;* — *έτσι κι έτσι* 3. (επαναλαμβανόμενο και παρατεταμένο) ως έκφραση αμηχανίας· *έλεγα, /.οιπόν. ότι α.. α... μα τι έλεγα.* (πβ. κ *ε).* ΙΐίΓΥΜ < αρχ *ά,* ηχομιμητ.]. α² επιφών.· αντί άντε ή άιντε ή άι. ~ *στο καλό πια,* σε *βαρέθηκα*¹1| ~ *να χαθείς, παλιόπαιδο'* |j *α 'σα πέρα*¹ (βλ λ. *πέρα).* Επίσης άε.

|ΕΤΥΜ Βλ λ *άντε].*

Α. Ανατολή, ανατολικός, -ή, -ό, ανατολικά

α- προθεματικό φωνολογικό στοιχείο τής Αρχαίας και τής Ν Ελληνικής. που αναπτύσσεται στην αρχή τής λέξης, χωρίς να μεταβάλλει τη σημασία της. *δράχνω - α-δράχνω* || *μασχάλη - α-μασχάλη* || *ράθυμος - α -ράθυμος*

[ΕΤ υμ Το προθεμ *ά-* τής Αρχ. αναπτύχθηκε σε λ. που άρχιζαν από *ρ, λ. μ, ν* και *F,* π χ. *άλείφω* < *ά-* προθεμ + *i.E* *leip-, *άμέλγω* < *ά-* προθεμ + I.E *melg- κά.* Το προθεμ. *α-* τής Ν. Ελληνικής προήλθε από συνεκφορές με λέξεις που τελείωναν σε *~α: μια, τα. ένα, για, να, θα* κ λπ . π.χ. *μια βδέλλα > μι ' αβδέλλα*\ α- / αν- στερητικό προθεματικό στοιχείο τής Αρχαίας και τής Ν. Ελληνικής, που δηλώνει γενικά άρνηση (στέρηση ή έλλειψη): *γνωστός - άγνωστος jj άξιος ανάξιος* Επίσης ανε-/ ανέ-(βλ.λ.)

(ΕΤΥΜ αρχ. < 1 Ε. *η-, συνεσταλμ. βαθμ. τού I E στερητ *ne- (πβ λατ ne-scio «αγνοώ», αρχ *νή-νεμος* < **νε-άνεμος* κ.λπ). Εμφανίζεται ως ά- προ συμφώνου (π χ. *ά-γνωστος, ά~καιρος, ά-τιμος* κ ά) και ως άν- προ φωνήεντος (π.χ *άν-υδρος, άν-αίτιος, άν-αίσχυντος* κ.ά.), ενώ μαρτυρείται και σε άλλες γλώσσες, πβ. λατ in-ops «φτωχός», σαν- σκρ an-udrah «άνυδρος», γερμ. un-klar «ασαφής», αγγλ. un-able «ανίκανος» κ.ά.]

α- / αν- στερητικό. Λέξεις σχηματιζόμενες με το στερητικό *α- ί αν-* είναι πολλές και συνήθεις στην Ελληνική, αρχαία και νέα. Πολλές πλάστηκαν με τη δημιουργία τού νέου ελληνικού κράτους τον 19ο αι · π χ *αναιμικός, ανακρίβεια, αναλήθεια, αναντικατάστατος, αναπαλλοτρίωτος, αναποτελεσματικότητα, αναποφάσιστος, αναρχικός, ανειλικρινής, ανεκμετάλλευτος, ανεκπαίδευτος, ανεκτέλεστος, ανεκτίμητος, ανεξαιρέτως, ανεξακρίβωτος, ανεξάρτητος, ανεξαρτησία, ανεπαρκής, ανεπάρκεια, ανεπίσημος, ανεπιφύλα κτος. ανέχεια, ανήθικος, ανησυχητικός, ανίδεος, ανιδιοτελής, ανιδιοτέλεια. ανικανοποίητος. ανοξ(ε)ίδωτος, ανοργάνωτος, ανορθόγραφος, ανοχύρωτος, ανυπακοή, ανυπεράσπιστος, ανυπολη ψία, ανυπολόγιστος, ανυπόμονος, ανυπομονώ, ανυπόφορος* κ.ά Ας σημειωθεί ότι το -ν(τού *αν-)* δεν είναι ευφωνικό ν, όπως συνήθ χαρακτηρίζεται. αλλά η μία από τις δύο μορφές που είχε κανονικώς στην (Αρχαία) Ελληνική το I E *η, από όπου προέρχεται το στερητικό (βλ. ΕΤΥΜ) · ήτοι *n = 1 *ά- (γνωστός)* 2 *άν- (ύδρος)* Γέλος, *α-* αντί για *αν-* εμφανίζεται σε στερητικά σύνθετα που αρχίζουν από φωνήεν είτε δικαιολογημένα (γιατί παλαιότερα είχαν δίγαμμα ή δασύτητα) είτε και ως προϊόντα αναλογίας π.χ. *αήθης. αηδής, άοπλος. άοσμος, άοκνος, αόμματος, αόρατος, άωρος, άωτου, άυπνος, αόριστος, άυ?.ος* κ ά.

α- στερητ. + ρηματικό επίθ. σε -τος: άγνοια / αμάθεια. Στερητικά επίθετα σε -τος σχηματίζονται στην Ελληνική από ρήματα σε *-ώ (-είς)* δηλώνοντας αυτόν που στερείται παντελώς γνώσεων σε κάποιον (συνήθως επιστημονικό) τομέα δηλώνοντας δηλ άγνοια ή αμάθεια Τέτοια επίθετα είναι *αφΟ.ολόγητος* «αυτός που δεν γνωρίζει φιλολογία», *αγλωσσολόγητος* «αυτός που δεν γνωρίζει γλωσσολογία», *α,θεολόγητος, αγεωγράφητος, αγεωμέτρητος* κ ά. Όμοια σχηματίζονται, χωρίς να προέρχονται από ρήματα σε *-ώ.* και επίθετα όπως το ανελλήνιστος.

-α μεγεθ παραγωγική κατάληξη ουσιαστικών, π χ *κεφάλ-α.*

[εγυμ Παραγ. επίθημα τής Μεσν και Ν Ελληνικής, που προστέθηκε ως κατάληξη υποκοριστικών σε *-ι* (π χ. *ποδάρ-ι* > *ποδάρ-α, κουτ-ί* > *κούτ-α)* κατά το σχήμα *βελόνι - βελόνα,* σκαλί - σκάλα κ.ά . όπου όμως έχουμε απλώς αλλαγή γένους και (μερικές φορές) σημασιολογι- κή μεταβολή, αφού οι τύποι σε *-ι* είναι «οιονεί» υποκοριστικά, δηλ. δεν έχουν πλέον σμικρυντική σημασία].

Α.Α. (η) Αρχιεπισκοπή Αθηνών (σε πινακίδες οχημάτων της)

Α/Α ΙΤΡΑΙ 1. (το) αεροπορικό απόσπασμα · 2. αντιαεροπορικός, -ή, -ό: *όπλα! πύραυλοι / συστοιχίες Α/Α* · 3. αδικαιολογήτως απών *στη χθεσινή αναφορά τού λόχον ήταν* α.α. 1. (κ α/α) σύξων *αριθμός ο* αριθμός που δείχνει τη θέση, την κατάταξη σε κλίμακα αριθμημένων θέσεων, που αυξάνουν από τον μι- κρότερο προς τον μεγαλύτερο αριθμό, το *δικό μου έγγραφο έχει α.α (αύξοντα αριθμό) 17, ενώ τού αντιδίκου μου 15* · 2. *αντ' αυτού* (α) (στη διοικητική γλώσσα) όταν αντί τού διευθυντή υπογράφει άλλος αρμόδιος (β) (σε δικαστήριο, για δικηγόρο) όταν σε μια δίκη αντί τού εγκαλουμένου εμφανίζεται νόμιμος εκπρόσωπός του.

Α.Α.Α. διαβάζεται «τρία άλφα» · σύμβολο υψηλής ποιότητας,

αβα είο (το) -> αββαείο

αβαθής, -ής. -ές [μτγν. 1 {αβαθ-ούς | -είς (ουδ -ή) · αβαθέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που έχει μικρό βάθος: *- /.ίμνη ί θάλασσα ί πηγάδι* || (κατ' επέκτ) *οι επιτιθέμενες δυνάμεις διέσπασαν* εύκολα *το - μέτωπο τής αντίπαλης παράταξης* 2. *αβαθή* (τα) (ενν. *ύδατα,* νερά) τα ρηχά νερά: *το σκάφος προσάραξε στα ~ τής Χίου* 3. (μτφ.) αυτός που περιορίζεται στην επιφάνεια, που στερείται τής δυνατότητας εμβαθύν- σεως. ~ *σκέψη* / ανάλυση / *προσέγγιση* συν ρηχός, επιπόλαιος, επιφανειακός am ουσιαστικός. Επίσης (λαϊκ.) άβαθος, -η, -ο - αβα- θώς επίρρ . αβάθεια (η) 118681 άβακας (ο) {αβάκων} 1. όργανο για την εκτέλεση αριθμητικών πράξεων. κυρ. τού πολλαπλασιασμού, το οποίο αποτελείται από ένα

πλαίσιο με βέργες, πάνω στις οποίες μετακινούνται σφαιρίδια ή πλακίδια. που διευκολύνουν στον υπολογισμό των μονάδων και των δεκάδων κατά τη διδασκαλία ΣΥΝ πλάκα, πινακίδα υπολογισμού 2. (συνεκδ) αριθμητικός πίνακας, η προπαίδεια 3. παραλληλεπίπεδη πλάκα για χάραξη γεωμετρικών σχημάτων ή για να γράφουν οι μαθητές 4. ορθογώνια πινακίδα με αριθμητικά στοιχεία, η οποία χρησιμοποιείται στην τοπογραφία και στις βολές πυροβολικού 5. η σκα- κιέρα (άβαξ ζατρικίου) 6. ΑΡΧΑΙΟΛ. η ορθογώνια παραλληλεπίπεδη πλάκα, που αποτελεί το ανώτερο τμήμα τού κιονοκράνου (πάνω από τον εχίνο) 7. (λόγ.) *άβακες* (οι) τετράγωνα πλακίδια για την επίστρωση δαπέδων ή την επένδυση τοίχων. Επίσης (λόγ.) άβαξ [αρχ.| {άβακ- ος, -α}. — (υποκ.) αβάκιο (το) Ιμτγν]

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άβαξ,* αγν. ετύμου Αμφίβολη η προταθείσα αναγωγή σε εβρ. 'abaq «σκόνη», με την υπόθεση ότι οι μαθηματικοί χάρασσαν αριθμούς πάνω σε σανίδες καλυμμένες με σκόνη ή άμμο].

Αβάνα (η) η πρωτεύουσα τής Κούβας.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ισπ. (La) Ilabana, πιθ. ονομασία άγνωστης φυλής Ινδιάνων, που δόθηκε στην πόλη κατά την ίδρυσή της το 1514 από τον Ισπανό κυβερνήτη Diego Velazquez, ο οποίος την ονόμασε San Cristobal de la HabanaJ. θβανγκάρντ (η) {άκλ.} ελλην *πρωτοπορία* 1. (α) το σύνολο των ριζοσπαστών καλλιτεχνών, κυρ. των μέσων τού 19ου και των αρχών τού 20ού αι. οι οποίοι αμφισβήτησαν τις παραδοσιακές τεχνοτροπίες και πειραματίστηκαν με νέες μορφές, καθώς και η αντίστοιχη καλλιτεχνική και πνευματική τάση (β) (γενικότ) κάθε πρωτοποριακή ομάδα κινήματος, ειδικότ. στις τέχνες, με χαρακτηριστικό τις νεωτεριστικές ή πειραματικές τεχνικές και την έντονη τάση προς εκζήτηση: *ανήκει στους ζωγράφους που αποτε/.ούν την ~ τής τέχνης σήμερα* 2. (γενικότ.) πρωτοποριακή ομάδα στον πνευματικό, πολιτικό ή οικονομικό χώρο · *η ~ τής πολιτικής / τού πνευματικού κόσμου* 3. (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με την αβανγκάρντ, ο πρωτοποριακός 4. (μτφ -μειωτ.) αυτός που απέχει από τις καθιερωμένες αντιλήψεις, από τα συνηθισμένα και κατ' επέκτ. ο δυσνόητος, *πολύ ~ αυτό το έργο* ΣΥΝ ακατα- λαβίστικος, κουλτουριάρικος.

[ΕΤΥΜ < γαλλ avant-garde «εμπροσθοφυλακή» < avant «πριν» (< λατ ab ante) + garde «φρουρά»], αβανγκαρντισμός (ο) ελλην. *πρωτοποριακότηταχ* τάση για πειραματισμό με νέες καλλιτεχνικές και πνευματικές αξίες και έντονη αμφισβήτηση των (αντίστοιχων) καθιερωμένων, η οποία χαρακτηρίζει πολλά καλλιτεχνικά ρεύματα (λ.χ. τον φοβισμό, τον κυβισμό, τον φουτουρισμό κ.ά.)· (γενικότ) η συμμετοχή στην αβανγκάρντ. — αβανγκαρντιστής (ο) αβανιά (η) (λαΐκ) η συκοφαντική διάδοση, κατηγορία: του *βγάλανε ~ πως κλέβει* συν συκοφαντία, διαβολή, κακολογία, ρετσινιά, δυσφή- μηση. — αβανεύω κ αβανιάζω ρ.

[ΕΤΥΜ μεσν. < ιταλ avania «αδικία, ζημιά» < αραβ. havan «περιφρόνηση, προσβολή». Ο όρος προσδιόριζε, τους πρώτους αιώνες μετά την Αλωση, τη δήμευση από την τουρκική εξουσία τής περιουσίας υποδούλων ως αποτέλεσμα (συνήθως ψευδούς) καταγγελίας ή εκβιασμού. Έτσι, η λ. κατέληξε να σημαίνει «συκοφαντία, ψευδής κατηγορία»]

αβάν-πρεμιέρ (η) (κ. εσφαλμ. *αβάν-πρεμιέ)* {άκλ } ενημερωτικού χαρακτήρα προβολή κινηματογραφικού έργου ή παρουσίαση θεατρικής παράστασης πριν από την επίσημη έναρξη τής προβολής ή των παραστάσεων στο κοινό.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. avant-premiere]. αβάνς (το) {άκλ.} η προανάφλεξη (βλ λ) σε μηχανές εσωτερικής καύσεως.

[ΕΤΥΜ < γαλλ avance < ρ avancer «προχωρώ, προελαύνω» < δημώδ λατ. *abantiare < λατ. ab ante], αβάντα (η) {χωρ. γεν πληθ.} 1. το ευκαιριακό, αθέμιτο και παράνομο υλικό κέρδος (συνήθ. για χαρτοκλέφτες, αργόμισθους κ.ά.): *θέλει την ~ του, για να μας βοηθήσει!* ΣΥΝ μίζα · 2. η ενίσχυση, η οικονομική διευκόλυνση, η προσφορά βοήθειας · (κατ' επέκτ) η εύνοια τής τύχης: *μεγά/.η ~ τα πεντακόσια χιλιάρικα πον μου δάνεισες* ΣΥΝ βοήθεια, υποστήριξη.

[ετυμ Πιθ. < παλ. ιταλ. avantare «καυχώμαι» < ιταλ. avanti «πριν, εμπρός» < λατ ab ante] αβανταδόρικος, -η, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τον αβανταδόρο 2. αυτός που είναι πρόσφορος για εκμετάλλευση. - *θέμα / ρόλος* (που βοηθεί τον ηθοποιό να προβληθεί, να δείξει τις δυνατότητες του) -· αβανταδόρικα επίρρ. αβανταδόρος (ο), αβανταδόρισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. πρόσωπο που εικονικά ξεκινά δραστηριότητα (συνήθ παράνομη), λ.χ τυχερών παιχνιδιών. παράνομου εμπορίου κ τό., με σκοπό να προσελκύσει και άλλους σε αυτήν εικονικός αγοραστής, παίχτης *σπάνια παπ- πατζής δουλεύει χωρίς αβανταδόρους* ΣΥΝ κράχτης 2. (γενικότ) πρόσωπο που συντηρείται από ύποπτα κέρδη · *~ χαρτοπαικτικών λεσχών || οι ~ τής πολιτικής* 3. πρόσωπο που βοηθεί με τον τρόπο του, που προσφέρει αβάντα: *κάθε τέτοια* δουλειά *έχει και τους ~ της.*

[ΕΤΥΜ < *αβάντα* + *-δόρος* (βλ.λ.)] αβαντάζ (το) {άκλ.} ελλην. *πλεονέκτημα-* η θέση υπεροχής ή ανωτερότητας. *έχει το - έναντι των άλλων υποψηφίων, ότι γνωρίζει* και *μία ξένη γλώσσα || η εθνική ομάδα έχει το ~ τής έδρας στον αγώνα ενα*

ντίον τής Ιταλίας ΣΥΝ ατού. ςχολιο λ *γκαράζ.*

[ΕΤΥΜ < γαλλ. avantage < avant «πριν» < λατ. ab ante] αβάντζο κ αβάντσα (το) 1. (λαΐκ.) το πλεονέκτημα, το κέρδος · συνήθ. στις φρ (α) πάμε *αβάντζο;* (στα τυχερά παιχνίδια) όταν οι παίκτες ζητούν παράταση και συμφωνούν όλοι να αυξήσουν τους πόντους τού παιχνιδιού (β) *δίνω αβάντζο* αφήνω το πλεονέκτημα στον αντίπαλο 2. η προκαταβολή: *μαζί με την παραγγελία μου έδωσε ~ δέκα χιλιάδες.*

[ΕΤΥΜ < ιταλ. avanzo «πλεόνασμα, περίσσευμα» < avanzare «αποταμιεύω - μένω ως υπόλοιπο» (αρχική σημ. «προχωρώ μπροστά, προελαύνω») < δημώδ λατ. *abantiare < λατ. ab ante], αβάντι επίρρ (ως παρακελευσματικό μόριο) εμπρός': - *μαέστρο!*

[ΕΤΥΜ < ιταλ. avanti < λατ. ab ante| αβάπτιστος, -η, -ο [αρχ.] κ. αβάφτιστος 1. αυτός που δεν έχει βα- πτιστεί: - *μωρό* ΣΥΝ αφώτιστος, αμύρωτος αντ βαπτισμένος 2. αυτός που δεν έχει αποκτήσει όνομα μέσω τής βάπτισης αβαρής, -ής. -έ ς [αρχ.] {αβαρ-ούς | -είς (ουδ -ή)} 1. αυτός που δεν έχει βάρος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει κύρος: ~ *εκτιμήσεις* συν ανάξιος λόγου, ασήμαντος αντ έγκυρος. — αβαρώς επίρρ [μεσν] αβαρία (η) {αβαριών} 1. ζημιά ή έκτακτη δαπάνη τού φορτίου, τού πλοίου ή και των δύο. που προκαλείται με πράξη τού πλοιάρχου ή κατ' εντολήν του με σκοπό και αποτέλεσμα να διασωθεί το πλοίο και το υπόλοιπο φορτίο από κοινό θαλάσσιο κίνδυνο που τα απειλεί ήδη 2. (γενικότ.) οποιαδήποτε σημαντική ζημιά · 3. (α) η υποχώρηση στις απαιτήσεις που εγείρει κανείς, ο περιορισμός των αςιώσεών του: *θα κάνω κι εγώ μια ~* να *κλείσει η συμφωνία* (β) (ειδικότ.) η παρέκκλιση (από τις αρχές, την ιδεολογία (κάποιου)): *τον τελευταίο καιρό κάνει πολλές ~ στις πολιτικές του πεποιθήσεις.*

[F.ΤΥΜ < ιταλ. avaria «βλάβη πλοίου» < αραβ. "awariya «βλάβη»!

αβαριάτος, -η, -ο αυτός που υπέστη αβαρία, βλάβη: *~βαμβάκι* (βαμβάκι που μετά τη συσκευασία του βράχηκε με θαλασσινό νερό ή βροχή) ·

[ΕΤΥΜ < ιταλ. avariato < avaria].

αβάς (ο) -► αββάς

αβασάνιστος, -η, -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν έχει αντιμετωπίσει ταλαιπωρίες και βάσανα: *έζησεμια ζωή ~* ΣΥΝ αταλαιπώρητος ΑΝΤ βασανισμένος, τυραννισμένος 2. αυτός που δεν υποβλήθηκε σε βασανιστήρια συν ατυράννιστος, ακακοποίητος · 3. αυτός που εξάγεται με ευκολία και επιπολαιότητα, χωρίς έλεγχο τής αλήθειας και κριτική επεξεργασία: *δημοσιεύματα με ανεύθυνες και - πληροφορίες || ~ συμπέρασμα / σχόλιο* ΣΥΝ επιπόλαιος. — αβασάνιστο επίρρ. αβασία (η) {χωρ. πληθ } ιατρ η ανικανότητα βαδίσεως λόγω οργανικών ή ψυχικών αιτίων.

(ΕΤΥΜ < *α-* στερητ + *βάση.* ελληνογενής ςέν. όρ., < γαλλ. abasie].

αβασίλευτος, -η, -ο (αρχ] 1. αυτός που δεν έχει ή δεν κυβερνάται από βασιλιά: ~ *δημοκρατία* (κατ' αντιδιαστολή προς τη βασιλευομέ- νη με αιρετό ανώτατο άρχοντα, λ.χ. με πρόεδρο τής Δημοκρατίας)

• 2. (για τον ήλιο) που δεν έδυσε 3. (μτφ) αυτός που δεν έχει υποστεί μεταβολές ή απώλειες. ~ *δόξα* ΣΥΝ σταθερός, διαρκής, ακλόνητος, αμετάβλητος. — αβασίλευτα επίρρ. αβάσιμας, -η, -ο [1822] αυτός που δεν είναι βάσιμος, αστήρικτος · *όλοι του οι φόβοι αποδείχθηκαν ~ || ~ συμπέρασμα / κατηγορία / ισχυρισμός / αισιοδοξία* συν αθεμελίωτος, αναπόδεικτος, αίολος, στον αέρα ανγ βάσιμος, αποδεδειγμένος. — αβασιμότητα (η) [1894]. < * σχόλιό λ. *-ικός.*

αβάσιμος - βάσιμος. Κανονικώς *τα* ρηματικά επίθ. σε πμος δεν σχηματίζουν το αρνητικό τους με το στερητικό α-. Δεν λέμε *φρόνιμος - *αφρόνιμος, σκόπιμος - *ασκόπιμος* κ.τ ό! ΓΥ αυτό και ο Δ Σκαρλάτος ο Βυζάντιος *(στο λεξικόν τής καθ' ημάς ελληνικής διαλέκτου,* 1874³, προλεγόμενα σ κθ') παρατηρεί · *«[..] όβάσιμος κοπανίζει ό παραπέρα,* εν *ώ 'δέν λέγει οϋτε άχρήσιμος ούτε άμόνι- μος. αν καί λέγει αδόκιμος».* *-* αταξικός*

αβασκαίνω ρ. μετβ. {αβάσκα-να, -θηκα} βασκαίνω (βλ.λ) · κυρ. στη ΦΡ *(φτου σου) να μην αβασκαθείς* σε περιπτώσεις στις οποίες αναγνωρίζει κανείς ρητά την καλή κατάσταση (από την άποψη τής υγείας, τής ομορφιάς, τής επιτυχίας κ.λπ.) στην οποία βρίσκεται κάποιος και συγχρόνως εύχεται αποτρεπτικά εναντίον τού ματιάσματος, που πιστεύεται ότι θα μπορούσε να προκαλέσει αυτή η κατάσταση: *μια χαρά σε β/.έπω σήμερα,* — αβασκαμένος, -η, -ο [εγυμ < α- προθεμ. + *βασκαίνω* (βλ.λ.)]. αβάσκαμα (το) αβάσκαμα αβασκανία (η) -► βασκανία

αβάσκαντο (το) φυλαχτό που αποτρέπει το μάτιασμα αβάσκαντος, -η. -ο αυτός που δεν ματιάζεται, που δεν τον έχουν ματιάσει ΣΥΝ αμάτιαστος ΑΝΤ. βασκαμένος, ματιασμένος.

[ΕΤΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ. + *βασκαίνω* < *βάσκανος* (βλ λ.)] αβασταγο (το) (λαΐκ.) υποζύγιο, ζώο που φορτώνεται ή είναι φορτωμένο. Επίσης βασταγό ί.ΗΓΪΜ, < *α-* προθεμ. + *βασταγό* < *βαστάζω].* αβάσταχτος, -η, -ο κ. αβάστακτος 1 μτγν.[1. αυτός που δεν υπο- φέρεται *αυτή η αρρώστια προκαλεί ~ πόνους |) ~ μοναξιά Ι μαρτύριο / κρύο / σκλαβιά* συν ανυπόφορος, αφόρητος αντ υποφερτός 2. αυτός

α- / αν- *στερητικό*

α-βαθμολόγητος, -η, -ο
α-βαθούλωτος. -η, -ο
α-βαλσάμωτος, -η, -ο
ά-βαλτος, -η, -ο
α-βάσιστος, -η, -ο
α-βελόνι(α)στος,, -η, -ο
α-βελτίωτος, -η, -ο
α-βερνίκωτος, -η, -ο
α-βιβλιογράφπτος, -η, -ο **α-βίδωτος**, -η, -ο **α-βιντεοσκόπητος**, -η, -ο
α-βιογράφητος, -η, -ο
α-βιομηχάνητος, -η, -ο
α-βιομηχανοττοίητος, -η, -ο
α-βλαστήμητος, -η, -ο **α-βλαστολόνητος**, -η, -ο
α-βλασφήμητος, -η, -ο
α-βλέφαρος, -η, -ο

που δεν μπορεί να συγκρατηθεί. να ελεγχθεί: ~ *έρωτας / οργή* ΣΥΝ α-συγκράτητος. ασίγαστος, ορμητικός Επίσης αβάσταγος Ιμεσν.).
αβάτευτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει ζευγαρώσει- ~ *φοράδα* [ΕΤΥΜ < *α-* στερητ. + *βατεύω* (βλ λ)]
άβατο(ν) (το) 1. (α) τμήμα ναού ή ιερός τόπος, όπου δεν επιτρέπεται η είσοδος παρά μόνο στους ιερείς (β) (ειδικότ) μοναστικός θεσμός που απαγορεύει την είσοδο γυναικών σε ανδρικά μοναστήρια ή ανδρών σε γυναικεία *νεαρή τουρίστρια παραβίασε το ~ τού Αγίου Όρους και συ- νε?.ήφθη2.* (γενικότ.) κάθε χώρος στον οποίο απαγορεύεται η είσοδος. tΥΜ Ουσιαστικοπ ουδ. τού αρχ. επιθ. *άβατος* (βλ λ.). Ήδη αρχ. είναι η αναφορά σε χώρους που θεωρούνται ιεροί. λ.χ. *άβατον ιερόν* (Πλάτων).Η ουσιαστικοπ χρήση είναι μτγν]
άβατος, -η, -ο 1. αυτός στον οποίο δεν είναι δυνατόν να εισέλθει, να περπατήσει κανείς· *απόκρημνη και ~ περιοχή* ΣΥΝ αδιάβατος, απρόσιτος, απροσπέλαστος ανι βατός 2. *άβατο(ν)* (το) βλ.λ.
ΈΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. +*t βατός* (βλ.λ.)]
άβαφος, -η, -ο [μεσν.| κ. άβαφτος 1. αυτός που δεν έχει βαφτεί: ~ *δωμάτιο I μαλλιά / ύφασμα* συν αμπογιάτιστος. αχρωμάτιστος λΝΤ βαμμένος, μπογιατισμένος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν είναι καλλωπισμένος. μακιγιαρισμένος· *εμφανίστηκε ~ στην εκπομπή* ΣΥΝ ακαλλώπιστος, φυσικός, απλός.

άβαφος - αβαφής. Η εμφάνιση τύπων σε -ος κοντά σε παλαιότε- ρα μεταρρηματικά επίθετα σε -ης, νεότερων δηλ. δευτερόκλιτων κοντά σε παλαιότερα τριτόκλιτα επίθετα, είναι αρκετά συχνή άβαφος κοντά στο αβαφής. *άμαθος - αμαθής, άτυχος - ατυχής, άτρεπος - απρεπής,* ανώφελος - *ανωφελής, άβλαβος - αβλαβής* κ.ά. Το φαινόμενο απαντά σε στερητικής κυρ. σημασίας μεταρρηματικά σύνθετα επίθετα και οφείλεται είτε σε απευθείας σχηματισμό από ρήματα νέων επιθέτων σε *-ος* είτε σε μεταπλασμό τριτοκλίτων επιθέτων *(-ης)* σε δευτερόκλιτα *(-ος)*- ήτοι. (α) *μαθαίνω - έμαθα - άμαθος* (κοντά στο *αμαθής*), *βάφω - εβάφην* - άβαφος (κοντά στο αβαφής) και (β) *ανωφελής - ανώφελος. πολυπαθής - πολύπαθος.* Και στις δύο περιπτώσεις το πρότυπο σχηματισμού ή μεταπλασμού υπήρξε το σχήμα *γράφω - άγραφος, αδικώ - άδικος, φέρω - εύφορος* κ τ ό., ήτοι προπαροξύτονα επίθετα σε *-ος* από ρήματα

αβάφτιστος, -η. -ο ► αβάπτιστος
αββαείο (το) [1889] 1. ρωμαιοκαθολικό μοναστήρι που διοικείται από αββά ή αββάισσα 2. η έδρα τού αββά και γενικότ. το συγκρότημα ^ου περιλαμβάνει το μοναστήρι, την εκκλησία και την κατοικία τού ηγουμένου.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. abbaye. Βλ κ *αββάς]* αββάς (ο) (αββάδες), αββάισσα (η) (αββαΐσσών) (σημ. Ι. 4) 1. ο ηγούμενος ρωμαιοκαθολικού μοναστηριού 2. ρωμαιοκαθολικός εφημέριος, ιερέας 3. επίσκοπος τής Κοπτικής και τής Συριακής (χριστιανικής) Εκκλησίας 4. ασκητής τής ερήμου κατά τους πρώτους με- ταχριστιανικούς αιώνες
[ΕΤΥΜ < μεσν. *αββάς* < μτγν. *αββά* (που θεωρήθηκε κλητ.) < αραμ abba «μπαμπάς, πατέρας», πβ εβρ. αν «πατέρας»], άβγαλτος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει βγει από το σημείο όπου είναι τοποθετημένος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει κοινωνική ή ερωτική πεί-

ρα συν. άπειρος, αθώος, άμαθος ανγ. έμπειρος, (εκφραστ.) ξεπεταγμένος.
[ΕΤΥΜ. < *α-* στερητ. + *βγάλλω* < **εγβάλλω* < αρχ. *έκβάλ?^ω*.
αβγατίζ(ι) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {αβγάτισ-α. -τηκα. -μένος) ♦ 1. (αμετβ) γίνομαι μεγαλύτερος ή περισσότερος *τα λεφτά δεν αβγατίζουν από μόνα τους* συν αυξάνω, πληθαίνω, πολλαπλασιάζομαι ♦ 2. (μετβ.) αυξάνω (κάτι), κάνω (κάτι) περισσότερο: ~ *τα χρήματά μου / την περιουσία i τα υπάρχοντά μου ΣΥΝ* (σημ 1) Επίσης αβγαταινω. —αβγά·τισμα (το).
[οι ΥΜ μεσν. < **εγβατίζω* < *έγβατός* < μτγν. *εκβατός* < αρχ *έκβαίνω*, με πιθ παρετυμολ επίδραση τής λ. *αβγό].* αβγιλα (η) -► αβγουλίλα
αβγό (το) (σχολ ορθ. *αυγό)* 1. *το* σφαιροειδές, γονιμοποιημένο ωάριο, το γέννημα θηλυκών ζώων, όπως πτηνών, ερπετών και ψαριών, που αποτελείται από τη λέκιθο (κρόκο), το λεύκωμα (ασπράδι), τις υποκελύφιες μεμβράνες και το κέλυφος (τσόφλι)· ΦΡ (α) *ακόμη δεν βγήκε απ' τ'αβγό* (για νέο που συμπεριφέρεται σαν να τα ξέρει όλα ή με θράσος) δεν απέκτησε ακόμη εμπειρίες, δεν ενηλικιώθηκε ~ *και θέλει να μας πει πώς να κάνουμε τη δουλειά μας* (β) (μτφ.) *το αβγό τού φιδιού* βλ. λ. *φίδι* 2. (ειδικότ) καθένα από τα γεννήματα κατοικίδιου πτηνού και κυρ τής κότας: ~ *ωμό / φρέσκο* / κνίουβιο / *μπαγιάτικο/ ημέρας· ΦΡ (α) χρυσό αβγό* (ως σύμβολο) ο μεγάλος καί εύκολος πλουτισμός, τα πολλά και εύκολα κέρδη: *τον προσέλαβαν με την ιδέα ότι θα τους κάνει το* ~ (β) *βρίσκω την κότα που κάνει (τα) χρυσά αβγά* βρίσκω κάποιον ο οποίος μου καλύπτει, χωρίς να κοπιάζω, τα έξοδά μου (γ) *χάνω τ' αβγά και τα καλάθια / και τα πασχάλια* (i) χάνω ό,τι διαθέτω: *επιμένοντας να διαχειρίζεται την περιουσία του όπως ήθελε, τελικά έχασε τ'αβγά και τα καλάθια* συν χρεωκοπώ, καταστρέφομαι (ii) μπερδεύομαι, περιέρχομαι σε πλήρη σύγχυση, αμηχανία· *τα νέα τού ήρθαν απότομα κι έχασε* r' *αβγά και τα πασχάλια* συν τα χάνω (δ) *κάθομαι στ' αβγά μου* εφησυχάζω, δεν αναμειγνύομαι σε ξένες υποθέσεις: *η υπόθεση είναι επικίνδυνη· το καλύτερο που έχεις να κάνεις είναι να κάτσεις στ'αβγά σου* (ε) (ειρων.) *σιγά τ' αβγό / τα* ωά/ (ενν *μη σπάσουν)* για να υποβαθμιστεί η αξία μιας υπόθεσης ή ενός προσώπου: *Αυτή ήταν η δύσκολη άσκηση που μου έλεγες.* (στ) *αβγό κι Ι γι' αβγό* για να δηλωθεί το άγνωστο ποιόν διαφορετικών μεταξύ τους ή αγνώστων ανθρώπων (όπως δεν μπο- ρείς να διακρίνεις εξωτερικά το καλό από το χαλασμένο αβγό): *πού να ξέρεις μέσα σε τόσους υπα/Λή?.ους ποιος είναι καλός και ποιος £εν είναι;* (ζ) (οικ) *αβγά κουρεύουμε;* δεν ξέρουμε τη δουλειά μας:: *Για νέο μάς το λες αυτό; Δηλαδή τι κάνουμε τόσα χρόνια,* ~, (η) *πιάσ' τ' / πάρ' τ' αβγό και κούρευ' το* ως σχόλιο κυρ. για περιπτώσεις στις οποίες είναι μάταιο να επιδιώξει να πάρει κανείς κάτι που είναι βέβαιο ότι δεν υπάρχει: *τι να του πάρει η Ασφάλεια για τη ζημιά; Δεν έχει τίποτε* (θ) *παίρνω (κάποιον) με τ' αβγά* (i) ρίχνω (σε κάποιον) αβγά ως έκφραση αποδοκιμασίας, *αγανακτισμένοι αγρότες πήραν τον εκπρόσωπο τού υπουργείου με τ 'αβγά* (ii) αποδοκιμάζω κάποιον έντονα: *αν τους προτείνουμε κάτι τέτοιο, θα μας πάρουν με τ' αβγά!* (ι) *το αβγό τού Κολόμβου* για εύκολη και έξυπνη λύση σε πρόβλημα που εκ των υστέρων φαίνεται ότι ήταν εύκολο και απλό στη λύση του (ια) *η κότα έκανε τ' αβγό ή γο αβγό την κότα;* ή *είναι σαν την κότα και τ' αβγό* για την αδυναμία προσδιορισμού τής αρχικής κατάστασης, ποιο μεταξύ δύο είναι το αίτιο και ποιο το αποτέλεσμα συν φαύλος κύκλος (ιβ) *κόκκινο / πασχαλινό / λαμπριάτικο αβγό* αβγό βαμμένο κόκκινο κατά το πασχαλινό έθιμο (ιγ) *αβγά σού καθαρίζουν;* (προς κάποιον που γελά χωρίς να υπάρχει λόγος) πώς γελάς έτσι. γιατί χαχανίζεις: 3. το περιεχόμενο ενός αβγού (σημ. 2) ως τροφή. ~ *βραστό / ομελέτα / ψητό / σφιχτό / χτυπητό / ρουφηχτό·* Φρ (α) *αβγά μάτια* αβγά τηγανισμένα, ώστε το ασπράδι με τον κρόκο στο μέσον να δίνουν την εντύπωση ματιού (πβ το ασπράδι τού ματιού) (β) *αβγό μελάτο* αβγό βρασμένο λίγο. ώστε ο κρόκος του να είναι πυκνόρρευστος 4. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει σχήμα αβγού (σημ. 2). *σοκολατένιο ~ || ξύ/^ινο ~* (για το μαντάρισμα των καλτσών). — (υποκ.) αβγουλάκι κ αβγούλι (το).
[ΕΓΥΜ μεσν < αρχ ώόν (βλ λ). από τη συνεκφορά *τα ώά* > *ταουά* > *ταουγά* > *τ'αβγά* > *αβγό* Η γρ. *αυγό* δεν δικαιολογείται ετυμολογικώς. Η φρ. *χάνω τα αβγά και τα καλάθια.* αν δεν αποτελεί επιτατική επανάληψη. ίσως έχει την αφετηρία της σε παλαιά ιστορία σχετικά με τον Ιωάννη Ντερζίνη. έμπορο αβγών από την Αίγινα, ο οποίος το 1688 έχασε σε πειρατική επιδρομή ένα καλάθι με αβγά (ενώ άλλοι είχαν καταστραφεί) και το διέδιδε σαν να επρόκειτο για ολική καταστροφή!

αβγό ή αυγό; Όπως φαίνεται από τον σχηματισμό τού νεότερου τ. *αβγό* (έναντι τού αρχ. *ώόν*, από όπου και προέρχεται) και όπως δίδαξαν οι μεγάλοι γλωσσολόγοι Γ Χατζιδάκις (*ΜΝ.Ε* 2, σ. 322 κ.εξ.), Μ Τριανταφυλλίδης *(Άπαντα* 7, σ 325 κ εξ.), K. Foy, P Kretschmer κ.ά , η ορθή γραφή τής λ. είναι με *-β- αβγό* (όπως και *αφτί* με *-φ-*, βλ λ. *αφτι)* Συγκεκριμένα, η λ προήλθε ως εξής: τά *ώά* > *ταωά* (συνεκφορά) > *ταυά* (τροπή τού ω /ο/ σε ου /u/) > *ταγιά* > *ταυγά* (ημιφωνική προφορά τού /u/ ως /γι/ και μετάθεση τού ημι- φωνικού στοιχείου *-γ-)* > *ταυγά* (συμφωνική προφορά τού u- ως /v/ προ τού ηχηρού συμφώνου /) > *τ' αβγό* (υποχωρητικός σχηματισμός τού ενικού από τον τύπο τού πληθυντικού). Αρα το *-β-* στη λ. προήλθε από φωνητική εξέλιξη και δεν δικαιολογείται να γραφεί με δίφθογγο *-αυ-*. σαν να υπήρχε εξαρχής στη λέξη. Για την ιστορία, αξίζει να σημειωθεί ότι. όταν ο Τριανταφυλλίδης πρωτόγραψε τις λ. *αβγό* και *αφτί* με *-β-* και *-φ-* αντιστοίχως, δέχτηκε δριμείες επιθέσεις, γιατί θεωρήθηκε ότι η ορθογράφηση των λέξεων ήταν αποτέλεσμα φωνητικής γραφής τού δημοτικισμού κατά τα ψυχα- ρικά πρότυπα! Προ τής γενικής κατακραυγής ο Τριανταφυλλίδης ομολογεί ότι αναγκάστηκε να επιστρέψει (στη *Γραμματική τής Δημοτικής)* στις γραφές *αυγό* και *αυτί* Αργότερα, οι σωστές γραφές *(αβγό. αφτί)* άρχισαν να περνούν και να καθιερώνονται βαθμηδόν στην προσεγμένη ορθογραφία
Χάνω (έχασα) τ' αβγά και τα πασχάλια. Η φράση προήλθε από *το χάνω τ' αβγά και τα κα/ΑΟια* σε συμφυρμό με το *χάνω τα πασχάλια.* το οποίο αναφέρεται στη σύγχυση που επέρχεται όταν χάσει κανείς το *Πασχά/.ιο. τον* πίνακα που χρησιμοποιείται στην Εκκλησία με τις ημερομηνίες των κινητών εορτών, οι οποίες εξαρτώνται από την ημερομηνία τού Πάσχα
Το αβγό τού Κολόμβου. Η φράση οφείλεται στο περιστατικό που διηγούνται για τον Κολόμβο, ότι. όταν κάποιοι αμφισβήτησαν την αξία τής ανακάλυψής του λέγοντας ότι αρκούσε να το σκεφτεί κάποιος για να κάνει αυτή την ανακάλυψη, εκείνος τους ζήτησε να στήσουν όρθιο ένα αβγό και, αφού εκείνοι απέτυχαν, ο Κολόμβος σπάζοντας ελαφρά το τσόφλι τής βάσης του το έστησε όρθιο, δεί- χνοντάς τους έτσι ότι μπορεί *κάτι* να φαίνεται εκ TCOV υστέρων ότι ήταν εύκολο να γίνει, αλλά χρειαζόταν οπωσδήποτε κάποιος να το σκεφτεί. *αφτί*

αβγοειδής, -ής. -ές [αβγοειδ-ούς | -είς (ουδ -ή)| αυτός που έχει σχήμα αβγού, που μοιάζει με αβγό ΣΥΝ ωοειδής αβγοθήκη (η) {αβγοθηκών} το μικρό επιτραπέζιο σκεύος σε σχήμα θήκης για την τοποθέτηση (βραστού, μελάτου) αβγού· *πή/ανη / πλαστική* ~ συν αβγουλιέρα αβγοκάσα (η) (δύσχρ. αβγοκασών} 1. προστατευτική θήκη, συνήθ από συμπιεσμένο χαρτί ή από πλαστικό, για την αποθήκευση και μεταφορά των αβγών (σε εξάδες. δωδεκάδες κ λπ) 2. (συνεκδ.) κάθε τέ

τοιου είδους θήκη ή σύνολο θηκών ως μονωτικό υλικό σε στούντιο ή κέντρα διασκεδάσεως. *για να μην ξοδέψει πολλά, έφτειαξε ηχομόνωση με* ~.
αβγοκόβω ρ. μετβ. {αβγόκο-ψα. -πηκα. -μένος} καρυκεύω (φαγητό) με προσθήκη αβγολέμονου. ~ *τη σούπα.* αβγολέμονο (το) αβγό χτυπημένο με χυμό λεμονιού. αβγομαντεία (η) {χωρ πληθ.} (παλαιότ.) η μαντεία μέσω της παρατήρησης των σχημάτων που παίρνει το ασπράδι τού αβγού, αφού ριχτεί σε σκεύος γεμάτο νερό. αβγοτάραχο (το) {χωρ πληθ } έδεσμα από διατηρημένες δίδυμες, γεμάτες αβγά, ωοθήκες ψαριών, ιδ. τού ψαριού κέφαλος (πβ. κ λ. *ταραμάς, χαβιάρι)* ΦΡ (μτφ) *είμαστε αβγοτάραχο* είμαστε πολύ συνδεδε- μένοι ΣΥΝ κολλητοί.
[ΕΙΥΜ < μεσν. *άβγοτάραχον* < *άβγό* + *-τάραχον* < αρχ. *τάριχον* «διατηρημένο σώμα» (βλ κ *ταριχεύω*)) αβγοτέμπερα (η) {χωρ γεν πληθ.} 1. η ανάμειξη τής τέμπερας (βλλ.) με αβγό (κρόκο ή ασπράδι), ουσία που χρησιμοποιείται από πολύ παλιά στη ζωγραφική πάνω σε διάφορα υλικά (λίθο. ξύλο. πάπυρο, περγαμηνή κ.λπ) 2. (συνεκδ.) το ζωγραφικό έργο που είναι φιλοτεχνημένο με αυτή την τεχνική αβγουλάς (ο) {αβγουλάδες}, αβγουλού (η) {αβγουλούδες} 1. πρόσωπο που πουλά αβγά 2. πρόσωπο που του αρέσουν πολύ τα αβγά. αβγουλάτος, -η. -ο (λαϊκ.) 1. αβγοειδής 2. *αβγουλάτο (το)* ποικιλία σταφυλιού που έχει μεγάλες στρογγυλές ρώγες με κουκούτσια Ππίσης αβγουλωτός, -ή. -ό. αβγουλΐέρα (η) {δύσχρ. αβγουλιερών} η αβγοθήκη (βλ.λ)
[ΕΙΥΜ < *αβγούλι* < (υποκορ. τού *αβγό)* + παραγ επίθημα *-ιέρα* (βλ λ)].
αβγουλίλα κ. (σπάν.) αβγιλα (η) {χωρ πληθ.} η χαρακτηριστική δυσάρεστη οσμή ή γεύση από αβγό
[ετυμ < *αβγούλι* < (υποκορ τού *αβγό)* + παραγ. επίθημα *-ίλα* (βλ λ)j. αβγουλίλας (λαϊκ.-προφορ.) μόνο σε φρ. όπως *μυρίζει αβγουλίλας,* αντί τού *αβγου/.ίλα* αβγουλομάτης, -α, -ικο (εκφραστ.) αυτός που έχει πεταχτά μάτια. αβγωμένος, -η. -ο (κυρ για ψάρια) αυτός που είναι γεμάτος αβγά αβδέλλα (η) * βδέλλα
αβδηρίτης (ο) {αβδηριτών}, αβδηρίτισσα (η) {αβδηρίτισσών} πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από ανοησία και ματαιοδοξία· *οι σύγχρονοι* ~ είναι τα *θύματα τής διαφήμισης, που ικανοποιούνται με αγορές άχρηστων προϊόντων* συν ανόητος, κούφος, ματαιόδοξος — αβδηριτικός, -ή, -ό Ιμτγν], αβδηριτικ-ά *I* -ώς [1891] επίρρ « * ΣΧΟΛΙΟ λ *ανόητος.*
ΙΕΎΥΜ αρχ < *'Άβδηρα.* πόλη τής Θράκης, τής οποίας οι κάτοικοι ήταν γνωστοί ήδη από αρχαία ανέκδοτα για τη ματαιοδοξία και την ανοησία *τοχις).*
αβδηριτισμός (ο) [1889} (λόγ) η ματαιόδοξη και ανόητη συμπεριφορά- *ο προκλητικός* ~ των *νεόπλουτων υπερκαταναλωτών* - αβδη- ριτίζω ρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *ανόητος.* αβέβαιος, -η, -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν εμπνέει βεβαιότητα, που μεταβάλλεται εύκολα: *ύστερα από τόσες παραιτήσεις τα πάντα στην πολιτική σκηνή είναι* ~ || ~ *εποχή / κατάσταση / τύχη / μέλλον I αισθήματα / καιρός / αύριο / φιλία* ΣΥΝ ρευστός, ευμετάβλητος, απρόβλεπτος, ασταθής αν γ βέβαιος, σίγουρος, σταθερός 2. αυτός για τον οποίο δεν έχουμε σαφή γνώση, βεβαιωμένα στοιχεία. ~ *προέλευση / ελπίδα / έκβαση / συμμετοχή I εξέλιξη / έδαφος / βήμα / κίνηση / ταξίδι / σχέση / νίκη ι μαρτυρία* ΣΥΝ αμφίβολος, αόριστος, ασαφής, σκοτεινός, ακαθόριστος. άδηλος αντ σίγουρος, ασφαλής, προφανής, σαφής 3. α/3ε- *βαιο(ν)(το)* κάθε κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη βεβαιότητας· *το* ~ *τής έκβασης τής υπόθεσης μας καθιστά επιφυλακτικούς* — αβέβαια / (λόγ.) αβεβαίως ίμτγν] επίρρ, αβεβαιότητα (η) [μτγν] {χωρ. πληθ } 1.η έλλειψη βεβαιότητας: *αισθάνομαι* ~ 2. κάθε κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αστάθεια και αδυναμία προβλέψεως των μελλοντικών εξελίξεων: *η* ~ *που επικρατεί στην αγορά, επιφέρει πτωτικές τάσεις στο χρηματιστήριο || κατάσταση / πνεύμα / συνθήκες / κλίμα / περίοδος αβεβαιότητας* ΣΥΝ αστάθεια, απροσδιοριστία, ρευστότητα, μεταβλητότητα 3. φυς *αρΧΗ τής αβεβαιότητας* η αρχή τής απροσδιοριστίας τού Χάιζεν- μπεργκ (βλ λ *απροσδιοριστία).* αβεβαίωτος, -η, -ο [1841J1. αυτός που δεν έχει εξακριβωθεί, που δεν έχει πιστοποιηθεί ~ *είδηση / πληροφορία* ΣΥΝ ανεπιβεβαίωτος, ανεξακρίβωτος αντ επιβεβαιωμένος, εξακριβωμένος 2. (στη λογιστική) αυτός που δεν έχει βεβαιωθεί μετά από έλεγχο: ~ *κέρδη* συν ανέλεγκτος.
αβεβήλωτος, -η. -ο αυτός που δεν έχει υποστεί βεβήλωση: ~ *ιερό / τόπος* συν αμόλυντος. αγνός, άσπιλος ani βεβηλωμένος.
A.B.E.E. (η) Ανώνυμη Βιομηχανική Εμπορική Ητιαρεία.
Άβελ (ο) {άκλ } 1. Π.Δ ο δευτερότοκος γιος τού Αδάμ και τής Εύας, τον οποίο σκότωσε από φθόνο ο πρωτότοκος αδελφός του Κάιν 2. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ μτγν. < εβρ. Hebhel, πιθ συνδ. με τη λ. hebhel «ανάσα»}, αβελτηρία κ. αβελτερία (η) {αβελτηριών} η διανοητική νωθρότητα και κατ' επέκτ. η ανοησία, η αμυαλιά: *η δή/Μση τού αξιωματούχου φανερώνει* ~ ΣΥΝ μωρία, κουφόνοια ανγ ευστροφία, εξυπνάδα. — αβέλτερος, -η. -ο [αρχ.}. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*
(ΕΤΥΜ < αρχ *αβελτερία* < *άβέλτερος* < *ά-* στερητ + *βέλτερος,* πα- ράλλ. τ τού *βε/αίων* «καλύτερος», οπότε η λ. Οα σήμαινε αυτόν που δεν επιδέχεται βελτίωση. Βλ. κ. βελτιώνω].

λ. ήταν με -ε-: αβελτερία Ήδη στην αρχαία γλώσσα η λ, μεταπλάστηκε σε αβελτηρία (με -η-), πιθ κατά το *πονηριά* ή το *άτηρία* («βλάβη, κακό») Για τον σχηματισμό από επίθ. συγκριτικού βαθμού. πβ λ. *απλουστεβω* αντί **απλουστερεύω* (< *απλούστερος).*

αβέρτα επίρρ. (λαϊκ) 1. χωρίς φειδώ, γενναιόδωρα, *ξόδεψε τα λεφτά* ~ |) *ψωνίζει* ~ 2. (αργκό) χωρίς προφύλαξη, απροκάλυπτα: *μιλάει* ~· *δεν φοβάται κανέναν* φρ (εμφατ) *αβέρτα-κουβέρτα* χωρίς καμία προφύλαξη ή αναστολή, χύμα συν ανοιχτά, έξω απ' τα δόντια, καθαρά, φανερά, άφοβα. — αβέρτος, -η, -ο, αβερτούνη (η) (σημ 1). [ΕΤΥΜ < *αβέρτος* < βεν averto «ακάλυπτος, ευρύχωρος» < λατ. apertus «ανοιχτός» < aperio «ανοίγω»], αβεστικος, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την αβεστική γλώσσα, ανατολική ιρανική γλώσσα στην οποία γράφτηκε η «λβέστα». το ιερό βιβλίο τού ζωροαστρισμού (βλ λ.)
ΙUΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ avestisch < μέσ περσ Avesta "πρωτότυπο κείμενο»}
Αβησσυνία (η) (παλαιότ.) η Αιθιοπία (βλ.λ.).
[ετυμ Μεταφορά τού αραβ. habes «συρφετός πολλών εθνών» (πβ. αμ- χαρ. hbs «μικτός») Η ετυμολογία αυτή υπαγορεύει ως ορθότ τη γρ. *Λβισινία.* ενώ η γρ. *Αβησσυνία* ίσως οφείλεται σε παρετυμολ. σύνδεση με το αρχ *βήσσα* «δασώδης κοιλάδα»], αβιαστα επίρρ. 1. χωρίς βιασύνη, πίεση, άγχος: ο *λόγος του έβγαινε* ~ || *γελώ / κινούμαι / ρέω / ενεργώ* - 2. (μτφ.) χωρίς επιτήδευση, με αυθορμητισμό: *εκφράζεται* ~ 3. ως φυσική συνέπεια όσων προηγήθηκαν: γο *συμπέρασμα προέκυψε* - Επίσης αβιάστως (αρχ.}. αβίαστος, -η. -ο [αρχ] 1. αυτός που γίνεται χωρίς βιασύνη, πίεση ή άγχος ~ *γέλιο* 2. αυτός που προκύπτει χωρίς επιτήδευση, με αυθορμητισμό: ~ *διατύπωση / λόγος* συν αυθόρμητος αντ βεβιασμένος, πιεσμένος 3. αυτός που προκύπτει ως φυσική συνέπεια όσων προηγήθηκαν: ~ *συμπέρασμα.* ab imo pectore (προφέρεται *αμπ ίμο πέκτορε)* λατ/ελλην *εκ βάθους καρδίας I ψυχής* από τα βάθη τής καρδιάς: *εκμυστηρεύτηκε* ~ *ότι ήταν θύμα μιας εγκ/^ηματικής ιδεολογίας* ΣΥΝ de profundis (εκ βα- θέων)
[Εγυμ < λατ. ab imo (< imus «κατώτερος, έσχατος», υπερθ βαθμός τού επιθ. inferus «κάτω») pectore, αφαιρετ. πτώση τού ουσ. pectus «στήθος» και συμβολικά «καρδιά, ψυχή»], ab initio (προφέρεται *αμπ* ινίτιο) λατ. ελλην. *εξαρχής* από την αρχή: *η νομοθετική ρύθμιση τού προβ/βήματος πρέπει να γίνει χωρίς καμιά προηγούμενη δέσμευση* ΣΥΝ εξ υπαρχής.
[ΕΤΥΜ < λατ. ab initio (< initium «αρχή»)}. αβιογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} ΒΙΟΛ η παραγωγή ζωντανών οργανισμών από ανόργανη ύλη. η αυτόματη γένεση. — αβιο- γενετικός, -ή, -ό.
[F/1ΥΜ <*άβιος*+ *γένεση,* ελληνογενής ξέν όρ < αγγλ. abiogcnesis, πλασμένος το 1870 από τον Αγγλο βιολόγο T Huxley) αβιοτικός, -ή, -ό βιολ 1. αυτός που καταστρέφει, αναστέλλει ή εμποδίζει τη ζωή 2. *αβιοτικός παράγοντας* κάθε μη βιοτικός παράγοντας τού οικοσυστήματος αντ βιοτικός.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ, < γαλλ. abiotiquej. ab irato (προφέρεται *αμπ ιράτο)* λατ.· σε κατάσταση οργής, εν θερμώ: *πολλά ελέχθησαν τα οποία θα μπορούσε κανείς να παραβλέψει.* [ΕΙΥΜ < λατ. ab irato, αφαιρετ. πτώση τού iratus «οργισμένος» < ira «οργή»]
αβίστα επίρρ. (για την αλλαγή των σκηνικών στο θέατρο) με ανοικτή αυλαία
[ετυμ < ιταλ a vista «φανερά, ενώπιον (όλων)»] αβιταμίνωση (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. ιατρ η στέρηση ή μείωση βιταμινών στον οργανισμό 2. (γενικότ.) καχεξία και αδυναμία προερχόμενη από υποσιτισμό ή κακή διατροφή: *πολλά παιδιά στην Αφρική πάσχουν από - εξαιτίας τής οικονομικής της εξαθ?άω- σης* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποβιταμίνωση. -ωση* [ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. avitaminosej. αβίωτος, -η. -ο αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον υποφέρει, να τον ζήσει κυρ. στη φρ *κάνω (σε κάποιον) τον βίο αβίωτο* δυσχεραίνω τόσο πολύ τις συνθήκες τής ζωής κάποιου, ώστε να του είναι πλέον αφόρητη: *η ζήλια και η γκρίνια του της είχαν κάνει τον βίο αβίωτο.* +■ σχολιο λ. *βιοτικός.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *βιώ* «ζω» Ήδη στον Αριστοφάνη απαντά η φρ. *άβίωτον πεποίηκε τόν βίον]* αβλαβής, -ής, -ές |αρχ] Ιαβλαβ-ούς] *-εις* (ουδ -ή)) 1. αυτός που δεν έχει υποστεί βλάβη κυρ στη ΦΡ *σώος και αβλαβής* ακέραιος, χωρίς να έχει υποστεί φθορά, *κινδύνευσε στο ατύχημα, αλλά ευτυχώς επέστρεψε* - συν άθικτος, αλώβητος, ανέπαφος · 2. αυτός που δεν προξενεί βλάβη ή κίνδυνο: *εντομοκτόνα* ~ *για τη δημόσια υγεία || - ζώα / φάρμακο* ΣΥΝ άκακος. ακίνδυνος 3. ΝΟΜ (στο διεθνές δίκαιο) *αβλαβής διέλευση* ναυσιπλοΐα μέσα από την αιγιαλίτιδα ζώνη με σκοπό είτε (α) τον διάπλου τής ζώνης αυτής χωρίς είσοδο στα εσωτερικά ύ- δατα ή προσορμισμό σε αγκυροβόλιο ή λιμενικές εγκαταστάσεις έξω από τα εσωτερικά ύδατα είτε (β) την πορεία προς τα εσωτερικά ύδα- τα ή την αναχώρηση από τον προσορμισμό σε αγκυροβόλιο ή λιμενική εγκατάσταση· η διέλευση πρέπει να είναι αβλαβής και ταχεία και να μη διαταράσσει την ειρήνη, την τάξη ή την ασφάλεια τού παράκτιου κράτους. Επίσης άβλαβος [μεσν.] κ άβλαπτος, -η, -ο [μτγν.] (σημ. 1). — αβλαβώς επίρρ [αρχ.], αβλάβεια (η) [μτγν] (σημ. 2). »■ ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης. -ης, -ες.* άβλαστος, -η, -ο [μτγν. 1 1. (για φυτά) αυτός που δεν έχει βλαστήσει ακόμη 2. (για τόπους) αυτός που δεν έχει βλάστηση ΣΥΝ χέρσος, άγονος, άδεντρος Ηπίσης αβλάστητος [μτγν.] (σημ. 1).

αβελτηρία - αβελτερία. Όπως φαίνεται από την ετυμολογία τής λ *(βέλτερος* i= *βελτίων]* > *ά-βέλτεοοο άβελτεο-ία), ο* aoyuafc τ τή:

αβλέμονας (ο) {χωρ. πληθ.} (λαΐκ) η άμετρη ποσότητα· κυρ. στη φρ (εκφραστ.) *τρώω / πίνω τον αβλέμονα* (για άνθρωπο εξαιρετικά λαίμαργο, αδηφάγο) καταναλώνω πολύ μεγάλη ποσότητα φαγητού ή ποτού ΣΥΝ τρώω τον περίδρομο / τον άμπακο / τον αγλέορα * ΣΧΟΛΙΟ λ. *περίδρομος*
[ετυμ Αβεβ ετύμου. πιθ. από φρ **άβ/.έμμων(*< ά- στερητ + *βλέμμα) βυθός,* δηλ. «βυθός όπου δεν ψτάνει το βλέμμα»), αβλέπτημα (το) {αβλεπτήμ-ατος | -ατα, -άτων} λάθος οφειλόμενο σε αβλεψία, παραδρομή ή απροσεξία: *το δημοσίευμα έχει πολ'λά* ~ ΣΥΝ λάθος, απροσεξία « * ΣΧΟΛΙΟ λ. *λάθος.*
[ΕΤΥΜ μτγν < άβλεπτώ < ά- στερητ + *-βλεπτώ* < *βλεπτός* < *βλέπω*. αβλεπτί επίρρ. χωρίς να ρίξει κανείς ούτε μία ματιά (συνήθ. για ενέργεια που γίνεται χωρίς να την καλοσκεφτεί κανείς λόγω μεγάλης εμπιστοσύνης). Επίσης αβλεπεί.
[ΕΤΥΜ < αρχ *άβλεπτώ,* βλ. κ *αβλέπτημα]* αβλεψία (η) {αβλεψιών} σφάλμα από χαλάρωση προσοχής, απροσεξία: *στο βιβλίο υπάρχουν αβλεψίες και ελλείψεις* φρ εξ *αβλεψίας / από αβλεψία κατά* λάθος, όχι από πρόθεση σχόλιό λ. *λάθος* [ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ «τύφλωση». < *άβλεπτώ*, βλ. κ *αβλέπτημα}.* άβλητος, -η, -ο (σπάν) αυτός που δεν έχει βληθεί, που δεν έχει χτυπηθεί ΣΥΝ άτρωτος, απρόσβλητος.
Ιβιυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *βλητός* < *βάλ/.ω]* αβλόγητος, -η. -ο (λαΐκ) 1. αυτός που δεν έχει λάβει ευλογία, ο ανευλόγητος: ~ *άρτος / σπιτικό / εκκλησία* · 2. αυτός που δεν έχει βαπτιστεί · *το μωρό πέθανε* **ab** ονο (προφέρεται *αμπ όβο) λατ* · εξαρχής, από την αρχή. *είναι από τους ελάχιστους Βυζαντινούς χρονογράφους που δεν ξεκινάει τη χρονογραφία του αλλά λίγο πριν από την Άλωση*
[ετυμ < λατ ab ονο. αφαιρετ πτώση τού ουσ ονυμ «αβγό». Η φρ προέρχεται από στίχο τού Ορατίου στην *Ποιητική Τέχνη (Ars Poetica),* όπου επαινεί τον 'Ομηρο, διότι δεν ξεκίνησε την αφήγησή του από τον μακρόσυρτο μύθο για το αβγό τής Λήδας (από όπου υποτίθεται ότι γεννήθηκε η Ελένη), αλλά (in medias res) από την οργή τού Αχιλλέα J αβόγγητα κ αβόγγητα επίρρ χωρίς βογγητό· (μτφ.) χωρίς διαμαρτυρία, χωρίς μεψιμοιρίες ή δυσανασχέτηση *υπέμεινε τη δοκιμασία* — αβόγγητος, -η, -ο κ. αβόγγητος. αβοήθητος, -η. -ο [αρχ.| αυτός που δεν τυγχάνει βοήθειας, υποστη- ρίξεως ή συνδρομής: *έμεινε μόνος και* - ΣΥΝ ανυπεράσπιστος, ανυποστήρικτος. απροστάτευτος — αβοήθητα / (λόγ.) αβοηθητί επίρρ. αβοκάντο (το) |άκλ } 1. τροπικό φρούτο με πρασινωπή ώς μαυρειδε- ρή φλούδα, μαλακή ανοιχτοκίτρινη ή ανοιχτοπράσινη ψίχα και χαρακτηριστική βουτυρώδη γεύση 2. το τροπικό δέντρο που παράγει τους παραπάνω καρπούς.
[ΕΤΥΜ < ισπ avogado < μες aguacate < ahuakail. λ τής γλώσσας Να- χουάτλ των Αζτέκων, που δηλώνει τον καρπό τού ομώνυμου δέντρου), αβόλετος, -η, -ο (σπάν) 1. αυτός που παρουσιάζει δυσκολία ή δεν μπορεί να γίνει *του ήταν* ~ *να έρθει μαζί μας* συν άβολος αντ εύκολος. βολετός 2. αυτός που εντάσσεται ή προσαρμόζεται δύσκολα *είναι* ~ *άνθρωπος και πολύ δύστροπος* Συν.ν δυσπροσάρμοστος α\'Γ άνετος, βολικός
[ΕΤΥΜ < *α-* στερητ + *βολεί* (απρόσ). πβ *φορώ - αφόρετος]* αβόλευτος, -η, -ο (καθημ.) 1. αυτός που δεν έχει βολευτεί ή δεν μπορεί να βολευτεί 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει διοριστεί ή εξυπηρετηθεί (συνήθ. με τη μεσολάβηση κάποιου), ώστε να αποκατασταθεί επαγγελματικά, οικονομικά κ.λπ.: *αντιμετώπισε δυσαρεστημένους ψηφοφόρους που είχ^ν μείνει* ~ συν ατακτοποίητος. αδιόριστος άβολος, -η. -ο 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη άνεσης, που δεν βολεύει, δεν εξυπηρετεί ~ *σπίτι / Θέση / ωράριο / παπούτσι* ΣΥΝ δύσχρηστος, κουραστικός ανγ βολικός, εξυπηρετικός 2. (για πρόσ) αυτός που χαρακτηρίζεται από δυσκολία προσαρμογής, ένταξης ή συνεννοήσεως: *πολύ* ~ *στις παρέες ι συναναστροφές του* συν ανάποδος. δύσκολος, ιδιότροπος ΑΝΤ βολικός, καλόβολος — άβολα επίρρ [ΕΤΥΜ μεσν < ά- στερητ. -i- βολή «ευκολία») ab origine (προφέρεται *αμπ ορίγκινε*) λατ. ελλην *από τη γένεσή του* από την αρχή. από τής πρώτης αρχής *διηγείται την ιστορία τής Μ Ελ/.άδος* ~ *από τότε που έφθασαν στην Ιτα?.ία οι πρώτοι άποικοι από την Ελλάδα.*
[εγυμ < λατ. ab origine, αφαιρετ. πτώση τού ουσ. origo «αρχή. γένεση» < ρ orior «γεννιέμαι» Στη φρ ab origine οφείλεται και η ονομασία *Αβορίγινες* (< Aborigines) των αρχ κατοίκων τής Ιταλίας, που σήμερα χρησιμοποιείται γενικά, για να δηλώσει τους πρώτους αυτό- χθονες κατοίκους μιας χώρας (λ χ τής Αυστραλίας)) αβόσκητος, -η, -ο [μεσν) 1. (για τόπο) αυτός στον οποίο δεν βόσκησαν ζώα, που δεν προσφέρεται για βοσκή. - *λιβάδι* 2. αυτός που δεν βόσκησε ή δεν χόρτασε από βοσκή: *άφησε το κοπάδι* αβοστρύχωτος, -η. -ο αυτός που δεν έχει βοστρύχους (βλ λ) αβοτάνιστος, -η. -ο αυτός που δεν έχει απαλλαγεί από αγριόχορτα ή ζιζάνια με καθαρισμό (ξεχορτάριασμα): ~ *κήπος.* αβουλησία (η) [1895) (χωρ πληθ.! η έλλειψη ιδίας βουλήσεως. αβούλητος, -η, -ο (λόγ) αυτός που γίνεται χωρίς βούληση, κατά τυχαίο ή αυτόματο τρόπο — αβουλήτως επίρρ. [μτγν.].
[ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ + *βούλομαι* «θέλω»]
άβουλος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει ιδία βούληση, δική του θέληση: *με την προπαγάνδα προσπάθησε να μεταβάλει τον λαό σε* ~ *όργανο* [| ~ *χαρακτήρας / πλάσμα / πλήθος / ον* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν έχει αποφασιστικότητα, που δεν αναλαμβάνει πρωτοβουλία συν διατακτικός, αναποφάσιστος. — αβουλία (η) [αρχ.], άβουλα / αβούλως επίρρ [μεσν.].
[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «απερίσκεπτος». < *ά-* στερητ + *βου/,ή* «σκέψη, γνώμη». Η σημ «αναποφάσιστος, διατακτικός» είναι μεσν.]. ab urbe condita (προφέρεται *αμπ ούρμπε κόν-ντιτα)* λατ. · ελλην *από κτίσεως πόλεως* (ενν *Ρώμης)* · από τότε που κτίστηκε η πόλη. ει- δικότ. η Ρθ)μη (753 π.Χ)
[ΙΠΤΥΜ < λατ. ab urbe (αφαιρετ πτώση τού ουσ. urbs «πόλη», κυρ η Ρώμη, πβ. ελλην. *Πόλη = Κων/πολ η)* condita (< condo «ιδρύω, χτίζω») Με τη φρ. αυτή ξεκίνησε το έργο του ο Ρωμαίος ιστορικός Τίτος Λί- βιος, ήταν δε συνήθεια πολλών ιστοριογράφων τής εποχής να αρχίζουν την αφήγησή τους «από την αρχή τού κόσμου», όπως αυτή συμβολιζόταν από την ίδρυση τής Ρώμης (753 π.Χ.), αφετηρία τού ρωμαϊκού χρονολογικού πίνακα]
Αβραάμ (ο) {άκλ.} 1.ΙΔ. πατριάρχης των Εβραίων, πατέρας τού Ισαάκ· φρ *τού Αβραάμ και τού Ισαάκ τα αγαθά / τα καλά* (i) ως εκκλησιαστική ευχή. που λέγεται κατά το μυστήριο τού γάμου, για ευτυχία και πλούτο *του ευχήθηκε να έχει* ~ *στη ζωή του* (ii) ο μεγάλος πλούτος, τα ανεξάντλητα αγαθά: *είναι πάμπλουτος, έχει* - 2. ανδρικό όνομα Επίσης (λαικ.) Αβράμης.
[ειυ,μ μτγν. < εβρ Abhraham «πατέρας πλήθους, πολλών εθνών», πβ Π.Δ. *Γένεσις* 17.5: *άλλ' εσται τό όνομά σου Ἀβραάμ, ότι πατέρα πολλών εθνών τέθεικά σε.* Ηίναι χαρακτηριστικό ότι το όνομα τού πατριάρχη ήταν αρχικώς *Άβραμ* (< εβρ. Abhirham «ο πατέρας μου είναι υψηλός, ένδοξος»), οπότε η μετονομασία *Άβραμ* » *Άβρααμ* έχει σκόπιμο εκφραστικό ρόλο), αβραμιαίος, -α, -ο [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με τον Αβραάμ ~ *οίκος / διαθήκη* || ~ *φιλοξενία* (πλούσια φιλοξενία) 2. πατριαρχικός, άβραστος, -η, -ο [μεσν] 1. αυτός που δεν έχει βράσει ή δεν έχει βράσει όσο θα έπρεπε - *κρέας* 2. αυτός που δεν έχει υποστεί ζύμωση: ~ *μούστος / κρασί*
αβροδίαιτος, -η. -ο (λόγ.) 1. αυτός που ζει με άνεση και πολυτέλεια ΣΥΝ πολυτελής, τρυφηλός 2. μαλθακός και λεπτεπίλεπτος ΣΥΝ ασκληραγώγητος, μη-μου-άπτου.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *αβροδίαιτος* < *άβρός* + *δίαιτα «τρόπος* ζωής»] αβρός, -ή. -ό 1. ο λεπτός και ευγενικός (στους τρόπους και στην ομιλία) συν κομψός, διακριτικός 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από απαλότητα, τρυφερότητα: - *χάδι* ΣΥΝ τρυφερός, ανάλαφρος, απαλός, λεπτός αντ τραχύς, σκληρός — αβρ-ά / -ώς επίρρ [εγυμ < αρχ *άβρός,* αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. *ήβη.*
Η αρχική σημ. «όμορφος, κομψός, τρυφερός» προσδιόριζε κυρ. νέα κορίτσια], αβρότητα (η) [αρχ.] [αβροτήτων] η ευγενική λεπτότητα και διακριτικότητα (στους τρόπους και στην ομιλία): *συμπεριφέρθηκε με μεγάλη* ~ συν ευγένεια αντ αγένεια αβροφροσύνη (η) [Ι860] [χωρ. γεν πληθ.}
συμπεριφορά ή διάθεση που χαρακτηρίζεται από αβρότητα, *φέρθηκε σε όλους με* ~, *προσπαθώντας να μη θίξει κανέναν* — (λόγ.) αβρόφρων, -ων, -ον] 1860] κ. αβρόφρονας (ο/η)
[ειυμ < *αβρόφρων* < *αβρός* + *-φρων,* μεταπτωτ βαθμ τού *φρεν-* (βλ. κ. *φρην: φρένες)* Ο σχηματισμός είναι νεότερος και ακολουθεί τα λόγια σύνθετα, *λ.%. ταπεινό-φρων. σώ-φρων. εχέ-φρων*|. αβρόχοις ποσι (κυριολ.) χωρίς να βραχούν τα πόδια, δηλ χωρίς κόπο. χωρίς ταλαιπωρία: *πήρε το πτυχίο* του ~ || *οι υψη/^οί στόχοι* <5εν *επιτυγχάνονται* ~ συν άκοπα, ακούραστα, εύκολα.
[είυμ < μεσν *άβρόχοις ποσι (δοτ* πληθ. τού αρχ /τούς«πόδι») Η φρ. αναφέρεται στη βιβλική αφήγηση τής διαβάσεως τής Ερυθράς Θάλασσας από τους Ισραηλίτες έπειτα από διάνοιξη των νερών, χωρίς να βραχούν τα πόδια τους. Τη φρ. χρησιμοποίησαν αρκετοί συγγραφείς, όπως ο Μ. Βασίλειος *(Επιστολ* 365, 1. 28). *Καί γάρ τον πολυ-* στένακτον *βίον* τών Ιουδαίων σπλαγ^νισθείς ὁ Κύριος τούτους *άβρόχοις ποσι βαδίζειν ευδόκησε ν ώς διά ξηράς εν τή Ερυθρά δε- δωκώς αύτοΐς προηγήτορα τόν Μωσέα*\ άβροχος, -η, -ο [αρχ] άνομβρος, χωρίς βροχή: *«μ' άβροχο Φλεβάρη, λιγοστό το στάρι»* (παροιμ) — αβροχιά (η) [μτγν]
Α.Β.Σ.Θ. (η) Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Θεσσαλονίκης παλαιότ ονομασία τού Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Α.Β.Σ.Π. (η) Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς· παλαιότ. ονομασία τού Πανεπιστημίου Πειραιώς, άβυθος, -η, -ο [αρχ | 1. αυτός που έχει πολύ μεγάλο βάθος άπατος.
απύθμενος 2. (μτφ.) ατελείωτος, αμέτρητος: ~ *?.ύπη / πίκρα* αβυσσαίος, -α, -ο (κυρ για ψάρια ή θαλάσσιους οργανισμούς που ζουν σε πολύ μεγάλα βάθη) αυτός που σχετίζεται με την άβυσσο (βλ.λ , σημ. 1) ^ σχόλιό λ *άβυσσος* [ετυμ Μερική μεταφορά τού ελληνογενούς αγγλ abyssal], αβυσσαλέος, -α, -ο [1880] 1. αυτός που είναι βαθύς σαν την άβυσσο · ~ *βάθος /ρήγμα* jj (κ μτφ) ~ *υτεκολτέ* Συν απύθμενος, χαώδης 2. (μτφ) βαθύς, αγεφύρωτος και κατ' επέκτ έντονος *τους χώριζε* ~ *μίσος* συν χαώδης. - αβυσσαλέ-α / -ως επίρρ «■“ ΣΧΟΛΙΟ λ *άβυσσος.*

[ΕΤΥΜ, < *άβυσσος* + *-οΰέος* (βλ.λ.). πβ *γηρ-αλέος, πειν-αλέος, ψωραλέος* κά Η λ. είναι απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. abyssal] αβυσσικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την άβυσσο (βλ.λ., σημ. Ι): ~ *ζώνη* (το τμήμα ωκεανού ή θάλασσας που έχει το βάθος αβύσσου)]] ~ *πεδιάδα* (στον πυθμένα ωκεανού) *Ι ίζημα Ι πανίδα*. *■ ΣΧΟΛΙΟ _ λ. *άβυσσος*.

άβυσσος (η) (αβύσσ-ου | -ων. -ους| 1. θαλάσσια περιοχή που βρίσκεται σε μεγάλο βάθος (2.000-6 000 μ κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας)' (γενικότ.) πολύ μεγάλο θαλάσσιο βάθος που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί 2. (κατ' επέκτ. για τη γη) αμέτρητο, μεγάλο και απότομο βάθος· βαραθρώδες χάσμα εδάφους ΣΥΝ βάραθρο' ΦΙ> (μτφ) στο *χείλος τής αβύσσου* λίγο πριν από την καταστροφή: *η κυβέρνηση οδήγησε τη χώρα* ~ 3. (μτφ.) αχανής και ανεξερεύνητος χώρος: *η ~ τής ψυχής / των αισθημάτων / τού διαστήματος* ΣΥΝ. χάος· φρ *άβυσσος η ψυχή τού ανθρώπου* για περιπτώσεις απρόβλεπτης ή ανεξήγητης συμπεριφοράς: *σκότωσε τον ίδιο του τον αδελφό και κανείς δεν έμαθε ποτέ γιατί ~!* 4. μεγάλη διαφορά: *μας χωρίζει* ~
– αβυσσώδης, -ης, -ες [1858] (σημ. 3,4). » ΣΧΟΛΙΟ λ. *βυθός*.
[ΕΤΥ_Μ. Ουσιαστικοπ θηλ τού αρχ επιθ *άβυσσος* < *ά-* στερητ. + *βυσ- σός*, ποιητ τύπος τού ουσ. *βυθός (βυσσός* < **βυθ-σός* < *βυθός)*, που πρωτοαπαντά στον Ηρόδοτο. Η λ *βυσσός* απαντά και στα σύνθ *βυσ- σο-δομώ, Λνά-βυσσος*. Οι Εβδομήκοντα χρησιμοποίησαν στην Π.Δ τη λ. *άβυσσος* ως μετάφραση τού εβρ. tehom, που κατά γράμμα σημαίνει «υδάτινος βυθός»].

ΣΧΟΛΙΟ Στη σύγχρονη επιστήμη τής ωκεανολογίας άβυσαος (συνήθ. σε πληθ *άβυσσοι,* οι) είναι κάθε περιοχή τής θάλασσας που φθάνει από 2.000 ιός 6.000 μ. κάτω από την επιφάνειά της. Κάτω από τα 6.000 μ. (που μπορεί να φθάσει μέχρι τα 11 000 μ.) οι οικολό- γοι μιλούν για «τη ζώνη τού Αδη» *ία δα ία ζώνη)* Το μεγάλο βάθος τής *θάλασσας, πρακτικά μη μετρήσιμο,* συνελήφθη από τη φαντασία των ανθρώπων και χαρακτηρίστηκε από τους αρχαίους ως «έλλειψη βυθού», *Α-βυσσός* (βλ ΕΤΥΜ) Στη Βίβλο η Άβυσσος σήμανε τα έγκατα τής γης, τον Άδη, τον Κάτω Κόσμο (*Ρωμ*. 10,7, *Αποκ* 9,1., Λουκ 8.31). Η λ πέρασε αυτούσια σε διάφορες ξένες γλώσσες, λ χ. αγγλ abyss, γαλλ. abysse. Στην επιστημονική ορολογία ως επίθετα για το *άβυσσος* χρησιμοποιήθηκαν τα αβυασαίος *(αβυσσαία πανίδα)* και αβυσσικός *(αβυσσική ζώνη, πεδιάδες* κ.λπ.) (πβ. αγγλ. abyssal) Αντίθετα, στη συχνή μεταφορική χρήση του ως επίθ. πλάστηκε τον 19ο αι. το αβυσσαλέος *{μίσος, πάθη. άγνοια* κ τ ό.) (πβ αγγλ. abysmal).

Αγαθάγγελος (ο) |-ου κ -έλου) 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα 3. ΦΙΛΟΛ χρησμολογικό κείμενο τού 18ου αι., ευρύτατα διαδεδομένο στην εποχή του, αναφερόμενο σε σημαντικά γεγονότα τής βυζαντινής και ευρωπαϊκής ιστορίας και στο μέλλον τής Ορθοδοξίας.
[ΕΤΥΜ ^μτγν κύρ. όν. < *άγαθ(ο)-* + *άγγελος],* αγαθεύω ρ. αμετβ. (αγάθεψα) 1. γίνομαι ανόητος, εύπιστος, αφελής 2. γίνομαι ήρεμος, έχω πιο μετριασμένες ή ήμιες αντιδράσεις 3. απορώ, τα χάνω: τον *άχουσ<*/. *να μιλάει κι αγάθεψα*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγαθός*. Αγαθή (η) 1. αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα Επίσης Αγαθή.
[ΕΤΥΜ.. μεον. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *αγαθός,* με μετακίνηση τού τόνου, πβ. *Φαίδρα - φαιδρός. Λάμπρος - λαμπρός],* αγαθιάρης (ο) (αγαθιάρηδες),
αγαθιάρα (η) |χωρ. γεν. πληθ.) πρόσωπο εξαιρετικά αφελές και εύπιστο: *είναι τόσο αγαθιάρης, που τον εκμεταλλεύονται όλοι* συν απονήρευτος –
αγαθιάρικος, -η, -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγαθός, ανόητος*
[ΕΤΥΜ. < *αγαθός* + παραγ. επίθημα *-ιάρης* (βλ.λ)]. αγαθό (το) 1. ΦΙΛΟΣ κάθε αξία που κατέχει κορυφαία θέση στην ατομική ή κοινωνική ζωή. *ύψιστο - τής αρχαιότητας ήταν η ανδρεία* 2. το καλό, κατ' αντιδιαστολή προς το κακό: *στον νου του είχε πάντα το*
- και απέφευ γΐ το κακό Φ1> (α) *υπέρτατο* / απόλυτο *αγαθό* το κατε- ξοχήν, το καθ' εαυτό και «αφ' εαυτού» αγαθό (στην ελληνική φιλοσοφία)' το αγαθό που ικανοποιεί τον άνθρωπο στο σύνολό του (στον Καντ) (β) (λόγ.) *επ' αγαθώ* (αρχ. φρ *επ' άγαθφ)* για το καλό, προς όφελος: *όλες οι ενέργειες έγιναν ~ τής χώρας* · 3. (καθημ) κάθε προϊόν πού ικανοποιεί ανθρώπινη ανάγκη, το *τηλέφωνο είναι ένα - τού σύγχρονου πολιτισμού* 4. οτιδήποτε παράγεται και προσφέρεται προς κατανάλωση: στα *ράφια υπάρχουν όλων των ειδών τα* ~ 5. α/αθά (τα) (α) τα πλούτη *έχει όλα τα ~ τού κόσμου-* φρ τού *Αβραάμ και τού Ισαάκ τα αγαθά / τα καλά* βλ λ *Αβραάμ* (β) οι ευεργετικές συνέπειες μιας κατάστασης, *τα οφέλη: ο σύγχρονος άνθρωπος απολαμβάνει τα ~ τής τεχνολογίας.* » ΣΧΟΛΙΟ λ *περιουσία*
IF.ΙΥΜ < αρχ. *άγαθόν,* ουδ. τού επιθ *άγαθός* (βλ.λ) Η σημ «καταναλωτικά αγαθά» αποδίδει το αγγλ. (consumary) goods), αγαθοεργία (η) [αρχ.] (αγαθοεργιών) κάθε πράξη φιλανθρωπίας: *αφιέρωσε τη ζωή του στις* αγαθοεργός, -ός, -ό [αρχ.) (λόγ.) 1. αυτός που πραγματοποιεί και προσφέρεται για αγαθές, φιλανθρωπικές πράξεις: *η ~ δράση τού συλλόγου έχει βοηθήσει πολλά άπορα παιδιά να σπουδάσουν*)| ~ *ίδρυμα / σωματείο* συν φιλανθρωπικός 2. *αγαθοεργό κατάστημα* δημοτικό ή κοινοτικό κατάστημα (λ.χ γηροκομείο, πτωχοκομείο, ορφανοτροφείο, άσυλο ανιάτων, σανατόριο), στο οποίο προσφέρεται στέγαση, διατροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε άτομα που δεν μπορούν να συντηρήσουν τον εαυτό τους » ΣΧΟΛΙΟ λ - *ουργός*.

Αγαθοκλής (ο) (-η κ -έους) 1. τύραννος των Συρακουσών (360-289 π.Χ) 2. ανδρικό όνομα
[ΕΤΥΜ < αρχ. *'Αγαθοκλής «ο* έχων φήμη γενναίου ανδρός» < *άγαθός* «γενναίος» + *-κλής* < κλέος «δόξα, φήμη», πβ. *Περι-κλής, Θεμιστοκλής. Σοφο-κλής* κ.ά.)
Αγαθονησι (το) ΙΑγαθονησιού) νησί τού Α. Αιγαίου Πελάγους Ν τής Σάμου, κοντά στα μικρασιατικά παράλια αγαθοπιστία (η) (18581 {χωρ πληθ) η ευπιστία. η άνευ ελέγχου αποδοχή των λεγομένων (υποσχέσεων κ.λπ.) κάποιου ως αληθινών: *η - του εγγίζει τα όρια τής βλακείας ΣΥΝ ακρισία,* αφέλεια ανί δυσπιστία, πονηριά – αγαθόπιστος, -η, -ο [1840]
[ΕΓΥΜ Από̀δ τού γαλλ bonne foi] αγαθοποιός, -ός. -ό [μτγν.) ο αγαθοεργός (βλ λ) αγαθός, -ή, -ό 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από καλοσύνη και αθω-ότητα ~ *αισθήματα / διάθεση / πρόθεση 1 σχέσεις / ύφος / πράξη ι ψυχή / προαίρεση / χαμόγελο / έκφραση / τύχη / πνεύμα / πρόσωπο / καρδιά* συν καλός, χρηστός, ενάρετος ΑΝΤ κακός, πονηρός· ΦΡ (λόγ.) *επ' αγαθώ (επ' άγαθφ)* για καλό σκοπό, για το καλό (κάποιου) 2. (κα- κόσ) αυτός που χαρακτηρίζεται από αφέλεια και ευπιστία. *φαίνεται λίγο ~, αλλά κατά βάθος δεν είναι ανόητος* ΣΥΝ αγαθιάρης, αφελής, εύπιστος ΑΝΤ έξυπνος, πονηρός. -- (υποκ) αγαθούλης, -α, -ι / -ικο, αγαθότητα [μτγν.) κ αγαθοσύνη [μτγν.) (η). »■ ΣΧΟΛΙΟ λ *ανόητος*. [ΕΤΥΜ αρχ, αρχική σημ «γενναίος, ευγενής, έμπειρος», αβεβ. ετύ- μου, πιθ. < *ά-* αθροιστ. + Ι.Ε **ghadh-* «κρατώ γερά», από όπου **ά- καθ-ός* > *ά-γαθ-ός* (με τροπή τού *-κ-* σε *-γ-* ίσως υπό την επίδραση τού *αγα- / άγαν),* πβ. σανσκρ. gadhya- «σταθερός», αρχ σλαβ. god «στην ώρα του» (πβ. *ώρα-ΐος),* γερμ. gut «καλός», αγγλ. good κ.ά. Από την αττική περίοδο η λ έλαβε ηθική χροιά (π χ *καλός κάγαθός).* Η σημ. «αγαθιάρης, αφελής» είναι μεσν).

ΣΧΟΛΙΟ Το φαινόμενο τής σημασιολογικής εξέλιξης από «*καλάς*» *σε* «κουτός», από εύσημη (meliorativus) σε κακόσημη (pejorativus) λέξη, είναι φανερό στην εξέλιξη τού ίδιου τού αγαθός: (α) «καλός» (β) «αφελής, εύπιστος, κουτός» και των (κακόσημων) παρα- γώγων του αγαθιάρης και αγαθεύω. Το ίδιο θα παρατηρούσε κανείς για τα ευήθης / ευήθεια, που από καλόκαρδος / καλοκαρδία *(ευ* + ήθος) πέρασαν στο «κουτός, αφελής» / «αφέλεια, ανοησία». Ομοίως και η λέξη αθώος (α) «μη ένοχος» (β) «απονήρευτος, αγαθιάρης». Αξιοσημείωτο είναι ότι παρόμοιες σημασιολογικές εξελίξεις παρατηρούνται και σε άλλες γλώσσες, γεγονός που φαίνεται να έχει σχέση με το πώς σκέπτεται ο άνθρωπος ευρύτερα ΙΙβ· λ.χ. γαλλ bonhomme «ειλικρινής - αγαθιάρης», αγγλ. innocent«*αθώος*
- απονήρευτος, αφελής», γερμ einfaltig «απλός - ανόητος», αγγλ silly «κουτός» < αρχ. αγγλ. saelig «ευλογημένος, μακάριος» κ ά. (βλ. Ν. Ανδριώτη, *Παράλληλοι σημασιολογικαί* εξελίξεις *εις την Κλληνικήν και εις άλλας γλώσσας,* Θεσσαλονίκη Ι960).
Η εξέλιξη τής λ. αγαθός στην κακόσημη σημ. τού «αφελής» από κοινού με τις έριδες για το γλωσσικό ανέστειλαν βαθμηδόν τη χρήση στη νεοελληνική γλώσσα νεότερων συνθέτων τής λόγιας παράδοσης που πλάστηκαν τον 19ο αι. Λέξεων εκφραστικών, όπως λ χ. *αγαθόβιος, αγαθοβουλιη, αγηθογνώμων, αγαθοδοξία, αγαθοθυ- μία, αγαθόπιστος ι αγαθοίασία, αγαθοπόνηρος, αγαθοπροαίρετος, αγαθόψυχος* κ.ά Μερικες από αυτές, κατά προφύλαξη, επικράτησαν με α' συνθ. το *καλός* ή το ευ.

αγαθοφέρνω ρ. αμετβ. |κυρ. σε ενεστ. (δύσχρ. παρατ αγαθόφερνα)) συμπεριφέρομαι με αφελή και απονήρευτο τρόπο ΣΥΝ κουτοφέρνω. χα^οφέρνω
Αγαθών (ο) (Αγάθων-ος, -α| 1. αρχαίος Αθηναίος τραγικός ποιητής (5ος αι. π.Χ.) 2. ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ.) Αγόθωνας.
[ετυμ *αρχ.* κύρ όν. < *άγαθός* (βλ λ)]. αγαλακτι'α [μτγν[κ. αγαλαξια (η) |χωρ. πληθ) ιατρ 1. η αδυναμία παραγωγής γάλακτος κατά τη *γαλουχία* λόγω ανατομικών ή νευρορμονικών παραγόντων (πβ λ *γαλουχία)* 2. *λοιμώδης αγαλακτι'α νόσος* των αιγοπροβάτων, που οφείλεται σε ειδικό μικροοργανισμό και εκδηλώνεται με φλεγμονή των οφθαλμών, των αρθρώσεων των ποδιών και των μαστών.
αγάλακτος, -η, -ο [αρχ.] 1. αυτός που έχει προσβληθεί *από* αγαλα- κτία 2. αυτός που αποκόπηκε από τον θηλασμό: ~ *παιδί* αγαλήνευτος, -η, -ο 1. (κυριολ.) αυτός που είναι συνεχώς κυματώδης, τρικυμιώδης: *η ~ θάλασσα τού Βορρά* | | ο ~ *ωκεανός* ΣΥΝ φουρτουνιασμένος 2. (μτφ) αυτός που βρίσκεται σε διαρκή αναταραχή, *σε* ανησυχία, που δεν καταπραϋνεται: - *ψυχή* / νους / *φύση* ΣΥΝ ανήσυχος. *ακατασίγαστος* αγαλι επίρρ. (λαϊκ.) (συνήθ κατ' αναδίπλωση) *αγάλι(α)-αγάλι(α)* με αργή. σταδιακή πρόοδο, σιγά-σιγά' ΦΡ. (παροιμ.) (α) *αγάλι-αγάλι γίνεται η αγουρίδα μέλι* βλ. λ *αγουρίδα* (β) ο *που αγάλι-αγάλι περτια- τεί, μακριά μπορεί να πάει* όποιος ενεργεί σιγά. με προσοχή και σύνεση, έχει πολλές πιθανότητες να επιτύχει πολλά. Επίσης αγάλια [ετυμ. < μεσν. *άγάλη(ν)* < *άγάληνα* < *άγαληνά* < *γαληνά,* επίρρ. τού αρχ. επιθ *γαληνός* «ήρεμος». Ο διπλασιασμός στη φρ. *αγάλι-αγάλι* ήδη μεσν *(άγάλην άγάληνα).* Στον τ. *αγάλια* το -α κατά τα επιρρ. σε *-α (γρήγορα, ήρεμα).* Η ετυμολογία τής λ υπαγορεύει ως ορθότερη τη γρ. *αγάλη* και *αγάλη].* αγαλλιάζω ρ. αμετβ (αγαλλίασ-α, -μένοςΙ (λογοτ.) αισθάνομαι έντονη χαρά, φωτίζομαι από χαρά: *αγαλλίασε η ψυχή του μόλις την είδε* συν (λόγ.) ευφραίνομαι, τέρπομαι

[Hi ΥΜ μεσν. < μτγν *ἀγαλλιώ* < αρχ. *ἀγάλλομαι* (βλ λ)].

αγαλλίαση (η) [μτγν.] {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1. (λογοτ) το αίσθημα μεγάλης και έντονης χαράς (συνήθ για κάτι σπουδαίο, σημαντικό) συν τέρψη, ευφορία 2. αίσθηση ανακούφισης και ηρεμίας *αισθάνθηκε μεγάλη ~ που πέτυχε η κόρη της στις γενικές εξετάσεις* Επίσης αγαλλιασμός (ο) [μεσν.}, αψάλλιασμα κ αγαλλιασμα (το).

αγάλλομαι ρ. αμετβ. αποθ. (αρχαιοπρ.-λογοτ.) αισθάνομαι μεγάλη χαρά' εύχρ κυρ. λόγω τής αναφοράς του στα παραδοσιακά κάλαντα των Χριστουγέννων «οι *ουρανοί αγάλλονται, χαίρει η φύσις όλη*» (για κάθε μεγάλη, έντονη, καθολική χαρά) σχολιο λ *αποθετικός*. [ΕΤΥΜ αρχ. < **ἀγάλ-ρμαι* < **ἀγαλός*, αβεβ. ετύμου. πιθ. < *ἀγα-* «πολύ» (πβ *ἄγαν)* + *-λός* ή < *ag1- F0s, από όπου και *αγλαός Γ ἄγλα-Ρός),* πβ. *ἀγαλ-μα* (βλ.λ.). Το ρ *αγάλλομαι* είχε αρχικώς τη σημ. «αντλώ δόξα, φήμη, τιμή» και έτσι χρησιμοποιείται στον Όμηρο και στα κλασικά κείμενα (λ.χ. Ηροδ. 1, 143: *τω ούνόματι ἠγάλ/.οντο).* Η σημερινή σημ. οωείλεται στην επίδρ. τού μτγν. *ἀγαλλιώ,* όπως χρησιμοποιήθη- κε στην Α Γ. *(Αποκ.* 19, 7: *χαίρωμεν καί ἀγαλλιώμεν καί δώσωμεν τήν δόξαν αὐτώ)].*

άγαλμα (το) [αγάλμ-ατος [-ατα, -άτων} 1. τρισδιάστατο έργο γλυπτικής, ποικίλης θεματολογίας και τεχνοτροπίας, σκαλισμένο σε μάρμαρο, μέταλλο ή άλλο υλικό συν γλυπτό (πβ. λ. *ξόανο. ανδριάντας, προτομή)* 2. ως χαρακτηρισμός για κάποιον που είναι ακίνητος και βουβός, *στεκόταν σαν ~· ούτε* μιλούσε *ούτε κουνιόταν* ΦΡ *αφήνω (κάποιου) άγαλμα Ι μένω άγαλμα* για κάποιον που μένει εντελώς ακίνητος και αμίλητος εξαιτίας μεγάλης έκπληξης ή ξαφνιάσματος που δεν του επιτρέπει καμία αντίδραση: *ο αντίπαλος παίκτης τού έκανε μια προσποίηση και τον άφησε άγαλμα* {[*όταν έμαθε το απροσδόκητο νέο. έμεινε άγαλμα* ΣΥΝ μένω στήλη άλατος 3. ως χαρακτηρισμός για άνθρωπο με ωραίο, συμμετρικό και αρμονικό σώμα. *είχε μια κορμοστασιά, σωστό ~!* — (υποκ) αγαλματάκι κ. (λόγ.) αγαλματίδιο (το). '*"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανδριάντας, ομοίωμα.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ἀγάλλομαι* «χαίρω, ευχαριστιέμαι» (βλ.λ.)].

άγαλμα - ανδριάντας - εικόνα. Αρχικά η λέξη άγαλμα αναφερό- ταν σε κάθε πολύτιμο αντικείμενο που η κατοχή του γεννά χαρά, αγαλλίαση (Κατά τον λεξικογράφο Ησύχιο, *ἀγαλμα* είναι «*παν. ἐφ' ὠ τις ἀγάλλεται»)* Στον Όμηρο είναι φανερή αυτή η σημ.. όταν ο Τηλέμαχος απαντά στον Μενέλαο, που προσπαθεί να τον δελεάσει με δώρα (άλογα και άμαξα), ότι «*ἵππους δ' εις Ιθάκην ούκ άξομαι, αλλά σοι αὐτώ ενθάδε λείψω ἄγαλμα*» (δεν θα πάρω μαζί μου στην Ιθάκη τα άλογα που μου δίνεις· θα σου τ' αφήσω εδώ. να είναι πηγή χαράς για σένα / να τα χαίρεσαι ο ίδιος, *Οδ* δ 602- 3). Τον 6ο αι. π.Χ η σημ τής λέξης εξειδικεύεται ως «προσφορά, δώρο για αγαλλίαση τού Θεού», δηλ. «αφιέρωμα», για να περάσει σιγά-σιγά στο «ομοίωμα θεού» και, κατόπιν, ανθρώπων, καθώς και στο πλαστικό έργο τέχνης γενικότερα (από τον 5ο αι. π.Χ.).Όσο το άγαλμα παραμένει αφιέρωμα στον Θεό ή ομοίωμά του (λεγόταν επίσης *ξόανον* και *βρέτας),* η λέξη εικών χρησιμοποιήθηκε για την πιστή (ρεαλιστική) απεικόνιση τού ανθρώπου, ενώ η λέξη ανδριάς για κάθε γλυπτή παράσταση με μορφή ανθρώπου (αρχικά ανδρός). Στους μετέπειτα χρόνους το *ἀγαλμα* παίρνει τη σημ. τού γλυπτού στη γενική του έννοια, η εικών εξειδικεύεται να δηλώνει την απεικόνιση των θείων μορφών (τριαδικής θεότητας, αγίων, οσίων κ λπ) για λατρευτική χρήση στην Εκκλησία, ενώ ο *ανδριάς* (ανδριάντας) περνά στην εξειδικευμένη πλαστική απεικόνιση ολόσωμης μορφής ανθρώπου, ανδρός ή γυναικός Τέλος, η λ. προτομή χρησιμοποιείται για το γλυπτό που αναπαριστά την κεφαλή και το στήθος ανθρώπου (λέγεται και μπουστο)

αγαλματένιος, -ια, -ιο 1. αυτός που έχει τη μορφή αγάλματος. - είδωλο 2. (μτφ.) αυτός που μοιάζει με άγαλμα ως προς την ωραιότητα ή τη στάση, που χαρακτηρίζεται από πλαστικότητα και αρμονία ~ *σώμα / κορμοστασιά.* Επίσης αγαλμάπνος, -η, -ο [1865J. αγαλματοποιός (ο/η) [αρχ.] κατασκευαστής αγαλμάτων συν. γλύπτης. — αγαλματοποιία (η) [μτγν.[αγαλούχητος, -η, -ο (λόγ.) 1. (κυριολ.) αυτός που δεν έχει γαλουχη- θεί, θηλαστεί ΣΥΝ αθήλαστος αντ γαλουχημένος 2. (μτφ.) ο αμύητος σε κάτι (αξίες, αρχές, πνευματικά αγαθά κ.λπ) αντ γαλουχημένος Αγαμέμνων (ο) {Αγαμέμνον-ος. -α} 1. βασιλιάς των Μυκηνών, αρχιστράτηγος τής πανελλήνιας εκστρατείας εναντίον τής Τροίας· γνωστός για τη θυσία τής κόρης του Ιφιγένειας στην Αυλίδα και τον τραγικό του φόνο από τη γυναίκα του Κλυταιμνήστρα και τον εραστή της Αίγισθο 2. ανδρικό όνομα Επίσης Αγαμέμνονας [ΕΤΥΜ αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «αυτός που επιμένει πολύ», πιθ < **Ἄγα-μέν-μων* < επίρρ. *αγα(υ)* + *μένω* «επιμένω» Η ερμηνεία τού Πλάτωνος «*ἀγαστός κατά τήν επιμονήν*» βρίσκεται πολύ κοντά στην προταθείσα ετυμολογία. Πβ. κ. αρχ. όν *Μέμνων* < **Μέν-μων. Μενέλαος*]

αγαμέτης (ο) {αγαμετών} ΒΙΟΛ γενετήσιο κύτταρο που παράγει απογόνους με πολλαπλή κατάτμηση, χωρίς δηλ. γονιμοποίηση ΣΥΝ. αγαμετοκύτταρο.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. agamete} αγαμετοκύτταρο (το) (αγαμετοκυττάρ-ου | -ων} ΒΙΟΛ Ο αγαμέτης αγάμητος, -η, -ο (!) 1. αυτός που δεν έχει ακόμη σεξουαλικές εμπειρίες ή που για ένα χρονικό διάστημα στερείται σεξουαλικής ζωής 2. (αργκό) αυτός που έχει δύστροπο και παράξενο χαρακτήρα (ο οποίος αποδίδεται σε έλλειψη ικανοποιητικής σεξουαλικής ζωής) ΣΥΝ στερημένος.

[ΠΓΥΜ μτγν, αρχική σημ. «άγαμος». < *ἀ-* στερητ + *γαμώ* «συνάπτω *νά* 11 ο "1

αγαμια (η) [αρχ.] {αγαμιών} 1. η κατάσταση τού αγάμου, η ζωή χωρίς γάμο: ~ *τού κ/<.ήρου || η ~. η ακτημοσύνη και η υπακοή αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά τού μοναχισμού* 2. (αργκό) η στέρηση σεξουαλικής ζωής.

άγαμος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει παντρευτεί, που απέχει τού εγγάμου βίου, ο ανύπαντρος· *παρέμεινε ~ ώς το τέλος τής ζωής του* συν ανύπαντρος, ανύμφευτος, ελεύθερος αντ έγγαμος

άγαμος - ανύπαντρος. Κανονικά το ανύπαντρος κυριολεκτείται για γυναίκα που δεν έχει υπ-ανδρευθεί (παντρευτεί), που δεν είναι (με τη λόγια φρασεολογία) ύπανδρος. Ομοίως αρχικά -και κυριολεκτικά· το *νυμφεύομαι* (< *νύμφη)* και *νυμφευμένος* χρησιμοποιείται για άνδρες (που παίρνουν γυναίκα, σύζυγο), που δεν μένουν *άγαμοι* (και αυτή η λ. αρχικά κυριολεκτείται επί ανδρών). Η αντίθεση μάλιστα άγαμος (για άνδρα) - ανύπαντρη (για γυναίκα) φαίνεται να ισχύει εν μέρει και σήμερα, ιδ. στον γραπτό ή επίσημο λόγο Με την πάροδο, όμως, τού χρόνου από το θηλ *ανύπανδρος (η)* σχηματίστηκε, υποχωρητικά, αρσενικό *ανύπανδρος (ο)* (πβ αρχ. *η ταμία* > *ο ταμίας, η πόρνη* > *ο πόρνος* κ.λπ), το δε ρήμα παντρεύομαι καθιερώθηκε και για τους δύο, όπως και το σύζυγος (ο/η) ίσχυε και για τους δύο. Ας σημειωθεί ότι στην Αρχαία Ελληνική η λ που χρησιμοποιούσαν για την άγαμη παρθένο ήταν το *άνανδρος,* το οποίο είχε συγχρόνως και τη σημ. «μη ανδρείος, δειλός»! Εφόσον μια κοπέλα δεν παντρεύεται, χαρακτηρίζεται ως ελεύθερη/λεύτερη ή μεγαλοκοπέλα, μειωτικά δε και ως γεροντοκόρη. Λέγεται δε ότι *ξέμεινε* ή (μειωτ.) ότι *έμεινε στο ράφι* (δεν τη ζήτησαν σε γάμο. έμεινε σαν τα αζήτητα εμπορεύματα στα ράφια τού καταστήματος). Αντιστοίχως. ο άγαμος άντρας χαρακτηρίζεται ως ελεύθερος/λεύτερος (από όπου και το θηλ. *ελεύθερη / λεύτερη*), δηλ. ως μη δεσμευμένος με τα δεσμά τού γάμου. Απο- καλείται επίσης γεροντοπαλλήκαρο (αντίστοιχο τού *γεροντοκόρη)* και με τις ξένης προελεύσεως (τουρκικές) λέξεις εργένης και μπεκιάρης

άγαν επίρρ (αρχαιοπρ) υπερβολικά μόνο στη ΦΡ *μηδέν άγαν* (*μηδέν άγαν.* από επιγραφή στο δελφικό μαντείο· η φρ αποδίδεται στον Χί- λωνα τον Λακεδαιμόνιο) τα πάντα με μέτρο, τίποτε υπερβολικό (χρησιμοποιείται ως προτροπή για την αποφυγή υπερβολών): «*Μηδέν άγαν. Αύγουστε!*» (Κ Καβάφης) συν. μέτρον άριστον ανγ υπέρ το δέον, υπερβολικά.

[ΕΤΥΜ αρχ., από την αιτ. τής λ. *ἄγα / ἄγη* «έντονη επιθυμία, θαυμασμός», αβεβ. ετύμου. ίσως < I.E. *mg-, συνεσταλμ βαθμ. θέματος που απαντά στη λ. *μέγ-ας* Η λ είναι κυρ αιολική και δωρική (στην αττική διάλεκτο χρησιμοποιήθηκε το λίαν) και η επιβίωσή της οφείλεται προφανώς στο ρητό «*μηδέν άγαν*» τού Χίλωνος τού Λακεδαιμονίου], αγανάκτηση [αρχ.] κ (καθημ.) αγανάχτηση (η) [μεσν] (-ης κ. -ήσεως Ι χωρ. πληθ, J 1. η ισχυρή δυσφορία για κάτι που θεωρείται άδικο, προσβλητικό ή ανήθικο η δικαιολογημένη οργή: ο *πρόεδρος εξέφρασε την ~ του για τις δη/δώσεις τού αντίπαλου πολιτικού* [| *η - τού πλήθους || ιερή / προσποιητή / γενική / διάχυτη / συγκρατημένη / βαθιά / εύλογη / πάνδημη / ζωηρή / λα'ικά ~ || κύμα / θύελλα αγανάκτησης* συν δυσφορία, οργή, δυσανασχέτηση 2. (λαϊκ.) οτιδήποτε προκαλεί δυσφορία, *είχε πολ/.ή κίνηση ο δρόμος, σκέτη* ~. αγανακτώ κ (καθημ) αγαναχτώ [μεσν.(ρ. αμετβ. κ. μετβ {αγανακτείς. | αγανάκτ-ησα. -ισμένος} ♦ (αμετβ.) 1. καταλαμβάνομαι από αγανάκτηση: *όποτε ακούω για διασπάθιση τού δημόσιου χρήματος,* ~ || *πώς να μην αγανακτήσεις, όταν διαβάζεις ότι μια χούφτα άνθρωποι είναι π/.ουσιότεροι από δεκάδες αναπτυσσόμενες χώρες μαζί'* || *οι πολίτες έχουν αγανακτήσει* λόγω τω^ αλλεπάλληλων *απεργιών σε δημόσιες υπηρεσίες* || *έφτασε στο γραφείο αγανακτισμένη από την κυ- κλοφοριακή συμφόρηση* j| *έχω αγανακτήσει με την τεμπελιά του!* συν δυσφορώ, δυσανασχετώ, εξοργίζομαι, με πνίγει το δίκιο 2. (συνεκδ.-κυρ. στον αόρ.) ταλαιπωρούμαι μέχρις αγανακτήσεως: *αγανάκτησα μέχρι να βρω ταξί το μεσημέρι* συν (στον αόρ.) δεινοπάθησα

♦ 3. (μετβ.) (σπανιότ.) εκνευρίζω (κάποιον), προκαλώ ταραχή και αγανάκτηση: *με αγανάκτησε πρωινιάτικα πάλι ο γείτονας!* || *μη με αγανακτείς** ΣΥΝ θυμώνω, οργίζω, εξαγριώνω, (λαϊκ.) φουρκίζω ΙΙΡΥΜ < αρχ *αγανακτώ (-έω).* αβεβ ετύμου, πιθ. < **ἀγαν-άκτης* < **ἀγαν-έκ-της* < επίρρ *ἀγαν* «υπερβολικά» + *ἔχω* (πβ *πλεονεκτώ* < *π/.εον-έκτης* < *π/Jον* + *ἔχω)* με πιθ αρχική σημ. «έχω πάρα πολλά στο κεφάλι μου, δυσανασχετώ, αδημονο)»]. άγανο (το) {αγάν-ου | -ων} η βελονοειδής απόφυση σταχυού, βρόμης κλπ. συν αθέρας, «μουστάκι». *"■ σχολιο λ. *γλώσσα.*

[ΕΤΥΜ < μτγν *ἀκ-ανος (ό)* (με ηχηροποίηση τού ενδοφωνηεντικού *-γ-)* < I E. xak- «οξύς, αιχμηρός», πβ σανσκρ. ac-rih «γωνιά», λατ. acidus «οξύς», γαλλ. acide (> αγγλ acid), aigu «οξύς, αιχμηρός», γερμ. Ecke «γωνία» κ.ά. Ομόρρ. *ἀκ-ρος. ἀκ-μή. ἀκ-όντιο(ν). ἀκ-τή* κ ά.]. αγανός, -ή. -ό 1. (σπάν -λογοτ. για υφάσματα και πλεκτά) αραιοϋ- φασμένος, αυτός που έχει αραιή πλέξη ~ *πλέξη* ΑΝΤ κρουστός, πυκνός 2. αυτός που είναι μαλακός και απαλός στην αφή, ο αραχνοΰφαντος ~ *ύφασμα, σαν χνούδι* 3. αυτός που δεν είναι σφιχτός, αλλά πέφτει ελεύθερα και χαλαρά: ~ *κόμπος.* — αγανό επίρρ. [Γ.ΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ήπιος, μαλακός», αβεβ ετύμου, ίσως συνδ. με το αρχ *γάνος (τό)* «λαμπρότητα, λάμψη»] αγαντάρω ρ μετβ {αγαντάρισα} (λαϊκ) νλυτ 1. κρατώ, πιάνω, βαστώ (κάτι) 2. υπομένω, κάνω κουράγιο · (συνήθ. η προστ *ογάντα!* ως προσταγή ή παρότρυνση) 3. κράτα!, βάστα'. πιάσε': ~ *το σκοινί* 4. (μτφ.) κάνε υπομονή, κουράγιο: - *μέχρι να περάσουμε τα δύσκολα!* 5. (ως επιρρ.) με όλη τη δύναμη: ~ *τα κουπιά!* 6. (ως ουσ.) *ογάντα* (η) *πάααalπΓ* ri κτϊκ-nr πηησδέσεον: · *δέπαιιε* τη *βάηκα arte* ~

[ΕΤΥΜ < ιταλ. agguantare «αρπάζω, κρατώ» < ad + guanto «γάντι, χερούλι» < γαλλ gant. Βλ. κ. *γάντι]* αγάνωτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει επάλειψη κασσιτέρου ~ *τηγάνι* ΣΥΝ ξεγάνωτος αν ι γανωμένος (ΕΤΥΜ μτγν < ά- στερητ + *γανώ* «γυαλίζω» (βλλ.)| αγάπανθος (ο) {-ου κ -άνθου | -ων κ -άνθων, -ους κ -άνθους} πολυετές φυτό χωρίς βλαστό, με πολλά μακριά φύλλα και ανθοφόρο στέλεχος, στην άκρη τού οποίου βρίσκονται πολυάριθμα, άοσμα άνθη με αποχρώσεις από βαθύ μπλε ώς λευκό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ < νεολατ. agapanthusj.
Αγάπη (η) 1. όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.
[ΕΤΥΜ Κύρ όν τής Μτγν και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρ^χ ουσ *αγάπη* (βλ λ)]. αγάπη (η) {χο)ρ γεν πληθ.} 1. συναίσθημα που χαρακτηρίζεται από φιλική διάθεση και αγαθές προθέσεις, ανιδιοτελές και έντονο ενδιαφέρον: *βαθιά / αμέριστη / άσβεστη / αιώνια / απέραντη / άδολη / αστείρευτη / ανθρώπινη / ανυστερόβουλ/.η / ανυπόκριτη / αθώα / ιδιαίτερη / θερμή / προστατευτική / σταθερή / τρυφερή / υπέρμετρη / αγνή / γνήσια / πραγματική / ξεχωριστή ~ \\ δείγμα / ένδειξη / χειρονομία / εκδήλωση! προσφορά / πράξη / μήνυμα / λόγος / έργο / λόγια / δεσμός! απόδειξη / κήρυγμα αγάπης·* φρ (α) *στις α/σπες (μας/σας / τους)* σε περίοδο αγαθών, στενών σχέσεων (μεταξύ μας / σας / τους): *Δεν τους βλέπεις. Τα χουν βρει μεταξύ τους κι είναι ~ τους* (β) *για την αγάπη (κάποιου)* για το χατίρι (κάποιου) ~ *τού παιδιού μου θα κάνω ό.τι μου πεις* (γ) *πουλάω αγάπη* υποκρίνομαι ότι αγαπώ (κάποιον), ότι αισθάνομαι έρωτα <5υο *χρόνια τού πουλούσε αγάπη και μετά τον παράτησε* 2. στοργική αφοσίωση και συναισθηματικός δεσμός μεταξύ προσώπων: *κάθε μητέρα αισθάνεται ~ για το παιδί της || αμοιβαία / οικογενειακή / μητρική / πατρική / συζυγική / συντροφική ~* ΣΥΝ στοργή, τρυφερότητα 3. (συνεκδ) κάθε εκδήλωση τέτοιων συναισθημάτων ανεξάρτητα από τα κίνητρά της: *η ~ που του έδειχνε δεν ήταν αγνή || επικίνδυνη ι εγωιστική / ιδιοχελής / υστερόβουλη / σκόπιμη ~ || μια τρυφερή ιστορία αγάπης που θα σας συγκινήσει* (αισθηματική ταινία) 4. (ειδικότ) ο έρωτας μεταξύ δύο προσώπων ή η ερωτική τους σχέση *η ~ τους ξεκίνησε από την πρώτη τους γνωριμία || δεν ξέχασε ποτέ την πρώτη της ~* 5. (στον χριστιανισμό) το ιδανικό κίνητρο κάθε ανθρώπινης ενέργειας 6. (συνεκδ) η φιλανθρωπία, ο αλτρουισμός, κυρ. όπως εκδηλώνονται με συγκεκριμένες πράξεις *· η - προς τον πλησίον εκφράζεται και με την ε/.εημοσύνη* 7. η ύψιστη ιδιότητα τού Θεού *· ο Θεός ~ εστί* (ο *Θεός αγάπη έστί*. Κ Δ. Ιωάνν. 4. 8) 8. (συνεκδ) το αγαπώμενο πρόσωπο· *η ~ μου έρχεται αύριο* 9. (οικ) ως προσφώνηση σε φιλενάδα ή αγαπημένα πρόσωπα: *τι κάνεις;* 10. (συνήθ στον πληθ) εκδήλωση τρυφερότητας με χάδια και περιπτύξεις *· όλο φιλιά κι αγάπες είναι μεταξύ τους* 11. η ισχυρή προτίμηση, το έντονο ενδιαφέρον και ο ενθουσιασμός για κάτι: *έχει ~ για τα βι- βλία* ΣΥΝ πάθος 12. (συνεκδ) το αντικείμενο ισχυρής προτίμησης και έντονου ενδιαφέροντος *ο χορός ήταν η μεγάλη της ~* συν αδυναμία
• 13. *Αγάπη* (η) ο εσπερινός τής Κυριακής τού Πάσχα, η δεύτερη Ανάσταση *·* φρ *το φιλί τής αγάπης* ο ασπασμός μεταξύ των χριστιανών μετά την ακολουθία τής Αναστάσεως 14. αράπες (οι) κοινά δείπνα μεταξύ των πρώτων χριστιανών.
ΙΕΤΥΜ μτγν < αρχ *αγαπώ* (βλ.λ.), υποχωρητικός σχηματισμός. Κατά τους πρώτους αιώνες μ Χ. έχει και τη σημ. τού κοινού δείπνου (πληθ *αί άγάπαι).* που μοιράζονταν οι χριστιανοί ιδ. με φτωχούς και αστέγους. Η λ *αγάπη*, πάντως, εμφανίζεται λίγο πριν από τους χριστιανικούς χρόνους με σημασίες που δεν υπάρχουν στους Εβδομήκοντα (όπου επέδρασε και η εβρ λ. ahavah «αγάπη») ή στην Κ.Δ.].

αγάπη - στοργή - έρωτας. Η κλίμακα τής συναισθηματικής προσέγγισης στη γλωσσική της έκφραση καλύπτει ένα ευρύτερο φάσμα σε όλες τις γλώσσες. Στην Ελληνική βασικό είναι το σημα- σιολογικό τρίπτυχο *αγάπη - στοργή - έρωτας.* Η αγάπη είναι ο γενικός και ουδέτερος τρόπος δηλώσεως μιας συναισθηματικής σχέσης με πρόσωπα και πράγματα ο έρωτας εξειδικεύει τη σχέση περισσότερο στο σμίξιμο των δύο φύλων η στοργή είναι αγάπη χωρίς έρωτα, σχέση συναισθηματικής σύνδεσης με έντονο το στοιχείο τής συμπαράστασης, ενίοτε και τής προστασίας *(στοργή γονέων).* Η «πορεία» προς την *αγάπη / στοργή / έρωτα* ξεκινάει από μια γενική έλξη, που εξελίσσεται σε έλλογο ενδιαφέρον, για να μετεξελιχθεί σε συμπάθεια (με τονισμένο το συναισθηματικό στοιχείο) ή σε φιλία (με υποταγμένο τον συναισθηματικό στον λογικό παράγοντα). Η κλιμάκωση διχάζεται, εν συνεχεία, από τη μια προς την *αγάπη*. τη *στοργή* και την αφοσίωση, και από την άλλη προς τον πόθο, τον έρωτα και το πάθος Βεβαίως, στον χώρο τού συναισθήματος, όπου αναφέρεται το σημασιολ. πεδίο τής *αγάπης,* ούτε η πορεία είναι προκαθορισμένη ούτε η κλιμάκωση σταθερή Μεταλλάσσονται, κυμαίνονται, συμπίπτουν και, γενικά, έχουν τόσο σύνθετο χαρακτήρα, ώστε η γλωσσική δήλωσή τους και ο με- ταγλωσσικός σχολιασμός τους να έχουν σχετική ισχύ

αγαπημένος, -η, -ο [μεσν.] 1. αυτός που τον αγαπούν ο ~ *μου γνιος* 2. αυτός που προτιμούμε *το ~ μου φαγητό ι βιβλίο* || ο — *μου συγγραφέας I τραγουδιστής* 3. (ως ουσ.. συχνά κ, ως προσφώνηση) ο εραστής / η ερωμένη *αγαπημένε μου!*]| *ήρθε με την αγαπημένη του* αγαπημός (ο) (λαϊκ) η αποκατάσταση φιλικών σχέσεων, η συμφιλίωση *μετά από κάθε τσακωμό, έρχεται και ο* - [ΕΤΥΜ < *αγαπώ.* πβ. κ. *σταματώ σταματημός, τελειώνω - τελειωμάςϊ*
αγαπησιαρης, -α, -ικο {αγαπησιάρηδες} 1. αυτός που ερωτεύεται εύκολα, που δένεται συναισθηματικά συν αισθηματίας 2. αυτός που προκαλεί εύκολα την αγάπη, τη συμπάθεια των άλλων. ~ *παιδί!* [ΕΤΥΜ < *αγαπώ* (από το θ. τού αορ. *αγάπησ-α)* + παραγ. επίθημα *-ιάρησφλλ.)\'*
αγαπητερός, -ή. -ό [μεσν.] (εκφραστ.-λαϊκ.) ο αγαπητός, αυτός που προκαλεί αγάπη: ~ ττα1^ί αγαπητικός, -ή (-ιά. σημ. 2), -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με την αγάπη: ~ *σχέση 2. αγαπητικός* (ο) [μτγν], *αγαπητίκιά* (η) (λαϊκ.) ο εραστής / η ερωμένη: *έφερε του ~ στο σπίτι || «Ο ~ τής βοσκοπούλας»* (θεατρ έργο τού Δ. Κορομηλά) συν (λαϊκ -μειωτ) λεγάμενος, γκόμενος 3. *αγαπητικός* (ο) (μειωτ) ο προστάτης ιεροδούλων ΣΥΝ. προαγωγός, (λαϊκ.) νταβατζής.
Αγαπητός (ο) 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα
[ΕΤΥΜ μτγν κύρ. όν.. που προέρχεται από το αρχ. επίθ *άγαπητός]* αγαπητός, -ή, -ό [αρχ.] 1. αγαπημένος *·* πβ «ο υιός μου ο αγαπητός» *(ουτός εστιν 6 υιός μου ό άγαπητός,* Κ.Δ Ματθ. 3, 17) 2. αυτός που προκαλεί εύκολα τη συμπάθεια και την εκτίμηση των άλλων ΣΥΝ αξιαγάπητος 3. αυτός που είναι ιδιαιτέρως προσφιλής, αρεστός: *ο πιο*
- *συγγραφέας τής νεολαίας* ΣΥΝ αγαπημένος, προτιμώμενος 4. (επίσ.) προσφώνηση για να εκφράσει κανείς οικειότητα ή ευγενική αντίρρηση ή αντίθεση στον συνομιλητή του: *μα τι λέτε, αγαπητέ μου, γίνονται αυτά τα πράγματα.* [[*Ω1 τον αγαπητό*[1] j| (και σε επιστολή) *Αγαπητέ κύριε Αντωνιάδη,..* αγαπίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ [μεσν] {αγάπισα} ♦ 1.(μετβ.) κάνω ή βάζω κάποιους να συμφιλιωθούν: *κατάφερα και τους αγάπισα* ♦ 2. (αμετβ.) έρχομαι σε συμφιλίωση *·* «τ' *αδέλφια κι αν τσακώνονται, γρήγορα αγαπίζουν»* (παροιμ). — αγάπιαμο (το)
Αγάπιος (ο) {-ου κ -ίου} 1. όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ μτγν κύρ. όν., που προέρχεται από το αρχ. *αγάπη).* αγαποβότανο (το) (λαϊκ.) αγριοβότανο που θεωρείται ικανό να προ- καλέ.σει ή να αναζωπυρώσει τον έρωτα. Επίσης αγαπόχορτο κ αγο-ποχόρτορο.
αγαπώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ αμετβ. {αγαπάς.. | αγάπ-ησα. -ιέμαι (μτχ. αγαπώμενος), -ήθηκα, -ημένος) ♦ (μετβ) 1. αισθάνομαι για (κάποιον/κάτι) ανιδιοτελές ενδιαφέρον, νιώθω για (κάποιον/κάτι) αγάπη: *την αγαπά βαθιά ι* ολόψυχα *ί με την καρδιά* του / σαν τα *μάτια* του* φρ (α) (παροιμ) *αγάπα τον φίλο σου με τα ελαττώματα του* (ως συμβουλή) αποδεξου τον φίλο σου παρά τις όποιες αδυναμίες του, εκείνο που προέχει είναι η φιλία (β) (παροιμ) *αγαπάει ο Θεός τον κλέφτη, αγαπάει και τον νοικοκύρη* όσες φορές και αν καταφέρει ο απατεώνας να αποφύγει την τιμωρία, στο τέλος θα τιμωρηθεί και ο αδικημένος θα βρει το δίκιο του (γ) *αγαπάτε αλλήλους* να αγαπάτε ο ένας τον άλλον από την εντολή τού Χριστού προς τους μαθητές του και τους ανθρώπους (Κ.Δ Ιωάνν. 13, 34: *εντολήν καινήν δίδωμι ύμϊν ΐνα άγαπάτε άλλήλους, καθώς ήγάπησα υμάς ίνα και ύμεϊς αγαπάτε άλλήλους)* (βλ κ. λ *αλλήλων)* (δ) *άλλα λόγια ν' αγαπιόμαστε* (δηλ. να αλλάξουμε θέμα σε περίπτωση διαφωνίας, ώστε να μην τσακωνόμαστε) για περιπτώσεις ασυνεννοησίας, όταν άλλα λέει ο ένας και άλλα ο άλλος ή όταν κάποιος αποφεύγει να μιλήσει για το θέμα που συζητείται *· άρχισε ξαφνικά τις γενικο'Αογίες και τις ανακεφαλαιώσεις.* 2. (γενικότ) αισθάνομαι συμπάθεια, συμπόνια, στοργή, τρυφερότητα (για κάποιον/κάτι): *αγαπά τη φύση κι όλα τα πλάσματά της* (| *αγαπά τους ζωντανούς και κεφάτους ανθρώπους* συν συμπαθώ 3. αισθάνομαι έρωτα για (ένα πρόσωπο) *τον αγάπησε μόλις τον είδε || ~ τυφλά / παθιασμένα / κρυφά / τρελά / περιπαθώς / σαν παιδί / παθολογικά* 4. έχω έντονο ενδιαφέρον για (κάτι), μου αρέσει να ασχολούμαι με (κάτι). - *τη μουσική και τη ζωγραφική* 5. (λαϊκ.) επιθυμώ έντονα, έχω τη θέληση για (κάτι): *πες μου, τι αγαπάς να σε κεράσω.* φρ όπως *αγαπάτε!* όπως επιθυμείτε (ενν. θα γίνει· ως απάντηση στην έκφραση μιας επιθυμίας κάποιου) ΣΥΝ επιθυμώ, θέλω, ποθώ, (λαϊκ) γουστάρω 6. αισθάνομαι ευχαρίστηση, ικανοποίηση με (κάτι): *αγαπά να κάνει ερωτήσεις και συχνά* ΐ'α *ενοχλεί τους άλλους* ΣΥΝ μου αρέσει, με ευχαριστεί ♦ 7. (αμετβ) είμαι ικανός να αισθανθώ αγάπη, βιώνω αισθήματα αγάπης: *μερικοί άνθρωποι είναι πλασμένοι ν'αγαπούν* (μεσοπαθ *αγαπιέμαι)* 8. δέχομαι και ανταποδίδω αγάπη (ερωτική ή μη): τ' *αδέλφια αγαπιούνται μεταξύ τους* 9. γίνομαι εύκολα αποδεκτός και αγαπητός από τους άλλους: *είναι τύπος ζεστός και εγκάρδιος, που αγαπιέται εύκολα* 10. (η μτχ. *αγαπημένος, -η,* -ο) βλ.λ σχολιο λ. *-εσα*
[ΕΤΥΜ < αρχ *αγαπώ (-άω),* αγν. ετύμου Αρχικά η λ δήλωνε την ανιδιοτελή συμπάθεια, που πηγάζει από σεβασμό και εκτίμηση, ενώ αργότερα δήλωσε και την αισθησιακή και ερωτική έλξη, τη στοργή προς οικεία πρόσωπα, καθώς και τη φιλία, αντικαθιστώντας βαθμιαία τα αρχ ρ. *έρώ, έραμαι, στέργω. φιλώ.* II σημ 6 αποδίδει ανάλογες χρήσεις τού γαλλ. aimer + απρφ]
Αγαρηνός (ο), Αγαρηνή (η) 1. (κατά τους Βυζαντινούς) ο Ισμαηλί- της Αραβας και κατ' επέκτ κάθε μουσουλμάνος ΣΥΝ. Σαρακηνός* (μειωτ.) 2. (ειδικότ ως χαρακτηρισμός) ο Τούρκος 3. (μτφ.) ο σκληρός. βάρβαρος και βίαιος άνθρωπος. — σγαρηνός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ μεσν ονομασία, που αποδόθηκε στους Τούρκους εξαιτίας των ομοθρήσκων τους Αράβων. II λ *Αγαρηνός* προέρχεται από το μτγν. κύρ. όν. *Άγαρ* (< εβρ. Haghar «εγκαταλελειμμένη»), η οποία ήταν, σύμφωνα με την Π.Δ., μητέρα τού Ισμαήλ, γενάρχη των Αράβων *(Γέ- νεσις,* κεφ. 17 και 21)]. άγαρμπος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει συμμετρία και κομψότητα ~ *κτήριο / περπάτημα / κίνηση* συν άκομψος, ακαλαίσθητος, άχαρος 2. αυτός που δεν εφαρμόζει σωστά: *πολύ ~ αυτό* το *ρούχο πάνω της* συν ασουλούπωτος 3. (μτφ.) αυτός που δεν έχει λεπτότητα και διακριτι

κότητα: - *τρόποι / συμπεριφορά / ενέργεια* — άγαρμπα επίρρ , αγαρμποσύνη (η).
[ετυμ. < *α-* στερητ. + *γάρμπος* < ιταλ garbo «χάρη, κομψότητα» < φρανκον garawen «στολίζω»! αγάς (ο) (αγάδες) 1. πολιτικός και στρατιωτικός αξιωματούχος τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας συν τοπάρχης, αυθέντης ΦΡ (α) ίει- ρων j *θα σε βάλουμε αγά στο κεφάλι μας;* θα ελέγχεις τη ζωή μας; (β) (παροιμ) *σφάξε με αγά μου ν' αγιάσω* βλ. λ *αγιάζω* 2. (συνεκδ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται δεσποτικά. με τάσεις ελέγχου και επιβολής συν δεσποτικός. καταπιεστής. σατράπης, τύραννος 3. (μτφ) πρόσωπο που ζει με οικονομική άνεση, χωρίς φροντίδες και έγνοιες, *ζει / κάθεται / περνάει σαν* ~ ΣΥΝ πασάς, (σκωπτ.) καλοπερασάκιας [ΗΓΥΜ μεσν. < τουρκ. aga «διοικητής»].

αγάς - μπέης - πασάς - σουλτάνος. Αξίζει να παρατηρηθεί ότι οι εμπειρίες τού ελληνικού λαού από τη σκλαβιά στους Τούρκους, ιδ σε αυτούς που ασκούσαν εξουσία, ταυτίστηκαν στη συνείδηση και εκβράστηκαν στη γλώσσα μας ως συνώνυμα τής χλιδής, τής ραστώνης, τής απραξίας και γενικά ως ειρωνικής και μειωτικής σημασίας εκφράσεις.

αγαστός, -ή. -ό (λόγ.) θαυμαστός, άξιος θαυμασμού: ~ *συνεργασία / σύμπνοια* (βλ.λ) / *ομοφωνία.*
[ηγυμ αρχ. < θ. *άγασ-* (πβ αόρ. *ήγασ-άμην)* τ τού *άγαμαι* < *άγαν* (βλ.λ.)Ι ,
αγγαρεία (η) {αγγαρεκόν} 1. η καταναγκαστική εργασία ή η υπηρεσία που δεν πληρώνεται: *στην Κατοχή οι Ιερμανοί μάζευαν* ~ (έπαιρναν τυχαία ανθρώπους από τον δρόμο, για να τους στείλουν να δουλέψουν κάπου) 2. κοινώνιολ πρόσθετη εργασία που παρείχαν κατά τον ευρωπαϊκό Μεσαίωνα οι δουλοπάροικοι στον οίκο τού γαιοκτήμονα (τού φεουδάρχη) επιπλέον εκείνης που προσέφεραν στις γαιοκτησίες του 3. φιρλτ (αρχικό) βαριά εργασία, επιπλέον τής κανονικής στρατιωτικής υπηρεσίας 4. (συνεκδ) τα πρόσωπα που εκτελούν την παραπάνω εργασία *η ~ θα καθαρίσει τις τουαλέτες* 5. (γενικότ.) κάθε εργασία ή πράξη που γίνεται παρά τη θέλησή μας. χωρίς ενδιαφέρον ή ευχαρίστηση *θεωρείς ~ να π/.όνεις ένα πιάτο;* 6. (ως επίρρ.) ως καταναγκαστική εργασία, χωρίς καμιά ευχαρίστηση ή ενδιαφέρον. *ό,τι κάνει το κάνει ~.*
[ΕΤΥΜ μτγν. < *αγγαρεύω* (βλ.λ.). ΙΙ σημ. «μετάδοση μηνύματος μέσω έφιππου αγγελιαφόρου» μετέπεσε στη σημ. τής υποχρεωτικής, καταναγκαστικής εργασίας, η οποία εκτελείται χωρίς αμοιβή· με τη μορφή αυτή η αγγαρεία θεσμοποιήθηκε στην Αίγυπτο, τη Ρώμη και στο Βυζάντιο]
αγγαρεύω ρ. μετβ {αγγάρ-εψα. -εύτηκα. -εμένος} επιβάλλω (σε κάποιον) αγγαρεία, επιφορτίζω (κάποιον) με ανεπιθύμητη εργασία, *πήγα να δω τι κάνει και με αγγάρεψε να φυλάξω το μωρό* ΣΥΝ. φορτώνω — αγγόρεμα (το)
[ΠΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άγγαρος* < περσ. αντίστοιχη λ που σήμαινε «έφιππος ταχυδρόμος» < ακκαδ. agru «μισθοφόρος» ΙΙ σημ. «επιβάλλω καταναγκαστική εργασία» οφείλεται στο δικαίωμα που είχαν οι *άγγα- ροι* να απαιτούν τέτοιου είδους εργασία, προκειμένου να διεκπεραι- ωθούν τα βασιλικά μηνύματα], αγγειακός, -ή. -ό ανλί αυτός που σχετίζεται με τα (αιμοφόρα) αγγεία: - *επεισόδιο*
αγγειίτιδα (η) {χωρ γεν. πληθ. f ΙΑΤΡ φλεγμονή των αγγειακών τοιχωμάτων.
(ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < αγγλ angiitis] αγγείο (το) (λαϊκ.) 1. το αγγείο (βλ.λ.) φρ (παροιμ.) το *αψύ το ξίδι το αγγείο του χαλάει* / στ' *αγγείο του βράζει* ο οξύθυμος άνθρωπος βλάπτει τον ίδιο του τον εαυτό 2. (σπαν.) το καθοίκι 3. (μτφ) κακός, ανέντιμος άνθρωπος καθοίκι. αγγείο (το) 1. δοχείο για τη φύλαξη ή τη μεταφορά (υγρών), κυρ για επαγγελματική ή οικιακή χρήση: *πήλινο / πορσελάνινο / πλατύ / στενό* ~ συν βάζο, κανάτι, στάμνα 2. κάθε αρχαίο δοχείο ως αρχαιολογικό εύρημα: *έκθεση αγγείων τού 5ου αι. π.Χ.* || *αττικό / κυκλαδικό / ερυθρόμορφο / μελανόμορφο* ~ 3. κάθε διακοσμητικό δοχείο ΣΥΝ βάζο ·4, λνατ κάθε αγωγός τού οργανισμού, όπως οι αρτηρίες ή οι φλέβες, που περιέχει και μεταφέρει αίμα ή άλλο σωματικό υγρό: *αιμοφόρο / λεμφικό* ~ || *στεφανιαία αγγεία* (βλ λ στεφανιαίοι:) 5. λεπτός (ουτικός αγωγός, σωλήνας για τη μεταφορά διαφόρων ουσιών μέσα στο φυτό: *τριχοειδή* ~ σχολιο λ. *-γγ, μεταγγίζω.*
[γ.γυμ < αρχ *άγγεῖον* Αρχικώς υποκ. τού αρχ. *άγγος* «δοχείο» (> **άγγεσ-ιον* «μικρό άγγος» > *άγγεῖον).* η λ *άγγεῖον* το αντικατέστησε τελικά στη χρήση. Η λ *άγγος* είναι αγν ετύμου] αγγειοβριθής, -ής, -ές [1891] {αγγειοβριθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] ιατρ (για όργανο, ιστό, όγκο) που έχει πλούσια αγγείωση. — αγγειοβρίθεια (η) 11891|
ΙΤΠΥΜ < *αγγείο-* + *-βριθής< βρίθω}.*
αγγειογραφία (η) [1846] {αγγειογραφιών] 1.(α) η τέχνη τού διακο- σμητή αγγείων (β) η ζωγραφική διακόσμηση αγγείων: *η αττική* ~ 2. αρχαιολ η μελέτη των παραστάσεων αρχαίων αγγείων · 3. ιατρ η ακτινολογική εξέταση των αιμοφόρων αγγείων ή των λεμφαγγείων μετά τη χορήγηση σκιαγραφικού διαλύματος. — αγγειογραφικός, -ή, -ό.
[hi ΥΜ Η ιατρ σημ. αποτελεί ελληνογενή ξέν. όρο, < γαλλ angio- graphie)
αγγεῖογράφος (ο/η) [1884] 1. πρόσωπο που διακοσμεί αγγεία με ζωγραφικές παραστάσεις · 2. (το αρσ.) ΙΑΤΡ ακτινολογική συσκευή για εκτέλεση αγγειογραφιών (βλ λ)
αγγειοδιαστολή (η) ΦΥΙΙΟΛ διαστολή των αιμοφόρων αγγείων ΑΝΙ αγγειοσυστολή - αγγειοδιασταλτικός, -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. vasodilatation] αγγειοκαρδιογραφία (η) {αγγειοκαρδιογραφιών! ΙΑΤΡ η ακτινο- γραφική εξέταση τής καρδιάς και των αιμοφόρων αγγείων της μετά από ενδοφλέβια ένεση σκιαγραφικής ουσίας αδιαφανούς στις ακτίνες Χ
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.5 < αγγλ. angiocardiography] αγγειοκινητικός, -ή,-ό [1879] ανατ αυτός που ρυθμίζει τη διάμετρο των αιμοφόρων αγγείων, όπως λ.χ συγκεκριμένα νεύρα αυτός που σχετίζεται με τις συσπάσεις αγγείων - *νεύρα / συμπτώματα.*
[FIYM Μεταφρ δάνειο από γαλλ vasomoteur] αγγειολογία (η) [1846] 1. ΑΝΑΤ Ο επιστημονικός κλάδος που ασχο- λείται με τα αιμοφόρα αγγεία και τα λεμφαγγεία · 2. ΑΡΧΑΙΟΛ επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη των αρχαίων αγγείων αγγειολόγος (ο/η) [1896], αγγειολογικός, -ή, -ό [1846].
[ΕΙΥΜ Ο όρ τής ανατομίας είναι ήδη αρχ (< *άγγεῖον* + *-λογία* < *λό- γος).* ενώ η αρχαιολογική σημ αποτελεί ελληνογενή ξέν όρο. < γαλλ. angiologie[.
αγγειοπάθεια (η) {αγγειοπαθειών) κάθε πάθηση των αιμοφόρων αγγείων.
|ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ angiopathy], αγγειοπλαστική (η) [1873] 1.η τέχνη τής κατασκευής αγγείων ΣΥΝ κεραμευτική · 2. Ι ΑΤ Ρ επιδιορθωτική χειρουργική επέμβαση σε αιμοφόρο αγγείο με την εμβολή καθετήρα με φουσκωτή προεξοχή (κοινώς «μπαλονάκι») για τη διάνοιξη ή την τμηματική αντικατάσταση τού αγγείου. — αγγειοπλάστης (ο) [1885] (σημ 1).
[ΕΤΥΜ Στην ιατρ. σημ η λ. αποτελεί ελληνογενή ξέν όρο, < γαλλ. angioplastiej
αγγειοσάρκωμα (το) {αγγειοσαρκώμ-ατος | -ατα, -άτων} ΙΑΤΡ κακοήθης όγκος, που προέρχεται από αγγειακούς ιστούς οι δερματικές εκδηλώσεις του αποτελούν το σάρκωμα Kaposi (ενδημικό σε χώρες τής Μεσογείου ή επιδημικό σε ασθενείς με AIDS)
[Ει ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. angiosarcoma] αγγειόσπασμος κ αγγειοσπασμός (ο) η νευρική σύσπαση των αρτηριακών αγγείων
[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. vasospasm (νόθο σύνθ.)[αγγειόσπερμα (τα) ΒΟΙ γένος φυτών στα οποία τα σπέρματα σχηματίζονται μέσα σε ένα κλειστό όργανο (αγγείο), τον ύπερο (βλ.λ.) · τέτοια φυτά είναι το χαμομήλι, η παπαρούνα, η οξιά, η λεύκα κ ά. ΑΝΤ γυμνόσπερμα
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < νεολατ. angiosperma] αγγειοσύσπαση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΙΑΤΡ η αιφνίδια στένωση των αιμοφόρων αγγείων ως αποτέλεσμα σπασμού τού μυϊκού χιτώνα τους. υπό την επίδραση νευρικών ή φαρμακευτικών παραγόντων.
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ angiostenosis] αγγειοσυστολή (η) ΦΥΣΙΟΛ η συστολή των αιμοφόρων αγγείων προς διατήρηση ή αύξηση τής πίεσης τού αίματος ΑΝΤ αγγειοδιαστολή.
— αγγειοσυσταλτικός, -ή. -ό [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. vasoconstriction! αγγειοχειρουργική (η) ΙΑΤΡ Ο χειρουργικός τομέας τής ιατρικής, που περιλαμβάνει εγχειρήσεις στα αγγεία. — αγγειοχεῖρουργός (ο/η), αγγειοχειρουργικός, -ή, -ό αγγείωμα (το) [1895] {αγγειώμ-ατος | -ατα. -άτων! το αιμαγγείωμα (βλ.λ). — αγγειωματώδης, -ης, -ες.
1ΚΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < νεολατ angioma] αγγείωση (η) {-ης κ -ώσεως {-ώσεις. -ώσεων} ΑΝΑΤ η κατανομή τού αγγειακού δικτύου μέσα σε ένα όργανο Αγγέλα (η) γυναικείο όνομα.
αγγελάκι (το) [μεσν] {χωρ γεν } (υποκ.) 1.ο μικρός άγγελος (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) μικρών διαστάσεων διακοσμητικό ομοίωμα αγγέλου: *στόλισαν το χριστουγεννιάτικο δέντρο με αγγελάκια* αγγελία (η) {αγγελιών} 1. η διατύπωση και μεταβίβαση είδησης, μηνύματος, πληροφορίας· (ειδικότ) σύντομη καταχώριση σε έντυπο: *καλλιτεχνική / έγγραφη / χαρμόσυνη / επίσημη / ροζ / πρωτότυπη* ~ || ~ *θανάτου / μέ/Λουντος γάμου* (υποχρεωτική δημοσιοποίηση τής πρόθεσης τελέσεως γάμου) || *κοινές* ~ (για γνωστοποίηση κοινωνικών γεγονότων, βαπτίσεων, αρραβώνων κ.λπ.) || *μικρές* - (οι καταχωρίσεις στον ημερήσιο ή περιοδικό Τύπο με πληροφορίες για αγορές, πωλή- σεις, μισθώσεις εργασίας κ λπ.) || *αγγελίες προς ναυτιλλομένους* (ειδήσεις από το ραδιόφωνο για θέματα ασφαλείας τού πλου) j| *βάζω ~ στην εφημερίδα* συν γνωστοποίηση, ανακοίνωση, μήνυμα 2. η διαφημιστική κοινοποίηση: *η ~ τής εταιρείας προκά?*εσε αίσθηση* συν. διαφήμιση, ρεκλάμα.
[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ «είδηση, μήνυμα». < *άγγελος* (βλ λ). Η σημ. τής διαφημιστικής αγγελίας αποτελεί απόδ ξέν. όρων, πβ. γαλλ. publicite, αγγλ advertisement] αγγελιάζομαι ρ αμετβ. {αγγελιάσ-τηκα. -μένος) (λαϊκ.) βλέπω το όραμα τού «αγγέλου μου» (βλ λ *άγγελος),* τού Χάρου λίγο πριν ξεψυχήσω, ψυχορραγώ ΣΥΝ ψυχομαχώ, πνέω τα λοίσθια — αγγέλια- σμα (το)
[ΠΤΥΜ < *άγγελος* + *-ιάζομαι,* πβ. κ *ψυλ/.-ιάζομαι).* αγγελιαφορο Αρ-Εν-Έι (RNA) (το) -» Αρ-Εν-Έι αγγελιοφόρος κ (εσφαλμ.) αγγελιοφόρος (ο/η) απεσταλμένος που έχει ως αποστολή τη διαβίβαση αγγελίας, είδησης ή διαταγής, ο ~ *τού στρατηγού* (| ειδικός / έκτακτος / έμπιστος / *επίσημος* ~ συν μαντατοφόρος. απεσταλμένος
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άγγελιαφόρος* < *αγγελία* + *-φόρος* < *φέρω*

αγγελιοφόρος ή αγγελιοφόρος; Η λ. αγγελιοφόρος (με *-α-)* είναι

πανάρχαιη· πρωτοαπαντά στον Ηρόδοτο, χρησιμοποιούμενη για να δηλώσει τόσο τον συνήθη κομιστή μηνυμάτων όσο και ειδικότερα -προκειμένου για τους Πέρσες- τον έμπιστο απεσταλμένο (θαλαμηπόλο) που ανήκε στη βασιλική ακολουθία Ο τ αγγελιοφόρος (με -ο-) είναι νεότερος, προσαρμοσμένος στο πρότυπο των συνθέτων με το συνδετικό φωνήεν -ο-, που απαντά στα περισσότερα σύνθετα· πβ. *γενειοφόρος. ανθοφόρος, ψηφοφόρος, αχθοφόρος,* ελ-*πιδοφόρος*κ τ ό.

Αγγελική (η) γυναικείο όνομα **■ σχολιο λ. *κύριος,* -α, -ο.
|εγυμ μτγν. κύρ. όν., θηλ. τού επιθ *αγγελικός]* αγγελική (η) αρωματικό φυτό με ασπροκίτρινα λουλούδια· μέρη τού φυτού χρησιμοποιούνται στην ποτοποιία, την αρωματοποιία και την παρασκευή αρωματικών ζαχαρωτοίν.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < νεολατ. angelica[. αγγελικός, -ή, -ό (μτγν Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τους αγγέλους: ~ *ρομφαία / υμνωδία / τάξεις / φως* ΣΥΝ χερουβικός ΦΡ *αγγελικό σχήμα* το μοναχικό σχήμα 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί ευχάριστο οπτικό ή ακουστικό συναίσθημα, που μοιάζει με άγγελο ως προς την ομορφιά: ~ *κορμί / ματιά / πρόσωπο / χαμόγελο / βλέμμα / μορφή / φωνή* συν αγγελόμορφος 3. (μτφ.) αυτός που μοιάζει με άγγελο ως προς την καλοσύνη - *χαρακτήρας / ψυχή / έκφραση* αντ. σατανικός, διαβολικός, μοχθηρός, υπουλος. — αγγελικά επίρρ. αγγελιόδοσία (η) [αγγελιοδοσιών} η επί πληρωμή κατάθεση αγγελίας στον Τύπο προς δημοσίευση. αγγελιοδότης (ο) (18651 Ιαγγελιοδοτών} αυτός που καταθέτει στον Τύπο διαφημιστική αγγελία προς δημοσίευση. αγγελιόσημο (το) {αγγελιοσήμ-ου | -ων} το ποσοστιαίο τέλος που επιβάλλεται στο τίμημα κάθε διαφήμισης ή δημοσιεύματος που καταχωρίζεται «επί πληρωμή» στον ημερήσιο ή περιοδικό Τύπο, καθώς και σε κάθε διαφήμιση που γίνεται από τα ραδιοτηλεοπτικά δίκτυα. [ετυμ < *αγγελία* + *-σημο* < *σήμα,* πβ κ. *γραμματό-σημο]* αγγελιοφορος (ο) -♦ αγγελιαφόρος

αγγέλλω ρ. μετβ. {ήγγ-ειλα. αγγέλ-θηκα, -μένος} μεταβιβάζω αγγελία. είδηση· (συνήθ. μτφ.) προμηνύω ή αναγγέλλω: τα *χελιδόνια αγγέλλουν τον ερχομό τής άνοιξης* συν ανακοινώνω, γνωστοποιώ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < **άγγέλ-]ω* < *άγγελος* (βλ.λ.)[.

αγγέλλω: σύνθετα. Το αγγέλλω ανήκει στις χαρακτηριστικές περιπτώσεις ορισμένων παραδεδομένων ρημάτων που, ενώ δεν πολυ- χρησιμοποιούνται ως απλά, εξακολουθούν να έχουν μεγάλη χρήση ως σύνθετα με διάφορα προρρηματικά. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε· *αναγγέλλω προαναγγέλλω, απαγγέλλω, εξαγγέλλω - προεξαγγέλλω, επαγγέλλομαι, καταγγέλλω - αντικαταγγέλλω, πα- ραγγέλλω - αντιπαραγγέλλω.*
Ας σημειωθεί ότι διπλό *λ* (-λλ-) υπάρχει μόνο στους τ. τού ενεστώτα και τού παρατατικού τού ρήματος: *παραγγέλλω, παρήγγελλα. (θα) παραγγέλλεται, παραγγελλότανόλοι* οι άλλοι χρόνοι *(παρήγ- γειλα. θα παραγγείλω, έχω παραγγείλει)* και όλα τα ομόρριζα τού ρήματος γράφονται με ένα -λ-: *άγγελος, αγγελία, αγγελικός, αρχάγγελος, παραγγελία, εισαγγελία, καταγγελία* κ.τ.ό.

άγγελμα (το) {αγγέλμ-ατος | -ατα, -άτων} η μεταδιδόμενη είδηση: *το ~ τής νίκης έφτασε στην Αθήνα το πρωί || ~ χαράς || χαρμόσυνο / θλιβερό / αιφνίδιο / συγκλονιστικό / ελπιδοφόρο* ~ συν μαντάτο, νέο, αγγελία. μήνυμα, αναγγελία.
[ετυμ αρχ. < *άγγέλλ(α\.* αγγελοθωρώ ρ. [αγγελοθωρείς... | αγγελοθώρησα} (λαϊκ.) βλέπω τον άγγελο τού θανάτου μου συν ψυχορραγώ, αγγελιάζομαι. σχολιο λ. *πεθαίνω.*

αγγελοκάμωτος, -η, -ο 1. αυτός που είναι φτειαγμένος σαν άγγελος, ωραίος, αρμονικός: ~ *νέος / πρόσωπο / σώμα* συν αγγελόμορφος
2. (λογοτ.) αυτός που έχει πλαστεί από αγγέλους: - *στεφάνι* συν θεϊκός, ουράνιος Επίσης αγγελοκαμωμένος. αγγελόμορφος, -η, -ο [μεσν] αυτός που έχει μορφή ωραία σαν των αγγέλων.
αγγελοπρόσωπος, -η, -ο αυτός που έχει αγγελικό πρόσωπο, ωραίο και καλοσυνάτο Άγγελος (ο) ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ < αρχ *άγγελος.* Παρότι η λ. χρησιμοποιήθηκε ως κύριο όνομα και στην Αρχαία, ο ρόλος των αγγέλων στη χριστιανική θρησκεία συνέβαλε στην επέκταση τής χρήσης τού ονόματος, κυρ. από τους πρώτους αιώνες μ.Χ.]. άγγελος (ο) |αγγέλ-ου [-ων, -ους} 1. θρηςκ. καθένας από τους επουράνιους ακολούθους τού Θεού· (ειδικότ.) κάθε άυλο πνευματικό ον που εντάσσεται στο κατώτερο ιεραρχικά από τα εννέα τάγματα (Σεραφείμ, Χερουβείμ, Θρόνοι, Κυριότητες, Εξουσίες. Δυνάμεις. Αρχές, Αρχάγγελοι, Αγγελοι)· φρ (α) ο *άγγελός μου* ο άγγελος τού θανάτου μου. ο Χάρος: *ορμαπίζομαι / βλέπω τον άγγελό μου* (β) *φύλακας άγγελος* (i) εκκλιις το αγαθό πνεύμα που παρακολουθεί, προστατεύει και καθοδηγεί τους ανθρώπους *είχαν φύλακα άγγελο και δεν έπα- θαν τίποτε κατά τη σύγκρουση* (ii) (μτφ.) κάθε πρόσωπο που προστατεύει και βοηθεί κάποιον άλλον, *ο μεγά'λος του αδελφός είναι ο ~ του* συν προστάτης, βοηθός (γ) *ούτε τού* αγγέλου *του νερό δεν δίνει* για άνθρωπο υπερβολικά φιλάργυρο 2. (μτφ.) πρόσωπο που συμβολίζει το καλό σε συγκεκριμένη περίσταση, κατ' αντιδιαστολή προς άλλο που συμβολίζει το κακό (διάβολος): *αντικατέστησε τον ~ τής ενότητας τού λαού με τον διάβολο τής διχόνοιας* **3.** (μτφ) το πρόσωπο που ενσαρκώνει ένα μήνυμα: - *ειρήνης / χαράς / σωτηρίας || ήρθε ως ~ ελπίδων / ολέθρου* · 4. φιλολ πρόσωπο τής αρχαίας τραγωδίας, τού οποίου ο ρόλος είναι να μεταφέρει γεγονότα που συνέβησαν μακριά από τους παρόντες στη σκηνή σε αυτούς (πβ. λ. *εξάγγελος)* 5. αυτός που μεταφέρει αγγελία, μήνυμα, ιδ. από τον Θεό στους ανθρώπους. *τον επισκέφθηκε ~ Κυρίου || - εξ ουρανού / τού θανάτου* (ο Χάρος) / *απω/.είας* (ο Εωσφόρος)· ΦΡ άγγελος *κακών (επών)* το πρόσωπο που κομίζει δυσάρεστη είδηση: *δεν θέλω να γίνω ~, αλλά φοβούμαι πως πρέπει να σας ανακοινώσω κάτι πολύ δυσάρεστο* 6. κάθε συμβατική και συμβολική απεικόνιση αγγέλου (σημ 5) ως φτερωτού ανθρώπου· *ο σκηνοθέτης εμφάνισε τους ηθοποιούς με κοστούμια αγγέλων* 7. (μτφ.) πρόσωπο με ποιότητα ιδιοτήτων τόσο υψηλή όσο η ποιότητα των ιδιοτήτων που γενικά αποδίδονται σε έναν άγγελο, όπως η ομορφιά, η αγνότητα και η καλοσύνη ~ *αυτό το κορίτσι!* ΦΡ *φτειάχνω / ζωγραφίζω αγγέλους* δημιουργώ αριστουργήματα, φτει- άχνω τέλεια πράγματα 8. (οικ.) ως προσαγόρευση στοργής· *άγγελέ μου!* · 9. ΝΟΜ πρόσωπο το οποίο απλώς μεταφέρει τη δήλωση βου- λήσεως τού δικαιοπρακτούντος προσώπου, χωρίς να εκφράζει ο ίδιος δήλωση βουλήσεως ΣΧΟΛΙΟ λ *-γγ·. -γκ-.*
[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «ο διαβιβάζων ειδήσεις», αγν. ετύμου. πιθ δάνειο. Η σημ. «αγγελιαφόρος τού Θεού» είναι ήδη αρχ., ωστόσο η χρήση αυτή γενικεύθηκε κατά τη χριστιανική εποχή, οπότε η λ συνδέθηκε με την αντίστοιχη εβρ. mal'akh. Αν και η λ. θεωρήθηκε συγγενής προς το σανσκρ angiras «αγγελιαφόρος, όνομα μυθικών όντων» και προς την ινδουιστική αντίληψη περί αγγέλων, η περιορισμένη θέση των αγγέλων και ο ρόλος τους στην αρχ. ελληνική θρησκεία δεν καθιστούν πιθανή αυτή την εκδοχή Η φρ. *φύλακας άγγελος* προέρχεται από εκκλησ. ευχή στη Λειτουργία τού Ιωάννου τού Χρυσοστόμου *άγγελον φύλακα των ψυχών καί των σωμάτων ημών]*
αγγελούδι (το) {σπάν. αγγελο\)δ-ιού | -ιών} 1. (εκφραστ-συνήθ. ως προσφώνηση) μικρό παιδί όλο αθωότητα, καλοσύνη και ομορφιά: *κοίτα το, είναι σωστό ~!* || (νανούρισμα) *κοιμήσου, ~ μου!* 2. (ειρων.) άμεμπτος, εντιμότατος άνθρωπος: *έλεγε πως κανένας πο/σιτικός δεν είναι* - (υποκ.) αγγελουδάκι (το)
[ΕΓΥΜ < *άγγελος* + υποκ. επίθημα *-ούδι].*
αγγελτήριο (το) [18801 (αγγελτηρί-ου | -ων} έντυπη ή έγγραφη αναγγελία γεγονότος, κυρ κοινωνικού· ~ *γάμου / κηδείας / βάπτισης / μνημοσύνου*
[ετυμ < *αγγέλω* + *-τήριο,* πιθ από φρ. όπως *αγγελτήριο (έντυπο, μήνυμα)* κ τ.ό]
άγγιγμα (το) [αγγίγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η ελαφρά επαφή: *η συσκευή λειτουργεί με απλό* - ΣΥΝ ακούμπισμα, (λόγ) ψαύση 2. ανάλαφρη σωματική προσέγγιση: *ερωτικό* ~ ΣΥΝ χάδι, (λόγ.) θωπεία **3.** (συνεκδ.) η αίσθηση ή το συναίσθημα που προκαλείται από την επαφή: *ευχάριστο ~ || ~ από μετάξι ||[το - τού θανάτου.*
[ΕΤΥΜ < **άγγικ-μα* (με αρθρωτική αφομοίωση), από το θ. τού αορ. *άγγιξα* (ρ *αγγίζω)].*
αγγίζω κ. (λόγ.) εγγιζω (σημ. 1, 2) ρ. μετβ. {άγγι-ξα, -χτηκα. -γμένος}
1. πλησιάζω αντικείμενο ή πρόσωπο, ώστε να επέλθει επαφή με αυτό χωρίς την άσκηση δύναμης ή πίεσης πάνω του ~ *κάτι ελαφρά / τρυφερά / ανεπαίσθητα / ανάλαφρα / μαλακά / άθελά μου* ΣΥΝ ακου- μπώ. ψαύω 2. (μτφ) φθάνω πολύ κοντά σε κάτι, πλησιάζω, τείνω να γίνω σαν κάτι άλλο: *οι απαιτήσεις σου αγγίζουν την υπερβολή || οι ισχυρισμοί του αγγίζουν τα όρια τού γελοίου || μια κωμωδία που αγγίζει την τραγωδία* **3.** γεύομαι (κάτι), δοκιμάζω· *οι καλεσμένοι* ούτε *που άγγιξαν τις σαλάτες* 4. έρχομαι σε σεξουαλική επαφή: *τόσον καιρό έχουν δεσμό και* δεν *την έχει αγγίξει ακόμη* · (μτφ.) 5. προκαλώ ψυχική συγκίνηση: *εξαιρετική αυτή η παράσταση, μας άγγιξε όλους* συν. συγκινώ· φρ. (α) *αγγίζω (κάποιου) στην καρδιά / την καρδιά (κάποιου)* συγκινώ βαθύτατα και έντονα (κάποιον): *μια ταινία που άγγιξε την καρδιά όλων μας με την τρυφερότητα και την αθωότητά της* (β) *αγγίζω τις ευαίσθητες χορδές (κάποιου)* αναφέρομαι σε θέμα στο οποίο (κάποιος) έχει ιδιαίτερη ευαισθησία 6. επηρεάζω συναισθηματικά ή συνειδησιακά: *η λασπολογία δεν με αγγίζει* 7. επηρεάζω, μεταβάλλω (τα χαρακτηριστικά κάποιου): *ίδιος κι απαράλλα- χτος, σαν* να *μην τον άγγιξε* ο *χρόνος* 8. ασχολούμαι με (κάτι), βλέπω από ορισμένη οπτική γωνία, *ο ομιλητής άγγιξε το θέμα από μιαν άλλη πλευρά* ΣΥΝ θίγω ΣΧΟΛΙΟ λ *-γγ, μεταγγίζω.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *έγγίζω,* αρχική σημ «πλησιάζω, βρίσκομαι κοντά», < *εγγύς.* Το αρχικό α- ερμηνεύεται από τις συνεκφορές να ή *θα εγγίζω,* πχ *θα εγγίζω* > *θα 'γγίζω* > *θ' αγγίζω* > *αγγίζω*).

ΣΧΟΛΙΟ Χρήσεις τού τύπου «(κάτι) με αγγίζει» ή «δεν με αγγίζει» ή «αγγίζω ένα θέμα» είναι νεολογισμοί (και μάλιστα ξενισμοί) τής τελευταίας ΙΟετίας, λ.χ. *αυτό δεν με αγγίζει* (< γαλλ. cela ne me touche en rien), *(η τέχνη) με αγγίζει* (= συγκινεί) (< γαλλ l'art me touche) κ ά Έχουν έντονο βιωματικό χαρακτήρα (συναισθηματική χροιά) σε σχέση με τις αντίστοιχες ελληνικές λέξεις *{συγκινώ, α- ντιπαρέρχομαι, θίγω* κ.τ.ό.) και σε αυτό οφείλεται η ευρύτερη χρήση το\>ς στον προφορικό λόγο. στη λογοτεχνία και τη γλώσσα των καλλιτεχνών και των διανοουμένων.

αγγΐνάρα (η) -* αγκινάρα
άγγιχτος, -η. -ο 1. αυτός που δεν τον έχουν αγγίξει, που δεν έχει έρθει σε επαφή με κάποιον/κάτι: *το φαγητό έμεινε* ~ στο *τραπέζι* ΣΥΝ. ανέπαφος. άθικτος, απείραχτος 2. (στο μπάσκετ) καλάθι που μπαίνει χωρίς η μπάλα να αγγίξει τη στεφάνη τής μπασκέτας. ~ *τρίποντο || μπήκε άγγιχτο* 3. αυτός που δεν έχει χρησιμοποιηθεί: *επέστρεψε το φόρεμα* — άγγιχτα επίρρ.
[ΕΤΥΜ μεσν. < *άγγιχτος* < *άγγίζω.* Η αρνητική σημ «άθικτος» οφεί- λεται στον αναβιβασμό τού τόνου, που οδήγησε ώστε να ληφθεί το α-

ως στερητ.1

Αγγλία (η) (αγγλ. England) 1. γεωγραφική και πολιτική διαίρεση τού Ηνωμένου Βασιλείου, που καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα τού νησιού τής Μ. Βρετανίας, με πρωτεύουσα το Λονδίνο 2. (καταχρ.) το Ηνωμένο Βασίλειο (βλ.λ.) — Άγγλος (ο), Αγγλίδα (η), αγγλικός, -ή, -ό. Αγγλικά (τα), j.* σχολιο λ. *-γγ-, -γκ-, εθνικός* [ΗΙΥΜ. μεσν. < μτγν. λατ. Anglia (πβ. αγγλ Hngland) < Angli «Αγγλοι», ονομασία των βορειογερμανικών φύλων, που μετακινήθηκαν από την Κ Ευρώπη στις Βρετανικές Νήσους τον 5ο αι. μ.Χ. Η λατ. ονομασία Angli (ήδη στον Τάκιτο) περιέγραφε αρχικώς τους πληθυσμούς τής περιοχής Angui στο Σλέσβιχ (Schleswig) τής Γερμανίας, που ανάγεται στο αρχ. γερμ angui «άγκιστρο, γάντζος», αναφέρεται δε στη μορφολογία τής περιοχής].

Αγγλία: ορθογραφία. Μολονότι η λ είναι, φυσικά, ξένης προελεύ- σεως και θα έπρεπε να γράφεται με -γκ- (πβ. *ζούγκλα, μάγκας, πάγκος, πουντίγκα* κ.τ.ό.), εντούτοις, επειδή είναι πολύ παλιά στην ελληνική γλώσσα (μεσαιωνική), γράφεται ιστορικά με *-γγ-*.

Το όνομα τής γλώσσας, ως ουσιαστικοποιημένο εθνικό όνομα, γράφεται με κεφαλαίο, όπως και κάθε εθνικό ουσιαστικό, ήτοι: *Αγγλική* (όχι *αγγλική),* όπως και Ελληνική, Γαλλική, Γερμανική κ.τ.ό. Όταν χρησιμοποιείται ως επίθετο, τότε γράφεται κανονικά με μικρό: *αγγλική γλώσσα, αγγλικά έθιμα* (πβ. *ελληνική γλώσσα, ελληνική ιστορία, γαλλική κουζίνα, γερμανική κατοχή* κ.λπ).

αγγλικανός (ο) [1892J. αγγλικανή (η) ο χριστιανός που ανήκει στην επίσημη Εκκλησία τής Αγγλίας *(Αγγλικανική Εκκλησία),* που αποσχίστηκε τον 16ο αι. από τον ρωμαιοκαθολικισμό και περιλαμβάνει την πλειονότητα των Αγγλων και Ιρλανδών χριστιανών. — αγγλικανός, -ή, -ό [18561. αγγλικανισμός (ο).

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. anglican < μεσν. λατ. anglicanusj.

αγγλικός, -ή, -ό Αγγλία

αγγλισμός (ο) [1882] 1. κάθε γλωσσική ιδιαιτερότητα τής αγγλικής γλώσσας (ιδιωματισμοί, εκφράσεις, συντακτικά σχήματα κ.λπ.) 2. κάθε λέξη, φράση ή γλωσσική δομή τής Αγγλικής που εμφανίζεται ως δάνειο και λειτουργεί ως πρότυπο σχηματισμού ανάλογων γλωσσικών δομών σε άλλες γλώσσες 3. η υιοθέτηση ή μίμηση συμπεριφοράς, νοοτροπίας, συνηθειών κ.λπ. χαρακτηριστικών των Αγγλων, αγγλιστί επίρρ. (λόγ.) στην αγγλική γλώσσα. ^ σχολιο λ. -ί αγγλόγλωσσος, -η,-ο αυτός που χρησιμοποιεί την αγγλική γλώσσα στην επικοινωνία του ή είναι γραμμένος στην αγγλική γλώσσα: ~ *κείμενο / βιβλίο.*

αγγλοθρεμμένος, -η, -ο αγγλοτραφής (βλ.λ.) αγγλομαθής, -ής, -ές [1893] {αγγλομαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει μάθει την αγγλική γλώσσα: *ζητείται - υπάλληλος.* — αγγλομαθές (η) [1887]

Αγγλοσάξονος (ο/η) [1858] {Αγγλοσαξόνων} 1.ΙΣΤ μέλος των γερμανικών φύλων που εγκαταστάθηκαν στην Αγγλία και τη διακυβέρνη- σαν από τον 5ο αι. μ.Χ. ώς τη νορμανδική κατάκτηση (1066) (κατ' αντιδιαστολή προς τους Σάξονες τής ηπειρωτικής Ευρώπης) 2. κάθε σημερινός Αγγλος/Αγγλίδα. καθώς και βρετανικής καταγωγής Βορειοα- μερικανός/-ή. — αγγλοσαξονικός, -ή. -ό [1869].

[ΕΤΥΜ < μεσν λατ Angli Saxones (πληθ.) < αρχ αγγλ. Angle Seaxan, βλ. λ. *Αγγλία. Σάξονας]* αγγλοτραφής, -ής. -ές (αγγλοτραφ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει διαπαιδαγωγηθεί σύμφωνα με τα αγγλικά πρότυπα και έχει αναπτύξει ανάλογη συμπεριφορά: *μιλάει τέλεια τα Αγγλικά άλλωστε είναι* ~ συν αγγλοθρεμμένος.

[ΕΤΥΜ. < *αγγλο-* + *-τραφής,* από το θ τού παθ. αορ. *έ-τράφ-ην,* ρ. *τρέφω].*

αγγλοφέρνω ρ. μετβ [μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} 1. μοιάζω εξωτερικά με Αγγλο / Αγγλίδα 2. μιμούμαι ή υιοθετώ τις συνήθειες και τους τρόπους των Αγγλων.

αγγλόφιλος, -η, -ο [189511. αυτός που έχει φιλική διάθεση προς τους Άγγλους ή την Αγγλία 2. αυτός που συμβαδίζει με τα αγγλικά συμφέροντα: ~ *πολιτική / κόμμα*

[F.ΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ anglophile (νόθο σύνθ)].

αγγλόφωνος, -η, -ο -+ -φωνος αγγόνα (η) ->εγγονή

αγγόνΐ (το) - * εγγόνι αγγονός (ο) -► εγγονός

αγγούρι (το) (αγγουρ-ιού | -ιών] 1. ο επιμήκης και κυλινδρικός καρπός τής αγγουριάς, με άσπρη ή πρασινωπή σάρκα, τραγανή και δροσιστική. που τρώγεται ωμή σε σαλάτες ή διατηρημένη σε ξίδι· φρ (αρχικό) *σαν αγγούρι* με άκαμπτη και άκομψη στάση τού σώματος: στέκεται ~ | | *περπατάει* ~ (αρχικό) · 2. καθετί χαρακτηριστικά δύσκολο, κρίσιμο ή απροσπέλαστο: *πολύ* ~ τα *θέματα* των εξετάσεων ΣΥΝ. παλούκι· φρ. *τα βρίσκω αγγούρια (μπροστά μου)* συναντώ δυσκολίες: *αν συνεχίσει να μη διαβάζει, θα τα βρει αγγούρια* ΣΥΝ τα βρίσκω μπαστούνια 3. (μτφ) αυτός που δεν έχει πνευματική ή κοινωνική ευελιξία: *καθόταν σαν - και ούτε μιλούσε ούτε χαιρετούσε* · 4. (!) το ανδρικό γεννητικό όργανο — (υποκ) αγγουράκι (το) [μεσν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ *-γγ-, -γκ-.*

[ετυμ < μεσν *αγγούριν< άγγούριον,* υποκ. τού *άγγουρος* < *άγουρος* (βλ.λ), επειδή η σάρκα τού καρπού τρώγεται άγουρη, με πρασινωπό χρώμα Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται στο αραβ. 'agurj. αγγούρια (η) Ιμεσν.] ετήσιο ποώδες φυτό που καλλιεργείται για τους καρπούς του, τα αγγούρια· ανήκει στην ίδια οικογένεια με το καρπούζι, το πεπόνι, το κολοκύθι. αγγουρόνερο (το) χυμός αγγουριού, που χρησιμοποιείται ως καλλυντικό προσώπου. αγγουροντομάτα (η) (αντί τού *αγγουροντοματοσαλάτα)* [χωρ. γεν.

πληθ } σαλάτα με βασικά συστατικά τη ντομάτα και το αγγούρι αγδίκιωτος, -η, -ο (εκφραστ.-λογυτ.) αυτός για τον οποίο δεν έχουν πάρει εκδίκηση: *ο χαμός τής μητέρας του έμεινε* [ΕΤΥΜ < *α-* στερητ. + *γδικιέμαι* (πβ. μεσν. *άγδίκητος)* < αρχ. *εκδικούμαι].*

Α/Γ.Ε.Α. (ο) Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας Α/Γ.Ε.ΕΘ.Α. (ο) Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμυνας άγειρτος, -η, -ο ♦ άγερτος

αγελάδα κ. (λαϊκ.) γελάδα (η) 1. μεγαλόσωμο θηλυκό μηρυκαστικό, που εκτρέφεται για την παραγωγή γάλακτος· το θηλυκό βόδι· ΦΡ (α) *σαν τη γελάδα που κλοτσά την καρδάρα με το γάλα* για άνθρωπο που από απροσεξία, αδεξιότητα, βιασύνη ή ανοπομονησία καταστρέφει την τελευταία στιγμή κάτι που έχει πετύχει με πολύ μόχθο: *ενώ είχε πείσει όλο τον κόσμο για το δίκιο του. την τελευταία στιγμή με μια κουβέντα χάλασε τα πάντα* · (β) *βρήκε τη γελάδα κι αρμέγει* για κάποιον που εκμεταλλεύεται συστηματικά προς όφελός του πρόσωπο ή κατάσταση: *πάτησε τα τριάντα, αλλά δεν λέει να δουλέψει'-, βλέπεις* (γ) *περίοδος ισχνών/παχιών* (εσφαλμ. *παχέων'.) αγελάδων* περίοδος οικονομικής δυσπραγίας, φτώχιας / οικονομικής ευμάρειας, ευημερίας: *το κα'Αοκαίρι είναι για τις τουριστικές επιχειρήσεις η περίοδος των παχιών αγελάδων 2.* (μτφ.-μειωτ.) παχιά και δυσκίνητη γυναίκα — (υποκ) αγελαδΐΐσα (η)

[ετυμ μεσν. < μτγν. *άγελάς, -άδος* < αρχ *αγέλη* Η φρ. *αγελαία βούς* «θηλυκό βόδι που ανήκει σε αγέλη» συνέβαλε, στη δημιουργία τής λ *άγελάς* (πιθ. μέσω τού ρ *άγελάζομαι* «συγκεντρώνομαι σε αγέλη»), το οποίο αντικατέστησε την αρχ. λ *βούς (ή)* «θηλυκό βόδι» Οι φρ. *παχιές! ισχνές αγελάδες*οφείλονται στην αφήγηση τής Π Δ. (*Γένεσις* 41. 17-36, όπου χρησιμοποιείται η αντίστοιχη εβρ λ. parah) για το όνειρο τού Φαραώ, όπου οι επτά παχιές αγελάδες αντιπροσώπευαν επτά έτη αφθονίας, ενώ οι επτά ισχνές συμβόλιζαν επτά έτη πείνας]. ογελαδαρης κ. γελαδόρης (ο) ΐ(α)γελαδάρηδες], αγελαδάρισσα κ. γελαδάρισσα (η) {(α)γελαδαρισσών} 1. βοσκός αγελάδων συν. αγελαδοκόμος. αγελαδοβοσκός, (λόγ) βουκόλος 2. (το αρσ) ως απόδοση τού αμερ. «καουμπόι». αγελαδινός, -ή, -ό κ γελαδινός 1. αυτός που παράγεται από αγελάδα: ~ *γάλα / κρέας / γιαούρτι* 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αταραξία, πραότητα, ο νωθρός: ~ *βλέμμα* Επίσης αγελαδήσιος, -ια, -ιο.

αγελαδοβοσκός (ο) ο αγελαδάρης.

αγελαδοκόμος (ο) ο αγελαδάρης ή ο αγελαδοτρόφος (βλ.λ.). — αγελαδοκομία (η). αγελαδοκομικός, -ή, -ό

[ειύμ. < *αγελάδα* + *-κομος* < αρχ. *κομώ* «φροντίζω», βλ κ. *-κομία].* αγελαδοστάσΐο (το) [18951 {αγελαδοστασί-ου | -ων] κλειστός χώρος, κατάλληλα διαμορφωμένος, στον οποίο εκτρέφονται αγελάδες για εκμετάλλευση συν βουστάσιο.

[ετυμ. < *αγελάδα* + *-στάσιο* (βλ.λ.)]. αγελαδοτρόφος (ο/η) αυτός που ασχολείται με τη συστηματική και επιστημονική συντήρηση, εκτροφή και αναπαραγωγή αγελάδων συν αγελαδοκόμος. —αγελαδοτροφία (η), αγελαδοτροφικός, -ή, -ό αγελαίος, -α, -ο (λόγ.) 1. αυτός που ζει σε κοπάδι. ~ *άλογα* συν κοπαδιαστός 2. (μτφ.) (ομάδα ανθρώπων) που συμπεριφέρεται σαν κοπάδι. σαν όχλος ~ *πλήθη* 3, αυτός που είναι χαμηλού επιπέδου, που σχετίζεται με τον όχλο: ~ *αισθήματα* συν ευτελής, ασήμαντος, τού σωρού 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από τη συμπεριφορά κοπαδιού, από αστάθεια και μαζικότητα: ~ *ζωή / ήθος* — αγελαί-α / -ως επίρρ.

σχολιο λ. *γλωσσαμύντορας* [F.ΤΥΜ < αρχ. *αγελαίος* < *αγέλη].* αγέλαστος, -η, -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν γελάει: ~ *πρόσωπο* 2. αυτός που δεν είναι ποτέ χαρούμενος. ~ *άνθρωπος* αντ γελαστός. — αγέλαστα επίρρ. [μεσν.Ι αγέλη (η) {αγελών) 1. πλήθος ζώων τού ίδιου είδους, που ζουν και μετακινούνται μαζί: ~ λύκων ΣΥΝ κοπάδι 2. (μτφ.-μειωτ.) κάθε ανοργάνωτο, άβουλο και ισοπεδωτικά απρόσωπο πλήθος ανθρώπων: ~ *οπαδών / ψηφοφόρων* ΣΥΝ. μπουλούκι, μάζα.

[ΗΙΥΜ αρχ. < *άγω* «οδηγώ». Από τη σημ. των βοοειδών η λ προσδιόρισε αργότερα κάθε είδους ποίμνια], αγεληδόν επίρρ. (αρχαιοπρ.) 1. με τρόπο που θυμίζει ή χαρακτηρίζει αγέλη ΣΥΝ κοπαδιαστά, ομαδικά, μαζικά 2. (ειρων.) κατά μεγάλες ομάδες, μαζικά *οι ψηφοφόροι ψήφιζαν* ~ συν αθρόα, μαζικά.

[ΕΤΥΜ αρ^. < *αγέλη* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν* (βλ.λ.)]. αγελοποιηση (η) j-ης κ. -ήσεως χωρ. πληθ.] η μετατροπή των ανθρώπων σε αγέλη, η μαζικοποίηση.

Α/Γ.Ε.Ν. (ο) Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, αγένεια (η) [χωρ. γεν πληθ.] η προσβλητική συμπεριφορά, η έλλειψη διακριτικότητας ή παράβαση των κανόνων καλής συμπεριφοράς *είναι* ~ *να κάνεις τόσο προσωπικές ερωτήσεις* συν αδιακρισία, χο- ντροκοπιά αντ ευγένεια, διακριτικότητα.

[ετυμ. Το αρχ *άγένεια* είχε τη σημ. «ταπεινή καταγωγή» Βλ. λ. *αγε- νή,ς).*

αγενειος, -ος. -ο 1. αυτός που δεν έχει γένια 2. αυτός που δεν έχει τριχοφυΐα στο πρόσωπο, έφηβος, ανήλικος (πβ. λ. *αμούστακος).* [ετυμ αρχ < ά- στερητ + χένιονί

αγενής, -ής. -ές {αγεν-ούς | -είς (ουδ -ή) αγενέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από αγένεια ΣΥΝ' αδιάκριτος, ανάγωγος, αναιδής, άξεστος, χυδαίος, απολίτιστος · 2. βιολ *αγενής αναπαραγωγή* η αναπαραγωγή κατά την οποία τα νέα άτομα δημιουργούνται από τον έναν μόνο γονέα, χωρίς τον σχηματισμό γαμετών ΣΥΝ μονογονία αν ι εγγενής αναπαραγωγή, αμφιγονία — ογενώς επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ *προηγουμένως.*
[ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ «ο έχων ταπεινή καταγωγή». < ά- στερητ. + *γένος* II σημερινή σημ. τής λ οφείλεται στη σημασιολογική εξέλιξη τού αντωνύμου *ευγενής* (βλ.λ)[. αγέννητος, -η, ό [αρχ.] 1. (α) (παθ) αυτός που δεν έχει γεννηθεί ακόμη (β) (ενεργ.) (για ζώο) αυτός που δεν έχει γεννήσει 2. φίλος, αυτός που προϋπάρχει αιώνια, που δεν έχει γεννηθεί από κάποιον · ο *Θεός είναι* ~ συν αυθύπαρκτος άγεννος, -η. -ο 1. (σπάν.-λαΐκ) αυτός που δεν έχει γεννήσει ακόμη 2.
αυτός που δεν έχει γεννηθεί ακόμη ΣΥΝ. αγέννητος
αγέρας (ο) αέρας
αγέραστος, -η, -ο ί. αυτός που δεν γερνά, που δεν υποβάλλεται σε βιολογική φθορά. ~ *ομορφιά / πρόσωπο* ΣΥ\ (λόγ) αειθαλής, ακμαίος αντ γερασμένος 2. (μτφ.) αυτός που διατηρεί τη δύναμη και την ποιότητα των ιδιοτήτων του αναλλοίωτες - *δόξα / φιλία / αγάπη.* — αγέραστα επίρρ
[ΕΤΥΜ < *ά-* στερητ. + μεσν. *γεράζω* «γερνώ», άσχετο προς το αρχ. *αγέραστος* «αυτός που δεν βραβεύτηκε»], αγέρι (το) {αγεριού | χωρ πληθ.} (κυρ λογοτ.) χαμηλής εντάσεως, απαλός, ευχάριστος άνεμος, πνοή ανέμου · *το ~ μάς χάιδεψε το πρόσωπο* ΣΥΝ αύρα. αεράκι. Επίσης αέρι Ιμεσν]
(ΕΤΥΜ < μεσν. *άέρι(ν)*< αρχ. **αέριον.* υποκ. τού *αήρ,* με ανάπτυξη ευφωνικού -χ-. πβ *αγέρας, ακούγω, άγουρος* (< *άω-ρος*) | . αγερικό (το) ► αερικό
αγερμός (ο) λαογρ η εθιμική επίσκεψη ομάδας προσώπων στα σπίτια μιας κοινότητας σε ορισμένες ημέρες, συνήθ εορτών, για να πουν τραγούδια και να ευχηθούν υγεία και ευτυχία — αγερμικός, -ή. -ό. [ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «συγκέντρωση χρημάτων, έρανος». < *άγειρω* «συγκεντρώνω» < **ά-γέρ-]ω* < *ά-* αθροιστ + *-γερ-* «πληθύς», για το οποίο βλ. λ *αγύρτης, αγορά]* άνερτος, -η, -ο αυτός που δεν γέρνει, που παραμένει όρθιος ΣΥΝ ευθύς. αλύγιστος. Επίσης άγειρτος
[ΕΤΥΜ < *α-* στερητ. + 0. *γερ-* (ρ. *γέρνω)* ή *γειρ-* (αόρ. *έ-γειρ-α)* + ληκτικό επίθημα *-τος]* αγέρωχος, -η, -ο 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερηφάνεια και επιβλητικότητα: ~ *περπάτημα / ύψος / κορμοστασιά / βλέμμα / πολεμιστής* / (μτφ.) *βουνό* ΣΥΝ υπερήφανος, μεγαλοπρεπής 2. (καταχρ) υπεροπτικός, αλαζονικός · ~ *συμπεριφορά* - αγέρωχα επίρρ , αγε- ρωχία (η) [μτγν]
(ι-ΤΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ σύνθ. εκ συναρπαγής (από φράση) < ά- αθροιστ. + φρ *γέρας* έ^ειν«τιμημένος, ένδοξος» Στον Όμηρο η λ παρουσιάζει μόνο θετική σημ «ευγενής, μεγαλοπρεπής», ενώ η σημ. «αλαζόνας» εμφανίζεται πρώτη φορά στον Αρχίλοχο (6ος αι. π.Χ.)].

ΣΧΟΛΙΟ Το αγέρωχος είναι «μέση λέξη» (media vox), έχει δηλ. και καλή (εύσημη) και κακή (κακόσημη) σημασία, όπως λ.χ είναι η λ *τύχη* (καλή τύχη - κακοτυχία).

Α/Γ.Ε.Σ. (ο) Αρχηγός Γενικού Επιτελείου Στρατού. αγευσια (η) [1807] ελάττωση ή απώλεια τής αίσθησης τής γεύσης [ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. ageusia (πβ μτγν *άγευστία)].* άγευστος, -η. -ο [αρχ] κ (σπάν.) άγευτος 1. αυτός που δεν έχει γεύση. ~ *φαγητό* ΣΥΝ άνοστος, ανούσιος an I εύγευστος, γευστικός 2. (μτφ) οτιδήποτε στερείται ενδιαφέροντος, ώστε να μη συγκινεί. *έζη- σε μια ~ ζωή* συν αδιάφορος, πληκτικός, ανούσιος 3. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν γνώρισε κάτι · ο στερούμενος εμπειριών ή πείρας: ~ *επιστήμης / παιδείας / φι/.οσοφίας / πολεμικής τέχνης* ΣΥΝ ανίδεος, άπειρος. σχόλιο λ *έμμεσος* αγεφύρωτος, -η. -ο |184ΐ] αυτός που δεν συνδέεται ή δεν μπορεί να συνδεθεί μέσω γέφυρας · (συνήθ μτφ) τόσο μεγάλος που αποτρέπει οποιαδήποτε σύνδεση δύο αντίθετων πλευρών: - *διαφορά / μίσος / διάσταση / χάος ί αντιθέσεις / σχίσμα / διαφωνία* συν χαώδης ΦΡ *(μας χωρίζει) αγεφύρωτο χάσμα* σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχουν απόψεις ή αρχές εκ διαμέτρου αντίθετες ή ασυμβίβαστες. [ετυμ II φρ *αγεφύρωτο χάσμα* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. unbridgeable chasm] αγεωγράφητος, -η, -ο 1. αυτός από τον οποίο λείπουν παντελώς ή δεν είναι επαρκείς οι γεωγραφικές γνώσεις: ~ *άνθρωπος* 2. (περιοχή) που δεν έχει χαρτογραφηθεί που δεν υπάρχουν για αυτήν επιστημονικά γεωγραφικά στοιχεία. - *χώρα.* σχόλιό λ *α- στερητ* αγεωμέτρητος, -η. -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν γνωρίζει γεωμετρία και γενικότ μαθηματικά 2. αυτός που στερείται βασικών γνώσεων, παιδείας και γενικότ. ορθολογικής, θετικής σκέψεο)ς συν απαίδευτος· φρ. *μηδείς αγεωμέτρητος εισίτω (μηδεις αγεωμέτρητος εισίτω, σε* επιγραφή στην είσοδο τής Ακαδημίας τού Πλάτωνος) να μη μπει κανείς που δεν γνωρίζει γεωμετρία · (μτφ) οι απαίδευτοι ή αυτοί που δεν σκέπτονται ούτε ενεργούν με βάση τον ορθό λόγο. είναι ανεπιθύμητοι ΣΧΟΛΙΟ λ *α- στερητ.* άγημα (το) {αγήμ-ατος | -ατα. -άτων} μικρή και επίλεκτη ομάδα ειδικής υπηρεσίας ή αποστολής, ιδ. στρατιωτικής· *πυροσβεστικό / απο- βατικό* > *εξασκημένο ί ειδικό / επίλεκτο / μηχανοκίνητο* ~ ΦΡ *τιμητικό άγημα* το άγημα που αποδίδει τιμές κατά τη διάρκεια επίσημων τελετών, εκδηλώσεων. σχόλιό λ *ηγούμαι*
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άγημα ί άγημα.* Επειδή πρόκειται για αρχ. στρατιωτικό όρο και επειδή η λ παραδίδεται στην Αρχ και με δασύ φθόγγο, πιθανότερη φαίνεται η ερμηνεία, *άγημα* < *άγέομαι,* δωρ. τ. τού ρ. *ήγέο- μαι / ηγούμαι* «είμαι αρχηγός, ηγέτης» με την επίδραση τής λ. *άγω].*
Άγης (ο) 1. όνομα βασιλέων τής αρχαίας Σπάρτης 2. ανδρικό όνομα Επίσης Άγις {λγιδος|.
[ΕΤΥΜ < αρχ **Αγις. -ίδος,* πιθ. συντετμημένος τ τού ονόματος *'Αγη- σίλαος / Άγησίλας* (βλ λ)}.
Αγησίλαος (ο) {-ου κ -άου} 1. βασιλιάς τής αρχαίας Σπάρτης (444- 361 π Χ.) 2. ανδρικό όνομα.
[ΕΓΥΜ < αρχ. *Άγησί?*αος* (δωρ. όν) «ο ηγέτης, ο οδηγός τού λαού» < *άγησι-/ ήγησι-*«καθοδήγηση.αρχηγία»(θ τούρ. *ηγούμαι)* + *λαός.Ιο* όν. απαντά και με ψιλή αντί δασείας *(Αγησί/Μος).* πράγμα που ίσως ωσείλεται σε ανομοίωση προς το ακολουθούν *-σ-* στις δωρικές διαλέκτους]
άγια επίρρ 1. με αγιότητα, με αγνότητα, σαν άγιος· *έζησε* ~ 2. σωστά: ~ *έκανες που μου το είπες*[1] ΦΡ (επιτατ.) *καλά και άγια* πολύ σωστά συνήθ. λέγεται για να στηρίξει υφολογικά απόρριψη ή εναντίωση τού (συν)ομιλητή προς τα λεγόμενα: ~ *όσα λες, αλλά εξακο?>ουθείς να έχεις άδικο.*
Αγια- κ Άγια- λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων που δηλώνει: 1. αγία τής Εκκλησίας (Ορθόδοξης, Ρωμαιοκαθολικής): *η Αγια-Μαρκέ/Λα || η Αγια-Μαρίνα* 2. τοπωνύμιο ή ναό που φέρει το όνομα *αγίας: επί- σκέφθηκαν την Αγια-Σοφιά || το /Λβαρο τής Επανάστασης τού '2} φυ- λάσσεται στην Αγια-Αούρα*
[ετυμ Λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων τής Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το θηλ. τού επιθ *άγιος*
αγΐαζΐ (το) {χωρ. γεν κ πληθ }1 · το διαπεραστικό κρύο των ξάστερων βραδιών και πρωινών τού χειμώνα 2. σχηματισμός υγρασίας οφειλό- μενος στο ψύχος τής νύχτας, *τ' ~ πάνω στα λουλούδια* ΣΥΝ δροσο- σταλίδες. πάχνη, δροσόπαγος]ΕΤΥΜ < τουρκ ayaz]
αγιάζω ρ. μετβ. κ αμετβ. {αγίασ-α (λαϊκ. άγιασα), -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} ♦ (μετβ.) 1. εκκλης (για εκκλησιαστικά πρόσωπα) ασκώ (σε κάτι) προστατευτική ή εξαγνιστική επίδραση μέσω ραντισμού. ανάγνωσης ευχής ή ευλογίας, επικαλούμενος τη χάρη και τη δύναμη τού Αγ Πνεύματος: - τα *νερά την ημέρα των Φώτων* φρ. ο *σκοπός αγιάζει τα μέσα* (i) για να δικαιολογηθούν πράξεις ή ενέργειες που, ενώ είναι ανήθικες, παράνομες ή κοινωνικώς κατακριτέες, επιτελούνται για την επίτευξη ιερού ή υψηλού σκοπού: *έκλεβε για να βοηθάει τους απόρους και έλεγε ότι* ~ (ii) (κατ' επέκτ - καταχρ) για να υποστηριχθεί ότι κάθε μέσο είναι θεμιτό, προκειμένου να επιτύχουμε έναν στόχο (ακόμη και ιδιοτελή): *Και γιατί να μην τον δωροδοκήσω, για να με εξυπηρετήσει: ~!* ♦ (αμετβ.) 2. (α) γίνομαι ή αναγνωρίζομαι ως άγιος ή φορέας αγιότητας (β) για πρόσωπο που έχει ταλαιπο>ρηθεί πολύ. *θ'αγιάσει αυτή η γυναίκα με τα βάσανα που έχει περάσει || «αγιάσανε τα χέρια τους να βαστάνε τα πινέλα»* (Φ. Κόντογλου) ΦΡ δεν *αφήνω* άνθρωπο ν' *αγιάσει* (i) με τις πράξεις και τη συμπεριφορά μου σκανδαλίζω. θέτω σε πειρασμό (iij ενοχλώ κάθε άνθρωπο, σε βαθμό που να τον κάνω να αντιδρά με άσχημο τρόπο, να παραφέρεται 3. (συνήθ ως ευχή) μου συγχωρούνται οι αμαρτίες ΦΡ (α) *ν' αγιάσουν τα κόκκα- λά σου / τα κόκκαλα τού πατέρα σου!* επιδοκιμαστικά ή προτρεπτικά για κάτι που έκανε ή πρόκειται να κάνει κάποιος: *καλά του έκανες- ~! || βοήθησέ με -/* (β) *ν' αγιάσει το στόμα (κάποιου)* για να δείξουμε με έμφαση ότι επιδοκιμάζουμε τα λόγια (κάποιου), επειδή ειπώθηκαν την κατάλληλη στιγμή, προς τα κατάλληλα πρόσωπα, με τον πλέον κατάλληλο τρόπο τους *τα 'πε έξω απ' τα δόντια και τους έβαλε στη θέση τους-*~ τού *ανθρώπου* (γ) *ν' αγιάσεις* ως θερμή παράκληση ή ενθάρρυνση. προκειμένου κάποιος να πει ή να κάνει κάτι: *πες το μας επιτέλους.* (δ) *σφάξε με αγά μου ν' αγιάσω* (i) για όσους δείχνουν παθητική στάση απέναντι σε εχθρικές προκλήσεις, παραιτούμενοι από κάθε προσπάθεια για αγώνα: *μην περιμένεις να αντιδράσει'αυτός είναι ~!* (ii) για όσους επιδιώκουν την εξιλέωση ή την πρόκληση συμπάθειας, επιλέγοντας ένα μη υποχρεωτικό, περιττό μαρτύριο: *έχει τη νοοτροπία* του ~ *και να μην* του *ζητούν θυσίες, αυτός θα τις κάνει* 4. εκκλης σκασμένος / *ηγιασμένος άρτος και οίνος* ο άρτος και ο οίνος τού μυστηρίου τής θείας Ευχαριστίας.
[ετυμ < μτγν *αγιάζω* < *αρχ άγιος].*
Αγία Λαύρα κ Άγια-Λαύρα (η) μονή στην Αχαΐα, κοντά στα Καλάβρυτα, η οποία συνδέεται ιστορικά με την έναρξη τής Επανάστασης τού 1821.
[ΕΤΥΜ < μεσν. *'Αγία Λαύρα,* ιστορική μονή που ιδρύθηκε τον 10ο αι. (βλ. λ *λαύρα)]*
Αγία Λουκία (η) (αγγλ Saint Lucia) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών στην Καραϊβική Θάλασσα με πρωτεύουσα την Καστρίς, επίσημη γλθ)σσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Α. Καραϊβικής (F.ΤΥΜ Το νησί ανακαλύφθηκε από τον Χρ Κολόμβο στις 13/12/1502, ημέρα εορτασμού τής Αγίας Λουκίας]
Αγία Πετρούπολη (η) πόλη τής ΒΔ Ρωσίας· αλλιώς (παλαιότ.) *Αέ- νινγκραντ* (το).
[ΕΤΥΜ Από τού γερμ Sankt Petersburg (κατά λέξη «οχυρό τού Αγίου Πέτρου») Η πόλη ιδρύθηκε το 1703 από τον τσάρο Πέτρο τον Μεγάλο με γερμ. όνομα Το 1914 η ονομασία εκρωσίστηκε σε Petrograd, ενώ η κομουνιστική ηγεσία τη μετονόμασε σε Leningrad το 1924, έτος θανάτου τού Λένιν. Το 1991 κατόπιν δημοψηφίσματος η πόλη επανέ- κτησε το ιστορικό της όνομα].
αγιασμό (το) [μτγν.] {αγιάσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το αγιασμένο νερό 2. η πηγή (και η γύρω περιοχή), στο νερό τής οποίας αποδίδονται θεραπευτικές ιδιότητες και ιερότητα: *όταν αρρώστησε, τον πήγαν στο ~ τής Παναγίας τής Οδηγήτριας*
αγιασματάριο (το) [Ι767] {αγιασματαρί-ου | -ων} το Μικρό Ευχολό

γιο που χρησιμοποιείται κατά τις λειτουργίες στις εκκλησίες, αγιασμός (ο) [μτγν.] 1. η τελετή καθαγιασμού, συνήθ σε εγκαίνια, γιορτές: *ο ~ στην αρχή τού σχολικού έτους* || ο ~ *των υδάτων την ημέρα των Θεοφάνιων* 2. (ειδικότ) το ράντισμα με την αγιαστούρα: *ο ~ τής εικόνας* **3.** (συνεκδ.) το αγιασμένο νερό *έχει πάντα ένα μπουκάλι ~ στο ντουλάπι.* Επίσης **άγιασμα** (το) (μεσν.). αγιαστούρα κ. αγιαστήρα (η) {χωρ. γεν. πληθ } 1. το σκεύος που περιέχει αγιασμό 2. το ματσάκι βασιλικού με το οποίο ο ιερέας ραίνει το εκκλησίασμα — (λαϊκ) **αγιασμστάρι** κ. **σγιασματερό** (το) (σημ. 1).

[ετυμ < μεσν *άγιαστούριν*< μτγν. *άγιαστήρῖον*< *άγιάζω[.* αγιατολαχ (ο) {άκλ } σιίτης θρησκευτικός ηγέτης, κυρ. στο Ιράν. ο ~ *Χομεϊνί υπήρξε ηγέτης τής ισλαμικής επανάστασης στο Ιράν.*

(ΕΤΥΜ < περσ ayat-Allah «εκπρόσωπος τού Αλλάχ» < ayai (πληθ. τού aya «σημείο, θαύμα, μαρτυρία») + Allah ««Αλλάχ»] αγιάτρευτος, -η, -ο |μεσν | 1. αυτός που δεν μπορεί να θεραπευτεί ~ *ασθένεια / καρδιά / πληγή / καημός / νοσταλγία / απελπισία / ανία ! μαράζι / πλήξη ! έρωτας* 2. (μτφ.) αυτός που δεν επιδέχεται διόρθωση, αναπλήρωση ~ *σφάλμα Ι απώλεια* — αγιάτρευτα επίρρ αγίνωτος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει ωριμάσει: *τα φρούτα είναι ακόμη* ~ συν άγουρος 2. αυτός που δεν έχει υποστεί αρκετή ζύμωση: ~ *κρασί* **3.** αυτός που δεν ολοκληρώθηκε ή δεν μπορεί να ολοκληρωθεί, να συντελεστεί

[ΕΤΥΜ < *α-* στερητ + *γινω-μένος* με απόσπαση τού θ. κατά τα ρ. σε *-όω ί-ώνω* (λ.χ *διορθώνω - αδιόρθωτος*) και ληκτικό επίθημα *-τος*. άγιο (το) Ιαγίου | χωρ. πληθ } ΘΡΗΣΚ οτιδήποτε (δύναμη, ον ή και βασίλειο), το οποίο, κατά την πίστη των θρησκευόμενων προσώπων, βρίσκεται στον πυρήνα τής υπάρξεως και διαφοροποιείται πλήρως από τον κοινό κόσμο εκφράζοντας την υπέρτατη καθολική αξία και το βαθύτερο νόημα τής ζωής το ιερό. κατ' αντιδιαστολή προς το βέβηλο, το καθαρό κατ' αντιδιαστολή προς το ακάθαρτο, το ελεύθερο, μη απαγορευμένο κατ' αντιδιαστολή προς το μιαρό (βλ. λ. *άγιος, ταμπού. Βράχμαν)*

άγιο- κ. αγιό- κ. αγι- α' συνθετικό λέξεων που δηλοΐνει ότι κάτι σχετίζεται με κάποιον/κάτι άγιο ή με την Εκκλησία *αγιο-βασι/λάτικος, αγιο-δημητριάτικος. αγιο-λόγιο, αγι-ωνύμιο. αγιο-γράφος* [F.ΤΥΜ Α' συνθ. τής Μεσν και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *άγιος].*

αγιοβασιλιάτικος, -η, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τον Αγιο Βασίλειο ή την ημέρα τής γιορτής του. την Πρωτοχρονιά: ~ *πίτα/ νόμισμα / φλουρί* 2. *αγιοβασιλιάτικα* (τα) μικρά χρηματικά δώρα που προσφέ- ρονται για γούρι την Πρωτοχρονιά **3.** (σκο)πτ.-μειωτ **)** αυτός που δεν έχει πραγματική αξία, ο ευτελούς αξίας και ποιότητας· *σπουδαίο ρολόι,* ~'Συν ψεύτικος, σημαντος. - **αγιοβασιλιάτικα** επίρρ αγιογδύτης (ο) {αγιογδυτών}. αγιογδύτισσα (η) |δύσχρ. αγιογδυ- τισσών} 1. πρόσωπο που κλέβει ιερά αντικείμενα ΣΥΝ ιερόσυλος 2. (συνήθ. μτφ.) αδίστακτος κερδοσκόπος: *μη μπλέξεις μ'αυτούς τους* [ΕΤΥΜ < *άγιος* + *-γδύτης*< *γδύνω].* αγιογράφηση (η) |1885| {-ης κ -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} 1. η ζωγραφική διακόσμηση εκκλησίας 2. η διαδικασία τής αγιογράφησης, *λό- γω ελλείψεως χρημάτων δεν έχει ολοκληρωθεί η* ~ τού *ναού* — **αγιο- Υράφημα** (το) [1864 [. αγιογραφία (η) [1866] {αγιογραφιών} 1. η ζωγραφική απεικόνιση ιερού προσώπου ή παράστασης από τη θρησκευτική θεματολογία *ασχολούμαι με την* ~ 2. (συνεκδ.) εικόνα που απεικονίζει ιερό πρόσωπο ή σκηνή από τη θρησκευτική παράδοση: *εκθέτω τις ~μου* || *μια εκκλησία με υπέροχες* ~ [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν ὸρ . < γαλλ. hagiographie]. αγιογραφικός[1], 'ή. -ό [1885] αυτός που σχετίζεται με την αγιογραφία — αγιογραφικ-ά / -ώς επίρρ. αγιογραφικός[2], -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την Αγία Γραφή: ~ *χωρίο* συν βιβλικός. —αγιογραφικ-ά /-ώς επίρρ. αγιογράφος (ο/η) ζο>γράφος αγιογραφιών (φορητών εικόνων, διακο- σμητικίόν παραστάσεοίν στο εσωτερικό των ναών κ λπ.) ΣΧΟΛΙΟ λ. *πολυγράφος*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. ὸρ , < γαλλ. hagiographe[αγΐογραφώ ρ μετβ [αγιογραφείς .. | αγιογράφ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. ζωγραφίζω εικόνες αγίων ή αγιογραφικά θέματα 2. διακοσμώ (εκκλησίες) με αγιογραφίες. αγιοδημητριάτικος, -η, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τον Αγιο Δη- μήτριο ή με την ημέρα τής γιορτής του 2. *αγιοδημητριάτικο* (το) το χρυσάνθεμο.

Άγιοι Σαράντα (οι) πόλη τής Ν Αλβανίας (Β Ηπείρου)

[ΕΤΥΜ ΙΙ πόλη (αλβ. Saranda) οφείλει την ονομασία της σε ομώνυμο βυζαντινό ναό. ερείπια τού οποίου σώζονται κοντά στο λιμάνι],

αγιοκατάταξη (η) {-ης κ -άξεο>ς | -άξεΐς. -άξεων} η τάξη και η σειρά με την οποία αγιογραφείται εσωτερικά ο ορθόδοξος ναός. αγιοκέρι (το) [μεσν.] (αγιοκερ-ιού [-ιών} κερί ναού από καθαρό κερί μελισσών

αγιόκλημα (το) (αγιοκλήμ-ατος | -ατα, -άτων} διακοσμητικό αναρριχώμενο Φυτό. τού οποίου τα άνθη έχουν έντονη μυρωδιά [ΕΤΥΜ < μεσν *άγιόκλημα* < **αιγόκλημα* < αρχ. *αΐξ, αιγός* «γίδα» ■+· *κλήμα,* με παρετυμολ επίδραση τής λ. *άγιος].* αγιολογία (η) [i897] θεολ ο κλάδος που μελετά την εκκλησιαστική παράδοση και διδασκαλία σχετικά με τους αγίους (τη ζο)ή και το έργο τους, τις τιμές που τους αποδίδονται κλπ.) — αγιολόγος (ο), αγιολογικός, -ή, -ό [1809J, αγιολογικά επίρρ.

αγιολόγιο (το) [1882] {αγιολογί-ου | -ων) βιβλίο με διηγήσεις για τη ζωή και τη δράση των αγίων τής Εκκλησίας ΣΥΝ συναξάρι Άγιον Όρος (το) |μεσν] {Αγίου Όρους} 1. αυτοδιοίκητη μοναστική πολιτεία τού ελληνικού κράτους, που καταλαμβάνει το νότιο άκρο τηΗ χερσονήσου τού Αθω *(Λθωνιάς Πολιτείαγ* οργανώθηκε επίσημα τον 10ο αι και περιλαμβάνει 20 «κυρίαρχες» ιερές μονές (Μεγίστης Λαύρας, Βατοπαι(ε)δίου. Ξηροποτάμου. Σίμωνος Πέτρας, Κουτλου- μουσίου, Σταυρονικήτα. Ιβήρων, Χιλ(ι)ανδαρίου [σέρβική]. Εσφιγμέ- νου, Διονυσίου. Παντοκράτορος, Ζωγράφου |βουλγαρική]. Δοχειαρίου. Καρακάλλου. Φιλοθέου, Αγ Παύλου, οσίου Ξενοφώντος. οσίου Γρη- γορίου, Αγ Παντελεήμονος [ρωσική], Κωνσταμονίτου]ή Κασταμονί- του]. σκήτες, ησυχαστήρια κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) όλη η περιοχή τού Αθω. στην οποία βρίσκονται οι μονές τού Αγίου Όρους, που είναι γνωστή και ως «Περιβόλι τής Παναγίας». αγΐοποΐω ρ μετβ [μεσν.] {αγιοποιείς... | αγιοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. (για την Εκκλησία) ανακηρύσσω (κάποιον) επισήμως άγιο μετά τον θάνατό του 2. (μτφ.) αποδίδο) (σε κάποιον) υπερβολικές αρετές, τον εμφανίζω εξιδανικευμένο *οι αυ/.ικοί ιστορικοί συνήθως αγιοποιούσαν* τους *μονάρχες τους* || «*αγιοποιούν αυτούς που τους υπακούουν και δαιμονοποιούν τους αντιπάλους τους*» (εφημ.) αντ δαιμονοποιώ — αγιοποίηση (η) (1782). αγιοπολίτης (ο) ίμεσν.] {αγιοπολιτών} πρόσωπο που ζει ή κατάγεται από την Ιερουσαλήμ (την αγία πόλη) αγιοπολΐτΐκός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την Ιερουσαλήμ ή τον αγιοπολίτη. ~ *γραφή.* αγιοπρεπής, -ής. -ές [μτγν.] {αγιοπρεπ-ούς [-είς (ουδ -ή)} αυτός που αρμόζει σε αγίους ΣΥΝ' ιεροπρεπής — αγιοπρεπώς επίρρ [μτγν], αγιοπρέπεια (η).

Αγιορείτης [μεσν] κ Αγιονορείτης (ο) ο μοναχός τού Αγίου Όρους, των μονο)ν τού Αθω ΣΥΝ Αθωνίτης — αγιορείτικος, -η, -ο κ αγιορειτικός, -ή. -ό κ αγιονορείπκος. -η. -ο

Αγιορείτης ή Αγιορίτης; Το σωστό είναι Αγιορείτης, ως παράγω- γο από την αρχ λ *όρος* (το) «βουνό», ήτοι *-ορείτης* (< **ορεσ-ίτης)* πβ αρχ *όρειος* «ορεινός». αρχ. ὀρειάς^νύμφη το)ν ορέων. των βουνών» και λ που χρησιμοποιούνται και σήμερα: *ορεινός* (< **ορεσ- νός),* και από τον τ. τής δοτ. *δρει* (< **όρεσ-ι)* τα *ορείχαλκος, ορειβάτης* κ.λπ.

άγιος, -ία. -ο (κ ά-γιος. ά-για. ά-γιο) 1. (στον χριστιανισμό ως χαρακτηρισμός τού Θεού, τής Εκκλησίας και το)ν Αγγέλων) αυτός που είναι απαλλαγμένος από ηθικές ή άλλες ατέλειες *ο Θεός.* ~ *ισχυρός, ~ αθάνατος ελέησον ημάς»*(ο «τρισάγιος ὑμνος» τής Θ Λειτουργίας, συνοδευόμενος από τους πιστούς με το σημείο τού σταυρού) || *το ~ Πνεύμα* (βλ λ *πνεύμα)* ΣΥΝ θείος ΦΡ *κι άγιος ο Θεός* για συχνή και επαναλαμβανόμενη δραστηριότητα· *όλο δουλειά, δου/.ειά* jj *μια χαρά τα περνάει, φαί. ύπνος, καθισιό* ~ 2. αυτός που σχετίζεται με τον Θεό ή με τη λατρεία τού Θεού: *η - Τράπεζα* J| ~ *μύρο! ποτήριο* ΣΥΝ ιερός, σεπτός· φρ (α) *άγια χώματα* (i) οι περιοχές όπου έζησε ο Χριστός (ii) (μτφ.) τα αγαπημένα και ιερά (λόγο) τής ιδιαίτερης σημασίας που έχουν για κάποιον) εδάφη (τής κοιτίδας ενός έθνους ή τής ιδιαίτερης πατρίδας κάποιου) *φί/.ησε τ'~ τής πατρίδας* (β) *Αγια Νύχτα* (i) η νύχτα τής γεννήσεως τού Χριστού, καθώς και κάθε νύχτα Χριστουγέννων (ii) (συνεκδ.) (γερμ die Heilige Nachi) το γνωστό (γερμανικής προέλευσης) χριστουγεννιάτικο τραγούδι τα *παιδιά τραγουδούν την* ~ 3. (α) *Αγία Γραφή* βλ λ *γραφή* (β) *Αγιος Τάφος* ο Πανάγιος Τάφος (βλ λ. *πανάγιος)* (γ) *Αγιοι Τόποι* οι περιοχές τής Παλαιστίνης όπου μαρ- τυρείται ότι διαδραματίστηκαν σημαντικά γεγονότα τής ζωής. τα Πάθη και η Ανάσταση τού Χριστού, καθώς και σημαντικά γεγονότα τής ΙΙ και τής Κ Διαθήκης· κυρ η Βηθλεέμ, η Ναζαρέτ και το Ιεροσόλυμα (δ) *Αγία Έδρα* βλ. λ. *έδρα* 4. θρηςκ *άγιο* (το) βλ λ 5. ι-.κμις *άγια* (τα) (α) ο αγιασμένος άρτος και οίνος, τα Γίμια Δώρα. τα οποία προ- σφέρονται στον Θεό και τα οποία περιφέρει ο ιερέας κατά τη Θεία Λειτουργία (β) (συνεκδ.) το χρονικό σημείο τής περιφοράς των Τίμιων Διώρων. η «Μεγάλη Εισοδος» φρ γο *άγια τοις κυσί[μή δώτε το άγιον τοΐς κυσίν,* Κ Δ Ματθ 7. 6) σε περιπτώσεις κατά τις οποίες εμπιστεύεται κανείς τη διαφύλαξη, τήρηση, προστασία όσων θεο)ρεί ιερά σε πρόσωπα ανάξια: *πολλοί ασυνείδητοι* ττωλουν *την εθνική μας κληρονομιά σε ξένους δίνουν ~ χωρίς ντροπή!* 6. τα *Αγια των Αγίων* (i) (εβρ Qodes haq'Qodhasim) τα άδυτα τής Σκηνής τού Μαρτυρίου για τους Ιουδαίους, όπου βρισκόταν η κιβωτός τής Διαθήκης (ii) (στους χριστιανικούς ναούς) το ιερό, τα άδυτα των αδύτων (βλ. λ *άδυτος)* 7. αυτός που χαρακτηρίζεται από ηθική αγνότητα, ο υποδειγματικός ως προς την αρετή: ~ *άνθρωπος'* || ~ *έργα* ΣΥΝ ενάρετος, ηθικός, χρηστός, έντιμος αντ φαύλος, ανήθικος 8. (για πρόσ. εμφατ) αυτός που δεν βλάπτει τους άλλους, αν και ο ίδιος έχει υποστεί ταλαιπωρίες· ~ *άνθρωπος! Δεν πειράζει κανέναν!* συν ανεξίκακος. καλοκάγαθος· φρ (α) *παριστάνω / κάνω τον άγιο / την αγία* υποκρίνομαι τον καλό και ενάρετο· *μη μας κάνεις τον άγιο. σε ξέρουμε τι κουμάσι είσαι*[1] (β) *καλός και άγιος...,* αλλά... για τον μετριασμό τής αρνητικής κριτικής προς κάποιον *καλός και άγιος ο Πέτρος, αλλά τεμπέλης'* (ως ουσ) 9. ΘΡΗΣΚ πρόσωπο το οποίο (με βάση τους πραγματικούς ή υποτιθέμενους άθλους του ή τις ιδιότητες που είναι φανερές στη διάρκεια τής ζωής του και συνεχίζουν να επιδρούν και μετά τον θάνατό του) έχει αναγνωριστεί είτε από το ιερατείο είτε από τη λαϊκή πίστη ότι με έναν ειδικό τρόπο συνδέεται με ὁ.τι θεωρείται ιερή πραγματικότητα (λ χ με μια θεότητα ή ιερή δύναμη), όπως θεωρούνται στον βουδισμό όσοι έχουν φθάσει στη Νιρβάνα (βλ λ). όπως στην αρχαία ελληνική θρησκεία οι ήρωες κ λπ 10. (ειδικότ. στον χριστιανισμό με κεφ , όταν ακολουθεί όνομα) πρόσο>πο αναγνωρισμένο επισήμοκ από την Εκκλησία ως άξιο να τιμάται από τους χριστιανούς λόγω τής ιερότητας και τής αρετής τού βίου του, στη διάρκεια τού οποίου συχνά τέλεσε θαύματα *(θαυματουργός άγιος) ο ~ Γεώργιος / Λημήτριος* · φρ

(α) (εκφραστ.) *κάνω (κάποιον) άγιο* ικετεύω (κάποιον) έντονα, με ιδιαίτερα παρακλητικό τρόπο: *άγιο τον έκανα να ξαναδώσει εξετάσεις, αλλά αυτός τίποτα* (β) *τού Αγίου Ποτέ* για κάτι που δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί ποτέ: *ξέρω. θα 'ρθεις να μας δεις ~* ΣΥΝ τον μήνα που δεν έχει Σάββατο (γ) *είχα άγιο* στάθηκα τυχερός σε μια επικίνδυνη περίπτωση: *τρακάρισα χθες, αλλά δεν έπαθα τίποτα· είχα άγιο!* (δ) δεν *δίνω τού αγίου μου (νερό)* τσιγγουνεύομαι (ε) *κι ο άγιος φοβέρα θέλει* όλοι χρειάζεται να αισθάνονται κάποια πίεση ή απειλή, για να είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους ή να εξυπηρετήσουν κάποιον. ακόμη και αυτοί που θεωρούνται υπεύθυνοι, συνεπείς, καλοί κ.λπ. (στ) *μην τάξεις τ' άγιου κερί και τού παιδιού / και σε παιδί κουλ- λούρι / παιχνίδι* βλ. λ. *τάζω* (ζ) *κολάζω και άγιο* βάζω σε πειρασμό ακόμη και τον πιο ενάρετο άνθρωπο: *η ομορφιά της θα μπορούσε να κολάσει και άγιο* 11. (συνεκδ. + όνομα) (α) η εκκλησία που είναι αφιερωμένη στον αντίστοιχο άγιο: *βάφτισαν τον γνιο τους στην ~ Μαρίνα || η ~ Σοφία στην Κωνσταντινούπολη* (β) η ενορία τής παραπάνω εκκλησίας: *ψηφίζω στον ~ Ανδρέα* (γ) η ευρύτερη περιοχή που παίρνει το όνομά της από την εκκλησία που βρίσκεται σε αυτήν: *μένει στους ~ Αναργύρους* 12. (α) τοπικός άγιος, πολιούχος: *ο ~ τής Πάτρας* (ενν. *ο - ΑνδρέαςΥ* φρ *μσ τον άγιο!* ως όρκος, για να βεβαιώσει κανείς την αλήθεια των λόγων του: «*κάτω στον Πειραιά στο μουράγιο / είπα να σκοτωθώ ~1*» (λαϊκ. τραγ) (β) (με κεφ.) ως προσαγορευτικός τίτλος επισκόπου ή μητροπολίτη: *ο ~ Λαρίσης* [ετυμ. < αρχ. *άγιος* < Ι.Ε. **yag-* «τιμώ, ευλαβούμαι», πβ. σανσκρ. yaj- ati «λατρεύει» Ομόρρ. *άγ-ος* (< **άγ-ος)* «ανοσιούργημα» *(Κυλώνειον άγος), άγ-νός* κ.ά. Η λ στην Αρχ προσδιόριζε τόπους ή πράγματα που προκαλούν σεβασμό και ευλαβικό φόβο. Στην Π Δ. το επίθετο αυτό χρησιμοποιήθηκε (από τους Εβδομήκοντα). για να περιγράψει τον Θεό, τους αγγέλους, αλλά και ολόκληρο το έθνος Ισραήλ. Στην Κ Δ. *άγιοι* θεωρούνται επίσης όλοι οι πιστοί (λ.χ. *Κολ.* 1, 2) ως αγνοί *«διά την από τής ειδωλολατρίας και πολυθεΐας κάθαρσιν»* (Κοραής. *Προ- λεγόμενα,* τόμ. Α. σ. 507). Η σημ «πρόσωπο που έχει ανακηρυχθεί άγιο από την Εκκλησία» απαντά μετά τον 10ο αι. μ.Χ.]

άγιοι - μάρτυρες - ομολογητές κ ά Άγιος είναι ο χριστιανός, ο οποίος τελειώθηκε στην «εν *Χριστώ*» ζωή, αγωνίστηκε και βίωσε την κατάσταση τής αγιότητας
Κατά τους τρεις πρώτους αιώνες των μεγάλων διωγμών κατά τού χριστιανισμού, ο χριστιανικός κόσμος, μετά το πρόσωπο τού Κυρίου και των Αποστόλων (δηλ. των δώδεκα μαθητών τού Ιησού, καθώς και άλλων που κήρυξαν τον Λόγο τού Θεού στους εθνικούς, λ χ. τού Βαρνάβα, τού Παύλου), αρχίζει να τιμά ως αγίους και τους μάρτυρες, οι οποίοι θεωρούνταν υπόδειγμα υπακοής και αφοσίωσης στον Χριστό Μάρτυρες είναι οι μαρτυρούντες μέχρι θανάτου την πίστη τους στον Σωτήρα Χριστό Ομολογητές είναι όσοι ομολόγησαν την πίστη τους στον Χριστό στην περίοδο των διωγμών, χωρίς όμως να χρειαστεί και να θανατωθούν γι' αυτήν
Από τον 4ο αιώνα, όταν επισημοποιήθηκε η χριστιανική θρησκεία, άρχισαν να τιμιόνται οι μοναχοί, οι οποίοι επίσης (όπως και οι μάρτυρες) θεωρούνταν ήρωες τής πίστης. Αυτοί αποτελούσαν τον δεύτερο χορό των αγίων τής Εκκλησίας, τους οσίους, οι οποίοι από τον 4ο αι. θεωρούνταν τέλειοι χριστιανοί (χαρακτηρίζονταν ως "*Άγιοι εν άνθρώποις. 'Άγγελοι. Υιοί φωτός)* και οι οποίοι, όπως και οι μάρτυρες, αποκτούν ενώπιον τού Θεού την παρρησία να πρεσβεύουν υπέρ των ζώντων.
Από το τέλος τού 4ου αιώνα μαρτυρείται και άλλος χορός αγίων, οι μεγάλοι ιεράρχες. Τιμώνται δηλ. ως άγιοι οι ιεράρχες εκείνοι που διακρίθηκαν για τους αγώνες τους υπέρ τής ορθής πίστεως, κατανικώντας τις αιρέσεις
Στις ημέρες μας η Εκκλησία τιμά ιδιαίτερα τους μάρτυρες, καθώς και τα ιερά λείψανά τους, και πάνω στην Αγία Τράπεζα (που έχει θεμελιωθεί σε λείψανα μάρτυρα) τελείται η Θεία Λειτουργία. Οι μάρτυρες, ανάλογα με την πολιτεία και το λειτούργημά τους, έχουν τις εξής ονομασίες:
Ομολογητές: όσοι μαρτύρησαν για τη χριστιανική πίστη
Μεγαλομάρτυρες πιστοί που υπέστησαν ακλόνητοι μεγάλα μαρτύρια για την πίστη τους
Πρωτομάρτυρας, (κυρ. προσωνυμία τού Αγίου Στεφάνου) ο πρώτος που υπέστη μαρτυρικό θάνατο για την πίστη του στον Χριστό. Νεομάρτυρες: πιστοί που υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο για την ορθόδοξη χριστιανική τους πίστη από την Άλωση τής Κων/πολης (29 Μαΐου 1453) και καθ' όλη την περίοδο τής Τουρκοκρατίας. Ιερομάρτυρες- ιερωμένοι μάρτυρες, πρεσβύτεροι ή επίσκοποι, οι οποίοι βρήκαν μαρτυρικό θάνατο.
Από την Εκκλησία τιμώνται επίσης οι ισαπόστολοι (Μ. Κωνσταντίνος και Ελένη) ως ίσοι ή ισότιμοι με τους Αποστόλους, καθώς και ο αδελφόθεος Απόστολος Ιάκωβος (αδελφός τού Κυρίου).

Άγιος Βερνάρδος (ο) 1. καθεμιά από τις δύο διαβάσεις στις Άλπεις, που συνδέουν την Ιταλία με την Ελβετία (Μεγάλη Διάβαση) και τη Γαλλία (Μικρή Διάβαση) 2. *σκύλος Αγίου Βερνάρδου* μεγαλόσωμος. μολοσσοειδής σκύλος με πυκνό τρίχωμα (σκούρο καφέ με λευκές ραβδώσεις ή λευκό και στικτό) και μεγάλα κρεμαστά αφτιά' έχει εξαιρετική νοημοσύνη, αντοχή και ικανότητα προσανατολισμού, και είναι γνωστός για τις υπηρεσίες του στους ορειβάτες των Αλπεων [ΕΤΥΜ Οι διαβάσεις ονομάστηκαν έτσι από έναν ξενώνα που ίδρυσε ο Αγιος Βερνάρδος (923-1008) στην περιοχή].
Άγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες (ο) (αγγλ Saint Vincent and Grenadines) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών στην Καραϊβι- κή Θάλασσα με πρωτεύουσα το Κίνγκσταουν, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Α Καραϊβικής.
[ετυμ Το νησί τού Αγίου Βικεντίου ανακαλύφθηκε από τον Χρ. Κο- λόμβο στις 22/1/1498, ημέρα εορτασμού τού αγίου, τού οποίου το όνομα ανάγεται σε λατ. Vincentius «νικητής, κατακτητής» (< vincere «νικώ») Για τις Γρεναδίνες βλ λ. *Γρενάδα].*
Άγιος Ευστράτιος (ο) {Αγίου Ευστρατίου) 1. νησί τού ΒΑ. Αιγαίου Πελάγους Ν τής Λήμνου και ΒΔ τής Λέσβου 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. Επίσης (καθημ.) Αϊ-Στράτης.
[ετυμ Όψιμο μεσν τοπωνύμιο (από το 1540), που οφείλεται είτε σε ομώνυμο ναό είτε στον μοναχό *όσιο Ευστράτιο,* ο οποίος κατέφυγε στο νησί. Ορισμένοι ταυτίζουν το νησί με την αρχ. *'Αλόννησο[* Άγιος Θωμάς και Πρίγκιπας (ο) (πορτ. Sao Tome e Principe) νησιωτικό κράτος στον Κόλπο τής Γουινέας, απέναντι από τις ακτές τής Γκαμπόν, με πρωτεύουσα τον Αγιο Θωμά. επίσημη γλώσσα την Πορτογαλική και νόμισμα το ντόμπρα.
[ΕΤΥΜ Το νησί ανακαλύφθηκε από τον Πορτογάλο θαλασσοπόρο P. de Escobar στις 21/12/1471, ημέρα εορτασμού τού Αγίου Θωμάΐ. Άγιος Μαρίνος (ο) (ιταλ Serenissima Repubblica di San Marino - Γαληνοτάτη Δημοκρατία τού Αγίου Μαρίνου) κράτος τής Ν. Ευρώπης (στη ΒΔ. Ιταλία) με πρωτεύουσα τον Αγιο Μαρίνο, επίσημη γλώσσα την Ιταλική και νόμισμα τη λιρέτα Αγίου Μαρίνου.
[ΕΤΥΜ Το κράτος οφείλει το όνομά του στον Αγιο Μαρίνο, έναν Δαλ- ματό διάκονο, ο οποίος τον 4ο αι. μ.Χ. είχε ιδρύσει στην περιοχή ένα ερημητήριο^]
Άγιος Νικόλαος (ο) {Αγίου Νικολάου] πόλη τής Α. Κρήτης, πρωτεύουσα τού νομού Λασιθίου.
[εγυμ Η ονομασία τής πόλεως οφείλεται σε ομώνυμο βυζαντινό ναό τού 8ου / 9ου αι]. αγιοσύνη (η) {χωρ. πληθ.} 1. η ιδιότητα τού αγίου ΣΥΝ αγιότητα, ιερότητα 2. ως προσφώνηση κληρικού, συνήθ. επισκόπου: *προσκυνώ την~ σου!*
[ετυμ < μτγν. *άγιωσύνη* < αρχ. *άγιος].*
Άγιος Χριστόφορος και Νέβις (ο) (αγγλ. Federation of Saint Christopher and Nevis = Ομοσπονδία τού Αγίου Χριστοφόρου και Νέβις) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών στην Καραϊβική Θάλασσα με πρωτεύουσα το Μπαστέρ, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Α. Καραϊβικής
[ΕΤΥΜ. Όταν ο Χριστόφορος Κολόμβος ανακάλυψε το νησί το 1493, το ονόμασε έτσι προς τιμήν τού Αγίου Χριστοφόρου]. αγιοταφίτης (ο) {αγιοταφιτών}, αγιοταφιτισσα (η) {αγιοταφιτισ- σών] μοναχός ή προσκυνητής τού Αγίου Τάφου (βλ. *Πανάγιος Τάφος,* λ. *πανάγιος).*
αγιοταφίτικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τον Αγιο Τάφο ή τον αγιοταφίτη· *~ φως / μοναστήρι / κερί / σταυρός.* Επίσης αγιοταφικός, -ή, -ό [1888].
αγιότητα (η) [μτγν 1 {χωρ. πληθ.Ι 1. η ιδιότητα τού Θεού και των αγίων συν αγιοσύνη, ιερότητα 2. ως προσαγόρευση κληρικού, συνήθ επισκόπου: *θα παρακαλέσω την ~ σας...* αγιούπας κ. αγούπας (ο) (λαϊκ) ο γύπας συν όρνιο.
[ετυμ < *α-* προθεμ. + *γιούπας* < *γύπας,* πβ. *βδέ?±λα - αβδέλλα, βα- σκαίνω - αβασκαίνω κ* ά.]. αγιωνυμία (η) [1893] {αγιωνυμιών] 1. το αγιωνύμιο 2. η προσαγόρευση κάποιου με τη χρήση τού επιθέτου *άγιος* (πβ. λ. *αγιοποίηση)* αγιωνύμιο (το) {αγιωνυμί-ου [-ων] ονομασία προσώπου ή τόπου, που προέρχεται από όνομα αγίου (πβ. λ. *τοπωνύμιο)* Επίσης αγιώνυμο. σχολιο λ *όνομα*
αγΐώνυμος, -η, -ο 1. αυτός που ονομάζεται ή προσαγορεύεται άγιος· *~ τάφος* 2. αυτός που φέρει το όνομα αγίου ή την ονομασία άγιος (κυρ. για τόπους) *~ Ορος* (ενν. το Αγιον Όρος).
[πτυμ <μεσν *άγιώνυμος* < *άγιος* + *-ώννμος(με* έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνομα].* αγιωτικός, -ή. -ό [μεσν.] (λαϊκ) 1. αυτός που σχετίζεται με τους αγίους, ο αγιασμένος 2. *αγιωτικό* (το) (α) εικόνισμα και γενικά κάθε αντικείμενο και σκεύος που σχετίζεται με τη λατρεία (β) (στον πληθ) προσευχές, επικλήσεις ή ευχές για θεραπεία, *άρχισε τ'~, για να τον κάνει καλά*
αγκαζάρω ρ. μετβ. {αγκάζαρα κ. αγκαζάρισ-α, -τηκα. -μένος} (λαικ.)
1. δεσμεύω (κάποιον) εξασφαλίζοντας την υπόσχεσή του ή την αποδοχή εκ μέρους του δικής μου προσφοράς (πρότασης, πρόσκλησης για εργασία κ.τό.): *~ μια θέση* ΣΥΝ κλείνω, προσύμφωνού, κρατώ 2. αποκτώ δικαίωμα προτεραιότητας δίνοντας προκαταβολή, μισθώνω εκ των προτέρων: *Πόσα θέλεις, Το ~ τώρα!* συν προαγοράζω, καπαρώνω. κλείνω — αγκαζάρισμα (το).
[ΕΙΥΜ < *αγκαζέ* (βλ.λ) + *-άρω].* αγκαζέ επίρρ. 1. (για δύο πρόσωπα) με αμοιβαίο κράτημα από τον βραχίονα, το μπράτσο· *περπατούσαν πιασμένοι ~* ΣΥΝ αλά μπρατσέ- τα, μπράτσο με μπράτσο 2. με προσυμφωνημένη δέσμευση, απασχόληση (για κάποιον/κάτι): δεν *μπορώ απόψε, είμαι* - 3. (ως επίθ) πιασμένος. κλεισμένος: *έχω ~ γι' απόψε το ταξί* συν (λαϊκ.) καπαρωμέ- νος ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*
[ΕΤΥΜ < γαλλ. engage «κατειλημμένος, κλεισμένος», μτχ τού engager «δεσμεύω» < en (< λατ. πρόθ. in) + gage «ενέχυρο, εγγύηση» < αρχ. γερμ **wad(d)i|.*
αγκαθένιος, -ια, -ιο αυτός που περιέχει αγκάθια, φτειαγμένος ή δεμένος από αγκάθια: *- φράχτης.* Επίσης αγκάθινος, -η, -ο.

αγκαθένιος - αγκαθερός - ακάνθινος κ.ά Από τη λ. *αγκάθι* σχηματίζονται αρκετά παράγωγα επίθετα, που συνυπάρχουν σε σημα-

σιολογική ή υφολογική αντίθεση μεταξύ τους, καθώς και προς ε- πίθετα παράγωγα από την αρχική λ *άκανθα (ακάνθινος, ακανθωτός, ακανθώδης).* Από τη μία έχουμε το συνωνυμικό ζεύγος αγκαθένιος-αγκάθινος να αντιτίθεται προς το ζεύγος αγκαθερός- αγκαθωτός. αφού το α' ζεύγος δηλώνει ύλη («από / με αγκάθια») και πλησμονή («γεμάτος από αγκάθια»), ενώ το β' ζεύγος τονίζει συ- νεκδοχικά το αποτέλεσμα τής ύπαρξης αγκαθιών, την έννοια τής «αιχμηρότητας». Από την άλλη μεριά, έχουμε την υφολογική αντίθεση ανάμεσα στο *αγκαθένιος / αγκάθινος* και στο ακάνθινος. Ο *«ακάνθινος στέφανος»* έχει συνδεθεί αναπόσπαστα με την αντίστοιχη φράση τού Ευαγγελίου και τής εκκλησιαστικής υμνογρα- φίας. Το ακανθωτός μπορεί. από τη λόγια μορφή του, να χρησιμοποιηθεί σε εξειδικευμένες περιγραφές επιστημονικού λόγου. Και, βεβαίως, το ακανθώδης στη μεταφορική χρήση του *(ακανθώδες ζήτημα),* διαφοροποιείται πλήρως σημασιολογικά («δυσχερής, περίπλοκος, επικίνδυνος»), πράγμα που δεν συμβαίνει με κανένα από τα άλλα επίθετα

αγκαθερός, -ή, -ό [μεσν.] 1. αυτός που είναι γεμάτος αγκάθια 2. (συ- νεκδ.) αιχμηρός, αυτός που τρυπάει στο άγγιγμά του Επίσης αγκαθωτός, -ή, -ό κ. (λόγ.) ακανθωτός [μτγν.]. w ιχολιο λ. *αγκαθένιος.* αγκάθι (το) {αγκαθ-ιού] -ιών] 1. αιχμηρή απόφυση των φυτών ΣΥΝ αγκίδα, αγκίθα, αγκύλι· ΦΡ. (μτφ.) (α) *κάθομαι στ' αγκάθια* ανησυχώ, αγωνιώ για κάτι συν κάθομαι σε αναμμένα κάρβουνα (β) *ξυπόλυτος στ' αγκάθια* για όσους εκτίθενται σε κίνδυνο ή σε δύσκολη, απαιτητική δραστηριότητα ανέτοιμοι, χωρίς προφυλάξεις ή χωρίς τα απαραίτητα εφόδια· *πού πας* 2. (συνεκδ) κάθε αγκαθωτό φυτό ΦΡ (πα- ροιμ.) *απ' αγκάθι βγαίνει ρόδο κι από ρόδο βγαίνει αγκάθι* κακοί γονείς γεννούν καλά παιδιά και καλοί γονείς κακά παιδιά· (γενικότ.) από κάτι ή κάποιον καλό, μπορεί να προέλθει κακό και το αντίστροφο 3. (κατ' επέκτ.) κάθε είδους αιχμηρή απόληξη 4. (συνεκδ.) το κεντρί των εντόμων 5. καθένα από τα κόκκαλα τού ψαριού 6. (μτφ.) καθετί που ενοχλεί, πειράζει ή εμποδίζει: *η ζήλια ήταν ~ στις σχέσεις τους* ΣΥΝ εμπόδιο, κώλυμα, φραγμός. — (μεγεθ.) αγκάθα (η) [μεσν.]. (υποκ.) αγκαθάκι (το). ** σχολιο λ -γκ-.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *άκάνθιν(*το -γκ- κατ' επίδραση των λ. *αγκίστρι, άγκύ- λος* κ τ.ό.) < αρχ *άκάνθ-ιον,* υποκ. τής λ. *άκανθα].* αγκαθιά (η) 1. γρατζουνιά από αγκάθι ·2. τόπος γεμάτος αγκάθια.

[ετυμ < μτγν. *άκανθέα* (βλ. λ. *αγκάθι*), με συνίζηση], αγκαθιάζω ρ. αμετβ |αγκάθιασ-α, -μένος) (για τόπους, εκτάσεις) γεμίζω αγκάθια: *άφησαν το χωράφι κι αγκάθιασε.* αγκάθινος,-η,-ο αγκαθένιος

αγκαθωτός (ο) 1.η κόγχη τού ματιού προς την πλευρά τού κροτάφου 2. κάθε εσωτερική γωνία. ιδ. σπιτιού 3. εγκοπή ξύλου στην οποία στερεώνεται άλλο ξύλο (κυρ. σε κατασκευές).

[ετυμ < αρχ. *κανθός* (βλ.λ.), με παρετυμολ. σύνδεση προς το *αγκάθι].*

αγκαθότοπος (ο) τόπος που είναι γεμάτος αγκάθια ή στον οποίο φυτρώνουν μόνο αγκάθια, αγκαθωτός, -ή, -ό αγκαθερός

ογκαλά σύνδ. (λογοτ-σπάν) αν και, μολονότι: (συχνά +και) «*είναι ανάγκη να γίνει μια παρατήρηση, που, ~ και αυτονόητη, δεν πρέπει να παραλειφθεί»* (Κ.Θ Δημαράς)

[ετυμ. μεσν. < σύνδ *άν* + επίρρ. *καλά,* από εναντιωματική σύνδεση πβ. μεσν. φρ. *πάγκαλα καί θέν νά πάψω, ή καρδιά να* κλαίω *βιάζει»*\. αγκάλη (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (λόγ-λογοτ.) 1. η αγκαλιά: *έγειρε στη γλυκιά της* ~ φρ (α) *στις αγκάλες του Μορφέως / στην αγκαλιά τού Μορφέα* βλ λ. *Μορφέας* (β) *με ανοιχτές σγκάλες* με μεγάλη εγκαρδιότητα και προθυμία, *τον υποδέχτηκαν* ~ ΣΥΝ ζεστά, φιλικά, θερμά, φιλόξενα, εγκάρδια ανί ψυχρά 2. (μτφ) οτιδήποτε περιβάλλει κάτι σαν να το αγκαλιάζει· *στην ~ τής θάλασσας.*

[ετυμ. αρχ. (με επίθημα *-άλη.* πβ. *αιθ-άλη*) < Ι.Ε. *ank- «κάμπτω», πβ. λατ unc-us «κυρτωμένος», σανσκρ. anc-ati «λυγίζει, κάμπτει», γαλλ και αγγλ. angle «γωνία», ιταλ. angolo, ισπ. angulo κ.ά. Ομόρρ *αγκύλη, άγκ-υρα, άγκ-ών(ας), άγκ-ιστρο(ν)* κ ά.]. αγκαλιά (η) [μεσν] 1. το λύγισμα και των δύο χεριών, ώστε οι βραχίονες να έρχονται παράλληλα και κοντά στον κορμό, όπως όταν κάποιος κρατά κάτι/κάποιον (προστατευτικά) στο στήθος του ή σφίγγει (κάποιον/κάτι) πάνω του· *η μητέρα κοίμιζε το μωρό στην ~ της* j| *μητρική / θερμή i ανοιχτή i τρυφερή / στοργική* ~ ΣΥΝ. κόλπος, κόρφος, στήθος 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε μπορεί να κρατήσει κανείς σφίγγοντάς το πάνω του ή με λυγισμένα χέρια, τεταμένα μπροστά· το περιεχόμενο μιας αγκαλιάς *μια ~ στάχυα / λουλούδια / βιβλία* 3. (κατ' επεκτ) το αγκάλιασμα· το *μωρό συνήθισε την ~ και, όταν το αφήνεις,* κλαίει]| *όλο αγκα?*.ιές και φιλιά είναι τον* τελευταίο *καιρό οι δυο τους* συν (λόγ.) εναγκαλισμός, περίπτυξη 4. (ως επίρρ.) αγκαλιαστά: *κοιμούνται ~ || περπατούσαν ~ || έχω / παίρνω / κρατώ κάποιον* - 5. (μτφ) κολπίσκος, ορμίσκος, κολυμπούν *κάθε μέρα στην ~ τής Νταμούχαρης στο Πή/αο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.* αγκαλιάζω ρ μετβ. {αγκάλιασ-α, -τηκα, -μένος} 1. περικλείω στην αγκαλιά μου, σφίγγω στο στήθος μου: *αγκάλιασε τον αδελφό της με χαρά* συν (λόγ) εναγκαλίζομαι 2. (μτφ.) περικλείω, καλύπτω το σκοτάδι *αγκάλιασε την πόλη* || το *γιασεμί αγκάλιαζε τον φράχτη τού κήπου* συν περιβάλλω, πιάνω· φρ (μτφ) *αγκαλιάζω με τα μάτια / με το βλέμμα* βλέπω με προσοχή και ενδιαφέρον, περικλείω στο οπτικό μου πεδίο 3. (μτφ.) περιβάλλω με στοργή: *οι κάτοικοι τού χωριού τον αγκά?*.ιασαν απ' την πρώτη μέρα || η οικογένειά του τον αγκάλιασε και τον στήριξε στον αγώνα του* 4. αποδέχομαι (κάτι) πρόθυμα και εμπράκτως: *όλοι αγκάλιασαν την προσπάθειά μας* συν ενστερνίζομαι. εγκολπούμαι, υιοθετώ, υποστηρίζω, αποδέχομαι 5. (ειδικότ.) περιλαμβάνω, ενσωματώνω· *οι έρευνές* του *αγκαλιάζουν ένα ευρύ φά*

σμα πολιτισμών.

[ΕΓΥΜ. μεσν < *αγκαλιά* < αρχ. *αγκάλη.* Ορισμένες σύγχρονες σημ. τού ρήματος αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ *αγκαλιάζω (το τοπίο) με το βλέμμα* (γαλλ. j'embrasse le paysage en regard), *αγκάλιασαν την προσπάθειά μας* (γαλλ. ils ont embrasse notre effort)]

αγκαλιάζω: συνώνυμα. Το αρχ αποθετικό (μόνο μέσης φωνής) ρ. *εναγκαλίζομαι* επιβίωσε μέσα από τη λόγια παράδοση σε τυπικές χρήσεις τού νεοελληνικού γραπτού λόγου, ενώ τη θέση του στην καθημερινή επικοινωνία πήρε το ρ. *αγκαλιάζω* Η βιωματική χρήση τού ρήματος οδήγησε σε συχνές περιφραστικές δηλώσεις τής σημασίας του· *παίρνω / κρατώ / έχω* / κλείνω *1 σφίγγω στην αγκαλιά μου,* ακόμη και (μεταφορικά) *φυλακίζω στην αγκαλιά μου*\ Η επέκταση τής σημ. τού *αγκαλιάζω* και στη μτφ σημ. «αποδέχομαι, υιοθετώ, υποστηρίζω», αν δεν είναι παράλληλη σημασιολ εξέλιξη, είναι μεταφραστικό δάνειο από ξένες γλώσσες (γαλλ. embrasser, αγγλ. embrace), χρησιμοποιήθηκε δε στη δημοτική, για να αποφευχθούν τα λογιότερα ρήματα *ενστερνίζομαι* και *εγκο/^πώνομαι,* μολονότι ετυμολογικά τα ήδη αρχαία (μεταγενέστερα) αυτά ρήματα βρίσκονται πολύ κοντά στη σημ τού *αγκαλιάζω:* όπως και το ενα- *γκαλίζομαι,* το *ενστερνίζομαι (στέρνον)* σημαίνει «κλείνω στα στήθη μου. στις αγκάλες μου», το δε *εγκολπώνομαι (κόλπος> κόρφος)* «κλείνω στους κόλπους μου. στην αγκαλιά μου» (στην Αρχαία επικράτησε η σημ. τού «ενθυλακώνω»). Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, και αν ακόμη το *αγκαλιάζω* (στη σημ. «αποδέχομαι») θεωρηθεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ embrasser / αγγλ. embrace, τότε πρόκειται. στην πραγματικότητα, για αντιδάνειο, αφού το γαλλ. bras / αγγλ. brace «μπράτσο», από όπου θα προέρχεται, δεν είναι παρά το ελλην. *βραχίων* μέσω τού λατ bracchium (*βραχίων* > bracchium > bras / brace) Αλλο αν αντί για το *βραχίονας* χρησιμοποιούμε σήμερα εμείς το *μπράτσο,* από το βενετσιάνικο brazzo. το οποίο μέσω τού λατ. bracchium ανάγεται και αυτό στο ελλην. *βραχίων (βραχίων* > bracchium > brazzo > *μπράτσο).*

αγκάλιασμα (το) [μεσν.] {αγκαλιάσμ-ατος | -ατα, -άτων} το σφίξιμο (κάποιου) στην αγκαλιά: *σφιχτό / δυνατό / τρυφερό / ερωτικό* ~ || το τελευταίο ~ *πριν από τον αποχωρισμό* συν περίπτυξη αγκαλιαστός, -ή, -ό

[μεσν j αγκαλιασμένος: *προχωρούσαν αγκαλια- στοί* || *χόρευαν* α/καλιαστοί. — αγκαλιαστά επίρρ. [μεσν.]. αγκαλίτσα (η) !χωρ. γεν. πληθ.] 1. (υποκ.) μικρή αγκαλιά 2. (μτφ -συνήθ. στον πληθ.) τρυφερή ερωτική περίπτυξη: *ζεις μονάχα για φιλά-* κια κι *αγκαλίτσες* 3. (ως επίρρ.) αγκαλιά, μαζί. *κοιμήθηκαν αγκαλίτσα ώς τα χαράματα.* αγκίδα κ. αγκίθα (η) μικρό βελονοειδές τμήμα ξύλου συν σχίζα, σκλήθρα, αγκάθι. — (υποκ) αγκίδι κ. αγκιδάκι (το).

[ΕΙΥΜ. μεσν. < *άκίδα* < αρχ *άκίς, άκίδος* Το *-γκ-* από επίδραση λ. όπως *αγκύλη, αγκίστρι* κ.τ ό , ενώ το *-θ-* τού τ. *αγκίθα* πιθ κατά παρετυμολ. σύνδεση προς το *αγκάθι.* Πβ. *ακίδα].* αγκινάρα (η) {δύσχρ. αγκιναρών} Ι.φυτό με πολλές παραφυάδες και βλαστό, στού οποίου την άκρη σχηματίζεται ανθοταξία, που αποτε- λείται από το σαρκώδες, εδώδιμο μέρος, τη βάση (καρδιά) τού άνθους, από πολυάριθμα ανθάκια και από πολλά αλληλοκαλυπτόμενα αιχμηρά φύλλα 2. (συνεκδ) η ανθοταξία τού παραπάνω φυτού, κυρ όπως συλλέγεται ως λαχανικό πριν από την άνθισή της· ΦΡ (σκωπτ.- μτφ.) *καρδιά αγκινάρα* για άνθρωπο που δεν επιλέγει αυστηρά ποιον αγαπά, που μπορεί να αγαπά πολλούς: *όλους τους αγαπά και τους νοιάζεται-έχει* ~. σχολιο λ. *-γκ-*

[Ετυμ μεσν < μτγν. *κινάρα / κίναρα,* αγν. ετύμου. Το *άγκ-* κατά παρετυμολ. προς τις λ. *αγκύλη, άγκιστρο(ν)* κ.ά. Η φρ. *καρδιά αγκινάρα* έχει την αφετηρία της στη γαλλ. φρ. coeur d'artichaut, που δηλώνει εκείνον που έχει άστατο χαρακτήρα στις ερωτικές σχέσεις]. αγκιναρτά (η) η αγκινάρα (σημ. 1)

αγκιναροκεφαλη (η) ο εδώδιμος καρπός τής αγκινάρας κατ' αντιδιαστολή προ^ ολόκληρο το φυτό. αγκιναροκουκκια (τα) [χωρ. γεν] φρέσκα κουκκιά και αγκινάρες μαγειρεμένα ως λαδερό φαγητό αγκιναρόσπορος (ο) σπόρος αγκινάρας.

Αγκίστρι (το) [Αγκιστριού} 1. νησί τού Σαρωνικού Κόλπου μεταξύ τής Αίγινας και των Α ακτών τής Αργολίδας 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού

] ΕΤΥΜ Το νησί οφείλει την ονομασία του στις αλιευτικές δραστηριότητες τής περιοχής Από ορισμένους ταυτίζεται με την αρχ. *Πι- τούννησο* ή την *Κεκρυφάζ-εια].* αγκίστρι (το) [αγκιστρ-ιού | -ιών} άγκιστρο που αποτελείται από μεταλλικό στέλεχος με αιχμηρή απόληξη, στην οποία τοποθετείται δόλωμα χρησιμοποιείται στο ψάρεμα ως εξάρτημα πετονιάς, αλιευτικών διχτυών κ λπ.: *σύνθετο* ~ (με δύο, τρία ή και τέσσερα άγκιστρα, αιχμές) ΣΥΝ γάντζος, αρπάγη. γαντζάκι· ΦΡ (μτφ) (α) *πιάνομαι στ' αγκίστρι* πέφτω σε παγίδα (β) *ρίχνω αγκίστρι* προσπαθώ να επωφε- ληθώ. — (υποκ.) αγκιστράκι (το). ** σχολιο λ -γκ-.

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άγκίστριν* < μτγν. *άγκίστριον,* υποκ. τού αρχ. *άγκι- στρον]*

αγκιστριά (η) 1. το ρίξιμο τού αγκιστριού στη θάλασσα 2. (περιληπτ) το ψάρι ή το σύνολο των ψαριών που πιάνονται στο αγκίστρι σε κάθε ρίξιμο τής πετονιάς άγκιστρο (το) [αγκίστρ-ου] -ων} 1. μεταλλικό στέλεχος (λαβή) που καταλήγει σε λογχοειδή αιχμή· χρησιμοποιείται για το τράβηγμα, το πιάσιμο ή το κρέμασμα αντικειμένου (βλ. λ. *αγκίστρι*) συν. γάντζος, κρεμαστάρι, τσιγκέλι 2. εργαλείο σε σχήμα αγκίστρου, που χρησιμοποιείται κυρ για ναυτικές και χειρουργικές εργασίες · 3. (α) μαθ.

καθένα από τα σύμβολα { , } που χρησιμοποιούνται (i) στις αριθμητικές και τις αλγεβρικές παραστάσεις, όταν έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί παρενθέσεις και αγκύλες (ii) στη θεο)ρία των συνόλων για να δηλώσουμε ένα συγκεκριμένο σύνολο, αναγράφοντας ή περιγράφοντας τα στοιχεία του μεταξ\) δύο αγκίστρων (β) γλωσς καθένα από τα παραπάνω σύμβολα που χρησιμοποιούνται κατά ζεύγη για τη δήλωση των μορφημάτων, π χ]σπιτ}, {άκι}. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγκύλη*.

|ΕΙΥΜ < αρχ *άγκιστρον* < **άγκ-ίζω* «κυρτώνω» < I E *ank- «κάμπτω». πβ λατ unc-us «κυρτωμένος», σανσκρ. ank-ah «άγκιστρο», γαλλ. angle «γωνία», ιταλ uncino «γάντζος», γερμ Angel «κάθετη ψαρέματος», αγγλ ankle «κλείδωση» Ομόρρ. *άγκ-υρα, άγκ-άλη, άγκ- ν?.η. άγκ-ών(ας)* κ ά] αγκιστροειδής, -ής. -ές [μτγν.| {αγκιστροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που το σχήμα του μοιάζει με τού αγκιστριού συν αγκιστρωτός.

– αγκιστροειδώς επίρρ [μτγν.]. * ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης.-ης.-ες.* αγκιστρώνω ρ μετβ. {αγκίστρω-σα, -θηκα, -μένος} 1. πιάνω ή ψαρεύω (κάτι) με αγκίστρι 2. (κατ' επέκτ.) πιάνω (κάτι) γερά όπως με αγκίστρι, γαντζώνω 3. κρεμώ (κάτι) από άγκιστρο, από τσιγκέλι (λ.χ. το κρέας που εκτίθεται στα κρεοπο)λεία) συν γαντζώνω 4. (μεσοπαθ ***αγκιστρώνομαι)*** (μτφ.) εξαρτό)μαι (κυρ συναισθηματικά) από κάποιον *η κόρη σου έχει αγκιστρωθεί πάνω σου* συν γαντζώνομαι αντ απαγκιστρώνομαι – αγκιστρωμα (το). σγκίοπ·ρωσπ (η) (ΕΤΥΜ μεσν. < μτγν. *άγκιστρό (·ώω)* < αρχ *άγκιστρον*\. αγκιστρωτός, -ή, -ό [μτγν] (καΟημ) αγκιστροειδής (βλ.λ). αγκιτάτορας (ο) Ιαγκιτατόρων] ελλην *δημεγέρτης* πρόσωπο που με λόγους, συνθήματα, καταγγελίες κ λπ ξεσηκώνει και κινητοποιεί τις μάζες να αναλάβουν δράση για τη διεκδίκηση πολιτικών ή κοινωνικών αιτημάτων συν υποκινητής [ετυμ < ρωσ agitator < λατ. agitator < agito «ωθώ. προκαλώ»), αγκιτάτσια (η) {χωρ πληθ.Ι ελλην. *δημεγερσία* η υποκίνηση των μαζών για διεκδίκηση πολιτικών ή κοινωνικών αιτημάτων (γενικότ.) η υποκίνηση για την ανάληψη δράσεως – αγκιτάρω ρ.

[ΕΤΥΜ < ρωσ. agitatsia < λατ agitatio «παρότρυνση, κινητοποίηση» < agito «ωθώ, προκαλώ»! αγκλέουρας (ο) -► αγλέορας αγκλιτσα (η) ♦ γκλίτσα.

άγκνους ντέι (το) {άκλ.} πέμπτο και τελευταίο τυπικό μέρος τής λατινικής λειτουργίας (Κύριε, γκλόρια. κρέντο. σάνκτους - μπεντεντί- κτους. άγκνους ντέι) μελοποιείται πάνω σε λατινική απόδοση στίχων τής προσευχής «ο αμνός τού Θεού. ο αίρο)ν τας αμαρτίας τού κόσμου» (agnus Dei, qui tollis peccata mundi): *το ~ τής Μίσα Σολέμνις του Μπετόβεν*

[Ei ΥΜ < λατ. Agnus Dei «ο αμνός τού Θεού», προσωνυμία τού Ιησού Χριστού!.

Αγκόλα (η) + Ανγκόλα

αγκομαχητό (το) 1. η βαριά αναπνοή κάποιου που έχει δύσπνοια λόγο) κοπώσεως. αρρώστιας κ.λπ ΣΥΝ λαχάνιασμα 2. ο επιθανάτιος ρόγχος *το ~ τού θανάτου* συν ψυχομαχητό, ψυχορράγημα, χαροπάλεμα 3. (μτφ) κάθε έντονος ήχος που ακούγεται σαν να εκφράζει βεβιασμένη προσπάθεια, πίεση, δυσκολία: *το ~ τής θάλασσας / τής μηχανής* Επίσης αγκομάχημα

αγκομαχώ (κ -άω) ρ. αμετβ. {αγκομαχείς . | αγκομάχησα} 1. αναπνέω βαριά, με δυσκολία· *ανηφορίζαμε στον λόφο αγκομαχώντας* συν λαχανιάζω, ασθμαίνω, πνίγομαι, με πιάνει δύσπνοια, μου κόβεται ή πιάνεται η αναπνοή, κοντανασαίνω, ασφυκτιώ 2. ψυχομαχώ, είμαι ετοιμοθάνατος συν ψυχορραγώ, πνέω τα λοίσθια, χαροπαλεύω 3. υποφέρω, στενάζω από κόπωση και ένταση, δυσκολεύομαι να αντε- πεξέλθω στις υποχρεώσεις μου: *αγκομαχούσε για να τα βγάλει πέρα* συν γογγύζω 4. (μτφ για μηχανές) λειτουργώ με δυσκολία, έχοντας φθάσει στο μέγιστο όριο των δυνατοτήτων μου: *το παλιό λεωφορείο αγκομαχούσε στην ανηφοριά*

(ετυμ < μεσν. *αγκομαχώ* < *άγκώνω* «φουσκώνω» (< *ογκώνω*) + επι- τατ *-μαχώ*. Για την τροπή *ό-* > *ά-* λόγω συμπροφοράς, βλ. λ *αγγίζω*[αγκορά επίθ ► ανγκορά αγκοστούρα (η) ♦ ανγκοστούρα

αγκούσα (η) |χωρ πληθ } 1. η δυσκολία αναπνοής, η δυσφορία λόγω ανεπάρκειας αέρα κατά την αναπνοή, κοπώσεως, πολυφαγίας, αρρώστιας κ λπ. ΣΥΥ δύσπνοια, αγκομαχητό, ασφυξία 2. ο ανεπαρκής ή μολυσμένος αέρας σε έναν χώρο, η αποπνικτική ατμόσφαιρα (κυρ. σε ορυχεία και σε κλειστούς εργασιακούς χώρους, χωρίς εξαερισμό)

3. (μτφ) στενοχώρια, θλίψη, πλάκωμα 4. (μτφ) εφιάλτης. – αγκου- αεύω ρ. σχόλιό λ *-γκ-*

[ΕΤΥΜ μεσν., αβεβ ετύμου, πιθ < βεν. angossa < λατ angustia «στενό πέρασμα», ή < αρχ. *όγκοθσα.* μτχ τού *όγκώ* «φουσκοΐνω»]. αγκράφα (η) {δύσχρ αγκραφών} διακοσμητική καρφίτσα ποικίλου σχήματος στο άκρο ζώνης, που χρησιμοποιείται για να δένεται η ζώνη, να ρυθμίζεται πόσο σφιχτό θα είναι το δέσιμό της, καθώς και κάθε αντίστοιχη διακοσμητική καρφίτσα για το στόλισμα ρούχων, πα- πουτσιών. τσαντών.

[ετυμ < γαλλ agrafe < agrafer < παλ γαλλ. agraper «συνάπτω» < αρχ. γερμ. krappe «πόρπη»]. αγκρίφι (το) {αγκριφ-ιού | -ιο")ν} (λαΐκ) 1. ο γάντζος, το τσιγκέλι 2. καθετί αιχμηρό που αγκυλο')νει, που τρυπά· το αγκάθι, η ακίδα

[ετυμ < *αγκράφα* (βλ.λ.)] αγκύλη (η) {αγκυλών} 1. η καμπή (κλείδωση) τού αγκώνα ή τού γονάτου 2. ***αγκύλες*** (οι) διαφόρων σχημάτων γραμμικά σύμβολα, που λαμβάνονται κατά ζεύγη και χρησιμοποιούνται για τη δήλωση μα θηματικών, γλωσσολογικών κ.ά. εννοιών: *τετράγωνες* -1] / *γωνιώδεις ~ ο / καμπύλες* - () / *αγκιστροειδείς* ~ { } 3. Νλυτ θηλιά στην άκρη σχοινιού ή συρματόσχοινου για την πρόσδεση σε ορισμένο σημείο τού πλοίου ή σε άλλο σχοινί ή συρματόσχοινο. σχολιο λ. *-γκ-*. [ετυμ αρχ θηλ τού επιθ *αγκύλος* «γαμψός»]

ΣΧΟΛΙΟ Ποικίλες σημειολογικές ανάγκες τού γραπτού λόγου και τής μεταγλώσσας διαφόρων επιστημών οδήγησαν στην επινόηση συμβατικών σημείων με τη μορφή αγκυλοόν διαφόρων σχημάτων (τετράγωνων, καμπύλων, γωνιωδών, αγκιστροειδών), οι οποίες λειτουργούν ως μεταγλωσσικά (σχολιαστικά) σύμβολα Πρόκειται κυρίως για ζεύγη αγκυλών, στις οποίες εμπερικλείονται σειρές λέξεων ή μαθηματικών συμβόλων, που αποκτούν έτσι συγκεκριμένο νόημα Πιο εύχρηστες είναι οι καμπύλες αγκύλες ( ), που είναι γνωστές και ως παρενθέσεις Αυτές χρησιμοποιούνται στον γραπτό λόγο ως σχολιαστικά σημεία στίξεως. για να δηλώσουν ότι οι εντός παρενθέσεων πληροφορίες έχουν πλεοναστικό, παρεκβατικό ή επεξηγηματικό χαρακτήρα («παρενθετικές φράσεις/προτάσεις») Οι τετράγωνες αγκύλες [. [χρησιμοποιούνται σπανιότερα στον γραπτό λόγο είτε αντί των συνήθων παρενθέσεων είτε, κυρίως, για να δηλοϊσουν σειρά πρόσθετων πληροφοριών μέσα ή. συνήθως, στο τέλος παραγράφου, σε υποσημειώσεις, βιβλιογραφία κ λπ Σημειω- τέον ότι μέσα στις τετράγωνες αγκύλες μπορεί να περιλαμβάνονται παρενθετικές πληροφορίες εντός καμπύλων αγκυλών (παρενθέσεων). ήτοι· ([.]) Τα λοιπά είδη αγκυλών χρησιμοποιούνται σε ειδικότερους συμβολισμούς, ιδίως στη γλωσσολογία. Συγκεκριμένα. οι αγκιστροειδείς αγκύλες (τα άγκιστρα) χρησιμοποιούνται για τη δήλωση των μορφημάτων, των ελάχιστων σημασιακών μονάδων τής γλώσσας π.χ. η λ *σπιτάκι* αποτελείται από τα μορφήματα {σπιτ} «κατοικία» και {άκι} «μικρός, αγαπημένος». Οι *τετράγωνες αγκύλες* δηλώνουν φθόγγους, τις ελάχιστες φωνητικές μονάδες πχ [τ[. [π|. [ο] κ λπ ή ποικιλίες φθόγγων [κ] (υπερωικό) και |κ[(ουρανικό). Γενικά, οι τετράγωνες αγκύλες χρησιμοποιούνται στη φωνητική απόδοση των λέξεων, π.χ. *κάνω* [kano]. αλλά *καιρός* [Ker6s]. ενώ οι γωνιώδεις αγκύλες <...> αποδίδουν την ιστορική ορθογραφία <*κάνω*>. <*καιρός*> Για τη φωνολογική απόδοση ! των λ. χρησιμοποιούνται οι πλάγιες γραμμές (μπάρες) · π.χ. /keros/ (= καιρός). Οι πλάγιες γραμμές (μπάρες) δηλώνουν φωνήματα, τις Ι ελάχιστες φωνολογικές μονάδες που διαφοροποιούν τη σημασία ! μιας λέξεως, π.χ. το φώνημα /p/ στο /ponos/ διαφέρει από το /t', που , δίνει το /tonos/ κ.ο.κ. Παράδειγμα των τριών ειδών ορθογραφίας | των λέξεων · <*κυρία*> ιστορική ορθογραφία, /kiria/ φωνολογική ορθογραφία, [iciriaj φωνητική ορθογραφία

αγκύλι (το) [αγκυλ-ιού | -ιών} βελονοειδές αγκάθι, κεντρί [ΕΤΥΜ < μτγν *άγκύλιον*, υποκ. τού αρχ. *άγκύλη}*. αγκύλος, -η. -ο αυτός που έχει σχήμα αγκύλης ΣΥΝ κυρτός, καμπύλος, γαμψός – (σπάν.) αγκυλότητα (η).

[ετυμ αρχ. (με επίθημα *-όλος.* πβ. κ. *στρογγ-όλος)* < I E *ank- «κάμπτω», πβ. σανσκρ anc-ati «κάμπτει», ομόρρ *άγκ-άλη, άγκ-υρα, άγκ- ών(ας), άγκ-ιστρο(ν)]* αγκύλωμα (το) [μτγν j [αγκυλώμ-ατος | -ατα, -άτων) τρύπημα κέ- ντρισμα με αγκύλι, με αιχμηρό αντικείμενο αγκυλώνω ρ αμετβ κ. μετβ {αγκύλω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (αμετβ) 1. τρυπώ με αιχμηρό αντικείμενο: *το αγκάθι αγκυ/Μνει* 2. (μτφ) πληγώνω με τα λόγια· *μιλάει ήρεμα, αλλά η γλώσσα του αγκυλώνει* ΣΥΝ κεντρίζω, τσιμπώ, κεντώ, τσουγκλώ ♦ 3. (μετβ) κάνω (κάτι) αγκύλο ΣΥΝ κυρτώνω, κάμπτω, λυγίζω.

[ετυμ μεσν < αρχ. *άγκυ/.ώ \-όω)* «κυρτώνω, κάμπτω» < άγκύ/.ος] αγκύλωση (η) Ιμτγν.] |-ης κ. -οΐσεως j -ώσεις. -ώσεων} 1. (κυριολ) η κύρτωση. η καμπύλωση ΣΥΝ κάμψη 2. ΙΑΤΡ η αναστολή τής λειτουργίας μιας αρθρώσεως, ακαμψία λόγω θραύσματος οστού ή χόνδρου που έχει παγιδευτεί ανάμεσα στις άκρες των οστών ή λόγω κάκωσης ή νόσου των αρθρο)σεων (λ χ οστεοαρθρίτιδας) συν ακινησία, πιάσιμο φρ (ειρων.) ***παθαίνει αγκύλωση η γλώσσα (κάποιου)*** για κάποιον που αποφεύγει σκόπιμα να μιλήσει, να πει κάτι ή να απαντήσει ή που δεν μπορεί από αμηχανία να πει τίποτα: *Όταν αποκαλύ- φθηκε ο πραγματικός του σκοπός, δεν είπε /.έξη Έπαθε αγκύλωση η γλώσσα του!* ** σχολιο λ. *-ωση*. αγκυλωτός, -ή. -ό [μεσν] 1. αυτός που έχει σχήμα αγκύλης ΣΥΝ κυρτός, καμπύλος 2. ***αγκυλωτός σταυρός*** (α) αρχαίος σταυρός με ισοσκελείς βραχίονες, που τα άκρα τους κάμπτονται, ώστε να σχηματίζουν γωνία αποτελούσε σύμβολο ευημερίας και ευτυχίας (β) (γερμ Hakenkreuz) το έμβλημα τού ναζιστικού καθεστώτος τής Γερμανίας, καθώς και των σύγχρονων νεοναζιστικών οργανώσεων (βλ λ *σβάστικα)* · 3. αυτός που έχει αγκύλια, αγκαθωτός.

Άγκυρα (η) (τουρκ Ankara) [-ας κ. -ύρας] 1.η πρωτεύουσα τής Τουρκίας 2. (η γεν ***Άγκύρας*** ως χαρακτηρισμός) για κατοικίδιες ράτσες ζώων που προέρχονται από την περιοχή τής Αγκυρας και χαρακτηρίζονται από το πυκνό, μακρύ και μεταξένιο τρίχωμά τους: *γάτaι αίγα / κουνέλι*

(ΕΤΥΜ μτγν. πιθ. από φρυγική λ που σημαίνει «φαράγγι» ή «λαγκαδιά», εξαιτίας ενός φρυγικού οικισμού που υπήρχε στην περιοχή προς το τέλος τής 2ης χιλιετίας π.Χ Η ελλην. απόδοση τής λ Ankara ως *Άγκυρα* οφείλεται σε παρετυμολ. σύνδεση προς το *άγκυρα*\ άγκυρα (η) {αγκυρών} 1. ναυτ εξάρτημα ασφαλείας κάθε πλοίου ή λέμβου, το οποίο αποτελείται από ένα βαρύ. συνήθ αγκυλωτό, αντι

κείμενο εξαρτημένο στην άκρη αλυσίδας (καδένας) ή σχοινιού, που ρίχνεται στη θάλασσα (στη λίμνη ή στον ποταμό), συνήθ από την πλώρη, και αγκιστρώνεται στον βυθό, για να συγκρατεί το σκάφος σε ορισμένη θέση ή για την υποβοήθηση των χειρισμών κατά την προσέγγισή του στην προβλήτα ή κατά την απομάκρυνσή του από αυτήν
2. (συνεκδ.) κάθε ανάλογο αντικείμενο ή μηχανισμός που χρησιμοποιείται για τον ίδιο σκοπό · 3. (μτφ.) πρόσωπο ή πράγμα που εξασφαλίζει υλική ή ηθική υποστήριξη· *«άλλη δεν έχω πλην την ευχή σου μόνο»* (Λ. Παπαδιαμάντης) συν στήριγμα, καταφύγιο φρ (α) (μτφ.) ***ρίχνω άγκυρα*** (i) εγκαθίσταμαι οριστικά κάπου: *έριξε άγκυρα στο νησί και δεν ξανάφυγε ποτέ* ΣΥΝ αράζω (ii) αποσύρομαι. εγκατα- λείπω οριστικά την προηγούμενη δραστηριότητά μου: *μισόν αιώνα στα καράβια, τώρα πια θα ρίξω άγκυρα κι εγώ* (β) ΝΑΥΤ ***σηκώνω άγκυρα / βίρα τις άγκυρες!*** (i) τραβώ, σηκώνω την άγκυρα από τον βυθό, ξεκινώ το ταξίδι (ii) (συνεκδ.) φεύγω για ταξίδι, αναχωρώ, φεύγω (κυρ. για μακριά, για μεγάλο χρονικό διάστημα): *θα μείνω μια βδομάδα και μετά ~ —* αγκυροειδής, -ής. -ές (σημ. 1) [μτγν.]. σχολιο λ *-γκ-*
[ΛΙΥΜ αρχ < Ι Ε. *ank- «κάμπτω», πβ. λατ ancora, γαλλ. anere, ιταλ ancora, αγγλ. anchor, γερμ. Anker. Ομόρρ. *άγκ-ύλη. άγκ-ά/.η, άγκ- ών(ας), αγκ-ιστρο(ν)* κ ά Η φρ *άγκυρα σωτηρίας* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ sheet anchorl αγκυροβόλημα (το) [18891 |αγκυροβολήμ-ατος | -ατα, -άτων) το άραγμα τού πλοίου με πόντιση τής άγκυράς του ΣΥΝ προσόρμιση. δέσιμο
αγκυροβόληση (η) [1854[{-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) η αγκυρο- βολία.
αγκυροβολιά (η) [1835] {αγκυροβολιών] 1.η ρίψη τής άγκυρας πλοίου στον βυθό κατά την προσόρμισή του συν πόντιση, φουντάρισμα 2. ***σήματα αγκυροβολιάς*** τα σήματα (ενδεικτικές σφαίρες, φώτα κ λπ.) που χρησιμοποιούνται βάσει ενός διεθνούς κώδικα από τα πλοία, ώστε να αποφεύγονται οι συγκρούσεις τους στη θάλασσα. — αγκυροβολιάς, -ή. -ό.
αγκυροβόλιο (το) {αγκυροβολί-ου [-ων] 1. τόπος κατάλληλος για το αγκυροβόλημα πλοίων, όρμος ΣΥΝ αραξοβόλι, λιμάνι, (λαϊκ.) καραβοστάσι, πόρτο 2. (μτφ) τόπος όπου καταφεύγει κανείς για να σωθεί, να ησυχάσει ή να παρηγορηθεί ΣΥΝ καταφύγιο, αραξοβόλι. Επίσης αγκυροβόλι
[ετυμ < μτγν *άγκυροβόλιον / άγκυρηβόλιον* < *άγκυρα* + *-βόλιον* < ■*βόλος* < *βάλλω*. Κατά το *αγκυροβόλι* πλάστηκε και το *αραξοβόλι*]. αγκυροβολώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {αγκυροβολείς... | αγκυροβόλη-σα. -μένος] 1. (για σκάφη, πλοία, λέμβους) αράζω (κάπου), ρίχνω την άγκυρα στον βυθό, ώστε να ακινητοποιηθεί το σκάφος: *κατά τον εορτασμό τού Λεκαπενταύγουστου, πλοία τού Πολεμικού Ναυτικού βρίσκονται αγκυροβολημένα στο ζαμάνι τής Τήνου* συν αράζω 2. ***αγκυροβολημένη νάρκη*** νάρκη που έχει σταθεροποιηθεί με άγκυρα σε καθορισμένο σημείο τού βυθού, ώστε να βρίσκεται λίγο κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας και να μένει αθέατη από τα πλοία 3. (μτφ.) εγκαθίσταμαι (κάπου) μονίμως: *σταμάτησε τα ταξίδια και αγκυροβόλησε για πάντα στο νησί του* αγκυροδέτης (ο) [1858] {αγκυροδετών] νλνί σχοινί, συρματόσχοινο ή αλυσίδα που χρησιμοποιείται για να στερεώνεται η άγκυρα κατά τη διάρκεια τού ταξιδιού ΣΥΝ (λαϊκ.) μπότσος. — αγκυροδετώ ρ. [1858] {-είς..}, αγκυροδέτηση (η) [1884].
[ετυμ < *άγκυρα* + *δέτης* < *δένω*]. αγκόρωση (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] η σύνδεση ή η ενίσχυση τής σύνδεσης δύο στερεών υλικών χωρίς συγκόλληση αλλά με μεταλλικό συνήθ. μέσο σύνδεσης [ΕΓΥΜ Απόδ τού αγγλ anchoring], αγκωνάρι (το) {αγκωναρ-ιού [-ιών] 1. αγκώδης πελεκημένη πέτρα, που χρησιμοποιείται στην τοιχοποιία για τις γωνίες των τοίχων (ακρογωνιαίος λίθος) (βλ. λ. *αγκωνή)* συν γωνιόλιθος 2. (συνεκδ) γωνία οικοδομήματος, *τα τέσσερα ~ τού σπιτιού* 3. κάθε αγκώδης πέτρα 4. (συνεκδ) καθετί σταθερό, ακλόνητο, στο οποίο μπορεί να βασιστεί κανείς (ειδικότ για πρόσ) το στήριγμα, ο προστάτης *το ~ τής πίστης* || ο *πατέρας είναι το ~* του *σπιτιού μας*.
[ετυμ μεσν < *αγκωνή* (βλ λ.)] αγκώνας (ο) 1. η άρθρωση τού χεριού, την οποία σχηματίζουν το βραχιόνιο, η κερκίδα και η ωλένη, καθώς και οι μικρότερες αρθρώσεις με τις οποίες συνδέονται μεταξύ τους τα οστά αυτά· ρυθμίζει το λύγισμα τού χεριού, *λυγίζω / τεντώνω τον ~* || *κακώσεις τού ~* φρ ***αγκώνας τού τενίστα*** επώδυνη φλεγμονή στο έξω μέρος τού αγκώνα, που προκαλείται από υπερβολική χρήση των μυών του πήχεως 2. (συνεκδ) (α) η εξωτερική γωνία τής καμπής τού χεριού μεταξύ βραχίονα και αντιβραχίονα, κυρ. κατά το λύγισμα τής παραπάνω αρθρώσε- ως. *ατηρίζομαι στους ~ μου* || *τον χτύπησε με τον ~* (β) το δέρμα που καλύπτει την παραπάνω άρθρο>ση: *ενυδατική κρέμα για λείους ~* 3. (μτφ.) κάθε γωνιώδης καμπή· *ο ~ τής άγκυρας* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-*. [ΕΓΥΜ < αρχ. *άγκών, -ώνος* < Ι.Ε *ank- «κάμπτω» Ομόρρ *άγκ-ύλη, άγκ-άλη, άγκ-υρα, άγκ-ιστρο(ν)]* αγκωνή (η) (λαικ) 1. η γωνία: *στην ~ τού δρόμου* 2. (ειδικότ) κάθε γωνιά τού σπιτιού, απόμερη θέση *να κάτσετε στην ~* τα *εμείς Θα σταθούμε στη μέση*.
[ΕΤΥΜ μεσν, από συμφυρμό των λ *άγκών* και *γωνία* (πβ κ *αμφιβο- ?άα - αμφιβο/^ή)]*
αγκωνιά (η) σπρώξιμο ή χτύπημα με τον αγκώνα, αγκωνιάζω ρ. μετβ {αγκώνιασ-α. -τηκα, -μένος} 1. τοποθετώ ή σπρώχνω (κάτι) στη γωνία ΣΥΝ παραμερίζω 2. (στην τοιχοποιία, την ξυλουργική) δίνω (σε κάτι) σχήμα ορθής γωνίας ΣΥΝ γωνιάζω [ετυμ < *αγκωνή]*.

ογκώνω ρ μετβ κ αμετβ. {άγκωσα} (διαλεκτ.) ♦ 1. (μετβ) κάνω (κάτι) να φουσκώσει γεμίζοντάς το: *το φαγητό όγκωσε το στομάχι του*
♦ (αμετβ.) 2. φουσκώνω, πρήζομαι, κυρ. από το πολύ Φαγητό ~ *απ' το φαγοπότι* 3. (κατ' επέκτ. για φαγητά) προκαλώ κορεσμό και αίσθημα δυσφορίας: *αυτό το λάδι αγκώνει.*
[ετυμ μεσν. < *ογκώνω* < αρχ *όγκώ (-όω)* < *όγκος)]*.
Αγλαΐα (η) 1. ΜΥΘΟΛ μία από τις τρεις Χάριτες (μαζί με την Ευφροσύνη και τη Θάλεια) 2. γυναικείο όνομα
[κι υμ αρχ. κύρ. όν, θηλ. τού **άγλάΡιος* < *άγ/^αός* «λαμπρός, ωραίος»]^
αγλαΐζω ρ. μετβ. {αγλάισ-α. -μένος] (λόγ.) 1. προσδίδω (σε κάτι) λαμπρότητα. λαμπρύνω 2. τιμώ, δοξάζω [ετυμ. αρχ. < *αγλαός],* αγλάισμα (το) (αρχ.Ι {αγλαΐσμ-ατος | -ατα.-άτων] (λόγ) αυτό για το οποίο χαίρεται κανείς, ό,τι επιφέρει τιμή, δόξα: *η Θεσσαλονίκη. ~ τού Θερμαϊκού* συν. καύχημα, στολίδι, καμάρι ΑΜ ντροπή, (λόγ.) όνειδος, καταισχύνη.
αγλαός, -ή, -ό (αρχαιοπρ.) 1. αυτός που διακρίνεται για τη λαμπρότητά του, ο φωτεινός ΣΥΝ ακτινοβόλος. λαμπρός, αστραφτερός 2. (συνεκδ) αυτός που χαρακτηρίζεται για την υπεροχή, τη φήμη ή τη δόξα του συν φημισμένος, διαπρεπής φρ *αγλαοί καρποί* τα λαμπρά, θαυμαστά και ευεργετικά αποτελέσματα: *κανείς δεν αμφισβητεί πλέον τους αγλαούς καρπούς που προσέφερε το Βυζάντιο* στον *πολιτισμό των Μέσων Χρόνων*
(ετυμ αρχ < **άγλαΓός.* αβεβ. ετύμου, πιθ συγγενές προς *γελώ, γαλήνη, άγάλλομαι].* αγλέο(υ)ρας κ αγκλέουρας (ο) {χωρ πληθ.] δηλητηριώδες φυτό ΦΡ (οικ) *τρώω / πίνω τον σγλέορα* τρώω / πίνω υπερβολική ποσότητα φαγητού / ποτού ΣΥΝ τρώω) τον αβλέμονα, τον άμπακο, τον περίδρομο! * .“■ ΣΧΟΛΙΟ λ *περίδρομος.*
Ι.ΠΤΥΜ < **αλλέο(υ)ρας< *αλλέβο(υ)ρας < *ελλέβθ(υ)ρας* < αρχ. *έλλέ- βορος,* αβεβ ετύμου, πιθ. < *ελλός* «ελάφι» + *βορά* «τροφή»] αγλωσσία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.] 1. ιατρ η συνήθ. εκ γενετής απουσία τού γλωσσικού οργάνου, η οποία συνήθ συνοδεύεται και από έλλειψη τής κάτω γνάθου 2. ανικανότητα ομιλίας, αφασία 3. (καταχρ) η κακή χρήση, η κακοποίηση τής γλώσσας 4. (παλαιότ.) η έλλειψη διαμορφωμένης ενιαίας γλώσσας σε ένα έθνος
αγλωσσολογητος, -η, -ο [1856) αυτός που δεν γνωρίζει γλωσσολογία. σχολιο λ. *a- στερητ.* άγλωσσος, -η, -ο [αρχ] 1. (σπάν) αυτός που δεν έχει γλώσσα 2. (καταχρ) αυτός που δεν κατέχει τη γλώσσα, ώστε να εκφράζεται και να επικοινωνεί με άνεση, που στερείται ευγλωττίας, αν *και εκλέγεται συνεχώς βουλευτής* ογναντεύω ρ μετβ [μεσν.] {αγνάντεψα} παρατηρώ από μακριά ή από ψηλά. ατενίζω *απ' την κορυφή ~ το πέλαγος* συν κοιτάζω, θωρώ, βλέπω, (λόγ.) επισκοπώ. — αγνόντεμα (το). ΣΧΟΛΙΟ λ *β/.έπω* αγνάντια επίρρ (λαικ.) απέναντι, αντίκρυ. Επίσης αγνάντι κ αγνα- ντιαστά.
|είυμ μεσν., από τη συνεκφορά *τά έναντία* > **ταϊνάντια* > **τα]νά- ντια*> *τ'αγνάντια* Βλ κ λ. *αβγό]* άγνεθος, -η, -ο κ άγνεστος αυτός που δεν γνέστηκε, που δεν έγι- νε κλωστή ΣΥΝ άκλωστος, αγνεία (η) {χωρ. πληθ } 1. η παρθενία των αγάμων και η ηθική διαβίωση των εγγάμων 2. (στον Μεσαίωνα) *αγνείας πείρα* η θρησκευτική ή εθιμική δοκιμασία τής παρθενίας το)ν αγάμων γυναικών 3. (γε- νικότ.) η αποχή από τα σαρκικά αμαρτήματα και η προσπάθεια για σωματική και πνευματική αγνότητα (σύμφωνα με τους ηθικούς κανόνες). ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ετυμ < αρχ *αγνεία* < *άγνεύω* < *άγνός.* II σημ τής λ στην αρχ. ελλ θρησκεία υποδήλωνε αποχή από τη σεξουαλική πράξη και. κατ' επέκταση. απομάκρυνση από κάθε μιαρή σκέψη και πράξη Γον σκοπό αυτόν επιτελούσαν *αί άγνεΐαι,* θρησκευτικές τελετές εξαγνισμού], άγνεστος, -η, -ο -► άγνεθος
Αγνή (η) γυναικείο όνομα ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α, -ο* [ΕΓΥΜ < μτγν *Αγνή*. θηλ τού αρχ επιθ *άγνός].*

κύρια ονόματα από θηλυκά επιθέτων. Το όνομα *Αγνή* και πολλά άλλα θηλυκά κύρια ονόματα σχηματίστηκαν στην Ελληνική από τα αντίστοιχα θηλυκού γένους επίθετα με ή χωρίς αναβιβασμό τού τόνου: *αγνός - αγνή* > Αγνή. *αγγε?.ικός - αγγελική* > Αγγελική, *φωτεινός φωτεινή* > Φωτεινή, *φαιδρός φαιδρά* > Φαίδρα κ.ά

αγνίζω ρ μετβ [αρχ] {άγνισ-α, -τηκα. -μένος] κάνω (κάτι) αγνό, καθαρό συν εξαγνίζω, αποκαθαίρω — αγνισμός (ο) [μτγν [άγνοια (η) {άγν-οιας κ. -οίας] χιορ. πληθ.] 1. η έλλειψη γνώσεως ή ενημέρωσης (για κάτι), η αμάθεια *απόλυτη / πλήρης / δικαιολογημένη / εγκληματική* ~1| *«μόνη η* ~ του *αξιοποίνου δεν αρκεί για να αποκλείσει τον καταλογισμό..»*(Ποινικός Κώδικας, άρθρο 31) || *δηλώνω / προσποιούμαι* ~ ΑΝΤ γνώση, ενημέρωση, πληροφόρηση ΦΡ (λόγ) *εν αγνοία (έν άγνοίφ* (+γεν. προσ) αγνοώντας, χωρίς γνώση (ενός πράγματος): *πολλά γίνονται εδώ μέσα ~ μου* || *διέπραξα ~ μου σοβαρό αδίκημα* 2. στρατ η κατάσταση στην οποία κηρύσσεται στρατιωτικός από την επόμενη ημέρα τής υπερβάσεο)ς άδειας απουσίας ή αυθαίρετης απουσίας του. ωσότου κηρυχθεί λιποτάκτης: ο *στρατιώτης κηρύχθηκε σε ~.* ΣΧΟΛΙΟ λ *παρώνυμο* [ΕΤΥΜ αρχ. < *αγνοώ].*

άγνοια: ορθογραφία. Το *άγνοια* θεωρείται, ως προς τη γραφή του με -οι-, «εξαίρεση» από τα ουσιαστικά σε [-ia], που. όταν δεν τονίζονται στο Ι-ι[. γράφονται με *-ει: ευγένεια, συνέπεια, οικογένεια*

κ.λπ. Ωστόσο, η γραφή τού *άγνοια* με *-οια* δεν αποτελεί πραγματικά εξαίρεση, αφού το θέμα τής λ. λήγει σε -ο (< *αγνο-ώ),* στο οποίο προστίθεται η κατάληξη *-ια,* ήτοι: *άγνο-ια.* Το ίδιο ισχύει και με την ορθογραφία άλλων ουσιαστικών, που σχηματίζονται ομοίως από θέμα σε -ο: αρχ. *νό-ος (> νοῦς·* πβ. *νο-ώ*) > -νο-ια: *ά-νοια, εύνοια. έν-νοια, ομό-νοια* κ.λπ · αρχ. ρέω > *ρό-ος* (> *ροϋς)* > -ρο-ια. *απόρ-ροια, παλίρ-ροια, διάρ-ροια* κ.λπ.· αρχ. πλέω > πλό-ος (> *πλ.οϋς)* > -πλο-ια *ά-πλοια, εύ-πλοια* κ.τ ό. -*■ *-οια*

αγνοούμενος (ο) 1αγνοουμέν-ου | -ων, -ους}. αγνοούμενη (κ. λόγ. -ένη) (η) 1. πρόσωπο τού οποίου τα ίχνη έχουν χαθεί (μετά από στρατιωτική επιχείρηση, ναυάγιο, αεροπορικό δυστύχημα), τού οποίου αγνοείται η τύχη: *δύο ~ από το τραγικό ναυτικό ατύχημα* 2. (ειδικότ.) ***αγνοούμενοι*** (οι) οι σχεδόν δισχίλιοι Έλληνες Κύπριοι που συνελή- φθησαν από τους Τούρκους κατά τη διάρκεια τής εισβολής τού 1974 στην Κύπρο και έκτοτε αγνοείται η τύχη τους (ανάμεσά τους και αιχμάλωτοι που μεταφέρθηκαν στην Τουρκία και βρίσκονταν αποδεδειγμένα εκεί μετά τη λήξη τής επιχείρησης «Αττίλα», αλλά και γυναίκες και παιδιά), αγνός, -ή, -ό 1. (για πρόσ) ψυχικά και ηθικά καθαρός: ~ *ψυχή / καρδιά* |j - *άνθρωπος, χωρίς πονηριά ή επιτήδευση, που έλεγε πάντα την αλήθεια* || οι ~ *παιδικές ψυχές* ΣΥΝ', ηθικός, αμόλυντος, αδιάφθορος, άδολος, απονήρευτος, αθώος 2. (ειδικότ) (α) άγαμος που απέχει από τις σεξουαλικές σχέσεις συν παρθένος (β) έγγαμος που ζει σύμφωνα με τους κανόνες τής ηθικής ΣΥΝ ενάρετος 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από ανιδιοτέλεια και ειλικρίνεια: - *χαρά / αισθήματα / φιλία / φιλοδοξία ί κίνητρο / πατριωτισμός* ΣΥΝ αυθόρμητος, ανυπόκριτος, ανυστερόβουλος, άδολος 4. (α) αυτός που δεν έχει νοθευτεί, που διατηρεί τη γνησιότητά του: ~ *κρασί / παρθένο μαλ?.ί* (β) αυτός τού οποίου ο χαρακτήρας ή η κύρια ιδιότητα δεν έχει νοθευτεί, γνήσιος, αληθινός: ~ *ιδεολόγος, ποτέ δεν ζήτησε ανταλλάγματα για την προσφορά του* ΣΥΝ απροσποίητος. — αγνά επίρρ.

[ΠΤΥΜ < αρχ. *άγνός* < Ι.Κ. **yag-* «τιμώ, ευλαβούμαι», πβ. σανσκτρ *yij-* ati «λατρεύει». Ομόρρ. *άγ-ος* (< **άγ-ος)* «ανοσιούργημα», *αγ-ιος* Η αρχ. σημ. τού *άγνός* «σεμνός, αμόλυντος» επεκτάθηκε κατά τη μτγν. εποχή στη σημ. «χρηστός, ενάρετος». Η λ. είναι αρχαιότερη τού με- θωμηρικού *άγιος** σε αντίθεση με το *άγιος,* το επίθ. *άγνός* χρησιμο- ποιήθηκε εξαρχής ως προσδιοριστικό προσώπων, κυρίως θεοτήτων, και συνδέεται συχνά με το επίθ. *καθαρός*|. αγνότητα (η) [μτγν] Ιχωρ. πληθ.) 1.η ψυχική καθαρότητα, η έλλειψη υστεροβουλίας, δολιότητας, κακίας: *η ~ των προθέσεων / τής ψυχής κάποιου*]| (μτφ) *η ~ του βλέμματος / τού προσώπου της* συν. αθωότητα 2. η αποχή από τις σεξουαλικές σχέσεις η συμμόρφωση προς τους κανόνες ηθικής: *η γυναίκα του ήταν αμέμπτου τής ηθικής· κανείς δεν αμφέβαλλε για την ~ της* || *ζώνη αγνότητας* (βλ. λ. *ζώνη)* ΣΥΝ' (για ανύπαντρες γυναίκες) παρθενία 3. (για προϊόντα, υλικά κ λπ.) η καλή ποιότητα, η καθαρότητα χωρίς προσμείξεις, νοθεύσεις, *την ~ των προϊόντων μας εγγνάται η καλή ποιότητα των* υλικών *μας.* αγνοώ ρ. μετβ {αγνοείς.. | αγνό-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. δεν γνωρίζω ή δεν έχω λάβει γνώση για (κάτι), έχω άγνοια: ~ *παντελώς τα στοιχεία που αναφέρετε* αντ γνωρίζω, είμαι ενήμερος 2. (μτφ.) αδιαφορώ για (κάποιον/κάτι): *το αίτημά μου αγνοήθηκε* || *του μιλούσα κι αυτός με αγνοούσε* ΣΥΝ. περιφρονώ, αντιπαρέρχομαι 3. (μεσο- παθ. ***αγνοούμαι)*** (α) (για πρόσ.) είμαι αγνοούμενος: *αγνοείται από τη Δευτέρα το βράδυ, όταν τον είδαν για* τελευταία *φορά* (β) είμαι άγνωστος· κυρ. στη ΦΡ. ***αγνοείται η τύχη (κάποιου)*** για πρόσωπα ή πράγματα για τα οποία δεν υπάρχουν πληροφορίες ως προς το πού βρίσκονται ή τι έγιναν: *έφυγε πέρυσι και έκτοτε αγνοείται η τύχη του!* || *η τύχη τού σημαντικού αυτού έργου αγνοείται στις μέρες μας.*

— αγνόηση (η) [μτγν.].

|ετυμ < αρχ. *αγνοώ (-έω)* < ά- στερητ. + *γνο-,* ασθενής βαθμ τής ρίζας *γνω-,* από όπου και *γι-γνώ-σκω, γνω-στός]* άγνωμος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει γνώμη, ο άβουλος συν. αναποφάσιστος, (λαΐκ.) ανέγνωμος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν έχει φρόνηση, σύνεση συν ανόητος, ασύνετος, επιπόλαιος, απερίσκεπτος. — άγνωμα επίρρ.

αγνωμοσύνη (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.} η μη συναίσθηση ευγνωμοσύνης, η αχαριστία: *τέτοια ~ απέναντι στον άνθρωπο που τον ανέδειξε και τον στήριξε!* αντ ευγνωμοσύνη, αγνώμων, -ων, -ον {αγνώμ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ -ονα), -όνων| αυτός που δεν αναγνωρίζει την ευεργεσία που του έκαναν, που δεν αισθάνεται ευγνωμοσύνη: *υπήρξε ! φάνηκε ~ απέναντι στους ευεργέτες του* συν αχάριστος. Επίσης (καθημ.) αγνώμονας (ο/η). — αγνωμονώ ρ. [αρχ.| {-είς ..}. σχολιο λ. -ων. *-ων, -ον*

[ΕΙΥΜ αρχ, αρχική σημ. «αυτός που δεν έχει γνώμη, κρίση», < ά- στερητ. + *γνώμη.* Η σημερινή σημ. ήδη αρχ. (λ.χ. Σοφοκλ. *Οίδίπους επί Κολωνώ* 86: *Φοίβφ τε κάμοί μή γένησθ' άγνώμονες)).* αγνώριστος, -η. -ο [μτγν| 1. (σπάν.) αυτός που δεν αναγνωρίζεται εύκολα 2. αυτός που μεταβλήθηκε (στη μορφή ή στον χαρακτήρα) τόσο, ώστε να μην αναγνωρίζεται, ο παραμορφωμένος: *μετά από τόσα χρόνια στην ξενιτειά γύρισε ~* || *τον έκανε ~ έτσι που τον κούρεψε* ΣΥΝ μεταμορφωμένος, αλλαγμένος, άγνωρος, -η, -ο (σπάν.) 1. αυτός που δεν γνωρίζει (κάτι), αμαθής 2. άγνωστος: ~ *τόπος* ΣΥΝ γνώριμος 3. αυτός που δεν μπορεί να αναγνωριστεί ΣΥΝ αγνώριστος, αταύτιστος. Επίσης (λαικ) ανέγνωρος. [ΕΤΥΜ. μεσν. < ά- στερητ. + *γνώρα* (υποχωρητ.) < *γνωρίζω].*

αγνωσία (η) {χωρ πληθ } 1. (σπάν.) η έλλειψη γνώσεως, η άγνοια, η αμάθεια 2. ΦΙΛΟΣ θεμελιώδης αρχή τής σωκρατικής διαλεκτικής και ειρωνείας, που εκφράζεται με το «εν *οϊδα. ότι ούδέν οϊδα»* 3. ιατρ. η μερική ή ολική ανικανότητα αναγνωρίσεως διαφόρων ερεθισμάτων λόγω βλάβης περιοχών τού φλοιού των εγκεφαλικών ημισφαιρίων: *απτική / οπτική / ακουστική / λεκτική* ~ (αδυναμία κατανοήσεως γραμμένων λέξεων).

[F.ΤΥΜ. αρχ. < *άγνωτος* < ά- στερητ. + *γνω-τός* «γνωστός», πβ. *γνω-σ- τός, γνώ-σ-της, γι-γνώ-σκω* κ.ά. Ο ιατρ. όρ. *αγνωσία* είναι αντιδάν. από αγγλ agnosia], αγνωσιαρχία (η) {χωρ. πληθ } φίλος η θεωρία που υποστηρίζει ότι είναι αδύνατη η γνώση τής αλήθειας και αρνείται κάθε βεβαιότητα. Letym < *αγνωσία + -αρχία* < *αρχή,* απόδ τού ελληνογενούς αγγλ. agnosticism, βλ. κ. *αγνωστικισμός]* αγνωστικισμός (ο) [1888] {χο)ρ. πληθ.] φίλος, άποψη, σύμφωνα με την οποία η γνώση του απολύτου, τής πρώτης αρχής των όντων, τού Θεού, είναι ανέφικτη (πβ. λ. *αθεϊσμός, σκεπτικισμός).* — αγνωστικιστής (ο) 11888|, αγνωστικιστικός, -ή, -ό. σχολιο λ. *άθεος.*

[F.ΤΥΜ Αντιδάν., < αγγλ. agnosticism < agnostic < ελλην *άγνωστος.* Τον όρο έπλασε το 1869 ο Βρετανός βιολόγος T.H Huxley], άγνωστος, -η, -ο 1. αυτός που δεν είναι γνωστός, για τον οποίο δεν διαθέτουμε πληροφορίες ή στοιχεία, που δεν τον ξέρει κανείς: *η - ιστορία τής Εθνικής Αντίστασης* (που δεν έχει μελετηθεί ή δεν έχει γίνει ευρέως γνωστή) || *πολλά στοιχεία γι'αυτή την υπόθεση παραμένουν ~* || *βρέθηκε σε ~ περιβάλλον* || - *πρόσωπο / κόσμος / αίτια / γλώσσα / ταυτότητα / παράγοντας / κατεύθυνση* || ~ *πτυχή / μοίρα / παρασκήνια / προέλευση ! πηγή* || ~ *παραμένει μέχρι τώρα ο αριθμός των θυμάτων* ΣΥ Ν άδηλος, ανέγνωρος αντ γνωστός· ΦΡ (α) *άγνωστα νερά* οι χώροι ή οι περιοχές δράσεως, που ανακαλύπτει κανείς και δεν του είναι οικείοι (β) *άζωστο θέμα / κείμενο* (κ. *αδίδακτο κείμενο)* το θέμα ή το κείμενο που δίδεται σε μαθητές ως άσκηση (κατά τη διδασκαλία ή την εξέταση των γνώσεών τους) για γλωσσική ή νοηματική επεξεργασία, χωρίς να έχει διδαχθεί εκ των προτέρων, κατ' αντιδιαστολή προς τα γνωστά ή διδαγμένα κείμενα συν. αδίδακτο κείμενο (γ) *άγνωστοι σι βουλαί τού Υψίστου* / τού *Κυρίου (άγνωστοι αί βουλαί τού Ύψίστου,* είναι άγνωστες οι σκέψεις τού Θεού) για περιπτώσεις στις οποίες δεν μπορεί κανείς να προδικάσει τι πρόκειται να συμβεί, επειδή κάτι εξαρτάται από ανώτερους και αστάθμητους παράγοντες (δ) *άγνωστης ταυτότητας ιπτάμενο αντικείμενο* (Α.Τ.Ι Α) κάθε είδους οπτικό φαινόμενο το οποίο ο παρατηρητής αδυνατεί να ερμηνεύσει επιστημονικά, λ.χ. ως αστρονομικό ή μετεωρολογικό φαινόμενο (έστω και αν αργότερα εξιχνιαστεί), και το οποίο συχνά συνδέεται με την εκδοχή τής ύπαρξης εξωγήινων όντων, που επισκέπτονται τον πλανήτη μας (βλ λ. *ούφο)* (ε) *(εξηγώ) τα άγνωστα δι* αγνώστων* (εξηγώ) κάτι που δεν είναι γνωστό με άγνωστα επίσης στοιχεία (δεν το εξηγώ τελικά) 2. Αγνωστος *Στρατιώτης* μνημείο προς τιμήν των μη αναγνωρισθέντων ή αναγνωριζομένων νεκρών, που έπεσαν στα πεδία των μαχών αγωνιζόμενοι για την πατρίδα τους

3. (κατά την αρχαιότητα) Αγνωστος θεός καθεμιά από τις θεότητες των οποίων την ύπαρξη οι Έλληνες δεν απέκλειαν, αν και τις αγνοούσαν, ώστε τις είχαν συμπεριλάβει στο ευρύτερο Ιιάνθεόν τους αφιερώνοντας βωμούς και τιμιόντας τες 4. ΜΑΘ όρος με τον οποίο δηλώνουμε ένα μη δεδομένο μέγεθος ή στοιχείο σε ένα μαθηματικό πρόβλημα (τής αριθμητικής ή τής άλγεβρας ή τής γεωμετρίας κ.λπ.)· συνήθ. στη λύση τού προβλήματος συμβολίζεται με ένα από τα τελευταία γράμματα τού αλφαβήτου: ο ~ *χ ή ο ~ Χ·* ΦΡ (μτφ) ο άγνωστος Χ ο άγνωστος, αστάθμητος και απρόβλεπτος παράγοντας: ο ~ *μιας υπόθεσης κατασκοπίας* 5. *άγνωστος* (ο) {αγνώστ-ου | -ων], *άγνωστη* (η) πρόσωπο που δεν είναι οικείο, γνο>στό σε κάποιον, που δεν το γνωρίζει κανείς: *τη συνόδευε ένας ~ μεγάλης ηλικίας·* ΦΡ *άγνωστος μεταξύ αγνώστων* (i) για περιπτώσεις στις οποίες βρίσκεται κανείς μεταξύ ανθρώπων που δεν γνωρίζουν ποιος είναι: ο *μεγάλος ποιητής έφυγε σε μια μακρινή χώρα, όπου και έζησε μέχρι το τέλος* ~ (ii) για περιβάλλοντα στα οποία οι άνθρωποι δεν γνωρίζονται μεταξύ τους: *στις μεγάλες πόλεις είσαι* ~ 6. *άγνωστα* (το) (α) καθετί που βρίσκεται πέρα από τα όρια τής ανθρώπινης γνώσης (β) τόπος ή κατάσταση που δεν γνωρίζουμε ή εξέλιξη που δεν μπορεί να προβλε- φθεί· *«πάμε στο ~ με βάρκα την ελπίδα. »* (τραγ.).

[ΕΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ + *γνωστός.* Η φρ. *Άγνωστος θεός* ανάγεται στην ομιλία τού Αποστόλου Παύλου στον Αρειο Πάγο. όπου επαίνεσε τους Αθηναίους, επειδή μεταξύ των άλλων βρήκε βωμό «εν ω *έπεγέ- γραπτο Άγνώστφ θεώ»* (Κ Δ. *Πράξ.* 17, 23) Η φρ *άγνωστος Χ* αποτελεί μεταφρ. δάνειο, πβ αγγλ. the unknown XJ

Άγνωστος Στρατιώτης. Το 1932 ανεγείρεται στα Παλαιά Ανάκτορα (τη μετέπειτα Βουλή) μνημείο προς τιμήν τού Αγνώστου Στρατιώτη, έργο των Κ. Δημητριάδη και Φ. Ρωκ. Έχουν προηγηθεί άλλα τέτοια μνημεία σε ευρωπαϊκές χώρες, αρχίζοντας από τη Γαλλία αμέσως μετά τον Α Παγκόσμιο Πόλεμο. Όπως όμως αναγράφεται και στο ελληνικό μνημείο τού Αγνώστου Στρατιώτη, η ιδέα είναι ήδη αρχαία ελληνική. Έτσι. από τον «Επιτάφιο» γνωρίζουμε ότι *«μία δέ κλίνη κενή φέρεται έστρωμένη τών αφανών, οι αν μή εύρεθώσιν ες άναίρεσιν»* (Θουκ. II, 34, 3)

αγόγγυστα επίρρ ·χωρίς διαμαρτυρία, με καρτερία και υπομονή· *εργάστηκε ~ υπό εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες* ΣΥΝ. υπομονετικά, καρ-

α-/αν- *στερητικό*

ά-γνοιαστος, -η, -ο **α-γνωστοποίητος,** -η, -ο **α-γόμωτος,** -η, -ο **α-γραδάριστος,** -η, -ο **α-γρατζούνιστος,** -η, -ο
*α-γνώρ*ι**στος,** -η, -ο **α-γοήτευτος,** -η, -ο **α-γονιμοποίητος,** -η, -ο **α-γρασάριστος,** -η, -ο

χερικά, αδιαμαρτύρητα. Επίσης (λόγ.) αγογγύστως [μτγν.] — αγόγγυστος, -η. -ο (μεσν.]. άγομαι και φερομαι -►άγω

αγονάτιστος, -η. -ο 1. αυτός που δεν γονάτισε 2. (μτφ) αυτός που δεν κάμφθηκε ηθικά ή σωματικά ΣΥΝ άκαμπτος, αλύγιστος, ανίκητος. — αγονάτιστα επίρρ αγονία (η) [μτγν] {χωρ. πληθ.] 1. (για πρόσ.) η ανικανότητα αναπαραγωγής. τεκνοποίησης ΣΥΝ στειρότητα **2.** (για φυτά, φυτικούς οργανισμούς) η ακαρπία, άγονος, -η, -ο 1. (για τόπο) αυτός που δεν είναι εύφορος: ~ *γη / χωράφι / έδαφος* ΣΥΝ άκαρπος, άφορος ΑΝΤ εύφορος· ΦΡ *άγονη γραμμή* (i) ΝΑΥΤ ακτοπλοϊκή γραμμή με μειωμένη επιβατική κίνηση, που επιχορηγείται για συγκοινωνιακή εξυπηρέτηση δυσπρόσιτων νησιών (ii) (συνεκδ.) το σύνολο των απομακρυσμένων, δυσπρόσιτων νησιών: *ταξίδεψα στην* ~ (iii) (συνεκδ.) η γεωγραφική περιοχή που περιλαμβάνει τα παραπάνω νησιά: *η Κάσος βρίσκεται στην* ~ **2.** (μτφ.) αυτός που δεν είναι αποδοτικός ή που δεν καταλήγει σε αυτό για το οποίο γίνεται: ~ *συζήτηση, δεν οδηγεί πουθενά!* || - *διαγωνισμός! πλειστη- ριασμός / δημοπρασία* || ~ *εκλ,ογή* (όπου δεν εκλέγεται κάποιος από τους υποψηφίους) ΣΥΝ άκαρπος, ατελέσφορος, μάταιος, ανώφελος am αποδοτικός 3. (σπάν για ανθρώπους και ζώα) αυτός που δεν μπορεί να γεννήσει: ~ *γυναίκα / άνδρας* συν. στείρος αντ γόνιμος 4. (κατ' επέκτ) αυτός που δεν συμβάλλει στην αναπαραγωγή τού είδους, που δεν παράγει απογόνους: - *γάμος! συζυγική ζωή* · φρ *άγονες ημέρες* οι ημέρες τού εμμηνορροϊκού κύκλου τής γυναίκας κατά τις οποίες δεν ενοείται η σύλληψη παιδιού.

[ΕΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ. + *γόνος* «παιδί, τέκνο», πβ. κ. *από-γονος, πρό-γονος, έγ-γονος* κ ά Η φρ. *άγονη γραμμή* αποτελεί μεταφρ δάνειο από αγγλ. unprofitable line] αγορά (η) 1. η απόκτηση (διαφόρων ειδών) με καταβολή χρηματικού ποσού ανάλογου προς την αξία (τους): ~ *σπιτιού / γης* || *επιτυχημένη ! συμφέρουσα / έξυπνη / νόμιμη / παράνομη / λειανική / χυνδρική* ~ 2. (συνεκδ.) (α) το είδος που αγοράζει κανείς, η αγοραστική επιλογή: *κάνεις ακριβές* ~ (β) το σύνολο των εμπορευμάτων ενός τόπου (περιοχής, πόλης, χώρας κ.λπ.): *η Θεσσαλονίκη έχει μεγάλη και κα/.ή* ~ 3. ΟΙΚΟΝ (α) το σύνολο των συνθηκών που διέπουν τις οικονομικές συναλλαγές και οι οποίες διαμορφώνονται με βάση τον νόμο τής προσφοράς και τής ζήτησης, το σύνολο των αγοραπωλησιών: *τον περασμένο χειμώνα η* ~ *ήταν πολύ πεσμένη* (β) *αγορά αξιών* η απόκτηση μετοχών, χρεωγράφων, ομολόγων κ.λπ. έναντι χρηματικού ποσού (γ) *ελεύθερη αγορά* βλ λ. *ελεύθερος* (δ) *αγορά κεφαλαίου* (ή *κεφαλαιαγορά)* η διαδικασία κατά την οποία τα πλεονάζοντα κεφάλαια και οι καταθέσεις επενδύονται σε ποικίλες οικονομικές δραστηριότητες μέσω των τραπεζών και άλλων χρηματοδοτικών οργανισμών με αντάλλαγμα τίτλους, ομολογίες κ ά (ε) *λαϊκή αγορά* βλ. λ. *λαϊκός* (στ) *λαχειοφόρος αγορά* η πώληση λαχείων, που αποσκοπεί στη συγκέντρωση ποσού για μη κερδοσκοπικό συνήθ σκοπό και κατά την οποία όσοι αγοράζουν λαχεία, λαχνούς κ λπ. έχουν το δικαίωμα συμμετοχής σε κλήρωση, στην οποία μπορεί κανείς *να* κερδίσει διάφορα προσφερόμενα δώρα (ζ) *φιλανθρωπική αγορά* εκδήλωση στην οποία διατίθενται προς πώληση ποικίλα είδη, προκειμένου να συγκεντρωθούν χρήματα για φιλανθρωπικούς σκοπούς, *έγινε μια μεγάλη* ~ *για τους σεισμοπαθείς* (η) *έρευνα αγοράς* η συγκέντρωση και μελέτη στοιχείων που αναφέρονται στους παράγοντες προσφοράς και ζήτησης των αγαθών, των υπηρεσιών κ.λπ. σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, συνήθ. για την εισαγωγή νέου προϊόντος στην αγορά (θ) *αγορά χρήματος* βλ. λ. *χρηματαγορά* (ι) *αγορά εργασίας* βλ λ. *εργασία* (ια) *τιμή αγοράς* (i) η τιμή στην οποία αποκτά ο έμπορος τα εμπορεύματα. κατ' αντιδιαστολή προς την τιμή πωλήσεως (ενν. στον πελάτη) (ii) (για συνάλλαγμα) η τιμή στην οποία μπορεί να αγοράσει κανείς από τις τράπεζες (ιβ) *μαύρη αγορά* βλ. λ. *μαύρος* 4. οικον. ο μηχανισμός μέσω τού οποίου είναι δυνατή η επικοινωνία παραγωγών και καταναλωτών και ο οποίος γνωστοποιεί στους ενδιαφερομένους τις επιθυμίες των αγοραστών και τις προθέσεις των πωλητών ο μηχανισμός αυτός προσδιορίζεται ως προς τους συντελεστές παραγωγής (αγορά εργασίας, κεφαλαίου, γης κ.λπ.), το προϊόν (αγορά ενδυμάτων / πετρελαίου κλπ.) ή την περιοχή όπου λειτουργεί (αγορά λαϊκή / ελληνική κ.λπ.) 5. *Κοινή Αγορά* οικονομική ένωση για την οικονομική συνεργασία των ευρωπαϊκών χωρών (βλ. λ. *Ευρωπαϊκή 'Ενωση* κ. *Π.Ο.Κ)* 6. (α) ο τόπος όπου γίνονται οι αγοραπωλησίες: *η* ~ *είναι γύρω από την πλατεία και κατά μήκος τού κεντρικού δρόμου* συν παζάρι, πιάτσα (β) ο εμπορικός κόσμος που κινείται εκεί: *άνθρωπος τής* ~ || *η* ~ *διαμαρτύρεται για τα νέα μέτρα τού υπουργείου* ΣΥΝ έμποροι, συναλλασσόμενοι 7. (α) (στην αρχ. Ελλάδα) το κέντρο των αγοραπωλησιών μιας πόλης ως χώρος δημόσιας έκφρασης απόψεων, ως πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό κέντρο τής αρχαίας πόλης (β) (σε μικρές πόλεις και χωριά) το κέντρο τής οικονομικής ζωής, ο χώρος πολιτιστικών και πολιτικών εκδηλώσεων.

[ΕΤΥΜ αρχ, αρχική σημ. «συνάθροιση λαού, (συνεκδ) ο τόπος όπου γίνονται τέτοιες συγκεντρώσεις», < *άγείρω* «συναθροίζω» (< **ά-γέρ- j(o)*, αβεβ. ετύμου, πιθ < ά- αθροιστ. + *γερ-* «πληθύς», πβ. αρχ. *ά-γυρ- ις* «συγκέντρωση», από όπου και *όμ-ήγυρις, παν-ήγυρις, άγύρ-της.* Πολλές από τις σύγχρονες σημασίες τής λ., σχετικές με την οικονομία και τις επιχειρήσεις, αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ χ. *αγορά αξιών* (< αγγλ. slock market), *ελεύθερη αγορά* (< αγγλ free enterprise), *φι- λανθρωπική αγορά* (< αγγλ. charity bazaar), *έρευνα αγοράς* (< αγγλ. marketing research), *τιμή αγοράς* (< αγγλ market price) κ.ά.|.

«συναθροίζω, συγκεντρώνω», η αγορά ξεκινά με τη σημ. «τής συνάθροισης / συνάντησης» τού λαού και τού «τόπου συνάθροισης, συγκέντρωσης ή συνάντησης» τού λαού. για να αναπτυχθεί έπειτα προς δύο σημασιολογικές κατευθύνσεις: την εμπορική-συναλ- λακτική τού αγοράζω και την πολιτική-κοινωνική τού αγορεύω, τη σημ. τού «πηγαίνω στην αγορά - ψωνίζω πράγματα» *(αγοράζω)* και εκείνη τού «μιλώ στην αγορά, λέω τις απόψεις μου δημόσια» *(αγορεύω),* μια και η αγορά ήταν το κέντρο τής πολιτικής και τής εμπορικής ζωής τής αρχαίας πόλεως. μέχρι σημείου που να καθορίζει και τον χρόνο *(«αγοράς πληθούσης»* – πριν από το μεσημέρι, όταν η αγορά είναι γεμάτη από κόσμο· αντίθ. *«αγοράς διάλυ- σις»* ο αμέσως μετά το μεσημέρι χρόνος τής ημέρας) Βεβαίως, ο επίσημος χώρος πολιτικών συζητήσεων παρέμενε η Εκκλησία τού Δήμου, ένας όρος που σημαίνει επίσης τη «συνάθροιση, συγκέντρωση» (εξού και ο χριστιανικός όρος εκκλησία, συγκέντρωση τού κόσμου για τη λατρεία τού Θεού και όχι ναός, τόπος όπου «ναίει», κατοικεί ο Θεός). Από το *αγορά* θα προέλθουν τα σύνθετα σε -αγόρας και -αγόρος / -ηγόρος / -ήγορος: τα πρώτα ως κύρια ονόματα (*Ευ-αγόρας. Πρωτ-αγόρας. Αναξ-αγόρας, Ορθ-αγό- ρας* κ.ά.) · τα δεύτερα ως δηλωτικά τού ομιλητή με πολιτικό, νομικό και άλλο περιεχόμενο *(δημ-ηγόρος. δικ-ηγόρος, κατ-ήγορος, συν-ήγορος, παρ-ήγορος, προσ-ήγορος* κ.ά.).

Σύνθετα τού *αγορά*

Το νεότερο *αγορά* παρήγαγε αρκετά σύνθετα:

(α) αγορο-: *αγορα-νομία, αγορα-πωλησία, αγορα-φοβία.*

Ας σημειωθεί ότι το συνδετικό φωνήεν -ο-, με το οποίο σχηματίζονται τα περισσότερα σύνθετα, τείνει να δώσει και τύπους *αγορο- νομία, αγορο-πωλησία* και, λιγότερο, *αγορο-φοβία* (βλ. κ. λ. *αγγε- λιαφόρος).*

(β) -αγορά: *ζω-αγορά λαχαν-αγορά*
ιχθυ-αγορά σιτ-αγορά καπν-αγορά υπερ-αγορά (σούπερ μάρκετ) *κεφαλαι-αγορά υφαομ-αγορά κρεατ-αγορά*
χρημ-ατ-αγορά κτημ-ατ-αγορά ψαρ-αγορά

αγοράζω ρ. μετβ. {αγόρασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** αποκτώ, προμηθεύομαι (κάτι) έναντι καταβολής χρημάτων: ~ *εμπορεύματα / συνάλ/.αγμα / μετοχές / εξοπλισμό / ομόλογα* [| ~ *επί πιστώσει* (βλ. λ *πίστωση) i με δόσεις / τοις μετρητοίς* (βλ. λ *μετρητός)* || ~ *κάτι ακριβά i φτηνά / σε τιμή ευκαιρίας / για ένα κομμάτι ψωμί I όσο-όσο* || ~ *γουρούνι στο σακί* (χωρίς να εξετάζω την ποιότητα τού προϊόντος) ΦΡ (α) ***πουλώ και αγοράζω (κάποιον)*** είμαι πανέξυπνος και πονηρός, ώστε να μπορώ να κάνω (κάποιον) ό,τι θέλω (β) ***αγρόν ηγόρασα / ηγόραζα*** βλ λ. *αγρός* 2. (μτφ) προσπαθώ να ανακαλύψω τις προθέσεις κάποιου· κυρ. στη ΦΡ ***αγοράζω λόγια*** παίρνω λόγια, προσπαθώ να κάνω κάποιον να μου πει πληροφορίες που με ενδιαφέρουν, τον «ψαρεύω» ΣΥΝ ψωνίζω **3.** (μτφ) εξασφαλίζω την ευνοϊκή στάση κάποιου με παράνομο τρόπο, συνήθ. με δωροδοκία, δωροδοκώ: ο *παράγοντας τού σωματείου είχε αγοράσει παίκτες τής αντίπαλης ομάδας* || ~ *συνειδήσεις / ανθρώπους / ψήφους* ΣΥΝ. εξαγοράζω σχολιο λ. *αγορά. σκάζω.* [ΗΤΥ.Μ αρχ.. αρχική σημ. «συχνάζω στην αγορά». < *αγορά.* Η σημ. «αποκτώ διά χρημάτων» είναι ήδη αρχ.|. **αγοραίος,** -α, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την αγορά· ~ *εμπόρευμα / αξία / τιμή* ***2. αγοραίο*** (το) επαρχιακό ταξί που μισθώνεται για τη μεταφορά ανθρώπων ή εμπορευμάτων με ιδιαίτερη συμφωνία **3.** (κακόσ) χυδαίος, πρόστυχος: *επέδειξε* ~ *συμπεριφορά* || ~ *λόγια/ γλώσσα1 ύβρεις / αισθήματα! ήθη* ΦΡ (α) ***αγοραίος έρωτας*** η πορνεία (β) ***αγοραία γυναίκα*** η πόρνη. — **αγοραί-α / -ως** επίρρ. Ιμτγν] (σημ 2. 3) [ΕΤΥΜ < αρχ. *αγοραίος* < *άγορά (άγορά* + *-ιος* > *αγοραίος* · πβ. *αρχά* (= *αρχή)* + *-ιος* > *αρχαίος, ώρα* + *-ιος* > *ωραίος* κ.λπ.). Η μειωτική σημ. «κοινός, χυδαίος» είναι ήδη αρχ. (π.χ. *αγοραίος άνήρ* «έμπειρος ρήτορας», αλλά και «δικολάβος, απευθυνόμενος στον κοινό όχλο»)], αγορανομία (η) [αρχ.] {αγορανομιών} 1. το σύνολο των διατάξεων που διέπουν τις αγοραπωλησίες 2. η δημόσια υπηρεσία που ελέγχει την τήρηση των διατάξεων αυτών **3.** (συνεκδ) το σύνολο των υπαλλήλων τής παραπάνω υπηρεσίας. σχολιο λ. *αγορά.* **αγορανομικος,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με την αγορανομία ή τους αγορανόμους: ~ *έλεγχος / διάταξη / υπηρεσία / έφοδος / αδίκημα / δικαστήριο* || - *κώδικας.* - - αγορονομικ-ά / -ώς επίρρ αγορανόμος (ο/η) υπάλληλος τής αγορανομίας [ΕΤΥΜ. αρχ , αρχική σημ. «λειτουργός αγοράς στην αρχαία Αθήνα, ο οποίος ήλεγχε τις αγοραπωλησίες». < *άγορά* + *νόμος]* **αγοραπωλησία** (η) [1854] {αγοραπωλησιών} η αγορά και πώληση αγαθών (εμπορευμάτων, ακινήτων κ λπ.) ΣΥΝ. συναλλαγή, δοσοληψία, εμπορία > ·- ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγορά.* **αγόρασμα** (το) {αγοράσμ-ατος | -ατα, -άτων} η αγορά (προϊόντος) συν ψώνισμα.

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ό,τι πωλείται ή αγοράζεται», < *αγοράζω* (βλ.λ.)] αγοραστής (ο) [αρχ.], αγοράστρια (η) {αγοραστριών) 1. πρόσωπο που αγοράζει κάτι: *αναζητώ* ~ *για το σπίτι στη Γλυφάδα* **2.** (γενικότ.) καταναλωτής: *οι* ~ *πρέπει να εξετάζουν την ποιότητα τού προϊόντος πριν από την αγορά.* αγοραστικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη διάθεση προϊόντων, την κατανάλωση: ~ *κοινό / επιτυχία / κίνηση ! ενδιαφέρον* 2. οικον (α) *αγοραστική αξία* η ανταλλακτική αξία αντικειμένου (β) *αγοραστική δύναμη* η ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών σταθερής ποιότητας, *που* είναι δυνατόν να αποκτηθούν με το εισόδημα κά

ποιου (ατομικό ή οικογενειακό) - αγορασπκότητα (η).
|ΕΓΥΜ αρχ. < *άγοραστής*. Οι φρ. *αγοραστική αξία / δύναμη* είναι με- ταφρ. δάνεια από αγγλ purchasing value / capacity], αγοραστός, -ή. -ό [αρχ] αυτός που έχει αποκτηθεί με αγορά, κατ' αντιδιαστολή προς οτιδήποτε κατασκευάζουμε οι ίδιοι, το *κέικ είναι*
- *ή το έφτειαξες μόνη σου*, ΣΥΝ έτοιμος, αγορασμένος, αγοραφοβία (η) 11879] |χωρ πληθ] ψυχολ ψυχική διαταραχή που εκδηλώνεται με αδικαιολόγητο φόβο και άγχος τού ατόμου, όταν βρεθεί σε πολυάνθρωπους ή πολυσύχναστους χώρους. — **αγοραφοβι-** κός, -ή. -ό.
[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ..<αγγλ agoraphobia, με τη λ. *αγορά* στην αρρ(. σημ «συνάθροιση πλήθους, πλήθος κόσμου»] αγόρευση (η) |μεσν.| ί-ης κ -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} η εκφώνηση λόγου, κυρ σε δημόσια συγκέντρωση: *ο συνήγορος άρχισε την ~ του*
II *η ~ τού εισαγγελέα* αγορεύω ρ. αμετβ {αγόρευσα} 1. εκφωνώ λόγο σε δημόσια συγκέντρωση. βγάζω λόγο φρ πς ***αγορεύειν βούλεται;*** *(τις άγορεύειν βού/<.εται*. ερώτηση τού Αθηναίου κήρυκα στην Εκκλησία τού Δήμου) ποιος επιθυμεί να μιλήσει δημόσια, να πάρει τον λόγο; 2. (ειρων.) μιλώ σαν ρήτορας, ρητορεύω σχολιο λ. *αγορά, σύνθετος* [ετυμ. αρχ. < *αγορά)*

τις αγορεύειν βούλεται; «Ποιος θέλει να πάρει τον λόγο;». Τα λόγια τού κήρυκα στην Εκκλησία τού Δήμου στην αρχαία Αθήνα, ο οποίος καλούσε στο βήμα τους πολίτες που ήθελαν να μιλήσουν δημόσια για τα θέματα που συζητούνταν στην Εκκλησία II φράση έχει μείνει σύμβολο τής άμεσης (συμμετοχικής) δημοκρατίας, λέγεται δε και σήμερα αρχαιοπρεπώς. όταν παροτρύνει κανείς κάποιους να πάρουν τον λόγο

αγορητής (ο), αγορήτρια (η) [αγορητριών] πρόσωπο που αγορεύει σε δημόσια συγκέντρωση (Βουλή, συνέδριο κλπ.) συν ομιλητής, ρήτορας ΦΡ ***ειδικός αγορητής*** εκπρόσωπος κόμματος που αγορεύει επί ειδικού θέματος στη Βουλή
|ΕΤΥΜ αρχ λ., η οποία στα έπη αναφέρεται κυρίως στον Νέστορα. < *άγοράομαι, -ώμαι* «αγορεύω» (βλ. κ λ. *αγορά)].* αγόρι (το) * αγώρι
αγορίστικος, -η, -ο -* αγωρίστικος
Αγορίτσα (η) (ορθότ *Αγωρίτσα*) γυναικείο όνομα, που δινόταν παλαιότ , κυρ στη Θεσσαλία, στο πριότο παιδί, αν ήταν κορίτσι, για να γεννηθεί το επόμενο αγώρι.
[ΕΤΥΜ < *αγώρι* + υποκ επίθημα *-ίτσα]* αγοροκόριτσο (το) ♦ αγοροκόριτσο
αγοροκρατία (η) [χωρ. πληθ } η κυριαρχία τού πνεύματος τής αγοράς (τού οικονομικού ανταγωνισμού και τού νόμου τής προσφοράς και τής ζήτησης)
αγοροφέρνω ρ * αγωροφέρνω
άγος (το) [άγ-ους | -η. -ών] 1. προσβλητική, παράσπονδη, βέβηλη πράξη. το *Κν?.ώνειον* ~ (η ασεβής ενέργεια των αρχαίων Αθηναίων να θανατώσουν τον Κύλωνα και οπαδούς του, αν και εκείνοι είχαν κατα- φύγει ως ικέτες στην Ακρόπολη το 612 π Χ) 2. (κατ' επέκτ) πράξη που αντιβαίνει σε αρχές και αξίες που θεωρούνται ιερές και απαραβίαστες. *προσπαθούσε να ξεπλύνει το άγος τού εξωμότη* ΣΥΝ ανοσιούργημα. μίασμα, ανίερη πράξη.
[ΕΤΥΜ αρχ < **άγ-ος* < I.E. ˣyag- «τιμώ, ευλαβούμαι» Ομόρρ. *άγ-ιος. άγ-νός* κ ά Η ψίλωση τής αρχ. λ *(άγος)* οφείλεται ίσως στην αντίθετη σημ. που έλαβε σε σχέση με τα ομόρριζα] αγουρέλοιο (το) [αγουρελαί-ου | -ων) λάδι από άγουρες ελιές, με ευχάριστη οσμή και συνήθ καλής ποιότητας Επίσης αγουρόλαδο. αγουρίδα (η) άγουρο σταφύλι και συνεκδ. κάθε άγουρος καρπός εύ- χρ. κυρ. στη φρ ***αγάλι-σγάλι γίνεται η αγουρίδα μέλι*** καθετί ωριμάζει σταδιακά, όχι απότομα- η επιτυχία ενός στόχου απαιτεί υπομονή ΣΥΝ ξινοστάφυλο
[ΕΓΥΜ < μεσν. *άγουρίς, -ίδος*< *άγουρος*\ . αγουρίλα (η) {χο)ρ πληθ } (λαΐκ.) η γεύση ή η μυρωδιά άγουρου καρπού, η στυφάδα
αγουροξύπνημο (το) [αγουροξυπνήμ-ατος] -ατα, -άτων] το πρόωρο ξύπνημα, πριν κανείς ολοκληρώσει τις ώρες ύπνου του. αγουροξυπνημένος, -η, -ο 1. αυτός που ξύπνησε ή τον ξύπνησαν πολύ νωρίς 2. αυτός που μόλις έχει ξυπνήσει, που δεν έχει συνέλθει ακόμη πλήρως από τον ύπνο · αγουροξυπνώ ρ f-άς...I άγουρος, -η. -ο 1. (για καρπούς) αυτός που δεν ωρίμασε, ο αγίνωτος συν ανώριμος, αμέστωτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν ωρίμασε ακόμη σωματικά ή πνευματικά ΣΥΝ ανώριμος· φρ ***άγουρα χρόνια*** η εφηβεία, η περίοδος τής νεότητας — αγουράδα (η). ** σχολιο λ. *αγώρι*.
[ετυμ μεσν < μτγν. *άγωρος* < αρχ. *άωρος* < *ά- στερητ.* + *ώρα*\ αγουρωπός, -ή, -ό αυτός που φαίνεται ακόμη αρκετά άγουρος· *οι ντομάτες να 'ναι ~ για τη σαλάτα*.
[ΓΠΥΜ < *άγουρος* + κατάλ. *-ωπός* (βλ.λ)]. άγουσα (η) ο δρόμος που οδηγεί κάπου κυρ. στη ΦΡ ***λαμβάνω / παίρνω την άγουσα*** διώχνομαι από κάπου, απολύομαι, φεύγω [F.ΙΥΜ αρχ θηλ μτχ ενεστώτα τού ρ *άγω* «οδηγώ»]
άγουστος, -η. -ο αυτός που δεν έχει γούστο, ο άκομψος · - *ντύσιμο* συν ακαλαίσθητος, κακόγουστος — αγουστιά (η) άγρα (η) {χωρ πληθ | (λόγ) 1. κυνήγι ή ψάρεμα 2. (μτφ.) επιδίωξη, επίμονη αναζήτηση συν Θήρα · ΦΡ ***βγαίνω προς άγραν*** (+γεν) ψάχνω επίμονα και συστηματικά (σαν να κυνηγώ): *βγήκε προς άγραν ψήφων / θυμάτων! υπογραφών! πελατών! γαμπρού! νύφης* [ι-:τυμ < αρχ *άγρα*. αβεβ ετύμου. συγγενής προς τα αρχ *άγρέω. άγρεύω* «κυνηγώ» II λ. απαντά ο)ς β' συνθετικό σε σύνθ που δηλώ
νουν ασθένειες *(ποδ-άγρα, χειρ-άγρα)* ή εργαλεία *(όδοντ-άγρα, πυρ- άγρα* «λαβίδα για την πυρά» κ ά). II σύνταξη τής λ. με γενική είναι αρκετά σπάνια στην Αρχ. (λ χ Πλάτων: *άγρα άνθρώπων*). καθοις και στην Κ Δ. (Λουκ. 5, 9: *επί τή άγρη. των ιχθύων)]* **αγράμματος,** -η. -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν ξέρει να γράφει και να διαβάζει, αναλφάβητος 2. αυτός που έχει ελλιπή, ανεπαρκή μόρφωση ΦΡ (παροιμ.) ***άνθρωπος αγράμματος ξύλο απελέκητο*** βλ λ *απελέκητος* 3. (μτφ) άπειρος, ακατατόπιστος· *την έπαθα σαν αγράμματος.*
– αγραμματοσύνη(η) **αγράμπελη** (η) Ιχωρ. πληθ.] αναρριχητικό, διακοσμητικό φυτό · κληματίδα ΣΥΝ αμπελίδα. αμπελίνα.
[iii ΥΜ < μτγν *άγριάμπελος* < αρχ. *άγριος* + *άμπελος* με παρετυμολ. επίδραση τού *αγρός]* **αγρανάπαυση** (η) [1874J {-ης κ. -αύσεως **[** -αύσεις. -αύσεων} **1.** προσωρινή διακοπή τής καλλιέργειας αγρού, με σκοπό την ανάκτηση τής παραγωγικότητάς του 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα διακο- πής τής καλλιέργειας: *ετήσια* ~ 3. (μτφ.) η εργασιακή ανάπαυλα για ανάκτηση δυνάμεων.
Άγραφα (τα) (Αγράφων} οροσειρά τής Κ. Ελλάδας στον νομό Ευρυτανίας (Ευρυτανικά Άγραφα). — Αγραφιώτης (ο). Αγραφιώτισσα (η), αγραφιώτικος, -η, -ο.
[ετυμ < μεσν *'Άγραφα,* πληθ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *άγραφος* Η ονομασία οφείλεται πιθ. στο γεγονός ότι η περιοχή δεν είχε εγγράφει στους φορολογικούς καταλόγους *(«κατάστιχα φορολογίας»)* των Τούρκων είτε επειδή είχε ειδικά προνόμια είτε, μάλλον, διότι η είσπραξη των φόρων από αυτό τον δύσβατο τόπο ήταν πρακτικώς αδύνατη]. **αγραφι'α** (η) {χωρ. πληθ.} σύμπτωμα διαταραχής τού λόγου, κατά την οποία ο ασθενής αδυνατεί να εκφράσει γραπτώς τη σκέψη του (ρ.τυμ Ελληνογενής ξέν. όρ . < νεολατ. agraphia], **άγραφος,** -η, -ο Ιαρχ-J κ **αγραπτος** [αρχ.] κ (καθημ) **άγραφτος** (παθ.) 1. αυτός που δεν γράφτηκε, δεν διατυπώθηκε εγγράφως φρ ***άγραφο δίκαιο / άγραφοι νόμοι*** ηθικοί νόμοι που δεν έχουν συνταχθεί ή διατυπωθεί γραπτούς και αντλούν το κύρος τους από το έθιμο, πηγάζουν από τη φύση ή τη συνείδηση τού ανθρώπου και από τους κανόνες τού δικαίου που διαμορφώθηκαν μέσα από τα έθιμα και έχουν καθολική ισχύ στα κοινωνικά σύνολα αντ θετό δίκαιο 2. αυτός που δεν καταγράφηκε σε κατάλογο, ο αδήλωτος ΦΡ (εκφραστ.) ***αυτό είναι από τ' άγραφα!*** αυτό δεν υπάρχει πουθενά γραμμένο, είναι πρωτάκουστο, πρωτοφανές 3. αυτός πάνω στον οποίο δεν έχει γραφεί τίποτα: ~ *πίνακας* φρ ***άγραφος χάρτης / άγραφο χαρτί / άγραφη πινακίδα*** βλ λ *tabula rasa* · 4. (ενεργ.) (μαθητής/μαθήτρια) που δεν έχει γράψει τις σχολικές εργασίες του. που δεν έχει γράψει τα μαθήματά του: *πήγε* ~ στο *σχολείο*.
ΑΓΡ. ΕΞ. (οι) Αγροτικές Εξαγωγές.
αγρεργάτης (ο) {αγρεργατο')ν}, **αγρεργάτρια** (η) {αγρεργατριών} πρόσωπο που εργάζεται στους αγρούς: ανειδίκευτος ~ **όγρευμα** [αρχ.] κ. (λαΐκ.) **όγρεμα** (το)]αγρεύμ-ατος] -ατα, -άτων} θήραμα ή αλίευμα, **άγρεύω** ρ μετβ. |άγρευ-σα, -θηκα, -μένος] **1.** κυνηγώ (κάτι) συν θηρεύω 2. (μτφ.) προσπαθώ να παρασύρω (κάποιον) σε παγίδα, να βρω θύμα προς εκμετάλλευση: *έμποροι ναρκωτικών ~ θύματα μεταξύ νέων παιδιών* 3. αναζητώ επίμονα: ~ *ψήφους* συν επιδιώκω, επιζητώ, περισυλλέγω. — **όγρευαη** (η) [μτγν.].
[ετυμ αρχ. < *άγρα* «κυνήγι»!,
άγρια επίρρ ► άγριος
αγριάδα (η) **1.** το άγριο παρουσιαστικό. η άγρια εμφάνιση, έκφραση: *το πρόσωπό του είχε μια ~!* συν αγριότητα 2. η σκληρότητα τρόπων ανί πραότητα, ημιότητα· ΦΡ (οικ) ***πουλάω αγριάδα*** κάνω τον σκληρό, τον βίαιο 3. η έλλειψη απαλότητας, η τραχύτητα μιας επιφάνειας
4. (μτφ) η δριμύτητα τού καιρού 5. (α) αγριοβότανο, που πίνεται ως θεραπευτικό αφέψημα (β) ζιζάνιο, παρασιτικό χόρτο · 6. ο χέρσος, ακαλλιέργητος ή δύσβατος, απόκρημνος τόπος [ετυμ μεσν < αρχ. *άγριος*. Το φυτό προέρχεται από μεσν *αγριάδα* < μτγν. *άγριάς*, που χρησίμευσε ως θηλ τού αρχ επιθ. *άγριος*ζ **αγριάνθρωπος** (ο) [μτγν] {αγριανθρώπ-ου \ -ων, -ους] **1.** άνθρωπος που ζει κατά πρωτόγονο, άγριο τρόπο, μακριά από τον πολιτισμό συν απολίτιστος, πρωτόγονος 2. (μτφ.) άνθρωπος με άγρια όψη, που συ- μπεριφέρεται αντικοινωνικά, βίαια: *Δεν είναι απλώς αγενής. Είναι* ~ συν δύστροπος, ακοινώνητος, μισάνθρωπος **αγριελιά** (η) **1.** άγρια ελιά, από την οποία γινόταν ο κότινος (το στεφάνι τής νίκης) των αρχαίων 2. κλαδί, καρπός ή ξύλο αγριελιάς.
[Εΐ υμ < αρχ. *άγριελαία* < *άγρι(ο)-* + *ελαία]* **αγρίεμα** (το) Ιαγριέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η άγρια έκφραση τού προσώπου. η βλοσυρότητα 2. η κατάσταση εξοργισμού, εξαγρίωσης 3. άγρια συμπεριφορά για εκφοβισμό συν φοβέρα 4. (μτφ για καιρικές συνθήκες) η δυσμενής μεταβολή, η επιδείνωση · 5. ο έντονος φόβος σε συνθήκες κινδύνου, όπως στο σκοτάδι, την ερημιά κ λπ. Επίσης **αγριεμός** (ο) !χωρ πληθ } (σημ 3) **αγριεύω** ρ. αμετβ κ. μετβ. [μεσν] [αγρί-εψα, -εύτηκα, -εμένος] ♦ (αμετβ) 1. εκφράζω οργή, θυμό, γίνομαι απειλητικός: *τον άκουσε να προσβάλλει τους φίλους του και αγρίεψε αμέσως* συν εξαγριώνομαι
2. συμπεριφέρομαι με ασυνήθιστη επιθετικότητα και οξύτητα: *στις μέρες μας ο κόσμος έχει αγριέψει* 3. (για καταστάσεις ή καιρικές συνθήκες) μεταβάλλομαι προς το χειρότερο, γίνομαι δριμύς. ο *καιρός όσο πάει κι αγριεύει | | τα πράγματα αγριεύουν* ΣΥΝ χειροτερεύω, χαλάω. επιδεινώνομαι 4. (μεσοπαθ. ***αγριεύομαι)*** φοβάμαι, τρομάζω. *αγριεύτηκε καθώς περπατούσε μόνη της* στο *σκοτάδι* ♦ (μετβ.) 5. εξαγριώνω (κάποιον), τον εξοργίζω: *μην του μιλάς έτσι, τον αγριεύεις* ΣΥΝ ερεθίζω, δαιμονίζω, δια(β)ολίζω 6. (συχνά +γεν) μιλώ αυστηρά, προκαλώ φόβο: *του αγρίεψε, γιατί το "χε παρακάνει τον τελευταίο*

καιρό ΣΥ\ φοβερίζω αγρίμι (το) {αγριμ-ιού | -ιών} 1. κάθε άγριο ζώο, θηρίο, *κυνηγημένο / πληγωμένο* ~ 2. άγριο ζώο ο>ς θήραμα 3. (μτφ) άνθρωπος ακοινώνητος, απολίτιστος ή δύστροπος, *δεν κάνει χωριό με άνθρωπο. σωστό* – (υποκ.) αγριμάκι (το)
[ετυμ < μεσν. *αγρίμι* ν< **ἀγρίμαιον*< μτγν *ἀγριμαίον*. ουδ. τού επιθ *ἀγριμαῖος* < *ἄγριμος* < αρχ *ἄγρα*. Ο τ. *αγρίμι* προέρχεται από τον πληθ. *ἀγρίμαια με.* συνίζηση: *ἀγρίμαια*> *ἀγρίμια*> *ἀγρίμι*] αγριμοκυνηγός (ο) ο κυνηγός που κυνηγά άγρια ζώα, αγρίμια ΣΥΝ αγριμολόγος
αγρΐμολογος (ο) (σπάν) ο αγριμοκυνηγός (βλ λ)
Αγρίνιο (το) {Αγρίνιου} πόλη τής Δ. Στερεάς Ελλάδας, στον νομό Αιτωλοακαρνανίας — Αγρινιώτης (Ο), Αγρινιώτισσα (η). αγρινιώτικος, -η, -ο
[ετυμ < αρχ. *Ἀγρίνιον* < *Ἀγραῖοι*. αρχ αιτωλικός λαός. που πήρε το όνομά του είτε από το *ἄγρα* (οπότε *Ἀγραῖοι* = αγρευτές, κυνηγοί) είτε από το *αγρός* (οπότε *Ἀγραῖοι* - αγρότες, άνθρωποι τής γης) Η πόλη καταστράφηκε ολοκληρωτικά το 334 π Χ. και κατά τον 13ο αι μ.Χ. εμφανίστηκε στην περιοχή ένας οικισμός ονόματι *Βραχώρι* (< *Βλα- *χώρι* < **Βλαχοχώρι* < *Β/.οχοχώρι* ·<χίορτό τού οποίου οι κάτοικοι κατάγονται από τον Βλοχό τής Θεσσαλίας») Το 1835. μετά την ίδρυση τού ελλην κράτους, το Βραχώρι ξαναπήρε την αρχ ονομασία *Αγρίνιο].*
άγριο- κ. άγριό- κ. αγρι- Ιαρχ } α' συνθετικό λέξεων που δηλώνουν.
1. (α) (για ζώο) ότι δεν είναι εξημερωμένο, *αγριο-κάτσικο, αγριο-πε-* ρίστερο (β) ότι (κάτι) προέρχεται από μη εξημερωμένο είδος: *αγριό- μελο* (γ) (για φυτό) ότι είναι αυτοφυές (όχι καλλιεργημένο) ή ότι δεν καλλιεργείται *αγριο-ράδικο, αγριο-κέρασο, αγριο-συκιά, αγριο-λού- λουδο, αγριό-χορτο* 2. (μτφ.) (α) δυστροπία, έλλειψη καλλιέργειας ή αγγεία, *αγρι-άνθρωπος, αγριο-κόριτσο* (β) (εμφατ.) αγριάδα και βλο- συρότητα: *αγριό-φατσα. αγριο-μάτης. αγριο-κοιτάζω, αγριο-μιλο)* 3. ότι (κάτι) έχει μεγάλη ένταση και είναι ενοχλητικό: *αγριο-φωνάρα, αγριό-πονος. αγριο-βόρι* 4. (α) ότι (κάτι. συνήθ τόπος) έχει τα χαρακτηριστικά τού απότομου και τού αφιλόξενου: *αγριό-τοπος* (β) ότι (κάτι) είναι τραχύ, *αγριό-μαλλο* αγριοβόρι (το) {δυσχρ. αγριοβορ-ιού | -ιών} βόρειος άνεμος, ψυχρός και δυνατός.
αγριόγατα (η) {σπάν. αγριογατών}, αγριόγατος (ο) (σημ 1) 1. μικρόσωμο σαρκοφάγο θηλαστικό, που μοιάζει με την κατοικίδια γάτα. αλλά έχει μακρύτερα πόδια, μεγαλύτερο και πλατύτερο κεφάλι και κοντύτερη ουρά, μακρύ τρίχωμα σταχτοκίτρινο με σκούρες ραβδώσεις στο σώμα και μαύρους δακτυλίους στην ουρά· έχει άγρια έντσικτα και δεν εξημερώνεται 2. γάτα αρχικώς κατοικίδια, η οποία απομακρύνθηκε από τους ανθρώπους και ζει σε άγρια κατάσταση 3. (μτφ.) επιθετική, ατίθαση γυναίκα αγριογούρουνο (το) [μεσν] (κοιν. όν και για το αρσ και το θηλ. ζώο) ο αγριόχοιρος (βλ λ.).
αγριοκάτσικο (το) (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ ζώο) 1.ο αίγαγρος (βλ λ.) 2. (μτφ) ο ζωηρός και ατίθασος άνθρωπος, αγριοκοιτάζω ρ. μετβ {αγριοκοίτα-ςα. -χτηκα. -γμένος} 1. κοιτάζω άγρια, βλοσυρά (κάποιον) ΣΥΝ αγριοβλέπω, αγριοθωρώ 2. (μτφ.) απειλώ. Επίσης αγριοκοιτώ (κ -άω) {-άς...}. — αγριοκοίταγμα (το) αγριολούλουδο (το) λουλούδι άγριου φυτού, αυτοφυές σε αγρούς, δάση, λιβάδια κ.λπ.
άγριος, -α, -ο {κ. (λόγ.) -ίου (θηλ -ίας) | (λόγ.) -ίων, (λόγ.) -ίους} 1. αυτός που δεν έχει υποστεί την παρέμβαση τού ανθρώπου. ~ *ζώο / θηρίο* (μη εξημερωμένο) || ~ *φυτά* (αυτοφυή, που δεν προέρχονται από καλλιέργεια) || ~ *μέλι / καρπός* (από αυτοφυή φυτά) || ~ *β/Λστηση / φύση* (από αυτοφυή φυτά, πυκνή και αδιαπέραστη) || - *περιοχές / τόκοι* (άγονοι, χέρσοι ή ακατοίκητοι) ΦΡ ***ήρθαν τ' άγρια, να διώξουν τα ήμερα*** για πρόσωπα που η εμφάνισή τους σε ξένο ή νέο χώρο συνοδεύεται από αναστάτωση, παράλογες απαιτήσεις και διεκδικήσεις, σαν να ήταν εκεί από παλιά: *ήρθαν οι καινούργιοι στο γραφείο και άρχισαν να αμφισβητούν τον τρόπο δουλειάς και να υποδεικνύουν και από πάνω τι πρέπει να κάνουμε* 2. (α) αυτός που δεν έχει εκπολιτιστεί, που ζει στη φύση. χωρίς τεχνολογική πρόοδο. ~ *φυλές / λαοί! ζωή* ΣΥΝ πρωτόγονος, απολίτιστος (β) αυτός που δεν ταιριάζει σε πολιτισμένο άνθρωπο, που θυμίζει ή προέρχεται *απ6* απολίτιστους ανθρώπους: ~ *μουσική / διασκέδαση / συμπεριφορά* (γ) (μειωτ το αρσ ως ουσ. συνήθ στον πληθ.) οι ιθαγενείς κάτοικοι μιας ηπείρου, ιδιαίτ. οι φυλές τής Αφρικής και τής Αμερικής *οι πρώτοι εξερευνητές ζούσαν με τον φόβο των αγρίων και των θηρίων* ΦΡ ***ιστορίες για αγρίους*** παράλογα, απίστευτα πράγματα, που δεν ταιριάζουν σε λογικούς και πολιτισμένους ανθρώπους 3. αυτός που εμπνέει φόβο· - *ματιά / πολεμιστής / χαρακτηριστικά* || ~ *πρόσωπο* (τραχύ και ατημέλητο) 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από σφοδρότητα. ένταση, επιθετικότητα: - *επίθεση* [1] *ξυ'λοδαρμός / συμπεριφορά / /.ογομαχία* || ~ *εκμετάλλευση* (χωρίς έλεος, ασύδοτη) || ~ *δο/.οφονία* (απάνθρωπη, σκληρή) ΙΙ - *εποχές* (βίαιες, σκληρές) / διαθέσεις φρ *(παίρνω κάποιον) με* το *άγριο* (συμπεριφέρομαι σε κάποιον) με τρόπο επιθετικό, σκληρό ΑΝΤ (παίρνω κάποιον) με το καλό. με το μαλακό 5. (εκφραστ.) αυτός που περιέχει εμπόδια, κινδύνους, δυσμενής ~ *καιρός* (κακοκαιρία) jj ~ *θάλασσα* (τρικυμιώδης) || ~ *περιπέτειες / συνθήκες* 6. αυτός που έχει τα γνωρίσματα τού πρωτόγονου ενστίκτου, πρωτόγνωρος· ~ *χαρά / συναίσθημα / ηδονή* 7. αυτός που είναι τραχύς στην αφή: ~ *επιφάνεια / μαλ/.ιά* ΑΝΙ λείος, απαλός 8. (για διάστημα τής ημέρας, ώρα) προχωρημένος, πολύ νωρίς ή πολύ αργά: ~ *μεσάνυχτα / χαράματα* --άγρια επίρρ (βλ κ λ. *αγρίως).*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *αγρός* (βλ.λ){.

άγριος - αγροίκος - άγρυπνος. 11 ζωή στους αγρούς, στα χωράφια, που όσο παλαιότερα πάμε τόσο σκληρότερη ήταν, έδωσε λαβή σε σειρά παραγώγων λέξεων, οι οποίες συνδέονται με την έννοια και τις ιδιότητες τού αγρού Έτσι, άγρ-ιος είναι αρχικά «ο των αγρών, αυτός που ζει ή ανήκει στους αγρούς». Η σημ. «τραχύς, σκληρός» για ανθρώπους ή και «επιθετικός» για ζώα απορρέουν από ιδιότητες τής ζωής στους αγρούς, ενώ είναι πιθανή και κάποια παρετυμολογική επίδραση τού *άγρα.* Συναφής είναι και η σημ τού αγροίκος (αρχ. *αγροίκος*), που πρώτα σήμανε «αυτόν που ζει στους αγρούς», για να πε.ράσει μετά στη σημ τού «άξεστος, χωρίς καλούς τρόπους, αγενής». Παράλληλες σημασιολ. εξελίξεις παρατηρούνται και σε λέξεις, όπως το χωριάτης (αυτός που ζει στο χωριό > ο άξεστος, ακαλλιέργητος σε τρόπους) ή το αγγλ rustic (< λατ. rusticus «αγροτικός»), που έχει και τη σημ «άξεστος». Το άγρυπνος, αντιθέτως, ακολούθησε εύσημη σημασιολ. εξέλιξη, αφού από τη σημ «αυτός που κοιμάται έξω στους αγρούς, που εύκολα ξυπνάει ή που δεν κοιμάται (ξαγρυπνά), για να φυλάει» πέ- ρασε στη σημ. «ξάγρυπνος, εν εγρηγόρσει. σε κατάσταση ετοιμότητας»

αγριότητα (η) [αρχ] {αγριοτήτων} 1. η έλλειψη εξημέρωσης *η ~ των ζώων τής ζούγκλας* ΑΝΤ ημερότητα 2. (μτφ) αγριάδα, έκφραση επιθετικότητας. σκληρότητας· *η ~ τής φωνής / τού βλέμματος* 3. (συνεκδ) κάθε εκδήλωση σκληρότητας, απανθρωπιάς· οι ~ των *Ναζί κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο* ΣΥΝ ωμότητα, θηριωδία, κτηνωδία. αγριοφωνάρα (η) {χωρ γεν πληθ.} (καθημ.) η δυνατή και δυσάρεστη «ρωνή· *μας ξύπνησε νυχτιάτικα με τις ~ του*[1] ΣΥΝ γκάρισμα αγριόχοιρος (ο) [μτγν.] {-ου κ -οίρου | -ων κ. -οίρων, -ους κ. -οίρους) (κοιν. όν. και για το αρσ. και το θηλ ζώο) άγριο, παχύδερμο θηλαστικό, από το οποίο προέρχεται ο κατοικίδιος χοίρος· το γνωστότερο είδος του έχει σκληρό τρίχωμα και χαυλιόδοντες ΣΥΝ κάπρος (καθημ.) αγριογούρουνο.
αγριωπός, -ή, -ό αυτός που έχει άγρια όψη, βλοσυρός ~ *πρόσωπο* ΣΥΝ τραχύς, άγριος, απειλητικός [ΕΤΥΜ αρχ. < *άγριος* + *-ωπός* (βλ.λ.)] αγρίως επίρρ [αρχ.] (εμφατ -εκφραστ) πολύ έντονα, διαρκώς και ασύστολα, κατά τρόπο απροκάλυπτο *κατέκλεβε ~ την εταιρεία* [| *κοροϊδεύω / εξυβρίζω / κλέβω κάποιον*

άγρια - αγρίως. Όπως και στην περίπτωση άλλων επιρρημάτων (πβ. *απλά - απλώς, έκτακτα - εκτάκτως, αδιάκριτα* ■ *αδιακρίτως* κ.ά). οι δύο λέξεις διαφέρουν σημασιολογικώς: άγρια = με αγριότητα, με επιθετικότητα *(«μας κοίταξε άγρια», «αντιδρά πολύ άγρια»),* ενώ αγρίως = συστηματικά, ασύστολα, προκλητικά, πολύ *(«μας εμπαίζει / κοροϊδεύει αγρίως», «κλέβουν αγρίως»).* Το *άγρια* δηλ. χρησιμοποιείται κυριολεκτικά, ενώ το *αγρίως* μεταφορικά και με επιτατική σημασία.

αγροδίαιτος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που ζει στους αγρούς.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *ἄγρος* + *-δίαιτος* < *δίαιτα* (βλ λ.), πβ. κ */.ιτο-δίαιτος].*
αγροδικείο (το) το αγροτικό πταισματοδικείο. αγροδοσία (η) [1854] {αγροδοσιών νομ η εκμίσθωση από αγροδότη (βλ.λ.) αγροτικής εκτάσεως σε αγρολήπτη (βλ λ) (πβ *αγρολησία).* αγροδότης (ο) [1840] {αγροδοτών} ΝΟΜ ιδιοκτήτης αγροτικής έκτασης ο οποίος την εκμισθώνει σε αγρολήπτη (βλ λ) με ενοίκιο ορισμένο ποσοστό επί τής παραγωγής. — αγροδοτικός, -ή. -ό 11840]. αγροζημία (η) [1890] {αγροζημιών} νομ. γενική ονομασία ποικίλων μορφών αγροτικών αδικημάτων εις βάρος κινητής ή ακίνητης αγρο-

αγριο- κ **άγριο-** κ **αγρι-** *α' συνθετικό*
αγρι-άμπελο (το) **αγρι-απιδιά** (η) **αγρι-αχλαδιά** (η) **αγριο-βαλανιδιά** (η) **αγριο-βερικοκιά** (η) **αγριο-βιολέτα** (η) **αγριο-βλάσταρο** (το) **αγριο-βότανο** (το) **αγριό-βρουβα** (η) **αγριό-γαλος** (ο) **αγριό-γιδα** (η) **αγριό-γιδο** (το) **αγριο-γυναίκα (η) αγρ<ο-δάφνη (η) αγριο-δυόσμος** (ο)

άγριο-θάμνος (ο) **καίρι** (το)
άγριο-καιρός (ο)
άγριο-καρυδιά (η)
άγριο-κερασιά (η)
άγριο-κέρασο (το)
άγριο-κλαρο (το)
άγριο-κόκορας (ο)
άγριό-κόριτσο

αγριο-κύμινο (το)
αγριο-κυπαρίσσι (το)
αγριο-λάχανο (το)
αγριο-μάραθο (το)
αγριο-μέλισσα (η)
αγριό-μελο (το)
αγριομηλιά (η)
αγριο-μιλώ ρ
αγριο-μούλαρο (το)
αγριο-μούρης (ο)
αγριό-μουτρο (το)
αγριό-ξυλο (το)
αγριο-παίρνω ρ
αγριό-παπια (η)
αγριο-περίστερο (το)

αγριο-πετεινός (ο)
αγριό-πευκο (το)
αγριο-πλάτανος (ο)
αγριό-πονος (ο)
αγριο-πούλι (το)
αγριο-πρασια (η)
αγριό-πρασο (το)
αγριο-πρόσωπος, -η, -ο
αγριο-ράδικο (το)
αγριο-ρωδακινιά (η)
αγριο-σέλινο (το)
αγριο-σέσκουλο (το)
αγριό-σκυλο (το)
αγριο-σπανάκι (το)
αγριο-σταφίδα (η)

αγριο-συκιά (η)
αγριό-συκο (το)
αγριό-τοπος (ο)
αγριό-τουρκος (ο)
αγριό-τραγος (ο)
αγριο-τριανταφυλλιά (η)
αγριο-τριαντάφυλλο (το)
αγριο-τσουκνίδα (η)
αγριό-φατσα (η)
αγριο-φοράδα (η)
αγριο-φράουλα (η)
αγριο-χελίδονο (το)
αγριό-χορτο (το)

τικής ιδιοκτησίας (κλοπή, υπεξαίρεση, φθορά, φθορά διά ζώων), αγροικία (η) [αρχ J (αγροικιών) οπίτι σε αγρόκτημα, αγροίκος (ο), (σπάν.) αγροίκα (η) άνθρωπος που συμπεριφέρεται με τραχύτητα, βαναυσότητα, που στερείται καλλιέργειας και ευγένειας ΣΥΝ ακαλλιέργητος, άξεστος, τραχύς. * · ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγριος* [ΕΤΥΜ < αρχ. *άγροΐκος / αγροίκος* «ο κατοίκων στην ύπαιθρο, αγρότης» < *αγρός* + *οίκος* Η λ. στους μεσαιωνικούς χρόνους σήμαινε «απλοϊκός, αφελής», ενώ η έννοια «αγενής, άξεστος» αποτελεί νεότ. σημασιολ εξέλιξη], αγροικώ ρ. -► γροικώ

αγροκαλλιέργεια (η) (εσφαλμ. *αγροτοκαλλιέργεια)* Ιαγροκαλλιερ- γειώνΙ η καλλιέργεια των αγρών.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ agriculture], αγροκήπιο (το) Ιμτγν] (αγροκηπί-ου | -ων| αγροτική έκταση υποδειγματικής καλλιέργειας φυτών και εκτροφής ζώων για τη βελτίωση τής ποιότητας και τής ποσότητας τής παραγωγής τους αγρόκτημα (το) {αγροκτήμ-ατος | -ατα, -άτων) έκταση με γεωργικές και κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις και ενδεχομένως αγροικία ΣΥΝ. φάρμα. — ογροκτηματίος [1892] κ. (σπάν.) αγροκτήμονας (ο) [1894], αγρολήπτης (ο) [1851] (αγροληπτώνΙ νόμ γεωργός που καλλιεργεί μισθωμένο κτήμα και καταβάλλει ως ενοίκιο ορισμένο ποσοστό επί τής παραγωγής (βλ. κ. λ. *αγροδότης*) — αγροληπτικός, -ή, -ό [18511 αγροληψία (η) |1851] (αγροληψιών) ΝΟΜ. (παλαιότ.) 1. σύστημα εκ- μεταλλεύσεως αγροτικών κτημάτων, κατά το οποίο όσοι μετέτρεπαν ξένους χερσοτόπους σε φυτείες, καρπώνονταν από κοινού με τους ιδιοκτήτες την παραγωγή 2. *επίμορτη αγροληψία* σύμβαση μίσθωσης αγροτικού κτήματος με την οποία ο εκμισθωτής (γαιοκτήμονας) παραχωρεί τη χρήση και την κάρπωση τού μισθίου αγροκτήματος, ενώ ο μισθωτής (αγρολήπτης) καταβάλλει μίσθωμα που συνίσταται σε ποσοστό επί των καρπών που θα παραχθούν (βλ. κ. λ. *αγροδοσία).* αγρομίσθωση (η) [1851] [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΝΟΜ. η μίσθωση αγροκτήματος, αγρονομείο (το) 1. ΝΟΜ περιοχή (συνήθ. η περιφέρεια τού ειρηνοδικείου) που υπάγεται στη δικαιοδοσία τού αγρονόμου 2. (συνεκδ) το κτήριο όπου στεγάζεται ο αγρονόμος, αγρονομία (η) |χωρ πληθ.] 1. το σύνολο των νομοθετικών διατάξεων που διέπουν τα σχετικά με την καλλιέργεια των αγρών κώδικας αγροτικής νομολογίας 2. το σύνολο των αγρονόμων ως σώμα *θα 'χει φασαρίες με την* ~ 3. η εποπτεία και διαχείριση αγροτικών κτημάτων

4. η επιστημονική εξέταση των όρων τής καλλιέργειας τής γης για καλύτερη παραγωγή γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων. — αγρονομικός, -ή, -ό [1828], αγρονόμος (ο/η) 1. υπάλληλος τής αγροφυλακής, που εποπτεύει την εφαρμογή *και* την τήρηση των αγρονομικών διατάξεων 2. επιστήμονας που μελετά το αντικείμενο τής αγρονομίας.

]ΕΤΥΜ αρχ. < *άγρός* + *νόμος* < *νέμω* Ήδη στην Αρχ. οι *αγρονόμοι* ήταν υπεύθυνοι για τη διασφάλιση τής τάξεως στις αγροτικές πε- ριο^ές].

αγρός (ο) έκταση καλλιεργήσιμης γης, κυρ. για δημητριακά χωράφι συν κτήμα, γη · φρ (α) *αγρόν ηγόρασα / ηγόραζα (άγρόν ήγόρασα,* Κ.Δ. Λουκ 14, 18) (i) για κάποιον που αδυνατεί να ξεχωρίσει το ουσιώδες από το επουσιώδες, με αποτέλεσμα να αδιαφορεί για κάτι σημαντικό, ασχολούμενος με ασήμαντα πράγματα (ii) αδιαφορώ (για κάτι): *πόσες φορές δεν του έγινε σύσταση να είναι πιο προσεκτικός, αλλ' αυτός αγρόν ηγόραζε* (β) *αγρός αίματος* για αγορά με χρήματα άνομης προέλευσης ·■*" ΣΧΟΛίΟ λ *άγριος.*

(ΕΤΥΜ αρχ., συγγενές προς λατ. ager, σανσκρ. ajrah, αρμ. art. γερμ. Acker, αγγλ. acre «έικερ. μονάδα μετρήσεως επιφανείας». Αν η αρχική σημ. τής λ. *άγρός* ήταν «ακαλλιέργητο χωράφι, τόπος βοσκής», τότε η συγγένεια προς το *άγω* «οδηγώ» (ενν τα ποίμνια) πρέπει να θεωρείται πιθανή (θα μπορούσε να θεωρηθεί ως παράγωγό του: *άγ-ω*

- *άγ-ρός*) Η λ. *άγρός* απαντά ως α' συνθ. στα *άγρ-υπνος. άγρ-οΐκος, άγρ-αυλος* κ.ά. |.

αγρόν αγοράζει - αγρός αίματος. Δύο φράσεις με τη λ *αγρός* έχουν περάσει από την Κ.Δ στην καθημ. γλώσσα: το *αγρόν ηγόρασα* (Λουκ. 14, 18) και λιγότερο το *αγρός αίματος* (Ματθ. 27, 8). Το α έχει προέλθει από τον χαρακτηριστικό τύπο αδιάφορου και ελαφρόμυαλου ανθρώπου, που, ενώ (κατά την παραβολή τού Χριστού) προσκαλείται τιμητικά στη σημαντική, για την εποχή εκείνη, γιορτή τού γάμου, αυτός προτιμά να πάει να δει το χωράφι που αγόρασε, πράγμα που -υπονοείται- μπορεί να κάνει οποιαδήποτε άλλη ώρα. Λέγεται έτσι για ανθρώπους που αδιαφορούν για κάτι σημαντικό και ασχολούνται με ασήμαντα, επειδή δεν είναι σε θέση να κρίνουν τι είναι σημαντικό και άξιο προσοχής και τι ασήμαντο και επουσιώδες. Με το ίδιο νόημα χρησιμοποιείται και η παροιμία: «*άφησε τον γάμο, να πάει για πουρνάρια*». Η φράση στην Κ Δ είναι «*άγρόν ήγόρασα καί έχω άνάγκην έξελθεΐν και ιδεΐν αυτόν*» Από αυτήν λέμε για κάποιον «*αγρόν ηγόρασε*»ή «*αγρόν ηγόραζε*» ή (για το παρόν) «*αγρόν αγοράζει*» (οι φράσεις «*αγρόν ηγοράζει*» ή ακόμη και «*υγρόν αγόραζε*» προέρχονται προφανώς από παρανόηση).

Η φράση «*αγρός αίματος*» (ή «*αγρός τού κεραμέως*») προέρχεται από το χωράφι που αγοράστηκε από τους αρχιερείς με τα χρήματα (τριάκοντα αργύρια) που επέστρεψε ο Ιούδας, όταν μετάνιωσε για την ατιμία της προδοσίας τού Ιησού. Με τα χρήματα αυτά αγοράστηκε το χωράφι κάποιου κεραμοποιού, που ως προϊόν προδοσίας και φόνου (τού Ιησού) επονομάστηκε «*αγρός (ή χωρίον) αίματος*» (μετάφραση τού αραμαϊκού *ακελδαμά)* Η φράση «*αγρός αίματος*» λέγεται (σε λογιότερο ύφος) για προϊόντα ατιμίας, παρανομίας ή άνομης συναλλαγής. Η φράση στο Ευαγγέλιο είναι: *Διό έκλήθη ό άγρός έκεΐνος άγρός αίματος έως τής σήμερον.*

αγροτεμάχιο (το) {αγροτεμαχί-ου] -ων} 1. κομμάτι χωραφιού, αγροτική έκταση 2. τμήμα αγροτικής έκτασης, που πωλείται ή χρησιμοποιείται καταχρηστικά ως οικόπεδο, οικόπεδο «εκτός σχεδίου», αγροτεχνική (η) {χωρ. πληθ.} η εφαρμογή τεχνικών μεθόδων στις αγροκαλλιέργειες αγρότης (ο) [αρχ] {αγροτών}, αγρότισσα (η) {αγροτισσών} πρόσωπο που ζει στην ύπαιθρο και ασχολείται επαγγελματικά με την καλλιέργεια των αγρών ΣΥΝ γεωργός, χωρικός, καλλιεργητής, αγροτιά (η) {χωρ. πληθ.} 1. (περιληπτ) το σύνολο των αγροτών 2. (στην αριστερή φρασεολογία) η αγροτική τάξη (πβ. λ. *εργατιά, προσφυγιά).* οι *αγώνες τής* ~ || *περήφανη / φτωχή* ~. αγροτικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τους αγρότες · ~ *κόσμος / ιατρείο i περιφέρεια / οικονομία / δρόμος! οικισμός! αποκατάσταση ! επανάσταση ! κίνημα ! συνδικαλισμός / Τράπεζα / ασφάλιση! σύνταξη / ανάπτυξη ! μεταρρύθμιση i αδικήματα ! χρέη / εργαλεία / προϊόντα ! φυλακές / συνεταιρισμός / επιμελητήριο / σύλλογος* ΣΥΝ γεωργικός, χωριάτικος 2. (α) ***αγροτικό ζήτημα*** το πρόβλημα τής δίκαιης διανομής και αναδιανομής των αγροτικών γαιών (β) ***αγροτικός γιατρός*** γιατρός διορισμένος σε χωριό, κωμόπολη ή επαρχιακή πόλη για ορισμένο χρονικό διάστημα 3. ***αγροτικό*** (το) (α) η υποχρεωτική υπηρεσία νέων ιατρών σε αγροτικές περιοχές: *κάνω το* ~ *μου* (β) κάθε ημιφορτηγό για αγροτικές εργασίες

Ιετυμ. μεσν, αρχική σημ «ασήμαντος, τιποτένιος», < αρχ. *αγρότης* Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *αγροτικό ζήτημα* (πβ. γαλλ question agraire), *αγροτική οικονομία* (πβ. γαλλ economie rurale), *αγροτικά προϊόντα* (πβ. αγγλ. agricultural products) κ.ά] αγροτοβιομηχανία (η) {αγροτοβιομηχανιών} (εσφαλμ. *αγροβιομη- χανία)* η βιομηχανία επεξεργασίας των αγροτικών προϊόντων — σγροτοβιομηχσνικός. -ή, -ό.

[Ι-ΓΥΜ < *αγρότης (όχι αγρός)* + *βιομηχανίαj* αγροτοεργάτης (ο) {αγροτοεργατών}, αγροτοεργάτρια (η) {αγροτοεργατριών} εργάτης σε αγροτικές εργασίες. — αγροτοεργατι- κός, -ή, -ό.

αγροτόπαιδο (το) παιδί αγροτικής οικογένειας. αγροτοπαραγωγός (ο/η) παραγωγός αγροτικών προϊόντων, αγροτοπατέρας (ο) (κακόσ) ο αγρότης συνδικαλιστής που συμπε- ριφέρεται ως κηδεμόνας, προστάτης και ιδεολογικός καθοδηγητής των αγροτών (ενεργώντας συχνά με τρόπο αυθαίρετο ή ιδιοτελή). — αγροτοπατερισμός (ο) αγροτόσπιτο (το) σπίτι στο οποίο μένουν αγρότες, βρίσκεται σε αγροτική περιοχή ή μοιάζει με αγροτικό (πβ λ. *εργατόσπιτο).* αγρο(το)τουρισμος (ο) {χωρ. πληθ.} μορφή ήπιου τουρισμού, κατά την οποία οι τουρίστες είτε διαμένουν δωρεάν σε αγρόκτημα με αντάλλαγμα τη συμμετοχή τους σε αγροτικές εργασίες είτε επισκέπτονται έκθεση αγροτικών προϊόντων. — αγρο(το)τουριστικός, -ή, -ό αγροφυλακή (η) [18331 1 · η δημόσια υπηρεσία που είναι επιφορτισμένη με τη φύλαξη και την εν γένει προστασία τής αγροτικής γης 2. (συνεκδ.) το σύνολο των υπαλλήλων τής αγροφυλακής. — αγροφύλακας (ο) [μτγν.].

αγροχημΐκός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την παραγωγή χημικών τα οποία χρησιμοποιούνται στις αγροκαλλιέργειες *«οι ~ κολοσσοί παρακάμπτουν τις αντιδράσεις των παραγωγών»* (εφημ.) || (ως ουσ.) *επιχειρήσεις αγροχημικών και εφοδίων.*

[F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ agrochemical] αγρυπνία κ (λαϊκ.) αγρυπνία (σημ 1) (η) {αγρυπνιών} 1. αϋπνία, εκούσια ή ακούσια αποχή από τον ύπνο ή στέρηση τού ύπνου ΣΥΝ ξαγρύπνημα, εγρήγορση, (λαϊκ) νυχτέρι 2. ΕΚΚΛΗΣ (α) η ολονύκτια ακολουθία, πβυ συνήθ. τελείται την παραμονή μεγάλων εορτών ή εκτάκτων περιστάσεων ΣΥΝ ολονυχτία (β) ο προσωπικός κανόνας τού μοναχού. * .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ια, υποχωρητικός.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άγρυπνος.* Η αρχ σημ. περιελάμβανε ακόμη το χρονικό διάστημα τής βάρδιας ενός φρουρού, ιδίως τη νύχτα. Ο τύπος *αγρύ- πνια* προέρχεται από το *αγρυπνώ* (υποχωρητ.)Ι. άγρυπνος, -η, -ο 1. αυτός που δεν κοιμήθηκε (εκούσια ή ακούσια): *έμεινε άγρυπνη ό?^η νύχτα από την αγωνία της* ΣΥΝ ξύπνιος, άυπνος

2. (μτφ) αυτός που είναι πολύ προσεκτικός, που βρίσκεται σε ετοιμότητα, εναργής· *δεκαετίες τώρα οι ακριτικοί πλ,ηθυσμοί είναι ~ φρουροί των συνόρων* — άγρυπνα επίρρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγριος.*

[ΕΙΥΜ. αρχ, αρχική σημ «ο κοιμώμενος στους αγρούς, δηλ αυτός που κοιμάται ελάχιστα ή ξαγρυπνά», < *άγρος* + *ϋπνος*\. αγρυπνώ ρ. αμετβ {αγρυπν-είςκ -άς... | αγρύπνησα} 1. μένω άυπνος, ξενυχτώ συν ξαγρυπνώ. κάνω νυχτέρι 2. (μτφ) προσέχω, επιτηρώ, βρίσκομαι σε ετοιμότητα: *οι αρχές αγρυπνούν για την τήρηση τής τάξης* συν επαγρυπνώ, είμαι σε εγρήγορση.

[ΕΤΥΜ < αρχ *άγρυπνώ (-έω)* < *άγρυπνος].* αγρωνύμιο (το) {αγρωνυμί-ου | -ων} όνομα που δηλώνει αγρό ή αγροτική τοποθεσία ^ σχολιο λ. *-ωνύμιο*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ agronym, < *αγρός* + *-ωνύμιο* < *όνυμα,* αιολ. τ. τής λ. *όνομα].* άγρωστη (η) {-ης κ. (λόγ.) -ώστιδος | -ίδων} αυτοφυές φυτό των αγρών αλλιώς *αγριάδα* (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ξέν. όρ. (πβ. γαλλ. agrostis) < αρχ *άγρωστις.* θηλ τού *άγρώστης* «αγρότης - κυνηγός» < *άγρα].* αγρωστώδη (τα) [1835] {αγρωστωδών} ΒΟΤ. τάξη φυτών στην οποία περιλαμβάνονται τα σιτηρά και άλλα είδη για τη βοσκή ζώων. ΙΕΤΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ. gramineesj.

αγυιά (η) (λόγ.) ο στενός δρόμος, το σοκάκι· (συνήθ. ειρων) φρ ***ανά τας*** οδούς ***και τας ρύμας*** *Ι* ***τας αγυιάς*** *(ανά χας οδούς καί τά ρύμας / τάς άγνιάς)* (ενν. περιφέρεται) στους δρόμους και στα σοκάκια, γυρίζει παντού. σχόλιο λ. *παρώνυμο.*
Ιιΐγυμ < αρχ. *άγυια* (ενν. οδός), πιθ μτχ. παρακ. τού *άγω* «οδηγώ» χωρίς αναδιπλασιασμό πβ. λ. *άγουσα* Η λ επανενεργοποιήθηκε από το λεξιλόγιο τής Αρχαίας τον 19ο αι. για να αντικαταστήσει το τουρκικό *σοκάκι],*
αγυιόπαις (ο) 118731 {αγυιόπ-αιδος | -αίδων} (λόγ.) παιδί τού δρόμου, αλητόπαιδο. Επίσης **αγυιόπσιδο** (το).
[ΚΙΥΜ. < αρχ. *άγυια* «δρόμος» + *παΐς* «παιδί». Η λ χρησιμοποιήθηκε με παρετυμολ. και σημασιολ. επίδραση τού *άγιος],* **αγύμναστος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν γυμνάστηκε, που δεν ασκήθηκε σωματικά: - *σώμα / μύες / πόδια* 2. μη εξασκημένος, αδέξιος, άπειρος: ~ *μνήμη* · 3. ΣΙΡΑΤ αυτός που δεν εκπλήρωσε τη στρατιωτική του θητεία ή δεν συμπλήρωσε τη βασική του εκπαίδευση.
— αγυμνασία (η) [αρχ.] (σημ 1, 2). **αγύριστος,** -η, -ο [μεσν.) **1.** (για πράγματα) αυτός που δεν επιστρέ- φεται ή δεν πρόκειται να επιστραφεί φρ (α) ***δανεικά κι αγύριστα*** σε περιπτώσεις στις οποίες αυτά που δανείζει κανείς, παύει να τα θεωρεί δικό. του. μια και δεν πρόκειται να του επιστραφούν (β) ***αγύριστο κεφάλι*** (ως χαρακτηρισμός) αυτός που δεν πείθεται με τίποτα συν ισχυρογνώμων, πεισματάρης, αμετάπειστος, αρβανίτικο κεφάλι 2. (οικ) **αγύριστος** (ενν. *τόπος)* (ο) ο τόπος από όπου δεν επιστρέφει κανείς, ο Αδης· κυρ. στη φρ **στον** ***αγύριστο!*** (ενν. *να πας)* να φύγεις, να χαθείς. *Ας πάει ~! Δεν θέλω να τη βλέπω!*][*άντε ~!* ΣΥΝ. στον διάολο **αγύρτης** (ο) {αγυρτών}, **αγύρτισσα** (η) {αγυρτισσών} **1.** πρόσωπο που ξεγελά και εξαπατά τους άλλους συν απατεώνας, ψευδολόγος, κατεργάρης, ψεύτης 2. πρόσωπο που επικαλείται ιατρικές γνώσεις ή ικανότητες που δεν έχει ΣΥΝ ψευτογιατρός. κομπογιαν(ν)ίτης. τσαρλατάνος. — **αγυρτεια** (η) [μτγν.], **αγύρτικος,** -η, -ο [ΕΤΥΜ αρχ. < *άγείρω* «συγκεντρώνω» Οι αρχ. *άγύρται* καλούσαν τους πιστούς σε λατρευτικές συνάξεις *(άγερμούς),* όπου διενεργούσαν εράνους τροφίμων και χρημάτων χάριν των θεών Από τη συνήθειά τους να περιπλανώνται και να επιχειρούν ψευτοθεραπείες, μαγγανείες και άλλα τεχνάσματα, προήλθε ήδη στην Αρχαία η σημ «αλήτης, απατεώνας». Βλ. κ. λ. *αγορά]* **άγυρτος,** -η, -ο -* άγειρτος
αγχέμαχος, -ος, -ον (αρχαιοπρ.) αυτός που μάχεται από κοντά, σώμα με σώμα ή ο κατάλληλος για μάχες εκ τού συστάδην: ~ *όπλα* ανί εκηβόλος.
(ΕΤΥΜ *αρχ.* < επίρρ. *άγχι* «πλησίον» + *μάχη.* Το φωνήεν *-ε- (άγχ-έ-μα- χος)* κατά το αντίθ. *τηλέ-μαχος],* **άγχι-** κ. **άγχι-** λεξικό πρόθημα αρχαιοπρεπών λέξεων, που σημαίνει «κοντά, εύκολα, πολύ», πβ λ. *αγχέμαχος* «μαχόμενος εκ τού συστάδην», *Αγχί-αλος* «παραθαλάσσιος», *αγχί-νους* «ευφυής» κ ά.
|!ΠΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. < *άγχι* «κοντά, εύκολα» και με επιτατική σημ. «πολύ» Η λ. συνδ με το ρ. *άγχω* (βλ λ *άγχος)* είτε ως κατάλοιπο αρχαιότατης τοπικής πτώσεως είτε με επιρρ. καταληκτικό επίθημα *-i* (πβ *άμφ- i, περ-i)].*
αγχίνοια (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.) η οξεία αντίληψη, η ευστροφία, η εξυπνάδα.
αγχίνους, -ους, -ουν {αγχίν-ου | -οες (ουδ. -οα), -όων} (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει ευστροφία, ετοιμότητα πνεύματος, γρήγορη αντίληψη συν έξυπνος, οξύνους. τετραπέρατος, ευφυής, εύστροφος· φρ ***μνήμη αγχίνους*** το μνημονικό τέχνασμα τής ανάκλησης στη μνήμη ενός στοιχείου (αριθμού, ονόματος κ.λπ.) με τη βοήθεια άλλου ευκολότερα ανακλητού, με το οποίο έχει κοινά εξωτερικά στοιχεία, λ.χ. *για να θυμάται κανείς τη χρονολογία τής Γ'α/Λικής Επανάστασης (1789), θυμάται την ακο/.ουθία 7, 8, 9.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έξυπνος* [ΕΤΥΜ αρχ < επίρρ. *άγχι* + *νοΰς.* Βλ. κ. λ. *αγχι-]* **αγχιστεία** (η) {χωρ. πληθ.} η σχέση συγγενείας (που προκύπτει από τον γάμο) με τους συγγενείς τού γαμήλιου συντρόφου σε αντίθεση με τη συγγένεια αίματος (λ χ η σχέση συγγενείας με τον κουνιάδο, τον πεθερό): *συγγενής Ι συγγένεια εξ αγχιστείας / από αγχιστεία* [ετυμ αρχ , αρχική σημ. «στενή, κοντινή συγγένεια». < *άγχιστεύω* < *άγχιστος* < *άγχιστα* «πλησιέστατα», υπερθ. βαθμός τού επιρρ *άγχι* «πλησίον»].
αγχολυτικός, -ή, -ό (κυρ. για φάρμακα, ουσίες κ.λπ.) αυτός που κατασταλλει ή θεραπεύει το άγχος· ~ *χάπια*
{ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. anxiolytic (νόθο σύνθ.) < anxio- (< λατ. anxius «αγχώδης») + -lytic (< *λύω)].* **άγχομαι** ρ. αμετβ αποθ {μόνο σε ενεστ.} έχω άγχος, αισθάνομαι ψυχολογική πίεση (βλ. κ. λ. *αγχώνω): μην άγχεσαι διαρκώς· θα πάθεις τίποτε'* ^ σχόλιό λ. *άγχος, αποθετικός.*
[ΕΤΥΜ Νεολογισμός, όπως και το ρ. *αγχώνομαι* Και τα δύο πλάστηκαν (υποχωρητ) από το ουσ. *άγχος* -πιθ. με παρετυμολ. επίδραση τού *μάχομαι, αγκομαχώ* κ.τ.ό - και όχι από το αρχ. *άγχω.* Ομόρρ. *αγχώ- δης% αγχόνη* κ.ά Βλ. κ λ *άγχος]* **αγχόνη** (η) {δύσχρ. αγχονών) **1.** η θηλιά τού σχοινιού με το οποίο προ- καλείται θάνατος από πνιγμό κ *ατά* τον απαγχονισμό συν βρόχος 2. (συνεκδ) η κρεμάλα, η ξύλινη κατασκευή που απολήγει στην αγχόνη
3. (συνεκδ) η θανατική ποινή, η εκτέλεση με απαγχονισμό: σε *περιμένει η ~'\\ η τιμωρία του είναι η* ~ ΣΥΝ απαγχονισμός, κρέμασμα. [ετυμ αρχ < *άγχω* «σφίγγω, πνίγω» + παραγ. επίθ. *-όνη,* πβ. *σφενδόνη, βελ-όνη, περ-όνη].*

άγχος (το) {άγχ-ους | -η, χωρ γεν. πληθ.} συγκινησιακή κατάσταση (φόβου, αγωνίας, ανασφάλειας κ.λπ.), είτε παροδική και χαμηλής έντασης (οπότε θεωρείται φυσιολογική) είτε επίμονη και μεγάλης έντασης (οπότε θεωρείται παθολογική, λ χ ο)ς σύμπτωμα αγχώδους νευρώσεως), η οποία προκύπτει ως εναγώνια αναμονή επικείμενου κακού ή κινδύνου ή δυσάρεστης γενικά κατάστασης και έχει ιδιαίτερες εκδηλιόσεις στο σώμα και στη συμπεριφορά (λ χ. μεταβολές στο αυτόνομο νευρικό σύστημα ή μεγάλη νευρικότητα): *έντονο / μόνιμο / φυσιολογικό / παθολογικό / καθημερινό / επαγγελματικό* ~ || το ~ τού *πολέμου Ι τής ασθένειας Ι των εξετάσεων / τής ανεργίας / τού χρόνου* [[*κατέχομαι / καταλαμβάνομαι / πνίγομαι από* ~ |j *ζω υπό το* ~ *τής επιβίωσης*
[ΕΙΥΜ < αρχ *άγχω* «σφίγγω, πνίγω» < Ι.Ε. **angh-,* πβ. σανσκρ. amhu-, λατ. ango. γαλλ. angoisse «αγωνία» (> αγγλ. anguish), ιταλ angustia, γερμ Angst «άγχος, αγωνία», αγγλ. anger «θυμός» κ.ά. Ομόρρ. *άγχ- ώδης, άγχ ώνη* κ.ά. Το ρ *άγχω* απαντά συχνά ως β' συνθ σε ασθένειες, π.χ. *κυν-άγχη.* συν-*άγχη* (> *συνάχι),* λυκ-*άγχη* κ.ά Η λ *άγχος* είναι νεότερη και πλάστηκε ως απόδ ξέν όρου. πβ γαλλ. anxietc Βλ κ *άγχομαι]*

άγχος - άγχομαι - αγχώνομαι. Από το αρχαίο ρ *άγχω* «σφίγγω (στον λαιμό). πνίγο>. στραγγαλίζω» πλάστηκε το ουσιαστικό άγχος για να αποδώσει στα Ελληνικά το αγγλ. anxiety, δηλώνοντας το ψυχικό σφίξιμο, την ψυχική πνιγμονή, την αγωνία, τον φόβο, την (καταπίεση Από τη λ. *άγχος* πλάστηκαν εν συνεχεία τις τελευταίες δεκαετίες τα ρήματα άγχομαι και αγχώνομαι «νιώθω άγχος» (από όπου και το ενεργ. αγχώνω «προκαλώ άγχος»). Ας σημειωθεί ότι τόσο το αρχ ελλην *άγχω* όσο και το ίδιας σημασίας λατιν. ango (από όπου λατ. επιθ. anxius > ουσ anxietas > αγγλ. anxiety) ανάγονται σε απώτερη κοινή Ι Ε ρ **angh-* που σήμαινε «πνίγω».

αγχώδης, -ης, -ες [1893] {αγχώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που σχετίζεται με το άγχος· - *νεύρωση* 2. (για πρόσ.) αυτός που διακατέχεται από άγχος· *είναι πολύ ~ τύπος, ανησυχεί για τα πάντα* συν αγ- χωτικός. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[πτυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ anxieuxj. **αγχώνω** ρ. μετβ. {άγχω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** προκαλώ άγχος, φορτίζω συναισθηματικά (κάποιον): *μη μου ζητάς πολλά,* με αγχώνεις.' 2. (με- σοπαθ ***αγχώνομαι)*** καταλαμβάνομαι, κυριεύομαι από άγχος, ανησυχώ: *άκουσα το πρόγραμμα των εξετάσεων και αγχώθηκα* || *κατέφθα- σε αγχωμένος* — άγχωση (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγχος.* **αγχωτΐκός**5 -ή, -ό αυτός που προκαλεί άγχος ή χαρακτηρίζεται από αγχώδη συμπεριφορά: *δεν μπορώ να δουλέψω μ'αυτόν, είναι πολύ ~.* .... αγχωτικά επίρρ **άγω** ρ. μετβ. [παρατ. ήγα, -ες.... αόρ. ήγαγα κ. (λόγ) ήγαγον. -ες, -ε... να/θα (εισ)αγάγω, -εις .. έχω/είχα αγάγει, παθ. αόρ. ήχθην, -ης. -η..., μτχ. αχθείς, -είσα. -έν κ. -άχθηκα. (προ)ηγμένος} 1. (αρχαιοπρ.) οδηγώ, φέρνω, κατευθύνω (συνηθέστ μεσοπαθ ***άγομαι)*** οδηγούμαι αναγκαστικά. χωρίς τη θέλησή μου: - σε *διαπραγματεύσεις / σε συμβιβασμό* φρ ***άγομαι και φέρομαι*** *(άγομαι καί φέρομαι,* Ομήρ. *Ιλ.* Ε 484: *οΐόν κ' ήέ φέροιεν Αχαιοί ή κεν άγοιεν)* για άβουλο άνθρωπο, που τον κάνουν οι άλλοι ό.τι θέλουν: *άγεται* και *φέρεται από* τον καθένα ΣΥΝ. εξαρτώμαι, γίνομαι έρμαιο / μαριονέτα / υποχείριο κάποιου 2. (για χρόνο) διανύω, διατρέχω: ~ *το τριακοστό έτος τής ηλικίας μου.*
[εγυμ αρχ. < Ι.Ε. **ag-* «οδηγώ», πβ. λατ. ago. σανσκρ ajati «οδηγεί», γαλλ. agir «πράττω», ιταλ. agire, ισπ cuidar «σκέπτομαι - προσέχω, φροντίζω» (< λατ. co-agitare), αγγλ. act κ.ά Ομόρρ. αρχ *άγ-ός* «αρχηγός» (πβ. *λοχ-αγός, στρατ-αγός* > *στρατ-ηγός, άρχ-ηγός, ξεν-αγός, οδηγός* κ.ά). *άγ-ωγή, άγ-ωγός, άγ-ών(ας), άγώγι[ον1. αγ-έλη, άγ-ρός,* πιθ. κ. *άξ-ων (-ονας), άμ-αξα, άξ-ιος* κ.ά.]

άγω - αγάγω. Το ρ. *άγω* χρησιμοποιείται στη σύγχρονη Ελληνική ως σύνθετο με προθέσεις («προρρηματικά»). Τα κυριότερα από αυτά τα σύνθετα δίδονται κατωτέρω με τη μορφή πίνακα Εδώ αξίζει να επισημανθεί η δυσκολία που προκύπτει συνήθ. -και που γεννά συχνά λάθη στη χρήση κυρ. των τύπων με *θα / να* (μέλλοντες και υποτακτικές ενεστώτα - αορίστου), πότε λέμε *θα εισάγει* και πότε *θα εισαγάγει* πότε *να διεξάγουμε* και πότε *να διεξαγάγουμε*· και κοντά στο *έχει παραγάγει* υπάρχει *«έχει παράγει»:* Μνημονικά και πρακτικά, για να αντιμετωπίσουμε τη δυσκολία, αρκεί να θυμούμαστε ότι οι διπλασιασμένοι τύποι με το αγαγ· χρησιμοποιούνται για πράξη στιγμιαία, συνοπτική, μη επαναλαμβανόμενη («για μία φορά»)· αντιθέτως, οι αδιπλασίαστοι τύποι με το αγ· χρησιμοποιούνται για πράξη συνεχή, συχνή, επαναλαμβανόμενη («για πολλές φορές») Παραδείγματα: // *αντιπροσωπία* ***θα εισάγει*** *αυτοκίνητα από τη Γερμανία κάθε χρόνο,* αλλά *Η αντιπροσωπία* ***θα εισαγάγει*** *αυτοκίνητα από τη Ι ερμανία μόνο εφέτος-Το Πο/.υ- τεχνείο ανέλαβε εφέτος* ***να διεξαγάγει*** *μια έρευνα για το περιβάλ- λον,* αλλά *Το Υπουργείο ζήτησε από το Ιίολυτεχνείο* ***να διεξάγει*** *συνεχείς έρευνες για το περιβάλλον, που θα χρηματοδοτεί το ίδιο ~ Ας σημειωθεί ότι το Πολυτεχνείο* ***έχει διεξαγάγει*** *ήδη μια τέτοια μεγάλη έρευνα* Προσοχή' Με τα έχω/είχα / ***θα*** έχω χρησιμοποιείται πάντα ο διπλασιασμένος τύπος: *έχω εισαγάγει, είχε παραγά- γει. θα είχες εξαγάγει.* Όπως. αντιθέτως, όταν δεν υπάρχει τίποτε μπροστά από το ρήμα. χρησιμοποιείται πάντοτε ο τύπος αγ· *εισάγει αυτοκίνητα / παράγουμε προϊόντα / διεξάγουμε ανάκριση* (όχι *εισαγάγει αυτοκίνητα! παραγάγουμε προϊόντα! διεξαγάγουν ανά-*

α- / αν-
στερητικό α- α-γύψωτος, -η, -ο α-δάγκωτος, -η, -ο α-δανειοδοτητος, -η, -ο α-δάνειστος, -η, -ο

κρίση!) Το αγαγ- δεν χρησιμοποιείται για επανάληψη, συνέχεια, διάρκεια).

Σύνθετα με το *άγω*

(α) *με μία πρόθεση*		(β) *με δύο προθέσεις*
ανάγω	μετάγω	αναπαράγω
απάγω	παράγω	διεξάγω
διάγω	περιάγω	παρεισάγω
εισάγω	προάγω	περισυνάγω
ενάγω	προσάγω	υπεισάγω
εξάγω	συνάγω	
επάγομαι	υπάγω (-ομαι)	
κατάγομαι		

Παραγωγό σε *-αγός* / **-η/ός**

Ι Ιολλά παράγωγα τού *άγω* σχηματίζονται σε *-αγός* και μάλιστα με έκταση τού αρχ *-αγός* σε *-ηγός αρχηγός, χορηγός, κυνηγός* κ ά.

♦ *-ηγός*

αγωγή (η) **1.** η ανατροφή ή σύστημα εκπαίδευσης: *πνευματική / αριστοκρατική / αυστηρή / στρατιωτική / σχολική / κοινωνική , ηθική / ανθρωπιστική / αισθητική / θρησκευτική / καλ/ατεχνική / οικογενειακή / μουσική ί ρυθμική / κλασική / κυκλοφοριακή / περιβαλλοντική* ~ ΣΥΝ διαπαιδαγώγηση, καθοδήγηση 2. (α) ***αγωγή τού πολίτη*** σχολικό μάθημα με αντικείμενο τη διδασκαλία βασικοίν γνώσεων για τη λειτουργία τού δημοκρατικού πολιτεύματος (β) ***φυσική ί σωματική αγωγή*** σχολικό μάθημα που αποβλέπει στην εκγύμναση τού σώματος και στην ανάπτυξη των ωσικών σωματικών ικανοτήτων των νέων συν γυμναστική (γ) ***σεξουαλική αγωγή*** μάθημα για την ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τα σεξουαλικά θέματα και τις διαφυλικές σχέσεις **3.** (συνεκδ.) τρόπος ζωής ή συμπεριφοράς ως αποτέλεσμα τής ανατροφής *στερείται αγωγής από το σπίτι του τι να του κάνει το σχολείο.* ΣΥ\ τρόποι, ανατροφή 4. ιατρ σύστημα ή μέθοδος που εφαρμόζεται για τη θεραπεία ορισμένης αρρώστιας, *φαρμακευτική / ια- τρική / θεραπευτική / ειδική* ~ · **5.** νομ (α) διαδικαστική πράξη απευθυνόμενη προς τα πολιτικά δικαστήρια, η οποία στρέφεται εναντίον άλλου προσώπου (αντίδικος, εναγόμενος) με αίτημα την παροχή δικαστικής προστασίας με τη μορφή τής δεσμευτικής με δύναμη δεδι- κασμένου διάγνωσης τού δικαιώματος ή τής έννομης σχέσης που κατά την αγωγή συνδέει τον ενάγοντα με τον εναγόμενο: *διαπλαστική / αναγνο)ριστική / καταψηφιστική / διεκδικητική / αρνητική / περί κλήρου* ~ (β) ***πολιτική αγωγή*** αγωγή την οποία εγείρει ο παθών από το έγκλημα στο πλαίσιο τής ποινικής δίκης και με την οποία ζητεί αποζημίωση και αποκατάσταση τής ζημιάς που προκλήθηκε από το έγκλημα, καθοκ και χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης, καθιστάμενος έτσι παράλληλα και υποκείμενο τής ποινικής δίκης ΣΧΟΛΙΟ λ *παιδεία*

[ΕΤΥΜ αρχ < *άγω* Η λ δήλωνε αρχικά τη διαδικασία τής μεταφοράς και τού ταξιδιού (Πλάτων: *προς τάς άγωγάς χρήσθαι ύποζυγίοις).* αργότερα δε σήμανε και την κατεύθυνση, κυριολεκτική και μεταφορική. που παρέχεται από οδηγό ή καθοδηγητή (λ.χ. *Λακωνική άγωγή,* Πολύβιος). Ηδη στον Αριστοτέλη οι έννοιες *αγωγή* και *ήθος* συμπλέκονται *(διά τό ήθος καί την άγωγήν, Πο/.ιτικά* 1295b)]

αγώγι κ. **αγώι** (το) {αγωγ-ιού | -ιών) **1.** το επ' αμοιβή μεταφερόμενο από ζώο ή όχημα φορτίο 2. (συνεκδ.) η μεταφορά φορτίου από ζώο ή όχημα **3.** (συνεκδ) η αμοιβή αγωγιάτη για τη μεταφορά φορτίου συν αγωγιάτικα, κόμιστρα φρ (παροιμ.) γο ***αγώ(γ)ι ξυπνάει τον αγωγιάτη*** η δουλειά, οι υποχρεώσεις και η ανάγκη να αντεπεξέλθεις σε αυτές, σε κάνουν να δουλέψεις, να ενεργοποιηθείς *όταν σταμάτησε να δίνει λεφτά ο πατέρας* του, *αναγκάστηκε να δουλέψει* · ~

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άγώγιν* < αρχ. *άγώγιον,* υποκ. τού *αγωγός.* Βλ κ. λ. *άγω}.*

αγωγιάτης (ο) [μεσν.] {αγωγιατών), **αγωγιάτισσα** (η) {δύσχρ. αγωγιατισσών} (παλαιότ.) πρόσωπο που μεταφέρει έναντι αμοιβής πρόσωπα ή πράγματα, κυρ. με ζώα ή άμαξα. -- **αγωγιάτικος,**-η,-ο, **αγω· γιάτικα** (τα).

αγώγιμος, -η. -ο **1.** αυτός που μπορεί εύκολα να μεταφερθεί **~** *φορτίο* · 2. φυς αυτός που έχει την ιδιότητα να λειτουργεί ως αγωγός, μεταβιβάζοντας τη θερμότητα ή τον ηλεκτρισμό: ~ *σώματα* · **3.** ΝΟΜ αυτός τού οποίου η ικανοποίηση μπορεί να επιδιωχθεί δικαστικά με αγωγή · ~ *δικαίωμα / αξίωση.*

[ΕΓΥΜ αρχ, αρχική σημ. «δούλος», < *άγωγός.* Η αρχ σημ. οφείλεται στον εξαναγκασμό τού δούλου να *άγεται* (= οδηγείται) οπουδήποτε χωρίς τη θέλησή του. Βλ λ. *άγω).* Η σημ. που σχετίζεται με τον ηλεκτρισμό είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conductif)

αγωγιμότητα (η) [1890{ {αγωγιμοτήτων} φυς η ιδιότητα υλικού να επιτρέπει (με δυσκολία ή ευκολία) τη μέσω αυτού μετάδοση ενέργειας. *ηλεκτρική / θερμική* ~ | | ~ *διαλύματος η/.εκτρολύτη.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. conductivite].

αγωγός (ο) **1.** (α) ο σιολήνας διά μέσου τού οποίου διοχετεύεται κάτι, προκειμένου να μεταφερθεί από ένα μέρος ή σημείο σε άλλο *έσπασε ο - τού νερού και πλημύρισε ο δρόμος* | | *ο ~ τής αποχέτευσης* συν (για τη διοχέτευση νερού) υδραγωγός, υδαταγωγός, υδρορροή (β) (γενικότ) κάθε κινητή ή μόνιμη διάταξη διά μέσου τής οποίας γίνεται η μεταφορά υγρού, αερίου ή ηλεκτρικής ενέργειας, κυρ. από τον τόπο παραγωγής στο σημείο καταναλώσεως ή αποθηκεύσεως ~ *για τη διοχέτευση ατμοσφαιρικού αέρα σε κλειστό χώρο* (αεραγωγός) | | ~ *εξαερισμού* | | - *για τη μεταφορά και διανομή φυσικού αερίου* 2. φυς (α) υλικό που επιτρέπει τη διάδοση μέσω αυτού ενέργειας (ηλεκτρικής, θερμικής κ λπ) ώστε αυτή να μεταφέρεται από ένα σημείο του σε άλλο · *τα μέταλλα είναι καλοί* ~ *τής θερμότητας* | | *κακοί* ~ (β) *αγωγός ηλεκτρισμού* σώμα μέσω τού οποίου μπορούν να μεταφερθούν ηλεκτρικά φορτία.

(ΕΙΥΜ αρχ. < *άγω* «οδηγώ». Π σημ τής φυσικής αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conducteur]

-αγωγός, -ός, -ό β' συνθετικό για τον σχηματισμό επιθέτων ή ουσιαστικών που δηλώνουν ότι: 1. κάποιος/κάτι άγει. οδηγεί ή μεταφέρει κάτι κάπου: *αερ-αγωγός. φωτ-αγωγός. πετρελαι-αγωγός* 2. κάποιος καθοδηγεί κάποιον: *παιδ-αγωγός. νηπι-αγωγός.*

[ΕΤΥΜ Β' συνθ. τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ *παιδ-αγωγός,* μτγν. *ύδρ-αγωγός),* που προέρχεται από το ρ *άγω* (όσα σύνθετα ανα- φέρονται στους σωλήνες, προέρχονται απευθείας από το *άγωγός* < *άγω)*\

αγώνας (ο) {-α κ (λόγ.) -ος) **1.** επίπονη. κοπιο')δης προσπάθεια για την επίτευξη σκοπού *η επιτυχία στις εξετάσεις απαιτεί* ~ | | *αξιέπαινος / απεγνωσμένος / ευγενικός / ηρωικός / μάταιος ι πολυετής / πεισματικός ί συνειδητός / συστηματικός / τιτάνειος / υπεράνθρωπος* ~ ΦΡ (α) ***δίνω αγώνα*** (+για κάτι / +να) καταβάλλω κοπιώδη και επίμονη προσπάθεια για κάτι · *η οργάνωση αυτή δίνει αγώνα για την αποφ/Λκι- ση τού πολιτικού κρατουμένου* | | *ο τραυματίας δίνει αγώνα να κρατηθεί στη ζωή* (β) ***δικαστικός αγώνας*** η δίκη: *ο δικηγόρος είχε λάβει μέρος σε πολ/^ούς* ~ (γ) ***αγωνίστηκα τον αγώνα τον καλό*** *(τόν αγώνα τόν καλόν ήγώνισμαι,* Κ Δ β' *Τιμόθ* 4, 7) αγωνίστηκα μένοντας πιστός στις αρχές μου. στις ιδέες μου: *ο υποψήφιος αυτός αγωνίστηκε τον αγώνα τον καλό. παρότι δεν εξελέγη τελικά* 2. κάθε συστηματική, οργανωμένη και συλλογική κινητοποίηση για την επίτευξη στόχου: *οι εργαζόμενοι ξεκίνησαναπεργιακό* ~[| *διμέτωπος/ εκλογικός/ ιερός / πνευματικός / πολιτικός / ταξικός* ~ 3. εχθρική αναμέτρηση μεταξύ αντιπάλων στρατιωτικών δυνάμεων, μάχη: *άνισος* ~ | | *ήταν ένας ~ μέχρι τελικής πτώσεως, που κόστισε και στις δύο πλευρές πολλούς νεκρούς* συν μάχη, σύγκρουση, σύρραξη 4. (συνεκδ -περιληπτ) το σύνολο των μαχών, ο πόλεμος (με κεφ.) *ο Μακεδονικός* ~ 5. ***Αγώνας*** (ο) η ελληνική επανάσταση τού 1821. *ο Υψηλάντης κήρυξε την έναρξη τού* ~ 6. αθ\ (α) ο οργανωμένος διαγωνισμός μεταξύ αθλητών σε συγκεκριμένο άθλημα: ~ *στίβου* · φρ ***αγώνας δρόμου*** (i) ο διαγωνισμός αθλητών στο τρέξιμο (ii) (μτφ.) για ενέργειες που γίνονται πολύ γρήγορα με σκοπό να προλάβει κανείς κάτι: *«σε αγώνα δρόμου από υ- πουργείο σε υπουργείο επιδόθηκε χθες ο 7ος ανακριτής.* »(εφημ.) (β) η αναμέτρηση αντιπάλων ομάδων, που διεκδικούν τη νίκη στο πλαίσιο οργανωμένου πρωταθλήματος: *οι ~ τής Κυριακής* (οι ποδοσφαιρικές συναντήσεις) | | *ανιαρός / άτεχνος / διασυλ/.ογικός / φιλικός / επίσημος/ προκριματικός / προημιτε?.ικός / ημιτε/Λκός / τελικός / ισόπαλος / μαγνητοσκοπημένος / ζωντανός* (σε απευθείας μετάδοση) / *συναρπαστικός* συν ματς, παιχνίδι, μίτινγκ 7. ***αγώνες*** (οι) (α) οι οργανωμένες αναμετρήσεις κυρ μεταξύ αθλητών ή αθλητικών αντιπροσω- πών από πολλούς συλλόγους ή κράτη *παγκόσμιοι / πανευρωπαϊκοί ί βα/.κανικοί/ πανελ/.ήνιοι* (β) (συνεκδ) οι παραπάνω αναμετρήσεις ως (επίσημη) διοργάνωση *η ανάθεση των Ολυμπιακών Αγώνων τού 2004 στην Αθήνα* (γ) (γενικότ.) κάθε είδους οργανωμένοι διαγωνισμοί ή αναμετρήσεις σε οποιοδήποτε πεδίο: *μουσικοί/ ποιητικοί/ θεατρικοί* ~ ΣΥΝ διαγο>νισμοί.

[ΕΙ ΥΜ < αρχ. *άγων. -ώνος* < *άγω* Η αρχική σημ. «συνάθροιση, συγκέντρωση προσώπο>ν» επεκτάθηκε στη συγκέντρωση για τη διεξαγωγή αθλητικών αγωνισμάτων και, γενικότερα, στην άμιλλα και στον ανταγωνισμό. Η νεοελλ. σημ είναι ήδη αρχ [

αγώνας - αγωνία - αγωνίζομαι. Οπως φαίνεται και από την ετυμολογία των λέξεων, που παραθέτουμε στα επιμέρους λήμματα, ο **αγών** ξεκινά ως αποτέλεσμα τού **άγω,** ήτοι ως συγκέντρωση / συνάθροιση θεών, ανθρώπων, πλοίων κ ά, για να εξελιχθεί ήδη στον Όμηρο σε συγκέντρωση για άμιλλα, για ανταγωνισμό, σε *αγώνες* με τη σημερινή σημασία Έτσι πρώιμα πλάσσεται και ρ **αγωνίζομαι,** με παράγωγα τα **αγώνισμα, αγωνιστής** και **αγωνιστικός** Το επόμενο βήμα ήταν να δώσει ο *αγών* την **αγωνία,** «τον ανταγωνισμό, τον διαγωνισμό για τη νίκη» (ακόμη και «τη γυμναστική άσκηση»), που λόγω τής ψυχικής έντασης, τής συγκίνησης και τού άγχους που γεννά ο ανταγωνισμός στους αγώνες, σήμανε μεταφορικά (στον Δημοσθένη πρώτα και τον Αριστοτέλη) την *αγωνία,* όπως τη χρησιμοποιούμε και σήμερα. Μέσο) τής εκκλησιαστικής Λατινικής το *αγωνία* πέρασε εν συνεχεία στις διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες, λ.χ. αγγλ. agony, γαλλ. agonie, γερμ Agonic.

αγωνία (η) {αγο)νιο>ν} **1.** ψυχική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από ταραχή, ανησυχία, αβεβαιότητα ή ανασφάλεια λόγω κινδύνου ή δυσκολίας και εκδηλώνεται και με ψυχοσωματικά συμπτώματα: *πέρα- σαν μεγάλη ~ με τον τραυματισμό τού γιου τους* ι| *μικρή / έντονη / διαρκής / φυσιο/.ογική / ζαφνική / δικαιολογημένη* - ΦΡ *επιθανάτια αγωνία* το ψυχορράγημα, το χαροπάλεμα ΣΥΝ. ψυχομαχητό 2. εκδήλωση απόγνωσης μπροστά σε κίνδυνο: *κραυγή αγωνίας* 3. (γενικότ.) συναίσθημα αδημονίας ή αβεβαιότητας για κάτι που περιμένουμε · *έχω μεγά/.η - για τα αποτελέσματα των εξετάσεων / εκλογών* | | *έχω - να δω τι δώρο μού πήραν.* ^ σχολιο λ *αγώνας, άθλος* [ΕΤΥΜ αρχ < *αγών.* Από την αρχική σημ «έντονος συναγωνισμός κατά τις αθλητικές συναντήσεις» η λ εξελίχθηκε σημασιολογικά ήδη στην Αρχ. (Δημοσθένης, Αριστοτέλης λ χ *έν φόβω καί πολλή άγωνία.* Δημοσθ 18. 33) στο να εκφράζει φόβο, ανησυχία, ψυχική ταραχή και άγχο<^. Βλ. και *άγω]* **αγωνίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ [αρχ. 1 {αγωνίστηκα (λόγ μτχ αγωνι- σθείς. -είσα, -έν)} 1. καταβάλλω έντονη και επίμονη προσπάθεια για την επίτευξη σκοπού *αγωνίστηκε πολύ, για να πετύχει στη ζωή του*

|1 *αγωνίστηκε γι' αυτό το κόμμα όσο κανείς άλλος' || έχει μάθει ν' αγωνίζεται και να μην το βάζει κάτω* ΣΥΝ παλεύω, βάζω τα δυνατά μου, προσπαθώ, μοχθώ, πασχίζω 2. διεξάγω πόλεμο, μάχομαι το *1821 οι Έλληνες αγωνίστηκαν για την ελευθερία τους* ΣΥΝ πολεμώ 3. συμμετέχω σε αγώνα (αθλητικό, μουσικό κ λπ.). διαγωνίζομαι- *θα αγωνιστεί τρίτος στη σειρά δίπλα στο μεγάλο φαβορί τής κούρσας* ΣΥΝ συναγωνίζομαι, παραβγαίνω, αναμετρούμαι, αμιλλώμαι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγώνας, αποθετικός* **αγώνισμα** (το) |αρχ.] (αγωνίσμ-ατος **|** -ατα. -άτων} **1.** άθλημα, αθλητικός αγώνας: *~ στίβου || ήρθε πρώτος στο ~ τής άρσης βαρών* ΣΥΝ σπορ 2. (μτφ.) οτιδήποτε κατακτάται με επίπονη προσπάθεια *η φι/.ο- λογία είναι δύσκολο* **αγωνιστής** (ο) [αρχ]. **αγωνίστρια** (η) [αγωνιστριών] **1.** πρόσωπο που καταβάλλει επίμονη και σκληρή προσπάθεια για την επίτευξη (ενός) στόχου: *είσαι τόσον καιρό παλεύεις και δεν το βάζεις κάτω* 2. πρόσωπο που πολεμά στο πεδίο τής μάχης, *λίγοι ~ απέμειναν στα χαρακώματα* ΣΥΝ μαχητής, πολεμιστής, στρατιώτης 3. (α) πρόσωπο που έχει αποδεδειγμένα με τη δράση του συμβάλει στην πρόοδο ή την επιτυχία συγκεκριμένου χώρου (συνήθ πολιτικού ή κοινωνικού) (συνήθ. στον πληθ.): *ήταν παρόντες όλοι οι ~ τής παράταξής μας* (β) πρόσωπο που έχει συμμετάσχει στους μεγάλους (κοινωνικούς, εθνικούς) αγώνες: *οι ~ τής Εθνικής Λ ντίστασης || έχει μείνει στην ιστορία ως ο κατεξοχήν ~ κατά τής δικτατορίας·* (ειδικότ j αυτός που διακρί- θηκε και έγινε ήρωας στους αγώνες αυτούς: *οι ~ τού '21 και τού '40 έχουν μπει στο Πάνθεον τής ιστορίας* 4. (γενικότ.) πρόσωπο που προσπαθεί για την προβολή ή επικράτηση ιδέας ή ανώτερου σκοπού: ο *βουλευτής δή/.ωσε πως είναι ~ τής αλήθειας και τού δικαίου* ΣΥΝ υπέρμαχος, υποστηρυαής. ΣΧΟΛΙΟ λ *αγώνας* **αγωνιστικός,** -ή, -ό [αρχ **] 1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από μαχητικότητα, επιμονή και αποφασιστικότητα: *~ διάθεση / συμπεριφορά / νοοτροπία /* παλμός 2. αυτός που σχετίζεται με τους αθλητικούς αγώνες *~ κίνηση τής ημέρας* 3. (ειδικότ) αυτός που είναι κατάλληλος για συμμετοχή σε αθλητικούς αγώνες (κυρ τροχοφόρων): *~ αυτοκίνητο / ποδήλατο* 4. ***αγωνιστική*** (η) η καθορισμένη από τις αρμόδιες αθλητικές αρχές ημέρα τελέσεως αθλητικών αγώνων *στην πρώτη ~ υπάρχουν δύο ντέρμπι* — **αγωνιστικά** επίρρ. **αγωνιστικότητα** (η)]χωρ πληθ } η αγωνιστική, μαχητική διάθεση ή ικανότητα: *τέτοιες συγκρούσεις στην κορυφή τού κόμματος κάμπτουν την ~ τής βάσης || με παλμό και - ξεκίνησαν οι κινητοποιήσεις* συν μαχητικότητα, **αγωνιώ** ρ. αμετβ {αγωνιάς.. μόνο σε ενεστ κ παρατ.} **1.** κατέχομαι από αγωνία, ανησυχώ υπερβολικά· *αγωνιώ για τα αποτελέσματα των εξετάσεων || οι γονείς του αγωνιούν συνέχεια για την τύχη του* ΣΥΝ (λόγ) άγχομαι, (εκφραστ.) καρδιοχτυπώ, (καθημ) φοβούμαι, στενοχωριέμαι 2. αισθάνομαι αβεβαιότητα και ανησυχία για την έκβαση μιας υπόθεσης: *δεν μπορείς να καταλάβεις πόσο ~ για το αποτέλεσμα αυτής τής προσπάθειας* ΣΥΝ αδημονώ, ανυπομονο), ανησυχώ [ΕΤΥΜ < αρχ *άγωνιά (-άω),* αρχική σημ «μάχομαι, αγωνίζομαι σθεναρά». < *αγωνία]*

αγωνιώδης, -ης, -ες [18971 [αγωνιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] αυτός που τον χαρακτηρίζει η αγωνία· *η ~ προσπάθειά τους να κα/.ύψουν το σκάνδαλο δεν απέδωσε* [| *~ β/.έμμα / παράκληση.* — **αγωνιωδώς** επίρρ. [1888] * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **αγωνοθέτης** (ο) (αγωνοθετών). **αγωνοθέτρια** (η) {αγωνοθετριών} πρόσωπο που ορίζει αγώνα και προσφέρει έπαθλο. — **αγωνοθεαία** (η) [μτγν.]. **αγωνοθετώ** ρ [-είς .} [αρχ.)

[ετυμ αρχ < *αγών, -ώνος* + *-θέτης* < ρ. *τίθημι* (βλ. λ *θέτω, τίθεμαι),* πβ. κ *χωρο-θέτης]*

αγώρι (το) (σχολ. ορθ. *αγόρι*) [αγωρ-ιού | -ιών) **1.** αρσενικό τέκνο, γνι- ος 2. κάθε νεαρής ηλικίας άτομο ανδρικού φύλου, *τα ~ έπαιζαν μπάλα στην πλατεία* 3. (α) ως προσφώνηση οικειότητας προς αγαπητά πρόσωπα τού ανδρικού φύλου *τι είπες, ~ μου,* (β) (αργκό) ως προσφώνηση σε ειρωνικό ή προκλητικό και φαινομενικά οικείο ύφος. *Ίι λες, ~ μου; Σοβαρά μιλάς:* 4. ο ερωτικός σύντροφος: *όλες οι φίλες της είχαν τα ~ τους* ΣΥΝ αγαπημένος, εραστής. — (υποκ.) **αγωράκι** (το), (μεγεθ.) **αγωρόρα** (η), (χαϊδευτ. σε προσφωνήσεις) **αγωρινα** (η)

[ετυμ < μεσν. *άγώριν,* υποκ τού μτγν. επιθ. *άγωρος* < αρχ *άωρος* «ανώριμος σε ηλικία, νέος»].

άωρος - άγουρος - αγώρι. Το **άωρος** εμφανίζει ενδιαφέρουσα σημασιολογική εξέλιξη, που έδωσε ήδη στους όψιμους μεσαιωνικούς χρόνους τη λ **αγώρι.** Το αρχ. *ά-ωρος* (< *ά-* στερητ + *ώρα)* με τη σημ. τού «αν-ώριμος», αυτού που δεν είναι στην ώρα του, που δεν είναι **ώρ-ιμος** *(ώρα + -ιμος),* εξελίχθηκε στο μτγν. **άγωρος** (ανάπτυξη συνοδίτη φθόγγου *-γ-* ανάμεσα στα φωνήεντα), που έδωσε το υποκορ. **αγώρ-ιον > αγώρι. Αγώρι,** δηλ το ανώριμο σε ηλικία άτομο, ο νεαρός που δεν έχει ακόμη ωριμάσει. Το *άγωρος* έδωσε φωνητικά (ω > *ου* [u]) τον τύπο **άγουρος,** που σήμαινε «νέος» και που διατήρησε, αναφερόμενο στους καρπούς των δέντρων, την αρχική σημ. «άωρος, αγίνωτος». Τέλος. αυτός που είναι στην ώρα του, ο **ωρα-ίος.** είναι αυτός που θεωρήθηκε από τους Ήλληνες ως **εύ-μορφος** (> **όμορφος)** · Υιοθετούμε εδώ τη γρ. τής λ με *-ω- (αγώρι* αντί *αγόρι),* η οποία ξενίζει, γιατί επιστημονικά - ετυμολογικά δεν μπορεί να δικαιολογηθεί η γρ. με -ο-

αγωρίστικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τα αγώρια, που ταιριάζει στη συμπεριφορά ή την εμφάνιση των αγωριών: *~ ντύσιμο / κυυ- ρεμα / παιχνίδι / σώμα* (που μοιάζει με σώμα αγωριού). — **αγωρίστι- κσ** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ίστικος.* **αγωροκόρΐτσο** (το) κορίτσι ζωηρό και ατίθασο, με εμφάνιση ή συμπεριφορά αγωριού **αγωροφέρνω** ρ αμετβ. (μόνο σε ενεστ κ παρατ } (για κορίτσι) **1.** μοιάζω στα χαρακτηριστικά, στην εμφάνιση με αγώρι 2. συμπεριφέρομαι σαν αγώρι **Α.Δ.Α.** (η) Ανώτατη Διοίκηση Αεροπορίας

-άδα 1. παραγωγικό επίθημα θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνει (α) συγκεκριμένο αριθμό προσώπων ή ομοειδών πραγμάτων: *οι μαθητές βάδιζαν κατά τριάδες* [| *η πεντάδα τής ομάδας μπάσκετ* (β) ποτό ή φαγητό: *πορτοκαλ-άδα, λεμον-άδα. μακαρον-άδα. φασολ-άδα* · 2. κατάληξη θηλυκών ουσιαστικών: *στρωματο-άδα, βαρκ-άδα, σβελτ-άδα.* [ΕΤΥΜ Το παραγ. επίθημα σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς ουσ *σε -άδα (καντάδα, αράδα, βαρκάδα κ.ά*). όπου όμως το *-άδα* είναι βενετικής αρχής (π.χ. *καντάδα* < βεν cantada) Το επίθημα *-άδα* των συγκεκριμένων ουσ είναι άσχετο προς εκείνο των αφηρημένων θηλ. *(τετρ-άδα, νοστιμ-άδα* κ.ά.). το οποίο, ήδη μεσν. αποτελεί κανονική εξέλιξη αρχ ουσ. σε *-άς* ή αναλογική επέκταση], **ad absurdum** λατ. (προφέρεται *αντ αμπζούρντουμ)* ελλην *εις άτο- πον σε* παραλογισμό που προκαλεί γελοιοποίηση: *με τέτοια επιχειρήματα οδηγούμαστε ~*

[ΕΤΥΜ < λατ ad + absurdum, ουδ. τού επιθ. absurdus «άτοπος, ανίκανος» < ab - f- surdus «κουφός, ανήμπορος»], **αδαής,** -ής, -ές [αδα-ούς | -είς (ουδ -ή)[**1.** αυτός που δεν γνωρίζει (κάτι), που έχει άγνοια (ενός θέματος): *είναι εντελώς ~ σ' αυτά και εμείς χρειαζόμαστε κάποιον έμπειρο* ΑΝΓ ειδήμων, ειδικός, γνώστης 2. (γενικότ) αυτός που δεν έχει πείρα (συγκεκριμένου) αντικειμένου ή καταστάσεων: *μπορεί να ξέρεις γράμματα, αλλά στη διδασκαλία τής γλώσσας είσαι ~* ΣΥΝ άπειρος, άσχετος ΑΝΤ έμπειρος 3. ***αδαής*** (ο/η) πρόσωπο που δεν έχει γνώσεις ή πείρα σε ένα θέμα, που αγνοεί (ένα ζήτημα): *δεν μπορούν να εκφέρουν γνώμη οι ~ ως ειδικοί!* — **αδαημοσύνη** (η) [μτγν.]. ** ΣΧΟΛΊΟ λ. *-ης. -ης, -ες. διδάσκα/.ος.*

[F.ΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ. + θ *δαη-,* πβ. αόρ β' *έ-δάη-ν.* ρ **δάω* «μαθαίνω» (πβ *δι-δάσκω,* αρχ. *δα-ήμο)ν* «γνώστης, ειδήμων»)].

-αδάκι παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό υποκοριστικών ουσιαστικών: *παρ-αδάκι, σημ-αδάκι, πετρ-αδάκι, ντο/ψ-αδάκι* ΙΠΤΥΜ Βλ. λ *-άκι]* **αδάκρυτος,** -η, -ο [αρχ **]** κ. **αδάκρυστος 1.** αυτός που δεν χύνει ή δεν έχυσε δάκρυα 2. αυτός για τον οποίο δεν χύθηκαν δάκρυα· *έφυγε απ' τη ζωή* ~ ΣΥΝ αθρήνητος, άκλαυτος ΑΝΤ πολυθρήνητος Επίσης (αρχαιοπρ.) **άδακρυς,** -υς, -υ [αδάκρ-υος, -υν | -ύων] [αρχ]

Αδάμ (ο) Ιάκλ } 1. Π.Δ. ο πρώτος άνθρωπος που έπλασε ο Θεός και ο οποίος εκδιώχθηκε από τον Παράδεισο μαζί με την Εύα λόγω τού προπατορικού αμαρτήματος (βλ λ *πρωτόπλαστοι)* ΦΡ (α) ***μήλο τού Αδάμ*** ο θυρεοειδής χόνδρος τού λάρυγγα των ανδρών, ο οποίος εξέχει στη μέση τής εμπρόσθιας πλευράς τού λαιμού (β) ***στην εξορία τού Αδάμ*** βλ λ *εξορία* 2. ανδρικό όνομα

[iiI ΥΜ μτγν < εβρ adham «άνθρωπος», από την ίδια ρ με εβρ. adhama «χώμα», οπότε αρχική σημ «χοϊκός, χωματένιος»] **αδάμαντας** (ο) ► αδάμας

Αδαμαντία (η) γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Διαμάντω. αδαμαντίνη** (η) {χωρ. πληθ f ΑΝΑΙ Ο πρωτογενής ιστός των δοντιών, που αποτελεί το εσώτατο σκληρό και στιλπνό στρώμα το οποίο περιβάλλει τη μύλη η φθορά της προκαλεί την ολοκληρωτική καταστροφή των δοντιών

[ΗΤΥΜ Λντιδάν, < αγγλ. adamantine < αρχ. *άδαμάντινος* **αδαμάντινος,** -η, -ο αυτός που αποτελείται από διαμάντια ή είναι στολισμένος με αυτά συν. διαμαντένιος φρ (α) (μτφ) ***αδαμάντινος χαρακτήρας*** για πρόσωπα με άμεμπτο και ακέραιο χαρακτήρα (β) ***αδαμάντινοι γόμοι*** η εξηκοστή επέτειος των γάμων ενός ζευγαριού. [ετυμ αρχ < *άδάμας, -αντος.* Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ *αδαμάντινοι γάμοι* (< αγγλ. diamond wedding), *αδαμάντινος χαρακτήρας* (< αγγλ. sterling character)]

Αδαμάντιος (ο) t-ου κ. -ίου) ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ) **Διαμα- ντής.** [ΕΙΥΜ < μτγν. επίθ *άδαμάντιος* < αρχ *άδάμας.-αντος|.* **αδαμαντοδεσία** (η) {αδαμαντοδεσιών) το δέσιμο, η προσαρμογή διαμαντιών σε κόσμημα — **σδαμαντοδέτης** (ο)

[ΚΓΥΜ < *αδαμαντοδέτης* < *αδάμας, -αντος* + *-δέτης*< *δέω «δένω»]* **αδαμαντόδετος,** -η, -ο [αρχ] (για κόσμημα) αυτός που είναι στολισμένος με διαμάντια προσαρμοσμένα στην επιφάνειά του ΣΥΝ αδα- μαντοκόλλητος.

αδαμαντοποίκιλτος **αδαμαντοθήρας** (ο/η)]1877] [αδαμαντοθηρών) πρόσωπο που αναζητεί διαμάντια σχόλιό λ. *προικοθήρας* (ΕΤΥΜ < *αδάμας. -αντος* + *Θήρας* < *θηρο)* «κυνηγώ»! **αδαμαντοκολλητος,** -η, -ο 11834] αδαμαντόδετος (βλ λ).

αδαμαντοποίκιλτος, -η, -ο [1886] αυτός που είναι στολισμένος με διαμάντια *~ δαχτ9/άδι / βραχιόλι / κολιέ / εναγγέλιο ! κουτί* συν αδαμαντόδετος, αδαμαντόστικτος, αδαμαντοστόλιστος **αδαμαντοπώλης** (ο/η) [1886] {αδαμαντοπωλών). **αδαμαντοπώ- λίσσα** (η) [αδαμαντοπωλισσών] έμπορος διαμαντιών και άλλων πολύτιμων λίθων **αδαμαντόστικτος,** -η, -ο αδαμαντοστόλιστος (βλ λ.).

[ΕΤΥΜ < *αδάμας. -αντος* + *στικτός* < *στίζω* -στολίζω» | . **αδαμαντοστόλιστος,'** -η, -ο [Ι843 | κ (λαΐκ) **δΊαμαντοστόλι- στος** στολισμένος με διαμάντια ΣΥΝ αδαμαντόστικτος, αδαμαντοποίκιλτος, αδαμαντόδετος. **αδαμαντουργός** (ο/η) [1887] τεχνίτης που κατεργάζεται διαμάντια

— αδαμαντουργία (η). **αδαμαντουργικός,** -ή, -ό [ΕΤΥΜ < *αδάμας. -αντος* + *-ουργός* < *έργο.* πβ κ *χειρ-ουργός]* **αδαμαντωρυχείο** (το) [18771 το ορυχείο εξορύξεως διαμαντιών (βλ. λ *ορυχείο).* — **σδαμαντωρύχος** (ο)

[ΕΤΥΜ- < *αδαμαντωρύχης* < *αδάμας, -αντος* + *-ωρύχοςιμε* έκταση τού αρχικού *ο-* εν συνθέσει) < *ορύσσω]* **αδαμας** (ο) |αδάμαντ-ος, -α | -ες, -άντων} (λόγ.) το διαμάντι (βλ.λ) Επίσης **αδάμαντας.**

[ΕΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ. + θ. *δαμα-* τού ρ. *δάμνημι* «δαμάζω», οπότε η λ. θα δήλωνε το πιο σκληρό υλικό βλ. κ. *δαμάζω*J **αδάμαστος,** -η. -ο [αρχ 1 1. αυτός που δεν έχει δαμαστεί, που δεν έχει εξημερωθεί. ~ *άλογο* ΣΥΝ ατιθάσευτος ΑΝΙ δαμασμένος, εξημερωμένος 2. (για πρόσ και ιδιότητες τού χαρακτήρα) αυτός που δεν υποτάσσεται, δεν καταβάλλεται, δεν μειώνεται σε ένταση: ~ *θέληση / φρόνημα / πολε.μιστής* ΣΥΝ. ακατάβλητος, ανυπότακτος, αλύγιστος, **αδαμιαίος,** -α. -ο [μτγν.] αυτός που χαρακτηρίζει τον Αδάμ συνήθ στη φρ (λόγ) ***εν αδαμιαία περιβολή*** / ***με αδαμιαία περιβολή*** *(έν άδα- μιαία περιβολή)* με την περιβολή τού Αδάμ. δηλ. χωρίς ρούχα, γυμνός **Άδανα** (τα) {Αδάνων} πόλη τής Ν. Τουρκίας.

[ειυμ μτγν τοπωνύμιο, που οφείλεται στον μυθικό ιδρυτή τής πόλε- ως '*Άδανο,* γυιο τού Ουρανού και τής Γαίας]. **αδαπάνητος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν δαπανήθηκε: ~ *ποσό ι κε- φάλαιο* || (μτφ.) ~ *ταλέντο* αντ δαπανημένος

αδάπανος, -η, -ο [αρχ.Ι αυτός που δεν κοστίζει πολλά για να γίνει, που δεν απαιτεί μεγάλη δαπάνη: *δεν υπάρχουν ~ προσλήψεις για το Δημόσιο.* —

αδαπάνως επίρρ. |αρχ.] **άδαρτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν τον έχουν δείρει, που δεν έχει ξυλο- κοπηθεί ανγ δαρμένος · 2. (για υγρά) αυτός που δεν έχει αναταρα- χθεί βίαια με ειδικό όργανο, π χ. γάλα για την παραγωγή βουτύρου [ι ιυμ μτγν. < *ά-* στερητ + *δέρω* «δέρνω», από το θ τού παθ. αορ β' *ε-δάρ-ην).*

αδασκαλευτος, -η. -ο αυτός που δεν τον έχουν καθοδηγήσει κατάλληλα. που δεν τον έχουν ορμηνέψει εκ των προτέρων *μην* τον *αφήσεις θα τα Θαλασσώσει* ΣΥΝ ακαθοδήγητος, ασυμβούλευτος ΑΝΤ δασκαλεμένος, καθοδηγημένος **αδασμολόγητος,** -η, -ο ο μη δασμολογούμενος (βλ. λ. *δασμολογώ*), ο ελεύθερος από τελωνειακούς δασμούς ~ *προϊόν / είδος / εμπόρευμα* ΣΥΝ ατελής, αφορολόγητος, ατελώνιστος ΑΝΙ δασμολογημένος. Α.Δ.Ε.Δ.Υ. (η) Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων **άδεια** (η) {-ας κ -είας | -ειών) **1.** η παραχώρηση δικαιώματος, η συγκατάθεση, το να επιτρέπει κανείς σε κάποιον να κάνει κάτι. *δόθηκε*

- *για την προσγείωση του αεροπλάνου*]] *έγγραφη ί σιωπηρή Ι προσωρινή / ρητή / προφορική / υπηρεσιακή* ~ φρ (α) ***με την άδειά σας*** *αν* μου επιτρέπετε. *θα αποχωρήσω* (β) ***ποιητική αδεία*** *(ποιητική άδεια)* (ί) λόγω τής ελευθερίας που αναγνωρίζεται στον ποιητή να αποκλίνει από τους συμβατικούς κανόνες τής γλώσσας· *η προστακτική «επέστρεφε» στον Καβάφη σχηματίζεται* ~ (κανονικά θα έπρεπε να είναι «επίστρεφε») (ii) (γενικότ - καταχρ.-ειρων) δικαιολογία για διάφορες μορφές απόκλισης στο έργο καλλιτεχνών, στην ομιλία προσώπων κ τ.ό.: *όταν του υπέδειξαν πως χρησιμοποιεί λανθασμένη λέξη, απάντησε ατάραχος «ποιητική αδεία»!* 2. (ειδικότ.) επίσημη παροχή δικαιώματος από δημόσια (επίσημη, αρμόδια) διοικητική ή άλλη αρχή για άσκηση επαγγελματικής ή άλλης δραστηριότητας: *σε έναν μήνα θα πάρω την - ασκήσεως επαγγέλματος* || *για την έναρξη αρχαιολογικών ανασκαφών απαιτείται ειδική* ~]] ~ *γάμου / οδηγήσεως / οπλο- φορίας / εξόδου από τη χώρα / κυκλοφορίας / παραμονής* (για αλλοδαπούς) }} *έναρξη ί λήξηΐ αίτηση / ανανέωση /αφαίρεση /χορήγηση ι έκδοση / παράταση Ι ακύρωση / λήψη/έγκριση / αναστολή (τής) άδειας* || *βγάζω μια* ~ · φρ **κοτάπ/ν άδειος** *(άνευ αδείας* για πράξεις που έγιναν, αφού δόθηκε άδεια ή χωρίς τη χορήγηση αδείας αντίστοιχα *προχωρήσαμε στην έναρξη εργασιών κατόπιν αδείας* 3. (συνεκδ) το έγγραφο με το οποίο πιστοποιείται η παροχή δικαιώματος, όπως τα παρακάτω· *έβγαλ,α την - για το σπίτι* || *φωτοτύπησα την* ~ · 4. το δικαίωμα υπαλλήλων να απουσιάζουν από την εργασία τους με ή χωρίς τον μισθό που θα τους καταβαλλόταν κατά τις ημέρες τής απουσίας τους. *θα ζητήσω ~ από τη δουλειά, για να πάω στο χωριό* || *έχω ~*|| *-άνευ αποδοχών* (*χωρίς* μισθό) || - *μετ'αποδοχών (με* καταβολή τού μισθού) jj ~ *επ' αόριστον* 5. (α) ***επίδομα αδείας*** το επιπλέον χρηματικό ποσό που καταβάλλεται στους εργαζομένους για τον χρόνο κατά τον οποίο απουσιάζουν νόμιμα από την εργασία τους (β) **άδεια κυήσεως** ***και / τοκετού / λοχείας*** το δικαίωμα που έχουν οι κυοφορούσες υπάλληλοι να απόσχουν από την εργασία τους από τον όγδοο μήνα τής εγκυμοσύνης μέχρι δύο μήνες μετά τη γέννηση τού παιδιού, διατη- ρούντας τις αποδοχές και την κανονική τους άδεια (γ) ***αναρρωτική άδεια*** το δικαίωμα μισθωτού υπαλλήλου ή στρατιώτη που ασθενεί ή έχει ανάγκη αναρρο')σεως. να απουσιάσει από την εργασία ή την υπηρεσία του με πλήρεις αποδοχές (δ) ***εκπαιδευτική άδεια*** η άδεια μετ' αποδοχών και ενδεχομένως με επιπρόσθετο επίδομα, που δίνεται σε δημοσίους υπαλλήλους για μετεκπαίδευση, συμπληρωματική μόρφωση ή ειδίκευση 6. (ειδικότ.) το δικαίωμα των μισθωτών υπαλλήλων να απουσιάζουν για ορισμένη περίοδο κάθε χρόνο (συνήθ. καλοκαίρι) από την εργασία τους διατηρώντας τις αποδοχές τους: *φέτος θα προσπαθήσω να πάρω την ~ μου τον Ιούλιο 7.* (συνεκδ) ο χρόνος απουσίας από την εργασία: *στην ~ μου Θα ξεκουραστώ* || τελείωσε *η ~ μου* || *μου 'χει μείνει λίγη ~.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *βιάζω, συνίζηση*

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «αφοβία». < *άδεής*< *ά-* στερητ. + *δέος* «φόβος» Από τη σημ τής έλλειψης φόβου η λ *άδεια,* ήδη από την Αρχ., απέκτησε τη σημ. τής ελευθερίας και τής εξασφαλίσεως ορισμένων δικαιωμάτων που παρέχονταν από τη νομοθεσία τής αρχαίας Αθήνας και δηλώνονταν στο δικανικό λεξιλόγιο με τον όρο *άδεια* Η φρ. *ποιητική άδεια* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. licence poetiquej.

ά-δει-α ή ά-δεια; Η επίσημη προφορά τής λ άδεια εξακολουθεί να είναι τρισύλλαβη, δηλ. το -δει- προφέρεται ως χωριστή συλλαβή

και όχι ως *-δεια:* Ιά-fli-a], όχι [ά-dja] Γ ι' αυτό λέμε -και γράφουμε- «*πήρε την άδειά του*» όπως λέμε και α-δει-ού-χος. Αντίθετα, το επίθ. άδειος, -α. -ο προφέρεται με «συμφωνικό j» ή «με συνίζηση» όπως λέγεται, *ά-δειος, ά-δεια, ά-δειο.* Το ίδιο και τα α-δειά-ζω («(εκ)κενοινω» - «(δεν) έχω χρόνο»), α-δεια-νός, -ή. -ό.

αδειάζω ρ. μετβ. κ αμετβ. {άδειασ-α, -τηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** αφαιρώ το περιεχόμενο από (κάτι), αφήνω (κάτι) άδειο: - *την τσάντα/τη βαλίτσα / τη σακούλα*)| (μτφ.) «*τα μεγάλα μέσα ενημέρωσης άδεια- σαν τον πολιτικό διά/.ογο από την ουσία του*» (εφημ.) συν εκκενώνω ΑΝΙ γεμίζω φρ (α) (οικ.) *άδειασέ μας / μου τη γωνιά!* φύγε! συν στρίβε, (λαϊκ) τσακίσου, άι στα τσακίδια, σπάσε, κοπάνα τη (β) *αδειάζω το όπλο* (ί) αφαιρώ τις σφαίρες (ii) πυροβολώ χωρίς διακοπή, μέχρι να εξαντληθούν οι σφαίρες: *άδειασε το πιστόλι πάνω τον και τον άφησε στο έδαφος αιμόφυρτο* 2. (α) μεταφέρω το περιεχόμενο (αντικειμένου, σκεύους) σε άλλον χώρο. ~ *τα μακαρόνια από* την *κατσαρό/.α στα πιάτα* |] ~ *τα σκουπίδια από τον τενεκέ στον κάδο* (β) (για υγρά) μεταγγίζω, μεταφέρω σε άλλο δοχείο · *άδειασε* το *λάδι από το μπιτόνι στο μπουκάλι* συν μετακενώνω · 3. (μτφ.-αργκό) αφαιρώ από (κάποιον) το πλεονέκτημα ή το προβάδισμα, εξουδετερώνω, αφήνω έκθετο ο *πρωθυπουργός με τις δηλώσεις του άδειασε τον υπουργό του* ♦ (αμετβ.) 4. γίνομαι άδειος, εκκενώνομαι: *άδειασε η Αθήνα με τις καλοκαιρινές διακοπές* || *αδειάζει η πόλη / η τσέπη / το ταμείο* 5. ελευθερώνομαι, παύω να είμαι κατειλημμένος: *άδειασε μια θέση / ένα τραπέζι* 6. (μτφ) γίνομαι κενός ψυχικά ή πνευματικά: *έχω αδειάσει από αισθήματα · 7.* ευκαιρώ, έχω ελεύθερο χρόνο για κάτι *δεν* ~ να *έλθω να σε δω* συν έχω καιρό. —**άδειασμα** (το) (σημ 1-6) ΣΧΟΛΙΟ λ. *άδεια, εργαστικός, κένωση.*

Ιετυμ μεσον < αρχ. *άδεια* Ήδη μεσν. η σημ. «ευκαιρώ, έ.χω χρόνο διαθέσιμο»]

αδείοδοτώ ρ μετβ {αδειοδοτείς .. | αδειοδότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} (για επίσημο φορέα) δίδω άδεια σε κάποιον για κάτι: - *έναν τηλεοπτικό σταθμό. ώστε να εκπέμπει νόμιμα* [[*αδειοδοτούσα αρχή.*

— αδειοδότηαη (η).

[ΕΤΥΜ < *άδεια* + *-δοτώ* < *δότης]* **άδειος,** -εια. -ειο **1.** αυτός που δεν έχει περιεχόμενο: - *δοχείο/ συρτάρι ι ποτήρι / τσέπη*]| (μτφ) ~ *κεφά?α* (χωρίς μυαλό, εξυπνάδα) || ~ *βλέμμα* (απλανές, χωρίς να κοιτάζει κάπου συγκεκριμένα)]] ~ *ταμεία* (χω- ρίς χρήματα· συνήθ. ως φρ. για τις οικονομικές δυσκολίες τού κράτους) || ~ *στομάχι* (από φαγητό, όταν κάποιος δεν έχει φάει) || ~ *καρδιά* (χωρίς συναισθήματα ή για συναισθηματική έλλειψη, για συναισθηματικό κενό) ΣΥΝ κενός ανι γεμάτος, πλήρης φρ (μτφ.) **με** *άδεια* **χέρια** χωρίς δώρο: *με κάλεσε στη γιορτή του δεν είναι σωστό να πάω* ~ 2. ία) αυτός που δεν κατοικείται ή που δεν έχει ανθρωπους. ~ *δωμάτιο / σπίτι / γήπεδο / θέατρο / δρόμος* (χωρίς διαβάτες ή αυτοκίνητα) / *π?.ατεία* (β) (για οχήματα, σκάφη κ.λπ.) αυτός που δεν έχει επιβάτες ή γενικότ. καθόλου ανθρώπους μέσα γο *λεο)φορείο έφθασε άδειο στο τέρμα* (χωρίς επιβάτες) 3. (μτφ) αυτός που δεν έχει βαθύτερο νόημα, που δεν έχει ουσία: *χωρίς τα παιδιά της η ζωή της είναι* ~ συν κενός, κούφιος ανί πλήρης, γεμάτος, ουσιαστικός · 4. αυτός που δεν είναι κατειλημμένος, αυτός που είναι διαθέσιμος, *στο κατάστημα δεν υπήρχε ~ τραπέζι* |ί ~ *καρέκλα / θέση λεωφορείου / έδρανο αίθουσας / Θρανίο τάξης / δωμάτια ξενοδοχείου : καθίσματα θεάτρου* ΣΥΝ ελεύθερος αντ κατειλημμένος. Επίσης **αδειανός,** -ή. -ό [μεσν] σχολιο λ. *άδεια.* Ικύμ μεσν. < *άδειάζω* (υποχωρητ.)Ι **αδειούχος** (ο/η) **1.** πρόσωπο που έχει πάρει άδεια ή που βρίσκεται σε άδεια 2. (ως επίθ.) αυτός που έχει επισήμως το δικαίωμα (άδεια) να ασκήσει ένα επάγγελμα ή να ασχοληθεί με μια δραστηριότητα: ~ *πλανόδιος πωλητής* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άδεια.*

(ΕΤΥΜ < *άδεια* + *-ούχος* < *έχω,* πβ κ. *δικαι-ούχος, πτυχι-ουχος* κ ά.].

αδέκαρος, -η, -ο (λαικ) αυτός που δεν έχει καθόλου χρήματα συν απένταρος. άφραγκος, ταπί. στον άσο, (λαϊκ.) στεγνός, πανί με πανί

— αδεκαρία (η) «*Σ[ΓΧ0Λΐ0λ φτώχια*

αδέκαστος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν είναι δυνατόν να δωροδοκηθεί, να επηρεαστεί. ~ *δικαστής / κριτής* συν αδιάφθορος αντ εξαγορά- σιμος 2. (κατ' επέκτ.) αμερόληπτος και δίκαιος: *η δικαιοσύνη οφείλει να είναι* ~ ΣΥΝ αντικειμενικός, έντιμος.

|ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *δεκάζω* «διαφθείρω» < *δέκ-ομαι* «δέχομαι». Αρχική σημ «κάνω κάποιον να δεχθεί δώρο»]

Αδελαΐδα (η) **1.** πόλη τής Ν Αυστραλίας **2.** γυναικείο όνομα [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ Adelaide, που οφείλεται στη βασίλισσα τής Αγγλίας Adelaide (1792-1849), σύζυγο τού βασιλέως Γουλιέλμου Δ'. προς τιμήν τής οποίας ιδρύθηκε η πόλη από Άγγλους αποίκους το 1837 Το όνομα Adelaide ανάγεται σε αρχ. γερμ. Adeiheid «ευγενής καταγωγή»]

αδελφάκι κ **αδερφάκι** (το) **1.** ο μικρός αδελφός **2.** (εκφραστ ως προσφώνηση προς οικείο πρόσωπο, για να δοθεί έμφαση στα όσα λέγονται): *Αμάν.* ~ *μου! Τι κακό μάς βρήκε!* || *Αυτή είναι δουλειά,* ~ *μου!* Μια *δουλεύεις, τρεις κάθεσαι '* (για δήλωση αγανάκτησης) προηγείται συνήθως το «μωρέ» · *αμάν μωρέ* ~ *μου!* 3. (μτφ) πράγμα που ταιριάζει με κάτι άλλο. αποτελώντας το συμπλήρωμά του ή ομόλογό του: *μπροστά πήγαινε το ~ τού δικού σου αυτοκινήτου* (ίδιας μάρκας και μοντέλου) ΣΥΝ ταίρι **αδελφάτο** (το) [μεσν] **1.** σύλλογος. σο)ματείο με ιδιαίτερα στενούς δεσμούς μεταξύ των μελών του: *διεθνές / εθνικό / επαναστατικό / μυστικό / πανίσχυρο* ~ 2. επιτροπή με διαχειριστικά καθήκοντα σε φι- λανθρο>πϊκά ιδρύματα, ναούς, νοσοκομεία κ.λπ.: *το ~ τού ορφανοτροφείου* · 3. (ειρων) το σύνολο των ομοφυλοφίλων **αδελφή** κ. **αδερφή** (η) {-ές κ. (λαϊκ) -άδες} **1.** πρόσο)πο γυναικείου φύλου, με το οποίο έχει κανείς κοινούς γονείς, *μικρή / μεγα/.ύτερη ι*

θετή ~ (βλ. λ. *θετός)* 2. πρόσωπο γυναικείου φύλου, με το οποίο έχει κανείς κοινό τον έναν γονέα (βλ. κ. λ. *ετεροθαλής)* 3. (κατ' επέκτ) η γυναίκα με την οποία συνδέεται κανείς με ισχυρούς κοινούς δεσμούς και σχέσεις αλληλεγγύης *δεν έχουμε να μοιράσουμε τίποτε με τους αδελφούς και τις ~ μας τής γειτονικής χώρας* 4. η γυναίκα με την οποία συνδέεται κανείς με βαθιά σχέση φιλίας *δεν ήταν απλώς φίλη ήταν* - ' · 5. μοναχή, καλόγρια: *οι ~ ενός μοναστηριού || η ~ Μαρία:* · φρ (α) *πνευματική αδελφή* (i) γυναίκα που έχει κοινό πνευματικό πατέρα (εξομολόγο) με άλλο πρόσωπο (ii) γυναίκα που έχει κοινό ανάδοχο με άλλο πρόσωπο (β) *αδελφή τού ελέους* (i) μέλος θρησκευτικής αδελφότητας γυναικών, που. χωρίς να ακολουθούν πλήρη μοναστικό βίο, προσφέρουν φιλανθρωπικό κοινωνικό έργο, ιδιαίτερα στην εκπαίδευση και στη νοσοκομειακή περίθαλψη (ii) (ειρων.) για γυναίκα ή άνδρα που εμφανίζεται ως φιλάνθρωπος, συμπονετικός ή υπερβολικά σεμνότυφος · 6. (κυρ ως προσφώνηση) η νοσοκόμα (κ. *αδε/.φή νοσοκόμα): έρχεστε στον θά? ·αμο: || παρελαύνει το σώμα αδελφών νοσοκόμων τού Ε/Ληνικού Ερυθρού Σταυρού* · 7. (μειωτ.- συνήθ. ο τ *αδερφή)* ο άνδρας ομοφυλόφιλος — (υποκ.) **αδελφούλα** (η) (σημ 1. 2). (μεγεθ -υβριστ.) **αδερφάρα** (η) (σημ. 7).

[ΕΤΥΜ Θηλ. τού αρχ. *άδελφός* (βλ.λ.). Η φρ *αδελφή νοσοκόμα* οφει- λεται στο γεγονός ότι τα μοναστήρια (κατά τον Μεσαίωνα) είχαν αναλάβει την ιατρική περίθαλψη των ασθενών (κυρίως αυτά τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας). Η φρ *αδε'λφή τού ε/,έους* είναι μεταφρ. δάνειο, πβ γαλλ. soeur de la charite. αγγλ. sister of charity / mercy]

αδέλφι κ **αδέρφι** (το) [αδελφ-τού |-ιών} Ι.εκφραστ αντί τού *αδελφός* δηλώνει οικειότητα, στενή σχέση ή μεγάλη αγάπη που κατορθώνει τα αδύνατα *γόρισε τ'~ μου από τη Γερμανία || «τ' αδέρφια σκίζουν τα βουνά και πέτρες ξεριζώνουν»* (δημοτ. τραγ) 2. (κατ' επέκτ) ο στενός φίλος 3. *αδέλφια* κ *αδέρφια (τα)* (α) αυτοί προς τους οποίους νιώθει κανείς έντονους δεσμούς: *τα δέντρα, τα πουλιά, τα ψάρια, όλα τα πλάσματα τής Γης είναι ~ μας* (β) οι αδελφοί και οι αδελφές μαζί. το σύνολο των προσώπων με τα οποία έχει κανείς συγγένεια αδελφού ή αδελφής (ουδέτερη δήλωση των παραπάνω προσώπων χωρίς διάκριση φύλου) (γ) ως προσφώνηση προς ομοφύλους, ομοεθνείς. *αδέλφια, ήλθε η ώρα τού ξεσηκωμού!* — (υποκ.) **αδελφάκι** (το) (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *βράχος.*

[ειυμ < μεσον *άδέρφιν< άδέρφιον< άδέλφιον,* υποκ. τού αρχ. *άδελ-φός)*

αδελφικός, -ή, -ό [αρχ] κ. **αδερφικός** 1. αυτός που σχετίζεται με αδελφό ή αδελφή: *~ συγγένεια* 2. αυτός που σχετίζεται με ομοεθνείς *χύνεται ~ αίμα στον εμφύ?αο* [| *οι ~ δεσμοί Ελλήνων και Κυπρίων* 3. αυτός με τον οποίο υπάρχει βαθύς συναισθηματικός δεσμός, δεσμός μεγάλης φιλίας: *~ φι?.ος* ΣΥΝ. στενός, (λαϊκότ.) γκαρδιακός 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από βαθύ συναισθηματικό δεσμό: *~ αγάπη / αλ- ληλεγγύη/ κατανόηση / ενδιαφέρον / στοργή* ΣΥΝ. εγκάρδιος, φιλικός 5. (ειδικότ) αυτός που χαρακτηρίζεται από βαθιά φιλική σχέση χωρίς ερωτικό κίνητρο *~ εναγκαλισμός / φιλί / χάδι.* —**αδελφικά** κ **αδερφικά** επίρρ , **αδελφικότητα** (η) [1893]

αδελφογαμία (η) [μτγν.] {αδελφογαμιών} **1.** ΝΟΜ αιμομικτικός γάμος ανάμεσα σε αδέλφια 2. ΒΟΤ η γονιμοποίηση ανάμεσα σε άνθη τού ίδιου φυτού.

αδελφόθεος (ο) [μεσν] {αδελφοθέου} προσωνυμία τού Αγίου Ιακώβου, τέκνου τού Ιωσήφ.

αδελφοκτόνος, -α (λόγ -ος). -ο **1.** αυτός που οδηγεί σε φόνο αδελφού: ΓΟ *~ χέρι* (συνήθ. ως ουσ.): *η σύλ/<.ηψη τού αδε?.φοκτόνου* 2. αυτός που αναφέρεται σε φόνους ομοεθνών, ομοφύλων: το - *μίσος τού εμφυλίου* |[*~ πόλεμος* ΣΥΝ εμφύλιος. --**αδελφοκτονία** (η) [μτγν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-κτόνος*

[in ΥΜ αρχ < *άδελφός* + *-κτόνος* < *κτείνω* «φονεύω», πβ. *μητρο-κτό- νος. πατρο-κτόνος* κ.ά-J

αδελφομίκτης (ο) {αδελφομικτών} πρόσωπο που διαπράττει αδελ- φομιξία.

αδελφομιξία (η) η αιμομιξία ανάμεσα σε αδέλφια Ιετυμ μτγν. < *άδελφός* + *-μιξία* < *μ(ε)ίγνυμι]* **αδελφοξαδέλφια** κ **αδερφοξαδέρφια** (τα) [χωρ. γεν.] **1.** το σύνολο αδελφών και εξαδέλφων *μαζεύτηκαν όλα τα ~* 2. (γενικότ) το σόι, το συγγενολόι. Επίσης **αδελφοξάδελφα** κ. **αδερφοξάδερφα.**

αδελφοποίηση (η) [-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} **1.** η πράξη με την οποία επισφραγίζονται οι δεσμοί αδελφικής αγάπης και δίνονται υποσχέσεις αμοιβαίας υποστήριξης (συνήθ. σε ειδική τελετή) μεταξύ ανθρώπων χωρίς συγγενικούς δεσμούς συνήθως στην Ελλάδα επί Τουρκοκρατίας, κυρ. κατά τον αγώνα τής Ανεξαρτησίας 2. η συμφωνία συνεργασίας και πολιτισμικών ανταλλαγών μεταξύ δύο πόλεων, χωριών κ λπ., που ανήκουν σε διαφορετικά κράτη: *η ~ των δήμων Πειραιά και Μασσα?Λας* — **αδελφοποιούμαι** ρ. [μτγν] {-είται..}

[ΕΤΥΜ < μεσον. *άδελφοποίησις* < μτγν. *άδελφοποιώ* < *άδελφός* + *π οιώ\.*

αδελφοποιτός κ. **αδερφοποιτός** (ο) πρόσωπο που γίνεται αδελφός με κάποιον με τον οποίο δεν έχει συγγένεια, σε ειδική τελετή όπου αναμειγνύουν το αίμα τους ή δίνουν όρκους αμοιβαίας υποστήριξης ΣΥΝ. σταυραδερφός, βλάμης.

[εγυμ μεσν. < *άδελφοποιητός* < μτγν *άδελφοποιώ* < *άδε?<.φός* + *ποιώ].*

αδελφός κ. **αδερφός** (ο) [πληθ. αδελφοί κ. αδέλφια (τα)} **1.** πρό- σο)πο ανδρικού φύλου, με το οποίο έχει κανείς κοινούς γονείς: ο *μεγάλος μου ~* || ο *μικρότερος* -1| ο *δίδυμος ~ μου* |j οι *~ Μαρξ* || (ως συ- ντομ σε επωνυμία εταιρειών: *Αφοί.* αντί *Αδελφοί) Αφοί Λαμπρόπου-λοι* || *θετός ~* (βλ. λ. *θετός)* φρ. ***μεγάλος αδελφός*** (i) ο μεγαλύτερος σε ηλικία αδελφός· συνήθ αναφέρεται ως ο προστάτης των μικρότερων σε ηλικία αδελφών: *τον έβλεπα σαν τον μεγά/.ο μου αδελφό* (ii) (μτφ.) κάθε σύστημα εξουσίας που παρακολουθεί κάθε πτυχή τής δημόσιας και ιδιωτικής ζωής των πολιτών, προσπαθώντας να ελέγξει τη συμπεριφορά και τη δράση τους· (γενικότ.) κάθε εξελιγμένο σύστημα ηλεκτρονικής παρακολούθησης και συλλογής πληροφορκόν για τη ζωή και τη δράση πολιτών, που χρησιμοποιείται συνήθ από ολοκληρωτικά κράτη ή κρατικούς οργανισμούς ασφαλείας 2. πρόσωπο ανδρικού φύλου, με το οποίο έχει κανείς κοινό τον έναν γονέα (βλ κ. λ. *ετεροθαλής): ομοπάτριος / ομομήτριος* - 3. ο άνθρωπος με τον οποίο έχει κανείς σχέση αλληλεγγύης, ισχυρούς κοινούς δεσμούς (εθνική καταγωγή, πολιτισμική παράδοση, θρησκεία κ λπ): οι *~ μας Κύπριοι* 4. ο άνδρας με τον οποίο συνδέεται κανείς με βαθιά σχέση φιλίας *μου στάθηκες πάντα φίλος και* -■ (αργκό, ως προσφώνηση φίλου) *αδελφέ μου, μας τη φέρανε'* · 5. ο μοναχός (και *έν Χριστώ άδελφός) ο ~ Αρσένιος || η μονή των αδε/.φοΐν τού Τιμίου Σταυρού* Φρ ***πνευματικός αδελφός*** (i) αυτός με τον οποίο έχει κανείς τον ίδιο πνευματικό πατέρα, τον ίδιο εξομολόγο (ii) αυτός που έχει τον ίδιο ανάδοχο με κάποιον άλλον (iii) αυτός με τον οποίο μοιράζεται κανείς κοινές πνευματικές αρχές 6. (γενικότ.) καθένα από τα μέλη θρησκευτικών οργανώσεων, μυστικών ταγμάτων, αδελφοτήτων κ.λπ. · ΦΡ ***βρε αδερφέ / οχ, αδερφέ!*** (έκφραση απορέσκειας, αδιαφορίας, έλλειψης διαθέσεως να ασχοληθεί κανείς με κάτι): *εγώ 0' αλλάξω τον κόσμο;* (βλ. κ λ *οχαδερφισμός)* — (υποκ) **αδελφούλης** (ο)

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άδελφεός*< **ά-δελφεσ-ός* < *ά-* αθροιστ + **δέλφος(γεν. *δέλφους* < **δέλφεσ-ος)* «μήτρα», πβ *δελφός* «μήτρα». Η λ δήλωνε αρχικά τον ομομήτριο αδελφό (τον προερχόμενο από την ίδια μήτρα, την ίδια μητέρα) εν αντιθέσει προς τα αρχ *φράτηρ* και *κασίγνητος,* που δήλωναν τον ομοπάτριο αδελφό Τελικά, η λ. *αδελφός* επικράτησε σε όλες τις χρήσεις. Ο τ *άδερφός* είναι μεσν. Η φρ. *μεγά/.ος αδελφός* προέρχεται από αγγλ. big brother (στο μυθιστόρημα *1984* τού Αγγλου συγγραφέα G. Orwelj, 1903-50) και προσωποποιεί τα ολοκληρωτικά καθεστώτα οι πολίτες παρουσιάζονται στο μυθιστόρημα να βλέπουν διαρκώς την επιγραφή · BIG BROTHER is waiching YOU (= ο μεγάλος αδελφός σε παρακολουθεί)],

αδελφός, -ή, -ό αυτός με τον οποίο υπάρχουν πολλά βασικά κοινά στοιχεία, κοινοί δεσμοί: *στο συνέδριο τού Κ Κ.Ε. παρευρέθησαν αντιπρόσωποι τού Κ Κ. Πολωνίας, τού Κ Κ Κίνας και άλλων ~ κομμάτων*

ΙΙ *~ σωματεία* ΑΝΤ ανάδελφος ΦΡ ***αδελφή ψυχή*** ο άνθρωπος με τον οποίο έχει κανείς κοινά στοιχεία, με αποτέλεσμα να αισθάνεται αλληλέγγυος προς αυτόν *όταν τον άκουσα να μου μι/.άει με τέτοιο πάθος για τη* μουσική, *κατάλαβα ότι βρήκα μια* - (δηλ έχω και εγώ πάθος για τη μουσική) || (σκωπτ) *Δεν ξεκολλάει από κοντά της Βρήκε την* ΣΥΝ. όμοιος, συγγενικός **αδελφοσύνη** [μεσν.] κ **αδερφοσύνη** (η) [μεσν.] {χωρ πληθ } η βαθιά φιλική σχέση· - *μεταξύ των λαών* **αδελφότητα** (η) [μτγν.] Ιαδελφοτήτων} **1.** θρησκευτικός, φιλανθρωπικός κ.λπ σύλλογος ή σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, με κοινωνικές κυρ. επιδιώξεις: *Χριστιανική Αδελφότητα Νέων (Χ α.Ν.)* 2. (ειδικότ) το σύνολο των μελών μοναστηριακής κοινότητας ή ενώ- σεως πιστών: *Λγιοταφική Αδελφότητα || η ~ διοικείται από ηγούμενο.* **αδελφώνω** κ, **αδερφώνω** ρ, μετβ. κ αμετβ. {αδέλφωσα, -θηκα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) συμφιλιώνω: *προσπαθούσε να αδελφώσει τα δύο χωριά, που τα χώριζε μεγάλη έχθρα* ♦ 2. (αμετβ.) συμφιλιώνομαι με κάποιον: *μετά από μακροχρόνια έχθρα οι γείτονες αδέλφωσαν πάλι* ΣΥΝ. μονοιάζω, φιλιώνω. — **αδέλφωμα** κ. **αδέρφωμα** (το), **αδένας** (ο) ΦΥΣΙΟΛ–ΒΙΟΛ. το μονοκύτταρο ή πολυκύτταρο επιθηλιακό όργανο που έχει ως ρόλο την παραγωγή εκκριμάτων (πεπτικών ενζύ- μων, βλεννών, ορμονών, γάλακτος στα θηλαστικά, δηλητηρίου στα δηλητηριώδη ζώα. μεταξιού στις κάμπιες και τις αράχνες κ.λπ.): *ενδοκρινείς / εξωκρινείς / β/.εννογόνοι / γεννητικοί / δακρυικοί / ιδρωτοποιοί i σιε/.ογόνοι / σμηγματογόνοι* — **αδενικός,** -ή, -ό 11879]. [ΕΤΥΜ < αρχ. *άδήν. -ένος* < I.E. **ngʷ-en-*, συνεσταλμ βαθμ. τής ρίζας **engʷ-* «οίδημα, πρήξιμο», πβ. λατ inguen «οίδημα, βουβώνας», από όπου και γαλλ. aine. ιταλ. inguine, ισπ. ingle με τη σημ. «βουβώνας». Αρχικά η λ. ήταν θηλ γένους *{ή άδήν).* αργότερα έγινε και αρσενικού γένους *(ό άδήν),* που τελικά επικράτησε], **αδενεκτομή** (η) η χειρουργική αφαίρεση αδένα.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ adenectomy]. **αδενίνη** (η) ΒΙΟΛ μία από τις τέσσερεις βάσεις των νουκλεϊκών οξέων D.N.A. και R.N.A. οι ενώσεις της περιλαμβάνουν ουσίες μεγάλης βιολογικής σημασίας

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γερμ Adenin|.

αδενίτιδα (η) [1888] ΙΑΤΡ η φλεγμονή αδένα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ adenite]. **αδενο-** α συνθετικό για τον σχηματισμό ιατρικών λέξεων που σχετίζονται με τους αδένες *αδενο-πάθεια. αδενο-'Αογία* [F.ΤΥΜ_ Α' συνθ. τής Ν Ελληνικής, που απαντά σε ελληνογενείς ξέν. όρους, λ.χ. αγγλ adeno-cystoma, adeno-graphy. γαλλ adeno-pathie]

αδενοειδής,-ής.-ές [μτγν J [αδενοειδ-ούς j -είς (ουδ -ή)} ιατρ αυτός που έχει τη μορφή αδένα: *~ εκβλαστήσεις* (υπερπλαστικός σχηματισμός στη μύτη, κοινώς «κρεατάκια»). **αδενοκαρκίνωμα** (το) |αδενοκαρκινώμ-ατος j -ατα, -άτων} ιατρ. τύπος καρκίνου διαφόρων οργάνων, στον οποίο υπερτερεί το αδενικό κυτταρικό στοιχείο

(Π ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. adenocarcinoma], αδενολογία (η) (1785! (χωρ- πληθ Ι ΦΥΣΙΟΛ η περιγραφή και μελέτη τής φύσης, τής λειτουργίας και των παθήσεων των αδένων. — αδε- νολογικός, -ή. -ό
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. adenologic). **αδενοπάθεια** (η) {αδενοπαθείων! ΙΑΤΡ κάθε πάθηση των αδένων που οφείλεται σε ασθένειες τού αναπνευστικού συστήματος (πνευμονίες. φυματίωση), ιδ σε νέους οργανισμούς, και εκδηλώνεται με δέκατα (πυρέτιο), ελαφρό πρήξιμο των αδένων, αδυναμία, απώλεια βάρους και χλομάδα
[ΠΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. adenopathie] **αδενοπαθής,** -ής. -ές {αδενοπαθ-ούς | -είς (ουδ -ή)} ΙΑΤΡ (κ. ως ουσ.)
αυτός που υποφέρει από πάθηση των αδένων, **αδενοϋπόφυση** (η) ί-ης κ -ύσεως] χωρ πληθ.) ανλτ-φυσιολ. ο πρόσθιος λοβός τής υπόφυσης (βλ.λ.), ο οποίος διαφέρει στη δομή και την εμβρυϊκή προέλευση από τον οπίσθιο λοβό (νευροϋπόφυση) και εκκρίνει ορμόνες που ρυθμίζουν τους άλλους ενδοκρινείς αδένες **αδένωμα** (το) [Ι89ΙJ {αδενώμ-ατος | -ατα, -άτων| ιατρ η καλοήθης, κατά κανόνα, διόγκωση των αδένων: ~ *τού μαστού.*
(ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.<"γαλλ adcnome] **αδέξιος,** -α. -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη δεξιότητας. από έλλειψη ικανότητας να κάνει κάτι σωστά, προσεκτικά, επιτυχημένα: ~ *οδηγός / τεχνίτης* || ~ *ενέργεια / πολιτική / χειρισμοί* συν. ανεπιτήδειος, άτσαλος αντ επιδέξιος, επιτήδειος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη άνεσης, χάρης και αυτοπεποίθησης: *ένα μανεκέν δεν γίνεται να περπατά με ~ κινήσεις* || - *περπάτημα / χορευ- τής* ΣΥΝ άγαρμπος, άκομψος. - αδέξια επίρρ. σχολιο λ. *δεξιός.* [ετυμ μτγν < *ά-* στερητ + *δεξιός* «ικανός, επιτήδειος», πβ. *έπι-δέ- ξιος.* Η λ δήλωνε αρχικώς τον αριστερόχειρα. εκφράζοντας τη γενικότερη αντίληψη των αρχαίων, οι οποίοι συνέδεαν την αριστερή πλευρά με τα δεινά, τους κακούς οιωνούς (βλ λ. *αριστερός).* Τις σημασίες αυτές συναντούμε και στο γαλλ. gauche «αριστερός - αδέ- ξνος> ·]
αδεξιότητα (η) [1859] {αδεξιοτήτων} **1.** η ιδιότητα τού αδέξιου ανι επιδεξιότητα *το ατύχημα οφειλόταν στην ~ τού οδηγού 2.* (συνεκδ.) η αδέξια πράξη· *έκανε ένα σωρό αδεξιότητες αναποδογύριζε ποτήρια. σκόνταφτε πάνω στα έπιπλα.*
αδερφή (η) -»αδελφή **αδέρφι** (το) -* αδέλφι **αδερφικός,** *-r\.* -ό -♦ αδελφικός
αδερφομοιράδι κ **αδερφομεράδι** (το) [μεσν] {χωρ. γεν.} (διαλε- κτ) το μερίδιο κάθε αδελφού από τη μοιρασιά τής πατρικής περιουσίας ή κληρονομιάς Επίσης **αδερφομοίρι.**
[ετυμ < *αδερφο-* (< *αδελφός)* + *-μοιράδι* < *μοιράζω).*
αδερφοποιτος (ο) * αδελφοποιτός **αδερφός** (ο) ►
αδελφός **αδερφοσύνη** (η) * αδελφοσύνη
αδέσμευτος, -η, -ο (μτγν { **1.** ο μη δεσμευμένος, αυτός που δεν υπό- κειται σε έλεγχο και χειραγώγηση: *η επιτροπή υπήρξε ~ και ανεπηρέαστη ως προς τις αποφάσεις για τις προαγωγές* ((~ *πολιτική / χώρα [1] κράτος / εφημερίδα / στάση* ΣΥΝ ανεξάρτητος, ελεύθερος αντ δεσμευμένος 2. ιιολΙΤ ***Κίνημα των Αδεσμεύτων*** (αγγλ. the Non-Aligned Movement) πολιτικό κίνημα από χώρες κυρ τής Λσίας και τής Αφρικής που είχαν μόλις γίνει ανεξάρτητες από τους δύο μεγάλους πολι- τικοστρατιωτικούς συνασπισμούς, οι οποίοι σχηματίστηκαν μετά τη λήξη τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου το κίνημα αυτό προσανατολιζόταν στην καταπολέμηση τής αποικιοκρατίας και τού ιμπεριαλισμού των Μεγάλων Δυνάμεων και την ανάληψη ρόλου ρυθμιστικού στο πλαίσιο τής ισορροπίας των δυνάμεων σε. παγκόσμια κλίμακα **3.** (μτφ.) (α) ανύπαντρος (β) (γενικότ) αυτός που δεν έχει (ερωτικό) δεσμό, **αδέαποτος,** -η, -ο 1. (κατοικίδιο ζώο) που δεν έχει ιδιοκτήτη (και που συνήθ περιφέρεται στους δρόμους): *κίνδυνος για τους πολίτες οι ~ σκύλοι 2.* (άγριο ζώο) που, ενώ είχε συλληφθεί, ανέκτησε την ελευθερία του. χωρίς να το αναζητήσει ο κύριός του **3.** νομ (α) κινητό πράγμα στο οποίο δεν έχει κανείς κυριότητα είτε εξαρχής (προϊόντα τής θάλασσας) είτε γιατί ο αρχικός κύριος το εγκατέλειψε (π χ. ο κύριος διαβάζει την εφημερίδα και έπειτα την αφήνει στο παγκάκι και φεύγει) ίβ) ακίνητο τού οποίου ο κύριος παραιτήθηκε από την κυριότητα · 4. (κακόσ) αυτός που έχει άγνωστη προέλευση· *δεν δίνουμε βάση* σε ~ *π?^ηροφορίες* ΣΥΝ αδιαστάθρωτος, ανεπιβεβαίωτος αντ επιβεβαιωμένος, διασταυρωμένος 5. (βολή) που δεν έχει σαφή προέλευση ή στόχο κυρ για βολή που δεν είχε στόχο αυτόν που έπλη- ξε *λένε ότι ο Καραϊσκάκης σκοτώθηκε από ~ βόλι* |[~ *πυρά / σφαίρες*
6. φιλολ (στίχος) που βρίσκεται μόνος του, ανεξάρτητος από τυχόν προηγούμενους ή επόμενους· οι ~ στίβοι των «*Ελευθέρων Πολιορκη- μένων» τού Σολωμού*
[F.7ΥΜ αρχ < ά- στερητ + *δεσπότης* «κύριος, ιδιοκτήτης»], **άδετος,** -η. -ο]αρχ] 1. αυτός που δεν είναι δεμένος· *έχει ~ τα κορδόνια του* συν λυμένος, λυτός αντ δεμένος 2. (για βιβλία) (α) άρρα- φος, χωρίς στάχωση (βλ.λ) (β) αυτός που δεν έχει σκληρό εξώφυλλο: το *μυθιστόρημα «Αργώ» κυκλοφορεί και ~ σε πιο χαμηλή τιμή* ανι δεμένο, βιβλιοδετημένο **3.** (μτφ) αυτός που δεν έχει αναπτυχθεί πλήρως. δεν έχει ωριμάσει, δεν έχει «δέσει» - *κορμί / καρπός* συν ανολοκλήρωτος, ασχημάτιστος λμ δεμένος, σχηματισμένος ·4. αυτός που δεν έχει προσαρμοστεί στο κατάλληλο σημείο: ~ *διαμάντι.* **αδευτέρωτος,** -η. -ο (1838J (λαϊκ.-λογοτ) αυτός που δεν έγινε για δεύτερη φορά. ανεπανάληπτος **άδηλος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που δεν είναι φανερός· ~ *προθέσεις / σκοπός* συν ασαφής, ακαθόριστος, (μτφ) σκοτεινός αν γ φανερός, πρόδηλος, ολοφάνερος· ΦΡ (α) ***άδηλα και κρύφια*** (τά *άδη/.α καί κρύ φια τής σοφίας σου έδήλωσάς μοι,* ΙΙ Δ. *Ψαλμ* 50.8) πράγματα για τα οποία δεν μπορεί να έχει κανείς σαφή εικόνα ανομολόγητα ή τόσο σοφά και δυσνόητα, ώστε να μην εκφράζονται εύκολα· (κατ' επέκτ.- καταχρ) μυστικά, σκοτεινά, απρόσιτα (λόγια, πράξεις κ λπ) (β) *άδηλοι πόροι* εισοδήματα άγνωστης προέλευσης, που συνήθ. δεν εμφανίζονται στην εφορία ή σε επίσημο ισολογισμό: *η εθνική οικονομία τής Ε/λάδας είναι ασθενής, υπάρχουν όμως οι ~ που κρατούν το βιοτικό επίπεδο σε ικανοποιητικό ύφος 2.* αυτός που δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί εκ των προτέρων με βεβαιότητα *το μέλ/.ον είναι ~ || ~ αποτέλεσμα / έκβαση / πορεία / τύχη* ΣΥΝ ασαφής, αβέβαιος, άγνωστος 3. ΝΟΜ άδηλα πρόσωπα (λατ personae incertae) οι εγκαθιστάμενοι με διαθήκη κληρονόμοι, οι οποίοι δεν αναφέρονται ονομαστικά σε αυτήν, αλλά ο προσδιορισμός τους είναι δυνατός βάσει άλλων στοιχείων που περιλαμβάνονται στη διαθήκη και βάσει των οποίων είναι δυνατή η ασφαλής και αντικειμενική εξατομίκευσή τους (π.χ εγκαθιστώ κληρονόμο το παιδί το οποίο θα γεννήσει η κόρη μου) 4. ΒΙΟΛ *άδηλη αναπνοή* η αναπνοή από τους πόρους τού δέρματος. -- άδηλα / αδήλως επίρρ. [αρχ.]
[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «αόρατος, αφανής», < *ά-* στερητ + *δή/^ος* (βλ.λ.). Η φρ *άδηλοι πόροι* είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ. invisible resources]
αδήλωτος, -η, -ο (1833) **1.** αυτός που δεν δηλώθηκε (συνήθ στην εφορία ή στο τελωνείο): ~ *εισόδημα* ΣΥΝ αγνωστοποίητος ΑΝΤ δηλωμένος 2. **αδήλωτος** (ο), *αδήλωτη* (η) πρόσωπο που δεν έχει εγγράφει στα μητρώα δήμου / κοινότητας [1] στρατού ή δεν περιλαμβάνεται στις καταστάσεις τής αστυνομίας, *εμφανίστηκαν για πιστοποιητικά αρκετοί αδήλωτοι || σε πορνεία τής περιοχής δούλευαν πολλές αδήλωτες* (ενν *πόρνες)*
αδημιούργητος, -η. -ο [μτγν] **1.** αυτός που δεν δημιουργήΟηκε, δεν πλάστηκε από κάποιον ΣΥΝ άπλαστος. (ειδικά για τον Θεό) άκτιστος
• 2. αυτός που δεν έχει ακόμη αποκτήσει σταθερή επαγγελματική, οικονομική. κοινωνική θέση, που βρίσκεται ακόμη στην αρχή τής σταδιοδρομίας του: ~ *νέος* δεν *έχει βρει τον δρόμο του ακόμη* ΣΥΝ ατα- κτοποίητος ΑΝΤ δημιουργημένος. τακτοποιημένος.
αδημονία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ } 1. έντονη επιθυμία, λαχτάρα και ανυπομονησία για κάτι *αισθάνομαι ~ || όλοι περίμεναν την παράσταση με* - 2. η ανυπομονησία που συνοδεύεται και από ανησυχία, αγωνία για κάτι: *η ~ για την άφιξή τον την είχε* καταβάλει.
αδημονώ ρ. {αδημονείς μόνο σε ενεστ. κ παρατ } αισθάνομαι αδημονία (βλ.λ.) ΣΥΝ ανυπομονώ, ανησυχώ.
[ΕΓΥΜ < αρχ. *αδημονώ* < *άδήμων* «ανήσυχος» (κυριολ «ο φοβούμενος από άγνοια»), πιθ. < **άδαή-μων*< *αδαής* «αμαθής»]
αδημοσίευτος, -η, -ο {μτγν.} αυτός που δεν έχει δημοσιευθεί ή δεν έχει εκδοθεί: - *πληροφορία Ι ποίημα / φωτογραφία*
αδήριτος, -η. -ο (λόγ.) ακαταμάχητος, αναπόφευκτος, αυτός που επιβάλλεται *η ~ ανάγκη τής αποκέντρωσης || ~ επιλογή·* κυρ. στη ΦΡ *αδήριτη ανάγκη: ως πολιτικός εκφράζει την ~ τής εθνικής ενότητας* ΣΥΝ επιτακτικός
[F/ΙΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «ασυναγώνιστος - αδιαμφισβήτητος», < ο'- στερητ. + *δηρίομαι* «αγωνίζομαι» < *δήρ-ις* (γεν. *-ιος)* «μάχη» Ιο ίδιο το αρχ *δήρις* συνδ. πιθ. με το ρ *δέρα)* και με το σανσκρ -dari «αυτός που σχίζει»!
Άδης (ο) {-η κ. (λόγ) -ου} 1. μυθολ-λλοιρ (α) ο θεός τού Κάτω Κόσμου (β) ο τόπος κατοικίας των νεκρών κατά τις αντιλήψεις των αρχαίων και τις λαϊκές δοξασίες, ο Κάτω Κόσμος 2. η Κόλαση 3. (στην αγιογραφία) *η εις (τόπον)* ίΑδου κάθοδος *(ή εις* (ενν τόπον) "Αδου *κάθοδος)* ο επικρατέστερος εικονογραφικός τύπος τής Ανάστασης στην Ορθόδοξη Εκκλησία, στον οποίο ο Χριστός βγαίνει από τον Αδη συντρίβοντας τις πύλες του. ανασύροντας τον Αδάμ και την Εύα. (ΕΓΥΜ < αρχ *'Λιδης* κ *'Λΐδης.* αβεβ. ετύμου. Αν η αρχική μορφή τής λ είναι *'Άιδης* (με δασεία και τονιζόμενο το ά-). τότε πιθ < **ά-Ριδ-ας*
< *ά-* (< Ι.Ε. *sni- «ένας», πβ *a-παξ, άμ-α)* 4- **Ριδ-* < **Ρειδ-* «βλέπω» (πβ *ιδ-εΐν. είδ-ος* «όψη» κ.ά), οπότε αρχικά η σημ. τής λ *'Λιδης* θα ήταν «ο κοινός τόπος», «ο τόπος όπου συνενώνονται κάποιοι και μπορούμε να τους δούμε όλους μαζί», πβ. σανσκρ. sam-vida- «συνα- ντώνται» Αν κύρια μορφή τής λ. είναι ο τ *Άΐδης* (με ψιλό πνεύμα και τόνο στο -ί-), τότε πιθ < **ά-Γιδ-ας* < *a-* στερητ + **Fiδ-* «βλέπω», οπότε η σημ τής λ. θα ήταν «αθέατος, αόρατος, απρόσιτος», κατεξοχήν ιδιότητα τού Αδη Η λ συνδέθηκε πολύ νωρίς με την αντίστοιχη εβρ. δδοΐ. δηλώνοντας τον τάφο τού ανθρωπίνου γένους].
-άδης κ. **-ιάδης** κατάληξη επωνύμων: *Ανδρε-άδης, Φωτ-ιάδης* ΣΧΟΛΙΟ λ *καταγωγή*
[ΕΓΥΜ Αόγ επίθημα κυρίων ονομάτων, που απαντά ήδη στον Όμηρο (λ χ. *Πριαμ-ίδης, Άσκληπ-ιάδης, Ίπποτ-άδης)* και που χρησιμοποιή- θηκε στον σχηματισμό επωνύμων (τον Ι9ο και στις αρχές τού 20ού αι) Ελλήνων κυρ από τον Πόντο είτε με απευθείας σύνθεση (λ χ. *Χατζής* < *Χατζ-ίδης, Αντώνης* > *Αντων-ιάδης)* είτε με εξελληνισμό τού προηγούμενου (συνήθ τουρκικού) επωνύμου (λ χ. *Λσλάνογλου* > *Λε- ονταρ-ίδης, Μπογιατζ-όγλου* > *Βαφει-άδης,* και μερικώς, λ.χ. *Σαράφ- ογλοΜ* > *Σαραφ-ίδης)* Ορισμένα από τα ποντιακά επώνυμα παρουσιάζουν το φαινόμενο τής αντικατάστασης παλαιότερου εθνωνυμι- κού επιθήματος *-έτες. -ίτες* με το *-ι(ά)δης,* επειδή το τελευταίο θεωρήθηκε λογιότερο ή ελληνικότερο, λ.χ. *Κρανίτες*> *Κραν-ίδης* (από το χωριό *Κράνια* τής Τραπεζούντας). Ξενίτες > *Εεν-ίδης* (από το χωριό *Ξένος)* Ι
αδηφάγος, -ος/-α. -ο (λόγ) **1.** αυτός που καταναλώνει με βουλιμία μεγάλες ποσότητες τροφής και ποτού ΣΥΝ λαίμαργος 2. αυτός που δεν ικανοποιείται με τίποτα, άπληστος *το - καταναλωτικό κοινό* ΣΥΝ ακόρεστος 3. (μτφ) για φυσικά φαινόμενα που καταστρέφουν τα πάντα στο πέρασμά τους: *το - πυρ αφάνισε χιλιάδες στρέμματα πευ-*

κοδάσους **4.** (μτφ.) αυτός που απαιτεί τεράστιες δαπάνες για να συντηρηθεί ή για να ολοκληρωθεί *ένα ~ έργο. που απορροφά τεράστια κονδύλια* || το ~ *τέρας τού κρατικού προϋπο/.ογισμού* — αδη<ράγως επίρρ , αδηφαγία (η) [αρχ]

|ΕΤΥΜ αρχ. < επίρρ *άδην(επικ τ άδην)* «επαρκώς, αφθόνως» + -*φά- γος* Το επίρρ *άδην* προέρχεται από I.E *sa-t- «κόρος, χορταίνω», πβ λατ. sat-is «επαρκής», γερμ. satt «χορτασμένος», γαλλ asscz (< λατ. ad satis) «αρκετά», satisfaire (< λατ satisfacere), αγγλ. satisfy «ικανοποιώ» κ.ά. Ομόρρ *άδ-ρός,* αρχ *άδ-ινός* «πλήρης» κ.ά] **αδήωτος,** -η, -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που δεν λεηλατήθηκε. δεν ερημώθηκε από εχθρό: - *χώρα / πόλη*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άδήωτος* < *ά-* στερητ. + *δηώ* «λεηλατώ» < *δήιος,* αβεβ ετύμου. πιθ. < *δαίω* < ˣ<5ά/ ·\/ω «καίω», πβ. *δαυ-λός, δάς* (> *δάδα)* κ ά.Ι **αδιαβάθμητος,** -η, -ο (ορθότ *αδιαβάθμιστος)* αυτός που επιτρέπεται να κοινοποιηθεί, που δεν φέρει τον χαρακτηρισμό τού «εμπιστευτι- κού» ή «απορρήτου» · ~ *πληροφορία / έγγραφο* ΣΥΝ κοινοποιήσιμος am διαβαθμισμένος.

IF.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ unclassified[. **αδιάβαστος,** -η, -ο (ενεργ) **1.** (στο σχολείο) αυτός που δεν διάβασε το μάθημά του, που δεν προετοιμάστηκε επαρκώς (για το μάθημα τής ημέρας, για εξετάσεις): *είναι γενικά με?^ετηρός. αλλά χθες ο δάσκαλος τον έπιασε* ~ 2. (συνεκδ.) αυτός που δεν έχει επαρκή πληροφόρηση, που δεν έχει προετοιμαστεί επαρκώς για το ζήτημα στο οποίο αναφέρεται: - *συνελήφθη χθες ο υπουργός στη συνέντευξη, αφού φάνηκε να αγνοεί βασικές διατάξεις τού νομοσχεδίου* (παθ.) 3. αυτός που δεν έχει διαβαστεί. - *βιβλίο* · **4.** (λαϊκότ για νεκρό) αυτός που τον έθαψαν χωρίς να του διαβαστεί η νεκρώσιμη ακολουθία *πήγε* - || *τον έστειλαν* - (ενν. στον άλλον κόσμο) · φρ (αργκό) *μ έστειλε αδιάβαστο!* με εξευτέλισε, με ταπείνωσε ή με έκανε να διαπιστώσω την άγνοιά μου ή την αδυναμία μου σε έναν τομέα **αδιάβατος,** -η, -ο αυτός που είναι αδύνατον να τον διαβεί κανείς: ~ *δρόμος / στενά / λημέρια / δάσος* an I διαβατός [ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *διαβαίνω].* **αδιαβίβαστος,** -η. -ο [μτγν] αυτός που δεν διαβιβάστηκε αντ διαβιβασμένος.

αδιάβλητος, -η. -ο **1.** αυτός που δεν μπορεί να διαβληθεί, να κατηγορηθεί για έλλειψη τιμιότητας και αμεροληψίας: το *Υπουργείο Εσωτερικών διαβεβαίωσε ότι θα γίνουν τίμιες και ~ εκλογές* [| - *διαγωνισμός / διαδικασίες / απόφαση / κρίση / εξέταση / κύρος / απόδειξη ι έλεγχος / πολιτικός / δικαστής > σύστημα / πρόσωπο* ΣΥΝ ανεπίληπτος, άμεμπτος, άψογος ΑΝΤ διαβλητός 2. *αδιάβλητο* (το) η μη ύπαρξη μεροληψίας ή παραβάσεων και παρατυπιών *για να εξασφαλιστεί το ~* του *διαγωνισμού, οι μελέτες έχουν ανατεθεί σε ξένους οίκους.* — **αδιάβλητα / αδιαβλήτως** [μτγν] επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *διαβλητός* < *διαβά/Λω* «συκοφαντώ»]

αδιαβροχοποίηση (η) {-ης κ -ήσεως j χωρ. πληθ.} η επεξεργασία υλικού (π.χ υφάσματος), ώστε να γίνει αδιάβροχο.

[ετυμ < *αδιάβροχος* + *-ποίηση* < *ποιώ].* **αδιάβροχος,** -η.-ο **1.** αδιαπέραστος από το νερό *-παπούτσια! ύφασμα / ρολόι / βιντεοκάμερα* συν (λόγ.) υδατοστεγής 2. *αδιάβροχο* (το) πανωφόρι συνήθ. από πλαστικό για την προστασία από τη βροχή *βάζω / φοράω* ~. — αδιαβροχία (η). σχολιο λ. *ενδυμασία* [ετυμ αρχ. < ά-στερητ. + *διάβροχος*«καταβρεγμένος» Το ουσ. *αδιάβροχο* «αδιαπέραστο από το νερό τής βροχής» αποτελεί μεταφρ δάνειο από γαλλ. impermeable < λατ. impermeabilis «αδιαπέραστος»]. **αδιάγνωστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει διαγνωσθεί μέχρι τώρα **2.** αυτός που δεν μπορεί να διαγνωσθεί εύκολα: - *πάθηση* 3. αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να γνωσθεί

[ΕΓΥΜ μτγν. αρχική σημ «αυτός που δεν ξεχωρίζει, δεν διακρίνε- ται». < *ά-* στερητ. + *διαγιγνώσκω* Οι σημερινές σημ. προέρχονται απευθείας από *α-*στερητ + *διάγνωση* (βλ λ.)j **αδιαγούμιατος,** -η, -ο (λογοτ -λατ.) αυτός που δεν έχει λεηλατηθεί, διαγουμιστεί (βλ λ. *διαγουμίζω).* **αδιάζευκτος,** -η, -ο (λόγ) αυτός για τον οποίο δεν έχει εκδοθεί διαζύγιο αντ διαζευγμένος

[ετυμ μτγν < *ά-* στερητ + *διαζεύγνυμι* (βλ. κ. *διάζευξη*)(**αδιαθεσία** (η) [1858I {αδιαθεσιών} 1.η έλλειψη καλής διαθέσεως, η ακεφιά: *ανεξήγητη / ελαφρά / ξαφνική / προσωρινή / έντονη / αιφνίδια* ~ συν δυσθυμία, ακεφιά, κακοκεφιά 2. ελαφρά διαταραχή τής υγείας: *αισθάνθηκα ~ σήμερα και δεν πήγα στη δου?^ειά* συν αδυναμία, ανημποριά 3. (μτφ.) η έμμηνη ρύση των γυναικών.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. indisposition, πεπαλαιωμένο στη σύγχρονη Γαλλική, όπου προτιμώνται τα incommodite. fatigue} **αδιαθετος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν έχει καλή διάθεση, που αισθάνεται δυσάρεστα: row *είδα ~ και προσπάθησα με τα αστεία μου να του φτειάξω το κέφι* ΣΥΝ κακοδιάθετος, κακόκεφος, δύσθυμος ΑΝΤ ευ- διάθετος 2. ο ελαφρά άρρωστος: *ήμουν ~ και έμεινα στο σπίτι* 3. (ει- δικότ για γυναίκα) αυτή που βρίσκεται σε περίοδο εμμηνορρυσίας

• **4.** αυτός που δεν έχει διατεθεί, δεν έχει καταναλωθεί *με την κρίση στην αγορά πολλά εμπορεύματα έμειναν* - ΣΥΝ απούλητος 5. αυτός που δεν έχει χρησιμοποιηθεί. - *κεφάλαια* · 6. ΝΟΜ. αυτός που δεν άφησε διαθήκη · *πέθανε*

[ετυμ μτγν., αρχική σημ. «αυτός που δεν έχει διατεθεί μέσω διαθήκης». < *ά-*στερητ. + *διατίθημι* «διατάσσω. ρυθμίζω». Η νεότ. σημ. προέρχεται από το ρ. *διαθέτω,* ενώ η σημ «άκεφος. κακοδιάθετος» αποδίδει το γαλλ. indispose, το οποίο είναι πεπαλαιωμένο στη σύγχρονη Γαλλική, όπου προτιμώνται τα incommode, fatigue. Με αυτή τη σημ η λ. μαρτυρείται από το 1871]

α-δι-ά-θετος - α-διά-θετος. Στη σύγχρονη Ελληνική τείνει η ση- μασιολογική διαφορά «μη διατεθειμένος» (εμπορεύματα) - «ασθενής» να διαφοροποιηθεί αντιστοίχως στην προφορά: «α-δι-ά-θε- τος» και «α-διά-θετος» (πβ. η *ά-δει-α* [απουσίας] έναντι τού η *άδεια* [θέση]) + *συνίζηση*

αδιαθετώ ρ. αμετβ. [1889] {αδιαθετείς. } αδιαθέτησα} 1. αρρωσταίνω ελαορώς, είμαι αδιάθετος (βλ.λ) 2. (ειδικότ. για γυναίκα) μου έρχεται η περίοδος, αρχίζει η έμμηνη ρύση · *αδιαθετώ κάθε 28 μέρες ακριβώς.* αδιαίρετος, -η (λόγ. - ος). -ο [αρχ.] {κ. (λόγ) -έτου | -έτων, -έτους} 1. αυτός που δεν έχει διαιρεθεί ή δεν υπόκειται σε διαίρεση συν αδιαχώριστος. αμοίραστος αντ διαιρεμένος, διαμοιρασμένος 2. (μτφ.) αυτός που δεν διχάζεται, δεν διασπάται σε ομάδες, παρατάξεις, φατρίες κ.λπ. *ο λαός. παρά το διχαστικό κλίμα, έμεινε* ~ συν ομόψυχος, ενωμένος αντ. διαιρεμένος, διχασμένος 3. *αδιαίρετο* (το) το ενιαίο, το να μη διαιρείται κάτι σε επιμέρους τμήματα: το ~ *τής Αγίας Τριάδας* 4. ΝΟΜ *δικαίωμα* εξ *αδιαιρέτου* δικαίωμα που ανήκει από κοινού σε περισσότερα πρόσωπα κατά ιδανικά μέρη, π.χ. η συγκυριότητα πολλών συγκυριών επί ενός ακινήτου - αδιαίρετα / αδιαιρέτως [μτγν] επίρρ.. αδιαιρετότητα (η) } 1786). σχόλιό λ *αίρω.* αδιάκοπος, -η, -ο αυτός που συνεχίζεται χωρίς διακοπή, συνεχής ~ *αγώνας / προσπάθεια / μεταβολή / χειροκρότημα / ροή νερού / βροχή / δουλειά* — αδιάκοπα επίρρ [ετυμ μτγν < ά- στερητ + *διακόπτω*\ αδιακόρευτος, -η, -ο [μτγν.] 1. (γυναίκα) που δεν διακορεύθηκε. που διατηρεί άθικτο τον παρθενικό της υμένα, που (κατ' επέκτ) δεν ήλθε σε σεξουαλική επαφή με άνδρα 2. (για ενωμένες σελίδες βιβλίου) αυτές που δεν έχουν κοπεί με χαρτοκόπτη, αδιακρισία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} 1. (κακόσ.) η έλλειψη διακριτικότητας. το ενοχλητικό ενδιαφέρον για προσωπικά ζητήματα άλλων: *η ~ φανερο)νει αγένεια* αντ διακριτικότητα, τακτ. λεπτότητα 2. (συνεκδ) η πράξη που δείχνει έλλειψη διακριτικότητας: *ήταν ~ εκ μέρους σου να του μιλήσεις για ένα τόσο προσωπικό θέμα.* αδιάκριτος, -η. -ο (για πρόσ κ. πράξεις) αυτός που χαρακτηρίζεται από αδιακρισία: *αν δεν γίνομαι πόσων ετών είστε,* || ~ *βλέμμα / ερώτηση /συμπεριφορά* ΑΝι διακριτικός. — αδιάκριτα επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ *αδιακρίτως*

[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «αδιαχώριστος, ακατανόητος». < *ά-* στερητ 4-*διακρίνω.* Η σημερινή σημ. καθώς και η αντίστοιχη τής λ. *αδιακρισία,* είναι μεσν] αδιακρίτως επίρρ. [μτγν] χωρίς διάκριση: *γίνονται όλοι δεκτοί στον σύλλογο.* ~ <ρύλου *και η/ακίας* συν ανεξαρτήτως λντ επιλεκτικά.

αδιακρίτως - αδιάκριτα. Οι δύο τύποι λέξεων έχουν μεταξύ τους σημασιολογική διαφορά: αδιακρίτως = «ανεξαρτήτως, χωρίς να γίνεται διάκριση», ενώ αδιάκριτα = «χωρίς διακριτικότητα, χωρίς ευγένεια, χωρίς λεπτότητα». Ανάλογες σημασιολογικές διαφορές παρατηρούνται και σε άλλους διπλούς τύπους επιρρημάτων (πβ. *απλώς - απλά, εκτάκτως - έκτακτα, αγρίως άγρια* κ Λπ).

αδιακώλυτος. -η, -ο J1893J (λόγ.) αυτός που δεν παρεμποδίζεται ή δεν έχει παρεμποδιστεί ΣΥΝ ανεμπόδιστος, ακώλυτος, απρόσκοπτος.

- αδιακωλύτως επίρρ. [μτγν [αδιάλειπτος, -η. -ο αυτός που γίνεται χωρίς διαλείμματα: *η ~ προσευχή* ΣΥΝ ακατάπαυστος. αδιάκοπος. —αδιαλείπτως επίρρ. [μτγν.]. [ετυμ μτγν. < *ά-* στερητ + *διαλείπω* «συμβαίνω κατά διαλείμματα» Η φρ. *αδιά? ·.ειπτος προσευχή* οφείλεται στον Απόστολο Παύλο: *άδια- λείπτως προσεύχεσθε* (Βι Θεσσ 5, 17)]. αδιάλλακτος, -η, -ο αυτός που δεν υποχωρεί από τις θέσεις του, δεν δέχεται συμβιβασμό *όταν ο συνομιλητής είναι ο διάλογος δεν μπορεί να προχωρήσει* || ~ *διαπραγματευτής / συζητητής / στάση / τακτική / γραμμή* ΣΥΝ άκαμπτος, ανυποχώρητος, ασυμβίβαστος, ανένδοτος λνι διαλλακτικός

(ι ;ι ΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *διαλλάττω / -σσω* «συμφιλιώνω, συμβιβάζω»).

αδιαλλαξία (η) {χωρ πληθ.} η ανυποχώρητη στάση, η έλλειψη διάθεσης για συμβιβασμό *η ~ τής Τουρκίας οδηγεί σε ναυάγιο τις συνομιλίες για το Κυπριακό* ΑΝ Γ διαλλακτικότητα, αδιάλυτος, -η. -ο [αρχ.] 1. αυτός που δεν διαλύεται: ουσία - στο νε- *ρό* αντ διαλυτός 2. (μτφ.) ανεξιχνίαστος, αυτός που δεν διαλευκάνθηκε ~ *μυστήριο* ΣΥΝ αξεδιάλυτος 3. (μτφ.) αυτός που δεν μπορεί να τον διαπεράσει κανείς, πυκνός ~ *σκότος / νέφος.* — αδιαλυτότητα (η) [1802 [(σημ 1).

α- / αν- στερητικό **α-**

διαβεβαίωτος. -η, -ο **α-**
διάβρωτος, -η,-ο **α-**
διάδοτος, -η, -ο **α-**
διαδραμάτιστος, -η, -ο **α-**
διακανόνιστος, -η, -ο **α-**
διακήρυκτος, -η, -ο **α-**
διακινδύνευτας, -η, -ο
α-διακλάδωτος, -η. -ο
α-διακόμιστος, -η, -ο **α-**
διακόσμητος, -η, -ο **α-**
διακυβέρνητος, -η. -ο
α-διακύμαντος, -η, -ο **α-**
διακωμώδητος, -η, -ο
α-διαλεύκαντος, -η, -ο
α-διαμέλιστος, -η, -ο
α-διαμέριστος, -η, -ο
α-διαμοίραστος, -η, -ο
α-διανέμητος, -η, -ο
α-διάνθιστος, -η, -ο **α-**
διάνοικτος, -η, -ο **α-**
διάνυτος, -η. -ο
α-διαπαιδαγώγητος, -η.
-ο **α-διαπΐστωτος,** -η, -
ο **α-διάπλευστος,** -η, -
ο **α-διαπόμπευτος,** -η.
-ο **α-διαττότιστος,** -η, -
ο **α-διάπρακτος,** -η, -ο
α-διάρθρωτος, -η, -ο
α-διαρρύθμιστας. -η, -ο
α-διασκεύαστος, -η, -ο **α-**
διασκόρπιστος, -η, -ο **α-**
διαστρέβλωτος, -η, -ο **α-**
διαστρωμάτωτος, -η, -ο
α-διασφάλιστος, -η, -ο **α-**
διάσωστος, -η, -ο

αδιαμαρτύρητα επίρρ χωρίς διαμαρτυρία, *αντί να αντιδράσει, δέχθηκε ~ την κρουβο/.ή* ΣΥΝ παθητικά, **αδιαμαρτύρητος,** -η. -ο **1.** (σπάν) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη διαμαρτυρίας, παθητική στάση 2. οικον ***αδιαμαρτύρητο γραμμάτιο / συναλλαγματική*** για τα οποία δεν έγινε διαμαρτύρηση ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *διαμαρτύρομαι.*
[ετυμ ΙΙ φρ *αδιαμαρτύρητο γραμμάτιο* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ unprotested promissory note], **αδιαμόρφωτος,** -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που δεν έχει διαμορφωθεί, δεν έχει λάβει τελική μορφή - *κήπος / χώρος / πλατεία* αντ διαμορφωμένος 2. αυτός που δεν έχει αναπτυχθεί ή ωριμάσει εντελώς: *το ~ σώμα τού εμβρύου || - τρόπος σκέψης / ιδεολογία / χαρακτήρας / σχέδιο* αντ διαμορφωμένος, **αδιαμφισβήτητος,** -η, -ο [1884] αυτός που δεν αμφισβητείται ~ *γεγονός Ί συμπέρασμα* ΣΥΝ αδιαφιλονίκητος, αναμφισβήτητος, αναμφίβολος, αναντίρρητος αν Γ αμφισβητήσιμος, αμφισβητούμενος. — **αδιαμφισβήτητα / αδιαμφισβητήτως** [1894] επίρρ. **αδιανόητος,** -η. -ο αυτός που δεν μπορεί να τον συλλάβει η λογική, με αποτέλεσμα να φαίνεται παράλογος, αυτός που δεν δικαιολογείται, δεν γίνεται αποδεκτός· είναι *αδιανόητο στη σημερινή εποχή να γίνονται πόλεμοι στην καρδιά τής Ευρώπης* συν ανήκουστος, εξωφρενικός, ασύλληπτος.
[ετυμ αρχ. < ἀ- στερητ. 4- *διανοούμαι]* **αδίαντο** (το) {αδιάντ-ου | -ων} βοτ διακοσμητικό λεπτοφυές, φυτό. με πλούσιο και όμορφο φύλλωμα καθώς και φαρμακευτικές ιδιότητες συν (λαϊκ) πολυτρίχι.
[πτυμ < μτγν. *ἀδίαυτο* ν< αρχ *ἀδίαντος* «στεγνός - άβρεχτος» (ειδι- κότ. ως ουσ. «τα μαλλιά κοριτσιού») < ἀ- στερητ + *διαίνω* «βρέχω, μουσκεύω», αγν. ετύμου]. **αδιάντροπος,** -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ντροπής και αυθάδεια: *το ~ φέρσιμό του την έκανε να κοκκινίσει* συν αναιδής, ξετσίπωτος, ξεδιάντροπος, αναίσχυντος, πρόστυχος, ασύ- στολος. θρασύς — **αδιάντροπα** επίρρ , **αδιαντροπιά** (η) [μεσν.]. [F.ΤΥΜ μεσν. < μτγν *ἀδιάτροπος* (αντί *αδιάτρεπτος)* «ισχυρογνώμων»
< ἀ- στερητ 4- *διατρέπω* «απομακρύνω» Το -ν- στη λ *ἀδιάντροπος* από επίδραση τής λ. *ντροπή]* **αδιάπαυστος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν παύει, δεν σταματά ~ *μέριμνα* συν ακατάπαυστος, αδιάκοπος, αδιάλειπτος, ασταμάτητος, διαρκής, συνεχής
[ετυμ μτγν. < ἀ- στερητ. + *διαπαύω*] **αδιαπέραστος,** -η, -ο [1790] **1.** αυτός που δεν μπορεί να περάσει κανείς από μέσα του, να τον διαβεί *η ~ β/.άστηση τής ζούγκλας || το ~ τροπικό δάσος || υπήρχε γύρω τους ένας ~ κλοιός πολιτών και* αστυνομικών 2. αυτός που δεν μπορεί να τον διαπεράσει το βλέμμα· - *σκοτάδι / ομίχλη / πούσι / σύννεφα* συν πυκνός, πηχτός 3. αυτός που δεν τον διαπερνά το νερό ή γενικότ κάτι υγρό: *ύφασμα ~ από το νερό* 4. (μτφ.) αυτός που δεν μπορεί κανείς να εισχωρήσει στο βάθος του. να δει τι κρύβει *την υπόθεση κάλυπτε ~ πέπλος μυστηρίου* **αδιάπλαστος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει λάβει ακόμη την οριστική του μορφή, ο *χαρακτήρας ενός δεκάχρονου παιδιού είναι ακόμη ~* ΣΥΝ αδιαμόρφωτος ΑΝΤ διαμορφωμένος.
[F.ΤΥΜ αρχ < ἀ- στερητ. 4- <5ιαπλάσσω] **αδιαπραγμάτευτος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι δυνατόν να γίνει αντικείμενο διαπραγματεύσεως *η εθνική ανεξαρτησία και ακεραιότητα είναι ~ || ~ δικαίωμα / κατάκτηση* ΑΝ ι διαπραγματεύσιμος σχόλιό λ. *πολιτικός.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ unnegotiable]. **αδιάπτωτος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που γίνεται συνεχώς με την ίδια ένταση, χωρίς μεταπτώσεις *παρακολουθούσε τη διά/^εξη με ~ ενδιαφέρον* ΣΥΝ σταθερός, συνεχής, αμείωτος
[121 υμ αρχ., αρχική σημ. «αλάνθαστος». < ἀ- στερητ. + <5ιαπιπτω].
αδιάρρηκτος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να υποστεί διάρρηξη · - *πόρτα / κλειδαριά* συν απαραβίαστος 2. (μτφ.) πολύ στερεός. αδιάσπαστος ~ *φιλία / σχέση / σύνδεση* συν αρραγής, άρρηκτος. — **αδιάρρηκτα / αδιαρρήκτως** επίρρ.
[ΕΙΥΜ μτγν < ἀ- στερητ + *διαρρήγνυμι* «δημιουργώ ρήγμα»] **αδιασάλευτος,** -η, -ο [1766] αυτός που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να διασαλευθεί. να διαταραχθεί: *σκοπός τής πο/.ιτικής μας είναι η ~ κοινωνική και πο/.ιτική γαλήνη* ΣΥΝ ακλόνητος, αδιατάρακτος. **αδιασάφητος,** -η, -ο [μεσν.Ι αυτός που δεν διευκρινίστηκε, δεν δια- σαφήθηκε: *~ στοιχεία* συν αδιευκρίνιστος. Επίσης **αδιασαφήνιατος** κ **αδιασάφιστος.**

αδιασάφητος - αδιασαφήνιστος - αδιασάφιστος. Πρόκειται για τρεις διαφορετικούς στην παραγωγή τους τύπους, με την ίδια και οι τρεις σημασία. Συγκεκριμένα προέρχονται: διαααφώ> α-διασά- φητος (πβ *κινώ - ακίνητος, μιλώ - αμί/.ητος)* διασαφηνίζω > α- διασαφήνιστος (πβ. *ποτίζω - απότιστος. κτενίζω - ακτένιστος)* ο τ αδιασάφιστος προϋποθέτει ρ * *δισ.σαφίζο)* (αντί τού *διασαφο*)), που δεν υπάρχει (μολονότι ακούγεται καμιά φορά λανθασμένα), και σχηματίζεται αναλογικά προς τα πολλά ρηματικά επίθετα σε *-ιστός* αντί τού *αδιασάφητος.* -» *διασαφώ, διασαφηνίζω*

αδιάσειστος, -η. -ο 1. αυτός που δεν σείεται, δεν κλονίζεται *η πο*

λιτική μας στηρίζεται στα ~ θεμέλια τής δημοκρατίας συν ακλόνητος, στερεός, ατράνταχτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν αφήνει περιθώρια αμφισβητήσεως ή μεταβολής: *υπάρχουν στη διάθεση τής αστυνομίας ~ στοιχεία για την αθωότητά του || ~ τεκμήριο / απόδειξη / μαρτυρία / επιχείρημα / λογική / πειστήριο / άλλοθι* ΣΥΝ ατράνταχτος, δυνατός, ισχυρός, ακράδαντος — **αδιάσειστα** επίρρ.
[εγυμ μτγν. < ἀ- στερητ + *διασείω* «κλονίζω»] **αδιασκέδαστος,** -η, -ο **1.** (κυριολ.-λόγ.) αυτός που δεν έχει σκορπιστεί (συνήθ. μτφ.) αυτός που δεν έχει κατευναστεί - *φόβοι / υποψίες*
• 2. (σπάν) αυτός που δεν έχει διασκεδάσει Ιι-'.ΤΥΜ με.συν. < α-στερητ. + *διασκεδάννυμι* «σκορπώ»!, **αδιάσπαστος,** -η, -ο]αρχ.] αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να δια- σπαστεί. ~ *δεσμός / ενότητα / πολιτικό μέτωπο* συν. στερεός, άρρηκτος, αδιάρρηκτος **αδιασταύρωτος,** -η. -ο (για γνώση που αντλείται από συγκεκριμένες πηγές) αυτός που δεν έχει διασταυρωθεί, δεν έχει επαληθευτεί ~ *πληροφορία* συν ανεπιβεβαίωτος **αδιάτακτος,** -η, -ο αυτός που δεν βρίσκεται σε διάταξη, δηλ. σε συγκεκριμένη τάξη (σειρά) και ιεράρχηση ανί διαταγμένος [πτυμ αρχ. < ἀ-στερητ 4- *διατάσσω].* **αδιατάρακτος,** -η. -ο [1897] κ. (καθημ.) **αδιατάραχτος** αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να διαταραχθεί, να αναστατωθεί: ~ *ισορροπία / σχέση Ι δεσμός / βίος / ύπνος / ζωή / ησυχία* συν αδιασάλευτος, ήρεμος, γαλήνιος αντ διαταραγμένος. — **αδιατάρακτα** επίρρ. **αδιατίμητος,** -η, -ο [μεσν] αυτός που δεν έχει διατιμηθεί από την αγορανομία, που δεν έχει υπολογιστεί η τιμή του: ~ *εμπορεύματα* **αδιάτρητος,** -η. -ο [1856[αυτός που δεν τρυπήθηκε ή δεν μπορεί να τρυπηθεί: ~ *μεταλ/.ικός θώρακας* ΣΥΝ αδιαπέραστος, ατρύπητος **αδιαφανής,** -ής, -ές [1849] {αδιαφανούς | -είς (ουδ -ή) αδιαφανέστ- ερος, -ατος] 1. μη διαφανής, αδιαπέραστος από το φως. ~ *κουρτίνες / ύφασμα / τζάμι* 2. (μτφ) αυτός που δεν διεξάγεται δημοσίως, με αποτέλεσμα να προκαλεί υποψίες: ο *Τύπος κατήγγειλε τις ~ διαδικασίες, με τις οποίες ανατέθηκαν σε ιδιώτες δημόσια έργα* αντ διαφανής.
— αδιαφάνεια (η) |1849]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, διαφάνεια.*
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. intransparent] **αδιαφέντευτος,** -η. -ο αυτός που δεν τον προστατεύουν, που δεν τον υπερασπίζει κάποιος το *κάστρο είχε μείνει ~ για χρόνια* συν ανυπεράσπιστος (πβ. λ. *διαφεντεύω).* **αδιάφθορος,** -η. -ο **1,** αυτός που δεν διαφθείρεται ή που δεν έχει διαφθαρεί *ένας δικαστής πρέπει από κάθε άποψη να είναι ~* || (ως προσωνυμία) *Ροβεσπιέρος ο ~* ΣΥΝ αδέκαστος, ακέραιος, έντιμος ΑΝΙ διεφθαρμένος · 2. ΙΑΤΡ αυτός που δεν έχει υποστεί φθορά, που δεν έχει διατρηΟεί ο *παρθενικός υμένας ήταν ~.* — **αδιαφθορία** (η) [ετυμ αρχ < ἀ-στερητ. + *διαφθείρω*]. **αδιαφιλονίκητος,** -η. -ο [1833[**1.** αυτός που δεν αμφισβητείται από κανέναν: - *ηγέτης / κύρος / φαβορί* συν αναμφισβήτητος, αδιαμφισβήτητος 2. αυτός που δεν υπόκειται σε διεκδικήσεις. - *περιουσιακά στοιχεία* αντ διαφιλονικούμενος — **αδιαφιλονίκητα** επίρρ Ιπτυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. indisputable] **αδιαφορία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.) **1.** η έλλειψη ενδιαφέροντος ή φροντίδας: *η ~ τού κράτους για το πρόβλημα των ναρκωτικών || εγκληματική ί ανεξήγητη i απόλυτη / γενική! πλήρης ι προσποιητή! τέλεια ι φαινομενική / φανερή / εξωφρενική / υποκριτική / πρωτοφανής / χαρακτηριστική ~* συν αμέλεια, αφροντισιά αντ ενδιαφέρον 2. η απάθεια: *μην αντιδράς στις προσβο'/.ές του· δείξε* ΣΥΝ. ασυγκινησία, αναισθησία 3. ψυχολ η μη αντίδραση σε εξωτερικά ερεθίσματα· η συναισθηματική ουδετερότητα, **αδιάφορος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν δείχνει ενδιαφέρον ή προσοχή, που δεν νοιάζεται: *όταν οι γονείς είναι -, είναι φυσικό τα παιδιά να μην έχουν καλή ανατροφή || μένω / στέκομαι / παραμένω / παρακολουθώ ~ || κάνω /* προσποιούμαι / *'παριστάνω τον ~ || ~ β/.έμμα Ι έκφραση / στάση || εξοργιστικά ~* 2. αυτός που δεν προκαλεί το ενδιαφέρον, που δεν έχει σημασία: *~ μυθιστόρημα / ταινία* ΣΥΝ ασήμαντος. τετριμμένος ΑΝΤ ενδιαφερόν, σημαντικός, αξιοπρόσεκτος, αξιόλογος ΦΡ ***μου είναι αδιάφορο*** δεν με ενδιαφέρει: *αν του αρέσει ή όχι ~.* — **αδιάφορα** επίρρ. σχολιο λ *αδιαφόρως* [ΕΙΥΜ αρχ.. αρχική σημ «ο μη διαφέρω ν, όμοιος», < ἀ- στερητ 4- *διαφέρω.* Η σημερινή σημ έχει την αφετηρία της στη στακκή φιλοσοφία)
αδιαφορώ ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {αδιαφορείς... | αδιαφόρησα} δεν δείχνω ενδιαφέρον, δεν δίνω σημασία, δεν ασχολούμαι, είμαι αδιάφορος. *αδιαφορεί για τις σπουδές του || ~ εντελώς / πλήρως* συν δεν με νοιάζει, (εκφραστ.) δεν μου καίγεται καρφί, δεν σκοτίζομαι ανί εν- διαφέρομαι, με μέλει, νοιάζομαι, κόπτομαι **αδιαφόρως** επίρρ. [μτγν] (+γεν) αδιακρίτως, ανεξαιρέτως. *~χρώματος και φυλής*

αδιαφόρως - αδιάφορα.Όπως και πολλά άλλα επιρρήματα σε *-ως ι -α,* έτσι και αυτά. διαφέρουν σημασιολογικά αδιαφόρως (+γεν.) = «ασχέτως, αδιακρίτως, χωρίς διαφοροποίηση» *(Φέρθηκε σε όλους άψογα, αδιαφόρως καταγωγής),* ενώ αδιάφορα = «με αδιαφορία» *(Δεν με νοιάζει, του απάντησε αδιάφορα)* (πβ. κ. *απλώς απλά. αδιακρίτως - αδιάκριτα, εκτάκτως - έκτακτα* κ.λπ.).

α- / αν- *στερητικό* α-

διατήρητος, -η, -ο α-	α-διατυμπάνιστος, -η, -ο	α-διαφοροποίητος, -η, -ο	α-διέγερτος, -η, -ο α-	α-διερεύνητος, -η, -ο
διάτμητας, -η, -ο α-	α-διατύπωτος, -η, -ο α-	α-διαφύλακτας, -η, -ο α-	διεκδίκητας, -η. -ο α-	α-διευθέτητος, -η, -ο
διατράνωτος, -η, -ο α-	διαφήμιστος, -η, -ο α-	διαχείριστος, -η, -ο α-	διεκπεραίωτος, -η, -ο α-	α-διήγητος, -η, -ο α-
διατρύπητος, -η, -ο	διαφόρετος, -η, -ο	διαχώριστος, -η, -ο	διενέργητος, -η, -ο	δίκαστος, -η, -ο

αδιαφώτιστος, -η, -ο [1872] 1. αυτός που δεν έχει λάβει γνώση σχετικά με βασικά ζητήματα, *μένω* ~ ΣΥΝ. απληροφόρητος, ανενημέρωτος ανί διαφωτισμένος, ενημερωμένος 2. αυτός που δεν διευκρινίστηκε *μέχρι να μάθουμε περισσότερα, το σημείο αυτό θα μείνει* ~ συν αδιευκρίνιστος, σκοτεινός, αςεκαθάριστος. αδιαχώρητο (το) [1766) {χωρ. πληθ.} για χώρο που έχει γεμίσει ασφυκτικά. ώστε να μη χωρά κανείς ή τίποτε *στη δεξίωση είχε δημιουρ- γηθεί το* ~ |(*λόγω εκπτώσεων στο κατάστημα υπήρχε* το (F.ΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ακένωτος (για την κοιλιά)», < *ά-* στερητ. + *διαχωρώ «εισχωρώ»* Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. impenetrabilite]

αδιάφευστος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που δεν μπορεί να διαψευστεί, που δεν επιδέχεται διάψευση: ~ *μάρτυς τής αξίας του είναι το έργο του* (Ι *υπάρχουν* ~ *τεκμήρια για την αθωότητά* του ΣΥΝ αδιαμφισβήτητος. αναμφισβήτητος, αναμφίβολος, αδίδακτος, -η, -ο [αρχ *]* κ. (καθημ.) αδίδαχτος αυτός που δεν έγι- νε αντικείμενο διδασκαλίας, τα *τρία τελευταία κεφάλαια έμειναν* ~· φρ ***αδίδακτο κείμενο*** βλ *άγνωστο θέμα.* λ *άγνωστος.* αδιέξοδος, -η, -ο (αρχ.1 1. αυτός που δεν έχει διέξοδο, που δεν οδηγεί σε έξοδο από πρόβλημα: *οι κακές επιλογές μάς οδήγησαν σε* ~ *καταστάσεις* ***2. αδιέξοδο*** (το) {αδιεξόδ-ου j -ων} (α) ο δρόμος χωρίς διέξοδο, *στρίψαμε σ' έναν δρόμο και πέσαμε σε* ~ (β) (μτφ.) δυσχερέστατη θέση ή κατάσταση, για την οποία δεν φαίνεται να υπάρχει λύση: *οδηγώ / φέρνω κάποιον σε* ~ || *καταλήγω σε* ~ || *βγαίνω / βγάζω από* ~ || *βρίσκομαι σε* ~ / *προ αδιεξόδου* || *οικονομικό / κυβερνητικό / δραματικό i πρωτοφανές* ~ || (συχνά στον πληθ.) τα ~ *τής συγκεκριμένης πο/ατικής* || τα *κοινωνικά* ~ ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδός.*

αδιέξοδο (το) - διέξοδος (η). Ενώ λέμε η είσοδος, η έξοδος και η διέξοδος, όλα σε θηλυκό γένος, λέμε το αδιέξοδο σε ουδέτερο γένος Πρόκειται για ουσιαστικοπ. χρήση τού επιθ. αδιέξοδος, -η, -ο, που προήλθε πιθ. από χρήσεις όπως «οδηγεί σε αδιέξοδο», «αντιμετωπίζει αδιέξοδο» κ.τ.ό , οι οποίες πιθ. με επίδρ τού ουδ. *έξοδο, έξοδα,* έγιναν αισθητές ως ουδετέρου γένους: *την αδιέξοδο* > *το αδιέξοδο.*

αδιευκρίνιστος, -η. -ο αυτός που δεν έχει διευκρινιστεί· *έχουμε ξεκαθαρίσει τα πιο πολλά θέματα δύο-τρία σημεία μόνο παραμένουν* ~ συν αδιασάφητος, αςεκαθάριστος. αδιαφώτιστος, συγκεχυμένος ΑΝΤ ξεκαθαρισμένος, σαφής Επίσης (σπάν) αδιευκρίνητος [μτγν].

αδιευκρίνητος - αδιευκρίνιστος. Επειδή το ρ. εμφανίζει διπλό μορφολογικό τύπο. διευκρινώ και (νεότ.) διευκρινίζω, έχουμε και παράγωγα σε *-ητος* (αδιευκρίνητος) και σε *-ιστός* (αδιευκρίνιστος). Δοθέντος ότι η αρχική μορφή τού ρ. είναι *διευκρινώ* (εξού και *διενκρίνηση),* πολλοί προσεκτικοί ομιλητές προτιμούν τον τ. *αδιευκρίνητος* Η νεότερη διτυπία *διευκρινώ - διευκρινίζω* (και τα παράγωγά της) επηρεάστηκε από τη σημασιολογικώς συγγενή (αρχαία ήδη) διτυπία *διασαφώ - διασαφηνίζω -ίζω*

αδιήθητος, -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν έχει φιλτραριστεί, δεν έχει διυλιστεί: ~ *ουσίες / υγρά* ΣΥΝ αφιλτράριστος, αδιύλιστος.

Ιηγυμ αρχ. < *ά-* στερητ. -ι- *διηθώ* (βλ.λ.)]. άδικα επίρρ. [μεσν] 1. με άδικο, μη νόμιμο ή ηθικό τρόπο: *μου φέρθηκες* ~ *και με έβλαψες* αντ δίκαια · 2. χωρίς λογική αιτία, χωρίς λόγο ~ *με κατακρίνεις στο τέλος θα δεις ότι εγώ έχω δίκιο* · 3. ανώφελα, χωρίς ελπίδα επιτυχίας: - *προσπαθείς δεν βγαίνει άκρη με αυτόν* φρ ***άδικο των αδίκων*** *εντελώς* μάταια: *χάθηκε* ~ ΣΥΝ ανώφελα, άσκοπα, μάταια · 4. (για δυστυχία, πάθημα, θάνατο) χωρίς να του αξίζει (να το πάθει, να του συμβεί) φρ ***πάω άδικα*** πεθαίνω ή κατα- στρέφομαι, χωρίς να μου αξίζει κάτι τέτοιο: *πήγε* ~ *αυτό το παιδί έμπλεξε, β?.έπεις, με παλιοπαρέες.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αδίκως*

αδικαιολόγητος, -η, -ο [μτγν.] 1. (για πρόσ. και πράξεις) αυτός για τον οποίο δεν μπορούν να βρεθούν ελαφρυντικά. αυτός που δεν είναι δυνατόν να δικαιολογηθεί για πράξη ή παράλειψή του: *αν και γνώριζες τη σπουδαιότητα τής συγκέντρωσης, απούσιαζες είσαι ~!* || ~ ενέργεια *στάση / συμπεριφορά / έπαρση / σπατάλη / αυστηρότητα / λάθος / αποτυχία / καθυστέρηση* ΣΥΝ ασυγχώρητος αντ δικαιολογημένος 2. αυτός που δεν έχει λογικό έρεισμα, που δεν στηρίζεται σε επαρκή αιτιολογία ~ *αίτημα / ανησυχία / διαμαρτυρία / παρέμβαση* συν «βάσιμος, ανεξήγητος αντ δικαιολογημένος, εύλογος · 3. αυτός που δεν έχει επισήμως αιτιολογηθεί· *μην αφήνεις απουσίες αδικαιολόγητες, γιατί θα έχεις πρόβλημα αργότερα* 4. νόμ ***αδικαιολόγητος πλουτισμός*** η αύξηση τού ενεργητικού ή η μείωση τού παθητικού τής περιουσίας ενός προσώπου εις βάρος τής περιουσίας κάποιου άλλου χωρίς νόμιμη αιτία, συνεπώς με υποχρέωση επιστροφής τού πλουτισμού — αδικαιολόγητα / αδικαιολογήτως επίρρ

αδικαιολόγητος - αναιτιολόγητος. Το αδικαιολόγητος χρησιμοποιείται για διάφορες μορφές συμπεριφοράς *(αδικαιολόγητη συμπεριφορά. έχθρα, επίθεση* κ.λπ.) και σημαίνει «ανεξήγητος» ή «που δεν έπρεπε δεοντολογικά να γίνει» Το αναιτιολόγητος, αντι- θέτως. δηλώνει τον «μη αιτιολογημένο, την έλλειψη ή απουσία αιτιολόγησης, η οποία θα έπρεπε ή αναμενόταν να υπάρχει» *(αναιτιο/.όγητη απόφαση, ποινή. ενέργεια* κ λπ

αδικαίωτος, -η, -ο [1851] αυτός που δεν έχει δικαιωθεί, που δεν βρήκε το δίκιο του. ο *μακροχρόνιος απελευθερωτικός αγώνας τους έχει μείνει ακόμη* ~ ΑΝΙ

δικαιωμένος - - αδικαίωτα επίρρ αδίκημα (το) {αδικήμ-ατος | -ατα. -άτων} νομ υπαίτια αδικοπραξία,

δηλ η παράνομη πράξη η οποία γίνεται με δόλο ή από αμέλεια και προκαλεί ζημιά στα έννομα αγαθά άλλου προσώπου υποχρεώνοντας τον πράττοντα σε αποζημίωση (βλ. λ. *αδικοπραξία).*

[ΗΤΥΜ αρχ < αδικώ), **αδικητής** (ο), **αδικήτρια** (η) (αδικητριών} πρόσωπο που αδικεί, που κατά σύστημα διαπράττει αδικίες ΣΥΝ άδικος Επίσης (λαϊκ) **αδική- τρα** (η) {χωρ. γεν πληθ.}

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. αδικώ], **αδικία** (η) {αδικιών} **1.** η έλλειψη δικαιοσύνης· σε *αυτή τη χώρα κυριαρχεί η* ~ ΣΥΝ ανομία, παρανομία, άδικο ΑΝΤ δικαιοσύνη, νομιμότητα 2. πράξη που αντιβαίνει στους νομικούς ή ηθικούς κανόνες περί δικαίου: *θα πληρώσει κάποτε για όλες τις* ~ *που έχει διαπράξει* || *κατάφωρη* ~ || *αίρω / αποκαθιστώ την* ~ ΣΥΝ αδίκημα, κακό. παρανομία **3.** (συνεκδ) γεγονός που αντιβαίνει σε αυτό που θα προσδοκούσε κανείς· λέγεται και επιτατ. στη ΦΡ ***αδικία από τον*** Θεό· *δεν κέθα- νε σε δύο πολέμους* και *σκοτώθηκε σε τροχαίο δυστύχημα δεν είναι* ~, || ει^ε *δου?.έψει πολύ σκληρά γι'αυτό το έργο κι όμως δεν ασχολή- θηκε κανείς μαζί τον δεν είναι* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *εχέμυθος.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άδικος\.*

-άδικο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν κατάστημα ή χώρο εργασίας: *ρολογ-άδικο, δισκ-άδικο, φα- στφουντ-άδικο. καπε/.-άδικο*

[ΕΓΥΜ Από τον πληθυντικό σε *-άδες* των αντίστοιχων επαγγελματικών ουσ. *(παπλωματάδες. ραφτάδες, ψαράδες* κ ά.) + επίθημα *-ικο (παπλωματάδικο, ραφτάδικο, ψαράδικο)).* **αδικοβάζω** ρ. μετβ. {αδικόβαλα} (λαϊκ.) κατηγορώ κάποιον άδικα ΣΥΝ συκοφαντώ

αδίκοκρισία (η) [μτγν.] {αδικοκρισιών} η άδικη δικαστική απόφαση, **αδικοπραγία** (η) + · αδικοπραξία

αδικοπραγώ ρ. αμετβ {αδικοπραγείς.. | αδικοπράγησα} διαπράττω άδικες πράξεις. Επίσης **αδικοπρακτώ.**

ίΕΤΥ_Μ < αρχ *άδικοπραγώ (-έω)* < *άδικος* + *-πραγώ* < θ. *πραγ-,* ρ. *πράττω,* πβ. *πράγ-μα]* **αδικοπραξία** f 1885J κ **αδικοπραγία** (η) {αδικοπραξιών) νόμ παράνομη πράξη η οποία προκαλεί ζημιά στα έννομα αγαθά άλλου προσώπου και υποχρεώνει τον πράττοντα σε αποζημίωση· η πράξη αυτή δεν είναι αναγκαίο να είναι και υπαίτια, να οφείλεται δηλ. σε δόλο ή αμέλεια τού πράττοντος. καθώς αδικοπραξία αποτελεί και η μη υπαίτια πλην παράνομη πρόκληση βλάβης σε τρίτον (βλ. λ. *αδίκημα, άδικη πράξη* λ. *άδικος)* **άδικος,** -η (λόγ -ος). -ο {κ. (λόγ.) -ικου | -ικων, -ικους} **1.** (για πρόσ και πράξεις) αυτός που παραβαίνει ό,τι νομικώς και, κυρίως, ηθικώς θεωρείται δίκαιο: οι - *άνθρωποι δεν έχουν ούτε ιερό ούτε όσιο. μόνο το συμφέρον τους κοιτάζουν* ((~ *επίθεση / τιμωρία / μέτρα* / πόλεμος / *κατηγορία / απόφαση / μεταχείριση* ΣΥΝ άνομος, κακός αντ δίκαιος ΦΡ. (α) ***(κάποιος) γυρίζει σαν την άδικη κατάρα*** βλ. λ. *κατάρα* (β) ***ήρ-ξατο χειρών αδίκων*** *(άρχεινχειρών άδικων,* Λντιφ. *4.2.ϊ)* (αρχαιοπρ) ήταν ο πρωταίτιος άδικης πράξης, διέπραξε πρώτος αδικία: *κατά τη διάρκεια τού πολέμου και* οι *δύο πλευρές διέπραξαν αγριότητες, αλλά την πρωταρχική ευθύνη φέρει αυτός που* ~ (γ) ***επί δικαίους και αδίκους*** (εοφαλμ. επί *δικαίων και αδίκων (ό Θεός] τόν ή?.ιον αύτοϋ άνατέλ/^ει επί πονηρούς καί άγαθούς και βρέχει επί δικαίους καί άδικους,* Κ.Δ. Ματθ 5, 45) προς όλους, χωρίς διάκριση· για περιπτώσεις στις οποίες συμβαίνει κάτι σε όλους ανεξαιρέτως ή υφίστανται κάτι όλοι αδιακρίτως, είτε φταίνε είτε όχι: ο *υπουργός οργισμένος έστρεψε την κριτική του* ~ (δ) ***(τελώ) εν αδίκω*** *(έν άδίκψ)* έχω άδικο: *στην περίπτωση αυτή η διοίκηση τής επιχείρησης τελεί* εν *αδίκω* 2. ΝΟΜ ***άδικη πράξη*** (α) ανθρώπινη συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) η οποία προσβάλλει έννομο αγαθό προστατευόμενο από ποινική διάταξη (ιδιοκτησία, περιουσία, τιμή. υγεία) και γι' αυτό τον λόγο τιμωρείται (β) ανθρώπινη συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) η οποία είναι παράνομη και προκαλεί ζημιά σε άλλον, αλλά δεν μπορεί να αποδοθεί σε δόλο ή σε αμέλεια τού πράττοντος (π χ. δεν είναι υπαίτια) και αυτό τη διακρίνει από το αδίκημα **3.** αυτός που αποδίδει στους άλλους ιδιότητες ή προθέσεις που δεν έχουν, αυτός που δεν κρίνει δίκαια *δεν το είπα για να σε προσβάλω μην είσαι* ~ *μαζί μου'* [[~ *κρίση* 4. **άδικο** (το) η αδικία, οι άδικες πράξεις και συμπεριφορά: το ~ *δεν το θέλει ούτε ο Θεός·* ΦΡ (α) ***τον πνίγει το άδικο*** για αυτόν που δεν αντέχει, που αγανακτεί για την αδικία και είναι έτοιμος να αντι- δράσει (β) ***το άδικο δεν βλογιέται*** (κ. ***τό άδικον ούκ εύλογειται***) η αδικία δεν είναι θεάρεστη · 5. αυτός που δεν έχει αποτέλεσμα, ο μάταιος, ο ανώφελος και άσκοπος, *μην του μιλάς άλλο,* ~ *κόπος αυτός δεν αλλάζει μυαλά* || ~ *αγώνας / θάνατος / έξοδα* ΣΥΝ ανώφελος, χαμένος, ατελέσφορος σχολιο λ *εχέμυθος* [ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + δίκη «δικαιοσύνη, δίκαιο»] **αδικοσκοτωμένος,** -η, -ο [μεσν] αυτός που σκοτώθηκε άδικα, με τρόπο που δεν του άξιζε ή χωρίς να υπάρχει σοβαρός λόγος συν αδικοχαμένος

αδικοσφαγμένος, -η, -ο [μεσν] αυτός που σφάχτηκε άδικα, **αδικοχαμένος,** -η, -ο αυτός που σκοτώθηκε ή πέθανε άδικα ή πρόωρα: *τόσο νέο παιδί, πήγε* ~ *από τροχαίο.* **αδικοχαμός** (ο) ο άδικος χαμός κάποιου, η απώλεια κάποιου με τρόπο που δεν του άξιζε **αδικώ** ρ μετβ (αδικείς . | αδίκησα. -ούμαι. -ήΟηκα. -ημένος} **1.** διαπράττω αδικία, παραβιάζω το νομικό ή ηθικό δίκαιο εις βάρος (κάποιου): ~ *κατάφωρα κάποιον 2.* (ειδικότ) δεν κρίνω δίκαια, αντικειμενικά *με αδίκησαν ολοφάνερα στον διαγωνισμό* **3.** υποτιμώ (κάποιον). τον κρίνω μειωτικά χωρίς να το αξίζει πραγματικά: *Για τόσο ανόητο τον περνάς. Τον αδικείς τον άνθρωπο'* συν μειώνω 4. αποδίδω εσφαλμένως σε (κάποιον) κακές προθέσεις, *όλο με αδικείς■ ό,τι*

λέω το παίρνεις σαν αιχμή εναντίον σου' συν παρεξηγώ. παρερμηνεύω 5. δεν ανταποκρίνομαι στις απαιτήσεις, αποδεικνύομαι κατώτερος *η παράσταση αδικεί το κείμενο*)| *η κινηματογραφική μεταφορά αδικεί το μυθιστόρημα* [πτυμ < αρχ *αδικώ (-έω)* < *άδικος*]. **αδίκως** επίρρ (αρχ.] (λόγ) **1.** χωρίς λόγο, αναίτια **2.** μάταια, χωρίς σκοπό ή αποτέλεσμα (βλ κ. λ *άδικα).*

αδίκως - **άδικα.** Η διαφορά στην κατάληξη *(-ωςΐ -α)* των τύπων συ- νιστά εν μέρει και σημασιολογική διαφορά αδίκως = «χωρίς λόγο» και «μάταια» (*Αδίκως προσπαθείς να τους πείσν.ις' δεν ακού- νε* κανε'ναν). ενώ **άδικα** = (α) «με άδικο τρόπο» *(Φέρθηκε άδικα στον συνάδε/^φό* του) (β) αδίκως (Λδικα *κουράζεσαι!)* (πβ απλώς - *απλά. εκτάκτως - έκτακτα, αδιακρίτως - αδιάκριτα* κ.ά).

αδιοίκητος, -η, -ο [αρχ | αυτός που δεν διοικείται. που δεν έχει διοικητή. — **αδιοικησία** (η) [1895[. **αδιόρατος,** -η. -ο αυτός που διακρίνεται αμυδρά. που μόλις φαίνεται ~ *νεύμα / χαμόγελο / ειρωνεία* Συν δυσδιάκριτος αντ ευδιάκριτος - **αδιόρατα** επίρρ.

[ΐ:ΓΥΜ μτγν < *ά-* στερητ -Ι- *διορώ (~άω)* «διακρίνω»] **αδιόρθωτος,** -η. -ο [αρχ] (παθ.) **1.** αυτός που δεν αποκαταστάθηκε στην ορθή του μορφή, *που* δεν διορθώθηκε 2. (ειδικότ) αυτός τού οποίου τα λάθη δεν έχουν διορθωθεί- *δύο μήνες τώρα τα διαγωνίσματα μένουν* ~ 3. ανεπίδεκτος διορθώσεως, βελτιώσεως. *η οικονομία μας έχει ~ χάλια·* και ως έκφραση απογοήτευσης, *χάλια ~!* 4. (ενεργ) αυτός που δεν διορθώνει τα λάθη του. που δεν συνετίζεται - *αισθηματίας / χωρατατζής ι τεμπέλης |j μην προσπαθείς να τον συνετίσεις. είναι* ~ συν αμετανόητος — **αδιόρθωτα** επίρρ. **αδιοριστία** (η) Ιχωρ. πληθ) το να παραμένει κανείς αδιόριστος (κυρ σε θέση δημοσίου υπαλλήλου βάσει επετηρίδας): *η αδιοριστία για τους μαθηματικούς κοντεύει τα είκοσι χρόνια*

[ΕΓΥΜ < *αδιόριστος* (βλλ.), άσχετο προς το αρχ *άδιοριστία* «αορι- στία»].

αδιόριστος, -η. -ο [αρχ | αυτός που δεν έχει διοριστεί (συνήθ. σε δημόσια υπηρεσία) είτε επειδή δεν έχει έλθει η σειρά του (διορισμός βάσει επετηρίδας, λ.χ) είτε επειδή δεν έγιναν οι προσλήψεις για τις οποίες είχε δώσει εξετάσεις και είχε επιτύχει *πορεία αδιόριστων καθηγητών προς το υπουργείο*

[ΕΖΥΜ < *α-* στερητ + *διορίζω,* άσχετο προς το αρχ *άδιόριστος* «αόριστος»].

αδίστακτος, -η. -ο Ιμτγν.) αυτός που δεν διστάζει, που δεν έχει δι- σταγμούς· (ειδικότ.) αυτός που δεν έχει ηθικούς ενδοιασμούς ή φραγμούς: *προκειμένου να πραγματοποιήσει τον σκοπό του. γίνεται |] ~ δημαγωγός ι καιροσκόπος ι πολιτικός / δολοφόνος / απατεώνας / εκμεταλλευτής / βλέμμα* συν ανενδοίαστος, ασυγκράτητος — **αδίστακτα** / **αδιστάκτως** Ιμτγν] επίρρ

αδιχοτόμητος, -η, -ο [μεσν] αυτός που δεν έχει διχοτομηθεί, που δεν έχει χωριστεί σε δύο τμήματα: *η επίσημη πο/ατική τής Ελλάδας θέλει την Κύπρο* ~ **ad calendas graecas** λατ (προφέρεται *αντ καλέντας γκρέκας)* ελ- λην *στις ελληνικές καλένδες* (βλ. λ. *καλένδες).* **ad libitum** λατ (συντομ. ad lib.) (προφέρεται *αντ λίμπιτουμ)* ελλην. *κατά βούλησηΐ.* όπως θέλει κανείς, με δική του επιλογή· *στην τέχνη δεν υπάρχουν αυστηροί και προδιαγεγραμμένοι κανόνες ο καλλιτέχνης επιλέγει τα θέματα και την τεχνική τον* ~ 2. μους ένδειξη στη δυτική μουσική σημειογραφία, που δίνει στον εκτελεστή την ελευθερία: (α) να μην τηρήσει αυστηρά τη ρυθμική αγωγή (β) να περιλά- βει ή να παραλείψει μέρος φωνής ή οργάνου και (γ) να παρεμβάλει μια δικής του επινόησης καντέντσα (βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ < λατ. ad libitum < ρ libel (est) «αρέσει, φαίνεται καλό»}, **ad litteram** λατ (προφέρεται *αντλίτεραμ)* ελλην. *κατά γράμμα* φιλολ για την πιστή, συνήθ. σε σχολαστικό βαθμό, απόδοση (λόγου, κειμένου) *η ~ μετάφραση δεν αποδίδει πάντοτε το πνεύμα τού πρωτοτύπου.*

[ι τυμ < *λατ* ad litteram, αιτ. πτώση τού ουσ. littera, -ae «γράμμα»]. **Άδμητος** (ο) {-ου κ -ήτου} μυθΟλ γιος τού βασιλιά των Φερών, σύζυγος τής Αλκηστης, η οποία δέχθηκε να πεθάνει στη θέση του, προκειμένου να ζήσει ο ίδιος.

[Γ.ΙΥΜ αρχ κύρ όν < επίθ *άδμητος.* ποιητ. τ. τού *άδάματος* «αδάμαστος» < *ά-* στερητ + θ *δαμα-* (η ρίζα *δμη-* είναι μηδενισμ ως προς την α' συλλαβή και εκτεταμ ως προς τη β'), βλ. κ. λ *δαμάζω* **αδογμάτιστος,** -η. -ο Ιμεσν] αυτός που δεν είναι απόλυτα υποταγμένος. δεν υπακούει τυφλά σε δογματικές, απαρέγκλιτες και προκαθορισμένες αρχές *παρόλο που είναι σταθερός στις ιδέες του. καταφέρνει να έχει ανοιχτό μυαλό και να είναι* ~ || ~ *σκέψη / στάση / θέση* συν[1] ανοιχτό μυαλό, ελευθερόφρο)ν. διαλλακτικός αντ δογματικός στενόμυαλος, **αδοκητος,** -η, -ο αυτός που δεν αναμενόταν: *δεν συνήλθε ακόμη από τον ~ θάνατο τού αδελφού του* αντ αναμενόμενος, προσδοκώμενος, προβλεπόμενος — **αδοκήτως** επίρρ. [αρχ J. iΗΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *δοκώ* «προσδοκώ»]

αδοκίμαστος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει δοκιμαστεί ανί δο- κιμασμένος — **αδοκίμαστα** επίρρ. **αδόκιμος,** -η, -ο [αρχ J αυτός που παρεκκλίνει από τα καθιερωμένα, που δεν μπορεί να αποτελέσει υπόδειγμα *η λέξη «αδιήγητος» είναι μάλλον - και καλό είναι να την αποφεύγεις || ~ ύφος ι έκφραση / σύνταξη / γλώσσα / συγγραφέας* ΣΥΝ αποκλίνων. ακαθιέρωτος ΑΝ! δόκιμος, καθιερωμένος, αποδεκτός σχολιο λ *-ικός* **αδολεσχία** (η) [αδολεσχιών} (αρχαιοπρ.) η υπερβολική σε μάκρος, φλύαρη και κουραστική ομιλία ΣΥΝ πολυλογία, φλυαρία, βερμπαλισμός αντ λακωνικότητα — **αδολέσχης** |αρχ.) κ **αδόλεσχος** (ο), **αδολεσχώ** ρ. }αρχ | |-είς...}.

[ΕΓΥΜ αρχ. < *άδολέσχης,* αβεβ. ετύμου. πιθ. < **άαδο/.έσχης* < **at'a- δο-/.έσχης* < *ά-* στερητ + **Γαδο-* «ευχάριστος» (πβ. αρχ *ήδύς*< **Γαδ- ύς)* 4- *λέσχη* «ομιλία», οπότε η λ *άδολέσχης* θα είχε τη σημ. «αυτός που δεν μιλάει ευχάριστα», ή πιθ. < **άαδο-/·.έσχης* < *άαδεϊν* «ενοχλώ» + *λέσχη* «ομιλία», οπότε η λ *άδολέσχης* Οα σήμαινε «ενοχλητικός, φλύαρος»].

αδολίευτος, -η. -ο ίμτγν] ο άδολος (βλ λ.)

άδολος, -η. -ο **1.** αυτός που δεν περιέχει δόλο. αγνός. **~** *αγάπη / σκέψη / χαρά ί φιλία / πατριωτισμός* συν γνήσιος, αδολίευτος, ανόθευτος αντ δόλιος, δολερός 2. αυτός που δεν έχει πονηριά. - *ψυχή / νέος* συν αγνός, ανυστερόβουλος ανγ πονηρός, δόλιος 3. ανόθευτος, αμιγής. ~ *νόμισμα ί κρασί.* -- **άδολα** [μεσν.] / **αδόλως** επίρρ.

[ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ + *δόλος* (βλλ.) Ήδη αρχ οι σημ. «έντιμος, ειλικρινής» (*άδολος σοφία.* Πίνδαρος) και «γνήσιος, ανόθευτος» *(άδολουχρΐμα* «γνήσιο έλαιο», Αισχύλος)] **αδόμητος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν έχει χτιστεί: *«έμειναν αδόμητα χίλια στρέμματα στην εκτός σχεδίου πόλεως περιοχή»* (εφημ.) 2. αυτός που δεν είναι δομημένος, δεν έχει συγκρότηση ~ κείμενο **αδόξαστος,** -η, -ο (σπάν) αυτός που δεν δοξολογήΟηκε, ο ανάξιος να δοξολογείται έτσι αποκαλείται συνήθ ο Σατανάς φρ. **αλλάζω τον αδόξαστο** *(κάποιου)* βλ λ *αλλάζω*

[ετυμ <*α-* στερητ + δοξάζω, άσχετο προς το αρχ αδόξαστος «άγνωμος - απροσδόκητος»! **άδοξος,** -η. -ο [αρχ] **1.** (σπάν.) αυτός που δεν έχει γνωρίσει δόξα· *«Μπαλάντα στους ποιητές άδοξοι που 'ναι»* (Κ Καρυωτάκης) συν άσημος, αφανής ΑΝΤ ένδοξος, ονομαστός 2. αυτός που δεν είναι αντάξιος των περιστάσεων ή τού προσώπου με το οποίο έχει σχέση: *ο Γ Γκαγκάριν, ο πρώτος άνθρωπος που ταξίδεψε στο διάστημα, βρήκε ~ θάνατο σε αεροπορικό δυστύχημα || το όλο εγχείρημα είχε ~ τέλος* — **άδοξα** επίρρ **-αδόρος** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν 1. (α) επάγγελμα: *τορν-αδόρος, ?.ουστρ- αδόρος* (β) εργαλείο, μηχάνημα, εξάρτημα: *μαρκ-αδόρος, κοτσ-αδό- ρος* 2. πρόσωπο με συγκεκριμένη αρμοδιότητα ή ασχολία, *παρκ-αδό- ρος, κονμαντ-αδόρος. ταβλ-αδόρος*[1] (κ σε κακόσ λέξεις) *κομπιν-αδό- ρος. τρακ-αδόρος, μιζ-αδόρος.*

[ΕΤΥΜ Βλ λ *-δόρος]* **άδοτος,** -η, -ο [αρχ.) (σπάν-λόγ) αυτός που δεν έχει δοθεί (σε κάποιον) λντ δοσμένος **αδούλευτος,** -η. -ο **1.** (α) αυτός που δεν έχει υποστεί κατεργασία· ~ *ξύλο ι δέρμα* ΣΥΝ ακατέργαστος αντ κατεργασμένος (β) (μτφ.) αυτός που δεν έχει τύχει επεξεργασίας, εμβάθυνσης ή επιμέλειας, *το κείμενο που παρέδωσε ήταν εντελώς ~. γεμάτο προχειρότητες και επαναλήψεις* (| *οι ιδέες του είναι* ~ ([*το υλικό του είναι ~, δεν κάνει για δημοσίευση || το γλωσσικό τον ύφος είναι* ~ ΣΥΝ' ανεπεξέργαστος, ακαλλιέργητος αντ δουλεμένος, καλλιεργημένος, φροντισμένος 2. (για κτήματα, χωράφια κ.τ.ό.) αυτός που δεν έχει καλλιεργηθεί ΣΥΝ αγεώργητος, χέρσος λντ καλλιεργημένος, οργο)μένος · 3. (α) αυτός που δεν έχει ακόμη χρησιμοποιηθεί· *το μηχάνημα είναι ακόμη* - συν αχρησιμοποίητος, αμεταχείριστος, καινούργιος (β) (χρηματικά ποσά) που δεν έχουν επενδυθεί σε επιχείρηση ή τοκισμό: - *κεφάλαια* ·4. αυτός για τον οποίο δεν καταβλήθηκε η αντίστοιχη προσπάθεια *πήρε λεφτά* - (δηλ. χωρίς να έχει δουλέψει για αυτά) ανγ δεδουλευμένος ·5. (προφ -οικ.) αυτός που δεν τον έχουν κοροϊδέψει, δεν τον έχουν «δουλέψει» · *κάνει όλο αστεία και δεν αφήνει κανέναν* ~ [ΕΤΥΜ < α- στερητ. + *δουλεύω,* άσχετο προς το αρχ. *άδούλευτος* «ατίθασος, ανυπότακτος»] **αδούλωτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν υποδουλώθηκε: ~ *Μάνη* συν ασκλάβωτος, ελεύθερος αντ υποδουλωμένος 2. αυτός που δεν δέχεται ή δεν ανέχεται υποδούλωση: ~ *πνεύμα / ψυχή / φρόνημα* συν ανυπότακτος, ατίθασος, αδάμαστος Επίσης **άδουλος** [αρχ [

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *ά-* στερητ 4- *δουλώ (-όω)* «υποδουλώνω»], **αδράνεια** (η) {χθ)ρ. πληθ.} **1.** η έλλειψη δράσεως ή διάθεσης για δράση η απραξία, κυρ. όταν πρέπει να δράσει κανείς *ο θάνατός τον οφείλεται σε εγκληματική* ~ των *υγειονομικών υπηρεσιών*]] *πνευματική* - συν απραξία, ραθυμία, ραστώνη Λνγ δράση, ενεργητικότητα 2. φυς η τάση των υλικών σωμάτων να διατηρήσουν την αρχική τους κινητική κατάσταση έναντι εξωτερικών επιδράσεων *πάτησα φρένο, αλλά το αυτοκίνητο συνέχισε να κινείται για λίγα μέτρα ακόμη* Ad- *γω τής αδράνειας* 3. ιλίρ *αδράνεια τής μήτρας* η παθολογική έλλειψη ωδίνων (βλ.λ) στη διάρκεια τού τοκετού ή η παρουσία τους σε

α-*1* αν- *στερητικό* α-δικτύωτος, -η. -ο α-διόγκωτος, -η, -ο α-διοργάνωτος, -η, -ο α-διοχέτευτας, -η, -ο α-διπλάριστος, -η, -ο α-διπλάρωτος, -η, -ο

α-διπλασίαστος, -η, -ο α-δίπλωτος, -η, -ο α-δίυλιστος, -η. -ο α-δίχαστος, -η, -ο α-δίψαστος, -η, -ο ά-διωχτος,

α-δολοφόνητος, -η, -ο α-δόλωτος, -η, -ο α-δραματοποίητας, -η, -ο α-δραστηριοποίητος, -η. -ο α-δραχμοποίητος, -η, -ο ά-δρεπτος, -η, -ο

α-δρόσιστος, -η, -ο ά-δροσος, -η, -ο α-δυνάμωτος, -η, -ο α-δυνάστευτος, -η, -ο α-δυσκόλευτος, -η, -ο α-δυσφημητος, -η.

α-δυσφήμιστος, -η. -ο α-δώρητος, -η, -ο α-δωροδόκητος, -η, -

πολύ μικρό βαθμό για μικρή διάρκεια
[ΕΤΥΜ αρχ < *άδρανής* (βλ.λ) Οι επιστημ όροι αποδίδουν το γαλλ inertie].
αδρανής, -ής. -ές {αδραν-ούς | -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που δεν δρα, που δεν ενεργεί (όταν πρέπει): *πολλοί κατηγορούν την Αγγλία ότι όσον καιρό εξοπλιζόταν ο Χίτλερ εκείνη παρέμενε* ~ **2.** χημ αυτός που δεν συμμετέχει εύκολα σε χημικές αντιδράσεις: - *αέριο / η/^ε- κτρόδιο / ατμόσφαιρα* **3.** ΙΙΟΛ μηχ *αδρανή υλικά υλικά,* όπο)ς οι πέτρες, τα χαλίκια, η άμμος κ.ά. τα οποία κατά την κατασκευή λάσπης, σκυροδέματος κ λπ. δεν αντιδρούν χημικά αλλά συγκολλώνται μεταξύ τους με μια συγκολλητική ύλη. την κονία (π χ ασβέστη, τσιμέντο κ.ά.) ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες*
[ειυμ αρχ < *ά-* στερητ. + *-δρανής* < *δραίνω* < **δράν-]ω,* ιων τ τού *δρω.* Οι επιστημ. όροι αποδίδουν το γαλλ inertej. **αδρανοποιώ** ρ μετβ. {αδρανοποιείς . | αδρανοποί-ησα, -ούμαι. -ήθη- κα, -ημένος} οδηγώ σε αδράνεια, κάνω να μην κινητοποιηθεί ή να πα- ραμείνει ανενεργός (κάποιος/κάτι): *το φοιτητικό κίνημα έχει αδρα- νοποιηθεί* ανγ δραστηριοποιώ, ενεργοποιώ. - **αδρανοποίηση** (η). [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ inactivate] **αδρανώ** ρ αμετβ. Ιαδρανείς... [αδράνησα} βρίσκομαι σε κατάσταση αδράνειας, απραξίας συν απρακτώ ΑΜ δρω, δραστηριοποιούμαι, ενεργοποιούμαι
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *άδρανώ (-έω)* < *άδρανής].* **αδραξιά** (η) 1. το βιαιο άρπαγμα **2.** (συνεκδ) η ποσότητα που μπορεί να χωρέσει στη χούφτα τού χεριού ΣΥΝ χεριά, χεροβολιά, δράκα. **Άδραστος** (ο) {-ου κ. -άστου} ΜΥΘΟΛ βασιλιάς τού Αργους, που συνδέεται με την εκστρατεία των Επτά αρχηγών κατά τής Θήβας (πβ. την τραγωδία *Επτά επί Θήβας* τού Αισχύλου)
[ΕΤΥΜ αρχ κύρ. όν < επίθ. *άδραστος*«(για δούλο) αυτός που δεν σκοπεύει να δραπετεύσει» < *ά-* στερητ + *-δραστος* < *δι-δρά-σκο)* (βλ κ *δραπέτης).* Είναι αξιοσημείωτο ότι *Άδράστεια* απεκαλείτο και η Νέ- μεσις ως εκείνη «από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει κανείς»!, **αδράχνω** κ (σπάν.) **δράχνω** ρ. μετβ. {άδρα-ξα, -χτηκα. -γμένος} (λαϊκ.) πιάνω δυνατά και ορμητικά, αρπάζω, γραπώνω: ο *καπετάνιος άδραξε αποφασιστικά το τιμόνι στα χέρια του* ΦΡ (α) *αδράχνω την ευκαιρία* (πβ. *δράττομαι τής ευκαιρίας,* λ *δράττομαι)* δεν αφήνω την ευκαιρία ανεκμετάλλευτη, *μόλις του έγινε πρόταση για ταξίδι στην Αμερική, άδραξε αμέσως την ευκαιρία* (β) *άδραξε την ημέρα!* (λατ. carpe diem) εκμεταλλεύσου τον χρόνο σου, εκμεταλλεύσου το παρόν χωρίς να εναποθέτεις κάθε ελπίδα σου στο μέλλον. — **όδραγμα** (το) ί ΕΤΥΜ μεσν. < *ά-* προθεμ + θ *δραχ-,* από όπου και μτγν. *δράσσω* < αρχ. *δράσσομαι, δράττομαι* «αρπάζω», πβ. *δραχ-μή*[. **αδράχτι** (το) {αδραχτ-ιού | -ιών[**1.** μεταλλικό ή ξύλινο κυλινδρικό εργαλείο για το γνέσιμο υφαντικού υλικού ΣΥΝ (λόγ.) άτρακτος 2. (συνεκδ.) η ποσότητα τού νήματος που μπορεί να τυλιχΟεί γύρω από το παραπάνω εργαλείο, *για να πλεχτεί μια κάλτσα, χρειάζεται ένα ~ νήμα* **3.** ο σιδερένιος ή ξύλινος άξονας διαφόρων μηχανημάτων (ελαιοτριβείων, πλοίων κ.λπ.) -- (υποκ.) **αδραχτάκι** (το).
[ΕΤΥΜ μεσν. < *άδρακτι* < μτγν *άτράκτιον,* υποκ τού αρχ. *άτρακτος*] **ad rem** λατ (προφέρεται *αντ ρεμ)* ελλην *επί τού προκειμένου, επί τής ουσίας* για περιπτώσεις όπου ζητείται ακριβής και επί τού συγκεκριμένου σημείου απάντηση: *μιλήστε ~ αποφεύγοντας πλατειασμούς και παρεκβάσεις*
[ΕΤΥΜ < λατ ad rem. αιτ πτώση τού ουσ. res, -ei «πράγμα, ουσία»), **αδρεναλίνη** (η) {χωρ. πληθ.} ελλην *επινεφρίνητ]* (ορθότ.) *επινεφριδί- νηΛ.* βιολ (α) μία από τις κύριες ορμόνες τού μυελού των επινεφριδίων αδένων: *στην υπερένταση αντιδρούμε με την παραγωγή περισσότερης* ~ (β) νευροδιαβιβαστής (βλ.λ.) των αδρενεργικοών νευρώνων 2. (συνεκδ.) σε φράσεις που δηλώνουν μεγάλη σωματική ένταση ή και εκνευρισμό: *στους χορευτικούς διαγωνισμούς η ~ ανεβαίνει / εκτοξεύεται / πηγαίνει στα ύψη* **3.** ΦΑΡΜ (συνεκδ) φάρμακο από αδρεναλίνη, που χρησιμοποιείται κυρ. ως διεγερτικό τής καρδιάς και αντιασθματικό. σχολιο λ *επινεφρίνη.*
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. adrenaline < λατ ad «επί» + renal- (< λατ. renalis < renes «νεφροί»)]
Αδριανή (η) γυναικείο όνομα (βλ. κ λ. *Ανδριάνα).*
Αδριανος (ο) **1.** Ρωμαίος αυτοκράτορας (117-138 μ Χ) **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ μτγν. κύρ. όν < λατ. Adrianus < Adria (πιθ. < ιλλυρ adur «νερό»). λιμάνι τής Ιταλίας στην περιοχή τής Βενετίας, που έδωσε το όνομά του και στην *Αδριατική Θάλασσα (λατ.* Mare Adriaticum)] **Αδριανούπολη** (η) {-ης κ. -πόλεως} πόλη τής Τουρκίας στην Α. Θράκη. η οποία υπήρξε από τις σημαντικότερες τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας εκεί υπογράφηκε το 1828 η ομώνυμη συνθήκη, με την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποδεχόταν μεταξύ άλλων τη δημιουργία αυτόνομου ελληνικού κράτους. — **Αδριανουπολίτης** (ο), **ΑδριανουποΑίτισσα** (η), **αδριανουπολίτικος,** -η, -ο. Σχολιο λ. *πα- νεπιστημιόπολη*
[ΕΤΥΜ. < μτγν *Άδριανούπολις* < *Αδριανός* + *πόλις,* από τον αυτο- κράτορα Αδριανό, ο οποίος την εξωράισε το 127 μ Χ. και της έδωσε το όνομά του. Από τον συνήθη μεσν. τ. *Άντριανού* προήλθε η τουρκ ονομασία Edirne].

ΣΧΟΛΙΟ Η λ προερχόμενη από τη φρ. «*Αδριανού πόλ/.η*» (πβ *Κωνσταντίνου πόλη* > **Κωνσταντινούπολη)** σχηματίζεται ορθώς ως **Αδριανούπολη,** αντίθετα προς σύνθετα π.χ **μεγαλόπολη** ή **πάνε- πιστημιόπολη.** που δεν σχηματίζονται από τ γενικής, αλλά με το συνδετικό φωνήεν -ο- (γι' αυτό και θα έπρεπε να προτιμώνται από τους τ *μεγαλούπολη* ή *πανεπιστημιούπολη.* που χρησιμοποιούνται ευρύτερα) Ως προς το *-δ-* (αντί τού ορθού *-ντ-,* αφού προέρχεται από το < λατ Adrianus), δεν λέμε *Αντριανούπολη* λόγω «υπερεξελ- ληνισμένης» προφοράς τού -d ως -<5- (*Αδριανός. όχι Αντριανός)* (πβ παλαιότ. *μοδέρνος* αντί *μοντέρνος* και *πούδρα, μόδα* κ τ ό.).

Αδριατική (Θάλασσα) (η) τμήμα τής Μεσογείου μεταξύ τής Ιταλίας και τής Βαλκανικής Χερσονήσου [ΕΙΥΜ Βλ. λ. *Αδριανός]* **αδρομερής,** -ής. -ές {αδρομερ-ούς | -είς (ουδ -ή)) (λόγ.) **1.** αυτός που αναφέρεται σε αδρά, προέχοντα. απολύτως βασικά χαρακτηριστικά (στοιχεία, πληροφορίες κ.λπ.): *περιορίστηκε σε ~ προσέγγιση τού θέματος* ΣΥΝ. χοντρικός, γενικός ανί λεπτομερής, εξονυχιστικός 2. αυτός που αποτελείται από μεγάλα κομμάτια: ~ *υλικό* — αδρομερώς [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χοντρικός*
[ΕΤΥΜ < μτγν. *αδρομερής* < *αδρός* + *-μερής* < *μέρος]* **αδρόμισθος,** -η, -ο αυτός που παίρνει μεγάλο μισθό — **αδρομιαθία** (η).
[ετυμ < μτγν *αδρόμισθος* < *αδρός* + *μισθός*| **αδρομολόγητος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει ενταχθεί στο συγκοινωνιακό δίκτυο ~ *λεωφορείο* 2. αυτός που δεν έχει ξεκινήσει, δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή: ~ *λύση.* **αδροπληρώνω** ρ μετβ [1890] {αδροπλήρω-σα, -θηκα. -μένος} δίνω (σε κάποιον) αδρή αμοιβή, πληρώνω αδρά. **αδρός,** -ή (λόγ. -ά), -ό **1.** (γενικά) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλο μέγεθος ή από επάρκεια: ~ *αμοιβή* 2. ιδιαιτέρως έντονος και ευδιάκριτος· ~ *χαρακτηριστικά προσώπου* 3. αφαιρετικός, γενικός, χωρίς εμμονή σε λεπτομέρειες· *σχεδιάζει με* ~ *πινε/.ιές.* **— αδρ-ά / -ώς** [αρχ.| επίρρ.. **αδρότητα** (η) [μτγν.].
[ετυμ < αρχ *άδρός<8 άδ-.* από όπου και επίρρ. *αδην* (επικ τ *άδην)* «επαρκώς. αφθόνως», + παραγ. επίθημα *-ρος,* πβ. *άδη-φάγος]* **Α.Δ.Σ.Ε.Ν.** (η) Ανώτερη Δημόσια Σχολή Εμπορικού Ναυτικού **Α.Δ.Τ.** (ο) Αριθμός Δελτίου Ίαυτότητας συχνά ως στοιχείο που πρέπει να συμπληρώσει κανείς σε έντυπο αιτήσεως. πληρωμής κ λπ. **αδυναμία** (η) {αδυναμιών) **1.** η έλλειψη δύναμης, σφρίγους η εσα σθένηση των σωματικών ή ψυχικών δυνάμεων *δεν έχω κουράγιο να κάνω τίποτα σήμερα, αισθάνομαι μεγάλη* ~ j) *δηλώνω / έχω* ~ |[*αι- σθάνθηκε ~ και λιποθύμησε* φρ. *(βρίσκω κάποιον) σε στιγμή αδυναμίας* (βρίσκω κάποιον) σε κατάσταση κατά την οποία δεν μπορεί να αντιδράσει, να αντισταθεί ΣΥΝ ανημποριά. ατονία, εξάντληση 2. η ανικανότητα, η ανεπάρκεια στην επιτέλεση αυτού που πρέπει να γίνεται, τής προορισμένης λειτουργίας, *η - τής εθνικής οικονομίας επηρεάζει αρνητικά και το κύρος τής χώρας* 3. (συνεκδ) το σημείο στο οποίο είναι κανείς ανεπαρκής, *ο γνιος μου πάει καλά στο σχολείο κάποιες ~ μόνο έχει στην έκθεση* [[*αντιμετωπίζω / καλύπτω μια* ~ συν μειονέκτημα· ΦΡ *αδυναμία χαρακτήρος* η έλλειψη σταθερότητας στον χαρακτήρα, η επιπολαιότητα · 4. η ιδιαίτερη προτίμηση που μπορεί να εκδηλώνεται σε υπερβολικό βαθμό, κάτι στο οποίο δεν μπορούμε να αντισταθούμε: *έχει μεγάλη ~ στον ανιψιό της και του κάνει συνέχεια δώρα* || *μεγάλη / ιδιαίτερη* ~)) *ομο'Αογώ / δείχνω (την)* ~ *μου σε κάποιον* 5. (συνεκδ.) το αντικείμενο αυτής τής κλίσεως ή προτίμησης, *μου αρέσει το παγωτό φράου/.α, αλλά η μεγά/<.η* ~ *μου είναι η σοκολάτα* 6. (κακόσ.) το πάθος, το ελάττωμα *έχω πολλές* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αδύνατος.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ά-* στερητ + *δύναμις,* όχι από το επίθ. *αδύναμος,* όπως θα αναμενόταν (πβ *αθανασία* < *αθάνατος),* διότι η λ. *αδυναμία* είναι αρ^(. ενώ η λ *αδύναμος* είναι μτγν.). **αδύναμος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν έχει δύναμη: *πολιτικά! οικονομικά / σωματικά / ψυχικά* ~ ΣΥΝ ανίσχυρος, ασθενής, ανήμπορος, ισχνός ΑΝΤ δυνατός 2. αυτός που δεν έχει ένταση· - *φωτιά / φως / χρώμα / χαμόγελο* 3. αυτός που δεν έχει ισχυρό έρεισμα, λογική βάση **■ ΣΧΟΜΟ λ *αδύνατος* [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άδυναμία* (υποχωρητ.)] **αδυνατίζω** ρ αμετβ κ μετβ. Ιμεον.Ι {αδυνάτισ-α. -μένος) ♦ (αμετβ)
1. χάνω βάρος, γίνομαι πιο λεπτός: *έκανα δίαιτα και αδυνάτισα* ΣΥΝ λεπταίνω, χάνω κιλά ΑΝΤ παχαίνω 2. προκαλώ απώλεια βάρους: *τροφές / χάπια / δίαιτες που αδυνατίζουν* · 3. καταβάλλομαι, χάνω τη δύναμή μου: *τα νεύρα μου έχουν αδυνατίσει, δεν αντέχω άλλο την πίεση* ΣΥΝ εξασθενώ, αποδυναμώνομαι ΑΝΙ δυναμώνω 4. (μτφ) χάνω την έντασή μου. μειώνομαι, φθίνω: *το φως αδυνάτισε* ΣΥΝ λιγοστεύω
♦ (μετβ.) 5. κάνω (κάποιον/κάτι) να χάσει κιλά: *η δίαιτα και το κο?.ύ- μπι σε αδυνάτισαν* ΣΥΝ λεπταίνω am παχαίνω 6. κάνω (κάποιον) να φαίνεται πιο λεπτός· *οι κάθετες ρίγες στα ρούχα αδυνατίζουν το σώμα, οι οριζόντιες το παχαίνουν.* - **αδυνάτισμα** (το) **αδυνατιστικός,** -ή. -ό αυτός που προκαλεί ή συμβάλλει στο αδυνάτισμα, στην απώλεια βάρους ~ *κρέμα / προϊόντα* ΣΥΝ (λόγ.) απι- σχναντικός ΑΝΙ παχυντικός, **αδύνατος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει ιδιαίτερα μεγάλο βάρος και όγκο. λεπτός: *αυτή η κοπέλα, ό.τι και να φάει, μένει πάντα* ~ ΣΥΝ λιγνός, λιπόσαρκος, ισχνός ΑΝΙ παχύς, χοντρός 2. αυτός που δεν έχει δύναμη ή αντοχή: ο *οργανισμός του έχει γίνει πολύ ~ από τη μακροχρόνια ασθένεια* || ~ *κράση* ΣΥΝ αδύναμος, ανίσχυρος, εξασθενημέ- νος ΑΝΙ δυνατός· ΦΡ **το *αδύνατο ί ευαίσθητο σημείο (κάποιου)*** το σημείο στο οποίο μειονεκτεί 3. (μτφ) αυτός που δεν έχει ψυχικό, ηθι- , κό σθένος *παρασύρεται εύκολα' είναι πολύ ~ χαρακτήρας* [| ~ *ψυχή καταβάλ/,εται με το παραμικρό πρόβλημα* ΣΥΝ ευάλωτος, εύθραυστος, ευαίσθητος ΑΜ ισχυρός, σθεναρός 4. ***αδύνατοι*** (οι) η οικονομικά ή κοινωνικά ασθενέστερη ομάδα ή τάξη ανθρώπων: *την αύξηση των τιμών* πληρώνουν *πάντα οι* ~ φρ ***αδύνατο φύλο*** οι γυναίκες, κατ' αντιδιαστολή προς το ισχυρό, τους άνδρες ΣΥΝ ασθενές φύλο 5. αυτός που δεν έχει ισχυρή λογική βάση και αποδεικτική αξία· <5fv *νομίζω ότι θα μπορέσεις να τον πείσεις με ένα τόσο* ~ *επιχείρημα* 6.

ανεπαρκής σε ποσότητα, σε ένταση: *για πιάσε λίγο τον σφυγμό μου, μου φαίνεται πολύ* (} - *ηλεκτρικό ρεύμα! άνεμος / φωνή Ι φως* **7.** αυτός που έχει βασικές ελλείψεις ή δυσκολίες στη μάθηση: *θέλει βοήθεια, γιατί είναι* ~ στα *μαθηματικά* λντ δυνατός · 8. αδύνατο^) (το) αυτό που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί · *είναι* ~ να *έρθει μαζί μας, γιατί είναι πολύ κουρασμένος || (κάτι) καθίσταται! αποβαίνει / κρίνε- ται / θεωρείται* ~ || *ζητώ [1] επιχειρώ / κατορθώνω / κυνηγώ το* ~ || *εντελώς / ανθρωπίνως / πρακτικώς / νομικώς / τεχνικώς / εκ των πραγμάτων* - |] *είναι φύσει* ~ j| *των αδυνάτων* ~ (για έμφαση) ως επίρρ. σε επιφών. · *αδύνατον! δεν γίνεται με τίποτα!* ΣΥΝ ακατόρθωτο, ανέφικτο, απραγματοποίητο, απίθανο · φρ κάνω τα ***αδύνατα δυνατά*** (πραγματοποιώ κάτι που θεωρείται αδύνατον) καταβάλλω υπεράνθρωπες προσπάθειες, κάνω ό τι περνά *από* το χέρι μου: *θα* ~ *για να μπορέσω να σε βοηθήσω.* — (υποκ.) αδυνατούλης, -α. -ι / -ικο (σημ. Ι)

αδύνατος - αδύναμος - αδυναμία. Και οι τρεις λέξεις είναι ήδη αρχαίες, με ισχυρότερη σε χρήση από παλιά τη λέξη αδύνατος, που αναφέρεται τόσο σε «έλλειψη δυνάμεως» *(αδύνατη χώρα)* όσο και σε «έλλειψη δυνατότητας» *(Αυτό* είναι *αδύνατον να γίνει).* Αντίθετο τού *αδύνατος* και στις δύο σημασίες του είναι το δυνατός Το αδύναμος αναφέρεται μόνο στην έλλειψη δυνάμεως *(αδύναμη φωνή),* διαφέροντας έτσι από το «*δυνατός*». Χαρακτηριστική τής διαφοράς τους είναι η γνωστή φράση τού Ευαγγελίου (Κ.Α Λουκ 18, 27) «*τά ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις δυνατά παρά τω Θεφ έστι*». Το ουσ αδυναμία λειτουργεί ως αφηρημένο ουσ και των δύο *(αδύναμος - αδύνατος),* ενώ τα αρχ. ουσ. *άδυνασία. άδυνατία* και άδ'υνασία δεν μπόρεσαν να ανταγωνιστούν το αδυναμία ήδη στην Αρχαία και δεν επιβίωσαν, όπως δεν επιβίωσε και το αρχ. ρ *άδυναμώ (< αδύναμος)* σε αντίθεση με το (επίσης αρχ) *αδυνατώ*

αδυνατώ ρ μετβ κ αμετβ ί αρχ. J {αδυνατείς ..· μόνο σε ενεστ. κ. πα- ρατ.ί δεν έχω τη δυνατότητα, δεν είμαι σε θέση: (μετβ) *η κυβέρνηση αδυνατεί να επιλύσει τα οξύτατα οικονομικά προβλήματα* || (αμετβ.) ~ *πλήρως.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αδύνατος* **αδυσώπητος,** -η, -ο αυτός που είναι ιδιαίτερα σκληρός, που δεν κάμπτεται. δεν υποχωρεί · ανελέητος ~ *ανάγκη / αγώνας / μοίρα / εχθρός / εκμετάλλευση / ερώτημα Ι πάλη* ΣΥΝ αμείλικτος, απηνής, άτεγκτος, σκληρός — **αδυσώπητα** επίρρ
[iΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «αυτός που δεν μεταβάλλει την έκφραση τού προσώπου του. απαθής», < ἀ- στερητ. + *δυσωπώ* «σκυθρωπάζω, αλλάζω όψη» < <5υσ- + *-ωπώ* < θ. *-ωπ-,* πβ. *δπ-ωπ-α,* παρακ. τού *όρώ* «βλέπω »]

άδυτος, -η. -ο **1.** αυτός στον οποίο δεν μπορεί να εισχωρήσει κανείς, απροσπέλαστος 2. ***άδυτο*** (το) / ***άδυτα*** (τα) (α) το εσώτατο μέρος ναού, όπου δεν επιτρέπεται η είσοδος παρά μόνο στους ιερείς· ΦΡ. (εμ- φατ) ***τα άδυτα των αδύτων / το άδυτο των αδύτων*** (i) τα πιο βαθιά και απροσπέλαστα μέρη (ii) ΕΚΚΛΗΣ το εσώτατο μέρος τού ναού, όπου επιτρέπεται η είσοδος μόνο στους ιερείς (β) (μτφ) ο χώρος όπου λίγοι μπορούν να εισχωρήσουν, ο απαγορευμένος χώρος: στα ~ *τής μαφίας*]) τα ~ *τής ψυχής*
{ΕΤΥΜ αρχ. < ἀ- στερητ + *δύω* «εισέρχομαι, εισδύω, βυθίζομαι»), **ad hoc** λατ (προφέρεται αντ *χοκ)* ελλην. *επί τούτω* · για τον συγκεκριμένο και μόνο σκοπό, ειδικά γι' αυτό *πρόκειται για ~ ερμηνεία, η οποία ισχύει μόνο για το συγκεκριμένο θέμα δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί εφεξής*
[ΕΓΥΜ < λατ. ad hoc. αιτ πτώση τής αντωνυμίας hoc (ουδ.) «αυτό»].

ΣΧΟΛΙΟ Η ελλην έκφραση για το λατ. ad hoc είναι η αρχ. φρ. επί τούτῖδ (επί +δοτ) «για τον σκοπό αυτόν, για τον συγκεκριμένο σκοπό» Εσφαλμένη είναι η φρ «επί τούτοις», που χρησιμοποιείται ενίοτε προς απόδοση τού ad hoc: επί τούτοις = «επιπροσθέτως. επιπλέον, προς τούτοις». Εσφαλμένα είναι τόσο το συχνό στον καθημερινό λόγο «επί τούτου», το οποίο όμως σημαίνει «επ' αυτού» *(Επί τούτου έχω να παρατηρήσω τα εξής),* καθώς και η γραφή επί τούτο (επί +αιτ).

άδω ρ αμετβ. κ. μετβ. {μόνο σε. ενεστ.) (αρχαιοπρ.) τραγουδώ, ψάλλω, υμνώ (βλ Li. σχολιο λ. *επωδός*
[ετυμ < αρχ. *ἀδω* < *ἀείδω* < **ά-είδ-ω* < *ά-* προθεμ. + **Γειδ-* < Ι.Ε. *wed-* «μιλώ, τραγουδώ», πβ. σανσκρ vad-ami «μιλώ». Ομόρρ. *ἀσ-μα. ώδ-ή* (< *ἀοιδή), ἀοιδ-ός, ἀηδ-ών* (> *αηδόνι)* κ.ά J.

υμείς άδετε... Το ρ. *ἀδω* άρχισε ήδη από τον Ιο αι. μ.Χ να αντικαθίσταται στη χρήση από το ομόρριζο ρ *τραγωδώ.* από όπου το τραγουδώ Σήμερα χρησιμοποιείται μόνο σε πάγιες αρχαιοπρεπείς εκφράσεις. όπως στην ελληνιστική φράση «ὑμεΤς άδετε», από τη γνωστή φράση στους μύθους τού Αισώπου «*τών οικιών ὑμών ἐμπι- μπραμένων ὑμεῖς ἄδετε*» (τα σπίτια σας καίγονται και εσείς κάθεστε και τραγουδάτε), που έφθασε να λέγεται ειρωνικά για αυτούς που εφησυχάζουν, αδιαφορούν ή ασχολούνται με ασήμαντα θέματα, ενώ έχουν πολύ σοβαρά ζητήματα να αντιμετωπίσουν. Παρόμοια σημασία έχει και η επίσης αρχαιοπρεπούς χρησιμοποιούμενη φράση τού Ευαγγελίου (Κ.Δ. Λουκ 10, 41) * *υμείς περί άλλα τυρβάζεσθε*» (το ορθό αντί « *τυρβάζετε»)*

Άδωνις (ο) {Αδώνιδος} **1.** ΜΥΘΟΛ νέος ασύγκριτης ομορφιάς, εραστής τής Αφροδίτης, σύμβολο τής ανδρικής ομορφιάς **2.** (μτφ.) εξαιρετικά ωραίος νέος **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης ^καθημ) **Άδωνης** (σημ 2-3). [ετυμ < αρχ. *Ἄδωνις, -ιδος* < εβρ. adhon «κύριος» (κλητ adho-ni) Η προέλευση τού ονόματος από τους πολιτισμούς τής Α Μεσογείου εί

ναι αναμφισβήτητη, ενώ η έλλειψη δασύτητας δεν επιτρέπει τη σύνδεση με τα αρχ. *ἀδεῖν, ἀνδάνω*] **ἄδωρος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν λαμβάνει δώρα μόνο στη **φρ δώ-** ***ρον ἀδωρον*** (*ἐχθρών ἀδωρα δώρα,* Σοφοκλ. *Αΐας* 665) για κάτι που δίνεται ή γίνεται καθυστερημένα ή άκαιρα, σε χρόνο που δεν ωφελεί πια: *όταν του έδωσαν το δάνειο, ήταν ~ το σπίτι είχε κατασχεθεί* **συν** κατόπιν εορτής **άε** επιφών -+ άι. α²

Α.Ε. (η) **1.** Ανώνυμη Εταιρεία **2.** Ασφαλιστική Εταιρεία **3.** Αυτού / -ής Εξοχότης.

Α.Ε.Δ.Α.Κ. (η) Ανώνυμη Εταιρεία Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαί- ων.

αεί επίρρ. (αρχαιοπρ.) πάντοτε / πάντα · στις **φρ** (α) **εκκλης *νυν και αεί*** τώρα και πάντοτε, αιώνια (β) ***στο νυν και αεί*** στο τέλος, στο απροχώρητο, σε οριακό σημείο, *μ' έχεις φέρει στο ~ με την ξεροκε- φαλιά σου!* |[*έχω φτάσει στο ~!* **συν** στο αμήν.
[ετυμ αρχ. < *αίεί* < α/Ρεί < 1 Ε. *aiw-* «ζωτικότητα, διάρκεια», πβ. λατ. aev-um «διάρκεια - αιώνας», aetas (< aev-itas) «εποχή, ζωή», αγγλ. age
< γαλλ. age «ηλικία, εποχή», ιταλ ενο. αγγλ ever «πάντοτε», γερμ ewig «αιώνιος». Ομόρρ αι-ών, *ἀέ-ναος* (< *ἀεν-ναος), «διαρκής» κ.ά 1.

αεί- / αει- (σύνθετα) - πάντοτε / πάντα. Γο επίρρημα αεί τής Αρχαίας. ομόρριζο των *αιών(ας)* και *αένας,* είναι στη σύγχρονη Ελληνική γνωστό από ορισμένα σύνθετα τής καθημερινής γλώσσας *(αειθαλής, αεικίνητος, αείμνηστος),* από επιστημ όρους *(αείφυλλος, αειφανής, αείφορία),* από λέξεις και φράσεις τής εκκλησιαστικής γλώσσας (*αειπάρθενος, αειμακάριστος,* νυν και αεί «τώρα και πάντοτε») και από τα σύνθετα αρχαιοπρ επιρρήματα *αείποτε* και *€- σαεί.* Η «αδιάκοπη διάρκεια χρόνου» στη Ν. Ελληνική δηλώνεται από το (ήδη αρχ.) επίρρ πάντοτε (< *πάντ-οτε)* και από το επίρρ. πάντα (< μεσον. *τον πάντα χρόνον,* πβ. και τη φράση *«εις τον αιώνα τον άπαντα»)* Με το επίρρ. *αεί* ως *α* συνθετικό σχηματίστηκαν 76 σύνθετα τής Αρχαίας, πολλά μεσαιωνικά *(αειχανής. αειχαρής, αειχεί- μαστος. αειχρόνιος* κ.λπ.) και αρκετά νεότερα λόγια. Για τα τελευταία αυτά σημειώνει ο Στέφανος Κουμανούδης «*'Αξιόν παρατη- ρήσεως είναι ότι. ένω τό άεί δέν παρέμε.ινεν έκ παραδόσεως είς κοινήν χρήσιν, οι λόγιοι μας κατεσκεύασαν εξ αύτοϋ συνθέτους λέξεις 35, τάς ενταύθα άναγεγραμμένας. ϊσως δέ καί άλλας»* (Συ- *ναγωγή νέων λέξεων* , σ 15 υποσημ). Από τις νεότερες λόγιες λέξεις χαρακτηριστικές είναι η λ. *αειμούρμουρος* τού δημοσιογράφου j Βλάση Γαβριηλίδη (για μεμψίμοιρους δημοσιογράφους, που συνεχώς επικρίνουν τα πάντα), η λ. *αείπονος* τού Αγγέλου Βλάχου (για τη ζωή που είναι πάντα γεμάτη βάσανα), η λ *αεισάλευτος* «αεικίνητος» τού Χαρ λννινου. η λ. *αείσειστος* τού Αλεξ. Ραγκαβή, οι λ *αειπερίεργος* και *αεισκότεινος* τού Στεφ Ξένου, η λ. *αειστραγής* (για δάκρυα) τού Αριστ Προβελέγγιου και άλλες στις εφημερίδες *Εστία (αειφάγος* κ.ά). *Ακρόπολις (αεισκίαστος. αειμέριμνος* κ.ά), *Αστυ (αείκλαυστος).* -► *αείποτε*

Α.Ε.Ι. (το) Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

αειθαλής, -ής. -ές {αειθαλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)! **1.** (για δέντρο, φυτό) που διατηρεί το φύλλωμά του όλες τις εποχές συν αείφυλλος αντ φυλλοβόλος 2. (μτφ.) αυτός που διατηρεί τη νεότητα, την ακμή, τη σφριγηλότητά του: ~ *γυναίκα / προσωπικότητα* ΣΥΝ ακμαίος, σφριγηλός, ακατάβλητος ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης. -ης, -ες, αγγέλλω.*
[ΕΤΥΜ μτγν. < ἀεί «πάντοτε» + *θάλλω «ανθίζω,* ακμάζω», πβ. *θαλερός,* κύρ όν *Θαλής, Ευθαλία* κ.ά.].

αειθαλής (-λ-): θάλλω (-λλ-). Η λ αειθαλής γράφεται με ένα -λ-
(όπως και τα *θαλ-ερός, Θάλ-εια, Ευ-θαλ-ία*), γιατί σχηματίζεται από το θ. θαλ- (πβ. αρχ. αόρ. β' *έ-θαλ-ον*) Τα δύο -λ- τού ενεστ θάλλω οφείλονται στο ενεστωτ επίθημα j: **θάλ-Ja* > *θάλ-λω* (αφομοίωση) · πβ κ *ποικίλλω* (< **ποικίλ-Jώ).* αλλά *ποικίλος.*

αεικίνητος, -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται σε διαρκή κίνηση **2.** αυτός που διακρίνεται από ζωντάνια και κινητικότητα: ~ *πολιτικός όπου πας, τον βρίσκεις μπροστά* σου' **συν** ζωντανός, ζωηρός, κινητικός, δραστήριος **3.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από δραστήρια και δημιουργική διάθεση, ενέργεια: - *πνεύμα[1] Ποτέ δεν εφησυχάζει[1]* ΣΥΝ δραστήριος, ενεργητικός, δημιουργικός 4. ***αεικίνητο(ν)*** (το) (λατ. perpetuum mobile) **φυς** υποθετική μηχανή που. αφού τεθεί σε λειτουργία, μπορεί να κινείται διαρκώς χωρίς την κατανάλωση έργου.
— αεικινηαία (η) [μτγν 1 [ετυμ αρχ. < ἀεί «πάντοτε» + *κινητός* < *κινώ)*
αειμακάριστος, -ος, -ο (αειμακαρίστ-ου | -ων. -ους} (αρχαιοπρ) (ως προσφώνηση τής Παναγίας) άξιος αιώνιου μακαρισμού, εξύμνησης [ΕΤΥΜ μτγν < ἀεί «πάντοτε» + *μακαριστός* < *μακαρίζω «καλοτυχίζω,* θεωρώ κάποιον ευτυχή»], **αείμνηστος,** -η. -ο άξιος να τον θυμούνται και να τον μνημονεύουν πάντα συνήθ. σε τιμητική αναφορά ή μνεία σημαντικού ή προσφιλούς θανόντος προσώπου: ο - *Ελευθέριος Βενιζέλος*]) ο ~ *πρόεδρος τού* συλλό'/ου || *ο ~ πατέρας σας έλεγε* **συν** μακαρίτης, αξέχαστος, αξιομνημόνευτος ♦ **σχολιο** λ. *μακαρίτης*
[εγυμ μτγν < ἀεί «πάντοτε» + *μνηστός< μι-μνή-σκω* «θυμίζω», πβ. *μνή-μη, μνή-μων, μνη-μονεύω* κ ά.]. **αειπάρθενος** (η) {αειπαρθένου [χωρ πληθ) (ως προσφώνηση τής Παναγίας) αυτή που διατηρεί την παρθενική αγνότητα σε όλη τη διάρκεια τής ζωής της.
[ΗΤΥΜ. αρχ. < ἀεί «πάντοτε» -Ι- *παρθένος.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε ως

προσωνυμία σε αρχαίες θρησκείες, αναφερόμενη σε άγαμες θεές που διατηρούσαν την παρθενία τους, όπως η Αρτεμις, η Αθηνά και οι Ηστιάδες. Οι Πυθαγόρειοι αποκαλούσαν *άειπάρθενον* τον αριθμό 7. επειδή δεν είναι διαιρέτης ή πολλαπλάσιο κανενός αριθμού τής πρώτης δεκάδας. Η σημερινή σημ. τής λ είναι μεσν] **αείποτε** επίρρ (λόγ) **1.** πάντοτε, διαρκώς **2.** (σε σχέση με το παρελθόν) ανέκαθεν, από πάντα, από παλιά· *υπήρξε ~ υπέρμαχος τής πολιτικής τής ειρήνης.*
[ι.ΓΥΜ < αρχ. *άει* «πάντοτε» + αοριστολογικό *ποτέ* «κάποτε», κατ' αναλογίαν προς τα επιρρήματα *ουδέ-ποτε, τί-ποτε, κά-ποτε* κ.ά]

αείποτε - πάντοτε. Λογιότερης και αρχαιοπρεπούς χρήσεως. εμ- φατικός τύπος τού *πάντοτε.* Ανάλογη σχέση υφίσταται ανάμεσα στο *ουδέποτε* και το *ποτέ,* που έχουν αρνητική σημασία αεί

αειφανής, -ής. -ές {αείφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ) αυτός που είναι πάντοτε ορατός κυρ αγγρον *αειφανής αστέρας* βλ λ *αστέρας.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης. -ης, -ες*
[ΕΙΥΜ αρχ < *άει* «πάντοτε» + *-φανής*< *φαίνομαι*] αείφορία (η) {χωρ πληθ > 1. (κ *αρχή τής αειφορίας)* η σκόπιμη παραγωγή ενός προϊόντος από ένα δάσος με τρόπο που να μη μειώνεται αλλά, αν είναι δυνατόν. να βελτιώνεται η παραγωγική ικανότητά του και να μη θίγονται οι θετικές περιβαλλοντικές επιδράσεις - λειτουργίες του 2. η διαχείριση των φυσικών οικοσυστημάτων και των ανανεώσιμων πηγών ενεργείας με τρόπο που να εξασφαλίζεται η περι- βαλλοντική ποιότητα και ισορροπία για το μέλλον (βλ κ. *αειφόρα ανάπτυξη)* 3. (συνεκδ.) άνθηση, διαρκής πρόοδος, ανάπτυξη *«η - τής ελ/.ηνικής γεωργίας εξαρτάται από τη μείωση τού κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντο)ν»* (εφημ.).
[ΕΤΥΜ < αεί «πάντοτε» + *-φορία* < *φέρω,* απόδ ξέν όρου, πβ. γαλλ. rapport soutenu]
αειφόρος, -α (λόγ. -ος). -ο 1. αυτός που σχετίζεται με την αειψορία (σημ. 2) ~ *σύστημα ί κοινωνία* 2. *αειφόρ-α / -ος ανάπτυξη* μοντέλο διαχείρισης των φυσικών οικοσυστημάτων και των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, σύμφωνα με το οποίο η περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα πρέπει να εξασφαλίζει τη διαρκή αξιοποίηση των φυσικών πόρων, να μην προκαλεί δηλ ανεπανόρθωτη βλάβη στο περιβάλλον υπονομεύοντας το μέλλον των επερχόμενων γενεών, αλλά να επιτυγχάνει τη σταθερή περιβαλλοντική ποιότητα και ισορροπία Κπίσης αειφορικός, -ή, -ό
[ΕΤΥΜ μτγν. < *άει* «πάντοτε» + *-φόρος* < *φέρω* Αρχική σημ. «αειθαλής»].
αείφυλλος, -η (λόγ. -ος), -ο αυτός που διατηρεί πάντοτε το φύλλωμά του· ~ *δέντρο / δάσος* αντ φυλλοβόλος [ΕΙΥΜ αρχ. < άε« «πάντοτε» + *φύλλον*].
Α.Ε.Κ. (η) Αθλητική Ένωση Κωνσταντινουπόλεως — αεκτζής (ο), αε- κτζήδικος, -η, -ο
Α.Ε.Λ.Δ.Ε. (η) Ανώνυμη Εταιρεία Λήψης και Διαβίβασης Εντολών (στο Χρηματιστήριο)
Α.Ε.Ν. (η) Ακαδημία Εμπορικού Ναυτικού.
αέναος, -η, -ο (αρχαιοπρ.) 1. (κυριολ.) αυτός που δεν παύει ποτέ να ρέει, να τρέχει· *η ~ ροή τού χρόνου* 2. (συνήθ. γενικότ) αυτός που δεν σταματά ~ *κίνηση των π/.ανητών* συν ασταμάτητος, αδιάκοπος. - αενάως επίρρ. [αρχ.].
[ιιγυμ αρχ. αρχική σημ «αείρροος, αυτός που ρέει πάντοτε, ασταμάτητος», < **άέν-ναος* < *άέν* (= *άει)* «πάντοτε» + *νάω* «ρέω» (βλ. λ *νάμα)].*
Α.Ε.Π. (το) Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (βλ λ *προϊόν).*
Α.Ε.Π.Ι. (η) Ανώνυμη Εταιρεία Πνευματικής Ιδιοκτησίας. **οεράγημα** (το) [αεραγήμ-ατος | -ατα, -άτων} το στρατιωτικό άγημα που μεταψέρεται με αεροπλάνο ή ελικόπτερο.
[ΕΙΥΜ Απόδ τού αγγλ. airborne troop), αεραγωγός (ο) [i847J 1. οπή. άνοιγμα για διοχέτευση (εισδοχή ή εκβολή) αέρα 2. σωλήνας, αγωγός ή συσκευή εξαερισμού κτισμάτων. ορυχείων, μηχανημάτων κ λπ]ΕΙ ΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. porte-vent}. αεράθλημα (το) {αεραθλήμ-ατος | -ατα. -άτων} το άθλημα κατά το οποίο γίνεται επίδειξη πτητικών δεξιοτήτων με μικρά αεροσκάφη ή ελαφρές πτητικές μηχανές (πβ. λ. *αερο/,έοχη).* - αεραθλητής (ο), αε- **ραθλήτρια** (η), αεραθλητισμός (ο), αεραθλητικός, -ή, -ό [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ airsport] αεράκατος (η) [1888J {αερακάτ-ου | -ων. -ους) ΝΛΥΤ υδροπλάνο χωρίς πλωτήρες
αεράκι (το) {χωρ. γεν.) (υποκ.) ελαφρά πνοή ανέμου, αύρα. *δροσερό / θαλασσινό / καθαρό ~ || έπιασε / σήκωσε ~* αεράμυνα (η) {χωρ πληθ | 1. η κρατική υπηρεσία για την προστασία τού άμαχου πληθυσμού σε περίπτωση εναέριας επίθεσης (βλ. κ *πολιτική άμυνα.* λ. *άμυνα): μαθήματα αεράμυνας* 2. σύνολο στρατιωτικών και πολιτικών μέσων και μέτρων που απαρτίζουν την προστασία από εναέριο εχθρό: τα *μέτρα ενισχύουν την ~ τής πό/.ης || ασκήσεις αεράμυνας*
[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. air defence] αεραντλία (η) [1870]
[αεραντλιών} μηχάνημα (αντλία) χρησιμοποιούμενο για μεταφορά, εισαγωγή ή εξαγωγή, αραίωση ή πύκνωση αέρα σε κλειστό χώρο
(ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ air pump], αεραπόβαση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΣΤΡΑΤ η επιχείρηση από αέρος. που εκτελείται από μονάδες στρατού και αεροπορίας και αποσκοπεί στη ρίψη αλεξιπτωτιστών και πολεμικού υλικού, συνήθ στα μετόπισθεν τού εχθρού — αεραποβατικός, -ή, -ό.

αεραποθήκη (η) {αεραποθηκών} κλειστό τμήμα μηχανήματος *όπου* αποθηκεύεται αέρας, **αέρας** κ (λογοτ **) αγέρας** (ο) {αέρ-α κ. (λόγ.) -ος **[** -ηδες} **1.** το μείγμα αζώτου, οξυγόνου και ελάχιστων ποσοτήτων άλλων αερίων που αναπνέουμε και που περιβάλλει τη Γη αποτελώντας την ατμόσφαιρά της. ο *μολυσμένος ~ μιας βιομηχανικής πόλης || αναπνέω καθαρό ~* JJ *ρεύμα αέρος■* ΦΡ (α) ***τινάζω (κάτι) στον αέρα*** βλ λ. *τινάζω* (β) ***αλλάζω αέρα*** / τον ***αέρα (κάποιου)*** αλλάζω παραστάσεις ταξιδεύοντας. *πήγαινε σε κανένα νησί ν' αλλάξεις αέρα' ! | πάμε εκδρομή να σου αλλάξω λίγο τον αέρα;* (γ) ***κλείνω / ανοίγω τον αέρα*** ξεκινώ / σταματώ την παροχή αέρα μέσω βαλβίδας ή συσκευής (δ) χάνω ***αέρα*** (κυρ για σωλήνες ή σαμπρέλες) ξεφουσκώνω: *η ρόδα τού ποδηλάτου χάνει αέρα* (ε) ***βγάζω στον αέρα*** (i) αερίζω: *βγάλε τα ρούχα σου στον αέρα. για να μη μουχλιάσουν! (\ι)* (για είδηση, πληροφορία *κτό.)* μεταδίδω από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση: *βγάζω μια είδηση στον αέρα* (στ) ***βγαίνω στον αέρα*** (i) εμφανίζομαι στο ραδιόφωνο ή στην τηλεόραση: *έχει τρακ. γιατί δεν έχει βγει ποτέ μέχρι σήμερα στον αέρα* (ii) μεταδίδομαι από την τηλεόραση ή το ραδιόφωνο *η συζήτηση θα βγει στον αέρα αύριο βράδυ* (ζ) ***(είμαι) στον αέρα*** (i) μεταδίδομαι σε απευθείας τηλεοπτική ή ραδιοφωνική μετάδοση: *είμαστε στον αέρα. ας προσέχουμε τις εκφράσεις μας!* (ii) είμαι εν πτήσει (σε. αεροπλά- νο) *ενώ ήμαστε στον αέρα. παρουσιάστηκε πρόβλημα στον κινητήρα* (iii) στερούμαι βάσεως. λογικού ερείσματος αυτός ο *ισχυρισμός είναι στον αέρα, δεν χρειάζεται να τον πάρεις στα σοβαρά'* (iv) δεν έχω κανένα στήριγμα, δεν βασίζομαι πουθενά και σε κανέναν οι *δύο νέοι, όχι μόνο οικονομικά αλλά και όσον αφορά στο μέλλον τους, είναι κυριολεκτικά στον αέρα* ΣΥΝ είμαι ξεκρέμαστος (ν) αιωρούμαι, κρέμομαι στο κενό. *έχω γείρει από τη βάση στήριξής μου:* το *μισό αυτοκίνητο είναι στον αέρα στην άκρη τής γέφυρας, όπου βρέθηκε μετά τη σύγκρουση* (η) κενό αέρος (i) διαφορά υψομετρικής πιέσεως, που προκαλεί και απώλεια ύψους στο αεροσκάφος κατά την πτήση (ii) οι ειδικές συνθήκες που επιτυγχάνονται με την τεχνητή αφαίρεση τού ατμοσφαιρικού αέρα για την κατασκευή και συσκευασία προϊόντων (αεροστεγής συσκευασία): τα *πατατάκια συσκευάζονται σε ~* (θ) ζω ***με αέρα*** τρώω ελάχιστα (ι) ***παίρνουν τα μυαλά μου αέρα*** αποκτώ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου, γίνομαι αλαζόνας: *από τότε που κέρδισε το βραβείο, πήραν τα μυαλά του αέρα κι έγινε πολύ υπερόπτης* ΣΥΝ καβαλάω το καλάμι 2. ο άνεμος: *σηκώθηκε ~ και πήρε τις ψάθες στην παραλία* [[*φυσάει ~*1| *κόβει / πέφτει ο ~ || πρωινός / δυνατός / δροσερός / ελαφρός / νυχτερινός / θαλασσινός / βουνήαιος / άγριος / δαιμονισμένος / παγερός / τσουχτερός / νοτισμένος ~ || φύ- σηςε ο ~ και φούσκωσε τα πανιά* ΦΡ (α) ***κανω αέρα (σε κάποιον)*** παράγω αέρα με τεχνητό τρόπο (φύσημα, βεντάλια, ανεμιστήρα κ.λπ.), δροσίζω: *ζα)Λστηκε και της έκανα* λ γ/ο *αέρα με τη βεντάλια να συνέλθει* (β) ***ώρα καλή στην πρύμ(ν)η σου κι α(γ)έρα στα πανιά σου*** (i) ευχή για καλό ταξίδι και ευνοϊκό άνεμο (ii) (γενικότ) να σου πάνε όλα καλά (iii) (ειρων) είσαι ελεύθερος να φύγεις, δεν σε κρα- τάει κανείς· *αν δεν σου αρέσει να δον/.εύεις μαζί μας. -~!* (γ) ***κόβω τον αέρα*** (i) μετριάζω την ορμή τού αέρα (σημ. 2)· το *τζάμι τού αυτοκινήτου έκοβε τον αέρα. που φυσούσε μανιωδώς* (ii) (κάποιου) επαναφέρω στη σωστή συμπεριφορά κάποιον που έχει αρχίσει να δείχνει υπερβολική οικειότητα ή άνεση, ξεπερνώντας τα επιτρεπτά όρια: *κόψ' του τον αέρα, γιατί έχει αρχίσει να γίνεται πολύ ενοχλητικός!* (δ) (μτφ.) ***φυσάει*** άλλος ***αέρας (κάπου)*** για τη μεταβολή μιας κατάστασης (συνήθ. προς το καλύτερο) άλλαξαν τα πράγματα· *τώρα πια ~ στην εκπαιδευτική πο/.ιτική τής χώρας* 3. αναθυμιάσεις ή εξατμίσεις, συνήθ. από βράσιμο υγρών: *η χύτρα βγάζει ~* ΣΥΝ ατμός 4. (α) το σύνολο των συνθηκών που διαμορφώνουν τη χαρακτηριστική ατμόσφαιρα ενός χώρου ή τόπου· *η Μύκονος είναι ένα νησί με ~ || αποπνέει έναν - αρχοντιάς η Σύρος || ο ~* εδώ *μέσα μυρίζει μπαρούτι, θα εύθυμε φασαρίες!* ΦΡ (α) ***πλανάται στον αέρα*** για φημολογίες ή διαδόσεις που δεν έχουν διασταυρωθεί ή αποδειχθεί. *η φήμη ότι θα γίνει υποτίμηση τής δραχμής ~ τον τελευταίο καιρό* (β) ***(κάτι υπάρχει) στον αέρα*** για κάτι που δεν είναι εμφανές, αλλά μπορεί να το διαισθανθεί κανείς στην ατμόσφαιρα που επικρατεί σε έναν χώρο: *κάποιο πρόβλημα υπάρχει στις σχέσεις τους το αισθάνεσαι στον αέρα* (β) η αίσθηση που αφήνουν το παρουσιαστικό, οι τρόποι και το ύφος κάποιου: *έχει έναν ~ αριστοκράτη || έχει επάνω του έναν ~ κοσμοπολίτικο* ΣΥΝ στυλ 5. (ειδικότ) η άνεση και η αυτοπεποίθηση που δείχνει κανείς σε συγκεκριμένη περίσταση, *βάδισε στην πασαρε'Αα με ~* It *μπήκε για τη συνέντευξη με μεγάλο ~ και αυτοπεποίθηση* [[*έχει ~* drav μιλάει *Αγγλικά* ΦΡ (α) ***παίρνω αέρα*** (i) αποκτώ μεγάλη οικειότητα και άνεση, με αποτέλεσμα να παραφέρομαι, να ξεπερνώ τα επιτρεπτά όρια *πολύ αέρα πήρες■ πώς μου μιλάς έτσι.* (ii) (για προϊόντα σε αεροστεγείς συσκευασίες) έρχομαι σε επαφή με τον αέρα· αν *πάρει αέρα. να καταναλωθεί σε εφτά ημέρες, γιατί μετά είναι επικίνδυνο για την υγεία* (iii) επίσης ***παίρνω τον αέρα μου*** αναπνέω καθαρό αέρα. αναζωογονούμαι: *Βγήκε να πάρει ?Λγο αέρα Τόσες ώρες* <5ουλευει *κλεισμένη εκεί μέσα'* (β) ***δίνω (σε κάποιον) αέρα*** φέρομαι (σε κάποιον) πολύ ελαστικά, του αφήνω περιθώρια υπερβολικής οικειότητας. *μην του δίνεις αέρα, γιατί θ'αρχίσει να παραφέρεται πάλι* (γ) ***παίρνω τον αέρα (κάποιου / σε κάτι)*** (i) ελέγχω, επιβάλλομαι σε κάποιον, ο *μικρός* του *γυιος* τού *έχει πάρει τον αέρα και τον κάνει ό.τι θέλει* (ii) αποκτώ άνεση, αυτοπεποίθηση και πείρα (σε κάτι): *πήρε τον αέρα τής δου/.ειάς || κάτσε να πάρω τον αέρα τού αυτοκινήτου και μετά θα δεις εκδρομές'* ΣΥΝ παίρνω το κολάι 6. (μτφ) τίποτε το χειροπιαστό, τζίφος· *Και τι έμεινε απ' όλα αυτά.* ΦΡ (α) ***αέρας κοπανιστός*** (i) λόγια ανόητα, *περίμενα μια σοβαρή απάντηση, αλλά πήρα ~* (ii) τίποτε το ουσιαστικό, το πραγματικό, απολύτως τίποτε: *δυο μέρες τώρα. που είχαμε μείνει χωρίς τρόφιμα, φάγαμε ~* (β) ***λόγια***

τού αέρα αερολογίες, λόγια χωρίς αξία. χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα- *εγώ είμαι άνθρωπος των πράξεων και δεν συνηθίζω να λέω ~[* (γ) (οικ -λαϊκ) ***αέρα πατέρα!*** για αερολογίες, λόγια τού αέρα 7. ο χώρος που μένει ελεύθερος και εξασφαλίζει άνεση: *αύξησε την απόσταση των αράδων, να έχει ~ το κείμενο* || (για ρούχο) *δώσε λίγο ~ στη φούστα, να είναι πιο άνετη, να μη σε σφίγγει* 8. ***αέρα!*** πολεμική ιαχή, αλαλαγμός επιτιθεμένων, *η ιαχή «~» αντηχούσε στα βουνά τής Αλβανίας κατά τον ελληνοιταλικό πόλεμο* 9. το δικαίωμα ανεγέρσεως κτίσματος σε ελεύθερο χώρο πάνω από άλλο κτισμα· *αγόρασε τον τελευταίο όροφο και τον - τήα πο?.υκατοικ{α£* («το δικαίωμα υψούν») 10. αποζημίωση σε εκμισθωτή που προστατεύεται από το ενοικιο- στάσιο για λύση αναγκαστικής παράτασης μισθώσεως, rou *έδωσε ~ έξι ενοίκια* || (για επιχείρηση) *του έδωσε ~ πέντε εκατομμύρια για* το *μαγαζί* · 11. η προσαύξηση τής αξίας μιας επιχειρήσεως λόγω καλής τοποθεσίας, φήμης ή πελατείας: ο ~ *ενός γ(ονιακού μαγαζιού* · 12. ΗΚΚΛΗΣ το τετράγωνο υφασμάτινο κάλυμμα τού αγίου ποτηριού ή δίσκου, ο αήρ. — (υποκ.) αεράκι (το) (βλ λ)

[Γ,ΤΥΜ < αρχ *άήρ, άέρος*< *άΓερ-, πβ λατ. acr. γαλλ. air (> αγγλ. air), ιταλ. aria κ.ά Ομόρρ αρχ. *ά(Ρ)είρω* «αίρω. σηκώνω» (< **άΡέρ-]ω),* οπότε η αρχική σημ. τής λ *άήρ* θα ήταν «ανύψωση», *αϋ-ρα* κ.ά Ανάλογη σημασιολογική εξέλιξη («ανύψωση» > «αέρας») εμφανίζεται και στις γερμανικές γλώσσες, πβ αγγλ lift «σηκώνω» - γερμ. Luft «αέρας» Οι σημ 4-6 αποδίδουν αντίστοιχες χρήσεις τού γαλλ. air, λ.χ die a un grand air «αποπνέει έναν αέρα αρχοντιάς». Πολλές φρ είναι μεταφρ δάνεια, λ.χ *παίρνω τον αέρα μου* (< γαλλ ije suis alle] prendre Pair), *αλλάζω (τον) αέρα* (< γαλλ (il m'a recommande de I changer l'air), *ζω με αέρα* (< γαλλ. vivre de Pair), *υπάρχει ί πλανάται κάτι στον αέρα* (< γαλλ il y a quelque chose dans l'air). λόγια τού αέρα (< γαλλ. paroles en l'air). *βγαίνω στον αέρα* (< αγγλ go on the air), *κενό αέρος[*< αγγλ air pocket) κ.ά.|.

αέρα! Είναι άγνωστο πώς ξεκίνησε η πολεμική ιαχή σέρα που γεν- νήθηκε στα βουνά τής Αλβανίας και στις χαράδρες τής Β. Ηπείρου και συνδέθηκε με τον ηρωισμό των Ελλήνων στις μάχες εναντίον των Ιταλών το '40 Πιθανόν να αποτέλεσε προϊόν ειρωνείας και περιφρόνησης προς την ιταμή προκλητικότητα και τα πλήγματα τού εχθρού, σημαίνοντας αρχικά κάτι το «ασήμαντο», το «μηδαμινό» (ίσως με αναφορά στην αστοχία των εχθρικοίν πυροϊν) και πλησιάζοντας προς τη σημασία τού «τίποτε». Τελικά, η λ έφθασε να λειτουργεί ως πολεμική ιαχή σε επιθέσεις, σημαίνοντας «πάνω τους» Αντιστοιχεί προς τις αρχαίες πολεμικές ιαχές *άλαλά* (από όπου τα *αλαλάζω* και *αλαλαγμός)* και *\ά* (από όπου ο *ιήιος παιάν.* το πολεμικό τραγούδι με το οποίο ζητούσαν οι μαχητές τη βοήθεια τού Απόλλωνα)

αερατμός (ο) ΦΥΣ μείγμα θερμού αέρα και ατμού που λειτουργεί ως κινητήρια δύναμη

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. air-steam) αεράτος, -η, -ο αυτός που έχει άνεση και χάρη (αέρα) στις κινήσεις και στους τρόπους του, χαριτωμένος: *εμφανίστηκε στη δεξίωση με ένα πολύ ~ στυλ*

αεργία (η) (αρχ.) {χωρ. πληθ.} το να μην εργάζεται κάποιος (συνήθ με προσωπική του επιλογή) σχολΐο λ. *ανεργία,* δουλειά, άεργος, -η, -ο αυτός που δεν εργάζεται με προσωπική του επιλογή συν τεμπέλης, φυγόπονος.

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *άεργος* < ά- στερητ + *-εργός* < *έργον*\. αέρι (το) -

♦ αγέρι

αεριαγωγός (ο) [Ι890Ι ο αγωγός μεταφοράς και διανομής φυσικού ή άλλου καύσιμου αερίου

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conduite de gaz]. αερίζω ρ μετβ {αέρισ-α. -τηκα. -μένος! 1· έκθετο) (κάτι) στον αέρα: *κάθε πρωί να αερίζεις τα σεντόνια* || *πρέπει* να *σκαλίσετε, για ν' αεριστεί το χώμα και ν' ανασάνουν οι ρίζες* 2. ανανεώνω τον αέρα (κλειστού χο>ρου), εξαερίζω: *άνοιξα το παράθυρο, για ν' αεριστεί το δωμάτιο από την κλεισούρα* (μεσοπαθ. ***αερίζομαι)*** 3. βγαίνω σε ανοιχτό χώρο, για να πάρω αέρα 4. δημιουργώ (με κάτι) αέρα. για να ανακουφιστώ από τη ζέστη ή από συναισθηματική σύγχυση: είναι *συνε- χώς με μια βεντάλια* στο ^έρι *κι αερίζεται* 5. (ευφημ.) πέρδομαι. ΙΕΤΥΜ μτγν < αρχ. *άήρ, άέρος].* αερικό κ αγερικό (το) (λαϊκ -λογοτ.) το φάντασμα, το στοιχειό. [ΕΓΥΜ < μτγν. *άερικός* «όμοιος με αέρα, εφήμερος» < αρχ. *αήρ, άέ- ρος* Η σημ. «φάντασμα» τού ουδ *αερικό* οφείλεται στην άποψη ότι ο αέρας έχει αόρατη υπόσταση και μυστηριώδη δύναμη, η οποία μπορεί να προκαλέσει θόρυβο, να παρασύρει, να καταστρέψει. Αυτή η άυλη δύναμη αποδόθηκε σε υπερφυσικά στοιχεία και αόρατα δαιμόνια πβ κ. *ανεμικό* Η εξέλιξη από τη σημ. «πνοή ανέμου» στη σημ. «άυλη ουσία, ψυχική οντότητα» παρατηρείται και στη λέξη *πνεύμα*). αέρινος, -η. -ο {αρχ.[(εκφραστ) αυτός που μοιάζει να είναι φτειαγ- μένος από αέρα. που είναι εξαιρετικά λεπτός, ελαφρός, διαφανής, δροσερός· *ήταν τόσο ωραία, τόσο φάνταζε σαν οπτασία* || ~ *όφασμα / φόρεμα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αέριος.* αέριο (το) Ιαερί-ου) -ων) 1. το σώμα που δεν έχει καθορισμένο σχήμα και όγκο. τείνοντας να καταλάβει όλο τον χώρο στον οποίο πε- ριέχεται και στον οποίο τα μόρια ή τα άτομά του βρίσκονται σε συνεχή κίνηση προς διάφορες κατευθύνσεις συγκρουόμενα μεταξύ τους: *δύσοσμο / ραδιενεργό* [1] *ταξικό* **~ 2.** (α) ΧΗΜ ***αδρανές*** *I* ***€υγενές αέριο*** το αέριο που παρουσιάζει χημική αδράνεια, δηλ. δεν σχηματίζει εύκολα (ή και καθόλου) χημικές ενώσεις, γιατί απαιτείται μεγάλη ποσότητα ενέργειας, για να αποσπαστεί ηλεκτρόνιο από την εξωτερική του στιβάδα *τα ~ είναι το ή/.ιο, το νέον, το αργό. το κρυπτό,*

το ξένο και το ραδόνιο (β) ΓΕςίΛ ***φυσικό αέριο*** βλ. λ *φυσικός* (γ) ***ασφυξιογόνο αέριο*** βλ. λ. *ασφυξιογόνος* (δ) Σ\ ΡΑΤ ***πολεμικό / χημικό αέριο*** χημικό δηλητηριώδες παρασκεύασμα, που εκτοξεύεται κατά τού εχθρού και προσβάλλει βασικά οργανικά συστήματα, όπως το αναπνευστικό, το νευρικό κ.ά. (ε) ***Θάλαμος αερίων*** βλ. λ. *θάλαμος* 3. ***αέρια*** (.τα) (ευφημ) πορδή: *τα όσπρια δημιουργούν πολλά ~*

(ΕΪΥΜ < αρχ *άέριον,* ουδ τού επιθ. αέριος < *άήρ, άέρος.* Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ gaz Μεταφρ. δάνεια αποτελούν επίσης οι φρ *φυσικό αέριο* (< γαλλ. gaz naturel), *θάλαμος αερίων* (< αγγλ gas chamber), *αδρανές αέριο* (< αγγλ inert gas) κ ά.). αεριοποιήσιμος, -η. -ο 11856] αυτός που είναι δυνατόν να μετατρα- πεί σε αέριο, να αεριοποιηθεί [ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ gazeifiable].

αεριοποιώ ρ. μετβ. [18561 {αεριοποιείς .. | αεροποί-ησα, -ούμαι. -ήθη- κα. -ημένος! μετατρέπω στερεό ή υγρό σώμα σε αέριο. — αεριοποί**ηση** (η) [1889] (ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ gazeifier] αεριοπροώθηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η αεριώθηση αέριος, -α. -ο {αρχ.) 1. αυτός που αποτελείται από αέρα. ~ *μάζες* 2. αυτός που έχει τη φύση τού αέρα: - *κατάσταση / άζωτο.*

αέριος - αέρινος. Οι λέξεις διαφέρουν αέριος είναι ο επιστημο- νικός-περιγραφικός όρος που δηλώνει την «αεριώδη κατάσταση», ενώ αέρινος είναι καθημερινή-λογοτεχνική λέξη, που δηλώνει αυτόν ο οποίος «αποτελείται από αέρα» ή «είναι σαν τον αέρα».

αεριοστρόβιλος κ αεροστρόβιλος (ο) κινητήρας με τουρμπίνα (βλ λ.), που τροφοδοτείται από θερμά αέρια και χρησιμοποιείται σε μηχανές αεριοπροώθησης (βλ.λ).

[είυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ wind turbine), αεριούχος, -ος. -ο [1876] αυτός που περιέχει αέριο ~ *ποτό* (λ χ. γκαζόζα, κόκα-κόλα κ.ά.).

ΙΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. contenant du gaz) αεριόφως (το) [1833] {αεριόφοπος) χωρ. πληθ.) **1.** το φως που παρά- γεται από φωταέριο *εταιρεία αεριόφο)τος* 2. (συνεκδ) το φωταέριο ΣΥΝ γκάζι

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. gaslight], αερισμός (ο) [1889] **1.** η έκθεση αντικειμένου στον αέρα *αερισμός των ρούχων 2.* η ανανέωση τού αέρα σε κλειστό χώρο, εξαερισμός· *ο ~ τής αίθουσας είναι αυτόματος / ανεπαρκής / ηλεκτρικός* Επίσης αέρισμα (το).

αεριστήρας (ο) [1878] συσκευή που ανανεώνει την ατμόσφαιρα σε κλειστούς χώρους ΣΥΝ εξαεριστήρας [ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. ventilateur]. αεριτζής (ο) {αεριτζήδες}, αεριτζού (η) {αεριτζούδεςΐ (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που συμμετέχει σε κερδοσκοπικές επιχειρήσεις (λέσχες, χρηματιστήριο κ.λπ) χωρίς προσωπικό κεφάλαιο, με προσυμφωνημέ- νη αμοιβή («τον αέρα») ή ποσοστά επί των κερδών 2. χαρτοπαίκτης που παίζει εικονικά για λογαριασμό τής λέσχης και αμείβεται για αυτό αβανταδόρος · 3. (γενικότ) πρόσωπο που λέει μεγάλα λόγια, δίνει υποσχέσεις χωρίς αντίκρισμα, που δεν κάνει καμία δουλειά σοβαρά και προσπαθεί να εξαπατήσει τους άλλους, για να βγάλει κέρδος ΣΥΝ απατεώνας. — αεριτζήδικος, -η. -ο, αεριτζηδικα επίρρ. [ΕΤΥΜ. Από το θ τής λ *αέρας* και το παραγ. επίθημα *-ιτζής* (βλ. κ. *-τζής)].*

αεριώδης, -ης. -ες 11867] {αεριώδ-ους j -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει τη μορφή αερίου αεριώθηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] η προώθηση σώματος με δύναμη που προκαλείται από εκτόξευση προς τα πίσω ρευστού πί- δακα (συνήθ. αερίων) *η ~ χρησιμοποιείται στα αεροσκάφη και τα διαστημόπλοια* ΣΥΝ αεριοπροώθηση αεριωθούμενο (το) {-ου κ. -ουμένου | -ων κ -ουμένων} 1. κάθε σώμα που προωθείται με αεριώθηση (βλ λ) 2. (ειδικότ.) τύπος ταχύτατου αεροπλάνου, το οποίο προωθείται με μηχανή που έχει αερι- στρόβιλο (βλ.λ.) (πβ λ. *τζετ)*

[ΙΠΥΜ Ουδ. τού μτχ επιθ *αεριωθούμενος* < *αέριο* + *ωθούμαι,* απόδ. τού αγγλ. jet (propelled)], αεροβαμων, -ων, -ον -*■ αιθεροβάμων

αεροβατώ ρ. αμετβ {αεροβατείς . μόνο σε ενεστ κ. παρατ.} 1. (κυ- ριολ.) βαδίζω στον αέρα 2. (μτφ) βρίσκομαι εκτός πραγματικότητας, εκτός τόπου και χρόνου συν νεφελοβατώ, είμαι αιθεροβάμων ΑΝΤ είμαι προσγειωμένος, πατώ στη γη, είμαι ρεαλιστής — αεροβάτης (ο) [μτγν], **αεροβασία** (η) (1887J

[ΕΤΥΜ < μτγν *άεροβατώ (-έω)* < *άεροβάτης* < αρχ. *άήρ. άέρος* + *-βά- της* (ρ. *βαίνω),* πβ. *έπι-βάτης, στυλο-βάτης, άνα-βάτης* κ.ά.]. αεροβική (η) κ (ορθότ.) αεροβιακή σύνολο γυμναστικών ασκήσεων (τρέξιμο, έντονες χορευτικές κινήσεις) για τη βελτίωση τής φυσικής κατάστασης με την αύξηση τής λαμβανομένης από τον οργανισμό ποσότητας οξυγόνου ΣΥΝ αεροβίωση Επίσης αερόμπικ (το). [ΕΤΥΜ Αντιδάν., < αγγλ. aerobics < γαλλ aerobie < αρχ. *αερόβιος* Ορθότ *αεροβιακή,* αφού από το *αερόβιος,* πβ *μικρόβιο - μικροβια- κός, Ολύμπιος - Ολυμπιακός* κ τ.ό).

αεροβικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την αεροβική: ~ *γυμναστική! προπόνηση! κατάσταση*

{ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ αντιδανείου aerobic < aerobe < γαλλ. aerobie < a<3ro- (< αρχ. *άήρ, άέρος)* + -bie (< *βίος)).* αερόβιος, -α, -ο [1881] βιολ αυτός που χρειάζεται οξυγόνο για να υπάρξει ή να συντελεστεί. ~ *οργανισμός* ΑΝ Γ αναερόβιος.

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < αγγλ. aerobe < αρχ *άερόβιος* < *άήρ. άέρος* + *βίος*| αεροβίωση (η) {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ.! ΒΙΟΛ **1.** η διαβίωση σε πε

ριβάλλον που περιέχει οξυγόνο 2. η εργαστηριακή μεταλλαγή αναε- ρόβκον οργανισμών σε αερόβιους 3. η αεροβική (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ Κλληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ aerobiose). αεροβόλος, -ος. -ο 1. αυτός που βάλλει, χρησιμοποιώντας τη δύναμη τού (πεπιεσμένου) αέρα. - οπλο 2. ***αεροβόλο*** (το) όπλο που βάλλει με ώθηση πεπιεσμένου αέρα.
[ΕΤΥΜ < *αέρας* + *-βόλος* < *βάλ/.ω* «εκτοξεύω» (πβ *πυρο-βόλο,* ττολυ- *βόλυ* κά). Η φρ *αεροβόλο όπλο* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. airgunj.
αερογάμης (ο) {αερογάμηδες} 1. (λα'ίκ.) πρόσωπο που καυχάται για ανύπαρκτες ερωτικές κατακτήσεις · 2. είδος γερακιού [En M < *αερο-* + *-γάμης* < *γαμώ\.* αερόγαμος, -η. -ο (1889] βοτ (φυτό) τού οποίου η επικονίαση γίνεται από τη γύρη που μεταφέρει ο αέρας [ΕΤΥΜ < *αέρας* + *γάμος].* αερογέφυρα (η) {αερογεφυροόν} 1. η συνεχής αεροπορική σύνδεση και επικοινωνία ανάμεσα σε δύο σημεία- σύστημα εναέριας μεταφοράς προσώπο)ν ή φορτίων σε περιστάσεις ανάγκης (πολέμου, σεισμού. αποκλεισμού) - *σωτηρίας για τη μεταφορά τροφίμων στην αποκλεισμένη πόλη οργανώθηκε από τον Ο.ΗΕ.* 2. (καταχρ.) γέφυρα που συνδέει δύο σημεία τού οδικού ή σιδηροδρομικού δικτύου.
[ετυμ < *αερο(πλάνο)* + *γέφυρα,* μεταφρ. δάνειο από γερμ. Luftbriicke]. αερόγραμμα (το) {αερογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} η επιστολή τής οποίας φάκελος θεωρείται το ίδιο το χαρτί στο οποίο είναι γραμμένη. εφόσον διπλωθεί κατά τέτοιον τρόπο, ώστε στην εξωτερική πλευρά να αναγραφούν τα στοιχεία τού αποστολέα και τού παραλήπτη και να επικολληθεί το γραμματόσημο.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. aerogramme], αερογραμμή (η) ΐ. η γραμμή εναέριας επικοινωνίας· δίκτυο που εξασφαλίζει την εναέρια σύνδεση ανάμεσα σε συγκεκριμένα σημεία για τη μεταφορά κυρ ανθρώπων ή φορτίοον μεταξύ των σημείων αυτών 2. (περιληπτ) το σύνολο των αεροπλάνων, των αεροδρομίων, εγκαταστάσεων κ.λπ που εξυπηρετούν το παραπάνω σύστημα 3. ***αερογραμμές*** (οι) η εταιρεία ή το σύνολο εταιρειών που κατέχουν ή διαχειρίζονται ένα δίκτυο εναέριας κυκλοφορίας· *βρετανικές* [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ airline] αερογράφος (ο) συσκευή που χρησιμοποιείται κυρ. από γραφίστες, για σύντομη και ομοιόμορφη επικάλυψη επιφανειών με χρώμα με τη μέθοδο τού ψεκασμού.
[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ aerographe]. οεροδεξαμενοσκάφος (το) {αεροδεξαμενοσκάφ-ους \ -η. -ών} αεροσκάφος με δεξαμενές υγρών καυσίμων, το οποίο ανεφοδιάζει άλλα αεροσκάφη εν πτήσει. Επίσης αεροδεξαμενή (η).
[f γυμ Απόδ. τού αγγλ air-tanker] αεροδιάδρομος (ο) {αεροδιαδρόμ-ου | -ων} ο αυστηρά καθορισμένος από διεθνείς διατάξεις και κανονισμούς εναέριος διάδρομος, μέσα στα όρια τού οποίου εξασφαλίζονται οι προϋποθέσεις ασφαλούς πτήσεως ενός αεροσκάφους, ο - *τον F.IR Αθηνών.*
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ air corridor], αεροδίαλυτος, -ή, -ό [1847] αυτός που έχει την ιδιότητα να διαλύεται κατά την επαφή του με τον αέρα [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. deliquescentJ αεροδιαστημικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τον αέρα και το κοσμικό διάστημα 2. (α) ***αεροδιαστημική βιομηχανία*** η αξιοποίηση των πορΐσμάτο>ν τής αεροδιαστημικής στον χώρο τής βιομηχανικής παραγωγής για τον σχεδιασμό και την κατασκευή βελτιωμένων μοντέλων αεροσκαφών, διαστημοπλοίων κ.λπ. (β) ***αεροδιοατημική ιατρική*** ο συνδυασμένος με άλλες επιστήμες κλάδος τής ιατρικής, που αποσκοπεί στην εξασφάλιση κατάλληλων συνθηκών στον άνθρωπο για διαστημικές πτήσεις 3. ***αεροδιαστημική*** (η) ο συνδυασμός τής επιστήμης τής αεροναυτικής και τής διαστημικής πτήσεως ** σχολιο λ. *διαστημικός.*
ΙΗΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. aerospace] οεροδίκείο (το) 1. το ποινικό δικαστήριο τής Αεροπορίας Στρατού 2. (συνεκδ) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται το δικαστήριο αυτό. ·αε- ροδίκης (ο)
[ΕΤΥΜ < *αερο-* + *-δικείο* / *-δίκης,* κατά τα *στρατοδικείο* / *-δίκης]* αεροδίνη (η) {αεροδινοίν} μετεωρ το ατμοσφαιρικό φαινόμενο κατά το οποίο σημειώνεται στροβιλοειδής κίνηση τού ατμοσφαιρικού αέρα, μικρής κλίμακας σε χρόνο και διαστάσεις ΣΥΝ ανεμοστρόβιλος. [ι-.ΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ air vortex] αεροδρομικος, -ή, -ό [1889] κ. (ορθότ) αεροδρομιακός 1. αυτός που σχετίζεται με το αεροδρόμιο: *αεροδρομιακοί κανονισμοί* 2. ***αεροδρομική τροχιά*** η τροχιά που διαγράφουν στον αέρα βλήματα πυροβόλου όπλου.

αεροδρομιακός - αεροδρομικός. Το παράγωγο τής λ. *αεροδρόμιο,* επειδή η λέξη έχει *~ι(ο).* είναι **αεροδρομιακός,** ενώ το επίθ που παράγεται από το *αεροδρόμος* είναι κανονικώς **αεροδρομικός.** Έτσι. θα πούμε σωστά *αεροδρομιακές εγκαταστάσεις, αλλά αεροδρομική τροχιά* του *βλήματος* + *αεροβική*

αεροδρόμιο (το) {αεροδρομί-ου | -ον} 1. επίπεδη έκταση στην ξηρά ή στο νερό (θάλασσα, λίμνη), που περιλαμβάνει εγκαταστάσεις και εξοπλισμό για την προσγείωση, απογείωση, φύλαξη και εφοδιασμό αεροσκαφών και τη διακίνηση εμπορευμάτων και επιβατών: *υπηρεσίες αεροδρομίου || διεθνές / εμπορικό / κρατικό / πο/^εμίκό ί στρατιωτικό ί πλωτό* - Συν (επίσ.) αερολιμένας 2. ***φόρος αεροδρομίου*** ειδικό τέλος που επιβαρύνει την τιμή τού αεροπορικού εισιτηρίου. [ΕΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ aerodrome < αρχ *αεροδρόμος* «αυτός που διασχίζει τον αέρα» < *αήρ, ἀέρος* + *δρόμος]*

αεροδρόμιο - αερολιμένας. II λ **αεροδρόμιο** χρησιμοποιείται ευρύτερα για τη δήλωση κάθε χώρου (ξηράς. θάλασσας κ λπ) που μπορεί να χρησιμεύσει στην προσγείωση και απογείωση αεροσκαφών για ποικίλες χρήσεις (πβ στρατιωτικά *αεροδρόμιο)* Σε αντίθεση με τη λ. **αερολιμένας,** που δηλώνει μεγάλο και οργανωμένο αεροδρόμιο για την εξυπηρέτηση επιβατών και εμπορευμάτων (πβ ο *αερολιμένας τον Ε/.ληνικού, ο εθνικός αερολιμένας),* η λ *αεροδρόμιο* αναφέρεται σε κάθε μορφής (από πλευράς εκτάσε- ως. μεταφερομένων ειδών κ λπ.) χώρο προσγειώσεως / απογειώσε- ως αεροσκαφών: *το αεροδρόμιο Αλεξανδρουπό/.εως το αεροδρόμιο τον νησιού - Πχώρα χρειάζεται πολλά αεροδρόμια, για να καλύψει τις ανάγκες της*

αεροδύναμη (η) {-ης κ -άμεως | -άμεις. -άμεων} φυς η δύναμη που ασκείται σε ένα σώμα, όταν κινείται μέσα σε αέριο αεροδυναμική (η) [1889| φυς ο κλάδος που μελετά τη ροή τού αέρα και άλλων αερίων και τα αποτελέσματα που έχει αυτή η ροή σε σώματα κινούμενα μέσα σε αυτά (λ.χ την κίνηση των αεροπλάνων στον αέρα) (πβ. λ. *υδροδυναμική).*
[ΕΤΥΜ Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. aerodynamique] αεροδυναμικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την αεροδυναμική (βλ.λ.) 2. αυτός που έχει σχήμα τέτοιο, ώστε κατά την ανάπτυξη μεγάλων ταχυτήτων να συναντά όσο το δυνατόν μικρότερη αντίσταση από τον αέρα: *~ σκάφος / αυτοκίνητο* || το *σώμα των πουλιών έχει ~ σχήμα* 3. (μτφ.) πολύ γρήγορος. — αεροδυναμικότητα (η)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ aerodynamique! αερόδυνο (το) {αεροδύν-ου | -ων) κάθε αεροσκάφος βαρύτερο από τον αέρα. που πετά με βάση τις αεροδυνάμεις. π.χ αεροπλάνο, ελικόπτερο.
— αερόδυνος, -η, -ο σχολιο λ *αεροσκάφος.*
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. aerodyne < aerodynamic, πβ. κ *δύνη* «μονάδα ισχύος» < *δύναμη]* αεροελεγκτής (ο), αεροελέγκτρια (η) {αεροελεγκτριών} πρόσωπο που ασ^ολείται με τον έλεγχο τής εναέριας κυκλοφορίας αεροεπιβάτης (ο) {αεροεπιβατών!, αεροεπιβάτισσα (η) {αερο- πιβατισσών} επιβάτης αεροπλάνου. Επίσης αεροεπιβάτιδα (η), αεροζόλ (το) {άκλ } το αερόλυμα (βλ.λ.).
[ετυμ < γαλλ aerosol (νόθο σύνθ) < aero- (< *αέρας*) + sol(ution) «διάλυμα»]. αεροθάλαμος (ο) [1897] {αεροθαλάμ-ου | -ων, -ους} κλειστός χώρος αποθήκευσης αέρα, όπως το εσωτερικό αντλίας, πλαστικής λέμβου, σαμπρέλας κ.λπ.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. chambre a airj. αεροθεραπεία (η) [1889] {αεροθεραπειών} ΙΑΤΡ (παλαιότ) θεραπευτική μέθοδος η οποία στηρίζεται στην έκθεση τού πάσχοντος στον καθαρό αέρα για τη θεραπεία παθήσεων των αναπνευστικών οργάνων ΣΥΝ εισπνοοθεραπεία — αεροθεραπευτής (ο), αεροθεραττεύ- τρια (η), αεραθεραπευτικός, -ή, -ό [1893 |
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ aerotherapyj αερόθερμος, -η, *ο [1884} 1. αυτός που λειτουργεί με θερμό αέρα: *~ κλίβανος* αντ αερόψυκτος 2. ***αερόθερμο*** (το) η συσκευή για τη θέρμανση χώρων με την εκπομπή κυμάτων θερμού αέρα.
[F.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ aerotherme]. αεροκίνητος, -η. -ο αυτός που κινείται με αέρα. αεροκοπανίζω ρ. αμετβ. [1896] {αεροκοπάνισ-α. -μένοσί 1. μιλώ χωρίς επιχειρήματα, λέω ανοησίες, λόγια τού αέρα ΣΥΝ αερολογώ, μωρολογώ 2. (σπάν.) ματαιοπονώ. — αεροκοπάνισμα (το) [1896]. αερολέσχη (η) {αερολεσχών} 1. οργάνωση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που έχει ως σκοπό την ανάπτυξη και διάδοση αεραθλητικών δραστηριοτήτο)ν (εκπαίδευση πιλότων, διοργάνωση αγώνων κλπ.) 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρώπων που αποτελούν μέλη μιας τέτοιας οργάνωσης και ασχολούνται ερασιτεχνικά με τον αεραθλητισμό [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. aerociub (νόθο σύνθ.)[. αερολεωφορείο (το) το μικρής ή μεσαίας χωρητικότητας επιβατηγό αεροπλάνο για την κάλυψη μικρών αποστάσεων
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από αγγλ. airbus}, αερόλιθος (ο) [I8I7J [αερολίθ-ου j -ων, -ους] μετεωρίτης που αποτε- λείται κυρ από πετρώδη ύλη [ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. aerolithe]. αερολιμενάρχης (ο/η) [αερολιμεναρχών] ο/η επί κεφαλής των υπηρεσιών για τη σωστή λειτουργία τού αερολιμένα (βλ λ)
[ετυμ. < *αερολιμένας* + *-άρχης* < *άρχω.* πβ. κ *γυμνασι-άρχης, ομαδάρχης. ιερ-άρχης κ.ά.]* αερολιμένας (ο) (επίσ.) το σύνολο των τεχνικών και εμπορικών εγκαταστάσεων που εξασφαλίζουν τις κατάλληλες συνθήκες για την εξυπηρέτηση επιβατών και τη διακίνηση εμπορευμάτων, που πρόκειται να μεταφερθούν αεροπορικώς ΣΧΟΛΙΟ λ. *αεροδρόμιο* [ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. airport (νόθο σύνθ.)} αερολιμενικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τον αερολιμένα· *~ εγκαταστάσεις* ***2. αερολιμενικός*** (ο/η) υπάλληλος αερολιμένα: *απεργία αερολιμενικών* αερολισθηαη (η) {-ης κ. -ήσεως } -ήσεις, -ήσεων} ζωολ το πέταγμα προς τα κάτω με ανοιχτά τα φτερά (για πτηνά) ή με τη βοήθεια τής πτητικής μεμβράνης κατά την πτώση από ύψος (για ζο')α. λ χ στους ιπτάμενους σκίουρους), ώστε να μειώνεται η ταχύτητα κατά την πτώση — αερολισθαίνω ρ.
[ετυμ Τορ *αερολισθαίνω* αποδίδει το γαλλ planer (βλ κ. *πλανάρω)].* αερολογία (η) [1799] {αερολογιών} (συνήθ στον πληθ.) 1. λόγια τού αέρα, χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο, κενολογίες: *λέει αερολογίες, γι'*

αυτό και δεν τον παίρνει κανείς στα σοβαρά 2. (συνεκδ.) ανοησίες, σαχλαμάρες. — αερολογώ ρ. [18871 {-είς . y. ^ σχολιο λ *ανόητος.*

αερολογίες: συνώνυμα. Οι αερολογίες διαφέρουν από τις φλυαρίες. Δηλώνουν την έννοια των κενών περιεχομένου λόγων και συνεκδ. των ανοησιών, ενώ οι *φλυαρίες* αναφέρονται στην κουραστική και ατέρμονα εκφορά λόγων, στην κουραστική παράταση τού λόγου (ως προς τον χρόνο, την ποσότητα και την άσκοπη επανάληψη). Η σύνδεση των κενολογιών και μωρολογιών με τον αέρα (πβ *λόγια τον αέρα, αέρας κοπανιστός)* υποδηλώνει την ελαφρότητα, την κουφότητα των κενών λόγον, οι οποίοι στερούνται (νοηματικού) βάρους και τα παρασύρει ο αέρας. Ια «έπεα πτερόε- ντα» τού Ομήρου (πβ. *Ιλ* Α 201) χρησιμοποιούνται αντιθέτως με καλή σημασία. Αναφέρονται στα «φτερωτά λόγια», σε λόγια που μεταφέρουν διά τής γλώσσας μηνύματα πετώντας γρήγορα στον αέρα. Από τη φύση της η έννοια των αερολογιών προσφέρεται για χρήση στον καθημερινό βιωματικό προφορικό λόγο. ευνοώντας την εμφάνιση εκφραστικών τύπων, όπως αρλούμπες, μπούρδες, παρλαπίπες. που δανείστηκε η Ελληνική από ξένες γλώσσες *(αρλούμπα* < ιταλ burla, *μπούρδα* < γαλλ bourde. *παρλαπίπα* πιθ. < γερμ. Paperlapapp).

αερολόγος (ο/η) [1889] πρόσωπο που λέει λόγια τα οποία δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, κενολογίες ή ανοησίες: ~ *πολιτικός* συν κενολόγος. φαφλατάς, αερόλουτρο (το) (1876J η απευθείας έκθεση τού σώματος στον αέρα σε συνδυασμό με αναπνευστικές και σωματικές ασκήσεις για λόγους υγιεινής ή θεραπευτικούς (βλ. λ *αεροθεραπεία).*
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ air bath! αερόλυμα (το) {αερολύμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. αιώρημα υπερ-μικρο- σκοπικών σταγονιδίων ή στερεών σωματιδίων μέσα σε ένα αέριο (συνήθ αέρα): - *φαρμακευτικό ι ρινικό / για τοπική χρήση / για εισπνοή / σταθερών δόσεων 2.* σφραγισμένο μεταλλικό δοχείο που παρέχει τα συστατικά τού παραπάνω αιωρήματος με πίεση ειδικής βαλβίδας στο στόμιο τού δοχείου αυτού 3. (ειδικότ) το εντομοκτόνο υπό μορφήν αερολύματος και (συνεκδ) το δοχείο που το περιέχει · *ψέκασε με ~ στα σημεία όπου εμφανίζονται κατσαρίδες* [ί·ΤΥΜ < *αερο- + (διά)λυμα,* απόδ. τού *αεροζόλ* (βλ λ.)Ι αερομαντεία (η) [μτγν.] {αερομαντειών} η μαντεία από την παρα- τήρηση τού αέρα και των διαφόρων μετεωρολογικών φαινομένων. > " σχόλιό λ. *μαντεία.* αερομαχητικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τις αερομαχίες 2. *αερομαχητικό* (το) αεροσκάφος που έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει μέρος σε αερομαχίες, αερομαχία (η) {αερομαχιών} στρλτ η μάχη στον αέρα ανάμεσα σε πολεμικά αεροπλάνα (πβ. λ *ναυμαχία).* —αερομαχώ ρ. {-είς...}. [ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. air combat] αερομεταφερόμενος, -η, -ο στρατ αυτός που μεταφέρεται διά τού αέρος συνήθ. στη φρ *αερομεταφερόμενες μονάδες* οι μονάδες στρατού που μεταφέρονται με αεροπλάνα [ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. airborne], αερομεταφορά (η) η μεταφορά με αεροσκάφος · ~ *στρατιωτών ί τροφίμων / εξοπ?.ισμού.*
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ air transport] αερομεταφορέας (ο) {αερομεταφορ-είς, -έων} οργανισμός υπεύθυνος για τη διεξαγωγή εναέριων μεταφορών: *η Ολυμπιακή είναι* ο *εθνικός μας*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. air transporter}, αερομηχανική (η) ΦΥΣ-ΜΗΧΛ,\ κλάδος που μελετά την κίνηση και την ισορροπία τού αέρα και γενικότ των αερίων σωμάτων.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. aeromechanics] αερομίχλη (η) {χωρ. πληθ } αέρας με ομίχλη, αερομοντελιαμός (ο) ψυχαγωγική δραστηριότητα που έχει ως αντικείμενό της την κατασκευή αερομοντέλων (βλλ) — αερομο- ντελιστής (ο)
[ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. aeromodelisme (νόθο σύνθ.)] αερομοντέλο (το) αεροσκάφος περιορισμένων διαστάσεων, με ή χωρίς κινητήρα, που αποτελεί πιστό αντίγραφο πραγματικού και δεν μπορεί να μεταφέρει άνθρωπο.
[ΕΤΥΜ < *αερο- + μοντέλο* Βλ. κ *αερομοντελισμός]* αερόμπικ
(το) -♦ αεροβική
αερθναυαγάς (ο/η) [1894] άνθρωπος που βρέθηκε στη θάλασσα χωρίς τη θέλησή του μετά από πτώση τού ιπτάμενου μέσου του ή μετά από πτώση με αλεξίπτωτο
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ airshipwrecked). αεροναυαγοσώστης (ο) {αεροναυαγοσωστών} 1. πρόσωπο που χειρίζεται διάφορα μέσα ιη χ ρίχνει γάντζο, ανεμόσκαλα κ.λπ.) από ιπτάμενο μέσο (ελικόπτερο) για τη διάσωση ναυαγοΐν 2. πρόσωπο που κατεβαίνει από ιπτάμενο μέσο (ελικόπτερο) με συρματόσχοινο για τη διάσωση ναυαγών.
[ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ air resquer] αεροναυαγοαωστικός, -ή, -ό αυτός που χρησιμοποιείται για τη διάσωση αεροναυαγών αεροναυμαχία (η) {αεροναυμαχιών} ΣΤΡΑΤ. ναυμαχία με τη συμμετοχή και αεροπορικών δυνάμεων αεροναυτικές επιχειρήσεις, αεροναυπηγική (η) επιστήμη με αντικείμενο τον σχεδιασμό, την κατασκευή, τη δοκιμή και τη λειτουργία ιπτάμενων οχημάτων, που μπορούν να κινούνται μέσα ή και έξω από τη γήινη ατμόσφαιρα — αεροναυπηγός (ο/η), αεροναυπηγικός, -ή. -ό [ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. aircraft construction] ... 5

αεροναυσίπλοία (η) {χωρ πληθ } τα αεροπορικά και τα θαλάσσια μέσα συγκοινωνίας
[ετυμ Νεολογισμός από συμφυρμό των *αεροπ/.οΐα + ναυσιπ?*οΐα*\ αεροναύτης (ο) [1799] {αεροναυτών} 1. πιλότος ή μέλος πληρώματος αεροστάτου ή άλλου ελαφρότερου από τον αέρα αεροσκάφους 2. ταξιδιώτης σε αερόπλοιο (βλ.λ).
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ. aeronaute). αεροναυτικός, -ή, -ό [1840] 1. στρατ αυτός που συνδυάζει αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις: ~ *επιχειρήσεις / δυνάμεις / αποκλεισμός*
2. *αεροναυτική* (η) η επιστήμη τής κατασκευής αεροσκαφών και τής μελέτης των πτήσεων.
{ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. aeronautique] αεροναυτιλία (η) ο Κλάδος τής αεροναυτικής που περιλαμβάνει τις μεθόδους πλοήγησης και ελέγχου τής πορείας ενός αεροσκάφους. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ air navigation] αερονομία (η) 1. ΜΕΓΕΩΡ η επιστημονική μελέτη των φυσικών και χημικών φαινομένων τμήματος τής ανώτερης ατμόσφαιρας και τής εξώσφαιρας · 2. ΣΤΡΑΤ μονάδα τής Πολεμικής Αεροπορίας που επιβλέπει την τήρηση τής τάξης και τής πειθαρχίας τού προσωπικού τής Αεροπορίας — αερονόμος (ο) (σημ 2).
[ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. air police), αερονομείο (το) το κτήριο όπου στεγάζεται η αερονομία. αεροπανό (το) [άκλ } πανό το οποίο αναρτάται σε ψηλό σημείο (λ χ γέφυρες, κτήρια, δρόμους κ* ά.)
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. aeropanneau (νόθο σύνθ.)}. αεροπειρατεία (η) [αεροπειρατεών) η βίαιη κατάληψη αεροσκάφους εν πτήσει. με σκοπό τη χρησιμοποίηση των επιβατοΐν ή/και τού φορτίου για την ικανοποίηση πολιτικών συνήθ σκοπών ή/και ενδεχομένως την αλλαγή πορείας τού σκάφους. — αεροπειρατής (ο), αεροπειρατίνα (η)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. air piracy], αεροπερατός, -ή, -ό αυτός που επιτρέπει να περνά από μέσα του ο αέρας. - *ύφασμα* — αεροπερατότητα (η).
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ aero-pcrm^able (νόθο σύνθ.)[αεροπλανάκι (το) Ιχωρ. γεν.} 1. μικρό αεροπλάνο 2. (στον μοντελι- σμό) μικρό (συχνά τηλεκατευθυνόμενο) ομοίοιμα αεροπλάνου 3. παιδικό παιχνίδι τη μορφή μικρού αεροπλάνου, αεροπλανικος, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το αεροπλάνο · φρ *οεροπλανικό (κόλπο)* (i) (στην πάλη) θεαματική λαβή με την οποία ο παλαιστής σηκώνει τον αντίπαλο στον αέρα και. περιστρέφοντάς τον. τον ρίχνει στο έδαφος (ii) κάθε θεαματική ενέργεια (συχνά στον πληθ.) *τους έχει τρελάνει με τα ~ του* αεροπλάνο κ. (λαϊκ.) αερόπλανο (το) σκάφος με ειδικές πτέρυγες (φτερά) και σύστημα αεριωθήσεως για εναέρια μετακίνηση είναι βαρύτερο από τον αέρα (σε αντίθεση με το αερόστατο), ανυψώνεται και προωθείται συνήθ. με ειδικούς κινητήρες και μπορεί να παραμένει στον αέρα λόγω των δυνάμεων που αναπτύσσονται στις επιφάνειες των πτερύγων του από τον διερχόμενο αέρα: *ιδιωτικό ί αναγνωριστικό Ι ανιχνευτικό / βομβαρδιστικό ι ψεκαατικό ι πυροσβεστικό ι εκπαιδευτικό / μεταγωγικό / μονοθέσιο / καταδιωκτικό / κατασκοπευτικό* ~ }} *σμήνος ί σχηματισμός / μοίρα αεροπλάνων* || πτ^ση *Ι προσγείωση / απογείωση / πτώση / συντριβή αεροπλάνου*]| *φτερά / σκάλα / κινητήρας / ουρά ! πιλότος αεροπλάνου* ΣΥΝ αεροσκάφος. [ετυμ Αντιδάν, < γαλλ aeroplane < αρχ *αερόπλανος* «αυτός που πλανάται στον αέρα» < *άήρ. αερος + πλανώμαι* «περιπλανο>μαι»]

αεροπλάνο ή αερόπλανο; Επειδή η λέξη σημαίνει την πτητική μηχανή η οποία «πλανάται στον αέρα» και δεν . «πλανά τον αέρα» (όπως τα *λαοπλάνος, κοσμοπλάνος* κ.τ.ό). προτάθηκε στις αρχές τού αιώνα (από τον Γ. Ζηκίδη κ.ά.) να λέγεται αερόπλανο, λέξη αρχαία που απαντά στον λεξικογράφο Ησύχιο (στο λ *άεροφοΐτις.* με αναφορά στις Ερινύες που πλανώνται στον αέρα!) Μάλιστα, ο ίδιος τύπος *αερόπλανο* (και με αντιμετάθεση των φθόγγων *αρεό- πλανο'.)* σχηματίστηκε χωρίς επίδραση τής αρχαίας λ σε λαϊκότερη προφορική χρήση Οπωσδήποτε, η λέξη επικράτησε τελικά ως παροξύτονη: αεροπλάνο Ο Στέφ. Κουμανούδης (1900) σταχυολογεί τη λέξη *αεροπλάνο* από την εφημ *Άστυ* (15 Αυγ 1897). παρατηρώντας. «*πτητική μηχανή νέα έφευρεθεΐσα υπό των Γάλλων Σερέ καί Λατίν (άλλά καταπεσοΰσα εις τήν θάλασσαν!)*». Ο ίδιος αναφέρει και τ. *αερόπλανα* με το ερμήνευμα «πλαναέριοι συσκευαί».

■* *αεροσκάφος*

αεροπλανοφόρο (το) το πολεμικό πλοίο με μεγάλο υπαίθριο κατάστρωμα. κατάλληλα διαμορφωμένο για την απογείωση, προσγείωση, μεταφορά και τεχνική υποστήριξη πολεμικών αεροσκαφών (ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ aircraft carrier], αεροπλο'ί'α (η) [1897] [χωρ. πληθ.} 1. κλάδος τής αεροναυτικής με αντικείμενο τη μελέτη, κατασκευή και τον χειρισμό αερόπλοιων 2. οργανισμός επιφορτισμένος με τη διεξαγωγή αεροπορικών συγκοινωνιών με αερόπλοια 3. η πτήση με αερόπλοια ή άλλες πτητικές συσκευές · *οι διατάξεις τής διεθνούς αεροπλοΐας είναι πολύ αυστηρές.*
— αεροπλόος (ο), αεροπλοϊκός, -ή, -ό.
[ετυμ < *αέρας + -πλοία* < *πλους*\. αερόπλοιο (το) [18741 αεροσκάφος ελαφρότερο από τον αέρα, αυτο- προωθούμενο, με σύστημα ελέγχου τής κατεύθυνσης τής πτήσεως (βλ λ. *ζέπελιν).*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από αγγλ. air ship), αεροπορία (η) [1874] {αεροποριών} 1.το σύνολο των αεροπλάνων και των σχετικών εγκαταστάσεων και υπηρεσιών για την εναέρια εξυπηρέτηση των ειρηνικών ή πολεμικών σκοπών μιας χώρας · *πολι*

τική / πολεμική! μαχητική ~ || Ολυμπιακή Αεροπορία (ο εθνικός αερομεταφορέας τής Κλλάδας) 2. (ειδικότ) το αεροπορικό σώμα των ενόπλων δνάμεων μιας χώρας, *τον επόμενο μήνα θα καταταγεί στην ~* · ΦΡ **ι/πέρ *τής αεροπορίας*** λόγω τής ειδικής φορολόγησης, η οποία θεσπίστηκε από τον Ι Μεταξά για την ενίσχυση τής Πολεμικής Αεροπορίας· με την πάροδο τού χρόνου, όταν ξεχάστηκε ο προορισμός των πόρων, η φράση, λεγόμενη κυρ για χρήματα, έφθασε να σημαίνει «για άδηλο σκοπό, χωρίς να ξέρει κανείς πού θα πάνε»: *δώσαμε τις προ άλλες πάλι νέα εισφορά* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδωλο/.ατρία.*

αεροπορία (με -ι·), αλλά πορεία (με -ει-)! Το *αεροπορία* δεν είναι απλό σύνθετο τού *πορεία* (ώστε να γράφεται με -ει-). αλλά παραγωγό τού *αεροπόρος:* αεροπόρος - αεροπορία. Το ίδιο ισχύει και με όλα τα συναφή παρασύνθετα σε *-πορία,* που παράγονται από σύνθετα σε *-πόρος: πρωτοπόρος - πρωτοπορία, πεζοπόρος - πεζοπορία, οδοιπόρος - οδοιπορία* κ.λπ., αλλά και *άπορος - απορία, εύπορος -* ευπορία κοκ.Όμοια εξηγείται και το ανανδρία (< *άνανδρος)* έναντι τού ανδρεία κ.ά -♦ *ανανδρία*

αεροπορικός, -ή. -ό f J895) αυτός που σχετίζεται με την αεροπορία· ~ *επιδρομή ί τραγωδία / επίδειξη / επιχείρηση / πυξίδα / όρ'/ανα / άμι;- να / στολή / εισιτήρια / επιστολή* (αυτή που μεταφέρεται αεροπορικώς)· φρ (α) ***αεροπορική γραμμή*** η αερογραμμή (βλ λ.) (β) στραί ***αεροπορική υποστήριξη*** η δράση των αεροπορικών δνάμεων προς ενίσχυση των μαχόμενων χερσαίων ή ναυτικών δνάμεων (γ) ***αεροπορική δύναμη*** η συνολική στρατιωτική ισχύς ενός κράτους σε αεροσκάφη και έμψυχο υλικό (δ) ***αεροπορικός σχηματισμός*** ο σχηματισμός από οργανωμένο σμήνος στρατιωτικών αεροσκαφών στον αέρα για λόγους στρατηγικούς ή επιδείξεως – αεροπορικ-ά / -ώς επίρρ [ετυμ Οι φρ. αποτελούν μεταφρ δάνεια, λ.χ *αεροπορική γραμμή* (< αγγλ. airline), *αεροπορική δύναμη* (< αγγλ. air power), *αεροπορική επιδρομή* (< αγγλ. air raid), *αεροπορική επίδειξη* (< αγγλ air display) κ.ά.]. αεροπόρος (ο/η) 1. ο ειδικός στον χειρισμό αεροσκάφους πιλότος 2. ΙΙΡΛΤ το πρόσωπο που ανήκει στο στρατιωτικό σώμα τής αεροπορίας «*■ σχολιο λ. *αεροπορία, ειδωλο?.ατρία*

[ΕΓΥΜ αρχ., αρχική σημ «ο πορευόμενος διά μέσου τού αέρα». < *αήρ. άέρος* + *πόρος* «πέρασμα, διάτρεξη». πβ *όδοι-πόρος. πουτο-πό- ροςκ.ά.].*

αερόσακος (ο) ιεχνολ πλαστικός σάκος τοποθετημένος στο τιμόνι αυτοκινήτου ή μπροστά από τη θέση τού συνοδηγού ή και στα πίσω καθίσματα και φουσκώνει αυτόματα σε περίπτωση σύγκρουσης, προστατεύοντας τον οδηγό και τον επιβάτη ~ *οδηγού / συνοδηγού* ibi'ΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. airbag] αερόσκαλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) αποβάθρα για υδροπλάνα αεροσκάφος (το) {αεροσκάφ-ους | -η, *ών) 1. κάθε ιπτάμενη μηχανή (τα αεροπλάνα, ελικόπτερα κ.λπ.) 2. (ειδικότ.-επίσ) το αεροπλάνο. |εγυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. aircraft (νόθο σύνθ.)]

αεροσκάφος - αεροπλάνο. Το αεροσκάφος (αγγλ. aircraft) είναι γενικότερη έννοια για κάθε ιπτάμενη μηχανική συσκευή, είτε είναι *αερόστατη* (ελαφρότερη τού αέρα) είτε *αερόδυνη* (βαρύτερη τού αέρα), ενώ το αεροπλάνο είναι ειδική μορφή αεροσκάφους, η επικρατέστερη στον συγκοινωνιακό τομέα. Από τα αερόστατα αεροσκάφη γνωστότερο είναι το (χωρίς κινητήρα) σφαιρικό αερόστατο. το κατεξοχήν αερόστατο, και το πηδαλιουχούμενο αερόπλοιο (με κινητήρα) Από τα αερόδυνα αεροσκάφη λιγότερο γνωστά είναι τα χωρίς κινητήρα, το ανεμόπτερο, το αιωρόπτερσ, ακόμα και ο χαρταετός! Γνωστά είναι τα αεροσκάφη με κινητήρα, τα αεροσκάφη ξηράς, τα γνωστά μας αεροπλάνα, και τα αεροσκάφη ύδατος, γνωστά ως υδροπλάνα και αεράκατοι. Ο όρος *αεροπ?Λνο* δηλώνει γενικότερα αερόδυνα αεροσκάφη με κινητήρα και ακίνητες πτέρυγες Εφόσον οι πτέρυγες κινούνται (μηχανοκίνητες), τότε μιλούμε για *κινητόπτερα.* με κύριο τύπο τα ελικόπτερα

αερόσολα (η) ίχωρ. γεν πληθ.} σόλα (αθλητικού παπουτσιού) που περιέχει αέρα για την απορρόφηση των κραδασμών και την εξασφάλιση μεγαλύτερης αλτικότητας. αεροστατική (η) [1897J1. η επιστήμη που εξετάζει τις ιδιότητες των αερίων σε κατάσταση ισορροπίας · 2. τεχνολ. η επιστήμη που μελετά τα ελαφρότερα από τον αέρα αεροσκάφη – αεροστατικός, -ή, -ό [1791]

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. aerostatique]. αερόστατο (το) 11850] {-ου κ. -άτου | -ων κ. -άτων) πτητική συσκευή με δυνατότητα αιωρήσεως στον αέρα. αποτελούμενη από μεγάλο αεροστεγές σφαιρικό περίβλημα (μπαλόνι) γεμάτο με θερμό αέρα, υδρογόνο ή ήλιο και από ένα κυλινδρικό τετράγωνο ή παραλληλόγραμμο ευρύχωρο εξάρτημα χωρίς στέγη, κρεμασμένο από το περίβλημα για τη μεταφορά επιβατών ή φορτίων. – αερόστατος, -η. -ο. * .* ΣΧΟΛΙΟ λ *αεροσκάφος*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < *αέρας* + *-στατο*< *στατός* «ιστάμενος»

< αρχ *ΐστημι.* πβ γαλλ. aerostat. Όταν άρχισε να χρησιμοποιείται η λ αερόστατο, εγέρθηκαν αντιρρήσεις για την ορθότητα τού σχηματισμού της. αφού το *αερόστατο* δεν στέκεται, αλλά κινείται στον αέρα Έτσι προτάθηκαν οι ακριβέστερες λέξεις *αεροδρόμιο, αεροπόρο* ή και *αεροπλάνο,* καθώς και οι ονομασίες *αεροπλάνης* και *αεροπέτης, αλλ& επικράτησε το αερόστατο]* αεροστεγής, -ής, -ές {αεροστεγ-ούς [-είς (ουδ -ή)} αυτός που εμποδίζει την είσοδο ή τη διαφυγή τού αέρα ή οποιουδήποτε αερίου: ~ συσκευασία *τροφίμων* – αεροστεγώς επίρρ. [1845]

[ΕΤΥΜ < *αέρας* + *-στεγής* < *στέγος,* πβ *υδρο-βτεγής.* ςυλο-*στεγής*

κ.ά.].

αεροστρόβιλος (ο) -► αεριοστρόβιλος

αερόστρωμνο (το) (για όχημα ή σκάφος) αυτός που κινείται πάνω σε στρώμα αέρα, σε πολύ μικρό ύψος από την επιφάνεια τού εδάφους ή τού νερού (βλ κ. λ *χόβερκραφτ).*

[ΗΙΥΜ Απόδ. τού αγγλ hovercraft], αεροσυγκοινωνία (η) {αεροσυγκοινωνιών} η εναέρια συγκοινωνία, μεταφορά ανθρώπων ή εμπορευμάτων και σύνδεση περιοχών με αεροπλάνα, ελικόπτερα κ.τ ό.

αεροσυμπιεστής (ο) τεχνολ μηχάνημα που χρησιμοποιείται για τη συμπίεση διαφόρων αερίων ή για την παροχή πεπιεσμένου αέρα [ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ air-compressor] αεροσυνοδός (η) υπάλληλος αεροπορικής εταιρείας που εξυπηρετεί τους επιβάτες κατά τη διάρκεια τής πτήσης τού αεροσκάφους (βλ. κ *συνοδός εδάφους,* λ. *συνοδός)*

[ΕΙΥΜ Απόδ, τού αγγλ. air hostess (θηλ)] αερόσφυρο (το) σφυρί το οποίο λειτουργεί με πεπιεσμένο αέρα και επιφέρει ισχυρά κτυπήματα χρησιμοποιείται π.χ. στην κάρφωση λαμαρινών πλοίου, σε οικοδομικές εργασίες κ.α [ι τ ΥΜ Απόδ. τού αγγλ. jackhammer). αεροταξί (το) {άκλ.} μικρό αεροσκάφος για τη μεταφορά επιβατών σε μικρές αεροπορικές αποστάσεις, που δεν εξυπηρετούνται από τις αερογραμμές.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ air taxi), αεροτομή (η) 1. (σε αεροσκάφος) (α) η επιφάνεια η οποία σχεδιάστηκε για ομαλή ροή τού αέρα πάνω σε αυτή με σκοπό την υποβοήθηση τού αεροσκάφους σε σταθερότητα, άντωση και έλεγχο πτήσε- ως (β) η εγκάρσια τομή σε πτέρυγα αεροπλάνου ή ελικοπτέρου 2. επιφάνεια που τοποθετείται στο πίσω μέρος αυτοκινήτου για την υποβοήθηση τής σταθερότητας κατά την οδήγηση.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. aerofoil], αεροφαγία (η) {χωρ πληθ.) ιαιρ η παθολογική χρόνια κατό:πωση αέρα κατά τη διάρκεια τού φαγητού [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. aerophagia] αεροφάρος (ο) φάρος για την καθοδήγηση αεροπλάνων κ.λπ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. aerial beacon], αεροφοβία (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ ο υποχονδριακός φόβος για κίνδυνο (ψύξεως, κρυολογήματος κ.τ.ό) προερχόμενο από τα ρεύματα τού αέρα ή γενικά τον ψυχρό αέρα

[F.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ aerophobiaj αεροφόρος, -ος. -ο [1825] 1. αυτός που περιέχει αέρα ΦΡ ***αεροφόρος σάκος*** καθεμιά από τις γεμάτες αέρα προεκτάσεις τού αναπνευστικού οργάνου πολλών ζώων 2. αυτός μέσα από τον οποίο διοχετεύεται αέρας ΦΡ ***αεροφόρος οδός*** το σύνολο των οργάνων όπου κινείται ο αέρας τής αναπνοής, αεροφράκτης [1897] κ. αεροφράχτης (ο) {αεροφρακτών} λωρίδα από ελαστικό με ρυθμιζόμενη κλίση, που τοποθετείται στο κενό μεταξύ πόρτας ή παραθύρου και δαπέδου, ώστε να εμποδίζει την είσοδο αέρα

αερόφρενο (το) {αεροφρένων} το φρένο που λειτουργεί με πεπιεσμένο αέρα ΙετυΜ Μεταφρά τού γαλλ. aerofrein, νόθο σύνθ , < aero- (< ελλ. *άήρ, άέρος)* + frein < λατ. frenum «χαλινάρι»), αερόφωνος, -η. -ο μουι όργανο στο οποίο ο ήχος παράγεται με τη βοήθεια τού εκπνεόμενου αέρα και τη δημιουργία κραδασμών (φλογέρα, ζουρνάς κ.λπ *)*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ aerophone] αερ0φωτ0γράφιση (η) {-ης κ -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων] η λήψη φωτογραφούν από αεροσκάφος. – αεροφωτογραφίζω κ. αεροφωτο-

Υραφώρ. {-είς .].

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ aerial photography] αεροφωτογραφία (η) {αεροφωτογραφιών} φωτογραφία γήινης επιφάνειας από αεροσκάφος.

[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ aerophotograph] αεροψεκασμός (ο) ο ψεκασμός καλλιεργειών ή δασικών εκτάσεων με χημικά εντομοκτόνα σε μορφή σκόνης ή υγρού από ειδικό αεροσκάφος που πετάει χαμηλά [ΠΤΥΜ Απόδ ξέν όρου, πβ αγγλ. crop spraying] αερόψυκτος, -η, -ο ΙΙ-ΧΝΟΛ (για συσκευή, όργανο, μηχανή) αυτός που ψύχεται με τη βοήθεια τού αέρα για την αποφυγή υπερθέρμανσης (κατ' αντιδιαστολή προς τον υδρόψυκτο, βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. air-eooled (νόθο σύνθ)]. αερώδης, -ης. - ες [μτγν.] {αερώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} 1. αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά τού αέρα (άυλος, ελαφρός, διαφανής): ~ *διάλυμα* 2. γεμάτος αέρα: ~ *σφαίρα* ΣΥΝ αεριώδης, αετήσιος, -ια. -ιο αυτός που σχετίζεται με τον αετό ή που θυμίζει αετό: ~ *νύχια / μύτη / χαρακτηριστικά* · ΦΡ ***αετήσιο βλέμμα*** ως χαρακτηρισμός για άριστη όραση ή αγέρωχο βλέμμα, αετιδεύς (ο) {αετιδ-έως | -είς. -έων] (λόγ) ο νεοσσός αετού, το αετόπουλο. Επίσης αετιδέας.

[ΕΤΥΜ < μτγν *άετιδεύς.* υποκ τού αρχ. *αετός]* αετίνα (η) (λαϊκ.) ο θηλυκός αετός ΣΥΝ αετομάννα αετομάννα (η) {χωρ. γεν πληθ.} (λαικ) ο θηλυκός αετός η αετίνα. αετομάτης, -α κ -ισσα. -ικο 1. αυτός που έχει οξύτατη όραση 2. (μτφ.) αυτός που δεν ξεγελιέται εύκολα, ανοιχτομάτης αετονύχης, -ισσα, -ικο κ αϊτονύχης {αετονύχηδες} 1. ιδιαίτερα πονηρός και επιδέξιος, κυρ. στον πλουτισμό με παράνομους τρόπους. *Μεγάλος ~! Μόλις μυριστεί ευκαιρία να κερδίσει χρήματα, δεν* του *ξεφεύγει με τίποτε* ΣΥΝ επιτήδειος, καπάτσος, ατσίδας 2. (γενικότ.) αυτός τον οποίο δεν μπορεί κανείς να εξαπατήσει.

αετόπουλο κ. **αϊτόπουλο** (το) **1.** ο νεοσσός τού αετού ΣΥΝ (λόγ) αετιδεύς 2. ΙΣΤ μικρό παιδί ενταγμένο στην Αντίσταση κατά τη διάρκεια τής Κατοχής [ετυμ < μεσν. *αετόπουλον* < *αετός* + *-πουλον* (βλ. λ. *-πουλος*)] **αετοράχη** κ **αϊτοράχη** (η) {αετοραχών) ράχη στην οποία πηγαίνουν μόνο οι αετοί· η δυσπρόσιτη, απόκρημνη βουνοπλαγιά: *«πάνω 'κεί στην ~ κάνουν μια χαρά οι βλάχοι»* (δημοτ. τραγ.) **αετός** κ (καθημ.) **αϊτός** (ο) (παλαιότ ορθ *αητός*) (κοινό όν και για το αρσ. και το θηλ πτηνό) 1. σαρκοφάγο, γαμψώνυχο πτηνό, με οξύ- τατη όραση, επονομαζόμενο και «βασιλιάς των πουλιών» λόγω τής επιβλητικότητάς του. *«ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης»* (δημοτ τραγ)· φρ *δικέφαλος* **αετός** η αναπαράσταση αετού με δύο κεφάλια ως σύμβολο διαφόρων αυτοκρατοριών (βυζαντινής, ρωσικής). αλλά. κατά μίμηση, και αθλητικών ομάδων (Α.Ε.Κ., Π Α Ο.Κ) 2. (ειδικότ.) ο χαρταετός (βλ.λ.) 3. (μτφ) ο πολύ έξυπνος, ο οξυδερκής και επιδέξιος άνθρο>πος: *~ η καινούργια γραμματέας' Όποιο πρόβλημα και να παρουσιαστεί, το λύνει στο πει και φει'* ΣΥΝ ξεφτέρι, σαΐνι

• 4. σελάχι τού πελάγους με μεγάλα τριγωνικά πτερύγια που δίνουν την εντύπωση ότι πετά μέσα στη θάλασσα και με μακριά ουρά σαν μαστίγιο — (υποκ) **αετόπουλο** (το) (βλ.λ) *■ ΣΧΟΛΙΟ λ *έξυπνος* [ετυμ αρχ.< **αιετός*< **αι^ετός*< *αιΤι-ετ8ς< Ι.Ιέ *awi- «πτηνό», πβ. λατ. avis, σανσκρ vis. Ομόρρ. *οιωνός* (< **όΡι-ωνός)* «πτηνό». Ο τ *άι- τός* < *αετός* είναι μεσν]

αϊτός ή αητός; Από το αρχ. *αετός* με συνίζηση, με συμπροφορά δηλ τού αε- σε μία συλλαβή *(ail* προήλθε το **αϊτός,** το οποίο γράφεται κανονικώς με την απλούστερη γραφή *-ι-* πβ κ *παλαιός παλιός* (όχι *παληός), ελαία - ελιά* (όχι *εληά), μηλέα - μηλιά* κ τ ό . που αποτελούν άλλες μορφές συνιζήσεως. Αρα και *αϊτός* (όχι **αητός).**

αετοφωλιά κ **αϊτοφωλιά** (η) **1.** η φωλιά τού αετού **2.** (μτφ.) (α) μέρος απόκρημνο και δυσπρόσιτο, λημέρι· *οι ~* των Ληστών (β) κατάλυμα στην κορυφή βουνού ή σε μέρος δυσπρόσιτο, ψηλό και μοναχικό: *η ~ (το σπίτι) τού Σικελιανού στους Δελφούς.* **αέτωμα** (το) |αετώμ-ατος | -ατα, -άτων! αρχιτ - λρχαιολ το τριγωνικό επιστέγασμα των στενών πλευρών (δηλ. πρόσοψης, οπίσθιας όψης) αρχαίου ελληνικού ναού, το οποίο κοσμούσαν συνήθ. γλυπτές διακοσμήσεις· μεταγενέστερα, το τριγωνικό επιστέγασμα οικοδομήματος [ετυμ αρχ < *άετος]*

-άζ κατάληξη λέξεων γαλλικής προελεύσεως *γκαράζ. αμπραγιάζ, μοντάζ. μασάζ* κ ά ^ σχολιο λ. *γκαράζ*

(ΕΤΥΜ. < γαλλ -age, από δάνεια γαλλικής προελεύσεως, λ.χ. collage, avantage, massage, tirage κ ά] **αζαλέα** (η) (δύσχρ αζαλεών) ανθοφόρο καλλωπιστικό φυτό με άνθη διαφόρων χρωμάτων

[ετυμ Αντιδάν. < νεολατ. azalea < θηλ τού αρχ επιθ *άζοάέος* «ξηρός» < *άζω* «ξηραίνω» (< Ι Ε *as-d- «ξηραίνω, στεγνώνω», πβ. σανσκρ. asah «στάχτη», λατ aridus «στεγνός» κ ά.) + *-αλέος*\ **Αζερμπαϊτζάν** (το) {άκλ} (αζερ Azorbaycan Respublikasi = Δημοκρατία τού Αζερμπαϊτζάν) κράτος τής Κ Ασίας, πρώην Δημοκρατία τής Ε Σ Σ Δ., με πρωτεύουσα το Μπακού, επίσημη γλώσσα την Αζερι- κή και νόμισμα το μανάτ. — **Αζέρος** (ο). Αζέρα (η), **αζερικός,** -ή, -ό, **Αζερικά** (τα)

Ιετυμ < αζερ Azorbaycan < αρχ. περσ azer «φωτιά», επειδή οι αρχι- κώς περσικής καταγωγής κάτοικοι τής περιοχής (6ος - 9ος αι μ Χ.) ήταν πυρολάτρες] **αζευγάρωτος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν έχει ζευγαρώσει, συνδεθεί με πρόσωπο τού αντίθετου φύλου 2. αυτός που δεν μπορεί να συνδυαστεί με κάτι άλλο ΣΥΝ αταίριαστος, παράταιρος, ασυνδύαστος **άζευτος,** -η, -ο κ **άζευκτος 1.** αυτός που δεν έχει τεθεί κάτω από ζυγό 2. αυτός που δεν ενώθηκε με γέφυρα: *~ πορθμός* [ετυμ < αρχ. *άζευκτος* < *ά-* στερητ. + *ζευκτός* < *ζεύγνυμι* \ **αζήμιος,** -α. -ο [αρχ.] αυτός που δεν προξενεί ζημιά ή βλάβη ΣΥΝ ακίνδυνος, αβλαβής **αζημίως** επίρρ. (μτγν.] (λόγ.) χωρίς να ζημιωθεί κάποιος, χωρίς να υποστεί ζημία ή βλάβη, ιδίως χρηματική: το *έργο τελικά εκτελέστηκε ~ για το Δημόσιο λόγω τού κέρδους από τη ραγδαία άνοδο των τιμών.* **αζημίωτος,** -η. -ο [μτγν] αυτός που δεν έχει υποστεί καμία ζημία ή βλάβη, ιδ χρηματική φρ ***με το αζημίωτο*** με το ανάλογο (χρηματικό ή άλλο) αντάλλαγμα *τη δουλειά θα την κάνεις ~* - **αζημίωτα** επίρρ. **αζήτητος,** -η, -ο **I**αρχ.) **1.** αυτός που δεν ζητείται, που δεν έχει ζήτηση: *~ εμπορεύματα* 2. (μτφ.) αυτός που δεν αναζητείται. που έχει εγκαταλειφθεί **3.** ***αζήτητα*** (τα) τα εμπορεύματα ή τα αντικείμενα που παραμένουν σε σταθμό ή τελωνείο, χωρίς να τα ζητήσει ο κάτοχος ή ο παραλήπτης τους *στα τελωνεία, πολλά κατασχεθέντα αντικείμενα μένουν συχνά ~* · ΦΡ **(μένω)** ***στα αζήτητα*** δεν δείχνει κανείς ενδιαφέρον για μένα. δεν με αναζητεί (για δουλειά, συντροφιά) κανείς· *μετά το ατύχημά της, η ηθοποιός έμεινε ~ για πολύ καιρό* **αζιμουθιακός,** -ή. -6 [18971 αυτός που σχετίζεται με το αζιμούθιο: *~ πίνακες / διόπτρα* (που στηρίζεται και περιστρέφεται και σε οριζόντιο και σε κατακόρυφο άξονα)

(ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. azimutal]. **αζιμούθιο** (το) **[** 1889] (αζιμουθίου **I** χωρ πληθ **) 1.** ΑΣΙΡΟΝ η απόσταση σε μοίρες ενός άστρου από τον μεσημβρινό κάποιου τόπου 2. ΝΑΥΤ η γωνία μεταξύ βορρά και κάθετου κύκλου ουράνιου σώματος ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. azimuth < μέ.σ γαλλ. azimuth < αραβ. as surnut, πληθ. τού as samt «ο δρόμος»].

Αζόρες (οι) {Λζορών} (πορτ. Arquipelago dos Agores = Αρχιπέλαγος των Αζορών) σύμπλεγμα ηφαιστειογενών νησιών στον Ατλαντικό Ωκεανό, Δ των ακτών τής Πορτογαλίας στην οποία ανήκει.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά ξέν. τοπωνυμίου, πβ. αγγλ. Azores < πορτ adores, πληθ τού agor «γύπας», επειδή οι Πορτογάλοι εξερευνητές τού Αρχιπελάγους το 1492 εντυπωσιάστηκαν από το πλήθος των γυπών]. **αζούρ** (το) {άκλ.} το διάτρητο διακοσμητικό κέντημα υφάσματος. ΙϋΓΥΜ < γαλλ ajour < προθ. a «σε. προς» + jour «ημέρα, ηλιακό φως» (< μτγν λατ. diurnum), οπότε η κυριολεκτική σημ τής λ ajour θα ήταν «αυτό που επιτρέπει να διέρχεται από μέσα του το ηλιακό φως»^

αζουρίτης (ο) {αζουριτών} ορυκτό τού χαλκού με μπλε κρυστάλλους.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. azurite < azur «βαθύ μπλε, το χρο^μα τού ουρανού» < αραβ al lazuward < περσ. lazhuward «ο λίθος lapis lazuli»]

Αζοφική Θάλασσα (η) κλειστή θάλασσα ΒΑ τού Εύξεινου Πόντου [ετυμ ΙΙ θάλασσα οφείλει την ονομασία της στη ρωσ. πόλη Azov (την αρχ. ελλην. *Ταναΐδα*), μεγάλο εμπορικό κέντρο τής αρχαιότητας και τού μεσαίωνα Υποστηρίζεται ότι το όνομα ανάγεται σε τουρκ. azak «χαμηλός»].

Αζτέκος (ο) μέλος λαού τής Κ. Αμερικής, ο οποίος, στην εποχή πριν από την ανακάλυψη τής Αμερικής, ανέπτυξε αξιόλογο πολιτισμό, τον οποίο κατέστρεψαν οι Ισπανοί κατακτητές *υπό* τον Ερνάντο Κορτές. [ετυμ Μεταφορά τού γαλλ Azieque < ισπ azteca < aztecatl (γλώσσα Ναχουάτλ) «ο λαός τού Αζτλάν» < Az-tlan «αυτός που ζει κοντά στους γερανούς> < az «γερανοί» + tlan «κοντά»], **άζυμος,** -η,-ο [αρχ J 1. αυτός που παρασκευάστηκε χωρίς προζύμι· *~ άρτος* 2. *Εορτή των Αζύμων* το Πάσχα των Εβραίων, κατά την οκταή- μερη διάρκεια τού οποίου τρώγονται αρτοπαρασκευάσματα άζυμα αντ ένζυμος, ανεβατός **αζωικός,** -ή, -ό **[** Ϊ867] **1.** αυτός που δεν φέρει ίχνη ζωής. *ο Πλούτων είναι - πλανήτης* **2.** ΓΕΩΛ *Αζωικός Αιώνας* η γεωλογική περίοδος, κατά την οποία δεν είχε αναπτυχθεί ακόμα η ζωή πάνω στην επιφάνεια τής Γης· η διάρκειά του είναι από τον σχηματισμό τού πλανήτη έως 2,6 δισεκατομμύρια χρόνια πριν από σήμερα [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ azoique]

αζωοσπερμία (η) [χωρ. πληθ \ ΙΑΤΡ παθολογική κατάσταση που χα- ρακτηρίζεται από την παρουσία νεκρών, ακατάλληλων για γονιμοποίηση, σπερματοζωαρίων στο σπέρμα.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < νεολατ. azoospermia], **άζωστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν φοράει ζώνη **2.** (συνεκδ **)** αυτός που δεν φέρει όπλα περασμένα σε ζωνάρι: *~ αρματολός* [ετυμ αρχ < *ά-* στερητ. + *ζωσ-τός*< θ. *ζωσ-*. πβ. αόρ. *έ-ζωσ-α,* ρ *ζών- νυμι]*

άζωτο (το) [1889] {αζώτου | χωρ. πληθ.] χημ **1.** το άχρωμο, αέριο σε κανονικές συνθήκες (σύμβολο Ν), που συνιστά περίπου τα 4/5 τού συνολικού όγκου τής ατμόσφαιρας και εμφανίζεται σε ενώσεις του σε ουσίες φυτικής ή ζωικής προέλευσης **2.** (α) **κύκλος** *αζώτου* το σύνολο των βιομηχανικών διεργασιών μέσω των οποίων πραγματοποιείται η κυκλοφορία τού αζώτου μεταξύ των ζωντανών οργανισμών και τού περιβάλλοντος (β) *στερέωση τού αζώτου* το σύνολο των βιοχημικών διεργασιών μέσω των οποίων το αέριο άζωτο αντιδρά σχηματίζοντας χημικές ενώσεις (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ.).

[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ azote (< α- στερητ + *ζωή),* όνομα που έδωσε ο Γάλλος χημικός Α. Lavoisier το 1775 στο αντίστοιχο αέριο, εξαιτίας τού ότι δεν μπορεί να συντηρήσει τη ζωή], **αζωτοβακτήριο** (το) {αζωτοβακτηρί-ου | -ων(βιολ βακτήριο τού εδάφους και των νερών, που δεσμεύει το ατμοσφαιρικό άζωτο και το μετατρέπει σε αζωτούχες ενώσεις, χρήσιμες για τη γονιμότητα των εδαφών και των υδάτων.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ. azotobacter] **αζωτούχος,** -ος, -ο [1849] αυτός που περιέχει άζωτο: *~ άπασμα* [ετύμ < *άζωτο* + *-ούχος* < *έχω],* **αηδής,** -ής. -ές [αηδ-ούς] -είς (ουδ. -ή) αηδέστ-ερος. -ατος) (λόγ.) αυτός που είναι δυσάρεστος στις αισθήσεις, που προκαλεί έντονη αποστροφή, απέχθεια συν αηδιαστικός. — **αηδώς** επίρρ [αρχ.].

[ετυμ αρχ < *ά~* στερητ + *ηδος* «ηδονή», βλ λ *ηδονή].*

αηδής - αηδιαστικός - αηδιασμένος. Το **αηδής** χρησιμοποιείται σε λογιότερο ύφος. Στην καθημερινή επικοινωνία χρησιμοποιείται περισσότερο το **αηδιαστικός** (από το *αηδιάζω*) Τόσο το *αηδής* όσο και το *αηδιαστικός* έχουν ενεργητική σημασία (π.χ. *αηδής / αηδιαστική συμπεριφορά* είναι η συμπεριφορά που προκαλεί αηδία), ενώ με παθ σημασία χρησιμοποιείται το **αηδιασμένος** (π.χ. *Είμαι αηδιασμένος με τη συμπεριφορά του)*

αηδία (η) {αηδιών} 1.το έντονο αίσθημα αποστροφής που προκαλείται από κάτι απεχθές *νιώθω / αισθάνομαι / μου 'ρχεται / με πιάνει ~* | | *προκαλώ / φέρνω ~* [[*μορφασμός αηδίας* ΣΥΝ απέχθεια, σιχαμάρα, αποστροφή φρ *μέχρι αηδίας* σε υπερβολικό βαθμό, υπέρμετρα, μέχρι κορεσμού. *όταν πρωτοβγήκε η δορυφορική τηλεόραση, έβλεπα ξένους*

α- / αν- *στερητικό*

α-ζάλιστος, -η. -ο
α-ζαβλάκωτος, -η, -ο
α-ζάρωτος, -η, -ο
α-ζεμάτιστος, -η, -ο
α-ζήλευτος, -η, -ο
α-ζόριστος, -η. -ο
α-ζούλη(χ)τος, -η, -ο
α«ζούπηχτος, -η, -ο
α-ζύγιστος, -η, -ο
α-ζύμωτος, -η, -ο
α-ζωγράφιστος, -η, -ο
α-ζωντάνευτος, -η, -ο
α-ζωογόνητος, -η. -ο
α-θαλάσσωτος, -η, -ο
α-θάμττωτος, -η, -ο

σταθμούς ~ συν σαν τρελός 2. (συνεκδ.) *αυτό που προκαλεί αηδία, το κακόγουστο· το φαγητό / γο έργο ι το ντύσιμό του είναι (μια) ~*· ΦΡ ***καταντώ αηδία*** (για πρόσ και καταστάσεις) γίνομαι ανυπόφορος· *Σχαμάτα επιτέλους αυτά τα ανόητα αστεία! Αηδία κατάντησες!* 3. ***αηδίες*** (οι) ανόητες κουβέντες. ανοησίες: *κάψε να λες ~* φρ ***αηδίες και ξεράσματα*** ως σχόλιο για πολύ ανόητα ή απαράδεκτα λόγια ή για συμπεριφορά που την κρίνει κάποιος απαράδεκτη συν σαχλαμάρες [ΕΤΥΜ αρχ. < *άηδήςΐ* **αηδιάζω** ρ αμετβ. κ μετβ {αηδίασ-α, -μένος} ♦ 1. (αμετβ) αισθάνομαι αηδία (για κάποιον/κάτι): *~ και μόνο που το βλ.έπ<α || δήλωσε αηδιασμένος από το επίπεδο τής πολιτικής αντιπαράθεσης* συν σιχαίνομαι ♦ 2. (μετβ) προκαλώ (σε κάποιον) αηδία, αποστροφή: *με αηδιάζεις με όσα λες* **αηδιαστικός,** -ή, -ό [1886] αυτός που προκαλεί αηδία, αποστροφή' αυτός που απωθεί: *~ άνθρωπος / σκέψη / κολακεία / θέαμα / οσμή / φαγητό* συν αηδής, σιχαμερός, απεχθής, απωθητικός, αποκρουστικός, βδελυρός ΣΧΟΛΙΟ λ *αηδής.* **αηδόνι** (το) {αηδον-ιού (-ιών) (κοινό όν και για το αρσ. και το θηλ πτηνό) 1. ωδικό πτηνό, γνωστό για το μελωδικό κελάηδημά του *γλυ- κόλαλο ~* φρ ***μου έρχεται ΐ μου κοστίζει / μου στοιχίζει ο κοϋκκος αηδόνι*** ακριβοπληρώνω, πληρώνω για κάτι πολύ περισσότερο από την πραγματική του αξία: *αν φωνάξω υδραυλικό, θα μου έρθει ο κούκκος αηδόνι καλύτερα να το φτειάξω μόνος μου'* 2. (μτφ.) πρόσωπο που έχει πολύ ωραία φωνή: *το ~ τής Ανατολής* συν καλλίφωνος φρ ***είπαμε πολλά και σώνει, ας λαλήσει κι άλλο αηδόνι*** τυπική κατακλείδα δημοτικών τραγουδιών για μετάβαση σε επόμενο τραγούδι ή άλλον τραγουδιστή 3. (συνεκδ.) πρόσωπο που έχει ευφράδεια λόγου, ευγλωττία: *είναι το ~ τής Βουλής* ΣΥΝ εύγλωττος, ευφραδής. ρήτορας

— (υποκ.) **αηδονάκι** (το) [μεσν.] ** σχομο λ. *δίφθογγος.*

[F.ΤΥΜ < μεσν. *αηδόνιν*< μτγν *αηδόνιον,* υποκ. τού αρχ. *αηδών (ή)* < **άΡηδ-ών*< 1.Ε *awed- < a-* προθεμ. + *wed~* «μιλώ», πβ. σανσκρ. vad- ami «μιλώ» Ομόρρ. αρχ. *αύδ-ή* «φωνή», *αδ-ω. ώδ-ή (< άοιδ-ή). ασ- μα]'*

αηδόνιαμα (το) {αηδονίσμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** το κελάηδημά αηδονιού **2.** ήχος γλυκός *σαν* τού αηδονιού **αηδονολαλια** (η) το κελάηδημά αηδονιού, η πολύ γλυκιά φωνή **αηδονόλαλος,** -η. -ο αυτός που έχει φωνή γλυκιά σαν τού αηδονιού, που τραγουδά γλυκά σαν αηδόνι **αηδονοφωλιά** (η) η φωλιά αηδονιού

αήθης, -ης, άηθες {αήθ-ους | -εις (ουδ. -η) αηθέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που στερείται ήθους (βλ λ. *ήθος. ηθική): ~ ενέργεια / προσπάθεια / συμπεριφορά / μέθοδος / στάση* ΣΥΝ απρεπής, αισχρός, ανάρμοστος. ΣΧΟΜΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* (JΒΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ + *ήθος* «συνήθεια». Από τη σημ. «ασυνήθιστος» και. επομένως, «ανάρμοστος εν σχέσει με τα καθιερωμένα ήθη», η λ. κατέληξε στη σημ «απρεπής, αταίριαστος»], **αήρ** (ο) {αέρ-ος. -α} **1.** (αρχαιοπρ) ο αέρας **2.** εκκλης το κάλυμμα των ιερών σκευών (ιερού ποτηριού και ιερού δίσκου) (ΕΤΥΜ. αρχ., βλ. λ *αέρας]*

αήρ - σέρας, οίνος - κρασί, άρτος - ψωμί. Στις περιπτώσεις αυτές και σε μερικές άλλες ο λόγιος τύπος (αήρ, οίνος, άρτος) στην απλή λέξη (όχι στα σύνθετα) λειτουργεί ως «απαγορευμένη λέξη» (λέξη taboo), λέξη τής τελετουργικής γλώσσας τής Εκκλησίας, η οποία πρέπει να διαφέρει από την τετριμμένη καθημερινή γλώσσα Έτσι, ο **αήρ** ως «κάλυμμα των ιερών σκευών» (ποτηριού και δίσκου) διαφέρει από το **αέρας,** τόσο στη μορφή όσο και στη σημασία. Ίο ίδιο το **οίνος,** που στο μυστήριο τής Θείας Κοινωνίας συμβολίζει το «αίμα» τού Χριστού, όπως και ο **άρτος** που συμβολίζει το «σώμα» τού Κυρίου, διαφέρουν έντονα ως μορφές και ως σημασίες από τα καθημερινά **κρασί** και **ψωμί** αντιστοίχως

αήτός (ο) - * αετός

αήττητος, -η, -ο αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να νικηθεί, *νίκησαν έναν στρατό που ώς τότε τον θεωρούσαν ~ || η ομάδα μας παραμένει αήττητη στην έδρα της* ΣΥΝ ανίκητος, ακαταμάχητος.

[ΠΤΥΜ αρχ < ά-στερητ. + *ηττώμαι*] **αηχοποίηση** (η) [1891] j-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΕΛΙΙΣΣ η αποη- χηροποίηση (βλ.λ.). **— αηχοποιούμαι** ρ. Ι-ρίται .}.

[F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. assourdissement] **άηχος,** -η, -ο Ιμτγν] 1. αυτός που δεν παράγει ήχο **2.** ΙΑΩΣΣ ***άηχο*** **σύμφωνο** κάθε σύμφωνο κατά την άρθρωση τού οποίου δεν ενεργοποιούνται σχεδόν καθόλου οι φωνητικές χορδές· ΓΩ: *~ τής Ν Ε/.ληνι- κής είναι τα κ, π, τ - φ, θ, χ - σ* ΑΝΤ ηχηρό σύμφωνο (βλ. λ. *ηχηρός)* **Αθαμανικά (Όρη)** (τα) οροσειρά τής Ηπείρου στον νομό Ιωαννίνων* αλλιώς *Τζουμέρκα*

[ΕΤΥΜ Από το προελλην. όν *Αθαμάνες* ενός ηπειρωτικού φύλου (αγν. ετύμου), πβ κ *Ακαρνάνες, Εύρυτάνες).*

Αθανασία (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα

[ΕΤΥΜ μτγν κύρ όν. που προέρχεται από το αρχ. *αθανασία* < *αθάνατος].*

αθανασία (η) (αρχ Ι {χωρ. πληθ.} **1.** το να είναι κανείς αθάνατος, να ζει αιώνια οι *χριστιανοί πιστεύουν στην- τής ψυχής* ΣΥΝ αφθαρσία ΑΝ7 θνητότητα, φθαρτότητα 2. θρησκ η συνέχιση τής πνευματικής υπάρξεως των ανθρώπων μετά τον θάνατο των σωμάτων τους 3. (μτφ.) η μεταθανάτια δόξα, η υστεροφημία, *εξασφαλίζω / κερδίζω / αγγίζω / χαρίζω την ~* (σε κάποιον) || οι *ήρωες με τη θυσία τους περνούν στην ~*

Αθανάσιος (ο) {-ου κ -ίου] **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλη σίας *ο Μέγας ~ (293-373), Αρχιεπίσκοπος Αλεξανδρείας* **2.** ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ) **Θανάσης.**

[ΕΤΥΜ μτγν κύρ. όν < αρχ *αθανασία].* **αθάνατος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που ζει αιωνίως, που δεν πρόκειται να πεθάνει *κανένας άνθρωπος δεν είναι ~ μόνον ο Θεός* ανί θνητός· (μτφ -εκφραστ.) 2. αυτός που δεν πρόκειται να ςεχαστεί ποτέ, που θα έχει αιώνια δόξα: *όσοι πεθαίνουν για την πατρίδα θα μείνουν ~]| ~ ποιητής / έργο / ανδραγάθημα* 3. (α) ως επευφημία *για* λαοφίλητους πολιτικούς ηγέτες, γνωστές προσωπικότητες των γραμμάτων και τής τέχνης κ ά κατά την ώρα τής εκφοράς τού νεκρού, *αθάνατος'* (β) ως επευφημία για πρόσ.. ομάδες κ.λπ. *γεια σου, Γιάννη, αθάνατε'\\ αθάνατε Θ?Λ)μπακέ'* (γ) (ειρων.) ως έμμεση αποδοκιμασία για κάτι που δεν βελτιώνεται ποτέ· *Αθάνατη Ελλάδα' Ποτέ θα γίνεις κράτος!* [[*~ ελ/.ηνικό δαιμόνιο'* 4. αυτός που δεν υπόκειται στη φθορά: *~ δόξα ί σοφία* 5. (για υλικά, πράγματα) μεγάλης ανθεκτικότητας: *~ ύφασμα / υ?ακό* 6. ***αθάνατος*** (ο) ποώδες φυτό. με μεγάλα αγκαθωτά σαρκώδη φύλλο: ανθίζει και καρποφορεί μόνο μία φορά κατά τη διάρκεια τής ζωής του 7. λαογρ αυτός που χαρίζει την αθανασία, *«πήγα γΓ ~ νερό. γι'~ βοτάνι, να δώσω στην αγάπη μου, ποτέ να μην πεθάνει»* (δη- μοτ τραγ) 8. ***Αθάνατοι*** (οι) (α) τα μέλη τής ελληνικής και άλλων Λκα- δημιών (β) τα μέλη τής Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής **άθαφτος,** -η, -ο κ **άθαπτος** αυτός που δεν έχει ταφεί · *ο νεκρός έμεινε ~ τρεις μέρες* συν άταφος αντ θαμμένος.

[1-ΤΥ.Μ μεσν. < αρχ. *άθαπτος* < *ά-* στερητ + *θάπτω*] **αθέατος,** -η, -ο 1. αυτός που δεν φαίνεται, που δεν είναι ορατός· *η ~ πλευρά τού λόφου* > *τού φεγγαριού* αντ ορατός, εμφανής 2. κρυφός, αποκρυπτόμενος. *κάθε πράγμα έχει την ~ πλευρά του* συν αφανής [Ιΐΐ ΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *θεατός* < ρ *θεώμαι (-άο-)* < *θέα]*

αθεάτριστος, -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν θεατρίζεται, που δεν παρακολουθεί συχνά θέατρο, **αθεΐα** (η) [μτγν.] {χωρ πληθ } η άρνηση τής ύπαρξης τού Θεού ΣΥΝ αθεϊσμός.

αθεΐζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} είμαι άθεος ή κλίνω προς την αθεΐα

σθεϊσμός (ο) [1728] ΦΙΛΟΣ θεωρία που απορρίπτει την πίστη σε υπερφυσικά όντα και ειδικότερα στον Θεό ΣΥΝ αθεΐα, αρνησιθεία. **— αθεϊστής** (ο) [1893], **αθεϊστρια** (η), **αθεϊστικός,** -ή, -ό [1844], **αθεϊστικά** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *άθεος.*

[ΕΙ ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. atheisme]. **άθελα** επίρρ (+γεν προσ. αντων.) χωρίς πρόθεση, χωρίς σκοπιμότητα, χωρίς να το θέλει κάποιος, *την πλήγωσα άθελά μου, όταν τη ρώτησα για τον πατέρα της-δεν ήξερα ότι είχε πεθάνει!* ΣΥΝ ακούσια, αθέλητα ΑΝΤ ηθελημένα, επίτηδες, εκούσια, **αθέλητος,** -η, -ο [μεσν] αυτός που γίνεται χωρίς τη θέληση τού ενερ- γούντος. *ήταν μια κίνηση ~, δεν έπρεπε να την παρεξηγήσεις* ΣΥΝ ακούσιος, ασχεδίαστος ΑΝΤ ηθελημένος, εκούσιος, σκόπιμος. **— αθέλητα** επίρρ

αθέματος, -η. -ο ΓΛΩΣΣ (για ρήματα τής Αρχ. Ελληνικής) αυτός που σχηματίζεται χωρίς τη μεσολάβηση θεματικού φωνήεντος μεταξύ θέματος και καταλήξεος (λ.χ με θεματικό φωνήεν *?.ύ-ο-μεν. βλάπτ-ε- τε·* χωρίς θεματικό φωνήεν *τί-θη-μι, ϊ-στα-μαι): αθέματη κλίση των ρημάτων εις -μι* αντ θεματικός [ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. athematicjue] **αθεμελίωτος,** -η. -ο [μτγν.] κ (λαϊκ) **αθεμελίωτος 1.** αυτός που δεν έχει θεμελιωθεί, τού οποίου δεν έχουν μπει τα θεμέλια 2. (μτφ.) ο στερούμενος λογικού ερείσματος, ο αναπόδεικτος *~ επιχείρημα / κρίση / κατηγορία* συν αβάσιμος. αστήρικτος, (λόγ) αίολος αντ θεμελιωμένος. βάσιμος, τεκμηριωμένος. **— αθεμελίωτα** επίρρ (σημ 2). **αθέμιτος,** -η, -ο [αρχ] 1. αυτός που παραβαίνει τους γραπτούς ή άγραφους νόμους· *~ συνεργασίες μεταξύ πολιτικών κομμάτων || ~ π/.ουτισμός / μέσα / σκοπός / φιλοδοξία* συν άνομος, ανεπίτρεπτος, ανήθικος αντ. θεμιτός 2. ΝΟΜ ***αθέμιτος ανταγωνισμός*** ανταγωνιστικές ενέργειες οι οποίες αντιβαίνουν στα χρηστά ήθη **άθεος,** -η, -ο }αρχ] **1.** αυτός που αρνείται την ύπαρξη τού Θεού· *ένας ~ συγγραφέας* || (το αρσ. κ θηλ ως ουσ.) *η Αλβανία μέχρι πρόσφατα αυτοχαρακτηριζόταν επισήμως ως «κράτος αθέων»* Συν αρνησίθεος, αθεϊστής αντ πιστός, θεοσεβής, θεοφοβούμενος 2. (μειωτ-υβριστ.) άπιστος, αντίχριστος, αμαρτωλός.

άθεος: συνώνυμα. Αυτός που δεν πιστεύει στον Θεό. και μάλιστα στον χριστιανικό Θεό, από άγνοια ή αδιαφορία χαρακτηρίζεται **άθεος[1] αθεϊστής** είναι, αντιθέτως, ο εκ πεποιθήσεως, συνειδητά και θεωρητικά, αρνούμενος την ύπαρξη Θεού **αγνωστικιστής,** εξάλλου, είναι αυτός που αμφισβητεί την ύπαρξη τού Θεού. βασιζόμενος στην αντίληψη ότι η ύπαρξη τού Θεού δεν μπορεί να απο- δειχθεί. Και στις τρεις περιπΓθ)σεις έχουμε άρνηση τής ύπαρξης Θεού. *αρνησιθεία.* για διαφορετικούς λόγους. · Στην ορθόδοξη χριστιανική πίστη για τον απλό άνθρωπο η άρνηση τού Θεού. και τού Χριστού ειδικότερα, θεωρείται αμαρτία, ο **αρνησίθεος** θεωρείται «άπιστος» και «αντίχριστος» και ο χαρακτηρισμός κάποιου ως *άθεου* χάνει την απλή περιγραφική σημασία και αποτελεί υποτιμητικό χαρακτηρισμό και ύβρι. Είναι χαρακτηριστική για την Ελληνική η δημιουργία τής λ **αθεόφοβος,** για να δηλώσει ακριβώς τον άνθρωπο που δεν είναι θεοφοβούμενος, που δεν έχει φόβο Θεού, δεν έχει το δέος που πρέπει να έχει ο άνθρωπος μπροστά στην υπέρτατη δύναμη τού θείου Με την ίδια υποτιμητική σημασία χρησιμοποιήθηκαν στην Ελληνική και οι λέξεις **άθρησκος** και **άπιστος,** που δεν περιγράφουν καταστάσεις, αλλά σχολιάζουν ιδιότητες. Με ανάλογο τρόπο σκέψεως οι μουσουλμάνοι Τούρκοι αποκαλούσαν, στην Τουρκοκρατία, τους Έλληνες **γκιαούρηδες.**

δηλ. απίστους (μη πιστεύοντες στον Μωάμεθ)

αθεόφοβος, -η. -ο 1. αυτός που δεν φοβάται τον Θεό ή τη θεία δίκη ΣΥΝ θεομπαίχτης ΑΝΤ θεοφοβούμενος, θεοσεβούμενος 2. (κακόσ.) αυτός που δεν έχει ιερό και όσιο. ηθικούς φραγμούς ή αναστολές: *«Θησαύριζαν εις βάρος τού λαού - ως και προμήθεια επί των ενσήμων των ασφα?.ιστικών ταμείων υπολόγιζαν οι ~!»* (εφημ) ΣΥΝ θεομπαίχτης 3. (για την έκφραση επιδοκιμασίας) αυτός που με παράτολμη ή επιδέξια πράξη του προκαλεί τον θαυμασμό, την έκπληξη: κοίτα *τι σκαρφίστηκε πάλι ο ~!* * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κατεργάρης.* αθεράπευτα επίρρ. (συχνά σκωπτ) χωρίς πιθανότητα μεταβολής προς το καλύτερο - *ρομαντικός* αθεράπευτος, -η. -ο (αρχ.) 1. (σπάν) αυτός που δεν έχει θεραπευτεί ΑΝΤ θεραπευμένος 2. (για πρόσ κ ασθένειες) αυτός που δεν έχει ελπίδα θεραπείας ή προοπτική βελτιώσεως. ~ *αρρώστια / τραύμα / πάθος / πεσιμιστής / νοσταλγία* || (μτφ.) *η γραφειοκρατία είναι ~ πληγή τού κράτους* ΣΥΝ αγιάτρευτος, ανίατος, αδιόρθωτος ΑΝΤ θεραπεύσιμος. ιάσιμος.

αθέρας (ο) {χωρ πληθ Ι 1.η λεπτότατη βελονοειδής απόληξη τού στα- χυού, το άγανο: *χρειάζεται καλό /αχνισμα, για να φύγει ο - από τα σιτηρά* 2. (συνεκδ.) η ψιλή σκόνη από το λίχνισμα των σιτηρών 3. (μτφ) το λεπτότερο και εκλεκτότερο μέρος ενός συνόλου: *διαλέγω τον -* ΙΥΝ αφρόκρεμα, ανθός · 4. το κοφτερό μέρος εργαλείων: ο - *τού μαχαιριού [1] τού φαλιδιού.* ΣΧΟΛΙΟ λ. παρώνυμο [ΕΤΥΜ < αρχ. *άθήρ, άθέρος,* αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ με αρχ *άνθέρ-ιξ, άνθερ-ΐν η].*

αθερίνα (η) {δυσχρ. αθερινών} μικρό θαλάσσιο ψάρι με λεπτό σώμα, που κολυμπά σε μεγάλα κοπάδια. Επίσης αθερ(ι)νός κ. αθρινός (ο). [ΕΤΥΜ < αρχ. *άθερΐνος / άθερίνη* < *άθήρ, -έρος* «άκρη, κορυφή» + *-ινος / -ινη.* επίθημα που δηλώνει ονόματα ψαριών (πβ. *ερυθρΐνος, σαργινος)].*

αθέτηση (η) [μτγν] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. το να αθετεί κανείς κάτι. ~ *συμφωνίας ί υποχρέωσης* · 2. ΦΙΛΟΛ ο εξοβελισμός, η θεώρηση (λέξης, χωρίου) ως νόθου, αθετώ ρ μετβ {αθετείς.. [αθέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. παραβιάζω. ακυρώνω, καταπατώ (τον λόγο μου, μια συμφωνία, μια υπόσχεση, έναν όρκο): *όλα τα κόμματα, όταν αναλαμβάνουν την εξουσία , αθετούν πο/.λές από τις προεκ?.ογικές τους δεσμεύσεις* ΣΥΝ αναιρώ, παραβαίνω ΑΝΤ τηρώ · 2. ΦΙΛΟΛ εξοβελίζω, απορρίπτω από παραδεδομένο κείμενο (λέξη ή χωρίο) ως νόθο *ολόκληρο αυτό το χωρίο τού Πλάτωνα αθετείται από τον μεγάλο φιλόλογο Κ Κόντο.* [ΕΤΥΜ < αρχ *αθετώ (-έω)* < *άθετος* < *ά-* στερητ + *θετός]* αθεώρητος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει θεωρηθεί, δεν έχει ελεγχθεί επίσημα: ~ *βιβλιάριο / διαβατήριο / απόδειξη* ΑΝΤ θεωρημένος, αθηλύκωτος, -η, -ο 1. (για ενδύματα) αυτός που δεν έχει θηλύκια, κουμπιά 2. ξεκούμπωτος ΑΝΤ κουμπωμένος Αθηνά (η) 1. ΜΥΘΟΛ μία από τις δοίδεκα θεότητες τού Ολύμπου, κό- ρη τού Δία, θεά τής σοφίας και τού πολέμου- πολιούχος προστάτιδα τής Αθήνας στην αρχαιότητα, εικονίζεται με την αιγίδα (φολιδωτό θώρακα με κεφάλι Γοργούς -Γοργόνας- και απολήξεις φιδιών), ακόντιο και ασπίδα 2. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. γυναικείο όνομα ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *Αθήνα.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *'Αθηνά Ι Άθανά*< Αθηναία, θηλ τού Αθηναίος (με συναίρεση) < *'Αθήνη,* προελλην. (μη Ι.Ε.) θεωνύμιο, αγν. ετύμου. Οι επι- χειρηθείσες συνδέσεις με τα *θνητός* και *τιθηνός* «τροφός» στερούνται επιστημονικής βάσεως]

Αθήνα (η) 1. πανάρχαια πόλη τής Αττικής, πρωτεύουσα τού ελληνικού κράτους από το 1834· (ειδικότ.) 2. κεντρικός δήμος τής Αττικής, ο μεγαλύτερος τού νομού και ολόκληρης τής Ελλάδας 3. το σύνολο των δήμων τού πολεοδομικού συγκροτήματος τής πρωτεύουσας. Επίσης (λόγ.) Αθήναι (αι) {Αθηνών}. - Αθηναίος [αρχ] κ. (λαΐκ) Αθηνιώ- της (ο), Αθηναία κ. (λαΐκ) Αθηνιώτισσα κ. Αθηναίισσα (η), αθηναϊκός, -ή, -ό [μτγν.] (βλ.λ) κ (λαΐκ.) αθηναίικος, -η. -ο.

ΣΧΟΛΙΟ Στη Μυκηναϊκή Ελληνική και στις αρχαίες διαλέκτους πλην τής Ιωνικής, Αθήνη ή Αθάνα ήταν το όνομα μιας θεάς προ- ελληνικής (μη ινδοευρωπαϊκής, αφού η λέξη δεν απαντά στις άλλες Ι.Ε. γλώσσες), πιθ. μινωικής, που προήλθε από μια οφιόμορφη θεότητα, η οποία φύλασσε τα μινωικά ανάκτορα Στα μυκηναϊκά (Γραμμική γραφή Β) παραδίδεται ονομασία «aianapotinija», δηλ «*'Αθάνα πότνια*>* (σεβαστή Αθηνά). Από τον τύπο *Αθήνη* στον πληθυντικό του. πιθανότατα γιατί πολλοί μαζί οικισμοί απήρτιζαν από κοινού έναν δήμο. προήλθε το Αθήναι (πβ. και *Θήβαι, Πάτραι. Μυκήναι* κ ά.) Από το θηλ. *Αθηναίη* τού επιθ. *Αθηναίος,* το οποίο στην αττική διάλεκτο ήταν Αθηναία, προήλθε με συναίρεση ο συνήθης τ. Αθηνά Γ'ο επίθετο αθηναϊκός προήλθε από το *Αθηναίος.*

Αθηναγόρας* (ο) **1. όνομα ιστορικών προσώπων τής αρχαιότητας **2.** άγιος τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 3. όνομα Οικουμενικού Πατριάρχη και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 4. ανδρικό όνομα.

[ετυμ αρχ. κύρ. όν. < *Αθηνά* + *-αγόρας* < *άγορά* (βλ λ.)] **αθηναϊκός,** -ή. -ό (μτγν) αυτός που σχετίζεται με την Αθήνα: *η αρχαία ~ δημοκρατία* || ~ *Τύπος ι πινακίδες αυτοκινήτου.* Επίσης (λαΐκ.) **αθηναίικος,** -η. -ο. * ·* σχολϊο λ. *Αθήνα*

Αθήναιος (ο) αρχαίος Έλληνας σοφιστής και γραμματικός (160-230 μ Χ), συγγραφέας τού έργου *Δειπνοσοφισταί* [ετυμ μτγν. κύρ. όν < αρχ. *'Αθήναι)*

Αθήνησι [αρχ.] {τ αρχ τοπικής πτώσεως} (αρχαιοπρ.) στην Αθήνα; *το ~ Πανεπιστήμιο* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *Αθήνα*

Αθηνόδωρος (ο) Ι-ου κ. -ώρου} **1.** όνομα ιστορικών προσώπων τής αρχαιότητας **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ετυμ αρχ. κύρ. όν < *'Αθηνά* + *-δωρος* < *δώρον*] **αθηνοκεντρικός,** -ή. -ό (συνήθ. μειωτ) αυτός που επικεντρώνεται στα όρια τής Αθήνας, συχνά εις βάρος των λοιπών περιοχών τής Ελλάδας: ~ *πολιτική Ί νοοτροπία.* **αθήρευτος,** -η, -ο | αρχ **] 1.** (ζώο) που δεν έχει θηρευθεί **2.** (μτφ**)** αυτός που δεν έχει γίνει αντικείμενο επίμονης επιδίωξης **αθηροσκλήρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως } χωρ. πληθ} ιαγρ η αθηρωμάτωση (βλ.λ).

[Ε7ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< αγγλ atherosclerosis}, **αθήρωμο** (το) (αθηρώμ-ατος [-ατα, -άτων} ΙΑΤΡ παθολογικό μόρφωμα που οφείλεται σε συσσώρευση λιπαρών ουσιών στα εσωτερικά τοιχώματα των αρτηριών. — **αθηρωματικός,** -ή. -ό.

Ιειυμ Αντιδάν. < αγγλ atheroma < μτγν *αθήρωμα* < αρχ. *άθάρη* > *άθήρη,* «χοντροαλεσμένο σιτάρι», αγν ετύμου) **αθηρωματωση** (η) {-ης κ. -ο'ισεως | χωρ πληθ.} ιατρ συνηθισμένη μορφή αρτηριοσκληρώσεως με τον σχηματισμό πλακών από λιπαρέ; ουσίες, που συσσωρεύονται στα εσωτερικά τοιχώματα των αιμοοό- ρεον αγγείων συν αθηροσκλήρωση [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < νεολατ. atheromatosis] **αθησαύριστος,** -η, -ο [αρχ j **1.** αυτός που δεν έχει θησαυριστεί, αποθηκευτεί · 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει καταγραφεί, που δεν έχει συ- λεγεί* νέος, άγνωστος - *δημοτικά τραγούδια* {} - *λέξη* αν γ απο6τ· σαυρισμένος, καταγεγραμμένος.

Αθίγγανος (ο), **Αθίγγανη** (η) Τσιγγάνος (βλ.λ) — **αθιγγανικός,-ii,** -ό. *■" σχολιο λ. *Τσιγγάνος.*

[ΕΤΥΜ < μεσν *αθίγγανος,* αρχική σημ «ανέγγιχτος». < *ά-* στερητ [α] · *θιγγάνω* «αγγίζω», θρησκευτική προσωνυμία που αποδόθηκε σε Έλληνες αιρετικούς τού Μεσαίωνα (βλ. κ *Τσιγγάνος),* τους αποκα- λούμενους *Μελχισεδεκίτες.* Όταν η αίρεση είχε πλέον παρακμάσει, Ι ορισμένα από τα εναπομείναντα χαρακτηριστικά της (όπως η'δεισι- [1] δαιμόνια και η μαντεία) οδήγησαν στην ταύτιση με τους *Αιγυπτίους (> Γύφτους).* ινδικό φύλο που εγκαταστάθηκε και στην Ελλάδα, ερχόμενο μέσω τής Αιγύπτου]. **άθικτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν τον έχουν αγγίξει: *άφησε το φαγητό του ~* και *σηκώθηκε από το τραπέζι* συν ανέγγιχτος, ανέπαφος 2. (για πράγμ) αυτός που δεν έχει υποστεί φθορά: *τα παπούτσια* του, *παρά τη μεγάλη χρήση τους, έχουν μείνει* - ΣΥΝ άφθαρτος · 3. αυτός που δεν τον έχουν θίξει, που δεν τον έχουν προσβάλει · *δεν αφήνει « κανέναν ~* am θιγμένος, προσβεβλημένος

[Ε7 υμ αρχ. < *ά-* στερητ. + **θικτός* < **θιγ-τός* < θ. *θιγ-,* πβ. αόρ. β' *ε-θιγ- ον,* ρ *θιγγάνω* «αγγίζω»], **άθλημα** (το) {αθλήμ-ατος | -ατα, -άτων} κάθε αγώνισμα που διεξάγεται βάσει ορισμένων κανόνων και απαιτεί την καταβολή σωματικών κυρ. δυνάμεων και την αξιοποίηση δεξιοτήτων για την επίτευξη όσο το δυνατόν καλύτερων επιδόσεων ή απλώς για εκγύμναση τού σώματος και αναψυχή · *υπάρχουν ομαδικά όπως το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ η σκοταλοδρομία, και ατομικά, όπως ο ακοντισμός, η σκοποβολή, η σφαιροβολία* ΣΥΝ σπορ.

Ιετυμ αρχ. < *άθλώ).* **άθληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ \ **1.** η ενασχόληση με άθλημα, αγώνισμα *χώρος ι χρόνος / συχνότητα αθλήσεως* 2. (λογιότ) επίπονη προσπάθεια, σωματική και ψυχική δοκιμασία για την κατάκτησα επιδιωκόμενου σκοπού: *οι περισσότεροι άγιοι τής ορθόδοξης πίστης αποτελούν παραδείγματα πνευματικής άθλησης* [ετυμ < μτγν *άθ/.ησις* < αρχ *άθλώ* Κατά τους χριστιανικούς χρόνους η λ. *άθλησις* δήλωνε το μαρτύριο και τη δοκιμασία στα οποία υποβάλλονταν οι χριστιανοί ομολογώντας την πίστη τους (πβ. Κ *Α Εβρ* 10,32: *πολλήν άθλ,ησιν ύπεμείνατε παθημάτων)).* **αθλητής** (ο), **αθλήτρια** (η) {αθλητριών} **1.** πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με τον αθλητισμό, επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά, *εξαίρετος / άφθαστος ι κορυφαίος / μέτριος ~* || - *τού στίβου* || - *κλάσεω;*

2. (μτφ.) πρόσωπο που αγωνίζεται και δοκιμάζεται σε διάφορους τομείς τής ζωής του ~ *τής ζωής / τού πνεύματος* [ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «μαχητής - αγωνιστής», < *άθλώ]* **αθλητιατρική** (η) ο κλάδος τής ιατρικής που ασχολείται με την πρόληψη και θεραπεία των προβλημάτων υγείας που αντιμετωπίζουν οι α-

α* / **αν-** *στερητικό*

α-θαυμαοτος,-η,-ο	**α-θέρμαντος,**-η,-ο	**α-θήλαστος,**-η.-ο	**α-θρύλητος,** -η, -ο	**α-θυροκόλλητος.** -η,
α-θειάφιοτος, -η, -ο	**α-θερμομέτρητος,** -η, -ο	**α-θόλωτος,** -η. -ο	**α-θρυμμάτιοτος,** -η, -ο	**α-θυσίαστος,** -η, -ο
ά-θελκτος,-η,-ο	**α-θεσμοθέτητσς,** -η, -ο	**α-θρήνητος,**-η,-ο	**α-θυμιάτιοτος,** -η, -ο	
α-θέριστος, -η, -ο	**α-θέσπιστος,**-η,-ο	**α-θρόνιαστος,**-η,-ο	**α-θύμωτος,**-η,-ο	

θλητές και γενικότ όσοι αθλούνται.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από αγγλ. sports medicine], αθλητίατρος (ο/η) {-ου κ. -άτρου | -ων κ. -άτρων, -ους κ. -άτρους} γιατρός με ειδίκευση στην αθλητιατρική. — αθλητιατρικός, -ή, -ό

αθλητίατρος ή αθλίατρος; Επειδή η λέξη έχει, προφανώς, σχέση με τους *αθ/.ητές* και όχι με τους *άθλους* ή και τα *άθλα*, το σωστό είναι αθλητίατρος (ιατρός των αθλητών, αθλητικός ιατρός) και όχι αθλίατρος.

αθλητικογράφος (ο/η) δημοσιογράφος που ασχολείται με την παρουσίαση και τον σχολιασμό αθλητικών γεγονότων.
[ΕΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. sportswriter]. αθλητικός, -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με τα αγωνίσματα που γυμνάζουν το σώμα και τις οργανωμένες δραστηριότητες που συνδέονται με αυτά: ~ *ομοσπονδία / σωματείο / οργάνωση / σύλλογος / τομέας / εφημερίδα / νέα! δραστηριότητα! σταδιοδρομία / γεγονός / επίδοση / ατύχημα / άμιλλα / ήθος / ομάδα / χώρος ! αγώνας ! συνάντηση / παπούτσια! φόρμα! είδη* · ΦΡ (α) ***αθλητικό πνεύμα*** το να αγωνίζεται κανείς με τίμιο τρόπο και διάθεση αναγνωρίσεως τού καλυτέρου, τού πιο ικανού ***φ)\ιθλητικό ιδεώδες*** το να αγωνίζεται κανείς για τη νίκη δίνοντας προτεραιότητα στη συμμετοχή, στον ευγε- νή συναγωνισμό και στη συνολική καλλιέργεια τού ανθρώπου μέσα από τον αθλητισμό (γ) ***αθλητικός δικαστής*** ο δικαστής που επιλύει διαφορές μεταξύ αθλητικών σωματείων και επιβάλλει ποινές για πειθαρχικά παραπτώματα και αντιαθλητική συμπεριφορά σε παράγοντες και αθλητές (δ) ***αθλητική αγωγή*** το σχολικό μάθημα το οποίο αποσκοπεί στην εξοικείωση των μαθητών με τον αθλητισμό και την καλλιέργεια τού αθλητικού πνεύματος (βλ. φρ α) 2. αυτός που έχει τη σωματική διάπλαση αθλητή και γενικότ. αυτός που ταιριάζει σε αθλητή. ~ *τύπος ! σώμα ! παράστημα* ΣΥΝ καλογυμνασμένος ΑΝΤ αγύμναστος 3. ***αθλητικά*** (τα) (α) οι ειδήσεις στα Μ Μ.Ε. που σχετίζονται με τον αθλητισμό: *ακούω / διαβάζω / βλέπω* ~ (β) τα αθλητικά παπούτσια και γενικότ. τα αθλητικά ρούχα: *κυκλοφορεί με τα* ~ — αθλητικ-ά /-ώς [μτγν.] επίρρ αθλητισμός (ο) |1894[1.η συστηματική ενασχόληση και επίδοση σε αθλητικά αγωνίσματα *επιδίδομαι στον* ~ |[*ασχολούμαι με τον* ~ || *αγαπώ τον* ~ ΣΥΝ σπορ, αθλήματα 2. το σύνολο των αθλητικών δραστηριοτήτων και η όλη οργάνωση τού συστήματος αθλήσεως: *Γενική Γραμματεία Αθλητισμού || πρόοδος τού ~ στη χώρα μας || σχολικός / χειμερινός! κλασικός* (κυρ τα αγωνίσματα στίβου) / *ερασιτεχνικός / επαγγελματικός! μαζικός* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. athletisme]. αθλίατρος (ο) (εσφαλμ.) -* αθλητίατρος
άθλιος, -α, -ο 1. αυτός που βρίσκεται σε εξαιρετικά κακή κατάσταση, που προκαλεί δυσάρεστα συναισθήματα (λύπης, συμπάθειας, οίκτου κ.τ.ό.): ~ οικονομία / *παράσταση / έργο I συνθήκες / εμφάνιση / γειτονιά i αμοιβή / ζωή / τέλος* ΣΥΝ εξαθλιωμένος, μίζερος, αξιοθρήνητος 2. (σπάν. ως ουσ) αυτός που ζει σε μεγάλη δυστυχία: «Οι ~» (μυθιστόρημα τού Β Ουγκώ) ΣΥΝ δυστυχισμένος, κακορίζικος · 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη κακοήθεια, φαυλότητα: ~ *απάτη / εκβιασμός ! ρόλος / υπόθεση / συκοφαντία ! πολιτικός / εγκληματίας* συν. κακοήθης, τιποτένιος, φαύλος, αχρείος. — άθλια / αθλίως [αρχ.[επίρρ.. αθλιότητα (η) [αρχ] ** σχολιο λ *άθλος*.
(ετυμ αρχ. < *άέθλιος* «διεκδικητής επάθλου» < *άεθλος* < *aPεθλος*, αγν. ετύμου Ομόρρ. *άθ/^ος, άθλώ, αθλητής* κ ά. Η σημ «αξιολύπητος» προήλθε πιθ από τη συμπάθεια που γεννά η έντονη προσπάθεια τού αγωνιζομένου να κατακτήσει το έπαθλο Επιπλέον, όπως συνέβη και σε άλλες λέξεις που δήλωναν τον σωματικό κόπο (λ.χ. *μοχθ-ηρός, πον-ηρός)*, το επίθ. *άθλιος* κατέληξε (ήδη στον Ευριπίδη) να δηλώνει τον κακό, τον απαίσιο και τον πανούργο] άθλα (το) (σπάν.) η επιβράβευση για νίκη ή διάκριση σε αγώνα ή διαγωνισμό συν γέρας, βραβείο, αριστείο, έπαθλο. σχολιο λ. *άθλος*. [ετυμ < αρχ άθλον< *άεθλον*, ουδ τού επιθ. *αεθλος* < *aPεθλος*, αγν. ετύμου Ομόρρ. *άθλιος, άθλώ, άθλησις* κ.ά]. αθλοθέτης (ο) {αθλοθετών}, αθλοθέτρια (η) {αθλοθετριών} πρόσωπο που καθιερώνει ή διαθέτει τα έπαθλα για τους νικητές αγώνων ή διαγωνισμών. — αθλοθεσία (η) [αρχ.].
|ΕΤΥΜ αρ£ < *άθλον* + *-θέτης*< *τίθημι*, στη σημ. «καθιερώνω»], αθλοθετω ρ μετβ. [μτγν.] {αθλοθετείς... | αθλοθέτ-ησα, -ούμαι, -ήθη- κα, -ημένος} καθιερώνω ως βραβείο αγώνων: ~ *βραβείο! κύπελλο* αθλοπαιδιές (οι) [1896] αθλητικές δραστηριότητες για σωματική άσκηση και ψυχαγωγία" αθλητικά παιχνίδια
ΣΥΝ σπορ.
[ΕΤΥΜ < άθλος + *παιδιά* «παιχνίδι»]

αθλοπαιδιές - σπορ. Το αθλοπαιδιά (συνήθ. σε πληθ. *αθλοπαιδιές)* είναι νεότερη λέξη (1896) και δηλώνει τα αθλητικά ομαδικά παιχνίδια που συνδυάζουν την ψυχαγωγία με την άθληση. Ας σημειωθεί ότι η αγγλική λέξη sport (που πέρασε στην Ελληνική μέσω τής Γαλλικής, εξού και η δήλωσή της ως σπορ και όχι *σπορτ*), την οποία αποδίδει το *αθλοπαιδιές*, προέρχεται από το disport (dis + port, γαλλ porter «φέρω», ισπ. deporte «άθλημα, σπορ»), που σή- μαινε «διασκέδαση, ξεγνοιασιά» (αρχική σημ. «δεν φέρω. δεν με- ταφέρω», άρα «αφήνω κατά μέρος, το ρίχνω έξω»).

άθλος (ο) 1. μεγάλο, επίπονο και σπάνιο κατόρθωμα: *οι ~ τού Ηρακλή* [I *πολιτικός / εκδοτικός / οικονομικός* ~ 2. (συνήθ. ειρων.) ***άθλοι*** (οι) οι αρνητικές επιδόσεις, τα «κατορθώματα»: <5εν *είναι ανάγκη να απαριθμήσουμε τους ~ τής διοίκησης τής εταιρείας, για να αντιληφθού- με τα χάλια της.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αγώνας*
[ειυμ < αρχ. άθλος < *αεθλος* < *άΡεθ/^ος*. αγν. ετύμου. Ομόρρ *άθλώ, άθλησις, άθλιος* κ.ά.].

άθλος - άθλιος - άθλο - έπαθλο - βραβείο. Οι λέξεις *άθλος* και *άθλο* είναι ήδη ομηρικές Στη διαχρονική χρήση των λέξεων, άθλος ήταν «ο αγώνας (για νίκη, βραβείο)» και άθλο «το βραβείο τού αγώνα» Το δεύτερο (από τον Ευριπίδη και εντεύθεν) δηλώνεται και με τη λέξη έπαθλο (σε πληθ. αρχικά), ενώ από τους μετακλασικούς χρόνους (Μένανδρος. 4ος - 3ος αι π.Χ) εμφανίζεται η λέξη βραβείο, που προέρχεται από το *βραβεύς* «κριτής αγώνων», προελληνική (μη Ι.Ε) λέξη. Η δυσάρεστη, από την ένταση και την κόπωση, κατάσταση τού αθλητή στους άθλους. στα αγωνίσματα για την απόκτηση τού άθλου, τού επάθλου, οδήγησαν στη σημ. «δυστυχής, αξιολύπητος» τής λ άθλιος Δηλ. συνέβη και εδώ ό.τι με το *αγών*, που οδήγησε στην *αγωνία* * *αγώνας*

αθλούμαι ρ. αμετβ. αποθ. [αθλείσαι... | αθλή-Οηκα. -μένος] γυμνάζομαι, επιδίδομαι στον αθλητισμό: ~ *στον δρόμο τετρακοσίων μέτρων* || ~ *καθημερινώς* || *αθλούμενη νεολαία* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *αθλουμαι*. μέση φωνή τού ρ *άθλώ (-έω)*, αρχική σημ. «αγωνίζομαι, μάχομαι», < *άθλος*. Η σημερινή σημ ήδη αρχ.]. **αθλοφορος,** -ος. -ο (αρχαιοπρ.) 1. νικητής τροπαιούχος: ~ *άγιος* (συνήθ. σε εκκλησ τροπάρια) 2. αυτός που δίνει βραβεία: ~ *αγώνες*. [ΕΤΥΜ αρχ. < *άθλον* + *-φόρος* < *φέρω]*.
αθόγαλο (το) ► ανθόγαλο
αθόρυβος, -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός στον οποίο δεν υπάρχει θόρυβος ή ο οποίος δεν προξενεί θόρυβο. ~ *δρόμος / μηχανή / φυγή / μεταρρύθμιση* ΣΥΝ ήσυχος, σιγανός ΑΝΤ θορυβώδης 2. (μτφ) αυτός που μένει μακριά από τα φώτα τής δημοσιότητας: ~ *επιστήμονας / πολιτικός / ηθοποιός /παίκτης μιας ομάδας* (που προσφέρει χωρίς να φαίνεται, χωρίς να επιδεικνύεται) ΣΥΝ απαρατήρητος. — **αθόρυβα / αθορύ- βως** [αρχ.] επίρρ. **αθός** (ο) -* ανθός **αθότυρος** (ο) -»ανθότυρο **αθρακιά** (η) -* ανθρακιά
άθραυστος, -η. -ο **1.** αυτός που δεν μπορεί να σπάσει, πολύ ανθεκτικός: ~ *γυαλιά ηλίου! τζάμι παραθύρου ! συσκευασία* ΣΥΝ αρραγής, άρρηκτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν λυγίζει εύκολα, δεν νικιέται: ~ *άμυνα* ΣΥΝ συμπαγής, άκαμπτος, αλύγιστος [ΕΤΥΜ αρχ < ά-στερητ. + *θραύω]*. **αθρεψία** (η) {χωρ. πληθ **| 1.** η ανεπαρκής λήψη τροφής, υποσιτισμός
2. ΙΑΤΡ [1886] βαριά μορφή τής βρεφικής δυστροφίας (βλ λ). — **αθρε- ψικός,** -ή, -ό
[ΕΤΥΜ μεσν. < *ά-* στερητ + *θρέψις*. Ο ιατρ όρος είναι αντιδάν. από γαλλ athrepsie]
άθρησκος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν είναι πιστός συγκεκριμένης θρησκείας 2. (καθημ.) αυτός που δεν πιστεύει σε θεό ΣΥΝ άθεος ΑΝΤ θρήσκος 3. αυτός που αδιαφορεί για τα θρησκευτικά του καθήκοντα.
— αθρηακία (η) L1872]. σχόλιό λ. *άθεος*.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. irreligieux[.
αθρινός (ο) -► αθερίνα
αθροίζω ρ μετβ. {άθροισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** συγκεντρώνω, συνενώνω σε ένα σύνολο: ο *ιδιοκτήτης άθροισε τα ποσά των ενοικίων μαζί με το ποσό τής προκαταβολής* ΣΥΝ προσθέτω 2. ΜΑΘ εκτελώ την πράξη τής πρόσθεσης. — **άθροιαη** (η) [αρχ], **αθροίαιμος,** -η, -ο [μεσν.] * -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ίζω*.
[ετυμ < αρχ *άθρο-ίζω* κ. *άθρο-ίζω* < *άθρό-ος* κ *άθρό-ος*]. **άθροισμα** (το) [αρχ **]** {αθροίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** μαθ (α) το εξαγόμενο από την πρόσθεση δύο ή περισσοτέρων αριθμών, μεγεθών, ποσοτήτων πινάκων, διανυσμάτων κ.λπ : *το 3 είναι το ~ τού 2 και τού I* (β) κάθε συμβολική παράσταση τής μορφής $\alpha^{\iota} + \alpha^{2} + . + \alpha^{\nu}$ ή $\alpha^{\iota} + \alpha^{2} + ... + \alpha^{\nu} + .$, π χ. 1 + 1 /2 + 1/4 + .. $\imath/2^{\nu}$ 2. το αποτέλεσμα τής πρόσθεσης διαφόρων μετρήσιμων στοιχείων σε καταμέτρηση: το ~ *των ψήφων !* των *βουλευτών* συν σύνολο 3. φίλοι το σύνολο των στοιχείων που συνενώνονται εξωτερικά, χωρίς να θίγεται η αυτονομία και η ατομικότητά τους. **αθροιστικός,** -ή, -ό [μτγν] αυτός που σχετίζεται με την άθροιση. που προκύπτει από την πρόσθεση στοιχείων ~ *λάθη / ποσό / υπόλοιπο /μηχανή*. — **αθροιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **αθροος,** -α, -ο **1.** αυτός που εμφανίζεται κατά σωρούς, σε αφθονία: ~ *τηλεγραφήματα διαμαρτυρίας κατέκλυσαν τα γραφεία τής εφημερίδας* [[- *ζήτηση / πωλήσεις* || ~ *εξαγωγή συναλ/λγματος* 2. (για πρόσ.) ομαδικός, μαζικός · - *προσαγωγές υπόπτων στην Ασφάλεια* || ~ *προσέλευση κοινού* || ~ *προσλήψεις* - - **αθρόα** επίρρ σχολιο λ. *-ίζω*. [ΕΤΥΜ < αρχ *άθρόος* < **άθρόΡος*, αβεβ ετύμου, ίσως < *ά-* αθροιστ (βλ.λ.) + **θρο-* (οπότε παρατηρούμε ψίλωση τού δασυνομένου *ά-* λόγω τού ακολουθούντος -0) < Ι.Ε. ˣdher- «θορυβώ», πβ. σανσκρ. dhr^nati «ηχεί», γερμ drohnen «θορυβώ». Ομόρρ. αρχ. *θρό-ος* «θόρυ- βος συγκεχυμένος», *θόρ-υ-βος, θρή-νος* κ ά. Σύμφωνα με την ετυμ , η αρχική σημ. τής λ. *άθρόος* θα ήταν «θόρυβος πολλών μαζί»], **άθρυπτος,** -η, -ο αυτός που δεν θρυμματίζεται.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ. + *θρύπτω* «θρυμματίζω» (βλ.λ.)] **αθυμία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (λόγ.) η έλλειψη καλής διάθεσης: *η συννεφιά μου προκαλεί* - ΣΥΝ ακεφιά, κακοκεφιά, κατήφεια, θλίψη 2. ΙΑΙΡ η απουσία συναισθημάτων, η παθολογική απάθεια ως σύμπτωμα διαφόρων ψυχικών ασθενειών
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άθυμος*. αρχική σημ «δειλός». < *ά-* στερητ + *θυμός* «θάρρος»]
άθυρμα (το) {αθύρμ-ατος | -ατα,-άτων} 1.(λόγ) αυτό με το οποίο παίζει κανείς· το παιχνίδι 2. (μτφ.) ο άνθρωπος που χρησιμοποιείται σαν

παιχνίδι στα χέρια των άλλων, που άγεται και φέρεται, που δεν διαθέτει δική του βούληση - *τής μοίρας* || ~ *πολιτικού πάτρωνα* — α- **θυρματοποιός** (ο) [18971. **αθυρματοποιία** (η).
[ΕΤΥΜ αρχ < *άθύρω* «παίζω» < *ἀ-θύρ-]ω* < ά- προθεμ + **θυρ-* < I.E *dhur- < *dhwer- «ορμώ», οπότε η αρχική σημ. τού *άθύρω θα* ήταν «στριφογυρίζω, ενορμώ» Είναι πιθ η σύνδεση με το ρ θέα> «τρέχω» (< **θrFa>*)ι.
αθυρόστομος, -η, -ο αυτός που εκφράζεται χρησιμοποιώντας βωμολοχίες: - *ομιλητής / κείμενο / παράσταση* ΣΥΝ βρομόγλωσσος, βωμολόχος. — **αθυρόστομα** επίρρ., **αθυροστομία** (η) Ιμτγν.]. **αθυρο- στομώ** ρ. [μεσν.] {-είς...}.
[ΕΤΥΜ μτγν. < άθυρος (< ἀ- στερητ + θύρα) + *στόμα*I

αθυρόστομος - ανθηρόατομος (!) - απύλωτος. Συχνά ακούγεται ο χαρακτηρισμός **ανθηρόατομος** για κάποιον που χρησιμοποιεί στην ομιλία του βρομόλογα, βρισιές, βωμολοχίες, προσβάλλοντας τους άλλους. Πρόκειται για εσφαλμένη χρήση, για ανύπαρκτη λέξη. που πλάστηκε παρετυμολογικά προς το *ανθηρός* αποτελώντας παραφθορά τής λ. **αθυρόστομος**. Η λ αυτή σημαίνει αυτόν που δεν έχει φραγμό, δεν έχει θύρα στο *στόμα* του. εκστομίζοντας βρισιές και βωμολοχίες, ανεπίτρεπτες λέξεις και φράσεις *(Είναι* /τολῦ αθυρόστομος *τον ακούς* και *κοκκινίζεις)* Το αντίστοιχο τού αθυρόστομος είναι το επίθ **απύλωτος** στη φρ. **απύλωτο ατόμα**, που δη- λο')νει επίσης «στόμα χωρίς πύλη, χωρίς θύρα, χωρίς φραγμό» *(Κλείσε πια το στόμα σου το απύλωτο!)*

αθωνικός, -ή. -ό [1880] σχετικός με τις μονές τού Αγίου Όρους (βλ.λ) ή γενικότ. με τη χερσόνησο τού Αθω (βλ.λ.)
Αθωνίτης (ο) [1864] {Αθωνιτών} **1.** αυτός που διαμένει στον Άθω (βλ λ**): ~** *μοναχός* **2.** ο μοναχός τού Αγίου 'όρους (βλ λ**)** ΣΥΝ. Αγιορείτης — **αθωνίτικος,** -η. -ο. **αθώος,** -α, -ο **1.** αυτός που απαλλάχθηκε με δικαστική απόφαση από διατυπωθείσα κατηγορία, ο *κατηγορούμενος για φόνο κηρύχθηκε* ~ ΑΝΤ ένοχος **2.** (γενικότ.) αυτός που δεν έχει ευθύνη, που δεν φταίει, δεν έχει συμμετάσχει σε επιλήψιμες πράξεις, *ο βομβαρδισμός προκά- λεσε τον θάνατο πολλών ~ παιδιών* [[~ 0υμα / *πολίτης·* φρ (ειρων.) **α-θώα** *περιστερά* αυτός που παριστάνει τον αθώο: *κάνει την ενο) έχει λερωμένη τη φωλιά τον* ·3. αυτός που δεν είναι επικίνδυνος, που δεν προκαλεί βλάβη: *οι ουσίες θεωρούνταν αθώες, α?Λά αποδείχθηκαν τελικά καρκινογόνες* |j - *ψέμα / μυστικό / φάρμακο* / ερώτημα / *επεισόδιο / φάρσα / διασκέδαση / διατύπωση* ΣΥΝ ακίνδυνος, αβλαβής
• 4. αυτός που δεν χαρακτηρίζεται από κακία, εμπάθεια, πονηρία ή υστεροβουλία · ~ *χαμόγελο / πείραγμα / παρατήρηση ί μάτια / χειρονομία/ ύφος Ι παιχνίδι / προθέσεις!* υπονοούμενο ΣΥΝ αγνός, απονήρευτος. άδολος, άκακος · 5. (ειδικότ) αυτός που δεν έχει ερωτικό κίνητρο ή περιεχόμενο - *φιλί) χάδι* ΑΝΤ πονηρός 6. (για πρόσωπο που δεν έχει ακόμη κοινωνική εμπειρία, άβγαλτο, απονήρευτο): ~ *παιδί ί πλάσμα ι κοριτσόπον'λο* ΣΥΝ άβγαλτος ΑΝΓ ξεβγαλμένος, έμπειρος, περπατημένος — **αθώα** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *ένοχος, ευθύνη* [ΕΤΥΜ < αρχ *άθφ-ος* < *ά-θώ-ιος* < *ά-* στερητ + *θωή* «ποινή» < I E. *dho- < *dhe- «θέτω, τοποθετώ», πβ σανσκρ da-dha-mi «θέτω. πράττω», λατ facere κ.ά. Ομόρρ. αρχ *τί-θη-μι* «θέτω», αρχ *θω-μός* «σωρός». *θή-κη, θέ-μα* κά Η σημ. «αφελής, αγαθός» αποτελεί απόδοση ορισμένων σημασιών τού γαλλ. innocent], **αθωότητα** (η) [αρχ **]** {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τού αθώου, το να είναι κανείς αθώος, τα *παιδικά χρόνια θεωρούνται η εποχή τής* ~ jj *η χαμένη* ~ *2.* η απουσία υστεροβουλίας, πονηριάς, *εγώ το είπα με* ~ *δεν είχα τίποτε κακό στον νου* μου. **αθωράκιστος,** -η. -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν έχει μεταλλική (χαλύβδινη ή σιδερένια) προστατευτική θωράκιση 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει λάβει προστατευτικά μέτρα για την αντιμετώπιση δύσκολης κατάστασης *η χώρα μας έμεινε μπροστά στην ξένη απειλή* ΣΥΝ απροετοίμαστος, ανυπεράσπιστος, απροστάτευτος Επίσης **αθωράκωτος** [18581 (σημ'. 1)
αθώρητος, -η, -ο **1.** αθέατος (βλ λ) **2.** ακριβοθώρητος (βλ.λ).
[ΕΤΥΜ < *α-* στερητ. + *θωρώ* < *θεωρώ O* τ *άθώρετος* ήδη μεσν] **Άθως** (ο) {Αθω! **1·** η ανατολικότερη από τις χερσονήσους τής Χαλκι- δικής. που αποτελεί αυτόνομη μοναστική πολιτεία 2. το όρος που βρίσκεται στο Ν. τμήμα τής ομώνυμης χερσονήσου ΣΥΝ Αγιον Όρος. [ΕΤΥΜ < αρχ *Άθως / 'Άθων ί Άθώος.* προελλην. (μη I.E.) τοπωνύμιο, αγν. ετύμου].
αθωώνω ρ μετβ [αθώω-σα, -θηκα, -μένος} απαλλάσσω με δικαστική απόφαση από κατηγορία ή ενοχή ~ *παμψηφεί / πανηγυρικά* / τελε- *σίδικα* ΑΝΤ καταδικάζω —**αθώωση** (η) [αρχ.).
[ΕΤΥΜ < μτγν. *άθφώ (-ύω)* < αρχ. *άθφος}.* **αθωωτικός,** -ή. -ό [1883] νομ αυτός που αθωώνει, που κηρύσσει κάποιον αθώο ~ *ψήφος ι απόφαση / πρόθεση* **άι**[1] μόρ. (οικ.) πήγαινε, άντε, τράβα· σε φρ που δηλώνουν δυσφορία, εχθρική (και φιλική) διάθεση ή επίπληξη · (α) (+ σε) σε ευχές ή κατά- ρες. - *στο καλό*[1]1| - *στην ευχή'*)[~ *στον διάολο!* || - στον *κόρακα!* (β) (+ ρηματ. τύποι που δηλώνουν προσταγή, προτροπή κ.τ.ό.) συχνά με υβριστική σημ και εμφατική λειτουργία. - *χάσου!* || ~ *πνίξου* || ~ *να χαθείς'* || *ά(ι) 'σα πέρα* (βλ. λ. πέρα) Επίσης **άε** κ. **α** (βλ λ. *a²).*
JΕΤΥΜ < αρχ *άγε,* προστ. τού *άγω,* πβ *άμε).*
άι[2] επιφών. **1.** για την έκφραση σωματικού ή ψυχικού πόνου: **-'** *κάηκα!* Ι) *Κακό που με βρήκε!* ΣΥΝ όι-όι **2.** για την έκφραση ενθουσιασμού, θαυμασμού ή ικανοποίησης και *πού* να σ' *τα λέω!* Επίσης **άου** (σημ. 1).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *αί* / *αι,* ονοματοπ. επιφώνημα, που απαντά στην Αρχ. και διπλασιασμένο- *αίαῖ].*

Αϊ[3]**-** κ **Άι-** (λαϊκ) συντετμημένος τύπος τού «άγιος» λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων που χρησιμοποιείται μόνο μαζί με το όνομα τού αγίου: *ο Αι-Νικόλας, στον Αι-Γιώργη. τού AI-Αια.*
(ΕΤΥΜ < *Α(γ)ι(ο)-* (< *άγιος),* όπου η λ. λειτούργησε ως λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων].
Αιακός (ο) ΜΥθΟ>\ γιος τού Δία και τής νύμφης Αίγινας, δικαστής των ψυχών τωννεκρών στον Άδη.
ΙΕΤΥΜ αρχ. < αία «γη» (πβ κ. *γαΐα).* οπότε 0α επρόκειτο αρχικώς για επίθ. απεσπασμένο *από* φρ. όπως *αΐακός θεός / δαίμων* «γήινη, χθό- νια θεότητα»].
Αίας (ο) {Αίαντ-ος. -α| **1.** όνομα δύο ηρωων τού Τρωικού Πολέμου *Αίας ο Τυλαμώνιος Αίας ο Λοκρός* 2. ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ) **Αίαντας.**
(ΕΤΥΜ < αρχ *Αΐας, -αντος,* αβεβ ετύμου Ορισμένοι το συνδέουν με τη λ. *αία* «γη», θεωρώντας τον Αίαντα χθόνια θεότητα, ενώ άλλοι προτιμούν το ομόηχο *αια* «μητέρα», οπότε ο Αίας θα ήταν ο γνήσιος γιος, ο γιος τής νόμιμης συζύγου. Λιγότερο πιθ. η σύνδεση με το μυκ. ai-wa (όνομα βοδιού), υποκορ. τού *αΐολος* «ταχύς» (< *aiFoloc.* βλ κ. *Αίολος)I*
Αϊβαλί (το) |Αϊβαλιού| πόλη τής Δ. Μικράς Ασίας απέναντι από τη Μυτιλήνη η άλλοτε ελληνική πόλη *Κυδωνιές* (οι). — **Αϊβαλιώτης** (Ο). **Αϊβαλιώτισσα** (η), **αϊβαλιώτικος,** -η, -ο
{ΕΤΥΜ < τουρκ. Ayvalik < ayva «κυδώνι», αφού η πόλη ιδρύθηκε προς το τέλος τού 16ου αι. με την ονομασία *Κυδο>νίες}.*
Αϊ-Βασίλης κ. **Αγιοβασίλης** (ο) (Αϊ-Βασιληδες (καθημ) 1. ο Αγιος Βασίλειος (330-379 μ Χ.). επίσκοπος Καισαρείας, ένας από τους τρεις ιεράρχες και Πατέρες τής Εκκλησίας με σημαντικό συγγραφικό και φιλανθρωπικό έργο. ο οποίος, κατά τη λαϊκή παράδοση, έρχεται κάθε Πρωτοχρονιά μοιράζοντας δο)ρα **2.** (τις τελευταίες δεκαετίες, υπό την επίδραση βορειοευρωπαϊκών παραδόσεων *Santo Klaus* - Pere *Noel)* φανταστικό πρόσωπο με μορφή καλοκάγαθου γέροντα με κόκκινο πανωφόρι, παντελόνι και σκούφο και μακριά λευκή γενειάδα, ο οποίος έρχεται πάνω σε έλκηθρο που το σέρνουν τάρανδοι τις ημέρες των εορτών των Χριστουγέννων και τής Πρωτοχρονιάς (κυρ. την παραμονή τής Πρωτοχρονιάς) και φέρνει δώρα στα παιδιά: *τα παιδιά γράφουν γράμματα στον για να του ζητήσουν το δώρο που προτιμούν* || ο *γνιος μου μεγάλωσε και δεν πιστεύει πια στον* ~ 3. (συνεκδ) το πρόσωπο που παριστάνει τον Αΐ- Βασίλη (σημ. 2) κατά τις εορτές των Χριστουγέννων και τής Πρωτοχρονιάς, φορώντας τη χαρακτηριστική του αμφίεση *έξω από τα μεγάλα* καταστήματα στέκονται στις *γιορτές Άγιοβασίληδες. που φωτογραφίζονται με τα παιδιά.* **αίγα** (η) javycov} (διαλεκτ) γίδα. κατσίκα.
{ΕΤΥΜ < αρχ. *αιξ, αιγός*< I.E. *aig- «γίδα», πβ σανσκρ aja. αρμ aye κ.ά Ίσως η λ. *αΐξ* και η I.E ρίζα *aig- συνδ με ρ. *άγω* (< I E. *ag-). υποδηλώνοντας γρήγορη ή απότομη κίνηση! **αίγαγρος** (ο) |-ου κ. -άγρου) -ων κ. -άγρων. -ους κ. -άγρους} ζώο που μοιάζει με την κατοικίδια κατσίκα και ζει σε ψηλά και απόκρημνα βουνά ΣΥΝ αγριοκάτσικο.
[ΕΓΥΜ μτγν < αρχ *αΐξ. αιγός + αγρός,* πβ αρχ *σύ-αγρος* «αγριόχοιρος», *ΐππ-αγρος* «άγριος ίππος», *βό-αγρος* «άγριο βόδι»]. **αιγαΐακός,** -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το Αιγαίο Πέλαγος **2. αι-** /α/ακός *πολπιομός* ο πολιτισμός που άνθησε στην περιοχή τού Αιγαίου (ηπειρίοτική Ελλάδα. Μικρά Ασία, νησιά) κατά την 3η και 2η χιλιετία π.Χ
Αιγαίο (Πέλαγος) (το) το τμήμα τής Α. Μεσογείου μεταξύ τής ηπειρωτικής Ελλάδας και τής Μικράς Ασίας. — **Αιγαιοπελαγίτης** ίο). **Αιγαιοπελαγίτιααα** (η). **αιγαιοπελαγίτικος,** -η. -ο
[ΕΤΥΜ < αρχ. *Λ ιγαΐον,* ουδ τού επιθ *αίγαΐος.* αβεβ, ετύμου, πιθ < *αΐξ, αιγός «'{iha».* οπότε η σημ. θα ήταν «τόπος με πολλές γίδες» (προτού η ξηρά καλυφθεί από τα νερά τής θάλασσας και αποτελέσει πέλαγος), ή < *αίγες* (πληθ. τού *αιξ*) «μεγάλα κύματα» (μεταφορικά), οπότε η σημ θα ήταν «κυματόβρεχτος» Μερικοί μιλούν και για προελληνι- κή, αυτόχθονα ονομασία].
Αιγάλεω (το) **1.** όρος τής Δ. Αττικής **2.** δήμος τής Αττικής στο Ν τμήμα τού λεκανοπεδίου και Δ. τού Κηφισού. -- **Αιγαλιώτης** (ο). **Αιγαλιώτισσα** (η), **αιγαλιώτικος,** -η, -ο.
[ΕΓΥΜ αρχ τοπωνύμιο, το οποίο φαίνεται να εμφανίζει το θ των τοπωνυμίων *Αΐγινα, Λΐγιον. Λιγαϊον*(βλ.λ.) με β' συνθ τη λ. *λεώς/ λα-* όςI,
Αίγες (οι) όνομα διαφόρων πόλεων τής αρχαιότητας με σπουδαιότερη την πρώτη πρωτεύουσα τού μακεδονικού βασιλείου, χτισμένη κοντά στη σημερινή Βεργίνα
[ΕΤΥΜ αρχ. τόπων *Αιγαί.* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ με τα τοπωνύμια *Λιγαϊον, Αΐγινα* (κατά παρετυμ προς το *αΐξ, -γός),* αν δεν πρόκειται για άγνωστη αυτόχθονα ονομασία]
Αιγεύς (ο) [Αιγέ-ως, -α} μυθολ βασιλιάς τής Αθήνας, πατέρας τού Θησέα· νομίζοντας ότι ο γιος του σκοτώθηκε από τον Μινώταυρο, αυτοκτόνησε πέφτοντας στη θάλασσα (που γΓ αυτό -κατά την παράδοση- πήρε το όνομά του, Αιγαίο Πέλαγος). Επίσης **Αιγέας.**
ΙΕΤΥΜ < αρχ *Αιγεύς, από* την ίδια ρίζα με το τόπων. *Αίγαϊον φλ.Χ.)]*
Αΐγΐάλεια (η) {Αιγιαλείας} επαρχία στο ΒΛ τμήμα τού νομού Αχαΐας — **Αιγιαλεύς** (ο) [αρχ.], **αιγιάλειος,** -α. -ο [μτγν)
[ΕΤΥΜ αρχ. τόπων < *αιγιαΡ.ός* (βλ. λ *γιαλός)*] **αιγιαλίτις** (η) {αιγιαλίτιδ-ος. -α} **1.** αυτή η οποία σχετίζεται με τον αιγιαλό 2. αιγιαλίτις *ζώνη* ο θαλάσσιος χώρος ανάμεσα στην ανοιχτή θάλασσα και στο χερσαίο τμήμα τής επικράτειας μιας χώρας μαζί με τον αντίστοιχο εναέριο και υποθαλάσσιο χώρο. στον οποίον εκτείνεται η κυριαρχία τού παράκτιου κράτους ΣΥΝ χωρικά ύδατα, χωρική θάλασσα Επίσης **αιγιαλίτιδα** ίΕΤΥΜ < μτγν. *αιγιαλίτις (γη)* < αρχ. *αΐγια'λός]*

αιγιαλός (ο) (λόγ.) η φυσική ζώνη τής ξηράς που περιβάλλει τη θάλασσα και οριοθετείται μεταξύ τής ακτογραμμής και τού σημείου όπου φθάνει το μέγιστο χειμερινό κύμα συν γιαλός **■ σχόλιο λ. *θάλασσα*
[ετυμ αρχ., βλ λ *γιαλός*Ι **αιγίδα** (η) (αρχαιοπρ) **1.** ασπίδα από αιγόδερμα· μόνο στη φρ *υπό την αιγίδα (κάποιου)* με την υποστήριξη (συνήθ οικονομική), με την επίσημη κάλυψη (κάποιου) οι *εκδη/.ώσεις στην Επίδαυρο γίνονται ~ τού Υπουργείου Πο?ατισμού*2. ο φολιδωτός θώρακας τής θεάς Λθηνάς με κεφάλι Γοργούς (Γοργόνας) και απολήξεις φιδιών.
[πτυμ < αρχ. *αίγίς, -ίδος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *αιξ, αίγός* «γίδα», οπότε η λ. *αίγίς* θα σήμαινε «ασπίδα από δέρμα *αίγός*. ασπίδα τού Δία» και. επομένως, «σύμβολο δυνάμεως. ισχύος», πράγμα που θα δικαιολογούσε στη φρ *υπό την αιγίδα* τη σημ «υπό την προστασία»].

υπό την αιγίδα - καταιγίδα. Η αρχαία λ. *αιγίς* δήλωνε την ασπίδα τού Δία, αλλά και τον φολιδωτό θώρακα τής ΑΟηνάς με κεφάλι Γοργούς (Γοργόνας) και απολήξεις φιδιών. Από συμφυρμό των ιδιοτήτων τής *αιγίδος* ως ασπίδας και ως θώρακα, που και τα δύο λειτουργούσαν προστατευτικά, ιδίως όταν πέρασαν από τους θεούς στους ανθρώπους (πολεμιστές, μαχητές ποικίλης προελεύσεως). η ωράση υπό την αιγίδα έφθασε να σημαίνει μεταφορικά «υπό την προστασία», στις μέρες μας δε και «με την υποστήριξη (ηθική ή οικονομική)» Ο φόβος και ο τρόμος που σκόρπιζε, κατά την παράδοση, η *αιγίς* τού Διός, θα δικαιολογούσε πιθανόν, σε μεταφορική χρήση, και τη σημ. «θύελλα, νεροποντή, κακοκαιρία» που πήρε η συγγενής λέξη καταιγίδα (από το ρ *καταιγίζω*). πολύ περισσότερο αν η *αιγίδα* συνδέεται - έστω και παρετυμολογικώς-- με την αρχ. λ *αίγες* «τα κύματα». Ωστόσο, η ετυμολογική σύνδεση τής λ. *αίγίς* με το *αιξ, αίγός.* από όπου και η σημ. «ασπίδα από δέρμα αι- γός», είναι ευρύτερα αποδεκτή.

Αίγινα (η) {-ας κ -ίνης} νησί τού Σαρωνικού Κόλπου Ν τής Σαλαμίνας. — Αιγινίτης (ο). Αιγινίτιαααα (η), αιγινίτικος, -η, -ο.
[ΗΪΥΜ αρχ.. αγν. ετύμου προελλην τοπωνύμιο. Σύμφωνα με τη μυθολογία, το νησί οφείλει το όνομά του στην ομώνυμη κόρη τού Ασωπού, την οποία απήγαγε ο Δίας και την οδήγησε εκείΙ.
Αίγιο (το) {Αιγίου} πόλη τού νομού Αχα'ιας — Αιγιώτης (ο), Αιγιώ- τισαα (η), αιγιώτικος, -η. -ο.
(ΕΤΥΜ < αρχ *Αΐγιον,* που συνδ. ετυμολογικά με το *Αιγαΐον* (βλ λ) Ο Στράβων θεωρεί ότι η ονομασία οφείλεται στην *αίγα.* που έτρεφε εκεί τον Δία, σύμφωνα με τη μυθολογία].
Αίγισθας (ο) {-ου κ -ίσθου} ΜΥΘΟΛ. πρώτος εξάδελφος τού Αγαμέ- μνονα. τον οποίο δολοφόνησε μόλις εκείνος επέστρεψε από την Τροία με σύνεργό του την Κλυταιμνήστρα· τον Αίγισθο σκότωσε ο Ορέστης εκδικούμενος τον φόνο τού πατέρα του [ΕΙΥΜ αρχ, αγν. ετύμου]
αίγλη (η) [χωρ πληθ.} **1.** (κυρ. για πρόσ) το κύρος που έχει κάποιος/κάτι, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτό επιδρά στο περιβάλλον (του), η κοινωνική ακτινοβολία· *το επάγγελμα τού καθηγητή έχει την ~ που είχε παλαιότερα || η παρουσία τού πρωθυπουργού προ- σέδωσε ξεχωριστή - στη δεξίωση || διατηρώ / συντηρώ / χάνω / βρίσκω την παλιά μου* ~ ΣΥΝ γόητρο, πρεστίζ. ακτινοβολία 2. (συνεκδ.) η δόξα που συνοδεύει κάποιον/κάτι ως φήμη· *το μέγαρο διατηρεί την ~ τού παρελθόντος, παρ'όλες τις φθορές τού χρόνου || η ~ τού αρχαιοελληνικού πολιτισμού* συν ακτινοβολία, λάμψη, μεγαλοπρέπεια
• 3. ΕΚΚΛΗΣ ο φωτοστέφανος των αγίων, όπως απεικονίζεται στις αγιογραφίες ΣΥΝ στεφάνι, άλως
|ΕΙυμ αρχ.. αβεβ ετύμου, πιθ < I.E. *aig- «ορμώ» ή < *ασ/λά, συνδ. με ρ *γζλάν* (πβ. τα επίθ. τού Απόλλο)να: *Απόλλων Αίγλάτας, 'Απόλλων 'Ασγελά τας)*\.

αίγλη - λάμψη - γόητρο - γοητεία. Συνώνυμα δηλωτικά τής ακτινοβολίας, τής απήχησης, τής έλξης που ασκεί κάποιος/κάτι στους άλλους Λέξεις σε μεγάλη χρήση στη σημερινή κοινωνία τής δύναμης, τής προβολής και τού θεάματος Τόσο στην αίγλη και τη λάμψη όσο και στα συνώνυμα τους (ακτινοβολία, λαμπρότητα, φεγγοβολή) υπερισχύει η έννοια τού «φωτός», που σκορπίζει λάμψη, λαμπρότητα, φέγγος, που ακτινοβολεί Μεταφορικά και συνεκ- δοχικά η ακτινοβολία που εκπέμπει ένα πρόσωπο, του εξασφαλίζει ευρύτερη απήχηση, κύρος, επιβολή, που κορυφώνεται στο μεγαλείο και στη δόξα. Αντίθετα, η (αρχ.) *γοητεία* και το (νεότ) *γόητρο* περνούν μέσα από την κρυφή έλξη τού μαγικού, τού απόκρυφου, για να φθάσουν στα θέλγητρα, στην έλξη. την επίδραση, τη δύναμη και. τελικά, στην επιβολή που ασκείται μέσα από αυτά στους άλλους. Έτσι, η μεν γοητεία κατέληξε να δηλώνει την έντονη έλξη που ασκείται στους άλλους, ενώ το γόητρο εξειδικεύτηκε στην έννοια τού κύρους, τής πάσης μορφής ακτινοβολίας Το τελευταίο, όταν πρωτοεμφανίστηκε (το 1888 στον Κλέωνα Α Ραγκαβή), γνώρισε επικρίσεις, γιατί ως παραγωγό τού *γοητεύω* έπρεπε να λεχθεί *«γοητευτικόν»* ή *«γοητικόν»* ή και -<*γοητεία»,* ενώ ο τ. *γόητρο* είναι σαν να προέρχεται από το *γοώ* «θρηνώ» (Γ. Ζηκίδης)' Αντ' αυτού, μάλιστα, προτάθηκαν ως ορθότεροι οι τ. *θέλγητρον* ή *θέ/.κτρον* ή *Οελκτήριον Αλλά* η λ *γόητρο* επιβλήθηκε νωρίς, έτσι ώστε ο Στ Κουμανούδης (το 1900) να παρατηρεί· *«Έψέχθη ή λέξις έν τή δραματική κρίσει τής Α' Όλυμπιάδος Αλλά τί σημαίνει, Είναι αΰτη από ετών πολλών μυριολεκτος καί μυριόγραπτος παρ' ήμΐν»* Η λ *γόητρο* σήμερα μπορεί άριστα να χρησιμοποιείται αντί τής γαλλ. λ πρεστίζ (γαλλ. prestige), που ανάγεται στο λατ. praest(r)ingiae «τα κόλπα τού ταχυδακτυλουργού» (από το λατ ρ praestringo «ξεγελώ, αμβλύνω»). Η *γοητεία* καθιστά επικοινωνιακά αδικαιολόγητο τον ξενισμό **γκλάμουρ** (< αγγλ. glamour), που άρχισε να κάνει την εμφάνισή του και που μπορεί να χάσει το «γκλάμουρ» του, αν ληφθεί υπ' όψιν πως προέρχεται από το glammor, παραφθορά τού grammar (< *γραμματική),* το οποίο σήμαινε αρχικώς «την απόκρυφη γνώση»! Και στο *πρεστίζ* και στο *γκλάμουρ* η έννοια τής κρυφής ή μυστικής έλξης, που υπάρχει στα *γοητεία* και *γόητρο,* είναι μια αξιοσημείωτη παράλληλη σημασιολογική εξέλιξη

αιγο- κ. **αΐγό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με την αίγα, την κατσίκα *αιγό-μορφος. αιγο-πρόβατα* [ετυμ Α' συνΟ τής Αρχ και Ν Ελληνικής (λ.χ. *αίγό-κερως. αίγο-βο- σκός*), που προέρχεται από το ουσ. *αιξ, αίγός* (βλ λ *αίγο*0] **αιγοβοσκός** (ο/η) [μτγν.] (λόγ) γιδοβοσκός, βοσκός κατοικιών ΣΧΟΛΙΟ λ. *γε/.αδάρης* **αιγόδερμα** (το) [1883] {αιγοδέρμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) το δέρμα μικρού κατσικιού συν κατσικόδερμα, γιδοτόμαρο **αΐγοειδή** (τα) ζωολ κατηγορία θηλαστικών που έχουν πολλά κοινά γνωρίσματα με την κατσίκα
[ΕΙΥΜ. < *αιγο-* (βλ. λ. *αίγα) + -ειδή,* πληθ. ουδ. τού επιθήματος *-ειδής* (βλ.λ.)]
αιγόκερως κ **σιγόκερος** (ο) {αιγόκερ-ω (κ -ου)} **1.** αστρον (α) αστερισμός τού Ν. Ημισφαιρίου μεταξύ Τοξότη και Υδροχόου (β) *τροπικός τού Αιγόκερω* βλ λ *τροπικός* 2. λειρολ το δέκατο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 22/12-19/1
3. (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου.
[ΕΤΥΜ < μτγν *αιγόκερως* < αρχ *αΐς, αίγός* «γίδα» + *-κερως* < γεν **κέρασ-ος* (> *κέραος*> *κέρως*) τής λ. *κέρας* « κέρατο», πβ. *ρινό-κερως*J **αιγόκλημα** (το) {αιγοκλήμ-ατος | -ατα, -άτων} το αγιόκλημα (βλ.λ.).
[πτυμ μεσν < *αίγο- + κλήμα).* **αιγοπρόβατα** (τα) [1839] {αιγοπροβάτων} (επίσ.) κατσίκες και πρόβατα συν γιδοπρόβατα **αιγότριχα** (η) [1851] {αιγοτριχών} το τρίχωμα τής κατσίκας συν (λαικ) γιδόμαλλο. **αιγοτροφος** (ο/η) (λόγ.) πρόσωπο που συστηματικά και επαγγελματικά εκτρέφει και συντηρεί αίγες (γίδες). — **αιγοτροφία** (η) [1854]. **αι- γοτροφικός,** -ή, -ό.
αιγυπτιολογία (η) [1889] ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τον αιγυπτιακό πολιτισμό. — **αιγυπτιολόγος** (ο/η) [1845], **αιγυπτιολογι- κός,** -ή. -ό |1893).
[ΕΤΥΜ Κλληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. Egyptology]
Αιγυπτιώτης (ο) {Αιγυπτιακών}, **Αιγυπτιώτισσα** (η) {Αιγυπτιωτισ- σών} πρόσωπο που κατάγεται από την ελληνική παροικία τής Αιγύ- πτου.
Αίγυπτος (η) {Αιγύπτου} (αραβ. al-Jumhuriyat Misr al-Arabiya = Αραβική Δημοκρατία τής Αιγύπτου) κράτος τής ΒΑ Αφρικής με πρωτεύουσα το Κάιρο, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα την αιγυπτιακή λίρα ΣΥΝ (λαΐκ.) Μισίρι —**Αιγύπτιος** (ο) [αρχ 1, **Αιγύπτια** κ. (λόγ.) **Αιγύπτια** (η), **αιγυπτιακός,** -ή, -ό (μτγν].
] Ει υμ αρχ < ακκαδ Hikuptah < Ha(t)- kaptah. μία από τις ονομασίες τής πόλης Μέμφιδος. που σημαίνει «ναός τής ψυχής τού Φθα (Ptah)» Η ονομασία *Αίγυπτος* στην Αρχ. περιελάμβανε την περιοχή τού ποταμού Νείλου, αντίθετα προς την *Αιθιοπία,* που προσδιόριζε το νοτιότερο τμήμα τής ηπείρου Σύμφωνα με τη μυθολογία, η πόλη χτίστηκε *από τον* βασιλιά *Αίγυπτο* (γιο τού Νείλου και τής Μέμφιδος), ενώ ο γάμος των θυγατέρων τού Δαναού με τους γιους τού Αιγύπτου αποτελεί βασικό θεματικό πυρήνα στην τραγιοδία τού Αισχύλου *Ικέ- τιδες.* Στην *Οδύσσεια,* τέλος, η λ. *Αίγυπτος* προσδιόριζε τον ποταμό Νείλο. Στην αρχ αιγυπτιακή γλώσσα η χώρα ονομαζόταν Kernel «μαύρη χώρα», πιθανώς με αναφορά στο χρώμα τού δέρματος των κατοίκων, ονομασία που προέρχεται από τον Χαμ (εβρ Ham), γιο τού Νώε. Η αραβ. ονομασία τής χώρας είναι Misraim (< εβρ Misrahim, όνομα ενός από τους γιους τού Χαμ), από την οποία προέρχεται και η λαΐκή ονομασία τού Κάιρου *Μισίρι)* **αιδεσιμολογιότατας** (ο) [1812] {-ου κ. -άτου | -ων κ -άτων, -ους κ. -άτους} ΕΚΚλιις (με κεφ.) ως τιμητική προσφώνηση πρεσβυτέρου που έχει πανεπιστημιακή μόρφωση **■ σχολιο λ. *κληρικός* **αιδεσιμότατος** (ο) {-ου κ. -άτου [-ων κ. -άτων, -ους κ -άτους} εκκλμς (με κεφ) ως τιμητική προσφώνηση έγγαμου πρεσβυτέρου, καθώς και έγγαμου προτεστάντη ιερέα.
[ετυμ Υπερθ. βαθμός τού μτγν *αίδέσιμος* «σεβάσμιος» < *αίδοΰμαι].*
αιδημοσύνη (η) [μτγν.] [χωρ πληθ.} η στάση και η ιδιότητα ανθρώπου που συμπεριφέρεται με αυτοσυγκράτηση και αξιοπρέπεια, φροντίζοντας να μην προσβάλλει τους άλλους, να μην παρεκτρέπεται παραβαίνοντας τις κοινωνικές και ηθικές επιταγές, *παιδική / γεανική / πατροπαράδοτη* ~ συν ντροπαλότητα, σεμνότητα, συστολή ΑΝΤ θρασύτητα, αδιαντροπιά. '•'ΣΧΟΛΙΟ λ *ντροπή.* **αιδήμων,** -ων, -ον (αιδήμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -α), -όνων} (αρχαιο- πρ.) αυτός που συμπεριφέρεται με αιδημοσύνη (βλ λ) συνήθ. στη φρ. *τηρώ αιδήμονα σιγή* (επιτιμητικά ή σκωπτ.) για έναχο που μετά την πράξη του υποκρίνεται πως δεν μιλά από μεταμέλεια ή συστολή: *έγι- νε αιτία να χάσουν τόσοι άνθρωποι τη δου/Λΐά τους και τώρα τηρεί αιδήμονα σιγή*
αιδημόνως επίρρ. [αρχ.1 σχολιο λ. *-ων, -ων. -ον* [ΗΓΥΜ αρχ < *αίδοΰμαι).*
Αιδηψός (η) κωμόπολη τής ΒΔ. Εύβοιας, γνωστή για τις ιαματικές πηγές της [ΕΤΥΜ αρχ.. αγν ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο]
Αϊδίνι (το) {Αίδινίου} ιστορική πόλη τής ΝΔ. Μικράς Ασίας· οι αρχαίες *Τράλλεις*

[ετυμ. < τουρκ. Aydin (< επιθ. aydin «φωτεινός, καθαρός»). Η πόλη βρίσκεται στη θέση των αρχ. *Τράλλεων*, οι οποίες κυριεύθηκαν από τους Σελτζούκους Τούρκους το 1280 και ονομάστηκαν Giizel Hisar «Ωραι- όκαστρο» ΙΙ σημερινή ονομασία ανάγεται στο 1310, οπότε η πόλη έγι- νε έδρα τού εμίρη Aydin-oglu Mehmetl. **αίδιος,** -ος, -ον (λόγ.) αιώνιος, παντοτινός, αθάνατος, ακατάλυτος: *~ μνήμη | | η ~ δύναμη τού Θεού*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *αίδιος* < *αεί* «πάντοτε» (< *αι(ε)ί*) + επίθημα *-διος,* πβ. κ *αίψνί-διος]*

αιδοιίτίδα (η) [1895] ιατρ η φλεγμονή τού αιδοίου.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ vaginite] **αιδοίο** (το) ΑΝΑΤ **1.** το σύνολο των εξωτερικών γεννητικών οργάνων τής γυναίκας, κυρ το εφηβαίο, τα μεγάλα χείλη, τα μικρά χείλη και η κλειτορίδα **2.** γυναικείο γεννητικό όργανο ΣΥΝ (!- λαΐκ) μουνί **3.** (σπάν.) ***αιδοία*** (τα) τα γεννητικά όργανα (τού άνδρα ή τής γυναίκας)

— αιδοκκός, -ή. -ὸ [μτγν.].

[ετυμ Ουδ. τού αρχ. επιθ. *αιδοΐος* «σεβαστός» < **αΐδόσ-ιος* < *αιδώς, αιδονς (*< **αιδέσ-ος).* Η σημερινή σημ ήδη αρχ]. **αιδοιοκαλπίτιδα** (η) {χωρ. γεν πληθ } jatp ταυτόχρονη φλεγμονή των έξω γεννητικών οργάνων (αιδοίου) και τού κόλπου, η οποία προ- καλείται από λοίμωξη, κυρ. λόγω κακής υγιεινής ή δυσανεξίας σε διάφορα αντισυλληπτικά μέσα Επίσης (λόγ.) **αιδοιοκολπίτις** (αιδοι- οκολπίτιδος}.

[ΕΤΥΜ.. Μεταφρ. δάνειο από α^γλ. vulvovaginitis], **αιδοιαλειξία** κ **αιδαιολειχια** (η) [αιδοιλειξιών} σεξουαλική τεχνική για την πρόκληση γενετήσιας διέγερσης μέσω τής χρησιμοποίησης των χειλιών και τής γλώσσας σε επαφή με το αιδοίο. **— αιδοιολείκτης** (ο) [μτγν]

[ΕΤΥΜ < μτγν. *αιδοιολείκτης* < αρχ. *αιδοΐον* + *-λείκτης* < *λείχω* «γλείφω»]

αιδοιοσκόπηση (η) j -ης κ -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} ιατρ η ιατρική εξέταση τού αιδοίου. Επίσης **αιδοιοακοπία. αιδώς** (η) {αιδ-ούς. *-ο)* j χωρ πληθ i **1.** (λόγ) το συναίσθημα και η στάση τού ανθρώπου που χαρακτηρίζεται από συστολή, αυτοέλεγχο και σεβασμό στα κοινωνικώς παραδεδεγμένα και στους άλλους, με τη συναίσθηση ότι ορισμένες πράξεις ή παραλείψεις του μπορεί να τον εκθέσουν κοινωνικά 2. συναίσθημα ντροπής, φιλοτιμίας ή φόβου (σε- βασμός) *εξέλιπε πλέον η ~ από την πολιτική ζωή τής χώρας* ΦΡ (α) ***αιδώς Αργείοι!*** *(αιδώς 'Αργείοι*, Ομήρ. *ίλ.* Ε 787, Ο 502) ντροπή σας. Αργείοι' (ως ηθική επίπληξη προς οποιουσδήποτε): *απευθυνόμενος στον πο?.ιτικό κόσμο τής χώρας για τη* στάση τους στα *εθνικά θέματα, ο αρθρογράφος τελείωνε το άρθρο του με τη φράση* «~»(β) **χωρ/ς *αιδώ*** χωρίς ντροπή· *εξεστόμισε ~ απαράδεκτες ύβρεις εναντίον μου*

3. νομ ***δημόσια αιδώς*** οι αντιλήψεις τού κοινού σχετικά με τις γενετήσιες εκδηλώσεις, με το τι θεωρείται ηθικό και ευπρεπές σε σχέση με το γενετήσιο ένστικτο και τις λειτουργίες του: *προστατεύω / προ- κα/·ώ τη δημόσια αιδώ* [| *νόμοι περί δημοσίας αιδούς* (βλ *προσβολή τής δημοσίας αιδούς. λ. δημόσιος).* ** ΣΧΟΛΙΟ*λ *ντροπή.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *αΐδ-ομαι,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < I E. **aizd-* < **ais-* «σέβομαι. ευλαβούμαι», πβ σανσκρ. ide «προσεύχομαι», γοτθ. aistan «κα- τέχομαι από δέος». Η λ στην Αρχ δηλώνει τον σεβασμό προς τους θεούς ή άλλους εξέχοντες. η δε σημ «αισχύνομαι» οφείλεται στον φόβο τού ατόμου μήπως παρεκκλίνει και δείξει έλλειψη *αιδούς]*

αιδώς Αργείοι-χωρίς αιδώ.Το **«αιδώς, Αργείοι»** προήλθε από την ομώνυμη επιτιμητική φράση που απευθύνει η Ήρα (Ομήρ *1λ.* Ε 787) και άλλοτε ο Αίας *(ίλ* Ο 502) στους *Αργείους.* δηλ στους Έλληνες, όπως ονομάζονται στην *ίλιάδα,* σημαίνοντας «ντροπή σας Έλληνες» Όπως και άλλες ομηρικές φράσεις, επιβίωσε στην ελληνική γλώσσα με τη μορφή αποφθέγματος (πβ. κ. *«αίεν αρι- στεύειν», «άχθος αρούρης», «νόστιμον ήμαρ»* κ.ά). Το **χωρίς αιδώ** αποτελεί αποφθεγματική φράση από τα *Τείχη* τού Κ Καβάφη, χρησιμοποιούμενο για να χαρακτηρίσει μια πράξη που γίνεται εις βάρος κάποιου «χωρίς συναίσθηση ντροπής, άδικα και προκλητικά». Το πλήρες απόσπασμα έχει ως εξής: *«Χωρίς περίσκεψΐν, χωρίς λύπην. χωρίς αιδώ μεγάλα κι υψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη»*

αιέν αριστεύειν *(αίεν άριστεύειν καί ύπείροχον έμμεναι* άλλων. Ομήρ *ίλ Ζ* 208) (αρχαιοπρ.) πάντοτε να αριστεύεις και να υπερέχεις, να διακρίνεσαι από όλους τους άλλους· απόφθεγμα (των λόγων τού Ιππολόχου στον γιο του Γλαύκο) που εκφράζει προτροπή για τη συνεχή επιδίωξη υπεροχής ως προς την ανδρεία και τη μεγαλοψυχία- χρησιμοποιείται ευρέως μαζί με άλλα σύμβολα ως έμβλημα των ενόπλων δυνάμεων, σε οργανώσεις προσκόπων, σε σχολεία κ.λπ.

αιθάλη κ. (λαϊκ) **αθάλη** (η) {χωρ. πληθ.] (λόγ) μαύρη ανθρακούχος ουσία που παράγεται κατά την καύση ξύλων, λαδιού κ λπ.. η καπνιά. [ΕΤΥΜ αρχ. < *αΐθω* «καίω» < 1 E **aidh-* «φλέγω», πβ σανσκρ. in-ddhe «φλέγεται», λατ. aed-es «τζάκι, ναός», aestus «θερμός», γαλλ. ete «καλοκαίρι, περίοδος μεγάλης ζέστης» (< λατ. aestas), ισπ. estio, ιταλ state κ.ά Ομόρρ. *αΐθ-ουσα, Αιθ-ιοπία,* αιθ- *ριος, αιθ-ήρ (-έρας)* κά.] **αιθαλαμίχλη** (η) {χωρ πληθ.} (λόγ) επικίνδυνο για τη δημόσια υγεία αεριώδες μείγμα καυσαερίων με υδροσταγονίδια (σταγονίδια ύδα- τος) υπό μορφήν ομίχλης, που σχηματίζεται συνήθ σε υγρές και αστικοβιομηχανικές περιοχές από την εκπομπή καυσαερίων και βιομηχανικών ρύπων ΣΥΝ νέφος, καπνομίχλη

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. smog < sm(oke) «καπνός» + (f)og «ομίχλη».

κατά συμφυρμό].

αίθάνιο (το) [1887] {αιθανί-ου (-ων[ΧΗΜ κορεσμένος υδρογονάνθρακας με δύο άτομα άνθρακα στο μόριό του άοσμο αέριο, σε κανονικές συνθήκες, το οποίο χρησιμοποιείται στους ψυκτικούς θαλάμους για ψύξη

{ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γερμ. Athan, βλ κ. *αιθύλιο]* **αιθανόλη** (η) {αιθανολών} ΧΗΜ άχρωμο υγρό. με χαρακτηριστική οσμή, το οποίο παρασκευάζεται με τη ζύμωση ζάχαρης και χρησιμοποιείται ως διαλυτικό. απολυμαντικό, τα δε ποτά που το περιέχουν προκαλούν μέθη ΣΥΝ αιθυλική αλκοόλη, αλκοόλη, οινόπνευμα.

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γερμ Athanol). **αιθέρας** (ο) **1.** ΧΗΜ άχρωμο, εύφλεκτο, πτητικό υγρό με έντονη, χαρακτηριστική οσμή και γλυκιά γεύση, χρησιμοποιούμενο ως διαλυτι- κό και παλαιότ ως εισπνεόμενο αναισθητικό · 2. (συνήθ. στον πληθ) τα ανώτερα στρώματα τής ατμόσφαιρας· ο ουρανός: *τα πολεμικά αεροσκάφη διέσχιζαν* τους - | | (μτφ) *πετώ στους* - (είμαι πολύ χαρού- μενος) « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο*

[ΕΓΥΜ < αρχ *αιθήρ, -έρος* < *αΐθω* «καίω» < I.E. **aidh-* «φλέγω», πβ σανσκρ edh-ah «καυσόξυλο», λατ aed-es «τζάκι, ναός» κ.ά Ομόρρ. αιΟ-ουσα, *αιθ-άλη. Αίθ- ιοπία, αΐθ-ριος* κ.ά Η λ πέρασε ως δάνειο, μέσω τού λατ. aether, και σε άλλες γλώσσες, π.χ γαλλ. ether, αγγλ aether, γερμ. Ather. ιταλ. ctere κ.ά.] **αιθέριος,** -α, -ο **1.** αυτός που περιέχει, σχετίζεται ή μοιάζει με αιθέρα: *~ διάλυμα / ουσία* 2. ***αιθέριο έλαιο*** καθένα από τα πτητικά έλαια που προέρχονται από απόσταξη αρωματικών φυτών και χρησιμοποιούνται ως πρώτη ύλη φαρμάκων και αρωματικών ουσιών · 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από ανάλαφρη χάρη. λεπτότητα: *~ ύπαρξη / μορφή / ομορφιά i βα/.ς.* Επίσης **αιθέρινος,** -η, -ο] 1886)

[ΕΤΥΜ αρχ < *αιθήρ* (βλ.λ.) Η σημ 3 οφείλεται στην επίδρ των γαλλ creative etheree, sentiment ethere κ ά]. **αιθεροβάμων,** -ων. -ον {αιθεροβάμ-ονος, - ονα] -ονες (ουδ. -ονα), -όνων) (αρχαιοπρ.-κυριολ.) αυτός που κινείται, βαδίζει στους αιθέρες (κυρ. μτφ.) αυτός που βρίσκεται εκτός πραγματικότητας, που σκέφτεται ή ενεργεί χωρίς επίγνωση τής πραγματικότητας: *έντιμος, αλλά* - αυτά *που υποστηρίζει δεν είναι ρεαλιστικά* ΣΥΝ αεροβάμο)ν. ουτοπιστής, ανεδαφικός, φαντασιοκόπος, ονειροπόλος ΑΝΓ ρεαλιστής. πραγματιστής, προσγειωμένος Επίσης **αιθεροβάμονας** (ο/η) ΣΧΟΛΙΟ λ *-ων, -ων. -ον.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ *αιθήρ, -έρος* + *-βάμων* < *βαίνω]* **αιθεροβατώ** ρ. αμετβ. [μτγν] {αιθεροβατείς.. μόνο σε ενεστ κ. πα- ρατ} αεροβατώ (βλ.λ.).

Αιθήρ (ο) {Αιθέρ-ος, *-α]* ΜΥΘΟΛ γιος τού Ερέβους και τής Νυκτός. αδελφός τής Ημέρας Επίσης **Αιθέρας.**

(ΕΤΥΜ αρχ. κύρ όν,βλ λ. *αιθέρας]*

Αιθιοπία (η) (αμχαρ. Yatyiopya) κράτος τής Α. Αφρικής με πρωτεύουσα την Αντίς Αμπέμπα, επίσημη γλώσσα την Αμχαρική και νόμισμα το αιθιοπικό μπιρ· αλλιώς (παλαιότ) *Αβησσυνία* — **Αιθίοπας** (ο). **Αι- θιοπίνα** (η), **αιθιοπικός,** -ή. -ό [αρχ.].

[ΕJΥΜ αρχ <*Αιθίοψ, -οπος*< *αΐθω*«καίω» + **οι//(γεν **όπ-ός)* «όψη>*, οπότε η αρχική σημ τής λ *Αιθίοψ* θα ήταν «καμένο (από τον ήλιο) πρόσωπο», όνομα που αποδόθηκε στη μαύρη φυλή και ειδικότ στου; κατοίκους τής Αφρικής που ζούσαν νοτίως τού Νείλου. Η λ. πέρασε και σε άλλες γλώσσες, π χ αγγλ. Ethiopia, γαλλ. Ethiopie κ.ά. Βλ κ *Αβησσυνία].*

αίθουσα (η) |-ας κ. (λόγ) -ούσης i -ουσών} **1.** δωμάτιο που προορίζεται για συγκεκριμένη λειτουργία, *- φαγητού / χορού I τού θρόνου* J) *σχολική ~* 2. (ειδικότ) μεγάλος στεγασμένος χώρος δημόσιου χαρακτήρα, προοριζόμενος για συγκεντρώσεις πολλών ατόμων, *η ~ διαλέξεων τού Πνευματικού Κέντρου | | - ακροάσεων / αναμονής* (βλλ.) > *συναυλιών / συνεδριάσεων / δικαστηρίου [\ η ~ ιού Θεάτρου Τέχνης*

3. (συνεκδ.) ο κινηματογράφος, ο χοίρος μέσα στον οποίο γίνεται κι- νηματογραφική προβολή: *το έργο προβάλλεται σε τέσσερεις αθηναϊκές ~* 4. ΑΝΑΤ τμήμα τού εσωτερικού αφτιού

[ΕΤΥΜ Θηλ. τής αρχ. μτχ. *αΐθων*< *αΐθω* «καίω», από τη φρ *αίθουσα στοά,* η οποία δήλωνε τον εξωτερικό χώρο τού σπιτιού, όπου άναβαν τη φωτιά. Ομόρρ *αιθ- άλη. αϊθ-ριος, αίθ-ηρ (-έρας)* κ.ά.) **αιθαυσαίος,** -α, -ο ΑΝΑΤ αυτός που σχετίζεται με την αίθουσα τού εσωτερικού αφτιού, **αιθουσάρχης** (ο/η) {αιθουσαρχών}, **αιθουσάρχισσα** (η) {αιθου- σαρχισσών} ιδιοκτήτης ή ενοικιαστής αίθουσας ή συγκροτήματος αιθουσών, που χρησιμοποιούνται για καλλιτεχνικές εκδηλώσεις ή διασκέδαση: *οι ~ των νυχτερινών κέντρων διαμαρτύρονται για τις νέες διατάξεις* [[*~ θεάτρου / κινηματογράφου.*

[ΕΤΥΜ < *αίθουσα* + *-άρχης*< *άρχω,* πβ. κ *ομαδ-άρχης, ταγματ-άρχης, Οιασ-άρχης* κ.ά]

αιθουσολογιο (το) {αιθουσολογί-ου | -ων} πίνακας στον οποίο ανα- γράφονται οι αίθουσες κτηρίου (συνήθ σχολείου) και το ωρολόγιο πρόγραμμα των δραστηριοτήτοίν που πραγματοποιούνται σε αυτές, **αιθρία** (η) {χωρ. πληθ } (λόγ.) η ανέφελη και διαυγής ατμόσφαιρα, ο ξάστερος ουρανός ΣΥΝ καλοκαιρία, ξαστεριά ΑΝΤ κακοκαιρία, συννεφιά· ΦΡ *κεραυνός εν αιθρία* βλ. λ *κεραυνός.*

[ΕΤΥΜ αρχ , ουσιαστικοπ τ τού επιθ *αίθριος]* **αιθριάζω** ρ αμετβ. [αρχ] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ) **1.** (για καιρικές συνθήκες) γίνομαι αίθριος: ο *ουρανός αιθριάζει* ΑΝΓ συννεφιάζω 2. (μτφ) ησυχάζω, γαληνεύω *αιθριάζει το πολιτικό τοπίο / το πρόσωπο [1] η ψυχή* (κάποιου) ΑΝΤ. συννεφιάζω, σκοτεινιάζω.

αιγο- κ **αιγό-** α' συνθετικό

αιγο·θήρας (ο)
αιγο-κέφαλος, -η. -ο
αιγο-κλέφτης (ο)
α»γό-μαλλο (το)
αιγό-μαλλος,-η, -ο
αιγό-μορφος, -η, -
αιγο-πους (ο) **atyo-πρόσωπος,** -η, -ο
αιγό-τρ»χος,-η,-ο
α»γο-φάγος (ο)

αίθριο (το) {αιθρί-ου | -ων} 1. κάθε εσωτερική αυλή ή προαύλιο μεγάλου κτηρίου (ξενοδοχείου, συγκροτήματος γραφείων, εμπορικού κέντρου κ λπ.), που έχει φυσικό εσωτερικό φωτισμό 2. αρχαιολ εσωτερική αυλή αρχαίου σπιτιού ή άλλων κοσμικών και θρησκευτικών οικοδομημάτων, με στοά, προθάλαμο και πρόδομο: στο - *τής Εστίας φύλασσαν το ιερό πυρ τής Ρώμης.*
[ΕΤΥΜ < μτγν. *αἴθριον,* ουσιαστικοπ ουδ. τού αρχ. επιθ. *αίθριος.* Η λ. συνδέθηκε παρετυμολ με το λατ. atrium «εσωτερική αυλή»], αίθριος, -α (λογιότ. -ία), -ο (λόγ.) (για τον καιρό) 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από λιακάδα και απουσία νεφών συν καθαρός, ανέφελος ΑΝΤ συννεφιασμένος, νεφελώδης 2. ΜΕΤΕΩΡ αυτός κατά τον οποίο παρατηρείται ελάχιστη νέφωση, σύμφωνα με ορισμένη κλίμακα που αναφέρεται στο φάσμα ανάμεσα στον εντελώς ανέφελο ουρανό και τον εντελώς νεφοσκεπή: *σύμφωνα με την ΕΜ.Υ, αύριο ο καιρός θα είναι ~ σε όλη τη χώρα.*
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *αΐθω* «καίω» < Ι.Ε. **aidh-* «φλέγω» Ομόρρ *αίθ-άλη, αιθήρ (-έρας), αΐθ-ουσα* κ ά. Ο συνδυασμός των λ. στη φρ. *αίθριος αιθήρ* προσέδωσε στη λ. *αίθριος* τη σημ. «λαμπρός, φωτεινός» και συνεπώς «ανέφελος, ξάστερος»], αιθυλένιό (το) [1884] {αιθυλενίου} χημ άχρωμο, εύφλεκτο αέριο, με χαρακτηριστική γλυκιά γεύση και οσμή· έχει ιδιότητες αναισθητικού και χρησιμοποιείται για την τεχνητή ωρίμαση των φρούτων.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ethyldnej. αιθυλικός, -ή. -ό [1876] αυτός που περιέχει τη ρίζα αιθύλιο ή σχετίζεται με αυτή ΦΡ ***αιθυλική αλκοόλη*** το οινόπνευμα.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. ethylique (βλ. λ *αιθύλιό)].* αιθύλιο (το) (1842) {αιθυλί-ου | -ων} χημ. μονοσθενής οργανική ρίζα που προκύπτει από το αιθάνιο μετά την αφαίρεση ενός ατόμου υδρογόνου -- αιθυλιούχος, -ος, -ο.
(εγυμ Ελληνογενής ξέν όρ. < *αιθ(έρας)* + *ύ?*<.*(η)* + *-ιο,* κατά συμφυρμό, < γαλλ. ethyle]
αίθυλίσμός (ο) η εξάρτηση από την αιθυλική αλκοόλη ΣΥΝ αλκοολισμός.
(ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ethylisme (βλ. λ. *αιθύλιο*)]
-αίικα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό τοπωνυμίων: *Νικολ- aiika.*
-αίϊκο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν το σύνολο των ατόμων που φέρουν το ίδιο επώνυμο και αποτελούν μία οικογένεια: το *Κολοκοτρωναίικο, το Μποτσαραίικο \\ μαζεύτηκε όλο το Παπαδοπουλαίικο στη γιορτή*
(ΕΤΥΜ. Παραγ επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την προσθήκη τού ουδ *-ικο* στο επίθημα *-αΐοι* (αρχ.) οικογ. ονομάτων (λ.χ *Μποτσαρ-αίοι* > *Μποτσαρ-αίικο, Καρακιτσ-αίοι* > *Καρακιτσ-αίικο)].* Αικατερίνη (η) 1. αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. όνομα αγίων γυναικών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 3. όνομα ηγεμονίδων 4. γυναικείο όνομα Επίσης (καθημ.) Κατερίνα
(ΕΓΥΜ < μτγν. *Αικατερίνη,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < **Έκατερίνη*< κύρ όν *Έκατερός* + *-ίνη* < αρχ. *έκάτερος* «καθένας από τους δύο». Η πρώιμη παρετυμολογική σύνδ. με το ελλην. *καθαρός* έδωσε τα ξεν. Katharine. Katherine > Catharine, Catherine] αΐ-κιού (το) (αγγλ Ι.Q.) {άκλ } ελλην. *δείκτης ευφυΐας* μέτρο επιπέδου ευφυΐας, το οποίο καθορίζεται από ένα ειδικό τεστ με μέσο όρο αποτελέσματος το 100.
[ΕΓΥΜ Ακρωνύμιο τού αγγλ. όρου Intelligence Quotient «δείκτης ευφυΐας»].
αϊ-λάινερ (το) Ιάκλ J λεπτό πινελάκι με το οποίο σχηματίζει κανείς έγχρωμο περίγραμμα στα μάτια.
(ετυμ < αγγλ. eye-liner], αιλουροειδής, -ής, -ές [1831] {αιλουροειδ-ούς | -είς (ουδ -ή)} 1. αυτός που μοιάζει ή έχει τα χαρακτηριστικά τού αίλουρου (δηλ. ευκινησία, ταχύτητα και ελαστικότητα): *με ~ κινήσεις ο κλέφτης διέφυγε πηδώντας από μπαλκόνι σε μπαλκόνι* 2. ζωολ ***αιλουροειδή*** (τα) σαρκοφάγα θηλαστικά με ευέλικτο σώμα και δυνατά νύχια, π.χ. το λιοντάρι, η τίγρη, ο πάνθηρας, ο ιαγουάρος. η αγριόγατα, ο γατόπαρ- δος (τσιτάχ). Επίσης αιλουρίδες (οι) (μτγν.) (σημ. 2)
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού νεολατ. felidae < λατ. felevS, -is «αίλουρος»] αίλουρος (ο) {αιλούρων} η γάτα· (συνήθ. μτφ για πρόσ. πολύ ευκίνητο και ευέλικτο): *τινάχτηκε σαν ~* jj *ελίσσεται / σκαρφαλώνει στο δέντρο σαν*
(ΕΤΥΜ αρχ < *αιέλουρος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *αϊολος* (< **αΐε/»ος)* «γρήγορος, ευκίνητος» + *ουρά,* οπότε η λ. θα δήλωνε ζώο «που κουνάει γρήγορα την ουρά»].
αίμα (το) (αίμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. ΦΥΣΙΟΛ (α) το κόκκινο ζωτικό υγρό που κυκλοφορεί μέσω τής καρδιάς, των αρτηριών και των φλεβών τού ανθρώπου και των άλλων σπονδυλωτών ζώων, επιτελώντας πλήθος βασικών λειτουργιών (ρύθμιση τής θερμοκρασίας τού σώματος, αναστολή τής αναπτύξεως μικροοργανισμών που εισβάλλουν στο σώμα κά.)· μέσω τού αίματος γίνεται η οξυγόνωση τού εγκεφάλου. καθώς και η μεταφορά απαραίτητων για τον οργανισμό ουσιών (β) ***τύπος Ι ομάδα αίματος*** καθεμιά από τις διάφορες κατηγορίες στις οποίες υποδιαιρείται το ανθρώπινο αίμα, με κριτήριο την παρουσία ή την απουσία συγκεκριμένων αντιγόνων στα ερυθρά αιμοσφαίρια (ομάδες Α, Β, ΑΒ και Ο) (γ) ***εξέταση / ανάλυση αίματος*** η εξέταση δείγματος αίματος για την εξακρίβωση τής ποιότητας, τής αναλογίας των διαφόρων κυτταρικών στοιχείων, τής ομάδας του, τής ποσότητας διαφόρων χημικών ουσιών σε αυτό, πιθανής μολυσματικής ασθένειας ή άλλου παθολογικού ή κληρονομικού παράγοντα (δ) ***πίεση αίματος*** η δύναμη που προέρχεται από τη λειτουργία τής αντλίας τής καρδιάς και ασκείται από το αίμα στα εσωτερικά τοιχώματα των αιμοφόρων αγγείων, ειδικότ των αρτηριών, κατά τη διάρκεια των διαφορετικών φάσεων συσπάσεως τής καρδιάς (ε) ***πήξη τού αίματος*** *ο* μηχανισμός τού οργανισμού που σταματά την αιμορραγία αυξάνοντας την πυκνότητα τού αίματος (στ) ***λήψη αίματος*** η διαδικασία λή- ψεα>ς φλεβικού αίματος, συνήθ. με σύριγγα ή τρύπημα τού δακτύλου (ζ) ***μετάγγιση αίματος*** η απευθείας μεταβίβαση αίματος σε άτομο που το έχει ανάγκη για την αποκατάσταση τού όγκου τού αίματος ύστερα από αιμορραγία, εγκαύματα ή κάκωση, για τη μεταφορά οξυγόνου σε περίπτωση αναιμίας και για καταπολέμηση τής καταπλη- ξίας (οσκ) (η) ***αλλαγή αίματος*** η αφαίρεση τού συνόλου ή τού μεγαλύτερου μέρους τού αίματος ασθενούς και η ταυτόχρονη μετάγγιση νέου αίματος (βλ κ. λ. *αφαιμαξομετάγγιση)* (θ) ***φιάλη αίματος*** ποσότητα αίματος που περιέχεται σε φιάλη χρησιμοποιούμενη για την αποθήκευση ή συλλογή αποθεμάτων αίματος (ι) ***τράπεζα αίματος*** (ϊ) κατάλληλα διαμορφωμένος χώρος για τη συλλογή, επεξεργασία, αποθήκευση και διανομή αίματος ή πλάσματος τού αίματος σε κάθε νοσοκομείο (ϊϊ) η συλλογή, επεξεργασία, αποθήκευση και μετάγγιση αίματος μέσω ειδικών προγραμμάτων εγγραφής μελών σε συνεταιρισμό τραπεζών αίματος (ια) ***ντόπινγκ αίματος*** η διαδικασία κατά την οποία μεταγγίζονται σε αθλητή / αθλήτρια ερυθρά αιμοσφαίρια που είχαν αφαιρεθεί από τον ίδιο παλαιότερα και είχαν συντηρηθεί, ώστε να αυξηθεί η ικανότητα οξυγόνωσης τού μυϊκού ιστού κατά τον αγώνα (ιβ) **σκοτωμένο / μαύρο *αίμα*** μελάνιασμα που προκαλείται εξαι- τίας της συσσώρευσης αίματος κάτω από συγκεκριμένο σημείο τού δέρματος ύστερα από χτύπημα ΣΥΝ εκχύμωση (ιγ) ***ακάθαρτο αίμα*** το φλεβικό αίμα ή το αίμα από αφαίμαξη ασθενούς, το οποίο περιέχει ουσίες που αποβάλλει ο οργανισμός (ιδ) ***πλέω / κολυμπώ / πνίγομαι στο αίμα*** (i) βρίσκομαι μέσα σε μεγάλη ποσότητα αίματος ή αιμορ- ραγώ υπερβολικά: το *θέαμα ήταν αποτρόπαιο· το πτώμα* κολυμπούσε *στο* ~ (ϊϊ) ενέχομαι σε φόνους (ιε) ***βγάζει / τρέχει αίμα*** για πληγή που αιμορραγεί (ϊστ) ***χάνω αίμα*** αιμορραγώ (ιζ) (για γυναίκα κατά την εμμηνόρροια) ***έχω αίμα*** έχω απώλεια αίματος *έχει πολύ ~ στην περίοδο* (ιη) (εκφραστ.) ***ανεβάζω το αίμα στο κεφάλι (κάποιου)*** προκαλώ έντονο θυμό, οργή ή αγανάκτηση: *ήταν ένας εριστικός υπάλλη- λος, που μου ανέβασε το ~ στο κεφάλι* (ιθ) ***μου ανεβαίνει το αίμα στο κεφάλι*** αισθάνομαι έντονο θυμό, οργή: *όπως τον άκουγα, ένιωθα να ~* (κ) ***όρκος αίματος*** όρκος που σφραγίζεται με την έκχυση αίματος (κα) ***κόβω το αίμα (σε κάποιον)*** (εκφραστ.) προκαλώ αναπάντεχα ξαφνικό τρόμο σε κάποιον: *ήρθε από πίσω μου μες* στο *σκοτάδι και μου 'κοψε το αίμα* (κβ) ***πάγωσε το αίμα μου (στις φλέβες μου)*** φοβήθηκα πάρα πολύ, συνήθ. από κάτι που συνέβη ξαφνικά, αναπάντεχα· *μόλις τον είδε μπροστά της στο σκοτάδι, πάγωσε το αίμα της* (κγ) ΕΚΚΛΗΣ ***αίμα τού Χριστού / Κυρίου*** ο οίνος στη θεία Μετάληψη, *κοι- νωνούμε* το *Σώμα και* το *Αίμα* του *Κυρίου ημών Ιησού Χριστού* 2. (κατ' επέκτ.) παρόμοιο ζωτικό υγρό που κυκλοφορεί στο σώμα των ασπόνδυλων ζώων: στα *μαλάκια και σε μερικά σκουλήκια το ~ είναι γαλάζιο ή πράσινο* 3. ***αίματα*** (τα) το αίμα (για να δηλωθεί μεγάλη ποσότητα αίματος): *στο σημείο τού δυστυχήματος υπήρχαν παντού αίματα* || τα *ρούχα τού πολεμιστή ήταν γεμάτα ~* ΦΡ ***με παίρνουν τα αίματα*** αρχίζω να αιμορραγώ· *χτύπησε στη μύτη και τον πήραν τα αίματα* 4. (το αίμα) ως φορέας τής ζωτικής δύναμης, τής ίδιας τής ζωής· ΦΡ (α) δεν ***έχω αίμα μέσα Ι πάνω μου, δεν κυλάει αίμα μέσα μου / στις φλέβες μου*** (i) στερούμαι ζωντάνιας και ενεργητικότητας. *κάθεται ξέπνοος και αποκαμωμένος, λες και δεν κυλάει αίμα στις φλέβες* του (ii) επιδεικνύω υπερβολική ψυχραιμία και απάθεια, είμαι εξαιρετικά συγκρατημένος ή ψυχρός· *αυτοί οι άνθρωποι φαίνονται ανέκφραστοι και απαθείς, σαν να μην κυλάει αίμα μέσα τους* (iii) είμαι ωχρός, χλομός ή άχρωμος στο παρουσιαστικό: *είναι ζανθός και κάτασπρος, λες και δεν έχει αίμα μέσα του* (β) ***βράζει το αίμα (μου)*** είμαι όλο ζωή, ενεργητικότητα, δύναμη και ευεξία: *νέο παιδί.* - του (γ) ***(κάτι) είναι Ι το έχω στο αίμα μου*** για ιδιότητα, συνήθεια ή τάση (κάποιου), που αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο τής προσωπικότητας και τού χαρακτήρα του: *τη μουσική την έχει στο αίμα της* (δ) ***ανάβουν*** τα ***αίματα*** αυξάνεται η ένταση, η οξύτητα, δημιουργείται έκρυθμη, εκρηκτική κατάσταση: *κουβέντα στην κουβέντα, άναψαν τα αίματα και δεν άργησαν να έρθουν στα χέρια* (ε) ***βάζω (κάποιον) / μπαίνω στα αίματα*** παρακινώ (κάποιον) / παρασύρομαι να αναμιχθώ σε (κάποιο) εγχείρημα: *με έβαλαν/μπήκα στα αίματα να κατέβω υποψήφιος στις εκλογές τον συλλόγου* (στ) ***πίνω Ι ρουφώ το αίμα*** εκμεταλλεύομαι χωρίς οίκτο, απομυζώ: *οι τοκογ/.όφοι πίνουν το αίμα των φτωχών* ΣΥΝ. (μτφ.) στείβω (ζ) (συνεκδ) νέο ***αίμα*** (i) νέο πρόσωπο, καινούργιος άνθρωπος, πρόσωπο ή σύνολο προσώπων, που θεωρείται φορέας ανανεωτικής, αναζωογονητικής πνοής και δύναμης, *η εταιρεία χρειάζεται ~ με κατάρτιση, ζωντάνια και ικανότητες* (ii) (περι- ληπτ.) το σύνολο των νέων ανθρώπων ως συγκεκριμένη ομάδα που λειτουργεί εντός ευρύτερου συνόλου· η νέα γενιά 5. (συνεκδ.) θυσία ή προσφορά ζωής, συνήθ. για υψηλό ιδεώδες ή σκοπό: *για την κατά- κτηση τής ελευθερίας χρειάστηκε πολύ ~ αγνών πατριωτών* ΦΡ. (α) ***δίνω! χύνω το αίμα μου (για κάποιον J κάτι)*** θυσιάζομαι: *θα έδινε και την τελευταία ρανίδα τού αίματός του για την Ελλάδα* (β) ***φτύνω αίμα*** (για κάτι) (i) (κυριολ.) κάνω αιμόπτυση (ii) (συνήθ μτφ) μοχθώ, ταλαιπωρούμαι, τραβώ τα πάνδεινα: *έφτυσε αίμα. για ν' αγοράσει αυτό το σπίτι* jj *φτύνει αίμα κάθε μέρα στο εργοστάσιο* (γ) ***με αίμα*** (i) με σκληρή και επίμοχθη προσπάθεια, με ταλαιπωρία και βάσανα: *ανέθρεψε και σπούδασε τα παιδιά της* ~ (ii) με φόνο: *ξεπλένω ~ την προσβολή* (εκδικούμαι) || *λερώνω τα χέρια μου ~* (σκοτώνω) 6. ο φόνος (κυρ. αυτός που γίνεται για λόγους εκδικήσεως ή που χαρακτηρίζεται από μεγάλη βιαιότητα)· ΦΡ (α) ***κύκλος τού αίματος*** σειρά διαδοχικών φόνων με κοινή αιτία, αφορμή ή σχέση αιτίου-αποτελέσματος: *η αστυνομία υποστηρίζει ότι ο ~ θα* κλείσει *με τη σύλληψη τού δράστη* (β) ***παίρνω το αίμα μου πίσω*** εκδικούμαι, λαμβάνω ικανοποίηση

(γ) *πνίγω στο αίμα* καταστέλλω βιαίως, προκαλώ σφαγή *τα τανκς έπνιξαν την εξέγερση στο αίμα* (δ) *φωνάζει / βοά το αίμα τού σκοτωμένου* (Π.Δ *Γένεσις* 4. 10: *φωνή αίματος* τού *άδελφοῦ σου βοά πρός με.* λόγια τού Θεού προς τον Κάιν μετά τη δολοφονία τού Αβελ) για προηγούμενο φόνο ή άδικο χαμό αγαπημένου ή συγγενικού προσώπου. που δημιουργεί την υποχρέωση τής εκδίκησής του (ε) *λερώνω τα χέρια μου με αίμα* (i) διαπράττω φόνο (ii) προσφέρω υποστήριξη, κάλυψη ή τα μέσα για την τέλεση εγκλημάτων: *οι έμποροι τού λευκού θανάτου δεν διστάζουν να λερώσουν τα χέρια τους με το αίμα αθώων* (στ) *κυλιέμαι / είμαι βουτηγμένος στο αίμα* είμαι αναμε- μειγμένος σε φόνους, κυρ. κατ' εξακολούθηση (ζ) (ειρων-εκφραστ.) *σιγά τα αίματα!* (περιφρονητικά) για να υποτιμηθεί η σημασία, η σοβαρότητα ή η κρισιμότητα καταστάσεως ή συμβάντος ή και η γενναιότητα κάποιου *-Είπε πως θα κάνει φασαρία, αν μας δει στα μέρη του —/* (η) *αγρός αίματος* βλ. λ. *αγρός* · 7. (+ κτητ. αντων.) οτιδήποτε αξιολογεί κάποιος ως εξαιρετικά πολύτιμο, ως ζωτικής σημασίας γΓ αυτόν *αυτό το μαγαζί είναι το ~ του, η ζωή του η ίδια* 8. η καταγωγή, η συγγένεια ΦΡ (α) *γαλάζιο αίμα* αριστοκρατική, βασιλική γενιά, καταγωγή (β) (παροιμ) *το αίμα νερό δεν γίνεται* οι συγγενείς αλληλοϋποστηρίζονται, δεν ξεχνούν τους συγγενικούς τους δεσμούς: *αδέλφια είναι όσο κι αν τσακωθούν; θα τα ξαναβρούν πάλι ~!* (γ) *(συγγένεια) εξ αίματος* (συγγένεια) που προκύπτει από κοινή καταγωγή, κατ' αντιδιαστολή προς την εξ αγχιστείας συγγένεια (βλ. λ. *αγχιστεία): το κώλυμα τής ~ συγγένειας απαγορεύει τον γάμο μεταξύ τους* (δ) *δεσμός αίματος (i)* δεσμός συγγενείας που προκύπτει από κοινή καταγωγή (ii) εξαιρετικά στενός δεσμός ανθρώπων, που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση φιλικών ή εχθρικών συναισθημάτων *έχουν έναν ακατάλυτο ~ από τη μέρα που του έσωσε τη ζωή στον πόλεμο* (iii) δεσμός (συνήθ. δύο ανδρών) που προκύπτει από την τέλεση συγκεκριμένης τελετουργικής πράξης, όπως η επιφανειακή ανάμειξη τού αίματος με ελαφρά τομή τού δέρματος και επαφή κυρ. των καρπών στο σημείο τής τομής (βλ κ. λ. *αδελφοποιτός*) 9. (συνεκδ) ο συγγενής είναι *δυνατόν να μη βοηθήσω τον ανεψιό μου, το ~ μου.* 10. (περιληπτ.) το σύνολο ιδιοτήτων, ικανοτήτων που κατά σύμβαση αποδίδονται σε ένα έθνος, φυλή κ.λπ . με την ιδέα ότι εκφράζουν την ψυχοσύνθεσή του και τον τρόπο συμπεριφοράς του: *χορεύει με πολύ πάθος · πώς φαίνεται το σπανιό/.ικο ~!*

[ετυμ < αρχ. *αἷμα.* αβεβ. ετύμου Είναι αμφίβολη η σύνδεση τής λ με αρχ. γερμ. seim «στραγγισμένο μέλι» ή με σανσκρ is- «ποτό» ή ακόμη με το ρ *ἵημι* «βάλλω, ρίχνω», οπότε η αρχική σημ. θα δήλωνε το «χτύπημα από βέλος» και το αποτέλεσμά του. Η λ. ως α' συνθετικό απαντά και σε ξέν. γλώσσες, π *χ. αγγΧ* haemodynamic. haematoscope, γαλλ. hcmatologie, hemolyse, γερμ Hamophilie, Hamatokrit κ.ά. Πολλοί ιατρικοί όροι και φράσεις αποτελούν μεταφραστικά δάνεια, λ.χ. *μετάγγιση αίματος* (< αγγλ. blood transfusion), *ομάδα αίματος* (< αγγλ. blood group), *πίεση αίματος* (αγγλ blood pressure) κ.ά. Ακόμη, ξένη είναι η προέλευση αρκετών φράσεων, όπου το αίμα χρησιμοποιείται μεταφορικώς: λ.χ. *(μου) ανεβαίνει το αίμα στο κεφάλι* (< γαλλ avoir le sang qui monte a la tete), *δεν έχω αίμα στις φλέβες μου* (< γαλλ je nai pas du sang dans les veines). *λερώνω τα χέρια μου με αίμα* (< αγγλ. stain my hands with blood), *έχω (κάτι) στο αίμα μου* (< γαλλ j'ai ça dans le sang), *δεσμοί αίματος* (< γαλλ liens de sang). *γαλάζιο αίμα* (< γαλλ. sang bleu) κ.ά.].

αίμα: αιματο-, αιμο-, -αιμία. Π ζωτική σημασία τής λ αίμα γέννησε ένα πλήθος συνθέτων και παραγώγων λέξεων, με ιδιαίτερη έκταση, όπως ήταν επόμενο, στον χώρο τής επιστημονικής και δη και τής ιατρικής ορολογίας (ξένης και ελληνικής). Ως α' συνθετικό η λέξη εμφανίζεται με δύο μορφές, αιματο- *(αιματοκρίτης)* και αιμο- *(αι- μοβόρος).* Από αυτές η κανονική μορφή και αυτή που απαντά συχνότερα είναι το *αιματο-* (*αιματοχυσία, αιματέμεση, αιματοκύ/α- σμα. αιματο/.ογία. αιματοσκόπηση* κ.τ.ό), το οποίο είναι και ο αναμενόμενος τ , αφού τα παράγωγα και τα σύνθετα σχηματίζονται από το θέμα τής λ. που βγαίνει από τη γενική (πβ. *θέμα [θέματος]. θεματικός, θεματο/.ογία - σώμα [σώματος], σωματικός, σω- ματοφύ?.ακας - πνεύμα [πνεύματος], πνευματικός, πνευματοκτό- νος* κ.τ.ό.) Ωστόσο, είτε για μετρικούς λόγους στην Αρχαία Ελληνική (για να αποφευχθο\)ν οι αλλεπάλληλες βραχείες συλλαβές) είτε από μια τάση να σχηματιστούν σύνθετα / παράγωγα από το θέμα τής ονομαστικής, που ήταν και το βραχύτερο, πράγμα που διευκόλυνε - προκειμένου για επιστημονικούς όρους- τη δημιουργία πιο εύχρηστων λέξεων, είτε και από άγνοια των μηχανισμών παραγωγής/σύνθεσης, εφόσον πρόκειται για όρους που πλάσσονταν από ξένους, σχηματίστηκαν και σύνθετα / παράγωγα με α' συνθετικό το *αιμο-* (*αιμοσταγής, αιμοδιψής, αιμορραγία, αιμοδότης, αιμόπτυση, αιμολήπτης. αιμοφόρος* κ.τ.ό) πβ κ *χρωμοσώματα* (αντί *χρωματοσώματα*), *σπερμολογία* (αντί *σπερματολογία), δερμικός* (παρά το *δερματικός), χρωμικός, πολυχρωμικός. δίχρωμικός* (παρά το *χρωματικός)* κ.ά Τέλος, δοθέντος ότι η λ. *αίμα* δασυνόταν (πβ. αγγλ. haem(at)-, γαλλ hem(a?)o-, γερμ · Ham(at)o- κ λπ.), ως λεξικό επίθημα *-αιμία* πρέπει να δασύνει το ληκτικό σύμφωνο *-π,* -τ ή -κ κάθε α' συνθετικού σε *-φ, -θ* ή *-χ άζωτο* - αζωθαιμία, *γλυκός* - γλυ- χαιμία (όχι *γλυκαιμία,* το οποίο οφείλεται στο ξένο glycaemia!), *λευκός* - λευχαιμία (όχι *λευκαιμία* από το ξένο leukaemia!).

αιμαγγείωμα (το) {αιμαγγειώμ-ατος | -ατα. -άτων} ΙΑΤΡ καλοήθης όγκος, που προέρχεται από τους ιστούς των αιμοφόρων αγγείων ΣΥΝ αγγείωμα. |ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. haemangioma]

αιμασιά (η) **1.** περίφραξη ανοικοδόμητου χώρου, αποτελούμενη κυρίως από λίθους χωρίς συγκολλητικό αρμό και ασβέστη ΣΥΝ ξερολιθιά 2. (γενικότ.) οποιαδήποτε μορφή περίφραξης χώρου, χτιστή ή φυσικά διαμορφωμένη, λ.χ από θάμνους ή κλαδιά ΣΥΝ τοίχος. Φράχτης, τείχισμα, περίβολος, μάντρα.

[L-ΤΥΜ < αρχ. *αιμασιά,* αβεβ ετύμου. πιθ < LE *saip-mo- «φράχτης, ξύλινο χώρισμα», < λατ. saep-es «φράχτης». Ομόρρ. αρχ. **αίπ-μός* > *αίμός* «δρυμός»!

αιμάσσω ρ. αμετβ ^μόνο στον ενεστ | (λόγ.) 1. αιμορραγώ. *το τραύμα / η πληγή αιμάσσει* κυρ η μτχ. *αιμάσσων, -ουσα. -ον* Ιαιμάσσ-οντος (θηλ. -ούσης), -οντα | -οντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ -ουσών)} (α) αυτός που παρουσιάζει αιμορραγία· *αιμάσσουσα π? ·ηγή* (β) (μτο) αυτός που εξασθενεί επικίνδυνα, που χάνει συνεχώς δυνάμεις: *η αιμάσσουσα οικονομία τής χώρας θα οδηγηθεί σε αδιέξοδο με τη μείωση των εξαγωγών* Η ο ~ *ελληνισμός τής Κωνσταντινούπολης* 2. (μτφ) αισθάνομαι μεγάλη λύπη *αιμάσσει η καρδιά / η ψυχή μου* [ΒΙ ΥΜ^ < αρχ. *αίμάσσω* < **αίμάτ-]ω* < *αιμα*. **αίματάλευρο** (το) 11890] {αιματαλεύρων} κτηνοτροφή που παράγε- ται από το αίμα ζώων.

Jetym. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Blutmehl] **αιματέμεση** (η) [1816] {-ης κ -έσεως | -έσεις. -έσεων} ΙΑΤΡ η εκροή αίματος από το στόμα με τη μορφή εμετού, η οποία κατά κανόνα αποτελεί εκδήλωση αιμορραγίας, συνήθ στο ανώτερο τμήμα τού πεπτικού συστήματος. Επίσης **αιματεμεαία** (η) κ **αιματέμετος** (ο) ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ hematemesel **αιματηρός**, -ή. *-ό* 1. αυτός που περιέχει αίμα ή είναι γεμάτος αίμα: *- φ/.έγμα* 2. αυτός που βγάζει ή χάνει αίμα: *~ πληγή / τραύμα* 3. αυτός κατά τον οποίο χύνεται αίμα (λόγω τραυματισμών ή θανάτων/φόνων): *~ αυτοκινητική σύγκρουση || ~ επεισόδια μεταξύ διαδη/.ωτών και αστυνομικών* συν πολυαίματος, αιματοβαμμένος, φονικός ΑΝΙ αναίμακτος 4. αυτός που απαιτεί μεγάλη ένταση και πολύ κόπο: *με - οικονομίες κατάφερα να αγοράσω τούτο το σπιτάκι* συν σκληρός, εξαντλητικός. — **αιματηρώς** επίρρ. [18971.

Ιετυμ < αρχ. *αιματηρός* < *αΐμα. -τος* + παραγ επίθημα *-ηρός,* πβ *αίχμ-ηρός]*

αιματια (η) [μτγν.] 1. αλλαντικό που παρασκευάζεται από το παχύ έντερο τού χοίρου με γέμιση από ρύζι. χόντρο ή τραχανά και διάφορα καρυκεύματα 2. το παχύ έντερο τού χοίρου, με το οποίο παρασκευάζεται το παραπάνω αλλαντικό, **αιματικός**, -ή, -ό [αρχ.] ΙΑΤΡ αυτός που σχετίζεται με το αίμα *~ κν κλοφορία || ~ οξύ*

αιματίνη (η) [1887J {αιματινών} ΙΑΤΡ σιδηρούχος ένωση που παράγε- ται από την αιμοσφαιρίνη, όταν της αφαιρεθεί η σφαιρίνη συνήθ υπό την επίδραση ενός οξέος.

[Ι ';ΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. hematine} **αιμάτινος**, -η. -ο Ιαρχ.] 1. αυτός που αποτελείται από αίμα *~ σταγόνα* 2. (συνεκδ.) βαθυκόκκινος, όπως το αίμα: το *~ χρώμα τού κερασιού / τού ρουμπινιού* **αιματίτης (λίθος)** (ο) [αρχ j {αιματιτών} ΟΡΥΚΙ ορυκτό τού σιδήρου που αποτελεί το σημαντικότερο μετάλλευμα σιδήρου, έχει σκούρο χρώμα με μεταλλική λάμψη και. όταν σύρεται σε τραχεία λευκή επιφάνεια. αφήνει μια κόκκινη, ερυθροκάστανη γραμμή **αιματο-** κ **αιματό-** κ. **αιματ- / αιμο-** κ **αιμό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με το αίμα: *αιματο-βαμμένος, αιματο-κολισμένος, αιματο-χυσία. αιμο-πετάλια, αιμο-στατικός, αι- μο-δοσία. αιμό-φυρτος. αιματ-έμεση.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίμα* [ΕΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (λ.χ *αίματο-ειδής, αίμο- ρραγώ).* που προέρχεται από το ουσ *αίμα (-ατος)* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ hemo-philie) και μεταφρ δάνεια (λ.χ γαλλ. hemo-globine «αιμοσφαιρίνη»)] **αιματοβαμμένος**, -η. -ο κ. (λαϊκ) **ματοβαμμένος** 1. αυτός που έχει βαφτεί ή λερωθεί με αίμα: *~ μαχαίρι* [[*~ χέρια* ΣΥΝ ματωμένος (μτφ) 2. αυτός που σχετίζεται με αιματηρούς αγώνες και συγκρούσεις: *τα ~ τρόπαια των μαχών*]] *τα ~ χώματα τής πατρίδας* ΣΥΝ αι- ματόβρεχτος, ματωμένος, τιμημένος, ένδοξος 3. αυτός που έχει εθθύ- νη ή είναι ένοχος για φόνο, σφαγή ή αιματοχυσία. *~ χέρια* ΣΥΝ αιμοσταγής 4. αυτός που έχει το κόκκινο χρώμα τού αίματος *~ χείλη* ΣΥΝ κατακόκκινος, πορφυρός, **αιματόβρεχτος**, -η. -ο [1839] αυτός που είναι γεμάτος αίματα Επίσης **αιματοβρεγμένος αιματοειδής**, -ής. -ές [μτγν] Ιαιματοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το χρώμα τού αίματος ΣΥΝ (αρχαιοπρ.) αιματόχρους. **αιματοκρίτης** (ο) {χωρ. πληθ. 1 ΙΑΤΡ η εκατοστιαία αναλογία τού όγκου των ερυθρών αιμοσφαιρίων στον ολικό όγκο τού αίματος· διαφέρει κατ' άτομο και περιλαμβάνεται στις εξετάσεις για τον καθορισμό θεραπευτικής αγωγής και την παρακολούθηση τής πορείας τής υγείας (κάποιου) (συμβολίζεται ΗΕ): *μου ανέβηκε / κατέβηκε ο ~* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ haematoerit] **αιματοκυλίζω** κ. (λαϊκ.) **ματοκυλίζω** ρ. αμετβ [μεσν.] {αιματοκύ- λισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} οδηγώ (τόπο ή σύνολο ανθρώπων) σε αιματοχυσία· ο *Χίτλερ αιματοκύλισε την ανθρωπότητα* [| *ομάδα τρομοκρατών αιματοκύλισε το κέντρο τής πόλης.* — **αιματοκύλισμα** κ. (λαϊκ.) **ματοκύλισμα** (το), **αιματολογία** (η) [1891] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη τής φύσεως, τής λειτουργίας και των νοσημάτων τού αίματος και των αιμοποιητικών οργάνων τού σώματος — **αιματολόγος** (ο/η) [ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ hematologiel **αιματολογικός**, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την αιματολογία. *κάνω / υποβάλ? ·ομαι σε ~ εξέταση* 2. *αιματολογικά* (τα) το αποτέλεσμα τής αιματολογικής εξέτασης *τα ~ του δεν είναι καλά.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ hematologique]. **αιματόμετρο** (το) [1861] {-ου κ. -έτρου | -ων κ -έτρων} συσκευή για τον καθορισμό τής τιμής τού αιματοκρίτη, η οποία μπορεί να περιστρέφεται με μεγάλη ταχύτητα, ώστε τα διαφορετικής πυκνότητας κύτταρα αίματος να φυγοκεντρίζονται και να διαχωρίζονται από το πλάσμα.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hemaiometre]
αιματοποσία (η) * αιμοποσία **αιματοπότης** (ο) ♦
αιμοποσία
αιματόρροια (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ η ρύση αίματος από το ανθρώπινο σώμα λόγω παθολογικών αιτίων.
[ΕΤΥΜ < μτγν. *αίματόρροος (-ους)* < αρχ. *αίμα, -τος* + *-ροος* < *ρέω*[. **αιματουρία** (η)[1884| {χωρ πληθ.} ιατρ η παρουσία αίματος ή αυξημένου αριθμού ερυθρών αιμοσφαιρίων στα ούρα.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. h£maturie] **αιματόχρους,** -ους. -ουν [1823] {αιματόχρ-ου | -οες (ουδ -οα), -όων} (αρχαιοπρ) αυτός που έχει το χρώμα τού αίματος, ο κόκκινος [ετυμ < *αίμα. -τος* + *-χρους*< *χροιά*] **αιματοχυσία** (η) [μτγν] {αιματοχυσιών} απώλεια ανθρώπινων ζωών κατά τη διάρκεια βίαιης σύγκρουσης ή ένοπλης αναμέτρησης: *ο Ο.Η Π παρενέβη για να τερματιστεί η ~ στη Μ. Ανατολή* jj *άσκοπη / αναπόφευκτη* ~ ΣΥΝ αιματοκύλισμα, εκατόμβη
αιματώδης, -ης. -ες [αρχ.[{αιματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε αίμα ~ *ιστός / αγγείο* 2. αυτός που έχει το χρώμα τού αίματος ΣΥ ν αιμάτινος, κόκκινος, πορφυρός **αιμάτωμα** (το) {αιματώμ-ατος | -ατα,-άτων} ιατρ η συγκέντρωση ποσότητας αίματος σε σημείο τού σώματος (κυρ. υποδορίως), η οποία προκαλείται από ρήξη ή διάβρωση αγγείων και εμφανίζεται συνήθ. με τη μορφή επώδυνης διόγκωσης, χρώματος μπλε αρχικά, ακολούθως πρασινωπού και τελικά κιτρινωπού *ενδοεγκεφαλικό / εξωσκλη- ρίδιο ί υποδόριο / υποσκληρίδιο* ~
[ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. hematome] **αιματώνεται, αιματώνονται** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. αποθ. {αιματώ- θηκε, -μένος} φυσιολ τροφοδοτούμαι με αίμα μέσω τής αγγειακής κυκλοφορίας, *ο εγκέφαλός του δεν αιματώνεται επαρκώς* (δεν υπάρχει / δεν γίνεται επαρκής αιμάτωση στον εγκέφαλο). » ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*
[l γνμ Παθ τού αρχ *αίματώ (-όω)* «ματώνω, προκαλώ αιμορραγία»
< *αίμα* |.
αιμάτωση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιαιρ 1. η τροφοδότηση περιοχής τού σώματος με αίμα ανάλογα με τις ανάγκες και την κατάσταση τού οργανισμού· *η κακή ~ των άκρων προκαλεί γάγγραινα* (σπάν) **2.** η ρύση αίματος από τα αγγεία τού σώματος **3.** η παραγωγή αίματος ή ο τεχνητός πολλαπλασιασμός των ερυθρών αιμοσφαιρίων 4. η πρόκληση αιμορραγίας μέσω τραυματισμού, **-αιμία** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν παθήσεις τού αίματος: *ασβεστι-αιμία, κυτταρ-αιμία, λευχαιμία, ουρ-αιμία, σηψ-αιμία, τοξιν-αιμία.*
[ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ *αίμα* και απαντά σε ελληνογενείς ξέν. όρ , λ χ. γαλλ. glyc-emie, leuc- emie κ ά.].
Αιμιλία (η) γυναικείο όνομα
Αιμίλιος (ο) [-ου κ -ίου} **1**. όνομα Ρωμαίων ευγενών **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. [ΕΙΥΜ < λατ Aemilius < επίθ aemulus «εφάμιλλος - αντίπαλος». Το σύγχρονο όνομα ανάγεται στα αντίστοιχα ευρωπαϊκά (λ χ γαλλ. £mil)]. **αιμο-** -»αιματο-
αίμοβόρος, -α, -ο κ. (λαϊκ.) **μοβόρος 1.** (για ζώα) αυτός που τρέφεται με ωμό κρέας ή σάρκες ζώων. *ο λύκος είναι ~ ζώο* συν σαρκοβόρος. σαρκοφάγος 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που κυριαρχείται από βίαια ένστικτα και τάσεις, που εκδηλώνει απάνθρωπη ή και εγκληματική συμπεριφορά ΣΥΝ αιμοδιψής, κακούργος. Επίσης (λαϊκ.) **αι- μοβόρικος,** -η. -ο κ. (λαϊκ.) **μοβόρικος.** — **αιμοβορία** (η)
[ετυμ < αρχ. *αίμοβόρος*< *αιμα* + *-βόρος*< *βορά* «τροφή»]. **αΐμοδϊάγραμμα** (το) [αιμοδιαγράμμ-ατος | -ατα, -άτων} ιατρ η γενική εξέταση αίματος το αποτέλεσμα τής κυτταρολογικής εξέτασης (συνήθ) τού περιφερειακού αίματος.
[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ hemogramme, οπότε η ακριβής απόδοση θα ήταν *αιμόγραμμα).* **αιμοδιψής,** -ής, -ές {αιμοδιψ-ούς | -είς (ουδ -ή)} αυτός που διψά για αίμα, δηλ για αιματοχυσία, ή αντλεί ικανοποίηση από την εκτέλεση ή παρακολούθηση βίαιων και αιματηρών εγκλημάτων ~ *δολοφόνος / σφαγέας / πολεμιστής / κακούργος.* — (σπάν) **αιμοδιψία** (η) [1892]. [ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ bloodthirsty], **αιμοδοσία** (η) {αιμοδοσιών} η προσφορά αίματος για τις ανάγκες των νοσοκομείων (μεταγγίσεις, αιμοκαθάρσεις, τράπεζες αίματος). *εθελοντική*
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ blood donation] **αιμοδότης** (ο) [μεσν.] {αιμοδοτών}, **αιμοδότρια** (η) {αιμοδοτριών} πρόσωπο που προσφέρει αίμα για τις ανάγκες των νοσοκομείων φρ (α) ***εθελοντής αιμοδότης*** αυτός που εθελοντικά δίνει συγκεκριμένη ποσότητα αίματος ανά τακτά χρονικά διαστήματα για λόγους κοινωνικής αλληλεγγύης και πρόνοιας: σύλλο/οί *εθελοντών αιμοδοτών* (β) ***κάρτα εθελοντή αιμοδότη*** κάρτα όπου αναγράφονται τα στοιχεία ταυτότητας τού εθελοντή αιμοδότη, η ομάδα αίματος, ο αριθμός και ο χρόνος των αιμοδοσιών- χρησιμεύει για την κατά σειρά προτεραιότητας εξυπηρέτησή του σε περίπτωση ανάγκης μεταγγίσεως για τον εαυτό του ή τους συγγενείς του - - **αιμοδοτικός,** -ή, -ό. **αιμοδυναμική** (η) φυσιολ η επιστημονική μελέτη τής κίνησης τού αίματος, των κανόνων που τη ρυθμίζουν και των δυνάμεων που την προκαλούν [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ hemodynamique] **αιμοκάθαρση** (η) {-ης κ. -άρσεως | -άρσεις, -άρσεων) ΙΑΤΡ Ο εξωνε- φρικός και ο εξωσωματικός καθαρισμός τού αίματος μέσω τεχνητού νεφρού (βλ. λ. *νεφρό)* (ή με άλλη μέθοδο, λ.χ περιτοναϊκές πλύσεις) από τα άχρηστα προϊόντα τού μεταβολισμού, που φυσιολογικά απομακρύνονται με τα ούρα· χρησιμοποιείται τόσο στην οξεία όσο και στη χρονία νεφρική ανεπάρκεια: *υποβά/λομαι σε* ~ [[*μηχάνημα αιμοκάθαρσης*
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γερμ BlutreinigungJ **αιμοκαλλιέργεια** (η) {αιμοκαλλιεργειών} ιατρ μέθοδος ανιχνεύσε- ως των παθογόνων μικροοργανισμών στο αίμα [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hemoculture (νόθο σύνθ)J **αιμοληψία** (η) {αιμοληψιών} ΙΑΤΡ η λήψη αίματος, συνήθ. από τις φλέβες τής καμπής τού αγκώνα, για διαγνωστική εξέταση δείγματος ή αιμοδοσία (βλ. κ *λήψη αίματος,* λ *αίμα*) **αιμόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} ιατρ σύνδρομο που προ- καλείται από διάφορα αίτια με κοινό αποτέλεσμα τη βλάβη ή καταστροφή των ερυθρών αιμοσφαιρίων, κατά την οποία η αιμοσφαιρίνη που περιέχουν ελευθερώνεται στο πλάσμα τού αίματος. (ΕΓΥΜ. Ελληνογενής γέν. όρ.. < αγγλ. haemolysis], **αιμολυτικός,** -ή, -ό ΙΑΤΡ **1.** αυτός που σχετίζεται με την αιμόλυση **2.** αυτός που επιφέρει, προκαλεί την αιμόλυση ή την καταστροφή των ερυθρών αιμοσφαιρίων: ~ *αναιμία / νόσος.*
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής γέν όρ., < γαλλ hemolytique] **αιμομίκτης** (μεσν J κ. **αιμομίχτης** (ο) {αιμομικτών}. **αιμομίκτρια** κ. **αιμομίχτρια** (η) {αιμομικτριών} πρόσωπο που συνουσιάζεται με στενό συγγενή εξ αίματος, ο δράστης αιμομιξίας, **αιμομιξία** (η) {αιμομιξιών} η σεξουαλική σχέση μεταξύ στενών εξ αίματος συγγενών ή μεταξύ αμφιθαλών ή ετεροθαλών αδελφών. — **αι- μομικτικός,** -ή. -ό κ. **αιμομιχτικός**
[ετυμ < μεσν *αιμομιξία* < *αιμα* + *μίξις* < *μ(ε)ίγ-νυ-μι* «αναμειγνύω, ανακατεύω»]
αιμοπετάλιο (το) {αιμοπεταλί-ου | -ων} ΑΝΑΤ το μικρό, άχρωμο, χωρίς πυρήνα, στρογγυλό στοιχείο τού αίματος των θηλαστικών, σημαντικό για τον σχηματισμό θρόμβου κατά την πήξη τού αίματος. [ΕΙΥΜ Απόδ. ξέν όρου. πβ. αγγλ blood platelet, γαλλ plaquette sanguine]
αιμοποίηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΦΥΣΙΟΛ Ο σχηματισμός, η παραγωγή τού αίματος από τον μυελό των οστών, τους λεμ- φαδένες, τον σπλήνα κ.λπ. — **αιμοποιητικός,** -ή, -ό [1889].
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ haemopoiesis] **αιμοποσία** [μεσν.[κ. **αιματοποσία** (η) [μεσν.] {αιμοποσιών} η πόση αίματος, κυρ στο πλαίσιο αρχαίων ή πρωτόγονων (θρησκευτικών) ή σατανιστικών τελετουργιών ή με αναφορά σε φανταστικά όντα (βαμπίρ, βρικόλακες, δράκουλα κ.ά.). - **αιμοπότης** [μεσν.] κ. **αιματοπότης** (ο) [αρχ]
αιμόπτυση (η) {-ης κ -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} ΙΑΤΡ η αποβολή αιματωδών πτυέλων ή καθαρού αίματος από το στόμα (συνήθ λόγω αναπνευστικών παθήσεων). -- **αιμοπτυϊκός,**-ή.-ό [μτγν.] κ (παλαιότ) **αιμοπτοϊκός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. haemoptysis] **αιμορραγία** (η) {αιμορραγιών} Ι.ιατρ ροή αίματος έξω από το σώμα *(εξωτερική)* ή στο εσωτερικό του. μέσα στους ιστούς ή στις κοιλότητες ανάμεσα στα όργανα *(εσωτερική),* λόγω ρήξεως αγγείων, η οποία οφείλεται σε τραυματισμό ή σε άλλη αιτία, *φλεβική / αρτηριακή ί ακατάσχετη* ~ 2. (γενικότ) κάθε απώλεια αίματος 3. (μτφ) κάθε είδους απώλεια ζωτικών, σημαντικών στοιχείων: *η ~ συνα/λάγματος προς ξένες χώρες.*
[ΕΙΥΜ < αρχ *αιμορραγία* < *αίμορραγώ.* Η λ. πέρασε ως δάνειο και σε ξένες γλώσσες, λ.χ. αγγλ. haemorrhage, γαλλ. hemorragie κ.ά Η σημ. 3 αποτελεί μεταφρ δάνειο από γαλλ. l'hemorragie des capitaux / de change κ ά [
αιμορραγικός, -ή. -ό |αρχ.[αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη συχνότητα αιμορραγιών, που προκαλεί αιμορραγία ή τη συνοδεύει ως σύμπτωμα, συνέπεια: ~ *πυρετός* || ~ *διάθεση* (λόγω ανωμαλίας τής πήξης τού αίματος ή τής κατασκευής των αιμοφόρων αγγείων) **αίμορραγώ** ρ αμετβ {αιμορραγείς.] αιμορράγησα} **1.** πάσχω από αιμορραγία, έχω μεγάλη και ταχεία απώλεια αίματος ΦΡ (μτφ) *πληγή που αιμορραγεί* για αγιάτρευτο ψυχικό τραύμα που δεν επουλώνεται ούτε ξεπερνιέται· ο χωρισμός τους *ήταν πάντα γι' αυτόν κρυφή* ~ 2. (μτφ.-λογοτ.) βιώνω έντονα συναισθήματα απογοήτευσης και ψυχικού πόνου: *αιμορραγεί για κάθε χωρισμό* 3. (μτφ.) χάνω ζωτικές δυνάμεις, αποδυναμώνομαι: *η εθνική οικονομία αιμορραγεί λόγω τής μεταφοράς κεφαλαίων στο εξωτερικό.* Επίσης (αρχαιοπρ.) **αιμορροώ** [αρχ] {-είς..}.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *αίμορραγώ (έω)* < *αίμορραγής* < *αιμα* + *-ρραγής* < θ *-ραγ-*, πβ. *ερ-ράγ-ην.* παθ αόρ. β' τού *ρήγ-νυ-μί]* **αιμορροΐδες** (οι) ΙΑΤΡ **1.** οι κιρσοειδείς διευρύνσεις των φλεβών τού κατώτερου τμήματος τού παχέος εντέρου (απευθυσμένο) στην περιοχή γύρω από τον πρωκτό, που συνοδεύονται συνήθ από αιμορραγία **2.** (συνεκδ.) η πάθηση που οφείλεται στις διευρύνσεις των παραπάνω φλεβών: *παθαίνω / βγάζω* ~ ΣΥΝ ζοχάδες — **αιμορροϊδικός,** -ή. -ό
[ΕΤΥΜ < αρχ. *αίμορροΐς, -ΐδος* < *αίμόρροος κ. αίμόρρους* < *αίμα* + *ρους* < *ρέω* Η λ. πέρασε ως δάνειο σε ξένες γλώσσες, λ χ. αγγλ. haemorrhoid, γαλλ. hemorroide κ.ά.]. **αιμορροφιλία** (η) 11854] η αιμοφιλία (βλ λ). **αιμορροφιλικός,** -ή, -ό αιμοφιλικός (βλ.λ.).
Αίμος (ο) **1.** οροσειρά τής Α Ευρώπης στο Β. τμήμα τής Βαλκανικής

Χερσονήσου, που εκτείνεται κατά το μεγαλύτερο τμήμα της στη Βουλγαρία μέχρι τον Εύξεινο Πόντο 2. ***Χερσόνησος τού Αίμου*** η Βαλκανική Χερσόνησος, βλ. λ. *Βαλκάνια*.
[ετυμ < αρχ. *Αίμος*, αγν ετύμου) **αιμοσταγής**, -ής, *-ές* |αιμοσταγ-ούς] -είς (ουδ -ή)} 1. (κυριολ.-σπάν.) αυτός που στάζει αίμα 2. (μτφ.) αυτός που έχει βίαια ένστικτα, που συμπεριφέρεται απάνθρωπα ή εγκληματικά χωρίς ενοχές ή αναστολές: ~ *δολοφόνος / τύραννος / πολεμιστής / εξολοθρευτής / καθεστώς* ΣΥΝ. αιμοδιψής, αιμοβόρος. +; ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες* [ετυμ < αρχ. *αιμοσταγής* < *αίμα* + *-σταγής* < *στάζω)*. **αιμόσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ιαίρ η επίσχεση (διακοπή) τής αιμορραγίας είτε μέσω των αιμοστατικών μηχανισμών τού οργανισμού είτε με χρήση φυσικών ή χημικών μέσων από τον γιατρό.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *αίμόστασις* «μέσον για την επίσχεση τής αιμορραγίας» < *αίμα* + *-στάσις* < *ἵστημι)*. **αιμοστατικός**, -ή, -ό (μτγν.) ιατρ. αυτός που επιφέρει ή συμβάλλει στη διακοπή τής αιμορραγίας: ~ *φάρμακο / επίδεσμος*.
αιμοσφαιρίνη (η) [1876) {αιμοσφαιρινών} ΙΑΓΡ η κόκκινη πρωτεΐνη που αποτελεί το κύριο συστατικό των ερυθρών αιμοσφαιρίων, απαραίτητη για τη μεταφορά οξυγόνου από τα αναπνευστικά όργανα στους ιστούς τού σώματος. – **αιμοσφαιρινικός**, -ή. -ό (ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ hemoglobine (νόθο σύνθ)J. **αιμοσφαίριο** (το) (1849] {αιμοσφαιρί-ου | -ων} ανατ (κύρ. στον πληθ.) καθένα από τα μονοκύτταρα στοιχεία τού αίματος ανθρώπων και σπονδυλωτών ζώων, που διακρίνονται σε λευκά και ερυθρά και που τυχόν μεταβολή τού φυσιολογικού αριθμού τους στο αίμα επηρεάζει ή/και αποκαλύπτει την κατάσταση τής υγείας ενός οργανισμού [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. cellule sanguine], **αιμοφιλία** (η) [1887) {χωρ. πληθ} ιατρ σύνολο κληρονομικών ασθενειών τού αίματος, που προκαλούν τάση για ακατάσχετη αιμορραγία (ακόμη και από μικροτραυματισμούς). εμφανίζεται κυρίως σε άνδρες και προκαλείται από την εγγενή έλλειψη μιας ή περισσότερων από τις ουσίες που είναι αναγκαίες για την πήξη τού αίματος (παράγοντες πήξης) ΣΥΝ αιμορροφιλία.
[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hemophilie]. **αιμοφιλικός**, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την αιμοφιλία ΣΥΝ αιμορροφιλικός 2. *αιμοφιλικός* (ο), **αιμοφιλική** (η) πρόσωπο που πάσχει από αιμοφιλία, στο οποίο έχει μεταβιβαστεί και εκδηλωθεί το στίγμα (βλ.λ.) τής αιμοφιλίας (ως εμφανής ανωμαλία και όχι ως υπο- λειπόμενο)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. hdmophiiique]. **αιμόφιλος** (ο) [1896J {αιμοφίλ-ου | -ων, -ους} ΙΑΤΡ μικρόβιο που σχετίζεται με λοιμώξεις τού αναπνευστικού συστήματος.
(είμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. hemophile] **αιμοφόρος**, -ος, -ο [μτγν.] αυτός που μεταφέρει αίμα, που εντός του κυκλοφορεί αίμα: ~ *αγγείο*
αιμόφυρτος, -η. -ο (λόγ.) γεμάτος αίματα από πληγή ή πληγές που του προκάλεσαν ή προκάλεσε ο ίδιος στον εαυτό του: ο *τραυματίας μεταφέρθηκε - στο νοσοκομείο*
[ετυμ < μτγν. *αιμόφυρτος* < αρχ. *αίμα* + *-φυρτος* < *φύρω* «αναμειγνύω, ανακατεύω»!, **αιμοχαρής**, -ής, -ές [μτγν.) {αιμοχαρ-ούς [-είς (ουδ -ή)| αυτός που χαίρεται στη θέα αίματος ή αιματοχυσίας· ~ *πολεμιστές / τηλεοπτικό* Koiud ΣΥΝ αιμοδιψής, **αιμοχρωστικός**, -ή. -ό [1879] αυτός που δίνει στο αίμα το κόκκινο χρώμα του: ~ *ουσίες*
[ΕΤ υμ_ Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ haemochromatic). **αιμωδία** (η) {χωρ. πληθ } ιαγρ παραισθησία που οφείλεται σε προσωρινή διακοπή τής αιματώσεως λόγω άσκησης πιέσεως, ακινησίας ή ψύχους και προκαλεί μερικό ή τοπικό μούδιασμα. ~ *των άκρων* ΣΥΝ (καθημ.) μούδιασμα, (εκφραστ.) μυρμήγκιασμα Επίσης **αιμωδίαση** [ΕΤ υμ < αρχ. *αιμωδία* «πονόδοντος» < *αΐμωδώ* «μουδιάζουν τα ούλα μου» < **αίμ-ωδ-ός* < **αί-μός* «πόνος» + *οδών* «δόντι». Από το ρ *αΐμωδιώ* (άλλον τ τού *αίμωδώ)*, μεταπλ σε *αίμωδιάζω,* προήλθε το νεότ. *μουδιάζω].*
-αΐνα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών από αρσενικά αντίστοιχα: *(λύκος - λύκ-αινα),* ιδίως σήμερα για θηλυκά από κύρια αρσενικά ονόματα (ανδρωνυμικά): *Γιώργος - Γιώργ-αινα* (η γυναίκα τού Γιώργου), *Μήτρος - Μήτρ-αινα* κ.τ.ό [ΠΤΥΜ Σχηματίστηκε κατά το πρότυπο αρχ. θηλ ουσιαστικών που προήλθαν από τα αρσ , π.χ. *λύκος - λύκαινα. λέων - λέαινα, θεράπων*
- *θεράπαινα* κ ά.)
αΐνάς (ο) {αΐνάδες} (λαικ.) το πίσω μέρος τής πρύμνης, που βρίσκεται πάνω από την ίσαλο γραμμή και έχει κυρτό σχήμα ΣΥΝ άβαξ, παπ- παδιά ΑΝΤ στείρα, κοράκι τής πλώρης.
[ΕΤΥΜ < τουρκ. ayna «καθρέφτης» < περσ. ayina «καθρέφτης (από γυαλισμένο ατσάλι)»}.
Αινείας (ο) {-α κ -είου) ήρωας τής Τροίας, γνιος τής Αφροδίτης και τού Αγχίση· μετά την καταστροφή τής πόλης, κατέφυγε στην Ιταλία, όπου ο ίδιος ή απόγονός του ίδρυσε τη Ρώμη.
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν, πιθ < *a(νώ*. **αινέσιμος**
(διατριβή) (η) -► εναίσιμος
αίνιγμα (το) {αινίγμ-ατος {-ατα, -άτων) 1. ερώτημα ή πρόβλημα (το οποίο καταλήγει στην ερώτηση «τι είναι.»), διατυπωμένο συνήθ. έμμετρα. με σκόπιμη ασάφεια, μεταφορές ή παρομοιώσεις, κατά τρόπο που να διασκεδάζει και να ασκεί τη σκέψη με την προσπάθεια να απο- κρυπτογραφηθεί το κρυμμένο νόημα τής παραπλανητικής διατύπωσης (λ χ στο «από μάννα κόκκινη γεννιέται παιδί μαύρο» η απάντηση είναι «η φωτιά και ο καπνός»): ο *Οιδίποδας έλυσε το τής Σφίγγας* 2. (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε δεν εξηγείται ή προκαλεί απορία και μυστήριο: ***η ανεξήγητη στάση τού υπουργού αποτελεί ~ και για την ίδια την κυβέρνηση*** jj το ~ ***των πυραμίδων*** συν γρίφος, μυστήριο.
[ετυμ αρχ. < ***αινίσσομαι*** «μιλώ αινιγματικά» (πβ. ***υπαινίσσομαι***) < αίνος «λόγος». Η λ αρχικώς θα σήμαινε «λόγια με νόημα, που όμως είναι δύσληπτα». Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.]. **αινιγματικός,** -ή, -ό Γμεσν.] αυτός που θυμίζει αίνιγμα, που χαρακτηρίζεται από ασάφεια, δυσκολία ερμηνείας ή μυστήριο- οι ~ ***δηλώσεις του προέδρου τής Δημοκρατίας έτυχαν ποικίλων ερμηνειών*** **[} ~ *χαμόγελο / συμπεριφορά / άνθρωπος / β?.έμμα! φράση*** Επίσης **αινιγματώδης,** -ης, -ες [αρχ.]. – **αινιγματικά** επίρρ **αινιγματικότητα** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ} (για λόγο ή συμπεριφορά) το να είναι κάτι δύσκολο να εξηγηθεί (γιατί λέγεται ή γίνεται): ***η - τής συμπεριφοράς / των λόγων / των υπαινιγμών κάποιου.*** **αίνος** (ο) **1.** λόγος που αποδίδει τιμή, δόξα, συνήθ. στον Θεό **2.** *αίνοι* (οι) οι δοξαστικοί ψαλμοί τού Δαβίδ, συχνά με την επιγραφή «***αίνος ωδής τφ Δαβίδ»,*** οι οποίοι αρχίζουν με την προτροπή ***«αινείτε»*** (πβ. κ λ. ***αινώ)*** και ψάλλονται κατά τον όρθρο τής Κυριακής (πβ. λ. ***πα- σαπνοάριο).***
[ΕΤΥΜ < αρχ. ***αίνος*** «λόγος, αφήγηση» < ****αΐν-ομαι*** «βεβαιώνω, δέχομαι» (πβ. αρχ. ***άν-αίνομαι*** «αρνούμαι»). Από τη σημ. τής «αφηγήσε- ως» η λ δήλωσε τον «επαινετικό, εξυμνητικό λόγο» εξαιτίας τού περιεχομένου των αφηγήσεων και τής φήμης που προσέδιδε στα πρόσωπα. Ομόρρ. ***αινίσσομαι*** «μιλώ αινιγματικά», ***αίνιγμα].***
Αϊνστάιν (ο) (μετωνυμ) για πρόσωπο μεγάλης ευφυΐας: ***έχει κατα- πλήξει τους πάντε.ς με τις επιδόσεις του*** στο ***σχολείο ένας εξάχρονος*** ~ συν διάνοια, ιδιοφυία.
[ΕΤΥΜ Από το όν. τού μεγάλου Γερμανού φυσικού (εβραϊκής καταγωγής) Albert Einstein (1879-1955). ο οποίος διατύπωσε τη θεωρία τής σχετικότητας και βραβεύθηκε με Νόμπελ). **αϊνσταΐνιο** (το) {αϊνσταϊνίου} χημ τεχνητό ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο Es) (βλ κ λ. ***περιοδικός,*** ΠιΝ)
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ einsteinium, από το όνομα τού Α. Αϊνστάιν],
άιντε επιφών άντε
αινώ ρ. μετβ. {αινείς... · εύχρ. στον ενεστ } (αρχαιοπρ.) απευθύνω ύμνους, δοξολογίες: ***«αινείτε τον Κύριον έκ των ουρανών; αινείτε αυτόν έν τοΐς ύψίστοις»*** (Π.Δ. ***Ψαλμ.*** 148, 1).
[ετυμ < αρχ ***αινώ (-έω)*** < ***αΐνος*** «λόγος» Το ρ. απαντά ως β' συνθ και στις λ. ***έπ-αινώ, συν-αινώ, παρ-αινώ*** κ.ά.)
-αίνω κατάληξη: ***βαθ-αίνω, πληθ-αίνω, μακρ-αίνω,***
[ΕΙΥΜ Ρηματική κατάληξη (πχ. ***ζεστ-αίνω, τνχ-αίνω, χορτ-αίνω)*** που σχηματίστηκε από τον αόρ. σε ***-ανα*** των αρχ. ρ. σε ***-αίνω*** (π χ. ***έσήμα- να - σημαίνω, ύγίανα - υγιαίνω, έμίανα - μιαίνω, έθέρμανα - θερμαίνω*** κ.ά.). Βλ. κ. ***-ένω)***

-αίνω ή -ένω: βαθαίνω ή βαθένω, κονταίνω ή κοντένω κ.λπ.; Πολλά ρήματα που παλαιότερα έληγαν σε **-άνω (βαθύνω, βαρύνω, ακληρύνω, μακρύνω, πλατύνω** κ λπ) μεταπλάστηκαν στον ενεστώτα τους και έγιναν ρήματα σε /-ενο/. Αυτό έγινε για να διαφοροποιηθούν οι παρελθοντικοί χρόνοι, ο παρατατικός και ο αόριστος, οι οποίοι στα ρήματα αυτά είχαν τον ίδιο τύπο. ***βάθυνα*** (παρατ.) - ***βάθυνα*** (αόρ), ***πλάτυνα*** (παρατ.) - πλάτυνα (αόρ). Τα ρήματα ακολούθησαν στον ενεστώτα τα πολλά ρήματα σε **-αίνω,** κληρονομημένα από την Αρχαία ***(υφαίνω, λειαίνω, υγιαίνω*** κ.λπ.) ή από μετα- πλασμό **(χαίνω** αντί ***χάσκω,*** **ολισθαίνω** αντί ολισθάνω. **κυρταίνω** αντί ***κυρτώ*** κ.τ.ό.). Έτσι σχημάτισαν ενεστώτα ***βαρ-αίνω,*** από όπου παρατ. ***βάραινα πλαταίνω - πλάταινα*** κ.ο κ Ήδη από τον 12ο αι απαντούν τέτοιοι σχηματισμοί, ***πληθαίνω, παχαίνω*** κ.ά. Στον μετα- πλασμό μπορεί να συνετέλεσαν και ρήματα τού τύπου ***έμεινα - μένω.*** Οπωσδήποτε, κύριο πρότυπο υπήρξαν τα ρήματα σε ***-αίνω***, γΓ αυτό και είναι προτιμότερο τέτοια ρήματα να γράφονται με **-αι- ιαίνω)** και όχι με **-ε- (-ένω).** κάτι που θα μπορούσε να παροδηγήσει ότι πρόκειται για απλή φωνητική μεταβολή τού **-ύνω** σε **-ένω!** Εξαίρεση αποτελεί το ρ. **πλένω** που, παρά τον αόρ. ***έπλυνα,*** γράφεται ως **πλένω** και όχι ***πλαίνω,*** γιατί θεωρείται ότι έχει επηρεαστεί από το σχήμα ***έμεινα - μένω*** λόγω τής ακουστικής τους συγγένειας. Τέτοια ρήματα σε **-αίνω** (με αόρ. σε ***-υνα)*** είναι τα: ***ακριβαίνω, αλαφραίνω, ανοσταίνω, ασκημαίνω, βαθαίνω, βαραίνω, κονταίνω, λεπταίνω, μακραίνω, μικραίνω, ξανθαίνω, ξεβαθαίνω, ξεμακραίνω, ομορφαίνω, παχαίνω, πλαταίνω, πληθαίνω, πλουταίνω, σγουραίνω, σκληραίνω, σκουραίνω, φαρδαίνω, φθηναίνω, φτωχαίνω, χλιαραί- νω. χοντραίνω, ψαραίνω.***

-αΐοι (λαΐκ) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών περιληπτικών ουσιαστικών που απαντούν μόνο στον πληθυντικό αριθμό και δηλώνουν: **1.** επάγγελμα ή ιδιότητα: ***καπεταν-αΐοι, μουσαφιρ- αΐοι*** (| (κ. μειωτ.) ***σκουπιδιαρ-αΐοι, διακονιαρ-αΐοι*** **2.** το σύνολο των μελών οικογένειας ή πάτριάς ***Κολοκοτρων-αΐοι, Τζαβαρ-αΐοι.***
[ΕΤΥΜ Το παραγ. επίθημα ***-αΐοι*** σχηματίστηκε ήδη κατά τον Μεσαίωνα βάσει εθνικών ονομάτων (π χ. ***Αθην-αΐοι, Θηβ-αΐοι, Τωμ-αΐοι***), τα οποία στον ενικό πλάστηκαν κατ' αναλογίαν προς αρχ. επίθ σε -αΐος, όπου, όμως το επίθημα είναι στην πραγματικότητα ***-ιος*** (π.χ. ***αρχή - άρχά - άρχα-ϊος, κορυφή - κορυφά - κορυφα-ϊος)].***
Αιολείς (οι) {Αιολέων} μία από τις τέσσερεις αρχαίες φυλές τού ελληνικού έθνους μαζί με τους Δωριείς, τους Ίωνες και τους Αχαιούς με την ονομασία αυτή είναι ειδικότ. γνωστοί οι 'Ελληνες τού ΒΑ. Αιγαίου και των παραλίων τής Μ. Ασίας
[ΕΤΥΜ < αρχ ***Αιολείς*** < ***αιόλος*** «ταχύς, ευκίνητος», αβεβ ετύμου, πιθ < ***Ραι-Ρ(5λ-ος < 1.Ε **wel-* «στρέφω, κυλώ», πβ λατ vol-vere «κυλώ», γερμ. Welle «κύμα, μάζα νερού», αγγλ. wallow «κυλιέμαι» κ.ά. Ομόρρ.

αρχ. ***ει'λώ*** (< ****Ρελ-νέω)*** «στρέφω», ***ΐλ-εός*** «περιστροφή τού εντέρου», ***είλιγξ*** / ***ϊλιγξ*** «ίλιγγος» κ.ά Από τη λ. ***αιόλος*** προέρχεται και το θεω- νόμιο ***Αίολος,*** που αποδιδόταν στον θεό των ανέμων και μυθικό πρόγονο των Λιολέων, με αρχική σημ. «ταχύς, ορμητικός άνεμος»). **αιολικός[1],** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Αιολείς: **~ *κιονόκρανο*** / ***διάλεκτος*** / ***φυλή*** 2. γλωσς *αιολική υπόθεση* η θεωρία που διατυπώθηκε από Έλληνες και Ρωμαίους γραμματικούς, σύμφωνα με την οποία η Λατινική προήλθε από την αρχαία αιολική διάλεκτο και στηρίζεται κυρ στη βαρυτονία (τονισμός των λέξεων πέρα από τη λήγουσα πβ λατ. ***exercitus*** - αιολ ***πόταμος)*** και στις κωφώσεις (προφορά ε ως ***ι. ο*** ως ου · πβ. nomen, ***nominis*** αντί ****nomcnis.*** - αιολ. ***ιν*** αντί ***έν, dominus*** αντί ****dominos,*** - αιολ ***άπν*** αντί ***από)*** **3.** αυτός που σχετίζεται με τη λογοτεχνία των Αιολέων κατοίκων τού ΒΑ Αιγαίου και τής Μ. Ασίας. ~ ***μέτρα*** / ***ποίηση*** (Σαπφώ, Αλκαίος).
[είυμ μτγν. < αρχ. ***Αιολείς***Ι. **αιολίκος** , -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον άνεμο ως πηγή ενέργειας 2. φυς *αιολική ενέργεια* μία από τις παλαιότερες φυσικές μορφές ενέργειας, που παράγεται από την αξιοποίηση τού ανέμου με ποικίλους τρόπους (ανεμόμυλους, πανιά στα πλοία, σύγχρονα μηχανήματα με έλικες για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας κ.ά) **3.** τεχνολ (α) *αιολικό πάρκο* έκταση στην οποία έχει γίνει ειδική μελέτη και συστηματική τοποθέτηση μηχανημάτων και εγκαταστάσεων για τη μεγίστη και σταθερή αξιοποίηση τής αιολικής ενέργειας, με στόχο την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών συγκεκριμένης πε- ριοχής. κατοικημένης ή βιομηχανοποιημένης. ***η ίδρυση αιολικών πάρκων στις Κυκ?.άδες είναι αποδοτική λόγω των ισχυρών ανέμων που φυσούν στην περιοχή*** (β) *αιολικό χωριό* σύνολο κτηριακών εγκαταστάσεων που τροφοδοτούνται ενεργειακώς μέσω τής συστηματικής αξιοποίησης τής αιολικής ενέργειας **4.** γέωλ *αιολική διάβρωση* η μηχανική δράση τού ανέμου στα πετρώματα, που προκαλεί ώς και την αποσάθρωσή τους: ***με την ~ σχηματίζονται ραβδώσεις, αυ?.ακώσεις και κοιλώματα στα διάφορα πετρώματα*** ΙΠΤΥΜ μτγν < αρχ. ***Αίολος***, βλ κ. ***Αιολείς]*** **αιολοδωρικός,** -ή, -ό [1805] **1.** αυτός που σχετίζεται παράλληλα με τους Αιολείς και τους Δωριείς **2.** γλωσς *αιολοδωρική Θεωρία* θεωρία τού 18ου και 19ου αι (υποστηρικτές. Αθαν Χριστόπουλος, Κων. Οι- κονόμος. Αδ. Κοραής, Δ Μαυροφρύδης, Μιχ. Δέφνερ κ ά), σύμφωνα με την οποία η Νέα Ελληνική αποτελεί άμεση συνέχεια τής αρχαίας αιολικής και δωρικής διαλέκτου· τη θεωρία ανασκεύασε επιστημονικά ο Γ Χατζιδάκις.
Αίολος (ο) {-ου κ. -όλου} μυθολ. **1.** γιος τού Έλληνα, βασιλιά τής Μαγνησίας· γενάρχης των Αιολέων. μιας από τις αρχαίες ελληνικές φυλές **2.** ο κύριος των ανέμων ΦΡ *ανοίγω* **roi/ς** *ασκούς τού Αιόλου* βλ. λ. ***ασκός.***
ΙΕ.ΤΥΜ αρχ. βλ λ. ***Αιολείς]*** **αίολος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που εύκολα μπορεί να ανατραπεί λογικά και κατά συνέπεια δεν είναι αξιόπιστος: ***με ~ υποσχέσεις και λόγια δεν λύνονται τα προβ/.ήματα [[όλα τα επιχειρήματά του αποδείχθηκαν- δεν έπεισε κανέναν iw*** αστήρικτος, αθεμελίωτος [ΗΤΥΜ < αρχ ***αιόλος «ταχύς -*** ευμετάβλητος, άστατος», με επίδραση τού κύρ ον. ***Αίολος*** ως προς τον αναβιβασμό τού τόνου στην προπαραλήγουσα: ***αίολος > αίολος.*** Βλ. κ. ***Αιολείς*]**.

αίολος ή έωλος; Λείπει συνήθως από τα λεξικά -ή το συναντούμε να γράφεται εσφαλμένα και να συγχέεται με το ***έωλος-*** το συχνό σήμερα στη χρήση **αίολος** με τη σημασία «αιωρούμενος. στον αέρα, ευμετάβλητος, ασταθής, αστήρικτος» (για λόγια, επιχειρήματα κ τ ό.). Πρόκειται για την αρχ. λ ***αίολος.*** που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι με την ίδια περίπου σημασία, τής οποίας ο τόνος στα Νέα Ελληνικά έχει αναβιβαστεί στην προπαραλήγουσα, προφανώς υπό την επίδραση τού ον. **Αίολος,** τού θεού των ανέμων, επίσης συνδε- δεμένου με το ευμετάβολο τού καιρού Διαφορετικό είναι το **έωλος,** επίσης αρχαίο (από το ***έως ί ήώς*** «αυγή, μέρα»), το οποίο σή- μαινε τον «χθεσινό» και (για τρόφιμα) τον «μη νωπό, μη φρέσκο» Πρόκειται για λόγια λέξη που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σήμερα σε επίσημο, τυπικό, γραπτό λόγο αντί για το **μπαγιάτικος** (< τουρκ. bayat) τής καθημερινής γλώσσας

-αίος, -αία· παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν καταγωγή, εθνικότητα κ.λπ. · ***Ευρωπ-αίος, Λαρισ-αίος, Ρωμ-αίος. Αθην-αία***
ΙΕΤΥΜ Παραγ επίθημα επιθέτων και πατριδωνυμικών τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ χ αρχ. ***πηγ-αΐος, Θηβ-αΐος, 'Ρωμ-αίος),*** που ανάγεται σε τ. *a-jo- < Ι.Κ. επίθημα *jo- / ja-]
αίρεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** κάθε διδασκαλία ή δοξασία στο πλαίσιο συγκεκριμένης θρησκείας, που αποκλίνει από το επίσημο θρησκευτικό δόγμα: ***γνωστές χριστιανικές ~ των πρώτων χριστιανικών αιώνων υπήρξαν ο Αρειανισμός και ο Νεστοριανισμός || εξάπλωση I παρακλάδια των ~ || ποικι/.ώνυμες I γνωστικές ~*** **2.** (γενικότ.) κάθε άποψη ή θεωρία με οργανωμένο αριθμό οπαδών, η οποία μπορεί να εμφανίζεται περιθωριοποιημένη μέσα στην κοινωνία και αποκλίνει από την επικρατούσα ή καθιερωμένη διδασκαλία σε έναν χώρο (θρησκευτικό, φιλοσοφικό, πολιτικό ή επιστημονικό), που την ανατρέπει ή συγκρούεται μαζί της ***μια ερμηνεία τού έργου*** του ***Μαρξ, που θεωρήθηκε καθαρή ~ από τους «ορθόδοξους» κομουνιστές*** **3.** (πε- ριληπτ.) το σύνολο των οπαδών μιας άποψης ή διδασκαλίας, που αποκλίνει από τις καθιερωμένες σε έναν χώρο ως αποδεκτές, ορθόδοξες, που τις νοθεύει ή τις ανατρέπει · **4.** νομ όρος τής δικαιοπραξίας ο οποίος εξαρτά την επέλευση ή την ανατροπή των αποτελεσμάτων της από την επέλευση ***(αναβ/.ητική*** ~*)* ή τη μη επέλευση ορισμένου μελλοντικού και αντικειμενικά αβέβαιου περιστατικού ***(δια/.υΐΐκή*** ~*),* π.χ. ***μεταβίβαση κυριότητας αυτοκινήτου υπό την - αποπληρωμής τού τιμήματος*** φρ (α) **υπό** *την αίρεση* υπό την προϋπόθεση ***η συμφωνία θα αποκτήσει ισχύ ~ ότι θα καταβληθούν εγκαίρως τα νόμιμα*** (β) *υπό αίρεση* σε μετέωρη κατάσταση, σε εκκρεμότητα: - ***δικαιούχος*** (δεν είναι ακόμη δικαιούχος). « * σχολιο λ ***αιρετικός*** {ΕΤΥΜ < αρχ. ***αΐρεσις«***προτίμηση, επιλογή» < ***αίροΰμαι*** «εκλέγω, επιλέγω», αγν ετύμου Στη μετακλασική γλώσσα η λ. δήλωνε επίσης το σύστημα αξιών που υιοθετούσε μια φιλοσοφική σχολή και με αυτή τη σημ. χρησιμοποιήθηκε στα έργα ***Κατά τών αιρέσεων*** {Αντίπατρος, 2ος αι π.Χ.) και ***Περί αιρέσεων*** (Βάρρων, 1ος αι π Χ). Στην Κ.Δ. είναι εμφανής η θρησκ. χρήση σε φράσεις, λ χ ***αίρεσις τών Σαδδουκαίων (Πράξ*** 5, 17), ***τής τών Ναζωραίων αίρέσεως (Πράξ.*** 24, 5), βαθμηδόν δε αποκτά αρνητικό περιεχόμενο ως «παρέκκλιση» από την επίσημη θέση (Β'Γλέτρ 2. 1. ***...έσονται ψευδοδιδάσκαλοι, οίτινες παρεισάξου- σιν αιρέσεις άπωλείας).*** Η λ απαντά συχνότατα ως β' συνθ . π.χ. ***άφ- αίρεσις (-η), δι~αίρεσις (-η), καθ-αίρεσις (-η), συν-αίρεσις (-η)*** κ.ά.]

αίρεση - σχίσμα, -αίρεση. Η λ **αίρεση** αποτελεί παράδειγμα έντονης σημασιολογικής μεταπτώσεως από τη γενική σημ. «προτίμηση. επιλογή» (παράγεται από το ***αίροΰμαι*** «επιλέγω, εκλέγω») στην εξειδικευμένη σημ «επιλογή νέας ερμηνείας, θέσεως, δοξασίας. που -ως νέα- αποκλίνει από τα καθιερωμένα», άρα στη σημ «απόκλιση, παρέκκλιση», και μάλιστα «θρησκευτική παρεκκλί- νουσα δοξασία».Όταν η απόκλιση προχωρήσει σε ρήξη και σε σύγκρουση των υποστηρικτών διαφορετικών απόψεων, μπορεί να οδηγήσει σπανιότερα και στη διάσπαση ή διάσχιση, δηλ. και σε **σχίσμα.**
Ως παράγωγα, κυρίως, ρημάτων συνθέτων τού ***αιρώ / αιρούμαι*** σχηματίστηκαν πολλά σύνθετα σε **-αίρεση** (που λόγω τής δασύτητας τής λ. ***αίρω*** / αίροΰμαι εμφανίζουν δασύ ***θ. φ*** στο α' συνθετικό τους): ***καΟ-αίρεση, αφ-αίρεση, υφ-αίρεση, (υπο)δι-αίρεση, σνν-αί- ρεση, προ-αίρεση, (υπ)εξ-αίρεση, αν-αίρεση***

αιρεσιάρχης (ο/η) {αιρεσιαρχών} αρχηγός ή ιδρυτής αίρεσης [ΕΤΥΜ < μτγν. ***αιρεσιάρχης*** < αρχ ***αίρεσις*** + ***άρχω]*** **αιρέσιμος,** -η, -ο (αρχ.] αυτός που τελεί υπό αίρεση. – **αιρεσιμότη- τα** (η) 11856].
αιρετικός, -ή, -ό [αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με αίρεση, κυρ. θρησκευτική ~ ***περιοδικό*** / ***διδασκαλία*** / ***δόγμα*** **2.** *αιρετικός* (ο), *αιρετική* (η) (α) πιστός που ομολογεί θρησκευτικές απόψεις αποκλίνουσες ή συγκρουόμενες με αυτές που αποδέχεται η επίσημη Εκκλησία, ***επικίνδυνος*** / ***φανατικός*** / ***αφορισμένος*** ~ (β) (γενικότ.-μειωτ.) ο πιστός που ασπάζεται το δόγμα άλλης χριστιανικής Εκκλησίας εκτός τής Ορθόδοξης (γ) οποιοσδήποτε δεν συμμορφώνεται με μια καθιερωμένη άποψη, αρχή ή δόγμα σε οποιονδήποτε χώρο. ***οι*** ~ τού ***κόμματος αντέδρασαν στο*** Συνέδριο, ***ζητώντας αλλαγή τού καταστατικού*** ΣΥΝ. αποστάτης, ανορθόδοξος. – **αιρετικ-ά** / **-ώς** [μτγν] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο***

αιρετικός - αιρετός. Τα παρώνυμα **αιρετικός** και **αιρετός,** μολονότι είναι ομόρριζα και ανάγονται και τα δύο στο αρχαίο ρ. **αίροϋμαι** «προτιμώ, επιλέγω, εκλέγω», διαφέρουν πολύ στη σημασία τους: ***αιρετικός*** είναι ο οπαδός μιας **αίρεσης (αίρεση** = προτίμηση, επιλογή που οδηγεί στην παρέκκλιση από μιαν ισχύουσα θέση), ενώ ***αιρετός*** είναι ο εκλεγμένος, μη διορισμένος ***(Είναι αιρετός εκπρόσωπος των καθηγητών).***

αιρετός, -ή. -ό **1.** αυτός που αναδεικνύεται με ψηφοφορία, εκλεγμένος, κατ' αντιδιαστολή προς τον διορισμένο, κληρωτό: ~ ***άρχοντας*** 2. αυτός που στελεχώνεται ύστερα από ψηφοφορία· ***η θέση και το αξίωμα τού πρωθυπουργού είναι αιρετά*** **3.** *αιρετός* (ο), *αιρετή* (η) εκλεγμένο μέλος συλλογικού οργάνου: στο ***συμβού/ao τής επιχείρησης μετέχουν και δύο ~ από τον χώρο των εργαζομένων }| οι ~ των δασκάλων σε μια περιφέρεια*** Λ\Τ διορισμένος **4.** ΝΟΜ αυτός που μπορεί κατά τον νόμο να εκλεγεί σε θέση ή αξίωμα <5εν ***υπάρχει όριο η/Λκίας, που να απαγορεύει στον πολίτη να είναι*** ~ στο ***βουλευτικό αξίωμα*** ΣΥΝ εκλόγιμος, εκλέξιμος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αιρετικός, παρώνυμο.***
[ΕΤΥΜ < αρχ. ***αιρετός*** < ***αίροϋμαι*** «εκλέγω»],
αιρκοντίσιον (το) -* ερ-κοντίσιον **αίρμπας** (το)
το αερολεωφορείο (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ < αγγλ air-bus] **αίρω** ρ. μετβ. {ήρα (να/θα άρω), ήρθην, -ης. -η. (να/θα αρθώ)} (λόγ.) **1.** (κυριολ.) ανυψώνω και κρατώ (κάτι) σε ένα ύψος φρ (α) *αίρω την αυλαία* αποκαλύπτω την αλήθεια, ξεσκεπάζω μια κατάσταση: ***η εφημερίδα μας αίρει την αυλαία τού προσυνεδριακού παρασκηνίου*** (β) **άρον** *τον κράβατόν σου και περιπάτει* ***(άρον*** τον ***κράβατόν*** σου ***καί περιπάτει,*** Κ Δ. Ιωάνν 5, 8 · φράση που είπε ο Ιησούς θεραπεύοντας τον παράλυτο) ως προτροπή που απευθύνεται σε πρόσωπο, το οποίο αδρανεί ή κωλυσιεργεί: ***Μη γκρινιάζεις και μην προσπαθείς*** ν' ***απο- φύγεις τη δουλειά!*** (γ) *αίρομαι στο ύψος των περιστάσεων* ανταποκρίνομαι με επιτυχία σε ό,τι απαιτούν οι περιστάσεις: ***πρέπει να ξεπεράσει τη δειλία*** του ***και να αρθεί στο ύψος των περιστάσεων (δ)*** *αίρω* ***I σηκώνω*** *τον σταυρό τού μαρτυρίου* βλ λ. ***σηκώνω*** **2.** (μτφ.) αναλαμβάνω ως υπεύθυνος, επιφορτίζομαι με (κτάτι) ***ο Χριστός ήρθε για να άρει τις αμαρτίες τού κόσμου*** (απαλλάσσοντάς μας από αυτές, πβ ***ό άΐρων τήν αμαρτίαν τοΰ κόσμου.*** Κ Δ. Ιωάνν. 1, 29) **3.** καταργώ, καθιστώ (κάτι) μόνιμα ή προσωρινά ανενεργό ή άκυρο: ***από αύριο θα αρθούν τα μέτρα απαγόρευσης τής κυκ/.οφορίας στον δακτύλιο*** |j ***οι δύο πλευρές προσπαθούν να άρουν τα εμπόδια, προκειμέ-***

νου να ξεκινήσει ο μεταξύ τους διάλογος || ~ *το βέτο / το εμπάργκο / τους περιορισμούς / την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης* συν ανακαλώ. αναιρώ- φρ (κυρ. στην πολιτική) *αίρω την εμπιστοσύνη μου* (από κάποιον/κάτι) παύω να υποστηρίζω (κάποιον/κάτι): *αν κάποιο από τα κόμματα τού κυβερνητικού συνασπισμού άρει την εμπιστοσύνη τον προς την κυβέρνηση, θα έχουμε πάλι εκλογές* · φρ *άρον-άρον (άρον-άρον,* ΚΔ. Ιωάνν 19, 15J πολύ βιαστικά, *«οι Αθηναίοι εγκατα/.είπουν ~ την πόλη τους από τον φόβο ενός νέου σεισμού»* (εφημ.).

[ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ «σηκώνω, ανυψώνω», < *αείρω.* αβεβ ετύμου, πιθ. < **&h'£p-* > *άείρω)* Ομόρρ. αρχ. *αήρ, άέρος* < **άΡέρ-ος). άρ-δην, αρ-σις (-η), άορ-τή, άρ·τηρία* κ.ά. Η φρ. *άρον-άρον* ανάγεται στην Κ. Λ (*άρον-άρον, σταύρωσον αυτόν,* Ιωάνν 19, 15), όπου αποτυπώνονται οι κραυγές τού όχλου προς τον Πιλάτο, για να οδηγήσει τον Χριστό στη σταύρωση. Ο τ *άρον* αποτελεί προστ. αορ τού *αϊρω)*

αίρω-αιρώ. Ως προς τι διαφέρει σημασιολογικά το *εξαίρω* από το *εξαιρώ*; Γιατί ο αόρ τού *εξαίρω* είναι *εξήρα* και τού *εξαιρώ εξαίρεσα:* Γιατί το ουσ από το *εξαίρω* είναι *έξαρση* και από το *εξαιρώ εξαίρεση:* Γιατί, εξάλλου, από το *επαίρομαι* η μετοχή είναι *επηρμένος.* ενώ από το *αφαιρούμαι* είναι *αφηρημένος.* Όλα αυτά και ένα πλήθος συνθέτων και παραγώγων τής Ελληνικής εξηγούνται με αναγωγή σε δύο βασικά ρήματα τής Αρχαίας, το αϊρω και το αίρω. Το αϊρω (από αρχικό τ *άείρω. ήρα/να άρω -εξήρα. να εξά- ρω-.* μεσοπαθ. αόρ *ήρθη* ν *-εξήρΟη, επήρθην-* και μετοχή *ηρμένος)* σήμαινε «σηκώνω, υψώνω». Σήμερα σώζεται στα σύνθετα *εξ-αίρω* «ανεβάζω ψηλά, επαινώ» (τη συμβολή, τη σημασία κ.λπ.), *καθ-αί- ρω (κάθαρση), αποκαθ-αίρω* και *επ-αίρομαι* «υπερηφανεύομαι. καυχώμαι» Λπό το *αϊρω (άείρω)* είναι τα *άρση (έξ-αρση. έπ-αρση), άρδην «τελείως,* ριζικά», *αορτή, αήρ / αέρας* Ιαρχική σημ «ανύψωση, ανέβασμα (ενν στον ουρανό)»], *μετέωρος (< '*μετ-ήορ-ος). αιωρούμαι (αιώρα* «κούνια»), *αρτηρία, αρτώ* «κρεμώ, σηκώνω ψηλά» (*αν-αρτώ - ανάρτηση - αναρτημένος, εξ-αρτώ - εξάρτηση - εξάρτημα - εξαρτημένος, αν-ε.ξάρτητος, συν-αρτώ - συνάρτηση - συναρτημένος - ασυνάρτητος, προσ-αρτώ - προσάρτηση - προ- σαρτημένος, παράρτημα* κά), Το αίρώ σήμαινε «κυριεύω, συλλαμβάνω, καταλαμβάνω, παίρνω» και ως μέσο *(αιροϋμαι)* «επιλέγω, διαλέγω, εκλέγω» (με αόρ. *αίρεσα - εξ-αίρεσα. αφ-αίρεσα, διαίρεσα* κ.λπ.- μεσοπαθ αόρ. *αιρέθηκα - δι-αιρέθηκα, εξ-αιρέθηκα* κ λπ - και μετοχή *αιρεμένος t ηρημένος - δι-ηρημένος, αφ-ηρημέ- νος, καθ-αιρεμένος* κ λπ) Από το *αιρώ παράγονται τα αίρεση (αί-ρεσις). αιρετικός, αιρετός* «εκλεγόμενος με ψήφους, εψηφισμένος». Σύνθετα *αφ-αιρώ (αφαίρεση, αφαιρετικός, αφαιρέτης, αφαιρετέος, αναφαίρετος - αφ-αιρούμαι, αφηρημένος* κ ά). *εξ-αιρώ (εξαίρεση, εξαιρετέος, εξαίρετος, εξαιρετικός), δι-αιρο) (διαίρεση, διαιρέτης. διαιρετέος, διαιρετός, αδιαίρετος, διηρημένος* κ ά.). *υπο-δι- αιρώ (υποδιαίρεση), αν-αιρώ (αναίρεση, αναιρετικός, αναιρέσιμος), καθ-αιρώ (καθαίρεση, καθαιρέσιμος, καθηρημένος), συναιρώ (συναίρεση, συνηρημένος, ασυναίρετος), υπ-εξ-αιρώ (υπεξαίρεση), προ-αιρούμαι (προαίρεση)* κ ά

(Ι *ακαθόριστο ι ανομολόγητο / αόριστο Ι ειλικρινές / δυσάρεστο / ενδόμυχο / έντονο / ευχάριστο / ζωηρό / παράξενο* ~ **4.** (καταχρ αντί *συναίσθημα)* η ψυχολογική στάση, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τη σχέση μας με κάποιον/κάτι: rov *υποδέχθηκε με ανάμικτα* - φρ (α) *με αισθήματα* με πλούσιο εσωτερικό κόσμο, κυρ με αγαθή και φιλάνθρωπη διάθεση *ευγενικός άνθρωπος,* ~ αντ αναίσθητος (β) *παίζω με τα αισθήματα (κάποιου)* συμπεριφέρομαι επιπόλαια, αδιαφορώντας για τα αισθήματα τού άλλου: *παίζεις με τα αι- σθήματά του. δίνοντας ψεύτικες υποσχέσεις* (γ) *τρέφω αισθήματα* (για κάποιον) διακατέχομαι από συγκεκριμένα συναισθήματα (για κάποιον): *τρέφει φιλικά αισθήματα για σένα* 5. (περιληπτ.) το σύνολο των παγιωμένων πεποιθήσεων που επικρατούν στο σύνολο τού πληθυσμού για μια ιδέα. αξία ή θεσμό: *το δημοκρατικό - τού λαού* j| *θρησκευτικό* / πατριωτικά / *εθνικό* / *λαϊκό* / ανθρωπιστικά / γοτγικί-στικΌ ~ ΣΥΝ φρόνημα ΦΡ (α) *κοινό αίσθημα* (ί) ψυχολ (κυριολ.) το σύνολο των αισθημάτων τού οργανισμού (κινητικά, στατικά, ζωικά, αισθήματα οράσεως, ακοής, γεύσης, όσφρησης, αφής, θερμοκρασίας και πόνου)' αλλιώς και *κοιναισθητικότητα* (ii) (μτφ.) το σύνολο των αντιλήψεων και νοοτροπιών που επικρατούν σε ομάδα ή σύνολο σε κάθε επίπεδο, χαρακτηρίζοντάς την *το ~ περί ηθικής* (β) νομ *αίσθημα δικαίου / περί δικαίου αίσθημα* η κρατούσα αντίληψη σε μια κοινωνία για το τι είναι δίκαιο: *η αθώωση τού παιδοκτόνου γονέα προ-κάλεσε το ~ των κατοίκων τής επαρχιακής κοινότητας* (γ) ΓΛΩΣΣ *γλωσσικό αίσθημα* (i) η κοινή αντίληψη μιας γλωσσικής κοινότητας (ομιλητών κοινής γλώσσας, ομιλητών διαλέκτου κ λπ) για το τι είναι σωστό στην ομιλουμένη γλώσσα ή διάλεκτο · *η γλώσσα των άρθρων πολλών δημοσιογράφων αντίκειται στο ~ τού μέσον αναγνώστη* (ii) η αντίληψη για το τι είναι γλωσσικά αποδεκτό, την οποία διαμορφώνει χωριστά κάθε μέλος μιας γλωσσικής κοινότητας 6. *αισθήματα* (τα) οι ευαισθησίες που προκύπτουν από την ιδεολογική τοποθέτηση, από τις πεποιθήσεις ενός ατόμου ή συνόλου, *τα ανθρωπιστικά μου ~ δεν μου επιτρέπουν να αδιαφορήσω μπροστά σε τέτοια δυστυχία* 7. η συγκινησιακή ένταση ή η δύναμη που αναγνωρίζεται σε ένα καλλιτεχνικό έργο, ώστε να προκαλεί συγκίνηση: δεν *έχει - αυτός ο πίνακας.* του *λείπει η έμπνευση* 8. (συνεκδ.) η ερωτική αγάπη, ο ερωτικός δεσμός. *παντρεύτηκαν από ~* }| ~ *αγνό ί βαθύ* / έντονο / *επιπόλαιο* [1] *ερω-τικό ι κρυφό / παράφορο : σοβαρό / τίμιο / τρυφερό ι φλογερό* συν αγάπη, έρωτας **9.** (συνεκδ) το αγαπημένο πρόσωπο, το ερωτικό ταίρι *ποιος είναι το νέο ~ τής Χριστίνας;* ΣΥΝ σχέση, (λαϊκ.) αμόρε [ΕΤΥΜ αρχ < *αισθάνομαι.* Στην Αρχ η λ. σήμαινε απλώς «ό,τι ·γίνε- ται αντιληπτό» και. συνεπώς, δήλωνε τη γνώση μέσω των αισθήσεων Η λ. επανήλθε στη χρήση από τους λογίους τού 18ου αι. με σημασίες που φανερώνουν και ξένη επίδραση, λ χ (σημ. 3) *ακαθόριστο/αόριστο αίσθημα* (< γαλλ un sentiment vague, ind<5finissable), (σημ. 5) *θρησκευτικά, πατριωτικά αισθήματα* (< γαλλ. sentiments religieux, patriotiques). *πληγώνω τα αισθήματα κάποιου* (< αγγλ hurt some-body's feelings) κ ά.].

αισθάνομαι ρ. μετβ κ. αμετβ αποθ {αισθάνθηκα} ♦ (μετβ) 1. αντιλαμβάνομαι μέσω των αισθήσεων, αναγνωρίζω (δεδομένα των αισθήσεων): ~ ***κρύοι ζέστη*** / ***πόνο*** (ειδικότ. για σωματική ή ψυχική κατάσταση) ~ ***κούραση*** / ***ευεξία*** / ***ευτυχία*** 2. έχω συναίσθηση (κατα- στάσεως ή πράγματος), καταλαβαίνω τη σοβαρότητα (μιας κατάστασης): <5εν ***αισθάνεται τις συνέπειες των λόγων*** του 3. κατανοώ την κατάσταση κάποιου, συμπάσχω, συμπονώ, ***δε ν αισθάνεσαι πόσο υποφέρω*** συν συναισθάνομαι, νιώθω 4. (καταχρ) έχω διαίσθηση ή προαίσθημα (για κάτι) - ***ότι κάτι θα συμβεί*** συν. διαισθάνομαι, προαισθάνομαι, (λογοτ) ψυχανεμίζομαι 5. (μτφ.) βιώνω έντονα, νιώθω σε βάθος: ***όλοι αισθάνθηκαν τις επιπτώσεις τού πολέμου*** || ***αισθάνεται το κομμάτι, όταν το ερμηνεύει*** ΣΥΝ νιο')θω · ΦΡ ***αισθάνομαι (κάτι) στο πετσί μου*** νιώθω έντονα (κάτι που μου συμβαίνει): ***δεν μπορείς να καταΆ,άβεις τι σημαίνει χωρισμός, αν δεν τον αισθανθείς στο πετσί σου*** ♦ (αμετβ) 6. βρίσκομαι σε συγκεκριμένη (σωματική/ψυχική) κατάσταση: ***δεν ~ καλά σήμερα*** ((~ ***κουρασμένος*** / ***ευτυχισμένος*** / ***δυνατός*** ΣΥΝ νιώθω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός***

[ΕΤΥΜ αρχ , παρεκτεταμ. (με το πρόσφυμα ***-αν-)*** τ τού ρ. ***αϊσθομαι*** < Ι.Ε *awis-dh- «αντιλαμβάνομαι», πβ. σανσκρ. avih «προφανώς», λατ. audio (< *awis-dh-io) «ακούω» κ.ά. Ίο ίδιο το ***αϊσθομαι*** πιθ. < αρχ ***άΐω*** «ακούω, αντιλαμβάνομαι» (< *awis-jo)J. **σισθαντικός,** -ή, -ό [1797] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από λεπτότητα και ευαισθησία στον τρόπο με τον οποίο εκφράζεται, ***γλυκιά, ~ φωνή*** ΣΥΝ ευαίσθητος, τρυφερός, συναισθηματικός 2. αυτός που γίνεται αντιληπτός από όσους διαθέτουν ευαισθησία, που αποπνέει μια αίσθηση λεπτότητας και διακριτικής ευαισθησίας. ~ ***μουσική*** [1] ***ύφος*** *Ι* ***ερμηνεία*** / ***ατμόσφαιρα.*** — **αισθαντικά** επίρρ , **αισθαντικότη- τα** (η> ί 1799} ΣΧΟΛίΟ λ ***αισθητικός*** [ΕΓΥΜ Λπόδ των γαλλ. sensiiif ή sensible) **αίσθημα** (το) [αισθήμ-ατος j -ατα, -άτων} Ι.ψυχολ η εντύπωση που δημιουργείται από τον ερεθισμό αισθητηρίου οργάνου και την ακόλουθη μεταβολή στον φλοιό τού εγκεφάλου: ***το ~ τής πείνας / τής δί-ψας ι πόνου*** **II** ***ακουστικό / γευστικό I δερμ(ατ)ικό ι εξωτερικό ι εσωτερικό / οξύ*** ' ***οπτικό*** *ί* ***οσφραντικό / φυσικό*** *ι* ***απτικό / κινητικό*** ~ 2. η συνείδηση ή εσωτερική αντίληψη που διαμορφώνει ένα άτομο, κυρ. μέσω τής συγκριτικής επεξεργασίας ερεθισμάτων ~ ***ανωτερότητας / κατωτερότητας / ευθύνης*** (πβ. λ. ***κόμπλεξ)*** 3. ψυχική κατάσταση, συναίσθημα που δημιουργείται από εξωτερικό ερέθισμα: ***η παρουσία τού υπουργού στην εκδήλωση δημιούργησε ένα βαθύ ~ ικανοποίησης***

αίσθημα: συνώνυμα. Από φράσεις όπως *«Οδηγείται στις πράξεις τον από το συναίσθημα και όχι από τη λογική»* φαίνεται ότι το συναίσθημα είναι η χαρά. η λύπη. ο θυμός, ο ενθουσιασμός κ.τ ό , ό,τι νιώθει γενικά ο άνθρωπος στην ψυχή του σε αντίθεση με ό,τι συλλαμβάνει με το μυαλό, τη λογική του Αισθήματα (οπτικά, ακουστικά, αφής, γεύσης κ λπ.) είναι ό,τι αντιλαμβανόμαστε με τη βοήθεια των αισθήσεών μας (όρασης, ακοής κ.λπ) και των αισθητηρίων οργάνων (ματιών, αφτιών, μύτης κ.λπ.). Έτσι μιλούμε για αίσθημα πείνας, δίψας, χρωμάτων, οσμών κ.τ.ό Αισθήσεις, κατ' ακολουθίαν, είναι οι μηχανισμοί πληροφόρησης για τον κόσμο μας με πληροφορίες που συλλέγονται μέσω των αισθητηρίων οργάνων, για να τύχουν εσωτερικής επεξεργασίας. Αποτέλεσμα των αισθήσεων είναι τα *αισθήματά* μας, αυτά που αντιλαμβανόμαστε με τις *αισθήσεις* μας. Η αίσθηση είναι η πρώτη μορφή γνώσεως που έχουμε για τον κόσμο μας, η «κατ' αίσθησιν» γνώση ή αντίληψη, που κυμαίνεται ανάμεσα στην εντύπωση (προσωπική εκτίμηση) και τη διαίσθηση (υποκειμενική γνώση) Το πάθος, τέλος, είναι η κορύφωση τού φάσματος των συναισθημάτων, κινούμενο εκτός των ορίων τής λογικής, ενώ αισθησιασμός η πρόκληση αισθημάτων πόθου μέσω τής ερωτικής διέγερσης - ► *ενόραση*

αισθηματάκι (το) {χωρ γεν.} επιπόλαια και μικρής διάρκειας ερωτική σχέση συν περιπετειούλα, φλερτάκι. **αισθηματίας** (ο/η) Ι1881J [αισθηματιών} το πρόσωπο που αγαπά και γενικότ. εκδηλώνει έντονα τα συναισθήματά του (κυρ. ερωτικά), *είναι ~. γι' αντό πληγώνεται εύκολα κάθε φορά που δεν βρίσκει αντα-πόκριση* συν ευαίσθητος, συναισθηματικός αντ αναίσθητος **αισθηματικός,** -ή, -ό 118S9J1. αυτός που σχετίζεται με τα αισθήματα 2. αυτός που εκφράζει ή αναφέρεται σε σχέσεις αγάπης / έρωτα και χαρακτηρίζεται από ευαισθησία, τρυφερότητα, συγκινησιακή φόρτιση: - *τραγούδι* / ταινία συν ερωτικός, συναισθηματικός **3.** *αισθηματικά* (τα) (α) οι αισθηματικές ταινίες ή βιβλία, συνήθ τσέπης, με υπόθεση που περιστρέφεται γύρω από μια ιστορία αγάπης, έναν έρωτα συν ρομάντσα, μελό (β) (καθημ) οι ερωτικές υποθέσεις (κάποιου), η συναισθηματική ζωή κάποιου, *πώς πάνε τα* - σου, — **αι- σθηματικ-ά /-ώς** [Ι889J επίρρ. σχόλιό λ *αισθητικός.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. sentimental] **αισθηματικότητα** (η) (1889] {χωρ. πληθ } η ιδιότητα τού αισθηματικού. τού αισθαντικού ΣΥΝ συναισθηματικότητα. τρυφερότητα, **αισθηματισμός** (ο) - >συναισθηματισμός

αισθηματολογία (η) [18731 {αισθηματολογιών} **1.** η υπερβολική έκφραση ή αναφορά αισθημάτων, με σκοπό την πρόκληση συγκίνησης

και συμπάθειας, *άρχισε μιαν ακατάσχετη ~. για να μας δείξει πόσο πολύ υποφέρει* ΣΥΝ συναισθηματικότητες. ερωτολογία 2. ***αισθηματολογίες*** (οι) λόγια ρομαντικά, γεμάτα συναισθηματισμό, συνήθ εκτός πραγματικότητας *άσε τις ~ και δες τα πράγματα ρεαλιστικά* ΣΥΝ συναισθηματισμοί, ρομαντισμοί, **αισθηματολογώ** ρ αμετβ Ι1896J {αισθηματολογείς... | αισθηματολόγησα} (σπάν.) 1. λέω ερωτικά λόγια · 2. εκφράζομαι συναισθηματικά, χωρίς λογική – **αισθηματολόγημα** (το) 118951, **αισθηματολογικός,** -ή. -ό [1886]. **αισθηματολογικά** επίρρ **αίσθηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεωνί 1. η συνολική αντίδραση ανώτερου οργανισμού στα εσωτερικά ή εξωτερικά ερεθίσματα, που μεταβιβάζονται μέσω τού νευρικού συστήματος, έχοντας ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αντίστοιχων αισθημάτων 2. καθεμιά από τις επιμέρους λειτουργίες αντιλήψεως ερεθισμάτων, που προέρχονται από το εσο)τερικό ή το εξωτερικό τού σώματος, όπως η όραση, η ακοή. η γεύση, η αφή και η όσφρηση, δηλ καθεμιά από τις πέντε αισθήσεις· ΦΡ (α) ***χάνω τις αισθήσεις μου*** λιποθυμώ (β) ***(ξανα)βρίσκω τις αισθήσεις μου*** συνέρχομαι 3. η ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς την ουσία και τις λεπτές αποχρώσεις ενός πράγματος, κυρ. με τη συσχέτιση, την αξιολόγηση και αξιοποίηση δεδομένων: *η ~ τού χιούμορ θεωρείται απαραίτητο προσόν στις δημόσιες σχέσεις* j] *περπατάει σαν χαμένος, δεν έχει ~ τού χώρον* ΦΡ ***αίσθηση τού μέτρου*** η αντίληψη των ορίων ανάμεσα στην υπερβολή και την έλλειψη, το να καταλαβαίνει κανείς μέσα σε ποια όρια πρέπει να κινείται: *το θράσος και η αλαζονεία τον φανερώνουν πως έχασε κάθε ~* 4. η εντύπωση που σχηματίζει κανείς (για κτάτι) *να παλιά αυτοκίνητα μου δίνουν μιαν ~ ασφαλείας || η ε?.ληνική επαρχία σού δημιουργεί μιαν ~ εγκατάλειψης και ερήμωσης* 5. ισχυρή εντύπωση, εντυπωσιασμός (συνήθ από κάτι απροσδόκητο ή ανεπίτρεπτο): *~ προκάλεσαν στην κοινή γνώμη οι αποκα/.ύψεις για τα δημόσια ψυχιατρεία || η τελευταία επίδειξη μόδας τού οίκου Σανέλ έκανε μεγάλη - στους κοσμικούς κύκλους* 6. η γενική και ακαθόριστη εντύπωση (για κάτι), που δεν μπορεί να αποδοθεί σε συγκεκριμένο ερέθισμα · προαίσθημα · *έχω την ~ ότι κάτι περίεργο συμβαίνει* ΣΥΝ διαίσθηση · ΦΡ ***έκτη αίσθηση*** η ικανότητα να διαισθάνεται κανείς τι πρόκειται να συμβεί (χωρίς να έχει κατ' ανάγκην επεξεργαστεί ή συσχετίσει τα δεδομένα), η ικανότητα ενόρασης

ΙΕΤΥΜ < αρ^(. *αΐσθησις*< *αισθάνομαι*| **αισθησιακός,** -ή, -ό αυτός που διεγείρει τις αισθήσεις προκαλώντας ευχάριστα συναισθήματα, ιδ. ερωτικά, που εκφράζει ή διέπεται από ερωτισμό: *~ ατμόσφαιρα / χάδι / βλέμμα / φωνή i χορός / φιλμ / φωτογραφία* ςυ\ ερεθιστικός, διεγερτικός – **αισθησιακά** επίρρ ^ σχολιο λ. *αισθητικός*

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. sensational] **αισθησιαρχία** (η) {χο)ρ. πληθ } ΦΙΛΟΣ η αισθησιοκρατία (βλλ) – **αισθησιαρχικός,** -ή, -ό.

αισθησιαρχικά επίρρ.

[ΕΙΥΜ Απόδ. τού λατ sensualismus < sensualis «αισθητικός» Ο λατ. όρ. αποδόθηκε επίσης και με τις λ. *αισθησιοκρατία, αισθησιολογία, αισθητισμός).*

αισθησιασμός (ο) **1.** η αναζήτηση τής ικανοποίησης των αισθήσεων, η επιθυμία τής αισθητηριακής ικανοποίησης, κυρ μέσα από ερωτικές απολαύσεις 2. (συνεκδ) το σύνολο των στοιχείων που προκαλούν έντονη ευχαρίστηση και κυρίως ερωτική διέγερση: τα *υποβλητικά ντεκόρ, ο φωτισμός, η κατάλληλη μουσική υπόκρουση και η κίνηση των σωμάτων προσδίδουν στην ταινία έντονο ~ || διάχυτος / υπερβολικός [έκδηλος ~*

LF.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sensationalism |. **αισθησιοκρατία** (η) {χωρ πληθ.Ι ΦΙΛΟΣ η γνωσιολογική και ψυχολογική θεωρία, η οποία αποτελεί ακραία μορφή τού εμπειρισμού και κατά την οποία κάθε γνώση (αλλά και η ίδια η συνείδηση) προέρχεται από τις αισθήσεις και ο άνθρωπος δεν είναι παρά tabula rasa («άγραφη πινακίδα»), στην οποία εγγράφεται σταδιακά η γνώση (αλλά και η ίδια η συνείδηση) ως αποτέλεσμα των αισθήσεων ΣΥΝ αισθησιαρχία – **αιαθησιοκρατικός,** -ή. -ό. **αισθησιοκρατικά** επίρρ [ΕΤΥΜ Απόδ τού λατ. sensualismus < sensualis «αισθητικός», βλ. κ. *αισθησιαρχία]*

αισθητήρας (ο) ΤΕΧΝΟΛ ευαίσθητο όργανο που αντιδρά σε ορισμένο φυσικό ερέθισμα (φως. θερμότητα, ήχο. κίνηση κ λπ.) και χρησιμεύει στη μέτρηση φυσικών μεγεθών, τη λειτουργία συστημάτων ελέγχου κα· τα *φωτοκύτταρα συστημάτων συναγερμού είναι αισθητήρες* ΣΥΝ σένσορας [Γ.ΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. sensor[**αισθητηριακός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τα αισθητήρια όργανα- *~ ερέθισμα*

αισθητήριος, -α, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τις αισθήσεις *2.αιαθητήριο* (το) {αισθητηρί-ου | -ων} (α) καθένα από τα όργανα των αισθήσεων (λχ ο Οφθαλμός για την όραση, το αφτί για την ακοή κ.λπ), τα οποία δέχονται εξωτερικά ή εσωτερικά ερεθίσματα και τα μεταβιβάζουν ως νευρικές διεγέρσεις στο κεντρικό νευρικό σύστημα, ώστε να προγραμματίσει ο οργανισμός τις προσεχείς αλλαγές λειτουργίας και συμπεριφοράς του (β) η ικανότητα κάποιου (λόγω πείρας ή οξυδέρκειας) να προβλέπει ή να διαισθάνεται τις εξελίξεις ή να κάνει τις κατάλληλες επιλογές σε δεδομένη στιγμή: το *δημοσιογραφικό του ~ τού επιτρέπει να ξεχωρίζει αμέσως την είδηση || γ?.ωσσικό / επιχειρηματικό ι* πολιτικό / *επαγγελματικό* **αισθητής** (ο) **1.** πρόσωπο που θεωρεί το ωραίο θεμελιώδη αξία και υπέρτατο αγαθό και γι' αυτό αφοσιώνεται με πάθος στην υπηρεσία τής τέχνης, την οποία και συλλαμβάνει μόνο ως επιδίωξη τής ομορφιάς, πέρα από κάθε ηθική, κοινωνική ή παιδευτική διάσταση (που πιστεύει δηλ στο δόγμα «η τέχνη για την τέχνη») 2. (κατ' επέκτ.) πρό σωπο που υιοθετεί τους τρόπους, το ύφος και τη συμπεριφορά καλλιτέχνη ή φιλοτέχνου για λόγους κοινωνικής προβολής [ΚΤΥΜ αρχ. αρχική σημ. «αισθανόμενος», < *αισθάνομαι.* Η σημ. «εραστής τού ωραίου, ευαίσθητος» αποδίδει το γαλλ. esthete, βλ. κ. *εστέτ]*

αισθητική (η)]1821] 1. ΦΙΛΟΣ Ο κλάδος που ασχολείται με τη φύση και τα κριτήρια αξιολογήσεως τού ωραίου (κυρ στην τέχνη) 2. η περιγραφή και ερμηνεία των καλλιτεχνικών φαινομένων και τής αισθητικής εμπειρίας με μεθόδους άλλων επιστημών (ψυχολογίας, ιστορίας, κοινωνιολογίας κ ά) 3. η ιδιαίτερη φιλοσοφική θεωρία ή αντίληψη (κάποιου) για το ωραίο ή την τέχνη: *η πλατωνική ~ επηρέασε καθοριστικά το έργο τού* Ντα *Βίντσι* 4. (ειδικότ.) η αντίληψη που διαμορφώνει για το ωραίο ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων: *σύμφωνα με τη δική μου* το *σα/^όνι αυτό* δεν *είναι ωραίο* 5. η συνολική αντίληψη περί τού ωραίου, που χαρακτηρίζει έναν χώρο ή πολιτισμό *οι κάκτοι στις γωνίες και τα σομπρέρο στους τοίχους δίνουν μια νότα μεξικάνικης* ~ στο *μπαρ* 6. (α) η επιστήμη που ασχολείται με το σύνολο των μέτρων υγιεινής και τις τεχνικές που εφαρμόζονται για να διατηρήσει κάποιος τη νεανική εμφάνιση τού προσώπου / σώματός του ή για τον καλλωπισμό του (β) ***ινστιτούτο*** / κέντρο ***αισθητικής*** το ιδιωτικό ινστιτούτο, στο οποίο ειδικευμένο προσωπικό αναλαμβάνει την επιστημονική περιποίηση, εκγύμναση και θεραπεία των πελατών του. με στόχο τη βελτίωση τής εξωτερικής τους εμφάνισης [ΕΤΥΜ Αντιδάν., < γερμ. Aesthetik < αρχ. *αισθητική*, θηλ. τού επιθ *αισθητικός.* Ο όρος Aesthetik πλάστηκε από τον Γερμανό φιλόσοφο A. Baumgarten περί τα μέσα τού 18ου αι j.

αισθητικισμός (ο) ο αισθητισμός (βλ.λ)

αισθητικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τις αισθήσεις και την αντίληψη διά μέσου αυτών · 2. αυτός που σχετίζεται με την αισθητική ως κλάδο τής φιλοσοφίας ή γενικότ. με την αντίληψη τού ωραίου - *αναζητήσεις* [[το ~ *αποτέλεσμα τής συνεργασίας των δύο καλλιτεχνών ήταν άριστο || εφάρμοσε κλασικούς ~ κανόνες στην τέχνη του |i η ~ αγωγή αναπτύσσει στον άνθρωπο την ικανότητα να αντιλαμβάνεται το ωραίο σε όλους τους τομείς τής ζωής || στο βιβλίο του επιχειρεί ~ προσεγγίσεις σε έργα τέχνης* 3. ***αισθητικός*** (ο/η) (α) πρόσωπο που έχει ειδικευθεί στην επιστήμη τής Φιλοσοφικής αισθητικής (β) αυτός που έχει ειδικευθεί (επιστημονικά) στην αισθητική περιποίηση προσώπου και σώματος 4. (α) αυτός που σχετίζεται με τη φροντίδα και βελτίωση τής εξωτερικής εμφάνισης τού ανθρώπου (β) ***αισθητική χειρουργική*** η χρησιμοποίηση τής χειρουργικής επιστήμης για λεπτές, συνήθ. ακίνδυνες επεμβάσεις, που αποσκοπούν στη διόρθωση σωματικών ατελειών ή στην αλλαγή ανεπιθύμητων σωματικών χαρακτηριστικών τού ανθρώπου, για τη βελτίωση τής εξωτερικής εμφάνισης (πβ. λ. *λίφτινγκ)* – αισθητικ-ά /-ώς [αρχ.] επίρρ. [ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «ο σχετιζόμενος με την αντίληψη και την κατανόηση», < *αισθησις.* Η σημ. «ευαίσθητος» είναι μεσν. Ο φιλοσοφ ὸρ. είναι αντιδάν. από γερμ aesthetisch, ενώ ο ιατρ ὸρ αποτελεί απόδ τού γαλλ sensitif]

αισθητικός: ομόρριζα. Φράσεις όπως «*αισθητική θεωρία*» και «*αισθητική από/.αυση*» είναι φανερό ότι αναφέρονται αντίστοιχος στην αισθητική και στις αισθήσεις, προσδιορίζοντας τη σημασία τού αισθητικός Σε αντίθεση με το αισθησιακός (*χορός, ατμόσφαιρα* κ ά), το οποίο αναφέρεται καθαρώς στον πόθο που γεννά η ερωτική διέγερση, το αισθηματικός (*υποθέσεις, περιπέτειες, ζωή* κ λπ.) αναφέρεται στην αγάπη, ενώ το συναισθηματικός (*προσέγγιση, αντίδραση* κ.τ ὸ) δηλώνει ευρύτερα το συναίσθημα, τις συγκινήσεις σε αντιδιαστολή προς τη λογική Τέλος, τα αισθα- ντικός και ευαίσθητος δηλώνουν λεπτότητα συναισθημάτων και ευαισθησία προσώπων

αισθητικότητα (η) [1816] {χωρ. πληθ } 1. ΦΥΣΙΟΛ η ιδιότητα νευρικών σχηματισμών να δέχονται και να μεταβιβάζουν εντυπώσεις (βλ. λ. *αίσθηση)* · 2. η αντίληψη τού ωραίου και η εκδήλωσή της αισθητισμός (ο) [1852] το αισθητικό ρεύμα που υπερασπίζεται την ελευθερία τής καλλιτεχνικής έκφρασης, θεωρώντας την τέχνη αυτόνομη αξία (ανεξάρτητη από την όποια χρησιμότητα και ηθική κατεύθυνση). και πρεσβεύει ότι η αξία τού έργου τέχνης έγκειται στην ομορφιά του και στην αισθητική απόλαυση που δίνει, υιοθετώντας το δόγμα «η τέχνη για την τέχνη» Επίσης αισθητικισμός. — αισθη- τιστής (ο) [1891], αισθητίστρια (η)

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ esthetisme]. αισθητοποιώ ρ. μετβ [1834] {αισθητοποιείς [αισθητοποί-ησα. -ούν- μαι, -ήθηκα, -ημένος} κάνω (κάτι) αισθητό, το παριστώ με τρόπο που να γίνεται εμφανές, αντιληπτό. -- αιαθητοποίηση (η) [1880 [. αισθη- τοττοιητικός, -ή, -ό [1886J αισθητός, -ή. -ὸ [αρχ.] 1. αυτός που γίνεται αντιληπτός μέσω των αισθήσεων. ο *ισχυρός σεισμός στην Πελοπόννησο έγινε ~ και στην Αθήνα* συν αντιληπτός 2. (συνεκδ.) αυτός που θεωρείται σημαντικός, αξιοσημείωτος: *σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, δεν υπάρχει ~ διαφορά ανάμεσα στα δύο πρώτα κόμματα* συν μεγάλος, αξιόλογος ΑΝ I ανεπαίσθητος 3. (συνεκδ) αυτός που προκαλεί αίσθηση, που είναι έντονος, *η απουσία της είναι ~* συν έκδηλος, φανερός – αισθητά επίρρ . αισθητότητα (η) [1819] αισιοδοξία (η) [1861] {χωρ. πληθ.} 1. η τάση να βλέπει κανείς την πιο ευνοϊκή πλευρά ή να προσδοκά και να ελπίζει σε ευνοϊκή, αίσια εξέλιξη των πραγμάτων: *δικαιολογημένη / έμφυτη / προσποιητή* / συ- *γκρατημένη / υπερβολική / υπέρμετρη* ~ αντ απαισιοδοξία 2. η φιλοσοφική πίστη κατά την οποία η καλή θέληση θα θριαμβεύσει έναντι τού κακού και η αρετή θα ανταμειφθεί. καθώς και το σχετικό δόγμα

ότι ο κόσμος, η κοινωνία, η ζωή ακολουθούν θετική εξελικτική πορεία (βλ. λ. ***οπτιμισμός***) ΑΝΤ πεσιμισμός. **— αισιόδοξα** επίρρ. *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αισιόδοξος***

ΙΕΤΥΜ **<** αίσιος **+■** ***δόξα < δοκώ*** «πιστεύω», απόδ. τού γαλλ. optimisme < λατ optimus «άριστος»1. **αισιόδοξος,** -η. -ο [18611 **1.** αυτός που διαπνέεται από αισιοδοξία, πίστη στη θετική πλευρά και έκβαση των πραγμάτων: οι ***τελευταίες δημοσκοπήσεις δημιούργησαν μια - διάθεση στο κόμμα*** **[[** ***~ λόγος / στάση / αντίληψη*** ΣΥΝ οπτιμιστικός ΑΝΤ απαισιόδοξος, πεσιμιστικός

2. αυτός που αξιολογείται ως ευνοϊκός, αίσιος· ~ ***προοπτική*** *i* ***μήνυμα / είδηση*** *i* ***έκβαση / εκδοχή / πρόβλεψη / πρόγνωση*** συν. θετικός α.νγ αντίξοος, αντίθετος, αρνητικός [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. optimiste]

αισιόδοξος - απαισιόδοξος. Είναι κοινωνιογλωσσικά και εθνο- γλωσσικά ενδιαφέρον ότι οι αρχαίοι Έλληνες και οι Βυζαντινοί δεν ήξεραν ούτε δήλωσαν στην Ελληνική την «αισιοδοξία» και την «απαισιοδοξία» Οι λέξεις **αισιόδοξος** και **αισιοδοξία** και τα αντίθετά τους **απαισιόδοξος** και **απαισιοδοξία** μαρτυρούνται στην Ελληνική μόλις στα μέσα τού 19ου αιούνα: το 1861 οι λέξεις **αισιόδοξος / αισιοδοξία** πρωτοαπαντούν στο ***Γα/Λοε/Ληνικόν Λεξικόν*** των Μ Σχινά και Ι Λεβαδέως ως απόδοση των κατά έναν αιώνα παλαιότερων γαλλικών λέξεων optimiste (1752) / optimisme (1737). σχηματισμένες από τη φρ. ***«αίσια δόξα***» (η καλή γνωιμη, η θεώρηση των πραγμάτων που γεννά καλά, ευχάριστα συναισθήματα). Οι συγγραφείς τού ***λεξικού*** πρότειναν μάλιστα διαζευκτικά και τα **αι- σιόφρων** και **αισιοφροσύνη,** που δεν επικράτησαν, όπως δεν έγι- ναν δεκτά στη χρήση και τα **αισιομανής - αιαιομανία** που προτά- θηκαν το 1897. Για τα γαλλ pessimisme (1759) και pessimiste (1789) πλάστηκαν στην Ελληνική όχι τα ****αν-αισιοδοξία*** / ****αν-αισιόδοξος*** που θα περίμενε κανείς, αλλά οι λέξεις **απαισιόδοξος** (1886) και **απαισιοδοξία** (1883) με επίδραση προφανώς τού απαίσιος (αντιθέτου τού ***αίσιος).*** · Τα γαλλ. optimisme / optimiste προήλθαν από το λατ. optimus «άριστος». υπερθ. τού bonus «καλός», ενώ τα pessimisme *i* pessimiste από το λατ pessimus «κάκιστος», υπερθ τού malus «κακός».

αισιοδοξώ ρ μετβ. κ αμετβ [1896Ηαισιοδοξείς . · ευχρ στον ενεστ.}
♦ 1. (μετβ.) πιστεύω ότι κάτι θα έχει θετική και ευνοϊκή εξέλιξη: ~ *ότι τα αποτελέσματα θα δικαιώσουν τις προσπάθειές μου* ΣΥΝ ελπίζω, ευελπιστώ ♦ 2. (αμετβ) διακατέχομαι από αισιόδοξη διάθεση: *στη ζωή πρέπει να αισιοδοξούμε* ΑΝΤ απογοητεύομαι, δυσπιστώ. **αίσιος,** -α, -ο αυτός που προμηνύεται ή συμβάλλει σε θετική και ευτυχή κατάληξη. ~ *έκβαση / τέλος ! προοπτική* |[(ως ευχή) *αίσιον και ευτυχές το νέον έτος!* ΣΥΝ ευοίωνος, ευνοϊκός ΑΝΤ δυσοίωνος [ΕΤΥΜ αρχ < *αισα* «μοίρα, πεπρωμένο» < **αΐτ-]α* < **αΐτ~ος* (τό)« κομμάτι. μερίδιο», πβ. σανσκρ aeta-«τιμωρία» Παράγ *έξ-αίσιος. άπ-αί- σιος, έν-αίσιμος (διατριβή), αΐτ-ία, αίτ-ώ* κ.ά.]. **αισίως** επίρρ [αρχ.[(λόγ.) **1.** με το καλό, χωρίς κακοτυχίες. ευτυχώς, επιτέλους· *φτάσαμε - στο τέλος τής χρονιάς*]] *συμπ'λήρωσε - 30 χρόνια δικηγορίας* 2. (συνήθ. σκωπτ. ή ειρων.) *φέτος συμπλήρωσα ~ σαράντα μεροκάματα!* (ενώ θα έπρεπε να συμπληρώσω εκατό) **Αι-Στράτης** (ο) ο Αγιος Ευστράτιος (βλ.λ.)
Αισχίνης (ο) αρχαίος Αθηναίος ρήτορας (389-314 π.Χ.), πολιτικός αντίπαλος τού Δημοσθένη.
[ΕJΥΜ αρχ, αρχική σημ. «ντροπαλός, συνεσταλμένος», < *αίσχος,* πβ. κ. *Αισχύλος).* **αίσχιστος,** -η. -ο ΐ. υπερβολικά αισχρός: ~ *συμπεριφορά* 2. πάρα πολύ κακός. ~ *ποιότητα* ΣΥΝ χείριστος, κάκιστος.
[F.ΤΥΜ αρχ , υπερθ τού επιθ. αισχρός] **αίσχος** (το) [αισχ-ους | -η, -ών} (λόγ.) 1. οτιδήποτε προκαλεί ντροπή ή αποτροπιασμό, επειδή αντίκειται σε ό,τι θεωρείται σωστό, δίκαιο, ηθικό ΣΥΝ αχρειότητα, ατιμία, καταισχύνη, ντροπή, όνειδος, εξευτε- λισμός 2. *αίσχη* (τα) πράξεις που επισύρουν την κοινωνική κατακραυγή. επειδή αντίκεινται στα κοινώς αποδεκτά και επιτρεπτά: *η εφημερίδα αποκαλύπτει τα ~ τού καλλιτεχνικού παρασκηνίου!* ΣΥ.Ν αισχρότητες, αδιαντροπιές. χυδαιότητες, ντροπές, (εκφραστ.) ρεζιλέ- ματα, ξετσιπωσιές, ντροπιάσματα. μασκαριλίκια 3. (εκφραστ) οτιδήποτε στερείται παντελώς αισθητικής ή προσβάλλει το κοινό αίσθημα περί ωραίου: ΓΟ *γλυπτό είναι ένα* || *η ταινία ήταν* ΣΥΝ απαίσιο, απαράδεκτο ΑΝΤ αριστούργημα, αριστοτέχνημα, κομψοτέχνημα 4. (ως επιφών *αίσχος!)* για την έκφραση έντονης αποδοκιμασίας: ΓΟ συγκεντρωμένο *πλήθος υποδέχθηκε τον νομάρχη, φωνάζοντας «~»'* ΣΥΝ ντροπή!, αιδώς! ΑΝ r μπράβο', εύγε! ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *ντροπή.*
[ΕΤΥΜ < αρχ. *αίσχος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < I E. **aig"h-* «ντρέπομαι», πβ γοτθ aiwisui «ατιμία, ντροπή» Ομόρρ. *αίσχ-υνη.* /\i'σ^-υλος«ντροπαλός», *αισχ-ρός* κά. Στην Αρχ η λ δήλωνε ντροπή για παράπτωμα ηθικής φύσεως, αλλά και σωματική δυσμορφία, αφού η σωματική ωραιότητα *(κάλλος)* συμβάδιζε με την ηθική τάξη *(καλός κάγαθός)).* **αισχρογράφημα** (το) {αισχογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} δημοσίευμα (κείμενο ή εικόνα) με αισχρό περιεχόμενο· κείμενο που αντίκειται στην ηθική και στα κοινωνικώς παραδεδεγμένα ΣΥΝ ρυπαρογράφημα, πορνογράφημα Επίσης **αιαχρογραφία** (η) [1886]. — **αισχρογράφος** (ο/η), **αισχρογραφώ** ρ. |-είς...| **αισχροέπεια** (η) {αισχροεπειών} αισχρολογία (βλ.λ) — **αισχροε- πής,**-ής,-ές Ιμτγν],
ΙΕΤΥΜ < μτγν. *αισχροεπής* < *αισχρός* + *-επής* < *έπος* «λόγος» (βλ.λ)]. **αισχροκέρδεια** (η) [αρχ | {αισχροκερδειώνΙ 1.η επίτευξη υπερβολικού κέρδους με διάφορους τρόπους, π.χ με τη νοθεία εμπορεύματος, την απάτη και την πώληση σε υψηλότερες τιμές από τις επιτρεπτές.

σημειώθηκαν πολλά κρούσματα αισχροκέρδειας στην αγορά ΣΥΝ. κερδοσκοπία 2. (γενικότ.) η υπερβολική αύξηση των τιμών των προϊόντων, που τα καθιστά απρόσιτα στον καταναλωτή — **αισχροκερδής,** -ής. -ές [αρχ}, **αισχροκερδώς** επίρρ. ίμτγν.Ι. **αισχροκερδώ** ρ
[αρχ],{-είς)
αισχρόλογα (τα) 1. χυδαίες λέξεις ή φράσεις ΣΥΝ βωμολοχίες, αισχρολογίες, βρισιές, βρομόλογα, βρομοκουβέντες 2. (ειδικότ.) λέξεις που εκφράζουν με χυδαίο τρόπο σεξουαλική επιθυμία. — **αισχρόλογο ς** (ο/η) [μτγν.].
αισχρολογία (η) [αρχ I {αισχρολογιών} (λόγ.) 1. η χρήση αισχρών και χυδαίων φράσεων ή η ενασχόληση με ανάλογα θέματα, *η ~ χαρακτηρίζει πολλές θεατρικές επιθεωρήσεις* ΣΥΝ χυδαιολογία, βωμολοχία, βρισιά 2. (συνεκδ) κάθε αισχρή, προσβλητική φράση: *κείμενο γεμάτο αισχρολογίες.* Επίσης **σισχρολόγημα** (το) — **αισχρολογικός,** -ή, -ό, **αισχρολογικ-ά / -ώς** επίρρ.
αισχρολογώ ρ αμετβ. [αρχ.] [αισχρολογείς. | αισχρολόγησα} λέω αισχρά λόγια ΣΥΝ βρίζω, χυδαιολογώ.
αισχρός, -ή (λόγ -ά). -ό (υπερθ κ. αίσχιστος) 1. αυτός που προσβάλλει την ηθική και την αξιοπρέπεια: *έδειξε ~ συμπεριφορά, όλο ύβρεις και μικροπρέπεια*]| *~ τρόποι / χειρονομία/ κίνηση/ λόγος/ τύπος ι άνθρωπος* ΣΥΝ ανήθικος, επαίσχυντος, φαύλος, αχρείος, κακοήθης, πρόστυχος, χυδαίος, επονείδιστος, απρεπής ΑΝΤ έντιμος, σεμνός, αξιοπρεπής 2. (καταχρ.) αυτός που στερείται τής αισθήσεως τού ωραίου ή που προκαλεί αρνητικά σχόλια: ~ ντύσιμο / *πίνακας* ΣΥΝ. κακόγουστος, απαράδεκτος, απαίσιος, φρικτός, απερίγραπτος ΑΝΤ αποδεκτός, άψογος, άριστος. τέλειος — **αισχρ-ά / -ώς** [αρχ j επίρρ. [ΕΤΥΜ αρχ. < *αίσχος*Ι.
αισχρότητα (η) [αρχ.] [αισχροτήτων} 1.η ιδιότητα τού αισχρού *η~ τού χαρακτήρα του τον κάνει απωθητικό* || το *υβρεολόγιό του φανερώνει την ~ του* ΣΥΝ αχρειότητα, ανηθικότητα, κακοήθεια ΑΝΤ ηθικότητα. χρηστότητα 2. (συνεκδ.) η πράξη που χαρακτηρίζεται από ανηθικότητα, που φανερώνει αισχρό χαρακτήρα· *διέπραξε αισχρότητες* ΣΥΝ. αναισχυντία, (καθημ) προστυχιά, κακοήθεια.
Αισχύλος (ο) ένας από τους τρεις μεγάλους αρχαίους Έλληνες τραγικούς ποιητές (μαζί με τον Σοφοκλή και τον Ευριπίδη) (525-456 π Χ.) τον χαρακτηρίζει το υψηλό ύφος. —**σισχύλειος**, -α, -ο κ. **αισχυλικός**, -ή, -ό.
[ετυμ αρχ. αρχική σημ «ντροπαλός», < **Αίσχ-υλός* < *αίσχος* + *-υλός$).*
αισχύνη (η) Ιχωρ. πληθ } (λόγ.) το αίσθημα μεγάλης ντροπής που προ- καλούν αισχρές και αθέμιτες πράξεις ΑΝΤ αναισχυντία, ξεδιαντρο- πιά, αναίδεια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ντροπή.*
Ιετυμ αρχ. < *αίσχος).*
αισχύνομαι ρ αμετβ κ. μετβ. αποθ. ιεύχρ στον ενεστ} (λόγ) ♦ 1. (αμετβ.) (+για) αισθάνομαι έντονη ντροπή, αισχύνη (για κάτι που έχω κάνει ή εκδηλώσειν. *δεν αισχύνεται ο αθεόφοβος για όσα κάνε* ι. συν. ντρέπομαι αντ σεμνύνομαι ♦ Z. (μετβ.) ντρέπομαι (να κάνω κάτι) *δεν αισχύνεσαι να ψεύδεσαι κατ' αυτό τον αήθη τρόπο,* + σχολιο λ. *αποθετικός* [ετυμ αρχ. < **αίσχύς*< *αίσχος].*
Αίσωπος (ο) {Αισώπου} 1. αρχαίος Έλληνας μυθοποιός (περίπου 6ος αι. π.Χ.) 2. ***μύθοι τού Αισώπου*** μύθοι κοινωνικού και διδακτικού περιεχομένου με ήρωες ζώα που συμβολίζουν ανθρώπινους χαρακτήρες. — **αισώπειος**, -α, -ο κ **αισωπικός**, -ή, -ό [μτγν.].
[ΕΤΥΜ αρχ, πιθ. < *αισα* «πεπρωμένο» + θ. *-ωπ-*, πβ. **ώψ, ώπ-ός* «όψη», οπότε αρχική σημ «ο βλέπων το πεπρωμένο»].
Αΐτη (η) (γαλλ. Republique d'Haiti = Δημοκρατία τής Αϊτής) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών, το οποίο καταλαμβάνει τμήμα τού νησιού Ισπανιόλα στην Καραϊβική Θάλασσα, με πρωτεύουσα το Πορτ-ο-Πρενς, επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το γκουρντ
— Αΐτινός (ο), **Αΐτινή** (η).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Haiti < ινδιάν Haiti «βουνό, ορεινός (τόπος)» ή jhaiti «φωλιά». Ανακαλύφθηκε το 1492 από τον Χριστόφορο Κολόμβο, που το ονόμασε «Ισπανική Νήσο» (La isia Espanola). Η σημερινή ονομασία απαντά από το 1697. όταν παραχωρήθηκε το νησί στους Γάλλους].
αίτημα (το) [αρχ] {αιτήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. οτιδήποτε διατυπώνεται και διαβιβάζεται ως απαίτηση ή επιθυμία προς υπηρεσία ή πρόσωπο: *συνδικαλιστικό / εργατικό / ανεδαφικό / απαράδεκτο ι βασικό/ δίκαιο / φοιτητικό / έγγραφο / κύριο / παράλογο / υπερβολικό ~ || εκφράζω ι διατυπώνω! υποβάλλω! προβάλλω! κοινοποιώ! απορρίπτω[1] ικανοποιώ / ανταποκρίνομαι σε ένα* ~ ΣΥΝ. απαίτηση, αξίωση, διεκδίκηση, παράκληση 2. οτιδήποτε προκύπτει ως επείγουσα ή πιεστική ανάγκη: *η αλλαγή στον τρόπο ασκήσεως τής εξουσίας* είναι ~ των *καιρών* Ι] *τα κοινωνικά / πνευματικά ~ μιας εποχής* · 3. (α) ΜΑβ βασική πρόταση τής οποίας την αλήθεια αποδεχόμαστε (δεχόμαστε δηλ χωρίς απόδειξη) *το 5ο ~ τού Ευκλείδη («από* σημείο εκτός δεδομένης ευθείας άγεται μία και μόνο μία παράλληλος προς αυτήν») συν αξίωμα (β) φίλος (i) βασική πρόταση απαραίτητη για την κατανόηση των πραγμάτων, που δεν μπορεί να αποδειχθεί ούτε είναι φανερή από μόνη της (ii) μία από τις τρεις αρχές τού συλλογισμού (μαζί με τον ορισμό και την υπόθεση).
αίτηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. η γραπτή κυρ αναφορά, με την οποία κοινοποιείται αξίωση ή πράκληση σε αρμόδια υπηρεσία ή Αρχή· *υποβάλλω / καταθέτω ι πρωτοκολλώ μια ~* |} *υποβολή / αποδοχή / ημερομηνία / σύνταξη / φόρμα αιτήσεως* [| - *χάριτος / διαζυγίου ! ασκήσεω)ς επαγγέλματος / ακυρώσεως αποφάσεως / εξαιρέ- σεως / προσλήψεως! αδείας* 2. (συνεκδ) το τυποποιημένο έντυπο στο οποίο διατυπώνεται το περιεχόμενο τής αίτησης· *συμπληρώνω μια* ~ [ΕΤΥΜ < αρχ. *αΐτησις* < *αιτώ* < **αΐτος* «κομμάτι, μερίδιο» < *αΐνυμαι*

«πιάνω, παίρνω» (ήδη μυκ ανθρωπωνύμιο ai-nu-me-no) < I.E *ai- «πιάνω, παίρνω» (με πρόσφυμα -νυ-. πβ. *δείκ-νυ-μι),* που συνδ. με χετ. p-ai «δίνω» Ομόρρ *αιτ-ία, δί-αιτ-α,* αρχ. *αΐσ-α* (βλ. λ. *αΐσι-ος)* κά. Σύμφωνα με την ετυμ. αυτή, το ρ. *αιτώ* πρέπει αρχικώς να σή- μαινε «ζητώ το μερίδιό μου» και, κατ' επέκταση, «ζητώ»], αιτία (η) ^αιτιών} 1. ο γενεσιουργός παράγοντας ενός αποτελέσματος: *η ~ τής ήττας || οι κακοτεχνίες στην κατασκευή των δρόμων αποτελούν τη συνήθη ~ πολλών τροχαίων ατυχημάτων || άμεση / βασική / έμμεση / εύλογη / κύρια / λογική / ουσιαστική / πραγματική / τεχνητή / τυπική / φυσική / επίπλαστη* ~ φρ (α) εξ ***αιτίας*** βλ. λ. *εξαιτίας* (β) ***άνευ λόγου και αιτίας*** βλ. λ. *άνευ* 2. (α) ***αιτία πολέμου*** (λατ casus belli) κάθε πράξη που θεωρείται λόγος ικανός να προκαλέσει πολεμική σύγκρουση μεταξύ κρατών (β) ***αρχική αιτία*** (λατ primum principium) (i) φγλος η πρώτη ουσία των όντων, από την οποία προέρχεται ένα ον συγκεκριμένο (ii) ΘΕΟΛ ο Θεός (ως αιτία των πάντων) (γ) φίλος ***τελική αιτία*** ο σκοπός προς τον οποίο κατατείνουν τα πάντα στον κόσμο 3. η πρόφαση (για να κάνουμε κάτι), αφορμή: *~ ψάχνει για ν' αποφύγπ τη συζήτηση* 4. οτιδήποτε περιέχει κατηγορία ή απευθύνεται ως κατηγορία εναντίον κάποιου: *βρήκες ~ να με συκοφαντήσεις* 5. (συνεκδ.) ο υπαίτιος, *εσύ είσαι η ~ τής αποτυχίας* ΣΥΝ υπεύθυνος, αυτουργός.
[ετυμ αρχ.. αρχική σημ. «κατηγορία, υπαιτιότητα». < *αΐτος «κομμάτι, μερίδιο» Ομόρρ. αρχ. *αίσα* «πεπρωμένο», *αιτώ, αίτιος κ.ά* Σύμ- ψωνα με την ετυμ αυτή, η λ αιτία αρχικώς θα σήμαινε «το μερίδιο ευθύνης που αναλογεί σε κάποιον». Η σημερινή σημ. χρησιμοποιείται κυρίως από την ελληνιστική (μτγν.) φιλοσοφίαΐ.

αιτία: συνώνυμα. Αίτιο ή αιτία είναι αυτό που προκαλεί κάτι, που επιφέρει ορισμένο αποτέλεσμα, το αιτιατό. Ήτσι λ.χ. η φωτιά ως προς τον καπνό βρίσκονται σε σχέση αιτίου (φωτιά) και αιτιατού (καπνός), σε σχέση αιτιότητας (*αιτιότητα* είναι ακριβώς αυτή η αμοιβαία σχέση αιτίου και αιτιατού). Σε αντίθεση με την *αιτία,* που έχει γενικότερο χαρακτήρα, το *αίτιο* είναι πιο εξειδικευμένη και περιορισμένη έννοια, που συχνότερα απαντά σε πληθυντικό (αίτια), για να δηλώσει ένα πλέγμα αιτιών που οδήγησαν σε ορισμένο αιτιατό (αποτέλεσμα) Στην προφορική ομιλία αντί για το *αιτία* χρησιμοποιείται συχνά το λόγος ως προϋπόθεση και, κατ' επέκταση, ως αιτία για να γίνει κάτι. Το αφορμή, αντιθέτως. αποτελεί περισσότερο το έναυσμα, το ξεκίνημα για κάτι, ενώ η αιτία παραμένει το βαθύτερο κίνητρο που οδηγεί σε ορισμένο αιτιατό Τέλος, εφόσον πρόκειται για επίπλαστη αιτία, που προβάλλεται ως αιτία για να επιτευχθεί κάτι. έχουμε να κάνουμε με πρόφαση, πρόσχημα, πάτημα ή και για δικαιολογία, που χρησιμοποιούμε συχνότερα με αρνητική σημασία -»
πρόσχημα

αιτιακός, -ή. -ό -» αιτιώδης αιτιαρχία
(η) η αιτιοκρατία (βλ.λ.).
αιτίαση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} (λόγ., συνήθ. στον πληθ.) παράπονο ή μομφή, κατηγορία, *διατυπώνονται αιτιάσεις εις βάρος / κατά των δημοσιογράφων || απαντώ στις ~ κάποιων* ΣΥΝ επίκριση. Ετυμ. < αρχ. αι'τίασις < αιτιώμαι «κατηγορώ»], αιτιατική (η) γλωσς μία από τις πτώσεις στην κλίση των ουσιαστικών. επιθέτων, αντωνυμιών και μετοχών, η οποία χρησιμοποιείται κυρ. για να δηλωθεί το συμπλήρωμα τής έννοιας τού ρήματος, δηλ. το αντικείμενο τού ρήματος: *η ~ τού «ο άνθρωπος» είναι «τον άνθρωπο» || οι περισσότερες προθέσεις τής Ν Ελληνικής συντάσσονται με ~ || το άμεσο αντικείμενο εκφέρεται κανονικά σε ~*
[ετυμ Ουσιαστικοπ θηλ τού μτγν. επιθ. *αιτιατικός* < αρχ. *αίτιατός* «αυτός που προκύπτει ως αποτέλεσμα αιτίας». Η απόδ. τού όρου *αιτιατική στχ* Λατ. ως accusativus (> αγγλ accusative, γερμ Akkusativ κ.ά.) είναι εσφαλμένη, αφού η λ. accusativus δηλώνει την προκαλού- σα αιτία και όχι το αποτέλεσμά της. Η ορθή απόδ. θα ήταν effectivus |
αιτιατικός, -ή, -ό γλωσς μόνο στη φρ ***αιτιατική γλώσσα*** τύπος γλωσσών. που -σε αντίθεση προς τις *εργαστικές γλώσσες* (βλ. λ. *εργαστικός* και ΣΧΟΛΙΟ)- κάνουν ισοβαρή συστηματική διάκριση μεταξύ υποκειμένων και αντικειμένων, δηλ μεταξύ συντακτικών δομών τού ρήματος με ονομαστική και αιτιατική αιτιατό(ν) (το) [αρχ] το αποτέλεσμα μιας αιτίας, *σχέση* αιτίας - *αι- τιατού* (αποτελέσματος) σχολιο λ. *αιτία* αίτιο (το) [αιτί-ου | -ων} (συνήθ στον πληθ) 1. ο βαθύτερος λόγος, η ανάγκη που προκαλεί μια πράξη ή διαμορφώνει μια κατάσταση, ο γενεσιουργός παράγοντας που προκαλεί ένα αποτέλεσμα, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς την αφορμή: *κανείς δεν γνώριζε τα βαθύτερα ~ τής συμπεριφοράς τον* ΣΥΝ αιτία, λόγος, αρχή. το γιατί 2. ΓΛΩΣΣ (α) ***αναγκαστικό αίτιο*** βλ λ. *αναγκαστικό* (β) ***ποιητικό αίτιο*** εμπρόθετος προσδιορισμός αποτελούμενος από την πρόθεση *από* και την αιτιατική προσώπου ή πράγματος, που δηλώνει από ποιον παθαίνει κάτι το υποκείμενο *στη φράση «η γη Θερμαίνεται σ.πό τον ήλιο» το ~ είναι «από τον ήλιο»* στη λόγια γλώσσα το ποιητικό αίτιο δηλώθηκε με την προθ. *υπό* + γεν.: *υπεγράφη υπό τού διευθυντού* 3. (α) ***κινούν αίτιον*** (i) η αιτία που συνέχει και κινεί το σύμπαν ο Θεός (ii) το κίνητρο πράξεως (β) ***τελικό αίτιο*** βλ λ *τελικός* **w** σχολιο λ. *αιτία* [ετυμ < αρχ *αίτιον,* ουδ τού επιθ *αίτιος* (βλ λ)] αιτιοκρατία (η) [χωρ πληθ } ΦΙΛΟΣ η θεωρία κατά την οποία οτιδήποτε συμβαίνει στον κόσμο γίνεται κατ' απόλυτη ανάγκη ως θεωρία αντιπαρατίθεται σε αυτήν τής απροσδιοριστίας. υποστηρίζοντας ότι για κάθε περίπτωση ισχύει ο νόμος τής αιτιότητας (βλ λ. *αιτιότητα)* συν αιτιαρχία πβ. λ. *ντετερμινισμός.* — αιτιοκρατικός, -ή, -ό, αιτιοκρατικά επίρρ.

[ετυμ Απόδ. τού νεολατ determinismus]. αιτιολόγηση (η) [1833] [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η εξήγηση τής αιτίας: *επαρκής / ακριβής / πειστική ί ε?.λιπής / αναλυτική ~ || ~ μιας άποψης / απόφασης* ΣΥΝ δικαιολόγηση αιτιολογία (η) [μτγν.] {αιτιολογιών) 1. η εξήγηση, η παρουσίαση των λόγων που οδήγησαν σε μια κατάσταση, στη λήψη αποφάσεως κ.λπ.: *αναγκαία / ανεπαρκής / απαράδεκτη / απαραίτητη / ασαφής / άστοχη ί έξυπνη / εύλογη / πρόχειρη / συγκεκριμένη* ~ φρ ***με την αιτιολογία*** επικαλούμενος, αναφέροντας ως αιτία 2. ιαιρ η αναζήτηση, η έρευνα των αιτίων που προκαλούν διαταραχές ή ασθένειες στον ανθρώπινο οργανισμό αΐτΐθλογικος, -ή, -ό Ιμτγν.) 1. αυτός που αναφέρεται στα αίτια μιας κατάστασης, πράξης ή γεγονότος: *χωρίς ~ σύνδεση με τα υπόλοιπα* συν αιτιώδης 2. γλωσς αυτός που δηλώνει αιτία· φρ (α) ***αιτιολογική πρόταση*** δευτερεύουσα πρόταση η οποία συνδέεται με την κύρια με αιτιώδη σχέση: στο *«έφυγε, επειδή βιαζόταν» ~ είναι* το *«επειδή βιαζόταν»* (β) ***αιτιολογικός*** σύνδεσμος καθένας από τους συνδέσμους που εισάγουν αιτιολογικές προτάσεις 3. ***αιτιολογικό*** (το) η αναγραφή τού σκεπτικού και των στοιχείων στα οποία στηρίζεται μια δικαστική απόφαση· γενικότ η συλλογιστική στην οποία βασίζεται οποια- δήποτε απόφαση, πράξη, συμπεριφορά: *στην εκδίκαση τής έφεσης ανετράπη σε όλα τα σημεία το ~ τής πρωτόδικης απόφασης* συν σκεπτικό, συλλογιστική, αιτιολογία. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *αιτιώδης.* — αιτιολο- γικ-ά / -ώς [μτγν.] επίρρ

αιτιολογικές προτάσεις - εκφράσεις. Η αιτία εκφράζεται στην Ελληνική με τρεις τρόπους: ονοματικά με προθέσεις - ρηματικά με συνδέσμους (αιτιολογικές προτάσεις) - ρηματικά με επιρρήματα (που έχουν λειτουργία αιτιολογικών συνδέσμων)
(α) Προθέσεις. Καταχρηστικές προθέσεις (δηλ προθέσεις που δεν σχηματίζουν σύνθετα), οι οποίες δηλώνουν αιτία συντασσόμενες με γενική, είναι οι λόγω, ένεκα (σπανιότερα ένεκεν). εξαιτίας: *Λόγω τής βροχής / εξαιτίας τής κακοκαιρίας / ένεκα απροβλέπτων συνθηκών ματαιώθηκε η παράσταση στο Ηρώδειο - Τους παρα- χωρήθηκε σύνταξη τιμής ένεκεν* Αιτία με τη μορφή προϋπόθεσης δηλώνει και το εξαφορμής: *Εξαφορμής τού Συνεδρίου για την παιδεία, θα διοργανωθεί και έκθεση εκπαιδευτικού βιβλίου* Μετά τις προθέσεις αυτές αντί ονόματος μπορεί να ακολουθεί και ονοματικό συμπλήρωμα (πρόταση με άρθρο + *ότι.)* λόγω τού ότι *έβρεξε* / εξαιτίας τού ότι δεν *βρήκαμε τον υπεύθυνο.*
(β) Σύνδεσμοι Αιτιολογικοί σύνδεσμοι που εισάγουν τις αιτιολο- γικές προτάσεις είναι οι επειδή, γιατί, διότι, καθόσον / καθότι, για τον λόγο ότι (συνδεσμική φραστική λέξη): *Επειδή έβρεχε, ματαιώθηκε η παράσταση - Η παράσταση ματαιώθηκε, γιατί / διότι / καθότι / καθόσον / για τον λόγο ότι έβρεχε.* Το αιτιολ. *επειδή* προηγείται συνήθως ή μπορεί και να έπεται τής κυρίας προτάσεως. ενώ η αιτία που εκφέρεται με τους άλλους συνδέσμους (γιατί/διότι...) κανονικά ακολουθεί την κύρια πρόταση. Αιτιολογική λειτουργία έχουν (δευτερογενώς) και τα αφού, δεδομένου / δοθέντος ότι, μια και, μια που, τα οποία επίσης συνήθως προηγούνται: *Αφού / δοθέντος ότι* / μια και *έβρεχε, δεν πραγματοποιήθηκε* η παράσταση.
(γ) Επιρρήματα. Επιρρηματική λειτουργία με αιτιολογική σημασία έχουν τα γι' αυτό, γι* αι/τό τον λόγο, ο λόγος που, ως εκ τούτου: *Έβρεχε δυνατά, γι'αυτό/ γι' αυτό τον λόγο ματαιώθηκε η παράσταση / και ως εκ τούτου ματαιώθηκε η παράσταση - Ο λόγος που ματαιώθηκε η παράσταση, ήταν ότι έβρεχε δυνατά.* Συχνά χρησιμοποιούνται συνδυαστικά, για λόγους εμφάσεως, επιρρήματα μαζί με συνδέσμους: *Επειδή έβρεχε δυνατά, γι' αυτό / ως εκ τούτου ματαιώθηκε η παράσταση - Ο λόγος που ματαιώθηκε η παράσταση. ήταν επειδή έβρεχε δυνατά.*

αιτιολογώ ρ. μετβ. [μτγν.] {αιτιολογείς .. [αιτιολόγ-ησα. -ούμαι. -ήθη- κα, -ημένος} 1. εντοπίζω την αιτία (συγκεκριμένου πράγματος): *~ την απόφαση / τις πράξεις μου* ΣΥΝ δικαιολογώ, τεκμηριώνω 2. (υπο)στη- ρίζο) με λογικά επιχειρήματα: *κάθε συμπέρασμα ή κρίση πρέπει να έχει αιτιολογηθεί επαρκώς* ΣΥΝ επιχειρηματολογώ, τεκμηριώνω **αίτιος,** -α. -ο αυτός που αποτελεί την αιτία, που προκαλεί συγκεκριμένο αποτέλεσμα: όλοι *κατήγγειλαν τον μεθυσμένο οδηγό ως ~ τού δυστυχήματος* ΣΥΝ. υπαίτιος, υπεύθυνος, υπόλογος, ένοχος, πρόξενος ΑΝΤ ανεύθυνος, αμέτοχος
Ιετυμ αρχ, αρχική σημ «ένοχος». < *αΐτος «κομμάτι, μερίδιο» < *αινυμαι* «πιάνω, παίρνω» (βλ κ *αίτηση).* Σύμφωνα με την ετυμ., η αρχική σημ. τής λ. αίτιος θα ήταν «αυτός που έχει μερίδιο σε κάτι» και, κατ' επέκταση, «ο φέρων ευθύνη γι' αυτό, ο υπαίτιος». Η λ απαντά συχνά ως β' συνθ , π χ *ύπ-αίτιος, άν-αίτιος, πρωτ-αίτιος* κ.ά Ας σημειωθεί ότι κανονικώς η λ. *αΐτ-ιος* έπρεπε να τραπεί σε *αΐσιος* (πβ *δημότης - δημότ-ιος > δημόσιος, φυτό - ~φύτ-ις > φύσις),* πράγμα που δεν έγινε, για να μην υπάρξει σύγχυση με το *αίσιος* (προφύλαξη)].
αιτιότητα (η) [1834| {αιτιοτήτων} **1.** η σχέση αιτίας και αποτελέσματος· *υπάρχει ~ μεταξύ τής αυξήσεως τής τιμής τού* πετρελαίου *και τής ανόδου τού π/.ηθωρισμού* ΣΥΝ σύνδεση, συνάφεια, αλληλεξάρτηση 2. ***αρχή ί νόμος τής αιτιότητας*** (α) ΦΙΛΟΣ αξίωμα κατά το οποίο κάθε γεγονός έχει μία αιτία (β) ΦΥΣ η αρχή βάσει τής οποίας το αίτιο προηγείται πάντα τού αποτελέσματος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αιτία.*
[ΕΙΥΜ Ο φιλοσ. όρ. είναι απόδ. τού γερμ. Kausalitat (όρος τού I. Kant)] αιτιώδης, -ης, -ες {αιτιώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} (λόγ) αυτός που εμπεριέχει την αιτία ενός πράγματος· ΦΡ ***αιτιώδης σχέση ί συνάφεια*** σχέση αιτίας και αποτελέσματος ανάμεσα σε δύο συμβάντα. Επίσης αιτιακός, -ή. -ό — αιτιωδώς επίρρ * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *αιτία*. Η φρ. *αιτιώδης σχέση* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. causal relationship, πράγμα που ισχύει και για τη φρ. *αιτιώδης συνάφεια* (< αγγλ causal nexus)!

αιτιώδης: συνώνυμο. Για αιτιώδης και αιτιακός δηλώνουν σχέση αιτίου και αιτιατού (αποτελέσματος)· έτσι μπορεί να μιλάει κανείς για *αιτιώδη / αιτιακή συνάφεια*, για *αιτιώδεις/ αιπακούς παράγοντες, συνθήκες, όρους* κ λπ Το αιτιολογικός αναφέρεται σε αίτια ή αιτίες, χωρίς να συνιστά το ίδιο σχέση αιτίας - αιτιατού *(αιτιολογική πρόταση, αιτιολογική ερμηνεία)* Τέλος, ο αιτιολογημένος (*απόφαση. στάση, κρίση* κ.λπ) είναι αυτός που αιτιολογεί κάτι, εξηγεί τα αίτια που το προκάλεσαν ή το στηρίζουν, σε αντίθεση με το αναιτιολόγητος (βλ λ.)

αιτιώμαι ρ. μετβ αποθ. {αιτιάται.. · εύχρ. στον ενεστώτα! (λόγ) καταλογίζω (σε κάποιον) την ευθύνη για την πρόκληση ζημίας, βλάβης ή σφάλματος *αιτιάται τους αντιπάλους του για τις συνεχείς αποτυχίες του* ΣΥΝ μέμφομαι. κατηγορώ < *■ ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* [ΕΤΥΜ < αρχ *αιτιώμαι (-άο-)* < *αιτία* «κατηγορία, μομφή»!

Αίτνα (η) ηφαιστειακό όρος τής ΒΛ. Σικελίας, το ψηλότερο ενεργό ηφαίστειο τής Ευρώπης.

[ΗΤΥΜ < λατ. Aetna (ήδη αρχ επίθ *Λίτναΐος)*, πιθ. < φοιν attuna «κλίβανος, καμίνι» Δεν ευσταθεί η σύνδ με το ρ. *αιθω* «φλέγομαι»}, **αΐτός** (ο) * αετός

αιτώ ρ. μετβ {αιτείς . εύχρ στον ενεστ. κ. ιδ στη μτχ. αΐτών, αιτούσα} (αρχαιοπρ.) 1. διατυπώνω (κάποιο) αίτημα ως επιδίωξη ή παράκληση, ζητώ. *οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι των εργαζομένων αιτούν την άμεση ικανοποίηση του αιτημάτων τους* σπάν. κ. μέσ *αιτούμαι* (+γεν.): ~ α<5ασ / *επιδόματος* ΣΥΝ επιδιώκω, παρακαλώ, απαιτώ, γυρεύω 2. **αΐτών** (ο), **αιτούσα** (η) το πρόσωπο που επισήμως υποβάλλει αίτηση σε υπηρεσία, δημόσια Αρχή *υπογράφεις κάτω από την ένδειξη* «ο αΐτών» (| *σύμφωνα με τ α στοιχεία τής τράπεζας, οι αιτούντες χορήγηση στεγαστικού δανείου ανέρχονται ήδη στους χίλιους* [ΕΤΥΜ < αρχ *αιτώ (-έω)* < *αΐτός*, βλ. λ αίτιοςΙ **Αιτωλία** (η) περιοχή τής Λ Στερεάς Ελλάδας, που χωρίζεται από την Ακαρνανία με τον ποταμό Αχελώο και μαζί με την οποία αποτελούν τον νομό Αιτωλοακαρνανίας. - **Αιτωλός** (ο) [<χρχ J. **Αιτωλή** (η), **αι- τωλικός**, -ή, -ό |αρχ |.

[ΗΤΥΜ αρχ.. αγν ετύμου}

Αΐτωλίκο (το) κωμόπολη τής Λ Στερεάς Ελλάδας στον νομό Αιτωλοακαρνανίας. γνωστή για τη λιμνοθάλασσά της.

ΙΕ1ΥΜ Πρόκειται για το μεσν. *Ανατολικόν* (που περιηγητές το απο- καλούσαν από τον 12ο αι *Νατο/ακό* και *Αντελικό)*, το οποίο μετονομάστηκε σε *Αιτωλικό* μετά την απελευθέρο:>σή του το 1829} **Αιτωλοακαρνανία** (η) νομός τής Δ Στερεάς Ελλάδας, που περιλαμβάνει τις περιοχές Αιτωλίας και Ακαρνανίας, με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι

αίφνης επίρρ (λόγ.) κατά τρόπο ξαφνικό και απροσδόκητο, υπαναχώρησε ~ *από τις αρχικές θέσεις του* ΣΥΝ αιφνιδίως, ξαφνικά, απρο- όπτως. απροσδόκητα ΑΝΤ προγραμματισμένα.

[ΕΤΥΜ αρχ < **αΐπ-σ-νά-ς*, πιθ rOjtoc γενικής, όπως φαίνεται από το αρχ συνο)νυμο *έξ-αίφνης* (όπου το *εκ/ές* συντάσσεται με γενική) Η λ. πιθ συνδέεται με αρχ. *αίψα* (< *αΓ;τ-σ-ά*) «γρήγορα, αμέσως», ίσως ακόμη και με αρχ *αίπ-ός* «ψηλός, απόκρημνος»], **αιφνιδιάζω** ρ μετβ. [μεσν] |αιφνιδίασ-α,-τηκα.-μένος} 1.ενεργώ κατά τρόπο που προλαβαίνει ή ανατρέπει τις αντιδράσεις και τους υπολογισμούς των άλλων, δημιουργώντας απρόοπτο και ξαφνικό αποτέλεσμα, *η άφιξή του αιφνιδίασε τους πάντες*}} *τα νέα μέτρα τού υπουργείου αιφνιδίασαν την αγορά* ΣΥΝ ξαφνιάζω, εκπλήσσω 2. (ει- δικότ) εκτελα) στρατηγική κίνηση εναντίον αντιπάλου, προκειμένου να προλάβω τις κινήσεις και τις αντιδράσεις του *η αστυνομία αιφ- νιδίασε τους κακοποιούς στήνοντάς τους ενέδρα* || με *μια γρή'/ορη αντεπίθεση κατάφερε να αιφνιδιάσει την αντίπαλη άμυνα* – **αιφνιδιαστικός**, -ή. -ό. **αιφνιδιαατικ-ά** *I* **-ώς** επίρρ. **αιφνιδιασμός** (ο) [μεσν.] 1. οποιαδήποτε πράξη ή ενέργεια στοχεύει να αιφνιδιάσει. να καταλάβει ες απροόπτου: *ο ~ τού επιθεωρητή απέ- τυχε, γιατί οι υπάλληλοι είχαν εγκαίρως ειδοποιηθεί και προετοιμαστεί για τον έλεγχο* (βλ. λ. *έκπληξη)* 2. το αποτέλεσμα που διαμορφώνεται ή προκύπτει από ξαφνική και απροσδόκητη πράξη: *ο συνεχής ~ τής αγοράς με μέτρα και προτάσεις φορο/.ογήσεως των εμπόρων επηρεάζει και τη διαμόρφωση των τιμών* ΣΥΝ κατάπληξη, ξάφνιασμα

3. ΣΓΡΑΤ αιφνίδια πολεμική ενέργεια, που έχει σκοπό να βρει τον αντίπαλο απροετοίμαστο· *ο τακτικός ~ προέβλεπε τη μεγάλης κ/.ίμα- κας μετακίνηση δυνάμεων πριν από τη μάχη και κατά τη διάρκεια τής νύχτας με απόλυτη μυστικότητα* |) *επιτυχής/ αεροπορικός* ~ 4. (συνεκδ.) η μεθοδευμένη, γρήγορη και αιφνιδιαστική επιθετική πρωτοβουλία ομάδας κατά τη διάρκεια αθλητικού αγώνα **αιφνίδιος**, -α. -ο αυτός που συμβαίνει, προκύπτει κατά απροσδόκητο κα\ ξαφνικό τρόπο: ~ θάνατος / *αλλαγή / τροπή! βροχή* / κατάληξη ΣΥΝ ξαφνικός, αναπάντεχος, απροσδόκητος, απρόβλεπτος, απρόοπτος ΑΝΤ προγραμματισμένος, αναμενόμενος, προσδοκώμενος. – **αιφνίδια** / **αιφνιδίως** [αρχ.} επίρρ.

[ΕΓΥΜ αρχ < *αίφνης* (βλ.λ.) + παραγ επίθημα *-ίδιος*} **αιχμαλωσία** (η) [μτγν.i {αιχμαλωσιών} 1. η κατάσταση τού αιχμαλώτου. *πέρασε στην ~ 20 χρόνια* ΛΝ Γ ελευθερία 2. η σύλληψη εχθρού στο πλαίσιο πολεμικής επιχείρησης ή πολέμου: *χρόνος / τόπος αιχμαλωσίας* ΑΜ απελευθέρωση 3. (μτφ) η κατάσταση τού υποδούλου, αυτού που βρίσκεται υπό κατοχή, *η ~ των Ελλήνων από τους Τούρκους για 400 χρόνια* ΣΥΝ ζυγός, δουλεία ΑΝΤ ανεξαρτησία 4. (για ζώο) η κράτηση σε κλουβί ή κελλί: *πουλί / /,ιοντάρι σε* ~.

αιχμαλωτίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (μτγν I [αιχμαλώτισ-α, -τηκα. -μένος)

1. (α) συλλαμβάνω (κάποιον) ως αιχμάλωτο (β) (για ζώο) συλλαμβάνω και κρατώ σε κλουβί ή κελλί 2. (μτφ) ασκώ γοητεία σε κάποιον, ώστε να τον δεσμεύω και να τον κατευθύνω: *βλέμμα / φωνή που αιχ- μα'/.ωτίζει* ΣΥΝ γοητεύω, μαγεύω, συναρπάζω, θέλγω, ελκύω, σαγηνεύω, μαγνητίζω – **αιχμαλώτιαη** (η) κ **αιχμαλωτιαμός** (ο) [μτγν]. **αιχμάλωτος,** -η. -ο **1.** αυτός που συλλαμβάνεται κατά τον πόλεμο από τον αντίπαλο ή παραδίνεται σε αυτόν και τίθεται υπό την εξουσία του. *με βάση τη συνθήκη τής παράδοσης πολλές ~ δυνάμεις / μονάδες τού εχθρού αφέθηκαν ελεύθερες* 2. ***αιχμάλωτος*** (ο) {αιχμαλώτου | -ων. -ους}, ***αιχμάλωτη*** (η) (α) στρατιώτης, άμαχος ή πράκτορας αντίπαλης δύναμης, που κατά τον πόλεμο συλλαμβάνεται και κρατείται: πιάνομαι ~ || *σφαγή / βασανιστήρια Ι ανάκριση* / απελευθέρωση *i εξαγορά* (με λύτρα) / *ανταλλαγή αιχμαλώτων* }} μεταχείριση των - πολέμου *σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες* (β) (μτφ) πρόσωπο που έχει εξα.ρτηθεί συναισθηματικά, πνευματικά ή υλικά, ο δέσμιος *έχει καταντήσει ~ τού πάθους του* [[~ *τού* έρωτα / *τού ποτού* συν (λόγ.) εξαρτημένος, υποχείριος, υποταγμένος, δεσμευμένος, έρμαιο, (καθημ.) δούλος **3.** (για ζώο) που κρατείται σε κλουβί ή κελλί [πτυ.μ αρχ. < *αιχμή* + *αλωτός* < *άλισκομαι* «συλλαμβάνω, κυριεύω» (βλ κ *άλωση),* αρχική σημ «ο συλλαμβανόμενος υπό την απειλή τής αιχμές δόρατος ή ξίφους») **αιχμή** (η) 1. (κυριολ) πρωτόγονο εργαλείο και όπλο από πέτρα με αιχμηρή και κοφτερή απόληξη 2. (κατ' επέκτ.) η φυσική ή τεχνητή μυτερή απόληξη οποιουδήποτε αντικειμένου, συνήθ. λεπτού και επιμή- κους· *η ~ τού ξίφους* ΣΥΝ άκρο. ακίδα, κορυφή, μύτη. ακμή· ΦΡ ***αιχμή τού δόρατος*** (i) κρίσιμο, κύριο σημείο (ii) το βασικότερο όπλο μιας στρατηγικής, μιας επιθετικής πολιτικής, ο *πρωθυπουργός τόνισε πως το πρόγραμμα για την παιδεία αποτελεί την ~* για *την* κοινωνική *μεταρρύθμιση* ΣΥΝ πρωτοπορία, δύναμη κρούσεως **3.** (μτφ -συνήθ στον πληθ.) λόγος ή φράση που διατυπώνει ή υπονοεί κατηγορία, μομφή, *άφησε πολλές ~ για την εντιμότητα τού κροκατόχου του* συν νύξη. υπαινιγμός, αναφορά, (λαϊκ.) μπηχτή · φρ (μτφ) (α.) ***ώρες αιχμής*** οι ώρες κατά τις οποίες παρατηρείται κορύφωση τής κυκλοφο- ριακής κίνησης ή τής προσέλευσης πελατών στα καταστήματα *είναι αδύνατον να κυκλοφορήσεις κατά τις ~* στο *κέντρο τής πόλης* (β) ***τεχνολογία αιχμής*** η τεχνολογία που αξιοποιεί τα τελευταία ευρήματα τής επιστημονικής έρευνας, αποτελώντας την πρωτοπορία τής τεχνολογικής εξέλιξης.'

Ιετυμ αρχ. < Ι Ε. **aik-* «χτυπώ με αιχμηρό όπλο», οπότε *αιχμή*< **aik-* sma (ήδη μυκ ai-ka-sa-ma), πβ. λατ ic-tu.s «χτύπημα», αρχ. σλαβ ig-la «βελόνα», πιθ κ. *ϊγ-δις* «γουδί» κ ά Στη φρ. *αιχμή τού δόρατος* η μεταφορική σημ αποδίδει το αγγλ. spear-head Μεταφρ. δάνεια αποτελούν επίσης οι φρ *ώρες αιχμής* (< γαλλ heures de pointe) και τε/νο- λογια *αιχμής* (< γαλλ. technologic de pointe)). **αιχμηρός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει οξεία άκρη, μυτερός - *εργαλείο αντικείμενο* ΣΥΝ οξύληκτος, (λαϊκ) σουβλερός 2. (μτφ) αυτός που προκαλεί ενόχληση λόγω τής οξύτητας, τής καυστικότητάς του *τα ~ σχόλιά του τον έχουν κάνει αντιπαθητικό* συν καυστικός, δηκτικός, δριμύς. περιπαικτικός. **–αιχμηρότητα** (η) [1872] **αιώνας** (ο) {-α κ -ος| **1.** χρονική περίοδος εκατό ετών ςυ\ εκατονταετία 2. (εκφραστ.) η χωρίς τέλος χρονική περίοδος *γιατί άργησες πάλι, έναν ~ έκανες για να 'ρθεις|* || *[μην κάνεις πάλι έναν - να το σκε- φτείς, αποφάσισε τώρα'* · ΦΡ (α) ***εις τον αιώνα τού αιώνος*** / ***εις τους αιώνας των αιώνων!*** *(εις* τόν *αιώνα* τοΟ *αιώνος / εις τούς αιώνας τών αιώνων)* (i) πκκλπς (ως ευχή στην οποία καταλήγουν συχνά κατά m Θεία Λειτουργία δεήσεις και ύμνοι) να διαρκέσει παντοτινά (ii) ποτέ *γιατί* του *στέλνεις γράμμα, αφού ξέρεις ότι δεν θα σου απαντήσει*)| *είπε πως δεν πρόκειται να αλλάξει ιδεολογία* (β) **στον *αιώνα τον άπαντα*** *(εις τόν αιώνα τόν άπαντα)* στο διηνεκές, επ' άπειρον, *ένα τέτοιο κατόρθωμα θα μείνει* ~ ΣΥΝ για πάντα, ες αεί **3.** (συνεκδ.) χρονική περίοδος με. αυτοτελή ιστορική ταυτότητα, χαρακτηριζόμενη από την ανάπτυξη και την επικράτηση ιδιαίτερων πολιτισμικών στοιχείων και συνθηκών ή προσωπικοτήτων: *ο χρυσός ~ τού Περικ/.ή υπήρξε περίοδος ακμής τής δημοκρατίας και άνθησης* των *γραμμάτων* και των τεκνών || *αργυρός / λαμπρός / ένδοξος / χρυσούς* ~ || ~ *βαρβαρότητας ! προόδου* συν εποχή **4.** γεωλ κάθε χρονική υποδιαίρεση τού παρελθόντος τής Γης, *όπως* αυτή προσδιορίζεται βάσει στρωματογραφικών και τεκτονικοΐν δεδομένων (καινοζωικός. μεσοζοπικός, παλαιοζωικός, προτεροζωικός, αζωικός, κοσμικός)· κάθε γεωλογικός αιώνας υποδιαιρείται σε μία ή περισσότερες γείολογικές περιόδους συν περίοδος

• 5. ΦΙΛΟΣ. θεωρία των γνωστικών, κατά την οποία οι αιώνες αποτελούν μια σειρά από κατώτερα θεία όντα που καλύπτουν το χάσμα μεταξύ θεού και ανθρώπων.

Ιετυμ < αρχ *αιών, -ώνος* < **aiPών*< 1 Η. **aiw-* «ζωτικότητα, διάρκεια», πβ. σανσκρ. ayu- «ζωτική δύναμη», λατ aev-um «διάρκεια - αιώνας», aetas (< aev-itas) «εποχή, ζωή», ισπ. edad, ιταλ. eta, γαλλ age «ηλικία, εποχή», eternel «αιώνιος», αγγλ ever «πάντοτε», γερμ ewig «αιοΐνιος» κ.ά. Ομόρρ. *αεί* (< **αιΡε(). άέ-ναος κά Από τη σήμ τής ζωτικής δύναμης η λ αιών δήλωσε αργότερα τη διάρκεια τής ζωής και την αιωνιότητα Ως προσδιορισμός συγκεκριμένου χρόνου, ο *αιών* στην Αρχ. δήλωσε τη γενεά, στον Μεσν τη χιλιετία και σήμερα την εκατονταετία] **αιώνιος,** -α (λόγ. -ία), -ο **1.** αυτός που διαρκεί παντοτινά: *~ δόξα* j| *η φιλοσοφία εκφράζει την ~ αναζήτηση τού ανθρώπου για την αλήθεια* ΣΥΝ διηνεκής, αέναος αντ εφήμερος, προσωρινός· ΦΡ (α) (λογοτ) ***αιώνια ανάπαυση / αιώνιο σκοτάδι / αιώνιος ύπνος*** ο θάνατος (β) **α/ώ-** *νία* ***ζωή*** *(ζωή αιώνιος.* Κ.Δ πολλαχού) η ζωή μετά τον θάνατο και ει- δικότ. η ζωή στον Παράδεισο ΣΥΝ μέλλουσα ζωή. μεταθανάτιος ζωή (γ) ***αιώνιες μονές*** (συνήθ ειρων.) ο νοερός, θεωρητικός τόπος τής με

ταθανάτιας ζωής: *και όταν πεθάνει, θα πάει στις ~ ή τουλάχιστον έτσι λέει αυτός!* ΣΥΝ τόπος χλοερός, κόλποι τού Αβραάμ, βασιλεία των ουρανών (δ) *αιώνιο πυρ (εις τό πυρ τό αιώνιον,* Κ.Δ Ματθ. 18. 8) η Κόλαση ως τόπος βασανιστηρίων και μαρτυρίου των αμαρτωλών ΣΥΝ πυρ το εξώτερον, τα καζάνια τής κόλασης, γέεννα πυρός (ε) *αιώνια (του/της) η μνήμη!* είθε να διατηρηθεί η ανάμνησή του για *πάντα* (κυρ. στην Εκκλησία, αλλά και ευρύτερα) ως ευχή σε περίπτωση απώλειας (αγαπημένου) προσώπου· - *τού μακαρίτη'* ΣΥΝ (λαϊκ) Θεός σχωρέσ' τον 2. αυτός που δεν υπόκειται σε. φυσική φθορά, που έχει μεγάλη αντοχή · ~ *υφάσματα / έπιπλα.* || *τα - χιόνια τής Ανταρκτικής* ΣΥΝ άφθαρτος ανγ φθαρτός 3. αυτός που προέρχεται και διαμορφώνεται από μακρά ιστορία, παράδοση: ο *Ολυμπιακός και ο Παναθηναϊκός είναι οι ~ αντίπαλοι στα ομαδικά αθλήματα* ΣΥΝ παραδοσιακός, παντοτινός, σταθερός, σίγουρος 4. αυτός που υπάρχει και χαρακτηρίζει κάποιον σταθερά και αμετάβλητα δεν *αντέχω την ~ γκρίνια, σου! συν* χαρακτηριστικός, μόνιμος, αναλλοίωτος am παροδικός 5. (σκωπτ.) αυτός που δεν διορθώνεται, που μένει αμετάβλητος: *αυτός ο ~ Έλληνας!* || *το - κυκλοφοριακό χάος τής πρωτεύουσας* ΣΥΝ αδιόρθωτος, απαράλλακτος 6. κλασικό πρότυπο που διαρκεί μέσα στον χρόνο: *η Κόλλας υπήρξε η ~ σοπράνο, η ντίβα* ΣΥΝ ιδεώδης, τέλειος, απαράμιλλος· ΦΡ *αιώνια γυναίκα* (από τον Φάουστ τού Γκαίτε: das Ewig-Weibliche) αυτή *που* χαρακτηρίζεται από αγέραστη ομορφιά, επιβλητικότητα και γοητεία και ενσαρκώνει το πρότυπο τής ιδανικής γυναίκας. *Κ/^εοπάτρα, η - 7.* (σκωπτ.) αυτός που εφ' όρου ζωής παραμένει σε μια θέση, διατηρεί έναν τίτλο, μια ιδιότητα: - *βουλευτής ι φοιτητής / εραστής* — **αιώνια / αιωνίως** (βλ λ.) επίρρ ΙΕΤΥΜ αρχ < αιωνί **αιωνιότητα** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ **} 1.** ΦΙΛΟΣ διάρκεια χωρίς αρχή και τέλος, χωρίς χρονικό περιορισμό · ο άπειρος χρόνος· *κατά τον Άγιο Αυγουστίνο ο θεός είναι η πάντα σταθερή* ~ 2. το απώτατο μέλλον, ο χωρίς τέλος μελλοντικός χρόνος: μια *φιλία που θα κρατήσει ώς την* ~ 3. η αιώνια διάρκεια, κατ' αντιδιαστολή προς την πεπερασμένη ανθρώπινη ζωή· *η ~ τής ύλης / τού πνεύματος / των ιδεών* || *οι πυραμίδες είναι έργα πλασμένα για την* ~ 4. η ασαφής, εκτός χρόνου κατάσταση, στην οποία θεωρείται ότι εισέρχεται ο άνθρωπος μετά τον θάνατο: *με το έργο τον πέρασε στην ~* · ΦΡ. *κερδίζω την αιωνιότητα* (σύμφωνα με τον χριστιανισμό) κατακτώ την αιώνια σωτηρία, την αιώνια ζωή και ευτυχία, *κάνει θεάρεστα έργα, για να κερδίσει την αιωνιότητα* **αιωνίως** επίρρ. Ιμτγν.] **1.** για πάντα: *κανένα καθεστώς δεν διαρκεί* - 2. (κυρ. στον προφορ. λόγο) για κάτι που γίνεται πάντα, συνήθ. με ενοχλητικό τρόπο: *λέει ~ τα ίδια και τα ίδια* || *~ γκρινιάζει* και εμφατ ΦΡ *αιωνίως και τυμπανίως*

αιωνόβιος, -α. -ο 1. αυτός που έχει ξεπεράσει τα εκατό χρόνια ζωής ή που ζει επί αιώνες· *στη μέση τής πλατείας υπάρχει ένας ~ πλάτανος* 2. (συνήθ καθ' υπερβολήν) αυτός που ζει πολλά χρόνια, εξαιρετικά μακρόβιος, ο *κόσμος βαρέθηκε τους - πολιτικούς και θέλει ανανέωση ΣΥ** μακρόβιος, πολυζώητος, μαθουσάλας ανι βραχύβιος, ολιγόζωος, λιγοζώητος.

[ετυμ μτγν. < αρχ *αιών* + *βίος* «ζωή»], αιώρα (η) {αιωρών} δίχτυ ή ανθεκτικό ύφασμα στερεωμένο σε δύο δοκάρια ή κρεμασμένο από δύο σχοινιά, ώστε να χρησιμεύει ως αι- ωρούμενο κρεβάτι συν (λαϊκ.) μπράντα. σχολιο λ *αίρω* [ετυμ αρχ. < **Fai-Fmp-a* < *αιωρώ* «ταλαντεύω, σείω»1 αιώρημα (το) (αιωρήμ-ατος | -ατα, -άτων} χημ σύστημα δύο σωμάτων, ενός στερεού και ενός υγρού, όπου πολύ μικρά τεμάχια τού στερεού (μεγέθους περικών εκατομμυριοστών τού εκατοστομέτρο-υ) βρίσκονται διάσπαρτα στη μάζα τού υγρού [ετυμ αρχ < *αιωρώ* «ταλαντεύω, σείω»], αιώρηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} 1. η παλίνδρομη κίνηση στον αέρα. η ρυθμική κίνηση εμπρός και πίσω σώματος που κρέμεται από κάπου, λ χ. μιας κούνιας ή ενός αθλητή που κρεμιέται από ζυγό 2. η καμπύλη τροχιά που διαγράφει ένα τέτοιο σώμα στον αέρα 3. φυς η περιοδική κίνηση σώματος μεταξύ δύο ακραίων θέσεων κατά μήκος ενός τόξου και γύρω από νοητό σταθερό μεσαίο σημείο, όπως λ.χ η κίνηση τού εκκρεμούς ΣΥΝ ταλάντωση 4. η παραμονή και ελεύθερη κίνηση αντικειμένου στον αέρα ή σε υγρό. *η ~ επιβλαβών* σωματιδίων *στον ατμοσφαιρικό αέρα* 5. ναυτ. η ανάρτηση των αιωρών για την κατάκλιση των ναυτών.

[ετυμ < αρχ. *αιώρησις* < *αιωρώ* «ταλαντεύω, σείω»! **αιωροπτερισμός** (ο) άθλημα στο οποίο οι μετέχοντες συναγωνίζονται ως προς την κάλυψη τής μεγαλύτερης δυνατής απόστασης με ελεύθερη πτώση-πτήση από μεγάλο ύψωμα με αιωρόπτερο - **αιω-** ροπτεριστής (ο), **αιωροπτερίστρια** (η).

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. hang gliding], αιωρόπτερο (το) {>ου κ -έρου | -ων κ. *έρων} ατομικό, αυτοχειριζό- μενο σκάφος, αποτελούμενο από δύο μεγάλα πτερύγια συνδεδεμένα με κεντρικό άξονα και λαβές χειρισμού και ελέγχου τής πορείας πτή- σεως. το οποίο χρησιμοποιείται για την άθληση και διασκέδαση τού χειριστή, με εκμετάλλευση τής ωστικής δύναμης των ρευμάτων τού αέρα κατά την ελεύθερη πτώση του από ύψωμα.

[F.ΤΥΜ < αιωρώ / *-ούμαι* + *πτερό,* απόδ. τού αγγλ. hang glider], αιωρούμαί ρ. αμετβ αποθ. {αιωρείσαι. ,μτχ αιωρούμενος, -η, -ο | αι- ωρ-ήθηκα, -ημένος} 1. είμαι σε μετέωρη κατάσταση, στέκομαι στον αέρα: στον αέρα αιωροϋνται *μόρια σκόνης* αντ προσγειώνομαι 2. (μτφ.) αμφιταλαντεύομαι, χωρίς να κατασταλάζω σε σαφή θέση, στάση ή άποψη: *δεν έχει ακόμη καταλήξει πουθενά αιωρείται ανάμεσα, στις δύο θεωρίες* συν αμφιρρέπω 3. (μτφ.) υπάρχο) χωρίς ξεκάθαρη διατύπωση ή έκφραση, συνήθ. ως υπαινιγμός ή απειλή *άφησε το ενδεχόμενο πολέμου να αιωρείται ως απειλή* ΣΥΝ πλανώμαι. διαφαίνο- μαι. σχολιο λ. *αποθετικός, αίρω.*

(κτυμ < αρχ. *αίωροϋμαι.* μέση φωνή τού αρχ. *αιωρώ (-έω)* «ταλαντεύω, σείω» < *Ραι-Ρωρ-έω. όπου απαντά η εκτεταμ.-ετεροιωμ βαθμ. Ρωρ- < *Γερ-.* πβ. *άείρω* «ανυψώνω, αίρω» (< *ά-/ ·ερ-_/ω)]

Α/Κ σίρατ αυτοκινούμενος, - *πυροβόλο / πυροβολαρχία.*

-άκα (χαΐδευτ.) υποκοριστικό επίθημα θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν συγγένεια: *γιαγι-άκα, μαμμ-άκα*

[ΕΤΥΜ Υποκ επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που ανάγεται στο θηλ. τού επιθήματος *-άκης* (βλ λ.)] **άκαγος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που δεν έχει καεί ΣΥΝ άκαυτος ΑΝΤ καμένος

[ΕΤΥΜ μεσν. < **ά-κα-ος* (με ευφωνικό ενδοφωνηεντικό *-γ-)* < *ά-* στερητ + θ. *κα-* τού ρ. *καίω* (πβ αόρ *κά-η-κα)]* **ακαδημαϊκός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την Ακαδημία (βλ.λ.)

2. (γενικότ) αυτός που σχετίζεται με την ανώτατη εκπαίδευση: *η υποβάθμιση των ~ σπουδών* || *~ (δι)δάσκαλος* (πανεπιστημιακός καθηγητής) ΣΥΝ πανεπιστημιακός ΦΡ (α) ***ακαδημαϊκό έτος*** η χρονική περίοδος που περιλαμβάνει τις πανεπιστημιακές παραδόσεις και εξετάσεις ενός έτους (ή δύο εξαμήνο)ν) (β) ***ακαδημαϊκός όρκος*** ο όρκος που δίνουν κατά την αναγόρευσή τους οι πτυχιούχοι και οι διδάκτορες (γ) ***ακαδημαϊκό τέταρτο*** το συμβατικά αποδεκτό ως επιτρεπτό όριο χρονικής καθυστέρησης τής έναρξης ή διακοπής για διάλειμμα πανεπιστημιακού μαθήματος (δ) ***ακαδημαϊκός πολίτης*** αυτός που φοιτά σε ανώτατη σχολή ΣΥΝ φοιτητής (ε) ***ακαδημαϊκή ελευθερία*** (i) το συνταγματικά εγγυημένο και κατοχυρωμένο δικαίωμα τής ελευθερίας έκφρασης και διάδοσης των στοχασμούν των μελών τής ακαδημαϊκής πανεπιστημιακής κοινότητας, δεν *νοείται προαγωγή τής επιστήμης και τής τέχνης χωρίς* ~ (ii) (ειδικότ.) η ελευθερία διδασκαλίας, μάθησης, καλλιτεχνικής δημιουργίας και γενικότ. κάθε άλλης δραστηριότητας στο πλαίσιο τής οργάνωσης και λειτουργίας των Α.Ε.Ι για την προαγωγή τής επιστημονικής γνώσης και τής τέχνης (στ) ***ακαδημαϊκή συζήτηση*** συζήτηση θεωρητική και γενική, που δεν εξυπηρετεί πρακτικούς σκοπούς (ζ) ***ακαδημαϊκό απολυτήριο*** (παλαι- ότ.) απολυτήριο που έπαιρναν οι μαθητές τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και με το οποίο εισάγονταν στα Α Ε.Ι. · **3.** αυτός που σχετίζεται με τον ακαδημαϊσμό ως μορφή καλλιτεχνικής κυρ έκφρασης: *η κυριαρχία τού σχεδίου πάνω στο χρώμα αποτελεί βασικό στοιχείο τού - ύφους* **4.** ***ακαδημαϊκός*** (ο) (α) κάθε μέλος τής Ακαδημίας ΣΥΝ αθάνατος (β) κάθε πανεπιστημιακός καθηγητής. — **σκαδημαϊκ-ά / -ώς** [1894] επίρρ . **ακαδημαϊκότητα** (η) [18951. σχόλιο λ. *Ακαδημία.* [ΕΓΥΜ μτγν < αρχ *Ακαδημία / Ἀκαδήμεια* (βλ.λ.). Οι φρ. και οι σημασίες που σχετίζονται με τις νεότερες Ακαδημίες. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ακαδημαϊκό έτος* (< αγγλ academic year), *ακαδημαϊκή ελευθερία* (< γερμ. akademische Freiheit), *ακαδημαϊκός πολίτης* (< γερμ akademischer BOrger), *ακαδημαϊκό τέταρτο* (< γερμ. akademi- sches Viertel) κ.ά. Τη σημ. τής ακαδημαϊκής συζητήσεως μνημονεύει ο Στ. Κουμανούδης από το 1895] **ακαδημαϊσμός** (ο) η έλλειψη πρωτοτυπίας ενός έργου ή μιας μορφής τέχνης, κυρ όταν επιδιώκει την αισθητική ικανοποίηση βάσει των επίσημων και καθιερωμένων τύπων εις βάρος τής φαντασίας και τού αυθορμητισμού συν συντηρητισμός

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ. academisme < academique < λατ academicus < academia < αρχ. *Ακαδημία / Ἀκαδήμεια*]

Ακαδημία (η) {Ακαδημιών} **1.** το ανοίιτατο πνευματικό ίδρυμα υπό την εποπτεία και χρηματοδότηση τού κράτους, που αποσκοπεί στη συστηματικότερη αξιοποίηση τού επιστημονικού δυναμικού μιας χώρας και την προώθηση τής έρευνας σε όλους τους τομείς τής επιστήμης, τής γνώσης και τής τέχνης 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται το παραπάνω ίδρυμα: *η ~ βρίσκεται στο κέντρο τής πόλης* · **3.** (παλαιότ.) κάθε σχολή, συνήθ. ανωτέρου επιπέδου θεωρητικών ή πρακτικών σπουδών: *σπουδάζει στην Παιδαγωγική Γυμναστική Ακαδημία* **4.** (στην αρχαιότητα) η φιλοσοφική σχολή που ίδρυσε ο Πλάτων.

σχόλιό λ *γυμνάσιο.*

(ΕΓΥΜ < αρχ. *Ακαδημία / Ἀκαδήμεια* < *Ἀκάδημος* (κύριο όνομα), αβεβ. ετύμου. πιθ < **Ρεκά~δημος*< *έκάς* «μακριά» + *δήμος (Ἀκάδημος* = μακρινός, μακριά ευρισκόμενος δήμος) Το ίδιο α' συνθ απαντά πιθανότατα και στο *έκη-βό/.ος,* επίθ. τού Απόλλωνος («αυτός που βάλλει από μακριά») και στον συντετμημένο τ *Εκάβη.* Κατ' άλλους, το α' συνθ πρέπει να αναχθεί στο έκών «εκούσιος» Ο νεότ. όρ. *Ακαδημία* «ανώτατο πνευματικό ίδρυμα» (ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1926) προέρχεται (ως αντιδάν.) από το γαλλ. acudcmie < ιταλ. accademia < λατ academia < αρχ. *Ακαδημία* «ιερό άλσος τής Αττικής», όπου βρισκόταν και η *Ἀκαδήμεια* τού Πλάτωνος (ιδρύθηκε περ το 380 π,Χ.)].

ΣΧΟΛΙΟ Στην Αρχαία μαρτυρούνται δύο τόποι για τη λέξη. **Ακαδή- μεια** και **Ακαδημία.** Ο τ **Ακαδήμεια,** αν δεν αποτελεί ουσιαστικοπ. θηλ από αμάρτυρο επίθ. **Ἀκαδήμειος* (Ακαδήμεια Σχολή), έχει σχηματιστεί κατά τα πολλά σε *-εια* κύρια ονόματα που δήλωναν πόλεις, πβ *Α/.εξάνδρεια, Αντιόχεια, Ελάτεια, Ηράκλεια. Καισά- ρεια. Λεβάδεια. Μαντίνεια, Φι/.αδέλφεια. Χαιρώνεια κ.ά* Από το *Ἀκαδήμει-α* σχηματίστηκε το επίθ. **Ακαδημει^κός** (πβ *Δεκέλεια - Δεκελεικός).* Παράλληλα, σχηματίστηκε -και επικράτησε- ο τ. σε *-ία.* **Ακαδημία,** πβ. *θεσσα/άα. Βοιωτία, Ακαρνανία, Θεσπρωτία* κ ά. Από αυτόν προέρχεται το επίθ. **Ακαδημιακός** και μέσω ενός υποθετικού τ **Ακαδημαίος* πλάστηκε και επίθ. **Ακαδημαϊκός** (πβ. *Αθηναίος - Αθηναϊκός, Θηβαίος - θηβαϊκός, Εβραίος* ■*Εβραϊκός* κ.λπ.). Η αρχαία (πλατωνική) *Ακαδημία,* με την έννοια τού ανώτατου πνευματικού ιδρύματος, όπου συζητούνται φιλοσοφικά, πνευματικά. επιστημονικά και καλλιτεχνικά θέματα, πέρασε βαθμηδόν στη διεθνή ορολογία

ακαζού επίθ {άκλ.} 1. αυτός που έχει κόκκινη χρωματική ανταύγεια, που πλησιάζει το καστανό: - *μα?*λιά / έπιπλα* **2.** **ακαζού** (το) η παραπάνω κόκκινη χρωματική ανταύγεια
[ΕΤΥΜ < πορτ acaju < akaiu (γλώσσα Γουπί), καρπός τού δέντρου cajueiro στη Βραζιλία] ακαθάριστος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει καθαριστεί: *~ ρούχο / σπίτι / γραφείο* ΣΥΝ άπλυτος αντ καθαρισμένος 2. αυτός που δεν έχει απαλλαγεί από περιττά και επιβλαβή ξένα στοιχεία, ο *κήπος ήταν χορταριασμένος' έμεινε ~ τόσους μήνες'* 3. (ειδικότ.) αυτός που δεν έχει ξεφλουδιστεί *φέρε το μήλο όπως είναι, το τρώω και* -4. οικον αυτός που περιλαμβάνει και ποσό το οποίο θα αφαιρεθεί υποχρεωτικά εκ των υστέρων, μικτός, *το - ημερομίσθιο είναι οκτώ χιλιάδες, μείον χίλιες οι κρατήσεις·* ΦΡ (α) ***ακαθάριστος μισθός*** ο μισθός από τον οποίο δεν έχουν αφαιρεθεί οι κρατήσεις (β) ***ακαθάριστο / μικτό κέρδος*** τα έσοδα μείον τις δαπάνες, χωρίς να υπολογίζονται οι αποσβέσεις και οι τόκοι των παγίων κεφαλαίο)ν μιας επιχείρησης· *αυτή τη στιγμή τα ~ τής επιχείρησης είναι πολύ πάνω από τα αναμενόμενα* αντ καθαρό (γ) ***ακαθάριστος λογαριασμός*** λογαριασμός στον οποίο δεν έχει καθοριστεί επακριβώς το χρεωστικό ή πιστωτικό υπόλοιπο (δ) ***ακαθάριστο / μικτό βάρος*** το μικτό βάρος τού εμπορεύματος, δηλ τού προϊόντος και τής συσκευασίας που το περιέχει (ε) ***ακαθάριστο εθνικό προϊόν*** βλ λ *προϊόν, Λ.Ε.Π* (στ) ***ακαθάριστο εγχώριο προϊόν*** βλ. λ. *προϊόν* — ακαθάριστα επίρρ
[ετυμ μεσν < ά- στερητ. + *καθαρίζω* Οι οικον. όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ακαθάριστο κέρδος* (< αγγλ. gross profit), *ακαθάριστο εθνικό προϊόν* (< αγγλ. gross national product), *ακαθάριστο / μικτό βάρος* (< αγγλ. gross weight) κ.ά.). ακαθαρσία (η) [αρχ.] {ακαθαρσιών} 1. η έλλειψη καθαριότητας 2. (συνήθ. στον πληθ.) οτιδήποτε βρόμικο, ακάθαρτο, *οι παραλίες είναι γεμάτες ακαθαρσίες* συν σκουπίδια, απορρίμματα, λάσπες, λύματα
3. (ειδικότ) τα περιττώματα ΣΥΝ αποπατήματα, κόπρανα, μαγαρισιές, (!) σκατά.
ακάθαρτος, -η, -ο 1. αυτός που είναι βρόμικος, που δεν έχει καθαριστεί: *δεν πρέπει να κάθεσαι στο τραπέζι με ~ χέρια* συν άπλυτος, βρόμικος, λερο)μένος ΑΝΤ καθαρός, πλυμένος, (λαϊκ) παστρικός 2. αυτός που δεν έχει απαλλαγεί από ξένες ουσίες, προσμείξεις. ~ πετρέλαιο / *οινόπνευμα* ΦΡ ***ακάθαρτο αίμα*** βλ. λ. *αίμα* 3. (μτφ.) αυτός που δεν είναι αγνός ψυχικά, που είναι ένοχος και δεν έχει εξαγνιστεί. *άνθρωποι ~ δεν μπορούν να μεταλάβουν || κατά τον νόμο* τοι) *Μωυσή - θεωρείται ο Εβραίος που έχει φάει απαγορευμένες τροφές ή λάτρευσε ξένους θεούς ή είχε επαφή με αλλοθρήσκους κ.λπ* συν αχρείος, διεφθαρμένος, μιαρός αντ. αγνός· ΦΡ (α) (ευφημ) ***ακάθαρτο πνεύμα*** ο Σατανάς ως προσωποποίηση τού κακού ΣΥΝ κακό πνεύμα. πνεύμα τού πονηρού (β) **ακάθαρτο ζώο** / ***ακάθαρτη τροφή*** κάθε τροφή που απαγορεύεται από κάποια θρησκεία, *το χοιρινό είναι ~ για τους Εβραίους* 4. (ειδικότ.) αυτός που κάνει πονηρές και ανήθικες σκέψεις, πρόστυχος. — ακάθαρτα επίρρ.
[ετυμ αρχ.. αρχική σημ. «ο μη εξαγνισμένος», < *ά-* στερητ. + **κα- θαρτός*< *καθαίρω* «εξαγνίζω τελετουργικά»], ακαθεκτος, -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να συγκρατηθεί ή να ανα- κοπεί, ορμητικός: *επιτίθεται ~ εναντίον τού εχθρού / όρμησε ~* ΣΥΝ ασυγκράτητος, ακράτητος, αχαλίνωτος, χειμαρρο')δης, σφοδρός, ανε-πίσχετος — ακάθεκτα επίρρ « **■* χολΚ) λ. *έχω* [ΕΤΥΜ μτγν < ά- στερητ + *καθεκτός*< *κατέχω* \. ακαθιέρωτος, -η. -ο [1852] 1. αυτός που δεν έχει καθιερωθεί, δεν έχει επικρατήσει. ~ *κανόνες / συνήθειες* ανγ καθιερωμένος 2. (για πρόσ) αυτός που δεν έχει αναγνωριστεί για την προσωπικότητα και για την προσφορά του σε συγκεκριμένο τομέα ανι καθιερωμένος, ακαθίσία (η)]χωρ πληθ.} ΙΑΤΡ υπερκινητικότητα που οφείλεται σε νευρολογικά αίτια.
[ι-ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. akathisia]. ακάθιστος, -η, -ο 1. (κυριολ.) αυτός που παραμένει όρθιος, που δεν κάθεται ΣΥΝ όρθιος αντ καθισμένος, καθιστός 2. ***Ακάθιστος Ύμνος*** ο βυζαντινός εκκλησιαστικός ύμνος με ευχαριστίες προς τη Θεοτόκο, τον οποίο οι πιστοί οφείλουν να παρακολουθήσουν όρθιοι σε αυτόν ανήκει το γνωστό προοίμιο *«Τή Ύπερμάχῳ Στρατηγῷ τά νικητήρια. .»* 3. ***Ακάθιστος*** (η) η Παρασκευή τής πέμπτης εβδομάδας τής Μεγάλης Τεσσαρακοστής: *δεν παρακολουθεί τους Χαιρετισμούς, αλλά πηγαίνει πάντα στην ~*
(Π.ΤΥΜ. μεσν. < ά- στερητ. + *καθιστάς* < *καθίζω].* ακαθοριστία (η) {χοιρ. πληθ \ η αδυναμία καθορισμού, το να είναι κάτι ακαθόριστο.
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. indetermination]. ακαθόριστος, -η. -ο 1. αυτός που δεν καθορίστηκε (ή δεν μπορεί να καθοριστεί), που δεν προσδιορίστηκε επαρκώς *~ σχέδιο / ηλικία / πολιτική γραμμή / όρος συμβολαίου 1 λόγια* συν αόριστος, απροσδιόριστος, ασαφής, αδιασάφητος, αδιευκρίνιστος αντ καθορισμένος, προσδιορισμένος, σαφής, συγκεκριμένος 2. (ειδικότ.) αυτός που δεν διακρίνεται καθαρά: *~ σχήμα / γραμμή / σιλουέτα / χαρακτηριστικά* συν. συγκεχυμένος αν γ. ευδιάκριτος. — ακαθόριστα επίρρ.

ακαΐα (η) {χωρ πληθ.} η ιδιότητα (κάποιου) να μην καίγεται υπό ορισμένες συνθήκες (π.χ στα αναστενάρια). **ακαϊρολόγος** (ο/η) [μτγν) πρόσωπο που μιλάει άκαιρα. — **α καιρό- λόγια** (η) [μτγν.].**ακαιρολογώ** ρ. [μτγν] {-είς...}. **άκαΐρος,** -η. -ο Ιαρχ.} **1.** αυτός που συντελείται σε ακατάλληλο χρόνο. νωρίτερα ή αργότερα: *προέβη σε μια τελείως ~ κίνηση / ενέργεια : παρέμβαση ί ανακοίνωση* ΣΥΝ ακατάλληλος, παράκαιρος, ανεπίκαιρος ΑΝΤ έγκαιρος, επίκαιρος, καίριος 2. (ειδικότ. για καρπούς) αυτός που δεν βρίσκεται στον καιρό του, ο άγουρος ΣΥΝ ανώριμος, αγίνωτος — **άκαιρα** επίρρ. **ακαίρως** επίρρ (λόγ) ανεπίκαιρα, σε ακατάλληλο χρόνο· κυρ. στη ΦΡ *ευκαίρως-ακαίρως* πάει δεν πάει, πρέπει δεν πρέπει· *- βρίσκει την ευκαιρία να μιλήσει για το προσφι'λές του θέμα.*
{ΕΤΥΜ. αρχ. < *άκαιρος.* Η φρ. *εύκαίρως - ακαίρως* απαντά στην Κ. Δ, *β'Τιμόθ* 4. 2. *κήρυξον τόν λόγον, έπίστηθι εύκαίρως άκαίρως..*]. **ακακία** (η) {ακακιών} **1.** ψηλό δέντρο με σύνθετα φύλλα και ακανθ<ύ- δη παράφυλλα, μεγάλα και εύοσμα λευκά ή κίτρινα άνθη 2. κάθε θαμνοειδές καλλωπιστικό φυτό που ανήκει στο ίδιο γένος στο οποίο ανήκουν (στην Ελλάδα) η γαζία και η μιμόζα και από το οποίο εξάγεται το «αραβικό κόμμι». < **■* ΣΧΟΛΙΟ λ *αντιδάνειο.*
[ΕΙΥΜ μτγν.. αγν. ετύμου. πιθ δάνειο από αραβ. γλώσσες με παρετυμολογική σύνδεση προς το αρχ *άκακία* (< *άκακος),* ίσως εξαιτίας τής ανθεκτικότητας και τής σκληρότητας τού ξύλου του. Η σημα- σιολ σχέση επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι οι Εβδομήκοντα απέδωσαν την εβρ. λ. για την ακακία (sittim) ως *ξύλον άσηπτον* (Π Δ. *Έξοδ. 25,* 5)].
Ακάκιος (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα
[ΕΤΥΜ μτγν κύρ. όν. < αρχ. *άκακία* < *άκακος].* **άκακος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει κακία, ο ανεξίκακος: *είναι ~ άνθρωπος, δεν ξέρει από πονηριές!* ΣΥΝ καλός, αγαθός, χρηστός, καλοκάγαθος, άδολος, ΑΝΤ κακός, φαύλος 2. αυτός που είναι απλοϊκός, αφελής, που δεν πάει ο νους του στο κακό, που δεν πονηρεύεται:
- *πλάσμα* ΣΥΝ απονήρευτος, αγαθός, αγαθιάρης ΑΝΤ πονηρός, δόλιος, καχύποπτος 3. αυτός που δεν μπορεί να κάνει κακό. να προκα- λέσει ζημιά, βλάβη είναι - *σαν αρνί* ΣΥΝ ακίνδυνος ΑΝΤ επικίνδυνος, επιβλαβής. — **άκακα** επίρρ . **ακακία** (η) (αρχ]
ακαλαίσθητος, -η, -ο [1885} **1.** αυτός που στερείται καλαισθησίας, που δεν έχει αίσθηση τού ωραίου ΣΥΝ. αφιλόκαλος, απειρόκαλος, κακόγουστος ΑΝΤ καλαίσθητος, φιλόκαλος, κομψός, εκλεπτισμένος 2. αυτός που κατασκευάστηκε χωρίς καλαισθησία, χωρίς καλό γούστο:
- *σπίτι ί ντύσιμο / εμφάνιση* συν κακόγουστος, αντιαισθητικός, κακότεχνος, χονδροειδής, χοντροκομμένος, κακοφτειαγμένος. άχαρος, άσχημος αντ καλαίσθητος, κομψός, χαριτωμένος — · **ακαλαίσθητα** / **ακαλαισθήτως** [1886J επίρρ.. **ακαλαισθησία** (η) [1896 f
[ΕΓΥΜ Απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. sans gout], **ακάλεστος,** -η, -ο (μεσν.} αυτός που δεν τον έχουν προσκαλέσει κάπου *πήγε ~ σε γάμο! γιορτή / γεύμα* ΣΥΝ απρόσκλητος ΑΝΤ προσκεκλημένος, καλεσμένος, **ακαλλιέργητος,** -η, -ο **1.** (κυριολ.) αυτός που δεν καλλιεργήθηκε ή δεν καλλιεργείται, ο αφύτευτος. - *κήπος / αγρός* ΣΥΝ αγεώργητος, ανόργωτος ΑΝΤ φυτεμένος, οργωμένος, καλλιεργημένος 2. (μτφ. για πρόσ) αυτός που δεν απέκτησε παιδεία, πνευματική καλλιέργεια ΣΥΝ. απαίδευτος, αμόρφωτος ΑΝΤ καλλιεργημένος, μορφωμένος, (λόγ) πεπαιδευμένος, πολιτισμένος. — **ακαλλιέργητα** επίρρ.
[ρ,ΓΥΜ μεσν. < ά- στερητ. + *καλλιεργώ* Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού γαλλ inculte].
ακάλυπτος, -η, -ο [αρχ.] **1.** (για ορύγματα, λάκκους, φρεάτια κ.τ ό.) αυτός που δεν έχει καλυφθεί με σκέπαστρο ή χώμα, ξεσκέπαστος, ανοιχτός: - *λακκούβα 1 τρύπα ι άνοιγμα / υπόνομος* 2. (για μέλη τού σώματος) αυτός που δεν καλύπτεται από ρούχα, γυμνός. ~ *κεφάλι [1] πόδια / στήθος / λαιμός* 3. (για εδαφικές εκτάσεις) μη δενδροφυτευ- μένος, αυτός που δεν διαθέτει δάσος ή βλάστηση: *κοντά στην κορυ- φή το βουνό είναι τελείως φαλακρό* ΣΥΝ αδενδροφύτευτος, άδεν- δρος. γυμνός, αποψιλωμένος ΑΝΤ δενδροφυτευμένος, δασωμένος 4. (ειδικότ.) ***ακάλυπτος*** (ο) μη οικοδομήσιμος χώρος μεταξύ πολυκατοικιών: *τα παιδιά παίζουν στον* - 5. (μτφ.) αυτός που δεν προστατεύεται, δεν «καλύπτεται» από τους άλλους: *αντίθετα προς ό,τι είχε συμ· φωνηθεί, με άφησες ~ απέναντι του* ΣΥΝ ανυπεράσπιστος, απροστάτευτος. εκτεθειμένος 6. ΟΙΚΟΝ (α) (για οφειλέτες) αυτός που μένει εκτεθειμένος, που δεν έχει καταβάλει τα χρέη του ούτε προστατεύεται από εγγύηση άλλου για λογαριασμό του: *έμεινε* - απέναντι στους δανειστές *του* (β) **ακάλυπτη** ***επιταγή*** η επιταγή η οποία εμφανίσθηκε νομότυπα στην πληρώτρια τράπεζα, αλλά δεν πληρώθηκε επειδή δεν υπήρχαν διαθέσιμα χρήματα στον λογαριασμό τού εκδότη ή άλλου προσώπου υποχρέου εκ τής επιταγής (γ) (για λογαριασμούς) αυτός που εμφανίζει χρεωστικό υπόλοιπο 7. ΣΤΡΑΓ (α) αυτός που δεν προστατεύεται από τα πυρά τού εχθρού (με φυσικό ή τεχνητό προκάλυμμα. χαράκωμα, όρυγμα κ.λπ.): ο *λοχίας συνέχισε να βάλλει ~ κατά τού εχθρού* ΣΥΝ απροστάτευτος, έκθετος, εκτεθειμένος ΑΝΤ κα-

α- / **αν-** *στερητικό* **α-**
καβαλίκευτος, -η, -ο **α-**
καβατζάριστος, -η, -ο **α-**
καβούρντιστος, -η, -ο **α-**
καζάντιστος, -η, -ο **α-**
καθαγίαστος, -η. -ο **α-**
καθαίρετος, -η, -ο **σ-**
καθέλκυστος, -η, -ο **α-**
καθήλωτος, -η, -ο
α-καθησύχαστος, -η, -ο **α-**
καθιέρωτος, -η. -ο **α-**
καθοδήγητος, -η, -ο **α-**
καθομολόγητος, -η, -ο **α-**
καθρέφτιστος, -η, -ο **α-**
καθύβριστος, -η, -ο **α-**
καθυποτακτος, -η. -ο **α-**
καθυστέρητος, -η, -ο
α·κακολόγητος, -η, -ο **α-**
κακοποίητος, -η, -ο **α-**
καλάιστος, -η, -ο **α-**
καλαφάτιστος, -η, -ο **α-**
καλημέριστος, -η. -ο **α-**
καληνύχτιστος, -η. -ο **α-**
καλησπέριστος, -η, -ο **α-**
καλλιγράφητος, -η, -ο
α-καλλώπιστος, -η, -ο **α-**
καλμάριστος, -η, -ο **α-**
καλόπιαστος, -η, -ο **α-**
καλούπωτος, -η, -ο **α-**
κάλτσωτος, -η. -ο **α-**
καλωδίωτος, -η, -ο **α-**
καλωσόριστος, -η, -ο **α-**
καμάκωτος, -η, -ο
α-καμάρωτος, -η, -ο
α·καμουφλάριστος, -η. -ο **α-**
καμπούριαστος, -η, -ο **α-**
καμπούρωτος, -η. -ο **α-**
καμπύλωτος, -η, -ο **α-**
κανάκευτος, -η, -ο

λυμμένος, προστατευμένος, προφυλαγμένος (β) αυτός που δεν φορά στρατιωτικό κράνος ή καπέλο συν ασκεπής, **ακαματεύω** ρ. αμετβ [μεσν.|(ακαμάτεψα! (λαϊκ.) είμαι ή γίνομαι τεμπέλης: οι *άλλοι ιδρωκοπούσαν κι αυτός ακαμάτευε* ΣΥΝ. τεμπελιάζω, αδρανώ, οκνεύω – **ακαμάτεμα** (το) **ακαμάτης** (ο) {ακαμάτηδες}, **ακαμάτισσα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}, **ακαμάτικο** (το) (λαΐκ -εκφραστ) αυτός που τεμπελιάζει ΣΥΝ ανεπρόκοπος, αχαΐρευτος. Επίσης **ακαμάτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.}.

(ΕΙΥΜ μεσν. < *ά-* στερητ. + θάματος «κούραση»] **ακάματος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν κουράζεται εύκολα, που δεν καταβάλλεται από τη δουλειά ΣΥΝ. ακούραστος, ακαταπόνητος, άοκνος. ακατάβλητος, χαλκέντερος 2. (μτφ για ενέργειες ή καταστάσεις") αυτός που δεν σταματά, δεν υποχωρεί, ο επίμονος, *οι προσπά- θειές του προς την κατεύθυνση τής ίδρυσης τού νέου ορφανοτροφείου υπήρξαν* – **ακάματα** επίρρ.

[ΠΤΥΜ αρχ <ά-στερητ + κάματος «κούραση» (βλ λ.) < «κουράζομαι»!.

άκαμπτος, -η. -ο **1.** αυτός που δεν κάμπτεται ή δεν μπορεί να καμφθεί - *μετα/.λικές ράβδοι* ΣΥΝ αλύγιστος αντ εύκαμπτος, ευλύγιστος, (λόγ.) ελατός 2. (μτφ.) αυτός που δεν υποχωρεί, που δεν μεταβάλλεται, σταθερός και ακλόνητος: *στο ζήτημα τού διαζυγίου έδειξε*

- *αποφασιστικότητα* συν ανεπηρέαστος, αμετακίνητος, άτεγκτος, ανένδοτος, αμετάπειστος ani. ενδοτικός, υποχωρητικός **3.** (μτφ.) αυτός που δεν επιτρέπει ή δεν ανέχεται παρεκκλίσεις, αυστηρός ως προς την τήρησή του: ~ *πρωτόκολ? ·*ο / *εθιμοτυπία / πρόγραμμα ι χαρακτήρας* ΣΥΝ αυστηρός, τυπικός – **άκαμπτα** / **ακάμπτως** επίρρ. [ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *κάμπτω*].

ακαμψία (η) {χωρ. πληθ } **1.** η ιδιότητα τού άκαμπτου, η δυσκολία να καμφθεί, να λυγίσει (κάποιος/κάτι): ~ *μαρμάρου* συν αλυγισία αντ ευκαμψία. ευλυγισία 2. (μτφ -ειδικότ) η εμμονή και επιμονή (σε γνώμη, σκοπό, στάση κ.λπ.): *η ~ στις θέσεις των δύο μερών δεν εννοεί την επίτευξη συμφωνίας* ΣΥΝ αδιαλλαξία ΑΝΤ υποχωρητικότητα, διαλλακτικότητα **3.** ιαιρ (α) (γενικά) δυσκολία ή αδυναμία στο λύγισμα τού σώματος ή των μελών του λόγω βλάβης στους μυς, στις αρθρώσεις ή στο νευρικό σύστημα (β) ***νεκρική ακαμψία*** η μεταθανάτια αλυγισία τού σο)ματος (γ) ***ακαμψία τού τραχήλου τής μήτρας*** η έλλειψη ελαστικότητας και, ως εκ τούτου, η αδυναμία διαστολής τού τραχήλου τής μήτρας κατά τον τοκετό, η οποία οφείλεται σε ανατομικά αίτια ή παθολογικές αλλοιώσεις

[ΕΤΥΜ αρχ < *άκαμπτος*. Ο ιατρ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. rigidity I

άκανθα (η) {ακανθών'} (λόγ) **1.η** λεπτή και μυτερή προεξοχή στους βλαστούς τον φυτών ή στο σώμα των εντόμων για λόγους αμυντικούς 2. ΙΑΤΡ κάθε αιχμηρή προεξοχή οστού· *ρινική* ~ **3.** ΖΩΟΛ. (α) καθένα από τα λεπτά, βελονοειδή οστά των ψαριών, που βρίσκονται εκατέρωθεν τής σπονδυλικής τους στήλης (β) η ίδια η σπονδυλική στήλη των ψαριών συν ψαροκόκκαλο (γ) η σπονδυλική στήλη των Φίδιών 4. ΑΡΧΑΙΟΛ η άκανθος (βλ.λ.).

{ΕΤΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ < **άκάν-ανθα! ~άκάν-ανθος* από συμφυρμό των *άκανος* «είδος αγκαθιού» και *άνθος]* **ακάνθινος,** -η. -ο (λόγ.) αγκαθένιος (βλ.λ.) · ΦΡ ***ακάνθινος στέφανος*** το αγκάθινο στεφάνι που φόρεσαν χλευαστικά στον Χριστό [ΕΤΥΜ αρχ < *άκανθα Η* φρ. *ακάνθινος στέφανος απαντά* στην Κ.Δ.. πβ. Μάρκ 15, 17 *καί ένδιδύσκουσιν αυτόν πορφύραν καί περιτιθέασιναύτφ πλέξαντες άκάνθινον στέφανον*|. **άκανθος** (η) [μτγν.] {ακάνθ-ου (-ων, -ους} ΑΡΧΑΙΟΛ. η γλυπτή διακό- σμηση τού κορινθιακού κιονοκράνου, που μιμείται το φύλλωμα τού ομώνυμου φυτού ΣΥΝ άκανθα **άκανθος** (ο) {ακάνθ-ου] -ων, -ους} ποώδες φυτό με πλατιά, συνήθ. αγκαθωτά φύλλα και άνθη σε στάχυς, που καλλιεργείται ως διακο- σμητικό για το φύλλωμά του [ΕΤΥΜ < μτγν. *άκανθος (6)* < αρχ *άκανθα* (βλ.λ.)] **ακανθοστεφης,** -ής, -ές [αρχ] {ακανθοστεφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που φέρει αγκάθινο στεφάνι, **ακανθόχοιρος** (ο) [μεσν.] ο σκαντζόχοιρος (βλ.λ.). **ακανθώδης,** -ης. -ες {ακανθώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που είναι γεμάτος αγκάθια: *πολλά ~ φυτά καλλιεργούνται ως καλλωπιστικά, όπως οι κάκτοι* ΣΥΝ αγκαθωτός, αγκαθερός, αγκαθένιος 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από δυσκολία, πολυπλοκότητα ή δυσχέρεια. - *θέμα / ζήτημα / πρόβλημα / δρόμος* (με δυσκολίες, προβλήματα) ΣΥΝ περίπλοκος, δυσχερής > ·" ΣΧΟΛΙΟ λ *αγκαθένιος* [ΕΤΥΜ αρ^. < *άκανθα* Η σημ. 2 αποδίδει το γαλλ epineux] **ακανθωτός,** -ή, -ό [μεσν] (λόγ.) αγκαθοκός (βλ λ.), **ακανόνιστος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν είναι κανονισμένος, που δεν έχει ρυθμιστεί ή διευθετηθεί ΣΥΝ αρρύθμιστος, αδιευθέτητος, εκκρεμής. (λόγ.) ανεπίλυτος ΑΝΤ κανονισμένος, διευθετημένος · 2. αυτός που δεν έχει κανονικές και ορισμένες διαστάσεις *αυτό το σπίτι έχει ~ σχέδιο* | | ~ *σχήμα* ΣΥΝ ασύμμετρος, δυσανάλογος **3.** αυτός που ποικίλλει σε χρόνο και ρυθμό: *εμφανίζεται* στο *Συμβούλιο σε ~ διαστήματα* |j ~ *έμμηνος κύκ/.ος* ΣΥΝ ασταθής ΑΝΤ κανονικός, σταθερός

• 4. [μτγν] ΕΚΚΛΗΣ αυτός που παραβαίνει τους κανόνες τής Εκκλησίας ΑΝΤ κανονικός. – **ακανόνιστα** επίρρ **α καπέλα** επίρρ. ΜΟΥΣ (για φωνητική μουσική) χωρίς συνοδία μουσικών οργάνων.

[ΕΓΥΜ < ιταλ a cappella «στο παρεκκλήσιο». επειδή σε ορισμένα παρεκκλήσια οι χορωδίες έψελναν χωρίς τη συνοδία μουσικών οργάνων)

ακαπέλωτος, -η, -ο (μτφ) **1.** (για εμπορεύματα) αυτός που πωλείται ή αγοράζεται στην κανονική τιμή, χωρίς αθέμιτη επιβάρυνση, χωρίς «καπέλο» ΑΝΙ υπερτιμημένος, καπελωμένος 2. αυτός που δεν εξαρτάται ιδεολογικά, αυτός που δεν «καπελώνεται» (συνήθ από πολιτικά κόμματα): *προσπαθήσαμε η συγκέντρωσή μας να μείνει* **ακαπλαντιστος,** -η, -ο χωρίς καπλαμά· αυτός που δεν έχει εξωτερικό κάλυμμα, που δεν έχει επένδυση από ύφασμα, ξύλο ή μέταλλο· ~ *βιβλίο / πάπλωμα* συν ασεντόνιαστος, άντυτος, (μτφ.) γυμνός αντ καπλαντισμένος, επενδεδυμένος. **ακάπνιστος,** -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν έχει καλυφθεί από καπνούς, που δεν έχει μαυρίσει από καπνό αντ καπνισμένος, μουντζουρωμένος 2. (για τσιγάρα) αυτό που δεν έχει καταναλωθεί, καπνιστεί **3.** για τροφή που δεν την έχουν περάσει από καπνό ώστε να διατηρηθεί: ~ *χοιρινό / μπριζόλα / ρέγκα.* **άκαπνος,** -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που δεν βγάζει καπνό: ~ *πυρ i γαιάνθρακες* · 2. αυτός που δεν έχει καπνίσει για πολλή ώρα συν (λαϊκ.) χαρμάνης · **3.** αυτός που δεν έχει λάβει μέρος σε μάχη. αυτός που δεν έχει πάρει «το βάπτισμα τού πυρός» συν απειροπόλεμος ανί. μάχιμος, μπαρουτοκαπνισμένος 4. (κατ' επέκτ) αυτός που δεν έχει συμ- μετάσχει σε πολιτικούς ή κοινωνικούς αγώνες: *έχει γίνει τής μόδας τώρα οι ~ νεοφανείς τού κόμματος να κάνουν κριτική στους βετεράνους τής Εθνικής Αντίστασης* 5. (για μέταλλα) αυτός που δεν έχει «καπνιστεί» με χρυσό ή ασήμι, **άκαρδος,** -η, -ο (μεσν.] αυτός που δεν συγκινείται μπροστά στον ανθρώπινο πόνο και στη δυστυχία: με *βλέπει να υποφέρω και δεν συ- γκινείται* ο συν άσπλαχνος, σκληρόκαρδος, άπονος, αναίσθητος, ανάλγητος αντ συμπονετικός, πονόψυχος, ευαίσθητος. – **άκαρδα** επίρρ., **ακαρδοσύνη** (η). ** σχολιο λ. *έμμεσος.* **άκαρί** (το) {ακάρ-εως | -εα. -εων} ζωολ καθένα από μια ομάδα ζωυφίων (όπως ο σκόρος, το τσιμπούρι), τα οποία έχουν τη μορφή μικροσκοπικής αράχνης και ζουν είτε ελεύθερα, τρεφόμενα με οργανικά υπολείμματα, είτε ως παράσιτα των φυτών, των ζώων και τού ανθρώπου (συχνά μεταδίδοντάς τους ασθένειες) το - *βρίσκεται στη σκόνη τού σπιτιού*]| *ψωρικό* ~ (που προκαλεί την ψώρα) (πβ. κ. λ. *τσιμπούρι).*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άκαρί / άκαρι.* από συμφυρμό των λ. *άκαρής* «μικρο- σκοπικός, συντομότατος» + *κόρις* «κοριός»], **ακαριαίος,** -α, -ο αυτός που συμβαίνει μέσα σε ελάχιστο χρόνο, στιγμιαίος· ο *θάνατός τον ήταν* ~ j) ~ *πλήγμα ! επέμβαση* συν άμεσος – **ακαριαί-α/-ως** [μτγν.Ι επίρρ.

[ΕΤΥΜ < αρχ *άκαριαΐος* < *ακαρής* (κυριολ) «αυτός που έχει τόσο κοντά μαλλιά, ώστε δεν είναι δυνατόν να κουρευτεί», άρα «μικροσκο- πικός, συντομότατος», < *ά-* στερητ. + *-καρής* < ρ. *κείρω* «κουρεύω, περικόπτω» (πβ. αόρ β' *έ-κάρ-ην)].* **ακαρίαση** (η) [1888] {-ης κ -άσεως j -άσεις, -άσεων} ιατρ σοβαρή νόσος των ζώων, των φυτών και τού ανθρώπου (ειδικότ) η μεταδοτική πάθηση τού δέρματος που προέρχεται από τα παράσιτα ακάρεα (βλ λ. *άκαρι)* η ψο')ρα (βλ.λ)

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < νεολατ. acariasis]

Ακαρνανία (η) περιοχή τής Δ Στερεάς Ελλάδας μεταξύ τού ποταμού Αχελώου και τού Ιονίου Πελάγους. που μαζί με την Αιτωλία αποτε- λούν τον νομό Αιτωλοακαρνανίας, – **Ακαρνάνας** κ. (λόγ) **Ακαρνάν** {'άνος, -άνα} (ο), ακαρνανικός. -ή, -ό

[ΕJΥΜ αρχ , αβεβ ετύμου, πιθ < *άκάρναν* «λαβράκι», λέξη προελ- ληνΙ]

ακαρπία (η) (αρχ.1 {χωρ. πληθ j **1.** η έλλειψη καρπών, η αφορία ΑΝΓ (λόγ) ευκαρπία (των καρπών τής γης) 2. (μτφ) η αδυναμία τεκνοποι- ήσεως. η στειρότητα, η ατεκνία, **άκαρπος,** -η, -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν παράγει καρπούς: ~ *γη / δέντρο* ΣΥΝ άγονος ΑΝΓ καρποφόρος, (λαϊκ.) καρπερός, γόνιμος, εύφορος 2. (μτφ. για πρόσ.) στείρος, άτεκνος **3.** (μτφ) αυτός που δεν φέρνει αποτέλεσμα· *οι έρευνες των αστυνομικών απέβησαν άκαρπες* jj ~ *συζήτηση / προσπάθεια / αγώνας / ψηφοφορία / συνεδρία* ΣΥΝ ανώφελος, μάταιος, ατελέσφορος, άγονος, αναποτελεσματικός, **ακαρτερει** (ως επίρρ.) (λογοτ.) καρτερώντας· συνήθ. στη ΦΡ ***«και ακαρτέρει, και ακαρτέρει (φιλελεύθερη λαλιά)»*** (Διον. Σολωμός από τον *Ύμνον εις την Ελευθερίαν)* για να δηλωθεί η μακροχρόνια προσμονή.

[ΕΤΥΜ Προστ. τού μεσν. *άκαρτερώ* < *ά-* προθεμ + *καρτερώ]*

-ακας κ. **-άκας** 1. υποκοριστικό επίθημα αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν συγγένεια: *μπαμπ-άκας* · 2. παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνει: (α) (μειωτ.) ιδιότητα που χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό ένα πρόσωπο: *μεθύστακας* (β) μεγέθυνση: *Γιάννακας, Σταύρ-ακας, Μιχάλ-ακας.*

ΙΕΤΥΜ Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το υπο- κορ επίθημα *-άκι* (βλ.λ.) και ευνοήθηκε από ορισμένα διπλόμορφα (λ.χ. *κόρ-ακας - κορ-άκι*)]. **ακατάβλητος,** -η, -ο 1. αυτός που δεν είναι δυνατόν να καταβληθεί, να νικηθεί ~ *μαχητές* ΣΥΝ ανίκητος, ακαταμάχητος, ακαταγο)νιστος ΑΝΤ ευάλωτος 2. αυτός που δεν έχει νικηθεί από κακουχίες, δυσκολίες. κόπωση μένω / συνετίζω ~ | | - *δύναμη / θέληση / μαχητικότητα / θάρρος / πίστη! αθλητής! στρατιώτης* ΣΥΝ ακαταπόνητος, ακμαίος ΑΝΤ καταβεβλημένος · **3.** αυτός που δεν έχει καταβληθεί (εξοφληθεί, πληρωθεί) · ~ *τόκοι / μεροκάματο* ΣΥΝ ανεξόφλητος, απλήρωτος ΑΝΤ εξοφλημένος, πληρωμένος - - **ακατάβλητα** επίρρ.

[ετυμ. *αρχ.* < *ά-* στερητ + *καταβάλλω].* **ακαταγώνιστος,** -η, -ο [μτγν.] (λόγ) αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον κατανικήσει, να τον ανταγωνιστεί - *μαχητής / επιχείρημα ί γοητεία* συν ασυναγώνιστος, ανίκητος, ακαταμάχητος. – **ακαταγώνιστα** επίρρ.

ακαταδάμαστος, -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να τον δαμάσει, να τον νικήσει κανείς ΣΥΝ ακαταμάχητος, ακατανίκητος **ακατάδεκτος,** -η, -ο κ. (καθημ) **ακατάδεχτος** αυτός που περιφρο-

νει, δεν καταδέχεται τους άλλους: *έλα μια φορά σπίτι μας, μην είσαι τόσο ~!* || ~ *συμπεριφορά* αντ καταδεκτικός, προσηνής, καλόβολος, συγκαταβατικός – **ακατάδεκτα** κ. (καθημ) **ακατάδεχτα** επίρρ., **ακαταδεξία** κ. (λαικ) **ακαταδεξιά** (η)
[ΕΤΥΜ μεσν., αρχική σημ. «ο μη αποδεκτός», < *ά-* στερητ + *καταδέχομαι*. Η σημερινή σημ. ήδη μεσν.] **ακαταδίωκτος**, -η, -ο |1851] αυτός που δεν καταδιώχθηκε. – **ακα- ταδιωξία** (η) 11885) **ακαταίσχυντος**, -η, -ο [μεσν.] αυτός που δεν έχει ντροπιαστεί **ακαταλαβίστίκος**, -η, -ο αυτός τον οποίο είναι δύσκολο ή αδύνατον να καταλάβει κανείς· ~ *κουβέντες / γλώσσα / κείμενο* ΣΥΝ ακατάληπτος, ακατανόητος, δυσνόητος, ασυνάρτητος ΑΝΤ. κατανοητός, εύληπτος, αντιληπτός – **ακαταλαβίατικα** επίρρ. σχολιο λ *-ικός.* [ΕΤΥΜ < α- στερητ. + *κατολαβ(αίνο))* + παραγ. επίθημα *Αστικός).*

ΣΧΟΛΙΟ Πρωτότυπος, σκωπτικός, «οιονεί αριστοφάνειος» σχηματισμός των τελευταίων χρόνων από τρία συστατικά: άρνηση **α-** + θέμα ρ **καταλαβ(αίνω)** + επίθημα **-ίστικος > α-καταλαβ-ίστι- κος.** Το σκωπτικό-μειωτικό επίθημα **-ίσηκος** είναι το επικρατούν στοιχείο στη λέξη (πβ. το σύγχρονο **κουλτουρ-ιάρικος**, αντίστοιχης νοοτροπίας σχηματισμός) Το ίδιο περιπαικτικό-μειωτικό παραγωγικό επίθημα *-ίστικος* απαντά σε λέξεις όπως *μεγαλ-ίστι- κος. θεατριν-ίστικος, γεροντοκορ-ίστικος, γυ να* ι *κο ολ-* ίσ τ ι κος, *μαϊμουδίστικος* κ.ά., καθώς και στα *νομικ-ίστικος, οικονομικ-ίστι- κος. διανοουμεν-ίστικος* κ.ά. -■* *-ίστικος*

ακατάληκτος, -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν έχει κατάληξη 2. γλωσς (στην Αρχ Κλληνική) ***ακατάληκτο όνομα*** κάθε τριτόκλιτο όνομα που σχηματίζει την ονομαστική μόνο από το θέμα, χωρίς την προσθήκη καταλήξεως π χ. *χειμών-, ρήτωρ-* 3. μετρ ***ακατάληκτος στίχος*** ο στίχος που έχει τον τελευταίο μετρικό πόδα πλήρη αντ καταληκτικός **ακατάληπτος**, -η, -ο αυτός τον οποίο είναι δύσκολο ή αδύνατον να καταλάβει κανείς: ~ *έννοια / θεωρία / γλώσσα / λόγια* ΣΥΝ δυσνόητος, ακατανόητος, ακαταλαβίστίκος. ασυνάρτητος αντ. καταληπτός, κατανοητός, εύληπτος, σαφής, ξεκάθαρος. – **ακατάληπτα** επίρρ , **ακαταληψία** (η) ίμτγν.] ^ σχολιο λ *λαμβάνω* [ΕΤΥΜ αρχ < ά-στερητ. + *καταληπτός* < *καταλαμβάνω].* **ακατάλληλος**, -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν ταιριάζει ή δεν προσφέ- ρεται για κάτι: *τρόφιμα - για κατανάλωση || θέαμα ~ για παιδιά || η στιγμή είναι ~ να συζητήσουμε αυτό το θέμα* ΣΥΝ ανάρμοστος αντ κατάλληλος φρ ***ακατάλληλο για / δι' ανηλίκους*** βλ. λ *ανή?.ικος.*
— **ακατάλληλα** επίρρ., **ακαταλληλότητα** (η), **ακαταλόγιστο** (το) [1868] νόμ η έλλειψη ευθύνης για αξιόποινη πράξη, η έλλειψη καταλογισμού (βλ.λ.): *έχει* το - των *πράξεών του* |] *το ~ τής ηλικίας·* ΦΡ ***έχει το ακαταλόγιστο*** δεν έχει συνείδηση των πράξεών του ~, *μην του δίνεις σημασία!* <*" ΣΧΟΛΙΟ λ *τρελός*
ακαταλόγιστος, -η, -ο [1868] πρόσωπο που δεν έχει την ικανότητα προς καταλογισμό. – **ακαταλόγιστα** επίρρ. **ακατάλυτος**, -η, -ο (μτγν.Ι αυτός που δεν καταλύεται. που διατηρείται: *ο σεβασμός προς την ανθρώπινη ζωή είναι μια ~ ηθική αξία || ~ αρχές! πίστη / νόμος / αλήθεια ί δεσμοί φιλίας* συν αιώνιος, αθάνατος, ανθεκτικός.
ακαταμάχητος, -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με επιτυχία, να νικηθεί. ~ *επιχειρήματα / στρατός / έλξη ί γοητεία* συν ακατανίκητος. – **ακαταμάχητα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *α-* στερητ. + *καταμάχομαι* «κατανικώ»]. **ακατανίκητος**, -η. -ο [μεσν.Ι αυτός που δεν μπορεί να νικηθεί, αυτός στον οποίο δεν μπορεί κανείς να αντισταθεί: *όποιος άκουγε χο τραγούδι των Σειρήνων> ένιωθε την ~ επιθυμία να πάει κοντά τους || ~ δύναμη / πειρασμός ι γοητεία ι έλξη.* **ακατανόητος**, -η, -ο [μτγν) 1. αυτός που είναι αδύνατον ή πολύ δύσκολο να κατανοηθεί: ~ *λόγια* συν ακατάληπτος, ακαταλαβίστίκος, ασαφής αντ κατανοητός 2. αυτός που είναι αδύνατον να εξηγηθεί λογικά, να αιτιολογηθεί: ~ *συμπεριφορά 1 εμμονή* συν ανεξήγητος, παράδοξος, αλλόκοτος – **ακατανόητα** επίρρ..
ακατανοησία (η) **ακατανομαστος**, -η, -ο - ♦ ακατονόμαστος
ακατάπαυστος, -η, -ο [μτγν] κ. **ακατάπαυτος** αυτός που δεν παύει ποτέ, που δεν σταματά: ~ *φλυαρία ! πόνοι* συν διαρκής, συνεχής, αδιάλειπτος, ασταμάτητος, αδιάκοπος, αδιάπτωτος – **ακατάπαυ(σ)- τα /ακαταπαύ(σ)τως** Ιμτγν.] επίρρ. **ακαταπόνητος**, -η. -ο (αρχ] 1. αυτός που δεν κουράζεται, δεν καταπονείται, παρότι εργάζεται πολύ· - *εργάτης / επιστήμονας* ΣΥΝ ακατάβλητος, ακούραστος, ακάματος 2. αυτός που συντελείται με επίμονο τρόπο, παρά τον μεγάλο κόπο που απαιτείται. ~ *δραστηριότητα / προσπάθειες* συν άοκνος. –**ακαταπονησία** (η) [1891J **ακατάπτωτος**, -η, -ο [μεσν] αυτός που δεν έχει καταπέσει. δεν έχει αποδυναμωθεί. -- **ακατάπτωτα** επίρρ. **ακατάρτιστος**, -η, -ο [μεσν.] 1. αυτός που δεν είναι καταρτισμένος, που έχει ελλιπή γνώση ή πλήρη άγνοια τού αντικειμένου του: ~ *τεχνίτης / δάσκαλος / υπάλληλος / στέλεχος επιχείρησης* ΣΥΝ ανεκπαί- δευτος. αστοιχείωτος, ανίδεος αντ καταρτισμένος, εκπαιδευμένος 2. αυτός που δεν έχει ακόμη ετοιμαστεί ~ *πρόγραμμα* ΣΥΝ ανέτοιμος, ασυγκρότητος αντ καταρτισμένος – **ακατάρτιστα** επίρρ., **ακαταρτισία** (η) [18911
ακατάσβεατος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει κατασβεστεί. δεν έχει σβήσει: - *πυρκαγιά* 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που παραμένει ζωηρός και έντονος: ~ *μίσος* ΣΥΝ άσβεστος.
[ΕΓΥΜ μτ^ν. < *ά-* στερητ. + *κατασβέννυμι* «σβήνω εντελώς»], **ακατασταλακτος**, -η, -ο κ (καθημ) **ακαταστάλαχτος** 1. αυτός που δεν έχει κατασταλάξει, που δεν έχει κατακαθίσει α.ντ. κατασταλαγμένος· (μτφ.) 2. αυτός που δεν έχει καταλήξει σε οριστικές αποφάσεις ή συμπεράσματα συν αναποφάσιστος 3. αυτός που δεν έχει αποκτήσει ακόμη σαφή εικόνα, μορφή, **ακαταστασία** (η) {ακαταστασιών) 1. η έλλειψη τάξεως, αταξία: *όσο υπάρχει αυτή η ~ στο γραφείο,* είναι αδύνατον *να εργαστεί κανείς* συν ανακατωσούρα αντ ευταξία, τάξη 2. (για καιρικές συνθήκες) αστάθεια: *η ~ τού καιρού μάς έχει εκνευρίσει* ΣΥΝ αβεβαιότητα, ρευστότητα, μεταβλητότητα.
[ΕΙΥΜ μτγν. < *ακατάστατος.* Στην ΚΔ υπάρχει η σημ. «εξέγερση, στάστι» *(Β'Κορινθ* 6,5)). **ακατάστατος**, -η, -ο 1. αυτός που δεν βρίσκεται σε τάξη. ατακτο- ποίητος· ~ *δξμάτιο* ΣΥΝ άτακτος, ανοικοκύρευτος. ασυγύριστος, (καθημ.) τσαπατσούλικος αντ τακτοποιημένος, συγυρισμένος, νοικοκυρεμένος 2. (για πρόσ.) αυτός που δεν βάζει τα πράγματά του σε τάξη ο *γνιος μου είναι πολύ ~ πετάει τα πράγματά* του *όπου να* 'ναι συν ανοργάνωτος, ανοικοκύρευτος, ατσούμπαλος. τσαπατσούλης ΑΝΤ τακτικός, νοικοκύρης. – **ακατάστατα** επίρρ.
[πγυμ αρχ., αρχική σημ. «άστατος, ασταθής», < *ά-* στερητ. + **κατα- στατός* < *κατα-* + *στατός,* ρ. *καθίστημι* «καθιστώ»]. **ακατάσχετος**[1], -η, -ο αυτός που δεν συγκρατείται ή δεν μπορεί να συγκρατηθεί, να σταματήσει: - *αιμορραγία / διάρροια / εμετός · φλυαρία / ενθουσιασμός* ΣΥΝ ασυγκράτητος. – **ακατάσχετα** / **ακα· τασχέτως** επίρρ. σχολιο λ. *έχω.*
[εγυμ μτγν. < ά- στερητ. + *κατέχω,* αόρ. β' *κατ-έ-σχον}.* **ακατάσχετος**[2], -η, -ο νομ 1. αυτός που δεν κατασχέθηκε ή δεν είναι δυνατόν να κατασχεθεί ΑΝΤ. κατεσχημένος 2. ***ακατάσχετα*** (xaj περιουσιακά αντικείμενα τα οποία σύμφωνα με τον νόμο εξαιρούνται από την εξουσία των δανειστών να επιβάλλουν κατάσχεση σε αυτά και να τα εκπλειστηριάζουν, προκειμένου από το πλειστηρία- σμα να ικανοποιηθούν οι αξιώσεις τους (π.χ. οικογενειακά κειμήλια) (ΕΤΥΜ < *α-* στερητ. + *κατάσχω* (βλ.λ)] **ακατάτμητος**, -η, -ο αυτός που δεν έχει υποστεί κατάτμηση, **ακατατόπιστος**, -η, -ο αυτός που δεν είναι κατατοπισμένος, που δεν έχει επαρκή ή πλήρη πληροφόρηση για κάτι *ρώτησα για τον νέο* νόμο, *αλλά ο υπεύθυνος ήταν* ~ Συν απληροφόρητος, ανενημέρωτος ΑΝ Γ. κατατοπισμένος, **ακαταχώριστος**, -η, -ο 1. (για στοιχεία, έγγραφα κ.λπ) αυτός που δεν έχει καταχωριστεί στην κατάλληλη θέση: *λόγω τής απεργίας τού προσωπικού τής μηχανογράφησης, έμειναν πολλά στοιχεία* ~ αντ καταχωρισμένος 2. αυτός που δεν έχει δημοσιευθεί *άφησαν την αγγί- λία μου* ~ συν αδημοσίευτος αν Γ δημοσιευμένος Επίσης (εσφαλμ . **ακαταχώρητος.** «■" σχολιο λ *καταχωρίζω.*
[ΕΙ ΥΜ αρχ , αρχική σημ. «αχώνευτος». < ά- στερητ. + *καταχωρίζω* Η σημερινή σημ. είναι μτγν.]. **ακατέβατα** επίρρ χωρίς δυνατότητα μείωσης, έκπτωσης: *θέλω 50 000 αλλιώς βρείτε άλλον για τη δουλειά.* – **ακατέβατος**, -η. -ο [ετυμ. < ά- στερητ. + *κατεβαίνω].* **ακατέργαστος**, -η, -ο αυτός που δεν είναι κατεργασμένος, που δεν έχει υποστεί ειδική επεξεργασία· *παραλαμβάνουμε τα δέρματα ~ και τα μετατρέπουμε σε τσάντες, ζώνες κ λπ |(~ βαμβάκι / σίδηρος / διαμάντι / ξυλεία* συν ανεπεξέργαστος, αδούλευτος αν γ κατεργασμένος, επεξεργασμένος, δουλεμένος.
[ΡΤΥΜ αρχ (με τη σημ. «αχώνευτος») < *ά-* στερητ. + *κατεργάζομαι.* Η σημερινή σημ. είναι μτγν j **ακάτεχος**, -η, -ο (λαΐκ -λογοτ.) άπειρος. - *νέος* συν άμαθος. άβγαλτος *ε*
ακατήχητος, -η, -ο 1. ΕΚΚΛΗΣ αυτός που δεν έχει κατηχηθεί, που δεν έχει διδαχθεί τις θεμελιώδεις αρχές τής χριστιανικής πίστης ΑΝΓ κατηχημένος 2. (μτφ.-οπάν) αυτός που δεν έχει μυηθεί, κατατοπιστεί σε κάτι. αμύητος
[ΕΓΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ. + *κατηχώ* «διδάσκω (αρχική σημ «περιβάλλω με ήχους, αντηχώ»)], **ακάτιο** ιτο) [αρχ.] [ακατί-ου) -ων} ναυτ μικρή άκατος (βλ λ).
ακάτιος, -α, -ο [αρχ] ναυτ 1. αυτός που σχετίζεται με την άκατο (πλοιάριο ή βάρκα), αυτός που ανήκει στην άκατο 2. (α) ***ακάτιο ιστίο*** το μεγαλύτερο και σπουδαιότερο σταυρωτό ιστίο που στηρίζεται στον ακάτιο ιστό· (λαΐκ) τρίγκος (β) ***ακάτιος ιστός*** *ο* ορθιος ιστός (κατάρτι) που βρίσκεται στην πλώρη τού πλοίου (λαΐκ) τουρκέτο **ακατοίκητος**, -η,-ο [μτγν.(1.αΛ)τός που δεν κατοικείται· *χωριό/ σπίτι* ~ ΣΥΝ. έρημος, εγκαταλελειμμένος ανί κατοικημένος, κατοικού- μενος 2. αυτός που δεν μπορεί να κατοικηθεί, που είναι ακατάλληλος για κατοίκηση αντ κατοικήσιμος.

α- / αν- *στερητικό* α-
κανονάρχητος, -η, -ο α-
καπάρωτος, -η, -ο α-
καπήλευτος, -η, -ο α-
καπίστρωτος, -η. -ο α-
καρατόμητος, -η, -ο α-
καρβούνιαατος, -η. -ο α-
καρίκωτος, -η, -ο
α-κάρπιστος, -η, -ο
α-καρποφόρητος, -η,
-ο α-καρύκευτος, -η,
-ο α-καρφίτσωτος, -η.
-ο α-κάρφωτος, -η, -ο
α-κασοίτέρωτος, -η, -
ο α-κατάβρεχτος, -η,
α-καταβρόχθιστος, -η, -ο
α-κατάγγελτος, -η, -ο α-
κατάγραπτος, -η, -ο α-
κατάδοτος, -η, -ο α-
καταδίκαστος, -η. -ο α-
καταδυνάστευτος, -η, -ο α-
κατακερμάτιστος, -η, -ο
α-κατακριτος, -η, -ο α-
κατάκτητος, -η, -ο α-
κατακύρωτος, -η. -ο α-
καταμέριστος, -η, -ο α-
καταμέρητος, -η, -ο α-
κατανάλωτος, -η, -ο α-
κατανέμητος, -η, -ο
α-κατανυκτος, -η, -ο
α-καταξίωτος, -η, -ο
α-καταπάτητος, -η, -ο
α-καταπίεστος, -η, -ο
α-κσταπολέμητος, -η,
-ο α-κστάργητος, -η, -
ο α-κατάρριπτος, -η, -

ακατονόμαστος, -η, -ο αυτός που δεν είναι επιτρεπτό να κατονομαστεί, απρεπής· (κατ' επέκτ.) απερίγραπτα αποκρουστικός, τρομερός: ο *κατηγορούμενος ξέσπασε σε ~ ύβρεις κατά τού δικαστηρίου* |(
- *έγκλημα / όργια / μαρτύρια / πράξεις / φρικαλεότητα* συν αισχρός, επαίσχυντος, επονείδιστος, αχαρακτήριστος. — ακατονόμαστα / ακατονομάατως [1891J επίρρ.
[ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ. «αυτός που δεν έχει όνομα». < ά- στερητ + *κατονομάζω].

ακατονόμαστος ή ακατανόμαατος; Αν ληφθεί υπ' όψιν το ρ. κατονομάζω *(κατ-ονομάζω)*, είναι φανερό ότι το σωστό είναι ακατονόμαστος (< *α-κατ-ονόμαστος)* Ο τ. *ακατανόμαστος* είναι προϊόν επι- δράσεως των πολλών συνθέτων με την πρόθεση *κατα- (ακαταπόνητος. ακαταμάχητος, ακατάπαυστος, ακατάλυτος, ακαταλόγιστος* κ.τ ό.), αν δεν πρόκειται για καθαρώς φωνητική επίδραση των προηγούμενων συλλαβών *ακα* (αφομοίωση) (πβ και απογοητεύω αντί τού ορθού απο-γοητεύω, παρονομαστής αντί τού ορθού παρονομαστής).

ακατόρθωτος, -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν είναι δυνατόν να κατορθωθεί, να πραγματοποιηθεί: *μη ζητάτε πράγματα* ΣΥΝ αδύνατος, ανέφικτος αντ. εφικτός, κατορθωτός, δυνατός 2. ακατόρθωτο (το) (α) ανέφικτος στόχος: *επιδιώκω το για να πετύχω όσο γίνεται περισσότερα* (β) αυτό που μέχρι την πραγματοποίησή του πιστεύονταν αδύνατο, ο άθλος: *πέτυχε το ~!*

άκατος (η) {ακάτ-ου J -ων, -ους} (λόγ) ΝΑΥΤ 1. μικρό σκάφος ΣΥΝ πλοιάριο 2. (ειδικότ.) η μεγαλύτερη βάρκα πολεμικού συνήθ. πλοίου, που κινείται με μηχανή και χρησιμεύει για τη μεταφορά ανδρών, πολεμοφοδίων κ.λπ ΣΥΝ λέμβος.
[ητυμ αρχ , αβεβ. ετύμου, πιθ. < *akn-tos < I E *ak- «οξύς, αιχμηρός» (ομόρρ. *άκ-ρος, άκ-μή, άκ-τή* κ.ά.), από το αιχμηρό σχήμα τής πλώρης τής ακάτου]

ΣΧΟΛΙΟ Το αρχ. άκατος, το οποίο στην Αρχ. Ελληνική (Ηρόδοτος, Πίνδαρος, Θέογνις κ.α.) δήλωνε κάθε είδος ελαφρού ή μικρότερου σκάφους, από τη *λέμβο* ώς το *πλοιάριο*, επαναχρησιμοποιήθηκε στη Ν Ελληνική από την τελευταία δεκαετία τού 19ου αι. Τότε άρχισε να χρησιμοποιείται, για να δηλώσει διάφορα είδη σκαφών: αερ-άκατος (1888), ατμ-άκατος (1889), τορπιλ-άκατος (1892), και, αργότερα, βενζιν-άκατος, πυραυλ-άκατος κ.ά

ακατούρητος, -η, -ο (οικ.) **1.** αυτός που δεν κατούρησε **2.** αυτός που δεν βράχηκε ή δεν λερώθηκε από ούρα. ~ *πάνα* ΑΝΓ κατουρημένος. **ακαυτηρίαστος,** -η, -ο [μ.τγν.] 1. ΙΑΤΡ αυτός που δεν έχει υποστεί καυτηριασμό: ~ *π/^ηγή* 2. (μτφ) αυτός που δεν επικρίθηκε με αυστηρότητα: κατά *περίεργο τρόπο οι νέες νομοθετικές ρυθμίσεις παρέμει- ναν~ από την αντιπολίτευση* ΣΥΝ (λόγ.) ανεπίκριτος, αστηλίτευτος, **άκαυτος,** -η, -ο κ **άκαυστος** (σημ 2) 1. (α) αυτός που δεν έχει καεί. *δεν έμεινε ~ δάσος φέτος* ΣΥΝ άκαγος ΑΝΤ καμένος (β) αυτός που δεν έχει ζεσταθεί το *τηγάνι είναι ακόμα ~* ΑΝΤ ζεσταμένος **2.** (συνήθ. *ο τ **άκαυστος)*** αυτός που δεν μπορεί να καεί: - *πόρτα ασφάλειας / θησαυροφυ?.άκιο / στολή πυροσβέστη* ΣΥΝ άφλεκτος.
[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *άκαυστος* < *ά-* στερητ. + θ *καυσ-* τού ρ. *καίω* (βλ.λ.), πβ αόρ. *έ-καυσ-α,* με επίθημα -τοχτων ρηματ. επιθέτων]. **Α.Κ.Ε. 1.** (το) Αγροτικό Κόμμα Ελλάδας **2.** (η) Αδέσμευτη Κίνηση Ειρήνης.
Α.Κ.Ε.Λ. (το) Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού (στην Κύπρο), **ακέλας** (ο) {ακελών} ο αρχηγός των μικρών προσκόπων, των λυκόπουλων (βλ λ *προσκοπισμός, λυκόπου?.ο).*
[ΕΤΥΜ < αγγλ Akela, όν αρχηγού αγέλης λύκων στο μυθιστόρημα *The Jungle Book* (1894) τού Αγγλου συγγραφέα R Kipling (1865-1936)]. **ακένωτος,** -η, -ο αυτός που δεν εξαντλείται, δεν στερεύει: ~ *πηγή εμπνεύσεων / χαρά ί θησαυρός αναμνήσεων* συν ανεξάντλητος, αστείρευτος, ατέλειωτος.
[ΕΤΥΜ μτγν < ά-στερητ. + *κενώ* «αδειάζω]
Α.Κ.Ε.Π. (η) Αυτόνομη Κίνηση Εργατικής Πολιτικής, **ακέραιος,** -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει διαιρεθεί, δεν έχει μειωθεί, που διατηρεί τις αρχικές του διαστάσεις, που έχει πληρότητα: *θα πα- ραλάβει ακέραιο το ποσόν τής αποζημιώσεως* 2. ΜΑΘ (α) ***ακέραιος αριθμός*** καθένας από τους αριθμούς 0, -1, +1, -2. +2, -3, +3,... (έννοια πρωταρχική των μαθηματικών) (β) ***ακέραιη μονάδα*** καθεμιά από τις μονάδες των οποίων η επανάληψη σχηματίζει έναν ακέραιο αριθμό: ο *ακέραιος αριθμός* (+) *πέντε σχηματίζεται (αποτελείται) από πέντε (θετικές)* ~ 3. ολόκληρος, θεωρούμενος ως όλον, που δεν επιμερίζεται: *φέρω ακεραία την ευθύνη για τις πράξεις μου·* ΦΡ **στο *ακέραιο*** / (λόγ.) ***εις το ακέραιον*** καθ' ολοκληρίαν, πλήρως, *εκπ/.ηρώνω ~ το καθήκον μου* ΙΙ *εφαρμόζω κάτι* - 4. αυτός που δεν έχει υποστεί φθορά, ζημιά: είναι *σχεδόν απίθανο να βρεθεί ένα αρχαίο άγαλμα ~* || (μτφ.) *~ ομορφιά ί δυνάμεις / ελπίδες / εμπιστοσύνη* · 5. (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από εξαιρετική εντιμότητα και ευσυνειδησία· (γενικότ.) αυτός που δεν έχει ηθικά ελαττώματα: ~ *χαρακτήρας ! δικαστής! υπάλληλος* ΣΥΝ άμεμπτος, χρηστός, έντιμος. Επίσης (λαϊκ.) **ακέριος,** -ια, -ιο (σημ. I).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *ά-κέρα-ιος* < ά- στερητ. + θ. *κερα-* < I.E. *kera- «κα
ταστρέφω, ερημώνω», πβ σανσκρ sr-nati «καταστρέφει», λατ. car-iSs «καταστροφή, σήψη». Ομόρρ αρχ. *κερα-ΐζω* «καταστρέφω», *κεραυνός* (< *κερα-Ρ(ε)ν-ός)* κά Η αρχική σημ τής λ. *ακέραιος* ήταν «αβλαβής, άθικτος» και συνεκδ. «ολόκληρος», ό τ. *ακέριος* < *ακέραιος* είναι μεσν.] **ακεραιότητα** (η) [μτγν | {χωρ. πληθ) **1.** το να διατηρεί κανείς άρτια τη μορφή και πλήρη τα συστατικά, το περιεχόμενο και τις ιδιότητές του· ΦΡ (α) ***εδαφική ακεραιότητα*** η νομική εξασφάλιση τής ανεξαρτησίας των κρατούν σε σχέση με το έδα.φός τους επί τού οποίου ασκούν κυριαρχικά δικαιώματα (β) ***σωματική ακεραιότητα*** βλ. λ. *σωματικός* · 2. (για πρόσ) εντιμότητα και ευθύτητα, απουσία ελαττωμάτων· *φημίζεται για την ~ τού χαρακτήρα του* συν χρηστότητα, τιμιότητα, ηθικότητα, ειλικρίνεια, τελειότητα, **ακεραιώνω** ρ αμετβ. [μεσν.] {ακεραίω-σα, -θηκα, -μένος} ολοκληρώνω κάτι, αναπτύσσω, τελειοποιώ (συνήθ. μτφ η μτχ. μεσοπαθ ενε- στ.): *ακεραιωμένη προσωπικότητα.* — **ακεραίωση** (η) [1897]. **ακερδής,** -ής, -ές [αρχ] {ακερδ-ούς | -είς (ουδ -ή)} (λόγ.) αυτός που δεν φέρει κέρδη. ~ *επιχείρηση* ΣΥΝ ανεπικερδής αντ κερδοφόρος, επικερδής — **ακερδώς** επίρρ (αρχ.]. **ακέριος,** -ια. -ιο ♦ ακέραιος
άκερκος, -η, -ο (ζώο) που δεν έχει ουρά ΑΝΤ κερκοφόρος.
[ετυμ αρχ. < *α-* στερητ + *κέρκος* «ουρά» (βλ.λ.)] **ακερμάτιστος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν έχει κομματιαστεί (βλ. κ. λ *κερματίζω).*
ακετόνη (η) {χωρ. πληθ } ΧΗΜ το ασετόν άχρωμο, εύφλεκτο και πτητικό υγρό· χρησιμοποιείται ως διαλύτης στο εργαστήριο και στη βιομηχανία και ως πρώτη ύλη για τη σύνθεση πολλών ενώσεων.
[ΠΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. acetone (οπτικό δάνειο) < λατ. acetum «ξίδι»]
ακετυλένιο (το) {ακετυλενίου[ΧΗΜ η ασετυλίνη άχρωμος, εύφλεκτος αέριος ακόρεστος υδρογονάνθρακας που χρησιμοποιείται κυρ. ως φωτιστικό, ως καύσιμο για τη συγκόλληση και την κοπή μετάλλων, καθώς και ως πρώτη ύλη για τη σύνθεση διαφόρων οργανικών χημικών ενώσεων.
[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ. acetylene (οπτικό δάνειο). Βλ κ. *ασετυλίνη* \
ακεφαλία (η) {χωρ. πληθ.} γα γ Ρ. η τερατογονία που χαρακτηρίζεται από την πλήρη έλλειψη κεφαλής [ΕΤΥΜ_ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. acephaliaj. **ακέφαλος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** ιατρ αυτός που δεν έχει κεφάλι **2.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει κάποιον επί κεφαλής, που δεν έχει αρχηγό ή στερείται ικανής ήγεσίας, αδιοίκητος· *όσο το κόμμα παραμένει δεν θα έχει ενιαία γραμμή || ~ υπουργείο / κυβέρνηση ! στόλος* 3. φιλολ (α) αυτός τού οποίου λείπει η αρχή. ~ *κώδικας ί χειρόγραφο* αντ κολοβός (β) (ειδικότ.) μετρ. ***ακέφαλος στίχος*** *ο* στίχος τού οποίου λείπει η πρώτη συλλαβή ή είναι βραχεία αντί μακράς. — **ακεφαλία** (η) (σημ. 1)
ακεφιά (η) (συνήθ. στον πληθ) η έλλειψη κεφιού, η βαριά διάθεση: «*όταν δεν σε βλέπω, έχω ακεφιές*» (λαϊκ τραγ.). ^ σχολιο λ *πρωτιά.* **άκεφος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει καλή ψυχική διάθεση, που δεν έχει κέφι: *σε βλέπω - σήμερα· τι έχεις,* συν δύσθυμος, βαρύθυμος, ανό- ρεκτος. κακόκεφος, κακοδιάθετος ανί κεφάτος, ευδιάθετος, πρόσχαρος. >" ΣΧΟΛΙΟ λ. *κέφι, πρωτιά* — **άκεφα** επίρρ
ακηδεμόνευτος, -η. -ο [μτγν] **1.** (για ανηλίκους) αυτός που δεν κηδεμονεύεται am κηδεμονευόμενος 2. (μτφ.) αυτός που αποφασίζει και ενεργεί χωρίς να επηρεάζεται και να καθοδηγείται από άλλους: ~ *συνδικα/.ιστικό κίνημα* συν ανεξάρτητος αντ κηδεμονευόμενος.
— ακηδεμόνευτα επίρρ **ακήδευτος,** -η. -ο [μτγν 11. αυτός που δεν έχει ακόμη κηδευτεί ΣΥΝ. άθαφτος, ανενταφίαστος 2. ΕΚΚΛΗΣ αυτός που έχει ταφεί, χωρίς να έχει προηγηθεί η ακολουθία τήί κηδείας, **ακηδης,** -ής, -ές {ακηδ-ούς | -είς (ουδ -ή) · ακηδέστ-ερος. -ατος} (λόγ.)
1. αυτός που δεν έχει φροντίδες και μέριμνες ΣΥΝ αμέριμνος, ξένοιαστος 2. αυτός που δεν φροντίζει, δεν δείχνει ενδιαφέρον (για κάτι) ΣΥΝ αμελής, αδιάφορος. - **ακηδώς** *επίρρ* [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *~ης, -ης, -ες*
[ετυμ αρχ < ά-στερητ. + *κήδος* «μέριμνα, φροντίδα», βλ. κ *κηδεία].* **ακηδία** (η) {χωρ. πληθ } (λόγ.) η έλλειψη φροντίδας και ενδιαφέροντος συν αδιαφορία, αμέλεια, παραμέληση.
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άκηδής}.* **ακηλίδωτος,** -η, -ο Ιμτγν] **1.** αυτός που δεν έχει κηλίδες, λεκέδες **2.** (μτφ.) αυτός στον οποίο δεν μπορεί να προσάψει κανείς μομφή για παράπτωμα: ~ *ζωή / φήμη* ΣΥΝ άμεμπτος, ακέραιος, αστιγμάτιστος αντ κηλιδωμένος, στιγματισμένος, σπιλωμένος **ακήρυκτος,** -η, -ο [αρχ.] κ. (καθημ.) **ακήρυχτος** αυτός που δεν έχει κηρυχθεί, που δεν έχει γνωστοποιηθεί· κυρ. στη φρ ***ακήρυχτος πόλεμος*** (i) ο πόλεμος που διεξάγεται χωρίς να έχει κηρυχθεί επίσημα: στα *χωριά τής τουρκοκρατούμενης Μακεδονίας ξεκίνησε ένας ~ μεταξύ τής Ελλάδας και τής Βουλγαρίας* (ii) (μτφ) για σχέσεις που, ενώ είναι εχθρικές, τηρούν ακόμη τα προοχήματα: *χρόνια τώρα υπάρχει ένας ~ μεταξύ τους* αντ κηρυγμένος **-άκης 1.** παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα που χρησιμοποιείται σε ουσιαστικά αρσενικού γένους· *κόσμος > κοσμ-άκης* 2. κατάληξη επωνύμων κρητικής κατά κανόνα προέλευσης: *Σηφ-άκης. Χατζηδ-άκης,*

α- / αν- *στερητικό*

α-κατασίγαστος, –η, –ο	**α-κατάστρωτος,** –η, –ο	**α-κατεύναστος,** –η, –ο	**α-κατσάρωτος,**–η.–ο	**α-κέντητος,** –η, –ο
α-κατασκεύαστος, –η, –ο	**α-καταφρόνητος,** –η, –ο	**α-κατευόδωτος,** –η, –ο	**α-κατσούφιαστος,** –η, –ο	**α-κέντριστος,**–η,–ο
α-κατασκόπευτος, –η, –ο	**α-καταψήφιστος,** –η, –ο	**α-κατηγόρητος,** –η, –ο	**α-καφάσωτος,** –η, –ο	**α-κέντρωτος,** –η, –ο
α-κατοατρατήγητος, –η, –ο	**α-κατεδάφιστος,** –η, –ο	**α-κατοχύρωτος,** –η, –ο	**α-καψάλιστς,** –η, –ο	

Θεοδωρ-άκης. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταγωγή, υποκοριστικός.*
[ΕΤΥΜ Βλ. λ. *-άκι}.*

-άκι παραγωγικό επίθημα που χρησιμοποιείται. **1.** σε ουσιαστικά κάθε γένους και σπανιότ σε επιρρήματα για τον σχηματισμό υποκοριστικών *άνθρωπος > ανθρωπ-άκι, τσέπη > τσεπ-άκι, δέντρο > δεντρ- άκι, λίγο > λιγ-άκι* 2. (ειδικότ) σε ουσιαστικά ξένης προελεύσεως κάθε γένους για την ένταξή τους στο κλιτικό σύστημα τής Ελληνικής, χωρίς να έχουν απαραίτητα τη λειτουργία τού υποκορισμού, *τρανζίστορ > τρανζιστορ-άκι, σκετς > σκετσ-άκι. ταγέρ > ταγερ-άκι* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *υποκοριστικός*
[ΕΤΥΜ Το παραγ. επίθημα *-άκι* (πχ *χερ-άκι, ζω-άκι, χαρτ-άκι),* ήδη μτ^ν. *(~άκιν),* προήλθε από υποκ σε -ιον ουσιαστικών σε *-αξ* (π.χ *αύλαξ - αυλάκιον, χάραξ - χαράκιον, πίναξ - πινάκιον* κ τ.ό.) Από το ουδ. *-άκι* σχηματίστηκε το μεσν παραγ. επίθημα *-άκης,* ορθότ. *-άκις* (π.χ. *κοσμ-άκης,* κύρ. ονόματα *Δημητρ-άκης, Νικολ-άκης, Γιωργ- άκης* κ.ά.) και το επίθημα *-άκος* (π.χ. *ανθρωπ-άκος, γερουντ-άκος, εγωιστ-άκος* κ.ά.). Το ουδ *-αλάκι* ανάγεται στα επιθήματα *-άλι* και *-άκι,* εκ των οποίων το πρώτο είναι ήδη μεσν και απαντά αρχικώς σε λ των οποίων το θέμα έληγε σε *-λ' κεφαλ-ή > κεφά/^-ιον* (υποκ) λ. *κε- φάλ-ι.* Το επιτατικό επίθημα. *-αδάκι* προέρχεται από υποκ σε *-άδι* (βλ.λ.) με την προσθήκη τού επιθήματος *-άκι* (λ.χ. *πηγ-άδι > πηγ-αδά- κι),* από όπου αργότερα αυτονομήθηκε ως ανεξάρτητο μόρφημα (λ χ <*ρτωχ-αδάκι*)].
-ακίας (συνήθ. μειωτ.) παραγωγικό επίθημα, το οποίο χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. αυτόν που έχει ροπή. έντονη προτίμηση σε κάτι: *κορτ-άκιας* (αυτός που κάνει συχνά κόρτε), *ματ-άκιας* (βλ.λ), *πρεζ-άκιας. παναθηναΧκ-άκιας* (οπαδός τού Παναθηναϊκού), *σαχαλαμαρ-άκιας* 2. αυτόν που φέρει κάτι: *γναλ-άκιας, μουστ-άκιας* (αντί *μουστακ-άκιας)* fΗΤΥΜ Το παραγ. επίθημα σχηματίστηκε αρχικώς από τον πληθ. ουδ υποκοριστικών (λ χ *ματ-άκια, γναλ-άκια, νευρ-άκια)* και την αρσ κατάλ. -ς (οπότε *ματάκια-ς, γναλάκια-ς).* Αργότερα, το επίθημα *-άκιας* αυτονομήθηκε (φαινόμενο αποϋποκορισμού) και η χρήση του επεκτάθηκε (λ.χ. *πρεζ-άκιας* κ.ά.)1.
ακίβδηλος, -η. -ο [αρχ 1**1.** (για νόμισμα) που δεν έχει παραχαραχθεί ΣΥΝ γνήσιος 2. (μτφ.-σπάν) τίμιος, άδολος: ~ *χαρακτήρας*
ακίδα (η) **1.** η αιχμηρή άκρη αντικειμένου: ~ *βελόνας ι βέλονς / αγκιστριού ι αλεξικέραυνου* ΣΥΝ μύτη, αιχμή 2. μικρό αιχμηρό κομμάτι που αποσπάται από ξύλινη επιφάνεια· σχίζα, σκλήθρα, *μπήκε μια ~ στο νύχι μου* **3.** κλ ΤΕΧΝ μικρή μεταλλική ράβδος για τον σχεδιασμά συνθέσεων μεγάλης ακρίβειας σε χαρτί ή περγαμηνή 4. βελόνα με διάφορες λειτουργίες σε ηλεκτρονικές συσκευές, *η ~ τού βραχίονα τού πικάπ || εκτυπωτής 24 ακίδων* 5. (σε πυροβόλο όπλο) βελόνα στην κάννη. με την οποία υποβοηθείται η σκόπευση,
[ΕΤΥΜ < αρχ *άκίς, -ίδος.* «αιχμηρό αντικείμενο, βελόνα» < 1 Η *ak- «οξύς, αιχμηρός», πβ. λατ. ac-ies «κόψη», γαλλ. aigu «οξύς», ισπ. acido, αγγλ. edge «άκρη, γωνία», γερμ. Ecke με την ίδια σημ Ομόρρ. *άκ-αν- θα, άκ-μή, άκ-μήν(> ακόμη), άκ-ρος, άκ-τή, άκ-όντιο(ν), ακ-όνιί ακονίζω, όξ-ύς* κ.ά. Οι σημ. 4, 5 αποτελούν μεταφρ. δάνεια από γαλλ aiguille].
ακίδοφόρος, -α, -ο αυτός που φέρει ακίδες (βελόνια, καρφιά κ.λπ). ~ *κύλινδρος.*
ακιδωτός, -ή, -ό [μτγν.) αυτός που έχει σχήμα ακίδας, αιχμηρός: - *θυρεός*
ακίνδυνος, -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν προκαλεί κίνδυνο, που δεν εμπνέει ανησυχία *το σκυλάκι είναι εντελώς ακίνδυνο || ~ αντίπαλος / μέθοδος / εγχείρηση / φάρμακο / επαφή* συν άκακος αντ επικίνδυνος, επισφαλής, ανησυχητικός, απειλητικός · 2. αυτός που δεν διατρέχει κίνδυνο, που δεν εκτίθεται σε κίνδυνο · *στη ζωή του ακολούθησε την πιο ακίνδυνη πορεία** δεν *ρισκάρισε καθόλου.* — **ακίνδυνα** / **ακινδύνως** [αρχ] επίρρ.
ακινησία (η) [αρχ) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η έλλειψη κινήσεως. το να μην κινείται κάποιος/κάτι: *το πέσιμο δεν ήταν σοβαρό, αλλά ο γιατρός συ- νέσνησε πλήρη* ~ ([*απόλυτη / τέλεια / υποχρεωτική[1] φαινομενική / μερική / ολική* ~ [) *καταδικάζω / κρατώ σε* ~ λντ κίνηση 2. (μτφ. για εμπορικές ή χρηματιστηριακές συναλλαγές) η στασιμότητα, η απραξία στις εμπορικές ή τραπεζικές δραστηριότητες.
ακινητοποίηση (η) j-ης κ. -ήσεως) -ήσεις. -ήσεων} **1.** το να καθιστά κανείς κάποιον ή κάτι ακίνητο, η επιβολή ακινησίας: *η ~ τού οχήματος λόγω βλάβης* ΣΥΝ καθήλωση ανί κινητοποίηση, κίνηση, ενεργοποίηση 2. βιολ ***αντανακλαστική ακινητοποίηση*** αντίδραση άμυνας των ζώων. κατά την οποία ακινητοποιούνται απόλυτα, όταν αντιλη- φθούν κίνδυνο **3.** (μτφ για μέσο μεταφοράς) η στάση, η μη κυκλοφορία (λόγω απεργίας ή στάσης εργασίας): *η* - των *?.εωφορείων προκάλεσε συμφόρηση στα υπόλοιπα μέσα μεταφοράς* · 4.οικον (για κεφάλαιο) η μετατροπή του σε ακίνητες αξίες (κτήρια, μηχανολογικό εξοπλισμό, πλοία κ λπ.)
[ΠΓΥΜ Ως επιστημ όρ. η λ αποδίδει το αγγλ. immobilisation]
ακινητοποιώ ρ. μετβ. [1893] {ακινητοποιείς .. | ακινητοποί-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κάνω (κάποιον/κάτι) να μη μπορεί να κινηθεί, επιβάλλω ακινησία, ο *αστυφύλακας ακινητοποίησε τον διαρρήκτη || πολλά αυτοκίνητα ακινητοκοιήθηκαν λόγω τής κατολίσθησης βράχων || η απεργία των τελωνειακών έχει ακινητοποιήσει στα σύνορα φορτηγά με ευπαθή προϊόντα* ΣΥΝ καθηλώνω ΑΝΤ κινητοποιώ, ενεργοποιώ. κινώ · 2. διαθέτω ρευστό χρήμα για την αγορά ακινήτων. ~ *τα κεφάλαιά μου* **3.** οικον ***ακινητοποιημένα*** (τα) μέρος των περιουσιακών στοιχείων επιχειρήσεως, τα οποία δεν προορίζονται για με ταπώληση, αλλά για να συμβάλουν στην παραγωγή εισοδήματος. (ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. immobilise], **ακίνητος**, -η, -ο]αρχ.] 1. αυτός που δεν κινείται· *μένω / στέκομαι / κάθομαι* ~ || ~ *σαν άγαλμα* |((λογοτ.) ~ *μάτια || ακίνητος!* (ως προειδοποίηση αστυνομικού σε κακοποιό, για να μην τον πυροβολήσει) συν ασάλευτος, (εκφραστ) κοκκαλωμένος αντ κινητός, κινούμενος 2. αυτός που δεν μπορεί να μετακινηθεί, που είναι αναπόσπαστος από το έδαφος · ~ *περιουσία / ιδιοκτησία* ΣΥΝ σταθερός, εδραίος **3.** ΝΟΜ ***ακίνητο*** (ενν. *πράγμα)* {ακινήτ-ου | -ων} το έδαφος και τα συστατικά του μέρη (π.χ κτίσματα), ως περιουσιακά στοιχεία: *επενδύω σε ακίνητα* ((*μίσθωση / αγορά ακινήτου || φόρος μεταβιβάσεως ακινήτου* ΑΝΤ κινητό (περιουσιακό στοιχείο) · 4. ΕΚΚΛΗΣ ***ακίνητη εορ- τή*** η θρησκευτική γιορτή που εορτάζεται κάθε χρόνο την ίδια ημερομηνία (βλ. κ. *κινητή εορτή,* λ. *κινητός)* (πβ. λ. *α.κούνητος)* **ακινητώ** ρ αμετβ. κ. μετβ. ίαρχ.) {ακινητείς... μόνο σε ενεστ. κ πα- ρατ } ♦ 1. (αμετβ.) είμαι ακίνητος, μένω σε ακινησία, *τα νερά τού ποταμού σε εκείνο το σημείο ακινητούν* συν αδρανοποιούμαι ανί κινούμαι, σαλεύω ♦ 2. (μετβ.) (σπάν.) επιβάλλω ακινησία (σε κάποιον/ κάτι) συν καθηλώνω, ακινητοποιώ **-άκις** (λόγ) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιρρημάτων που δηλώνουν πόσες φορές γίνεται κάτι: *σας φιλώ εκατοντάκις || σου έχω πει πλειστάκις να μην αντιμιλάς στους μεγαλύτερους* σου |) αυτό *έχει συμβεί πολλάκις.*
ΙΕΤΥΜ Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, το οποίο έχει την αφετηρία του στο επίρρ. *πολλάκις* (βλ.λ.), από το οποίο αναλογικώς επεκτάθηκε στα αριθμητικά] **ακκίζομαί** ρ. αμετβ αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} (λόγ) 1. προσποιούμαι πως δεν θέλω κάτι, ενώ το θέλω ΣΥΝ κάνω νάζια / σκέρτσα 2. είμαι υπερήφανος για κάτι δικό μου και το δείχνω με τη συμπεριφορά μου συν καμαρώνω, ναρκισσεύομαι **3.** (στις ερωτικές σχέσεις) συμπεριφέρομαι φιλάρεσκα, προκλητικά ΣΥΝ χαριεντίζομαι, χαϊδολογιέμαι. — **ακκίστικός**, -ή. -ό [μεσν]. σχόλιό λ. *αποθετικός.* (ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «προσποιούμαι, υποκρίνομαι». < *Άκκώ* «είδος μπαμπούλα», αγν. ετύμου. Επειδή η *Άκκώ* εμφανιζόταν να συνομιλεί με το είδωλό της στον καθρέφτη, το *άκκίζομαι* σήμαινε αρχικά «μορφάζω», προτού καταλήξει στη σημ «προσποιούμαι»], **ακκισμός** (ο) [αρχ] νάζι. σκέρτσο ή φιλάρεσκη συμπεριφορά **-άκλα** παραγωγικό μεγεθυντικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών: *χερ-άκλα, μουρ-άκλα, αντρ-άκ?.α, κορ-άκλα* [ΕΤΥΜ. Μεσν. παραγ. επίθημα (με μεγεθ. κατάλ *-α).* που προέρχεται από το λατ. υποκορ. επίθημα -c(u)lum (πβ λατ. bac-ulum «ραβδί»), το οποίο συνέπιπτε με το λατ επίθημα -culum (πβ. λατ. mira-culum «θαύμα»)]
άκλαυτος, -η, -ο 1. αυτός που δεν τον θρήνησε, κανείς ΣΥΝ. αθρήνη- τος ανι πολυθρήνητος φρ ***πηγαίνω άκλαυτος*** πεθαίνω χωρίς να με θρηνήσει κανείς 2. αυτός που δεν προκαλεί συγκίνηση, που δεν φέρνει κλάματα: (παροιμ.) «*ούτε γάμος ~ ούτε νεκρός αγέλαστος*». — **άκλαυτα** επίρρ. ^ σχολιο λ *πεθαίνω.*
[Ει ΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *κλαυτός* < *κλαίω* (< **κλάΕ-]ω)}.* **άκλειστος**, -η. -ο [αρχ Ι 1. αυτός που δεν έχει κλείσει, ανοικτός αντ κλεισμένος, κλειστός 2. αυτός που δεν έχει κλειδωθεί ΣΥΝ ξεκλείδωτος **3.** αυτός που δεν έχει συμπληρωθεί, *έχει άκλειστα τα.* είκοσι **4.** (λογαριασμός) που δεν έχει εκκαθαριστεί 5. (για εμπορικές σχέσεις) αυτός που δεν έχει συμφωνηθεί επίσημα: - *συμφωνία* **ακληρονόμητος**, -η, -ο Ιμτγν.] 1. αυτός που δεν έχει κληρονόμους: *δεν έκανε παιδιά κι έτσι πέθα.νε* ~ συν άκληρος 2. αυτός που δεν κληρονομήθηκε. που δεν περιήλθε σε κληρονόμους: ~ *περιουσία* ΑΝΤ κληρονομημένος
άκληρος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει κληρονόμους (κυρ. παιδιά) συν ακληρονόμητος 2. (γενικότ.) αυτός που δεν κατάφερε να αποκτήσει παιδί. ~ *ζευγάρι / γέρος || μένω* ~ συν άτεκνος **3.** αυτός που δεν έλαβε μερίδιο από κληρονομιά: *τα άφησαν όλα στον γνιο τους και έμεινε η κόρη τους* ~. — **ακληρία** (η) [αρχ].
Ιγτυμ αρχ. < ά-στερητ. + *κλήρος* «μερίδιο»], **ακλήρωτος**, -η, -ο (αρχ] 1. αυτός που δεν έχει κληρωθεί: ~ *λαχείο* ανγ κληρωμένος 2. αυτός που δεν διανεμήθηκε με κλήρους - *χωράφια* ανt κληρωμένος, **ακλήτευτος**, -η, -ο αυτός που δεν έλαβε κλήση από τον δικαστικό κλητήρα, για να παραστεί στο δικαστήριο ως μάρτυς ή διάδικος ΑΝΤ. κλητευμένος.
ακλινής, -ής, -ές {ακλιν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που δεν παρουσιάζει κλίση ΣΥΝ επίπεδος, οριζόντιος ΑΝΤ κεκλιμένος, επικλινής 2. ΓΕΦΜ (σημείο τής Γης) στο οποίο η μαγνητική βελόνα δεν αποκλίνει (η λ. χρησιμοποιείται ως χαρακτηρισμός τού Μαγνητικού Ισημερινού). — **ακλισία** (η) [μτγν]
[ΕΙΥΜ αρχ < ά- στερητ + *-κλινής* < *κ?άνω)* **άκλιτος**, -η, -ο ΐ'ΛΩΣΣ 1. αυτός που δεν κλίνεται, που δεν μεταβάλλει καταλήξεις: *τα επιρρήματα είναι* - *λέξεις* 2. ***άκλιτο μέρος τού λόγου*** καθεμιά από τις γραμματικές κατηγορίες μιας γλώσσας, τα στοιχεία τής οποίας απαντούν σε όλα τα λεκτικά περιβάλλοντα με τον ίδιο τύπο, χωρίς διαφοροποίηση καταλήξεων, *τα ~ τής Ν Ελληνικής είναι* το *επίρρημα,* ο *σύνδεσμος, η πρόθεση, η επιρρηματική μετοχή σε -όντας! -ώντας και το επιφώνημα* ΑΝΤ κλιτός. — **άκλιτα** επίρρ. *"■ σχολιο λ *κλίνω.*
[ετυμ μτγν. (ίδια σημ. με τη Ν. Ελλην.) < ά- στερητ. + *κλίνω}.* **ακλόνητος**, -η, -ο 1. αυτός που δεν κλονίζεται, που δεν μπορεί να μετακινηθεί: ~ *θεμέλιο* συν σταθερός, εδραίος, άσειστος, αδιάσειστος,

απαρασάλευτος, στερεός, αταλάντευτος, (λόγ.) έμπεδος, αμετακίνητος λντ ασταθής, κλονιζόμενος· (μτφ.) 2. αυτός που δεν τον μετακινεί κανείς από την (επαγγελματική, πολιτική κ λπ) θέση που κατέχει ο *διευθυντής παραμένει ~ στη θέση του παρά τις εις βάρος του καταγγελίες* || - ο *προπονητής τής Α.Ε.Κ. χάρη στην υποστήριξη των οπαδών της* ΣΥΝ σταθερός, αμετακίνητος 3. αυτός που δεν μπορεί να διαψευστεί. ~ *άλλοθι / απόδειξη / επιχείρημα / θέση* ΣΥΝ αναμφισβήτητος, αδιάψευστος, αδιάσειστος, ατράνταχτος ανί αμφισβητήσιμος, αμφίβολος 4. (για πρόσ) αυτός που μένει σταθερός στη γνώμη του, στη θέση όπου είναι ταγμένος, στον αγώνα του: *παρά τα βασανιστήρια έμεινε ~ στις ιδέες του* || ~ *προσήλωση / πείσμα / πίστη / πεποίθηση / θέληση / απόφαση* || (μτφ) *βράχος* ~ ΣΥΝ σταθερός, απαρασάλευτος, αταλάντευτος, συνεπής — **ακλόνητα** επίρρ.

[είυμ μτγν. < *ά-* στερητ + κλονώ «κλονίζω»] άκλωστος, -η, -ο κ άκλωθος (ύλη προορισμένη για ύφανση) που δεν την έχουν κλώσει, που δεν έγινε νήμα ή κλωστή: - *βαμβάκι* συν άγνεστος αντ κλωσμένος, γνεσμένος.

[ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ + *κλώθω].* ακμάζω ρ. αμετβ. [αρχ I {ήκμασα κ άκμασα} 1. βρίσκομαι σε πλήρη ανάπτυξη των πνευματικών μου δυνάμεων, παράγω τα καλύτερα έργα μου· *η Αθήνα άκμασε κατά τον 5ο αι πΧ.* συν ευδοκιμώ, μεσουρανώ, (λαϊκ) προκόβω ανί παρακμάζω, (λόγ.) φθίνω, δύω, ξεπέφτω 2. βρίσκομαι στο κορύφωμα τής ανάπτυξης, τής δραστηριότητας, τής αποδοτικότητας (κυρ σε μτχ.): *ακμάζουσα επιχείρηση / οικονομία ι τέχνη ι φιλοσοφία ί πόλη / χώρα* || *ακμάζων πολιτισμός* συν ανθώ, ευδοκιμώ, είμαι στο ζενίθ, μεσουρανώ, είμαι στον κολοφώνα, (λαϊκ.) προκόβω ΑΝΤ (λόγ) φθίνω, παρακμάζω

ακμαίος, -α. -ο **1**. αυτός που βρίσκεται σε ακμή, που χαρακτηρίζεται από δύναμη και ζωντάνια: *αν και έχει περάσει τα 80, είναι ακόμη ~* ||j *διατηρούμαι ~* συν θαλερός, σφριγηλός αντ ασθενικός 2. αυτός που βρίσκεται σε υψηλό επίπεδο: *το στράτευμα είχε - ηθικό / φρόνημα* 3. αυτός που ευδοκιμεί, που προοδεύει ~ *επιχείρηση / οικονομία* ΣΥΝ ανθηρός ΛΝΤ παρηκμασμένος, φθίνων

[ΕΤΥΜ < αρχ *ακμαίος* < *ἀκμή / -ά* + *-ιος,* πβ *αρχή / -ά - αρχαίος*]. **ακμαιότητα** (η) [μτγν.] {χωρ πληθ } το υψηλό επίπεδο ανάπτυξης, συνήθ πνευματικής, πολιτισμικής, οικονομικής ΣΥΝ ανθηρότητα. **ακμή** (η) **1.** το ανώτατο σημείο αναπτύξεως. η φάση στην οποία κο- ρυφώνεται η ανάπτυξη: ~ του *πολιτισμού / τής οικονομίας / των τε- χν(ών* || *στην - τής δόξας / τής ηλικίας του* ΣΥΝ άνθηση, (μτφ.) ζενίθ ΑΝΤ παρακμή · 2. (α) ΓΕΩΜ η ευθεία γραμμή τομής δύο επιπέδων και ειδικότερα το ευθύγραμμο τμήμα τομής δύο πλευρών ενός πολυέδρου. *η ~ του κύβου* (β) η κόψη' *ΦΡ* (λόγ) ***επίξυρού ακμής*** στην κόψη τού ξυραφιού, σε κρίσιμο σημείο: *τα εθνικά μας θέματα είχαν οϊσυθεί επικίνδυνα και βρίσκονταν όταν επέστρεψε στην εξουσία ο Ε. Βενιζέλος* · 3. ιατρ (α) δερματοπάθεια ιδ. συνηθισμένη κατά την εφηβική ηλικία, που χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση εξανθημάτων. κυρ στο πρόσωπο- τα σπυράκια τής νεότητας ΣΥΝ μπιμπίκια (β) η περίοδος τής κορύφωσης των συμπτωμάτων μιας νόσου: - *πυρετού.* [ΕΙΥΜ αρχ. αρχική σημ «αιχμή» < Ι.Η. *ak- «οξύς, αιχμηρός», πβ σανσκρ as-ri-h «γωνία, κόψη», λατ. ac-er «οξύς», γαλλ. acide «οξύ» κ ά Ομόρρ *ἀκ-ανθα, ἀκ-ρος, ἀκ-τή, ἀχ-νη* κ ά. Από τη σημ. τής «αιχμής» η λ *ἀκμή* κατέληγε να σημαίνει «το ακρότατο, κρίσιμο σημείο (μιας ενέργειας)» και. κατ' επέκταση, την κατάλληλη στιγμή, κατά την οποία η ενέργεια βρίσκεται σε πλήρη ωριμότητα και ανάπτυξη. Η αρχ παροιμία *επί ξυροϊ ἀκμής,* Ομήρ. *Ίλ.* Ι 174) χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα και από τους κλασικούς συγγραφείς (λ.χ Προδ 6, 11. *επί ξυροϊ γάρ ἀκμής ε'χεται ήμϊν τά πρήγματα)].* **άκμονος** (ο) {ακμόνων} (λόγ) **1.** σιδερένια επιφάνεια προσαρμοσμένη σε ξύλινη βάση, πάνω στην οποία σφυρηλατείται ο σίδηρος ή γίνεται η επεξεργασία μεταλλικών αντικειμένων το αμόνι· *φρ **μεταξύ αφύρας και άκμονος*** βλ. λ. *σφύρα · 2,* αναι ένα από τα τρία μικρά οστά τού μέσου ωτός των θηλαστικών, που μαζί με τη σφύρα και τον αναβολέα μεταδίδουν τις ηχητικές δονήσεις στο έσω ους (ΕΙΥΜ < αρχ. *ἀκμων, -ονος*«πέτρα», που συνδ. με λιθ. akmuo «πέτρα», σανσκρ. ^man «λίθος, βράχος» κ.ά Αν το *-μων* θεωρηθεί παραγ. επίθημα (πβ. *μνή-μων, πείσ-μων),* τότε η λ συνδ με την ευρεία οικογένεια των *ἀκρος, ἀκ-μή. ἀκ-τή* κ.λπ. Η σημ «αμόνι» ήδη αρχ Ο ιατρ όρ. αποδίδει το γαλλ. enclume]. **ακοή** (η) **1.** μία από τις πέντε αισθήσεις, μέσω τής οποίας αντιλαμβανόμαστε τα ηχητικά ερεθίσματα με τη βοήθεια των αφτιών 2. η ικανότητα που έχει κάποιος να ακούει: *ακόμη δεν έκλεισε τα πενήντα και η ~ του έχει εξασθενήσει* || *οξεία / αδύνατη* ~· φρ (λόγ.) εξ ***ακοής*** ακουστά κατ' αντιδιαστολή προς το «εξ όψεως». *τον γνωρίζω μόνον* ~ 3. ***ακτίνα / απόσταση ακοής*** η απόσταση μεταξύ δύο σημείων, που επιτρέπει την αντίληψη των ηχητικών κυμάτων μέσω τής ακοής. [F.ΤΥΜ αρχ. < **a-KoFa*< *ἀκούω* (< **ἀ-κόP-]ω)]* **ακοίμητος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν κοιμήθηκε ή δεν κοιμάται συν. άγρυπνος αντ κοιμισμένος (κυρ μτφ.) 2. αυτός που επαγρυπνεί ~ *θεματοφύ)λακες τής παράδοσης / φρουρός* 3. αυτός που έχει πάντα την ίδια ένταση: ~ *πάθος / πόθος* ΣΥΝ. ασίγαστος 4. αυτός που δεν σβήνεται ποτέ ~ *φάρος·* ΦΡ ΕΚΚΛΗΣ ***ακοίμητο καντήλι*** / ***ακοίμητη λυχνία*** το καντήλι / η λυχνία που τοποθετείται μπροστά από το αρτοφόριο τού Αγ Βήματος και καίει διαρκώς.

ΙΕΤΥΜ αρχ < ά- στερητ. + *κοιμώμαι* (βλ λ. *κοιμούμαι).* Η σημ. 4 εί ναι μτγν. (λ.χ. Πλουτ. *Κάμιλλος 2: ἀκοίμητον πῦρ),* ενώ μεσν. είναι οι φρ που σχετίζονται με το καντήλι (λ.χ. *κρέμανται τρεις ἀκοίμητοι πανέμορφοι κανδήλαι,* Παΐσιος *Ίστ άγ. όρους Σινά* 813)']. **ακοινωνησία** Ιαρχ] κ. (λαϊκ.) **ακοινωνησια** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα ή η συμπεριφορά τού ακοινώνητου η έλλειψη κοινωνικότητας, η αποφυγή συναναστροφών ΑΝΤ κοινωνικότητα · **2.** ΕΚΚΛΙΙΣ η αποχή ή η αποκοπή από τη Θεία Κοινωνία, συνήθ (ως επιτίμιο που επιβάλλεται από την Εκκλησία.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ἀκοινώνητος* (βλ λ.). Η σημ 2 είναι μεσν.|. **ακοινώνητος,** «η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει ή αποφεύγει τις κοινωνικές σχέσεις: *είναι* τελείως ~ *δεν έχει ούτε έναν φίλο* ΣΥΝ μονόχνοτος, μονήρης ΑΝΤ κοινωνικός, κοσμικός · **2.** ΕΚΚΛΗΣ αυτός που δεν έχει κοινωνήσει, που δεν μετέλαβε

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «αυτός τον οποίο δεν μπορούν να μοιραστούν δύο», < *ά-* στερητ + *κοίνωνώ* «μετέχω» Η σημ «αυτός που δεν έλαβε τη μετάληψη, που δεν κοινώνησε» είναι μεσν]. **ακόκκίστος,** -η. -ο (κυρ. βαμβάκι) που δεν έχει καθαριστεί από τα περιβλήματά του. που δεν του έβγαλαν το κουκούτσι ΑΝΤ ξεκοκκι- σμένος.

[ΕΤΥΜ < *ά-* στερητ + *κοκκίζω* < *κόκκος].* **ακολασία** (η) {ακολασιών} **1.** ασελγής και ανήθικη πράξη, η αποχαλίνωση τού σαρκικού πάθους· *ερωτική / απερίγραπτη* ~ ||j *παρασύρω ί περιπίπτω σε* ~ ΣΥΝ ασωτία, κραιπάλη, έκλυτος βίος **2.** ΝΟΜ η ενέργεια που αποσκοπεί στην ικανοποίηση τής γενετήσιας ορμής εις βάρος τής ευπρέπειας

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «ατιμωρησία». < *ά-* στερητ. + *κόλασις* «τιμωρία» < *κολάζω.* Η σημ. «φιληδονία, ηδυπάθεια» είναι ήδη αρχ., όπου η λ είχε ως αντούνυμο τη *σωφροσύνη]* **ακόλαστος,** -η, -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εγκράτειας στις ερωτικές ηδονές · ασελγής: - *βίος* ΣΥΝ αχαλίνωτος, λάγνος, έκδοτος, έκλυτος, έκφυλος, ερωτομανής ΑΝΤ εγκρατής, αγνός, ηθικός **2.** ΝΟΜ ***ακόλαστη πράξη*** η αξιόποινη πράξη που θίγει τη γενετήσια ευπρέπεια · **3.** ΕΚΚΛΗΣ αυτός που δεν σκανδαλίζεται ή που αποφεύγει πράγματα που σκανδαλίζουν ΣΥΝ ασκανδάλιστος ΑΝΓ κολασμένος, σκανδαλισμένος · **4.** αυτός που δεν τιμωρήθηκε· *η πράξη αυτή, δεν πρέπει να μείνει*

[F.ΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «ατιμώρητος», < *ά-* στερητ. + *κολάζω].* **ακολούθηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ } (λόγ.) το να ακολουθεί κανείς κάποιον, η παρακολούθηση: ~ *κατά βήμα.* **ακολουθητέος,** -α, -ο [αρχ [(λόγ) αυτός τον οποίο πρέπει να ακολουθήσει κανείς: - *λο?ατική / τακτική.* **ακολουθία** (η) {ακολουθιών} 1. η λογική σειρά σκέψεων, λόγων ή έργων η συνεχής και συνεκτική διαδοχή τους ο *λόγος σου δεν έχει ~ · δεν πρόκειται να γίνεις πειστικός!* || *λογική* - ΣΥΝ. αλληλουχία, ειρμός. λογική σχέση ΑΝΤ ανακολουθία, ασυναρτησία ΦΡ (λόγ) *κατ' ακολουθία(ν)* επομένως, σύμφωνα με την κανονική διαδοχή των πραγμάτων *ήδη υπεγράφη η σύμβαση· θα πρέπει να αρχίσουν οι εργασίες αμέσως, ώστε το έργο να περατωθεί εντός τού προβλεπομέ-* νου *χρόνου* ΣΥΝ κατά συνέπεια **2.** η ομάδα ανθρώπων που συνοδεύουν ή ακολουθούν κάποιο (συνήθ υψηλό ή δημοφιλές) πρόσωπο *εμφανίστηκε* ο *πρόεδρος τής εταιρείας με την ~ του* || *την ~ τού Διονύσου αποτελούσαν σάτυροι* ΣΥΝ συνοδία **3.** ΓΛΩΣΣ *ακολουθία των χρόνων* (λατ. consecutio temporum) η σχέση συμφωνίας των ρημάτων (χρόνος ή/και έγκλιση) ανάμεσα στην κύρια και στις εξαρτημένες (δευτερεύουσες) προτάσεις, που υπαγορεύεται από τους συντακτικούς κανόνες τής γλώσσας· *μας είπε ότι ήταν* (όχι **είναι) εκεί την περασμένη εβδομάδα* || *σύμφωνα με την* στα *Αρχαία Ελληνικά, μια δευτερεύουσα πρόταση εκφέρεται σε ευκτική τού πλαγίου λόγου, όταν το ρήμα τής κύριας είναι σε χρόνο παρελθοντικό* · **4.** ΜΑΘ η συνάρτηση με πεδίο ορισμού το σύνολο των φυσικών αριθμών εκτός τού 0, δηλ. το ΙΝ* και τιμές από ένα σύνολο Β· αν το Ε είναι υποσύνολο των πραγματικών αριθμών, η ακολουθία λέγεται *πραγματική* ή ~ *πραγματικών αριθμών* · 5. ΕΚΚΛΗΣ η ιεροτελεστία λατρευτικού χαρακτήρα, τακτική ή έκτακτη, που καθορίζεται από το τυπικό τής Εκκλησίας και έχει κέντρο της τη Θεία Λειτουργία: οι ~ *τής Μεγά/.ης Τεσσαρακοστής έχουν κατανυκτικό και πένθιμο χαρακτήρα* ||[*νεκρώσιμη* ~ || ~ *όρθρου / εσπερινού* ΣΥΝ ιερουργία.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ακόλουθος* Η σημ 5 είναι μεσν.] **ακόλουθος,** -η (λόγ. -ος), -ο **1.** αυτός που ακολουθεί, που έρχεται μετά (από κάτι άλλο) συν επόμενος, κατοπινός, ερχόμενος 2. (συνήθ) για την προεξαγγελία πληροφοριών, στοιχείων κ λπ που παρατίθενται σε ορισμένη σειρά: *έπειτα από μακρά σκέψη ε/.ήφθησαν οι - αποφάσεις-α) β).. γ).]] ο κυβερνητικός εκπρόσωπος ανακοίνωσε τα «...»* συν εξής **3.** (μτφ.-λόγ.) (+γεν.) αυτός που συμφωνεί με κάτι που προηγήθηκε οι *πράξεις σου πρέπει να είναι - των λόγων σου* ΣΥΝ σύμφωνος, συνεπής ΑΝΤ ασυνεπής **4.** ακόλουθος (ο/η) {ακο- λούθ-ου | -ων, -ους} (α) το πρόσωπο που ακολουθεί κάποιον ως υφιστάμενος ή συνοδός: *οι ~ τού βασιλιά* (β) υπάλληλος κατωτέρου βαθμού στη διπλωματική υπηρεσία με συγκεκριμένα καθήκοντα: *μορφωτικός/ στρατιωτικός/ εμπορικός! προξενικός* ~ (πβ. λ. *σύμβουλος).* [ΕΤΥ,Μ αρχ. < *ά-* αθροιστ. + *-κόλουθος,* μεταπτωτ. βαθμ τής λ κέλευ- *θος* «οδός» · άρα αρχικώς *ἀκόλουθος* «συνοδός, αυτός που βαδίζει στον ίδιο δρόμο» και, κατ' επέκτ , «συνεπής, σύμφωνος». Η λ. επανήλθε σε χρήση από το λεξιλόγιο τής Αρχ., καθώς δεν απαντά ούτε στην

α-*1* **αν-** *στερητικό*

α-κλάδευτος, -η, -ο
α-κλείδωτος, -η, «ο
ά-κλεφτος, -η, -ο
α-κληροδότητος, -
α-κλότσητος, -η, -ο **α-**
κλυδώνιστος, -η, -ο **α-**
κλώσσητος, -η, -ο **α-**
κοίμιστος, -η, -ο
α-κοινολόγητος, -η, -ο
α-κοινοποίητος, -η, -ο **α-**
κοίταχτος, -η, -ο **α-**
κόκκαλος, -η, -ο
α-κοκκίνιστος, -η, -ο
α-κολάκευτος, -η, -ο
α-κολάριστος, -η, -ο
α-κόλλητος, -η, -ο
α-κολόβωτος, -η, -ο

Κ.Λ ούτε στα μεσν. δημώδη κείμενα].

ακόλουθος - συνοδός - οπαδός - σύντροφος. Και οι τέσσερεις λέξεις είναι αρχαίες, συνδέονται δε μεταξύ τους σημασιολογικά, μια και όλες δηλώνουν «αυτόν που ακολουθεί, που έπεται, που συμβαδίζει και συνοδεύει». Τα **ακόλουθος** και **συνοδός** συνδέονται με την έννοια «δρόμος»: α- αθροιστ. + ***κέλευθος*** «δρόμος, οδός» > ***α-κόλουθος*** (αρχική σημ «στον ίδιο δρόμο»), συν- + ***οδός*** > ***συνοδός «συν**οδοιπόρος, συνοδευτής». Ας σημειωθεί ότι η αρχαία λέξη τονίζεται κανονικώς ως σύνθετο (πβ. λ. ***πάρ-οδος, πρόοδος. κάθ-οδος, έξ-οδος)*** στην προπαραλήγουσα. Κατά την επανε- νεργοποίησή της, όμως. στη Ν Ηλληνική, προκειμένου να διαφοροποιηθεί αφενός από το ουσιαστικό ***η σύνοδος*** «συνέλευση» (που τονίζεται κανονικά) και να δηλώσει αφετέρου εντονότερα τη σημ. αυτού που ενεργεί («δρώντος προσώπου»), μετασχηματίστηκε το- νικά σε συνοδός κατά το πρότυπο των ρηματικών παραγώγων (πβ ***ενεργός, βοηθός, οδηγός, ναυπηγός, δημιουργός*** κ τ ό) Το αρχ. **οπαδός (< **οπά*** «ακολουθία, συνέχεια») ανάγεται στο ρ. **έπ-ομαι** «ακολουθώ» και σημαίνει «αυτόν που ακολουθεί, συνοδεύει». Η Λατινική δάνεισε σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες (Γαλλική. Αγγλική, Γερμανική κ ά.) τις αντίστοιχες λέξεις, που ανάγονται είτε στην έννοια τού «ομοτράπεζος» (cum «συν» + panis «ψωμί» > companio, πβ γαλλ. compagnon. αγγλ companion) είτε στην έννοια τού «συγκάτοικος» για στρατιοπες που συστεγάζονται στην ίδια σκηνή (camara «κάμαρα, δωμάτιο» + -aius > camaratus, πβ γαλλ. camaiade, αγγλ comrade, γερμ Kamarad). Στο companion αντιστοιχεί το αρχ. και νέο ελλην ***σύντροφος (συν + τρέφομαι).***

ακολουθώ (κ. -άω) ρ μετβ κ. αμετβ. [ακολουθ-είς κ -άς.. | ακολούθησα, -ούμαι, -ήθηκα (λόγ. μτχ. ακολουθηθείς, -είσα, -έν} 1. πηγαίνω μετά από (κάποιον/κάτι), κινούμαι από πίσω προς την ίδια κατεύθυνση: ***το περιπολικό πήρε εντολή να ακολουθήσει το ύποπτο αυτοκίνητο || άκουσα βήματα πίσω μου και κατάλαβα ότι κάποιος με ακο?.ουθούσε || ~*** (κάποιον) ***από κοντά / βήμα προς βήμα! κατά βήμα / κατά πόδας*** ΣΥΝ' παρακολουθώ ΑΝΤ προηγούμαι, προπορεύομαι, πηγαίνω εμπρός 2. έρχομαι (σε σειρά, τάξη, χρόνο) μετά από (κάποιον/κάτι): ***τη συννεφιά ακολούθησε καταρρακτώδης βροχή || τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό ακο?·.ούθησε στον θρόνο το 565 ο Ιουστίνος Β'*** || (κ αμετβ.) ***μετά την ομιλία ακολούθησε, δεξίωση*** ΣΥΝ διαδέχομαι, έπομαι ΑΝΤ προηγούμαι **3.** έρχομαι μετά από (κάποιον/κάτι) ως συνέπεια, αποτέλεσμα, συμπέρασμα, ***την άνοδο τού πληθωρισμού πρέπει κανονικά να ακολουθεί αντίστοιχη αύξηση των μισθών*** || (κ. αμετβ.) τώρα που ***έγινε η αρχή, θ' ακολουθήσουν κι άλλες επιτυχίες*** ΣΥΝ επακολουθώ, συνακολουθώ, απορρέω, εκπηγάζω, προκύπτω ΑΝΤ. προηγούμαι **4.** πηγαίνω μαζί με. συντροφεύω (κάποιον) στον δρόμο του: ***μου ζήτησε να τον ακολουθήσω μέχρι τον σταθμό || ~ κάποιον ώς την άκρη τού κόσμου (| ακολούθησε τον σύζυγό της στην εξορία'*** ΦΡ **ακολουθώ** *κάποιον στην τελευταία του κατοικία* πηγαίνω στην κηδεία κάποιου· ***συγγενείς, φίλοι και συνάδελφοι τον ακολούθησαν στην τελευταία του κατοικία*** ΣΥΝ συνοδεύω, συνοδοιπορώ **5.** κινούμαι στην κατεύθυνση (ενός δρόμου, ενός τρόπου ζωής κ.λπ.): ***ακολουθήστε αυτό τον δρόμο και στην πρώτη διασταύρωση στρίψτε αριστερά || ~ δρομολόγιο / μονοπάτι /*** (μτφ.) ***ανοδική πορβία / εαφαλμένη οδό / σπουδές / επαγγελματικό ή επιστημονικό κλάδο'*** ΦΡ (α) **ακολουθώ** ***(κάποιον) με το βλέμμα / τα μάτια*** παρακολουθώ, κοιτάζω (κάποιον) ενώ κινείται (β) ***ακολουθώ*** **(κάποιον) στον** *τάφο ί* ***ώς*** *τον θάνατο* πεθαίνω μαζί ή μετά από (κάποιον): ***μην αντέχοντας τον χαμό τού συζύγου της, τον*** ακολούθησε ***στον τάφο τρεις μήνες αργότερα*** (γ) **ακολουθώ** ***την τύχη I τη μοίρα (κάποιου)*** υφίσταμαι τα ίδια δεινά, παθαίνω τα ίδια με (κάποιον): ***όσοι του αντιτάσσονταν ακολουθούσαν την τύχη εκείνων που*** εξόρισε όταν ***κατέλαβε την εξουσία*** **6.** εφαρμόζω, ο ***ασθενής*** ακολούθησε ***τις οδηγίες τού γιατρού*** || και ***οι*** μετριοπαθείς ***ηγέτες, όταν ο λαός τούς πιέζει, ακολουθούν πιο ριζοσπαστική πολιτική || ~ μέθοδο*** *i* ***γραμμή I τακτική ! διαδικασία I διδασκαλία! αρχή! την πεπατημένη / θεωρία! μόδα! παράδοση! συμβουλή ! θεραπεία! οδηγίες / ένα πρόγραμμα*** *ι* ***το παράδειγμα κάποιου*** (τον μιμούμαι) **|) ~ με συνέπεια! απαρέγκλιτα! κατά γράμμα ένα πρόγραμμα 7.** ζω ή ενεργώ σύμφωνα με (κάτι/κάποιον): ~ ***τον ίσιο δρόμο! τη φωνή τής καρδιάς μου I τής συνείδησής μου*** **8.** (για πρόσ.) δέχομαι (κάποιον) ως οδηγό, ηγέτη, είμαι οπαδός του: ***οι πρώτοι μαθητές που ακολούθησαν τον Χριστό ήταν ο Ανδρέας και*** ο ***Ιωάννης.*** **[ητυμ <** αρχ. ακολουθώ ***(-έω) < ακόλουθος].*** **ακολούθως** επίρρ. [αρχ **]** (λόγ.) **1.** μετά, κατόπιν, εν συνεχεία, το ***πόρισμα θα υποβληθεί στον υπουργό και ~ θα δοθεί στη δημοσιότητα'*** ΦΡ **ως ακολούθως** με τον ακόλουθο τρόπο, ως εξής: ***το ιατρικό ανακοινωθέν είχε ως ακολούθως. «. . »*** **2.** (+προς) σύμφωνα με: ***η απόφα- ση εκδόθηκε ~ προς τις διατάξεις τού νέου νόμου*** **ακόμη** κ. **ακόμα** επίρρ (χρονικό) **1.** (δηλώνει την εξακολούθηση) μέχρι τη στιγμή για την οποία γίνεται λόγος ***βρέχει - || Κοιμάσαι Δύο η ώρα'\\ -Πήγαινε να τη χαιρετίσεις. -Δεν έφυγε*** || αντέχω **/** ελπίζω ~ 2. (εμφατ.) για να τονιστεί ότι κάτι είναι πρώιμο ή γίνεται πρώιμα: ***- δεν ήρθες και φεύγεις πάλι:*** (φεύγεις σχεδόν αμέσως μόλις ήρθες) || σε ***τρυφερή ~ ηλικία ξενιτεύτηκε·*** ΦΡ **ακόμα να...** για κάτι που αργεί, που δεν έχει γίνει, αντίθετα με ό,τι θα ανέμε.νε κανείς. ~ ***τελειώσεις; Πέρασε η ώρα*** **3.** επιπλέον, περισσότερο: ***χρειαζόμαστε ~ δύο υπα?Λήλους || τι θα δούμε / ακούσουμε || Μη βιάζεσαι! Έχουμε ~ καιρό! || - μια φορά > ένα βήμα || «Λίγο να σηκωθούμε λίγο ψηλότερα»*** (Γ Σεφέρης) **4.** (επιτατ. πριν από συγκριτικό) περισσότερο ***με τα καινούργια πράγματα που έβαλα, η βα?.ίτσα έγινε - βαρύτερη || ~ καλύτερα!*** · ΦΡ (α) ***ακόμη και*** (επιτατ.) για να τονιστεί πόσο υπερβολικό ή εκπληκτικό είναι κάτι: ~ *στα μέσα* του *Ιουλίου κάνει κρύο* εκεί' || *μετά τις* τελευταίες *ταραχές φοβάται ~ να βγει στον δρόμο* || (και με αλλαγή τής σειράς των λέξεων στη φρ.) *φοβάται και τον ήσκιο του ακόμη* (β) ***ακόμη και*** (+αν / να / όταν όταν ακολουθεί πα- ραχωρητική πρόταση) έστω και. *δεν πρόκειται να ενδώσω, ~ να μου το ζητήσει παρακαλώντας* || ~ αν *διαφωνούμε μεταξύ μας, πρέπει να μείνουμε ενωμένοι* || δεν *έστερξε να βοηθήσει,* ~ όταν του *εξηγήσαμε ότι τα πάντα εξαρτώνται από αυτόν* (γ) ***και πού 'σα! ακόμη!*** *fex* φθά- σαμε στο τέλος, στο όριο. τα χειρότερα ή τα καλύτερα είναι μπροστά μας: *-Δεν αντέχω άλλο αυτή τη ζέστη' Αύριο η θερμοκρασία θ' ανέβει κι άλλο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ήδη*

[ΕΤΥΜ μεσν. < *ακομή* <αρχ *ακμήν,* αιτ τού *ακμή,* όπου τόσο το -ο- όσο και ο αναβιβασμός τού τόνου οφείλονται στην επίδραση rcov (χρονικών ιδίως) επιρρ. *πότε, τότε* κ.ά Η κατάλ -α, στο *ακόμα* (μεσν) σχηματίστηκε αναλογικά προς τα επιρρ σε -α. Η χρήση τής αιτ. *ακμήν* ως επιρρήματος είναι ήδη αρχ. (παρότι αποδοκιμαζόταν από τους γραμματικούς) και είχε τη σημ «μόλις» ίσα-ίσα», δείχνοντας ότι κάτι βρίσκεται πολύ κοντά στο αναγκαίο όριο (την *άκμήν),* ώστε να συμβεί (λ.χ. Ξενοφ. *Κύρου Άνάβ.* 4, 3: *τά σκευοφόρα.. άκμήν διέβαι-* νε) Ήδη αρχ. είναι και η σημερινή σημ., που ενυπάρχει στην προηγούμενη, ο δε συνδυασμός με το *και,* με συγκριτικά επιθέτων και με αρνητ μόρια προσέδωσε στο επίρρ. σημαντικό πλούτο χρήσεων, ο οποίος μαρτυρείται στα μεσν. κείμενα, αλλά και στην Κ.Λ. (Ματθ. 15, 16 *άκμήν καί ύμεΐς άσύνετοί έστε,* όπου και η μοναδική μαρτυρία τής *λ.)].*

ακομμάτιστος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν υποστηρίζει ή δεν ανήκει σε κανένα πολιτικό κόμμα· *η εφημερίδα μας είναι ~· οι αναγνώστες μας προέρχονται από διάφορους πολιτικούς χώρους* ΣΥΝ αφατρίαστος ΑΝΤ κομματιζόμενος, κομματικός, (εκφραστ.) βαμμένος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που κρίνει αντικειμενικά και αμερόληπτα ΣΥΝ αμερόληπτος, αντικειμενικός, ουδέτερος ΑΝΤ μεροληπτικός

ακομπανιαμέντο (το) ελλην. *συνοδία-* η ρυθμική συνοδία, κυρ με κιθάρα, μιας μελωδίας ΣΥΝ. ακομπανιάρισμα.

[ΕΤΥΜ, < ιταλ. accompagnamento < accompagnare. βλ κ. *ακομπανιάρω]*

ακομπανιάρω ρ. μετβ. {ακομπανιάρισ-α,-τηκα,-μένος} ελλην. *συνοδεύω* 1. ΜΟΥΣ συνοδεύω (κύρια μελωδία) με ένα ή περισσότερα μουσικά όργανα ή (κάποιον) στο τραγούδι 2. (μτφ) συμφωνώ (με κάποιον) και (τον) υποστηρίζω ΣΥΝ σιγοντάρω — **ακομπανιάριαμα** (το) [ΕΤΥΜ < ιταλ accompagnare «συνοδεύω» < ad + δημώδ λατ. compania «συντροφιά, συνοδία» (< cum «συν, μαζί» + panis «ψωμί», οπότε η λ. παρουσιάζει την εικόνα ανθρώπων που τρώνε μαζί, πβ. και *σύν-τροφος)]*

ακόμπιαστα επίρρ· χωρίς να κομπιάζει κανείς, χωρίς δυσκολία ή αναστολές στην ομιλία. — **ακόμπιαστος,** -η. -ο

άκομψος, -η, -ο [αρχ.) **1.** αυτός που δεν έχει κομψότητα, χάρη, ακαλαίσθητος. ~ *εμφάνιση ! τρόποι ι λογοτεχνικό ύφος* ΣΥΝ άχαρος, άγαρμπος, κακόγουστος, χοντροκομμένος ΑΝΤ κομψός, καλαίσθητος 2. αγενής, χωρίς λεπτότητα ή διπλωματικότητα: ο *τρόπος με τον οποίο αποπέμφθηκε από την κυβέρνηση ήταν πολύ έμαθε από τις ειδήσεις την απόλυσή του* --**άκομψα** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *όμορφος.*

ακόνι (το) {ακον-ιού | -ιών} η σκληρή και λεία πέτρα, φυσική ή τεχνητή, που χρησιμοποιείται για το τρόχισμα κοπτικών εργαλείων (ψαλιδιών, μαχαιριών κ.ά). τα οποία έχουν φθαρεί από τη χρήση. Επίσης **ακόνη** (η) [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ακόνιον,* υποκ. τού αρχ. *ακόνη* < *I* Ε **ak-* «οξύς, αιχμηρός» (ομόρρ. *άκ-ρος, άκ-τή. άκ-μή. άκ-όντιο(ν)* κ.ά.) 4- *-όνη,* επίθημα. που συχνά χρησιμοποιείται για εργαλεία και τεχν όρ., πβ. *άγχ- όνη, βελ-όνη, περ-όνη, σφενδ-όνη* κ ά Ι.

ακονίζω ρ. μετβ. {ακόνισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** οξύνω, συνήθ. με το ακόνι. την κόψη κοφτερού οργάνου τροχίζω: ~ το *μαχαίρι* 2. (μτφ) οξύνω, εξασκώ (συνήθ μια πνευματική λειτουργία): - το *μυαλό μου, για* να *βρω τη σωστή* λύση ΣΥΝ γυμνάζω, ασκώ ΦΡ (μτφ.) (α) ***ακονίζω τα δόντια μου*** ετοιμάζομαι να φάω κάτι με λαιμαργία (β) ***ακονίζω τη γλώσσα μου*** ετοιμάζομαι να μιλήσω με οξύτητα (γ) ***ακονίζω την πένα μου*** ετοιμάζομαι να γράψω με οξύτητα (εναντίον κάποιου). — **ακόνιαμα** (το), **ακονιατής** κ. **ακονητής** (ο) Ιμτγν.]. **ακονιστικός,** -ή. -ό

[ΕΤΥΜ. μεσν < αρχ. *άκονώ (-έω)* < *άκόνη.* Στη Μετάφραση των Εβδο- μήκοντα πρωτοαπαντά η φρ *ακονίζω τη γλώσσα* (Π Δ *Ψαλμ* 63, 4 *ήκόνησαν ώς ρομφαίαν τάς γλώσσας αυτών,* όπου χρησιμοποιείται το ρ. *άκονώ, -άω),* η οποία απαντά εκτενώς στα μεσν κείμενα).

ακονιστήρι (το) [ακονιστηρ-ιού | -uovj (λαϊκ) το όργανο με το οποίο γίνεται το ακόνισμα. το ακόνι ΣΥΝ ακόνη, τροχιστήριο, τροχείο [ΕΤΥΜ <θ *ακονισ-(ρ ακονίζω)* + παραγ επίθημα *-τήρι*

ακονόπετρα (η) {χωρ. γεν πληθ.} η πέτρα τού ακονιού.

ακοντίζω ρ. μετβ. {ακόντισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} εξακοντίζω, εκσφενδονίζω — **ακόντιαη** (η) [αρχ j.

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «χειρίζομαι το ακόντιο». < *άκων, -οντος* «ακόντιο»]

ακόντιο (το) (ακοντί-ου | -ων) **1.** μικρό κοντάρι που αποτελείται από ξύλινο στέλεχος και σιδερένια αιχμή (στην αρχαιότητα το χρησιμοποιούσαν στον πόλεμο, στο κυνήγι και στον αθλητισμό, ενώ σήμερα μόνο στο αθλητικό αγώνισμα) ΣΥΝ δόρυ 2. (συνεκδ.) το αγώνισμα τής ρίψεως ακοντίου, ο ακοντισμός, *πρωταθλητής στο ~*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άκόντιον,* υποκ. τού *άκων, -οντος,* «ακόντιο» < I.E. **ak-* «οξύς, αιχμηρός», πβ. λατ. ag-na «στάχυ», ac-us «άχυρο» σανσκρ. as- anish «αιχμή βέλους», γερμ. Ahle «σούβλα», αγγλ ear «στάχυ», ολλ. aar. γαλλ aigu «οξύς» κ ά Ομόρρ. *άκ-ανθα, άκ-ρος, άκ-τή* κ.ά.}.

ακοντισμός (ο) [αρχ.Ι ΑΘΛ το αγώνισμα κατά το οποίο ο αθλητής

προσπαθεί να ρίξει το ακόντιο όσο το δυνατόν πιο μακριά, **ακοντιστής** (ο) [αρχ.], **ακοντίατρία** (η) (σημ. 1) {ακοντιστριών} **1.** ΑΘΛ αθλητής/αθλήτρια που ασχολείται με το αγώνισμα τού ακοντισμού (βλ λ.) 2. ΙΣΤ το μέλος στρατιωτικού σώματος τής αρχαιότητας οπλισμένου με ασπίδες, σπαθιά και ακόντια **a contrario** λατ. (προφέρεται *a kon-trário)* ελλην. *εξ αντιδιαστολής.* *εξ αντιθέτου* από την αντίθετη πλευρά **ακοόγραμμα** (το) (ακοογράμμ-ατος j -ατα. -άτων} ΙΑΤΡ η γραφική παράσταση που προκύπτει από τη μέτρηση τής οξύτητας τής ακοής με ειδικό ηλεκτροακουστικό όργανο, το ακοόμετρο.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ audiogramme (νόθο σύνθ)]. **ακοομετρία** (η) Ιχωρ. πληθ.} ΙΑΙΡ ο προσδιορισμός τής ακουστικής ικανότητας με ειδική συσκευή (ακοόμετρο).
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ audiomctrie (νόθο σύνθ)}. **ακοόμετρο** (το) (1887) {ακοομέτρ-ου | -ωνί η συσκευή εξετάσεως τής ακοής, που παράγει ηλεκτρικές τάσεις και διοχετεύει στα αφτιά τού εξεταζόμενου ήχους διαφορετικής εντάσεο)ς ανά ακουστική συχνότητα. μετρώντας συγχρόνως το «κατώφλι ακουστικότητας», δηλ. την ελάχιστη στάθμη στην οποία ο εξεταζόμενος κατορθώνει ακόμη να αντιλαμβάνεται τον ήχο
|ι·ΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ audiometre (νόθο σύνθ.)] **ακοπίαστα** κ **ακόπιαστα** [μεσν.Ι επίρρ· χωρίς κόπο, ακούραστα: *πλούτισε ~ και τώρα τρο)ει από τα έτοιμα* ΣΥΝ άκοπα, ξεκούραστα
— ακοπίαστος, -η. -ο [αρχ] κ. **ακόπιαστος** [μεσν] **άκοττος**[1]**,** -η, -ο κ. (λαικ) **άκοψτος** 1. αυτός που δεν έχει κοπεί · - νύχια / *σε?άδες βιβλίου* 2. (για καρπούς, κλαδιά, φύλλα κ.λπ.) αυτός που δεν έχει τρυγηθεί ή κοπεί 3. (για σιτάρι, καφέ κ λπ) αυτός που δεν έχει αλεστεί, *«κι άκοπο μασάς καφέ πικρό»* (Ν. Καββαδίας). [ετυμ αρχ < ά- στερητ + *κόπτω].* **άκοπος*,** -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν απαιτεί, δεν προκαλεί κόπο ή αποκτάται δίχως κόπο: *~ εργασία ί λεφτά / κέρδη* ΣΥΝ ακόπιαστος, άνετος, ξεκούραστος αν γ. κοπιαστικός, κουραστικός, επαχθής — **άκοπα** [μεσν.[/ **ακόπως** [αρχ.Ι επίρρ.
[ΕΙΥΜ αρχ < ά* στερητ + *κόπος].* **ακόρεστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει χορτάσει ή δεν μπορεί να χορτάσει: *~ πείνα / δίψα / όρεξη* ΣΥΝ αχόρταγος, αχόρταστος, αδηφάγος ΑΝΤ χορτασμένος. χορτάτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν ικανοποιείται εύκολα. *~ πάθος / περιέργεια / φι/^οδοξία* ΣΥΝ άπληστος, ανικανοποίητος 3. ΧΗΜ (α) ***ακόρεστες ενώσεις*** οι οργανικές ενώσεις που περιέχουν στο μόριό τους διπλούς ή τριπλούς δεσμούς μεταξύ ατόμων άνθρακα (β) ***ακόρεστο διάλυμα*** το διάλυμα που περιέχει ποσότητα διαλυμένης ουσίας μικρότερη από τη μεγίστη ποσότητα, η οποία μπορεί να διαλυθεί στο διαλυτικό υγρό που περιέχεται στο διάλυμα (βλ κ. λ. *διά/.υμα).* — **ακόρεστα** επίρρ
[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *κορέννυμι* «χορταίνω». Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ *ακόρεστο διάλυμα / ενώσεις* (< αγγλ. unsaturated solution / compounds)], **ακορντεόν** (το) {άκλ.} ελλην *συγχόρδιο* ή *φυσαρμόνιο* (λόγω τού φυσερού που χαρακτηρίζει το όργανο) ΜΟΥΣ μουσικό όργανο, φορητό και πνευστό, με πληκτρολόγιο (κλαβιέ) από τη μια πλευρά για τη μελωδία και κουμπιά για τις συγχορδίες από την άλλη και χειροκίνητο πτυσσόμενο φυσερό, που πιέζει τον αέρα διά μέσου μικρών μεταλλικοί γλωσσιδίων και παράγει ήχους ποικίλης οξύτητας. — **ακορντεονίστας** (ο), **ακορντεονίστρια** (η).
(ΠΤΥΜ < γαλλ. accordeon < γερμ. Akkordion, ονομασία που δόθηκε στο μουσικό όργανο από τον εφευρέτη του C. Demian το 1829 Η ονομασία συνδ μάλλον με τη λέξη *χορδή* (λατ. chorda) παρά με τη λέξη cor, cordis «καρδιά» (από όπου τα γαλλ. accorder, αγγλ. accord «συμφωνώ»). Συνεπώς, το accordeon ανάγεται σε αμάρτυρο λατ. *acc(h)- ordare «χορδίζω, κουρδίζω, εναρμονίζω ένα μουσικό όργανο» < ad + e(h)orda < αρχ. *χορδή].* **ακόρντο** (το) η συγχορδία (βλ.λ)· εύχρ ιδίως σε ορισμένες πρακτικές εφαρμογές τής μουσικής: *πιάνει στην κιθάρα τα ~*
[ΕΙΥΜ < ιταλ accordo «συμφωνία, αρμονία» < accordare «συμφωνώ»
< λατ *acc(h)ordare «χορδίζω, κουρδίζω, εναρμονίζω ένα μουσικό όρ- yavo» < ad + e(h)orda < αρχ. *χορδή*j.
-ακος 1. παραγο)γικό υποκοριστικό επίθημα που χρησιμοποιείται σε ουσιαστικά αρσενικού γένους· *δρόμος > δρομ-άκος. άνθρωπος > αν~ θρωπ-άκος. δικηγόρος > δικηγορ-άκος* 2. κατάληξη επωνύμων μανιάτικης. κατά κανόνα, προέλευσης· *Βρεττ-άκος, Δημητρ-άκος, Σταματ- άκος* ■«* σχολιο λ. *καταγωγή, υποκοριστικός.*
ΙΕΤΥΜ Βλ λ. *-άκΐ]*
ακόσμητος, -η. -ο 1. αδιακόσμητος, αστόλιστος 2. (μτφ. για ύφος λόγου) αυτός που δεν έχει λογοτεχνικά στολίδια, λιτός ΣΥΝ απέριττος, φυσικός. — **ακόσμητα** επίρρ [ΕΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ. + *κοσμώ].* **ακοσμία** (η) (χωρ πληθ.} **1.η** απρεπής και ανάρμοστη συμπεριφορά ΣΥΝ απρέπεια, παρεκτροπή, ασχημοσύνη ΑΝΤ κοσμιότητα, ευπρέπεια, ευκοσμία, ευγένεια · 2. ΦΙΛΟΣ η παραλλαγή τής πανθεΐας, η οποία προβάλλει την ιδέα, το πνεύμα, τον Θεό (κατ' αντιδιαστολή προς την άλλη παραλλαγή, την *παγκόσμια,* που προβάλλει το φυσικό στοιχείο και ρέπει προς την αθεία)
[LTYM αρχ. < *άκοσμος.* Η φιλοσοφ. σημ. αποτελεί απόδ. τού ελληνογενούς γερμ. Akosmismus (όρος των φιλοσόφων Fichte και Hegel)]
ακοσμισμός (ο) [1857] ΦΙΛΟΣ θεωρία σύμφωνα με την οποία ο κόσμος δεν υπάρχει ως πραγματικότητα παρά μόνο μέσα στον Θεό · αποτελεί τον αντίποδα τού αθεϊσμού.
[ΕΤΥΜ < α- στερητ + *κόσμος* + παραγ. επίθημα *-ισμός,* ελληνογενής ξέν. όρ , < γερμ. Akosmismus]. **άκοσμος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει κοσμιότητα απρεπής: *~ συμπεριφορά* ΣΥΝ ανάρμοστος, αταίριαστος, ανοίκειος ΑΝΤ κόσμιος, ευπρεπής. — **άκοσμα / ακόομως** [αρχ] επίρρ
[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «ακατάστατος», < ά- στερητ + *κόσμος* «στολίδι - τάξη»], **ακοστάρω** ρ αμετβ. {ακοστάρισα} (λαϊκ) ΝΑΥΤ (για πλοία και βάρκες) πλευρίζω στην παραλία, την αποβάθρα ή σε άλλο πλοίο. — **ακοστάρισμα** (το)
[ΕΤΥΜ < ιταλ. accostare «πλησιάζω, προσεγγίζω» < ad + costa «πλευρά - ακτή»]. **ακουαμαρίνα** (η) {χωρ. πληθ.} ΟΡΥΚΙ ημιπολύτιμος λίθος με γαλάζιο ή γαλαζοπράσινο χρώμα.
[ΠΤΥΜ Μεταφορά τού ιταλ aquamarine < λατ. aqua marina «θαλάσσιο νερό»). **ακουαρέλα** (η) [δύσχρ. ακουαρελών'] ελλην *νερομπογιά, υδατογραφία* ΚΑΛ ΤΠΧΝ 1. χρώμα ζωγραφικής που διαλύεται με νερό και χρησιμοποιείται για ορισμένη τεχνική ζωγραφικής, την υδατογραφία· η νερομπογιά (συνεκδ) 2. το μείγμα που προκύπτει από το παραπάνω χρώμα με το νερό 3. η ζωγραφική μ* νερομπογιές· υδατογραφία 4. ο πίνακας που είναι ζωγραφισμένος με νερομπογιές 5. το χαρτί για υδατογραφία. - - **ακουαρελίστας** (ο) ΣΧΟΛΙΟ λ *ζωγραφική.*
[ΗΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ aquarelle < παλαιότ ιταλ acquarel- la (σύγχρονο ιταλ acquerello) «νερομπογιά», υποκ τού λατ, aquarius «υδάτινος»], **ακσυάριουμ** (το) {άκλ.) το ενυδρείο (βλ.λ.).
[ΕΙΥΜ < λατ. aquarium < aqua «νερό»] **ακουατίντα** (η) (προφ. a/coi>anV-ra) (παλαιότ) μέθοδος χαρακτικής σε μέταλλο · (συνεκδ) το έργο που έχει φτειαχτεί με την παραπάνω μέθοδο
[ΕΓΥΜ < ιταλ. acquatinta < aequa «νερό» + tinta «χρώμα, βα.φή»]. **ακουαφόρτε** (το) (άκλ **}** (καθημ.) **1.** το νιτρικό οξύ · καυστικό υγρό με πολλές βιομηχανικές εφαρμογές 2. (καταχρ) εμπορική ονομασία τού υδροχλωρικού οξέος, καυστικού υγρού που χρησιμοποιείται για απολυμάνσεις.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ acquaforte < λατ. aqua fortis «ισχυρό νερό»] **ακουμπισμένος,** -η. -ο **-♦** ακουμπώ
ακουμπιστήρι (το) {ακουμπιστηρ-ιού [-ιών} **1.** (λαϊκ.) αυτό πάνω στο οποίο ακουμπά κανείς, στήριγμα 2. (συνεκδ.) το μπαστούνι, το ραβδί 3. (μτφ.) πρόσο)πο ή μέρος, όπου καταφεύγει κανείς για να βρει προστασία. Επίσης **ακουμπιστήρα (η)**
(ΕΤΥΜ < μεσν. *α(κ)κουμβιστήριον (ξύλον)* < *άκ(κ)ουμπώ / -ίζω* (βλ.λ.) + παραγ επίθημα -τήρι (πβ *σκα?,ισ-τήρι, ποτισ-τήρι)].* **ακουμπιστός,** -ή, -ό αυτός που ακουμπά κάπου: *στεκόταν ~ στον τοίχο* — **ακουμπιστά** επίρρ. **ακουμπώ** (κ. -άω) ρ. μετβ κ. αμετβ [ακουμπάς . | ακούμπ-ησα, -ιέ- μαι, -ισμένος) ♦ (μετβ.) 1. φέρω μέλος τού σώματός μου (χέρι, δάχτυλο, κορμό κ λπ) σε επαφή με κάτι/κάποιον *το σίδερο είναι ακόμη ζεστό' μην το ακουμπήσεις'* || - *κάτι με το πόδι μου* ΣΥΝ αγγίζω 2. (γενικότ.) έρχομαι σε επαφή με κάποιον/κάτι: *το φυτό ψή?.ωσε τόσο πολύ, που ακούμπησε το ταβάνι* ΣΥΝ φθάνω ♦ (αμετβ) 3. τοποθετώ πρόχειρα, για λίγο; *πού να ακουμπήσω τον δίσκο;* 4. στηρίζω, βάζω (κάτι) να στέκεται: *ακούμπησε το κεφάλι της στον ώμο του και αποκοιμήθηκε* 5. (+σε) έρχομαι σε επαφή με κάτι. *το σύννεφο ακουμπούσε στη βουνοκορφή* 6. στηρίζομαι: *ζαλίστηκε και ακούμπησε στον τοίχο, για να μην πέσει* |j «*σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ε/.λάδα»* (Α. Σι- κελιανός) 7. (μτφ.) βασίζομαι στη βοήθεια (κάποιου): *ακούμπα πάνω μου και όλα θα πάνε καλά!* 8. (μτφ.) πλησιάζω: *η αστυνομία διατεινόταν ότι ακούμπησε τους τρομοκράτες* · ΦΡ (αργκό) *τ' σκουμπάω (σε κάποιον)* (i) δίνω χρήματα (σε κάποιον): *τους τ' ακουμπάει κάθε μήνα κι εκείνοι του πουλάνε προστασία για το μαγαζί* ΣΥΝ τα σκάω (ii) ξοδεύω (κάπου): *λέει ότι δεν έχει λεφτά, αλ/Λ τ" ακουμπάει κάθε νύχτα στα ξενυχτάδικα.* — **ακούμπημα** κ. **ακούμπισμα** (το).
ΙΕΤΥΜ. < μεσν *άκ(κ)ουμπώ / άκ(κ)ουμπίζω* αρχική σημ «ξαπλώνω»,
< λατ. accumbo «κατακλίνομαι» < ad + cu(m)bo «ξαπλώνω»), **ακούραστος,** -η. -ο (μεσν.) **1.** αυτός που δεν κουράζεται εύκολα· ακαταπόνητος: *~ μαχητής τής αλήθειας, συνεχίζει να υπηρετεί πιστά τη δημοσιογραφία στα 65 του χρόνια* ΣΥΝ ακάματος, ακατάβλητος, άοκνος 2. αυτός που τον διακρίνει η εργατικότητα, η προθυμία για δουλειά, που σφύζει από ενεργητικότητα ΣΥΝ εργατικός, αεικίνητος, ενεργητικός, χαλκέντερος. — **ακούραστα** επίρρ. **ακουρμάζομαι** ρ. μετβ. αποθ. (ακουρμάσ-τηκα, -μένος} (,λαϊκ-λο- γοτ.) ακούω με προσοχή· αφουγκράζομαι
ΙΕΤΥΜ < μεσν. *άκρουμάζομαι / -αίνομαι* (η τροπή *-ο-* > *-ου-* λόγω τού χειλικού *-μ-)* < **άκροαμάζομαι* < *ακρόαμα* + παραγ. επίθημα *-άζο- μαι*].
άκουρος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει κουρευτεί. - *πρόβατα* 2. (για υποψήφιο μοναχό) αυτός που δεν έλαβε ακόμη το μοναχικό σχήμα

α-/αν- στερητικό

α-κομμάτιαατος, -η, -ο	**α-κορνιζάριατας,** -η, -ο	**α-κατσάριστος,** -η, -ο	**α-κουμαντάριστας,** -η, -ο	**α-καύρσευτας,** -η. -ο
α-κοπάδιαστος, -η, -ο	**α-κορνίζωτος,** -η, -ο	**α-καυβάλητας,** -η, -ο	**α-κούμπωτος,**-η,-ο	
α-κοπάνιατος. -η, -ο	**a-κορφολόγητος,** -η, -ο	**α-κουβάριαστας,** -η, -ο	**α-κούνητος,** -η, -ο	
α-κόπαστος, -η, -ο	**α-κασκίνιοτος,** -η, -ο	**α-κουβέντιαστος,** -η, -ο	**α-καύρευτας,** -η. -ο	
α-κόπριστος,-η.-ο	**α-κοσταλόγητας,** -η, -ο	**α-κουκούλωτας,** -η, -ο	**α-κούρντιστας,**-η,-ο	

με την τελετή τής κουράς.
[ΗΤΥΜ αρχ < ά-στερητ. + *κουρά* «κούρεμα»], **ακούσιος,** -α, -ο **1.** αυτός που γίνεται χωρίς πρόθεση, όχι ηθελημένα:
- *παράλειψη* συν αθέλητος ΑΝΤ εκούσιος, ηθελημένος, εσκεμμένος (βλ λ. *άκων*) 2. (για πρόσ) αυτός που κάνει κάτι χωρίς να το έχει επιδιώξει: *περνούσε τυχαία και έγινε ~ θεατής των γεγονότων* || ~ συ- *νεργός / ήρωας* αντ εκούσιος, ηθελημένος, εσκεμμένος. – **ακούσιο /ακουσίως** [αρχ **]** επίρρ
[ΕΓΥΜ αρχ < ά- στερητ. + *εκούσιος].* **άκουσμα** (το) ίαρχ.] [ακούσμ-ατος J -ατα. -άτων} **1.** ό.τι ακούγεται (συνήθ. για ήχο που έχει μουσικότητα): *δεν υπάρχει γλυκύτερο ~ από το γέλιο ενός παιδιού* [[*μουσική στη διαπασών τη νύχτα δεν είναι το ιδανικό ~ για τα αφτιά μας* 2. το να ακούσει κανείς (κάτι): *στο άκουσμα* και *μόνο τού ονόματός του θυμώνει* **άκουσον** ρ -> ακούω
ακουστά επίρρ εξ ακοής· μόνο στη ΦΡ **έχω** ***ακουστά*** (i) γνωρίζω εξ ακοής, από φήμη ή διάδοση (και όχι εξ ιδίας αντιλήψεως): *σας ~ και χαίρομαι ιδιαιτέρως που σας γνωρίζω προσωπικά* (ii) έχω αόριστη πληροφόρηση, γνωρίζω μόνο το όνομα, αλλά όχι τα σχετικά (με κάτι):
- *για το σκάνδαλο Λόκχιντ, αλλά δεν γνωρίζω λεπτομέρειες* **ακουστική** (η) **1.** ΦΥΣ Ο κλάδος τής φυσικής που ασχολείται με το σύνολο των φυσικών φαινομένων, τα οποία αναφέρονται στις ιδιότητες, την παραγωγή, τη διάδοση και τη λήψη των ήχων 2. ο βαθμός στον οποίο ένας χώρος ευνοεί τη μετάδοση των ήχων που παράγο- νται μέσα σε αυτόν: *το Θέατρο τής Επιδαύρου φημίζεται για την του* συν ακουστικότητα 3. γιχνόα ***ακουστική τεχνολογία*** ο κλάδος που ασχολείται με τον έλεγχο τής ηχορρύπανσης και με την εξασφάλιση καλών συνθηκών ακουστικής (σημ. 2) στα κτήρια [Εϊ ΥΜ Αντιδάν., < γαλλ. acoustique < αρχ. *ακουστικός]* **ακουστικό** (το) **1.** (α) η συσκευή που λειτουργεί σε επαφή με το αφτί μεταδίοντας ήχο (β) ιατρ ***ακουστικό βαρηκοΐας*** όργανο που τοποθετείται στο αφτί και ενισχύει τον ήχο για άτομα που πάσχουν από βαρηκοΐα 2. το εξάρτημα τής τηλεφωνικής συσκευής που λαμβάνει και μεταδίδει τους παραγόμενους από τους ομιλητές ήχους με τη μετατροπή των ηλεκτρικών σημάτων σε ηχητικά *περιμένετε / αναμείνατε* στο **~** *σας!* **||** *κατεβάζω* **/** *σηκώνω* **/** κλείνω *το* **~ Φ!»** ***περιμένω στο ακουστικό (μου)*** περιμένω να με καλέσει. να επικοινωνήσει κάποιος μαζί μου: *έναν μήνα περίμενε μάταια στο ακουστικό του τους ανθρώπους τής διοίκησης να του κάνουν πρόταση ανανέωσης τού συμ- βο'Λαίου του* 3. ***ακουστικά*** (τα) (α) σύστημα αποτελούμενο από δύο ακουστικά (σημ. 1), τα οποία προσαρμόζονται και εφάπτονται στα αφτιά έτσι, ώστε να μεταδίδουν τον ήχο ή να προστατεύουν από έντονους θορύβους (β) ιατρ. η κοινή ονομασία τού στηθοσκοπίου. [ετυμ Ουδ τού αρχ. επιθ *ακουστικός.* Η σημ 2 είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ ecouteur, ενώ η 3 είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ earphone], **ακουστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την αίσθηση ή τα όργανα τής ακοής, *όσο ο άνθρωπος γερνά, τόσο η - του ικανότητα εξα- σθενεί \ \ ~αντίληψη / νεύρο / παραίσθηση / σήμα*■ ΦΡ ***ακουστικός τύπος*** ο άνθρωπος που έχει την ικανότητα να αποκτά γνώσεις και να δημιουργεί παραστάσεις αξιοποιώντας κυρίως την αίσθηση τής ακοής: *είμαι ~ · προτιμώ να ακούω το μάθημα παρά να το διαβάζω* ανί οπτικός τύπος 2. αναγ (α) ***οκουστικό οατάριο*** καθένα από τα τρία πολύ μικρά οστά (σφύρα, άκμονα και αναβολέα) που βρίσκονται στο μέσο ους (.αφτί) και σχηματίζουν αλυσίδα, μέσω τής οποίας μεταδίδονται οι ήχοι στο έσω ους (β) ***ακουατικός πόρος*** η δίοδος για τη μεταφορά των ηχητικών σημάτων στον τυμπανικό υμένα τού αφτιού 3. τχνολ ***ακουστική αντίληψη*** η αποκωδικοποίηση από το κεντρικό νευρικό σύστημα των ακουστικών ερεθισμάτων 4. φγσιολ. ***ακουστικό κέντρο*** η περιοχή τού εγκεφάλου που δέχεται τα ηχητικά ερεθίσματα 5. γλΩσσ (α) ***ακουστική εικόνα*** / ***ακουατικό ίνδαλμα*** η γνώση που έχει ο άνθρωπος για το πώς δηλώνεται φθογγικά (πώς προφέρεται) η σημασία μιας λέξης π χ η σημ. «πίνω» δηλώνεται στα Ελληνικά με τη φθογγική διαδοχή /pino/ (β) ***ακουατική φωνητική*** ο κλάδος τής φωνητικής που μελετά τον τρόπο με τον οποίο γίνονται αντιληπτοί οι φθόγγοι από τον ακροατή ως κύματα αέρος, ανεξάρτητα από την παραγωγή και την πρόσληψή τους 6. φγσ ***ακουστική συχνότητα*** η συχνότητα ακουστικών κυμάτων που μπορούν να γίνουν αντιληπτά από τον μέσο ακροατή
[ΕΤΥΜ αρχ < *ακουστός* < *ακούω.* Οι επιστημ όροι (εκτός τού *ακουστικού πόρου*. που απαντά ήδη στον γιατρό Γαληνό) είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ακουστικός τύπος* (< γερμ. akustischer Typ), *ακουστικό νεύρο* (< γαλλ. neif acoustique), *ακουστική συχνότητα* (< αγγλ. audio frequency), *ακουστική εικόνα* (< γαλλ image acoustique), *ακουστικό οστάριο* (< αγγλ. auditory ossicle) κ.ά.]. **ακουστικότητα** <η) {χωρ. πληθ.} ο βαθμός στον οποίο ένας χώρος ευνοεί ή όχι τη μετάδοση τού ήχου που παράγεται μέσα σε αυτόν: *το Μέγαρο Μουσικής έχει σπουδαία* ~ συν ακουστική, **ακουστός,** -ή. -ό [αρχ] 1. αυτός που έχει φήμη. διάσημος: *είναι ~ για τις εγχειρήσεις ανοικτής καρδιάς* ΣΥΝ. φημισμένος, ξακουστός, ξακουσμένος. πασίγνωστος, ονομαστός, περίφημος · 2. ΦΥΣ (για ήχο) αυτός που μπορεί να γίνει αντιληπτός από τον μέσο ακροατή. – **ακουστά** επίρρ. (βλ.λ.) σχόλιο λ. *φημισμένος.* **ακουστότητα** (η)]χωρ πληθ } φυς το υποκειμενικό χαρακτηριστικό ενός ήχου που επιτρέπει στον ακροατή να χαρακτηρίσει τον ήχο ισχυρό ή ασθενή
(ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. audibility] **ακούω** ρ αμετβ κ. μετβ ιακού-ς, -ει, -με. -τε. -ν(ε), παρατ. άκουγα | άκουσ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! ♦ (αμετβ) 1. έχω την αίσθηση τής ακοής, είμαι ικανός να αντιλαμβάνομαι ήχους: *γέρασε και δεν ακούει* καλά ΦΡ ***ακούω στο όνομα*** (μεσον φρ) έχω ως όνομα, ονο μάζομαι: ***ξαφνικά φάνηκε ο ιππότης που*** ~ Λάνσελοτ2. είμαι σε εγρήγορση (για να συλλάβω έναν ήχο), εντείνω την προσοχή μου: ***Άκου! Σαν να βρίσκεται κάποιος στην πόρτα*** ΣΥΝ αφουγκράζομαι 3. σε φράσεις με τις οποίες καλείται κάποιος να προσέξει αυτό που θα λεχθεί · ΦΡ (α) σκούς ***εκεί!*** για την έκφραση δυσαρέσκειας: *~!* ***Να με κοροϊδέψει έτσι!*** (β) ***άκουσον-άκουσον!*** / ***άκουσον Κύριε!*** για την έκφραση έκπληξης (συνήθ με δυσαρέσκεια): *~!* ***Υποστηρίζει ότι μπορεί να πάρει διδακτορικό δίπλωμα μέσα σε έναν χρόνο!*** (γ) ***πάταξον μεν,*** άκουσον δε βλ. λ ***πατάσσω*** (δ) ο ***έχων ώτα ακούειν ακουέτω*** βλ. λ ***ους*** ♦ (μετβ.) 4. αντιλαμβάνομαι (κάποιον/κάτι) με το αισθητήριο τής ακοής: ***όταν ακούσεις το κουδούνι, άνοιξε! || ~ την Έλλη να γελάει*** || ***~ φωνέα / θόρυβο*** ΦΡ δεν θέλω (ούτε) ***ν' ακοϋσω για (κάποιον I κάτι)*** για να δείξουμε ότι και μόνο η αναφορά σε κάποιον/κάτι μας προκαλεί έντονη δυσφορία δεν ***θέλω ούτε ν'ακούσω για απεργίες πια'***
5. δίνω προσοχή στο περιεχόμενο (ηχητικού ερεθίσματος), παρακολουθώ προσεκτικά: - ***μουσική / μια ομιλία / γνώμη / αίτημα*** || (συνεκδ. και για τον άνθρωπο που μιλάει την πηγή τού ήχου) ~ ***τον δάσκαλο I τους συνομιλητές μου! τους μάρτυρες I ραδιόφωνο I έναν δίσκο*** **Κ ~ με προσοχή ι με ενδιαφέρον I γοητευμένος I με δυσπιστία I με συγκατάβαση** ΣΥΝ ακροώμαι ΦΡ (α) ***άκου να*** σου ***πω*** / νο ***δεις*** ή ***για άκου (ε)δώ!*** εμφατ. για να τονιστεί η σημασία όσων πρόκειται να ειπωθούν συχνά με διάθεση επιτιμητική ή απειλητική. *~!* ***Άλλαξε τρόπο συμπεριφοράς, γιατί δεν θα τα πάμε καλά***[1] (β) ***α'*** ακούω ***και με τα δύο μου τ' αφτιά*** σε ακούω προσεκτικά (γ) ***άκου (με) που σου λέω*** επιβεβαιωτικά για κάτι που λέγεται και ενδεχομένως προκαλεί αμφιβολίες: ***τελικά θα πειστεί να σου δώσει το δάνειο***■ (δ) ***άκου να δεις / άκου, φίλε μου*** / άκου ***κάτι πράγματα*** για την έκφραση έκπληξης: ***Άκου. φίλε μου! Μέσα σε δύο μέρες κατάφερε να τελειώσει μιας εβδομάδας*** δουλειά.' (ε) ***ακούω βερεσέ (κάτι)*** βλ. λ, ***βερεσές*** (στ) ***εγώ τα λέω, εγώ τ' ακούω*** βλ. λ. ***λέγω*** **6.** (για λόγους ευχάριστους ή δυσάρεστους) μου απευθύνουν, δέχομαι· ~ ***κριτική*** *I* ***διαμαρτυρίες*** / ***αρνητικά σχόλια I έναν γλυκό λόγο I επαίνους I καλά λόγια*** ΦΡ ***τ(α) ακούω*** κ. ***ακούω του εξάψαλμο*** / ***τα σχολιανά μου*** *i* ***τα εξ αμάξης*** *I* ***τον αναβαλλόμενο*** με μαλώνουν, με επιτιμούν, δέχομαι σφοδρή κριτική: ***άκουσε τα εξ αμάξης από τον προϊστάμενό του*** || ***θ[4] ακούσει τα σχολιανά τον για τη γκάφα του*** 7. παίρνω στα σοβαρά, λαμβάνω υπ' όψιν μου. ακολουθώ. υπακούω: τα ***μικρά παιδιά πρέπει*** να ***ακούν τους γονείς τους*** || ~ ***μια συμβουλή*** / (μτφ.) ***τη φωνή τής ?»ογικής*** 8. επηρεάζομαι από κάποιον ή κάτι: δεν - ***κανέναν και τίποτε*** || δε ν τ'- ***εγώ αυτά · θα κάνω ό,τι αποφάσισα!*** 9. πληροφορούμαι, μαθαίνω έμμεσα: ***έχω ακούσει ότι ο άντρας της δεν της φέρεται καλά είναι αλήθεια;*** (μεσοπαθ. ***ακού(γ)ομαι)*** 10. δίνω ορισμένη ακουστική εντύπωση, που οφείλεται στον ήχο τής φωνής που παράγω: ***από το τηλέφωνο ακουγόταν πολύ βραχνιασμένος*** **[| *η φωνή του - φιλική* || *η αναπνοή της*** ~ ***βαριά*** 11. (+επίρρ) προκαλώ ευχάριστο ή δυσάρεστο αίσθημα, εντύπωση στον ακροατή, ***αυτή η λέξη*** ~ ***άσχημα***■ ***καλύτερα να μην τη χρησιμοποιείς*** ΣΥΝ ηχώ. χτυπάω 12. είμαι γνωστός, γίνεται συζήτηση για μένα: ***το όνομά τον ακούγεται πολύ στον χώρο τής πολιτικής*** 13. για κάτι που λέγεται, συζητείται (συνήθ. ως φήμη ή πιθανότητα): ***ακούγεται ότι θα γίνει υποτίμηση τής δραχμής-*** ΦΡ πού *ακούστηκε;* για έκφραση κατάπληξης, ανάμικτης με δυσαρέσκεια: *~ να πληρώνεις πρόστιμο λόγω διαρροής τού νερού που οφείλεται σε δικό τους λάθος; Αυτά είναι απαράδεκτα πράγματα!* ** ΣΧΟΛΙΟ λ σϋνδι·Γος, *φημισμένος.*
[ετυμ αρχ. < **ά-κόΕ-]ω* < ά- προθεμ. + I.E. *kew-/ *skew- «παρατηρώ, προσέχω», πβ. σανσκρ. kav-is «σοφός, προνοητής», λατ. cav-eo «προσέχω», γαλλ. caution «προσοχή», αγγλ hear «ακούω», show «δείχνω», γερμ. horcn «ακούω». Schau «όψη» κ ά Ομόρρ αρχ *κοέω* (< ^*КοF-έω)* «παρατηρώ», *ά-κεύ-ω* «τηρώ», *ακοή* (βλ λ), *-ήκοος* (β' συνθ., πβ. *υπήκοος)* κ.ά. Ο τ *άκουσον* «άκου, άκουσε» είναι η αρχ. προστ. αορ. τού ρ.]
Ακρογος (ο) {Ακράγαντ-ος, -α} αρχαία Ελληνική αποικία στις ΝΔ ακτές τής Σικελίας -- Ακραγαντίνος (ο).
[ΕΤΥΜ αρχ., αγν. ετύμου. Κατά τη μυθολογία, ο *Άκράγας.* γνιος τού Δία και τής Αστερόπης, ίδρυσε την ομώνυμη σικελική πόλη. 11 ιταλ ονομασία Agrigento ανάγεται στον ελλην *Άκράγαντα,* αιτ τού *Άκράγας,* μέσω τού λατ. Agrigentum] ακράδαντος, -η, -ο αυτός που δεν κλονίζεται, δεν διαψεύδεται *η μαρτυρία αυτή αποτελεί ~ απόδειξη τής αθωότητάς του* || *~ πεποίθηση / πίστη* συν σταθερός, αδιάσειστος, ατράνταχτος, ακλόνητος, αδιαμφισβήτητος αντ. ασταθής, αμφίβολος, αβέβαιος. – ακράδαντα / ακραδάντως [μτγν.] επίρρ.
[ΕΤΥΜ μτγν < ά-στερητ. + κραδαίνω «σείω»] ακραίος, *-α,* -ο 1. αυτός που βρίσκεται στο άκρο. έσχατος · *~ σημείο [1] περιοχή* συν. τελευταίος, ακρινός 2. (μτφ) αυτός που αναφέρεται σε υπερβολικές ή απίθανες καταστάσεις, ιδέες κ ά. · *αυτό που λες είναι μια ~ περίπτωση* || *μην υποστηρίζεις τόσο ~ θέσεις[1]* j| *~ αντιθέσεις / λύσεις* συν υπερβολικός αντ αντιπροσωπευτικός, μέσος, μετριοπαθής « ·- ςχοαιο λ. *άκρος*
[Ε7ΥΜ < αρχ *άκραΐος* < *άκρη / -ά+ -ιος* (πβ. κ *άκμή - άκμαΐος*)| ακραιφνής, -ής, -ές {ακραίφν-ούς | -εις (ουδ. -ή)} 1. αυτός που δεν νοθεύτηκε με ξένα στοιχεία: σε - δημοτική συν καθαρός 2. (συνεκδ για πρόσ.) γνήσιος, πραγματικός: ~ οπαδός / *δεξιός / αριστερός* – ακραιφνώς επίρρ (μτγν.Ι ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες* [ετυμ αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ < *άκρος* + επίρρ *αίφνης, καρά* τις ση- μασιολογικές δυσχέρειες μιας τέτοιας ετυμολογίας] ακραξόνιο (το) Ιακραξονί-ου | -ων} ίεχνολ καθεμιά από τις άκρες τού άξονα των τροχών των οχημάτων (ΕΤΥΜ < *ακρο-* + *αξόνιο.* υποκ. τού *άξονας]* ακρασία (η) {χωρ. πληθ.) (λόγ) η έλλειψη εγκράτειας, η ακολασία.

[ΕΤΥΜ αρχ **< *άκρατης* < *ά-*** στερητ. **+ *-κρατής* < *κράτος*] ακράτεια** (η) {χωρ πληθ.) ΙΑΤΡ η αδυναμία εκούσιας συγκρατήσεως των απεκκρίσεων: ~ ***ούρων*** / ***κοπράνων\\ η ~ είναι συνηθισμένη στους πολύ ηλικιωμένους'*** ΦΡ ***ακράτεια γλώσσας*** η ανικανότητα να ελέγχει κανείς τα λόγια του, η αμετροέπεια.

[ΕΤΥΜ αρχ.< *άκρατής*< ά-στερητ + *-κρατής*< *κράτος* Ο ιατρ όρος είναι αντιδάν., < νεολατ acratia]. **ακράτητος,** -η. -ο Ιαρχ | αυτός που δεν είναι δυνατόν να συγκρατη- θεί. ασυγκράτητος: *ζαφνικά ξέσπασε σε ~ γέλια και δεν έλεγε να σταματήσει* || - *θυμός / ενθοχ>σιασμός* ΣΥΝ ακατάσχετος, ακάθεκτος ΑΝΤ συγκρατημένος — **ακράτητα** επίρρ. **άκρατος[1],** -η, -ο (συνήθ για συναισθήματα) αυτός που χαρακτηρίζεται από δύναμη και ορμητικότητα, που δεν συγκρατείται: ~ *ζήλος/ ενθουσιασμός* ΣΥΝ ασυγκράτητος [ΕΤΥΜ < α- στερητ. + *κρατώ].* **άκρατος[2],** -η, -ο **1.** (αρχαιοπρ) αυτός που δεν έχει αναμιχθεί με κάτι άλλο · - *οίνος* 2. (συνήθ μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από γνησιότητα, που αποκλείει οποιουσδήποτε συμβιβασμούς: ~ *ιδεαλισμός* ΣΥΝ ακραιφνής, ατόφυος, πραγματικός, αληθινός [Γ.ΤΥΜ αρχ <*ά-* στερητ + *-κράτος* < *κεράννυμι* «αναμειγνύω» (βλ. λ *κράση)].*

ακρεοφαγία (η) [1893] {χωρ. πληθ **}** αποχή από την κρεοφαγία. **άκρη** (η) {ακρών! Ι.το αρχικό ή τελευταίο σημείο ή όριο (κατά μήκος ή και κατά πλάτος) αντικειμένου ή εκτάσεως· ***δέσε το αγκίστρι στην ~ τής πετονιάς*** **[| *οι - τού σεντονιού*** **[[*κατοικεί στην ~ της πόλης*** ΣΥΝ τέλος, τέρμα, άκρο. πέρας· φρ (α) ***απ' άκρη σ' άκρη*** σε όλη την έκταση ή το μήκος, παντού· ***η αστυνομία χτένισε την περιοχή αλλά δεν κατάφερε να εντοπίσει τα ίχνη τού δράστη*** (β) (ως επίρρ.) ***άκρη-άκρη*** εντελώς στην άκρη. στο πιο ακραίο σημείο, ***μην περπατάς ~ στο πεζοδρόμιο*** ΙΙ ***~ στον γκρεμό*** (στο χείλος του) (γ) ***όπου με βγάλει η άκρη*** προχωρώ στην εκτέλεση πράξεως, αδιαφορο')ντας για την τελική έκβαση ***αποφάσισα να ξεκινήσω αυτή τη δουλειά και ~*** (δ) ***στην άκρη τού κόσμου*** στα πέρατα τού κόσμου, πολύ μακριά: ***μαζί σου πάω και*** - (ε) ***βγάζω άκρη /βρίσκω την άκρη*** (i) ανακαλύπτω την αρχή, το αίτιο ή τον σκοπό μιας πράξης, ενός γεγονότος· ***ο δικηγόρος ερεύνησε για αρκετούς μήνες αυτή χη μυστηριώδη υπόθεση, αλλά στο τέλος βρήκε την άκρη || δεν μπορώ να βγάλω άκρη με το καινούργιο έντυπο τής εφορίας δεν κατα?.αβαίνω τι ακριβώς θέλουν*** (ii) καταλήγω σε συμπέρασμα. συμφωνώ. ***διαφωνούσαμε σε πολλά θέματα, αλλά μετά από μακρά συζήτηση βρήκαμε την άκρη*** (στ) (ως επίρρ.) ***μέσες άκρες*** όχι επακριβώς, περίπου επιφανειακά ~ ***κατάλαβα, αλλά όχι με λεπτομέρειες*** ΣΥΝ χοντρικά, γκρόσο μόντο (ζ) (μτφ.-λαϊκ.) **έχω *άκρες*** έχω τα μέσα, ανθρώπους που με εξυπηρετούν ***αυτός έχει άκρες παντού, ακόμα και στα πολύ υψηλά κλιμάκια*** **2.** (καταχρ.) το αιχμηρό σημείο κοπτικού και γενικότ. αιχμηρού αντικειμένου· ***η ~ τού στιλέτου*** ΣΥΝ μύτη, κόψη, αιχμή 3. απόμερος τόπος, γωνιά: ***Έχει πολύ θόρυβο εδώ' Ας πάμε σε μιαν ~ να τα πούμε!*** ΦΡ (α) (συνήθ. για πρόσ) ***βάζω I κάνω (κάποιον) στην άκρη*** παραμερίζω, περιφρονώ (κάποιον): ***τους έκανε όλους στην άκρη, για να πετύχει αυτό που ήθελε*** ΣΥΝ βάζω στο περιθώριο (β) (μτφ) ***βάζω στην άκρη / μπάντα*** (για χρήματα) αποταμιεύω, φυλάγω για μελλοντικό σκοπό: ***έβαλα στην άκρη ένα ποσόν. για να αγοράσω αυτοκίνητο*** (γ) (εμφατ) ***αφήνω (κάτι) στην άκρη*** παύω να λέω. να κάνω ή να χρησιμοποιώ κάτι: ***άσε στην άκρη την αξίνα κι έλα να μαζέψουμε τα χορτάρια ||*** Ασε ***στην άκρη τα χωρατά' Τώρα πρέπει να σοβαρευτούμε*** (δ) ***τραβώ I κάνω στην άκρη*** παραμερίζω για να δώσω την προτεραιότητα σε κάποιον άλλο: ***κάνε στην άκρη να περάσω!*** 4. κάθε σημείο που δεν ανήκει στον κυρίως χώρο, στο κέντρο τής κίνησης, δραστηριότητας, όπου είναι οι πολλοί κ λπ . οι ***άλλοι χόρευαν κι αυτή είχε καθίσει σε μιαν ~ μόνη της || έπιασε μιαν ~ στην αίθουσα και παρακολουθούσε*** Επίσης (λαϊκ.-λογοτ.), **άκρια** (η) |μεσν.] (σημ. 1, 3). - (υποκ.) **ακρού- λα** κ **ακρίτσα** (η)

ΙΕΤΥΜ Ουσιαστικοπ. τ τού αρχ επιθ άκρος(βλλ) Ο τ. σχηματίστηκε αναλογικά προς τα θηλ. σε ***-ια (απόκρια, υπηρέτρια, γλύπτρια*** κτ ά.).Ήδη μεσν. είναι οι φρ ***απ'άκρη σ'άκρη*** και ***βγάζω άκρη*** (< μεσν. ***βγαίνω εις τήν άκραν).*** ενώ η φρ. ***στην άκρη τού κόσμου*** είναι μεταφρ. δάνειο (< γαλλ au bout du mondc)]. **ακριανός,** -ή, «ό * ακρινός

ακριβά επίρρ Ιμεσν **] 1.** σε υψηλή τιμή: ***είναι πολύ ωραία έπιπλα, αλλά κοστίζουν ~ || πουλώ I στοιχίζω ~2.*** με βαρύ τίμημα ***πλήρωσε ~ το σφάλμα / την τό/»μη/ τη βλακεία του. >.“*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ακριβής.*** **ακριβαίνω** ρ αμετβ. κ. μετβ. [μεσν] {ακρίβυνα} ♦ (αμετβ.) **1.** (για εμπορεύματα) γίνομαι ακριβότερος, αυξάνει η τιμή πωλήσεώς μου. ***από αύριο ακριβαίνουν τα γα/.ακτοκομικά προϊόντα*** ΣΥΝ ανατιμώ- μαι, ανεβαίνω ΑΝΤ φτηναίνω, υποτιμώμαι. πέφτει η τιμή μου 2. (γενικότ.) γίνομαι δαπανηρός ***μέρα με τη μέρα η ζωή ακριβαίνει όλο*** και ***περισσότερο*** ♦ 3. (μετβ.) αυξάνω την τιμή πωλήσεως ενός εμπορεύματος: ***η κυβέρνηση αποφάσισε να ακριβύνει τα είδη*** πολυτελείας ΣΥΝ ανατιμώ ΑΝΤ υποτιμώ, ρίχνω την τιμή. ΣΧΟΛΙΟ λ ***-αίνω*** **ακρίβεια** (η) {-ας κ. (λόγ.) -είας | χωρ πληθ } **1.** η απόλυτη σαφήνεια και ορθότητα, η απόδοση ή διατύπωση με τρόπο που να μην υπάρχει σφάλμα, έλλειψη, να μη δημιουργείται παρερμηνεία, ασάφεια, εσφαλμένη εντύπωση· η πληρέστερη δυνατή απόδοση ή έκφραση (μιας πραγματικότητας, ενός φαινομένου, όρου κ.ά.): ***η ανάγκη για ~ στη διατύπωση οδηγεί κάθε επιστήμη στη δημιουργία τής δικής της ορολογίας || μαθηματική / απόλυτη ~ || εκφράζεται με- / με κάθε δυνατή*** */ με τη μέγιστη* ~ ΦΡ *για την ακρίβεια* για να είμαι ακριβέστερος, ακριβέστερα: το *καλοκαίρι θα πάω στην Ευρώπη. ~ στην Αυστρία και την Ελβετία* 2. (ειδικότ) η τέλεια απόδοση οργάνων, μηχανικών μέσων ή λειτουργιών που συντελούνται με αυτά, η απόλυτη λειτουργική αξιοπιστία τους: αυτό *το ρολόι, αν και παλιό, διακρίνεται για την* ~ του || *μηχανισμός ακρίβειας* || *ζυγός ακρίβειας* (η ζυγαριά που χρησιμοποιείται στα φαρμακεία) 3. (συνεκδ.) η τελειότητα (μιας ενέργειας ή πράξης): *θαύμασαν την αθ/.ήτρια / χορεύτρια για την ~ των κι- νήσεών της* 4. η συμφωνία λόγων ή πράξεων με την πραγματικότητα: *η ~ όσων είπαν οι μάρτυρες θα ελεγχθεί με βάση τα νέα στοιχεία που προέκυψαν* || *ιστορική* ~ ΣΥΝ αξιοπιστία, πιστότητα 5. οίκον το υψηλό κόστος, η εις βάρος των μισθωτών αναντιστοιχία μεταξύ των ρυθμών μεταβολής των τιμών και των εισοδημάτων: *η ~ στ7ν αγορά αποθαρρύνει τους καταναλωτές* (πβ λ *ακρίβια).* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ακριβής.* [ΕΤΥΜ αρχ < *άκριβής]*

Ακριβή (η) 1. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ Θηλ. τού επιθ. *ακριβός* (βλ λ.)], ακριβής, -ής, -ές {ακριβ-ούς] -είς (ουδ - ή)· ακριβέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, από απόλυτη σαφήνεια, ορθότητα. εμμονή στη λεπτομέρεια, χωρίς παραλείψεις, αποκλίσεις ή λάθη: ~ *αποτέλεσμα / εξέταση / μελέτη / διάγνωση / αντιπαραβο?.ή / προφορά / γνώση / αντίγραφο / απάντηση / περιγραφή / οδηγίες / ορι- σμόςΣΥΚ* σχολαστικός,τέλειος,λεπτομερειακός αντ ανακριβής,λανθασμένος. εσφαλμένος 2. αυτός που ορίζεται ή προσδιορίζεται με απόλυτη σαφήνεια και σχολαστικότητα: *έρευνα για να διαπιστωθούν τα ακριβή αίτια τού ατυχήματος* || ο ~ *αριθμός* των *τραυματιών* || *η ~ έννοια τού όρου «δομή*** || γο ~ *δρομο?.όγιο τού τρένου* || *η ~ θέση τού* πλοίου|| ~ *ημερομηνία/ ώρα/ ποσό/ ποσότητα/έκφραση* 3. αυτός που ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ο σύμφωνος με την αλήθεια· ο *ανακριτής ζήτησε από τον κατηγορούμενο ~ αναπαράσταση τού συμβάντος* || ~ *καταγγελία / πληροφορίες / είδηση / πρόγνωση / στοιχεία* συν αληθής, αληθινός, έγκυρος, αξιόπιστος, πιστός αντ ανακριβής, ψεύτικος, αναξιόπιστος 4. (ειδικότ. για πρόσ) αυτός που μιλά με ακρίβεια, που η σκέψη του. τα λόγια του ή οι κρίσεις του ανταποκρί- νονται στην πραγματικότητα και την αλήθεια: *παρο.καλώ να είστε απόλυτα ακριβείς στις απαντήσεις σας* ΣΥΝ σαφής 5. αυτός που χαρακτηρίζεται από συνέπεια σε συμφωνίες, υποχρεώσεις ή προκαθορισμένους όρους· *είναι πάντα ~ στα ραντεβού τονΣΥΤ* συνεπής, τακτικός αn I ασυνεπής, αναξιόπιστος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες* Ιετυμ αρχ.. αβεβ. ετύμου. ίσως < **άκρ-ειβής* < *άκρος* + *εῖβω* «στάζω» (παράλλ. τ. τού */,είβω*. βλ. λ *λιβάδι), οπότε* η αρχική σημ θα ήταν «αυτός που στάζει μέχρι τα άκρα, ο γεμάτος ώς το χείλος» και. κατ' επέκτ., «ακριβής». Η μεταβολή *-ει-* > *-ι* (**άκρειβής* > *άκριβής)* οφει- λεται πιθ. σε ιωτακισμό (προφορά ως -i-), πβ. *ειμα* > *ίμάτ-ιον, ειλιγς* > *ίλιγξ* «ίλιγγος» κ.ά.]

ακριβής - ακριβός, ακριβώς - ακριβά, ακρίβια - ακρίβεια. Η σειρά των παράλληλων αυτών τύπων («διτυπιών») είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα τής γόνιμης πολυτυπίας που διακρίνει την Ελληνική στη διαχρονικότητά της Το ακριβός μεταπλάστηκε από το ακριβής σύμφωνα με παλαιότερη τάση της Ελληνικής να μετασχηματίζει τα δύσκολα στην κλίση τους δικατάληκτα επίθ. σε *-ης* στην κατηγορία το)ν επιθ σε *-ος* (πβ. *ανωφελής - ανώφελος, απρεπής - άπρεπος, πολυπαθής - πολύπαθος* κ.τ.ό). Στην περίπτωση τού *ακριβός* η διαφοροποίηση κατέληξε να είναι συγχρόνως και έντονα σημασιολογική. Η ίδια σημασιολογική διαφοροποίηση αναπτύχθηκε και ανάμεσα στα ακριβώς - ακριβά Το *ακριβώς* σημαίνει «με ακρίβεια, επακριβώς, χωρίς παρέκκλιση», ενώ το *ακριβά* δηλώνει «σε υψηλή τιμή» Το ουσ. ακρίβεια εξελίχθηκε σημασιολο- γικά όπως το *ακριβής - ακριβός* και προσέλαβε και τη σημ «υψηλές τιμές προϊόντων», με την οποία χρησιμοποιείται κυρ. στον γραπτό αλλά και στον προφορικό λόγο παράλληλα, σχηματίστηκε και νέο ουσιαστικό ακρίβια < *ακριβαίνω* < *ακριβός* κατά το σχήμα *φτηνός - φτηναίνω - φτήνια* *άβαφος*

ακρίβια (η) (προφέρεται α-κρί-βια) {χωρ. πληθ.} (κυρ προφορ.) 1. η υψηλή τιμή πωλήσεως <\ΝΤ φτήνια 2. (συνεκδ) η εποχή κατά την οποία το κόστος ζωής είναι υψηλό: *«στης ακρίβιας τον καιρό / επα- ντρεύτηκα κι εγώ»* (τραγ) || *από τότε που ανέλαβε την εξουσία αυτή η κυβέρνηση, μας πέθανε στην* - σχολιο λ. *ακριβής, συνίζηση.* [είυμ μεσν. < *ακριβαίνω* (υποχωρητ.) < *άκριβός*, κατά το σχήμα *φτηνός - φτηναίνω - φτήνια].* ακριβό- κ. ακριβό- [μεσν] α'συνθετικό που δηλώνει: 1. το δαπανηρό, το ακριβό: *ακριβο-πληρώνω, ακριβο-πουλώ* 2. (μτφ.) το αγαπημένο: *ακριβο-γυιός, ακριβο-κόρη* 3. το σπάνιο: *ακριβο-θώρητος, ακριβο-μί- λητος* 4. τη φροντίδα, την αγάπη με την οποία γίνεται κάτι: *ακριβο- ταΐζω, ακριβο-ποτίζω* 5. την ακρίβεια, τη σαφήνεια: *ακριβό-λογος.* ακριβογυιός (ο) (λογοτ.) πολυαγαπημένος γυιος (συνήθ μοναχο- γυιός).

ακριβοδίκαιος, -η, -ο [αρχ.] 1. (για πρόσ.) αυτός που αποδίδει με ακρίβεια το δίκαιο, που κρίνει δίκαια: *τον εμπιστεύομαι στις κρίσεις του, γιατί είναι* ~ 2. (για ενέργειες ή πράξεις) αυτός που συντελείται με απόλυτη τήρηση τού δικαίου *έγινε ~ μοιρασιά τής πατρικής περιουσίας* αντ. άδικος, μεροληπτικός ακριβοθυγατέρα (η) πολυαγαπημένη κόρη (συνήθ μοναχοκόρη) ακριβοθώρητος (ο), ακριβοθώρητη (η) (συχνά ειρων. ή σκωπτ.)

πρόσωπο που εμφανίζεται σπάνια, που τον βλέπει κανείς σε αραιά χρονικά διαστήματα *από τότε που έπιασες δουλειά, μας έγινες ~* **ακριβολόγος,** -ος, -ο [αρχ.] αυτός που εκφράζεται με ακρίβεια και σαφήνεια: *μιλάει χωρίς περιστροφές ή αοριστίες,* είναι Επίσης **ακριβόλογος,** -η, -ο. – **ακριβολογία** (η) [αρχ.] **ακριβολογώ** ρ αμετβ. Ιμτγν] Ιακριβολογείς. | ακριβολόγησα} εκφράζομαι με ακρίβεια, κυριολεκτώ· *αν θέλουμε να ακριβολογούμε, πρέπει να αφήσουμε τις γενικότητες και τις αοριστίες.* **ακριβομίλητος,** -η. -ο αυτός που δεν μιλά πολύ ΣΥΝ λιγομίλητος ΑΝΤ. πολυλογάς, φλύαρος **ακριβοπληρώνω** ρ. μετβ {ακριβοπλήρω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** πληρώνω σε υψηλή τιμή: *έμεινα πολύ ευχαριστημένος από τη δουλειά του. αλλά* τον *ακριβοπλήρωσα* ΣΥΝ. μοσχοπληρώνω 2. (μτφ.) τιμωρούμαι αυστηρά, πληρώνω βαρύ τίμημα *αυτό που μου έκανες θα το ακριβοπληρώσεις.* **ακριβοπουλώ** ρ. μετβ {ακριβοπουλάς .) ακριβοπούλ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} πουλώ κάτι ακριβά συν μοσχοπουλώ **ακριβός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει υψηλή τιμή, τού οποίου η απόκτηση κοστίζει πολύ: *- τρόφιμα, αυτοκίνητο / σπίτι / βιβ/ίο / εισιτήριο / μηχάνημα i κοσμήματα t δώρο* || - *ποδοσφαιριστής* ΣΥΝ (εκφραστ) αλμυρός αντ φθηνός, προσιτός, οικονομικός· ΦΡ ***έχει ακριβά*** ΤΣ *λόγια* ΤΟΥ είναι πολύ συγκρατημένος και μετρημένος στα λόγια του 2. αυτός που απαιτεί πολλά έξοδα, δαπανηρός, *η ζωή μας γίνεται όλο και πιο* ~ ΣΥΝ πολυέξοδος, πολυδάπανος 3. αυτός που πουλά προϊόντα ή υπηρεσίες σε υψηλή τιμή: *δεν πηγαίνω ποτέ σε αυτό το μαγαζί· είναι πολύ* ~ ((*είναι ~ ξενοδοχείο, οι πελάτες του είναι πλούσιοι* JJ *αυτός ο γιατρός είναι πολύ* ~ || *είναι πολύ - περιοχή· οι τιμές των ακινήτων έχουν πάει στα ύψη* συν (εκφραστ.) απλησίαστος, αλμυρός, τσουχτερός, φαρμακείο φρ (παροιμ.) **ακριβός στσ *πίτουρα και φτηνός στ' αλεύρι*** για κάποιον που δεν δίνει χρήματα για κάτι αξιόλογο ή αναγκαίο, ενώ ξοδεύει για πράγματα λιγότερο αξιόλογα ή αναγκαία· *το σκέφτεται να επισκευάσει τη στέγη τού σπιτιού του που στάζει, ενώ προχθές αγόρασε στερεοφωνικό*■ · 4. (μτφ.) πολύ αγαπητός, προσφιλής: *έχασαν την ~ τους κόρη και είναι απαρηγόρητοι* || *ακριβή μου φίλη, μου λείπεις* || (κ. ως ουσ. συνήθ σε προσφωνήσεις) *ανυπομονώ να σε δω, ακριβέ μου!* συν πολυαγαπημένος, λατρευτός, προσφιλής, φίλτατος – (υποκ.) **ακριβούτσικος,** -η/-ια, -ο, **ακριβά** επίρρ (βλ.λ.) **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ακριβής, άβαφος*

ΓΠΤΥΜ **μεσν. < αρχ.** *ακριβής,* **με μεταπλασμό κατά τα επίθ σε** *-ος* **πβ.** *πολυπαθής- πολύπαθος, ανωφελής* **- *ανώφελος.*** **Αφετηρία τής παρατηρούμενης σημασιολ. μεταβολής («αλάνθαστος, σαφής» -► «δαπανηρός») υπήρξε η -ήδη αρχ.- σημ. «ολιγαρκής, φειδωλός» (πβ. Ανδο- κίδ. 4, 32** *ακριβώς διαιτάσθαι.* **όπου αποδίδεται η έννοια τού να ζει κανείς σύμφωνα με τις οικονομικές του δυνατότητες, να μην υπερβαίνει τα όριά του). Από τη σημ. τού «ολιγαρκούς» η λ. μετέπεσε και στη δήλωση τού «πολύτιμου» και (στον μεσν.) τού «δαπανηρού»], ακριβώς επίρρ [αρχ.] {ακριβέστ-ερα,-ατα} 1. με ακριβή τρόπο, χωρίς την παραμικρή απόκλιση από τα πραγματικά περιστατικά:** *πες μου* **~** *τι συνέβη* ΣΥΝ **επακριβώς, με ακρίβεια, λεπτομερώς, πιστά** · 2. **(με επιτατ. χρονική σημ) χωρίς την παραμικρή καθυστέρηση, ούτε αργότερα ούτε νωρίτερα:** *θα σε περιμένω στις 600 η ώρα* ***-!*** **|(** *εκείνη* **~** *τη στιγμή χτύπησε το κουδούνι* **||** *ιίότε* **~** *συνέβη το ατύχημα;* **· 3. (επι- βεβαιωτικώς) έτσι. πράγματι, πολύ σωστά: -/** *Συμφωνώ απόλυτα μαζί σου* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ακριβής* **ακρίδα (η) 1. έντομο με κοντές κεραίες και ισχυρά οπίσθια πόδια, κατάλληλα για άλματα· μεταναστεύει κατά σμήνη και είναι ιδιαίτερα βλαβερό για τις καλλιέργειες 2. (περιληπτ*) σμήνος* ακριδών:** *φέτος έπεσε* **~** *και μας κατέστρεψε όλες τις καλ/αέργειες* **3. (μτφ) αυτός που υστερεί σε σωματική διάπλαση. ο καχεκτικός** ΣΥΝ **ισχνός.**

[ΕΓΥΜ < αρχ ***άκρίς, -ίδος,*** αβεβ. ετύμου. πιθ. < ***ά-*** προθεμ. + ***κρίζω*** «τρίζω» **(< *κρίγ-}ω < 1 Ε. *krig-,** ίδια σημ **).** οπότε η λ. ίσως είναι αποτέλεσμα η^ομιμήσεως, από τον θόρυβο που προκαλεί το έντομο.], **ακριδοκτονος,** -ος, -ο [1893] **1.** αυτός που καταπολεμεί τις ακρίδες 2. ***ακριδοκτόνο*** (το) εντομοκτόνο που χρησιμοποιείται για την καταπολέμηση των ακρίδιον.

[ΕΤΥΜ **<** *ακρίδα* **+** *-κτόνος* **< αρχ.** *κτείνω* **«φονεύω» (βλ. λ.** *-κτονία)].* **ακριμάτιστος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που δεν διέπραξε κρίματα, αναμάρτητος. *«που*** *να βρεθεί ακριμάτιστος, σαν θα τον πάρει ο Χάρος*» **(Β. Κορνάρος)** ΣΥΝ **αθώος** ΑΝΤ **αμαρτωλός, ένοχος, ακρινός, -ή, -ό [μεσν.] αυτός που βρίσκεται στην άκρη.** *τα* **~** *σπίτια τού χωριού* ΑΝΤ **μεσαίος. Επίσης ακριανός, ακρισία (η) {χωρ. πληθ.} η έλλειψη ορθής κρίσης, κριτικής ικανότητας:** *οι ηττημένοι απέδωσαν το εκλ,ογικό αποτέλεσμα στην* **~** *τού λαού* ΣΥΝ **επιπολαιότητα, απερισκεψία** ΑΝΤ **ορθοφροσύνη. κρίση, ευθυκρισία** ΣΧΟΛΙΟ **λ** *ανόητος.*

[ΕΤΥΜ **αρχ. < *άκριτος]* ακρίτας (ο)** ί **ακριτών} 1.** ΙΣΤ Ο **στρατιώτης που φρουρούσε και υπερασπιζόταν τα άκρα, δηλ. τα σύνορα τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που φρουρεί ή που κατοικεί *σε παραμεθόρια* και συνοριακή περιοχή τού κράτους, *οι ~ μας στον Έβρο*** **Επίσης σκρίτης — ακριτικός, -ή -ό** [ΕΤΥΜ **< μεσν. *ακρίτας / άκριτης* < αρχ. *άκρα].**

ζουν στις ακριτικές περιοχές και να τις υπερασπίζονται. Οι αγώνες εναντίον των εχθρών που κατά καιρούς έκαναν επιδρομές κατά τού Βυζαντίου, εξασφάλισαν στους άκριτες φήμη γενναίων πολεμιστών, που τα κατορθώματά τους εξυμνούνται στα μεσαιωνικά έπη τής Ελλάδας, στα Ακριτικά Έπη και, γενικότερα, στα ακριτικά (δημοτικά) τραγούδια. Περίφημος ακρίτας υπήρξε ο Διγενής (Ακρίτας), τού οποίου οι άθλοι περιγράφονται στο ομώνυμο βυζαντινό έπος

ακρίτοέπεια (η) {χωρ. πληθ.} η απερίσκεπτη ομιλία ΣΥΝ. ακριτομυθία (σημ. 2). – ακριτοεπής,-ής,-ές

[ετυμ < *άκριτος* + *-έπεια* < *-επής*< αρχ *έπος* «λόγος» (βλ.λ.)]. ακριτομυθία (η) [μεσν] κ (εσφαλμ.) ακριτομυθεια {ακριτομυθιών} (λόγ.) 1. η κοινολόγηση μυστικού εξαιτίας επιπολαιότητας ή ακρισίας: *η απόφαση γνωστοποιήθηκε πολύ πριν από την κοινοποίησή της λόγω τής ~ ενός υπαλλήλου* ανγ εχεμύθεια 2. ασυνάρτητη και απερίσκεπτη φλυαρία. ^ σχολιο λ. *εχέμυθος.* ακριτόμυθος, -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν μπορεί να κρατήσει μυστικό, που κοινολογεί τα μυστικά που του έχουν εμπιστευθεί ΑΝΤ εχέμυθος. * -■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εχέμυθος*

[ετυμ αρχ., αρχική σημ «φλύαρος, κενολόγος», < άκριτος + *μύθος].* άκριτος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει κρίση, που δεν μπορεί να κρίνει συν άφρων, ανόητος, επιπόλαιος, απερίσκεπτος, ελαφρόμυαλος αντ συνετός, νουνεχής, σώφρων, γνωστικός, μυαλωμένος 2. (για λόγους ή πράξεις) αυτός που επιώθηκε ή έγινε αλόγιστα, απερίσκεπτα ή επιπόλαια: *μη δίνεις βάση σε ό,τι άκουσες· είναι όλα ~ λόγια.* – άκριτα επίρρ σχόλιό λ. *ανόητος.*

[ετυμ αρχ < *ά-* στερητ. + κρίνω] άκρο- κ. ακρό- [αρχ j 1. α' συνθετικό το οποίο δηλώνει την άκρη από κάτι: *ακρο-ποταμιά, ακροΘαλάσσι, ακρο-δάχτυλο, ακρό-πρωρο* 2. ιατρ λεξικό πρόθημα ονομάτων που δηλώνουν το ακραίο τμήμα ενός ανατομικού σχηματισμού (λ χ. ακροποσθία), αλλά και παθήσεις των άκρων: *ακρο-μεγαλία, ακρο-πάθεια* άκρο (το) 1. (α) το ακραίο, το έσχατο σημείο αντικειμένου ή εκτάσε- ως *πιάσε το σχοινί από τα δύο ~ και τέντωσέ το* |[οι *ομάδες παρατάχθηκαν στα δύο - τού γηπέδου* ΣΥΝ άκρη, άκρια· ΦΡ *απ' άκρου εις άκρον (άπ' άκρου εις άκρον.* μεσν. φρ.) σε όλη την έκταση, πέρα για πέρα: *περπάτησα την Πάρο ~* (β) το υψηλότερο σημείο ενός τόπου: *φθάσαμε ώς το ~ τού βουνού* Συν κορυφή· φρ *άκρον ώοτον* βλ.λ 2. *άκρα* (τα) (i) αναί τα ακραία μέλη τού σώματος, δηλ. τα πόδια και τα χέρια· *είναι συνηθισμένο να ανακαλύπτονται αρχαία αγάλματα με σπασμένα τα ~ τους* [[*κάτω ~* (τα πόδια) | | *άνω ~* (τα χέρια) (ii) ιςτ τα σύνορα τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας *«Ωδαί τών προνοουμένων τα άκρα»* (τα ακριτικά τραγούδια) (iii) (μτφ.) το υπέρτατο σημείο, ο ανώτατος βαθμός, το όριο· (συνεκδ.) η υπερβολή, η ακρότητα ΣΥΝ έπακρο, απόκορύφωμα φρ (α) *άνθρωπος των άκρων* αυτός που έχει ακραίες απόψεις ή ασταθή συμπεριφορά: δεν *μπορώ να συζητήσω ήρεμα και λογικά μαζί του είναι* - ανγ μετριοπαθής (β) *φθάνω στα άκρα* ενεργώ χωρίς μέτρο, φθάνω σε οριακό σημείο, *μη φθάνεις στα άκρα· γίνε πιο δια/Λακτικός.* Επίσης (λόγ.) άκρον [ειυμ < αρχ *άκρον,* ουσιαστικοπ ουδ. τού επιθ *άκρος* Ήδη στον Πλάτωνα απαντά η φρ *έπ' άκρον άφικέσθαι* «φθάνω στα άκρα»], ακροάζομαι ρ μετβ. αποθ. {ακροάσ-τηκα (λόγ -θηκα)} ιατρ ακούω απευθείας με το αφτί (παλαιότερα) ή με τη βοήθεια ιατρικού οργάνου (συνήθ. στηθοσκοπίου) τους ήχους (κυρ. των πνευμόνων και τής καρδιάς): *ο γιατρός μού ζήτησε να πάρω βαθιές αναπνοές, για να με ακροαστεί.* σχοαιο λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άκροώμαι,* κατά μεταπλασμό βάσει τού αορ *ήκρο- άσθην,* που συνέπιπτε φωνητικά με τα ρήματα σε *-άζ(ομαι), λχ ήγο- ράσθην - αγοράζομαι}.* ακρόαμα (το)]ακροάμ-ατος | -ατα, -άτων} ό.τι ακούει κανείς, συνήθ. σε δημόσιους χώρους, και έχει χαρακτήρα ψυχαγωγικό (π.χ. μουσικό κομμάτι, απαγγελία): *στο Φεστιβάλ Αθηνών θα παρουσιαστεί μια μεγάλη ποικιλία ακροαμάτων* συν άκουσμα (πβ λ *θέαμα)*

[ΕΤΥΜ αρχ < *άκροώμαι* (βλ.λ.)] ακροαματικός, -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με την ακρόαση 2. νομ ακροαμαπκ/j *διαδικασία* το τμήμα τής διαδικασίας τής δίκης το οποίο λαμβάνει χώρα στο ακροατήριο και στο πλαίσιο τού οποίου αναπτύσσονται προφορικά οι ισχυρισμοί των διαδίκων, διεξάγεται μέρος τής αποδεικτικής διαδικασίας και απαγγέλλονται οι δικαστικές αποφάσεις, ακροαματικότητα (η) {σπάν. ακροαματικοτήτων} (για το ραδιόφωνο και καταχρ την τηλεόραση) το ποσοστό των ακροατών που παρακολούθησαν ή παρακολουθούν τακτικά μια εκπομπή ή τις εκπομπές ενός σταθμού (πβ λ. *τηλεθέαση, τη?»θεαματικότητα)\ αυτό το πρόγραμμα έχει μεγάλη I υψηλή I χαμηλή* ~ || *δείκτης ακροαματικότητας* || *έχω* ~ (για εκπομπή) || *κυνηγούν την ~ και όχι την ποιότητα.*

ακρίτας - ακριτικός - Διγενής Ακρίτας. Από την ανάγκη των Βυζαντινών να προστατεύσουν τα σύνορα τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τις επιδρομές διαφόρων εισβολέων, καθιέρωσαν τον θεσμό των ακριτών, πληθυσμικών ομάδων που κατοικούσαν στα «άκρα», στα όρια τού Βυζαντίου, τα οποία υπεράσπιζαν πολεμώντας εναντίον των επιδρομέων. Στους κατοίκους των άκρων, στους ακρίτες, εξασφαλίζονταν κίνητρα (οικονομικά, γης κ.λπ.), ώστε να

ακροαματικότητα - θεαματικότητα - αναγνωσιμότητα; Επειδή οι συναφείς μετρήσεις αποσκοπούν στο να υπολογιστεί το ύψος ή, γενικότερα, τα ποσοστά ακρόασης (ραδιοφώνου), θέασης ή τηλε- θέασης (τηλεόρασης) και ανάγνωσης (βιβλίων) και όχι το *ακρόαμα* (!). το *θέαμα* (!) και το *αναγνωσμα* (!), ωστοί όροι θα ήταν αντιστοίχως ακροατότητα ή ακροασιμότητα, θεατότητα ή θεασι- μότητα (και τηλεθεασιμότητα) και αναγνωστότητα ή αναγνωσιμότητα Μολονότι λέμε *έλαση - ελατός - ελατότητα, διάλυση - διαλυτός - δια/.υτότητα, ρεύση - ρευστός - ρευστότητα* κ.τ ό., άρα και *ακροατότητα, θεατότητα* και *αναγνωστότητα, είναι* ωστόσο προτιμότερο να χρησιμοποιούμε τα *ακροασιμότητα, θεασιμότητα* και *αναγνωσιμότητα* (πβ. και *ίαση - ιάσιμος - ιασιμότητα, βίωση*

- ***βιώσιμος - βιωσιμότητα, θνήση - θνήσιμος - θνησιμότητα, πλεύση - πλεύσιμος - πλευσιμότητα*** κ ά.), που βρίσκονται εγγύτερα στα ***ακρόαση, (τηλε)θέαση, ανάγνωση.***

ακροαριστερός, -ή, -ό **1.** αυτός που ανήκει πολιτικά στην άκρα Αριστερά ή ασπάζεται τις θέσεις της (βλ. λ ***Αριστερά)*** 2. ***ακροαριστερός*** (ο), ***ακροαριστερή*** (η) ο οπαδός τής άκρας Αριστεράς, υπο- στηρικτής ακραίων αριστερών απόψεων ΣΥΝ. αριστεριστής ΑΝΤ ακροδεξιός

[ετυμ ίο α' συνθ ***άκρος*** σε αυτή τη χρήση αποδίδει το γαλλ. exreme]. **ακρόαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. ιατρ η εξέταση ασθενούς με γυμνό αφτί ή στηθοσκόπιο, με σκοπό τον εντοπισμό και την εξέταση φυσιολογικών ή παθολογικών ήχων σε εσωτερικά όργανα, όπως η θωρακική κοιλότητα, η καρδιά κ.λπ 2. η (προσεκτική) παρακολούθηση (εκπομπής, ομιλίας, διδασκαλίας κ ά.): ***πολλοί φοιτητές συγκεντρώθηκαν για την ~ τού μαθήματος*** || (σε ραδιοφωνική εκπομπή προς τους ακροατές) ***καλή ~!*** || ***αφιερωμένο*** (ενν. το τραγούδι) ***σε όσους κάνουν ~ αυτή τη στιγμή*** (δηλ. στους ακροατές) **3.** η υποδοχή κάποιου που θέλει να υποβάλει αίτημα, παράπονο κ λπ. από επίσημο πρόσωπο ή ανώτερη αρχή (σε προκαθορισμένο χρόνο και μετά από αίτηση): ***ζήτησα ~ από τον υπουργό*** || ***η Επιτροπή δέχτηκε τους φορείς σε*** ~ **4.** νομ (α) η παρακολούθηση από το δικαστήριο των παραγόντων τής δίκης ***θα ακο/.ουθήσει η ~ των μαρτύρων ι των διαδίκων*** (β) ***δικαίωμα ακρόασης*** συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα των διαδίκων να τους παρασχεθεί η δυνατότητα να αναπτύξουν ενώπιον τού δικαστηρίου τους ισχυρισμούς τους και αντίστοιχη υποχρέωση τού δικαστή να λάβει υπ' όψιν του και να εξετάσει τους ισχυρισμούς αυτούς · φρ ***ούτε φωνή ούτε ακρόαση*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος (από τον οποίο αναμένεται κάτι), δεν δίνει σημεία ζωής ή' δεν ανταποκρίνεται· ***πριν από δύο μήνες υποσχέθηκε να με βοηθήσει, αλλά από τότε***

[Ετυμ < αρχ. ***άκρόασις*** < ***άκροώμαι*** Η φρ. ***ούτε φωνή ούτε ακρόαση*** ανάγεται σε αφήγηση τής Π.Δ. κατά την οποία οι ιερείς τού Βάαλ, έχοντας προκληθεί από τον προφήτη Ηλία να αποδείξουν ότι ο θεός τους ήταν πραγματικός, φώναζαν, προσεύχονταν και ανέπεμπαν εκκλήσεις ώς το βράδυ, αλλά ***«ούκ ήν φωνή καί ούκ ήν άκρόασις»*** (Βασιλειών *Γ* 18. 26)]. **ακροαστικός,** -ή, -ό 1. αυτός ***που*** χρησιμοποιεί την ακρόαση: - ***εξέταση*** 2. ιατρ ***ακροαστικά*** (τα) (ενν. ***ευρήματα)*** κάθε διαγνωστικό στοιχείο που γίνεται αντιληπτό με την εξεταστική μέθοδο τής ακρο- άσεως, κυρ. στους πνεύμονες: ***ο γιατρός μού βρήκε ~ και με προειδοποίησε πως. αν δεν προσέξω, θα εξελιχθούν σε πνευμονία.*** **ακροατήριο** (το) {ακροατηρί-ου j -ων} **1.** το σύνολο των συγκεντρωμένων ακροατών σε ομιλία, μουσική εκτέλεση, δίκη κ.λπ.: ***το ~ παρακολουθούσε συνεπαρμένο τον*** με/άλο ***δεξιοτέχνη*** || ***πολυπληθές / ενθουσιώδες / αραιό / πυκνό*** ~ ΣΥΝ ***το*** κοινό, οι ακροατές 2. ΝΟΜ (α) η αίθουσα στην οποία γίνεται η δημόσια συνεδρίαση τού δικαστηρίου: ***το θέμα θα συζητηθεί στο*** ~ (λόγ ***επ' ακροατηρίω συζήτησις)*** || ***νομικοί κύκλοι ανέφεραν ότι η υπόθεση θα φτάσει στο*** ~ (β) (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρώπων που βρίσκονται στην αίθουσα αυτή και παρακολουθούν τη δίκη

[ΠΤΥΜ < μτγν. ***άκροατήριον*** < αρχ. ***άκροώμαι*** (βλλ.)]. **ακροατής** (ο), **ακροάτρια** (η) {ακροατριών} 1. το πρόσωπο στο οποίο μιλά κάποιος, ο συνομιλητής, ό,τι χαρακτηρίζεται (στη γραμματική. την επικοινωνία κ λπ.) ως δέκτης· ***δεν νοείται ομιλητής χωρίς υπαρκτό ή νοούμενο*** ~ 2. το πρόσωπο που ακούει (κάποιον), χωρίς ο ίδιος να μιλάει: ***είναι πάντα*** ~· ***ποτέ δεν συμμετέχει στις συζητήσεις μας*** **3.** το πρόσωπο που παρακολουθεί ακρόαμα, δηλ. δημόσια ομιλία, θεατρική παράσταση, μουσική εκδήλωση, δίκη κ λπ . ***οι ~ καταχειροκρότησαν τον νεαρό πιανίστα*** **4.** (ειδικότ.) το πρόσωπο που παρακολουθεί πανεπιστημιακά ή άλλα μαθήματα, χωρίς να έχει τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των κανονικά εγγεγραμμένων φοιτητών ή μαθητών ***επειδή*** &τν ***ήταν δυνατή η κανονική εγγραφή του στο Πανεπιστήμιο, δέχθηκε να παρακο'ΑουΟήσει ως*** ~. **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εγώ.*** [ετυμ αρ^ < ***άκροώμαι*** (βλ.λ.)] **ακροβασία** (η) **[**1889] {ακροβασιών} **1.** (κυριολ.) το βάδισμα στις άκρες των δακτύλων 2. η τέχνη και η πρακτική τού ακροβάτη, η εκτέλεση (ενόργανων) γυμναστικών ασκήσεων ισορροπίας με τα άκρα (χέρια και πόδια), οι οποίες απαιτούν εξαιρετική ευλυγισία και δε- σιοτεχνία (λ.χ βάδισμα σε τεντωμένο σχοινί) ΣΥΝ. σχοινοβασία, ασκήσεις ισορροπίας **3.** (μτφ) η επικίνδυνη προσπάθεια ή ενέργεια, που γίνεται συνήθ για λόγους εντυπωσιασμού ***έκανε ακροβασίες στη μοτοσυκλέτα καθώς έτρεχε*** ΣΥΝ ακροβατισμός ΦΡ (μτφ.) ***λεκτικές / ρητορικές ακροβασίες*** εντυπωσιακοί λόγοι με σαθρά επιχειρήματα και λογικά άλματα, ***επιδίδεται σε -, για να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα*** ΣΥΝ σοφιστείες.

[ΕΤΥΜ Αντιδάν., < γαλλ acrobatic < acrobate < μτγν. *άκροβάτης* (βλ.λ.). Μεταφρ. δάνειο αποτελεί η σημ 3. λ.χ. γαλλ. faire des acro- baties pour sexcuser «κάνει ακροβασίες, για να δικαιολογηθεί»], **ακροβάτης** (ο) {ακροβατών}, **ακροβάτισσα** (η) {ακροβατισσών} **1.** ειδικευμένος εκτελεστής επικίνδυνων γυμναστικών ασκήσεων, που απαιτούν ασυνήθιστη επιδεξιότητα, ευκινησία, ισορροπία και συγχρονισμό. όπως η σχοινοβασία, η αιώρηση κ.ά. ΣΥΝ ισορροπιστής, ζογκλέρ 2. (κυριολ.-σπάν.) πρόσωπο που βαδίζει στις άκρες των δακτύλων. Επίσης **ακροβάτιδα** (η) [1895] {ακροβατίδων!

[ετυμ μτγν < *άκρος* + *-βάτης (< βαίνω),* πβ. *έπι-βάτης, άνα-βάτης. ύπνο-βάτης* κ τ ό. Βλ κ *βαίνω*\. **ακροβατικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ακροβάτη ή την ακροβασία· ριψοκίνδυνος και εξαιρετικά επιδέξιος· ΦΡ ***ακροβατική πτήση*** σειρά επιδέξιων ελιγμών κατά την πτήση αερο πλάνου για εμπορικούς (διαφημιστικούς) ή ψυχαγωγικούς λόγους 2. ***ακροβατικό*** (το) κάθε επικίνδυνη άσκηση που απαιτεί μεγάλη επιδε- ξιότητα (ισορροπία πάνω σε σχοινιά, μπάλες, εκτινάξεις από μπάρα σε μπάρα κ.ά.)· (γενικότ.) κάθε ριψοκίνδυνη ενέργεια, συνήθ. για επίδειξη: *σηκώθηκε όρθιος πάνω στη σέλα τού ποδηλάτου και άρχισε να κάνει διάφορα* ~. **ακροβατισμός** (ο) 1. η επίδειξη ακροβατικών ασκήσεων η ακροβασία 2. (μτφ.) η εξαιρετικά ριψοκίνδυνη ενέργεια: οι *χειρισμοί τού υπουργού αποτελούν επικίνδυνο πολιτικό* ~ **ακροβατώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] {ακροβατείς, μόνο σε ενεστ. κ παρατ }

1. (κυριολ.) βαδίζω στις άκρες των δακτύλων **2.** εκτελώ ακροβασίες **3.** (μτφ.) κάνω ριψοκίνδυνες ενέργειες **4.** προσπαθώ στον λόγο μου να ισορροπήσω λογικά ανάμεσα σε έννοιες που συχνά αντιφάσκουν μεταξύ τους ή είναι διαμετρικώς αντίθετες, *η ομιλία* του *ακροβατεί μεταξύ των προεκ?^ογικών δεσμεύσεων και των πραγματικών αναγκών τής οικονομίας.*

ακροβολίζομαι ρ. μετβ κ αμετβ. αποθ {ακροβολίσ-τηκα, -μένος} στρατ παίρνω αραιή διάταξη μάχης για κατά μέτωπο επιθετική δράση ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός*

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ «μάχομαι εξ αποστάσεως». < *άκροβόλος* < *άκρο-* + *-βόλος* < *βάλλω* «ρίχνω, εκτοξεύω»] **ακροβολισμός** (ο) [αρχ.] Ι.στρατ (α) (στον πληθ) οι δοκιμαστικές βολές που ανταλλάσσονται από μακριά μεταξύ αντιπάλων παρατάξεων πριν από την κύρια μάχη (β) η αραιή διάταξη στρατιωτικού τμή- ματος (κυρ. ομάδας πεζικού) σε μια γραμμή ΦΡ ***εις ακροβολισμόν!*** στρατιωτικό παράγγελμα για τον σχηματισμό παρατάξεως 2. (στον πληθ.) η συγκεκαλυμμένη λεκτική επίθεση με υπαινιγμούς και υπονοούμενα. *άρχισαν ήδη οι πρώτοι - ανάμεσα στους δελφίνους για την αρχηγία.* – **ακροβολιστί** επίρρ σχόλιό λ. *-i.* **ακροβολιστής** (ο) ί αρχ} στρατ αυτός που παίρνει αραιή διάταξη μάχης για κατά μέτωπο επιθετική δράση: *γραμμή / αλυσίδα ακροβολιστών.*

σκροβούνι (το) {ακροβουν-ιού j -ιών} (λαϊκ-λογοτ.) η κορυφή τού βουνού.

ακροβυστία (η) [ακροβυστιών] 1. ανατ η πτυχή τού δέρματος που καλύπτει τη βάλανο τού πέους Συν. ακροποσθία 2. κ δ περιληπτική ονομασία των εθνικών, αυτών που δεν έχουν υποστεί περιτομή [ι·γυμ μτγν., μεταπλ. τ τού αρχ. *άκροποσθία* < *άκρο-* + *πόσθη* «το δέρμα τού πέους», πιθ. κατά παρετυμολ. σύνδεση με το ρ. *βύω / βύνω* «φράζω, κλείνω» Η λ. πρωτοαπαντά στους Εβδομήκοντα (Π.Δ. *Γένε- σις* 17,11 · *καί περιτμηθήσεσθε τήν σάρκα τής άκροβυστίας υμών)* ως απόδ. τού εβρ. arelah Για την αντίθεση ακροβυστίας - περιτομής είναι χαρακτηριστικά τα λόγια τού Παύλου *(Κολ* 3. 11. ούκ *ένι* ¹*Ελλην και Ιουδαίος, περιτομή και άκροβυστία, βάρβαρος. Σκύθης. δούλος, έ?»εύθερος, άλλά τά πάντα καί έν πάσίν Χριστός)*\. **ακραγαμΐα** (η) {χωρ. πληθ.ι γονιμοποίηση των ανθοφόρων φυτών μέσο) τής γύρης.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. acrogamy]. **ακρογιάλι** (το) {ακρογιαλ-ιού | -ιών} (λογοτ) η ακρογιαλιά (βλ.λ.). ^ σχολιο λ. *ακρογιαλιά.*

[ετυμ μεσν. < *άκρο-* + *-γιάλι* < *για/.ός* (βλ.λ.)] **ακρογιαλιά** (η) [μεσν.] η ζώνη ξηράς που εκτείνεται κατά μήκος τής θάλασσας· η παραλία: *αμμοδερή / (λογοτ.) χρυσή I βραχώδης / ηλιόλουστη i μαγευτικι/ / δαντελωτή ι ερημική / γραφικιf / απάνεμη* ~ συν ακροθαλασσιά, περιγιάλι, ακτή, γιαλός.

ακρογιαλιά: συνώνυμα. Για *ακρογιαλιά, ακρογιάλι* και *περιγιά?α* (στα οποία μπορεί να προστεθεί και το *γυρογιάλι* τού Σεφέρη) ανάγονται στη λ **γιαλός,** που δεν είναι άλλο από το αρχαίο και πολύ συχνό στον Όμηρο *αιγιαλός* (σήμερα το ξέρουμε κυρίως από την «αιγιαλίτιδα ζώνη»!). Η λ *αιγιαλός.* από τη φράση *έν αίγι άλός* «στο κύμα τής θάλασσας» (πβ το ομηρ. *παρά θΐν' άλός* με την ίδια σημασία), με σίγηση τού αρκτικού άτονου *αι-,* έδωσε το μεσαιωνικό *γιαλός,* από όπου το **ακρογιάλι** *(άκρος* + *γιαλός)* και (κατά τα *η παραλία, η ακτή. η θάλασσα)* το **ακρογιαλιά** Γο θηλ. *ακρογιαλιά* επικράτησε τελικά στην κοινή χρήση, ενώ το ουδ *ακρογιάλι πέρασε* κυρίως στη λογοτεχνία. Ακόμη και το μεσν **περιγιάλι** (< *παραγιάλι* < αρχ. *παραιγιάλιος* < φράση *παρ' αιγιαλόν)* και το διαλεκτ. **γυρογιάλι** (κατά το *περιγιάλι)* χρησιμοποιήθηκαν στη λογοτεχνία (Σεφέρης) Όμοια και το **ακροθαλάσσι** σε αντίθεση προς το **ακροθαλασσιά,** λέξεις που πλάστηκαν αναλογικά προς το *ακρογιά/Λ - ακρογιαλιά.*

ακρογωνιαίος, -α, -ο στη φρ ***ακρογωνιαίος λίθος*** στήριγμα γωνίας τοίχου και κατ' επέκτ βάση, στήριγμα· (μτφ.) το βασικότερο στοιχείο, η βασική προϋπόθεση, προκειμένου να επιτευχθεί κάτι: *η εκβιομηχάνιση τής χώρας είναι ο ~ τής οικονομικής μας πο/.ιτικής.*

[F.ΤΥΜ. < μτγν. *άκρογωνιαΐος* < *άκρο-* + *γωνιαίος* < *γωνία* Η φρ *άκρογωνιαΐος λίθος* χρησιμοποιήθηκε στην Κ.Δ. προσδιορίζοντας τον Χριστό ως το θεμέλιο τής Εκκλησίας *(Εφεσ* 2,20: *έποικοδομηθέντες έπί τφ θεμελίω των άποστόλων καί προφητών, οντος άκρογωνιαίου λίθου αύτοϋ Χριστού Ίησοϋ)].* **ακροδάχτυλο** (το) [μεσν] η άκρη τού δαχτύλου **ακροδέκτης** (ο) {ακροδεκτών} τεχνολ. το άκρο των καλωδίων ηλεκτρικού κυκλώματος που έρχεται σε επαφή με τα υπόλοιπα καλώδια τού κυκλώματος.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. terminal, βλ. κ *τερματικό)*

ακροδεξιά (η) η άκρα Δεξιά (βλ. λ. *Δεξιά)*

ακροδεξιάς, -ά, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την άκρα Δεξιά (βλ. *άκρα Δεξιά,* λ *Δεξιά): - πολιτική! κίνημα / ιδεολογίαι σύμβολο! πα*

ράταξη / εφημερίδα / οργάνωση / προπαγάνδα 2. ακροδεξιάς (ο). ***ακροδεξιά*** (η) ο δεξιός εξτρεμιστής, ο υποστηρικτής υπερσυντηρητικών θέσεων και, ενδεχομένως, υπέρμαχος βίαιων και αντιδημοκρατι- κών λύσεων αντ. ακροαριστερός, αριστεριστής.

[ΕΤΥΜ Το α' συνθ *ακρο-* αποδίδει ανάλογες χρήσεις τού γαλλ. extreme)

ακροδεσιά (η) (λαΐκ.) 1. το δέσιμο αντικειμένων στις άκρες ή από τις άκρες 2. ΝΑΥΤ το δέσιμο τού πανιού στην κεραία τού πλοίου 3. η στήριξη, η ενίσχυση οικοδομήματος με στέρεες και μεγάλες πέτρες στις γωνίες των θεμελίων.

[ειυμ < μτγν. *ἀκρόδετος* < *ἄκρο-* + *-δετός].* ακροθαλασσιά (η) το ακρογιάλι (βλ.λ.). Επίσης ακροθαλάσσι (το).

σχολιο λ. *ακρογιαλιά.* ακροθιγώς επίρρ. (λόγ) χωρίς εμβάθυνση ή ακρίβεια, κατά τρόπο γενικό (ή και επιπόλαιο), χωρίς ανάλυση ή λεπτομέρειες: *συζητήσαμε το θέμα ~ · δεν προχωρήσαμε σε λεπτομέρειες* ΣΥΝ επιπόλαια, επιφανειακά, επιδερμικά – ακροθιγής, -ής. -ές [μτγν.)

[ΕΤΥΜ < μτγν *ἀκροθιγῶς* < *ἀκροθιγής* < *ἄκρο-* + *-θιγής* < θ *θιγ-* (πβ και αόρ. β' *ε-θιγ-ον*) τού ρ *Οιγγάνω* «αγγίζω»], ακροκέραμο (το) ειδικό διακοσμητικό κεραμίδι, που τοποθετείται στα άκρα τής στέγης ή στις γωνίες των αετο)μάτων. Επίσης (λόγ.) ακροκέραμος (ο) 11897) {ακροκεράμ-ου | -ων, -ους}

[ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. antefixe], ακροκεφαλία (η) {χωρ πληθ } ΙΑΤΡ η παθολογική παραμόρφωση τού κρανίου, που χαρακτηρίζεται από οξυκόρυφο σχήμα τής κεφαλής, συνοδεύεται από εξοφθαλμία και συνήθ. προκαλεί διανοητική καθυστέρηση. – ακροκέφαλος, -ος/-η, -ο [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ acrocephaliej. ακρολεΐνη (η) [1887] {ακρολεΐνών} ΧΗΜ ουσία που χρησιμοποιείται για την παρασκευή δακρυγόνων ή ασφυξιογόνων αερίων. (ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. acroldine < acr(o)- (< λατ. acer, acris «οξύς») + -oleine (< λατ olere «μυρίζω»), με παραγ επίθημα -ine). ακρόλιθος, -η, -ο ίμτγν.] ΑΡΧΑΙΟΛ 1. (για άγαλμα) αυτός που έχει κορμό από φτηνό υλικό (π.χ. ξύλο) και άκρα και κεφάλι από μάρμαρο. ελεφαντόδοντο ή άλλο ακριβό υλικό 2. ***ακρόλιθο*** (το) το άγαλμα που έχει φτειαχτεί με την παραπάνω τεχνική, ακρολίμανο (το) η άκρη τού λιμανιού.

ακρομεγαλία (η) [Ι890 | {χωρ πληθ} ΙΑΤΡ η δυσμορφική και δυσανάλογη προς το υπόλοιπο σώμα ανάπτυξη των άκρων (χεριών και ποδιών) εξαιτίας ορμονικής δυσλειτουργίας ΣΥΝ μεγαλακρία – ακρο- μεγαλικός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. acromegalie]. ακρομόλιο (το) {ακρομολί-ου | -ων} το άκρο τού μόλου ή τού κυματοθραύστη, που βρίσκεται προς τη μεριά τής ανοιχτής θάλασσας. Επίσης ακρομόλι άκρον (το) -+ άκρο άκρον άωτον (το) *(άκρον ἀωτον)* {άκλ.} το πλέον ακραίο σημείο, το υπέρτατο όριο (πράγματος, καταστάσεως κ.λπ.): *~ τού παρα/λογισμού / τής ευγένειας / τής αναίδειας / τής βλακείας / τής αρετής / τής κακίας / τής μοφίας / τής σοφίας*

[ετυμ Γοαρχ ουσ. ἀωτον«τουλούπα μαλλιού - λινάρι» (απαντά και ως αρσ. *ἀωτος)* ίσως ανάγεται στο ρ *ἀημι* «πνέω. φυσώ». Η αρχ. φρ. *ἀκρον ἀωτον* σήμαινε «τον ανθό, το εκλεκτό (μαλλί, λινό κ λπ)», με αποτέλεσμα να δηλώσει «το μέγιστο, το μεγαλύτερο δυνατό»}.

άκρον άωτον. Αρχαία φράση που σήμαινε μεταφορικά «το επίλεκτο μέρος, τον ανθό. ό.τι καλύτερο υπάρχει» Χρησιμοποιήθηκε αρχικά μόνο του το **άωτον** για το μαλλί *(«οιός ἀωτον»* Ομήρ. *ἰλ.* Ν 599). για το λινάρι *(«λίνοιό τε λεπτόν ἀωτον».* Ομήρ. *Ιλ* ί 661) κ.ά Στους μεταγενέστερους χρόνους συνδέθηκε χάριν εμφάσεως με το επίθ **άκρος** και συναποτέλεσε πάγια κοινή έκφραση, *«άκρον ἀωτον ὕδατος»,* «σοφίας *ἀκρος ἀωτος»* (απαντά και ως αρσ. **άωτος).** Η ετυμολόγηση της λέξης από το αρχ. ρ. *ἀημι* «πνέω, φυσάω» (ομόρρ. το **άήρ),** αν είναι ορθή. θα δήλωνε το «ανάλαφρος, λεπτός» σαν την πνοή. σαν το φύσημα τού αέρα

ακροπατώ ρ. αμετβ {ακροπατείς. } 1. βαδίζω στις μύτες των ποδιών 2. (μτφ.) περπατώ προσεκτικά και αθόρυβα. – ακροπάτημα (το).

ακροποδητί επίρρ. (αρχαιοπρ.) (για βάδισμα) στα νύχια των ποδιών, ώστε να μην προκαλείται θόρυβος συν αθόρυβα ** σχολιο λ. *-i.* [ΕΤΥΜ μτγν. < *ἀκρο-* + *πούς. ποδός* + επίθημα *-ητί,* πβ. *ατιμωρητί, ασυζητητί].*

ακρόπολη (η) {-ης κ. -πόλεως | -πόλεις, -πόλεων} 1. (κατά την αρχαιότητα) οχυρή τοποθεσία, η «άκρα» ή το «άκρον», δηλ το ακραίο (υψηλότερο) σημείο, γύρω από το οποίο αναπτυσσόταν η αρχαία πόλη 2. (μτφ για πρόσ και τόπους) το κέντρο τής δράσεως, ο χώρος όπου διατηρούνται για πολύ καιρό αναλλοίωτα αξίες και θεσμοί, *το Βυζάντιο στάθηκε για χίλια χρόνια η - τού χριστιανισμού στην Ανατολή* ΣΥΝ προπύργιο 3. ***Ακρόπολη*** (η) (α) η αρχαία ακρόπολη (βλ. σημ. 1) των Αθηνών, που περιλαμβάνει μνημεία με διεθνή ακτινοβολία (Παρθενώνα, Προπύλαια. Ερέχθειο κ ά.) (β) (συνεκδ.) η περιοχή που εκτείνεται γύρω από τον λόφο τής Ακροπόλεως· φρ (α) (σκωπτ) ***σαν την Ακρόπολη / αυτός και η Ακρόπολη*** για πρόσωπα πολύ μεγάλης ηλικίας που παραμένουν ή βρίσκονται πάντα στο προσκήνιο (β) έπεσε ***από την Ακρόπολη και στάθηκε*** όρθιος για κάποιον που σώθηκε από σοβαρό ατύχημα, από το οποίο σπάνια θα επιβίωνε κανείς. [ΕΙ ΥΜ < αρχ *ἀκρόπολις.* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *ἀκρα πό*

λις. Η λ αρχικά προσδιόριζε το ακραίο σημείο μιας πόλης (πβ. *Ακρο- κόρινθος),* όπου συνήθως ανεγείρονταν οχυρά, φρούρια, από όπου και η σημ. «φρούριο, οχυρός τόπος»}, ακροποσθιών} ΑΝΑΤ η ακροβυστία (βλ.λ). luΤΥΜ. αρχ < *ἀκρο-* + *πόσθη* «πέος» (βλ.λ)]. ακροποταμιά (η) η όχθη ποταμού ή περιοχή κοντά σε ποταμό ακρόπρωρο (το) {-ου κ. -ώρου | -ων κ. -ώρων} ΝΑΥΓ η γλυπτή διακο- σμητική παράσταση ανθρωπόμορφων θρησκευτικών ή εθνικών συμβόλων, την οποία τοποθετούσαν παλαιότερα στην άκρη τής πλώρης των πλοίων ΣΥΝ. φιγούρα, ακροστόλιο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ἀκρόπρφρον* < *ἀκρο-* + *πρώρα* «πλώρη»] ακροπύργιο (το) [μεσν.] {ακροπυργί-ου j -ων| ο υψηλότερος πύργος φρουρίου. Επίσης ακρόπυργος (ο) [18831. ακρορεματιά (η) η άκρη τής ρεματιάς.

ακρορριζεκτομή (η) ΙΑΤΡ (στην οδοντιατρική) η αφαίρεση τού άκρου τής ρίζας δοντιού, άκρος, -α, -ο 1. (κυριολ.) αυτός που βρίσκεται στην άκρη· (στον υπερβ ***ακρότατος)*** ο πιο απομακρυσμένος από το κέντρο: *το - σημείο τής πόλης* 2. ΑΝΑΤ (α) ***άκρο χέρι*** το τελικό τμήμα τού άνω άκρου, που αποτελείται από τον καρπό, το μετακάρπιο και τις φάλαγγες των δακτύλων (β) ***άκρο πόδι*** το τελικό τμήμα τού κάτω άκρου, που αποτελείται από τον ταρσό, το μετατάρσιο και τα δάκτυλα 3. αυτός που πολιτικά εκφράζει τις πιο ακραίες θέσεις ενός χώρου: *άκρα Δεξιά | | άκρα Αριστερά* (βλ. κ. λ *Δεξιά, Αριστερά*) 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερβολή: *- φιλοδοξία* 5. (μτφ) αυτός που έχει φθά- σει στον ανώτατο βαθμό των ιδιοτήτων του, απόλυτος· *χαίρω άκρας υγείας | | τού τάφου σιωπή..»* (Δ Σολο)μός))) *~ ευχαρίστηση* [ΕΤΥΜ αρχ. < Ι.Κ. **ak-* «οξύς. αιχμηρός», πβ. λατ. acer «οξύς», σανσκρ as-rih «γωνία» κ.ά. Ομόρρ *ἀκ-μή, ἀκ-ίς (-ίδα). ἀκ-τή. ἀκ-αν- θα, ἀκ-όνη* κ.ά.].

άκρος - ακραίος - ακρι(α)νός. Τ ο επίθ. **άκρος,** ενώ ξεκίνησε από τη σημ *«ο* ευρισκόμενος στην άκρη. στο πιο απομακρυσμένο σημείο». έφθασε να αποκτήσει (και στην Αρχ.) επιτατική σημ. «μεγάλος, υπερβολικός, απόλυτος», με την οποία κυρίως χρησιμοποιείται σήμερα (με την ίδια σημ και το επίρρ **άκρως.** βλ λ) Ο γνωστός στίχος τού Δ Σολωμού *(Ε/·.εύθεροι Ιιολιορκημένοι) «άκρα τού τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει / λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάννα το ζηλεύει»* δείχνει ανάγλυφα τη σημερινή του σημασία, που είναι εμφανής και στο πολιτικό λεξιλόγιο *(άκρα Αριστερά / άκρα Δεξιά)* Τη σημ. τού χαρακτηριζόμενου από ακρότητες, από μη αποδεκτή (αρνητικού χαρακτήρα) υπερβολή, δηλώνει σήμερα το **ακραίος** ***(****ακραίες θέσεις* ***/*** *πράξεις* ***/*** *ενέργειες).* Ωστόσο, η κυριολεκτική σημ «αυτός που βρίσκεται στην άκρη» (μιας επιφάνειας, έκτασης, περιοχής κ.λπ.) έχει περάσει στο επίθ. **ακρινός / ακριανός.**

ακροστασία (η) {ακροστασιών} ΓΥΜΝΑΣΙ άσκηση κατά την οποία ανυψώνει κανείς το σώμα του αργά, στηριζόμενος στα δάχτυλα των ποδιών, ώστε να σταθεί ακίνητος.

[ΕΤΥΜ < *ακρο-* + *-στασία* < *στάση]* ακροστιχίδα (η) 1. στιχουργικό παιχνίδι κατά το οποίο τα αρχικά κυρίως αλλά και τα τελικά γράμματα (ή Κat οποιεσδήποτε συλλαβές ή λέξεις) μιας σειράς στίχων ή στροφών ποιήματος σχηματίζουν λέξη ή φράση 2. (στην υμνογραφία) η σειρά από τα αρχικά γράμματα των τροπαρίων τού κανόνος έτσι, ώστε να σχηματίζει συνήθ τα γράμματα τού αλφαβήτου ή κάποιο όνομα (τού υμνογράφου. τής εορτής όπου αφιερώνεται ή τού περιεχομένου τού ποιήματος)

[ΕΤΥΜ < μτγν *ἀκροστιχίς. -ίδος* < *ἄκρο-* + *-στιχίς* < *στίχος.* Η λ. πέ- ρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ acrostic, γαλλ. acrostiche, ιταλ. acrostico κ.ά].

ακρόστίχο (το) [μτγν.] [-ου κ -ίχου | -ων κ. -ίχο>ν} 1. Γ.ΚΚΛΗΣ επιφο)- νηση στο τέλος ύμνων (π χ «αμήν» κ λπ) ·2. η ακροστιχίδα, ακροστόλιο (το) {ακροστολί-ου | -ο>ν} το ακρόπρωρο (βλ.λ.)

[ΕΤΥΜ < μτγν *ἀκροστόλιον* < *ἄκρο-* + *-στόλιον* < *στόλος* (στην αρχ. σημ. «πρώρα πλοίου»)], ακροσφαλής, -ής. -ές {ακροσφαλ-ούς | -είς (ουδ -ή)} αυτός που εί- ναι ασταθής, επισφαλής: *~ πολιτική) | οι απαιτήσεις τής ζωής σε* συν- *δυασμό με την ~ υγεία του, τον έκαναν να αισθάνεται πολύ αδύναμος.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες*

[ΕΤΥΜ μτγν. < *ἀκρο-* + *σφαλής* < *σφάλλω)* ακροτελεύτιος, -α, -ο 1. ο απολύτως τελευταίος: *~ στίχος* || *το ~ ἀρθρο τού Συντάγματος* (το ἀρθρο 120) }} *~ κόμβος (διακλάδωσης των νεύρων)* αντ πρώτος 2. ***ακροτελεύτιο*** (το) (σ.) το περιοδικούς επαναλαμβανόμενο τμήμα ενός τραγουδιού · η επωδός (β) εκκλης (στην υμνογραφία) η επωδός ύμνου ΣΥΝ εφύμνιο

[ΕΤΥΜ < αρχ. *ἀκροτελεῦτιον (τό) (< ἀκρο-* + *τελευτή),* το οποίο εξε- λήφθη ως ουδ. επιθέτου] ακρότητα (η) [αρχ] {ακροτήτων} (συνήθ στον πληθ.) πράξη που ξε- περνά τα όρια. οτιδήποτε φθάνει στα άκρα: *διαπράττω ακρότητες | | αποφεύγω τις γλωσσικές ~* άκρουστος, -η, *-ο* [μεσν] (για υφάσματα) αυτός που δεν έχει πυκνή ύφανση ΑΝΤ κρουστός ακροφοβία (η) {χωρ. πληθ.} ΨΥΧΟΛ παθολογικός φόβος που εκδηλώνεται κυρ όταν το άτομο βρίσκεται σε ψηλά και απόκρημνα μέρη (κορυφές βουνών, οροφές κατοικιών κ λπ.).

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. acrophobia)].

ακροφύαιο (το) {ακροφυσί-ου j -ων} τεχνολ το ακραίο στενό τμήμα σωλήνα ή αγωγού, το οποίο ρυθμίζει τη ροή ή την ταχύτητα τού ρευστού που εκτοξεύει ο σωλήνας ή ο αγωγός αυτός επίσης εξάρτημα που καταλήγει σε στενό άκρο και εφαρμόζει στο άκρο σωλήνα ή αγωγού και επιτελεί την ίδια λειτουργία· το ~ *τού* σωλήνα *πυροσβεστικής αντλίας (τϊ\ς* μάνικας) συν μπεκ.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ακροφύσιον* < *άκρο-* + *-φύσιον* < *φῦσα* (βλ λ *φυσώ)]* ακροφωνικός, -ή, -ό [1867] ***ακροφωνικό σύστημα*** γλωσς (α) σύστημα γραφής στο οποίο κάθε γράμμα παίρνει την προφορά του (φωνητική αξία) από το αρχικό γράμμα (άκρον) τής λέξης που το δηλώνει, π.χ. το γράμμα Α πήρε την αξία /a/ από την προφορά τού αρχικού γράμματος τής λέξης ά-λφα < σημιτ. aleph «βόδι» (β) (στην αρχαιότητα) σύστημα αρίθμησης κατά το οποίο ένας αριθμός παριστανόταν με το πρώτο γράμμα τής λέξης που δήλωνε τον αριθμό αυτό, λ.χ. Π = 5 (πέντε). Δ= J0 (δέκα)· αντικαταστάθηκε από το *αλφαβητικό σύστημα* (βλ λ *αλφαβητικός).* — ακροφωνικ-ά / -ώς επίρρ.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. acrophonique]. ακροχορδόνα (η) JAfP. σαρκώδης σχηματισμός στην επιδερμίδα, συνήθ. μικρού μεγέθους, στρογγυλός και άμισχος ΣΥΝ μυρμηκία. μυρμηγκιά. – ακροχορδονώδης, -ης, -ες [μτγν].
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άκροχορδών, -όνος* (ήδη στον Ιπποκράτη? < *άκρο-* + *-χορδών* < *χορδή*, με αρχική σημ «σαρκώδης εκβλάστηση τού προσώπου». Η λ. διακρινόταν από το ουδ *μυρμήκια (τά),* όπως επεσήμα- νε ο γιατρός Γαληνός] ακροώμαι ρ μετβ αποθ. {ακροάσαι... [ακροάστηκα} 1. (για αξιωμα- τούχους) δέχομαι σε ακρόαση 2. (σπαν. για γιατρούς) ακροάζομαι (βλ λ.) ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[ετυμ < αρχ *άκροώμαι (-άο-),* σύνθ εκ συναρπαγής από τη φρ. *άκρον ους,* οπότε η αρχική σημ. θα ήταν «τεντώνω τα αφτιά μου για να ακούσω - ακούω προσεκτικά»]

ακροώμαι - ακροάζομαι - αφουκροίμαι/αφου(γ)κράζομαι. Το αρχ ἀκροώμαί χρησιμοποιείται σπάνια σήμερα, κυρίως με τη σημ «δέχομαι σε ακρόαση» και. σπανιότερα, με τη σημ τού *ακροάζομαι.* Τη θέση του, κυρ. με τη σημ. «στήνω αφτί να ακούσω, εντείνω την προσοχή μου γιο: να ακούσω». πήρε το επακροώμαι με τη μορφή (που εμφανίζεται ήδη στους μεσν. χρόνους) τού αφουκρούμαι και κυρ. τού αφου(γ)κράζομαι Το ακροάζομαι, εξάλλου, απέκτησε τη σημ ειδικού όρου, τού «ακούω (με ακουστικά) ασθενείς» και χρησιμοποιείται αποκλειστικά για γιατρούς.

ακρυλικός, -ή, -ό ΧΗΜ 1. αυτός που σχετίζεται ή προέρχεται από το ακρυλικό οξύ 2. ***ακρυλική ίνα*** η συνθετική, τεχνητή ίνα υφάσματος 3. ***ακρυλικό*** (το) καθετί που παράγεται από το ακρυλικό οξύ και κατ' επέκτ. από πολυμερείς οργανικές ενώσεις, όπως το πλέξιγκλας, οπτικά εξαρτήματα, κοσμήματα, συγκολλητικές ουσίες, υλικά επιχρίσεως κ.λπ.: *ζωγραφική με* ~.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ νόθου συνθέτου, acrylic < acr(olein) «ακρολεΐνη, χημ ουσία» (< λατ. acer «οξύς» + olere «όζω, μυρίζω») + -yl- (< (ίλη)].
ακρωδυνία (η) {χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ ο πόνος των άκρων (χεριών και ποδιών) μορφή ρευματοπάθειας.
[ΕΤΥΜ < *άκρο* + *-ωδυνία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *οδύνη,* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ acrodyniaj ακρώμιο (το) {ακρωμί-ου | -ων} ΑΝΑΤ το ακραίο τμήμα τού ώμου· η άκρη τής ωμοπλάτης προς τον βραχίονα. Επίσης ακρώμια (η) [αρχ]
— ακρωμιαίος, -α, -ο Π 843] κ. ακρωμιακός, -ή^-ό [1836]
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *άκρώμιον< άκρος* + *-ὠμιον< ὠμος].* ακρωνύμιο (το) [ακρωνυμί-ου | -ων} λέξη που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα ή συλλαβές άλλων λέξεων: *F.A TA (Ελληνικά Ταχυδρομεία), ΠΡΟ.ΠΟ. (Προγνωστικά Ποδοσφαίρου)* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αρκτικόλεξο, όνομα*
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ acronym (< *άκρος* + *-ωνύμιο* < *όνυμα.* αιολ. τ. τού αρχ. *όνομα)]* ακρωνυχίδα (η) η παρωνυχίδα (βλλ.)
ακρώρεια (η) {ακρωρείων} (επίσ.) η άκρη. η κορυφή τού όρους ΣΥΝ[1] βουνοκορφή αντ υπώρεια. ΣΧΟΛΙΟ λ *όρος.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άκρ(ο)-* + *-ὠρεια* (με έκταση τού αρκτικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όρος,* πβ κ. *ὑπ-ὠρεια]* άκρως επίρρ. [αρχ] σε ακραίο σημείο, σε πολύ μεγάλο βαθμό, απο- λύτως *σάλος προκλήθηκε στο Υπουργείο Αμύνης από τη δημοσίευση ενός ~ απορρήτου εγγράφου ((η παρουσία σας στο συνέδριο κρίνεται ~ απαραίτητη** ΦΡ ***το άκρως αντίθετο*** για πρόσωπο ή κατάσταση που διαφέρει διαμετρικά, που βρίσκεται σε σχέση πλήρους αντίθεσης με άλλο: *είσαι το ~ από τον αδελφό σου- αυτός λακωνικός, εσύ φλύαρος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άκρος*
ακρωτηριάζω ρ, μετβ. [ακρωτηριασ-α, -τηκα, -μένος} 1. (α) ιαγρ κόβω άκρο (κυρ χέρι ή πόδι) από το σώμα (κάποιου) με χειρουργική επέμβαση: *έπαθε γάγγραινα στο πόδι και ο γιατρός αναγκάστηκε να τον ακρωτηριάσει* (β) (κυρ. μεσοπαθ.) για την αποκοπή άκρου από το σώμα κάποιου, συνήθ. σε ατύχημα: *έπεσε όλη η μηχανή πάνω στο πόδι του και ακρωτηριάστηκε* 2. (μτφ.) (α) αφαιρώ από κάτι βασικά του μέρη αλλοιώνοντας τη μορφή ή και το περιεχόμενό του: *με τις άστοχες παρεμβάσεις του ακρωτήριασε ΓΟ αρχικό κείμενο || οι λογοκριτές ακρωτήριασαν την ταινία* (β) (για κράτος) αφαιρώ περιοχές (συνήθ. συνοριακές) και τις παραχωρώ σε άλλο κράτος· *η Συνθήκη των Σεβρών ακρωτήριασε την Οθωμανική Αυτοκρατορία.*
– ακρω- τηριαστής (ο) [1886], ακρωτηριάστρια (η)
[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «κόβω τα *ακρωτήρια,* τα άκρα τού πλοίου *(κυρ* την *ακρόπρωρα* ή *το* έμβολο)». < *ἀκρωτήριον* ΙΙ σημερινή σημ. είναι μτγν].
ακρωτηριασμός (ο) [μτγν j 1. η αποκοπή άκρου τού σοματος με βίαιο τρόπο ή με χειρουργική επέμβαση· ο ~ *επιβάλλεται σε περίπτω- ση γάγγραινας 2.* (μτφ) (α) η αφαίρεση βασικών μερών από κάτι. η οποία αλλοιώνει τη μορφή ή το περιεχόμενό του ο ~ *κειμένου* / ταινίας / *άρθρου* (β) (για κράτος) η αφαίρεση περιοχών (συνήθ. συνοριακών) και η παραχώρησή τους σε άλλο κράτος Επίσης ακρωτηρίαση (η)[μτγν]
ακρωτήριο (το) {ακρωτηρί-ου | -ων} 1. στενή συνήθ. λωρίδα ξηράς που εισχωρεί βαθιά στη θάλασσα *απόκρημνο* ~ Συν κάβος, πούντα 2. ΑΡΧΙΓ-ΑΡΧΑΙΟΛ κόσμημα καθεμιάς από τις τρεις γωνίες τού αετώματος στους αρχαίους ναούς με παραστάσεις ανθεμίων, ζώων. ανθρώπινων μορφών κ λπ Επίσης ακρωτήρι [μεσν] (σημ 1).
[ετυμ < αρχ. *άκρωτήριον* < *άκρο-* + *-ωτήριον* κατά τα παράγωγα σε *-ωτήριον* (πβ *υπν-ωτήριον, δεσμ-ωτηριον)* ή με επίδρ των μτγν. *άκρων, -ωνος* «άκρον (μέλος τού σώματος)», αρχ. *ἀκρωνία* «ακρωτηριασμός»]
ακταιώριο (το) {ακταιωρί-ου | -ων} ο τόπος όπου διαμένει ο ακταιω- ρός.
ακταιωρός (ο/η) 1. (κυριολ) φύλακας, φρουρός των ακτών 2. (το θηλ) (ειδικότ) μικρό πολεμικό σκάφος, που προορίζΓται για την άμυνα των ακτών, τη δίωξη τού λαθρεμπορίου, τής παράνομης αλιείας κ.λπ. – ακταιωρία (η) [μτγν].
(ΕΤΥΜ < μτγν *ἀκταίωρος / ἀκτωρός* < *ἀκταί* (πληθ τού *ακτή)* + *-ωρός* < *ὠρα* «φροντίδα», πβ *θυρ-ωρός* Η σημ. 2 αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coast guard ship]
ακτή (η) *το άκρο* τής ξηράς. που βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα και περιβρέχεται από αυτήν: *μη ρυπαίνετε τις ~ || βραχώδης / απότομη / δαντελωτή / απρόσιτη* ~ συν παραλία, ακροθαλασσιά, περιγιάλι, αι- γιαλός, ακρογιάλι, γιαλός, ακρογιαλιά.
[ΕΤΥΜ αρχ < 1 Ε. *ak- «οξύς. αιχμηρός», πβ. λατ ac-ies «κόψη», γαλλ aigu «οξύς», ιταλ acuto, ισπ. agudo, γερμ eckig «γωνιώδης» κ.ά. Ομόρρ *άκ-μή, άκ-ρος. άκ-ίς (-ίδα). άκ-όνη* κ ά.].

ακτή - γιαλός - παραλία. Σήμερα το ακτή χρησιμοποιείται κυρίως ως γεωγραφικός όρος. για να δηλώσει την περιοχή μιας χώρας όπου τελειώνει η ξηρά και αρχίζει η θάλασσα, τα όρια δηλ ξηράς και θάλασσας Το τμήμα τής στεριάς που βρέχεται από τη θάλασσα. η μεγαλύτερη ή μικρότερη σε πλάτος έκταση κατά μήκος τής θάλασσας, με βότσαλα ή άμμο, χαρακτηρίζεται ως γιαλός ή παραλία. Ας σημειωθεί ότι αρχικά, στην αρχαΐκή και τη μετέπειτα αρχαία γλώσσα, το *ακτή* σήμαινε κυρίως τη μυτερή ή/και απόκρημνη λωρίδα γης που εισχωρούσε μέσα στη θάλασσα, το ακρωτήριο (η σημ τής «αιχμηρότητας» στη ρίζα *άκ-* φαίνεται πως ήταν πολύ αισθητή τότε στις συναφείς λέξεις *άκ-ίς, άκ-ανθα, άκ-ρος, άκ-όνη* κ τ.ό). Αντιθέτως. το αίγιαλός (> *γιαλός)* σήμαινε (ήδη από τον Όμηρο) την αμμουδερή ή βοτσαλωτή ακροθαλασσιά (κατά τον λεξικογράφο Ησύχιο: *αίγιαλός ὁ παραθαλάσσιος ἐν τόπω ψαμ- μο')δει ἡ ψηφίδας ἐχων),* ενώ το *παραλία* (ενν. *γη* ή *χώρα)* δήλωνε την ευρύτερη περιοχή που είχε πρόσβαση στη θάλασσα έτσι έφθα- σε να δηλώνει ειδικότερα το κομμάτι τής Αττικής μεταξύ Υμηττού, Βραυρώνας και Σουνίου

Ακτή Ελεφαντοστού κ. Ακτή Ελεφαντόδοντος (η) (γαλλ Republique de Cote d'Ivoire = Δημοκρατία τής Ακτής Ελεφαντοστού) κράτος τής Δ Αφρικής με πρωτεύουσα το Γιαμουσούκρο. επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας (CFA).
[ετυμ Η χώρα ονομάστηκε έτσι. επειδή από τον 15ο αι. χρησιμοποι- ήθηκε ως τόπος εξαγωγής και διακινήσεο>ς ελεφαντοστού από τους Ευρωπαίους αποίκους]. ακτημοσύνη (η) [μτγν] [χωρ πληθ } 1. η έλλειψη κτηματικής περιουσίας ή εν γένη έγγειας ιδιοκτησίας 2. το να μην έχει κανείς περιουσία· *η ~ των μοναχών* ακτήμων, -ων. -ον [ακτήμ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} 1. (γενικά) αυτός που δεν *έχει* στην ιδιοκτησία του κτηματική περιουσία
2. (κατ' επέκτ.) αυτός που στερείται τόσο κινητής όσο και ακίνητης περιουσίας ΣΥΝ φτωχός, άπορος, ενδεής ΦΡ (ειδικότ.) ***ακτήμων καλλιεργητής*** καλλιεργητής χωρίς ιδιόκτητη γη, ο οποίος καλλιεργεί για βιοπορισμό κτήματα που ανήκουν σε άλλους ΣΥΝ κολλήγας Επίσης (καθημ.) ακτήμονας (ο/η). ΣΧΟΛΙΟ λ -ων. -ων, -ον [ΕΤΥ.Vf < *αρχ ακτήμων* < *ά-* στερητ. + *κτῶμαι «κατέχω**}* ακτιβισμός (ο) {χωρ πληθ.} ελλην. *πρακτικισμός* η πολιτική αντίληψη και πρακτική που δίνει μεγάλη έμφαση στη διαδικασία / επιλογή τής δράσης (κυρ. με έντονες μορφές), τού αγώνα για την επίτευξη στόχων (π χ διαδηλώσεις, καταλήψεις κ λπ)
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ activisme < actil' < λατ. activus «ενεργητικός, δραστήριος»), ακτιβιστής (ο), ακτιβίατρια (η) {ακτιβιστριών] πρόσωπο που ακολουθεί τις αντιλήψεις και την πρακτική τού ακτιβισμού: *ακτιβιστές οικολογικών οργανώσεων κατέλαβαν τα γραφεία μεγάλης πετρελαϊκής εταιρείας* – ακτιβιστικός, -ή, -ό, ακτιβιστικά επίρρ.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. activiste] ακτίνα κ. αχτίνα (σημ 1,7) κ. αχτίδα (σημ. 1) (η) 1. η φωτεινή γραμμή που εκπέμπεται από φωτοβόλο σώμα: *οι ~ τού Η?άου* 2. η ενέργεια που εκπέμπεται από τα ακτινενεργά σώματα: ~ *ραδίου* 3. φυς (α) η ευθεία πάνω και μέσω τής οποίας διαδίδεται η ακτινοβόλος ενέργεια, δηλ το φως. η θερμική, ηλεκτρομαγνητική κ.λπ. ακτινοβολία· *ηλε- κτρομαγνητικές ι κοσμικές* ~ (β) *ακτίνες ΡοίντγκενίΧ* (γερμ. Rftntgen- strahlen) μορφή ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας, που έχει την ιδιό

τητα να διαπερνά σώματα αδιαφανή και αδιαπέραστα από το συνηθισμένο φως και χρησιμοποιείται ευρύτατα στην ιατρική ως διαγνωστικό και θεραπευτικό μέσο (γ) ***υπεριώδεις / υπέρυθρες ακτίνες*** αόρατες για το ανθρώπινο μάτι ακτίνες, που στο ηλιακό φάσμα καταλαμβάνουν θέση πέραν τού ιώδους και πέραν τού άκρου ερυθρού αντίστοιχος (δ) ***ακτίνες λέιζερ*** μορφή ακτινοβολίας που εκπέμπεται από το αντίστοιχο μηχάνημα (βλ. λ. *Λέιζερ)* και χρησιμοποιείται ευρέως στην επιστήμη και την τεχνική, ιδ. στη διάγνωση και θεραπεία νοσημάτων 4, (μτφ.) ένδειξη, σημείο θετικής εξέλιξης: - *αισιοδοξίας / ελπίδας* · 5. ΓΗΩΜ το ευθύγραμμο τμήμα που ενώνει το κέντρο κύκλου ή σφαίρας με οποιοδήποτε σημείο τής περιφέρειας ή τής επιφάνειας· το μήκος της είναι το μισό τής διαμέτρου κύκλου ή σφαίρας
6. κάθε. νοητή ευθεία ορισμένου μήκους, που θεωρείται ότι αρχίζει από κεντρικό σημείο και εκτείνεται προς κάθε κατεύθυνση: *η π/.ημύρα παρέσυρε όλα τα σπίτια σε ~ δέκα μιλίων* (σε απόσταση δέκα μιλίων γύρω από συγκεκριμένο σημείο) || ~ *ακοής* (βλ.λ) φρ ***ακτίνα δράσε- ως*** (i) το πεδίο ή η έκταση επιχειρήσεων (στρατιωτικών, οικονομικών κ.ά.) (ii) η μέγιστη απόσταση που μπορεί να διανύσει ένα αεροσκάφος χωρίς ανεφοδιασμό καυσίμων 7. καθένα από τα μεταλλικά ευθύ- γραμμα στηρίγματα μεταξύ τού άξονα και τής περιφέρειας τροχού (π.χ ποδηλάτου).
[ετυμ < αρχ *άκτίς, -ΐνος,* που συνδ. με σανσκρ. aktii-«ακτινοβολία, νύχτα». Οι επιστημ όροι αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ακτίνες Χ* (< γαλλ. rayons-X), *υπεριώδεις ακτίνες* (< γαλλ rayons ultra-violettes), *υπέρυθρες ακτίνες* (< γαλλ rayons infra-rouges) κ.ά. Η φρ. *ακτίνα δρά- σεως* αποδίδει το γαλλ. rayon d'actionj.

σκτινο-: ράδιο-. Από το πλήθος των επιστημονικών όρων που αναφέρονται στις **ακτίνες,** άλλοι έχουν σχηματιστεί με το ελλην. **ακτίνα** (*ακτινοβο/λα, ακτινογραφία, ακτινολογία, ακτινοσκόπηση* κ.λπ) και άλλοι είναι -για την Ελληνική- νόθα σύνθετα («υβρίδια») με το ξενικό **ράδιο-** < radio- < λατ radius «ακτίνα» (*ραδιοθεραπεία, ραδιενέργεια, ραδιοϊσότοπα, ραδιογραφία* κ τ.ό.) Ωστόσο, τα περισσότερα σύνθετα με το *ράδιο-* αφορούν στο χημ στοιχείο **ράδιο** και, κατ' αυτό, διαφοροποιούνται των λοιπών συνθέτων

ακτινενέργεια (η) {χωρ. πληθ.} ΦΥΣ η ιδιότητα ορισμένων σωμάτων να ακτινοβολούν ενέργεια. Επίσης (εσφαλμ) **ακτινεργία.**
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. radioaciivite, όρος που πλάστηκε από τους Γάλλους χημικούς Pierre και Marie Curie].

ακτινενέργεια ή ακτινεργία; Το παράγωγο τού **ακτινεργός,** αν το επίθ. είναι ορθώς σχηματισμένο, είναι κανονικώς **ακτινεργία,** πβ. *δημιουργός - δημιουργία. απεργός - απεργία* κ.τ.ό. Το **ακτινενέργεια** είτε είναι απευθείας σύνθετο με το *ενέργεια (κ$. παρενέργεια, τηλενέργεια, αντενέργεια*) είτε είναι παράγωγο συνθέτου όχι σε *-εργός.* αλλά σε *-ενεργός.* **ακτινενεργός - ακτινενέργεια** (πβ. *ραδιενεργός - ραδιενέργεια)* Οπωσδήποτε, τα σχετιζόμενα με την *ενέργεια* είτε είναι σύνθετα με το *ενέργεια* είτε είναι παράγωγα επιθέτων σε *- ενερ'γός* (και όχι σε *-εργός): ραδιενεργός, ανενεργός, αυτενεργός, ταχυενεργός* κ ά. Αρα το επίθ. *ακτινενεργός* είναι προτιμότερο τού *ακτινεργός.* στο οποίο θα μπορούσε κανείς να οδη- γηθεί εκ των υστέρων με απλολογία (των συλλαβών *νε-νε)*

ακτινενεργός, -ός, -ό φυς (για στοιχεία) αυτός που εκπέμπει ενέργεια υπό μορφήν ακτινοβολίας αυτομάτως (χωρίς χημική ή άλλη επεξεργασία) (βλ λ. *ακτινενέργεια)* Επίσης (εσφαλμ.) **ακτινεργός,** -ή, -ό [ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. radioaciif]. **ακτίνη** (η) {ακτινών} βιολ ινώδης πρωτεΐνη που περιέχεται σε όλα τα συσταλτά κύτταρα (μυϊκά κ.ά.) των ζωικών οργανισμών [ΕΓΥ_Μ. Μεταφορά τού γερμ· Akrin < λατ actus «κίνηση, ορμή» (< ago)| **ακτινίδες** (οι) {ακτινιδών} τα στοιχεία με ατομικό αριθμό από 89 έως 103, τα οποία ανήκουν στη σειρά τού ακτινίου (βλ. κ λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ) συν ακτινίδια.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. actinides] **ακτινίδιο** (το) {-ου κ. -ίου j -ων κ. -ίων} 1. φυλλοβόλος θάμνος με χώρα προέλευσης την Κίνα, ο οποίος καλλιεργείται για τους καρπούς του 2. (συνεκδ.) ο μικρός ωοειδής εδώδιμος καρπός τού ομώνυμου φυτού με χνουδωτό, καστανοπράσινο φλοιό και χυμώδες αρωματικό περιεχόμενο· χαρακτηριστική είναι η ακτινωτή διάταξη των πυρήνων του. καθώς και η υψηλότατη περιεκτικότητα των καρπών του σε βιταμίνη C 3. χημ (συνήθ στον πληθ) κάθε στοιχείο τής σειράς των ακτινιδών (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ιιιν).
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < *ακτίνα* + υποκ. επίθημα *-ίδιο,* < νεο- λατ. actinidium chinense. λόγω τής κινεζικής καταγωγής τού φυτού]. **ακτίνιο**[1] (το) {ακτινίου} χημ. ραδιενεργό μεταλλικό στοιχείο αργυρού χρώματος (σύμβολο Ac) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν).
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < νεολατ actinium] **ακτίνιο**[2] (το) {ακτινί-ου | -ων} ΜΑΘ μονάδα μετρήσεως γωνιών και τόξων (σύμβολο rad)
[ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. radian < λατ. radius «ακτίνα»], **ακτινοβόληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΦΥΣ η έκθεση πράγματος ή ζωντανού οργανισμού σε ιοντίζουσες ακτινοβολίες (ακτίνες Χ, ακτίνες γ, υπεριώδεις ακτίνες κ λπ) για πειραματικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς, **ακτινοβολητής** (ο) συσκευή για ακτινοβόληση (βλ.λ.). **ακτινοβολία** (η) {ακτινοβολιών} 1. ΦΥΣ (α) η διαδικασία με την οποία εκπέμπεται ενέργεια υπό μορφήν ακτίνων. δηλ. κατά δέσμες σωματιδίων ή κατά κύματα (β) ***ακτινοβολία σωματιδίων άλφα*** (ή ***ακτινοβολία άλφα***) δέσμη ταχέως κινουμένων σωματιδίων άλφα (πυρή νων ηλίου που αποτελούνται από δύο πρωτόνια και δύο νετρόνια) (γ) ***ακτινοβολία βήτα*** ιοντίζουσα ακτινοβολία αποτελούμενη από ταχέως κινούμενα ηλεκτρόνια (δ) ***ακτινοβολία γόμμσ*** ακτινοβολία ηλεκτρομαγνητικής φύσεως 2. η συνολική διαδικασία εκπομπής, μετάδοσης και απορρόφησης ενέργειας υπό μορφήν ακτίνων 3. (α) η ενέργεια που μεταφέρεται με την παραπάνω διαδικασία, η εκπεμπόμενη ενέργεια: *καθημερινά είμαστε εκτεθειμένοι σε κάθε είδους ~ || ηλεκτρο- μαγνητική / ηλιακή / χημική / υπέρυθρη / υπεριώδης / θερμική / σω- ματιδιακή / ραδιενεργός* ~ ΣΥΝ ακτίνες (β) ΛΣΤΡΟΝ ***κοσμική ακτινοβολία*** βλ λ. *κοσμικός* 4. (ειδικότ) η εκπομπή ραδιενέργειας· *μετά το πυρηνικό ατύχημα πολλοί σκοτώθηκαν από την* ~ 5. (μτφ.) (α) το εύρος διαδόσεως τής φήμης και ο βαθμός αναγνωρίσεως και αποδοχής από το κοινωνικό σύνολο: *η ~ τού ελ/.ηνικού πνεύματος φθάνει ώς τα πέρατα τής γης* ΣΥΝ λάμψη, γόητρο, αίγλη (β) η θετική επίδραση στο κοινωνικό σύνολο: *η εκπολιτιστική ~ τής ελληνικής σκέψης καθόρισε το μέλλον τού ευρωπαϊκού πολιτισμού* ΣΥΝ επίδραση.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *άκτινοβόλος.* Οι σημ. στη φυσική αποδίδουν το γαλλ. radiation].
άκτινοβόλος, -ος/-α, -ο 1. αυτός που εκπέμπει ακτίνες: - *σώμα ΣΥΝ.* φωτοβόλος 2. (μτφ.) αυτός που ξεχωρίζει, που κάνει αισθητή την παρουσία του λόγω γοητείας, κύρους ή ξεχωριστών ικανοτήτων ο *προσκεκλημένος σας είναι μια ~ προσωπικότητα* ΣΥΝ λαμπερός, φωτοβόλος 3. αυτός που λάμπει από χαρά και ζωντάνια: ~ *πρόσωπο / χαμόγελο* ΣΥΝ χαρούμενος, λαμπερός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-βό/»ος.*
[ΕΤΥΜ αρχ < *άκτίς. -ΐνος* + *-βόλος* < βάλλω «εκτοξεύω, ρίχνω», πβ. *πυρο-βόλος* κ.ά].
ακτινοβολώ ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μτγν] {ακτινοβολείς..] ακτινοβόλησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ (αμετβ.) 1. εκπέμπω ακτίνες 2. (μτφ) λάμπω από χαρά και ευτυχία: *το πρόσωπό του ακτινοβολούσε από χαρά* · 3. διαθέτω κύρος ή γόητρο, επιδρώ θετικά στο περιβάλλον μου: *η προσωπικότητά του ακτινοβολεί σε ολόκληρη την Ευρώπη* ♦ 4. (μετβ.) ΦΥΣ εκθέτω (κάποιον/κάτι) σε ακτινοβόληση (βλ.λ) — **ακτι- νοβόλημα** (το) [μεσν.]. **ακτινογραφία** (η) {ακτινογραφιών} ΙΑΤΡ ΦΥΣ 1.η αποτύπωση φωτογραφικών εικόνων (κυρίως μελών ή οργάνων τού σώματος) με τη βοήθεια ακτίνων Χ (Ραίντγκεν) ή ραδιενεργού ακτινοβολίας 2. (συνεκδ.) η πλάκα (επιφάνεια) πάνω στην οποία γίνεται η παραπάνω αποτύπωση: *βγάζω / κάνω* ~ [[*"γενική / διαγνωστική / επείγουσα / ιατρική Ι μερική* ~ Επίσης **ακτινογράφημα** (το). — **ακτινογραφικός,** -ή, -ό, **ακτινογραφικ-ά / -ώς** επίρρ
[ΕΙΥΜ αρχ, αρχική σημ «περιγραφή των ακτίνων τού φωτός», < *άκτίς, -Ίνος* + *-γραφία* < *γράφω.* Ο επιστημ. όρ είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ radiographic (νόθο σύνθ.) Η σημ. αυτή μαρτυρείται στην Ελλην. από το 1897].
ακτινογραφώ ρ. μετβ. {ακτινογραφείς... | ακτινογράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} φωτογραφίζω με ακτίνες Χ (βλ. λ. ακτίνα), βγάζω ακτινογραφίες. — **ακτινογράφπσπ** (η).
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ radiographier (νόθο σύνθ.)].
ακτινοδιαγνωστικός, -ή, -ό ΙΑΤΡ 1. αυτός που σχετίζεται ή αναφέ- ρεται στην ακτινοδιαγνωστική: ~ *μηχανήματα* 2. ***ακτινοδιαγνωστική*** (η) η διάγνωση ασθενειών με τη βοήθεια ακτινογραφήσεως. — **ακτι- νοδιαγνώστης** (ο)
[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. radiodiagnostic (νόθο σύνθ.)]
ακτινοδιακόφωνο (το) +σιντί
ακτινοειδής, -ής, -ές [μτγν.] {ακτινοειδ-ούς {-είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που έχει σχηματιστεί από ακτίνες: - *τροχός / σχήμα* 2. αυτός που η διάταξη των στοιχείων του έχει σχήμα ακτίνων: - *διάταξη / σχηματισμός.* — **ακτινοειδώς** επίρρ. (μτγν].
ακτινοθεραπεία (η) [1826] {ακτινοθεραπειών} η θεραπεία παθήσεων με τη χρήση υπεριωδών ακτίνων, ακτίνων Χ ή ραδιενεργών ουσιών. — **ακτινοθεραπευτής** (ο), **ακτινοθεραπευτικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ radiotherapie (νόθο σύνθ.)]
ακτίνοθεραπευτική (η) {χωρ. πληθ } κλάδος τής ακτινολογίας με αντικείμενο τη χρήση ακτινοβολιών για τη θεραπεία νοσημάτων [F.ΤΥΜ. Απόδ τού αγγλ therapeutic radiology], **ακτινολογία** (η) {χωρ πληθ } ΙΑΤΡ Ο κλάδος που έχει ως αντικείμενό του τη διαγνωστική και θεραπευτική χρήση μορφών ακτινοβολίας.
- **ακτινολογικός,** -ή, -ό, **ακπνολογικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. radiologie (νόθο σύνθ.)]. **ακτινολόγος** (ο/η) ο γιατρός που έχει ειδικευθεί στην ακτινολογία, αυτός που ασκεί την ακτινοδιαγνωστική ή την ακτινοθεραπευτική [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ radiologue (νόθο σύνθ.)]. **ακτινοπροστασία** (η) |χωρ πληθ.} η προστασία από ακτινοβολίες.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radioprotection], **ακτινοσκόπηση** (η) [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΙΑΤΡ η εξέταση τού εσωτερικού τού ανθρώπινου οργανισμού με τη βοήθεια των ακτίνων Χ (βλ. λ *ακτίνα),* χωρίς να καταγράφονται τα αποτελέσματα σε ακτινογραφικές πλάκες — **ακτινοσκοπικός,** -ή, -ό [18981, **ακτινοσκοπικά** επίρρ.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. radioscopie (νόθο σύνθ.)]. **ακτινωτός,** -ή. -ό [μτγν.] κ. (λαϊκ.) **αχτινωτός** κ. **αχτιδωτός** (κυρ. στη σημ 2) 1. αυτός που έχει ακτίνες, οι ~ *ρόδες τού ποδηλάτου* 2. αυτός που έχει διαταχθεί σε σχήμα ακτίνων ~ *σειρές αμπελιών.* — **ακτινωτά** επίρρ.
Άκτιο (το) {Ακτίου} ακρωτήριο στην ομώνυμη χερσόνησο τής ακαρ- νανικής ακτής που χωρίζει το Ιόνιο Πέλαγος από τον Αμβρακικό Κόλπο · το 31 π Χ., σε μία από τις μεγαλύτερες ναυμαχίες τής αρχαιότητας. ο Οκταβιανός νίκησε τον Μάρκο Αντώνιο και έγινε μόνος κυρίαρχος τού ρωμαϊκού κράτους.
[ΠΓΥΜ < αρχ. ''Ακτιον < *άκτή,* καθώς στην αρχαιότητα υπήρχε στο

ακρωτήριο ναός αφιερωμένος στον Ακτιο Απόλλωνα] **άκτιστος**, -η. -ο [μτγν] κ. **άχτιστος** (σημ 1) **1.** αυτός που δεν κτίστηκε. δεν οικοδομήθηκε ή δεν μπορεί να οικοδομηθεί. ~ *οικόπεδο / περιοχή* · 2. θεολ (α) αυτός που δεν δημιουργήθηκε από κανέναν ή τίποτα, που υπήρχε προαιώνια, που δεν έχει αρχή *ο - Θεός* || ο *Θεός επικοινωνεί διά των άκτιστων ενεργειών του, που παράγουν όμως κτιστές πραγματικότητες, από τις οποίες μπορεί ο άνθρωπος να γνωρίσει τον Θεό* αν ι κτιστός (β) *άκτιστον φως* το λαμπρότατο θείο φως. τού οποίου αποκτούσαν νοερή αίσθηση οι Ησυχαστές (βλ.λ.) ως μετοχή στις άκτιστες ενέργειες τού Θεού. **ακτογραμμή** (η) **1.** το περίγραμμα μιας ακτής, όπως φαίνεται από τη θάλασσα ή σε έναν χάρτη 2. (συνεκδ.) το μήκος κατά το οποίο εκτείνονται οι ακτές· ~ *πολλών χιλιομέτρων.*

ΙΒΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coast-line] **ακτοπλοΐα** (η) [1833 [{χωρ. πληθ } **1.** η ναυσιπλοΐα κοντά στις ακτές

2. η θαλάσσια συγκοινωνία επιβατών και εμπορευμάτων ανάμεσα στα λιμάνια τής ίδιας επικράτειας ή ευρύτερης περιοχής: *ανεπτυγμένη / εθνική / εμπορική ! ιδιωτική* ~ – **ακτοπλόος** (ο), **ακτοπλοϊκός**, -ή, -ό [1883], **ακτοπλοϊκ-ά / -ώς** επίρρ [ΕΤΥΜ. < *ακτή* + *-πλοΐα* < *πλους (< πλό-ος)* \.

ακτοφρουρα (η) η ακτοφυλακή (βλ.λ.).

[ΗΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coast-guard], **ακτοφρουρός** (ο/η) πρόσωπο που φρουρεί τις ακτές ΣΥΝ ακτοφύλακας, ακταιωρός

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coastguardsman] **ακτοφυλακή** (η) [1861] **1.** (γενικά) η φύλαξη και επίβλεψη των ακτών **2.** *Ακτοφυλακή* (η) (α) ναυτική υπηρεσία με αντικείμενο τη διευκόλυνση τής ναυσιπλοΐας, τη δίωξη τού λαθρεμπορίου κ.λπ. (β) (συνεκδ.) το σύνολο όσων υπηρετούν στην παραπάνω υπηρεσία, οι ακτοφύλακες. –**ακτοφύλακας** (ο/η) [1892]

ΙΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coast-guard] **ακτοφυλακίδα** (η) ΣΤΡΑΙ σκάφος που χρησιμοποιεί η ακτοφυλακή **ακτύπητος**, -η. -ο -» αχτύπητος

ακυβερνησία (η) [μεσν1 {χωρ πληθ.i η ανυπαρξία ή η αστάθεια κυβερνήσεως: *η αδυναμία σχηματισμού βιώσιμης κυβέρνησης έχει ρίξει τη χώρα σε* ~.

ακυβέρνητος, -η, -ο [μτγν.] 1. (σκάφος ή όχημα) που δεν έχει κυβερνήτη, πηδαλιούχο (ή οδηγό): ~ *καράβι / διαστημόπλοιο ί αυτοκίνητο* 2. αυτός που επιβαίνει σε ακυβέρνητο σκάφος *ήμαστε τρεις μέρες ακυβέρνητοι μέσα στα κύματα* · **3.** αυτός που δεν έχει κυβέρνηση: - *χώρα* · 4. (μτφ) αυτός που είναι δύσκολο ή αδύνατον να κυβερνηθεί, να πειθαρχήσει: ~ *λαός / πλήθος / ομάδα* ΣΥΝ[1] απειθάρχητος. – **ακυβέρνητα** επίρρ. **ακύμαντος**, -η, -ο **1.** αυτός που δεν ταράσσεται από κύματα. ~ *θάλασσα ι νερά* 2. (μτφ.) αυτός που δεν γνώρισε ή δεν γνωρίζει περιπέτειες και δοκιμασίες: *πέρασε ~ ζωή, ήρεμη και απλή* ΣΥΝ ήσυχος, γαλήνιος αντ πολυκύμαντος, ταραχώδης. – **ακύμαντα** επίρρ [ι: ι Υ Μ αρχ. < *ά-* στερητ + *κυμαίν* α>). **ακυριολεκτώ** ρ. -► ακυρολεκτώ **ακυριολεξία** (η) -> ακυρολεκτώ

ακυρολεκτώ ρ αμετβ. {ακυρολεκτείς .. j ακυρολέκτησα} **1.** χρησιμοποιώ λέξεις ή εκφράσεις με σημασία ανακριβή ή εσφαλμένη ΣΥΝ ακυρολογώ ΑΝΤ ακριβολογώ **2.** (γενικότ.) δεν μιλώ σωστά. – **ακυρολεξία** (η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. κυριολεκτώ.

[ΕΤΥΜ < μτγν *άκυρολεξία* (υποχωρητ.) < *άκυρος* + *-λεξία* < *λέγω*\. **ακυρολογία** (η) [μτγν.Ι {ακυρολογιών} η ακυρολεξία, η χρήση λέξεων ή εκφράσεων με ανακριβή σημασία. **■ σχολιο λ *κυριολεκτώ*. **ακυρολογώ** ρ. αμετβ {μτγν] ακυρολεκτώ (βλ.λ). **άκυρος**, -η, -ο **1.** μη έγκυρος, αυτός που δεν έχει νόμιμη ισχύ. *το δικαστήριο έκρινε ~ τη διαθήκη* || ~ *αποτέλεσμα / νόμος / δικαιοπραξία / σύμβαση / ψηφοδέλτιο* αντ έγκυρος 2. (στις εκλογές) *άκυρα* (τα) τα ψηφοδέλτια που δεν μπορεί να θεωρηθούν έγκυρα (επειδή δεν έχουν σημειωθεί σωστά οι σταυροί προτιμήσεως. υπάρχουν σημάδια που δεν επιτρέπονται κ.λπ.): *στις πρόσφατες εκλογές αυξήθηκαν τα ~ και τα λευκά* **3.** *άκυρο(ν)* (επιφών.) στρατιωτικό παράγγελμα, το οποίο ακυρώνει άλλο που μόλις έχει δοθεί: *Ανάπαυσις!*

[ΕΤΥΜ. αρχ < *ά-* στερητ + *κῦρος*]. **ακυρότητα** (η) {μεσν.] {χωρ. πληθ.} **1.** το να είναι κάτι άκυρο: *η ~ ψηφοδελτίου* **2.** ΝΟΜ η αυτοδίκαιη μη ισχύς των εννόμων συνεπειών νομικής πράξης, η οποία επέρχεται σύμφωνα με τον νόμο και η οποία μπορεί να διαπιστωθεί από το δικαστήριο **ακυρώνω** ρ μετβ {ακύρωσα. -θηκα. -μένος} **1.** (α) καθιστώ ή κηρύσσω (κάτι) άκυρο, του στερώ την ισχύ. *μερικές διατάξεις τού νόμου ακυρώθηκαν με προεδρικό διάταγμα* || ο *διαγωνισμός για την πρόσληψη προσωπικού ακυρώθηκε* (β) (μτφ.) αιρώ την ισχύ, την αξία, την ιδιαίτερη σημασία: *περιστασιακά σφάλματα στην υλοποίηση αυτής τής πο?.ιτικής δεν ακυρώνουν την αξία και την ουσία της* || *τέτοια φιλοσοφήματα ακυρώνουν την αξία τής φιλοσοφίας* ΣΥΝ καταργώ 2. ματαιώνω (κάτι προκαθορισμένο) *ακύρωσε όλα τα ραντεβού τής ημέρας* **3.** (για εισιτήρια συγκοινωνίας) σφραγίζω (εισιτήριο) στο ακυρωτικό μηχάνημα (βλ. λ. *ακυρωτικός)*, ώστε να καταστεί αφενός νόμιμη η μεταφορά τού επιβάτη (κατόχου τού εισιτηρίου) και αφετέρου αδύνατη η χρήση τού ίδιου εισιτηρίου σε άλλη διαδρομή. [ετυμ < μτγν. *ακυρώ (-όω)* < αρχ. *άκυρος)*. **ακύρωση** (η) [μτγν.Ι {–ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η κατάργηση ή ανάκληση τής εγκυρότητας, τής νόμιμης ισχύος, *τυπική / νομική / άμεση! έμμεση / αυθαίρετη / οριστική / δικαστική* ~ |j ~ *διαγωνισμού / αγώνα / αποτελέσματος* 2. νομ (α) η δικαστική κήρυξη ως μη δεσμευτικών των εννόμων συνεπεών μιας νομικής πράξης οι οποίες ίσχυσαν έως την έκδοση τής δικαστικής ακυρωτικής απόφασης· μετά την ακύρωσή της η ακυροΐσιμη αυτή νομική πράξη εξομοιώνεται με την εξ υπαρχής άκυρη πράξη (βλ. λ. *ακυρότητα)* (β) ***αίτηση ακύρωσης*** ένδικο βοήθημα το οποίο ασκείται κατά κανόνα ενώπιον τού Συμβουλίου τής Επικρατείας ή κατ' εξαίρεση ενώπιον τού αρμόδιου βάσει ειδικού νόμου διοικητικού δικαστηρίου (Τριμελούς Διοικητικού Εφετείου) και με το οποίο επιδιώκεται η ακύρωση διοικητικής πράξης για τους περιοριστικά προβλεπόμενους στον νόμο λόγους, **ακυρώσιμος,** -η, -ο [1856] νομ αυτός που μπορεί να ακυρωθεί ή που υπόκειται σε ακύρωση λόγω εγγενούς νομικού ελαττώματος **ακυρωτέος,** -α. -ο [μτγν] αυτός που πρέπει να ακυρωθεί, **ακυρωτικός,** -ή, -ό [1856] **1.** αυτός που έχει τη δύναμη ή το δικαίωμα να ακυρώσει κάτι. να αφαιρέσει με τυπικά και επίσημα μέσα την εγκυρότητα από κάτι: ~ *απόφαση* 2. (στις αστικές συγκοινωνίες) ***ακυρωτικό μηχάνημα*** η συσκευή για το αυτόματο σφράγισμα των εισιτηρίων με στοιχεία δρομολογίου (βλ. κ. λ *ακυρώνω)* **3.** νομ ***ακυρωτικό δικαστήριο*** το ανώτατο δικαστήριο μέσα σε έναν κλάδο δικαιοδοσίας το οποίο έχει την εξουσία να ακυρώνει τις προσβαλλόμενες με ένδικα μέσα αποφάσεις κατώτερων δικαστηρίων στην Ελλάδα, αναφέρονται συνήθ. ο)ς *ακυρωτικά δικαστήρια* για την πολιτική και ποινική δικαιοδοσία ο Αρειος Πάγος και για τη διοικητική δικαιοδοσία το Συμβούλιο τής Επικρατείας. – **ακυρωτικ-ά / -ώς** επίρρ. **ακύρωτος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει επικυρωθεί, δεν έχει καταστεί έγκυρος· ~ *συμφωνία / συνθήκη ι πράξη / πρόσ?·ηψη* συν ανεπικύρωτος αντ κυρωμένος, επικυρωμένος, **ακωοικοποίητος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει κωδικοποιηθεί αυτός που δεν συντάχθηκε μεθοδικά, ώστε να αποτελέσει κώδικα (βλ λ): ~ *έγγραφα*2. αυτός που δεν έχει περιληφθεί σε κώδικα. ~ *διατάξεις/ νομοθεσία* · **3.** (ειδικότ.) αυτός που εκφέρεται ή μεταδίδεται χωρίς κωδικό αριθμό (κλειδάριθμο) και. επομένως, μπορεί να αναγνωριστεί ή να διαβαστεί από όλους: ~ *κείμενο / τηλεοπτικό σήμα/ μήνυμα.* [ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ uncodified] **άκωλος,** -η, -ο [μτγν] (λαϊκ.) (για πρόσ.) αυτός που έχει πολύ μικρούς γλουτούς

ακώλυτος, -η. -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που δεν κωλύεται, που δεν εμποδίζεται από κανέναν ή τίποτα: ~ *προαγωγή / διέ/·ευση / άσκηση δικαιώματος* συν ανεμπόδιστος – **ακωλύτως** / **ακώλυτα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.* **άκων,** -ουσα, -ον {(εὐχρ. κυρ το αρσ.) άκ-οντος (θηλ. -ούσης), -οντα | -οντες (ουδ -οντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} (αρχαιοπρ) αυτός που πράττει ή παθαίνει κάτι παρά τη θέλησή του, αναγκαστικά· κυρ στη ΦΡ ***εκών άκων*** *(έκών άκων,* λατ. *volcns nolens)* (πληθ ***εκόντες άκο- ντες)*** θέλοντας και μη, με το ζόρι: *ο ύποπτος οδηγήθηκε ~ στον ανακριτή* (βλ. κ λ. *ακούσιος)*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άκων* < *άέκων* < *ά-* στερητ. + εκ-ών «εθελούσιος, εκούσιος». Από το ακ-ων, προήλθε το *άκούσιος* (βλ λ.)], **αλά** πρόθ.· με τον τρόπο (που δηλώνει η λέξη που ακολουθεί): *γεύμα ~ ιταλικά* || ~ *τούρκα* |] ~ *φράγκα* (γαλλικά) ΦΡ (α) ***αλά μπρστσέτα*** από το μπράτσο, αγκαζέ, *περπατούσαν* ~ (β) ***αλά μπρέβε*** μουσική ερμηνευτική ένδειξη· η εκτέλεση μουσικού έργου με μονάδα μέτρησης τού χρόνου το «μισό», αντί τής συνηθισμένης μονάδας χρόνου, που είναι το «τέταρτο» (ένα «μισό» = δύο «τέταρτα») προκύπτει, κατά κανόνα, εκτέλεση πιο ζωηρή και ρυθμική (γ) ***αλά πολίτα*** συνταγή μαγειρικής που βασίζεται στη σάλτσα από λάδι και λεμόνι *αγκινάρες* [ΕΤΥΜ < ιταλ alia < ala < πρόθ. a + θηλ. άρθρο la. π.χ. ιταλ. spaghetti alia siciliana «είδος μακαρονάδας μαγειρεμένης κατά τον τρόπο των Σικελών», alia braccetta < braccetto, υποκ τού braccio «μπράτσο». Η φρ. *αλά πολίτα* πιθ < ιταλ. alia pulita «άψογα» (< επίθ. pulito «καθαρός, άψογος») με παρετυμολ. προς το *Πόλη* (δηλ Κων/πολη)[. **α λα** πρόθ · με τον τρόπο (που δηλώνει η λέξη που ακολουθεί)· φρ (α) ***στρίβω α λα γαλλικά*** φεύγω κρυφά, χωρίς να γίνω αντιληπτός (β) ***πληρώνουμε α λα γερμανικά*** πληρώνουμε ο καθένας τα δικά του, το μερίδιό του στον λογαριασμό (γ) ***α λα γκαρσόν*** (i) αντρικά, αγορίστικα *έκοψε τα μαλλιά της* ~ (ii) μόνο άντρες: *θα πάμε στην ταβέρνα* - (δ) ***α λα καρτ*** (για εστιατόρια) η επιλογή φαγητού από τον κατάλογο: *γεύμα* - αντ ταμπλ-ντότ [LiIYM < γαλλ. a la. π χ a la gar^on. a la carte] **άλα** επιφών. (λαϊκ) έκφραση μεγάλου κεφιού, χαράς και ικανοποίησης. που συχνά συμπληρώνεται με την προσωπική αντων. *του/της (το της* κ για αρσ.) και δηλώνει έντονη επιδοκιμασία ή ενθάρρυνση και προτροπή: «~ *άνοιξε κι ά/.λη μπουκάλα.* » (λαϊκ τραγ.)]] ~ *του χορό ο Χρόνης'* (Μπράβο! Ωραία χορεύει!) ΣΥΝ ωραία, μπράβο, κι άλλο' [ΕΤΥΜ μεσν. < βεν ναυτικό πρόσταγμα ala' «εμπρός»].

-άλα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας, *κρεμ-άλα, τρεχάλα, φευγ-άλα, φουσκ-ά?.α.*

[ετυμ Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προήλθε από μεταρρη- ματικά θηλ σε *-α* με θεματικό *-αλ-* (λ.χ. *πηλαλώ* > *πηλάλ-α)*. καθώς και από υποκορ ουδ σε *-άλι* (λ χ *κεφ-άλι* > *κεφ-άλα,* με μεγεθ. *-α),* τα οποία απώλεσαν τη σμικρυντική τους ιδιότητα), **αλαβάστρινος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από

α-/ αν- *στερητικό* **α-κυκλοφόρητος,** –η, –ο **α-κύκλωτος,** –η, –ο **α-κύλιατος,** –η, –ο

α-κυμάτιστος, –η, –ο **α-κυνήγητος,** –η, –ο **α-κυοφόρητος,** –η, –ο

α-κυριάρχητος, –η, –ο **α-κυρίευτος,** –η, –ο **α-κύρτωτας,** –η,–ο

α-λάβωτος, –η, –ο **α-λαγάριστος,** –η, –ο **α-λάδωτας,** –η. –ο

α-λάκτιστος, –η, –ο

αλάβαστρο 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σφριγηλότητα, λείος και λαμπερός. - *κορμί / ομορφιά ι δέρμα.*

αλάβαστρο (το) {αλαβάστρ-ου | -ων} ορυκτός λίθος μικρής σκληρότητας σε δύο είδη: (α) το αλάβαστρο από άνυδρο θειικό ασβέστιο (γύψο) με μικροκρυσταλλικό λεπτοκοκκώδη ιστό. λευκό ή ελαφρά έγχρωμο (β) το ασβεστολιθικό αλάβαστρο, το οποίο αποτελεί ποικιλία τού ασβεστίτη και έχει διάφορους χρωματισμούς Επίσης **αλάβαστρος** (ο) [αρχ.].

[ΕΤΥΜ < μτγν. *αλάβαστρον* < αρχ. *άλάβαστος,* πιθ. < αιγυπτ. a-la-bast «αγγείο τής θεάς Μπαστ» Ο τύπος *άλάβαστρον* (με *-ρ-)* είναι αναλογικός σχηματισμός κατά τα *ήλεκτρον, πλήκτρον, άροτρον κ.ά.]*

άλαδος, -η. -ο αυτός που δεν περιέχει ή δεν μαγειρεύεται με λάδι: ~ *φακές! φαγητό* (νηστήσιμο)

αλαζόνας (ο/η) πρόσωπο που είναι υπέρμετρα υπερήφανος, που δείχνει υπεροψία και περιφρόνηση για τους άλλους: *τα πλούτη και η δόξα τον έκαναν ~ και μας βλέπει αφ' υψηλού* ΣΥΝ υπερόπτης, ξυ- πασμένος, ψηλομύτης, σνομπ αντ σεμνός, ταπεινός, μετριόφρων. Επίσης (λόγ) **αλαζών** [αρχ] (αλαζόν-ος. -α} σχολιο λ. *εθνικός* [ετυμ < αρχ. *άλαζών, -όνος*< κύρ όν. *Άλαζόνες,* ονομασία αρχ θρα- κικού φύλου, που κατοικούσε στις βόρειες ακτές τού Εύξεινου Πόντου}.

αλαζονεία (η) {χωρ. πληθ.} η υπερβολική έπαρση ΣΥΝ οίηση, υπεροψία, ξυπασιά, κομπασμός αντ μετριοφροσύνη, ταπεινοφροσύνη, σεμνότητα σχολιο λ. *υπερηφάνεια.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *αλαζονεύομαι* < *άλαζών].*

αλαζονεία ή αλαζονία; Το **αλαζονεία** είναι ήδη αρχαία λ. και παράγεται από το επίσης αρχαίο ρ **αλαζονεύομαι** «είμαι αλαζόνας, ψευτοϋπερηφανεύομαι. κομπάζω». Αρα γράφεται κανονικώς με -ει- και όχι με -ι~, όπως θα συνέβαινε αν παραγόταν από το **αλαζών** και έλειπε το αντίστοιχο ρήμα.

αλαζονεύομαι ρ αμετβ. αποθ. [αρχ.] {αλαζονεύτηκα! συμπεριφέρομαι αλαζονικά συν κομπάζω, επαίρομαι. καυχώμαι, υπερηφανεύο- μαι. ^ σχολιο λ. *αλαζονεία, αποθετικός.* **αλαζονικός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από αλαζονεία. *είναι πολύ ~ και δημιουργεί αντιπάθειες στο περιβάλλον του* |) - στάση *ί συμπεριφορά* ΣΥΝ φαντασμένος, υπεροπτικός, υπερφίαλος, ξυ- πασμένος, σπουδαιοφανής ΑΝΤ σεμνός, μετριόφρων. – **αλαζονίκ-ά/ -ώς** [μτγν.] επίρρ.

αλάθευτος, -η, ό 1. αυτός που δεν πέφτει έξω στους υπολογισμούς του ή δεν διαπράττει λάθη ή σφάλματα συν αλάθητος 2. (ειδικότ j αυτός που δεν αστοχεί σε βολή, εύστοχος: - *σκοπευτής / βέλος / χτύπημα.* – **αλάθευτα** επίρρ.

αλαθητος, -η, -ο 1. αυτός που δεν κάνει λάθη: *το ένστικτό μου είναι ~* [| οι *ηλεκτρονικές* συσκευές *δεν είναι ~* 2. ***αλάθητο(ν)*** (το) (α) η ιδιότητα ή η ικανότητα κάποιου να μην υποπίπτει ποτέ σε σφάλματα: *μόνο ο Θεός έχει το ~* (β) ***αλάθητο τού Πάπα*** δόγμα τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, σύμφωνα με το οποίο ο Πάπας, όταν μιλά «από κα- θέδρας» (βλ.λ.), δεν κάνει λάθος, όσον αφορά στην ερμηνεία ζητημάτων πίστης και ηθικής 3. απολύτως αξιόπιστος ή σίγουρος, *έχω έναν ~ κανόνα για τέτοιες περιπτώσεις.*

[ετυμ μτγν < *ά-* στερητ + θ. *λαθ-,* πβ. αόρ. β' *ε-λαθ-ον* τού ρ *λανθάνω].*

-αλάκι ->-άκι

αλαλαγμός (ο) [αρχ.Ι 1. (κυριολ.) πολεμική κραυγή συν ιαχή 2. δυνατή βοή από κραυγές πλήθους ανθρώπων Επίσης **αλαλογή** (η) [αρχ.Ι. σχολιο λ *αέρας.*

αλαλάζω ρ αμετβ. {αλάλαξα} 1. φωνάζω δυνατά από χαρά και ενθουσιασμό· ΦΡ ***κύμβαλον αλαλάζον*** *(κύμβαλον αλαλάζον)* βλ. λ. *κύμβαλο* 2. βγάζω πολεμικές κραυγές την ώρα τής μάχης ΣΧΟΛΙΟ λ. *αέρας*

[ΕΤΥΜ αρχ., ονοματοπ. λ από το επιφών *άλαλά,* που δηλώνει πολεμική κραυγή. Στην Π.Δ. (Μετάφραση των Εβδομήκοντα) η λ. αναφέ- ρεται κυρίως σε δοξολογία προς τον Θεό (π χ. *Ψαλμ.* 99,1: *άλαλάξα-* τε *τφ Κυρίφ πάσα ή γη),* ενώ στην Κ.Δ. σημαίνει επίσης «ηχώ, κροταλίζω» (π.χ. *Α' Κορινθ* 13,1: *γέγονα χαλκός ήχων ή κύμβαλον άλαλάζον)].*

αλαλητό (το) (λαϊκ.) ο αλαλαγμός (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ Μεταπλ. τ. (ίσως κατά το *βουνητά)* τού αρχ. *άλαλητός* «αλαλαγμός, πολεμική κραυγή» (η σημερινή σημ. μτγν), που ανάγεται στο αρχ. ηχομιμητ *άλαλαί* (ήχος παιάνα)], **αλαλία** (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.ί ιαγρ μερική ή ολική αδυναμία κάποιου να αρθρώσει λόγο εξαιτίας βλάβης των αντίστοιχων κέντρων τού εγκεφάλου ή των οργάνων ακοής και ομιλίας ή εξαιτίας ψυχοσυναισθηματικών προβλημάτων **αλαλιάζω** ρ μετβ. κ. αμετβ. {αλάλιασ-α, -μένος} ♦ 1. (μετβ) ζαλίζω (κάποιον), προξενώ σύγχυση, αμηχανία ή ενόχληση: *δεν τους άφηναν στιγμή σε ησυχία■ τους είχαν ο/σαλιάσει* συν ζαλίζω, σκοτίζω ♦ 2. (αμετβ) βρίσκομαι σε κατάσταση σύγχυσης, έχω ζαλιστεί, σκοτιστεί: *μ'όλη αυτή τη φασαρία και τον Θόρυβο έχω αλαλιάσει* [ΕΤΥΜ < *άλαλος].*

άλαλος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει λαλιά, που δεν μπορεί να μιλήσει συν βουβός, μουγγός 2. (μτφ.) αυτός που δοκιμάζει κατάπληξη μπροστά σε κάτι απροσδόκητο, *έμεινε ~ από τη συμπεριφορά της* συν άφωνος, άναυδος, αποσβολωμένος, κατάπληκτος, ενεός. εμβρόντητος. σχόλιό λ. *εμβρόντητος.*

Ιετυμ. αρχ. < *ά-* στερητ. + *λαλώ).* **αλαλούμ** (το) {άκλ.Ι κατάσταση σύγχυσης και αναστάτωσης, ανα κατωσούρα: *δημιουργήθηκε τέτοιο που ήταν αδύνατον να καταλάβεις τι έλεγαν.*

[ετυμ Πιθ. από τη φρ. *άλλα άλλων,* με παρετυμολογική επίδραση εκφραστ. λ. όπως *γιουσουρούμ* ή πλαστή λ. από παιδικά παιχνίδια και τραγούδια. Κατ' άλλη εκδοχή, από αραβ. επιφών. ulalum) **Αλαμάνα** (η) ο ποταμός Σπερχειός (.βλ λ) και κυρ το τελευταίο τμήμα του· γνωστή από την περίφημη *μάχη τής Αλαμάνας* μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων (23/4/1821) και τη θυσία τού Αθανασίου Διάκου.

[ΕΤΥΜ Το τοπωνύμιο προήλθε πιθ από το γερμ. φύλο των Αλαμανών (πβ γαλλ. Alemagne «Γερμανία») λόγω των ορμητικών υδάτων τού ποταμού, που έφερναν στον νου τη δράση τού γερμ. φύλου Κατ' άλλη άποψη, ανάγεται σε τουρκ, alamana με τη σημ «μεγάλο αλιευτικό δίχτυ ή λέμβος»)

αλαμπής, -ής, -ές {αλαμπ-ούς {-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) 1. αυτός που δεν λάμπει, δεν γυαλίζει. ~ *αστέρας* συν σκοτεινός, αμαυρός αντ λαμπρός. απαστράπτων 2. (μτφ.) αυτός που στερείται αίγλης ή δόξας. *βίος άσημος και* ~ ΣΥΝ άδοξος, αφανής αντ. διάσημος « .* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης. -ης, -ες.*

[ετυμ αρχ < ά- στερητ. + *-λαμπής* < *λάμπω].* **αλαμπουρνέζικος,** -η, -ο (σκωπτ) 1. αυτός που λέγεται ή γράφεται σε γλώσσα ακατάληπτη ή/και ασυνάρτητη 2. ***αλαμπουρνέζικα*** (τα) η ακατάληπτη ή/και ασυνάρτητη γλώσσα.

[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. Έχουν προταθεί οι εξής ετυμολογίες: (α) < *αλα-Μπουρνέζικα* «στη γλώσσα τής φυλής Μπουρνού (Σουδάν)» και συνεπώς «ακατανόητα λόγια» (β) < *αλιβορνέζικα* «πράγματα θαυμαστά από το Αιβόρνο (τής Ιταλίας)» (γ) < ιταλ. alia burla «στα αστεία». + *-έζικα* (πβ. *εγγλέζικα, φραντσέζικα* κ.ά.). Βλ. κ. *αρλούμπα*) **αλά μπρατσετα** επίρρ. -» αλά

αλάνα (η) {δύσχρ αλανών} 1. (καθημ.) αδιαμόρφωτος υπαίθριος χώρος, μέσα ή κοντά σε κατοικημένες περιοχές: τα *παιδιά τρέχουν ί παίζουν ποδόσφαιρο στις ~* · 2. (αργκό-μεγεθ.) ο αλήτης, **αλάνης** (ο) {αλάνηδες} (λαϊκ) 1. πρόσωπο που περνά την ημέρα του στους δρόμους, που αλητεύει συν αλήτης 2. (συνεκδ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται με θράσος, χωρίς σεβασμό προς τους άλλους, χωρίς ευγένεια, με χαμηλό επίπεδο ήθους ΣΥΝ. αλήτης, χαμίνι, μόρτης **αλανθαστος,** -η, -ο [1785Ι 1· αυτός που δεν περιέχει λάθη. σφάλματα: ~ *γραπτό / υπο?»ογισμός* ΣΥΝ σωστός 2. αυτός που δεν υποπίπτει σε σφάλματα, που δεν κάνει λάθη. *υπήρξε ~ στις επιλογές του* ΣΥΝ αλάθητος – **αλάνθαστα** επίρρ.

[ΕΓΥΜ < α- στερητ. + *λανθάνω,* με βάση το αντώνυμο *λανθασμένος].* **αλάνι** (το) {αλαν-ιού | -ιών} (λαϊκ) 1. η αλάνα 2. (συνεκδ.) το παιδί τής αλάνας, τού δρόμου, ο άνθρωπος που περιφέρεται χωρίς σταθερή κατοικία (βλ. κ λ. *αλανιάρης*): «*είμαστε αλάνια, διαλεχτά παιδιά μέσα στην πιάτσα*» (λαϊκ. τραγ).

[εγυμ, < τουρκ alan «πέρασμα μέσα από δάσος - πεδιάδα» < αραβ 'alani «δημόσιος, ανοικτός»}, **αλανιάρης,** -α. -ικο {αλανιάρηδες} (μειωτ.) 1. αυτός που συχνάζει σε αλάνες ΣΥΝ αλήτης 2. αυτός που ταιριάζει σε αλάνηδες: - *φέρσι* μο / ντύσιμο / κουβέντες* 3. (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από θράσος και αναίδεια, από χαμηλό επίπεδο ήθους συν πρόστυχος, ανήθικος 4. (για πουλερικά) ελευθέρας βοσκής (όχι από ορνιθοτροφείο): *αβγά από ~ κότα.* – **αλανιάρικος,** -η. -ο, **αλανιάρικα** επίρρ. [ετυμ < *αλάνι* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ *ψωρ-ιάρης).* **αλάξευτος,** -η. -ο (μεσν.Ι 1. (μάρμαρο, πέτρα ή άλλο υλικό) που δεν έχει λαξευθεί. δηλ. σκαλιστεί ή πελεκηθεί 2. (κατ' επέκτ) αυτός που δεν έχει τύχει επεξεργασίας, που έχει τραχιά μορφή συν απελέκητος, ακατέργαστος αντ λαξευμένος, σκαλισμένος, πελεκημένος. **αλά πολίτα** επίρρ -.* αλά

αλάργα επίρρ. (λαϊκ.) **1.** σε μεγάλη απόσταση, μακριά: *στάθηκε μην τον πάρουν* τα *βόλια* συν ξέμακρα, απόμακρα αντ κοντά· ΦΡ ***αλάργα-αλάργα*** σε αραιά χρονικά διαστήματα: (παροιμ.) «~ γο *φιλί, να 'χει και νοστιμάδα*» (βλ. κ. λ. *ανάρια*) 2. ναυγ. ανοιχτά στο πέλα- γος: *τράβηξε κολυμπώντας ~.*

[ετυμ μεσν. < ιταλ alia larga «στα ανοιχτά»], **αλαργεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {αλάργεψα} (λαϊκ -διαλεκτ.) ♦ 1. (μετβ.) τοποθετώ ή παρασύρω μακριά, απομακρύνω ♦ 2. (αμετβ.) απομακρύνομαι, ξεμακραίνω: *αλάργεψε στο πέλαγος, ώσκου χάθηκε* Επίσης **αλαργόρω** [μεσν.). – **αλάργεμα** (το), **αλαργινός,** -ή, -ό (λαϊκ) αυτός που βρίσκεται μακριά, απομακρυσμένος· «*από ξένο τόπο* κι *απ' αλαργινό*» (τραγ.) ΣΥΝ μακρινός, **άλας** (το) [αρχ] (άλ-ατος } -ατα, -άτων} 1. (λόγ) το αλάτι· κυρ. στις φρ (α) ***αττικόν άλας*** βλ. λ *αττικός* (β) ***το άλας τής γης/εάν το άλας μαρανθεί*** (η πλήρης φράση είναι *ύμείς έστέ τό άλας τής γης· έάν* <5έ *χό άλας μωρανθή, έν τίνι άλισθήσεται;* Κ.Δ Ματθ 5, 13) (j) θρησκ. οι Απόστολοι, σύμφωνα με χαρακτηρισμό που τους απέδωσε ο Χριστός και κατ' επέκτ. όλοι οι πιστοί: πολύτιμοι, σημαντικοί, όπως το αλάτι (που συντηρεί και νοστιμίζει προφυλάσσοντας από τη σήψη) (ii) (γενικότ.) ό,τι καθιστά τον κόσμο ομορφότερο και πιο ενδιαφέροντα (βλ κ. λ *αλάτι)* (γ) *μένω **στήλη άλατος*** βλ. λ. *στήλη* 2. ΧΗΜ (συνήθ. στον πληθ.) κάθε ένωση που προκύπτει από αντίδραση ανάμεσα σε οξέα και βάσεις *χλωριούχαΐ φωσφορικά ~|| πυρήνες! κρύσταλλοι άλατος* 3. ιατρ ***άλατα*** (τα) (καθημ) τα συμπτώματα που προκαλούνται από οστεόφυτα και άλλες εκφυλιστικές αλλοιώσεις των οστών τής σπονδυλικής στήλης: *κάνει μασάζ για να σπάσουν τα ~ || έχει ~ και την πονάει όλη η πλάτη « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμβρόντητος, θάλασσα.*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άλα.ς, -αζος,* από την αιτιατική πληθ *(τούς) αλαςτού* αρχ *ό άλς* «αλάτι» (διάφορο τού *ή άλς* «θάλασσα»), γεν άΛ~ός< I.E. **sal-* «αλάτι τής θάλασσας», πβ. λατ. sal. γαλλ. sel, ιταλ. sale. αγγλ. salt, γερμ. Salz κ.ά Oja0pp. *άλ-μη, άλ-υκή. 'Αλ-ιμος, άΆ,ι-εύς* κ ά Η μεταβολή τού γένους ο *άλς* > τό *άλας* πιθ. οφείλεται στην επίδραση λ.

γένους ουδετέρου, με τις οποίες συνήθως συνεκφερόταν (π.χ. *κρέας, έλαιον, ὕδωρ, οξος* κ.ά.)].

Αλάσκα (η) πολιτεία των Η.Π.Α. το ένα τρίτο τού εδάφους της βρίσκεται στον αρκτικό κύκλο και καλύπτεται από μόνιμους πάγους και τούντρα.

[ΕΤΥΜ < αγγλ. Alaska < ρωσ. Aljaskat (όπως αναγραφόταν στους πρώτους ρωσικούς χάρτες τής περιοχής) < αλεουτ. alakshak «μεγάλη χώρα. ήπειρος»],

άλατα (τα) -► άλας **αλατένιος,** -ια, -ιο -♦ αλάτι

αλατζάς (ο) {αλατζάδες} βαμβακερό ύφασμα, συνήθ. πολύχρωμο, χοντρό και ευτελές: *πολύχρωμος / φτηνός ~.* — **αλατζένιος,** -ια, -ιο κ. **αλατζαδένιος.**

[ΒΤΥΜ < τουρκ alaca] **ολατερός,** -ή. -ό αυτός που έχει πολύ αλάτι: *~ φαγητά.*

αλάτι (το) {αλατ-ιού | -ιών} **1.** χημ. το χλωριούχο νάτριο, το κρυσταλλικό σώμα που εμφανίζεται κυρ ως συστατικό τού θαλασσινού νερού και ως ορυκτό· χρησιμοποιείται στη μαγειρική ως άρτυμα *(επιτραπέζιο/ μαγειρικό ~),* στη συντήρηση τροφίμων και στη χημική βιομηχανία *(μαύρο / χοντρό ~): ψιλό / λευκό / χοντρό ~ || βάζω* - στο *φαγητό·* φρ (α) ***φόγαμε μαζί ψωμί κι αλάτι*** συνδεόμαστε με δεσμούς φιλίας και οικειότητας, που προέρχονται από μακρά γνωριμία στο παρελθόν (ιδ σε δύσκολους καιρούς) (β) ***όσα είπαμε, νερό κι αλάτι*** τέλος οι παρεξηγήσεις και οι διαφορές μεταξύ μας ας γίνουμε ξανά φίλοι (γ) ***κάνω (κάποιον) τ' αλατιού*** (i) δέρνω (κάποιον) πάρα πολύ (ii) αντιμετωπίζω κάποιον που εμφανίζεται ως αντίπαλός μου σε αντιπαράθεση με τρόπο που να υποστεί εξευτελισμό: *αυτό τον ομιλητή ένας σύνεδρος τον έκανε τ'* αλατιού· *τον έβγαλε άσχετο* στο *τέλος'* συν αλλάζω τα φώτα κάποιου 2. (μτφ) κάθε στοιχείο που προσδίδει ενδιαφέρον, προκαλεί ευχαρίστηση: *το χιούμορ είναι το ~ τής ζωής* Επίσης (αρχαιοπρ.) **άλας** (βλ.λ.) [μτγν.]. — (υποκ.) **αλατάκι** (το), **αλάτινος,** -η, -ο [μεσν] κ **αλατένιος,** -ια, -ιο. σχολιο λ. *θάλασσα.* [ετυμ, < μτγν. *ἁλάτιον,* υποκ. τού *ἅλας* (βλ.λ.). Η φρ. *ψωμί κι αλάτι* είναι μεσν]

αλοτιερα (η) {δύσχρ. αλατιερών) μικρό επιτραπέζιο σκεύος με μικρές τρύπες στην κορυφή, μέσα στο οποίο τοποθετείται αλάτι και χρησιμοποιείται για να αλατίζουμε το φαγητό ΣΥΝ. (λόγ.) αλατοθήκη, αλατοδοχείο. Επίσης **αλατερό** (το) [μεσν.].

[ΕΤΥΜ < αλάτι + παραγ επίθημα *-ιέρα]* **αλατίζω** ρ. μετβ [μτγν.] {αλάτισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** ρίχνω (σε φαγητό) αλάτι, νοστιμίζω (το φαγητό) με αλάτι ΣΥΝ. καρυκεύω 2. συντηρώ (τρόφιμα), καλύπτοντάς τα με αλάτι ΣΥΝ. παστώνω. — **αλάτιαμα** (το), **αλάτινο^,** -η, -ο -► αλάτι

αλατιστος, -ή, -ό αυτός που είναι διατηρημένος σε αλάτι. - *ελιές / κρέας* ΣΥΝ παστός **αλατοειδής,** -ής. -ές [1885] {αλατοειδ-ούς | -είς (ουδ -ή)} αυτός που έχει τη μορφή ή τις ιδιότητες τού αλατιού [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ halo'ide]. **αλατοδοχείο** (το) [1809] (λόγ.) η αλατιέρα, **αλατοθήκη** (η) {αλατοθηκών} (λόγ.) η αλατιέρα, **αλατόμετρο** (το) [1891] {-ου κ. -έτρου | -ων κ. -έτρων} όργανο που μετρά την αλμυρότητα τού θαλασσινού νερού, **αλοτόνερο** (το) νερό στο οποίο έχει διαλυθεί ποσότητα αλατιού.

έκανε γαργάρα με ~. **αλατοπίπερο** (το) **1.** (α) αλάτι και πιπέρι (σε μείγμα ή ξεχωριστά) (β) σκεύος που περιλαμβάνει δύο μικρά δοχεία, ένα για αλάτι και ένα για πιπέρι 2. (μτφ.) οτιδήποτε προσδίδει ενδιαφέρον και ευχαρίστηση συνήθ. λόγια ή δραστηριότητες που αποκλίνουν από τα τετριμμένα και συμβατικά: *θέλει και λίγο ~ η ζωή, για* να *τη χαρείς.* — **αλατοπιπερώνω** ρ. **αλατοποίηση** (η) ί-πς κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) η παραγωγή αλατιού από θαλασσινό νερό με εξάτμιση. — **αλατοποιός** (ο), **αλατο- ποιώρ.** {-είς..}.

αλατοτητα (η) {χωρ πληθ.) χημ η συνολική ποσότητα των στερεών ουσιών που είναι διαλυμένες σε ένα γραμμάριο θαλασσινού νερού, **αλατούχος,** -ος, -ο [1866] αυτός που περιέχει αλάτι· *~ νερό / διάλυμα σ* υν αλατοφόρος **αλατοφόρος,** -ος, -ο [1885] αλατούχος (βλ.λ.). **αλοτωρυχείο** (το) [1812] ορυχείο από το οποίο εξάγεται το ορυκτό αλάτι — **αλατωρύχος** (ο). σχολιο λ. *σύνθετος.* **αλαφιάζω** ρ. αμετβ κ μετβ {αλάφιασ-α, -τηκα, -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) καταλαμβάνομαι από ταραχή και φόβο: *μέσα στο σκοτάδι αλαφιάζεις με τον παραμικρό θόρυβο* |{ (κ. μεσοπαθ.) τον *είδα μέσα στα αίματα και αλαφιάστηκα* ♦ 2. (μετβ.) ξαφνιάζω, τρομάζω (κάποιον): *η έκρηξη* αλάφιασε *τον κόσμο* 3. (η μτχ. ***αλαφιασμένος****, -η,* -ο) αυτός που είναι πολύ αναστατωμένος, ταραγμένος και συχνά ασθμαίνει *όρμησε ~ μέσα στο σπίτι και μας διηγήθηκε με* κλάματα *ό,τι συνέβη* **—** αλάφιασμα (το)

[ΕΤΥΜ < μεσν *ἀλάφι* (< *ἔλαφι).* εξαιτίας τής ιδιότητας τού ελαφιού να τρομάζει εύκολα και να αντιδρά αστραπιαία], **αλαφραίνω** ρ. » ελαφρώνω **αλαφριός,** -ιά, -ιό ελαφρός

αλαφροΐσκιωτος, -η, -ο κ. **ελαφροΐσκιωτος** (λαικότ-λογοτ.) αυτός που έχει την ικανότητα να βλέπει μη αισθητά όντα (κατά τη λαϊκή παράδοση, φαντάσματα, στοιχειά κ.λπ.): «*αλαφροΐσκιωτε κα λέ, για πες απόψε τι 'δες*» (Δ. Σολωμός) (βλ. λ. *ησκιος).*

αλαφρόμυαλος, -η, -ο ♦ ελαφρόμυαλος **αλαφρός,** -ή, -ό -» ελαφρός **αλαφρός,**-ιά,-ύ ♦ ελαφρός **αλάφρωμα** (το) ♦ ελαφρώνω **αλαφρώνω** ρ -+ ελαφρώνω

Αλβανία (η) (αλβ. Shqiperi) κράτος τής ΝΑ. Ευρώπης στη Βαλκανική Χερσόνησο με πρωτεύουσα τα Τίρανα, επίσημη γλώσσα την Αλβανική και νόμισμα το νέο λεκ· φρ ***έπος τής Αλβανίας*** / ***αλβανικό έπος*** βλ λ. *α/φανικός.* — **Αλβανός** (ο) [μεσν.]. **Αλβανή** κ. **Αλβανίδα** (η), **αλβανικός,** -ή. -ό (βλ.λ.). **Αλβανικά** (τα). ^ σχολιο λ. *εθνικός.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < *Αλφανός*< λατ. Albanus (Mons) «Αλβανόν όρος», βουνό τού Λατίου. Οι αρχαίοι ονόμαζαν την περιοχή τής σημερινής Αλβανίας Υλλυρία, ονομασία που διατήρησαν και οι Ρωμαίοι (Illyricum). Οι Βυζαντινοί, αντιθέτως, υιοθέτησαν την παλαιότερη λατινογενή ονομασία *'Αλβανία,* η οποία δήλωνε την περιοχή γύρω από το Αλβανόν όρος, όπου είχαν κατοικήσει ιλλυρικοί πληθυσμοί. Η αλβ. ονομασία Shqiperi σημαίνει «χώρα των αετών»]

αλβονικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την Αλβανία ή/και τους Αλβανούς· ΦΡ ***αλβανικό έπος /έπος τής Αλβανίας*** τα κατορθώματα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στο έδαφος τής Ν Αλβανίας (Β Ηπείρου) κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο (1940-41). **αλβανολογία** (η) [1867[η επιστήμη που μελετά την ιστορία, τον πολιτισμό και τη γλώσσα των Αλβανών. — **αλβανολόγος** (ο/η) [1877], **αλβανολογϊκός,** -ή, -ό. **αλβανόφωνος,** -η, -ο -»-φωνος

Αλβέρτος (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης **3.** ανδρικό όνομα ΦΡ. ***ο Θείος Αλβέρτος*** συχνός τρόπος αναφοράς στον Άλμπερτ Αϊνστάιν.

[ΕΙΥΜ Ξέν όν., πβ. ιταλ. Alberto, αγγλ Albert < παλ. αγγλ. Aethel- beorht «λαμπρός, ευγενής» < adal «ευγενής» + beorht «λαμπρός»]. **Αλβιών** (η) {Αλβιών-ος, -α} (λογοτ.) η Μεγάλη Βρετανία, «*χαίρε Αλβιών, χαιρέτησαν τα ένδοξα Παρίσια*» (Α. Κάλβος) · επίσης στη ΦΡ ***γηραιό Αλβιών.*** **— αλβιόνειος,** -α, -ο.

[ΕΤΥΜ < λατ. Albion < κελτ. *Alb-iu, πιθ. από μη Ι.Ε. ρίζα *alb- «ψηλό όρος», που συνδέθηκε παρετυμολογικά με το λατ. επίθ albus «λευκός» και αποδιδόταν από τους Ρωμαίους στη Μ Βρετανία λόγω των ακτών τού Ντόβερ, που ήταν λευκές από την κρητίδα (ασβεστολιθικό πέτρωμα, κιμωλία). Ήδη στον Πτολεμαίο μαρτυρείται το τοπωνύμιο *Ἀλουιών.* Βλ κ. Αλπεις] **άλγεβρα** (η) [1791**1 1.** ΜΑΘ κλάδος ο οποίος μελετά τις ιδιότητες των αριθμών (ή και άλλων εννοιών) και των πράξεων χρησιμοποιώντας γενικά σύμβολα: *ανώτερη/ στοιχειώδης ~][~ διανυσμάτων/ πινάκων /* συνόλων 2. (συνεκδ.) το σχολικό και πανεπιστημιακό μάθημα που πραγματεύεται θέματα τού παραπάνω μαθηματικού κλάδου και το αντίστοιχο διδακτικό εγχειρίδιο.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού λατ. algebra < αραβ al-jabr «συμπλήρωση». Η λ. al-jabr είναι τμήμα τού τίτλου ενός βιβλίου, που γράφτηκε από Άραβα μαθηματικό τού 9ου αι. και το οποίο ονομαζόταν (στην ελλην. απόδ) *Συνοπτικό βιβλίο υπολογισμών με αποκατάσταση* / συμπλήρωσή *(al-jabr) και εξίσωση]* **αλγεβρικός,** -ή, -ό [18741 ΜΑΘ αυτός που σχετίζεται με την άλγεβρα ή ακολουθεί τους κανόνες τής άλγεβρας: *~ εξίσωση / συνάρτηση / αριθμός / δομές.*

αλγεινός, -ή, -ό αυτός που προκαλεί ή χαρακτηρίζεται από άλγος, πόνο σωματικό ή ψυχικό και έντονη δυσαρέσκεια: *~ εντύπωση / εμπειρία* ΣΥΝ οδυνηρός, επώδυνος, δυσάρεστος ΑΝΤ ανώδυνος, ευχάριστος — **αλγεινώς** επίρρ. [αρχ 1, **αλγεινότητα** (η) [αρχ.].

[Γ.ΤΥΜ αρχ < **άλγεσ-νός* < *ἄλγος* (γεν. *ἄλγους* < **ἄλγεσ-ος)* \. **Αλγέρι** (το) {Αλγεριού} η πρωτεύουσα τής Αλγερίας.

Αλγερία (η) (αραβ Al-Jumhuriya Al-Jaza'iriya Ad-Dimugratiya As- Sa'biya = Λαϊκή Δημοκρατία τής Αλγερίας) κράτος τής Β. Αφρικής με πρωτεύουσα το Αλγέρι, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο Αλγερίας. - **Αλγερινός** (ο), **Αλγερινή** (η), **αλγερινός,** -ή. -ό. |ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Algerie < Alger (το Αλγέρι) < αραβ. al- Djaza'ir ή El-Djeza'ir «τα νησιά», ονομασία (από τον 10ο αι.) που οφείλεται στις τέσσερεις νησίδες, οι οποίες περιβάλλουν τον κόλπο τού Αλγεριού].

-αλγια λεξικό επίθημα, κυρ τής ιατρικής ορολογίας, που δηλώνει επώδυνη και νοσηρή κατάσταση σε σημείο τού σώματος: *κεφαλ-αλ- γία. οσφο-αλγία, καρδι-αλγία.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *ἄλγος* «πόνος». Το λεξικό επίθημα *-αλγία* δηλώνει κυρ νοσηρή κατάσταση, συνοδευόμενη από πόνο, π.χ. *κεφαλ-αλγία. όσφυ- αλγία,* ώτ-αλχια κ.ά. Κατά το πρότυπο των παραπάνω λ., το επίθημα αυτό υπήρξε παραγωγικό και σε ξένες γλώσσες, π χ. αγγλ neur-algia. γαλλ enter-algie, γερμ Neur-algie κ ά.].

αλγολαγνεία (η) {χωρ. πληθ.} ιαιρ σεξουαλική διαστροφή, κατά την οποία η γενετήσια ηδονή αντλείται από τα αισθήματα πόνου που προκαλεί ή υφίσταται κάποιος· ο σαδομαζοχισμός (Ι.ΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ algolagnia),

αλγόριθμος (ο) {αλγορίθμ-ου | -ων, -ους} **1.** ΜΑΘ η λογική διαδικασία για την επίλυση ενός προβλήματος, σύμφωνα με την οποία ακολουθείται σειρά βημάτων και ορισμένος αριθμός κανόνων 2. ΠΛΗΡΟΦ. η διαδοχή λογικών βημάτων που απαιτούνται για την επίλυση προβλήματος με χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή σε γλώσσα κατανοητή

α-/αν- *στερητικό*

α-λανάριστος,-η,-ο	**α-λάσπωτος,** -η, -ο	**α-λάτρευτος,** -η, -ο	**α-λαχτάριστος,** -η, -ο	**α-λείαντος,**-η,-ο
α-λανσάριστος, -η, -ο	**α-λατίνιστος,** -η, -ο	**α-λαφυραγώγητος,** -η, -ο	**α-λεηλάτητος,** -η, -ο	**α-λέκιαστος,** -η, -ο
α-λασκάριστος, -η, -ο	**α-λατόμητος,** -η, -ο	**α-λαχάνιαστος,** -η, -ο	**α-λειάνιστος,** -η, -ο	

από αυτόν (γλώσσα μηχανής) ή σε γλώσσα που χρησιμοποιεί όμοια δομή (συμβολική γλώσσα) — **αλγοριθμικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. algorithm < algorism (με την επίδρ. τής λ *άριθμός)* < μεσν. λατ. algorismus < αραβ. al-Khowarizmi, όνομα μεγάλου Άραβα μαθηματικού τού 9ου αι.) **άλγος** (το) {άλγ-ους j -η, -ών} σωματικός ή ψυχικός πόνος, δοκιμασία.
- *μοναξιάς / πένθους* συν πόνος, οδύνη. — **αλγώ** ρ [αρχ.] {-είς...}. [ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ ετύμου, πιθ. συνδέεται με το ρ. *αλέγω* «μεριμνώ, φροντίζω», πβ. αρχ. *ά/.εγεινός (*άλεγεσ-νός).* Ενώ στην Αρχ. η λ. δήλωνε τον σωματικό και τον ψυχικό πόνο (με πιο περιορισμένο σημα- σιολ. πεδίο από το συνώνυμο *οδύνη),* στη Ν Ελληνική περιορίστηκε κυρ στην ιατρική ορολογία, όπου χρησίμευσε ως λεξικό επίθημα, π χ. *-αλγία, -αλγής]*
αλδεΰδη (η) [1880] {αλδεύδών} ΧΗΜ (συνήθ. στον πληθ.) καθεμία από τις οργανικές χημικές ενώσεις, που περιέχουν στο μόριό τους την καρβονυλική ομάδα (C-O), το άτομο άνθρακα τής οποίας συνδέεται με ένα άτομο υδρογόνου και ένα άλλο άτομο άνθρακα χρησιμοποιούνται ευρέως σε διάφορες αντιδράσεις οργανικής σύνθεσης [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. aldehyde, από συμφυρμό τού νεολατ. al(cohol) dehyd(rogenatum) «αφυδρογονωμένη αλκοόλη»] **αλέα** (η) {αλεών} ομάδα δέντρων φυτεμένων σε κανονική απόσταση το ένα δίπλα στο άλλο, ώστε να σχηματίζουν σειρά ΣΥΝ. δενδροσειρά, δενδροστοιχία.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. allee «διάδρομος κήπου» < aller «πηγαίνω» < λατ ambulare «περπατώ»] **alea jacta est** λατ. (προφέρεται *αλέα γιάκτα* εστ) ελλην. *ο κύβος ερ- ρίφθη* για κρίσιμη και τολμηρή απόφαση, η οποία λαμβάνεται μετά από περίσκεψη και δισταγμούς και δεν μπορεί να ανακληθεί.
[ΕΤΥΜ < λατ. alea («κύβος, ζάρι») jacta est, παρακ. τού ρ jacio «ρίχνω, βάλλω» Ο ιστορικός Σουητώνιος *(Καίσαρ* 32) αποδίδει τη φρ. στον Ιούλιο Καίσαρα, ο οποίος την είπε αποφασίζοντας να διαβεί τον ποταμό Ρουβίκωνα και να κατευθυνθεί προς τη Ρώμη χωρίς να διαλύσει τον στρατό του. όπως απαιτούσε ο νόμος. Η απόφαση αυτή σήμαινε αυτομάτως κήρυξη πολέμου τόσο εναντίον τής Συγκλήτου όσο και εναντίον τού πολιτικού του αντιπάλου Πομπηίου].
αλεγκρέτο (το) {άκλ.} ΜΟΥΣ 1. ρυθμός πιο αργός από το αλέγκρο και πιο ζωηρός από το αντάντε 2. η μουσική σύνθεση στον παραπάνω ρυθμό.
[ετυμ < ιταλ. allegretto, υποκ. τού allegro (βλ. κ. *αλέγκρο)].* **αλέγκρο** μους. **1.** επίρρ. · ένδειξη ρυθμικής αγωγής (χρόνου, τέμπο), που δηλώνει ότι το μουσικό κομμάτι πρέπει να παιχθεί σε γρήγορη κίνηση, πιο γρήγορη από τού αλεγκρέτο ή τού μοντεράτο, πιο αργή από τού πρέστο: το *μέρος αυτό παίζεται* ~ / σε ~ / σε *χρόνο* ~ 2. (το) τύπος ή τμήμα γρήγορου μουσικού κομματιού, συχνά ενταγμένου στο πλαίσιο ευρύτερης πολυμερούς σύνθεσης, που παίζεται σε χρόνο αλέγκρο ή παραπλήσιο: *το πρώτο μέρος της συμφωνίας είναι ένα ρυθμικό* ~ **3.** ***αλέγκρο σονάτας*** τυπική διάρθρωση της μουσικής φόρμας (βλ λ.), συνήθης στα πρώτα μέρη έργων σε μορφή σονάτας. [ετυμ < ιταλ. allegro < λατ. alacer «ζωηρός, ενθουσιώδης»], **αλεγράρω** ρ. μετβ. κ αμετβ. {αλεγράρισα} (οικ.) ♦ **1.** (μετβ) δίνω σε (κάποιον/κάτι) κέφι ΣΥΝ φαιδρύνω, ιλαρύνω αντ μελαγχολώ (κάποιον) ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι εύθυμος, έρχομαι στο κέφι. *μέρα που είναι σήμερα, ας αλεγράρουμε λιγάκι* ΣΥΝ ευθυμώ αντ μελαγχολώ, δυ- σθυμώ, βαριοθυμώ. — **αλεγράριαμα** (το).
(ετυμ < ιταλ allegrare < allegro, βλ. λ. *αλέγρος].* **αλεγρια** (η) {χωρ πληθ } (οικ.) η εύθυμη διάθεση, το κέφι αντ δυσθυμία, κακοκεφιά. **αλέγρος,** -α, -ο {χωρ πληθ.} (οικ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ζωηρότητα, χαρά και ευθυμία ~ *τύπος / χαρακτήρας / καρδιά* συν εύθυμος, κεφάτος, χαρούμενος αντ άκεφος, κακόκεφος, δύσθυμος. — **αλέγρα** επίρρ
[ΕΤΥΜ. < ιταλ allegro «ζωηρός, εύθυμος», βλ. κ. λ *αλέγκρο]* **αλέθω** ρ. μετβ. {άλεσ-α. -τηκα, -μένος} **1.** (συνήθ) μεταβάλλω με σύν- θλιψη και τριβή (δημητριακά, ιδ τα σιτηρά) σε αλεύρι ΦΡ (α) (πα- ροιμ.) ***μπάτε σκύλοι αλέστε κι αλεστικά μη δώσετε*** για καταστάσεις πλήρους ασυδοσίας, όταν ο καθένας κάνει ό.τι θέλει, χωρίς να υπολογίζει τους άλλους ή όταν σε εργασιακό ή κοινόχρηστο χώρο δεν προστατεύεται το κοινό συμφέρον ΣΥΝ. χάος, αταξία (β) (παροιμ.) ***όποιος αέρας κι αν φυσά, ο μύλος πάντα αλέθει*** οι ισχυροί και οι επιτήδειοι αποκομίζουν πάντοτε οφέλη υπό οποιεσδήποτε περιστάσεις 2. (γενικότ) (α) μεταβάλλω (κάτι) σε σκόνη: ~ *καφέ / πιπέρι / γύψο* ΣΥΝ (λόγ.) κονιορτοποιώ (β) μεταβάλλω σε πολτό: ~ *ντομάτες για τη σάλτσα* || ~ *λαχανικά για χορτόσουπα* ΣΥΝ πολτοποιώ **3.** (μτφ.) χωνεύω καλά· *το στομάχι του αλέθει οτιδήποτε* ΦΡ (παροιμ.) **ο *καλός ο μύλος όλα τ* αλέθει** (i) όποιος έχει γερό στομάχι, τρώει τα πάντα χωρίς κίνδυνο (ii) (μτφ.) ο ανεκτικός και πράος άνθρωπος ανέχεται και τις πιο βαριές προσβολές.
[ΕΙΥΜ μεσν. < αρχ. *άλήθω* Η μεταβολή -ε- < *-η-* οφείλεται στον αόρ ηλεσα τού αρχ. *αλώ,* ο οποίος χρησιμοποιήθηκε και ως αόρ τού *άλή- θω.* Βλ. λ. *αλεύρι]*
αλείβω ρ. -»αλείφω
άλειμμα (το) {αλείμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η επάλειψη με λιπαρή ουσία: το ~ *τού ψωμιού με μαρμε?λδα / ενός σωλήνα με γράσο / τού μωρού με λάδι / τού δέρματος με κρεί / τής ζύμης με αβγό* 2. (συνεκδ.) κάθε λιπαρή ή ελαιώδης ουσία ζωικής, φυτικής ή και βιομηχανικής προ- ελεύσεως, που χρησιμοποιείται ευρύτατα για την επάλειψη μηχανών και εξαρτημάτων με σκοπό την ελάττωση των τριβών και την καλύτερη συντήρησή τους ΣΥΝ γράσο **3.** (ειδικότ.) το ζωικό ή φυτικό λίπος που χρησιμοποιείται στη μαγειρική αντί βουτύρου ή για τη συντήρηση τροφίμων ΣΥΝ. μαγειρικό λίπος, πάχος, ξίγγι.

[feLYM αρχ < *άλείφω],* **αλειμματοκέρι** (το) {αλειμματοκερ-ιού | -ιών} (λαϊκ) το σπερματσέτο (βλ.λ.).
αλειτούργητος, -η, -ο εκκλης 1. (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει λειτουργηθεί, που δεν έχει παρακολουθήσει τη Θεία Λειτουργία **2** (κυρ για ναούς) αυτός που δεν εγκαινιάστηκε με Θεία Λειτουργία ή αυτός στον οποίο δεν έχει τελεστεί Θεία Λειτουργία για πολύν καιρό. — **αλειτουργηαία** [μτγν] κ. (λαϊκ.) **αλειτουργηαιά** (η)
[ΕΤΥΜ ΤΟ αρχ. *άλειτούργητος* σήμαινε «απαλλαγμένος από τις λειτουργίες. δηλ. τις υποχρεωτικές χορηγίες των πλουσίων». Η σημερινή σημ είναι νεότ.]. **αλειφτήρι** (το) {αλειφτηρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) όργανο με το οποίο γίνεται επάλειψη των μηχανών με λιπώδεις ή ελαιώδεις ουσίες ΣΥΝ γρασαδόρος
[ΕΤΥΜ < μτγν. άλεΐ7ττ?ριον< αρχ *ά/.είφω* + παραγ. επίθημα *-τήριον].* **αλείφω** κ. **αλείβω** ρ. μετβ {άλει-ψα, -φτηκα. -μμένος} 1. καλύπτω ομοιόμορφα με λιπαρή, ελαιώδη ή υγρή ουσία· ~ *μια φέτα ψωμί με βούτυρο Ι την πλάτη με αντιηλιακό / την κλειδαριά με* λά<5ι / *τη ζύμη τσουρεκιού με κρόκο αβγού* / τα *γρανάζια με γράσο* ΣΥΝ επαλείφω ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *α/Μίφή, γλείφω.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < ά- προθεμ + I.E. *leip- / *leibh- «αλείφω, κολλώ», πβ σανσκρ. li-m-p-ati «αλείφει», γερμ. bleiben «μένω (προσκολλημένος)», αγγλ. live «ζω, μένω», leave «φεύγω - αφήνω» (αρχικώς «αφήνω κληρονομιά, καταλείπω πίσω μου κάτι που μένει») κ.ά. Θμόρρ άλειμμά, *αλοιφή, λίπος* κ.ά. Θ τ. *αλείβο)* είναι αποτέλεσμα μεταπλασμού από τον αόρ. *άλειψα,* ο οποίος συνέπιπτε φωνητικά με εκείνον των ρ σε *-βω,* πβ *έτριψα - τρίβω, άμειψα - αμείβω, έστειψα - στείβω* κ ά.].
άλειωτος, -η, -ο αυτός που δεν λειώνει ή που δεν έχει λειώσει: *το σώμα τού νεκρού βρέθηκε* ~. — **άλειωτα** επίρρ. **αλεκτορομαχία** (η) [1851] {αλεκτοροαχιών} (λόγ.) η κοκοροαχία (βλλ).
αλέκτωρ (ο) {αλέκτ-ορος, -ορα | -ορες, -όρων} (αρχαιοπρ.) ο κόκορας, ο πετεινός· κυρ. στη φρ ***πριν αλέκτορα φωνήσαι*** *{πριν αλέκτορα φωνήσαι.* Κ Δ Ματθ 26, 34) πριν λαλήσει ο πετεινός· για κάτι που αποδεικνύεται αληθινό, που επαληθεύεται (σύμφωνα με πρόβλεψη) σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα ή για κάποιον που ξεχνά υποχρέωση ή οφειλή πάρα πολύ γρήγορα. Επίσης **αλέκτορας.**
[ΕΤΥΜ_ αρχ (ήδη μυκ. a-re-ko-to-re) < *άλέξω* «αποκρούω, απομακρύ- νω», βλ. κ. αλεχ Η λ. *αλέκτωρ* (με αρχ. θηλ. *ά'λεκτρυών)* χρησιμο- ποιήθηκε πιθ. περιπαικτικά στην αρχή, για να δηλώσει τον κόκορα, εξαιτίας τής εριστικής και μαχητικής του διάθεσης Από τις λ *αλέκτωρ* (αρχ.), *όρνις* (αρχ.), *καλαΐς* (αρχ), *πετεινός* (μεσν.) και (το ηχο- μιμητικό) *κόκορας* (νεότ.), οι οποίες χρησιμεύσαν κατά καιρούς ως ονομασίες τού κόκορα, μόνον οι δύο τελευταίες επιβίωσαν στη Ν Ελληνική. Η φρ. *πριν αλέκτορα φωνήσαι, (τρις άπαρνήση με)* (Κ.Δ Ματθ 26, 34, Μάρκ. 14, 72, Λουκ. 22, 61) προέρχεται από τα λόγια τού Χριστού προς τον Πέτρο κατά την τελευταία νύχτα πριν από τη σταύρωσή του και σημαίνει «πριν λαλήσει ο κόκορας, θα με απαρ- νηθείς τρεις φορές»].
Αλεξάνδρα (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα ηγεμονί- δων **3.** γυναικείο όνομα
[ΕΤΥΜ_ Κύρ όν τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (ήδη μυκ. A-re-ka-sa-da-ra), που προέρχεται από το αρχ. *Αλέξανδρος* (βλ.λ.)].
Αλεξάνδρεια (η) (αραβ. Al-Iskenderiya) όνομα πολλών αρχαίων και νεότερων πόλεων κυριότερη η Αλεξάνδρεια τής Αιγύπτου στις ακτές τής Μεσογείου, στο Δ. άκρο τού Δέλτα τού Νείλου.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *'Αλέξανδρος.* Η Αλεξάνδρεια τής Αιγύπτου οφείλει το όνομά της στον Μ Αλέξανδρο, ο οποίος την ίδρυσε το 331 π.Χ. και επιμελήθηκε προσωπικά τον σχεδιασμό και την πολεοδομική της συγκρότηση (πρωτεύουσα τής Αιγύπτου ώς το 641 μ.Χ., οπότε κατα- κτήθηκε από τους Αραβες)],
αλεξανδρινισμός (ο) 1. η μίμηση τού τρόπου ζωής των ανθρώπων που έζησαν κατά τους αλεξανδρινούς χρόνους 2. ΚΑΛ ΤΕΧΝ η μελέτη των τύπων και όχι τής ουσίας, σε συνδυασμό με έλλειψη πηγαίας παραγωγής και πρωτοτυπίας, **αλεξανδρινό** κ. **αλεξανδριανό** (το) είδος καλλωπιστικού φυτού με χαρακτηριστικά κόκκινα πέταλα **αλεξανδρινός,** -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με την Αλεξάνδρεια ή κατάγεται από αυτήν: ο με/άλος *Α/^εξανδρινός* (Καβά- φης) **2.** ***Αλεξανδρινοί Χρόνοι*** (οι) / ***Αλεξανδρινή Περίοδος*** (η) η περίοδος που αρχίζει με τον θάνατο τού Μ. Αλεξάνδρου (323 π Χ.) και εκτείνεται μέχρι τους χρόνους τού Μ Κωνσταντίνου (4ος αι. μ Χ.)· αλλιώς *Ελ/.ηνιστικοί Χρόνοι* / Ελληνιστική *Περίοδος* **3.** αυτός που αναφέρεται σε αυτή την περίοδο: ~ *ποίηση 1 τέχνη / φιλολογία / όφος / κώδικας 1 βιβλιοθήκη / γραμματικοί* 4. ***Αλεξανδρινός*** (ο). ***Αλεξανδρινή*** (η) πρόσωπο που έζησε στην παραπάνω περίοδο 5. ΓΑΩΣΣ ***Αλεξανδρινή Κοινή*** η περίοδος τής ιστορίας τής ελληνικής γλώσσας που συμπίπτει με τους Αλεξανδρινούς Χρόνους ή. κατ' άλλους, που αρχίζει με τον Αλέξανδρο και τελειώνει στους χρόνους τού Ιουστινιανού (527-565 μ.Χ).
Αλέξανδρος (ο) {-ου κ. -άνδρου} 1. αρχαίος Έλληνας βασιλιάς τής Μακεδονίας (356-323 π.Χ.) και ένας από τους μεγαλύτερους στρατηλάτες όλων των εποχών με τις κατακτήσεις του δημιούργησε ένα αχανές κράτος από την Ελλάδα και την Αίγυπτο μέχρι την Ινδία γνωστός και ως ***Μέγος Αλέξανδρος*** ή (λαϊκ.-λογοτ.) ***Μεγαλέξαντρος***
2. όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** όνομα παπών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 4. όνομα ηγεμόνων 5. ανδρικό όνομα.
[ΕΓΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ο προστατεύων τους ανθρώπους». < άλέ£ω «αποκρούω - προστατεύω» + *άνήρ* Θ P Kretschmer, ο O. Hoffmann

και άλλοι γλωσσολόγοι έχουν δείξει ότι πρόκειται για πανάρχαιη ελληνική λέξη -απαντά στα Μυκηναϊκά- που πέρασε στις ανατολικές γλώσσες (πβ. χεττ. Alaksandus) και όχι περί εξελληνισμένης ασιατικής λέξεως Ας σημειωθεί επίσης ότι παράλληλης σημασίας και σχηματισμού σύνθετα (με τα *βροτός* και *άνήρ)* είναι το *άλεξίμβροτος* («ο προστάτης των θνητών ανθρώπων») τού Πινδάρου και το *Άλεξήνωρ* («βοηθός των ανθρώπων»), όνομα διάσημου γιατρού που αναφέρει ο Παυσανίας].

Αλεξανδρούπολη (η) {-ης κ -πόλεως} πόλη τής Θράκης, πρωτεύουσα τού νομού Έβρου. — **Αλεξανδρουπολίτης** (ο), **Αλεξανδρουπολίτισσο(η), αλεξανδρουπολίτικος,**-η.-ο. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *πανεπιστήμιό · πολη*.

[ΕΤΥΜ ΙΙ πόλη χτίστηκε τον προηγούμενο αιώνα στη θέση ενός μικρού οικισμού, ο οποίος σχηματίστηκε κατά την κατασκευή των σιδηροδρόμων τής Μακεδονίας. Ως το 1920 ονομαζόταν Dedeagac *(Δε- δεαγάτς,* τουρκ. «δέντρο τού καλόγερου», από παράδοση κατά την οποία στη σκιά ενός δέντρου δίδαξε και τάφηκε ένας δερβίσης) και μετονομάστηκε σε *Αλεξανδρούπολη* προς τιμήν τού τότε βασιλιά των Ελλήνων Αλεξάνδρου, ο οποίος την επισκέφθηκε Η ονομασία τής πόλεως δεν έχει σχέση με τη γειτονική αρχαία Αλεξανδρούπολη, πρωτεύουσα των Μαίδων, την οποία είχε κυριεύσει και ονομάσει έτσι ο Μέγας Αλέξανδρος].

αλεξι- κ αλεξί- κ αλεξ- (λόγ.) λεξικό πρόθημα που δηλώνει απομάκρυνση, απόκρουση ή προστασία από κάτι: *αλεξι-κέραυνο. αλεξίσφαιρος, α?νεξ-ήνεμος.*

[ετυμ αρχ < *άλέξω* «αποκρούω, απομακρύνω» < **άλέκ-σ-ω* < ΙΕ *alek-, πβ σανσκρ rak-$ati «προστατεύει». Ομόρρ. *άλκή* «δύναμη», *αλέκτωρ,* αρχ. *άλέξημα* «υπερασπιστικό μέσο» κ.ά. Σημασιολογικά το λεξικό πρόθημα *άλεξι-* χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει «απόκρουση, απομάκρυνση» και. συνεπώς, «προστασία από κάτι», π.χ *άλεξι-θόρυβος. ά/.εξί-πυρος. ἀλεξί-πονος* κ.ά. Στη Ν. Ελληνική απαντά συνήθ. ως λεξικό πρόθημα επιστημονικών όρων που αναφέρο- νται σε συσκευές προστασίας, π.χ. *αλεξι-κέραυνο, αλεξί-πτωτο, αλε- ξι-βρόχιο* κ ά].

αλεξι-/αλεξί-:αλεξίπτωτο,αλεξιβρόχιο(!),αλεξίφωτο(!) κ.ά. Από έ- να αρχαίο (ομηρικό ήδη) ρ. **άλέξω** «αποκρούω - προστατεύω» σχη- ματίστηκαν ρηματικά σύνθετα με λεξικό πρόθημα **αλεξι- / αλεξί-** *{αλεξίκακος, α/.εξιφάρμακον* «αντίδοτο», *άλεξίμβροτος,* αλεξίπο- *νος, αλζξήνεμος* κ ά). τα οποία χρησιμεύσαν ως πρότυπα για νεότερα λόγια σύνθετα. Αρκετά από αυτά χρησιμοποιήθηκαν ως ελληνική απόδοση όρων τής Γαλλικής με το πρόθημα para- (< γαλλ parer «απομακρύνω») που δήλωνε «αποτροπή, απομάκρυνση, προστασία». γαλλ. parafoudre - ελλην. **αλεξικέραυνο,** parachute - **αλεξίπτωτο,** parapluie - **αλεξιβρόχιο** (ομπρέλα), parafeu - **αλεξίπυρος,** paravent - **αλεξήνεμο,** parasol **αλεξήλιο** κ.ά. (Λεξ. Κουμανούδη). Άλλα πλάστηκαν κατά το πρότυπο των αρχαίων, για να δηλώσουν διάφορες έννοιες: *αλεξιβάσανος* (Κλ Ραγκαβής), *αλεξικίνδυνος, α- λεξιπό/.εμος, α/-εξιθάνατος* κ.λπ. Μερικά ήταν ευκαιριακά: *α/.εξί- σκονον (επανωφόριον), αλεξίξυλον* «η ράβδος των δημοσιογράφων κατά των αντιπάλων των»' Άλλα ήταν εξεζητημένα: *αλεξιπονοκέ- φαλος(!)* «ρεπούμπλικα (είδος καπέλου)», α?^*εξίπνικτρον(!)* «σωσίβιο» Άλλα, υπό άλλες συνθήκες, θα μπορούσαν και να επικρατήσουν· *αλεξίσεισμος* στη θέση τού *αντισεισμικός* Τελικά, τα μόνα που επιβίωσαν είναι τα αλεξίπτωτο, *αλεξικέραυνο, αλεξίπυρος* και (το νεότ.) **αλεξίσφαιρος** Τα *αλεξιβρόχιο* και *αλεξή/.ιο* υπέκυψαν στο **ομπρέλα** (ιταλ. ombrella), το *αλεξίφωτο* στο **αμπαζούρ** (γαλλ. abat-jour), το *αλεξήνεμο* στο **παραβάν** (γαλλ. paravent), που το συναγωνίζεται εντούτοις επιτυχώς (με παρεμφερή σημασία) η ελλην. λέξη **παραπέτασμα,** και το *αλυζιανέμιο* στο **παρμπρίζ(γαλλ** pare- brise).

Αλεξία (η) γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Αλέξια.**

[ετυμ. μεσν. κύρ όν, θηλ τού *Ά\ξ,έξιος* (βλ.λ.)]

Ολεξία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ η αδυναμία ανάγνωσης γραμμάτων και λέξεων, χωρίς να υπάρχει βλάβη τής όρασης. — **αλεξικός,** -ή. -ό [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. alexie] **αλεξιθυμία** (η) ΙΑΤΡ η αδυναμία τού ατόμου να κατανοήσει και να καθορίσει τα συναισθήματά του και η έλλειψη ικανότητας να προσδιορίσει τις λέξεις που απαιτούνται για να τα εκφράσει και να τα περιγράψει.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. alexithymia < *a-* στερητ + *λέξΐ(ς)* + *-θυμία* < *θυμός* (βλ.λ). με τη σημ «συναίσθημα» Ο αγγλ όρ πλάστηκε το 1972 από τον ψυχίατρο ΙΙ. Σιφναίο] **αλεξικέραυνο** (το) [17821 γειωμένη μεταλλική ράβδος που τοποθετείται στην κορυφή κτηρίων, πλοίων κ λπ. για την προστασία από τους κεραυνούς λειτουργεί ως αγωγός, ανοίγοντας ελεύθερη δίοδο στο ηλεκτρικό ρεύμα τού κεραυνού προς το έδαφος, ώστε να απο- φεύγονται οι καταστρεπτικές συνέπειες τής κεραυνοπληξίας β* σχολιο λ *αλεξι-*

[ετυμ < *αλεξι-* (< αρχ. *ά/.έξω* «αποκρούω, απομακρύνω») + *κεραυνός,* απόδ. τού γαλλ. parafoudre].

Αλέξιος (ο) {Αλεξίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα Βυζαντινών αυτοκρατόρων· ~ *Α' ο Κομνηνός* **3.** ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ.) **Αλέξης.**

[ΕΤΥΜ. μεσν κύρ. όν., συντομευμένος τ τού αρχ. ονόματος *Αλέξανδρος]*

αλεξιπτωτισμός (ο) {χωρ πληθ } ΑΘΛ η πτώση από μεγάλο ύψος με αλεξίπτωτο

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. parachutisme].

αλεξιπτωτιστής (ο), **αλεξιπτωτίστρια** (η) {αλεξιπτωτιστριών} 1. πρόσωπο που χρησιμοποιεί αλεξίπτωτο (κυρ κατά την πτώση από αεροσκάφος) έχοντας λάβει ειδική εκπαίδευση 2. ΣΤΡΑΤ στρατιωτικός ειδικά εκπαιδευμένος στην πτώση με αλεξίπτωτο, για να λαμβάνει μέρος σε στρατιωτικές επιχειρήσεις από αέρος (αεραποβάσεις) · 3. (μτφ) πρόσωπο που εμφανίζεται ή έρχεται στο προσκήνιο ξαφνικά και απρόβλεπτα για μικρό χρονικό διάστημα: *εμφανίστηκε αίφνης στο πολιτικό προσκήνιο σαν παρότι δεν υποστηρίχθηκε από κύκλους επωνύμων* 4. (μτφ.) υπάλληλος διορισμένος σε υπηρεσία παράνομα ή παράτυπα, με «μέσον». ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλεξι·*.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. parachutiste]. **αλεξίπτωτο** (το) [1874 | {αλεξιπτώτ-ου | -ων] πτυσσόμενη, υφασμάτινη συσκευή σε σχήμα ομπρέλας, με σχοινιά που καταλήγουν σε σάκο με ιμάντες προσδέσεως, η οποία χρησιμεύει για να επιβραδύνει και. επομένως, να καθιστά ακίνδυνη την πτώση σώματος από τον αέρα προς το έδαφος (κυρ. ανθρώπου, αντικειμένου κ.λπ. από αερο- σκάφος): *το ~ δεν άνοιξε εγκαίρως και* ο *α/.εξιπτωτιστής τραυματίστηκε σοβαρά || φοράω το* ΣΧΟΛΙΟ λ *α?χξι-* [1:1 ΥΜ. < *αλεξι-* (< *αρχ. άλέξω* «αποκρούω, απομακρύνω») + *-πτωτο*< *πτώση,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. parachute], **αλεξίπυρος,** -η, -ο [1861] (λόγ.) αυτός που δεν προσβάλλεται από τη φωτιά ή δεν αναφλέγεται εύκολα ΣΥΝ πυρίμαχος · ΦΡ *αλεξίπυρη ενδυμασία* ενδυμασία των πυροσβεστών από αλεξίπυρο ύφασμα για την προστασία τους από τη φωτιά ΣΧΟΛΙΟ λ *αλεξι-* [ΕΤΥΜ < *α/.εξι-* (< αρχ. *άλέξω* «αποκρούω, απομακρύνω») + *-πυρος*< *πυρ,μεταφρ.* δάνειο από γαλλ. para-feu] **αλεξίσφαιρος,** -η. -ο αυτός τον οποίο δεν διαπερνούν οι σφαίρες, που αποκρούει τις σφαίρες: ~ *αυτοκίνητο / γΟΛ.κο / τζάμια* ΣΥΝ θω- ρακισμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλεξι-*.

[f.tym < *αλεξι-*(< αρχ. *άλέξω* «αποκρούω, απομακρύνω»), + *-σφαίρα,* απόδ τού αγγλ bullet-proof]

-αλέος παραγο>γικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων, τα οποία δηλώνουν αυτόν που χαρακτηρίζεται από κάτι *ρωμ-α/.έος, λυσσ- αλέος. νυστ-αλέος.*

[ΕΤΥΜ Παραγ επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, το οποίο αποτελεί επαυξημένη μορφή τού επιθήματος *-αλός* (I.E *1ο-)I* **αλέπης** (ο) {αλέπηδες} (λαϊκότ) η αρσενική αλεπού Επίσης **αλέπος αλεποουρά** (η) η ουρά τής αλεπούς **αλεπόπουλο** (το) Ιμεσν.11. το νεογνό τής αλεπούς ΣΥΝ. αλεπουδάκι

2. (μτφ.) παιδί πανούργο και πονηρό · ΦΡ (παροιμ) *η αλεπού εκατό χρονών,* γο *αλεπόπουλο εκατόν δέκα* βλ. λ *αλεπού* **αλεπότρυπα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} η φωλιά τής αλεπούς ΣΥΝ αλεποφωλιά.

αλεπού (η) {αλεπούδες} (κοινό όν και για το αρσ και το θηλ. ζώο) 1. μικρόσωμο σαρκοφάγο θηλαστικό με πυκνό τρίχωμα (γούνα, για την οποία και θηρεύεται), μακρύ και οξύ ρύγχος. χαρακτηριστικά μικρά λοξά μάτια και φουντωτή ουρά ζει στις παρυφές μικρών δασών ή κοντά σε κατοικημένες περιοχές (όπου κυνηγά κατοικίδια πουλερικά) και διακρίνεται για την εξαιρετική όσφρηση και ακοή του ΦΡ (α) (ως χαρακτηρισμός) ***γριά αλεπού*** άνθρωπος παμπόνηρος με μεγάλη πείρα (β) (παροιμ) ***τι θέλει / ζητά / γυρεύει η αλεπού στο παζάρι;*** (i) για περιπτώσεις στις οποίες αναμειγνύεται κανείς σε ξένες ή επικίνδυνες για τον ίδιο υποθέσεις, που μπορεί να του βγουν σε κακό (ii) για να δηλωθεί ότι κακώς, κατά τον ομιλητή, βρίσκεται ή ενεργεί κανείς κάπου (γ) (παροιμ.) ***όσα δεν φτάνει η αλεπού***, **τα** ***κάνει κρεμαστάρια*** ό.τι δεν μπορεί να επιτύχει κανείς, ισχυρίζεται ότι τάχα δεν αξίζει και να το επιδιώκει (δ) (παροιμ.) ***η αλεπού εκατό χρονών, το αλε- πουδάκι / αλεπόπουλο εκατόν δέκα*** για νέο άνθρωπο που παριστάνει τον παντογνώστη σε μεγαλύτερους και εμπειρότερους (ε) (παροιμ.) ***η γριά αλεπού δεν πιάνεται με ζόβεργες*** ο πονηρός δύσκολα ξεγελιέται (στ) (παροιμ.) **ο** ***λύκος έχει τ' όνομα και η αλεπού τη χάρη*** περισσότερα κατορθώνει κανείς με την πονηριά και την πανουργία, παρά με την επιθετικότητα και τη δύναμη (ζ) ***αλεπού τής ερήμου*** (γερμ. der Wiistenfuchs) (i) αλεπού (σημ. 1) που ζει στις ερήμους τής Β Αφρικής και τής Αραβίας, είναι μικρόσωμη και έχει χαρακτηριστικά μεγάλα αφτιά (ii) η προσωνυμία τού Ε. Ρόμελ, διοικητή των γερμανικών δυνάμεων στη Β Αφρική κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο 2. (συνεκδ) η γούνα τής αλεπούς 3. (μτφ) ο πολύ πονηρός άνθρωπος, πανούργος: *ξέρεις τι ~ είναι αυτός:* — (υποκ.) **αλεπουδίταα** (η) κ. **αλεπουδάκι** (το), **αλεπουδήσιος,** -ια, -ιο

[ΕΙΥΜ μεσν. < *άλωπού* < *άλωπώ* < αρχ. *άλώπηξ,* συγγενής προς Ι.Ε. λ , οι οποίες αναφέρονται σε δειλά ζώα. πβ σανσκρ lopasa «τσακάλι», λατ volpes «αλεπού» κ ά.]. **αλεποφωλιά** (η) η φωλιά τής αλεπούς ΣΥΝ αλεπότρυπα, **αλέ-ρετούρ** επίρρ. ελλην *μετ' επιστροφής* για εισιτήριο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για επιστροφή στον τόπο εκκινήσεως (αφετηρία): *εισιτήριο ~ για Θεσσαλονίκη* ΣΥΝ (λαϊκ.) πήγαιν' έλα. [ΕΤΥΜ < γαλλ aller-retour «μετάβαση-επιστροφή»].

ΣΧΟΛΙΟ **Αμφοτερήλατο** (εισιτήριο) ήταν η λ. που πλάστηκε στα τέλη τού 19ου αι, για να αποδώσει το «(εισιτήριο) **αλέ-ρετούρ»** με σιδηρόδρομο Πρωτάθηκε και η λ. **αμφοτερόπλουν** (εισιτήριο) για τη μετ' επιστροφής διαδρομή με πλοίο Και τα δύο παρέμειναν στο επίπεδο των προτάσεων'

άλεση (η) {-ης κ -έσεως | -έσεις, -έσεων} η διαδικασία μετατροπής προϊόντων σε σκόνη, πολτό ή αλεύρι, *η ~ δημητριακών / καφέ / πιπεριού/ ντοματών / λαχανικών! γύφου* · ΦΡ *αλεύρι ολικής αλέσεως* το αλεύρι που δεν έχει υποστεί κατεργασία με λευκαντικές ουσίες, που προέρχεται από κόκκους σιταριού, από τους οποίους δεν έχει αφαι-

ρεθεί *ο* φλοιός.
[ετυμ. < μτγν. *άλεσις* < αρχ. *άλω* «αλέθω», βλ κ. *αλέθω*]. **αλεσιά** (η) (λαϊκ.) **1.** η ποσότητα (δημητριακών, άλλων καρπών, γύψου κ.λπ) που μπορεί να αλεστεί σε μία δόση. *φέτος δεν βγάλαμε ούτε μια - σιτάρι 2.* (παλαιότ.) η σειρά προτεραιότητας που τηρούσαν στους μύλους για το άλεσμα των προϊόντων **άλεσμα** (το) [μεσν.] {αλέσμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** η άλεση (βλ.λ.) **2.** η ποσότητα τού εκάστοτε προϊόντος που αλέστηκε· το προϊόν τής αλέ- σεως συν αλεσιά 3. (συνεκδ) η ποσότητα των δημητριακών που με- ταφέρεται στον μύλο, για να αλεστεί· *πάω το ~* στον *μύλο* 4. (συνεκδ.) τα αλεστικά (βλ. λ *αλεστικός).*
Επίσης (σπάν.) **αλέσιμο** (σημ. Ι). **αλεστήρι** (το) [αλεστηρ-ιού | -ιών} (λαϊκ) **1.** μηχάνημα για άλεσμα ΣΥΝ. μύλος **2.** (συνεκδ) το κτήριο όπου είναι εγκατεστημένο το παραπάνω μηχάνημα.
[ΕΙΥΜ < *αλέθω* (θ. *αλεσ-)* + παραγ. επίθημα *-τήρι]* **αλεστής** (ο) {-ές κ. -άδες}, **αλέστρια** (η) {αλεστριών} **1.** πρόσωπο που αλέθει συν μυλωνάς, αλευροποιός. αλευράς 2. πρόσωπο που πηγαίνει τα προϊόντα του στον μύλο για άλεσμα, **αλεστικός**, -ή, -ό {μεσν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με το άλεσμα· *~μηχανή* **2.** ***αλεστικά*** (τα) τα χρήματα για το άλεσμα, η αμοιβή τού μυλωνά (είτε χρηματική είτε σε είδος)· φρ. (παροιμ.) ***μπάτε σκύλοι*** **αλέστε** ***κι αλεστικά μη δώσετε*** βλ λ. *αλέθω* **αλέτρι** (το) {αλετρ-ιού [-ιών} **1.** το γεωργικό εργαλείο που χρησιμο- ποιείται για το όργωμα τής γης, το άροτρο (βλ λ) 2. (ειδικότ) η βάση τού αρότρου, στο άκρο τής οποίας εφαρμόζεται το υνί (βλ λ *αλετροπόδα)* 3. (συνεκδ) το όργωμα τής γης: *το χωράφι χρειάζεται -* — **αλέτρια** (η).
(ετυμ μεσν. < *άρέτρι* < **άρότριον*, υποκ. τού αρχ *άροτρον}.* **αλετρίζω** ρ. αμετβ. {αλέτρισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) οργώνω τη γη με το αλέτρι· *«εκεί ζευγάρια* (ενν βοδιών) *αλέτριζαν»*(Λ. Σικελιανός) ΣΥΝ οργώνω, ζευγαρίζω. — **αλέτρισμα** (το) **αλετροπόδα** (η) {χωρ γεν. πληθ} (λαϊκ.) η βάση τού αρότρου, όπου προσαρμόζεται το υνί. Επίσης **αλετροπόδι** (το).
ΙΕΤΥΜ < μεσν *ά?.ετροπόδιον* < *άροτροπόδιον*, υποκ. τού μτγν. *άρο- τρόπους]*
αλευράδικο (το) ο χώρος στον οποίο παρασκευάζεται ή αποθηκεύεται αλεύρι. **αλευράς** (ο) {αλευράδεςΙ **1.** πρόσωπο που παρασκευάζει ή αποθηκεύει αλεύρι ΣΥΝ μυλωνάς **2.** πρόσωπο που εμπορεύεται αλεύρι, **αλεύρι** (το) {αλευρ-ιού { χωρ γεν. π?·.ηθ.} **1.** λεπτή σκόνη που παράγε- ται από την άλεση των δημητριακών και χρησιμεύει στην παρασκευή ψωμιού, γλυκών και πολλών φαγητών *ανακατεύοντας νερό με ~ φτειάχνουμε ζυμάρι*)| *χοντρό / λεπτό / ψιλό / κρίθινο / σιταρένιο ~ || που φουσκώνει μόνο του»* (διαφήμιση) φρ (α) ***ακριβός στα πίτουρα και φτηνός στ' αλεύρι*** βλ. λ. *ακριβός* (β) ***Πες αλεύρι! (Ο... σε γυρεύει)*** (πειρακτικά) για επικείμενη συνάντηση με ανεπιθύμητο πρόσωπο· συνήθ σε ομοιοκατάληκτο δίστιχο: *πες αλεύρι, ο αστυνόμος σε γυρεύει! 2.* (γενικότ.) οποιοδήποτε βρώσιμο υλικό είναι σε μορφή σκόνης Επίσης (λόγ.) **άλευρο** [αρχ.! {αλεύρου}. — (υποκ.) **αλευράκι** (το), **αλευρένιος**, -ια, -ιο, **αλευρώδης**, -ης, -ες [μτγν.).
[ετυμ < μεσν. *άλεύριν* < *άλεύριον*, υποκ. τού αρχ *άλευρον* < **άλε- Fp-ον* < *άλω* (< *άλέω)* «αλέθω»], **αλευριά** (η) πολτώδες παρασκεύασμα από αλεύρι και νερό (πβ. λ.
μουσταλευριά) ΣΥΝ χυλός, κουρκούτι **άλευρο** (το) -+ αλεύρι
αλευροβιομηχανία (η) [1887] {αλευροβιομηχανιών! η βιομηχανία παραγωγής διαφόρων τύπων αλεύρων και υποπροϊόντων τους, από την οποία γίνεται η συσκευασία και η διανομή τους στο εμπόριο. — **αλευροβιομήχανος** (ο/η) [1887]. **αλευρόκολλα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** συγκολλητική ύλη που παράγεται από αλεύρι διαλυμένο σε βραστό νερό· χρησιμοποιείται στο πακετά- ρισμα, στη βιβλιοδεσία κ.λπ ΣΥΝ αμυλόκολλα **2.** η αζωτούχος ύλη των δημητριακών και των αλεύρων **αλευρόμυλος** (ο) **1.** μηχάνημα ή συγκρότημα μηχανημάτων για τη μετατροπή των σιτηρών ή άλλων δημητριακών σε αλεύρι 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο βρίσκονται τα μηχανήματα αλευροποιίας, **αλευροποιία** (η) [μεσν] {δύσχρ. αλευροποιών} η παραγωγή αλεύρων (κατ' επέκτ) η βιομηχανία παραγωγής αλεύρων. — **αλευροποιός** (ο), **αλευροποιώ** ρ, {-είς..}, **αλευροποίηση** (η), **αλευρούχος**, -ος, -ο (λόγ.) αυτός που περιέχει αλεύρι.
[ετυμ: < *αλεύρι* + *-ούχος* < *έχω]* **αλευρώνω** ρ. μετβ. {αλεύρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** πασπαλίζω με αλεύρι: ~ τα *ψάρια πριν από το τηγάνισμα* 2. λερώνω (κάποιον/κάτι) με αλεύρι ή άλλο παρόμοιο υλικό: (σκωπτ.) *πασσάλειψε το μούτρο του με ταλκ και ήταν σαν αλευρωμένος ποντικός* — **αλεύρωμα** (το), **αλεωριο** (το) [1843] {αλεωρί-ου | -ων} ναυτ πάσσαλος ή άλλη κατασκευή στερεωμένη στον βυθό τής θάλασσας για επισήμανση.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άλεωρή* «τόπος καταφυγίου - καβούκι» (κατά το *νεώ- ριον)* < *άλέομαι* «αποφεύγω, διαφεύγω», αβεβ ετύμου, ίσως συνδ. με τα ρ. *άλύω* «φοβούμαι» και *αλάομαι* «περιπλανώμαι». Η σημ τού αλεωριον αποτελεί απόδ. τού γαλλ. balise]. **αληψείς άνεμοι** (οι) ρεύμα κανονικών και πολύ σταθερών ανέμων, που πνέουν στις τροπικές χώρες σχεδόν όλο τον χρόνο με μέση ταχύ- τητα 5 ώς 6 μέτρα το δευτερόλεπτο και κατεύθυνση προς δυσμάς.

[ΕΙΥΜ < ά- στερητ + *λήγω*. Ο τ. *αληγής* αντί *άλ,ηκτος* πιθ. υπό την επίδραση τού *συνεχής*. Η ονομασία των ανέμων δηλώνει τη σταθερή φορά τους)
αλήθεια (η) {αλήθ-ειας κ. -είας **|** αληθει-ών} **1.** (α) καθετί που συμφωνεί προς τα γεγονότα, προς την πραγματικότητα, αυτό που όντως συνέβη ή συμβαίνει ή είναι απολύτως βέβαιο ότι θα συμβεί. *πες μου την ~! || να ελεγχθεί η ~ των ισχυρισμών* του ΣΥΝ ορθότητα, πραγματικότητα αντ ψεύδος, ψευτιά, αναλήθεια (β) φίλος η συμφωνία πράγματος και νου («adaequatio rei et intellectus»), ό,τι ως νοητική εικόνα αποδίδει πιστά την πραγματικότητα 2. η πλήρης αναφορά των επιμέρους στοιχείων που συνθέτουν ένα γεγονός χωρίς απόκρυψη ή διαστρέβλωση δεδομένων και χωρίς υποκειμενικές εκτιμήσεις· (γενικότ.) η απουσία ψεύδους, σκόπιμης αλλοίωσης τής πραγματικότητας: *η ~ για το έγκ?.ημα ήλθε στο φως μετά από εξονυχιστική έρευνα }} η ωμή / καθαρή / γυμνή ~)| λέω την ~ |] μου απέκρυψε την ~)| θα σε βοηθήσω, αλλά θέλω να μου πεις όλη την ~ |{ λέω την πάσα* - αντ ψεύδος, μύθευμα· ΦΡ. (α) (συνήθ. αρνητ) ***δόση / ίχνος ! κόκκος Ι μόριο αλήθειας*** *πολύ* μικρό μέρος μόνο τής αλήθειας, *δεν υπάρχει ~ στα λόγια του'* (β) ώρα ***τής αλήθειας*** η ώρα τής κρίσεως. τής δοκιμασίας για κάτι σημαντικό: *σε ?Λγο ανακοινώνονται τα εκλογικά αποτελέσματα· έφθασε η ~* (γ) ***μα την αλήθειαί*** για επιβεβαίωση των όσων λέγονται. *δεν σου λέω ψέματα ~!* (δ) ***(για να πω τη) μαύρη αλήθεια*** βλ λ. *μαύρος* (ε) ***η αλήθεια είναι πικρή*** η αλήθεια έχει υψηλό (συναισθηματικό κυρ.) κόστος: *θα σου μι?.ήσω καθαρά, αλλά* να *ξέρεις, ~* (στ) ***ορός τής αλήθειας*** βλ. λ. *ορός* (ζ) (παροιμ.) ***από μικρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια*** ειλικρινείς είναι μόνο οι ανθρώπινοι και άδολοι άνθρωποι, και τέτοιοι θεωρούνται τα παιδιά και οι πα- ράφρονες (η) ***είναι αλήθεια ότι*** / Γτως είναι γεγονός, όντως, πράγματι
- *ότι αναβ?^ήθηκαν οι αρχαιρεσίες τού συλλόγου* (θ) ***η αλήθεια είναι ότι...*** / ***για να πω την αλήθεια*** για να εκφραστεί παραδοχή, να παραδεχθεί. να αναγνωρίσει κανείς κάτι: φταίω κι *εγώ* (ι) ***στ' αλήθεια*** πράγματι, όντως: *~ πιστεύει ότι θα εκλεγεί βου?*ευτής:* ΑΝΓ στα ψέματα 3. ό.τι θεωρείται ορθό, ό,τι ισχύει στο πλαίσιο συγκεκριμένης θεωρίας ή ό,τι συμφωνεί προς το κοινό αίσθημα σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο: *η κατά Σωκράτη ~ ||[αυτό που* λες *είναι μεγάλη ~* 4. ό,τι μπορεί να επαληθευτεί πειραματικά, ό,τι υπόκειται στον έλεγχο τής λογικής και τής εμπειρίας· *η επιστημονική ~ || εξόφθαλ.μη / αυταπόδεικτη ι ολοφάνερη / έκδηλη ~* ΣΥΝ γεγονός ΑΝΤ φαινομενικότητα 5. (κυρ για προϊόντα τής διανοίας) ό.τι αντέχει στον χρόνο, ό.τι ισχύει διαχρονικά: αιώνια *ι διαχρονική ι ανα?.λο(ωτη / απόλυτη ι πα- ραδεδεγμένη ~ ||* (κ. στον πληθ) *τις μεγάλες - τής ζωής μάς τις διδάσκει η πείρα των πα?.αιοτέρων* ΣΥΝ απόφθεγμα, σοφία 6. ΓΛΩΣΣ ***συνθήκες αλήθειας*** οι προϋποθέσεις καταστάσεων, οι οποίες πρέπει να ισχύουν, προκειμένου το περιεχόμενο προτάσεων που αναφέρονται ή σχετίζονται με αυτές τις καταστάσεις να θεωρηθεί αληθές: *η φράση «η φαντασία του καλπάζει» είναι μεταφορική, γιατί προσκρούει στις συνθήκες αλήθειας 7.* ΘΕΟΛ στον χριστιανισμό ο Θεός ως αυτοαλή- θεια, ο Χριστός ως η ένσαρκη φανέρωση τής απόλυτης θρησκευτικής αλήθειας *(Έγώ ειμι ή οδός και ή αλήθεια καί ή ζωή).* ΣΧΟΛΙΟ λ *εγκυκλοπαίδεια*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *αληθής* Ως παράγωγο τού *αληθής* (βλλ) θα σήμαινε αρχικά την κατάσταση κατά την οποία τα πράγματα δεν έχουν ξεχα- στεί, είναι γνωστά, φανερά, άρα την «πραγματικότητα». Στη φιλοσοφία η λ *άλήθεια* γνώρισε ευρύτατη χρήση (σε διάφορες θεωρίες), προκειμένου να εκφράσει την κατάσταση ακριβούς γνώσεως των πράξεων και των γεγονότων Στην Κ.Δ. η λ. χρησιμοποιείται για τη θρησκευτική αλήθεια και προσδιορίζει το πρόσωπο τού Χριστού (Ιωάνν. 14, 6: *έγώ ειμι ή οδός καί ή αλήθεια καί ή ζωή).* Ορισμένες φρ είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *κόκκος ι μόριο αλήθειας* (< *αγγλ* a grain of truth), *η αλήθεια είναι πικρή* (< γερμ. es ist eine biltere Wahrheit), *από μικρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια* (< αγγλ out of the mouths of babies and sucklings comes forth the truth). Ο γλωσσ. όρ. *συνθήκες αλήθειας* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ truth conditions], **αλήθεια** επίρρ 1.(α) ως εισαγωγή σε ένα νέο θέμα συζητήσεως, σχετικό με κάτι που μόλις προαναφέρθηκε: *με ρώτησε τι σχέδια έχουμε για το καλοκαίρι-δεν έχουμε σκεφτεί τίποτε γι ' αυτό* (ας σκεφτού- με τώρα) συν επί τη ευκαιρία, παρεμπιπτόντως (β) στην αρχή τής πρότασης, για να ελκύσει την προσοχή τού συνομιλητή: *~, έμαθες τι έγινε χθες; 2.* στ' αλήθεια (βλ. λ. αλήθεια, ΦΡ ι) **αληθεύει, αληθεύουν** ρ. τριτοπρόσ αμετβ (μόνο σε ενεστ. κ. πα- ρατ.) είναι, προκύπτει ή αποδεικνύεται αληθινό: - *μερικώς / σχετικώς / απολύτως*]) *αληθεύει η είδηση ί η πληροφορία* ΣΥΝ επαληθεύεται αντ διαψεύδεται [ετυμ αρχ. < *αληθής].* **αληθής,** -ής, -ές {αληθ-ούς | -είς (ουδ. -ή) αληθέστ-ερος, -ατος) **1.** αυ- τός που είναι σύμφωνος προς την πραγματικότητα, προς τα γεγονότα:
- *ισχυρισμός* ΣΥΝ αληθινός, ωστόσ αντ. αναληθής, ψευδής 2. ***αληθές*** (το) η αλήθεια: *πρέπει να ελεγχθεί το ~ των ισχυρισμών του·* φρ ***για τού λόγου το αληθές / το ασφαλές*** βλ. λ. *λόγος* 3. αυτός που έχει ισχύ, που όντως ισχύει υπό προϋποθέσεις: *η σχέση χ+5 = 7 είναι αν χ* = 2. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, εγκυκλοπαίδεια, λάθος.*
ΙΗΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *λήθος (τό) Ι λήθη (ή)* «λησμονιά» · επομένως το *αληθής* αρχικά θα προσδιόριζε γεγονότα ή πράγματα που δεν είναι δυνατόν να λησμονηθούν ή να αποκρυβούν Η σημ. «φιλαλήθης,

αυτός που δεν εξαπατά» είναι μεθομηρική].

αληθής - αληθινός - αληθοφανής. «Αυτός που δεν μπορεί να ξε- χαστεί ή να αποκρυβεί». αυτός που δεν έχει *λήθος* ή *λήθη*, αυτός είναι **α-ληθής,** δηλ. φανερός, ελέγξιμος, αψευδής Αυτή η δηλωτι- κότητα τής λέξης συνετέλεσε στην αντικατάσταση τού παλαιότε- ρου **έτεός** (πβ αρχ. *Ετεόκρητες* «οι γνήσιοι Κρήτες, οι αυτόχθο- νες»). που σώζεται στο **έτυμος** «αληθής» *(έτυμον* είναι «η αληθής σημασία» τής λέξης, από όπου το *ετυμολογία).* Το **αληθ-ινός** είναι νεότ τύπος, παράγωγο τού *α/.ηθής,* που δήλωσε κυρ. τη γνησιότητα. την αυθεντικότητα και. τελικά, επικράτησε στη Ν. Ελληνική. Τη φρ **είναι αληθές** υποκατέστησε, εν πολλοίς, η φρ. **είναι αλήθεια.** Τέλος, το **αληθοφανής** (που απαντά στον Ανδρ. Μουστοξύδη) μαζί με το **αληθοφάνεια** (τού Κ Ασωπίου) αντιδιαστέλλουν τον φαινόμενο ως αληθή, τον φαινομενικώς αληθή από τον πραγματικά αληθή

αληθινός, -ή, -ό 1. αυτός που συμφωνεί με την πραγματικότητα, με τα γεγονότα, αληθής· (ειδικότ.) αυτός που όντως υπάρχει ή ισχύει, τού οποίου η αλήθεια μπορεί να επιβεβαιωθεί, σε αντίθεση με διηγήσεις ή φήμες ή προς ό,τι μπορεί να πιστεύει κανείς· ~ *περιστατικό* || [*το ~ νόημα των δηλώσεών του* || *η ~ ιστορία τής Ελλάδας* ΣΥΝ πραγματικός αντ ψεύτικος 2. αυτός που είναι γνήσιος, αυθεντικός, κατ' αντιδιαστολή προς τον πλαστό, την απομίμηση: ~ *διαμάντια* [[~ *χρυσάφι* συ ν πραγματικός ανί πλαστός, κίβδηλος **3.** αυτός που χαρα- κτηρίζεται από ειλικρίνεια, που δεν είναι υποκριτικός· *η νοσοκόμα δείχνει ~ ενδιαφέρον για τους ασθενείς* συν. ειλικρινής αντ ανειλικρινής, ψεύτικος 4. αυτός που απολύτως ή κατεξοχήν αξίζει το νόημα που του αποδίδουν: *έχτισε ένα σπίτι ~ παλάτι* || *υπήρξε - ήρωας* |j *το πόρισμα τής επιτροπής ήταν ~ καταπέλτης* συν σωστός, πραγματικός αντ κατ' όνομα (μόνο), οιονεί 5. αυτός ο οποίος αποδεικνύε- ται (εκ των υστέρων) ακριβής και πραγματικός φρ ***βγαίνω αληθινός*** αποδεικνύονται εκ των πραγμάτων όσα είχα εκ των προτέρων πει: *ελ- πίζω να μη βγω αληθινός, αλλά φοβούμαι ότι ο συνεργάτης μας είναι ανέντιμος άνθρωπος* || οι *φόβοι του βγήκαν αληθινοί* — **αληθινά** επίρρ. σχολιο λ *αληθής.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ά/.ηθής* Το *άληθινός* δεν απαντά στον Όμηρο (όπως το *άληθής),* αλλά συναντάται αρχικώς στους Αττικούς ρήτορες και στον Πλάτωνα).

αληθοφάνεια (η) [1853] {χωρ. πληθ.} η επιφανειακή (όχι ουσιαστική) ομοιότητα με την αλήθεια· το να φαίνεται κάτι αληθινό: *τα λόγια ίου έχουν ~* συν ευλογοφάνεια. « *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αληθής.*

{ετυμ Απόδ τού λατ verisimilitudo], **αληθοφανής,** -ής, -ές [1831] {αληθοφαν- ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που φαίνεται, που δίνει την εντύπωση ότι είναι αληθινός: *οι δικαιολογίες του ήταν ~, αλλά δεν κατάφερε να με πείσει.* —

αληθοφανώς επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

Ιετυμ. < *αληθής* + *-φανής (< φαίνομαι),* απόδ. τού γαλλ. vraisem- blable)].

αληθώς επίρρ. [αρχ.] 1. κατά τρόπον αληθή, που συμφωνεί με ό,τι θεωρείται πραγματικό, γνήσιο ΣΥΝ αλήθεια, στ' αλήθεια, αληθινά, όντως, πράγματι 2. πράγματι ως απάντηση στην αναστάσιμη φρ. ***-Χριστός Ανέστη! -Αληθώς (ο Κύριος)*** (ενν «ανέστη») πράγματι αναστήθηκε ο Κύριος, **άληκτος,** -η. -ο [αρχ- J αυτός που δεν έχει λήξει ακόμη: ~ *γραμμάτιο / προθεσμία / αθλητικός αγώνας.*

αλησμονησιά (η) * λησμονιά

αλησμόνητος, -η, -ο [μτγν] 1. (κυριολ) αυτός που δεν λησμονήθη- κε, που δεν ξεχάστηκε 2. αυτός που δεν είναι δυνατόν να λησμονηθεί ή που αξίζει να μη λησμονηθεί. ~ *εκδρομή / εποχή / χρόνια* ΣΥΝ αξέχαστος **3.** (για πρόσ) αείμνηστος (ως συνοδευτικό τού ονόματος προσφιλούς ή τιμωμένου αποθανόντος προσώπου) συν αξέχαστος. — **αλησμόνητα** επίρρ (σημ. 2) **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μακαρίτης.* **αλησμονώ** ρ. μετβ. {αλησμον-άς κ. -είς... [αλησμόνησα} (λογοτ.) λησμονώ, ξεχνώ εύχρ. κυρ. στη δημοτική ποίηση: «~ *και χαίρομαι, θυμάμαι και λυπούμαι*» (βλ. κ. λ. *λησμονώ).*

[ετυμ < μεσν. *άλησμονώ < ά-* προθεμ. + *λησμονώ].* **άληστος,** -ος, -ο (αρχαιοπρ.) αλησμόνητος, αξέχαστος στη φρ ***αλή- στου μνήμης:*** *ο ~ Μ. Χατζιδάκις* || (κ · ειρων.) *η ~ Καθαρεύουσα* συν. αείμνηστος, αοίδιμος

[εγυμ μτγν. < ά- στερητ. + *λήθω* «ξεχνώ». Ήδη στον Ευσέβιο (4ος αι. μ.Χ) μαρτυρείται η φρ. *μνήμης ά/.ήστου τούτους ήξίωσαν].* **αλησταμπουρας** (ο) {χωρ γεν. πληθ.} (εκφραστ.-λαϊκ.) αυτός που επιδεικνύει συμπεριφορά που ταιριάζει σε αλήτη.

[ει υμ Νόθο σύνθ. < *αλήτης* + *μπούρας* < αλβ. burre «άντρας, γενναίος»]

αληταράς (ο) {αληταράδες} (υβριστ.) αυτός που εμφανίζει τα χαρακτηριστικά τού αλήτη σε μεγάλο βαθμό συν. πρόστυχος, αλανιάρης **αληταρία** (η) {χωρ. πληθ.} 1. (περιληπτ.) η παρέα ή ομάδα αλητών: *στο λιμάνι συχνάζει όλη η ~* 2. (συνεκδ.) ο αλήτης: *μεγάλη ~ ο μικρός!* Επίσης **αληταρειό** (το) (σημ. 1). **αλητεία** (η) [αρχ·] {αλητειών} 1. η κατάσταση τού ανθρώπου ο οποίος. χωρίς να έχει μόνιμο κατάλυμα, περιπλανάται στη χώρα ή περιφέρεται συνεχώς σε έναν τόπο, στερούμενος των μέσων διαβιώσεως είτε από φυγοπονία είτε από ροπή προς άτακτη ζωή· αποτελεί αξιόποινη πράξη συν περιπλάνηση 2. (συνεκδ.-υβριστ.) ο αλήτης: *ξέρεις τι ~ είναι αυτός,* **3.** (περιληπτ) το σύνολο των αλητών *μαζεύτηκε όλη η* **αλητεύω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {αλήτεψα) ζω ως αλήτης, **αλητης** (ο) {αλητών}, **αλήτισσα** (η) {αλητισσών} (μειωτ.) 1. πρόσωπο που. χωρίς να έχει μόνιμο κατάλυμα ούτε τα μέσα διαβιώσεως, εί τε λόγω φυγοπονίας είτε από ροπή προς την άτακτη ζωή. περιφέρεται συνεχώς σε έναν τόπο ή από τόπο σε τόπο ΣΥΝ (λαϊκ.) αλάνης, αλάνι 2. (α) πρόσωπο που συμπεριφέρεται ανάγωγα, επιθετικά και προκλητικά: *αυτός είναι ~· <5εν τον ακούς πώς βρίζει;* (β) πρόσωπο με επιθετική αντικοινωνική συμπεριφορά, που δεν σέβεται τους άλλους και διαταράσσει την ομαλή κοινωνική ζωή: *μετά το ματς, μερικοί αλήτες έσπαγαν βιτρίνες καταστημάτων και πέταγαν πέτρες σε διερχόμενα αυτοκίνητα* ΣΥΝ χούλιγκαν 3. (γενικότ.-υβριστ. για άνδρα): *Α, τον ~! Κοίτα τον πώς οδηγεί!* ~~ (υποκ.) **αλητάκι** (το) κ. **αλητάκος** (ο), **αλήτικος,** -η. -ο [μτγν.], **αλήτικα** επίρρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *παρώνυμο.*

[ετυμ αρχ.. αρχική σημ «περιπλανώμενος», < *άλώμαι* < άλ-άομαί «περιπλανώμαι» < I.E. *al- «περιπλανώμαι», πβ. σανσκρ. atati < ♦altati «περιφέρεται άσκοπα». Στην Αρχ. η λ. *αλήτης* προσδιόριζε ζητιάνους και εξοριστους, ενώ η σημ. «αγύρτης» είναι ήδη αρχ] **αλητόβιος,** -α. -ο (μειωτ) αυτός που ζει σαν αλήτης, **αλητόπαιδο** (το) 1. παιδί που αλητεύει συν αλητάκι. χαμίνι, μορτά- κος 2. (υβριστ.) για παιδί με ανάγωγη και επιθετική συμπεριφορά **αλητοπαρέα** (η) {αλητοπαρεών} (υβριστ.) η παρέα αλητών **αλητοτουρίστας** (ο) {αλητοτουριστών}, **αλητοτουρίστρια** (η) {αλητοτουριστριών} (μειωτ.) τουρίστας με ελάχιστα χρήματα και πρόχειρη εμφάνιση, που δεν αναζητεί τουριστικό κατάλυμα, αλλά περιφέρεται από τόπο σε τόπο και κοιμάται στο ύπαιθρο, **αλθαία** (η) {αλθαιών} αυτοφυές φυτό με ροζ άνθη και φαρμακευτικές ιδιότητες.

[ετυμ, μτγν < αρχ. *άλ-θ-αίνω* «θεραπεύω» (τού οποίου η ρίζα απαντά και στα αρχ. *άλ-δ-αίνω* «ενισχύω, αυξάνω» *άν-αλ-τος* «αχόρταγος») < I.E *al- «τρέφω», πβ. λατ alere, altus «ψηλός» (> γαλλ. haut, ισπ alto), alimentum «τροφή» (> γαλλ aliment) κ ά]. **αλί** επιφών. (συνήθ. + γεν. τής προσ. αντων) αλίμονο! συμφορά!: *~μου ο δυστυχής!* ΣΥΝ δυστυχία (μου)! ΦΡ (επιτατ.) ***αλί και τρισαλί!*** για πολύ μεγάλη δυστυχία και συμφορά

[ΕΤΥΜ μεσν. < ά- προθεμ. + επιφών. *ήλί ήλί* < εβρ.δΐi eli «Θεέ μου, Θεέ μου», φρ που περιλαμβάνεται στα τελευταία λόγια τού Χριστού πάνω στον σταυρό (Κ.Δ. Ματθ 27, 46). Η επίκληση αυτή παρερμηνεύθη- κε στη λαϊκή αντίληψη, που τη θεώρησε ως έκφραση παραπόνου, ανάλογη με φρ όπως *αλίμονο, ωιμέ* κ τ.ό. Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται απευθείας στο επιφών. αλι-μονο, από το οποίο αποσπάστηκε] **αλιάδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ -διαλεκτ.) η σκορδαλιά (βλ λ.)

[ΕΤΥΜ μεσν < ιταλ. agliata < μτγν. λατ. aliatum < allium «σκόρδο»]. **Αλιάκμονας** (ο) ποταμός τής Δ. Μακεδονίας, ο μεγαλύτερος σε μήκος τής Ελλάδας, που πηγάζει από τον Γράμμο και εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο

[ΕΤΥΜ < αρχ *Αλιάκμων, -ονος,* αβεβ ετύμου, ίσως < *άλι-* (< *άλας* «αλάτι») + *άκμων,* που θα μπορούσε να οφείλεται στο σχήμα τού ποταμού]

Αλιβέρι (το) {Αλιβερίου} πόλη τής Εύβοιας γνωστή για τα λιγνιτωρυχεία της και το εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος. [ΕΤΥΜ Από το όνομα τού ισχυρού Φράγκου φεουδάρχη *Αλιβέρου].* **αλιγάτορας** (ο) {αλιγατόρων! ερπετό μεγάλων διαστάσεων, που μοιάζει με τον κροκόδιλο, με χαρακτηριστικό το ευρύ ρύγχος του και τα δόντια τής κάτω γνάθου, που εξέχουν από το ρύγχος, όταν το στόμα είναι κλειστό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λακέρδα*

[ΕΓΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. alligator < ισπ. el lagarto «η σαύρα» < μτγν. λατ. lacartus < λατ. lacerta], **αλιεία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} (επίσ) 1.η Θήρα θαλασσινών ειδών (ψαριών και άλλων) το ψάρεμα: σε *όλες τις ε/Ληνικές θάλασσες επιτρέπεται η* ~ ΣΥΝ αλίευση 2. το επάγγελμα τού ψαρά ΣΥΝ ψαρική, ψαρευτική. ΣΧΟΛΙΟ λ. *θάλασσα, ψαράς.* **αλιεργατης** (ο) {αλιεργατών} πρόσωπο που εργάζεται σε αλιευτικό σκάφος, β* ΣΧΟΛΙΟ λ θάλασσα.

[ετυμ < αλι- (< *αλιέας)* + *εργάτης]* **αλίευμα** (το) [αρχ.] {αλιεύμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) 1. το προϊόν τού ψαρέματος, ό,τι αποφέρει η αλιεία 2. το σύνολο των ψαριών και άλλων υδρόβιων οργανισμών που αλιεύονται κάθε φορά ΣΥΝ ψαριά. ^ σχολιο λ. θάλασσα, *ψαράς* **αλιεύς** (ο) {αλι-έως, -έα | -είς. -έων} (λόγ.) ο επαγγελματίας ψαράς: ~ *μαργαριταριών* || (μτφ) - *ψυχών* (ο Χριστός). ^ σχολιο λ. *θάλασσα, ψαράς.*

[ετυμ. < αρχ. αλιεύς < *άλιος* «θαλάσσιος» (πβ. *ενάλιος*) < *αλς (ή)* «θάλασσα» Στην Κ.Δ* η λ χρησιμοποιείται μεταφορικά (λ.χ. Μάρκ. *I,* 17: *καί εΐπεν αύτοΐς ο Ιησούς· δεύτε όπίσω μου, καί ποιήσω υμάς γε- νέσθαι άλιεις ανθρώπων,* λόγια που απευθύνονταν στους Ανδρέα και Πέτρο, αλιείς το επάγγελμα)], **αλίευση** (η) {- ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} **1.** (λόγ.) το ψάρεμα 2. (λόγ -μτφ) η συστηματική αναζήτηση και συλλογή: ~ *λαθών από ένα κείμενο.* ** σχολιο λ *θάλασσα, ψαράς.* **αλιευτής** (ο) [μτγν.] (λόγ.) ο ψαράς. σχολιο λ *θάλασσα, ψαράς* **αλιευτικός,** -ή, -ό [αρχ.] (επίσ.) 1. αυτός που σχετίζεται με την αλιεία· ο κατάλληλος για την αλιεία: ~ *σύνεργα / τέχνη / συνεταιρισμός* || ~ *ζώνη μεταξύ δύο νησιωτικών κρατών* συν ψαράδικος 2. ***αλιευτική*** (η) η τέχνη τού ψαρέματος ΣΥΝ. αλιεία, ψαρική 3. ***αλιευτικό*** (το) σκάφος κατάλληλα εξοπλισμένο για αλιεία. **■ σχολιο λ. *θάλασσα* **αλιευω** ρ μετβ. {αλίευ-σα, -θηκα, -μένος} 1. ψαρεύω 2. (λόγ-μτφ.) αναζητώ, περισυλλέγω με ζήλο: *ο πρόεδρος αλιεύει υποστηρικτές για να εξασφαλίσει την επανεκ/^ογή του* || ~ *μαργαριτάρια* (εκφραστικά λάθη) *από τετράδια μαθητών* ^ σχολιο λ. θάλασσα, *ψαράς.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άλιεύω* < αλιεύς] **αλίζω** ρ μετβ. {άλισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) ταΐζω με αλάτι τα ζώα [ΕΙΥΜ < αρχ. *ά/Λζω*< *άλς,* άλός«αλάτι»]

Αλικαρνασσός (η) αρχαία ελληνική πόλη τής ΝΔ. Μικράς Ασίας,

απέναντι από την Κω. — Αλικαρνασσέας κ. (λόγ) Αλικαρνασσεύς (ο) [αρχ Ι.
[ειυμ < αρχ. *'Αλικαρνασσός,* αγν. ετύμου, προελλην τοπωνύμιο]. **Αλίκη** (η) γυναικείο όνομα (ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. Alice, συντομευμένος τύπος τού Adelaide (στην παλ. Γαλλ) < γερμ. Adelheid «ευγένεια (στην καταγωγή)»],
άλικος, -η. -ο (λογοτ) αυτός που έχει βαθύ κόκκινο χρώμα: ~ *παπαρούνα / τριαντάφυ/Λο / χείλη* συν κατακόκκινος. πορφυρός [ετυμ. Νόθο σύνθ. < τουρκ. ai «κόκκινος» (< περσ. al) + επίθημα *-ικος]*
αλίμενος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει λιμάνι ~ *ακτή* **αλίμονο** επιφών 1. για την έκφραση πόνου, λύπης, απόγνωσης (ανάλογα με τον τόνο της φωνής): (+γεν. προσ. αντων.) ~ *μου, τι έπαθα ο δύστυχος!* 2. για την έκφραση απειλής. (+γεν προσ αντων.) - *σου, αν δεν κάνεις ό,τι σου λέω* |) (+σε) ~ σε *όσους καταχράστηκαν την εμπιστοσύνη μου!* **3.** για να τονιστεί πόσο επικίνδυνο ή δυσάρεστο είναι ένα ενδεχόμενο: *αν πρέπει να χάσουμε κάτι, για να εκτιμήσουμε την αξία του!* [[(+γεν. προσ αντων.) ~ *μας, αν μας βρει!* ΦΡ. (επιτατ.) ***ουαίκαι αλίμονο.***
[Ε'ΐ υμ < μεσν. *άλίμονον,* αβεβ. ετύμου. ίσως σύνθ από φρ όπως *«αλί μου να (πάθω αυτό)»* με την επίδραση τής λ *μόνον* Βλ κ *αλί.* Λιγό- τερο πιθ. η ετυμ από τη φρ. *άλλ' οϊμοι,* που θα δικαιολογούσε γραφή *αλλοίμονο*].

αλίμονο ή αλλοίμονο ή αλήμονο; Είναι χαρακτηριστική περίπτωση λέξης που εμφανίζει περισσότερες ορθογραφικές μορφές ανάλογα με την ετυμολόγησή της: (α) αλίμονο < *αλί («ή/J ή/Λ»* τα λόγια τού Χριστού πάνω στον σταυρό) + *μου/ μένα* (με επίδραση τού *μόνο)* (β) αλλοίμονο < αρχ φράση *άλλ' οϊμοι* (γ) αλήμονο < *αλή- μονος* < *αλήμων«κερπλανώμενος,* αλήτης», άρα «άστεγος, δυστυχής» (Γ. Ζηκίδης). Αξίζει να παραθέσουμε όσα αναφέρει για τις ορθογραφικές περιπέτειες τής λέξης ο Στ Κουμανούδης (λ αλλοιμο- *νώτερον): «Τό τής κοινής λαλιάς άλ? ·.οίμονον 6 Σκαρλ(άτος) Βυζάντιος) τφ 1835 εκ των λεξικών του τής καθ' ημάς Έλ(ληνικής) διαλ(εκτου) έγραψεν ''ιαλήμων φ", ώς έκ τοΰ έν τή Γαλεομαχία 'ϊά/σέμωνώ''ΌϋτωκαϊέντφΈλ/.ην Γαλ λεξικφ του τω 1856. 'Ολίγοι τινές ήκολούθησαν αύτφ Ό Κορ(αής) έν τοΐς 'Ατάκτοις δέν περιέλαβε την λέξι* ν. Ό Σπυρ. Τρικούπης *καί άλλοι πολλοί έγραψαν καί γράφουσιν άλλοίμονον. Νέαν δέ ό Ν Γ Πολίτης . έξέθη- κεν έτυμολογίαν τής λέξεως έκ τοΰ ήλί ήλν καί έγραψεν αλίμονο».* Οπωσδήποτε, πειστικότερη φαίνεται η α' ετυμολογία (τού Ν. Πολίτη), αυτή που οδηγεί και στην ορθογραφία αλίμονο.

Άλψος (ο) {Αλίμου} παραθαλάσσιος δήμος τής Αττικής, ΝΔ τής Αθήνας. σχολιο λ *θάλασσα*
[ετυμ < αρχ *ά/.ιμος* «θαλάσσιος» < *άλς, άλός* «θάλασσα». Στην Αρχ η λ. *άλιμος* προσδιόριζε επίσης και την «αρμυρήθρα», είδος ποώδους φυτού, που μέχρι πρόσφατα φύτρωνε στην περιοχή τού ομώνυμου δήμου. Αρχ ονομασία τής περιοχής· *'Αλιμοΰς,* -οΰν]. **αλίπαντος**, -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν έχει λιπανθεί, που δεν έχει αλειφτεί με λιπαντικό (λάδι) ή λίπος: ~ *μηχανή* ΣΥΝ αλάδωτος, αγρα- σάριστος · 2. (κυρ. για καλλιεργήσιμες εκτάσεις) αυτός στον οποίο δεν έριξαν λίπασμα: ~ *χωράφι.* **αλίπαστος**, -η. -ο 1. αυτός που διατηρείται μέσα σε αλάτι, παστωμέ- νος: ~ *ψάρια* συν παστός, αλατισμένος, αλατιστός 2. ***αλίπαστα*** (τα) τρόφιμα, κυρ κρεατικά ή ψαρικά, συντηρημένα με μαγειρικό αλάτι ή με υδατικό διάλυμα αλατιού (άλμη), τα παστά. — **αλιπάατωση (η).** [ετυμ < αρχ *αλίπαστος* < *άλι-* (< *άλς,* ὁ «αλάτι») + *παστός]*
αλίπεδο (το) {αλιπέδ-ου | -ων} προσχωσιγενής πεδινή έκταση κοντά στη θάλασσα· παράκτια πεδιάδα. ** σχόλιό λ. *θά/^ασσα.*
Γετυμ. < μτγν. *αλίπεδον*< *άλι-* (< αρχ. *άλς, άλός* «θάλασσα», βλ λ) + *πέδον* «πεδιάδα» (πβ. *γή-πεδον; δά-πεδον)].* **αλιπηγή** (η) [18891 ιαματική πηγή, το νερό τής οποίας περιέχει άλατα· *η ~ τής Αιδηψού.*
[ετυμ. < *αλι-* (< αρχ. *άλς, ὁ* «αλάτι») + *πηγή].* **αλισάχνη** (η) {χωρ. πληθ } λεπτότατο στρώμα αλατιού, που παραμένει στα κοιλώματα τού εδάφους ή στο πρόσωπο μετά την εξάτμιση τού θαλασσινού νερού
]εί υμ < αρχ. *άλοσάχνη* < φρ. *άλός άχνη* «αφρός τής θάλασσας»], **αλισβερίσι** (το) {δύσχρ. αλισβερισ-ιού | -ιών} **1.** (λαικ) εμπορική συναλλαγή, δούνα και λαβείν: δεν *έχει ~ με τέτοια υποκείμενα* συν δοσοληψία, πάρε-δώσε 2. (γενικότ) κάθε συναλλαγή ή σχέση (συχνά ερωτική): *είχε ~ μαζί της πολλά χρόνια.*
[ετυμ < μεσν. *άλισ(ι)βερίσι* <τουρκ. ali^veri§ «πάρε-δώσε» (από τα ρ almak «παίρνω», vermek «δίνω»)], **αλισίβα** (η) {χωρ. πληθ.} 1. σταχτόνερο (δηλ. νερό βρασμένο με στάχτη) που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα στο λούσιμο τού κεφαλιού ή στο πλύσιμο ή (παλαιότ.) για την παρασκευή γλυκών 2. χημ. κάθε ισχυρό αλκαλικό διάλυμα ή στερεό (λ.χ το υδροξίδιο τού νατρίου). [ΕΤΥΜ < *ά-* προθεμ + ιταλ. lisciva < λατ. Iix(i)via < lixa (aqua) «σταχτόνερο»].
αλισφακιά κ. **αλιφασκιά** (η) (διαλεκτ) η φασκομηλιά (βλ.λ)
[ετυμ < *αλίσφακας* <μεσν *λελίσφακος* < μτγν. *ε/.ελίσφακος* < αρχ. *έλελι-* < *έλελίζω* «τινάζω, κουνώ» + *σφάκος* (βλ. λ. *σφακελισμός).* Το νεοελλην αλ- οφείλεται στην επίδρ. των συνθέτων από *αλι-].* **αλιτήριος**, -α, -ο (κακόσ) αυτός που συμπεριφέρεται με κακοήθεια ή φαυλότητα ΣΥΝ παλιάνθρωπος, φαύλος. * ΣΧΟΛΙΟ λ *παρώνυμο.* [ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «αμαρτωλός, ένοχος». < *ά/.ιταίνω* «αδικώ, βλάπτω» < *ά/Μτης* «αμαρτωλός, φαύλος», αβεβ. ετύμου]
αλίχνιστος, -η, -ο (για θερισμένα δημητριακά) αυτός που δεν λιχνί στηκε, δεν καθαρίστηκε από τα άχυρα με λίχνισμα ΑΝΤ λιχνισμένος.
— αλίχνιστα επίρρ. **άλιωτος,** -η. -ο -» άλειωτος
Αλκαίος (ο) αρχαίος Έλληνας λυρικός ποιητής από τη Λέσβο (7ος αι. π.Χ), ο οποίος θεωρείται, μαζί με τη Σαπφώ, ο σπουδαιότερος εκπρόσωπος τής αιολικής λυρικής ποίησης. — **αλκαϊκός,** -ή. -ό Ιμτγν.] (ΕΤΥΜ < αρχ. *Αλκαίος* «ισχυρός» < *άλκή* «δύναμη», πβ. κ *Αλκιβιάδης, Αλκίνοος}*
αλκαλικός, -ή, -ό [1877] ΧΙΙΜ αυτός που σχετίζεται με τα αλκάλια: ~ *αντίδραση / μπαταρίες / πετρώματα / φάρμακα* ΑΝΤ όξινος· ΦΡ (α) ***αλκαλικό διάλυμα*** κάθε διάλυμα αλκαλίου που περιέχει υπό διάλυση ανιόντα υδροξυλίου, όπως και κάθε παρόμοιο διάλυμα άλλης ουσίας που περιέχει υπό διάλυση ανιόντα υδροξυλίου (β) ***αλκαλικές γαιες*** τα στοιχεία τής δεύτερης ομάδας τού περιοδικού πίνακα (βηρήλιο, μαγνήσιο, ασβέστιο, στρόντιο, βάριο, ράδιο) (βλ λ *περί οδικός.* ΠΙΝ) ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ alcalinj. **αλκάλιο** (το) {αλκαλί-ου } -ων} ΧΗΜ **1.** καθένα από τα υδροξίδια των μετάλλων τής πρώτης ομάδας στοιχείων τού περιοδικού πίνακα 2. (καταχρ.) καθένα από τα μεταλλικά στοιχεία τής πρώτης ομάδας τού περιοδικού πίνακα.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ alcali < αραβ al-qalyi «σόδα»] **αλκαλοειδές** (το) [1842] ΧΗΜ καθεμιά από τις οργανικές χημικές ενώσεις που εντοπίζονται κυρ. στα φυτά και σπανιότ. σε ζωικούς οργανισμούς και περιέχουν άζωτο, άνθρακα, υδρογόνο και, ως επί το πλείστον. οξυγόνο· είναι αλκαλικές ουσίες (δηλ. βάσεις που εξουδετερώνουν οξέα), γνωστές για τις θεραπευτικές ή ναρκωτικές τους ιδιότητες, όπως λ.χ. η κινίνη, η καφεΐνη, η στρυχνίνη, η νικοτίνη, η μορφίνη κ λπ.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. alcaloid. Βλ. και *αλκά/ao].*
Αλκαμένης (ο) {-η κ. -ένου;:} βασιλιάς τής αρχαίας Σπάρτης (8ος αι. π.Χ.).
[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν < *άλκή/* -ά«ισχύς, δύναμη» (βλ.λ.) + *-μένης*< *μένος*1
αλκάνιο (το) {αλκανίου} ΧΗΜ (συνήθ στον πληθ.) μέλος τής ομόλογης σειράς των κορεσμένων υδρογονανθράκων [ΕΓΥΜ Μεταφορά τού αγγλ alkane < alkyl «αλκύλιο» + παραγ. επίθημα -ane].
Αλκατράζ (το) {άκλ.} ως χαρακτηρισμός φυλακών υψίστης ασφα- λείας και σκληρής διαβίωσης
[ΕΙΥΜ < αγγλ Alcatraz, νησάκι στο Σαν Φρανσίσκο τής Καλιφόρνιας (< ισπ. alcatraz «πελεκάνος», από τον πληθυσμό των πτηνών στο νησάκι), όπου λειτουργούσε φυλακή υψίστης ασφαλείας από το 1934 ώς το 1963]
αλκένιο (το) {αλκενίου} ΧΗΜ (συνήθ στον πληθ.) μέλος τής ομόλογης σειράς των ακόρεστων υδρογονανθράκων με έναν διπλό δεσμό. ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. alkene < alkyl «αλκύλιο» + παραγ επίθημα -ene].
αλκή (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η σωματική δύναμη, η ακμή των σωματικών δυνάμεων ΣΥΝ. ευρωστία, ρώμη, σφρίγος ΑΝΤ καχεξία [ΠΤΥΜ. αρχ < θ *άλκ-* «ισχύς, δύναμη», όπως παρουσιάζεται στην ποιητ. λ. *άλκί* (ομηρ. *άλκί πεπνιθώς «ο* εμπιστευόμενος τις δυνάμεις του»), η οποία θα ήταν τύπος δοτικής Το θ. *άλκ-* αποτελεί μεταπτωτ. βαθμ. τού θ *άλεκ-,* το οποίο απαντά στο αρχ. *άλέξω* «αποκρούω» (βλ. λ. *αλεξι-).* Ομόρρ *Άλκι-βιάδης, Ά/.κ-αϊος, άλέκ-τωρ. άλεξι-* κ ά].
Άλκηστη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ σύζυγος τού βασιλιά των Φερών Αδμήτου, που προσφέρθηκε να πεθάνει αντί γΓ αυτόν και έγινε έτσι σύμβολο συζυγικής αγάπης **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης (λόγ.) **Άλκηατις** {Αλκή- στιδος}.
ΙΕΤΥΜ < αρχ. *Άλκηστις.* πιθ < *(ό) άλκηστής* «ικανός» < *άλκή* «ισχύς»]
Αλκιβιάδης (ο) **1.** πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης τής αρχαίας Αθήνας (452-404 π.Χ) **2.** ανδρικό όνομα
[ΕΤΥΜ αρχ κύρ. όν. < επιθ. *άλκίβιος* (< *άλκή«* ισχύς, δύναμη» + *βίος)* + παραγ. επίθημα *-άδης* (πβ *Δημάδης, Πυλάδης* κ τ.ό). Από το αρχ *άλκή* προέρχονται και άλλα κύρ. ονόματα, πβ. *Άλκιδάμας, Ά?.κίνο- ος, Άλκισθένης* κ.ά.]. **άλκίμος,** -η. -ο ο δυνατός σωματικά, αυτός που διαθέτει σωματική δύναμη: - *νέος ί άνδρας* ΣΥΝ ρωμαλέος, σφριγηλός, δυνατός ΑΝΤ αδύναμος, ανίσχυρος — **αλκίμως** επίρρ.
[ΕΤΥΜ αρχ < *άλκή* «ισχύς, δύναμη»], **αλκίνιο** (το) {αλκινίου} ΧΗΜ (συνήθ στον πληθ.) μέλος τής ομόλογης σειράς των ακόρεστων υδρογονανθράκων με έναν τριπλό δεσμό. ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ alkyne < alkyl «αλκύλιο» + παραγ. επίθημα -yne / inej
Αλκίνοος (ο) {-ου κ. -όου} **1.** ΜΥΘΟΛ βασιλιάς των Φαιάκων, που φιλοξένησε τον Οδυσσέα. όταν εκείνος βρέθηκε στο νησί του **2.** ανδρικό όνομα
[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά/.κι-* (βλ. λ. *άλκή)* + *-νοος* < νοΟς]
Αλκμάν (ο) {Αλκμάν-ος, -α} αρχαίος Έλληνας χορικός λυρικός ποιητής (7ος αι. π.Χ.).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *Αλκμάν, -άνος,* αβεβ. ετύμου, ίσως < *Αλκ-μάων* < **'Αλκ-μάσ-ων* < *άλκή* «ισχύς, δύναμη» + θ **μασ-* τού ρ *μαίομαι* «αναζητώ - αγγίζω» (βλ. λ. *μάστιγα*)]
Αλκμήνη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ η μητέρα τού Ηρακλή **2.** γυναικείο όνομα. (ΕΤΥΜ αρχ. κύρ. όν., αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με αρχ. *'Αλκαμένης* < *άλκή«*ισχύς» + *-μένης*< *μένος]* **αλκολίκι** (το) ♦ αλκοολίκι
αλκοόλ (το) {άκλ.} ελλην *οινόπνευμα* κάθε ποτό που περιέχει οινόπνευμα και μπορεί να προκαλέσει μέθη. *απαγορεύεται η κατανάλωση ~* ΙΙ *είναι εξαρτημένος από το ~.*

|ΠΤΥΜ < γαλλ. alcool < μεσν λατ alcohol «ουσία προερχόμενη από απόσταξη» < αραβ al-kuh(u)l «ουσία που χρησιμοποιείται ως βαφή ματιών»].

αλκοόλη (η) {αλκοολών| **1.** αιθυλική αλκοόλη, δηλ. το οινόπνευμα, που συνιστά τη σημαντικότερη ένωση τής σειράς των αλκοολών ΣΥΝ αλκοόλ 2. χημ οργανική χημική ένωση που περιέχει στο μόριό της μία ή περισσότερες απλές ρίζες υδροξυλίου· οι αλκοόλες χρησιμοποιούνται ευρύτατα στη βιομηχανία φαρμάκων, βερνικιών, αρωμάτων, καλλυντικών, απορρυπαντικών κ.λπ.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ alcool (πληθ les alcools)]

αλκοολίκι κ. **αλκολίκι** (το) {χωρ γεν.[(λαϊκ.) **1.** το πάθος τού αλκοολισμού συν αλκοολισμός 2. (συνεκδ.) ισχυρότατη συνήθεια, ακατανίκητη έξη προς πρόσωπο, αντικείμενο ή δραστηριότητα κ. συνεκδ. το αντικείμενο αυτής τής έξεως· *η χαρτοπαιξία είναι μεγάλο ~.* [εγυμ < *αλκοόλ*, κατ' αναλογίαν προς τα ουσ *ζοριλίκι, ρεζιλίκι, καραγκιοζιλίκι* κ.ά. Βλ κ *-λίκι*\

αλκοολικός, -ή, -ό [1897] **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με το αλκοόλ ή περιέχει τα συστατικά του (β) ***αλκοολική ζύμωση*** η βιοχημική διεργασία που έχει ως αποτέλεσμα τη μετατροπή σακχάρων σε οινόπνευμα υπό την επίδραση μικροοργανισμών 2. ***αλκοολικός*** (ο), ***αλκοολική*** (λαϊκ **-ιά)** (η) πρόσωπο που υποφέρει από αλκοολισμό (βλ.λ.) [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ alcoolique].

αλκοολισμός (ο) [1894] {χωρ πληθ } χρόνια ψυχολογική ή/και σωματική εξάρτηση από το αλκοόλ, η οποία χαρακτηρίζεται από ανάγκη τού ασθενούς για υπερβολική και τακτική κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών και έχει συχνά ως αποτέλεσμα τον περιορισμό τής ικανότητας τού ατόμου να ανταποκρίνεται στις κοινωνικές και επαγγελματικές του υποχρεώσεις.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. alcoolisme, βλ κ. *αλκοόλ].*

αλκοολόμετρο (το) {αλκοολομέτρ-ου | -ων} το όργανο με το οποίο μετρούμε την περιεκτικότητα ενός υγρού σε οινόπνευμα. **– αλκοο- λομετρία** (η).
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ alcoholmeter].

αλκοολούχος, -ος, -ο **1.** αυτός που περιέχει οινόπνευμα: - *ποτά* ΣΥΝ οινοπνευματώδη 2. χημ αυτός που περιέχει αλκοόλη. ~ *διάλυμα.* [ΕΤΥΜ < *αλκοόλ* + *-ουχος* < *έχω*\.

αλκοτέστ (το) {άκλ.ί ελλην. *έλεγχος οινοπνεύματος·* η μέθοδος που εφαρμόζεται (συνήθ. από την Τροχαία) σε οδηγούς αυτοκινήτου, για να διαπιστωθεί σε ποιον βαθμό έχουν καταναλώσει αλκοόλ [ετυμ < γαλλ alcotest < alcool + test].

αλκυόνα κ. **αλκυόνη** (η) πτηνό με πολύχρωμο φτέρωμα, κοντό λαιμό. πόδια και ουρά, επίμηκες και μυτερό ράμφος, που ζει κοντά σε υδροβιότοπους ΣΥΝ ψαροπούλι, ψαροφάγος.
[ΕΙΥΜ < αρχ *άλκυών, -όνος,* αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο μεσογ προε- λεύσεως, όπως και η αντίστοιχη λατ. λ alcedo]

Αλκυόνη (η) **1.** μυθολ κόρη τού Αιόλου, την οποία ο Δίας μεταμόρφωσε σε πουλί λόγω τής έπαρσής της 2. μυθολ μία από τις επτά Πλειάδες **3.** γυναικείο όνομα Επίσης (λόγ.) **Αλκυών** {Αλκυόν-ος, -α} [ΕΤΥΜ < αρχ *Άλκυών. -όνος,* από το ομώνυμο πτηνό (βλ λ. *αλκυόνα)}.*

αλκυονίδες ημέρες (οι) **1.** οι ηλιόλουστες ημέρες που διακόπτουν τη χειμερινή κακοκαιρία κατά την τελευταία εβδομάδα τού Δεκεμβρίου, τις δύο τελευταίες τού Ιανουαρίου (κυρίως) και τη δεύτερη τού Φεβρουάριου 2. (μτφ.) οι ευτυχισμένες, ανέμελες ημέρες μέσα σε μια γενικότ. δύσκολη περίοδο.
[ετυμ < αρχ. *άλκυονίς, -ίδος.* υποκ. τού *άλκυών* Οι *αλκυονίδες ημέρες,* γνωστές στην αρχαιότητα, οφείλουν την ονομασία τους στη μυθική *'Αλκυόνη,* που μεταμορφώθηκε σε πουλί από τον Δία, ο οποίος όρισε να υπάρχουν μέσα στον χειμώνα 14 ημέρες καλοκαιρίας, για να επωάζει ανενόχλητη τα αβγά της].

αλλά σύνδ. **1.** (α) για τη δήλωση αντιθέσεως (αντιπαράθεσης, ασυμβίβαστου κ τ.ό) *έρχεται* στο *γραφείο. ~ δεν δουλεύει* |[*την αγαπάει. ~ ντρέπεται να της το πει* || *όχι λόγια. ~ έργα* (β) (ειδικότ) για διαπίστωση που έρχεται σε αντίθεση με άλλη διαπίστωση ή παραδοχή η οποία προηγήθηκε. *ωραία τα ταξίδια, ~ δεν υπάρχουν λεφτά* || *καλή η παρέα σας, ~ αύριο πρέπει να ξυπνήσω νωρίς* 2. για να δηλωθεί επιφύλαξη ή απορία για κάτι που ειπώθηκε· *αυτά που είπες είναι σωστά, - ποιος θα τα πραγματοποιήσει;* ΣΥΝ ωστόσο, όμως. μα 3. παρά μόνον, εκτός δεν *φταίει κανείς, ~ εγώ που σε άκουσα* 4. με. τον όρο, υπό την προϋπόθεση: *Θα έρθω μαζί σου, ~ να έχω γυρίσει μέχρι τις έξι* 5. (για απότομη διακοπή τού λόγου) μα: ~ *μ' αυτά θ' ασχολούμαστε τώρα;* 6. (ως απάντηση εμφατική σε ερώτηση) βέβαια, πώς αλλιώς- *-Θα έρθεις μαζί μας διακοπές. —*; συν και το ρωτάς; 7. (για παρότρυνση, προτροπή) έλα. εμπρός· ~ ντύσου' || ~ *κάνε κάτι!* θ. για αντίρρηση, διαφωνία ή επιφύλαξη: δεν *έχει ~!* || *άφησε τα* 9. (+και) (για να δηλώσουμε το σπουδαιότερο σε σημασία από μια σειρά ομο- ειδών όρων ή για να δώσουμε έμφαση) ακόμη περισσότερο: *ωραία στην εμφάνιση ~ και στον χαρακτήρα* || *όχι μόνο του μίλησα, ~ και τον παρακάλεσα* 10. (α) (στο σχήμα ***ναι μεν... αλλά...)*** για να δηλώσουμε ότι κάτι ισχύει, χρειάζεται όμως και κάτι άλλο: *ναι μεν ζήτησε δάνειο, αλλά δεν διευκρίνισε για ποιον σκοπό* || *ναι μεν είναι εργατικός, αλλά διοικητικά είναι άτολμος* (β) ***ναι μεν, αλλά*** ως τυποποιημένη απάντηση που δηλώνει επιφύλαξη για κάτι που ειπώθηκε, υπονοώντας ότι δεν ισχύει απολύτως: *-Δεν μπορείς να αρνηθείς ότι δεν αγωνίζεται. -Ναι μεν, αλλά.* (δηλ δεν αντιλέγω, έχω όμως κά- ποιες επιφυλάξεις) || *-Αν έχεις λεφτά, γίνεσαι ό.τι θες' -Ναι μεν, αλλά* (δηλ χρειάζονται και ικανότητες) || *οι θέσεις του είναι* ~ (δεν είναι ξεκάθαρες, έχουν αντιφάσεις)
[ετυμ. αρχ. < πληθ ουδ. *άλλα* τού επιθ. *άλλος* (πβ. λατ ceterum) αρχική σημ. «κατά τα άλλα. κατά τα λοιπά». Ο σύνδεσμος *αλλά* στην Αρχ. αντικατέστησε τα *αύτάρ, άτάρ,* που χρησιμοποιούνταν στην αρχή τής προτάσεως]. **αλλαγή** (η) **1.** η μεταβολή (προσώπου, αντικειμένου, κατάστασης), το να γίνεται κάποιος/κάτι διαφορετικός / -ό από ό,τι ήταν: *η - τής συμπεριφοράς / τής νοοτροπίας / των πεποιθήσεων / γνώμης* || *αγωνίζονται για την ~ τού κόσμου* || *η ~ των συνθηκών νοση?.είας των ασθενών* || *δεν παρατηρείς καμία ~ πάνω του.* || *η ~ του επαρχιακού τοπίου / τής πρόσοψης* του *κτηρίου / τού αριθμού τη/.εφώνου / των διαστάσεων τού εντύπου* || *από αύριο αναμένεται ~* του *καιρού* || *η ~ πορείας / κατεύθυνσης / ρότας / πλεύσης τού πλοίου* (ή μτφ. του *κόμματος)* || *εμφανής / ριζική / μεγάλη / μικρή / εντυπωσιακή / αναπάντεχη / αναμενόμενη / ξαφνική / συνεχής / μερική / ολική ~* || *επιφέρω / κάνω αλλαγές στη μορφή και το περιεχόμενο κειμένου* || *μεγάλες ~ βλέπω στο γραφείο* || *την Κυριακή έχουμε ~ (τής) ώρας τα ρολόγια θα πάνε μία ώρα μπροστά·* φρ (α) ***αλλαγή κλίματος / περιβάλλοντος*** η μετάβαση σε τόπο με διαφορετικές κλιματικές συνθήκες, σε διαφορετικό περιβάλλον: ο *γιατρός θεώρησε ότι η ατμόσφαιρα εδώ βλάπτει την υγεία μου και μου συνέστησε ~* || ο *διευθυντής εισηγήθηκε για τον ταραξία μαθητή αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος* (β) ***για αλλαγή*** για να αλλάξω παραστάσεις, να βλέπω καινούργια πρόσωπα, χώρους ή αντικείμενα γύρω μου: *φέτος θα πάω αλλού διακοπές, έτσι ~!* || *έβαλα καινούργιο κάλυμμα στον καναπέ ~* (γ) ***αλλαγή τού χρόνου*** το χρονικό σημείο (δώδεκα τα μεσάνυχτα) τής τελευταίας ημέρας τού χρόνου, όταν γίνεται η μετάβαση στα πρώτα λεπτά τής πρώτης ημέρας τού νέου έτους· *η ~ μάς βρήκε στο αεροπλάνο* || *στην ~ σβήσαμε τα φώτα και τα ανάψαμε μόλις μπήκε ο νέος χρόνος* 2. ιατρ ***αλλαγή φύλου*** η μεταβολή τού φύλου (άνδρα σε γυναίκα και αντι- στρόφως) με ειδική εγχείρηση (βλ. κ λ *τρανσέξουαλ)* 3. (ειδικότ.) κ,οινωνολ η ευδιάκριτη μεταβολή (αργή, σταδιακή ή ραγδαία) στις δομές ενός κοινωνικού συνόλου, ως επί το πλείστον συνειδητά επι- διωκόμενη, στηριζόμενη στον δυναμικό (μη στατικό) χαρακτήρα τής κοινωνίας και συνδεόμενη με τη νοοτροπία, την τεχνολογία, τον πολιτισμό κ λπ : *κοινωνική / πολιτική / οικονομική / βαθμιαία ~* 4. (ειδι- κότ.) ***αλλαγές*** (οι) πολιτικές και κοινωνικές μεταβολές *επίκεινται / προωθούνται ~ στις διοικήσεις των Δ.ΕΚ Ο.* [[*ανάγκη βαθιών κοινωνικών ~* || δεν *μου αρέσουν οι ~ θέλω να μείνουν τα πράγματα όπως είναι* 5. η αντικατάσταση (προσώπου ή πράγματος) από άλλο (πρόσωπο ή πράγμα): *~ βάρδιας / προσωπικού* || *~ λάμπας / επίπλων στο σαλόνι / τής γραμματοσειράς* / στο *κείμενο / μπαταρίας* || *η ~ εσωρούχων / σακακιού* *η ~ τού νερού στην ποτίστρα / στο βάζο·* φρ (α) ***αλλαγή φρουράς*** (i) η αντικατάσταση στρατιωτών στη θέση τού σκοπού από άλλους (ii) (μτφ.) η αντικατάσταση ηλικιωμένων από νε- οτέρους σε θέσεις εργασίας, καθήκοντα κλπ.· ~ στην *ηγεσία τού κόμματος* (β) ***αλλαγή αίματος*** βλ. λ *αίμα* κ *αφαιμαξομετάγγιση* 6. (ειδικότ.) (α) στα ομαδικά αθλήματα, η αντικατάσταση παίκτη με αναπληρωματικό: ο *προπονητής έχει δικαίωμα να πραγματοποιήσει τρεις ~* (β) (συνεκδ.) ο αναπληρωματικός παίκτης που μπαίνει στον αγώνα· *χρυσή ~* (βλ. λ. *χρυσός)* 7. η επιστροφή προϊόντος ή εμπορεύματος στο κατάστημα από όπου αγοράστηκε και η αντικατάστασή του με νέο ή άλλο τής ίδιας αξίας χωρίς εκ νέου καταβολή χρημάτων από τον αγοραστή *πάω κάτι για ~* || *αλλαγές γίνονται με την προσκόμιση τής απόδειξης αγοράς* 8. (ειδικότ) η περιποίηση και εκ νέου επίδεση πληγής: ~ στο *τραύμα.* Επίσης **άλλαγμα** (το) [αρχ.] {αλλάγματος | χωρ. πληθ [(σημ 7, 8)
{ΕΙΥΜ αρχ < *Πλάσσω ι -ττω*< *αλλος*\.

αλλαγή: συνώνυμα. Οι παρακάτω λέξεις εντάσσονται στη γενική σημασία «τής μετάβασης από μια κατάσταση (μορφή, σχήμα) σε μιαν άλλη». Όταν η μετάβαση αυτή είναι οριστική και πλήρης, τότε μιλούμε για **αλλαγή** (π.χ. *«αλλαγή του πολιτεύματος»),* όταν είναι μερική ή προσωρινή, χαρακτηρίζεται **μεταβολή** (π χ *Η μεταβολή ορισμένων άρθρων δεν απαιτεί και αλλαγή του νόμου).* Κάθε περαιτέρω ή διαδοχική αλλαγή, που μπορεί να ακολουθεί ορισμένη εξέλιξη, αποτελεί **μεταλλαγή** (π.χ. Οι *συνεχείς μετα'Αλαγές στην πολιτική ζωή τής χώρας οδήγησαν σε αδιέξοδο)* Κάθε ακριβής και συγκεκριμένη αλλαγή από μια μορφή Α σε μια μορφή Β, ιδίως στον χώρο τής επιστήμης, χαρακτηρίζεται ως **τροπή** (π χ *Η τροπή τού «κτ»* σε *«χτ»* στις *λέξεις «χτίζω», «χτήμα»). Μ* ερική τροπή δηλώνεται ως **τροποποίηση,** ενώ η ολική και πλήρης τροπή ως **μετατροπή** (ή **μετασχηματισμός).** Εφόσον η αλλαγή αποβαίνει εις βάρος τής ποιότητας τής αρχικής μορφής, μιλούμε για **αλλοίωση,** ενώ η ουδέτερη και αποστασιοποιημένη περιγραφή μιας αλλαγής με εστίαση στη διαφορά της από τις άλλες χαρακτηρίζεται ο)ς **διαφοροποίηση**

αλλάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {άλλαξα, αλλά-χτηκα (λόγ -χθηκα), -γμέ- νος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) να είναι διαφορετικό από ό,τι ήταν: ~ *χρώμα μαλ/.ιών* συν μεταβάλλω 2. αντικαθιστώ (κάτι με κάτι άλλο):
- *έπιπλα / συνήθειες-* φρ (α) ***αλλάζω γνώμη / ιδέα*** (i) (αμετβ) επανατοποθετούμαι σε κάτι: *μέχρι χθες ήμουν σύμφωνος, σήμερα όμως άλλαξα γνώμη* (ii) (μετβ) κάνω κάποιον να επανατοποθετηθεί, να σκεφθεί διαφορετικά: *θα σου αλλάξω γνώμη οπωσδήποτε'* (β) ***αλλάζω τα λόγια μου*** διατυπώνω διαφορετικά κάτι που έχω πει· *μην αλλάζεις τα λόγια σου τώρα μίλησες ή όχι εναντίον του;* (γ) ***αλλάζω τροπάρι / σκοπό Ιχαβά Ι βιολί*** αλλάζω συμπεριφορά, στάση, συνεπώς εκφράζομαι διαφορετικά: *αν δεν α/λάξεις τροπάρι, δεν σε βλέπω να προκόβεις* (δ) ***αλλάζω (την) κουβέντα*** αλλάζω θέμα συζήτησης (ε) ***αλλάζω ζωή / πορεία*** μεταβάλλω τον τρόπο ζωής μου (στ) ***αλλάζω αέρα*** βλ. λ. *αέρας* (ζ) ***αλλάζω φύλλο*** μεταβάλλω ριζικά τη θέση μου. «γυρίζω σελίδα»: *άλλαξε φύλ/.ο, αν θες να τα πάμε καλά* (η) ***αλλάζω***

φύλο κάνω εγχείρηση αλλαγής φύλου (βλ. *αλλαγή φύλου, λ. αλλαγή)* (θ) ***αλλάζω λόγια / κουβέντες (με κάποιον)*** βρίζομαι, φιλονικώ, *άλλαξαν λόγια βαριά* (ι) ***αλλάζω βέρες / δαχτυλίδια*** (ι) (αμετβ) δίνω λόγο, αρραβωνιάζομαι: *πότε θ' αλλάξετε βέρες;* (ii) (μετβ.) γίνομαι κουμπάρος κάποιων: *θα σας αλλάξω εγώ τις βέρες* (ια) ***αλλάζω μυαλά*** (i) (αμετβ) υιοθετώ νέο τρόπο σκέψεως και συμπεριφοράς (προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο): *από τότε που πήγε στο εξωτερικό, άλλαξε μυαλά* (ii) (μετβ.) κάνω κάποιον να υιοθετήσει νέο τρόπο σκέψεως και συμπεριφοράς (συνήθ προς το καλύτερο): *προσπάθησα να του αλλάξω μυαλά, αλλά τίποτα'* (ιβ) ***αλλάζω πρόσωπο*** βλ. λ. *πρόσωπο* (ΐγ) ***αλλάζω χέρια*** γίνομαι κτήμα άλλου, περνώ σε άλλον ιδιοκτήτη: *η περιουσία τους άλλαξε πολλά χέρια μετά τον θάνατό τους* (ιδ) ***αλλάζω τους άντρες / τις γυναίκες σαν (τα) πουκάμισα*** για πρόσωπο που έχει πολλούς ερωτικούς συντρόφους (ιε) (λαϊκότ.) ***αλλάζω την πίστη / τον αδόξαστο / τα φώτα / τα πετρέλαια / τα πέταλα (κάποιου)*** υποβάλλω (κάποιον) σε μεγάλη ταλαιπωρία, σε δοκιμασίες ή του επιτίθεμαι (συνήθ. λεκτικά) σφοδρά, τον χτυπώ ανελέητα ή τον κατατροπώνω (για αντίπαλο): *αν μας επιτεθούν, θα μας αλλάξουν τα φώτα || μας άλλαξαν τον αδόξαστο με τα νέα μέτρα κυκλοφορίας* (ιστ) (μτφ.) ***αλλάζω χρώμα / δέκα χρώματα*** μεταβάλλεται το χρώμα τού προσώπου μου από ισχυρή συγκινησιακή φόρτιση, συνήθ κοκ- κινίζο) (από ντροπή), κιτρινίζω (από φόβο), ασπρίζω, πανιάζω, χλομιάζω κ λπ.: *άλλαξε δέκα χρώματα μέσα στον πανικό του* (ιζ) ***αλλάζω πίστη*** (i) αλλαξοπιστώ (ii) (μτφ) αλλάζω πολιτική ιδεολογία (ιη) ***αλλάζω πλευρό*** (στον ύπνο) γυρίζω από την άλλη πλευρά, ενώ είμαι ξαπλωμένος 3. δίνω και παίρνω αμοιβαία· *άλλαξα θέση με την Έρη || αλλάξαμε τηλέφωνα* ΣΥΝ. ανταλλάσσω 4. (για χρήματα) (α) ανταλλάσσω νόμισμα μεγάλης αξίας με μικρότερης αξίας κέρματα ή χαρτονομίσματα ίσης προς το νόμισμα συνολικής αξίας, κάνω ψιλά: *~ ένα πεντοχίλιαρο σε χιλιάρικα* (β) παίρνω συνάλλαγμα: *~ δολάρια σε μάρκα* · 5. (για πρόσ.) βοηθώ (κάποιον συνήθ. που δεν μπορεί να αυτοεξυπηρετηθεί) να φορέσει άλλα ρούχα: *~ το μωρό όταν λερώνεται* j) *~ τον ασθενή σε νοσοκομείο* · 6. μεταβαίνω, μετακινούμαι σε (άλλον χώρο. άλλη θέση): *~ σπίτι* (μετακομίζω) */ τόπο* (μεταναστεύω) */ κόμμα / ομάδα* (γίνομαι οπαδός άλλης ομάδας) · ΦΡ ***αλλάζω δρόμο*** (i) ακολουθώ άλλον δρόμο (ii) αλλάζω κατεύθυνση, προσπαθώντας να αποφύγω ανεπιθύμητη συνάντηση: *κάθε φορά που τον βλέπω. ~*

♦ (αμετβ.) 7. γίνομαι διαφορετικός, υφίσταμαι μεταβολή: ο *άνθρωπος αλλάζει με τον καιρό || «ο κόσμος άλλαξε, αλλάξαν οι καιροί»* (τραγ.) *|| αλλάζει το κλίμα / το χρώμα / η προσωπικότητα / η κοινωνία* / οι *συνθήκες / τα πράγματα* ΣΥΝ μεταβάλλομαι, διαφοροποιούμαι· ΦΡ (α) ***το πράγμα αλλάζει / αλλάζει το πράγμα*** (ως απόδοση σε υπόθεση) υπάρχει διαφορά, η αντιμετώπιση πρέπει να είναι διαφορετική: *αν το σκέφθηκες μόνος σου, είσαι αξιέπαινος' αν σου το είπε άλλος, τότε* (β) (παροιμ.) ***άλλαξε ο Μανολιός κι έβαλε τα ρούχα του αλλιώς*** για περιπτώσεις στις οποίες η αλλαγή είναι μόνο επιφανειακή και όχι ουσίας, *η δικτατορία προσπάθησε να πείσει ότι προχωρεί σε εκδημοκρατισμό, αλλά ήταν φανερό ότι ~* · 8. αντικαθιστώ τα ρούχα που φορώ με άλλα (καταλληλότερα για την περίσταση, καθαρά) · *πάω ν* αλλάξω κι έρχομαι || θα περάσω από το σπίτι ν' αλλάξω.* — άλλαγμα (το). **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εργαστικός*

[ετυμ < αρχ. άλλάσσω < **άλλά]-ζω* < *άλλος.* Ο μεταπλασμός τού *αλ- λάσσω* σε *αλλάζω* είναι νεότερος (από τον αόρ *άλλαξα,* κατά τα *άρπαξα - αρπάζω. φώναξα - φωνάζω* κ.τ.ό)].

αλλάζω αλλά **ανταλλάσσω / συναλλάσσομαι.** Ας σημειωθεί ότι σε αυτό, όπως και σε άλλα ρήματα, η μεταβολή στον ενεστώτα, κυρίως, και στον παρατατικό τού **απλού ρήματος** δεν ακολουθείται και από ανάλογη μεταβολή στο **αύνθετο ρήμα.** που διατηρεί την αρχική του μορφή: **αλλάζω** (αντί τού αρχ. **άλλάσσω)** αλλά **ανταλλάσσω** (όχι *ανταλλάζω), **εναλλάσσω, μεταλλάσσω, αυναλλάαασ- μαι, συνδιαλλάσσομαι** κ.τ.ό. Όμοια λέμε *φέρνω* αλλά *διαφέρω, φράζω* αλλά *αποφράσσω, σέρνω* αλλά *διασύρω, ταράζω* αλλά *δια- ταράσσω, τάζω* αλλά *εντάσσω* κ.ο.κ.

αλλαντίαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΙΑΤΡ θανατηφόρα σε ορισμένες περιπτώσεις τροφική δηλητηρίαση, οφειλόμενη σε μικρόβιο (αλλαντικό βακτηρίδιο) που αναπτύσσεται σε αλλοιωμένα τρόφιμα, ιδίως αλλαντικά

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άλλάς, -άντος.* «λουκάνικο» + *-ίαση,* ελληνογενής ξέν όρ.. < νεολατ. allantiasis].

αλλαντικό (το) (συνήθ. σε πληθ) κάθε παρασκεύασμα από κρέας και άλλες προσθήκες (καρυκεύματα, συντηρητικά κ λπ), που έχει υποβληθεί σε ειδική επεξεργασία (αλάτισμα, τσιγάρισμα. κάπνισμα κ λπ.), όπως το σαλάμι, το λουκάνικο, το ζαμπόν, τα καπνιστά κ.ά. [ετυμ < αρχ. *άλλάς, -άντος,* «λουκάνικο» (< **άλ/Μ-Ρεντ-ς,* αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο, συγγενές προς λατ. alium «σκόρδο») + *-ικά}.*

αλλαντοβιομηχανία (η) -►-βιομηχανία

αλλαντοποιείο (το) χώρος (συνήθ. οργανωμένη μονάδα) παρασκευής αλλαντικών

αλλαντοποιία (η) {χωρ. πληθ. στη σημ. 1} **1.** ο βιομηχανικός κλάδος παρασκευής αλλαντικών 2. μονάδα παραγωγής αλλαντικών, το αλλαντοποιείο. — **αλλαντοποιός** (ο/η) [μτγν]

ΓΕΤΥΜ. < μτγν. *άλλαντοποιός* < αρχ. *άλλάς, -άντος,* «λουκάνικο» + *-ποιός* < *ποιώ}.*

αλλαντοπωλείο (το) [1858] το κατάστημα όπου πωλούνται αλλαντικά — **σλλαντοπώλης** (ο) [αρχ.], **αλλαντοπώλιασα** (η)

αλλαξια (η) **1.** (περιληπτ.) το σύνολο των ρούχων που εναλλάσσει κανείς στο ντύσιμό του: *μια ~ εσώρουχα / πουκάμισα || καλοκαιρινή / γιορτινή* - · 2. (λαΐκ,) ανταλλαγή.

ΓΕΤΥΜ. < μεσν < θ. *άλλαξ-* τού άλλάσσω (πβ. αόρ. *άλλαξα)* + κατάλ *-τά\.*

αλλαξιέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ειδικό φορητό στρώμα πάνω στο οποίο τοποθετούν και αλλάζουν τα μωρά.

[ΕΙΥΜ. < θ. *αλλαξ-* (ρ. *αλλάζω)* + παραγ επίθημα *-ιέρα}.* **αλλαξο-** κ. **αλλαξο-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι έχει προ- κύψει ως ή με αλλαγή, μεταβολή, παρέκκλιση ή εναλλαγή · *αλλαξοκαιριά, οΰ^λαξο-δρομώ, αλλαξό-πιστος, αλ/.αξό-θρησκος* κ.ά.

Ιετυμ Λεξικό πρόθημα τής Μεσν. και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το θ. *άλλαξ-* (αόρ τού *άλλάσσω)* και το συνδ φωνήεν -ο-[**αλλαξοδρομώ** ρ. αμετβ. {αλλαξοδρομείς... | αλλαξοδρόμησα} 1. αλλάζω δρόμο, κατεύθυνση: *μόλις τον είδε μπροστά του, αλ/.αξοδρόμη- σε από τον φόβο του* 2. (μτφ.) αλλάζω πορεία, στόχους στη ζωή μου

3. παρεκκλίνω: *μετά από 20 χρόνια πετυχημένης καριέρας αλλαξο- δρόμησε στα πενήντα του.* **αλλαξόθρησκος** (ο) {δύσχρ. αλλαξοθρήσκων},

αλλαξόθρησκη (η) πρόσωπο που άλλαξε θρησκεία **αλλαξοκαιριά** (η) {χωρ. πληθ.} η αλλαγή των καιρικών συνθηκών, **αλλαξοκωλιά** (η) (λαϊκ.- αποφεύγεται σε τυπική μορφή επικοινωνίας) η εναλλαγή ενεργητικού και παθητικού ρόλου μεταξύ δύο ομοφυλόφιλων ανδρών.

ΙΠΠ υμ < *αλλαξο-* (< *αλλάζω)* + *-κωλιά* (< *κώλος)* \. **αλλαξοπιστώ** ρ αμετβ. [1851] {αλλαξοπιστείς.. | αλλαξοπίστησα} αλλάζω θρησκεία, πίστη ή ιδέες: *κατά την Ήυρκοκρατία πολλοί* Έλληνες *αλλαξοπίστησαν από φόβο ή και συμφέρον.* — **αλλαξόπι- στος,** -η, -ο [1871], **αλλαξοπίατία** (η) [1851].

Αλλάχ (ο) {άκλ.} το όνομα τού Θεού στην ισλαμική θρησκεία [ΕΤΥΜ < αραβ. Al-ilah «ο Θεός», πβ. εβρ. Elohah «Θεός»], **αλλαχού** επίρρ (αρχαιοπρ) αλλού, σε άλλον τόπο, σε άλλο μέρος: *η λέξη αυτή απαντά στον Όμηρο και ~.* [ετυμ. < αρχ. *αλλαχού* < *άλλος* + πρόσφυμα *-αχ-* + κατάλ. *-οΰ* πβ. *πανταχοΰ].*

αλλεπαλληλία (η) [μεσνΐ {αλλεπαλληλιών} (λόγ) επαναλαμβανόμενη τοπικά ή χρονικά ακολουθία προσώπων, πραγμάτων ή καταστάσεων, η αλληλοδιαδοχή τους **αλλεπάλληλοι,** -ες, -α αυτοί που επαναλαμβάνονται αδιάκοπα, που διαδέχονται αδιάκοπα ο ένας τον άλλον: *~ διαβήματα / επιθέσεις 1 αποτυχίες / χτυπήματα / εκρήξεις* [HjyM μτγν. < *άλλος* + *έπάλληλος]*

αλλεργία (η) {αλλεργιών} **1.** ΙΑΤΡ παθολογική αντίδραση ή ευαισθησία τού οργανισμού σε εξωτερικά ερεθίσματα ή φαρμακευτικές ουσίες, που στους υγιείς ανθρώπους δεν προκαλούν ανάλογες αντιδράσεις (πρήξιμο, φαγούρα, φτάρνισμα κ.ά) *με πιάνει ~ στη γύρη των λουλουδιών || παθαίνω ~* 2. (μτφ.) η έντονη αποστροφή ή απέχθεια: *μην του μιλήσεις για δουλειά' και μόνο που το ακούει, παθαίνει* [ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ. (< *άλλος* + *-εργία* < *έργο),* < γερμ. Allergic]

αλλεργικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την αλλεργία: *~ σύμπτωμα I αντίδραση* ***2. αλλεργικός*** (ο), ***αλλεργική*** (λαΐκ. **-ισ)** (η) πρόσωπο που έχει αλλεργία ή εμφανίζει συμπτώματα αλλεργίας σε ορισμένες ουσίες: *είναι ~ στη γύρη / στις γάτες / στην κορτιζόνη* **3.** (μτφ) αυτός που αισθάνεται ισχυρή απέχθεια ή αποστροφή (για κάτι): *μην του μιλήσεις για ρέιβ · είναι ~* σε *τέτοια μουσική.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γερμ. allergischl **αλλεργιογόνος,** -ος, -ο 1. αυτός που προκαλεί αλλεργική αντίδραση: *~ φάρμακα / τροφές* ***2. αλλεργιογόνο*** (το) ουσία, συνήθ. πρωτεΐνη. που προκαλεί σε μερικά άτομα αλλεργικές αντιδράσεις.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. allergene] **αλλεργιολόγος** (ο/η) γιατρός ειδικευμένος στη θεραπεία των αλλεργιών.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. allergologue].

αλλέως επίρρ -♦ αλλιώς

αλληγόρημα (το) [μτγν.] {αλληγορήμ-ατος | -ατα,-άτων} αλληγορική έκφραση (βλ. λ. *αλληγορία).* **αλληγορία** (η) {αλληγοριών} **1.** λογοτεχνική σύνθεση ή αφήγηση που χρησιμοποιεί τις συμβολικές πράξεις φανταστικών χαρακτήρων ως μέσο για να γίνει ένα μήνυμα πιο αισθητό στον αναγνώστη ή ακροατή: *η «Διήγησις παιδιόφραστος των τετραπόδων ζώων» είναι μια ~ τής συμπεριφοράς των ανθρώπων δοσμένη μέσα από τα ελαττώματα και τα προτερήματα των ζώων* ΣΥΝ παραβολή 2. υπαινικτική και ασαφής έκφραση, αοριστολογία: *του αρέσει να μι/.ά με αλληγορίες, γι'αυτό δεν τον καταλαβαίνει κανείς.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *άλληγόρος* < *άλλος* + *-ηγόρος* < *αγορά* · πβ. *δικ-ηγόρος, δημ-ηγόρος].*

αλληγορικός, -ή, -ό [μτγν.] αυτός που περιέχει αλληγορίες ή μεταφορικές εκφράσεις: *στα δημοτικά τραγούδια, όπου οι λέξεις έχουν συνήθως ~ σημασία, ο αϊτός συμβολίζει τον κλέφτη, το /ιουντάρι το παλληκάρι κλπ || ~ διήγηση / ταινία* ΣΥΝ συμβολικός, μεταφορικός.

— αλληγορικ-ά / -ώς [μτγν.] επίρρ. **αλληθωρισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ο στραβισμός. **αλληθωρίζω** ρ. αμετβ. {αλληθώρισα} 1. πάσχω από στραβισμό. κοιτώ προς άλλη κατεύθυνση από αυτή στην οποία είναι στραμμένο το κεφάλι μου 2. (μτφ.) (α) (για έντονο θαυμασμό) εντυπωσιάζομαι: *στο πέρασμά της όλοι αλληθωρίζουν* (β) αδιαφορώ, κάνω πως δεν καταλαβαίνω: *οι αρμόδιοι αλ/^ηθωρίζουν μπροστά στα προβλήματα* **3.** (μτφ) παρουσιάζω απόκλιση προς διαφορετική ιδεολογική κατεύθυνση από αυτή που είχα: *αν και ήταν κατά παράδοση συντηρητικός, τώρα τελευταία φαίνεται ότι αλληθωρίζει προς τα αριστερά.* — **αλληθώριαμα** (το), **αλλήθωρος,** -η, -ο αυτός που πάσχει από στραβισμό ΦΡ γο ***μάτι***

σου τ* αλλήθωρο που τρέχει στον κατήφορο (σκωπτ.) για πρόσωπο που δεν έχει επίγνωση τής πραγματικότητας, που δεν ξέρει τι λέει [ΕΤΥΜ μεσν. < φρ. *άλλη θωριά* ή < **αλλόθωρος* < *άλλος* + *-θωρος* < *θωρώ* «βλέπω». Το *-ή-* στο επίθ. *αλλήθωρος* κατ' αναλογίαν προς λ. όπως *ανήφορος, κατήφορος* κ.ά].

αλλήθωρος ή αλλοίθωρος; Η ορθή γραφή τής λέξης, όπως και σε πολλές άλλες περιπτώσεις (πβ. *κτήριο - κτίριο, λειώνω - λυώνω - λιώνω, ξίδι - ξείδι - ξύδι* κ.λπ.), είναι ζήτημα ετυμολογήσεως· αυτή ή εκείνη η ετυμολόγηση μιας λέξης καθορίζει και την ορθογραφία της Έτσι. η παλαιότερη γραφή τής λέξης με -οι- (αλλοίθωρος) στηρίζεται στην παραγωγή της από το *«άλ/.οϊα θεωροβντες»* (Λεξικό Ζηκίδου) > *άλ/.οιόθωρος* > *ά/λοίθωρος* Ωστόσο, η ετυμολόγηση τής μεσν αυτής λέξης από το «άλλη *θωριά*» > **αλλήθωρος** είναι γλωσσολογικά ομαλότερη.

αλληλαναδοχή (η) η αμοιβαία συνομολόγηση και αποδοχή υποχρέωσης (για την κατασκευή έργου): *την ~ για την κατασκευή τού φράγματος ανέλαβαν μια γαλλική εταιρεία και η θυγατρική της στην Ελ/.άδα.*

αλληλασφάλεια (η) [1868] {αλληλασφαλειών} η αμοιβαία ασφάλιση, μέρος τής οποίας καλύπτεται από τους ασφαλιζομένους και όχι μόνο από τις ασφαλιστικές εταιρείες. Επίσης **αλληλασφάλιση**. — **αλληλασφαλιστικός**, -ή, -ό [1888]. **αλληλεγγύη** (η) [μτγν] (χωρ. πληθ.} η σχέση αμοιβαίας ηθικής ή υλικής στήριξης μεταξύ ατόμων, συνήθ στο πλαίσιο ενός συνόλου, πχ οικογένειας, ομάδας, τάξης κ.λπ.: *εκφράζουν με πολλούς τρόπους την ~ τους στους διωκόμενους Κούρδους* ΣΥΝ' συμπαράσταση, **αλληλέγγυος**, -α, -ο 1. αυτός που συμπαρίσταται, που διατίθεται να προσφέρει την υποστήριξή του: οι *υπάλληλοι τής εταιρείας οφείλουν να είναι μεταξύ τους ~ για να διασφαλίζουν τα δικαιώματά τους·* ΦΡ ***τάσσομαι αλληλέγγυος*** (+ προς/με) συμπαρίσταμαι, υποστηρίζω, παίρνω θέση υπέρ (προσώπου ή ζητήματος): οι *πανεπιστημιακοί τάχθηκαν αλληλέγγυοι προς τους νοσοκομειακούς γιατρούς* ΣΥΝ. συμπαραστάτης, αρωγός 2. ΝΟΜ συνυπεύθυνος, αυτός που αποδέχεται σωρευτικώς την ευθύνη με άλλον.

[ΕΤΥΜ μτγν < *άλλη/.(ο)-* + *-έγγυος* < *έγγύη* «εγγύηση» (βλ. λ. *εγγυώμαι*)]. ε

αλληλένδετοι, -ες. -α (μόνο σε πληθ.) αυτοί που συνδέονται μεταξύ τους με σχέση αμοιβαίας εξάρτησης και συνοχής: *οι πράξεις τους είναι ~\ \ η ελευθερία λόγου και η δημοκρατία είναι στοιχεία ~*

[ΕΤΥΜ μτγν < *άλ/.ηλ(ο)-* + *-ένδετος* < *ένδέω* «συνδέω»], **αλληλεξάρτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων) η σχέση αμοιβαίας εξάρτησης: *η ευδαιμονία τού πολίτη και η ευδαιμονία τού κράτους βρίσκονται σε σχέση στενής ~* –**αλληλεξαρτώμαι** ρ. [1893]. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. interdependance]. **αλληλεπίδραση** (η) (18481 {-ης κ. -άσεως j -άσεις, -άσεων} 1. η σχέση αμοιβαίας επίδρασης, ο αμοιβαίος επηρεασμός: *κοινωνική / πολιτισμική/ πνευματική / καλλιτεχνική* ~2. φαρμ ***αλληλεπιδράσεις*** (οι) οι επιπτώσεις στον οργανισμό από την ταυτόχρονη λήψη διαφορετικών φαρμακευτικών ουσιών 3. πλιιροφ η άμεση και συνεχής επικοινωνία μεταξύ συστήματος και χρήστη, π.χ μεταξύ τηλεθεατή και αλληλεπιδραστικής τηλεόρασης, μεταξύ χρήστη και αλληλεπιδραστικού προγράμματος Η/Υ κ.λπ (βλ. κ. λ *αμφίδρομος)* Επίσης **αλληλοεπίδραση**. – **αλληλεπιδρώ** ρ. [1874] {-άς .}

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γερμ. ImeraktionJ. **αλληλεπιδραστικός**, -ή, -ό ΠΛΗΡΟΦ αυτός που αναφέρεται σε σύστημα λειτουργίας κατά το οποίο ο χρήστης βρίσκεται σε συνεχή, άμεση και αμφίδρομη επικοινωνία με τον Η/Υ μέσω ερωταποκρίσεων: *~ τη/.εόραση 1 βίντεο / πρόγραμμα* ΣΥΝ διαδραστικός – **αλληλεπιδραστικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ interactive] **αλληλο-** κ **αλληλό-** κ. **αλληλ-** (μπροστά από φωνήεν) α' συνθετικό που δηλώνει τη σχέση αμοιβαιότητας ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις: *αλληλο-εξάρτηση. αλληλ-επί- δραση, αλληλο-μισούνται-* τα σύνθετα με το *αλληλο-* ρήματα, λόγω τής φύσεως τής σημασίας τους («αλληλοπάθειας»), απαντούν κανονικός σε πληθυντικό αριθμό: *αλληλο-τρώγονται, αλληλο-μισείσθε, αλληλο-βλεπόμαστε* (άρα οι τ *α/.ληλο-τρώγομαι, αλλη/.ο-μισούμαι* κ.τ.ό. είναι συμβατικοί).

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άλλήλων* (βλ.λ.)].

νεότερους χρόνους, η γραμματική (με καταλήξεις ρηματικές) δήλωση ενισχύθηκε και από την παρουσία τού **αλληλο-** Είναι χαρακτηριστική η παρατήρηση για τα σύνθετα αυτά στη νεότερη λόγια Ελληνική, που διατυπώνεται από τον Στ. Κουμανούδη (*Συναγωγή νέων λέξεων.*. σ. 42): «*Τοιαΰτα ρήματα βαρύτονα καί σύνθετα έκ τού* ***άλλήλων.*** *ένω διόλου δέν ύπάρχουσιν έν τοΐς Λεξ. τής αρχ. γ/.ώσσης, συνετέθησαν πολλά υπό των νεωτέρων λογίων, μάλιστα των έφημεριδογραφούντων, καθώς φαίνονται έν ταύτη τή Συναγωγή, έν δέ καί ύπ' αυτού τού Κοραή, τό άλληλοφονεύεσθαι. Ωερισπώμενα δέ έν τοΐς Λεξ τής άρχαίας ύπάρχουσι μόνον οκτώ, έν ταύτη δέ τή Συναγωγή 63* καί ή πληθώρα αϋτη επή'λθε πότε; Μετά τήν από αιώνων έκλειψιν τού άλλήλων έν τοΐς στόμασι τού λαού*». Ας προστεθεί ότι τελευταία ο τ **αλληλο-** χρησιμοποιείται αρκετά συχνά για την απόδοση ξένων αλληλοπαθών συνθέτων με το inter / intra: π.χ. interaction: **αλληλεπίδραση**, interdependance: **αλληλεξάρτηση**

αλληλογραφία (η) {αλληλογραφιών} **1.** ανταλλαγή επιστολών ή εγγράφων: *εμπορική / επίσημη / προσωπική / υπηρεσιακή / ερωτική / τακτική / διπ/Μματική ~* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των επιστολών ή εγγράφων που παραλαμβάνονται ή αποστέλλονται: *διάβασες τη χθεσινή σου ~;* 3. (συνεκδ) το γράψιμο επιστολών: *δεν είμαι καλός στην ~ || χαρτί αλληλογραφίας* φρ (α) ***μαθήματα / σπουδές δι' αλληλογραφίας*** διδασκαλία (κάποιου) κατά τρόπον, ώστε ο διδασκόμενος να μελετά στο σπίτι του και να επικοινωνεί με τον διδάσκοντα με ανταλλαγή επιστολών, στέλνοντάς του τις ασκήσεις και τις εργασίες του και λαμβάνοντας σχόλια, υποδείξεις κ.λπ. (β) ***ηλεκτρονική αλληλογραφία*** η αποστολή και λήψη μηνυμάτων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail, βλ λ. *ηλεκτρονικός).*

ΙΡΤΥ-Μ Απόδ. τού γαλλ. correspondance. Το μεσν. *αλληλογραφία* είχε τη σημ. «συγγραφή ποιημάτων». Με τη σημερινή σημ. η λ. μαρτυρεί- ται από το 1782 στον Αδ. Κοραή]. **αλληλογράφος** (ο/η) **1.** πρόσωπο που αλληλογραφεί **2.** πρόσωπο υπεύθυνο για τη σύνταξη και τήρηση επιστολών ή επίσημων εγγράφων.

αλληλογραφώ ρ. αμετβ. [1840] {αλληλογραφείς.. | αλληλογράφησα} αποστέλλω και λαμβάνω επιστολές ή έγγραφα: *~ με μια κοπέλα από τη Γερμανία.*

αλληλοδιαδοχή (η) [1879] {χωρ. πληθ.} διαδοχική εναλλαγή: *η - δύο κομμάτων στην εξουσία* **αλληλοδιάδοχος,** -η, -ο [1702] αυτός που εναλλάσσεται διαδοχικά με άλλον – **αλληλοδιαδόχως** επίρρ.

αλληλοδιδακτικός, -ή, -ό [1810] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αμοιβαία διδασκαλία, την αλληλοδιδακτική μέθοδο· *~ σχολείο* 2. ***αλληλοδιδακτική μέθοδος*** μέθοδος διδασκαλίας που στηρίζεται στην εκπαίδευση των λιγότερο ικανών και πιο αδύνατων μαθητών από τους άριστους συμμαθητές τους ή τους μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων (στην Ελλάδα εφαρμόστηκε μέχρι το 1880).

αλληλοδιδασκαλία (η) [1782] {αλληλοδιδασκαλιών} (παλαιότ) σύστημα διδασκαλίας κατά το οποίο οι μεγαλύτεροι και πιο προχωρημένοι μαθητές διδάσκουν τους μικρότερους υπό την καθοδήγηση τού δασκάλου –

αλληλοδιδασκαλικός, -ή, -ό. **αλληλοεπίδραση** (η) -»αλληλεπίδραση

αλληλόμορφο (το) (ενν *γονίδιο)* βιολ το γονίδιο σε. καθεμία από δύο ή περισσότερες σταθερές καταστάσεις (ή μορφές) του.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ allelomorph], **αλληλοπάθεια** (η) [1805] {χωρ πληθ } γλωσς η σχέση αμοιβαιότητας δύο ή περισσοτέρων υποκειμένων (κοινής ενέργειας που αναφέρεται και στα δύο υποκείμενα), η οποία εκφέρεται: (α) με τα αλληλοπαθή ρήματα: *συναντιόμαστε τακτικά || αλ?^ηλοϋποστηρίζονται* (β) με τις αλληλοπαθείς αντωνυμίες: *να αγαπάτε ο ένας τον άλλον* (γ) με αλληλοπαθείς (εμπρόθετες) φράσεις: *μισούνται μεταξύ τους.*

[etyvi Απόδ. τού γερμ. Reziprozitat, άσχετο προς το μτγν. *αλληλοπάθεια,* όρ. τής αστρολογίας], **αλληλοπαθής,** -ής, -ές {αλληλοπαθ-ούς | -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που εκφράζει σχέση αμοιβαίας επίδρασης ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα υποκείμενα 2. γλωσς. (α) ***αλληλοπαθής αντωνυμία*** η αντωνυμία που δηλώνει δύο ή περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα στη μεταξύ τους σχέση αμοιβαίας επίδρασης (βλ. λ. άλλήλων κ. *αλληλοπάθεια)* (β) αλληλοπαθές ***ρήμα*** το ρήμα που χρησιμοποιείται σε. πληθυντικό και τα υποκείμενά του δέχονται αμοιβαίως την ενέργεια που αυτό δηλώνει, π.χ. *αγαπιόμαστε, σκοτωνόμαστε, αλ/.η?χπιδρούν* (βλ. λ. *αλληλοπάθεια).* ^ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

[F-Τ.ΥΜ: < αλληλο- + *-παθής* < θ. *παθ-* (πβ. αόρ. β' *ε-παθ-ον)* τού ρ *πά- σχω\.*

αλληλοπεριχώρηση (η) {-ης κ -ήσεως **[** χωρ. πληθ.} **1.** ΘΕΟΛ η περι-

ΣΧΟΛΙΟ Το **αλληλο-** ο>ς λεξικό πρόθημα αποτελεί λεξικοποιημένη (λεξιλογικά εκφρασμένη) δήλωση μιας σημασιοσυντακτικής σχέσης τού ρήματος (τής αμοιβαιότητας), που παλιότερα (στην Αρχαία) δηλωνόταν από την ίδια τη μέση φωνή τού ρήματος. Στους

αλληλο- κ αλληλό- κ αλληλ-
αλληλ-επιτίθεμαι ρ **αλληλ-ευεργετούμαι** ρ **αλληλ-εχθρεύομαι** ρ **αλληλο-αναίρεση** (η) **αλληλο-αναιρούμαι** ρ **αλληλο-αντικρούομαι** ρ **αλληλο-απώθηση** (η) **αλληλο-απωθούμαι** ρ **αλληλο-ασπάζομαι** ρ **αλληλο-βοήθεια** (η) **αλληλο-βοηθούμαι** ρ **αλληλο-γνωριμία** (η) **αλληλο-δεσμεύομαι** ρ

λεξικό πρόθημα
αλληλο-δέσμευση (η) **αλληλο-διαπληκτίζομαι** ρ. **αλληλο-διαφημίζομαι** ρ. **αλληλο-διαφεύδομαι** ρ. **αλληλο-εκτίμηση** (η) **αλληλο-ενημέρωση** (η) **αλληλ(ο)*εξαπατώμαι** ρ **αλληλο-εξοντώνομαι** ρ **αλληλο-εξόντωση** (η) **αλληλο-εξουδετερώνομαι** ρ **αλληλο-εξουδετέρωση** (η) **αλληλ(ο)-εξυπηρέτηση** (η) **αλληλ(ο)-εξυπηρετούμαι** ρ

αλληλ(ο)-επαινούμαι ρ **αλληλ(α)-επηρεάζομαι** ρ **αλληλο-ευεργετούμαι** ρ **αλληλο-θαυμάζομαι** ρ. **αλληλο-θαυμασμός** (ο) **αλληλο-καλύττομαι** ρ **αλληλο-κάλυψη** (η) **αλληλο-καταγγελία** (η) **αλληλο-κατανόηση** (η) **αλληλο-κατηγορία** (η) **αλληλο-κατηγορούμαι** ρ **αλληλο-κοιτάζομαι** ρ **αλληλο-μηνύομαι** ρ.

αλληλο-μισούμαι ρ **αλληλο-περιφρόνηση** (η) **αλληλο-σεβασμός** (ο) **αλληλο-σκοτωμός** (ο) **αλληλο-σκοτώνομαι** ρ **αλληλοσπαραγμός** (ο) **αλληλο-σπαράσσομαι** ρ **αλληλο-συγκρούομαι** ρ **αλληλο-συμπληρώνομαι** ρ **αλληλοσυμπλήρωση** (η) **αλληλο-συγχώρηση** (η) **αλληλο-συγχωρούμαι** ρ **αλληλο-συκοφαντούμαι** ρ.

αλληλο-σφάζομαι ρ **αλληλο-οφαγή** (η) **αλληλο-τρώγομαι** ρ **αλληλο-υβρίζομαι** ρ **αλληλο-υπεραστπίζομαι** ρ. **αλληλο-υποβλέπομαι** ρ **αλληλο-ϋπονομεύομαι** ρ **αλληλο-ϋπονόμευαη** (η) **αλληλο-υποψιάζομαι** ρ **αλληλο-φάγωμα** (το) **αλληλο-φαγώνομαι** ρ **αλληλο-φθονούμαι** ρ.

χώρηση (βλ.λ) 2. (γενικότ.) η ύπαρξη τού ενός μέσα από τον άλλον ή μέσα στον άλλον (χωρίς να χάνει το πρόσωπό του, την ιδιαιτερότητά του. χωρίς να αφομοιώνεται ο ένας από τον άλλον): πραγματοποιείται *μια ~ θείου και ανθρωπίνου, η θεία ενέργεια διαπερνά την ανθρώπινη και ενεργούν από κοινού σε μία αδιάσπαστη ένωση || η ~ των προσδευτικών κομμάτων || η ~ λατρείας και ασκήσεως στη ζωή τής Εκκλησίας ενσαρκώνει το πνεύμα τής Ορθοδοξίας*

αλληλοσπαραγμός (ο) [1886] 1. ο αλληλοσκοτωμός 2. ο καταστρεπτικός ανταγωνισμός και διαμάχη μεταξύ ατόμων ή ομάδων που έχουν κοινά μεταξύ τους στοιχεία (καταγωγή, πεποιθήσεις, ιδεολογία): *εθνικός ~ σε μια χώρα* (εμφύλιος πόλεμος) || *~ των κομμάτων τής αντιπολίτευσης* ΣΥΝ αλληλοφάγωμα

αλληλούια επιφών ΕΚ,ΚΛΗΣ δοξαστικό επιφώνημα ως επωδός εκκλησιαστικών ύμνων και ευχών με τη σημασία «αινείτε τον Κύριο» · *στο σημείο αυτό ο χορός ψάλλει «~»* ΦΡ ***κοντός ψαλμός αλληλούια*** (i) η συζήτηση πρέπει να τελειώσει γρήγορα, χωρίς πολλά λόγια και περιστροφές (ii) σύντομα θα φανούν τα αποτελέσματα μιας υπόθεσης, για την οποία δεν μπορούμε να κάνουμε ασφαλή πρόγνωση: *τα αποτελέσματα των Γενικών Εξετάσεων βγαίνουν σε λίγες μέρες · ~ για τους υποψηφίους'*

[ΕΤΥΜ μτγν. < εβρ. hallelujah «αινείτε τον Γιαχ (δηλ. τον Θεό)»] **αλληλουχία** (η)]χωρ πληθ.] η ακολουθία ομοειδών πραγμάτων, ο σύνδεσμος κάθε πράγματος με ό.τι προηγείται και ό,τι ακολουθεί: *η ~ των νοημάτων σε ένα κείμενο* (η λογική σύνδεσή τους, ειρμός) || *η ~ των γεγονότων* (η χρονική και αιτιώδης σχέση τους).

(ΕΤΥΜ μτγν < *άλληλ(ο)- + -ουχία*< *-ουχος* < *έχω*| **αλληλόχρεος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που συνδέεται με σχέση αμοιβαίου χρέους με κάποιον 2. ΝΟΜ ***σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού*** βλ λ *λογαριασμός* **αλλήλων,** -ους αντων. (αρχαιοπρ.) γενική τής αλληλοπαθούς αντωνυμίας. που έχει μόνο πλάγιες πτώσεις και μόνο πληθυντικό · δηλώνει σχέση αμοιβαιότητας μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων ή πραγμάτων, ο ένας (σ)τον άλλον: *υποστηρίζουν τα συμφέροντα αλλήλων || «αλλήλων τά βάρη βαστάζετε»* (ΚΔ. *Γαλ* 6,2) || *«'Αγαπάτε ά/λήλους»* (Κ.Δ Ιωάνν. 13,34)

ΙΕΤΥΜ αρχ.. από τη φρ **άλλος ά/.λοιιν* > **άλλάλλ-* > *αλλήλων* (με απλοποίηση), από όπου προήλθαν και οι υπόλοιπες πλάγιες πτώσεις· πβ. και γερμ einander < αρχ γερμ ein anderen «ο ένας στον άλλον»] **αλλιώς** επίρρ. (παλαιότ ορθ *αλλοιώς*) 1. με άλλον, διαφορετικό τρόπο. *αν μπορείς, κάνε κι ~ || ~ σου είχα πει να ενεργήσεις!* ΣΥΝ. αλλιώτικα, διαφορετικά αντ όμοια · φρ (α) ***έτσι κι αλλιώς*** όπως και να έχει το πράγμα, ό,τι και αν γίνει ή και αν γινόταν. <5εν *πειράζει που δεν ήρθε ~ ήταν ανεπιθύμητος* συν ούτως ή άλλως (β) ***έτσι (κι) αλλιώς κι αλλιώτικα*** (i) (ειρων) εμφατ τ. τού «έτσι κι αλλιώς» (ii) όχι πολύ καλά · *Πώς τα πας, ~!* (γ) ***μια έτσι, μια αλλιώς / τη μια έτσι, την άλλη αλλιώς*** άλλοτε με τον έναν τρόπο, άλλοτε με. τον άλλον, με συνεχείς μεταβολές *η διάθεσή της είναι* τελείως *απρόβλεπτη* (δ) ***το παίρνω*** αΛλιώς παρεξηγο) το νόημα φράσης ή πράξης, θύμωσα, *γιατί το πήρα αλλιώς δεν κατάλαβα ότι αστειευόταν* 2. σε αντίθετη περίπτωση: *έλα μαζί μας, ~ θα θυμώσω || εννοείται ότι σε θέλει'* ~ 5εν *Θα ήθελε να σε βλέπει συνέχεια* ΣΥΝ ειδεμή, ειδάλλως, διαφορετικά. Επίσης (λόγ) αλλέως Ιμεον.].

(ΕΤΥΜ < μεον. *αλλιώς* (με συνίζηση) < *άλλέως* < *άλλέος* «διαφορετικός». από την ασυναίρετη γεν. *άλλέων* τού αρχ. *άλλος*. Το επίρρ. *άλλέως* σχηματίστηκε κατά τα επιρρ. σε *-έως*. π.χ. *εύθ-έως, βραδ-έως, βαρ-έως* κ.ά.]

αλλιώτικος, -η. -ο **1.** αυτός που εμφανίζει διαφορές, αλλαγές (ως προς τη φύση. τις ιδιότητες, την ποιότητα) σε σχέση με κάποιον/κάτι άλλο: το *σπίτι αυτό είναι πιο μεγάλο, πιο μοντέρνο, πιο άνετο* || *{ γύρισες από το εξωτερικό ~* ΣΥΝ διαφορετικός 2. (στον πληθ) αυτοί που δεν ταιριάζουν μεταξύ τους. δεν συμφωνούν, δεν συμπίπτουν. ~ *χαρακτήρες, πώς να μπορέσουν να συνυπάρξουν;* [[~ *παλούτσια φοράς, δεν το 'χζις καταλάβει;* ΣΥΝ αταίριαστοι, ανόμοιοι, παράταιροι, διαφορετικοί 3. αυτός που παρουσιάζει ιδιομορφίες, παραξενιές, που είναι έξω από τα συνηθισμένα πλαίσια: *δύσκολα μπορείς να* τον *καταλάβεις είναι ~ άνθρωπος* ΣΥΝ παράξενος, περίεργος, ιδιόρρυθμος.

— αλλιώτικα επίρρ.

[ΕΤΥΜ μεσν < *αλλιώς + -ωτικος]* **αλλο-** κ **αλλό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** είναι διαφορετικός, αλλιώτικος, ξένος: *αλλό-θρησκος, αλλό-δοξος, αλλό- γλωσσος. α/λο-εθνής* 2. προέρχεται από αλλού, από άλλον τόπο: *αλ-λο-φερμένος. αλλο-δαπός.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άλλος* Χρησιμεύει ως α' συνθ λ. τής Αρχ. και τής Ν. Ελληνικής με τη σημ. «διαφορετικός, ξένος», πχ *άλλό-γλωσσος, άλλό-φρων, άλλο-εθνής* κ.ά. Το *αλλο-* χρησίμευσε καί ως συστατικό ελληνογενοί>ν ξέν όρων, π.χ. αγγλ allo-pathy, allo-centric, γαλλ. allo- phone, allo-some κ.ά.] **άλλο** επίρρ (με ερώτηση ή αρνητ **) 1.** περισσότερο, επιπλέον: δεν μπορώ *να περιμένω* -1 | <5εν *θα φας ~*, 2. πιο πέρα. παρακάτω· φρ δεν ***πάει άλλο*** για καταστάσεις που έχουν φθάσει σε οριακό σημείο, που δεν είναι δυνατόν να συνεχίζονται: *Ως εδώ και μη παρέκει! ~ αυτή η κατάσταση!* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *ήδη.*

[ΕΤΥΜ. < |ΐεσν *άλλο(ν),* ουδ. τού αρχ. *άλλος).* **αλλογενής,** -ής. -ές {αλλογεν-ούς | -είς (ουδ -ή)} αυτός που έχει διαφορετική προέλευση· (ειδικότ) που ανήκει σε άλλο γένος, άλλη φυλή. ο ξένος προς τις υπάρχουσες συνήθειες και τα ήθη ΣΥΝ αλ/.οεθνής, αλλόφυλλος, αλλοδαπός ΑΝΙ ομοεθνής, ομόφυλος, ομογενής, αυτό- χθων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

(ετυμ. μτγν. < *άλλο- + -γενής* < *γένος).* **αλλόγλωσσος,** -η, -ο [αρχ.Ι αυτός που μιλά διαφορετική γλώσσα, αυτός που έχει ως μητρική του μια ξένη γλώσσα συν ξενόγλωσσος αντ ομόγλωσσος, **αλλοδαπή** (η) [μτγν] {χωρ. πληθ } (λόγ.) κάθε χώρα και το σύνολο των χωρών που βρίσκονται έξω από τα όρια συγκεκριμένου κράτους: *έμεινε στην ~ για πολλά χρόνια* ςυ.ν το εξωτερικό, (λαΐκότ.) τα ξένα, ξενιτειά (πβ. λ. *ημεδαπή)* **αλλοδαπός,** -ή, -ό **1.** αυτός που προέρχεται από άλλη χώρα, ξένος, οι ~ *εργάτες* [[(κυρ. ως ουσ) *στην Ομόνοια συχνάζουν πολλοί* ~1[*εκμετάλλευση των αλλοδαπών από ντόπιους αετονύχηδες* ***2. Υπηρεσία Αλλοδαπών / Αλλοδαπών*** (το) (ενν. *Τμήμα)* υπηρεσία που υπάγεται στην Ασφάλεια και η οποία ασχολείται με υποθέσεις αλλοδαπών: *τους μετέφεραν στο ~ για απέλ.αση* — **αλλοδαπότητα** (η) [1840] [ετυμ αρχ < *άλλο* < **άλλο<5-* (πβ. λατ aliud) + επίθημα *-απός.* πβ. *πα- ντοδαπός, ημεδαπός, ποδαπός* κ ά.].

αλλόδοξος, -η, -ο **1.** αυτός που πιστεύει σε άλλο θρησκευτικό δόγμα συν ετερόδοξος ανι ομόδοξος 2. (μτφ.) αυτός που δεν πιστεύει στα κοινώς παραδεδεγμένα. — **αλλοδοξία** (η) [αρχ].

[ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ «ο έχων διαφορετική γνώμη», < αρχ. *άλλο- δοξώ* (υποχωρητ.) < άλλο- + *-δοξώ* < *δόξα* «γνώμη, πεποίθηση»], **αλλοεθνής,** -ής, -ές Ιμτγν.) |αλλοεθν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (συνήθ. ως ουσ.) αυτός που ανήκει σε άλλο έθνος, άλλη φυλή: *στο πλαίσιο* των *εκκαθαρίσεων έγιναν εγκλ.ήματα εις βάρος* αλλοεθνών ΣΥΝ ξένος, αλλογενής, αλλόφυλος ανι ομοεθνής, ομογενής, ομόφυλος * σχόλιό λ. *-ης, -ης, -ες.* **άλλοθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ) από άλλο μέρος, από αλλού. ςχολιο λ -θεν.

[F.ΤΥΜ αρχ. < *άλλος* + -0εν(βλ λ.)], **άλλοθι** (το) {άκλ.} **ΐ.** ο ισχυρισμός τού κατηγορουμένου ότι κατά τον χρόνο τελέσεως τής αξιόποινης πράξης. για την οποία κατηγορείται αυτός βρισκόταν σε άλλον τόπο ο *κατηγορούμενος έχει ~ το βράδυ τού φόνου παίζαμε χαρτιά μαζί |{ ακλόνητο I ισχυρό I ατράνταχτο i αναμφισβήτητο / ψεύτικο / σαθρό* ~ 2. (κατ' επέκτ) η δικαιολογία που επικαλείται κανείς ως ελαφρυντικό, για να μειώσει τη σοβαρότητα των πράξεών του, για να ελαφρύνει τη θέση του: *δεν μπορεί κάθε κακοποιός να επικαλείται ως ~ τα άσχημα παιδικά του χρόνια.*

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «αλλού, σε άλλο μέρος», < αλλο- + επιρρ. κατάλ -θι. Θ νομ όρ είναι απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. alibi < λατ. alibi «αλλού»].

αλλόθρησκος, -η, -ο αυτός που πιστεύει σε άλλη θρησκεία: (ως ουσ.) *μια ανεκτική κοινωνία δεν διώκει τους* ~ συν αλλόπιστος αντ ομόθρησκος,

αλλοιθωρος, -η, -ο -► αλλήθωρος **αλλοίμονο** επιφών. -+ αλίμονο

αλλοιώνω ρ. μετβ. (αλλοίω-σα. -θηκα,-μένος] **1.** προκαλώ αρνητικές μεταβολές στη φύση, στις ιδιότητες ή στα συστατικά πράγματος, μεταβάλλω προς το χειρότερο: *τα πο/.νώροφα κτήρια αλλοιώνουν* το *τοπίο* ΣΥΝ χαλάω, καταστρέφω, παραμορφώνω 2. (ειδικότ για τρόοι- μα) προκαλώ αποσύνθεση, καθιστώ επικίνδυνο για κατανάλωση: i] *ζέστη αλλοιώνει τα τρόφιμα* [[*αλλοιωμένα τρόφιμα* 3. προκαλώ μεταβολή στη μορφή: αλλοιωμένα *χαρακτηριστικά προσώπου* (από τον- πόνο) 4. (για λόγο, κείμενο κ.ά) αποδίδω διαφορετικό, παραπλανητικό ή ψευδές περιεχόμενο, διαστρεβλώνω: με *τις επεμβάσεις στο κείμενο αλλοίωσε το περιεχόμενό του* |] - *το αποτέλεσμα μιας δίκης* > *ψηφοφορίας* συν παραποιώ, διαστρέφω 5. μους μεταβάλλω την οξύτητα ενός φθόγγου.

(ετυμ < αρχ *άλλοιώ (-ό(θ)* < *άλλοΐος* < *άλλος* + *-οΐος,* κατ' αναλογίαν προς τα *ποιος, τοΐος, παντοΐος* κ.τ ό]. **αλλοιως** επίρρ. *αλλιώς

αλλοίωση (η) [αρχ.Ι {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων[**1.** η μεταβολή προς το χειρότερο τής ποιότητας ή τής φύσης πράγματος ή κατα- στάσεως: - χρωμάτων 2. (ειδικότ) η μεταβολή τής σύστασης μιας χημικής ενώσεως, ενός τροφίμου: ~ κρεάτων συν αποσύνθεση 3. η σκόπιμη επέμβαση παραφθοράς ή νόθευσης τής αξίας τού χαρακτήρα ενός πράγματος: ~ *νομίσματος /εγγράφου* συν παραποίηση, νοθεία, παραχάραξη, πλαστογράφηση· φρ ***αλλοίωση αποτελέσματος*** αντικανονική ή/και παράνομη παρέμβαση κρατικών φορέων που αλλάζει το εκλογικό αποτέλεσμα (με «βία και νοθεία») 4. (μτφ) η απόδοση παραπλανητικής, ψευδούς εικόνας σε αντιλήψεις, ιδέες ή συμβάντα: ~ *τής αλήθειας*]] *ορισμένες ειδησεογραφικές εκπομπές επιδίδονται στη συστηματική ~ των γεγονότων* ΣΥΝ παραμόρφωση, παραποίηση, διαστρέβλωση · 5. ΜΟΥΣ (α) όξυνση ή βάρυνση ενός μουσικού φθόγγου στην έννοια της αλλοίωσης, προϊποτίθεται μια πρότυπη κλίμακα (λ χ., στη δυτική μουσική, η επτάφθογγη κλίμακα που σχηματίζεται από τα άσπρα πλήκτρα τού πιάνου), με αφετηρία την οποία μπορούν να παραχθούν όλοι οι φθόγγοι ενός μουσικού συστήματος, οι οποίοι νοούνται ως αλλοιώσεις των αρχικών οι συνηθέστερες αλλοιώσεις στη δυτική μουσική είναι η δίεση (όξυνση κατά ένα ημιτόνιο, βλ λ.), η ύφεση (βάρυνση κατά ένα ημιτόνιο), η διπλή δίεση (όξυνση κατά δύο ημιτόνια) και η διπλή ύφεση (βάρυνση κατά δύο ημιτόνια) (β) το σημείο με το οποίο δηλώνεται στη μουσική παρτιτούρα η αλλοίωση ενός φθόγγου · τα σημεία αλλοιώσεως είναι όσες και οι αλλοιώσεις. ενώ σε αυτά συγκαταριθμείται και η αναίρεση (βλ.λ.), η οποία συνιστά άρση προηγούμενου σημείου αλλοιώσεως. **"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλλ.αγή.*

αλλοιώσιμος, -η, -ο [1865] αυτός που μπορεί να αλλοιωθεί, να υπο- στεί αλλοιώσεις.

αλλοκεντρισμός (ο) ΤΥΧΟΛ η θεώρηση τού άλλου ως κέντρου τού κόσμου ΑΝΤ εγωκεντρισμός.

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. allocentrisme]. **αλλοκοτιά** (η) [μεσν.] {χωρ. γεν. πληθ } (λαΐκ.) οτιδήποτε παράξενο

και ασυνήθιστο (πράξη, συμπεριφορά, συμβάν κ.λπ). **αλλόκοτος,** -η, -ο εξαιρετικά ασυνήθιστος, παράξενος ή δυσεξήγητος: ~ *φέρσιμο / όνειρο / προαίσθημα* συν παράδοξος, περίεργος αντ. φυσιολογικός, συνηθισμένος — **αλλόκοτα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «σκληρός, φοβερός», < *άλλο-* + *κότος* «μίσος, έχθρα», αρχαιότατη λ. που σχετίζεται με αρχ. θέματα, τα οποία σημαίνουν «μάχη. πόλεμος», πβ. σανσκρ. sat-ru- «εχθρός», μέσ. γερμ hader «μάχη» κ ά Ι **σλλομόρφημα** (το) |αλλομορφήμ-ατος | -ατα, -ατών} ΓΛΩΣΣ παραλλαγή μορφήματος, π.χ. το μόρφημα «αριθμός» έχει δύο αλλομορφή- ματα, τον «ενικό» και τον «πληθυντικό» (βλ κ λ *μόρφημα)* **αλλόμορφο** (το) |αλλομόρφ-ου | -ων} ΓΛΩΣΣ καθεμιά από τις παραλλαγές τού αυτού μορφήματος οι οποίες, α) συναποτελούν συμπληρωματικά το ίδιο μόρφημα, π χ. το μόρφημα «πληθυντικός» έχει στη Ν Ελληνική δύο αλλόμορφα, τον «ενικό» και τον «πληθυντικό», ενώ στην αρχαία Ελληνική είχε τρία αλλόμορφα («ενικό», «πληθυντικό» και «δυΐκό») · στην περίπτωση αυτή ο όρος *αλλόμορφα* χρησιμοποιείται καταχρηστικά αντί τού όρου *αλ/.ομορφήματα* (βλ λ.) και β) (προκειμένου για «μορφές») έχουν το ίδιο σημασιολογικό περιεχόμενο, π.χ.. τα *-ονταν. -όντουσαν, -όσαντε* στον παρατατικό *(έρχ-ονταν, ερχ-όντουσαν, ερχ-όσαντε)* είναι αλλόμορφα τού μορφήματος τού γ' πληθ. προσώπου τού παρατατικού (βλ. κ. λ *μόρφημα).* — **αλλομορ- φικός,** -ή, -ό.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. allomorphj. **αλλοπαρμένος,** -η. -ο αυτός που έχει χάσει τα λογικά του (κατά τη λαϊκή αντίληψη, αυτός που κάποιες υπερφυσικές δυνάμεις τού πήραν το λογικό), παραλογισμένος: «*τρελή κι αλλοπαρμένη, με σένα μαγεμένη*» (λαϊκ. τραγ.).

[βίυμ < *αλλο-* + *παρμένος,* μτχ. τού *παίρνω]* **αλλόπιστος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που πιστεύει σε άλλη θρησκεία συν αλλόθρησκος αντ ομόθρησκος

αλλοπρόσαλλος, -η, -ο αυτός που στερείται σταθερότητας στις γνώμες και τις διαθέσεις του. που δεν έχει λογικό ειρμό, που χαρακτηρίζεται από αντιφάσεις: ~ *συμπεριφορά / πολιτική / ιδέες ! λόγια* συν ασυνάρτητος — **αλλοπρόσαλλα** επίρρ.

[ετυμ αρχ , σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ *άλλο πρός άλλον (λέγω ν)].*

άλλος, -η. -ο αντων {κ. λαϊκ αλλουνού (θηλ αλληνής), άλλονε (-α) | αλλονών, αλλουνούς} 1. αυτός που διαχωρίζεται από κάποιον ή κάτι που έχει ήδη αναφερθεί ή εννοείται, *δεν ήταν στην Αμερική, αλλά σε -χώρα* || (με οριστικό άρθρο ως ουσ.) *όχι αυτός, αλλά* ο ~ am ίδιος · ΦΡ (α) ***η άλλη όψη (τού νομίσματος)*** η εναλλακτική ή αντίθετη πλευρά ενός θέματος: ας *δούμε και την* ~ (β) ***(κάτι) είναι άλλου παππά ευαγγέλιο / άλλο καπέλο*** πρόκειται για διαφορετική περίπτωση: *ε'/ώ είμαι υπεύθυνος για τη μεταφορά από την Αθήνα ώς τα σύνορα · από 'κεί και πέρα* ~ (γ) ***άλλος μιλάει!*** για μεθυσμένο: *μην τον ξεσυνερίζεσαι, δεν μιλάει αυτός,* ~ (δ) ο ***άλλος κόσμος*** (μεσν. φρ) ο Αδης (βλ λ) (ε) ***η άλλη ζωή*** η ζω)ή μετά θάνατον: *θα συναντηθούμε στην* ~ (αφού πεθάνουμε) 2. αλλιώτικος, διαφορετικός, *η καινούργια μπίρα έχει* ~ *γεύση* ΦΡ (α) ***γίνομαι άλλος άνθρωπος*** παρουσιάζο) ριζική μεταστροφή (συνήθ στη συμπεριφορά, τις συνήθειες, κυρ προς το καλύτερο) (β) ***άλλο το ένα κι άλλο το άλλο*** για δύο διαφορετικές μεταξύ τους περιπτώσεις (που μπορεί να συγχέονται): οι *έμποροι ναρκωτικών πρέπει να τιμωρούνται αυστηρά, οι χρήστες όμως δεν είναι εγκληματίες · ~!* (γ) ***άλλο να το ακούς / να σου το λέω κι άλλο να το βλέπεις*** σε περιπτώσεις στις οποίες η αφήγηση δεν μπορεί να αποδώσει την πραγματικότητα: το τι *έγινε στη συγκέντρωση δεν μπορείς να το συλλάβεις* **~/** (δ) (παροιμ.) **άλλα** ***τα μάτια τού λαγού κι άλλα τής κουκουβάγιας*** για να δηλωθεί η διαφορά ποιότητας ανάμεσα σε δύο πρόσωπα ή πράγματα, η οποία είναι τέτοια, ώστε η σύγκριση να είναι περιττή · *αυτό το αυτοκίνητο θέ/.ει επαγγελματία μηχανικό, όχι φαναρτζή τής γειτονιάς* · ~ 3. ιδιαίτερα μακρινός (χρονικά ή τοπικά): *ιστιοφόρα πλοία άλλων εποχών Α.* (αριθμητικό) επιπλέον, επιπρόσθετος · *ας μιλήσουν κι άλλοι δύο* || (ερώτηση πωλητή προς πελάτη) *άλλο τίποτε; ΦΡ* ***άλλος τόσος*** διπλάσιος *Τον θυμάσαι πώς ήταν, Τώρα είναι* ~ 5. (+ άρθρο, μόνο στον πληθ.) αυτοί που απομένουν, οι υπόλοιποι: οι *μισοί θα εξεταστούν σήμερα,* οι ~ *αύριο* 6. αυτός που ακολουθεί τοπικά ή χρονικά, ο επόμενος · *την ~ φορά που θα εξεταστείτε να είστε πιο προσεκτικοί!-* ΦΡ ***(μια) άλλη φορά*** κάποια άλλη στιγμή στο μέλλον, σε μελλοντική αντίστοιχη περίσταση: *-Δεν έχω τώρα να σας δώσω ρέστα. -Δεν πειράζει, ~! ||* *Άλλη φορά να μη βιάζεσαι να βγάζεις συμπεράσματα!*7. (με κύρ όν) αυτός που είναι ίσης αξίας με κάποιον, εφάμιλλος *ένας ~ Οδυσσέας || ένας ~ Μότσαρτ γεννήθηκε* ΣΥΝ καινούργιος, νέος 8. ξένος, αυτός που ανήκει στην αντίθετη παράταξη, εχθρός, *μ'εμάς είσαι ή με τους* άλλους. 9. ΦΙΛΟΣ-ΤΥΧΟΛ (α) **Άλλος** (ο) όρος που διακρίνει το «Εγώ», την προσωπικότητα τού ατόμου, από το «μη-Εγώ», το περιβάλλον, την ομάδα και την κοινωνία και που υποδηλώνει ένα κράμα εγγύτητας και απόστασης (β) ***το άλλο Εγώ*** (λατ alter ego, βλ λ) (i) πρόσο>πο με το οποίο ταυτίζεται κανείς, το συμπλήρωμά του, ο άλλος του εαυτός (ειδικότ.) (καθημ) (ii) ένας αχώριστος φίλος: *ο Η?Λας είναι* ~ του *Στέλιου* (iii) πρόσωπο (υπαρκτό ή νοητό) στο οποίο βλέπει κανείς το συμπλήρωμά του (iv) μια κρυφή πλευρά τής προσωπικότητας · **φρ.** (α) ***άλλ' αιη' άλλων*** ασυναρτησίες, ανοησίες, λόγια ακατανόητα (β) ***άλλος (κι)*** **αυτός/** (i) για πρόσωπο που, αν και θέλει να εμφανίζεται χωρίς ελαττώματα, έχει τα ίδια ή περισσότερα από άλλους, *μιλάει κι ο Κώστας για ειλικρίνεια ~!* (ii) (ειρων.) ούτε αυτός είναι καλύτερος *Κι αφού έφυγα απ' τον γνιο μου, πήγα στην κόρη μου άλλη αυτή! Από την πρώτη εβδομάδα άρχισε τη γκρίνια!* (γ) ***άλλοι κι άλλοι*** (μειωτ) πάρα πολλοί (χωρίς ιδιαίτερες ικανότητες): *θα περάσεις στις εξετάσεις σου■ εδώ* ***πέρασαν*** ~*!* (δ) ***κάθε άλλο*** (για έντονη άρνηση) σίγουρα όχι, το αντίθετο μάλιστα, απεναντίας: ***Εγώ να μη θέλω*** να ***έρθει.*** || (+παρά) ~ ***παρά σαφής ήταν!*** (μόνο σαφής δεν ήταν) (ε) ***το δίχως άλλο*** χωρίς αμφιβολία, οπωσδήποτε: ***~ πρόκειται για παρανόηση*** (στ) ***ο ένας (κι) ο άλλος*** (συνήθ για ποικιλία γνωμών που συχνά προέρχονται από αδαείς) οι γύρω, το κοινωνικό περιβάλλον, ο καθένας: ***να κάνεις αυτό που νομίζεις εσύ σωστό και να μην ακούς τι σου λέει ~*** (ζ) ***ο ένας τού άλλου / (σ)τον άλλον*** για δήλωση αμοιβαιότητας: ***οι νόμοι έγιναν για να μην κλέβει ο ένας*** το ***ψωμί τού άλλου*** *!* ***για να μην κλέβει ο ένας*** τον ***άλλον / για να μην κάνει κακό ο ένας στον άλλον*** (η) ***από 'δώ πάν' κι (οι) άλλοι*** για την έκφραση επιδεικτικής αδιαφορίας, δεν ***τον ένοιαξε καθόλου*** ~ (θ) (μειωτ) ***πάρε τον ένα (και) χτύπα τον άλλον*** όλοι τους είναι το ίδιο ανεπαρκείς, άχρηστοι, ανίκανοι: ***Αν έρθουν*** οι ***άλλοι στα πράγματα, θ'*** αλλάξει τίποτε: ***Όλοι*** τους είναι ~*!* (ι) (εκφραστ.) ***θα*** *σου πει / σου λέει ο άλλος* για να προλάβει ο ομιλητής στον λόγο του πιθανές αντιρρήσεις: ***είναι καλοκαίρι και ο κόσμος πάει διακοπές, βέβαια*** ~ ***πού να πάω με τέτοια ακρίβια,*** (ια) ***άλλο (πάλι) και τούτο*** για την έκφραση εκπλήξεο)ς για κάτι ξαφνικό, μη αναμενόμενο: ~*!* ***Τώρα λέει θα πάει να μάθει Κινέζικα'***1| ***Ενώ είχα πληρώσει τους λογαριασμούς. μου έκοψαν το ρεύμα***1 (ιβ) ***άλλο τίποτα*** σε περιπτώσεις στις οποίες αυτό για το οποίο γίνεται λόγος πλεονάζει, υπάρχει σε αφθονία: ***Από λόγια ~! Πράξεις θέλω να δω!*** (ιγ) (ειρων.) *τίποτ' άλλο;* ως έκφραση ενόχλησης για τις υπερβολικές ή παράλογες απαιτήσεις κάποιου ***Μάλιστα! Μήπως θες να σου φέρουμε και κάναν σκλάβο να σου κάνει αέρα,*** (ιδ) ***από άλλο ανέκδοτο*** για κάποιον/κάτι που είναι άσχετος, που δεν έχει καμιά σχέση με το θέμα, την πραγματικότητα κ.λπ.: ***μη με ρωτάτε εμένα εγώ είμαι*** ~ (ιε) ***από την άλλη*** (ενν. *πλευρά)* (ως απόδοση προτάσεως που ξεκινά με τη φρ «από τη μια» πλευρά) · ***από τη μια θέλω να βοηθήσω.*** ~ ***όμως φοβάμαι το ρίσκο*** (ιστ) ***εκτός των άλλων / μεταξύ (των) άλλων*** (λατ. inter alia) / (λόγ.) ***συν τοις άλλοις*** εκτός από τα υπόλοιπα (που ήδη αναφέραμε), ανάμεσα στα άλλα ή στους άλλους ~ ***πρέπει να*** λάβεις ***υπ'όψιν και το εξής.. || ~ παρέστη και εκπρόσωπος τού Υπουργείου*** συν μαζί με τα άλλα, κοντά στα άλλα (ιζ) ***το κάτι άλλο!*** για κάτι το ξεχωριστό, πάρα πολύ ωραίο. καλό. χρήσιμο κ.λπ. · ***αυτή η ταβέρνα ήταν*** το ~ II ***η καινούργια τηλεόρασή μας είναι*** (ιη) ***άλλα... άλλα*** για να δηλωθεί ασυμφωνία ή αντίφαση άλλα ***μου /.έει ο ένας.*** άλλα ο άλλος II «άλλα ***μου*** λεν τα ***μάτια σου και άλλα η καρδιά*** σου» (λαϊκ. τραγ) (ιθ) ***άλλο που δεν ήθελα!*** για την ικανοποίηση βαθύτερης επιθυμίας: ***μου ζήτησαν να τους συνοδεύσω στο ταξίδι τους*** ~'(κ) ***σλλα*** *λόγια ν' αγαπιόμαστε!* βλ. λ. ***αγαπώ*** (κα) (παροιμ.) ***άλλος έχει τ' όνομα κι άλλος (έχει) τη χάρη*** βλ λ ***όνομα*** (κβ) **από** *το ένα (θέμα) στο άλλο* σε περιπτώσεις που γίνεται απότομη αλλαγή θέματος συζητή- σεως, υπάρχει αδυναμία συγκέντρωσης στο υπό συζήτηση θέμα ***πάει*** ~ ***και δεν μπορείς να συζητήσεις μαζί του!*** (βλ κ λ. άλλο) (κγ) ***αν μη τι άλλο*** αν όχι κάτι άλλο για μετριασμό κρίσης, διαπίστωσης ***κ.λπ.- μπορεί να μην προλαβαίνουμε τις προθεσμίες,*** αλλά ας ***βγάλουμε ένα δείγμα- ~ να έχουμε μια ιδέα πώς θα είναι το βιβλίο στην τελική του μορφή!*** || α***κούγονται διάφορα εις βάρος του.*** αλλά ~ ***είναι ευφυής*** (κδ) ***άλλο πράγμα!*** ως έκφραση θαυμασμού και επιδοκιμασίας για κάτι: ~ ***αυτό το κρασί!*** [| ***-Περάσατε ωραία στις διακοπές:*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα*** [ετυμ. αρχ. < Ι.Ε. **al-jo-*, πβ. λατ. al-ius, al-ter, σανσκρ. anya-, γαλλ. autre (< λατ al-ter). ισπ otro. ιταλ altro, αγγλ. other, γερμ. ander κ.ά. Η λ. απαντά συχνά ως α' συνθ , π χ ***αλλο-θι, άλλο-θεν, ά/^λό-τριος,*** άλλο-πρόσαλλος κ.ά.]. **άλλοτε** επίρρ. **1.** σε άλλη εποχή, σε άλλους καιρούς, στο παρελθόν ~ οι ***άνθρωποι δεν ζούσαν με τόσο άγχος*** || ~ ***και τώρα*** · ΦΡ ***άλλοτε... άλλοτε*** πότε... πότε, άλλες φορές.. άλλες φορές ~ τους ***καλοπιάνει,*** ~ τους ***αγριεύει, για να πετύχει αυτό που θέ/.ει*** 2. (καταχρ.) άλλη φορά (στο μέλλον): ~ ***να είσαι πιο προσεκτική, όταν γράφεις*** [ΕΤΥΜ αρχ. < ***άλλος*** + ***όταν*** «όταν»], **αλλοτινός,** -ή, -ό [μεσν.] αυτός που σχετίζεται με άλλη εποχή, που ανήκει ή αναφέρεται στο παρελθόν: σε ~ ***καιρούς οι νέοι έδειχναν μεγαλύτερο σεβασμό στους ηλικιωμένους*** ΣΥΝ παλιός, περασμένος αντ. τωρινός, σύγχρονος, **αλλότριος,** -α, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που ανήκει σε άλλον, ο ξένος · ~ ***περιουσία / εδάφη*** || αυτά ***εξυπηρετούν*** ~ ***συμφέροντα*** || (συχνά ως αρ- νητ. σχολιασμός) ***ασχολείται με*** - ***υποθέσεις / αντικείμενα*** (με υποθέσεις άσχετες με τον ίδιο ή με άγνωστα ή ανοίκεια σε αυτόν αντικείμενα) 2. ***αλλότρια*** (τα) οι ξένες υποθέσεις, αυτά που ανήκουν σε άλλον: ***μην ασχολείσαι με*** ~ · ***φρόντισε τα τού οίκου σου*** φρ **εξ** *ιδίων τα αλλότρια* (ενν. ***κρίνω) (εξ ιδίων τά άλλότρια,*** λατ. ex suis aliena judica) για περιπτώσεις κατά τις οποίες κανείς εκφέρει για τους άλλους κρίσεις λαμβάνοντας ως κριτήριο τον εαυτό του: ***Δεν είναι ό/.οι σαν εσένα! Μην κρίνεις***

[ΕΤΥΜ αρχ < ***άλλος*** + επίθημα ***-τρ-*** (< ***-τερο-,*** πχ. ***σοφώ-τερο-ς)*** + ***-ιος]***

αλλοτριώνω ρ. μετβ. [αλλοτρίω-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** καθιστώ (κάποιον) διαφορετικό, ξένο, σε σχέση με ό.τι ήταν προηγουμένως ή με ό,τι ήταν από τη φύση του: ***η σύγχρονη ζωή αλλοτριώνει τους ανθρώπους*** || (μεσοπαθ.) ο ***σύγχρονος εργαζόμενος ζει αλλοτριωμένος μέσα στην κατανάλωση*** συν αποξενώνω *2.* αλλοιώνω τα αυθεντικά χαρακτηριστικά, κάνω (κάτι) ξένο προς την ουσία του ***η ανεξέλεγκτη εισαγωγή άσχετων στοιχείων αλ/.οτριώνουν τη φυσιογνωμία τού τοπικού πανηγυριού***

[ΕΤΥΜ < αρχ άλλοτριώ ***(-όω)*** «αποξενώνω, καθιστώ κάτι/κάποιον εχθρικό» < ***ά/λότριος***]. **αλλοτρίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η αίσθηση τής αποξέ- νο)σης τού ανθρώπου από τον εαυτό του και τον κόσμο που τον πε

ριβάλλει, η απώλεια στοιχείων τής προσωπικότητάς του, με αποτέλεσμα να καταλήγει ξένος ή κατώτερος ως προς αυτό που ήταν 2. (ει- δικότ.) Κ01ΝΩΝ10Λ (α) (κατά τη μαρξιστική θεωρία) η αποξένωση τού εργάτη από την εργασία του και το προϊόν της (β) η αποξένο)ση τού ανθρώπου, που εκδηλώνεται ως σύγκρουση είτε τού εαυτού του σε σχέση με το κοινωνικό σύνολο στο οποίο ανήκει (λ.χ ενός μετανάστη στην ξένη χώρα, σε αφιλόξενο ή απλώς ξένο περιβάλλον) είτε ως σύγκρουση με τον κοινωνικό ρόλο του (λ.χ. κάνοντας διαφορετικά πράγματα από αυτά που μπορεί ή θα ήθελε) είτε ως διάσταση ανάμεσα στην ιδέα που έχει για τον εαυτό του και την πραγματική τού κατάσταση 3. (γενικότ.) η υπαγωγή τού εαυτού μας σε άλλους, η εξάρτηση, η υποδούλωση που συνεπάγεται απώλεια βασικών γνωρισμάτων της προσωπικότητάς μας: *η - τού σύγχρονου ανθρώπου* στις *επιταγές τής κατανα/^ωτικής κοινωνίας είναι μια σκληρή πραγματικότητα* ***Α.*** η αλλοίωση των αυθεντικών χαρακτηριστικών υπό την επίδραση ξένων στοιχείων: *η ~ τής παραδοσιακής μουσικής με την εισαγωγή ξενικών μουσικών στοιχείων και οργάνων* [ΕΤΥΜ, < μτγν *άλλοτρίωσις*, αρχική σημ. «απώλεια, αποστέρηση», < αρχ. *άλλοτριώ*. Η κοινωνιολογική σημ. είναι απόδ. ξέν. όρου, πβ. γερμ. Entfremdung, γαλλ. alienationi, **αλλοτριώσιμος,** -η, -ο (1889] αυτός που μπορεί να αλλοτριωθεί ή να εκποιηθεί. ΙΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. alienable], **αλλοτριωτικός,** -ή. -ό αυτός που προκαλεί ή μπορεί να προκαλέσει αλλοτρίωση· *ένα - φαινόμενο τής εποχής μας είναι ο ευδαιμονισμός* [utym Απόδ. τού γαλλ. alienanti, **αλλοτροπισμός** (ο) [χωρ πληθ.ί η ιδιότητα ορισμένων στοιχείων να εμφανίζονται στη στερεά κατάσταση με δύο ή περισσότερους κρυσταλλικούς τύπους (λ.χ ο άνθρακας ως διαμάντι ή ως γραφίτης). Επίσης **αλλοτροπία** (η). — **αλλοτροπικός,** -ή, -ό [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < *αλλο-* + *τροπισμός* < *τρόπος*, < αγγλ. allotropism]

αλλότροπος, -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που εμφανίζεται με άλλον τρόπο, άλλη μορφή 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν είναι συνηθισμένος ΣΥΝ παράξενος, αλλόκοτος, **αλλού** επίρρ. · σε άλλον τόπο, σε άλλη κατεύθυνση ή σε άλλο πρόσωπο: *εγώ μένω στην Αθήνα, αυτός μένει ~ || πήγαινε οπουδήποτε ~ εκτός απ' την Αθήνα \\ μην τα πεις αυτά και ποuθενά ~*! ΦΡ (α) ***αλλού αυτά*** μάταια προσπαθείς να με εξαπατήσεις, να με επηρεάσεις: *~! Για χαζό με περνάς και μου λες τέτοια ψέματα;* συν δεν περνάνε εδώ αυτά (β) **αλλού *πατώ κι άλλου βρίσκομαι*** (i) (για μεθυσμένους) αδυνατώ να περπατήσω σταθερά: *ήρθε τόφλα στο μεθύσι· αλλού πατούσε κι αλλού βρισκόταν* (ii) (μτφ.) δεν ξέρο) πώς να ενεργήσω ή κινούμαι σαν χαμένος (γ) (παροιμ.) **αλλού ο *παπάς κι αλλού τα ράσα του*** για καταστάσεις πολύ μπερδεμένες (όταν αλλού περιμένουμε κάτι και αλλού γίνεται) (δ) (παροιμ.) **αλλού τα *κακαρίσματα κι αλλού γεννούν οι κότες*** βλ λ. *κότα* (ε) ***αλλού το όνειρο κι αλλού το θαύμα*** για περιπτώσεις στις οποίες άλλο περιμένεις κι άλλο γίνεται [ετυμ < μεσν. *άλλου* < αρχ *άλλος*, κατά το σχήμα *αυτός* > *αυτού, πάντα* > *παντού]*.

αλλούθε επίρρ. (λαϊκ) από αλλού, από άλλο μέρος ή πρόσωπο (βλ λ. *άλλοθεν)*.

[ετυμ. < μεσν *άλ/.οΰθε* < *ά/.λόθεν* < αρχ *άλ/^οθεν* (βλ.λ)] **αλλοφερμένος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει έρθει από άλλον τόπο ΣΥΝ ξενόφερτος ΑΝΤ ντόπιος, **αλλοφρονω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {αλλοφρόνησα} περιέρχομαι σε έξαλλη κατάσταση, χάνω τα λογικά μου ΣΥΝ τρελαίνομαι, παλαβώνω

αλλοφροσύνη (η) [μτγν.] [χωρ πληθ.} η έντονη ταραχή τού νου, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λογικής στις πράξεις και τις αποφάσεις, συνήθ ως αποτέλεσμα πανικού, απελπισίας κ.λπ *εμφανίστηκε μπροστά μας σε κατάσταση αλ/.οφροσύνΐ}ζ δεν ήξερε τι έκανε και τι έλεγε* ΣΥΝ παράκρουση. **αλλόφρων,** -ων, -ον {αλλόφρ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} αυτός που βρίσκεται εκτός εαυτού, σε έξαλλη κατάσταση, που έχει χάσει τα λογικά του ΣΥΝ. μανιασμένος. Επίσης **αλλόφρονας** (ο/η). **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ον, -ων, -ον.*

[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «ο σκεπτόμενος διαφορετικά», < *άλλο-* + *-φρων*< *φρήν, φρενός]*. **αλλόφυλος,** -η. -ο (για πρόσ.) αυτός που ανήκει σε άλλη φυλή, άλλο έθνος συν αλλογενής, αλλοεθνής αντ ομοεθνής, ομόφυλος· ΦΡ ***αποθανέτω η ψυχή μου μετά των αλλοφύλων*** *(αποθανέτω ή ψυχή μου μετά τών άλλοφύ/^ων)* για περιπτώσεις στις οποίες επιλέγει κανείς να καταστραφεί ο ίδιος, προκειμένου να ζημιώσει τους εχθρούς του: *θα δημοσιοποιήσω τα έγγραφα που αποδεικνύουν πόσο κακό έχουν προξενήσει στην πόλη μας και* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύ?.λο.*

[ΕΙΥΜ αρχ. < *άλλο-* + *-φυ/^ος* < *φΰλον*. Η φρ. «*άποθανέτω ή ψυχή μου μετά τών άλλοφΰλων*» (Ι1.Δ *Κριταί* 16. 30) αποδίδεται στον Σαμψών, περιώνυμο για τη σωματική του ρώμη. ο οποίος είπε αυτά τα λόγια λίγο πριν γκρεμίσει τον ναό των Φιλισταίων, παρασύροντας στον θάνατο, εκτός από τον ίδιο, και όσους Φιλισταίους βρέθηκαν μέσα], **αλλόφωνο** (το) {αλλοφών-ου | -ων} ΓΛΩΣΣ καθεμιά από τις φωνητικές παραλλαγές (φθόγγους) ,ενός και τού αυτού φωνήματος (βλ.λ.), π.χ το ουρανικό ή μαλακό |k], που προφέρουμε σε λέξεις όπως *και*, κυρία, και το υπερωικό ή σκληρό [k], που προφέρεται σε λέξεις όπως *κακός, άκου*. είναι αλλόφωνα τού φωνήματος /k/ **— αλλοφωνικός,** -ή, -ό

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. allophonej. **αλλοχωριανός,** -ή, -ό αυτός που κατάγεται από άλλο, διαφορετικό χωριό.

άλλως επίρρ. (λόγ.) αλλιώς, με άλλον τρόπο, διαφορετικά, σε αντίθε τη περίπτωση: ***η εντατικοποίηση κρίνεται αναγκαία*** · <5εν ***θα καταστεί δυνατή η υλοποίηση τού στόχου μας*** · κυρ. στις φράσεις (α) **ούτως *ή άλλως*** έτσι κι αλλιώς, σε κάθε περίπτωση: ***δεν χρειάζεται να σου τηλεφωνήσω, αφού ~ θα συναντηθούμε το βράδυ*** (β) **άλλως πως** (αρχ. ***άλλως πως)*** κάπως αλλιώς, κάπως διαφορετικά, με άλλον τρόπο: ***αυτές οι ενέργειες πρέπει μάλλον να ερμηνευθούν*** ΣΧΟΛΙΟ λ ***ομόηχα.***

[ΕΤΥΜ αρχ < ***άλλος].*** **άλλωστε** επίρρ. (ως δείκτης αναφοράς στην ομιλία) εξάλλου, εκτός αυτού · δεν ***θα πάμε στο θέατρο, αφού δεν βρήκαμε εισιτήρια'*** ~, <5εν ***έχω ακούσει καλά λόγια για το έργο.***

[ΙΓΤΥΜ < αρχ. φρ. ***άλλως τε (καί)...*** «και για άλλους λόγους και, κυρίως. επειδή...»]

άλμα (το) [άλμ-ατος | -ατα, -άτων] (λόγ.) 1. η εκτίναξη από το έδαφος ή άλλη βάση προς τα επάνω ή εμπρός με ώθηση από τους μυς των ποδιών συν πήδημα, (λαικ.) πήδος, σάλτο 2. (ειδικότ.) αθλ αγώνισμα με βασικό χαρακτηριστικό την εκτίναξη τού αθλητή σε ύψος (~ ***εις ύψος),*** σε μήκος (~ ***εις μήκος),*** με τη χρήση βοηθητικού οργάνου, ενός ειδικού κονταριού (~ ***επί κοντώ)*** ή σε μήκος κάνοντας τρία διαδοχικά πηδήματα ***τριπ/.ούν)*** 3. (μτφ) γρήγορη και σημαντική άνοδος ή πρόοδος: ***έκανε ένα επιτυχημένο ~ στην κορυφή τής επιχείρησης*** || ***οι τιμές σημείωσαν*** ~ 4. (κακόσ.) η απότομη μετάβαση από ένα συλλογιστικό σημείο σε άλλο, χωρίς επαρκή τεκμηρίο)ση και σύνδεση, ώστε να δίνεται η εντύπωση χάσματος στον συλλογισμό: ***στην ανάπτυξη τής έκθεσής του έκανε λογικά - 5.*** ΦΙΛΟΣ η απότομη ποιοτική αλλαγή, με την οποία, σύμφωνα με τον διαλεκτικό υλισμό τού Μαρξ, συντελείται η μετάβαση από τη μία κατάσταση στην άλλη στο είναι κάθε πράγματος: ***με τη συσσώρευση των ποσοτικών αλλαγών*** συντε- ***λείται ποιοτικό*** **— αλματικός,** -ή, -ό

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άλμα* < *άλ/.ομαι* «πηδώ» < **ά?*-*Jo-μαι* < I.E. **sel-* «πηδώ», πβ. λατ. sal-io «πηδώ» (> γαλλ sauter). ισπ. salir «βγαίνω», ιταλ. salire «ανεβαίνω», σανσκρ. ucchalati < *ud-sal-aii «πηδά» κ.ά.]. **αλμανάκ** (το) [άκλ.} **1.** ετήσια έκδοση που περιλαμβάνει ημερολόγιο για τον επόμενο χρόνο, σημαντικές ημερομηνίες και τις ώρες ανατολής και δύσης τού Ηλίου, τις φάσεις της Σελήνης κ.λπ. 2. (ειδικότ.) το ετήσιο βιβλίο αναφοράς γεγονότων σχετικά με τις πολιτικές, οικονομικές κ.λπ. εξελίξεις σε διάφορες χώρες, τα αθλήματα, την ψυχαγωγία κ λπ. τής χρονιάς που πέρασε.

[ΕΤΥΜ < γαλλ. almanach < μεσν. λατ. almanachus < αραβ al-inanakh « καιρός, κλίμα»].

αλματώδης, -ης. -ες [1896] {αλματώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} (λόγ.) αυτός που γίνεται με άλματα, πάρα πολύ γρήγορα και απότομα: ~ ***εξέλιξη / επιδείνωση || η ~ ανάπτυξη βιομηχανικών μονάδων στο λεκανοπέδιο τής Αττικής είναι επιζήμια για το περιβά/.λον*** ΣΥΝ ταχύς, ραγδαίος — **αλματωδώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **άλμη** κ. **αρμη** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** η αλμύρα τής θάλασσας, ***τα μαλλιά του είχαν γεμίσει*** ~ 2. το μείγμα νερού και αλατιού, που χρησιμοποιείται για τη συντήρηση τροφίμων, ***έβγαλε τις ελιές από την*** ~ ΣΥΝ (λαικ.) σαλαμούρα.

[ΕΤΥΜ < αρχ ***ά/.μη*** < ***άλς*** «αλάτι - θάλασσα». Ο τ ***άρμη*** κατά το σχήμα ***αδερφός*** < ***αδελφός***]. **αλμπάνης** (ο) {αλμπάνηδες}, **αλμπάνισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } (λαϊκ.) πεταλωτής και πρακτικός κτηνίατρος (κυριολ.) (συνήθ για γιατρό ή τεχνίτη) αδέξιος, άπειρος στη δουλειά του, που δεν μπορεί να τον εμπιστευθεί κανείς ως επαγγελματία: ***χειρουργός είναι αυτός ή || μου τον σύστησαν για καλό μάστορα και αποδείχθηκε ~*** ΣΥΝ ατζαμής, σκιτζής, τσαρλατάνος, κομπογιαν(ν)ίτης.

[ετυμ. < ****ναλμπάντης*** (από όπου με συνεκφορά ***τον ναλμπάν(τ)η*** > ***τον αλμπάνη)*** < τουρκ. nalbant «πεταλωτής» < περσ. na'lbent]. **αλμπαρόζα** (η) η αρμπαρόριζα (βλ.λ).

[ΕΤΥΜ < ιταλ. *albarosa < erba rosa (βλ. λ. ***αρμπαρόριζα)].*** **άλμπατρος** κ. **αλμπατρός** (το) {άκλ.} μεγαλόσωμο ωκεάνιο πτηνό, που τρέφεται με θαλάσσιους οργανισμούς, έχει μεγάλα ρουθούνια στο πάνω μέρος του ράμφους, φτερά μεγάλου ανοίγματος και βαριά μυρωδιά, που προκαλεί η έκκριση ελαίου στο στομάχι του.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ / αγγλ. albatros, παραλλαγμένος τ. τού πορτ. alcatraz «πελεκάνος - άλμπατρος», πιθ. από ιθαγενή γλώσσα τής Ν. Αμερικής Ο τ. albatros παρετυμολογήθηκε προς το λατ albus «λευκός» εξαιτίας τού χρώματος τού πτηνού], **αλμπινικός,** -ή, -ό αλφικός (βλ.λ) **αλμπινισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ο αλφισμός (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ < γαλλ. albinisme, βλ. κ. ***αλφισμός]*** **αλμπίνος** (ο), **αλμπίνα** (η) {αλμπινών} πρόσωπο που πάσχει από αλφισμό (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ < ιταλ. albino, βλ. λ. ***αλφισμός]***. **άλμπουμ** (το) {άκλ } ελλην. ***λεύκωμα*** **1.** βιβλίο με χοντρό εξώφυλλο, λευκά φύλλα ή θήκες για τη συλλογή και ταξινόμηση φωτογραφιών, γραμματοσήμων, αυτογράφων: ***φωτογραφικό*** ~ || ~ ***γραμματοσήμων*** 2. πολυτελής έκδοση όπου ανθολογούνται έργα τέχνης, τραγούδια ή στίχοι: ~ ***με τη ζωγραφική των ιμπρεσιονιστών*** · 3. (α) δίσκος (ψηφιακός ή βινυλίου) ή σύνολο δίσκων, που περιέχουν επιλογές από συγκεκριμένο μουσικό είδος: ***~ με τραγούδια τής δεκαετίας τού '60*** (β) (γενικά) οποιοσδήποτε ψηφιακός δίσκος ή δίσκος βινυλίου τίθεται σε κυκλοφορία: ***το νέο*** ~ ***τού γνωστού τραγουδιστή*** [[***διπλό*** ~ (που περιλαμβάνει δύο δίσκους).

[ΕΤΥΜ < λατ. album, ουδ. τού επιθ. albus «λευκός». Η λ αρχικά ανα- φερόταν σε επιφάνειες τοίχων ή πίνακες, που προορίζονταν για την αναγραφή ανακοινώσεων και πληροφοριών. Αργότερα η λ. προσδιόριζε επίσης τα λευκά φύλλα θρησκευτικών βιβλίων, όπου καταγράφονταν σημαντικά οικογενειακά συμβάντα. Έτσι κατέληξε να χαρα

κτηρίζει γενικά κάθε αναμνηστική (και άλλη) συλλογή (σημειώσεων, φωτογραφιών, δίσκων κ.ά.)]. **άλμπουρο** κ. **άρμπουρο** (το) (λαΐκ.) ΝΑΥΤ Ο ιστός πλοίου, το κατάρτι

[ΕΓΥΜ < βεν. alboro < λατ arbor «δέντρο»], **αλμύρα** κ **αρμύρα** (η) {πληθ. μόνο στη σημ. 3} **1.** το λεπτό επίστρωμα αλατιού που καλύπτει μια επιφάνεια ή το ανθρώπινο σώμα ύστερα από την επαφή τους με το θαλασσινό νερό: ***γέμισαν τα μαλλιά του θαλασσινή - || ξεπλένομαι για να φύγει η ~ τής θάλασσας*** ΣΥΝ άρμη, αλισάχνη **2.** (σπάν.) η αλμυρή γεύση ΣΥΝ αλμυρότητα, αλμυ- ράδα · **3.** εδώδιμο φυτό που ευδοκιμεί σε αλατούχα εδάφη και τρώγεται βραστό.

[εγυμ < μεσν. ***αλμύρα,*** ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. ***αλμυρός*** με αναβιζασμό τού τόνου: ***ή άλμυρά*** > ***άλμύρα\.*** **αλμυρίζω** [αρχ] κ. **αρμυρίζω** [μεσν.] ρ. αμετβ κ. μετβ. {αλμύρισ-α, -τηκα. -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** γίνομαι αλμυρός: οι ***ελιές τόσες μέρες στην άλμη θα έχουν πια αλμυρίσει*** **2.** έχω αλμυρή γεύση, ***μη βάζεις τόσο αλάτι, γιατί το φαγητό θ' αλμυρίσει*** **3.** (σπάν. για αιγοπρόβατα) τρώω ή πίνω κάτι αλμυρό (συνήθ. αλάτι, θαλασσινό νερό) · ***ο βοσκός κατέβασε τα πρόβατα στη θάλασσα, για ν' αρμυρίσουν*** ♦ **4.** (μετβ.) προσθέτω αλάτι (σε κάτι), κάνω (κάτι) αλμυρό αντ ξαλμυρίζω. **αλμυρίκι** κ. **αρμυρίκι** (το) {αλμυρικ-ιού | -ιών} φυτό που φύεται σε όχθες λιμνών με αλμυρό νερό ή κοντά σε παραλίες και το οποίο απορροφά αλάτι στον κυτταρικό του χυμό, αλλά δεν το αποθηκεύει και το αποβάλλει με πολυάριθμους αδένες [ετυμ < ***αλμυρός*** + ***-ίκι***, κατά τα ***ραδίκι, ρείκι, φιρίκι*** κ.ά.]. **αλμυρός,** -ή, -ό κ. **αρμυρός** [μεσν.1**1.** αυτός που περιέχει πολύ αλάτι ή έχει τη γεύση αλατιού: ***αλάτισες πολύ το φαγητό και έγινε*** ~ συν. αλατισμένος αντ ανάλατος 2. ***αλμυρά*** (τα) (ί) τροφές που διατηρούνται μέσα σε διάλυμα αλατιού (λακέρδα, ελιές, μπακαλιάρος) συν. παστά (ίί) είδη ζαχαροπλαστικής (μπισκότα κ.λπ.) που παρασκευάζονται με την προσθήκη αλατιού **3.** (μτφ.) αυτός που κοστίζει πολλά χρήματα, που είναι ακριβός: ***ωραίο μαγαζί, αλλά με πολύ ~ τιμές*** συν τσουχτερός ΑΝΤ φτηνός. — **αλμυράδα** κ. **αρμυράδα** (η), (υποκ.) **αλμυρούτσικος,** -η (λαϊκ. -ια), -ο κ. **αρμυρούτοικος** [ΕΤΥΜ, < αρχ. ***αλμυρός*** < ***άλμη*** + παραγ. επίθημα ***-υρός*** Η σημ. «ακριβός» είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. la note salee «αλμυρός λογαριασμός». πβ κ. ***η λυπητερή*** < γαλλ la douioureuse]. **αλμυρότητα** (η) [αρχ.] [χωρ. πληθ } 1.το να είναι κάτι αλμυρό, το να περιέχει αλάτι ΣΥΝ αλμυράδα **2.** (ειδικότ.) η ποσότητα αλάτων που περιέχονται διαλυμένα στη μονάδα όγκου τού θαλασσινού νερού συν αλατότητα

■**αλο** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών: ***κρότ-αλο, καύκ-αλο, θρύψ-α/.ο***

[ΕΤΥΜ < αρχ. παραγ. επίθημα ***-αλον***, που προέρχεται από τα επιθήματα ***-α-*** και ***-λο-*** και έχει σημαντική παρουσία στην Αρχ.: ***πέτ-αλον, όμφ-αλό-ς, όμ-α/Μ-ς, άγκ-άλ-η*** κ.ά.]. **αλόγα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το θηλυκό άλογο, η φοράδα **2.** (μειωτ.-σκωπτ.) γυναίκα μεγαλόσωμη, χοντροκομμένη στη σωματική της διάπλαση και άχαρη στους τρόπους της.

αλογάκι (το) [μεσν.] {χωρ. γεν.} **1.** το μικρής ηλικίας άλογο συν πουλάρι **2.** βραχύσωμο, μικροκαμωμένο άλογο **3.** (συνεκδ) παιδικό παιχνίδι σε σχήμα αλόγου **4.** (α) ***αλογάκι τής θάλασσας*** ο ιππόκαμπος (β) ***αλογάκι τής Παναγίας*** έντομο μήκους περίπου πέντε εκατοστών, με τριγωνικό κεφάλι, επιμήκη προθώρακα και συλληπτήρια εμπρόσθια πόδια, που τρέφεται αποκλειστικά με άλλα έντομα, **άλογός** (ο) {αλογάδες} (προφ.) πρόσωπο που ασχολείται με τα άλογα. Επίσης (λογοτ) **αλογάρης** [μεσν.] {αλογάρηδες} κ. **αλογατάρης** {αλο- γατάρηδες}

[ετυμ < ***άλογο*** + ***-άς,*** πβ. κ. ***κοσκιν-άς.*** *Ο* μεσν. τ. ***αλογάρης*** (με παραγ. επίθημα ***-άρης)*** είχε αρχικώς τη σημ «ιπποκόμος», ο δε τ ***αλογατάρης*** ανάγεται στον λαϊκό πληθ. ***αλόγατα*** (με το ίδιο επίθημα)] **αλογήσιος,** -α, -ο (σχολ. ορθ. ***αλογίσιος***) αυτός που ανήκει στο άλογο ή προέρχεται από αυτό: ***~ κρέας ί μυρωδιά / βλέμμα.*** — **αλογήσια** επίρ(3.

αλογίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ο θηλυκός ίππος ΣΥΝ φοράδα, **αλόγιστος,** -η, -ο κ (σπάν) **αλόγιαστος** (για ενέργεια ή κατάσταση) που δεν στηρίζεται στη λογική, που ξεπερνά το μέτρο, που αγγίζει τα όρια τής υπερβολής ή τού παραλογισμού: ***η ~ καταστροφή των δασών έλαβε τεράστιες διαστάσεις*** |] ~ ***κατανά/.ωση αλκοόλ*** ΣΥΝ παράλογος. αδικαιολόγητος ΑΝΤ συνετός, λογικός, μετρημένος ΣΧΟΛΙΟ λ ***ανόητος.***

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «αόριστος, ασήμαντος» < ***ά-*** στερητ + ***λογίζομαι]***

άλογο (το) {αλόγ-ου [-ων} (κοινό όν. και για το αρσ και το θηλ. ζώο)

1. μεγαλόσωμο, χορτοφάγο θηλαστικό, άγριο ή εξημερωμένο, που χαρακτηρίζεται από τις δυνατές του οπλές, την πλούσια χαίτη, τη μακριά του ουρά και την ταχύτητά του · χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο ως υποζύγιο, ως μεταφορικό μέσο ή για άθληση και αναψυχή (ιππασία): ***άγριο / αγωγιάτικο / απετάλωτο / αραβικό / βαρβάτο ί εξημερωμένο ι στρατιωτικό / καθαρόαιμο*** ~ συν (λόγ.) ίππος, (λογοτ) άτι φρ (εμφατ.) ***(και) πράσινα άλογα*** ψέματα, υπερβολές, τερατολογίες: ***Τι σπουδές και Ούτε το Λύκειο δεν έχει τελειώσει!*** συν παραμύθια τής Χαλιμάς **2.** το ενήλικο αρσενικό ζώο αυτού τού είδους (πβ. λ. ***φοράδα, πουλάρι)*** **3.** (συνεκδ) (πιόνι) στο σκάκι, που έχει τη μορφή κεφαλιού αλόγου ΣΥΝ ίππος · **4.** (καθημ.) μονάδα μετρήσεως τής ιπποδύναμης μιας μηχανής (επίσ ***ίππος): πόσα ~ βγάζει η μηχα*** ***νή τού αυτοκινήτου σου;*** — (υποκ.) **αλογάκι** (το) [μεσν.Ι (βλ.λ). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *παράλογος, λογικός.*

[ετυμ < μτγν *αλογον,* ουδ τού αρχ. επιθ *άλογος* «ο στερούμενος λογικού, λογικής σκέψεως». Η λ. *άλογον* χρησιμοποιήθηκε αρχικά στη στρατιωτική γλώσσα ως μέρος τής φρ. *αλογον ζώον* (πβ. κ. Κ.Δ *Ιούδα* 10: *όσα δέ φυσικώς ώς τα άλογα ζώα έπίστανται*), προκειμένου να διακρίνονται τα ζώα από τους στρατιώτες Η συχνή χρήση συγκεκριμένων ζώων στη στρατιωτική ζωή (ως υποζυγίων ή και σε μάχες) συνετέλεσε ώστε το *άλογο* (κατά παράλειψη τού *ζφου)* να προ- ολάβει την ειδική σημασία τού «ίππου» (στένωση σημασίας). Η σημ. «ίππος» δηλώθηκε επίσης και από περισσότερες άλλες (μη ομόρρι- ζες) λέξεις, όπως *φαρί, άτι, φοράδα, που?^άρι* κ.ά. (βλ.λ.). Η προέλευση τής φρ. *πράσινα άλογα* είναι αβέβαιη, αλλά η αναγωγή σε υποτιθέμενο αρχ σχήμα *πράσσειν άλογα* είναι παρετυμολογική],

αλογόκριτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει λογοκριθεί. **αλογολάτης** (ο) {αλογολατών} (λαΐκ.-λογοτ.) ο βοσκός ή ο φύλακας αλόγων.

[ΕΤΥΜ. < *άλογο* + *-λάτης* (< αρχ. *έλαύνω),* πβ. κ. *ζευγο-λάτης* 1. **αλογομούρης** (ο) {αλογομούρηδες}, **αλογομούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαΐκ) 1. άνθρωπος με πρόσωπο σαν τού αλόγου, πολύ άσχημος 2. (αργκό) πρόσωπο που συχνάζει και παίζει στον ιππόδρομο, **αλογόμυγα** (η) {αλογομυγών} μεγάλη μύγα που ζει παρασιτικά εις βάρος των αλόγων ή άλλων υποζυγίων συν (επίσ.) οίστρος, (λαΐκ.) (ν)τάβανος

αλογόνο (το) [1880] χημ καθένα από τα στοιχεία που ανήκουν στην έβδομη ομάδα τού περιοδικού πίνακα (φθόριο, χλώριο, βρώμιο, ιώδιο, άστατο) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν).

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ. (< *άλας* + *γένος),* < γαλλ. halogene Η ονομασία των στοιχείων οφείλεται στο ότι όλα (όταν ενωθούν με το νάτριο) παράγουν άλατα τού νατρίου], **αλογοουρά** (η) **1.** η ουρά τού αλόγου **2.** το μάζεμα των (συνήθ. μακριών) μαλλιών στο πίσω μέρος τού κεφαλιού σε ένα σημείο (λ.χ. με λάστιχο), ώστε μετά να πέφτουν ελεύθερα *μαζεύει τα μαλλιά της* **αλογοπάζαρο** (το) (λαΐκ.) 1.Ο τόπος όπου γίνεται παζάρι αλόγων, όπου αγοράζονται και πωλούνται άλογα 2. (συνεκδ.) η περίοδος αυτού τού παζαριού και οι εκδηλώσεις που το συνοδεύουν, **άλογος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν στηρίζεται σε λογική βάση: *~ επιχειρήματα* συν παράλογος 2. φίλος *άλογο(ν)* (το) το μη προσιτό στη νοητική δύναμη τού ανθρώπου, που υπερβαίνει τη λογική σκέψη και τα όριά της. — **άλογα** επίρρ

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ανέκφραστος, ακατανόητος». < *ά-* στερητ. + *λόγος]*

αλογοτριχα (η) {αλογοτριχών} **1.** τρίχα αλόγου **2.** (συνεκδ) νήμα από τρίχες αλόγου, στην άκρη τού οποίου δένεται το αγκίστρι **3.** (μτφ.) πολύ σκληρή και ανθεκτική τρίχα, που χρησιμοποιείται στη βιομηχανία

αλόη (η) {χωρ πληθ.} **1.** θαμνώδες, ποώδες (σπάν. δενδρώδες) πολυετές φυτό με κίτρινα, κόκκινα ή πρασινωπά άνθη, που ευδοκιμεί σε ξηρά περιβάλλοντα · χρησιμοποιείται ως καλλωπιστικό αλλά και στη φαρμακευτική 2. φαρμ η ουσία που βρίσκεται στις νευρώσεις των φύλλων τού ομώνυμου φυτού και χρησιμοποιείται ως καθαρτικό [ΕΤΥΜ. μτγν., αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο από εβρ ahalot (ίδια σημ.)]. **αλοιφή** (η) **1.** φαρμακευτικό παρασκεύασμα η δομή τού οποίου **επι**τρέπει την επάλειψή του στο σώμα για θεραπευτικούς ή καλλωπιστικούς σκοπούς ~ *για την αλλεργία / τους ρευματισμούς Ι τα τσιμπήματα* 2. μείγμα όμοιας υφής κατάλληλο για την επάλειψη (γάνω- μα, καθαρισμό, στίλβωμα) διαφόρων αντικειμένων ~ *για το καθάρισμα των ασημικών* ΣΥΝ. επάλειμμα. επίχρισμα **3.** (μτφ.) φαγητό σε ρευστή κατάσταση, που τα συστατικά του έχουν διαλυθεί και συγ- χωνευθεί τόσο καλά, ώστε να μη φαίνεται τίποτα ως ξένο σώμα: αυτή *η σκορδαλιά είναι σωστή* ~ · φρ (εκφραστ.) *κάνω (κάποιον) αλοιφή* τον κατατροπώνω, τον κατανικώ συν κάνω (κάποιον) λειώμα [ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «ζωικό λίπος - επάλειψη», < *άλείφω].*

αλοιφή - αλείφω. Το **αλοιφή** γράφεται με *-οι-,* ενώ το **αλείφω** με *-ει-,* γιατί το *α/.οιφή* παράγεται ως ρηματικό ουσιαστικό από τη λεγόμενη «ετεροιωμένη βαθμίδα» τής ρίζας, όπου το *-ε-* τής ρίζας τρέπεται σε *-ο-* (*λέγω - λόγος, μένω - μόνος)* και το *-ει-* σε *-οι-*: *αλείφω - αλοιφή, αμείβω - αμοιβή, λείπω - λοιπόν*

► *αμείβω, μεταπτώσεις*

Αλόννησος (η) {Αλοννήσου} **1.** νησί των Β. Σποράδων ΒΑ τής Σκοπέλου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού — **Αλοννησιώτης** (ο), **Αλοννηαιώτιαααα** (η), **αλοννησιώτικος,** -η, -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *θάλασσα.* [ετυμ <αρχ *'Α/.όννησος* <*'Αλόσ-νήσος* < *ά/.οσ-*(< *άλς, άλός«αλάτι »)* + *νήσος].*

-αλός, -ή, -ό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που φανερώνουν ιδιότητα, χαρακτηριστικό: *ντροπ-αλός, ροδ-αλός.*

[ετυμ Παραγ. επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής, που ανάγεται σε *-αλο / ά* < Ι.Ε. *-lo-* (με διάφορες επαυξήσεις), λ χ. *δμ-αλός, χθαμ-αλός.* Ομόρρ. επίθημα *-ηλός* (βλ.λ.)]

αλοτροπισμός (ο) (χωρ. πληθ.} η ιδιότητα των υδρόβιων ζώων να τρέπονται προς ορισμένη κατεύθυνση, για να βρουν νερό με την αναγκαία για τον οργανισμό τους ποσότητα σε αλάτι **[etym, <** αρχ. *αλς* (γεν. αλός) «αλάτι, θάλασσα» **+** *-τροπισμός < τρόπος].*

αλουμίνα (η) {αλουμινών} 1.το φυσικό ή συνθετικό οξίδιο τού αλου

μινίου, που απαντά στη φύση με διάφορες κρυσταλλικές μορφές, αποτελεί δε το ενδιάμεσο προϊόν τής παραγωγής αργιλίου από βοξί- τη με ποικίλες βιομηχανικές χρήσεις (βιομηχανίες γυαλιού, αλουμινίου, κεραμεικών, ελαστικού κ.ά) 2. η επεξεργασμένη αλουμίνα ως εμπορεύσιμο προϊόν ***οι εξαγωγές αλουμίνας δεν πάνε καλά*** **3.** (συνεκδ.) εργοστάσιο επεξεργασίας αλουμίνας για την παραγωγή αλουμινίου.
ΙΕΤΥΜ. < νεολατ alumina < λατ. alumen «στύψη», βλ. κ. ***αλουμίνιο).***
αλουμινάς (ο) {αλουμινάδες/ (λαϊκ) ο τεχνίτης που ασχολείται με κατασκευές από αλουμίνιο (κουφώματα κ λπ.). **αλουμινένιος,** -ια, -ιο κατασκευασμένος από αλουμίνιο: ~ ***παράθυρα I πόρτες.***
αλουμίνιο (το) {αλουμινίου} Ι.χημ ελαφρό, εύκαμπτο, αργυρόλευκο μέταλλο (σύμβολο Λ1), που παράγεται με ηλεκτρόλυση τής αλουμίνας και δεν σκουριάζει ούτε θαμποΐνει εύκολα συν αργίλιο 2. το παραπάνω μέταλλο όπως χρησιμοποιείται επεξεργασμένο σε διάφορα κράματα μετάλλων με κύριο χαρακτηριστικό την ελαφρότητα και την ανθε- κτικότητά του ***ξάντες / ανακύκλωση! συσκευασία αλουμινίου*** (βλ. κ λ. ***περιοδικός,*** ιιιν).
[ΕΤΥΜ < νεολατ. aluminium (< λατ alumen «στύψη»), ονομασία που δόθηκε στο μέταλλο (1807) από τον Αγγλο χημικό Sir Humphry Davy]
αλουμινοκατασκευή (η) κατασκευή από αλουμίνιο **αλουμινόχαρτο** (το) **1.** πολύ λεπτό φύλλο αλουμινίου, που χρησιμοποιείται ως περιτύλιγμα προϊόντων 2. (συνεκδ) συγκεκριμένη ποσότητα τού παραπάνω φύλλου στην εμπορική του συσκευασία. **αλουσιά** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ) η κατάσταση των μαλλιών τού ανθρώπου, όταν δεν έχει λουστεί. ***κο/.λούσαν τα μα/λιά του απ' την ~.*** ΙΕΤΥΜ < αρχ ***αλουσιά*** < ***άλουτος< α-*** στερητ. + ***λούω].*** **άλουστος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι λουσμένος: - ***μα/Μά*** || ***ήρθε στη δου/ειά*** ~ ΛΝΤ λουσμένος **αλόφυτο** (το) {-ου κ. -ύτου | -ων κ. -ύτων} ΒΟΤ (συνήθ στον πληθ) φυτό που ενδοκιμεί σε αλμυρά εδάφη
[ΙΤΥΜ < ***αλο-*** (< αρχ. ***αλς, άλός*** «αλάτι») + ***φυτό.*** ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ halophyte]. **αλπάκα** κ. **αλπακά** (η) {άκλ} Ι.ΖΩΟΛ εξημερωμένο θηλαστικό τής Ν Αμερικής, γνωστό για το μακρύ, μεταξένιο μαλλί του (βλ λ. ***λάμα)*** ΣΥΝ. προβατοκάμηλος (συνεκδ) **2.** (α) το μαλλί τού παραπάνω) ζώου, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή θερμομονωτικών υφασμάτων (β) ύφασμα, στην κατασκευή τού οποίου έχει χρησιμοποιηθεί τέτοιο μαλλί (γ) (ειδικότ.) γούνα από τέτοιο τρίχωμα: (ως επίθ) ***γούνα αλπακά***
(ΕΤΥΜ < ισπ. alpaca (σύγχρ. ισπ alpaque) < alpaco, λ. τής γλώσσας Κε- τσούα (Περού), < paco «κοκκινοπόδ») **αλπακάς** (ο) (στη μεταλλουργία ως εμπορική ονομασία) κράμα χαλκού, νικελίου και ψευδαργύρου, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή κυρ επιτραπέζιων σκευών ΣΥΝ νεάργυρος [ΕΤΥΜ < ιταλ. alpacca, αγν. ετύμου].
Άλπεις (οι) {Αλπεων} οροσειρά τής Κ Ευρώπης, που εκτείνεται στη Γαλλία, την Ελβετία, την Ιταλία, την Αυστρία και την Κροατία, με υψηλότερο σημείο της το Λευκό Όρος. - **αλπικός,** -ή, -ό κ. **άλπειος,** -α, -ο.
[ΕΤΥΜ μεσν. < λατ. Alpes, λ κελτική, προερχόμενη πιθ. από μη Ι.Ε. ρίζα *alb- «ψηλό όρος», από όπου και ***Άλβιών*** < λατ. Albion < κελτ. *Albiu]
αλπινισμός (ο) {χωρ. πληθ } η ανάβαση, η αναρρίχηση σε ψηλά βουνά ΣΥΝ ορειβασία
[ετυμ. < γαλλ alpinisme < alpin < λατ. alpinus < Alpes, βλ. κ ***Άλπεις*** **αλπινιστής** (ο), **αλπινίστρια** (η) {αλπινιστριών} **1.** πρόσωπο που ασχολείται με τον αλπινισμό· ορειβάτης 2. στρατ. στρατιούτης που ανήκει στις μονάδες καταδρομέων ειδικευμένων σε επιχειρήσεις επί ορεινού εδάφους· ***ούτε οι περίφημοι ~ τού Μουσσολίνι έσωσαν τον ιταλικό στρατό από την πανωλεθρία***
[ΕΤΥΜ < γαλλ. alpiniste < alpin < λατ alpinus < Alpes, βλ. κ. ***Ά/^πεις].***
Αλσατία (η) περιοχή τής ΒΑ. Γαλλίας στα σύνορα με τη Γερμανία
— **Αλσατός** (ο), **Αλσατή** (η), **αλσατικός,** ή. -ό
[ΕΤΥΜ < νεολατ. Alsatia < μεσν. λατ Alisatia (> γαλλ. Alsace, γερμ. ElsaB), αβεβ. ετύμου, κελτ. αρχής, ίσως < κελτ. alisa «βράχος, γκρεμός» ή < κελτ aliso «είδος δέντρου»], **άλσος** (το) {άλσ-ους | -η. -ών{ μικρό τεχνητό δάσος, κήπος για περίπατο ή υπαίθριες εκδηλώσεις ΣΥΝ πάρκο, δασάκι. — (λόγ.- υποκ) **αλ- αύλλιο** κ. (καθημ.) **αλσάκι** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δάσος*** [ΕΤΥΜ αρχ.. αγν. ετύμου ΙΙ σύνδεση με το ιερό τής Ολυμπίας ***Άλτις*** δεν είναι πειστική, διότι θα οδηγούσε στον ασυνήθη σχηματισμό ****αλτ-jος*** > ***άλσος.*** Δεν ευσταθούν σημασιολογικώς οι συνδ. με τα αρχ. ρ. ***άλδαίνω, άλθαίνο)*** «τρέφω»].
Α.Λ.Τ. (η) Αντιμετώπιση Ληστειών Τραπεζών, υπηρεσία που υπάγεται στην Αμεση Δράση, **αλτ!** επιφών [1876| ελλην. ***στάσονως*** γυμναστικό ή στρατιωτικό παράγγελμα που χρησιμοποιείται για την ακινητοποίηση ομάδων ή ατόμων συν ακίνητος' στοπ! φρ ΣΤΡΑΤ *Αλτ! Τις ει;* «Σταμάτησε! / Ακίνητος! Ποιος είσαι;» · (εκφωνείται από τον σκοπό) για αναγνώριση όποιου πλησιάζει στη σκοπιά του.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. halte < γερμ. hall «στάσου!», προστ. τού halten «σταματώ»].
Αλτάια (Όρη) (τα) {Αλταΐων (Ορέων)} όρη τής Κ. Ασίας μεταξύ τής Κίνας, τής Μογγολίας και τής Ρωσίας.
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ Altai (Mountains), αβεβ ετύμου, ίσως < μογγολ alt «χρυσός»]
αλταϊκός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τα Αλτάια Όρη, καθώς και με τους λαούς αυτής τής περιοχής και τα έργα τους· ***χειροποίη***

τος - τάπητας **2.** ΓΛΩΣΣ. ο***λταϊκές γλώσσες*** οι τουρκικές και μογγολικές γλώσσες που μιλιούνται από τη ΒΑ. Ασία ώς την Εγγύς Ανατολή και τα Βαλκάνια (βλ. λ. *ουρα/^οαλταικός).*
[ετυμ Μεταφορά τού αγγλ. altaic < Altai, ονομασία βουνών, αβεβ. ετύμου, ίσως < μογγολ. alt «χρυσός»], **αλτάνα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} **1.** μικρό, στενό χώρισμα παράλληλο προς τον τοίχο αυλής, όπου φυτεύονται λουλούδια συν πρασιά, παρτέρι 2. μικρός εξώστης, μπαλκόνι με λουλούδια [Ετυμ < ιταλ altana «εξώστης» < alto < λατ. altus «ψηλός»] **alter ego** (το) λατ. (προφέρεται *άλτερ έγκο)* ελλην *άλλο εγώ* (βλ. λ. *άλλος).*
[ετυμ < λατ alter ego «άλλο εγώ»] **altera pars** (η) λατ. (προφέρεται *άλτερα παρς)* ελλην. *η άλλη πλευρά* στη ΦΡ *Audiatur et altera pars* ας ακουστεί και η άλλη πλευρά (βλ. λ
άλλος)
[ΕΤΥΜ < λατ. altera pars «άλλη πλευρά»], **αλτερνατίβα** (η) {χωρ γεν. πληθ } η εναλλακτική (ενν. *λύση / επιλογή/ αντιμετώπιση* κ.τ.ό)
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. alternative < λατ alternus < alter «ο ένας από τους δύο, ο άλλος»], **αλτήρας** (ο) όργανο γυμναστικής των χεριών αποτελούμενο από δύο βάρη συνδεόμενα μεταξύ τους με μικρή σιδερένια ράβδο ως λαβή· χρησιμοποιείται για την προπόνηση των αθλητών στην άρση βαρών [ΕΤΥΜ < αρχ. *άλτήρ, -ήρος* < *άλλομαι* «πηδώ» θ. *άλ-* + παραγ. επίθημα *-τήρ.* πβ κ. *βα-τήρ),* βλ. κ *άλμα).* **άλτης** (ο) [1896] {αλτών}, **άλτρια** (η) {αλτριών} αθλητής που αγωνίζεται στους διάφορους τύπους αλμάτων.
[ΕΤΥΝi < αρχ. *άλλομαι* «πηδώ», βλ. κ. *άλμα)* **αλτικός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που είναι ικανός στο άλμα — **αλτικό- τητα** (η).
αλτρουισμός (ο) [1895] {χωρ. πληθ.} η ανιδιοτελής μέριμνα για τους άλλους, η συνειδητή άρνηση τού ατομικού συμφέροντος προς όφελος τού συλλογικού συνήθ κατ'αντιδιαστολή προς τον εγωισμό συν φιλαλληλία αντ εγωισμός, εγωκεντρισμός [ετυμ Μεταφορά τού γαλλ altruisme < λατ alter «άλλος»], **αλτρουιστής** (ο), **αλτρουίστρια** (η) {αλτρουιστριών} αυτός που διακατέχεται από ανιδιοτελή συναισθήματα ανθρωπισμού, φιλαλληλίας, που μεριμνά για τον συνάνθρωπό του, χωρίς να υπολογίζει τον εαυτό του. — **αλτρουιστικός,** -ή, -ό. **αλτρουιατικά** επίρρ [ετυμ Μεταφορά τού γαλλ. altruiste. βλ κ *αλτρουισμός].* **Αλτσχάιμερ** {άκλ } ιατρ ***νόσος τού Αλτσχάιμερ*** εγκεφαλική ατροφία που καταλήγει σε άνοια· προσβάλλει όλες τις εγκεφαλικές λειτουργίες και οδηγεί σε πλήρη αποσύνθεση τής προσωπικότητας. Ιετυμ Από το όν. τού Γερμανού νευρολόγου Α Alzheimer (1864-1915), που περιέγραψε τη νόσο[. **αλυγισία** (η) {χωρ. πληθ.} η ακαμψία.
αλύγιστος, -η, -ο [μεσν.] **1.** αυτός που δεν λυγίζει, που δεν κάμπτεται ΣΥΝ άκαμπτος· (μτφ.) 2. αυτός που δεν λυγίζει από τις δυσκολίες, που δεν απογοητεύεται, δεν παραιτείται: *παρ' όλες τις συμφορές* του, *έμεινε* ~ ΣΥΝ ακλόνητος 3. αυτός που δεν υποχωρεί, που δείχνει εξαιρετική σκληρότητα και ακαμψία στις πράξεις και τις αποφάσεις του: *τον ικέτευα, αλλ'αυτός με κοίταζε* ~ ΣΥΝ άτεγκτος, αδιάλλακτος, **αλυκή** (η) ειδική αβαθής δεξαμενή, φυσική ή τεχνητή, διαμορφωμένη σε επίπεδη παραλιακή έκταση με πλούσιο σε άργιλο υπέδαφος, μέσα στην οποία πραγματοποιείται η ηλιακή εξάτμιση τού θαλασσινού νερού για την εξαγωγή αλατιού: οι - *τού Μεσολογγίου.*
[ΕΙΥΜ < μεσν. *άλυκή,* θηλ. τού αρχ επιθ *άλυκός* «αλμυρός»
< *άλς. δ* (γεν. *άλός)* «αλάτι» + *-υκός,* όπου το -υ- πιθ υπό την επίδραση τής συνώνυμης λ. *αλμυρός.* Ομόρρ. *άλ-ας, ά/^-μη, 'Αλ-ιμος, αλιεύς* κ ά. Η σημερινή σημ. τής λ. *άλυκή* οφείλεται στη συχνή της χρήση στη φρ. *άλυκή (λίμνη)]*
αλυπησιά (η) [μεσν.] {χωρ πληθ.} (λαϊκ.) η παντελής έλλειψη οίκτου, συμπόνιας, ευσπλαχνίας ΣΥΝ αναισθησία, αναλγησία, απονιά, σκληρότητα.
αλύπητα επίρρ. [μεσν.] **1.** χωρίς λύπηση, έλεος: *η ζωή τον χτύπησε* ~ ΣΥΝ σκληρά, ανελέητα, άσπλαχνα, (λόγ.) απηνώς 2. χωρίς μέτρο και φειδώ, χωρίς όριο· *ξοδεύει τα λεφτά του* ~ ΣΥΝ αλόγιστα, αφειδώς, απερίσκεπτα. — **αλύπητος,** -η. -ο [αρχ.] **άλυπος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει δοκιμάσει λύπες — **αλυπία** (η) [αρχ.].
αλυσίδα (η) **1.** (α) σειρά κρίκων που συνδέονται μεταξύ τους περνώντας ο ένας μέσα από τον άλλο και δημιουργώντας ένα συνεχές σύνολο. που χρησιμοποιείται είτε για την έλξη είτε για τη στήριξη, τη σύνδεση ή το δέσιμο αντικειμένων, *έδεσαν το αμάξι και το ρυμούλκησαν με χοντρή* ~]| *μεταλ/.ική / βαριά* ~ || ~ του *μύλου / τής άγκυρας* (β) ***αντιολισθητικές αλυσίδες*** ειδικού τύπου αλυσίδες που τοποθετούνται στις ρόδες των αυτοκινήτων για προστασία από την ολισθηρότητα των παγωμένων δρόμων 2. (στο ποδήλατο) σειρά από διαδοχικούς πίρους που απέχουν μεταξύ τους και περιβάλλονται από μικρούς κυλίνδρους, για να προσαρμόζονται σε οδοντωτούς τροχούς, η οποία χρησιμοποιείται για τη μετάδοση τής κίνησης 3. (ειδικότ.) κόσμημα για το χέρι ή τον λαιμό, που αποτελείται από σειρά διαδοχικών μικρών και λεπτών κρίκων, συνήθ από πολύτιμο μέταλλο: *χρυσή / ασημένια* ***~ || ~*** *για τον λαιμό I τον καρπό τού χεριού* συν μπρασελέ, καδένα **4.** (α) (μτφ) σειρά ομοειδών πραγμάτων ή καταστάσεων που συνδέονται μεταξύ τους με φυσική ή λογική αλληλουχία ή ακολουθούν κατά διαδοχή ~ *εκρήξεων / συλλογισμών[1] βίας / σκέψεων / γεγονότων / λαθών / επεισοδίων* (β) βιολ –οικολ ***τροφική αλυσίδα*** η σχέση που συνδέει γραμμικά τους οργανισμούς ενός οικοσυστήματος, κατά την οποία ο ένας αποτελεί την τροφή τού άλλου *η εξαφάνιση τής θαλάσσιας χε~*

*λώνας διέσπασε την~ και οδήγησε στη μεγά?*η αύξηση των μεδουσών που αποτελούσαν τη βασική της τροφή* (πβ *τροφικό πλέγμα,* λ *πλέγμα,* κ. *τροφική πυραμίδα,* λ *πυραμίδα)* · 5. σύνολο (εμπορικών) εγκαταστάσεων που βρίσκονται στην κατοχή ή υπό την καθοδήγηση ενός ατόμου ή φορέα: ~ *καταστημάτων ί ξενοδοχείων / εστιατορίων* 6. ***αλυσίδες*** (οι) (α) τα δεσμά: *του πέρασε τις* ~ |[*πέρασαν στα πόδια των σκλάβων βαριές* ~ (β) (μτφ.) η σκλαβιά, η δουλεία και ειδικότ. η φυλακή: *πέρασε όλη του τη ζωή στις* ~. — (υποκ.) **σλυσιδάκι** (το) [μεσν.[κ. **σλυσιδίτσα** κ. **σλυσιδούλσ** (η) (σημ 3).

[ετυμ < μεσν *αλυσίδα* < άλυσιδιν < μτγν. *άλυσίδιον* < *άλύσιον,* υποκ. τού αρχ. *άλυσις* < I.E *wel-w «στρέφω, κυλίω», πβ. λατ. voi-v- ere «κυλώ», γαλλ. vautrer (se) «κυλιέμαι», αγγλ. walk «περπατώ» (< αρχ. αγγλ. wealcan «κυλιέμαι»), γερμ walzen «κυλίω» κ.ά Ομόρρ. *έλιξ, έλιγμός, εΐλιγξ/ ϊλιγξ*«ίλιγγος» κ.ά. Ορισμένοι επιστ. όροι ή φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *αντιολισθητικές αλυσίδες* (< αγγλ non-skid chains), *αλυσίδα καταστημάτων* (< αγγλ. chain-store), *τροφική αλυσίδα* (< αγγλ. food chain) κ.ά.]. **αλυσιδωτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει το σχήμα ή τη μορφή αλυσίδας, αυτός που αποτελείται από αλυσίδες 2. (στον πληθ.) αυτοί που ακολουθούν διαδοχικά ο ένας τον άλλον: *πήρε φωτιά το εργοστάσιο και σε λίγο ακούστηκαν ~ εκρήξεις* ΣΥΝ αλλεπάλληλος, διαδοχικός 3. ΧΗΜ ***αλυσιδωτή αντίδραση*** (i) πυρηνική ή χημική αντίδραση, η οποία παράγει ενδιάμεσα προϊόντα, που αντιδρούν με τη σειρά τους προς την ίδια κατεύθυνση, συντηρώντας έτσι την αρχική αντίδραση (ii) (μτφ.) σειρά γεγονότων, στην οποία κάθε συμβάν είναι το αποτέλεσμα τού προηγουμένου και η αιτία τού επομένου: *αλυσιδωτές αντιδράσεις προκαλεί στο κυβερνών κόμμα η παραίτηση τού πρωθυπουργού.* Επίσης **αλυσωτός** [1888] (σημ. 1). —- **αλυσιδωτά** επίρρ. [ετυμ < μτγν *αλυσιδωτός* < *άλυσίδιον* (βλ. κ. αλυσίδα). Η *αλυσιδωτή αντίδραση* είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ. chain reaction], **αλυσιτελής,** -ής, -ές [αλυσιτελ-ούς] -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που δεν αποφέρει ωφέλεια ή κέρδος: *όλες οι ενέργειες μας απέβησαν* ~ συν ανώφελος αντ λυσιτελής, επωφελής [ετυμ αρχ. < ά- στερητ. + *λυσιτελής].* **αλυσοδεμένος,** -η, -ο αυτός που είναι δεμένος με αλυσίδες: *μετέφεραν τους αιχμαλώτους* ~ συν αλυσοδέσμιος. Επίσης **σλυσόδετος.**

— **αλυσοδένω** ρ. [μεσν.]. **αλυσοδέσμιος,** -α, -ο [1843] (λόγ) αυτός που τον έχουν δέσει με αλυσίδες (συχνά για αιχμαλώτους, καταδίκους κ.λπ.) ΣΥΝ αλυσοδεμένος, αλυσόδετος

αλυσοειδής, -ής, -ές [1839] {αλυσοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με αλυσίδα: ~ *καμπύλη.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **αλυσοπρίονο** (το) ΓΕΧΝΟΛ μηχανικό πριόνι που λειτουργεί με καύσιμο και στο οποίο η κίνηση μεταδίδεται στον οδοντωτό δίσκο με τη βοήθεια αλυσίδας, **άλυσος** (η) [αλύσ-ου | -ων, -ους] (λόγ.) η διαδοχική σειρά σωματιδίων που συνδέονται μεταξύ τους (π χ. άτομα) ή φαινομένων (π.χ. πυρηνικών αντιδράσεων): ~ πρωτονίων (θερμοπυρηνική αντίδραση που προκαλεί σε μεγάλο βαθμό την ακτινοβολούμενη ενέργεια των άστρων) II ~ *από άτομα άνθρακα στο μόριο οργανικών ενώσεων.*

(ειυμ <μεσν. *άλυσος,* μεγεθ. τού αρχ άλυσις (βλ λ *αλυσίδα)}* **αλυσωμένος,** -η, -ο [μεσν] (λογοτ.) ο αλυσοδεμένος, **αλυτάρχης** (ο) {κλητ. αλυτάρχα | αλυταρχών} ο επόπτης τής τάξης σε αγώνες

[ΕΤΥΜ. μτγν < *άλυτης,* αβεβ ετύμου. πιθ. < **ΙΑΙυ-τάς* «ραβδοφόρος», πβ. γοτθ walus «ράβδος». Στην αρχ οι *άλνται* ήταν άνδρες ραβδοφόροι (με επί κεφαλής τον *αλυτάρχη),* υπεύθυνοι για την τήρηση τής τάξης κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες], **άλυτος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει λυθεί, που βρίσκεται σε δεσμά ΣΥΝ. δεμένος, δετός ΑΝΤ λυμένος, λυτός 2. (μτφ.) αυτός για τον οποίο δεν έχει ή δεν μπορεί να βρεθεί λύση: *τα - προβλήματα τής χώρας* || γο *μυστήριο αυτό παραμένει* - ΣΥΝ αδιευθέτητος, εκκρεμής **αλυτρωτισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.} **1.** πολιτική και ιδεολογική κίνηση, με την οποία επιδιώκεται η απελευθέρωση υπόδουλων ομοεθνών με παράλληλη ανάκτηση των «αλύτρωτων» εδαφών στα οποία ζουν 2. (κακόσ.) η εθνικιστική πολιτική που εκμεταλλεύεται την ύπαρξη ομοεθνών μειονοτήτων σε γειτονικά κράτη για την προβολή εδαφικών διεκδικήσεων. — **αλυτρωτικός,** -ή, -ό

[ετυμ Απόδ. τού ιταλ irredentismo, όρος που χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει το κίνημα Italia irredenta (1870)1- **αλύτρωτος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει λυτρωθεί, αυτός που βρίσκεται σκλαβωμένος, υπόδουλος φρ ***αλύτρωτοι αδελφοί*** οι ομοεθνείς που ζουν υπόδουλοι σε ξένο κράτος, **αλυσωτός,** -ή, -ό 11888] ο αλυσιδωτός

αλυχτώ ρ. αμετβ [αλυχτάς... | αλύχτησα} (λαϊκ.) (για σκύλο) βγάζω δυνατή, μακρόσυρτη κραυγή ΣΥΝ. ουρλιάζω, γαβγίζω. — **αλυχτημα** κ. **αλύχπσμα** (το) ^ fETVM < μτγν. *άλυκτώ (-έω)* < αρχ *υλακτώ* (βλ λ.)|. **άλφα** (το) {άκλ.} Α, α **1.** το πρώτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου, καθώς και των ελληνογενών (λατινικού, κυριλλικού) αλφαβήτων φρ. ***δεν ξέρει ούτε το άλφα*** είναι αναλφάβητος, αγράμματος 2. το πρώτο ή το κυριότερο στοιχείο σε μια σειρά ομοειδών πραγμάτων, που παρουσιάζουν μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους· *η ποικιλία Λ* 3. το αρχικό σημείο, η αφετηρία ενός πράγματος· ΦΡ (α) ***το άλφα και το ωμέ^σ*** η αρχή και το τέλος, το παν: *η πάταξη τής φοροδιαφυγής είναι το ~ για την εξυγίανση τής εθνικής οικονομίας* (β) ***αρχίζω (ξανά) από το άλφα*** ξεκινώ δραστηριότητα από το αρχικό σημείο ή από τα βασικά πράγματα: *μετά την αποτυχία τού εγχειρήματος, αρχίσαμε ξανά τις προσπάθειες από το άλφα* 4. αςίρον ο λαμπρότερος αστέρας ενός αστερισμού· ο ~ *τού Κενταύρου* 5. (με οριστικό άρθρο) πρό σωπο ή πράγμα που δεν ορίζεται σαφώς: *είναι ασταθής στις σχέσεις της* τη μια πηγαίνει με τον την άλλη με τον βήτα* 6. (με αόριστο άρθρο) κάποιος, -α, -ο: ας *πούμε ότι έχετε ένα ~ κεφάλαιο πού θα το επενδύατε;* || *είναι μιας ~ ηλικίας* (ενν μεγάλης) 7. για τη δήλωση ανώτερης, υψηλής ποιότητας (συμβολίζεται: Α'): ~ *ποιότητα* (Α' ποιότητα)· ΦΡ (εμφατ.) ***άλφα-άλφα*** πρώτης ποιότητας, εξαίρετος: *κρασί! ύφασμα ~!* (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

[ΕΓΥΜ αρχ. < σημιτ. 'aleph «κεφαλή βοδιού». Η φρ. *το ά/.φα και το ωμέγα* απαντά στην Κ Δ *(εγώ ειμι το Α και το Ω, λέγει Κύριος ό Θεός. 6 ών και ό ήν καί ό ερχόμενος, ό παντοκράτωρ, Αποκάλ* 1, 8), προσδιορίζοντας τον Θεό[.

αλφαβήτα (η) Ιχωρ. πληθ.} 1. το αλφάβητο (βλ.λ) **2.** η πρώτη, η βασική και στοιχειώδης μόρφωση: δυο *χρονιές στην ίδια τάξη κι έμαθε μόνο την* ~ 3. οι πρώτες βασικές έννοιες, *τα* θεμέλια ενός γνωστικού αντικειμένου: *οι αριστοτελικές κατηγορίες είναι η - τής Λογικής.* *τ· ΣΧΟΛΙΟ λ *γιώτα.*

αλφαβητάριο (το) [μεσν.] [αλφαβηταρί-ου] -ων} 1. βιβλίο με το οποίο διδάσκονται τα παιδιά τα πρώτα γράμματα, την ανάγνωση και τον συλλαβισμό 2. (συνεκδ) το εγχειρίδιο με τις στοιχειώδεις γνώσεις σχετικά με ένα γνωστικό αντικείμενο, εισαγωγή σε γνωστικό αντικείμενο: το ~ *τής μουσικής / τής μηχανικής / τής οικολογίας.* Επίσης **αλφαβητάρι.**

αλφαβητίζω ρ. μετβ [αλφαβήτισ-α, -τηκα. -μένος} βάζω (λέξεις) σε αλφαβητική σειρά. — **αλφαβήτιση** (η).

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ alphabetiserl.

αλφαβητικός, -ή, -ό [1844] αυτός που σχετίζεται με το αλφάβητο: ~ *γραφή* ΦΡ ***αλφαβητική σειρά*** η καθιερωμένη σειρά των γραμμάτων στο αλφάβητο: τα *ονόματα των ηθοποιών θα μπουν με* / κατ'~ *σειρά.*

— **αλφαβητικ-ά/-ώς** [1889] επίρρ.

αλφαβητισμός (ο) (χωρ. πληθ } η διδασκαλία τής γραφής και τής α-νάγνωσης σε αναλφάβητους ή σε άτομα που δεν γνωρίζουν μία συγκεκριμένη γλώσσα: ο ~ των Ελλήνων *εργατών στη Γερμανία* [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ελληνογενούς γαλλ alphabeiisation[.

αλφάβητο (το) [μεσν.] {αλφαβήτ-ου [-ων} 1. το σύνολο των γραμμάτων (συμβόλων που χρησιμοποιούνται στον γραπτό λόγο και που συμβολίζουν φθόγγους) μιας γλώσσας: το *ελληνικό ~ έχει είκοσι τέσσερα γράμματα* [| *εβραϊκό / κυριλλικό / φοινικικό / λατινικό / γοτθικό* ~ ΣΥΝ. αλφαβήτα 2. (α) ***ευκλείδειο αλφάβητο*** το αλφάβητο που χρησιμοποι- ήθηκε στην Αττική από το 402 π Χ., όταν έγινε η μεταρρύθμιση τής γραφής (εισαγωγή τού Η, τού Ω κ.λπ.) επί άρχοντος Ευκλείδου (β) ***προευκλείδειο αλφάβητο*** το αλφάβητο που χρησιμοποιήθηκε στην Αττική πριν από το 402 π Χ (όταν το γράμμα Ε δήλωνε και το *ε* και το *η* και το *ει* σε λέξεις όπως γένος, κορε, ηναι κ λπ.) 3. (α) (γενικότ) κάθε είδους σύστημα σημείων που αναπαριστά τους ήχους (φθόγγους) ή σύνολα ήχων μιας γλώσσας ή γλωσσών: *φωνητικό ί συλλαβικό* ~ (β) ***διεθνές φωνητικό αλφάβητο*** (συντομ. LPA = International Phonetic Alphabet) σύστημα συμβόλων τής Διεθνούς Φωνητικής Εταιρείας (International Phonetic Association) που χρησιμοποιούνται για τη λεπτομερή και ακριβή φωνητική μεταγραφή λέξεων 4. (ειδικότ.) τα είκοσι τέσσερα γράμματα τής ελληνικής γλώσσας 5. καθένα από τα συστήματα συμβόλων που έχουν επινοηθεί για να καλύψουν ειδικές ανάγκες: το ~ *Μπράιγ για* τυφλούς (κάθε γράμμα αποτελείται από συνδυασμό ανάγλυφων τελειών) JJ το *τηλεγραφικό ~ Μορς* (κάθε γράμμα ή αριθμός δηλο>νεται με συνδυασμό στιγμών και γραμμών που χωρίζονται με διάκενα) 6. (μτφ.) τα βασικά, θεμελιώδη στοιχεία, οι αρχές μιας επιστήμης, ενός επαγγέλματος, ενός κύκλου γνώσεων: το ~ *τής γενετικής* Επίσης (λόγ.) **αλφάβητος** (η) [μτγν.]. ** ςχολιο λ. *γιώτα.*

Ελληνικό αλφάβητο. Οι Έλληνες ανήκουν στους προνομιούχους λαούς που. χρησιμοποιώντας τη γραφή, μπόρεσαν να αναπτύξουν, να διαδώσουν και να διασώσουν τον μεγάλο πολιτισμό που δημιούργησαν Λαοί που δεν γνώρισαν γραφή παρέμειναν στο σκότος τής ιστορίας και, συχνά, αγνοείται και η ίδια τους η ύπαρξη. Στην Ελλάδα, αντιθέτως. χρησιμοποιήθηκαν περισσότερες από μία γραφές (βλ. λ. *γραφή),* σε μια προσπάθεια των Ελλήνων να φθάσουν στο καλύτερο σύστημα γραφής, πράγμα που το πέτυχαν επινοώ-ντας, για πρώτη φορά στον κόσμο, την **ελληνική αλφαβητική γραφή.** Πρόκειται για την ίδια γραφή που, με τη μορφή τού δυτικού ελληνικού αλφαβήτου (τού χαλκιδικού τής Εύβοιας), εξελίχθηκε σε αυτό που ονομάζουμε **λατινικό αλφάβητο,** ένα αλφάβητο που μέσω τής αυτοκρατορίας τής Ρώμης και των λατινογενών (ρομανικών) εθνών και γλωσσών πέρασε σε ευρύτερη χρήση ανά τον κόσμο. Ας σημειωθεί ακόμη ότι το αλφάβητο, που χρησιμοποιούμε σήμερα οι Έλληνες, ιστορικά μαρτυρείται από τον 8ο αιώνα π.Χ. («επιγραφή τού Διπύλου» - «ποτήριον τού Νέστορος»), ενώ η ορθογραφία που χρησιμοποιούμε και σήμερα ανάγεται στο 400 π.Χ Ήδη από τη 2η χιλιετία π.Χ. οι Έλληνες γνώριζαν και χρησιμοποιούσαν ένα σύστημα συλλαβογραφικής γραφής, γνωστό ως μυκηναϊκή **Γραμμική γραφή Β** (ή και ως **μινωική γραφή,** όπως το ονόμασε ο αρχαιολόγος A. Evans). 'Ηταν ένα ατελές αλφάβητο που χρησιμοποιήθηκε περίπου από το I400 ώς το 1200 π.Χ. και που κάθε γράμμα λειτουργούσε ως συλλαβόγραμμα. δήλωνε δηλ. μία ή συνήθως περισσότερες συλλαβές (π χ το συλλαβόγραμμα *ρ* δήλωνε τις συλλαβές *πε - πη, βε - βη, φε - φη* και *πει - πηι. βει ~ βηι, φει - φηι,* 12 δηλ διαφορετικές αναγνώσεις') IV αυτό και γύρω στον 10ο αι. η γραφή αυτή α-ντικαταστάθηκε από μια οικονομικότερη γραφή, **«οιονεί συλλαβο-γραφική»** (δήλωνε μόνο τα σύμφωνα και ο αναγνώστης <<είκαζε» τα ελλείποντα φωνήεντα), την οποία πήραν οι Έλληνες από τους Φοίνικες. Την ατελή αυτή επίσης γραφή τελειοποιούν οι Έλληνες, επινοώντας, για πρώτη φορά στην ιστορία τής γραφής, τη δήλωση

ξεχωριστών **φωνηέντων** (μη συλλαβογραμμάτων), αυτών δηλ. που αποτελούν τη βάση τής συλλαβής και τής γλώσσας γενικότερα. Επινοούν ακόμη μερικά σύμφωνα που χρειάζονται στην Ελληνική και φθάνουν έτσι στη δημιουργία τής **πρώτης πραγματικής αλφαβητικής γραφής, τού πρώτου αλφαβήτου,** στο οποίο κάθε γράμμα δηλώνει έναν φθόγγο Η επινόηση αυτή. καθόλου αυτονόητη, κάνει ώστε το αλφάβητο να αναγνωρίζεται διεθνώς ως ελληνική δημιουργία, όσο και αν την πρώτη ύλη (έναν αριθμό γραμμάτων, το αρχικό σχήμα, την ονομασία τους) την πήραν οι 'Ελληνες μέσω των Φοινίκων από τη βορειοσημιτική συμφωνογραφική γραφή (που ανάγεται στο πρωτοχαναανιτικό αλφάβητο τού 1700 π.Χ.). όπως δέχονται όλοι ανεξαιρέτως οι ειδικοί ερευνητές τής ιστορίας τής γραφής (Jensen, Diringer. Gelb, Jeffery, Guarduci, Naveh, Hooker κά) Προβληματική, αντιθέτως, και αντικείμενο πλήθους αλληλοσυ- γκρουόμενων θεωριών είναι η προέλευση τού ίδιου τού φοινικικού συμφωνογραφικού συστήματος Αλλοι το ανάγουν στην αιγυπτιακή και σιναϊτική γραφή, άλλοι στη σουμεριακή, τη βαβυλωνιακή ή ασσυριακή γραφή, άλλοι το συνδέουν με το κυπριακό συλλαβάριο, άλλοι με τη χεττιτική ιερογλυφική, την ιδεογραφική θεωρία ή με την ουγκαριτική σφηνοειδή γραφή, ο Evans το συνδέει με τις μη α- ναγνωσμένες μινωικές γραφές (ιερογλυφικά και Γραμμική γραφή Α). άλλοι με την «ψευδοιερογλυωική» τής Βύβλου, άλλοι με τη θεωρία των προϊστορικών γεωμετρικών σημείων και άλλοι με άλλες αρχαιότερες γραφές. Μέσα στον κυκεώνα των υποθέσεων, εικασιών και θεωριών για την προέλευση τού σημιτικού/φοινικικού αλφαβήτου. μπορούμε να δεχθούμε μια έμμεση έστω επίδραση των κρητικών γραφών -από κοινού με άλλες γραφές στο σημιτικό σύστημα. Η άποψη τού καθηγητή D. Diringer *(The alphabet*, London 1968. σ. 162-3), τού εγκυρότερου ίσως μελετητή τού αλφαβήτου, φαίνεται να βρίσκεται εγγύτερα στην πραγματικότητα. Υποστηρίζει ότι το σημιτικό σύστημα γραφής επινοήθηκε μεν και καλλιερ- γήθηκε στην Παλαιστίνη και τη Συρία, αλλά δέχθηκε και επιδράσεις παλαιότερων συστημάτων, «τού αιγυπτιακού, τού σφηνοειδούς. τού **κρητικού** και ίσως και των προϊστορικών γεωμετρικών σημείων Είναι απίθανο να μην προηγήθηκαν το)ν επινοητών τής σημιτικής γραφής άλλοι, όπως είναι εξαιρετικά απίθανο ότι ένα αλφάβητο, που επινοήθηκε στην Παλαιστίνη ή τη Συρία τη 2η χι-λιετία π Χ , έμεινε ανεπηρέαστο από τις γραφές τής Λιγύπτου, τής Βαβυλωνίας ή τής Κρήτης |...|. Και η σύλληψη τής συμφο>νογραφι- κής γραφής και η αρχή τής ακροφωνίας (αν ίσχυε στο πρωτοσημι- τικό αλφάβητο) μπορεί να είναι δάνειο από την Αίγυπτο Ίχνη τής επίδρασης τής βαβυλωνιακής γραφής μπορούν να διαπιστωθούν στις ονομασίες ορισμένων γραμμάτων Η επίδραση τής **κρητικής γραφής** και μερικών προϊστορικών γεωμετρικών σημείων μπορεί να είναι καθαρώς εξωτερική, στη μορφή ορισμένων γραμμάτων. Άλλα αλφαβητικά σημεία μπορεί να βγήκαν μέσα από συμβατικά σύμβολα και μπορούμε ακόμη να υποθέσουμε ότι αποτελούσαν κυρίως αυθαίρετες επινοήσεις»

αλφάδι (το) [αλφαδ-ιού j -ιοbv} **1.** το εργαλείο που χρησιμοποιείται σε οικοδομικές εργασίες για τον έλεγχο τής οριζόντιας ή τής κάθετης θέσης μιας επίπεδης επιφάνειας και τη μέτρηση το)ν σχηματιζόμε- νων γωνιών συν γνώμονας, στάθμη 2. (μτφ. ως επίρρ.) αυτός που δεν ξεφεύγει από την ευθεία, ίσιος, *έχει σταθερό χέρι και τραβάει κάτι γραμμές* - |[*χωρίστρα* ~ ΣΥΝ ίσος

[FTTYM < μεσν *άλφάδιον* < αρχ *άλφα* + υποκ επίθημα *-άδιον* Η ονομασία τού οργάνου οφείλεται στο αρχικό σχήμα του[. **αλφαδιά** (η) **1.** η ευθεία ή η οριζόντια θέση μιας επιφάνειας που ελέγχεται με το αλφάδι 2. (συνεκδ) η ευθεία γραμμή που τραβιέται με αλφάδι

αλφαδιάζω ρ μετβ. [αλφάδιασ-α, -τηκα. -μένος} ελέγχω και κανονίζω με τη χρήση αλφαδιού την οριζόντια ή την κατακόρυφη θέση μιας επιφάνειας, φέρνω στην ίδια ευθεία τα μέρη μιας επιφάνειας· *αλφά- διασε τον τοίχο προσεκτικά και δεν φαίνεται πια καμιά ατέλεια* - **αλφάδιασμα** (το)

αλφαδολάστιχο (το) (στις οικοδομές) μακρύ λάστιχο που περιέχει νερό και χρησιμοποιείται για αλφάδιασμα **άλφα δύο** (Α2) (το) {άκλ } ΣΤΡΑΓ γραφείο για τη συλλογή πληροφοριών και τη διαβίβαση διαβαθμισμένοι (απόρρητων) εγγράφων, **αλφαμίτης** (ο) [αλφαμιτών} (λαικ) ο στρατιώτης που φρουρεί την είσοδο στρατιωτικής μονάδας

[F.TYM < A.M. (Αστυνομία Μονάδος) + παραγ. επίθημα *-ίτης]*

αλφαριθμητικός, -ή. -ό πληροφ αυτός που συνδυάζει γράμματα (τα 26 τού λατ. αλφαβήτου) και αριθμούς (από το 0 ώς το 9), ενίοτε και ειδικούς χαρακτήρες ή σύμβολα (λ χ. στίξης)· ~ *κο'}δΐκας.*

[F.TYM Μεταφρ δάνειο από αγγλ. alphanumeric} **αλφάς** (ο) {αλφάδες} (στρατ αργκό) πρόσωπο που φοιτά στο πρώτο έτος στρατιωτικής σχολής (κατ' επέκτ.) υποψήφιος δόκιμος που βρίσκεται στο πρώτο δίμηνο τής εκπαίδευσής του.

Αλφειός (ο) ο μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός τής Πελοποννήσου πηγάζει από τον Ταΰγετο και εκβάλλει στον Κόλπο τής Κυπαρισσίας. [ειυμ αρχ < *άλφός* «λευκός» < Ι Ε. **al-bh- «λευκός», πβ λατ. alb-us «λευκός», alb-um «λεύκοομα», γαλλ aube «χαραυγή» κ ά |. **αλφικός,** -ή, -ό ιλτρ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τον αλφισμό συν αλ- μπινικός 2. *αλφικός* (ο), *αλφική* (η) πρόσωπο που πάσχει από αλφισμό συν αλμπίνος

αλφισμός (ο) [χωρ πληθ } ΙΑΤΡ-ΖΩΟΛ η έλλειψη τής χρωστικής τού δέρματος σε ανθρώπους, με χαρακτηριστικά το υπερβολικά λευκό δέρμα, τα λευκά μαλλιά, την ελαττωματική όραση· εμφανίζεται και σε είδη ζώων (συχνά σε πειραματόζωα) ΣΥΝ. αλμπινισμός

[ετυμ. < αρχ. *άλφός* «λευκός» (βλ. λ *Αλφειός)*, μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ albinism < λατ albus «λευκός»}, **άλφιτο** (το) |αλφίτ-ου | -ων} (λόγ.) (συνήθ. σε πληθ.) το χοντροκοπα- νισμένο κριθάρι και το χοντραλεσμένο αλεύρι, κυρ από κριθάρι αλλά και από σιτάρι (πλιγούρι).

[κι ΥΜ < αρχ *άλφιτον* (κυρ πληθ.) < *άλφι* «αλεύρι που προέρχεται από κριθάρι - το ψωμί», πιθ. < 1 Ε. *albhi «κριθάρι», πβ. αλβ. el'b, ή συνδ. με το αρχ άλφός «λευκός» (βλ λ *Α/.φειός)].* αλχημεία (η) 1. ο συνδυασμός τής προδρομικής επιστήμης τής χημείας με τη φιλοσοφία κατά τον Μεσαίωνα, που επεδίωκε να ανακαλύψει ένα ελιξήριο νεότητας για την κατάργηση τού θανάτου και μια μέθοδο για τη μεταστοιχείωση ευτελών μετάλλων σε χρυσό (με τη «φιλοσοφική λίθο», στερεή ουσία που θα επέτρεπε την παραπάνω μεταστοιχείωση) 2. (μτφ. συνήθ. στον πληθ.) ο συνδυασμός ετερόκλιτων στοιχείων με ανορθόδοξο τρόπο, ώστε να επιτύχει κανείς συγκεκριμένο (επιθυμητό) αποτέλεσμα ή πονηρές επινοήσεις για την εξαπάτηση κάποιου, *με διάφορες - η κυβέρνηση έφτειαξε έναν εκλογικό νόμο κομμένο* και *ραμμένο στα μέτρα της* ΣΥΝ τεχνάσματα, (καθημ.) μαγειρέματα. — αλχημιστής (ο), αλχημίατρια (η), αλχημικός, -ή. -ό, αλχημισπκός. -ή. -ό. σχολιο λ. *χημεία*

[ΕΓΥΜ Αντιδάν, < γαλλ alchimie < μεσν. λατ alchimia < αραβ. al~ kimiya < al «η» + kimiya «φιλοσοφική λίθος» < ελλην. *χημεία* «τέχνη μετατροπής των μετάλλων, που την ασκούσαν κυρίως οι Αιγύπτιοι») **αλώβητος,** -η, -ο (λόγ) 1. αυτός που δεν έχει τραυματιστεί, που δεν έχει υποστεί φθορά ή αλλοίωση: *κανένα κόμμα* δεν *βγήκε ~ από την πολιτική κρίση* συν αβλαβής, αναλλοίωτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει υποστεί ηθική βλάβη ή μείωση, αυτός που διατηρεί την ηθική του ακεραιότητα: *παρά την πρωτοφανή και αήΟη επίθεση που του έγινε από μερίδα τού Τύπου, ο υπουργός έμεινε όπως φανερώνει η έρευνα τής κοινής γνώμης* ΣΥΝ άθικτος, ακέραιος [ΕΓΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ + *λώβη* «βλάβη» (βλ λ *λώβα)]*

Αλωνάρης (ο) (λαϊκ.-διαλεκτ) ο μήνας Ιούλιος.

|ΓΙΥΜ < μεσν '*Αλωνάρης* < *άλώνι*. Η ονομασία δόθηκε στον μήνα Ιούλιο, επειδή τότε είναι η περίοδος αλωνίσματος των δημητριακών) αλώνι (το) {αλοιν-ιού | -ιών} 1. ο επίπεδος, λιθόστρωτος (ή με πηλό στρωμένος), κυκλικός χώρος όπου συγκεντρώνονται τα δημητριακά και συνθλίβονται από τις οπλές των υποζυγίων, ώστε να διαχωριστούν οι κόκκοι από τα περιβλήματά τους (τα στάχυα) · ΦΡ (α) *σαν τη βροχή στ' αλώνι* με ψυχρότητα, χωρίς ενθουσιασμό · για κάποιον που είναι ανεπιθύμητος: *ούτε να τον δει στα μάτια της δεν ήθελε* (β) *χέστηκ' η φοράδα στ' αλώνι* βλ λ *χέζω* 2. (συνεκδ.) η εποχή τού αλωνίσματος και το ίδιο το αλώνισμα: <5εν *είναι εύκολη* δουλειά το *- θέ/^ει κόπο και ιδρώτα* **3.** (ειδικότ.) ο χώρος όπου απλώνονται σταφίδα και άλλοι καρποί για αποξήρανση 4. ο χώρος τού ελαιοτριβείου όπου απλώνονται οι ελιές - (υποκ.) αλωνάκι (το).

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άλώνιον*, υποκ τού μτγν. *άλων (ή)* < αρχ. άλως], **αλωνίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.[{αλίόνισ-α. -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ)

1. διαχωρίζω στο αλώνι τους κόκκους δημητριακίόν από τα περιβλή- ματά τους (τα στάχυα): *έχει ακόμα δύο δεμάτια στάχυα να α/.ωνίσει*

2. (μτφ. για τόπους) γυρίζω από άκρη σε άκρη: ~ *τον κόσμο / τη χώρα ί τους δρόμους* || *πού αλώνιζες τώρα τελευταία και σ' έχουμε χάσει.* ΣΥΝ γυροφέρνω, τριγυρίζω ♦ **3.** (αμετβ.) (μτφ.) συμπεριφέρομαι ανεξέλεγκτα και αυθαίρετα, δεν υπολογίζω κανέναν: *πολύ θάρρος τού δώσατε και τώρα αλωνίζει εδώ μέσα*

αλώνισμα (το) [αλο)νίσμ-ατος | -ατα. -άτων} ο διαχωρισμός στο αλώνι των κόκκων των δημητριακών από τα περιβλήματά τους (τα στάχυα), είτε χειρωνακτικά (τριβή, χτύπημα) είτε με αλωνιστική μηχανή. Επίσης αλωνισμός (ο) [1891] **αλωνιστής** (ο), **αλωνίστρια** (η) {αλωνιστριών! πρόσωπο που αλωνίζει (γενικότ) πρόσωπο που εργάζεται στα αλώνια **αλωνιστικός,** -ή. -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με το αλώνισμα (β) *αλωνιστική μηχανή* γεωργικό μηχάνημα για τον διαχωρισμό των κόκκων των δημητριακών από τα περιβλήματά τους (τα στάχυα) 2. *αλω- νΐστικά* (τα) τα χρήματα για το αλϊόνισμα, η αμοιβή τού αλωνιστή, **αλώνω** ρ μετβ. [άλω-σα. -θηκα, -μένος} κυριεύω, υποτάσσω ολοκληρωτικά· *η πόλη αλώθηκε από* τον *εχθρό* Η (μτφ) το *κυβερνών κόμμα προσπάθησε να αλώσει τον κρατικό μηχανισμό, τοποθετώντας δικούς του ανθρώπους σε όλα τα καίρια πόστα.* – - αλώαιμος, -η, -ο.

[ΒΓΥΜ Μεταπλασμ. ενεστ. τού *άλίσκομαι* σε *αλώνομαι* από τον αόρ. *αλώθηκα* (< παθ αόρ *ήλώθην)*, ο οποίος συνέπιπτε φωνητικά με εκείνον των ρ. σε *-ών-ω (-ομαι)*. π.χ *σηκώθηκα - σηκώνομαι*, *βεβαιώθηκα*

- *βεβαιώνομαι*, *απλώθηκα - απ/ζώνομαι* κ ά-J. **αλωπεκή** (η) (αρχαιοπρ.) η δορά τής αλεπούς.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *αλωπεκή* < επίθ *άλωπέκειος* < *άλώπηξ, -εκος*. Βλ κ. *αλεπού].*

αλωπεκία (η) (χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ η παθολογική κατάσταση της πτώσης ή τής έλλειψης τριχών, κυρ από το τριχωτό τής κεφαλής και το γένι. Επίσης **αλωπεκίαση** [μτγν]

[ετυμ αρχ < *άλώπηξ, -εκος* «αλεπού», επειδή οι αρχαίοι είχαν παρατηρήσει κάτι παρόμοιο στις αλεπούδες] **άλως** (η) (γεν. άλω | χωρ. πληθ*} 1. ο φωτεινός δακτύλιος που σχηματίζεται γύρω από τη Σελήνη ή τον Ήλιο λόγω τής ανάκλασης το)ν ακτίνων τους πάνω στα παγοκρύσταλλα των υψηλών νεφών 2. (στην αγιογραφία) το φωτοστέφανο που περιβάλλει τις κεφαλές των αγίων

3. ανατ η σκουρόχρωμη κυκλική περιοχή γύρω από τη θηλή τού μαστού 4. omorp το ωωτεινό περίβλημα (ηλεκτρομαγνητικό πεδίο) που εμφανίζεται στα πολύ φωτισμένα σημεία ενός φωτογραφιζόμενου αντικειμένου ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

|ΒΤΥΜ. < αρχ *άλως* «αλώνι», αττ τ τής λ. *άλωή*, αγν. ετύμου]. **άλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η ολοκληρωτική κυρί-

ευση με βίαια μέσα (ενός τόπου): *η ~ τού κάστρου / μιας πόλης* συν εκπόρθηση, κατάληψη 2. ΙΣΤ *Άλωση* (η) η κατάληψη τής Κωνσταντινούπολης το 1453 από τους Οθωμανούς Τούρκους.
[εγυμ < αρχ. *άλωσις* < θ *άλω-*, από όπου και αόρ β' *ἐ-άλω*, ρ. *ἁλί- σκομαι* < **Εαλ-ίσκ-ομαι* < Ι Η. *(s)wel- «παίρνω, αρπάζω», πβ. λατ. vello (< *vel-no) «ξεριζώνω», vol-nus «τραύμα», γερμ. Wal-statt «πεδίο μάχης» κά Ομόρρ *εἵλωτες* (< **ἐ-Εέλωτες), ουλή* (< **Εολ-νή / -σή) κ.ά.].*
αμ μόριο που επιτείνει την εναντίωση και που χρησιμοποιείται: 1. σε ορισμένες τυποποιημένες φράσεις, όπως (α) *αμ δε* στερεότυπη έκφραση με ειρωνική χροιά, που δηλώνει κατηγορηματική άρνηση: *έχει την απαίτηση να του ζητήσω συγγνώμη* · ~ (δεν πρόκειται να το κάνω) (β) *αμ... αμ (και)* – σε περιπτώσεις που οι αναφερόμενοι χαρακτηρισμοί δηλώνουν αντίθεση ή επίταση μιας κατάστασης: ~ *κερατωμένος ~ (και) δαρμένος* συν εμ. εμ (γ) *αμ έλα που...* (εμφατ. τού *έλα που...)* για να δηλωθεί ότι αυτό που αναφέρεται πρώτο προσκρούει σε αυτό που ακολουθεί, *μετά από λίγες μέρες άλλαξε γνώμη και του είπε να μην πουλήσει το κτήμα ~ εκείνος το είχε ήδη πουλήσει || ο βουλευτής αντιλαμβανόταν πως το σωστό ήταν να πάρει θέση κατά τού επιχειρηματία ~ αυτός τον είχε υποστηρίξει προεκλογικά και ο βουλευτής δεν ήθελε τώρα να του πάει κόντρα!* (βλ. κ λ. *έλα)* 2. σε ερωτηματικές προτάσεις, συνήθ. με ερωτηματικές αντωνυμίες ή επιρρήματα για ισχυροποίηση τού ειρωνικού ύφους τού ομιλητή και έξαρση τής έντονης αντίθεσής του προς αυτό που θέτει το πρώτο σκέλος τής ερώτησης. - *τι, Θα τολμούσε να μου φέρει αντίρρηση;* (ενν. δεν υπήρχε περίπτωση να μου φέρει αντίρρηση) || *του είπα να φύγει αμέσως~ πώς.* (ενν. δεν θα του έλεγα κάτι τέτοιο;) || *Και καλά αυτός, καταλαβαίνω γιατί δεν ήθελε να έρθει - ο άλλος, Τι πρόβλημα είχε; Βλ* κ. λ. αμε'(σημ 1).
[πτυμ μεσν. < *άμμε* < *άμμή*< αρχ. φρ *άν μή* \.
Α.Μ.[1] (ο'η) Λυτού / Λυτής Μεγαλειότης (προσφώνηση για βασιλιά / βασίλισσα): *η ~ η βασίλισσα τής Αγγλίας Ελισάβετ Β'*.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. His/Her Majesty [.
Α.Μ.[2] (τα) (προφέρεται *έι εμ)* τα βραχέα κύματα (βλ λ *βραχύς*, σημ. 4 πβ λ. *εφ-έμ)*
[ΕΓΥΜ Αρκτικόλεξο τού αγγλ όρου Amplitude Modulation «Ρύθμιση Ηνισγύσεως»!
Α.Μ. (η) Αστυνομία Μονάδος (βλ κ λ. *αλφαμίτης).*
Α.Μ.[4] (ο) Αριθμός Μητρώου.
Α.Μ.[5] (η) Αστρονομική Μονάδα, η μέση απόσταση μεταξύ Γης και Ηλίου.
[ΕΤΥΜ Ακρωνύμιο τού όρου *Α(στρονομική) Μ(ονάδα),* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Astronomical Unit].
άμα σύνδ. 1. (με χρονική σημασία) (α) μόλις, όταν: ~ *έδυσε ο ήλιος, φύγαμε* (β) κάθε φορά που, οσάκις, όποτε: ~ *ερχόταν στο σπίτι, γινόταν πανηγύρι* (γ) (λόγ. +δοτ) αμέσως μόλις, ταυτόχρονα με. - *τη αφίξει (άμα τή αφίξει,* ταυτόχρονα με την άφιξη) jj ~ *τη γενέσει (άμα τή γενέσει.* αμέσως μόλις δημιουργήθηκε. προκλήθηκε κάτι) [| ~ *τη εμφανίσει (άμα τή εμφανίσει,* ταυτόχρονα με την εμφάνιση) · φρ (α) (αρχαιοπρ) *αμ' έπος αμ' έργο ν (άμα έπος τε καί έργον έποίει,* Ηρόδ. 3, 135) χωρίς καθυστέρηση, αμέσως, μαζί με τα λόγια και η πράξη συγχρόνως: *αφού συμφωνήσαμε, ας ξεκινήσουμε την εφαρμογή τού σχεδίου αμέσως* · ~ (β) *εν τω άμα (και το θάμα) (έν τω άμα)* αμέσως, χωρίς καθυστέρηση, αυτοστιγμεί συν πάραυτα 2. (με υποθετική σημασία) (α) αν, εφόσον - *θες να φύγεις, φύγε!* (β) σε έντονη ειρωνεία ή αρνητικό σχόλιο: *είχε πει ότι θα έρθει να με δεν ~ τον είδες εσύ,* τον *είδα κι εγώ*[1]1| ~ *αυτός είναι δικηγόρος, εγώ είμαι ο Πάπας!* 3. (με αιτιολογική σημασία) επειδή · *απογοητεύεται - δεν τον ενθαρρύνουν.* [ετυμ < αρχ *άμα* «συγχρόνως» < **sam-a* < **sm-a,* συνεσταλμ. βαθμ τού Ι Ε **sem-* «ένας, ενιαίος», πβ. λατ sem-el «μια φορά, άπαξ», γαλλ. simple (< λατ sim-plex) «απλός», ιταλ sempre (< λατ. sem-per) «μια φορά για πάντα, πάντοτε», αγγλ. same «ίδιος», γερμ. sammeln «συλλέγω, συγκεντρώνω» κ ά Ομόρρ αρχ. *εἰς* (< **sem-s). δμ-οιος, άπαξ, ά-π/.οϋς* κ.ά. Η χρήση του ως υποθ. συνδέσμου είναι μεσν]
αμάδα (η) **1.** μικρή επίπεδη πέτρα σε σχήμα δίσκου, που παίζεται στο παιχνίδι «αμάδες»: *απ' όλους εμάς ο Πέτρος έριχνε μακρύτερα την ~ του* 2. αμάδες (οι) παιδικό παιχνίδι που παίζεται με πέτρες που έχουν επίπεδη επιφάνεια και στρογγυλεμένες γωνίες, οι οποίες ρίχνονται προς συγκεκριμένο στόχο.
[ετυμ πθ < *σαμάδα* < *σημάδα.* παράλλ. τ τής λ. *σημάδι* «στόχος βαλλόμενος (με λίθινο δίσκο)», από την αιτ. πληθ. *τις σαμάδες* < *τις αμάδες,* επειδή το *σ-* θεωρήθηκε (εξαιτίας εσφαλμ. μορφολογικού χωρισμού) ότι ανήκει στο άρθρο].
αμαζόνα (η) 1. μυθολ (με κεφ) γυναίκα που ανήκε σε ένα έθνος φιλοπόλεμοι γυναικών, οι οποίες φημίζονταν για τις ιππευτικές και το- ξευτικές τους ικανότητες και την έχθρα τους προς τους άνδρες 2. η γυναίκα που ασκείται στην ιππασία και ιππεύει με εξαιρετική επιδε- ξιότητα: *οι μικρές ~ τού Ιππικού Ομίλου θα κάνουν σήμερα επίδειξη των ιππευτικών τους ικανοτήτων* συν ιππεύτρια 3. (μετωνυμ.) (α) γυναίκα με περήφανη και αγέρωχη κορμοστασιά (β) γενναία, μαχητική γυναίκα: *δεν τη φοβίζει κανένας κίνδυνος είναι σωστή* ~.
[ετυμ < αρχ. *Ἀμαζών. -όνος* (κύριο όνομα), αβεβ. ετύμου. πιθ. < Ramazan. όνομα περσικής φυλής, που σημαίνει «πολεμιστές» Η αναγωγή σε *ά-* στερητ + *μαζός* «μαστός», από τον θρύλο ότι οι Αμαζόνες έκοβαν τον δεξιό μαστό για να τοξεύουν πιο άνετα, είναι παρετυμολογική!
Αμαζόνιος (ο) j-ου κ. -ίου} ποταμός τής Ν. Αμερικής, στο Β. τμήμα της, που πηγάζει από τις Άνδεις και εκβάλλει στον Ατλαντικό Ωκεανό ο μεγαλύτερος σε υδάτινο όγκο ποταμός τής Γης.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ισπ. και πορτ Ama/.onas, που δόθηκε στον ποταμό το 1541 από τον Ισπανό εξερευνητή Francisco de Orellana, ο οποίος δέχθηκε επίθεση από ντόπιες φυλές, κατά την οποία συμμετείχαν και οι γυναίκες τής φυλής, που ο εξερευνητής συνέδεσε με τις *Αμαζόνες* τής μυθολογίας].
αμάθεια (η) {χωρ. πληθ.} 1. (ειδικότ.) η έλλειψη επαρκών γραμματικών γνώσεων, επαρκούς μόρφωσης και παιδείας *η έλλειψη διδακτικού προσωπικού συντελεί ώστε η ~ να μαστίζει ακόμη πολλά χωριά τής χώρας || η ημιμάθεια είναι πιο επικίνδυνη από την~* ΣΥΝ αγραμματοσύνη, αμορφωσιά, απαιδευσία ΑΝΤ μόρφωση, παιδεία 2. η έλλειψη γνώσεων ή επαρκούς πληροφόρησης: *η ~ μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο σε εσφαλμένες επιλογές στη ζωή του* συν άγνοια ΑΝΤ. πληροφόρηση, γνώση **■ ΣΧΟΛΙΟ λ *εγκυκλοπαίδεια.*
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άμαθία* < *άμαθής,* πβ. κ. *κα?.λιέργεια - καλλιεργία]*
αμαθής, -ής, -ές {αμαθ-ούς | -είς (ουδ -ή) · αμαθέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση άγνοιας, ο ανεπαρκώς πληροφο- ρημένος σχετικά με συγκεκριμένο ζήτημα ΣΥΝ ανίδεος, απληροφόρητος 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει μόρφωση χαμηλού επιπέδου ή στερείται παντελώς τής στοιχειώδους παιδείας συν αγράμματος, αμόρφωτος, απαίδευτος αντ μορφωμένος, πεπαιδευμένος. « ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, εγκυκλοπαίδεια.*
[ετυμ. αρχ < ά- στερητ. + *-μαθής* < θ. *μαθ-,* πβ. αόρ β' *ε-μαθ-ον,* τού ρ *μανθάνω]*
αμάθητος, -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει αποκτήσει ακόμα τις απαραίτητες γνώσεις ή εμπειρίες, που δεν έχει ακόμα εξασκηθεί επαρκώς σε συγκεκριμένο τομέα: *είναι ~ ακόμα στη δουλειά του, γι' αυτό και είναι τόσο αργός* συν άπειρος, αδαής αντ έμπειρος, ασκημένος, (καθημ.) ψημένος 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει αποκτήσει ορισμένες συνήθειες: *είναι ~ να ξυπνάει* τόσο *πρωί* ΣΥΝ ασυνήθιστος ΑΝΤ συνηθισμένος, μαθημένος, εξοικειωμένος · **3.** αυτός που δεν μπορεί να βάλει *κακό* με τον νου του. που είναι αθώος, με αγνές προθέσεις: *μικρή κι ~ κοπέλα* συν αγνός, άβγαλτος, απονήρευτος, αφελής Επίσης **άμαθος** [μεσν]
αμάκα (η) {χωρ πληθ.} (διαλεκτ.) η απόκτηση και εξασφάλιση αγαθών εις βάρος άλλων, το να ζει κανείς εις βάρος άλλων, *δε ν δουλεύει και ζει από την ~* συν (λόγ.) παρασιτισμός · ΦΡ (ως επίρρ) *(στην) αμάκα* δωρεάν, τζάμπα, χάρισμα: *πήρε το κτήμα ~*
ΙΕΤΥΜ < ιταλ. a macca «άφθονα, πλουσιοπάροχα» < macca «αφθονία»].
αμάλαχτος, -η. -ο κ. **αμάλακτος** Ιαρχ.) 1. αυτός που δεν μαλάσσεται. που δεν γίνεται πιο μαλακός με πλάσιμο. ~ *ζύμη* 2. (μτφ.) αυτός που δεν κάμπτεται, δεν λυγίζει, δεν συγκινείται εύκολα συν. άκαμπτος, σκληρός, ασυγκίνητος, αλύγιστος.
αμάλγαμα (το) [Ι856| {αμαλγάμ-ατος j -ατα, -άτων} **1.** κράμα υδραργύρου με άλλο μέταλλο ή μέταλλα 2. (μτφ.) η ανάμειξη προσώπιον ή πραγμάτων διαφορετικών μεταξύ τους *η Σοβιετική Ένωση υπήρξε ~ εθνοτήτων* συν συνονθύλευμα, μωσαϊκό · **3.** γλωσς η δήλωση δύο ή περισσοτέρων σημασιών από το ίδιο μόρφημα (ή μορφή), λ χ. στο μόρφημα *-οι* (τής λ *δρόμ-οι)* συνυπάρχουν η δήλωση τού πληθυντικού αριθμού, τής ονομαστικής πτώσης και τού αρσενικού γένους [ΕΤΥΜ Αντιδάν.. < γαλλ amalgame < μεσν. λατ. amalgama. παραλλαγμένος τ. τού λατ. malagma «μαλακωμένο κατάπλασμα» < μτγν. *μάλαγμα* < αρχ. *μαλάσσω* Κατ' άλλη άποψη, ο γαλλ τ amalgame προέρχεται από μεσν λατ. amalgama (όρος των αλχημιστών) < αραβ. al- madjma'a «τήξη, συγχώνευση»]
αμαλγαμάτωση (η) [1895] [-ης κ -ώσεως [-ώσεις, -ώσεων} 1. ΧΙΙΜ Ο σχηματισμός αμαλγάματος 2. η επικάλυψη επιφανειών με αμάλγαμα
3. ΟΡΥΚΤ η μέθοδος εξαγωγής πολύτιμων μετάλλων από τα ορυκτά τους με τη χρησιμοποίηση υδραργύρου Επίσης αμολγάμωση
Αμάλθεια (η) μυθολ η τροφός τού Δία στο Ιδαίο Αντρο, όπου τον είχε κρύψει η μητέρα του Ρέα, για να γλυτώσει από τον πατέρα του Κρόνο, ο οποίος έτρωγε τα παιδιά του · περιγράφεται άλλοτε ως νύμφη και άλλοτε ως κατσίκα, από το κέρας τής οποίας τρεφόταν ο Δίας με γάλα και μέλι · φρ *ΤΟ κέρας τής Αμάλθειας (κέρας Αμαλθείας)* σύμβολο τής αφθονίας, τής πλησμονής των αγαθών, τής ευημερίας τού ανθρώπου.
[ΕΤΥΜ αρχ., πιθ. < *ά-* στερητ. + **μάλθος* «έλλειψη, στέρηση» (βλ. κ. *μαλθακός),* οπότε η αρχική σημ τής λ *Ἀμά?.θεια* θα ήταν «η μη στέρηση» και, κατ' επέκταση, «η γενναιοδωρία» Η φρ. *κέρας* [5]*Αμαλθείας* αναφέρεται στο σπασμένο κέρατο τής κατσίκας (με το γάλα τής οποίας τρεφόταν ο Δίας), το οποίο μπορούσε να γεμίζει με οποιοδή- ποτε αγαθό επιθυμούσε ο κάτοχός του · ο Δίας το χάρισε στη νύμφη τροφό του}.
Αμαλία (η) γυναικείο όνομα [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ Amalie < αρχ γερμ amal-. που αποσπάστηκε από κύρ. ονόματα (λ.χ Amal-berga) και σημαίνει «δραστήριος, ενεργός»].
αμάμπιλε επίρρ κ επίθ. {άκλ } ως μουσική εκφραστική ένδειξη · αξιαγάπητο, ευχάριστο, ελκυστικό

α- / αν- *στερητικό*

α-μαγάριστος, -η, -ο	α-μαγνήτιστος, -η, -ο	α-μάζευτος, -η, -ο	α-μάλλιαστος, -η. -ο	α-μαντάλωτος, -η, -ο
α·μάγγωτος, -η. -ο	α-μαγνήτοσκότητος, -η. -ο	α-μάζωχτος, -η, -ο	α-μάλωτος,-η,-ο	α-μαντάριστος, -η, -ο
α-μαγεΐρευτος, -η, -ο	α-μαγνητοφώνητος, -η, -ο	α-μακιγιάριστος, -η, -ο	α-μάνικος, -η, -ο	α-μάντευτος, *η, -ο
α-μάγευτος, -η. -ο	α-μάδητος, -η, -ο	α-μαλάκωτος, -η, -ο	α-μανίκωτος, -η, -ο	α-μάντρωτος,-η, -ο

[πτυμ < ιταλ amabile < λατ amabilis < amo «αγαπώ»], αμάν επιφών'. (εκφραστ) **1.** έλεος! για τον Θεό!: **-, σε** *παρακαλώ, δείξε λίγη κατανόηση!* ΦΡ (α) ***κάνω αμάν για (κάποιον / κάτι)*** θέλω πά- ρα πολύ: *είμαι τόσο διψασμένη, που ~ μια πορτοκά/.άδα!* (β) ***βρε αμάν, βρε ζαμάν*** για περιπτώσεις στις οποίες απευθύνουμε ικεσίες χωρίς αποτέλεσμα: *τον παρακάλεσα, έπεσα στα πόδια* του, *βρε καλέ μου, τίποτα αυτός το βιολί του! 2.* για την έκφραση φόβου: Ο *σκύλος δεν είναι δεμένος!* συν οχ 3. για την έκφραση θαυμασμού και έκπληξης· *αδερφάκι μου! Τι πράγμα είναι αυτό!* **4.** για την έκφραση αγανάκτησης: ~ *πια, βαρέθηκα να σε βλέπω να τεμπε/αίζεις!* ΣΥ\ επιτέλους, δεν πάει άλλο **5.** για την έκφραση στενοχώριας, λύπης, πόνου: τι *του 'μελλε να πάθει*'1 | *οχ ~, τι κακό μάς βρήκε!* [ετυμ < τουρκ. aman «έλεος»! αμανάτι (το) [μόνο στην ονομ. κ. αιτ] το αντικείμενο που δίνεται ως εγγύηση για δάνειο συν ενέχυρο, υποθήκη· φρ (α) ***κρατάω (κάτι) αμανάτι*** (i) κρατώ (κάτι) ως εγγύηση (ii) (μτφ.) διατηρώ αμείωτη τη διάθεση, περιμένω να εκδικηθώ κάποιον που με έχει βλάψει, *από τότε που τον προσέβαλε, τον το κρατάει αμανάτι* ΣΥΝ. (του) το κρατάω, (του) το φυλάω (β) ***μένω αμανάτι*** εγκαταλείπομαι μόνος, μένω χωρίς κανένα στήριγμα: *θυσιάστηκε για όλους και τελικά έμεινε κανείς δεν γύρισε να τον κοιτάξει.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < διαλεκτ. τουρκ. amanat < τουρκ. emanet «κατάθεση, παρακαταθήκη» < αραβ amanat). αμανές κ. μανές (ο) {αμανέδες} 1. αργό ανατολίτικο τραγούδι, στο οποίο επαναλαμβάνεται συχνά το επιφώνημα «αμάν» (βλ λ) και που απαιτεί ιδιαίτερες φωνητικές ικανότητες, *αρχίζο) / πιάνω τον ~*· φρ (μτφ.) ***παίρνω / τραβάω / σηκώνω ψηλά τον*** αμανέ συμπεριφέρομαι αλαζονικά, προβάλλω υπερβολικές, εξωπραγματικές αξιώσεις: ο *Δη- μήτρης, από τότε που πήρε προαγωγή, έχει πάρει πολύ ψηλά τον αμανέ!* 2. (κατ' επέκτ.–μειωτ) κάθε λαϊκό τραγούδι με αργό ανατολίτικο ύφος. που θυμίζει τα ανατολίτικα μέσα μουσικής έκφρασης.

[Ετυμ < τουρκ. mani, με την επίδρ. της λ *αμάν,* που συχνά παρεμβάλλεται σε τέτοιου είδους τραγούδια], άμαξα (η) {–ας κ. (λόγ) –άξης | –αξών} τροχοφόρο όχημα που σύρεται από υποζύγια και χρησιμεύει στη μεταφορά προσώπων ή φορτίων: *έκαναν έναν ρομαντικό περίπατο με - || ταχυδρομική / ανακτορική / αυτοκρατορική / επιβατική ~*· φρ (α) ***ο τελευταίος /πέμπτος τροχός τής αμάξης*** για πρόσωπα που βρίσκονται στη χαμηλότερη βαθμίδα σε μια ιεραρχία, που δεν έχουν μεγάλες αρμοδιότητες ή εξουσία, *μακάρι να μπορούσα να σου φανώ χρήσιμος, αλλά ξέρεις καλά ότι είμαι ~* (β) ***τα εξ αμάξης*** *(τά εξ αμάξης)* υβριστικά λόγια, τα οποία απευθύνονται επιθετικά προς κάποιον, με έντονα επιτιμητικό τρόπο: *μετά την ομιλία του στη Βουλή, ξανάρχισαν οι εφημερίδες να του σέρνουν ~ || μετά τη γκάφα του άκουσε ~*

[ετυμ < αρχ. *άμαξα* < **αμ-αξ-]α* < *άμα* + *αξων,* οπότε αρχικά η λ. θα περιέγραφε σκελετό οχήματος που στηρίζεται σε άξονα Η φρ τά *εξ αμάξης* προήλθε από τη συνήθεια που είχαν οι γυναίκες τής αρχ. Αθήνας, όταν επέστρεφαν πάνω) σε άμαξες από τα Ελευσίνια Μυστήρια, να κάνουν δηκτικά σχόλια ποικίλου περιεχομένου. Η φρ. ο *τελευταίος τροχός τής αμάξης* είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ. la derniere roue du carrosse]. αμαξάδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. βόλτα με άμαξα *πήγε* ~2. (συνήθ. ως επίρρ.) με άμαξα, *γορίσαμε ~ όλη την Κηφισιά* αμαξάδικο (το) (λαϊκ) το αμαξουργείο συν αμαξοποιείο. αμαξάκι (το) [χωρ. γεν.} 1. μικρή άμαξα, συνήθως με άλογα, για περιπάτους ή για μεταφορά αγαθών *πάμε βόλτα με το* · 2. μικρό, φθηνό αυτοκίνητο: *αγόρασα ένα για τις μετακινήσεις στην πόλη.* αμαξάς (ο) [μεσν.] {αμαξάδες} ο οδηγός τής άμαξας ΣΥΝ (λόγ.) αμαξηλάτης. αμαξηλάτης (ο) {αμαξηλατών} (σπάν.–λόγ.) ο αμαξάς (βλλ).

[ΕΤΥΜ. < μτγν *αμαξηλάτης* < *αμαξα* + *-ηλάτης* (με έκταση του αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ελαύνω].* αμάξι (το) {αμαξ–ιού | –ιών} 1. το αυτοκίνητο: *αγοράζω / παίρνω / οδηγώ* ~ 2. η άμαξα (βλ.λ) — (υποκ) αμαξάκι (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) αμα- ξάρα (η) (σημ. 1).

[εγυμ. < μεσν. *άμάξιν* (σημ. 2) < αρχ. *άμάξιον,* υποκ. τού *άμαξα}* αμαξιάτικα (τα) (λαϊκ.) η αμοιβή τού αμαςά για μία διαδρομή, αμαξιτός, –ή. –ό (λόγ. για δρόμο) κατάλληλος για κάθε είδους τροχοφόρα.

IF.ΤΥΜ. < αρχ. *αμαξιτός* < *άμαξα + -ιτός* (πβ. *προσ-ιτός)* < *είμι* «πηγαίνω»] αμαξοδηγός (ο) [1892] οδηγός σιδηροδρομικής αμαξοστοιχίας ΣΥΝ μηχανοδηγός.

αμαξόδρομος (ο) [1874J (λαϊκ.) ο αμαξιτός δρόμος, αμαξοποιείο (το) [1871] το αμαξουργείο (βλ.λ.). — αμαξοποιία (η), αμαξοποιός (ο).

αμαξοστάσιο (το) [1875] {αμαξοστασί–ου | –ων} ο χώρος όπου σταθμεύουν, φυλάσσονται και επισκευάζονται μεγάλα οχήματα, όπως φορτηγά, λεωφορεία, τρόλεϊ και σιδηροδρομικά οχήματα.

Ιετυμ < *άμαξα* + *-στάσιο* < *στάση]* αμαξοστοιχία (η) [1875] {αμαξοστοιχιών} το σύνολο των βαγονιών που κινεί μια σιδηροδρομική μηχανή· μηχανή και βαγόνια που χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά, επιβατών ή εμπορευμάτων *ταχεία / επιβατική / εμπορική* « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *στοίχος.*

[ετυμ. < *άμαξα* + *-στοιχία* < *-στοίχος* < αρχ. *στείχω* «βαδίζω»], αμαξουργείο (το) το εργοστάσιο στο οποίο κατασκευάζονται άμαξες συν αμαξοποιείο. αμαξουργός (ο) ο κατασκευαστής αμαξών. — αμαξουργία (η) Ιμτγν].

(ΕΓΥΜ < αρχ *άμαξουργός* < *αμαξα* + *-ουργός* < *έ'ργον].*

αμάξωμα (το) [αμαξώμ-ατος j -ατα, -άτων} η μεταλλική επένδυση και ο σκελετός τού αυτοκινήτου για την προστασία των επιβατών και των εξαρτημάτων τής μηχανής του ΣΥΝ καροσερί.

[ΕΤΥΜ Από. τού γαλλ carrosserie]. **αμάρα** (η) {αμαρών} ΒΙΟΛ. η κοινή εκβολή τού πεπτικού σωλήνα και τού ουρογεννητικού συστήματος στα πτηνά, τα ερπετά, τα αμφίβια και τα έμβρυα των θηλαστικών.

[είυμ αρχ., αρχική σημ «αυλάκι νερού», αβεβ ετύμου, ίσως από σύνθ. ***δι- / έξ- αμάω*** «ανοίγω αυλάκι» (< ***άμη*** «φτυάρι»). Κατ' άλλους συνδ με χετ. amiyar(a) «αυλάκι, κανάλι» ή αλβ. ame «κοίτη ποταμού». Ο βιολ. όρ είναι απόδ. τού γαλλ conduit | **αμάραντος,** -η, -ο [μτγν 1 **1.** αυτός που δεν μαραίνεται, δεν ξεραίνεται: ~ ***στεφάνι*** *1* λουλούδι ΣΥΝ αειθαλής, θαλερός 2. αυτός που διατηρεί άφθαρτες τις αρχικές του ιδιότητες· ~ ***δόξα*** συν αιώνιος, αθάνατος· ΦΡ ΕΚΚλης ***ρόδο το αμάραντο*** προσφώνηση τής Θεοτόκου (από τους ύμνους των Χαιρετισμών) · 3. ***αμάραντος*** (ο) φυτό που έχει την ιδιότητα να μη μαραίνεται ούτε να αλλοιώνεται η μορφή του. όταν κοπεί ή μείνει χωρίς νερό: ***«για ιδέστε τον- σε τι βουνά φυτρώνει»*** (δημοτ. τραγ.). **αμαρκάριστος,** -η, -ο **1.** (α) (για ζώο) αυτός που δεν τον έχουν μαρ- κάρει, που δεν του έχουν αποτυπώσει με ειδικό τρόπο το σήμα τού κοπαδιού ή τού ιδιοκτήτη πάνω στο δέρμα του αντ μαρκαρισμένος (β) (γενικότ.) αυτός που δεν τον έχουν σημειώσει, δεν του έχουν βάλει σημάδι · **2.** αολ (παίκτης) που δεν φυλάσσεται από αντίπαλο ***έδωσε πάσα σε έναν ~ συμπαίκτη του*** συν αφύλαχτος, ελεύθερος ανγ μαρκαρισμένος.

Αμαρούσιο (το) {Αμαρουσίου} δήμος τής περιφέρειας πρωτευούσης Β. τής Αθήνας Επίσης (καθημ) **Μαρούσι.**

[ετυμ Το τόπων, ανάγεται στο ιερό τής ***Άμαρυσίας*** *ί* ***Άμαρυνθίας*** Αρτέμιδος. που υπήρχε στον χώρο τού αρχ δήμου ΑθμονέωνΙ **αμαρτάνω** ρ. αμετβ {αμάρτησα (αρχαιοπρ ήμαρτον)} **1.** παραβαίνω τον θείο νόμο, τις εντολές τού Θεού, υποπίπτω σε θρησκευτική παρεκτροπή (αμαρτία): ***όποιος κλέβει, αμαρτάνει*** || ***αμάρτησα ενώπιον Θεού και ανθρώπων*** συν κολάζομαι **2.** (επιφών.) ***ήμαρτον!*** βλλ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***αμαρτάνω*** «αστοχώ, αποτυγχάνω», αβεβ ετύμου, πιθ. < ****ά-μαρτ-*** < *ά- + *,smart- < ***ά-*** στερητ + *smrt- < I.E. *smer- «έχω μερίδιο σε κάτι, συμμετέχω - θυμούμαι», πβ σανσκρ smar-ati «θυμάται». λατ. mer-ere «κερδίζω», me-mor-ia «μνήμη» κ.ά. Ομόρρ. ***μέρος*** (< ****σμέρ-ος), μέρ-ιμνα, μοίρα*** (< ****μόρ-ία), ειμαρμένη*** κ ά. Η λ. χρησι- μοποιήθηκε αρχικά για να δηλώσει αστόχημα στον φυσικό κόσμο (π.χ. αστοχία ενός τοξοβόλου) και. αργότερα (ιδίως από τον 3ο αι. π.Χ.), αστόχημα ηθικό, παράπτωμα. Παρόμοια σημασιολογική εξέλιξη γνώρισε και η αντίστοιχη εβρ. λ. cata, την οποία οι Εβδομήκοντα μετέφρασαν « αμαρτάνω »|. **αμάρτημα** (το) [αρχ.] {αμαρτήματος | -ατα, -άτων} **1.** θρησκ (α) η πράξη που θεωρείται αντίθετη προς ηθικές αρχές ή αντιλήψεις, όπως υπαγορεύονται από ορισμένη θρησκεία· ***η μοιχεία, η ακολασία, η κλοπή, ο φόνος θεωρούνται αμαρτήματα*** συν ανόμημα, κρίμα, παράπτωμα (β) ***προπατορικά αμάρτημα*** βλ. λ. ***προπατορικός*** (γ) ***τα επτά θανάσιμα αμαρτήματα*** τα βαρύτερα αμαρτήματα, που οδηγούν, κατά τη Χριστιανική Εκκλησία, τον πιστό σε βέβαιο πνευματικό θάνατο σύμφωνα με την οριστική τους καταγραφή από τον δομινικανό Γου- λιέλμο Πετράλδο τον 13ο αι. στο βιβλίο ***Σύνοψη*** των ***αρετών και των αμαρτημάτων,*** αυτά είναι, ***η έπαρση, η πλεονεξία, η ζηλοφθονία, η οργή, η ακηδία - οκνηρία, η λαιμαργία και η λαγνεία*** · 2. σοβαρό λάθος, εσφαλμένη εκτίμηση ή κρίση: το ~ ***μου είναι ότι δεν σου είπα από την αρχή τι συνέβαινε*** ΣΥΝ σφάλμα **αμαρτία** (η) {αμαρτιών} Ι.θρησκ. σκέψη, πράξη ή ενέργεια που θεωρείται παράβαση τού θείου και τού ηθικού νόμου, όπως αυτός παρουσιάζεται στη θρησκεία, ο ***φόνος, η κλοπή, η μοιχεία είναι*** ~ | | ***βαριά / μεγάλη / μικρή / θανάσιμη ~ |] διαπράττω / πέφτω σε / κάνω ~ || αναγνωρίζω / εξομολογούμαι τις ~ μου σε κάποιον*** (ιερωμένο, φίλο κ.λπ) II ο ***Χριστός ήρθε για να άρει τις ~ τού κόσμου*** || ***άφεση αμαρτιών*** συν αμάρτημα· φρ (α) ***αμαρτία (από τον Θεό)*** κρίμα, άδικο, κάτι που δεν πρέπει να γίνει ***είναι αμαρτία να παρατήσεις τις σπουδές σου!*** II ***Θα βάλεις σε κίνδυνο την ευτυχία τής οικογένειάς σου για ένα περιστασιακό φ/.ερτ, Αμαρτία από τον Θεό!*** (β) ***είναι αμαρτία να...*** είναι κρίμα να.., δεν αξίζει να . ***προσπαθείς δέκα χρόνια να πετύ- χεις,*** ~ ***σταματήσεις τώρα*** (γ) ***πληρώνω αμαρτίες*** βασανίζομαι, υφίσταμαι τις συνέπειες από λάθη. όχι απαραιτήτως δικά μου: ***πληρώνω ξένες αμαρτίες*** || *«Τι* ***αμαρτίες πληρώνω, Θεέ μου!», φώναξε αγανα- κτισμένη*** (δ) *παίρνω πάνω μου την αμαρτία* αναλαμβάνω) την ευθύνη για πράξη ή παράπτωμα, για αμάρτημα άλλου · ***κάνε αυτό που σου λέω και παίρνω εγώ πάνω μου την αμαρτία*** συν αναλαμβάνω την ευθύνη (ε) ***για να πω την αμαρτία μου*** για να μιλήσω με ειλικρίνεια, για να εκμυστηρευθώ κάποιο λάθος μου: ***έφταιγα κι εγώ*** (στ) *παλιά αμαρτία* παλιός εραστής/ερωμένη: ***είναι μια παλιά μου αμαρτία*** (ζ) ***σιχαίνομαι (κάποιον / κάτι) σαν τις αμαρτίες μου*** μισώ πάρα πολύ, απε- χθάνομαι: ***αυτό τον άνθρωπο τον σιχαίνομαι σαν τις αμαρτίες μου*** (η) (παροιμ.) ***αμαρτία (εξ)ομολογημένη, αμαρτία συχωρεμένη*** ή ***αμαρτία εξομολογημένη ουκ έστιν αμαρτία*** (μεσν. ***άμαρτία έξωμολογημένη ούκ εστιν άμαρτία)*** η αμαρτία την οποία εξομολογείται κάποιος συγ- χωρείται, δεν θεωρείται πλέον αμαρτία (θ) ***ασθενής και οδοιπόρος αμαρτίαν ουκ έχει (άσθενής καί οδοιπόρος αμαρτίαν ούκ έχει)*** (i) από την τήρηση τής νηστείας εξαιρούνται οι ασθενείς και οι οδοιπόροι οι μεν για λόγους υγείας, οι δε γιατί δεν έχουν τη δυνατότητα να διαλέξουν το φαγητό τους (ii) (κατ' επέκτ) για περιπτώσεις κατά τις οποίες ζητείται μια εξαίρεση από την τήρηση ορισμένων κανόνων (ι) ***αμαρ- τίαι γονέων παιδευουσι τέκνα*** (μεσν ***άμαρτίαι γονέων παιδεύουσι***

τέκνα) τα παιδιά υφίστανται τις επιπτώσεις από τα λάθη των γονέων τους (ια) ***σαν αμαρτία*** για κάτι πάρα πολύ ελκυστικό, που βάζει σε πειρασμό: «σ' *αγαπώ σε μισώ σαν φυλακή»* (λαϊκ. τραγ.) || *ωραίος* ~ 2. η διαφθορά, η ακολασία: *ζει μέσα στην-* 3. (ειδικότ.) η παράνομη ερωτική δραστηριότητα: *το σπίτι τής* ~ 4. (α) πράξη άξια επιπλήξεως· σοβαρό λάθος: *η ~ μου είναι που σε άφησα να μπεις στη ζωή μου'* || *«ιστορία μου, ~ μου, λάθος μου μεγάλο»* (λαϊκ τραγ.) ΣΥΝ κρίμα, αμάρτημα (β) ΦΙΛΟΛ (στην αρχαία τραγωδία) η άστοχη ενέργεια τού τραγικού ήρωα· στην *Ποιητική* τού Αριστοτέλη ο όρος δηλώνει ένα διανοητικό λάθος και όχι ένα ηθικό παραστράτημα.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *ἁμαρτία* < *ἁμαρτάνω* (βλ.λ.)] αμάρτυρος, -η, -ο [αρχ.] (συνήθ. για γλωσσικούς τύπους, λέξεις επανασυντεθειμένων γλωσσών) αυτός που δεν μαρτυρείται. δεν απαντά στα σωζόμενα κείμενα, στις διαθέσιμες πηγές

αμάρτυρος τύπος / λέξη. Έτσι χαρακτηρίζεται στη φιλολογική επιστήμη και ιδιαίτερα στην κλασική φιλολογία τύπος γραμματικός ή λέξη που δεν μαρτυρείται, δεν απαντά στα κείμενα τής Αρχαίας, τα οποία μας έχουν σωθεί τύπος ή λέξη που «δεν κεί- ται», δηλ δεν βρίσκεται στα κείμενα, όπως έλεγαν οι αρχαίοι γραμματικοί, και μάλιστα οι Αττικιστές *(«κεῖται ἡ οὐ κεῖται»,* βλ. λ *Τιτούκειτος).* Αρα το αμάρτυρος είναι μια προσεκτική διατύ- ! πωση, για να δηλώσουμε ότι μια, αρχαία συνήθως, λέξη δεν έχει σωθεί στα κείμενα που έχουν διασωθεί και που γνωρίζουμε (προκειμένου για τα κείμενα τής Αρχαίας Ελληνικής, έχει διασωθεί, κατά τους υπολογισμούς τού μεγάλου κλασικού φιλολόγου Wilamovitz, μόλις το 1/5!). Πώς γνωρίζουμε τις λέξεις που θεωρούνται αμάρτυρες; Έμμεσα, από αναφορές που γίνονται στις βοηθητικές πηγές («Sekundarliteratur»), σε σχολιαστές, γραμματικούς και κυρίως λεξικογράφους ή «γλωσσογράφους» (λεξικογράφους σπάνιων ή ιδιωματικών λέξεων, των λεγομένων «γλωσσών»).
Στην ιστορική γλωσσολογία, αμάρτυροι χαρακτηρίζονται γραμματικοί ή λεξιλογικοί τύποι που μας είναι υποθετικά γνωστοί· αναγόμαστε δηλ σε αυτούς με τη λεγόμενη επανασύνθεση (reconstruction), τη σύγκριση και αναγωγή σε αρχικούς τύπους τής γλώσσας βάσει σταθερών κανόνων. Οι αμάρτυροι τύποι δηλώνονται με αστερίσκο (*) · πχ *νέος* < I.E. *newos, πβ λατ novus. ■* *αστερίσκος*

αμαρτωλός, -ή, -ό Ι.θρησκ (α) αυτός που παρέβη τον θείο νόμο. που αμάρτησε (β) κάθε άνθρωπος μετά την πτώση, μετά το προπατορικό αμάρτημα 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν συμφωνεί ή αντιβαίνει στην ηθική τής κοινωνίας ΣΥΝ ανήθικος, επιλήψιμος ΑΝ Ι ηθικός, αγνός **3.** (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με ερωτικές (συνήθ. εξωσυζυγικές) δραστηριότητες: *το ~ της παρελθόν* || *η ~ πλευρά τού* Χόλλυ/ουντ. — **αμαρτωλά** επίρρ., **σμαρτωλότητα** (η). σχολιο λ. *άρμα, παρώνυμο.* [ετυμ < αρχ. *αμαρτωλός* < *αμαρτωλή* «αμαρτία», το οποίο θεωρήθηκε θηλ. επίθ.].

αμαρυλλίδα (η) ποώδες καλλωπιστικό φυτό, με ωραία και αρωματικά άνθη· χρησιμοποιείται στη βιομηχανία και τη φαρμακευτική. [ΕΤΥΜ Αντιδάν., < νεολατ Amaryllis < μτγν :*Αμαρυλλίς, -ίδος* (βλ λ). όνομα βοσκοπούλας που αναφέρεται στο γ ειδύλλιο τού Θεοκρίτου]. **Αμαρυλλίς** (η) {Αμαρυλλίδ-ος, -α} γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Αμαρυλλίδα.**
[ετυμ μτγν. κύρ. όν. (με υποκ. επίθημα *-υλλίς),* που θεωρείται συγγενές προς το αρχ ρ. *ἀμαρύσσω* «λάμπω, σπινθηροβολώ» < *ἀ-* προθεμ. + θ *μαρ-.* ρ *μαρμαίρω* (βλ. κ. *μάρμαρο)}.* **άμαστος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που δεν έχει μαστούς. — **αμαστία** (η)

αμασχάλη (η) –► μασχάλη

αμαυρός, -ή, -ό (λόγ.) αυτός που δεν λάμπει, που είναι σκοτεινός ΣΥΝ σκοτεινός, μαυρειδερός. — **αμαυρότητα** (η) [μτγν.].
[ΕΓΥΜ αρχ., αγν ετύμου, ίσως συνδέεται με τη λ. *ἀμυδρός].* **αμαυρώνω** ρ. μετβ {αμαύρω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** κάνω κάτι σκοτεινό, μειώνω ή εξαφανίζω τη λάμψη 2. (συνήθ. μτφ.) βλάπτω, καταστρέφω (το καλό όνομα, τη φήμη κάποιου): *με τις πράξεις σας αμαυρώσατε την καλή φήμη τού ιδρύματος* || *~ την υπόληψη / τη δόξα κάποιου* ΣΥΝ κηλιδώνω, σπιλώνω — **αμαύρωμα** (το) [μτγν], **αμαυρωτι- κός,** -ή. -ό [μτγν.].
[ΕΤΥΜ < αρχ. *ἀμαυρό (-όω),* αρχική σημ «εξασθενίζω, συσκοτίζω», < *αμαυρός].*

αμαύρωση (η) {-ης κ. -ώσεος | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η σπίλωση (καλής φήμης, αίγλης, δόξας κ λπ) ΣΥΝ κηλίδωση · 2. XIIM (α) η ελάττωση ή εξαφάνιση τής λάμψης ορισμένων μετάλλων ή ορυκτών λόγω οξι- δώσεως (β) *αμαύρωση* **σακχάρων** η αποικοδόμηση των σακχάρων στη φύση μέσω σειράς χημικών αντιδράσεων με αποτέλεσμα τον σχηματισμό ουσιών σκοτεινού χρώματος · **3.** ιατρ η εξασθένηση ή απώλεια (συνήθ. παροδική) τής οράσεως χωρίς ευδιάκριτη αλλοίωση τού ματιού, εκτός από την πλήρη ακινησία τής κόρης · 4. ΓΕΩΠ. ασθένεια των αμπελιών με χαρακτηριστικό την εμφάνιση μαύρων κηλίδων στα φύλλα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*
[Ετυμ < αρχ. *ἀμαύρωσις* < *ἀμαυρώ* < *αμαυρός* Ο ιατρ. όρ είναι αντι– δάν. από αγγλ. amaurosis], **αμάχη** (η) {χωρ γεν. πληθ } (λαϊκ.–λογοτ.) αίσθημα έχθρας και μίσους συν. έχθρα, μίσος, εμπάθεια αντ φιλία, αγάπη, ομόνοια ΦΡ (παροιμ.) *η πολλή αγάπη φέρνει και πολλή αμάχη* η μεγάλη αγάπη οδηγεί και σε μεγάλο μίσος.
[ετυμ μεσν < *ἀ-* προθεμ + *μάχη,* πβ. *μασχάλη - αμασχάλη}.* **αμαχητί** επίρρ. [αρχ] (λόγ.) χωρίς αντίσταση: *τα τελευταία οχυρά τού εχθρού έπεσαν ~* || *είναι τόσο γοητευτική, που οι άνδρες παραδί- δονται ~.* σχολιο λ. *-ί* **αμάχητος,** -η, -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν ηττάται ή δεν είναι δυνατόν να νικηθεί συν ακαταμάχητος, ακατανίκητος 2. νομ *αμάχητο τεκμήριο* το τεκμήριο το οποίο σύμφωνα με τον νόμο δεν μπορεί να ανα- τραπεί με ανταπόδειξη — **αμάχητα** / **αμαχήτως** [αρχ] επίρρ. **άμαχος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν λαμβάνει ενεργό μέρος σε πόλεμο, που δεν ανήκει σε κανέναν στρατό σε καιρό πολέμου* φρ *άμαχος πληθυσμός / άμαχοι* (οι) το τμήμα τού πληθυσμού (γέροι, γυναίκες, παιδιά, ανάπηροι, άρρωστοι) που δεν συμμετέχει ενεργά σε πόλεμο και τού οποίου η ζωή. η ελευθερία και η περιουσία οφείλουν να γίνονται σεβαστές από τους εμπολέμους.
Αμβέρσα (η) λιμάνι τού Βελγίου.
[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ. Anvers < ολλ. Antewerpen < μέσ γερμ. anda «απέναντι» + werpum «πρόσχωση», ονομασία που αναφέρεται στη θέση τής πόλεως στον Σκάλδη ποταμό] **αμβλυγώνιος,** -α. -ο [μτγν.[ιέωμ αυτός που περιλαμβάνει ή σχηματίζει αμβλεία γωνία ~ *τρίγωνο* αντ. οξυγώνιος,
αμβλυκόρυφος, -η, -ο [I892| αυτός τού οποίου η κορυφή είναι αμβλεία αντ οξυκόρυφος, **αμβλύνοΐα** ίη) Ιχωρ. πληθ.} (επίσ.) η νωθρότητα στη σκέψη και την αντίληψη · διανοητική βραδύτητα ΣΥΝ βραδύνοια, ηλιθιότητα ανγ οξύνοια, οξυδέρκεια ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **αμβλύνους,** -ους, -ουν {αμβλύν-ου J -οες (ουδ. -οα), -όων, -ους} (λόγ.) αυτός που δεν διαθέτει οξεία αντίληψη και κρίση, διανοητικά νωθρός συν βραδύνους, ηλίθιος αντ οξύνους, αγχίνους. ** σχολιο λ. *ανόητος.*
[ειυμ < *αμβλύς* + *νους,* κατ' αντιδιαστολή προς το μτγν. *ὀξύνους.* πβ κ γαλλ. a l'esprit obtus, αγγλ obtuse], **αμβλυντικός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που είναι ικανός ή κατάλληλος να αμβλύνει ~ *εργαλ,είο για το ακόνισμα αιχμηρών επιφανειών.* **αμβλύνω** ρ. μετβ {άμβλυ–να, –νθηκα. -μένος} **1.** καθιστώ (κάτι) αμβλύ, μειώνω την αιχμηρότητα (αντικειμένου, οργάνου κ λπ.) συν στομώνω αντ ακονίζω 2. (μτφ) ελαττώνω ή μειώνω την οξύτητα, την ένταση (αισθημάτων ή συναισθημάτων), τις διαφορές ή τις αντιθέσεις: *αν δεν αμβλυνθούν τα πάθη, θα οδηγηθούμε σε* εμφύλιο *πόλεμο* II *προσπάθεια να αμβλυνθούν οι εσωκομματικές αντιθέσεις* ΣΥΝ. μετριάζω. απαλύνω αντ οξύνω — **άμβλυνση** (η) [μτγν.]. «· * σχολιο λ *μεγέθυνση*
[ετυμ αρχ. < *ἀμβλύς]* **αμβλύς,** -εία, -ύ {δύσχρ. αμβλ-έος | -είς (ουδ. -έα), -έων (θηλ. -ειών) | αμβλύτ-ερος, -ατος} 1. αυτός που δεν διαθέτει μυτερή άκρη ή αιχμή, μη κοφτερός, *από το σχήμα τής πληγής ο ιατροδικαστής συμπέρανε ότι* ο *φόνος έγινε με ~ όργανο* συν. στομωμένος λνγ οξύς, μυτερός, κοφτερός 2. (μτφ) αυτός που στερείται δυνάμεως και εντάσεως: ο *γιατρός διαπίστωσε ότι έχει εκ γενετής ~ την όραση* συν αδύνατος, εξασθενημένος αντ έντονος, δυνατός **3.** γεωμ *αμβλεία γωνία* η γωνία που είναι μεγαλύτερη από την ορθή, δηλ. μεγαλύτερη από 90°. « * σχολιο λ. -υς.
[ετυμ αρχ. < **ἀμλύς,* πιθ. συνδ. με τη λ. *μαλακός,* καθώς και με το αρχ. *ἀμβλίσκω* «κάνω έκτρωση, φονεύω» Η λ. *ἀμβλύς* αρχικά ανα- φερόταν σε εργαλεία και όπλα που δεν είχαν καλά ακονισμένες αιχμές. από όπου κατέληξε μεταφορικά να δηλώνει εξασθενημένες αισθήσεις (π.χ. όραση) και νοητικές λειτουργίες], **αμβλύστομος,** -η, -ο {1892] (για όργανα κοπής, μαχαίρι, τσεκούρι κ.τ.ό.) αυτός που δεν είναι πολύ αιχμηρός ή κοφτερός συν αμβλύς αντ οξύς, οξύστομος, **αμβλύτητα** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} 1. το να είναι κάτι αμβλύ, η έλλειψη οξύτητας ή αιχμηρότητας ανι οξύτητα, αιχμηρότητα 2. (μτφ.) η παντελής έλλειψη δύναμης, έντασης: *η ~ τής σκέψης του* (πβ. λ. *αμ- β/.ύνοια)* συν ατονία 3. ιατρ ποιότητα τού ήχου που παράγεται από την κρούση οργάνου τού ανθρώπινου σώματος που δεν περιέχει αέρα αξιοποιείται ως διαγνωστική μέθοδος, **αμβλυωπία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ παροδική ή μόνιμη αδυναμία τής οράσεως. που οφείλεται σε αβιταμίνωση, νεφροπάθεια κ ά. συν θολούρα, θαμπάδα, αντ. οξυωπία. — **αμβλύωπας** κ. (λόγ.) **αμβλύωψ** [αρχ.] {αμβλύωπος} (ο/η), **αμβλυωπικός,**-ή,-ό
[ΕΤΥΜ αρχ. < *ἀμβλυωπός* < *ἀμβλύς* + *-ωπός.* θ. -ωπ-, από όπου και παρακ. *δπ-ωπ-α* (βλ κ. *ὀπ-ή)* II λ. πέρασε ο>ς ιατρ όρος σε ξέν. γλώσσες, π.χ. αγγλ amblyopia, γαλλ amblyopie κ.ά.]. **αμβλώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {άμβλωσα} κάνω ή προκαλώ άμβλωση.
άμβλωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσειον} ιατρ η τεχνητή διακοπή, συνήθ. ανεπιθύμητης, κυήσεως με πρόωρη απομάκρυνση τού εμβρύου από τη μήτρα συν έκτρωση. —**αμβλώσιμος,** -η, -ο [μτγν.]. σχολιο λ. *-ωση.*
[ΕΤΥΜ < αρχ *αμβ/.ωσις* < *ἀμβ/.ώ (-όω)* «αφαιρώ τη ζωή τού εμβρύου», αβεβ ετύμου, πιθ. συγγενές προς τη λ. μύλη και προς το επίθ. *ἀμβ/.ύς* (βλ.λ.)].
αμβλωτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που προκαλεί άμβλωση συν εκτρωτι- κός, εξαμβλωτικός 2. φαρμ *αμβλωτικά* (τα) ισχυρές και επικίνδυνες φαρμακευτικές ουσίες (λ.χ. κινίνο, υδράργυρος κ ά.), που προκαλούν

α-/αν- στερητικό

α-μαρτύρητος, -η. -ο	α-μαστίγωτος, -η, -ο	α-ματαίωτος, -η, -ο	α-μάτωτος, -η, -ο	α-μαχαίρωτος, -η, -ο
α-μάσητος, -η, -ο	α-μαστόρευτος, -η, -ο	α-μάτιαστος, -η, -ο	α-μαύλιστος, -η, -ο	
α-μασκάρευτος, -η, -ο	α-μαστούρωτος, -η, -ο	α-μάτιστος, -η, -ο	α-μαύριστος, -η, -ο	

εμμηνορρυσία και ωδίνες τής μήτρας χρησιμοποιούνται χωρίς ιατρική υπόδειξη για την πρόκληση διακοπής τής εγκυμοσύνης.
[ετυμ μτγν < αρχ. *ἀμβλώ (-όω)* «αφαιρώ τη ζωή τού εμβρύου» Ο φαρμ. όρ. *αμβλωτικά* είναι μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. abortifacients].
Αμβούργο (το) πόλη τής Β. Γερμανίας στις όχθες τού Έλβα, σημαντικό λιμάνι και εμπορικό κέντρο.
[ετυμ Μεταφορά τού γερμ Hamburg (μεσν. λατ. Hamaburgium). Η πόλη χτίστηκε στη θέση ενός πύργου που ονομαζόταν Hamaburg < γοτθ. haim-s «χωριό» (ή, κατ' άλλη άποψη, από hamma «δάσος» ή ham «κόλπος») + burg «πύργος»].
Αμβρακικός (Κόλπος) (ο) κόλπος τής Δ Ελλάδας μεταξύ τής Ιπεί- ρου και τής Στερεάς Ελλάδας
[ΕΤΥΜ < αρχ *Ἀμβρακικός / Ἀμπρακικός* < *Ἄμβρακία / Ἀμπρακία*. αγν ετύμου Θεωρείται ότι η αρχ. πόλη *Ἀμβρακία* (από όπου πήρε το όνομά του ο κόλπος) βρισκόταν στην τοποθεσία όπου είναι σήμερα χτισμένη η *Ἄρτα* Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν επίσης την ονομασία *⁵Ανακτορικός (κόλπος)* < *Ἀνακτόριον*, πόλη κοντά στο ακρωτήριο τού Ακτίου. που ιδρύθηκε περίπου το 630 π.Χ. από Κορινθίους αποί- κους].
αμβροσία (η) [χωρ πληθ } 1. μυθολ η τροφή των Ολυμπίων θεών, που τους χάριζε την αθανασία ~ *και νέκταρ* 2. (μτφ.) φαγητό εξαιρετικά εύγευστο· *Τι ήταν αυτό που φύγαμε σήμερα! Σωστή* · 3. ποώδες φυτό με πυκνό χνούδι και βαριά οσμή· φύεται σε αμμώδεις παραλίες και ονομάζεται κοινώς «βρομούσα» ^ σχολιο λ. *μοίρα*. [ετυμ. αρχ.. θηλ. τού επιθ *ἀμβρόσιος* «άφθαρτος, αθάνατος»
< **ἀμβρότιος* < *ἀμβροτος* < *ἀ-* στερητ. + *βροτός* «θνητός, υποκείμενος στον θάνατο», *μορτός* «νεκρός» < *mr-tos < I.K. *mer- «πεθαίνω», πβ. σανσκρ. mr-tah «νεκρός», λατ mor-s «θάνατος», mortuus «νεκρός», γαλλ. mourir «πεθαίνω», ιταλ. morire. αγγλ murder «φόνος», γερμ Mord κ ά.].

αμβροσία - νέκταρ - ελιξήριο. Στην επιθυμία τού ανθρώπου να ξε- περάσει τα όρια τού θνητού και να πλησιάσει τους αθανάτους (θεούς) κατακτώντας την αθανασία, ανταποκρίνεται η επινόηση «τής τροφής για αθανάτους» (= αμβροσία) και «τού ποτού των αθανάτων» (= νέκταρ). Ήιναι και τα δύο αρχαία και απαντούν ήδη στα Ομηρικά Έπη. Αξιοσημείωτο είναι ότι και τα δύο ετυμολογικώς σχετίζονται με την έννοια τής «αθανασίας» · *ἀμβροτος* «μη θνητός (= *βροτός*). αθάνατος» > αμβροσία «τροφή» (αργότερα και «ποτό» και «υλικό σπονδών στους θεούς») νέκταρ < νεκ·-(πβ. *νέκ-υς«νεκρός». νεκ-ρός)* + *-ταρ {από* ΙΕ. ρίζα «διασχίζω, περνώ - νικώ»), άρα νέκταρ «αυτό που νικά/ξεπερνά τον θάνατο» (για το *νέκταρ* έχουν προταθεί και άλλες ανάλογες ετυμολογικές ερμηνείες). Τόσο η *αμβροσία* όσο και το *νέκταρ* θεωρήθηκαν στην αρχαία μυθολογία «ελιξήρια ζωής», αν και η λ. ελιξήριο είναι νεότερη, αντιδάνειο τής Ελληνικής από την αραβική al ixir «το φάρμακο» (πιθ. το φάρμακο τής ζωής ή τής νεότητας ή το φάρμακο για τα πάντα, δηλ. πανάκεια), από το αρχ. ελλην. *ξηρίον*«φάρμακο (σκόνη) για την επούλωση των πληγών» (εξού και η γραφή τής λ. με *-η-)*.

αμβροσιανός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον επίσκοπο Μιλάνου Αμβρόσιο (4ος αι) κυρ. στη ΦΡ μους *αμβροσιανό μέλος* είδος ισόρ- ρυθμου εκκλησιαστικού μέλους, που σήμερα έχει χαθεί.
(ετυμ Μεταφορά τού εκκλησ λατ. ambrosianus. από το όν τού *Αμβρόσιος*, επισκόπου τού Μιλάνου]
Αμβρόσιος (ο) |-ου κ. -ίου} 1. ο *Μεδιολάνων* άγιος τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 2. όνομα επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα
[ετυμ μτγν κύρ. όν. < αρχ επίθ. *ἀμβρόσιος* «άφθαρτος, αθάνατος», βλ. λ. *αμβροσία]*.
άμβωνας (ο) {αμβώνων} το υψηλό βήμα το)ν χριστιανικών ναών, από όπου διαβάζεται το Ευαγγέλιο και εκφωνείται το κήρυγμα ΦΡ (λόγ.) *από άμβωνος* (ῑ) μιλώ, κηρύσσω από τον άμβωνα (ii) αφ* υψηλού, χωρίς να υπολογίζω τον συνομιλητή μου. δογματικά ή υπεροπτικά: *ο δάσκαλος δεν κάνει πια κήρυγμα ~ αλλά συνεργάζεται με τους μαθητές του* συν από καθέδρας
[ετυμ < αρχ. *αμβων. -α)νος*, αβεβ ετύμου, πιθ. < *ἀνάβων / ἀναβών* (με συγκοπή) < *ἀναβαίνο)*, εφόσον ο *αμβων* συνήθως είναι υπερυψωμένος. Η χρήση υπερυψωμένου βήματος για την ανάγνωση τού Ευαγγελίου μαρτυρείται από τον 3ο αι, αλλά η ονομασία *αμβων* για το κήρυγμα καθιερώνεται τον 15ο αι.]. αμε μόρ. 1. (για την έκφραση εναντκυσης προς προϋπάρχουσα δήλωση) αλλά, μα. αλλ' όμως: *τι νόμιζες, θα έχανε αυτός τέτοια ευκαιρία*, 2. βεβαίοος, σίγουρα (ως απάντηση με βεβαιωτική σημασία σε ερώτηση): *-Θα έλθεις μαζί μας: -Ναι* (ϊ *-Δέχεσαι, – !* Επίσης αμή. (Βλ κ λ. *αμ)*
[ετυμ μεσν. < *ἄμμε* < *ἀμμή* < *αν μή* «αλλ' όμως» Η επιβεβαιωτική σημ είναι μεσν.]
άμε ρ. {πληθ άμετε κ. αμέτε} (λαϊκ) πήγαινε, φύγε· πηγαίνετε, φύγετε - στον *αγύριστο, δεν Θέλω να σε ξαναδώ** || *άμετε παιδιά* μου. στο *κα,*id'συν άιντε/άντε!, σύρε!, πήγαινε'αντ κόπιασε!, έλα!
[ειυμ μεσν. < αρχ *ἀγωμεν*, προτρεπτική υποτ. τού ρ. *ἄγω*, ενώ *ο* τύπος *άμετε* σε πληθ κατά το σχήμα *τρέμε - τρέμετε]* αμέθοδος, -η. -ο [μτγν] αυτός που στερείται μεθόδου, που ενεργεί ή γίνεται χωρίς μέθοδο ή προγραμματισμό, *πρόκειται για καθαρός εμπειρική και ~ προσέγγιση τού θέματος, γι αυτό και τα συμπερά-*

σματά του είναι αστήρικτα ΣΥΝ. αμεθόδευτος, απρογραμμάτιστος αντ. μεθοδικός, συστηματικός - αμεθοδία (η) [1805], αμέθοδα/ αμεθόδως [μτγν.]
επίρρ. αμέθυστος, -η. -ο [μτγν] αυτός που δεν έχει μεθύσει συν ξεμέθυστος, νηφάλιος ανί μεθυσμένος αμέθυστος (ο) {-ου κ. -ύστου | -ων κ. -ύστων. -ους κ. -ύστουςΙ ορυκτ. ημιπολύτιμος λίθος, παραλλαγή τού χαλαζία σε χρώμα μοβ ή βιολε- τί. που χρησιμοποιείται για την κατασκευή κοσμημάτων.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *ἀ-* στερητ. + *μεθύω* Ο ημιπολύτιμος λίθος, ήδη γνωστός στην αρχαιότητα, ονομάστηκε έτσι επειδή του απέδιδαν ιδιότητες φυλαχτού κατά τής μέθης. Ως επιστημ. όρος πέρασε και σε ξένες γλοῖσσες, π χ. αγγλ amethyst, γαλλ amethyste κ.ά]. αμείβω ρ μετβ. {άμει-ψα, -φθηκα} 1-δίνω αμοιβή (σε κάποιον), δίνω αντιμισθία ή αντάλλαγμα για εργασία, υπηρεσίες κ λπ. *αμείβεται πολύ καλά στη νέα του εργασία* ΣΥΝ πληρϊόνω 2. (μτφ με ηθική σημασία) παρέχω ηθική αμοιβή ως αναγνώριση υπηρεσιών που προ- σφέρθηκαν · *για τις υπηρεσίες του προς την πατρίδα, αμείφθηκε με παράσημα και με τον βαθμό τού στρατηγού* συν ανταμείβω, βραβεύω · 3. *αμείβων* (ο) {αμείβ- οντος, -οντα | -οντες, -όντων} (α) αρχιτ καθεμία από τις πλάγιες πλευρές τού ζευκτού τής στέγης που έχει σχήμα Λ (λάμβδα) (β) ναυτ (στον πληθ.) δύο δοκάρια σε σχήμα Λ (λάμβδα) ως ειδικό σύστημα ιστιοφόρων πλοίων που χρησίμευε για την άρση βαρέων εμπορευμάτων κ.λπ ΣΥΝ γάβριες.
[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «αλλάζω, ανταλλάσσω», αβεβ. ετύμου, πιθ.
< *ἀ-* προθεμ. + Ι Ε *mei-g*ʷ- «αλλάζω, μετατρέπω», πβ. σανσκρ. ni- mayati «ανταλλάσσει», λατ mu-t-are «αλλάζω», γαλλ. mutuel «αμοιβαίος», αγγλ miss «χάνω» κ.ά]

αμείβω - αμοιβή. Τα αμείβω και αμειψισπορά γράφονται με *-ει-*. ενώ τα αμοιβή (και τα παράγωγα αμοιβαίος, αμοιβαιότητα) και αμοιβάδα με -οι-, σύμφο)να με τις «μεταπτώσεις», τις μεταβολές που συμβαίνουν στα φωνήεντα τής ρίζας και των παραγώγων της (σχήμα. *?*έγω - /άγος, μένω - μόνος, αλείφω - αλοιφή, λείπω - λοιπός* κ τ.ό) Σημασιολογικά το *αμείβω* είχε αρχικά τη σημ «αλλάζω. ανταλλάσσω», από όπου και πέρασε στη σημ «δίνω σε αντάλλαγμα» και «πληρώνω χρήματα σε αντάλλαγμα προσφερό- μενης εργασίας, υπηρεσίας» · το ίδιο ισχύει και για το *αμοιβή*. Επίσης, η έννοια τής αλλαγής είναι φανερή στο *αργυραμοιβός* (που ανταλλάσσει νομίσματα), στο *αμειψισπορά* (η καλλιέργεια διαφορετικών φυτών στο ίδιο έδαφος) και στο σημερινό ανταμείβω (αμείβω με αντάλλαγμα, ως ανταπόδοση ή ως αναγνώριση)

► *αλοιφή, μεταπτώσεις*

αμείλικτος, -η, -ο κ. αμείλιχτος 1. (ενεργ.) αυτός που δεν λυπάται τους άλλους, που δεν τους σπλαχνίζεται, *μετά την κατάληψη τής πο- λιορκημένης πόλης ο εχθρός φάνηκε ~ την κατέστρεψε ολοσχερώς και εξόντωσε τον άμαχο πληθυσμό* [] *θα φανώ ~ μπροστά σε οποία- δήποτε διασπαστική κίνηση* συν ανελέητος, άσπλαχνος αντ. φιλεύσπλαχνος. πονετικός · ΦΡ *αμείλικτο ερώτημα* το καίριο και πιεστικού χαρακτήρα ερώτημα που απαιτεί άμεση απάντηση · *το είπε ο ποιη- τής, είναι αν θα μιλάμε Ελληνικά και όχι αν θα μιλάμε δημοτική 2*. (παθ) αυτός που δεν μαλακώνει, δεν πείθεται, δεν καθησυχάζεται ή δεν καταπραύνεται: *το ~ πάθος του για εκδίκηση τον οδήγησε στο φονικό* συν άκαμπτος ανι μειλίχιος, μαλακός - αμείλικτα επίρρ [ετυμ αρχ. < *ἀ-* στερητ. + *μειλίσσω* «καταπραΰνω. καθησυχάζω» < *μείλ/Α-χος* «γλυκός, αξιαγάπητος», βλ κ. *μειλίχιος)*. αμειψισπορά (η) γκωιι. η εναλλαγή καλλιέργειας· η καλλιέργεια διαφορετικών φυτών στο ίδιο έδαφος, προκειμένου να βελτιωθεί το χώμα και να αυξηθεί η παραγο)γή. Επίσης αμειψισπορία [1849].
[Ρ γυμ < *αμειψι-* (< *αμείβω* «αλλάζω, ανταλλάσσω») + *σπορά*. απόδ τού γαλλ assolementj. αμείωτος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να μειωθεί: *παρά την αποτυχημένη επένδυση, η οικογενειακή του περιουσία έμεινε ~\ * (και για αφηρ έννοιες) *με ~ ενδιαφέρον/ ένταση* συν ακέραιος. σταθερός, αδιάκοπος, ακατάπαυστος αν ι μειωμένος, φθίνων
— αμείωτα επίρρ
αμέλεια (η) [αρχ.] {-ας κ. -είας | -ών} 1. η έλλειψη ενδιαφέροντος, προσοχής ή φροντίδας: ~ σε *θέματα ασφάλειας δεν επιτρέπεται* ΣΥΝ παραμέληση, αδιαφορία, ολιγωρία ΑΝΓ επιμέλεια, φροντίδα, ενδιαφέρον ΦΡ εξ *αμελείας* από αμέλεια· *οδηγώντας απρόσεκτα, σκότωσε έναν πεζό και καταδικάστηκε για φόνο* ~ 2. το λάθος που προέρχεται από αδιαφορία ή απροσεξία *με συγχωρείτε· ήταν ~ μου να ξε- χάσω τα έγγραφα* 3. NOM υποκειμενική κατάσταση, μορφή υπαιτιότητας κατά την οποία ο πράττων προκαλεί χωρίς να το αποδέχεται με την πλημμελή του συμπεριφορά (εξωτερική πλευρά τής αμέλειας) κάποιο παράνομο αποτέλεσμα, το οποίο είτε είχε προβλέψει αλλά από απερισκεψία είχε ελπίσει ότι θα το αποφύγει είτε δεν είχε καν προβλέψει (απροσεξία), όμως θα μπορούσε να το προβλέψει, εάν κατέβαλλε την προσοχή τού μέσου συνετού κοινωνικού ανθρώπου, αμελέτητος, -η, -ο 1. (ενεργ) αυτός που δεν μελέτησε, δεν προετοιμάστηκε επαρκώς: *σήμερα πήγε στο σχολείο* ~ ΣΥΝ αδιάβαστος, απροετοίμαστος ΑΝΤ διαβασμένος, μελετημένος 2. (παθ) ο μη μελετημένος, αυτός που δεν προσχεδιάστηκε ή δεν προγραμματίστηκε επακριβώς *οι εργασίες αργούν να ξεκινήσουν, διότι τα σχέδια παραμένουν αμελέτητα στο συρτάρι τής πολεοδομίας* ΣΥΝ ανεξέταστος ΑΝΤ (προ)μελετημένος, προσχεδιασμένος · 3. αυτός που δεν κατονο-

μάίεται από ντροπή, πρόληψη, δεισιδαιμονία *κλπ.* 4. (ειδικότ.-ευ- φημ.) ***αμελέτητα*** (τα) (α) οι όρχεις. κυρίως των σφαγίων (β) το φαγητό που φτειάχνεται από όρχεις σφαγίων — **αμελέτητα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + μελετά» Λπό τη σημ. «μνημονεύω» τού ρ. *μελετώ* το επίθ. *αμελέτητος* προσέλαβε ευφημιστικά τη σημ. αυτού που δεν κατονομάζεται λεκτικά λόγω προλήψεως (π.χ. ο Διάβολος) ή από ντροπή (π.χ. *τα* αμελέτητα οι όρχεις των σφαγίων)] **αμελής,** -ής, -ές {αμελ-ούς | -εις (ουδ. -ή) · αμελέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από αδιαφορία ή έλλειψη τής απαιτούμενης προσοχής ΣΥΝ απρόσεκτος, ανεύθυνος ΑΝΤ. επιμελής, προσεκτικός **2.** αυτός που τεμπελιάζει, καθυστερεί την εκπλήρωση των υποχρεώσεων του *απολύθηκε γιατί ήταν* ~ στα *καθήκοντά* του 3. (ειδικότ. για μαθητές) αυτός που δεν αφοσιώνεται στα μαθήματά του — **αμελώς** επίρρ. [αρχ]

[πτυμ αρχ. < ά- στερητ. + *μέλω,* βλ. κ. *μέλει]* **αμελητέος,** -α. -ο [μτγν.] αυτός που πρέπει να τον αμελήσει κανείς, να μην του δώσει σημασία ~ ποσοστό / *στατιστική απόκλιση ι ζήτημα ΙΥΣ* ασήμαντος, τιποτένιος α.\'Τ σημαντικός, αξιόλογος, υπολογίσιμος φρ ***αμελητέα ποσότητα*** (i) ποσότητα τόσο μικρή, που δεν πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν (ii) (μτφ. για ανθρώπους) ασήμαντος, που δεν πρέπει να τον υπολογίζει κανείς: *μη φοβάσαι, δεν έχει καμία δύναμη στην εταιρεία είναι* **αμελλητί** επίρρ (λόγ.) χωρίς αργοπορία ή αναβολή: *μετά την* έλευση *1500 000 προσφύγων από τη Μ. Ασία,* το *προσφυγικό ήταν ένα πρόβλημα που έπρεπε να αντιμετωπιστεί* - |) υπο^ρεοϋται *από τον νόμο να* υποβάλει ~ *την εισήγησή του εντός 30 ημερών* συν αμέσως, ανυπερθέτως ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ί*

[ΕΤΥΜ μτγν. < άμέλλητος < *ά-* στερητ. + *μέλλω* «προτίθεμαι, καθυστερώ, αναβάλλω»], **αμελώ** ρ μετβ. {αμελείς | αμέλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) **1.** απο- δεικνύομαι αδιάφορος, δεν δείχνω την απαιτούμενη προσοχή· *ήταν καλός μαθητής τα προηγούμενα χρόνια, φέτος όμως αμελεί τα μαθήματά του* ΣΥΝ παραμελώ ΑΝΙ επιμελούμαι, φροντίζω 2. (+να) παραλείπω από απροσεξία ή αδιαφορία: *μην αμελήσεις να φέρεις το βιβλίο που σου ζήτησα* ΣΥΝ ξεχνώ, λησμονώ, παραλείπω ΑΝΓ θυμούμαι — **αμέλημα** (το).

[ΕΤΥΜ < αρχ αμελώ *(-έω)* < *αμελής]* **άμεμπτος,** -η (λογιότ. -ος). -ο (λόγ) αυτός στον οποίο δεν είναι δυ- νατόν να προσάψει κανείς μομφή, αυτός που δεν επιδέχεται κατηγορία: *ήταν συνεπής στην* εκτέλεση *των καθηκόντων του ένας αμέμπτου διαγωγής* υπάλληλος || οι *δημόσιοι λειτουργοί οφείλουν να είναι άμεμπτοι* ΣΥΝ ανεπίληπτος, αψεγάδιαστος ΑΝΓ επίμεμπτος, αξιοκατάκριτος. μεμπτός — **άμεμπτα** / **αμέμπτως** [αρχ J επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ + *μεμπτός* < *μέμφομαι* «κατηγορώ»). **Αμερικανάκι** (το) {χωρ γεν.) **1.** ανήλικος ή νεαρός Αμερικανός **2.** (σκωπτ.) πρόσωπο που εξαπατάται εύκολα, ο εύπιστος, *για ~ με περνάς και μου λες τέτοια παραμύθια,* ΣΥΝ αφελής, κορόιδο « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ *εθνικός*

αμερικανίζω ρ. αμετβ [1890] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} ενεργώ ή φέρομαι σαν Αμερικανός· μιμούμαι τους τρόπους, τις συνήθειες, τις μεθόδους ή τις γλωσσικές ιδιοτυπίες των Αμερικανών: *μετανάστες που έζησαν πολλά χρόνια στις ΗΠ.Α., άρχισαν να αμερικανίζουν \\ πολύ αμερικανίζεις τελευταία, αν κρίνω από αυτά που φοράς, τα τσιγάρα που καπνίζεις, τη μουσική που ακούς κ.λπ* — **αμερικανισμός** (ο) [1889].

αμερικανικός, -ή, -ό [1805] κ. (καθημ.) **αμερικάνικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την ήπειρο τής Αμερικής ή τους κατοίκους της: *η ~ χλωρίδα ι πανίδα* || το ~ *τοπίο παρουσιάζει εντυπωσιακή ποικιλία από την Αλάσκα ώς τη Γη τού Ιιυρός 2.* (ειδικότ) αυτός που σχετίζεται με τις 11.11 Α ή και τους κατοίκους της. *τα χάμπουργκερ και η κό- κα-κόλα είναι σύμβολα τού ~ τρόπου ζωής* φρ ***αμερικανικό όνειρο*** (αγγλ. American dream, φρ. των αρχών τού 20ού αι.) (i) τα ιδανικά τής ελευθερίας και τής ισότητας των ευκαιριών ως θεωρητικό υπόβαθρο για την ίδρυση των ΙΙ.Π.Α (ii) η αναζήτηση μιας ζωής με προσωπική επιτυχία και υλική άνεση από κάθε άτομο ξεχωριστά στις Η Π.Α. **αμερικανικά** κ. (καθημ) **αμερικάνικα** επίρρ , **Αμερικάνικα** (τα) (σημ.

2) . ** ΣΧΟΑΙΟ λ. *Αμερικανός* **αμερικανόδουλος,** -η, -ο (μειωτ. συνήθ για πολιτική ή πολιτικούς) δουλικά εξαρτημένος, πιστός σε βαθμό δουλοπρέπειας στην πολιτική και στα συμφέροντα των Η.Π.Α εις βάρος τής εθνικής ανεξαρτησίας και αξιοπρέπειας: *θεωρούσε την κυβέρνηση ~ και ότι οδηγούσε τη χώρα στην υποτέλεια*

αμερικανοκίνητος, -η, -ο (συνήθ για πολιτικές πράξεις, ενέργειες, στρατηγικές κ λπ.) αυτός που υποκινείται από τις ΙΙ.Π.Α. ή εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους. ο *ομιλητής* μίλησε *για - δικτατορίες στη λατινική Αμερική*

αμερικανοκρατία (η) {χωρ πληθ.} η πολιτική, οικονομική και πολιτιστική κυριαρχία των Η.Π.Α. σε άλλες χώρες **αμερικανοκρατούμαι** ρ αμετβ. αποθ. {αμερικανοκρατείσαι... [αμε- ρικανοκρατήθηκα) (κυρ για χώρες) εξαρτώμαι (πολιτικά, οικονομικά) από τις Η.Π Α. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*

αμερικανοποίηση (η) ►-ποίηση

Αμερικανός (ο) [1888). **Αμερικανίδα** (η) **1.** ο κάτοικος τής αμερικανικής ηπείρου *πολλοί αγνοούν ότι οι πρώτοι - ήταν οι Ινδιάνοι* **2.** (ειδικότ.) αυτός που κατοικεί ή κατάγεται από τις Η.Π.Α : *η κόρη μου παντρεύτηκε έναν Αμερικανό και τώρα ζει στη Βοστώνη* 3. (συνεκδ , συνήθ με τονισμό στην παραλήγουσα· *Αμερικάνος)* Έλληνας μετανάστης ή γόνος μεταναστών που ζει στην Αμερική ή επέστρεψε από εκεί: *κάθε* καλοκαίρι *έρχονται στο χωριό μας και οι* Επίσης (καθημ.) **Αμερικάνος** (ο), **Αμερικάνα** (η)

[ΒΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. American]

Αμερικανός - Αμερικάνος, αμερικανικός - αμερικάνικος. Μια αξιοπρόσεκτη σημασιολογική διαφοροποίηση χαρακτηρίζει τα το- νικά ζεύγη με τον τόνο στη λήγουσα *(Αμερικανός. αμερικανικός)* ή πέρα από τη λήγουσα *(Αμερικάνος, αμερικάνικος).* Τα **Αμερικανός** και **αμερικανικός** σε πιο επίσημο ύφος δηλώνουν αντιστοίχως το εθνικό ουσιαστικό και το εθνικό επίθετο σε σχέση με την **Αμερική:** τον Αμερικανό πολίτη και ό,τι αφορά στην Αμερική και στον Αμερικανό *(αμερικανική ζωή. αμερικανική σημαία, αμερικανική Βου- ?*ή)* Το **Αμερικάνος,** παράλληλα με τη χρήση του ως εθνικού ουσιαστικού. δηλώνει και τον Έλληνα που ζει στην Αμερική *(Ηλθε ο θείος μου ο Αμερικάνος από το Σικάγο).* Αντίστοιχα το *αμερικάνικος* λειτουργεί ως εθνικό επίθετο *(Μιλάει τα Ελληνικά με αμερικάνικη προφορά - Καπνίζει αμερικάνικα τσιγάρα και φοράει αμερικάνικα ρούχα)* και. παράλληλα, μπορεί να σημαίνει αυτόν που σχετίζεται με τους Έλληνες τής Αμερικής. Το *αμερικανικός* παραμένει πάντοτε η επίσημη και τυπική γραπτή και προφορική δήλωση τού επιθέτου.

αμερίκανόφερτος, -η. -ο αυτός που προέρχεται από την Αμερική (τις ΙΙ.Π.Α) ή γίνεται κατά αμερικανικά πρότυπα: ~ *συνήθειες* **αμερικανόφιλος,** -η. -ο αυτός που διάκειται φιλικά ή υποστηρίζει το κοινωνικό σύστημα, την εξωτερική πολιτική, τα συμφέροντα των Η Π Α.. ~ *εξωτερική πολιτική / χώρα* **Αμερική** (η) 1. ήπ^ειΡ°ζ στο Δ ΙΙμισφαίριο τής Γης. που περιλαμβάνει δύο κύρια τμήματα, τη Βόρεια (μαζί με την Κεντρική) και τη Νότια Αμερική, καθώς επίσης και τη Γροιλανδία, τα νησιά τού Αρκτικού Ωκεανού, τις Αντίλλες, τις Βερμούδες και τα νησιά Γκαλαπάγκος 2. (συνεκδ.) οι Ηνωμένες ΙΙολιτείες Αμερικής (Η Π Α.), το πλουσιότερο και ισχυρότερο κράτος τής αμερικανικής ηπείρου. — **Αμερικανός** (ο) (βλ.λ), **Αμερικανίδα** (η), **αμερικανικός,** -ή, -ό (βλ λ.).

[ΕΤΥΜ Η ονομασία προέρχεται από το όνομα τού Ιταλού θαλασσοπόρου και εξερευνητή Amerigo Vespucci, ο οποίος έφθασε στο βόρειο μέρο;: τής ηπείρου το 1497] **αμερικιο** (το) {αμερικίου} ΧΗΜ τεχνητό αργυρόλευκο μέταλλο (σύμβολο Am) (βλ. κ. λ περιοδικός. Π1Ν).

[ΕΤΥΜ < νεολατ. americium, από το όνομα τής αμερικανικής ηπείρου- πβ. λ. *ευρώπιο).*

αμέριμνος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει μέριμνες ή φροντίδες, απαλλαγμένος από έγνοιες ή ευθύνες: μετά *τον θάνατο των γονέων της έπαψε να είναι ~ και αναγκάστηκε να αναλάβει τις ευθύνες της* συν ξέγνοιαστος, ανέμελος αντ πολυάσχολος, (λόγ) περίφροντις. — **αμέριμνα** επίρρ . **αμεριμνησία** (η), **αμέριστος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει μοιραστεί σε μέρη, ακαταμέριστος· (κατ* επέκτ.) ολόκληρος, πλήρης, *θα έχετε την ~ συμπαράσταση τής πολιτείας* || ~ *εμπιστοσύνη / υποστήριξη.* ΣΥΝ ακέραιος, απόλυτος — **αμέριστα** / **αμερίστως** (μτγν] επίρρ.

[εγυμ αρχ. < ά- στερητ. + *μερίζω]* **αμερόληπτος,** -η. -ο [1856] αυτός που δεν μεροληπτεί στη γνώμη ή την κρίση του που δεν επηρεάζεται από υποκειμενικούς παράγοντες (συμπάθειες, αντιπάθειες) στην κρίση του: ~ *δικαστές 1 άποψη* ΣΥΝ αντικειμενικός, απροκατάληπτος λνι μεροληπτικός, υποκειμενικός, προκατειλημμένος — **αμερόληπτα** επίρρ . **αμεροληψία** (η) [1867[, **αμερόληπτα)** ρ [1871] {-είς..) **αμέρωτος,** -η, -ο [μεσν.] μη εξημερωμένος συν ανήμερος, ανημέρωτος αντ ημερωμένος, εξημερωμένος. — **αμέρωτα** επίρρ. **άμεσα** επίρρ · απευθείας, χωρίς τη μεσολάβηση προσώπου ή πράγματος: *αγοράζουμε τα προϊόντα ~ από* τους *παραγωγούς, ώστε να μας έρχονται φθηνότερα* ** ςχοαιο λ *αμέσως* **άμεσος,** -η (λόγ.-ος),-ο {κ (λόγ.) αμέσ-ου |-ων.-ους| 1.αυτός που γίνεται χωρίς μεσολάβηση ή παρέμβαση: *ζήτησε ~ επικοινωνία μέσω προσωπικών συναντήσεων δύο φορές την εβδομάδα* || - *αποτέλεσμα / εκλογή / επέμβαση ¹ συμμετοχή* ΣΥΝ αμεσολάβητος αντ. έμμεσος 2. πολιτ ***άμεση δημοκρατία*** βλ λ. *δημοκρατία* **3.** (για σχέση συγγένειας) αυτός που συνδέεται απευθείας, χωρίς μεσολάβηση άλλου: ~ *απόγονος* / κληρονόμος · **4.** αυτός που συντελείται χωρίς να μεσολαβήσει χρονικό διάστημα, χωρίς καμία καθυστέρηση: *η απάντησή του ήταν ~ και σκληρή* αντ καθυστερημένος **5.** αυτός που δεν επιδέχεται καθυστέρηση ή αναβολή, *η κατάσταση τού ασθενούς απαιτεί ~ χειρουργική επέμβαση* συν επείγων 6. αυτός που αφορά στο παρόν ή/και στο εγγύς μέλλον: *στα ~ σχέδιά μας περι/.αμβάνεται και η επέκταση τού* ερ/οστασίου συν προσεχής, βραχυπρόθεσμος αντ μακροπρόθεσμος, απώτερος **7.** ***Άμεση*** / **Αμεσος** ***Δράση*** η ειδική υπηρεσία τής Αστυνομίας που αντιμετωπίζει τα έκτακτα περιστατικά 8. ΟΙΚΟΝ ***άμεσοι φόροι*** οι φόροι που καταβάλλονται στο κράτος απευθείας από τον πολίτη ως φόροι στο εισόδημα (κατ' αντιδιαστολή προς τους έμμεσους φόρους, που εισπράττονται με πρόσθετα τέλη σε είδη, υπηρεσίες κ ά.. όπως π.χ. τσιγάρα, ποτά, καλλυντικά, χαρτόσημα) **9.** ΦΙΛΟΣ ***άμεση γνώση*** αυτή που αποκτάται απευθείας από τις αισθήσεις · **10.** γαΩΙΣ **άμεσο** ***αντικείμενο*** (σε μεταβατικά ρήματα που συντάσσονται με δύο αντικείμενα) το αντικείμενο που δέχεται απευθείας την ενέργεια τού υποκειμένου και αποτελεί αναγκαίο συμπλήρωμα τής έννοιας τού ρήματος: στην *πρόταση «δίνω το μολύβι στην Έφη» το «μολύβι» είναι το ~.* ΣΧΟΛΙΟ λ *έμμεσος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ < ά- στερητ + *μέσος].* **αμεσότητα** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ) 1. η απουσία καθυστέρησης ή εμ- μεσότητας: *για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση, απαιτείται ~ ενεργειών* [[*η ~ τής αντίδρασης κάποιου 2.* (στην επικοινωνία) η ύπαρξη στοιχείων όπως η σαφήνεια και η ακρίβεια (λόγου), η απλότητα και

η ειλικρίνεια, τα οποία κάνουν κάποιον/κάτι προσιτό, κατανοητό και αποδεκτό: ***η ~ τού πωλητή έκανε*** τον ***πελάτη*** να ***αισθανθεί φιλικά*** || ο ***/.όγος του είχε μεγάλη - και βρήκε απήχηση στο κοινό.*** **αμέσως** επίρρ. χωρίς μεσολάβηση χρονικού διαστήματος, χωρίς χρονοτριβή ΣΥΝ (λόγ.) ευθύς, αυτοστιγμεί, αυθωρεί, πάραυτα, παραχρή- μα. εν ριπή οφθαλμού, αμελλητί, (καθημ.) στη στιγμή, στο λεπτό: ***-Έναν καφέ, παρακαλώ' —, έφτασε.***
(ΕΙΥΜ μτγν < αρχ. ***άμεσος].***

αμέσως - άμεσα. Η χρήση τού **άμεσα** σε όλες τις περιπτώσεις, με την αντίληψη ότι είναι τύπος τής δημοτικής, αντί τού **αμέσως,** είναι εσφαλμένη. Αλλη η σημ. τού ***άμεσα*** και άλλη τού ***αμέσως.*** Αμεσα είναι το αντίθετο τού **έμμεσα** και σημαίνει «απευθείας, χωρίς τη μεσολάβηση κανενός»: ***Με ημίμετρα και παρακλήσεις δεν λύνεται το θέμα· πρέπει να τεθεί άμεσα στους υπευθύνους και μάλιστα το ταχύτερο δυνατόν*** Διαφορετική είναι η σημ τού ***αμέσως*** σημαίνει «χωρίς καθυστέρηση, τώρα». ***Πρέπει να του μιλήσεις αμέσως, για*** να ***μη χαθεί πολύτιμος χρόνος - Μας απάντησε αμέσως, μόλις*** τον ***ρωτήσαμε*** Στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις η χρήση τού ***άμεσα*** αλλάζει το νόημα: ***«Πρέπει να του μιλήσεις άμεσα .»*** θα σήμαινε «απευθείας, χωρίς να μεσολαβήσουν άλλοι»! Το ίδιο και το ***«μας απάντησε άμεσα..»!*** (πβ. κ. ***αγρίως - άγρια, αδίκως - άδικα, αδιακρίτως - αδιάκριτα*** κ ά)

αμετάβατος, -η, -ο γλωσς **1.** αυτός που δηλώνει απουσία μεταβατι- κότητας: *~ χρήση / μορφή / σύνταξη* 2. ***αμετάβατο ρήμα*** το ρήμα τού οποίου η ενέργεια δεν μεταβαίνει σε εξωτερικό ή εσωτερικό αντικείμενο (πρόσωπο, ζώο, πράγμα), αλλά παραμένει στο υποκείμενό του. π.χ *τρέχω, πηγαίνω, εργάζομαι, υποφέρω* κ.ά · κατ' αντιδιαστολή προς το *μεταβατικό ρήμα* (π χ *στέλνω χρήματα / βλέπω τη θάλασσα).* [ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ «αδιάβατος», < ά- στερητ. + *μεταβαίνω.* Η γραμματική σημ. ήδη μτγν.]. **αμεταβίβαστος,** -η. -ο [18891**·** αυτός που δεν έχει μεταβιβαστεί ή δεν μεταβιβάζεται: *~ είδηση / μήνυμα* ΣΥΝ αδιαβίβαστος, ανεπίδοτος ΑΜ μεταβιβασμένος, διαβιβασμένος 2. (α) αυτός που δεν είναι δυνατόν να μεταβιβαστεί ή να εκχωρηθεί σε άλλον: *λόγω νομικών κω- 'λυμάτων η περιουσία είναι προς ώρας ~* αντ μεταβιβάσιμος (β) ΝΟΜ ***αμεταβίβαατο δικαίωμα / αμεταβίβαστη αξίωση*** το δικαίωμα που δεν μπορεί να μεταβιβαστεί από τον φορέα του (δηλ. τον δικαιούχο) σε άλλον, συνήθ λόγω τής προσωποπαγούς του φύσεως. **αμετάβλητος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει μεταβληθεί, δεν έχει υποστεί αλλαγή. - *θερμοκρασία ί κατάσταση ! πολιτική / θέση / φόρος / απόφαση! τιμή || διατηρώ κάτι αμετάβλητο* jj *παραμένω αμετάβλητος* συν αναλλοίωτος αντ μεταβεβλημένος, αλλοιωμένος. — **αμετάβλητα / αμεταβλήτως** [μτγν] επίρρ. **αμετάβολος,** -ος, -ο [μτγν.] αυτός που δεν μεταβάλλεται · στη φρ βιολ ***αμετάβολα έντομα*** τα πιο πρωτόγονα έντομα, που δεν αλλάζουν μορφή κατά την ανάπτυξή τους αντ μετάβολα. **αμεταγραπτος,** -η.-ο [μεσν.] κ. **αμετάγραφος** (σημ. 1) 1. αυτός που δεν έχει μεταγραφεί, δηλ αυτός τού οποίου δεν υπάρχει αντίγραφο αντ μεταγεγραμμένος 2. ΝΟΜ (συνήθ. για συμβόλαια αγοραπωλησίας ακινήτων) αυτός που δεν έχει καταχωριστεί στο βιβλίο μεταγραφών τού υποθηκοφυλακείου, **αμετάθετος,** -η, -ο 1. αυτός που δεν μετέβαλε θέση, που δεν μετατοπίστηκε ή δεν μπορεί να μετατοπιστεί: *~ σκοπός / απόφαση ι* ημερομηνία συν αμετακίνητος, αμετατόπιστος, ασάλευτος ΑΝΓ μετακινούμενος, μετατοπισμένος 2. (μτφ. για δημοσίους υπαλλήλους) αυτός που δεν κατέλαβε άλλη οργανική θέση. που δεν πήρε ή δεν μπορεί να πάρει μετάθεση 3. ***αμετάθετο*** (το) η υποχρεωτική για την υπηρεσία παραμονή δημοσίου υπαλλήλου επί ένα ελάχιστο χρονικό διάστημα σε ορισμένη θέση τής κεντρικής ή τής περιφερειακής διοίκησης. — **αμετάθετα / αμεταθέτως** [μτγν **J** επίρρ.
[ετυμ μτγν < ά- στερητ + *μετατίθημι,* βλ. κ. *μεταθέτω]* **αμετακίνητος,** -η. -ο [αρχ.] 1. αυτός που δεν μετακινήθηκε ή δεν είναι δυνατόν να μετακινηθεί ΣΥΝ αμετατόπιστος, ασάλευτος 2. (μτφ) αυτός που δεν μετακινείται από θέση / άποψη: *έμεινε ~ στις αποφάσεις* του συν απαρασάλευτος, ανυποχώρητος. — **αμετακίνητα** επίρρ « -* σχοαιο λ. *αδιαπραγμάτευτος* **αμετάκλητος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που δεν είναι δυνατόν να ανα- κληθεί: *μην προσπαθείτε να με μεταπείθετε· η απόφασή μου είναι οριστική και ~* ΣΥΝ τελεσίδικος, οριστικός αντ μετακλητός, ανακλητός 2. νόμ. ***αμετάκλητη απόφαση*** η τελεσίδικη απόφαση η οποία δεν μπορεί πλέον να προσβληθεί με τα έκτακτα ένδικα μέσα τής αναιρέ- σεως και τής αναψηλαφήσεως είτε γιατί πέρασε άπρακτη η προθεσμία ασκήσεώς τους είτε γιατί αυτά τα ένδικα μέσα όντως ασκήθη- καν άπαξ και απορρίφθηκαν (πβ λ. *ανέκκλητος, τελεσίδικος).* — **αμετάκλητα / αμετακλήτως** [1833] επίρρ. **αμετάλαβος,** -η, -ο εκκλις. αυτός που δεν μετέλαβε, που δεν κοι- νώνησε των αχράντων μυστηρίων του *επιβ?.ήθηκε επιτίμιο να μείνει δύο χρόνια ~* συν ακοινώνητος Επίσης **αμεταλάβητος** κ. **αμετάλη- πτος** [μτγν.]
αμετάλλακτος, -η. -ο [αρχ.] βιοα αυτός που δεν έχει υποστεί μετάλλαξη · *~ ιός* – **αμεταλλάκτως** επίρρ. [1859] **αμέταλλος,** -η. -ο [1887] χημ (χημικό στοιχείο) που δεν εκδηλώνει καμία από τις ιδιότητες των μετάλλων (σκληρότητα, ηλεκτρική αγωγιμότητα κ λπ). όπως το οξυγόνο, το θείο, τα αλογόνα κ ά. **αμετανόητος,** -η, -ο [μτγν] 1. αυτός που δεν μετανόησε ή δεν είναι δεκτικός μετανοίας: *ο δολοφόνος ήταν ~ για το έγκ/.ημά* του ΣΥΝ αμεταμέλητος ΑΝΤ μετανοημένος. μεταμεληένος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν αλλάζει, δεν πρόκειται να αλλάξει τρόπο ζωής, σκέψης *οι φίλοι του του έλεγαν* να *κάψει* να *ξενυχτάει. αλλά αυτός εκεί,*
|| *~ ρομαντικός / ιδεο/^όγος* ΣΥΝ αδιόρθωτος - **αμετανόητα** επίρρ., **αμετανοησία** (η) [1886] **αμετάπειστος,** -η. -ο [αρχ] αυτός που δεν μεταπείστηκε ή δεν με- ταπείθεται: *και τι δεν του είπα για να τον κάνω να αλλάξει γνώμη αλλά εκείνος ~* ΣΥΝ ανένδοτος, αδιάλλακτος, ανυποχώρητος. **—αμε-τάπειστα / αμεταπείστως** [μτγν] επίρρ. **αμετάπτωτος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν παρουσιάζει μεταπτώσεις ως προς την ένταση και την ισχύ του, που παραμένει αμείωτος: *παρακολούθησα όλη τη διάλεξη με ~ ενδιαφέρον* ΣΥΝ. αδιάπτωτος, αμείωτος ΑΝΤ μειωμένος, ελαττωμένος. — **αμετάπτωτα / αμεταπτώτως** [μτγν] επίρρ.
[ΕΓΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ. + *μεταπίπτω].* **αμετάφραστος,** -η, -ο [μεσν] 1. αυτός που δεν έχει μεταφραστεί: *το έργο αυτού τού ποιητή είναι ~ στα Ελληνικά* ΑΝΤ μεταφρασμένος 2. αυτός που είναι δύσκολο ή αδύνατο να μεταφραστεί, *ορισμένες λέξεις με έντονο βιωματικό περιεχόμενο (π.χ. λεβεντιά) είναι ~ από τη μία γλώσσα στην άλ/^η* ΑΝΤ μεταφράσιμος **αμέτι-μουχαμέτι** επίρρ. · (εκφραστ.) με κάθε τρόπο, οπωσδήποτε για να δηλωθεί η επιμονή, το πείσμα κάποιου για κάτι: *έχει βαλθεί ~ να με πείσει να της αγοράσω αυτοκίνητο* ΣΥΝ ντε και καλά / σώνει και καλά
[ΕΤΥΜ < τουρκ. amei muhabbet ή < αραβ. iimmeti Muhammet «μουσουλμάνοι», που εχρησιμοποιείτο σε προσφωνήσεις], **αμετουσίωτος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει μετουσιωθεί. **αμέτοχος,** -η, -ο αυτός που δεν παίρνει μέρος, δεν αναμειγνύεται σε κάτι · *έμεινε ~ στη συζήτηση* ΑΝΤ συμμέτοχος, κοινωνός [ΕΤΥΜ. μτγν. < *ά-* στερητ + *μετέχω).* **αμέτρητος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που είναι αδύνατον να μετρηθεί, άπειρος: *στον ουρανό υπάρχουν ~ αστέρια* ΣΥΝ αναρίθμητος ΑΝΤ μετρήσιμος 2. (εκφραστ.) αυτός που είναι εντυπωσιακά μεγάλος σε αριθμό: στο *σπίτι του έχει πέντε βιβλιοθήκες με ~ βιβλία!* ΣΥΝ πολυάριθμος ΑΝΤ ολιγάριθμος, ευάριθμος. - **αμέτρητα / αμετρήτως** [μτγν.] επίρρ. ΣΧΟΑΙΟ λ. *αριθμήσιμος* **αμετροεπής,** -ής, -ές {αμετροεπ-ούς j -είς (ουδ. -ή)[(λόγ) 1. αυτός που δεν έχει μέτρο στα λόγια του, που φλυαρεί ~ *ομιλητής* ΣΥΝ φλύαρος 2. αυτός που λέει υπερβολικά λόγια, μεγαλοστομίες ή προσβολές. — **αμετροέπεια** (η) [1887], **αμετροεπώς** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες, εχέμυθος.*
(ΕΤΥΜ αρχ < *άμετρος + -επής< έπος «λόγος»)* **άμετρος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν είναι δυνατόν να μετρηθεί ΣΥΝ. αμέτρητος, απειράριθμος ΑΝΤ ολιγάριθμος, πεπερασμένος 2. (μτφ) αυτός που υπερβαίνει τα όρια, το μέτρο: οι *πράξεις του φανερώνουν ~ φιλοδοξία* |j *~ αισιοδοξία* ΣΥΝ υπερβολικός ΑΝΤ μετρημένος, συγκρατημένος. — **άμετρα / αμέτρως** [αρχ] επίρρ. **αμετρωπία** (η) {χωρ. πληθ } ΙΑΤΡ ανωμαλία τής οράσεως (συνήθ μυωπία, υπερμετρωπία, αστιγματισμός), που οφείλεται σε απόκλιση από το φυσιολογικό, είτε τού βολβού τού ματιού είτε τής διαθλάσε- ως που γίνεται μέσα σε αυτό.
[ΕΤΥΜ < *άμετρος + -ωπία* < θ. -ωπ-, από όπου και αρχ *ό)ψ* (γεν *ώπ · ός*) «οφθαλμός», ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ ameiropiej. **αμή** μόρ. -»αμέ
αμην επιφών. ΘΡΗΣΚ (ως κατακλείδα προσευχών, εκκλησιαστικών ύμνων, εκφωνήσεων κ.λπ με ευχετική σημασία) είθε, μακάρι, γένοιτο ΦΡ. (α) ***αμήν (και πότε)!*** **(i)** (απαντητικά) ως ενίσχυση σε προηγούμενη ευχή. *-Με το καλό να γυρίσεις πίσω στον τόπο σου! —'* (ii) (απαντητικά ως έκφραση εχθής για κάτι που μόλις ειπώθηκε): *-Σε λίγα χρόνια θα μαζέψει τα λεφτά που χρειάζεται και θα ξεχρεώσει το σπίτι του'* (β) ***ώαπου να πεις αμήν*** σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα συν αμέσως, ώσπου να πεις κύμινο (γ) **στο *αμήν*** στο έσχατο σημείο, στο απροχώρητο, στο όριο (αντοχής, υπομονής κ.λπ.): *όταν η υπομονή μου έφθασε ~, τον παράτησα σύξυλο κι έφυγα || με έχει φέρει ~ με τη συμπεριφορά του.*
[ΕΤΥΜ μτγν. < εβρ. amen «ας γίνει, είθε» < p. aman «είμαι αξιόπιστος»]
αμηνόρροια (η) [1831] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η έλλειψη ή η διακοπή τής εμμήνου ρύσεως, που οφείλεται είτε σε φυσιολογικά αίτια (εγκυμοσύνη, γαλουχία, εμμηνόπαυση) είτε σε παθολογικά (ψυχοσυναισθη- ματικές διαταραχές, έλλειψη ή περίσσεια ορμονών, κύστεις, όγκους κ.ά.) ΣΥΝ εμμηνοληξία, δυσμηνόρροια ΑΝΙ εμμηνόρροια, εμμηνορρυσία, έμμηνα, περίοδος.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ. (< α- στερητ + *μην, μηνός* + *ρέω),* < γαλλ amenorrhee].
αμητός (ο) (λόγ.) 1. το προϊόν τού θερισμού, η συγκομιδή ΣΥΝ σοδειά, εσοδεία, σόδιασμα 2. (μτφ) η αποκόμιση υλικών ή πνευματικών αγαθών: *~ γνώσεων ι σοφίας.*
[ΕΤΥΜ, μτγν. < αρχ. *αμητός* «θερισμός» < *άμώ (-έω)* «κόβω, θερίζω» < *ά-* προθεμ. + I E **me-t-* «θερίζω», πβ. λατ. meto «θερίζω», γαλλ moisson «θερισμός», ισπ. mies. ιταλ messe, γερμ Mahd, αγγλ. mow «θερίζω» κ ά].
αμηχανία (η) {χωρ. πληθ \ η αδυναμία να αντιδράσει κανείς με τον κατάλληλο τρόπο, να πράξει ή να πει αυτό που θα έπρεπε. *βρίσκομαι σε ~* I| *αισθάνομαι ~.*
[ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ. «ένδεια εξαιτίας τής έλλειψης μέσων, πό

ρων», < *αμήχανος].* **αμήχανος,** -η, -ο αυτός που βρίσκεται σε αδυναμία να αντιδράσει με τον κατάλληλο τρόπο, να πράξει ή να πει αυτό που θα έπρεπε (συνήθ λόγω εκπλήξεως, αιφνιδιασμού, απελπισίας κ.λπ): *τα έχασε τελείως και έμεινε να με κοιτάζει ~ περιμένοντας να του πω εγώ τι Θα κάνει* - - **αμήχανα** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμβρόντητος* (ΕΤΥΜ. αρχ. < *ά-* στερητ + *μηχανή* Σύμφωνα με την ετυμολογική της προέλευση, η λ *άμήχανος* πρέπει να δήλωνε «τον στερούμενο μηχανής». δηλ μέσον, πόρων, διεξόδου κ.ά. Εν συνεχεία η λ εξέφρασε κυρίως το συναίσθημα τής αβεβαιότητας, τής αδυναμίας στη λήψη αποφάσεωνI

αμίαντο (το) {αμιάντου} **1.** πλέγμα τεχνητού αμιάντου (ύφασμα εμβαπτισμένο σε χημικές ουσίες), που τοποθετείται στις λάμπες αερίου, πετρελαίου και οινοπνεύματος, για να δίνει ένταση και λευκότητα στο παραγόμενο φως · 2. κατεργασμένο λευκό δέρμα, που χρησιμοποιείται στις σόλες υποδημάτων

αμίαντος, -η, -ο (λόγ.) (με ηθικό ή/και θρησκευτικό περιεχόμενο) αυτός που δεν έχει μιανθεί, δεν έχει μολυνθεί ηθικά συν αμόλυντος, καθαρός, άσπιλος, αγνός ΑΜ μιασμένος, μιαρός ΙΕΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ + θ *μια.ν-*. πβ. αόρ. *έ-μίαν-α*. ρ *μιαίνω* (< *μιάν-]ω)]*

αμίαντος (ο) {αμιάντ-ου | -ων. -ους} κάθε άφλεκτο ορυκτό με ινώδη μορφή, από το οποίο κατασκευάζονται προϊόντα (κλωστές, υφάσματα. χαρτί κ ά.) που δεν καίγονται. — **αμίαντοειδής,** -ής, -ές κ, **αμιαντώδης,** -ης, -ες.

[ΕΤΥΜ Αντιδάν.. < ξέν. όρ. (πβ. γαλλ. amiante) < λατ. amiantus < αρχ *αμίαντος (λίθος),* ονομασία που αναφερόταν σε είδος ασβέστη και χαρακτήριζε την καθαρότητα τού χρώματός του] **αμιαντοσωλήνας** (ο) σωλήνας κατασκευασμένος από αμίαντο, **αμιαντοτσιμεντο** (το) τσιμέντο ενισχυμένο με ίνες αμιάντου που χρησιμοποιείται στην οικοδομική, την κατασκευή σωλήνων και σε δομικές και δια.κοσμητικές εφαρμογές.

[ΕΥΜ Απόδ. τού αγγλ. asbestos-cement (νόθο σύνθ)].

αμιαντωρυχείο (το) [1859] ορυχείο αμιάντου

αμίάντωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΙΑΤΡ πνευμονική πάθηση που οφείλεται σε εισπνοή μεγάλης ποσότητας σκόνης αμιάντου.

[ειυμ Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ asbestosis]. **αμιγής,** -ής, -ές {αμιγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν έχει αναμι- χθεί με άλλο υλικό ή δεν περιλαμβάνει προσμείξεις, ξένα σώματα κλπ.: η *περιοχή κατοικείται από ~* ελληνι/cd *πληθυσμό* ((~ γλώσσα / *κυβέρνηση* (με μέλη από έναν μόνο πολιτικό χώρο) / *σύνθεση* ΣΥΝ άμικτος, ανόθευτος, καθαρός αντ ανάμικτος, μικτός, συμμιγής· φρ ουδέν *κακόν αμιγές καλού (ούδέν κακόν αμιγές καλού)* δεν υπάρχει κάτι δυσάρεστο, που να μην έχει και ευχάριστες πλευρές, δεν υπάρχει κακό που να μη συνεπιφέρει και κάτι καλό: *-/ Η εκλογική ήττα οδήγησε στην πολιτική ανασυγκρότηση τού κόμματος.* — **αμιγώς** επίρρ [μτγν.]. ^

[ειυμ αρχ < *ά-* στερητ. + *-μιγής* < *μ(ε)ίγ-νυ-μι].* **αμίλητος,** -η, -ο [μεσν.] **1.** αυτός που δεν μιλά. *όλοι μιλούσαν και γελούσαν, μόνο ο Πέτρος καθόταν στη γωνιά του* ~ συν. σιωπηλός, βουβός ανγ ομιλητικός 2. λαοι ρ *αμίλητο νερό* το νερό για τον κλήδονα (βλ λ), το οποίο μεταφέρουν οι κοπέλες από τη βρύση χωρίς να μιλούν (για να μην ταραχθεί το στοιχειό που, κατά τη λαϊκή αντίληψη, κατοικεί στην πηγή)· φρ. *ήπια το αμίλητο νερό* έπαψα να μιλώ, από- μεινα εντελώς σιωπηλός, χωρίς να βγάζω μιλιά. - **αμίλητα** επίρρ **άμιλλα** (η) {χωρ. πληθ.} συναγωνισμός (συνήθ. χωρίς αντιπαλότητα, οπότε συμβάλλει στη βελτίωση όσων συναγωνίζονται)· η προσπάθεια για διάκριση και υπεροχή (συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς τον ανταγωνισμό, ο οποίος διακρίνεται από έντονη αντιπαλότητα): *στόχος των αθλητικών αγώνων δεν είναι η νίκη, αλλά η συμμετοχή και η ευγενής ~ μεταξύ των* αντιπάλων. σχοαιο λ. *συναγωνισμός* [ειυμ < αρχ. *άμι/.λα* < **αμ-ιλ]α,* αβεβ ετύμου, πιθ. < *άμα* «μαζί, συγχρόνως» + -ιλ/α J.

αμιλλώμαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιαμιλλάται .· μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} (λόγ) προσπαθώ να ξεπεράσω (κάποιον), να υπερτερήσω· συμμετέχω σε συναγωνισμό (χωρίς εχθρική διάθεση): Οί *πόλεις* αμιλλώνται *για τη διοργάνωση τού καλύτερου φεστιβάλ* || οί αθλητές *τού στίβου* αμιλλώνται *για τη νίκη* ΣΥΝ διαγωνίζομαι, συναγωνίζομαι, παραβγαίνω. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *συναγωνισμός, αποθετικός* [Πτυμ < αρχ *αμιλλώμαι (-άο-)* < άμιλλα], **αμίμητος,** -η, -ο [μτγν.] (συνήθ. για κωμικούς, δηκτικές δηλώσεις, σχόλια) αυτός που είναι τόσο επιτυχημένος στο είδος του, ώστε δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο μιμήσεως ή αντιγραφής: *είπε το εξής αμίμητο «.. »* || ο *Χουτρός και ο Λιγνός υπήρξαν ~ κινηματογραφικό δίδυμο* συν ανεπανάληπτος. — **αμίμητα** επίρρ. **αμίνη** (η) [1880] {αμινών} χημ (συνήθ. στον πληθ) μέλος τής ομόλογης σειράς των οργανικών ενώσεων που περιέχουν στο μόριό τους μία ή περισσότερες αμινικές ομάδες.

[εγυμ Μεταφορά τού γαλλ amine (οπτικό δάνειο) < am(moniac) + παραγ επίθημα -inej. **αμίνικός,** -ή, -ό χημ **1.** αυτός που σχετίζεται με τις αμίνες **2.** *αμινι- κή ομάδα* αζωτούχος ρίζα χαρακτηριστική σε πολλές οργανικές ενώσεις.

[ΕΤΥΜ; Βλ.λ. *αμινοξύ]* **αμινο-** κ. **αμιν-** χημ α' συνθετικό για τον σχηματισμό ουσιαστικών που σημαίνουν: 1. πολυσύνθετες οργανικές ενώσεις: *αμινοφαινόλες, αμιν-οξέα* 2. παρουσία αμινών (κάπου): αμιν-ουρΓα, *αμιν-οξαιμία*

[ΕΓΥΜ Α' συνθ τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τον τ. *αμίνη / -ες* (βλ λ.) και απαντά σε μεταφρ δάνεια χημ. όρων (λ.χ. αγγλ aminoacid «αμινοξύ»]

αμινοξύ (το) {αμινοξέ-ος | -α, -ων] ΧΥΜ οργανική ένωση που περιέχει τουλάχιστον μία καρβοξυλική και μία αμίνική ομάδα, από την ένωση των οποίων προέρχονται οι πρωτεΐνες. Επίσης **αμινοκαρβονι- κό οξύ.**

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο < *αμιν(ο)-* (< ξέν. όρ., πβ. αγγλ. amin(o)- < λατ. am(moniumj < ελλην. *αμμωνία)* + *οξύ.* πβ αγγλ aminoacid]. **αμιξία** (η) [αρχ.] {χωρ πληθ.} (λόγ.) 1. (για μέταλλα) η έλλειψη μείξε- ως. αναμείξεως ή προσμείξεως ΣΥΝ. καθαρότητα 2. (ειδικότ. για πρόσωπα, πληθυσμούς, έθνη κ.λπ) έλλειψη επικοινωνίας ή και επιμιξίας με άλλους ανθρώπους ΣΥΝ ακοινωνησία, απομόνωση — **άμικτος,** -η, -ο [αρχ.], **άμικτα / αμίκτως** [αρχ.} επίρρ **αμιράς** (ο) {αμιράδων} ιστ (κατά τον Μεσαίωνα) ηγεμόνας ή ανώτατος στρατιωτικός σε αραβική χώρα [ετυμ μεσν < αραβ. amir «διοικητής»], **αμισθί** επίρρ. [αρχ.] (λόγ.) χωρίς μισθό, χωρίς πληρωμή ΣΥΝ (λαϊκ.)

τζάμπα. σχολιο λ. *-i* **άμισθος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που γίνεται χωρίς την καταβολή μισθού: *η φροντίδα αναπήρων* αποτελεί· *στον σύλλογό μας ~ και εθελοντική εργασία* ΣΥΝ δωρεάν 2. (για πρόσ) αυτός που εργάζεται χω- ρίς χρηματικό αντάλλαγμα (μισθό) ή που αμείβεται για την εργασία του με άλλη μορφή πληρωμής: *οι* υπάλληλοί *στη γραμματεία είναι εργάζονται εθελοντικά* αντ έμμισθος, μισθωτός **Αμίσος** (η) αρχαία πόλη τής Μ. Ασίας, η μετέπειτα Σαμψούς (βλ λ.). [ΕΤΥΜ αρχ., αγν ετύμου προελλην. τοπωνύμιο Η μεσν ονομασία *Σαμψούς* ανάγεται στο όν. Samson (πιθ. < *εις Άμισόν.* βλ. κ. *Κωνσταντινούπολη),* με το οποίο οι Σελτζούκοι αποκάλεσαν τον οικισμό που ίδρυσαν εκεί τον 1 Ιο αι.] **άμισχος,** -η, -ο ί μτγν.] ΒΟΤ αυτός που δεν έχει μίσχο ΑΝΤ έμμισχος **αμίτωση** (η) {-ης κ -ώσεως [χωρ. πληθ.} βιολ. ο πολλαπλασιασμός των κυττάρων με διάσπαση τού ενός σε δύο. αλλά χωρίς ίση κατανομή των στοιχείων του

[ετυμ. < α- στερητ. + *μίτωση* (βλ.λ.). ελληνογενής ξέν. όρ , < νεολατ. amitosis]

άμμες δε γ' εσσόμεθα πολλώ κάρρονες *(άμμες δέ γ' έσσόμε- θα* πολλώ *κάρρονες,* Πλουτάρχου *Λυκούργος 21)* (εμείς θα γίνουμε πολύ καλύτεροι) για να εκφραστεί η αυτοπεποίθηση των νέων ότι θα ξεπεράσουν τους μεγαλυτέρους· από τραγούδι των νεαρών Σπαρτιατών, που δήλωνε την επιθυμία τους να ξεπεράσουν τους προγόνους τους σε αξία.

αμμοαργΐλώδης, -ης, -ες {-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (για πετρώματα ή εδάφη) αυτός που αποτελείται από άμμο και άργιλο. « ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, ~ης, -ε$*

αμμοβολεας (ο) {αμμοβολ-είς, -έων} μηχάνημα με το οποίο γίνεται η αμμοβολή.

[ΕΙΥΜ. < *αμμοβολή* **αμμοβολη** (η) μέθοδος επεξεργασίας επιφανειών με την εκτόξευση άμμου, ρινισμάτων χάλυβα ή κόκκων άλλου λειαντικού μέσου, ώστε να γίνουν τραχείες ή να καθαριστούν από σκουριά, χρώμα κ.ά (π χ. στον ναυπηγοεπισκευαστικό τομέα).

[ΕΤΥΜ < *άμμος* + *-βολή* < *βάλλω].* **αμμοβολω** ρ μετβ. {αμμοβολείς . | αμμοβόλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} χρησιμοποιώ ως μέθοδο επεξεργασίας ή καθαρισμού επιφανειών την αμμοβολή (βλ λ.) — **αμμοβολιστής** (ο), **αμμοδοχείο** (το) [1889] (παλαιότ) 1. ειδικό δοχείο που περιείχε πολύ λεπτή άμμο. την οποία άπλωναν πάνω στα χειρόγραφα, για να στεγνώσει η μελάνη 2. δοχείο με άμμο που χρησίμευε ως σταχτοδοχείο, πτυελοδοχείο κ.λπ. Επίσης **αμμοδόχη** κ **αμμοδόχος** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γερμ Sandfass] **αμμοθεραπεία** (η) [1896] {αμμοθεραπειών} θεραπεία που συνίστα- ται στην υποβολή τού ασθενούς σε αμμόλουτρα ή σε κατάκλιση στην άμμο.

αμμοθύελλα (η) {αμμοθυελλών) το σύνολο των ειδικών καιρικών συνθηκών που επικρατούν ως αποτέλεσμα ισχυρού ανέμου σε αμμώδη έκταση (συνήθ έρημο), που σηκώνει και μετακινεί μεγάλες ποσότητες άμμου και σκόνης.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sandstorm] **αμμοκονία** (η) {αμμοκονιών} (λόγ.) ο σοβάς (βλ λ.) ΣΥΝ αμμοκονίαμα.

[εγυμ. μτγν, αρχική σημ. «τσιμέντο», < *άμμος* + *κονία* < *κόνις, -εως* (βλ. κ. *σκόνη)].*

αμμοκονίαμα (το) [1887] (αμμοκονιάμ-ατος | -ατα, -άτων} ο σοβάς,

αμμοκονίαση (η) [1890] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων] (στην οικοδομή) η επίχριση τοίχων με αμμοκονίαμα το σοβάντισμα **αμμοκονιαστής** (ο) [1894] (λόγ.) ο τεχνίτης που σοβαντίζει, ο σοβατζής

α-/αν- *στερητικό* **α-μεταμέλητος,** -η, -ο **α-μεταμόρφωτος,** -η, -ο **α-μεταμόσχευτος,** -η, -ο **α-μεταμφίεστος, -η, -ο α-μετσνιωτος,** -η, -ο

α-μετάττλαατος, -η, -ο **α-μεταποίητος,** -η, -ο **α-μεταττούλητος,** -η, -ο **α-μεταρρύθμιστος,** -η, -ο **α-μετάστατος,** -η, -ο

α-μετασχημάτιστος, -η, -ο **α-μετάτακτος,** -η, -ο **α-μετατόττιστος,** -η, -ο **α-μετάτρειττος,** -η, -ο **α-μεταφύτευτος,** -η, *-ο*

α-μεταχείριστος, -η,-ο α-μετεκπαίδευτος, -η, -ο α-μετεξέλικτος. -η, -ο **α-μετονόμαστος,** -η, -ο **α-μετρίαστος,** -η, -ο

α-μηδένιστος, -η, -ο **α-μήνυτος,** -η, -ο **α-μηχανοποίητος, -η, -ο α-μισθοδότητος, -η, -ο α-μίσθωτος,** -η, -ο

αμμοληψία (η) | αμμοληψ ιών} η λήψη άμμου από παραλία, κοίτη ποταμού κ.α (π.χ. για εργαστηριακή εξέταση)
[ΕΤΥΜ < *άμμος* + *-/.ηψία* < *λήψη].* **αμμόλιθος** (ο) 11856] | αμμολίθ-ου | -ων. -ους) ο ψαμμίτης (βλ.λ.) ΣΥΝ. αμμόπετρα
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sandstone] **αμμόλουτρο** (το) [1862) ΙΑΤΡ η κάλυψη μέρους ή ολόκληρου τού σώματος με θερμή από τον ήλιο άμμο κυρ για θεραπεία ρευματικών παθήσεων
[ΕΙΎΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sandbath]. **αμμόλοφος** (ο) [1892] λόφος από άμμο.
[F.ΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. sandhill], **αμμόμετρο** (το) [1867] {αμμομέτρ-ου | -ων} η κλεψύδρα (βλ.λ., σημ 2). **αμμόπετρα** (η) [χωρ. γεν πληθ) ο αμμόλιθος (βλ.λ.). **άμμος** (η) **1.** σύνολο από πάρα πολύ μικρούς και λεπτούς κόκκους ή λεπτά θραύσματα ορυκτών ή πετρωμάτων, που δημιουργείται από τη διαβρωτική ενέργεια των υδάτων, των ανέμων ή/και των παγετώνων και βρίσκεται στις ακρογιαλιές, στους θαλάσσιους και λιμναίους βυθούς. στην κοίτη και τις εκβολές των ποταμών, καθώς και σε ερήμους: *ψιλή / χοντρή / λευκή / κίτρινη ~ || αυτή η παραλία δεν έχει άμμο, αλλά βότσαλα || το πόδι της βουλίαξε στην άμμο || τινάζω την άμμο από τα παπούτσια* || το *επαρχιακό γήπεδο αντί για χόρτο είχε* - **ΦΡ** (α) **άμμος** *θαλάσσης* ψιλή άμμος από τη θάλασσα που χρησιμοποιείται ως οικοδομικό υλικό (β) *σαν την άμμο τής θαλάσσης* για πάρα πολύ μεγάλο αριθμό από πρόσωπα ή πράγματα (γ) *κινούμενη άμμος* βλ. λ. *κινούμενος 2.* (ειδικότ) λεπτόκοκκο υλικό που χρησιμοποιείται σε οικοδομικές εργασίες και προέρχεται είτε από ποταμούς ή θάλασσες *(φυσική ~)* είτε κυρ. από λατομεία *(θραυστή ~): αναμειγνύω άμμο, ασβέστη και νερό* 3. (συνεκδ.) η παραθαλάσσια αμμώδης λωρίδα ξηράς *τα παιδιά φτειάχνουν πύργους στην ~* ΣΥΝ αμμουδιά· **ΦΡ** (μτφ.) *χτίζω στην άμμο* επιχειρώ ή σχεδιάζω κάτι που είναι ή θεωρείται αβέβαιο, επισφαλές ματαιοπονώ, *«είναι κακό στην άμμο να χτίζεις παλάτια»* (λαϊκ. τραγ.).
[ΕΤΥΜ αρχ < * *άμμος,* από συμφυρμό των συνωνύμων *αμαθος* (< **άμαθος)* και *ψάμμος,* πιθ. από Ι.Κ »sam-dh-, πβ. λατ. sab-ulum, γαλλ. sable, γερμ Sand, αγγλ sand κ ά Η φρ. *χτίζω στην άμμο* είναι ήδη μεσν.]
αμμοσκέπαστος, -η, -ο [1845] αυτός που είναι σκεπασμένος ή στρωμένος με άμμο **αμμότοπος** (ο) (κυρ. για αγρούς, καλλιεργήσιμες εκτάσεις κ.λπ) περιοχή με αμμώδες έδαφος ή γεμάτη άμμο. **αμμούδα** (η) (λαϊκ) **1.** ο αμμώδης βυθός τής θάλασσας (κυρ. κοντά στην ξηρά), *πρόσεξε, όταν φτάσεις στα ρηχά. μην κολλήσει η βάρκα στην* 2. αμμώδης έκταση, παραλία ΣΥΝ αμμότοπος, αμμουδιά.
[ΕΤΥΜ Μεγεθ. τού ουσ. **αμμούδι* (υποκ τού *άμμος),* που απαντά μόνο ως τοπωνύμιο] **αμμουδερός,** -ή. -ό γεμάτος άμμο [F.ΤΥΜ < *αμμούδα* + παραγ. επίθημα *-ερός, πβ κ. παγ-ερός].* **αμμουδιά** (η) παραλία γεμάτη άμμο, αμμώδης γιαλός: *όμορφη / γρα- φική* ~ ΙΙ *χρυσές*
[ΕΤΥΜ < *αμμούδα* (βλ.λ.) + κατάλ. *-ιά].* **αμμουδίτης** (ο) {αμμουδιτών} μικρό ψάρι σαν χέλι που ζει μέσα στην άμμο, δεν τρώγεται, αλλά χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη για την παραγωγή ζωοτροφών.
]ΕΤΥΜ < *αμμούδα* + παραγ. επίθημα *-ίτης].* **αμμοχάλικο** (το) [1885] μείγμα που περιέχει ψιλή άμμο και χαλίκι και χρησιμοποιείται σε οικοδομικές εργασίες, **αμμοχωμα** (το) {αμμοχώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** χώμα που περιέχει άμμο και χρησιμοποιείται συχνά για καλλιέργεια 2. (παλαιότ. στην οικοδομική) φτηνό κατασκευαστικό υλικό από άμμο και χώμα. **Αμμόχωστος** (η) {Αμμοχώστου} πόλη στην Α ακτή τής Κύπρου από το 1974 κατέχεται από τουρκικά στρατεύματα που εισέβαλαν στην Κύπρο (βλ. κ. λ *Αττίλας, Κυπριακό, ψευδοκράτος, πράσινος)* — **Αμ- μοχωστιανός** (ο) [μεσν.]. **Αμμοχωστιανή** (η). ** σχολιο λ *εισβολή* [ΕΤΥΜ μεσν < *άμμος* + *-χωστός* (< αρχ. *χώννυμι),* επειδή η πόλη περιβάλλεται από αμμώδεις ακτές, ούτως ώστε να φαίνεται «χωσμένη» στην άμμο. Στη γεωγραφική θέση τής σημερινής Αμμοχώστου υπήρξαν από την αρχαιότητα διάφορες πόλεις, που μαρτυρούνται με τα ονόματα *'Αρσινόη, Σαλαμίς. 'Αλασία* και *Κωνσταντία* Η νέα πόλη τής Αμμοχώστου περιέλαβε επίσης τους συνοικισμούς που έφεραν το όνομα *Βαρώσια(*< τουρκ varos «προάστιο»). Η ονομασία Famagusta (< *Amagusta < *Amachusta < *'Αμμόχωστος*) με την οποία είναι γνωστή η πόλη σε διάφορες γλώσσες, προήλθε παρετυμολογικά από το λατ. Fama Augusti «φήμη τού Αυγούστου» (δηλ. τού αυτοκράτορα)).
αμμώδης, -ης, -ες [αρχ) {αμμώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} αυτός που περιέχει άμμο: ~ *βυθός* ΣΥΝ αμμουδερός. -* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης.-ης.-ες* **Άμμων** (ο) [Αμμων-ος, -α} **1.** θεός τής αρχαίας Αιγύπτου, που ταυτιζόταν με τον Ήλιο (Ρα) 2. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας
[ΠΙΥΜ < αρχ *'Άμμων (Τά)* < αρχ. αιγυπτ. Amen / Amun «σφραγισμένος, κρυμμένος», πβ κ. *Τουταγχαμών* < αρχ αιγυπτ Tutankhamen «ζωντανή εικόνα τού Αμμωνος» Βλ. κ *Ρα].* **αμμωνία** (η) [χωρ. πληθ.} ΧΗΜ **1.** άχρωμο, αλκαλικό, οξείας οσμής αέριο. που χρησιμοποιείται ευρύτατα στην παραγωγή χημικών προϊόντων ευρείας κατανάλωσης (λιπασμάτων, εκρηκτικών υλών, φαρμάκων κ.ά) 2. (συνήθ) υδατικό διάλυμα τού παραπάνω αερίου, που χρησιμεύει στην ανακούφιση από δαγκώματα εντόμων κ.λπ. 3. σκόνη που χρησιμοποιείται στην παρασκευή γλυκών - - **αμμωνιούχος,** - ος, -ο [1876], **αμμωνιακός,** -ή, -ό [μτγν.].
ΓΕΤΥΜ. Αντιδάν., < νεολατ. ammonia (όρος που πλάστηκε το 1872 ως ονομασία τού αερίου που παράγεται από το ***άμμωνιακόν άλας)*** < (sal) ammoniac < λατ ammoniacum < ελλην ***Άμμωνιακόν (κόμμι),*** ουσία που ονομάστηκε έτσι. επειδή προερχόταν από τη λιβυκή περιοχή ***Αμμωνία,*** κοντά στο ιερό τού ***"Αμμωνος Λιός].*** **αμνάδα** (η) θηλυκό πρόβατο μικρής ηλικίας συν αρνάδα [ετυμ < μτγν. ***άμνάς, -άδος,*** θηλ τού αρχ. ***αμνός].***
αμνημόνευτος, -η, -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν μνημονεύθηκε ή δεν μνημονεύεται· αυτός για τον οποίο δεν γίνεται λόγος ΣΥΝ ξεχασμένος· ΦΡ *προ αμνημονεύτων ετών /χρόνων* πολύ παλιά, πριν από πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα: ***με το πτυχίο τής Νομικής, που πήρα κατάφερα και διορίστηκα στο Δημόσιο*** 2. εκκλης αυτός που δεν μνημονεύθηκε ονομαστικώς στην ακολουθία ή για τον οποίο δεν τελέ- στηκε μνημόσυνο
αμνήμων, -ων. άμνημον [αρχ.] {αμνήμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ -ονα). -όνον} (λόγ) 1. αυτός που δεν έχει ισχυρή μνήμη 2. αυτός που λησμονεί τις ευεργεσίες που έχει δεχθεί: ***φάνηκε - απέναντι στον ευεργέτη του*** ΣΥΝ επιλήσμων. αγνώμων, αχάριστος ΛΝΤ ευγνώμων — **αμνημοσύνη** (η) [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων, ***-ων, -ον.*** **αμνησία** (η) Π891] {χωρ. πληθ.} **1.** ΙΑΤΡ η ολική ή μερική απώλεια τής μνήμης ως αποτέλεσμα τραυματικών ερεθισμάτων ή παθολογικών καταστάσεων ***χτύπησε στο κεφάλι και έπαθε*** ~ **2.** (ειρων.) το να μη θυμάται κανείς σκοπίμως κάτι (μια υποχρέωση, δέσμευση κ.λπ.): ***προεκλογικά οι πολιτικοί υπόσχονται πολλά, μετά τις εκλογές όμως παθαίνουν*** ~. — **αμνησιακός,** -ή, -ό ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο*** [ΕΤΥΜ Αντιδάν., < γαλλ. amnesie < μτγν ***άμνησία*** < ά- στερητ + θ. ***μνη-,*** από όπου και ***μνή-μη, μι-μνη-σκομ***αι «θυμούμαι» κ.ά] **αμνησίκακος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν μνησικακεί, δηλ που εκου- σίως δεν διατηρεί στη μνήμη του το κακό που υπέστη, επομένως δεν αισθάνεται μίσος ή επιθυμία να εκδικηθεί· ***κράτησε ποτέ κακία σε κανέναν όσο κι αν τον έβλαψαν είναι ο πιο - άνθρωπος που έχω γνωρίσει*** ΣΥΝ ανεξίκακος, μακρόθυμος, αγαθός ΑΝΙ. μνησίκακος, εκδικητικός, κακός. — **αμνησίκακα** επίρρ. **αμνησικακία** (η) [μτγν], **αμνησικακώ** ρ. [μτγν.] {-εις. }. **αμνηστεία** (η) -»αμνηστία
αμνηστευση (η) [1889Ι [-ης ***κ.*** -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων) η χορήγηση αμνηστίας (βλ.λ.). — **αμνηστεύσιμος,** -η, -ο. **αμνηστευτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την αμνηστία (βλ *λ.)*
ή αυτός μέσω τού οποίου χορηγείται αμνηστία. ~ ***διάταγμα*** **αμνήστευτος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει μνηστευθεί, δεν αρ- ραβωνιάστηκε ΑΝΤ. μνηστευμένος. αρραβωνιασμένος **αμνηστεύω** ρ. μετβ. [1856] {αμνήστευ-σα, -θηκα (καθημ -τηκα), -μένος} χορηγώ αμνηστία, δίνω χάρη· (ιδ. για κρατουμένους) απαλλάσσω από κατηγορίες και αποφυλακίζω, **αμνηστία** (η) {χωρ πληθ} **1.** ΝΟΜ άρση τού αξιοποίνου ορισμένων αδικημάτων, κυρ πολιτικών, από κυβερνητικό φορέα και με επίσημη νομοθετική πράξη συνεπάγεται άμεση αποφυλάκιση (αν ο αμνη- στευόμενος κρατείται) και απαλλαγή από τις κατηγορίες, ***χορήγηση αμνηστίας στους πο/.ιτικούς κρατουμένους*** (πβ. κ λ. ***χάρη)*** *2. Διεθνής Αμνηστία* (αγγλ. Amnesiy Internuiional) παγκόσμια αυτοχρηματοδο- τούμενη οργάνωση η οποία εδρεύει στο Λονδίνο, δεν εξαρτάται από καμιά κυβέρνηση, πολιτική παράταξη, ιδεολογία ή θρησκεία και έχει στόχο της την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την αποφυλάκιση των πολιτικών κρατουμένων και την κατάργηση των βασανιστηρίων σε παγκόσμιο επίπεδο ΣΧΟΛΙΟ λ ***-ία. παρώνυμο.***
[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «λήθη», < ***άμνηστώ*** < ***άμνηστος*** < ***ά-*** στερητ. + ***μνηστός*** < θ ***μνη-, από*** όπου και ρ. ***μΐ-μνή-σκω*** «θυμίζω»]

αμνηστία ή αμνηστεία; Παράλληλα προς τη σειρά των παραγώγων ***μνηστός*** > **μνηστεύ-ω** / **-ομαι** > **μνηστεία** (που δικαιολογεί και τη γραφή τού ***μνηστεία*** με -ει- ως παραγωγού από ρ. σε ***-εύω).*** χρησιμοποιήθηκε ήδη στην Αρχαία Ελληνική και η σειρά ***άμνηστος > αμνηστώ (-είς.) > αμνηστία*** Αρα το ***αμνηστία*** δεν παράγεται από ***α· + μνηστεία,*** αλλά από το ***άμνηστος*** (με παρεμβολή τού ρ. ***αμνηστώ),*** γι' αυτό και γράφεται με ***-ι-*** Ας σημειωθεί ότι αναλογικά προς το ***μνηστεύω*** παρήχθη και χρησιμοποιείται (αντί τού ***αμνηστώ «δίδω*** αμνηστία») και ρ ***αμνηστεύω,*** το οποίο όμως ως νεότερο δεν επηρεάζει την ορθογραφία τού αρχ. ***αμνηστία*** Όμοια σχηματίζονται (και γράφονται) τα ***άνανδρος*** > **ανανδρία** (αλλά ***ανδρεία'.), πρωτοπόρος > πρωτοπορία*** (αλλά πορεία'.) κ ά

► ***ανανδρία, -ία***

αμνιακός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το άμνιο ~ ***σάκος / κοιλότητα / υγρό*** (μέσα στο οποίο αιωρείται το έμβρυο) **άμνιο** (το) {αμνί-ου | -ων} ΙΑΤΡ Ο εσωτερικός υμένας τού σάκου στο εσωτερικό τού οποίου βρίσκεται το έμβρυο κατά την περίοδο τής εγκυμοσύνης
[ετυμ < αρχ ***άμνίον*** (κ ***άμνιον),*** αρχική σημ «είδος αγγείου, όπου συγκεντρώνεται το αίμα των σφαγίων». < ***'άμων*** < ***άμώ*** / ***-ώμαι (-άο-)*** «συγκεντρώνω» με επίδραση τού ***άμνός.*** Το αρχ. ***άμάω*** ίσως συνδ. με την πρόθ. ***άμα*** ή. κατ' άλλη εκδοχή, με το ρ. ***άμέλγω*** (μέσω θ. ¥am- «συγκεντρώνω ένα υγρό»)], **αμνιοκέντηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ιατρ ιατρική εξέταση κατά τη διάρκεια τής εγκυμοσύνης, που συνίσταται σε παρακέντηση (βλ.λ.) τού αμνιακού σάκου και λήψη αμνιακού υγρού, προκειμένου να διαπιστωθούν γενετικές ανωμαλίες ή νόσοι στο κυοφορούμενο. καθώς επίσης και το φύλο τού εμβρύου [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ . < α77^ amniocentesis] **αμνιοσκόπηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ΙΑΓΡ οπτική εξέταση τής αμνιακής κοιλότητας με ειδικό εργαλείο.
[ΕΤΥΜ. < ***άμνιο*** + ***-σκόπηση*** < ***σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά, εξετά

ζω», ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. amnioscopy]. αμνοερίφια (τα) {αμνοεριφίων) αρνιά και κατσίκια: οι *τιμές των ~ κατά την περίοδο τού Πάσχα εμφανίζουν αύξηση*. αμνός (ο) (λόγ.) 1. μικρό αρσενικό πρόβατο, το νεογνό ή αυτό που μόλις απογαλακτίστηκε συν αρνί. αρνάκι 2. θρηςκ *αμνός τού Θεού* συμβολική προσωνυμία τού Ιησού Χριστού ως υπόμνηση τής θυσίας του για τις αμαρτίες τού κόσμου 3. εκκλης τετράγωνο κομμάτι από το κέντρο τού προσφόρου που χρησιμοποιείται για τη Θεία Κοινωνία. [ΕΤΥΜ αρχ. < Ι Κ. ˣag*(h)-n0s. πβ λατ ag-nus, γαλλ agneau. ιταλ agnello, αγγλ yean «βελάζω» κά. Στην Κ.Δ η λ. *αμνός* προσδιορίζει αποκλειστικά τον Χριστό (π.χ. Ιωάνν. Ι, 29. ί<5ε *ό αμνός τον Θεοϋ ό αΐρων τήν αμαρτίαν τοϋ κόσμου)]*. αμνοσκοπία (η) {χωρ πληθ.} μαντεία, κατά την οποία γίνονται προβλέψεις για το μέλλον με την εξέταση τής ωμοπλάτης τού αμνού που σφάζεται σε ορισμένες γιορτές {λ.χ το Πάσχα).

[ετυμ < *αμνός* + *-σκοπία* < σκΟ7Τώ|. άμοιαστος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που δεν μοιάζει με άλλον αμοιβάδα (η) 1. μονοκύτταρος οργανισμός, υδρόβιο ή παρασιτικό πρωτόζωο, που αποτελείται από έναν κεντρικό πυρήνα (ενδόπλασμα) και ένα λεπτό στρώμα διαφανούς κυτταροπλάσματος (εξώπλασμα) τέτοιο, ώστε να παραμορφο>νεται συνεχώς σχηματίζοντας προσωρινά εξογκώματα (τα ψευδοπόδια), με τα οποία ο οργανισμός κινείται και προσλαμβάνει την τροφή του (δηλ. βακτήρια) 2. *αμοιβάδες* (οι) η αμοιβάδωση (βλ.λ)

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < αγγλ. amoeba < αρχ. *άμοιβάς, -άδος* < *άμοιβή* «εναλλαγή, ανταλλαγή», επειδή το κυτόπλασμα αυτών των πρωτοζώων τούς επιτρέπει να εναλλάσσουν προσωρινά μορφές, για να κινούνται και να τρέφονται].

αμοιβαδικός, -ή, -ό ΙΑΤΡ. 1. αυτός που σχετίζεται με την αμοιβάδωση 2. *αμοιβαδικός (ο), αμοιβαδική* (η) πρόσωπο που πάσχει από αμοιβάδωση.

αμοιβαδοειδής, -ής, -ές [1882] {-ούς [-είς (ουδ -ή)] αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά των αμοιβάδων: ~ *κίνηση* (η κίνηση των λευκοκυττάρων τού αίματος). - αμοιβαδοειδώς επίρρ * .* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης.*

-ης·-κ

αμοΐβαδωση (η) {-ης κ. -ώσεως (χωρ. πληθ.ί ιατρ η παρουσία αμοιβάδων στο έντερο τού ανθρώπου σε συνθήκες συμβιωτικού παρασιτισμού, καθώς και η νόσος (δυσεντερία) που υπό ορισμένες συνθήκες προκαλείται από το παράσιτο. .* ΣΧΟΛίΟ λ. *-ωση.*

(εγυμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. amoebiasis] αμοιβαίος, -α,-ο 1. αυτός που αναφέρεται σε μια σχέση ανταπόδοσης ανάμεσα σε δύο μέρη: *οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών πρέπει να στηρίζονται* στον ~ *σεβασμό* [| - *αισθήματα / εχθρότητα / συμπάθεια / εμπιστοσύνη / κατανόηση || θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος* | | ~ *υπόσχεση / εξάρτηση / υποχωρήσεις* |[*οι συζυγοι ορκίστηκαν ~ πίστη μεταξύ τους* ΑΝΤ μονομερής 2. οίκον ***αμοιβαίο κεφάλαιο*** μορφή εταιρείας επενδύσεων που κεφαλαιοποιείται από τη συνεχή πώληση τού αποθεματικού της, το οποίο υποχρεούται να επαναγοράσει από τους μετόχους της. αν αυτοί το ζητήσουν. - αμοιβαί-α /-ως [μτγν] επίρρ ΙΕΤΥΜ < αρχ. *άμοιβαϊος* < *αμοιβή].* αμοιβαιότητα (η) [1834] {χωρ. πληθ) 1. η ανταποδοτικότητα στις σχέσεις, το να ανταποκρίνεται κανείς με τον ίδιο (θετικό) τρόπο στις ενέργειες τού άλλου: *στις φι?.ικές σχέσεις απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ~ των συναισθημάτων* αντ μονομέρεια · 2. ΝΟΜ (μεταξύ κρατών) η παροχή ωφελημάτων (π.χ φορολογικών ελαφρύνσεων) και η αποδοχή δεσμεύσεων ή υποχρεο>σεων σε αμοιβαία βάση: *ζητήθηκε η ίδρυση έδρας ισπανικών σπουδών στην Ελλάδα με βάση την* - αμοιβή (η) 1. υλική αποζημίωση για παροχή υπηρεσιών, εργασίας κλπ . *η αμοιβή γι'αυτόν που θα βρει τα κοσμήματα, θα είναι το 10% τής αξίας τους* | | *αδρή / μεγάλη / συμβολική* ~ || ~ *για τη σύλ?^ηψη των δραστών / για παροχή πληροφοριών* ΣΥΝ μισθός, πληρωμή, αντιμισθία φρ (α) ***έναντι αμοιβής*** με υλική αποζημίωση, του *έδωσε τις πληροφορίες που ζητούσε έναντι αδράς αμοιβής* (β) ***επ' αμοιβή*** *(επ' άμοιβή)* με αμοιβή *θα συνεργαστείς μαζί μας* ~ συν με το αζημίωτο

2. ηθική ανταπόδοση ή ικανοποίηση (λ.χ προαγωγή, έπαινος, παράσημο. τιμητική διάκριση κ.λπ.) ως αναγνώριση υπηρεσίας: το *χειροκρότημα τού π?»ήθους υπήρξε η καλύτερη ~ τού πιανίστα* ΣΥΝ ανταμοιβή, επιβράβευση. ΣΧΟΛΙΟ λ *αμείβο)*

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «ανταλλαγή - αντιμισθία», < *άμείβω].* άμοιρος, -η. - ο 1. αυτός που υπέστη δυσάρεστο συμβάν λέγεται για να δηλώσει συμπάθεια, οίκτο, για την κατάσταση κάποιου, για μια δυστυχία ή συμφορά που τον βρήκε: *έχασε και τα δύο παιδιά της στον* πόλεμο *η ~!* | | (επιφών) *τι κακό σε βρήκε,* άμοιρε' συν κακόμοι- ρος, δόλιος · 2. (λόγ.) (+γεν.) αυτός που δεν έχει μέρος (μερίδιο) από κάτι, που στερείται κάποιου πράγματος: *για ό,τι συμβαίνει σήμερα καμιά από τις κυβερνήσεις δεν είναι* ~ ευθυνών συν απαλλαγμένος, αμέτοχος.

[F.ΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ. + *μοΐρα].* αμόκ (το) {άκλ.! 1. ψυχική διαταραχή που αρχικώς παρατηρήθηκε σε συγκεκριμένους πολιτισμούς τής ΝΑ. Ασίας (κυρ τους Μαλαίους) και εκδηλώνεται με κατάθλιψη, η οποία ακολουθείται από φονική μανία · (γενικότ.) 2. βίαιη μανία που καταλαμβάνει κάποιον: *έκανε σαν να τον είχε πιάσει ~!* 3. (εκφραστ.) έντονη ταραχή (συνήθ αγανάκτηση): *έπαθε ~ ακονγοντας τα συγκ/.ονιστικά νέα.*

[ΠΤΥΜ < γαλλ. amok < μαλαΐκή λ. amuk «ο ευρισκόμενος σε κατάσταση μανίας, τρέλας»] **αμολάω** κ. **ξαμολάω** ρ. μετβ {αμολάς .. [αμόλ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} (καθημ.) 1. (για άψυχα) απαλλάσσω (κάτι) από σφίξιμο ή δέσιμο, το αφήνω χαλαρό έτσι, ώστε να ξετυλιχτεί, να απομακρυνθεί, να ανυψωθεί κ λπ.. ~ *τα σκοινιά τής βάρκας* jj ~ *τον χαρταετό* | | *αμό- λα καλούμπα!* (άφησε χαλαρή την καλούμπα τού χαρταετού, ώστε να ξετυλίγεται γρήγορα ο σπάγκος) · φρ (α) ***αμολάω μελάνι*** θολώνω τα νερά (όπως οι σουπιές κ ά.), ξεφεύγω από επικίνδυνη κατάσταση (β) ***αμολάω λόγια / κουβέντες*** μιλώ χωρίς να ελέγχω τι λέω (γ) (οικ.) ***την αμολάω*** αφήνω πορδή ΣΥΝ την αφήνω **2.** (για έμψυχα) αφήνω (κάποιον/κάτι) ελεύθερο από δεσμό ή περιορισμό: *αμόλησε τον σκύλο στο πάρκο* | | *αμόλησαν τα παιδιά στο κτήμα να παίξουν* | | (εκφραστ.) τον *αμο?.ήσανε προχθές* (ενν. από τη φυλακή) | | (κακόσ.) *αμολά- νε τα παιδιά τους κι έπειτα τα ψάχνουν (τα* αφήνουν χωρίς έλεγχο να γυρίζουν) 3. (μεσοπαθ ***αμολιέμαι / ξαμολιέμαι)*** ορμώ, ξεχύνομαι, κυρ. για να ψάξω ή να. κυνηγήσω κάποιον *αμολήθηκαν τα λαγωνικά τής Αστυνομίας* [j *έχει ξαμοληθεί σε όλα τα στέκια, να βρει πού κρύβονται.* — **αμόλημα** (το).

[ΕΙΥΜ < μεσν. *άμολάρω* (κατά τα ρ. σε *-άω)* < παλαιότ ιταλ. ammollare «αφήνω» < λατ ad + mollare < λατ mollis «μαλακός, ομαλός»].

αμόλευτος, -η, -ο [μεσν.] (λαΐκ) αμόλυντος (βλ λ., σημ. 2) **αμολητός,** -ή. -ό (λαϊκ.) **1.** αυτός που τον έχουν αμολήσει. που τον έχουν αφήσει χαλαρό: *να έχεις τα σχοινιά* ~ 2. αυτός που δεν τον έχουν υπό έλεγχο ή επιτήρηση: *άφησαν τα σκυλιά* - | | *αν αφήσεις το παιδί δεν θα μπορείς να το μαζέψεις.* **αμόλυβδος,** -η. -ο (για βενζίνη) αυτός που δεν περιέχει μόλυβδο και χρησιμοποιείται στα καταλυτικά αυτοκίνητα, γιατί δεν ρυπαίνει. [Γ-ΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ unleaded] **αμόλυντος,** -η. -ο [μτγν.[**1.** αυτός που δεν μολύνθηκε ΣΥΝ καθαρός ΑΝΤ μαγαρισμένος **2.** (μτφ) (α) αυτός που διατηρείται αγνός, που δεν έχει μολυνθεί όσον αφορά στην ηθική του: *ψυχή αγνή και* ~ ΣΥΝ άσπιλος, αγνός, αμίαντος ΑΝΊ σπιλωμένος, μιασμένος (β) (ειδικότ) αυτός που δεν είχε σεξουαλική επαφή **αμόνι** (το) {αμον-ιού | -ιών] μεγάλο και βαρύ αντικείμενο από σφυρήλατο σίδηρο, χυτοσίδηρο ή χάλυβα, με λεία επιφάνεια, το οποίο έχει μία ή δύο προεξοχές στη στενή πλευρά του χρησιμεύει ως βάση για τη σφυρηλάτηση (συνήθ πυρακτωμένων) σκληρών μετάλλων *το ~ τού πεταλωτή* ΣΥΝ (λόγ) άκμονας.

(ΕΙΥΜ. < μεσν *άμόνιν*< *άγμόνιον*< μτγν. *άκμόνιον,* υποκ τού αρχ *άκμων* «αμόνι»].

αμονω ρ. ► ομόνω

αμοραλισμός (ο) {χωρ πληθ } 1. ΦΙΛΟΣ η θεωρία που υποστηρίζει ότι οι ηθικές αξίες δεν διαθέτουν αντικειμενική και καθολική θεμε- λίωση ούτε μένουν αναλλοίωτες μέσα στον χρόνο· η άρνηση τής ισχύος των ηθικών κανόνων, το να μη δέχεται κανείς τη διάκριση μεταξύ καλού και κακού για τις ανθρώπινες πράξεις 2. (γενικότ) ο τρόπος ζωής και συμπεριφοράς που διέπεται από έλλειψη ηθικών ενδοιασμών και που μπορεί να οδηγεί σε αναισχυντία και έκλυση των ηθούν: ο *πο/ατικός* ~ είναι *εμφανής στις παραπλανητικές υποσχέσεις και τις αδιαφανείς οικονομικές δοσοληψίες όσων έχουν εξουσία* ΣΥΝ ανηθικότητα, διαφθορά. — **αμοραλιστής** (ο), **αμοραλίστρια** (η), **αμο- ραλιστικός.** - ή. -ό. **αμοραλιστικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ amoralisme < amoral < a- στερητ + moral «ηθικός»].

Αμοργός (η) **1.** νησί των Α. Κυκλάδων ΝΑ τής Νάξου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού· αλλιώς *Χώρα.* — **Αμοργιανός** (ο). **Αμορ- γιανή** (η), **αμοργιανός,** -ή, -ό

[ΕΙΥΜ Το όνομα τού νησιού *Άμοργός* (αρχ.) συνδέεται μετωνυμικά με το ύφασμα *άμοργός (ό)* και *άμοργίς (ή),* που κατασκεύαζαν στο ομώνυμο νησί (βλ. κ *ζέρσεϊ).* Η Αμοργός ήταν περιώνυμη για τους χιτώνες της, που ονομάζονταν *άμόργεια, άμόργινα* ή *άμοργίδες* και παρασκευάζονταν από την *άμόργη* (< *άμέργω* «δρέπω, κόβω καρπούς. φυτά κτ.ό.»), είδος λιναριού εξαιρετικής ποιότητας, το οποίο φύτρωνε σε όλο το νησί Το αρχ. *άμέργω* συνδέεται πιθ με το αρχ. *όμόργνυμι* «στεγνώνω, σκουπίζω» και με λατ. mergae «θεριστικό δίκρανο»]

αμόρε (το) {άκλ } (οικ.) **1.** ερωτικό συναίσθημα ΣΥΝ έρωτας, αγάπη **2.** ο ερωτικός δεσμός· το ~ *τους διαρκεί δέκα χρόνια!* ΣΥΝ σχέση 3. (συνεκδ.) το πρόσωπο με το οποίο έχει κανείς ερωτικό δεσμό (εραστής ή ερωμένη) *μας σύστησε το καινούργιο της* ~ ΣΥΝ αίσθημα, αγαπημένος/^, φίλος/-η. (οικ) γκόμενος/-α.

ΙΤΤΥΜ < ιταλ amore < λατ. amor «αγάπη - έρωτας»], **αμορτισέρ** (το) {άκλ } ελλην. *αποσβεστήρας κραδασμών το* εξάρτημα τού αυτοκινήτου που συνδέεται με τον άξονα των τροχών και χρησιμεύει στην απόσβεση των κραδασμών.

[ι-ΤΥΜ < γαλλ. amortisseur < amortir «αποσβένω (ενν τους κραδασμούς») < λατ mors, mortis «θάνατος»], **άμορφος,** -η, -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν έχει ορισμένο σχήμα ή μορφή· ο *γλύπτης δημιουργεί αγάλματα από ~ όγκους μαρμάρου* | | *από τη σφοδρή σύγκρουση το αυτοκίνητο είχε γίνει μια ~ μάζα* 2. αυτός που δεν έχει αποκτήσει την τελική του μορφή ΣΥΝ αδιαμόρφωτος, αδιάπλαστος, ασχημάτιστος ΑΝΤ μορφοποιημένος. σχηματισμένος. ---

α- / **αν-** *στερητικό* **α-**
μοΐραστος, -η, -ο **α-μοιρολόγητος,** -η. -ο **α-μονογράφητος,** -η, -ο **α-μόνοιαστος,** -η, -ο
α-μοντάριστος, -η -ο **α-μόνωτος,** -η, -ο **α-μορφοΓΓο/ητος,** -η, -ο **α-μούδιαστος,** -η, -ο
α-μουντζούρωτος, -η, -ο **α-μούντζωτος,** -η, -ο **α-μούσκευτος,** -η, -ο **α-μούχλιαστος.** -η, -ο
α-μπαζωτος, -η, -ο **α-μττάλλωτος,** -η. -ο **α-μπανιάριστος,** -η, -ο **α-μπαντάριστος,** -η, -ο
α-μτταρκάριατος, -η, -ο

άμορφα επίρρ.. αμορφία (η) [αρχ.].
αμορφωσια (η) {χωρ πληθ.} (καθημ) η απαιδευσία (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *πρωτιά.*
αμόρφωτος, -η, -ο αυτός που δεν είναι μορφωμένος, που δεν έλαβε παιδεία, που δεν έχει πνευματική καλλιέργεια ΣΥΝ ακαλλιέργητος, αγράμματος, απαίδευτος, αμαθής ΑΝΤ μορφωμένος, καλλιεργημένος. ·*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *πρωτιά*
[ι–ΊΥΜ < *α-* στερητ + *μορφώνω*, άσχετο προς το αρχ. *αμόρφωτος* «ασχημάτιστος», παράλλ. τ. τής λ. *άμορφος)* άμουσος, -η, -ο αυτός που δεν διαθέτει καλλιτεχνική παιδεία, που δεν ενδιαφέρεται ή δεν αγαπά τη μουσική και γενικότ. τις καλές τέχνες: ~ κοινό ΑΝΤ φιλόμουσος. — αμουσία (η) [αρχ]
[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *μούσα)* αμούστακος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει βγάλει μουστάκι 2. (γενικότ.) ανήλικος, πολύ νέος και άπειρος: *είσαι παιδί ~ ακόμη, μη μπλέκεις με τέτοιες υποθέσεις* ανγ ενήλικος, ώριμος, άμοχθος, -η, -ο [αρχ] αυτός που συντελείται χωρίς μόχθο, που απαιτεί λίγη κούραση *κάθε ~ προσπάθεια για έναν τέτοιο υψηλό σκοπό είναι καταδικασμένη να αποτύχει* συν άκοπος, ακοπίαστος ανι επίμοχθος. Επίσης αμόχθητος [μτγν.] — αμόχθως επίρρ. [μτγν.]. α, μπα! επιφών > μπα
αμπαζούρ (το) [άκλ.} 1. κάλυμμα λαμπτήρα από χαρτί, γυαλί, ύφασμα* μέταλλο, πορσελάνη κ.λπ., συνήθ. κωνικό ή κυλινδρικό, που περιορίζει την ένταση τού φωτός, προστατεύει τον λαμπτήρα, κατευθύνει το φως του συνήθ προς τα κάτω και συγχρόνως λειτουργεί δια– κοσμητικά ιυν καπέλο 2. (συνεκδ.) κάθε φωτιστικό που αποτελείται από τα παραπάνω εξαρτήματα: *αγόρασα ένα ~ για το σαλόνι* [ετυμ. < γαλλ. abai–jour < abattre «ρίχνω κάτω» + jour «ημέρα – λάμψη»!

ΣΧΟΛΙΟ Κατά την απόδοση στην Ελληνική τού γαλλ. abai-jour (λ. τού 1670 που δήλωνε το καταιγιστικό από αντανάκλαση φως), το βάρος έπεσε είτε στην προφύλαξη των ματιών από το δυνατό φως τού λαμπτήρα, οπότε αποδόθηκε ως **αλεξίφωτο** και **σκίαστρο** (Ιωάνν Σκυλίτσης) -πβ. αγγλ. lamp-shade-, είτε στον συγκεντρωτικό φωτισμό του, εφού **καταυγαστήρας**5 είτε. τέλος, στην αντανακλαστική λειτουργία τού καλύπτρου τού λαμπτήρα, γι* αυτό και οι όροι **ανταυγαοτήρας** και **αντανακλαστήρας.** Στο πέρασμα τού χρόνου -έχουν και οι λέξεις τη μοίρα τους...- καμία από τις ελληνικές αποδόσεις τής λ δεν επικράτησε και σήμερα χρησιμοποιείται είτε. το δάνειο **αμπαζούρ** είτε το αντιδάνειο **λάμπα** (< ιταλ. lampa < λατ. lampas < ελλην. *λαμπάς, -άδος)* στη φρ. **επιτραπέζια λάμπα.**

άμπακος (ο) (παλαιότ) πλάκα ή πίνακας γραφής και αριθμητικών πράξεων, ο άβακας· φρ **τρώω** / ***κατεβάζω τον άμπακο*** τρώω πάρα πολύ συν τρώω τον περίδρομο, τρώω τον αγλέουρα. Επίσης **άμπακας.** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *περίδρομος.*
[ΕΤΥΜ Αντιδάν, μεσν., αρχική σημ. «πλάκα γραφής με άμμο». < ιταλ abbaco «βιβλίο αριθμητικής» < λατ. abacus «αριθμολόγιο» < αρχ. *άβαξ, -ακος]*
αμπαλάζ (το) {άκλ.} ελλην. *συσκευασία, περιτύλιγμα'*η συσκευασία σε δέμα ή κιβώτιο· ειδικότ. η πολυτελής συσκευασία αντικειμένου που προορίζεται για δ(όρο· *φίνο* ~ ΣΥΝ αμπαλάρισμα.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. emballage < emballer. βλ κ. *αμπα'Αάρω).* **αμπαλάρω** ρ. μετβ {αμπαλάρισ–α, -τηκα, –μένος} (καθημ) συσκευάζω (εμπορεύματα, αντικείμενα κ.λπ.) σε δέματα ή κιβώτια ΣΥΝ περιτυλίγω, πακετάρω. — **αμπαλάρισμα** (το).
[ΕΙΥΜ. < γαλλ emballer < en + balle ή < ιταλ. abballare]. **αμπάρα** (η) [δύσχρ. αμπαρών} (λαϊκ) **1.** ο σιδερένιος ή ξύλινος μοχλός που τοποθετείται στην εσωτερική πλευρά τής πόρτας και την ασφαλίζει από μέσα· συνήθ. χρησιμοποιείται μαζί με κλειδαριά για περισσότερη ασφάλεια ΣΥΝ σύρτης, μάνταλο 2. (κατ' επέκτ.) κάθε μικρό και χοντρό ξύλο που μοιάζει με αμπάρα ή/και χρησιμοποιείται όπως αυτή
[ΓΠΎΜ μεσν. < ά– προθεμ + *μπάρα].* **αμπάρι** (το) {αμπαρ–ιού | –ιών} **1.** ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος αποθήκευσης εμπορευμάτων στο κάτω κοίλο μέρος τού πλοίου (κυρ. κάτω από το χαμηλότερο κατάστρωμα) ΣΥΝ. κύτος 2. (σπάν) κενός χώρος κάτω από ξύλινο πάτωμα σπιτιού για αποθήκευση αντικειμένων.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *αντιδάνειο.*
[ΕΤΥΜ Αντιδάν., μεσν. < τουρκ ambar < αρχ. *έμπόριον* Κατ' άλλη εκδοχή, το τουρκ ambar ανάγεται σε περσ. anbar < αρχ. περσ. hampara]. **αμπάριζα** (η) {χωρ πληθ.) **1.** παιδικό παιχνίδι ανοιχτού χώρου, κατά το οποίο δύο ομάδες παιδιών κυνηγούν και προσπαθούν να αιχμαλωτίσουν η μία την άλλη 2. (συνεκδ.) η μεγάλη πέτρα που τοποθετείται στον χώρο τού παιχνιδιού και αποτελεί το έναυσμα για να αρχίσει το παιχνίδι φρ (α) ***παίρνω αμπάριζα και βγαίνω*** (από τον παίκτη τής αμπάριζας) ως ειδοποίηση ότι αρχίζει το κυνήγι των αντιπάλων (β) (μτφ.) ***παίρνω αμπάριζα*** (κάποιον/κάτι) παρασύρω (κάποιον/κάτι) με την ορμητικότητά μου: *μόλις κατάλαβε ότι τον εξαπάτησαν τους πήρε όλους αμπάριζα στο βρισίδι* [Τ–.ΓΥΜ < αλβ. ambaresS). **αμπαρόριζα** (η) –► αρμπαρόριζα [ετυμ < διαλεκτ. *α(ρ)μπαρόριζα* (με ανομοίωση τού *-ρ-* και παρετυμ προς το ρίζα) < ιταλ. *albarosa < erba rosa «κόκκινο φυτό»],* **αμπαρώνω** ρ. μετβ [αμπάρω–σα, –θηκα, –μένος} **1.** τοποθετώ (στην πόρτα) την αμπάρα συν συρτώνω, μανταλώνω, σφαλίζω αντ ξεμα–νταλώνω (μεσοπαθ. ***αμπαρώνομαι)*** **2.** κλειδώνομαι σε ασφαλή χώρο (για να προστατευθώ) *αμκαρώθηκε στο σπίτι και δεν βγαίνει έξω* 3. (μτφ) κλείνομαι πολύ στον εαυτό μου, δεν επιζητώ επικοινωνία με άλλους ανθρώπους· *ζει αμπαρωμένος στο σπίτι του και δε ν βλέπει άνθρωπο.* — αμπάρωμα (το) αμπάς (ο) {αμπάδες (λαϊκ.) 1. χοντροϋφασμένο μάλλινο ύφασμα: *οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι φορούσαν ρούχα από γιατί ήταν φτηνά και είχαν μεγάλη αντοχή* συν τσόχα 2. πανωφόρι ή κάπα που φτειάχνεται από το ύφασμα αυτό.
[ΕΤΥΜ μεσν. < τουρκ. aba < αραβ. 'abahj αμπατζής (ο) {αμπατζήδες} ο κατασκευαστής ή/και πωλητής ρούχων από αμπά (βλ.λ.) — αμπατζήδικο (το).
[ετυμ. < *αμπάς* + παραγ. επίθημα *-τζής).* άμπελός (ο) [μεσν.] {αμπελάδες} ο ιδιοκτήτης αμπελιού, αμπελήσιος,-ια,-ιο (σχολ ορθ *αμπελίσιος)* αυτός που σχετίζεται με αμπέλι ~ *κρασί.*
αμπέλι (το) [αμπελ-ιού [-ιών} 1. έκταση γης φυτεμένη με κλήματα συν αμπελώνας, αμπελοφυτεία· φρ (α) πάω / ***πεθαίνω σαν το σκυλί στ' αμπέλι*** βλ λ. *σκυλί* (β) (παροιμ) ***παλιό τ' αμπέλι, λίγο το κρασί*** ο ηλικιωμένος δεν μπορεί να αποδώσει πολύ (γ) ξέφραγο ***αμπέλι*** χώρος (συνήθ σπίτι, κτήμα ή χώρα) που δεν ελέγχεται όσο πρέπει, όπου δεν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα τού ιδιοκτήτη του: *με τους λαθρομετανάστες η Ε/.λάδα έχει καταντήσει ~· όποιος θέλει έρχεται, όποιος θέλει φεύγει* 2. (συνεκδ.) το κλήμα, το αναρριχητικό φυτό ή θάμνος με μακρούς ελικοειδείς βλαστούς και καρπό το σταφύλι, το οποίο αναπτύσσεται και ωριμάζει σε τσαμπιά συν (λόγ.) άμπελος.
— (υποκ.) αμπελάκι (το) ΣΧΟΛΙΟ λ *πεθαίνω.*
[ετυμ < μεσν. *άμπέλιν*< αρχ. *άμπέλιον,* υποκ. τού *άμπελος].* αμπελίδα κ. αμπελίνα (η) η αγράμπελη (βλ.λ.). αμπελόβεργα (η) κλαδί αμπελιού ή κληματαριάς που χρησιμοποιείται παραδοσιακά κυρ. ως καύσιμη ύλη ΣΥΝ κληματόβεργα,
αμπελοβλασταρο (το) ο λεπτός και τρυφερός βλαστός τού αμπελιού, που χρησιμοποιείται στην παραδοσιακή μαγειρική, διατηρημένος στην άλμη ή στο ξίδι. αμπελοειδή (τα) οικογένεια φυτών στην οποία ανήκουν τα διάφορα είδη τής αμπέλου.
[ΕΤΥΜ < *άμπελος* + *-ειδή* < *είδος].* αμπελοκαλλιέργεια (η) [1895] {αμπελοκαλλιεργειών} η καλλιέργεια αμπελιών: *στην περιοχή τής Νεμέας είναι εξαιρετικά ανεπτυγμένη η ~ και παράγονται εκλεκτά είδη κρασιών* συν αμπελουργία.
— αμπελοκαλλιεργητής (ο).
αμπελοκομία (η) {χωρ. πληθ.} η αμπελουργία. — αμπελοκόμος (ο/η) [μεσν]. αμπελοκομικός, -ή. -ό.
[ετυμ < μεσν. *αμπελοκόμος* < αρχ. *άμπελος* + *-κόμοσφλ* λ. *-κομία)].* αμπελόκηπος (ο) {αμπελοκήπ-ου j -ων, -ους} καλλιεργήσιμη έκταση που αποτελείται από αμπελώνα και κήπο. άμπελος (η) {αμπέλ-ου | -ων, -ους} 1. (λόγ) βοτ το φυτό αμπέλι, το κλήμα 2. εκκλης η παράσταση αμπελιού ως χριστιανικού συμβόλου.
[ΕΤΥΜ αρχ. λ., μη Ι Ε.. που ανήκει στο προελλην μεσογειακό γλωσσικό υπόστρωμα. Η λ. χρησιμοποιήθηκε από τους Εβδομήκοντα στην ελληνική μετάφραση τής Π Δ., για να αποδώσει την αντίστοιχη εβρ λ. gephen, η οποία αναφερόταν μεταφορικά στον λαό Ισραήλ (π *χ Ιε- ρεμ* 2. 21: *εγώ δέ έφύτευσά σε άμπελον καρποφόρον).* Στην Κ Δ. η λ. *άμπελος* συνδέθηκε παραβολικώς με το πρόσωπο τού Χριστού (Ιωάνν. 15. 1. *έγώ ειμι ή άμπελος ή αληθινή))* αμπελοστάφυλο (το) το σταφύλι τού αμπελιού που προορίζεται για την παραγωγή κρασιού, σε αντίθεση προς εκείνο τής κληματαριάς που καταναλώνεται ως επιτραπέζιο, αμπελουργία (η) |χωρ πληθ.} 1. η καλλιέργεια αμπελιών συν αμπελοκαλλιέργεια, αμπελοκομία 2. ο γεωπονικός κλάδος που εξετάζει τις διάφορες ποικιλίες των αμπελιών. τις τεχνικές καλλιέργειας, τις αρρώστιες, ζητήματα ποιότητας των παραγόμενων σταφυλιών κ.λπ. Επίσης αμπελουργική [αρχ.]. — αμπελουργός (ο) [αρχ.Ι, αμπελουργικός, -ή, -ό [αρχ.] (σημ. 1) < ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός.*
[ετυμ μτγν. < αρχ *άμπελουργός* < *άμπελος* + *-ουργός* < *εργον*\. αμπελοφάσουλο (το) φασόλι με στενόμακρο σχήμα, που ευδοκιμεί σε ξηρά και θερμά κλίματα και καλλιεργείται πολλές φορές ανάμεσα στα αμπέλια ή μαζί με καλαμπόκια· το αποξηραμμένο περιεχόμενο τού λοβού είναι τα γνωστά μαυρομάτικα φασόλια ή γυφτοφά- σουλα.
αμπελοφιλοσοφία (η) {αμπελοφιλοσοφκον} (μειωτ.) φιλοσοφικός λόγος ή σκέψη χωρίς πραγματική αξία, ρηχή σκέψη που εκφράζεται με πομπώδη τρόπο· *εκεί που συζητούσαμε άρχισε τις ~ περί ζωής, θανάτου, μοίρας κ.λπ.* συν ψευτοφιλοσοφία -- αμπελοφιλόσοφος (ο), αμπελόφυλλό (το) [μτγν.] το φύλλο τής αμπέλου συν. κληματόφυλλο
αμπελόφυτος, -η. -ο [μτγν.] φυτεμένος με αμπέλια αμπελοχώραφα (τα) [μεσν.] {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) 1. χωράφι φυτεμένο με κλήματα 2. (συνεκδ.) το σύνολο τής κτηματικής περιουσίας κάποιου φρ (παροιμ) έλα, ***παππού μου, να σου δείξω τ' αμπελοχώραφά σου*** για όποιον κάνει τον έξυπνο σε συνομιλητή περισσότερο καταρτισμένο από τον ίδιο *Μιλάς* σε *μένα για* εμπόριο.' (εγώ ξέρω πολύ καλά από εμπόριο), αμπελώνας (ο) κτήμα ή ολόκληρη έκταση, περιοχή κ λπ., στην οποία γίνεται συστηματική καλλιέργεια αμπελιών συν. αμπέλι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *-ώνας.*
[ετυμ < αρχ. *άμπελών, -ώνος* < *άμπελος).* αμπέρ (το) {άκλ } φυς διεθνής μονάδα μετρήσεως τής έντασης τού ηλεκτρικού ρεύματος.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. ampere, προς τιμήν τού Γάλλου φυσικού Andre Marie Ampere (1775-1836), ο οποίος διατύπωσε τους θεμελιώδεις νόμους τής ηλεκτροδυναμικής και τής εντάσεως τού ηλεκτρικού ρεύματος], αμπερόμετρο (το) {αμπερομέτρ-ου {-ων} ΦΥΣ. όργανο για τη μέτρη

ση τής έντασης συνεχούς ή εναλλασσόμενου ηλεκτρικού ρεύματος [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ amperemetre (νόθο σύνθ.)]. **αμπερώριο** (το) {αμπερωρί-ου [-ων) ΦΥΣ μονάδα μέτρησης τής χωρητικότητας στις μπαταρίες, ίση με την ποσότητα ηλεκτρικού φορτίου, που περνά από ηλεκτρικό αγωγό σε χρονικό διάστημα μιας ώρας, όταν αυτός διαρρέεται από ρεύμα έντασης ενός αμπέρ (σύμβολο. Ah) [ΗΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ ampere-heure]. **αμπέχονο** (το) {-ου κ. -όνου) -ων κ -όνων} το χιτώνιο της στρατιωτικής στολής αξιωματικών και κυρ. οπλιτών, εφαρμοστό και με πολλά κουμπιά ΣΥΝ. χιτώνιο, επενδύτης.

[ΕΤΥΜ **<** αρχ ***άμπέχονον,*** μεταπλ. τύπος τής λ. ***άμπεχόνη < άμπέχω*** (< ***άμφέχω*** «περιβάλλω, σκεπάζω» < ***άμφί*** + ***έχω)*** + ***-όνη*** Το ουδ. γένος από τη συνεκφορά ***άμπέχονον (ενδνμα)].*** **αμπέχωνο** (το) –»αμπέχονο

αμπιγέ επίθ. κ. επίρρ. {άκλ } **1.** (ως επίθ. για ενδύματα, παπούτσια κ.λπ.) αυτός που αρμόζει σε επίσημη, βραδινή ή γιορτινή εμφάνιση 2. (ως επίρρ.) τρόπος εμφανίσεως με ενδύματα, αξεσουάρ και κόμμωση που αρμόζουν μόνο σε επίσημες περιστάσεις· ***πήγε στον χορό ντυμένη κομψά και ~***

[ΕΤΥΜ < γαλλ habillc «ντυμένος», μετοχικός τ. τού habilier «ντύνω» < παλ. γαλλ abillier < μεσν λατ. billa «κομμάτι ξύλου», κελτικής προ- ελ Η σημ. «ντύνω» οφείλεται στην επίδραση τού ουσ. habit < λατ. habitus «τρόπος ζωής», που κατά τον Μεσαίωνα προσδιόριζε κυρίως επίσημα ή θρησκευτικά ενδύματα, τα οποία χαρακτήριζαν με ιδιαίτερο τρόπο αυτόν που τα φορούσε και έδιναν πληροφορίες για τον τρόπο ζωής του· πβ. και λ ***κοστούμι}.***

αμπιγέρ (ο). **αμπιγέζ** (η) {άκλ.} ελλην. ***ενδυτής*** ειδικός σε ό,τι έχει σχέση με το ντύσιμο, αυτός που επιμελείται την εμφάνιση συνήθ. των ηθοποιών.

(ϊϊΓΥΜ < γαλλ habilleur < habilier «ντύνω»], **αμπλαούμπλας** (ο) |χωρ γεν. πληθ.} (οικ.) πρόσωπο που πράττει ή φέρεται αδέξια και άχαρα ή/και έχει ανάλογη εμφάνιση.

[ΙΤΤΥΜ < ***αμπλαούμπλα,*** πλαστή λ. (πιθ. συνδ. με ισπ. hablar «μιλώ»), που δηλώνει ασυνάρτητα λόγια, ανοησίες [. **αμπολή** (η) **1.** τεχνητό ποτιστικό αυλάκι για τη διοχέτευση τού νερού σε απομακρυσμένα σημεία, καθώς και το μεταλλικό μικρό κινητό φράγμα το οποίο ανεβοκατεβάζει κανείς παροχετεύοντας νερό από το κεντρικό αυλάκι στο χωράφι του ΣΥΝ αυλάκι, λούκι 2. το φράγμα που σχηματίζεται σε ένα σημείο τής κοίτης ποταμού, το οποίο συγκεντρώνει τα νερά ανεψώνοντας ταυτόχρονα τη στάθμη τους και τα στρέφει προς διαφορετικά και υψηλότερα σημεία.

[ΕΤΥΜ < αρχ ***εμβολή*** «στόμιο, διάβαση» · στη λ. ***αμπολή*** το ***-β-*** τής λ ***εμβολή*** διατηρεί την αρχ προφορά του (ως μπ)]. **αμπόλιαστος,** -η. -ο Ι. (φυτό) που δεν μπολιάστηκε, δηλ δεν ενοφθαλμίστηκε, για να γίνει από άγριο ήμερο ΣΥΝ ακέντρωτος ΑΝΤ μπολιασμένος, κεντρωμένος 2. (λαϊκότ. για πρόσ.) αυτός που δεν εμβολιάστηκε εναντίον ασθενείας ΣΥΝ ανεμβολίαστος ΑΝΓ εμβολιασμένος, μπολιασμένος, **άμποτε** κ. **άμποτες** επιφών. για την έκφραση ευχής (συνήθ. ακολουθεί να -ι-πρόταση) - ***να γυρίσει*** ο ***γυιος σου από την ξενιτειά*** ΣΥΝ είθε. μακάρι, αμήν (και πότε), ο Θεός να δώσει, από το στόμα σου και στού Θεού τ' αφτί. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ευκτική***

[ετυμ μεσν. < ***αν ποτέ*** (σε υποθετική έκφραση), με παράλειψη τής απόδοσης τού υποθετικού λόγου σε εκφράσεις όπως. ***«αν ποτέ σε έβλεπα, (θα σου απαντούσα)»,*** οι οποίες κατέληξαν να προσλάβουν ευχετικό χαρακτήρα, «άμποτε να σ'έβλεπα»], **αμπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** γυάλινο φιαλίδιο, κλεισμένο αερο- στεγώς, μέσα στο οποίο συντηρούνται αποστειρωμένα υγρά φάρμακα που προορίζονται για ενέσεις 2. (α) (γενικότ.) οποιοδήποτε γυάλινο ή πλαστικό κλειστό φιαλίδιο που περιέχει υγρό (για φαρμακευτικούς συνήθ. σκοπούς) ***πόσιμες ~ που περιέχουν σίδηρο*** (β) *αμπούλα βρόμας* αμπούλα που, όταν σπάσει, απελευθερώνει ανυπόφορα δύσοσμη ουσία· χρησιμοποιείται για τη βίαιη εκκένωση χώρων ΣΥΝ. βρομούσα

[ιτυμ Αντιδάν., < γαλλ ampoule < λατ. ampulla «μικρή φιάλη», υποκ τού amp(h)ora < αρχ διαλεκτ. ***άμφορά(ν)*** < αιτ. **αμφορέα,** ουσ ***ά.μφο-*** *ρεύς],*

αμπραγιάζ (το) {άκλ } (στα αυτοκίνητα) **1.** η σύμπλεξη (βλ λ.) **2.** (συνεκδ.) ο συμπλέκτης (βλ.λ.), όταν με αυτόν γίνεται η σύμπλεξη (πβ. λ. ***ντεμπραγιάζ, αποσύμπλεξη).***

[ΕΓΥΜ < γαλλ embrayage < embrayer «συμπλέκω, ενώνω» < en– + braie (πιθ. αρχική σημ «μάντας, λουρίδα») < μεσν λατ. braca (βλ. λ. ***βράκα)]***

άμπρα κατάμπρα κ. **αμπρακατάμπρα** {άκλ.} **1.** καβαλιστική Φράση στην οποία οι γνωστικοί (2ος αι μ.Χ.) απέδιδαν μαγική δύναμη και τη χρησιμοποιούσαν για να θεραπεύουν αρρώστιες· κατά τον Μεσαίωνα χρησιμοποιήθηκε και από τους εξορκιστές 2. (εκφραστ) λέξη που χρησιμοποιούν όσοι κάνουν μαγικά - ταχυδακτυλουργικά τεχνάσματα, για να προσδώσουν σε αυτά μια χροιά μαγείας.

[F.ΤΥΜ < μτγν. λατ abracadabra, αβεβ. ετύμου. ίσως < μεσν ***ά.βρα κατά άβρα*** «πνεύμα διά πνεύματος», αν πρόκειται για σκόπιμη μεταγραφή τής λ. ***αύρα*** (στη σημ. «δυσμενής άνεμος») από τους γνωστικούς τού 2ου αι μ.Χ Στον σχηματισμό πιθ. συνεπέδρασε το μυστικιστικό όν. ***ΑβραξάζΑ Άβρασάξ,*** αγν. ετύμου]. **αμπρί** (το) {αμπρ-ιού | -ιών} ΣΤΡΑΤ τεχνητό πρόχωμα ή συνηθέστ χαράκωμα, που προστατεύει τους στρατιώτες από βολές πυροβολικού ή αεροπορικές επιθέσεις, σκεπασμένο με πρόχειρα υλικά, π.χ. κορμούς, σάκους με άμμο κ.λπ. ΣΥΝ. καταφύγιο, χαράκωμα.

[ΙΤΤΥΜ < γαλλ. abri «καταφύγιο» < παλ. γαλλ abrier «προστατεύω, καλύπτω» < λατ. apricari «εκτίθεμαι (στον ήλιο), είμαι ακάλυπτος»]. **Αμπχαζία** (η) αυτόνομη δημοκρατία τής ΒΔ Γεωργίας – **Αμπχάζιος** (ο), **Αμπχάζια** (η), **αμπχαζικός,** -ή, -ό

[ΕΤΥΜ < αγγλ. Abkhazia (ρωσ Abkhajka). από το όν τού πληθυσμού, ο οποίος αυτοαποκαλείται Aapswa (στην τοπική δυτικοκαυκασιανή γλώσσα). Αγν ετύμου]. **άμπωτη** (η) {χωρ. πληθ } η υποχώρηση των υδάτων από τις ακτές προς την ανοιχτή θάλασσα κατά τη δεύτερη φάση τής παλίρροιας (βλ.λ.) ΣΥΝ (λαικ.) φυρονεριά ΑΝΤ. πλημυρίδα. φουσκονεριά. Ηπίσης (λόγ.) **άμπωτις** {αμπώτιδος}

[ΕΤΥΜ < αρχ ***άμπωτις, -ιδος*** < ***άνά*** + ***-πωτις*** < ***πίνω,*** λ. η οποία χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως προσδιορισμός τού ουσ. ***θάλασσα (άμπωτις θάλασσα),*** όπου η ίδια η θάλασσα θεωρείται ως ο δράστης τής ενέργειας που δηλώνεται από το ρ. ***άναπίνω]***

Άμστερνταμ (το) {άκλ) η πρωτεύουσα τής Ολλανδίας και ένα από τα σημαντικότερα λιμάνια τής Ευρώπης.

[ΙΤΤΥΜ. < ολλ. Amsterdam < Amstel (όνομα ποταμού) + dam «υδατο- φράκτης» Η ονομασία, που δόθηκε στην πόλη κατά τον Ι3ο αι., οφείλεται στα αντιπλημυρικά αναχώματα που έχτισαν οι κάτοικοι τής περιοχής, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις συχνές πλημύρες τού ποταμού Amstel Παλαιότ εξελληνισμένη ονομασία τής πόλεως ήταν το ***Αμστελόδαμον,*** γνωστό από τις επιστολές τού Αδ. Κοραή, ο οποίος έζησε εκεί έξι έτη] **άμυαλος,** -η, -ο [μεσν.] (κακόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σύνεσης στις πράξεις και τη συμπεριφορά του ΣΥΝ άφρων, ασύνετος, απερίσκεπτος ΑΝΙ μυαλωμένος, σώφρων. συνετός, γνωστικός. Ηπίσης (λαϊκ) **ανέμυαλος.** - **άμυαλα** επίρρ., **αμυαλιά** κ. (λαϊκ.) **ανεμυαλιά** κ. **αμυαλοσύνη** (η). * *■ ΣΧΟΛΙΟ λ ***ανόητος.*** **αμυγδαλάδα** (η) η σουμάδα (βλ λ.). **αμυγδαλάτος,** -η, -ο -► αμυγδαλωτός

αμυγδαλεκτομή (η) ΙΑΤΡ η αφαίρεση των αμυγδαλών (βλ λ. ***αμυ- γδαλές)*** με χειρουργική επέμβαση ΣΥΝ αμυγδαλοτομία.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. amygdalectomie) **αμυγδαλέλαιο** (το) [μτγν.] {αμυγδαλελαίου} λάδι από (γλυκά) αμύγδαλα. που χρησιμοποιείται στην παρασκευή θεραπευτικών και κοσμητικών αλοιφών και στη σαπωνοποιία. Επίσης **αμυγδαλόλαδο, αμυγδαλένιος,** -ια. -ιο αυτός που παρασκευάζεται από αμύγδαλα ή περιέχει αμύγδαλα συν. αμυγδαλωτός,

αμυγδαλές (οι) **1.** ανατ λεμφοειδείς αδένες με σχήμα αμυγδάλου, που βρίσκονται στη βάση τού ουρανίσκου, κοντά στην είσοδο τού φάρυγγα, και αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία άμυνας τού οργανισμού κατά των λοιμώξεων: ***πρησμένες*** ~ [[~ ***με πύον*** (πυώδεις) | | ***βγάζω τις*** ~ ***μου*** (μου κάνουν αμυγδαλεκτομή, βλ λ) **2.** η αμυγδαλίτιδα (βλ.λ.) ***έχω*** -. σχολίο λ ***παρώνυμο.***

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ. amygdales < λατ. amygdala «αμυγδαλιά» < αρχ. ***άμυγδάλη*** «αμύγδαλο», από το σχήμα των λεμφοειδών οργάνων τού φάρυγγα, που μοιάζουν με αμύγδαλο], **αμυγδαλεώνας** [μτγν] κ (λαϊκ.) **αμυγδαλ(ι)ώνας** κ. **μυγδαλ(ι)- ώνας** (ο) έκταση γης κατάφυτη από αμυγδαλιές « * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ώνας.*** **αμυγδαλιά** κ (λαϊκ.) **μυγδαλιά** (η) ψηλόκορμο φυλλοβόλο δέντρο των θερμών και ξηρών περιοχών τής εύκρατης ζώνης με καρπό τα αμύγδαλά και κύριο χαρακτηριστικό την πλούσια ανθοφορία του στο τέλος τού χειμώνα (προαναγγέλλοντας έτσι την άνοιξη): ***«ετίνα- ξε την ανθισμένη αμυγδαλιά»*** (τραγ. από ποίημα τού Γ. Δροσίνη) – (υποκ.) **αμυγδαλι'τσα** (η) **w** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο*** [ΙΤΤΥΜ < μτγν. ***άμυγδαλέα*** < αρχ ***άμυγδάλη*** «αμύγδαλο», αβεβ ετύμου, ίσως < εβρ. meged'el / magdfel «πολύτιμο δώρο Θεού». Μέσω τού λατ. amygdala / amandula (< αρχ ***άμυγδάλη)*** προήλθαν οι τ άλλων γλωσσοίν, λχ γαλλ. amande, ισπ. almendra. αγγλ almond, γερμ Mandel κ.ά.].

αμυγδαλίτιδα (η) {χορ πληθ.} ΙΑΤΡ μικροβιακή φλεγμονή των αμυγδαλών, που προκαλεί πόνους στα πλάγια τού λαιμού και υψηλό πυρετό

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ amygdalite]

αμυγδαλ(ι)ώνας (ο) ♦ αμυγδαλεώνας

αμύγδαλο κ. (λαϊκ) **μύγδαλο** (το) {αμυγδάλ-ου | -ων} **1.** ο καρπός τής αμυγδαλιάς, ο οποίος διακρίνεται σε γλυκό αμύγδαλο (που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική, καθώς και ως ξηρός καρπός) και σε πικρό αμύγδαλο (που χρησιμοποιείται στην ποτοποιία και τη φαρμακευτική) 2. (η γεν *αμυγδάλου* για τροφές, γλυκύσματα) με κομμάτια αμυγδάλου (είτε στη γέμιση είτε. ως γαρνίρισμα): ***κρουασάν ι σοκολάτα*** ~ – (υποκ.) **αμυγδαλάκι** κ. (λαϊκ.) **μυγδαλάκι** (το), **αμυγδα· λοειδής** -ής, -ές [μτγν.]

[ΕΤΥΜ < αρχ. ***άμγγδαλον*** «αμυγδαλιά», παράλλ. τ. τού ουσ ***άμυγδά- λη.*** βλ κ ***αμυγδαλιά].*** **αμυγδαλόλαδο** (το) -» αμυγδαλέλαιο

αμυγδαλόσχημος, -η, -ο [1851] αυτός που το σχήμα του μοιάζει με τού αμυγδάλου ΣΥΝ αμυγδαλωτός, **αμυγδαλοτομία** (η) {αμυγδαλοτομιών} η αμυγδαλεκτομή (βλλ.). **αμυγδαλόφλουδα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} ο μαλακός εσωτερικός φλοιός τού αμυγδάλου, η φλούδα του **αμυγδαλόψιχα** κ. (λαϊκ) **μυγδαλόψιχα** (η) {χωρ γεν. πληθ} ο εσωτερικός καρπός τού αμυγδάλου, αφού αφαιρεθεί το σκληρό κέ-

λυφος και η εσωτερική φλούδα του **αμυγδαλωτός,** -ή. -ό [μεσν] κ. (λαϊκ) **μυγδαλωτός 1.** αυτός που έχει το σχήμα ή/και το μέγεθος τού αμυγδάλου. ~ *μάτια* συν αμυ- γδαλόσχημος 2. αυτός που περιέχει αμύγδαλα ή είναι κατασκευασμένος από αμύγδαλα ΣΥΝ αμυγδαλάτος. αμυγδαλένιος **3.** ***αμυγδαλωτό*** (το) γλύκυσμα που παρασκευάζεται από τριμμένα αμύγδαλα, αλεύρι, αβγά. ζάχαρη κ λπ. Επίσης **αμυγδαλάτος,** -η, -ο (μεσν.]. **αμυδρός,** -ή (λόγ. -ά). -ό **1.** αυτός που μόλις διακρίνεται, που δεν φαίνεται καθαρά ή με τις λεπτομέρειές του: *στο βάθος τού ορίζοντα δια- κρινόταν το ~ περίγραμμα τής οροσειράς* ανι ευδιάκριτος, ξεκάθαρος 2. (συνεκδ για ιδέες, εντυπώσεις κ.λπ.) αυτός που δεν είναι σχηματισμένος στον νου με σαφήνεια, καθαρότητα, ακρίβεια *έχω μόνο μιαν ~ ιδέα τής μελέτης* του || - *ανάμνηση / γνώση* ΣΥΝ αόριστος, συγκεχυμένος αντ σαφής **3.** αυτός από τον οποίο λείπει ή έχει εξα- σθενήσει η λάμψη, η δύναμη, η ένταση, η ζωηρότητα κ λπ.: ~ *φως / χαμόγελο* ΣΥΝ άτονος, αδύναμος αντ έντονος, δυνατός, αισθητός 4. *πολύ* λίγος ή πολύ μικρός: *οι ελπίδες μας για νίκη είναι* ~ συν λιγοστός, περιορισμένος. **– αμυδρ-ά** / **-ώς** [αρχ] επίρρ , **αμυδρότητα** (η) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ < αρχ *αμυδρός,* αγν ετύμου, ίσως παράλλ. τύπος τού επιθ *αμαυρός]*

αμύητος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν είναι μυημένος. που δεν έχει εισα- χθεί στα μυστήρια θρησκείας, λατρείας ή μυστικής οργάνωσης 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν διδάχθηκε ή δεν κατέχει κάτι (τέχνη, επιστήμη, θεωρία κ.λπ.), κυρ. ως προς τις λεπτομέρειες και τα μυστικά του: *η παντομίμα είναι μια δύσκολη τέχνη· δεν είναι για τους* – ΣΥΝ αδαής, ανίδεος ΑΝΤ. μυημένος, καταρτισμένος, ειδήμων.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ἀ-* στερητ + *μυώ].* **αμύθητος,** -η, -ο αυτός τού οποίου η αξία είναι τόσο μεγάλη, ώστε είναι δύσκολο ή αδύνατον να υπολογιστεί, *κοσμήματα ~ αξίας* || ~ *π'Αούτη ι θησαυροί* ΣΥΝ ανυπολόγιστος, μυθώδης.

[ΕΤΥΜ αρχ < *ἀ-* στερητ + *μυθούμαι* «διηγούμαι» (< *μύθος)].* **αμυλάλευρο** (το) το αλευροποιημένο άμυλο αμυλούχων ουσιών.

[ΕΙΥΜ Απόδ. τού γαλλ farine d'amidon], **αμυλάση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΧΗΜ ένζυμο που συντελεί στην υδρόλυση τού αμύλου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. amylase], **άμυλο** (το) {αμύλου **|** χωρ. πληθ.} **1.** υδατάνθρακας που απαντά με τη μορφή λειπτών κόκκων ή σκόνης στα σπέρματα, στους ξυλώδεις βλαστούς, στις ρίζες, στους υπόγειους βλαστούς και στους βολβούς των φυτών αποτελεί σημαντικό συστατικό τής ανθρώπινης διατροφής, καθώς περιέχεται σε μεγάλες ποσότητες σε τρόφιμα όπως το ψωμί, το ρύζι, το καλαμπόκι, τα φασόλια, οι πατάτες κ.ά. 2. το αλεύρι που βγαίνει από το σιτάρι και τα άλλα δημητριακά, εφόσον δεν αλεστούν, αλλά πολτοποιηθούν με ειδική επεξεργασία και κατόπιν ξεραθούν και κονιορτοποιηθούν ΣΥΝ αμυλάλευρο.

[ΕΤΥΜ < αρχ αμυλον, ουδ. τού επιθ. *ἄμυλος*«ο μη αλεσμένος σε μύλο» < *ἀ-* στερητ. + *μύλη* «μυλόπετρα»!, **αμυλοειδής,** -ής, -ές [1875] {αμυλοειδ-οϋς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει τη μορφή ή/και τις ιδιότητες τού αμύλου, *οι διαιτητικές τροφές δεν περιέχουν άμυλο, αλλά ~ συστατικά.* **αμυλόκοκκος** (ο) κόκκος από άμυλο **αμυλόκολλα** (η) [1888 | η αλευρόκολλα (βλ λ.), **αμυλόζη** (η) {χωρ. πληθ.} ένα από τα βασικά δομικά στοιχεία τού αμύλου

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. amylose], **αμυλοπλάστης** (ο) ΒΙΟΛ κυτταρικό οργανίδιο (πλαστίδιο) των φυτών, όπου γίνεται η σύνθεση τού αμύλου.

[FJYM Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ amyloplast] **αμυλοσάκχαρο** (το) [1884] {αμυλοσακχάρου | αμυλοσακχάρων) σάκχαρο που παρασκευάζεται με υδρόλυση από το άμυλο τής πατάτας ή τού καλαμποκιού και χρησιμοποιείται ως τρόφιμο· αλλιώς *γλυκόζη.*

αμυλούχος, -α (λόγ -ος). -ο [1873] αυτός που περιέχει άμυλο: ~ *τροφές είναι το ψωμί. οι πατάτες, τα μακαρόνια κά.*

[ΕΙΥΜ < *άμυλο* + *-ούχος*< *έχω)* **αμυλώδης,** -ης. -ες [1856] |αμυλό)δ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αμυλούχος. ~ *τροφές.*

[EJYM Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. amylo'ide]. **άμυνα** (η) {-ας κ -ύνης | πληθ μόνο στις σημ. 8, 9} **1.** (α) η αντίσταση ατόμου ή ομάδας προς επιτιθέμενο, δηλ. το να προστατεύει και να υπερασπίζεται κανείς την ασφάλεια τού εαυτού του ή/και άλλων από κάθε είδους επιθέσεις *πριν μας επιτεθούν* Οι *εχθροί, εμείς θα οργανώσουμε την ~ μας* συν υπεράσπιση, προάσπιση α.ντ επίθεση, έφοδος (β) ΝΟΜ ***κατάσταση άμυνας*** (καθημ ***νόμιμη άμυνα)*** κατάσταση η οποία δημιουργείται από μία παρούσα και άδικη επίθεση κατά τού ιδίου τού αμυνομένου ή τρίτου στο πλαίσιο αυτής, η πράξη τού αμυνομένου, η οποία γίνεται για την υπεράσπισή του και μέσα στα αναγκαία όρια, δεν είναι άδικη, παρότι προσβάλλει τον επιτιθέμενο: ο *αστυφύλακας, που σκότωσε τον εγκληματία, απαλλάχθηκε στο δικαστήριο. γιατί βρισκόταν σε* ~ 2. το σύνολο των μέσων που διατίθενται για την αντιμετο)πιση εχθρού, κινδύνου, δυσάρεστης κατάστασης κ.λπ. · *η σωστή πληροφόρηση είναι η καλύτερη - κατά τής μάστιγας* των *ναρκωτικών* Η ~ *κατά τής* μόλυνσης τού *περιβάλλοντος* || *η* καλύτερη ~ *είναι η επίθεση!* **3.** (α) (ειδικότ. για έθνη, κρατικούς οργανισμούς κ λπ.) το σύνολο των στρατιωτικών μέσων για την εξασφάλιση τής ανεξαρτησίας και τής εθνικής κυριαρχίας μιας χώρας: *αγοράστηκαν σύγχρονα αεροσκάφη για την ενίσχυση τής ~ τής χώρας* (β) ***εθνική άμυνα*** (συνήθ με κεφ) κάθε μορφή υπεράσπισης ενός έθνους, κάθε αντίσταση και αγώνας, ένοπλος ή μη, εναντίον έμπρα κτης ή επαπειλούμενης αμφισβήτησης των κυριαρχικών δικαιωμάτων. τής ελευθερίας, τής τιμής και τής αξιοπρέπειας ενός έθνους. ***Υπουργείο Εθνικής Λμύνης*** (γ) ισχ ***(Εθνική) Άμυνα*** το κίνημα τού Κλ. Βενιζέλου μετά τη σύγκρουσή του με τον βασιλιά Κωνσταντίνο το 1916 (σχετικά με την είσοδο τής Ελλάδας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο) που οδήγησε στον σχηματισμό άλλης κυβέρνησης στη Θεσσαλονίκη (δ) ***πολιτική άμυνα*** τα μέτρα και οι ενέργειες που δεν έχουν στρατιωτικό χαρακτήρα και αποβλέπουν στην προστασία τού άμαχου πληθυσμού από τα πλήγματα τού εχθρού σε καιρό πολέμου 4. (συνεκδ) οτιδήποτε έχει την ικανότητα να προστατεύει, να υπερασπίζει το ***φαράγγι υπήρξε μια ακατάλυτη φυσική ~ χής πόλης για πολλούς αιώνες*** 5. η δυνατότητα ή η ικανότητα για άμυνα: το ***τσιγάρο μειώνει την ~ τού οργανισμού*** ΣΥΝ αμυντικότητα 6. ψυχολ ***μηχανισμός άμυνας*** ο αμυντικός μηχανισμός (βλ. λ. ***αμυντικός***) 7. η αμυντική γραμμή που σχηματίζεται από ένα στράτευμα: ***την ώρα τής επίθεσης τού εχθρού η - μας θα έχει μήκος σαράντα χιλιομέτρων β.*** αθλ (στα ομαδικά αθλήματα) η τακτική που ακολουθεί μια ομάδα για να εξουδετερώσει τις επιθέσεις τής αντίπαλης: ***σύστημα άμυνας || ζώνη άμυνας*** **9.** (συνεκδ.) (α) ο παίκτης ή οι παίκτες που προσπαθούν να απο- κρούσουν τις επιθέσεις των αντιπάλων οι ~ ***των ομάδων χαλάρωσαν και μπήκαν πολλά γκολ || η ~ τής ομάδας αιφνιδιάστηκε*** (β) οι συγκεκριμένες θέσεις που καταλαμβάνουν στο γήπεδο οι αμυντικοί παίκτες, καθώς και ο χώρος στον οποίο αμύνονται: ***ηΑΕΚ. έπαιξε με τρεις παίκτες στην***

Ιετυμ αρχ. < ρ. ***άμύνω*** (υποχωρητ.) «υπερασπίζω», βλ. κ ***αμύνομαι].*** αμύνομαι ρ. αμετβ. αποθ {αμύνθηκα} βρίσκομαι σε θέση άμυνας, υπερασπίζομαι τον εαυτό μου ή/και τους άλλους· ***θα αμυνθώ ενάντια στις υβριστικές επιθέσεις σας. απαντώντας με τον ίδιο τρόπο*** αντ επιτίθεμαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

ΙΕΤΥΜ < αρχ. ***άμύνομαι*** / ***άμύνω*** «υπερασπίζω, αποκρούω» < ****άμύ- ν]ω*** <θ. ***ά.μύ-,*** πιθ. συγγενές προς ρ ***άμεύω*** «μετακινο'), απωθώ» (μαρ- τυρείται μόνον ο αόρ. ***άμεύσασθαι)*** < ***ά_-*** προθεμ. + θ mev- < I E. *mov- «μετακινούμαι», πβ σανσκρ miv-ami, λατ moveo, γαλλ. mouvoir, αγγλ. move, molor «μηχανή» κ.ά].

Αμύνταιο (το) {Αμυνταίου} κωμόπολη τού νομού Φλωρίνης [ΕΙΥΜ Ονομάστηκε έτσι προς τιμήν τού Μακεδόνα βασι?ιά ***Αμύντα*** Α'(6ος αι. π.Χ.). Ως το 1928 η πόλη ονομαζόταν ***Σόροβιτς*** (σερβοκρ)]. αμυντικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την άμυνα: ~ ***γραμμή / δαπάνες I σχέδια I ετοιμότητα I συμμαχία / θέση I όπλο I πο'/Λτική*** αντ επιθετικός 2. ***αμυντικός μηχανισμός*** (i) ιαϊρ το σύνολο των διεργασιών με τις οποίες ο οργανισμός αντιμετωπίζει την εισβολή ξένων παραγόντων, είτε εμβίων (λ.χ. μικρόβια) είτε μη (λ χ τοξικές ουσίες), όπως μέσω τής παραγωγής αντισωμάτων (ii) ψυχολ κάθε ασύνειδη διαδικασία που χρησιμοποιεί το Εγώ, για να προστατευθεί από τις εσωτερικές του παρορμήσεις και την αμφισβήτησή του από το περιβάλλον του (λ χ. η απώθηση και η εκλογίκευση) 3. αθλ αυτός που σχετίζεται με την άμυνα μιας ομάδας: - ***γραμμή / παίκτης / διάταξη / τακτική / ζώνη / λάθος*** || (ως ουσ.) ***η ομάδα αγωνίζεται με δύο ακραίους και έναν κεντρικό*** ~ **– αμυντικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ. < ***άμυνα*** Η φρ. ***αμυντικοί μηχανισμοί*** είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ mechanisms of defence] αμυντικότητα (η) [1831] {χωρ πληθ ! η δυνατότητα ή η ικανότητα για άμυνα· η δύναμη αντοχής σε εχθρική επίθεση, ***η χώρα λόγω γεωφυσικής κατάστασης έχει αυξημένη*** αμύρωτος, -η, -ο πκκλης αυτός που δεν χρίστηκε με αγιασμένο μύρο, που δεν βαφτίστηκε ανι μυρωμένος, βαφτισμένος ᵃMᵒXΠ (η) ᵗᵒ σχίσιμο στην επιφάνεια τού δέρματος, που προέρχεται συνήθ. από γρατζούνισμα· επιπόλαιο τραύμα· παρόλο ***που η σύγκρουση ήταν σφοδρή γλύτωσε μόνο με αμυχές*** συν γδάρσιμο, γρα- τζουνιά, (λόγ.) εκδορά.

[ειγμ. αρχ. < ***άμύσσω*** (< ****άμύχ-]ω)*** «σχίζω, κομματιάζω», αγν, ετύ- μου], αμφεταμίνη (η) {αμφεταμινών} φαρμ. διεγερτικό φάρμακο που χρησιμοποιείται νόμιμα στην ψυχιατρική για τη θεραπεία των καταθλίψεων και παράνομα ως διεγερτικό ναρκωτικό.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. amphetamine, ακρωνυμικός σχηματισμός, < a[lpha] + m[ethyl] (πβ. ***μεθύλιο***) + ph[enyl] (πβ. ***φαινόλη***) + et[hyl]) (πβ. ***αιθύλιο)*** + amine (πβ. ***αμίνη)].*** αμφι- κ αμφί- λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. υπάρχει ή συμβαίνει και στα δύο μέρη ή και από τις δύο πλευρές. ***αμφί-πλευρος, αμφί-στομος, αμφί-ρροπος*** 2. βρίσκεται μεταξύ δύο αντίθετων εννοιών ή ανάμεσα σε δύο μέρη: ***αμφι-θυμία. αμφιταλάντευση.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ενδοιασμός.***

[ετυμ < αρχ ***άμφί*** «και από τις δύο πλευρές, ολόγυρα» < I.E. *ambhi / *mbhi, πβ. σανσκρ abhi. λατ amb- (π.χ. ambiguus «αμφίβολος»), γερμ. um «ολόγυρα» κ ά. Η λ. χρησιμεύσε στην Αρχ. ως πρόθ. και επίρρ., ώσπου αντικαταστάθηκε από το ***περί].*** άμφια (τα) {αμφίων} εκκλης ενδύματα στις φρ (α) ***ιερατικά άμφια*** τα ενδύματα και τα εξαρτήματα που αποτελούν την επίσημη ιερατική στολή των κληρικών, την προορισμένη για τις ιεροτελεστίες (λ χ. το ωμοφόριο, το φαιλόνιο, το στιχάριο, τα επιμάνικα, ο σάκος) (β) ***λειτουργικά άμφια*** κεντητά καλύμματα τής Αγίας Τράπεζας, των ιερών σκευών και των επίπλων τού ναού. »*“■ σχολιο λ. ***αμφίεση.***

[ΕΙΥΜ < αρχ ***αμφιονκ άμφίον*** «ένδυμα», αβεβ ετύμου. Πιθ. συντε- τμημένος τ. τού συνωνύμου ***άμφίεσμα*** < ***άμφιέννυμι*** < ***άμφι-*** + ***έννυ- μι*** (< ****έσ-νυ-μι)*** «ντύνω» ή ***άμφί - άμφίος*** (> ***άμφίον)*** κατά τα ***άντί - άντίος.*** Η σημ. «θρησκευτικό ένδυμα», όπως άλλωστε και η χρήση των άμφιων για τέτοιον σκοπό, μαρτυρείται μετά τον 4ο αι. μ.Χ [αμφιβάλλω ρ. αμετβ {αμφέβαλα} 1.(για +αιτ.) βρίσκομαι σε κατάσταση αμφιβολίας (σχετικά με κάτι), δεν είμαι βέβαιος ή σίγουρος

(για κάτι): ~ *για την ειλικρίνεια των προθέσεών του* συν αμφιταλαντεύομαι αντ είμαι βέβαιος, έχω την πεποίθηση 2. αισθάνομαι ή/και εκδηλώνω δισταγμό, δυσπιστία, *προσπαθώ να πιστέψω πως θα αλλάξει κάτι. όμως πολύ* – || (+πλάγια ερώτ) – *αν μπορώ να φέρω σε πέρας μια τόσο δύσκο/.η υπόθεση.* *-* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδοιασμός.*

[ΕΓΥΜ αρχ, αρχική σημ «ρίχνω γύρω–γύρω. εδώ και εκεί»
< άμφι- + βάλλο) «ρίχνω, εκτοξεύω» Η σημ. «αμφιταλαντεύομαι, διστάζω» είναι ήδη αρχ και πρωτοαπαντά στο επίθ *άμφίβο?.οςφλ.λ)]*

αμφιβάλλω – αμφισβητώ. Συχνό λάθος σε σχέση με τα δύο ρήματα είναι να χρησιμοποιείται το *αμφιβά/λω* αντί τού *αμφισβητώ: Αμφιβάλλει την ει?Λκρίνειά μου'* (αντί τού ορθού: *Αμφισβητεί την ειλικρίνειά μου!)* Η σημασιοσυντακτική διαφορά ανάμεσα στα δύο ρήματα είναι ότι το αμφιβάλλω συντάσσεται πάντοτε με πρόθεση και δηλώνει τις επιφυλάξεις που έχω ως προς το αν κάτι είναι σωστό, αληθινό, πραγματικό, καλό κ.τ.ό. (π χ *Αμφιβάλλω για την ειλικρίνειά του), ενώ* το αμφισβητώ δηλώνει τη ρητή εναντίίο– σή μου σε κάτι, την αντίθεσή μου. που φθάνει οκ την άρνηση, απόρριψη *(Αμφισβητώ την ει/.ικρίνεια των λόγων* του) Επομένως, το *αμφισβητώ* σημαίνει τη «μη αποδοχή» που παίρνει μορφή συ–γκεκριμένης πράξης, ενώ το *αμφιβά/.λω* σημαίνει επίσης τη «μη αποδοχή», που δεν προχωρεί όμως στην ενεργό και έμπρακτη απόρριψη.

αμφίβιος, –α, –ο 1. ΖΩΟΛ (ζώο) που ως προνύμφη ζει μέσα στο νερό αναπνέοντας με βράγχια, ενώ μετά την ενηλικίωση ζει στην ξηρά. αναπνέοντας με τους πνεύμονες που έχει εν τω μεταξύ αναπτύξει ~ *ζώα είναι λ χ η σαλαμάνδρα και ο βάτραχος* 2. (α) ***αμφίβιο όχημα*** το στρατιωτικό όχημα ή ερπυστριοφόρο αυτοκινούμενο όχημα, που είναι επίπεδο στο κάτω μέρος και έχει εξοπλιστεί έτσι, ώστε να μπορεί να κινείται τόσο στην ξηρά ως τροχοφόρο όσο και στη θάλασσα ως μικρό πλωτό σκάφος (β) ***αμφίβιο αεροπλάνο*** το αεροπλάνο που συνδυάζει τροχούς και σύστημα προσθαλασσώσεως. προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να απογειώνεται και να προσγειώνεται τόσο στην ξηρά όσο και στο νερό (γ) ΣΙΡΑΤ ***αμφίβιες επιχειρήσεις*** στρατιωτικές αποβατικές επιχειρήσεις οι οποίες διενεργούνται με συνδυασμό χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων — αμφιβιακός. –ή. –ό [F.ΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «αυτός που ζει διπλή ζωή», < *άμφι-* + *βίος* «ζωή». Ήδη αρχ είναι η ζωολογική χρήση τής λ . ενώ μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ *αμφίβιο όχημα* (< αγγλ amphibious vehicle), *αμφίβιες επιχειρήσεις* (< αγγλ. amphibious operations)], αμφιβληστροειδής, –ής, –ές [αμφίβληστροειδ–ούς | –είς (ουδ. –ή)} μόνο στην ανατ ***αμφιβληστροειδής χιτώνας*** ο εσωτερικός χιτώνας τού οπίσθιου τμήματος τού βολβού τού ματιού, στον οποίο λαμβάνει χώρα η νευρική διέγερση από το φυσικό φως και ξεκινά η αίσθηση τής οράσεως (κ. ως ουσ.) *αποκόλληση αμφιβληστροειδούς* [ετυμ μτγν., αρχική σημ «δικτυωτός», < αρχ. *άμφίβληστρον*«δίχτυ»
< άμφι- + -βλη-σ-τρον < θ *βλη-*, από όπου και παρακ. *βέ-βλη~κα.* ρ *βάλλω* «ρίχνω» Η σημ. «χιτώνας τού βολβού τού οφθαλμού» αποδίδει το γαλλ retine < μεσν. λατ retina < λατ. rete «δίχτυ». Η παρομοίωση ολόκληρου τού οφθαλμού με δίχτυ οφείλεται στο γεγονός ότι λίγα λεπτά μετά τον θάνατο (όπως είχαν παρατηρήσει οι αρχ. γιατροί) ο βολβός τού οφθαλμού από την οπίσθια πλευρά μοιάζει καλυμμένος με δίχτυ]

αμφιβολία (η) {αμφιβολιών} 1. η έλλειψη βεβαιότητας, σιγουριάς (για κάποιον/κάτι): *δεν έχω καμία απολύτως ~ ότι θα επιτύχεις* [} *με τρο)νε* οι ~ || *στη δίκη απαλ/.άχθηκε λόγω αμφιβο/.ιών* ΣΥΝ αβεβαιότητα αντ βεβαιότητα, σιγουριά· φρ (α)χωρ/ς */δίχως αμφιβολία* για τη δήλωση βεβαιότητας, σιγουριάς *είναι ~ ο καλύτερος υπάλ?^ηλος που έχουμε* συν αναμφίβολα, σίγουρα (β) (λόγ.) ***πέραν πάσης αμφιβολίας*** για έκφραση απόλυτης βεβαιότητας· είναι ~ *ότι θα επέλθει ρήξη στους κόλπους τού κόμματος* συν βεβαιότατα, αναμφίβολα, πλέον ή βέβαιον 2. ΦΙΛΟΣ (α) κατάσταση τού πνεύματος, το οποίο αναρωτιέται και δεν λαμβάνει θέση για το αν μια απόφανση είναι ή όχι ορθή (β) ***μεθοδική αμφιβολία*** μέθοδος αναζητήσεως τής γνωστικής βεβαιότητας στην καρτεσιανή φιλοσοφία, που συνίσταται στην προκαταρκτική και προσωρινή αμφισβήτηση των πάντων ΣΧΟΛΙΟ λ *ενδοιασμός.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *αμφίβολος*. Πολλές φρ και συντακτικά σχήματα αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *χωρίς αμφιβο/Λα* (< γαλλ. sans aucun / nui doute), *πέραν πάσης αμφιβολίας* (< αγγλ beyond any doubt), *δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι* (< γαλλ. il n'y a pas de doute que..). *σκιά αμφιβολίας* (< γαλλ. i'ombro d'un doute), *μεθοδική αμφιβολία* (< γαλλ. doute methodique) κ.ά.].

αμφίβολος, –η, –ο αυτός για τον οποίο υπάρχουν αμφιβολίες, μη ασφαλής, αβέβαιος· *η ελεύθερη απασχόληση συνήθως αμείβεται καλύτερα. έχει όμως ~ προοπτικές* |J (λόγ.) *αμφιβόλου ποιότητος* (λ χ προϊόν) συν διφορούμενος, επισφαλής αντ. ασφαλής, αναμφίβολος· φρ ***θέτω εν αμφιβάλω*** προκαλώ αμφιβολίες σχετικά με κάτι: *οι* συνέπειες *τής διεθνούς κρίσης θέτουν από μόνες τους εν αμφιβό/.ω τους στόχους ένταξης στο ευρώ* — αμφίβολα / αμφιβόλως [αρχ] επίρρ *■ · ΣΧΟΛΙΟ λ. ενδοιασμός.

[Ετυμ αρχ , αρχική σημ. «αυτός που περιβάλλει κάτι ή κάποιον, που βάλλεται από παντού», < *άμφιβάλ/*ω.* Η σημερινή σημ ήδη αρχ | αμφίβραχυς (ο) [μτγν.] {αμφιβράχ–εος | –έων} μειρ 1. (στην προσωδιακή ποίηση) ο μετρικός τους που αποτελείται από τρεις συλλαβές, από τις οποίες οι δύο ακραίες είναι βραχείες και η μεσαία μακρά, π χ. στις λέξεις *έ-ρη-μος, τρό-παι-ον 2.* (στην τονική ποίηση) ο τους που αποτελείται από τρεις συλλαβές, από τις οποίες οι δύο ακραίες είναι άτονες και η μεσαία τονισμένη, π.χ *το χάραμα πήρα -τού ήλιου- τον δρόμο*

αμφίγνωμος, –η, –ο [μτγν.] αυτός που ταλαντεύεται ανάμεσα σε δύο γνώμες, που δεν έχει ξακαθαρισμένη άποψη ΣΥΝ δίβουλος, δίγνωμος, αμφιταλαντευόμενος. — αμφιγνωμία (η), αμφιδεξιος, –α. –ο [αρχ] (λόγ.) αυτός που έχει την ικανότητα να χρησιμοποιεί κατά τον ίδιο τρόπο και τα δυο του χέρια, που είναι επιδέξιος τόσο στο αριστερό χέρι όσο και στο δεξί συν ζερβόδεξος.

— αμφιδεξιότητα (η) [μεσν] αμφίδρομος, –η, –ο (λόγ.) 1. αυτός που κινείται προς μία κατεύθυνση και πάλι γυρίζει προς τα πίσω *η ~ κίνηση των παλιρροικών κυμάτων* || ~ *επίδραση* 2. ΧΗΜ ***αμφίδρομη αντίδραση*** η χημική αντίδραση που πραγματοποιείται τόσο από την πλευρά των σωμάτων που αντιδρούν προς αυτή των προϊόντων, όσο και αντίστροφα, ώστε να αποκατασταθεί δυναμική ισορροπία όπου η ταχύτητα σχηματισμού των προϊόντων είναι ίση με την ταχύτητα διάσπασής τους 3. τεχνολ ***αμφίδρομη λειτουργία*** η ταυτόχρονη λειτουργία πομπού και δέκτη, όπως λ.χ. στο τηλέφωνο, χωρίς την παρεμβολή χειροκίνητων διακοπτών ανάμεσα στις περιόδους ομιλίας και ακροάσεως (όπως στον συνήθη ασύρματο)

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άμφι- + δρόμος* Μεταφρ δάνεια είναι οι επιστημ. όροι *αμφίδρομη αντίδραση* (< αγγλ duplex reaction), *αμφίδρομη λειτουργία* (< αγγλ. duplex operation)], αμφίεση (η) {–ης κ. –έσεως | –έσεις, –έσεων} (επίσ.) το σύνολο των εξωτερικών ενδυμάτων, ό.τι φορά κανείς, ιδ. σε επίσημες ή εξαιρετικές περιστάσεις· *οι ομιλητές στο συνέδριο είχαν απέριττη, αλλά πολύ προσεγμένη* ~ ΣΥΝ ενδυμασία, περιβολή

[ετυμ < μτγν. *άμφίεσις< άμφιέννυμι* «ντύνω, περιβάλλω» < *άμφι-* + *εννυμι* «ντύνω» < **ί·έσ-νυ-μι* < I E *wes– «ένδυω», πβ σανσκρ vas– tram «ένδυμα», λατ. ves–tire «ντύνω» (> γαλλ. vetir. ισπ. vestir), αγγλ. in–vest «επενδύω» κ.ά Ομόρρ. *έσ-θής, ίμάτιο(ν)* (< *είμάτιον < *Ρεσ- μα-)* κ.ά.]

αμφίεση - άμφια. Από ένα αρχαίο ρ εννυμι «ντύνω», το οποίο απαντά κυρίως ως σύνθετο με την πρόθ. **αμφί.** σχηματίστηκε το αρχ *άμφιέννυμι* «περιενδύω. ντύνω», από όπου το παράγωγο **αμφίεση** «ντύσιμο, ενδυμασία» Το *άμφιέννυμι* μεταπλάστηκε σε *άμφιάζωίάμφιέζω,* το οποίο βρίσκουμε ως σύνθετο **μεταμφιέζω** με παράγωγο το **μεταμφίεση.** Από το ουσ. *άμφίεσμα,* παράγωγο και αυτό τού *άμφιέννυμι.* πιθ. να προήλθε «κατά συγκοπήν» το αρχ. **σμφίον** ή **άμφιον** που σήμαινε το «ένδυμα». Βαθμηδόν η σημ. τής λ. περιορίστηκε στη δήλωση τού «ιερού» και μόνο ενδύματος, αποκλείοντας τη γενικότερη χρήση, όπως απαιτούν όλες οι τελετουργικές χρήσεις λέξεων τής γλώσσας («λέξεις ταμπού», απαγορευμένες για καθημερινές χρήσεις) · πβ. *νερό - ύδωρ, κρασί οίνος, ψωμί - άρτος, αέρας αήρ* κ ά.

αμφιθαλής, -ής. -ές {αμφιθαλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) (για αδέλφια) που έχουν τον ίδιο πατέρα και την ίδια μητέρα, ομοπάτριοι και ομομήτριοι ΑΝΤ ετεροθαλής
[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «άφθονος, ανθηρός», < *άμφι-* + *-Θαλής* < *θά- λος*< *θάλλω* Η αρχική σημ. τής λ. *άμφιθαλής* προσδιόριζε παιδί που έχει και τους δύο γονείς του εν ζωή, πράγμα που θεωρούσαν αποτέλεσμα τής εύνοιας των θεών]
αμφιθέατρο (το) [αμφιθεάτρ-ου | -ων) 1. αίθουσα θεάτρου με καθίσματα τοποθετημένα ημικυκλικώς απέναντι από τη σκηνή ή, σπανιότερα, και γύρω από αυτήν και με κλιμακωτή διάταξη έτσι, ώστε οι θεατές να βλέπουν χωρίς δυσκολία τη σκηνή από όλα τα σημεία 2. το μέρος τού θεάτρου που βρίσκεται πάνω από την πλατεία ή/και τα θεωρεία και στο οποίο υπάρχουν κλιμακωτές σειρές καθισμάτων 3. (γενικότ) οποιαδήποτε αίθουσα (διδασκαλίας, διαλέξεων, συναυλιών κ.λπ) που διαθέτει καθίσματα με τέτοια διάταξη, *η διδασκαλία στα ~ τού Πανεπιστημίου* 4. (συνεκδ.) το σύνολο των ακροατών ή θεατών σε αμφιθέατρο: *όλο το ~ παρακολουθούσε προσεκτικά* - **αμφιθεατρικός,** -ή, -ό [1861 [, **αμφιθεατρικ-ά** / **-ώς** [1849] επίρρ.
[ΕΤΥΜ < μτγν *άμφιθέατρον< άμφι-* + *Οέατρον,* από φρ. όπως *«άμφι- θέατρον (οικοδόμημα, σταδιον)»* Η ονομασία οΦείλεται στο κυκλικό αρχικά σχήμα τού κτηρίου, που επέτρεπε τη θέαση από κάθε σημείο των κερκίδων. Η λ. πέρασε ως δάνειο σε πολλές γλώσσες, π χ. αγγλ amphitheatre, γαλλ. amphitheatre, ιταλ. anfiteatro, γερμ. Amphitheater κ ά J.
αμφιθυμία (η) {χωρ πληθ.> ΨΥΧΟΛ η κατάσταση κάποιου, ο οποίος στον ίδιο χρόνο για το ίδιο θέμα διακατέχεται από αντίθετα συναισθήματα - **αμφίθυμος,** -η, -ο κ. **αμφιθυμικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ ambivalence] **αμφικλινής,** -ής, -ές [μτγν.] {αμφικλιν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που έχει κλίση και προς τα δύο μέρη 2. (μτφ) αυτός που αμφιταλαντεύεται. που είναι ασταθής **αμφίκοιλος,** -η. -ο [μτγν] αυτός που είναι κοίλος, δηλ. βαθουλωτός.
και στις δύο πλευρές· ~ *φακός* ανγ αμφίκυρτος **αμφικτιονία** (η) {αμφικτιονιών} 1. ιστ θρησκευτική οργάνωση στην οποία συμμετείχαν οι κάτοικοι περιοχών που γειτνίαζαν στην αρχαία Ελλάδα με επίκεντρο έναν ναό κοινής λατρείας και η οποία εξελίχθηκε αργότερα σε πολιτική ομοσπονδία πόλεων-κρατών 2. (κατ' επέκτ.) οποιαδήποτε πολιτική ομοσπονδία. — **αμφικτίονες** (οι) [αρχ.|.

αμφικτιονικός, -ή. -ό [αρχ.].
[ετυμ αρχ. < ***άμφικτίων*** «περίοικος, αυτός που κατοικεί γύρω από ιερό» < ***άμφι-*** + -κτ***ίων*** < ***κτίζω.*** Η ιστορική χρήση τής λ. οφείλεται στη συνήθεια γειτονικών ελληνικών φύλων ***(άμφι-κτιόνων*** ή ***περι- κτιόνων)*** να συγκεντρώνονται σε έναν ιερό χώρο κοινής λατρείας, με αρχικό σκοπό να συζητήσουν θρησκευτικά ζητήματα], **αμφίκυρτος,** -η. -ο |αρχ.] (λόγ.) αυτός που είναι κυρτός και στις δύο πλευρές: ~ ***φακός*** λντ αμφίκοιλος, **αμφιλεγόμενος,** -η, -ο **1.** αυτός για τον οποίο υπάρχουν δύο ή περισσότερες αντικρουόμενες θέσεις ή απόψεις και που, κατά συνέπεια, αμφισβητείται· ~ ***πρόσωπο*** ι ***ζήτημα*** ΣΥΝ αμφισβητούμενος αντ αναμφισβήτητος *2. αμφιλεγόμενα* (τα) τα αντιλεγόμενα, αμφισβητούμενα. Επίσης **αμφίλογος** Ιαρχ.].
[ετυμ Μτχ τού αρχ ***άμφιλέγω (-ομαι)*** «αμφισβητώ» < ***άμφι-*** + ***λέγω].***
αμφιλογία (η) [αρχ Ι {αμφιλογιών} (λόγ.) η αμφισβήτηση, η διαφωνία (για κάτι): ***υπάρχει έντονη ~ για το θέμα των αρμοδιοτήτων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση ΣΥΝ*** αντιλογία ΑΝΤ συμφωνία.
Αμφιλοχία (η) πόλη τής Δ. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Αιτωλοακαρνανίας.
[ετυμ < αρχ ***Άμφι?.οχία*** < ***Αμφίλοχος*** < ***άμφι-*** + ***-λόχος*** < ***λόχος*** «(τόπος) αμφικείμενος. εκτεινόμενος σε δύο πλευρές», πβ. ***λέχομαι*** «ξαπλώνω, κείμαι» · ***λέχος (το)*** «κρεβάτι» · ***λόχος (ο)*** «αυτός που κάθεται κρυμμένος και περιμένει, ενέδρα» (πβ κ. ***λόχος*** στρατ.) Η αρχ. ***Αμφιλοχία*** περιελάμβανε το βορειότερο τμήμα τής Ακαρνανίας, περιοχή που βρισκόταν στις δύο πλευρές τού Αμβρακικού Κόλπου, και αυτό ίσως αιτιολογεί την ονομασία της. Η σημερινή Αμφιλοχία, που βρίσκεται στον μυχό τού κόλπου, αποτελούσε κατά την επανάσταση τού 1821 σταθμό ανεφοδιασμού των τουρκικών στρατευμάτων, δηλ. «καραβάν σαράι» («σταθμό καραβανιών»). Κξαιτίας αυτού τού γεγονότος, ο οικισμός και. αργότερα, η πόλη που βρισκόταν εκεί, ονομάστηκε ***Καρβασαράς*** (< Karawan-seraj) ώς το 1907, οπότε μετονομάστηκε σε ***Αμφιλοχία].*** **αμφιλύκη** (η) {χωρ. πληθ } το ημίφως κατά την αυγή (λυκαυγές) ή κατά τη δύση τού ήλιου (λυκόφως).
[ΕΤΥΜ < αρχ. ***άμφι***λύκη (ενν. ***νύξ)*** < ***άμφι-*** + ***λύκη*** (βλ λ ***λυκαυγές)***\.
αμφιμονοσήμαντος, -η, -ο **1.** αυτός τού οποίου ένα στοιχείο αντι- στοιχείο σε ένα μόνο στοιχείου κάποιου άλλου: ~ ***αντιστοιχία*** 2. μαθ *αμφιμονοσήμαντη σχέση* η σχέση που μπορούμε να ορίσουμε μεταξύ των στοιχείων δύο συνόλων έτσι ώστε σε κάθε στοιχείο τού κάθε συνόλου να αντιστοιχεί ένα μόνο στοιχείο τού άλλου συνόλου — **αμφιμονοσήμαντα** επίρρ. **άμφιο** (το) -♦ άμφια
αμφίπλευρος, -η. -ο [μτγν.] (λόγ) **1.** αυτός που έχει δύο πλευρές, που φαίνεται να έχει δύο όψεις 2. (μτφ.) αυτός που επιδέχεται δύο ή περισσότερες δυνατές προσεγγίσεις (ερμηνείες, απόψεις κ.λπ.): ~ ***ερμηνεία/ θεώρηση*** συν αμφίσημος ΑΝΤ μονοσήμαντος. **—αμφίπλευρα / αμφιπλεύρως** επίρρ **αμφιπρόστυλος,** -η, -ο ΑΡΧΙΤ–ΑΡΧΑΙΟΛ. (για αρχαίους ναούς) αυτός που φέρει κιονοστοιχίες στις δύο στενές πλευρές του (στην πρόσοψη και την οπίσθια πλευρά)
[ετυμ μτγν. < ***άμφι-*** + ***πρόστυ?.ος«***αυτός που έχει στύλους στην πρόσοψη» (< προ- + ***στύλος)***Ι. **αμφιρρεπής,** -ής, -ές [μεσν.] {αμφιρρεπ-ούς | -είς (ουδ -ή)} (λόγ.) αυτός που δεν καταλήγει σε οριστική θέση, σε οριστική απόφαση ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αμφίρροπος*** **αμφίρρέπω** ρ. αμετβ. [1845] {εύχρ η μτχ. ενεστ αμφιρρέπων, -ουσα, -ον) (λόγ.) είμαι αμφιρρεπής, αμφιταλαντεύομαι ***αμφιρρέπει διαρκώς μεταξύ παραιτήσεως και παραμονής στην εταιρεία || η χώρα εμφανίζεται αμφιρρέπουσα μεταξύ προόδου και οπισθοδρομήσεως*** **αμφίρροπος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει κριθεί ως προς την τελική του έκβαση, ο ***αγώνας ήταν*** ~ ***μέχρι το*** τελευτά ***ίο λεπτό*** 2. αυτός που δεν καταλήγει σε οριστική θέση: ***η ~ στάση τού υπουργού δεν επέτρεψε τη λήψη οριστικών αποφάσεων*** ΣΥΝ αμφιταλαντεύομενος. [ΕΤΥΜ μτγν. < ***άμφι-*** + ***-ροπος*** < ***ροπή]***

αμφίρροπος - αμφιρρεπής - αμφιρρεπών. Τα **αμφίρροπος** και **αμφιρρεπής** διαφέρουν στη χρήση τους. ***αμφίρροπη (επιθυμία. κρίση, έκβαση*** κ.τ ό.) είναι η αμφίβολη, αυτή που κλίνει («ρέπει») και προς τη μία πλευρά και προς την άλλη και που είναι, γι' αυτό. ασαφής, αβέβαιη, αμφίσημη ***αμφιρρεπής (άνθρωπος***, πολίτικη ***στάση*** κλπ.) είναι αυτός που έχει αμφιβολίες και που διχάζεται, που ρέπει πότε από 'δώ και πότε από 'κεί. όντας διστακτικός και επιφυλακτικός Το ***αμφίρροπος*** είναι στατικό, το ***αμφιρρεπής*** δυναμικό. Όμοια με το ***αμφιρρεπής*** χρησιμοποιείται και η μτχ. **αμφιρρεπών,** -ουσα, ***-ον.***

αμφισβήτηση (η) [αρχ] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η μη παραδοχή τής αλήθειας ή τής ορθότητας (ισχυρισμού, ενέργειας, επιλογής κ.λπ): ***η δημοσίευση των αρχείων τού μεγάλου πολιτικού συ- νοδεύθηκε από έντονη*** - των ***όσων αναφέρονται σε αυτά*** αν ι παραδοχή· φρ **θέτω** *υπό αμφισβήτηση* αμφισβητώ· ***η θεωρία τού παλλό- μενου Σύμπαντος έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση*** 2. η μη παραδοχή τού κύρους ή τής ισχύος προσώπου ή πράγματος, τής εγκυρότητας εγγράφου ή αποφάσεως· ***αμέσως σχεδόν μετά την εκλογή του ξεκίνησε και η ~ του από την εσωκομματική αντιπο?άτευση*** ΑΝΤ παραδοχή **3.** (ειδικότ) η συνολική άρνηση των παραδοσιακών αξιών, τού κύρους των θεσμών και όσων σχετίζονται με το καθεστώς: ***η γενιά τού '60*** είναι ***γνωστή*** και ***ως*** γενιά ***τής*** **αμφισβητήσιμος,** -η, -ο {αρχ} αυτός που είναι δυνατόν να αμφισβητηθεί το ***πόρισμα τής επιτροπής είναι επειδή δεν βασίζεται στα πραγματικά στοιχεία Α^iΤ.*** αναμφισβήτητος, **αμφίσβητίας** (ο/η) {αμφίσβητιών} πρόσωπο που συστηματικά αρ- νείται την ισχύ ή το κύρος των παραδεδεγμένων, που εκφράζει απόψεις αντίθετες προς τις επικρατούσες και αξίες ή αρχές αντίθετες προς τις καθιερωμένες· ***γεννημένος ~*** ΣΥΝ. αντιρρησίας, εναντιολό- γος, αντισυμβατικός.
[ι ::ι ΥΜ < ***αμφισβήτ(ηση)*** + παραγ. επίθημ. ***-ίας,*** πβ ***αντίρρηση - αντιρρησίας]***
αμφισβητώ ρ μετβ. {αμφισβητείς... [αμφισβήτ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένοςΙ 1. αρνούμαι την αλήθεια ή την ορθότητα (ισχυρισμού, ενέργειας, επιλογής), την αξία ή το κύρος (θεσμού, απόφασης, προσώπου κ λπ.): ~ ***τα ?<.εγόμενα / τις απόψεις / την πολιτική κάποιου*** || ~ ***μια θεωρία / ένα δόγμα / μια διεθνή συνθήκη*** [| οι ***ανταγωνιστές τους αμφισβήτησαν την εγκυρότητα τής συμφωνίας*** αντ παραδέχομαι, αποδέχομαι 2. ασκώ κριτική (σε κάτι/κάποιον), εκφράζω επιφυλάξεις ή αντιρρήσεις για το κύρος, την αυθεντία ή την ισχύ του (συχνά με δημόσια τοποθέτηση): ***τον καιρό τής παντοκρατορίας του κανείς μέσα στο κόμμα δεν*** τολμούσε ***να*** τον ***αμφισβητήσει.*** ** σχολιο λ. ***αμφιβάλλω.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. *αμφισβητώ (-έω)* < **άμφισβήτης / *άμφισβάτης* < *άμφίς* (παράλλ. τύπος τού *άμφι)* + θ *βη- / βά-*, πβ. απρφ. *βήναι*, ρ *βαίνω*. Η αρχική σημ. «βαδίζω γύρω από κάποιον και χωριστά από αυτόν» έδωσε τη θέση της στη σημ. «διίσταμαι, διαφωνώ, αμφιβάλλω» ήδη από την αρχαιότητα], **αμφισεξουαλικός,** -ή. -ό (κ. ως ουσ.) αμφιφυλόφιλος (βλ λ.). — **αμ- φισεξουαλικ-ά / -ώς** επίρρ , **αμφισεξουαλικότητα** (η)
[εγυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. bisexual], **αμφισημία** (η) {αμφισημιών} η ιδιότητα λέξεως, φράσεως ή προτά- σεως να έχει διφορούμενη σημασία, να γίνεται αντιληπτή με δύο διαφορετικούς τρόπους· λ.χ. η πρόταση: ***έρχεται η φίλη μου από τη Γαλλία*** μπορεί να σημαίνει (i) ***έρχεται η Γαλλίδα φίλη μου*** (ii) ***έρχεται από τη Γαλλία η φίλη μου*** ΑΝΤ μονοσημία. **— αμφίσημος,** -η, -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ ***μονοσημία***
[ΕΤΥΜ < ***αμφι-*** + ***-σημία*** < ***σημαίνω,*** μεταφρ. δάνειο από αγγλ ambiguity]
Άμφισσα (η) {-ας κ. -ίσσης} πόλη τής Κ Στερεάς Ελλάδας, πρωτεύουσα τού νομού Φωκίδας. — **Αμφισσαίος** (ο), **Αμφισσαία** (η), **αμφι- σαϊκός,** -ή. -ό
[ΕΤΥΜ αρχ., αβεβ ετύμου, πιθ. < ***άμφί*** «γύρω, ανάμεσα» + ***-ισσα,*** επειδή η πόλη βρίσκεται μεταξύ τής Γκιώνας και τού Παρνασσού· πβ. λεξικό τής Σούδας: ***«Άμφισσαν δ'ώνόμασαν διά το περιέχεσθαι τον τόπον όρεσι».*** Κατά τον 13ο αι. η πόλη γίνεται γνωστή με την ονομασία ***Σάλωνα / Σάλονα,*** για την οποία υπάρχουν οι εξής εκδοχές· (α) πρόκειται για παραφθορά τής λ. ***Σα?.ονίκη (Θεσσαλονίκη)*** και δόθηκε στην Αμφισσα από τον Φράγκο βασιλιά τής Θεσσαλονίκης Βονι- φάτιο Μομφερρατικό. (β) προέρχεται από τη λ. ***σάλος*** «τράνταγμα» εξαιτίας των πολλών σεισμών που σημειώνονταν στην περιοχή, (γ) προέρχεται από τη συνεκφορά έσω ***αλώνια.*** Η πόλη ξαναπήρε την αρχ. ονομασία ***Άμφισσα το*** 1833]. **αμφίστομος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει δύο στόμια, δύο ανοίγματα: ~ ***σήραγγα*** συν δίστομος **2.** αυτός που έχει διπλή κόψη: ~ σπαθί συν δίκοπος.
[ΕΤΥΜ μτγν < ***άμφι-*** + ***-στομος*** < ***στόμα]*** **αμφίστυλο** (το) {-ου κ. -ύλου | -ων κ. -ύλων] αρχιτ.–αρχαιολ το τμήμα ενός ναού που βρίσκεται μεταξύ δύο σειρών από κίονες **αμφιταλαντεύομαι** ρ. αμετβ αποθ. [μτγν.] {αμφιταλαντεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} γέρνω προς τη μία πλευρά και προς την άλλη· (συνήθ. μτφ.) κλίνω πότε προς μία άποψη / επιλογή και πότε προς μία άλλη, διστάζοντας να πάρω απόφαση, είμαι αναποφάσιστος: ***αμφιταλα- ντεύθηκα*** πολύ ***καιρό, προτού καταλήξω στην απόφαση αυτή*** ΣΥΝ. (λόγ.) αμφίρρέπω.
διχογνωμώ. ΣΧΟΛΙΟ λ ***αποθετικός*** **αμφιταλαντευση** (η) [1844] {-ης κ -εύσεως [-εύσεις, -εύσεων} η κλίση πότε προς μία και πότε προς άλλη άποψη / επιλογή, που οδηγεί σε αναποφασιστικότητα. » -* σχόλιό λ ***ενδοιασμός.***
Αμφιτρίτη (η) μυθολ μία από τις 50 Νηρηίδες ή μία από τις Ωκεα- νίδες, σύζυγος τού Γποσειδώνα
[ΕΤΥΜ αρχ. αβεβ ετύμου Ενώ το α' συνθ. ταυτίζεται με την πρόθ. ***άμφί,*** το β' συνθ ***-τρίτη*** δεν μπορεί να αναχθεί στο αριθμητικό ***τρίτος*** (με βραχύ ***-ι-).*** Ορισμένοι υποστηρίζουν την ετυμολόγηση από το ρ. ***τρύω*** «αφανίζω, εξαντλώ» (βλ. κ. ***Αμφι-τρύων).*** Για τους ίδιους λόγους είναι αβέβαιη και η ετυμολόγηση τού ον. ***Τρίτων,*** που ήταν ο μυθικός γιος τής ***Αμφιτρίτης]***
Αμφίτρύων (ο) {Αμφιτρύων-ος, -α} ΜΥΘΟΛ γιος τού βασιλιά τής Τι- ρυνθας Αλκαίου και τής κόρης τού Πέλοπα Αστυδάμειας· νυμφεύθη- κε την Αλκμήνη.
[ετυμ αρχ. κύρ όν., βλ. λ. ***αμφιτρύωνας].*** **αμφιτρύωνας** (ο) {αμφιτρυών-ων} **1.** πρόσωπο που παραθέτει σε φίλους ή γνωστούς πλούσιο γεύμα 2. (κατ' επέκτ.) ο οικοδεσπότης λαμπρής τελετής, δεξίωσης Επίσης (λόγ.) **αμφίτρύων** [1856] {αμφίτρύω- νος}. εχολιο λ. ***κύριος, -α,*** -ο.
[ετυμ < αρχ. ***Άμφιτρνων*** (κύρ. όν) < ***άμφι-*** + τρύω «αφανίζω» (βλ. λ. ***κατατρύχω).*** Η σημασία «οικοδεσπότης που οργανώνει πλούσια γεύματα» προέρχεται από την ομώνυμη κωμωδία τού Μολιέρου, όπου ο Αμφίτρύων, κεντρικό πρόσωπο τού έργου, προσκαλεί φίλους του σε πλούσιο συμπόσιο, για να επιδειχθεί. Χαρακτηριστικός είναι ο ακόλουθος στίχος τής κωμωδίας· Le veritable Amphityron / Kst l'Amphityron ou Ton dine «ο αληθινός Αμφίτρύων είναι εκείνος στον οποίο γευματίζουμε»] **αμφιφανής,** -ής, -ές |αμφιφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αστρον ***σμφιφα-***

νής αστέρας βλ. λ *αστέρας.*
[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ορατός και από τις δύο πλευρές» < *άμφι-* + *-φανής(< φαίνομαι)* Η σημερινή σημ είναι μτγν]
αμφίφυλος, -η, -ο [1890] (για οργανισμούς) αυτός που έχει χαρακτηριστικά και των δύο φύλων ΣΥΝ ερμαφρόδιτος — αμφιφυλικός,
-ή, -ό.
αμφιφυλόφιλος, -η, -ο (κ. ως ουσ.) αυτός που έχει σεξουαλικές σχέσεις με πρόσωπα και των δύο φύλων συν αμφισεξουαλικός. — αμ- φιφυλοφιλία (η), αμφιφυλοφιλικός, -ή, -ό, αμφιφυλοφιλικά επίρρ. [ετυμ < *αμφι- + φύλο + φί/.ος,* από τού αγγλ. bisexual],
αμφορέας (ο) {αμφορ-είς, -έων) 1. ΑΡΧΑΙΟΛ μεγάλο, συνήθ. πήλινο αγγείο με σφαιρικό ή ωοειδές σώμα και δύο λαβές, για τη φύλαξη ή τη μεταφορά κυρ. υγρών ή τροφών 2. (συνεκδ.) κάθε πήλινο αγγείο μεγάλου μεγέθους, που παρουσιάζει τα παραπάνω χαρακτηριστικά και χρησιμοποιείται ως διακοσμητικό. Επίσης (αρχαιοπρ.) αμφορεύς {αρχ | {αμφορέως} — (υποκ.) αμφορίσκος (ο) [αρχ].
[ετυμ < αρχ. *άμφορεύς* < *άμφιφορεύς,* με ανομοιωτική σίγηση τής συλλαβής *-φι-* (απλολογία· πβ. *τετράπεζα* > *τράπεζα)* < *άμφι- + φο- ρεύς*< *φέρω,* με αρχική σημ. «ο (μετα)φερόμενος με δύο λαβές», στοιχείο που ανταποκρίνεται στην κατασκευή και στο σχήμα τού αγγείου].
αμφοτεροβαρής, -ής, -ές [1836] {αμφοτεροβαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)}
1. αυτός τού οποίου το βάρος μοιράζεται σε δύο ίσα μέρη, τού οποίου οι ευθύνες επιβαρύνουν αμοιβαία τις δύο πλευρές ΑΝΓ. ετεροβαρής 2. NOM *αμφοτεροβαρής σύμβαση* η σύμβαση κατά την οποία για αμφότερα τα μέρη δημιουργούνται δικαιώματα και υποχρεώσεις ΑΝΙ ετεροβαρής σύμβαση.
[ΕΤΥΜ. < *αμφότεροι* + *-βαρής* < *βάρος].*
αμφότεροι, -ες, -α αντων. {αμφοτέρων} (λόγ.) και ο ένας και ο άλλος, και οι δύο *υπέγραψαν το συμβόλαιο* ~.
[ΕΤΥΜ. αρχ (ήδη μυκ. a-po-te-ra), επεκτεταμένος τ. τού δυϊκού αριθμού *άμφω* «και οι δύο» < Ι.Ε. *ambhO / mbho.* πβ. λατ ambo, σανσκρ ubhau, αρχ. σλαβ. aba κ.ά Ομόρρ. αρχ *άμφί).*

στους δρόμους και στα σοκάκια: *βγήκε ανά τας ρύμας και τας αγυι- άς και έψαχνε απεγνωσμένα για χρήματα* 3. κατανομή στον χρόνο (= κατά τη διάρκεια, καθ' όλη τη διάρκεια): *η πράξη του αποτελεί θαυμαστό παράδειγμα τόλμης και αυτοθυσίας ~ τους αιώνες || το κακό μπορεί να συμβεί ~ πάσα στιγμή*
[ειυμ αρχ , αβεβ. ετύμου. Η αρχική του σημ. ήταν «κίνηση προς τα πάνω», όπως μαρτυρείται στον Όμηρο, και φαίνεται πως αυτή η σημ. ήταν η Ι.Ε, πβ γοτθ ana, αγγλ. on, γερμ. an. με τη σημ. «πάνω σε». Ωστόσο, η πρόθ. *επί* αντικατέστησε την ανά στη σημ. «πάνω σε» και η *ανά* διατήρησε στη Ν Ελληνική μόνο τη διανεμητική, επιμεριστική της χρήση. Η αρχική χρήση τού *ανά* ως επιρρήματος διατηρείται στο παράγωγο επίρρ. άν-ω (πβ. *κάτω* < *κατά),* το οποίο αργότερα (όταν η *επί* έλαβε τη θέση τής *ανά)* έδωσε, εμφατικά στην αρχή, το επίρρ. *επάνω* (< *επί + άνω)].* ανα- στερητ. πρόθημα («αχώριστο μόριο» ή «εξαρτημένο μόρφημα») λέξεων, που εκφράζουν στέρηση, έλλειψη, το οποίο δηλώνει αντίθεση προς κάτι. *ανα-δου/.ειά. ανα-βροχιά* κ.ά
[ετυμ Πλάστηκε κατ' αναλογίαν προς λέξεις οι οποίες είχαν *αν-* στερητ. και αρκτικό φωνήεν α-, π χ *αν-άλατος, αν-άξιος, ανάρμοστος* κ ά . όπου ολόκληρο το *ανα-* εξελήφθη ως στερητικό], ανα- κ ανά- λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι· 1. γίνεται εκ νέου ή επαναλαμβάνεται, *ανα-κατανομή. ανα-κατα/.αμβάνω, ανα-νεώ-* νω, *ανά-κτηση* 2. συνιστά ή χαρακτηρίζεται από ανοδική κίνηση: *ανασηκώνω. ανα-βάΟμιση* 3. ξεκινά, αρχίζει να εκδηλώνεται: *ανα- Θαρρεύω*
[ΕΤΥΜ < αρχ. πρόθ *ανά* (βλλ) Η πρόθ. *ανά* χρησιμοποιήθηκε ως προρρηματικό στοιχείο στην Αρχ με τη σημ «από κάτω προς τα πάνω» (π.χ *άνα-βαίνω. άνα-βλέπω, άνα-κλίνω),* η οποία διατηρείται στη Ν Ελληνική μόνο σε κληρονομημένες λ. ΙΙ συχνότερη σημ τού *ανα-* είναι η επαναληπτική (π.χ *άνα-κτώμαι, άνα-νεούμαι, άνα-θε- ωρώ),* η οποία πιθ. προήλθε από ρήματα που δήλωναν κίνηση τελού- μενη κατ' επανάληψη, π.χ. *άνα-κινώ, άνα-πάλλω, άνα-πέμπω* κ.ά Αυ- τή Π ΟΤΙ.Ι.Ι διατηρήθηκε σε ελληνογενείς ξέν όρους, π.χ αγγλ anabolism. γαλλ ana-morphose]

αμφότεροι - εκάτερος. Λόγιες λέξεις, τού επίσημου και γραπτού ιδίως λόγου Το αμφότεροι δηλώνει μονολεκτικά ό,τι δηλώνεται περιφραστικά στις φράσεις: και οι δύο / και ο ένας και ο άλλος / και ο ένας και ο άλλος μαζί. Ήτοι, δηλώνει δύο πρόσωπα (ή πράγματα ή πράξεις κ λπ) λαμβανόμενα μαζί ή και χωριστά *Αμφότε- ροι έπεσαν ηρωικώς στο πεδίο τής μάχης* και *Αμφότεροι με διαφορά πο?νλών αιώνων κατέληξαν στα ίδια συμπεράσματα.* Σε σχέση, πάλι, με δύο πρόσωπα (πράγματα κ λπ.) το εκάτερος (αρχαιοπρεπές έναντι τού *αμφότεροι)* σημαίνει «ο καθένας από τους δύο ξεχωριστά». *
εκατέρωθεν

αμφοτέρωθεν επίρρ. (αρχαιοπρ) και από τις δύο πλευρές μαζί· *ενέργειες γίνονται ~ χωρίς κανένα αποτέλεσμα.* * ·" σχολιο λ. *εκατέρωθεν, -θεν*
[ΕΓΥΜ αρχ. < *άμφότεροι + -θεν]* άμωμος, -η (λόγ. -ος), -ο κυρ εκκλης ηθικά αμόλυντος συν αγνός, άσπιλος.
[ετυμ αρχ.< ά-στερητ. + μώμος «σφάλμα. ελάττωμα», αγν. ετύμου]. αν σύνδ. 1. (α) (για υπόθεση) σε περίπτωση που: *~ χρειαστείς κάτι, φώναξέ με!* (β) (σε υποθετικές προτάσεις χωρίς απόδοση) κατά την έκφραση ευγενικής παρακλήσεως. *Θέλετε καφέ: δεν σας κάνει κόπο* 2. (στην αρχή προτάσεων χωρίς απόδοση) για να τονιστεί το περιεχόμενο τής πρότασης ή για την έκφραση βαθύτερης επιθυμίας *~ ήμουν πλούσιος!* (μακάρι να ήμουν) || *~ δεν είχα φύγει τότε!* 3. (στην αρχή προτάσεως-αντικειμένου) με ρήμα που δηλώνει άγνοια, απορία, *τον ρώτησα ~ Θα έρθει* ||[*αναρωτιέμαι ~ κατάλαβε τι τον είπα* || δεν *ξέρω ~ θα τον ψηφίσω* 4. (εμφατ.) σε απάντηση ερωτήσεως ή προτάσεως που δηλώνει άγνοια ή αμφιβολία. *-Έφαγες; έφαγα! Έσκασα απ' το φαγητό!* || *-Ίσως να μη θέλεις να έρθεις μαζί μας. — θέ?Μ. λέει'* Επίσης εάν (σημ 1,2).
Ιετυμ αρχ. < *ει άν* < *ει* (υποθ. σύνδ.) + *αν* (δυνητικό μόριο). Ο υποθετικός σύνδ. *αν,* συντασσόμενος πάντοτε με υποτακτική στην Αρχ , άρχισε ήδη από τη μετακλασική εποχή να αντικαθιστά τον αρχ *ει* σε όλες τις χρήσεις, εκτός από στερεότυπες λεξικοποιημένες φρ , π.χ. *ειδεμή, ειδά?Λως* κ.ά].

αν - εάν. Και οι δύο σύνδεσμοι χρησιμοποιούνται για να διατυπωθεί υπόθεση: *Αν θέλεις, έλα μαζί μας* ή *Εάν θέλεις, έλα μαζί μας* Αντίθετα, στις πλάγιες ερωτήσεις χρησιμοποιείται κανονικώς μόνο το αν, όχι το *εάν: Με ρώτησε* αυ *θα πάω μαζί τους* (όχι: *Με ρώτησε εάν θα πάω μαζί τους\).* Στις υποθετικές προτάσεις η χρήση τού εάν αντί τού αν γίνεται από αρκετούς ομιλητές αισθητή ως πιο χαρακτηριστική και, φραστικά, πιο τονισμένη (εμφατική) δήλωση τής υπόθεσης: *Εάν υποστηρίξεις τέτοιες απόψεις, δεν θα πείσεις κανέναν* Το μόριο aw, τόσο στην αρχαία όσο και στη νεότερη γλώσσα, εμφανίζεται σε πολλά σύνθετα: *ει άν*> έάν, *οτε άν*> όταν, *και άν* > καν, *ως άν* > ώσάν > σαν. *οπότε αν* > όπόταν κ.λπ

αν- - * α- / αν-
A.N. (ο) αναγκαστικός νόμος (βλ λ *αναγκαστικός)* ανά πρόθ. (λόγ.) (+ αιτ) δηλώνει: 1. επιμερισμό (= για κάθε) *το αυτοκίνητο καίει 20 δρχ ~ χ/^μ || κινείται με 30 χλμ ~ ώρα || 300 στροφές ~ λεπτό || γυρνούσε με ένα βιβλίο ~ χείρας* 2. κατανομή στον χώρο (= από την μια άκρη στην άλλη, σε όλη την έκταση): *περιόδευε με τους συνεργάτες του ~ την Ελλάδα*]] *ταξίδι ~ την υφήλιο / τον κόσμο* · φρ *ανά τας οδούς και τας ρύμος Ι ανά* τος *ρύμας και τας αγυιάς*

ανα-, επανα-, ξανα-: σύνθετα. Ήδη στην Αρχαία παρατηρείται η τάση να ενισχυθεί σημασιολογικά το ανα- στη σύνθεση με τη μορφή τού επανα- (< *επί* + ανά). ώστε να δηλώσει σαφέστερα και εντονότερα την «επανάληψη» *επαναπέμπω* κοντά στο *αναπέμπω, επανερωτώ* αντί *ανερωτώ* κ τ ό Διαφορετική ήταν, βεβαίως, η σχέση τού *αναλαμβάνω* έναντι τού *επαναλαμβάνω.* τού *ανα-τέμνω* έναντι τού *επανα-τέμνω,* όπου *ανα-* και *επανα-* διέφεραν σημα- σιολογικώς (άλλο το *αναλαμβάνω* και άλλο το *επαναλαμβάνω).* Τα τελευταία χρόνια η έννοια τής επανάληψης τείνει να δηλωθεί στην Ελληνική στον μεν επισημότερο / τυπικότερο λόγο με το επανα- *(επαναλειτουργώ. επανασυζητώ, επανασυνδέω, επανεξετάζω, επανεμφανίζω, επαναρχίζω, επανατοποθετώ* κ.λπ.) και στον καθημερινό / άτυπο λόγο με το ξανα- *(ξαναβλέπω, ξαναλέω, ξαναφεύγω, ξαναπάω, ξανασηκώνω. ξαναβάζω* κλπ) -» *αντανακλώ*

αναβαθμίδα (η) (λόγ) 1. το σκαλί, πάτημα που διευκολύνει την άνοδο (λ.χ. σε σιδηροδρομικό βαγόνι) 2. κάθε τεχνητή διαμόρφωση τού εδάφους που βοηθεί τη μετακίνηση προς ψηλότερο σημείο **3.** ΓΕΩΓΡ επίπεδη ζώνη ακτής ή εδάφους που έχει σχηματισΟεί με φυσικές διεργασίες κατά μήκος ακτής, στο πλάι ποταμού ή λίμνης ή κατά μήκος τής πλευράς κοιλάδας λόγω διάβρωσης ή αλλαγής τού επιπέδου τής στάθμης τού νερού 4. στενή και επίπεδη λωρίδα εδάφους οριοθε- τημένη από μία κατακόρυφη πλαγιά και κατασκευασμένη στην πλευρά ενός λόφου έτσι ώστε το έδαφος να μπορεί να καλλιεργηθεί· *καλλιέργειες σε αναβαθμίδες*
[ΕΙΥΜ < μτγν. *άναβαθμίς, -ίδος*< *άνα~ + βαθμίς* «σκαλοπάτι» (πβ. κ. *αναβαθμός)].*
αναβαθμίζω ρ. μετβ {αναβάθμισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** βελτιώνω το επίπεδο· οι *οικολογικές και αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις έχουν αναβαθμίσει την περιοχή μας* [| *με τα έργα ενοποίησης των αρχαίο/λογικών χώρων το ιστορικό κέντρο τής πόλης αναβαθμίζεται* ΑΝΤ. υποβαθμίζω 2. αποδίδω σε κάποιον μεγαλύτερη σημασία, βελτιώνω τη θέση και τον ρόλο του: *ο διευθυντής αναβάθμισε τον ρόλο τού γραμματέα του παραχωρώντας του και άλλες αρμοδιότητες || η χώρα αυτή έχει αναβαθμιστεί στα σχέδια* των // /7 *Α. για την περιοχή* συν προάγω, εξυψώνω, ενισχύω λντ υποβαθμίζω **3.** βελτιώνω τις δυνατότητες μηχανής, συστήματος κλπ.: *αναβάθμισα τον υπολογιστή μου αυξάνοντας την ταχύτητα τού επεξεργαστή και τη μνήμη.* (ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. upgrade], **αναβάθμιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} 1. η άνοδος τού επιπέδου. η βελτίωση: *η ~ τής υπαίθρου ί τής δημόσιας διοίκησης* / των *σχέσεων μιας χώρας με μιαν άλ?.η* συν προαγωγή ΑΝΤ υποβάθμιση 2. (ειδικότ.) η προώθηση (προσώπου / πράγματος) σε υψηλότερο σημείο σε μια κλίμακα αξιολόγησης ή προτεραιοτήτων *η ~ τής γεωστρατη- γικής θέσης μιας χώρας* αντ υποβάθμιση **3.** η βελτίωση των δυνατοτήτων μηχανής, συστήματος κ.λπ. · *η ~ τού ηλεκτρονικού υπολογιστή || ~ τού προγράμματος περιήγησης στο Αιαδίκτυο || αυτό είναι παλιό μοντέλο, δεν παίρνει ~*
[ΕΤΥΜ. Νεολογισμός τής δεκαετίας τού '80. που πλάστηκε κατ' αντιδιαστολή προς το αντίθετο *υποβάθμιση / υποβαθμίζω ως* μεταφρ. δάνειο από αγγλ upgrading), **αναβαθμίσιμος,** -η, -ο αυτός που είναι δυνατόν να αναβαθμιστεί **αναβαθμολόγηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) (συνήθ. για γραπτά εξετάσεων) η εκ νέου βαθμολόγηση από ειδική επιτροπή, λ.χ. στις εισαγωγικές εξετάσεις, όταν υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ

των βαθμών των δύο βαθμολογητών: οι ***υποψήφιοι ζητούν*** να ***γίνει*** ~ ***στο μάθημα τής φυσικής —*** αναβαθμολογώ ρ. {~είς. αναβαθμός (ο) 1. το σκαλοπάτι: «***η κατασκευή αναβαθμών ανάσχεσης στα ρέματα τής περιοχής (τα γνωστά σκα/^οπάτια)»*** (εφημ.) jj ***οι*** ~ ***ενός αρχαίου οικοδομήματος*** 2. (λόγ.) η βαθμίδα εξελίξεως: ***η ευγένεια αποτελεί αναβαθμό πολιτισμού*** · 3. εκκλης ομάδα μελοποιημένων ύμνων: « ***ωδή των*** ~»(τίτλος ψαλμών).

[ετυμ αρχ. < άνα~ + ***βαθμός*** «σκαλοπάτι». Η φρ. ***φδή τών αναβαθμών*** αποδίδει τον εβρ. τίτλο ψαλμών Sir hamaloth]. ανάβαθος, ~η, ~ο (λογοτ.) αυτός που έχει μικρό βάθος, ρηχός ΣΥΝ αβαθής. άβαθος αντ βαθύς.

Ιετυμ. μεσν. < ***άνα-*** στερητ. + ***βάθος).*** αναβάθρα (η) {αναβαθρών} 1. ναυτ. (α) ανεμόσκαλα πλοίου φτειαγ~ μένη από σκοινί ή ξύλο (β) σανίδα για την επιβίβαση σε πλοίο 2. ΑΡΧJΤ ~αρχαιολ (στους αρχαίους ελληνικούς ναούς) κτιστό κεκλιμένο επίπεδο στην ανατολική πλευρά που διευκόλυνε την άνοδο [ετυμ μτγν < ά ***να- + -βάθρα*** < ***βαίνω*** (πβ. κ ***άπο-βάθρα)*** I. ανάβαθρο (το) [μτγν] κτιστή σκάλα στην είσοδο κτηρίου, η οποία έχει λίγα ευθύγραμμα ή καμπύλα σκαλοπάτια που καταλήγουν σε πλατύσκαλο

αναβάλλω ρ. μετβ. {ανέβαλα, ανα~βλήθηκα. ~βεβλημένος} 1. μεταθέτω χρονικά (κάτι προγραμματισμένο): ~ ***το ταξίδι*** / ***τη συνάντηση*** / το ***μάθημα*** / ***τη συνεδρίαση*** / ***τη δίκη για ρητή δικάσιμο*** · ΦΡ (παροιμ.) ***μην αναβάλλεις για αύριο ό,τι μπορείς να κάνεις αήμερα*** για την αξία τής έγκαιρης αποπεράτωσης ενός έργου, τής διευθέτησης μιας εκκρεμότητας 2. (η μτχ ***αναβαλλόμενος, -η.*** ~ο) στις φρ. (α) ***ψέλνω / ψάλλω (αε κάποιον) τον αναβαλλόμενο*** επιπλήττω έντονα (κάποιον) ΣΥΝ ψάλλω (σε κάποιον) τον εξάψαλμο (β) ακούω ***τον αναβαλλόμενο ί τον εξάψαλμο (τα σχολιανά μου I τα εξ αμάξης*** βλ. λ. ***ακούω.*** ** σχολιο λ. ***αναστέλλω.***

[ετυμ αρχ., αρχική σημ «εκτοξεύω προς τα πάνω». < ***άνα-*** + ***βάλλω*** Η σημερινή σημ ήδη αρχ Οι φρ. που περιλαμβάνονται στη σημ. 2 έχουν την αφετηρία τους στον Ψαλμό 103, 2, όπου ο Θεός περιγράφε~ ται ως ***«άναβαλλόμενος φως ώς ίμάτιον»*** (βλ. κ. ΣΧΟΛΙΟ)].

ακούω / ψέλνω / ψάλλω τον αναβαλλόμενο. Φράση που προέρχεται (παραλλαγμένη) από την εκκλησιαστική υμνολογία και σημαίνει «μακρά και διαρκή επίπληξη» που κάνω (ψάλλω...) ή δέχομαι από κάποιον (ακούω...). Η ίδια η φράση, η οποία έχει την αφετηρία της στον Ψαλμό 103,2 τού Δαβίδ, δεν έχει αυτή τη σημ. στο τροπάριο τής Μ. Παρασκευής, όπου ο υμνογράφος απευθυνόμενος στον Χριστό θρηνεί ***«Σε τόν*** άνα***βαλ/.όμενον φως ώς ίμάτιον»*** (Συ που φοράς το φως ως ιμάτιο. Συ που περιβάλλεσαι ***το*** φως ως ένδυμα· ***αναβάλλομαι*** = ρίχνω επάνω μου, περιβάλλομαι, ντύνομαι). Η μακρά διάρκεια τού όλου ύμνου, που ψάλλεται όση ώρα διαρκεί η Αποκαθήλωση και που αρχίζει με τη φράση αυτή, έδωσε λαβή στη μεταφορική χρήση τής φράσης με τελείως διαφορετικό περιεχόμενο. Το ίδιο συμβαίνει και στη φράση **«ψάλλω σε κάποιον τον εξάψαλμο»,** που πάλι η μακρά διάρκεια αναγνώσεως έξι ολόκληρων ψαλμών κατά τον όρθρο έγινε αφορμή να χρησιμοποιηθεί η φράση μεταφορικά με την ίδια περίπου σημασία, τής επιτιμήσεως κάποιου με λεκτική επίθεση που κρατάει πολλή ώρα!

αναβαπτίζω ρ μετβ (μτγν.) {αναβάπτισ-α, -τηκα (λόγ. ~θηκα), ~μένος} 1. ξαναβαφτίζω (εύχρ μτφ. το μεσοπαθ ***ανσβαπτίζομαι)*** 2. ανακαινίζομαι, απαλλάσσομαι από προηγούμενες αρνητικές ιδιότητές μου, αναγεννώμαι ψυχικά και πνευματικά: ***αναβαπτίστηκε πολιτικά από τότε που απομακρύνθηκε από την άσκηση τής εξουσίας || προ~ σέφυγε στις κά/^πες, για να αναβαπτιστεί στη λαϊκή εντολή*** συν καθαίρομαι, εξαγνίζομαι 3. επανακάμπτω ιδεολογικά: ***αναβαπτίστηκε στις ιδέες τής παράταξης και αποκήρυξε την προηγούμενη στάση του*** συν μετανοώ, επανέρχομαι – αναβάπτιση (η) [μτγν] κ. αναβάπτισμα (το) [μτγν.] αναβαπτισμός (ο) ίμτγν.[θρηςκ το εκ νέου βάπτισμα κάθε βαπτισμένου· ειδικότερα, η πράξη για την προσχώρηση στην αίρεση των Αναβαπτιστών, οι οποίοι απέρριπταν τον νηπιοβαπτισμό και ξανα~ βάπτιζαν τους οπαδούς τους (16ος αι.) – Αναβαπτιστής (ο), ανάβαση (η) {~ης κ. ~άσεως | ~άσεις, ~άσεων} 1. η κίνηση από ένα χαμηλότερο προς ένα υψηλότερο σημείο, το σκαρφάλωμα, η αναρρίχηση (στην κορυφή): ***η ~ στην κορυφή τού βουνού*** / ***στον*** Όλυμπο Συν ανέβασμα, άνοδος αντ κατάβαση, κάθοδος 2. {συνεκδ.) αγώνας ταχύτητας αυτοκινήτων σε διαδρομή προς την κορυφή βουνού· ***η ~ τής Ριτσώνας I τής Πάρνηθας*** [ετυμ < αρχ. ***άνάβασις< άναβαίνω]***. αναβατήρας (ο) J1898) 1. το μηχανοκίνητο δάπεδο που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά προς τα πάνω ή προς τα κάτω αντικειμένων ή άλλων υλικών, κυρ. για οικοδομικές εργασίες συν αναβατόριο 2. το μεταλλικό συνήθ. σκαλοπάτι για την είσοδο και έξοδο των επιβατών από όχημα ή σκάφος 3. ο αναβολέας (βλ.λ.) τής σέλας αλόγου 4. (παλαιότ) ο ανελκυστήρας, το ασανσέρ, αναβάτης (ο) {αναβατών}, αναβάτρια (η) {αναβατριών} 1. πρόσωπο που βρίσκεται πάνω σε άλογο ή δίτροχο μεταφορικό μέσο συν. ιππέας 2. (ειδικότ.) επαγγελματίας ιππέας, που συμμετέχει σε ιππικούς αγώνες και ιπποδρομίες: στις ***ιπποδρομίες τού Άσκοτ παίρνουν μέρος οι καλύτεροι ~ τής Αγγλίας*** συν τζόκεϊ. Επίσης αναβάτισσα κ αναβάτιδα (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ανελκυστήρας.***

Ιετυμ αρχ. < ***άναβαίνω*** Η σημ. «ιππέας» είναι ήδη αρχ] **αναβατοριο** (το) {αναβατορί~ου | ~ων} ο αναβατήρας (σημ. 1)

[ΕΤΥΜ. < ***αναβάτης*** (< ***αναβαίνω,*** με ενεργ. σημ) + επίθημα ***~τόριο).*** αναβατός, ~ή. ~ό ~* ανεβατός

αναβιβάζω ρ. μετβ. {αναβίβασ-α. ~τηκα (λόγ. ~θηκα). ~μένος} **1.** (λόγ) ανεβάζω (βλ.λ) 2. ΓΛΩΣΣ (σε λέξεις) μετακινώ (τον τόνο) σε προηγούμενη συλλαβή · *στα σύνθετα τού «δρόμος» ο τόνος αναβιβάζεται στην προηγούμενη συλλαβή (π χ. μονό~δρομος. ιππό~δρομος).*

[ΕΤΥΜ αρχ. < άνα~ + *βιβάζω,* βλ κ. *βάζω]* **αναβιβασμός** (ο) [μτγν.] ΓΛΩΣΣ (για τον τόνο λέξης) η μετακίνηση σε προηγούμενη συλλαβή (βλ. λ *αναβιβάζω)* Επίσης **αναβίβαση** (η) **αναβιώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {αναβίωσα} ♦ 1. (μετβ) επαναφέρω στη ζωή, σε χρήση ή στη δημοσιότητα (κάτι που έχει ή τείνει να εκλεί~ ψει): *ο πολιτιστικός σύλλογος προσπάθησε να αναβιώσει έθιμα άγνωστα στις νεότερες γενιές* ΣΥΝ ξαναζωντανεύω ♦ 2. (αμετβ) επανέρχομαι στη ζωή, ξαναγίνομαι ζωντανός, διαδραματίζομαι εκ νέου, αποκτώ ξανά υπόσταση, βιώνομαι ξανά: *η παρουσία του στο δικαστήριο έκανε* να *αναβιώσει η φρίκη εκείνης τής βραδιάς στα μάτια όλων μας | | το έθιμο τού Κλήδονα αρχίζει σε ορισμένες περιοχές να αναβιώνει* ΣΥΝ ζωντανεύω, ξαναγεννιέμαι. « ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *βιώνω* [hi ϒ_M < αρχ *άναβιώ (~ώω)* < *άνα~ + βιώ* < *βίος* \ . **αναβίωση** (η) [μτγν.] {~ης κ. ~ώσεως j ~ώσεις, ~ώσεων} η επαναφορά στη ζωή · το να αρχίσει κάτι (που έχει εκλείψει) να υπάρχει ξανά: *η ~ των Ολυμπιακών Αγώνων από τον Πιέρ ντε Κουμπερτέν.* **αναβλαστάνω** ρ. αμετβ. [αρχ] {αναβλάστησα) 1.(κυριολ) ξαναφυ~ τρώνω. βγάζω νέα βλαστάρια 2. (μτφ) αναγεννώμαι. ξανανιώνω, αναζωογονούμαι 3. (γενικότ.) βλαστάνω — **αναβλάστηση** (η) Ιμτγν], **αναβλαστικός,** ~ή, ~ό. **αναβλάστημα** (το) {αναβλαστήμ~ατος | ~ατα, ~άτων} το βλαστάρι (βλ.λ.) ε

αναβλέπω ρ αμετβ. [αρχ.] [ανέβλεψα} (σπάν.) **1.** σηκώνω τα μάτια μου προς τα πάνω, κοιτάζω επάνω · 2. ανακτώ την όρασή μου. ξαναβλέπω: *τυφλός ήταν και ανέβλεψε* **αναβλητικός,** ~ή, ~ό [1833] αυτός που έχει την τάση ή τη συνήθεια να αναβάλλει, να μεταθέτει τον χρόνο των ενεργειών του, που διστάζει να πάρει αποφάσεις: *οι ~ άνθρωποι προτιμούν να αφήσουν για αύριο αποφάσεις που μπορούν να πάρουν σήμερα.* **αναβλητικότητα** (η) (1889] {χωρ. πληθ.} η τάση ή η συνήθεια τής μετάθεσης τού χρόνου εκτελέσεως (κάποιων) ενεργειών, η διστακτι~ κότητα στη λήψη αποφάσεων: *με την ~ που έχει τα αφήνει όλα για την τελευταία στιγμή πάντα!* **αναβλύζω** κ **αναβρύζω** ρ. αμετβ. {ανέβλυσα} **1.** (για υγρά) εξέρχομαι χωρίς άντληση, πηγάζω με πίεση, με τη μορφή πίδακα: *από το άνοιγμα τού εδάφους αναβλύζει θερμό νερό* ΣΥΝ αναπηδώ, πετάγομαι 2. (μτφ . κυρ. για δάκρυα, αίμα) ρέω προς τα έξω σαν πίδακας: *το αίμα ανέβλυζε από την κομμένη αρτηρία* — **ανάβλυση** (η) [αρχ.] κ. **ανάβλυσμα** κ. **ανάβρυσμα** (το). ** σχολιο λ. *~ίζω.*

[Ε1 ϒΜ αρχ < *άνα + β/.ύζω / βλύω* «αναπηδώ», αγν. ετύμου. Το αναβρύζω είναι μεσν. < μτγν *άναβρύω* < *άνα~ + βρύω* «τινάζω μπροστά», αγν. ετύμου Π κοινή χρήση των λ *αναβλύζω* και *αναβρύζω* από κοινού για υγρά που εκπηγάζουν χωρίς άντληση, οδήγησε στον συσχετισμό τους· ωστόσο οι λ. είναι διαφορετικού ετύμου]. **αναβολέας** (ο) {αναβολ~είς, ~έων) **1.** μεταλλικός κρίκος κρεμασμένος από τη σέλα, στον οποίο πατούν οι ιππείς για να ανεβούν στο άλογο και στον οποίο στηρίζουν τα πόδια τους κατά τη διάρκεια τής ιππασίας ΣΥΝ. αναβατήρας, σκάλα · 2. ΑΝΑΤ ένα από τα τρία μικρά οστά τού έσω ωτός των θηλαστικών, που μαζί με τη σφύρα και τον άκμονα μεταδίδουν τις ηχητικές δονήσεις στο έσω ους.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άναβολείς* < αρχ. *αναβάλλω* «ανεβάζω επάνω, ρίχνω προς τα πάνω». Η ανατ. σημ. οφείλεται στην ομοιότητα τού εν λόγω οσταρίου τού μέσου ωτός με τον αναβολέα τής σέλας], **αναβολή** (η) 1. (α) η μετάθεση τού χρόνου εκτελέσεως προγραμματισμένης πράξης / έργου σε άλλη μελλοντική στιγμή (β) η διακοπή τής δίκης για να συνεχιστεί σε ρητή δικάσιμο 2. (συνεκδ) η καθυστέρηση, αργοπορία στον χρόνο εκτελέσεως ενός έργου, η υπέρβαση των προκαθορισμένων χρονικών πλαισίων: *η υπόθεση αυτή δεν επιδέχεται άλλη~ΣΥΚ* (καθημ.) τρενάρισμα, (λόγ.) παρέλκυση 3. ΣΤΡΑΤ (α) η ορισμένου χρόνου νόμιμη απαλλαγή από την υποχρέωση στράτευσης· ~ *λόγω σπουδών | | διέκοψε την ~ του* (πριν πάρει πτυχίο) *και πήγε φαντάρος* (β) (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο νόμιμα κληρωτός μπορεί να απέχει από την υποχρέωση στράτευσης.

Ιετυμ^ αρχ^ < *άναβάλλω).* **αναβολικός,** ~ή, ~ό βιολ **1.** αυτός που ευνοεί ή συντελεί στον αναβολισμό: ~ *ενέσεις | | στα αναπτυσσόμενα κότταρα οι ~ διαδικασίες κυριαρχούν των καταβολικών2.* ***αναβολικά*** (τα) στεροειδή που ευνοούν και προκαλούν μυϊκή υπερτροφία· χρησιμοποιούνται συνήθ. από αθλητές (παράνομα) για τη βελτίωση τής απόδοσής τους. *οι αθλητές που κάνουν χρήση αναβολικών τιμωρούνται* (πβ λ. *ντόπινγκ).*

[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ «αυτός που ανυψώνει». < *άναβά/Λω* Η αρχ. σημ. διατηρήθηκε στον ελληνογενή ξέν. όρο *αναβολικά / αναβολικές ουσίες* (πβ αγγλ. anabolic substances), επειδή τα φάρμακα αυτά απο~ σκοπούν στο ανέβασμα, στη βελτίωση τής απόδοσης τού οργανισμού]

αναβολισμός (ο) βιολ η συνθετική φάση τού μεταβολισμού (βλ.λ.) κατ' αντιδιαστολή προς τον καταβολισμό η σύνθεση στους ζωντανούς οργανισμούς πιο πολύπλοκων ουσιών από άλλες απλούστερες. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. anabolism], **αναβοσβήνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {αναβόσβησα} ♦ **1.** (μετβ.) ανάβω και σβήνω (κάτι) συνεχώς· ~ *τα φώτα* ♦ 2. (αμετβ.) ανάβω και σβήνω κατ' επανάληψη: *το φως τού φάρου αναβόσβηνε ασταμάτητα.* **αναβοώ** ρ. «μετβ. [αρχ.| {ανεβόησα} (λόγ.) φωνάζω δυνατά, κραυγάζω, συνήθ από έκπληξη, στενοχώρια, οργή κ λπ **ανάβρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.~λογοτ.) πηγή νερού που αναβλύζει ΣΥΝ. κεφαλόβρυσο, κεφαλάρι. . · ·

[ετυμ < *αναβρύζω* (υποχωρητ.)]. **αναβράζω** ρ αμετβ. [μτγν.Ι **1.** βράζω, κοχλάζω **2.** ανακινούμαι βγάζοντας αέρια, όπως ο μούστος κατά τη ζύμωση **3.** φαρ.μ *σναβράζον δισκίο* φαρμακευτικό παρασκεύασμα σε μορφή δισκίου που διαλύεται στο νερό παράγοντας φυσαλλίδες, όπως όταν βράζει κάτι 4. (μτφ.) βρίσκομαι σε κατάσταση αναβρασμού, **αναβρασμός** (ο) [μτγν] {χωρ. πληθ.} η κατάσταση έξαψης και αναστάτωσης η κατάσταση ανταραχής, εγρήγορσης και έντονης δραστηριότητας: *εν όψει των εκλογών οι κομματικοί μηχανισμοί βρίσκονται σε ~ || στα Βαλκάνια επικρατεί ~ Αόγω των εθνικιστικών κινημάτων ΣΥ** (λαϊκ.) αναμπουμπούλα.

αναβραχιά (η) {χωρ. πληθ.} η έλλειψη βροχής συν (λόγ.) ανομβρία, λειψυδρία, ανυδρία· φρ *στην αναβροχιά καλό και το χαλάζι* όταν δεν έχει κανείς αυτό που χρειάζεται, αρκείται σε ό,τι είναι διαθέσιμο, ακόμη και αν δεν του αρέσει συν. απ' τ' ολότελα καλή κι η Παναγιώταινα. — **ανάβροχος,** -η, -ο [ετυμ < *ανα-* στερητ. + *βροχή].* **αναβρύζω** ρ. αναβλύζω) **ανάβρυσμα** (το) αναβλύζω

αναβρυτήριο (το) [1856] {αναβρυτηρί-ου | -ων} το σιντριβάνι, ο πίδακας

[ητυμ < *αναβρύω* + παραγ. επίθημα, *-τήριο]* **ανάβω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {άνα-ψα, -φτηκα, -μμένος) ♦ (μετβ.) **1.** προκαλώ σπινθήρα ή φλόγα (σε κάτι): - *τσιγάρο / σπίρτο / το καμινέτο* / το *κερί / ξερά χόρτα* συν πυροδοτώ· φρ (α) *ανάβω φωτιά* προκαλώ σπινθήρα, ώστε να υπάρξει φωτιά *ανάψαμε φωτιά να ζεσταθούμε* (β) (μτφ) *ανάβω φωτιά Ι φωτιές (σε κάποιον)* (i) δημιουργώ μεγάλα προβλήματα (σε κάποιον), βάζω (κάποιον) σε μπελάδες, π *φωτιές μου άναψες πάλι!* (ii) προκαλώ ερωτικό πόθο (σε κάποιον) (γ) (οικ.) *την ανάβω (σε κάποιον)* (i) πυροβολώ (κάποιον): είδε *τον κ/^έφτη να το σκάει και του την άναψε* (ii) χαστουκίζω (κάποιον) 2. βάζω μπρος (με διοχέτευση ηλεκτρικού ρεύματος), θέτω (κάτι) σε λειτουργία: ~ *το φως / τον φούρνο / τη μηχανή τού αυτοκινήτου || άναψε τον φούρνο 10'πριν, ώστε να έχει προθερμανθεί* ΣΥΝ ενεργοποιώ **3.** (μτφ.) προκαλώ τον θυμό ή την οργή (κάποιου): *τον άναψε η συμπεριφορά της και έγινε έξούλος* ΣΥΝ εξοργίζω, εξάπτω 4. εξάπτω τις ερωτικές επιθυμίες (κάποιου): *τον άναβε και μόνο η ματιά της* ΣΥΝ ερεθίζω, προκαλώ ♦ (αμετβ.) 5. καίγομαι· παίρνω φωτιά, παράγω σπινθήρα, *τα ξύλα είναι υγρά και δεν ανάβουν || η φωτιά άναψε γόρω στις 2.00 και επε- κτάθηκε πολύ γρήγορα* 6. εκπέμπω τεχνητό φως. δημιουργώ συνθήκες τεχνητού φωτισμού: *άναψε η/.άμπα!* το *κερί! ο φάρος / το φωςΣΥΚ* φωτίζω 7. (για ηλεκτρικές συσκευές) τίθεμαι σε λειτουργία, π *ώρα ανάβει το κα/.οριφέρ,* συν ενεργοποιούμαι, παίρνω μπροστά 8. παίρνω κόκκινο χρώμα, υπερθερμαίνομαι· *το σίδερο άναψε* συν πυρακτώνομαι. φλογίζομαι· (μτφ.) 9. φθάνω σε σημείο εντάσεως, γίνομαι οξύς, εξάπτομαι: *άναψε, βρόντηξε το χέρι του πάνω στο τραπέζι κι άρχισε να φωνάζει* ΣΥΝ φουντώνω, κορώνω· ΦΡ (α) *ανάβει η συζήτηση* η συζήτηση αποκτά υψηλούς τόνους, αποκτά ενδιαφέρον, με αντεγκλήσεις σε έντονο ύφος: *ύστερα από τα νέα στοιχεία που παρουσίασε ο υπουργός, η συζήτηση άναψε για τα καλά* (β) *ανάβει το κέφι Ι γλέντι* για διασκέδαση που γίνεται ιδιαίτερα έντονη και ζωηρή, που κορυφώνεται (γ) *ανάβουν τα αίματα* βλ λ, *αίμα* (δ) (αργκό) *μου ανάβουν τα λαμπάκια* εξάπτομαι, είμαι έτοιμος να εκραγώ συν (αργκό) παίρνω ανάποδες (στροφές), μου τη δίνει, (καθημ.) θυμώνω, εκνευρίζομαι, νευριάζω, (εκφραστ) βγαίνω απ' τα ρούχα μου (ε) *ανάβω και κορώνω* γίνομαι έξω φρενών: *όταν τ' άκουσε, άναψε και κόρωσε* (στ) *άναψαν οι γραμμές / τα τηλέφωνα / τα σύρματα* για περιπτώσεις συνεχών τηλεφωνικών κλήσεων ή πολύωρων τηλεφωνικών συζητήσεων 10. διεγείρομαι ερωτικά, καταλαμβάνομαι από έντονη σαρκική επιθυμία, *και μόνο που τη σκέφτομαι* **-11.** αισθάνομαι υπερβολική ζέστη ή έχω εξάψεις (λ.χ. από υψηλό πυρετό): *κλείσε το κα?.οριφέρ· με τέτοια ζέστη θα ανάψεις! || άναψε από τον πυρετό* συν ζεσταίνομαι, καίγομαι, φλογίζομαι· φρ *άναψε η μηχανή* (κυρ στα αυτοκίνητα και τα δίτροχα) η μηχανή υπερθερμάνθηκε και άρχισε να βγάζει καπνούς 12. (κυρ. για καρπούς, τρόφιμα) αρχίζω να σαπίζω (λόγω τής ζέστης): *βγάλε τις πατάτες από το ντουλάπι, γιατί θα ανάψουν ΣΥ* χαλάω, σαπίζω. « ." σχολιο λ. *άπτω, εργαστικός.*

[ετυμ μεσν. < αρχ. *άνάπτω* < *άνα-* + *απτω* «αγγίζω, ανάβω φωτιά» (πβ *κόπτω* > *κόβω, ράπτω* > *ράβω* κ.τ.ό.) Το *-β- στο ανάβω* από τον αόρ *άναφα.* πβ. κ. *τρίβω - έτριψα, άμείβω - άμειψα* κ.τ ό.]. **αναγαλλιάζω** ρ. αμετβ. [μεσν.] {αναγάλλιασ-α, -μένος} αισθάνομαι υπερβολική ευχαρίστηση, με διαπερνούν ρίγη συγκίνησης από χαρά *τον* είδε *και αναγάλλιασε η ψυχή της.* **αναγγελία** (η) [μτγν.] {αναγγελιών} 1. η γνωστοποίηση, η ανακοίνωση, η δημοσιοποίηση (συμβάντος): *η ~ τού θανάτου* του *βύθισε τη χώρα σε εθνικό πένθος* ΣΥΝ γνωστοποίηση, ανακοίνωση, είδηση 2. (συνεκδ) το σύντομο κείμενο (προφορικό ή τυπωμένο) που περιέχει την (επίσημη) ανακοίνωση γεγονότος που πρόκειται να συμβεί: *η ~ γάμου στις εφημερίδες* [[*η ~ θυέλλης από την Ε.Μ Υ.* ΣΥΝ ανακοίνωση, **αναγγέλλω** ρ μετβ. [αρχ·] {ανήγγειλα, αναγγέλ-θηκα, -μένος} **1.** γνωστοποιώ (κάτι) ευρέως, δημοσιοποιώ: *ο υπουργός ανήγγειλ?*ε την επικείμενη κατασκευή τού νέου αεροδρομίου* ΣΥΝ ανακοινώνω, δημοσιεύω 2. επισημοποιώ επικείμενο γεγονός, καθιστώντας το δημοσίως γνωστό *αναγγέλλω τους αρραβώνες τής κόρης μου* · **3.** δηλώνω επίσημα την παρουσία (προσώπου): σας *παρακαλώ να με αναγγείλετε στον κ. Διευθυντή.* ΣΧΟΛΙΟ λ -γκ-, *μετοχή.* **αναγέλασμα** (το) [αναγελάσμ-ατος | -ατα, -άτων) (λαϊκ.) **1.** ο χλευασμός. ο εμπαιγμός (κάποιου) ΣΥΝ κοροϊδία ΑΝΤ θαυμασμός, έπαινος

2. (συνεκδ.) το αντικείμενο τού χλευασμού, το πρόσωπο/πράγμα που εμπαίζει κανείς: *το ~ τού χωριού* || (παροιμ) «τού *κόσμου* τ'~, *τον κόσμο αναγέλα».* — αναγελαστής (ο). οναγελώ ρ. [αρχ] {-άς...}. **ανογέννημα** (το) {αναγεννήμ-ατος | -ατα, -άτων} βιολ τμήμα τού σώματος που σχηματίζεται για να αντικαταστήσει το αντίστοιχο που έχει ακρωτηριαστεί ή φθαρεί συν βλάστημα, **αναγέννηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. (κυριολ) η εκ νέου γέννηση: *η ~ ως βιολογική λειτουργία είναι αδύνατη* ΣΥΝ ξανα- γέννημα 2. βιολ. η εκ νέου γέννηση μερών ενός οργανισμού, που έχουν υποστεί φθορά ή ακρωτηριασμό: *η ετήσια / εποχική ~* των *κεράτων στα ελάφια* ΣΥΝ ανάπλαση **3.** (μτ<ρ.) η ανάκτηση των δυνάμε- ο)ν, τής ζωντάνιας και τής δημιουργικής διάθεσης μετά από περίοδο καταπτώσεως, στασιμότητας ή παρακμής: *πνευματική / ηθική / πολιτική ί οικονομική ~ || ~ των γραμμάτων* ΣΥΝ. αναδημιουργία, ξανάνιωμα · 4. ιστ. ***Αναγέννηση*** (η) η πνευματική, κοινωνική και πολιτιστική κίνηση που (με τη συμβολή και των Κλλήνων λογίων οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν στη Δύση λίγο πριν και μετά από την πτώση τού Βυζαντίου) ξεκίνησε από την Ιταλία τον 14ο αι. και εξαπλώθηκε σε ολόκληρη τη Δ. Ευρώπη ώς τον 17ο αι., σημειώνοντας τη μετάβαση από τον μεσαιωνικό στον νεότερο κόσμο μέσα από την αναβίωση τού ανθρωποκεντρικού πνεύματος τής κλασικής αρχαιότητας.

[είμι < μτγν *άναγέννησις* < *άναγεννώ* Ο όρος *Αναγέννηση* είναι μεταφρ δάνειο από ιταλ. rinascimento «ξαναγέννημα». Ο ευρύτερα χρησιμοποιούμενος ξέν. όρος Renaissance προέρχεται από το λατ renasci «αναγεννώμαι»]. **αναγεννησιακός,** -ή, -ό καλ τεχν. αυτός που σχετίζεται με τις βασικές αρχές τής Αναγέννησης ή διέπεται από αυτές: ~ *ρυθμός / ζωγραφική / μουσική / ύφος.* **αναγεννητής** (ο) 11812], **αναγεννήτρια** (η) {αναγεννητριών) πρόσωπο που αναγεννά, που συντελεί στην αναγέννηση (κάποιου πράγματος): *υπήρξε ο ~ τού σύγχρονου θεάτρου.* **αναγεννητικός,** -ή, -ό [μτγν] αυτός που συντελεί ή έχει ως αποτέλεσμα την αναγέννηση, την αναδημιουργία *ο ~ μηχανισμός στους σκώληκες || η ~ διεργασία στα έντομα* |j (μτφ) *~ αγώνας / προσπάθεια* συν αναζωογονητικός, ανανεωτικός **αναγεννώ** ρ. μετβ. [μτγν] {αναγεννάς.. | αναγέννησα, -ιέμαι κ. -ώμαι. -άται..., -ήθηκα, -ημένος} 1. (σπάν.) κάνω (κάποιον) να αισθάνεται ανανεωμένες τις δυνάμεις του: *ένα ταξίδι θα σε ανα γεννήσει* συν αναζοίογονώ. ανανεώνω 2. (ειδικότ.) μεταβάλλω, βελτιώνω (ηθικά, πνευματικά, ψυχικά κ.λπ) (κυρ. μεσοπαθ): *αναγεννήθηκε μέσω τού χριστιανισμού* **3.** (μεσοπαθ ***αναγεννώμαι)*** ξανανιώνω, ανακτώ τις δυνάμεις μου ή βγαίνω από ένα ηθικό ή πνευματικό τέλμα *ανα- γεννήθηκε ως άτομο από τη στιγμή που ανεξαρτητοποιήθηκε οικονομικά* ΣΥΝ αναζωογονούμαι, ξαναγεννιέμαι· φρ ***αναγεννώμαι εκ τής τέφρας μου / ξαναγεννιέμαι από την τέφρα μου*** βλ. λ *τέφρα.* **αναγιγνώσκω** ρ. μετβ. {ανέγνωσα, αναγνώσθηκα (μτχ αναγνωσθείς, -είσα, -έν)} (λόγ.) (εύχρ συνήθ. ο αόρ) 1. (γενικά) διαβάζω, κάνω ανάγνωση: *ανέγνωσε ένα διήγημα* 2. (ειδικότ.) διαβάζω κείμενο μεγαλοφώνως κατά τη διάρκεια τού μαθήματος τής ανάγνωσης (βλ λ., σημ

3) **3.** διαβάζω λογοτεχνικό, ενώπιον ακροατηρίου, ή ιερό κείμενο (λ.χ. το Ευαγγέλιο), ενώπιον τού εκκλησιάσματος: *ηθοποιοί ανέγνωσαν αποσπάσματα από το έργο τού συγγραφέα || ο ιερέας ανέγνωσε την ευαγγελική περικοπή.* ·< ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαβάζω.*

[ετυμ μτγν. < αρχ. *αναγιγνώσκω,* αρχική σημ. «γνωρίζω καλά». < *άνα-* + *γιγνώσκω.* Από τη σημ. «γνωρίζω ξανά, αναγνωρίζω» προέ- κυψε, ήδη στην Αρχ., η σημ. «διαβάζω»], **αναγκάζω** ρ. μετβ. (ανάγκασ-α. -τηκα (λόγ –θηκα), –μένος} **1.** ασκώ (σε κάποιον) πίεση (ψυχολογική, σωματική κ.λπ.), ο>στε να υποχρεωθεί να κάνει κάτι: *με απειλές και εκβιασμούς τον ανάγκασαν να παραιτηθεί*)j *αναγκάστηκε να υπακούσει παρά τη θέλησή του* ΣΥΝ υποχρεώνω 2. (συνεκδ.) κάνω (κάποιον) να κάνει κάτι που δεν θέλει: (απειλητικά) *μη με αναγκάζεις να χρησιμοποιήσω βία! || με αναγκάζει να παραφερθώ'* ΣΥΝ (λόγ.) εξωθώ, υποχρεώνω.

[ετυμ αρχ. < *ανάγκη]* **αναγκαίος,** -α, -ο [αρχ] 1. αυτός που κρίνεται απαραίτητος, που επιβάλλεται από τις συνθήκες, αυτός που πρέπει να γίνει ή να υπάρξει: *είναι - η αναδιάρθρωση τού κρατικού μηχανισμού προκειμένου να προχωρήσει ο εκσυγχρονισμός τής χώρας || η επιβο/.ή νέων φόρων κρίθηκε -* συν υποχρεωτικός, επιβεβλημένος 2. αυτός που απαιτείται για την πραγματοποίηση συγκεκριμένου σκοπού, *η μόρφωση είναι ~ προϋπόθεση για την επαγγε/.ματική εξέλιξη* συν απαραίτητος ΦΡ (α) ***αναγκαίο κακό*** *(ανάγκαΐον κακόν.* Μενάνδρου 651) καθετί που, αν και θεωρείται αρνητικό στοιχείο, είναι εντούτοις απαραίτητο για την επίτευξη κάποιου σκοπού: *το χρήμα προκαλεί ακόμη και πολέμους, αλλά είναι ~* (β) ***αναγκαία συνθήκη*** η προϋπόθεση που πρέπει οπωσδήποτε να ισχύει, προκειμένου να είναι αληθής μια πρόταση (πβ. *ικανή συνθήκη,* λ. *ικανός)* **3.** (ειδικότ.) αυτός που είναι ζωτικής σημασίας: *το νερό είναι - για τη ζωή* συν βασικός, απαραίτητος 4. ***αναγκαία*** (τα) (α) τα πράγματα, τα μέσα που είναι απαραίτητα για τη ζωή: δεν *βγάζει ούτε καν τα ~ από τη δουλειά που κάνει* (β) οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν για την επίτευξη τού επιδιωκόμενου στόχου: *κάναμε όλα τα αλλά χωρίς αποτέλεσμα.* **αναγκαιότητα** (η) [μτγν.] {αναγκαιοτήτων} 1. η ιδιότητα τού αναγκαίου, τού αναπόφευκτου· επιταγή αιτιώδους μορφής που δεν αφήνει περιθώρια επιλογής, *ο θάνατος είναι μια ~ που διέπει παντού και πάντοτε τη ζωή τού ανθρώπου || φυσική / ηθική / λογική ~* 2. φίλος, η λογική νομοτέλεια (βλ λ.) που επικρατεί στη φύση, η σχέση συνδέσε- ως αιτίας και αποτελέσματος *μετά τις κοινωνικές μεταβολές οι αντίστοιχες αλλαγές στο πολιτικό σύστημα προκύπτουν ως φυσική ~.*

αναγκαιότητα - ανάγκη. Η αναγκαιότητα δηλώνει την ιδιότητα ή σχέση τού αναγκαίου, που είναι ιδιαίτερα ισχυρή και δεσμευτική

επειδή στηρίζεται σε μια ρητή ή υπονοούμενη αιτιώδη σχέση (αιτίου - αιτιατού/αποτελέσματος): Οι *δαπάνες για τον αμυντικό εξο- π/.ισμό της χώρας αποτελούν εθνική αναγκαιότητα - Η αναγκαιότητα της ειρήνης και της συνεργασίας των λαών δεν αμφισβητείται από κανέναν* Αντίθετα, η ανάγκη έχει μεν τη γενικότερη σημασία τής υποχρέωσης από όπου κι αν απορρέει, εστιάζεται όμως περισσότερο στη δήλωση μιας ισχυρής πίεσης (με τη μορφή τής στέρησης ή τής υποχρέωσης), την οποία ασκούν τα πράγματα· *Είναι ανάγκη να σταματήσουν οι εχθροπραξίες, για να αρχίσει ο διάλογος - Έχει πολλές και μεγάλες ανάγκες, στις οποίες μόλις καταφέρνει να ανταποκριθεί - Η ανάγκη προσδιορίζει τη συμπεριφορά των ανθρώπων* Για να γίνει καλύτερα αντιληπτή η σημα- σιολογική διαφορά των δύο λέξεων, παρατηρούμε ότι η λέξη *ανα- γκαιότητα* σε μια πρόταση τού τύπου «*Ο θάνατος είναι μια αναγκαιότητα που διέπει παντού και πάντοτε τη ζώ)ή τού ανθρώπου*», δεν μπορεί να αντικατασταθεί από τη λ. *ανάγκη*. «*Ο θάνατος είναι μια ανάγκη που διέπει παντού και πάντοτε τη ζωή τού ανθρώπου*»'.. . Όπως. αντιθέτως, στην πρόταση «*Η ανάγκη υγιεινής διατροφής δεν αμφισβητείται από καμία ιατρική έρευνα*» δεν μπορεί να λεχθεί ως « *η αναγκαιότητα υγιεινής διατροφής [.* »

ανάγκα και θεοί πείθονται » ανάγκη

αναγκασμός (ο) [αρχ.] η επιβολή βίας, η άσκηση πιέσεων για την εκτέλεση μιαΣ πράξης συν καταναγκασμός, εξαναγκασμός **αναγκαστικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που επιβάλλεται από την ανάγκη, από δυνάμεις ή αιτίες έξω από τον έλεγχο ή τον προγραμματισμό κάποιου: *η ~ αλλαγή παίκτη* (σε περίπτωση τραυματισμού) || *η ~ ανάδυση υποβρυχίου* (π.χ. λόγω βλάβης)· φρ *αναγκαστική προσγείωση* η προσγείωση αεροσκάφους σε χώρο που δεν έχει διαμορφωθεί κατάλληλα για τον σκοπό αυτόν, όταν η πτήση δεν μπορεί να συνεχιστεί κανονικά (π.χ λόγω βλάβης) 2. αυτός που επιβάλλεται, που δεν γίνεται εκούσια: *~ σύμβαση / εισφορά / απαλ/.οτρίωση / μέτρα* ανγ προαιρετικός, εκούσιος 3. νομ (α) *αναγκαστική εκτέλεση* διαδικασία η οποία ρυθμίζεται από το δικονομικό δίκαιο και αποσκοπεί στην παροχή έννομης προστασίας στον δανειστή με τη μορφή τής βίαιης ικανοποίησης τής απαίτησης που έχει κατά τού οφειλέτη (βλ. κ *αναγκαστική κατάσχεση, αναγκαστική διαχείριση)* (β) *αναγκαστικός νόμος* (συντομ Λ.Ν) νομοθέτημα, που εκδίδεται στη διάρκεια ανώμαλων πολιτικών περιόδων με συγκεκριμένη ισχύ και διατάξεις (γ) *αναγκαστική κατάσχεση* μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης για την ικανοποίηση χρηματικών απαιτήσεων αντικείμενο τής αναγκαστικής κατάσχεσης είναι περιουσιακά δικαιώματα τού οφειλέτη, μεταβιβα- στά, τα οποία δεσμεύονται με στόχο τη ρευστοποίησή τους στο πλαίσιο τού πλειστηριασμού. ώστε από το πλειστηρίασμα να ικανοποιηθούν οι αξιώσεις των δανειστών (δ) *αναγκαστικός κανόνας δικαίου / κανόνας αναγκαστικού δικαίου* κανόνας δικαίου τού οποίου η εφαρμογή δεν μπορεί να αποκλειστεί από την ιδιωτική βούληση αντ ενδοτικός κανόνας δικαίου ή κανόνας ενδοτικού δικαίου (ε) *αναγκαστική διαχείριση* μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης για την ικανοποίηση χρηματικών αξιώσεων αντικείμενο τής αναγκαστικής διαχείρισης είναι **η** επιχείρηση ή κάποιο ακίνητο τού οφειλέτη για την εκμετάλλευση τού οποίου διορίζεται διαχειριστής ο οποίος περιοδικά ικανοποιεί τους δανειστές από τα έσοδα τα οποία παράγει η επιχείρηση ή το ακίνητο 4. γλωσς *αναγκαστικό αίτιο* η αιτία που αναγκάζει το υποκείμενο τού ρήματος να προβεί στην ενέργεια που δηλώνει το ρήμα εκφράζεται εμπρόθετα (από. για, σε, ένεκα κ λπ). με επιρρ φράσεις (λόγω +γεν, εξαιτίας -l-γεν. κ.λπ.). απρόθετα με γενική, με αιτιο- λογική μετοχή και με αιτιολογική πρόταση: *άρχισε να κλαίει από τα νεύρα της || λόγω τής βροχής η εκδρομή αναβλήθηκε |[πεθαίνω τής πείνας || δεν μπορούσα να περιμένω άλλο. έφυγα* || δεν *έρχομαι, γιατί δεν αισθάνομαι καλά* –**αναγκαστικά** επίρρ. (σημ 1,2).

ανάγκη (η) {αναγκών} **1.** υποχρέωση που επιβάλλεται από συγκεκριμένες συνθήκες («εξωτερική υποχρέωση», έξωθεν επιβαλλόμενη δέσμευση) *λόγω οικονομικών προβλημάτων προβάλ/.ει η ~ λήψεως σοβαρών μέτρων* συν. υποχρέωση φρ (α) (απρόσ) *είναι ανάγκη (να...)* είναι απαραίτητο, χρειάζεται· *~ να βρούμε και άλλους συνεργάτες, γιατί μόνοι μας δεν τα καταφέρνουμε* (β) εξ *ανάγκης / κατ' ανάγκη(ν)* παρά τη θέλησή μας, λόγω ελλείψεως άλλης δυνατής επιλογής, αναγκαστικά: *~ θα πάρω ταξί, αφού δεν έχει λεωφορεία || είναι μύθος ότι ο ψυχοπαθής είναι - και εγκληματίας* (γ) εν *ανάγκη (έν άνάγκη)* σε περίπτωση ανάγκης, αν δεν γίνεται διαφορετικά: *προσπάθησε να το επιδιορθώσεις μόνος σου και ~ τηλεφώνησέ μου* (δ) *ανάγκα και θεοί πείθονται* (*ανάγκα καί θεοί πείθονται*, πβ. *ανάγκα δ' ουδέ θεοί μάχονται*, Σιμωνίδης 5,21) μπροστά στο αναπόφευκτο υποχωρούν ακόμη και οι θεοί (γενικότ.) ακόμη και οι πιο αδιάλλακτοι και σκληροί άνθρωποι μπροστά στην αδυναμία να βρουν άλλη επιλογή, λύση, υποχωρούν, κάμπτονται (ε) *(κάνω) την ανάγκη φιλοτιμία I την ανάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος (τήν άνάγκην φι/^οτιμίαν, ό φασί. ποι- ησάμενος,* Αννα Κομνηνή 1, 308, 15) προθυμοποιούμαι να κάνω κάτι. το οποίο ούτως ή άλλως είμαι υποχρεωμένος να κάνω ο *υπουργός, ποιούμενος την ανάγκην φιλοτιμίαν, εξήγγει/.ε την απόσυρση τού επίμαχου νομοσχεδίου* 2. (συνεκδ) καθετί που χρειάζεται κανείς, οτιδήποτε είναι απαραίτητο, ώστε η έλλειψη ή η απουσία του να γεννά προβλήματα *η ~ τής επικοινωνίας / συντροφικότητας i ανθρωπιάς / ειδίκευσης / εξέλιξης / αλλαγής τρόπου ζωής* |j *έχω πολλές ~ || κάθε άνθρωπος, πέρα από τις βιο?.ογικές, τις σωματικές του -, έχει και τις συναισθηματικές || άνθρωπος είναι και έχει ανάγκες■ θέλει να φάει, να πιει, να διασκεδάσει* φρ (α) *είδη πρώτης ανάγκης* τα στοιχειώδη, τα απολύτως απαραίτητα για την καθημερινή ζωή (β) *δημόσια* ***ανάγκη*** κοινό συμφέρον το *επιβάλλει η ~* (γ) (συνεκδ.) *δημόσιες* ***ανάγκες*** τα χρήματα που απαιτούνται, προκειμένου να καλυφθούν τα έξοδα υπηρεσιών και έργων δημοσίου συμφέροντος *μείωση το)ν~ σημαίνει περιορισμό των ελλειμμάτων τού δημόσιου τομέα* (δ) ***έχω την ανάγκη (κάποιου)*** χρειάζομαι τη βοήθεια ή την προστασία (κάποιου), εξαρτώμαι από αυτόν (ε) ***ήταν ανάγκη;*** (ως ρητορική ερώτηση) για την έκφραση δυσαρέσκειας σε δυσάρεστη εξέλιξη. *~ να μου τύχει τώρα αυτή η αρρώστια;* (στ) ***δεν ήταν ανάγκη*** ως τυπική απάντηση ευγενείας σε προσφορά (συνήθ. δώρου): *-Λυτό το δώρο είναι για σας[1] -Μα ~!* **3.** η δύσκολη περίσταση, το σοβαρό (οικονομικό, ψυχολογικό, οικογενειακό κ.λπ) πρόβλημα: οι *φίλοι στην ~ φαίνονται* συν δυσκολία, στενοχώρια **4.** κατάσταση υψηλού κινδύνου και κρισιμότητας, που απαιτεί εξαιρετική ετοιμότητα για την αντιμετώπισή της. *κατεπείγουσα / έκτακτη / έσχατη ~* φρ ***κατάσταση έκτακτης*** (λόγ. ***εκτάκτου) ανάγκης*** κατάσταση σοβαρών κοινωνικοί, οικονομικών, εθνικών κ.ά. προβλημάτων, για την αντιμετο')πιση των οποίων απαιτείται η λήψη εκτάκτων μέτρων και η κινητοποίηση τού κρατικού μηχανισμού, *μετά τους σεισμούς ο νομός κηρύχθηκε σε ~* 5. η έντονη, ζωηρή επιθυμία για κάτι, το οποίο θεωρείται απαραίτητο: *καθώς περνούν τα χρόνια, οι επιθυμίες μας γίνονται ανάγκες* j[*ό,τι για σένα είναι πολυτέλεια για μένα είναι ~|| η ~ διακοπών / διασκέδασης*

6. (ειδικότ. ευφημ) η ανάγκη για ούρηση και αφόδευση, κυρ. στις φρ ***κάνω την ανάγκη μου*** και ***έχω σωματική ανάγκη*** **7.** φίλος η κατάσταση ενός όντος σε σχέση με αυτό που του λείπει για να εκπληρώσει τους σκοπούς του. > “

ΣΧΟΛΙΟ λ *αναγκαιότητα.*

Ιετυμ αρχ., αρχική σημ. «στενοχώρια», αβεβ. ετύμου, πιθ. < *άν-άγκη* < *άν(α)- + άγκών* (ίσως και *άγκή* «αγκαλιά»). Αν αυτή η ετυμολογία είναι έγκυρη, τότε η αρχική σημ. τής λ *άνάγκη* θα ήταν «εναγκαλισμός. έντονη περίσφιξη που προκαλεί δυσφορία» Μολονότι οι φρ *έξ άνάγκης, κατ' ανάγκην, άνάγκη έστί, άνάγκην έχω, έν άνάγκη.* είναι αρχαίες ή μεταγενέστερες, άλλες φρ. αποτελούν μεταφρ δάνεια, λ.χ *είδη πρώτης ανάγκης* (< γαλλ. choses de premiere necessite). *επείγουσα ανάγκη* (< γαλλ. besoin pressant), *κάνω την ανάγκη μου* (γαλλ faire les besoins) κ.ά Η (μεσν προελεύσεως) φρ. *κάνω την ανάγκη φιλοτιμία* πέρασε και σε άλλες γλώσσες, λ.χ. γαλλ. faire la necessit6 vertu. αγγλ. make a virtue of necessity] **ανάγλυφο** (το) [μτγν.] {αναγλύφ-ου **|** -ων} αρχαιολ -καλ. τεχν γλυπτή παράσταση (μορφή ή φιγούρα) σκαλισμένη σε πλάκα (λ χ από μάρμαρο. μέταλλο, πέτρα, πηλό), ώστε να προεξέχει από την επιφάνεια τής πλάκας: *τα ~ του Παρθενώνα φυλάσσονται στο Μουσείο τής Ακρόπολης* (πβ λ *γλυπτό).* **ανάγλυφος,** -η, *-ο* **1.** (α) αυτός που έχει χαραχθεί ή σκαλιστεί πάνω σε μια επιφάνεια έτσι, ώστε να προεξέχει συν έκτυπος (β) ***ανάγλυφη γραφή*** το ειδικό σύστημα ανάγνωσης για τους τυφλούς, αποτε- λούμενο από γράμματα που γίνονται αισθητά διά τής αφής' το σύστημα Μπράιγ (γ) ιεωγρ ***ανάγλυφος χάρτης*** τοπογραφικός χάρτης στον οποίο αναπαριστάται η μορφολογία τού εδάφους είτε πάνω σε στερεό υλικό (γύψο. χαρτόνι, πλαστικό) είτε πάνω σε επίπεδη επιφάνεια (συνήθ. χαρτί), λ χ με κατάλληλες φωτοσκιάσεις 2. ***ανάγλυφο*** (το) βλ λ. **3.** (μτφ.) αυτός που απεικονίζεται, περιγράφεται με τρόπο ζωηρό και παραστατικό: *έδωσε ανάγλυφη την εικόνα τής καταστροφής* ςυ\ ζωντανός, παραστατικός – **ανάγλυφα** επίρρ.

[ετυμ μτγν. < *άναγλύφω* «σκαλίζω» < *άνα- + γλύφω* (βλ.λ.)]. **αναγνωρίζω** ρ. μετβ [αρχ.] {αναγνώρισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα). -μένος}

1. αντιλαμβάνομαι, βρίσκω την ταυτότητα (προσώπου ή πράγματος), συσχετίζοντας στοιχεία τής εξωτερικής πραγματικότητας με αυτά που έχω ήδη στη μνήμη μου: αναγνώρισα *τη φωνή* του *ανάμεσα σε πολλές άλλες* συν καταλαβαίνω, ταυτίζω φρ **δεν σε *αναγνωρίζω!*** για να δείξουμε τη δυσαρέσκειά μας ή την έντονη κατάπληξή μας από την ασυνήθιστη, αλλαγμένη συμπεριφορά κάποιου 2. αποδέχομαι την ύπαρξη πράγματος ή κατάστασης, τον αληθή ή γνήσιο χαρακτήρα τους: *~ τα λάθη μου / την ήττα / την υπογραφή μου* συν. καθομολογώ, παραδέχομαι **3.** αποδέχομαι επίσημα και επικροτώ ως έγκυρη τη διαμόρφωση μιας συγκεκριμένης κατάστασης: *~ κράτος ι καθεστώς* / πολίτευμα **4.** (ειδικότ.) \ΟΜ (α) αποδέχομαι τη νομιότητα μιας διαδικαστικής πράξης στην οποία προβαίνει ο διάδικος, ο οποίος βλάπτεται από την αναγν(οριζόμενη πράξη (β) ως πραγματικός πατέρας, δημιουργώ νομικό δεσμό μεταξύ εμού και τού τέκνου μου που έχει γεννηθεί χωρίς γάμο 5. εκφράζο) ή δείχνω την εκτίμηση ή την ευγνωμοσύνη μου (προς κάποιον/κάτι), γο *κράτος πρέπει να αναγνωρίζει τις υπηρεσίες που προσφέρουν οι πο?Λτες* ΣΥΝ επιβραβεύω αντ αδιαφορώ 6. αποδέχομαι (κάποιον) ως αξιόλογο πρόσωπο στον τομέα του: *όλοι τον αναγνωρίζουν στη δουλειά του* 7. γρ αι (κυρ. για έδαφος, περιοχή) συλλέγω χρήσιμα στοιχεία, ανιχνεύω (βλ λ *αναγνώριση*) **8.** (μεσοπαθ. ***αναγνωρίζομαι)*** γίνομαι γνωστός και αποδεκτός σε ευρεία κλίμακα, αποκτώ φήμη: *αναγνωρίστηκε μετά θάνατον ως σπουδαίος ποιητής* 9. η μτχ. ***αναγνωρισμένος,*** *-η. -ο* κ (λόγ.) **ανε/νωρισμένος** βλ.λ. **αναγνώριση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} 1. η ταύτιση στοιχείων τής εξωτερικής πραγματικότητας με στοιχεία ήδη γνωστά, η διαπίστωση ότι κάποιος/κάτι είναι όντως αυτός/αυτό που νομίζουμε *η ~ τού δράστη από τον αυτόπτη μάρτυρα οδήγησε την αστυνομία στη σύλληψή τον* || (σε τηλέφωνο) *~ κλήσεως* (λειτουργία που επιτρέπει στον αποδέκτη μιας κλήσεως να αναγνωρίζει τον τηλεφωνικό αριθμό εκείνου που καλεί) 2. η συνειδητοποίηση και αποδοχή τής ύπαρξης και τής γνησιότητας συγκεκριμένου πράγματος ή καταστάσεο)ς. *η ~ των προβ/.ημάτων* των *εργαζομένων οδηγεί την κυβέρνηση στη λήψη δραστικότερων μέτρων* συν ομολογία, παραδοχή

3. η επίσημη παραδοχή τού κύρους και τής αυθεντίας κάποιου, *ηθοποιός με διεθνή ~* ΣΥΝ επιδοκιμασία, αποδοχή **4.** η έκφραση εκτίμησης για την προσφορά, την αξία ή τα επιτεύγματα κάποιου και το

αποτέλεσμα τής έκφρασης αυτής: *ως ~ των υπηρεσιών* του, *του απο- νεμήθηκε τιμητική πλακέτα* συν επιβράβευση 5. νομ (α) η αποδοχή τής νομιμότητας μιας διαδικαστικής πράξης στην οποία προβαίνει ο διάδικος, ο οποίος βλάπτεται από την αναγνωριζόμενη πράξη (β) *αναγνώριση τέκνου* τρόπος δημιουργίας νομικού δεσμού μεταξύ τού πραγματικού φυσικού πατέρα και τού τέκνου που έχει γεννηθεί χωρίς γάμο των γονέων του 6. η κρατική πράξη με την οποία γίνεται ευρέως αποδεκτή στη διεθνή κοινότητα η οντότητα κρατών, κυβερνήσεων ή εμπόλεμων πλευρών φρ *αναγνώριση κράτους* (στο διεθνές δίκαιο) οποιαδήποτε νομική πράξη από την οποία προκύπτει άμεσα ή έμμεσα η αναγνώριση τής νομιμότητας άλλου κράτους και τής κυβέρνησής του 7. ιγραί (α) η προσεκτική εξερεύνηση και ανίχνευση περιοχής για συγκεκριμένους στρατιωτικούς σκοπούς *έστειλαν μία περίπολο για ~ τού εδάφους* ΣΥΝ κατόπτευση, ανίχνευση ΦΡ (μτφ.) *κάνω αναγνώριση τού εδάφους* εξετάζο) τις πιθανότητες για κάτι, βολιδοσκοπο) κάποιον *κάνε πρώτα μια αναγνώριση εδάφους και μετά της προτείνεις να συνεργαστείτε* συν βολιδοσκόπηση (β) ο έλεγχος που πραγματοποιεί ο σκοπός σε οποιονδήποτε πλησιάζει στον χώρο τής σκοπιάς (γ) *αεροπορική αναγνώριση* η διαδικασία εντοπι- σμού ή πιστοποίησης τής ταυτότητας αγνώστου αεροσκάφους που βρίσκεται στον εναέριο χώρο ή στη ζώνη ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας ενός κράτους 8. η έντεχνη και μεθοδευμένη από τον συγγραφέα αποκάλυψη τής σχέσης μεταξύ το)ν ηρώων λογοτεχνικού έργου (συζύγων, γονέων-τέκνων κ λπ), την οποία οι ίδιοι (ή μόνο ο ένας από αυτούς) αγνοούσαν ώς εκείνη τη στιγμή, λ.χ. τού Οδυσσέα και τής Πηνελόπης στην *Οδύσσεια*. **αναγνωρίσιμος,** -η, -ο αυτός που μπορεί (ή αξίζει) να αναγνωριστεί. ο *γραφικός του χαρακτήρας είναι ~*.

(ετυμ < *αναγνωρίζω* (θ *αναγνωρισ-* τού αορ.) + παραγ. επίθημα *-ιμος*\.

αναγνωρισμένος, -η. -ο κ. (λόγ.) **ανεγνωρισμένος** αυτός που τον γνωρίζουν και τον αποδέχονται για την αξία του: *~ ηθοποιός / καλ- λιτέχνησι συγγραφέας / επιστήμονας* Συν καθιερωμένος **αναγνωριστικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που γίνεται για αναγνώριση, για τη συλλογή χρήσιμων στοιχείων: *γίνονται ~ πτήσεις πάνω από τις θέσεις τού εχθρού* || *~ απόσπασμα / περίπολος / σημείο / αεροσκάφος / προσπάθειες / κουβέντες / κινήσεις* 2. ΝΟΜ. (α) ***αναγνωριστική πράξη*** η πράξη με την οποία αναγνωρίζεται η ύπαρξη μιας υποχρέωσης ή δικαιοπραξίας (β) ***αναγνωριστική αγωγή*** αγωγή με την οποία επιδιώκεται η δικαστική αναγνώριση (βεβαίωση) τής ισχύος ή τού περιεχομένου ή τής μη ισχύος δικαιώματος ή έννομης σχέσης **— αναγνωριστικά** επίρρ. **ανάγνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η κατανόηση τού περιεχομένου ενός γραπτού ή τυπωμένου κειμένου μέσω τής αναγνώρισης τής σημασίας των συμβόλων τού γραπτού λόγου με τα οποία είναι διατυπωμένο, καθώς και η διάρκεια αυτής τής διαδικασίας· *για την ~ τού βιβλίου χρειάστηκαν πολλές ημέρες* συν διάβασμα 2. η προφορική απόδοση γραπτού κειμένου (με ή χωρίς ακροατήριο): *η ~ κειμένων στην τάξη* 3. (κυρ. στο δημοτικό σχολείο) το σχολικό μάθημα τής προφορικής νοηματικής απόδοσης γραπτών κειμένων: *την πρώτη ώρα θα έχετε ~* 4. (συνεκδ.) το κείμενο που δίνεται στο σχολείο για διάβασμα: *τι έχουμε για* 5. η κατανόηση τής σημασίας συμβόλων, η αποκρυπτογράφηση κειμένου διατυπωμένου σε άγνωστη γραφή: *η ~ τής Γραμμικής γραφής Β τοποθέτησε την ιστορία τής ελληνικής γλώσσας έξι αιώνες πίσω* 6. η πρώτη προσέγγιση των ρόλων θεατρικού έργου από τους ηθοποιούς σε κοινή συγκέντρωση 7. φιλολ ο τρόπος απόδοσης και ερμηνείας πολυσήμαντου μηνύματος από συγκεκριμένο κείμενο· φιλολογική ερμηνεία, *οι πολλαπλές ~ σε έναν στίχο τής «Αντιγόνης»* || *θεωρία τής ~* ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαβάζω*. {ετυμ < αρχ *ανάγνωσις*. αρχική σημ. «αναγνωριση. ενθύμηση». < *άνα-γιγνώσκω* < *άνα-* + *γιγνώσκω* «γνωρίζω»! **αναγνώσιμος,** -η, -ο [1856| αυτός που εύκολα μπορεί να διαβαστεί ή να αποκρυπτογραφηθεί. **αναγνωσιμότητα** (η) **1.** η δυνατότητα ανάγνωσης ή αποκρυπτογράφησης ενός κειμένου 2. ο βαθμός ζήτησης εντύπου, ο αριθμός ή το ποσοστό τού συνόλου των αναγνωστών του: *η ~ των εφημερίδων παρουσιάζει πτωτική τάση* || *υψηλή / χαμηλή* - (πβ λ. *ακροαματικότητα, θεαματικότητα*). .** ΣΧΟΛΙΟ λ *ακροαματικότητα*.

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. readability] **ανάγνωσμα** (το) [μτγν.] {αναγνώσμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. το γραπτό κείμενο, συνήθ. πεζού λόγου, που προσφέρεται για ανάγνωση· *λαϊκό / παιδικό / ψυχωφελές / σοβαρό* ~· ΦΡ *(σχολικό) ανάγνωσμα* καθένα από τα επιλεγμένα αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων για σχολική, διδακτική χρήση 2. εκκλης (α) περικοπή τού Ευαγγελίου ή τού Αποστόλου που διαβάζεται κατά τις ιερές ακολουθίες *εκ τού κατά Ματθαίον αγίου Ευαγγε/.ίου το ~* (β) κάθε περικοπή από τη Βίβλο που αναγιγνώσκεται στις ιερές ακολουθίες *Προφητείας Ησαΐου το ~* **αναγνωσματάριο** (το) [1851| {αναγνωσματαρί-ου | -ων} βιβλίο τού Δημοτικού για την εκμάθηση ανάγνωσης και γραφής συν αναγνωστικό, αλφαβητάρι. Επίσης (λαϊκ.) **αναγνωσματάρι.**

[ΜΥΜ < *ανάγνίοσμα, -ατος* + παραγ επίθημα *-άριο*\. **αναγνωστήριο** (το) Ιμτγν.Ι {αναγνωστηρί-ου [-ων} αίθουσα σε βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ή πολιτιστικά ιδρύματα, κατάλληλα διαμορφωμένη για διάβασμα **αναγνώστης** (ο) [μτγν} {αναγνωστών!, **αναγνώστρια** (η) U851] {αναγνωστριών} 1. πρόσωπο που διαβάζει (βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες) *μειώνεται ο αριθμός των ~ εφημερίδων* || *συστηματικός / φανατικός ~ μιας στήλης περιοδικού* 2. (ειδικότ) *αναγνώστες* (οι) οι αγοραστές προϊόντων γραπτού λόγου (βιβλίων, εφημερίδων, περιοδικών), το αγοραστικό κοινό *οι ~ θα απολαύσουν ένα συγκ/<.ονιστικό μυθιστόρημα || οι πωλήσεις δείχνουν ότι οι ~ τής εφημερίδας μειώνονται* **3.** εκκλης βοηθός ιερέα ή ψάλτη, ο οποίος επιτελεί την ανάγνωση των περικοπών τής Αγίας Γραφής κατά τη Θεία Λειτουργία **αναγνωστικό** (το) το βασικό βιβλίο που χρησιμοποιείται στη στοιχειώδη εκπαίδευση για τη διδασκαλία και την άσκηση των μαθητών στην ανάγνωση βιβλίο με λογοτεχνικά και άλλα κείμενα, που συμβάλλει και στη γλωσσική, αισθητική ή ηθική αγωγή των μαθητών ΣΥΝ αναγνωσματάριο

[ετυμ Ουσιαστικοπ ουδ τού επιθ ***αναγνωστικός*** από τη φρ. ***αναγνωστικό (βιβλίο)].*** **αναγνωστικός,** -ή, -ό [μτγν [**1.** αυτός που σχετίζεται με το διάβασμα. *~* ***ικανότητα*** φρ *αναγνωστικό κοινό / αναγνωστική δύναμη* το σύνολο των ανθρο')πων που διαβάζουν βιβλία, εφημερίδες ή άλλα έντυπα: οι ***μετρήσεις δείχνουν μείωση τού ~ των εφημερίδων*** **2.** *αναγνωστικό (βιβλίο)* (το) βλ.λ. **αναγόμωση** (η) [1895] {-ης κ. -ώσείος | -ώσεις,-ώσεων} **1.** στρατ το εκ νέου γέμισμα όπλου με πυρομαχικά, ξαναγέμισμα· αφορά στα εκρηκτικά γεμίσματα οβίδων, βλημάτων και εκρηκτικών μέσων · 2. η επάλειψη τού ελαστικού τροχού οχήματος που έχει φθαρεί με ειδική ουσία, ώστε να γίνει κατάλληλο για χρήση: ***«πολ/.ές εταιρείες προτιμούν να κάνουν ~ στα λάστιχα, όταν φθαρούν κάπως, αντί να τα αντικαθιστούν»*** (εφημ.). **— αναγομώνω** ρ.

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. rechargement] **αναγόρευση** (η) [μτγν.| {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} 1.η επίσημη ανάδειξη σε αξίωμα ***η ~ του σε αρχηγό τού κόμματος*** συν ανακήρυξη αντ καθαίρεση 2. (ειδικότ) επίσημη απονομή πανεπιστημιακού τίτλου: ***η ~ τού Γάλλου προέδρου σε επίτιμο διδάκτορα τής Νομικής*** συν ανακήρυξη, **αναγορεύω** ρ μετβ. {αναγόρευσα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. απονέμω (σε κάποιον) δημόσιο αξίωμα ή τίτλο σε επίσημη τελετή: ***κατά την πρώτη ημέρα τού Συνεδρίου τού κόμματος αναγορεύθηκε επίτιμος πρόεδρος*** **2.** (ειδικότ για πανεπιστήμια) απονέμω επισήμως πανεπιστημιακό τίτλο κάνω (κάποιον) επίτιμο διδάκτορα ή επίτιμο καθηγητή: γο ***Πανεπιστήμιο Αθηνών αναγόρευσε τον Ι.Θ Κακριδή επίτιμο καθηγητή*** **3.** (καταχρ-μτφ) ανακηρύσσω (βλ λ και σχόλιό παρακάτω) «ρον ***έχουν αναγορεύσει σε κριτή των πράξεων όλων και «Πάπα» τού κινήματος»*** (εφημ) **— αναγορευτικός,** -ή, -ό [1843]. [ετυμ αρχ. < ***άν(α)-*** + ***άγορεύω]***

αναγορεύω - ανακηρύσσω. Σε σχέση με την απονομή τίτλων (επίτιμου διδάκτορα, επίτιμου καθηγητή κ.ά), τα δύο ρήματα διαφέρουν. το **ανακηρύσσω** αναφέρεται στην απόφαση απονομής ενός τίτλου ***(Αναγνωρίζοντας την προσφορά του τον ανεκήρυξαν επίτιμο διδάκτορα τής Φιλοσοφικής Σχολής),*** ενώ το **αναγορεύω** στη διαδικασία τής αποδόσεως τιμής, στην τελετή ***(Αύριο θα αναγο- ρευθεί από τις πανεπιστημιακές αρχές διδάκτωρ στην αίθουσα τελετών τού Πανεπιστημίου).*** Το ίδιο ισχύει και για τα **ανακήρυξη** και **αναγόρευση** ***(Έναν μήνα μετά την ανακήρυξή του σε διδάκτορα έγινε και η επίσημη τελετή τής αναγόρευσης)***

αναγούλα (η) {χωρ. πληθ } (λαϊκ) **1.** αίσθημα δυσφορίας τού στομάχου, που συνοδεύεται από τάση για εμετό: ***η θαλασσοταραχή τής έφερε ~*** **2.** (μτφ.) η έντονη δυσφορία, η αποστροφή ή απέχθεια (για κάποιον/κάτι): ***όταν βλέπω ανθρώπους να συμπεριφέρονται έτσι*** σε ***παιδιά, με πιάνει ~ [ι.ϊ*** ΥΜ ***< αναγουλιάζω*** (υποχο)ρητ)j **αναγουλιάζω** ρ. αμετβ. {αναγούλιασα} αισθάνομαι αναγούλα, τάση για εμετό, κυρ λόγω στομαχικής ενόχλησης, ναυτίας, ιλίγγου κ.λπ.

αναγούλιασμα (το), **αναγουλιαστικός,** -ή, -ό.

[ετυμ < ***ανα-*** + ***γουλιάζω*** < ***γούλα*** «λαιμός» (βλ. λ ***γουλιά)\.*** **αναγραμματισμός** (ο) [μεσν.] η παραγωγή λέξεων ή φράσεων με αλλαγή τής σειράς των γραμμάτων μιας λέξης ή ομάδας λέξεων (π.χ. μόνος - νόμος, διατροφή - Αφροδίτη). **— ανσγραμματιζω** ρ. [μτγν.Ι. **αναγραφή** (η) [αρχ] **1.** η διαδικασία τής καταχώρισης ή καταγραφής ενός κειμένου σε επίσημα έγγραφα ~ ***εξόδων / ψηφισμάτων / νόμων*** ΣΥΝ καταγραφή **2.** η διαδικασία γνωστοποίησης, δημοσίευσης ειδή- σεως, γεγονότος από τον Ι ύπο: ***η ~ άγνωστων στοιχείων τής ιδιωτικής ζωής ενός πολιτικού στις εφημερίδες*** συν δημοσιοποίηση, γνωστοποίηση **3.** τιμητική καταχώριση ονόματος σε βιβλίο, αναμνηστική πλακέτα, ειδική στήλη: ***σε μια στήλη που θα τοποθετηθεί στην είσοδο τής εκκλησίας, θα γίνει ~ των ονομάτων των ευεργετών || ~ των συντελεστών τής παράστασης σε ειδική πλακέτα*** **4.** (γενικότ) η τύπωση, αποτύπωση πάνω σε ένα αντικείμενο: ***η ~ τής τιμής τού προϊόντος στη συσκευασία.*** **αναγράφω** ρ. μετβ [αρχ.] {ανέγραψα, αναγράφ(τ)ηκα (λόγ. ανεγρά- φην, -ης, -η...), αναγεγραμμένος} 1. καταχωρίζω, σημειώνω (στοιχεία) σε συγκεκριμένο χώρο, σε πλαίσιο προσδιορισμένο για τον σκοπό αυτόν. ***η ημερομηνία λήξεως αναγράφεται στη συσκευασία των προϊόντων*** Συν εγγράφω, καταγράφω **2.** (ειδικότ.) χαράζο). γράφω σε στήλη, πλακέτα ως τιμητική διάκριση: ***σε ειδικό πλαίσιο στην είσοδο τού Μεγάρου Μουσικής θα αναγραφούν τα ονόματα των διευθυντών ορχήστρας που έχουν φιλοξενηθεί εκεί*** **3.** (λόγ.) καθιστώ γνωστό, φέρω στο φως μέσω τού Τύπου: ***ανεγράφη σε έντυπο ότι υπήρξε διαφωνία των πο/ατικών αρχηγών.*** **ανάγω** ρ. μετβ {παρατ. ανήγα, ανήγαγα (να/θα αναγάγο)). (λόγ.) ανή- χθην, -ης, -η .. (να/θα αναχθώ)} 1. αποδίδω σε συγκεκριμένο χρονικό σημείο ή αρχική αιτία: ***σύγχρονοι μελετητές ανάγουν τον θεσμό αυτόν στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας [j η τελευταία εξήγηση που δόθηκε ανάγει την έχθρα τους στις έντονα ανταγωνιστικές τους σχέσεις από την παιδική τους ήδη η/.ικία*** **2.** (μεσοπαθ. *ανάγομαι)* προσδιορί

ζομαι, χρονολογούμαι (κατά συγκεκριμένο τρόπο): *το γενεαλογικό τονς δέντρο ανάγεται στους ήρωες τής επανάστασης τού '21* **3.** μετατρέπω. αναδεικνύω: *έχει αναγάγει την απραξία σε τρόπο ζωής* **4.** μετατρέπω (κάτι) σε άλλο ισοδύναμο, μετασχηματίζω: *το κλάσμα 4/8 μπορεί να αναχθεί στο απλούστερο 1/2* 5. χημ προκαλώ αναγωγική αντίδραση (βλ. λ. *αναγωγικός).* > * σχολιο λ. *άγω.*

[ετυμ αρχ. < *άν(a)- + άγω].* **αναγωγή** (η) **1.** η αναφορά, η τοποθέτηση (πράξης, σχέσης ή κατάστασης) σε άλλη βάση ή διάσταση (συνήθ. απλούστερη ή πιο αποσαφηνισμένη): *η ~ μιας διμερούς διαφοράς σε διεθνές ζήτημα* 2. φίλος, η μετατροπή δεδομένου σε μια πιο ενδιαφέρουσα, πιο απλή ή πιο εύχρηστη μορφή **3.** χημ η χημική αντίδραση κατά την οποία ένα χημικό στοιχείο (ελεύθερο ή σε ένο)σή του) προσλαμβάνει ηλεκτρόνια **4.** .μαθ (α) η διαδικασία μετατροπής μιας μαθηματικής παράστασης ή σχέσης σε ίση ή ισοδύναμη: *~ ομοίων όρων* (σε πολυώνυμο) || *~ κλάσματος* (β) μέθοδος επίλυσης προβλημάτων στην αριθμητική: *~ στη μονάδα* 5. η επαναφορά τροφής από το στομάχι ή τον οισοφάγο στο στόμα. [ετυμ. αρχ. < *άνάγω].* **αναγωγικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που προκύπτει με τη διαδικασία τής αναγωγής: *~ αντίδραση I μέθοδος* 2. χιμ *αναγωγικό μέσο* χημική ένωση ή στοιχείο που έχει την ιδιότητα να προκαλεί την αναγωγή άλλων σωμάτων, καθώς αυτό οξιδώνεται **αναγωγισμός** (ο) φίλος -ΠΟλιτ η ανάλυση σύνθετου φαινομένου, ιδέας, θεωρίας κ.λπ σε απλούστερα στοιχεία ή με βάση ένα μόνο κριτήριο ή με υπεραπλουστευτικό τρόπο. — **αναγωγιστικός,** -ή. -ό. [ΕΓΥΜ Απόδ. τού αγγλ reductionism].

ανάγωγος[1], -η. -ο αυτός που δεν έχει καλή αγωγή, καλή ανατροφή: *είναι ~ παιδί[1] μιλάει με αναίδεια στους γονείς του* ΣΥΝ κακομαθημέ- νος, αγενής, κακοαναθρεμμένος. — **ανόγωγα** επίρρ.

[ετυμ αρχ. < *άν-* στερητ. + *αγωγή.* Ήδη αρχ είναι η σημ. «ατίθασος, αδάμαστος» (με αναφορά σε ζώα), ενώ στη Μτγν. Ελληνική συναντούμε και τη σημερινή σημ. (λ χ *ανάγωγος καί απαίδευτος τρόπος,* Διόδ. Σικελιώτης). Η φρ. *ανάγωγο κλάσμα* είναι μεταφρ δάνειο (πβ. αγγλ. irreducible fraction)] **ανάγωγος[2],** -η, -ο μαθ *ανάγωγο κλάσμα* κλάσμα τού οποίου οι όροι δεν επιδέχονται περαιτέρω απλοποίηση (λ.χ. 9/15 -► 3/5).

[ΚΣΥΜ < *αναγωγή.* μεταφρ. δάνειο από γαλλ irreductible. με αναβι- βασμό τόνου κατά τα στερητ.Ι. **αναδασμός** (ο) η διαδικασία ανακατανομής τής έγγειας ιδιοκτησίας για την καλύτερη και δικαιότερη εκμετάλλευση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων: *τα μέτρα για τους αγρότες προβλέπουν και ~ τής γης* ΣΥΝ ξαναμοίρασμα. αναδιανομή

[ετυμ. αρχ. < *άναδατέομαι* «ξαναμοιράζω» < *άνα- + δατέομαι* «διανέμω», βλ. κ. *δασμός).* **αναδασώνω** ρ μετβ [1877] {αναδάσω-σα, -θηκα, -μένος} φυτεύω δέ-ντρα (σε έκταση που απογυμνώθηκε λόγω πυρκαγιάς ή άλλης αιτίας), ξαναδημιουργώ δάσος (σε αποψιλωμένη έκταση) **αναδάσωση** (η) [1889] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -οϊσεων} η τεχνητή δημιουργία δάσους σε περιοχή όπου η φυσική βλάστηση έχει καεί ή αποψιλωθεί. με φύτευση δενδρυλλίων που παράγονται σε φυτώρια ή με σπορά

[ΕΙ ΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. reboisemeni]. **αναδασωτέος,** -α, -ο αυτός που πρόκειται ή πρέπει να αναδασωθεί: *~ δασική έκταση / περιοχή* j| *εκατοντάδες χιλιάδες στρέμματα καμένου δάσους κηρύχθηκαν αναδασωτέα.*

[ειυμ < *αναδασώ(νω)* + παραγ επίθημα *-τέος,* πβ. κ. *μειω-τέος).* **αναδεικνύω** [αρχ] κ **αναδείχνω** ρ. μετβ. {ανέδειξα, ανα-δείχθηκα κ. -δείχτηκα, -δεδειγμένος} 1. κάνω (κάτι) να φαίνεται καθαρά, να ξεχωρίζει. γο *καινούργιο της χτένισμα αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά τού προσώπου της* συν προβάλλω 2. (συνεκδ.) αποδίδω (σε κάποιον) μεγάλη αξία ή σπουδαιότητα, εξυψώνω, βγάζο) (κάποιον) από την αφάνεια *ο Κουν ανέδειξε πολ/^ούς σημαντικούς ηθοποιούς* συν. φέρω στο προσκήνιο, προωθώ, καταξιώνω **3.** εκλέγω (κάποιον) σε αξίωμα, επιλέγω (κάποιον) μεταξύ άλλων ως κατάλληλο για συγκεκριμένη θέση: *τον ανέδειξαν γενικό γραμματέα τού κόμματος* συν εκλέγω

4. (μεσοπαθ. *αναδεικνύομαι*) ξεπροβάλλω, ξεχωρίζω, διακρίνομαι και αναγνωρίζομαι· *ένας πολιτικός που αναδείχθηκε μέσα από τους αγώνες τον* συν (λόγ) αναφαίνομαι, προοδεύω. ^ σχολιο λ. *δείχνω* **αναδειξη** (η) {-ης κ -είξεως | χωρ πληθ.) **1.** η έξοδος από την αφά- νεια, η προώθηση και προβολή, η εμφάνιση στο προσκήνιο και η καθιέρωση· (κατ' επέκτ.) η διάκριση σε συγκεκριμένο τομέα, η κοινωνική ή επαγγελματική πρόοδος: *η ~ στον δημοσιογραφικό χώρο / στο καλλιτεχνικό στερέωμα* συν προκοπή, ευδοκίμηση, επιτυχία 2. η εκλογή σε αξίωμα: *η ~ του σε- πρόεδρο τού κόμματος* || *η ~ μιας ομάδας σε κοπελλούχο.*

[ετυμ. < αρχ. *άνάδειξις< άναδεικνύω].* **αναδεκτός** [1893] κ. **αναδεχτός** (ο), **αναδεκτή** κ. **αναδεχτή** (η)

(λαϊκ.) ο βαφτιστικός (βλ.λ.) συν. αναδεξιμιός, **ανάδελφος,** -η. -ο **1.** (κυριολ.) αυτός που δεν έχει αδέλφια **2.** (κυρ μτφ.) αυτός που δεν έχει ομοεθνείς ή ομοφύλους, που είναι εντελώς μόνος και χωριστός από τους άλλους, *έθνος* ~.

[ετυμ αρχ^< ay-στερητ. + *άδε/.φός]* **αναδεντράδα** (η) κλήμα αναρριχώμενο σε τοίχο ή σε δέντρα και συνεκδ. η σκιά του συν κληματαριά, κρεβατίνα.

[ετυμ < αρ^χ. *άναδενδράς, -άδος* < *άνα- + -δενδράς* < *δένδρον).* **αναδεξιμιός** (ο), **αναδεξιμιό** (η) (λαϊκ.) πρόσωπο το οποίο βαφτίζει κάποιος, το «πνευματικό παιδί» ως προς τη σχέση του με τον νον- νό ή τη νοννά συν βαφτιστήρι, βαφτισιμιός, αναδεκτός.

[ετυμ < μεσν. *άναδεξιμαΐος* < *άνα-* + *δεξιμαΐος* (πβ. αόρ *άν-ε-δεξ- άμην),* ρ. *άναδέχομαι).*

αναδευτήρας (ο) μηχανοκίνητο συνήθ αντικείμενο για την ανά- δευση, το ανακάτεμα υλικών (ειδικότ.) συσκευή για την ανάμειξη υγρών και ιδ. ποτών ΣΥΝ αναμικτήρας.

[ΕΤΥΜ < *αναδεύω* + παραγ επίθημα *-τήρας).* **αναδεύω** ρ. μετβ κ αμετβ. {ανάδ-εψα (λόγ. -ευσα), -εύτηκα (λόγ. -εύ- θηκα), -ευμένος} 41. (μετβ.) ανακινώ από τον πυθμένα, από τον βυθό· ανακατεύω: *~ ra υλικά σε σκεύος μαγειρικής* || (μτφ) - *σκέψεις στον νον* μου (προβληματίζομαι, ανησυχώ) ♦ 2. (αμετβ.) στριφογυρίζω, κι-νούμαι στο ίδιο σημείο (συνήθ ανήσυχα) **3.** (μεσοπαθ. ***αναδεύομαι)*** κινούμαι στη θέση μου, ανασαλεύω. — **ανάδευση** (η).

[ετυμ μτγν. < *άνα- + δεύω* «υγραίνω», αγν. ετύμου] **αναδέχομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {αναδέχθηκα} δέχομαι στην αγκαλιά μου (νεοβαπτιζόμενο βρέφος), γίνομαι ανάδοχος. νοννός / νοννά του σχολιο λ *αποθετικός.* **αναδεχτός** (ο) -♦ αναδεκτός

αναδημιουργία (η) [1891] {χωρ. πληθ } 1. η δημιουργία από την αρχή, ο εκ νέου σχηματισμός πράγματος ή κατάστασης· *υποστηρίζεται ότι η μετάφραση ενός κειμένου από μια γλώσσα σε μιαν άλλη αποτελεί* διαδικασία *αναδημιουργίας τού πρωτοτύπου* 2. (μτφ.) η πνευματική ή ηθική αναγέννηση από την παρακμή και την αποτελμάτωση: *πνέει άνεμος αναδημιονργίας στην πολιτιστική ζωή τού τόπον*

— **αναδημιουργώ** ρ. [μτγν.] {-είς ..}, **αναδημιουργικός,** -ή, -ό [μτγν], **αναδημιουργικά** επίρρ.

αναδημοσίευση (η) [1891] {-ης κ -εύσεως | -εύσεις.-εύσεων) η δημοσίευση σε εφημερίδα ή περιοδικό κειμένου ή τμήματος κειμένου από άλλο έντυπο στο οποίο είχε δημοσιευθεί για πρώτη φορά· η εκ νέου δημοσίευση ενός κειμένου: *~ από μια ξένη εφημερίδα.* **αναδημοσιεύω** ρ. μετβ [1885] {αναδημοσίευ-σα,-θηκα (καθημ -τη- κα). -μένος} δημοσιεύω εκ νέου (κείμενο ή τμήμα κειμένου που έχω ήδη δημοσιεύσει ή που έχει δημοσιευθεί σε άλλο έντυπο) *κατόπιν απαιτήσεως των αναγνωστών η εφημερίδα αναδημοσίευσε το επίμαχο άρθρο* II *το άρθρο τον αναδημοσιεύθηκε σε όλα τα μεγάλα ευρωπαϊκά περιοδικά.*

αναδιανεμητικός, -ή. -ό αυτός που συμβάλλει στην αναδιανομή ενός συνόλου, κατάλληλος για αναδιανομή, **αναδιανομή** (η) το εκ νέου μοίρασμα (ενός πράγματος): *~ γεωργικών εκτάσεων* ΣΥΝ ανακατανομή. — **αναδιανέμω** ρ

αναδιαρθρώνα ρ μετβ {αναδιάρθρω-σα, -θηκα, -μένος} καθορίζω εκ νέου τη δομή, μεταβάλλω τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους τα επιμέρους στοιχεία της *η κυβέρνηση προσπαθεί να αναδιαρθρώσει το εκπαιδευτικό σύστημα* ΣΥΝ αναδιοργανώνω. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. restructure]

αναδιάρθρωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ο εκ νέου καθορισμός τής δομής, η μεταβολή τού τρόπου σύνδεσης των επιμέρους στοιχείων της· *η ~ του κρατικού μηχανισμού* ΣΥΝ αναδιοργάνωση.

— αναδιαρθρωτικός, -ή, -ό.

αναδιάταξη (η) {-ης κ. -άξεως 1 -άξεις, -άξεων} (λόγ) η εκ νέου διάταξη των μελών ενός όλου, ενός συστήματος, για να αποτελέσουν μια νέα. περισσότερο λειτουργική οργανική ενότητα· *χρειάστηκε η ~ των δυνάμεών μας κατά μήκος τής γραμμής πυρός* ΣΥΝ ανασύνταξη, ανακατάταξη. — **αναδιατάσσω** ρ.

αναδιατυπώνω ρ. μετβ. {αναδιατύπω-σα, -θηκα, -μένος} διατυπώνω, εκφράζω (κάτι) με άλλον τρόπο: *~ την απόφαση ώστε να φαίνεται ηπιότερη*

[ειυμ. Απόδ τού αγγλ reword] **αναδιατύπωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η εκ νέου διατύπωση με άλλον τρόπο: *η ~ μιας πρότασης.* **αναδίδω** [αρχ] κ **αναδίνω** ρ. μετβ. {ανέδιδα· μόνο σε ενεστ κ πα- ρατ } 1. εκπέμπω στον χώρο. βγάζω (ευχάριστες ή δυσάρεστες) οσμές, γίνομαι αντιληπτός μέσω τής αισθήσεως τής όσφρησης: *τα λουλούδια αναδίδουν μια ευχάριστη μυρωδιά* ΣΥΝ αποπνέω 2. εκπέμπω προς τα επάνω, διασκορπίζω σε μεγάλη έκταση: *το ηφαίστειο μετά την έκρηξη άρχισε να αναδίδει πυκνούς καπνούς* ΣΥΝ. βγάζω. > ‘‘ σχολιο λ. *δίνω.* '

αναδιοργανώνω ρ. μετβ. [1884] {αναδιοργάνω-σα, -θηκα. -μένος} τροποποιώ την υπάρχουσα οργάνωση (ενός συστήματος) με σκοπό την επίτευξη καλύτερης λειτουργίας. *~ τον δημόσιο τομέα* συν αναμορφώνω, ανασυγκροτώ αντ αποδιοργανώνω [F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reorganiser (νόθο σύνθ.)].

αναδιοργάνωση (η) [1856J {-ης κ -ώσεως | -ο')σεις. -ώσεων} η τροποποίηση τής υπάρχουσας οργάνωσης, η εκ νέου οργάνωση (ενός συστήματος) για την επίτευξη καλύτερης λειτουργίας· *η ~ τής επιχείρησης με βάση σύγχρονα πρότυπα* συν αναμόρφωση, ανασυγκρότηση αντ αποδιοργάνωση **αναδιπλασιασμός** (ο) [μτγν.**1**· (στα Αρχαία Ελληνικά) η επανάληψη τού αρχικού συμφώνου τού θέματος ενός ρήματος, συνοδευόμε- νου από ε (συντελικοί χρόνοι) ή ι (ενεστώτας), λ.χ. δε-δομένος, πί-πτω ΣΥΝ διπλασιασμός 2. βιολ. η αυτοαναπαραγωγή τού D.N.A. συν αντιγραφή. — **αναδιπλασιάζω** ρ [μτγν j. > ‘‘ σχολιο λ. *μετοχή.* **αναδιπλώνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {αναδιπλώ-θηκα, -μένος} 1. υποχωρώ προσωρινά, προκειμένου να προστατεύσω και να ανασυντάξο) τις δυνάμεις μου: τα *στρατεύματα τού εχθρού αναδιπλώθηκαν στην οχυρή γραμμή τους* συν συσπειρώνομαι 2. (μτφ) γίνομαι διαλλακτικός, παρουσιάζω σημεία συμβιβασμού, προσέγγισης ή αλλαγής στάσης. *μόλις συνειδητοποίησε το λάθος του, αναδιπλώθηκε και προσπάθησε να αλλάξει την κουβέντα* || ο *δήμαρχος αναδιπ/^ώθηκε στο ζήτημα των μέτρων ελεγχόμενης στάθμευσης* ΣΥΝ συμβιβάζομαι, διαλλάσσομαι > ‘‘ σχολιο λ. *αποθετικός*

[ετυμ < αρχ. *άναδιπλώ / -οϋμαι (-όω),* αρχική σημ. «διπλασιάζω - επαναλαμβάνω», < *άνα-* + *διπλώ* (βλ. λ. *διπλώνω)* Η σημερινή σημ

αποδίδει το γαλλ. se replier]. **αναδίπλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως **(**-ώσεις, -ώσεων} **1.η** προσωρινή υποχώρηση για προστασία και ανασύνταξη δυνάμεων (κάποιου): *η ~ τού στρατεύματος* αντ ανάπτυξη · 2. γλωσς σχήμα λόγου κατά το οποίο μία λέξη προτάσεως ή μία φράση επαναλαμβάνεται αμέσως για δεύτερη φορά, υπηρετώντας εκφραστικούς λόγους, λ.χ. «μιλούσε *αργά- αργά* και επιβλητικά»,«*αγάλι-αγάλι* γίνεται η αγουρίδα μέλι», «ο ελληνικός *λαός, λαός* ηρωικός και βασανισμένος.. » ΣΥΝ παλιλλογία. [ΕΓΥΜ < αρχ *άναδίπλωσις,* αρχική σημ. «συστροφή (εντέρου), ειλεός», < *άναδιπλώ* (βλ.λ.). Οι σημ «διπλασιασμός - επανάληψη» είναι μτγν]

αναδίφηση (η) (1862] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεωνί η συστηματική και λεπτομερειακή έρευνα, μελέτη κυρ. αρχείων, εγγράφων κ λπ : *ητών βυζαντινών χειρογράφων τής μονής* (πβ. λ. *φυσιοδίφης. ιστοριοδίφης*) — **αναδίφης** [1885] κ **αναδιφητής** (ο) [1878]. **αναδιφώ** ρ. μετβ {αναδιφάς. | αναδίφησα) (λόγ) ερευνώ εξαντλητικά αναζητώντας κάτι: *αναδίφησε τα παλιά αρχεία και βρήκε σημαντικά στοιχεία για τη μελέτη του.*

[ΕΙΥΜ < αρχ. *άναδιφώ (-άω)* «αναζητώ ψηλαφώντας» < *άνα- + διφώ* «ψηλαφώ», αγν ετύμου].

αναδόμηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (γενικά) η μεταβολή τής δομής, τής οργάνωσης ή τής λειτουργίας ενός συστήματος πάνω σε νέες βάσεις: *η ~ τού συστήματος τού ρήματος στην Ελληνική οδήγησε στην απλοποίηση τής μορφής του* ΣΥΝ αναμόρφωση, ανασχηματισμός, ανασυγκρότηση, ανασύσταση, ανασύνταξη 2. (συνήθ. ειδικότ) η ανασύνθεση τού κυβερνητικού σχήματος με αλλαγές υπουργών συν ανασχηματισμός.

[ΕΓΥΜ < Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. restructuration / reshuffling], **αναδομώ** ρ. μετβ {αναδομείς .] αναδόμ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημέ- νος) 1. μεταβάλλω τη δομή, τη σύνθεση συνόλου: *ο πρωθυπουργός αναδόμησε την κυβέρνηση αντικαθιστώντας πέντε υπουργούς του* συν αναμορφώνω, ανασχηματίζω, αναδιαρθρώνω 2. (ειρων. για ένα μόνο πρόσ.) καθαιρώ, απομακρύνω (κάποιον) από τη θέση (του), αλλάζω τις αρμοδιότητες (κάποιου): *τον αναδόμησε ο πρωθυπουργός ύστερα από την πρόσφατη κριτική του στις θέσεις τού κόμματος* [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. restructure], **αναδουλειά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) 1.η έλλειψη εργασιακής απασχόλησης συν ανεργία 2. (συνεκδ.-συνήθ στον πληθ.) η οικονομική δυσκολία και στενοχώρια: οι *έμποροι παραπονούνται ότι έχουν αναδουλειές, επειδή δεν κυκλοφορεί ρευστό στην αγορά* ΣΥΝ δυσπραγία. (λαϊκ) κεσάτια.

[ΕΓΥΜ. < *ανα-* στερητ. + *δουλειά).* **αναδοχή** (η) **1.** (α) η αποδοχή και ανάληψη ευθυνών για την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου, *η ~ τού έργου τής διάνοιξης δρόμου* (β) ΝΟΜ *αναδοχή χρέους* η σύμβαση που συνάπτει κάποιος (αναδοχέας) με τον δανειστή και βάσει αυτής αναδέχεται ξένο χρέος υπεισερχό- μενος στη θέση τού αρχικού οφειλέτη είτε κατ' αποκλεισμόν εκείνου ο οποίος έτσι απαλλάσσεται (στερητική αναδοχή χρέους) είτε παράλληλα προς εκείνον ο οποίος εξακολουθεί να ευθύνεται (σωρευτι- κή αναδοχή χρέους) · 2. η ανεπίσημη υιοθεσία και ανατροφή παιδιού μέχρι την ηλικία των 18 χρόνων.

[ΙΠ ΥΜ. μτγν, αρχική σημ. «εγγύηση, ενέχυρο», < αρχ. *άναδέχομαι*] **ανάδοχος** (ο/η) {αναδόχ-ου | -ων, -ους} 1. το φυσικό ή κυρ νομικό πρόσωπο που αναλαμβάνει με τις προβλεπόμενες διαδικασίες την εκτέλεση δημόσιου έργου: *~ τού μετρό / τής εθνικής οδού / τού αεροδρομίου* || (ως επίθ.) *η ~ εταιρεία* συν εργολάβος, κατασκευαστής

• 2. πρόσωπο που δίνει όνομα στο βρέφος κατά το μυστήριο τής βα- πτίσεώς του συν νοννός **3.** νόμ *ανάδοχοι γονείς* ζευγάρι που αναλαμβάνει την ανατροφή παιδιού μέχρι την ηλικία των 18 ετών, οπότε το ίδιο το παιδί αποφασίζει αν θα ολοκληρωθεί και θα επισημοποιηθεί τυπικά η διαδικασία τής υιοθεσίας.

[ΕΙΥΜ. μτγν < αρχ. *άναδέχομαι).* **ανάδραση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} **1.** (γενικά) τεχνολ η επιστροφή μέρους τού εξαγομένου (output) από ένα σύστημα πίσω στην πηγή του, με σκοπό τη διόρθωση ή μεταβολή τού εξαγομένου: *η ~ από έναν υπολογιστή μάς δίνει τη δυνατότητα να βελτιώσουμε το πρόγραμμά του* συν ανατροφοδότηση 2. (ειδικότ.) η διαδικασία ελέγχου τής ορθής λειτουργίας μιας μηχανής μέσω ειδικών οργάνων της που μεταφέρουν πληροφορίες για τη συμπεριφορά τής μηχανής στην πράξη, ελέγχοντας τη μηχανική τάση για αποδιοργάνωση, ώστε να επιτυγχάνεται διόρθωση τού σφάλματος συν ανατροφοδότηση **3.** (στα μέσα επικοινωνίας) η μεταβίβαση τής αντίδρασης τού δέκτη πίσω στον πομπό (λ.χ. τού κοινού προς τον ομιλητή μέσω των παρατηρήσεων τού κοινού κατά την ομιλία, των αναγνωστών προς το έντυπο μέσω τής αλληλογραφίας ή τού αριθμού πωλήσεως τευχών / φύλλων κ.λπ.). που επιτρέπει στον πομπό να προσαρμόσει το μήνυμά του στις απαιτήσεις τού δέκτη ή τής επικοινωνίας 4. (γενικότ.) κάθε αντίδραση ενός δέκτη μηνύματος προς τον πομπό, λ.χ. στην παιδαγωγική, ο τρόπος αντίδρασης των μαθητών στη μορφή τής διδασκαλίας.

[είυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. feedback], **αναδρομή** (η) **1.** (για υγρά) η κίνηση προς υψηλότερο επίπεδο, προς τα πάνω: *η ~ τού νερού σε δοκιμαστικό σωλήνα* · 2. ΜΟΥΣ. η επανάληψη ορισμένου μέρους μουσικής συνθέσεως **3.** (μτφ.) (*α*) η αναφορά σε γεγονότα τού παρελθόντος, είτε με γλωσσικές πληροφορίες είτε με τεχνικά οπτικοακουστικά μέσα (υλικό αρχείου, έντυπο, ηχητικό ή οπτικό): *ιστορική -* || *~ στις μέρες τού πολέμου* (β) ΛΟΓΟΤ. *κατ' αναδρομή διήγημα* διήγημα που αρχίζει την εξιστόρηση από το μέσον τής ιστορίας και κατόπιν επανέρχεται στην αρχή με επεισόδια [ετυμ μτγν. < *άνα-* + *-δρομή* < θ. *δρομ-*, από όπου και *δρόμ-ος* (βλ.λ)]. ,. ^

αναδρομικός, -ή, -ό [1831] **1.** αυτός που, ενώ θεσπίζεται στο παρόν, θεωρείται ότι ισχύει από προγενέστερο χρονικό σημείο (= αναδρομική ισχύς): **~** *αύξηση / νόμος / χρέος / φόρος* **2.** ***αναδρομικά*** (τα) τα χρήματα που λαμβάνονται εκ των υστέρων και καλύπτουν παρελθο- ντικό χρονικό διάστημα βάσει νεότερης συνήθ ρύθμισης: *εισπράττω τα* ~ **3.** αυτός που γίνεται στο παρόν αλλά αναφέρεται στο παρελθόν, σε προηγούμενες περιόδους· *γίνεται ~ έκθεση έργων τού διάσημου ζωγράφου* (με έργα που έχουν εκτεθεί στο παρελθόν). — **αναδρομικά** / -ώς [1858] επίρρ

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. retroactif]. **αναδρομικότητα** (η) [1889] {χωρ πληθ.} η ιδιότητα συγκεκριμένης ρύθμισης (λ χ νομοθετικής) να έχει αναδρομική ισχύ. *η ~ τής ισχύος τον νόμου κρίθηκε αντισυνταγματική.*

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ retroactivite] **ανάδρομος,** -η, -ο 1. αυτός που κινείται αντίθετα προς το κανονικό, το φυσικό ~ *φορά* συν ανάποδος, ανάστροφος 2. ΑΣΤΡΟΝ ***ανάδρομη κίνηση*** η προς δυσμάς φαινόμενη κίνηση ενός πλανήτη, ως προς επίγειο παρατηρητή, που προκύπτει από τον συνδυασμό τής κίνησης τού πλανήτη και τής κίνησης τής Γης γύρω από τον Ήλιο **3.** γχθυολ (ψάρι) που, ενώ ζει στη θάλασσα, μεταναστεύει στα νερά των ποταμών για να γεννήσει τα αβγά του, όπως ο σολομός τού Ατλαντικού Ωκεανού 4. (συνεκδ.) αυτός που κινείται προς τα πίσω. που δεν παρουσιάζει σημεία προόδου, αλλά οπισθοχώρησης · *~ πορεία / κίνηση* ΣΥΝ οπισθοδρομικός, οπισθοχωρητικός **5.** βιολ ***ανάδρομη διασταύρωση*** η διασταύρωση ατόμων τής πρώτης θυγατρικής γενεάς με έναν από τους γονείς τους

[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «ανερχόμενος, ανοδικός». < *άνα-* + *δρόμος.* Ο όρος *ανάδρομη κίνηση* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. retrograde motion]

αναδύομαι ρ. αμετβ. αποθ {αναδύθηκα · μτχ. ενεστ. αναδυόμενος, -η (λόγ. -ομένη), -ο} 1. ανεβαίνω στην επιφάνεια τού νερού: *το υποβρύχιο αναδύθηκε, μόλις βρέθηκε σε ασφαλή ύδατα* ΣΥΝ ανέρχομαι 2. (λογοτ.) ξεπροβάλλω στον ορίζοντα, γίνομαι αντιληπτός, βγαίνω μέσα από το σκοτάδι · ο *ήλιος. λαμπερός, αναδύθηκε μέσα από τα σύννεφα*

3. (μτφ) παρουσιάζομαι ξαφνικά, εμφανίζομαι στο προσκήνιο, γίνομαι αισθητός, *κατά τη μεταξύ τους συζήτηση αναδύθηκαν οι διαφορές τους* συν ξεπροβάλλω, αναφαίνομαι 4. μυθολ ***αναδυομένη*** (η) προσωνυμία τής θεάς Αφροδίτης, γιατί σύμφωνα με τον μύθο ξεπρόβαλε μέσα από τους αφρούς τής θάλασσας στην Κύπρο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, δύση.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < άνα- + δύομαι «εισέρχομαι» Βλ. κ. *δύω]* **ανάδυση** (η) {-ης κ -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} **1.** η άνοδος (λ χ από τον βυθό) στην επιφάνεια: *η ~ τού υποβρυχίου / τού δύτη* ΑΝΤ κατάδυση 2. (μτφ.) η εμφάνιση στο προσκήνιο: «*μια αργή αλλά σταθερή ~ των λαϊκών στρωμάτων στην επιφάνεια*» (εφημ.).

[ι–γμ. < αρχ. *άνάδυσις* < *αναδύω 1-ομαι* (βλ.λ.). Η σημ. 2 είναι απόδ. τού αγγλ. emergence], **αναερομός,** -α, -ο [1881] βιοα **1.** (για φαινόμενο ή διαδικασία) αυτός που πραγματοποιείται σε περιβάλλον χωρίς οξυγόνο: - *αναπνοή* ΑΝΤ αερόβιος 2. (για οργανισμό) αυτός που ζει χωρίς οξυγόνο: - *βακτήρια* ΑΝΤ αερόβιος.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. anaerobique, όρος που πλάστηκε από τον Γάλλο χημικό L. Pasteur], **αναεροβίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ.ί βιοα. το φαινόμενο κατά το οποίο ορισμένοι οργανισμοί (βακτήρια κά.) επιβιώνουν χωρίς οξυγόνο ΑΝΤ αεροβίωση

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. ana^robiose]. **ανάερος,** -η. -ο **1.** (μτφ) αυτός που είναι τόσο ελαφρύς, σαν να στέκεται στον αέρα, σαν να μην αποτελείται από ύλη. ~ *ύπαρξη / κίνηση / βάδισμα* ΣΥΝ. ανάλαφρος, αιθέριος, άυλος · 2. αυτός που δεν αερίζεται επαρκώς (πβ λ. *αυή/.ιος)*

[ετυμ < *αν-* στερητ. + · *αέρας).* **αναζήτηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** η επίμονη και συστηματική προσπάθεια εξευρέσεως (πράγματος / προσώπου): ~ *στέγης / απολεσθέντος αντικειμένου ιεργασίας / χρημάτων \\ η - τής α?υνήθειας / τής λύσης ενός προβλήματος / τού ιδανικού συντρόφου* συν (λόγ.) αναδίφηση, διερεύνηση, (καθημ) ψάξιμο, (λαϊκ.) γύρεμα 2. (ειδικότ.) ***αναζητήσεις*** (οι) (α) ψυχικού ή πνευματικού ενδιαφέροντος έρευνες και προβληματισμοί: οι *θεωρητικές - κάποιου* (β) ***αναζητήσεις τού Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού*** ραδιοφωνική ανακοίνωση των ονομάτων προσώπων που αγνοούνται και τους αναζητούν οι συγγενείς τους

αναζητώ [αρχ.] (κ. -άω) ρ. μετβ [αναζητ-είς κ. -άς... | αναζήτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) 1. ψάχνω με επίμονο τρόπο να βρω (κάποιον/ κάτι): ~ *την α/.ήθεια / τον ένοχο / αποδείξεις* ΣΥΝ. ψάχνω, ζητώ, γυρεύω. ερευνώ 2. αισθάνομαι την επιθυμία να βρω (κάτι/κάποιον που μου λείπει): ~ *τη συντροφιά σου* || - *τις όμορφες μέρες που έζησα* || ~ *την ευτυχία* ΣΥΝ νοσταλγώ, επιθυμώ, αποζητώ. —

αναζητητής (ο) 11877], **αναζητητικός,** -ή,-ό [1840]. **αναζωογόνηση** (η) [1889] {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.] 1. η επανά- κτηση των σωματικών και ψυχικών δυνάμεων, το ξανάνιωμα τού οργανισμού ύστερα από μια κατάσταση εξάντλησης: οι *διακοπές συμβάλλουν στην ψυχική μας* - ΣΥΝ αναγέννηση, τόνωση, ενδυνάμωση ΑΝΤ εξάντληση, εξουθένωση 2. η επαναφορά σε προηγούμενη καλή κατάσταση ύστερα από μια περίοδο κάμψης: *η ~ τής αγοράς* ΣΥΝ. τόνωση, αναθέρμανση. — **αναζωογονητικός,** -ή, -ό [1890], **αναζωογονητικά** επίρρ.

αναζωογονώ ρ. μετβ. [μτγν] {αναζωογονείς . | αναζωογόν-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. δίνω νέες δυνάμεις, νέα πνοή (σε κάποιον/κάτι που παρουσιάζει σημεία κόπωσης ή φθοράς): *ένα ντους μετά από*

μια δύσκολη μέρα θα σε *αναζωογονήσει* |[*ενυδατική κρέμα που αναζωογονεί και τονώνει το δέρμα* ΣΥΝ τονώνω, φρεσκάρω 2. (μτφ) βοηθώ στην ανανέωση (πράγματος που βρίσκεται σε κρίση ή παρακμή): *η εισροή συναλλάγματος θα αναζωογονήσει την οικονομία* || *ένα ρομαντικό ταξίδι θα αναζωογονήσει τη σχέση τους* συν αναθερμαίνω. **αναζωπυρώνω** ρ. μετβ {αναζωπύρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** δίνω νέες διαστάσεις (σε φωτιά που τείνει να σβήσει): *οι δυνατοί άνεμοι αναζωπυρώνουν τις εστίες τής φωτιάς* συν ξαναφουντώνω, (λόγ.) αναρριπίζω **2.** (μτφ.) δίνο) νέα ζωή. νέα πνοή ή ένταση, αναθερμαίνω (κάτι που τείνει να χαθεί ή να κτονήσει) ~ *την ελπίδα* / *την ένταση* / *έναν καβγά* συν ενισχύω, τονώνω

[εγυμ < μεσν *άναζωπυρώ (-όω)* < αρχ *άναζωπυρώ (-έω)* < *ανα-* + *ζωπυρώ* «ανάβω φωτιά» < *ζώπυρον* «σπινθήρας», σύνθ. εκ συναρπα- γής από τη φρ *ζωόν πϋρ* «ζωντανή φωτιά, φλόγα»], **αναζωπύρωση** (η) [μεσν] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η ενίσχυση των διαστάσεων, τής έντασης (φωτιάς που έτεινε να σβήσει): *κίνδυνος αναζωπύρωσης* συν (λαϊκ.) ξαναφούντωμα 2. (μτφ.) η ανα- θέρμανση, η τόνωση, η ενίσχυση, *η ~ τού πάθους / των ταραχών*/ *τού κύματος απεργιών* / *τού εθνικισμού* / *των πολεμικών συγκρούσεων* συν ενίσχυση. Επίσης (αρχαιοπρ.) **αναζωπύρηση** [αρχ.]

αναζωπύρωση ή αναζωπύρηση; Η λ. *πυρ* έδωσε στην Αρχαία κανονικώς ρ. *πυρόω* (> *πυρώνω).* Η λ *ζώπυρον* (ως σύνθετη) έδωσε ρ. σε *-έω "(-εις, -εϊ.),* ήτοι **ζωπυρώ** και **άναζωπυρώ** *(-εϊς, -εϊ..)* με πα- ράγωγο το *άναζωπύρησις* (> **αναζωπύρηση),** που είναι και το κανονικό. Ήδη στην Αρχαία το *άναζωπυρώ (-εϊς .)* μεταπλάστηκε (αργότερα και σπανιότερα) σε *άναζωπυρώω (-οϊς. .)*> **αναζωπυρώνω** και **αναζωπύρωαις** (ήδη αρχ.) με επίδραση τού απλού *πυρώ (Οϊς .) ί πυρώνω.* Αρα τόσο το *αναζωπύρηση* όσο και το *αναζωπυ- ρώ (-εϊς .)* είναι σωστοί παραδοσιακοί τύποι κοντά στους σχετικά νεότερους και μεταπλασμένους τ *αναζωπυρώνω - αναζωπύρωση*

αναθάλλω ρ. αμετβ. {ανέθαλα (να/θα αναθάλω)} (λόγ.-σπάν) 1. (κυ- ριολ) βγάζω εκ νέου βλαστούς και άνθη· *με τις σχνές βροχές και τη συστηματική φροντίδα. δέντρα και φυτά στον κήπο άρχισαν να αναθάλλουν* 2. (μτφ.) ανακτώ δυνάμεις, εμφανίζω πρόοδο μετά από περίοδο στασιμότητας ή κρίσης *σύμφωνα με εκτιμήσεις διεθνοΐν οργανισμών; υπάρχουν βάσιμες ελπίδες ότι η οικονομία θα αναθάλει* ΣΥΝ τονώνομαι, ενισχύομαι, αναζωογονούμαι, ανακάμπτω.

[ΕΤΥΜ μτγν < *άνα-* + *θά?.λω* «ανθίζω, βλαστάνω»]

αναθαρρώ ρ αμετβ. [αρχ.] {αναθαρρείς.. | αναθάρρ-ησα, -ημένοςί ανακτώ το χαμένο μου θάρρος, *αναθάρρησε που είδε τους φίλους του και συνέχισε την προσπάθειά του με μεγαλύτερο κουράγιο κι αισιοδοξία* συν ξεθαρρεύω, εμψυχώνομαι, (οικ.) παίρνο) τα πάνω μου Επίσης **αναθαρρεύω** {αναθάρρεψα}. — **αναθάρρηση** (η) [μτγν.].

ανάθεμα (το) {αναθέμ-ατος j -ατα. -άτων} 1. η κατάρα (εναντίον προσώπου. πράγματος ή κατάστασης που θεωρούνται ιδιαιτέρως μισητά) (+σε): *στην ξενιτειά με τα φαρμάκια που 'χει»* (δημοτ. τραγ.) αντ. ευλογία φρ (α) *(π') ανάθεμα* (+αιτ. αδύνατου τ προσ αντων.) (i) για την έκφραση έντονης δυσαρέσκειας από τη συμπεριφορά, τη στάση κάποιου· *ανάθεμά σε που δεν μας αφήνεις να ησυχάσουμε βραδιάτικα'* (ii) (χαριτολογώντας) για κάτι που μας προκαλεί. μας εξάπτει, μας διεγείρει και δεν μπορούμε να του αντισταθούμε· /7' *ανάθεμά την! Μας πήρε το μυαλό με τα σκέρτσα της!* (β) (εμφατ.) *ανάθεμα κι αν* για περίπτωση που αποκλείουμε εντελώς, που αρνού- μαστε κατηγορηματικά: ~ *κατάλαβα λέξη απ'όσα είπε!* || ~ *άνοιξε βιβλίο όλες αυτές τις μέρες* (δεν διάβασε τίποτα) 2. (ως επιφών. +αιτ) (α) για κάτι που ευχόμαστε να μην είχε συμβεί, υπάρξει κ.λπ.: ~ *την ώρα και τη στιγμή που σε γνώρισα* (β) για κάτι που θεωρούμε ότι δεν διαθέτει κάποιος ή δεν τον χαρακτηρίζει σε ικανοποιητικό βαθμό: ~ *το μυαλό σου! Τίποτα δεν καταλαβαίνεις* (γ) για κάτι σπουδαίο που έχει κανείς, χωρίς να του αξίζει· κρίμα: ~ *τα π/Μότη και την ομορφιά του, τέτοιος παλιοχαρακτήρας που είναι*[1] 3. (συνεκδ.) το αντικείμενο έντονου μίσους και ολοκληρωτικής απόρριψης: *υπήρξε το ~ τής οικογένειας ύστερα από τον γάμο της με έναν αλλόθρησκο*

4. ΕΚΚΛΗΣ ειδική βαριά ποινή που ισοδυναμεί με τον αποκλεισμό ενός προσώπου από το σώμα τής Εκκλησίας η ποινή αυτή επιβάλλεται σε μέλη τής Εκκλησίας μόνο με πλειοψηφία των 2/3 τής Ιεράς Συνόδου της Ιεραρχίας της. σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη (ν. 590/1977)· *ρίχνω το ~ σε κάποιον* || *παραδίδω κάποιον στο* - [[*απαγγέλλω το ~ εναντίον κάποιου* ΦΡ *ανάθεμα Βενιζέλου* ο αφορισμός τού Βενιζέλου από τη Σύνοδο τής Εκκλησίας τής Ελλάδας στις 12/25- 12-1916, με το αιτιολογικό ότι επιβουλεύόταν τον θεσμό τής βασιλείας, επειδή είχε αποφασίσει την είσοδο τής χώρας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων (Αντάντ, βλλ.) 5. ΛΛΟΓΡ καταραμένο μέρος: *στέ|'^νω κάποιον στο* ~ (τον διαολοστέλνω) j| *άμε / σύρε / πήγαινε στο* ~ (χάσου, πήγαινε στον διάβολο)· ΦΡ (α) **τόπος τού** *αναθέματος* η περίοπτη θέση στην οποία τα παλιά χρόνια (ήδη στο Βυζάντιο) έριχναν οι κάτοικοι μιας περιοχής και οι περαστικοί πέτρες (τους «λίθους τού αναθέματος») εκφωνώντας «ανάθεμα» για φυγόδι- κο ή άγνωστο εγκληματία, ιερόσυλο κ λπ. και συνεκδ. ο σωρός των λίθων που σχηματιζόταν (β) *λίθος τού αναθέματος* (i) καθεμιά από τις πέτρες που ρίχνονταν στον τόπο τού αναθέματος (ii) (μτφ) η βαριά κατηγορία, η μομφή (που εκφράζεται εναντίον κάποιου): *μετά την εκλογική ήττα* οι *εσωκομματικοί του* αντίπαλοι *τού έριξαν τον* ~ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγκληματώ.*

[ΕΤΥΜ < μτγν *ανάθεμα I* αρχ *άναθημα* «αφιέρωμα στους θεούς» < αρχ. *άνατίθημι* «αφιερώνω». II σημ. «καταραμένο πράγμα, αποκρου- στικό» είναι μτγν. και απαντά για πρώτη φορά στη μετάφραση των Εβδομήκοντα ο)ς απόδ. τού εβρ herem (βλ. κ. *χαράμι)* «αντικείμενο καταραμένο, καταδικασμένο να καταστραφεί» (π.χ. Π Δ. *Δευτερ.* 7. 26: *ονκ εισοίσεις βδέλυγμα είς τόν οΐκόν σου καί έση άνάθημα ώσπερ τούτο)* Το εύρος που απέκτησε η σημ. αυτή οφείλεται και στον αποτρεπτικό χαρακτήρα που έχει από τη φύση της η πράξη τού αφιερώματος ή τής θυσίας, προκειμένου να αποφευχθεί και να προ- ληφθεί κάτι κακό (πβ Κ.Δ. *Α'Κορινθ* 16,22: *εΐ τις ου φιλεΐ τόν Κύριον Ίησούν Χριστόν. ητω άνάθεμα)]* **αναθεματίζω** ρ. μετβ. [μτγν J {αναθεμάτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. εκτοξεύω κατάρες. αναθέματα εναντίον (κάποιου): *αναθεμά- τιζε την ώρα και τη στιγμή που βρέθηκε μπροστά στον δρόμο του'* Συν καταριέμαι 2. πκκανης αποβάλλω (κάποιον) από το σώμα τής Εκκλησίας συν αφορίζω. αποκηρύσσω, αποκόπτο) **3.** (η μτχ ονσθε- ***ματισμένος,*** *-η, -ο)* (α) καταραμένος ή άξιος να τον καταρασθεί κάποιος· για πρόσωπα απεχθή στον ομιλητή, *άκου τι μου είπε ο ~ να κάνω!* συν καταραμένος (β) για κάτι που μας προκαλεί ταλαιπωρία και μας εκνευρίζει: *το ~ το ψυγείο, πάλι γάλασε'* — αναθεμάτισμο (το). ** σχόλιό λ *εγκληματώ.* **αναθεματισμός** (ο) [μτγν.] 1. η κατάρα (βλ. λ *ανάθεμα)* 2. πκκλης. η αποκήρυξη κάποιου από την κοινότητα στην οποία ανήκει και ει* δικότ από το σώμα τής Εκκλησίας ΣΥΝ αφορισμός **αναθερμαίνω** ρ μετβ. [αρχ.] {αναθέρμαν-α. -θηκα, (λόγ) -θερμανθείς, -είσα, -έν), αναθερμασμένος} (συνήθ. μτφ.) τονώνω εκ νέου, αναζωπυρώνω (κάτι που τείνει να ατονήσει, που φθίνει): *η οικονομία θα αναθερμανθεί με τη δημιουργία κινήτρων για νέες επενδύσεις* || ανα* *θερμάνθηκαν οι σχέσεις των δύο χωρών* συν αναζωογονώ, ενισχύω **αναθέρμανση** (η) [μτγν.] {-ης κ -άνσεως [-άνσεις, -άνσεο)ν] 1. (κυ- ριολ) η θέρμανση (κάποιου πράγματος) εκ νέου. το ξαναζέσταμα (λ.χ. για τη βελτίωση τής απόδοσης ατμοστροβίλων και αεριοστροβί- λων) 2. (μτφ.) η αύξηση τής έντασης, η ισχυροποίηση (φαινομένου, εκδηλώσεως κ λπ.), κυρ. μετά από περίοδο ή φάση ύφεσης, πτώσης, χαλάρωσης: *η ~ των σχέσεων των δύο χωρών* || *η - τού εμπορίου / τής αγοράς* συν τόνωση, αναζωογόνηση, **ανάθεση** (η) [αρχ.] {-ης κ -έσεως | -έσεις, -έσεων} η εξουσιοδότηση (κάποιου) για την εκτέλεση έργου: *η ~ δημοσίων έργων στον μειοδότη τού διαγωνισμού* [| *η ~ τής υποθέσης σε δικηγόρο* ΣΥΝ επιφόρτιση **αναθέτω** ρ. μετβ. Ιανέθεσα. ανατέθηκα, ανατεθειμένος! 1. καθιστώ (κάποιον) υπεύθυνο για την εκτέλεση ορισμένης αποστολής· του *ανέθεσαν μια σημαντική έρευνα στο εξωτερικό* || *ανέθεσε στους μαθητές να βρουν πληροφορίες για τα πρόσωπα τού κειμένου* συν ετπιοορτί- ζω, εξουσιοδοτώ, δίνω εντολή 2. (ειδικότ) ορίζω (κάποιον) υπεύθυνο έναντι αμοιβής για την εκτέλεση έργου, *η διαπλάτυνση τής παλαιάς εθνικής οδού ανατέθηκε στην εταιρεία μας* **3.** μεταβιβάζω (σε άλλον) συγκεκριμένη φροντίδα ή μέριμνα *μου ανέθεσαν το παιδί τους για όσο θα έλειπαν* συν εμπιστεύομαι. ^ σχόλιό λ *μετοχή.*

[ετυμ < αρχ. *ανατίθημι* «επιθέτω, βάζω κάτι επάνω σε κάτι άλλο» < *άνα-* + *τίθημι* (βλ κ. *θέτω, τίθεμαι)* Η σημερινή σημ. είναι μεσν.]. **αναθεώρηση** (η) [μτγν] |-ης κ -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} 1. η εκ νέου εξέταση πράξης ή διαδικασίας που έχει ολοκληρωθεί *οι δικηγόροι θα επιδιώξουν με κάθε τρόπο την ~ τής δικαστικής απόφασης* || *αίτηση αναθεώρησης βαθμολογίας* συν επανεξέταση, (λόγ.) αναψηλάφηση 2. κάθε είδους μεταβολή ή τροποποίηση στη μορφή και στο περιεχόμενο κειμένου: *με την ~ τού Συντάγματος προβ/.έπεται περιορισμός των αρμοδιοτήτο)ν τού προέδρου τής Δημοκρατίας* [| *η ενημέρωση τής κοινής γνώμης για την - τής Συνθήκης τού Μάαστριχτ* **3.** (κατ' επέκτ.) ο επανέλεγχος και η ριζική αλλαγή (τού τρόπου σκέψε- ως, των ιδεών, των πεποιθήσεων): *η ~ των απόψεών του τον ώθησε να πολιτευθεί και πάλι* || οι *εξελίξεις στη Γιουγκοσλαβία τον οδήγησαν στην ~ τής στάσης του απέναντι στη Γερμανία ως παράγοντα σταθερότητας στη Βαλκανική* **αναθεωρήσιμος,** -η, -ο [1840] (κυρ νόμ) αυτός που είναι δυνατόν να αναθεωρηθεί· *οι συνταγματικές διατάξεις που αναφέρονται στις εξουσίες τού προέδρου τής Δημοκρατίας είναι* ~ **αναθεωρητής** (ο) [1830], **αναθεωρήτρια** (η) {αναθεωρητριών] 1. πρόσωπο που κάνει την αναθεώρηση, που επανεξετάζει κάτι 2. (ειδι- κότ.) πολιγ πρόσωπο που αποκλίνει από τον μαρξισμό, κυρ σε ό,τι σχετίζεται με τις επαναστατικές θέσεις για την οικονομική, πολιτική και κοινωνική εξέλιξη ΣΥΝ ρεβιζιονιστής [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. rcvisionniste]. **αναθεωρητικός,** -ή. -ό 11844] 1. αυτός που έχει την αρμοδιότητα να προχωρήσει σε αναθεώρηση. ~ *Βουλή / δικαστήριο / εθνοσυνέλευση*

2. αυτός που επιφέρει μεταβολές ή τροποποιήσεις: *η ~ απόφαση τού δικαστηρίου επέβαλε τη μείωση τής ποινής τού κατηγορουμένου* Ιετυμ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ rcvisionniste). **αναθεωρητισμός** (ο) 1. ιιολϊτ η προσπάθεια αναθεώρησης βασικών αρχών τής μαρξιστικής σκέψης με την προώθηση ανανεωτικών τάσεων στο πεδίο των διεθνών σχέσεων η τάση αναθεωρήσεως τού καθεστώτος των συνθηκών, με έμφαση στους εδαφικούς όρους συν ρεβιζιονισμός 2. (γενικότ) κάθε είδους απόκλιση από καθιερωμένα δόγματα ή γενικώς αποδεκτές απόψεις

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Revisionismus, όρος που πλάστηκε προς το τέλος τού 19ου αι από τους Γερμανούς σοσιαλιστές, προκειμένου να αποκηρύξουν την προσπάθεια τού Eduard Bernstein να αναθεωρήσει αρχές τού μαρξιστικού δόγματος], **αναθεωρώ** ρ. μετβ [μτγν] {αναθεωρείς. | αναθεώρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. εξετάζω (κάτι) εκ νέου, προσεκτικότερα και υπό το φως των νέων κάθε φορά δεδομένων οί *κατάλογοι με τα ονόματα των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων πρέπει να αναθεωρηθούν για την αποφυγή περιπτώσεων διπλοψηφίας* ΣΥΝ επανεξετάζω 2. μεταβάλλω πλήρως ή τροποποιώ εν μέρει. - *ιδέες ι θέσεις / τακτική / απόφαση* || *η ανάγκη να αναθεωρηθεί το Σύνταγμα* στο *θέμα των διατάξεων για*

τις αρμοδιότητες τον προέδρου τής Δημοκρατίας συν αλλάζω, **αναθημα** (το) {αναθήμ-ατος | -ατα, -άτων} αρχαϊόλ εκκλιις το αντικείμενο που αφιερώνεται σε άγιο ή ναό ως εκπλήρωση τής υπόσχεσης πιστού και ως έμπρακτη ευχαριστία εκ μέρους του για την ευεργετική προστασία που παρείχε: *πλήθος αναθημάτων στον Ασκληπιό βρέθηκαν στις ανασκαφές τής Επίδαυρου* συν τάμα, αφιέρωμα. (είυμ αρχ. < *άνα* + *-θημα* < θ. *θη-* (πβ. *τί-θη-μι* «τοποθετώ»). Βλ. κ. *ανάθεμα*\.

αναθηματικός, -ή, -ό [μτγν] αυτός που προσφέρεται ως αοιέρωμα. ως ανάθημα στη μνήμη σπουδαίου ανθρώπου ή γεγονότος: *στην ~ στήλη αναγράφονται τα ονόματα των πεσόντων* || *~ επιγραφή* **ανάθρεμμα** (το) {αναθρέμμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ) **1.** κάθε άνθρωπος, κυρ μικρό παιδί, ως προς την αγωγή που έχει πάρει, ως προς την ανατροφή του συν θρέμμα, τέκνο 2. (συνεκδ.) η ανατροφή, η διαπαιδαγώγηση ενός παιδιού συν αγωγή [ετυμ μτγν. < αρχ. *άνατρέφω*\. **αναθρεφτός,** -ή. -ό [μεσν] κ (λόγ.) **αναθρεπτός** [μτγν.] **1.** αυτός τον οποίο ανατρέφει από μικρή ηλικία σαν δικό της παιδί ξένη οικογένεια 2. ***αναθρεφτός*** (ο), ***αναθρεφτή*** (η) το θετό παιδί συν ψυχο- γυιός / ψυχοκόρη, **αναθρέφω** ρ ► ανατρέφω

αναθύμηση (η) [μεσν j {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η ανάκληση στη μνήμη, η ενθύμηση ΣΥΝ αναπόληση αντ λησμονιά, λήθη. **αναθυμιάσεις** (οι) (μόνο σε πληθ) {αναθυμιάσεων} **1.** τα δηλητηριώδη ή δύσοσμα αέρια που διαχέονται στην ατμόσφαιρα: *~ αυτοκίνητων' / καυστήρων* || *~ από την καύση εΛαστικών* 2. (μτφ) οι αρνητικές εντυπώσεις και οι επιπτώσεις που προκαλούνται από την αποκάλυψη παράνομων ή ανήθικων δραστηριοτήτων: *οι ~ από τα σκάνδαλα προκά/Λ,σαν ασφυξία σε όλο τον πολιτικό κόσμο.*

[ετυμ < αρχ. *άναθνμίασις* < *άναθυμιώ (-άω)* < *άνα-* + *θυμιώ* «βγάζω καπνούς», βλ. κ. *θυμίαμα]*

αναθυμούμαι [μεσν.] κ **αναθυμάμαι** ρ. μετβ αποΟ. [αναθυμάσαι... | αναθυμήθηκα) επαναφέρω στη μνήμη μου, ανατρέχω με τη σκέψη μου στο παρελθόν, σε κάτι που τείνει να ξεχαστεί: *«~ τα παλιά και χαίρεται η ψυχή μου»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ αναπολώ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

αναίδεια (η) [αρχ.] [χωρ πληθ.} η έλλειψη τρόπων καλής συμπεριφοράς, η έλλειψη οποιουδήποτε στοιχείου ντροπής ή διακριτικότητας. *μιλώ / εκφράζομαι / συμπεριφέρομαι με ~* ΣΥΝ αδιαντροπιά, αυθάδεια, (επιτατ.-λαΐκ.) ξετσιπωσιά αντ σεμνότητα, διακριτικότητα, **αναιδής,** -ής, -ές (αναιδ-ούς | -είς (ουδ -ή)· αναιδέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που συμπεριφέρεται χωρίς αιδώ, που δεν είναι ευγενής: *- τύπος / χαρακτήρας* || *είναι προκλητικά ~ απέναντι στους ανωτέρους τον* συν (λόγ.) αναίσχυντος, ανάγωγος, (καθημ) αδιάντροπος, (επι- τατ) ξετσίπωτος αντ ντροπαλός, σεμνός, (λόγ.) αιδήμων 2. (υπερθ ***αναιδέστ-ατος, -ατη*** / ***-άτη***) (ως επίπληξη) ο/η αγενής *Ακούς εκεί ο -/ Πώς τολμά να μιλάει έτσι;* |[*με εξόργισε ο* — **αναιδώς** επίρρ. [αρχ.]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες* [ι.γυμ αρχ. < *άν-*στερητ. +· *αιδώς].* **αναίμακτος,** -η, -ο **1.** αυτός που γίνεται ή έγινε χωρίς να χυθεί αίμα ή (μτφ.) χωρίς να χαθεί ανθρώπινη ζωή. *~ θυσία ι εγχείρηση* || *φέτος, η έξοδος τού τριημέρου ήταν ~ 2.* (ειδικότ.) αυτός που πραγματοποιείται χωρίς χρήση βίας. χωρίς σκοτωμούς: *~ εξέγερση ι επανάσταση / διαδήλωση / πραξικόπημα* — **αναίμακτα** / **αναιμάκτως** επίρρ [ετυμ αρχ. < *άν-* στερητ. + *αίμακτός* < *αιμάσσω* / -ττω «ματώνω» (< *αίμα)* \

αναιμία (η) [χωρ. πληθ.} ιατρ **1.** η ελάττωση τού αριθμού των ερυθρών αιμοσφαιρίου ή/και τής περιεκτικότητάς τους σε αιμοσφαιρίνη, που επιφέρει μείωση τού οξυγόνου στο αίμα και εκδηλώνεται με αδυναμία και ωχρότητα τού πάσχοντος ατόμου, *δρεπανοκυτταρική ~*2. ***μεσογειακή αναιμία*** βλ. λ *μεσογειακός* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ικός.*

[γ.ιυμ αρχ. < *άναιμος* < *άν-* στερητ. + *αΐμα.* Η λ. πέρασε ως δάνειο σε ξένες γλώσσες, π χ αγγλ anaemia, γαλλ anemie, γερμ. Anamie κ.λπ.]

αναιμικός, -ή. -ό [1847[**1.** αυτός που σχετίζεται με την πάθηση τής αναιμίας 2. (συνεκδ.) αυτός που φέρει τα χαρακτηριστικά πάσχοντος από αναιμία, δηλ αδυναμία και ωχρότητα ΣΥΝ ωχρός, καχεκτικός 3. ***αναιμικός*** (ο), ***αναιμική*** (η) πρόσωπο που πάσχει από αναιμία 4. (μτφ) αυτός που στερείται ισχύος, ζωτικότητας: *η νέα κυβέρνηση εξασφάλισε ~ βουλευτική πλειοψηφία* [[*~ οικονομία (βουλευτική εκπροσώπηση / κοινωνική παρουσία* Συν ασθενικός, αδύνατος, άτονος. — **αναιμικά** επίρρ.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. anemique]. **αναιρεσείων** (ο) [1833] {αναιρεσεί-οντος, -οντα | -οντες, -όντων}, **αναιρεσείουσα** (η) [αναιρεσειουσών} νομ. πρόσωπο που ζητεί αναίρεση δικαστικής αποφάσεως. **αναίρεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** η απόδειξη άποψης, πράξεως, διαδικασίας κ λπ ως εσφαλμένης και η ριζική ανατροπή της: *~ επιχειρήματος / ισχυρισμού / θεωρίας* ΣΥΝ αντίκρουση, ανασκευή αντ επιβεβαίωση 2. (επίσ.) η μη τήρηση (κάποιου πράγματος), η άρση τής ισχύος του: *~ υπόσχεσης ί απόφασης* ΣΥΝ ακύρωση, αθέτηση an i επικύρωση, τήρηση · 3. νομ. (α) ένδικο μέσο (έκτακτο) το οποίο ασκείται ενώπιον τού Αρείου Πάγου, κατά κανόνα από τον ητ- τημένο διάδικο, και με το οποίο ζητείται η εξαφάνιση τελεσίδικης απόφασης (απόφασης που δεν προσβάλλεται πλέον με ανακοπή ερημοδικίας ή έφεση) η οποία εκδόθηκε κατά παράβαση ουσιαστικού ή δικονομικού νόμου- το χαρακτηριστικό τής αναίρεσης είναι ότι ο Αρειος Πάγος εξετάζει μόνον τις νομικές πλημμέλειες τής απόφασης και όχι πραγματικά ζητήματα (β) ***αναίρεση υπέρ τού νόμου*** δικονο- μικό μέσο το οποίο ασκείται από τον εισαγγελέα τού Αρείου Πάγου κατά οποιασδήποτε τελεσίδικης δικαστικής απόφασης για παράβαση ουσιαστικού ή δικονομικού κανόνα αποσκοπεί στην εξασφάλιση πάγιας και ομοιόμορφης εφαρμογής των νόμων, άρα στην προστασία γενικότερα τού δημόσιου συμφέροντος εμποδίζοντας την εσφαλμένη απόφαση να αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου. να αποτελέσει πρόκριμα για την κρίση παρόμοιων υποθέσεων · *4.* μους μουσικό σύμβολο, που δηλώνει την άρση τής αλλοίωσης ενός φθόγγου · η χρήση τής αναίρεσης καθίσταται απαραίτητη από τη στιγμή που, συμβατικά, ένα σημείο αλλοιώσεως *(δίεση, ύφεση κ λ π)* το οποίο έχει τεθεί σε κάποιον φθόγγο σε προηγούμενο σημείο τής μουσικής παρτιτούρας, εξακολουθεί να ενεργεί και σε επόμενες εμφανίσεις τού ίδιου φθόγγου το σημείο τής αναίρεσης, επομένως, δηλώνει την παύση αυτής τής ενέργειας. ** σχόλιό λ. *αίρω.* [εγυμ < αρχ *άναίρεσις,* αρχική σημ. «ανάληψη και μεταφορά πραγμάτων - περισυλλογή και ταφή νεκρών», < *άναιρώ* (βλ λ.) Η σημ. 2 είναι μτγν, ενώ ο νομ. όρ. αποτελεί απόδ τού γαλλ. cassation και ο μουσ όρ. τού ιταλ. cassazione].

αναιρεσιβαλλόμενη (η) νομ η τελεσίδικη απόφαση η οποία προσβάλλεται με το ένδικο μέσο τής αναίρεσης **αναιρεσιβάλλω** ρ. αμετβ. [1833] {αναιρεσιέβαλα, αναιρεσιβλήθηκα} νομ ασκο) αναίρεση (πβ λ. *εφεσιβάλλω).*

αναιρεσίβλητος (ο) [1838], **αναιρεσίβλητη** (η) ο/η διάδικος εναντίον τού οποίου στρέφεται το ένδικο μέσο τής αναιρέσεως (πβ. λ. *αναιρεσιβαλλόμενη).*

αναιρέσιμος, -η, -ο [1840] αυτός που υπόκειται σε αναίρεση, που μπορεί να αναιρεθεί: *~ απόφαση* συν ακυρώσιμος. — αναιρεσιμό- **τητα** (η). « ." σχολιο λ. *αίρω* [ετυμ Απόδ. τού γαλλ. revocable] **αναιρετικός,** -ή, -ό [αρχ] 1. νομ αυτός που αναιρεί: *~ απόφαση*

2. αυτός που αντικρούει, ανασκευάζει. *~ λόγος / κείμενο.* **αναιρώ** ρ. μετβ. [αναιρείς.. [αναίρ-εσα. -ούμαι. -έθηκα. -εμένος} 1. αποδεικνύω ως εσφαλμένη (μια πράξη ή διαδικασία) και επιτυγχάνω τη ριζική ανατροπή της. *~ τα επιχειρήματα / τις Θέσεις / τις κατηγορίες των αντιπάλων μου* || *~ μια θεωρία* συν ανασκευάζω, ανατρέπω, αντικρούω. αίρω 2. δεν τηρώ. δεν εφαρμόζω, δεν εμμένω σε κάτι παρά τις δεσμεύσεις μου: *~ την υπόσχεση / τον λόγο* συν αθετώ, παραβιάζω **3.** αντιφάσκω, συγκρούομαι: *αυτό που είπε αναιρεί όλες τις προηγούμενες απόψεις του* || *τέτοια επιχειρήματα αναιρούν το ένα το άλλο* 4. ΝΟΜ (για δικαστήρια) ακυρώνω, εξαφανίζω μετά από άσκηση τού ενδίκου μέσου τής αναίρεσης. σχολιο λ. *αίρω* [ετυμ < αρχ. *άναιρώ,* αρχική σημ «σηκώνω από κάτω». < *άν(α)-* + *αίρω.* Ήδη αρχ. η σημ. «ακυρώνω, ανακαλώ»] **αναισθησία** (η) (χωρ. πληθ.) 1. η απουσία αντίδρασης στα ερεθίσματα των αισθητηρίων οργάνων ΑΝΤ αισθητικότητα 2. ιατρ η διαδικασία τεχνητής νάρκωσης τού ασθενούς με τοπική ή γενική αδρανοποίηση τού νευρικού του συστήματος κατά τη διάρκεια χειρουργικών επεμβάσεων, ώστε να μην αντιδρά στα ερεθίσματα και να μη γίνεται αισθητός ο πόνος: *κάνω ~* (ναρκώνω) || *τοπική / ολική ~* **3.** (μτφ.) (α) η αδιαφορία ή η εκδήλωση αισθημάτων σκληρότητας και κυνισμού, η απουσία αισθημάτων ανθρωπιάς και συμπόνιας: *έδειξε ~ μπροστά στον πόνο τού άλλου* συν αναλγησία, απονιά, απάθεια, παχυδερμία λντ φιλανθρωπία, ευσπλαχνία, ευαισθησία (β) (γενικότ.) η έλλειψη ευαισθησίας, η πλήρης απουσία κάθε ενδιαφέροντος, φροντίδας ή ανησυχίας *τέτοια να πνιγόμαστε στη δουλειά κι αυτός να κοιμάται μέχρι τις τρεις, λες και δεν τρέχει τίποτα!*

[ετυμ αρχ. < *αναίσθητος.* Η λ. έχει περάσει ως δάνειο και σε ξέν. γλώσσες, π.χ. αγγλ anaesthesia, γαλλ. anesthesie κ λπ.] **αναισθησιολογία** (η) ιλτρ ο επιστημονικός κλάδος που μελετά ό,τι σχετίζεται με τη νάρκωση των προσώπων που πρόκειται να υποβληθούν σε χειρουργική επέμβαση. — **αναισθησιολογικός,** -ή, -ό. j :* σχολιο λ. *ειδησεογραφία*

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. anaesthesiology] **αναισθησιολογος** (ο/η) γιατρός που έχει ειδικευθεί στην τεχνητή αναισθησία κατά τις χειρουργικές επεμβάσεις [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. anaesthesiologue]

αναισθητικός, -ή, -ό [1876] ιατρ 1. αυτός που προκαλεί σωματική αναισθησία με καταστολή των λειτουργιών τού κεντρικού νευρικού συστήματος: *~ φάρμακα / ουσίες* 2. *αναισθητικό* (το) ουσία που χορηγείται στον ασθενή κατά τη χειρουργική επέμβαση, προκειμένου να μην αισθάνεται πόνο.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. anaesthetic], **αναισθητοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** ιατρ η διαδικασία με την οποία επιτυγχάνεται τοπική ή γενική νάρκωση τού ασθενούς κατά τη διάρκεια χειρουργικής επέμβασης συν νάρκωση, αναισθησία 2. (μτφ.) η πλήρης απάθεια και αδράνεια, η έλλειψη κάθε ενδιαφέροντος, η απουσία αντίδρασης, αντανακλαστικών: *η ~ τής κοινής γνώμης μπροστά στα έκτροπα τής δημόσιας ζθ)ής είναι σημάδι παρακμής* λντ ευαισθητοποίηση. —αναισθητοποιώ ρ. |-είς .} [ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. anaesthetisation] **αναίσθητος,** -η. -ο 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη αντίδρασης στα ερεθίσματα των αισθητηρίων οργάνων 2. αυτός που χάνει προσωρινά τις αισθήσεις του. λιπόθυμος: *το δυνατό χτύπημα στο κεφάλι τον άφησε ~* **3.** (μτφ) (α) αυτός που δεν συγκινείται από τον ανθρώπινο πόνο και τη δυστυχία: *όλοι έκλαιγαν από συγκίνηση, εκείνος όμως ~* συν απαθής, χοντρόπετσος, άπονος, ανάλγητος αντ ευαίσθητος, πονετικός, ευσπλαχνικός (β) αυτός που μένει αδιάφορος στις καταστάσεις, που δεν φορτίζεται συναισθηματικά: *σιγά μην αγχωθεί με τις εξετάσεις αυτός είναι* [ετυμ αρχ. < *άν-* στερητ. + *αισθητός]*

αναισχυντία (η) [αρχ j {χωρ. πληθ } (λόγ) η απουσία ντροπής, συ

στολής ΣΥΝ αναίδεια, ξετσιπωσιά ΑΝΤ σεμνότητα, αιδημοσύνη >·" ΣΧΟΛ.ΙΟ λ. *ντροπή*.

αναίσχυντος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που στερείται κάθε αίσθησης ντροπής, συστολής: ~ *συκοφάντης / καφοσκόπος* || ~ *πράξεις* ΣΥΝ αδιάντροπος, αναιδής, (εκφραστ.) ξεδιάντροπος [ετυμ αρ^. < *άν-* στερητ + *αϊσχύνω / -ομαι* \.

αναιτιολογητος, -η, -ο [μτγν] αυτός που στερείται επαρκούς ή τής απαιτούμενης αιτιολόγησης: ~ *απόφαση / ενέργεια / απουσία* συν αναπόδεικτος, αστήρικτος. — **αναιτιολόγητα / αναιτιολογήτως** [1846 [επίρρ σχόλιό λ *αδικαιολόγητος*. **αναίτιος,** -α, -ο [αρχ.] αυτός που γίνεται χωρίς (προφανή) αιτία: ~ *επίθεση / καταστροφή / σφαγή* ΣΥΝ αδικαιολόγητος, απρόκλητος

αναίτια / αναιτίως [μτγν.] επίρρ. **ανακαθίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ [αρχ.] ♦ **1.** (μετβ.) ανασηκώνω (κάποιον που είναι ξαπλωμένος), βάζω (κάποιον) να καθίσει με όρθιο τον κορμό και απλωμένα τα πόδια: *ανακάθισε τον ασθενή στο κρεβάτι του, για να γευματίσει* ♦ 2. (αμετβ.) ανασηκώνομαι ενώ είμαι ξαπλωμένος: ~ *στο κρεβάτι μου* συν. ανακάθομαι, **ανακάθομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μεσον] {ανακάθισ-α, -μένος} ανασηκώ- νομαι από την ύπτια θέση, ώστε να έχω τον κορμό όρθιο και τα πόδια απλωμένα. ** σχολιο λ. *αποθετικός* **ανακαθορισμός** (ο) ο εκ νέου καθορισμός·~ *τιμο/.ογίων*. **ανακαινίζω** ρ. μετβ. {ανακαίνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. δίνω καινούργια μορφή (σε κάτι που έχει παλιώσει), παρεμβαίνοντας με επισκευές, βελτιώσεις, επιδιορθώσεις: ~ *το κτήριο / οικοδόμημα* ΣΥΝ επιδιορθώνω αντ φθείρω 2. (μτφ.) εκσυγχρονίζω, στρέφω προς νέα κατεύθυνση, αναπροσανατολίζω με μεταρρυθμίσεις και νεωτερισμούς *το φορολογικό μας σύστημα πρέπει να ανακαινιστεί ριζικά, για να μπορέσει να αποδώσει καρπούς* ΣΥΝ αναμορφώνω. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αναπαλαιώνω*

[ΕΙΥΜ αρχ. < *άνα-* + *καινίζω*< *καινός* «καινούργιος»] **ανακαίνιση** (η) [μτγν] [-ης κ -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η παρέμβαση (με επισκευές, βελτιώσεις, επιδιορθώσεις κ λπ) σε παλιό κτήριο, οικοδόμημα, ώστε να αποκτήσει νέα μορφή: ~ *πολυκατοικίας* || *προχωρώ σε ~ τού καταστήματος* || *το κατάστημα θα μείνει κλειστό λόγω ανακαινίσεως* ΣΥΝ αναμόρφωση, ανανέωση ΑΝΤ φθορά 2. (μτφ.) η αναγέννηση, η αναδημιουργία: *η ~ τής ψυχής* \ *η ~ τού ανθρώπου* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αναπαλαιώνω*. **ανακαινιστής** (ο) [μτγν.], **ανακαινίστρια** (η) {ανακαινιστριών} πρόσωπο που εισάγει νέες ιδέες, που αναμορφόνει και μεταρρυθμίζει μια προϋπάρχουσα κατάσταση·~ *τον δημοσίου βίου τής χώρας του* ΣΥΝ μεταρρυθμιστής, αναμορφωτής, ανανεωτής. **ανακαινιστικός,** -ή, -ό [1888[αυτός που σχετίζεται με την ανακαίνιση· - *επεμβάσεις σε ένα κτήριο* || (μτφ.) ~ εργασίες || - *προσπάθειες* ΣΥΝ αναμορφωτικός, μεταρρυθμιστικός

ανακαλύπτω ρ. μετβ. [ανακάλυ-ψα. -φθηκα (καθημ. -φτηκα) (λόγ ανεκαλύφθην, -ης, -η .., μτχ ανακαλυφθείς, -φθείσα, -φθέν), -μένος}

1. βρίσκω ή μαθαίνω (κάτι μη ορατό ή άγνωστο): ο *Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική* || ~ *ένα παλιό μυστικό* || ~ *την αλήθεια / τον ένοχο / ένα σκάνδαλο / παρατυπίες* || ~ *πώς συνέβη κάτι* 2. (ειδικότ.) (για ανακάλυψη που απαιτεί ιδιαίτερη παρατηρητικότητα, οξυδέρκεια ή μακρά έρευνα) βρίσκω, επισημαίνω: *κανείς δεν ανακάλυψε αυτή την αδυναμία τού συστήματος* [| οι *αρχαιολόγοι ανακάλυψαν στα ερείπια τού ναού σημαντικά ευρήματα* 3. αντιλαμβάνομαι, συνειδητοποιώ (κάτι που αγνοούσα): *ανακά?^υψε ότι του έλεγαν ψέματα* || ~ *την ουσία των πραγμάτων / τον εαυτό μου / το ταλέντο μου* 4. εντοπίζω (κάποιον που αναζητούσα ή που αποδεικνύεται κατάλληλος για κάτι): *πολλοί νέοι ηθοποιοί ζουν με το όνειρο να τους ανακαλύψει κάποιος διάσημος σκηνοθέτης* 5. (καταχρ.) εφευρίσκω *ο Γκράχαμ Μπελ ανακάλυψε το τηλέφωνο*

[ΕΓΥΜ αρχ., αρχική σημ «ξεσκεπάζω, αφαιρώ το κάλυμμα», < *άνα-* + *κα/.ύ πτω)*

ανακαλύπτω - αποκαλύπτω - εφευρίακω. Και στα τρία υπόκειται ως βασική σημασία το «βρίσκω». Το εφευρίσκω *(εφεύρεση, εφευρέτης)* δηλώνει ότι «βρίσκω κάτι για πρώτη φορά' κάτι που δεν υπήρχε πριν» *(Ο Έντισον εφεύρε τον φωνογράφο - Η πενικιλίνη εφευρέθηκε από τον Φλέμινγκ)*. Τα *ανακαλύπτω* και *αποκαλύπτω* συνδέονται μεταξύ τους περισσότερο. Το ανακαλύπτω σημαίνει «βρίσκω και για πρώτη φορά κάνω γνωστό ευρύτερα κάτι (που υπάρχει ήδη)» *(Ο Χριστόφορος Κολόμβος ανακάλυψε την Αμερική)*. Το αποκαλύπτω σημαίνει επίσης «βρίσκω και κάνω γνωστό δημόσια κάτι που υπάρχει ήδη και κρατείται μυστικό» *(Ο δημοσιογράφος με την έρευνά του αποκάλυψε το μεγάλο σκάνδαλο τού Δημοσίου)*. Η σημασιολογική διαφορά των τριών λέξεων φαίνεται καλύτερα σε λανθασμένες προτάσεις τού τύπου. *«Ο Κολόμβος εφεύρε την Αμερική»'*. - *«Ο δημοσιογράφος ανακάλυψε από το ραδιόφωνο το σκάνδαλο»* \ - *«Ο Έντισον αποκάλυψε τον φωνογράφο»'* Η σημασιολογική διαφορά των τριών ρημάτων μεταφέρεται και στα παράγωγά τους ανακάλυψη, αποκάλυψη και εφεύρεση, εκτός από λίγες καταχρηστικές χρήσεις

ανακάλυψη (η) [μτγν.] {-ης κ. -ύψεως | -ύψεις. -ύψεων} **1.** η εύρεση, μετά από αναζήτηση και έρευνα, και γνωστοποίηση πράγματος, κα- ταστάσεως κ.λπ. που υπήρχαν αλλά δεν ήταν γνωστά *η ~ τής Αμερικής / των ερειπίων μιας αρχαίας πόλης* συν ανεύρεση 2. (συνεκδ) το ίδιο το προϊόν που ανακαλύφθηκε, που βρέθηκε: *οι ανακαλύψεις τού Γαλι/.αίου συνάντησαν τη σφοδρή εναντίωση τής Ιεράς Εξέτασης* συν εύρημα 3. (καταχρ.) κάθε μορφής εφεύρεση ή επινόηση, *μεγάλη / σημαντική / σπουδαία* ~ || *αιώνας των* ~ || γο *αεροπλάνο ήταν μια σπουδαία* -, *που άλλαξε ριζικά τη ζωή των ανθρώπων* συν εφεύρεση ** σχόλιό λ. *ανακα)ώπτω*. **ανακαλώ** ρ. μετβ. {ανακαλείς .. | ανακάλεσα, ανακλή-θηκα (λόγ ανε- κλήθην, -ης, -η ., μτχ. ανακληθείς, -είσα, -έν). -μένος} 1. (επίσ) καλώ (κάποιον) να έρθει πίσω: ~ *τον πρεσβευτή / τον πρόξενο τής χώρας* συν αποσύρω φρ ***ανακαλώ στην τάξη (κάποιον)*** βλ. λ. *τάξη* **2.** ακυρώνω, καταργώ: ~ *μία άδεια / διαταγή / συμφωνία / απόφαση* am επικυρώνω **3.** επαναφέρω στην ενεργό υπηρεσία: *ανακάλεσαν τον απόστρατο αξιωματικό στην Αστυνομία* 4. αναιρώ (κάτι που είπα): *ο υπουργός ανακάλεσε τις δηλώσεις του μετά την κατακραυγή* ΣΥΝ παίρνω πίσω 5. ΨΥΧΟΑ επαναφέρω κάτι στη μνήμη ώστε να γίνει συνειδητό φρ ***ανακαλώ στη μνήμη μου*** επαναφέρω (κάτι από το παρελθόν) στη μνήμη μου, θυμάμαι: ~ *τα γεγονότα εκείνης τής νύχτας* I| *τέτοιες σύνθετες και σπάνιες σημασίες δεν ανακαλούνται εύκο'λα στη μνήμη* ΣΥ Ν ανα θυμούμαι, αναπολώ 6. ιιληροφ φέρνω πίσω, επαναφέρω κάτι (που υπάρχει στη μνήμη ή σε αρχείο τού Η/γ): *ό,τι χρειάζεσαι από το αρχείο σου το ανακαλείς αμέσως στην οθόνη σου*. [ετυμ αρχ., αρχική σημ. «ξαναχαλώ – επικαλούμαι εκ νέου», < *άνα-* + *καλώ* Ήδη στην Αρχ. μαρτυρείται η σημ. «καλώ κάποιον να επι– στρέψει – διατάσσω υποχώρηση», αλλά η σημ «ακυρώνω, καταργώ» αποδίδει το γαλλ rappeler. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *ανακαλώ στη μνήμη* (< γαλλ. rappeler a la memoire) και *ανακαλώ στην τάξη* (< γαλλ. rappeler a l'ordre)]. **ανακάμπτω** ρ. αμετβ. {ανέκαμψα} έχω ανοδική πορεία, συνήθ. μετά από περίοδο ύφεσης, *μετά από 6 μήνες συνεχούς πτώσης, το χρηματιστήριο ανέκαμψε* || *η αγορά* / το *δο/.άριο / μια ομάδα ανακάμπτει [πιστεύουν ότι ο παίκτης σύντομα θα ανακάμψει και θα αποδώσει σύμφωνα με την αξία του*.

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «σκύβω προς τα πίσω – γυρίζω» (επίσης αρχ. η σημ. «μετατρέπω, αντιστρέφω» στη Λογική τού Αριστοτέλη). < *άνα-* + *κάμπτω]*.

ανάκαμψη (η) [αρχ.] [-ης κ -άμψεως | -άμψεις, -άμψεων} 1. ΓΥΜΝΑΣΤ η επαναφορά ή επάνοδος τού σώματος στην κανονική (προ τής κάμψεως) στάση 2. (συνήθ μτφ) η επάνοδος σε ομαλή πορεία μετά από περίοδο κρίσεως: ~ *τής οικονομίας* || ~ *τής υγείας τού ασθενούς* ΣΥΝ βελτίωση ΑΝΤ κάμψη, ύφεση

[ετυμ < αρχ. *άνάκαμψις* < *άνακάμπτω* «τεντώνομαι πίσω (ενώ ήμουν σκυμμένος μπροστά) – επιστρέφω» *άνα-* + *κάμπτω]*. **ανάκατα** επίρρ [μεσν.] χωρίς τακτική σειρά, διάσπαρτα σε μια αξεδιάλυτη μάζα· *πέταξε τα ρούχα της ~ στη βαλίτσα, την έκλεισε κι έφυγε βιαστικά*.

ανακαταλαμβάνω ρ. μετβ. {ανακατ-έλαβα, -αλήφθηκα, -ειλημμένος} καταλαμβάνω (κάτι) ξανά, παίρνω πίσω: *οι συμμαχικές δυνάμεις ανακατέλαβαν το ύψωμα* ΣΥΝ επανακτώ, ανακτώ, **ανακατάληψη** (η) [1889] {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} η εκ νέου κατάληψη: ~ *στρατιωτικών θέσεων / οχυρών* ΣΥΝ ανάκτηση

ανακατανέμω ρ. μετβ [ανακατένειμα, ανακατανεμή-θηκα, -μένος} κατανέμω υπό νέους όρους, μοιράζω επί νέων βάσεων ~ *εισοδήματα / βοηθήματα / φόρους*.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ redistribuer] **ανακατανομή** (η) το μοίρασμα υπό νέους όρους, με άλλον τρόπο: *η ~ των βουλευτικών εδρών* ΣΥΝ ξαναμοίρασμα.

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ redistribution] **ανακατασκευάζω** ρ. μετβ [ανακατασκεύασ–α. -τηκα, -μένος} κατασκευάζω εκ νέου κάτι που έχει καταστραφεί ή φθαρεί, ώστε να επανελθεί στην αρχική μορφή και λειτουργία του: ~ *την είσοδο ενός σπιτιού*. — **ανακατασκευή** (η) [1894] **ανακατάταξη** (η) [1833] {–ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων) (λόγ.) 1. η εκ νέου ταξινόμηση των μερών ενός συνόλου· ~ *φακέλων / δεδομένων ι αρχείων* ΣΥΝ αναταξινόμηση 2. (μτφ.) το σύνολο των μεταβολών που διαφοροποιούν μια υπάρχουσα κατάσταση: *πο/.ιτικές / κοινωνικές / γεωπολιτικές* ~ **3.** στρλτ η θελεντική εκ νέου κατάταξη στον στρατό [ειυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. rarrengement] **ανακατατάσσω** ρ. μετβ. [1833] **1.** τακτοποιώ (κάτι) εκ νέου και με περισσότερη προσοχή, ταξινομώ με άλλα κριτήρια · 2. ςιρατ (μεσοπαθ. ***ανακατατάσσομαι)*** κατατάσσομαι και πάλι εθελοντικά στον στρατό.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. rarrenger]. **ανακάτεμα** (το) [μεσν.] [ανακατέμ–ατος | –ατα. -άτων}1. η ανάμειξη διαφορετικής ποιότητας πραγμάτων, που έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια των αμιγών τους ιδιοτήτων: ~ *υλικών / γεύσεων / χρωμάτων* συν ανάμειξη, συμφυρμός 2. η τοποθέτηση πραγμάτων χωρίς τάξη ή λογική σειρά: ~ *των ρούχων / των βιβλίων / των σημειώσεων κάποιου* συν. μπέρδεμα, ακαταστασία **3.** (στη μαγειρική) περιστροφική κίνηση με την οποία μια ποσότητα κατανέμεται ομοιόμορφα σε όλη την έκταση τής επιφάνειας που πρέπει να καλύψει: ~ *μείγματος / σούπας / πολτού* ΣΥΝ ανακίνηση 4. (καθημ.) η ένταση, το μπέρδεμα εξαιτίας τής απότομης διαταραχής τού φυσιολογικού ρυθμού ζωής. ~ *από την απεργία στις τράπεζες* συν χάος, αναστάτωση, αναταραχή, (λαϊκ) κομφούζιο, ανακατωσούρα ΑΝΤ ηρεμία, ησυχία · 5. η εμπλοκή σε δραστηριότητες (συνήθ. κακόσ.): ~ σε *σκάνδαλα / στην πολιτική / στη διαχείριση δημόσιων πόρων* συν ανάμειξη, συμμετοχή 6. (στον πληθ) τα αποτελέσματα ραδιουργιών, παρεξηγήσεων, η ανατροπή μιας κατάστασης *δεν μου αρέσουν* τ'~ · 7. (στον πληθ.) διαταραχές τού στομάχου που προκαλούν τάση για εμετό και ζαλάδες και οφείλονται σε διάφορα αίτια: γο *σκαμπανέβασμα τού πλοίου τής προκά?*εσε* - συν ναυτία, ανακατωσούρα. Ηπίσης **ανακάτωμα** (το) [μεσν] κ. **ανακάτωση** [μεσν] κ (λαϊκότ.) **ανακατωμάρα** (η) (σημ 1-4). **ανακατεύω** ρ. μετβ. {ανακάτ–εψα, -εύτηκα, -εμένος) (καθημ.) **1.** συνδυάζω, συμφύρω (δύο ή περισσότερα πράγματα) μεταξύ τους, ώστε

να αποτελέσουν ένα σώμα. ~ *χώμα με νερό, για να φτειάξω λάσπη || ανακατεύει λάδια με σπορέλαια και τα πουλά για παρθένο ελαιόλαδο* (τα νοθεύει) συν αναμειγνύω 2. (μτφ.) συνδυάζω, συνδέω (άσχετα πράγματα) μεταξύ τους: *μην ανακατεύεις το παρόν με το παρελθόν!* 3. προκαλο) (σε κάτι) περιστροφική κίνηση, μεταβάλλοντας τη θέση των συστατικών του: ~ το *τσάι με το κουταλάκι* (για να διαλυθεί η ζάχαρη) || - *τη σούπα / το φαγητό / το μείγμα* ΣΥΝ αναδεύω, ανακινώ 4. διαταράσσω την τάξη, τη διάταξη (πραγμάτων): *κάθε φορά που συγυρίζεις, ανακατεύεις τα ρούχα μου και μετά δεν μπορώ να τα βρω || ~ τα βιβλία / τους δίσκους* (κάποιου) ΣΥΝ. μπερδεύω φρ (οικ.-σκωπτ) **ανακατωμένος ο ερχόμενος** (παράφραση τού *ευλογημένος ὁ ἐρχόμενος,* Κ Δ. Ματθ. 21, 9) για περιπτώσεις στις οποίες επικρατεί μεγάλη αταξία: *Πού να βρω τις κάλτσες μου εδώ μέσα: Εδώ είναι -*'ΣΥΝ. (εκφραστ) χάνει η μάννα το παιδί και το παιδί τη μάννα 5. (συνήθ. κακόσ.) εμπλέκω (κάποιον σε ξένη ή δυσάρεστη προς αυτόν υπόθεση): *μη με ανακατεύεις στις προσωπικές σας διαμάχες*[1] ΙΙ *τον ανακάτεψαν στις βρομοδουλειές τους* ΣΥΝ αναμειγνύω · 6. προκαλώ (σε κάποιον) αναγούλα, τάση για εμετό *με ανακατεύουν οι μυρωδιές* || (και μεσοπαθ ***ανακατεύομαι***) *με πειράζει το πλοίο-με το που θα μπω μέσα ανακατεύομαι* συν αναγουλιάζω (μεσοπαθ. ***ανακατεύομαι*** κ. ***ανακατώνομαι)*** 7. εμπλέκομαι (σε ξένη ή δυσάρεστη προς εμένα υπόθεση): *εγώ δεν ~ βρείτε τα μόνοι σας! || δεν ~ στα οικογενειακά σας* συν επεμβαίνω, παρεμβαίνω αντ απέχω **8.** δραστηριοποιούμαι (κυρ. σε επιλήψιμη υπόθεση): *~ με εμπόριο γουναρικών / σε σκάνδαλο || είναι ανακατεμένος σε λαθρεμπόριο όπλων* φρ (πα- ροιμ.) ***όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα, τον τρών(ε) οι κότες*** όταν κανείς δραστηριοποιείται σε επικίνδυνους χώρους και συνάπτει σχέσεις με άτομα χαμηλού επιπέδου, κινδυνεύει να βρεθεί ο ίδιος μπλεγμένος 9. (μτφ.) αισθάνομαι αποστροφή, αηδία: *όταν βλέπω τέτοιες μικρότητες,* ~ Επίσης **ανακατώνω** Ιμεον.].

[ετυμ < *ανάκατος].* **ανάκατος,** -η, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση αταξίας, που είναι άνω-κάτω, χωρίς συγκεκριμένη σειρά ή θέση: *~ πλήθος / ιδέες/ μαλλιά* ΣΥΝ ανάστατος, άτακτος, ακατάστατος, ατακτοποίητος ΑΝΙ συμμαζεμένος, τακτοποιημένος 2. αυτός που έχει αναμιχθεί με διάφορα στοιχεία: *παγωτό με βανίλια ανάκατη με σοκολάτα και ψιλοκομμένα φιστίκια*

[ετυμ μεσν. < **άνώκατος* < *άνω* + *κάτω]*

ανακατωμάρα (η) ► ανακάτεμα

ανακατώνω ρ ανακατεύω **ανακάτωση** (η)

♦ ανακάτεμα

ανακατωσούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ} **1.** κατάσταση σύγχυσης και ακαταστασίας *μέσα στην- έχασα τιςβαλΛτσες μου* συν ανακάτεμα (σημ. 4) · 2. (μτφ) τάση προς εμετό, γενικότερη στομαχική αδιαθεσία: με *τις αναταράξεις τού αεροκλάνου αισθάνθηκα έντονη* ~ συν αναγούλα, ανακάτεμα (σημ. 7). ΣΧΟΜΟ λ. *εκφραστικός.*

[ετυμ < *ανακάτωση* + παραγ. επίθημα *-ούρα,* πβ. *κα-ούρα, θολ-ού- ρα).*

ανακατωσούρας, -α, -ικο κ **ανακατωσούρης** (εκφραστ.-σκωπτ.) αυτός που συνηθίζει ή του αρέσει να αναμειγνύεται σε υποθέσεις που δεν τον αφορούν, προκαλώντας γενικότερη αναστάτωση και αταξία Επίσης **ανακατώστρας,** -α. **ανακατωτά** επίρρ. ανακατεμένα, μπερδεμένα, όχι με τη σειρά· κυρ στη φρ σπέξω ***κι ανακατωτά*** (συνήθ για μαθητές) όταν κανείς έχει μάθει ένα κείμενο τόσο καλά, ώστε όχι μόνο μπορεί να το απαγγείλει χωρίς να το βλέπει (απέξω), με την ακριβή σειρά του. αλλά μπορεί και να αναφερθεί σε οποιοδήποτε σημείο τού κειμένου («ανακατωτά»), χωρίς να ακολουθήσει τη σειρά με την οποία παρατίθεται (λχ. σε ένα βιβλίο) συν νεράκι, **ανακεφαλαιωνω** ρ μετβ [αρχ.] {ανακεφαλαίω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** διατυπώνω συνοπτικά ό.τι έχει ήδη αναπτυχθεί, αναφέρω σύντομα τα βασικά σημεία (όσων έχουν λεχθεί) συν συγκεφαλαιώνω, συνοψίζω, ανασκοπώ · 2. ΟΙΚΟΝ προσθέτω (καθυστερημένους) τόκους στο κεφάλαιο: *το νέο στεγαστικό πρόγραμμα σας επιτρέπει πολύ σύντομα να ανακεφαλαιώσετε τα χρήματά σας* ΣΥΝ. κεφαλαιοποιώ **ανακεφαλαίωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η συ- νόψιση των βασικών σημείων (όσων έχουν ειπωθεί ή γραφεί): *~ ομιλίας / κειμένου || κάνω ~ τού μαθήματος* ΣΥΝ συγκεφαλαίωση · 2. ΟΙΚΟΝ η πρόσθεση τόκων στο κεφάλαιο συν κεφαλαιοποίηση, **ανακεφαλαιωτικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που συνοψίζει τα βασικά σημεία (όσων έχουν ειπωθεί ή γραφεί): *~ επαναλήψεις / σημειώσεις.*

— **ανακεφαλαιωτικά** επίρρ. **ανακήρυξη** (η) [μτγν] {-ης κ -ύξεως [-ύξεις, -ύξεων} **1.** η επίσημη αναγγελία: *η ~ τής ανεξαρτησίας μιας χώρας* ΣΥΝ διακήρυξη · 2. η απονομή επίσημου τίτλου ή αξιώματος: *επίκειται η ~ του ως επίτιμου προέδρου τού κόμματος.* > * σχολ,ιο λ. *αναγορεύω.* **ανακηρύσσω** ρ μετβ. [αρχ.] {ανακήρυ-ξα, -χθηκα (καθημ. -χτηκα). -γμένος} **1.** (α) καθιστώ (κάτι) γνωστό, αναγγέλλω επίσημα *ανακή- ρυξε την ανεξαρτησία τής χώρας του* ΣΥΝ διακηρύσσω (β) αναγνωρίζω επισήμως. γο *Οικουμενικό Πατριαρχείο ανακήρυξε* το *1961 τον Κοσμά τον Αιτωλό άγιο* · 2. (α) απονέμω (σε κάποιον) επίσημο αξίωμα ή τίτλο *ανακηρύχθηκε ακαδημαϊκός || ανακηρύχθηκε νικητής / πρωταθλητής* (β) (ειδικότ.) αποφασίζω και αναγγέλλω την απονομή πανεπιστημιακού τίτλου (διδάκτορα ή καθηγητή), για να τιμήσω κάποιον: το *Πανεπιστήμιο Αθηνών ανακήρυξε τον Οδ Ελύτη επίτιμο διδάκτορα τής Φιλοσοφικής Σχολής.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αναγορεύω.* **ανακινώ** ρ μετβ. [αρχ.] {ανακινείς... | ανακίν-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κινώ (κάτι) δυνατά και κατ' επανάληψη προς διάφορες κατευθύνσεις (μπρος-πίσω. πάνω-κάτω): *ανακινήστε καλά το μπουκάλι πριν από κάθε χρήση* (οδηγίες για φάρμακα κ.ά.) συν αναταράσσω 2. (μτφ.) (για παλαιό ζήτημα) θέτω εκ νέου, προκαλώ νέα συζήτηση για (κάτι) *με παρακάλεσε να μην ανα,κινήσω αυτό το ζήτημα, για να μην έχουμε πάλι καβγάδεςΣΥΚ* επαναφέρω ανγ αποσιωπώ, αντιπαρέρχο- μαι. — **ανακίνηση** (η) [μτγν.].

ανακλαδίζομαι ρ. αμετβ. αποθ {ανακλαδίσ-τηκα. -μένος} 1. εκτείνω τα μέλη τού σώματος (συνήθ. για να ξεμουδιάσω), τεντώνομαι 2. (μτφ.) ενεργοποιούμαι, δραστηριοποιούμαι: *χρειάστηκαν δέκα ολόκληρες μέρες για ν' ανακ/.αδιστεί η κυβέρνηση και ν' απαντήσει στην πρόκληση.* — **ανακλάδισμα** (το). σχολιο λ. *αποθετικός.* [εγυμ < *ανα-* + *κλαδίζομαι* < *κλαδί].*

ανακλαδώνομαι ρ αμετβ. αποθ. [Ι886[{ανακλαδώ-θηκα, -μένος} (για δέντρα) βγάζω κλαδιά· μεγαλώνουν τα κλαδιά μου: *την άνοιξη όλα τα δέντρα ανακλαδώνονται* συν κλαρώνω, πετάω κλαδιά. σχολιο λ. *αποθετικός* **ανάκλαση** (η) {-ης κ. -άσεως j -άσεις, -άσεων} **1.** φυς φαινόμενο κατά το οποίο, όταν οι ακτίνες μιας παράλληλης δέσμης προσπέσουν σε λεία και στιλπνή επιφάνεια, ακολουθούν μετά την πρόσπτωση μία ορισμένη κατεύθυνση συν. αντανάκλαση 2. φυσιολ η αυτόματη αντίδραση τού οργανισμού σε ερέθισμα > ." σχολΐο λ. *αντανακλώ* [ετυμ. < αρ^. *ανάκλασις* < *ανακλώ].* **ανακλαστηρας** (ο) [1892] τεχνολ. επιφάνεια που μεταβάλλει την πορεία διαφόρων τύπων ακτινοβολίας, λειτουργώντας ως φράγμα: ο *καθρέφτης είναι ~ τού φωτός* || το *πλέγμα των κεραιών τής τηλεόρασης είναι ~* ΙΙ *το αντηχείο μουσικού οργάνου λειτουργεί ως ~ ήχων.* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ rcflecteurj.

ανακλαστικός, -ή, -ό 1. φυς αυτός που προκαλεί ή επιτρέπει την ανάκλαση (βλ.λ.) 2. φυσιολ αυτός που σχετίζεται με την αυτόματη αντίδραση τού οργανισμού σε ένα ερέθισμα συν αντανακλαστικός

3. *ανακλαστικά* (τα) τα αντανακλαστικά (βλ. λ *αντανακλαστικός)*

— **ανακλαστικά** επίρρ., **ανακλαστικότητα** (η).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reflectif]

ανάκληση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ.) 1. (επίσ.) η εντολή σε κάποιον να εγκαταλείψει έναν χώρο και να επιστρέφει, *η Ρωσία αποφάσισε την ~ τού πρεσβευτή της* 2. η ακύρωση (παραγγελίας, διαταγής, απόφασης κ.λπ): *~ διατάγματος / αποφάσεως / διαθήκης* ΣΥΝ άρση, αναίρεση, κατάργηση, αναστολή ΑΝΤ επικύρωση, επιση- μοποίηση 3. (ειδικότ.) η επαναφορά στην ενεργό υπηρεσία / δράση: *~ απόστρατων αξιωματικών* 4. η αναίρεση (κατηγορίας, προσβλητικού λόγου) από αυτόν που τον είπε: *η ~ τής μομφής / τού χαρακτηρισμού*

5. ΤΥΧΟΛ η επαναφορά στη μνήμη, ώστε να γίνει (κάτι) συνειδητό: *~ παραστάσεων / εικόνων / ιδεών 6.* ΙΛΗΙΟΦ επαναφορά στην οθόνη τού Η/Υ αποθηκευμένων πληροφοριών — **ανακλητικός,** -ή. -ό [μτγν.], **ανακλητικώς** επίρρ. [μτγν.]

[ΕΤΥΜ < αρχ *άνάκ/.ησις,* αρχική σημ. «προσαγόρευση, επίκληση εκ νέου». < *άνακα/.ω].* **ανα κλητή ριος,** -α, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με την ανάκληση, που προκαλεί την ανάκληση ~ *σήμα / πράξη 2.* ΝΟΜ *ανακλητήριο έγγραφο* [Ι887| το έγγραφο με το οποίο αναγγέλλεται επισήμως στον αρχηγό κράτους ή στον υπουργό Εξωτερικών η ανάκληση διαπιστευμένου διπλωματικού εκπροσώπου, μετά τη λήξη τής αποστολής του [ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ «εορτή για την ανακήρυξη βασιλιά», < αρχ *ανακαλώ.* Η φρ. *ανακλητήριο έγγραφο* αποδίδει το γαλλ. iettre de rappel].

ανακλητός, -ή. -ό αυτός που μπορεί να ανακληθεί, να αναιρεθεί: ο *πρόεδρος τόνισε ότι η απόφαση τού συνεδρίου δεν θα ήταν σε καμία περίπτωση* - ΣΥΝ ακυρώσιμος, αναιρέσιμος ΑΝ ι αμετάκλητος, τελεσίδικος, οριστικός.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ revocable] **ανακλιμάκωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} (λόγ.) η εκ νέου κλιμάκωση, η βαθμιαία αύξηση: *η ~ τής έντασης στα Βαλκάνια απογοήτευσε όσους πίστεψαν ότι η ειρήνευση που είχε επιτευχθεί θα ήταν μόνιμη* ΣΥΝ αναζωπύρωση ΑΝΤ αποκλιμάκωση.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ re-escalation], **ανακλίνομαι** ρ αμετβ. αποθ [ανακλίθηκα, ανακεκλιμένος} (αρχαιο- πρ.) γέρνω στο πλάι ή ξαπλώνω με ελαφρά αναση κωμένη την πλάτη.

— **ανάκλιαη** (η) [αρχ J. σχολιο λ *αποθετικός, κλίνω* [ετυμ αρχ < *άνα-* + · *κλίνω* «γέρνω, λυγίζω].

ανάκλιντρο (το) {ανακλίντρ-ου | -ων} μακρύ και πλατύ αναπαυτικό κάθισμα με ράχη και βραχίονα στη μία ή και τις δύο πλευρές του, όπου μπορεί κανείς να καθίσει ή και να ξαπλώσει, *ρωμαϊκά ~.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *κ/Λνω*

[ΕΤΥΜ < μτγν *άνάκλιντρον* < αρχ *άνακλανω* «στηρίζω, ακουμπώ», βλ κ *κλίνη* «κρεβάτι»] **ανακλώ** ρ. μετβ. {ανακλάς., j ανέκλασα, ανακλώμαι, -άσαι. -άται ., ανακλάστηκα} (λόγ) προκαλώ ανάκλαση συν αντανακλώ. ** σχολιο λ *αντανακλώ.*

[ετυμ < αρχ *ανακλώ (·άω),* αρχική σημ. «λυγίζω προς τα πίσω», < *άνα-* + *κλώ* «απάζω». Η σημερινή σημ είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reflechir].

ανακοινωθέν (το) [ανακοινωθέντ-ος | -α. -ων} (λόγ.) επίσημη ανακοίνωση, κυρ. πολιτικού, στρατιωτικού ή ιατρικού περιεχομένου, για μετάδοση ή διάψευση σημαντικών ειδήσεων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης· *έκτακτο / πολεμικό / ιατρικό ~.*

[ΕΙ ΥΜ Ουδ. μτχ. αορίστου τού (αρχ) ρ. *άνακοινώ.* τού οποίου η σημερινή σημ. είναι από τού γαλλ. communique, μτχ. τού ρ com- muniquer «ανακοινώνω»].

ΣΧΟΛΙΟ Προκειμένου να αποδοθεί στην Ελληνική το γαλλικό communique (το οποίο πλάστηκε στη Γαλλική το 1853 και πέρασε αυτούσιο στην Αγγλική), χρησιμοποιήθηκε η μετοχή μεσοπαθητι-

κού αορίστου **ανακοινωθέν** τού ρ *ανακοινώνω,* αφού το ίδιο το communique αποτελεί ουσιαστικοποιημένη μετοχή τού p. com- muniquer «ανακοινώνω». Ωστόσο, επειδή η λέξη, ως μετοχή αορίστου, μπορεί να δώσει την αίσθηση παρελθοντικού χρόνου (προτάσεις όπως *«Πλήρες ιατρικό ανακοινωθέν Θα εκδοθεί αύριο το μεσημέρι»* πιθανόν να είναι προβληματικές για ορισμένους ομιλητές), σε αυτές τις περιπτώσεις είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται η απλή λ **ανακοίνωση** που σήμερα (όπως τα περισσότερα ουσιαστικά σε *~ση)* δεν δηλώνει μόνο την πράξη / ενέργεια, αλλά και το αποτέλεσμα τής ρηματικής ενέργειας (που παλιότερα δηλωνόταν μόνο με παράγωγα ουσιαστικά σε *-μα)*

ανακοινώνω ρ. μετβ. {ανακοίνω-σα, -θηκα, -μένος} 1. καθιστώ (κάτι) γνωστό: *αποφάσισε να ανακοινώσει τον αρραβώνα της την ημέρα τής γιορτής της*ΙΥΝ γνωστοποιώ, αναγγέλλω 2. αναγγέλλω δημόσια (κυρ. στα μέσα μαζικής ενημέρωσης): *ο κυβερνητικός εκπρόσωπος ανακοίνωσε την παραίτηση τού υπουργού Εξωτερικών* συν δηλώνω [ετυμ < αρχ. *ανακοινώ (-ό(ο) < άνα- + κοινώ < κοινός]* **ανακοίνωση** (η) **[**αρχ.**[** {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η επίσημη γνωστοποίηση σε ευρύτερο κύκλο ανθρώπων *η ~ τής παραίτησής του εξέπληξε τους πάντες* συν δημοσιοποίηση 2. (ειδικότ.) η κοινοποίηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: *η - των εκ/.ογικών αποτελεσμάτων θα αρχίσει μετά τις 10 μ.μ.* συν αναγγελία, δημοσίευση, μετάδοση 3. (συνεκδ.) το (έντυπο συνήθ) κείμενο που κοινοποιεί πληροφορίες: *η ~ με το πρόγραμμα των μαθημάτων* jj *πίνακας ανακοινώσεων* 4. (ειδικότ.) έκθεση αποτελεσμάτων επιστημονικής έρευνας (συνήθ. σε επιστημονικό συνέδριο) *θα παρουσιάσει ~ σε διεθνές συνέδριο*]| *η κλινική μας πέρυσι συμμετέσχε στο ειδικό διεθνές συνέδριο με πέντε* ~ 5. ΝΟΜ ***ανακοίνωση δίκης*** η γνωστοποίηση τής εκκρεμοδικίας (βλ λ) σε τρίτο πρόσωπο, προκειμένου το πρόσωπο αυτό να παρέμβει στη δίκη ** ΣΧΟΛΙΟ λ *ανακοινωθέν* **ανακοινώσιμος,** -η. -ο [1888] αυτός που είναι δυνατόν να ανακοινωθεί *δεν υπάρχουν ακόμη ~ εκτιμήσεις για το ναυάγιο* **ανακολουθία** (η) [μτγν.[{ανακολουθιών} 1. η έλλειψη λογικής ακολουθίας, η ασυμφωνία μεταξύ αυτών που προηγούνται και αυτών που έπονται: *η παρουσίαση τού ήρωα με τόσα ελαττώματα αποτε/^εί ~ σε σχέση με την αρχική του εξώμνηση* ΣΥΝ ασυνέπεια, αντίφαση αντ συμφωνία, συνέπεια, ακολουθία 2. (ειδικότ) η έλλειψη συνέπειας λόγων και έργων: *η νέα υπουργική απόφαση συνιστά ~ σε σχέση με τις ώς τώρα διακηρύξεις* συν ασυνέπεια αντ συνέπεια **3.** γλωσς το ανακόλουθο σχήμα (βλ. λ. *ανακόλουθος).* **ανακόλουθος,** -η, -ο (+προς / με) 1. (για πράξεις ή λόγους) αυτός που δεν βρίσκεται σε σχέση λογικής ακολουθίας, συμφωνίας (με κάτι άλλο ή ομοειδές) συν ασυμβίβαστος, ασύμφωνος 2. γλωσς ***ανακόλουθο σχήμα*** (*ανακόλουθον σχήμα.* Διονύσ. Αλικαρν) σχήμα λόγου, κατά το οποίο παραβιάζεται η συντακτική συνέπεια μιας πρότασης λόγω ταχύτητας τού λόγου, ψυχικής ταραχής ή και σκοπιμότητας τού ομιλητή ή συγγραφέα, λ χ. *«ο Διάκος* (αντί *τού Διάκου) σαν τ' αγροίκησε πολύ του κακοφάνη»* (δημοτ. τραγ.) **3.** (για πρόσ.) αυτός τού οποίου τα λόγια ή οι πράξεις δεν συμφωνούν με τις δεδηλωμένες αντιλήψεις του ή την καθιερωμένη στάση του *οι πράξεις του είναι ~ προς τις εξαγγελίες του* ΣΥΝ αντιφατικός, ασυνεπής. — ανακόλουθα/ ανακολούθως [μτγν.| επίρρ.

[ετυμ μτγν. < *αν-* στερητ 4- *ακόλουθος]* ανακομιδή (η) (επίσ) η εκταφή και μεταφορά των οστών νεκρού σε οστεοφυλάκιο, τάφο, μνημείο κ.λπ. *η επέτειος τής ~ τής κάρας τού Αγίου Ανδρέα γιορτάζεται με ιδιαίτερη λαμπρότητα στην Πάτρα* || *~ λειψάνων* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κομίζω* [iii ΥΜ αρχ < *ανακομίζω* < *άνα-* + *κομίζω* (βλ λ)]

ανακόντα (η/το) πολύ μεγάλο φίδι τής Ν. Αμερικής, που ζει κυρίως στις όχθες ποταμών και λιμνών.

[ετυμ < αγγλ anaconda, λ που εμφανίζεται στην Αγγλική κατά το 1750-60 περιγράφοντας ένα ερπετό τής Κεϋλάνης (σήμερα Σρι Λάνκα). < σιναλεζ. henakandaya «πράσινο φίδι»], ανακοπή (η) 1. η συγκράτηση, ο περιορισμός, η παρεμπόδιση (κίνησης ή ενέργειας): *~ τής εχθρικής προέλασης* συν αναχαίτιση, ανάσχεση 2. ΙΑΙΡ η απότομη παύση τής καρδιακής ή/και τής αναπνευστικής λειτουργίας, με αποτέλεσμα την ελάττωση τού οξυγόνου στους ιστούς τού σώματος και τον θάνατο **3.** ΝΟΜ (α) το ένδικο βοήθημα με το οποίο κάποιος ζητεί την ακύρωση δικαστικής ή εξώδικης πράξης ή δικαστικής απόφασης η οποία τον βλάπτει (β) *ανακοπή ερημοδικίας* ένδικο μέσο με το οποίο ο διάδικος που δικάστηκε ερήμην, ζητεί να εξαφανιστεί η προσβαλλόμενη οριστική απόφαση, ώστε. αφού αναβιώσει η εκκρεμοδικία τής αγωγής, να ξαναδικαστεί η ουσία τής υποθέσεως, αυτή τη φορά με τη συμμετοχή του [ετυμ. μτγν.. αρχική σημ «ανάσχεση, παρεμπόδιση», < αρχ. ανακόπτω. Ο ιατρ όρος είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ arret (cardio- pulmonairc), ενώ ο νομ όρος αποδίδει το γαλλ. inhibition] ανακόπτω ρ. μετβ. (λόγ.) {ανέκοψα, ανακόπηκα (λόγ. ανεκόπην, -ης. -η. , μτχ. ανακοπείς. -είσα, -έν)} διακόπτω ή εμποδίζω (μια κίνηση), αναστέλλω τη συνέχειά της *οι οικονομικές δυσκολίες δεν ανέκοψαν την κα/.λιτεχνική του εξέ/.ιξη* || *η ήττα ανέκοψε την ορμή των επι- δρομέων*Συν σταματώ, αναχαιτίζω.

[ετυμ αρχ.. αρχική σημ. «σπρώχνω πίσω», < *άνα-* 4- *κόπτω].* ανακοστολόγηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις.-ήσεων} η εκ νέου κοστολόγηση (βλ.λ.): *η ~ των εισαγόμενων φαρμάκων* (πβ. λ. *ανατίμηση).* — ανακοατολογώ ρ. {-είς }

ανακούρκουδα επίρρ. (λαικ.) με τα πόδια λυγισμένα στα γόνατα και το σώμα στηριγμένο στα δάχτυλα των ποδιών: *κάθισε ~*

[ετυμ. μεσον., αβεβ ετύμου, πιθ. < *άνα-* + μεσον *κουκούβα* «κουκου βάγια» (* *ανακούκουδα* > *ανακούρκουδα)* · από την κουκουβάγια, που δίνει την εντύπωση πως κάθεται σε ανάλογη στάση, ή από φρ. *ανά κόκκυγα* (< αρχ. *κόκκυξ* «το κατώτατο οστό τής σπονδυλικής στήλης») Κατ' άλλη άποψη. < *ανά* + *κλωκυδά* («γλώσσα» τού Ησυχίου), που συνδ. με το αρχ επίρρ *όκλαδόν].* **ανακουφίζω** ρ μετβ. {ανακούφισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** απαλλάσσω (κάποιον) από φορτίο, αφαιρώ μέρος τού βάρους ή ολόκληρο το βάρος του · *προθυμοποιήθηκε να με ανακουφίσει, παίρνοντας από τα χέρια μου τη μία βα'/Λτσα* συ ν ξαλαφρώνωΑΝί επιβαρύνω 2. μετριάζω ή εξαλείφω τους σωματικούς ή ψυχικούς πόνους (κάποιου): *αυτά τα χάπια θα ανακουφίσουν τη μέση* σου || *τα λόγια του ανακούφισαν τον πόνο τής μητέρας του* συν. καταπραΰνω, κατευνάζω **3.** (ειδικότ) ελαφρώνω ή απαλλάσσω (κάποιον) από δυσάρεστο συναίσθημα: *με ανακουφίζει να λέω σε κάποιον τι με απασχολεί* || (κ μεσοπαθ ***ανακουφίζομαι)*** *στην αρχή φοβήθηκα, αλλά ανακουφίστηκα, όταν διαπίστωσα πως δεν ήμουν μόνη στον δρόμο* συν ησυχάζω, ηρεμώ 4. ενισχύω (κάποιον) οικονομικά · *είχαν πολλά έξοδα. αλ?.ά η σύνταξη τής γιαγιάς τούς ανακούφιζε λίγο* 5. (μτφ.) βελτιώνω (μια δύσκολη ή προβληματική κατάσταση): *ο νέος δρόμος ανακούφισε την κυκλοφορία των οχημάτων στο κέντρο τής πόλης* · 6. (ευφημ. το μεσοπαθ. ***ανακουφίζομαι)*** κάνω τη σωματική μου ανάγκη, αφοδεύω [ι* ί υμ αρχ., αρχική σημ. «ξαλαφρώνω». < *άνα-* + *κουφίζω* < *κοῦφος* «ελαφρός» (βλ. κ. *κούφιος)].* **ανακούφιση** (η) [αρχ.] {-ης κ -ίσεως j χωρ πληθ.} 1.το αίσθημα που προκαλεί η απαλλαγή από ψυχικό ή σωματικό πόνο, βάρος, πίεση κ.λπ.: *μόλις ξεμπέρδεψα με τις δουλειές, αισθάνθηκα μεγάλη ~* ||[*μια συσκευή μασάζ που προσφέρει ~* στα *κουρασμένα μέλη* || *μόλις έφυγε ο επιθεωρητής, όλοι ένιωσαν βαθιά ~* συν ξαλάφρωμα 2. (συνεκδ.) καθετί που ανακουφίζει, που απαλλάσσει από έγνοια, άγχος, σωματικό ή ψυχικό βάρος ή πόνο· τα *λόγια της ήταν μια γλυκιά ~ στις δύσκολες ώρες* || τα *χρήματα που κέρδισε υπήρξαν μια προσωρινή ~* **ανακουφιστικός,** -ή. -ό 11844] αυτός που προσφέρει ανακούφιση: *~ μασάζ / απάντηση* συν κατευναστικός. καθησυχαστικός ανι επιβα- ρυντικός, ανησυχητικός **ανακράζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {ανέκραξα} (αρχαιοπρ) φωνάζω, βγάζω δυνατή κραυγή (συχνά προς κάποιον καλώντας τον): *«Τι 'ναι πάλι τούτο;», ανέκραξε με φρίκη* συν αναφωνώ, κραυγάζω, **ανακρεμώ** ρ. μετβ κ αμετβ {ανακρεμάς... | ανακρέμ-ασα, -ιέμαι, -άστηκα. -ασμένος} (λαικ.) ♦ (μετβ.) 1. κρεμώ (κάτι) ψηλά 2. (ειδικότ.) ΝΑΥΙ κρεμώ, συνήθ λέμβο, στις επωτίδες (βλ.λ.) ♦ **3.** (αμετβ.) (τριτοπρόσ ***ανακρεμά)*** στη φρ ***ανακρεμά ο καιρός / τα σύννεφα*** συννεφιάζει και αναμένεται βροχή. — **ανακρέμαση** (η) Ιμεσν.], **ανακρεμα- στά** επίρρ.

[ΕΙΥ.Μ < μεσν. *ανακρεμώ,* μεταπλ τ. τού αρχ. *ανακρεμάννυμι* (βλ κ. *κρεμώ)]*

ανακρεόντειος, -α, -ο Ιμτγν.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τον ποιητή Ανακρέοντα: *~ μέτρο* 2. ***ανακρεόντεια*** (τα) συλλογή αρχαίων ποιημάτων που αποδίδονται στον Ανακρέοντα, αλλά γράφηκαν από άγνωστους ποιητές κατ' απομίμηση των ποιημάτων του **Ανακρέων** (ο) (Ανακρέοντ-ος. -α] 1. αρχαίος Έλληνας λυρικός ποιητής από τη Μικρά Ασία (6ος αι. π.Χ.) · χαρακτηριστικό τής ποίησής του οι ύμνοι στο κρασί και τον έρωτα 2. ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ.) **Ανακρέοντας.**

[ΕΤΥΜ Πιθ < *άνα-* + *κρέων* «κυρίαρχος» (πβ *Κρέων),* που συνδ. με την ομηρική φρ *ευρύ κρείων«αυτός* που έχει εκτεταμένη εξουσία»], **ανακρίβεια** (η) [1868] {ανακριβείων] 1. η έλλειψη ακρίβειας, η απόκλιση από την πραγματικότητα: *υπάρχουν αρκετές ~ στις περιγραφές του* 2. ψευδής πρόταση, αναληθής πληροφορία · οι *~ τού δημοσιεύματος οφείλονται στη σκόπιμη προσπάθεια τού δημοσιογράφου να δια- στρεβ/.ώσει την α/.ήθεια.* **ανακριβής,** -ής. -ές [μεσον.] {ανακριβ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν αποδίδει με ακρίβεια την πραγματικότητα, που δεν συμφωνεί με την αλήθεια ή την πραγματικότητα, εσφαλμένος ή ψεύτικος: *η είδηση που ακούστηκε χθες, αποδείχθηκε ~* ΣΥΝ ψευδής, λανθασμένος, αναληθής ΑΝΤ αληθινός. — **ανακριβώς** επίρρ. [1889]. **ανακριβολογία** (η) [1886] {ανακριβολογιών] 1.η έλλειψη ακριβολο- γίας 2. (συνεκδ) ανακριβής λόγος **ανακριβολόγος** (ο/η) πρόσωπο που δεν ακριβολογεί. **ανακριβολογώ** ρ. αμετβ. [1849] {ανακριβολογείς...} λέω ανακρίβειες, **ανακρίνω** ρ. μετβ [αρχ.] {παρατ. κ. αόρ ανέκρινα, ανακρίθηκα (λόγ. μτχ. ανακριθείς, -είσα, -έν)} υποβάλλω κάποιον σε ανάκριση (βλ.λ.): *~ τους υπόπτους μιας* ληστείας || *τον ανέκριναν τρεις μέρες χωρίς διακοπή* ΣΥΝ εξετάζω, **ανάκριση** (η) [αρχ.[{-ης κ. -ίσεως j -ίσεις, -ίσεων} **1.** ΝΟΜ (α) στάδιο τής ποινικής προδικασίας κατά το οποίο τα όργανα που έχουν εκ τού νόμου την εξουσία αυτή (εισαγγελείς στην προανάκριση, ανακριτής - δικαστής στην κύρια ή τακτική ανάκριση, αστυνομικοί υπάλληλοι στο πλαίσιο αστυνομικής προανάκρισης), μετά από παραγγελία τού εισαγγελέα ή τού ανακριτή συλλέγουν τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία και ενεργούν καθετί που μπορεί να βοηθήσει στην εξακρίβωση τής αλήθειας προκειμένου να αποφασιστεί η παραπομπή ή μη τού φερόμενου ως δράστη στο ακροατήριο τού ποινικού δικαστηρίου *κάνω / διενεργώ ~* || *εξουσιαστική ~* || *~ μάρτυρα / υπόπτου / αιχμαλώτου* (β) ***κύρια ανάκριση*** η ανάκριση που διεξάγεται από τακτικό ανακριτή σε περιπτώσεις κακουργημάτων ή πλημμελημάτων, για τα οποία εκδίδεται ένταλμα συλλήψεως ή προσωρινής κρατήσεως ή υπάρχει ανάγκη συμπληρώσεως τής προανάκρισης (βλ λ. *προανάκριση)* 2. ***Ανάκριση*** (η) ο τόπος όπου διενεργείται η ανάκριση, το ανα- κριτικό γραφείο: *παρουσιάζομαι στην ~* **3.** (γενικότ.) η συστηματική υποβολή ερωτήσεων, με σκοπό την απόσπαση πληροφοριών με ιδιαί

τερο ενδιαφέρον (συνήθ. από την Ασφάλεια, τις μυστικές υπηρεσίες, την αντικατασκοπία κ.λπ.): *η ~ κατασκόπου* ΦΡ ***ανάκριση μου κάνεις;*** ως έκφραση διαμαρτυρίας προς κάποιον που ζητεί να μάθει πολλές λεπτομέρειες με ενοχλητικό τρόπο, ανακριτής (ο) [1833] {-ή κ (λόγ) -ού}. ανακρίτρια (η) {ανακρι- τριών] πρόσωπο που διενεργεί ανάκριση σύμφωνα με τον νόμο (μέλος πειθαρχικού συμβουλίου ή πειθαρχικός προϊστάμενος για ανάκριση υπαλλήλου ή τακτικός δικαστής για την κύρια ανάκριση), ανακριτικος, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την ανάκριση ή τον ανακριτή: *~ διαδικασία / έγγραφα! γραφείο / πόρισμα.* ανάκρουση (η) {-ης κ. -ούσεως | -ούσεις, -ούσεων} Ι.φυς η βίαιη κίνηση συστήματος αντίθετα προς την κατεύθυνση εκτόξευσης σώματος από αυτό, λ.χ. τού πυροβόλου, όταν εκτοξεύσει βλήμα · 2. μους η εκτέλεση, συνήθ από στρατιωτική μπάντα, θουρίου. εμβατηρίου ή τού εθνικού ύμνου. Επίσης ανάκρουσμα (το)
(ευμ < αρχ. *άνάκρουσις* < *ανακρούω* Ως μουσικός όρ η λ έχει πε- ράσει και σε ξένες γλώσσες, πβ αγγλ anacrusis, γαλλ anacrouse κ.ά.]. ανακρούω ρ. αμετβ. κ. μετβ {ανέκρουσα} ♦ 1. (αμετβ) (για ιστιοφόρο ή βάρκα) κινούμαι προς τα πίσω, οπισθοχωρώ συν κάνω όπισθεν, οπισθοδρομώ· ΦΡ. (μτφ.) ***ανακρούω πρύμνη*** *Ι* ***πρύμναν*** (*ανακρούω πρύμναν,* Αριστοφ., Ηρόδ κ.α) υποχωρώ, αλλάζω τακτική: *μετά την ήττα της στις δημοτικές εκλογές, η κυβέρνηση ανέκρουσε πρύμναν στην οικονομική πολιτική* συν υπαναχωρώ αντ εμμένω ♦ 2. (μετβ) (για ορχήστρα) εκτελοί (μουσικό κομμάτι) *η μπάντα ανέκρουσε ένα γνωστό εμβατήριο* συν παίζω), παιανίζω [ετυμ αρχ. < *άνα-* + *κρούω «κτυπώ»}.* ανάκτηση (η) -* ανακτώ
ανακτοβούλιο (το) [1833] {ανακτοβουλί-ου | -ων} το επίλεκτο σώμα προσωπικών συμβούλων τού βασιλιά ή γενικότ τού ηγεμόνα.
[ετυμ < αρχ. *άναξ, -κτος* «βασιλιάς» + *-βούλιο* < *βουλή* «σκέψη, απόφαση», απόδ. τού γαλλ. conseil royal).
ανακτορικός, -ή. -ό [μτγν.] 1. αυτός που ανήκει στα ανάκτορα ή τε- λείται μέσα σε αυτά *~ κήπος / χορός* συν βασιλικός, αυλικός, παλα- τιανός 2. αρχαιολ ***ανακτορικός ρυθμός*** πομπώδης κεραμικός ρυθμός τής υστερομινωικής περιόδου, με έμφαση στη συμμετρία και στο σχηματοποιημένο θεματολόγιο 3. αυτός που βρίσκεται στην υπηρεσία τού βασιλιά - *φρουρά.*
ανάκτορο (το) {ανακτόρ-ου) -ων) 1. η επίσημη κατοικία τού βασιλιά· (συνήθ στον πληθ.): *τα ~ τού Μπάκιγχαμ* συν αυλή, παλάτι 2. (συνεκδ. στον πληθ.) ο βασιλιάς και το περιβάλλον του: *ο Γεώργιος Παπανδρέου κήρυξε ανένδοτο αγώνα κατά των ανακτόρων* 3. (μτφ.- σε ενικ) κάθε πολυτελές και μεγαλοπρεπές σπίτι: *αυτός δεν μένει σε διαμέρισμα. μένει σε ~!*
[ευμ < αρχ *άνάκτορον* «ναός - παλάτι» < *άνάκτωρ* «εξουσιαστής, κυρίαρχος» < *άνάσσω* «εξουσιάζω» < **άνάκ-]ω* < *άναξ, -κτος* (βλ.λ.)].

ανάκτορα - παλάτι. *Ανάκτορο* ήταν η κατοικία τού *άνάκτορος,* δηλ. τού άνα *κτος,* τού βασιλιά Ήδη στην Αρχαία Ελληνική η λ. απαντά σε πληθυντικό *(ανάκτορα)* Για πολλούς αιώνες τα ανάκτορα δήλωναν την κατοικία των θεών, τον ναό, προτού γίνουν το ενδιαίτημα, η κατοικία τού άνακτος, τού βασιλιά, που ήταν συγχρόνως και θρησκευτικός ηγέτης. Η χρήση τής λ. σε πληθυντικό είναι κοινωνιογλωσσικά ένα είδος τιμητικής έκφρασης («πληθυντικός τής μεγαλοπρεπείας»), που απαντά και σε άλλες παρόμοιες δηλο')σεις *(σκήπτρα, δώματα* κ.ά). Στους Βυζαντινούς τη θέση των ανακτόρων παίρνει το (ιερόν) παλάπον. από το ρωμαϊκό palatium (που προήλθε από τον *Πα?.ατινό λόφο* τής Ρώμης, όπου έκτισε τα ανάκτορά του ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Αύγουστος).

ανακτώ ρ. μετβ. {ανακτάς [ανέκτησα, ανακτ-ώμαι, -άται..., -ήθηκα, ανα(κε)κτημένος) αποκτώ πάλι (κάτι που είχα χάσει): *- την περιουσία 1 την όραση / τ η ν ισορροπία 1 το θάρρος / την ελευθερία μου ί τα χαμένα εδάφη* || (στους Η/Υ) *~ (κατεστραμμένο) αρχείο* (το ξαναφέρνω στην οθόνη) συν επανακτώ, ανακαταλαμβάνω ΦΡ ***ανακτώ (τις) δυνάμεις (μου)*** βρίσκομαι στο στάδιο τής ανάρρωσης, αποκαθίστα- ται η υγεία μου: *η πνευμονία κλόνισε τόσο πολύ την υγεία του, που χρειάστηκε αρκετός καιρός για να ανακτήσει τις δυνάμεις του* — ανάκτηση (η) [μτγν.].
[ετυμ. < αρχ. *άνακτώμαι* < *άνα-* 4- *κτώμαι «αποκτώ».* Η φρ. *ανακτώ τις δυνάμεις μου* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ reprendre les forces].

ανακτώ αντί ανακτώμαι. Το *ανακτώ,* όπως και τα *αποκτώ, κατακτώ* και *επανακτώ,* εμφανίζει ενεργητικό τύπο αντί τού κανονικού (και αρχαίου) μέσου αποθετικού τύπου *άνακτώμαι* (πβ. σημερινό *προσκτώμαι).* Στα σύνθετα αυτά, αντί τού *κτώμαι* εμφανίζεται νεότερος τύπος *κτώ* από τα μέσα τού 19ου αι. (μαρτυρείται από τον Αλέξ. Σούτσο το 1855) · πβ. αρχ. *έπικτώμαι, συγκτώμαι, είσκτώμαι, προκτώμαι* κ λπ ► *αποκτώ, κατακτώ*

ανακύκληση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) 1. η επιστροφή στο σημείο αφετηρίας μετά από κυκλική πορεία, συνεχή διαδοχή: *~ εποχών* συν επάνοδος 2. φίλος η περιοδική επανεμφάνιση των ίδιων γεγονότων που συνθέτουν τον κόσμο και τη ζωή 3. (σπάν) η ανακύκλωση (βλ.λ.. σημ 1). ανακυκλικός, -ή. -ό [μτγν]

ανακύκληση - ανακύκλωαη. Στον Ηράκλειτο η ανακύκληση τού κόσμου παίρνει τη μορφή μεταλλαγών τής φωτιάς: πυρ -» ύδωρ -» αήρ -■* πυρ. Στα λεξικά τής Αρχαίας το *ανακύκλωση* παραπέμπε- ται στο *ανακύκληση,* που θεωρείται κύριος τύπος (το ίδιο συμβαίνει και με το ρήμα *άνακυκ/.όω,* που υποτάσσεται στο άνακυκλέω.

-ώ). Το *ανακύκληση* παράγεται από το *άνακυκλέω, -ώ (κυκλέω, -ώ),* ενώ το *ανακύκλωση* από το *άνακυκλόω, -ώ (κυκλόω. -ώ).* Στα *κυκλέω. -ώ Ι άνακυκλέω, -ώ* και ανακύκληση δηλώνεται κυρίως η σημασία τής «επιστροφής, επανόδου στην αφετηρία, επανάληψης», ενώ με τα *κυκλόω, -ώ,* άνα *κυκλόω, -ώ* και ανακύκλωαη το βάρος πέφτει στη σημασία τού «κύκλου», *κυκ/.όω* = περικυκλώ- νω *κυκλέω / άνακυκ/.έω* = επανέρχομαι, επιστρέφω, επαναλαμβάνομαι (Αριστοτέλης: *αί αύταί δόξαι άνακυκλούνται έν τοις άνθρώποις, Μετεωρ* 339" 29) Σύμφωνα με αυτά, η *ανακύκληση,* που δηλώνει «την επαναφορά στην αρχική μορφή, την επανάληψη», μπορεί να δηλώσει και τη «μετατροπή και επαναχρησιμοποί- ηση (τής ύλης)» καλύτερα από ό,τι το ανακύκλωση, που προσφέ- ρεται στη δήλωση τής «κυκλικής κίνησης».

ανακυκλώνω ρ. μετβ. {ανακύκλω-σα. -θηκα, -μένος} 1. τεχνολ καθιστώ (υλικό που έχει ήδη χρησιμοποιηθεί) κατάλληλο για νέα χρήση: *~ αλουμίνιο / γυαλί / χαρτί* 2. (για αέρα, νερό κ.λπ. σε κλειστό χώρο) ανανεώνω, εξάγοντας αυτό που έχει καταναλωθεί και εισάγοντας ταυτόχρονα νέο · *το νερό στο εννδρείο ανακυκ/Μνεται, για να είναι διαρκώς φρέσκο* 3. διατωνίζω, συνεχίζω να χρησιμοποιώ, αναπαράγω: *«επιμένουν να ανακυκλώνουν ιστορίες για δήθεν αμύθητες απολαβές και αθέατες σουα/Λαγές με το κράτος»* (εφημ) || *«το νομοσχέδιο δεν λύνει τα προβλήματα, αλλά ανακυκλώνει τα ελλείμματα και τα αδιέξοδα»* (εφημ.). — ανακυκλώαιμος, -η, -ο.
[εγι υμ < αρχ. *άνακυκ/.ώ* «περιστρέφω, στριφογυρίζω» < άνα- + *κύκλω (-όω)* < *κύκλος.* Η τεχνολ. σημ. αποδίδει το ελληνογενές αγγλ. recycle (νόθο σύνθ.)]. ανακύκλωση (η) [μτγν] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) 1. η μετατροπή χρησιμοποιημένης ύλης σε κατάλληλη για εκ νέου χρήση. *~ χαρτιού / αλουμινίου || κάδος ανακύκλωσης* 2. η διαρκής ανανέωση (αέρα, νερού κ λπ) σε κλειστό χώρο. **■“* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανακύκ/.ηση.* ανακυκώ ρ. μετβ. {ανακυκάς... μόνο ενεστ.) (αρχαιοπρ.) αναδεύω, ανταράσσω — ανακύκηση (η) [1886].
[ετυμ < αρχ. *ανακυκώ (-άω)*< *άνα-* + *κυκώ*«αναδεύω, ανακατεύω», για το οποίο βλ. λ *κυκεώνας]* ανακύπτω ρ. αμετβ. (λόγ.) {ανέκυψα, μτχ. ανακύψας, -ασα, -αν) 1. (για θέματα) εμφανίζομαι ως αποτέλεσμα, προκύπτω: *από τη συνεργασία ανέκυψαν πολλά προβ/.ήματα* [| *«οι πληρωμές τόκων ή δικαιωμάτων που ανακύπτουν σε ένα κράτος-μέλος απαλλάσσονται από τυχόν φόρους...»* (εφημ.) συν αναφαίνομαι, παρουσιάζομαι 2. γυμναστ. ανασηκώνω το κεφάλι ή τον κορμό από κεκλιμένη θέση.
[ετυμ αρχ , αρχική σημ «σηκώνω ψηλά το κεφάλι», < *άνα-* + *κύπτω* «σκύβω». Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.] ανάκυψη (η) [18221 {-ης κ -ύψεως | -ύψεις. -ύψεων) γυμνλστ άσκηση κατά την οποία ο γυμναζόμενος ανασηκώνει το κεφάλι του ή τον κορμό του από κεκλιμένη θέση am επίκυψη. ανακωχή (η) συμφωνία μεταξύ εμπόλεμων δυνάμεων για προσωρινή κατάπαυση των εχθροπραξιών *τηρώ / δέχομαι / παραβιάζω την* ~ συν εκεχειρία. »*■ σχολιο λ. *έχω.*
[ετυμ. < αρχ *άνακωχή* < *άνοκωχή* «ανοχή» < ανα- + *όκωχή,* ανα- διπλ. τύπος τού *όχή* < *έχω]*

ανακωχή -ανοκωχή. Αρχικός και παλαιότερος από τους δύο είναι ο τύπος *άνοκωχή,* από τον οποίο προήλθε το *ανακωχή* (με αφομοίωση τού -ο- προς το -α- που προηγείται, κατά παρετυμολογική επίδραση των συνθέτων με τον πλήρη τ τής πρόθεσης *ανα-* ή ίσως και από επίδραση τής λ. *άκωκή* «αιχμή» δόρατος / βέλους) Το *άνοκωχή* σήμαινε, στην πραγματικότητα, ανάσχεση (των πολεμικών επιχειρήσεων) Τόσο το *άνοκωχή όσο* και το *άνάσχεσις* (και το *άνοχή)* παράγονται από το *αν-έχω / αν-έχομαι* Ο τ *όκ-ωχή* (πβ. παρακ. *όκωχα)* προήλθε με τον λεγόμενο «αττικό» διπλασιασμό (πβ. *αγωγή).* Ο *τ. άνοκωχή* χρησιμοποιείται κανονικά στον Θουκυδίδη. ενώ το νεότερο (αλλά ήδη αρχαίο) ανακωχή έδωσε λαβή στο να παρετυμολογηθεί η λέξη στο Μέγα Ετυμολογικό (96, 52) ότι δήθεν προέρχεται από «το άνω *τάς άκωκάς έ^αν» (ανακωχή* δηλ είναι το «να κρατάς τα δόρατα με τις αιχμές προς τα πάνω», άρα εν απραξία!).

αναλαμβάνω κ. (λαϊκ) αναλαβαίνω ρ μετβ κ. αμετβ {ανέλαβα, αναλήφθηκα (λόγ. ανελήφθην. -ης. -η.... μτχ. αναληφθείς. -είσα, -έν), ανειλημμένος) ♦ (μετβ.) 1. παίρνω (κάτι) στα χέρια μου *ανα/Λβατε τα όπλα'* συν λαμβάνω 2. δέχομαι να εκτελέσω έργο, να επωμισθώ την ευθύνη (για καθήκον, υπόθεση ή υποχρέωση) *από τότε που έχασε τους γονείς του, η γιαγιά του ανέλαβε να τον μεγαλώσει || την υπόθεση ανέλαβε γνωστός δικηγόρος* [j *ανέλαβε καθήκοντα ως υπουργός Εθνικής Αμύνηςφ* ΦΡ ***αναλαμβάνω την ευθύνη*** βλ. λ. *ευθύνη* · 3. εκκλης (μεσοπαθ. συνήθ. στον αόρ. ***ανελήφθην)*** ανέρχομαι (στον ουρανό): *ο Χριστός ανελήφθη στους ουρανούς* ♦ (αμετβ.) 4. (συνεκδ.) ανακτώ τις σωματικές ή ψυχικές μου δυνάμεις, συνέρχομαι από αρρώστια ή κατάπτωση, να *μην κουράζεται, μέχρι* να *αναλάβει πλήρως* συν αναρρώνω. γίνομαι καλά αντ χειροτερεύω, υποτροπιάζω, ξανακυλώ 5. (μτφ.) ενδυναμώνομαι οικονομικά, συνέρχομαι, ξεπερνώ δυσχέρειες: *η επιχείρησή μας πέρασε μεγάλη οικονομική κρίση. αλλά τελικά κατάφερε ν' αναλάβει* 6. (η μτχ. ***ανειλημμένος,*** *-η,* -ο) βλ.λ. ** σχόλιό λ *λαμβάνω.*
[εγυμ αρχ.. αρχική σημ. «παίρνω στα χέρια μου», < *άνα-* + *λαμβάνω.* Ήδη αρχ. είναι η σημ «παίρνω την εξουσία», λχ *άναλαμβάνω την άρχήν* (επιγρ.), ενώ η φρ. *αναλαμβάνω την ευθύνη* είναι μεταφρ. δάνειο (< γαλλ. assumer la responsabilite)] αναλαμπή (η) 1. η αιφνίδια και σύντομη λάμψη: οι ~ *των άστρων* 2.

(μτφ) η αιφνίδια και σύντομη επανεμφάνιση χαμένης σωματικής, ψυχικής ή πνευματικής λειτουργίας, *έχει κάποιες ~ νηφαλιότητας / μνήμης* συν έκλαμψη **3.** η αντανάκλαση των ακτίνων. συνήθ. των ηλιακών: *τα νερά τής λίμνης φεγγοβολούσαν από την ~ τού η'/άου* ΣΥΝ μαρμαρυγή

[ΕΓΥΜ μεσν. < αρχ. *αναλάμπω* < *ανα-* + *λάμπω].* **ανάλατος,** -η, -ο **1.** (για τροφές) αυτός που δεν περιέχει αλάτι ή το περιέχει σε ανεπαρκή ποσότητα αντ αλατισμένος, αλμυρός 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει χάρη, γούστο ή νοστιμιά· *~ αστείο / έργο* συν άνοστος, κρύος, σαχλός αντ πικάντικος, νόστιμος, χαριτωμένος, γουστόζικος. — **ανάλατα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ μεσν < *άν-* στερητ. + *άλάτι*.* **ανάλαφρος,** -η. -ο **1.** πολύ ελαφρύς: *~ υτύσιμο* ΑΝΓ βαρύς **2.** αυτός που μόλις γίνεται αντιληπτός με τις αισθήσεις, λεπτός, αέρινος: *οι ~ κινήσεις της* || *~ αεράκι* ΣΥΝ απαλός, αιθέριος **3.** (για ψυχική διάθεση) απαλλαγμένος από φροντίδες, ήρεμος· *~ ύπνος* ΣΥΝ ήσυχος 4. (για έργα τέχνης) αυτός που δεν είναι πολύπλοκος στην τεχνοτροπία ή στο περιεχόμενο· εύληπτος και ευχάριστος *~ κωμωδία / μελωδία / ταινία* —ανάλαφρα επίρρ.

[ετυμ < *αν(α)-* + *αλαφρός]* **αναλγησία** (η) [αρχ.| {χωρ. πληθ.} **1.** το να μην αισθάνεται κανείς σωματικό πόνο συν αναισθησία αντ άλγος, πόνος 2. (μτφ) η έλλειψη ενδιαφέροντος, συμπόνιας και στοργής προς τους άλλους: *δείχνει ~ μπροστά στην ανθρώπινη δυστυχία || κοινωνική / ηθική* ~ συν αναισθησία. απονιά, παχυδερμία αντ ευαισθησία, **αναλγητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που εξαλείφει την αίσθηση τού πόνου ή την καταπραϋνει: *ο ασθενής είχε δυνατούς πόνους, αλλά η ~ ένεση τον ανακούφισε* ΣΥΝ καταπραϋντικός, λυσίπονος, παυσίπονος 2. ΦΑΡΜ ***αναλγητικό*** (το) φάρμακο που ανακουφίζει τον πόνο, χωρίς απώλεια των αισθήσεων, όπως συμβαίνει με τη νάρκωση ΣΥΝ παυσίπονο. — **αναλγητικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Ο φαρμ. όρος είναι αντιδάν από αγγλ. analgetics!, **ανάλγητος,** -η, -ο (μτφ.) αυτός που δεν δείχνει συμπόνια, ευαισθησία μπροστά στον ανθρώπινο πόνο, που δεν έχει ανθρωπιά: *~ συμπεριφορά [1] πολιτική* ΣΥΝ απάνθρωπος, σκληρός, ασυγκίνητος ΑΝΓ συμπονετικός. ευαίσθητος, πονόψυχος.

ΙΕΓΥ.μ αρχ. < *άν-* στερητ. + *-αλγητος* < *άλγώ* «πονώ»1. **ανάλεκτα** (τα) {αναλέκτων} συλλογή από επίλεκτες, ήδη δημοσιευμένες. μελέτες και έργα ενός ή περισσότερων συγγραφέων, σε ενιαία έκδοση. « * σχολιο λ. *ανθολογία* [ετυμ < αρχ. *άνάλεκτος* < *άναλέγω* «συλλέγω»), **αναλήθεια** (η) [1895] (αναληθείων) ψευδής πληροφορία, μη ανταπο- κρινόμενη στην αλήθεια: *η αυτοβιογραφία του βρίθει αναληθειών* συν ψευδολογία, ανακρίβεια, ψεύδος, ψέμα

[ΕΤΥΜ. Η λ. πρωτοαπαντά στις εφημερίδες, αποτελώντας μετριαστικό, εύσχημο και εναλλακτικό τρόπο, με τον οποίο μπορεί να αποδοθούν οι λ *ψεύδος* και *ψέμα,* που χαρακτηρίζουν εντονότερα τα λεγόμενα. Την ίδια αφετηρία είχε και το συνώνυμο *ανακρίβεια].* **αναληθής,** -ής, -ές (αναληθ-ούς | -είς (ουδ. -ή) αναληθέστ-ερος, -ατος} αυτός που δεν συμφωνεί με την αλήθεια, που δεν ανταποκρί- νεται στην πραγματικότητα οι *ισχυρισμοί του αποδείχθηκαν τε/.εί- ως ~* (ι - *πληροφορίες* ΣΥΝ ψεύτικος, αναξιόπιστος, αβάσιμος, ανακριβής ΑΝΤ αληθής, αληθινός, πραγματικός, αψευδής. — **αναληθώς** επίρρ. Ιμτγν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης,-ης,-ες* [ΕΤΥΜ. μτγν. < άν- στερητ. + *άλ,ηθής*î **ανάλημμα** (το) {αναλήμμ-ατος | -ατα. -άτων) τοίχος ως υποστήριγμα, που προφυλάσσει από κατολισθήσεις χωμάτων σε επικλινές έδαφος, και γενικότ. ό,τι συγκρατεί (επιχωματώσεις, τοίχους κ.λπ.) από κατολίσθηση ΣΥΝ αντέρεισμα.

Γετυμ μτγν. < αρχ. *άναλαμβάνω]* **αναλημματικός,** -ή, -ό (για τοίχο) αυτός που χρησιμεύει ως ανάλημμα, ως τοίχος αντιστήριξης, συγκράτησης χωμάτων σε κατωφέρεια, ώστε πίσω από αυτόν να σχηματίζεται επίπεδη επιφάνεια

αναληπτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που συντελεί στην ανάρρωση κάποιου, που τονώνει τον άρρωστο, ώστε να αναλάβει δυνάμεις: *~ φάρμακο* ΣΥΝ δυναμωτικός, τονωτικός 2. ΦΑΡΜ ***αναληπτικό*** (το) φάρμακο ικανό να αποκαταστήσει πλήρως ή μερικώς τις φυσιολογικές λειτουργίες, κυρ. τού αναπνευστικού και καρδιοαγγειακού συστήματος. [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. αναλαμβάνω. Η ιατρ σημ. ήδη στον Γαληνό (2ος αι. μ Χ)).

ανάληψη (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} **1.** η απόσυρση χρημάτων που έχουν κατατεθεί σε λογαριασμό τράπεζας ή ταμιευτηρίου: *η ~ χρημάτων με το σύστημα τής αυτοεξυπηρέτησης είναι πολύ εύκολη* αντ κατάθεση · 2. η αποδοχή τής υποχρέωσης να χειριστεί κάποιος ένα θέμα, να εκτελέσει έργο *η ~ μιας δικαστικής υπόθεσης* ((*~ δημόσιου έργου* αντ αποποίηση **3.** η έναρξη δραστηριότητας. *~ πρωτοβουλίας για την επί/.υση ενός προβλήματος* || *η ~ τής εξουσίας από τη νέα κυβέρνηση* || *~ δράσεως* 4. η εγκατάσταση κάποιου σε θέση. αξίωμα: *η ~ τής αρχηγίας / τής διοίκησης / τής εξουσίας / τής προεδρίας* αντ αποχώρηση, παραίτηση 5. ιατρ η αποκατάσταση ζωτικών λειτουργιών τού οργανισμού (αναπνοής, κυκλοφορίας αίματος) μετά από νόσο. κάκωση κ τ ό. 6. εκκλης ***Ανάληψη*** (η) (α) η ενσώματη άνοδος τού Χριστού στους ουρανούς την τεσσαρακοστή ημέρα από την Ανάστασή του (β) το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα (γ) (συνεκδ.) η κινητή εορτή τής Αναλήψεως τού Χριστού, που εορτάζεται σαράντα ημέρες μετά την Ανάσταση (δ) (συνεκδ.) ο ναός που είναι αφιερωμένος στην Ανάληψη τού Χριστού και η περιοχή όπου βρίσκεται: *ο γάμος τους θα γίνει στην ~* φρ (σκωπτ.) ***έγινε τής Αναλήψεως*** για κλοπή αντικειμένων ή για την αιφνίδια εξαφάνιση κάποιου [ΕΤΥΜ < αρχ. *άνάληψις< άναλαμβάνω.* Η εκκλησ. σημ. < *άναλαμβά-*

νομαι «ανέρχομαι προς τα άνω»],

αναλίσκω ρ. -» αναλώνω

αναλλοίωτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει υποστεί αλλοίωση· *τα χρώματα τού πίνακα έχουν παραμείνει* ~ συν άφθαρτος, άθικτος αντ αλλοιωμένος. αλλαγμένος — **αναλλοίωτα** επίρρ [ετυμ αρχ. < *άν-* στερητ. + *άλλοιώ]* **αναλογία** (η) {αναλογιών} **1.** (συνήθ στον πληθ.) σχέση (συμμετρική ή μη) ανάμεσα στις διαστάσεις των μερών ενός όλου οι *τέλειες ~ ενός κτίσματος/ τού σώματος κάποιου / ενός αγάλματος* αντ ασυμ- μετρία, δυσαναλογία· φρ (α) ***κατ' αναλογία(ν) προς / με*** σε συμμετρική σχέση τού ενός προς το άλλο ή προς τα υπόλοιπα, σε αντιστοιχία. *ο μισθός σου θα υπολογιστεί ~ την εργασία που θα κάνεις ΣΥ* αναλογικά (β) ***τηρουμένων των αναλογιών*** (*τηρούμενων τών άνα- λογιών,* λατ mutatis mutandis) (κατά την ομιλία) για περιπτώσεις συ- γκρίσεως, παραλληλισμού ή αντιστοίχισης πραγμάτων, για τις οποίες έχουμε συνείδηση -και το δηλώνουμε ρητά- ότι δεν έχουν πλήρη και απόλυτη ομοιότητα: *το ξέρω ότι τα σατιρικά μου νούμερα είναι γεμάτα βωμολοχίες και δεν ντρέπομαι γι' αυτό κι ο Αριστοφάνης, έκανε το ίδιο || οι δύο διάλεκτοι, ~, εμφανίζουν όμοιο γραμματικό* σύστημα 2. φίλος ***κατ' αναλογίαν συλλογισμός*** συλλογισμός κατά τον οποίο συμπεραίνουμε ότι σε μια υποθετική κατάσταση θα συμβεί ό,τι και σε παρόμοια υπαρκτή κατάσταση 3. (γενικότ) ποσοτική σχέση *η αμοιβή του είναι πολύ μικρή σε ~ με το έργο που παράγει* συν αντιστοιχία 4. (συνήθ. στον πληθ.) η ύπαρξη βασικών κοινών στοιχείων μεταξύ διαφορετικών πραγμάτων: *επισήμανε τις ~ μεταξύ τής πολιτικής* των *δύο κομμάτων 5.* μερίδιο (κέρδους, οφειλής, κληρονομιάς) που αντιστοιχεί σε κάθε μέλος ομάδας (εταίρων, μετόχων, συγγενών, φίλων κ.λπ): *η διαθήκη όριζε με ακρίβεια την ~ καθενός από τους συγγενείς τού θανόντος* συν κομμάτι, (λόγ.) το αναλογούν 6. βιολ (για όργανα ζώων ή φυτών) σχέση ομοιότητας στην εμφάνιση, που δεν οφείλεται σε φυλογενετική συγγένεια ανί ομολογία 7. γλωσς. η διαδικασία και το αποτέλεσμα τής μεταβολής γλωσσικοίν στοιχείων (φωνολογικών, μορφολογικών, συντακτικών, σημασιολογικών) υπό την επίδραση άλλων, τα οποία ακολουθούν το ίδιο σχήμα ή υπάγονται σε ομοειδή κατηγορία · 8. μαθ η ισότητα δύο λόγων: *η ισότη* τα 4/2 = 8/4 είναι μία* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *συμμετρία.*

|ΕΤΥΜ αρχ < *άνάλογος* II λ έχει περάσει ως δάνειο σε ξένες γλώσσες. π χ αγγλ analogy, γαλλ. analogie, γερμ. Analogie κ.ά. Ορισμένες φρ. και συντακτικά σχήματα αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *τηρουμένων των αναλογιών (*< γαλλ. les rapports gardes), *κατ'ανα? ·ογία(ν) προς* (< γαλλ en proportion de), *οι αναλογίες τού σώματος* (< γαλλ. les proportions du corps) κ.ά]

Η αναλογία στη γλώσαα. Αμεσα ή έμμεσα πολλές μεταβολές σε όλα τα επίπεδα τής γλώσσας (φθόγγους, γραμματικούς και συντακτικούς τύπους, σημασίες) οφείλονται σε αναλογικές επιδράσεις, σε **αναλογία,** ΐίάντοτε και σε όλες τις γλώσσες οι ισχυροί (ευρύτερα καθιερωμένοι, στατιστικά συχνότεροι κ λπ.) τύποι ασκούν επίδραση στους ασθενέστερους, τους μεταβάλλουν, ώστε να εξομοιωθούν προς τους ισχυρούς. Τα παραδείγματα από την Ελληνική -Αρχαία, Μεσαιωνική και Νέα- είναι πάμπολλα. Αέμε *«20 χρονών»* (αντί *χρόνων* ή **χρονιών*) αναλογικά προς το *ετών* Π αναλογία οδήγησε στο *χειμώνας, ήρωας, κλητήρας* κ τ.ό (αντί των πα- λαιοτέρων *χειμών, ήρως, κλητήρ),* μεταπλάσοντάς τα κατά τα *ταμίας, καρχαρίας, χρυσοθήρας* Η αναλογία έπλασε και τύπους | όπως *η πόλι, η κατάστασι, η φύσι* (χωρίς *-ς)* κατά το πρότυπο όλων ' των θηλυκών ονομάτων που σχηματίζονταν χωρίς *~ς: κόρη, ζώνη. χώρα, ώρα* κ.τ.ό. (η γραφή με *-η -πόλη, κατάσταση-* καθιερώθηκε εσφαλμένα από τα *κόρη, ζώνη,* ενώ δεν πρόκειται για επικράτηση και γενίκευση τού *-η. αλλά* για σίγηση τού αδικαιολόγητου για θηλυκά *-ς* στην κατάληξη *-ις).* Προϊόντα αναλογίας είναι και τα *κόβω, βάφω* κ.τ.ό. (αντί των *κόπτω, βάπτω)* από ρήματα όπως τα *τρίβω, γράφω* κ.λπ.. που συνέπιπταν στον αόριστο και τον μέλλοντα *(κόψω = τρίψω, βάψω = γράψω, έκοψα - έτριψα, έβαψα = έγραψα).* Από αναλογία και τα *χρυσός, αργυρός* (αντί των *χρυσούς, αργυρούς)* κατά τα *κα/^ός, ισχυρός* κ τ ό Όπως αναλογικά είναι το εού αντί συ κατά το *ε-γώ* ή το *ή-σκιος* αντί τού *σκιά* κατά το *ή-λιος.* Ακόμη και από τα λίγα αυτά παραδείγματα είναι φανερή η δύναμη τού φαινομένου τής αναλογίας στη γλώσσα.

αναλογίζομαι ρ μετβ αποθ. {αναλογίσ-τηκα (λόγ. -θηκα, μτχ ανα- λογισθείς, -είσα, -έν)} 1. επαναφέρω στη σκέψη μου γεγονότα τού παρελθόντος. αναπολώ: *αναλογιζόταν τις όμορφες στιγμές που πέρασαν μαζί* ΣΥΝ φέρνω στον νου μου, ανακαλώ, ξαναθυμούμαι 2. σκέφτομαι προσεκτικά, με σκοπό να προσδιορίσω τη στάση μου απέναντι σε μια κατάσταση ή μελλοντική πράξη ή προκειμένου να καταλήξω σε απόφαση *ανα/.ογίσου τις συνέπειες που θα έχει μια τέτοια πράξη* ΣΥΝ λογαριάζω, συλλογίζομαι, στοχάζομαι ΑΝ γ αψηφώ, παραγνωρίζω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

|ΕΤΥΜ αρ^. < *άνα-* + *λογίζομαι* < *λόγος].* **αναλογικός,** -ή, -ό 1. αυτός που έχει σχέση αναλογίας (με άλλον), που αναφέρεται ή βασίζεται στην αναλογία, που υπολογίζεται κατ' αναλογίαν: *η ~ αντιπροσώπευση των κομμάτων στη Βουλή προϋποθέτει τη συμμετοχή τους με βάση τις ψήφους που έ/<.αβε το καθένα* || *~ σχηματισμός γραμματικών τύπων* ΣΥΝ ανάλογος αντ δυσανάλογος 2. (α) ***αναλογικό εκλογικό σύστημα / αναλογική*** εκλογικό σύστημα κατά το οποίο η εκπροσώπηση ενός εκλογικού συνδυασμού σε σώμα αντιπροσώπων (π.χ. Βουλή) εξαρτάται από τον αριθμό των ψήφων που έλαβε (β) ***απλή αναλογική*** το εκλογικό σύστημα κατά το οποίο η αντιστοιχία τού αριθμού ψήφων ενός εκλογικού συνδυασμού

και των αντιπροσώπων του (π.χ. στη Βουλή) είναι απόλυτη και το ποσοστό ψήφων που παίρνει είναι το ίδιο με το ποσοστό των εδρών που καταλαμβάνει στη Βουλή (γ) ***ενισχυμένη αναλογική*** το εκλογικό σύστημα κατά το οποίο η παραπάνω αντιστοιχία δεν είναι απόλυτη, προς όφελος τού πρώτου σε ψήφους συνδυασμού 3. αυτός τού οποίου τα μέρη βρίσκονται σε συμμετρία και αρμονία μεταξύ τους συν αρμονικός, συμμετρικός, ισομερής αντ ασύμμετρος, ανισομερής 4. τεχνολ αυτός που σχετίζεται με την παράσταση αριθμητικών ποσοτήτων, με τη μέτρηση συνεχών φυσικών μεταβλητών (π.χ. την παράσταση τής ισχύος ενός ηλεκτρονικού σήματος με έναν αριθμό): *μετατροπή τού ψηφιακού σήματος σε ~ || ~ γραμμή τηλεφώνου* αντ ψηφιακός. — **αναλογικ-ά / -ώς** επίρρ . **αναλογικότητα** (η).

[ετυμ μτγν. < αρχ. *ανάλογος* Η φρ. *αναλογικό σύστημα* αποδίδει το γαλλ. systcme proporiionnel (πβ κ. *η αναλογική*, από̱δ. τού γαλλ la proportionncllc) Στη σημ 4 η λ. αποτελεί αντιδάν από αγγλ. analogue (< *ανάλογος)].

αναλόγιο (το) {αναλογί-ου {-ων} 1. έπιπλο με επικλινείς επιφάνειες, πάνω στις οποίες τοποθετούνται βιβλία, συνήθ. ανοιχτά, προς διευκόλυνση τού αναγνώστη ή ομιλητή, που στέκεται όρθιος: ο *ψάλτης διάβαζε δυνατά από το ψαλτήρι που ήταν ανοιχτό πάνω στο* ~ 2. στήριγμα (μεταλλικό ή ξύλινο) με επικλινή επιφάνεια, όπου τοποθετούνται βιβλία ή παρτιτούρες

(ετυμ < μτγν. *ἀναλόγιον* < *ἀναλέγομαι* «διαβάζω, διεξέρχομαι» Ορθότ. το επίσης μτγν *αναλογειον* (πβ. *γραφείο)*, που δίδεται ως ερμήνευμα στη λ *ἀναγνωστήριον* (Ησύχιος)).

αναλογισμός (ο) **1.** το να αναλογίζεται (κάποιος) (κάτι) · **2.** η εφαρμογή τής θεωρίας των πιθανοτήτων και τής στατιστικής σε προβλήματα ασφάλισης, επένδυσης, οικονομίας, διοίκησης και δημογραφίας ο ~ *χρησιμοποιείται για την εκτίμηση των ασφαλιστικών κινδύνων και τού ύψους των ασφαλίστρων για κάθε είδος ασφα/λστικού προγράμματος* — **αναλογιστικός,** -ή, -ό [μτγν.{

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «υπολογισμός - συλλογιστική», < *ἀναλογί- ζομαι}*

αναλογιστής (ο) **[1898].αναλογίστρῖα** (η) {αναλογιστριών} **1.** πρόσωπο που ασχολείται με την εφαρμογή τής θεωρίας των πιθανοτήτων και τής στατιστικής σε προβλήματα ασφάλισης, επένδυσης, οικονομίας, διοίκησης και δημογραφίας 2. (ειδικότ.) υπάλληλος ασφαλιστικής εταιρείας που εκτιμά τους ασφαλιστικούς κινδύνους και τα ασφάλιστρα για κάθε είδος ασφαλιστικού προγράμματος.

|ΕΤΥΜ Ως τεχν. όρ. αποτελεί από̱δ. τού αγγλ. actuary].

ανάλογος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει ομοιότητα, συμμετρία, αντιστοιχία (με άλλον) ως προς το ποσό, τις διαστάσεις, την ποιότητα, τον βαθμό ή την αξία: 5εν *έχει τα - προσόντα για μια τόσο υψηλή Θέση* (ι *παρόλο που πλήρωσα ακριβά γι'αυτή την υπόθεση, ο δικηγόρος δεν έδειξε ~ ενδιαφέρον* συν αντίστοιχος, σχετικός, απαιτούμενος αντ. ασύμμετρος, δυσανάλογος 2. ***ανάλογο*** (το) το μερίδιο (λογαριασμού, κληρονομιάς κ.λπ.) που αντιστοιχεί στον καθένα 3. μαθ. (α) ***ανάλογα μεγέθη I ποσά*** μεγέθη που μεταβάλλονται με τρόπο που ο λόγος τους να παραμένει πάντα σταθερός, που σημαίνει ότι κάθε αύξηση (ή ελάττωση) τού ενός συνοδεύεται από ακριβώς αντίστοιχη αύξηση (ή ελάττωση) τού άλλου (β) ***αντιστρόφως ανάλογα μεγέθη*** / **ποσά** τα μεγέθη που μεταβάλλονται έτσι, ώστε το γινόμενό τους να παραμένει πάντα σταθερό, που σημαίνει ότι κάθε αύξηση τού ενός συνοδεύεται από ακριβώς αντίστοιχη μείωση τού άλλου και αντιστρόφως (γ) ***μέσος ανάλογος*** ο β σε μια αναλογία τής μορφής α/β = β/γ 4. ΒΙΟΛ ***ανάλογα όργανα*** όργανα ζώων ή φυτών, όμοια στην εμφάνισή τους, αλλά διαφορετικής καταγωγής, όπως π.χ. τα φτερά των πουλιών και των εντόμων (βλ. λ. *αναλογία*, σημ. 6) — **ανάλογα** / **ανάλογως** [αρχ] επίρρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κατάλληλος.*

[ΙΪΧΗ οφλ < άνα- + *λόγος].*

ανάλογος - αντίστοιχος. Το ***ανάλογος*** διαφέρει από το ***αντίστοιχος*** Το **ανάλογος** σημαίνει γενικά την παραλληλία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πράγματα. ***Σε ανάλογες περιπτώσεις ακολουθείται η ίδια διαδικασία - Ο δήμος έκανε το καθήκον του· ανάλογες ενέργειες επιβάλλεται να γίνουν και από την Πολιτεία***. Το **αντίστοιχος** σημαίνει, κανονικώς, παραλληλία τού τύπου «ένα προς ένα», συστοιχία συγκεκριμένου πράγματος/προσώπου με άλλο επίσης συγκεκριμένο: ***Κάθε ασθένεια έχει και το αντίστοιχο φάρμακο που τη θεραπεύει - Αφού υπέβαλε αγωγή, πρέπει*** να ***προ- βούμε κι εμείς σε αντίστοιχη ενέργεια - Ο αριθμός τού δωματίου σας είναι αντίστοιχος προς τον αριθμό που είναι γραμμένος στην κάρτα σας***

αναλογώ ρ. αμετβ. [αρχ.] [αναλογείς. .· εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ πα- ρατ και λόγ μτχ ενεστ. αναλογών, -ούσα, -ούν] 1. είμαι ανάλογος με (κάτι), έχω συγκεκριμένη αντιστοιχία συν αντιστοιχώ, ισοδυναμώ, ισούμαι **2.** (ειδικότ.) αντιστοιχώ στο μερίδιο κάποιου: 5εν ***πρόκειται να π/.ηρώσω τίποτε περισσότερο απ' ό,τι μου αναλογεί*** ΣΥ.Ν ανήκω, **αναλογών,** -ούσα, -ούν {αναλογ-ούντος (θηλ. -ούσης), -ούντα | -ού- ντες (ουδ -ούντα), -ούντων (θηλ -ουσών)} αυτός που αναλογεί, αντιστοιχεί (σε κάποιον/κάτι): ***αναλογών φόρος*** (το ποσό τού φόρου που αναλογεί στα εισοδήματα κάθε πολίτη και που πρέπει να καταβληθεί στην εφορία) | | ***αναλογούν μερίδιο / ποσοστό || αναλογούσα εισφορά / δαπάνη*** | | (κ ως ουσ.) ***πήρε το αναλογούν τής πατρικής περιουσίας.*** [ετυμ < αρχ. ***ἀναλογών,*** μτχ ενεστ. τού ρ. ***ἀναλογῶ*** (βλ.λ.)]. **ανάλυση** (η) |-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} 1. (α) ο διαχωρισμός ενός πραγματικού όλου (έμβιου όντος, υλικού αντικειμένου) στα συστατικά του στοιχεία ή η αναγωγή μιας έννοιας ή συγκεκριμένης περίπτωσης (π χ. φυσικού φαινομένου, ιστορικού συμβάντος κ λπ.) στην αντίστοιχη απλούστερη μορφή τους. ~ *ενός συστήματος / φυσικού φαινομένου* (β) φιαος ***λογική ανάλυση (τής γλώσσας)*** η διαδικασία αποσαφηνίσεως των λογικών μορφών, που χρησιμεύουν ως βάση στη διατύπωση αντίστοιχων γλωσσικών προτάσεων 2. η παραπάνω διαδικασία ως μέθοδος μελέτης, για να προσδιοριστούν αίτια και αποτελέσματα, οι παράγοντες που επηρεάζουν μια συγκεκριμένη δομή και οι δυνατοί τρόποι ερμηνείας, *η - των πρόσφατων εκ?„ογικών αποτελεσμάτων οδήγησε σε πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα* | | ~ *κειμένου i ποιήματος / συγγραφέα* συν διερεύνηση, εξέταση, ερμηνεία· ΦΡ σε ***τελική ανάλυση*** πέρα από όλα τα άλλα. στο κάτω-κάτω: £εν *με πειράζει που πηγαίνω στη δουλειά με λεωφορείο το αυτοκίνητο θα με φόρτωνε ένα σωρό σκοτούρες και* ~ δεν *έχω λεφτά για ν' αγοράσω αυτοκίνητο* 3. γλωσς ***συντακτική ανάλυση*** η εξεύρεση όλων των συστατικών που συνθέτουν τη δομή μιας συγκεκριμένης πρότασης, με χαρακτηρισμό τής λειτουργίας τού καθενός μέσα στην πρόταση, π.χ. στην πρόταση *«ο φοιτητής διαβάζει εφημερίδα»* η λέξη *φοιτητής* αναλύεται συντακτικά ως ουσιαστικό που λειτουργεί ως υποκείμενο τού ρήματος *διαβάζει,* το ο ως άρθρο που λειτουργεί ως προσδιορισμός τού *φοιτητής* κ.ο.κ 4. βοηθητικό βιβλίο για το σχολείο, που περιέχει διδακτικές προσεγγίσεις, λύσεις ασκήσεων, συμπληρωματικές ασκήσεις κ.λπ. συν λυσάρι · 5. μαθ κλάδος που ασχολείται με τη θεμελίωση των πραγματικών αριθμούν και στη γενική του περιγραφή μελετά τις συναρτήσεις· κύρια έννοια είναι αυτή τού ορίου και περιλαμβάνει τον διαφορικό και τον ολοκληρωτικό λογισμό: *πραγματική / μιγαδική / μη τυπική* ~ |! ~ *αριθμού σε γινόμενο παραγόντων, π.χ. 30 - 2′ 3 · 5*Π ~ *παραστάσεως σε γινόμενο άλλων παραστάσεων, π.χ. χ³-1 = (χ-!) (χ²+χ+1)* 6. ΙΑΤΡ η εργαστηριακή εξέταση συστατικών, εκκρίσεων και απεκκρίσεων τού οργανισμού: ~ *αίματος* [[~ *ενζύμων / ούρων*7. ΧΗΜ ***χημική ανάλυση*** το σύνολο των διεργασιών που έχουν ως σκοπό τον ποιοτικό και ποσοτικό προσδιορισμό τής σύστασης τής ύλης 8. ΜΟΥΣ. η θεώρηση μουσικού έργου μέσα από μια σειρά προσεγγίσεων που αφορούν στο είδος και στην εποχή του. στη δομή, τις τονικότητες και το ύφος τους, στα θέματα, τις ιδέες και την επεξεργασία τους μέσα από τα μελωδικά, ρυθμικά, αρμονικά, αντιστικτικά σχήματα 9. ΟΙΚΟΝ το σύνολο των μορφών και των τεχνικών επιστημονικής προσέγγισης των οικονομικών φαινομένων 10. τεχνολ (α) ***ανάλυση έργου / σκοπού*** ο εκ των προτέρων προσδιορισμός των ακριβών χαρακτηριστικών συγκεκριμένης εργασίας ή θέσης (β) ***ανάλυση κρίσιμης πορείας*** περιγραφή, έλεγχος και συντονισμός των δραστηριοτήτων που απαιτεί η ολοκλήρωση έργου μεγάλης κλίμακας

11. η λεπτομέρεια και η ακρίβεια με την οποία εμφανίζεται μια εικόνα στην οθόνη (υπολογιστή, τηλεόρασης, κινηματογράφου) ή εκτυπώνεται στον εκτυπωτή — αναλύσιμος, -η, -ο (μεσν.].

[ΕΤΥΜ < αρχ. *ἀνάλυσις* < *αναλύω* Η λ. πέρασε ως δάνειο σε ξένες γλώσσες, π χ αγγλ. analysis, γαλλ. analyse, γερμ. Analyse κ.ά. Ορισμένοι όροι και φρ αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ *ανάλυση ούρων* (< γαλλ. analyse d'urine). σε *τελική ανάλυση* (< γαλλ. en derniere analyse)]

αναλυτής (ο) fl885], **αναλύτρια** (η) Ιαναλυτριών} **1.** πρόσωπο που αναλύει, που διενεργεί ανάλυση: *πολιτικός* ~2. ***διαφορικός αναλυτής*** υπολογιστική μηχανή επιλύσεως διαφορικών εξισώσεων 3. ιληροφ σχεδιαστής προγραμμάτων ηλεκτρονικού υπολογιστή 4. τεχνολ. συσκευή αυτόματης βιοχημικής ανάλυσης: ~ *αμινοξέων* [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ analyst (άνθρ), analyser (συσκευή)]

αναλυτής - αναλυτής. Τόσο το απλό ***(λύτης)*** όσο και τα σύνθετα τού ***λύω*** εμφανίζονται κανονικώς ως παροξύτονα: αρχ. ***αναλύτης, διαλύτης, καταλύτης, συ/Αύτης*** κ ά.. βυζαντινά ***χρησμολύτης, ονει-*** ρολύ***της, κομβο/.ύτης*** κ.λπ. Και το μεν ***/.ύτης*** παροξυτονείται (τονίζεται στη β' από τού τέλους συλλαβή) ως δισύλλαβο (πβ και ***θύτης, δύτης, πότης, ναύτης, ράπτης, γλύπτης, φράκτης*** κ λπ.). ενώ τα σύνθετα σε ***-λύτης*** τονίζονται επίσης στην παραλήγουσα ως πολυσύλλαβα που είχαν (στην Αρχαία) βραχύ φωνήεν πριν από το ***-της*** (πβ ***τοξότης, ιππότης, ηγέτης, συνθέτης. οφεΟ.έτης, αριστοκράτης, δυνάστης*** κ λπ). Λρα ο ορθός τονισμός τής λ. θα ήταν **αναλύτης** (πβ κ ***καταλύτης).*** Ωστόσο, αναλογικά προς τα πολλά πολυσύλλαβα μεταρρηματικά σε ***-τής*** που οξυτονούνται (***ποιητής, φοιτητής, σπουδαστής, δικαστής, πιστωτής*** κ.τ.ό) σχηματίστηκε και επικράτησε στη χρήση ο τ. **αναλυτής**

αναλυτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την ανάλυση · ~ ***μέθοδος / σκέψη / προσέγγιση*** αντ συνθετικός **2.** αυτός που χαρακτηρίζεται από λεπτομέρεια και ακρίβεια, διεξοδικός: ο ***ανακριτής ζήτησε από τον μάρτυρα ~ περιγραφή τού συμβάντος || ~ έκθεση / λογαριασμός ί παρουσίαση*** ΣΥΝ λεπτομερής, εξονυχιστικός, σχολαστικός **3.** φίλος (α) *αναλυτική / γλωσσική φιλοσοφία* κλάδος τής φιλοσοφίας που ασχολείται με τη γλώσσα, με τις σημασίες των λέξεων, φράσεων και προτάσεων, καθώς και με την ανάλυση των εννοιών και νοημάτων που δηλώνονται γλωσσικώς (β) *αναλυτική μέθοδας* η επαγωγική μέθοδος που προχωρεί από τα μερικά και ειδικά στα συνολικά και γενικά αντ συνθετική μέθοδος (γ) *αναλυτική πρόταση* πρόταση που είναι εγγενώς αληθινή, με βάση αποκλειστικά τη λογική και όχι με τυχαία εξωτερικά δεδομένα π χ ***όλα τα παιδιά μεγαλώνουν*** **4.** ΦΙΛΟΛ *αναλυτικοί* (οι) φιλόλογοι, ερευνητές των Ομηρικών Επών, που υποστηρίζουν πως τα έπη, όπως έχουν παραδοθεί, δεν μπορούν να αποδοθούν αποκλειστικά στον Όμηρο και πως δεν υπάρχει ενότητα στην ***Ι?Λάδα*** και την ***Οδύσσεια*** ΣΥΝ χωρίζοντες αντ ενωτικοί · **5.** ΓΛΩΣΣ *αναλυτική γλώσσα* κάθε γλώσσα που χρησιμοποιεί ειδικές λειτουργικές λέξεις (προθέσεις, αντωνυμίες, βοηθητικά, δείκτες, μόρια κ.ά.),

για να εκφράσει τις γραμματικές και συντακτικές σχέσεις (κατ' αντιδιαστολή προς τις συνθετικές γλώσσες, βλ. λ *συνθετικός*) 6. τεχνόλ ***αναλυτική μηχανή*** μηχανή που αποτέλεσε την πρώτη προσπάθεια αναπτύξεως ψηφιακού υπολογιστή γενικής χρήσεως 7. χημ ***αναλυτική χημεία*** ο κλάδος τού οποίου αντικείμενο είναι ο χημικός προσδιορισμός τής ποιοτικής και ποσοτικής σύστασης τής ύλης 8. μαθ (α) ***αναλυτική γεωμετρία*** ο κλάδος ο οποίος μελετά τα γεωμετρικά σχήματα με αλγεβρικές μεθόδους και διαδικασίες (β) ***αναλυτική μέθοδος*** η αποδεικτική διαδικασία η οποία ξεκινά με το δεδομένο ότι το ζητούμενο ισχύει. – ανολυτικ-ά / **-ώς** |αρχ J επίρρ . **αναλυπκότη- τα** (η) [1887] ΣΧΟΛΙΟ λ *λεπτομερής.*

[ετυμ αρχ. < *αναλύω* Οι επιστημ. όροι αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *αναλ.υτική φιλοσοφία* (< γερμ. analytische Philosophic), *αναλ.υτική γλώσσα* (< γερμ. analytische Sprache). *ανα/.υτική γεωμετρία* (< γαλλ geometrie analytique), *ανα/.υτική χημεία* (< γαλλ. chimie analytique) κ.ά.].

αναλύω ρ μετβ. (ανέλυσα, αναλύ-θηκα. -μένος (λόγ. αναλελυμένος)}

1. χωρίζω ένα σύνολο (υλικό ή αφηρημένη έννοια) στα μέρη που το αποτελούν, στα συστατικά του στοιχεία, διακριβώνοντας παράλληλα τις μεταξύ τους σχέσεις: *αναλύω μια πρόταση και αναγνωρίζω συντακτικώς τους όρους της* αντ συνθέτω 2. εξετάζω (κάτι) προσεκτικά και διεξοδικά, για να προσδιορίσω αιτίες, παράγοντες, δυνατά αποτελέσματα ή για να ερμηνεύσω (κάτι) εξηγώ· *προσπαθούν να αναλύσουν τα αίτια τής αποτυχίας τους || μου φάνηκε υπερβολ.ικό το ποσό που μου ζητούσε και απαίτησα να μου αναλύσει τον λογαριασμό* [J ~ *κείμενο / ποίημα με συγκεκριμένη μέθοδο* · 3. μετατρέπω στερεό σώμα σε υγρό με θέρμανση ή με την ανάμειξή του με άλλο υγρό: ~ *κερί / ζάχαρη* συν λειώνω 4. (σε περιφράσεις) (μεσοπαθ ***αναλύομαι*** +σε) ξεσπώ σε.... ξεκινώ με ιδιαίτερα έντονο τρόπο (κάτι): ~ *σε λυγμούς / δάκρυα / επαίνους* ΣΧΟΛΙΟ λ *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ «λύνω - διαλύο>»»< «να + λύω Η σημ. «λειώνω» είναι μεσν., ενώ η σημ. 2 ήδη αρχ |

αναλφαβητισμός (ο) [1886] Ιχωρ πληθ.} **1.** (α) η άγνοια γραφής και ανάγνωσης (β) ***οργανικός αναλφαβητισμός*** η πλήρης άγνοια γραφής και ανάγνωσης *(ολικός αναλφαβητισμός)* ή η αδυναμία ανάγνωσης και κατανόησης απλού κειμένου, αν και κάποιος έχει διδαχθεί για μερικά χρόνια γραφή και ανάγνωση (*μερικός αναλφαβητισμός* ή *ημιαναλφαβητισμός)* (γ) ***λειτουργικός αναλφαβητισμός*** η αδυναμία κάποιου, ο οποίος έχει διδαχθεί και τυπικά γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις του στην καθημερινή ζωή· (ει- δικότ) η κατάσταση αυτού που δεν έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση 2. (μτφ.-γενικότ.) η άγνοια, η έλλειψη απαραίτητων γνώσεων και πληροφοριών που στερούν από το άτομο τη δυνατότητα ένταξης και ενεργού συμμετοχής (σε μια κοινωνία, σε εξελίξεις κ.λπ.): ο ~ *στην πληροφορική περιθωριοποιεί όλο και περισσότερο άτομα μέσης ή μεγαλύτερης ηλακίας*

[ειυμ Αντιδάν .< γαλλ analphabctisme < μτγν *άναλφαβητος].*

αναλφάβητος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, που δεν μπορεί να χρησιμοποιεί τον γραπτό λόγο ΣΥΝ αγράμματος ΑΝΤ γραμματισμένος, εγγράμματος φρ (α) ***οργανικά αναλφάβητος*** αυτός που δεν έχει διδαχθεί συστηματικά γραφή και ανάγνωση και δεν αναγνωρίζει τα γράμματα *(ολικώς αναλφάβητος)* ή αυτός που έχει διδαχθεί μερικά χρόνια γραφή και ανάγνωση, αναγνωρίζει τα γράμματα, αλλά δεν μπορεί να διαβάσει και να κατανοήσει ένα απλό κείμενο (β) ***λειτουργικά αναλφάβητος*** αυτός που έχει διδαχθεί και τυπικά γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, αλλά δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις του στην καθημερινή ζωή (ειδικότ) αυτός που δεν έχει ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση

αναλώμασι |άκλ } (αρχαιοπρ.) με έξοδα (κάποιου): *έκανε την προεκλογική εκστρατεία ~ φί/.ων και συγγενών·* φρ ***ιδίοις αναλώμασι*** με προσωπικά έξοδα (κάποιου): *εξέδωσε τη συλλ.ογή του* ~ συν ιδία δαπάνη / ιδιαίς δαπάναις

[ΕΤΥΜ Δοτ πληθ τού αρχ. *ανάλωμα* «δαπάνη, έξοδο» (< *ανα.λώ.* βλ λ. *αναλώνω),* που λειτουργεί συντακτικά ως προσδιορισμός τού μέσου]

αναλώνω ρ. μετβ. {ανάλω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** ξοδεύω (χρήματα, σκέψη, χρόνο, δυνάμεις κ λπ) για ορισμένο σκοπό *ανάλωσε όλες του τις δυνάμεις για την ανόρθωση τής επιχείρησης* συν καταναλώνω, δαπανώ 2. (μεσοπαθ. ***αναλώνομαι*** +σε) δαπανώ σωματικές ή/και ψυχικές δυνάμεις για ορισμένο σκοπό: *αντί να ανα/ζώνεστε σε ανώφελες συζητήσεις, γιατί δεν πηγαίνετε να εξετάσετε το πρόβλημα επί τόπου,* Επίσης **αναλίσκω** [αρχ J

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άναλώ (-ώω)* κ. *άναλάσκω* < *άν(a-)* + *άλίσκω* <'παίρνω. κυριεύω» < **Fa/.-ίσκω* < Ι.Κ. *wel- «κομματιάζω, κυριεύω», πβ λατ. vol-nus «πληγή» κ.ά Ομόρρ. *είλωτες* < **ε-Γέλ-ωτες, ουλή* < **Foa~υ&, άλωσις, αλωτός, ενάλωτος* κ.ά Ο μεσν. τ *αναλώνω* < αρχ *άναλώ,* παράλλ. τ. τού *άναλίσκω].*

άλλοις υπηρετών αναλίσκομαι. Γνωστή φράση που σημαίνει ότι «δαπανώ τις δυνάμεις μου στην υπηρεσία των άλλων, φθείρομαι ο ίδιος, για να προσφέρω υπηρεσίες σε άλλους». Η φράση ταιριάζει κατεξοχήν στους λεξικογράφους, που με το έργο τους αναλίσκονται στην εξυπηρέτηση των αναγκών εκείνων που χρησιμοποιούν το λεξικό Η φράση απαντά στην προμετωπίδα τής α' εκδόσεως τού *Λεξικού τής Ελληνικής Γ'λ.ώσσης* (1835) τού Ανθίμου Ιαζή, διδασκάλου τού Γένους που εξέδιδε το περιοδικό *Ρφμής ο Λόγιος,* συνεργαζόμενος με τον Α Κοραή

ανάλωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων[η δαπάνη, το ξόδεμα. η κατανάλωση: - *δυνάμεων / προϊόντων || ~ κατά προτίμηση πριν από*

1-1-98 (ως χρονική ένδειξη στη συσκευασία τροφίμων· ημερομηνία λήξεως)

[ετυμ < αρχ. *ανάλωσις* < *αναλώ (-όω)* Βλ. κ *αναλώνω*\ **αναλώσιμος,** -η, -ο [μεσν **] 1.** αυτός που μπορεί να αναλωθεί, να καταναλωθεί: ~ *υλικά / πηγές ενέργειας* συν καταναλώσιμος 2. ***αναλώσιμα*** (τα) υλικά προς κατανάλωση (π.χ. χαρτί, μολύβια, υλικά καθαριότητας κ τ ό.). που Φθείρονται εύκολα και γρήγορα και γι' αυτό αντικαθίστανται (σε αντίθεση προς τα «μη αναλώσιμα», δηλ. μηχανήματα, έπιπλα, βαρύς εξοπλισμός) **αναμαλλισζω** ρ. αμετβ. {αναμάλλιασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** μπερδεύω, ανακατώνω, ξεχτενίζω τα μαλλιά: *βγήκαν όλ.οι αναμαλλιασμένοι από τον δυνατό αέρα* · 2. (για μάλλινο ύφασμα ή νήμα) βγάζω χνούδι. χνουδιάζω: *η ζακέτα που αγόρασα δεν είναι πολύ καλής ποιότητας αναμαλ.λιάζει αμέσως.* **–αναμάλλίασμα** (το), **αναμαλλιάρης,** -α, -ικο [μεσν] (λαϊκ -μειωτ) αυτός που έχει ανακατωμένα μαλλιά σ'ον *καβγά πρωτοστατούσε ένας νεαρός κακοντυμένος κι* ~ συν αναμαλλιασμένος **αναμάρτητος,** -η, -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν υπέπεσε ή δεν υποπίπτει σε αμαρτίες *κανείς δεν είναι ~ παρά μόνον ο Θεός* συν ακριμάτιστος αντ αμαρτωλός 2. αυτός που δεν διαπράττει σφάλματα ή λάθη, ο αλάνθαστος: *πρέπει να μάθεις να δέχεσαι τα σφάλ.ματα των άλλων, γιατί κανείς μας δεν* είναι ~ συν αλάνθαστος, άμεμπτος ΦΡ ο ***αναμάρτητος πρώτος τον λίθον βαλέτω*** *(ό αναμάρτητος πρώτος τόν λλθον βαλέτω,* Κ Δ Ιωάνν. 8, 7) για περιπτώσεις που κάποιος κατηγορεί τους άλλους για κάτι, χωρίς να αναλογίζεται και τα δικά του σφάλματα ή τη δική του ευθύνη: *είναι εύκολο να μεταβαλλόμαστε σε κριτές των άλλ.ων και σε δημόσιους κατηγόρους, αλλλ* – **αναμάρτητα** επίρρ , (σπάν.) **αναμαρτησία** (η) [μτγν.]. **αναμάσημα** [1851 [(το) {αναμασήμ-ατο; | -ατα, -άτων} (συνήθ. στον πληθ) λόγια, απόψεις, θέσεις άλλου, τις οποίες επαναλαμβάνει κανείς. χωρίς να τις έχει αφομοκόσει, ή λόγια και επιχειρήματα που επαναλαμβάνει κανείς συνεχώς, **αναμασώ** [αρχ.] (κ. -άω) ρ. μετβ {αναμασάς...] αναμάσ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. μασώ επανειλημμένα (την ίδια τροφή), ξαναμα- σώ: γο *ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των μηρυκαστικών είναι ότι αναμασούν την τροφή τονς* ΣΥΝ μηρυκάζω 2. (μειωτ για λόγους) λέω τα ίδια και τα ίδια. χωρίς να λέω τίποτε νέο ή σημαντικό: *συχνά οι οπαδοί ενός κόμματος αναμασούν ό,τι λέει ο αρχηγός τους || δεν λέει τίποτα πρωτότυπο, αναμασά γνωστές α/.ήθειες.* **ανάμειγμα** (το) {αναμείγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το προϊόν ανάμειξης μιας ορισμένης ποσότητας πρώτων υλών 2. η ποσότητα σκυροδέματος που αποδίδει ο αναμικτήρας σε μια πλήρη φάση λειτουργίας του (φόρτωση, ανάμειξη, αποφόρτωση). **αναμειγνύω** κ **αναμιγνύω** ρ. μετβ {ανέμειξα, αναμίχ-τηκα (λόγ. -θηκα), αναμιγμένος κ. (λόγ.) αναμεμιγμένος} 1. ενώνω (δύο ή περισσότερα στοιχεία ή υλικά) σε ένα- ανακατώνω: *χτυπώ τα αβγά και τα ~ με το υπόλοιπο υλικό* συν ανακατεύω · 2. (μτφ.) εμπλέκω (κάποιον σε μια υπόθεση): *θα σε βοηθήσω, αλλλ πρόσεξε μην αναμείξεις και μένα σ' αυτή την υπόθεση* συν παρασύρω, μπερδεύω 3. (μεσοπαθ. ***αναμειγνύομαι***) (α) υπεισέρχομαι (σε προβληματική ή ύποπτη υπόθεση), ανακατεύομαι *είχε κακές παρέες και αναμίχθηκε σε υποθέσεις με ναρκωτικά* ΣΥΝ εμπλέκομαι (β) παίρνω μέρος, μετέχω: *από την εφηβική του ηλικία αναμίχθηκε στην πολιτική* ΣΥΝ συμμετέχω. [είυμ < αρχ *άναμ(ε)ιγνύω* < *άνα-* + *μ(ε)ιγνύω*\ .

αναμειγνύω ή αναμιγνύω; Το αρχ. ρ. *μειγνύω* (που σώζεται καλύτερα στο αρχαίο και σύγχρονο ρ. *αναμειγνύω)* και τα παράγωγά του ήδη στην Αρχαία γεννούν ζητήματα ορθογραφίας, πιθανώς και λόγω τού πρώιμου ιωτακισμού, τής συμπτώσεως στην προφορά τού *-ει-* με το -ι- Αν ληφθούν υπ' όψιν η κατανομή των βαθμιδών τής ρίζας *μειγ-* στο ρήμα και στα παράγωγά του, καθώς και η γραπτή παράδοσή τους, κρίνονται ως ορθότερες οι εξής ορθογραφήσεις: (α) με -ει- (ανα)μειγνύω, (ανα)μείξω, (αν)έμειξα (β) με -ι- (ανα)μίχθηκα, (ανα)μιγμένος. Παράγωγα (α) με -ει- μείγμα και μείξη (ανάμειξη) (β) με -ι-. μικτός (ανάμικτος), επι-μιξία, μιγάς, αμιγής, μίγδην Προκειμένου για το μείξη (αρχ. *μείξις).* θα μπορούσε μεν να δικαιολογηθεί η γραφή του ως *μίξη* (πολλά αρχαία ουσιαστικά σε -σ:ς σχηματίζονταν με το ασθενές θέμα: *δόσις, θέσις, τάσις* έναντι των *δίδωμι, τίθημι, τείνω* αλλά *π νεύσις, ζεύξις, λήψις, πράξις).* ωστόσο μέσα από τη χειρόγραφη παράδοση φαίνεται προτιμότερη η γραφή με -ει- Ακόμη και το *μικτός* υπήρξε η τάση να γραφεί ως *μεικτός,* πράγμα που δεν επικράτησε τελικά

αναμείκτης (ο) αναμικτήρας

ανάμεικτος, -η, -ο ► ανάμικτος

ανάμειξη (η) {-ης κ. -είξεως] -είξεις, -είξεων} [μτγν] 1. η ένωση δύο ή περισσοτέρων στοιχείων / υλικών σε ένα- ανακάτεμα: *η ~ χρωμάτων || η ~ διαφόρων υλικών σε ένα μπολ για την παρασκευή ζύμης* · 2. η εμπλοκή κάποιου σε μία υπόθεση: *φέρεται να έχει ~ σε βομβιστικές ενέργειες || δεν έχω καμία ~ σ'αυτή την ιστορία.* αναμενόμενός, -η, -ο 1. αυτός που αναμένεται (να συμβεί)· *η νίκη* στις εκλογές *ήταν αναμενόμενη'* φρ **αποδίδω τα** αναμενόμενα έχω τα προσδοκώμενα αποτελέσματα: *«η εφαρμογή τού νέου συστήματος αστικών συγκοινωνιών δεν απέδωσε τα αναμενόμενα»* (εφημ.) 2. (ως απρόσ. *είναι αναμενόμενο)* αναμένεται, θεωρείται λογικό να συμβεί κάτι. ~ *να τιμωρηθεί, μετά την αυθαίρετη ενέργειά του || ήταν αναμενόμενο να τρακάρει, έτσι απρόσεκτα που οδηγούσε.*

[ετυμ. Μτχ ενεστ. τού ρ. *αναμένω* ως απόδ. τού αγγλ. expected], αναμένω ρ. μετβ. κ αμετβ. [αρχ.Ι {ανέμεινα} (λόγ) ♦ (μετβ.) 1. περιμένω (κάποιον/κάτι): *θα σας αναμένω εντός* 2. προσβλέπω, περιμένω

με ενδιαφέρον: *αναμένουμε εντός των προσεχών μηνών την αύξηση των συντάξεων που υποσχέθηκε ο πρωθυπουργός* 3. προβλέπω, περιμένω με αρκετή βεβαιότητα (ότι θα συμβεί κάτι): *οι οικονομικοί αναλυτές αναμένουν αύξηση στα καύσιμα εντός τού ïανουαρίου* || (μεσοπαθ) *αναμένονται σοβαρές εξελίξεις σε αυτή την υπόθεση* || *δεν αναμενόταν τόσο μεγάλη εκλογική νίκη* ♦ 4. (αμετβ) βρίσκομαι σε αναμονή: *συχνά ακούμε να μας λένε στο τη?<.έφωνο «αναμείνατε στο ακουστικό σας», όταν οι γραμμές είναι κατειλημμένες* 5. (απρόσ. ***αναμένεται***) υπάρχει προσδοκία ή αρκετή βεβαιότητα για κάτι: ~ *να υπογράφει συμφωνία συνεργασίας μεταξύ των* δύο *χωρών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μένω. περιμένω.*

αναμεσα επίρρ. (τοπ.) **1.** (+σε) στο διάστημα που ενώνει ή χωρίζει δύο σημεία ή πράγματα, στο παρεμβαλλόμενο διάστημα, *το χωριό μας είναι χτισμένο ~ σε δυο πανύψη/.α βουνά* || *ο σκύλος τριγύριζε ανάμεσά τους και δεν τους άφηνε σε ησυχία* συν ενδιάμεσα, στο μέσο, μεταξύ 2. (+από) διά μέσου: *περάσαμε ~ από τα πυκνά δέντρα και βγήκαμε στο ξέφωτο* 3. (+ μας / σας / τους) μεταξύ, για μέλος συνόλου: ~ *σας υπάρχει ένας προδότης* [| *δεν βρήκα κανέναν καλό άνθρωπο ~ τους* 4. για δύο έννοιες, καταστάσεις κ.λπ. που απέχουν μεταξύ τους: ~ *στα λόγια και στις πράξεις υπάρχει μεγάλη απόσταση*

5. για επιλογή μεταξύ δύο διαφορετικών ή αντίθετων πραγμάτων, προσώπων κ.ά.. τι *θα διάλεγες ~ στο βουνό και στη θάλασσα για τις διακοπές σου;* φρ. ***ανάμεσα στ' άλλα*** επιπροσθέτως, εκτός από τα άλλα: ~ *έχουμε να αντιμετωπίσουμε και την ολιγωρία των υπευθύνων* ΣϋΝ μεταξύ άλλων, επιπλέον, συν τοις άλλοις 6. (χρον.) κατά τον ενδιάμεσο χρόνο, στο παρεμβαλλόμενο χρονικό διάστημα. ~ *στην τρίτη και την τέταρτη ομιλία παρεμβά/.λεται δεκαπεντάλεπτο διάλειμμα* ΣΥΝ στο μεταξύ, μεταξύ 7. (αλληλοπάθεια) στις σχέσεις μεταξύ (κάποιων): *ανάμεσά τους υπάρχει πραγματική αγάπη* || *υπάρχει δυσπιστία ανάμεσά τους, γι' αυτό δεν μπορούν να συνεννοηθούν* || *μισούνται ανάμεσά τους* φρ ***κάτι θα / να μείνει ανάμεσά μας*** για περιπτώσεις που λέμε σε κάποιον κάτι εμπιστευτικά ή που του ζητάμε να κρατήσει κάτι μυστικό. Επίσης (λαϊκότ.) **αναμεσής.**

[tïΥΜ μεσν. < *άναμέσον.* από συμφυρμό τής συνεκφοράς *ανά μέσον* (κατά τα επιρρ. σε *-α).* Η συνεκφορά *ανά μέσον* πρωτοαπαντά στον Αριστοτέλη, επιδίδει όμως κυρ στη Μτγν Ελληνική *(ανά μέσον τοϋ ναού καί τοϋ θρόνου,* Επιγρ ίου αι μ.Χ.), όπου απαντά με τη σημερινή σημασία και σύνταξη τόσο στους Ο' (1Ι.Δ. *Γένεσις* 3, Ι5: *εχθραν θήσω ἀνά μέσον σου καί ἀνά μέσον τής γυναικός καί ἀνά μέσον τοϋ σπέρματός σου καί ἀνά μέσον τοϋ σπέρματος αὐτής)* όσο και στην Κ.Δ (λ.χ. Μάρκ 7, 31: *ἀνά μέσον τών ορίων Δεκαπόλεως)].* **αναμεταβίβαστης** (ο) τεχνολ ειδική συσκευή για την αυτόματη λήψη και αποστολή σημάτων ασυρμάτου [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. retransmetteur] **αναμετάδοση** (η) {-ης κ. -όσεως [-όσεις, -όσεων} **1.** η εκ νέου μετάδοση *μετά από παράκληση των φι/Λθλων, αποφασίστηκε η ~ τού χθεσινού ποδοσφαιρικού αγώνα* 2. (ειδικότ.) η επανεκπομπή (σήματος) ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού προγράμματος μέσω ενός ή *περισσοτέρων* τηλεπικοινωνιακών σταθμών που το λαμβάνουν: *ζωντανή ~* || *σταθμός αναμετάδοσης* || *κρίθηκε σκόπιμη η παράλ/^ηλη - των συνεδριάσεων τής Βουλής από όλους τους κρατικούς τηλεοπτικούς σταθμούς.* — **αναμεταδίδω** ρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ transmission], **αναμεταδότης** (ο) {αναμεταδοτών} τεχνολ μηχανικό τηλεπικοινωνιακό σύστημα, που λαμβάνει εξασθενημένα σήματα από τον πομπό εκπομπής σε ορισμένη συχνότητα και τα εκπέμπει σε άλλη συχνότητα ενισχυμένα εφαρμόζεται σε συστήματα ασύρματης επικοινωνίας (τηλεφωνία, ραδιόφωνο, τηλεόραση κ.λπ.) ~ *δορυφορικού τηλεοπτικού προγράμματος.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. trasmitter]

αναμεταξύ επίρρ. [αρχ] μεταξύ (βλ λ)

αναμέτρηση (η) [μτγν.] {-ης κ.-ήσεως | -ήσεις,-ήσεων] 1.(μτφ.) αγώνας μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πλευρών για την ανάδειξη νικητή: *εκ/.ογική ~* || *πολύ φοβούμαι πως η διαμάχη μεταξύ των δύο κρατών θα καταλήξει σε πο/^εμική ~* || *οι αρχηγοί των κομμάτων συμφώνησαν για τηλεοπτικές ~* 2. ναυτ ο προσδιορισμός τού στίγματος τού πλοίου με τον υπολογισμό πορείας, ταχύτητας και χρόνου **αναμετρώ** ρ μετβ. [αρχ.] {αναμετράς . | αναμέτρησα, -ιέμαι (λόγ -ούμαι). -ήθηκα! **1.** εξετάζω προσεκτικά και υπολογίζω τις συνέπειες μιας ενέργειας, *αναμέτρησε το πολιτικό κόστος που θα προκα/.έσει μια τέτοια νομοθετική ρύθμιση* || ~ *τις δυνάμεις μου* ΣΥΝ λογαριάζω, αναλογίζομαι. σταθμίζω 2. (μεσοπαθ. ***αναμετριέμαι*** κ. ***αναμετροϋ- μαι)*** ανταγωνίζομαι με σκοπό την ανάδειξη τού καλύτερου οι *αθ/.η- τές θα αναμετρηθούν στα αγωνίσματα στίβου* συν. συναγωνίζομαι, διαγωνίζομαι

αναμηρυκάζω ρ. μετβ. {εύχρ. στον ενεστ. κ. παρατ.} (για μηρυκα- στικά ζώα) αναμασώ (την τροφή), τη μασώ για δεύτερη φορά φέρνο- ντάς την από το στομάχι στο στόμα. — **αναμηρυκασμός** (ο) **ανάμΐγμα** (το) -» ανάμειγμα **αναμιγνύω** ρ. -» αναμειγνύω

αναμικτήρας (ο) **1.** συσκευή για την ανάμειξη υλικών ΣΥΝ μίξερ **2.** (ειδικότ) τεχνολ μηχάνημα μέσα στο οποίο αναμειγνύεται και γίνεται ομοιόμορφο το σκυρόδεμα. Επίσης (παλαιότ.) **αναμίκτης.** [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ mixer] **ανάμικτος,** -η, -ο Ιμτγν] κ **ανάμιχτος** αυτός που αποτελείται από δύο ή περισσότερα στοιχεία- αυτός που προέρχεται από ανάμειξη *προτιμώ το ~ παγωτό, γιατί έχει πολλές γεύσεις* [[~ *πληθυσμός* ΣΥΝ αναμεμιγμένος, σύνθετος ΑΝΤ αμιγής, **ανάμιξη** (η) ► ανάμειξη

αναμίσθώνω ρ μετβ [μτγν.] {αναμίσθω-σα. -θηκα, -μένος] (για ενοι κιαστή) ξανανοικιάζω. ξαναμισθώνω. - **αναμίσθωση** (η) Ιμτγν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *μισθώνω.* **άναμμα** (το) {ανάμμ-ατος | -ατα. -άτων] 1. η πρόκληση ή μετάδοση φωτιάς, η ανάφλεξη, *το ~ τού καντηλιού* συν πυρπόληση αντ σβήσιμο 2. η παροχή ρεύματος σε λαμπτήρα ή ηλεκτρική συσκευή: *το ~ τού κα/.οριφέρ προκάλεσε βραχυκύκλωμα και κάηκε η ασφάλεια* 3. υψηλή θερμοκρασία από υπερβολική ζέστη ή μηχανική αιτία, *το ~ τής μηχανής οφει? ·.εται στο ότι πηγαίνουμε συνέχεια με πρώτη (ταχύτητα)* 4. (μτφ.) το κοκκίνισμα τού προσώπου από πυρετό, ταραχή, τρέξιμο, ζέστη κ.λπ.. *το ~ τού προσώπου του φανέρωνε τη μεγάλη ένταση που είχε* συν έξαψη, διέγερση · 5. (μτφ.) (για τρόφιμα) αλλοίωση, έναρξη σήψεως (βλ. λ. *ανάβω,* σημ Ι2). *■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *άπτω* [ετυμ μτγν < αρχ *άνάπτω)* **ανάμνηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] 1. η ανάκληση, η επαναφορά στη μνήμη γεγονότων, περιστατικών, εντυπώσεων ή εμπειριών τού παρελθόντος *η ~ δυσάρεστων περιστατικού από την παιδική του ηλικία τον ταράζει ακόμη και σήμερα* συν αναπόληση, ενθύμηση ΑΝΤ λήθη, λησμονιά 2. (συνεκδ) αυτό που αναπολεί κανείς, που φέρνει στη μνήμη του: *τα φοιτητικά χρόνια τούς άφησαν πολύ όμορφες ~* || του *άρεσε να διηγείται τις ~ του από τον πόλεμο τού '40* συν θύμηση 3. (συνεκδ) αντικείμενο που προσφέρεται ή φυλάσσεται ως ενθύμιο με αφορμή σημαντικό γεγονός (γιορτή, επέτειο, ταξίδι κ.λπ.): *κράτησε αυτές τις φωτογραφίες ως - από το σχολείο μας* συν αναμνηστικό 4. ***αναμνήσεις*** (οι) τα απομνημονεύματα: *άρχισε να γράφει σε βιβλίο τις ~ του από τη διοίκηστ] τής μεραρχίας.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άναμιμνήσκω* «θυμίζω». Στη σημ. 4 η λ αποδίδει το γαλλ memoirs].

αναμνηστικός, -ή, -ό |αρχ.] 1. αυτός που προκαλεί ανάμνηση, που συμβάλλει στο να θυμάται κανείς κάτι: - *πλακέτα / φωτογραφία / λεύκωμα·* φρ ***αναμνηστικό γραμματόσημο*** μεμονωμένο γραμματόσημο, που εκδίδεται για την κάλυψη των κυκλοφοριακών αναγκών τής Ταχυδρομικής Υπηρεσίας και σε ανάμνηση σπουδαίου γεγονότος (επετείου, γέννησης ή θανάτου σημαντικού προσώπου κ λπ) 2. ***αναμνηστικό*** (το) αντικείμενο που φυλάσσεται ή δώρο που προσφέρεται με σκοπό την ανάμνηση σημαντικού γεγονότος, τόπου, προσώπου κ λπ : *αγόρασα διάφορα ~ από την Ιταλία* συν ενθύμιο, σουβενίρ, **αναμονή** (η) {πληθ. στη σημ. 3} 1.το να περιμένει κανείς κάποιον/κάτι. *μας κούρασε πολύ η ~ των εκλογικών αποτελεσμάτων* ΦΡ (α) ***εν αναμονή*** *(έν άναμονή) / σε αναμονή* (+γεν.) περιμένοντας (με ενδιαφέρον ή αγωνία) (σημαντικό γεγονός που προβλέπεται να συμβεί). ~ *των κρίσιμων αποφάσεων τής* Βουλής, *οι δημοσιογράφοι πήραν συνεντεύξεις από σημαίνοντα πο/.ιτικά πρόσωπα* (β) ***αίθουσα αναμονής*** αίθουσα που χρησιμοποιείται από πρόσωπα που περιμένουν (σε αεροδρόμιο, νοσοκομείο, ιατρείο κ.λπ): *περιμέναμε στην ~, μέχρι να μας δεχθεί ο γιατρός στο γραφείο του* (γ) ***λίστα αναμονής*** κατάλογος προσώπων που περιμένουν για ορισμένο σκοπό, όπως για κράτηση θέσεως σε πτήση, εισαγωγή σε νοσοκομείο, σε εκπαιδευτικό ίδρυμα κ.λπ. *οι θέσεις τής πρωινής πτήσης ήταν κ/πεισμένες και ζήτησα να με γράψουν στη ~* 2. (συνεκδ) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο κανείς περιμένει *η ~ τής άφιξης τού αεροπλάνου δεν κράτησε πολύ*

• 3. *αναμονές* (οι) (α) τα καταληκτικά σημεία των καλωδίων στις ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις των οικοδομών που μένουν ακάλυπτα μέχρι να τοποθετηθούν οι πρίζες (β) τα σίδερα στο οπλισμένο σκυρόδεμα που μένουν ακάλυπτα στη στέγη τού τελευταίου πατώματος οικοδομής ΣΧΟΛΙΌ λ. *μένω.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *άναμένω.* Από τη Γαλλική έχουν προέλθει ορισμένες φράσεις και συντακτικά σχήματα, λ.χ. *αίθουσα / λίστα αναμονής* (< salle / liste d'attente). εν *αναμονή* (< en attente), εν *αναμονή* Η-γεν (dans l'attcntc de...)],

αναμορφώνω ρ. μετβ. {αναμόρφω-σα, -θηκα, -μένος] **1.** τροποποιώ προς το καλύτερο: *η νέα κυβέρνηση υποσχέθηκε να αναμορφώσει την παιδεία τής χώρας μας* ΣΥΝ μεταρρυθμίζω, αναδιοργανώνω 2, σωφρονίζω κάποιον παραστρατημένο ΣΥΝ συνετίζω, συμμορφώνω (ΠΤΥΜ < μτγν *άναμορφώ (-όω)*< άνα- + *μορφώ* «δίνω μορφή» < *μορ- φή\ .*

αναμόρφωση (η) [μτγν.[{-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1.η τροποποίηση προς το καλύτερο: *η ~ τού προγράμματος σπουδών* συν αναδιάρθρωση. αναδιοργάνο>ση 2. ο σωφρονισμός προσώπου που έχει παραστρατήσει συν συνετισμός, συμμόρφωση **αναμορφωτήριο** (το) [1898] {αναμορφωτηρί-ου | -ων] ίδρυμα που αποσκοπεί στον σωφρονισμό και στην κατάλληλη διαπαιδαγώγηση ανηλίκων, που έχουν καταδικαστεί για αξιόποινες πράξεις, *εγκλεισμός σε ~* Π *από/.υση από ~* συν. σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων. [ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ reformatory] **αναμορφωτής** (ο) [μτγν |, **αναμορφώτρια** (η) {αναμορφωτριών] εισηγητής ριζικών αλλαγών και νέων τρόπων ζωής, σκέψεως ή δρά- σεως: *το συγγραφικό του έργο τον ανέδειξε σε ~ τής πολιτικής σκέψης σε ολόκληρη την Ευρώπη* ΣΥΝ μεταρρυθμιστής, καινοτόμος. **αναμορφωτικός,** -ή, -ό 11886] 1. αυτός που αποσκοπεί στην ανα» μόρφωση: ~ *σχολείο 2. **αναμορφωτικό κατάστημα*** αναμορφωτήριο (βλ λ) — **αναμορφωτικά** επίρρ. **αναμοχλεύω** ρ μετβ. {αναμόχλευ-σα, -θηκα} (λόγ.-μτφ.) φέρνω στην επιφάνεια ένα λησμονημένο θέμα. συνήθ. δυσάρεστο ή επίμαχο- ανα- κινώ: ~ *πολιτικά πάθη / έριδες ί μίση / γο παρελθόν* συν αναζωπυρώνω, υποδαυλίζω -\νί κατασιγάζω — **αναμόχλευαη** (η) Ιμτγν.], **ανα- μοχλευπκός,** -ή, -ό

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άνα-* + *μοχλεύω* < *μοχλός*]. **αναμπουμπούλα** (η) {χωρ γεν. πληθ } (εκφραστ) θορυβώδης κατάσταση που συνοδεύεται από αναστάτωση και αναταραχή: *στο πάρτι είχαν μαζευτεί τόσα παιδιά, που γινόταν μεγάλη ~* ΣΥΝ φασαρία, χα

μός φρ (παροιμ.) ο *λύκος στην αναμπουμπούλα χαίρεται* για περιπτώσεις που. όταν επικρατεί σύγχυση, οι επιτήδειοι βρίσκουν ευκαιρία να δράσουν ανενόχλητοι.
[ετυμ Αβεβ. ετύμου, πιθ < παλαιότ. επίρρ *αναμπάμπουλα* «άνω-κά- τω. φύρδην-μίγδην» ή < *ανα-* + φρ. *άλλα πάμκολλα* ή < βεν ala babula «στον βρόντο»].

αναμφίβολος, -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ) αυτός που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση. που θεωρείται απόλυτα βέβαιος συν αναμφισβήτητος, αναντίρρητος ΑΝΤ αμφισβητήσιμος. αμφίβολος, αμφιλεγόμενος **αναμφίβολα** / **αναμφιβόλως** [μτγν [επίρρ

αναμφίλεκτος, -η, -ο αυτός για τον οποίο δεν υπάρχουν αμφιλογίες ή διαφωνίες ΣΥΝ αναμφίβολος, αναντίρρητος ΛΝΤ αμφισβητήσιμος, αμφιλεγόμενος — **αναμφίλεκτα** / **αναμφιλέκτως** Ιμτγν.] επίρρ [εγυμ μτγν < *άν-* στερητ. + *άμφί?^εκτος* < *άμφι/.έγω]*

αναμφισβήτητος, -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση ή αμφιβολία, ο βέβαιος *γεγονός* - συν αναμφίβολος, αναντίρρητος ani αμφισβητούμενος, αμφιλεγόμενος, διαφιλονικούμε- νος — **αναμφισβήτητα** / **αναμφισβητήτως** |αρχ] επίρρ. ανανάς (ο) {ανανάδες! 1. εξωτικό ποώδες φυτό. που αποτελείται από μικρό και άκαμπτο βλαστό, με μακριά σαρκώδη φύλλα και πυκνό θύσανο από άνθη· ο καρπός του είναι σαρκώδης, γλυκόξινος και κιτρινωπός και περιβάλλεται από αλλεπάλληλα κλιμακούμενα, αγκαθωτά φύλλα 2. (συνεκδ.) ο χυμώδης. εδώδιμος και αρωματικός καρπός τού ομώνυμου φυτού, *μου αρέσει η γεύση τού* -1 | *χυμός* ~
ΙΕΤΥΜ < γαλλ. ananas < ισπ ananas < πορτ. ananas < nana, λ της γλώσσας των Γκουαρανί. νοτιοαμερικανικής ινδιάνικης φυλής] **ανανδρία** (η) Ιχωρ πληθ.} 1. η έλλειψη ανδρείας και γενναιότητας· δειλία ΣΥΝ λιποψυχία ΑΝΤ ανδρεία, αντρειοσύνη, γενναιότητα, λεβεντιά 2. η ανάρμοστη σε άνδρα συμπεριφορά: *ο'εν του είχα άξιο για τέτοια ~ να χτυπήσει μια ανυπεράσπιστη γυναίκα!* ΣΥΝ μικρότητα ΑΝΤ ιπποτισμός, γενναιοφροσύνη ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αεροπορία, -ία.* [ΕΤΥΜ αρχ < *άνανδρος*\.

ανανδρία αλλά ανδρεία. Επειδή η λ. παράγεται από το *άνανδρος* (και όχι από το *ανδρεία),* γράφεται κανονικά με *-ι- άνανδρος - ανανδρ-ία,* όπως και *άδικος* ■ *αδικία, ισόρροπος ισορροπία, πρόεδρος - προεδρία, ανώνυμος - ανο)νυμία, ιπτόδρομος - ιπποδρομία, κληρονόμος - κληρονομιά* κτό Ίο *ανδρεία* γράφεται με *-ει-* ως παράγωγο τού *ανδρείος: ανδρείος - ανδρεία.* Ομοίως *πορεία* (από το *πορεύομαι),* αλλά *πρωτοπορία* < *πρωτοπόρος, αεροπορία* < *αεροπόρος, λατρεία* (από το *λατρεύοή,* αλλά *ειδω/.ολατρία* < *ειδωλολάτρης* Γενικότερα, τα παρασύνθετα ουσιαστικά (δηλ τα ουσιαστικά τα παράγωγα από σύνθετες λέξεις) σχηματίζονται με την κατάληξη -ία -♦ *αμνηστία.* Λατρεία, *πορεία, μαντεία*

άνανδρος, -η, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που συμπεριφέρεται με δειλία, ο άτολμος συν δειλός, λιπόψυχος, φοβητσιάρης am ανδρείος, γενναίος, αντρίκειος. ψυχωμένος, λεβέντης 2. αυτός που δεν αρμόζει σε άνδρα, που ταυ λείπει η γενναιοφροσύνη: *η ~ συμπεριφορά του για να γίνει αρεστός στη διοίκηση, τον απομόνο)σε | | το ~ χτύπημα τρομοκρατικής οργάνωσης* συν μικρόψυχος αντ αντρίκειος, ιπποτικός, λεβέντικος — **άνανδρα** επίρρ ^ σχολιο λ. *άγαμος.*
[ετυμ αρχ. < *άν-* στερητ. + *-ανδρος* < *άνήρ. άνδρός).* **ανανεώνω** ρ. μετβ {ανανέω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** επαναφέρω κάτι στην αρχική του μορφή ή κατάσταση, το κάνω πάλι νέο ΣΥΝ αποκαθιστώ 2. αντικαθιστώ κάτι παλαιό ή ξεπερασμένο με το αντίστοιχο νέο: *η επιχείρηση θα ανανεώσει τον τεχνολογικό της εξοπλισμό* ΣΥΝ εκσυγχρονίζω **3.** μετασχηματίζω (κάτι) με στόχο την προσαρμογή στα νέα δεδομένα ο *σύλ/^ογος αποφάσισε να ανανεώσει το καταστατικό του, καθώς οι αρχικοί σκοποί του έχουν πλέον διαφοροποιηθεί* συν μεταρρυθμίζω, αναμορφώνω 4. (για συμβάσεις, γραμμάτια, διαπραγματεύσεις, εγγραφές κ.λπ.) παρατείνω την προθεσμία ισχύος: ο *ποδοσφαιριστής ανανέωσε το συμβόλαιό του για μια τετραετία* 5. (για πρόσ) επαναφέρο) σε κατάσταση υγείας ή ενεργητικότητας, αναζωογονώ: *οι φετινές καλοκαιρινές διακοπές με ανανέωσαν σωματικά και πνευματικά περισσότερο από κάθε άλλη φορά* συν ξανανιώνω [ΕΓΥΜ < μτγν *άνανεώ* < αρχ. *άνανεούμαι (-όο-)* < *άνα-* + *νεοΰμαι* < *νεώ* «ανακαινίζω» < *νέος*\. **ανανέωση** (η) Ιαρχ Ι{-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} **1.** ο εμπλουτισμός με νέα στοιχεία ή η αντικατάσταση των παλιών ή φθαρμένων με καινούργια: *αποφασίστηκε η ~ τού στόλου με την αγορά καινούργιων π?.οί(ον\ \ η ~ τής γκαρνταρόμπας του με καινούργια ρούχα* ||[*η ~ το)ν κυττάρων τού οργανισμού* 2. ο εμπλουτισμός τού έμψυχου δυναμικού με νεότερης ηλικίας πρόσωπα: *η ομάδα έχει μεγά/.ο μέσο όρο ηλικίας- χρειάζεται* ~ [| *η γενιά των σαραντάρηδων επέφερε την ~ των κομματικών ηγεσιών 3.* η βελτίωση της σωματικής και ψυχικής κατάστασης κάποιου, το ξανάνιωμα: *πήγε διακοπές στο βουνό, γιατί χρειαζόταν* ~ · 4. η παράταση της ισχύος: *η ~ τού βιβλιαρίου υγείας / τής άδειας οδηγήσεως /* του *συμβολαίου για άλλα δύο χρόνια.* — **ανανεωτικός,** -ή, -ό [μτγν. Κ **ανανεωτικά** επίρρ. **ανανεώσιμος,** -η. -ο **1.** αυτός που μπορεί να ανανεωθεί ή να ανανεώνεται συνεχώς (χωρίς να εξαντλείται) **2.** οικολ ***ανανεώσιμες πηγές ενέργειας*** ο Ήλιος, ο άνεμος, η βιομάζα (βλλ) κά που παρέχουν μορφές ενέργειας (ηλιακή, αιολική, γεωθερμική, υδραυλική κλπ) ανεξάντλητες και φιλικές προς το περιβάλλον, κυρ κατ' αντιδιαστολή προς τους εξαντλήσιμους ενεργειακούς πόρους (λ.χ. το πετρέλαιο. το φυσικό αέριο κ ά).
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. renewable] **ανανεωτής** (ο) [μτγν.], **ανανεώτρια** (η) {ανανεωτριών} πρόσωπο που επιφέρει ανανέωση ΣΥΝ ανακαινιστής.

ανανήφω ρ αμετβ. {ανένηψα} (αρχαιοπρ.) 1. ανακτο) τις αισθήσεις μου. την πνευματική μου διαύγεια, συνέρχομαι από μέθη, λιποθυμία, οργή κ.λπ.. *Θα χρειαστεί πολύς καιρός, για να ανανήψει και να ξα- ναβρεί τον παλιό εαυτό του* 2. (μτφ.) (α) συνέρχομαι από πλάνη, μετανοώ: *η επίσκεψή του στο Άγιον Όρος τον έκανε να ανανήψει και να εγκαταλείψει την παλιά* του *ζωή* συν συνετίζομαι, διορθώνομαι (β) (για ιδεολογία) απαρνούμαι. αποκηρύσσω (κυρ. στον αόριστο). [ετυμ αρχ. < *άνα-* + *νήφω* «είμαι νηφάλιος», βλ. κ λ *νηφάλιος]* **ανάνηψη** (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} 1. η ανάκτηση τής νηφαλιότητας ή τής πνευματικής διαύγειας ύστερα από μέθη, οργή κ λπ. 2. (μτφ) η απαλλαγή από την πλάνη, η μετάνοια (για ιδεολογία) η απάρνηση. η αποκήρυξη **3.** ιατρ (α) η αποκατάσταση τής λειτουργίας τής συνειδήσεως ύστερα από μια περίοδο απώλειάς της (κώμα ή γενική αναισθησία) (β) ο χώρος όπου παραμένει ο ασθενής, προκειμένου να ανακτήσει τις αισθήσεις του: ο *χειρουργός ζήτησε να μεταφερθεί ο εγχειρισμένος στην ~, μέχρι να συνέλθει από τη νάρ- κο>ση* — **ανανηπτικός,** -ή, -ό
[πτυμ < μεσον *άνάνηψις* < αρχ. *άνανήφω.* Η ιατρ. σημ είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ recovery].

Α να νίας (ο) **1**. όνομα προσώπων τής Π Δ **2.** όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα |ειυμ μτγν. < εβρ. Ilannanjah «ο Γιαχ (ο Θεός) έχει δείξει εύνοια» Βλ κ. *Άννα]*

αναντάμ τταττανταμ επίρρ 1. από μάννα και από πατέρα, από καταγωγή: *προερχόμαστε από νησί κι αγαπάμε τη θάλασσα* - 2. (κα- κόσ. ως χαρακτηρισμός) για άτομα ηθικώς επιλήψιμα (ιδ. γυναίκες- εμφατ) *άφησε την αρραβωνιαστικιά του και ξεμυαλίστηκε με μια* ΙΕΤΥΜ < τουρκ anadan babadan] **ανανταπόδοτος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που λόγω της ανεκτίμητης αξίας του δεν μπορεί να ανταποδοθεί ή να ξεπληρωθεί εύκολα· ~ ευ- *εργεσία* 2. αυτός που δεν ανταποδόθηκε (από αμέλεια, αχαριστία ή αδυναμία) **3.** ιλως **ανανταπόδοτο** ***(σχήμα)*** σχήμα λόγου ελλειπτικής μορφής, κατά το οποίο παραλείπεται η απόδοση μιας υποθετικής πρότασης ως ευκόλως εννοούμενη: *Εγώ αυτή είμαι και δεν αλ/.άζω' Άν σου αρέσει* (ενν έχει καλώς), **ανάντης,** -ης. άναντες {ανάντ-ους | -εις (ουδ. -η), -ων} (αρχαιοπρ.) 1. αυτός που έχει ανοδική κατεύθυνση, ο ανηφορικός συν ανωφερής ΛΝΤ κατάντης, κατωφερής, κατηφορικός **2.** (μτφ) δύσκολος, δυσχερής, αντίξοος.
[liym αρχ < *άν(α)-* + *-άντης*< *άντ-* (πβ. *αντί, έν-αντι, συν-αντώ)].* **αναντικατάστατος** -η. -ο [1833] αυτός που λόγω τής αξίας του ή τής μοναδικότητάς του δεν μπορεί να αντικατασταθεί. ~ *υπά?ληλος / στέλεχος* συν απαραίτητος φρ ***ουδείς αναντικατάστατος*** για περιπτώσεις που αντιμετωπίζεται θέμα αποχωρήσεως, παραιτήσεως, απομακρύνσεως από μια θέση κάποιου αποδεδειγμένως ικανού: *μη στενοχωριέστε που βγαίνω στη σύνταξη* ~.
ΙΕΙΥΜ Η φρ *ουδείς αναντικατάστατος* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. personne n'est irrempla^able] **αναντίλεκτος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν επιδέχεται αντιλογία ή αμφισβήτηση: ~ *επιχείρημα / δικαιώματα* ΣΥΝ αναντίρρητος, αναμφισβήτητος ΑΝΓ αντιλεγόμενος **αναντίλεκτα/αναντιλέκτως**[μτγν.1 επίρρ.
[είυμ μτγν. < *άν-* στερητ + *άντι/„έγω).* **αναντιπροσώπευτος,** -η. -ο [1872] αυτός που δεν αντιπροσωπεύεται από κάποιον

αναντίρρητος, -η, -ο 1. αυτός που δεν επιδέχεται αντίρρηση, αντιλογία ή αμφισβήτηση συν αναντίλεκτος, αναμφισβήτητος αντ αντιλεγόμενος 2. (συνεκδ.) αυτός που δεν επιδέχεται διάψευση βέβαιος, ασφαλής *είναι αναντίρρητο ότι η κυβέρνηση πέτυχε να μειώσει τον πληθωρισμό* συν αληθής — **αναντίρρητα** / **αναντιρρήτως** [μτγν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ -ρρ-
[κι υμ μτγν. < *άν-* στερητ. + *άντίρρητος* «αντιλεγόμενος» < *άντί-* + *ρητός].*

αναντιστοιχία (η) {αναντιστοιχιών} η έλλειψη αντιστοιχίας, συμφωνίας, συμβατότητας με κάτι. *υπάρχει - μεταξύ των υποσχέσεών του και των έργων του | | ~ μεταξύ των στοιχείων που δίνει το υπουργείο και των αντίστοιχων τής Ε.Ε* ΣΥΝ ασυμφωνία ΑΝΓ αντιστοιχία **αναντίστοιχος,** -η, -ο, **αναντίστοιχα** επίρρ.
[ΕΙΥΜ Νεολογισμός τής δεκαετίας τού '80]. **άναξ** (ο) {άν-ακτος. -ακτα | -ακτές, -άκτων}, **άνασσα** (η) [αρχ.] {ανασσο)ν} (αρχαιοπρ) βασιλιάς / βασίλισσα, ανώτατος άρχοντας. [είυμ < αρχ *άναξ, άνακτος* < *Εάναξ,* αγν. ετύμου Απαντά ήδη στα Μυκηναϊκά (wa-na-ka = ^*άναξ)* αρχικά επρόκειτο μάλλον για θρησκευτικό όρο με τη σημ «προστάτης, σωτήρας», αλλά οι συχνότερες αρχ. σημ. είναι «κύριος, αφέντης» με αναφορά κυρ στους θεούς. Η λ απαντά συχνά ως α' ή β' συνθετικό, ιδίως σε αρχ. κύρια ονόματα, π.χ *Άναξ-αγόρας, Άναξι-μένης, Ίππ-ώναξ, Άστυ-άναξ* κ ά. Το θηλ. *άνασσα* «βασίλισσα» < *'άνακτ-ja].*

Αναξαγόρας (ο) 1. αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος από τις Κλαζομενές (αρχές 5ου αι -428/7 π Χ). τού οποίου η σκέψη επέδρασε στον Σωκράτη και τον Πλάτωνα και ο οποίος θεωρούσε ως βασική αρχή τού κόσμου το άπειρο και τον νου 2. ανδρικό όνομα ΙΕΙΥΜ αρχ , αρχική σημ. «άρχοντας τού λόγου». < *άναξ* + *-αγόρας* «εύγλωττος, δυνατός στην αγόρευση» < *αγορά* «συνάθροιση λαού, δήμος», πβ. κ *Πυθ-αγόρας. Πρωτ-αγόρας. Εύ-αγόρας* κ λπ.] **αναξέω** ρ. μετβ. {ανέξεσα} (λόγ.) 1. (κυριολ.) ερεθίζω με ξύσιμο, ανοίγω πάλι (τραύματα, πληγές) 2. (μτφ.) φέρνω στην επιφάνεια και ανα- μοχλεύω (εχθρότητες, πάθη, μίση κ λπ.) ΣΥΝ υποδαυλίζω, αναρριπίζω ΑΝΤ κατευνάζω, ηρεμώ — **ανάξεση** (η) [1894]
[Γ.ΤΥΜ μτγν < *άνα-* + *ξέω* «ξύνω»].

Αναξίμανδρος (ο) {-ου κ -άνδρου} 1. αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος *από* τη Μίλητο (610-περ. 547 π Χ), μαθητής τού Θαλή, ο οποίος θεωρούσε ότι τα υδρόβια ζώα ήταν τα πρώτα που εμφανίστηκαν στη Γη, κατάρτισε τον πρώτο γεωγραφικό χάρτη, εφεύρε το ηλιακό ημερολόγιο και διάφορα αστρονομικά όργανα και συνέγραψε το *Περί Φύσε- ως* 2. ανδρικό όνομα.
[Γ.ΤΥΜ αρχ. αρχική σημ πιθ. «κύριος τής (ομώνυμης τού θεού Μάν- δρου) περιοχής τής Μ. Ασίας», < *άναξι-* (< *άναξ)* + *Μάνδρος,* όνομα θεότητας τής Μ. Ασίας].

Αναξιμένης (ο) {-η κ -ένους) αρχαίος Έλληνας φυσικός φιλόσοφος από τη Μίλητο (585-525 π Χ.), ο οποίος θεωρούσε ως βασική αρχή τού σύμπαντος τον αέρα
[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «κύριος τού πάθους», < *άναξι-* (< *άναξ)* +
- *μένης* < *μένος* «πάθος, έντονος πόθος», πβ και κύρ. όν. *Ηύ-μένης, Κλεο-μένης* κ.ά.].

αναξιοκρατία (η) Ιχωρ. πληθ } η μη εφαρμογή αξιοκρατικών κριτηρίων (συνήθ. για τον διορισμό, τη μετάθεση ή την προαγωγή υπαλλήλων), η έλλειψη αξιοκρατίας· *η αντιπολίτευση κατηγόρησε την κυβέρνηση για ~ στους πρόσφατους διορισμούς* — - **αναξιοκρατικός,** -ή. -ό, **αναξιοκρατικ-ά / -ώς** επίρρ. **αναξιολόγητος,** -η. -ο αυτός που δεν πέρασε από αξιολόγηση, **αναξιοπαθών,** -ούσα, -ούν {αναξιοπαθ-ούντος (θηλ. -ούσης), -ούντα
Ι -ούντες (θηλ. -ούσες, ουδ. -ούντα), -ούντων (θηλ. -ουσών)) (λόγ.) 1. (κυριολ.) αυτός που υποφέρει άδικα, χωρίς να έχει φταίξει: σε έναν *πόλεμο κανείς δεν νοιάζεται για τους αναξιοπαθούντες αμάχους* 2. (συνεκδ.) δύστυχος, που βρίσκεται σε κακή κατάσταση από πλευράς συνθηκών διαβίωσης· *τα Χριστούγεννα συγκεντρώνονται δώρα για τους αναξιοπαθούντες.* Επίσης **αναξιοπαθής,** -ής, -ές — **αναξιοπαθώς** επίρρ.
(££ΤΥ\ί μτγν. επιθετικοποιημένη μετοχή ενεστ τού *άναξιοπαθώ* < **άναξιοπαθής* < *άνάξιος* + *-παθής,* από το θ *παθ.-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. παθ αόρ β' *ε-παθ-ον)*\. **αναξιόπιστος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που δεν αξίζει να τον εμπιστεύεται κανείς: *ό,τι κι αν σου υποσχεθεί, μην τον πάρεις στα σοβαρά· είναι* εντελώς - || ~ *μάρτυρί πολιτική* ΣΥΝ αφερέγγυος <\ΝΤ αξιόπιστος, φερέγγυος — **αναξιόπιστα** επίρρ., **αναξιοπιστία** (η) [1840]. **αναξιοποίητος,** -η. -ο, αυτός που δεν έχει αξιοποιηθεί κατάλληλα· ~ *ευκαιρία / ταλέντο / δυνατότητες* ΣΥΝ ανεκμετάλλευτος **αναξιοπρεπής,** -ής, -ές 11893] {αναξιοπρεπ-ούς) - είς (ουδ -ή)· αναξιοπρεπέστερος. -ατος] (για πρόσ.) αυτός που συμπεριφέρεται με απρεπή και ανάρμοστο τρόπο, χωρίς αξιοπρέπεια συν ανάρμοστος, απρεπής, ευτελής, μικροπρεπής αντ αξιοπρεπής. — **αναξιοπρεπώς** επίρρ . **αναξιοπρέπεια** (η) [1814] ** σχολιο λ *-ης, -ης, -ες.* **ανάξιος,** -α, -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν διαθέτει την πρέπουσα αξία: *με την πράξη σου αυτή αποδείχθηκες ~ τής εμπιστοσύνης που σου έδειξα* jj ~ *προσοχής / ενδιαφέροντος* ΑΝΤ άξιος· ΦΡ *ανάξιος λόγου* άνευ σημασίας, ασήμαντος: *ας μην ασχολούμαστε πια μ'αυτό το ζήτημα, είναι ανάξιο λόγου* αντ αξιόλογος, σημαντικός 2. αυτός που στερείται των κατάλληλων ικανοτήτων, δεξιοτήτων, προσόντων ή προϋποθέσεων. ~ *υπάλ/.η/.ος / πατέρας / παιδί / επιστήμονας* ΣΥΝ ανεπιτήδειος αντ άξιος, επιτήδειος 3. ανίκανος, άχρηστος για οτιδήποτε *Ανάξιε! Δεν μπορείς να κάνεις τίποτα σωστά!* 4. εκκλης (α) ακατάλληλος για το ιερατικό σχήμα (β) *ανάξιος!* αποδοκιμαστική επιφώνηση κατά τη διάρκεια τής χειροτονίας κληρικού, επισκόπου κ.λπ., που δηλώνει αντίρρηση για τη χειροτονία του λντ. άξιος! — **ανάξια / αναξίως** [αρχ] επίρρ.. **αναξιότητα** Ιμεσν.] κ **αναξιοαύνη** (η), **αναξιοχρεος,** -η, -ο 11889] αυτός που δεν είναι σε θέση να πληρώσει τα χρέη του ή να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του. ο αναξιόπιστος στις συναλλαγές του συν κακοπληρωτής, αφερέγγυος, (λαϊκ.) μπα- ταξής αντ αξιόχρεος. Φερέγγυος, **ανάπαιστος** (ο) {-ου κ -αίστου [-αίστων, -αίστους} **1.** μειρ (α) τρι- σύλλαβος μετρικός πους τής νεοελληνικής ποίησης, που αποτελείται από δύο άτονες συλλαβές και μία τονισμένη, λ.χ *«στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη »* (Δ Σολωμός) (β) μετρικός πους τής αρχαίας ελληνικής ποίησης, που αποτελείται από δύο βραχείες συλλαβές και μία μακρά 2. (συνεκδ.) στίχος που αποτελείται από αναπαίστους. — **αναπαισπκός,** -ή. -ό Ιμτγν]. σχολιο λ *μετρικός.*
[ετυμ αρχ. αρχική σημ «αναπαλλόμενος. ανακρουόμενος», είδος μετρικού ρυθμού (ʷʷ-) που ηχεί αντίθετα προς τον δάκτυλο < *άναπαίω* < *άνα-* + *παίω* «κρούω, χτυπώ» < **παΡ-ίω* < Ι.Ε. **pav-* «χτύπο')». πβ. λατ pav-io «χτυπώ», γαλλ peur (< λατ. pavor) «φόβος», ισπ. pavor, ιταλ. paura κ.ά.].

αναπαλαιώνω ρ μετβ. {αναπαλαίω-σα. -θηκα, -μένος} επαναφέρω (παλαιό οικοδόμημα) στην αρχική του μορφή, αντικαθιστώντας ό,τι έχει καταστραφεί και αφαιρώντας μεταγενέστερες προσθήκες βάσει προγράμματος συντηρήσεως· ~ *νεοκ/.ασικό κτήριο* συν αποκαθιστώ.
— **αναπαλαίωση** (η)
[|ΠΥΜ Το σχήμα *αναπαλαιώνω - αναπαλαίωση* (< *ανά + παλαιός)* πλάστηκε κατ' αντιδιαστολή προς το αντώνυμο *ανανεώνω - ανανέωση].*

αναπαλαίωση - ανακαίνιση - αποκατάσταση. Τα *αναπαλαιώνω I αναπα/.αίωση* πλάστηκαν ως νεολογισμοί τη δεκαετία τού '70, για να δηλώσουν την εργασία συντηρήσεως και αποκαταστάσεως μνημείων και κτηρίων στην παλαιά τους μορφή. Στην πραγματικότητα πρόκειται για αποκατάσταση (restoration) ενός μνημείου στην αρχική ή παλαιότερή του μορφή, όσο μας είναι γνωστή. ΙΙ **αποκατάσταση,** που είναι ο πιο σωστός όρος, είναι μαζί και **συντήρηση** (τής αρχικής ή παλαιάς μορφής) και **ανακαίνιση** έναντι τής καταστάσεως που υπάρχει, όταν γίνεται η αποκατάσταση. Θ όρος **αναπαλαίωση** θεωρείται από πολλούς ανεπιτυχής και αντιφατικός, επειδή συνδυάζει την έννοια τού «(εκ) νέου» *(ανα-)* με το «παλαιός» Αξίζει να σημειωθεί ότι και οι αρχαίοι (ο επιγραμματοποιός Διοσκουρίδης τού 3ου αι. π Χ) χρησιμοποίησαν τον όρο *«αναρχαΐζω»* (για πόλη). Θπωσδήποτε, επιτυχέστερη και ασφαλής είναι στις περιπτώσεις αυτές η χρήση τού όρου *«αποκατάσταση»*

αναπαλλοτρίωτος, -η, -ο Ιμτγν.] **1.** (για κτήματα, χο)ράφια, περιουσίες) αυτός που δεν μπορεί να απαλλοτριωθεί. που δεν μπορεί να πε- ριέλθει στην κυριότητα άλλου (κυρ τού Δημοσίου): *η* περιουσία *τού Αγ Όρους είναι* ~ 2. (μτφ) αυτός που δεν επιτρέπεται να τον αφαιρέ- σουν ή να τον στερήσουν από κάποιον *η ελευθερία είναι ~ δικαίωμα τού ανθρώπου* ΣΥΝ αναφαίρετος, αναπόσπαστος, **αναπάλλω** ρ. μετβ. [αρχ] {παρατ ανέπαλλα} (λόγ.) 1. (κυριολ.-σπάν.) πάλλω, σείω (κάτι) προς τα πάνω ΣΥΝ δονώ 2. (μεσοπαθ. *ανοπάλλο- μαι)* σείομαι προς τα πάνω. ανατινάσσομαι ΣΥΝ δονούμαι **3.** (μτφ.) συγκλονίζομαι, δονούμαι από έντονη συγκίνηση ΣΥΝ συνταράσσο- μαι. ανασκιρτώ **4.** (η μτχ. *αναπάλλων,* -ουσα, -ον) (σεισμός) που σείει τη γη προς τα πάνω. — **αναπαλμός** (ο) [1844] **αναπαμός** (ο) -♦ ανάπαυση
αναπάντεχος, -η. -ο κ. **ανεπάντεχος** αυτός που δεν τον περίμενε κανείς, ξαφνικός ~ *νέο Ι θάνατος* ΣΥΝ απροσδόκητος, απρόσμενος ΑΝΤ αναμενόμενος — **αναπάντεχα** κ. **ανεπάντεχα** επίρρ [ΕΤΥΜ < αν- στερητ. + *απαντέχω* «προσδοκώ»] **αναπάντητος,** -η. -ο Ιμτγν] **1.** αυτός που δεν έχει λάβει απάντηση.
- *ερώτηση / επιστολή* 2. *αναπάντητες* (ενν κλήσεις) οι κλήσεις προς κινητό τηλέφωνο που δεν απαντήθηκαν (από τον κάτοχό του), **αναπαράγω** ρ μετβ. [18911 {παρατ. αναπαρ-ήγα, αόρ. -ήγαγα, -άχθηκα (λόγ -ήχθην, -ης, -η ., μτχ. αναπαραχθείς. -είσα, -έν), αναπα- ρηγμένος) 1. ΓΕΧΝΟΛ παράγω αντίγραφα, όμοια αντικείμενα ενός πρωτοτύπου, χρησιμοποιώντας κατάλληλα τεχνικά μέσα ΣΥΝ. φωτοτυπώ 2. (ειδικότ.) μετατρέπω εγγεγραμμένο σε μαγνητική ταινία ή ψηφιακό δίσκο οπτικό, ηχητικό ή οπτικοακουστικό σήμα σε εικόνα, ήχο ή συνδυασμό τους αντίστοιχα: *το βίντεο αναπαράγει εικόνα και ήχο* **3.** διαιωνίζω, παράγω με επαναλαμβανόμενο τρόπο όμοια πράγματα: *η κοινωνία αναπαράγει τα ίδια στερεότυπα για τα δύο φύλα* jj *μια πολιτική που αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες* ΣΥΝ. διαιωνίζω **4.** (για ζωντανούς οργανισμούς) διαιωνίζω το είδος γεννώντας νέο οργανισμό (κυρ. μεσοπαθ.): *υπάρχουν οργανισμοί που αναπαράγονται με παρθενογένεση* ΣΥΝ πολλαπλασιάζομαι. τεκνοποιώ [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. reproduire). **αναπαραγωγή** (η) 11874] 1. ΤΕΧΝΟΛ (α) η παραγωγή όμοιου με το πρωτότυπο πράγματος· *φωτοτυπική* ~ (β) (ειδικότ.) η φωτοτύπηση: *υλικά σχετικά με την* ~ 2. ΤΥΠΟΓΡ η μετατροπή οποιουδήποτε προτύ- που, εικόνας, σχεδίου κ λπ. σε διαφανές φιλμ, με σκοπό την εκτύπωσή του σε όφσετ ή βαθυτυπία **3.** η μετατροπή με ειδικό μηχάνημα εγγεγραμμένου σε μαγνητική ταινία ή ψηφιακό δίσκο οπτικού, ηχητικού ή οπτικοακουστικού σήματος σε εικόνα, ήχο ή συνδυασμό τους αντίστοιχα: *συσκευή αναπαραγωγής ψηφιακών δίσκων* **4.** η διαιώνιση (φαινομένου, κατάστασης κ.λπ.): *η* ~ *εσφαλμένων αντιλήψεων οφείλεται συχνά στην απαιδευσία* 5. ΒΙΟΛ (α) η παραγωγή νέου οργανισμού μέσω συγκεκριμένης διαδικασίας: *η ~ τού ανθρώπινου είδους* (β) (συνεκδ) η διαδικασία με την οποία παράγονται νέοι οργανισμοί. *όργανα αναπαραγωγής* (γεννητικά). — **αναπαραγωγός** (ο). ΙΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reproduction), **αναπαραγωγικός,** -ή, -ό (1886] αυτός που σχετίζεται με την αναπαραγωγή (βλ λ): ~ *όργανα / μηχανισμός.* **αναπαραδιά** (η) (λαικ , συνήθ στον πληθ) η έλλειψη χρημάτων ΣΥΝ (λαϊκ.) αψιλίες. — **αναπαραδιάρης** (ο). ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια.*
[ΕΤΥΜ. < *ανα-* στερητ -!- *παράδες,* πληθ τού ουσ. *παράς]*

αναπαρασταίνω ρ -> αναπαριστάνω

αναπαράσταση (η) [1843] |-ης κ -άσεως |-άσεις. -άσεων} 1-ηεκ νέου παράσταση, επανάληψη ή απομίμηση γεγονότος ή πράξεως: *η - των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων είχε μεγάλη επιτυχία* 2. (ειδικότ) η ζωγραφική ή πλαστική απεικόνιση χρονικά προγενέστερου (παλαιού ή αρχαίου) καλλιτεχνικού έργου, με βάση τα ερείπια ή και τις πληροφορίες που σώζονται **3.** ΝΟΜ *αναπαράσταση εγκλήματος* εικονική επανεκτέλεση από τον δράστη μιας ποινικά διωκόμενης πράξης (κυρ. φόνου, βιασμού κ.λπ) ενώπιον των αρμοδίων αρχών (αστυνομίας, εισαγγελέα, ιατροδικαστή) στον τόπο και υπό τις συνθήκες που συνέβη στην πραγματικότητα.
[ΠΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. representation] **αναπαραστατικός,** -ή, -ό [1874) αυτός που αναπαριστά (κάτι): ~*μυθιστόρημα* — **αναπαραστατικά** επίρρ. **αναπαριστάνω** ρ μετβ Ιαναπαρ-έστησα (να/θα αναπαραστήσω), -αστάθηκα (λόγ μτχ. αναπαρασταθείς. -είσα, -έν). -αστημένος} παριστάνω πιστά (κάτι), αποδίδω με πιστότητα: το *σχέδιο αναπαριστάνει μια ημέρα στην αρχαία αγορά.* Επίσης **αναπαριστώ** [1888] {-άς...} κ. **αναπαρασταίνω.**

ανάπαυλα (η) {χωρ. πληθ.] προσωρινή διακοπή εργασίας (συνήθ για ξεκούραση): *δούλ/.εψε όλη μέρα χωρίς* ~ | | ~ *από τη μάχη* ΣΥΝ ανάπαυση.
[εγυμ αρχ. < *αναπαύω.* πβ κ *παύω - παύλα]* **ανάπαυση** (η) {-ης κ. -αύσεως | χωρ. πληθ] κ. (λαϊκ.) **ανάπαψη** [μεσν.] 1. διακοπή κοπιαστικής σωματικής ή πνευματικής εργασίας για ανάκτηση δυνάμεων ο *γιατρός μού συνέστησε ~ μερικών ημερών, μέχρι* να *ανακτήσ(ο) τις δυνάμεις μου* ΣΥΝ ξεκούραση, ανάπαυλα 2. σύντομος ύπνος, κυρ την ημέρα (μετά το μεσημεριανό φαγητό). *μετά το μεσημεριανό φαγητό τού χρειάζεται μία ώρα* ~ |[*μεσημεριανή* ~ **3.** ΣΤΡΑΤ-ΓΥΜΝΑΣΤ *ανάπαυση!* παράγγελμα για τροσιορινή χα

λάρωση (κατά τη διάρκεια των ασκήσεων ακρίβειας και παρελάσεων κ.λπ), κατά την οποία ο στρατιώτης ή ο γυμναζόμενος παραμένει στη θέση του, αλλά όχι σε στάση προσοχής 4. η γαλήνη, η ειρήνη τής ψυχής: *τα λόγια τού γέροντα έφεραν ~ στην ψυχή τού νέου 5.* ΠΚΚΛΗΣ σε φράσεις που δηλώνουν τον θάνατο, λ χ. *(αιωνία) ανάπαυση / ανάπαυση ψυχής και σώματος* ο θάνατος και η αιώνια ζωή μετά από αυτόν Ππίσης (λαϊκ.) αναπαμός (ο) (σημ. 1).

[ειυμ < αρχ. *άνάκαυσις* < *άναπαύω]* αναπαύσιμο (το) [μεσν] εκκλης. (στη βυζαντινή μουσική) τροπάριο που ψάλλεται, ενώ οι πιστοί κάθονται (πβ. λ. *κάθισμα*) αναπαυτήριο (το) [αρχ.] {αναπαυτηρί-ου | -ων} 1. τόπος όπου αποσύρεται κανείς για ανάπαυση: *~ καθηγητών / γιατρών 2.* το σιωπητήριο (βλ λ) αναπαυτήριος, -α, -ο |αρχ [(κυριολ) αυτός που είναι κατάλληλος για ανάπαυση, αναπαυτικός, αναπαυτικός, -ή. -ό [μτγν j αυτός που προσφέρει ανάπαυση, ξεκούραση: - *κάθισμα* ΣΥΝ. ξεκούραστος. άνετος, βολικός ΑΝΙ κουραστικός, άβολος - αναπαυτικά επίρρ [μεσν]. αναπαύω ρ μετβ. {ανάπαυσα (λόγ ανέπαυ-σα, λαϊκ. να/θα αναπά- ψει), αναπαύ-Οηκα, -μένος (λαϊκ αναπαμένος, κυρ. σημ 5)} 1. προσφέρω ανάπαυση, ξεκούραση και χαλάρωση: *η συντροφιά των φίλων μάς αναπαύει μετά την ένταση τής δουλειάς* 2. (για τον Θεό) συγχωρώ νεκρό, σε φρ. όπως *να αναπαύσει ο Θεός την ψυχή του. ας τον αναπαύσει ο Θεός* 3. γαληνεύω: *κάνε ό,τι σε αναπαύει* (κυρ. στην εκ- κλησ γλώσσα)· (μεσοπαθ. *αναπαύομαι)* 4. διακόπτω προσωρινά κοπιαστική εργασία ή πράξη, για να ξεκουραστώ, ανακτώ δυνάμεις. - *στη σκιά ενός δέντρου* ΣΥΝ ξεκουράζομαι, ξαποστοίνω ΑΝΤ κουράζομαι. κοπιάζω 5. είμαι ξαπλωμένος και ξεκουράζομαι ή κοιμάμαι: *δεν μπορεί να σας μιλήσα τώρα. αναπαύεται* 6. (συνεκδ.) ΕΚΚΛΗΣ (α) πεθαίνω: *ο γέροντας αναπαύθηκε πριν από δύο χρόνια* (β) (σε ενεστ.) είμαι θαμμένος: *εδώ αναπαύεται η ηγουμένη, που κοιμήθηκε* (δηλ πέθανε) *πέρυσι* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πεθαίνω*

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «καταπαύω, σταματώ», < *άνα-* + *παύω].* αναπέμπω ρ μετβ {αν-έπεμψα. -απέμφθηκα} 1. ΝΟΜ στέλνω (θέμα. υπόθεση) σε αρμόδιο ή ανώτερο όργανο ΣΥΝ παραπέμπω 2. (για αποφάσεις, κρίσεις, θέματα) στέλνω πίσω για επανεξέταση, επειδή διαπιστώνω κατά τον έλεγχο τυπικά σφάλματα, παραλείψεις κ τ.ό : *ο πρύτανης ανέπεμψε το θέμα στο Τμήμα προς επανεξέταση* ΣΥΝ επιστρέφω 3. ΕΚΚΛΗΣ απευθύνω προς τον Θεό: *~ δοξολογία / δέηση.* — αναπομπή [αρχ J (σημ. 1-2) κ ανάπεμψη (η) (σημ 3)

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ «στέλνω ψηλά, προς τα πάνω (σε υψηλότερο τόπο ή επίπεδο εξουσίας)», < *άνα-* + *πέμπω].*

αναπομπή - ανάπεμψη. Το **αναπομπή** σημαίνει την παραπομπή ενός θέματος σε άλλο αρμόδιο ή ανώτερο όργανο για να κριθεί, ή στο όργανο από όπου ξεκίνησε, για να επανεξεταστεί (σημ. J και 2). Το **ανάπεμψη** χρησιμοποιείται στην εκκλησιαστική γλώσσα για ευχές, ευχαριστίες (σημ. 3).

αναπεπταμένος, -η, -ο (λόγ.) 1. (για επιφάνεια εδάφους, θάλασσας κ λπ) αυτός που δεν περιορίζεται, που ανοίγεται ελεύθερα· διάπλα- τος. *~ πεδιάδα / ορίζοντας* συν ανοικτός 2. αυτός που έχει ξεδιπλωθεί ή απλωθεί: *~ σημαία / ιστία ί φτερά.* * ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή* [ετυμ. αρχ. μτχ. παθ. παρακ τού ρ. *άναπετάννυμι* «απλώνω, ανοίγω, ξεδιπλώνω» < *άνα-* + *πετάννυμι* «ανοίγω, απλώνω», βλ. λ. *πέταλο].* αναπηδώ ρ. αμετβ. [αρχ] {αναπηδάς .. | αναπήδησα} 1. πηδώ προς τα πάνω. τινάζομαι πάνω· *η μπάλα αναπήδησε στο πάτωμα* 2. (για πρόσ) τινάζομαι προς τα πάνω διακατεχόμενος από έντονο συναίσθημα (έκπληξη, χαρά, φόβο κ λπ)· πετιέμαι: *αναπήδησε από χαρά, μόλις αντίκρισε τον ξενιτεμένο αδελφό της* ΣΥΝ σκιρτώ, ανασκιρτώ

3. (για υγρά) εκτινάσσομαι προς τα πάνω με πίεση: *το αίμα αναπηδούσε από την πληγή* ΣΥΝ αναβλύζω. — αναπήδηση (η) [αρχ.] κ. αναπήδημα (το) [μεσν.]. αναπηρία (η) [αρχ.Ι {αναπηριών} 1. η απώλεια (συνήθ μόνιμη) τής υγείας λόγω βλάβης και διαταραχής, έμφυτης ή επίκτητης, ορισμένων σωματικών, ψυχικών ή πνευματικών λειτουργιών τού οργανισμού· *απαλλάχθηκε από τη στρατιωτική του θητεία λόγω αναπηρίας || μερική / ολική / σωματική / διανοητική* (καθυστέρηση) ~ ΑΝΤ. αρτιμέλεια 2. *σύνταξη αναπηρίας / επίδομα αναπηρίας* κοινωνική ασφάλιση τού πολίτη, εφόσον, λόγω σωματικής ή πνευματικής βλάβης, αδυνατεί να ασκήσει ή να συνεχίσει την άσκηση βιοποριστικού επαγγέλματος, ανάπηρος, -η, -ο αυτός που δεν διαθέτει σωματική ακεραιότητα (αρ- τιμέλεια) ή διανοητική ισορροπία και διαύγεια το *τροχαίο ατύχημα ήταν τόσο σοβαρό, που τον άφησε ~ για όλη του τη ζωή* ΣΥΝ. άτομο με ειδικές ανάγκες, ανήμπορος, σακάτης φρ *ανάπηρος πολέμου* αυτός που υπέστη σε πόλεμο σοβαρό τραύμα και απολαύει από την Πολιτεία ιδιαιτέρων τιμητικών διακρίσεων και ευεργετημάτων — αναπηρικός, -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ αρχ. < *άνα-* + *πηρός* «μη αρτιμελής (χωλός, τυφλός, κλπ.)». αγν. ετύμου |.

ανάπλαση (η) [αρχ] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} 1. (κυριολ) η εκ νέου δημιουργία, ο εξαρχής σχηματισμός: *η ~ των άκρων ενός εντόμου* 2. (α) ο μετασχηματισμός προς το καλύτερο, η αναμόρφωση: *~ των κυττάρων* ΣΥΝ αναδημιουργία, βελτίωση (β) *ανάπλαση δομημένου περιβάλλοντος* η διαδικασία παρέμβασης σε πόλεις, οικισμούς ή κτηριακά σύνολα με σκοπό την καλύτερη αξιοποίηση τού δομημένου περιβάλλοντος (οικοδομημάτων, κοινωφελών εγκαταστάσεων, ακάλυπτων χώρων κ λπ.) 3. ΨΥΧΟΛ η επαναφορά στη μνήμη, η αναπαράσταση με τη φαντασία ΣΥΝ ανάκληση, αναπόληση, ανάμνηση, ανάπλασμα (το) [μτγν.] {αναπλάσμ-ατος j -ατα. -άτων} καθετί που προέρχεται από ανάπλαση αναπλάσσω [αρχ] κ. (προφορ) αναπλάθω ρ μετβ. {ανέπλασα, ανα- πλάσ-θηκα (κ. -τηκα). -μένος} (λόγ.) 1. δίνω νέα, συνήθ. βελτιωμένη μορφή, αναμορφώνω: *στο συγγραφικό του έργο έχει αναπλάσει τις αντι/.ήψεις τής εποχής του* ΣΥΝ αναδημιουργώ, αναμορφο'ίνω 2. ΨΥΧΟΛ επαναφέρω στη μνήμη μου, αναπαριστάνω με τη φαντασία μου *με το μυαλό του ανέπλαθε τις ημέρες τής ευτυχίας* ΙΥΝ ανακαλώ, αναπολώ. ·--αναπλαμός (ο) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ *πλάθω* αναπλαστικός, -ή, -ό [μτγν.| αυτός που σχετίζεται με την ανάπλαση

αναπλειστηριασμός (ο) [1833] η επανάληψη πλειστηριασμού σε περίπτωση που δεν πληρώσει το πλειστηρίασμα αυτός στον οποίο κατακυρώθηκε κάτι, με έξοδα που βαρύνουν τον ίδιο. αναπλέω ρ. αμετβ [αρχ] {ανέπλευσα} 1. πλέω προς τα πάνω· πλέω αντίθετα προς το ρεύμα ποταμού, καναλιού, θάλασσας κ λπ. ή προς την κατεύθυνση των ανέμων 2. βγαίνω στα ανοιχτά τής θάλασσας, ανοίγω πανιά ΣΥΝ σαλπάρω, αποπλέω. εκπλέω ΑΝΤ καταπλέω, εισπλέω ΣΧΟΛΙΟ λ *πλέω)* αναπληρωματικός, -ή, -ό 1. αυτός που προορίζεται να καλύψει συγκεκριμένο κενό. ώστε να υπάρχει πληρότητα σε ένα σύνολο *κάθε συμβούλιο περιλαμβάνει και ~ μέ? ·.η, για την περίπτωση απουσίας τακτικών μελών || οι ~ παίκτες μιας ομάδας* ΣΥΝ επικουρικός, συμπληρωματικός 2. ΒΙΟΛ *αναπληρωματικά είδη* συγγενικά είδη φυτών ή ζώων, που ζουν υπό ανάλογες οικολογικές συνθήκες σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές 3. ΓΑΩΣΣ *αναπληρωματική έκταση* η αντέκταση (βλ λ) Ηπίσης (σπάν) αναπληρωτικός [μτγν.].

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άναπλήρωμα* < *άναπληρώ].* αναπληρώνω ρ. μετβ {αναπλήρω-σα. -θηκα, -μένος} 1. καλύπτω (κενό που δημιουργήθηκε). ώστε να επανέλθει η κανονική κατάσταση, η πληρότητα: *πρέπει ν' αναπ/.ηρώσουμε τον χαμένο χρόνο 2. παίρνω* τη θέση (κάποιου) προσωρινά ή οριστικά· *κανένας υποψήφιος δεν μπόρεσε να αναπ/.ηρώσει το κενό τού εκ/απόντος αρχηγού* ΣΥΝ αντικαθιστώ, υποκαθιστώ. — αναπλήρωμα (το) [αρχ.]

[ΕΙΥΜ < αρχ *άναπληρώ (-όω)* < *άνα-* 4- *πληρώ].* αναπλήρωση (η) [αρχ] {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} 1. η συμπλήρωση αυτού που λείπει ή χάθηκε ή που έχει πάψει να λειτουργεί σωστά: *οι φοιτητές ζήτησαν την ~ των χαμένων διδακτικών ωρών 2.* (για πρόσ) η προσωρινή ή οριστική κάλυψη κενού (που αφήνει κάποιος με την απουσία του. τον θάνατό του κ.λπ.): *προσελήφθη έκτακτος υπάλληλος για την ~ μονίμου που αρρώστησε βαριά* 3. ΨΥΧΟΛ ασύνειδη εσωτερική στροφή προς δραστηριότητες και επιτεύξεις που προβάλλουν και ικανοποιούν την προσωπικότητα ενός ατόμου, για την αποκατάσταση τής ψυχικής ισορροπίας του που διαταράχθηκε από κάποια πραγματική ή φανταστική ψυχοσωματική ή ηθική μειονεξία. — αναπληρώσιμος,-η,-ο [1893]. αναπληρωτής (ο) [1833|, αναπληρώτρια (η) {αναπληρωτριών} 1. πρόσωπο που αντικαθιστά κάποιον περιστασιακά: *επειδή δεν μπόρεσε να παραστεί ο ίδιος στη σύσκεψη, έστειλε εμένα ως ~ του 2.* πρόσωπο που προορίζεται να καλύπτει προσωρινά κενή θέση *~ δικαστής / ένορκος / διευθυντής / δάσκα/.ος* ΦΡ (α) (ειδικότ.) *αναπληρωτής καθηγητής* (i) (στη μέση εκπαίδευση) ο μη μόνιμα διορισμένος καθηγητής που καλύπτει για ορισμένο χρόνο το κενό οργανικής θέσης που δεν έχει πληρωθεί (ii) (στην ανώτατη εκπαίδευση) μέλος τού διδακτικού προσωπικού των Λ.Η.Ι., που βρίσκεται στην αμέσως κατώτερη βαθμίδα από αυτή τού καθηγητή (β) *αναπληρωτής υπουργός* υπουργός με καθήκοντα αναπληρώσεως τού υπουργού και συγκεκριμένες αρμοδιότητες που διαφέρουν εκείνων τού υφυπουργού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πανεπιστημιακός* Ανάπλι (το) {Αναπλιού} (λαϊκ) το Ναύπλιο (βλ.λ.). — Αναπλιώτης (ο), Αναπλιώτισσα (η), αναπλιώτικος, -η. -ο.

[Ρ.ΤΥΜ μεσν < *ά-* προθεμ + *Ναύπλι(ου)* (με απλοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος [fpl]). Βλ. κ. *Ναύπ/.ιο* |. ανάπλους (ο) [αρχ.] 1. ο πλους αντίθετα προς το ρεύμα ποταμού ή προς τη διεύθυνση των ανέμων: *ο ~ τού Νείλου 2.* ο απόπλους (βλ λ) ΑΝΤ κατάπλους.

αναπλωρίζω κ. αναπρωρίζω ρ. αμετβ. {αναπλώρισα} (για πλοίο) παίρνω τέτοια θέση. ώστε η πλώρη να είναι αντίθετη προς την κατεύθυνση τού ανέμου.

[ΕΤΥΜ μεσν < *άνα-* + *πλωρίζω* < *πλώρη].* ανάπλωρος, -η, -ο κ. ανάπρωρος (πλοίο) που έχει την πλώρη στραμμένη αντίθετα στον άνεμο αντ ανάπρυμος — ανάπλωρα κ. ανάπρωρα επίρρ.

αναπνευστήρας (ο) 11879] 1. συσκευή που χρησιμοποιείται για την παροχή οξυγόνου ή για τη δημιουργία τεχνητής αναπνοής (όπου δεν είναι δυνατή η φυσική αναπνοή ή ο φυσικός αέρας μπορεί να προ- καλέσει μόλυνση) *ο άρρωστος αναπνέει με ~* 2. (για καταδύσεις) σωλήνας τού οποίου η μία άκρη επικοινωνεί με το στόμα και η άλλη με τον αέρα έξω από τη θάλασσα (ποταμό κ.λπ.), επιτρέποντας στον δύτη ή τον κολυμβητή να αναπνέει κάτω από το νερό.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. respirateur). αναπνευστικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη λειτουργία τής αναπνοής ή είναι κατάλληλος για αυτήν ~ *συσκευή / σύστημα* 2. ΑΝΑΤ (α) *αναπνευστικό σύστημα* το σύνολο των οργάνων κάθε ζωντανού οργανισμού, που ρυθμίζουν τη λειτουργία τής αναπνοής (πνεύμονες, βρόγχοι, τραχεία κ.λπ.) (β) *αναπνευστικές κινήσεις* οι κινήσεις τού θώρακα και τού διαφράγματος. με τις οποίες αυξάνεται ο όγκος των πνευμόνων κατά την εισπνοή και ελαττώνεται κατά την εκπνοή (γ) *αναπνευστική οδός* καθένα από τα σωληνοειδή όργανα, διά των οποίων διέρχεται ο αέρας κατά την αναπνοή.

|ετυμ αρχ. < *άναπνέω).* Οι ανατομικοί όρ. είναι μεταφρ δάνεια, λ.χ.

αναπνευστικό σύστημα (γαλλ. systeme respiratoire), *αναπνευστική συσκευή* (γαλλ. appareil respiratoire), *αναπνευστικές κινήσεις* (γαλλ mouvements rcspiratoircs) κά.|.

αναπνέω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ανάπνευσα κ (λόγ.) ανέπνευσα} ♦ **1.** (μετβ.) εισπνέω και εκπνέω (αέρα): ~ *φρέσκο / καθαρό αέρα* || ~ *καυσαέριο / αμμωνία* ♦ (αμετβ) 2. εισπνέω και εκπνέω αέρα: ~ *βαθιά / με δυσκολία* συν ανασαίνω, παίρνω ανάσα/αναπνοή αντ πνίγομαι, ασφυκτιώ, ασθμαίνω· (μτφ.) 3. υπάρχω, βρίσκομαι στη ζωή· *όσο ~, θ' αγωνίζομαι για τη δικαίωσή μου* ςυχ ζω 4. (συνήθ. στον αόρ. ***ανάπνευσα***) απαλλάσσομαι από έγνοιες, ψυχολογικά βάρη· ανακουφίζομαι *ξεχρεώσαμε το σπίτι κι αναπνεύσαμε λίγο* Συν ανασαίνω, ξα- λαφρώνω. ησυχάζω.

LUYM αρχ. < *άνα- + πνέω}* **αναπνοή** (η) 1. (α) φυσιολ το σύνολο των βιοχημικών διεργασιών που έχουν ως αποτέλεσμα την οξίδωση από το οξυγόνο οργανικών ενώσεων, όπως η γλυκόζη, με σκοπό την παραγωγή τής απαραίτητης ενέργειας για τη λειτουργία τού κυττάρου (β) βιολ ***δερματική ανα- πνοή*** η αναπνοή που επιτελείται στο εσωτερικό τού σώματος των οργανισμών με άμεση διάχυση τού οξυγόνου τού περιβάλλοντος μέσο) των κυττάρων τού δέρματος ΣΥΝ άδηλη αναπνοή (γ) ***τεχνητή αναπνοή*** αναπνοή που προκαλείται στον πάσχοντα με διάφορες τεχνικές (με εκπνοή στο στόμα του –πβ. *φιλί τής ζωής,* λ *φιλί-*· ή με τη χρησι– μοποίηση κατάλληλων συσκευών) 2. η αναπνοή ως βασικό στοιχείο τής ζωής ΦΡ *(α)* ***παίρνω αναπνοή*** (i) εισπνέω ποσότητα αέρα, αναπνέω (ii) (μτφ) διακόπτω για λίγο την εργασία μου. για να ξεκουραστώ: *Πάρε μια αναπνοή! Θα πάθεις τίποτα από την πολ/.ή δου/.ειά!* (β) ***βαστώ Ι κρατώ την αναπνοή μου*** (i) σταματώ για λίγο να αναπνέω: *μπορώ να κρατήσω την αναπνοή μου κάτω από το νερό μέχρι δύο λεπτά* (ii) (μτφ.) ετοιμάζομαι να δω ή να ακούσω *με* αγωνία κάτι εντυπωσιακό: οι *θεατές κράτησαν την αναπνοή τους, όταν άρχισε ο ακροβάτης να εκτελεί το πιο επικίνδυνο νούμερο* (γ) ***μου πιάνεται / κόβεται η αναπνοή*** σταματά η αναπνοή μου από παθολογική αιτία, κοπιαστική πράξη, τρόμο ή έκπληξη: *έτσι απότομα όπως μπήκε μέσα, μου κόπηκε η αναπνοή* (δ) σε ***απόσταση αναπνοής*** πολύ κοντά, σε ελάχιστη απόσταση: ο *λόχος προχώρησε αρκετά, ώσπου βρέθηκε ~ από τα εχθρικά χαρακώματα* 3. (ειδικότ.) η εισπνοή: ο *γιατρός είπε στον ασθενή να πάρει μια βαθιά* - 4. (συνεκδ.) ο αέρας που εκπνέε– ται: *δύσοσμη / δυσάρεστη / καθαρή* - 5. (συνεκδ.) ο χρόνος που απαι– τείται για μια αναπνοή, η στιγμή: *το παιδάκι είπε το ποίημά του με μία* ~ συν ανάσα 6. ΜΟΥΣ το σημείο όπου πρέπει να αναπνεύσει ο τραγουδιστής ή ο εκτελεστής πνευστού οργάνου.

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «φύσημα, πνοή», < *άναπνέω.* Ορισμένοι επι- στημ. όρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ χ. *τεχνητή αναπνοή* (< αγγλ. artificial respiration), *δερματική αναπνοή* (< αγγλ. skin respiration) κ.ά.].

αναπνοή - ανάαα. Και οι δύο είναι γενικής σημασίας λέξεις, τού προφορικού– ποιητικού λόγου η **ανάσα,** περισσότερο τεχνική η **αναπνοή**· Αναφέρονται και οι δύο αδιακρίτως τόσο στην είσοδο όσο και στην έξοδο τού αέρα από τους πνεύμονες, που με τεχνικότε– ρους όρους χαρακτηρίζονται αντιστοίχως ως **εισ-πνοή** και **εκ-πνοή.**

ανάποδα επίρρ. 1. με αντίθετη φορά, αντίστροφα: *οδηγούσε στη λεωφόρο ~ || καθόταν στο άλογο ~* συν από την ανάποδη· ΦΡ (α) *μου έρχονται (όλα) ανάποδα* παθαίνω ατυχίες (β) *παίρνω (κάτι) ανάποδα*

παρεξηγώ (κάτι), το παρερμηνεύω: *θα σου πω κάτι, αλλά μην το πάρεις ανάποδα, δεν μου αρέσει το φόρεμά σου* (γ) *κρεμάω (κάποιον) ανάποδα* (i) κρεμάω κάποιον από τα πόδια, ώστε να κρέμεται με το κεφάλι προς τα κάτω (ii) εμφατ. ως απειλή, αν *το ξανακάνεις, θα σε κρεμάσω ανάποδα'* (δ) *ξύπνησε ανάποδα* για κάποιον που έχει νεύ– ρα νωρίς το πρωί. που είναι κακοδιάθετος και απότομος προς τους άλλους *Τι έπαθε αυτός: Ανάποδα ξύπνησε σήμερα και φωνάζει έτσι:* 2. (για ρούχο) από την εσωτερική πλευρά: *φόρεσε τις κάλτσες* ~ ανί από την καλή 3. με αντικανονικό και ανορθόδοξο τρόπο: *ενεργεί πάντοτε~ και την λαβαίνει* αντ. σωστά, κανονικά.

[ειυμ μεσν < φρ. *άνά πόδα).* αναπόδεικτος, –η, –ο [αρχ.] αυτός που δεν αποδεικνύεται ή που δεν έχει αποδειχθεί: *υποστηρίζει τη γνώμη του με ~ ισχυρισμούς, γι'αυτό δεν πείθει κανέναν* || – *κατηγορία / ενοχή* ΣΥΝ ατεκμηρίωτος. αβά– σιμος. αστήρικτος αντ αποδεδειγμένος, τεκμηριωμένος ανάποδη (η) 1. η αντίθετη όψη ή πλευρά από την κανονική: *φοράει τις κάλτσες του από την* ~ φρ (α) ***παίρνω (κάτι) από την ανάποδη*** παρεξηγώ. παρερμηνεύω (κάτι) (β) ***απ' την καλή κι απ' την ανάποδη*** και από τη θετική και από την αρνητική πλευρά: *του τα είπα ~* (γ) ***ξέρω / γνωρίζω / μαθαίνω (κάποιον) απ' την καλή κι απ' την ανάποδη*** αποκτώ γνώση τού χαρακτήρα (κάποιου) από όλες τις πλευρές του 2. (συνεκδ) χαστούκι που δίνεται με την πίσω πλευρά τής παλάμης *δίνω / ρίχνω / τρώω* αναποδιά (η) 1. η εξέλιξη υποθέσεως ή καταστάσεως αντίθετα προς την προσδοκία ή την επιθυμία κάποιου· *ποτέ δεν γίνονται όλα όπως τα θέ/.ουμε^ συχνά τυχαίνουν και αναποδιές* συν ατυχία, κακοτυχία 2. η ιδιοτροπία τού χαρακτήρα, η κακή συμπεριφορά *νομίζει ότι θ' ανεχόμαστε για πολύ ακόμη τις* ~ rot;, συν παραξενιά, δυστροπία, αναποδιάζω ρ. αμετβ {αναποδιασμένος} αποκτώ παραξενιές και ι– διοτροπίες, γίνομαι δύστροπος: *όσο μεγαλώνει στην ηλικία, τόσο αναποδιάζει*

αναποδιάρης, –α, –ικο δύστροπος, παράξενος, στριμμένος, που προκαλεί προβλήματα, αναποδιές ΣΥΝ στραβόξυλο

αναποδογυρίζω ρ. μετβ κ. αμετβ [αναποδογύρισ-α. -τηκα, -μένος}

♦ (μετβ.) 1. γυρίζω (κάτι) ανάποδα, δηλ την πάνω επιφάνεια προς τα κάτω: ο *μαραγκός αναποδογύρισε το τραπέζι, για ν' αντικαταστήσει το σπασμένο πόδι* συν αναστρέφω αν Γ ορθώνω, στήνω όρθιο 2. προκαλώ αταξία και αναστάτωση, τα κάνω άνω-κάτω* *οι κλέφτες αναποδογύρισαν όλο το σπίτι χωρίς να βρουν τίποτα κι έφυγαν* ♦ 3. (αμετβ) γυρίζω ανάποδα, ανατρέπομαι: *από τη μεγάλη θα/.ασοτα– ρα^ή η βάρκα αναποδογύρισε.* – **αναποδογύρισμα** (το) **αναποδος,** -η, -ο 1. αυτός που βρίσκεται ή κινείται σε αντίθετη κατεύθυνση: - *στροφές/ κινήσεις* φρ (αργκό) ***παίρνω ανάποδες*** θυμώνω πάρα πολύ 2. αυτός που είναι αντίθετος προς την επιθυμία ή τις προβλέψεις κάποιου: *Πολύ ~ η σημερινή μέρα! Βρέθηκα από το ένα εμπόδιο στο άλλο* συν αντίξοος, δυσμενής ανί ευνοϊκός 3. (για πρόσ) αυτός που *έχει* χαρακτήρα στρυφνό και δύστροπο, που δημιουργεί προβλήματα στις σχέσεις του με τους άλλους: *Είναι πολύ ~ άνθρωπος! Ό,τι και να του πεις το παίρνει στραβά* ΣΥΝ ιδιότροπος, δύσκολος, στριμμένος, (εκφραστ.) στραβόξυλο 4. μη πρόσφορος για χρήση, άβολος: *Τι ~ εργαλείο! Δεν μπορώ να κάνω τη δουλειά μου!* Συν δύσχρηστος **5.** ***ανάποδη*** (η) βλ.λ. – **ανάποδα** επίρρ (βλλ.). [ετυμ μεσν < άνα- + *-πόδος*< πά&|. **αναπόδραστος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον «πηφύγει, που τον επιβάλλουν οι περιστάσεις· αναπόφευκτος· ~ *συνέπεια* συν αναπότρεπτος, άφευκτος, επιβεβλημένος. – **αναπόδραστα / αναποδράστως** επίρρ [ετυμ αρχ. < *άν-* στερητ + *άποδιδράσκω].* **αναποκατάστατος,** -η, -ο [1833] αυτός που δεν έχει αποκαταστα- θεί.

αναπόληση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η επαναφορά στη μνήμη (προσώπου, γεγονότος, περιόδου), συνήθ με νοσταλγία και ευχαρίστηση: *παραδόθηκε στην ~ των παιδικών του χρόνων* ΣΥΝ ανάμνηση, αναλογισμός **αναπολόγητος,** -η, -ο αυτός που δεν απολογήθηκε, χωρίς να απο- λογηθεί: <fcv *επιτρέπεται* να *καταδικαστεί*

[ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ. «αδικαιολόγητος, ασυγχώρητος», < *άν-* στερητ + *απολογοϋμαι].* **αναπολώ** ρ. μετβ. {αναπολείς... | αναπόλησα} επαναφέρω στη μνήμη μου. συνήθ νοσταλγικά (πρόσωπα, γεγονότα, περίοδο από το παρελθόν) αναπολούσε *τις όμορφες στιγμές που πέρασαν μαζί* ΣΥΝ ανα- θυμούμαι. αναλογίζομαι, ανακαλώ στη μνήμη μου, νοσταλγώ.

[πτυμ < αρχ. *αναπολώ (~έω)*< άνα- + *πολώ* «αναστρέφω», που συνδ. με το ρ. *πέλω* (βλ. λ. *πόλος).* Η αρχική σημ. τής λ ήταν «οργώνω, αναστρέφω το χώμα» από τη συνεχή επανάληψη αυτής τής πράξεως η λ. δήλωσε και την ανάκληση, την επαναφορά στη μνήμη], **αναπομπή** (η) -> αναπέμπω

αναπόσπαστος, -η, -ο 1. αυτός που δεν μπορεί να αποσπαστεί, να αποκολληθεί *η Μακεδονία αποτελεί ~ τμήμα τής Ελλάδας* 2. απολύτως αναγκαίος για την επίτευξη πληρότητας *θεωρώ την οικογένειά μον ~ κομμάτι τού εαυτού μου.* – **αναπόσπαστα** επίρρ.

[hTYM μεσν. < άν- στερητ. + *αποσπώ].* **αναποτελεσματικός,** -ή, -ό αυτός που δεν φέρνει αποτέλεσμα, όφελος. τα *τελευταία κυβερνητικά μέτρα αποδείχθηκαν ~, αφού η φορολιαφυγή συνεχίζεται* ΣΥΝ ατελέσφορος ΑΝΓ αποτελεσματικός. – **αναποτελεσματικότητα** (η) [1888].

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inefficace), **αναπότρεπτος,** -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον αποφύγει αναπόφευκτος συν αναπόδραστος 2. ***αναπότρεπτο*** (το) αυτό που θεωρείται ότι έχει καθοριστεί από τη μοίρα, το πεπρωμένο ο θάνατος συν μοιραίο – **αναπότρεπτα** επίρρ **αναποφάσιστος,** -η, -ο [1888] 1. αυτός που δεν έχει πάρει απόφαση (για κάτι): (κ. ως ουσ.) *λίγες μέρες πριν από τις εκλογές υπάρχουν ακόμη πολ/.οί ~* αντ αποφασισμένος 2. αυτός που δεν έχει τη δύναμη να παίρνει οριστικές αποφάσεις, *είναι από τον χαρακτήρα του ~ και ταλαιπωρεί και τον εαυτό του και τους άλ/.ους* - - **αναποφάσιστα** επίρρ.. **αναποφασιστικότητα** (η) [1877]

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. indecis]. **αναπόφευκτος,** -η, -ο αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον αποφύ- γει, αναπότρεπτος *η μακροχρόνια έχθρα των δύο κρατών έκανε τον πόλεμο ~* ΣΥΝ. αναπόδραστος, μοιραίος. – **αναπόφευκτα / αναπο- φεύκτως** επίρρ

αναποφλοίωτος, -η, -ο [1870] αυτός που δεν έχει αποφλοιωθεί: ~ *ρύζι.*

αναπροσανατολισμος (ο) ο προσανατολισμός προς νέα κατεύθυνση, η αλλαγή πορείας· η υιοθέτηση νέων στόχων και κατευθύνσεων: ο ~ *τής εξωτερικής πολιτικής* – **αναπροσανατολίζω** ρ [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ reorientation], **αναπροσαρμογή** (η) η προσαρμογή σε νέα δεδομένα: ~ *μισθών και συντάξεων με βάση τον πληθωρισμό* || *Αυτόματη Τιμαριθμική Ανα- προσαρμογή (Α.Τ.Α.)* ΙΙ *η πολιτική τής κυβέρνησης χρειάζεται ~ σύμφωνα με τις εξε?άξεις στην περιοχή μας* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. readjustment!

αναπροσαρμόζω ρ. μετβ [αναπροσάρμοσ-α, -τηκα (λόγ -θηκα),-μένος} προσαρμόζω (κάτι) σε νέα δεδομένα: *μετά τις νέες αυξήσεις στις τιμές, οι μισθοί πρέπει να αναπροσαρμοστούν.*

[ιΐγυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. readjust], **αναπροσδιορίζω** ρ. μετβ {αναπροσδιόρισ-α, -τηκα, -μένος} προσδιορίζω εκ νέου: *η κυβέρνηση θα αναπροσδιορίσει τη στάση της στο θέμα τής ευρωπαϊκής διεύρυνσης.* – **αναπροσδιορισμός** (ο).

[1–ΓΥΜ Απόδ. τού αγγλ redefine] **ανάπρυμος,** -η, -ο (για πλοίο) αυτό που έχει στραμμένη την πρύμνη στον άνεμο ή στο αντίθετο θαλάσσιο ρεύμα ΣΥΝ κατάπρυμος

ανάπρωρος, -η, -ο -► ανάπλωρος

αναπτερώνω ρ. μετβ. {αναπτέρω-σα, -θηκα. -μένος} ενισχύω ηθικά· τα *ευχάριστα νέα* με αναπτέρωσαν *ηθικά* ||~ *το ηθικό ι το φρόνημα* ANT αποθαρρύνω. — αναπτέρωση (η) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ *άναπτερώ (·ώω)*< άνα- + *πτερώ*< *πτερόν).*

αναπτήρας (ο) [1898| συσκευή τσέπης, που παράγει φλόγα κυρ για να ανάβει κανείς διάφορα παρασκευάσματα καπνίσματος, τσιγάρα, πούρα, πίπα κ.λπ. — (υποκ.) αναπτηράκι (το) ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *άπτω.* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ lighter].

ανάπτυγμα (το) [18961 (αναπτύγμ-ατος |-ατα,-άτων} η έκταση, η εκδίπλωση το ~ *μιας γενικής έννοιας καλ,ύπτει όλες τις επιμέρους έννοιες* AN I σύμπτυγμα, σύμπτυξη. ^ σχολιο λ *πτυχή.*

αναπτυγμένος, -η, -ο * αναπτύσσω

ανάπτυξη (η) |-ης κ -ύξεοκ j -ύξεις. -ύξεων} **1.** η εκδίπλωση. το άπλωμα στον χώρο: *η ~ των μεγαλουπό/^εων* AN I σύμπτυξη 2. η αύξηση των διαστάσεων στο πλαίσιο τής ωρίμασης. η πορεία προς την ωρίμαση: *κατά κανόνα η ~ τον ανθρώπινου σώματος ο/.οκληρώνεται με το τέλος τής εφηβείας* || ~ των *μελών / λειτουργιών ι τής νοημοσύνης* [Ι ~ των *φυτών / των ζώων* || *γνωστική / ψυχοκοινωνική I πρόωρη* ~ συν (λαΐκ.) μέστωμα 3. (συνεκδ.) η περίοδος τής ηλικίας (παιδικής. εφηβικής), κατά την οποία συντελείται η ανάπτυξη να τρως *καλά, γιατί είσαι ακόμη (πάνω) στην ~ σου!* 4. η αναλυτική παρουσίαση (προφορική ή γραπτή) ενός ζητήματος: *η ~ τού θέματος δεν κάλυψε όλες τις πτυχές τού ζητήματος* συν πραγμάτευση. έκθεση 5. (για αφηρ έννοιες) η πρόοδος (θεωρούμενη ως αύξηση σε δύναμη, παραγωγή. ταχύτητα, ποιότητα κ λπ.): *η εποχή μας χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία ~ τής τεχνολογίας* || *επιστημονική / καλλιτεχνική / πολιτιστική* ~ ΣΥΝ εξέλιξη, άνθηση, ακμή 6. (ειδικότ.) (α) ΚΟΙΝΩΜΟΛ ο συνδυασμός οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών που συνιστούν διαδικασία μετάβασης μιας κοινωνίας από μια φάση ωριμότητας σε κά- ποια άλλη, κατά τεκμήριο ανώτερη, οι οποίες εμπεριέχουν την τροποποίηση των κοινωνικών στάσεων, την πρόοδο των γνώσεων, τη βελτίωση τής επαγγελματικής εξειδίκευσης, τη βιομηχανική και ψηφιακή τεχνογνωσία κ λπ (β) ΟΙΚΟΝ η βελτίωση των οικονομικών δεικτών (μιας χώρας) με βασικό στοιχείο την αύξηση τής παραγωγής *παραμένει σχεδόν άλυτο πρόβλημα το πώς θα επιτευχθεί η ~ των χωρών τού Τρίτου Κόσμου* [| *εθνική* ~ || *τράπεζες αναπτύξεις* ΦΡ περιφε- ***ρεισκή ανάπτυξη*** μορφή οικονομικής αποκέντρωσης με προσπάθεια εξαλείψεως των οικονομικών κυρ ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών μιας χώρας και ενίσχυση τής οικονομικής εξέλιξης τής περιφέρειας 7. γλωσς η εμφάνιση ενός φθόγγου κατά την εκφώνηση τής λέξης, συνήθ. για διευκόλυνση τής προφοράς ή χάριν ευφωνίας (πρβλ. το διαλεκτ *τιμήμα* αντί *τμήμα* που ακούγεται και ευρύτερα κ.ά.) σχόλιό λ. *πτυχή.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άνάπτυξις* «άνοιγμα, ξεδίπλωμα» < *αναπτύσσω* Οι σημερινές σημ είναι αποδ τού γαλλ. developpement].

ανάπτυξη φωνήεντος / συμφώνου. Η ανάπτυξη στην αρχή ή στο μέσο τής λέξης φωνήεντος ή. σπανιότερα, συμφώνου αποτελεί γνωστό φαινόμενο τής Ηλληνικής Τα πελοποννησιακά (διαλεκτικά) *τιμήμα* (= τμήμα). *σταθιμός(= σταθμός). καπΐνός(= καπνός)* προέρχονται από ανάπτυξη φωνήεντος ανάμεσα στα δυσπρόφερτα συμπλέγματα *-τμ-. -θμ-* και *-πν-.* που δεν διαφέρουν πολύ από τα αρχαία *Ήρεμης* (= *Έρμης)* και *Τορογοΰς* (= *Γοργούς).* Και ενώ στο *τιμήμα = τμήμα* υπάρχει συγχρονικά η αίσθηση τής ανάπτυξης, σε άλλες λέξεις το φωνήεν που αναπτύσσεται χάνεται στα βάθη τής ετυμολογικής προέλευσης τής λέξης *α-γκινάρα* (< αρχ. *κινάρα). γ-ον-δί* (< *γδι* < *ίγδίον* < αρχ. *ΐγδις). γ-ου-ρούνι* (< *γουρούνα* < *γρούνα* < αρχ. *γρώνη). Πατινιώτης* (< *Πάτινος* < *Πάτνος* < *Πάτμος)* κ τ ό. Φαίνεται ότι η Ελληνική ήδη στο ξεκίνημά της ευνόησε την ανάπτυξη φωνηέντων, ιδ στην αρχή τής λέξης, εκεί όπου οι αδελφές ινδοευρωπαϊκές γλώσσες είχαν σύμφωνο *έ-ρυθρός* έναντι σανσκρ rudhiras, λατ ruber, γαλλ. rouge, αγγλ. red *ά-στήρ / ά- στρον* έναντι λατ. stella (< ster-na), αγγλ star, γερμ Stern· *έ-λεΰθε- ρος* έναντι λατ liber, σανσκρ rodhati «ανεβαίνει» *ά-νεψιός,* λατ nepos, -otis, σανσκρ. napat κ λπ Με τον τρόπο αυτόν αυξήθηκαν τα φωνηεντικά ακούσματα τής Ελληνικής, δηλ. η μουσικότητά της.

αναπτυξιακός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την ανάπτυξη, που συντελεί σε αυτήν: ~ *πολιτική / μέτρα / στόχοι* || *η χώρα βρίσκεται σε ~ τροχιά* (σε πορεία που οδηγεί στην ανάπτυξη τής οικονομίας) ANT αντιαναπτυξιακός — αναπτυξιακ-ά / -ώς επίρρ. **αναπτύασω** ρ. μετβ. [αν-έπτυξα, -απτύχθηκα, -απτυγμένος κ. (λόγ.) -επτυγμένος} 1. αυξάνω σε ποιότητα ή ποσότητα: ~ *το σώμα / το πνεύμα / τις δυνάμεις* 2. (μτφ.) φέρνω κάτι (ιδιότητα, ταλέντο κ.λπ) σε υψηλό επίπεδο (με κατάλληλη προσπάθεια, φροντίδα κ.λπ.): *έχει αναπτύξει την ικανότητα να σκέφτεται και ν' απαντά γρήγορα* ΣΥΝ καλλιεργώ), εξελίσσω 3. (α) ασχολούμαι με κάτι συστηματικά: *αναπτύσσει σημαντική κοινωνική δράση* (β) σχεδιάζω και εφαρμόζω (κάτι): *η κυβέρνηση έχει αναπτύξει συγκεκριμένη στεγαστική πολιτική* (γ) επινοώ και εξελίσσω: οι *Γερμανοί έχουν αναπτύξει νέες τεχνικές στην αυτοκινητοβιομηχανία* ΣΥΝ εξευρίσκω 4. αρχίζω να έχω. υπό *ορισμένες συνθήκες τα άτομα αυτά αναπτύσσουν αντικοινωνική συμπεριφορά* || *πρέπει να αναπτύξουμε σχέσεις καλής γειτονίας με τις όμορες χώρες* 5. εκθέτω αναλυτικά, *ανέπτυξε τα επιχειρήματά του με χαρακτηριστική διαύγεια και άνεση* || ~ *μια άποψη* ΣΥΝ διεξέρχομαι, πραγματεύομαι 6. ΣΙΡΑΙ παρατάσσω σε ανοικτή διάταξη, απλώνω στον χ(όρο: *οι άνδρες αναπτύχθηκαν κατά μήκος τού ποταμού σε διάταξη μάχης*■ (μεσοπαθ. αναπτύσσομαι) 7» ακολουθώ πορεία εξέλιξης, αυξάνομαι και βελτιώνομαι *η Ενωμένη Ευρώπη αναπτύσσεται σε μεγάλη οικονομικοπολιτική δύναμη*]] *είναι παράδειγμα παιδιού που αναπτύσσεται σωστά με την κατάλληλη φροντίδα των γονιών του* ΦΡ (α) ανεπτυ/μένες χώρες χώρες που έχουν πετύχει ικανοποιητικό βαθμό οικονομικής ανάπτυξης, οι πλούσιες χώρες με ικανοποιητική βιομηχανική υποδομή ΣΥΝ προηγμένες χώρες (β) αναπτυσσόμενες χώρες χώρες που στερούνται αυτοδύναμης οικονομικής ανάπτυξης, ασθενείς οικονομικά χώρες 8. αρχίζω να υπάρχω και να εξελίσσομαι: *στη χώρα αυτή αναπτύχθηκε ένα σημαντικό οικολογικό κίνημα* 9. ΟΙΚΟΝ εξελίσσομαι οικονομικά, βελτιώνεται η οικονομία μου: *η χώρα μας αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς* (βλ. λ. *ανάπτυξη,* σημ 6). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πτυχή, ελεύθερος, μετοχή.*

[F/ΙΥΜ αρχ , αρχική σημ. «ξετυλίγω, ανοίγω», < άνα- + *πτύσσω* «διπλώνω». Ορισμένες σύγχρονες σημ. είναι απόδ τού γαλλ. developper Οι οικονομικοί όροι *ανεπτυγμένος - αναπτυσσόμενος - υπανάπτυκτος* αποτελούν απόδ των αγγλ. developed – developing – underdeveloped!

ανεπτυγμένος - αναπτυσσόμενος - υπανάπτυκτος. Νεότερες λέξεις τής οικονομικής ορολογίας, που αναφέρονται στην οικονομική ανάπτυξη των διαφόρων χωρών Σε αντίθεση, αρχικά, προς τις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες, πλάστηκε ο όρος υπανάπτυκτες, που χρησιμοποιήθηκε κυρίως για χώρες τού Τρίτου Κόσμου Βαθμηδόν. επειδή ο όρος προσέλαβε ευρύτερο -και μάλιστα μειωτικό- πολιτισμικό και κοινωνικό περιεχόμενο, άρχισε να αντικαθίσταται άλλοτε από το ανανάπτυκτες και άλλοτε από το δυναμικό (και ανώδυνο σημασιολογικά) αναπτυσσόμενες χώρες, ο οποίος και τελικά επικράτησε. Έτσι ο όρος *υπανάπτυκτες χώρες* χρησιμοποιείται σπανιότερα, για ακραίες περιπτώσεις.

αναπωμαστήρας (ο) [1870] το εκπώμαστρον (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. debouchoir]

Ανάργυρος (ο) 1-ου κ -ύρου} 1. καθένας από τους Αγίους Αναργύρους (συνήθ Κοσμά και Δαμιανό, αλλά και τους Κύρο και Ιωάννη. Λεόντιο. Ανθιμο και Ευπρέπιο), οι οποίοι ως γιατροί θεράπευαν χωρίς να παίρνουν χρήματα *μονή των Αγίων Αναργύρων* 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) ΑρΥύρης.

[ευμ μτγν κύρ. όν < αρχ *άνάργυρος* ·<χωρίς χρήματα» < άν- στερητ. + *άργυρος,* που χρησιμοποιήθηκε ως κύριο όνομα], **άναρθρος,** -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει αρθρωθεί κατάλληλα, ώστε να προσλαμβάνεται και να γίνεται κατανοητός· *έβγαζε ~ κραυγές από τον πόνο* · 2. γλωσς ο εκφερόμενος χωρίς οριστικό άρθρο: *στη φράση «τό λακωνίζειν έστί φιλοσοφεΐν» το ~ απαρέμφατο «φιλοσοφεί ν» χρησιμοποιείται ως κατηγορούμενο* — **άναρθρα** επίρρ.

[ΕΙΥΜ αρχ. < άν- στερητ. + *άρθρο* ν «μέλος σώματος»! **ανάρια** επίρρ [μεσν.Ι (λαϊκότ) **1.** (συνήθ με επανάληψη) κατ' αραιά χρονικά διαστήματα. — *έρχεται να δει* και τους γονιούς του, σαν το *θυμηθεί!* ΣΥΝ αραιά (και πού), κάπου-κάπου, μια στις τόσες ANT συχνά (πυκνά) ΦΡ (παροιμ.) ***ανάρια-ανάρισ*** το ***φιλί, για να 'χει*** **νοστιμάδα** η αναμονή αυξάνει τη λαχτάρα, με αποτέλεσμα, όταν συμβεί το αναμενόμενο, να προκαλεί ακόμη μεγαλύτερη ευχαρίστηση (βλ. κ. λ *αλάργα)* 2. σε αρκετή απόσταση, συνήθ. για τη σπορά λντ πυκνά, κοντά-κοντά 3. με αραιή σύσταση ή ύφανση: *θέλει τέχνη* στον *αργαλειό* να *υφαίνει-~ το πανί, για* να *'ναι ανάλαφρο και λεπτό* **αναριθμητισμός** (ο) η λανθασμένη αναγραφή ενός αριθμού λόγω παραβιάσεως τής ορθής σειράς των ψηφίων του. το αντίστοιχο τού αναγραμματισμού (βλ λ) για τους αριθμούς: *λόγω αναριθμητισμού το 174 έγινε. 714.*

[ΕΤΥΜ < *αν-* στερητ. + *αριθμός, κατ'* αναλογίαν προς το *αναγραμματισμός* και παρασυσχετισμό προς το *αναρίθμητος}.* **αναρίθμητος,** -η, -ο [αρχ-j αυτός που ανέρχεται σε τόσο μεγάλο πλήθος, (όστε δεν μπορεί να μετρηθεί· ~ *προβλήματα / βλάβες / άνθρωποι* συν αμέτρητος, άπειρος ANT ολιγάριθμος, ευάριθμος — **αναρίθμητα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αριθμήσιμος* **ανάριος,** -ια. -ιο (λαΐκ.) 1. αυτός που έχει τοποθετηθεί σε αραιά διαστήματα. ~ *σπίτια ενός χωριού* ΑΜ πυκνός 2. αραιός κατά τη σύσταση ή ύφανση ~ *ύφασμα λ,επτό και σχεδόν διαφανές!* συν αγανός ανγ πυκνός, κρουστός 3. αυτός που επαναλαμβάνεται σε αραιά χρονικά διαστήματα, *οι πρώτες - ντουφεκιές πύκνωσαν κατά το βράδυ* [ΕΤΥΜ μεσν < άν- στερητ + *-άριος* (με συνίζηση) < *άραιός]* **αναρμόδιός,** -α. -ο [μτγν] 1. αυτός που δεν έχει αρμοδιότητα, εξουσιοδότηση (για κάτι) *η υπηρεσία μας είναι - για το θέμα που σας απασχολεί* ANT αρμόδιος 2. (γενικότ) αυτός που λόγω ακαταλληλότητας στερείται τού δικαιώματος να εκφέρει άποψη για κάτι εσύ *μην ανακατεύεσαι είσαι εντελώς ~ να κρίνεις τέτοια θέματα* συν (οικ.) άσχετος — **αναρμόδια** / **αναρμοδίως** Ιμτγν) επίρρ , **αναρμοδιότητα** (η) [1809], **ανάρμοστος,** -η. -ο 1. αυτός που δεν αρμόζει, δεν ταιριάζει, είναι ακατάλληλος (για κάτι/κάποιον) *εκφράζεται συχνά με ύβρεις και λόγια ανάρμοστα για σοβαρό άνθρωπο* συν αταίριαστος ανγ (λόγ.) αρμόζων. πρέπων, προσήκων 2. (συνήθ ειδικότ) αυτός που δεν συμφωνεί με τα καθιερωμένα κοινωνικά πρότυπα: ~ *συμπεριφορά I εμφάνιση* ΣΥΝ απρεπής, ανοίκειος, απαράδεκτος ανγ αρμόζων. προσήκων - **ανάρμοστα** επίρρ

[ΕΙΥΜ αρχ < άν-στερητ. + *άρμοστός* < *άρμόζω].* **ανάρπαστος,** -η, -ο (συνήθ. για εμπορεύματα) αυτός που εξαφανίζεται γρήγορα (από καταστήματα, ράφια, αγορά κλπ j λόγω μεγάλης ζήτησης *γίνομαι* ~ || *το νέο τεύχος τού περιοδικού έγινε πριν καλά- καλά κυκ/.οφορήσει* ΣΥΝ' περιζήτητος ANT αζήτητος, απούλητος ΙΕΙΥΜ αρχ < *αναρκάζω* «αρπάζω βίαια, κυριεύω» < *άν(α)- + απράζω}.*

ανάρπαστος - περιζήτητος. Οι δύο λέξεις συμπίπτουν στη δήλωση τού «επιθυμητός, αρεστός» Περαιτέρω, το μεν περιζήτητος δηλώνει κατάσταση, ενώ το ανάρπαστος πράξη: *Τα προϊόντα αυτής τής εταιρείας είναι περιζήτητα και. μόλις φΘάσουν στα καταστήματα, γίνονται ανάρπαστα.*

ανάρρηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η άνοδος σε ύπατο αξίωμα, κυρ. βασιλεία: ~ *στον θρόνο* αντ πτώση, έκπτωση.
[ΗΓΥΜ < αρχ. *άνάρρησις* «δημόσια ανακήρυξη» < *άνα-* + *ρήσις* (βλ.λ)].

αναρριγώ ρ. αμετβ {αναρριγείς . | αναρρίγησα} 1. με διαπερνούν ρίγη. ανατριχιάζω, *η πρωινή ψύχρα* τον *έκανε να αναρριγήσει* 2. (μτφ.) βιώνω έντονη συγκίνηση από στιγμιαίο ερέθισμα *μόλις αντίκρισε την παλιά φωτογραφία, αναρρίγησε από νοσταλγία* συν ριγώ, ανασκιρτώ. αναστατώνομαι **αναρριπίζω** ρ. μετβ. {αναρρίπισα} (λόγ.) **1.** δυναμώνω την ένταση (φλόγας, φωτιάς) κάνοντας αέρα: οι *δυνατοί άνεμοι, που πνέουν από το πρωί, αναρριπίζουν συνεχώς το μέτωπο τής πυρκαγιάς* ΣΥΝ αναζωπυρώνω 2. (μτφ.) προκαλώ εκ νέου (έντονο συναίσθημα) αναθερ- μαίνω: *οι πρόσφατες δηλώσεις του στον Τύπο αναρριπίζουν το πολωτικό* κλίμα *τής προεκλογικής αναμέτρησης* ΣΥΝ αναμοχλεύω. – **αναρρίπιση** (η). σχολιο λ. *ρίχνω, -ρρ-.*
{m υ.μ αρχ < *άνα-* + *ριπίζω* «φυσώ. πνέω» < *ριπή]* **αναρρίχηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. το σκαρφάλωμα σε απότομο ύψωμα *το πιο δύσκολο τμήμα τής* ορειβασίας *ήταν η ~ στα γυμνά και απόκρημνα βράχια* συν ανέβασμα 2. (ειδικότ.) αθλ αγώνισμα που συνίσταται στην ανάβαση σε δοκό ή σχοινί με τα χέρια ή και με τα πόδια ή σε πλαγιές βουνών με ειδικά σύνεργα: - στα *Μετέωρα* 3. (μτφ.) η σταδιακή ανέλιξη κάποιου (σε αξιώματα) με κάθε τρόπο (ακόμη και αθέμιτο): *για την - του στην ιεραρχία τού κόμματος χρησιμοποίησε ανέντιμα μέσα.*
ΙΕΤΥΜ < αρχ. *άναρρίχησις* < *αναρριχώμαι*] **αναρριχητικός,** -ή. -ό [1885] 1. αυτός που σχετίζεται με την αναρρίχηση: *έχει μεγά/.η ~ ικανότητα || ~ εξοπλισμός* 2. ΒΟΤ *αναρριχητικό φυτό* το αναρρι^ώμενο φυτό (βλ λ. *αναρριχώμαι)*
αναρριχητισμος (ο) (κακόσ.) η άνοδος σε ιεραρχία ή η κοινωνική εξέλιξη με αθέμιτους τρόπους · *«η Αριστερά λειτουργούσε ως ηθική δύναμη και εμπόδιζε τους διάφορους αναρριχητισμούς»* (εφημ). **αναρριχώμαι** ρ. αμετβ αποθ {αναρριχάται.. | αναρριχή-θηκα. -μένος} 1. ανεβαίνω έρποντας, χρησιμοποιώντας χέρια και πόδια (σε κατακόρυφη, δύσβατη ή απόκρημνη επιφάνεια) ΙΥΝ σκαρφαλώνω 2. ΒΟΤ **αναρρ/χώμενο φυτό** φυτό που δεν διαθέτει δικά του στηρικτικά μέσα, με αποτέλεσμα να αναπτύσσεται πάνω σε στηρίγματα με το να τυλίγεται γύρω από αυτά ή πάνω σε διάφορες επιφάνειες (π.χ κισσός, αγράμπελη κ ά.) συν αναρριχητικό φυτό **3.** (μτφ) ανέρχομαι σταδιακά σε υψηλά αξιώματα με τη χρήση κάθε τρόπου (ακόμη και αθέμιτου): *κατάφερε να αναρριχηθεί στην εξουσία, εκτοξεύοντας λάσπη κατά των* αντιπάλων *του και υπονομεύοντας τους συνεργάτες του.* ■*' · ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.*
[ετυμ < αρχ *άναρριχώμαι (~ao-),* αγν ετύμου, ίσως < άνα- + Ι.Ε. *(s)reigh-* «αναρριχώμαι», πβ σανσκρ ringami] **ανάρριχτος,** -η, -ο αυτός που ρίχνεται πάνω και προς τα πίσω · οι παλιοί *μάγκες είχαν το σακάκι* ~ Επίσης **αναρριχτάς,** -ή, -ό. – **ανάρριχτα** επίρρ.
ανάρραυς (ο) {ανάρρ-ου | -οι, -ους} (λόγ.) 1. (α) η ροή των νερών τής θάλασσας προς τα πίσω, η οποία σχηματίζεται κατά την υποχώρηση των κυμάτων που προσκρούουν στην ακτή ή σε βράχια αντ κατάρ- ρους (β) η κάθοδος των κυμάτων με ρόχθο στις πλευρές βράχων, πάνω στους οποίους προσέκρουσαν και υψώθηκαν, και η δίνη που προκύπτει από τη σύγκρουση των κυμάτων μεταξύ τους ή με τους βράχους 2. το τμήμα ποταμού που περιλαμβάνεται ανάμεσα σε δεδομένο σημείο του και τις πηγές του **3.** το ρεύμα που σχηματίζεται κοντά στις όχθες θαλάσσιου στενού, κατά μήκος τού άξονα τού στενού και με κατεύθυνση αντίθετη προς το κύριο ρεύμα: ο - *τού πορθμού* Επίσης (λαικ.) **αναρρούαα** (η) (σημ. 1).
[ι ;γυμ αρχ < άναρρέω «ρέω προς τα πίσω, ανάποδα» < άνα- + *ρέω.* Ο τ. *αναρρούσα* από τη μτχ. *άναρρέουσα* (θηλ.) τού αρχ. ρ]. **αναρρόφηση** (η) [μτγν.} {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. η πρόκληση ροής (υγρού ή αερίου) προς τα πάνω. το ρούφηγμα προς τα πάνω (συνήθ. με σωλήνα) 2. τεχνολ μία από τις τέσσερεις περιόδους λειτουργίας των τετράχρονων κινητήρων εσωτερικής καύσεως, κατά την οποία το καύσιμο κατευθύνεται από το καρμπιρατέρ *στον* κύλινδρο με μια ειδική βαλβίδα · **3.** (καταχρ) η εισρόφηση (βλ.λ.): *το βρέφος έπαθε ~* στον *ύπνο του και πνίγηκε* σχολιο λ. -ρρ-
αναρροφητήρας (ο) [1847] **1.** συσκευή αναρροφήσεως για την παραγωγή συνεχούς ρεύματος αέρα 2. ειδική συσκευή συνδεόμενη με σωλήνες για τη συλλογή αντικειμένων από τον βυθό μέσω αναρρο- φήσεως και συγχρόνως για τον διαχωρισμό τους από την άμμο. Επίσης **αναρροφητής.**
(ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ aspirateurj **αναρραφητικός,** -ή, -ό [1833] αυτός που σχετίζεται με την αναρρόφηση · *για την αποξήρανση τής λίμνης χρ ησιμοπο ι ήθη καν ειδικές ~ αντλίες – ανα***ρροφητικ-ά** / **-ώς** επίρρ **αναρροφώ** ρ μετβ [αρχ.] {αναρροφείς.. | αναρρόφ-ησα, -ούμαι, -εί- ται .. -ήθηκα, -ημένος} 1. προκαλώ ροή υγρού προς τα πάνω (συνήθ. με σωλήνα) · 2. (καταχρ) εισροφώ. ρουφώ επανειλημμένα προς τα μέσα. καταπίνω ρουφώντας ο *γιατρός είπε πως το βρέφος είχε αναρ- ροφήσει τον εμετό του στον ύπνο του, πράγμα που του προκάλεσε τον θάνατο* <* .“ ΣΧΟΛΙΟ λ -ρρ-.

αναρρύθμιση (η) |1834] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η εκ νέου ρύθμιση, η τροποποίηση ήδη υπάρχουσας ρύθμισης: ~ *των χρεών κάποιου \\η~ τού νομοσχεδίου προέκυψε από τις σχετικές παρεμβάσεις των βου?.ευτών* ΣΥΝ τροποποίηση, επαναδιατύπωση. επαναπροσδιορισμός ^—**αναρρυθμίζω** ρ. μετβ {αρχ.] **αναρρώνω** ρ αμετβ Ιανάρρωσα κ (λόγ.) ανέρρωσα) ανακτο') τις δυνάμεις μου ύστερα από αρρώστια, συνέρχομαι ύστερα από εξασθένηση, αποκαθίσταμαι στην υγεία μου: *οι γιατροί είπαν πως θα χρειαστεί* τουλάχιστον *τρεις μήνες, για να αναρρώσει πλήρως μετά την εγχείρηση* συν αναλαμβάνω, συνέρχομαι, (λαϊκ.) καρδαμώνω σχόλιό λ. -ρρ- (
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άναρρώνυμι* < *άνα-* + *ρώννυμι* «τονώνω» < **ρώμ-νυ-μι*
< *ρώμη* «ισχύς, δύναμη»], **ανάρρωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως (χωρ. πληθ } η σταδιακή αποκατάσταση τής υγείας μετά από ασθένεια: *προς το παρόν βρίσκεται στο στάδιο τής-, γι 'αυτό καλό είναι να μη διακόψει* τελείως *τη Θεραπεία.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *δύναμη, -ρρ-.* **αναρρωτήριο** (το) [1891] {αναρρωτηρί-ου | -ων) το νοσηλευτικό ίδρυμα ή τμήμα νοσοκομείου που προορίζεται για ανάρρωση και παρακολούθηση ασθενούν **αναρρωτικός**, -ή, -ό [1886] αυτός που συμβάλλει στην ανάρρωση: ~ *άδεια |J ακολουθεί μετεγχειρητική αγωγή με αυστηρή ~ δίαιτα*
αναρτηρας (ο) [1888[(λόγ) 1. αντικείμενο από το οποίο μπορεί κανείς να κρεμάσει κάτι: τεντώνω / *χαλαρώνω τον* ~ 2. ***αναρτήρας ασχέου*** επίδεσμος σε σχήμα σάκου, που χρησιμοποιείται για την ανύψωση ή την «κινητοποίηση τού θυλάκου που περιέχει τους όρ- χεις ο ~ *χρησιμοποιείται συχνά από αθλητές για άνεση κινήσεων κατά την άσκηση*
[ΕΤΥΜ c *αναρτώ* Ο ορθός σχηματισμός τής λ. θα ήταν *αναρτητήρας* (π.χ *κινώ* > *κινητήρας, κρατώ* > *κρατητήριο* κά). αλλά λειτούργησε ο νόμος τής απλολογίας Η λ μαρτυρείται αρχικά σε εφημερίδα ως προσπάθεια αποδόσεως τής κοινής λ. *κρεμάστρα,* η οποία όμως επικράτησε].
ανάρτηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ) 1. το να κρεμά κανείς κάτι: το *δημοτικό συμβούλιο αποφάσισε να απαγορεύσει την ~ πανό στους δρόμους και στις πλατείες τού δήμου* ΣΥΝ κρέμασμα 2. (συνεκδ.) η δημοσιοποίηση (συνήθ. με τοιχοκόλληση) αγγελίας, ανακοίνωσης· *η ~* των *αποτελεσμάτων αναμένεται να γίνει μετά το μεσημέρι στα λύκεια ό?.ης τής χώρας* · **3. *αναρτήσεις*** (οι) (σε αυτοκίνητα. μηχανές, αεροπλάνα) σύστημα αποσβέσεως των κραδασμών και ελέγχου τής πρόσφυσης οχήματος που βρίσκεται σε κίνηση, το οποίο συνδέει ελαστικά το αμάξωμα με τους άξονες των τροχών ΣΥΝ σισπανσιόν ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *αίρω.*
[ΕΤΥΜ < αρχ *άνάρτησις* < *αναρτώ* «προσηλώνω» ΙΙ σημ 3 αποδίδει το γαλλ suspension] **αναρτώ** ρ. {αναρτάς . | ανάρτ-ησα κ (λόγ.) ανήρτ-ησα. -ώμαι. -άται -ήθηκα. -ημένος (λόγ. ανηρτημένος)} κρεμώ (κάτι) από ψηλά, ώστε να είναι εμφανές *ο διευθυντής έδωσε εντολή να αναρτηθούν ειδικοί πίνακες ανακοινώσεων για την άμεση ενημέρωση τού προσωπικού* συν κρεμώ. ΣΧΟΛΙΟ λ αίρω
[Ητυ.μ < αρχ *άναρτώ {-άω)* < *άν(α)-* + άρτο') «κρεμώ, απαγχονίζω» < άείρω «υψώνω, κρεμώ» Βλ. κ. *αρτηρία].* **ανάρχας** (ο), **αναρχα** (η> (οικ -εκφραστ) ο αναρχικός, **αναρχία** (η) Ιχωρ. πληθ.) **1.** η κατάσταση η οποία προκύπτει από έλλειψη κανόνων, θεσμών και συνθηκών που συμβάλλουν στην ευταξία και την ιεραρχική οργάνωση: *η ~ που επικρατεί στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα οφεί/^εται στην αδυναμία τής Πολιτείας να επιβάλει κοινές για καταφανείς παραβιάσεις τού κανονισμού λειτουργίας τους* ΣΥΝ αταξία, ακυβερνησία αντ πειθαρχία, τάξη 2. (συνεκδ.) κατάσταση σύγχυσης και αναστάτωσης *πολλές αφρικανικές χώρες κατέφυγαν στον γλωσσικό προγραμματισμό, για να περιορίσουν τη γ?.ωσσική ~* συν ανωμαλία, απειθαρχία αντ σύστημα, τάξη **3.** πολπ η κοινωνι- κοπολιτική θεωρία τού αναρχισμού (βλ λ.), που απορρίπτει κάθε μορφή εξουσίας.
[εγυμ αρχ. < άναρχος] **αναρχικός**, -ή (λαικ. -ιά), -ό {1856] **1.** πολιτ αυτός που σχετίζεται με την κοινωνικοπολιτική θεωρία τού αναρχισμού · ~ *Θεωρία ' βιβλίο / οργάνωση* **2. *αναρχικός*** (ο), ***αναρχική*** / (λαϊκ.) ***-ιά*** (η) (α) πρόσωπο που πιστεύει στον αναρχισμό (και ενδεχομένως προσπαθεί να τον επιβάλει): ο *Προυντόν και ο Μπακούνιν υπήρξαν γνωστοί* ~ (β) (κακόσ) πρόσωπο που προβαίνει σε πράξεις βίας. στρεφόμενες κατά τής κοινωνικής τάξης, ηρεμίας ή/και ιεραρχίας, κυρ. με αφορμή εκδηλώσεις πολιτικού περιεχομένου *μετά την πορεία τού Πολυτεχνείου αναρχικοί προκάλεσαν ταραχές και έκαψαν αυτοκίνητα* πολιτών **3.** (καταχρ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη οργάνωσης, δομής ή λογικής σύνδεσης των μερών του: *μια ~* ταινία, *όπου ανα,τρέπονται όλες οι κινηματογραφικές συμβάσεις.* --**αναρχικό** επίρρ [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ. anarchiquc].
αναρχισμός (ο) [1886] το σύνολο των θεωριών και πρακτικών που αποσκοπούν στην κατάργηση τού κράτους και των κρατικών περιορισμών, καθώς και κάθε μορφής εξουσίας, ως επιζήμιων, σε συνδυασμό με την επικράτηση τής απόλυτης ατομικής ελευθερίας *κορυφαίοι θεωρητικοί* του'~ *είναι οι Προυντόν, Μπακούνιν και Κροπότκιν* [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ anarchisme] **αναρχοαυτόνομος**, -η. -ο πολπ αυτός που λόγω αναρχικών πολιτικών πεποιθήσεων ή/και πρυσ(οπικής ιδιοσυγκρασίας αρνείται την ένταξή του σε οργανωμένα πολιτικοκοινωνικά σχήματα και δρα συνήθ αυτόνομα.
αναρχοκομουνισμός (ο) πολιτ η ιδεολογία που προσπαθεί να συ- γκεράσει τις θεωρίες και αρχές τού κομουνισμού και τού αναρχι

σμού, πρεσβεύοντας ότι η κατάρρευση τού καπιταλισμού πρέπει να συνοδευθεί και από την κατάργηση κάθε κρατικής δομής. — **αναρ- χοκομουνιστής** (ο), **αναρχοκομουνίατρια** (η), **αναρχοκομουνιστικός,** -ή, -ό

άναρχος, -η. -ο 1. αυτός που δεν ακολουθεί ορισμένες αρχές, που δεν γίνεται βάσει σχεδίου ~ *ανάπτυξη / δόμηση* ΣΥΝ. αυθαίρετος, άτακτος · 2. αυτός που δεν έχει άρχοντες, που στερείται διακυβερνήσε- ως ΣΥΧ. ακέφαλος, ακυβέρνητος · **3.** αυτός που δεν έχει αρχή. που δεν εκπορεύεται από κανέναν συνήθ ως χαρακτηρισμός τού Θεού.

— άναρχα επίρρ

(ΕΙΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που δεν έχει αρχή. εξουσία», < άν- στερητ. + *-αρχος* < *άρχω*] **αναρχοσυνδικαλισμός** (ο) {χωρ πληθ.} ΠΟΛΙΤ συνδικαλισμός έντονα επηρεασμένος από την αναρχική ιδεολογία.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ. < γαλλ. anarchosyndicalisme|. **αναρχούμαι** ρ αμετβ αποθ [1894] {αναρχείσαι... μόνο σε ενεστ. κ παρατ } στερούμαι οργάνωσης και διακυβέρνησης, βρίσκομαι σε κατάσταση αναρχίας: *μετά την επανάσταση η χώρα αναρχείται* ||[*αναρ- χούμενη περιοχή.* σχολιο λ. *αποθετικός.* **αναρχοφιλελευθερισμός** (ο) ιωλιτ κατεύθυνση τής φιλελεύθερης ιδεολογίας, που πρεσβεύει την πλήρη απουσία κρατικής παρέμβασης και την αντικατάστασή της από ιδιωτικούς φορείς — **αναρ- χοφιλελεύθερος,** -η. -ο. **αναρωτιέμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {αναρωτήθηκα} βρίσκομαι σε απορία, προβληματίζομαι για κάτι: ~ *γιατί άργησε η Μαρία* || *ο μέσος πολίτης αναρωτιέται ποιες πρόκειται να είναι οι εξελίξεις από 'δώ και πέρα* συν διερωτώμαι, άπορο). σχολιο λ *αποθετικός, -ρρ-* [ΕΤΥΜ < μεσν. *άναρωτώ* < αρχ. *άνερωτώ* < *άν(α) + ερωτώ}.* **ανάσα** (η) {χωρ γεν πληθ.} (προφορ -ποιητ) 1. το να αναπνέει κανείς (κυρ η εισπνοή) · ΦΡ (α) ***παίρνω (μια) ανάσα*** (i) εισπνέω, εισάγω αέρα στους πνεύμονές μου: *όταν έφθασε στην κορυφή, πήρε μια βαθιά ανάσα, να γεμίσουν τα πνευμόνια του καθαρό αέρα* συν αναπνέω, εισπνέω αντ εκπνέω (ii) ξεκουράζομαι για λίγο · *θα σ' τα πω όλα, αλλά να πάρω μια ανάσα πρώτα* || *δεν πήρα ανάσα όλη μέρα!* ΣΥΝ αναπαύομαι. χαλαρώνο) (β) ***κόβω την ανάσα (κάποιον)*** βλ. λ. *κόβω 2.* (συνεκδ.) το σύντομο χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί σε μια αναπνοή, το μικρό διάλειμμα για ξεκούραση: *έχει πέσει στη δουλειά χωρίς ~ ώς πότε θ' αντέξει τόση κούραση,* ΣΥΝ ανάπαυλα, διάλειμμα **3.** (συνεκδ) ο αέρας που εκπνέουμε: *η ~ τον βρομοκοπούσε από το πιοτό* συν αναπνοή, χνότο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αναπνοή* [ΕΙΥΜ < *ανασαίνω* (υποχωρητ)] **ανασαίνω** ρ. αμετβ {ανάσανα} **1.** εισπνέω και εκπνέω αέρα, παίρνω αναπνοές *ένιωθε να πνίγεται, να μη μπορεί ν' ανασάνει* ΣΥΝ αναπνέω 2. (μτφ.) διακόπτω για σύντομο χρονικό διάστημα, κάνω διάλειμμα για ξεκούραση: *με τόση δουλειά* <5εν *έχω χρόνο ούτε ν' ανα- σάνω* συν ξεκουράζομαι, ξαποστaίνω, παίρνω ανάσα **3.** (μτφ.) απαλλάσσομαι από ψυχικό βάρος: *με τόσα χρέη και τόσες υποχρεώσεις, πού ν'ανασάνει ο κακομοίρης;* ΣΥΝ ανακουφίζομαι.

ΙΕΤΥΜ μεσν. αρχική σημ. «αναπαύομαι, ικανοποιούμαι» (με επίδραση των συνθέτων από *ανα-). < *άνεσαίνω* < αρχ *ανεσις* + *-αίνω, ανα-* λογικά προς τα αμετβ. ρήματα σε *-αίνω,* π.χ. *πεθ-αίνω, χορτ-αίνω, ψτωχ-αίνω* κ άϊ

ανασαλεύω ρ. αμετβ [μτγν-J {ανασάλεψα} κάνο) μια ελαφρά κίνηση, σαλεύω ελαφρά.

ανάσαση (η) {χωρ. πληθ } (εκφραστ.-λογοτ.) **1.** η ανακούφιση: «*άλλος σου έκλαψε εις τα στήθη αλλ'*- καμιά» (Δ. Σολωμός) 2. (μτφ.) η ανάπαυλα. Επίσης **ανασασμός** (ο) [μεσν.Ι κ. **σνάσαμα** (το).

[ΕΤΥΜ < *ανασ-αίνω,* πβ. *διάβ-αση*< *διαβ-αίνω. χόρτ-αση* < *χορτ-αίνω]* **ανασελιδοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η εκ νέου σελιδοποίηση εγγράφου που έχει ήδη σελιδοποιηθεί. - **ανασελιδοποιώ** ρ. {-είς...}. **ανασελιδοποιητικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. repaginationj. **ανασηκώνω** ρ μετβ. {μεσν) {ανασήκω-σα.-θηκα,-μένος} 1. σηκώνω ελαφρά προς τα πάνω: *ανασήκωσε λίγο το φόρεμά της* || ~ *τα φρύδια από απορία* 2. (ειδικότ.) μαζεύω προς τα πάνω: - *τα μανίκια* **3.** (μεσοπαθ. ***ανασηκώνομαι)*** σηκώνω ελαφρά τον κορμό τού σώματος, αφήνοντας τα πόδια στην ίδια θέση (κάθετα προς τον κορμό): ανα- *σηκώσου να πιεις το φάρμακο* |j *είχε ανασηκωθεί και διάβαζε* συν ανακάθομαι. —**ανααήκωμα** (το), **ανασκαλεύω** ρ. μετβ {ανασκάλ-εψα | -εύτηκα -ε(υ)μένος} **1.** σκαλίζω επιφανειακά (το έδαφος) συν ανασκάπτω, ανασκαλίζω 2. υποδαυλίζω (τη φωτιά) συντηρώντας ή αυξάνοντας την έντασή της: ~ *τη φωτιά, για να μη σβήσει* **3.** (μτφ.) αναστατώνω (μικρό κλειστό χώρο) αναζητώντας κάτι: ~ τα *συρτάρια ί τις ντουλάπες* συν ψάχνω 4. (μτφ.) επαναφέρω στο προσκήνιο ή στη μνήμη περασμένα και συνήθ δυσάρεστα (πράγματα, γεγονότα, καταστάσεις): *Περασμένα ξεχασμένα! Τι θέλεις τώρα και ανασκαλεύεις αυτή την υπόθεση,*

[ΕΤΥΜ ιιτγν < *άνα- + σκα/^,εύω.* άλλος τύπος τού *σκα/άζω* (βλ.λ.)}. **ανασκάπτω** |αρχ] κ **ανασκάφτω** κ (καθημ.) **ανασκαβω** ρ μετβ {ανέσκαψα, ανασκάφθηκα (λόγ ανεσκάφην,-ης.-η .). ανεσκαμένος}

1. σκάβω βαθιά κάνοντας μεγάλα ανοίγματα, *η έκταση γύρω από το κέντρο τής Αθήνας έχει ανασκαφεί λόγω των εργασιών τού μετρό*

• *2.* λρχλιολ διενεργώ ανασκαφή, αποσκοπώντας στην ανεύρεση αρχαιοτήτων (θαμμένων αντικειμένων, μνημείων κ.ά.): *σημαντική έκταση ανεσκάφη μετά το 1900 έξω από το Ηράκλειο, για να ανακαλυφθούν τα ανάκτορα τής Κνωσού* · **3.** καταστρέφω εκ θεμελίων, προκαλώ ολική καταστροφή: *οι βάρβαροι εισβολείς ανέσκαψαν πόλεις* ολόκληρες συν κατεδαφίζω, ξεθεμελιώνω ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *μετοχή.* **ανασκαφέας** (ο) [1855] {ανασκαφ-είς. -έων} 1. (για αρχαιολόγους) αυτός που διενεργεί αρχαιολογική ανασκαφή. *ο Σπ. Μαρινάτος ήταν* ***ο ~ τής Σαντορίνης*** · 2. μηχανοκίνητο όχημα για εκσκαφή, μετατόπιση ή μεταφορά χαλικιού, άμμου ή χώματος **ανασκαφή** (η) **1.** το σκάψιμο σε βάθος: ***για να μπουν τα θεμέλια, χρειάζεται*** ~ σε ***βάθος*** *30* ***μέτρων*** ΣΥΝ ανόρυξη · 2. αρχαιολ (συνήθ. στον πληθ.) η διενέργεια συστηματικού σκαψίματος τού εδάφους για την ανεύρεση αρχαιοτήτων, οι ***ανασκαφές τού*** *Μ* ***Ανδρόνικου έφεραν στο φως τον τάφο τού Φι/άππου στη Βεργίνα*** || ο ***Ν Κοντο/.έων διενήργησε την ~ τής Νάξου.*** — **αναακαφικός,** -ή, -ό [ετυμ μτγν. < αρχ. ***ανασκάπτω].*** **ανάσκελα** επίρρ. · με τη ράχη να ακουμπά σε άλλη επιφάνεια κοιτώντας προς τα πάνω: ***κοιμάμαι*** ~ || ***κολυμπά*** ~ με ***αργές κινήσεις, κοιτώντας τον ή/ao*** συν (λόγ.) υπτίως ΑΝΤ μπρούμυτα, (λαϊκ) απίστομα [ΕΙΥΜ μεσν. < ***άνα- + σκέλος]*** **ανασκευάζω** ρ μετβ {ανασκεύασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα).-μένος} ανατρέπω (επιχειρηματολογία ή κατηγορία) αποδεικνύοντας τα σφάλματα ή την ανακρίβειά της · ***ο συνήγορος υπερασπίσεως κατάφερε με την επιχειρηματολογία του να ανασκευάσει πλήρως το κατηγορητήριο*** συν αναιρώ, διαψεύδω, καταρρίπτω — **ανασκευαστικός,** -ή, -ό [ετυμ. αρχ.. αρχική σημ «ετοιμάζω τις αποσκευές», < ***άνα- + σκευάζω < σκεύος.*** Η σημερινή σημ. είναι μτγν] **ανασκευαστής** (ο) [1840], **ανασκευάστρια** (η) {ανασκευαστριών} πρόσωπο που ανασκευάζει (επιχειρηματολογία ή κατηγορία) **ανασκευή** (η) η ανατροπή επιχειρηματολογίας ή κατηγορίας με την προβολή αντίθετων επιχειρημάτων και αποδείξεων συν αναίρεση, αντίκρουση, κατάρριψη. [εγυμ μτγν. < αρχ ***άνασκευάζω].*** **ανασκιρτώ** ρ. αμετβ [μτγν.] {ανασκιρτάς.. | ανασκίρτησα} (λόγ.) τινάζομαι απότομα λόγω έντονης συναισθηματικής φόρτισης (χαράς, λύπης, φόβου κ λπ) ή αιφνίδιας μεταβολής τής ψυχικής μου κατάστασης. ***ανασκίρτησε από φόβο. όταν αισθάνθηκε κάποιον να πλησιάζει αθόρυβα από πίσω της*** συν αναπηδώ, αναρριγώ, τινάζομαι. **---ανασκίρτημα** (το) [1889J. **ανασκολοπίζω** ρ μετβ {ανασκολόπισ-α, -τηκα, -μένος} (λόγ) θανατώνω (κάποιον) διατρυπώντας τον με πάσσαλο συν (καθημ.) παλουκώνω. - **αναακολοπιαμός** (ο) [μτγν] κ **αναακολόπιση** (η) [μεσν]. {ετυμ αρχ. < ***άνα- + σκολοπίζω < σκό/.οψ. -οπος «πάσσαλος»]*** **ανασκόπηση** (η) {-ης κ -ήσεως J -ήσεις. -ήσεων} **1.** η αναδρομή στο παρελθόν και επανεκτίμηση (σειράς γεγονότων): γο ***κανάλι θα προβάλει την παραμονή τής Πρωτοχρονιάς μια οικονομική και πολιτική ~ τού περασμένου έτους*** **2.** σύντομη επαναληπτική παρουσίαση των βασικών σημείων αυτών που προηγήθηκαν: ***η τελευταία παράδοση τού καθηγητή πριν από τις εξετάσεις είναι ~ όσων έχει αναφέρει όλο το εξάμηνο*** συν ανακεφαλαίωση. —**αναακοπώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}. [ετυμ < αρχ ***άνασκοπώ (-έω) < άνα- + σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά». Η σημερινή σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. revision), **ανασκουμπώνομαι** ρ. μετβ. αποθ. {ανασκουμπώ-θηκα, -μένος} **1.** ανασηκώνω τα μανίκια: τον ***βρήκα ανασκουμπωμένο μ' ένα λάστιχο στο ένα χέρι κι ένα σφουγγάρι στο άλλο να καθαρίζει τα παράθυρα*** **2.** (μτφ) ετοιμάζομαι για έντονη δράση· ***πρέπει ν' ανασκουμπωθούμε και να στρωθούμε στη δουλειά*** συν κινητοποιούμαι, ενεργοποιούμαι. --**ανασκούμπωμα** (το). ** σχόλιό λ. ***αποθετικός.***

[ΕΤΥΜ μεσν. < ***άνακουμπώνω*** «ανασηκώνω τα μανίκια μου, προετοιμάζομαι» (το -σ- πιθ υπό την επίδρ. τού συνωνύμου ***άνασηκώνω)*** < ***άνακομβώ < άνα- 4-κομβώ < κόμβος]*** **ανασπώ** ρ. μετβ. {ανασπάς .. j ανέσπασα, ανασπώμαι, -άται..} (λόγ.) τραβώ προς τα πάνω. συνήθ. με δύναμη, αποσπώντας κάτι από το σημείο όπου βρίσκεται. ~ ***το ξίφος*** || ~ ***την άγκυρα τού σκάφους*** συν ανασύρω. — **ανάσπαση** (η) [αρχ]

[ΕΤΥΜ < αρχ. ***ανασπώ (-άω)*** < άνα- + ***σπώ*** «σπάζω»],

άνασσα (η) άναξ

ανάστα ρ. μόνο στη φρ. **ανάστα ο** *Κύριος* / **ο Θεός** φράση που δηλώνει κατάσταση έντονου θορύβου, σύγχυση, αναστάτωση, ανακατωσούρα: ***μόλις μαθεύτηκε το νέο. έγινε ~.***

[ΕΤΥΜ II φρ. προέρχεται από τη λειτουργία τού Μ. Σαββάτου «ανάστα ***6 θεός, κρίνον την γην»*** πιθ σε συσχετισμό με την αναστάτωση και τον θόρυβο από τις καμπάνες αλλά και τα βεγγαλικά που προ- καλείται το βράδυ τής Αναστάσεως]. **ανασταίνω** ρ μετβ κ αμετβ {ανάστη-σα (λόγ. ανέστησα), -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** δίνω ξανά ζωή, επαναφέρω στη ζωή· ***ο Χριστός ανέστησε τον Λάζαρο*** **2.** (μτφ.) προσδίδω αναζωογονητική δύναμη, ζωντάνια: ***μια γουλιά από το κρασί αυτό σε ανασταίνει*** ΣΥΝ αναζωογονώ, τονώνω ΦΡ ***και νεκρούς ανασταίνει*** για οτιδήποτε έχει τη δύναμη να αναζωογονεί ή να προκαλεί εξαιρετικά έντονες αντιδράσεις, έντονη ευχαρίστηση: ***τέτοια τσικουδιά ~!*** · 3. αναλαμβάνω την ευθύνη τής ανατροφής (παιδιού) ***έμεινε ορφανός από μάννα και τον ανάστησε η θεία του*** ΣΥΝ ανατρέφω). φροντίζω ♦ (αμετβ) 4. τελώ την τελετή τής Ανάστασης, τα ***δύο χωριά χρόνια τώρα συναγωνίζονται ποιο θ' αναστήσει πρώτο*** συν γιορτάζω την Ανάσταση, κάνω Ανάσταση· (μεσοπαθ. σνασταί/νομαί) 5. (μτφ) υπάρχω ξανά, αναδημιουργούμαι: ***αναστήθηκε η αγάπη τους*** || ***τα παλιά έθιμα αναστήθηκαν*** συν αναβιώνω **6.** (για νεκρό) επανέρχομαι στη ζωή. ***το Πάσχα των χριστιανών γιορτάζεται ως η μέρα που αναστήθηκε ο Χριστός*** συν ξαναζωντανεύω· ΦΡ *Χριστός ανέστη* (i) το αναστάσιμο τροπάριο ***«Χριστός άνέστη έκ νεκρών θανάτφ θάνατον πατήσας καί τοϊς έν τοϊς μνήμασι ζωήν χαρισάμενος»,*** που ψάλλεται από τον ιερέα τα μεσάνυχτα τού Μ Σαββάτου και (συνεκδ.) η στιγμή κατά την οποία ψάλλεται το παραπάνω τροπάριο και ιδ. η εισαγωγική φράση: ***μόλις ακουστεί το ~ επικρατεί πανδαιμόνιο από τις κροτίδες και τα βεγγαλικά'*** (ii) ως χαιρετισμός των ορθοδόξων χριστιανών τις ημέρες μετά την Ανάσταση: — *!* ***-Α/.ηθώς*** (ενν. ***ανέστη) ο Κύριος!*** 7. (μτφ -εκφρα-

στ) αναζωογονούμαι, ξανανιώνω: ***ήμουν πτώμα απ'την κούραση μόλις όμως ήπια λίγο κρασάκι, αναστήθηκα!***
[ΕΙΥΜ. μεσν < αρχ. ***άνίστημι*** «ανυψώνω» **< *άν(α)- + ΐστημι*** «στήνω»]
ανασταλτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που επιφέρει αναστολή, που αποτρέ- πει. ***αυτά τα αντισυλ?.ηπτικά χάπια είναι ανασταλτικά τής ωορρηξίας*** Ii ~ ***παράγοντας ι μηχανισμός / μέτρα / ρύθμιση*** συν ανασχετι- κός, επισχετικός, αναχαιτιστικός **2.** νομ ***ανασταλτικό*** **αποτέλεσμα** η προσωρινή μη ισχύς των εννόμων συνεπειών τής κρίσιμης νομικής πράξης σε περίπτωση που ζητείται δικαστική προστασία εναντίον της ή όσο ισχύει η προθεσμία που τάσσει ο νόμος για την εναντίωση έναντι τής πράξης αυτής (π.χ το ανασταλτικό αποτέλεσμα των ενδίκων μέσων ***ως προς*** την απόφαση εναντίον τής οποίους στρέφονται) **– ανααταλτικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ετυμ μτγν. < αρχ. ***άναστέλλω*** **ανασταλτός,** -ή, -ό [1Β84| νόμ αυτός που μπορεί να ανασταλεί: ***η ποινή που του επιβ/.ήθηκε είναι ~.*** **ανάσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων| 1.η επιστροφή από τον θάνατο, η επαναφορά νεκρού στη ζωή: ***η ~ νεκρών είναι από τα κύρια χριστιανικά δόγματα*** συν νεκρανάσταση **2.** ***Ανάσταση*** (η) (α) το γεγονός τής επιστροφής τού Χριστού στη ζωή τρεις μέρες μετά τη Σταύρωση (β) το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα· ***η ~ τού Χριστού τού Ιλιέ- ρο ντε λα Φραντσέ.σκα*** (γ) (συνεκδ) ο ναός που είναι αφιερωμένος στην Ανάσταση τού Χριστού (δ) η τελετή και η χαρμόσυνη αναγγελία τού «Χριστός ανέστη», που γίνεται τα μεσάνυχτα τού Μ. Σαββάτου ή χαράματα τής Κυριακής τού Ι Ιάσχα: ***πηγαίνω στην ~ || μετά την ~ γυρίζει σπίτι || η λειτουργία τής ~*** φρ (α) ***κάνω Ανάσταση*** (i) πηγαίνω στην εκκλησία το βράδυ τού Μ Σαββάτου, για να συμμετάσχω στην τελετή τής Αναστάσης· ***φέτος θα ~ στο χωριό μου*** (ii) (μτφ.) ζω ευχάριστες στιγμές, καλοπερνώ (συνήθ κατ' αντιδιαστολή με την προηγούμενη κατάστασή μου): ***με τόσα λεφτά που έβγαλαν, θα κάνουν Ανάσταση'*** (β) ***πρώτη Ανάσταση*** η ακολουθία τού πρωινού (τού μεγάλου εσπερινού) τού Μ. Σαββάτου (γ) ***δεύτερη Ανάσταση*** (ή ***Αγάπη*** ή ***Εσπερινός τής Αγάπης)*** η λειτουργία τού απογεύματος τής Κυριακής τού Πάσχα (δ) ***Καλή Ανάσταση!*** ευχή που λέγεται τις ημέρες πριν από την Κυριακή τού Πάσχα και κυρ. το Μ. Σάββατο, πριν από την κυρίως Ανάσταση **3.** (ως επιφών) σε περιπτώσεις έντονης ψυχικής ευφορίας, μεγάλης χαράς ***Επιτέλους, πήραμε το πρωτάθλημα!*** **4.** (μτφ.) η απελευθέρωση από δεσμά, η έξοδος από παρακμή ή στασιμότητα: ***η Επανάσταση τον 1821 σήμανε την ~ τού υπόδουλου Γένους.***
[ΕΤΥΜ < αρχ. ***όνάστασις,*** αρχική σημ «έγερση». < ***άνίστημι*** «εγείρω»
< ***άν(α)-*** + ***ΐστημι.*** Η σημ τής επαναφοράς των νεκρών στη ζωή είναι μτγν και απαντά συχνά στην Κ Δ (λ.χ. ***Πράξ.*** 23. 6: ***περί ελπίδος καί άναστάσεως νεκρών Ρωμ*** 1, 4: ***εξ άναστάσεως νεκρών)].***
Αναστασία (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: ***αγία ~ η Φαρμακολύτρια*** **2.** όνομα ηγεμονίδων **3.** γυναικείο όνομα. [ΕΤΥΜ μτγν κύρ. όν.. που προέρχεται από το αρσ ***Αναστάσιος***] **αναστάσιμος,** -η, -ο Ιμεον 1**1.** αυτός που σχετίζεται με τη γιορτή τής Αναστάσεως. ***τα παιδιά πήγαιναν στην εκκ?.ησία. κρατώντας τις - λαμπάδες τους*** || το ~ ***μήνυμα*** συν λαμπριάτικος, πασχαλινός **2. αναστάσιμα** (τα) τα εκκλησιαστικά άσματα και οι κανόνες που ψάλλονται κατά τον εορτασμό τής Ανάστασης και τις Κυριακές και προηγούνται όλων των άλλων τροπαρίων: (κ. ως επίθ.) - ***απολυτίκιο / δοξαστικό/ ακολουθία.*** **– αναστάσιμα** επίρρ
Αναστάσιος (ο) {Αναστασίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα πατριαρχών, παπών, επισκόπων τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **3.** όνομα αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου **4.** ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ.) **Αναστάσης.**
[ΕΓΥΜ < μτγν. ***Αναστάσιος*** «ο σχετιζόμενος με την Ανάσταση (τού Χριστού)» < αρχ. ***άνάστασις\.*** **ανάστατος,** -η, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση μεγάλης ακαταστασίας ***βρήκαν το σπίτι*** ~ συν ακατάστατος, άνω-κάτω ΑΝΤ τακτοποιημένος, συγυρισμένος, νοικοκυρεμένος 2. αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση έντονης ψυχοσυναισθηματικής ταραχής: ~ ***έγι- ναν οι υπάλληλοι με τις φήμες για απο/.ύσεις!*** || ο ***κόσμος ήταν ~ από τον φόβο ισχυρού μετασεισμού*** συν καταθορυβημένος ΑΝΤ ψύχραιμος, νηφάλιος, γαλήνιος
[ΕΤΥΜ < ***αναστατώνω*** (υποχωρητ.). άσχετο προς το αρχ. ανάστατος «εκδιωγμένος, κατεστραμμένος»], **αναστατώνω** ρ μετβ. {αναστάτω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** προκαλώ αταξία. κάνω (κάτι) άνω-κάτω: ***νέες πορείες διαμαρτυρόμενων φοιτητών αναστάτωσαν πάλι το κέντρο τής πόλης*** συν φέρνω τα πάνω κάτω, αποδιοργανώνω ΑΝΤ τακτοποιώ, διευθετώ **2.** (μτφ.) προκαλώ συναισθηματική ταραχή (σε κάποιον): ***η είδηση τού ναυαγίου έχει αναστατώσει τους συγγενείς των μελών τού πληρώματος*** συν συγχίζω. ταράζω ΑΝΤ ηρεμώ, καθησυχάζο) **3.** (μτφ) προκαλώ σεξουαλική διέγερση: ***με το προκλητικό φέρσιμό της αναστατώνει τους άντρες*** συν ερεθίζω, ανάβω.
[είυμ < μτγν. ***άναστατώ (-όω)*** **<** αρχ. ***άνάστατος*** «εκδιωγμένος, κα-τεστραμμένος» **< *άνίστημι*** «εγείρω, ξεσηκώνω, απομακρύνω»]. **αναστατωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων] **1.** η διατάραξη τής τάξης που επικρατεί κάπου, η πρόκληση αταξίας ***επιφέρω / προκαλώ / φέρνω ~ || ~ στην κυκλοφορία λόγω των διαδηλώσεων |[μικρή / φοβερή / πρωτοφανής ~*** αν **ι** τάξη **2.** (μτφ.) η διατάραξη τής ψυχικής γαλήνης, η πρόκληση ταραχής, ανησυχίας: ***~ στον εμπορικό κόσμο μετά τα μέτρα που εξήγγειλε ο υπουργός || η κήρυξη ποΡ.έμου επέφερε μεγά/^η ~ στονς χρηματιστηριακούς κύκλους || μετά από τέτοια ~ χρειάζεται να ηρεμήσεις*** αντ ανακούφιση, καθησυχασμός **3.** (ειδικότ.) η ερωτική ταραχή: ***η γνωριμία της τού έφερε μεγά/^η - |[όποτε τον συνναντά. νιώθει***

αναστέλλω ρ. μετβ. {ανέστειλα, αναστάλθηκα (λογιότ ανεστάλην, -ης, -η..). ανεσταλμένος} (λόγ.) 1. διακόπτω προσωρινά (ενέργεια, κίνηση. λειτουργία), ο ***ιδιοκτήτης αναγκάστηκε να αναστείλει τη λει- τονργία τού καταστήματος*** **2.** δεν εκτελώ στον προγραμματισμένο χρόνο κάτι που είχε προγραμματιστεί, μεταθέτω χρονικώς την ολοκλήρωση ή πραγματοποίηση ήδη προγραμματισμένων ενεργειών ο ***διορισμός του ανεστά/.η μέχρι να ο/.οκληρωθεί η έρευνα για την εγκυρότητα τής εκλογής του || λόγω τής έκτακτης οικονομικής κρίσης, η επιχείρηση ανέστειλε τις πληρωμές των εργαζομένων.***
[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ «στέλνω πίσω. αναπέμπω». < ***άνα- + στέλ- λω\.***

αναστέλλω - αναβάλλω - ματαιώνω. Το **αναβάλλω** σημαίνει μεταθέτω τον χρόνο μιας ενέργειας για μελλοντικό χρόνο· ο χρόνος αυτός προσδιορίζεται είτε όταν γίνεται η αναβολή είτε αργότερα: ***Ανέβαλαν τη διάσκεψη κορυφής για τον επόμενο μήνα*** (= μετέθεσαν τον χρόνο τής διάσκεψης .). Το **αναστέλλω** δηλώνει επίσης αναβολή μιας ενέργειας με έμφαση είτε στη μη πραγματοποίησή της στον προκαθορισμένο χρόνο είτε στην προσωρινή διακοπή της: ***Η κυβέρνηση ανέστεΟχ προς το παρόν την έναρξη εφαρμογής των μέτρων για τη μόλυνση τού περιβάλ/.οντος.*** Αντίθετα προς αυτά, το **ματαιώνω** δηλώνει οριστικά ότι μια προκαθορισμένη ενέργεια δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί χωρίς καμιά μελλοντική δέσμευση σε σχέση με αυτήν ***Ματαίωσαν τη διάσκεψη κορυφής λόγω των γεγονότων τής Βοσνίας.***

αναστεναγμός (ο) [μτγν] βαθιά εκπνοή (λόγω άγχους, ψυχικής έντασης, λύπης κ.λπ.). που συχνά καταλήγει σε επιφώνημα λύπης (λ.χ. ***αχ) βγάζω / αφήνω ~ || την αποχαιρέτησε με έναν βαθύ ~.*** **αναστενάζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {αναστέναξα} βγάζω βαθιά μακρόσυρ- τη εκπνοή. που συνοδεύεται από ήχο εκτόνωσης (συνήθ. από στενοχώρια ή πόνο): ***κάθεται και αναστενάζει όλη μέρα για τη συμφορά που τη βρήκε.***
αναστενάρης (ο) {αναστενάρηδες}, **αναστενάρισσα** (η) {αναστε-ναρισσών} πρόσωπο που συμμετέχει στα αναστενάρια (βλ.λ.). Επίσης **αναστενάρα** (η) {χωρ γεν πληθ.}. **– αναστενάρικος,** -η, -ο.
αναστενάρια (τα) {αναστεναριών} λατρευτικό έθιμο ορισμένων περιοχών τής Θράκης και τής Μακεδονίας, συνδεόμενο με τη γιορτή των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, κατά το οποίο ορισμένοι χορευτές. αφού έλθουν σε έκσταση, χορεύουν με γυμνά πόδια πάνω σε αναμμένα κάρβουνα (πυροβασία) κρατώντας τις ιερές εικόνες. |ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου Έχουν προταθεί οι εξής ετυμολογίες: (α)
< ***αναστενάζω*** (β) < ανα^ταινω «εγείρω, σηκώνω ψηλά - θεραπεύω» (γ) < άνα- + ***στρηνάρια*** < ***στρηνάρις*** «δαιμονόπληκτος» < ***στρήνος*** «ακολασία». Η ιστορική έρευνα κατέδειξε ότι τα αναστενάρια είναι «εκχριστιανισμένο» κατάλοιπο τής οργιαστικής λατρείας τού θεού Διονύσου, η οποία είχε ως κοιτίδα την περιοχή τού Αίμου], **ανάστερος,** -η, -ο -+ άναστρος
αναστηλώνω ρ. μετβ. {αναστήλω-σα, -θηκα. -μένος} αποκαθιστώ την αρχική μορφή κτηρίου ή μνημείου, ανασυγκροτώντας ή επαναδια- τάσσοντας τα αρχιτεκτονικά μέλη που έχουν περισωθεί και προσθέτοντας ενδεχομένως νέα ΣΥΝ αποκαθιστώ, επανοικοδομώ.
[ΕΓΥΜ. < μτγν ***άναστη/.ώ (-όω)*** < ***άνα-*** + ***-στηλώ*** < ***στήλη].*** **αναστήλωση** (η) [μτγν] {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. η αποκατάσταση τής αρχικής μορφής ερειπωμένου κτηρίου ή μνημείου με την ανασυγκρότηση ή την επαναδιάταξη των αρχιτεκτονικών μελών που έχουν περισωθεί από αυτό και την ενδεχόμενη προσθήκη νέων: ο ***σΐ]μερινός ναός τού Αγ. Δημητριου στη Θεσσαλονίκη είναι αποτέλεσμα αναστήλωσης, αφού μετά την πυρκαγιά τού 1817 καταστράφη- κε σχεδόν ολοκληρωτικά ΣΥΝ*** αποκατάσταση **2. ιςι** *αναστήλωση* **των εικόνων** η αποκατάσταση τής λατρείας των εικόνων και το τέλος τής εικονομαχίας στο Βυζάντιο το 843 μ Χ. Επίσης **αναστήλωμα** (το). **– αναατηλωτικός,** -ή, *ό [1890]

αναστήλωση ή αναστύλωση; αναστηλώνω ή ανσστυλώνω; Τόσο το ουσιαστικό όσο και το ρήμα είναι αρχαία (μεταγενέστερα), γράφονται με ***-η- (αναατηλώ - αναστήλωση)*** και παράγονται προφανώς από το **στήλη** και όχι από το ***στύλος*** Από το αρχ. ***στήλη πλάστηκε*** το αρχ. ρ. ***στηλώ*** «στήνω στήλη - στήνω μνημείο - υποστηρίζω με στήλη, σταθεροποιώ - γράφω σε στήλη» και τα σύνθετα ***άνα-στηλώ*** και ***άνα-στή?.ωσις*** «στήνω μνημεία» ή «στήνω πάνω σε μνημείο». Άρα η ορθογραφία είναι **αναστηλώνω** και **αναστήλωση.** Οι γραφές με -υ- **(αναστύλωση - ανσστυλώνω)** συνδέονται με το **στύλος** (ο) και χρησιμοποιήθηκαν ως νεολογισμοί σε ξένες γλώσσες με τη σημ. «στηρίζω οικοδόμημα με στύλους (κολόνες / κίονες), υποστυλώνω» Αρα η γραφή με ***-υ-*** αποτελεί απόδοση των ξένων λέξεων με διαφορετική σημασία και δεν μπορεί να υποκα- ταστήσει τα ήδη αρχαία ***αναστηλώνω / αναστή/.&ση. * στή?.η***

ανάστημα (το) {αναστήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το ύψος τού σώματος: ***για την παρέλαση τού σχολείου επιλέχθηκαν οι μαθητές με το ψη-λότερο ~*** συν μπόι. ύψος φρ **πρώτο** *ανάστημα* (i) για πολύ ψηλό άνθρωπο: ο ***γυιος τους είναι ~ και τον έχουν πρώτο-πρώτο στην παρέ-*** Λασ/? (ii) (ειρων.-σκωπτ) για πρόσωπο με χαμηλό ανάστημα: ***Είνα\ και το ~! Ένα-πενήντα με τακούνια[1]*** **Σ**συν πρώτο μπόι **2.** (μτφ.) το σθένος, η ψυχική και πνευματική δύναμη, ***όρθωσε το ~ του απέναντι στους καταχραστές*** φρ (μτφ) *ηθικό ανάστημα* (συνήθ. για δημόσια πρόσ.) η εντιμότητα: ***δεν είχε το ~ να αντιταχθεί σε μια τόσο ταπεινωτική λύση*** **3.** (γενικότ) η αξία. το επίπεδο· ***θα αναδειχθεί άραγε ένας νέος ποιητής τού αναστήματος ενός Ελύτη;*** συν. ύψος.

[F.ΤΥΜ < μτγν. *ἀνάστημα* «οικοδόμημα» < αρχ *ἀνίστημι* «εγείρω» < *ἀν(α)-* + *ιστημι*. Από φρ. όπως *ἀνάστημα βασιλικόν* «υψηλό, μεγαλειώδες βασιλικό οικοδόμημα», η λ. περιορίστηκε στη δήλωση τού φυσικού μεγέθους προσώποϊν και πραγμάτων, ωσότου τελικά συνδέθηκε μόνο με τα πρόσωπαΐ **αναστολέας** (ο) {-α κ. -έως | -είς, -έων} **1.** βιολ παράγοντας ο οποίος αναστέλλει τη λειτουργία κυρίως κυτταρικών υποδοχέων (βλ.λ.) 2. ιατρ ***βήτα αναστολείς*** φάρμακα που χρησιμοποιούνται ευρύτατα στην καρδιολογία **3.** τεχνολ κάθε μηχανισμός ή εξάρτημα που αναστέλλει τη λειτουργία άλλου μηχανισμού ή εξαρτήματος (ετυμ Απόδ. τού αγγλ inhibitor] **αναστολή** (η) **1**. η προσωρινή διακοπή: *το συμβού?.ιο αποφάσισε την ~ των εργασιών του* ΣΥ\ αναβολή αντ συνέχιση, εξακολούθηση · 2. η μη εκτέλεση ποινής που επέβαλε δικαστήριο, υπό την αίρεση ότι ο καταδικασθείς δεν θα τελέσει νέα αξιόποινη πράξη για προσδιορισμένο χρονικό" διάστημα: *είναι έξω με τριε.τή ~* · **3.** ψυχΟΛ **αναστολές** (οι) η κατάσταση κατά την οποία παρεμποδίζεται η εκδήλωση λειτουργίας, δραστηριότητας ή μορφής έκφρασης από ψυχολογικά αίτια, *έχει συνεχείς ~ στο να θέσει υποψηφιότητα για τη θέση* jj *έχει πολλές ~ στον έρωτα* σχολιο λ. *ενδοιασμός*

[ετυμ j-ῆτγν. < αρχ *ἀναστέ?λω[* **αναστόμωση** (η) ιαιρ η χειρουργική ένωση δύο κοίλων οργάνων, π.χ. εντέρου

[ειυμ < μτγν. *ἀναστόμωσις*< αρχ. *ἀναστομώ (-όω)* < *ἀνα-* + *-στομώ*

< *στόμα* Η ιατρ. σημ. είναι αντιδάν. από γαλλ. anastomose] **αναστοχασμος** (ο) **1.** ΦΙΛΟΣ η επιστροφή τού πνεύματος στη δική του κατάσταση και στις δικές του ενέργειες, δηλαδή η στροφή τής προσοχής στο περιεχόμενο τής συνείδησης και στη νοητική δραστηριότητα, με αποτέλεσμα την αυτοσυνειδησία 2. (γενικότ.) νέα θεώρηση. νέα εξέταση (παλαιότερων ιδεών, αντιλήψεων κ.λπ.)

[ετυμ Απόδ. τού γαλλ reflexion] **αναστρέφω** ρ. μετβ. [αρχ] {αν-έστρεψα, -αστράφηκα, -εστραμμένος) (λόγ.) **1.** στρέφω (κάτι) προς αντίθετη φορά ή (μτφ) μεταβάλλο) (κάτι) από μια αρνητική κατάσταση σρ θετική: *η επιτυχημένη διαφημιστική καμπάνια τής εταιρείας κατάφερε να αναστρέψει την πτωτική πορεία που είχαν οι πω/.ήσεις της* || *το κόμμα προσπαθεί να αναστρέψει το αρνητικό κλίμα που έχει διαμορφωθεί εναντίον τον* συν αντιστρέφω, ανατρέπω, ανακόπτω 2. ναυτ στρέφω το πλοίο με χειρισμούς ιστίων και πηδαλίου προς την κοίτη τού ανέμου και την υπερβαίνω, για να δεχθώ τον άνεμο από την άλλη πλευρά τού ιστιοφόρου αντ υποστρέφω · **3.** (σπάν μεσοπαθ. ***ανστρέψομσι)*** έρχομαι σε κοινωνική συναναστροφή, αναπτύσω κοινωνικές γνωριμίες και επαφές συν συναναστρέφομαι, κάνω παρέα, **αναστρέψιμος,** -η, -ο **1.** αυτός που μπορεί να αναστραωεί. να στραφεί προς την αντίθετη κατεύθυνση (συνήθ μτφ για κάτι κακό ή αρνητικό που επιδέχεται μεταβολή προς το καλό ή το θετικό) - *πορεία* || *το κ/άμα που αποτυπώνουν οι δημοσκοπήσεις είναι -, αρκεί να λη- φθούν τολμηρά μέτρα τόνωσης τής αγοράς* || *η κατάσταση τού ασθενούς δεν είναι* ~ (θα πεθάνει) συν. αντιστρεπτός, αντιστρέψιμος, βελτιώσιμος, διορθώσιμος 2. (ειδικότ.) αυτός τού οποίου το αποτέλεσμα μπορεί να αρθεί χωρίς αρνητικές συνέπειες, π χ. μια ενέργεια πάνω σε αρχαίο μνημείο είναι αναστρέψιμη, όταν το αποτέλεσμά της μπο- ρεί να αρθεί χωρίς κίνδυνο για το μνημείο. — **αναστρεψιμότητα** (η) [ετυμ Π μτ<ο. χρήση τής λ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reversible).

άναστρος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει άστρα, δεν φωτίζεται από άστρα: - *βραδιά / ουρανός* αντ έναστρος. Επίσης **ανάστερος** Ιμτγν.). **αναστροφή** (η) [αρχ.] (λόγ.) **1.** (α) η στροφή προς την αντίθετη κατεύθυνση: *η ~ τής ροής των υδάτων τού Ευρίπου κάθε 6 ώρες και 15 λεπτά αποτελεί μοναδικό θέαμα'* (β) (ειδικότ.) η στροφή οχήματος ώστε να κινηθεί προς την κατεύθυνση από την οποία ερχόταν: *σε αυτή τη διασταύρωση απαγορεύεται η* ~ 2. αθλ η στήριξη τού σώματος με τα πόδια πάνω και το κεφάλι κάτω (κατακόρυφος αναστροφή) **3.** ΝΑΥΙ η στροφή πλοίου με χειρισμούς ιστίων και πηδαλίου προς την κοίτη τού ανέμου και η υπέρβασή της, για να δεχθεί το σκάφος τον άνεμο από την άλλη πλευρά συν ορτσάρισμα ΑΝΤ υποστροφή 4. ιατρ η αντίθετη προς τη φυσιολογική θέση διάταξη εσωτερικών οργάνων τού σώματος *αναστροφή καρδιάς (δεξιά)* 5. γλωσς (στα Αρχαία Ελληνικά) η αντιστροφή τής σειράς εμπρόθετης φράσεως με αναβι- βασμό συγχρόνως τού τόνου των δισύλλαβων προθέσεων από τη λήγουσα στην παραλήγουσα: «*ημών πέρι» αντί «περί ημών*» 6. ΜΟΥΣ (α) ***αναστροφή μουσικού διαστήματος*** η καθ' ύψος αντιμετάθεση των φθόγγων τού διαστήματος, ούτως ώστε ο χαμηλότερος φθόγγος να ηχεί υψηλότερα και ο υψηλότερος χαμηλότερα· επιτυγχάνεται με την αντικατάσταση ενός φθόγγου τού διαστήματος με τον ομώνυμό του. που βρίσκεται σε απόσταση οκτάβας (β) ***αναστροφή συγχορδίας*** η καθ' ύψος αντιμετάθεση των φθόγγων μιας συγχορδίας ούτως ώστε χαμηλότερος φθόγγος ακούγεται άλλος συγχορδιακός φθόγγος και όχι η θεμέλιος επιτυγχάνεται με την αντικατάσταση διαφόρων φθόγγων τής συγχορδίας με τους ομώνυμούς τους, που βρίσκονται σε απόσταση υκτόφας 7. βιολ η κατά 180" στροφή ενός τμήματος χρωμοσώματος και η συγκόλληση των δύο άκρων τού τμήματος στο ίδιο χρωμόσωμα · 8. (σπάν.) η ανάπτυξη κοινωνικών, φιλικών σχέσεων με συγκεκριμένα πρόσωπα συν συναναστροφή **ανάστροφος,** -η, -ο **1.** γυρισμένος ανάποδα, στραμμένος προς την αντίθετη κατεύθυνση: ~ *πορεία* Συν ανάποδος 2. ***ανάστροφη*** (η) το ράπισμα με τη ράχη τού χεριού: *τον 'δώσε μι αν ~ στο πρόσωπο, που του μάτωσε η μύτη* συν ανάποδη —**ανάστροφα** επίρρ.

[ετυμ μτγν < αρχ *ἀναστρέφω].*

αναστυλωνω ρ ♦ αναστηλιόνω

αναστύλωση (η) ► αναστήλωση

ανασυγκόλληση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1. η εκ νέου συγκόλληση ~ *οστών* 2. (μτφ.) η αποκατάσταση (μιας διαταραγμένης σχέσης): «*σκοπός τής συνέντευξης ήταν η ~ τής διαταραγμένης ενότητας τον κόμματος*» (εφημ.) — **αναυγκολλώ** ρ {-είς...}. **ανασυγκρότηση** (η) [1884] {-ης κ -ήσεως { -ήσεις, -ήσεων} η εκ νέου συγκρότηση: *η - μιας χώρας* που *καταστράφηκε από τον πόλεμο*

ΙΙ *η ~ των οικονομικών υπηρεσιών τού κράτους* || *η ~ ενός κόμματος* ΣΥΝ ανασύσταση, ανασύνθεση, ανασύνταξη.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reconstruction), **ανασυγκροτώ** ρ. μετβ. {ανασυγκροτείς... | ανασυγκρότ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. καθορίζω από την αρχή τη σύνθεση σώματος ή συλλογικού όργανου που βρίσκεται σε διάλυση, διάσπαση ή υπολειτουργεί. *το συμβούλιο θα πρέπει να ανασυγκροτηθεί με άφθαρτα, νέα πρόσωπα* ΣΥΝ ανασυντάσσω, αναδομώ, ανασυνθέτω 2. οργανώνω από την αρχή, δημιουργώ τις δομές που είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη και καλή λειτουργία· *απαιτούνται μεγάλα κεφάλαια για να ανασυγκροτηθεί η κατεστραμμένη επαρχία.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ reconstruire] **ανασυνδέω** ρ μετβ. [1812] {ανασυν-έδεσα, -δέθηκα, -δεδεμένος} συνδέω ξανά, αποκαθιστώ τη σύνδεση ΣΥΝ επανασυνδέω. (καθημ.) ξα- νασυνδέω. - **ανασύνδεαη** (η) **ανασύνθεση** (η) [1885] {-ης κ -έσεως [-έσεις, -έσεων) η εκ νέου σύνθεση (ενός αντικειμένου, συνόλου), συνήθ. με τη χρήση νέων συστατικών στοιχείων και με στόχο τη βελτίωσή του: ~ *τής κυβέρνησης* ΣΥΝ ανασχηματισμός, ανασυγκρότηση.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. recomposition!, **ανασυνθέτω** ρ μετβ. {ανασυν-έθεσα. -τέθηκα, -τεθειμένος} συνθέτω εκ νέου. οργανώνω εκ νέου σε ενότητα, χρησιμοποιώντας ενδεχομένως και νέα συστατικά στοιχεία ο *μεγάλος ιστορικός μπόρεσε να ανασυνθέσει την εικόνα τού Βοζαντίου με εναργή και γ/.αφυρό τρόπο* ΣΥΝ ανασυγκροτώ, ανασχηματίζω.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ recomposer], **ανασυνιστώ** ρ. μετβ [Ι833] {ανασυνιστάς... | ανα-συνέστησα, -συνι- στώμαι, -άται.... -συστάθηκα, -συνεστημένος} αποκαθιστο') (κάτι) σε παλαιότερη μορφή, επαναφέρω σε λειτουργία: *ανασυστάθηκε το τμήμα επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων, που είχε καταργηθεί πριν από δύο χρόνια* ΣΥΝ επανιδρύω, ξαναφτειάχνω [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ reconstituer] **ανασύνταξη** (η) [μτγν.] {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} 1. η εκ νέου σύνταξη, που στοχεύει στη βελτίωση υπάρχουσας κατάστασης, *μετά την ήττα στο δυτικό μέτωπο, αποφασίστηκε η* ~ των *δυνάμεων στα μετόπισθεν* ΣΥΝ ανασυγκρότηση, ανασύνθεση 2. (για κείμενα) η αναδιατύπωση, ο εκ νέου έλεγχος και η τροποποίηση τής σύνταξης: *η ~ μιας δή/.ωσης, ώστε να μην αφήνει αιχμές εναντίον κανενός.* **ανασυντάσσω** ρ μετβ. [αρχ] {ανασυν-έταξα. -τάχθηκα, -τεταγμέ- νος) οργανώνω εκ νέου (ένα σύνολο) για την επίτευξη καλύτερου αποτελέσματος ή την επίλυση προβλημάτων: *ο εχθρός ανασυντάσσει τις δυνάμεις του για την τελική επίθεση* ΣΥΝ αναδιοργανώνω, ανασυγκροτώ.

ανασύρω ρ μετβ. [μτγν.Ι {ανέσυρα, αν-ασύρθηκα (λόγ. -εσύρθην, -ης, -η μτχ. ανασυρθείς, -είσα. -έν). -ασυρμένος} 1. ανασηκώνω τραβώντας, σέρνω ή τραβώ προς τα πάνω ή προς τα έξω *ανέσυραν νεκρό τον οδηγό από το κατεστραμμένο όχημα* ΣΥΝ ανελκύω 2. βγάζω (κάτι) από τη θήκη του: *ανέσυρε απειλητικά το σπαθί* ΣΥΝ ανασπώ 3. (μτφ.) αποκαλύπτω· *η συστηματική έρευνα των αρχείων ανέσυρε τα μυστικά και το παρασκήνιο των διαβουλεύσεων εκείνης τής περιόδου* ΣΥΝ φανερώνω, φέρνω στην επιφάνεια. —**ανάαυρση** (η) [1853J **ανασύσταση** (η) [1833] {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} η εκ νέου σύσταση: *η νέα κυβέρνηση προχώρησε στην ~ των επιτροπών που είχε διαλύσει η προηγούμενη* ΣΥΝ επανασυγκρότηση [Ι–ΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ reconstitution), **ανασυστήνω** ρ. μετβ {ανασύστ-ησα, -άθηκα. -ημένος} ανασυνιστώ (βλ λ): «*μηχανικοί και γραφίστες μπορούν στο εξής να κατασκευάζουν "ζωντανές εικόνες'' εξαιρετικά υψη/.ής ποιότητας, που ανασυ- στήνουν με ρεαλισμό οποιοδήποτε σενάριο*» (εφημ) **ανασφάλεια** (η) [1895] {ανασφαλειών} το συναίσθημα τής ελλείψε- ως ασφάλειας, η αβεβαιότητα που προκαλεί ανησυχία ή φόβο: *αισθάνεται ~ για το μέλλον της λόγω τής οικονομικής κρίσης* || *δεν μπορεί να ξεπεράσει τις ~ τον και* να *αντιδράσει σωστά* ΑΝΤ αυτοπεποίθηση, σιγουριά

ΙΠΤΥΜ Μεταφρ δάνειο *από* γαλλ insecuriiej. **ανασφαλής,** -ής, -ές Ιμτγν] {ανασφαλ-ούς | –είς (ουδ. -ή) ανασφαλέστερος. -ατος} αυτός που αισθάνεται ανασφάλεια ΑΝΓ ασφαλής, βέβαιος, σίγουρος. — **ανασφαλώς** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ -*ης.-ης,-ες.*

ανασφάλιστος, -η, -ο [1838] αυτός που δεν έχει ασφαλιστεί, που δεν καλύπτεται από ασφάλεια, ασφαλιστικό οργανισμό ή εταιρεία αν rival ~ το *αυτοκίνητό σου. δεν θα πάρεις αποζημίωση σε περίπτωση ατυχήματος ή κ/.οπής* ΣΥΝ ακάλυπτος. — **ανασφάλιστα** επίρρ [ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. inassure).

ανασχεδιασμός (ο) ο εκ νέου σχεδιασμός, ώστε να διορθωθεί ή να βελτιωθεί κάτι: ο ~ *τον οικονομικού συστήματος / τής εκπαιδευτικής πολιτικής.* — **ανασχεδιάζω** ρ.

ανάσχεση (η) {–ης κ –έσεως [–έσεις, –έσειον} (λόγ) η παροδική ή μόνιμη διακοπή (ροής. κίνησης) ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων ενεργειών: ~ *τής αιμορραγίας* \ \ *η ~ τής εχθρικής επίθεσης* ΣΥΝ σταμάτη- μα, αναχαίτιση, συγκράτηση. — **ανααχετικός,** -ή. -ό [μτγν.]. **ανασχε- τικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ < αρχ. ἀνάσ;£εσῖ£< ἀν££ω<<συγκρατώ>> (πβ αόρ β' *ἀν-έσχ~ον)].*

ανασχηματίζω ρ μετβ [1876] {ανασχημάτισ-α, -τηκα, -μένος} οργα

νώνω κατά διαφορετικό τρόπο επιδιώκοντας βελτίωση· (ειδικότ.) αλλάζω πρόσωπα στη σύνθεση μιας κυβέρνησης, *η κυβέρνηση αναμένεται να ανασχηματιστεί με την είσοδο ικανών και πεπειραμένων τεχνοκρατών* ΣΥΝ ανασυνθέτω. ανασυγκροτώ, μετασχηματίζω, αναμορφώνω, αναδομώ **ανασχηματισμός** (ο) [1892] η μεταβολή που αποσκοπεί στη βελτίωση· (ειδικότ.) η αλλαγή προσώπων μιας κυβέρνησης (σε υπουργικές θέσεις) ο *νέος ~ δεν εξέπ/.ηξε. καθώς ήταν φανερή η αδυναμία τού προηγούμενου κυβερνητικού σχήματος να συντονιστεί και να αποδώσει έργο || κυβερνητικός / ευρύς / απαραίτητος ~* ΣΥΝ ανασύνθεση. αναμόρφωση, ανασυγκρότηση, ανασύσταση, αναδόμηση, **ανατάμω** (να/θα) ρ. ανατέμνω

ανάταξη (η) {-ης κ -άξεως | -άξεις. -άξεων] **1.** η επανατοποθέτηση στην αρχική θέση 2. ιατρ η τοποθέτηση εξαρθρωμένου μέλους τού σώματος στην αρχική του θέση ~ *οστού / ωμοπλάτης* 3. επαναφορά παραμορφωμένων από καθίζηση ή κλίση μερών ή μελών κτηρίων στην αρχική τους θέση.

[ΕΤΥΜ < μτγν *ἀνάταξις* < *ἀνατάσσω* < *ἀνα-* + *τάσσω* Ο ιατρ. όρος είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ reposition], **ανατάξιμος,** -η. -ο **1.** ιαγρ. (για οστά) αυτός που μπορεί να ανταχθεί. να τοποθετηθεί πάλι στη θέση του 2. αυτός που μπορεί να απο- κατασταθεί. να επανέλθει. να διορθωθεί, *η οικονομία τής χώρας είναι ακόμη* - ΣΥΝ βελτιώσιμος, διορθώσιμος - **αναταξιμότητα** (η), **αναταράζω** κ **αναταράσσω** [αρχ.] ρ. μετβ {ανατάρα-ξα. -χτηκα (λόγ -χθηκα). -γμένος} **1.** κινώ (συνήθ υγρό μέσα σε δοχείο) έντονα, με αποτέλεσμα να προκαλώ ανάμειξη, ανακάτο^μα: - *λίγο το φάρμακο στο μπουκαλάκι του πριν από τη λήψη* συν ανακινώ 2. (σπάν.) προκαλώ αναταραχή. ΣΧΟΛΙΟ λ *υποχωρητικός.*

ανατάραξη (η) |1876] {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων) **1.** η ακανόνιστη κίνηση τού αέρα που οφείλεται σε εξωτερική επίδραση 2. (ηδικότ) ανατσράξε/ς (οι) (α) τα σκαμπανεβάσματα τού αεροσκάφους στο αεροπορικό ταξίδι (που οφείλονται σε κενά αέρος) (β) (μτφ) η απότομη διατάραξη τής ισορροπίας (σε έναν χώρο, τομέα κ.λπ.): *εμφανίστηκαν αναταράξεις στη χρηματαγορά.* **αναταραχή** (η) [Ϊ828] κατάσταση σύγχυσης και αναστάτωσης: *η τελευταία ανακοίνωση τής διοίκησης για πιθανές απολύσεις προκάλε- σε μεγάλη ~ στους εργαζομένους* ΣΥΝ αναβρασμός, (εκφραστ) αναμπουμπούλα αντ ηρεμία **ανάταση** (η) {-ης κ -άσεως [-άσεις, -άσεων) **1.** γυμναση η προς τα πάνω έκταση, τέντωμα (των χεριών) προς τα πάνω. συνήθ. ως είδος σωματικής άσκησης 2. (μτφ.) το να φθάνει κανείς σε ανώτερο επίπεδο (πνευματικό, ψυχικό, ηθικό), οι *συζητήσεις με έναν τόσο σοφό άνθρωπο γύρω από ζητήματα όπως «ζωή», «θάνατος» ή «Θεός», αποτε- λούσαν ευκαιρία για πνευματική ~* συν έξαρση, μεταρσίωση.

[ετυμ < αρχ *ἀνάτασις* < *ἀνατείνω]* **ανατάσσω** ρ. μετβ. [μτγν J {ανέταξα, ανατάχθηκα, ανατεταγμένοςΐ **1.** επαναφέρω κάτι στην αρχική του θέση ή κατάσταση, η οποία έχει διαταραχθεί 2. ιατρ αποκαθιστώ μέλος τού σώματος, που έχει εξαρθρωθεί. ή όργανο, που έχει μετατοπιστεί, στην αρχική του θέση.

ανατεθειμένος, -η, -ο -*■ αναθέτω **ανατέθηκα** ρ -* αναθέτω

ανατείνω ρ μετβ. [αρχ.] {ανέτεινα, ανατεταμένος] (αρχαιοπρ.) τεντώνω προς τα πάνω. **ανατέλλω** ρ. αμετβ. {ανέτειλα} 1.(για ουράνια σο>ματα) αναφαίνομαι στο ουράνιο στερέωμα, προβάλλω πάνω από τον ορίζοντα: *τον χειμώνα ο ήλιος αργεί ν'ανατείλει* συν βγαίνω, εμφανίζομαι αντ δύω, βασιλεύω ΦΡ (λογοτ) ***(η) χώρα τού ανατέΛΛοντος ηλίου*** η Ιαπωνία (βλ.λ) 2. (μτφ.) εμφανίζομαι στο προσκήνιο, καθίσταμαι γνωστός: ένα *νέο αστέρι ανέτειλε στο ελληνικό πεντάγραμμο* συν (πρωτο)εμ- Φανίζομαι. παρουσιάζομαι, αναδύομαι αντ σβήνω 3. (μτφ) ξεκινώ, αρχίζω *ο πρωθυπουργός είπε πως μια νέα εποχή ανατέλ/χί για τη χώρα με την εκλογή τής κυβερνήσεως του.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *δύση.*

[ϋΓΥΜ αρχ. < *ἀνα-* + *τέλλω* «εκτελώ» (με αρχική σημ «σηκώνομαι, ανεβαίνω, ξεκινώ») < **τέλ-]ω,* πιθ. συγγενής προς τις λ *τέλος, τελα- μών\.'*

ανατέμνω ρ. μετβ. [αρχ.] {ανέταμα (να/θα ανατάμω). ανα-τμήθηκα. -τετμημένος} 1. εκτελώ τομή εξαιρετικής ακρίβειας κατά την εξέταση νεκρού σώματος οι *φοιτητές τής ιατρικής ανατέμνουν ανθρώπινα πτώματα για την εξάσκησή τους στο μάθημα τής ανατομίας* 2. (μτφ) εξετάζω λεπτομερώς, με μεγάλη ακρίβεια: *ειδικοί μελετητές ανατέμνουν το φαινόμενο τής εξάπ?.ωσης των ναρκωτικών*

ανατίμηση (η) [1840] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεο)ν[η διαμόρφωση τής τιμής αγαθού, νομίσματος ή υπηρεσίας σε νέα υψηλότερα επίπεδα· *οι κατανά/.ωτές παραπονούνται για τις συνεχείς ανατιμήσεις στα καύσιμα* ANT μείωση τιμών. — **ανατιμητικός,** -ή. -ό [1893|.

Ιετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. reevaluation] **ανατιμώ** ρ μετβ. [αρχ] {ανατιμάς . [ανατίμ-ησα. -ώμαι, -άται... -ήθηκα, -ημένος} καθορίζω την τιμή ενός αγαθού, νομίσματος ή υπηρεσίας σε υψηλότερο επίπεδο, ο *πρωθυπουργός δήλωσε πως αποκ/<.είε- ται να ανατιμηβούν περαιτέρω τα καύσιμα* συν αυξάνω, ακριβαίνω, υπερτιμώ αντ υποτιμώ, μειώνω **ανατινάζω** κ. (λόγ.) **ανατινάσσω** ρ. μετβ. {ανατίνα-ξα, -χτηκα (λόγ -χθηκα),-γμένοςΙ καταστρέφω με εκρηκτικό μηχανισμό: οι *δολιοφθο- ρείς τοποθέτησαν δυναμίτη στα υποστηρίγματα τής γέφυρας και την ανατίναξαν* συν τινάζω στον αέρα. - **ανατίναξη** (η)

[ετυμ Το *ανατινάζω* είναι μεταπλ τ. (πβ. *διατάζω* < *διατάσσω)* τού αρχ. *ἀνατινάσσω* «τινάζω προς τα πάνω, πάλλω» < *ἀνα- + τινάσσω].* **ανατοκίζω** ρ μετβ {ανατόκισ-α.-τηκα,-μένος] οικον **1**. τοκίζω τους γεννηθέντες τόκους, συμπεριλαμβάνω και τους τόκους σε κατατεθειμένο κεφάλαιο, ώστε να αυξηθεί και να αποδώσει ακόμα μεγαλύ

τερους τόκους 2. βάζω πανωτόκι (βλ.λ) **ανατοκισμός** (ο) Ιμτγν.] οικον 1. η ανακεωαλαιοποίηση των τόκων, η πρόσθεση των τόκων σε κατατεθειμένο κεφάλαιο και ο τοκισμός τους ως κεφάλαιο στην επόμενη περίοδο: *για να μην κατα?.ήξει ο ~ τοκογλυφία, υπάρχει σχετική ρύθμιση που αφορά στην επαύξηση και επιβάρυνση τής αρχικής οφειλής* 2. (κακόσ) το πανο>τόκι (βλ.λ.) **ανατολή** (η) 1. η εμφάνιση ενός ουράνιου σώματος, κυρ. τού ήλιου, στον ορίζοντα, *είδαμε την ~ τού ή?.ΐου πάνω από τη θάλασσα* συν αυγή, χάραμα αντ δύση. ηλιοβασίλεμα 2. (συνεκδ.) η ο')ρα κατά την οποία ανατέλλει ο ήλιος και η οποία διαφοροποιείται κατά εποχή και γεωγραφική τοποθεσία· *οι κάλπες θα είναι ανοιχτές από την ~ ώς τη δύση τού η/.ίου* ΣΥΝ ξημέρωμα 3. (συνεκδ) ένα από τα τέσσερα σημεία τού ορίζοντα, αυτό από το οποίο ανατέλλει ο ήλιος (κατ' αντιδιαστολή προς τη δύση) *για να προσανατολιστείς, έχε στον νου σου πως ο Υμηττός είναι στην ~* ΦΡ **προς σνστολάς** προς το μέρος από όπου ανατέλλει ο ήλιος, ανατολικά τα *στρατεύματα κινήθηκαν* - αντ προς δυσμάς. δυτικά 4. (συνεκδ.) ***Ανατολή*** (η) ο γεωγραφικός χώρος που περιλαμβάνει τις χώρες που βρίσκονται στα ανατολικά τής ευρωπαϊκής ηπείρου· επίσης, οι λαοί που κατοικούν αυτές τις χώρες και ο πολιτισμός τους: *αρχαιότατοι πολιτισμοί άκμασαν στην ~ || εξορίστηκε στα βάθη τής ~* ΦΡ (α) ***Εγγύς Ανατολή*** ο γεωγραφικός χώρος που περιλαμβάνει τη μεσογειακή περιοχή τής Μέσης Ανατολής (β) ***Μέση Ανατολή*** η περιοχή μεταξύ ΝΔ Λσίας και ΒΑ. Αφρικής· περιλαμβάνει τα κράτη. Αίγυπτο, Κύπρο. Ιράν. Ιράκ. Ισραήλ, Ιορδανία, Κουβέιτ. Λίβανο. Σαουδική Αραβία. Συρία, Τουρκία. Υεμένη. Μπαχρέιν. Ομάν και Κατάρ (γ) Μπω ***Ανατολή*** οι χώρες τής Ασίας που εκτείνονται πέρα από την Ινδία προς τον Ειρηνικό Ωκεανό (Ινδοκίνα. Κίνα. Ιαπωνία. Κορέα. Ανατολική Σιβηρία κ.λπ.) (δ) ***η καθ' ημάς Ανατολή*** η Μικρά Ασία και οι περιοχές όπου άκμασε ο Ελληνισμός στην Ανατολή· γενικότ η ορθόδοξη Ανατολή 5. (πίριληπτ.-παλαιότ.) οι χώρες που ανήκαν στο Σύμωωνο τής Βαρσοβίας, οι πρώην κομουνιστικές χώρες τής Α Ευρώπης- *ο Ψυχρός Πόλεμος Ανατολής - Δύσης* συν ανατολικές χώρες, ανατολικό μπλοκ, ανατολικός συνασπισμός 6. (μτφ) η αρχή, η πρώτη εμφάνιση: *η ~ τού 20ού αιώνα || η - ενός προοδευτικού κινήματος* σχόλιό λ *δύση.*

[ετυμ αρχ. < ανατέλλω Ορισμένοι γεωγραφικοί όρ αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *Μέση / Εγγύς / Άπω Α νατολή* (γαλλ Moyen / Proche / Extreme Orient)]

Ανατολία (η) ονομασία τής Μ Ασίας και κατ' επέκταση τής ασιατικής Τουρκίας.

[Ι-.ΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όν, < αγγλ. Anatolia).

Ανατολική Γερμανία (η) (καθημ-παλαιότ.) το τμήμα τής Γερμανίας που μετά τον διαμελισμό της το 1949 βρισκόταν στη σφαίρα επιρροής τής Σοβιετικής Ένωσης και αποτέλεσε ανεξάρτητο κράτος με την επίσημη ονομασία '«Λαοκρατική Δημοκρατία τής Γερμανίας» (γερμ. Deutsche Demokratische Republik, συντομογρ D D R) μέχρι την επανένωση τής χο')ρας το 1990. - **Ανατολικογερμανός** (ο). **Ανατολι- κογερμανή** κ. **Ανατολικογερμανίδα** (η), **ανατολικογερμανικός,** -ή. -ό. **Ανατολική Σινική Θάλασσα** (η) τμήμα τής Σινικής Θάλασσας μεταξύ τής Κίνας, τής Ιαπωνίας και τής Ταϊβάν αλλιώς *Θά?.ασσα (τής) Ανατολικής Κίνας.* **ανατολικοευρωπαϊκός,** -ή. -ό [1891] αυτός που σχετίζεται με την Α Ευρώπη: ~ *χώρες.* **ανατολικομεσημβρινός,** -ή, -ό [1862] νοτιοανατολικός: - *παράθυρο σπιτιού / διαμέρισμα.* **ανατολικός,** -ή, -ό [μτγν [1. αυτός που βρίσκεται στην ανατολή ή είναι προσανατολισμένος προς την ανατολή *το σαλόνι είναι το πιάνει ο ήλιος το πρωί || ~ παράθυρο / πτέρυγα / περιοχές / παράλια / μέτωπο* j] *η ~ Ελλάδα / Μακεδονία* j| *το ~ Αιγαίο || στα ανατολικά* (στην ανατολή) αντ δυτικός 2. αυτός που προέρχεται από την ανατολή· *~ άνεμος / προέλευση* αντ δυτικός 3. αυτός που σχετίζεται με τον γεωγραφικό χώρο που βρίσκεται στην ανατολή σε σχέση με την Ευρώπη *~ λαοί / χώρες / γλώσσες / θρησκείες* ΦΡ (α) ***ανατολικές σπουδές*** σύνολο εξειδικευμένων επιστημονικών κλάδων που ασχολούνται με τη μελέτη τής Ανατολής (ιστορία, γλώσσες, φιλολογία, τέχνες, επιστήμες. ήθη, θρησκείες): *στη Σχολή των Σύγχρονων Ανατολικών Σπουδών* στο *Παρίσι διδάσκονται οι κυριότερες ομιλούμενες ανατολικές και σλαβικές γλώσσες* (β) ιςτ-ιιολιτ ***Ανατολικό Ζήτημα*** (i) το περίπλοκο και μακροχρόνιο ζήτημα πολιτικής κυριαρχίας στη ΝΑ Ευρώπη και την Λ. Μεσόγειο λόγω τής πιθανολογούμενης κατάρρευσης τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (ii) (μτφ) εξαιρετικά σημαντικό και δυσεπίλυτο πρόβλημα, *μην το κάνεις - δείξε λίγη κατανόηση* (γ) ***Ανατολική Εκκλησία*** η Ορθόδοξη Εκκλησία, κατ' αντιδιαστολή προς τη Δυτική, τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία 4. ιολιτ (παλαιότ) αυτός που σχετίζεται με τις χώρες που ανήκαν στο Σύμφωνο τής Βαρσοβίας και με την ιδεολογία που αυτές αντιπροσώπευαν ~ *χώρες / συνασπισμός* ΦΡ (α) ***Ανατολική Ευρώπη*** (παλαιότ) οι χώρες τής Ευρώπης που ανήκαν στη σφαίρα επιρροής τής Σοβιετικής Ένωσης (β) **ανατο-** ***λικό μπλοκ*** το σύνολο των χωρών τού Συμφώνου τής Βαρσοβίας — **ανατολικ-ά / -ώς** επίρρ

[ΕΙΥΜ Εκτός από τη μεσν. φρ *'Ανατολική 'Εκκλησία,* χρησιμοποιούνται τα εξής μεταφρ δάνεια: *ανατολικές σπουδές* (< γαλλ etudes orientales), *ανατολικές γλώσσες* (< γαλλ langues- orientales), *ανατολικό μπλοκ* (< αγγλ. eastern bloc), *ανατολικό ζήτημα* (< γαλλ question orientale)].

ανατολικός - ανατολίτικος. Το **ανατολικός** είναι το επίθετο που δηλώνει γενικά τον αναφερόμενο στην ανατολή, στο αντίστοιχο γεωγραφικό σημείο τού ορίζοντα *(ανατολική πλευρά, ανατο?ακές χώρες* κ.τ.ό). Το **ανατολίτικος,** αντιθέτως. αναφέρεται κυρίως στους

Ανατολίτες, τους κατοίκους των χωρών τής Ανατολής, και χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει ορισμένο τύπο νοοτροπίας και συμπεριφοράς. που προσιδιάζει ή αποδίδεται στους κατοίκους των χωρών αυτών *(ανατο/.ίτικη κουζίνα / συμπεριφορά ι νοοτροπία* κ τ.ό.). Συχνά η λέξη, στην κυριολεκτική της χρήση, αναφέρεται ειδικά στους Τούρκους με ειρωνική ή υποτιμητική σημασιακή χροιά.

ανατολιστής (ο) [1817]. **ανατολίστρία** (η) {ανατολιστριτόν} πρόσωπο που ασχολείται με τις ανατολικές σπουδές (βλ. λ *ανατολικός).* [ΕΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. orientaliste]

Ανατολίτης (ο) Ιμεσν] {Ανατολιτών}, **Ανατολίτισαα** (η) (Ανατολιτισσών) 1. πρόσωπο που κατάγεται από χώρα τής (κυρ τής Εγγύς ή τής Μέσης) Ανατολής, ειδικότ. από τη Μ. Ασία 2. (συνήθ μειωτ.) πρόσωπο που υιοθετεί και εφαρμόζει την ανατολική (τής Ηγγύς ή Μέσης Ανατολής) αντίληψη ζωής. ιδ. ως προς τους αργούς ρυθμούς ζωής, τον αισθησιασμό, τον πατριαρχικό τύπο κοινωνίας κ.λπ. *είναι πραγματικός ~ · θέλει να κάτσει με το πάσο του στο τραπέζι, να ανάψει τσιγάρο και να περιμένει τη γυναίκα του να του σερβίρει καφέ AST* (μτφ) Ευρωπαίος, δυτικοθρεμμένος ΣΧΟΜΟ λ. *ανατολικός*

ανατολίτικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με την Ανατολή ή τους Ανατολίτες, κυρ. με τον πολιτιστικό χώρο που παραπέμπει στον τρόπο ζωής των Ανατολιτών. *έχει συνηθίσει την~* κουζίνα, *γιατί η μητέρα του είναι από την Πόλη || γοι; αρέσουν τα ~ τραγούδια με τις μα- κρόσυρτες και λυπητερές τους με'λωδίες || ~ χορός* — **ανατολίτικα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανατολικός.*

ανατομείο (το) [1883] ίδρυμα, τμήμα ή κατάλληλα διαμορφωμένη αίθουσα για την ανατομή πτωμάτων για ερευνητικούς ή για ιατροδικαστικούς σκοπούς, **ανατομή** (η) η τομή και ο διαμελισμός πτώματος με σκοπό τη λεπτομερειακή εξέτασή του για ερευνητικούς ή ιατροδικαστικούς λόγους [είυμ *αρχ.* < *ανατέμνω].* **ανατομία** (η) {χωρ. πληθ.} βιολ –ιατρ 1.ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τής κατασκευής και λειτουργίας τού σώματος: *όροι ί εγχειρίδιο / μαθήματα ανατομίας* 2. (συνεκδ.) η κατασκευή και το σύνολο των οργάνων που αποτελούν ένα σώμα: *η ~ τού ανθρώπινου σώματος |(η ~ τής γυναίκας διαφέρει από αυτήν τού άνδρα* · 3. η τεχνική τής ανατομής πτωμάτων 4. κλάδος τής βιολογίας που, κατ' αντιδιαστολή προς την ανατομία πτωμάτων, ασχολείται με τη μελέτη τής επιφανειακής κατασκευής και μορφής των ζωντανών οργανισμών 5. (μτφ.) η εξονυχιστική και σε βάθος εξέταση: *θα προχωρήσουμε σε μια ~ τού εγκλήματος, για να εντοπίσουμε όχι μόνο τον ένοχο, αλλά και τα αίτια που το προκάλεσαν* [[- *των γλωσσικών λαθών* Κπίσης **ανατομική** (μτγν]
[ΕΓΥΜ Αντιδάν., < γαλλ. anatomie < αρχ. ανατομή].

ανατομία ή ανατομική; Οι αρχαίοι Έλληνες ιατροί, ο Ιπποκράτης και ο Γαληνός, έπλασαν και χρησιμοποίησαν τους όρους *ανατομή* (ο Ιπποκράτης· *Περΐ άνατομής)* και *ανατομική* (ο Γαληνός: *'Ανατομική έγχείρησις).* Το μεν ανατομή δήλωσε την πράξη και το αποτέλεσμα τού «ανατέμνειν», ενώ το ανατομική χρησιμοποιήθηκε ως επίθετο τού *έγχείρησις* και, κατά παράλειψιν τού *έγχείρησις.* ως ουσ που δηλώνει τον αντίστοιχο κλάδο τής ιατρικής (πβ και *γραμματική* [ενν *τέχνη], φυσική* [ενν. *επιστήμη)* κ.ο κ) Ο όρος ανατομία ανάγεται σε νεολατ. όρο anatomia (από όπου γαλλ. anatomic, αγγλ anatomy), ο οποίος χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει το ελλην. *ανατομή.* Έτσι το *ανατομία* είναι, στην πραγματικότητα, αντιδάνειο για την Ελληνική, η δε χρησιμοποίησή του αντί των αρχαίων *ανατομική* και *ανατομή* επικρίθηκε από τον μεγάλο Έλληνα γραμματικό Κ.Σ. Κόντο κ.ά. Το *ανατομία* χρησιμοποιήθηκε στην Ελληνική από το 1738 (Λ Πατούσας) και από το 1811 απαντά στον (ιατρό επίσης) Αδ Κοραή. Στις αρχές τού 20ού αι. φαίνεται ότι η χρήση τού *ανατομία* έχει υποχωρήσει τόσο, ώστε ο Στ Κουμανούδης (*Συναγωγή νέων λέξεων.... λ. ανατομία) να* υποδεικνύει *«νά τιμήσωμεν πάλιν την σχεδόν άποδιωχθεϊσαν άνατομίαν ώς τό καθόλου όνομα τής τέχνης* [..] *καί δεν πρεπει ΐσως τήν άνατομίαν* νά *άπεχθανώμεθα μόνον καί μόνον* διότι κα- *τεσκευάσθη υπό Φράγκων»'.*

ανατομικός, -ή, -ό [μτγν 11. αυτός που σχετίζεται με την ανατομία. ~ *γνώσεις / όροι* 2. αυτός που κατασκευάζεται με γνο)ση τής ανθρώπινης ανατομίας, συνήθ για τη θεραπεία ή την αποτροπή προβλημάτων που οφείλονται σε περιπτώσεις προβληματικής διαμόρφωσης και φυσιολογίας τού σώματος. ~ *στρώμα / παπούτσια* 3. *ανατομική* (η) η ανατομία (βλ.λ.). — ανατομί-ά / -ώς [μτγν] επίρρ

ανατόμος (ο/η) [1836] 1. πρόσωπο που έχει ειδικευθεί στην ανατομία, που εκτελεί ανατομές ΣΥΝ νεκροτόμος, ζωοτόμος 2. (μτφ.) πρόσωπο που εξετάζει (κάτι) με μεγάλη προσοχή, λεπτομέρεια και διεισδυτική ικανότητα: *λόγω τής βαθύτητας και οξυδέρκειας των χαρακτήρων των έργων του, ο Ντοστογέφσκι χαρακτηρίζεται ~ τής ανθρώπινης ψυχής* συν ερευνητής, αναλυτής, μελετητής.

ανατοποθετώ ρ (1896) {ανατοποθετείς... | ανατοποθέτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) 1. τοποθετώ εκ νέου, τοποθετώ σε διαφορετική θέ.ση ή σειρά ςυ\' επανατοποθετώ 2. (μτφ) εξετάζω (ένα θέμα) από νέα οπτική γωνία· *σύμφωνα με τα νέα στοιχεία που δημοσιεύ- θηκαν. το όλο ζήτημα ανατοποθετείται σε διαφορετική βάση.* — ανα- τοποθέτηση (η).

ανατρεπτικός, -ή, -ό [αρχ.] 1. (κυριολ) αυτός που μπορεί να επιφέρει ανατροπή- (συνήθ. στην πολιτική ζωή) αυτός που κινείται ή υποκινείται από την πρόθεση ανατροπής καθεστώτος: *στη Χιλή εκδηλώθηκαν πάλι από τον στρατό - τάσεις, που καθιστούν πιθανό ένα πρα ξικόπημα κατά τής κυβέρνησης || - εκδηλώσεις / ιδέες / βιβ/.ίο / τραγούδι* 2. (μτφ -λόγ) αυτός που επιχειρεί ή επιτυγχάνει την ανασκευή (των θέσεων κάποιου): *ανέπτυξε μια επιχειρηματολογία ανατρεπτική των κατηγοριών που είχαν διατυπωθεί εναντίον του* ΣΥΝ καταρριπτι- κός, ανασκευαστικός, αναιρετικός 3. (στην κριτική θεατρικών ή κινηματογραφικών έργων) αυτός που είναι χαρακτηριστικός μιας αισθητικής που απαντά συνήθ σε έργα χιουμοριστικού χαρακτήρα, τα οποία επιδιώκουν το γέλιο ή την έκπληξη, κάνοντας ευρεία χρήση τού αντισυμβατικού στοιχείου, τού μακάβριου, τής δηκτικότατης σάτιρας κ.τ.ό . ~ *χιούμορ / κωμωδία / σάτιρα* **ανατρέπω** ρ. μετβ [αρχ] {ανέτρεψα, ανατράπηκα (λόγ. ανετράπην. -ης. -η .. μτχ. ανατραπείς. -είσα, -έν)} 1. στρέφω ανάποδα, προκαλώ βίαιη πτώση: *το κύμα ανέτρεψε τη βάρκα και οι επιβάτες της βρέθηκαν στη θάλασσα* ΣΥΝ αναποδογυρίζω, τουμπάρω ΦΡ *ανατρεπόμενο φορτηγό* φορτηγό με καρότσα, τής οποίας το ένα άκρο μπορεί να α- νασηκώνεται. ώστε να αδειάζει το περιεχόμενό της στο έδαφος 2. (μτφ.) καταλύω, προκαλώ τη βίαιη πτώση (ενός καθεστώτος, τής υπάρχουσας κατάστασης, ενός ηγέτη): *ανατράπηκε βίαια η νόμιμη κυβέρνηση από στρατιωτικό πραξικόπημα* ΣΥΝ (καθημ) ρίχνω 3. (μτφ) αποδεικνύω ότι κάτι δεν ισχύει, αναιρώ (κάτι), αποδεικνύοντάς το εσφαλμένο, μονομερές ή ψευδές· *με αυτή τη συνέντευξη κατάφερε να ανατρέψει την εικόνα τού στυγνού τεχνοκράτη, παρουσιάζοντας ένα ζεστό ανθρώπινο πρόσωπο || ~ την επιχειρηματολογία κάποιου* ΣΥΝ α- νασκευάζω, καταρρίπτω 4. (μτφ) οδηγώ σε ματαίωση: ο *βροχερός καιρός ανέτρεψε τα σχέδιά τους για εκδρομή* ΣΥΝ ματαιώνω, χαλώ, **ανατρέφω** [αρχ.Ι κ. (προφορ.-λογοτ.) **αναθρέφω** Ιμεσν] ρ μετβ |ανέθρεψα κ. (καθημ) ανάθρεψα, ανατράφηκα (λόγ. ανετράφην, -ης, -η ., μτχ. ανατραφείς, -είσα, -έν). αναθρεμμένος (λόγ. ανατεθραμμέ- νος)} (γενικότ.) εξασφαλίζω τη σωματική και πνευματική ανάπτυξη κάποιου, φροντίζω για τη γενική του καλλιέργεια και αγωγή: *ανέθρεψε τα παιδιά με σταθερές αρχές αλλά και ελευθερία πρωτοβου- λίας. ώστε να γίνουν υπεύθυνα και συνειδητά άτομα* ΣΥΝ μεγαλώνω, γαλουχώ, μορφώνω. ·■** ΣΧΟΛΙΟ λ *τρέφω.*

ανατρέφω ή αναθρέφω; Από τα **θρέψω / έθρεψα** (κανονικούς τ μέλλοντα / αορίστου) πλάστηκε «υποχωρητικώς» και τ ενεστώτα **θρέφω** με *θ-* αντί τού **τρέφω** (και **αναθρέφω** αντί **ανατρέφω) Ο** τύπος *(ανα)θρέφω,* πιο εκφραστικός από το *(ανα)τρέφω,* χρησιμοποιείται περισσότερο στον προφορικό λόγο και στη λογοτεχνία. Αρα, η διαφορά των παράλληλων τύπων είναι υφολογική και όχι σημασιολογική -♦ *τρέφω*

ανατρέψιμος, -η, -ο [1893J αυτός που μπορεί να ανατραπεί, να ανασκευαστεί: *η επιχειρηματολογία* του χωλαίνει· είναι *εύκολα* ~. **ανατρέχω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ] (ανέτρεξα) ♦ 1. (μετβ.) κινούμαι προς την αντίθετη κατεύθυνση, προς τα πίσω και ανοδικά: *κωπηλατική ομάδα θα ανατρέξει τον ποταμό, για να εξερευνήσει τις πηγές του* ♦ (αμετβ.) (+σε) 2. (μτφ) επανέρχομαι σε καταστάσεις ή γεγονότα τού παρελθόντος, *είναι μάταιο να κάθεσαι και να ανατρέχεις στα /νάθη τού παρελθόντος, τη στιγμή που δεν μπορείς να τα αλλάξεις* ΣΥΝ επανέρχομαι, κάνω αναδρομή, αναθυμούμαι · **3.** (μτφ.) συμβουλεύομαι (γραπτές πηγές, βοηθήματα, βιβλιογραφία κ.λπ) στο πλαίσιο πνευματικής εργασίας, επιστημονικής έρευνας κ τ ό : *η καθηγήτρια επέμεινε να ανατρέξουμε σε λεξικά και βοηθήματα για την εργασία μας* }} *ως κοινοβουλευτικός συντάκτης ανατρέχει συχνά στα αρχεία τής ΒουΡ.ής για τα πρακτικά πα/Μιότερων συνεδριάσεων* ΣΥΝ ανάγομαι. μελετώ, ερευνώ, αναδιφώ, **ανάτρηαη** (η) {-ης κ -ήσεως [-ήσεις.-ήσεων} ΙΑΤΡ η δημιουργία οπής στο κρανίο για την αφαίρεση αιματώματος ΣΥΝ κρανιοανάτρηση.

] Ηί υμ < μτγν *άνάτρησις* < άνα- + *-τρη-* (για το οποίο βλ. λ. *διά-τρη-* Τος) + παραγ επίθημα *-τος\.* **ανατριχα** επίρρ [μεσν.] (λαϊκ.) αντίθετα προς τη διεύθυνση των τριχών *χτενίζεται ~ || βουρτσίζει τη γούνα ~*
(LiΤΥΜ μεσν < μτγν. *άνάτριχος* «με ορθωμένες τις τρίχες» < άνα- + *-τριχος'*< αρχ *θριξ, τριχός).* **ανατριχιάζω** ρ. αμετβ. (ανατρίχιασα} 1. αισθάνομαι να ορθώνονται οι τρίχες μου και να σφίγγει το δέρμα μου (λόγω ψύχους, τρόμου ή άλλης αιτίας): *η γάτα ανατρίχιασε μπροστά στο λυκόσκυλο || ~ από την ψύχρα || με* κάνα *να ανατριχιάζω ο ήχος ενός αιχμηρού αντικειμένου που σύρεται πάνω σε μια μεταλλική επιφάνεια* ΣΥΝ σηκώνεται η τρίχα μου 2. αισθάνομαι φρίκη: - *όταν ξαναθυμάμαι τις μέρες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης* ΣΥΝ φρικιώ. με πιάνει σύγκρυο **3.** αισθάνομαι έντονη συγκίνηση (που κάνει να σηκώνονται οι τρίχες μου): *κάθε φορά που ακούω τον εθνικό ύμνο ~ από συγκίνηση.*
(ΗΤΥΜ μεσν. < *άνατριχιώ* < *άνατριχώ* < *άνάτριχα* < μτγν *άνάτριχος]*

ανατριχιαστικός, -ή, -ό [1895] αυτός που κάνει κάποιον να ανατριχιάζει. που προκαλεί ισχυρή αποστροφή το ~ *θέαμα των θυμάτων των Ναζί || ~ περιγραφή / έγκλημα* **ανατριχίλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } 1. η ανόρθωση των τριχών και το σφίξιμο τού δέρματος, που οφείλεται σε εξωτερικό ερέθισμα (ψύχος, τρόμο ή άλλη αιτία): *αισθάνθηκε ~ από την ψύχρα || την άγγιξε απαλά κι εκείνη ένιωσε μια γλυκιά ~ || έσυρε το δαχτυλίδι στο τζάμι και μου προκά? ·*εσε ~ 2. συναίσθημα αποτροπιασμού, φρίκη *του προκά- λεσε - η φωτογραφία τού πτώματος* **3.** συναίσθημα έντονης συγκίνησης (που κάνει να σηκώνονται οι τρίχες): - *από χαρά || ερωτική* [ι.ΓΥΜ < επίρρ. *ανάτριχα* + παραγ επίθημα *-ιλαΐ*

άνάτριχος, -η, -ο 1. αυτός που έχει ανορθωμένες τις τρίχες 2. αυτός που προκαλεί ανατριχίλα **ανατροπέας** (ο/η) {ανατροπ-είς, -έων} πρόσωπο που επιδιώκει να επιφέρει ή έχει επιφέρει ανατροπή, *οι αναρχικοί θεωρούνται από*

πολλούς επικίνδυνοι ~ τής κοινωνικής τάξης και ασφάλειας || οι ~ τού δικτάτορα ανέ).αβαν τη διακυβέρνηση τής χώρας. Επίσης (λόγ.) **ανατροπεύς** [«ρχ.| {ανατροπέως}.

Ιετυμ < αρχ. *άνατροπεύς < άνατρέπω].* **ανατροπή** (η) **1.** (α) το αναποδογύρισμα. η απώλεια τής ισορροπίας και η πτώση ~ *λεωφορείου λόγω ολισθηρότητας τού δρόμου || η ~ ενός ποδοσφαιριστή από τον αντίπαλο παίκτη* συν τουμπάρισμα ([3) υδραυλικό σύστημα για την ανύψωση και το άδειασμα τής καρότσας φορτηγών 2. (μτφ.) η βίαιη πτώση, η κατάλυση (τής υπάρχουσας τάξης, καθεστώτος, ηγέτη): *η ~ τού τυράννου / τής νόμιμης κυβέρνησης*

3. η ριζική μεταβολή προς το αντίθετο *η ~ τού καλού κλίματος στις σχέσεις των δύο χωρών* συν αναστροφή 4. (μτφ.) η απόδειξη ότι κάτι δεν ισχύει: *η ~ των εναντίον του θέσεων* ΣΥΝ αντίκρουση, ανασκευή ΛΝΤ ενίσχυση, στήριξη, θεμελίωση 5. (μτφ) η ακύρωση, η ματαίωση: *η - των σχεδίων κάποιου.*

[ετυμ αρχ < *άνατρέπω*]. **ανατροφή** (η) {χωρ πληθ.) **1.** η επιμέλεια για την πλήρη σωματική και πνευματική ανάπτυξη: *μετά τον Θάνατο των γονέων την ~ των παιδιών ανέλαβε η Θεία* συν μεγάλωμα · 2. η ιδιαίτερη αγωγή, ο βαθμός στον οποίο έχει κατακτήσει κανείς τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς: *ένα παιδί με ~ φέρεται εθνικά στους μεγαλυτέρους του || καλή / κακή ~* συν διαπαιδαγώγηση [ετυμ αρχ < *άνατρέφω*\. **ανατροφοδότηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) 1. η εκ νέου τροφοδότηση, η συντήρηση ή η ενίσχυση με νέα στοιχεία: *οι φήμες για υποτίμηση τής δραχμής οδήγησαν στην ~* των *κερδοσκοπικών διαθέσεων μερικών οικονομικών κύκΑ,ων* 2. τεχνολ η ανάδραση (βλ.λ). – **ανατροφοδοτώ** ρ {-είς.. }

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. feedback], **ανάτυπο** (το) {ανατύπ-ου | -ων) τμήμα ή απόσπασμα επιστημονικής έκδοσης (συνήθ μελέτης σε επιστημονικό περιοδικό), που κυκλοφορείται αυτοτελώς (με την ίδια ή νέα σελιδαρίθμηση) και διανέμεται δωρεάν από τον συγγραφέα.

[ετυμ < *ανατυπώνω* (υποχωρητ)]. **ανατυπώνω** ρ μετβ {ανατύπω-σα. -θηκα, -μένος} τυπώνω εκ νέου (συνήθ έργο που έχει εξαντληθεί από την αγορά) χωρίς προσθήκες ή μεταβολές στο περιεχόμενο.

[ΕΤΥΜ < αρχ *άνατυπώ (-όω)* < *άνα- + τυπώ* < *τύπος].* **ανατύπωση** (η) [μτγν.) |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η εκ νέου εκτύπωση εντύπου, *λόγω τής μεγάλης ζήτησης τού βιβλίου ο εκδοτικός οίκος προέβη σε* ~ 2. (συνεκδ) το προϊόν μιας ανατύπωσης *το βιβλίο αυτό είναι ~ τής έκδοσης τού 1973.* ΣΧΟΛΙΟ λ *επανέκδοση.* **άναυδος,** -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να μιλήσει εξαιτίας μεγάλης έκπληξης, αιφνιδιασμού. <5εν *μπορώ να πω τίποτα γι'αυτά τα αίσχη, μένω* ΣΥΝ άφωνος, με ανοιχτό το στόμα, κατάπληκτος, ενεός. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμβρόντητος.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < άν- στερητ. + *αύδή* «φωνή» < **ά-Γδ-ή,* με μηδενισμ. βαθμ. τού I.F.. **wed-* «μιλώ. τραγουδώ», για το οποίο βλ. λ. *άδω.* Ομόρρ. *άσ-μα, ώδ-ή. άηδ-ών* κ ά [. **άναυλος,** -η. -ο 1. (για πλοίο) αυτός που δεν έχει ναυλωθεί συν αναύλωτος λντ ναυλωμένος 2. (για πρόσ.) αυτός που δεν πλήρωσε ναύλο **3.** (μτφ) αυτός που έφυγε βίαια, που εκδιώχθηκε. *έφυγε ~ μες στη νύχτα, μετά τις απειλές που δέχθηκε* ΣΥΝ εκών άκων, κυνηγημένος – **άναυλα** επίρρ **αναύλωτος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει μισθωθεί με ναύλο: *το πλοίο είναι ακόμη ~ στο/αμάνι*Συν άναυλος, αμίσθωτος αν ι ναυλωμένος **αναύξητος,** -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει αυξηθεί ή δεν μπορεί να αυξηθεί. το *εισόδημα των εργαζομένων παραμένει ~ τα τελευταία χρόνια* · 2. ΓΛΩΣΣ (ρηματικός τύπος) που δεν παίρνει συλλαβική ή χρονική αύξηση κατά τον σχηματισμό των παρελθοντικών χρόνων τού ρήματος, ο *τύπος «τρέχαμε» είναι ~ σε αντίθεση με το «έ-τρεχα».* [ι-ΤΥΜ αρχ < άν-στερητ. + *αΰξω* «αυξάνω»] **αναφαίνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. Ιαρχ J {αναφάνηκα (λογιότ. ανεφάνην. -ης. -η,)} (λόγ.) 1. έρχομαι στο φως. στην επιφάνεια, εμφανίζομαι. *καθώς υποχωρούσαν τα νερά, ανεφάνησαν τα κατάρτια τού βυθισμένου σκάφους* συν προβάλλω 2. εμφανίζομαι ξανά *φύγανε τα σύννεφα κι αναφάνηκε ο ήλιος* **3.** (μτφ **)** βγαίνω από την αφάνεια, καθίσταμαι εμφανής, *νέος δημοσιογραφικός αστέρας ανεφάνη στον ορίζοντα* συν αναδεικνύομαι ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **αναφαίρετος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν μπορεί να αφαιρεθεί, που δικαιωματικά έχει κατοχυρωθεί σε κάποιον *είναι ~ δικαίωμα τού πολίτη να εκφράζει ελεύθερα ης απόψεις του || ~ προνόμιο* ΣΥΝ αναπαλλοτρίωτος σχόλιό λ αίρω. **αναφανδόν** επίρρ (λόγ.) με τρόπο σαφή και ανεπιφύλακτο: *η εφημερίδα τάχθηκε εξαρχής ~ υπέρ τής πολιτικής τού κόμματος* ΣΥΝ πα- σιφανώς, φανερά, απροκάλυπτα, ανοιχτά, ανεπιφύλακτα αντ παρα- σκηνιακά, αφανώς, κρυφά.

[ΕΙΥΜ αρχ < *άναφαίνω* (θ *άναφαν-*, πβ. παθ. αόρ. *άνεφάνην)* + επιρρ επίθημα *-δόν,* πβ κ. *πρηνηδόν]* **ανάφαση** (η) {-ης κ. -άσεως (χωρ πληθ.) ΒΙΟΛ η φάση τής μίτωσης κατά την οποία τα ομόλογα χρωματίδια, δηλ. εκείνα που προέκυψαν από την κατά μήκος διαίρεση τού κάθε χρο)μοσώματος, μετακινούνται προς τους δύο πόλους τής ατράκτου (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ anaphase], **αναφέρω** ρ. μετβ {ανέφερα, αναφέρθηκα (λόγ. ανεφέρθην, -ης, -η. , μτχ αναφερθείς, -είσα. -έν)} 1. μιλώ για (κάποιον/κάτι), κάνω μνεία, κάνω λόγο· *ο συγγραφέας ~ χαρακτηριστικά περιστατικά από την Κατοχή* ΣΥΝ μνημονεύω ανγ αποσιωπο'), παρασιωπώ 2. καθιστώ γνωστό (σε ευρύ κοινό): *η ανακοίνωση τού συλλόγου αναφέρει τα εξής δια- φωτιστικά][ανεπίσημες πηγές αναφέρουν ότι οι νεκροί από τα αιμα τηρά επεισόδια ανέρχονται σε τριακόσιουςΖ.* (ειδικότ.) καθιστώ γνωστό σε προϊστάμενο, σε αρμόδια αρχή. *οτιδήποτε ήθελε να γνωστοποιήσει στους ανωτέρους του, έπρεπε τυπικά να το αρχίζει με τη φράση «λαμβάνω την τιμήν να ~ ό τ ι. »* συν γνωστοποιώ, δηλώνω, εκθέτω · **4.** καταγγέλλω, κάνω αναφορά (σε κάποιον) ο *λοχίας ανέφερε τους δύο απείθαρχους στρατιώτες στον διοικητή* (μεσοπαθ *ανσφέρομαι* +σε) **5.** κάνω λόγο για (κάτι/κάποιον): *στη συνέντευξή του. αναφέρθηκε στο πρόβλημα τής παιδείας j| αναφερόμενος στο εκλογικό σύστημα, είπε χαρακτηριστικά... I| δεν κατάλαβα σε τι αναφερόταν*

6. (συνήθ. τριτοπρόσ. *αναφέρεται, αναφέρονται*) έχω ως θέμα ή αντικείμενο. εξετάζω: *η σημερινή μας εκπομπή αναφέρεται στο καυτό θέμα των ναρκωτικών\{ η μελέτη μου αναφέρεται σε προτάσεις για την καταπολέμηση και πρόληψη τού καρκίνου* ΣΥΝ αφορά **7.** είρατ (για στρατιώτη) αναφέρω σε αξιωματικό τα στοιχεία και την ειδικότητά μου (ως προσταγή) «*Κάτσε προσοχή και αναφέρσου!»*

[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ «φέρνω προς τα πάνω (ή προς τα πίσω) - οδηγώ» (πβ κ. Κ.Δ Μάρκ. 9. 2 · *καί αναφέρει αύτούς εις όρος ύψηλόν κατ' ιδίαν μόνους),* < *ανα-* + *φέρω* Ήδη αρχ. οι σημ «παραπέμπω μνημονεύω»]

Ανάφη (η) **1.** νησί των Ν. Κυκλάδων Λ. τής Θήρας **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. – **Αναφιώτης** (ο), **Αναφιώτιααα** (η), **αναφιώτικος,** -η. -ο.

[ΕΤΥΜ αρχ , αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με αρχ. μύθο. το νησί δημιουρ- γήθηκε από τον Απόλλωνα, προκειμένου να σωθούν οι Αργοναύτες, καθώς επέστρεφαν από την Κολχίδα· ο Απόλλων τόξευσε στη θάλασσα και αμέσως *άνεφάνη* το νησί, στο οποίο οι ναύτες έδωσαν το όνομα *Άνάφη [< άναφαίνομαι)*].

αναφιλητό κ **αναφιλυτό** (το) κλάμα με συνεχείς λυγμούς (συνήθ στον πληθ): *στη θύμησή του ξεσπούσε σε αναφι/^ητά¹* [ΕΤΥΜ Αβεβ. ετύμου, πιθ < αρχ. *άναφλύω* «ανακοχλάζω» (με ανάπτυξη ευφωνικού -ι-) < *άνα-* + *φλύω* (βλ. λ. *φλύκταινα*)]

αναφιλητό ή αναφιλυτό; Επειδή η επικρατέστερη ετυμολογία τής λ. είναι από το αρχ **αναφλύω** «κοχλάζω, ανακοχλάζω» (βλ. ετυμ), προτιμότερη θα ήταν η γραφή **αναφιλυτό** (με -υ-) (πβ και *ταυύω* - **ταυτό** «τέντωμα»). Ωστόσο, ένας μεγάλος αριθμός παραγώγων τής Κλληνικής, κυρ. από ρήματα, σχηματίζεται με το παραγωγικό επίθημα **-ητό:** *κυνηγώ* - **κυνηγ-ητό.** *βογγώ* - **βογγ-ητό.** *κουβα?.ώ* - **κουβαλ-ητό.** αλλά και *τρεχάλα* - **τρεχαλ-ητό** κ.λπ. Αυτό επιτρέπει να θεωρήσουμε ότι και η συζητούμενη λ εντάσσεται στο σύστημα και σχηματίζεται όπως *και* οι άλλες, δηλ ως **αναφιλητό.**

αναφλεγώ ρ μετβ. (αρχ.1 {ανέφλεξα, αναφλέχθηκα (λογιότ ανεφλέ- γην, -ης. -η μτχ. αναφλεγείς, -είσα, -έν)} (λόγ) 1. μεταδίδω φλόγα ή φωτιά σε κάτι 2. (μεσοπαθ *αναφλέγομαι)* παίρνω <ωτιά, παραδίδο- μαι στις φλόγες: *μετά την έκρηξη ολόκληρο το κτήριο ανεφλέγη μπροστά στα έντρομα μάτια τού πλήθους* **αναφλεκτήρας** (ο) τεχνόλ η διάταξη που τοποθετείται στην κεφαλή τού κυλίνδρου ενός κινητήρα εσωτερικής καύσεως για την παραγωγή ηλεκτρικού σπινθήρα και την ανάφλεξη τού καυσίμου· μπουζί (αυτοκινήτου) συν σπινθηριστήρας.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. bougie (βλ λ *μπουζί)]* **ανάφλεξη** (η) {μτγν] {-ης κ. -έξεως j -έξεις. -έξεων} **1.** μετάδοση σπινθήρα ή φλόγας σε κάτι: *η επέκταση τής πυρκαγιάς προς το εργοστάσιο ενείχε τον κίνδυνο άμεσης - των αποθεμάτων καυσίμων 2.* χημ *σημείο* **σνσφλέξεως** η χαμηλότερη θερμοκρασία στην οποία αναφλέγονται οι ατμοί εύφλεκτου πτητικού υγρού υπό την επίδραση μικρής φλόγας και υπό καθορισμένες συνθήκες **3.** ιρ.ΧνΟΛ σύστημα στους βενζινοκινητήρες για την παραγωγή ηλεκτρικού σπινθήρα, που προκαλεί ανάφλεξη μείγματος καυσίμων και αέρα και συνακόλουθη έκρηξη και παραγωγή κινητήριας δύναμης: *το αυτοκίνητο παρουσίασε πρόβλημα στην ~* · ο *τεχνίτης είπε ότι ή το μπουζί φταίει ή οι πλατίνες* **4.** (μτφ) η αναζωπύρωση τής έντασης συναισθημάτων: οι *δηλώσεις του οδήγησαν σε ~ τού κλίματος διχόνοιας* **αναφομοίωτος,** -η, -ο **1.** (για ουσίες που εισάγονται στον οργανισμό) αυτός που δεν έχει αφομοιωθεί ή δεν μπορεί να αφομοιωθεί από έναν οργανισμό: *η ιατροδικαστική εξέταση* διαπίστωσε *υπολείμματα αναφομοίωτων τροφών στο στομάχι* συν αχώνευτος αντ αφομοιωμένος, αφομοιώσιμος 2. (μτφ για γνώσεις) αυτός που δεν έχει κατακτηθεί πλήρως, που δεν έχει ενσωματωθεί στο υπάρχον σώμα γνώσεων. ώστε να είναι αξιοποιήσιμος· *όταν δεν εμπεδώνονται οι γνώσεις με ασκήσεις και πρακτική εφαρμογή, μένουν αναφομοίωτες* συν ανεμπέδωτος – **αναφομοίωτα** επίρρ **αναφορά** (η) **1.** η απλή κατονομασία. η ονομαστική παράθεση (συχνά κατ' αντιδιαστολή προς την ανάλυση ή την επεξήγηση): *η ~ και μόνο τού ονόματός του προκάλεσε μεγά?.η συγκίνηση* {(*έκανε απλή ~ στο θέμα, χωρίς να ασχο?.ηθεί λεπτομερώς* συν μνεία 2. η επίσημη έκθεση που υποβάλλεται σε ανώτερο, υπηρεσία ή αρχή· *η ~ των εμπειρογνωμόνων συνιστά την άμεση λήψη μέτρων || υποβάλ?.ω ~* ΣΥΝ έκθεση, υπόμνημα, (λαϊκ.) ραπόρτο φρ (α) **κάνω (σε** *κάποιον) αναφορά* (για πρόσωπα που υπηρετούν στον κρατικό μηχανισμό) υποβάλλω σε αρμόδια αρχή έκθεση με συγκεκριμένες καταγγελίες για υπάλληλο που δεν εκτελεί σωστά τα καθήκοντά του: *αυτός ο υπάλ?.ηλος είναι εντελώς αδιάφορος και τεμπέλης■ πρέπει να του κάνει κάποιος αναφορά, για να συμμορφωθεί* (β) *δίνω (σε κάποιον)* **αναφορά** *(για κάτι)* λέω (σε κάποιον) λεπτομερώς (ό,τι σχετίζεται με κάτι): *Και γιατί να σου πω πού ήμουν; Αναφορά θα σου δώσω; |[μόλις μάθει κάνα νέο, σπεύδει να δώσει αναφορά στη φίλη της* (γ) **κόλλα αναφοράς** βλ. λ. *κόλλα* · **3.** ο συσχετισμός ενός στοιχείου με άλλο φρ (α) (λόγ.) **εν** *αναφορά* **προς** σε σχέση με. αναφορικά με ~ *τις κατηγορίες που μου*

προσάπτουν, έχω να πω ότι είναι τε?-είως ψευδείς συν σχέση, σύνδεση. συσχέτιση (β) ***σημείο αναφοράς*** (i) οτιδήποτε θεωρείται δεδομένο και κριτήριο για τον καθορισμό ομοειδών προς αυτό στοιχείων πρόσωπο ή πράγμα στο οποίο αναφέρονται όλοι: *το έργο του αποτελεί ~ όλων τον σύγχρονων μελετών [\ ~ για το επίκεντρο ενός σεισμού είναι συνήθ. η κοντινότερη σε αυτό πόλη* (ii) τοιογρ σημείο τής επιφάνει- ας τής Γης με δεδομένες γεωγραφικές συντεταγμένες και υψόμετρο (γ) ***βιβλίο } έργο αναφοράς*** βιβλίο χρήσιμο για γενικότερη πληροφόρηση (λεξικό, εγκυκλοπαίδεια κ.λπ.) ή και για ειδική πληροφόρηση (γραμματική, επιστημονικό εγχειρίδιο), *από* το οποίο αντλεί ο χρήστης συγκεκριμένες πληροφορίες **4.** ΓΛΩΣΣ η σύνδεση ενός γλωσσικού στοιχείου (σε πρόταση ή κείμενο) με προηγούμενο ή και επόμενο γλωσσικό στοιχείο, συνήθ. με τη βοήθεια αντωνυμίας ή επιρρήματος, π χ. *η αστυνομία ερεύνησε την περιοχή που υπέδειξε* ο *δράστης* (η πρόταση *«που υπέδειξε ο δράστης»* αναφέρεται και εξειδικεύει τη σημασία τής φράσης *«την περιοχή»* πβ κ. λ. *δείξη)* 5. ΣΙΡΑΤ. σ^σφο- ***ρά (μονάδος)*** η διαδικασία κατά την οποία παρατάσσεται το σύνολο τής μονάδας ή υποδιαίρεσης αυτής (λόχος, πυροβαλαρχία κλπ.) και εκτίθενται προφορικούς και δημόσια στον διοικητή (μονάδας ή υποδιαίρεσης αυτής) όσα συνέβησαν στο στρατόπεδο την προηγούμενη μέρα· φρ (α) ***βγαίνω στην*** αναφορά (για στρατιώτες) υποβάλλω κατά την παραπάνω διαδικασία στον διοικητή προσωπικό αίτημα, για το οποίο απαιτείται η έγκρισή του: *στρατιώτης βγήκε στην αναφορά και ζήτησε από τον διοικητή άδεια δέκα ημερών* (β) ***βγάζω (κάποιον) ατην αναφορά*** στέλνω ως ανώτερος στη στρατιωτική ιεραρχία κατώτερό μου να παρουσιαστεί δημόσια κατά την αναφορά τής μονάδας και να αναφέρει στον διοικητή παράπτωμά του: *ο υπολοχαγός τον έπιασε να κοιμάται και τον έβγαλε στην αναφορά* · 6. φυς ***σύστημα αναφοράς*** το σύστημα βαθμολογημένων αξόνων που χρησιμοποιούμε για να καθορίζουμε τη θέση των σωμάτων και να διαπιστώνουμε έτσι αν αυτά κινούνται (αλλαγή θέσης) ή είναι ακίνητα (σταθερή θέση) ·

7. εκκλης το κέντρο τού μυστηρίου τής Θείας Ευχαριστίας στη Θεία Λειτουργία, το οποίο περιέχει την *Ανάμνηση*, δηλ. τους λόγους τού Χριστού για τη σύσταση τού μυστηρίου *(Λάβετε φάγετε. , Πίετε εξ αντοΰ πάντες...)* και την *Επίκληση* τού Αγίου Πνεύματος για τον καθαγιασμό τού άρτου και τού οίνου τής Θείας Ευχαριστίας.

[El ym αρχ. < *άναφέρω* Η στρατιωτική σημ. αποδίδει το γαλλ. rapport σε μία από τις χρήσεις του (στρατ. πρόσταγμα Au rapport! «Στην αναφορά!») Η φρ. *εν αναφορά προς* είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ par rapport a. Η γλωσσ σημ αποδίδει τον αγγλ. όρο reference Μεταφρ. δάνεια αποτελούν και το *σύστημα αναφοράς* (< γαλλ systeme reference), *βιβλίο αναφοράς* (< γαλλ. livre de reference), *σημείο αναφοράς* (< αγγλ reference point)] **αναφορίκα** επίρρ (+με) σε σχέση, σε ό.τι αφορά: ~ *με την πρότασή σας, σας γνωστοποιούμε ότι.*]] ~ *με το πρόβλημα που δημιουργήθη- κε, έχω να πω τα εξής* Επίσης (λόγ) **αναφορικώς** [1840] (+προς) **αναφορικός,** -ή, -ό **1.** ο σχετικός με την έννοια ή τη λειτουργία τής αναφοράς (βλ λ.) 2. ΓΛΩΣΣ (α) (λέξη) που έχει ως λειτουργία να ανα- φέρεται σε προηγούμενο όρο τής πρότασης ή γενικότ τού κειμένου:

- *αντωνυμίες τής Ν Ελ/.ηνικής είναι οποίος, όποιος, όσο, που, ό,τι κά* \ | ~ *επιρρήματα (όπου. που. όπως. καθώς, όσο)* (β) ***αναφορική πρόταση*** η πρόταση που εισάγεται με αναφορική αντωνυμία ή επίρρημα. *η επιστολ,ή, η οποία δημοσιεύθηκε χθες, είχε σταλεί προ μηνός* | | *θα υπογράψεις όπου έχω σημειώσει* (γ) ***αναφορική μετοχή*** η μετοχή που μπορεί να αναλυθεί σε αναφορική πρόταση: *η προτεινόμενη 'λύση είναι η καλύτερη* (= η οποία προτείνεται) – **αναφορικότητα** (η) [1890]. < *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική*

[ετυμ μτγν < αρχ. *άναφορά.* Οι γλωσσ όροι είναι μεταφρ. δάνεια, αποδίδοντας το λατ. relativus], **αναφροδισία** (η) {χωρ πληθ } ιατρ η έλλειψη γενετήσιας επιθυμίας (από ψυχολογικά συνήθ αίτια) · (ειδικότ) η γυναικεία ψυχρότητα. – **αναφροδιαιακός,** -ή, -ό

(ΕΓΥΜ Αντιδάν, < νεολατ anaphrodisia < μτγν. *αναφροδισία* < άνα- *φρόδιτος* < *άν-*στερητ. + *-αφρόδιτος* < αρχ. *'Αφροδίτη].* **ανάφτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } (λαΐκ.- εκφραστ.) (γυναίκα) που συμπε- ρῖφέρεται προκλητικά και προκαλεί ερωτική επιθυμία στους άνδρες [ΕΓΥΜ < *ανάβω* + παραγ επίθημα θηλ. *-τρα.* με τροπή τού ηχηρού *-β-* στο αντίστοιχο άηχο *-φ-* προ τού *-τ-* (αφομοίωση), πβ. κ. *καύ-τρα* \ **αναφυλαξία** (η) {χωρ πληθ } ιαγρ. η παθολογικού χαρακτήρα αντίδραση τού οργανισμού σε ουσία στην οποία εμφανίζει υπερευαισθησία - **αναφυλακτικός,** -ή, -ό.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ. (< ανα- + *-φυλαξία* < αρχ. *φύλαξις).* < γαλλ anaphylaxie]. **αναφύομαι** ρ. αμετβ αποθ {ανεφύην, -ης. -η..., μτχ αναφυείς.- είσα. -έν) (λόγ.) 1. φυτρώνω ξανά, εκ νέου ΣΥΝ ξαναφυτρώνω · 2. (μτφ.) εμ- φανίζομαι, προκύπτω: *αναφύονται προβλήματα που δεν είχαμε προ- β/<.έψει* ΣΥΝ παρουσιάζομαι, προκύπτω, αναφαίνομαι, ανακύπτω. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[Ι.ΤΥΜ < αρχ. *άναφύω (·ομαι)*< *άνα-* + *φύω* (-ομαι) «φυτρώνω»], **αναφύτευση** (η) [1891] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η εκ νέου φύτευση φυτών (συνήθ σε περιοχή που έχει καεί. καταστραφεί κ λπ) (πβ. λ. *αναδάσωση)* ΣΥΝ. ξαναφύτεμα – **αναφυτεύω** ρ. [αρχ J. **αναφωνώ** ρ. αμετβ {αναφωνείς . | αναφώνησα] (λόγ.) φωνάζω δυνατά (και συνήθ ξαφνικά) λόγω ψυχικής έντασης: *«Θεέ* μου», *αναφώνησε έντρομος ΣΥν* κραυγάζω, ανακράζω. **–αναφώνηση** (η) [μτγν.], **αναφώνημα** [μτγν.] κ **αναφωνητό** (το).

[ετυμ < αρχ. *άναφωνώ (-έω)* < *άνα-* + *φωνώ* < *φωνή].* **αναχαιτίζω** ρ. μετβ. {αναχαίτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** ανακόπτω την ορμή (σε κάποιον/κάτι): *με τη* νέα αυτή *δέσμη μέτρων η κυβέρνηση επιχειρεί να αναχαιτίσει τον πληθωρισμό* | | *«οι προσπά θειες τού προέδρου τού κόμματος* να ***αναχαίτισε} την εσωκομματική αμφισβήτηση»*** (εφημ · ΣΥΝ συγκρατώ. ανακόπτω 2. (ειδικότ) στρατ πραγματοποιώ αναχαίτιση (βλ λ., σημ 2). ***αεροσκάφη μας απογειώθηκαν, για να αναχαιτίσουν τα αεροπλάνα που παραβίασαν τον εθνικό εναέριο χώρο μας.***

[ΕΤΥΜ αρχ. < άνα- + ***-χαιτίζω*** < ***χαίτη*** Αρχικώς η λ. περιέγραφε την κίνηση των αγρίων αλόγων, όταν ρίχνουν τη χαίτη προς τα πίσω και σηκώνονται στα πίσω πόδια. Ακολούθως δήλωσε και την ενέργεια τού αναβάτη να κρατάει τη χαίτη τού αλόγου, προκειμένου να το συ- γκρατήσει, να του ανακόψει την πορεία Η σημερινή σημ είναι μτγν]. **αναχαίτιση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** η ανακοπή (τής προώθησης, τής ορμής, τής εξέλιξης κ.λπ): ***μέτρα για την αποτροπή και ~ τού επεκτατισμού τής γειτονικής χώρας j| αποσκοπεί στην ~ τού νεοναζιστικού ρεύματος*** 2. (ειδικότ) στρατ το σύνολο των αμυντικών ενεργειών που αποσκοπούν στην ανακοπή τής προέλασης τού εχθρού ή τον εξαναγκασμό σε υποχώρηση αεροπλάνων που επιχειρούν παραβίαση τού εναέριου χώρου: ***αεροσκάφος αναχαίτισης*** (μαχητικό αεροσκάφος με υψηλή ταχύτητα ανόδου για την αντιμετώπιση εχθρικών αεροπορικών επιθέσεων) – **αναχαιτιστικός,** -ή, -ό **αναχαράζω** ρ. αμετβ {αναχάραξα] αναμασώ την τροφή μου ΣΥΝ. μηρυκάζω – αναχόραγμα (το).

[ΕΤΥΜ < αρχ ***άναχαράσσω*** «αναξέω» < άνα- + ***χαράσσω*** (πβ ***διατάζω*** < ***διατάσσω)*** Η σημερινή σημ. είναι μεσν J. **αναχθώ** (να/θα) ρ. ► ανάγω **αναχορηγία** (η) [1887 | {χωρ. πληθ.} στρατ η χειροκίνητη ή αυτόματη προώθηση (= χορηγία) βλημάτων ή ρουκετών από τον αποθηκευτικό χώρο στον οποίο βρίσκονται (= αποθήκη αναχορηγίας) προς το πυρορόλο ή τον εκτοξευτήρα ρουκετών.

[ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. regrantingl. **αναχρηματοδότηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η εκ νέου επιδότηση, συνήθ από το Δημόσιο, προς ιδιώτη, οργανισμό ή για δημόσια έργα 2. η χορήγηση νέου δανείου για εξόφληση παλαιότε- ρου - **αναχρηματοδοτώ** ρ {-είς .].

[ΙΠΥΜ Απόδ. τού αγγλ. refund] **αναχρονισμός** (ο) [μεσν] **1.** το ακούσιο ή εκούσιο λάθος σε χρονολόγηση, χρονικό εντοπισμό γεγονότος: ***είναι ~ να λες ότι οι Ιερσικοί Πόλεμοι έγιναν μετά τον Πε/.οπονννησιακό*** 2. (ειδικότ.) απόδοση, παρουσίαση ή ερμηνεία γεγονότων με χρησιμοποίηση πολιτισμικών στοιχείων διαφορετικής, κυρ μεταγενέστερης εποχής: ***η παρουσίαση τής «Αντιγόνης» με σύγχρονα κοστούμια αποτελεί σκόπιμο ~ τού σκηνοθέτη. για να δείξει τη διαχρονικότητα των μηνυμάτων τής τραγωδίας*** **3.** (κατ' επέκτ) η εμμονή σε απαρχαιωμένες αντιλήψεις, σε τρόπο ζωής περασμένης εποχής: ***είπε πως αποτελεί ~ για τη σημερινή εποχή να πιστεύει κανείς στον τύπο τής πατριαρχικής οικογένειας*** ANT νεωτερισμός, μοντερνισμός. –**αναχρονίζω** ρ. [μτγν.]. **αναχρονιστικός,** -ή, -ό [1889] αυτός που δεν συμβαδίζει, δεν εναρμονίζεται με τη σύγχρονή του εποχή: ***η*** αντίλ?***]ψη ότι το παιδί πρέπει να ακο/.ουθεί το επάγγελμα τού πατέρα είναι ~ || ~ διοικητικό σύστημα*** ΣΥΝ οπισθοδρομικός, παλιομοδίτικος, ξεπερασμένος ANT σύγχρονος, μοντέρνος – **αναχρονιστικ-ά / -ώς** 11891] επίρρ , **αναχρονι- ατικότητα** (η).

[F.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < αγγλ. anachronistic] **ανάχωμα** (το) {αναχώματος | -ατα, -άτων] **1.** η κατά μήκος φυσικού ή τεχνητού ανοίγματος ή περάσματος συσσώρευση χωμάτων από εκσκαφή ή εξόρυξη: το ~ ***τού χαρακώματος τον προστάτεψε από μια οβίδα που κατευθυνόταν προς το μέρος του*** ΣΥΝ πρόχωμα 2. (ειδι- κότ.) μικρό φράγμα ή υπερύψωση όχθης, συνήθ από χώμα, για τον έλεγχο ή περιορισμό τού νερού, ***η κατασκευή αναχώματος στον Σηκουάνα απασχόλησε πολλούς και ικανούς τεχνικούς*** ΣΥΝ φράγμα **3.** (μτφ.) καθετί που λειτουργεί ως αμυντικός μηχανισμός, εμπόδιο στη δράση κάποιου: ***η δημοκρατική διαπαιδαγώγηση συνιστά ~ στην εξά~ πλωση ολοκληρωτικών ιδεολόγιών.***

[ΕΙΥΜ **μτγν. < *άναχώννυμι* «συσσωρεύω χώμα» < *άνα-* + *χωννυμι* «γεμίζω, πληρώ». Βλ. κ. λ. *χώμα].*** **αναχωματίζω ρ. μετβ [μεσν.] {αναχωμάτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} *συσσωρεύω χώμα, για να γεμίσω άνοιγμα στο έδαφος* ή *για να σχηματίσω ανάχωμα. Επίσης αναχωματώνω — αναχωματιαμός (ο) [μτγν.] κ αναχωμάτωαη (η), αναχωματικός,**-ή, **-ό αναχωνεύω ρ μετβ. [μτγν.] {αναχών-ευσα. -εύτηκα, -ευμένος] 1. λειώνω μεταλλικό αντικείμενο (π χ. νόμισμα) μέσα σε μεταλλουργικό χωνί** ή **καμίνι** 2. **(μτφ**) **αναδημιουργώ, ανασυνθέτω με δημιουργικό τρόπο: *οι νέοι πρέπει να αναχωνεύσουν την πο/.ιτιστική κληρονομιά των προγόνων τους και να τη συνεχίσουν επάξια* — αναχώνευ- αη (η) [μτγν I**

αναχώρηση (η) [αρχ] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** η απομάκρυνση, η κίνηση πέρα και μακριά από έναν τόπο προς συγκεκριμένο προορισμό: ***ανέβαλε την~ του για το Παρίσι*** ANT άφιξη, ερχομός

2. (ειδικότ) η χρονικά καθορισμένη έναρξη εκτέλεσης ενός δρομολογίου οποιουδήποτε μέσου μαζικής μεταφοράς: ***η αναχώρηση τού τρένου για Θεσσα/.ονίκη είναι στις 4.00***1 | ***ώρες αναχωρήσεως*** ΣΥΝ ξεκίνημα **3.** ***αναχωρήσεις*** (οι) ηλεκτρονικός ή έντυπος πίνακας υπηρεσίας ή οργανισμού μεταφορών και συγκοινωνιών με καταχωρισμένες τις ώρες ενάρξεως των δρομολογίων για την ενημέρωση τού επιβατικού κοινού: κοίτα στις ~ ***και αν το φωτάκι δίπλα στα στοιχεία τής πτήσης αναβοσβήνει, έχει αρχίσει η επιβίβαση*** **4.** (συνεκδ) ο χώρος (συνήθ στεγασμένη αίθουσα) από όπου αναχωρούν μέσα μεταφοράς: ***έδωσαν ραντεβού έξω από τις ~ εξωτερικού*** ανι αφίξεις · **5.** (συνεκδ) η ενσυνείδητη εγκατάλειψη τής κοσμικής ζωής, η ζωή σε αναχωρητήριο. ***η ~ του στο Άγιον Όρος*** (βλ. λ. ***αναχωρητής)*** **αναχωρητήριο** (το) [μεσν} {αναχωρητηρί-ου | -ων} ο τόπος στον

οποίο αποσύρετοα κανείς για να μονάσει σχολιο λ. *μονή*. **αναχωρητής** (ο) [μτγν.], **αναχωρήτρια** (η) {αναχωρητριών} **1.** ι·;κκλησ πρόσωπο που απαρνείται την κοινωνική ζωή. αποσυρόμενος σε ερημική τοποθεσία, κυρ με σκοπό την άσκηση και την ολοκληρωτική αφιέρωση στον Θεό: οι *πρώτοι χριστιανοί αναχωρητές αποσύρο- νταν συνήθ)ς στην έρημο τής Αίγυπτου* συν ερημίτης, ασκητής, ησυχαστής, μοναχός 2. (μτφ.) πρόσωπο που εγκαταλείπει την καθημερινή ζωή – **αναχωρητικός,** -ή. -ό [μτγν.]. **αναχωρητισμός** (ο) η τάση για εγκατάλειψη τής κοσμικής ζωής και η εγκατάσταση σε ερημική τοποθεσία (για άσκηση, αφιέρωση στον Θεό κ.λπ)

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ anachoretisme). **αναχωρώ** ρ αμετβ, f+για) {αναχωρείς.. | αναχώρησα} φεύγω έχοντας συγκεκριμένο προορισμό: ο *υπουργός αναχώρησε χθες για τις Βρυξέλλες* ανt φθάνο) || (κ. για μέσα μεταφοράς) *το πλοίο για* Μήλο *ανα- χο)ρεϊ στις δέκα το βράδυ.* σχολιο λ *καταχερίζω* (ι-;ιγμ < αρχ. *αναχωρώ (-έω)* < *άνα- + χωρώ* < *χώρος]* **αναψηλάφηση** (η) [μεσν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων | **1.** η λεπτομερής και εις βάθος επανεξέταση: *συνήθης πρακτική τής εκπομπής είναι η ~ ξεχασμένων υποθέσεων που σοκάρουν ή συγ κινούν την κοινή γνώμη* συν επανεξέταση 2. \'ομ έκτακτο ένδικο μέσο το οποίο ο ηττημένος διάδικος ασκεί στο ίδιο το δικαστήριο που εξέδωσε την προσβαλλόμενη τελεσίδικη απόφαση, με το οποίο ζητεί την εξαφάνισή της για λόγους που ανάγονται είτε στην παράβαση θεμελιωδοίν δικονομικών αρχών είτε σε ορισμένα περιοριστικώς απαριθμούμενα στον νόμο σφάλματα των πραγματικών διαπιστο>σεων στις οποίες στηρίχθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση. – **αναψηλαφώ** ρ μετβ [μεσν.] {-άς κ -είς...} **αναψοκοκκινίζω** ρ. αμετβ. {αναψοκοκκίνισ-α, -μένος} παίρνω κόκκινο χρώμα στο πρόσωπο λόγω έξαψης· *το παιδί ήρθε ιδρωμένο και αναψοκοκκινισμένο από το παιχνίδι* συ\. εξάπτομαι, κοκκινίζω, ανάβω. φουντώνω – **αναψοκοκκίνισμα** (το) [ι.ιγμ < *αναψο-* (< θ *αναφ-*, αόρ. *άναψα,* ρ. *ανάβω*) + *κοκκινίζω].* **αναψυκτήριο** (το) {αναψυκτηρί-ου | -ων} **1.** κατάστημα όπου προ- σφέρονται αναψυκτικά 2. (ειδικότ.) υπαίθριο κατάστημα, συνήθ. με ελαφρό και ευχάριστο καλλιτεχνικό πρόγραμμα, που διαθέτει ποτά για αναψυχή και διασκέδαση κατά τις απογευματινές έως και τις βραδινές ώρες (παλαιότ. *βαριετέ)*

[ετυμ < *αναψύχω* + παραγ. επίθημα *-τήριο).* **αναψυκτικό** (το) μη αλκοολούχο ποτό. αεριούχο ή μη, με ευχάριστη γεύση, που συνήθ. πίνεται κρύο, π χ πορτοκαλάδα, λεμονάδα, λεμο- νίτα κ.λπ.

[ΕΙΥΜ < μτγν επίθ. *άναψυκτικός* < αρχ *άναψύχω* Π σημερινή σημ αποδίδει το γαλλ. refraichissant] **αναψυχή** (η) {χωρ πληθ.} το ευχάριστο συναίσθημα ψυχοσωματικής ανακούφισης που προσφέρει η ανάπαυση, η χαλάρωση, η ψυχαγωγία: *κάνει ταξίδι αναψυχής στα νησιά* || ο *θερινός κινηματογράφος είναι από τα πιο αγαπητά μέσα αναψυχής.*

[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «δροσιά». < *αναψύχω.* Η σημ. «ψυχαγωγία» είναι μτγν] **αναψύχω** ρ. μετβ. {ανέψυξα} **1.** δροσολογώ, δροσίζω με δροσερό αέρα 2. (μτφ.) ανακουφίζω. – **ανάψυξη** (η) [αρχ.]. Iiiιτγμ. αρχ. < *άνα- + ψύχω.* Η μεταφορική σημ ήδη αρχ]

Ανγκόλα (η) (πορτ Republics Popular de Angola = Λαϊκή Δημοκρατία τής Ανγκόλας) κράτος τής ΝΔ Αφρικής με πρωτεύουσα τη Λουάντα, επίσημη γλώσσα την Πορτογαλική και νόμισμα το κουάνζα. – **Ανγκολέζος** (ο). **Ανγκολέζα** (η), **ανγκολέζικος,** -η, -ο [ΠΤΥΜ < πορτ. Angola < n'gola. λ τής αφρικανικής γλώσσας Μπαντού, που σημαίνει «βασιλιάς» Οι Πορτογάλοι άποικοι. που ανακάλυψαν τη χώρα το 1482. βρήκαν ένα διοικητικό σύστημα οργανωμένο κατά φυλετικές ομάδες, σε μία από τις οποίες ο φύλαρχος έφερε τον τίτλο τού n'gola]

ανγκορά επίθ. {άκλ.} **1.** το τρίχο)μα τού κουνελιού «ανγκορά», το οποίο έχει λεπτή, μεταξένια υφή 2. (συνεκδ) (για νήματα, υφάσματα, ενδύματα) αυτός που περιέχει ίνες ανγκορά

[ΕΤΥΜ < γαλλ angora < Angora, πρώιμη ονομ τής τουρκικής πόλεως Ankara (βλ. λ. *Άγκυρα)].* **ανγκοστούρα** (η) {χωρ. πληθ } βελτιωτικό γεύσεως. που χρησιμο- ποιείται στην παρασκευή κοκτέιλ και φρουτοχυμών.

[ΕΤΥΜ < Angostura (πόλη τής Βενεζουέλας, που σήμερα ονομάζεται Ciudad Bolivar) < ισπ. angostura «στενό πέρασμα», επειδή το βελτιωτικό αυτό προέρχεται από δύο δέντρα τής Ν Αμερικής, που φύονται κοντά στον ποταμό Ορινόκο (Βενεζουέλα) και στα στενά περάσματά του]

Ανδαλουσία (η) αυτόνομη περιοχή τής ΝΔ. Ισπανίας. – **Ανδαλουσιανός** (ο). **Ανδαλουσιανή** (η), **ανδσλουσιανός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ < ισπ Andalucia < αραβ. Al-Andalus «χοϊρα των Βανδάλων», από τα γερμ φύλα των Βανδάλων που είχαν εισβάλει στην Ισπανία τον 5ο αι μ Χ]

Άνδεις (οι) {Ανδεων | μεγάλη οροσειρά στις *Λ* ακτές τής Ν Αμερικής (που εκτείνεται στην Κολομβία, στο Εκουαδόρ, το Περού, στη Βολιβία. τη Χιλή και την Αργεντινή)

[ΕΓΥΜ < ισπ. Andes, πιθ. < anta «χαλκός» (γλώσσα Κετσούα), από τα πλούσια κοιτάσματα χαλκού τής περιοχής) **άνδηρο** (το) {ανδήρ-ου [-ων} **1.** σωρός χώματος στην άκρη ποταμού ή τάφρου ως ανάχωμα συν. πρόχωμα, ύψωμα 2. αρχαιολ φυσικό ή τεχνητό πλάτωμα (δημιουργείται με επιχωμάτωση) πάνω στο οποίο ανεγείρεται κτίσμα.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άνδηρον,* αγν. ετύμου].

Ανδοκίδης (ο) {-η κ -ίδου} αρχαίος Αθηναίος ρήτορας (β' μισό τού 5ου αι π.Χ.).

[ΠΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν, πιθ < **άνα-δοκ-ίδης* < *άνα-δέχομαι / -δέκομαι,* πβ. κ μτγν. *άνδοκεύς* = *άνάδοχος)*

Ανδόρρα (η) (καταλαν. Co-Principat d'Andorra = Συμπριγκιπάτο τής Ανδόρρας) κρατίδιο στα Α Πυρηναία μεταξύ Γαλλίας και Ισπανίας με πρωτεύουσα την Ανδόρρα Αα Βέλια, επίσημη γλώσσα την Κατα- λανική και νόμισμα το ευρώ

[ΕΤΥΜ < καταλαν Andorra < andurrial «θαμνότοπος» (διαλεκτ. λ.). Αν και το πριγκιπάτο τής Ανδόρρας έχει μεσαιωνική προέλευση, η επίσημη ονομασία του ανάγεται στο 1607. οπότε τέθηκε υπό τη συγκυριαρχία τής Γαλλίας και τής Ισπανίας]

Ανδραβίδα (η) κωμόπολη τού νομού Ηλείας, πρωτεύουσα τού πριγκιπάτου τής Αχαΐας κατά τη Φραγκοκρατία

[Ρ/ΙΥΜ < λατ. atra via «μαύρος δρόμος» ή < φραγκ andre ville «μαύρη πόλη», ονομασίες που χαρακτήριζαν τους σκοτεινούς και δύσβατους δρόμους τής μεσαιωνικής αυτής πόλης. Η ονομασία *Ανδραβίδα* μαρ- τυρείται από τον 13ο αι., οπότε η πόλη έγινε έδρα τής Ηλείας στο πριγκιπάτο τού Μορέως)

ανδραγάθημα (το) Ιμτγν] {ανδραγαθήμ-ατος | -ατα, -άτων} γενναία και ηρωική πράξη, κυρ στον πόλεμο το πολεμικό κατόρθωμα· *τα ~ των παλ-,αιοτέρων Θα εμπνέουν και θα παραδειγματίζουν τις ερχόμενες γενιές* συν ανδραγαθία, κατόρθωμα **ανδραγαθία** (η) {ανδραγαθιών} 1. η γενναιότητα και ο ηρωισμός, κυρ. στον πόλεμο φρ ***επ' ανδραγαθία*** για την επίδειξη γενναιότητας κατά την άσκηση των καθηκόντων εν καιρώ πολέμου *τιμήθηκε ί πήρε προαγωγή* ~ 2. (συνεκδ) το ανδραγάθημα (βλ λ.).

[ετυμ αρχ < *άνήρ, άνδρός* + *-αγαθία*< άγαθός «γενναίος»] **ανδραγα0ώ** ρ αμετβ. [μτγν.] {ανδραγαθείς... | ανδραγάθησα} (κυρ σε περίοδο πολέμου) κάνω ανδραγάθημα, γενναία και ηρωική πράξη **ανδραδέλφη** [μεσν] κ. (καθημ) **αντραδέλφη** (η) {ανδραδελφών} η αδελφή τού συζύγου ως προς τη σύζυγό του συν κουνιάδα **ανδράδελφος** (μεσν.) κ (καθημ) **αντράδελφος** (ο) ο αδελφός τού συζύγου ως προς τη σύζυγό του συν κουνιάδος **ανδραποδίζω** ρ. μετβ. {ανδραπόδισ-α. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} καθιστώ (κάποιον) από ελεύθερο υπόδουλο, πουλώ (κάποιον) ως σκλάβο συν εξανδραποδίζω, σκλαβώνω ανγ απελευθερώνω, λυτρώνω. – **ανδραποδισμός** (ο) [αρχ]. **ανδραποδισπκσς,** -ή, -ό (αρχ].

[ΗΤΥΜ αρχ. < *άνδράποδον].* **ανδράποδο** (το) {ανδραπόδ-ου | -ων} 1. (συνήθ στην αρχαιότητα) ο αιχμάλωτος πολέμου που πουλιόταν ως δούλος ΣΥΝ δούλος, δεσμώτης, σκλάβος 2. (μτφ.) ανελεύθερο άτομο, που δεν έχει δική του βούληση και κατευθύνεται από άλλους *κατέστησαν τους ελεύθερους και υπερήφανους* πολίτες *φοβισμένα* ~]| *κατήγγειλα: ότι ορισμένοι πολιτικοί έχουν καταντήσει να είναι ανδράποδα των οικονομικών συμφερόντων* ΣΥΝ δέσμιος, μαριονέτα, πιόνι ΣΧΟΛΙΟ λ *δούλος.* [ειυμ < αρχ *άνδράποδον* < *άνήρ. άνδρός* + *-ποδον* < *πούς, ποδός.* Αρχικά η λ. χρησιμοποιήθηκε στον πληθυντικό *τα ανδράποδα,* σχηματισμένη κατ' αναλογίαν προς τη λ. *τετράποδα,* προοδιορίζοντας κυρ τον εχθρό, τον αιχμαλωτισμένο και πωλούμενο ο>ς δούλο. Η χρήση τής λ με τέτοιον τρόπο, ώστε να δηλώνει περιφρόνηση, είναι ήδη αρχ]

άνδρας κ (καθημ) άντρας (ο) {-α κ (λόγ.) -ός] -ες, -ών} 1. πρόσωπο αρσενικού φύλου, κατ' αντιδιαστολή προς τη γυναίκα: *κατά την Π.Δ.. ο Θεός δημιούργησε πρώτα τον ~ και μετά τη γυναίκα* || *αποδυτήρια ανδρών* || *περιοδικό για άνδρες* 2. ο αρσενικού φύλου ενήλικος, κατ' αντιδιαστολή προς το παιδί και τον έφηβο, ο *Κώστας μεγάλωσε πια. έγινε σωστός ~* || *αθλητικές ομάδες και αγωνίσματα (μπάσκετ. βόλεϊ στίβος, κολύμβηση κλπ.) ανδρών* (κατ' αντιδιαστολή προς αυτά των γυναικών και των εφήβων / παίδων) συν ώριμος αντ αγώρι, έφηβος, παιδί φρ ***άντρα θέλω, τώρα τον(ε) θέλω!*** ως σχόλιο για πρόσωπο που απαιτεί άμεση εκπλήρωση μιας επιθυμίας του *Σήμερα, όσοι έφερναν αιτήσεις ζητούσαν να λ.άβουν απάντηση αμέσως!* 3. (καθημ.) ο σύζυγος: *ταξίδεψε μαζί με τον ~ της στο εξωτερικό* 4. αυτός που εναρμονίζεται με τα κοινωνικά στερεότυπα για την αρσενική συμπεριφορά και στάση ζωής κυρ. ο γενναίος, ο ειλικρινής, ο ευθύς, ο έντιμος, ο φιλότιμος, ο αποφασιστικός: *έρχονται δύσκολες στιγμές και πρέπει να φανείς ~ δεν πρέπει να λυγίσεις!* συν λεβέντης, παλληκάρι 5. (με χαρακτηρισμό) πρόσωπο αρσενικού φύλου που έχει αναδειχθεί, που έχει ξεχωρίσει *αποφθέγματα μεγάλων ~* || *βίος και δράση ενός σημαντικού πολιτικού ~* 6. ***άνδρες*** (οι) τα μέλη ομάδας, συνήθ. ένοπλης, με πολεμικό προορισμό: ο *λοχίας διέταξε τους ~ του να* επιτεθούν || *το σώμα των αστυνομικών αυξήθηκε κατά χίλ.ιους ~.* Επίσης (αρχαιοπρ) ανήρ [αρχ] {ανδρός} – (υποκ) αντράκι (το), (υποκ -χαϊδευτ) αντρούλης (σημ. 3), (μεγεθ) άντρακλας (ο) (βλ.λ.) κ. αντράκλα (η). σχολιο λ *γυναικείος.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άνήρ, άνδρός / άνέρος* < *ά-* προθεμ. + Ι Ε ˣner-, πβ. σανσκρ. nar- «άνδρας. άνθρωπος», μέσ. ουαλ ner «αρχηγός, αφέντης», αλβ njer «άνδρας. αφέντης» κ ά. Αν οι λ. αυτές συνδέονται με το ιρλ nert «ισχύς, σφρίγος», τότε το Ι Ε. **ner-* πρέπει να εκφράζει κυρ. τη σιωματική ρώμη. Η λ *άνήρ* χρησιμοποιήθηκε ευρέως ο)ς α' συνθετικό (π χ *άνδρο-γόνος. άνδρό-γυνος* κ.ά.) και ως β' συνθετικό (π.χ. *φίλ.-αν- δρος, άν-ανδρος* κ.ά). εντυπωσιακή όμως είναι η παρουσία της σε αρχ. κύρια ονόματα, π.χ. *Άνδρό-νικος, Ανδρο-κλής. Αλ.έξ-ανδρος, Λέανδρος, Κλ^έ-ανδρος, Λύσ-ανδρος* κ ά].

άνδρας: γλωσσική ανδροκρατία! Δοθέντος ότι η ελληνική γλώσσα ανάγεται τουλάχιστον 4 000 χρόνια πριν. είναι φυσικό το λεξιλόγιό της να εκφράζει διαφορετικές κοινωνικές δομές και αντιλήψεις, αυτές που είναι γνωστές ως ανδροκρατικές Η ίδια η λ άνήρ (άνδρας) ήδη στον Όμηρο, παράλληλα προς τη σημ. «άρρην, αρσενι

κού φύλου» αντίθ. προς το «γυνή» (θηλυκού φύλου), είχε και τη γενικότερη σημ. «άνθρωπος» σε αντίθεση προς το «θεός». Έτσι λ χ ο Ζευς αποκαλείται *«πατήρ άνδρών τε θεών τε»* (πατέρας ανθρώπων και θεών). Από τη γενική αυτή σημ. τού *άνδρας = άνθρωπος* ανεξαρτήτως φύλου (πβ. και αγγλ. man «άντρας - άνθρωπος») και από λέξεις που προσδιόριζαν ιδιότητες προσιδιάζουσες στον άν- δρα (π χ. η **ανδρεία** = η γενναιότητα των ανδρών στη μάχη. στην πολεμική αναμέτρηση μεταξύ ανδρών) πλάστηκαν στην Ελληνική, Αρχαία και Νέα, αρκετές λέξεις που σημασιολογικά δεν περιορίζονται μόνο σε άνδρες. Τέτοιες λέξεις είναι, **ανδρείος, ανδρεία, άνανδρος, ανανδρία, ανδραγάθημα, ανδριάντας, ανδρισμός, αν* δράποδο, επανδρώνω, λειψανδρία, αύτανδρος, παντρεύομαι (< υπανδρεύομαι), αντρειεύω** κ ά. Ακόμη και κύρια ονόματα: **Αλέξανδρος, Εύανδρος, Περίανδρος,Τέρπανδρος, Άνδρος, Ανδρέας** κ.ά. Τέλος, η **ανδρωνυμία.** η ονομασία της έγγαμης γυναίκας από το όνομα τού συζύγου (κυρία Γ/απαδοπούλου, *κυρία Ανδριώτη* κ.τ ό.), δηλώνεται στην προφορική Ελληνική και μορφολογικά με την κατάλ **-αινα** των ανδρωνυμικών (*Γιώργ-αινα, Μήτσ-αινα* κ.λπ). Κορύφωμα ανδρωνυμικό είναι η λ. **άνδρίς,** που σημαίνει «γυνή» στη μετάφραση των Κβδομήκοντα! Ακόμη και στη σύνταξη το αρσενικό υπερισχύει τού θηλυκού γένους, π.χ Ο *Πέτρος και η γυναίκα του είναι γραμμένοι* (όχι *γραμμένες') στα μητρώα τού Δήμου Αθηναίων* (ας προσεχθεί, πάντως, η χρήση τού όρου *μητρώα* και όχι πατρώα!) Γενικότερα, το αρσενικό χρησιμοποιείται στην επικοινωνία, όταν επιδιώκονται γενικές αναφορές, όπου η διάκριση τού γένους δεν έχει ιδιαίτερη σημασία· *Νομίζει κανείς* (όχι *καμία) πως θα βρέξει* Θα πρέπει ίσως να αναφερθεί ότι πολλές είναι οι «ανδροκρατικές λέξεις» τής Αρχαίας που δεν επιβίωσαν, όπως και άλλες που πλάστηκαν στη λόγια παράδοση. Από τις τελευταίες μνημονεύουμε τις εξής: **ανδραγωγός** (αντίθ παιδαγωγός, νηπιαγωγός), **ανδροβριθής** (αίθουσα), **ανδρόκαρδος, ανδροπληθής** και **ανδροφροσύνη**

Ανδρέας {-α κ -ου} κ. **Αντρέας** (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας με γνωστότερο τον αδελφό τού Πέτρου, ο οποίος κλήθηκε πρώτος στον κύκλο των μαθητών τού Χριστού και μαρτύρησε στην Πάτρα *(~ ο Πρωτόκλητος)* **2.** όνομα επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** όνομα ηγεμόνων **4.** ανδρικό όνομα

[ΕΤΥΜ μτγν κύρ όν. < αρχ. *άνήρ, άνδρός*. όνομα που γνώρισε ευρεία διάδοση από τους χριστιανικούς χρόνους εξαιτίας τού ομώνυμου Αποστόλου τού Χριστού. Το όνομα *Ανδρέας* έχει περάσει και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ Andrew, γαλλ Andre, γερμ. Andreas κ.ά] **ανδρεία** (η) [αρχ.) |χωρ πληθ.} η ιδιότητα τού ανδρείου, η γενναιότητα, η τόλμη: *στη μάχη εκέδειξε μεγάλη ~* || *τιμήθηκε με το αριστείο ανδρείας* συν παλληκαριά, γενναιοψυχία ΛΝΤ δειλία, λιποψυχία, ανανδρία ^ σχομο λ. *ανανδρία, -ία* **ανδρείκελο** (το) |ανδρεικέλ-ου | -ων} **1.** (γενικά) οποιοδήποτε ομοίωμα ανθρώπου **2.** Καλ ΤΕΧΝ ξύλινο ή μετάλλινο ομοίωμα ανθρώπου ή ζώου με αρθρωτά, κινητά μέλη, που επιτρέπουν διάφορες στάσεις, χρησιμοποιούμενο από τους καλλιτέχνες για τη σπουδή των στάσεων και αναλογιών τού σώματος ή για παραστάσεις: *θέατρο ανδρεικέλων* (κουκλοθέατρο) ΣΥΝ μαριονέτα, κούκλα **3.** (μτφ.) αυτός που στερείται αυτενέργειας, αυτοβουλίας και κατευθύνεται από άλλους. *αποδείχθηκε ότι ο υπουργός ήταν ~ που ελεγχόταν από όμιλο εταιρειών* ΣΥΝ υποχείριο, πιόνι, αχυράνθρωπος, μαριονέτα, ενεργούμενο [ΕΤΥΜ < αρχ. *άνδρείκελον*, ουδ. τού αρχ επιθ *άνδρείκε/^ος* «ανθρωπόμορφος» < *άνήρ, άνδρός* + *εΐκελος* «όμοιος» (ομόρρ *είκ-όνα, εικάζω, έπι-εικ-ής)}*

ανδρείος, -α, -ο κ. (λαϊκ:.) **αντρείος** αυτός που διακρίνεται από γενναιότητα, αποφασιστικότητα, τόλμη ~ *μαχητές* ΣΥΝ γενναίος, παλληκάρι, αντρειωμένος αντ άνανδρος, δειλός.

[ΕΓΥΜ < αρχ. ανδρείος < *άνήρ, άνδρός* + παραγ επίθημα -εΐοςΙ **ανδρειοσύνη** [μεσν] κ. (λαϊκ.) **αντρειοσύνη** (η) η ανδρεία (βλ.λ). **ανδρειώνομαι** κ. (λαΐκ.) **αντρειώνομαι** ρ. αμετβ. αποθ {ανδρειώθηκα, -μένος| 1. αναπτύσσω ανδρεία αντίληψη και συμπεριφορά, γίνομαι ανδρείος· *και οι πλέον αδιάφοροι και εφησυχασμένοι συμπο- /άτες μας ανδρειώθηκαν μπροστά στον κίνδυνο, επιδεικνύοντας θαυμαστό θάρρος* ΣΥΝ αντρειεύομαι, παίρνω δύναμη, παίρνω θάρρος, εμψυχώνομαι 2. (η μτχ *ανδρειωμένος, -η, -ο)* αυτός που επιδεικνύει γενναιότητα και δύναμη, παλληκαριά: *«και σαν πρώτ' ανδρειωμένη χαίρε, ω, χαίρ'πΗ/.ευθερία»* (από τον Εθνικό Ύμνο) [| *«τ'αντρειωμένου τ' άρματα δεν πρέπει να που/.ιώνται»* (δημοτ. τραγ.) · **3.** ανδριόνομαι (βλ.λ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *ακοθετικός*.

[ετυμ < μτγν. *άνδρειοΰμαι (-όο~)* < αρχ. *άνδρεΐος*] **Ανδρίάνα** κ. **Αντρίάνα** (η) γυναικείο όνομα (βλ. κ. λ *Αδρίανή)*. [ΕΤΥΜ < νεολατ Andriana < Adriana (θηλ τού Adrianus, βλ. λ. *Αδρια- νός)*, που παρετυμολογήθηκε προς το όν. Andreas < μτγν *'AvSpiac* (βλ.λ.)].

ανδριάντας (ο) ολόγλυφο, φυσικού ή μεγαλύτερου από το φυσικό μεγέθους, ομοίωμα, συνήθ άνδρα, που στήνεται σε ανοιχτό, δημόσιο χώρο προς τιμήν τού προσώπου που παριστάνεται ΣΥΝ άγαλμα [ετυμ. < αρχ. *άνδριάς, -άντος* < *άνδρίον* «ανθρωπάκι» < *άνήρ, άνδρός].*

ανδριάντας - άγαλμα - προτομή. Το **άγαλμα** δηλώνει τη γενική σημασία τού γλυπτού, τής γλυπτής παράστασης Ο **ανδριάντας** δηλώνει ειδικότερα ολόσωμη παράσταση ανθρώπου (ανδρός ή. καταχρηστικούς, γυναικός) ή περισσότερων μορφών (σύνθεση) Η **προτομή** δηλώνει αποκλειστικά το πάνω μόνο μέρος μιας ανθρώπινης μορφής (κεφάλι - στήθος) Συχνά για το *προτομή* χρήσιμοποιείται και η λ **μπούστο** (< ιταλ. busto). -► *άγαλμα*

ανδριαντοποιία (η) [αρχ.] {χωρ γεν. πληθ.) η κατασκευή ανδριάντων — **ανδριαντοποιός** (ο) [αρχ.]. **ανδρικός,** -ή, -ό [αρχ] κ. (καθημ.) **αντρικός** αυτός που σχετίζεται με τον άνδρα. ~ *κολόνια* || ~ *όνομα* / *φωνή* / *χαρακτηριστικά* / *χορωδία* ανί γυναικείος. — **ανδρικά** κ. (καθημ.) **αντρικά** επίρρ

ανδρικός - αντρικός - αντρίκειος. Τα **αντρικός / ανδρικός** διαφέρουν σημασιολογικά από το **αντρίκειος** Τα πρώτα δηλώνουν ουδέτερα και γενικά «καθετί που αναφέρεται στον άντρα»· το *αντρί- κειος* δηλώνει εκφραστικά -με έμφαση και κατ' αντιδιαστολή προς τη γυναίκα- ό,τι ξεχωρίζει και θεωρείται ότι προσιδιάζει στον αντρικό χαρακτήρα Έτσι λ.χ. στη φρ *«αντρίκεια στάση»* τονίζεται το στοιχείο τού ανδρισμού σε αντίθεση προς το καθαρά περιγραφικό και ουδέτερο «αντρική *στάση»* Τέλος, το μεν **ανδρικός** - σε σχέση με το *αντρικός-* είναι περισσότερο εύχρ. στην τυπική, επίσημη μορφή τής γραφομένης Ελληνικής, ενώ το *αντρίκειος*, γραφόμενο με *-ει-*. φαίνεται ότι είναι ετυμολογικά ορθότερο (πβ. και *Λεξικό* Ανδριώτη), μια και ανάγεται σε μεσν **ανδρίκειος** (από το *ανδρικός)*, πράγμα που είναι φανερό και στο επίθ **γυναικείος,** που επίσης παρουσιάζει τύπο **γυναικίος** (με αναβιβασμένο τον τόνο), όπως και το *αντρίκειος* -► *γυναικείος*

ανδρισμός (ο) [αρχ] 1.το σύνολο των χαρακτηριστικών που συνθέτουν την τυπική εμφάνιση και προσωπικότητα τού άνδρα ΣΥΝ αν- δροπρέπεια. αρρενωπότητα αντ θηλυπρέπεια 2. (ειδικότ) η γενναία και υπερήφανη στάση (που παραδοσιακά θεωρείται ότι αρμόζει στον άνδρα): δεν *το άντεχε ο ~ του να μείνει πίσω στη μάχη!* ΣΥΝ ανδρεία, αντρειοσύνη, παλληκαριά, ευψυχία ΑΝΤ. ανανδρία, δειλία **3.** η υπεύθυνη και ειλικρινής στάση: *είχε τον ~ να παραδεχθεί το λάθος του* συν λεβεντιά, υπευθυνότητα, θάρρος **ανδρο-** / **άντρο-** κ **ανδρό-** / **αντρό-** κ. **ανδρ-** / **αντρ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. ότι κάτι σχετίζεται με τον άνδρα: *ανδρόμορφος, ανδρο-πρεπής, ανδρο-κρατία, ανδρο-λο- γία, αντρο-παρέα* 2. τον σύζυγο, *αντράδελφος.*

[ΕΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *άνήρ. άνδρός].*

ανδρογόνο (το) **1.** ορμόνη που προκαλεί την ανάπτυξη δευτερευό- ντων φυλετικών χαρακτηριστικών τού άρρενος (λ χ. τριχοφυΐα) και ρυθμίζει την παραγωγή σπερματοζωαρίων (λ.χ. η τεστοστερόνη) 2. βιολ ***ανδρογόνο*** (τα) χημικές ενώσεις που μπορούν να αναπληρώσουν στον άνδρα τις ανδρικές ορμόνες ή να υποβοηθήσουν τη λειτουργία τους (λ.χ. τής τεστοστερόνης).

[ετυμ Αντιδάν., < γαλλ. androgene < αρχ *άνδρογόνος*< *άνήρ, άνδρός* + *γόνος].*

ανδρόγυνο κ. (καθημ.) **αντρόγυνο** (το) {ανδρογύν-ου | -ων} το συζυγικό ζεύγος, άνδρας και γυναίκα ΣΥΝ ζεύγος.

[ΕΤΥΜ Ουδ τού αρχ. επιθ *άνδρόγυνος* «ερμαφρόδιτος, θηλυπρεπής», ϊϊ σημ «συζυγικό ζευγάρι» είναι μεσν-J. **ανδρόγυνος** (ο) [αρχ] {ανδρογύν-ου | -ων, -ους) **1.** το πρόσωπο που μετέχει και τής γυναικείας και τής ανδρικής φύσεως, που έχει χαρα- κτηριστικά και των δύο φύλων ΣΥΝ ερμαφρόδιτος, αρσενικοθήλυκος

2. (καταχρ) ο θηλυπρεπής άνδρας ΣΥΝ γυναικωτός, κίναιδος. Επίσης **ανδρογύνης** [μτγν.]. — **ανδρογυνισμός** (ο) κ. **ανδρογυνία** (η) [μτγν]. **Ανδροκλής** (ο) {-ή κ -έους} **1.** αρχαίος βασιλιάς των Μεσσηνίων (8ος αι π Χ.) 2. ανδρικό όνομα.

[ετυμ < αρχ *Ανδροκλής* «ένδοξος άνδρας» < *άνήρ, άνδρός* + *-κλής* < *κλέος* «δόξα», πβ *Περι-κλής, 'Αγαθο-κλής. Θεμιστοκλής* κ ά.]. **ανδροκοίτης** (Ο) {ανδροκοιτών} ο αρσενοκοίτης (βλ λ.)

[πτυμ μεσν. < *άνήρ, άνδρός* + *-κοίτης* < *κοίτη* «κλίνη»} **ανδροκρατία** (η) {χωρ πληθ.) **1.** η δομή εξουσίας που αναγνωρίζει κυρίαρχη ή προνομιακή θέση στους άνδρες συν φαλλοκρατία 2. (γενικότ) η κυριαρχία των ανδρών στο πλαίσιο ενός συνόλου *η ~ στην πολιτική μας ζωή μαρτυρείται από την εξαιρετικά μειωμένη γυναικεία εκπροσώπηση στη Βουλή* ΑΝΤ γυναικοκρατία. — **ανδροκρατικός,** -ή, -ό, **ανδροκρατικ-ά** / **-ώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *άνδρας.*

[εγυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ androcracy] **ανδροκρατουμαι** ρ αμετβ αποθ. {ανδροκρατείται...} ανδροκρατή- θηκα) 1. κυριαρχούμαι από τους άνδρες· *η ελληνική κοινωνία εξα- κο/<.ουθεί να ανδροκρατείται παρά τη νομοθετική κατοχύρωση τής ισοτιμίας των δύο φύλων* 2. αποτελούμαι στην πλειονότητά μου από άνδρες: *τόσο* το *διπλωματικό όσο και το* δικαστικό *σώμα* ανδροκρα- ΓουνταΐΑΝί γυναικοκρατούμαι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **ανδροκτόνος,** -ος. -ο αυτός που σκοτώνει άνδρες συν ανδροφόνος. (ετυμ αρχ.< *άνήρ, άνδρός* + *-κτόνος*< *κτείνω* «φονεύω», βλ. κ. *-κτο- νία}*

ανδρολογία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. (κατ' αναλογίαν προς τη γυναικολογία) ο ιατρικός κλάδος που μελετά το γεννητικό σύστημα, τη σεξουαλική ζωή και τα προβλήματα γονιμότητας τού άνδρα. — **ανδρολόγος** (ο), **ανδρολογικός,** -ή, -ό

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < *άνδρας* + *-λογία* < *λέγω,* < γαλλ. andrologie, άσχετο με το μτγν. *άνδρολογία* «στρατολογία ανδρών»] **Ανδρομάχη** (η) **1.** η σύζυγος τού Έκτορα, γιου τού Πριάμου, βασιλιά τής Τροίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ αρχ κύρ. όν. < *άνήρ, άνδρός* + *μάχη].*

Ανδρομέδα (η) **1.** μυθολ κόρη τού βασιλιά των Αιθιόπων, την οποία έσωσε από ανθρωποφάγο κήτος ο Περσέας **2.** αςτρον (α) αστερισμός τού Β Ημισφαιρίου, εντοπισμένος ήδη από την αρχαιότητα (β) ***νεφέλωμα τής Ανδρομέδας*** γαλαξίας στον αστερισμό τής Ανδρομέδας, ο

πλησιέστερος στη Γη και ορατός με γυμνό μάτι υπό καλές συνθήκες παρατήρησης **3.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άνήρ, άνδρός* + *-μέδα* < *μέδων*« κύριος, άρχοντας» < ρ *μέδω* «είμαι ηγέτης, κυβερνώ» (βλ κ. *Μέδουσα)].* **ανδρομορφισμός** (ο) βιολ Ο αρρενομορφισμός (βλ λ.).

Ανδρονίκη (η) γυναικείο όνομα

Ανδρόνικος (ο) {-ου κ. -ίκου} **1,** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου **3.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ αρχ. κύρ όν. ***< άνήρ. άνδρός + -νικος < νίκη].*** **ανδρόπαυση** (η) |-ης κ -αύσεως | χωρ πληθ.} ΙΑΙΡ το αντίστοιχο τής γυναικείας εμμηνόπαυσης στον άνδρα, που παρατηρείται συνήθ. μετά την ώριμη ηλικία με σταδιακή κάμψη τής σεξουαλικής δραστηριότητας λόγω μειωμένης εκκρίσεως ανδρικών ορμονών (ανδρογό- νων)

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. andropausis] **ανδροπρεπής,** -ής, -ές {ανδροπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή) ανδροπρεπέστερος, -ατος) αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και εμφάνισης τα οποία, σύμφωνα με τις κοινωνικές αντιλήψεις, χαρακτηρίζουν τον άνδρα: ~ ***τρόποι*** / ***φέρσιμο*** / ***εξήγηση*** [[***η έντονη τριχοφυΐα, το μυώδες σώμα, η βαριά φωνή, το τετράγωνο πιγούνι θεωρούνται*** ~ ***χαρακτηριστικά*** ΣΥΝ αρρενωπός, αντρίκειος ΑΝΤ θηλυπρεπής

- **ανδροπρεπώς** επίρρ.. **ανδροπρέπεια** (η) ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.***

[F.ΤΥΜ μεσν. < ***άνήρ, άνδρός*** + ***-πρεπής< πρέπω*** «ταιριάζω»].

Άνδρος (η) **1.** το βορειότερο νησί των Κυκλάδων **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού αλλιώς ***Χώρα*** – **Ανδριώτης** (ο), **Ανδριώτια- σα** (η), **ανδριώτικος,** -η, -ο.

[ΕΤΥΜ αρχ., πιθ < ***άνήρ, άνδρός.*** Σύμφωνα με τη μυθολογία, το νησί έλαβε το όνομά του από τον ήρωα **Άνδρο*, ο οποίος κατοίκησε και αν- δραγάθησε εκεί Οι ιστορικές μαρτυρίες δείχνουν ότι το νησί είχε και άλλα αρχ ονόματα (π χ ***Γαύρος. Λασία, Ύδροϋσα*** κ.ά.). Ειδικότερα το ***Γαύρος,*** που είναι και το αρχαιότερο, αποτελεί πιθ. κατάλοιπο τής πελασγικής παρουσίας στο νησί μέχρι τον 10ο αι. π.Χ.. οπότε κατοι- κήΟηκε από τους Ίωνες] **ανδροφόνος,** -ος. -ο [αρχ.] (λογοτ.-λόγ) αυτός που προκαλεί τον θάνατο ανδρών ***η ~ μάχη*** ΣΥΝ ανδροκτόνος. **ανδρωνίτης** (ο) {ανδρωνιτών} βοτ το σύνολο των αρσενικών οργάνων που περιβάλλουν τον ύπερο στα τέλεια άνθη [ΕΓΥΜ Απόδ. ελληνογενούς ξέν. όρου, πβ. αγγλ. androecium < andro- ***(< άνδρας) +*** -ecium ***< οίκος].*** **ανδρώνω** κ **αντρώνω** ρ μετβ. |άνδρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** κάνω κάτι να αποκτήσει οριστική μορφή, να ολοκληρωθεί και να δυναμώσει: ***«αυτοί οι δύο γέννησαν, γαλούχησαν, καθοδήγησαν και άνδρω- σαν αυτό το πρωτοπόρο θέατρο»*** (εφημ.)' (συνήθ το μεσοπαθ. ***αν-δρώνομαι / αντρώνομαι)*** 2. βρίσκομαι στη διαδικασία μεταβάσείος από την παιδική στην ηλικία τού ώριμου άνδρα, περνώ από την εφηβεία στην (ορισμότητα: ***η φωνή του. που γινόταν πιο βαριά, και οι τρί- χν.ς. που έβγαζε στο πρόσωπο, έδειχναν ότι ανδρωνόταν*** **3.** περνώ τη διαδικασία διαμόρφωσης τής προσωπικότητάς μου. κυρ. κατά τα πρότυπα ανδρικής συμπεριφοράς που επικρατούν: ***ανδρώθηκε κι έγι- νε πια σωστό παλληκάρι*** 4. (μτφ.) ολοκληρώνω την ανάπτυξή μου μέσα από έντονες εμπειρίες, δραματικά γεγονότα: ***το φοιτητικό κίνημα ανδρώθηκε στη δεκαετία τού '70 — άνδρωση*** (η).

[ΕΤΥΜ < αρχ ***άνδροϋμαι (-όο~)*** < ***άνήρ, άνδρός).*** **ανδρωνυμικό** (το) όνομα γυναίκας προερχόμενο από το βαπτιστικό τού συζύγου της, π χ ***Κώσταινα: η γυναίκα τού Κώστα, Γιώργαινα. η γυναίκα τού Γιώργου, Παναγιώταινα· η γυναίκα τον Ιlαναγιώτη*** Επίσης **ανδρωνύμιο** [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***όνομα.***

[ΕΙΥΜ μτγν ***< άνήρ, άνδρός + όνυμα,*** αιολ τύπος τής λ ***όνομα,*** με αρχική σημ. τη χρήση ονόματος ζώου για άνθρωπο (π.χ. ***Σκύμνος, Πώλος*** κ.ά.)).

ανε- κ. **ανέ-** (λαϊκ**)** στερητικό πρόθημα, βλ. ***α- / αν- άβαθος - ανέ- βαθος, άβγαλτος - ανέβγαλτος. άβλαβος - ανέβλαβος, αγύριστος - ανεγύριστος, άγνωμος - ανέγνωμος***

[ΕΓΥΜ μεσν. τύπος στερητικού, που απαντά προ συμφώνου, π χ. ***άγνωρος - άνέγνωρος, άβ/^αβος - άνέβ/.αβος*** κ.ά , ή παράλληλα με κανονικούς τύπους (με ***ά-*** στερητ.), π.χ. ***άγγιχτος - άνέγγιχτος*** Το στερητικό ***άνε-*** σχηματίστηκε κατ* αναλογίαν προς λ που αρχίζουν από ***ε·*** και δέχονται στερητικό ***άν-(π.χ. άνελέητος, άνέκφραστος. ανεκδιήγητος*** κ.ά.). από όπου αποσπάστηκε το ***ανε-,*** επειδή θεωρήθηκε στερητικό σχηματιστικό πρόθεμα (***αν-ελέητος ανε-λέητος*** και αναλογικά ***ανέ-βλαβος).*** **ανεβάζω** ρ μετβ [ανέβασ–α, –μένος} **1.** μεταφέρω (κάτι) από κάτω προς τα πάνω, τοποθετώ σε υψηλότερο σημείο, κάνω (κάτι/κάποιον) να ανέβει· ***κάθε φθινόπωρο ανεβάζει τα καλοκαιρινά στα ψηλά ντουλάπια και κατεβάζει τα χειμωνιάτικα |j ανέβασέ μου πάνω τις τσάντες ;|*** ~ ***το φερμουάρ*** ανγ κατεβάζω (μτφ**)** 2. φέρνω (κάτι) σε υψηλότερο επίπεδο, αυξάνω. ~ ***τους μισθούς*** / ***τις τιμές*** / ***τους ρυθμούς παραγωγής / τη θερμοκρασία / τα όρια [[~ το ενδιαφέρον ι το επίπεδο τής συζήτησης*** / ***το ηθικό κάποιου*** · ΦΡ (εκφραστ.) **ανεβάζω** ***το αίμα στο κεφάλι (κάποιου)*** βλ. λ. ***αίμα*** **3.** (ειδικότ) αυξάνω την ένταση σε (κάτι): ***είχε ανεβάσει τόσο τον τόνο τής φωνής του, που γινόταν προσβλητικός || ~ την ένταση τού ραδιοφώνου*** συν δυναμώνω, υψώνω 4. αποδίδω μεγαλύτερη αξία. θεωρώ περισσότερο άξιο. ***τον έχει ανεβάσει πολύ στην εκτίμησή μου η αξιοπρεπής στάση του*** φρ **ανεβάζω (κάποιον) στα** ***ύψη / στα ουράνια*** επαινώ (κάποιον) υπερβολικά, λέω (γι* αυτόν) εγκώμια ΣΥΝ εξυμνώ, εκθειάζω 5. βελτιώνω την ψυχική κατάσταση κάποιου: τον ***ανέβασε πολύ η ζεστή υποδοχή*** του ***από τους φί?.ους*** του **6.** (η μτχ ***σνεβασμένος, -η, -ο)*** (α) αυτός που βρίσκεται σε πολύ καλή ψυχική διάθεση, σε ευφορία, σε μεγάλο κέφι: ***είναι - μετά τη νίκη τής ομάδας του*** (β) (αργκό) αυτός που έχει ανεβεί κοινωνικά ή που ντύνεται και συμπεριφέρεται όπως τα μέλη των ανώτερων τάξεων· *πολύ – άτομο* ΣΥΝ. χάι · 7. αποκαλώ κάποιον συνεχώς με προσβλητικό χαρακτηρισμό, σε φρ όπως ***βλάκα τον ανεβάζει, βλάκα τον κατεβάζει / άχρηστο τον ανεβάζει, άχρηστο τον κατεβάζει*** κ.λπ. 8. (για θεατρικό έργο) ετοιμάζω και παρουσιάζω στο κοινό παράσταση, «τον *χειμώνα θα ανεβάσουν το άπαιχτο στην Ελλάδα έργο τού βραβευμένου συγγραφέα* » (εφημ.) 9. ΜΟΥΖ κουρδίζω σε υψηλότερη νότα ~ *τις χορδές* - ανέβασμα (το).

|ΕΙΥΜ μεσν (από τον παρατατικό *άνέβαζα* τού ρ. *άναβάζω* με διατήρηση τής εσωτερικής αύξησης, πβ *ανέβαινα* > *ανεβαίνο), συνέ- παιρνα* > *συνεπαίρνω* κ.ά.) < *άναβάζω* < αρχ. *άναβιβάζω.* Η σημ. «ανεβάζω θεατρικό έργο» οφείλεται στο γαλλ monlcr (unc piece de theatre)!

ανεβάζω - ανεβαίνω, κατεβάζω - κατεβαίνω. Τα σύνθετα ανεβάζω / κατεβάζω έχουν ενεργητική και, σπανιότερα, παθητική διάθεση, ενο) τα ανεβαίνω / κατεβαίνω είναι μέσης διαΟέσεως. Τα πρώτα είναι μεταβατικά, τα δεύτερα αμετάβατα. Διαφέρουν δηλ -και αλ- ληλοσυμπληρώνονται- συντακτικώς *Οι έμποροι ανεβάζουν / κατεβάζουν τις τιμές* (ενεργ) - *Οι τιμές ανεβαίνουν / κατεβαίνουν* (μέσ) και *Στους ψηλότερους ορόφους των ουρανοξυστών τα έπι- πλα ανεβάζονται / κατεβάζονται με γερανούς* (παθ.).

ανεβαίνω ρ μετβ. κ αμετβ {ανέβ-ηκα, θα/να ανεβώ/ανέβω, έχω ανε- βεί/ανέβει, -ασμένος} ♦ 1. (μετβ) κινούμαι πάνω σε ανηφορική επιφάνεια, δρόμο που οδηγεί προς τα πάνω: ~ *την ανηφόρα / το βουνό / τη σκάλα* ♦ (αμετβ) (+σε) 2. μετατοπίζομαι προς υψηλότερο επίπεδο, κινούμαι ανοδικά, προχωρώ προς τα πάνω *κάθε Κυριακή ανεβαίνει στο βουνό* || ο *ήλιος ανεβαίνει ψηλά στον ουρανό* }| ~ *στο δέντρο* ΣΥΝ ανέρχομαι αντ κατεβαίνω φρ ***μου ανεβαίνει το αίμα στο κεφάλι*** βλ λ. *αίμα* 3. επιβιβάζομαι (σε μεταφορικό μέσο): ~ στο *αεροπλάνο / στο λεωφορείο* 4. μετακινούμαι προς βόρεια κατεύθυνση: *αύριο ανεβαί- νει στη θεσσα/^ονίκη από την Αθήνα* 5. (γενικότ.) μετακινούμαι από το κέντρο προς την περιφέρεια ή από τα παράλια προς τα μεσόγεια: *το πρωί Οα είμαι στο κέντρο,* αλλά *το μεσημέρι θ'ανεβώ στην Κηφισιά* 6. αυξάνεται ο όγκος μου. υψώνεται η στάθμη μου: *μετά τις βροχές το νερό τής λίμνης ανέβηκε αισθητά* **7.** κερδίζω μεγαλύτερη αναγνώριση μέσα σε πλαίσιο σχέσεων και αξιών, ανέρχομαι επαγγελματικά ή κοινωνικά *έχει την ικανότητα να ανεβαίνει στην εκτίμηση των υπολοίπων* || *ανεβαίνει συνεχώς επαγγελματικά μετά τη συμφωνία* 8. προωθούμαι (σε υψηλά αξιώματα, σε θέσεις εξουσίας) *το κόμμα. είπε. θ' ανέβει ξανά στην κυβέρνηση* || ~ *στον θρόνο* (γίνομαι βασιλιάς) 9. αυξάνεται η τιμή μου. υψώνομαι σε κλίμακα μετρήσεως: *το δολάριο ανέβηκε πάλι* || *μου ανεβαίνει η αδρεναλίνη* || *όταν συγχύζεται,* του *ανεβαίνει η πίεση* ΦΡ ***ανεβαίνουν οι μετοχές (κόπο/ου)*** (μτφ) κάποιος αποκτά μεγαλύτερο κύρος, αποκτά μεγαλύτερη κοι- νωνική αξία *έχουν ανέβει πολύ οι μετοχές του τελευταία όλο συνεντεύξεις σε περιοδικά και εμφανίσεις στην τηλεόραση είναι!* 10. βελτιώνεται η ψυχική μου κατάσταση· *έχει ανέβει τώρα* τελευταία *με τον καινούργιο* του *δεσμό* (βλ. κ. λ *ανεβάζω)* 11. παρουσιάζομαι σε κοινό: *σήμερα ανεβαίνει το νέο έργο τού Θεάτρου Τέχνης.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανεβάζω*

[ΕΤΥΜ μεσν (από τον παρατατικό *άνέβαινα* τού ρ *άναβαίνω* με διατήρηση τής εσωτερικής αύξησης, πβ. *άνέβαζα* > *άνεβάζω, συνέφερ- να*> *συνεφέρνω* κ.ά) < αρχ. *άναβαίνω*«κινούμαι προς τα πάνω, προς βορράν. ανέρχομαι» < *άνα- + βαίνω].*

ανεβατός, -ή. -ό κ **αναβατός** 1. αυτός που έχει ζυμωθεί με προζύμι και έχει φουσκώσει ~ *ψωμί / κουλουράκια 2.* (κέντημα) που προεξέχει ελαφρώς από την επιφάνεια.

[F.ΤΥΜ μεσν < αρχ *άναβατός* «εύκολος στην ανάβαση» (< *άναβαίνω).* πβ. *ανεβαίνω, ανεβάζο)]* **ανεβοκατεβάζω** ρ. μετβ [μεσν] [ανεβοκατέβασα} 1. κάνω (κά- ποιον/κάτι) να μετακινείται επανειλημμένα από πάνω προς τα κάτω και αντίστροφα 2. (μτφ. για αξία. τιμή προϊόντος) αυξομειώνω· *οι έμποροι ανεβοκατεβάζουν τις τιμές ανάλογα με τη ζήτηση των προϊόντων τους στην αγορά* 3. (μτφ.) αναδεικνύω και καθαιρώ από αξίωμα. θέση: *τα Μ Μ IS θεωρείται ότι ανεβοκατεβάζουν κυβερνήσεις.* **ανεβοκατεβαίνω** ρ αμετβ. [μεσν [{ανεβοκατέβηκα} 1. ανεβαίνω και κατεβαίνω στην ίδια διαδρομή 2. (συνεκδ.) μεταβάλλομαι ως προς την αξία μου ακολουθο>ντας συνεχώς αλλεπάλληλη ανοδική και καθοδική πορεία οι *μετοχές στο χρηματιστήριο ανεβοκατεβαίνουν κάθε εβδομάδα.* – **ανεβοκατέβασμα** (το), **άνέγγιχτος,** -η, -ο 1. αυτός που διατηρείται ες ολοκλήρου ακέραιος, στην αρχική του κατάσταση, χωρίς να έχει υποστεί μείωση τής αρχικής του ποσότητας ή μεταβολή των πρωτογενών του ιδιοτήτων ΣΥΝ άθικτος, απείραχτος 2. (σπάν) αυτός που δεν έχει καμία σεξουαλική επαφή: *ήθελε να μείνει η κόρη του* ~ *μέχρι την ημέρα τού γάμου της* ΣΥΝ αγνός, απείραχτος, παρθένος.

[ΕΤΥΜ μεσν. < *άν-* στερητ. + *έγγίζω).* **ανεγγύητος,** -η, -ο [1782] αυτός που δεν εξασφαλίζεται με εγγυήσεις, για τον οποίο δεν έχουν δοθεί οι απαιτούμενες εγγυήσεις: *η τράπεζα δεν μπορεί να χορηγήσει ~ δάνειο.* Επίσης **ανέγγυος,** -α. -ο ΙαΡΧ 1 – **ανεγγόητα** επίρρ. **ανεγείρω** ρ. μετβ {ανέγ-ειρα (λόγ ανήγειρα). - έρθηκα (λόγ. μτχ ανε- γερθείς, -είσα, -έν). -ερμένος} 1. θέτω θεμέλια και κτίζω (κατοικία, ναό. σύνολο εγκαταστάσεων κ.λπ): *προσέφερε την έκταση αυτή. για να ανεγερθεί ναός εις μνήμην τού πο?.ιούχου αγίου 2.* (ειδικότ. για μνημείο) κατασκευάζω και στήνω (σε βάση), *στο κέντρο τής πλατείας θα ανεγερθεί ηρώο προς τιμήν* των *πεσόντων* ΣΥΝ υψώνω [ΕΤΥΜ αρχ. < *άν(α)-* + *εγείρω].*

ανέγερση (η) Ιμτγν] {-ης κ -έρσεως | -έρσεις, -έρσεων} Ι.ηθεμελίω- ση και το κτίσιμο: ***η ~ ναού / σχολείου*** **2.** (ειδικότ. για μνημείο) η κατασκευή και το στήσιμο (σε βάση): ~ ***μνημείου / ηρώου.*** — **ανεγερ« τικός,-ή,** -ό.

ανεγκεφαλία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΙΡ η τερατογενής διάπλαση εμβρύου, από το οποίο λείπει μέρος ή και όλος ο εγκέφαλος (ή/και ο νωτιαίος μυελός) (ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< γαλλ anencephalie]. **ανεγκέφαλος,** -η, -ο [μτγν] **1.** ΙΑΤΡ αυτός που γεννιέται με ανεγκεφαλία ~ ***έμβρυο*** **2.** (συνήθ. μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λογικής και πνευματικής διαύγειας: ***μερικοί ~ επιδίδονται*** σε ***καταστροφές αθλητικών χώρων*** ΣΥΝ ανόητος, άμυαλος, κρετίνος ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ανόητος*** **ανέγκλητος,** -η, -ο αυτός που δεν τον έχει εγκαλέσει κανείς ή δεν μπορεί να τον εγκαλέσει.

[ΕΤΥΜ αρχν< ***άν-*** στερητ. + ***εγκαλώ (-έω)].*** **ανέγνωντ έγνιυν, κοτέγνων** ***(άνέγνων, έγνων. κατέγνων)*** διάβασα, κατάλαβα, καταδίκασα (φράση που αποδίδεται στον αυτοκράτο- ρα Ιουλιανό, ο οποίος, αφού διάβασε και θεώρησε ότι κατάλαβε τις απόψεις των χριστιανών, προέβη στην καταδίκη τους) για να εκφρά- σει κανείς κατηγορηματική απόρριψη προς κάτι το οποίο έχει γνωρίσει και θεωρεί ότι το έχει κατανοήσει.

[ΕΙ ΥΜ Αρχ. αόρ β' τού ρήματος ***γιγνώσκω*** και των συνθέτων του (από ***άνα-*** και ***κατα-)].*** **ανεγνωρισμένος,** -η, -ο -► αναγνωρισμένος

ανεγχειρητος, -η, -ο αυτός που δεν έχει εγχειριστεί: ***ρήξη ~ ανευρύσματος τής αορτής.*** Επίσης **ανεγχείριστος. ανεδαφικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που δεν στηρίζεται σε λογική βάση ΣΥΝ αστήρικτος, αβάσιμος 2. (κατ' επέκτ) αυτός που δεν μπορεί να υλοποιηθεί, να πραγματοποιηθεί, επειδή δεν συμφωνεί με την τρέχουσα πραγματικότητα: ***οι προτάσεις τού Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. για την ανάπλαση τής περιοχής είναι διότι δεν συνοδεύονται από τα απαραίτητα κονδύλια*** || ~ ***σχέδιο*** ΣΥΝ ουτοπικός, ανέφικτος. — **ανεδαφικότητα** (η). [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. groundless], **ανέθρεψα** ρ * ανατρέφω

ανειδίκευτος, -η. -ο αυτός που δεν έχει εργασιακή ειδίκευση - ***εργάτης / προσωπικό*** ΑΝΤ ειδικευμένος [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ non-specialised]. **ανείκαστος,** -η, -ο (λόγ) **1.** αυτός που δεν μπορούμε να τον εικάσουμε **2.** (συνεκδ) ο αναπάντεχος. ~ ***συμφορά.***

[εγυμ μτγν < ***άν-*** στερητ. + ***εικάζω***]. **ανεΐκονικός,** -ή. -ό (για έργο ή καλλιτέχνη) **1.** που σχετίζεται με την ανεικονική τέχνη 2. καλ τεχν *συνεικονική τέχνη* η τάση τής μη παραστατικής τέχνης, κυρ στη ζωγραφική, που στηρίζεται στην απόρριψη τής παραδοσιακής σύνθεσης, την αφαίρεση κ.ά. (ειδικότ.) ο διάκοσμος που βασίζεται στην απουσία απεικονίσεως προσώπων, ανθρώπινων μορφών: ~ ***ζωγραφική*** (λ χ. στους αραβικούς ναούς). [ΕΙΎΜ. Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. aniconic] **ανειλημμένος,** -η, -ο (λόγ) αυτός τον οποίο έχει αναλάβει κάποιος, με αποτέλεσμα να λειτουργεί δεσμευτικά: ***έχω ήδη ~ υποχρεώσεις, που δεν θα μου επιτρέψουν να βρεθώ απόψε κοντά σας*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***λαμβάνω, μετοχή***

[ΕΤΥΜ Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ρ. ***άναλαμβάνω***]

ΣΧΟΛΙΟ Η λ. **ανειλημμένος** ορθογραφείται έτσι ως μετοχή τού αρχ. μέσου παρακειμένου ***εΐλημμαι,*** που σχηματίζεται από το θέμα ***(σ)ληβ- (λήψις. λήμμα): *σε-σ/.ηβ-μαι > εΐλημμαι.*** Το αρχ. ε αντε- κτείνεται σε ***ει*** μετά την απλοποίηση τού ***-σλ-*** σε ***-λ-*** Τα δύο ***-μ-*** προέρχονται από αφομοίωση τού ***β*** προς το ***μ*** που ακολουθεί, ***βμ > μμ*** **** λαμβάνω***

ανειλικρινής, -ής, -ές [1849] [ανειλικριν-ούς | -είς (ουδ. -ή)] **1.** αυτός που δεν εκδηλώνει τις πραγματικές προθέσεις του ΣΥΝ υποκριτικός, δόλιος αντ ειλικρινής 2. αυτός που δεν περιέχει πλήρως την αλήθεια, που αποκρύπτει στοιχεία- ~ ***φορολογική δήλωση.*** — **ανειλικρινώς** επίρρ.. **ανειλικρίνεια** (η) [1869]. σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **ανειμένος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από χαλαρότητα: ~ ***λόγος / συνείδηση / στάση*** || ~ ***καθαρεύουσα / δημοτική*** συν χαλαρός ΣΧΟΛΙΟ λ ***μετοχή***

[ΕΙΥΜ Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ ρ. ***άνίημι*** «χαλαρώνω», βλ. λ ***άνεση}.***

ανείπωτος, -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγια, να περιγράφει με λέξεις: ~ ***χαρά*** ΣΥΝ απερίγραπτος, ανέκφραστος, άφατος. — **ανείπωτα** επίρρ

[ετυμ. < ***αν-*** στερητ. + θ ***ειπ-,*** από όπου και αόρ β' ***είπον,*** ρ. *?.έγω*

ανειρήνευτος, -η, -ο [μεσν] **1.** αυτός στον οποίο δεν επικρατούν συνθήκες ειρήνης και ασφάλειας 2. αυτός που δεν επιδέχεται ειρήνευση. που δεν έχει ειρηνικό τέλος · ~ ***διαμάχη*** **ανείσπρακτος,** -η, -ο [μτγν] κ **ανείσπραχτος** αυτός που δεν έχει εισπραχθεί ~ ***φόροι / ενοίκια / εισφορά*** ΣΥΝ απλήρωτος, **ανέκαθεν** επίρρ. · από την πρώτη στιγμή, πάντοτε · ***η συμπεριφορά*** του ~ ***χαρακτηριζόταν από καιροσκοπισμό*** ΣΥΝ εξαρχής ** σχολιο λ. -θεν.

[ΕΤΥΜ αρχ. < ***άν(α)-*** + επίρρ ***έκάς*** «μακριά» (πβ. ***Άκάδημος < έκάς + δήμος) + -θεν***

από ανέκαθεν! Λανθασμένη -με την έννοια τού περιττού- χρήση αντί τού απλού (αρχαιοπρεπούς) **ανέκαθεν,** που μόνο του, λόγω τής καταλήξεως **-θεν,** δηλώνει το ***από*** Άρα περιττεύει να πούμε συγχρόνως ***από*** και ***-θεν,*** αφού σημαίνουν το ίδιο (πβ. και την εξίσου πλεοναστική χρήση **εκ τού μακρόθεν** αντί **μακρόθεν).** Ωστόσο. επειδή πολύ νωρίς η κατάλ. -θεν-που δήλωνε «προέλευση» και λειτουργούσε ως αφαιρετική πτο')ση- έπαψε να χρησιμοποιείται, οι ομιλητές τής γλώσσας προσέφυγαν στο ***από,*** για να δηλώσουν σαφέστερα τη σημ τής προέλευσης.

Η αρχαιοπρεπής χρήση τού -θενστο ***ανέκαθεν*** απαντά και σε άλλες παγιωμένες χρήσεις παλαιότερων επιρρ. σε **-θεν εκείθεν, εντεύθεν, ένδοθεν, οίκοθεν, μακρόθεν, ττανταχόθεν, άνωθεν, έξωθεν, εκατέρωθεν, παλαιόθεν** κ.ά. ► ***-θεν***

ανεκδήλωτος, -η, -ο [1888] 1. (για πρόσ.) αυτός που δεν εκδηλώνει τις προθέσεις ή τις διαθέσεις του, αυτός που κρατά στάση επιφυλα- κτικότητας ή ουδετερότητας αντ εκδηλωτικός 2. αυτός που δεν έχει εκδηλωθεί, που μένει κρυφός και άγνωστος: - *επιθυμία ί συναίσθημα* συν αφανέρωτος, **ανεκδιήγητος,** -η, -ο 1. (κακόσ.) αυτός που δεν μπορεί να τον διη- γηθεί κανείς, να τον περιγράψει, να τον εκφράσει με λόγια *επικρατούσε μια πραγματικά ~ κατάσταση παντελής έλλειψη οργάνωσης, εξοργιστικό χάος* συν απερίγραπτος 2. (συνεκδ) αυτός που εκτρέπε- ται από τα αποδεκτά μέτρα, με αποτέλεσμα να προκαλεί το γέλιο: *μη μου μιλήσεις γΓ αυτόν τον γνωρίζουν όλοι στην παρέα ως ~ τύπο* ΣΥΝ γελοίος, φαιδρός. — **ανεκδιήγητα** επίρρ σχολιο λ. *ηγούμαι* Ιετυμ μτγν, αρχική σημ. «απερίγραπτος, ανείπωτος», < *άν-* στερητ. + *έκδιηγεΰμαι* «περιγράφω». Η αρχική σημ. απαντά στην Κ.Δ. (*Χάρις τώ θεώ επί τή άνεκδιηγήτω αύτοΰ δωρεά, Β'Κορ.* 9.15)] **ανέκδοτο** (το) Ιανεκδότ-ου] -ων] 1. σύντομη αφήγηση που έχει σκοπό να προκαλέσει το γέλιο: *λέει τα πιο έξυπνα ανέκδοτα || πετυχημένο ι ξεκαρδιστικό / σόκιν / τολμηρό / άσεμνο ~ || πουτιακά* ~ συν. αστείο· ΦΡ ***από άλλο ονέκδοτο*** βλ. λ. *άλλος* · 2. σύντομη αφήγηση ιστορικού ή βιογραφικού χαρακτήρα, που λειτουργεί συμπληρωματικά προς την επίσημη ιστορία · *τα ~ που αναφέρονται σε ήρωες τού '21 μας βοηθούν να σχηματίσουμε σαφή εικόνα για την εποχή τους || ιστορικό ~* — (υποκ) **ανεκδοτάκι** (το) (σημ 1)

(ετυμ Ουδ. τού αρχ. επιθ *άνέκδοτος* «μυστικός, μη εκδεδομένος» Η σημ «αστείο, ευτράπελο» οφείλεται στο ομώνυμο *(Ανέκδοτα)* έργο τού ιστορικού Προκοπίου (6ος αι. μ Χ). το οποίο αποδόθηκε στη Λατινική ως *Anecdota* (> γαλλ. anecdotes, από όπου και η σύγχρονη ελλην. σημ.) Η σημ τής λ από το «ανέκδοτος», επομένως «άγνωστος στους πολλούς, περίεργος, απρόοπτος», πέρασε στη σημ. «αυτός που προκαλεί την περιέργεια, που ξενίζει, ξαφνιάζει, προκαλεί γέλιο», άρα «εύθυμος, αστείος, χιουμοριστικός»] **ανεκδοτολογία** (η) [1894] {χωρ. πληθ.} η παρουσίαση περιστατικών χωρίς πραγματική σπουδαιότητα αλλά με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ευρύ κοινό: *η ~ σχετικά με την προσωπική ζωή των πολιτικών.* — **ανεκδοτολόγος** (ο/η) [1887]. **ανεκδοτολογικός,** -ή, -ό [1895J. **ανεκδο- τολογικά** επίρρ

ανέκδοτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει εκδοθεί σε βιβλίο, που δεν έχει δημοσιευθεί ~ *ποιητική συλλογή / χειρόγραφο / ντοκουμέντο.*

[ετυμ αρχ. < *άν-* στερητ. + *έκδίδωμι}* **ανέκκλητος,** -η, -ο ΝΟΜ (απόφαση) η οποία σύμφωνα με τον νόμο ήδη από την έκδοσή της δεν προσβάλλεται με έφεση (π χ. αποφάσεις επί μικροδιαφορών): *η απόφαση τού δικαστηρίου είναι ~ και δεν επιδέχεται προσφυγή σε εφετείο.* — **ανέκκλητα / ανεκκλήτως** [μτγν.] επίρρ

[ΕΤΥΜ μτγν < *άν-* στερητ + *εκκαλώ (-έω)}* **ανεκλάλητος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγια: ~ *χαρά / δόξα* συν ανείπωτος, άφατος

[ΕΤΥΜ μτγν. < *άν-* στερητ + *έκλαλώ (-έω)* «γνωστοποιώ, φανερώνω»].

ανεκμετάλλευτος, -η. -ο [1876] 1. αυτός που δεν έ.χει αξιοποιηθεί κατάλληλα, ώστε να μπορεί να αποφέρει κέρδη ή ωφέλεια: ο *ορυκτός πλούτος τής χώρας παραμένει σε μεγάλο βαθμό ~ || αφήνει καμία ευκαιρία ~* συν αναξιοποίητος 2. (γενικότ) αυτός που δεν τον έχουν χρησιμοποιήσει ιδιοτελώς: *δεν άφησε κανέναν γνωστό του ~.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκμεταλλεύομαι* **ανεκπλήρωτος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν εκπληρώθηκε, που δεν έγινε πραγματικότητα: ~ *φιλοδοξία ί ελπίδα I πόθος / όν^^ρο / επιθυμία* ΣΥΝ απραγματοποίητος αντ εκπληρωμένος **ανεκτέλεστος,** -η, -ο [1854] αυτός που δεν έχει εκτελεστεί, δεν έχει υλοποιηθεί: ~ *εντολή / διαταγή / έργο / διαθήκη.* **ανεκτικός,** -ή. -ό κ **ανεχτικός** αυτός που δείχνει υψηλό βαθμό ανοχής και διαλλακτικότητας, που επιτρέπει την αντίθετη άποψη, στάση, συμπεριφορά: *σήμερα η κοινωνία είναι πιο ~ σε ζητήματα συμπεριφοράς και προτιμήσεων || είναι υπερβολικά ~ μαζί της και την έχει κακομάθει* ΣΥΝ διαλλακτικός, ελαστικός, επιεικής αντ αδιάλλακτος, απόλυτος. ** σχόλιό λ. *ανοχή* [ετυμ. μτγν < αρχ *ανέχομαι].*

ανεκτικός - ανεκτός. Οι δύο λέξεις διαφέρουν σημασιολογικά: **ανεκτικός** είναι αυτός που έχει **ανεκτικότητα,** υπομονή και κατα-

α- / αν- *στερητικό*

α-νσνούριστος, -η. -ο
αν-εγκαινίαστος, -η, -ο
αν-εγκωμίαστος, -η, -ο
αν-ειδοττοίητος, -η, -ο
αν-εκδίκαστος, -η, -ο
αν-εκκαθάριστος, -η, -ο
αν-εκμυστήρευτος, -η, -ο
αν-εκπαίδευτος, -η, -ο **αν-εκποίητος,** -η, -ο
αν-εκτύπωτος, -η, -ο
αν-εκφώνητος, -η, -ο
αν-εκχώρητος, -η, -ο
αν-ελεήμων, -ων, -ον
αν-ελευθέρωτος, -η, -ο
αν-εμβολίαστος, -η, -ο

νόηση για τους άλλους (πβ, αγγλ. tolerant)· **ανεκτός** είναι αυτός που μπορεί κανείς να τον ανεχθεί: ***Η συμπεριφορά του είναι ακόμη ανεκτή' δεν έχει ξεπεράσει τα όρια,*** αλλά ***Στη σημερινή εποχή με τα τόσα προβλήματα πρέπει να είμαστε ανεκτικοί απέναντι στους*** άλλους. Άρα το ***ανεκτικός*** έχει ενεργητική, ενώ το ***ανεκτός*** παθητική σημασία.

ανεκτικότητα (η) [1873] {χωρ. πληθ.} η κατανόηση για τους άλλους, η στάση ανοχής απέναντι σε κάποιον/κάτι: *η ~ στις θρησκευτικές, ηθικές και πολιτικές αντιλήψεις άλλων //*ελών *τής κοινωνίας είναι απαραίτητη για μια ομαλή συνύπαρξη.* ΣΧΟΛΙΟ λ *ανοχή*. **ανεκτίμητος,** -η, -ο [1834] **1.** (οπάν.) αυτός που δεν έχει ακόμα εκτι- μηθεί. που δεν έχει ακόμα υπολογιστεί η αξία του ΣΥΝ αδιατίμητος αντ εκτιμημένος 2. (συνήθ. για αξία) τόσο μεγάλος, ώστε δεν είναι δυνατόν να υπολογιστεί *αγόρασε ένα κόσμημα ~ αξίας* συν ανυπολόγιστος 3. (συνεκδ.) αυτός που έχει καθοριστική σημασία για κάποιο έργο. κάποια προσπάθεια: *η συμβολή σου στην υπόθεση αυτή ήταν πραγματικά ~· δεν έρχο τι θα έκανα χωρίς εσένα* ΣΥΝ πολύτιμος ΛΝΤ αμελητέος

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inestimable! **ανεκτός,** -ή, -ό κ **ανεχτός** 1. αυτός τον οποίο μπορεί να ανεχθεί, να αντέξει κανείς *η συμπεριφορά του δεν είναι ~ || (μτφ.) το κρύο είναι ~ ακόμη || οι ενέσεις κορτιζόνης δεν είνο& ~ από τον οργανισμό του* συν υποφερτός 2. αυτός που μόλις υποφέρεται: *οι τιμές βρίσκονται σε ~ επίπεδα* (ούτε πολύ υψηλές ούτε πολύ χαμηλές). ** σχολιο λ. *ανεκτικός, έχω*

[Ετυμ αρχ. < *άνέχομαι]* **ανέκφραστος,** -η. -ο (μτγν.Ι **1·** αυτός που δεν έχει καμία ιδιαίτερη έκφραση, που δεν εκδηλώνει κανένα συναίσθημα: *με κοιτούσε ~ || ~ πρόσωπο / μάτια / βλέμμα* 2. αυτός που δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγια. κυρ. για τον Θεό: «*Σϋ γάρ εΐ Θεός άνέκφραστος, άπερινόητος, άορατος. άκατάληπτος*» (Θεία Λειτουργία). — **ανέκφραστα** επίρρ. **ανελαστικός,** -ή, -ό 1. αυτός που δεν έχει ελαστικότητα ή ευκαμψία συν δύσκαμπ^ρς, αλύγιστος λνΙ ελαστικός 2. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ αυστηρός, που δεν αφήνει περιθώρια τροποποιήσεων ή εξαιρέσεων, καταπιεστικός. ~ *νομοθεσία / διατάξεις* συν. άκαμπτος · 3. ΟΙΚΟΝ αυτός που δεν επηρεάζεται από τις μεταβολές άλλων μεγεθών: ~ *δαπάνες* (μισθοί, συντάξεις, πάγια έξοδα) συν πάγιος αντ ελαστικός — **ανελαστικότητα** (η).

[ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. inelastic], **ανέλεγκτος,** -η. -ο αυτός που δεν τον έχουν ελέγξει: *υποθέσεις / χρήσεις* (από την εφορία) ΣΥΝ ανεξέταστος αντ ελεγμένος. — **ανέλεγκτα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ < *άν-* στερητ. + *-έλεγκτος< ελέγχω]* **ανελέητος,** -η, -ο 1. αυτός που δεν δείχνει έλεος, συμπόνια· σκληρός, αδυσώπητος. ~ *λησταί ί σφαγή* || (μτφ) ο ~ *ήλιος τού μεσημεριού* 2. (μτφ) αυτός που γίνεται με ιδιαίτερη ένταση, ορμή, επιθετικότητα· λυσσαλέος: ~ *βομβαρδισμός / σφυροκόπημα*. — **ανελέητα** επίρρ. ** σχόλιό λ. *ανηλεής*

[ΕΓΥΜ αρχ. < *άν-* στερητ. + ελεώ *(-έω)]*. **ανελευθερία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} 1. η έλλειψη ελευθερίας, η υποταγή και εξάρτηση από τη βούληση κάποιου άλλου ΣΥΝ δουλεία, υποτέλεια αντ. ελευθερία 2. (συνεκδ.) η έλλειψη δημοκρατικών ελευθεριών, φιλελεύθερων ιδεών (κυρ. όταν επικρατεί τυραννικό, ολοκληρωτικό καθεστώς) σε *περιόδους ανελευθερίας οι πολάτες δεν μπορούν να συμμετάσχουν στα κοινά* ΣΥΝ τυραννία, δεσποτισμός. **ανελεύθερος,** -η, -ο [αρχ-J 1. αυτός που παραβιάζει την ελευθερία, που λειτουργεί εις βάρος τής ελευθερίας και των δικαιωμάτων τού ατόμου *παρόλο που οι επαναστάσεις γίνονται στο όνομα τής ελευθερίας, οδηγούν συχνά στην επιβολ^ή ~ καθεστώτων || ~ μέτρα / νόμοι / πολιτική* συν αντιδημοκρατικός, δεσποτικός ΑΝΤ φιλελεύθερος, δημοκρατικός 2. αυτός που στερείται ελευθερίας: *εξαιτίας τού καταναλωτισμού, ο άνθρωπος είναι ~* — **ανελεύθερα** επίρρ. **ανέλθω** (θα/να) ρ - ► ανέρχομαι

ανέλιξη (η) {-ης κ. -ίξεως | -ίξεις, -ίξεων} (λόγ.) **1.** (κυριολ.) η κίνηση με διαδοχικές περιστροφές, ελικοειδής κίνηση 2. (μτφ.) η ανοδική πορεία. η βαθμιαία μετάβαση σε ανώτερη βαθμίδα: *η ανέλιξή του στην ηγεσία τού κόμματος έγινε αθόρυβα.* — **ανελικτικός,** -ή. -ό Ιμτγν), **ανελίσσομαι** ρ. [μτγν.Ι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξελίσσω*.

[ει υμ < μτγν. *άνέλιξις*< αρχ. *άνελίσσωκ άν(α)- + έλίσσω]*. **ανέλκυση** (η) {-ης κ -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} η έλξη αντικειμένου προς τα πάνω. από χαμηλότερο σε υψηλότερο επίπεδο (συνήθ από τον βυθό τής θάλασσας): *για την ~ τού βυθισμένου πλοίου ξοδεύτηκαν εκατομμύρια.* — **ανελκύω** ρ [μεσν]

ΙϋΥΜ < μτγν *άνέλκυσις* < αρχ. *άνέλκω* < *άν(α)-* + *ελκω* Το μεσν *άνελκύω* προέρχεται από τον αόρ *άνείλκυσα* τού ρ. *άνέλκω*]. **ανελκυστήρας** (ο) (λόγ.) ο κλειστός θάλαμος που κινείται σε κατα- κόρυφο άξονα για τη μεταφορά (ανέβασμα ή κατέβασμα) ανθρώπων ή φορτίων στους ορόφους ενός κτηρίου ΣΥΝ. ασανσέρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ελκύω*

[ΕΤΥΜ < *ανελκύω*, μεταφρ. δάνειο. Η λ. χρησιμοποιήθηκε κατ' αρχάς σε λεξικό τού 1859 ως απόδοση τού γαλλ. epauliere «επώμιο». Από το 1891 και έπειτα η λ. χρησιμοποιείται ως απόδοση τού γαλλ. ascenseur (βλ. κ *ασανσέρ)]*.

ανελκυστήρας-ασανσέρ-αναβάτης κ.ά Το γαλλ ascenseur (πλάστηκε το 1867 και ανάγεται στο λατ. ascendo «ανεβαίνω»), απ'όπου το **ασανσέρ,** και το επίσης γαλλ epauliere «επώμιο» (και «επωμί- δα» από το epaule «ώμος» < λατ. spatula < spathula < αρχ. ***σπάθη)*** χρησιμοποιήθηκαν για να δηλώσουν την άκοπη, διά μηχανήματος, ανάβαση ή μεταφορά ανθρώπων και αντικειμένων σε ορόφους ψηλών κτηρίων Ο Κουμανούδης ***(Συναγωγή νέων λέξεων***.., λ. ***ανελ- κυστήρ)*** αναφέρει τις μέχρι το 1895 λέξεις που πλάστηκαν στην Ελληνική, για να αποδώσουν τις γαλλικές· **αναδρομεύς, ανασυρ- τήρ, ανέλκηθρον, ανελκτήρ, ανελκυστήρ,ανελκυστής,ανολκεύς, ανυψωτήρ, υψελάτης, υψιελάτης, υψιφορεύς** Ψέγοντας τον **Γ.** Χα- τζιδάκι, που προτείνει και νέα λέξη (το **αναβάτης),** παρατηρεί: ***«φαίνεται όμως τό γε νϋν, ότι επικρατεί ό ανελκυστήρ, γραφόμενος συχνά έν έφημερίσιν».*** Προτείνοντας, ωστόσο, το ***αναβάτης*** ο Χατζιδάκις αποδίδει πιστότερα τον όρο ***ασανσέρ.*** Το ***ανελκυστήρ*** (με την κατάλ ***-τήρ*** τού οργάνου/μέσου) αποδίδει περισσότερο τη λειτουργία τού μηχανήματος. Ίσως ο συνδυασμός τού ***αναβαίνω*** + ***-τήρ*** με τη μορφή τού **αναβατήρ(ας)** να ήταν ο καταλληλότερος. Τελικά, στον μεν γραπτό λόγο επικράτησε το ***ανελκυστήρας,*** στον δε προφορικό το ξέν ***ασανσέρ.***

ανελλήνιστος, -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που δεν συμφωνεί με τους κανόνες τής ελληνικής γλώσσας, που δεν εντάσσεται και δεν συνηθίζεται στην ελληνική γλώσσα: ***χρήσεις όπως «οι υπάλληλοι εκμεταλλεύονται από την εταιρεία» είναι*** ~ ΣΥΝ σόλοικος, λανθασμένος **2.** (συνεκδ.) αυτός που δεν κατέχει την ελληνική γλώσσα και την ελληνική παιδεία: ***πολλοί Ρωμαίοι αριστοκράτες πήγαιναν στην Αθήνα να σπουδάσουν, επειδή θεωρούσαν ντροπή για έναν ευγενή να είναι ανελλήνιστος*** ΣΧΟΛΙΟ λ ***α-στερητικό.*** **ανελλιπής,** -ής, -ές [μτγν.] {ανελλιπ-ούς | -εις (ουδ-ή)} **1.** αυτός που δεν παρουσιάζει ελλείψεις, που χαρακτηρίζεται από πληρότητα και αρτιότητα ΣΥΝ πλήρης, άρτιος ΛΝΙ ελλιπής 2. αυτός που γίνεται χωρίς διακοπές, που χαρακτηρίζεται από συνέχεια ως προς τη διεξαγωγή του: ~ ***φοίτηση στο Πανεπιστήμιο*** ΣΥΝ αδιάλειπτος, ακατάπαυ(σ)- τος ΛΝΤ διακεκομμένος, ασυνεχής. — **ανελλιπώς** επίρρ [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης***, -ες, **ελλιπής ανέλπιδος,** -η, -ο αυτός που δεν επιτρέπει να έχει κανείς ελπίδα: όλες ***οι προσπάθειες να την κρατήσουν στη ζωή ήταν*** ~ ΣΥΝ άπελπις, μάταιος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ανέλπιστος***

Ιετυμ μεσν (όπως επιμαρτυρείται από το μεσν. επίρρ. ***ανέλπιδα)*** < αρ^χ. ***άνελπις, -ιδος*** < ***άν-*** στερητ. + ***έλπίς, -ίδος).*** **ανέλπιστος,** -η, -ο (για ευχάριστα γεγονότα) αυτός που συμβαίνει χωρίς να τον περιμένει κανείς, πέρα από κάθε προσδοκία· ***η επιτυχία του στις εξετάσεις ήταν εντελώς*** - ΣΥΝ αναπάντεχος, απρόσμενος, ουρανοκατέβατος αντ αναμενόμενος. — **ανέλπιστα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***επιτατικός.***

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «απελπισμένος», < ***άν-*** στερητ. + ***ελπίζω].***

ανέλπιστος - ανέλπιστα - παρ' ελπίδα - ανέλπιδος - άπελπις - απελπισμένος - απελπιστικός. Το **ανέλπιστος *(«ανέλπιστη ευτυχία»)*** δηλώνει «ευχάριστη έκπληξη, απροσδόκητη χαρά» που έρχεται χωρίς να την ελπίζει (ανέλπιστα) και να την περιμένει κανείς (απροσδόκητα). Αντίθετα, η φρ **παρ' ελπίδα** δηλώνει κάτι που απεύχεται κανείς να γίνει, συγκρούεται προς ό,τι θα ήλπιζε: ***Α ν παρ' ελπίδα σού συμβεί κάτι, μη διστάσεις να τηλ.εφωνήσεις,*** αλλά ***Κέρδισε ανέλπιστα τον πρώτο /.αχνό*** (όχι ***Κέρδισε παρ'ελ.πίδα τον πρώτο λ.αχνό***Ϊ ούτε ***Αν, ανέλπιστα, σου συμβεί κάτι.*** !) Το ***ανέλπιστα*** έχει θετική χροιά για τον λέγοντα. ενώ το παρ*ελπίδα αρνητική. Το **ανέλπιδος** είναι νεότερη λέξη, για να δηλώσει ό,τι το αρχαίο (και δύσκολο στη χρήση του) **άπελπις: *«ανέλπιδη προσπάθεια»,*** όπως ***«άπελ.πις αγών».*** Και τα δύο σημαίνουν «χωρίς ελπίδα (επιτυχίας), μάταιος». Τέλος, το **απελπισμένος** ως μετοχή δηλώνει κατάσταση τού λέγοντος ***(Είμαι απελπισμένος από την οικονομική κατάσταση),*** δηλώνει τον κατεχόμενο από αίσθημα απελπισίας. Αυτό σημαίνει ότι δεν λέμε ***«απελπισμένος αγώνας»*** (αντί ***άπελ,πις*** ή ***ανέλπιδος***), αλλά θα πούμε ***«απελ,πισμένο βλέμμα»*** (βλέμμα γεμάτο απελπισία) Έναντι τού ***απελπισμένος*** που έχει παθητική σημ., το **απελπιστικός,** αυτός που γεννά απελπισία ***(«απελπιστική κατάσταση»).*** έχει ενεργητική σημασία.

ανεμελιά (η) {χωρ. πληθ.} η έλλειψη κάθε έγνοιας και φροντίδας, η κατάσταση ψυχικής χαλάρωσης που συνοδεύεται από απουσία κάθε ανησυχίας για προβλήματα: ***η ~ τής παιδικής ηλικίας*** συν αμερι- μνησία. αφροντισιά, ξεγνοιασιά λντ έγνοια, **ανέμελος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει καμιά έγνοια ή φροντίδα, που δεν τον απασχολεί κανένα πρόβλημα: ***τα ~ παιδικά μου χρόνια*** ΣΥΝ. ξέγνοιαστος, αμέριμνος. — **ανέμελα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ < ***ανε-*** στερητ. + ***μέλω*** «φροντίζω» (βλ. λ. ***μέλει)].*** ανέμη (η) {χωρ γεν πληθ.} η συσκευή που χρησιμοποιείται για το τύλιγμα ή το ξετύλιγμα τού νήματος· ***«κόκκινη κλωστή δεμένη, στην ~ τυλιγμένη, δώσ'της κλότσο να κυλ^ήσει! να γυρίσει παραμύθι ν'αρ- χινήσει»*** (τυπική αρχή λαϊκών παραμυθιών) ΣΥΝ. ροδάνι.

Ιετυμ μεσν. < αρχ. ***άνεμος].*** ανεμίδι (το) {ανεμι-διού [-διών} (στην υφαντική) όργανο που χρησιμοποιείται στο τύλιγμα σε μασούρια τού νήματος που ξετυλίγεται από την ανέμη.

[ετυμ < ***ανέμη*** + παραγ. επίθημα ***-ίδι]*** ανεμίζω ρ μετβ κ αμετβ. |μεσν.| {ανέμισ-α,-τηκα,-μένος} ♦ 1. (μετβ.) κουνώ (συνήθ. ύφασμα) στον αέρα ***ανέμιζε το μαντίλι της, μέχρι τη στιγμή που το πλοίο χάθηκε στον ορίζοντα*** ♦ **2.** (αμετβ) (μτφ. για κυματοειδή κίνηση που προκαλεί ο άνεμος) κινούμαι κυματιστά, κινούμαι σχηματίζοντας διαδοχικά κοιλώματα ή πτυχώσεις: ***η σημαία ανέμιζε υπερήφανη στη στέγη τού κτηρίου || τα μαλλιά της ανέμιζαν***

— **ανέμισμα** (το), ανεμικό (το) (λαϊκ.-λογοτ.) το φάντασμα, το στοιχειό συν αερικό.

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *άνεμος* Η σημ «στοιχειό» είναι ήδη μεσν. · οφει- λεται στην απροσδιόριστη υπόσταση τού ανέμου, που προκαλεί φόβο (πβ. κ. *αερικό)]* **ανεμιστήρας** (ο) [1876] το μηχάνημα που παράγει ρεύμα αέρος. ανανεώνοντας ή δροσίζοντας την ατμόσφαιρα κλειστού χώρου, με την περιστροφική κίνηση μίας ή περισσοτέρων ελικοειδών επιφανειών: ~ *οροφής / δαπέδου.* — (υποκ.) **ανεμιστηράκι** (το).

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ventiiaieur) **ανεμοβλογιά** (η) {χωρ. πληθ } ιατρ λοιμώδης μεταδοτική αρρώστια τής παιδικής συνήθ. ηλικίας (παιδική ασθένεια), που χαρακτηρίζεται από πυρετό και εμφάνιση εξανθημάτων συνήθ. σε όλο το σώμα. [ητυμ < *ανεμευλογιά* < *άνεμος* + *ευλογιά*. Όπως και το απλό ευλογιά < *ευλογία.* είναι προϊόν ευφημισμού], **ανεμοβόρι** (το) {δύσχρ. ανεμοβορ-ιού | -ιών} (λαϊκ) ο δυνατός, ψυχρός βόρειος άνεμος [ετυμ < *άνεμος* + *βοριάς].*

ανεμόβροντο (το) (λαϊκ) άνεμος πολύ ισχυρός, που συνοδεύεται από βροντές.

ανεμοβροχο (το) (λαϊκ) η ραγδαία βροχή που συνοδεύεται από ισχυρό, θυελλώδη άνεμο Επίσης **ανεμοβρόχι ανεμογεννήτρια** (η) {ανεμογεννητριών} ΤΕΧΝΟΛ η μηχανή που μετατρέπει την ενέργεια τού ανέμου (αιολική ενέργεια) σε ηλεκτρική [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ aerogenerator (νόθο σύνθ)] **ανεμογκάστρι** (το) (λαϊκ.) η κατάσταση κατά την οποία εμφανίζονται εξωτερικά συμπτώματα εγκυμοσύνης (λ.χ. φούσκωμα τής κοιλιάς, ζαλάδες κλπ), χωρίς να υπάρχει πραγματική κυοφορία. **ανεμογράφος** (ο) [1895J ΜΕΤΕΩΡ όργανο που χρησιμοποιείται για την αυτόματη καταγραφή τής ταχύτητας των ανέμων. — **ανεμογρά- φημα** (το), **ανεμογραφία** (η) [1799], **ανεμογραφικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ, anemographe] **ανεμόδαρτος,** -η, -ο [μεσν] αυτός που είναι διαρκώς εκτεθειμένος στους ανέμους, που τον χτυπά συνεχώς ο άνεμος ~ *κορυφή / βράχος* Επίσης **ανεμοδαρμένος, ανεμοδείκτης** [1835) κ. **ανεμοδείχτης** (ο) (ανεμοδεικτών} ΜΕΤΕΩΡ όργανο που δείχνει την κατεύθυνση από την οποία πνέει ο άνεμος ΣΥΝ ανεμοδούρα, ανεμούριο, **ανεμοδέρνω** ρ. αμετβ. {ανεμοδαρμένος} παλεύω με τους ανέμους, με χτυπούν οι άνεμοι από παντού, ΓΟ *πλοίο ανεμόδερνε στη φουρτουνιασμένη θάλασσα* | | *«Ανεμοδαρμένα Υψη»* (αγγλ. *Wuthering Heights,* μυθιστόρημα τής Ημιλυ Μπροντέ). **ανεμοδούρα** (η) (χωρ γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1.ο ανεμοδείκτης (βλλ)

• 2. αέρινος στρόβιλος που πνέει με σφοδρότητα και χωρίς σταθερή κατεύθυνση πάνω από στεριά ή θάλασσα ΣΥΝ ανεμοστρόβιλος 3. (συνεκδ.) τόπος που πλήττεται από κάθε πλευρά από δυνατούς ανέμους· περιοχή ανεμοδαρμένη 4. (μτφ) άνθρωπος χωρίς σταθερή ιδεολογία και συνέπεια στον τρόπο τής σκέψης του, που αλλάζει γνώμες και αποφάσεις, συχνά καιροσκοπικά, «κατά πού φυσάει ο άνεμος» *· είναι τη μια δεξιός, την άλλη αριστερός, την παράλλη κεντρώος.* [ΕΤΥΜ < μεσν *ανεμοδούριον* < *άνεμος* + *-δορά* < *δέρω / δέρνω,* με επίδραση πιθ από το *ανεμούριον* ή το παραγ. επίθημα *-ούρα* που δηλώνει πλησμονή, συνήθ με μειωτική χροιά (πβ. και *θολούρα, φαγούρα,, παλιουρα, λαΐκούρα* κ.τ ό.). παρεκτεταμένο και ως *-δούρα (προ- καδούοα. σκαρταδούρα)].* **ανεμοδόχος** (η) [1894] ο αεραγωγός (βλλ.)

[ΕΓΥΜ < *άνεμος* + *-δόχος* < *δέχομαι]* **ανεμοζάλη** (η) {μεσν.] {χωρ. γεν πληθ } **1.** κακοκαιρία, θύελλα που χαρακτηρίζεται από πολύ δυνατό αέρα με ή χωρίς βροχή, *το πλοίο πάλεψε μέσα στην* ~ 2. (μτφ.) ταραγμένη, συγκεχυμένη κατάσταση ΣΥΝ σάλος, αναμπουμπούλα **ανεμοθύελλα** (η) (δύσχρ. ανεμοθΐ)ελλών} καιρικό φαινόμενο περιορισμένης έκτασης και διάρκειας, που χαρακτηρίζεται από θυελλώδεις ανέμους με ασθενή βροχή ή χαλάζι ΣΥΝ ανεμοζάλη.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ windstormj. **ανεμοκινητήρας** (ο) ΤΕΧΝΟΛ κινητήρας που λειτουργεί με αιολική ενέργεια.

[ΕJΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. wind-motor], **ανεμολόγιο** (το) (1858] {ανεμολογί-ου [-ων} **1.** η ονοματολογία των διαφόρων κατευθύνσεων των ανέμων 2. ο κυκλικός δίσκος με ακτινωτές διαγραμμίσεις, που προσαρμόζεται πάνω σε ναυτική πυξίδα, για να προσδιορίζει τη φορά προς την οποία φυσούν οι άνεμοι, **ανεμομαζωμα** κ. **ανεμομάζεμα** (το) (ανεμομαζώμ-ατος | -ατα, -άτων} οτιδήποτε αποκτάται με πρόχειρο ή παράνομο τρόπο ΦΡ ***ανεμομαζώματα, ανεμοσκορπίσματα / διαβολοσκορπίσματα*** για πράγματα που έγιναν ή αποκτήθηκαν με πρόχειρο ή και παράνομο τρόπο, και μπορεί εύκολα να χαθούν ή να κατασπαταληθούν: *μάζεψε ένα σωρό λεφτά από κομπίνες και τα 'χασε όλα στα χαρτιά- ~!* **ανεμόμετρο** (το) 11806) [ανεμομέτρ-ου | -ων} μετεωρ. όργανο μέτρησης τής ταχύτητας τού ανέμου ή και τής ταχύτητας τής ροής αερίων. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ, γαλλ anemometre] **ανεμόμυλος** (ο) [μεσν [ο μύλος που χρησιμοποιεί ως κινητήρια δύναμη τον άνεμο, την αιολική ενέργεια: *οι ~ τής Μυκόνου διατηρούν* το παραδοσιακό *στοιχείο τού νησιού* ΦΡ **πολεμώ** ***(μάχομαι με ανεμόμυλους*** (από την αντίστοιχη σκηνή στον *Δον Κιχώτη* τού Μ ντε Θερβάντες) διεξάγω ουτοπικό αγώνα, πολεμώ φανταστικούς εχθρούς, **ανεμόπλανο** (το) το ανεμόπτερο (βλ.λ.)

[ετυμ < *άνεμος* + *-πλάνο,* κατ'αναλογίαν προς το *αεροπλάνο* (βλ λ.)], **ανεμοπλοία** (η) {χο)ρ πληθ } η ανεμοπορία (βλ λ , σημ. 2)

[ετυμ < *άνεμος* + *-πλοΐα* < *πλους.* πβ. κ *ναυσι-πλοΐα*J. **ανεμοπορία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** το πέταγμα πτηνού χωρίς φτεροκόπημα, με ανοιχτές τις φτερούγες και αφήνοντας να παρασυρθεί από τα ρεύματα τού αέρα 2. η πτήση με μικρά, χωρίς κινητήρα αεροσκάφη, τα οποία κινούνται με τη βοήθεια των ρευμάτων τού αέρα ΣΥΝ ανεμοπλοΐα. J -* ΣΧΟΛΙΟ λ ***αεροσκάφος, αεροπορία*** (ΕΤΥΜ. Από δ. τού γαλλ vol a voile] **ανεμοπορώ** ρ αμετβ (ανεμοπορείς .. | ανεμοπόρησα} **1.** (για πτηνά) πετώ χωρίς να φτεροκοπώ, κρατώντας ανοιχτές τις φτερούγες και αφήνοντας να με παρασύρουν τα ρεύματα τού αέρα 2. (για ανθρώπους) πετώ με ανεμόπτερο (βλ.λ.)

(ΕΤΥΜ < ***άνεμος*** + ***-πορώ*** < ***πόρος*** (βλ λ), πβ κ ***βραδυ-πορώ]*** **ανεμόπτερο** (το) {ανεμοπτέρ-ου } -ων} μικρό και ελαφρύ αεροπλάνο που πετά χωρίς κινητήρα, αλλά με τη βοήθεια των ρευμάτων τού αέρα ΣΥΝ ανεμόπλανο. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αεροσκάφος.***

[ΕΤΥΜ Από δ τού γαλλ. planeurl. **ανεμοπύρωμα** (το) [μεσν] [ανεμοπυρώματος j χωρ πληθ } το ερυσί- πελας (βλ.λ.).

ανεμορούφουλας (ο) (λογοτ.) αέρινος στρόβιλος κινούμενος με μεγάλη ταχύτητα ΣΥΝ ανεμοστρόβιλος **ανεμόρρομβος** (ο) [18581 {ανεμορρόμβ-ου | -ων} καθεμία από τις υποδιαιρέσεις τού ανεμολογίου [F.ΤΥΜ < ***άνεμος*** + ***ρόμβος,*** από δ. τού αγγλ rhumb] **άνεμος** (ο) {ανέμ-ου | -ων. -ους! **1·** ρεύμα ατμοσφαιρικού αέρα που κινείται προς ορισμένη κατεύθυνση (από την ανατολή προς τη δύση κ λπ) ***ισχυροί έως θυε?Λώδεις*** ~ ***θα πνέουν αύριο σε όλα τα πε?Λγη εξαιτίας τον χαμηλού βαρομετρικού)|*** ***σηκώνεται δυνατός ~.1| ανατολικός/ βόρειος ι μέτριος/ ασθενής / ισχυρός / σφοδρός! ούριος / αντίθετος*** ~ |[***μεταβλητοί*** / ***σταθεροί*** ~ · ΦΡ (μτφ - κακόσ) (α) ***όπου φυσά- ει ο άνεμος*** για πρόσωπο που δεν έχει σταθερές πεποιθήσεις, που προσαρμόζεται καιροσκοπικά στις εκάστοτε ευνοϊκές συνθήκες, προκειμένου να επωφεληθεί από αυτές' ***στις πολιτικές του πεποιθήσεις είναι ~ υποστηρίζει κάθε φορά το κόμμα που βρίσκεται την εξουσία*** (β) ***στους*** *τέσσερεις / πέντε ανέμους* για κάτι που διαλύεται, διασκορπίζεται. ***η οικογένειά τον σκόρπισε καθώς κάθε παιδί πήρε τον δρόμο του*** (γ) *πάω κατ' ανέμου* (ευφημ. αντί ***πάω κατά δια(β)όλου)*** για κάποιον που πηγαίνει από το κακό στο χειρότερο ***πήγε κι αυτός κατ' ανέμου από τότε που έχασε τη δουλειά*** του (δ) (παροιμ.) ***όποιος*** *σπέρνει ανέμους, θερίζει* **θύελλες** όποιος προκαλεί (για ιδιοτελείς συνήθ σκοπούς) ταραχώδεις, έκρυθμες καταστάσεις (έριδες, διχόνοιες κ λπ), υφίσταται τελικά συνέπειες πολύ χειρότερες (ε) ***ποιος καλός άνεμος σ' έφερε / σε φέρνει κατά 'δώ; ως*** έκφραση θερμής υποδοχής κάποιου, για να του δείξουμε ότι μας ευχαριστεί που μας επισκέπτεται (στ) ***περί ανέμων και υδάτων*** βλ λ. ***περί*** **2.** (μτφ. +γεν ονόματος) έντονες τάσεις που προμηνύουν κάτι: ο ~ ***τής αλλαγής ύστερα από την πτώση τού τείχους στο Βερολίνο || - πολέμου*** *i* ***ανανέωσης*** / ***ελευθερίας*** «"ΣΧΟΛΙΟ λ ***σύνθετος.***

[hΤΥΜ αρχ. < Ι Κ. *ano-* «φυσο). πνέω», πβ. σανσκρ imilah «πνοή, άνεμος». λατ anima «πνοή. άνεμος», γαλλ. ame «ψυχή», ισπ. alma, ιταλ, anima, αγγλ animal (< γαλλ animal) «ζώο» κ.ά Πιθ ομόρρ. ανεμώνη. Η λ. χρησίμευσε στην Αρχ και τη Ν. Ελληνική ως α' συνθ. (π χ ανε- ***μο-ζάλη. ανεμο-Ούελλα, ανεμοστρόβιλος*** κ ά.) και ως β' συνθ. (π χ ***ν- ήνεμος. εύ-ήνεμος. προσήνεμος, άπ-άνεμος κ*** ά.). ενώ απαντά συχνά σε ξένες γλώσσες ως α' συνθ. επιστημονικών όρων, πβ γαλλ. anemometre. anemo-graphe, αγγλ. anemo-gram, anemo-philous κ ά Στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα πρωτοαπαντά ο συνδυασμός τού αριθμητ. ***τέσσερα*** με τη λ ***άνεμος (Ζαχαρ.*** 2, 10 ***διότι έκ τών τεσσάρων ανέμων τού ουρανού συνάξω ύμάς)\.***

ΑΝΕΜΟΣ	**ΑΝΕΜΟΙ**	
	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	
	ΕΠΙΣΗΜΗ	**ΛΑΪΚΗ**
Βόρειος (Β)	Βορράς / Βοριάς	'Γραμουντάνα
Βόρειος-Βορειο-ανατολΙκός (ΒΒΑ.)	Μεσοβορράς	Γραιγοτραμουντάνα
Βορειοανατολικός (ΒΑ)	Μέσης	Γραίγος
Ανατολικός-Βορειο-ανατολικ-ός (ΑΒΑ)	Μεσαπηλιώτης	Γραιγολεβάντες
Ανατολικός (Α)	Απηλιώτης	Λεβάντες
Ανατολικός-Νοτιο-ανατολικός (ΑΝΑ)	Ευραπηλιώτης	Σοροκολεβάντης
Νοτιοανατολικός (ΝΑ)	Κύρος	Σιρόκος
Νοτιο-Νοτιο-ανατολικός (ΝΝΑ)	Ευρόνοτος	Οστριασιρόκος
Νότιος (Ν.)	Νότος / Νοτιάς	Όστρία
Νότιο-Νοτιο-δυτικός (ΝΝΔ)	Λιβόνοτος	Οστριογάρμπης
Νοτιοδυτικός (ΝΔ)	Αΐψ (Λιβός), Λίβας	Γαρμπής
Δυτικός-Νοτιο-δυτικός (ΔΝΔ)	Λιβοζέφυρος	Πουνεντογάρμπης
Δυτικός (Δ.)	Ζέφυρος	Πουνέντες
Δυτικός-Βορειο-δυτικός (ΛΒΔ.)	Σκιρωνοζέφυρος	Πουνεντομαΐστρος
Βορειοδυτικός (ΒΔ.)	Σκίρων	Μαΐστρος
Βορειο-Βορειο-δυτικός (ΒΒΔ)	Σκιρωνοβορράς	Μαϊστροτραμουντάνα

ανεμόσκαλα (η) [1895] {δύσχρ. ανεμοσκαλιόν} φορητή σκάλα που αποτελείται από δύο παράλληλα σκοινιά, τα οποία συνδέονται με

ταξύ τους με σκαλοπατάκια από σκοινί ή από ξύλο **ανεμοσκόρπισμα** (το) {ανεμοσκορπίσμ-ατος | -ατα, -άτων} σκόρπι- σμα στον αέρα· (μτφ.) οτιδήποτε χάνεται ή ξοδεύεται χωρίς φειδώ ή σκοπιμότητα φρ ***ανεμομαζώματα, σνεμοσκορπίσματα*** / ***διαβολοσκορπίσματα*** *$λ. λ. ανεμομάζωμα.* — **ανεμοσκορπίζω** ρ [μεσν]. **ανεμοστάτης** (ο) {ανεμοστατών} πρόχειρο φράγμα για προστασία από τον άνεμο.

[ΕΤΥΜ < *ανέμη* + *-στατης* < θ *σχα-*, βλ. λ. *ί-σχα-μαι]*. **ανεμοστρόβιλος** (ο) [μεσν] μετεωρολογικό φαινόμενο, ο σίφων (βλ.λ.) συν σίφουνας, αεροδίνη, (λαικ) ανεμορούφουλας, **ανεμοσυρμή** (η) (λαϊκ.) σφοδρή πνοή χεροαίου ανέμου. Επίσης **ανεμόσυρμα** (το)

ανεμότρατα (η) {χωρ. γεν πληθ.} αλιευτικό σκάφος που κινείται με τη δύναμη τού αέρα και χρησιμοποιεί δίχτυα για ψάρεμα σε βαθιά νερά.

ανεμούριο (το) ο ανεμοδείκτης (βλ.λ.)

[εγυμ < μεσν *άνεμούριον*, υποκ τού αρχ. *άνεμος].* **ανεμόφιλο** (το) ΒΟΙ φυτό που γονιμοποιείται με τη μεταφορά τής γύρης από τον άνεμο

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ ancmophile |. **ανεμοφράκτης** κ **ανεμοφράχτης** (ο) {ανεμοφρακτών} σώμα θερμού αέρα, που εκπέμπεται μηχανικά σε εισόδους / εξόδους καταστημάτων, κτηρίων κ λπ με ανοιχτές πόρτες, για να προφυλάξει από την είσοδο ψυχρού αέρα.

[ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. windbreak}, **ανεμπόδιστος,** -η, -ο [αρχ } αυτός στον οποίο δεν επιβάλλονται εμπόδια ή δεσμεύσεις, αυτός που μπορεί να σκεφτεί ή να ενεργήσει με ελευθερία ΣΥΝ ακώλυτος, απρόσκοπτος ---

ανεμπόδιστα επίρρ **ανεμυαλιά** (η) -*άμυαλος **ανέμυαλος,** -η, -ο ♦ άμυαλος

ανεμώνη (η) {χωρ. γεν πληθ.} **1.** ποώδες ανθοφόρο φυτό με λεπτό, υψηλό μίσχο, μικρά φύλλα και μεγάλα άνθη διαφόρων χρωμάτων, με πιο διαδεδομένα τα λευκά, τα κόκκινα και τα ιώδη καλλιεργείται συχνά ως διακοσμητικό κήπων 2. (συνεκδ.) το άνθος τού παραπάνω φυτού **3.** ΧΩΟΛ ***Θαλάσσια ανεμώνη*** θαλάσσιο ζώο με σώμα όμοιο με κυλινδρικό σωλήνα, τού οποίου το ένα άκρο είναι προσκολλημένο στον βυθό, ενώ το άλλο φέρει στόμα που περιβάλλεται από μια στεφάνη από κεραίες, με τις οποίες συλλαμβάνει τη λεία του Επίσης (καθημ.) **ανεμώνα** (σημ 1-2).

[ΕΤΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ < *άνεμος* + επίθημα *-ώνη* ή < εβρ. κύρ. όν. Na'am-an «ευχαρίστηση» (επίθετο τού Αδώνιδος)] **ανενδοίαστος,** -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που ενεργεί χωρίς ενδοιασμούς ή επιφυλάξεις ή χωρίς ηθικούς περιορισμούς συν αδίστακτος, απροκάλυπτος. — **ανενδοίαστα** / **ανενδοιάστως** [μτγν } επίρρ. **ανένδοτος,** -η, -ο 1. (για πρόσ) αυτός που δεν ενδίδει, που δεν συμβιβάζεται, ανυποχώρητος, *όσο* κι *αν* τον ***παρακάλεσα να μας βοηθήσει. έμεινε*** ~ ΣΥΝ. αμετακίνητος, αμετάπειστος **2.** ιςι ***Ανένδοτος (αγώνας)*** (φράση τού Γεωργίου Παπανδρέου) ο αγώνας που κήρυξε η 'Ενωση Κέντρου εναντίον τής συντηρητικής κυβέρνησης τής Ε.ΡΕ με αφορμή τον τρόπο με τον οποίο διεξήγαγε τις εκλογές τού 1961, όσο και κατά των ανακτόρων λόγω των παρεμβάσεων τους στην πολιτική ζωή (1965)· φρ ***κηρύσσω*** / ***ξεκινάω ανένδοτο (αγώνα)*** *ανακοινώνω* την έναρξη αγώνα επίμονου και χωρίς συμβιβασμούς και υποχωρήσεις εναντίον κάποιου: *«χο κόμμα αυτό κήρυξε ανένδοτο αγώνα κατά των διαπλεκομένων»* (εφημ.). -- **ανένδοτα** / **ανενδότως** επίρρ «*· σχολιο λ. *αδιαπραγμάτευτος.*

[ΠΤΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ + *ένδίδωμι* «υποχωρώ»}. **ανενέργητος,** -η, -ο ανεκτέλεστος, αυτός που δεν έχει διεκπεραιω- θεΐ

[πτυμ. μτγν. < *άν-* στερητ + *-ενέργητος* < *ενεργώ*\ **ανενεργός,** -ός/-ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που δεν έχει ενεργοποιηθεί, δεν έχει τεθεί σε ισχύ και που, ως εκ τούτου, δεν έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα: ο *νέος νόμος για χα ακίνητα έμεινε τελικά αφού δεν εφαρμόστηκε ούτε μετά τις εκλογές.* — **ανενεργά>ς** επίρρ **ανενημέρωτος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι καθόλου ενημερωμένος ή είναι ανεπαρκώς ενημερωμένος για ένα θέμα συν απληροφόρητος

ανενημέρωτος ή ανημέρωτος; Τελευταία ακούγεται συχνά το **ανημέρωτος** αντί τού **αν-ενημέρωτος!** Πρόκειται προφανώς για λάθος Το *αν-ημέρωτος* (από το *ημερώνω, ήμερος)* σημαίνει τον «μη εξημερωμένο», ενώ το *αν-ενημέρωτος* (από το *ενημερώνω)* δηλώνει τον «μη ενημερωμένο, μη ενήμερο». Η λανθασμένη χρήση οφείλεται είτε σε «ετυμολογικό παρασυσχετισμό» (με το *ήμερος),* δηλ. σε «παρετυμολογία», είτε σε «απλολογία» λόγω τής επανάληψης παρόμοιων συλλαβών *(-νε-νη-)*

ανενόχλητος, -η. -ο [μτγν } αυτός που δεν ενοχλείται ή δεν ενοχλή- θηκε. δεν παρεμποδίζεται στην εκτέλεση μιας ενέργειας: *οι αντάρτες συνέχισαν ανενόχλητοι την προέλασή τους προς την πρωτεύουσα* συν ανεμπόδιστος. **ανενόχλητα** επίρρ. **ανέντακτος,** -η, -ο κ **ανένταχτος** αυτός που δεν έχει ενταχθεί σε συγκεκριμένο χώρο. που δεν ανήκει σε κόμμα: πολλοί *πνευματικοί άνθρωποι παραμένουν κομματικά ανένταχτοι, για να διατηρούν την ανεξαρτησία τής γνώμης τους* |j ~ *αριστερός* ανγ ενταγμένος **ανέντιμος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι έντιμος. ~ *συμπεριφορά / πολιτικός* II *ήταν ανέντιμο εκ μέρους του* να *μην τηρήσει τη δέσμευσή του απέναντι σας* αντ έντιμος. — **ανέντιμα / ανεντίμως** επίρρ.. **ανεντιμότητα** (η)

ανεξαιρέτως επίρρ |1852| χωρίς εξαίρεση ή διάκριση, με κοινό τρόπο για όλους: *όλοι ~ είμαστε ίσοι απέναντι στον νόμο, με τα ίδια δι*

καιώματα και τις ίδιες υποχρεώσεις ΣΥΝ αδιακρίτως **ανεξακρίβωτος,** -η, -ο [1886] **1.** αυτός που δεν εξακριβώθηκε, δεν διαλευκάνθηκε. δεν έχει γίνει γνωστός *τα αίτια τού εγκλήματος έμειναν ~, παρά τις προσπάθειες τής αστυνομίας* ΑΝΤ εξακριβωμένος 2. αυτός που δεν μπορεί να εξακριβωθεί, δηλ. να επαληθευθεί ή να διαψευσθεί. *τα πορίσματα τής έρευνάς τους είναι ακόμη επιστημονικών ~* ΣΥΝ ανεπιβεβαίωτος — **ανεξακρίβωτα** επίρρ **ανεξάλειπτος,** -η. -ο [αρχ.Ι αυτός που δεν μπορεί να εξαλειφθεί, να εξαφανιστεί, *ανεξάλειπτη έμεινε στη μνήμη μας η εξέγερση των φοιτητών στο Πο/.ντεχνείο* |[~ *εντύπωση.* **ανεξάλειπτα** επίρρ **ανεξάντλητος,** -η. -ο [μτγν.] **1.** (α) αυτός που δεν εξαντλήθηκε ακόμη ΑΝΤ εξαντλημένος (β) αυτός που δεν εξαντλείται, δεν στερεύει, οι *ποσότητες νερού που λαμβάνονται με γεωτρήσεις δεν είναι ~ || ~ πηγή / απόθεμα / ποικι/Λα* ΣΥΝ αστείρευτος, ατελείωτος ΑΝΙ πεπερασμένος, περιορισμένος 2. (μτφ) αυτός που δεν μπορεί να καλυφθεί σε επαρκή βαθμό· το *θέμα αυτό είναι είναι αδύνατο* να το *καλύψει κανείς σε λίγες σελίδες* — **ανεξάντλητα** επίρρ. **ανεξαρτησία** (η) }17611 ίχωρ. πληθ } 1. η απουσία εξάρτησης, η απόλυτη ελευθερία στη λήψη αποφάσεων και την εκτέλεση ενεργειών: *οποιαδήποτε ανάμειξη στα εσωτερικά τής χώρας μας αποτελεί προσβολή τής εθνικής μας ~ || οικονομική / πολιτική ~* ΣΥΝ το αυτεξούσιο ΑΝΤ εξάρτηση, υποτέλεια 2. η απουσία κάθε είδους υποχρεώσεων ή συνεκτικών δεσμών προς άλλο πρόσωπο ή κατάσταση· *δεν τους άρεσε ο έγγαμος βίος και οι οικογενειακές υποχρεώσεις ήθελαν και* οι *δύο την ~ τους και χώρισαν.*

[ΕΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. independance] **ανεξάρτητα** επίρρ. 1. χωρίς εξάρτηση από κάποιον/κάτι: *ενεργεί / ?^ειτουργεί / δρα ~ [| ζει ~, χωρίς περιορισμούς και δεσμεύσεις* 2. (+από) χωρίς να συνδέεται κάποιος/κάτι με κάποιον/κάτι άλλο: *~ από το αποτέλεσμα τής έρευνάς σου, θα πάρει αυτό το ποσό* (βλ λ *ανεξαρτήτως).*

ανεξαρτητοποίηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η διαδικασία με την οποία άτομο, ομάδα ή ευρύτερος φορέας αποκτά την ανεξαρτησία του — **ανεξαρτητοποιούμαι** ρ {-είται..} [1881]. **ανεξάρτητος,** -η. -ο [1829} **1.** αυτός που δεν εξαρτάται, δεν ελέγχεται από άλλους. *~ βου?χυτής ί υπουφήφιος || εφημερίδα ~ από κομματικές επιρροές || είμαι οικονομικά ~* ΑΝΤ εξαρτημένος 2. (ειδικότ.) αυτός που λειτουργεί με βάση το καθεστώς που ορίζει ο ίδιος, χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις, σύμφωνα με την αρχή τής αυτοδιάθεσης: *η Κύπρος είναι ~ κράτος από το !960(κβ. λ αυτόνομος)* **3.** (+από / +γεν) αυτός που δεν εντάσσεται σε ορισμένα πλαίσια ή δεν οφείλεται σε εξωτερικό αίτιο· *λόγοι ανεξάρτητοι τής θελήσεώς μου με ανάγκασαν να απουσιάσω* 4. (για οικήματα) αυτός που δεν επικοινωνεί, που είναι χωριστά (από άλλον): *~ διαμερίσματα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. independam] **ανεξαρτήτως** επίρρ. [1815} (λόγ.) (+γεν) ασχέτως για κάτι που δεν εξαρτάται από κάτι άλλο: *~ εθνικότητας / θρησκείας / καταγωγής ί χρώματος / αντιλήψεων || αποφασίστηκε ολιγοήμερη απεργία, ~ τού τι θα εξαγγείλει ο υπουργός.*

[ι; ι ν Μ Απόδ γαλλ. εκφραστικού τρόπου και σύνταξης, λ.χ. *ανεξαρτήτως προελεύσεως* (< independamment de l'origine), *ανεξαρτήτως τού τι συνέβη* (< independamment de ce qui s'est passe)}

ανεξαρτήτως, όχι ανεξαρτήτου κ.λπ. Συχνά αντί τού επιρρήματος **ανεξαρτήτως** με γενική ονόματος (π χ *ανεξαρτήτως χρόνου - ανεξαρτήτως καιρικών συνθηκών - ανεξαρτήτως κόστους - ανεξαρτήτως εθνικότητας* κλπ.) χρησιμοποιείται εσφαλμένα ο τύπος τού επιθέτου *(ανεξάρτητος)* σε γενική πτώση και με γενική ονόματος· *ανεξαρτήτου κόστους' - ανεξαρτήτου καιρικών συνθηκών! ανεξαρτήτου εθνικότητας!* κ τ.ό Είναι προφανές ότι τέτοιες χρήσεις είναι λανθασμένες και θα πρέπει να αποφεύγονται.

ανεξέλεγκτος, -η. -ο **1.** αυτός που δεν διασταυρώθηκε, δεν επαληθεύτηκε για την εγκυρότητά του, δεν στηρίζεται σε ασφαλή και ελεγμένα δεδομένα: *- ειδήσεις κυκλοφορούν σχετικά με την κατάσταση τής υγείας του* [| *~ πληροφορία / κατηγορία* ΣΥΝ ανεξακρίβωτος, ανεπιβεβαίωτος ΑΝΤ ηλεγμένος, εξακριβωμένος **2,** αυτός που είναι εκτός ελέγχου, που έχει ξεφύγει από τα καθιερωμένα πλαίσια *~ άσκηση τής εξουσίας / δράση ί διαχείριση / τρόπος ζωής* ΣΥΝ ασύδοτος, αχαλίνωτος ανγ ελεγχόμενος -- **ανεξέλεγκτα** επίρρ [ειυμ αρ^χ. < άν- στερητ. + *εξελέγχω* < *έξ* -ι-*έ/.έγχω*\. **ανεξερεύνητος,** -η. -ο [μτγν] 1. (τόπος) που δεν έχει εξερευνηθεί· *η ~ ζούγκλα του Λμαζονίου εξάπτει την ανθρώπινη περιέργεια* ΣΥΝ παρθένος, απάτητος αμ εξερευνημένος 2. αυτός που δεν μπορεί να διερευνηθεί, να εξακριβωθεί σε όλες του τις λεπτομέρειες: *η ψυχή τού ανθρώπου θα είναι πάντα ένα ~ μυστήριο* συν ανεξιχνίαστος, σκοτεινός.

ανεξεταστέος, -α. -ο αυτός που δεν πέρασε με επιτυχία τις εξετάσεις του και πρέπει να επανεξεταστεί. *βαθμο?.ογήθηκε σε τέσσερα βασικά μαθήματα κάτω από τη βάση κι έμεινε ~ για τον Σεπτέμβριο* ΣΥΝ μετεξεταστέος.

[πιυμ < *αν(α)-* επαναληπτ + *εξεταστέος* < *εξετάζω].* **ανεξήγητος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που είναι δύσκολο ή αδύνατο να ερμηνευθεί *υπάρχει μια ~ σιωπή γύρω από την υπόθεση || ~ καθυστέρηση στην προώθηση τού αιτήματος μας* ΣΥΝ ακατανόητος, παράδοξος. παράξενος, αδικαιολόγητος αμ εύλογος, ευεξήγητος. — **ανεξήγητα** επίρρ. -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι* **ανεξιθρησκία** (η) }1768| {χωρ. πληθ } 1·η ελευθερία κάθε πολίτη να πιστεύει σε όποια θρησκεία επιθυμεί και να μη διώκεται για τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις 2. (συνεκδ.) η ανοχή τής πολιτείας προς τη

θρησκεία κάθε πολίτη, η οποία εκφράζεται με τη συνταγματική κατοχύρωσή της.
[ΕΤΥΜ < *ανεξίθρησκος* < *ανεξι-* (< μέλλ. *ἀνέξομαι* τού ρ. *ανέχομαι* + *θρήσκος)* ως απόδ τού γαλλ. tolerance (religieuse) «θρησκευτική ανοχή». Τον όρο εισήγαγε ο Ευγένιος Βούλγαρις].

ανεξιθρησκία ή ανεξιθρησκεία; Κπειδή η λ. δεν είναι σύνθετο τού απλού θρησκεία, αλλά (παρασύνθετο) παράγωγο σε *-ία* τού ήδη συνθέτου ανεξίθρησκος, γράφεται με -ι- · *ανεξίθρησκος* > ανεξι- θρησκ-ία όπως *ἀνανδρος* > *ανανδρία* (αλλά απλό *ανδρεία), πρωτοπόρος* > *πρωτοπορία* (αλλά *πορεία)* κ ο κ .
- αμνηστία, ανανδρία*

ανεξίθρησκος, -η, -ο [1826] αυτός που δείχνει ανοχή προς τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των άλλων ανεξικακία (η) {χωρ. πληθ.} η ανεκτική στάση απέναντι στην κακία των άλλων, η ανυπαρξία εκδικητικότητας ή πρόθεσης για ανταπόδοση τού κακού που υπέστη κάποιος ΣΥΝ αμνησικακία ΑΝΤ μνησικακία. — ανεξίκακος, -η, -ο [μτγν.}, ανεξικακώ ρ. [μτγν] {-εἰς..}
[ΕΤΥΜ μτγν. < ανεξίκακος < *ἀνεξι-* (< μέλλ ἀνέξομαι τού ρ. *ανέχομαι)* + *κακός].*
ανεξίτηλος, -η, -ο 1. αυτός που δεν ξεβάφει, που δεν μπορεί να α- φαιρεθεί με πλύσιμο, σβήσιμο ή ξύσιμο: ~ *χρώματα / μελάνι* ΣΥΝ ανεξάλειπτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν μπορεί να διαγραφεί, να εξαλει- φθεί από τη μνήμη, που αφήνει μόνιμη και διαρκή την ανάμνηση και την επίδρασή του *τα ταραγμένα παιδικά του χρόνια άφησαν ~ ίχνη στον χαρακτήρα του || άφησε ~ τη σφραγίδα τής προσωπικότητάς του στον χώρο των γραμμάτων* ΣΥΝ άσβηστος, αιώνιος. — ανεξίτηλα επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εισιτήριο* [ΕΓΥΜ μτγν. < *ἀν-* στερητ. + *εξίτηλος* (βλ λ)].
ανεξιχνίαστος, -η, -ο 1. αυτός που δεν μπορεί να εξιχνιαστεί ή δεν έχει εξιχνιαστεί ακόμα: ~ *μυστήριο / έγκλημα / αιτία* ΣΥΝ ανεξακρίβωτος, αδιαλεύκαντος. άλυτος ΑΝΤ εξιχνιασμένος 2. αυτός που δεν μπορεί εύκολα να κατανοηθεί από τον ανθρώπινο νου, να συλληφθεί σε όλη του την έκταση ΣΥΝ ανεξήγητος, ανερμήνευτος. — ανεξιχνίαστα επίρρ.
[ΕΤΥΜ μτγν. < άν-στερητ. + *εξιχνιάζω* Η φρ *ἀνεξιχνίαστοι αι οδοί του* Κυρίου βασίζεται στην Κ.Δ (πβ *Ρωμ.* 11, 33: *Ὢ βάθος πλούτου καί σοφίας καί γνώσεως Θεού Ὡς ἀνεξερεύνητα τά κρίματα αυτού, καί ανεξιχνίαστοι αί ὁδοί αυτού)].* ανέξοδος, -η, -ο αυτός που δεν στοιχίζει τίποτα, δεν απαιτεί έξοδα ΣΥΝ αδάπανος am δαπανηρός. — ανέξοδα επίρρ.
[ΕΤΥΜ < μτγν. *ἀνέξοδος,* αρχική σημ «εκείνος που δεν έχει έξοδο, αδιέξοδος». < *ἀν-* στερητ. + *έξοδος* Η σημερινή σημ. απαντά από τον 4ο αι. μ.Χ }.
ανεξόφλητος, -η, -ο [1868] κ. αξόφλητος αυτός που δεν έχει εξοφληθεί: ~ *ένταλμα / επιταγή / λογαριασμός* ΣΥΝ απλήρωτος — ανεξόφλητα επίρρ
ανεπάγγελτος, -η, -ο αυτός που δεν ασκεί επάγγελμα, δεν έχει επαγγελματική ενασχόληση.
[ΕΤΥΜ < *αν-* στερητ. + *επαγγέλλομαι* «ασκώ επάγγελμα», άσχετο προς το μτγν. *ἀνεπάγγελτος* «αυτός που δεν αναγγέλθηκε»].

ανεπάγγελτος - άνεργος. Ην αντιθέσει προς το άνεργος, που δηλώνει αυτόν που στερείται τής δυνατότητας να εργαστεί, που δεν βρίσκει εργασία, το ανεπάγγελτος βρίσκεται εγγύτερα προς το αρχ *άεργος,* δηλ. δηλώνει περισσότερο αυτόν που δεν γνωρίζει κανένα επάγγελμα και που. κατά συνέπεια, δεν ασκεί και επάγγελμα, επιλέγοντας μάλλον παρά αναγκαζόμενος να είναι άνεργος Έτσι το *ανεπάγγελτος* χρησιμοποιείται συχνά ως χαρακτηρισμός στα αστυνομικά δελτία ειδήσεων, ενώ το *άνεργος* αποτελεί οικονομικοκοινωνικό χαρακτηρισμό. -» *αεργία*

ανεπαίσθητος, -η. -ο αυτός που με δυσκολία γίνεται αντιληπτός στις αισθήσεις: *μια ~ κίνηση τού χεριού || ~ διαφορά / ήχος / αλλαγή* ΣΥΝ αμυδρός, ελαφρός ΑΝΤ αισθητός, έντονος. — ανεπαίσθητα / ανεπαισθήτως [μτγν.1 επίρρ
[ΕΙΥΜ μτγ^ν · < *ἀν-* στερητ + *έ.παισθάνομαι* «αντιλαμβάνομαι, αισθάνομαι» < *ἐπ(ί)-* + αισθάνομαι] ανεπανάληπτος, -η, -ο 1. αυτός που δεν επιδέχεται επανάληψη, που είναι μοναδικός και δεν μπορεί να τον μιμηθεί ή να τον ξεπεράσει κανείς: *μια ~ προεκλογική συγκέντρωση* ΣΥΝ. μοναδικός, άφθαστος
2. αυτός που είναι τόσο καλός, ώστε είναι δύσκολο να επαναληφθεί. που αγγίζει τα όρια τής τελειότητας: *δύο ~ μέρες στην εξοχή* ΣΥΝ υπέροχος, έξοχος, απίθανος — ανεπανάληπτα επίρρ ■ ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *απίθανο c*
ανεπανόρθωτος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν μπορεί να διορθωθεί, να επιστρέψει στην αρχική του κατάσταση: *η ελληνική οικονομία με την αύξηση τον εξωτερικού δανεισμού υπέστη ~ πλήγμα* [[~ *λάθος / ζημιά / βλάβη.* —
ανεπανόρθωτα επίρρ. ανεπάντεχος, -η, -ο -> αναπάντεχος
ανεπάρκεια (η) [1863] {χωρ. πληθ.} 1. (α) η έλλειψη επαρκούς αριθμού ή ποσότητας: ~ *τροφίμων || υπάρχει ~* σε *ειδικευμένα στελέχη* (β) η έλλειψη τής απαιτούμενης ποιότητας, των απαιτούμενων προσόντων. *η αποτυχία υλοποίησης τού έργου κατέδειξε την ~ των προσώπων που το ανέλαβαν* [| *είναι προφανής η ~ της για αυτή την υπεύ*

θυνη θέση ΑΝΤ επάρκεια 2. ΙΑΤΡ η ελλιπής λειτουργία οργάνου τού σώματος, που οφείλεται σε ανατομική αλλοίωση ή λειτουργική διαταραχή: *καρδιακή / νεφρική / βαλβιδική / στεφανιαία* (βλ λ) ~ 3. ΙΑΤΡ *διανοητική ανεπάρκεια* η νοητική καθυστέρηση [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ deficiency], ανεπαρκής, -ής, -ές [1856] {ανεπαρκ-ούς j -είς (ουδ. -ή) · ανεπαρκέστερος. -ατος} 1. αυτός που είναι λιγότερος από τον απαιτούμενο: ο *αριθμός* των *φοιτητικών εστιών είναι ~ ||[τα αποθέματα κρίνονται* ~1[
- *ποσότητα / ποσοστό / χώρος / γνώσεις / μόρφωση / διατροφή* συν ελλιπής αντ επαρκής 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει την απαιτούμενη ποιότητα, τα αναγκαία προσόντα για την επίτευξη επιθυμητού στόχου. *η κακή εξέΑιξη των παιδιών τους απέδειξε ότι ήταν - ως γονείς* αντ. επαρκής 3. αυτός που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στον σκοπό για τον οποίο προορίζεται: τα *μέτρα κατά τού νέφους αποδείχθηκαν ~* I| ~ *μέθοδος* ΣΥΝ αναποτελεσματικός αντ επαρκής — ανεπαρκώς επίρρ. [1859]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* ανέπαφος, -η. -ο αυτός που δεν έχει υποστεί φθορά ή μείωση, που διατηρεί την ακεραιότητά του *κατάφερε* να *διατηρήσει ~ την πατρική περιουσία* ΣΥΝ ακέραιος, απείραχτος, άνέγγιχτος.
[ΕΤΥΜ αρχ < άν– στερητ. + *ἐπαφή].* ανεπεξέργαστος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει υποστεί την κατάλληλη επεξεργασία· ~ *κείμενο / ιδέα / σχέδιο* ΣΥΝ αδούλευτος, ακατέργαστος ΑΝΤ επεξεργασμένος ανεπηρέαστος, -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν έχει επηρεαστεί, δεν έχει δεχθεί επιδράσεις (από κάποιον/κάτι) · *συνέχισαν τη ζωή τους ανεπηρέαστοι από όσα συνέβαιναν γύρω τους || όταν ακούς και διαβάζεις τόσα δυσάρεστα πράγματα, πώς να μείνεις* ΑΝΓ επηρεασμένος 2. (ειδικότ.) αυτός που διατηρεί την αντικειμενικότητα και την αμεροληψία του: *η Δικαιοσύνη πρέπει να προχωρήσει στο έργο της ανεπηρέαστη || η κρίση του έμεινε - από τις απειλές που δέχθη-* κεΣΥΝ απροκατάληπτος. —ανεπηρέαστα επίρρ ανεπιβεβαίωτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί, να αποδειχθεί η εγκυρότητά του: *σύμφωνα με ~ πληροφορίες, επίκειται ανασχηματισμός τής κυβέρνησης ΣΥΝ* ανεξακρίβωτος ΑΝΤ επιβεβαιωμένος, εξακριβωμένος [ΕΓΥΜ. Μεταφρ δάνειο από αγγλ. unconfirmed], ανεπίβουλος, -η. -ο [μτγν] αυτός που δεν επιβουλεύεται άλλους: ~ *φίλος / σχέδιο / σκέψη* ΣΥΝ άδολος ΑΝΤ επίβουλος, δόλιος — ανεπί- βουλα επίρρ
ανεπίγνωστος, -η. -ο αυτός που γίνεται χωρίς επίγνωση, χωρίς να το θέλει ο δράστης, ασυναίσθητα ΣΥΝ απροσχεδίαστος ΑΝΤ εκούσιος, ηθελημένος, ενσυνείδητος — ανεπίγνωστα / ανεπιγνώστως επίρρ. [μτγν. [.
[F.TYM. μτγν, αρχική σημ «εκείνος που δεν έχει ακριβή γνώση για κάτι», < άν– στερητ. + *ἐπιγιγνώσκω* «παρατηρώ, αναγνωρίζω»], ανεπίγραφος, -η, -ο [μτγν] αυτός που δεν φέρει επιγραφή, συγκεκριμένο τίτλο: ~ *στήλη / επιστολή / κείμενο* ανεπίδεκτος, -η, -ο [μτγν [(λόγ) (+γεν.) αυτός που δεν επιδέχεται (κάτι): ~ *επισκευής / παρεμηνείας / αμφισβητήσεως / επιδιορθώσε-* ως ΦΡ. *ανεπίδεκτος* μοθήσεως αυτός που δεν μπορεί εύκολα να μάθει κάτι, να κατανοήσει κάτι που του διδάσκεται *μη μου λες να μάθω να οδηγώ στο αυτοκίνητο είμαι* ~ ΑΝΤ επιδεκτικός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιδέχομαι*

ανεπίδεκτος - επιδεκτικός. Συνδέονται και τα δύο με το επιδέχομαι, αρχαίο ρήμα που συντάσσεται κανονικά με αιτιατική: *Το πρόβλημα αυτό δεν επιδέχεται ?.ύση,* όχι *«. δεν επιδέχεται λύσε- ως>'I* II σύνταξη με γενική είναι προϊόν ξενισμού ή αναλογίας προς τα παράγωγα τού *επιδέχομαι..* Αντίθετα, με γενική συντάσσονται τα επιδεκτικός και ανεπίδεκτος· *Δεν είναι τόσο καλός μαθητής, αλλά είναι επιδεκτικός βελτιώσεως* Πάγια φράση (με ειρωνική χροιά): *«ανεπίδεκτος μαθήσεως».* -> *επιδέχομαι*

ανεπίδοτος, -η, -ο [1888] αυτός που δεν επιδόθηκε. δεν έχει φθάσει στον παραλήπτη του: ~ *έγγραφο / επιστολή ι μήνυμα* [ΕΤΥΜ < αν-στερητ + *επιδίδω* «παραδίδω, εγχειρίζω»], ανεπιθύμητος, -η. -ο [μτγν.] 1. μη επιθυμητός, αυτός που προκαλεί δυσαρέσκεια ΣΥΝ δυσάρεστος ΑΝΙ επιθυμητός 2. ΠΟΛΙΤ *ανεπιθύμητο πρόσωπο* (λατ. persona non grata) ξένος, συνήθ. διπλωμάτης, που καλείται να εγκαταλείψει εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήμα- τος τη χώρα στην οποία βρίσκεται ή που του απαγορεύεται η είσοδος σε αυτή. *οι δύο υπάλ?.η'Αθΐ τής πρεσβείας κρίθηκαν ανεπιθύμητα πρόσωπα και τους ζητήθηκε να εγκαταλείψουν τη χώρα.* — ανεπιθύμητα επίρρ.
ανεπίκαιρος, -η. -ο αυτός που είναι έξω από την επικαιρότητα, από τα τρέχοντα ενδιαφέροντα. <5εν *αξίζει να γράψεις γΓαυτό το θέμα είναι πια ~ || ~ ενέργεια / πράξη / απάντηση* ανεπίκαιρα επίρρ. ανεπίκριτος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν επικρίθηκε ή που δεν μπορεί να επικριθεί. — ανεπίκριτο επίρρ ανεπικύρωτος, -η, -ο [1871] αυτός που δεν έχει επικυρωθεί, που δεν έχει αναγνωριστεί επίσημα η εγκυρότητά του: ~ *σύμβαση ί πρακτικό / διορισμός* α\Τ επικυρωμένος, (λόγ.) κεκυρωμένος. ανεπίληπτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει τίποτα επιλήψιμο, εναντίον τού οποίου δεν μπορεί να διατυπωθεί κατηγορία · ~ *βίος / συμπεριφορά / μέθοδοι / μέσα* ΣΥΝ αδιάβλητος, άψογος αντ επιλήψιμος, μεμπτός. διαβλητός. — ανεπίληπτα επίρρ.

α-/αν- *στερητικό*
αν-εμπέδωτος, -η. -ο **ανεξαγόραστος,**-η,-ο **αν-εξάσκητος,** -η, -ο **αν-εξέλικτος,** -η, -ο **αν-εξημέρωτος,** -η, -ο
αν-ενθουσίαστος,-η,-ο **αν-εξαργύρωτος,** -η, -ο **αν-εξασφάλιστος,** -η, -ο **αν-εξέταστος,**-η,-ο

[ΕΤΥΜ αρχ. < άν-στερητ + *επίληπτος* «αξιοκατάκριτος, επίμεμπτος» (πβ. κ. *επιλήψιμος*)] **ανεπίλυτος,** -η, -ο [μτγν] αυτός που δεν έχει επιλυθεί: ~ *πρόβλημα / διαφορά*

ανεπίσημος, -η. -ο 11832} 1. αυτός που δεν χαρακτηρίζεται από επισημότητα, που δεν αντιμετωπίζεται σύμφωνα με κανόνες πρωτοκόλλου: *τις ημέρες των διακοπών τον Πάσχα ο πρωθυπουργός θα πραγματοποιήσει ~ επίσκεψη στην Ελβετία* || *~ γεύμα / ένδυμα / γλώσσα / ύφος* συν άτυπος, κοινός 2. αυτός που δεν επικυρώνεται επισήμως, που δεν γίνεται γνωστός με επίσημο τρόπο (ανακοίνωση κ.λπ): *σύμφωνα με - πληροφορίες, προβ/,έπονται σημαντικές αλλαγές στην εκπαιδευτική πολιτική τής κυβέρνησης* || *~ πηγή / διάβημα* — **ανεπίσημα** / **ανεπισήμως** [1887] επίρρ.

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inofficiel]. **ανεπιστημοσύνη** (η) Ιχωρ. πληθ} επιστημονική άγνοια, ανεπάρκεια: *παρά τη μακρά ενασχόλησή του με ανάλογα αντικείμενα, μας έκανε εντύπωση η ~ του.* **ανεπιστρεπτί** επίρρ. (λόγ.) χωρίς πιθανότητα επιστροφής: *η εποχή των παχιών αγελάδων έχει παρέ/.θει* ~ συν οριστικά, τελεσίδικα, μια για πάντα. ^ σχολιο λ. *-ί.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < *άνεπίστρεπτος* < άν- στερητ. + *επιστρέφω}.* **ανεπίσχετος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν επιδέχεται επίσχεση, ακατάσχετος: ~ *αιμορραγία* | | (μτφ.) ~ *ορμή* [F.ΤΥΜ μτγν. < *άν-* στερητ. + *-επίσχετος* < *επίσχεσις* «συγκράτηση, ανάσχεση»].

ανεπίτευκτος, -η, -ο [μτγν.] (λόγ) αυτός που δεν μπορεί να επιτευχθεί, που βρίσκεται έξω από τα όρια τού εφικτού: - *στόχος / σχέδιο* ΣΥΝ ανέφικτος, ακατόρθωτος **ανεπιτήδειος,** -α. -ο [αρχ.[(λόγ) αυτός που δεν διαθέτει τις κατάλληλες δεξιότητάς ή ικανότητες (συνήθ για την εκτέλεση έργου): *είναι ~ να χειριστεί τέτοιο λεπτό ζήτημα* ΑΝΤ επιτήδειος — **ανεπιτήδεια** επίρρ.,

ανεπιτηδειότητα (η) [μτγν.]. **ανεπιτήδευτος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει πάνω του κάτι ψεύτικο, τεχνητό ή προσποιητό, που διατηρεί την αυθεντικότητά του: ~ *κομψότητα / τρόποι / συμπεριφορά / χάρη* ΣΥΝ απροσποίητος am επιτηδευμένος. — **ανεπιτήδευτα** επίρρ. **ανεπίτρεπτος,** -η, -ο αυτός που δεν επιτρέπεται, που ξεφεύγει από τα όρια των κανόνων, *είναι ανεπίτρεπτο να επεμβαίνεις στο δικό μον σπίτι* ΣΥΝ αθέμιτος, αντιδεοντολογικός ΑΝΤ. επιτρεπτός. — **ανεπίτρεπτα** επίρρ

ανεπιτυχής, -ής, -ές [μτγν.] (ανεπιτυχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν οδηγεί στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, που δεν έχει επιτυχία. ~ *προσπάθεια / μέτρο / απόπειρα / διάβημα* ΣΥΝ αποτυχημένος, ατελέσφορος am επιτυχής. — **ανεπιτυχώς** επίρρ. [1871] **ανεπιφύλακτος,** -η, -ο [1880] κ. **ανεττιφυλαχτος** ο χωρίς επιφυλάξεις. αυτός που εκδηλώνεται με εμφανή και άμεσο τρόπο, χωρίς δισταγμούς: *θα έχει την ~ υποστήριξή μας* [[*~ αποδοχή / θαυμασμός / συμπαράσταση* ΣΥΝ απερίφραστος. — **ανεπιφύλακτα** κ. (καθημ.) **ανεττιφύλαχτα** / **ανεπιφυλάκτως** [1888] επίρρ. **ανεπούλωτος,** -η, -ο [μεσον] 1. αυτός που δεν έχει ακόμα επουλωθεί

- *τραύματα / πληγή* ΣΥΝ αθεράπευτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει ακόμη ξεχαστεί έντονος, βαθιά χαραγμένος: *ο εμφύλιος έχει αφήσει μέσα τους ~ τραύματα.*

ανεπρόκοπος, -η, -ο (λαικ.) (κ. ως ουσ.) αυτός που δεν έχει προκοπή. που δεν σημειώνει καμία πρόοδο: *Και τι αξιόλογο μπόρεσε να κάνει: Ήταν μια ζωή ~* ΣΥΝ αχαΐρευτος.

[ΠΤΥΜ < *ανε-* στερητ. + *προκοπή].*

ανεπτυγμένος, -η, -ο + αναπτύσσω

ανέραστος, -η, -ο (κακόσ.) αυτός που δεν έχει γνωρίσει τον έρωτα (και συνήθ χαρακτηρίζεται από στενομυαλιά, ακοινώνητη συμπεριφορά. το αίσθημα τού ανικανοποίητου κ λπ.) *δεν μπορείς να εμπι- στευθείς τέτοια συναισθηματικά ζητήματα σ' έναν άνθρωπο που σ' ό/.η τον τη ζωή υπήρξε ~*

[ΠΤΥΜ μτγν. < *άν-* στερητ. + *έραστός* «αγαπητός» < αρχ. *έραμαι* «αγαπώ, αισθάνομαι ερωτική έλξη» (βλ. λ. *εραστής)].* **ανεργία** (η) [χωρ. πληθ.) **1.** (α) η έλλειψη εργασιακής απασχόλησης που οφείλεται σε μειωμένη προσφορά εργασίας· *τα μέτρα τής κυβέρνησης θα οδηγήσουν μεγάλο αριθμό εργαζομένων στην -* [[*βρίσκομαι / μπαίνω / βγαίνω στην ~* || *ταμείο ανεργίας* || *εποχική / μερική ! διαρθρωτική ~* (β) ***επίδομα ανεργίας*** ειδικό χρηματικό ποσό που χορηγείται από το κράτος ως βοήθημα σε ανέργους 2. (συνεκδ) ο αριθμός των ανθρώπων που δεν έχουν βρει εργασιακή απασχόληση, εκφραζόμενος κυρ. σε ποσοστά: *η ~ κινείται σε υψηλά επίπεδα ξε- περνώντας το 10%* · 3. ιατρ η αδυναμία τού οργανισμού να παράγει αντισώματα. < ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *αεργία, δουλειά.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άνεργος* Ο ιατρ όρ. είναι αντιδάν.. < αγγλ anergy].

το *άνεργος),* που δηλώνει την έλλειψη εργασίας, την αντικειμενική αδυναμία να εργαστεί κανείς. Τέλος, η λέξη *αργία* έφθασε να δηλώνει τη νόμιμη, θεσμοθετημένη αποχή από την εργασία, σε ημέρες εορτών ή αναπαύσεως που ορίζονται σε κάθε χώρα. Υπόλειμμα τής αρχαίας σημ τού *αργία* είναι το γνωστό αρχαίο γνω- μικό *«άργία μήτηρ πάσης κακίας»*(η απραξία γεννά κάθε μορφής κακία) που συχνά ακούγεται και ως «αεργία μήτηρ πάσης κακίας». λόγω τού ότι το *αργία* έχει πάρει σήμερα διαφορετική σημασία

άνεργος, -η, -ο [αρχ.1 αυτός που παρά τη θέλησή του δεν έχει εργασιακή απασχόληση (κυρ. επειδή έχασε τη δουλειά του ή δεν βρίσκει δουλειά). ~ *νέοι / μηχανικοί* |] (συνήθ. ως ουσ.) *η πολιτική αυτή δημιούργησε στρατιές ανέργων* ΑΝΤ εργαζόμενος ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αεργία, ανεπάγγελτος*

ανερμάτιστος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει σταθερό χαρακτήρα και σαφή προσανατολισμό, που μεταβάλλει εύκολα τις ιδέες του: *άνθρωπος ~ ηθικά δεν θα δίσταζε να πατήσει επί πτωμάτων, προκειμένου να αναδειχθεί ο ίδιος* ΣΥΝ αλλοπρόσαλλος, ασταθής 2. αυτός που γίνεται με επιπολαιότητα, χωρίς μελέτη και σαφή προγραμματισμό: ~ *πολιτική* — **ανερμάτιστα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *άν-* στερητ + *έρματίζω* «τοποθετώ έρμα, υποστήριγμα» < *ερμα* «σαβούρα - υποστήριγμα πλοίων, όταν αυτά βρίσκονται στην ξηρά» (βλ.λ.)] **ανερυθρίαστα** επίρρ. χωρίς ντροπή, χωρίς αιδώ χωρίς να κοκκινίσει κάποιος από ντροπή: *πώς μπορείς να λες ~ τέτοια ψέματα;* ΣΥΝ αναίσχυντα Επίσης (λόγ.) **ανερυθριάστως** — **ανερυθρίαστος,** -η. -ο [μτγν.]

[ΕΤΥΜ < μτγν *άνερνθρίαστος* < *άν(α)-* + *έρνθριώ (-άω)* \. **ανέρχομαι** ρ, αμετβ αποθ Ιανήλθα (να/θα ανέλθω. μτχ. ανελθών, -ούσα, -όν)} (λόγ.) 1. κινούμαι προς τα πάνω, ανεβαίνω: *μετά από κάθε βροχόπτωση η στάθμη τής λίμνης ανέρχεται αισθητά* 2. (μτφ.) ακολουθώ ανοδική εξελικτική πορεία, παρουσιάζω πρόοδο ~ *κοινωνικά* Συν. ανεβαίνω, προκόβω, προάγομαι, προοδεύω 3. (+σε) φθάνω (σε υψηλή θέση. αξίωμα): ο *Μ. Αλέξανδρος ανήλθζ στον θρόνο μετά τη δολοφονία τού Φίλιππον* 4. (μτφ) φθάνω συνολικά (σε συγκεκριμένο αριθμό ή ποσό): οι *ζημιές στις πληγείσες περιοχές ανέρχονται σε 4 δισεκατομμύρια δραχμές* **5.** (η μτχ ***ανερχόμενος,*** *-η, -ο)* αυτός που βρίσκεται σε τροχιά ανοδικής εξέλιξης, σε ανοδική πορεία. - *πο/Λτική δύναμη* || *~ αστέρας τού κινηματογράφον.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* [ΠΤΥΜ αρχ < *άν(α)-* + *έρχομαι}* **ανέρωτος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει νερωθεί, αραιωθεί με προσθήκη νερού. ~ *κρασί / ούζο* **άνεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων) 1. (α) η αίσθηση ότι κάτι γίνεται εύκολα, ξεκούραστα: *αυτά τα παπούτσια εξασφαλίζουν ~ στο περπάτημα* || *«απέξω εμφάνιση, από μέσα ~»*(διαφήμ. εσωρούχων) (β) η απουσία δυσκολίας στην εκτέλεση μιας πράξης ή στον χειρισμό ενός αντικειμένου: *μιλά και γράφει με ~ τρεις ξένες γλώσσες* || *η εθνική ομάδα νίκησε με ~ την αντίπαλή της* || *χειρίζεται τον υπολογιστή με ~* || *τραγούδησε με ~ και χωρίς μικρόφωνο ένα δύσκολο κομμάτι* συν ευχέρεια, ευκολία αντ δυσκολία (γ) η ευρυχωρία: *ένα ακόμα δωμάτιο να υπήρχε στο σπίτι, θα είχαμε μεγαλύτερη ~* || *στις καινούργιες εγκαταστάσεις τής εταιρείας έχουμε μεγάλη ~ χώρου* αντ στενότητα (δ) καθετί που εξασφαλίζει ευκολία, ξεκούραστη εργασία κ.λπ.· διευκόλυνση: *μεγά?^η ~ αντό το πλυντήριο πιάτων!* 2. **ανέσεις** (οι) τα μέσα που εξασφαλίζουν έναν πιο ευχάριστο και λιγότερο κοπιαστικό τρόπο διαβίωσης: *έφτειαξαν ένα σπίτι με όλες τις ~* συν. κομφόρ 3. (γενικότ.) η αίσθηση ότι δεν υπάρχει στενότητα, έλλειψη σε κάτι: *δον- λεύουν και οι δύο και καταφέρνουν να ζουν με ~* || *έχω οικονομική ~* || *υπάρχει κάποια ~ χρόνου, επομένως μπορούμε να εργαστούμε πιο ήρεμα* 4. η απουσία βιασύνης και άγχους κατά την εκτέλεση εργασίας· κυρ. στη ΦΡ ***με την άνεσή*** *σου* χωρίς να βιάζεσαι: *κάνε τις δονλειές* σου ~ *δεν βιαζόμαστε* συν (λαϊκ) με το πάσο σου · 5. (α) η οικειότητα: *έχει ~ μαζί του, γι' αντό και τον αποκαλύπτει όλα της τα μυστικά φ)* η φυσικότητα στη συμπεριφορά, στους τρόπους, η απουσία επιτήδευσης, τυπικότητας ή περιορισμού από κοινωνικές συμβάσεις: *κινήσον με ~ κανείς δεν θα σε παρεξηγήσει* || *εκεί να δεις-: μπαίνει στο γραφείο τού πρόεδρον μ'ένα χαμόγελο ώς τ' αφτιά, στρογγνλο- κάθεται στην πολνθρόνα και, χωρίς καν να ρωτήσει, ανάβει τσιγάρο!* (γ) η εξοικείωση με έναν χώρο, ένα περιβάλλον *κινείται με ~ στονς φιλολογικούς χώρονς*]| *έχει γερή κατάρτιση και κινείται με ~ σε όλες τις περιόδονς τής ε/.ληνικής ιστορίας.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ένεση.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άνεσις* «χαλάρωση, ανακούφιση» < *άνίημι* «στέλνω προς τα πάνω - απελευθερώνω» · πβ *άφ-εσις*< *άφ-ίημι. ένεσις* < *έν- ίημι, νφ-εσις*< *ύφ-ίημι, έφ-εσις*< *έφ-ίεμαι*. Μεταφρ. δάνειο αποτελεί η φρ. *με την άνεσή σας* (< γαλλ. a votre aise), καθώς και ο πληθ. *οι ανέσεις* (< γαλλ. les commodites). Στη σημ. των μέσων που εξασφαλίζουν άνετη διαβίωση, η λ. αποτελεί (στον πληθ. *ανέσεις)* απόδ τού γαλλ. conforts (βλ. κ *κομφόρ)].* **ανεσκαμμένος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που έχει ανασκαφεί. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

ανεσπερος, -η, -ο (λογοτ.) 1. (κυριολ.) αυτός που δεν σκοτεινιάζει, δεν σβήνει ποτέ 2. (μτφ) που διατηρεί την αίγλη του: ~ *φως ι δόξα* ΣΥΝ άσβηστος

[ΕΙΥΜ μτγν < άν-στερητ. + *έσπέρα}.*

ανεργία - αργία - αεργία. Και οι τρεις λέξεις είναι αρχαίες, με ιδιαίτερα μεγάλη χρήση οι δύο πρώτες. Στην αρχαιότητα η μεν **αεργία** δήλωνε «την ηθελημένη έλλειψη εργασίας, τη νωθρότητα, την τεμπελιά», ενώ η **αργία** (< *άεργία,* με συναίρεση) δήλωνε τόσο την ηθελημένη όσο και την αθέλητη έλλειψη εργασίας, το να μην εργάζεται κανείς. Με τον καιρό το μεν *αεργία* (και το *άεργος)* συνέχισε να δηλώνει την τεμπελιά, κατ' αντίθεση προς το **ανεργία** (και

α- / **αν-** *στερητικό*

αν-εξιλέωτος, -η, -ο	**αν-εξολόθρευτος,** -η, -ο	**αν-εξουσίαστος,** -η. -ο	**αν-εόρταστος,** -η, -ο	**αν-εττιθεώρητος,** -η, -ο
αν-εξιστόρητος, -η, -ο	**ανεξομολόγητος,** -η, -ο	**αν-εξουσιοδότητος,** -η, -ο	**αν-επίβλεπτος,** -η, -ο	**αν-επισκεύαστος,** -η, -ο
αν-εξοικείωτος, -η, -ο	**αν-εξόπλιστος,** -η, -ο	**αν-εξύμνητος,** -η, -ο	**αν-εττιεικής,** -ης, -ές	

ανεστάλη ρ -> αναστέλλω
ανέστη ρ στη φρ **Χριστός *Ανέστη*** βλ. λ. *αναστάινω*
Ανέστης (ο) ανδρικό όνομα. Επίσης (λαϊκ.) **Ανέστος.**
(ετυμ Από την ευχή *(Χριστός) ανέστη*]. **ανέστησα** ρ. + αναστάινω
ανέστιος, -α, -ο αυτός που δεν έχει δικό του σπίτι (εστία) και, κατ' επέκτ , πατρίδα, αυτός που περιπλανάται από τον έναν τόπο στον άλλον *γόριζε από χωριό σε χωριό, από σπίτι σε σπίτι, ~ και αξιοθρήνητος* συν περιπλανώμενος [πτυΜ αρχ < ἀν¹- στερητ. + *εστία]* **ανεστραμμένος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που έχει αναστραφεί (βλ. λ. *αναστρέφω*): *~ κώνος* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή*. **ανέταμα** ρ. ♦ ανατέμνω
ανέτοιμος, -η. -ο [μτγν Ι αυτός που δεν βρίσκεται σε ετοιμότητα, που δεν έχει προετοιμαστεί κατάλληλα: *ήταν ~ να αναλάβει τέτοιες ευθύνες* ΣΥΝ απροετοίμαστος AST προετοιμασμένος, έτοιμος — **ανέτοιμα** επίρρ., **ανετοιμότητα** (η) [1893J **άνετος,** -η, -ο 1. (α) αυτός που προσφέρει ευκολία, ξεκούραση, ανάπαυση: *~ παπούτσια / παντελόνι ί κάθισμα / λεωφορείο || ~ μεταφορά από και προς τον σταθμό* (β) αυτός που γίνεται ανεμπόδιστα, εύκολα και ομαλά: *- ομιλία ι χρήση τής* ελληνικής *-γλώσσας! χειρισμός μιας συσκευής* (γ) ευρύχωρος *- σπίτι / δωμάτιο ί γραφείο* 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από απουσία προβλημάτων, δυσκολιίν: *ζουν μια ~ ζωή, χωρίς στερήσεις* ([*κάναμε ~ διακοπές, δεν μας έλειψε τίποτα* 3. αυτός που επιτυγχάνεται χωρίς δυσκολία: *στις εκλογές το κόμμα αυτό εξασφάλισε ~ πλειοψηφία || ~ νίκη μιας ομάδας* 4. (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από φυσικότητα, απουσία τυπικότητας ή περιορισμού από κοινωνικές συμβάσεις· *~ κινήσεις / ύφος / τρόπος* j] *είναι πολύ ~ άνθρωπος· σε κάνει να αισθάνεσαι ότι μιλάς με έναν φίλο* σου (β) (συνήθ μειωτ.) αυτός που συμπεριφέρεται χωρίς να έχει αίσθηση τού χώρου στον οποίο βρίσκεται ή συναίσθηση τής σοβαρότητας μιας κατάστασης *~ ο κύριος παρά τα όσα προηγήθηκαν μεταξύ μας, ήρθε και μας έπιασε την κουβέντα σαν να μη συμβαίνει τίποτα'* φρ (λαϊκ.) **το *παίζω άνετος*** (i) παρουσιάζομαι ψύχραιμος, σαν να μη με απασχολεί κάτι (που προβληματίζει τους άλλους) *τώρα μας το παίζει άνετος, αλλά να τον έβλεπες την ώρα τής πτήσης πώς φοβότανε'*]] *το 'παίζε άνετος στον διαγωνισμό, γιατί ήξερε από πριν τα θέματα!* (ii) συμπεριφέρομαι σαν να μην έχω καμία ανάμειξη σε υπόθεση, περιστατικό κ λπ (ενώ, στην πραγματικότητα, φέρω ευθύνη): *Κοίτα τον! Το παίζει άνετος, λες και είναι αθώα περιστερά'*
— **άνετα / ανέτως** [αρχ] επίρρ.
[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «χαλαρός» (για ηνία αλόγου). < *ἀνίημι* Βλ. κ. λ. *άνεση],*
ανετράττη ρ ■+ ανατρέπω
άνευ πρόθ. (λόγ.) (+γεν.) δηλώνει στέρηση **(=** χωρίς, δίχως): **-** *χρημάτων κανένα έργο δεν προχωρεί* j| *μέθοδος εκμάθησης ξένων γλωσσών ~ διδασκάλου* I) *παράδοση των αιχμαλώτων ~ όρων || εκ/^ογική νίκη ~ προηγουμένου* [| *υπουργός ~ χαρτοφυλακίου || άδεια ~ αποδοχών* j| *δη* λώσεις ~ σημασίας || επιχειρήματα ~ αξίας || λόγια ~* ουσίας || *επιταγή ~ αντικρίσματος* jj *ορκίστηκε να πει την αλήθεια ~ φόβου και πάθους·* ΦΡ (α) ***εκ των ων ουκ άνευ*** (λατ sine qua non. βλ. ΣΧΟΛΙΟ παρακάτω) για κάτι που είναι απαραίτητο ή αναντικατάστατο, χωρίς το οποίο δεν νοείται ή δεν γίνεται κάτι (β) ***άνευ αποχρώντος λόγου*** χωρίς σοβαρό λόγο: το *δικαστήριο του επέβαλε αυστηρή ποινή ~* (γ) ***άνευ λόγου και αιτίας*** χωρίς να μπορεί να δοθεί εξήγηση αδικαιολόγητα: *της επιτέθηκε*
[ετυμ αρχ. < **ἀν-ευ* < I.E. **sn-* (< **seni-* «χωριστά»), πβ. σανσκρ. sanu- tar «μακριά από», λατ sine «χωρίς», γαλλ. sans. ισπ. sin. γερμ sondern «αλλά» κά Αρχικώς το *άνευ* ήταν επίρρημα και σήμαινε «μακριά από, χωρίς» Η χρήση τής λ ως προθ. και η σύνταξή της με γεν. είναι ήδη αρχ Οι φρ. είναι μεταφρ δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ *άνευ όρων* (< sans conditions), *άνευ προηγουμένου* (< sans precedent), *άνευ λόγου* (< sans raison)].

εκ των ων ουκ άνευ. Ελλειπτική φράση Η πλήρης: **όρος εκ τών ών ούκ άνευ (έστί)** «προϋπόθεση από εκείνες που δεν είναι δυνα- τόν να μην υπάρχουν» άρα «απαραίτητη προϋπόθεση». Αντίστοιχο λατινικό: (conditio) sine qua non Το ενίοτε λεγόμενο **«εκ των ουκ άνευ»** είναι, προφανούς, εσφαλμένο.

ανευθυνολογία (η) {ανευθυνολογιών} το να μιλά κανείς ανεύθυνα· ανεύθυνος λόγος για σοβαρό ζήτημα. **--ανευθυνολογώ** ρ {-είς..}. **ανεύθυνος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν ενεργεί με υπευθυνότητα, με αίσθημα ευθύνης: *η ~ πολιτική του οδήγησε τη χώρα στα πρόθυρα οικονομικής κατάρρευσης* ΣΥΝ επιπόλαιος, αναξιόπιστος. **—ανεύθυνα** επίρρ. **ανευθυνότητα** (η) ιχολιο λ. *ευθύνη*

ανεύθυνος - υπεύθυνος. Η αντίληψη ότι το *ανεύθυνος* είναι γενικά το αντίθετο τού *υπεύθυνος* οδηγεί σε ορισμένα λάθη στη χρήση τής λέξης Αυτό συμβαίνει, γιατί αντίθετα προς τις δύο σημασίες τού *υπεύθυνος,* μία εύσημη και μία κακόσημη. το *ανεύθυνος* έχει μόνο μία, την κακόσημη. Συγκεκριμένα, το **υπεύθυνος** σημαίνει- (α) αίτιος, υπόλογος, αυτός που ευθύνεται για κάτι δυσάρεστο ή κακό *(Είναι υπεύθυνος για τη χρεωκοπία τής εταιρείας)* (β) αξιόπιστος, αυτός στον οποίο μπορεί να βασιστεί κανείς *(Πολύ υπεύθυνος υπάλληλος- δεν αφήνει ποτέ κάτι στη μέση).* Το **ανεύθυνος** σημαίνει, στον καθημερινό λόγο, μόνον «αναξιόπιστος» *(Πολύ ανεύθυνος άνθρωπος δεν μπορείς να του εμπιστευθείς τίποτε)* Δεν μπορούμε να πούμε *«Είναι ανεύθυνος για τη χρεωκοπία τής εταιρείας»*! Θα πούμε- *«Αεν είναι υπεύθυνος για,.»* Το ίδιο ισχύει και για το *ανευθυνότητα* σε σχέση με το *υπευθυνότητα.* **υπευθυνότητα** είναι και η «υπαιτιότητα, η ευθύνη που έχει κάποιος» και η «συνείδηση, η αίσθηση τού καθήκοντος», ενώ **ανευθυνότητα** είναι μόνο «η ασυνειδησία. η αναξιοπιστία»

ανευθυνοϋπεύθυνος, -η, -ο (σκωπτ) αυτός που δηλώνει ότι δεν έχει τις ευθύνες που επιβάλλουν οι αρμοδιότητες του ή που ενεργεί με ανεύθυνο τρόπο, ενώ έχει υπεύθυνη θέση: - *υπάλληλος..*
[πτγμ Νεότ. αντιθετικού τύπου σύνθετο κατά τα *ανεβοκατεβαίνω, μπαινοβγαίνω* κ.λπ.] **ανευλαβεια** (η) [μεσν] **1.** η έλλειψη ευλάβειας συν. ασέβεια 2. (γενικότ.) η έλλειψη τού απαιτούμενου σεβασμού: *η ~ προς τους θεσμούς έχει και ανάλογες επιπτώσεις* συν αναίδεια, θράσος. - - **ανευλαβής,** -ής, -ές [μτγν.], **ανευλαβώς** επίρρ. [μεσν.]. **ανεύρεσή** (η) [αρχ] f-ης κ -έσεως | -έσεις. - έσεωνί η εύρεση μετά από έρευνα (προσώπου / πράγματος) **ανευρετικός,** - ή. -ό αυτός που αποσκοπεί στην ανεύρεση. *- διαδικασία / μέθοδος.* « *** σχολιο λ *βρίσκω.*
[Γ.ΤΥΜ Από τού ελληνογενούς αγγλ heuristic]

ανευρετικός - **ευρετικός.** Επιστημολογικός-μεθοδολογικός όρος, που δηλώνει ότι ο ερευνητής προχωρεί «ψαχτά», δοκιμάζοντας τα δεδομένα τού υλικού του και επαληθεύοντας ή διαψεύδοντας διάφορες «υποθέσεις εργασίας» Η **ανευρετική** ή **ευρετική** μέθοδος αποδίδει τον ξένο όρο heuristic, που με τη σειρά του ανάγεται στο ελλην. **ευρίσκω.** Η μέθοδος αυτή στηρίζεται κατά πολύ στην αναζήτηση τής γνώσης μέσω των εμπειρικών δεδομένων, αντί να στηρίζεται εξ ολοκλήρου σε ορισμένη, άτεγκτα δεσμευτική, θεωρία και σε αξιωματικού τύπου θεωρήσεις

ανευρίσκω ρ. μετβ. {δύσχρ ανεύρον, -ες, -ε ., ανευρέθη (ανευρεθείς, -είσα. -έν)} (λόγ.) βρίσκω, εντοπίζω (κάποιον/κάτι) μετά από έρευνα *μετά από κοπιώδεις έρευνες άνευρε τον ιό που προκαλεί την ασθένεια || ο χαρτοφύλακας που είχε απωλεσθεί τελικά ανευρέθη σε ένα από τα γραφεία τής εταιρείας.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρίσκω.*
[ΕΓΪΜ αρχ < *ἀν(α)- + ευρίσκω]* **άνευρος,** -η, -ο [αρχ.] (μτφ) αυτός που στερείται νεύρου, ζωντάνιας, έντασης στις πράξεις και τις αποφάσεις του: τελείως *~ ομιλητής' η διάλεξή του δεν είχε ούτε ρυθμό ούτε ενδιαφέρον* συν άτονος, πλαδαρός. (εκφραστ) ψόφιος αντ νευρώδης, **ανεύρυσμα** (το) {ανευρύσματος] -ατα. -άτων) ιαιρ η μόνιμη καρδιακή ή αρτηριακή διαστολή που οφείλεται κυρ στην εξασθένηση των αγγειακών τοιχωμάτων: *~ αορτής / στομάχου.* — **ανευρυσματι- κός,** -ή. -ό. **ανευρυσματώδης,** -ης, -ες Ιμτγν]
[ΠΓΥΜ μτγν. < *άνευρύνω* «διαστέλλω». Η σημερινή σημ. ήδη μτγν] **ανεφάρμοστος,** -η, -ο [1835] 1. αυτός που δεν εφαρμόστηκε: *μετά τον θάνατό του τα σχέδιά του έμειναν ~*]| *~ νόμος* 2. αυτός που δεν μπορεί να εφαρμοστεί, *ωραία θεωρία, αλλά ~ στην πράξη* αντ εφαρμόσιμος. — **ανεφάρμοστα** επίρρ. **ανέφελος,** -η. -ο [αρχ.) 1. αυτός που δεν έχει σύννεφα, που διατηρεί τη διαύγεια και την καθαρότητά του ΣΥΝ ασυννέφιαστος, διαυγής, αίθριος ΑΝΤ νεφελώδης, συννεφιασμένος 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει προβλήματα ή στενοχώριες *ήταν τόσο ερωτευμένοι, που πίστευαν ότι τίποτα δεν θα μπορούσε να διαταράξει την ~ ευτυχία τους'* **ανέφικτος,** -η, -ο Ιμτγν] αυτός που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, να εφαρμοστεί στην πράξη: *τα σχέδιά του είναι - λόγω αξεπέραστων οικονομικών δυσκολιών* συν ακατόρθωτος, ανεπίτευκτος- απραγματοποίητος, ανεφάρμοστος ΑΝΓ εφικτός **ανεφοδιάζω** ρ μετβ {ανεφοδίασ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} εφοδιάζω εκ νέου, προμηθεύω με εφόδια προς αναπλήρωση όσων καταναλώθηκαν.
[ι-;τΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ approvisionner]. **ανεφοδιασμός** (ο) ο εκ νέου εφοδιασμός, η λήψη εφοδίων για την αναπλήρωση αυτοίν που καταναλώθηκαν, *σταθμοί ανεφοδιασμού τού στρατού || ο ~ αερολλάνου με καύσιμα* **ανέχεια** (η) U824] {χωρ πληθ } η κατάσταση οικονομικής στενότητας. η στέρηση των αναγκαίων βιοποριστικών μέσων· *ζουν μέσα στην ~* συν. ένδεια, φτώχια ΑΝΤ ευπορία, ευμάρεια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια.* [ΕΓΥΜ. < *αν-* στερητ. + *-έχεια* < *έχω* (κατ' αναλογίαν προς λ. όπως *συν-έχεια, νουν-έχεια* κ ά). Απόδ τού γαλλ gene (λ.χ. vivre dans la gene «ζω μέσα στην ανέχεια»)] **ανέχομαι** ρ μετβ. αποθ {ανέχ-τηκα (λόγ -θηκα)} **1.** δέχομαι (κάτι) χωρίς διαμαρτυρίες, κάνω υπομονή (μπροστά σε κάποιον/κάτι που μου προξενεί αισθήματα ενόχλησης ή δυσφορίας): *δεν ~ να τους βλέπω σ'αυτό το χάλι* (| *πώς ανέχεται τέτοια αναιδή συμπεριφορά:* συν αντέχω, υποφέρω, υπομένω 2. δείχνω ανοχή (κυρ προς πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις με τα οποία διαφωνώ) *ανέχομαι τα θρησκευτικά του πιστεύω κι ας μη συμφωνούν με τα δικά μου*]] *~ πεποιθήσεις / ιδέες* ■ ·" σχόλιο λ. *αποθετικός, έχω.*
[ετυμ αρχ < *ἀν(α)-* + *εχομαι*j **ανεψιά**
(η) -»ανιψιά **ανεψιός** (ο) ->
ανιψιός **ανΐ)γαγα** ρ. + ανάγω
ανήθικος, -η,-ο [1890] 1. αυτός που δεν ενεργεί σύμφωνα με τηνηθι-

κή. που παραβαίνει τις ηθικές αρχές: ~ *δικαστής / πολιτικός* || ~ *πράξη / κέρδος / κίνητρα / πρόταση* || *έζησε μια - ζωή, βυθισμένος στη διαφθορά* ΣΥΝ' άνομος, αισχρός, φαύλος ΑΝΤ ηθικός 2. (ειδικότ) αυτός που προσβάλλει την ηθική ως προς την ερωτική συμπεριφορά· *με ~ σκοπούς* || ~ *χειρονομία* ΣΥΝ ασελγής, πρόστυχος, έκλυτος. - - **ανήθικα** επίρρ.. **ανηθικότητα** (η) [1849|.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ. immoral), **άνηθος** (ο) {χωρ. πληθ.} αρωματικό φυτό που ανήκει στην ίδια οικογένεια με τον μαϊντανό και χρησιμοποιείται φρέσκο στη μαγειρική. Επίσης **άνηθο** (το)

[ΗΤΥΜ < αρχ. *άνηθον*, αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο ασιατικής προελ Ι **ανήκεστος,** -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να θεραπευθεί *κρίθηκε προ- σωρινώς αποφυλακιστέος λόγω ανηκέστου βλάβης τής υγείας του.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος* [ΕΙΥΜ αρχ < *αν-* στερητ. + *άκέομαι* «θεραπεύω» (ιατρ όρος) < *άκος* «ίαμα, γιατρικό» (πβ. *πανάκεια),* αβεβ. ετύμου. ίσως < **άκ-ος* < I.E. *yak- «θεραπεύω», πβ. ιρλ hicc, ουαλ iach <<θεραπεύω»] **ανήκουστος,** -η. -ο (κακόσ.) αυτός που προκαλεί μεγάλη έκπληξη ή έντονη δυσαρέσκεια: *είναι ανήκουστο να παραλύει ο κρατικός μηχανισμός κάθε φορά που πέφτει λίγο χιόνι* ΣΥΝ αδιανόητος, απαράδεκτος. « .* ΣΧΟΛΙΟ λ *σύνθετος*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άν-* στερητ. + *-ήκουστος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ακούω}* **ανήκω** ρ. αμετβ {παρατ. ανήκα! (+σε) **1.** είμαι κτήμα (κάποιου), ιδιοκτησία ή εξάρτημά του: *η Οα/.αμηγός ανήκει σε έναν εφοπλιστή* 2. αποτελώ τμήμα ή μέρος (ευρύτερου συνόλου), είμαι μέλος (συλλόγου, κόμματος, ομοσπονδίας, θρησκείας κ.λπ): *ανήκει στη Λεξιά / στην Αριστερά i στην κίνηση για τα ανθρώ)πινα δικαιώματα* / στους *προτεστάντες* 3. (για τιμές, δικαιώματα, προνόμια κ.ά.) προσιδιάζω, συνήθ. αναφέρομαι ή αποδίδομαι σε (κάποιον/κάτι): *έγινε δεκτός με τιμές που ανήκουν σε αρχηγό κράτους* (κατ' επέκτ) αρμόζω, ταιριάζω κατεξοχήν: *στους μαχητές τής ελευθερίας ανήκει κυρίως ο δημόσιος έπαινος ΣΥ κ* ταιριάζω, πρέπω ΑΝΤ είναι ανάρμοστο 4. αναφέρο- μαι ή ανάγομαι σε (κάποιον/κάτι): *οι ισχυρισμοί σου ανήκουν στη σφαίρα τής φαντασίας* ||[*η έχθρα ανάμεσα στις δύο παρατάξεις ανήκει πια στο παρελθόν* ΣΥ\ αφορώ

[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ «ανεβαίνω μέχρις ενός ορισμένου ύψους, φθάνω», < *άνα-* + *ήκω*«έχω έλθει, έφθασα» (ενεστώτας με χρήση παρακειμένου), παράλλ. τ. τού *ΐκω* < I.E *se(i)k- «φθάνω με το χέρι» Ομόρρ. *ik-ανός, ik-έτης, προ-ίξ* κά. Η σημερινή σημ είναι μτγν.]. **ανηλεής,** -ής. -ές {ανηλε-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που δεν αισθάνεται ή δεν δείχνει ευσπλαχνία, έλεος, οίκτο ΣΥΝ άσπλαχνος, ανελέητος αντ (ευ)σπλαχνικός, ελεήμων. πονόψυχος 2. (μτφ) αυτός που είναι υπερβολικά αυστηρός και σκληρός· *η ~ στάση τού υπουργού προκάλεσε οργή στους απεργούς* ΣΥΝ σκληρόκαρδος, αδυσώπητος, ανάλγητος αντ επιεικής, πονετικός Επίσης **ανήλεος,** -η, -ο. — **ανηλεώς** επίρρ. [αρχ [. ** σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες, σύνθετος.*

JFTYM αρχ < *άν-* στερητ. + *-ηλεής* (με έκταση τού αρχικού *έ-* εν συνθέσει) < *ελεος\.*

στους αλεξανδρινούς χρόνους, κατά το πρότυπο των σε *-ος* σχηματισμένων *έφηβος - άν-ηβος* πλάστηκαν επίσης σε *-ος* τα ενήλικος (και ένήλιξ κατά τα *όμήλιξ* και *ηλιξ)* και ανήλικος Λς σημειωθεί ότι τ **άνήλιξ,* που να δικαιολογεί και τ. *ανήλικας* (!), δεν σχηματίστηκε ποτέ, πράγμα που σημαίνει ότι σωστό είναι μόνο το ανήλικος, όπως προτιμότερο είναι και το ενήλικος (αντί τού *ενήλικας).* αφού πλάστηκε κατά τα σε *-ος* και είναι ήδη αρχαίο. Κατά τα *ενήλικος* και *ανήλικος* λέμε και συνομήλικος (μολονότι υπάρχει αρχαίο *συνομήλιξ),* ήδη δε στην Αρχαία το *όμήλιξ* σχημάτισε και τ ομήλικος Γενικότερα, οι σε *-ος* τύποι *ενή/ακος, ανήλικος* και *συνομήλικος* είναι έγκυροι και προτιμότεροι στη χρήση.

ανήλιος, -α. -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει ήλιο. που του λείπει ή δεν τον φτάνει ο ήλιος (βλ. κ λ *ανή/.ιαγος):* ~ *κε/.λάρι* ΣΥΝ ανήλιαστος, σκοτεινός ΑΝΓ ευήλιος, προσήλιος, φωτεινός ανήμερα επίρρ ·· την ίδια ακριβώς ημέρα, κατά τη διάρκεια ορισμένης ημέρας: ~ το *Πάσχα έγινε το φονικό.*

[ΗΤΥΜ μεσν. < *άνά* + *ημέρα,* με αναβιβασμό τού τόνου κατ' αναλογίαν προς το *σήμερα].* ανημέρευτος, -η. -ο ► ανημέρωτος

ανήμερος, -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν είναι ήμερος, μη εξημερωμένος, άγριος ΣΥΝ. αδάμαστος, ατιθάσευτος ΑΝΤ ήμερος, εξημερωμένος, δαμασμένος· ΦΡ (μτφ. για πρόσ.) *θηρίο / θεριό ανήμερο* άνθρωπος σε έξαλλη κατάσταση, που δεν μπορεί κανείς να τον ηρεμήσει: *Τρεις έπεσαν επάνω του να τον κρατήσουν, αλλά τίποτα' ~ αυτός!* ανημέρωτος[1],-η, -ο αυτός που δεν έχει ημερωθεί ή εξημερωθεί ΣΥΝ.

ατιθάσευτος. Επίσης ανημέρευτος ανημέρωτος[2],-η. -ο εσφαλμ. αντί τού ορθ. *ανενημέρωτος φλλ.)*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανενημέρωτος.* ανήμπορος, -η. -ο 1. αυτός που αισθάνεται αδύναμος ή εξασθενη- μένος. *μετά την εγχείρηση ήταν - να περπατήσει* ΣΥΝ ανίκανος, εξαντλημένος ΑΝ *1* δυνατός 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει κοινωνικό κύρος ή οικονομική δύναμη: *είμαστε άνθρωποι φτωχοί κι ~ και δεν μπορούμε να σε βοηθήσουμε* ΣΥΝ άπορος, φτωχός ΑΝΙ πλούσιος, ισχυρός — ανημποριά κ ανημπόρια (η) Ιμεσν.]

(ΕΤΥΜ μεσν < άν-στερητ. + *(ή)μπορώ* ανήξερος, -η. -ο αυτός που δεν ξέρει, που του λείπει η ενημέρωση και η γνώση ΦΡ *κάνω τον ανήξερο* προσποιούμαι άγνοια: *γνωρίζει τα πάντα, αλλά κάνει τον ανήξερο.*

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άνήξε(υ)ρος* < *άν-* στερητ. + *ήξεύρο).* βλ. κ *ξέρω}* ανηολόγητος, -η. -ο (πλοίο) που δεν έχει εγγράφει στο νηολόγιο, το ειδικό βιβλίο με τα στοιχεία τού πλοίου και τού πλοιοκτήτη (βλ κ λ. *νηολόγιο)* ανήρ (ο) -► άνδρας

ανήστευτος, -η, -ο 1. αυτός που δεν νήστεψε, που δεν τήρησε καθιερωμένη θρησκευτική νηστεία: <5εν *μπορείς να κοινωνήσεις* ~ 2. πκκλης (ημέρα) για την οποία η Εκκλησία δεν ορίζει νηστεία: *όλες οι ημέρες τής διακαινησίμου είναι* ~. ανησυχητικός, -ή, -ό [1888] κ. (καταχρ.) ανησυχαστικός [1889] αυτός που προκαλεί ανησυχία ~ *κατάσταση / τροπή / εξέλιξη* ΣΥΝ επικίνδυνος ΑΝΤ καθησυχαστικός, ανακουφιστικός. — ανησυχητικά / -ώς [1895] επίρρ.

(ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ inquietanti

ανηλεής - ανήλεος - ανελέητος. Το αρχ. ανηλεής (παράγωγο τού *έλεος* με τροπή τού *ε-* σε *η-* λόγω τής συνθέσεως) και, λιγότερο, ο νεότερος μεταπλασμένος (σε *-ος)* τύπος ανήλεος χρησιμοποιούνται τόσο για πρόσωπα όσο και για πράξεις ή καταστάσεις *(Υπήρξε αν ηλεής προς τους αντιπάλους του - Ακολούθησαν ανηλεείς σφαγές των αμάχων, που συγκλόνισαν την κοινή γνώμη).* Το ανελέητος (από το *ελεώ* «λυπούμαι, σπλαχνίζομαι, βοηθώ») χαρακτηρίζει κυρίως πράξεις ή καταστάσεις *(Ο ανελέητος αγώνας εναντίον των κατακτητών τε?.ικά απέδωσε καρπούς)*

ανήλθα ρ. -♦ ανέρχομαι

ανήλιαγος, -η, -ο κ. ανήλιαστος Ιμεσν] (λαϊκ.-λογοτ.) αυτός που δεν τον βλέπει ο ήλιος, που δεν φωτίζεται από τον ήλιο: *«μικρά κι ανήλιαγα στενά και σπίτια χαμη/.ά μου»* (τραγ) |] ~ *κε/λί / δωμάτιο* [F.TYM. Ρηματικό επίθ. σε *-γος,* < *αν-* στερητ + *ηλιάζω* (πβ *αφύλα- γος. αχάρα-γος. αχόρτα-γος)* κατά τα *άπραγ-ος. άφραγος,* όπου το *-γ-* αποτελεί μέρος τού θέματος]

ανήλικος, -η, -ο {-ου κ -ίκου | -ων κ. -ίκον, -ους κ -ίκους} 1. αυτός που δεν ενηλικιώθηκε ακόμη, που είναι στην παιδική ή εφηβική ηλικία (ειδικότ.) αυτός που δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος τής ηλικίας του. επομένως δεν έχει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τού ενήλικου πολίτη (λ χ. να ψηφίζει): ~ *τέκνα* || *τα - μέλη μιας οικογένειας* ΑΝ ι ενήλικος 2. (συνήθ ως ουσ.) (α) πρόσωπο που δεν έχει ενηλικιωθεί: *φυλακή ανηλίκων* || *αύξηση τής παραβατικότητας των~\\ ο ψυχισμός των ~ βλάπτεται από τέτοια θέματα·* φρ *ακατάλληλο για / δι' ανηλίκους* (i) για έντυπο, ταινία, θέαμα κ λπ., τού οποίου το περιεχόμενο κρίνεται *από* αρμόδια επιτροπή (λογοκρισίας) ότι είναι δυνατόν να βλάψει τον ψυχικό κόσμο των ανηλίκων (κυρ λόγω των σκηνών βίας ή σεξ που περιέχει) (ii) (γενικότ) οτιδήποτε δεν θεωρείται σωστό να βλέπει ή να ακούει ένα παιδί 3. (συχνά ειρων.) πρόσωπο πολύ μικρό στην ηλικία, ανώριμο — ανηλικότητα (η) [1836]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *ηλικία, βρέφος.*

[ΕΤΥΜ μτγν < *άν-* στερητ. + *ηλιξ, -ικος* «τής ίδιας ηλικίας», βλ. κ. *η?Λκία}*

ανήλικος ή ανήλικας, ενήλικος ή ενήλικας; Στην Αρχ. Ελληνική (ήδη από τον Όμηρο) χρησιμοποιήθηκε η λ. *ηλιξ,* γεν. *ή/.ικος* (από όπου το *η/Λκία)* με τη σημ «συνομήλικος, τής ίδιας ηλικίας» Πολύ νωρίς επίσης (ήδη στον Όμηρο) πλάστηκε το όμηλιξ, γεν *ομήλικος {από* όπου το αρχ. *όμη/ακιά)* με την ίδια σημασία Αργότερα,

ανησυχητικός ή ανησυχαστικός; Ορθότερο και κανονικό -χωρίς πρόβλημα παραγωγής και σχηματισμού- είναι το ανησυχητικός < *ανησυχώ* (< *ανήσυχος)* (πβ. *κα/λιεργώ* > *κα/Λιεργητικός, συμπαθώ* > *συμπαθητικός, ποιώ* > *ποιητικός* κ.ο κ.). Κατά τα *ησυχάζω - ησυχαστικός* και *καθησυχάζω - καθησυχαστικός.* πλάστηκε καταχρηστικά και ανησυχαστικός σαν από ρ **ανησυχάζω,* που δεν μπορεί να σχηματιστεί ορθώς, αφού το στερητ. *α(υ)-* συντίθεται μόνο με ονόματα (*αν-ίσχυρος, αν-αξιοπρεπής, αν-ασφα/.ής, αν-ομ- βρία* κ.τ.ό.). Το εσφαλμένο *αν-ησυχάζω,* που πήγε προς στιγμήν να σχηματιστεί (Σπ. Τρικούπης, 1860), προσέκρουσε στο αίσθημα των ομιλητών και δεν επικράτησε. Ο λεξικογράφος Γ. Ζηκίδης παρατηρεί για το *ανησυχαστικός: «νέα λέξις μοχθηρά γενομένη κατά τό καθησυχαστικός. διότι μη ύπάρχοντος τού άνησυχάζω και τοϋ άνησυχαστής δένδύναται νά υπάρξη καί τό ανησυχαστικός».* Ας σημειωθεί, προς τούτοις, ότι έναντι τού αρχαίου ήσυχος, το μεν ανήσυχος είναι μόλις μεσαιωνικό, το δε ανησυχώ είναι νεότ. λόγιος σχηματισμός, ενώ το *ανησυχητικός* εμφανίζεται από το 1888 (το *ανησυχαστικός* μαρτυρείται αργότερα, από το 1889).

ανησυχία (η) [μτγν] {ανησυχιών] 1.η απουσία ησυχίας και τάξης, η αναστάτωση: *τα /Λγια τού ομι/.ητή προκάλεσαν ζωηρή ~ στο πλήθος* ΣΥΝ αναταραχή, αναβρασμός, αταξία ΑΝΙ ησυχία, ηρεμία, γαλήνη, τάξη 2. (ειδικότ) η έλλειψη ψυχικής ηρεμίας, ψυχική ανασφάλεια ή αγωνία (οφειλόμενη σε εξωτερικά ή και παθολογικά αίτια): *η αργοπορία της του προκάλεσε: έντονη ~* ΣΥΝ αναστάτωση, άγχος ΑΝΤ ηρεμία, γαλήνη · 3. *ανησυχίες* (οι) η κλίση, το ενδιαφέρον για αναζητήσεις στον χώρο *των* γραμμάτων και των τεχνών: *καλλιτεχνικές / πνευματικές / μεταφυσικές / ποιητικές ~* ΣΥΝ ενδιαφέροντα ανήσυχος, -η. -ο [μτγν] 1. αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ανησυχίας, έλλειψης ψυχικής ηρεμίας: *τον είδα πολύ να ρωτάει και να ξαναρωτάει τι θα απογίνει το παιδί του* || - *πλήθος* ΣΥΝ ταραγμένος, ανάστατος ΑΝΤ ήσυχος, ήρεμος, ατάραχος 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται συνέχεια σε κίνηση, που «δεν έχει ησυχία» · ~ *άνθρωπος, τρέχει από τη μια δου/.ειά στην ά/λη χωρίς σταματημό* ΣΥΝ ακατάπαυστος

3. (ειδικότ) αυτός που δεν εφησυχάζει, που αναζητεί συνεχώς καινούργια πράγματα · ΦΡ ανήσυχο *πνεύμα* (ως χαρακτηρισμός) άνθρω

πος σε διαρκή πνευματική εγρήγορση, που ερευνά και προβληματίζεται διαρκώς ΣΥΝ πολυπράγμων ανγ εφησυχασμένος · 4. (κυρ. για παιδιά, μαθητές κλπ.) αυτός που κάνει φασαρία, που θορυβεί, άτακτος· *το πιο - παιδί τής τάξης* συν ζωηρός αντ ήσυχος, φρόνιμος. — **ανήσυχα** επίρρ.

ανηαυχώ ρ. αμετβ. κ. μετβ {ανησυχείς... | ανησύχησα) ◆ 1. (αμετβ κ μετβ.) (+για) βρίσκομαι σε ανησυχία, αισθάνομαι αγωνία, αναστάτωση: Γιατί *αργήσατε* τόσο; *Ανησύχησα'* || ~ *για τον γιο μου που πήγε στον στρατό* [| ~ *για τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων (δεν* ξέρω τι θα δείξουν) ||[~ *για τις πρόσφατες εξελίξεις* ◆ 2. (μετβ.) προκαλώ (σε κάποιον) ανησυχία- (ειδικότ.) ταράζω την ησυχία, τη γαλήνη (κάποιου) *οι εξελίξεις στη γειτονική χώρα ανησύχησαν την πολιτική ηγεσία* || *μην τηλεφωνήσεις τέτοια ώρα και τους ανησυχήσεις'* \\ *με ανησυχεί η στάση της ΣΥΝ* ενοχλώ, θορυβώ.

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. (s')inquieter] **ανηφόρα** (η) {χωρ γεν πληθ } 1. έδαφος με κλίση προς τα άνω· δρόμος ανηφορικός ΣΥΝ ανήφορος, ανηφόρι, άνοδος, ανωφέρεια ΑΝΤ κατήφορος. κατηφοριά, κάθοδος, κατωφέρεια 2. (λογοτ.-μτφ) η πρόοδος, η εξέλιξη (που συνοδεύεται και από δυσκολίες) *«η ζωή τραβάει την ανηφόρα»* (Γ Ρίτσος). Ηπίσης **ανηφόρια** — (υποκ.) **ανηφορίτσα** (η). [ΕΓΥΜ < *ανηφόρι*, υποκ. τού *ανήφορος* (βλ.λ.) [. **ανηφόρι** (το) –► ανήφορος

ανηφορίζω ρ μετβ κ. αμετβ {ανηφόρισα} ◆ 1. (μετβ) κινούμαι σε ανηφορικό έδαφος, βαδίζω σε ανηφορικό δρόμο: – *το στενό δρομάκι* συν ανεβαίνω αντ. κατηφορίζω, κατεβαίνω ◆ (αμετβ.) 2. μεταβαίνω σε περιοχή που βρίσκεται σε υψηλότερο σημείο από αυτό όπου βρίσκομαι· *ανηφόρισα από το Πασά/αμάνι στην Καστέλ/.α* 3. (για έδαφος, δρόμο, μονοπάτι κ λπ.) είμαι ανηφορικός, έχω κλίση προς τα άνω: το *μονοπάτι ανηφορίζει προς το βουνό* αντ κατηφορίζω, **ανηφορικός**, -ή, -ό αυτός που έχει κλίση προς τα άνω ή που βρίσκεται σε ανωφέρεια ~ *δρόμος / πλαγιά* ΣΥΝ ανωφερής αντ. κατηφορικός, κατωφερής. — ανηφορικά επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική*

ανηφοροκατήφορος (ο) (για δρόμους, μονοπάτια κ.λπ) αυτός που περιλαμβάνει διαδοχικά ανωφέρειες και κατωφέρειες **ανήφορος** (ο) 1. έδαφος ή δρόμος ανηφορικός: *θα πάρεις τον-μέχρι την κεντρική πλατεία* ΣΥΝ ανηφόρα, ανηφοριά, άνοδος, ανωφέρεια ανί κατηφόρα, κατηφοριά. κάθοδος, κατωφέρεια 2. (,μτφ.-λογοτ) πορεία γεμάτη δυσκολίες: *στον ~ τής ζωής άλλοι νικούν και άλλοι εγκαταλείπουν ηττημένοι* · φρ (μτφ. για τιμές εμπορευμάτων, χρηματιστηριακές αξίες κ.λπ.) ***παίρνω τον ανήφορο*** αυξάνομαι, μεγαλώνει η αξία μου. — (υποκ.) ανηφόρι (το). ΣΧΟΛΙΟ λ *π/.ηροφορική*. [ετυμ μεσν < μτγν. *ανώφορος* < αρχ *ανωφερής*. Τ ο *–η–* στη λ. *ανή- φορος* πιθ κατ' αναλογίαν προς το *κατήφορος*, όπου το *-η-* από το ρ. *κατήφερε* (αντί *κατέφερε*) τού *καταφέρω]*. **ανηψιά** (η) · ◆ ανιψιά **ανηψιός** (ο) » ανιψιός **ανθ-** ◆ αντι-

ανθ-: Τα σύνθετα με την πρόθεση **αντί,** εφόσον το β' συνθετικό άρχιζε από δασυνόμενο φωνήεν, εμφανίζουν αφομοιωτικά (με τροπή τού -τ σε ***-θ)*** τύπο **ανθ-** στη θέση τού **αντ-.** ***αντί*** + ***έκτικός*** > **ανθεκτικός,** ***αντί + Έλληνας*** > **ανθέλληνας** ***(ανθελληνικός), αντί + ένωτικός*** > **ανθενωτικός,** ***αντί + ίδρωτικός*** > **ανθιδρωτικός,** ***αντί*** + ίσταμαι > **ανθίσταμαι,** ***αντί*** + ***υγιεινός*** > **ανθυγιεινός,** ***αντί*** + ***υπασπιστής*** > **ανθυττασπιατής,** ***αντί + ύπαστυνόμος*** > **ανθυπα- στυνόμος,** ***αντί + υπίατρος*** > **ανθυπίατρος,** ***αντί + ύπολοχαγός*** > **ανθυττολοχαγός.** αντί + ***υποπλοίαρχος*** > **ανθυποπλοίαρχος,** ***αντί + ύποσμηναγός*>ανθυποσμηναγός.**

ανθεκτικός, -ή.-ό **1.** αυτός που έχει αντοχή και στερεότητα, που δεν φθείρεται εύκολα: ***έπιπλα από γερό ξύλο, ανθεκτικά στη φθορά*** ΣΥΝ στερεός, δυνατός 2. (μτφ. για πρόσ) αυτός που δεν καταβάλλεται από τις δυσκολίες, που αντέχει στις κακουχίες ΣΥΝ καρτερικός, αλύγιστος ΑΝΤ αδύναμος. – **ανθεκτικό** επίρρ., **ανθεκπκότητα** (η) [1883]. [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. αντέχω] **ανθέλαιο** (το) [1875] {ανθελαί-ου] -ων} αρωματικό αιθέριο έλαιο, που παρασκευάζεται από άνθη εσπεριδοειδών με απόσταξη και χρησιμοποιείται κυρ. στην αρωματοποιία, αλλά και στη ζαχαροπλαστική και τη φαρμακευτική, **ανθέλληνας** (ο) {ανθελλήνων} (λόγ.) αυτός που διάκειται εχθρικώς προς τους Έλληνες και την Ελλάδα ΣΥΝ μισέλληνας ΑΝΤ φιλέλληνας – **ανθελληνισμός** (ο) [1888]. **ανθελληνικός,** -ή. -ό [1855], **ανθελληνικά** επίρρ.

ανθελονοσιακός, -ή, -ό αυτός που καταπολεμεί την ελονοσία. - ***φάρμακα / αγώνας.*** **ανθέμιο** (το) {ανθεμί-ου | -ων} ΚΑΛ ΤΕΧΝ. ανάγλυφο ή γραπτό κόσμημα, συνηθισμένο κατά την αρχαιότητα, που παριστάνει φυτική σύνθεση φύλλων σε σχήμα συμμετρικό· χρησιμοποιήθηκε στην κεράμω- ση των κτηρίων, στην επίστεψη στηλών κ.ά

[ΕΤΥΜ < αρχ ***άνθέμιον< άνθεμον,*** πιθ < επίθ. ***άνθεμόεις*** (υποχωρητ.) «λουλουδιασμένος» < ***άνθος.*** Η λ. ***άνθέμιονl άνθεμον*** ανήκει στο τεχνικό λεξιλόγιο τής γλώσσας και προσδιορίζει κυρίως φυτικά στολίδια κοσμημάτων και αγγείων κ.ά.].

Ανθέμιος (ο) {Ανθεμίου} **1.** αυτοκράτορας τού Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους (μέσα τού 5ου αι) **2.** αρχιτέκτονας, μηχανικός και μαθηματικός τής εποχής τού Ιουστινιανού, δημιουργός, μαζί με τον Ισίδωρο, τού ναού τής Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη [ΠΤΥΜ μτγν. κύρ. όν < αρχ ***άνθέμιον*** «φυτικό διακοσμητικό στοιχείο». υποκ. τού ***άνθεμον.*** παράλλ τ τής λ. ***άνθος].*** **ανθενωτικός,** -ή, -ό 1. αυτός που αντιτίθεται στην ένωση (πολιτική. εθνική, οικονομική) **2.** 1ΣΤ (ως ουσ.) (στη Βυζαντινή Εποχή) Ορθόδοξος που δεν επιθυμούσε την ένωση τής Ορθόδοξης Ανατολικής με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ΑΝΤ ενωτικός.

[ΕΤΥΜ. ***< ανθ- (< αντι-) + ενωτικός].***

Ανθεστήρια (τα) {Ανθεστηρίων} μεγάλη τριήμερη γιορτή προς τιμήν τού Διονύσου, που γινόταν κατά τον μήνα Ανθεστηριώνα (μέσα Φεβρουάριου ώς μέσα Μαρτίου) στην αρχαία Αθήνα [ΕΤΥΜ αρχ. < ***Ανθεστηριών, -ώνος,*** ο όγδοος μήνας τού αττικού έτους, < ***άνθος*** + παραγ επιθήματα ***-τηρ-ιών]***

Ανθή (η) γυναικείο όνομα [ΕΤΥΜ < ***άνθος).*** **ανθ' ημών Γούλιμής** -

» αντί[1]

ανθήρας (ο) [1873] ΒΟΤ η καθεμιά από τις μικρές θήκες που βρίσκονται στο ανώτατο άκρο τού στήμονα των λουλουδιο)ν και περιέχουν τη γύρη.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ anthere]. **ανθηρός,** -ή, -ό (λόγ.) **1.** γεμάτος λουλούδια ΣΥΝ λουλουδιασμένος **2.** (μτφ) αυτός που βρίσκεται σε ακμή. σε πλήρη ανάπτυξη. ~ ***οικονομία*** ΣΥΝ ακμαίος – **ανθηρ-ά /-ώς** [μτγν] επίρρ., **ανθηρότητα** (η) Ιμτγν]. [ΕΙΥΜ αρχ. < ***άνθος*** + παραγ. επίθημα ***-ηρός,*** πβ ***μοχθ-ηρός, πνιγηρός. το/.μ-ηρός*** κ.ά.]. **ανθηρόστομος,** -η, -ο (εσφαλμ.) παρεφθαρμένος τ. τής λ ***αθυρόστομος*** (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αθυρόστομος*** **άνθηση** [μτγν.] κ. **άνθιση** (η) {-ης κ. -ήσεως j χωρ. πληθ.} **1.** το φαινόμενο τής ανθοφορίας των φυτών και η όλη ανάπτυξη των ανθέων, από το άνοιγμα μέχρι τον μαρασμό τους ΣΥΝ άνθισμα, ανθοφορία, λουλούδιασμα ΑΝΤ ανθοβολία, ανθόρροια 2. η χρονική περίοδος κατά την οποία ανθίζει ένα φυτό: ***η ~ τής αμυγδα/αής είναι πολύ πρώιμη*** ΣΥΝ ανθοφορία **3.** (μτφ.) περίοδος εξαιρετικής ανάπτυξης, ακμής. ***~ των επιστημών/ των τεχνών! τού κινηματογράφου / τής παραοικονομίας*** ΣΥΝ ακμή, ευδοκίμηση, ανάπτυξη ΑΝΤ παρακμή, μαρασμός

άνθηση - άνθιαη, ανθώ - ανθίζω. Το **άνθηση** (από το **ανθώ)** είναι μτγν. λέξη και πρωτοαπαντά στον θεόφραστο (4ος-3ος αι. π.Χ) Αντιθέτως. το **άνθιση** είναι νεότερη γραφή αντί τού ***άνθηση,*** όταν σε νεότερους χρόνους το **ανθίζω** άρχισε να επικρατεί αντί τού ***ανθώ*** (οπότε το ***άνθηση*** θεωρήθηκε παράγωγο ρήματος σε ***-ίζω*** και γράφτηκε με ***-ι-: άνθιση).*** Στην Αρχ. Ελληνική χρησιμοποιήθηκαν τα ρ. ανθώ και ***ανθίζω με*** διαφορετική σημασία· ***ανθώ*** «βγάζω άνθη» - ανθίζω «στολίζω με άνθη», «κόβω άνθη» Αργότερα το ***ανθίζω*** πέρασε στη σημ «βγάζω άνθη», υποκαθιστώντας βαθμηδόν το ***ανθώ*** στην κυριολεκτική σημ , ενώ το ***ανθώ*** περιορίστηκε στη μεταφορική σημ · ***Ανθούν τα γράμματα / οι τέχνες,*** αλλά ***Ανθίζουν τα λονλούδια / τα κλαριά.***

ανθί κ **άνθι** (το) -» άνθος

ανθιβόλιο (το) {ανθιβολί-ου] -ων} υπόδειγμα εικόνας το οποίο χρησιμοποιείται για να την ξανασχεδιάσουμε πάνω σε άλλο αντικείμενο (κυρίως στην αγιογραφία και τη ζωγραφική κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο, πβ και σημερ. ***ξεπατικωτούρα,*** βλ λ) Επίσης **ανθίβο- λο** κ **ανθιβόλι**

[ΕΤΥΜ < μεσν ***άνθιβόλιον*** < ***άντιβόλιον«ακριβές*** αντίγραφο» < αντί- -f ***-βόλιον*** < ***βολή*** < ρ. ***βάλλω].*** **ανθιδρωτικός,** -ή. -ό αυτός που χρησιμοποιείται εναντίον τού ιδρώτα, αυτός που εμποδίζει ή καταπολεμεί την εφίδρωση: ~ ***φάρμακο*** / ***κρέμα / σπρέι.***

[ΕΤΥΜ. ***< ανθ-*** *(<* ***αντι-) + ίδρωτικός]*** **ανθίζομαι** ρ. μετβ. {ανθίστηκα} (λαικ.) αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω (κάτι που υποκρύπτεται). παίρνω είδηση· ***«τα παραμύθια*** σου ***τ' ανθίστηκα πια τώρα»*** (λαϊκ τραγ) ΣΥΝ μυρίζομαι, (μτφ) πιάνω, ψυχανεμίζομαι

[ΕΤΥΜ Από συμφυρμό των λ. ***άνθος*** και ***μυρίζομαι\.*** **ανθίζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {άνθισ-α. -μένος} βγάζω άνθη, γεμίζω λουλούδια: ***άνθισαν οι τριανταφυλλιές και υ κήπος πλημύρισε χρώματα*** ΣΥΝ ανοίγω, ανθώ, ανθοφορώ, μπουμπουκιάζω ΑΝΤ ανθορροώ – **άνθισμα** (το). ΣΧΟΑΙΟ λ ***άνθηση.***

Άνθιμος (ο) {-ου κ. -ίμου} **1.** όνομα αγίων και πατριαρχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ μτγν κύρ όν. < επίθ ***άνθιμος<*** αρχ ***άνθος]*** **άνθινος,** -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που είναι φτειαγμένος από άνθη · - ***στεφάνι*** ΣΥΝ. λουλουδένιος, **άνθιση** (η) -► άνθηση

ανθίσταμαι ρ. αμετβ αποθ {ανθίστα-μαι, -σαι. -ται, -μεθα, -σθε, -νται. παρατ. ανθιστ-άμην, -ασο, -ατο, -άμεθα, -ασθε, -αντο | αόρ αντέστ-ην, -ης, -η. } (λόγ) προβάλλω αντίσταση: ***οι δυνάμεις των συμμάχων ανθίστανται ακόμη σθεναρώς*** || ~ στις ***πιέσεις που μου ασκούν*** ΣΥΝ (καθημ) αντιστέκομαι (βλ λ) ΑΝΤ. ενδίδω.

[ΕΙΥΜ αρχ. ***< άνθ- (<*** άντι-) ***+*** ίσταμαι] · **ανθο-** κ. **ανθό-** κ **ανθ-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με άνθη. ***ανθο-δοχείο, ανθο-παραγο>γή. ανθόνερο, ανθο-δέσμη. ανθο-κομί***α, α***νθο-πώλης, ανθ-έλαιο** · **2.** ότι κάτι αποτελεί επιλογή τού καλύτερου τμήματος ή μέρους ενός πράγματος ή συνόλου: ***ανθό-γαλα, ανθό-τυρο, ανθο-λόγιο.***

[ΕΙΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ ***άνθο-φόρος,*** μτγν. ***άνθο-λόγιον),*** που προέρχεται από το ουσ ***άνθος].*** **ανθοβολώ** ρ αμετβ. {ανθοβολείς. | ανθοβόλη-σα, -μένος} **1.** βγάζω άνθη, είμαι σε κατάσταση ανθοφορίας: ***την άνοιξη ανθοβολούν τα δέντρα*** ΣΥΝ ανθίζω, λουλουδίζω ΑΝΤ ανθορροώ · **2.** (για φυτό) ρίχνω τα άνθη μου ΣΥΝ ανθορροώ. – **ανθοβόληση** (η) [μτγν.] κ. **ανθοβό- λημα** (το) (σημ 1), **ανθοβολία** (η) (σημ. 2).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ανθοβολώ (-έω)* < *ανθοβόλος* < *άνθο-* + *βόλος* < *βάλλω].*

ανθόγαλο [μεον.] κ. (λαϊκ.) **αθόγαλα** (το) (χωρ. πληθ.} λιπαρή και αφρώδης ουσία στην επιφάνεια τού γάλακτος (βλ. κ. λ. *αφρόγαλα): «να σε ποτίζει να σε ταΐζει μέλι»* (τραγ.) συν κρέμα, καϊμάκι. Επίσης **ανθόγαλα.**

ανθογραφία (η) [1863] {ανθογραφιών} **1.η** απεικόνιση λουλουδιών, ζωγραφική που περιλαμβάνει αποκλειστικούς θέματα με άνθη 2. (συνεκδ.) πίνακας ζωγραφικής με θέμα όπως το παραπάνω, **ανθογυάλι** (το) {ανθογυαλιού | -ιών) (λογοτ.) γυάλινο ανθοδοχείο, **ανθοδέσμη** (η) [1835] {ανθοδεσμών} δέσμη από λουλούδια: *της έφερε μια ~ με κόκκινα τριαντάφυλλα για τη γιορτή της* |j *στους γάμους τοποθετούν ανθοδέσμες σε ανθοστήλες* συν μπουκέτο, **ανθοδετική** (η) {χωρ. πληθ.} η τέχνη τής κατασκευής ανθοδεσμών.

— ανθοδέτης (ο), **ανθοδέτρια** (η), **ανθοδετικός,** -ή, -ό.

[F.tym, < *ανθοδέτης* < *ανθο-* + *-δέτης* < *δένω,* απόδ. τού αγγλ. flower arrangement].

ανθοδοχεία (το) [1833] το δοχείο στο οποίο τοποθετούνται άνθη για διακόσμηση χώρων ΣΥΝ βάζο, ανθογυάλι **ανθοδοχη** (η) [1873[{ανθοδοχών} ΒΟΤ το ανώτερο τμήμα τού κάλυκα των φυτών, από όπου φυτρώνει το άνθος.

[ΕΤΥΜ < παλαιότ. *ανθοδόκη* < μτγν. *άνθοδόκος* < *άνθο-* + *-δόκος*< *δέχομαι* / *δέκομαι,* απόδ. τού γαλλ. receptacle. Ο μεταπλασμός σε *-η,* για να αποφευχθεί η σύμπτωση με το διαφ. σημασίας *ανθοδόχος* (φαινόμενο προφύλαξη^)],

ανθοκηπευτικα (τα) είδη που καλλιεργούνται σε ανθόκηπο (άνθη, καλλωπιστικά φυτά κ.λπ.). -- **ανθοκηπευτικός,** -ή, -ό **ανθοκήπιο** (το) 11888] {ανθοκηπί-ου } -ων'} κήπος ή θερμοκήπιο όπου καλλιεργούνται άνθη και καλλωπιστικά φυτά για εμπορικούς κυρ. σκοπούς ΣΥΝ ανθότοπος, λουλουδότοπος.

[ΕΤΥΜ. Από̱δ. ξέν όρου (όπως και ο *ανθόκηπος),* πβ. γαλλ. jardin a fleurs].

ανθόκηπος (ο) (1894] {ανθοκήπων} ο κήπος όπου καλλιεργούνται λουλούδια.

ανθοκομείο (το) [1846] μεγάλος κήπος όπου καλλιεργούνται συστηματικά και με επιστημονικές μεθόδους λουλούδια και καλλωπιστικά φυτά, τα οποία χρησιμοποιούνται σε πειράματα ή προορίζονται για το εμπόριο συν ανθοκήπιο, **ανθοκομία** (η) [1850] {χωρ. πληθ.} **1.** η επαγγελματική καλλιέργεια και επιμέλεια λουλουδιών και καλλωπιστικών φυτών **2.** ΓΕΩΠ ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την καλλιέργεια, τη διατήρηση και τη βελτίωση των ανθοφόρων και καλλωπιστικών φυτών, με σκοπό τον εξωραϊσμό τού περιβάλλοντος. Ηπίσης **ανθοκομική** (η) — **ανθοκομικός** -ή, -ό [1893], **ανθοκόμος** (ο/η) [μτγν.], **ανθοκομώ** ρ. [μτγν.] {-είς .}.

[ΕΙΥΜ. < μτγν *ανθοκόμος* < *άνθος* + *-κόμος* < αρχ. *κομώ (-έω)* «περιποιούμαι, φροντίζω»], **ανθοκράμβη** (η) [1869] {ανθοκραμβών} (λόγ.) το κουνουπίδι (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γερμ. Blumenkohle] **ανθολόγημα** (το) [μεσν.] {ανθολογήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το κόψιμο. η αραίωση των μπουμπουκιών φυτού, που συμβάλλει στην ανάπτυξή του ΣΥΝ κορφολόγημα · 2. (μτφ.) η ανθολόγηση (βλ λ.), **ανθολόγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η διαδικασία επιλογής των καλύτερων κειμένων, μουσικών κομματιών, έργων ζωγραφικής κ ά για τον καταρτισμό ανθολογίας ΣΥΝ. συλλογή, σταχυολό- γηση, απάνθισμα.

ανθολογία (η) {ανθολογιών} συλλογή επιλεγμένων έργων (λογοτεχνίας, μουσικής κ τ ό.): ~ *νεοελληνικής ποίησης.*

[ΕΤΥΜ μτγν.. αρχική σημ. «συλλογή λουλουδιών», < *άνθολόγος* < *άνθος* + *-λόγος* < *λέγω* «συλλέγω». Η σημερινή σημ. ήδη μτγν.].

ανθολογία - ανάλεκτα - εκλογή - συναγωγή - σύμμικτα - ποικίλα -πάρεργα.Όλες οι ονομασίες αυτές χρησιμοποιούνται για να χαρακτηρίσουν τη συγκέντρωση σε έναν ή περισσότερους τόμους ποικίλου υλικού, αποτελούμενου κατά περίπτωση από μελέτες και άρθρα ή από ποιήματα και άλλα λογοτεχνικά είδη ή οποιοδήποτε άλλο υλικό (λέξεις, παροιμίες κ λπ) Οι χαρακτηρισμοί **ανάλεκτα, εκλογή** και **ανθαλογία** (ή **ανθολόγιο** ή **απάνθισμα)** τονίζουν το στοιχείο τής «επιλογής» των δημοσιευομένων μέσα από ένα ευρύτερο υλικό. 'Το **συναγωγή** τονίζει το στοιχείο τής «συλλογής» Στα **σύμμικτα** και **ποικίλα** τονίζεται η έννοια τής «ποικιλίας», τής «ανάμειξης» ποικίλων δημοσιευμάτων ενός ή περισσοτέρων συγγραφέων στον ίδιο τόμο (ή τόμους), ενώ ο χαρακτηρισμός **πάρεργα** τονίζει ότι τα δημοσιευόμενα είναι παραπροϊόν, αποτέλεσμα δευτερεύουσας ή ερασιτεχνικής ενασχόλησης με. κάτι Οι όροι *ανάλεκτα. ανθολογία* και *πάρεργα* χρησιμοποιούνται αυτούσιοι και σε ξένες γλώσσες (analecta, anthology, parerga). Ο όρος *εκλογή* (ή *επιλογή)* αντιστοιχεί στο selected (writings) των Αγγλων, ενο> το *σύμμικτα* αντιστοιχεί στο melanges των Γάλλων ή στο λατ. miscellanea (αγγλ. miscellaneous) και το *ποικίλα* στο λατ. varia. Ο όρος *συναγωγή* (ή *σο?.λογή)* αντιστοιχεί στο ξένο collection

ανθολόγια (το) [μτγν.[{ανθολογί-ου j -ων'} βιβλίο που προορίζεται για εκπαιδευτική χρήση και περιλαμβάνει επιλεγμένα κείμενα (λογοτεχνικά, δοκίμια, δημοσιογραφικά, ιστορικά κ.ά.), κατάλληλλα για τη διδασκαλία διαφόρων διδακτικοί αντικειμένων: ~ *κειμένων τής αρχαίας ελληνικής λο'/οτεχνίας*

ανθολόγος (ο/η) πρόσωπο που συντάσσει μια ανθολογία (βλ.λ.). [ετυμ μτγν., αρχική σημ. «συλλέκτης λουλουδιών». < *άνθο-* + *-λόγος*

< *λέγω* «συλλέγω» II σημερινή σημ ήδη μτγν.].

ανθολογώ ρ. μετβ. [μτγν.] {ανθολογείς... | ανθολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθη- κα, -ημένος} 1. επιλέγω τα καλύτερα, τα εκλεκτότερα λογοτεχνικά κείμενα ή άλλα έργα τέχνης για τον καταρτισμό ανθολογίας: *για τη συ/.λογή νεοε?.ληνικών διηγημάτων που εξέδωσε πέρυσι, ανθολόγησε τους καλύτερους συγγραφείς* ΣΥΝ σταχυολογώ ·2. κόβω άνθη από φυτά, κορφολογώ, **ανθόνερο** (το) {χωρ. πληθ.} απόσταγμα που λαμβάνεται από τα εύοσμα άνθη, κυρ. των εσπεριδοειδών, και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία και τη ζαχαροπλαστική, **ανθοπωλείο** (το) [1889] το κατάστημα όπου πωλούνται άνθη και καλλωπιστικά φυτά. — **ανθοπώλης** (ο) [μτγν.], **ανθοπώλισσα** κ. (λόγ) **ανθοπώλιδα** (η), **ανθόρροΐα** (η) {χωρ πληθ.} η πτώση των ανθέων των φυτών ΣΥΝ αν- θοβολία. —**ανθορροώ** ρ. {-είς.. }.

[ΕΤΧΜ μεσν < *άνθος* + *-ρροια* < *ρέω].* **ανθός** κ (λαϊκ.) **αθός** (ο) 1. (λαϊκ.) το άνθος (βλ.λ.): *«στής ματζου- ράνας τον ~ έγειρα ν' αποκοιμηθώ»* (δημοτ. τραγ.) 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ανθέων φυτού: *τώρα ανοίγει ο* ~ (δηλ τα άνθη) *τής πορτοκαλιάς* 3. (συνεκδ.) η εποχή τής ανθοφορίας ΣΥΝ άνθηση, άνθισμα αντ μαρασμός, ανθόρροια. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *τυρί.*

[ΕΤΥΜ. Ο τ. *άθός* (ήδη μεσν.) < **άθθός* (με αφομοίωση) < *άνθός (ό),* που αποτελεί μεταπλασμένο τύπο (με αλλαγή γένους) από το αρχ. *άνθος].*

άνθος (το) {άνθ-ους [-η, -έων) (λόγ.) 1. το μέρος τού φυτού που περιλαμβάνει τα αναπαραγωγικά όργανα, τα πέταλα και τα σέπαλα και στο οποίο αναπτύσσεται μετά τη γονιμοποίηση ο καρπός ΣΥΝ ανθός, λουλούδι 2. το ίδιο το φυτό που έχει άνθη ΣΥΝ λουλούδι · ΦΡ. **σνθος τού** *αγρού* το αγριολούλουδο (βλ.λ.) 3. (συνεκδ.) γλυκό τού κουταλιού, που παρασκευάζεται από τα άνθη των εσπεριδοειδών δέντρων **4.** η περίοδος ανθοφορίας *τα δέντρα χρειάζονται τώρα προσεκτική περιποίηση, γιατί βρίσκονται στο ~ τους* ΣΥΝ άνθηση, άνθισμα, ανθοφορία **5.** (μτφ.) η εποχή τής ακμής, η κορυφαία περίοδος ΣΥΝ ακμή αντ μαρασμός, παρακμή φρ *(πάνω) στο άνθος τής ηλικίας (κάποιου)* κατά την περίοδο τής νεότητας, κατά την ακμή τής ζωής (κάποιου): τον *σκότωσαν πάνω στο άνθος τής η/.ικίας* του 6. (μτφ.) το εκλεκτότερο μέρος: το ~ *τής ελληνικής νεολαίας* / *τού στρατού* συν αφρόκρεμα · ΦΡ *ρητορικά* / *ποιητικά άνθη* λεκτικά σχήματα που χρησιμοποιούνται για να στολίζει κανείς τον λόγο του συν ρητορισμοί

7. (α) η λιπώδης ουσία που συσσωρεύεται στην επιφάνεια τού γάλακτος που βράζει *(το ~ τού γάλακτος, ανθόγαλα, καϊμάκι)* (β) η ερυθρόλευκη ύλη που επιπλέει στην επιφάνεια τού οίνου κατά τη ζύμωση· μούχλα (γ) λεπτό στρώμα που σχηματίζεται στην επιφάνεια μετάλλων (άλατα ή σκουριά): - *χαλκού* / *σιδήρου.* Επίσης ανθί κ. **άνθι.**

— (υποκ.) **ανθάκι** (το) σχοαιο λ. *τυρί*

[ΕΤΥΜ αρχ. < Ι.Ε. *andh- «φύομαι, φυτρώνω», πβ σανσκρ. andh-ah «χόρτο», αρμ. and «πεδίο», αλβ. ende (< *andh-on). κ ά. Είναι πιθ. ότι η λ. αρχικώς είχε τη σημ. «ανέρχομαι, ανθώ» και, επομένως, «ακμάζω. αυξάνω». Η λ. απαντά ως β' συνθ. και στο αρχ. *άκανθα* (βλ.λ.). Η φρ το *άνθος τής ηλικίας* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. la fleur de Tage].

ανθόσπαρτος, -η.-ο [1875] σπαρμένος με άνθη. γεμάτος λουλούδια· ΦΡ *βίον ονθόσπορτον* (ως ευχή σε νεονύμφους) ζωή γεμάτη ευτυχία και χαρά: *σας ευχόμαστε ~ και καλούς απογόνους.*

[f.tym Μεταφρ. δάνειο από γαλλ seme de fleurs]. **ανθοστήλη** (η) {ανθοστηλών} λεπτό ξύλινο έπιπλο σε σχήμα στήλης, πάνω στο οποίο τοποθετείται ανθοδοχείο ή γλάστρα με καλλωπιστικό φυτό.

ανθοατολίζω ρ. μετβ. [1858] {ανθοστόλισ-α, -τηκα, -μένος} στολίζω (κάτι) με άνθη. — **ανθοστόλισμα** (το) [1891] κ **ανθοστολισμός** (ο) [1889],

ανθοταξία (η) {ανθοταξιών} βοτ 1.η διάταξη των ανθέων σε έναν άξονα 2. (συνεκδ.) τα άνθη που βρίσκονται διατεταγμένα σε έναν άξονα: *λευκές* / *κόκκινες*

[ετυμ, < *άνθος* + *-ταξία* < *τάξη,* πβ. *συνομο-ταξία}.* **ανθότοπος** (ο) [1823] τόπος γεμάτος με άνθη ΣΥΝ ανθώνας, **ανθότυρο** (το) [μεσν.] μαλακό και ανάλατο τυρί συν. χλωροτύρι. Επίσης **ανθατύρι** (το) κ. **ανθότυρος** κ. (λαϊκ.) **αθότυρος (ο)** ^

ΣΧΟΛΙΟ λ. *τυρί.*

ανθούριο (το) {ανθουρί-ου | -ων} πούδες διακοσμητικό φυτό με καρδιόσχημα, συνήθως κόκκινα άνθη.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ anthuriuml. **ανθοφορία** (η) [μεον.] {ανθοφοριών} 1. η εποχή κατά την οποία τα φυτά ανθίζουν, ο καιρός τής άνθησης, το *όψιμο χιόνι πάγωσε τα δέντρα την περίοδο τής ~ τους* 2. το άνοιγμα των λουλουδιών, η άνθηση ΣΥΝ άνοιγμα, άνθισμα, λουλούδιασμα ανι ανθόρροια, ανθοβολία

3. η τελετουργική προσκόμιση και προσφορά λουλουδιών σε βωμό, ναό, τάφο κ.λπ.. *η ινδουιστική* τελετή *περιελάμβανε ~ προς το άγαλμα τής πολεμικής θεάς Κάλι.* — **ανθοφορώ** ρ. [αρχ } {-είς .}. **ανθοφόρος,** -α (λόγ. -ος), -ο [αρχ] 1. αυτός που έχει ή βγάζει λουλούδια: ~ *φυτό* 2. στολισμένος με άνθη, αυτός που έχει διακοσμηθεί με λουλούδια: ~ *αγγείο! δοχείο* ΣΥΝ ανθοστόλιστος **άνθρακας** (ο) {ανθράκων} 1. χημ (α) αμέταλλο στοιχείο (σύμβολο C) που υπάρχει σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς, απαντά σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία σε κάθε οργανική ουσία και σε καθαρή κατάσταση υπό μορφήν αδάμαντος και γραφίτη: *διοξίδιο / μονο- ξίδιο τού* ~]] ο ~ *14* (ραδιοϊσότοπο τού άνθρακα, χρήσιμο για τη χρονολόγηση οργανικών υλικών) (β) **ομάδα** *τσύ άνθρακα* η τέταρτη ομάδα τού περιοδικού συστήματος που περιλαμβάνει τα στοιχεία άνθρακα. πυρίτιο, γερμάνιο, κασσίτερο και μόλυβδο (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ιιιν) 2. (λόγ.) το κάρβουνο φρ *άνθρακες ο θησαυρός* (*άνθρακες*

ὁ θησαυρός. Λουκιαν *Ζεύξις* 2. όπου μνημονεύεται αρχ πρόληψη, κατά την οποία, αν σε κάποιον αποκαλύψουν τα πνεύματα πού βρίσκεται κρυμμένος ένας θησαυρός, εκείνος πρέπει να τηρήσει πλήρη μυστικότητα κατά την έρευνα ειδάλλως θα βρει μόνο κάρβουνα) για να δηλωθεί διάψευση προσδοκιών *τους υποσχέθηκαν ότι θα χρηματοδοτήσουν το έργο, θα τους εξασφαλίσουν υποστήριξη κ.λπ. αλλά τελικά αποδείχθηκε* ~ ' 3. ιατρ διαβρωτικό και κακόηθες έλκος ή από- στημα που οφείλεται σε ειδικό βακτηρίδιο (βάκιλλος τού άνθρακα) αλλιώς (λατκ.) *κακό σπυρί* 4. κακοήθης φλύκταινα που προσβάλλει τα φυτοφάγα ζώα 5. βοτ ασθένεια των φυτιόν (λ.χ. τής ελιάς, τού αμπελιού, των σιτηροίν κ.ά), που εκδηλώνεται κυρ. με εμφάνιση μελανών κηλίδων στα φύλλα. Επίσης (λόγ.) άνθραξ (άνθρακος) [αρχ] [hi ΥΜ < αρχ *άνθραξ. -ακος,* αγν ετύμου, πιθ. συνδ. με αρμ. ant-el «διάπυρο κάρβουνο», οπότε η αρχική σημ τής λ. θα πρέπει να σχετίζεται με τις έννοιες «ανάβω, αναφλέγω». [1 λ. πέρασε ως δάνειο σε ξένες γλώσσες, π χ αγγλ και γαλλ. anthrax, ιταλ. antrace κ.ά]. ανθρακέμπορος (ο) [1898] {-ου κ -όρου | -ων κ. -όριον, -ους κ. -όρους} ο έμπορος που αγοράζει και πουλάει (ορυκτό) άνθρακα συν καρβουνέμπορος, καρβουνιάρης. — ανθρακεμπόριο (το) κ ανθρα- κεμπορία (η).

ανθρακεργάτης (ο) (ανθρακεργατών) ο εργάτης σε ανθρακωρυχείο συν ανθρακωρύχος ανθράκευση (η) [1833] {–ης κ –εύσεως | χωρ πληθ } 1.η παραγωγή ξυλανθράκων 2. (για ατμοκίνητες μηχανές, πλοία, σιδηροδρόμους κ.λπ*)* εφοδιασμός με γαιάνθρακες για τη λειτουργία τής μηχανής ή την κίνηση τού οχήματος *κατέβηκε ο θερμαστής με τον λοστρόμο στο λεβητοστάσιο για την* ~. — ανθρακεύω ρ [αρχ] ανθρακί επίθ. {άκλ.} 1. αυτός που έχει γκρίζα απόχρωση. ~ *ύφασμα*

2. ***ανθρακί*** (το) η ίδια η γκρίζα απόχρωση, ανθρακιά |αρχ.] κ αθρακιά (η) (λαϊκ.) **1.** τα αναμμένα κάρβουνα που απομένουν μετά το σβήσιμο τής φωτιάς συν θράκα 2. η στάχτη που απομένει όταν σβήσει και το τελευταίο κάρβουνο, ανθρακικός, -ή. -ό [1799] χιμ 1. αυτός που περιέχει ανθρακική ρίζα· ο *ασβεστίτης και ο δολομίτης είναι - ορυκτά* 2. ***ανθρακικό*** οξύ ασθενές οξύ που απαντά σε υδατικά διαλύματα με την προσθήκη διοξιδίου τού άνθρακα σε νερό φρ με / ***χωρίς ανθρακικό*** (για αναψυκτικό. συνήθ. πορτοκαλάδα) με *i* χωρίς ανθρακικό οξύ [εγυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ carboniquej. ανθρακίτης (ο) {ανθρακιτών} ορυκτ ορυκτός άνθρακας που χρησιμοποιείται στην οικιακή θέρμανση, επειδή κατά την καύση του παράγει μεγάλη θερμότητα και ελάχιστο καπνό

[ΠΤΥΜ Αντιδάν., < αγγλ anthracite < μτγν *άνθρακίτης* «είδος πολύτιμου λίθου» < *αρχ, άνθραξ}.* ανθρακογραφια (η) Ιμτγν [{ανθρακογραφιών} καλλιτεχνική μέθοδος σχεδιάσεως με κάρβουνο — ανθρακογράφημα (το) [1887]. ανθρακοποίηση (η) {-ης κ -ήσεως | χωρ πληθ } 1. η μετατροπή φυτικής (κυρ. ξύλου) ή ζωικής ύλης σε άνθρακα 2. (ειδικότ.) η διαδικασία κατά την οποία το ξύλο μεταβάλλεται μέσω τής καύσης σε κάρβουνο συν καρβούνιασμα.

[ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. carbonisation], **ανθρακούχος,** -α (λόγ - ος), -ο [1802] **1.** αυτός που περιέχει άνθρακα

2. (για έδαφος, πέτρωμα κ.λπ) αυτός που περιέχει κοιτάσματα γαιανθράκων συν ανθρακοφόρος, **ανθρακοφόρος,** -α (λόγ -ος), -ο [1717] **1.** αυτός που περιέχει κοιτάσματα γαιανθράκων: ~ *πετρώματα* συν ανθρακούχος 2. αυτός που μεταφέρει άνθρακα ~ *βαγόνια* 3. *ανθρακοφόρο* (το) (ενν. πλοίο) το φορτηγό πλοίο που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά γαιάνθρακα συν καρβουνιάρικο, **ανθρακωρυχείο** (το) [1833] το ορυχείο από το οποίο εξορύσσεται άνθρακας συν γαιανθρακωρυχείο. - **ανθρακωρύχος** (ο) [1897]. **ανθρωπάκι** (το) {χωρ γεν.} **1.** ο μικρόσωμος άνθρωπος, ο *αναβάτης δεν σου γέμιζε το μάτν ήταν ένα τόσο δα* - 2. (μειωτ) άνθρωπος χωρίς πυγμή, δύναμη αντιστάσεως και σταθερότητα χαρακτήρα: *τελικά δεν είναι παρά ένα* ~. *κάνει πάντα ό,τι του λένε* 3. μικρό σε μέγεθος ομοίωμα ανθρώπου: *γύψινο / πλαστικό / χάρτινο 1 μο/.υβένιο* ~ 4. (εκφραστ) άνθρωπος αγαθός, δειλός και άκακος, που δεν είναι ικανός να βλάψει, δεν *πρόκειται να σε πειράξει' είναι καλό* ~ || ~ *τον Θεού* συν φιλήσυχος, απλοϊκός, άδολος Επίσης **ανθρωπάκος** (ο) **ανθρωπάριο** (το) {ανθρωπαρί-ου | -ων} (λόγ-κακόσ.) άνθρωπος χαμηλού (κοινωνικού ή πνευματικού) επιπέδου, ανάξιος λόγου [ετυμ < αρχ *άνΟρωπάριον,* υποκ τής λ. *άνθρωπος*| **ανθρωπεύω** ρ. αμετβ [αρχ] {ανθρώπεψα} (για πρόσ) 1. γίνομαι άνθρωπος, αποκτώ το ήθος και τη συμπεριφορά εξευγενισμένου, πολιτισμένου ανθρώπου τον *συμβουλεύουν συνεχώς με* ενδιαφέρον *και αγάπη, αλλ' αυτός δεν εννοεί να ανθρωπέψει* συν εξανθρωπίζομαι, εξευγενίζομαι 2. αποκτώ καθαρή και φροντισμένη εμφάνιση, γίνομαι αντάξιος πολιτισμένου ανθρώπου, *μετά το συγύρισμα, το σπίτι ανθρώπεψε* ΣΥΝ συγυρίζομαι, ευπρεπίζομαι, νοικοκυρεύομαι **ανθρωπιά** (η) [μεσν.({χωρ πληθ.} η ευγένεια τής συμπεριφοράς που πηγάζει από αισθήματα αλληλεγγύης και συμπόνιας προς τον συνάνθρωπο *δείχνω / συμπεριφέρομαι με* ~ || *έχει μέσα τον* ~ λντ απανθρωπιά· φρ *τής ανθρωπιάς* που να ταιριάζει σε άνθρωπο: *σπίτι ί φαγητό* ~ συν τής προκοπής, ανθρώπινός, **ανθρώπινός,** -ή. -ό [μεσν.] αυτός που είναι ή παρουσιάζεται αντάξιος και κατάλληλος για τους ανθρώπους *φόρεσε ρούχα* ~ *και πήγαινε στη δουλειά* σου [| *μίλ,α τον με λόγια* ~ *και θα καταλάβει* [| ~ *ζωή* συν κόσμιος, ευπρεπής, τής ανθρωπιάς, τής προκοπής λνί ευτελής — **ανθρώπινό** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ *άνθρωπος, παρώνυμο* **ανθρώπινος,** -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον άνθρωπο: ~ *ζωή / φυλή / δράση ί γένος / πνεύμα 1 φύση* συν ανθρώπινός φρ (α) γο ***πλονάσθαι*** *I* ***σφάλλειν ανθρώπινον*** (τό *πλανάσθαι άνθρώπινον.* λατ. errare humanum est) τα σφάλματα αποτελούν μέρος τής ανθρώπινης φύσης (γΓ αυτό και είναι αναπόφευκτα) (β) ***ανθρώπινα δικαιώματα*** *I* ***δικαιώματα τού*** ανθρώπου τα βασικά και θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα (λ.χ. το δικαίωμα τής προσωπικής ελευθερίας, η ισότητα ενώπιον τού νόμου, η προστασία από αυθαίρετη σύλληψη, το δικαίωμα ιδιοκτησίας, εργασίας, ελευθερίας λόγου και έκφρασης, συγκεντρώσεων, συνελεύσεων κ λπ). τα οποία θεωρούνται απαραβίαστα και πρέπει να τυγχάνουν σεβασμού εκ μέρους τής εκάστοτε κρατικής εξουσίας· η προστασία τους νομιμοποιήθηκε από την Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (10 Δεκεμβρίου 1948) (γ) ***ανθρώπινος παράγοντος*** (ι) (γενικά) ο άνθρωπος ως παράγοντας τής ζωής και τής εξέλιξης *όταν σχεδιάζουμε τον τρόπο δράσης μας, δεν πρέπει να αγνοούμε και τον* ~ (ii) οικον το σύνολο των σωματικών, ψυχικών και πνευματικών χαρακτηριστικών τού ανθρώπου, τα οποία επηρεάζουν την παραγωγική διαδικασία· *μελέτες για την αποφυγή* σφαλμάτων *που προέρχονται από τον* ~ (δ) οικον ***ανθρώπινο κεφάλαιο*** (ι) το κεφάλαιο που επενδύεται για την εκπαίδευση και ειδίκευση τού εργατικού δυναμικού μιας χώρας (ii) το σύνολο των γνώσεων και επιδεξιοτήτων που διαθέτει κανείς και οι οποίες του εξασφαλίζουν ένα εισόδημα (ε) ανθρώπινο ***δυναμικό*** το σύνολο των ανθρώπων που προσφέρουν παραγωγικές υπηρεσίες σε κάποιον τομέα. ΓΟ ~ *τής επιχείρησης* (στ) ***ανθρώπινο λάθος*** λάθος που οφείλεται στον άνθρωπο, όχι σε βλάβη μηχανήματος, *το αεροπορικό δυστύχημα αποδίδεται σε* ~ 2. (ειδικότ) αυτός που χαρακτηρίζεται από στοιχεία που συνδέονται με τον άνθρωπο, που αναφέρεται στις ιδιότητές του, τις αδυναμίες του, στα πάθη του, στις αρετές του, στην ανθρωπιά του ή στα προβλήματα που συνήθ. αντιμετωπίζει ως κοινωνικό ον: *η συνάντηση των δύο φίλων μετά από δεκαετίες ήταν μια ζεστή.* ~ *στιγμή* || *η ταινία περιγράφει τη ζωή δύο οικογενειών, με τις χαρές, τις λύπες. τα προβλήματά τους, γενικά* ~ *καταστάσεις*]] *μη σε στενο- χωρεί η συμπεριφορά τους αντά είναι ανθρώπινα!* φρ ***με ανθρώπινο πρόσωπο*** (ι) με σεβασμό στην αξία τού ανθρο')που, με δικαιοσύνη, ευαισθησία, ανθρωπιά: *σοσιαλισμός* ~ (ii) με οικείο, ευχάριστο, ευπροσήγορο τρόπο ή φέρσιμο: *εμφανίστηκε στη συνέντευξη αλλαγμένος.* ~3. αυτός που χαρακτηρίζεται από ανθρωπιά. από φιλάνθρωπα αισθήματα. ~ *συμπεριφορά / βοήθεια / αντιμετώπιση* συν ανθρωπιστικός, ελεήμων λντ απάνθρωπος 4. ***ανθρώπινα*** (τα) οι υποθέσεις των ανθρώπων, τα καθημερινά θέματα που απασχολούν τους ανθρώπους: *έλεγε ότι ο Θεός δεν ασχολείται με τα* ~ — **ανθρώπινα** *!* **αν- θρωπίνως** (βλ λ) [αρχ [επίρρ. σχολιο λ *άνθρωπος, παρώνυμο.* [ετυμ αρχ < *άνθρωπος.* Πολλές σύγχρονες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ *τα δικαιώματα τού ανθρώπον* (< γαλλ les droits de l'homme). *ανθρώπινος παράγοντας* (< αγγλ. the human factor), *ανθρώπινο κεφά- ?.αιο* (< γαλλ. capital humain), *ανθρώπινο λάθος* (< αγγλ human error) κ.ά]

ανθρωπίνως επίρρ. (λόγ.) με τρόπο ανθρώπινο ή συνήθ. όσο είναι δυνατόν για τον άνθρωπο: *είναι* ~ *αδύνατον 1 δυνατόν* (ενν. να γίνει) [ετυμ αρχ. < *άνθρώπινος* Η φρ *ανθρωπίνως δυνατόν* προέρχεται από τη Γαλλική, λ χ. *έκανε ό,τι ήταν ανθρωπίνως δυνατόν* (< il a fait ce qui etait humanaiment possible)].

ανθρωπισμός (ο) 1. η παιδευτική αντίληψη και το μορφωτικό ιδεώδες τής Αναγέννησης, αλλά και των μετέπειτα χρόνων, σύμφωνα με τα οποία η σωματική, ψυχική και πνευματική αγωγή τού ανθρώπου πρέπει να βασίζεται στη σπουδή τής κλασικής ελληνικής και λατινικής αρχαιότητας, δηλ στα κλασικά γράμματα, και να εμπνέεται από τις κλασικές αξίες και αρχές συν ουμανισμός 2. η ίδια η κλασική παιδεία και η ενασχόληση με τα κλασικά γράμματα, όπως αναπτύχθηκαν από την περίοδο τής Αναγέννησης και εξής 3. φιλος (α) σύστημα ή τρόπος σκέψεως και πράξεως (παραπλήσιος, αν και όχι ταυτόσημος με τον πραγματισμό), που δίνει τη μεγαλύτερη έμφαση στην αξία τού ανθρώπου, στα συμφέροντα, στις αξίες και στην αξιο- πρέπειά του (β) (ειδικότ) δόγμα που υποστηρίζει ότι αληθές είναι μόνον ό,τι προάγει την ανθρώπινη ζωή και οδηγεί τον άνθρωπο στην τελείωση, και γι' αυτό δίνει ιδιαίτερη σημασία στη λογική και την καθολική γνώση και αρνείται την πίστη σε υπερφυσικές δυνάμεις 4. το σύνολο των πνευματικών και ψυχικών ιδιοτήτων τού ανθρώπου, ιδ τα χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στον πολιτισμένο άνθρωπο (λ χ. ευγένεια, ημερότητα ηθών) και τον διακρίνουν από τα ζώα: *στην εποχή τής φι/.αντίας και τού ατομικού συμφέροντος η αντοθυσία αποτελεί ύψιστο δείγμα ανθρωπισμού* συν ανθρωπιά, ευγένεια, ευπρέπεια. κοσμιότητα αντ απανθρωπιά, βαρβαρότητα, τραχύτητα (πβ. λ. *ουμανισμός).*

[ΠΤΥΜ αρχ. < *άνθρωπος.* Ο διεθνής νεολατ όρ humanismus (από όπου γερμ. Humanismus. γαλλ humanismc, αγγλ humanism κ.ά) είναι μετάφραση τού ελλην., που απαντά στον Διογένη Λαέρτιο και αποδίδεται στον φιλόσοφο Αρίστιππο *(«οί δέ ἀπαίδευτοι ἀνΟρωπισμον δέονται»)}*

ανθρωπιστής (ο) [1893], ανθρωπίστρια (η) {ανθρωπιστριών} 1. (α) ο μορφωμένος άνθρωπος που έχει φιλολογική και εγκυκλοπαιδική παιδεία (καθολικός άνθρωπος / homo universalis) και ο οποίος θέτει ως επίκεντρο τού ενδιαφέροντός του τον άνθρωπο και την ολοκλήρωσή του συν ουμανιστής (β) (ειδικότ) πρόσωπο που ασχολείται με τις κλασικές σπουδές · 2. πρόσωπο που διακρίνεται για τα φιλάν- θρωπα αισθήματα και τη φιλανθρωπική του δραστηριότητα [ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ humaniste].

ανθρωπιστικός, -ή, -ό [1866] 1. αυτός που σχετίζεται με τον ανθρωπισμό (βλ.λ.) ως τρόπο σκέψεως και μορφωτικό ιδεώδες: *η ~ διδασκαλία τού Εράσμον* || ~ *μελέτες ί σπουδές / γράμματα* φρ (α) ***ανθρωπιστική επιστήμη*** η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης

της τον άνθρωπο και τα προϊόντα τού ανθρωπίνου πνεύματος, όπως η γλώσσα, η φιλοσοφία, οι τέχνες κ.λπ.. ~ *είναι η ιστορία, η φΐ/.οσο- φία, η ψυχολογία. η κοινωνιο/.ογία, η βιολογία κ.ά.* (β) *ανθρωπιστική παιδεία* η παιδεία που έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο, την πνευματική, ηθική και πολιτική του ολοκλήρωση (κυρ. μέσω των κλασικών σπουδών), συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς την ειδική παιδεία, την ειδίκευση λντ τεχνοκρατική παιδεία 2. Φιλανθρωπικός - *βοήθεια στη Βοσνία* φρ *ανθρωπιστική παρέμβαση* παρέμβαση κάποιας διεθνούς οργάνωσης (Ηνωμένων Εθνών) με σκοπό να τεθεί τέρμα στην αιματοχυσία που προκαλεί ένας εμφύλιος πόλεμος κυρίως στον άμαχο πληθυσμό. - ανθρωπισηκ-ά / -ώς επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο, όπως επιμαρτυρείται από την προέλευση των φρ. λ χ *ανθρωπιστική παιδεία* (< γερμ. humanistische Bildung). *ανθρωπιστική βοήθεια* (< αγγλ. humanitarian help) Ο όρος *ανθρωπιστικές επιστήμες* χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει τα αγγλ. humanities, γαλλ. humanites κ λπ.). άνθρωπο- κ. άνθρωπό- κ. ανθρωπ- α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν ότι κάτι/κάποιος σχετίζεται με τον άνθρωπο: *ανΟρωπο-κννηγητό, ανθρωπο-γεωγραφία, α νθρωπο-κε ντρικός, ανθρωπό-μορφος, ανθρωπ-ωνύμιο.*

[ΠΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. αρχ. *άνθρωπο-λόγος, άνθρωπο-φαγία),* που προέρχεται από το ουσ. *άνθρωπος*] ανθρωπογενής, -ής. -ές {ανθρωπογεν-ούς | -είς (ουδ -η)) αυτός που έχει διαμορφωθεί με τη δημιουργική παρέμβαση τού ανθρώπου ~ *περιβάλλον/ περιοχή* || *η διάβρωση, εκτός από φυσική, είναι και ~ διαδικασία, όταν το έδαφος απογυμνώνεται με τις εκχερσώσεις και τις πυρκαγιές* —ανθρωπογενώς επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. man-made] ανθρωπογεωγραφία (η) {χωρ. πληθ.} 1. ο κλάδος τής ανθρωπολογίας που περιγράφει τις ποικιλίες τού ανθρώπινου είδους και τη γεωγραφική τους κατανομή · 2. το σύνολο των προσώπων και των χώρων που αναφέρονται σε ένα λογοτεχνικό έργο: *η ~ τού ποιήματος*

- ανθρωπογεωγράφος (ο/η), ανθρωττογεωγραφικός, -ή, -ό (σημ. 1) [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ anthropogeographie]. ανθρωπογνώστης (ο) {ανθρωπογνωστών} πρόσωπο που ασχολείται με τη γνώση των ψυχικών ιδιοτήτων και των διαφορετικών χαρακτήρων που παρατηρούνται στους ανθρώπους — ανθρωπογνωσία (η) [1892]. ονθρωπογνωσηκός,-ή, -ό [1880]

|ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Menschenkenner] ανθρωπογονία (η) Ιχωρ πληθ } η γένεση, η δημιουργία τού ανθρο)- που.

[ΕΤΥΜ. μτγν < *άνθρωπο-* + *-γονία*< *γόνος].* ανθρωποειδής, -ής, -ές [ανθρωποειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που έχει ανθρώπινα χαρακτηριστικά, που μοιάζει με άνθρωπο (βλ κ. λ *ανθρωπόμορφος)* λντ ζωόμορφος, τερατοειδής 2. ανθρωποειδές (το) (i) κάθε πίθηκος που ανήκει σε είδη τα οποία μοιάζουν περισσό- τερο με άνθρωπο (λ χ ο γορίλλας, ο χιμπαντζής κ ά) (ii) (μειωτ.-υβρι- στ για ανθρώπους) αυτός που έχει τα εξωτερικά χαρακτηριστικά τού ανθρώπου, χωρίς να είναι και στην ουσία του (ψυχή, μυαλό, ήθος κ λπ) άνθρωπος *αυτά τα ανθρωποειδή που εκμεταλλεύονται ανήλι- κα παιδιά πρέπει να τιμωρηθούν παραδειγματικά* (iii) ρομπότ που έχει τα εξωτερικά γνωρίσματα τού ανθρώπου και εκτελεί ανθρώπινες εργασίες. ^ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες*

[ΕΤΥΜ αρχ < *άνθρωπος* + *-ειδής* < *είδος.* Η σημ. «είδος ρομπότ» τής λ. *ανθρωποειδές* είναι αντιδάν. από αγγλ anthropoid] ανθρωποέτος (το) {ανθρωποέτ-ους | -η, -ών} ΟΙΚΟΝ η ισοδύναμη εργασία ενός έτους.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. man-year], ανθρωποζωικός, -ή. -ό [1888) αυτός που σχετίζεται με την εμφάνιση τής ανθρώπινης ζωής στη Γη: ~ *αιώνας.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. anthropozoic] ανθρωποζωονόσος (η) ΙΑΙΡ νόσος ανθρώπων και ζώων (π.χ. ο με- λιταίος από αιγοπρόβατα που μεταδίδεται στον άνθρωπο), ανθρωποημέρα (η) {ανθρωποημερών} το σύνολο των ωρών που εργάζεται ένας άνθρωπος σε μία ημέρα.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ man-day], ανθρωποθάλασσα (η) [1887] (δύσχρ. ανθρωποθαλασσών} (εκφραστ) πολύ μεγάλο πλήθος ανθρώπων τους *ο/.υμπιονίκες περίμενε στο αεροδρόμιο μια για να τους κα/Μσορίσει* ΣΥΝ λαοθάλασσα, κοσμοσυρροή

ανθρωποθυρίδα (η) περιορισμένο άνοιγμα οβάλ σχήματος στις δεξαμενές τού πλοίου, που κλείνει με σιδερένιο καπάκι, στο οποίο χωράει μόνο ένας άνθρωπος.

{ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. man-hole]. ανθρωποθυσία (η) Ιμτγν] [ανθρωποθυσιών) η τελετουργική θυσία ανθρώπου ~ *για εξευμενισμό μιας θεότητας* || *λέγεται ότι οι σατανι- στές πραγματοποιούν ανθρωποθυσίες* ανθρωποκεντρισμός (ο) {χωρ. πληθ.} 1. φιλοσ η θεωρία σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι το σημαντικότερο ον τού σύμπαντος, το κέντρο τού κόσμου, αποτελεί αυτοσκοπό και το μέτρο όλων των πραγμάτων (πβ Ιΐλάτ *Πρωταγόρας «μέτρον πάντων χρημάτων άνθρωπος»*) και όλα πρέπει να οδηγούν στο καλό τού ανθρώπου (κατ' αντιδιαστολή προς τον *Οεο-κεντρισμό* και τον *κοσμο-κεντρισμό)* 2. η γενικότερη αντίληψη, σύμφωνα με την οποία τα πάντα ερμηνεύονται με όρους τής ανθρώπινης εμπειρίας και των ανθρωπίνων αξιών. — ανθρωποκεντρικός, -ή, -ό [1877]. ανθρωποκεντρικά επίρρ.

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ. anthropocentrisme]. ανθρωποκτονία (η) [μτγν.] {ανθρωποκτονκόν} ΝΟΜ (ως έγκλημα τού Ποινικού Δικαίου) η πρόκληση θανάτου ανθρώπου με οποιονδήποτε τρόπο (από την πλευρά τού δράστη): ~ *εκ προθέσεως* (με πρόθεση τού δράστη, όταν υπάρχει δόλος κάθε είδους) || ~ *εξ αμε/.είας* (που οφεί- λεται σε αμελή συμπεριφορά τού δράστη, χωρίς να έχει την πρόθεση να σκοτώσει). — ονθρωποκτόνος, -ος, -ο [αρχ].

ΙΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *άνθρωποκτόνος* < *άνθρωπος* + *-κτόνος* < *κτείνω* «φονεύω», βλ κ *-κτονία}.* ανθρωποκυνηγητό (το) καταδίωξη ανθρώπου ή ανθρώπων (συνήθ από την αστυνομία): *η αστυνομία εξαπέλυσε ~ για τη σύλ/.ηψη των δολοφόνων.*

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. manhunt], ανθρωπολατρία (η) {χωρ. πληθ.} 1. η λατρεία και η απόδοση τιμών σε άνθρωπο (εν ζωή ή μετά θάνατον) όπως σε θεό 2. (κατ' επέκτ.) η εκδήλωση λατρείας προς πρόσωπα τού δημόσιου βίου οι *εκδηλώσεις των οπαδών προς τα είδωλά τους αποτελούν δείγμα τής σύγχρονης* ~ συν προσωπολατρία. —ανθρωπολάτρης (ο) [μτγν]. ανθρωπολατρι- κός, -ή. -ό [1889] χολιο λ. *λατρεία* ανθρωπολογία (η) [1810] 1. η επιστήμη που μελετά το ανθριόπινο γένος σε σχέση με την κατανομή, την προέλευση, την ταξινόμηση και τις σχέσεις των φυλών, τα φυσικά χαρακτηριστικά, τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές σχέσεις και τον πολιτισμό · φρ (α) *κοινωνική ανθρωπολογία* (κυρ. στην Αγγλία) ο κλάδος τής ανθρωπολογίας που μελετά τις πρωτόγονες και παραδοσιακές κοινωνίες και τα έθιμά τους, καθώς και τις επιβιώσεις εθίμων και θεσμών των πρώτων κοινωνιών στις σύγχρονες συν εθνολογία (β) *πολιτισμική ανθρωπολογία (κυρ* στις Η.Π.Α.) η κοινωνική ανθρωπολογία (γ) *φυσική ανθρωπολογία* ο κλάδος τής ανθρωπολογίας που μελετά τον άνθρωπο ως βιολογικό ον (από γενετικής πλευράς), τις φυσικές μεταβολές τού ανθρώπινου είδους και τη σχέση του με το περιβάλλον (δ) *πολιτική ανθρωπολογία* ο κλάδος τής ανθρωπολογίας που μελετά τη σύσταση και τη λειτουργία τής πολιτικής εξουσίας στις κοινωνίες (ε) *οικολογική ανθρωπολογία* ο κλάδος τής ανθρωπολογίας που μελετά τη σχέση των πολιτισμικών συστημάτων με τις μεταβολές τού περιβάλλοντος (στ) *οικονομική ανθρωπολογία* ο κλάδος τής ανθρωπολογίας που μελετά τον άνθρωπο ως κοινωνικό ον σε σχέση με συγκεκριμένα οικονομικά συστήματα 2. φίλος η μελέτη τής ζωής και των πράξεων τού ανθρώπου για τον καθορισμό τής ουσίας του 3. (γενικότ.) διδασκαλία περί τού ανθρώπου: *θεο)ρητική / ηθική ί χριστιανική* ~ — ανθρωπολόγος (ο/η) (σημ 1), ανθρωπολογικός, -ή. -ό 11812], ανθρω- πολογικ-ά / -ώς [1897] επίρρ.

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γερμ. Anthropologie]. ανθρωπομάνι (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ } πλήθος ανθρώπων (πβ. *γυναικομάνι, παιδομάνι)*

[ΕΓΥΜ. < *άνθρωπος* + *-μάνι* (βλ λ.)|. ανθρωπομετρία (η) [1889] λνθρωιιολ ο κλάδος που μελετά και ταξινομεί τις ανατομικές διαφορές των ανθρώπων (ως προς τα μέλη, τα γνωρίσματα, τις διαστάσεις και τις αναλογίες τού ανθρώπινου σώματος). ώστε να αξιοποιηθούν οι μετρήσεις στη βιομηχανία (για τη σχεδίαση καθισμάτων αυτοκινήτων, αεροπλάνων κ.λπ ή ετοίμων ενδυμάτων), στην εξακρίβωση τής ταυτότητας ενός προσώπου κ α — ανθρωπομετρικός, -ή. *ό [1889], ανθρωπομετρικ-ά / -ώς επίρρ.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. anthropometrie]. ανθρωπομήνας (ο) (ανθρωπομηνών} ΟΙΚΟΝ η ισοδύναμη εργασία ενός μηνός

ανθρωπομορφισμός (ο) [1817] 1. θρησκ η απόδοση ανθρώπινης συμπεριφοράς, χαρακτηριστικών κ λπ. σε θεότητα: *η αρχαία ελ?.ηνι- κή θρησκεία διακρίνεται από έντονο* ~ 2. φίλος η παράσταση και ερμηνεία τής πραγματικότητας σύμφωνα με την ανθρώπινη φύση, δηλ. σύμφωνα με ανθρώπινα σχήματα και μέτρα. λ.χ. το να αποδώσει κανείς στις μέλισσες, που κατασκευάζουν κηρήθρες, γεωμετρικές σκέψεις. — ανθρωπομορφιστής (ο) [1880]. ανθρωπομορφικός, -ή, -ό [1865], ανθρωπομορφικ-ά / -ώς επίρρ (ΚΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. anthropomorphisme]. ανθρωπόμορφος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει το σχήμα και τη μορφή ανθρώπου: ~ *αγγείο Ι ειδώλιο* ΣΥΝ ανθρωποειδής ΦΡ (εμφατ.) *ανθρωπόμορφο τέρας* (ως χαρακτηρισμός) δράστης φοβερού, ειδεχθούς εγκλήματος, ανθρωποπλαστικός, -ή, -ό αυτός που συμβάλλει στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης ανθρώπινης προσωπικότητας, *το ~ περιεχόμενο των κλασικών σπουδών.* ανθρωποπλημύρα (η) [1891] {χωρ πληθ.} μεγάλο πλήθος ανθρώπων, κοσμοσυρροή, λαοθάλασσα, ανθρωποποίηση (η) [1854] [-ης κ -ήσεως | χωρ. πληθ.} 1. λνθρωπολ η εξελικτική διαδικασία με την οποία θεωρείται ότι οι πρόγονοι τού ανθρώπου απέκτησαν τα χαρακτηριστικά που τους διέκριναν από τα υπόλοιπα πρωτεύοντα θηλαστικά (λ.χ. η απόκτηση τής όρθιας στάσης, η τελειοποίηση τού χεριού κ ά) 2. (καταχρ.) η καλλιέργεια των ανθρώπινων ιδιοτήτων, η ανάπτυξη στον άνθρωπο όλων εκείνων των χαρακτηριστικών που του αρμόζουν (λ.χ αξιοπρέπεια, ανθρωπιά, ελευθερία), η διαμόρφωση καλών και ηθικών χαρακτήρων. — αν- θρωποποιός, -ός, -ό Ιμεσν], ανθρωποποιώ ρ Ιμεσν] {-εις }. άνθρωπος (ο) {ανθρώπ-ου | -ων, -ους} 1. (α) το έμβιο ον που ανήκει στα πρωτεύοντα θηλαστικά και διαφέρει από τα υπόλοιπα όντα τής τάξης του λόγω τής ικανότητάς του να παράγει έναρθρο λόγο και αφηρημένες σκέψεις, έχει συνείδηση τής δύναμης και τής αυτοτέλειάς του και τη δυνατότητα ηθικών κρίσεων (ορθού - εσφαλμένου): *ιστορία τού* ~ || ο ~ *των σπηλαίων* (ο πρωτόγονος) \\ *οι πρώτοι* ~ (ο Αδάμ και η Εύα) (β) καθένας από τους προγόνους τού σημερινού ανθρώπου, που αντιπροσωπεύει ένα στάδιο στη μορφολογική και πολιτισμική του εξέλιξη: ο *έμφρων Ι σοφός* ~ (homo sapiens, η σύγχρονη μορφή τού είδους) || ο *όρθιος* ~ (homo erectus) || *ο κατασκευαστής* - (homo faber, ικανός να κατασκευάζει εργαλεία)]| *ο επιδέξιος ή ικα*

νός - (homo habilis, διαβιοί ομαδικά, χρησιμοποιεί τη φωτιά, κατασκευάζει εργαλεία) (πβ. λ. *χόμο)* 2. κάθε άτομο, ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας: *ζουν οκτώ - σε ένα δωμάτιο!* || *μέσος / κοινός ~* (ο συνηθισμένος, καθημερινός άνθρωπος) || *τι σόι - είναι,* (τι χαρακτήρα έχει;) ΦΡ (α) **Ο *άνθρωπός μου*** (και για τα δύο φύλα) σύζυγος ή ερωτικός σύντροφος: *έχασα τον ~!* (πέθανε) (β) ***δικός μου άνθρωπος*** οικείο (συγγενικό ή φιλικό) πρόσωπο ή πολιτικός φίλος: *αφού εξελέγη βου/.ευτής, διόρισε πολλούς δικούς του ανθρώπους στο Δημόσιο* |j *αυτός είναι - μην τον πειράξετε!* (γ) ο ***άνθρωπός μας*** το ζητούμενο πρόσωπο, αυτός που θέλουμε. *Αυτός είναι Συγκεντρώνει όλα τα απαι- τούμενα προσόντα* (δ) ***σαν ένας άνθρωπος*** (για πολλούς που συμπράττουν) σύσσωμοι, ενωμένοι: *οι απεργοί αντιμετώπισαν τον υπουργό ενωμένοι, ~!* || το *πλήθος ~ φώναξε. «Άξιος[1]»* ΣΥΝ όλοι μαζί, με μια φωνή, σαν μια γροθιά 3. (ειδικότ.) το παραπάνω ον ως δημιουργός και φορέας πολιτισμού, κατ' αντιδιαστολή προς τα λοιπά έμβια όντα: *στην απομόνωση και την ερημιά αγρίεψε και από ~ κατάντησε θηρίο* II ο — *είναι ζώο πο/Λτικό! κοινωνικό'* ΦΡ /δε ο άνθρωπος/ (Γδε / *ιδού ό άνθρωπος,* Κ Δ. Ιωάνν. 19, 5) να (ποιος είναι, τι είναι) ο άνθρωπος (φρ με την οποία παρουσίασε ο Πόντιος Πιλάτος τον μαστιγωμένο Ιησού στον όχλο των Ιουδαίων, ελπίζοντας να προκαλέσει τον οίκτο τους): *σφαγές, αδικία, εκμετάλλευση -/* 4. το παραπάνω ον με τις φυσικές αδυναμίες και τα πάθη του: *μη με βάζεις σε πειρασμό είμαι κι εγώ* || *«τόσο αμαρτωλοί κι ωραίοι, τόσο άνθρωποι!»* (λαίκ τραγ.) || *τα λάθη είναι για τους -* || «οι *μεγάλοι άνθρωποι κάνουν μεγάλα ?νάθη»* (Μακρυγιάννης) · ΦΡ (α) π (σου) ***είναι ο*** άνθρωπος/ για να δείξουμε είτε τη ματαιότητα των ανθρώπινων πραγμάτων είτε θαυμασμό για τα έργα των ανθρώπων: *-' Ένα τίποτα · μέχρι χθες ήμαστε μαζί και σήμερα δεν υπάρχει πια'* || *Κατάφερε να νικήσει την ίδια τη φύση και να την υποτάξει στη θέ?.ησή του!* (β) ***άνθρωπέ μου!*** (σε ερωτήσεις) προς επίταση της αγανάκτησης, της απορίας ή τής έκπληξης: *Τι κάνεις εκεί, Είσαι με τα καλά σου;* (γ) ο άνθρωπος σε ρόλο υποκειμένου προτάσεων αντί τού συγκεκριμένου προσώπου, συνήθ. για να εκφράσουμε συμπάθεια τι *κάνει - για να βγάλει το ψωμί του!* || τι *να σου κάνει ~ με τόσα που έχει στο μυαλό του;* 5. το άτομο που διαθέτει ευγένεια, καλοσύνη, κατανόηση, συμπόνια, το ενάρετο άτομο: *είναι ~ με όλη τη σημασία τής λέξεως* jj *είναι πάνω απ' όλα -* [| *τι ωραίος που είναι ο ~, όταν είναι ~!* φρ (α) ανώτερος ***άνθρωπος*** βλ. λ. *ανώτερος* (β) άνθρωπον ***ζητώ*** *(άνθρωπον ζητώ,* Διογένης Λαέρτιος 6.2) φράση τού κυνικού φιλοσόφου Διογένη, με την οποία απαντούσε σε όσους τον ρωτούσαν γιατί γύριζε στην αγορά με ένα αναμμένο λυχνάρι για να δείξουμε ότι αναζητούμε υψηλής ποιότητας ανθρώπους, ικανούς και ενάρετους (πβ. κ. *φανάρι τού Διογένη,* λ *φανάρι*) 6. (ειδικότ.) το πολιτισμένο ον που συμπεριφέρε- ται με καλούς τρόπους και ευγένεια, που η συμπεριφορά και η εμφάνισή του φανεριόνουν ότι έχει λάβει σωστή κοινωνική αγωγή: *φάε σαν* j] ντύσου *επιτέλους σαν* | | *γράμματα έμαθες, αλλά ~* ό'εν *έγι- νες!* jj δεν *είναι αυτός - να του μι/.ήσεις* [| *γίνε* (μάθε να συμπερι- φέρεσαι σωστά!) | | *σε αυτό το σχολείο θα γίνετε* ανι αγροίκος, απολίτιστος, αγενής **7.** κάθε ανθρώπινο πλάσμα ως ιδιαίτερη αξία, ως το επίκεντρο τού ενδιαφέροντος και τής δράσης, *αγωνιζόμαστε για τον ~* || *τα δίκαια τού -* || *πάνω απ' όλα ο* 8. (περιληπτ) το σύνολο των ανθρώπων: ο *σύγχρονος - ζει με το άγχος ενός πυρηνικού ολέθρου* 9. ***άνθρωποι*** (οι) το σύνολο των ανθρώπινων υπάρξεων, η ανθρωπότητα, η κοινωνία: *έφερε την ελπίδα στις καρδιές των* -10. (μετά από ουσ. κ. επίθ) για επίταση τής σημασίας τους· *νοικοκύρης -* || *νέος* -11. (με άρνηση) ως αόριστη αντων κανείς: *δεν πάτησε - στη γιορτή!* | | *δεν θέλει να δει - από τη στενοχώρια του* ΣΥΝ ψυχή. ψυχή ζώσα 12. (+γεν.) για τη δήλωση τής ιδιότητας κάποιου, τού χώρου στον οποίο ανήκει. - των *γραμμάτων και των τεχνών* | | *- τής πιάτσας* / του *συναφιού* / *τού κόσμου* (κοσμικός ή κοσμοπολίτης) / *τής νύχτας* (νυχτόβιος, βλ.λ.) / *τού λιμανιού* (χαμηλού επιπέδου) / *τού σαλονιού* (τής καλής κοινωνίας, των κοσμικών κύκλων) / *τού παρασκηνίου* (που δρα χωρίς να φαίνεται) / *τού περιθωρίου* / του *Θεού* (ενάρετος ή θρήσκος) / *τού σπιτιού* (σπιτόγατος, βλ.λ.) / *τής δράσης* (δραστήριος) / τού *θεάτρου* (θεατράνθρωπος, βλ.λ.) 13. αυτός που βρίσκεται στην υπηρεσία άλλου, το έμπιστο και οικείο πρόσωπο (κάποιου): είναι – τού *υπουργού* / *τού σπιτιού* / του *καταστήματος* 14. (ειδικότ) πρόσωπο που πληρώνεται, για να προστατεύει κάποιον, σωματοφύλακας *έβαλε τους* - του *και τον απείλησαν* 15. (ειδικότ) πρόσωπο στην υπηρεσία μιας δύναμης: - *των Αμερικάνων / των Ρώσων! των Γερμανών* ΣΥΝ πράκτορας. — (υποκ.) **ανθρωπάκι** (βλ.λ.) κ. (λόγ.) **ανθρωπάριο** (το) [αρχ.| (βλ.λ.) κ. **ανθρωπάκος** (ο)

[ΕΤΥΜ αρχ, αβεβ. ετύμου, πιθ < **ἀνδρ-ωπος* < *ἀνήρ, ἀνδρός* + *-ωπός* (βλ λ.) με τη σημ «ο έχων ανδρική όψη, αυτός που μοιάζει με άνδρα», όπου άνδρας σημαίνει γενικότερα τον άνθρωπο (πβ. το ομηρ. *«πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν* τε>>). σημασιολογική σύμπτωση που απαντά και σε άλλες γλώσσες (λ χ. αγγλ man. γαλλ. homme, ισπ hombre). Ας σημειωθεί ότι αρχικώς η λ χρησιμοποιήθηκε κυρίως με μειωτική κάπως σημ., για να δηλώσει την τάξη των θνητών ανθρώπων' εν αντιθέσει με εκείνη των θεών. Είναι προφανές ότι η σύνδεση με το αρχ. *ἀναθρώσκω* «αναπηδώ» είναι παρετυμολογική και επιστημονικώς αβάσιμη].

άνθρωττος, ανθρώπινος, ανθρώπινός κ.λπ. Από το πλήθος των ετυμολογιών που έχουν προταθεί, για να εξηγήσουν την προέλευση τής λ. **άνθρωπος** (μπορεί να τις βρει κανείς συγκεντρωμένες στο *Ετυμο?.ογικό Λεξικό τής Αρχαίας Ελ/.ηνικής* τού Hj Frisk), επικρατέστερη φαίνεται εκείνη που συνδέει τη λ με το **άνδρας** «άνθρωπος» και το **ώψ** «πρόσωπο, όψη»: άνθρωπος είναι «το ον με ανθρώπινο πρόσωπο». Πρόκειται για μία από τις παλαιότερες ελλη

νικές λέξεις (μαρτυρείται ήδη στα Μυκηναϊκά με τον τύπο a-to-ro- qo τής συλλαβογραφικής Γραμμικής γραφής Β), που χρησιμοποιείται αυτούσια στην Ελληνική μέχρι σήμερα Τρία επίθετα χρησι- μοποιήθηκαν στην Αρχαία για τον άνθρωπο: **άνθρώπειος** (αντίθ. προς το *θειος),* **άνθρώπινος** (ό,τι αφορά στον άνθρωπο και στην φύση του) και **άνθρωπικός** (ο ανήκων στην κατηγορία τού ανθρώπου) Από αυτά επικράτησε και γενικεύθηκε στη Ν. Ελληνική το *ανθρώπινος,* ενώ πλάστηκε και ο εκφραστικότερος τ **ανθρώπινός,** που εντονότερα αντιπαρέθεσε τον άνθρωπο προς τα λοιπά ζώα (*αγελαδινός, γαϊδουρινός, βοδινός* κ ά) Έτσι μιλούμε για *«ανθρω-* ! *πινή ζωή»,* αλλά για *«ανθρώπινη φύση», «ανθρώπινη υπόσταση», «ανθρώπινα χαρακτηριστικά»* κ λπ. Κπίσης λέγεται *«ντύσου / φέρσου* **ανθρώπινό»** (σαν άνθρωπος, όπως ταιριάζει σε άνθρωπο), αλλά « *Υποφέρει ανθρώπινα ί αισθάνεται ανθρώπινα»* κ.ο.κ. Το επίρρ. **ανθρωπίνως** έχει περιοριστεί σε λογιότερες φράσεις, όπως *Θα πράξω παν το ανθρωπίνως δυνατόν, για να βοηθήσω*

-άνθρωπος β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν χαρακτηριστικό, ιδιότητα ή ομοιότητα: *ομορφ-άνθρωπος. αρχοντ-άν- θρωπος, χιον-άνθρωπος, διαστημ-άνθρωπος, πιθηκ-άνθρωπος* [ετυμ Β' συνθ. τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (λ.χ. *αρχ άπ-άνθρωπος*). που προέρχεται από το ουσ *άνθρωπος* και απαντά επίσης σε ελλη- νογενείς ξέν. όρους (λ.χ γαλλ. pithecantrope) και μεταφρ δάνεια (λ.χ. αγγλ. snow-man «χιονάνθρωπος»)] **ανθρωποσύναξη** (η) (-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} (λαϊκ.) η σύναξη ανθρώπων, η συγκέντρωση πλήθους, **ανθρωποσφαγή** (η) [1896] **1.** η θανάτωση πολλών ανθρώπων με βίαιο τρόπο (συνήθ με σφαγή) ΣΥΝ. ανθρωποθυσία, μακελλειό 2. (μτφ.) πολεμική σύγκρουση με πολλά θύματα ΣΥΝ μάχη, πόλεμος, **ανθρωπότητα** (η) [μτγν.] {χωρ πληθ.} το σύνολο των ανθρώπων που ζουν στη Γη. *όλη η - γιόρτασε τη λήξη τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου* συν ανθρώπινο γένος, ανθρώπινη φυλή, κόσμος, οικουμένη, υφήλιος. **ανθρωποφάγος,** -ος, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που τρώει ανθρώπινο κρέας, που τρέφεται με ανθρώπινη σάρκα ΣΥΝ κανίβαλος 2. (μτφ- λογοτ) αυτός που χαρακτηρίζεται από απάνθρωπη σκληρότητα και θηριωδία ο - *πόλεμος* ΣΥΝ απάνθρωπος, σκληρός. — **ανθρωποφαγία** (η) [αρχ], **ανθρωποφαγικός,** -ή, -ό [1897] **ανθρωποφοβία** (η) [1892] {χωρ. πληθ } η παθολογική κατάσταση κατά την οποία το άτομο φοβάται και αποφεύγει τη συναναστροφή με άλλους ανθρώπους (πβ λ. *αγοραφοβία)*

[ejym Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ anthropophobie]. **ανθρωποώρα** (η) {ανθρωποωρών} ο χρόνος παραγωγικής εργασίας ενός ανθρώπου σε μία ώρα [ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ man-hour], **ανθρωπωνυμικός,** -ή, -ό γλωσσ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τα ονόματα των ανθρώπων: - *μελέτη* **2. ανθρωπωνυμ/κό** (το) προσηγορικό όνομα που προέρχεται από ανθρωπωνύμιο: *γρηγοριανός, καποδιστρι- ακός, κολοκοτρωναίικος.*

ανθρωπωνύμιο (το) {ανθρωπωνυμί-ου | -ων} γλωσσ το όνομα που δηλώνει πρόσωπο (κύριο, επώνυμο, ψευδώνυμο κ.λπ.). *κατ'* αντιδιαστολή λ χ προς το όνομα τόπου (τοπωνύμιο) Επίσης **ανθρωπωνύμια** (η) ·** ΣΧΟΛΙΟ λ. -ιος, *όνομα.*

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. anthroponyme. < *ἀνθρωπος* + -ωνύμιο (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. ό'νυ- *μα,* αιολ. τ. τής λ. *δνομα\.* **ανθυγιεινός,** -ή, -ό [1878] αυτός που δεν είναι υγιεινός, ο επιβλαβής για την υγεία: το *κάπνισμα είναι μια - συνήθεια* ΣΥΝ επιβλαβής, παθογόνος ΑΝΤ. υγιεινός — **ανθι/γιειν-ά/-ώς** [1895] επίρρ. ^σχολιο λ *υγεία.*

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ antihygienique] **ανθύλλιο** (το) {ανθυλλί-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) το μικρό άνθος ΣΥΝ αν- θάκι, λουλουδάκι.

[ετυμ < μτγν. *ἀνθύλλιον* < αρχ *ἄνθος* + υποκ επίθημα *-ύλλιον*]. **ανθυπασπιστής** (ο/η) [1833J βαθμοφόρος τού Στρατού Ξηράς. τού Πολεμικού Ναυτικού, τής Πολεμικής Αεροπορίας και τού Λιμενικού (βλ λ. *βαθμός,* ΙΙΙΝ).

ανθυπαστυνόμος (ο/η) [1892] βαθμοφόρος τής Ελληνικής Αστυνομίας (βλ λ *βαθμός,* πιν) **ανθυπατεία** (η) [μτγν.] {ανθυπατειών} ΙΣΤ. το αξίωμα και η θητεία τού ανθυπάτου (βλ.λ.). **ανθύπατος** (ο) {ανθυπάτ-ου | -ων. -ους} ΙΣΤ διοικητικό αξίωμα στους Ρωμαίους και τους Βυζαντινούς.

[ετυμ μτγν. < *ἀνθ-* (< *ἀντι-*) + *ὑπατος,* μεταφρ. δάνειο από λατ. proconsul]

ανθυπίατρος (ο) [1833] {ανθυπιάτρ-ου [-ων. -ους} (παλαιότ.) ο ανθυπολοχαγός στο σώμα τού Υγειονομικού τού Στρατού Ξηράς **ανθυπίλαρχος** (ο) [1833] {ανθυπιλάρχ-ου | -ων. -ους} αξιωματικός τού Στρατού Ξηρά^ (στα τεθωρακισμένα) (βλ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ). **ανθυποβρυχιακός,** -ή, -ό αυτός που προορίζεται για την αντιμετώπιση εχθρικών υποβρυχίων: - *βόμβες / νάρκες / εξοπλισμός* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ antisubmarine (νόθο σύνθ)]

ανθυπολοχαγος (ο/η) [1833] αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς (βλ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ.)

ανθυπομειδιώ ρ αμετβ. {ανθυπομειδιάς... | ανθυπομειδίασα} υπομειδιώ (βλ λ.). — **ανθυπομειδίαμα** (το).

[ειυμ Επιτατ τ. τού υπομειδιώ, ειρωνικά πλασμένος κατά τα σύνθετα *ανθυπο-,* που χρησιμοποιούνται για κατώτερους βαθμούς τής στρατ. ιεραρχίας],

ανθυπομοίραρχος (ο) [1889] {ανθυπομοιράρχ-ου | -ων, -ους} (παλαιότ) αξιωματικός τής Χωροφυλακής (βλ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ).

ανθυποπλοίαρχος (ο) [18891 {ανθυποπλοιάρχ-ου j -ων, -ους> αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού και τού Λιμενικού (βλ. λ. *βαθμός*. πιν).
ανθυποπυραγός (ο/η) αξιωματικός τής Πυροσβεστικής (βλ. λ. *βαθμός*. ΠΙΝ).
ανθυποσμηναγός (ο/η) αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός*ΠΙΝ). ανθυποφορά (η) η απάντηση που δίδεται στην πρώτη ερώτηση που υποβάλλεται κατά το σχήμα λόγου υποφοράς και ανθυποφοράς (βλ. λ. *υποφορά).*
[ΕΤΥΜ μτγν < *άνθυποφέρω* «ανταπαντώ» < *άνθ-* (< *αντί-*) + *υποφέρω]*
ανθυποψήφιος (ο) 11874] {ανθυποψηφίων}, ανθυποψήφια (η) {ανθυποψηφίων> αντίπαλος υποψήφιος για την ίδια θέση, αξίωμα κ.λπ · ο νυν *δήμαρχος συζήτησε με τους ανθυποψηφίους του θέματα για τη διεξαγωγή των δημοτικών εκ/.ογών* (πβ. κ. *συνυποψήφιος).* [ΕΤΥΜ < *ανθ-* (< *αντι-)* + *υποψήφιος].*
ανθώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {ανθείς... [άνθησα} (λόγ.) 1. ανθίζω, *οι τριαντα · φυ/Αιές ανθούν κάθε χρόνο τον Απρίλιο* ΣΥΝ ανθοφορώ, λουλουδίζω, μπουμπουκιάζω ΑΝΤ ανθοβολώ, ανθορροώ 2. (κυρ. μτφ) βρίσκομαι σε ακμή, ευδοκιμώ, *τα ε/Ληνικά γράμματα ανθούν στην αλ? ·οδαπή* ΣΥΝ ακμάζω ΑΝΤ παρακμάζω.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *άνθηση*. ανθώνας (ο) ο τόπος όπου φυτρώνουν ή καλλιεργούνται άνθη: *απέραντοι ~ με όλων των ειδών τα λουλούδια* ΣΥΝ. ανθόκηπος, ανθότοπος, λουλουδότοπος
[LI ΥΜ < μεσν. *ανθών, -ώνος* < αρχ. *άνθος].* ανία (η) {χωρ πληθ } 1. η δυσάρεστη συναισθηματική κατάσταση που προκαλείται από έλλειψη δραστηριότητας ή ενδιαφερόντων ή από κορεσμό λόγω μονοτονίας, επανάληψης των ίδιων δραστηριοτήτων *Κάθε μέρα τα ίδια και τα ίδια! Κοντεύω να πεθάνω από την ~!* ΣΥΝ πλήξη, βαρυγεστημάρα, βαρεμάρα ΑΝΤ ευδιαθεσία, κέφι, όρεξη **2.** η επανάληψη των ίδιων πραγμάτων, η απουσία ανανέωσης, *η ~ και η ρουτίνα δηλητηριάζουν τη ζωή της* ΣΥΝ. μονοτονία, ρουτίνα ΑΝΤ ποικιλία, εναλλαγή *■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
[ΕΤΥΜ αρχ , αβεβ. ετύμου Μη επιβεβαιωμένες παραμένουν οι συνδέσεις με σανσκρ. amiva «ενόχληση» ή anista (< *an-is-ja) «ολέθριος»], ανιαρός, -ή. -ό [αρχ] αυτός που προκαλεί ή χαρακτηρίζεται από ανία (βλ λ): ~ *συζήτηση / δεξίωση / εκπομπή / συντροφιά / παράσταση / διακοπές / ζωή* ΣΥΝ πληκτικός, βαρετός, μονότονος, (λαϊκ.) ρουτινιάρικος am ενδιαφέρων, ευχάριστος. — ανιαρά επίρρ., (σπάν.) ανιαρότητα (η) [1887J. ανίατος, -η, -ο 1. αυτός που δεν θεραπεύεται ή δεν είναι δυνατόν να θεραπευθεί ~ *ασθένεια* || (μτφ.) ~ *ψυχικό τραύμα* ΣΥΝ. αθεράπευτος, ανήκεστος ΑΝΙ ιάσιμος, ιατός· ΦΡ *άσυλο ανιάτων* ειδικό ίδρυμα για την περίθαλψη και τη φροντίδα ασθενών που πάσχουν από ανίατες ασθένειες 2. (μτφ.) αυτός ο οποίος είναι σε κάτι προσκολλημένος, που δεν μεταβάλλει στάση ή άποψη με κανέναν τρόπο, αδιόρθωτος: *πάσχεις από ~ απαισιοδοξία || ~ αισιοδοξία / ρομαντισμός! έρωτας* — ανίατα / ανιάτως [αρχ.] επίρρ.
[ΕΙΥΜ αρχ. < «ν-στερητ. + *ιατός* «θεραπεύσιμος» < *ιώμαι* f-άο-,) «θεραπεύω», βλ κ. *ίαση]* ανίδεος, -η. -ο [μεσν.] 1. αυτός που δεν γνωρίζει, που έχει παντελή άγνοια (για κάτι): ὀ'εν *έχω ιδέα από μαθηματικά, είμαι ~ || τον έπια- σαν στα πράσα, εκείνος όμως έκανε τον ~* ΣΥΝ άσχετος, ανήξερος, αδαής ΑΝΤ. γνώστης, σχετικός 2. (μτφ.) αυτός που δεν υποψιάζεται, δεν πονηρεύεται: *του τα παρουσίασαν όλα ωραία, και αυτός ο - τους εμπιστεύτηκε* ΣΥΝ ανύποπτος, αφελής, αγαθός, αθώος ΑΝΤ. καχύπο- πτος, πονηρός.
ανιδιοτελής,-ής,-ές [1841] [ανιδιοτελ-ούς j-είς (ουδ.-ή)} αυτός που οι πράξεις του δεν υπαγορεύονται από το συμφέρον του, από προσωπικό όφελος: *μας προσέφερε ~ βοήθεια, ενώ θα μπορούσε να επωφε- ληθεί από την κατάστασή μας* συν αφιλοκερδής αντ ιδιοτελής, φιλοκερδής — ανιδιοτελώς επίρρ. [1865], ανιδιοτέλεια (η) [1888]. ανιδρύω ρ μετβ |ανίδρυ-σα, -θηκα, -μένος) (αρχαιοπρ.) (για κτίσμα- τα ή μνημεία) ανοικοδομώ, ανεγείρω ~ *ναό / νοσοκομείο* ΑΝΤ. κατεδαφίζω, γκρεμίζω, χαλώ. — ανίδρυση (η).
[ΕΙΥΜ μτγν < *άν(α)-* + *ίδρύω*. ανίδωτος, -η, -ο αυτός που όμοιός του δεν έχει ξαναφανεί στο παρελθόν ή δεν τον έχουν ξαναδεί: ~ *συγκέντρωση / κοσμοσυρροή / επίδειξη / οράματα* ΣΥ Ν πρωτοφανής, πρωτόφαντος. —ανίδωτα επίρρ. [ΕΤΥΜ < *αν-* στερητ +θ ι<5-, πβ απρφ. αορ. β' *ιδ-εΐν*, ρ. *όρώ* «βλέπω»], ανίερος, -η, -ο [αρχ.] 1. αυτός που δεν σέβεται τα ιερά και τα όσια, που αντιβαίνει στην ηθική - *πράξη / σκέψη* ΣΥΝ ανόσιος, βέβηλος, βλάσφημος ΑΝΤ ιερός, ευλαβικός 2. αυτός που γίνεται με τρόπο ασυνήθιστο ή ανορθόδοξο, με τρόπο που να προκαλεί οργή και αγανάκτηση ~ *συμμαχία / συναλλαγή* ΣΥΝ. ανόσιος, απαράδεκτος, αδιανόητος ΑΝΤ θεμιτός. — ανίερα επίρρ ανΐθαγενής (ο/η) φυσικό πρόσωπο που δεν συνδέεται με τον νομικό δεσμό τής ιθαγένειας προς τον λαό καμίας Πολιτείας, ανικανοποίητος, -η. - ο [1888] 1. (για πρόσ.) αυτός που δεν ικανοποιείται εύκολα, που δεν αρκείται σε ό.τι έχει, αλλά επιθυμεί περισσότερα ΣΥΝ άπληστος, πλεονέκτης, αχόρταγος ΑΝΤ ικανοποιημένος, ολιγαρκής 2. αυτός που δεν υλοποιήθηκε, δεν πραγματοποιήθηκε ή δεν ολοκληρώθηκε· ~ *επιθυμία / πόθος 1 όνειρο* ΣΥΝ ανεκπλήρωτος, απραγματοποίητος ΑΝΤ εκπληρωμένος, υλοποιημένος 3. (ειδικότ.) αυτός που δεν έλαβε ικανοποίηση (υλική ή ηθική αποζημίωση): το *αίτημά του απορρίφθηκ? και αποχώρησε* ~ ΣΥΝ αδικαίωτος ΑΝΤ ικανοποιημένος. — ανικανοποίητα επίρρ. ανίκανος, -η. -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν είναι ικανός να κάνει κάτι σωστά: *όπου κι αν δούλεψε, τα θαλάσσωσε· είναι εντελώς ~ || ~ για δύσκολες αποστολές || ~ να δουλέψει* ΣΥΝ ανάξιος, ατζαμής ΑΝΤ ικανός. άξιος 2. (ειδικότ) αυτός που δεν μπορεί να κάνει κάτι (συνήθ αρνητικό ή που χρειάζεται θάρρος) · *ετούτος είναι ~* να *σκοτώσει ακόμη και κουνούπι* **3.** αυτός που λόγω σωματικής ή πνευματικής ασθένειας ή αδυναμίας κρίνεται ακατάλληλος για στρατιωτική θητεία. ιερατικό λειτούργημα ή/και εργασία: *κρίθηκε ~ να υπηρετήσει τη θητεία* του, *γιατί έπασχε από επΟ^ηψία* ΑΝΤ ικανός 4. (ειδικότ.) (κ. ως ουσ.) (άνδρας) που δεν μπορεί να εκτελέσει τη σεξουαλική πράξη (λόγω οργανικών ή ψυχολογικών προβλημάτων), ανικανότητα (η) [μεσν] {χωρ πληθ } (για πρόσ) 1. η αδυναμία κάποιου να κάνει κάτι σωστά· *τον διακρίνει μια ~ άνευ προηγουμένου στις πρακτικές δουλειές* || ο *πρόεδρος κατηγορήθηκε για ~ στον χειρισμό κρίσεων* 2. η ακαταλληλότητα για στρατιωτική θητεία, ιερατικό λειτούργημα ή και εργασία λόγω σωματικής ή πνευματικής ασθένειας ή αδυναμίας **3.** (ειδικότ.) η αδυναμία εκτέλεσης τής σεξουαλικάς πράξης (λόγω οργανικών ή ψυχολογικών προβλημάτων), ανίκητος, -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν νικήθηκε. δεν νικιέται ή δεν μπορεί να νικηθεί · *η - ώς τότε ισπανική αρμάδα υπέστη την πρώτη της ήττα || ~ στρατιά / ομάδα / αντίπα?<.ος / αθ/·ητής* ΣΥΝ αήττητος, ακαταμάχητος ΑΝΓ νικημένος, ηττημένος. ανιλίνη (η) [1894] {χωρ πληθ } ΧΗΜ άχρωμο, ελαιώδες και ελάχιστα υδροδιαλυτό υγρό, που χρησιμοποιείται κυρ. για την παρασκευή συνθετικών χρωστικών ουσιών, αλλά και φαρμάκων, εκρηκτικών, πλαστικών κ.ά.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Anilin < πορτ anil «είδος φυτού με βαθύ γαλάζιο χρώμα» < αραβ. an-nIl < al (άρθρο) + nil < σανσκρ. nllah «βαθυγάλαζος»], ανιμαλισμός (ο) η ζωολατρία (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. animalism < λατ. animal «ζώο»], ανίματέρ (ο) {άκλ } ελλην. *εμψυχωτής, εμψυχώτρια* (κυρ. σημ 2) 1. πρόσωπο που απασχολείται σε ξενοδοχεία, κέντρα διασκέδασης, παιδότοπους κ.α. και έχει ως έργο την ψυχαγωγία, τη δημιουργική απασχόληση κ λπ τού κοινού του 2. (σε τηλεοπτικές εκπομπές με συμμετοχή κοινού) πρόσωπο που κατευθύνει τις αντιδράσεις τού κοινού σύμφωνα με τις ανάγκες τής εκπομπής (π.χ. πότε θα χειροκροτήσουν, πότε θα γελάσουν κ.λπ.).
[ΕΓΥΜ < γαλλ. animateur «εμψυχωτής, αυτός που υποκινεί με τον ζήλο και τη θέρμη του» < μτγν. λατ. animator < λατ. animare «εμψυχώνω» < anima «ψυχή»], ανιμισμός (ο) 1. ΘΡΗΣΚ η πίστη ότι τα φυσικά φαινόμενα (σεισμοί, πλημύρες κ.λπ.), τα αντικείμενα και το ίδιο το σύμπαν έχουν ψυχή ή πνεύμα και επεμβαίνουν στη ζωή των ανθρώπων 2. η πίστη ότι οι ψυχές μπορούν να υπάρχουν χωριστά από τα σώματα **3.** (γενικότ.) η πίστη σε πνευματικές υπάρξεις (λ.χ. φαντάσματα, πνεύματα κ.τ.ό.) 4. ΦΙΛΟΣ θεωρία που δέχεται ότι αρχή τής σκέψης και τής οργανικής ζωής είναι μία και μοναδική ψυχή. — ανιμιατής (ο), ανιμίατρια (η), ανιμιστικός, -ή, -ό
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. animism < λατ. anima «ψυχή, πνεύμα» Ο όρος animism εισήχθη το 1871 από τον Βρετανό ανθρωπολόγο Sir E.B. Tylor, ο οποίος ανέπτυξε την ομώνυμη θεωρία για την προέλευση τής θρησκείας]
ανιόν (το) {ανιόντ-ος | -α, -ων} ΦΥΣ-ΧΗΜ αρνητικά φορτισμένο σωματίδιο, που κατά την ηλεκτρόλυση οδεύει προς την άνοδο και προκύπτει όταν ένα άτομο ή ένα συγκρότημα ατόμων προσλαμβάνει ηλεκτρόνια ΑΝΤ. κατιόν.
[ΕΤΥΜ · Ουδ μτχ. ενεστ. τού ρ. *άνειμι* «ανέρχομαι». Η επιστημ. σημ. είναι αντιδάν., < αγγλ. anion < ελλην. *ανιόν* Βλ. κ. *ανιών*\ ανιόντες (οι) -♦ ανιών
ανιούσα (η) -► ανιών
ανισεπίπεδος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που αποτελείται από άνισα μεταξύ τους επίπεδα. — ανισεπίπεδα επίρρ. ανισοβαρής, -ής, -ές [μτγν.] {ανισοβαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] αυτός που δεν έχει ίσο βάρος (με κάποιον άλλο): ~ *φορτία / μέταλλα* ΑΝΤ ισοβαρής. Επίσης ανισόβαρος, -η, -ο. — ανισοβαρώς επίρρ.
ανισοκατανομή (η) {χωρ. πληθ.} η άνιση κατανομή μεγέθους, τιμής ή ποσού · *η ~ τού εισοδήματος δημιουργεί και κοινωνική ανισότητα* ΑΝΤ ισοκατανομή — ανισοκατανέμω ρ ανισομεγέθης, -ης, ανισομέγεθες [μτγν.] {ανισομεγέθ-ους | -εις (ουδ -η)} (λόγ.) άνισος ως προς το μέγεθος ΑΝΤ ισομεγέθης, ανισομερής, -ής. -ές [1869] {ανισομερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που είναι χωρισμένος άνισα, που χαρακτηρίζεται ή αποτελείται από άνισα μέρη · *υπήρξαν διαμαρτυρίες για την ~ κατανομή των κονδυλίων* ΑΝΤ. ισομερής. — ανισομερώς επίρρ.,
ανισομέρεια (η) ανισομήκης, -ης, ανισόμηκες [μτγν] Ιανισομήκ-ους | -εις (ουδ. -η)} αυτός που έχει διαφορετικό μήκος (από άλλον), που (σε σύγκριση με άλλον) το μήκος του είναι άνισο: το *κέχ'τρο τής πόλης διασχίζουν παράλληλες αλλά ~οδοί*ΑΝΤ ισομήκης ανισοπαχής, -ής, -ές [μτγν] {ανισοπαχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που έχει διαφορετικό πάχος (από άλλον), που (σε σύγκριση με άλλον) το πάχος του είναι άνισο: - *στύλοι / ράγες / βέργες* ΑΝΤ ισοπαχής 2. αυτός που δεν έχει το ίδιο πάχος σε όλο του το μήκος, ο *αγωγός διέρχεται μέσα από διαφορετικών ειδών εδάφη και γι' αυτό κατασκευάστηκε ~ || ~ σωλήνας / γράμμα* (δηλ. τυπογραφικό στοιχείο, λ.χ. τα Times) ΑΝΙ ισοπαχής. Επίσης ανισόπαχος, -η, -ο. — ανισο- παχώς επίρρ.
ανισόπεδος, -η, -ο [1841] αυτός που δεν είναι ισόπεδος, που δεν βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με άλλον ~ *διάβαση / κόμβος* ΑΝΤ ισόπεδος ανισόπλευρος, -η, -ο Ιαρχ.] (κυρ. για γεωμετρικά σχήματα) αυτός που έχει πλευρές άνισες μεταξύ τους, που δεν έχει όλες τις πλευρές του ίσες: ~ *τρίγωνο! δωμάτια* ΑΝΤ ισόπλευρος

ανισορροπία (η) 11766J {χωρ πληθ.} η έλλειψη ισορροπίας: ~ *δυνάμεων* αντ ισορροπία **ανισόρροπος,** -η, -ο [μτγν] **1.** (κυρίολ.) αυτός που δεν ισορροπεί, που δεν έχει σταθερότητα και ευστάθεια 2. (συνήθ μειωτ. ή ειρων) αυτός που συμπεριφέρεται αλλοπρόσαλλα, που εμφανίζει πνευματική και ψυχική αστάθεια ΣΥΝ παράλογος, τρελός, παλαβός αντ ισορροπημένος. λογικός 3. ιατρ αυτός που δεν έχει διανοητική ισορροπία συν. φρενοβλαβής. — **ανισόρροπο** επίρρ. **άνισος, -** η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν είναι ίσος (με άλλον ως προς το μέγεθος, τις διαστάσεις, τις ικανότητες, την αξία κ λπ.): ~ *πλευρές τριγώνου / ανάπτυξη / αριθμοί* || *το ποιητικό του έργο είναι* ~ αντ ίσος, ισομεγέθης · 2. αυτός που δεν παρέχει ίσες δυνατότητες, ο ~ *αγώνας μιας χούφτας ανταρτών εναντίον ενός πολυάριθμου και οργανωμένου στρατού.* **— άνισα** επίρρ. **ανισοακελής,** -ής. -ές [μτγν] {ανισοσκελ-ούς | -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που έχει άνισα σκέλη: ~ *τρίγωνο* αντ ισοσκελής 2. ΟΙΚΟΝ *ανισοσκελής / ανισοσκέλιστος προϋπολογισμός* ο προϋπολογισμός στον οποίο τα έσοδα και τα έξοδα δεν έχουν ισοσκελιστεί ανί ισοσκελής / ισοσκελισμένος προϋπολογισμός Επίσης **ανισοοκέλιοτος,** -η, -ο. — **ανισοσκελώς** επίρρ. **ανισοσύλλαβος,** -η, -ο [18)9] γλωσς (για ουσ. ή επ-ιθ) αυτός *που* δεν παρουσιάζει τον ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις τής κλίσης του, π.χ. *σώμα. σώμα-τος* || *παππάς. παππά-δες* ΑΝΤ ισοσύλλαβος. — **ανισοσυλλαβίο** (η), **ανισοταχής,** -ής, -ές [μτγν.] {ανισοταχ-ούς] -είς (ουδ. -ή)] αυτός που δεν έχει ίση ταχύτητα με κάποιον άλλο. **ανισότητα** (η) [αρχ.] {ανισοτήτων] 1. η έλλειψη ισότητας, η άνιση σχέση μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων, *οικονομική / μισθο- λογική / υψομετρική* ~ ανι ισότητα· φρ *κοινωνική ανισότητα* η έλλειψη ισότητας σε κοινωνικό επίπεδο (στην κατανομή τού πλούτου, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων στις κοινωνικές τάξεις) 2. μαθ η σχέση μεταξύ δύο στοιχείων ενός συνόλου (π.χ. αριθμών, μεγεθών κ.λπ) η οποία δηλώνει ότι το ένα είναι «μεγαλύτερο» ή «μικρότερο» από το άλλο και συμβολίζεται > ή < (λ.χ 3 > 2 ή 1/5 < *VI).* **ανίσοτιμία** (η) [μτγν.] {ανισοτιμιών] η ανισότητα στις τιμές δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων αντ ισοτιμία - - **ανισότιμος,** -η. -ο (μτγν.j. **ανισοϋψής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {ανισοϋψ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν έχει το ίδιο ύψος με άλλον ή τού οποίου τα μέρη διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το ύψος ~ *κατασκευή / κορυφές Ι κτήρια / τρίγωνα* αντ ισοϋψής. - **ανισουψώς** επίρρ [1893]. **ανισόχρονος,** -η, -ο [μτγν-J αυτός που δεν έχει ίση διάρκεια με κάποιον άλλο.

ανίσταμαι ρ αμετβ αποθ {ανίστ-αμαι, -ασαι, -αται. -άμεθα, >ασθε, -ανται, παρατ. ανιστ-άμην. -ασο, -ατο, -άμεθα, -ασθε. -αντο | αόρ. ανέ- στην, -ης, -η μτχ. αναστάς, -άσα, -άν] (αρχαιοπρ.) σηκώνομαι όρθιος· κυρ. στη ΦΡ *Χριστός ανέστη* ο Χριστός αναστήθηκε (βλ. κ λ. *αναστaίνω, ανέστη).* σχολιο λ. *αποθετικός* (ΕΤΥΜ αρχ. < *άν(α)- + ίσταμαι].* ανιστόρητος, -η. -ο [μτγν] 1. αυτός που δεν γνωρίζει ιστορία, που αγνοεί μεγάλα και γνωστά ιστορικά γεγονότα: <5εν *ξέρει ούτε πότε έγινε η Ελληνική Επανάσταση είναι* τελείως ~ · 2. αυτός που δεν επαληθεύεται ιστορικά, που αντιβαίνει στην ιστορική αλήθεια: *η θέση των Σκοπιανών, ότι είναι απόγονοι* τοΰ Μ. *Αλεξάνδρου, είναι* ~

• 3. (για ναούς, λατρευτικούς χώρους ή χειρόγραφα) αυτός που δεν έχει ζωγραφιστεί με ιερές εικόνες ή παραστάσεις ανι ιστορημένος, αγιογραφημένος, διακοσμημένος - ανιστόρητα επίρρ. (σημ. 1-2). ανιστορικός, -ή, -ό αυτός που βρίσκεται ή θεωρείται ότι βρίσκεται έξω ή πέρα από την ιστορία, την ιστορική μνήμη: *κανένα ανθρώπινο γεγονός, από πλευράς χρόνου, δεν μπορεί να θεωρηθεί* ~. — ανιατο- ρικότητα (η) [1890].

|ΕΙΥΜ. Μεταφορά τού ελληνογενούς αγγλ. unhistoric 1. ανίστορώ ρ μετβ. {ανιστορείς... | ανιστόρ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} διηγούμαι (ιστορίες, περιστατικά) ΣΥΝ αφηγούμαι, ιστορώ, εξιστορώ, περιγράφω.

[ετυμ < αρχ *άνιστορώ (~έω)*< *άν(α)- + ιστορώ].* ανίσχυρος, -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν διαθέτει ισχύ, που του λείπει η δύναμη ή η ικανότητα να δράσει, να επιδράσει. να επιφέρει επιθυμητά αποτελέσματα κ λπ.: *αποκομμένος από την εξουσία και χωρίς δυνατότητα επιρροής, έμεινε* ~ ΣΥΝ αδύναμος ΑΝΓ ισχυρός, δυνατός.

— ανίσχυρα επίρρ. ανίσως σύνδ υποθ (συνήθ. +και / κι) αν τυχόν, μήπως εισάγει δευ- τερεύουσες υποθετικές και πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις· ~ *και τον δεις, πες του ότι τον ζητάω* || *ρώτα τον* ~ *χρειάζεται κάτι άλλο* [ΕΓΥΜ μεσν < *άν ΐσως* (φρ)]. ανίσωση (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} μαθ ανισότητα που περιέχει μία ή περισσότερες μεταβλητές.

[UΤΥΜ μτγν. < *άνισώ (-όο>)* < αρχ. *άνισος.* Το αρχ. *άνίσωσις* είχε τη σημ. «εξίσωση, εσισορρόπηση»}. άνιφτος, -η, -ο (λαΐκ) αυτός που δεν έχει πλύνει το πρόσωπο και τα χέρια του.

[ΕΤΥΜ < αρχ *άνιπτος* < *ά-* στερητ. + νίπτω] ανίχνευσή (η) [μεσν J {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} 1. η έρευνα, η προσπάθεια ανεύρεσης μέσω τού εντοπισμού ιχνών ή χρήσιμων στοιχείων **2.** ΣΤΡΑΙ η διαδικασία εντοπισμού εχθρικών δυνάμεων και χρήσιμίον στοιχείων για αυτές μέσω ειδικών ομάδων ή συσκευών (ραντάρ κ ά): ~ *εχθρικής περιοχής / πεδίου / εδάφους* 3. ΧΗΜ η πιστοποίηση τής ύπαρξης ορισμένου στοιχείου ή ένωσης σε ένα σώμα ανιχνεύαιμος, -η, -ο αυτός που μπορεί να ανιχνευθεί, να εντοπιστεί και να ερευνηΟεί

ανιχνευτής (ο) [μεσν.]. ανιχνεύτρια (η) {ανιχνευτριών} (σημ I) 1. πρόσωπο που έχει σταλεί για ανίχνευση (βλ λ., σημ. 1) ΣΥΝ ιχνευτής, ιχνηλάτης · 2. (α) συσκευή για τον εντοπισμό στοιχείων σχετικών με τις κινήσεις τού εχθρού (β) τηχνολ συσκευή ή σύστημα για τον εντοπισμό αντικειμένου, ακτινοβολίας, χημικής ένωσης κ.λπ·. φρ *ανιχνευτής* ψεύδους όργανο που καταγράφει τις μεταβολές που συμβαίνουν στις φυσιολογικές λειτουργίες (λ χ στην αρτηριακή πίεση, στον ρυθμό τής αναπνοής κ λπ.) ενός ατόμου τη στιγμή που απαντά στις ερωτήσεις τού ανακριτή και οι οποίες ερμηνεύονται ως ενδείξεις τής πίεσης που αισθάνεται κανείς όταν ψεύδεται (πβ κ. *ορός τής αλήθειας,* λ. *ορός)* — **ανιχνευτικός,** -ή, -ό, **ανιχνευτικά** επίρρ. **ανίχνεύω** ρ μετβ. {ανίχνευ-σα. -θηκα (καθημ -τηκα), -μένος) κάνω ανίχνευση, εντοπίζω (κάποιον/κάτι): *στη σύνθεση τού υγρού ανι- χνεύθηκε επικίνδυνη για τον άνθρωπο ουσία.*

[ετυμ αρχ < *άν(α)- + ιχνεύω* < *ίχνος].* **ανιψιά** [μεσν] κ **ανεψιά** *[αρχ.]* κ (εσφαλμ.) **ανηψιά** (η) 1.η κόρη τού αδελφού ή τής αδελφής κάποιου 2. η κόρη τού εξαδέλφου ή τής εξαδέλφης κάποιου. — (υποκ.) **ανιψούλα** (η). σχολιο λ *ανιψιός.* **ανιψιός** κ. **ανεψιός** [αρχ] κ (εσφαλμ) **ανηψιός** (ο) **1.** ο γυιος τού αδελφού ή τής αδελφής κάποιου 2. ο γυιος τού εξαδέλφου ή τής εξαδέλφης κάποιου. — (υποκ.) **ανίψι** κ **ανιψάκι** κ **ανιψούδι** (το) κ. **ανι- ψούλης** (ο)

[ι.γυμ < αρχ. *άνεψιός,* αρχική σημ. «πρώτος εξάδελφος». < **ά-νεπ τ- ιός* < *ά-* προθεμ. + I E. **nept- «απόγονος», πβ. σανσκρ naptya- «απόγονος», λατ. nepos, -otis «ανεψιός», γαλλ. neveu, niece (< λατ **nepi- ia).* αγγλ. nephew (< γαλλ. neveu), γερμ Neffe κ ά. Η αρχική σημ. τής λ. *άνεψιός* αναφερόταν στη συγγένεια μέσω τής μητέρας και. ειδικότερα. στους απογόνους των αδελφών της. Η σημερινή σημ. ήδη αρχ].

ανιψιός ή ανηψιός; Η λ. προήλθε με φωνητική τροπή τού /e/ σε /i/, ήτοι το αρχ *άνεψιός* ετράπη σε *ανιψιός* Συμβατικά, η φωνητική τροπή ενός /e/ σε /i/ γράφεται με την πιο απλή απόδοση τού /i/, δηλ με *ι* **(ανιψιός)** και όχι με *η* **(ανηψιός)·** πβ *γενεά* > **γενιά** (όχι *γενηά*), *ελαία* > **ελιά** (όχι *εληά*), *παλαιός* > **παλιός** (όχι *παληός)* κοκ.

ανιών, -ούσα. -όν {ανι-όντος (θηλ. -ιούσης). -όντα | -όντες (ουδ. -όντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} 1. (αρχαιοπρ.) αυτός που κινείται προς τα άνω, που έχει ανοδική κατεύθυνση *ανιούσα γραμμή / πορεία* ΣΥΝ ανερ- χόμενος, ανοδικός ΑΝΤ κατιών, κατερχόμενος, καθοδικός ΦΡ (αρχαι- οηρ) ***παίρνω την ανιούσα*** (α) παίρνω ανοδική πορεία, ανεβαίνω (β) (μτφ) εξελίσσομαι θετικά, προοδεύω από κάθε άποψη 2. ΜΟΥΣ αυτός που έχει φορά από χαμηλότερο προς οξύτερο φθόγγο: *ανιόν διάστημα*]] *ανιούσα κλίμακα* ΑΝΤ κατιών · 3. ***ανιόντες*** (οι) (συγγενείς) που ανήκουν σε προηγούμενες γενιές, δηλ. οι γονείς, οι πάπποι, οι προπάπποι κ.λπ. ΑΝ I κατιόντες (συγγενείς) **4.** ΦΥΣ ***ανιόν*** (το) βλ λ.

[ΕΤΥΜ Μτχ ενεστ. ενεργ φωνής τού αρχ. ανειμι «ανέρχομαι». Η σημ «άμεσος συγγενής» είναι μεσν.]. **αν και** σύνδ. [μεσν.] χρησιμοποιείται (στις λεγόμενες «δευτερεύουσες εναντιωματικές προτάσεις»), για να δηλώσει μια πληροφορία η οποία βρίσκεται σε άμεση αντίθεση με άλλη (τής λεγόμενης «κύριας πρότασης»), η οποία συνήθως ακολουθεί, αλλά μπορεί και να προηγείται· - *προσπάθησε σκληρά, δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα* || ~ *τον προειδοποίησα για τους κινδύνους, με αγνόησε και έκανε ό.τι νόμιζε* || ~ *δεν νομίζω ότι θα πετύχουμε κάτι, ας προσπαθήσουμε* I| *ας του* μιλήσουμε *και πάλι.* ~ δεν *νομίζω ότι θα τον μεταπείθουμε* ΣΥΝ μολονότι, μόλο που (πβ. κ, λ *και αν).* **ανκόρ 1.** (επιφών.) έκφραση, με την οποία το κοινό μιας συναυλίας ζητεί την επανεμφάνιση τού καλλιτέχνη στη σκηνή και την επανε- κτέλεση ή την εκτέλεση επιπλέον μουσικών κομματιών: το κοινό, *ενθουσιασμένο από την εντυπωσιακή ερμηνεία τού κοντσέρτου, φώναζε:* 2. (ως ουσ.) το εκτός προγράμματος μουσικό κομμάτι που εκτε- λείται μετά από μια πετυχημένη συναυλία, κατά κανόνα μετά από επίμονη απαίτηση τού κοινού, *η ορχήστρα έπαιξε δύο* ~ ΣΥΝ μπις. [F.ΤΥΜ < γαλλ encore «ακόμη» < δημώδ. λατ hinc ha horam / hanc ad horam «έως (αυτή) την ώρα»].

Άννα (η) {-ας κ. -ης) 1. η μητέρα τής Θεοτόκου **2.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. όνομα ηγεμονίδων τού Βυζαντίου και τής Ευρώπης **4.** γυναικείο όνομα.

[Fi'ΥΜ < μτγν. *'Άννα* / ''Αννα < εβρ. Hannah «εύνοια, χάρη»[.

Άννας (ο) Κ.Δ. Ιουδαίος αρχιερέας που συμμετείχε στη δίκη τού Χριστού παραπέμποντάς τον στον Καϊάφα στη ΦΡ (καθημ.) ***από τον Άννα στον Καϊάφα*** (Κ.Δ. Ιωάνν 18. 24· *άπέστειλεν* ούν αυτόν <5 *Άννας δεδεμένον προς Καϊάφαν τόν αρχιερέα)* για περιπτώσεις που κάποιος ταλαιπωρείται στη διεκπεραίωση μιας υπόθεσής του, καθώς ο ένας τον στέλνει στον άλλον· *όλοι στην εφορία δήλωναν αναρμόδιοι για το θέμα μου και μ ' έστελναν* ~

[ΕΓΥΜ < μτγν. *Άννας / Άννας,* βλ. λ *Άννα]*

Αννίβας (ο) Καρχηδόνιος στρατιωτικός και πολιτικός (247-183 π.Χ) προσπάθησε να επιβάλει την κυριαρχία τής Καρχηδόνας στην Ιβηρι- κή και την Ιταλία (Β' Καρχηδονιακός Πόλεμος), φθάνοντας στα πρόθυρα τής Ρώμης (από όπου η φρ. ο *Αννίβας προ των πυλών,* λατ. Hannibai ante portas)

[Hi ΥΜ μτγν. < λατ. Hannibal < καρχηδ. Hannlba'al «η χάρις τού Βάαλ»

< hann «χάρις» + Baal (βλ. λ. *Βεελζεβούλ)].*

Αννόβερο (το) πόλη τής ΒΔ Γερμανίας [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Hannover «υψηλή όχθη», καθώς η πόλη κτίστηκε τον 10ο αι στις όχθες τού ποταμού Leine] **ανοδικός,** -ή, -ό [J898j αυτός που σχετίζεται με την άνοδο (βλ.λ.), που φανερώνει άνοδο: *η ~ πορεία τής οικονομίας.* — **ανοδικ-ά / -ώς** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδός.* **άνοδος** (η) {ανόδ-ου | -ων, -ους} 1. η πορεία προς τα άνω και η χρο

νική διάρκειά της: *κουραστήκαμε πολύ στην αλλά αποζημιωθήκαμε από την υπέροχη θέα* || ~ *στον Λυκαβηττό / στα Μετέωρα* ΣΥΝ ανέβασμα, ανάβαση αντ κάθοδος 2. (α) δρόμος που κατευθύνεται από χαμηλότερο σε υψηλότερο σημείο, που ανηφορίζει συν ανήφορος αντ κάθοδος, κατήφορος (β) δρόμος, τμήμα δρόμου ή γραμμή σιδηροδρόμου, που λειτουργεί ως άνοδος (σε σχέση με το κέντρο τής πόλης): *στην - συγκρούστηκαν δύο αυτοκίνητα* [[*η Σταδίου είναι μόνο -* 3. (μτφ.) η θετική εξέλιξη, η βελτίωση σε σχέση με προηγούμενη κατάσταση· ~ rot) *πνευματικού / τού πολιτιστικού επιπέδου* || *η - των συνδυασμών ενός κόμματος στις πρόσφατες εκλογές* || *η - τού Χρηματιστηρίου Αθηνών* συν πρόοδος, εξέλιξη ανι πτώση **4.** (μτφ. για τιμές, στάθμη υγρών, θερμοκρασία κ.λπ) αυξητική πυρεία ~ *των ημών/ τής θερμοκρασίας / τής στάθμης τού νερού τής θάλασσας* ΣΥ ν ανύψωση, αύξηση αντ πτώση, μείωση 5. (μτφ) η πράξη τής (ειρηνικής ή βίαιης) κατάληψης εξουσίας, ανώτατου πολιτικού ή θρησκευτικού αξιώματος κ.λπ.: ~ στον *θρόνο / στην εξουσία / στην κορυφή τής ιεραρχίας* συν ανάρρηση, (μτφ.) αναρρίχηση αντ πτώση, έκπτωση · 6. ΦΥΣ το θετικό ηλεκτρόδιο ηλεκτρικού στοιχείου ή στήλης και ο θετικός ακροδέκτης συσσωρευτή (μπαταρίας) ΣΥΝ θετικός πόλος ** ΣΧΟΛΙΟ λ *οδός* [ΕΤΥΜ αρχ. < *άν(α)-* + *οδός}.*

ανοησία (η) [μτγν] Ιανοησιών} **1.** η έλλειψη λογικής, εξυπνάδας: *αν όντως έκανες κάτι τέτοιο, τότε η ~ σου δεν έχει όρια!* 2. (συνεκδ.) λόγος ή πράξη που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λογικής, φρόνησης ή περίσκεψης *τι - ήταν αυτή που είπες!* || *κάνεις πολλές* - 3. ***ανοησίες*** (οι) (ως σχόλιο) για λόγο ή πράξη που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λογικής, εξυπνάδας: -Μεν *ξέρεις τι λες! &* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος*

ανοηταίνω ρ. αμετβ. [αρχ j γίνομαι ανόητος

ανόητος, -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εξυπνάδας, σύνεσης, λογικής: ~ *άνθρωπος! πράξη / σκέψη ί δήλωση / κρίση* συν κουτός, ηλίθιος, άμυαλος, κρετίνος, (εκφραστ.) χοντροκέφαλος αντ έξυπνος, μυαλωμένος, συνετός. — **ανόητα / ανοήτως** [αρχ] επίρρ. ΙΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «ακατανόητος», < *ά-* στερητ. + *νοητός* (βλ.λ.)].

ανόητος - ανοησία. Ο άνθρωπος, μιλώντας για τον εαυτό του. για τους άλλους και για τον κόσμο γύρω του, συχνά αναφέρεται στο χαρακτηριστικό που κατεξοχήν διακρίνει και προσδιορίζει τον άνθρωπο. τη συμπεριφορά και τις πράξεις του· αναφέρεται στη νοημοσύνη, την ευφυΐα ή την εξυπνάδα του και -πολύ συχνότερα- στην έλλειψη νοημοσύνης, την ανοησία, τη χαζομάρα και τη βλακεία. Είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικές για το εύρος και την επινοητικότητά τους οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στην Ελληνική (αλλά και στις ξένες γλώσσες), για να δηλώσουν τον ανόητο και την ανοησία.

ανόητος: (νους) *άνους, μικρόνους, κονφόνους, βραδύνους. αμβ?.ύ-* νους-, *βαρύνους. ε/^αφρόνους·* (μυαλό) *άμυαλος,* ανέμυαλος, *λιγό- μυαλος,* στενόμυαλος, *κοκορόμυαλος, μικρόμυαλος, χοντρόμυα/.ος,* ελαφρόμυαλος, *κουτόμυαλος, φυρόμυαλος'* (κεφάλι) *χοντροκέφαλος, μικροκέφαλος, στενοκέφαλος, βαριοκέφαλος, ανεγκέφαλος, κονφιοκεφαλάκης, κεφάλας* (φρένες) *άφρων, ο?Λγοφρενής (κόττος* «πετεινός» - κότα) *κουτός, κουτούλιακας. κουτεντές. κουτομό- γιας, κουτορνίθι, κουτοπόνηρος* (χάζι) *χαζός, χαζούλης, χαζούλιακας'* (χα-χα) *χάχας επιπόλαιος, ευήθης, ελαφρός, αβδηρίτης άσκεφτος, απερίσκεπτος, άκριτος.* αστόχαστος-, *ασυ/Λόγιστος, αλόγιστος, ασύνετος, ασυνάρτητος, ανέγνωμος'* μωρός, *ξεμωραμένος, ραμολί, παιδί, παιδαριώδης, αγαθός, αγαθιάρης, αφελής λειψός, χαμένος, λίγος βλάκας / βλαξ. βλακόμουτρο, βλακώδης, βλακίστα- τος κρετίνος, ιδιώτης, καθυστερημένος* ηλίθιος και αρκετά ουσιαστικά* που χρησιμοποιούνται μεταφορικούς σε εκφραστικό προφορικό λόγο και σε λαϊκό ή και σε χυδαίο ακόμη ύφος: (φυτά) *βλίτο, βούρλο, κούτσουρο, φυτό, καθώνι* (ζώα) *ζώο, ζωντανό, ζωντόβολο, όρνιο, μπούφος, κτήνος* (αντικείμενα) *τούβ/.ο. ντουβάρι, (ν)τενεκές, ντενεκές ξεγάνωτος, ξόανο, χαλβάς, μπουζούκι·* (χαρακτηρισμοί) *μάππας, μπουνταλάς, κόπανος,* (!) *μαλάκας* ανοησία: (νους) άνοια, *μικρόνοια, κονφόνοια, βραδύνοια, αμβλύ-* νοια, *βαρύνοια·* (μυαλό) *αμυαλιά, αμυαλοσύνη. ανεμυαλιά, στενομυαλιά, χοντρομυαλιά, ελαφρομυαλιά'* (κεφάλι) *χοντροκεφαλιά, στενοκεφα?Λά, βαρυκεφαλιά* (φρένες) *ολιγοφρένεια, αφροσύνη κουταμάρα, κουτοπονηριά, χαζομάρα επιπολαιότητα, ενήθεια, ελαφρότητα, αβδηριτισμός· απερισκεψία, ακρισία, αβελτηρία,* (!) *μαλακία, αστοχασιά, ασυλλογισιά, παραλογισμός, ασυναρτησία' μωρία, παιδισμός, αφέλεια· βλακεία, ιδιοπεία. κρετινισμός, καθυστέρηση ηλιθιότητα*

ανοησίες: *κουταμάρες, βλακείες, ηλιθιότητες, σαχλαμάρες, σάχλες, κουτουράδες, αερολογίες, λόγια τον αέρα, αέρας φρέσκος, αέρας κοπανιστός, κο?*οκύθια. κολοκύθια με τη ρίγανη, κολοκύθια στο πάτερο, κονραφέξα/.α, μπούρδες, αρλούμπες, κοτσάνες,* σαπουνόφουσκες, *κονφά, τρίχες,* (!) *μαλακίες.*

ανόθευτος, -η, -ο (αρχ] 1. αυτός που δεν έχει υποστεί νοθεία, που δεν έχει αναμιχθεί με ξένες ουσίες: - γάλα *Ι βενζίνη* ΣΥΝ αγνός, αμιγής. καθαρός αντ νοθευμένος, νερωμένος (για κρασί), (εκφραστ.- *οικ)* μπασταρδεμένος 2, *(μτφ.)* αυτός που δεν υπέστη αλλοιώσεις ως προς τη φύση ή την ουσία του, μη παραποιημένος: ~ *έκφραση τής λαϊκήςβού?.ησηςΣΎ^* γνήσιος, αυθεντικός, αναλλοίωτος ανγ. αλλοιωμένος. παραποιημένος. — ανόθευτα επίρρ άνοια (η) {-ας *κ* -οίας | χωρ. πληθ i Ιατρ η προοδευτική εξασθένηση των διανοητικών κυρ. λειτουργιών στα ηλικιωμένα συνήθ άτομα: *γεροντική* ~ Ι) *προγεροντική* ~ (νόσος Alzheimer). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγνοια,*

ανόητος, παρώνυμο [ΕΤΥΜ αρχ < *ανους]* άνοιγμα (το) [μτγν.Ι {ανοίγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το να ανοίγει κανείς κάτι: *το - τής πόρτας / των παραθύρων / τής φιάλης / τού ντουλαπιού / τού συρταριού* αντ κλείσιμο 2. (μτφ) η κατάργηση των περιορισμών που υπήρχαν το - των *συνόρων επέδρασε θετικά στις τον- ριστικές και πο/Λτιστικές ανταλλαγές* των ό'υο *χωρών* 3. η δίοδος ανάμεσα σε δύο σώματα, επιφάνειες κ.λπ , ο κενός χώρος που υπάρχει ανάμεσά τους ο *παγωμένος αέρας έμπαινε μέσα από τα - των παραθύρων* || *μικρό ~ στον τοίχο* ΣΥΝ κενό. σχισμή 4. το σκάψιμο τού εδάφους για τη δημιουργία εγκαταστάσεων ή την οικοδόμηση κτηρίων: το - *των θεμε/.ίων* (σκάψιμο για να ρίξει κανείς τα θεμέλια) ΣΥΝ διάνοιξη 5. ένα από τα μικρότερα ή μεγαλύτερα κοψίματα που διαμορφώνουν το σχέδιο ενδύματος ή άλλου υφασμάτινου είδους το ~ *φορέματος στο στήθος* (ντεκολτέ) 6. η απόσταση που χωρίζει δύο ακραία σημεία ή επιφάνειες: *έχουν κατασκευαστεί κρεμαστές γέφυ- ρες με τεράστιο* - ΣΥΝ χάσμα, πλάτος 7. (συνεκδ) η διαδικασία διεύρυνσης τής απόστασης ανάμεσα σε δύο ακραία σημεία· *το ~ τής εθνικής οδού με την προσθήκη δύο ακόμη* λωρίδ'ων *κυκλοφορίας* || το ~ *τής ψαλίδας ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς* ΣΥΝ διεύρυνση, διαπλάτυνση, πλάτεμα 8. (μτφ.) (α) η τυπική, επίσημη χρονική στιγμή ενάρξεως δραστηριότητας, γεγονότος, εκδηλώσεως κ.λπ.: το ~ των *καταστημάτων* || το ~ *τής ανθοκομικής έκθεσης* ΣΥΝ έναρξη αντ πέρας, λήξη (β) (γενικότ.) η έναρξη μιας σειράς δραστηριοτήτων σε έναν χώρο: οι *ιδιωτικές σχολές πολλαπλασιάστηκαν με το ~ μιας κερδοφόρας αγοράς ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων* 9. (γενικότ) η στροφή προς κάτι καινούργιο ή διαφορετικό, *η δισκογραφι- κή εταιρεία έκανε ~ σε πιο μοντέρνους* μουσικούς, *ώστε να ελκύσει ένα νεότερο κοινό* 10. (μτφ) η ανάπτυξη πρωτοβουλιών για τη σύναψη ή τη βελτίωση σχέσεων (κυρ. σε πολιτικό ή οικονομικό επίπεδο) *πολιτικό - προς τα άλλα κόμματα* [[*~ τής Λύσης προς τις χώρες τού Τρίτου Κόσμου* 11. (για φυτά) το άνθισμα: *το - των* λουλου<5ιών *την άνοιξη* 12. ιατρ η διάρρηξη αγγείου ή ιστού τού σώματος: *το ~ τής μύτης αποτελεί χαρακτηριστικό σύμπτωμα υψηλής αρτηριακής πίεσης* 13. (μτφ.) ΟΙΚΟΝ η διαφορά ανάμεσα στα έξοδα και τα έσοδα, η οικονομική απόκλιση από τα προβλεπόμενα. το χρέος: το *μεγάλο ~ τού προϋπολογισμού* 14. η διάμετρος τού φακού τηλεσκοπίου ή άλλου οπτικού συστήματος (τηλεφακού, φακού κάμερας, κιαλίων κ.λπ)

15. (στο σκάκι) (α) οι πρώτες κινήσεις τής παρτίδας (β) σύστημα άμυνας που εφαρμόζεται σε παρτίδα, σύμφωνα με το οποίο γίνονται οι πρώτες κινήσεις: ~ των *δύο ίππων* ανοιγοκλείνω ρ. μετβ. *κ.* αμετβ. Ιμεσν.Ι {ανοιγόκλεισα[♦ 1. (μετβ.) ανοίγω και κλείνω (κάτι) συνεχώς· ~ *τις πόρτες* ♦ 2. (αμετβ) ανοίγω και κλείνω: *τα βλέφαρά τον ανοιγόκλεισαν.* - ανοιγοκλείσιμο κ. ανοιγόκλεισμα (το). σχολιο λ. κλείνω, ανοίγω ρ. μετβ. κ αμετβ [άνοιξα, ανοί-χτηκα (λόγ. -χθηκα). -γμένος}

♦ (μετβ.) 1. απελευθερώνω τη δίοδο (μετακινώντας το φύλλο πόρτας ή παραθύρου κ.λπ.) *άνοιξε την πόρτα, για να περάσουν οι* καλεσμένοι *μέσα* || ~ γο *παράθυρο / την καπακτή* ΦΡ (α) *ανοίγω (νέους) δρόμους f ορίζοντες* δημιουργώ καινούργιες προοπτικές, χαράσσω νέα πορεία, πρωτοτυπώ, πρωτοπορώ· *μια ανακάλυψη που ανοίγει νέους δρόμους στην επιστήμη* (β) *ανοίγω τον δρόμο (σε κάποιον)* [μεσν.] προλειαίνω το έδαφος, προετοιμάζω, διευκολύνω την πορεία ή τη συνέχεια (κάποιου): *η επιτυχία τον στον διαγωνισμό τού άνοιξε τον δρόμο για επαγγελματική καριέρα* (γ) *ανοίγω δρόμο* (i) κάνω έργα διάνοιξης νέας οδού: *τα συνεργεία ανοίγουν δρόμο για το χωριό* (ii) (μτφ.) (σε χώρο με πολύ κόσμο) δημιουργώ δίοδο, χώρο από τον οποίο μπορεί να περάσει κανείς χωρίς εμπόδια: *άνοιξαν δρόμο ανάμεσα στο συγκεντρωμένο πλήθος, για να περάσει το ασθενοφόρο* (δ) *ανοίγω το σπίτι μου* ετοιμάζω το σπίτι μου, για να υποδεχθώ κόσμο 2. αφαιρώ το κάλυμμα, το σκέπασμα, το πώμα κ.λπ (από κάτι) έτσι, ώστε να μην είναι κλειστό: - *μπουκάλι ί κοντί / μπαού/.ο / βαλίτσα* συν ξεσκεπάζω, αποφράσσω, ξεβουλλώνω αντ κλείνω, σκεπάζω, σφραγίζω, βουλλώνω ΦΡ (α) *ανοίγω την καρδιά Ι την ψυχή μου (σε κάποιον)* [μεσν] εκμυστηρεύομαι προσωπικά μου θέματα (σε κάποιον), εξομολογούμαι, λέω τον πόνο μου (β) *ανοίγω το στόμα μου* [μεσν.] (i) (αρνητ) μιλώ. *τόση ώρα που καθόταν μαζί μον. δεν άνοιξε το στόμα τον* (ii) κάνω αποκαλύψεις: *αν ανοίξεις το στόμα σον. χάθηκες!* (γ) *ανοίγω τα μάτια* [μεσν.] (i) ξυπνώ: *όταν άνοιξε τα μάτια της, ο ήλιος ήταν ήδη ψηλά στον ουρανό* (ii) κάνω (κάποιον) να δει την πραγματικότητα, τον βγάζω από πλάνη, ψευδαίσθηση ή απάτη εις βάρος του *εντυχώς που βρέθηκε αυτός και σου άνοιξε τα μάτια, αλλιώς δεν θα είχες πάρει είδηση τι γινόταν πίσω από την πλάτη σον!* επίσης (οικ) *ανοίγω τα στραβά μου: άνοιξε τα στραβά σον και δες τι γίνεται γύρω σον!* (δ) *ανοίγω τ* αφτιά μου* δίνω βάση. προσέχω *άνοιξε τ'αφτιά σον. να μη σον ξεφύγει τίποτε'*3. μετακινώ (αντικείμενο). ώστε να καταστήσω το εσωτερικό του άμεσα προσιτό ~ το *συρτάρι* αντ κλείνω 4. (για ρούχο) μεγαλώνω τις διαστάσεις, κάνω φαρδύτερο, ανετότερο ή αποκαλυπτικότερο - *το παντελόνι / τη φούστα* / το *ντεκολτέ* 5. ξεκουμπώνω ή κατεβάζω το φερμουάρ: ~ το πουκάμισο / *τη φούστα* / το *παντελόνι* 6. (καθημ) δημιουργώ τομές στο δέρμα ή κάνιο εγχείρηση (σε ασθενή) τον άνοιξαν και του *αφαίρε- σαν τον όγκο* Συν κόβω, εγχειρίζω, τέμνω am ράβω· ΦΡ *ανοίγω (παλιές) πληγές* υπενθυμίζω δυσάρεστα γεγονότα ΣΥΝ ξύνω πληγές 7. σε φράσεις που δηλώνουν ενέργεια που έχει ως αποτέλεσμα αυτό που δηλώνει το ουσιαστικό (άνοιγμα): ~ *τρύπα* (τρυπώ) [| ~ *πηγάδι / όρυγμα / χαράκωμα / αυλάκι ί τάφρο* συν διανοίγω· ΦΡ (μτφ) *ανοίγω τον λάκκο* (κάποιου) [μεσν.] επιδιώκω το κακό (κάποιου), (του) στήνω παγίδα 8. (μτφ.) κάνω έναρξη, εγκαινιάζω (έργο, προσπάθεια, επιχείρηση κ.λπ.): - *γραφείο / κατάστημα / την έκθεση / ίδρυμα ί συ*

ζήτηση / τον χορό ΣΥΝ ιδρύω, εγκαθιστώ, ξεκινώ ανι τελειώνω, κλείνω φρ (α) ***ανοίγω λογαριασμό*** (i) (σε τράπεζα) ξεκινώ συναλλαγές, αποκτώ δικαίωμα καταθέσεως και αναλήψεως χρημάτων (ii) (με κάποιον) έχω πάρε-δώσε, εκκρεμείς υποθέσεις: *έχω ανοίξει λογαριασμούς μαζί του και δεν ξέρω πώς θα ξεμπλέξω* (β) ***ανοίγω πυρ*** αρχίζω να πυροβολώ· *οι στρατιώτες άνοιξαν πυρ εναντίον άοπλων διαδηλωτών* (γ) ***ανοίγω νέο κεφάλαιο / σελίδα*** ξεκινώ καινούργια ζωή. *μετά την αποφυ/λκισή του άνοιξε νέο κεφάλαιο στη ζωή του* (δ) ***ανοίγω σπίτι I σπιτικό I νοικοκυριό*** παντρεύομαι και δημιουργώ δική μου οικογένεια (ε) ***ανοίγω την όρεξη (κάποιου)*** (i) κάνω κάποιον να πεινάει, συνήθ μιλώντας του για νόστιμα φαγητά (ii) (μτφ) δημιουργώ προσδοκίες και κατ' επέκτ αποθρασύνω, *η ανεκτική στάση τής Ευρώπης στις προκλήσεις τής Τουρκίας τής ανοίγει την όρεξη για επεκτατικές ενέργειες* (στ) ***ανοίγω μέτωπο*** δημιουργώ εχθρότητα, δημιουργώ πεδία αντιπαλότητας ή εχθροπραξιών: *η κυβέρνηση έχει ανοίξει πολλά μέτωπα και στο εσωτερικό και στο εξωτερικό* 9. (μτφ) ανάβω, θέτω σε λειτουργία. ~ *την τηλεόραση / το ραδιόφωνο / το φως* ανγ κλείνω, σβήνω 10. αυξάνω, μεγαλώνω το εύρος (σε κάτι): *γκρέμισαν τους εσωτερικούς τοίχους, για να ανοίξουν τον χώρο || ανατίναξαν τους βράχους, για να ανοίξουν τον δρόμο* ΣΥΝ. πλαταίνω, φαρδαίνω αντ στενεύω 11- αυξάνω φρ ***ανοίγω το βήμα*** αρχίζω να περπατώ γρηγορότερα συν επιταχύνω ανί επιβραδύνω 12. αναπτύσσω (κάτι) έτσι. ώστε να απλωθεί σε όλη του την έκταση: ~ *τον χάρτη / την εφημερίδα* ΣΥΝ απλώνω, ξεδιπλώνω ΑΝΓ κλείνω, διπλώνω ΦΡ (α) (αρνητ. ή σε ερώτηση) ***ανοίγω βιβλίο*** μελετώ· *Δεν ανοίγεις βιβλίο' Πώς θα περάσεις τις εξετάσεις,* (β) ***ανοίγω πανιά*** (i) αποπλέω. βγαίνω στο ανοιχτό πέλαγος (ii) (μτφ.) φεύγω, ξεκινώ για κάπου ή για να κάνω κάτι: *άνοιξε πανιά για νέες κατακτήσεις / για νέα επιτεύγματα* (γ) ***ανοίγω φύλλο*** *απλώνω* με τον πλάστη τη ζύμη. - *για τυρόπιτα* (δ) ανοιΎω τα ***χαρτιά μου*** εξωτερικεύω τις διαθέσεις μου, αποκαλύπτω τις προθέσεις μου (κυριολ.) φανερώνω τα χαρτιά μου σε χαρτοπαιξία (ε) ***ανοίγω τα φτερά μου*** (μτφ) παύω να περιορίζομαι σε στενό κύκλο προσώπων, εμπειριών, ενδιαφερόντων κ.λπ., αποκτώ αυτονομία κινήσεων και διευρύνω τους ορίζοντές μου: *όταν ένα παιδί μεγαλώσει. είναι καιρός ν' ανοίξει τα φτερά του* 13. αποσφραγίζω (έγγραφο): ο *συμβολαιογράφος άνοιξε τη διαθήκη ενώπιον μαρτύρων || ~ γράμμα / φάκελο* 14. παραβιάζω (κάτι που είναι σφραγισμένο) (κ. μεσοπαθ) *βρήκε το χρηματοκιβώτιό του ανοιγμένο* 15. (μτφ.) κάνω (ένα χρώμα, βλ.λ.) πιο φωτεινό, πιο ανοιχτό: - το *χρώμα των μαλ/λών μου* 16. (μτ<ο) αραιώνω την πυκνότητα στα γράμματα ή στις φράσεις, ώστε να είναι το κείμενο ευανάγνωστο κυρ. στη φρ ***ανοίγω τις αράδες*** μεγαλώνω το διάστιχο (βλ λ) ΣΥΝ αραιώνω αντ πυκνώνω 17. (μτφ.) προκαλώ δυσάρεστες, ως επί το πλείστον, φροντίδες και έγνοιες, προξενώ (σκοτούρες, προβλήματα): τι *ιστορίες / δουλειές είναι αυτές που μου άνοιξες;* συν βγάζω στη μέση 18. (καθημ.) κάνω διάρρηξη (σε κάτι) *έλειπε διακοπές και του άνοιξαν το μαγαζί*

♦ (αμετβ.) 19. παύω να είμαι κλειστός *άνοιξε η πόρτα από τον αέρα*· φρ (μτφ) ***ανοίγει η ψυχή μου / η καρδιά μου*** γίνομαι ευδιάθετος (πβ *ανοίγω την ψυχή μου,* σημ. 2) 20. παύω να είμαι εκτός λειτουργίας, αρχίζω τις εργασίες μου· *ανοίγουν τα σχολεία || η έκθεση βιβλίου θα ανοίξει στις αρχές Μαΐου*Συν αρχίζω αντ κλείνω, τερματίζομαι φρ (α) ***ανοίγει η τύχη μου*** γίνομαι τυχερός μετά από περίοδο ατυχίας. *άνοιξε η τύχη του και κέρδισε* στο *ΙΡΟ-ΠΟ*· (επίσης αργκό) rou ***άνοιξε*** επιτυγχάνει σε ό,τι επιχειρεί (β) ***μου ανοίγει η όρεξη*** (i) αρχίζω να πεινώ (ii) αρχίζω να έχω προσδοκίες (για κάτι), αποκτώ την επιθυμία (για περισσότερα): *μετά τις πρώτες επιτυχίες τούς άνοιξε η όρεξη για καινούργιες κατακτήσεις* 21. δημιουργείται επάνω μου σχίσιμο, ρωγμή, οπή. χάσμα κ.λπ.. *έκανε μια απότομη κίνηση και του άνοιξε το πουκάμισο || άνοιξε το έδαφος ||* ο *τοίχος έχει ανοίξει || άνοιξε η γη* (από τον σεισμό) ΦΡ (α) ***άνοιξε η γη και τον κατάπιε*** (Π Δ. *Αριθμοί*

16. 32: *ήνοίχθη ή γη καί κατέπιεν αυτούς)* χάθηκε ξαφνικά από προσώπου γης, εξαφανίστηκε (β) ***ν' ανοίξει η γη*** κ σι να με καταπιεί (i) για περιπτώσεις στις οποίες αισθάνεται κανείς μεγάλη ντροπή (ii) (ως κατάρα) για να βεβαιώσει κάποιος τον συνομιλητή του ότι λέει την αλήθεια· ~ *αν σου λέω ψέματα'* (γ) ***ανοίγει η μύτη (μου)*** αρχίζει να τρέχει αίμα. να αιμορραγεί (δ) δεν ***άνοιξε μύτη (ρουθούνι)*** δεν υπήρξε τραυματισμός, όλα πήγαν καλά. ήρεμα: *αυτή τη φορά στη διαδήλωση δεν υπήρξαν επεισόδια κι έτσι ~ || «ο κυβερνήτης κατά- φερε να σταματήσει το αεροσκάφος χωρίς ν' ανοίξει ρουθούνι»* (εφημ.) (ε) ***άνοιξαν κεφάλια*** υπήρξαν βιαιοπραγίες 22. χαλαρώνει το δέρμα μου και προκαλούνται πληγές (συνήθ. από μακρόχρονη ακινησία ή παραμονή στο κρεβάτι): *τρεις μήνες τώρα ξαπλωμένη στο νοσοκομείο, έχει ανοίξει* 23. (για φυτά) (α) ανθίζω, *άνοιξαν τα λουλούδια στους αγρούς* (β) (ειδικότ. για τα πέταλα τού άνθους) κινούμαι προς τα πίσω. αποκαλύπτοντας το εσωτερικό· *τα λουλούδια ανοίγουν στο πρωινό φως* 24. (για καιρικές συνθήκες) γίνομαι πιο αίθριος. πιο φωτεινός και γλυκός: *μετά τη συννεφιά ο καιρός άνοιξε* ΣΥΝ αιθριάζω *φρ* ***ανοίγουν οι ουρανοί I κρουνοίI καταρράκτες τού ουρανού*** αρχίζει να βρέχει καταρρακτωδών (ιεσοπαθ. ***ανοίγομαι)*** 25. παύω να είμαι κλειστός, γίνομαι ανοιχτός 26. διευρύνω τους τομείς τής δραστηριότητάς μου. επεκτείνομαι σε ό,τι επιχειρώ· *μετά τη ραδιοφωνική του επιτυχία, σκοπεύει να ανοιχτεί στον χώρο τής τηλεόρασης* ΣΥΝ (μτφ.) απλώνω τα φτερά μου 27. (κατ' επέκτ.) αποδει- κνύομαι παράτολμος στις ενέργειες μου, δεν υπολογίζω τους κινδύνους *ανοίχτηκε πολύ και στο τέλος έχασε όσα είχε κερδίσει* ΣΥΝ ξανοίγομαι, διακινδυνεύω αντ διστάζω, δειλιάζω 28. (ειδικότ) δαπανώ περισσότερα από όσα επιτρέπουν τα οικονομικά μου· *με τους τελευταίους /.ογαριασμούς ανοίχτηκε πολύ και τώρα δεν ξέρει πώς θα τα βγά?.ει πέρα* ΣΥΝ σπαταλώ. ξοδεύω 29. συμπεριφέρομαι και εκφράζομαι ελεύθερα, χωρίς συστολή, και εμπιστεύομαι (σε συνομιλητή μου) προσωπικά μου θέματα δεν *ανοίγεται εύκολα σε πρόσωπα που δεν γνωρίζει καλά* [[*μου ανοίχτηκε και μου τα είπε όλα* αντ (μτφ.) κλείνομαι. δυσπιστώ **30.** (για πλοία) απομακρύνομαι από το λιμάνι ή την ακτή: το *πλοίο ανοίχτηκε στο πέλαγος και χάθηκε στον ορίζοντα* συν αποπλέω. ανοίγω πανιά. σχολιο λ. *εργαστικός* [ετυμ < αρχ. *ανοίγω / άνοίγνυμι* < *άνα-* + *οΐγω / οΐγνυμι* «ανοίγω»

< **όΗοιγ-* < *ό-* προθεμ. + I.E **weig- /* woig- «κινώ, στρέφω», πβ σανσκρ vijami «υποχωρώ, διαφεύγω», αρχ αγγλ. wic-an «παραχωρώ» κ.ά Ομόρρ ανοιξις *(-η).* Αρκετές σημ. και φρ είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ χ. *ανοίγω πυρ* (< ouvrir le feu), *ανοίγω την όρεξη* (< ouvrir l'appetii), *ανοίγω τραπεζικό λογαριασμό* (< ouvrir un comple en banque), *ανοίγω το σπίτι μου* (<j'ouvre ma maison), *ανοίγομαι σε κάποιον* (< s'ouvrir a quelqu'un), *ανοίγω το φως / την τηλεόραση* (< ouvrir la lumiere / la television), *ανοίγω τον χορό* (< ouvrir le bal). *ανοίγω ορίζοντες* (< ouvrir des horizons) κ.ά Ήδη αρχ. η χρήση τής λ. ως ναυτ όρου με τη σημ. «ανοίγομαι στο πέλαγος»], **ανοίκειος,** -α. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που δεν ταιριάζει, δεν αρμόζει στην περίσταση· ~ *συμπεριφορά || δεν περίμενε ποτέ ότι θα δεχόταν ~ και ρατσιστικές επιθέσεις για την καταγωγή του* ΣΥΝ απρεπής, ανάρμοστος ΑΝΙ οικείος, αρμόζων. προσήκων, πρέπων 2. ο μη οικείος, ο ασυνήθιστος· ~ *ύφος* – **ανοικείως** επίρρ. Ιμτγν].

[ετυμ μτγν., αρχική σημ «αυτός που δεν ανήκει στην οικογένεια». < «ν- στερητ. + *οικείος].* **ανοικοδόμηση** (η) [αρχ.] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η επισκευή και αποκατάσταση ή η εκ νέου οικοδόμηση κτισμάτων: *μετά τον σεισμό το διοικητικό συμβού?αο αποφάσισε την - τού ναού* ΣΥΝ (επ)ανίδρυση. ανακατασκευή, αναστήλωση αν ι κατεδάφιση, γκρέμισμα 2. (α) η αποκατάσταση των ζημιών σε κατεστραμμένες περιοχές μιας χώρας, συνήθ. μετά από πόλεμο ή καταστροφικό φυσικό φαινόμενο (λχ. σεισμό)· για *τη μεταπολεμική* Ελλάδα *η δεκαετία τού 50 έμεινε γνωστή ως «δεκαετία τής ανοικοδόμησης»* (β) (μτφ.) η αποκατάσταση των ζημιών στον οικονομικό ή άλλο τομέα τής δημόσιας ζωής και η περαιτέρω ανοδική πορεία: *μετά τις πληγές που προκάλεσε ο πόλεμος, πρέπει τώρα να φροντίσουμε για την ~ τής χώρας* ΣΥΝ ανασυγκρότηση, ανόρθωση - · · **ανοικοδομητικός,** -ή, -ό [1894]. **ανοικοδομώ** ρ. μετβ {ανοικοδομείς [ανοικοδόμ-ησα, -ούμαι. -ήθη- κα. -ημένος} **1.** οικοδομώ εκ νέου ή αποκαθιστώ (κτήριο / κτήρια που καταστράφηκαν) *η κυβέρνηση έδωσε εντολή να ανοικοδομηθεί αμέσως η σεισμόπληκτη περιοχή* συν ξαναχτίζω 2. (γενικότ) οικοδομώ. ~ *νοσοκομείο* συν χτίζω, ανεγείρω. [ετυμ < αρχ *άνοικοδομώ (~έθ))*< *άν(α)-* + *οικοδομώ].* **ανοικοκύρευτος,** -η. -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη τάξης, φροντίδας, περιποίησης: ~ *άνθρωπος / σπίτι* ΣΥΝ ακατάστατος, ασυγύριστος αντ νοικοκυρεμένος, συμμαζεμένος. τακτοποιημένος. συγυρισμένος 2. (μτφ για πρόσ.) αυτός που δεν παντρεύτηκε, δεν έκανε οικογένεια: *έμεινε ~* συν ανύπαντρος, εργένης, ελεύθερος αντ νοικοκυρεμένος, παντρεμένος. – **ανοικοκύρευτα** επίρρ. **ανοΐκονόμητος,** -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που δεν βολεύεται ή δεν μπορεί να βολευτεί κάπου, που δεν μπορεί να τον τακτοποιήσει κανείς: ~ *παιδί, δεν κάθεται σε μια μεριά* ΣΥΝ άτακτος, ακατάστατος, ατσού- μπαλος αντ βολικός 2. (ειδικότ. ειρων.) αυτός που εξαιτίας τού μεγέθους του δεν χωρά ή δεν είναι δυνατόν να τοποθετηθεί κάπου ΣΥΝ τεράστιος, πελώριος **ανοικτίρμων,** -ων. -ον [αρχ.] [ανοικτίρμ-ονος, -ονα [-ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (αρχαιοπρ.) αυτός που δεν αισθάνεται ή δεν εκδηλώνει οίκτο συν ανηλεής, ανάλγητος, άκαρδος ανι οικτίρμων. ευσπλαχνικός, πονόψυχος **ανοικπρμόνως** επίρρ. [1873] <* ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων, -ων, -ον. **ανοικτός,** -ή, -ό ♦ ανοιχτός

άνοιξη (η) {-ης κ. -οίξεως | -θίξεις (κ. λαϊκ άνοιξες), -οίξεων} **1.** η εποχή τού έτους που ακολουθεί τον χειμώνα, προαναγγέλλει το καλοκαίρι και κατά τη διάρκειά της αναπτύσσεται η βλάστηση· περιλαμβάνει τους μήνες Μάρτιο, Απρίλιο και Μάιο: *τα χελιδόνια φέρνουν / προμηνύουν την ~* ΣΥΝ (αρχαιοπρ.) έαρ **2.** (μτφ) περίοδος ακμής ή ανάκαμψης, αναγέννησης (πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής κ λπ): *η ~ τής Πράγας* ΦΡ (παροιμ) ***ένας κούκκος δεν φέρνει την άνοιξη*** κανείς δεν μπορεί μόνος του να αλλάξει μια αρνητική κατάσταση ή εντύπωση **3.** (συνεκδ.) ένα έτος, ένας χρόνος: *δεσποινίς δεκαοχτώ ανοίξεων* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *ανοιξις* «άνοιγμα, διάνοιξη» < *ανοίγω* Η σημ. «εποχή τής άνοιξης» είναι μεσν., οπότε η λ *ανοιξις* αντικατέστησε το αρχ. *έαρ* και οφείλεται στην αίσθηση ότι κατά την εποχή αυτή η φυτική και ζωική κτίση ανθίζει και αναζωογονείται]

άνοιξη - Απρίλιος. Το ετυμολογικώς αδιαφανές **έαρ** υποκαταστάθηκε στη δημώδη Βυζαντινή από το **άνοιξις,** που δήλωνε εκφραστικότερα το άνοιγμα τής φύσης (τού καιρού, των λουλουδιών. των φυτών γενικότερα). Δεν είναι δε τυχαίο ότι ο κατεξοχήν μήνας τής άνοιξης, ο **Απρίλιος,** έχοντας και αυτός, όπως όλοι οι άλλοι μήνες, λατινική την προέλευση, πλάστηκε από το λατ. ρ. aperio, που σημαίνει «ανοίγω»

ανοιξιάτικος, -η. -ο 1. αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται την άνοιξη: ~ *καιρός / λιακάδα I λουλούδια* ΣΥΝ εαρινός ΑΝΤ φθινοπωρινός 2. αυτός που είναι κατάλληλος για την άνοιξη· ~ *σακάκι 1 μπλούζα* 3. ***ανοιξιάτικα*** (τα) τα ρούχα που φοριούνται την άνοιξη, *άρχισε να ζεσταίνει ο καιρός· πρέπει να βγάλω τα -* ***4.*** αυτός που έχει στοιχεία τής άνοιξης (ηλιοφάνεια, σχετική ζέστη) ο ~ *καιρός είναι ιδανικός για βό/^τα στην εξο^ή.* – ανοιξιάτικα επίρρ. ανοιχτά κ. ανοικτα επίρρ. 1. κατά τρόπο ανοιχτό (βλ.λ.), αφήνοντας δίοδο, ελεύθερο πεδίο, όχι κλειστά: *άφησε -, ν' αεριστεί το δωμάτιο*

ΛΝΤ. κλειστά· ΦΡ ***παίρνω τη στροφή ανοιχτά*** στρίβω, αφήνοντας απόσταση από το εσωτερικό τής στροφής · 2. (στην επικοινωνία) με τρόπο καθαρό και σαφή. με τόλμη και ειλικρίνεια: του *μί/.ησα ~*, δεν *θέ?*ησα να του κρύψω τίποτα* ΣΥΝ καθαρά, απερίφραστα, με παρρησία ΑΝ Γ με υπεκφυγές 3. Ν'ΛΥΤ μακριά από την ακτή. στο πέλαγος ΓΟ *πλοίο βυθίστηκε στα ~ τής Πόλου* ΣΥΝ στα βαθιά 4. (για καταστήματα) σε λειτουργία *είμαστε ~ και τις Κυριακές* 5. ΑΘΛ (σε ομαδικά αθλήματα) με επιθετικό προσανατολισμό: *η ομάδα έπαιξε ~, δεν κλείστηκε στην άμυνα.* ανοιχτήρι (το) Ιμεσν] {ανοιχτηρ-ιού | -ιών} (καθημ.) ειδικό εργαλείο, συνήθ. σε σχήμα ή τύπο κλειδιού, για το άνοιγμα κλειστών αντικειμένων (συνήθ δοχείων, κονσερβών, μπουκαλιών κ τ ό.). ανοιχτόκαρδος, -η, -ο αυτός που έχει καλή διάθεση και αγαθά αισθήματα, αυτός που έχει συμπεριφορά εγκάρδια, έντονα φιλική ΣΥΝ καλόκαρδος, διαχυτικός ΑΝΓ σκυθρωπός, κακόκεφος, δύσθυμος, κουμπωμένος — ανοιχτόκαρδα επίρρ. ανοιχτομάτης, -α/-ισσα, -ικο αυτός που δεν τον ξεγελούν, δεν τον εξαπατούν: *στο εμπόριο μόνο ο ~ άνθρωπος προκόβει* ΣΥΝ τετραπέρατος ΑΝΤ κορόιδο. ανόητος — ανοιχτομάτικα επίρρ. ανοιχτόμυαλος, -η, -ο αυτός που έχει ευρεία αντίληψη τού κόσμου και των πραγμάτων, που δεν δεσμεύεται από προκαταλήψεις ή ταμπού ΑΝΤ στενόμυαλος, δογματικός ανοιχτός, -ή, -ό κ. (λόγ.) ανοικτός 1. αυτός που δεν είναι κλειστός, που δεν έχει εμπόδιο ή κάλυμμα (σκέπαστρο, πώμα, καπάκι κ.τ.ό), αυτός που επιτρέπει τη διέλευση μέσω ανοίγματος ή την πρόσβαση στο εσωτερικό: *~ πόρτα / παράθυρο / χωράφι* (χωρίς περίφραξη) / *μπουκάλι / δωμάτιο* (ξεκλείδωτο) *i πηγάδι i φρεάτιο* (ακάλυπτο) |[(μτφ) *το σπίτι / η πόρτα μου είναι - για όποιον θέλει να έρθει είστε όλοι ευπρόσδεκτον* ΦΡ (μτφ) (α) ***μένω με το στόμα ανοιχτό*** δοκιμάζω μεγάλη έκπληξη ΣΥΝ μένω άναυδος / (λόγ.) ενεός / εμβρόντητος (β) ***έχω τα μάτια μου / τα αφτιά μου ανοιχτά*** δίνω μεγάλη προσοχή: *εξήγησε μου ~* ΣΥΝ είμαι όλος αφτιά, προσέχω, προσηλώνομαι (γ) όσο ***έχω τα μάτια μου ανοιχτά*** όσο βρίσκομαι στη ζωή. *δεν θα επιτρέψω να συμβεί κάτι τέτοιο* (δ) ***με ανοιχτές αγκάλες*** με εγκαρδιότητα, αγάπη και φιλόξενη διάθεση: τον *υποδέχθηκαν ~* (ε) ***παραβιάζω ανοικτές πόλες / θύρες / πόρτες*** βλ λ. *παραβιάζω* (στ) ***εγχείρηση ανοιχτής καρδιάς*** βλ λ. *εγχείρηση* 2. αυτός που το εσωτερικό ή το περιεχόμενό του βρίσκεται σε κοινή θέα: *μέσα στη βιασύνη του άφησε το συρτάρι ~* ΣΥΝ ανοιγμένος ΑΝΤ κλειστός ΦΡ (μτφ.) ***ανοιχτή επιστολή*** επιστολή με δημόσιο χαρακτήρα, στην οποία περιλαμβάνονται συνήθ. διαμαρτυρίες ή αιτήματα και η οποία απευθύνεται στον παραλήπτη (συνήθ δημόσιο πρόσωπο με υψηλό αξίωμα) από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας· *~ εκατό πνευματικών ανθρώπων προς τον πρόεδρο των Η Π Λ.* 3. (ένδυμα) που έχει μεγάλο άνοιγμα σε κάποιο σημείο του· (ειδικότ.) με μεγάλο ντεκολτέ 4. (ειδικότ. για τραύματα, πληγές κλπ.) αυτός που δεν επουλώθηκε: *η πληγή στο πόδι μένει ακόμη ~ |*j (μτφ) ο *θάνατος τού παιδιού τους. παρά τα χρόνια που πέρασαν, είναι ακόμη μια ~ πληγή ζών* ανεπούλωτος ΑΝΙ επουλωμένος 5. αυτός που διαθέτει μεγάλη έκταση, μεγάλο άνοιγμα ή πλάτος: *~ θάλασσα / πέλαγος (ορίζοντας* ΣΥΝ πλατύς, ευρύς, απλόχωρος ΑΝΤ στενός, περιορισμένος 6. αυτός που έχει ανοιχτεί, ξεδιπλωθεί σε όλη του την έκταση, που απλώνεται σε όλο του το μήκος και το πλάτος, *άφησες την εφημερίδα ~ πάνω στο τραπέζι* ΣΥΝ απλωμένος ΑΝΓ διπλωμένος· ΦΡ (μτφ) ***παίζω με ανοιχτά χαρτιά*** δεν αποκρύπτω τις πραγματικές μου προθέσεις, συμπεριφέρομαι ειλικρινά 7. αυτός που δεν παρουσιάζει εμπόδια, ελεύθερος, αν *θέλεις να φύγεις, ο δρόμος είναι -1| δεν έχει κίνηση και ο δρόμος είναι ~* ΑΝΤ. κλειστός, μετ' εμποδίων 8. (αγώνας) στον οποίο οι άμυνες είναι λιγότερο πιεστικές, είναι χαλαρές και επιτρέπουν το επιθετικό παιχνίδι: *~ αγώνας με γρήγορες εναλλαγές* φάσεων 9. (ειδικότ. για τοποθεσίες) αυτός που δεν περικλείεται από βουνά. που παρέχει ελεύθερη θέα σε βάθος ΣΥΝ αναπεπταμένος 10. (για διαδικασίες, υποθέσεις κ.λπ.) αυτός που δεν εμφανίζει περιοριστικές διατάξεις όσον αφορά στους συμμετέχοντες. τους δικαιούχους κ.λπ.: *η εταιρεία μας θα λάβει μέρος σε ~ διαγωνισμό για την ανάληψη τού έργου* ΣΥΝ ελεύθερος ΛΝΙ κλειστός, περιορισμένος· ΦΡ ***ανοιχτό πανεπιστήμιο*** ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα που δίνει στους φοιτητές τη δυνατότητα να σπουδάσουν ένα αντικείμενο διά αλληλογραφίας και με τεχνολογικά μέσα (κασέτες, τηλεοπτικές και ραδιοφωνικές εκπομπές. Διαδίκτυο), αλλά και με άμεση επαφή με το διδακτικό προσωπικό, και το οποίο δεν απαιτεί ιδιαίτερα προσόντα από τους υποψήφιους φοιτητές (π χ επιτυχία σε εισαγωγικές εξετάσεις κ ά.) 11. (κατ'επέκτ.) αυτός που δέχεται και αφομοιώνει τα καινούργια ερεθίσματα χωρίς περιορισμούς, ενδοιασμούς ή προκαταλήψεις: *μια σχολή ~ στα νέα ρεύματα || είμαι ~ σε νέες προτάσεις / νέες ιδέες || ~ μυαλό / πνεύμα* ΣΥΝ δεκτικός ΑΝΤ κλειστός· ΦΡ ***ανοιχτή κοινωνία*** η κοινωνία στην οποία τα μέλη της έχουν μεγάλη ελευθερία στον πολιτικό και θρησκευτικό κυρ. τομέα 12. (ειδικότ.) αυτός που δεν αποκλείει καμία εξέλιξη, που μπορεί να οδηγηθεί σε οποιοδήποτε αποτέλεσμα: το *συνέδριο / ο αγώνας είναι ~ σε κάθε αποτέλεσμα* 13. (κατ' επέκτ.) (α) αυτός που είναι διαθέσιμος και προσιτός (σε οικονομική, κοινωνική ή άλλη δραστηριότητα) *μετά τον πόλεμο το* Λιμάνι *γρήγορα ήταν και πάλι ~ στο εμπόριο* ΑΝΙ κλειστός (β) ΝΟΜ. ***ανοιχτή Θάλασσα*** το σύνολο των τμημάτων τής θάλασσας στα οποία δεν περιλαμβάνονται η αιγιαλίτιδα ζώνη, τα εσωτερικά ύδατα, η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και τα αρχιπελαγικά ύδατα ενός αρχιπελαγικού κράτους και στην οποία είναι ελεύθερη η ναυσιπλοΐα εμπορικών και πολεμικών πλοίων, η διεξαγωγή πτήσεων πολιτικο)ν και πολεμικών αεροπλάνων.

η αλιεία, η διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών κ.ά. ΣΥΝ. διεθνής θάλασσα (γ) ***ανοιχτή γραμμή*** βλ. λ. *γραμμή* 14. (μτφ) αυτός που εμφανίζεται απροκάλυπτα, που δεν επιδιώκει να συγκαλύψει ή να συγκα- λυφθεί *η στάση του ερμηνεύθηκε ως ~ περιφρόνηση προς το δημόσιο αίσθημα* συν απροκάλυπτος, φανερός, άμεσος αντ κρυφός, συγκε- καλυμμένος, έμμεσος 15. (μτφ.) αυτός που δεν έχει επιλυθεί ή διευθετηθεί οριστικά, που ακόμη εκκρεμεί· *κατά τη διάρκεια τής συνέλευσης τα περισσότερα ζητήματα επιλύθηκαν, έμειναν ωστόσο και μερικά θέματα ~* ΣΥΝ άλυτος, εκκρεμής ΦΡ (α) ***ανοιχτό μέτωπο*** εμπόλεμη κατάσταση που συνεχίζεται ή αντιπαλότητα που συντηρείται, ο *νέος πρόεδρος τής Ρωσίας ενελπιστεί να κ/Μσει επιτυχώς το ~ στην Τσετσενία || στις προτεραιότητες τού πρωθυπουργού είναι η εξεύρεση λύσης στο ~ με τους συνδικα?.ιστές για το ασφαλιστικό* (β) ***αφήνω (κάτι) ανοιχτό*** δεν το οριστικοποιώ· *άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο να πολιτευθεί* 16. (για λογαριασμό) (α) αυτός που δεν εξοφλήθηκε μέσα στην ορισμένη προθεσμία: ο *λογαριασμός για την τε/.ευταία δόση τού δανείου είναι ακόμη ~* συν τρέχων αντ κλειστός· ΦΡ (μτφ) ***ανοιχτοί λογαριασμοί*** οι εκκρεμότητες, προβλήματα ή έριδες που δεν έχουν τελειώσει: *φθονεί ο ένας τον άλλο.* διοπ *έχουν ανοιχτούς λογαριασμούς από παλιά* (β) ***σύμβαση ανοιχτού λογαριασμού*** βλ λ. λο- *γαρίασμός* 17. (για εμπορικά καταστήματα, ιδιωτικές ή δημόσιες υπηρεσίες κ.λπ.) αυτός που βρίσκεται σε λειτουργία, που δεν αργεί· ο διαθέσιμος στο κοινό: *τα καταστήματα τροφίμων θα είναι ~ μέχρι τις οκτώ το βράδυ* ανι κλειστός 18. (οικιακή ή άλλη συσκευή) που βρίσκεται σε λειτουργία· *χθες άφησες ~ την τη/.εόραση* συν αναμμένος αντ κλειστός, σβηστός 19. (για φυτό) αυτό που έχει μπουμπούκια και άνθη ΣΥΝ ανθισμένος 20. (για βαφή, χρώμα κ.λπ) αυτός που έχει άτονη και φωτεινή απόχρωση, μη σκουρόχρωμος: *~ επιδερμίδα* {{ - *χρώμα ματιών* συν ανοιχτόχρωμος, άτονος αντ σκούρος, σκουρόχρωμος, μουντός 21. (μτφ.) αυτός που έχει φιλική συμπεριφορά, που τον πλησιάζει κανείς εύκολα *μη φοβάσαι να του ζητήσεις βοήθεια, είναι ~ άνθρωπος* |) (συνεκδ.) *έχει ~* καρδιά (ανοιχτόκαρδος) συν εχωστρεφής, ανυπόκριτος, ανεπιτήδευτος αντ κρυψίνους. εσωστρεφής 22. αυτός που συμπεριφέρεται με ευθυμία και ζωηρότητα: *είναι ~ χαρακτήρας, «έξω καρδιά». πρώτος στον χορό και το τραγούδι* συν εύθυμος, ζωηρός λντ μελαγχολικός, κατσούφης · 23. μους (α) ***ανοιχτή χορδή*** χορδή που πάλλεται σε όλο της το μήκος, χωρίς ο εκτελεστής να την πιέζει με κάποιο από τα δάχτυλα τού χεριού (β) (συνεκδ) ***ανοιχτή νότα*** νότα που παράγεται από ανοιχτή χορδή · 24. γλωσς (α) ***σνοικτό φωνήεν*** φωνήεν, κατά την παραγωγή τού οποίου η γλώσσα δεν κινείται για να δημιουργήσει φραγμό ή στενό, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζεται στη στοματική κοιλότητα η μεγαλύτερη δυνατή διοδος για το ε- ξερχόμενο ρεύμα αέρα (κατεχοχήν ανοικτό φωνήεν είναι το α τής Ελληνικής) ανί κλειστό φωνήεν (β) ***ανοικτή συλλαβή*** η συλλαβή που τελειώνει σε φωνήεν ανί κλειστή συλλαβή.

[ετυμ μτγν. < αρχ. *ανοίγω*. Ορισμένες φρ είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *με ανοιχτές αγκάλες* (< γαλλ. a bras ouverts). *παραβιάζω ανοικτές θύρες* (< αγγλ. force an open door) Το ίδιο συμβαίνει και με αρκετούς επιστημονικούς και άλλους όρους, λ.χ *ανοικτό πανεπιστήμιο* (< αγγλ. open university), *ανοικτή κοινωνία* (< αγγλ. open society), *ανοικτό φωνήεν* (< γαλλ. voyelle ouverte). *ανοιχτός λογαριασμός* (< αγγλ. open account), *εγχείρηση ανοικτής καρδιάς* (< γαλλ. operation & cceur ouvert].

ανοιχτοσύνη (η) {χωρ. πληθ. στις σημ. J, 2} 1. το να είναι ένα μέρος ανοιχτό, χωρίς περιφράξεις · 2. καλοκαιρία 3. (μτφ) γενναιοδωρία, απλοχεριά.

ανοιχτοχέρης (ο) {ανοιχτοχέρηδες}, ανοιχτοχέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που ξοδεύει εύκολα χρήματα συν απλοχέρης, χου- βαρντάς αντ σφιχτοχέρης, τσιγγούνης. σπαγκορομμένος, ανοιχτοχρωμος, -η. -ο 11889] αυτός που έχει ανοιχτό, όχι σκούρο χρώμα ~ *πουκάμισο* ανί σκούρος, σκουρόχρωμος, ανοιχτωσιά (η) {χωρ. γεν πληθ.} χώρος ανοιχτός, με άπλα «*το Θησείο ήταν ο χώρος των εξερευνήσεων. με την άγρια φύση και τις ανοιχτωσιές*» (εφημ.)

[ετυμ. < *ανοιχτός* + *-οσιά*, πβ. κ *απλ-ωσιά*, *πλατ-ωσιά*] ανολοκλήρωτος, -η. -ο αυτός που δεν έχει ολοκληρωθεί, *το έργο του έμεινε ~* JJ *~ φράσεις i λόγια* ανομβρία (η) Ιχωρ. πληθ] (λόγ.) η έλλειψη βροχής ή το χρονικό διάστημα κατά το οποίο παρατηρείται πλήρης έλλειψη βροχοπτώσεων ή βροχοπτώσεις λιγότερες από τις κανονικές συν αναβροχιά, --άνομβρος, -η, -ο [αρχ] ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *βροχή*

[ετυμ μτγν < αρχ. *ανομβρος*< *άν-* στερητ + *όμβρος*«$роχή» (βλ.λ.Μ. ανόμημα (το) {ανομήμ-ατος { -ατα, -άτων} πράξη που δεν συμφωνεί με το δίκαιο ή που παραβαίνει τον θεϊκό νόμο και τις επιταγές τής ηθικής συν αμάρτημα, αμαρτία, κρίμα.

(J;ΤΥΜ αρχ. < *άνομώ (-έω)* < *άνομος]* ανομία (η) {ανομιών} 1. (κυριολ.) η έλλειψη ή ανυπαρξία συστήματος νόμων, τάξεως 2. κοινωμολ κατάσταση κοινοτικής αποδιοργάνωσης και έλλειψη κοινωνικής συνοχής, όπου η σύγκρουση των συστημάτων αξιών σε συνδυασμό με τη χαλαρότητα των κοινωνικών κανόνων (των ηθικών αρχών, των νόμων) ισοδυναμεί με απουσία τους για εκείνους που τη βιώνουν αντ κοινωνική συνοχή 3. (συνεκδ) η παράβαση νόμου, η παράνομη πράξη: *κάποια μέρα θα σε σύρουν στον εισαγγελέα για τις ~* σου συν αδικία, παρανομία κυρ. ΘΡΗΣΚ πράξη ή πορεία ζωής που παραβαίνει τον νόμο τού θεού και το συνεπαγόμενο αίσθημα ενοχής συν αμάρτημα, αμαρτία, ανόμημα [ετυμ αρχ, αρχική σημ. «έλλειψη νόμων, αδιαφορία για τους νό

α-/αν- *στερητικό* **α-νοίκιαστος,** -η, -ο **αν-οικοδόμητος.** -η, -ο **α-νομοθέτητος,** -η, -ο **α-νοσήλευτος,** -η, -ο **α-νουθέτητος,** -η, -ο

μους», < *άνομος].*

ανομοιογένεια (η) {χωρ. πληθ} η έλλειψη ομοιογένειας: *υπάρχει προφανής ~ · αδυνατούν να συνεργαστούν μεταξύ τους αποτελεσματικό.* αντ ομοιογένεια

ανομοιογενής, -ής, -ές [μτγν.] (ανομοιογεν-ούς | -είς, (ουδ -ή)} αυτός που δεν είναι ομοιογενής, αυτός που ανήκει σε διαφορετικό γένος ή είδος από άλλον: *η σύνθεση τού πληθυσμού τής περιοχής είναι ~* συν ανόμοιος, ετερογενής, ετερόκλιτος ΑΝ Ι' ομοιογενής. — ανομοιογενώς επίρρ. [μτγν.]. σχολιο λ *-ης, -ης. -ες.* ανομοιοκατάληκτος, -η, -ο [μτγν.] (για στίχο) αυτός που δεν παρουσιάζει την ίδια κατάληξη με άλλον, δηλαδή δεν δημιουργεί ομοιοκαταληξία. *ποίημα σε δεκαπεντασύλ'λαβους ~ στίχους* αν γ ομοιοκατάληκτος — ανομοιοκαταληξία (η) ανομοιομερής, -ής. -ές (αρχ.] [ανομοιομερ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν είναι ομοιομερής, που αποτελείται από μέρη ανόμοια μεταξύ τους αντ ομοιομερής — ανομοιομερώς επίρρ., ανομοιομέρεια (η).

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ε.ς.* ανομοιομορφία (η) [1864] {χωρ πληθ.] η έλλειψη ομοιομορφίας: *η~ του εδάφους | | η ~* στην *κατασκευή και τη διακόσμηση των σπιτιών μιας περιοχής* ΑΝΤ ομοιομορφία ανομοιόμορφος, -η, -ο [1870] αυτός που δεν είναι ομοιόμορφος, που διαφέρει από άλλον κατά το σχήμα, τη μορφή: *~ εμφάνιση / σχέδια / κίνηση* συν. ανομοιογενής λντ ομοιόμορφος. — ανομοιόμορφα / ανομοιομόρφως επίρρ. ανόμοιος, -α, -ο (αρχ.] αυτός που διαφέρει, που δεν είναι όμοιος με άλλον: *-μεγέθη/ είδη* ΣΥΝ αλλιώτικος, διαφορετικός αντ όμοιος — ανόμοια / ανομοίως [αρχ.] επίρρ.. ανομοιότητα (η) [αρχ.]. ανομοΐωνομαί ρ. αμετβ αποθ {ανομοΐώ-θηκα, -μένος} γλωσσ γίνομαι ανόμοιος (προς κάτι άλλο), υφίσταμαι ανομοίωση Επίσης (λόγ) ανομοιόομαι [αρχ.] {-ούσαι...}. σχολιο λ. *ανομοίωση.* ανομοίωση {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) γλωσσ το γλωσσικό φαινόμενο κατά το οποίο δύο γειτονικοί φθόγγοι, αρθρωτικώς όμοιοι ή συγγενείς, τείνουν να διαφοροποιηθούν με μεταβολή τού ενός κατόπιν επιδράσεως τού άλλου ή και με σίγηση ολόκληρης συλλαβής, αν πρόκειται για αλλεπάλληλες όμοιες (ως προς το σύμφωνο) συλλαβές, λ.χ. *κτίζω > χτίζω, γρήγορα> γληγορα,* (αρχ.) *ηλακάτη > ηλ.κάτη. δι-δάσκα/.ος > δάσκαλος, *τετράπεζα > τράπεζα* ΑΝΓ αφομοίωση. — ανομοιωτικός. -ή, -ό

(ετυμ < αρχ *άνομοίωσις* «έλλειψη ομοιότητας» < *άνομοιώ* «διαφοροποιώ» < *άν-*στερητ. + *όμοιώ (-όω)* < *δμοιος.* Η γλωσσολογική σημ είναι απόδ. ξέν όρου, πβ. αγγλ και γαλλ dissimilation].

ΣΧΟΛΙΟ Οι φθόγγοι (φωνήεντα - σύμφωνα) που απαρτίζουν την ηχητική δήλωση («σημαίνον») κάθε λέξης είναι φυσικό να αλλη- λοεπηρεάζονται, είτε για να εξομοιωθούν μεταξύ τους («αφομοίωση») είτε για να διαφοροποιηθούν («ανομοίωση»). Και η μεν τάση για εξομοίωση. δηλ. η αφομοίωση, διευκολύνει την άρθρωση (είναι ευκολότερο να προφέρεις *οβολός* αντί *οβελός,* μολονότι λες *οβελίσκος),* ενώ η ανομοίωση, με τη διαφοροποίηση που δημιουργεί, αίρει τη - μεγαλύτερη ή μικρότερη- κακοφωνία που προκαλεί η αλλεπαλληλία όμοιων φθόγγων, ενισχύοντας την ποικιλία τους· το *πενήντα* είναι ευηχότερο (και ευπρόφερτο) έναντι τού *πεντήντα* (με τα αλλεπάλληλα *ντ.. ντ*), όπως και το *τράπεζα* έναντι τού αρχικού *τετράπεζα* κοκ. Οι εξομοιώσεις στην Ελληνική άλλοτε εμφανίζονται με τη μορφή γλωσσικού (φωνολογικού) νόμου και άλλοτε ισχύουν σποραδικά και μεμονωμένα. Γνωστός στην Αρχαία Ελληνική είναι ο νόμος τής ανομοιώσεως των δασέων (νόμος τού Grassmann), που έδωσε *φείθω (από Ι Ε. *bheidh-) > πείθω, *εχω > εχω. *θίθημι > τίθημι* κ λπ.. ενώ στη Ν. Ελληνική ανομοιω- τικά έχουμε: *πτ > φτ* και *κτ > χτ* (τα δύο κλειστά σύμφωνα ανο- μοιώνονται σε διαρκές + κλειστό, ήτοι το *π* γίνεται *φ* και το *κ* γίνεται *χΥ πτωχός > φτωχός, πτύω > φτύνω, πταίω > φταίω* κ τ ό. — *κτίζω > χτίζω, κτήμα > χτήμα, οκτώ > οχτώ* κ.λπ. *φθ > φτ, χθ > χτ, σθ > στ* (τα δύο διαρκή σύμφωνα ανομοιώνονται σε διαρκές + κλειστό, ήτοι το *θ* γίνεται *τ): φθάνω > φτάνω, ευθηνός > φτηνός, χθες > χτες. δεχθώ > δεχτώ, είσθε > είστε, εργασθώ > εργαστώ* κ.λπ.

Η ανομοίωση μπορεί να αφορά και σε ομάδες λέξεων, καθώς και σε μεμονωμένες λέξεις, διαφοροποιώντας τόσο τα φωνήεντα όσο και τα σύμφωνα Έτσι λ.χ. τα ουσιαστικά τού τύπου *ρόιδι. βόιδι, χάιδι* κ.τ ό. ανομοιωτικά σχηματίζουν τον πληθυντικό τους σε *ρόδια, βόδια, χάδια* (αντί *ρόιδια, *βόιδια, *χάιδια),* ενώ το ίδιο συμβαίνει και σε μεμονωμένες λέξεις, όπως λ χ το μεσν *γογγώ,* που ανομοιώθηκε σε *βογγώ,* η *φρατρία* (πβ. *φράτηρ)* σε *φατρία,* το *μάρ- τυρς* (πβ *μάρτυρ·ος)* σε *μάρτυς,* το *σπαστρεύω* (πβ *σπάρτα* αρχική σημ. «καθαρίζω με σκούπα φτειαγμένη από σπάρτα») σε *παστρεύω* κ.ο.κ. Μορφή ανομοίωσης αποτελεί και η απλολογία, η ανομοιωτική σίγηση ή συγκοπή ολόκληρης συλλαβής: *αστραποπελέκι > αστροπελέκι, διδάσκαλος > δάσκαλος* * *αφομοίωση*

ανομολόγητος, -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν έχει ομολογηθεί: *το ~ πάθος τον* ΣΥΝ αφανέρωτος, κρυφός ΑΝΤ ομολογημένος, φανερός 2. αυτός που δεν μπορεί εύκολα να περιγράφει, που δύσκολα γίνεται αντικείμενο διηγήσεως ΣΥΝ ανείπωτος, απερίγραπτος, ανεκδιήγητος

3. (συχνότ. κατ' επέκτ") αυτός που δεν είναι δυνατόν να αναφερθεί λόγω ακαταλληλότητας τού περιεχομένου του· ανήθικος, αισχρός *~ σχέσεις / πράξεις* ΣΥΝ αχαρακτήριστος ΑΝ γ ηθικός, αγνός. — ανομολόγητα επίρρ

άνομος, -η, -ο [αρχ.] 1. αυτός που παραβαίνει τους νόμους, που είναι αντίθετος προς τους νόμους ΣΥΝ παράνομος ΑΝΤ νόμιμος 2. αυτός που παραβαίνει την ηθική, κυρ όπως αυτή εκφράζεται στη θρησκεία

ΑΝΙ ηθικός. — · **ανομικός,** -ή, -ό **ανοξίδωτος,** -η, -ο [1876] (για μέταλλα ή μεταλλικά αντικείμενα) αυτός που δεν έχει υποστεί οξίδωση (βλ.λ.) ή δεν είναι δυνατόν να οξι- δωθεί, να σκουριάσει: *~ μαγειρικά σκεύη* ΣΥΝ ασκούριαστος am οξειδωμένος, σκουριασμένος

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ inoxydable (νόθο σύνθ.)] **ανόπτηση** (η) [1847] 1-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΙΕΧΝΟΛ στάδιο τής κατεργασίας μετάλλου, κατά το οποίο το μέταλλο ή το κράμα πρώτα θερμαίνεται και κατόπιν ψύχεται, για να βελτιωθεί η ευκαμ- ψία του.

[ετυμ < *αν-* στερητ. + μτγν. *όπτησις* < αρχ *όπτώ (-άω)* «ψήνω (στη φωτιά)» (βλ. λ. *οπτός),* απόδ τού γερμ Ausgiiihungl. **άνορακ** (το) {άκλ.ί κοντή, αδιάβροχη ζακέτα (σακάκι) με κουκούλα, που συνήθ. διαθέτει επένδυση, για να προστατεύει και από το κρύο. [ΕΙΎΜ < αγγλ. anorak < anoraaq, λ. των Εσκιμιόων] **ανόργανος,** -η, -ο **1.** αυτός που εκτελείται χωρίς τη βοήθεια (ειδικών) οργάνων ή εξαρτημάτων *~ γυμναστική* ανι ενόργανος · 2. ΧΗΜ (α) αυτός που αναφέρεται ή σχετίζεται με χημικά στοιχεία ή ενώσεις που μελετώνται από την ανόργανη χημεία ανγ οργανικός (β) ***ανόργανη χημεία*** ο κλάδος τής χημείας που ασχολείται με την πειραματική μελέτη και τη θεωρητική ερμηνεία τής χημικής συμπεριφοράς όλων των στοιχείων και των ενώσεων τους, εκτός από τις ενώσεις τού άνθρακα που μπορεί να θεωρηθούν παράγωγα των υδρογονανθράκων. — **ανόργανα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ «δίχως όργανα, εργαλεία», < *άν-* στερητ + *οργανον* Η σημ. «μη ανθρακούχος χημική ένωση» είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ inorganic] **ανοργανωσιά** (η) {χωρ πληθ } (καθημ) η έλλειψη οργάνωσης· *με τέτοια - είναι αδύνατον να γίνει σωστή* <5ουλειά ΑΝΤ. οργάνωση, **ανοργάνωτος,** -η, -ο 11867] **1.** αυτός που δεν είναι οργανωμένος, που δεν έχει τακτοποιηθεί, που βρίσκεται σε κατάσταση αταξίας: *η εκδρομή στάθηκε μια αποτυχία, γιατί ήταν τελείως ~* ΣΥΝ ασυστημα- τοποίητος 2. (για πρόσ) αυτός που δεν έχει οργανώσει τη ζωή του, που δεν κατανέμει αποτελεσματικά τον χρόνο του ανάλογα με τις δραστηριότητές του: *δεν έχει επιτύχει επαγγελματικά, γιατί είναι τελείως - στη δουλειά του* ΣΥΝ ακατάστατος, τσαπατσούλης ΑΝΤ οργανωμένος. τακτικός **3.** αυτός που δεν έχει ενταχθεί σε πολιτική ή άλλη οργάνωση, *πολλοί εργαζόμενοι παραμένουν ~* (δεν έχουν γίνει μέλη συνδικάτων) ΣΥΝ ανέντακτος ΑΝΙ οργανωμένος, ενταγμένος.

— ανοργάνωτα επίρρ **ανοργασμικός** (ο), **ανοργασμική** (η) πρόσωπο *που* δεν μπορεί να φτάσει σε οργασμό, δηλ στην κορύφωση τής ηδονής κατά την ερωτική συνεύρεση

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. anorgasmic]. **ανορεκτικός,** -ή, -ό ΙΑΤΡ αυτός που πάσχει από ψυχογενή ανορεξία (βλ λ *ανορεξία).*

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ. anorectic], **ανορεξία** (η) [μτγν ·] κ (λαϊκ.) **ανορεξία** {χωρ. γεν πληθ.} **1.** η έλλειψη όρεξης για φαγητό *έχω ~* jj (κ ειρων. στον πληθ. σε κάποιον που τρώει πολύ): *ανορεξίες βλέπω έχουμε σήμερα'* **2.** ΙΑΙΡ ***νευρική ανορεξία*** (κατά μεταφορά τού ξένου όρου anorexia nervosa ορθότ. *ψυχογενής ανορεξία)* η παθολογική αποστροφή προς το φαγητό, η οποία οφείλεται σε ψυχολογικά αίτια και μπορεί να οδηγήσει ακόμη και στον θάνατο **3.** (μτφ) η έλλειψη διάθεσης, κεφιού. **ανορεξιογόνος,** -α, -ο αυτός που προκαλεί αναστολή τής όρεξης: *~ φάρμακα / χάπι.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ anorexiogenic]. **ανόρεχτος,** -η. -ο **ΐ.** αυτός που δεν έχει όρεξη, που δεν θέλει να φάει ΑΝΤ ορεξάτος 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει διάθεση, κέφι ΣΥΝ άκε- φος ΑΝΤ ορεξάτος, εύθυμος, κεφάτος, ευδιάθετος **3.** (μτφ) αυτός που εκδηλώνεται χωρίς προθυμία και κέφι: *~ γέλια* ΣΥΝ απρόθυμος — **ανόρεχτα** επίρρ

ΙΕ.ΤΥΜ <μτγν *άνόρεκτος* < άν'-στερητ. + *όρεκτός*< *όρέγω* Βλ κ *όρε-ξΐΐ*

ανορθογραφία (η) [1871] Ιανορθογραφιών) **1.** το ορθογραφικό λάθος: *το κείμενο είχε πολλές ~* 2. το να γράφει κανείς κάνοντας πολλά ορθογραφικά λάθη· *η ~ του είναι απίστευτη!* **3.** (μτ<β) η παράβαση ενός κανονισμού· η έλλειψη αρμονίας ή αισθητικής *κατά τη διαδικασία ανάδειξης τού νέου προεδρείου έγιναν πολλές ~ | | αυτό το κάδρο αποτελεί ~ στη διακόσμηση τού δωματίου* ΣΥΝ παρατυπία, παραφωνία

ανορθόγραφος, -η,-ο [1856] **1.** (ενεργ) αυτός που παραβαίνει τους κανόνες τής ορθής γραφής των λέξεων, που κάνει ορθογραφικά λάθη *~ μαθητής* ΑΝΤ ορθογράφος 2. (παθ) αυτός που δεν είναι γραμμένος σύμφωνα με τους κανόνες τής ορθής γραφής των λέξεων, που έχει ορθογραφικά σφάλματα: *~ κείμενο* ΑΜ ορθογραφημένος — **ανορθόγραφα** επίρρ , **ανορθογραφώ** ρ {-εις .}.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. malorthographie (νόθο σύνθ)]

ανορθόγραφος - ανορθογράφος. Αντίθετο τού ορθογράφος είναι κανονικούς το ανορθογράφος (με τον τόνο στην παραλήγουσα), δοθέντος ότι τα ρηματικά σύνθετα με ενεργ. σημασία τονίζονται κανονικώς στην παραλήγουσα (πβ *πεζογράφος, καλλιγράφος, βιογράφος, ταχυγράφος, πολυγράφος. χρονογράφος* κ ά). Η χρήση σήμερα καθιέρωσε το *ανορθόγραφος* και για τον άνθρωπο που κάνει ορθογραφικά λάθη. Ωστόσο, το *ανορθόγραφος,* τονιζόμενο στην προπαραλήγουσα, έχει κανονικώς παθητική σημ «ο μη ορθογραφημένος, αυτός που δεν έχει γραφεί σωστά» (*ανορθόγραφο κείμενο- Η αίτησή τον ήταν ανορθόγραφη* κ λπ) (πβ. κ. *χειρόγραφος* [= γραμμένος με το χέρι], *ενυπόγραφος* [= υπογεγραμμένος], *αυτό-*

γραφο [= γραμμένο από τον ίδιο] κ.τ.ό)

ανορθόδοξος, -η. -ο [1898] αυτός που παραβιάζει τα καθιερωμένα, τα γενικώς αποδεκτά: ~ *τακτική / τρόπος / πρακτική / πόλεμος* ΑΝΤ. ορθόδοξος. — **ανορθόδοξα** επίρρ., **ανορθοδοξία** (η). **ανορθόλογος,** -η, -ο αυτός που παραβιάζει τον ορθό λόγο. τη λογική σκέψη. — **ανορθολογισμός** ίο) **ανόρθωνα)** ρ. μετβ. {ανόρθω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** (κυριολ.) στήνω (κάτι) όρθιο 2. (συνήθ μτφ.) φέρω κάτι σε ικανοποιητικό επίπεδο (από το χαμηλό στο οποίο βρισκόταν): *η νέα κυβέρνηση υποσχέθηκε πως θα* λάβα *μέτρα, για να ανορθώσει την οικονομία τής χώρας* ΣΥΝ ανεγείρω, στήνω 3. ανοικοδομώ: *μάζεψαν χρήματα, για να ανορθώσουν την ερειπωμένη εκκ?>ησία* ΣΥΝ αναστηλώνω — **ανορθωτικός,** -ή, -ό [1892], **ανορθωτικά** επίρρ.

[εγυμ < αρχ. *άνορθώ* < *άν(α)-* + *όρθώ (-όω)*\. **ανόρθωση** (η) [μτγν.] 1-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** η επαναφορά σε (προηγούμενη) καλή κατάσταση: *η ~ τής οικονομίας* || ~ *στήθους* (με πλαστική χειρουργική επέμβαση) 2. ηλεκτρ η μετατροπή τού εναλλασσόμενου ρεύματος σε συνεχές, **ανορθωτής** (ο), **ανορθώτρία** (η) {ανορθωτριών} (σημ. **1) 1.** αυτός που επιτυγχάνει την ανόρθωση: ο ~ *τής δημοκρατίας 2.* ηλεκιρ η διάταξη που μετατρέπει το εναλλασσόμενο ρεύμα σε συνεχές.

[ετυμ μεσν < αρχ *άνορθώ (-όω).* Η σημ. 2 αποδίδει το γαλλ redresseur]

ανόρυγμα (το) [1816] {ανορύγμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) τεχνητό άνοιγμα στο έδαφος, κοίλωμα που έγινε με εκσκαφή ΣΥΝ σκάμμα, όρυγμα

ανόρυξη (η) [μεσν.] [-ης κ. -ύξεως | -ύξεις, -ύξεων} (λόγ) **1.** το σκάψιμο μεγάλου ανοίγματος στο έδαφος ΣΥΝ εκσκαφή, ανασκαφή. διάνοιξη 2. (συνεκδ.) η εξαγωγή μεταλλευμάτων από το υπέδαφος με εκσκαφή· ~ *γαιανθράκων* ΣΥΝ εξόρυξη **ανορύσσω** ρ μετβ [ανόρυ-ξα, -χθηκα, -γμένος} **1.** σχηματίζω άνοιγμα στο έδαφος με σκάψιμο ΣΥΝ διανοίγω 2. αφαιρώ από το έδαφος με εκσκαφή (κάτι θαμμένο), βγάζω (κάτι) από το υπέδαφος ΣΥΝ εξορύσσω, ξεθάβω

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άν(α)-* + *ορύσσω* «σκάβω»], **ανορχία** (η) [χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ η εκ γενετής ή επίκτητη έλλειψη ενός ή και των δύο όρχεων — **άνορχις** (ο).

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ anorehie].

-ανός, -ανή, -ανό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν: 1. χρονικό σημείο· *ανρι-ανός. δεκεμβρι-ανός, οκταβριανός 2.* (το ουδ στον πληθ ως ουσ.) για γεγονός που έγινε σε συγκεκριμένο μήνα *τα Ιουλι-ανά, τα Δεκεμβρι-ανά* 3. τον δημιουργό, τον εμπνευστή *κ λπ.: γρηγορι-ανός, θεοδοσι-ανός*

[ΕΤΥΜ_ Το μεσν παραγ επίθημα *-ανός* (π.χ. *αδει-ανός. μεσημερι-ανός, διπ?.-ανός* κ ά.) κατά τα αρχ. επίθ. *ικανός, στεγανός, μελανός* κ.ά (όπου το -ανός αντιπροσωπεύει αρχαιότατο I.E. επίθημα *-φπο-)*1 **-όνος / -ανός, -άνα / -ανή / -ανίδα** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό πατριδωνυμικών ονομάτων: *Πρεβεζ-άνος - Πρεβεζ-άνα, Βραζιλι-άνος - Βραζιλι-άνα, Αφρικ-ανός - Αφρικ-ανή, Αμερικ-άνος* κ. *Αμερικ-ανός - Αμερικ-άνα κ. Αμερίκαν-ίδα.*

[ΕΤΥΜ ΤΟ παραγ επίθημα *-άνος* ανάγεται σε ιταλ. -ano (< λατ -anus) και απαντά αρχικώς σε εθνικά ή τοπικά επίθετα (λ χ. ιταλ. Mexic-ano, Rom-ano. Itali-ano)|. **ανοσία** (η) [χωρ πληθ.} ΒΙΟΛ. η ικανότητα τού οργανισμού να αντιστέκεται ή να ξεπερνά μια μικροβιακή ή παρασιτική εισβολή ΑΝΤ. ευπάθεια.

[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ «το να μην πάσχει κανείς από κάποιο νόσημα». < ά- στερητ. + *-νοσία* < *νόσος.* Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού αγγλ. immunity], **ανόσιος,** -α. -ο αυτός που αντιτίθεται στους θείους νόμους· γενικότ αυτός που παραβαίνει την ηθική. ~ *έγκλημα / πράξη* ΣΥΝ ανίερος, ανήθικος ΑΝΙ όσιος, ιερός. — **ανόσια** επίρρ . **ανοσιότητα** (η) [αρχ.]. [ΕΤΥΜ αρχ. < *άν-*στερητ. + *όσιος],* **ανοσιούργημα** (το) [μτγν.] [ανοσιουργήμ-ατος | -ατα, -άτων] η πράξη που παραβαίνει τους ηθικούς νόμους: *διαπράττω* ~ ΣΥΝ ιερουσλία Επίσης **ανοσιουργία** (η) [αρχ.] **ανοσιουργώ** ρ. αμετβ. (ανοσιουργείς. | ανοσιούργησα} (λόγ.) κάνω ανήθικες και ανόσιες πράξεις ΣΥΝ. ιερουσλώ, βεβηλώνω, ασεβώ, (λαϊκ) μαγαρίζω. — **ανοσιουργός,** -ός/-ή, -ό [αρχ] [hi ΥΜ < αρχ. *ανοσιουργώ (-έω)* < *άνόσιος* + *-ουργώ* (< *εργον)].* **ανοσμία** (η) {χωρ. πληθ } ΙΑΤΡ. η απουσία ή απώλεια τής όσφρησης λόγω βλάβης των οσφρητικών νηματίων. — **άνοσμος,** -η, -ο.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ anosmia] **ανοσοαπόκριση** (η) [-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} ΙΑΤΡ ο τρόπος που αντιδρούν τα κύτταρα τού οργανισμού στα μικρόβια.

[ΕΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. immune response], **ανοσοβιολογία** (η) ΒΙΟΛ η μελέτη των συστατικών τού ανοσοποιητικού μηχανισμού των ζωντανών οργανισμών και τού τρόπου λειτουργίας τού ανοσοποιητικού συστήματος. — **ανοσοβϊολογϊκός,** -ή. -ό [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. immunobiology (νόθο σύνθ)1 **ανοσοθεραπεία** (η) [χωρ πληθ.} ΙΑΤΡ η θεραπεία που αποσκοπεί στην ενίσχυση των ανοσοποιητικών μέσων τού οργανισμού.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ immunotherapie (νόθο σύνθ)[. **ανοσοκατασταλτικός,** -ή. -ό ΙΑΤΡ αυτός που μειώνει τους αμυντικούς μηχανισμούς τού οργανισμού: *η ~ δράση τής ακτινοβολίας* || ~ *φάρμακα* — **ανοσοκατασταλτικά** επίρρ [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. immunosuppresive]. **ανοσοκαταστολή** (η) ΙΑΤΡ η μείωση των αμυντικών μηχανισμών τού οργανισμού: *συγγενής* ~ |j *επίκτητη* - (από ιούς. φάρμακα, νεο πλάσματα κ.λπ.).

[ΕΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. immunosuppression], **ανοσολογία** (η) [χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ η επιστήμη που μελετά τους μηχανισμούς με τους οποίους οι οργανισμοί αντιστέκονται και εξουδετερώνουν μια νόσο, μια μόλυνση, καθώς και τα νοσήματα «υτοανόσιας, το σύνδρομο επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας (AIDS) κ.λπ

- **ανοσολόγος** (ο/η), **ανοσολογικός,** -ή, -ό, **ανοσολογικά** επίρρ.

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. immunologie (νόθο σύνθ)[.

ανοσοποίηση (η) !-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} ΒΙΟΛ η ανάπτυξη ανοσίας από τον οργανισμό (τού ανθρώπου, των ζώων ή των φυτών) [ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. immunisation], **ανοσοποιητικός,** -ή. -ό ΒΙΟΛ **1.** αυτός που αναφέρεται ή συντελεί στην ανοσοποίηση, στην ανάπτυξη τής ικανότητας αντιστάσεως σε νόσους και μολύνσεις 2. *ανοσοποιητικό σύστημα* το σύνολο των ιστών και οργάνων, τα οποία έχουν την ικανότητα να προστατεύουν τον οργανισμό από παθογόνες ή άλλες ξένες ουσίες, να καταστρέφουν μολυσμένα και κακοήθη κύτταρα και να απομακρύνουν τα κυτταρικά υπολείμματα.

[ΕΤΥΜ Ο ιατρ όρ. *ανοσοποιητικό σύστημα* είναι μεταφρ. δάνειο, πβ γαλλ. systeme immunitaire]. **ανοσοποιώ** ρ μετβ. {ανοσοποιείς... | ανοσοποίησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} ΒίΟΛ αναπτύσσω τις ανοσοποιητικές αντιστάσεις, εξασφαλίζω την ανοσία (σε έναν οργανισμό)

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ. immuniser]. **άνοσος,** -η. -ο [αρχ.] ΙΑΤΡ **1.** αυτός που δεν εμφανίζει νοσηρότητα· υγιεινός 2. αυτός που έχει ανοσία, **ανοστίζω** ρ. αμετβ κ. μετβ. [ανόστισα} ♦ 1. (αμετβ.) γίνομαι άνοστος ΑΝΤ νοστιμεύω ♦ 2. (μετβ) κάνω (κάτι) άνοστο το *πολύ) νερό ανοστίζει το φαγητό* ΑΝΙ νοστιμίζω Επίσης **ανοσταίνω** κ **ανοστεύω.** [ΕΤΥΜ μεσν, αρχική σημ «ψέγω - γίνομαι άχαρος, ασήμαντος», < αρχ *άνοστος* «χωρίς επιστροφή»]

άνοστος, -η, -ο **1.** (φαγητό) που δεν διεγείρει τη γεύση, που του λείπει το συστατικό (συνήθ. αλάτι) το οποίο δίνει ευχάριστη γεύση· *τα φαγητά της είναι ~. γιατί είναι* τελείως *ανάλατα* ΑΝΤ νόστιμος, γευστικός 2. (μτφ) αυτός που δεν προκαλεί ευχάριστη εντύπωση, που είναι άχαρος (στην εμφάνιση ή τη συμπεριφορά) - αστεία / *έργο / ηθοποιός / κορίτσι* ΣΥΝ σαχλός, ανούσιος, (εκφραστ) νερόβραστος, γλυκανάλατος ΑΝΙ νόστιμος, γουστόζικος, χαριτωμένος. — **άνοστα** επίρρ., **ανοστιά** (η) [μεσν.|.

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «χωρίς επιστροφή», < ά- στερητ + *νόστος* Η νεοελλην. σημ. «άγευστος, άχαρος» οφείλεται στην αντίθετη λ *νόστιμος* (βλ λ), που διαφοροποιήθηκε σημασιολογικώς από την αρχ. σημ. τού *νόστος].*

ανοσφρησία (η) [1876] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ η έλλειψη ή η εξασθένηση τής όσφρησης

άνουρος, -η, -ο [1887] αυτός που δεν έχει ουρά ΣΥΝ άκερκος ΑΝΤ. κερκοφόρος

άνους, -ους, -ουν [αρχ] {άν-ου κ. -οος, άν-ου κ -οα] -οι κ -οες (ουδ. -οα), -όων} 1. αυτός που δεν έχει μυαλό, ανόητος ΣΥΝ άμυαλος, ελαφρόμυαλος ΑΝΤ. νοήμων. μυαλωμένος, ευφυής 2. ΙΑΤΡ αυτός που πάσχει από άνοια ΣΧΟΛΙΟ λ *ανόητος.* **ανούσιος,** -α. -ο Ιμτγν] 1. (φαγητό) που δεν έχει ευχάριστη γεύση ή και θρεπτικά συστατικά 2. αυτός που δεν έχει ουσία, αξιόλογο περιεχόμενο: ~ *βιβλίο / έργο / λόγια* ΣΥΝ κενός ΑΝΤ ουσιώδης, μεστός.

— ανούσια επίρρ.

ανοχή (η) {χωρ. πληθ } **1.** η διάθεση ή τάση να αντιμετωπίζει κανείς με υπομονή κάτι που υφίσταται και τον ενοχλεί, τον δυσαρεστεί. ο *διοικητής έδειξε ~ στην επιπόλαιη συμπεριφορά τού στρατιώτη,* λαμ- *βάνοντας υπ'όψιν τη νεαρή ηλικία του* ΣΥΝ ανεκτικότητα, εγκαρτέρηση 2. (ειδικότ.) η διαλλακτική αντιμετώπιση (όποιου αποκλίνει από το σύνηθες, το καθιερωμένο), χωρίς εχθρική διάθεση: *η ~ προς ομάδες τού κοινωνικού περιθωρίοΐ)* [[*πολιτική / θρησκευτική* - ΣΥΝ διαλλακτικότητα, επιείκεια ΑΝΙ αδιαλλαξία, ακαμψία · 3. (ευφημ) *οίκος ανοχής* το πορνείο. «*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ανάσχεση, συγκράτηση, διακοπή (κυρ εχθροπραξιών)». < *άνέχω / -ομαι.* Η ευφημιστική φρ *οίκος ανοχής* αποδίδει το γαλλ. maison de tolerance (πβ. και ιταλ. casa di rolleranza)].

ανοχή - ανεκτικότητα. Όλο και περισσότερο στη σημερινή Ελληνική τείνει η λ ανεκτικότητα να υποκαταστήσει το *ανοχή* στη σημ. «τής κατανόησης για την ασυνήθη, παρεκκλίνουσα ή και ανάρμοστη συμπεριφορά των άλλων». *Όσοι χειρίζονται τέτοια λεπτά θέματα πρέπει να έχουν μεγάλη ανεκτικότητα για τα «πιστεύω» των άλλων* Τείνει δηλ. να δηλώσει την έννοια τού ξεν tolerance, αφού και το επίθ. ανεκτικός (βλ.λ. και ΣΧΟΛΙΟ) έχει δηλώσει ό,τι το ξεν tolerant Αντίθετα, η χρήση τής λ. *ανοχή* τείνει να δηλώσει περισσότερο μια αρνητική σχέση τού ομιλητή: *Η ανοχή μιας τέτοιας πολιτικής θα έβλαπτε μακροπρόθεσμα τα εθνικά μας συμφέροντα - Σ' αυτή την κατάσταση οδήγησε την κοινωνία μας η ανοχή τής αυθαιρεσίας, τής συναλλαγής και τής απαράδεκτης συμπεριφοράς ορισμένων υψηλόβαθμοι κρατικών υπαλλήλων*

- ► *ανεκτικός*

ανοχύρωτος, -η, -ο fI894j 1. αυτός που δεν είναι προστατευμένος με οχυρωματικά έργα· - *θέσεις* ΑΝΤ οχυρωμένος 2. ΣΤΡΑΤ *ανοχύρωτη πόλη / περιοχή* η περιοχή την οποία η αρμόδια στρατιωτική διοίκηση έχει κηρύξει «ανυπεράσπιστη» σε περίοδο πολέμου, για να προ- στατευθούν ο άμαχος πληθυσμός, τα κτήρια *και* τα μνημεία της από επιθέσεις και βομβαρδισμούς 3. (μτφ.) (για περιοχή) αυτός που εμ

φανίζεται απροστάτευτος έπειτα από φυσικές καταστροφές: ~ *εμφανίστηκε και πάλι η πρωτεύουσα κατά τις πρόσφατες πλημύρες.* - **ανοχύρωτα** επίρρ

άνοψη (η) ΑΡΧΙΤ σχέδιο κτηρίου, που δείχνει πώς φαίνεται αυτό από επάνω, η όψη του από ψηλά ΑΝΤ κάτοψη.

(Η ι Υ Μ < *αν(α)-* (βλ λ) + *όψη.* κατ' αναλογίαν προς το *κάτοψη]* **Α.Ν.Σ.**

(οι) Ανώτερες Νοσηλευτικές Σχολές.

ανσάμπλ (το) {άκλ.} ελλην σύνολο **1.** μέρη ενδυμασίας που έχουν φτειαχτεί για να φοριούνται μαζί (π χ. ταγέρ), που αποτελούν ένα σύνολο 2. ΓΥΜΝΑΣΤ. σύνολο αθλητών που εκτελούν μαζί γυμναστικές ασκήσεις,

[ΕΤΥΜ < γαλλ. ensemble < δημώδ. λατ. insimul < in + simul «εξίσου», αρχ. τ τού κλασικού λατ. similis «παρόμοιος»], **αντ-** -* αντι-

άντα (τα) {άκλ | (οικ.) η ηλικία μετά τα τριάντα μέχρι και τα σαράντα εννέα, τα χρόνια που ακούγονται σε *-άντα* (τριάντα, σαράντα, τριάντα δύο, σαράντα πέντε κ τ ό.) και χαρακτηρίζουν ένα πρώτο στάδιο ωριμότητας (ηλικιακής, επαγγελματικής, οικογενειακής κ λπ.) τής ζωής τού ανθρώπου: *έχει περάσει προπολλού τα ~. αλλά δεν έχει ακόμη παντρευτεί* [| *Οχι* και *μικρός! Έχει καβατζάρει τα* - [εγυμ < *(χρι)άντα! (σαρ)άντα]* **ανταγωγή** (η) [1840] νομ ένδικο βοήθημα με το οποίο ο εναγόμενος ζητεί την παροχή δικαστικής προστασίας για ένα δικό του δικαίωμα έναντι τού αντιδίκου του (όχι απαραίτητα συναφές με εκείνο στο οποίο στηρίχθηκε η αγωγή τού ενάγοντος), το οποίο επικαλείται μέσα στην ίδια διαδικασία που άρχισε με την αγωγή τού τελευταίου [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ reconvention] **ανταγωνίζομαι** ρ μετβ. αποθ. [αρχ] {ανταγωνίσ-τηκα (λόγ -θηκα)} αγωνίζομαι να ξεπεράσω (κάποιον), να αναδειχθώ ανώτερος, *η Ελλάδα ανταγωνίζεται τις άλλες μεσογειακές χώρες στον τουρισμό* ιχολιο λ. *συναγωνισμός, αποθετικός* **ανταγωνισμός** (ο) [1886] **1.** (α) ο αγώνας μεταξύ αντιπάλων που έχουν τις ίδιες ή παραπλήσιες επιδιώξεις, με σκοπό την ανάδειξη, την επικράτηση, τη νίκη τού ενός: ο *σκληρός ~ μεταξύ των μαθητών* συ^νά *επιδρά βλαπτικά στις μεταξύ τους σχέσεις* | | *ελεύθερος / εμπορικός / εξοντωτικός* ~ (β) νομ ***αθέμιτος ανταγωνισμός*** βλ. λ *αθέμιτος* (γ) ***υγιής ανταγωνισμός*** ο ανταγωνισμός με θεμιτά μέσα (δ) ΣΙΡΑΓ-ΠΟΛΠ ***ανταγωνισμός εξοττλισμών*** η διαδικασία με την οποία δύο ή περισσότερα αντίπαλα κράτη ενισχύουν και ανανεώνουν συνεχώς τα οπλοστάσιά τους, ώστε να μη βρεθούν σε μειονεκτική θέση σε περίπτωση πολέμου 2. βιολ το φαινόμενο που εμφανίζεται όταν γίνεται χρήση από διαφορετικούς οργανισμούς ενός κοινού οικολογικού πόρου ή πηγής (τροφή, χώρος, οικοσύστημα κ.ά). που δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες όλων τους. ** σχολιο λ. *συναγωνισμός.* **ανταγωνιστής** (ο), **ανταγωνίστρια** (η) (σημ. I) {ανταγωνιστριών}

1. πρόσωπο που ανταγο>νίζεται (κάποιον), αντίπαλος, *στην αναμέτρηση αυτή θα έχει πολλούς και ικανούς* ~ 2. ΦΥΠΟΛ ***ανταγωνιστές μόες*** οι μόες με αντίθετες λειτουργίες, π.χ. οι μόες που στρέφουν τα μάτια προς τα αριστερά και οι μόες που τα στρέφουν προς τα δεξιά ΑΝΤ συναγωνιστές.

[ΕΓΥΜ αρχ. < *ανταγωνίζομαι* Ο όρ ανταγωνιστές μόες είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ muscles antagonistes} **ανταγωνιστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ανταγωνισμό *ενώ ήταν φίλοι, λόγω τής δου? ·ειάς τονς, αναπτύχθηκε μεταξύ τους μια ~ σχέση* | | ~ *εταιρεία* > *εφημερίδα* ΣΥΝ εχθρικός ΑΝΤ συμμαχικός, φιλικός 2. αυτός που είναι ικανός για ανταγωνισμό, που αντιμετωπίζει με επιτυχία τους ομοίους του στον οικονομικό κυρ ανταγωνισμό: *η υποτίμηση τής δραχμής κάνει τα εξαγώγιμα προϊόντα μας πιο ανταγωνιστικά* | | ~ *βιομηχανία / τιμές* – **ανταγωνιστικά** / **-ώς** [1849[επίρρ

ανταγωνιστικότητα (η) 1.ο ανταγωνισμός, η δημιουργία αντιπαλότητας: *η ~ μεταξύ των μαθητών για την πρωτιά οδηγεί στη βαθμοθηρία* 2. η ικανότητα ή δυνατότητα να είναι κάποιος/κάτι ανταγωνι- στικός/-ό: *η ~ των ελληνικών προϊόντων* [εγυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ compeiitiveness]

Ανταίος (ο) 1. ΜΥΟΟΛ γίγαντας, γιιος τού Ποσειδώνα και τής Γαίας, αντλούσε τη δύναμή του όταν άγγιζε τη γη 2. ανδρικό όνομα [Ι·.ι ΥΜ < αρχ. *'Ανταίος* < αρχ επίθ. *άνταϊος* «αντίθετος, αντίπαλος» < επίρρ *άντα* (τ αιτιατικής τού θ. αντ-, το οποίο απαντά και στην τοπική πτώση *άντί.* βλ.λ.) + -ιος] **ανταληγει'ς άνεμοι** (οι) meteup. σταθεροί άνεμοι που πνέουν ως ρεύμα πάνω από τους αληγείς (βλ λ.) και σε αντίθετη προς αυτούς κατεύθυνση, δηλ. προς τους Πόλους και την ανατολή [f.tym < *αντ(ι)-* + *αληγείς* (βλ λ)]. **ανταλλαγή** (η) **1.** το να δίνει κανείς κάτι και αντί αυτού να παίρνει κάτι άλλο: *κάναμε μια ~ τον έδωσα το ρο/.όι μου και μου έδωσε το δικό* του | | ~ *προϊόντων / γραμματοσήμων* | | *εμπορική* ~ ΣΥΝ αλλαγή, (λαικ.) αλλαξιά ΦΡ (α) ***ανταλλαγή αιχμαλώτων*** η αμοιβαία απελευθέρωση αιχμαλώτων με ειδικές συμοιονίες μεταξύ των εμπολέμων (β) ***ανταλλαγή εδαφών*** η αμοιβαία παραχώρηση εδαφοιν κατά τη σύνταξη συνθηκών οριοθετήσεως μεταξύ γειτονικών κρατών (γ) ***ανταλλαγή πληθυσμών*** η αμοιβαία μετακίνηση πληθυσμών μετά από σύναψη σχετικής συνθήκης μεταξύ χωρών (δ) ***ανταλλαγή φοιτητών/μαθητών*** η αμοιβαία αποστολή φοιτητιόν / μαθητο')ν μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, με σκοπό τη φοίτησή τους για περιορισμένο χρονικό διάστημα (ε) ***πολιτιστικές ανταλλαγές*** *οι* αμοιβαίες αποστολές καλλιτεχνών. συγκροτημάτων κ λπ. μεταξύ κρατών 2. (μτφ.) η αμοιβαία εξωτερίκευση. έκφραση, κοινοποίηση ~ *ιδεών / απόψεων* (ο γόνιμος διάλογος, που συνοδεύεται από επιχειρήματα) 3. η αμοιβαία ανταπόδοση. ~ *δώρων / καρτών I επισκέψεων / ύβρεων / σαρκαστικών σχολίων / φιλοφρονήσεων / πυροβολισμών.*

[ετυμ μτγν < αρχ. ανταλλάσσω Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ανταλλαγή απόψεων / ιδεών* (< γαλλ echange de vues / idees), *ανταλλαγή φιλοφρονήσεων* (< γαλλ. echange de bons procedes), πολιτιστικές *ανταλλαγές* (< αγγλ. cultural exchanges), *ανταλλαγή πληθυσμών (*< γαλλ echange des populations) κ.ά] **αντάλλαγμα** (το) [αρχ] {ανταλλάγμ-ατος [-ατα, -άτων} 1. αυτό που δίνει ή παίρνει κανείς σε ανταλλαγή: *δέχτηκε να τον υποστηρίξει* στον προεκλογικό *αγώνα με - την επαγγελματική αποκατάσταση* τού *γνιου του* ΣΥΝ αντίτιμο **2.** η υλική ή ηθική ανταμοιβή *βοηθούσε τους άλλους, χωρίς* ~ συν ανταμοιβή, **ανταλλάζω** ***ρ.*** **-** ► ανταλλάσσω

ανταλλακτηρίο (το) [1850] {ανταλλακτηρί-ου | -ων} το κατάστημα όπου ανταλλάσσει κανείς (κάτι) με (κάτι άλλο): ~ *συναλλάγματος.* **ανταλλακτικός,** -ή, -ό [3*840] **1.** αυτός που σχετίζεται με ανταλλαγή: ~ *αξία εμπορεύματος* **2.** ***ανταλλακτικό*** (το) εξάρτημα μηχανικής διάταξης που προορίζεται για αντικατάσταση άλλου ομοίου σε περίπτωση φθοράς ή απώλειας: ~ αυτοκινήτου, **ανταλλάξιμος,** -η, -ο [1871] αυτός που μπορεί να ανταλλαχθεί, που μπορεί να μπει ή να χρησιμοποιηθεί στη θέση άλλου – **ανταλλαξι- μότητα** (η).

ανταλλάσσω κ (καθημ.) **ανταλλάζω** ρ. μετβ. {αντάλλα-ξα, -χθηκα (καθημ. -χτηκα). -γμένος} 1. δίνω (κάτι) και παίρνω αντί αυτού (κάτι άλλο) - το *βιβλίο μου με το δικό του*]] *ανταλλάσσουμε γραμματόσημα / προϊόντα* | | *οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές αντάλλαξαν αιχμαλώτους* συν αλλάζω 2. (γενικότ) (μόνο στον πληθ.) δίνω και δέχομαι, ανταποδίδω: *στις γιορτές ανταλλάσσουμε κάρτες / δώρα / ευχές* | | *αντάλλαξαν χαμόγελα / βαριές κουβέντες / φιλοφρονήσεις / εχθρικά βλέμματα / θερμή χειραψία / απόψεις* (εσέφρασαν ο ένας στον άλλον τις απόψεις τους). ** σχόλιό λ. *αλλάζω.*

[ετυμ αρχ. < *άντ(ι)- + άλλάσσω].* **ανττάμα** επίρρ (λαικ.) παρέα, μαζί: «~ *τρων και πίνουνε και λειανο- τραγουδάνε*» (δημοτ. τραγ.) αντι χώρια, χωριστά.

[ετυμ μεσν. < *έντάμα.* σύνθ εκ συναρπαγής από τη μτγν. φρ *έν τω άμα* «συγχρόνως, ταυτόχρονα»!, **ανταμείβω** ρ μετβ {αντάμει-ψα, -φθηκα (καθημ. -φτηκα)} αμείβω (κάποιον) για τις υπηρεσίες του, για τον κόπο που κατέβαλε: *αντα- μείφθηκε με το παραπάνω για τη σκληρή δουλειά του* | | - *κάποιον ηθικά, επαινώντας τον για ό,τι έκανε* συν ξεπληρώνω, πληρώνω, ικανοποιώ αντ στερώ. – **ανταμειπτικός,**-ή, -ό [1878].

[ετυμ μεσν < αρχ. *άνταμείβομαι* «ανταλλάσσω ανταποδίδω (καλό ή κακό)» < *άντ(ΐ)- + άμείβομαι).* **ανταμοιβή** (η) **1.** η παροχή ηθικής ή υλικής αμοιβής για υπηρεσίες που προσφέρθηκαν, για προσπάθειες που καταβλήθηκαν 2. (συνεκδ) η ίδια η αμοιβή, *κάνε το καλό, αλλά μην περιμένεις* - ΣΥΝ ανταπόδοση, επιβράβευση, πληρωμή. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλοιφή.*

[ετυμ αρχ , αρχική σημ. «ανταλλαγή», < *άνταμείβομαι*\ **αντάμωμα** (το) {ανταμώμ-ατος | -ατα, -άτων} η συνάντηση, η συνα- πάντηση: το *ετήσιο ~ των Σαρακατσάνων* **ανταμώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ {αντάμω-σα. -θηκα, -μένος} (λαικ-) ♦ **1.** (μετβ.) συναντώ: τον *αντάμωσα τυχαία στον δρόμο* συν απαντώ ♦ 2. (αμετβ.) (στον πληθ.) συναντώμαι δεν *θυμάμαι πότε ανταμώσαμε για* τελευταία *φορά* **3.** (μεσοπαθ. **ανταμωνόμαστε)** (αλληλοπαθ. συνήθ. σε αόρ.) συναντά ο ένας τον άλλον: *ανταμωθήκανε στο χωριό μετά από πολλά χρόνια* Jj *πότε θ' ανταμωθούμε πάλι;*

[ειυμ μεσν. < *άντάμα].* **αντάμωση** (η) [μεσν.] (λαικ) η συνάντηση· κυρ. στη ΦΡ ***καλή(ν) αντάμωση!*** (κατά τον αποχαιρετισμό) για την έκφραση ευχής να υπάρξει (και άλλη) συνάντηση ΣΥΝ (λόγ.) εις το επανιδείν **αντανάκλαση** (η) [μτγν.] {-ης κ -άσεως | -άσεις. -άσεων] **1.** η επιστροφή ακτίνων ή ηχητικών κυμάτων που προσκρούουν σε επιφάνεια: *η ~ του φωτός* συν. ανάκλαση 2. (μτφ.) η απήχηση, το να επιτρέπει (κάποιος/κάτι) να απεικονίζεται κάτι μέσα από τον ίδιο· έ^νει υποστηρίζει *ότι η τέχνη αποτε/.εί - τής πραγματικότητας* ΣΥΝ αντίκτυπος. σχόλιό λ. *αντανακλώ.* **αντανακλαστικός,** -ή, -ό κ **ανακλαστικός 1.** (α) αυτός που προκαλεί αντανάκλαση, γενικότ. αυτός που σχετίζεται με την αντανάκλαση (β) βιολ ***αντανακλαστική ακινητοποίηση*** βλ. λ. *ακινητοποίηση* **2.** φυσιοα **αντανακλαστικό** (το) η αυτόματη και ακούσια αντίδραση ενός οργάνου σε εξωτερικό ερέθισμα· *εξαρτημένο* - (αυτό που δημιουργείται σε συνάρτηση με εξωτερικό ερέθισμα, λ.χ. η έκκριση γαστρικού υγρού σε συνδυασμό με ήχο) **3.** αυτός που αναφέρεται στην παραπάνω αντίδραση ~ *κινήσεις* (ακούσιες κινήσεις ύστερα από εξωτερικό ερεθισμό) **4.** ***αντανακλαστικά*** (τα) (α) ο βαθμός στον οποίο αντιδρά κανείς αυτόματα, και ανεξάρτητα από τη βούλησή του σε ερεθίσματα τού περιβάλλοντος· τα ~ *στο κρύο, στη ζέστη, στην άσκηση πίεσης* (β) (γενικότ) ο βαθμός στον οποίο είναι κανείς ικανός να αντιδρά αμέσως, ταχύτατα, με τον πιο κατάλληλο τρόπο: *απαιτούμε- νο για έναν οδηγό αυτοκινήτου είναι να έχει καλά ~* | | *στους δημοκρατικούς πολίτες πρέπει να λειτουργούν τα κοινωνικά ~ τους. όταν παρατηρούνται κρούσματα ανταρχισμού ή κοινωνικών* διακρίσεων **5.** (α) ***αντανακλαστικά τροχοφόρων*** οι φωσφορίζοντες κρύσταλλοι στο πίσω μέρος τροχοφόρων, που αντανακλούν το φως των προβολέων άλλων οχημάτων για την αποτροπή συγκρούσεων στο σκοτάδι (β) ***αντανακλαστικά σημάνσζως / οδοστρώματος*** οι φωσφορίζουσες στήλες για την οριοθέτηση των διαζωμάτων δρόμου ή οδοστρώματος – **αντανακλαστικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reflexe] **αντανακλώ** ρ. μετβ κ. αμετβ {αντανακλάς [αντανάκλ-ασα, -ώμαι, -άται.., -άσθηκα (καθημ. -άστηκα)} ♦ (μετβ.) 1. ΦΥΣ (για επιφάνειες)

κάνο) να επιστρέψει (ακτίνα, ηχητικό κύμα) που προσκρούει επάνω μου· γο *κάτοπτρο αντανακλά το φως* 2. (μτφ.) απηχώ, φανερώνω (συνήθ. επίδραση που δέχομαι): οι *λυρικές περιγραφές των τοπίων τής πατρίδας* του *αντανακ?.ούν την αγάπη* του *για τη φύση* συν εκφράζω. αντικατοπτρίζω ♦ 3. (αμετβ) (για ακτίνες ή ηχητικά κύματα) επιστρέφω ή αλλάζω διεύθυνση, αφού προσκρούσω σε επιφάνεια, δημιουργώντας αντικατοπτρισμό *οι ακτίνες τού ηλίου αντανακλούσαν στο νερό τής λίμνης* συν ανακλιδ, αντικαθεφτίζω, αντιφεγγίζω [Ετυμ < μτγν. *αντανακλώ (-άω)* < *ἀντ(ῐ)-* + *ἀνακλώ].*

αντανακλώ - ανακλώ, αντανάκλαση - ανάκλαση. Τα **ἀνακλώ - ἀνάκλασις** (όπως και τα *ἀνακ/.ασμός* και *ἀνάκλαστος)* είναι ήδη αρχαία (τα *ἀνακ?.ώ* και *ἀνάκλασις* χρησιμοποιούνται στην επιστημονική ορολογία τού Αριστοτέλη) Ωστόσο, ήδη στην Αρχαία πλάσονται παράλληλοι τύποι με ενισχυμένο το προρρηματικό: **αντ-ανα-** στη θέση τού απλού **ανα-(αντανακλώ** κοντά στο *ανα- κ/.ώ)* Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται σημασιολογικά η δήλωση τής αντιστροφής (reflectio), που είναι, στην πραγματικότητα, η έννοια των *αντ-ανα-κλώ / αντ-ανά-κ/.αση*. έννοια η οποία δηλώνεται και από μόνο το *ανα-* Έτσι πλάστηκε και το νεότερο **αντανακλαστικό** μαζί με το **ανακλαστικός**

Αντάντ (η) {άκλ.} ΙΣΤ η συμμαχία τής Γαλλίας, τής Αγγλίας και τής Ρωσίας εναντίον τής Γερμανίας κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο [ΕΙΥΜ < γαλλ Entente (Cordiale) <«(εγκάρδια) συνεννόηση» (< ρ. entendre «αντιλαμβάνομαι, κατανοώ»)] **αντάντε** ΜΟΥΣ **1.** επίρρ. ένδειξη ρυθμικής αγωγής (χρόνου, τέμπο). που δηλώνει ότι το μουσικό κομμάτι πρέπει να παιχθεί σε μετρίως αργή κίνηση, πιο αργή από τού αλέγκρο ή τού αλεγκρέτο (βλ λ.), και πιο γρήγορη από τού αντάτζιο (βλ. λ.): το *θέμα τού 2ου μέρους παίζεται ~! σε - /* σε *χρόνο* ~ 2. (ως ουσ.) τύπος αργού μουσικού κομματιού, κατά κανόνα ενταγμένου στο πλαίσιο ευρύτερης πολυμερούς σύνθεσης, σε χρόνο αντάντε (ή παραπλήσιο): *το ~ αυτής τής σονάτας είναι γραμμένο σε μέτρο 4/8*
[ΕΤΥΜ < ιταλ. andante < andare «πηγαίνω», πιθ. < λατ. ambire «περπατώ κυκλικά, κάνω γύρους» (πβ. ελλην. *περι-πατώ*)] **αντάξιος,** -α. -ο [αρχ.] ίσος ως προς την αξία (με κάποιον/κάτι): *αποδείχθηκαν αντάξιοι των προγόνων τους* || - *των περιστάσεων ί των προσδοκιών* || *φάνηκε ~ τής εμπιστοσύνης που του έδειξαν* ΣΥΝ ισάξιος, επάξιος, εφάμιλλος am ανάξιος – **αντάξια / ανταξίως** επίρρ. **ανταπαίτηση** (η) [1871] {-ης κ -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} η προβολή απαίτησης ανταποδοτικά προς απαίτηση που προβάλλει άλλος, **ανταπαιτώ** ρ. μετβ. {ανταπαιτείς . | ανταπαίτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα} διεκδικώ, απαιτώ (κάτι) ανταποδοτικά (σε κάτι που προσφέρω ή σε απαίτηση άλλου). – **ονταπαιτητής** (ο) (1886).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *ἀνταπαιτῶ (-έω)* < *αντ (ι)-* + *απαιτώ].* **ανταπάντηση** (η) [1845] j-ης κ. -ήσεως } -ήσεις, -ήσεων} η απάντηση που δίνει κανείς προκειμένου να αντικρούσει προηγούμενη απάντηση ή επιχείρημα.
ανταπαντώ ρ. μετβ. [1895] {ανταπαντάς... [ανταπάντησα} απαντώ αντικρούοντας προηγούμενη απάντηση ή επιχείρημα, **ανταπεξέρχομαι** ρ. (εσφαλμ) -♦ αντεπεξέρχομαι **ανταπεργία** (η) {ανταπεργιών} το προσωρινό κλείσιμο επιχείρησης ή εργοστασίου από την εργοδοσία ως μέσο πίεσης προς τους εργάτες που απεργούν ΣΥΝ λοκάουτ. – **ανταπεργιακός,** -ή, -ό [ΕΙΥΜ Απόδ τού αγγλ. lock out]. **ανταπεργός** (ο^η) αυτός που ενεργεί εις βάρος των απεργών, **ανταποδεικνύω** ρ μετβ [αρχ] {ανταπέδειξα, ανταποδείχθηκα} απο- δεικνύω το αντίθετο αντικρούοντας τα αποδεικτικά στοιχεία κάποιου άλλου
ανταπόδειξη (η) [1889] {-ης κ. -είξεως | -είξεις, -είξεων} ΝΟΜ το δικαίωμα τού διαδίκου να προσκομίσει αποδεικτικά μέσα προκειμένου να αποκρούσει τους αποδεικτικούς ισχυρισμούς τού αντιδίκου που έχει το βάρος τής απόδειξης **ανταποδίδω** ρ. μετβ. [αρχ] {αντ-απέδωσα, -αποδόθηκα, -αποδομένος} αποδίδω σε κάποιον κάτι ανάλογο (καλό ή κακό) με αυτό που μου έδωσε ή μου έκανε· ~ το *χτύπημα / το κομπ/αμένο ί την επίσκεψη [1] του χαιρετισμό / τη φι/.οφρόνηση* ΣΥΝ ξεπληρώνω, επιστρέφω· ΦΡ ***ανταποδίδω τα ίσα*** ξεπληρώνω με τον ίδιο τρόπο, «με το ίδιο νόμισμα» Επίσης (σπάν.) **ανταποδίνω** [μεσν]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *δίνω*. **ανταπόδοση** "(η)]αρχ } Ι-ης κ -όσεως | -όσεις, -όσεων} η ανταμοιβή κάποιου από κάποιον για κάτι καλό που του έκανε ή η τιμωρία του για κάτι κακό: *για ό,τι κάνει περιμένει* ~ ΣΥΝ ξεπλήρωμα. **ανταποδοτικός,** -ή, -ό [μτγν. 1 αυτός που έχει τον χαρακτήρα ανταπόδοσης. ~ *τέλη* – **ανταποδοτικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ. **ανταποδοτικότητα** (η) {χωρ. πληθ.Ι η κατάσταση κατά την οποία η συμπεριφορά τής μιας πλευράς προς την άλλη καθορίζεται από τη συμπεριφορά τής άλλης προς αυτήν *η αρχή τής* ~ **ανταποκρίνομαι** ρ. αμετβ αποθ. {ανταποκρίθηκα} (+σε) **1.** απαντώ (σε ερέθισμα), αντιδρώ *από πολύ νωρίς τα βρέφη αρχίζουν να αντα- ποκρίνονται σε ηχητικά ερεθίσματα·* ΦΡ ***ανταποκρίνομαι στην αγάπη / στα συναισθήματα (κάποιου)*** εκδηλώνω προς κάποιον αισθήματα αγάπης ανάλογα με τα δικά του 2. βρίσκομαι σε συμφωνία ή αντιστοιχία (με κάποιον/κάτι): τα *όσα λέει δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα* ΣΥΝ αντιστοιχώ, συμβιβάζομαι 3. αποδεικνύομαι επαρκής (για κάτι), καταφέρνω να αντιμετωπίσω (κάτι) επιτυχώς: ~ *στις υποχρεώσεις μου / στα καθήκοντά μου /* στα *έξοδα τού σπιτιού / στις απαιτήσεις τού αξιώματός του* ΣΥΝ τα βγάζω πέρα, αντεπεξέρχομαι ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.*
[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ «απαντώ με αντεπιχειρήματα». < *ἀντ(ι)-* + ***ἀποκρίνομαι.*** Η λ. πρωτοαπαντά στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα, πβ. Π Δ ***Ιώβ*** 16. 8 ***κατά πρόσωπόν μου άνταπεκρίθη.*** Οι νεοελλ. σημ. αποδίδουν το γαλλ. repondre].
ανταπόκριση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η αντίδραση που εκδηλώνει κανείς ως απάντηση σε ερέθισμα, κατάσταση, ενέργεια άλλου: ***του έδειξα πολλές φορές τη συμπάθειά μου, αλλά δεν βρήκα*** ~ 2. η ειδησεογραφία που στέλνεται σε εφημερίδα, περιοδικό, ραδιόφωνο ή τηλεόραση από συνεργάτη τους (ανταποκριτή) απεσταλμένο σε άλλη χώρα ή τόπο για τον σκοπό αυτό **3.** (α) το να εκδηλώνει κανείς έμπρακτα ότι αντιλαμβάνεται και εκτιμά τις πράξεις ή τη στάση κάποιου απέναντι του· ***κάνω το παν γι' αυτόν, αλλά δεν βλέπω*** ~ (β) το ενδιαφέρον, η ηθική στήριξη και ενίσχυση που θα άξιζε κάποιος: δεν ***βρήκε ~ από το περιβά?.λον του*** **4.** η προγραμματισμένη συνάντηση συγκοινωνιακών μέσων σε σταθμό, λιμάνι ή αεροδρόμιο, ώστε να αλλάζουν μέσο μεταφοράς οι επιβάτες και να συνεχίζουν το ταξίδι για τον τελικό προορισμό τους. ***για να πας στο Σίγρι από*** Μυ- ***τι?.ήνη, παίρνεις το λεωφορείο για Μήθυμνα και εκεί έχει - άλλο λεωφορείο για το Σίγρι [| στον σταθμό Λαρίσης τού μετρό υπάρχει ~ με*** τον ***σταθμό υπεραστικών ?·.εωφορείων.*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ ***ρεπόρτερ*** [ΕΤΥΜ < μτγν. ***ἀνταπόκρισις*** < ***ανταποκρίνομαι*** Η σημ. που συνδέεται με τη δημοσιογραφία είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ. correspondence].
ανταποκριτής (ο) [1805], **ανταποκρίτρια** (η) {ανταποκρίτριών} δημοσιογράφος εφημερίδας, περιοδικού, ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού, απεσταλμένος σε άλλον τόπο ή άλλη χώρα, από όπου στέλνει πληροφορίες και ειδήσεις στην έδρα του ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ρεπόρτερ*** [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ correspondant].
ανταπτορας (ο) ΤΕΧΝΟΛ ελλην. ***προσαρμογέας*** κάθε εξάρτημα που επιτρέπει να προσαρμόζεται ένα αντικείμενο σε ένα άλλο [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. adaptor < adapt «προσαρμόζω, εφαρμόζω (σε κάτι)»].
αντάρα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-λογοτ) **1.** θυελλώδης καιρός με συννεφιά: ***σηκώθηκε*** ~ ΑΝΓ καλοκαιρία, (λόγ) αιθρία, ευδία **2.** η καταχνιά, η ομίχλη **3.** (μτφ.) ταραχή, αναστάτωση· ***η ~ τής μάχης*** ΣΥΝ σάλος. θόρυβος * ·" ΣΧΟΛΙΟ λ ***υποχωρητικός.***
[ΕΙΥΜ μεσν, αρχική σημ «θύελλα», < αρχ ***άναταράσσω*** (υποχω- ρητ), με συγκοπή, πβ. ***γνωρίζω - γνώρα, λατρεύω - λάτρα*** κ.ά]
ανταριάζω ρ. αμετβ κ. μετβ. {αντάριασ-α, -τηκα, -μένοσί (λογοτ.)
♦ (αμετβ.) 1. καλύπτομαι από ομίχλη, σκοτεινιάζω ***αντάριασαν τα βουνά*** / ***ο ουρανός*** ΣΥΝ συννεφιάζω, καταχνιάζω **2.** (για θάλασσα) φουρτουνιάζω ♦ 3. (μετβ.) (μτφ) προκαλώ (σε κάποιον) σύγχιση, αναταραχή. Επίσης **ανταρεύω.**
[ΕΤΥΜ **< *ἀντάρα].***
Ανταρκτική (η) η ήπειρος που εκτείνεται γύρω από τον Νότιο Πόλο
— ανταρκτικός, -ή, -ό [αρχ]
[ΕΤΥΜ Αντιδάν., < λατ antarctica < αρχ ***ανταρκτικός*** < ***ἀντ(ι)-*** + ***ἀρκτικός*** **|.**
ανταρσία (η) {ανταρσιών} 1.η εξέγερση τού πληρώματος πλοίου κατά τού κυβερνήτη 2. (κατ' επέκτ.-κακόσ.) η οργανωμένη εκδήλωση ανυπακοής και απειθαρχίας· η εξέγερση: ~ στο ***στράτευμα*** (| ~ ***βου- λευτών*** / ***φυ?.ακισμένων*** ΣΧΟΛΙΟ λ ***επανάσταση.***
[ΕΙΥΜ μτγν., αρχική σημ. «ανάσταση», < αρχ ***ἀνταίρω*** «εξεγείρω» < ***ἀντ(ι)-*** + ***αἴρω*** «σηκώνω»].
αντάρτης (ο) {ανταρτών}, **αντάρτισσα** (η) {ανταρτισσών} **1.** ο πολεμιστής άτακτου, εθελοντικού στρατιωτικού σώματος, που μάχεται εναντίον τού καθεστώτος τής χώρας του ή στρατού κατοχής ΣΥΝ επαναστάτης, στασιαστής 2. (μτφ) απείθαρχος, ταραξίας ΣΥΝ ανυπάκουος, ατίθασος **3.** (ειδικότ.) (α) μαχητής των ένοπλων ομάδων που πήραν μέρος στην Εθνική Αντίσταση (κυρ τού Ε Λ Α ***Σ.*** και τού Ε.Δ Ε.Σ.) κατά των Γερμανών, των Ιταλών και των Βουλγάρων συμμάχων τους: οι ***- τού Βελονχιώτη Ι τού Ζέρβα*** (β) (κατά την περίοδο τού Εμφυλίου Πολέμου) ένοπλος κομουνιστής, μέλος τού Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εμφύλιος.***
[ΕΤΥ.Μ μτγν. **<** αρχ. ***ἀνταίρω*** «εξεγείρω» **< *ἀντ(ῐ)- + αἴρω*** «σηκώνω». Η λ. πρωτοαπαντά σε εκκλησ. συγγραφείς προσδιορίζοντας κυρ. τον Διάβολο (λ.χ. ***ὁ ἄνω / ἀρχαιος ἀντάρτης)].***
ανταρτίκος, -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τους αντάρτες· ~ ***σώμα*** / ***τραγούδια*** 2. ***αντάρτικο*** (το) (α) η ένοπλη εξέγερση ατάκτων πολεμιστών ΦΡ (μτφ.) ***σηκώνω αντάρτικο*** εξεγείρομαι. απειθαρχώ· ***ο μικρός της γυιος έχει σηκώσει αντάρτικο και δεν ακούει κανέναν φ)*** (περιληπτ.) το σύνολο των ανταρτών μιας περιοχής (γ) ο τόπος που ελέγχεται από αντάρτες, τα λημέρια των ανταρτών ***έστησαν*** ~ ***πάνω στο βουνό*** (δ) το αντάρτικο κίνημα (ειδικότ.) (i) η Εθνική Αντίσταση κατά των Γερμανών, των Ιταλών και των Βουλγάρων συμμάχων τους (1941-44). ***πολέμησε*** / ***βγήκε στο*** ~ (ii) ***δεύτερο αντάρτικο*** η συγκρότηση ένοπλου σώματος από αντάρτες τής Αριστερός (Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας) και η σύγκρουσή του με τον κυβερνητικό στρατό (Εμφύλιος Πόλεμος, βλ. κ. λ. ***εμφύλιος)*** και (συνεκδ.) η περίοδος τού Εμφυλίου Πολέμου. Επίσης (λόγ.) **ανταρτικός,** -ή, -ό [μεσν.]. – **αντάρτικα** επίρρ
ανταρτόπληκτος, -η, -ο αυτός που έχει υποστεί δεινά από τη δράση ανταρτών
[ΕΙΥΜ. < *ἀντάρτης* + *-πληκτος* < *πλήττω* «χτυπώ»].
ανταρτοπόλεμος (ο) {-ου κ -έμου | -ων κ. -έμων} 1.οι ένοπλες επιχειρήσεις ανταρτών που συνίστανται σε αιφνιδιαστικά χτυπήματα και άμεση φυγή 2. (ειδικότ) ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος, 1945-49 ΣΥΝ (μειωτ.) συμμοριτοπόλεμος ^ ΣΧΟΛΙΟ λ ***εμφύλιος.***
αντασφάλεια (η) [1880] {αντασφαλειών} η ασφάλιση μίας ασφαλιστικής εταιρείας σε άλλη. συνήθ μεγαλύτερη, όταν ο κίνδυνος για συγκεκριμένο ασφαλιζόμενο είναι μεγάλος Επίσης αντασφάλιση. –

αντασφαλιστής (ο) [1894 [, **ανταασφαλίστρια** (η), **ανταοφαλίζω** ρ. [1889].
[ΕΤΥΜ Από τού γαλλ reassurance], **αντάτζιο** κ. (σπάν.) **αντάτζο** επίρρ. μους **1.** ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο). που δηλώνει ότι το μουσικό κομμάτι πρέπει να παιχθεί σε αργό χρόνο 2. (συνεκδ.) *αντάτζιο* (το) {άκλ } (α) μουσικό κομμάτι που φέρει την ένδειξη ή τον τίτλο *αντάτζιο: το κομμάτι είναι ένα ~* |j το *γνωστό ~ τον Αλμπινόνι* (β) (συνεκδ) αργό μέρος σονάτας ή συμφωνίας. *τώρα ο πιανίστας παίζει το ~ τής σονάτας.*
[ετυμ < ιταλ. adagio «αργά. χωρίς βιασύνη» < ad- (< λατ. ad) + agio «άνεση, ευκολία» < προβηγκ. aize (πβ. γαλλ aise) «ευκολία, άνεση» < λατ adjacens, μτχ. ενεστ τού ρ adjaceo «βρίσκομαι πλησίον»], **ανταύγεια** (η) {δύσχρ. ανταυγείων} **1.** αντανάκλαση φωτός, λάμψη **2.** φωτεινή απόχρωση: *καστανά μαλλιά με ξανθές* [ετυμ. αρχ. < *ανταυγής* < *άντ(ι)- + -αυγής* < *αυγή* ή **αύγος (το)].*
αντβεντισμός (ο) προτεσταντική αίρεση που διακηρύσσει ότι η δεύτερη έλευση τού Χριστού στη Γη θα συμβεί σύντομα. – **αντβε- ντιατής** (ο), **ανΓβεντίστρια** (η), **αντβεντιστικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. adventism < λατ. adventus «έλευση», μτχ. τού ρ. advenio «έρχομαι»] **άντε** κ. (λαϊκ) **άιντε** κ **άμε** κ. **α** επιφών.· ως δείκτης προστακτικής εν. κ πληθ. {με πληθ κ. άντεστε / αντέτε} (καθημ.) 1. (ως προστ. τού ***πηγαίνω)*** πήγαινε: ~ ***στο κα/.ό i στον διάολο' 2.*** (για να δηλωθεί προτροπή. γενικότ. για να τονιστεί η προστακτική): ~ ***γρήγορα! Συντομεύετε! || ρε ~ φύγε από 'δώ! || - γράψ' το κι αυτό, να τελειώνουμε! ||*** (ενθαρρυντικά) ~ ***μπράβο!*** **3.** για να δηλωθεί ειρωνεία: ~ ***κα/J., τι μου*** λες.' **4.** για να δηλωθεί έκπληξη ή δυσπιστία: ***-Της ζήτησε να παντρευτούν! —' Σοβαρολογείς; || ■Μου είπαν ότι είναι ένας απατεώνας!*** *--! **Αποκλείεται'*** **5.** (α) στην αρχή προτάσεων που δηλώνουν προτροπή ή αποτροπή: ***-Λέω να πάρω αυτοκίνητο –, ντε! Σου είναι απαραίτητο'*** || ***-Είναι αρ·/ά, αλλά θα βγω –, ρε, πού να τρέχεις τώρα!*** (β) (επαναλαμβανόμενο και με κατάλληλο επιτονισμό) για να δηλωθεί έντονη αποδοκιμασία· . <5εν ***ξέρεις τι λες, μου φαίνεται***/* ΦΡ ***δεν είμαστε άντε, άντε*** δεν είμαστε τυχαίοι, όποιοι κι όποιοι· ***Σιγά μην του ζητήσω εγώ συγγνώμη' ~'*** **6.** (συνήθ. με το καλέ **+** που) για να δηλωθεί (α) αποτροπή, ασυμφωνία. - ***καλέ που τον υποπτεύεσαι!*** || ~ ***καλέ που φοβάσαι'*** (β) ειρωνεία. ***Αυτός, εγωιστής;*** ~***καλέ, τι λες,*** (δηλαδή. είναι όντως εγωιστής) 7. για να δηλωθεί ανώτατο όριο (χρονικό. ποσοτικό κ λπ.): ***είναι τριάντα,*** ~ ***το πολύ τριανταπέντε χρονών.*** [ΕΙΥΜ < ***άιντε***< ****άιτε*** < ****άετε<*** αρχ. ***άγετε,*** προστακτική τού ρ. ***άγω-*** πβ. κ. ***άμε*** < ***άγωμε*** < αρχ. ***άγωμεν· α (στο καλό)*** < ***αι< άε<*** αρχ ***αγε,*** προστ ενεστ τού ρ. ***άγω]*** **αντέγγραφο** (το) [1833] {αντεγγράφ-ου | -ων} ΝΟΜ (αντίθετο έγγραφο) έγγραφο που περιέχει συμφωνία των μερών η οποία ανατρέπει εν μέρει ή εν όλω ή μεταβάλλει ή περιέχει, διαφορετικούς όρους από τα συμφωνηθέντα στο πλαίσιο συμβάσεως που έχει ενσωματωθεί σε άλλο έγγραφο (κύριο), π χ τα ***μέ/.η συνέταξαν*** ~ ***στο οποίο συμφώνησαν ότι η πραγματική αξία τού πωληθέντος ακινήτου είναι*** *50* ***εκ και όχι 20 όπως αναφερόταν στο συμβόλαιο πωλήσεως*** [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ contre-lettre]. **αντεγκληματϊκός,** -ή. -ό αυτός που αποσκοπεί στην καταπολέμηση τού εγκλήματος: - ***μέτρο / πο?.ιτική.*** – **αντεγκληματικά** επίρρ. **αντέγκληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (συνήθ στον πληθ.) η ανταλλαγή προκλητικών λόγων, κατηγοριών η λογομαχία: *η* ***συζήτηση κατέληξε σε αντεγκλήσεις*** συν? διαπληκτισμός **2.** ΝΟΜ. η υποβολή εγκλήσεως από τον εγκαλούμενο κατά τού εγκαλούντος. [ΗΙΥΜ < αρχ ***άντεγκα/.ώ*** < ***άντ(ι)-*** + ***εγκαλώ].*** **αντέδρασα** ρ. **-+** αντιδρώ
αντεθνικός, -ή, -ό [1825J αυτός που έχει χαρακτήρα αντίθετο προς τα εθνικά συμφέροντα, που συντελεί στην αποδυνάμωση τού έθνους· ~ *δράση / προπαγάνδα / συμπεριφορά* αντ πατριωτικός, εθνικόφρων **αντεθνικ-ά** / **-ώς** 11877] επίρρ.
αντείπα ρ. * αντιλέγω
αντεισαγγελέας κ. **αντεισαγγελέας** (ο/η) [1833] {(θηλ. αντει- σαγγελέως) | αντεισαγγελ-είς, -έων} ΝΟΜ δικαστικός λειτουργός που αναπληρώνει ή βοηθεί τον εισαγγελέα στα καθήκοντά του Επίσης (λόγ.) **αντεισαγγελεύς** {-έως}, **αντεισήγηση** κ **αντεισήγηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} εισήγηση που αντικρούει άλλη εισήγηση. – **αντεισηγητής** (ο) |1897[. **αντεισηγούμαι** ρ. {-είσαι...}.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ contre-proposition]. **αντεκδίκηση** (η) [1807] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η εκδίκηση, η ανταπόδοση κακού με άλλο κακό ΣΥΝ αντίποινα, ξεπλήρωμα. – **αντεκδικούμαι** ρ. [1839] {-είσαι...}.
σχολιο λ *εκδίκηση*. **αντέκθεση** (η) [1889] {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} η έκθεση που ανασκευάζει ή αναιρεί άλλη έκθεση.
[F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. contre-exposition]. **αντέκταση** (η) |-ης κ. -άσεως j -άσεις. -άσεων} γλΩΣΣ η μετατροπή (σε γλώσσες όπως η Αρχαία Ελληνική, που έχουν μακρά και βραχέα φωνήεντα) βραχέος φωνήεντος, που βρίσκεται πριν από ορισμένο συμφωνικό σύμπλεγμα, στο αντίστοιχο μακρό (π.χ. στην αρχαία το βραχύ ο μετατρέπεται σε ω ή σε νόθο δίφθογγο ου), αφού προηγηθεί απλοποίηση τού συμπλέγματος· π.χ. ~*το-νς *λόγο-νς* > *τούς λόγους* (αιτ πληθ) - **λέγο-ντι* > **λέγο-νσι* > *λέγουσι* (γ' πληθ. οριστ. ενεστ) **λέγοντ-γα* > **λέγονσ-σα* > **λέγουνσα* > *λέγουσα* (θηλ μτχ. ενεστ.) συν. αναπληρω(μα)τική έκταση. **–αντεκτείνω** ρ [αρχ]
ΙΕ1ΥΜ < αρχ *άντέκτασις* < *αντεκτείνω.* Ο γλωσσ. όρ. είναι απόδ. τού νεολατ productio suppletoria, πβ αγγλ compensatory lengthening, γερμ Ersatzdehnung κά]
αντεμπρησμός (ο) **1**. ο εμπρησμός που γίνεται για αντεκδίκηση άλλου εμπρησμού · 2. ο σκόπιμος εμπρησμός ζώνης καιόμενου δάσους για τη δημιουργία κενού χώρου και την παρεμπόδιση τής εξάπλωσης τής πυρκαγιάς.
αντένα (η) {αντενών} ελλην. *κεραία* Ι.τεχνολ η κεραία τηλεπικοινωνιακών συσκευών (τηλεόρασης, ραδιοφώνου, ασυρμάτου κ λπ) 2. ναυτ η κεραία τού ιστού τού (ιστιοφόρου συνήθ) πλοίου, στην οποία στερεώνονται τα πανιά του.
[ΕΤΥΜ < βεν. antena < μτγν. λατ. antenna < λατ. antemna «κεραία», λ ετρουσκικής προελ.Ι **αντενδείκνυται, αντενδείκνυνται** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ [μτγν.] (λόγ.) δεν θεωρείται κατάλληλο, είναι επιβλαβές: *το φάρμακο αυτό είναι πολύ καλό, αλλά αντενδείκνυται στη δική σου πάθηση* αντ. εν- δείκνυται, συνιστάται **αντένδειξη** (η) {-ης κ. -είξεως | -είξεις, -είξεωνί **1.** η ένδειξη που αντιτίθεται σε άλλη ένδειξη 2. ιατρ κάθε δεδομένο (ηλικία, εγκυμοσύνη, γαλουχία κ ά) που δεν επιτρέπει την εφαρμογή ενός θεραπευτικού μέτρου, όπως φαρμάκου, εγχεΐρήσεο)ς κ.λπ.
|ΕΤΥΜ < μτγν. *αντένδειξις* < *άντενδείκνυμαι.* Η ιατρ σημ είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ contre-indication]. **αντενέργεια** (η) **[1766J** {αντενεργεκόν} ενέργεια για εξουδετέρωση άλλης ενέργειας ΣΥΝ αντίδραση, αντίπραξη, **αντενεργώ** ρ. αμετβ [μτγν.] {αντενεργείς.. | αντενήργησα} (λόγ.) ενεργώ ώστε να αποτρέψω ή να εξουδετερώσω τις ενέργειες άλλου συν αντιδρώ, αντιπράττω **αντένσταση** (η) [**1833J** {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η αντίθετη ένσταση που υποβάλλεται για να αντικρουστεί άλλη ένσταση, **αντεπανάσταση** (η) **[1864]** {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} κίνηση που αποσκοπεί στην εξουδετέρωση μιας επανάστασης ή την ανατροπή επαναστατικού καθεστώτος – **οντεπαναστάτης** (ο) **[1863], αντεπαναστάτρια** (η), **αντεπανααατικός,** -ή, -ό **[1863],αντεπαναστα- τικ-ά** / **-ώς** επίρρ. [**187**1 [. **αντεπανααατάτώ** ρ. {-είς . }
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ contre-revolution[. **αντεπεξέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ (+σε) {αντεπεξήλθα} (λόγ) αντιμετωπίζω με επιτυχία, ανταποκρίνομαι (σε ανάγκες ή υποχρεώσεις): *αν και είχε χαμηλό μισθό, κατάφερνε να αντεπεξέρχεται στις ανάγκες του* συν τα καταφέρνω, τα βγάζιο πέρα, τα βολεύω αντ (λόγ.) αποτυγχάνω, είμαι ανεπαρκής. σχολιο λ. *αποθετικός.*
[ΕΤΥΜ αρχ, αρχική σημ. «αντεπιτίθεμαι», < *άντ(ι)-* + *έπεξέρχομαι* «επιτίθεμαι» < *έπ(ι)-* + *εξέρχομαι* Η σημ. «επιτυγχάνω να ανταποδώσω» είναι μτγν.]

αντεπεξέρχομαι ή ανταπεξέρχομαι; Το σωστό είναι **αντεπεξέρχομαι** (με -ε-) παραγόμενο από τρεις προθέσεις (προρρηματικά) **αντί + επί + εξ** + έρχομαι. Το ρ. *αντεπεξέρχομαι* (και *άντεκέξειμΐ)* είναι αρχαίο με άλλη αρχική σημ., «βγαίνω για να αντιμετωπίσω επιτιθέμενο εχθρό», άρα «αντεπιτίθεμαι». Από τη σημ. αυτή εξελίχθηκε σημασιολογικά σε «αντιμετωπίζω επιτυχώς, τα καταφέρνω, ανταποκρίνομαι». Ο τύπος με *-α-* **(ανταπεξέρχομαι)** είναι νεότερος, αποτέλεσμα ανομοίωσης των αλλεπάλληλων .. ε.ε ε ή προϊόν ετυμολογικού παρασυσχετισμού με σύνθετα όπο)ς *ανταποδίδω, ανταποκρίνομαι* κ τ ό , όπου το **ανταπ-** προέρχεται από **αντί** 4- **από!**

αντεπίθεση (η) Ιμτγν.] {-ης κ -έσεως | -έσεις. -έσεωνί η επίθεση που γίνεται ως απάντηση σε επίθεση τού αντιπάλου (συνήθ. για την απόκρουσή της και για την ανάληψη τού ελέγχου και τής πρωτοβουλίας): *μέχρι τώρα αντιμετώπιζε συγκαταβατικά τις συκοφαντίες, αλλά τώρα θα περάσει στην ~* | | (ΣΤΡΑΙ) *με ~ διαρκείας κατάφεραν να τρέψουν σε φυγή τον εχθρό* | | (ΛΘΛ) *η ομάδα πέρασε στην - και πέτυχε την ισοφάριση.* **αντεπιστελλον** (το) {αντεπιστέλλ-οντος | -οντα, -όντων} στη ΦΡ. *αντεπιστέλλον μέλος* το πρόσωπο που γίνεται τιμητικά μέλος τής Ακαδημίας ή άλλου επιστημονικού ιδρύματος, χωρίς ο τόπος τής μόνιμης κατοικίας του να είναι στην έδρα τής Ακαδημίας ή τού αντίστοιχου επιστημονικού ιδρύματος (κατ' αντιδιαστολή προς το τακτικό μέλος)
[ΕΤΥΜ Μτχ ενεστ. τού αρχ. *άντεπιστέλλω* «στέλνω γραπτή απάντηση» < *άντ(ι)-* + *έπιστέλλω* «στέλνω επιστολή, γραπτό μήνυμα» - *έπι-* + *στέλλω* Η μτχ. χρησιμοποιήθηκε ως απόδ. τού γαλλ. membre correspondant].
αντεπιτίθεμαι ρ αμετβ αποθ [μτγν] {αντεπιτέθηκα (λόγ αντεπετ- θην, **–ης,** -η .·)) επιτίθεμαι εναντίον εχθρού που μου έχει επιτεθεί, κάνω αντεπίθεση (γενικότ.) ανταποδίδω επίθεση που έχω δεχθεί: *ο στρατός αντεπιτέθηκε τρέποντας σε φυγή τον εχθρό* | | *«η αυτοκρατορία αντεπιτίθεται»* (τίτλος ταινίας) | | *η εφημερίδα αντεπιτίθεται με νέες αποκαλύψεις για τα διαπλεκόμενα συμφέροντα που την πολεμούν.* ■ - **αντεπιθετικός,** -ή, -ό «*■ σχολιο λ *αποθετικός* **αντεπιχείρημα** (το) [**1840]** [αντεπιχειρήμ-ατος | -ατα. -άτων} το επιχείρημα που προβάλλεται για να αντικρούσει και να ανατρέψει άλλο επιχείρημα. – **αντεπιχειρηματολογώ** ρ {-είς .}
]ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ contre-argument]. **αντεραστής** (ο) [αρχ.] το πρόσωπο που έχει ερωτευθεί την ίδια γυναίκα με κάποιον άλλον, ο ερωτικός αντίζηλος, **αντεργκράουντ** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που σχετίζεται με καλλιτεχνική κίνηση, τής οποίας τα έργα δεν παράγονται ούτε διακινούνται μέσα από τα καθιερωμένα κυκλώματα εμπορίας και διανομής (θέατρα, κινηματογραφικούς παραγωγούς, εκδοτικούς οίκους κ.λπ.) και χαρακτηρίζονται από έντονα ριζοσπαστικές θέσεις: - *κόμικς! ταινία* 2. (συνεκδ.) *αντεργκράουντ* (το) η ίδια η παραπάνω κίνηση 3. (γενικότ. για έργα τέχνης, κινήσεις, ρεύματα) περιθωριακός.
[ΕΤΥΜ < αγγλ. underground «υπόγειος» < under «υπό» + ground «έδαφος»].

αντέρεισμα (το) {αντερείσ-ατος | -ατα, -άτων} ό,τι χρειάζεται για να στηρίξει (συνήθ κατασκευές μεγάλου όγκου), αντιστήριγμα ΣΥΝ. υποστύλωμα, αντηρίδα, ανάλημμα.
[ετυμ μτγν < αρχ. *άντερείδω* «στηρίζω κάτι πάνω σε κάτι άλλο, τοποθετώ στερεά» < *άντ(ι)-* + *έρείδω* «στηρίζω» ΒΛ. κ *έρεισμα].* **αντερί** (το) {αντερ-ιού | -ιών} **1.** σκούρο και μακρύ, ανοιχτό μπροστά ένδυμα με μανίκια, που φορούν οι ιερείς μέσα από το ράσο **2.** (γενικότ) εσώτερικός χιτώνας, πουκάμισο.
[ΕΤΥΜ < τουρκ entari < αραβ.'antariy] **άντερο** *(το) (λαΐκ)* το έντερο (βλ.λ) φρ (μτφ) (α) ***στριμμένο άντερο*** ο δύστροπος άνθρωπος· *κανένας δεν μπορεί να μιλήσει μαζί* του *ήρεμα όλοι λένε πως είναι* ~ (β) ***μου γυρίζουν τ' άντερα*** αισθάνομαι αηδία και απέχθεια (προς κάποιον/κάτι): *κάθε φορά που βλέπω αυτό τον άνθρωπο.* ~ (γ) ***μου βγήκαν τ' άντερα*** (i) έκανα πολύ εμετό (ii) (μτφ) για μεγάλη εσωτερική αναταραχή και ταλαιπωρία: *από τις πολλές στροφές και τα σκαμπανεβάσματα τού αυτοκινήτου* ~ (δ) ***πίνω Γ' άντερά μου*** καταναλώνω πολύ μεγάλη ποσότητα, κυρ. οινοπνευματωδών, ποτών.
[εγυμ < μεσν. *άντερον* < αρχ εντερονίβλ λ.)], **αντεροβγάλτης** (ο) ίχωρ γεν πληθ } ο στυγνός, βίαιος δολοφόνος που μαχαιρώνει τα θύματά του στην κοιλιά* (γενικότ.) αυτός που χρησιμοποιεί το μαχαίρι ως επιθετικό όπλο. ο αιμοβόρος, ο κακούργος: *Τζακ ο* ~ (αγγλ. Jack the Ripper) **αντεύχομαι** ρ. αμετβ. αποθ [μτγν.] {αντευχήθηκα} (+σε) ανταποδίδω ευχές, εύχομαι με τη σειρά μου (σε αυτόν που μου ευχήθηκε) ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός* **αντέφεση** (η) [1833] {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων) νομ διαδικαστική πράξη με την οποία ο εφεσίβλητος, στο πλαίσιο τής εκκρεμούς έφεσης τού αντιδίκου του. ζητεί από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο να εξαφανίσει το μέρος εκείνο τής προσβαλλόμενης πρωτοβάθμιας απόφασης το οποίο είναι βλαπτικό για εκείνον και το οποίο φυσικά δεν είχε προσβάλει ο αντίδικος με την έφεσή του. **αντεφοδος** (η) [1895] {αντεφόδ-ου | -ων] ΣΤΡΛΓ η έφοδος που επιχειρεί ο ένας αντίπαλος για να αντικρούσει την έφοδο τού άλλου, **αντέχω** ρ. μετβ. κ αμετβ. {άντεξα κ. (σπανιότ.) άνθεξα) ♦ (μετβ.) **1.** αντιμετωπίζω (κυρ κάτι/κάποιον δυσάρεστο, ενοχλητικό) με εγκαρτέρηση, με υπομονή: - *τα πάντα, όχι όμως και να με ταπεινώνουν* || *Δεν σε ~ πια! Είσαι πολύ εκνευριστικός!* || <5εν ~ *τους καβγάδες* / το *κακό χιούμορ* || *δεν ~ να βλέπω αίματα* ΣΥΝ υπομένω, υποφέρω ΦΡ δεν *άντεξα* έφτασα στο ανώτατο όριο της ανοχής, τής υπομονής ΐκανε *τόσα χρόνια υπομονή και δεν μίλαγε. Αλλά στο τέλος δεν άντεξε- της τα είπε έξω απ' τα δόντια κι έφυγε* || *«Τον άκουγαν οι συνάδελφοί του να λέει απίστευτα πράγματα Και δεν άντεξαν Τον "στόλισαν"με χαρακτηρισμούς ποικίλους»* (εφημ) 2. έχω ανθεκτικό- τητα (σε κάτι) - *το κρύο / τη ζέστη* ΣΥΝ υπομένω 3. έχω τις δυνάμεις που απαιτούνται (για κάτι): *αντέχεις να περπατήσουμε λίγο ακόμη;*
4. αποδεικνύομαι ανθεκτικός σε (κάτι), μπορώ να υποστώ (κάτι) χωρίς να με καταβάλει: *ο οργανισμός του είναι* πολύ *αδύναμος, για να αντέξει την εγχείρηση / τη θεραπεία / το φάρμακο* 5. (μεσοπαθ. αντέ- χομα/) στη ΦΡ δεν *αντέχεται* δεν είναι υποφερτός, δεν υποφέρεται: *Ε, όχι και άλλη ατοχία! Αυτό* ♦ (αμετβ.) 6. είμαι ανθεκτικός (σε κάτι): ο *αμίαντος αντέχει στις πολύ υψηλές θερμοκρασίες* |[- *στην πολλή* δουλειά / *στους έντονους ρυθμούς* || *αυτό το ύφασμα αντέχει πολύ* 7. εξακολουθώ να έχω αντοχή, δυνάμεις: *αντέχεις ή να σταματήσουμε;* j[*μεγάλη συμφορά σε βρήκε, πρέπει όμως ν' αντέξεις* 8. μπορώ να υπομείνω αυτό που υφίσταμαι: δεν ~ άλλο· *θέλω ν' αλλάξω δουλειά!* 9. καταφέρνω να αντισταθώ) μέχρι τέλους, εξακολουθώ να αντιστέκομαι: *οι πολιορκημένοι δεν άντεξαν στις συνεχείς επιθέσεις* [[~ *στις πιέσεις* (| δεν *άντεξε στα βασανιστήρια και ομολόγησε* 10. επιβιώνω· διατηρούμαι, παραμένω σε καλή κατάσταση: *πόσο αντέχει ο άνθρωπος χωρίς νερό και τροφή,* (j *το τυρί δεν αντέχει πολύ εκτός ψυγείου* || *η μπαταρία αντέχει μερικά χιλιόμετρα ακόμη'μετά θα την αλλάξω*
11. (μτφ) ανταποκρίνομαι (σε συγκεκριμένες απαιτήσεις): *δεν αντέχει στις συγκρίσεις / στη δοκιμασία τού χρόνου / σε βασανιστικό έλεγχο* i| *η τσέπη μου δεν αντέχει αυτή τη δαπάνη.* ΣΧΟΛΙΟ λ *έχω.* [ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «κρατώ κάτι μπροστά από κάτι άλλο, για να το συγκρατήσω». < *άντ(ι)-* + *έχω* Οι σημερινές σημ. ήδη αρχ.]. **άντζα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} (λαΐκ) η γάμπα και γενικότ η κνήμη ΙΕΤΥΜ μεσν. < δημώδ λατ. *ancia* < γοτθ *ankja* (αρχ γερμ. ancha)]. -άντζα επιτατικό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών, ευσήμων ή κακόσημων. *προστυχ-άντζα, σιγουρ-άντζα, μαστορ-άντζα. σοφερ-άντζα.*
[ΕΤΥΜ Γιαραγ επίθημα τής Ν Ελληνικής, που ανάγεται στο ιταλ. -anza / -anzia < λατ -antia και απαντά αρχικώς σε λ. ιταλ αρχής (λ χ fraiell-anza «αδελφάτο», amist-anza «συντεχνία»), επεκτάθηκε δε και σε άλλες λ τής λαϊκής γλώσσας (λ.χ. *σοφερ-άντζα, μπροστ-άντζα)].* **αντζούγια** (η) + αντσούγια
αντηλιά (η) (χωρ.πληθ j **1.** η ακτινοβολία που εκπέμπει μια επιφάνεια, καθώς αντανακλά τις ηλιακές ακτίνες ΣΥΝ ηλιοβολία **2.** (συνεκδ) ο τόπος που δέχεται και αντανακλά τις ηλιακές ακτίνες *μην κάθεσαι στην ~ · θα σε πονέσει το κεφάλι σου.*
[ΕΤΥΜ < *αντήλιος* + *-ιά].* **αντηλιακό** (το) παρασκεύασμα σε μορφή κρέμας, αλοιφής ή λαδιού που απλώνεται πάνω στο δέρμα για να το προφυλάσσει από την αρνητική δράση των ηλιακών ακτινών **αντηλιακός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την απώθηση των ηλιακών ακτίνων και την αποτροπή πιθανών βλαβερών επιδράσεων τους - *προστασία* **2.** ***αντηλιακό*** (το) βλ.λ.
[ΕΤΥΜ < *αντ(ΐ)-* + *ηλιακός,* αντί τού ορθότ. **ανθ-η/Λακός* (αρχ *ήλιος)].*

αντήλιος, -α, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται απέναντι στον ήλιο. που βλέπει προς την ανατολή ΣΥΝ προσήλιος, προσηλιακός, ανατολικός ΑΝΤ. ανήλιος, σκιερός **2.** ***αντήλιο*** (το) το χέρι ή και τα δύο χέρια όταν τοποθετούνται κοντά στο πρόσωπο σχηματίζοντας σκιά, ώστε να προστατεύονται τα μάτια από το ηλιακό φως. *μόλις έφτασε στην κορυφή τού βουνού, έβαλε το χέρι του για ν' αντικρίσει το υπέροχο θέαμα που απλωνόταν γύρω του.*
[Εΐ ΥΜ αρχ. < *άντ(ι)-* + *ήλιος* (αντί **άνθήλιος),* πιθ μέσω τής ιωνικής διαλέκτου, η οποία ήταν «ψιλωτική»[. **αντηρίδα** (η) δομικό στοιχείο (δοκός, σανίδα, σίδερο ή άλλη κατασκευή) τοποθετημένο λοξά που χρησιμεύει ως στήριγμα (υποστύλωμα) στεγάστρου, οικοδομήματος ή ασταθούς εδάφους στις εκσκαφές και την οικοδομική ΣΥΝ αντέρεισμα, αντιστήριγμα.
[εγυμ. < αρχ. *άντηρίς, -ίδος* < *άντερείδω* «στηρίζω, τοποθετώ στερεά» < *άντ(ι)-* + *έρείδω* (βλ. λ. *έρεισμα)*] **αντηχείο** (το) ΦΥΣ ακουστική διάταξη σχήματος σφαιρικού ή κυλινδρικού, που χρησιμεύει για την ενίσχυση ασθενών ήχων *κατά την παραγωγή των έρρινων φθόγγων (τού μ και τού ν) η ρινική κουφότητα τού ανθρώπου λειτουργεί σαν ~.*
[ετυμ Απόδ τού αγγλ resonator], **αντήχηση** [μτγν] j-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΦΥΣ. η επανάληψη ενός ήχου λόγω τής αντανάκλασης το)ν ηχητικών κυμάτων στις επιφάνειες κλειστού χώρου ΣΥΝ ηχώ, αντίλαλος. — **αντηχητικός,** -ή, -ό [1796], **αντηχητικά** επίρρ. **αντηχώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {αντηχείς.. | αντήχησα} ♦ **1.** (μετβ) αντανακλώ, μεταδίδω (ήχο), αντιλαλώ συν αντιβουίζω ♦ (αμετβ.) 2. (για ήχο) ακούγομαι σε όλη μου την ένταση, ακούγομαι σε μακρινές αποστάσεις: *ξαφνικά αντήχησε ένας πυροβολισμός* 3. (για χώρους ανοικτούς ή κλειστούς) δονούμαι από δυνατό συνήθ ήχο, βουίζω: *η αίθουσα αντήχησε από τα θερμά χειροκροτήματα των ακροατών.* [ΕΤΥΜ < α.ρχ. *αντηχώ (-έω).* αρχική σημ. «τραγουδώ προς απάντηση, αντιφωνώ», < *άντ(ι)-* + *ηχώ.* Η σημερινή σημ ήδη αρχ.|. **αντί**[1] κ. **αντ'** (πριν από φωνήεν) κ **ανθ'** (πριν από λέξη που παλαιότ. δασυνόταν) πρόθ · δηλώνει: 1. (α) αντικατάσταση, αναπλήρωση (+γεν., +για -Ι-αιτ. ως περιφραστική πρόθεση. -Ι-να ως περιφραστικός σύνδεσμος): *πήγε κι έδωσε εξετάσεις αυτός ~ για τον αδερφό του* || *~ τού πρωθυπουργού παρέστη ο κυβερνητικός εκπρόσωπος* || *- να πας εσύ. πήγε τελικά άλλος* || *μου είπε άλλα άντ' άλλων* || *υπέγραψε το έγγραφο αντ' αυτού* (β) προτίμηση, επιλογή έναντι άλλου (+γεν., +ονομ., -Ι-να .., + διάφορες προθέσεις): *- πλούσιος και άτιμος, κάλ/.ιο φτωχός και τίμιος* || ~ να *ξενυχτάει, πέφτει για ύπνο νωρίς* || *προτιμώ να ταξιδεύω με το αεροπλάνο - με το τρένο, όκως* εσύ || *~ για ψώνια προτιμώ να βγαίνω για καφέ* j| *~ τού λευκού αγόρασε το μαύρο* φρ ***ανθ'ημών Γουλιμής*** φρ την οποία είπε ο Χαρίλαος Γρικούπης. όταν έχασε τη βουλευτική του έδρα στο Μεσολόγγι από έναν άσημο αντίπαλο, τον Γουλιμή (1895) (βλ. ΣΧΟΛΙΟ παρακάτω) 2. ανταπόδοση (+γεν.): ~ *εργνωμοσύνης του έδειξε απίστευτη σκ?.ηρότητα*)) *οφθαλμόν ~ οφθαλμού και οδόντα ~ οδόντος* φρ ***αντί τού μάννα χολήν*** βλ λ *χο/.ή* 3. αντίτιμο, αξία (+γεν.) *επω/.ήθη ~ ενός εκατομμυρίου* φρ ***αντί πινακίου φακής*** για ένα πιάτο φακή, δηλ για ένα ασήμαντο ποσό: *πούλησε το οικόπεδο* ~ Επίσης (λαϊκ.) **αντίς** [ετυμ αρχ.. τοπική πτώση θ. άντ- (πβ αρχ. *άντα, άντην* με την ίδια σημ.) «ενώπιον, απέναντι» < I.E. **anti «ενο')πιον»,* πβ σανσκρ. and «απέναντι», λατ. ante «πριν. ενώπιον», γαλλ. avani «πριν» (< λατ. ab ante) και πιθ. αγγλ and «και», end «τέλος», γερμ. und «και». Ende «τέλος» κ.ά. Ο μεσν. τύπος *άντίς* πιθ. κατ' αναλογίαν προς το *χωρίς* σε φρ. όπως *χωρίς να ί αντίς να].*

ανθ' ημών Γουλιμής. Η φράση αποδίδεται στον μεγάλο Έλληνα πολιτικό Χαρίλαο Τρικούπη (1832-96). όταν στις εκλογές τού Απριλίου τού 1895 στην περιφέρεια τού Τρικούπη (περιοχή Μεσολογγίου) εξελέγη βουλευτής (για δεύτερη φορά) ο άγνο>στος σε σχέση με τον Τρικούπη πολιτικός Μιλτ. Γουλιμής, με αποτέλεσμα να αποκλειστεί ο Χ. Τρικούπης Η φράση χρησιμοποιείται για να δηλώσει έντονη αντίθεση στην προτίμηση άγνωστων και άσημων προσώπων αντί γνωστών, σημαντικών και διακεκριμένων ως εκ τούτου, η φράση δηλώνει γενικότερα άδικη, αναξιοκρατική και άστοχη πράξη.

αντί[2] (το) {αντ-ιού | -ιών] κυλινδρικό ξύλο τού αργαλειού, όπου τυλίγεται το υφασμένο πανί.
[ετυμ < αρχ. *άντίον,* ουδ. τού επιθ *άντίος «ο* απέναντι, ο αντίθετος»
< *αντί]*
αντι- κ. **αντί-** κ. **αντ-** κ. **ανθ-** (μπροστά από τ. λέξεως που παλαιότ. δασυνόταν) α' συνθετικό που δηλώνει: 1. αντίθετη θέση ή κατεύθυνση: *αντι-μέτωπος, αντί-περα, αντί-κειμαι* 2. αντίθεση ή εναντίωση· *αντι-παιδαγωγικός, αντι-επιστημονικός* 3. αναπλήρωση ή την αμέσως κατώτερη βαθμίδα σε ιεραρχία· *αντι-πρόεδρος, ανθ-υπολοχαγός, αντι-συνταγματάρχης* 4. αμοιβαία ενέργεια, ως ανταπόδοση σε κάτι: *αντι-καλημερίζω), ανθ-υποβάλ/.ω, αντ-ενεργώ, αντ-εφορμώ* 5. ισοδύναμη αξία ή τιμή με κάτι άλλο: *αντ-άξιος* 6. ομοιότητα στη μορφή και τη σύσταση με κάτι άλλο: *αντί-γραφο,* αντι-κλείδι, *αντί-τυπο* 7. αποτροπή ή καταπολέμηση: *αντι-αρματικό, αντι-πυρετικό, αντι~καρ- κινικός* 8. την προηγούμενη ή επόμενη μέρα: αντι-*προχθές, αντι-μεθαύριο* 9. αντίδραση προς επίσημες ή καθιερωμένες εκδηλώσεις: *αντι-διαδήλωση, αντι-φεστιβά?^.*
[ΕΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ *άντί* Ως *αντι-* απαντά πριν από β' συνθετικά που αρχίζουν από σύμφωνο (π.χ. *αντι-δρώ, αντι-νομία, αντιλέγω, αντι-καθεστωτικός).* ενώ στη Ν. Ελληνική απαντά μερικές φορές και προ φωνήεντος (π.χ.

αντι-ανεμικό, αντι-ολισθητικός). Ως *αντ-* απαντά κανονικά προ φωνήεντος (π.χ. *αντ-επανάσταση, αντ-ηχώ*), ενώ ως *ανθ-*. όταν η επόμενη λ. δασύνεται (π.χ. *ανθ-έλληνας, ανθ-ίσταμαι)*\

Σύνθετα: αντι- ή αντ-; Τα σύνθετα τού **αντί** μπροστά από φωνήεν άλλοτε εμφανίζονται με έκθλιψη τού *-ι* ως **αντ-** *{αντ-αγωνισμός. αντ-αποκρίνομαι, αντ-εκδικούμαι, αντ-εύχομαι, αντ-ηχώ. αντ-ονο- μασία, αντ-ωνυμία* κ.ά.) και άλλοτε με διατήρηση τού *-ι*, παρά το ότι ακολουθεί φωνήεν *(αντι-αθ/.ητικός, αντι-αλγικός, αντι-εμετι- κός. αντι-εμπορικός, αντι-ήρωας, αντι-ιός, αντι-οικονομικός, αντι-ολισθητικός. αντι-υπουργικός* κ.ά) Τόσο στα σύνθετα τα προερχόμενα από* την Αρχαία όσο και στα λόγια τηρείται η έκθλιψη τού φωνήεντος *-τ* προ φωνήεντος: *αντί + αποστέλλω > αντ-αποστέλλω* Στα νεότερα χρόνια σχηματίζονται σύνθετα που διατηρούν άθικτη (χωρίς έκθλιψη) την αρχική μορφή τού *αντί*, ήτοι χωρίς να θίγονται τα συνθετικά τής λέξης («χαλαρά σύνθετα»): *αντι-αεροπορικός, αντι-ολισθητικός* (πβ. δεν *καλοακούαι. μισοαναπνέει, ψευτουπάρχει* κτ ό.). Ανάλογα με το ύφος -τυπικότερο ή «κχχθημερινότερο»- σχηματίζονται σύνθετα κανονικά (με έκθλιψη τού φωνήεντος) ή χαλαρά (με διατήρηση τού φωνήεντος): π.χ *αντ-επιστημονικός* και *α ντι-επιστημονι κός.*

αντιαεροπορικός, -ή. -ό ςιρατ αυτός που αποσκοπεί στην αποτροπή ή απόκρουση αεροπορικής επίθεσης ~ *πυροβόλο* [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ antia<Srien]. **αντιαισθητικός,** -ή, -ό αυτός που παραβιάζει τους αισθητικούς κανόνες· ~ *κτήριο / σπυράκια* ΣΥ Ν ακαλαίσθητος ανγ καλαίσθητος [ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. inesthetique]. **αντιαλγικός,** -ή. -ό αυτός που καταπραΰνει ή σταματά τον πόνο συν παυσίπονος, αναλγητικός [ΕΤΥΜ < *αντι-* + *άλγος* «πόνος»] **αντιανεμικό** (το) αδιάβροχο ένδυμα που φοριέται πάνω από τα ρούχα και προστατεύει το σώμα από τον άνεμο συνήθ. φοριέται από μο- τοσυκλετιστές, ιστιοπλόους κ τ ό **αντιαρματικός,** -ή, -ό ςγρλτ αυτός που χρησιμοποιείται κατά των αρμάτων μάχης ή άλλων τεθωρακισμένων ή μη οχημάτων: ~ *όπλο / β/^ήμα.* — **αντιαρματιατής** (ο) [F.7ΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. antitank (νόθο σύνθ.)]. **αντιατομικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την προστασία από την ατομική ενέργεια: ~ *εξοπλισμός / καταφύγιο.*

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. antiatomiquel

αντίβ (το) {άκλ.} το λευκόφυλλο ραδίκι.

[F.ΤΥΜ < γαλλ. endive < λατ. intibum / intibus / intubus, που συνδ. με το μτγν *εντυβον* Πιθ. σημιτικό δάνειοί. **αντιβαίνω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {κυρ. τριτοπρόσ. μόνο σε ενεστ κ παρατ.(βρίσκομαι σε αντίθεση ή ασυμφωνία (συνήθ. με ορισμένο σύστημα αρχών): *η δικαστική απόφαση αντιβαίνει στο κοινό περί δικαίου αίσθημα* ΣΥΝ αντίκειμαι αντ συμφωνώ, **αντιβαλλιστικός,** -ή, -ό αυτός που έχει προορισμό να αναχαιτίζει και να καταστρέφει βαλλιστικά βλήματα ~ *πύραυλοι.*

[hi ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ anti-ballistic], **αντιβάλλω** ρ. μετβ {αντέβαλα, αντεβλήθην (-ης, -η..), αντιβεβλημέ- νος} (λόγ.) αντιπαραβάλλω (βλ λ.) κυρ στην παλαιογραφία: - *χειρόγραφα* (βλ κ. λ. *αντιβολ,ή, αντίβολο).*

[ΕΓΥΜ αρχ., αρχική σημ. «βάλλω εναντίον κάποιου», < *άντι · + βάλλω* Η σημ. «παραβάλλω, συγκρίνω» είναι μτγν]. **αντίβαρο** (το) [1826] **1.** το βάρος που τοποθετείται σε μηχανισμό, για να αντισταθμίσει άλλο βάρος 2. το στοιχείο που λειτουργεί ως αντιστάθμισμα, ώστε να επιφέρει ισορροπία, αμοιβαιότητα, σχέση αναλογίας: *η πρόταση για εμπορική συνεργασία των δύο χωρών θα λειτουργήσει ως ~ στην πρόσφατη διένεξή* τους ΣΥΝ αντιστάθμισμα. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. contrepoids]. **αντιβασιλέας** (ο) {αντιβασιλ-εις j -έων}, **αντιβασίλισσα** (η) [1852] {αντιβασιλισσοίν} πρόσωπο που ασκεί την εξουσία σε μια χώρα ή διοικητική περιφέρεια αντί τού νόμιμου βασιλιά (λόγω θανάτου, ασθε- νείας, απουσίας ή ανηλικότητας τού τελευταίου). Επίσης (λόγ.) **αντι-βααιλεύς** (ο) [μτγν] {αντιβασιλέως}. — **αντιβασιλεία** (η) 11796]. **αντιβγαίνω** ρ. αμετβ. {αντιβγήκα} **1.** έρχομαι σε αντίθεση ή σύγκρουση με (κάποιον), εναντιώνομαι σε (κάποιον) αντ συμφωνώ 2. προσπαθώ να φανώ αντάξιος ή να ξεπεράσω (κάποιον), ανταγωνίζομαι (κάποιον) *αντιβγήκε μαζί τους στο τρέξιμο και τους νίκησε* συν παραβγαίνω, αναμετριέμαι **αντιβια** (η) {χωρ. πληθ.} η βία που ασκείται ως αντίδραση σε βία.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. antiviolence (νόθο σύνθ)]

αντιβιόγραμμα (το) Ιαντιβιογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} ΦΑΡΜ Ο βακτηρίολογικός έλεγχος τής ευπάθειας ορισμένου βακτηρίου σε διάφορα αντιβιοτικά.

[ΕΓΥΜ < *αντιβιο(τικό)* + *-γράμμα* < *γράφω,* ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. antibiogramme], **αντιβιοτικό** (το) φαρμ **1.** φαρμακευτική ουσία, όπως η πενικιλίνη ή η στρεπτομυκίνη, που παράγεται από ποικίλους μικροοργανισμούς και μύκητες και έχει την ικανότητα -σε αραιή διάλυση- να ανα στέλλει την ανάπτυξη παθολογικών μικροοργανισμών ή να τους καταστρέφει 2. (συνεκδ.) το φάρμακο που περιέχει μία από τις ουσίες αυτές. — **αντιβιοτικός,** -ή. -ό

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < *αντί + βιοτικός* < *βίος.* < γαλλ. antibiotique. Βλ κ *μικρόβιο]* **αντιβίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιλτρ η θεραπευτική αγωγή με χορήγηση αντιβιοτικών φαρμάκων > * σχομο λ *-ωση* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ antibiosis] **αντιβολή** (η) [αρχ.[ΦΙλολ. η παραβολή λέξη προς λέξη και η διεξοδική εξέταση τού κειμένου ενός έργου με αντίγραφό του που έχει διασωθεί, με σκοπό την αξιολόγησή του ως προς τη σχέση του με το αρχικό κείμενο.

αντίβολο (το) [αρχ] {αντιβόλ-ου j -ων} φιλολ το χειρόγραφο από το οποίο αντιγράφει ένα έργο ο αντιγραφέας. **αντιβουίζω** ρ. αμετβ. {αντιβούιξα} εκπέμπω βοή λόγω αντήχησης, αντιλαλώ· *αντιβούιζε όλος ο τόπος από τον δυνατό κρότο* συν αντηχώ. Επίσης **αντιβο(υ)ώ** ρ. [μτγν] |-άς...}. — **αντιβούισμα** (το), **αντιβράχιο** (το) [1897] {αντιβραχί-ου | -ων} αναί το τμήμα τού χεριού από τον καρπό ώς τον αγκώνα συν πήχυς. Επίσης **αντιβραχίο- νας** (ο).

[γ/τύμ < *αντι-* 4- *-βράχιο* < *βραχίό)ν,* ελληνογενής ςέν όρ , < νεολατ antibrachium].

Αντίγκουα και Μπαρμπούντα (η) (αγγλ Antigua and Barbuda) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών κοντά στις Β ακτές τής Ν. Αμερικής, με πρωτεύουσα τον Αγιο Ιωάννη, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Α Καραϊβικής.

[ΕΤΥΜ II ονομ. Antigua (αγγλ) ανάγεται στο θηλ. τού ισπ. επιθ antiguo «παλιός, αρχαίος», που δόθηκε στο νησί από τον Κολόμβο το 1493 εξαιτίας ομώνυμου ναού στη Σεβίλλη] **αντιγνωμία** (η) [1766] {αντιγνωμιών} η ύπαρξη αντικρουόμενων γνωμών και απόψεων σε ένα θέμα ΣΥΝ διχογνωμία, διαφωνία ΑΝΤ συμφωνία. — **αντιγνωμώ** ρ. [μτγν.] {-εις .}.

Αντιγόνη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ κόρη τού Οιδίποδα, γνωστή από την ομώνυμη τραγωδία τού Σοφοκλή **2.** γυναικείο όνομα [ετυμ αρχ κύρ. όν., θηλ τού αρσ *''Αντίγονος* (βλ.λ.)). **αντιγόνο** (το) βιολ ουσία πρωτεινικής συνήθ φύσεως, που. όταν ει- σέλθει στον οργανισμό, προκαλεί τον σχηματισμό αντισωμάτων, τα οποία επιφέρουν ανοσία — **αντιγονικός,** -ή, -ό.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αντι- + *-γόνο* < *γόνος,* < γαλλ. antigene (όπου β' συνθ. είναι η λ *γένος)]*

Αντίγονος (ο) **1**. όνομα αρχαίων Μακεδόνων βασιλέων **2.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Letym. αρχ. κύρ. όν. < *άντι-* + *γόνος].* **αντίγραμματικός,** -ή, -ό γλωσσ (για φράσεις, προτάσεις κ.λπ) αυτός που παραβιάζει τους κανόνες τής γλώσσας, καταλήγοντας σε δομές που δεν είναι γραμματικώς αποδεκτές, δεν είναι ορθές (βλ κ. λ. *γραμματικός): η πρόταση «μαθητής ο έλυσε άσκησή του» είναι ~ στα Ελληνικά* αντ γραμματικός. —**αντιγραμματικότητα** (η)

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. ungrammatical, που πλάστηκε το 1957 από τον Αμερικανόγλωσσολόγο N. Chomsky}, **αντιγραφέας** (ο/η) {(θηλ. αντιγραφ-έως) | -είς. -έων} **1.** πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με την αντιγραφή (χειρογράφων, εγγράφων κ.λπ.): *τα κείμενα τής κλασικής γραμματείας που σώζονται τα οφείλουμε στους ~ των μοναστηριών τού Μεσαίωνα* 2. καλ Τt-ΧΝ καλλι- τέχνης που αντιγράφει έργα τέχνης συνήθ. διάσημων καλλιτεχνών 3. (κακόσ.) πρόσωπο που αντιγράφει έργα άλλων δημιουργών και τα παρουσιάζει ως δικά του.

[ετυμ < αρχ *άντιγραφεύς* < *αντιγράφω]* **αντιγραφή** (η) **1.** (α) η ακριβής μεταφορά ενός κειμένου από βιβλίο, έγγραφο, χειρόγραφο κ.λπ. σε άλλο (β) ιλητροφ η δημιουργία πιστού αντιγράφου ενός πρωτοτύπου 2. καλ τεχν η πιστή μίμηση και απόδοση ενός έργου τέχνης' (συνεκδ.) το προϊόν τής αντιγραφής *αυτός ο πίνακας δεν είναι γνήσιος, είναι* ~ 3. (γενικότ.) η παράνομη χρήση και οικειοποίηση τής πνευματικής ιδιοκτησίας ΣΥΝ λογοκλοπή **4.** (σε γραπτή εξέταση) η αθέμιτη πράξη εξεταζομένου να μεταφέρει στο γραπτό του απάντηση ή τμήμα απάντησης που βλέπει κρυφά από αλλού (βιβλίο, σημειώσεις, γραπτό άλλου εξεταζομένου): *ο επιτηρητής τον έπιασε να κάνει ~ και του μηδένισε το γραπτό* 5. βιολ η αυτοαναπαραγωγή τού D.N A. (βλ.λ.) συν αναδιπλασιασμός.

[ετυμ αρχ. < *αντιγράφω.* Η σημ 5 αποτελεί απόδ. τού αγγλ replication]

αντιγραφῖκός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αντιγραφή 2. ***αντιγραφικά*** (τα) η αμοιβή για την αντιγραφή, **αντίγραφο** (το) [αρχ.] {αντιγράφ-ου | -ων} **1.** (α) έγγραφο που περιλαμβάνει το περιεχόμενο πρωτότυπου εγγράφου. *υποβάλ/Μ την αίτηση σε τρία ~ || βγάζω φωτοτυπημένα ~* (β) (ειδικότ.) έγγραφο που εκδίδεται από αρμόδιο πρόσωπο, στο οποίο αναγράφεται πιστά το περιεχόμενο τού πρωτοτύπου και έχει ισότιμη ισχύ με αυτό *επικυρωμένο / ακριβές ~ || ~ συμβολαίου* 2. (μτφ. για πρόσ) αυτός που έχει μεγάλη ομοιότητα με κάποιον άλλο: *όλοι λένε πως η Μαρία είναι πιστό - τής μητέρας της 3.* (α) (στην τέχνη) κάθε πιστή απομίμηση πρωτότυπου έργου: *είχε ένα ~ τής «Γκουέρνικα» τού Πικάσσο* (β) κασέτα

αντι- / αντί- / αντ- / ανθ- σ'
σ **αντι-αιμοπεταλιακός,** -ή, -ό **αντι-αϊμορραγικός,** -ή, -ό **αντι-ακαδημαικός,** -ή, -ό **αντι-ακαδημαϊσμός** (ο) **αντι-αλκοολικός,** -ή, -ό **αντι-αλλεργικός,** -ή, -ό **αντι-αμοιβαδικός,** -ή, -ό
αντι-αττοικιακός, -ή, ό **αντι-αποικιοκρατικός,** -ή. -ό **αντι-αρθριτικός,** -ή. -ό **αντι-αριστερός,** -ή, -ό **αντι-αρρυθμικός,** -η, -ό **αντι-αυταρχικός,** -ή, -ό **αντι-βακτηριδιακός,** -ή, -
αντι-βενιζελικός, -ή, -ό **αντι-βηχικός,** -ή. -ό **αντι-γριπικός,** -ή. -ό **αντι-δεξιός,** -σ, -ό **αντι-δημαγωγῖκός,** -ή, -ό **αντι-διαβητικός,** -ή, -ό **αντι-διαρρηκτικός,** -ή, -ό
αντι-διεγερτικός, -ή, -ό **αντι-δικτατορικός,** -ή, -ό **αντι-δογματικός,** -ή. -ό **αντι-δορυφορικός,** -ή, -ό **αντι-εβραῖκός,** -ή, -ό **αντι-εθνικιστικός,** -ή, -ό **αντ(ι)-εκκλησιαστικός,** -ή, -
αντι-εκπαιδευτικός, -ή, -ό **αντι-εμετικός,** -ή. -ό **αντι-εοκικός,** -ή. -ό **αντι-επιδημικός,** -ή, -ό **αντι-επιληπτικός,** -ή, -ό

ήχου / εικόνας, σιντί κ ά των οποίων το περιεχόμενο αποτελεί πιστή μεταφορά τού περιεχομένου άλλης κασέτας, σιντί κ.λπ. σχολιο λ *απόγραφο.*

αντιγράφω ρ μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.) {αντέγραψα, αντιγράφτηκα (λόγ. αντεγράφην, -ης. -η , μτχ. αντιγραφείς, -είσα. -έν), -μένος (λόγ. αντιγεγραμμένος)} ♦ (μετβ.) 1. κάνω αντιγραφή, μεταφέρω με ακρίβεια από το πρωτότυπο ένα γραπτό κείμενο ή σχέδιο: *αντιγράψτε τις ασκήσεις από τον πίνακα* 2. απομιμούμαι (κυρ. καλλιτεχνικό έργο) συν (καθημ.) ξεσηκώνω 3. μιμούμαι (κάποιον/κάτι): *αντιγράφει τον φίλο του σε όλα τον τα φερσίματα* 4. δημιουργώ αντίγραφο πρωτότυπου έργου με μηχανικά μέσα, π χ. βιντεοκασέτας, σιντί. κασέτας ήχου κ.ά.

♦ 5. (αμετβ) κάνω αντιγραφή (βλ λ , σημ. 4): *τον έπιασα ν'αντιγράφει από τον πλαϊνό του.*

αντιδάνειο (το) {αντιδανεί-ου | -ων} γλΩΣΣ το στοιχείο (συνήθ λέξη) μιας γλώσσας που. αφού εισαχθεί ως δάνειο σε άλλη γλώσσα και προσαρμοστεί Φωνολογικά και μορφολογικά στο σύστημά της, επιστρέφει συνήθως αλλοιωμένο στη γλώσσα από την οποία ξεκίνησε π.χ. *κα/^έμι* < τουρκ. kalem < αραβ kalam < ελλην. *κάλαμος.*

| J-ΠΥ Μ Απόδ τού γερμ. Ruckwanderer]

αντιδάνεια (αντιδάνειες λέξεις). Κάθε γλώσσα δανείζεται από άλλες γλώσσες λέξεις που χρειάζεται, για να δηλώσει νέες έννοιες (από τον πολιτισμό, την επιστήμη, την τεχνολογία, την καθημερινή ζωή κ.λπ.). Οι λέξεις αυτές λέγονται **δάνειες λέξεις** ή **δάνεια**· πβ. παλαιότερα δάνεια τής Ελληνικής (λατ. *γάτα, άσπρος, πόμολο, βέργα*· βεν. *αναμπουμπούλα*· γενουατ. *κάβος*-τουρκ. *τζάκι, μπακάλης* αλβ. *καλαμπόκι-σλα^ βρικόλακας* αραβ *κεχριμπάρι* κ.ά.) και νεότερα δάνεια τής Ελληνικής (γαλλ. *γραβάτα, ρόλος, κοντρόλ* αγγλ. *μπαρ, σούπερ-μάρκετ. τσεκ* γερμ. [μέσω ιταλικής] *μπίρα, τάλιρο* κ.ά) Κοντά στα δάνεια υπάρχουν -ιδίως για γλώσσες όπως η Ελληνική, που κατεξοχήν δάνεισε πάρα πολλές λέξεις σε άλλες γλώσσες και τα **αντιδάνεια** δάνεια λ.χ. τής Ελληνικής από ξένες γλώσσες που και αυτές τα έχουν πάρει παλιότερα από την Ελληνική Πρόκειται για «φαινομενικά δάνεια», αφού οι γλώσσες που δανείζουν τις δεδομένες λέξεις τις έχουν οι ίδιες αντι-δανειστεί από τη γλώσσα στην οποία φαίνονται ως δάνεια Οι Γερμανοί απο- καλούν τέτοια δάνεια «Ruckwanderer», περιπλανώμενες λέξεις που επιστρέφουν στον τόπο τους! Παραδείγματα αντιδανείων λέξεων τής Ελληνικής: **γαζία** < βενετσ. gazia < ιταλ. cacia < ελλ. *ακακία* **σπάλα** < ιταλ spalla < λατ. spatula < ελλ *σπάθη* **τσαμπούνα** (είδος αυλού) < ιταλ zampogna < λατ. symphonia < ελλ. *συμφωνία* **βάρκα** < λατ barca < *λατ. *barica < ελλ. *βάρις* **άρια** < ιταλ. aria < λατ aerius < ελλ *άήρ* **φιστίκι** < τουρκ. fistik < ελλ *πιστάκιον,* υπο- *κορ. τον πιστάκη (από κερσ* pistah) **καναπές** < γαλλ canap£<λατ conopeum < ελλ *κωνωπεϊον* (ανάκλιντρο με κουνουπιέρα) **αφιόνι**
< τουρκ. afyon < ελλ *δπιον* **καμπούρης** < τουρκ kambur < ελλ. *καμπύλος-* **πέναλτι** < μεσ. λατ. poenalitas < λατ poenalis < ελλ. *ποινή* **κάμαρα** < λατ. camara < ελλ. *καμάρα* **γάντζος** < βενετσ. ganzo < ελλ *γαμψός* **ελιξήριο** < αραβ. el iksir < ελλ. *ξηρίον* «σκόνη για πληγές»· **τσόκαρο** < ιταλ. zoccolo. υποκορ. τού zocco < ελλ *σόκχος-* **αντιλόπη** < γαλλ. antilope < αγγλ antelope < μεσ λατ anialopus < μεσν. ελλ *άνθό/.οψ* «μυθικό τέρας που περιγράφει ο Ευστάθιος Αντιόχειας» (t 337) **διαμάντι** < ιταλ diamante < λατ. diamas < ελλ *άδάμας* **δράμι** < μεσν δράμιον < αραβ. dirhem < ελλ *δραχμίον,* υποκορ. τού *δραχμή* **παλάβρα** < ισπανοεβρ. paravra < λατ. parabola
< ελλ. *παραβο/.ή-* **φυντάνι** < τουρκ fidan < ελλ. *φντάνη (η)* κ ά

αντιδεοντολογικός, -ή, -ό αυτός που παραβιάζει τη δεοντολογία
— αντιδεοντολογικά επίρρ. **αντίδήμαρχος** (ο/η) [1891] {αντιδημάρχ-ου | -ων, -ους} μέλος δημοτικού συμβουλίου, δεύτερο στην ιεραρχία μετά τον δήμαρχο, που έχει επιφορτιστεί με συγκεκριμένο τομέα ευθυνών (π χ τα πολιτιστικά) **αντιδημοτικός,** -ή, -ό [1826] αυτός που δεν είναι αρεστός στον λαό. μη δημοφιλής ΣΥΝ αντιλαϊκός α\τ λαοφιλής, δημοφιλής. — **αντιδημοτικά** επίρρ., **αντιδημοτικότητα** (η) [1855]
ΓΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ impopulaire]. **αντίδι** (το) {αντιδ-ιού | -ιών} εδώδιμο λαχανικό που τρώγεται ως σαλατικό ή και μαγειρεμένο
[ετυμ <μεσον *άντ ίδιον ι άντίβιονί έντ νβιον*< *ΐντνβον* <λ ατ. intubus «είδος λαχανικού»]
αντίδιαβρωτικός, -ή, -ό αυτός που δεν επιτρέπει τη διάβρωση: «~ *έργα στις λεκάνες απορροής των χειμάρρων*» (εφημ.) || ~ *ουσία.* **αντιδιαδήλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η διαδήλωση που γίνεται ως αντίδραση σε άλλη διαδήλωση, η οποία πραγματοποιείται την ίδια στιγμή — **αντιδιαδηλωτής** (ο) [1888]. **αντιδιαδη- λώτρια** (η), **αντιδιαδηλώνω** ρ.
[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ contre-manifestationl **αντιδιαστέλλω** ρ. μετβ. [μτγν] {αντι-διέστειλα, -διαστάλθηκα (λόγ -διεστάλην, -ης, -η...), -διεσταλμένος} αντιπαραθέτω (κάτι προς κάτι διαφορετικό, ανόμοιο), για να τονιστεί η μεταξύ τους διαφορά· ο *υπουργός αντιδιέστειλε την πολιτική τον προς αντήν του προκατό- χον τον* || *η άμιλλα αντιδιαστέλλεται σαφώς από τον ανταγωνισμό* ΣΥΝ ξεχωρίζω, διαχωρίζω, διακρίνω αντ ταυτίζω. — **αντιδιαστολτι- κός,** -ή. -ό [μτγν. |, **αντιδιασταλτικά** επίρρ. **αντιδιαστολή** (η) [μτγν] η αντιπαράθεση στοιχείου προς ένα άλλο, για να τονιστεί η μεταξύ τους διαφορά *η συζήτηση είχε ως θέμα τον ρόλο τής πολιτικοποίησης κατ' ~ προς τον κομματισμό* ΣΥΝ διαχωρισμός, διαφοροποίηση αντ. ταύτιση, **αντιδικία** (η) Ιμτγν.1 {αντιδικιών} 1. η εμπλοκή σε δικαστικό αγώνα (με κάποιον), η διεξαγωγή δίκης με αντιπαράθεση των διαδίκων 2. (κατ' επέκτ.) η έριδα, η έντονη διαφωνία: γο *συνέδριο δεν είχε ομαλή εξέ/αξη εξαιτίας τής ~μεταξύ μερικών συνέδρων* ΣΥ\ διχογνωμία, φιλονικία. διαμάχη.

αντίδικος, -η/'-ος, -ο [αρχ [[αντιδίκ-ου | -ων, -ους} ο αντίπαλος σε δίκη. καθένας από τους δύο διαδίκους. **αντιδικώ** ρ. αμετβ [αρχ] {αντιδικείς . j αντιδίκησα} φιλονικώ έντονα (με κάποιον), εναντιώνομαι (σε κάποιον)· *μην αντιδικείς μαζί τον δεν πρόκειται να βρεις το δίκιο σον* συν διαφωνώ, τσακώνομαι, διαπληκτίζομαι, καβγαδίζω, **αντίδοτο** (το) {αντιδότ-ου | -ων} **1.** φαρμ το φάρμακο που εξουδετερώνει τη δράση δηλητηρίου ή άλλης βλαβερής ουσίας που εισέρχεται στον οργανισμό 2. (μτ<β) το μέσο για την αντιμετώπιση προβληματικής κατάστασης: *οι περιορισμοί στην κυκ/.οφορία των αυτοκινήτων θα ?^ειτουργήσουν ως ~ στην αύξηση τής ατμοσφαιρικής ρύπανσης.* [ετυμ < μεσν *άντίδοτον* (ενν *φάρμακον).* ουδ τού μτγν. επιθ. *άντί- δοτος*< αρχ. *άντιδίδωμι* «ανταποδίδω, ανταλλάσσω»], **αντίδραση** (η) [-ης κ -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. (γενικά) η δράση ή η ενέργεια που πραγματοποιείται για την εξουδετέρωση άλλης δράσης ή ενέργειας *έντονη* ~ || *δράση και* ~ 2. η αρνητική στάση, η αρνητική συμπεριφορά *κάθε τον πρόταση αντιμετώπιζε την έντονη ~ των συναδέλφων τον* || *προκαλώ ποικίλες / έντονες* - φρ ***από αντίδραση*** για τη δήλωση αντιθέσεως, μόνο και μόνο για να εκδηλωθεί αντίθεση: *Από αντίδραση διαφωνεί μαζί σον! Στην πραγματικότητα, δεν έχει να προτείνει κάτι καλύτερο!3.* ιιολιι (κακόσ) το σύνολο των δυνάμεων μιας κοινωνίας που αντιτίθενται σε κάθε πολιτική ή κοινωνική αλλαγή και ενδεχομένως ευνοούν την οπισθοδρόμηση: *οι δν- νάμεις τής ~ || η μαύρη* ~ (ο φασισμός) **4.** ΦΥΣ δύναμη που είναι ίση σε μέτρο, αλλά αντίθετη ως προς τη φορά σε κάποια άλλη δύναμη (δράση) 5. (μτφ) οτιδήποτε έρχεται ως απάντηση σε επίδραση, σε εξωτερικό ή εσωτερικό ερέθισμα: *η στροφή τού εκ/.ογικού σώματος προς τα μικρότερα κόμματα χαρακτηρίστηκε νγιής ~ || η ~ τον ήταν χλιαρή || παγερή / βίαιη* ~ || (ειδικότ. ιατρ) *αγχώδης / νευρωσική* ~ 6. (επιστημ.) (α) (γενικά) κάθε φαινόμενο που προκαλείται από την επίδραση ενός σώματος σε ένα άλλο ή μιας δύναμης σε μια άλλη (β) ***(χημική) αντίδραση*** η αμοιβαία επίδραση μεταξύ ουσιών, η οποία οδηγεί στην παραγωγή νέας ή νέων ουσιών με διαφορετικές χημικές ιδιότητες (γ) ***αμφίδρομη (χημική) αντίδραση*** βλ λ *αμφίδρομος* (δ) ***αλυσιδωτή αντίδραση*** βλ λ *αλυσιδωτός,* (σημ. 2) (ε) ***πυρηνική αντίδραση*** φαινόμενο κατά το οποίο σημειώνονται μεταβολές στους πυρήνες των ατόμων των στοιχείων, με αποτέλεσμα τον σχηματισμό νέων πυρήνων **7.** φυσιολ κάθε εκδήλωση ή ενέργεια τού οργανισμού, που έρχεται ως επακόλουθο συγκεκριμένου ερεθίσματος, *η ~ του οργανισμού στο φάρμακο.*
[ΠΤΥΜ < μτγν. *άντίδρασις* < αρχ *άντιδρώ* Ο επιστημ όρος είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ. reaction] **αντιδραστήρας** (ο) χημ-τεχνολ η διάταξη, συνήθ απλό δοχείο ή δοχείο ειδικής κατασκευής, μέσα στο οποίο πραγματοποιείται χημική ή πυρηνική αντίδραση για πειραματικούς ή βιομηχανικούς λόγους.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από αγγλ reactor], **αντιδραστήριο** (το) [1842] {αντιδραστηρί-ου | -ων} χημ κάθε ουσία που συμμετέχει σε μια χημική αντίδραση **αντιδραστικός,** -ή, -ό [1812] **1.** αυτός που συνηθίζει να εναντιώνεται, να κρατά αρνητική στάση: *είναι ~ άτομο ό,τι και να τον πεις διαφωνεί* 2. ΙΙΟΛΙΤ αυτός που αντιτίθεται σε κάθε καινοτομία, ο πολέμιος των κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών: ~ *πολιτική / επιλογές* ΣΥΝ συντηρητικός, οπισθοδρομικός αν Γ προοδευτικός, πρωτοποριακός, ριζοσπαστικός. — **αντιδραστικά** επίρρ. **αντιδρώ** ρ. αμετβ. {αντιδράς j αντέδρασα} 1.(+σε / κατά/ εναντίον) ενεργώ αντίθετα ή εκδηλώνω την αντίθεσή μου, τηρώ αρνητική στάση: *αντέδρασε στην υπόδειξη πον τον έκανε ο προϊστάμενός τον* || *το σωματείο μας δεν πρόκειται να δεχθεί τα νέα φορολογικά μέτρα θα αντιδράσει* || - *έντονα* συν εναντιώνομαι, αντιτίθεμαι ανί συμπράττω. συμφωνώ 2. (+σε) εκδηλώνω θετική ή αρνητική συμπεριφορά ως απάντηση σε εξωτερικό ή εσο>τερικό ερέθισμα (ενέργεια, πληροφορία κ.λπ.): *πώς αντέδρασε όταν άκονσε το νέο,* || *στα αναπάντεχα νέα αντέδρασα βάζοντας τα γέλια* 3. χημ (για χημικά στοιχεία ή ενώσεις) συμμετέχω σε χημική αντίδραση: γο *χλώριο αντιδρά με το νάτριο και παράγεται το χλωριούχο νάτριο* **4.** φυσιολ εκδηλώνω αντίδραση. απαντώ σε συγκεκριμένο ερέθισμα: ο *οργανισμός* του δεν *αντιδρά* πΛέον
[ειυμ < αρχ *αντιδρώ,* αρχική σημ. «ενεργώ εναντίον κάποιου», < *άντι-* + *δρώ (-άω).* Η σημ «ανταποκρίνομαι σε εξωτερικό ερέθισμα» είναι απόδ τού γαλλ reagir] **αντιδυτικός,** -ή, -ό αυτός που είναι αντίθετος προς τη Δύση (βλ.λ.) (την πολιτική, την πρακτική, την ιδεολογία της) ή τους δυτικούς: - *πολιτική / στάση / συνθήματα* ΑΝΤ φιλοδυτικός **αντίδωρο** κ (*λαΐκ*) [μεσν.) **αντίδερο** (το) ι ;κκλης το μικρό τεμάχιο άρτου που μοιράζει ο ιερέας στους εκκλησιαζομένους στο τέλος τής θείας Λειτουργίας αντί των θείων δώρων
[f.tym < μτγν *άντίδωρον* «δώρο που δόθηκε ως ανταπόδοση» < αρχ *άντιδωρονμαι* (υποχωρητ.) «ανταποδίδω το δώρο» < *άντι-* + *δω- ρονμαι* Η εκκλησ. σημ είναι μεσν | **αντιεισαγγελέας** (ο/η) -+ αντεισαγγελέας **αντιελληνικός,** -ή. -ό * ανθελληνικός
αντιένζυμο (το) {αντιενζύμ-ου | -ων} ΒΙΟΛ-ΧΙΙΜ ουσία που εξουδετερώνει τη δράση των ενζύμων [1-.ΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ antienzymej **αντιεπιστημονικός,** -ή, -ό ► αντεπιστημονικός **αντ(ι)ευρωπαϊκός,** -ή. -ό **1.** αυτός που είναι αντίθετος με οτιδήπο

τε έχει σχέση με την Ευρώπη · ~ *στάση / μένος / κήρυγμα* ΑΝΤ φιλο- ευρωπαϊκός 2. (ειδικότ.) αυτός που είναι αντίθετος με την Ευρωπαϊκή Ηνωση ή την πολιτική της: - *πολιτική / δημοσίευμα* ΑΝΓ φιλοευ- ρωπαϊκός. – **αντιευρωπαϊκά** επίρρ.
Ιπτυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ anti-European Βλ κ. *ευρωσκε- πτικισμός].*
αντ(ι)ευρωπαϊστής (ο), **αντ(ι)ευρωπαΐστρια** (η) (αντ(ι)ευρωπαϊστριθ)νί πρόσωπο που εναντιώνεται στην Ευρώπη ως πολιτικό ή/και πολιτιστικό χώρο, που είναι αντίθετος στην ιδέα τού ευρωπαϊσμού αν ι ευρωπαϊστής – **αντ(ι)ευρωπαϊσμός** (ο), **αντιζηλία** (η) [μτγν.] {αντιζηλιών} (κακόσ.) **1.** ο μονομερής ή αμοιβαίος ανταγωνισμός μεταξύ προσώπων που επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό *συχνά υπάρχει ~ μεταξύ των καλών μαθητών ΣΥΚ* αντιπαλότητα 2. το αίσθημα ζήλιας που δημιουργείται μεταξύ προσίόπων που βρίσκονται σε σχέση ανταγωνισμού, *η ~ κατέστρεψε τη φιλία τους.* **αντίζηλος** (ο/η) {-ου κ. -ήλου | -ων κ. -ήλων, -ους κ -ήλους} **1.** πρόσωπο που βρίσκεται σε ανταγωνιστική σχέση με άλλο. επιδιώκοντας τον ίδιο σκοπό ΣΥΝ. αντίπαλος, ανταγωνιστής 2. (ειδικότ.) ο ερωτικός αντίζηλος ΣΥΝ αντεραστής.
[ΕΙΥΜ μτγν. < *άντι- + ζήλ.ος]* **αντιζυγία** (η) {αντιζυγιών} στρατ η παράταξη σε αντιμέτωπους ζυγούς
[ΕΓΥΜ μτγν, αρχική σημ. «ισοδυναμία», < *άντίζυγος* «αντίστοιχος, ισοβαρής» < *άντι- + ζυγός].* **αντιζυγίζω** κ. **αντιζυγιάζω** ρ. μετβ. {αντιζύγισα} αντισταθμίζω. – **αντιζύγιασμα** (το). **αντΐζύγΐο** (το) {αντιζυγί-ου | -ων} το αντίβαρο (βλ.λ.. σημ. 1) Επίσης **αντιζύγι**
[ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. contre-poids] **αντιήρωας** (ο) {αντιηρώων} η κεντρική φυσιογνωμία τού αντιμυθι- στορήματος (βλ λ.), αντίποδας τού ήρωα τού κλασικού μυθιστορήματος (αλλά και τού θεατρικού ή κινηματογραφικού έργου), αμφισβη- τίας. ανικανοποίητος, απογοητευμένος, οργισμένος κυρ. με την κατεστημένη ηθική σε όλες της τις εκφράσεις · από τους σημαντικότερους αντιήρωες είναι ο Τζίμι Πόρτερ τού περίφημου έργου τού Τζωρτζ Όσμπορν «Οργισμένο είδωλο» (1956) (πβ λ. *αντιστάρ)*
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. antiheros] **αντιηρωικος,** -ή, -ό **1.** αυτός που δεν ευνοεί τον ηρωισμό ή την ανάδειξη ηρώων: ~ *εποχή* 2. αυτός που έχει χαρακτηριστικά αντίθετα προς αυτά τού ήρωα (π χ. στερείται γενναιότητας, ευγενούς φρονήματος).
αντιθεατρικός, -ή, -ό αυτός που δεν συμφωνεί με τους κανόνες τής θεατρικής τέχνης (ειδικότ. για έργα) αυτός που δεν προσφέρεται για να γίνει θεατρικό έργο, που δεν μπορεί να σκηνοθετηθεί ως θεατρική παράσταση: *το έργο ήταν τελείως ~ στηριζόταν σ'ένα κείμενο γραμμένο για* να *διαβάζεται, όχι να παίζεται* – **αντιθεατρικά** επίρρ. [Π1ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. antitheatral] **αντίθεος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που αρνείται την ύπαρξη Θεού ή πράττει ενάντια στη βούληση τού Θεού ΣΥΝ άθεος, ασεβής ΑΝΤ θεοσεβού- μενος, ευσεβής, πιστός 2. ***αντίθεος*** (ο) ο Διάβολος, ο Σατανάς ΣΥΝ δαίμονας, Εωσφόρος
αντίθεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** η έλλειψη συμφωνίας ή ομοφωνίας, η διάσταση ~ *απόψεων* ΣΥΝ διαφωνία, ασυμφωνία, αντιπαράθεση, διαφορά 2. (ειδικότ.) η σχέση μεταξύ δύο εννοιών ή κρίσεων που αποκλείουν η μία την άλλη 3. η παρουσία διαφορετικών στοιχείων από κοινού, με τρόπο ώστε να τονίζονταν οι διαφορές τους, τα διαφορετικά τους χαρακτηριστικά: ~ *χρωμάτων* ΣΥΝ κοντράστ · ΦΡ ***σε αντίθεση με*** / (λόγ) ***εναντιθέσει προς*** (σε σύγκριση) κατ' αντι- διαστο/.ή προς: *η ζωή στην ύπαιθρο ~ τη ζωή στην πόλη* 4. ΡΙΙΤΟΡ- ΦΙΛΟΛ σχήμα λόγου κατά το οποίο αντίθετες λέξεις ή έννοιες παρατίθενται, για να δημιουργήσουν εντύπωση, λ.χ. *«εφημερίδες, αι οποί- αι εσύσταινον (το βιβλίο) ως ευφυέστατον λίαν κακόηθες, χαριτό- βρυτον, βορβορώδες. , θελκτικότατον, αηδές .»* (Εμμ. Ροΐδης).
[ΕΓΥΜ < αρχ. *άντίθεσις < άντιτίθημι* < *άντι- + τίθημι* «θέτω» Η φρ. εν *αντιθέσει με / προς* αποδίδει το γαλλ au coniraire de], **αντίθετα** επίρρ. **1.** με τον αντίθετο τρόπο: *πράττει ~ απ'ό,τι του λένε* 2. για την έκφραση αντιδιαστολής, αντιπαράθεσης · *εκείνος με κο- ρύδεψε. ~ εγώ υπήρξα απολύτως ει/ακρινής απέναντι του* 3. για την έκφραση αντίθεσης, άρνησης, για να δηλωθεί ότι ισχύει το αντίθετο από αυτό που μόλις ελέχθη: *-Μήπως τους κακομεταχειρίστηκες; -Αντίθετα, τους φέρθηκα με τον καλύτερο τρόπο** ΣΥΝ κάθε άλλο. Επίσης (λόγ.) **αντιθέτως** [μτγν.]. **αντιθετικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αντίθεση 2. ΓΛΕ2ΣΣ ***αντιθετικός σύνδεσμος*** ο σύνδεσμος που συνδέει όρους (λέξεις, προτάσεις κ.λπ.) σε σχέση αντίθεσης: *αντιθετικοί σύνδεσμοι τής Ελληνικής είναι οι «αλλά», «όμως», «ωστόσο», «μα»* κλπ. **αντίθετο** (το) [αρχ **]** {αντιθέτ-ου | -ων} **1.** καθετί που βρίσκεται σε σχέση αντίθεσης προς κάτι άλλο *ο Τάκης είναι το ~ τού θάνου: ευ- γενής ο ένας. αγενής ο άλλος || η τωρινή κυβέρνηση ακολουθεί την άκρως - πολιτική από την προηγούμενη |) ποτέ δεν υποστήριξα την αυστηρότητα το ~ μάλιστα πάντα έλεγα ότι πρέπει να είμαστε επιεικείς* **2.** (ειδικότ) ΓΛΩΣΣ. έννοια ή λέξη που βρίσκεται σε σχέση αντίθεσης με άλλη: ΓΟ ~ *τού καλού είναι το κακό* || ΓΟ ~ *τού «φεύγω» είναι το «έρχομαι»* ΣΥΝ αντοίνυμο ΑΝΤ συνώνυμο, **αντίθετος,** -η, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται σε αντίθεση (με κάποιον/κάτι άλλο): ~ *αποτέλεσμα Ι πλευρά! χρώμα || αυτό είναι τελείως ~ από τις αρχές μου / με όσα έχουμε συμφωνήσει / από όσα έχουμε πει* ΣΥΝ ασύμφωνος 2. ***αντίθετο*** (το) βλ.λ 3. (για πρόσ) αυτός που διαφωνεί, που έχει διαφορετική άποψη ο *υπουργός ήταν αντίθετος στις τελευταίες επιλογές τής κυβέρνησης και παραιτήθηκε* ΣΥΝ ενάντιος 4. αυτός που βρίσκεται σε αντίστροφη κατεύθυνση, που έχει αντίρροπη φορά: ~ *πορεία [1] κατεύθυνση* ΣΥΝ αντίστροφος 5. μαθ ***αντίθετοι*** αρ/θ> ***μοί*** δύο αριθμοί οι οποίοι έχουν άθροισμα το 0.
[ΕΙΥΜ μτγν < αρχ. *άντιτίθημι < άντι- + τίθημι* «θέτω» (βλ. λ. *θέτω. τίθεμαι)].*
αντιθέτω ρ. μετβ {αντέθεσα, μεσοπαθ. ενεστ αντιτίθ-εμαι, -εσαι, -εται, -έμεθα, -εσθε, -ενται, μεσοπαθ παρατ αντετιθ-έμην, -εσο, -ετο, -έμεθα, -εσθε. -εντο, αόρ αντιτέθηκα (λόγ. αντετέθην. -ης, -η.., μτχ. αντιτεθείς, -είσα, -έν), μτχ. παρακ αντιτεθειμένος} 1. (σπάν) θέτω (κάτι) απέναντι ή εναντίον άλλου, αντιτάσσω 2. (συνήθ. μεσοπαθ. ***αντιτίθεμαι)*** εκφράζω την αντίθεσή μου (σε κάτι): *οι κάτοικοι αντιτί- θενται στο σχέδιο κατασκευής εργοστασίου στην περιοχή τους* ΣΥΝ εναντιώνομαι, αντιτάσσομαι, αντιδρώ αντ συμφωνώ, επικροτώ.
\E1 ΥΜ < αρχ. *άντιτίθημι* «τοποθετώ απέναντι, αντιπαραθέτω» < *άντι-* -Ι- *τίθημι* «θέτω»]
αντίθρησκος, -η, -ο [1832] αυτός που στρέφεται εναντίον τής θρησκείας (γενικά) ή μιας συγκεκριμένης θρησκείας αντιιός (ο) πληροφ πρόγραμμα το οποίο σχεδιάστηκε και χρησιμοποιείται διορθωτικά για την απομάκρυνση των ιών από λογισμικό, αρχεία και δίσκους (βλ. λ. *ιός).*
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ antivirus (νόθο σύνθ)Ι αντιισταμινικάς, -ή, -ό φλρμ. 1. αυτός που λειτουργεί ανασταλτικά στις επιδράσεις τής ισταμίνης (βλ λ.) 2. ***αντιισταμινικό*** κ (καθημ.) α- ***ντιστα μινικό*** (το) φάρμακο για την πρόληψη αλλεργιών, ενίοτε και για την καταπολέμηση τής ναυτίας και τής αϋπνίας.
[f.tym Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ antihistaminic]. αντίκα (η) {αντικών} παλαιό (αλλά όχι αρχαίο) αντικείμενο με καλλιτεχνική ή και εμπορική αξία (έπιπλο, διακοσμητικό αντικείμενο, αυτοκίνητο κ.ά.) *αυτό το έπιπλο είναι ~ είναι εποχής Λουδοβίκου 16ου* · φρ ***ράλι-αντίκα*** αγώνας ταχύτητας παλαιών αυτοκινήτων.
[[1*1] υμ < ιταλ. antica, θηλ. τού επιθ. antico «παλαιός» < λατ antiquus «αρχαίος»]

Πώς προφέρεται το ***αντίκα;*** Το αντίκα ανήκει στα νεότερα δάνεια τής Ελληνικής, που δίνουν ακόμη στον ομιλητή την αίσθηση τής ξενικής προέλευσης Γι* αυτό και το -*ντ*- που υπάρχει μέσα στη λέξη. προφέρεται ξενικά και κατ' εξαίρεση ως ν-τ (= -nt-) και όχι κανονικά ως -nd- (πβ *αντίβαρο, αντωνυμία, έντιμος, συντότητα* κ.τ ό.): /antika/ όχι /andika/ ή /adiKa/ Το ίδιο ισχύει, λιγότερο, και για λέξεις όπως καντάδα, κόντρα, πουνέντες κ.ά Οι λέξεις αυτές δηλ διατηρούν την αρχική (ξενική) προφορά τους.

αντικαθεστωτικός, -ή, -ό αυτός που αντιτίθεται σε ένα καθεστώς: ~ *συνθήματα / κινήματα* || (ως ουσ) *διώξεις αντικαθεστικών.* αντικαθιστώ ρ. μετβ. {αντικαθιστάς. | αντι-κατέστησα, -καθίσταμαι, -καταστάθηκα. -κατεστημένος} 1. τοποθετώ, χρησιμοποιώ (κάτι) στη θέση άλλου λόγω φθοράς, βλάβης, απώλειας κ.λπ.: *αποφάσισε ν' αντικαταστήσει την πα/αά του βιβ/αοθήκη με μια καινούργια μεγαλύτερη || έδωσε εντολή να αντικατασταθούν αμέσως τα μηχανήματα που παθαίνουν συχνά βλάβες* συν αλλάζω, ανταλλάσσω 2. (για πρόσ) απαλλάσσω (κάποιον) από το καθήκον, τον ρόλο του ή καλύπτω την απουσία του είτε τοποθετώντας άλλον στη θέση του είτε αναλαμβάνοντας ο ίδιος το καθήκον, τον ρόλο του. *αντικατέστησε όλο το προσωπικό με ανθρώπους τής εμπιστοσύνης τον || επειδή αρ- ρώστησε. τον αντικατέστησα εγώ.* Επίσης (λαϊκ.) αντικατασταίνω {ΕΤΥΜ < αρχ *άντικαθίστημι* «τοποθετώ απέναντι, αποκαθιστώ, αναπληρώνω» < *άντι- + καθίστημι* «τοποθετώ, στήνω» Η σημερινή σημ. ήδη αρχ
αντικαθρεφτίζω ρ μετβ. {αντικαθρέφτισ-α. -τηκα, -μένος} αντικατοπτρίζω (βλ.λ.) – αντικαθρέφτισμα (το) αντικάμαρα (η) {χωρ. πληθ.} ο προθάλαμος · κυρ. στη φρ ***κάνω αντικάμαρα*** κάνω παρασκηνιακές ενέργειες, κινούμαι στους προθαλά- μους ανθρώπων τής εξουσίας και ρυθμίζω καταστάσεις, πβ λ. *λόμπι.* [ετυμ. < ιταλ. anticamera, βλ. κ. *κάμαρα).*
αντικανονικός, -ή, -ό [1852J1. αυτός που ενεργεί ή συμβαίνει αντίθετα προς τους καθιερωμένους κανόνες ή κανονισμούς: *το ατύχημα οφείλεται σε ~ προσπέραση |]* ~ *κόψιμο τής μπάλας με το χέρι* (στο ποδόσφαιρο) ΣΥΝ παράτυπος 2. εκκλης η πράξη (εκκλησιαστικού οργάνου) που γίνεται κατά παράβαση των Ιερών Κανόνων – αντι- κανονικ-ά/-ώς [1852] επίρρ., αντικανονικότητα (η) ί 1889 [. αντικαρκινικός, -ή. -ό αυτός που αποβλέπει στην αναστολή και τη θεραπεία τού καρκίνου ή και στην πρόληψή του · ~ *φάρμακο / έρανος / εκστρατεία*
[ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ anticancer], αντικαταβολή (η) 1. η καταβολή τής αξίας τού εμπορεύματος κατά τη στιγμή τής παραλαβής του: *θα σας ταχυδρομήσουμε το προϊόν που επιθυμείτε και θα το πληρώσετε με ~ | | επί ~* 2. ΟΙΚΟΝ η αγορά ή πώληση χρηματιστηριακών αξιών με προθεσμία έναντι καταβολής ορισμένου ποσού συν εξαργύρωση – αντικαταβάλλω ρ. [μτγν Ι (ΕΓΥΜ Απόδ. τού γαλλ remboursement]. αντικατασκοπία (η) {χωρ πληθ.} 1. το σύνολο των μέτρων και των ενεργειών που αποβλέπουν στην καταπολέμηση τυχόν κατασκοπευτικής δραστηριότητας ξένων κρατών αντ κατασκοπία 2. (συνεκδ.) η κρατική υπηρεσία που έχει την παραπάνω αρμοδιότητα και ενδεχομένως διενεργεί κατασκοπία εις βάρος άλλων κρατών. – αντικατά- σκοττος (ο/η), αντικατασκοττικός, -ή. -ό.
[ειυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. contre-espionnagel
αντικατασταθηκα ρ -+αντικαθιστώ αντικατασταίνω ρ. αντικαθιστώ
αντικατάσταση (η) {-ης *κ.* -άσεως | -άσεις, -άσεων} 1. η τοποθέτηση

(προσώπου ή πράγματος) στη θέση άλλου, *ο διοικητής τού στρατοπέδου διέταξε την ~ των σκοπών || ο ηλεκτρολόγος συνέστησε την ~ των μικροφώνων* συν αλλαγή, αναπλήρωση, υποκατάσταση 2. γλωσς (α) *χρονική αντικατάσταση* η τοποθέτηση ενός ρηματικού τύπου, συγκεκριμένου χρόνου, προσώπου, αριθμού, εγκλίσεως και φωνής, σε όλους τους αντίστοιχους τύπους των υπόλοιπων ρηματικών χρόνων (β) *εγκλιτική αντικατάσταση* η τοποθέτηση ενός ρηματικού τύπου συγκεκριμένης έγκλισης, προσίόπου. αριθμού, χρόνου και φωνής σε όλους τους αντίστοιχους τύπους των υπόλοιπων ρηματικών εγκλίσεων 3. χημ η χημική αντίδραση κατά την οποία ένα άτομο στοιχείου ή μια ρίζα ένωσης αντικαθίστανται από άλλο άτομο ή ρίζα.

[ετυμ < μτγν *άντικατάστασις* < αρχ. *άντικαθίστημι* Οι επιστημ όροι είναι μεταφρ. δάνεια από γαλλ. substitution], αντικαταστάτης (ο) [1838] {αντικαταστατών}, αντικαταστάτρια (η) {αντικαταστατριών} πρόσωπο που αντικαθιστά άλλο.

αναπληρω- τής *αν χρειαστεί να απουσιάσεις, οφείλεις να βρεις* ~. αντικαταστατικός, -ή, -ό [1874] αυτός που αντιβαίνει στους κανόνες τού καταστατικού, *πολλά μέλη κατήγγειλαν τις τελευταίες ενέργειες τού προέδρου ως αντικαταστατικές*

αντικαταστατός, -ή. -ό (1837J αυτός που είναι δυνατόν να αντικα- τασταθεί αντ αναντικατάστατος, αντικατέστησα ρ ► αντικαθιστώ

αντικατοπτρίζω ρ. μετβ. [1865] {αντικατόπτρισ-α,-τηκα, -μένοςΐ 1. αντανακλώ το φως σε λεία επιφάνεια σαν σε καθρέφτη *μέσα στη λίμνη αντικατοπτριζόταν η πανσέληνος* συν αντικαθρεφτίζω, αντιφεγγίζω 2. (μτφ.) φανεροϊνω, δείχνω καθαρά: *η μορφή του αντικατοπτρίζει τον ψυχικό του κόσμο.*

[ετυμ < *αντι-* + *κατοπτρίζω* < *κάτοπτρο,* απόδ. τού γαλλ. refl£ter]. αντικατοπτρισμός (ο) [1856] 1. φυς *το* φαινόμενο τής οπτικής απάτης που παρατηρείται συνήθ το καλοκαίρι πάνω από ερήμους ή ασφαλτοστρωμένους δρόμους και οφείλεται στην καμπύλωση των φωτεινών ακτίνων εξαιτίας τής διάθλασης σε στρώματα αέρα με διαφορετικό δείκτη διάθλασης 2. η αντανάκλαση τού φωτός σε λεία επιφάνεια. το καθρέίβτισμα συν κατοπτρισμός, αντικαθρέφτισμα.

[ΕΙΥΜ Απόδ τού γαλλ. miragej αντίκειμαί ρ. αμετβ αποθ. [αρχ | (+ σε / προς) βρίσκομαι σε αντίθεση, αντιβαίνω προς (κάτι): *αυτό το νομοσχέδιο αντίκειται στο Σύνταγμα || η αλαζονική του συμπεριφορά σε όλους αντίκειται προς κάθε έννοια συναδελφικότητας και δημοκρατικού ήθους* ΣΥ.ν αντιτίθεμαι. συγκρούομαι, έρχομαι σε αντίθεση, προσκρούω j * σχολιο λ *κείμαι, αποθετικός.* αντικειμενικός, -ή. -ό [186111. αυτός που σχετίζεται με το αντικείμενο (βλ.λ) · φρ *αντικειμενικός σκοπός Ι στόχος ο* κύριος, τελικός σκοπός: ~ *μιας διαφήμισης είναι να πείσει το* αγοραστικό *κοινό νσ. προτιμήσει το προϊόν που προβάλλει* **2.** Γλωσς αυτός που αναφέρεται στο αντικείμενο τού ρήματος: *γενική* ~ || ~ *σύνθετο* (βλ. λ *σύνθετος)*

• 3. αυτός που αποδίδει πιστά την πραγματικότητα, που δεν περί- λαμβάνει προσωπικά αισθήματα, κρίσεις ή σχόλια: - *έρευνα / περιγραφή / κριτική* συν ακριβής ανί υποκειμενικός 4. (για πρόσ) ανεπηρέαστος από προσωπικά αισθήματα ή προκαταλήψεις* ~ *κριτής / παρατηρητής* Συν. αμερόληπτος, απροκατάληπτος λμ προκατειλημμένος 5. ΟΙΚΟΝ (α) *αντικειμενική αξία* η αξία τού τετραγωνικού μέτρου ακινήτου σε ορισμένη περιοχή, όπως ορίζεται από το Υπουργείο Οικονομικών (β) *αντικειμενικά κριτήρια* κριτήρια που λαμβάνονται υπ" όψιν για τον καθορισμό τής φορολόγησης τού εισοδήματος των ελεύθερων επαγγελματιών ανεξαρτήτως τού εισοδήματος το οποίο δηλώνουν. - αντικειμενικ-ά / -ώς [18891 επίρρ.

[ετυμ Μεταφρ δάνειο, πβ. αγγλ. objective, γερμ objektiv] **αντικειμενικότητα** (η) [1867] {χωρ πληθ.) η απουσία υποκειμενισμού κατά την περιγραφή τής πραγματικότητας, την εκφορά κρίσεων κ.λπ. · η στάση τού ανθρώπου απέναντι στα πράγματα, η οποία είναι απαλλαγμένη από προσωπικές προτιμήσεις, προκαταλήψεις κ.λπ. · η αμεροληψία. *προσπάθησα να κρίνο) την ταινία με* [ϋΐΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. objectivite]. **αντικείμενο** (το) {αντικειμέν-ου | -ων) **1.** καθετί άψυχο που ανήκει στον εξωτερικό κόσμο, δεν είναι ζωντανός οργανισμός και μπορεί να γίνει αντιληπτό με τις αισθήσεις μας: *αντικείμενα καθημερινής χρή- σεως || το θύμα χτυπήθηκε στο κεφάλι με μεταλλικό* ~ [| *πολύτιμα -*)| *έγνο)στης ταυτότητας ιπτάμενα* ~ (συντομ ΛΤ.Ι Α , βλ. λ. *άγνωστος)* συν πράγμα 2. το θέμα (σκέψης, πνευματικής διεργασίας, λόγου, έργου): ~ *μελέτης / έρευνας / τής επιστήμης* 3. αυτός προς τον οποίο εκ- δηλ(Ονεται ένα συναίσθημα, μια ενέργεια (ενδεχομένως και το αίτιο που τα προκαλεί). *ο πρωθυπουργός έγινε ~ θερμών εκδηλώσεων των οπαδών του || γο Κυπριακό αποτελεί χρόνια τώρα ~ ελληνοτουρκικής διαφοράς \ \ ~ εκμετάλλευσης ί παρεξηγήσεων ι σχο/Λων Ι παραπόνων / διαπραγματεύσεων / θαυμασμού / τού πόθου || ερωτικό* ΦΡ **εξ** *αντικειμένου* όπως επιβάλλουν τα πράγματα, εκ των πραγμάτων: *η εκπόνηση διατριβής είναι* **-** *δύσκολο εγχείρημα* **4.** ΓΛΩΣΣ (α) ο συντακτικός όρος τής πρότασης, στον οποίο μεταβαίνει η ενέργεια τού υποκειμένου τού ρήματος, το συμπλήρωμα τού ρήματος *στην πρόταση «η Χριστίνα αγαπά τον Στέφανο», ~ είναι «τον Στέφανο»* (β) *άμεσο αντικείμενο* βλ. λ *άμεσος* (γ) *έμμεσο αντικείμενο* βλ λ. *έμμεσος* (δ) *εξωτερικό αντικείμενο* βλ. λ. *εξωτερικός* (ε) *εσωτερικό / σύ**στοιχο αντικείμενο*** βλ λ. *εσοηερικός*

[ΕΤΥΜ Ουδ. μτχ. τού αρχ. *άντίκειμαι* Η γραμματική σημ. «συμπλήρωμα τού ρήματος» αποδίδει το νεολατ objectum, ενώ η σημ. «πράγμα» μαρτυρείται από τον 19ο αι. ως απόδ. τού γαλλ. objeij. **αντικειμενοποιώ** ρ. μετβ. [1878] {αντικειμενοποιείς.. | αντικειμενοποίησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} κάνω (κάτι) προσιτό και συγκεκριμένο, ωστε να υπόκειται σε έλεγχο, μελέτη, ανάλυση κ λπ **αντικέρ** (ο/η) {άκλ.} ελλην. *αρχαιοπώλες·* πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη συλλογή και πώληση αντικών. που έχει γνώσεις ειδικού στο σχετικό αντικείμενο.

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. antiquaire < antique «αντίκα»] **αντικίνημα** (το) {αντικινήμ- ατος } -ατα, -άτων} κίνημα (π χ. στρατιωτικό) που έχει ως στόχο να εξουδετερώσει άλλο κίνημα.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. countermovementj **αντικίνητρο** (το) {αντικινήτρ-ου | -ων} οτιδήποτε (συνήθ. θεσμός) αποθαρρύνει την ανάπτυξη δραστηριότητας, οι *χαμηλές αμοιβές των γιατρών τού Ι.Κ.Α. λειτουργούν ως ~ για τους νέους γιατρούς που θα ήθελαν να εργαστούν στο Δημόσιο.* **αντικλείδι** (το) {αντικλειδ- ιού [-ιών} κλειδί το οποίο ανοίγει περισσότερες από μία κλειδαριές (κυρ. παρεμφερούς τύπου): *οι διαρρήκτες μπήκαν στο σπίτι με ~.*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άντίκλεις (ή)* < *άντ(ι)-* + *κλείς, -δός]* **αντικληρικαλισμός** (ο) η εχθρική στάση απέναντι στον κλήρο και κυρ. η αντίθεση στην ανάμειξή του στην πνευματική και πολιτική ζωή τής κοινωνίας. Επίσης **αντικληρισμός** κ **αντικληρικισμός.**

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ anticlericalisme] **αντικληρικός,** -ή, -ό [1886] αυτός που αντιτίθεται θεωρητικά και πρακτικά σε κάθε μορφή κληρικοκρατίας.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. anticlerical] **αντίκλητος** (ο) {αντικλήτ-ου [-ων, -ους} NOM το πρόσωπο που εξουσιοδοτείται να παραλαμβάνει τις κοινοποιήσεις και επιδόσεις που απευθύνονται στον διάδικο που εκπροσωπεί.

|ΕΤΥΜ < *αντι-* + *κλητός* < *καλώ*, απόδ. τού γαλλ. avoue]. **αντικλίμαξ** (η) [1894] {αντικλίμακ-ος, -α | -ακες. -άκων} ΡΗΤΟΡ-ΦΙΛΟΛ. το ρητορικό σχήμα που συνίσταται στην απότομη πτώση τής έντασης ή τού ύψους τού ύφους και των ιδεών που εκφράζει το πρώτο τμήμα τού λόγου (συνήθ. τής περιόδου), καθώς το δεύτερο έχει εντελώς αντίθετο περιεχόμενο (τετριμμένο, φαιδρό κ.λπ) · συνήθ με σκωπτ διάθεση, π.χ. «*...τον Όμηρο, τον ΠΛάτωνα. τον Δάντε και τον Βιργί- λιον, τους οποίους θαυμάζω και σέβομαι ως ιερά πράγματα, και διά τούτο ποτέ δεν τους ανοίγω»* (Εμμ. Ροΐδης) || « *Ο Αριστοτέλης, ο Καντ και ο Έγελ, αν είναι το πράγμα φιλοσοφικόν, ο άγ. Βασίλειος, ο Λούθηρος και ο Ρενάν. αν πρόκειται περί θεολογίας, ο Αθήνο.ιος και ο Βατέ/1, αν είναι ο λόγος περί μαγειρικής»* (Γ-μμ Ροΐδης). **αντίκλινο** (το) {-ου κ. -ίνου | -ων κ -ίνων} ι ΕΩΛ. η πτύχωση πετρωμάτων σε στρώματα διαφόρων χρονολογικών περιόδων, το σχήμα τής οποίας μοιάζει με ανεστραμμένο ύψιλον.

ΙΕΙΥΜ < μεσν. *άντικλίνω* (υποχωρητ.) < *άντι-* + κλίνω Ο γεωλ όρ. αποτελεί ελληνογενή ξέν όρ., < γαλλ anticlinal), **αντικνήμιο** (το) [αρχ.] {αντικνημί-ου | -ων} ANAT το πρόσθιο μέρος τής κνήμης, το καλάμι τού ποδιού, **αντικόβω** ρ. μετβ {αντίκοψα} διακόπτω (κάποιον που μιλάει) παίρνοντας από μόνος μου τον λόγο «*Η κατάσταση είναι πολύ πιο επικίνδυνη», τον αντίκοψε, και συνέχισε να του εξηγεί γιατί* [ΕΤΥΜ < αρχ *άντικόπτω* «αντιτίθεμαι, ανταποδίδω το χτύπημα» < *άντι-* + *κόπτω.* Το ~σ- στον τύπο *αντισκόβω* πιθ. κατ' αναλογίαν προς λ όπως *ανακουμπώνω - ανασκουμπώνω* κ ά] **αντίκοινοτικός,** -ή, -ό αυτός που αντιτίθεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, που στρέφεται εναντίον τής Ευρωπαϊκής Ένωσης,

αντικοινωνικός, -ή. -ό [1819] **1.** αυτός που στρέφεται κατά τής κοινωνίας και των θεσμών της. *η τρομοκρατική δράση αποτελεί εκδήλωση ~ συμπεριφοράς* · 2. αυτός που αποφεύγει συστηματικά τις κοινωνικές συναναστροφές και εκδηλώσεις ΣΥΝ μονόχνοτος ANT κοσμικός, κοινωνικός — **αντικοινωνικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ antisocial 1. **αντικοινωνικότητα** (η) [1892] {χωρ. πληθ } **1.** η εχθρική συμπεριφορά προς την κοινωνία και τους θεσμούς της: *η ~ παιδιών που προέρχονται από οικογένειες με προβληματικές σχέσεις* 2. η έλλειψη κοινωνικότητας *η - του τον εμποδίζει να κάνει καινούργιες γνωριμίες.* **αντίκολλητικός,** -ή, -ό **1.** (για οικιακά σκεύη) αυτός που αποτρέπει να κολλήσουν οι τροφές στην επιφάνεια του κατά το μαγείρεμα: - *κατσαρόλα / τηγάνι / χύτρα* **2.** ***αντικολλητικό*** (το) τηγάνι με αντικολλη- τικές ιδιότητες (βλ. παραπάνω, σημ. 1) **αντικρίζω** ρ μετβ. {αντίκρισ-α, -μένος} **1.** βρίσκομαι απέναντι από (κάποιον/κάτι): *το εκκλησάκι αντίκριζε τα νερά τού κόλπου* || *το διαμέρισμα αντικρίζει την Ακρόπολη* ΣΥ\ στέκομαι απέναντι **2.** έρχομαι σε οπτική επαφή με (κάποιον/κάτι απέναντι μου), βλέπω (κάποιον/κάτι) μπροστά μου *αντικρίζω τον εαυτό μου στον καθρέφτη || τον αντίκρισα να έρχεται από την άλλη πλευρά* ΣΥΝ βλέπω, κοιτάζω 3. (μτφ.) αντιμετωπίζω (κάποιον/κάτι) ευθέως, χωρίς υπεκφυγές: *πρέπει επιτέλους να αντικρίσουμε κατάματα την αλήθεια, όσο οδυνηρή κι αν είναι!* '«■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *βλ^έπω, -ίζω.*

[ΕΤΥΜ < *αντίκρυ* + *-ίζω].*

αντικρίζω *ή* αντικρύζω; Η παραγωγή τής λ. από το επίρρ. **αντίκρυ**

αντι-/ αντί- / αντ- / ανθ- α *συνθετικό*

αντι-θεσμικός, -ή, -ό	αντι-ιικός, -ή. -ό	αντι-καταθλιπτικός, -ή, -ό	αντι-κνησμώδης, -ης, -ες	αντι-κροτικος, -ή,-ό
αντι-θρησκευτικός,-ή,-ό	αντι-καθολικός, -ή, -ό	αντι-καταναλωτικός, -ή, -ό	αντι-κομματισμός (ο)	
αντι-θρομβωτικός, -ή, -ό	αντι-καπιταλιστικός, -ή, -ό	αντι-κλασικός, -ή, -ό	αντί'κουλτούρα (η)	
αντι-ϊατρικός, -ή, -ό	αντι-καπνιστικός, -ή, -ό	αντι-κλερικός, -η, -ό	αντι-κρατισμός (ο)	

(αρχ. *άντικρύ* και *άντικρυς)* θα δικαιολογούσε την (παλαιότερη) γραφή **αντικρύζω** (με -υ-): *αντίκρυ - αντικρύζω.* Ωστόσο, τα ρήματα που σχηματίζονται σε *-ίζω* επικράτησε να γράφονται με *-ι-*, αφού δεν είναι το παραγωγικό στοιχείο **-ζω** που προστίθεται, αλλά ολόκληρο το **-ίζω** (πβ. *ψήφος - ψηφίζω, σταθμά - σταθμίζω, όρκος - ορκίζω* κ.τ ό.). Εξαίρεση αποτελούν αυτά που είχαν εξαρχής *-υ-* **(γογγύζω, κελαρύζω, κατακλύζω, σφύζω** και **αναβλύζω / αναβρύζω)** ή που κατέληξαν υστερογενώς σε **-ύζω:** *δάκρυ* > *δακρύ-ω* > **δακρύζω,** *συγχέω* > *σύγχυσις* > **συγχύζω** * *-ίζω*

αντικρινός, -ή, -ό αυτός που βρίσκεται απέναντι από κάποιον/κάτι: *-χωριό i βουνό* συν απέναντι. – **αντικρινά** επίρρ. **αντίκρισμα** (το) {αντικρίσματος | χωρ. πληθ } **1.** η θέα (προσώπου / πράγματος που βρίσκεται αντικριστά): στο ~ τού /υιου της *δάκρυσε*

• **2.** ΟΙΚΟΝ το ποσό που έχει καταθέσει κανείς σε τράπεζα και βάσει τού οποίου εκδίδει επιταγές: *επιταγή χωρίς ~* · ΦΡ (α) (μτφ) έχω ***αντίκρισμα*** (i) αντιστοιχία, ισχύς *«η μόδα ανήκει στη λογική* τού συστήματος, *επομένως έχει ένα κοινωνικό αντίκρισμα»* (εφημ.) (ii) επαρκώ για τον επιθυμητό στόχο: *η νίκη τον στις εκλογές δεν έχει αντίκρισμα, αφού δεν Οα καταφέρει να σχηματίσει κυβέρνηση* (iii) έχω αποτέλεσμα: *η λιτότητα που επεβλήΟη δεν είχε ώς τώρα αντίκρισμα* (β) ***αντίκρισμα χρυσού*** (παλαιότ) το σύνολο το)ν αποθεμάτων σε χρυσό ή συνάλλαγμα που υπάρχουν στην Κεντρική Τράπεζα τής Ελλάδος και προς τα οποία αντιστοιχεί η αξία τού νομίσματος που εκδίδεται ^ σχόλιό λ. *αντικρίζω*
[ΕΤΥΜ < *αντικρίζω.* Ο οικονομικός όρ. αποδίδει τα γαλλ couvcriure, provision].

αντικριστός, -ή, -ό Γ1873] **1.** αυτός που βρίσκεται απέναντι σε κάποιον άλλο: ~ *διαμέρισμα* συν. αντικρινός 2. (για χορό) αυτός που εκτελείται από ζεύγη τοποθετημένα έτσι, ώστε το ένα μέλος να αντικρίζει το άλλο. *ο μπά/Αος κι η σούστα είναι ~ χοροί* συν ζευγαρωτός. – **αντικριστά** επίρρ. σχολιο λ *αντικρίζω.* **αντικρούω** ρ μετβ [αρχ J (αντέκρουσα) **1.** (κυριολ) ωθώ προς τα πίσω, απωθώ, αποκρούω 2. (κυρ μτφ) επιχειρηματολογώ αντίθετα, αντιμετωπίζω με επιχειρήματα (τους ισχυρισμούς, τις κατηγορίες, τις θέσεις κ λπ. κάποιου): *αντέκρουσε με επιτυχία τις εις βάρος του κατηγορίες | | ο συνήγορος στην αγόρευσή τον αντέκρουσε ένα προς ένα όλα τα επιχειρήματα των αντιδίκων* συν ανασκευάζω, ανατρέπω, καταρρίπτω ανί προσεπικυρώνω – **αντίκρουση** (η) [αρχ.]. **αντίκρυ** κ (σπανιότ) **αντικρύ** επίρρ.· απέναντι, ώστε να φαίνεται ακριβώς μπροστά: *στάθηκε ~ μου* συν αντικριστά, κατά πρόσωπο. (ετυμ μεσν < αρχ. *άντικρύ / άντικρυς* «ακριβώς απέναντι, κατευθείαν εμπρός» < *άντι- + -κρυ.* Για το β' συνθ. *(-κρυ) έχει* προταθεί η συσχέτισή του με τα ουσ. *κέρας. κάρη* «κεφάλι» ή ακόμη και με το ρ. *κρύω* (οπότε *άντικρύ* < *άντικρούω.* υποχωρητ.)]
αντικρύζω ρ αντικρίζω **αντικρυνός,** -ή. -ό **-♦** αντικρινός

αντίκτυπος κ (λαΐκ) **αντίχτυπος** (ο) l-ου κ. -ύπου | -ων κ -ύπων, -ους κ. -ύπους} 1. οτιδήποτε προκύπτει ως συνέπεια γεγονότος ή ενέργειας ο *πόλεμος στη γειτονική χώρα είχε σοβαρό ~ στην τουριστική μας κίνηση | | θετικός / αρνητικός / ευνοϊκός / δυσμενής* ~ ΣΥΝ συνέπεια, επίπτωση 2. (κυριολ.) ο ήχος που προκύπτει ως αναπαραγωγή προηγούμενου ήχου ΣΥΝ αντήχηση. αντίλαλος.
[ΠΓΥΜ μτγν. < *άντικτυπώ* (υποχωρητ.) < awn- + *κτυπώ]* **Αντικύθηρα** (τα) {Αντικυθήρων} νησί μεταξύ των Κυθήρων και τής Κρήτης.
[Π υμ. Οι αρχ ονομασίες τού νησιού είναι *Αΐγυλα, Αΐγυλον, Αιγι(α)- λία* από οικοδόμημα που εθεωρείτο ναός τού *Από7<.λωνος Αίγιλέως]* **αντικυκλώνας** (ο) [1894] μετεωρ περιοχή υψηλών πιέσεων στην οποία η πίεση αυξάνεται από την περιφέρεια προς το κέντρο και οι άνεμοι κινούνται δεξιόστροφα στο Β. Ημισφαίριο και αριστερόστροφα στο Ν Ημισφαίριο με ένταση αυξανόμενη από το κέντρο προς την περιφέρεια' δίνει γενικά αίθριο ουρανό και ασθενείς ανέμους ή νηνεμία αντ κυκλώνας.
[ι.ΐΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ anticyclonj. **αντιλαβή** (η) ΦΙΛΟΛ (στο αρχαίο ελληνικό δράμα) η διάσπαση τού στίχου σε δύο ή τρία μέρη και η ταυτόχρονη εναλλαγή των ομιλητών σε σκηνές μεγάλης δραματικής έντασης.
[ΕΓΥΜ αρχ., αρχική σημ «λαβή». < *άντι-* + *λαβή* Η σημερινή σημ. είναι μτγν]
αντιλαϊκός, -ή, -ό [1894] **1.** αυτός που στρέφεται κατά των λαϊκών συμφερόντιον *η φορολόγηση των μικρών εισοδημάτων είναι ~ μέτρο* αντ φιλολαϊκός · 2. αυτός που είναι δυσάρεστος στον λαό *διαφημιστική εταιρεία ανέλαβε να βελτιώσει την έντονα ~ εικόνα του* συν αντιδημοτικός αντ δημοφιλής, λαοφιλής – **αντιλαϊκά** επίρρ (ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. antipopulaire (νόθο σύνθ.)]. **αντίλαλος** (ο) [μεσν.] η αντανάκλαση ενός ήχου συν ηχώ. αντήχηση.
** ΣΧΟΛΙΟ λ *ηχώ, υποχωρητικός* **αντιλαλώ** ρ. αμετβ [μτγν] {αντιλαλείς. | αντιλάλησα} αντανακλώ έναν ήχο. αντηχώ· *οι δρόμοι αντιλαλούσαν από τις φωνές των παιδιών* – **αντιλάλημα** (το), **αντιλαλιά** (η), **αντιλαμβάνομαι** ρ μετβ αποθ. {αντιλήφθηκα (λόγ αντελήφθην,-ης. -η..)) 1. γνωρίζω, καταλαβαίνω μέσω των αισθήσεων, *οι επί κεφαλής τής πορείας δεν αντιλήφθηκαν αμέσως τα επεισόδια* |{ *έφυγε χωρίς να τον αντιληφθεί κανένας* ΣΥΝ παίρνω είδηση 2. καταλαβαίνω (τη σημασία, τη σπουδαιότητα, τον κίνδυνο μιας κατάστασης), συνειδητοποιώ *ν μπορούσε να αντιληφθεί τον κίνδυνο που διέτρεχε οδηγώντας μεθυσμένος | | δεν έχω γνώσεις οικονομικών και αδυνατώ να αντιληφΟώ την ορθότητα μιας οικονομικής ανάλυσης* ΣΥΝ εννοώ, συλλαμβάνω, κατανοώ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*

[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ. «συγκρατώ, κυριεύω, αποκτώ». < *άντι-* + *λαμβάνομαι* II σημερινή σημ. ήδη αρχ |

αντιλαμβάνομαι: «πιάνω» > «καταλαβαίνω». Ήδη στην Αρχ. Ελληνική το **αντιλαμβάνομαι** ακολούθησε μια συχνή σημασιολογική εξέλιξη στις γλώσσες· πέρασε από τη σημ «πιάνω, κρατο)» στη μεταφορική σημ «συλλαμβάνω νοητικά. κατανοώ, καταλαβαίνω» Το ίδιο συνέβη στο λατ. comprehendo «πιάνο) - καταλαβαίνω» (από όπου το γαλλ comprendre «καταλαβαίνω»), στα γερμ. be- greifen και auf-fassen, αγγλ perceive και apprehend κ.ά. Το ίδιο και στα ελλην. **συλλαμβάνω** και **καταλαβαίνω** (από το ρ. **λαμβάνω** αλλά **καταλαμβάνω!)** και **πιάνω** (αργκό *«το 'πιασες,»* = το κατάλαβες;) Το *αντιλαμβάνομαι* ως «καταλαβαίνω» απαντά ήδη στον Πλάτωνα, χρησιμοποιήθηκε δε συχνά για την αντίληψη μέσω των αισθήσεων Στην Αρχαία επίσης πέρασε στη σημ «παίρνω στα χέρια μου / αναλαμβάνω τη σωτηρία, την προστασία κάποιου», άρα «βοηθώ, προστατεύω». Με την ίδια σημ. χρησιμοποιήθηκαν τα πα- ράγωγα **αντίληψις** και **αντιλήπτωρ** και αυτή είναι η σημ. τής λ στην ευχή *«'Αντιλαβοΰ, σώσον, έλέησον καί διαφύλαξον ημάς, ό Θεός, τη σή χάριτι»,* που ακούγεται στη Θεία Λειτουργία.

αντιλεγόμενος, -η. -ο **1.** αυτός για τον οποίο εκφράζονται αντίθετες απόψεις, που προκαλεί διαφωνίες: το στοιχείο *αυτό είναι ~* · *άλλοι* το *αποδέχονται και άλλοι όχι* ΦΡ ***σημείο αντιλεγόμενο*** (Κ Δ Λουκ 2, 34 *ιδού ούτος* [ο Χριστός] *κεΐται εις πτώσιν καί άνάστασιν πολλών έν τφ Ισραήλ καί εις σημεΐον αντιλεγόμενον*) αντικείμενο διαφωνιών: *η διαφήμιση αποτελεί στις μέρες μας σημείο ~* ΣΥΝ αμφιλεγόμενος, αμφισβητούμενος 2. ***αντιλεγόμενα*** (τα) ιερά βιβλία τής Κ.Δ., η αυθεντικότητα των οποίων είχε αμφισβητηθεί ΑΝΙ ομολογούμενα [ΕΤΥΜ Μτχ ενεστ. τού αρχ. *αντιλέγω].* **αντιλέγω** ρ. αμετβ κ. μετβ ίαρχ.] {αντείπα} (συνήθ. αρνητ.) ♦ **1.** (αμετβ) διατοπώνω άποψη διαφορετική από αυτή που έχει λεχθεί: *σωστά μιλάς, δεν ~ | | δεν ~* σε *αυτό, αλλά άκουσε και μιαν άλλη άποψη! |[επ' αυτού δεν ~* ΣΥΝ διαφωνώ, αντιτείνω ♦ 2. (μετβ) λέω το αντίθετο (από κάτι άλλο) · ΦΡ ***ουδείς αντιλέγει*** (+ότι) για να δηλωθεί ότι υπάρχει γενικότερη συμφωνία για ένα θέμα: *~ ότι η οικονομία μας βρίσκεται σε κρίση.* **αντιλεξισμός** (ο) ΦΙΛΟΛ λογοτεχνικό ρεύμα που εμφανίστηκε κυρ. στη Γαλλία, έχοντας ως βάση την άποψη ότι ποίηση μπορεί να αποτελεί και ο απλός συνδυασμός ήχων και οπτικής διάταξης των γραμμάτων, χωρίς να προκύπτει συγκεκριμένο νόημα ΣΥΝ λετρισμος. [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. Jettrisme]. **αντιληπτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την ικανότητα αντίληψης μέσω των αισθήσεων *κατά την ακρόαση μιας συνομι/.ίας σε ξένη γλώσσα, ενεργοποιούνται όλοι οι ~ μηχανισμοί τού ακροατή | | έχει μεγάλη ~ ικανότητα* ΣΥΝ νοητικός. αισθητηριακός 2. αυτός που αναφέρεται στον τρόπο ή στον βαθμό κατανόησης *η - ικανότητα τού σπουδαστή.* – **αντιληπτικ-ά / -ώς** [αρχ] επίρρ ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *άντιλαμβάνομαι].* **αντιληπτικότητα** (η) (1859] η ικανότητα αντίληψης ή κατανόησης: *έχει μεγάλη / οξεία -* **αντιληπτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που συλλαμβάνεται μέσω των αισθήσεων. που γίνεται αισθητός: ο *σεισμός έγινε ~ από τους κατοίκους | | η παρουσία της δεν έγινε μάλ/.ον πέρασε απαρατήρητη* ΣΥΝ αισθητός ΑΝΤ απαρατήρητος 2. αυτός που γίνεται κατανοητός, ο *υπαινιγμός του δεν έγινε ~ από το ακροατήριο | | είναι απολύτως αντιληπτό από* όλους ΣΥΝ καταληπτός, κατανοητός [ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ *άντιλαμβάνομαι]* **αντιλήπτωρ** (ο) (αντιλήπτ-ορος, -ορα | -ορες. -όροιν} **1.** (αρχαιοπρ.) πρόσωπο που ανταποκρίνεται σε έκκληση βοήθειας ή συμπαράστασης ΣΥΝ βοηθός, συμπαραστάτης, αρωγός 2. ΝΟΜ (παλαιότ) πρόσωπο που διορίζεται από δικαστήριο ως κηδεμόνας προσώπων αμφίβολης πνευματικής ή ηθικής κατάστασης: *δικαστικός ~.* Επίσης (καθημ.) **αντιλήπτορας.**
[ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ. «προστάτης, βοηθός», < αρχ. *άντιλαμβάνο-* μαι Η λ πρωτοαπαντά στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα (ΙΙ.Δ. *Σαμουήλ ΒΊ Βασιλειών Β'* 22. 3: *ὁ Θἰός μου... ἀντιλήπτωρ μου καί καταφυγή μον σωτηρίας μου)*\ **αντίληψη** (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} **1.** (α) μία από τις νοη- τικές (γνωστικές) λειτουργίες με την οποία ο άνθρωπος προσλαμβάνει και ερμηνεύει τα εξωτερικά ερεθίσματα: *η ~ των χρωμάτων / τού χώρου* (β) (καθημ.) ο βαθμός ευφυΐας (νοημοσύνης) (γ) ΤΥΧΟΛ ***ακουστική αντίληψη*** βλ. λ *ακουστικός* 2. (γενικότ.) η ικανότητα να καταλαβαίνει κανείς τι συμβαίνει γύρω του, να συλλαμβάνει στοιχεία τής πραγματικότητας και να διαμορφώνει σαφή εικόνα για πρόσωπα και καταστάσεις: *έχει άριστη ~ αμέσως κατάλαβε τον τρόπο οργάνωσης τού γραφείου* [[*η προσαρμογή δεν είναι τόσο θέμα μελέτης,* όσο *θέμα αντιλήψεως* ΣΥΝ νοημοσύνη ΦΡ ***(κάτι) υποπίπτει / πέφτει στην αντί- ληψη (κάποιου)*** για στοιχείο / γεγονός κ λπ. που γίνεται αντιληπτό από κάποιον, που το παρατηρεί και το θυμάται: *υπέπεσε στην αντί/.η- ψή σας τίποτε όποπτο,* 3. η άποψη που έχει διαμορφώσει κανείς για ένα θέμα, ο τρόπος με τον οποίο συλλαμβάνει κανείς ένα φαινόμενο, καθώς και η τοποθέτησή του απέναντι σε αυτό: *μια απαισιόδοξη ~ για τη ζωή* (| (συνήθ στον πληθ.) οι ~ *των αρχαίων για τον έρωτα | | απηρχαιωμένες/ πρωτότυπες! σκοταδιστικές/ προοδευτικές/ αναχρονιστικές ~* [[*διαφορές αντι/λήψεων* ΣΥΝ άποψη, ιδέα· ΦΡ (λόγ.) (α) έχω ***ιδίσν αντίληψιν*** έχω διαμορφώσει προσωπική άποψη (για ένα θέμα), έχω προσωπική εμπειρία (ενός πράγματος), *δεν ομιλώ αυθαίρετα, ~ τού θέματος* (β) **εξ *ιδίας αντιλήψεως*** για συμπέρασμα που βγάζουμε ή για τη στάση που τηρούμε με βάση την προσωπική μας εμπειρία

για τα πράγματα: *προτιμώ να διαμορφώσω άποψη ~ και όχι από τις γνώμες τρίτων* **4.** νομ (παλαιότ) η προστασία που με δικαστική απόφαση παρέχεται σε πρόσωπο χωρίς πλήρη πνευματική υγεία, βάσει τής οποίας ορίζεται δικαστικός αντιλήπτωρ (βλ λ.)

{ητυμ < αρχ. *άντίληψις* < *άντι-* + *λήψις* < *?*αμβάν(δ.* Η λ είχε αρχι- κώς τη σημ. «ανταλλαγή, λήψη (ενός πράγματος) ως ανταπόδοση» ΙΙ σημ. «ικανότητα κατανοήσεο:>ς» πρωτοαπαντά στους στωικούς και επικουρείους φιλοσόφους Μεταφρ. δάνειο από τη Γαλλική αποτελεί η φρ. *υποπίπτει στην αντίληψή μου (κάτι)* (< tomber sous mon sens)}. **Αντίλλες** (οι) [Αντιλλών} περιληπτική ονομασία για τις Μεγάλες Αντίλλες, τις Μικρές Αντίλλες και τις Ολλανδικές Αντίλλες [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. Antilles, αβεβ. ετύμου. Παρετυμολογική θεωρείται η σύνδεση με λατ ante «πριν, προ» και illas «νήσοι». Ίσως πρόκειται για προσαρμογή άγνωστης ιθαγενούς ονομασίας] **αντιλογία** (η) {αντιλογιών} (λόγ.) η έκφραση αντίθετης άποψης, αντίθετης επιχειρηματολογίας· *κατά τη χθεσινή συζήτηση υπήρξαν έντονες - μεταξύ των δύο βασικών ομΟ.ητών* ΣΥΝ αντίρρηση ΑΝΤ συμφωνία, συναίνεση, σύμπλευση φρ ***πνεύμα αντιλογίας*** (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που κατά σύστημα αντιλέγει, που διαφωνεί για να διαφωνεί, ακόμη και όταν δεν υπάρχει ουσιαστικός λόγος αντίρρησης ΣΥΝ αντιρρησίας. αντιδραστικός

[ΕΤΥΜ αρχ < *άντιλέγω* Η φρ. *πνεύμα* αντιλογίας είναι μεταφρ δάνειο, πβ. γαλλ esprit contredisant. γερμ Widerspruchsgeist] **αντιλογισμός** (ο) λογιστική εγγραφή αντίθετη από την αρχική λανθασμένη για τη διόρθωση λογιστικού λάθους.

[ΕΤΥΜ μτγν.. αρχική σημ «αντίθετη κατηγορία - αντίστροφος υπολογισμός», < αρχ. *άντιλογίζομαι].* **αντίλογος** (ο) [αρχ.[[αντιλόγ-ου] -ων. -ους] ο λόγος ή το επιχείρημα που αντιτίθεται σε προηγούμενο: *είναι αναμενόμενο ότι θα υπάρξει κι ο ~ στις δικές του τοποθετήσεις* ΣΥΝ αντιλογία, αντίρρηση· φρ ***λόγος και αντίλογος*** για να δείξουμε ότι κάθε άποψη έχει και την αντί- θετή της: *στη δημοκρατία είναι θεμιτό να υπάρχει ~ για κάθε μέτρο που παίρνει η κυβέρνηση.* **αντιλόπη** (η) [1873] {αντιλοπών} μεγαλόσωμο, θηλαστικό, φυτοφάγο και μηρυκαστικό ζώο, που ζει κατά αγέλες στις σαβάνες κυρ. τής Αφρικής, με μόνιμα μετωπικά κέρατα και με τρίχωμα που ποικίλλει από υπόξανθο ώς σκούρο καφέ

[ετυμ Αντιδάν, < γαλλ. antilope < μέσ. γαλλ. antelop < μτγν λατ amhalopus < μεσν. ελλην. *ανθόλοψ* Πρόκειται για ιδιωματική λ («γλώσσα») αγν ετύμου και σημασίας, που απαντά άπαξ στον Ευστάθιο Θεσσαλονίκης] **αντιμάθημα** (το) {αντιμαθήμ-ατος | -ατα, -άτων} μάθημα που οργα- νο')νεται συνήθ. εντός πανεπιστημίου με προσκεκλημένους ομιλητές (στον ρόλο διδασκόντων), ως αντίδραση προς τα κανονικά μαθήματα και ως ένδειξη διαμαρτυρίας για το επίπεδο ή τη θεματική των επίσημων παραδόσεων, **αντιμάμαλο** (το) (λαϊκ.) παλινδρομικό κύμα [ετυμ *Αγν* ετύμου] **αντιμαχία** (η) [μεσν.[{αντιμαχιών} η σύγκρουση δύο πλευρών: *οι προσωπικές ~ τραυματίζουν την ενότητα τής παράταξης* ΣΥΝ ανταγωνισμός, διαμάχη, αντιπαράθεση **αντιμαχομαι** ρ μετβ. αποθ (αρχ.} {εύχρ. κυρ. σε ενεστ κ. παρατ } **1.** πολεμώ εναντίον (κάποιου) *αντιμάχονται τους εισβολείς* JJ *οι αντι- μαχόμενες πλευρές* συν αντιπαλεύω, αντιπολεμώ, εναντιώνομαι, αντιτάσσομαι, αντιτίθεμαι 2. έχω εχθρικά συναισθήματα (προς κάποιον). εκδηλώνω απέχθεια (προς κάποιον): *λόγω τής αλαζονείας του τον αντιμάχονται όλοι* συν εχθρεύομαι, μισώ, αντιπαθώ, αποστρέφομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, μάχομαι.* **αντίμαχος** (ο) [μτγν] (αντιμάχ-ου | -ων, -ους} (λόγ) πρόσωπο που αντιμάχεται (κάποιον), ο αντίπαλος ΣΥΝ πολέμιος, εχθρός λντ σύμμαχος. συμμαχητής. Επίσης **αντιμαχητής** [μεσν.] **αντιμεθαύριο** επίρρ.· η μεθεπομένη τής αυριανής ημέρας, τρεις μέρες από σήμερα ΣΥΝ την παράλλη. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μεθαύριο.* **αντιμετάθεση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -έσεως j -έσεις. -έσεων| **1.** η αμοιβαία αλλαγή θέσεως. η αμοιβαία μετάθεση ΣΥΝ ανταλλαγή 2. μλθ ιδιότητα η οποία όταν ισχύει στην πρόσθεση ή στον πολλαπλασιασμό επιτρέπει την αλλαγή τής θέσης των προσθετέων ή παραγόντων χωρίς μεταβολή τού αθροίσματος ή τού γινομένου 3. ΓΛΩΣΣ (α) η αμοιβαία αλλαγή θέσεως δύο διαδοχικών φθόγγων, λ,χ *· γουρσούζης*

- *γρουσούζης* (β) ***αντιμετάθεση χρόνου*** η αντιμεταχώρηση (βλ λ.) - - **αντιμεταθέτω** ρ. (μτγν] **αντιμεταρρύθμιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η εκδήλωση αντιθέσεοκ. η εναντίωση προς προηγούμενη μεταρρύθμιση· *συγνά στην Ελλάδα οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις παίρνουν τον χαρακτήρα αντιμεταρρύθμισης* 2. ΙΣΓ η αντίδραση τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στη Μεταρρύθμιση τού Λουθήρου τον 16ο αι. — **αντμεταρρυθμιστης** (ο) [1871J, **αντιμεταρρυθμιατικός,** -ή, -ό [ΕΙΥΜ Η σηιι 2 αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. Contre-Rcforme] **αντιμεταχώρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] γλωσσ γλωσσικό φαινόμενο (τής Αρχ. Ελληνικής) κατά το οποίο υπάρχει αμοιβαία μετάθεση τής ποσότητας μεταξύ ενός μακρόχρονου φωνήεντος και τού αμέσως επόμενου βραχύχρονου, λ.χ *πόληος* > *πολεως* |(*βα- σιλήος*> *βασιλέως*Συν αντιμετάθεση χρόνου.

[ΕΤΥΜ < μεσν *άντιμεταχώρησις* «αμοιβαία αλλαγή θέσεως» < *άντι- μεταχωρώ* < *άντι-* + *μεταχωρώ* «αλλάζω θέση». Ως γραμματικός όρος η λ αποτελεί απόδ. ξέν. όρου, πβ. αγγλ. metathesis of quantity] αντίμετριέμαί ρ. αμετβ αποθ. {αντιμετρήθηκα} μετρώ τις δυνάμεις μου, την αξία μου απέναντι σε αντίπαλο, αντιπαραβάλλομαι (προς κάποιον): σ' *αυτές τις εκ?.ογές αντιμετριέται η πρόοδος με τη συντήρηση* ΣΥΝ αναμετρούμαι, παραβάλλομαι, ανταγωνίζομαι Επίσης αντιμετρούμαι [μτγν.] {-είσαι .} — αντιμέτρηση (η) |μεσν|. «τ ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός*

[ΕΤΥΜ < μτγν *άντιμετρώ (-έω)*<*κρίνω με το ίδιο μέτρο» < *άντι-* + *με~ τρώ.* Η λ. μαρτυρείται για πρώτη φορά στην Κ Δ.. πβ. Λουκ 6. 38. ω *γάρ μέτρω μετρεΐτε άντιμετρηθήσεται ύμΐν*. αντίμετρο (το) (1886] {αντιμέτρ-ου | -ων] (συνήθ. στον πληθ.) 1. (α) το μέτρο που λαμβάνεται για την εξουδετέρωση ή την πρόληψη αντίπαλης ενέργειας και των συνεπειών της (β) (ειδικότ. στο διεθνές δίκαιο) μέτρα αντίθετα στο διεθνές δίκαιο τα οποία λαμβάνει ένα κράτος εναντίον άλλου κράτους, το οποίο προηγουμένως είχε παραβιάσει το διεθνές δίκαιο εις βάρος τού πρώτου κράτους (πβ. *απαντητικά μέτρα)* 2. ειρλι *αντίμετρα ηλεκτρονικά* ηλεκτρονικά συστήματα παρεμβο- λο)ν ή ανακλαστικές διατάξεις για τη μείωση τής απόδοσης εχθρικών στρατιωτικών συστημάτων ανίχνευσης και επικοινωνίας.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ contremesurej. αντιμετωπίζω ρ μετβ. |αντιμετώπισ-α. -τηκα (λόγ -θηκα)} 1.(ειδι- κότ.) στέκομαι αντιμέτωπος, προβάλλω αντίσταση: *παρέμειναν στις θέσεις τους και αντιμετώπισαν την επίθεση των εχθρών με επιτυχία* ΣΥΝ αμύνομαι, αντιμάχομαι 2. (μτφ.) τηρο') ορισμένη στάση απέναντι σε (ζήτημα, πρόβλημα κλπ). προσπαθώ να επιλύσω. να ξεπεράσω (τις δυσκολίες που προκαλεί) *η πολιτεία οφείλει να αντιμετωπίσει το πρόβλημα τής ανεργίας ΣΥ^* επιλύω 3. υφίσταμαι ένα πρόβλημα, μια αρνητική κατάσταση. ~ *οικονομικά προβ/βήματα* > *προβλήματα υγείας ί μια δύσκο?*η οικογενειακή κατάσταση* ΣΥΝ αντεπεξέρχομαι. [ΕΙΥΜ < μεσν *άντιμετωπώ* < αρχ. *άντιμέτωπος)*

αντιμετωπίζω - άντιμετωπώ. Ο τ σε *-ίζω,* το αντιμετωπίζω, είναι νεότερος έναντι τού κανονικού (μεσν.) άντιμετωπώ. Ως ρήμα που παράγεται από σύνθετη λ *(αντιμέτωπος),* δηλ. ως παρασύνθετο ρήμα. είναι κανονικώς στην Ελληνική σε *-ώ, -είς..* (πβ *φιλόσοφος* > *φιλοσοφώ. τη?.έγραφος* > *τηλεγραφώ, ταχυδρόμος* > *ταχυδρομώ κ* τ.ό.): *αντιμέτωπος* > *άντιμετωπώ.* Ωστόσο, όπως συνέβη και με άλλα ρήματα, από τους χρόνους σε /-iso. -isa/. που συνέπιπταν ακουστικώς με τους τύπους των ρημάτων σε *-ίζω* (επίσης σε -iso / -isa), μεταπλάστηκε ο ενεστοπας και ο παρατατικός σε *-ίζω: αντι- μετωπώ* > *αντιμετωπίζω,* πβ *ζωγραφίζω* αντί *ζωγραφώ, κλονίζω* αντί *κλονώκό..* -* *-ίζω*

αντιμετώπιση (η) [1888) {-ης κ -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} η έκφραση στάσης, θέσης απέναντι σε θέμα ή πρόβλημα· η εξεύρεση τρόπων και μέσων επίλυσης, περιορισμού ή πρόληψης μιας δυσάρεστης κατάστασης ή εξέλιξης· *σοβαρή / επιπόλαιη / βίαιη / ήκια / εσφυής [1] ανεπαρκής / λογική / έγκαιρη / φιλική / άμεση / δυναμική ~ || αποφασί- στηκε η λήψη έκτακτων μέτρων για την ~ των πρόσφατων κρουσμάτων βίας* [[*η ~* του *προβ?.ήματος τής ανεργίας απασχόλησε τη σύνοδο υπουργών τής Ε Ε* ΣΥΝ προσέγγιση αντιμέτωπος, -η. -ο 1. αυτός που βρίσκεται μπροστά σε (κάποιον/ κάτι), που αντιμετωπίζει (κάτι) πρόσωπο με πρόσωπο: *βρέθηκε ~ με ένα σταματημένο φορτηγό και μόλις πρόλαβε να πατήσει φρένο* ΣΥΝ αντικριστός 2. αυτός που αντιπαρατίθεται (σε κάποιον) ως αντίπαλος: *στη χθεσινή τηλεοπτική συζήτηση ο υπουργός ήλθε ~ με τους εκπροσώπους* των *άλλων κομμάτων || είμαι / βρίσκομαι / έρχομαι ~ με κάποιον/κάτι* συν αντίπαλος, αντίμαχος, αντιτιθέμενος. -~ αντιμέτωπα επίρρ

[ητυμ αρχ < *άντι- + μέτωπον]* αντιμήνσίο [αντιμηνσί-ου | -ων] εκκλης το τετράγωνο ύφασμα που έοερε παλαιότερα προσαρτημένα ή ενσωματωμένα άγια λείψανα και την αναφορά τού ονόματος τού επισκόπου που το καθαγίασε, το οποίο κοσμείται με κεντητές ή αποτυπωμένες εικόνες, κυρ. τής ταφής τού Χριστού, και τοποθετείται πάνω σε μη καθαγιασμένη Αγ Τράπεζα ή χρησιμοποιείται αντί για αυτήν

[F.TYM < μεσν *άντιμήνσιον.* νόθο σύνθ, < *άντι- + -μήνσιον* < λατ mensa «τραπέζι»!

αντίμηνυω ρ μετβ [μεσν.] Ιαντιμήνυσα) 1. (λαϊκ) στέλνω απάντηση (σε μήνυμα) *τον κάλεσα. αλλά μου αντιμήνυσε ότι δεν θα έρθει* 2. υποβάλλω μήνυση εναντίον κάποιου που έχει ήδη υποβάλει μήνυση εναντίον μου, μηνύω τον μηνυτή μου αντιμίλημα (το) {αντιμιλήμ-ατος [-ατα. -άτων} 1. η διατύπωση αντίρρησης, ο αντίλογος 2. (ειδικότ.-κακόσ.) η αντίρρηση που εκφράζεται με αυθάδη τρόπο, χωρίς σεβασμό. Επίσης αντιμιλιά **(η)** αντιμιλιταρισμός (ο) η άρνηση κάθε στρατοκρατικού ή φιλοπόλεμου πνεύματος, η αντίθεση προς τον μιλιταρισμό (βλ.λ) (πβ λ. αντι- *στρατοκρατία)* ΑΝΤ στρατοκρατία, μιλιταρισμός. — αντιμιλιταριστής (ο), αντιμιλιταρίατρια (η), αντιμιλιταριατικός, -ή, -ό.

[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. ancimilitarisme (νόθο σύνθ.)). αντιμιλώ ρ μετβ. (+σε) (μεσν[{αντιμιλάς.. | αντιμίλησα} 1. διατυπώνω αντίρρηση σε προηγούμενη άποψη *καθόριζε πάντα τι θα γίνει και κανείς δεν τολμούσε να του αντιμιλήσει* συν προβάλλω αντιρρήσεις 2. (συνεκδ.) μιλώ με αυθάδεια, χωρίς να δείχνω *τον* απαιτού- μενο σεβασμό προς τον συνομιλητή μου: *τολμάς να αντιμιλάς στον*

πατέρα σου; ΣΥΝ. (λόγ.) αυθαδιάζω. απαντώ απρεπώς αντιμισθία (η) {αντιμισθιών} το ποσό που καταβάλλεται ως αμοιβή για εργασία ή προσφερόμενη υπηρεσία
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *άντίμισθος* «αυτός που δίνεται ως αμοιβή». Η λ. μαρτυρείται για πρώτη φορά στην Κ Δ. με τη σημ. «ανταπόδοση», πβ *Ρωμ.* 1,27 · *τήν άντιμισθίαν... τής πλάνης αυτών έν έαυτοΐς άπολαμ- βάνοντες}* αντιμολία (η) -► αντιμωλία
αντίμοναχικός, -ή, -ό [1897] αυτός που στρέφεται κατά τού μοναχισμού ή των μοναχών γενικά: - *μένος 1 κείμενο.*
ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< γαλλ antimonacal]. αντιμόνιο (το) [18561 {αντιμονί-ου 1 -ων} χημ στοιχείο (σύμβολο Sb) που συμπεριφέρεται και ως μέταλλο και ως αμέταλλο η πιο σταθερή μορφή του αποτελεί ένα εύθραυστο, αργυρόλευκο στερεό με μεταλλική λάμψη και χρησιμοποιείται στη μεταλλουργία, (παλαιότ.) στην παραγωγή αδιαφανών σμάλτων, για τον αποχρωματισμό τού γυαλιού, στην ιατρική κ.α. · γνωστό επίσης από τις βλάβες που προ- καλούσε στην υγεία των εργαζομένων στα παλαιότερα τυπογραφεία (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ)
[ετυμ Αντιδάν, < ιταλ. antimonio < μεσν. λατ. antimonium, αβεβ. ετύμου. πιθ. < *atlmnodium < αραβ al-ithmid < μτγν. ελλην. στίμι (τό) / *στίμμις (ή)* «είδος σκόνης για βαφή ματιών» < αιγυπτ. sdm. πβ. κ. κο- πτ. stem].
αντίμονιούχος, -ος/-α, -ο [1887J ΧΗΜ (ένωση) που περιέχει αντιμόνιο.
αντιμυθιστόρημα (το) {αντιμυθιστορήμ-ατος [-ατα, -άτων) φιλολ. πρωτοποριακή μορφή μυθιστορήματος των μέσων τού 20ού αι. που έρχεται σε ρήξη με τις κανονιστικές συνθήκες (τόπου, χρόνου, ψυχογραφίας κ.λπ) που διέπουν το παραδοσιακό μυθιστόρημα (πβ. *νέο μυθιστόρημα,* λ *μυθιστόρημα)*
[ΕΤΥΜ Από τού γαλλ anti-roman, όρος που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1949 από τον Γάλλο φιλόσοφο Jean-Paul Sari re, προκειμένου να χαρακτηρίσει μια νέα μορφή πρωτοποριακού μυθιστορήματος *]*
αντιμωλία (η) {χωρ πληθ.} ΝΟΜ η διεξαγωγή τής συζήτησης στο ακροατήριο με την παρουσία και συμμετοχή όλων των διαδίκων, κατ' αντιδιαστολή προς την ερημοδικία.
[ετυμ μτγν., που ερμηνεύεται εύστοχα από τον Ησύχιο ως *«δίκη εις ήν οί αντίδικοι παραγίνονται* (= παρευρίσκονται)», < αρχ. *άντι- μώλος* «αντίόικος» < *άντι- + μώλος* «αγώνας, μάχη» < I.E. *mol- «έντονος κόπος, μόχθος», πβ. λατ. moles «μάζα», molestus «κοπιώδης», γαλλ molester «βιαιοπραγώ», αγγλ. demolish «καταστρέφω» κ.ά. Ομόρρ. *μόλ-ις).*

αντιμωλία ή αντιμολία. Το γεγονός ότι παραδίδεται τ. άντιμώλος με τη σημ «αντίδικος» από την αρχαία (νομοθετικού περιεχομένου) επιγραφή τής Γόρτυνος (Κρήτη) οδηγεί στο να παραγάγουμε το αντιμωλία από το *αντιμώ/^ος* και να το γράψουμε με *-ω-* (ας σημειωθεί ότι τ αντιμωλία / *αντιμολία* δεν παραδίδεται από την Αρχαία}. Από το θέμα *μολ-* (που το βρίσκουμε σε τύπους τής Αρχαίας, όπως έμολον από όπου η μετοχή *μολών* «ελθών» στην περίφημη φράση «*μολών λαβέ*»--, στον μέλλοντα *μολοϋμαι,* σε μτγν. ενεστώτα *μολώ* και σε παράγωγα όπως *αύτομόλος - αύτο- μολω).* σχηματίστηκε το θέμα *μωλ-* (εκτεταμένη βαθμίδα) που έχουμε στο *άντι-μώλ-ος.* Ανάλογοι σχηματισμοί στην αρχαία γλώσσα είναι τα *οπ-. ωπ- (οψομαι I οψις δπωπα)* και *οδ·. ωδ· (οσμή* < **οδ-μή: οδωδα).*

αντιναύαρχος (ο) [1833] {αντιναυάρχ-ου | -ων. -ους} ανώτατος αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού και τού Λιμενικού Σώματος (βλ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ).
αντινετρόνιο (το) Ιαντινετρονί-ου | -ων} ΦΥΣ αντισωμάτιο (βλ.λ.) με μηδενικό ηλεκτρικό φορτίο, όπως το κανονικό νετρόνιο, αλλά αντίθετη μαγνητική ροπή.
Ιετυμ Μεταφορά τού αγγλ. antineutron (νόθο σύνθ.)]. αντινομάρχης (ο/η) {αντινομαρχών} ο δεύτερος στην ιεραρχία τής νομαρχιακής αυτοδιοίκησης,
αντινομία (η) [μτγν] {αντινομιών} 1. (γενικά) η διαπίστωση αντιφάσεων που προκύπτουν από το ασυμβίβαστο δύο προτάσεων, η λογική ανακολουθία, ο *λόγος* του είναι *γεμάτος αντινομίες* συν αντίφαση 2. ΦΙΛΟΣ η αντίφαση μεταξύ δύο αντίθετων προτάσεων που παρουσιάζονται εξίσου αποδεκτές και αποδείξιμες, αλλά είναι αλληλοαναι- ρούμενες · *οι τέσσερεις* ~ τού *Καθαρού Λόγου στον Καντ* — αντίνο- μος, -η (λόγ. -ος), -ο, αντινομικός, -ή, -ό [μτγν]. αντινομισμός (ο) f1872] θρησκ η τάση για απελευθέρωση από τον ηθικό νόμο. που προβάλλει την αδιαφορία προς τον Θείο Νόμο ή και την πλήρη απόρριψή του και προτάσσει την ελευθερία τής ανθρώπινης βούλησης (χωρίς να αρνείται και τη δύναμη τής Θείας Χάριτος) *τάσεις αντινομισμού αναπτύχθηκαν στους Γνωστικούς, τους Προτε- στάντες κ.ά* — αντινομιστής (ο), αντινομιστικός, -ή, -ό.
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , <γερμ. AntinomismusJ. αντιντόπινγκ (το) {άκλ.} (ενν. έλεγχος) για την εξακρίβωση αν συγκεκριμένος αθλητής έχει κάνει χρήση απαγορευμένων ουσιών. [ΕΤΥΜ < *αντί-* + *ντόπινγκ φλλ.)]* αντίξοος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν είναι ευνοϊκός, που είναι αντίθετος: *λόγω των αντίξοων καιρικών συνθηκών αναβλήθηκε το ταξίδι* || οι - *περιστάσεις* συν δυσμενής, ενάντιος. - αντίξοα / αντιξόως

[μτγν] επίρρ
[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που δεν λειάνθηκε, τραχύς», < *άντι-* + *-ξοος* < *ξέω* «λειαίνω, ομαλύνω» (βλ.λ)J. **αντιξοότητα** (η) {αντιξοοτήτων} οτιδήποτε προκύπτει ως δυσκολία εμποδίζοντας κάποιον οι ~ *τής ζωής* ΣΥΝ δυσχέρεια, ατυχία, **αντίο** επιφών. {άκλ.} **1.** (οικ.) ως αποχαιρετιστήρια προσφώνηση ΣΥΝ στο καλό. γεια, στην ευχή τού Θεού **2.** ***αντίο*** (το) ο αποχαιρετισμός: *μεγάλη αγένεια να φύγει από τη γιορτή χωρίς να πει ένα -* || (μτφ.) *φεύγω για διακοπές, ~ καυσαέριο'* ΦΡ (εκφραστ.) ***τελευταίο I στερνό αντίο*** ο τελευταίος αποχαιρετισμός σε νεκρό, κυρ. η παρουσία στην κηδεία του *πλήθος κόσμου συγκεντρώθηκε για το ~ στον μεγάλο ηγέτη* ΣΥΝ τελευταίος χαιρετισμός, το ύστατο χαίρε ΣΧΟΛΙΟ λ *αποχαιρετισμός.*
[ΕΤΥΜ < ιταλ. addio «στον Θεό» < πρόθ. a + dio «θεός» (< λατ. deus), από όπου και γαλλ. adieu, ισπ. adi6s κ.ά.}. **αντιολισθητικός,** -ή, -ό αυτός που εμποδίζει την ολίσθηση · ~ *ταινίες ι* υλικό / *τάπητας* ΦΡ **αντιολισθητικές αλυσίδες** βλ. λ. *αλυσίδα* ΛΝΤ ολισθητικός. γλιστερός, ολισθηρός.
[ΕΪΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. non-skid], **αντιοξιδωτικός,** -ή, -ό ΧΗΜ (ουσία) που χρησιμοποιείται συνήθ. ως συντηρητικό τροφίμων, με σκοπό να αποφευχθούν αλλοιώσεις που προκαλεί η οξίδωση συστατικών τους: (κ. ως ουσ.) *η βιταμίνη Ε είναι φυσικό* ~ του *ελαιολάδου,*
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. antioxidant]
Αντιόπη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ (α) αμαζόνα, κόρη τού /\ρη, μητέρα τού Ιππολύτου (β) κόρη τού θεού-ποταμού Ασωπού, απέκτησε από τον Δία δίδυμα 2. γυναικείο όνομα
[ΕΧΥΜ αρχ. κύρ. όν, < *άντι-* + *-όπη* < **-Εοπ-,* μεταπτωτ βαθμ. τού θ. που απαντά στις λ *έπος* (βλ λ.) και *ειπον].*
Αντιόχεια (η) {-ας κ -είας} αρχαία ελληνική πόλη τής Συρίας που σήμερα ανήκει στην Τουρκία, ένα από τα σπουδαιότερα εμπορικά κέντρα τής αρχαιότητας,
[ΕΤΥΜ μτγν. < *Άντίοχος,* όνομα τού πατέρα τού Μακεδόνα στρατηγού Σελεύκου Νικάτορος, που ίδρυσε την πόλη το 300 π.Χ. Από την ελληνική προήλθε η τουρκ. ονομασία Antakya. Το όν *Άντίοχος* ανάγεται σε *άντι-* + *όχος* «πολεμικό άρμα», που συνδ. με τη λ. *όχημα*
(βλλ.)]
Αντίοχος (ο) {-ου κ -όχου} **1.** όνομα ηγεμόνων τής Συρίας και βασιλέων τής Κομμαγηνής **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. [ΕΤΥΜ μτγν. κύρ. όν., βλ λ. *Αντιόχεια].* **αντιπάθεια** (η) [αρχ] {χωρ. γεν. πληθ.} συναίσθημα που φανερώνει αρνητική διάθεση για κάποιον/κάτι: *μεταξύ τους υπήρχε αμοιβαία* ~ ΑΝ Γ συμπάθεια ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγκυκλοπαιδεία.* **αντιπαθής,** -ής, -ές {αντιπαθ-ούς | -είς (ουδ. ή) · αντιπαθέστ-ερος, -ατος} αυτός που προκαλεί αντιπάθεια: *είναι τόσο αγενής, που γίνεται αμέσως ~ σε όλους* ΣΥΝ αντιπαθητικός, απεχθής, απωθητικός ΑΝΤ συμπαθής, αξιαγάπητος. * * ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης,-ης,-ες.*
[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «αυτός που ανταποδίδει ό,τι έπαθε - που έχει αντίθετες ιδιότητες», < *άντι-* + *-παθής,* πβ. αόρ β' *έ-παθ-ον,* ρ. *πάσχω.* Η σημ. «απεχθής» είναι ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. antipathiqucj.
αντιπαθητικός, -ή, -ό αυτός που προκαλεί αντιπάθεια: *έτσι δύστροπος που είναι, γίνεται πάντα* ~ ΣΥΝ αντιπαθής ΛΝΤ. συμπαθής.
— αντιπαθητικ-ά / -ώς επίρρ
[ΕΤΥΜ Αντιδάν., < γαλλ. antipathique < antipathie < αρχ. *άντιπάθεια.* Το μτγν. *άντιπαθητικός* «ενεργητικός, δραστήριος, ο μη παθητικός» προήλθε από απευθείας σύνθεση < *άντι-* + *παθητικός].* **αντιπαθώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.1 {αντιπαθείς...] αντιπάθησα} αισθάνομαι αντιπάθεια για (κάποιον/κάτι): *τον αντιπαθεί από τότε που έμαθε πόσο* ανειλικρινής *είναι* ΑΝΤ συμπαθώ, **αντιπαλεύω** ρ. μετβ {αντιπάλεψα} παλεύω, αγωνίζομαι εναντίον (προσώπου ή κατάστασης): οι *εργαζόμενοι θα αντιπαλέψουν δυναμικά την αντιλαϊκή πολιτική τής κυβέρνησης* ΣΥΝ αντιμάχομαι.
|ετ ΥΜ < μτγν. *άντιπαλαίω* < *άντι-* + τταλαίω < *πάλη* (βλ. λ. παλεύω)], **αντίπαλος,** -η, -ο **1.** αυτός που έρχεται αντιμέτωπος με κάποιον άλλον. που αγωνίζεται εναντίον άλλου για το ίδιο θέμα/σκοπό (για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς, στρατιωτικούς, αθλητικούς κλπ.): ~ *παράταξη / θεωρία / στρατόπεδο / χώρα / ομάδα* / ι<5εολο/ία ΦΡ ***αντίπαλον δέος*** (*άντίπαλον δέος,* Θουκ. 3.11) ο φόβος για τον αντίπαλο, τον εχθρό ο αμοιβαίος φόβος ανάμεσα σε αντιπάλους, που εξασφαλίζει ενότητα στο εσωτερικό των αντίπαλων στρατοπέδων/πλευρών και σχέση ισορροπίας μεταξύ τους: *η Σοβιετική Ένωση απετέλεσε για δεκαετίες το ~ τής αμερικανικής πολιτικής* || ο *ισλαμισμός αποτελεί το ~ που επικαλείται ο στρατός στην Τουρκία για τη στήριξη τού κοσμικού κράτους* **2.** ***αντίπαλος*** (ο/η) ανταγωνιστής (κάποιου): *πολιτικός! οικονομικός / στρατιωτικός / εκλογικός / κρυφός / επικίνδυνος / δεινός* ~ συν εχθρός, αντίθετος, αντίμαχος αντ. σύμμαχος, συμμαχητής, συναγωνιστής.
[ΕΤΥΜ αρχ < *άντι-* + *-παλος*< *πάλη].*

αντίπαλον δέος. Ι νωστή φράση από τον Θουκυδίδη (3, 11), που χρησιμοποιείται σήμερα στον προσεγμένο λόγο. για να δηλώσει καταστάσεις ισορροπίας στις ανθρώπινες σχέσεις (εθνών, ομάδων, ατόμων), απότοκες αμοιβαίου φόβου (πβ. τη λαϊκή ρήση *Φοβάται ο Γιάννης το θεριό και το θεριό τον Γιάννη'.).* Η πλήρης φράση είναι *«τό δέ άντίπαλον δέος μόνον πιστόν ές ξυμμαχίαν»,* που ο Ελευθέριος Βενιζέλος έχει αποδώσει ελεύθερα *«ίσος καί άμοι-*

| *βαϊος τώ όντι φόβος είναι ή μόνη ασφαλής βάσις μιας συμμα-* |
| *χίας***

αντιπαλότητα (η) [1891] [αντιπαλοτήτων} η ύπαρξη αντίπαλης διάθεσης, η κατάσταση κατά την οποία πρόσωπα ή ομάδες συγκρούονται ή ανταγωνίζονται μεταξύ τους για λόγους οικονομικούς, πολιτικούς κ.λπ.: ***η διεθνής κοινότητα πρότεινε μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης, ώστε να***

αντιπαλότητα: «άπαξ λέξη»! Η λ. **αντιπαλότητα** τα τελευταία 10 χρόνια χρησιμοποιείται ευρέως στο πολιτικό ιδίως λεξιλόγιο, αποδίδοντας τις επίσης ευρύτερα χρησιμοποιούμενες αντίστοιχες ξένες λέξεις (πβ. αγγλ. rivalry, γαλλ rivalite, γερμ. Konkurrenz) Δηλώνει, γενικότερα, την ανταγωνιστική στάση, που οδηγεί σε σύγκρουση. εχθρότητα και αλληλοϋπονόμευση αντί τού δημιουργικού συναγωνισμού και τής ευγενούς άμιλλας. Ωστόσο habent vocabula sua fata... Η λ. ***αντιπαλότητα*** πρωτοαπαντά το 1891 (εφημ. ***Άστν),*** ο δε Στέφ Κουμανούδης, περιλαμβάνοντας τη λέξη στη Χυ- ***ναχωγή Νέων Λέξεων....*** αισθάνεται την ανάγκη να απολογηθεί· ***«Είπέ τις τών συγχρωμένων έμοί ότι τοιαύτας /λέξεις, οΐα ή παρούσα*** [ενν. ***το αντίπαλό της], δέν επρεπε να συμπεριλάβω έν τή Συναγωγή μου ώς δήθεν γραφείσας άπαξ μόνον παρά τίνος, εύρε- θέντος έν στιγμή ίδιασμοϋ. Άλλ' έγώ δεν έπείσθην, επειδή εγνων, ότι κατά μίμησιν και αι τοιαϋται λέξεις μετέβησαν είς κοινοτέ* ρανχρήσιν...».*** Προφητική η ρήση τού λεξικογράφου Κουμανούδη γΓ αυτήν και για πολλές ***άλλες*** λέξεις.

Αντίπαξοι (οι) νησί των Επτανήσων Ν των Παξών [ΕΓΥΜ Πρόκειται για την αρχ. ***Πρόπαξο).*** **αντίπαπας** (ο) [1785J [χωρ. πληθ.} πάπας που θεωρείται από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ότι δεν εκλέχθηκε κανονικά και γι* αυτό δεν αναγνωρίζεται.

αντιπαραβάλλω ρ μετβ. [αρχ.] [αντιπαρέβαλα, αντιπαραβλήθηκα, αντιπαραβεβλημένος) παραβάλλο) προς (κάτι), συγκρίνω βρίσκοντας τις ομοιότητες και τις διαφορές ***αντιπαρέβαλε τα κείμενα, για να καταλ.ήξει στο συμπέρασμα ότι το ένα ήταν αντιγραφή τού άλλου*** ΣΥΝ αντιπαραθέτω, παραλληλίζω, συγκρίνω, συσχετίζω, **αντιπαραβολή** (η) [αρχ.) η συγκριτική εξέταση (μέσω παραβολής): ***η ~ των καταθέσεων απέδειξε πως*** ο ***κατηγορούμενος επισκέφθηκε τον τόπο τού εγκλήματος*** ΣΥΝ αντιπαράθεση **αντιπαραβολικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την αντιπαραβολή 2. ΓΛΩΣΣ *αντιπαραβολική μέθοδος* η μέθοδος συγχρονικής μελέτης των σχέσεων (ομοιοτήτων, διαφορών, παράλληλων εξελίξεων κ.λπ.) που διαπιστώνονται κατά την ανάλυση τής δομής δύο ή περισσοτέρων γλωσσών (η μέθοδος αυτή διαφέρει από τη ***συγκριτική*** μέθοδο που αναφέρεται στην ιστορική-διαχρονική εξέταση τής δομής γλωσσών που εμφανίζουν μεταξύ τους γενετική συγγένεια). — **αντιπαραβολικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. contrastive]. **αντιπαράδειγμα** (το) (αντιπαραδείγμ-ατος j -ατα. -άτων] παράδειγμα που ανατρέπει την ισχύ υπόθεσης, άποψης κ.λπ. η οποία βασίζεται σε άλλα παραδείγματα: ***στο άρθρο της παρουσιάζει αντιπαρα- δείγματα στην υπόθεση που είχε διατυπώσει ο συνάδελφός της.*** [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ counter-example], **αντιπαράθεση** (η) {-ης κ. -έσεως **[** -έσεις. -έσεων) **1.** (κυριολ.) η συγκριτική εξέταση: - ***θέσεων / στοιχείων! προγραμμάτων*** ΣΥΝ αντιπαραβολή, σύγκριση · 2. η εκδήλωση διαφωνιών, η σύγκρουση διαφο- ρετικών απόψεων, στάσεων: ***οι δύο βουλευτές ήρθαν σε ανοιχτή ~ για το επίμαχο νομοσχέδιο || οξεία ~ μεταξύ δύο πλευρών |] το θέμα των ιδιωτικοποιήσεων αποτέλεσε ξανά το αντικείμενο αντιπαράθεσης στη Βουλή*** ΣΥΝ σύγκρουση, διαμάχη, κόντρα. — **αντιπαραθετικός,** -ή,-ό [1834].

[ΠΤΥΜ < μτγν ***άντιπαράθεσις*** < αρχ ***άντιπαρατίθημι].*** **αντιπαραθέτω** ρ μετβ. [αντιπαρέθεσα. αντιπαρα-τέθηκα, -τεθειμένος) 1. παραθέτω συγκριτικά πράγματα αντίθετα μεταξύ τους, παρουσιάζω το ένα απέναντι στο άλλο: ***η εφημερίδα αντιπαραθέτει δηλώσεις επωνύμων για το θέμα, αφήνοντας τα συμπεράσματα στους αναγνώστες*** **2.** αντιπροτείνω, παρουσιάζω μιαν άλλη θέση, άποψη, επιχείρημα κ.λπ : ***στα λόγια τού συνομιλητή του αντιπαρέθεσε τα στοιχεία τής δημοσκόπησης*** ΣΥΝ αντιτάσσω, αντεπιχειρηματολογώ **3.** (μεσοπαθ. *αντιπαρατίθεμαι*) στέκομαι αντιμέτωπος, εκφράζω διαφωνία ***έχει το θάρρος τής γνώμης του και δεν διστάζει να αντιπαρατε- θεί στην πλειοψηφία.***

[ΕΤΥΜ < αρχ. ***άντιπαρατίθημι*** < ***άντι-*** + ***παρατίθημι].*** **αντιπαράσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων) κυρ. στη φρ *κατ' αντιπαράσταση* με ταυτόχρονη εξέταση μαρτύρων ή κατηγορουμένων ενώπιον δικαστηρίου, κυρ. σε περιπτώσεις αντικρουόμε- νων καταθέσεων ΣΥΝ. αντιμωλία.

(ΕΤΥΜ < μτγν. ***άντιπαράστασις*** < ***άντιπαρίστημι / -ίσταμαι.*** Η λ εχρη- σιμοποιείτο κυρ. στη ρητορική, για να δηλώσει την έμμεση απάντηση ή την ανταπάντηση σε επιχείρημα τού αντιδίκου. Η σημερινή σημ οφείλεται στην επίδρ. τού νομικού όρου confrontatio (μεσν λατ.)] **αντιπαρατάσσω** ρ μετβ [μτγν] {αντι-παρέταξα, -παρατάχθηκα (καθημ. -χτηκα] 1. τάσσω (κάτι) απέναντι (σε κάτι άλλο), τοποθετώ ως αντίθετο, αντιμέτωπο ***το στράτευμα αντιπαρατάχθηκε κατά μήκος τής οχυρωμένης γραμμής, για να αντιμετωπίσει την εχθρική επίθεση*** ΣΥΝ αντιτάσσω ΑΝΤ συμπαρατάσσω, συντάσσω 2. προβάλλω (κάτι) για να εκφράσω διαωωνία, αντίθεση ***τα επιχειρήματα που αντιπα- ρατάσσει είναι εύστοχα*** ΣΥΝ αντιπαραθέτω. — **αντιπαράταξη** (η)

[μτγν.].

αντίπαρέρχομαι ρ. μετβ αποθ {αντιπαρήλθα) **1.** προσπερνώ (κάτι), χωρίς να δώσω σημασία, αρνυύμαι να ασχοληθο) με (κάτι): ***αντιπα- ρήλθε τις ύβρεις χωρίς σχόλιο [[δήλωσε ότι αντιπαρέρχεται το συμβάν, γιατί δεν ασχολείται με μικροπρέπειες*** ΣΥΝ αδιαφορώ, αποσιωπώ, παραβλέπω, προσπερνώ 2. (μτφ) αποφεύγω με ελιγμό, ξεπερνώ επιτήδεια: ***ως ομιλητής στερείται τής ετοιμότητας να αντιπαρέρχεται τις παγίδες των αντιπάλων*** ΣΥΝ ξεφεύγω. ΣΧΟΛΙΟ λ ***αποθετικός*** [Γ.ΤΥΜ μτγν. αρχική σημ. «προσέρχομαι ως βοηθός αντικαθιστώ»,

< ***άντι-*** + ***παρέρχομαι.*** Η σημερινή σημ έχει την αφετηρία της στην Κ Δ (Λουκ. 10, 31-32) στην παραβολή τού καλού Σαμαρείτη, περιγρά- φοντας την πράξη τού ιερέα και τού Λευίτη, οι οποίοι προσπέρασαν αδιάφορα τον τραυματισμένο Ιουδαίο: ***ίερεύς τις*** κατέβαινε ν έν ***τή όδώ εκείνη καί ίδών αυτόν άντιπαρήλθεν].*** **αντιπαροχή** (η) [1836[η παροχή που δίνεται σε ανταπόδοση προη- γουμένης, ως αντάλλαγμά της συν. αμοιβαία παροχή· ΦΡ. *δίνω αντιπαροχή* συνάπτω ως ιδιοκτήτης ακινήτου σύμβαση με εργολήπτη, σύμφωνα με την οποία ο εργολήπτης θα ανεγείρει στη θέση τού ακινήτου, που κατέχω, πολυώροφο κτίσμα. το οποίο και θα εκμεταλλεύεται, ενώ αντί παροχής (αμοιβής) για την παραχώρηση τού ακινήτου θα λάβω ποσοστό επί τού νέου κτίσματος (συνήθ. αριθμό διαμερισμάτων) — **αντιπαρέχω** ρ. [αρχ.]. ςχολιο λ. ***έχω.***

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γερμ. Gegenleistung]

Αντίπαρος (η) νησί των Κυκλάδων ΝΔ τής Πάρου **Αντίπασχα** (το) [μεσν.] {άκλ } η πρώτη Κυριακή μετά το ΙΙάσχα. η Κυριακή τού Θωμά.

Αντίπατρος (ο) {-ου κ. -άτρου} **1.** αρχαίος Μακεδόνας στρατηγός (397-319 π Χ.). στον οποίο ανέθεσε ο Αλέξανδρος τη διοίκηση τής Μακεδονίας κατά τη διάρκεια τής εκστρατείας του στην Ασία **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας [είυμ αρχ κύρ. όν. < ***άντι-*** + ***-πατρος< πατήρ. -τρός].***

αντίπερα επίρρ. [αρχ] **1.** απέναντι, στο αντικρινό μέρος, ***προχώρησε ~ στην άλλ-,η πλευρά τού δρόμου*** ΣΥΝ αντίκρυ, απέναντι **2.** (ως επίθ.) αυτός που βρίσκεται απέναντι, ***η - όχθη τού ποταμοί).***

αντιπερισπασμός (ο) **1.** ενέργεια που αποβλέπει στην απόσπαση τής προσοχής, στη διοχέτευση τού ενδιαφέροντος κάποιου σε παραπλανητική κατεύθυνση· ***με την έκρηξη προκάλεσαν ώστε κανείς δεν πρόσεξε την έξοδο των λ.ηστών από την πίσω πόρτα τής Τράπεζας*** 2. ςί ΡΑΤ (ειδικότ. κατά τη διάρκεια πολέμου), παραπλανητική στρατιωτική ενέργεια που εκδηλώνεται σε διαφορετικό τόπο από αυτόν που αναμένει ο εχθρός, ώστε να αποσπαστεί η προσοχή του από τον πραγματικό στόχο: ***πριν από τη μεγάλη συμμαχική απόβαση στη Νορ- μανδία, είχε προηγηθεί για ~ η απόβαση στη Σικελία*** [ΕΤΥΜ μτγν. < ***άντιπερισπώ (-άω)*** < ***άντι-*** + ***περισπώ].*** **αντίπληθωρισμός** (ο) το σύνολο των οικονομικών μέτρων που απο- σκοπούν στη μείωση τής πληθωριστικής κυκλοφορίας νομίσματος η οικονομική πολιτική κατά τού πληθωρισμού (βλ. λ. ***πληθωρισμός).*** — **αντιπληθωρισπκός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. deflation, κυριολεκτικώς «ξεφούσκοψα»]. **αντίπλοίαρχος** (ο/η) [1833] [αντιπλοιάρχ-ου [-ων. -ους} ανώτερος αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού (βλ. λ. ***βαθμός.*** ΠΙΝ). **αντιπνευματικός,** -ή, -ό αυτός που αντιτίθεται στην πνευματική καλλιέργεια, που την αξιολογεί ως ασήμαντη, ή γενικότ. υποτιμά τον ρόλο που διαδραματίζει στη διαμόρφωση, την ανάπτυξη και την πρόοδο τού ανθρώπου. - ***καιροί / εποχή*** ΣΥΝ υλιστικός.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. antispiritual (νόθο σύνθ.)]. **αντίποδας** (ο) {αντιπόδων} **1.** αυτός που αποτελεί την εκ διαμέτρου αντίθετη θέση. το ακριβώς αντίθετο σε κάτι: ***στον ~ τού πλούσιου Βορρά βρίσκεται ο εξαθλ.ιωμένος Νότος*** **2.** (α) (γενικότ.-συνήθ. στον πληθ.) σημείο ή τόπος που σε σχέση με κάποιον άλλο βρίσκεται σε αντιδιαμετρική θέση (β) (ειδικότ.) *Αντίποδες* η Αυστραλία, σε σχέση με την Ευρώπη.

[ετυμ < αρχ ***άντίπους, -ποδος< άντι-*** + ***πούς.*** ΙΙ σημ 2β από το αγγλ. Antipodes, κυρ ονομασία συστάδας νήσο)ν ΝΑ τής Ν Ζηλανδίας, ήτοι σε απώτατο γεωγραφικό άκρο[. **αντιποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων) ΝΟΜ η κατά παράνομο τρόπο οικειοποίηση ξένης περιουσίας ή δικαιώματος συν σφετε- ρισμός, οικειοποίηση ΦΡ (α) *αντιποίηση (δημόσιας) υπηρεσίας / αρχής* (i) η παράνομη εμφάνιση ή δράση ιδιώτη ως εκπροσώπου δημόσιας υπηρεσίας χωρίς προηγούμενο νόμιμο διορισμό (ii) η υπέρβαση από τον δημόσιο υπάλληλο των αρμοδιοτήτων του (β) *αντιποίηση στολής / τίτλου / παρασήμου* η χωρίς νόμιμη άδεια ή εξουσιοδότηση χρήση στολής ή άλλου διακριτικού (κρατικού ή θρησκευτικού λειτουργού) από ιδιώτη.

[ΕΤΥΜ < μτγν. ***άντιποίησις,*** αρχική σημ. «διεκδίκηση», < αρχ. ***άντι- ποιώ (·έω)*** «ανταποδίδω, διεκδικώ» < ***άντι-*** + ***ποιώ.*** Οι φρ. ***αντιποίηση Οίρχής / στολής*** / τίτλου αποδίδουν τα γαλλ. usurpation d'auiorite / d'uniforme / de litre], **αντιποιητικός,** -ή, -ό **[**1892**]** **1.** αυτός που εμποδίζει τη δημιουργία ποιητικού ύφους: ***απέφευγε τη χρήση απλών, καθημερινών λέξεων στην ποίηση, γιατί τις θεωρούσε*** ~ ΣΥΝ πεζός, καθημερινός **2.** αυτός που δεν ευνοεί την ανάπτυξη και διάδοση τής ποίησης και γενικότ. των τεχνών: ***πιστεχ)ει πως ζούμε σε μια ~ εποχή, που οι ευαισθησίες και η πνευματική αναζήτηση θεωρούνται περιττή πολ.υτέλ,εια*** ΣΥΝ. τε- χνοκρατικός. σκληρός. **αντιποιητικά** επίρρ.. **αντιποιητικότητα** (η). [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., <γερμ unpoetisch]. **αντίποινα** (τα) {αντιποίνων} οι ενέργειες που αποσκοπούν στην ανταπόδοση προηγούμενης αδικίας ή βλάβης, που έχουν τον χαρακτήρα αντεκδικήσεως ***σε περιπτώσεις δολιοφθορών από την Αντίσταση κατά τη γερμανική κατοχή, οι ομαδικές εκτελέσεις αόπλων***

ήταν από τα συνήθη -συν εκδίκηση [ετυμ. *αρχ.* < *άντι-* + *ποινή*}. **αντιποιούμαι** ρ. μετβ αποθ [αρχ.] {αντιποιείται... · εύχρ. στον ενεστ.} (αρχαιοπρ) οικειοποιούμαι (ξένο πράγμα, δικαίωμα ή ιδιότητα), σφετερίζομαι. j ··· σχολιο λ. *αποθετικός.* **αντιπολιτεύομαι** ρ. μετβ αποθ [αρχ.] {αντιπολιτεύ-τηκα (λόγ. -θηκα)} 1. ασκώ αντίθετη πολιτική, ανταγωνίζομαι (κάποιον) ως πολιτικός, κομματικός αντίπαλος λντ συμπολιτεύομαι **2.** (η μτχ. ***αντιπολιτευόμενος,*** *-η, -ο)* αυτός που στρέφεται κατά τής κυβέρνησης, που εκφράζει τις θέσεις τής αντιπολίτευσης. ~ *Τύπος / κόμμα* ανγ συ- μπολιτευόμενος, φιλοκυβερνητικός 3. (μτφ.) τίθεμαι αντιμέτωπος, εκφράζω αντίθετη άποψη: *σε ό,τι λέω με αντιπολιτεύεσαι* ΣΥΝ εναντιώνομαι σχολιο λ *αποθετικός.* **αντιπολίτευση** (η) [1856] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων τού Κοινοβουλίου που δεν στηρίζουν την κυβέρνηση: *σύσσωμη η ~ κατήγγειλε τους επικίνδυνους κυβερνητικούς χειρισμούς* αντ συμπολίτευση, κυβέρνηση · ΦΡ *(α)* ***αξιωματική αντιπολίτευση*** το σύνολο των βουλευτών τού κόμματος που έχει αναδειχθεί δεύτερο στις εθνικές εκλογές (β) ***μείζων αντιπολίτευση*** οι βουλευτές που ανήκουν στο πρώτο σε δύναμη κόμμα από αυτά που βρίσκονται στην αντιπολίτευση (γ) ***ελάσσων αντιπολίτευση*** οι βουλευτές τής αντιπολίτευσης που δεν ανήκουν στη μείζονα αντιπολίτευση: ο *πρωθυπουργός συναντήθηκε με τους ηγέτες τής ελάσσο- νος αντιπολίτευσης* 2. η πολιτική που στρέφεται κατά τής κυβέρνησης, που αντιτίθεται στην κυβερνητική πολιτική: *η υπεύθυνη ~ ασκείται στο Κοινοβούλιο και όχι στο πεζοδρόμιο* jj *εποικοδομητική / σκ/.ηρή / /οικιστική* ~ 3. (καταχρ) (α) επιμέρους ενέργεια εναντίωσης, αντίδρασης προς δεδομένη απόφαση, πρόταση: *για το συγκεκριμένο νομοσχέδιο υπήρξε οξεία ακόμα και μέσα στους κόλπους τού κυβερνώντος κόμματος* ΣΥΝ αντίπραξη (β) το σύνολο των προσώπων που αντιτίθενται στον τρόπο άσκησης τής εξουσίας από μια ηγεσία · *«το θέμα των πο/ατέκνων επέλεξε η εσωκομματική για να ασκήσει κριτική στις θέσεις τής ηγεσίας τού κόμματος»* (εφημ.). [ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. opposition] **αντιπολιτευτικός,** -ή, -ό [1841] αυτός που σχετίζεται με την αντιπολίτευση, αυτός που στρέφεται κατά τής κυβέρνησης. ~ *έλεγχος / τακτική* j} *μιλώ με ~ διάθεση.* — **αντιπολιτευτικ-ά / -ώς** επίρρ **αντιπραγματισμός** (ο) ΟΙΚΟΝ η ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών με άλλα αγαθά ή υπηρεσίες (χωρίς χρήματα ή άλλο μέσο συναλλαγής). η ανταλλαγή σε είδος, **αντίπραξη** (η) [μτγν.] {-ης κ. -άξεως j -άξεις, -άξεων} η πράξη που στοχεύει στην εξουδετέρωση άλλης προγενέστερης ή και σύγχρονης *για να του κάνει -. αύξανε διαρκώς την προσφορά του κατά τον π/^ειστηριασμό!* ΣΥΝ αντίδραση, αντενέργεια, εναντίωση ΑΝΤ σύμπραξη, συνεργασία. — **αντιπράττω** ρ. [αρχ.]. **αντίπραξικόπημα** (το) {αντιπραξικοπήμ-ατος | -ατα, -άτων} πραξικόπημα που έχει ως στόχο να εξουδετερώσει άλλο πραξικόπημα [ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. countercoup] **αντιπρόεδρος** (ο/η) [1822] |αντιπροέδρ-ου | -ων, -ους} αναπληρωτής τού προέδρου (σε περίπτωση ασθενείας ή κωλύματος ασκήσεως των καθηκόντων του), δεύτερος στην ιεραρχία μετά τον πρόεδρο: *- τής βουλής / τού δικαστηρίου / τής κυβερνήσεως Ι τού συμβουλίου / τού συλλόγου / τού σωματείου* — **αντιπροεδρία** (η) [1871].

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ vice-president], **αντιπροίκι** (το) [αντιπροικ-ιού | -ιών} (παλαιότ.-λαϊκ.) **1.** το προγαμιαίο δώρο τού γαμπρού προς τη νύφη 2. το δώρο που προσφέρεται από τα πεθερικά στον γαμπρό επιπλέον των ήδη συμφωνημένων ως προίκα Επίσης **αντίπροικο.**

[ετυμ μεσον., υποκ. τού ουσ *άντίπροικο(ν)* < *άντι* + *προίκα*].

αντιπροικοσύμφωνο (το) [1849] [αντιπροικοσυμφών-ου | -ων} το συμβόλαιο που συντάσσεται για το αντιπροίκι **αντιπροπαγάνδα** (η) {χωρ. γεν πληθ } προπαγάνδα που στρέφεται εναντίον άλλης προπαγάνδας, **αντιπρόπερσι** κ. **αντιπροπέρυσι** επίρρ. πριν από τρία χρόνια, τη χρονιά πριν από την προπερσινή. — **αντιπροπέρσινος,** -η, -ο. **αντιπροσφορά** (η) [1889] η προσφορά που αποσκοπεί στην απόρριψη προηγούμενης ανταγωνιστικής προσφοράς μέσω τής παροχής ευνοϊκότερων όρων *η δημοπρασία είναι μια διαδικασία συνεχών ~ για την επίτευξη τής κα/.ύτερης τιμής για τον πωλητή* || *η σαφώς ευνοϊκότερη δική μας ~ απορρίφθηκε!* — **αντιπροσφέρω** ρ. [αρχ.].

αντίπροσφωνηαη (η) [1897] {-ης κ.-ήσεως | -ήσεις.-ήσεων} η ανταπόδοση προσφωνήσεως (κυρ τυπικού χαρακτήρα σε επίσημες περιστάσεις ΣΥΝ. αντιφώνηση αντ. προσφώνηση. — **αντιπροσφωνώ** ρ. [1891] ['είς...}

αντιπροσωπεία (η) -♦ αντιπροσωπία

αντιπροσώπευση (η) [1836] {-ης κ -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} 1.η εξουσιοδοτημένη δράση για λογαριασμό άλλων (ειδικότ.) η εκτέλεση νομικών πράξεων δι' αντιπροσώπου, με πρόσωπο εξουσιοδοτημένο (από άλλον) για τέτοιες πράξεις: *η - τής εταιρείας! τού συλλόγου* συν εκπροσώπηση, πληρεξουσιότητα 2. η διαδικασία που κατοχυρώνει και ρυθμίζει τη συμμετοχή αντιπροσώπων των πολιτών στη διακυβέρνηση τής χώρας, *η ~ των πολιτών στο Κοινοβού/Λο ρυθμίζεται με το σύστημα τής ενισχυμένης αναλογικής.* — **αντιπροσωπεύ- σιμος,** -η. -ο [1840].

[ΓΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. representation] **αντιπροσωπευτικός,** -ή. -ό [1891] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αντιπροσώπευση, *το ~ συγκρότημα τής Μ Βρετανίας για τον διαγωνισμό τραγουδιού* || ΑΘΛ *το ~ συγκρότημα μιας χώρας* (η εθνική της ομάδα) 2. αυτός που έχει την ικανότητα να αντιπροσωπεύει, που μπορεί να εκφράσει αυτό που θεωρείται βασικό για μια κατηγορία: *η έκθεση περιέχει τα πλέον ~ έργα τής ζωγραφικής τού 18ου αι.* || *στις ανθολογίες συλλέγονται τα ~ δημιουργήματα κάθε περιόδου* 3. αυτός που θεωρείται ότι συγκεντρώνει τα πιο αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά μιας κατηγορίας, αυτός που αποτελεί τον μέσο όρο: ~ *τύπος / δείγ- μα* συν χαρακτηριστικός. — αντιπροσωπευτικ-ά/-ώς [1894J επίρρ. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. rep resen tat if) αντιπροσωπευτικότητα (η) {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα τού αντιπροσωπευτικού, το να μπορεί (κανείς/κάτι) να εκπροσωπήσει ή να θεωρηθεί επαρκώς ενδεικτικός: *το εκ/.ογικό σύστημα δεν πρέπει να νοθεύει την - των πολιτικών τάσεων τής κοινωνίας* || *ποια είναι τα κριτήρια αντιπροσωπευτικότητας τού δείγματος;*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. representative! αντιπροσωπεύω ρ. μετβ. [1844] {αντιπροσώπευ-σα. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} 1. ενεργώ ως αντιπρόσωπος, *την κυβέρνηση αντιπροσώπευσε* ο υπουργός *των Οικονομικών*}} *θα αντιπροσωπεύσει την Κύπρο σε διεθνές συνέδριο* ΣΥΝ εκπροσωπώ 2. φέρω και εκφράζω τα βασικά, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός είδους, μιας κατηγορίας: *αντιπροσωπεύει την ιδανική γυναίκα* ΣΥΝ εκφράζω 3. αποτελώ, εκφράζω: *η 'λογοτεχνία αντιπροσωπεύει την ανώτατη δημιουργική σύνθεση* ([*οι άνεργοι αντιπροσωπεύουν ένα υψη/.ό ποσοστό τού εργατικού δυναμικού στις στατιστικές* συν συνιστώ 4. (ειδικότ.) αντιστοιχώ σε δεδομένη χρηματική / οικονομική αξία: *οι επιταγές αντιπροσωπεύουν ποσό 150εκατομμυρίων* το *νόμισμα* των *κυριοτέρων κρατών αντιπροσωπεύει ορισμένη αξία χρυσού* ΣΥΝ καλύπτω [ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ representer]

αντιπροσωπεύω - εκπροσωπώ; Τόσο το ***αντιπροσωπεύω*** όσο και το ***εκπροσωπώ*** είναι νεότερες λέξεις. Το **αντιπροσωπεύω** μαρτυ- ρείται από το Σύνταγμα τού 1844, ενώ το **εκπροσωπώ** πρέπει να είναι ακόμη νεότερο, αφού το **εκπρόσωπος** -από όπου παράγεται- μαρτυρείται από το 1887. Το αρχ **αντιπρόσωπος** (με τη σημ. «απέναντι σε πρόσωπο, πρόσωπο με πρόσωπο»), ένα από τα 59 σύνθετα σε ***-πρόσωπος*** τής Αρχαίας (πβ. ***ά-πρόσωπος, δι-πρόσωπος, άμφι-πρόσωπος, ίδιο-πρόσωπος, στρογγυλο-πρόσωπος, μονο-πρό- σωπος, άνδρο-πρόσωπος, αύτο-πρόσωπος, εύ-πρόσωπος*** κ.λπ.), θα έδινε κανονικά ρ. ***αντιπροσωπώ*** και όχι ***αντιπροσωπεύω***! (Τα ρήματα που παράγονται από σύνθετες λέξεις, τα λεγόμενα «παρασύνθετα ρήματα», είναι ρήματα σε -ώ. ***-είς, -εί*** [πβ. ***φιλόσοφος - φιλοσοφώ. τη?^έφωνο - τηλεφωνώ, δημοσιογράφος - δημοσιογραφώ κ*** ο.κ.]). Άρα ορθότερο θα ήταν το **αντιπροσωπώ,** το οποίο είναι μεσν. τ. ο οποίος όμως δεν επικράτησε Ωστόσο, επειδή και ο κανόνας αυτός δεν είναι απαράβατος και η χρήση (usus) ρυθμίζει κυρ. τα τής γλώσσας, το ***αντιπροσωπεύω*** ως χρήση είναι αποδεκτό, ενώ κανονικότερο είναι το ***εκπροσωπώ*** (το **εκπροσωπεύω,** που σπανίως εμφανίζεται, προέρχεται προφανώς από συμφυρμό με το ***αντιπροσωπεύω*** και καλό είναι να αποφεύγεται) **αντιπροσωπεία ή αντιπροσωπίσ;** Από το ***αντιπροσωπεύω*** κανονικά είναι τα παράγωγα ***αντιπροσώπευση, αντιπροσωπευτικός (-ά). αντιπροσωπεύσιμος,*** ενώ το ***αντιπροσωπία*** είναι παράγωγο σε ***-ία*** τού (αρχ.) ***αντιπρόσωπος*** (μαρτυρείται από το 1825, προτού δηλ. πλαστεί το ρ. ***αντιπροσωπεύω***) και όχι τού ***αντιπροσωπεύω*** πβ. και ***ιδιοπρόσωπος - ιδιοπροσωπία, άνανδρος - ανανδρία, φιλόσοφος -*** φιλοσοφία κ.τ ό. Άρα **αντιπροσωπία** είναι το ορθό, και όχι αντιπροσωπεία. Από το ρ. ***εκπροσωπώ*** το παράγωγο είναι κανονικώς **εκπροσώπηση.**

αντιπροσωπία (η) [1825] (σχολ. ορθ. ***αντιπροσωπεία)*** {αντιπροσω- πιών} 1. το σύνολο των ατόμων που έχουν επιφορτιστεί με την εκπροσώπηση μιας ομάδας συμφερόντων και την εκπλήρωση συγκεκριμένης αποστολής: ***η Ιερά Σύνοδος αποφάσισε να αποστείλει*** ~ ***στη σύσκεψη των μονοφυσιτικών εκκλησιών || ~ βουλευτών θα μεταβεί στις Βρυξέλ/.ες για τη διάσκεψη*** ΦΡ *εθνική αντιπροσωπία* το σύνολο των βουλευτών τού εθνικού Κοινοβουλίου, η Βουλή ***η κυβέρνηση θα εμφανιστεί σήμερα ενώπιον της ~, για να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης*** ΣΥΝ. κοινοβούλιο **2.** (ειδικότ.) (α) η κατ' αποκλειστικότητα, απευθείας εμπορική εκπροσώπηση επιχείρησης, ιδρύματος ή οργανισμού που έχει αλλού έδρα: ο ***οινοποιητικός συνεταιρισμός δέχεται προσφορές για την ανάθεση τής αποκλειστικής ~ των προϊόντων*** του (β) (συνεκδ.) η επιχείρηση που αναλαμβάνει την εκπροσώπηση επιχείρησης, ιδρύματος ή οργανισμού που έχει αλλού την έδρα του: ***εγγύηση γνήσιων ανταλ/Μκτικών δίνεται μόνο από την επίσημη ~ τής εταιρείας*** ΣΧΟΛΙΟ λ ***αντιπροσωπεύω.*** **αντιπρόσωπος** (ο/η) {αντιπροσώπ-ου [-ων, -ους} **1.** πρόσωπο που είναι εξουσιοδοτημένο να παρίσταται ή να ενεργεί ες ονόματος και για λογαριασμό άλλων, δεν ***παρέστη ο ίδιος αλλά*** ο ~ του || ορίζω / ***στέλνω*** ~ ΣΥΝ εκπρόσωπος, πληρεξούσιος **2** ***.Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων*** (COREPHR) όργανο που υπάγεται στο Συμβούλιο Υπουργών τής Ε.Ε. και αποτελείται από εκπροσώπους των κρατών-μελών με βαθμό πρέσβη καθώς και από τους αναπληρωτές τους· έχει ως έργο την προετοιμασία των εργασιών τού Συμβουλίου, την εκτέλεση των εντολών που της ανατίθενται από το Συμβούλιο και την επεξεργασία των νομικών πράξεων που πρόκειται να συζητηθούν 3. ΝΟΜ πρόσωπο που καταρτίζει δικαιοπραξία είτε στο όνομα και για λογαριασμό άλλου ***(άμεσος*** ~), είτε στο δικό του όνομα αλλά για λογαριασμό άλλου ***(έμμεσος*** ~) **4.** (α) ***διπλωματικός αντιπρόσωπος*** πρόσωπο με επίσημη εξουσιοδότηση από το κράτος του για τη διπλωματική του εκπροσώπηση στο εξωτερικό ΣΥΝ πρεσβευτής, επιτετραμμένος (β) ***εκλογικός αντιπρόσωπος*** δικηγόρος στον οποίο ανατίθεται ο έλεγχος τής νομιμότητας τής εκλογικής διαδικασίας και τής έκδοσης αποτελεσμάτων σε εκλογικό τμήμα (γ) ***εμπορικός αντιπρόσωπος***

πρόσωπο που έχει αναλάβει την εμπορική αντιπροσωπία επιχείρησης, οργανισμού ή ιδρύματος που εδρεύει αλλού [ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «εκείνος που αντικρίζει τον άλλον κατά πρόσωπο», < *άντι-* + *πρόσωπον*. Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. representant].

αντιπρόταση (η) [μτγν.] |-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} πρόταση που διατυπώνεται προς αναίρεση ή τροποποίηση προγενέστερης* *πείστηκε πλήρως από τα επιχειρήματα τού συνομι/.ητή του και δεν έκανε καμιά*

αντιπροτείνω ρ. μετβ. [αρχ.] {αντιπρότεινα, αντιπροτάθηκα} 1. διατυπώνω εναλλακτική πρόταση για την τροποποίηση ή αντίκρουση προηγούμενης, *στην πρόταση τού εργοδότη για μείωση τού προσωπικού οι εργαζόμενοι αντιπρότειναν τη μείωση τού ωραρίου εργασίας* συν αντικρούω αντ προτείνω 2. αντικρούω αντίθετα επιχειρήματα· *στη σφοδρή επιχειρηματολογία των αντιπάλων του δεν μπόρεσε να αντιπροτείνει το παραμικρό* ΣΥΝ αντιτάσσω, αντιπαρατάσσω. αντιπροχθές κ. αντιπροχτές κ. αντιπροχθές κ αντιπροχτές επίρρ · πριν από τρεις μέρες, την προηγουμένη τής προχθεσινής ημέρας – **αντιπροχθεσινός,** -ή, -ό. αντίΓτρυτανεία (η) {χωρ. πληθ.} 1. ο τίτλος, το αξίωμα τού αντιπρύ- τανη· *οι εκλογές για την ~ γίνονται συγχρόνως με τις αντίστοιχες για την ανάδειξη πρύτανη* [| *φέτος υπάρχουν τρεις υποψήφιοι για την* ~2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα που ορίζεται ως θητεία ενός αντι- πρύτανη, το έργο που αντιστοιχεί στη θητεία του: *επί τής ~ του λύθηκαν χρόνια προβλήματα τού πανεπιστημίου* 3. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο στεγάζεται το γραφείο τού αντιπρύτανη. **αντίπρύτανης** (ο/η) [1833] {-η κ -άνεως | -άνεις, -άνεων} **1.** αναπληρωτής τού πρύτανη, δεύτερος στην ιεραρχία μετά τον πρύτανη: *στην τελετή παρέστη ο - λόγω ασθενείας τού πρύτανη* 2. (προκειμένου για τα ελληνικά πανεπιστήμια) καθένα από τα δύο μέλη που μαζί με τον πρύτανη απαρτίζουν το Πρυτανικό Συμβούλιο, θεσμικό όργανο διοίκησης τού πανεπιστημίου σε συνδυασμό με τη Σύγκλητο 3. (παλαιότ) ο εκλεγμένος πρύτανης τού επόμενου ακαδημαϊκού έτους, που συνεργάζεται με τον παρόντα πρύτανη για τη διοίκηση τού πανεπιστημίου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πρύτανης*.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ. γερμ. Prorektor, γαλλ. vice-recteur[.

αντίπρωρος, -η. -ο [αρχ.] ναυτ (λόγ.) (άνεμος) που πνέει αντίθετα στην πλώρη. – **αντίπρωρα** επίρρ. **αντιπρωτόνιο** (το) {αντιπρωτονί-ου | -ων} φυς αντισωμάτιο που έχει την ίδια μάζα με το πρωτόνιο αλλά αρνητικό ηλεκτρικό φορτίο [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. anti-proton],

αντιπτέραρχος (ο) {αντιπτεράρχ-ου] -ων, -ους} ανώτατος αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός*. ΠΙΝ). **αντιπύραρχος** (ο) {αντιπυράρχ-ου] -ων, -ους} ανώτερος αξιωματικός τού Πυροσβεστικού Σώματος (βλ λ. *βαθμός*, ΓΙΝ). **αντιπυραυλικός,** -ή, -ό στρατ αυτός που σχετίζεται με την εξουδε- τέρωση πυραύλων· ~ *σύστημα*.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. antimissile (νόθο σύνθ.)] **αντιπυρικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σβήνει τη φωτιά, που σχετίζεται με τρόπους πρόληψης, κατάσβεσης ή περιορισμού πυρκαγιάς, *για την προστασία τού δάσους διανοίγονται ~ ζώνες* (χωρίς βλάστηση) 2. αυτός που επιτυγχάνει τη μείωση ή τον μηδενισμό τής τάσης των εύφλεκτων υλικών να καίγονται: *στις στολές των πυροσβεστών γίνεται ειδική - επεξεργασία, για να αντέχουν στις υψηλές θερμοκρασίες || ~ προστασία / αρρός* [ΕΥΜ < *αντι-* + *πυρικός* < *πυρ]*. **αντιραντάρ** επίθ ί άκλ.} για καθετί που χρησιμοποιείται εναντίον των ραντάρ* *β/.ήματα / όπλα* - **αντίρρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η εξωτερίκευση αντι- θέσεως. διαφορετικής γνώμης· *συμφώνησε σε όλα χωρίς να προβά?.ει αντιρρήσεις || δεν θα είχα καμία - να πάμε μαζί διακοπές || ήταν τόσο θυμωμένος, που δεν του έφερα* ~ ΣΥΝ αμφισβήτηση, αντιλογία, ένσταση. σχολιο λ. *-ρρ-*.

[ετυμ < μτγν. *άντίρρησις* < *άντι-* + *ρήσις)*. **αντίρρησίας** (ο/η) {αντιρρησιών} πρόσωπο που έχει την τάση να φέρνει αντιρρήσεις, να αντικρούει διατυπωμένες απόψεις διαφωνώντας: *είναι εκ συστήματος διαφωνεί για να διαφωνεί* ΣΥΝ αντιδραστικός, αμφισβητίας· ΦΡ. *αντίρρησίας συνειδήσεως* αυτός που λόγω θρησκευτικών, πολιτικών ή φιλοσοφικών πεποιθήσεων αρ- νείται τη στρατιωτική θητεία.

[ΕΤΥΜ < *αντίρρηση* + επίθημα *-ίας* πβ. *επιχειρηματ-ίας. εισοδηματ- ίας, αισθηματ-ίας* κ ά Η φρ *αντίρρησίας συνειδήσεως* αποτελεί μεταφρ δάνειο από γαλλ. objecteur de conscience] **αντιρρητική** (η) ΘΕΟΛ. κλάδος που έχει ως αντικείμενο την εξέταση των διαφορών που χωρίζουν τις χριστιανικές Εκκλησίες, τον έλεγχο των ετεροδόξων και την αναίρεση των αντιρρήσεων που προβάλλονται από αυτούς.

αντιρρητικός, -ή. -ό [μτγν.] ΘΕΟΛ αυτός που σχετίζεται με την αντιρρητική· ~ *θεολογία / κείμενα / συγγράμματα*. **αντιρρόπηση** (η) [1872] {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις, -ήσεων} **1.** η ανάπτυξη αντίθετης ροπής για την αποκατάσταση ή την επίτευξη τής ισορροπίας: (μτω.) *ως πρόεδρος επεδίωκε πάντα την - των αντίθετων τάσεων στο εσωτερικό τής παράταξης* ΣΥΝ ισορρόπηση, ισορροπία **2.** ψυχολ η τάση αναπλήρωσης μιας αδυναμίας (σε μια περιοχή) μέσω τής ανάπτυξης δύναμης σε άλλη περιοχή. Επίσης **αντιρροπία** [αρχ.]. **αντίρροπος,** -η, -ο 1. αυτός που έχει αντίθετη ροπή: ~ *δυνάμεις* συν αντίζυγος αμ ομόρροπος 2. (μτφ.) αυτός που κινείται προς την αντί θετη κατεύθυνση, που λειτουργεί ως αντίθετη ροπή: *η έκφραση των ~ ιδεολογικών ρευμάτων σε μια κοινωνία ενισχύει τη δημοκρατία* || αρ- *νήθηκε την ύπαρξη ~ τάσεων στο εσωτερικό τού κόμματος* ΣΥΝ αντίθετος – **αντίρροπα** / **αντιρρόπως** [αρχ. [επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ *-ρρ-*. [ΕΤΥΜ αρχ. < *άντιρρέπω* < *άντι-* + *ρέπω)*. **αντίς** πρόθ. * αντί

αντισήκωμα (το) {αντισηκώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** οποιαδήποτε προσφορά (κυρ. οικονομική) γίνεται σε αντιστάθμισμα ή προς εξαγορά υποχρέωσης ή εξυπηρέτησης 2. (ειδικότ.) χρηματικό ποσό καταβαλλόμενο προς εξαγορά τής στρατιωτικής θητείας 3. (μτφ.) οτιδήποτε έχει χαρακτήρα ανταπόδοσης ή λειτουργεί ως αντιστάθμισμα.

— αντισηκώνω ρ

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *άντισηκώ* «αντισταθμίζω, αναπληρώνω» < *άντι-* + *σηκώ (-όω)* «ζυγίζω» < *σήκος* «βάρος» (βλ κ. *σηκώνω)]* **αντισημιτισμός** (ο) [1841] πολιτ **1.** σύνολο στάσεων και ενεργειών που απορρέουν από τη δογματικά θεμελιωμένη εχθρότητα κατά των εβραϊκών κοινοτήτων και κυρ. κατά τής οικονομικοπολιτικής επιρροής τους (και ειδικότ. τού σιωνισμού, βλ.λ.) 2. (γενικότ.) η εχθρική προδιάθεση απέναντι στο εβραϊκό στοιχείο. · - **αντισημίτης** (ο) [1889], **αντισημίτρια** (η), **αντισημιτικός,** -ή, -ό [1890] ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *φασισμός*.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Antisemitismus]. **αντισηπτικός,** -ή, -ό [1799] **1.** αυτός που δρα κατά τής σήψης ή χρησιμοποιείται για την πρόληψή της: ~ *φάρμακο* ΣΥΝ απολυμαντικός 2. ΦΑΡΜ ***αντισηπτικό*** (το) χημική ένωση ή φυσικός παράγοντας που εφαρμόζεται σε ζωντανούς ιστούς για την καταστροφή ή αναστολή τής ανάπτυξης παθογόνων μικροοργανισμών, μικροβίων: το *ιώδιο χρησιμοποιείται σε αλοιφές ως ~ δέρματος*. – **αντισηπτικά** επίρρ. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < *αντι-* + *σηπτικός* < *σήπω* «σαπίζω», < γαλλ. antiseptiquej.

αντισηψία (η) [1889] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ το σύνολο των μεθόδων που εφαρμόζονται για την καταστροφή μικροβίων που προϋπάρχουν σε ζωντανούς οργανισμούς και προκαλούν μολύνσεις.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. antisepsie].

Αντισθένης (ο) {-η κ. -ένους} αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος (445-360 π.Χ.). ιδρυτής τής Κυνικής Σχολής.

[ετυμ αρχ. κύρ όν. < *άντι-* + *-σθένης*< *-σθένος]*. **αντίσκηνο** (το) [μεσν.] {αντισκήνων} χοντρό, αδιάβροχο ύφασμα που χρησιμοποιείται ως ελαφριά σκηνή: *στους σεισμοπαθείς μοιράστηκαν αντίσκηνα για πρόχειρη στέγαση*.

αντισκορικός, -ή, -ό αυτός που καταπολεμεί τον σκόρο· κυρ. ως ουσ. ***συντισκορικό*** (το) παρασκεύασμα για την καταπολέμηση τού σκόρου. [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ antimite (νόθο σύνθ.)]. **αντισκωριακός,** -ή, -ό [1874]**1.** αυτός που χρησιμοποιείται κατά τής σκουριάς 2. ***συντισκωριακό*** (το) παρασκεύασμα κατά τής σκουριάς, **αντισμήναρχος** (ο) {αντισμηνάρχ-ου | -ων. -ους} ανώτερος αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός*, ΠΙΝ)

αντισπασμωδικός, -ή. -ό [1831] αυτός που χορηγείται για την πρόληψη ή την καταστολή των σπασμών ΣΥΝ σπασμολυτικός – **αντι- σπασμωδικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. antispasmodique]. **αντισταθμίζω** ρ. μετβ. {αντιστάθμισ-α, -τηκα. -μένος} παρέχω αντιστάθμισμα (βλ.λ), εξισορροπώ, *προσπάθησαν να αντισταθμίσουν τις απώλειες με αυξήσεις των τιμών* ΣΥΝ ισορροπώ, ισοσταθμίζω, ισοφαρίζω, εξισορροπώ. – **αντισταθμιστής** (ο) [1896].

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ. *αντί σταθμός* «ισοβαρής, αναπληρωτικός» < *άντ ι-* + *στάθμη)*.

αντιστάθμιση (η) [μεσν] {-ης κ -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η παροχή ισοδύναμου ανταλλάγματος για την εξισορρόπηση οικονομικής υποχρέωσης: *προέβησαν σε ειδική συμφωνία για τη σταδιακή ~ των χρεών* ΣΥΝ εξισορρόπηση. ισοστάθμιση 2. ΦΥΣ η εξουδετέρωση των αλλοιώσεων που επέρχονται στην πορεία ενός φαινομένου από την τροποποίηση των συνθηκών (οι οποίες διασφαλίζουν την εμφάνισή του): *η ~ τής ταλαντώσεως τού εκκρεμούς συνίσταται στην αναπλήρωση των μηχανικών απωλειών που επιφέρει η τριβή* 3. ΒΟΤ ***σημείο αντιστάθμισης*** φυσιολογικός δείκτης φυτών που εκφράζει την ένταση τού φωτός η οποία απαιτείται για την ενεργειακή εξισορρόπηση σε αυτά των διαδικασιών τής φωτοσύνθεσης και τής αναπνοής, **αντιστάθμισμα** (το) [18431 {αντισταθμίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (κυ- ριολ) βάρος που χρησιμοποιείται για την αντιρρόπηση άλλου, για την αποκατάσταση ή την επίτευξη ισορροπίας: *(στο ζύγισμα) ήθελε είκοσι κιλά για να ισορροπήσει* ΣΥΝ αντίβαρο 2. (γενικότ) οτιδήποτε προσφέρεται ως αναγνώριση και ανταμοιβή παροχής, υπηρεσίας ή προς αναπλήρωση απώλειας· *αυτή η ημέρα χαράς είναι το - των αγώνων μιας ζωής!* ΣΥΝ ανταμοιβή, αποζημίωση, αντάλλαγμα **αντισταθμιστικός,** -ή, -ό [1856] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αντιστάθμιση (σημ. 1): - *οφέλη* 2. ΟΙΚΟΝ ***αντισταθμιστική εισφορά / αντισταθμιστικό τέλος*** περιοδικό τέλος που επιβάλλει η Επιτροπή των Κοινοτήτων (Κομισιόν) για την κάλυψη τής διαφοράς ανάμεσα στις διεθνείς και τις κοινοτικές τιμές των αγροτικών προϊόντων, ώστε να προστατεύεται η ανταγωνιστικότητά τους, καθώς και το εισόδημα των παραγωγών 3. ***αντισταθμιστικό φίλτρο*** ειδικό φύλλο για την αλλαγή τής χρωματικής θερμοκρασίας τού φωτός κατά τη λήψη φωτογραφιών ΣΥΝ διορθωτικό φίλτρο 4. ***αντισταθμιστική εκπαίδευση*** βλ. λ. *εκπαίδευση*. – **αντισταθμιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ compensatifj. **αντισταμινικό** (το) -» αντιισταμινικός

αντιστάρ (ο/η) {άκλ } δημοφιλής σταρ (βλλ) που αποφεύγει τις ιδιοτροπίες, τους βεντετισμούς και εν γένει τον τρόπο συμπεριφοράς που χαρακτηρίζει όσους μετέχουν στο σύστημα παραγωγής και προβολής των σταρ

αντίσταση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** η εκδήλωση σταθερής εναντίωσης, η άρνηση αποδοχής, σύμπλευσης ή υποχώρησης (σε κάποιον/κάτι που προσπαθεί να επιβληθεί) *με πεσμένο πλέον ηθικό δεχόταν τα χτυπήματα χωρίς ~ || η ~ τού πνευματικού κόσμου στα φαινόμενα σήψης οφεί/.ει να είναι εντονότερη* ΛΝΤ υποχώρηση, εν- δοτικότητα ΣΥΝ εναντίωση, άρνηση, πάλη, αντιπαράθεση ΦΡ (α) ***παθητική αντίσταση*** η άρνηση υπακοής στις εντολές τού εχθρού χωρίς ττ) χρήση βίας- το να αρνείται κανείς να υπακούσει και ταυτόχρονα να δέχεται αδιαμαρτύρητα την εχθρική βία, τα αντίποινα ο *Γκάντι κήρυξε - εναντίον των 'Αγγλων στην Ινδία* (β) ***κάνω αντίσταση*** είμαι μέλος αντιστασιακής οργάνωσης, μετέχω σε ενεργητική ή παθητική αντιστασιακή πράξη, *έκανε αντίσταση διακινώντας παράνομα έντυπα || στη δικτατορία ορισμένοι συγγραφείς έκαναν αντίσταση αρ- νούμενοι τη δημοσίευση έργων τους* 2. ΝΟΜ ***αντίσταση κατά τής Αρχής*** η χρήση ή απειλή σωματικής βίας για να εμποδιστεί κρατικό όργανο να πράξει το καθήκον του, ή βιαιοπραγία κατά τη νόμιμη ενέργεια Αρχής (ή υπαλλήλου) 3. η οργάνωση τής άμυνας για την απόκρουση εχθρικής επίθεσης ή απειλής· ο *στρατός μας προέβα?^ε αποτε/^εσματική - στην εχθρική εισβολή || οι στρατιώτες παραδόθηκαν χωρίς* ~ 4. ***Αντίσταση*** (η) (α) η οργανωμένη στρατιωτική αντίθεση και ένοπλη αντιπαράθεση προς τον εχθρό υπό καθεστώς ξένης κατοχής (β) το σύνολο των αντιστασιακών οργανώσεων και των ατόμων που τις απαρτίζουν *τιμήθηκε για την προσφορά του ως μέ- λος τής ~ || από δώδεκα ετών ήταν στην* ~ (γ) ΙΣΤ ***Εθνική Αντίσταση*** ο αγώνας κατά τίον κατοχικών δυνάμεων κατά τη διάρκεια τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου: *η ανατίναξη τής γέφυρας τού Γοργοπόταμου αποτελεί σταθμό στην ιστορία τής ~ || η αναγνώριση τής ~ αποτέλεσε κορυφαία πολιτική πράξη* 5. (ειδικότ.) ***αντιστάσεις*** (οι) οι δυνάμεις αυτοσυγκράτησης και αυτοελέγχου (που διαθέτει κανείς): *είναι δυνατός χαρακτήρας με γερές - στους- πειρασμούς* 6. η αντίδραση τού σο)ματος σε αντίθετη δύναμη που ασκείται πάνω του: *ο αεροδυναμικός σχεδιασμός μειώνει τις απώλειες από την ~ τού αέρα* ΣΥΝ αντίδραση 7. βιολ ***φυσική αντίσταση*** η ικανότητα ενός οργανισμού να αντιστέκεται σε μόλυνση ή αρρώστια: ο *ιός τού A.I.D S. καταστρέφει την ~ τού οργανισμού προσβάλλοντας το ανοσοποιητικό σύστημα* 8. (ειδικότ.) ΦΥΣ -ηλεκίτ (σύμβολο R) (α) η ιδιότητα ενός αγωγού να αντιτίθεται στη ροή ηλεκτρικού φορτίου και να μετατρέπει την ηλεκτρική ενέργεια σε θερμική (β) (καθημ) ο αντιστάτης (βλ.λ.): *κόπηκε το ρεύμα, γιατί κάηκε η ~ || αλλάζω την*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άντίστασις* < *άνθίσταμαι*. Ορισμένοι όροι και φράσεις αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ χ. *ενεργητική / παθητική αντίσταση* (< αγγλ. active / passive resistance), *η πορεία τής ελάχιστης αντιστά- σεως* (< αγγλ. the line of least resistance), *η/<.εκτρική αντίσταση* (< γαλλ. resistance clectrique), *αντίσταση κατά τής αρχής* (< γαλλ. resistance contre l'autorite) κ.ά.]. **αντιστασιακός,** -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την αντίσταση κατά οργανωμένης μορφής καταπιεστικής εξουσίας: ~ *κείμενα ! οργάνωση / αγώνας* 2. ***αντιστασιακός*** (ο), ***αντιστασιακή*** (η) πρόσωπο που είναι μέλος ομάδας αντιστάσεως, που μετέχει στην Αντίσταση- *παίρνει σύνταξη αντιστασιακού για τη δράση του στα χρόνια τής Κατοχής || σε απολυταρχικά καθεστώτα οι ~ διώκονται με εξορία ή βασανιστήρια.* – **αντιστασιακ-ά** / -ώς επίρρ **αντιστάτης** (ο) {αντιστατών} ηλεκτρ (συνεκδ) ο αγωγός ή το χάλκινο σπειροειδές σύρμα που έχει την ιδιότητα να αντιτίθεται στη ροή ηλεκτρικού φορτίου και να μετατρέπει την ηλεκτρική ενέργεια σε θερμική· χρησιμοποιείται σε ηλεκτρικές συσκευές: *αυτός ο ~ έχει αντίσταση 1 000 Ωμ* ΣΥΝ (καθημ) αντίσταση [ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ resistor] **αντιστατικός,** -ή, -ό αυτός που αποτρέπει ή περιορίζει τη δημιουργία στατικού ηλεκτρισμού (σε υφάσματα, δίσκους μουσικής, μαλλιά κ.λπ) αν Γ στατικός.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ antistatic, άσχετο προς το μτγν. *άντιστατικός* < *άντίστασις].* **αντιστέκομαι** ρ αμετβ. αποθ. [μεσν.] {αντιστάθηκαί προβάλλω αντίσταση, αρνούμαι να συμφωνήσω, να υποχωρήσω: *αντισκέκεται στις μεταβολές που επιφέρει η εξέλιξη |j δεν μπορεί ν' αντισταθεί στους πειρασμούς || ~ σθεναρά / αποφασιστικά* ΣΥΝ αμύνομαι, (λόγ.) ανθίσταμαι. αντιμάχομαι, αντιτάσσομαι ΑΝΙ ενδίδω, υποχωρώ, υποκύπτω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός* **αντιστήριγμα** (το) [αρχ.] {αντιστηρίγμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να στηρίξει ή να υποβαστάξει κάτι *έβα/.ε πρόχειρα ένα ξύλο για ~ στη σκηνή, μέχρις όπου διορθώσει τη δοκό* ΣΥΝ υποστήριγμα, αντέρεισμα 2. (μτφ.) οτιδήποτε εξασφαλίζει υποστήριξη ή προστασία ΣΥΝ στήριγμα, υποστήριξη, προστασία. – **αντιστηρίζω** ρ. [μτγν.]. **αντιστήριξη** (η) [1889] {-ης κ -ίξεως | -ίξεις. -ίξεων} προσωρινή στήριξη σε κτήρια ή σε εκσκαφές κατά τις επιδιορθώσεις ή κατά την ανέγερση νέων κατασκευών: *οι δοκοί αντιστήριξης χρησιμοποιούν νται για τη μείωση τού βάρους στους υπό επιδιόρθωση τοίχους.* **αντίστιξη** (η) [1888] {-ης κ. -ίξεως | -ίξεις, -ίξεων} ΜΟΥΣ 1.η τέχνη τού συνδυασμού ανεξαρτήτων μεταξύ τους μουσικών γραμμών (φωνών), οι οποίες προορίζονται να εκτελεστούν και να ακουστούν ταυτόχρονα· προέρχεται από τη φωνητική μουσική, και δίνει έμφαση στη μουσική ολοκλήρωση τής κάθε μουσικής γραμμής, στον συνδυασμό των μουσικών γραμμών σύμφωνα με τους κανόνες τής συνήχησης και στη δυνατότητα τού ακροατή να ξεχωρίσει την κάθε φωνή μέσα στο αντιστικτικό πλέγμα η αντιστικτική αντίληψη επικεντρώνεται στη μουσική γραμμή και είναι «οριζόντια», αντιπαρατίθεται δε στην αρμονική αντίληψη τής μουσικής, η οποία επικεντρώνεται στη συγχορδία και είναι «κατακόρυφη» 2. μια μουσική γραμμή η οποία γράφεται με την προοπτική να ακουστεί ταυτόχρονα με μια άλλη μουσική γραμμή, η οποία έχει δοθεί ως θέμα. και ονομάζεται συνήθ. *κάντους φίρμους* 3. παραδοσιακή διδασκαλία (δίπλα στην αρμονία, βλ.λ) τής μουσικής, που ειδικεύεται στην τέχνη τής αντιστικτικής γραφής και ταυτίζεται με τη διδασκαλία των κανόνων ορισμένου στυλ γραφής, ορισμένης μουσικής αισθητικής στον 20ό αι. διδάσκονται ιδίως δύο αντιστικτικά στυλ: το *στυλ Πα/.εστρίνα* και το *στυλ Μπαχ* (από τα ονόματα των κυριοτέρων συνθετών που έγραψαν στο καθένα από αυτά). – **αντιστικτικός,** -ή, -ό, **αντιστικτικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού λατ. όρου contrapunctum < contra «αντί» + punctum «σημείο, στιγμή, στίξη», βάσει τής φρ punctus contra punctum «σημείο προς σημείο», η οποία αποδίδει την τέχνη τής αντιπαράθεσης νότα προς νότα και απαντά στις διάφορες ευρωπ. γλώσσες ιταλ. contrappunto, γαλλ. contrepoint κ λπ] **αντιστοιχία** (η) [αρχ.] {αντιστοιχιών} 1.η ισοδυναμία που προκύπτει από την αναλογία δεδομένων τα οποία εντάσσονται σε αντιπαρα- βαλλόμενα συστήματα, σύνολα: *πρόκειται για εντελώς διαφορετικές καταστάσεις·* **όεν** *υπάρχει ~* **||** *συνέπεια είναι η ~ λόγων και πράξεων* ΦΡ **κατ' *αντιστοιχίσ(ν)*** τηρουμένων των αναλογιών: *εφόσον αυξάνεται το κόστος διαβίωσης, θα έπρεπε ~ να αυξηθούν και οι μισθοί* ΣΥΝ κατ' αναλογία 2. ΝΑΥΤ η γωνία που σχηματίζεται μεταξύ τής νοητής γραμμής παρατηρητή και αντικειμένου (π.χ. φάρου, κάβου κ.λπ.) με τον Βορρά ΣΥ\ διόπτευση σχολιο λ. *στοίχος* **αντιστοιχίζω** ρ μετβ [αρχ] {αντιστοίχισ-α, -τηκα, -σμένος} θέτω (κάτι) σε αντιστοιχία (με κάτι άλλο): ~ *τα στοιχεία ενός συνόλου Α προς τα στοιχεία ενός συν&ου Β* – **αντιστοίχιση** (η) 11856]. **αντίστοιχος,** -η, -ο αυτός που αναλογεί ισότιμα προς κάτι δεδομένο, αυτός που μέσα σε μια διάταξη ή σε ένα πλαίσιο δεδομένων κατέχει θέση ή επιτελεί λειτουργία ισοδύναμη με τη θέση ή τη λειτουργία άλλου δεδομένου στοιχείου μιας άλλης διάταξης ή ενός άλλου πλαισίου: *οι αστοί αποκτούσαν αυξανόμενη οικονομική δύναμη και ζητούσαν ~ συμμετοχή στην πο/ατική εξουσία || η έρευνα στα ελληνικά Α Ε /. είναι περιορισμένη σε σχέση με την ~ των ευρωπαϊκών* jj *από λάθος είχε κρατηθεί η - θέση τού πάνω διαζώματος* συν ανάλογος, συμμετρικός, σύστοιχος, ομόλογος, ισοδύναμος. - **αντίστοιχα** / **αντι- στοίχως** [αρχ | επίρρ. σχολιο λ *ανάλογος, στοίχος.*

[ετυμ. αρχ. αρχική σημ. «αυτός που έχει τοποθετηθεί συμμετρικά απέναντι στον άλλον», < *άντι-* + *στοίχος* «σειρά, ευθύγραμμη διάταξη»!·

αντιστοιχώ ρ αμετβ. [αρχ.] {αντιστοιχείς | αντιστοίχ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. βρίσκομαι σε σχέση αντιστοιχίας με κάτι, είμαι τοποθετημένος έτσι, ώστε να ταιριάζω με κάτι άλλο, να βρίσκομαι σε συμμετρική θέση με αυτό: *σε κάθε γραφείο αντιστοιχεί ένας υπολογιστής || κάθε θέση στα θέατρα αντιστοιχεί σε έναν θεατή* 2. βρίσκομαι σε σχέση αναλογίας με κάτι, ισοδυναμώ με κάτι: *ο βαθμός τού λοχαγού στον Στρατό Ξηράς, αντιστοιχεί στον βαθμό τού σμηναγού στην Πο'/χμική Αεροπορία || σε κάθε κάτοικο αντιστοιχούν δέκα τετραγωνικά μέτρα πρασίνου || σ'αυτή τη ?·έξη αντιστοιχούν πέντε σημασίες || τα σύμβο/.α τού χάρτη αντιστοιχούν σε συγκεκριμένα γεωγραφικά στοιχεία (πόλεις, όρη, δρόμους κ.λπ.).* - **αντιστοίχηση** (η) [18561 ΣΧΟΛΙΟ λ *στείβω. στοίχος* **αντιστρατεύομαι** ρ μετβ. αποθ. [αρχ.] {αντιστρατεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} τίθεμαι αντιμέτωπος, εκδηλώνω εναντίωση: *αντιστρατεύεται την πρόοδο εμμένοντας σε ξεπερασμένες αντι/λήψεις* ΣΥΝ. αντιβαίνω, αντίκειμαι, αντιτάσσομαι, αντιτίθεμαι, διαφωνώ, εναντιώνομαι, συγκρούομαι. σχόλιό λ. *αποθετικός.* **αντιστράτηγος** (ο) [αντιστρατήγ-ου | -ων, -ους} ανώτατος αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς. τής ΕΛ.ΑΣ. και τού Πυροσβεστικού Σώματος (βλ. λ *βαθμός,* ΙΙΙΝ)

|ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. lieutenant general. Το αρχ. *άντι- στράτηγος* σήμαινε «αντίπαλος στρατηγός»|. **αντιστρατιωτικός,** -ή, -ό [1892] αυτός που στρέφεται εναντίον τού στρατού και ειδικότ κατά τής στρατοκρατικής οργάνωσης, τής προώθησης και καθιέρωσης προτύπων στρατιωτικής οργάνωσης· *η επικράτηση συμβιβαστικών και φι/.ειρηνικών τάσεων οφείλεται στο ~ πνεύμα τής εποχής μας* ΣΥΝ αντιμιλιταριστικός. αντιστρατοκρατικός an I στρατοκρατικός, μιλιταριστικός. – **αντιστρατιωτικ-ά** / **-ώς** επίρρ. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. antimilitaristiseh (νόθο σύνθ.)]. **αντιστρατοκρατία** (η) {χωρ πληθ.} η αντίθεση στη στρατοκρατία (βλ.λ) συν αντιμιλιταρισμός ΑΜ στρατοκρατία, μιλιταρισμός – **αντιστρατοκρατικός,** -ή. -ό **αντιστρεπτός,** -ή, -ό (κυρ στη φυς) **1.** αυτός που μπορεί να αντιστροφε!, που επιδέχεται αντιστροφή ΣΥΝ αναστρέψιμος 2. **αντιστρεπτή *μεταβολή*** ιδανική θερμοδυναμική διεργασία, που επιτρέπει την επιστροφή ενός συστήματος στην αρχική του κατάσταση χωρίς πρόκληση μεταβολών στο περιβάλλον του: *στη φύση δεν υπάρχουν αντιστρεπτές μεταβολές, αφού όλες οι διεργασίες συνοδεύονται από τριβές και απώλειες.* – **αντιστρεπτότητα** (η).

[ΕΓΥΜ μτγν. < αρχ *αντιστρέφω].* **αντιστρέφω** ρ μετβ [αρχ.] {αντέστρεψα, αντιστράφηκα (λόγ. άντε- στράφην, -ης, -η...), αντεστραμμένος} 1. αλλάζω φορά (σε κάτι), στρέφω προς την αντίθετη κατεύθυνση: *με τη νέα σηματοδότηση έχει αντιστραφεί το ρεύμα τής κυκλοφορίας από άνοδο σε κάθοδο || - τους πόλους μπαταρίας* ΣΥΝ αναστρέφω, μετατρέπω, μεταστρέφω 2. (μτφ.) προκαλο) ανατροπή δεδομένων προς την αντίθετη κατεύθυνση: *ύστερα από την απολογία του αντιστράφηκε το κλίμα στο δικαστή*

ριο Ι[- *τους όρους τού παιχνιδιού εξουδετερώνοντας την υπεροχή τού αντιπάλου* συν μεταβάλλω υπέρ/κατά 3. μαθ αλλάζω τους όρους ενός κλάσματος, θέτοντας τον παρονομαστή στη θέση τού αριθμητή και τον αριθμητή στη θέση τού παρονομαστή, **αντιστρέψιμος,** -η. -ο αυτός που μπορεί να αντιστραφεί · ~ *κλίμα / κατάσταση* συν αντιστρεπτός.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. reversible] **αντιστρεψιμότητα** (η) {χωρ. πληθ } **1.** η δυνατότητα να αντιστραφεί κάτι 2. (ειδικότ.) ιαωσς η δυνατότητα να ανάγεται κανείς μέσω τής γραφής μιας λέξης στη μορφή τής αντίστοιχης ξένης λέξης (με βάση ορισμένο συμβατικό σύστημα αντιστοιχίας των γραμμάτων μεταξύ των δύο αυτών γλωσσών), λ χ *Ζυρίχη* -*■ Zurich, *Μωπασσάν* -* Maupassant

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ reversibility], **αντιστροφή** (η) [αρχ.] **1.** η στροφή προς την αντίθετη κατεύθυνση *η πετυχημένη συνέντευξή τον οδήγησε σε μια ~ τής αρνητικής του εικόνας* || *η ~ τού πολιτικού κλίματος προκάλεσε αναστάτωση* || ~ *των δεδομένων* || *παρατηρήθηκε ~ των οικονομικών μεγεθών* ΣΥΝ. αναστροφή, ανατροπή, αναποδογύρισμα 2. φιλολ σύστημα στίχων χορικού άσματος σε αρχαίο δράμα, που έχει μετρική και ρυθμική αντιστοιχία με τη στροφή 3. γλωσς σχήμα λόγου που συνίσταται στην επανάληψη λέξης ή φράσης στο τέλος επάλληλων προτάσεων: *χθες βροχή, σήμερα βροχή, κάθε μέρα βροχή!* 4. μαθ γεωμετρικός σημειακός μετασχηματισμός, **αντίστροφος,** -η, -ο Ιαρχ] **1.** (κυριολ κ μτφ.) αυτός που έχει αντι- στραφεί, που προκύπτει με αντιστροφή: ~ *οπτικό ίνδαλμα στον καθρέ- φτη* || *η ~ φορά κινήσεως* || *η μεγά/.η δημοσιότητα είχε το - από το* ε- πιδιωκόμενο *αποτέλεσμα* ΣΥΝ ανάποδος, αντεστραμμενος. αντίθετος ΦΡ ***αντίστροφη μέτρηση*** (i) η μέτρηση προς τα πίσω (από τους μεγαλύτερους προς τους μνκρότερους αριθμούς), η οποία ξεκινά με την έναρξη μιας διαδικασίας, λ χ. τής εκτόξευσης πυραι')λου, και στην οποία η στιγμή ολοκλήρωσης τής διαδικασίας, λ.χ τής εκτόξευσης, ο- ρίζεται στο μηδέν (ii) (μτφ.) η περίοδος αυξημένης δραστηριότητας που προηγείται τής λήξεως μιας προθεσμίας: *βρισκόμαστε στην ~ για τις εκ/.ογές και ο προεκλογικός πυρετός είναι στο κατακόρυφο* **2.** ΜΑΘ. (α) αντίστροφοι αριθμοί αριθμοί των οποίων το γινόμενο είναι ίσο με τη μονάδα: *οι αριθμοί 2 και 0.5 είναι ετειδή 2 x 0,5 = 1* (β) (ειδικότ.) αντίστροφα κλάσματα κλάσματα στα οποία ο αριθμητής τού ενός είναι παρονομαστής τού άλλου, συνεπώς είναι αριθμοί αντίστροφοι και δίνουν γινόμενο μονάδα τα κλάσματα 3/7 και 7/3 είναι ~3. (κυρ. στη διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών και των Λατινικών) ***αντίστροφο*** (θέμα) κείμενο γραμμένο σε σύγχρονη γλώσσα, το οποίο δίνεται ως άσκηση για να μεταφραστεί σε αρχαία (κυρ. Αρχαία Ελληνικά ή Λατινικά). — αντίστροφα επίρρ. **αντιστρόφως** επίρρ. Ιμτγν.] κατά αντίστροφο τρόπο, με αντιστροφή: *κινήθηκε* ~(βλ. λ. *ανάλογος).* **αντιστύλι** (το) [μεσν.] {αντιστυλ-ιού | -ιών) (λαΐκ.) **1.** οτιδήποτε χρησιμοποιείται για υποστήριξη έβαλε πρόχειρα ένα δοκάρι για - συν αντιστήριγμα, (λόγ.) έρεισμα 2. (μτφ) οποιοδήποτε πρόσωπο προσφέρει υποστήριξη και ενίσχυση (κυρ. σε συναισθηματικό ή ηθικό επίπεδο): *χάθηκε η μάννα. τ'~ τον σπιτιού* συν στύλος, υποστηρικτής. προστάτης. Επίσης **αντιστύλωμα.** — αντιστυΚώνω *ρ.* ιμεσν*).* **αντισυλληπτικός,** -ή, -ό ιατρ **1.** αυτός που αποτρέπει τη σύλληψη, που συμβάλλει στην αποφυγή τής τεκνοποίησης ~ μέθοδοι / ***φάρμακα*** / ***αγωγή*** 2. ***αντισυλληπτικό (χάπι)*** δισκίο (χάπι) με συνθετικές ορμόνες που αναστέλλουν την ωορρηξία, το οποίο λαμβάνεται σε ορισμένες μέρες τού κύκλου και σε συγκεκριμένες δόσεις και συμβάλλει στην αντισύλληψη: ~ ***σπείραμα*** («σπειράλ») (που τοποθετείται στη μήτρα).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. contraceptive}, **αντισύλληψη** (η) {-ης κ. -ήψεως | χωρ πληθ.} ιατρ κάθε μέθοδος πρόληψης τής σύλληψης κατά τη γενετήσια επαφή προς αποφυγή τεκνοποιίας· *μέθοδοι αντισύλληψης είναι η χρήση προφυλακτικών, σπερ- μοκτόνων αλοιφών, διαφράγματος κ.λπ* ΣΥΝ προφύλαξη.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. contraception], **αντισυμβαλλόμενος,** -η,-ο νομ το δεύτερο από τα δύο πρόσωπα που υπογράφουν μία σύμβαση (το πρώτο είναι ο *συμβαλ/.όμενος)* **αντίσυμβατισμος** (ο) {χωρ πληθ) η στάση ζωής που χαρακτηρίζεται από την απόρριψη των συμβατικών κανόνων (καθιερωμένων και αποδεκτών τρόπων συμπεριφοράς, ένδυσης, σκέψεως κ.λπ.) συν αντι- κομφορμισμός αΝΙ. συμβατισμός, κομφορμισμός Επίσης **αντισυμβα- τικότητα** (η) — **αντισυμβατικός,** -ή, -ό. **αντισυμβατικά** επίρρ.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. anticonformisme] **αντισυνταγματάρχης** (ο/η) 11822] {αντισυνταγματαρχών} ανώτερος αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς (βλ. λ. *βαθμός,* ΙΙΙΝ) **αντισυνταγματικός,** -ή, -ό [1825] αυτός που δεν είναι σύμφωνος προς τις διατάξεις τού Συντάγματος, που παραβιάζει το Σύνταγμα · ~ *νομοσχέδιο / απόφαση.* — **αντισυνταγματικ-ά /-ώς** 118261 επίρρ. **αντισυνταγματικότητα** (η) [1871] {χωρ πληθ } (για νομοσχέδια, νο- μοθετικές διατάξεις κ.λπ) η παραβίαση των διατάξεων τού Συντάγματος, η ασυμφωνία προς όσα ορίζει το Σύνταγμα, *η ~ τού νόμου θα κριθεί από το Σ τ.Ε.* αντ συνταγματικότητα, **αντισφαίριση** (η) {-ης κ. -ίσεως **|** χωρ. πληθ.} **1.** το τένις αγώνισμα που παίζεται σε παραλληλεπίπεδο γήπεδο από δύο παίκτες (ή από δύο ζεύγη παικτών) με ρακέτες, με τις οποίες χτυπούν και αποκρούουν μικρό μπαλάκι, το οποίο πρέπει να περνάει πάνω από το δίχτυ που χωρίζει το γήπεδο στο μέσον **2. επιτραιτέζ/α** ***αντισφαίριση*** το πιν- γκπόνγκ (βλ.λ). - **αντισφαιριστής** (ο), **αντισφαιρίστρια** (η), **αντι- σφαιριστικός,** -ή, -ό. [ετυμ Απόδ. τού διεθνούς αγγλ. όρου tennis. Η φρ. *επιτραπέζια αντισφαίριση* αποδίδει τον διεθνή όρο ping-pong, πβ. αγγλ. table tennis, γερμ Tischtennis κ ά.]. **αντισχέδιο** (το) [1897] {αντισχεδί-ου | -ων} σχέδιο που προτείνεται για την τροποποίηση ή αντικατάσταση προηγουμένου σχεδίου· *το ~ τής αντιπολίτευσης υπερέχει έναντι τον σχεδίον νόμον που κατέθεσε η κυβέρνηση* συν αντιπρόταση, **αντίσωμα** (το) {αντισώμ-ατος **|** -ατα. -άτων} **1.** βιολ (συνήθ. στον πληθ.) προστατευτική πρωτεϊνική ουσία που παράγεται από λευκά αιμοσφαίρια ως αντίδραση στην είσοδο στον οργανισμό ξένης ουσίας (αντιγόνου) με σκοπό την εξουδετέρωσή της 2. (μτφ.) στοιχείο που λειτουργεί ως μηχανισμός άμυνας απέναντι σε. υφιστάμενη απειλή· οι *παραδοσιακές αξίες μπορούν να δράσουν ως αντισώματα στη διαδικασία τής κοινωνικής αποσάθρωσης.*

{ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γερμ Antikorper (νόθο σύνθ.)] **αντιαωμάτιο** (το) {αντισωματί-ου [-ων} ΦΥΣ υποατομικό σωμάτιο που έχει την ίδια μάζα με ένα σωμάτιο τής συνηθισμένης ύλης αλλά άλλα φυσικά μεγέθη αντίθετα, π χ. ηλεκτρικό φορτίο. Επίσης **αντισωματίδιο.**

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. anti-particle] **αντιτάσσω** ρ. μετβ. [αρχ.] {αντέταξα, αντιτάχθηκα} **1.** προβάλλω (κάτι) προς απόκρουση, εξουδετέρωση, αντιμετώπιση (προηγούμενου επιχειρήματος, θέσης κ ά.) *συνεχώς αντέτασσε την οικονομική τους δυσπραγία σε κάθε επιχειρηματική του πρόταση* || ~ *βία στη βία* || *αντέτασσε τη λογική και τον διάλογο στις ύβρεις των αντιπάλων του* ΣΥΝ αντιπαραθέτω 2. (ειδικότ.) ισχυρίζομαι (κάτι) προς ανασκευή κατηγορίας, για την απόρριψη πρότασης κ λπ.: *στο πλήθος των κατηγοριών αντέταξε την αφοσίωσή του στο καθήκον* ΣΥΝ. επικαλούμαι 3. (μεσοπαθ ***αντιτάσσομαι)*** τηρώ, εκδηλώνω αρνητική ή εχθρική στάση, απορρίπτω εντελώς: *αντιτάχθηκε με αποφασιστικότητα στα σχέδιά τονς}} θα αντιταχθούν στα σχέδια διχοτόμησης τού νησιού* συν εναντιώνομαι — **αντίταξη** (η) [αρχ.].

Αντίταυρος (ο) όρος τής Α. Μικράς Ασίας.

αντιτείνω ρ. μετβ [αρχ.] {αντέτεινα} διατυπώνω) αντίθετη πρόταση ή άποψη προς απόκρουση προηγουμένης ή προβάλλω αντιρρήσεις (για κάτι) *στα συμπεράσματα των ερευνητών πολλοί αντιτείνουν ότι η* μέθοδος που *χρησιμοποίησαν* είναι *αναξιόπιστη* |j *στην αισιοδοξία για την υλοποίηση τού έργου αντέτεινε την τεχνολογική ανεπάρκεια και την έλλειψη πόρων* ΣΥΝ αντιλέγω, αντιτάσσω, αντιπαραθέτω **αντιτίθεμαι** ρ. -* αντιθέτω

αντίτιμο (το) {αντντίμ-ου | -ων} **1.** το χρηματικό ποσό που αντιστοιχεί στην αξία πράγματος *καταβά/Λω / π?^ηρώνω το ~ τού εισιτηρίου* / τού *γραμματοσήμου* συν τιμή, αξία 2. (μτφ) το αποτέλεσμα πράξε- ως, ό.τι επέρχεται ως συνέπεια: *η εκλογική ήττα υπήρξε το ~ τής αντιλαϊκής* του *πολιτικής* σων συνέπεια, αποτέλεσμα, τίμημα.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άντίτιμον*< *άντι-* + *-τιμον*< *τιμή}* **αντιτορπιλικό** (το) [18Ε8] ώραι ταχύπλοο πολεμικό σκάφος με ειδικό εξοπλισμό για την εξουδετέρωση τορπιλών πυροβόλων, βομβών βυθού και για τον ηχοεντοπισμό υποβρυχίων, το οποίο φέρει κατευ- θυνόμενα βλήματα αντιαεροπορικής προστασίας **αντΓΓΟρπιλικός,** -ή, -ό 1. αυτός που χρησιμοποιείται για την εξουδετέρωση και καταστροφή τορπιλών ή τορπιλοβόλων: ~ *δίκτυο ναρκών* **2. αντιτορπιλικό** (το) βλ.λ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. contre-torpilleurl. **αντιτράστ** (το) [άκλ} ΟΙΚΟΝ ενέργεια, πολιτική ή νομοθέτημα που στοχεύει στην καταπολέμηση των μονοπωλιακών καταστάσεων, στην προστασία τού καταναλωτή και στην εξασφάλιση συνθηκών ελεύθερου ανταγωνισμού από συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων σε ολιγο- πωλιακούς κλάδους.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ antitrust (νόθο σύνθ)] **αντίτυπο** (το) [αντιτύπ-ου | -ων) ίυποϊρ πανομοιότυπο αντίγραφο πρωτότυπου εντύπου· συνήθ. κάθε τεύχος ή φύλλο εκδιδόμενου εντύπου- *αγόρασα ένα* - του έργου *τον* || γοβιβλίο *του κυκλοφορεί σε χιλιάδες ~.*

[ετυμ < μτγν. *άντίτυπον* «το απολύτως όμοιο - αντίγραφο», ουδ τού αρχ επιθ. *άντίτυπος* «αντίστοιχος» < άντι- + *τύπος].* **αντιύλη** (η) [χωρ πληθ.} ΦΥΣ ύλη αντισωματιδίων (αντιπρωτονίων, αντινετρονίων, ποζιτρονίου κ.λπ).

[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ amimauerl. **αντιφάρμακο** (το) [αρχ.] {αντιφαρμάκ-ου | -ων} **1.** φάρμακο που χορηγείται προληπτικά ως αντίδοτο 2. (μτφ.) οτιδήποτε αποσκοπεί στην εξουδετέρωση δυσάρεστων καταστάσεων ή συνεπειών ΣΥΝ γιατρειά, θεραπεία, λύση. παρηγοριά **αντίφαση** (η) {-ης κ. -άσεως (-άσεις, -άσεων} **1.** η διατύπωση πρότασης που λογικά αποκλείει την α/νήθεια προηγουμένης· η δημιουργία ασυμβίβαστων και αλληλοαποκλειόμενων προτάσεων, *έπεσε σε πολλές ~ κατά την ανάκριση* ΣΥΝ αντινομία, εναντιολογία 2. ΦΙΛΟΣ αρχή *τής αντιφάσεως* λογική αρχή. σύμφωνα με την οποία δεν είναι δυνατόν να τεθούν ταυτόχρονα ως αληθείς δύο αντιφατικοί όροι (π χ

αντι- / αντί- / αντ- / ανθ- *α σι*

αντι-συναδελφικός, -ή, -ό **αντι-συνδικαλιστικός,** -ή, -ό **αντι-τετανικός (ορός) αντι-τοξικός,** -ή, -ό

αντι-τουρκικός, -ή, -ό **αντι-τουρκισμός** (ο) **αντι-τρομοκρατικός,** -η, -ό **αντι-τυφικό (εμβόλιο)**

αντι·φασιστικός, -ή, -ό **αντι-φιλελεύθερος.** -η, -ο **αντι-φοιτητικός,** -ή, -ό **αντι-φυματικός,** -ή, -ό

αντι-χιτλερικός, -ή, -ό **αντι-χολερικός,** -ή, -ό **αντι-χριστιανικός,** -ή, -ό **αντι-ψειρικός,** -ή, -ό

Α - όχι Α) ή δύο αντιφατικές προτάσεις (δηλ. δύο προτάσεις που διαφέρουν ταυτόχρονα κατά το ποσό και το ποιόν) 3. (γενικότ) η συνύπαρξη ετερόκλιτων, αντίθετων μεταξύ τους στοιχείων: *προσωπικότητα γεμάτη αντιφάσεις*4. (συνεκδ.) η έλλειψη συνέπειας και συνέχειας, η αδυναμία αντιστοίχισης *υπάρχει - ανάμεσα στα έργα και στα λόγια,* του συν ασυνέπεια, αλληλοαναίρεση, ανακολουθία (ΕΤΥΜ < αρχ. *άντίφασις* < *άντίφημι* < *άντι-* + *φημί* «λέγω»|. **αντιφάσκω** ρ. αμετβ Ιμτγν.) {εύχρ. κυρ. στον ενεστ.} (λόγ) υποπίπτω σε αντιφάσεις, διατυπώνω προτάσεις λογικά αλληλοαποκλειόμενες- *όσα υποστηρίζει τώρα ο ύποπτος αντιφάσκουν προς όσα αρχικά κατέθεσε* συν αντιβαίνω, αντιτίθεμαι, συγκρούομαι, προσκρούω· ΦΡ ***φάσκω και αντιφάσκω*** οδηγούμαι σε συνεχή λογικά σφάλματα, μιλώ αυτοαναιρούμενος. *δεν έχει συνέπεια σε όσα λέει και συνεχώς φάσκει και αντιφάσκει.* **αντιφατικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που εμπεριέχει ή οδηγεί σε αντιφάσεις *ήταν τόσο ~ τα επιχειρήματά τον, που κανείς δεν κατάλαβε αν υποστήριζε ή καταδίκαζε την πρόταση* || *η κοινή γνώμη έχει περιπλακεί σε έναν κυκεώνα - πληροφοριών* ΣΥΝ ανακόλουθος, αντίθετος, αλ- ληλοαναιρούμενος, ασύμφωνος, ασυνεπής, αντιφάσκων. ασυνάρτητος 2. φίλος ***αντιφατικές προτάσεις*** δύο κατηγορικές προτάσεις που σχηματίζονται από τους ίδιους όρους, αλλά αντίκεινται θεμελιωδώς η μία στην άλλη τόσο κατά το ποσόν όσο και κατά το ποιόν, οι *προτάσεις «κάθε άνθρωπος είναι λευκός» και «μερικοί άνθρωποι δεν είναι λευκοί» είναι* ~ 3. αυτός που εμπεριέχει τη σύγκρουση, που εκφράζει αμφιταλάντευση και εσωτερική αντίθεση: ~ *συναισθήματα* || *είναι ~ προσωπικότητα με στιγμές έντονων εκρήξεων και μεγά?.ης εσωστρέφειας* συν αλληλοσυγκρουόμενος – **αντκρατικ-ά / -ώς** [αρχ.] επίρρ , **αντιφατικότητα** (η) [1893].

[ΕΤΥΜ μτγν < *άντι-* + *φατικός* < *φατός*. ρημ επίθ. τού αρχ. *φημι*\. **αντιφεγγίζω** ρ. μετβ. κ αμετβ {αντιφέγγισα} ♦ **1.** (μετβ.) αντανακλώ φως. εκπέμπω λάμψη ως αντανάκλαση ΣΥΝ ακτινοβολώ ♦ 2. (αμετβ.) επιτρέπω την αντανάκλαση, αφήνω να διαφανεί ΣΥΝ φεγγίζω Επίσης **αντιφέγγω** Ιμεσν]. – **αντι<ρέγγισμα** (το) ϊ1889], **αντιφεγγιά** (η), **αντίφεγγο** (το).

αντιφεμινισμός (ο) σύνολο αντιλήψεων και ενεργειών που αντιτί- θενται ιδεολογικά στον φεμινισμό. – **αντκρεμινιστής** (ο), **αντιφεμινίστρια** (η), **αντιφεμινιστικός,** -ή, -ό

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ antifeminism (νόθο σύνθ.)] **αντίφερνα** (τα) {αντιφέρνων} αασγρ. τα δώρα που έκανε πριν από τον γάμο ο γαμπρός στην οικογένεια τής νύφης (σε ανταπόδοση τής προίκας).

[ΕΙΥΜ μτγν., ουσιαστικοπ τ τού αρχ. επιθέτου *άντίφερνος* < *άντι-* + *φερνή «προίκα»* (βλ.λ.)]. **αντιφεστιβάλ** (το) {άκλ.} φεστιβάλ που διοργανώνεται ως αντίδραση σε άλλο φεστιβάλ. **αντιφλεγμονώδης,** -ης, -ες {αντιφλεγμονώδ-ους Ι -εις (ουδ. -η), -ών} (κ. το ουδ ως ουσ.) αυτός που καταπολεμεί ή περιορίζει τη φλεγμονή, την πληγή που προκαλείται από τραυματισμό, ερεθισμό κλπ.. ~ *φάρμακα* (κοινόχρηστα φάρμακα για την αντιμετώπιση ρευματοπα- θειών και άλλων παθήσεων).

[ειυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. anti-inflammatory], **αντιφρονών** (ο) [185Ι] {αντιφρονούντ-ος. -α | -ες, -ων), **αντιφρο- νούσα** (η) [δύσχρ αντιφρονουσών} πρόσωπο που εκδηλώνει απόψεις αντίθετες προς την κυρίαρχη ιδεολογία, μαζικές *διώξεις κατά των* ~ συν διαφωνών, αντικαθεστωτικός [ΕΤΥΜ < *αντι-* + μτχ. ενεστ. τού ρ. *φρονώ*)

Αντιφών (ο) ίΑντιφώντ-ος,-α} **1.** αρχαίος Αθηναίος ρήτορας (480-411 π.Χ.) 2. αρχαίος Αθηναίος σοφιστής· ασχολήθηκε με προβλήματα τής φυσικής επιστήμης και με τη διερεύνηση τής αντίθεσης νόμου · φύσης Επίσης **Αντιφώντας**

(ετυμ < αρχ. *Άντιφών / Άντιφάων* < **Αντι-φάΓ-ων* < *άντι-* + θ. **φαP-* τού αρχ. *φως* (< *φάος* < **φάP-ος).* Βλ. κ. *Ξενο-φών].* **αντίφωνα** (τα) {αντιφώνων} εκκλης οι στίχοι που ψάλλονται από τους δύο χορούς κατ' ανταπόκριση, κυρ. στη Θεία Λειτουργία πριν από την Είσοδο τού Ευαγγελίου.

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *άντιφωνώ (-έω)* < *άντι-* + *-φωνώ* < *φωνή* Ως μουσικός όρος η λ. πέρασε και σε άλλες γλώσσες, πβ. αγγλ. antiphon). **αντιφώνηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ανταπόδοση, απάντηση σε προηγούμενη προσφώνηση, συνήθ. τυπικού χαρακτήρα <*5Z* επίσημες περιστάσεις: *κατά την* ~ του, *ευχαρίστησε* τον *πρωθυπουργό για την πρόσκληση* ΣΥΝ αντιπροσφώνηση, αντιχαιρετισμός. Επίσης **αντιφώνημα** (το) [1886]. – **αντιφωνητής** (ο) [μτγν], **αντιφωνώ** ρ. [αρχ.] [-είς...} **αντιχαιρετώ** ρ. μετβ [1856] {αντιχαιρετάς. | αντιχαιρέτ-ησα, -ήθηκα} ανταποδίδω χαιρετισμό, χαιρετώ σε ανταπόδοση προηγούμενου χαιρετισμού: *ποτέ του δεν αντιχαιρετά άνθρωπο.* Επίσης (ορθότ.) **αντιχαιρετίζω** [1867]. – **αντιχαιρετισμός** (ο) [17821 κ. **αντιχαιρέτισμα** (το). σχολιο λ *χαιρετώ.* **αντίχαρη** (η) {χωρ. γεν κ. πληθ.} η ανταπόδοση ευεργεσίας, η χάρη που γίνεται σε ανταπόδοση προηγούμενης, *πάντα τους βοηθούσε, χωρίς ποτέ τον να γορέψει* ~ φρ (παροιμ) ***η χάρη θέλει αντίχαρη και πάντα χάρη μένει / νσ 'ναι*** για να τονιστεί ότι η χάρη πρέπει να αναγνωρίζεται εμπράκτως και να μη λησμονείται ποτέ ΣΥΝ αντιχάρισμα. [ΕΤΥΜ < μτγν *άντίχαρις*< *άντι-* + *χάρις].* **αντιχαρίζω** ρ. αμετβ {αντιχάρισα} ανταποδίδω τη χάρη.

[εγυμ < αρχ *άντιχαρίζομαι* < *άντι-* + *χαρίζομαι].* **αντιχάρισμα** (το) {αντιχαρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η ανταπόδοση τής χάρης συν αντίχαρη 2. αφιερωματικός τόμος εις ανταπόδοση αυτών που έπραξε κάποιος στον χώρο του ανταπόδοση τής πνευματικής του προσφοράς. ·- ·-

[ΕΤΥΜ < *αντιχαρίζομαι,* βλ.λ.]. **αντίχείρας** (ο) {αντιχείρων} ΑΝΑΤ *το* πρώτο, παχύτερο και πιο κοντό δάχτυλο τού χεριού, που είναι απολύτως απαραίτητο για τη λαβή [ΕΤΥΜ < αρχ. *άντίχειρ, -ρος*< *άντι-* + *χειρ* «χέρι»] **αντίχριστος,** -η, -ο **1.** αυτός που είναι εξαιρετικά ασεβής και άπιστος. ώστε η συμπεριφορά του και η όλη δράση του να προσβάλλουν το πρόσωπο τού Χριστού ή τον χριστιανισμό ΣΥΝ αντίθεος, άπιστος

2. (συνεκδ) αυτός που έχει κακή και απάνθρωπη συμπεριφορά προς τους υπόλοιπους ΣΥΝ. αθεόφοβος, ασεβής, σκληρός 3. θεολ. ***Αντίχριστος*** (ο) (α) ο ίδιος ο Σατανάς, ο Διάβολος (β) (ειδικότ.) το πρόσωπο που, σύμφωνα με την πατερική παράδοση, στις τελευταίες ημέρες τής ιστορίας θα ενσαρκώσει το μίσος εναντίον τού Χριστού και των πιστών του. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάβολος.*

[F.ΤΥΜ μτγν, αρχική σημ. «ο ανατιθέμενος στον Χριστό». < *άντι-* + *Χριστός* Ο όρος απαντά κυρ. στην Κ.Δ.. όπου προσδιορίζει κάθε πολέμιο τού Χριστού και τού ρόλου του ως Μεσσία, π.χ. Α' Ιωάνν. 2, 23 *ουτος εστιν ό αντίχριστος, ό άρνούμενος τόν πατέρα και τον υιόν.* Η σημ. «πρόσωπο που ενσαρκώνει το κακό» είναι μεσν. και απαντά στα πατερικά κείμενα] **αντίχρονίσμός** (ο) ΜΟΥΣ η μετάθεση τού τονισμού τού μουσικού μέτρου από το ισχυρό (θέση) στο ασθενές μέρος (άρση).

[ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. antichronusm! **αντίχρονου** κ. **αντιχρόνου** επίρρ. χρον το μεθεπόμενο έτος. [ΕΤΥΜ. < *αντί* + φρ. *(τού) χρόνου,* κατά τα *αντιπροχθές, αντιπρόπερ-*
σι\

αντίχτυπος (ο) ·* αντίκτυπος

Αντίψαρα (τα) νησί τού Α. Αιγαίου Πελάγους Δ. των Ψαρών,

αντιψυκτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που εμποδίζει την ψύξη ΑΝΤ ψυκτικός 2. ***συντιψυκτικό*** (το) το αντιπηκτικό (βλ. λ. *αντιπηκτικός).*

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. anti-freeze (νόθο σύνθ)]. **άντληση** (η) [μτγν.] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. η λήψη υγρού μέσω αναρρόφησης με αντλία: *η ανεξέλεγκτη ~ πετρελαίου θα οδηγούσε σε εξάντ'ληση των φυσικών πόρων* 2. (μτφ.) η λήψη με ειδική διαδικασία: *η ~ των απαραίτητων επενδυτικών κεφαλαίων τού Δημοσίου οδηγεί στη συνο/ακή οικονομική ανάπτυξη* [| *η - πόρων από τη Διεθνή Τράπεζα αποκλείστηκε λόγω τού υψηλού επιτοκίου* ΣΥΝ λήψη. – **αντλητικός,** -ή, -ό [μτγν.]. **αντλητός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που προκύπτει από άντληση ή μετα- φέρεται με αντλία (π *χ ~ σκυρόδεμα).* **αντλία** (η) {αντλιών} η συσκευή ή μηχανή που ανυψώνει, μεταφέρει ή συμπιέζει υγρά, αέρια, ρευστά υλικά, ή μειώνει την πυκνότητα των αερίων: *πυροσβεστική ~* (που ρίχνει νερό για την κατάσβεση πυρκαγιάς) Κ ~ *που μεταφέρει το σκυρόδεμα στη θέση διαστρώσεως* (πβ. λ *υδραντλία, αεραντλία, τρόμπα).*

(ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ. «αμπάρι πλοίου», < *άντλος* < **αμ-θ?.ος* (με αποδάσυνση λόγω ανομοιώσεως). Τόσο η λ. *άντλος* όσο και η λ *άντλία* ήταν ναυτικοί όροι που προσδιόριζαν το εσωτερικό κοίλο μέρος τού πλοίου και, συγκεκριμένα, το αμπάρι του] **αντλιοστάσιο** (το) {αντλιοστασί-ου] -ων} το κτήριο για τη στέγαση των αντλιών (σε αρδευτικά συστήματα, σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής, εργοστάσια, δεξαμενές, αγροκτήματα κ λπ).

[ετυμ < *αντλία* + *-στάσιο* < *στάση].* **αντλίωρός** (ο) ναυτ. υπαξιωματικός τού Εμπορικού Ναυτικού που έχει ως καθήκον του την τάξη, τον καθαρισμό και τον αερισμό τού αντλιοστασίου

[ετυμ < *αντλία* + *-ωρός* < *αρχ. ώρα* «φροντίδα», πβ. κ *θυρ-ωρός, ακται-ωρός]*

αντλώ ρ μετβ. {αντλείς... [άντλ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} **1.** κάνω λήψη υγρού μέσω αναρρόφησης από αντλία· ~ *νερό απ' το πηγάδι* ΣΥΝ αναρροφώ, ανασύρω, υδρεύομαι· ΦΡ ***αντλώ εις πίθον Δαναΐδων*** *(άντλώ είς πίθον Δαναΐδων,* Λουκιαν *Τίμων* 18) βλ λ. *πίθος* **2.** (μτφ.) ανευρίσκω (χρήσιμα στοιχεία) έπειτα από συστηματική, εις βάθος έρευνα *έχουμε αντλήσει στατιστικά στοιχεία από πρόσφατες έρευνες* || ο *σημερινός ιστορικός αντλεί στοιχεία για το παρελθόν από πολλές πηγέςΣΥΗ* πορίζομαι, προμηθεύομαι, (λόγ) αρύομαι, προσπορίζομαι, λαμβάνω, (καθημ) παίρνω 3. (μτφ) λαμβάνω μέσω στενής ψυχικής ή πνευματικής επαφής, επικοινωνίας: *όποιος δεν αντλήσει σιγουριά από την οικογένειά του είναι συνήθως ανασφαλής* || *αντλεί αισιοδοξία και δύναμη από την πίστη της στον Θεό* – **άντλημα** (το) [μτγν]

[πτυμ < αρχ. *άντλώ (-έω)* < *άντλος,* βλ. λ. *αντλία].* **αντονομασία** (η) [μτγν.] {αντονομασιών} **1.** η διαδικασία και το αποτέλεσμα τής αλλαγής ενός ονόματος· η μετονομασία: *με την - τής επιχείρησης βελτιώνεται η προς τα έξω γενική της εικόνα* 2. ΓΛΩΣΣ. λεκτικός τρόπος ή σχήμα αντικατάστασης κύριου ή προσηγορικού ονόματος από άλλη συνώνυμη ή ισοδύναμη λέξη ή φράση (συνήθ. προσωνυμία), λ.χ : *«ο Γέρος τού Μόριά»* αντί για Κολοκοτρώνης, «ο *Γέρος τής Δημοκρατίας»* αντί για Γ. Παπανδρέου, «ο *Άγιος των νεοελληνικών γραμμάτων»* αντί για Α. Παπαδιαμάντης. **αντοχή** (η) **1,** ΦΥΣ. η ικανότητα ενός υλικού σώματος να αντιστέκεται στις δυνάμεις που ασκούνται πάνω του χωρίς να κάμπτεται ή να σπάει: - *πετρώματος / σκυροδέματος / υ/ακών* συν ανθεκτικότητα 2. η ικανότητα διατήρησης των αρχικών ιδιοτήτων, η αντίσταση στην αλλοίωση, στη φθορά: *η κλειδαριά είναι μεγάλης ~* 3. (μτφ) (α) η ψυχική δύναμη, το ψυχικό σθένος, *η θλίψη και ο πόνος τού χαμού ενός παιδιού ξεπερνά* τα όρια *τής ~ τής μάννας* ΣΥΝ καρτερία, υπομονή (β) (συχνά στον πληθ.) οι δυνάμεις αντίστασης σε δυσκολίες, όσο *πιο μικρός είναι ένας λαός τόσο μεγαλύτερες ~ χρειάζεται, για να μην αφομοιωθεί πολιτιστικά* σχολιο λ *έχω*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άντέχω* Η λ σήμαινε αρχικώς «προσκόλληση,

υποστήριξη», οι δε σημερινές σημ οφείλονται στην επίδρ. τού γαλλ. resistance / indurance, το οποίο αποδόθηκε ως *αντοχή* το 1889]. **αντράκλα** (η) {χωρ. πληθ } (λαϊκ.) φυτό που τρώγεται ωμό σε σαλάτα η γλιστρίδα (βλ.λ.).

[ετυμ < **ανδράχλη* < μτγν. *άνδράχνη,* αγν. ετύμου Η αναγωγή στα *άνήρ, άνδρός* + *άχνη* δεν ικανοποιεί σημασιολογικώς]. **άντρακλας** (ο) {χωρ γεν πληθ **}** (μεγεθ.-εκφραστ.) **1.** ο εξαιρετικά μεγαλόσωμος, ο δυνατός άνδρας 2. ο εξαιρετικά αρρενωπός άνδρας. Επίσης **αντρούκλας.**

[ετυμ < *άντρας* + μεγεθ επίθημα *-άκλαςφλ λ. χερ-ούκλα)* | . **αντρανίζω** ρ. αμετβ {αντράνισ-α. -μένος} (διαλεκτ) σηκώνω το κεφάλι και ορθώνω το βλέμμα ΣΥΝ ατενίζω. Επίσης **αναντρανίζω.**

[ετυμ μεσν. < *έντρανίζω* «κοιτάζω επίμονα» < *έντρανής* «φανερός, έντονος» < *έν-* + *τρανής,* βλ. λ. *τρανός]*. **αντραντές** (ο) {αντραντέδες} ταινία κεντήματος, η οποία ράβεται μεταξύ δύο κομματιών υφάσματος.

[ΕΙ ΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. entre-deux «μεταξύ των δύο»] **άντρας** (ο) * άνδρας

αντρειεύω ρ αμετβ {αντρεί-εψα, -εύτηκα, -εμένος} μεγαλώνω, αποκτώ ανδρεία, δύναμη: «να *τη πετιέται αποξαρχής κι αντρειεύει και θεριεύει»* (Γ Ρίτσος) συν μεγαλώνω, ωριμάζω, ανδρώνομαι. Επίσης **αντρειεύομαι.**

[ftym.. μεσν. < αρχ. *άνδρεΐος*].

αντρείος, -α, -ο -♦ ανδρείος

αντρειοσύνη (η) * ανδρειοσύνη

αντρίκειος, -εια. -ειο κ. (εσφαλμ.) **αντρίκιος** (εκφραστ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον άνδρα ~ *φωνή / κορμοστασιά / συμπεριφορά / φέρσιμο / εξήγηση / στάση* | | *«και μου ιστορούσες με φωνή. γλυκειά, ζεστή κι αντρίκεια»* (Γ Ρίτσος) συν αντρικός **2.** αυτός που επάξια εκφράζει και εντάσσεται πλήρως στο ανδρικό στερεότυπο συμπεριφοράς, εμφάνισης και ικανοτήτων: ~ *λόγια και σταράτα* συν ανδρείος, γενναίος, αποφασιστικός, ξεκάθαρος, υπερήφανος, ευθύς, λεβέντικος. **— αντρίκεια** επίρρ. ^ σχολιο λ. *ανδρικός.*

[f.tym μεσν. < αρχ *άνδρικός]*. **αντρικός,** -ή, -ό -► ανδρικός

αντριλίκι (το) {χωρ. γεν.} (μειωτ -λαΐκ) η επίδειξη ανδρισμού, δύναμης και υπεροχής, η μαγκιά: *ήρθε να που/.ήσει* ~ ΣΥΝ τσαμπουκάς, σκληράδα.

[ΕΤΥΜ < *άντρας* + *-λι'κι* (βλ.λ.)] **άντρο** (το) **1.** η σπηλιά, το κοίλωμα σε βράχο: *το - των Νυμφών* ΦΡ ***Ιδαίο(ν)Άντρο(ν)*** βλ. λ. *ιδαίοςί.* ο χώρος που χρησιμοποιείται ως καταφύγιο και ορμητήριο ομάδων με μυστική ή παράνομη δράση το κρησφύγετο: *το ~ των τρομοκρατών βρισκόταν σε ένα άδειο διαμέρισμα σε κεντρικό σημείο τής Αθήνας* | | *~ λησταν / κακοποιών* ΣΥΝ λημέρι.

{ειμ < αρχ άντροΐ'«σπηλιά, καταφύγιο», πβ. αρμ. ayr «σπηλιά». Αν οι λ. αυτές συνδέονται με Ι Ε. *an(o)- «αναπνέω», τότε η λ. αρχικώς θα σήμαινε «οπή αέρα, τόπος αναθυμιάσεων»], **αντρογυναίκα** (η) {αντρογυναικών} (λαϊκ.-εκφραστ.) γυναίκα με σωματική διάπλαση, τρόπους, ικανότητες και χαρακτηριστικά που ταιριάζουν στο ανδρικό στερεότυπο: *«και βλέπω πέρα τα παιδιά και τες αντρογυναίκες»* (Δ. Σολωμός) | | *«Η κυρία αυτή ασχολείται με τις πολεμικές τέχνες Μη φανταστείτε καμιά -...»* (εφημ.) **αντρόγυνο** (το) ► ανδρόγυνο

αντροκαλώ (κ. -άω) ρ. μετβ {αντροκαλ-είς κ. -άς... | αντροκάλεσ-α. -μένος} (διαλεκτ -λογοτ.) προκαλώ σε αναμέτρηση, καλώ σε μονομαχία · *τον αντροκάλεσε να ξεπλύνουν την προσβολή με τη δύναμη τού κορμιού και των χεριών* ΣΥΝ ρίχνω το γάντι **αντροπαρέα** (η) {χωρ γεν. πληθ } παρέα που αποτελείται μόνο από άντρες αντ γυναικοπαρέα. **αντροσύνη** (η) [μεσν.] {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το σύνολο των ανδρικών χαρακτηριστικών, ο ανδρισμός αντ θηλυπρέπεια 2. η ανδρεία, η παλληκαριά ΣΥΝ ηρωισμός, γενναιότητα αντ δειλία **αντροφερνω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (καθημ) (για γυναίκες) έχω ανδρικά χαρακτηριστικά στην εμφάνιση και τη συμπεριφορά (π χ βαριά φωνή, μονοκόμματες κινήσεις κ λπ.) αντ γυναικοφέρνω

αντροχωρίστρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γυναίκα τής οποίας η συμπεριφορά, τα λόγια ή η παράνομη σύναψη ερωτικής σχέσης με τον σύζυγο ή τον σύντροφο άλλης γυναίκας γίνεται η αιτία χωρισμού τού ανδρόγυνου ή τού ζευγαριού.

[Γ.ΤΥΜ Από σύντμηση τού συνθ. *αντρο(γυνο)χωρίστρα*\ **αντρώνω** ρ ► ανδρώνω

αντσούγια κ. **αντζούγια** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ο παστός γαύρος [ετυμ Αντιδάν., < ιταλ. acciuga < δημώδ. λατ. *apiu(v)a < αρχ. *αφόη* «είδος μικρού ψαριού», αβεβ ετύμου, ίσως < *ά-* στερητ. + *φύω,* οπότε η λ. θα δήλωνε πιθ. όλα τα μικρά ψάρια], **άντυτος,** -η, -ο 1. αυτός που δεν είναι ντυμένος ΣΥΝ. γυμνός **2.** αυτός που δεν είναι ντυμένος όπως απαιτούν οι συνθήκες, οι περιστάσεις · *έπρεπε να είχαμε φύγει εδώ και δέκα λεπτά κι εσύ είσαι ακόμη ~!*

3. (βιβλίο) άδετο ή χωρίς πλαστικό κάλυμμα **Αντωνία** (η) γυναικείο όνομα.

Αντώνιος (ο) {Αντωνίου} **1.** *Μάρκος* ~· επιφανής Ρωμαίος στρατιωτικός και πολιτικός ηγέτης (82 ή 81-30 π.Χ), στενός συνεργάτης τού Ιουλίου Καίσαρα και εραστής τής Κλεοπάτρας **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. ~ *ο Μέγας, ο θεμελιωτής τού μοναχισμού στην Ανατο'λή* **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ) **Αντώνης** (σημ 3). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ιος.*

[ΕΙΥΜ μτ^ν. < λατ Antonius, αγν ετύμου, ίσως ετρουσκ. αρχής), **αντωνυμία** (η) {αντωνυμιών} ΓΛΩΣΣ. **1.** η κλιτή λέξη που αντικαθιστά στον λόγο ουσιαστικό ή επίθετο ή αναφέρεται σε πρόσωπα ή πράγματα που προηγούνται ή ακολουθούν δηλώνοντας ποικίλες σχέσεις (πρόσωπα, κτήση, δείξη, αυτοαναφορά κ.λπ.) · γενικότερα πρόκειται για γλωσσικά στοιχεία που υπηρετούν κυρίως στην επικοινωνία την αναφορά στον κόσμο τής πραγματικότητας (όπως και τα ονόματα) · π.χ. *προσωπική* (εγώ, εσύ, αυτός...) / *κτητική* (μου, σου. του...) / *αόριστη* (π.χ. κάποιος, ένας) / *δεικτική* (π.χ αυτός, εκείνος) / *ερωτηματική* (π χ ποιος, πόσος) / *αναφορική* (οποίος, -α. -ο, που κ.λπ.) ~ | | *αλληλοπαθής* ~ (βλ λ) · 2. η αντίθεση στη σημασία δύο ή περισσότερων λέξων *η ~ των λέξεων καλός - κακός, ωραίος - άσχημος κ.λπ.* ΑΝΤ συνωνυμία. **—αντωνυμικός,**-ή,-ό [μτγν.] « * ΣΧΟΛΙΟ λ *ερωτηματικός, προσωπικός, σύνθετος*

[ΕΤΥΜ μτγν. < *άντ(ι)-* + *-ωνυμία*< *ονυμα,* αιολ τ τού αρχ. *όνομα,* πβ κ. *έπ-ωνυμία, μετ-ωνυμία, άν-ωνυμία* κ.ά.]. **αντώνυμο** (το) {αντωνύμ-ου | -ων} ΓΛΩΣΣ λέξη ή φράση με αντίθετη σημασία από άλλη λέξη ή φράση: *το «καλός» είναι - τού «κακός»* ΣΥΝ αντίθετο ΑΝΤ. συνώνυμο.

[ΕΤΥΜ < *αντ(ι)* + *-ώνυμο* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει), ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. antonym), **αντώνυμος,** -η, -ο ΓΛΩΣΣ **1.** (λέξη ή φράση) που έχει αντίθετη σημασία από άλλη λέξη ή φράση ΣΥΝ αντίθετος ΑΝΙ συνώνυμος **2.** ***συντ-ώ- νυμο*** (το) βλ.λ.

[ΕΤΥΜ < *αντ(ι)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *όνυμα,* αιολ. τ. τής λ. *όνομα].* **άντωση** (η) {-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις, -ώσεων} ΦΥΣ η δυναμική άνωση. LIT.ΥΜ < *άντωσις* (όρος τού Αριστοτέλη) < *άντωθώ (-έω)* «σπρώχνω αντίθετα» < *άντ(ι)-* + *ώθώ*\. **ανυδρία** (η) ► άνυδρος

ανυδρίτης (η) [1840] {ανυδριτών} ΧΗΜ. η χημική ένωση που παράγε- ται μέσω αντίδρασης αφαίρεσης νερού (αφυδάτωση) από οξέα ή βάσεις

(ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ anhydrite], **άνυδρος,** -η. -ο [αρχ *J* **1.** (τόπος) που δεν έχει νερό στο έδαφός του: *το βραχώδες και ~ τοπίο των νησιών τού Αιγαίου* ΣΥΝ ξηρός, (λόγ.) αυχμηρός ΑΝΤ ένυδρος 2. ΧΗΜ αυτός που δεν περιέχει καθόλου νερό: *- ένωση! συνθήκες* ΑΝΤ ένυδρος. **— ανυδρία** (η) [αρχ.| . **ανυμνώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {ανυμνείς... | ανύμν-ησα, -ούμαι, -ήθηκα} ψάλλω ύμνους, δοξολογώ, υμνολογώ ΣΥΝ υμνώ. **ανύμφευτος,** -η,-ο [αρχ] (λόγ) αυτός που δεν έχει παντρευτεί ΣΥΝ ανύπαντρος · κυρ ΕΚΚΛΗΣ. στη ΦΡ ***νύμφη ανύμφευτε*** ως προσφώνηση τής Θεοτόκου (στον Ακάθιστο Ύμνο): *«Χαΐρε νύμφη ανύμφευτε'».*

ανυπακοή (η) [1796] η έλλειψη υπακοής. *επιδεικνύω ~ προς τους νόμους ! τους δασκάλους / τους μεγαλυτέρους / τους ανωτέρους.* **ανυπάκουος,** -η, -ο αυτός που δεν υπακούει ~ *μαθητής / παιδί* ΣΥΝ απείθαρχος ΑΝΤ πειθαρχικός, ευπειθής

ανύπαντρος, -η, -ο αυτός που δεν έχει παντρευτεί: *μένω ~ | | ~ αδελ- φή* ΣΥΝ άγαμος, ανύμφευτος, ελεύθερος ΑΝΤ παντρεμένος, έγγαμος ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγαμος.*

[Ρ.ΓΥΜ. μεσν. < *άν-* στερητ. + *ϋπανδρος].* **ανύπαρκτος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν υπάρχει στην πραγματικότητα: *ας μην ασχολούμαστε με - ζητήματα* ΣΥΝ φανταστικός ΑΝΤ. υπαρκτός, πραγματικός, **ανυπαρξία** (η) (μτγν.) {χωρ. πληθ.} το να μην υπάρχει (κάποιος/κάτι): ~ *οργάνωσης κοινωνικής πρόνοιας* | [*αδυνατεί να λειτουργήσει λόγω ~ οικονομικών πόρων* ΣΥΝ έλλειψη ΑΝΓ ύπαρξη,

ανυπεράσπιστος, -η, -ο [1849] αυτός που δεν έχει τη δυνατότητα (λόγω ηλικίας, αδυναμίας, συνθηκών κ.λπ) να προστατεύσει τον εαυτό του: *βρέθηκε ~ μπροστά στη συμφορά* | | *~ πολίτης / γυναίκα* ΣΥΝ απροστάτευτος **ανυπέρβατος,** -η, -ο ανυπέρβλητος (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ μτγν. < *άν-* στερητ + *ύπερβατός* « *ύπερβαίνω*\. **ανυπέρβλητος,** -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί, να ξεπεραστεί. ~ *εμπόδιο / δυσκολίες / ανδρεία* ΣΥΝ αξεπέραστος.

[ΕΤΥΜ αρχ. < άν-στερητ. + *υπερβάλλω].* **ανυπερθέτως** επίρρ. (αρχαιοπρ.) χωρίς καθυστέρηση, χωρίς αναβολή ΣΥΝ αμέσως, επειγόντως, αμελλητί.

[ΕΤΥΜ μτγν < *άν-* στερητ. + *ύπερτίθημι* (στη σημ «αναβάλλω»)], **ανυπόγραφος,** -η, -ο [μτγν.] 1. (κείμενο) που δεν φέρει την υπογραφή τού συντάκτη του: *η εφημερίδα μας δεν δημοσιεύει ~ επιστολές! άρθρα* ΑΝΤ ενυπόγραφος 2. (έγγραφο) που δεν φέρει υπογραφή, ώστε να είναι έγκυρο. ~ *επιταγή / συμβόλαιο.* **ανυπόδητος,** -η. -ο αυτός που δεν φορεί παπούτσια ΣΥΝ. ξυπόλυτος ΑΝΤ παπουτσωμένος.

[ΕΙΥΜ αρχ. < *άν-* στερητ. + *ύποδέω* «δένω από κάτω, φορώ υποδήματα» < *ύπο-* + <5εω«δένω»] **ανυπόθηκος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που συνομολογήθηκε χωρίς υποθήκη: ~ *δάνειο / χρέος* ΑΝΓ ενυπόθηκος, **ανυπόκριτος,** -η. -ο [μτγν] αυτός που δεν ενέχει υποκρισία, ο ειλικρινής. - *αγάπη / φιλία / ενδιαφέρον / χαρά* ΣΥΝ απροσποίητος, ντόμπρος ΑΝΤ υποκριτικός, προσποιητός, θεατρινίστικος. — **ανυποκρι-**

α- / **αν-** *στερητικό*

αν-ύδρευτος, -η, -ο
αν-υλοποίητος, -η, -ο
αν-ύμνητος, -η, -ο
αν-υμνολόγητος, -η, -ο
αν-υπνώτιστος, -η, -ο
αν-υπογράμμιστος, -η, -ο
αν-υπόδετος, -η, -ο
αν-υποδούλωτος, -η, -ο
αν-υποθήκευτος, -η, -ο
αν-υπονόμευτος, -η, -ο
αν-υποστήρικτος, -η, -ο
αν-υποστύλωτος, -η, -ο
αν-υποταγή (η)
αν-υποτίμητος, -η, -ο
αν-ύψωτος, -η, -ο

σία (η) [μεσν.].
ανυπόληπτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει την εκτίμηση των άλλων, που δεν τον υπολήπτονται λντ ευυπόληπτος [ετυμ μτγν. < άν-στερητ. + *-υπόληπτος*< *υπολήπτομαι*] **ανυποληψία** (η) [μεσν.] {χωρ πληθ.) η έλλειψη εκτίμησης και αναγνώρισης από τους άλλους: *έπεσε σε ~ λλγω τής συμμετοχής του σε οικονομικά σκάνδαλα || πολιτική / κοινωνική / επιστημονική* ~ ΣΥΝ περιφρόνηση ΑΝΤ υπόληψη, εκτίμηση **ανυπολόγιστος,** -η, -ο [1816] αυτός που δεν μπορεί να μετρηθεί, που έχει πολύ μεγάλες διαστάσεις ή σημασία, ώστε να εκτιμηθεί ποσοτικά: ~ *αξία / ζημιές / συνέπειες* ΑΝΤ ασήμαντος, αμελητέος. [ετυμ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ. incalculable], **ανυπομονησία** (η) [μτγν] [χωρ. πληθ.] η έλλειψη υπομονής *περίμε- νε με* ~ τα *αποτελέσματα των εξετάσεων* συν αδημονία **ανυπόμονος,** -η, -ο [μεσν] αυτός που δεν διαθέτει υπομονή: *μην είσαι ~, έχουν και άλλ.οι σειρά' || περίμενε ~ έξω από το ιατρείο για τη γνωμάτευση* συν βιαστικός, ανήσυχος αντ υπομονετικός. — **ανυπόμονα** επίρρ.
ανυπομονώ ρ. μετβ. [1871] [ανυπομονείς . · μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} (+να) δεν έχω την υπομονή να περιμένω: ~ *να τον δω από κοντά* ΣΥΝ λαχταρώ, δεν βλέπω την ώρα **ανύποπτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν του έχουν γεννηθεί υποψίες, που δεν ξέρει τι πραγματικά συμβαίνει, τι έχει συμβεί ή τι πρόκειται να συμβεί: *επιτέθηκαν σε άοπλους χωρικούς την ώρα που εργάζονταν* ~ στα *χωράφια τους || ~ θύμα* ΣΥΝ ανυποψίαστος, απληροφόρητος ΑΝΤ υποψιασμένος, ενήμερος 2. αυτός που δεν γεννά υποψίες (για κάτι) κυρ στη φρ ***σε ανύποπτο χρόνο*** σε στιγμή που ένα ζήτημα δεν έχει τεθεί, το *βιβλίο* του *για* το *Μακεδονικό δημοσιεύθηκε ~, τρία χρόνια πριν έρθει το θέμα στην επικαιρότητα. - -* **ανύποπτα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ αρχ < *άν-* στερητ + *ύποπτος* Η φρ *σε ανύποπτο χρόνο* αποδίδει το αγγλ. at an unsuspected timel **ανυπόστατος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει πραγματική υπόσταση, βάση. που δεν συμφωνεί με την αλήθεια: ~ *κατηγορίες I φήμες / σενάρια i πληροφορίες* ΣΥΝ αβάσιμος, φανταστικός ΑΝΤ βάσιμος, υπαρκτός 2. ΝΟΜ ***ανυπόστατο*** (το) μορφή νομικής ελαττωματικότητας, κατά την οποία λείπει κάποιο στοιχείο από τα απαραίτητα και τα αναγκαία σύμφωνα με τον νόμο για το υποστατό τής πράξεως. [ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ακαταμάχητος, ασυγκράτητος». < *άν-* στερητ + *ύφίστημι* «τοποθετώ από κάτω, υποστηρίζω». Στη Μεσν. Ελλην η λ *άνυπόστατος* χρησιμοποιήθηκε επίσης για να δηλώσει τον σαθρό, εκείνον που δεν έχει σταθερή βάση, και με αυτή τη σημ η λ. επιβίωσε στη Ν. Ελληνική], **ανυπότακτος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που δεν υποτάσσεται, δεν έχει ή δεν μπορεί να υποταχθεί *εξόργιζε τους δασκάλους του η ~ φύση* του || ~ *χαρακτήρας* ΣΥΝ αδούλωτος, απροσκύνητος, ατίθασος, απειθής 2. ΣΤΡΑΤ ***ανυπότακτος*** (ο) ο στρατεύσιμος που δεν παρουσιάστηκε εμπρόθεσμα για κατάταξη (βλ. κ. λ. φυγόστρατος, *λιποτάκτης).* — · **ανυποταξία** (η) [μτγν.]
ανυπόφορος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που είναι αδύνατον να τον υποφέρει, να τον ανεχθεί κανείς. - *άνθρωπος / θόρυβος / ζωή / χαρακτήρας* ΣΥΝ αφόρητος, αβάσταχτος, επαχθής ΑΝΓ υποφερτός, ανεκτός. Επίσης **ανυπόφερτος. — ανυπόφορα** επίρρ **ανυπόχρεος,** -η, -ο [1860] ΟΙΚΟΝ αυτός που δεν οφείλει να πληρώσει κάποιο χρέος, **ανυποχώρητος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν υποχωρεί, που δεν εγκαταλείπει τις θέσεις του, τις αρχές του: είναι ~ *στις διεκδικήσεις του* Π ~ *στην ιδεο/.ογία του* ΣΥΝ άκαμπτος, αλύγιστος, ανένδοτος, άτεγκτος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αδιαπραγμάτευτος.* **ανυποψίαστος,** -η. -ο **1.** ο ανύποπτος (βλ.λ., σημ. 1) ΑΝΤ υποψιασμένος 2. αυτός που δεν έχει ούτε τις στοιχειώδεις γνώσεις ή τον στοιχειώδη προβληματισμό (για κάτι): σε *θέματα λογοτεχνίας είναι εντελώς* - ΣΥΝ αδαής, άσχετος **άνυσμα** (το) [ανύσμ-ατος | -ατα, -άτων} ΜΑΘ. (παλαιότ.) το διάνυσμα (βλ.λ.) — **ανυσματικός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «αποτέλεσμα, εκπλήρωση», < αρχ. *άνδω* «φέρω εις πέρας, επιτυγχάνω», βλ. κ. *διανύω.* Ως μαθηματικός όρος η λ αποδίδει το αγγλ vector], **ανυστερόβουλος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει ιδιοτελή ή γενικότ διαβλητά, ταπεινά κίνητρα, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη υστεροβουλίας ΣΥΝ αντιδιοτελής ΑΝΤ υστερόβουλος. — **ανυστερόβουλα** επίρρ.. **ανυστεροβουλία** (η), **ανυφαντής** (ο), **ανυφάντρα** (η)]μεσν.] (λαϊκ) πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα να υφαίνει.
[ετυμ μεσν < αρχ *άνυφαίνω* < *άν(α)-* + *υφαίνω]* **ανυψώνω** ρ μετβ. [μτγν] [ανύψω-σα, -θηκα, -μένος) σηκώνω ψηλά: ~ *ένα βάρος / φορτίο / υλική οικοδομών* || (μτφ.) οι *ολυμπιονίκες μας κατάφεραν να ανυψώσουν το ηθικό τού λαού* **ανύψωση** (η) [μεσν.] {-ης κ.-ώσεως (-ώσεις,-ώσεων} 1.το ανέβασμα, η ύψωση *για την ~ βαριών οικοδομικών υλακών χρησιμοποιούνται ειδικοί γερανοί* jj το *βίντσι είναι μια μηχανή για την ~ αντικειμένων* Π (κ. μτφ.) *η ~ τού ηθικού* 2. ΓΛΩΣΣ. η μετακίνηση όρου (υποκειμένου ή αντικειμένου) δευτερεύουσας πρότασης στην πρόταση από την οποία εξαρτάται · προληπτική χρήση ή σχήμα πρόληψης (βλ λ)
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. raising (σημ 2)] **ανυψωτήρας** (ο) [1888] **1.** η μηχανή με την οποία υψώνονται βάρη **2.** ΣΤΡΑΤ ***ανυψωτήρας όπλου*** το ισχυρό ελατήριο που πιέζει τα φυσίγγια της θαλάμης όπλου (γεμιστήρας). ** σχόλιο λ. ανελκυστήρας. [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ clevateur].
ανυψωτικός, -ή, -ό [1884] (κυρ. για βάρη) αυτός που χρησιμεύει στην ανύψωση (βλ λ.): - *μηχανήματα* ΑΝΤ καθελκυστικός

ανφάν>γκατέ (το) (άκλ.} ελλην παρα^αίδεμένος (σημ. 1), *αφρόκρεμα* (σημ. 2) 1. το κακομαθημένο παιδί, το παιδί τού οποίου οι γονείς συγχωρούν κάθε αταξία 2. (καταχρ.-συνήθ. ειρων.) το καλύτερο τμήμα τής κοινωνίας, οι πιο γνωστοί και διακεκριμένοι κοινωνικά: στο *ξενοδοχείο «Μ Βρετανία» συγκεντρώθηκε χθες το βράδυ όλο* γο ~ *τής αθηναϊκής κοινωνίας.*
[ΕΤΥΜ < γαλλ. enfant gate] **αν-φάς** επίρρ · ελλην. *κατ' ενώπιον, κατά πρόσωπο* στην ή από την πλευρά τού προσώπου (και όχι από την άλλη πλευρά τού κεφαλιού) · σε αντιδιαστολή προς τα προφίλ (βλ.λ.) και τρουακάρ (βλ.λ.): *έβγαλε μία φωτογραφία ~ και μία προφίλ.*
[ετυμ < γαλλ en face] **άνω** επίρρ. (λόγ) **1.** επάνω). ψηλά (συνήθ ως δηλωτικό περιοχών που βρίσκονται σε υψηλότερο σημείο από αυτές που φέρουν αντίστοιχο όνομα) ~ *Λιόσια / Καλαμάκι [1] Ηλιούπολη / Κρύα Βρύση || η ~ Ιερουσαλήμ* (μτφ, το επουράνιο βασίλειο τού Θεού)' φρ (α) ***άνω-κάτω*** (αρχ. άνω κάτω) (i) για μεγάλη ακαταστασία, *μετά το πάρτι το σπίτι ήταν* ~ ανγ στην τάξη, στην εντέλεια (ii) για μεγάλη αναστάτωση, μπέρδεμα ή παρεξήγηση, *με τα ψέματά της έκανε ~ δυο οικογένειες* Π *μετακομίζουμε κι έχουμε γίνει* ~ (β) ***άνω ποταμών*** (i) για πρόσωπο που δεν υποφέρεται, που εξοργίζει, ή για κάτι παράλογο και εξωφρενικό: *αυτός ο άνθρωπος είναι* ~ ΣΥΝ ανυπόφορος, αφόρητος "(ii) για πρόσωπο που έχει φτάσει στα όρια τής υπομονής και τής ανοχής του: *είμαι ~ με αυτό που συνέβη* συν έξω φρενών, εκτός εαυτού (γ) (κυρ ιστ) **Άνω *Αίγυπτος*** το τμήμα τής Αιγύπτου που βρίσκεται πλη- σιέστερα στις πηγές τού Νείλου αντ Κάτω Αίγυπτος 2. (+γεν.) περισσότερο από *ποσό - των είκοσι εκατομμυρίων* (βλ. κ. λ *ανωτέρω).* [πτυμ αρχ.. παράλλ τύπος τής λ. *άνά, ο* οποίος χρησιμοποιήθηκε με τη σημ τής κίνησης προς τα πάνω (ως επίρρ.), ενώ η χρήση του ως α' συνθ. είναι σπάνια. Η κατάληξη *-ω* θα πρέπει να ερμηνευθεί κατ' αναλογίαν προς τα επιρρ *οϋτω, κάτω.* Η φρ *άνω ποταμών;* που είχε ήδη γίνει παροιμιώδης στους αρχαίους, έχει την αφετηρία της στον Ευριπίδη *[Μήδεια* 410: άνω *ποταμών χωροϋδΐ παγαί)}.*
Άνω Βόλτα (η) ► Μπουρκίνα Φάσο
ανώγι κ. **ανώι** (το) [ανωγ-ιού | -ιο)ν| ο όροφος τού σπιτιού πάνω από το ισόγειο · φρ (παροιμ.) ο ***Μανόλης με τα λόγια χτίζει ανώγια και κατώγια*** στα λόγια μπορεί κανείς να σχεδιάζει ή να ονειρεύεται τα πλέον απίθανα πράγματα.
[ΕΤΥΜ < μεσν *άνώγειον* < αρχ *άνώγαιον* «οτιδήποτε ανυψώνεται από το έδαφος» < *άνω* + *γαΐα* Η σημερινή σημ ήδη αρχ.]

ανώγι ή ανώγει; Ορθότερη -λόγω τού σχηματισμού τής λέξης- θα ήταν η γραφή **ανώγει:** *ανώγειον* > *ανώγει-ο* (με συγκοπή τού -ο- και σίγηση τού -ν) (πβ τά *υπόγειο, ισόγειο, απόγειο* [όλα με -ει-]). Ομοίως και **κατώγει** *κατώγειον*> *κατώγει.* Κατά τον ίδιο τρόπο (με συγκοπή τού -ο τής κατάληξης) έχουν σχηματιστεί τα ουσ σε *-ί / -ι (παιδί, μάτι* κ τ ό.: *παιδίον > παιδί, όμμάτιον > μάτι, άνώφλιον > ανώφλι. κατώφλιον> κατώφλι),* κύρια ονόματα σε [-is] (*Βασιλείς, Αντώνις. Δημήτρις* κ τ ό. *Βασίλειος > Βασιλείς, Αντώνιος > Αντώ- νις, Δημήτριος > Δημήτρις)* κ.ά. Ωστόσο, για να εξομοιωθούν και ορθογραφικά προς το μορφολογικό σύστημα των ουσιαστικών σύμφωνα με το οποίο κλίνονται. γράφονται ως **ανώγι, κατώγι** (με -ί-), *Βασίλης, Αντώνης, Δημήτρης* (με *-η-)* κ ο.κ

ανωδομή (η) [1895] πολ μηχ το τμήμα δομικού έργου που βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια τού εδάφους αντ υποδομή.
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. superstructure! **ανώδυνος,** -η, -ο 1. αυτός που δεν προκαλεί πόνο: ~ *χειρουργική επέμβαση / φάρμακα / τοκετός* αν γ επώδυνος, οδυνηρός 2. (μτφ.) αυτός που δεν συνοδεύεται από αντιξοότητες και βλάβες, που δεν έχει δυσάρεστες συνέπειες ο *αγώνας μας δεν θα είναι ~· θα χρειαστεί να κάνουμε πολλές θυσίες* 3. αυτός που δεν θίγει κανέναν. που δεν προκαλεί ρήξεις: ~ *δήλωση / πολ.ιτική πράξη /* 5ζαμαρτυρία / *παραίτηση* συν ακίνδυνος, ουδέτερος **ανώδυνα** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκταση* συνθέτων, σύνθετος.
[ΕΤΥΜ αρχ. < άν- στερητ. + *οδύνη* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει)], **άνωθεν** επίρρ. (λόγ.) 1. από τα ανώτερα ιεραρχικά κλιμάκια: ~ *παρέμβαση / μεσολάβηση / διαταγή* 2. από τον Θεό. ~ *σωτηρία / λύτρωση / παρηγοριά,* ^ΣΧΟΛΙΟ λ *-θεν.*
[ετυμ αρχ < *άνω + -θεν,* μόριο δηλωτικό προελεύσεωςί. **ανωμαλία** (η) [αρχ.] [ανωμαλιών} 1. (γενικά) η παρέκκλιση, η εκτροπή από ομαλή κατάσταση: το *σύστημα I η μηχανή παρουσιάζει ανωμαλίες || διορθώνω μια ~ || παράγοντες πολατικής ~ || το πραξικόπημα αποτελεί πολιτειακή* - 2. η σεξουαλική παρέκκλιση συν διαστροφή
3. ιατρ (α) η οργανική βλάβη (δυσπλασία, ανεπάρκεια κ.λπ.): ανατο- *μική* ~ (β) ***συγγενής ανωμαλία*** ανωμαλία που υπάρχει εκ γενετής 4. ΓΛΩΣΣ παρέκκλιση από γενικό γραμματικό κανόνα: ο αόριστος *τού ρήματος παρουσιάζει* - 5. οτιδήποτε κάνει μια επιφάνεια να μην είναι επίπεδη: ο *ξυλουργός προσπαθεί να λειάνει τις ~ στην επιφάνεια τού επίπλου.*
ανώμαλος, -η, -ο 1. αυτός που παρεκκλίνει από ό,τι θεωρείται φυσιολογικό. ομαλό: - *κατάσταση / πολ.ιτικός βίος /* σεξουαλικτ} *ζωή* αντ ομαλός, κανονικός, νορμάλ 2. ***ανώμαλος*** (ο), ***ανώμαλη*** (η) (α) πρόσωπο που έχει ερωτική ζωή η οποία παρεκκλίνει από αυτήν που θεωρείται φυσιολογική (π χ παιδεραστής, επιδειξίας κ.λπ.) συν διεστραμμένος, βιτσιόζος (β) (καταχρ) για πρόσωπο με αλλοπρόσαλλη, ανισόρροπη συμπεριφορά 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη κανονικότητας: ~ *ρυθμοί* 4. ΓΛΩΣΣ αυτός που παρεκκλίνει από τους γενικούς κανόνες τού γλωσσικού συστήματος: ~ *ρήμα / ουσιαστικό /*

επίθετο / σχηματισμός / τύπος · 5. (α) αυτός που δεν είναι απόλυτα επίπεδος, που έχει προεξοχές ή κακοτοπιές, *αγώνας δρόμον σε ~ έδαφος || λείανση μιας ~ επιφάνειας* (β) ***ανώμαλος*** (ο) (ενν. *δρόμος*) ο αγώνας δρόμου επί ανωμάλου εδάφους. — **ανώμαλα** / **ανωμάλως** [αρχ.] επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος*

[ΕΤΥΜ αρχ < *άν-* στερητ. + *ομαλός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει)! **ανωμερίτης** (ο) {ανωμεριτών}. **ανωμερίτισσα** (η) {ανωμεριτισσών} (λαϊκ) πρόσωπο που κατάγεται από τα πάνω μέρη. το πάνω χωριό ΑΝΤ κατωμερίτης — **ανωμερίτικος,** -η. -ο **ανωμοτί** επίρρ. (λόγ.) χωρίς να δοθεί όρκος: *«ήταν κατηγορούμενος για ψευδορκία, ψευδή ~ κατάθεση και παράνομη είσοδο στη χώρα»* (εφημ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ *-ί, ορκίζω*

[ητυμ αρχ. < *άνώμοτος* < *άν-* στερητ + *-ώμοτος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όμ-νυ-μι* «ορκίζομαι»], **ανωνυμία** (η) Ιμτγν.] {χωρ πληθ.} **1.** η ανυπαρξία ονόματος συν επωνυμία 2. η μη δήλωση τού ονόματος *ο αρθρογράφος καλυπτόταν πίσω από την ~ του* jj *η καταγγελία έγινε από ακροατή που επιθυμεί να διατηρήσει την ~ του* **3.** το να μην είναι κάποιος γνωστός στο κοινό: *με την έκδοση των πρώτων έργων του βγήκε από την ~* ΣΥΝ αφάνεια, ασημότητα **4.** η απουσία αναγνωρίσιμων χαρακτηριστικών που καθιστούν κάποιον/κάτι οικείο: *θεωρείται ότι η ~ τού πλήθους των με- γαλουπόλεων ευνοεί την εμφάνιση φαινομένων μοναξιάς.* **ανωνυμογραφία** (η) [1895] {ανωνυμογραφιών} η συγγραφή ή/και δημοσίευση ανυπόγραφων κειμένων (άρθρων, επιστολών κ.ά) *«Η ~ είναι ψυχασθένεια (..], δυστυχώς ευρέως διαδεδομένη στη χώρα μας»* (εφημ) - **ανωνυμογράφος** (ο/η) [1889]. **ανωνυμογραφώ** ρ [1893] {-είς...}.

ανώνυμος, -η (λόγ -ος). -ο **1.** αυτός τού οποίου το όνομα είναι άγνωστο: *ο ~ συγγραφέας τής «Ε/νληνικής Νομαρχίας» (1806)* 2. αυτός που δεν δηλώνει το όνομά του **~** *δωρητής* **3.** (καταχρ.) για πρόσωπο που δεν είναι ευρύτερα γνωστό, που δεν κατέχει δημόσιο αξίωμα ή σημαντική κοινωνική θέση: *η νομοθετική αυτή ρύθμιση γίνεται για να προστατευθεί ο απλός. - πολίτης στις συναλλαγές του με το Δημόσιο*

II *το* **~** *πλήθος το>ν μεγαλουπόλεων* ΛΜ επώνυμος **4.** αυτός που γίνεται από πρόσωπο το οποίο δεν γνωστοποιεί την ταυτότητά του: *~ επιστολή / άρθρο / καταγγελία ! κείμενο || δέχομαι ~ απειλητικά τηλεφωνήματα* · **5.** ΟΙΚΟΝ ***ανώνυμ-η*** / **-ος** ***εταιρεία*** (συντομ Α Ε.) βλ. λ. *εταιρεία* · 6. ΑΝΑΤ ***ανώνυμο οστό*** το μεγάλο οστό που σχηματίζεται από την ένωση τού λαγονίου. τού ηβικού και τού ισχιακού οστού και σχηματίζει το μισό τής πυελικής ζώνης. —- **ανώνυμα** / **ανωνύμως** Ιμτγν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άν-* στερητ + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *δνυμα.* αιολ. τύπος τής λ όνομα}, **ανωορρηξία** (η) {ανωορρηξιών} ΦΥΣΙΟΛ η μη έξοδος ωαρίου από την ωοθήκη τής γυναίκας κατά τη διάρκεια τής περιόδου, η απουσία ωορρηξίας (βλ.λ.).

(ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ και γαλλ. anovulation] **ανώριμος,** -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει ωριμάσει: *~ καρποί / ηλικία* ΣΥΝ. άγουρος ΑΝΤ ώριμος 2. αυτός που δεν είναι ακόμη έτοιμος, κατάλληλος (για κάτι): οι *συνθήκες είναι ακόμη ~ για ένα τέτοιο εγχείρημα* ΣΥΝ ακατάλληλος, πρόωρος ΑΝΤ ώριμος **3.** (για πρόσ.) αυτός που σκέφτεται ή ενεργεί με τρόπο που δεν ταιριάζει σε ώριμο άν- θρωπο · (κατ' επέκτ. για αφηρημ έννοιες) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη πνευματικής ωριμότητας · *~ συμπεριφορά / σκέψη / αντίδραση.* Επίσης **ανωρίμαστος. ανώριμα** επίρρ (ΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ immature], **ανωριμότητα** (η) {χωρ πληθ.} η έλλειψη ωριμότητας (βλ.λ.): *η επι- πολαιότητά του μαρτυρεί ~ || η ~ τής σκέψης || ο τρόπος χειρισμού τού θέματος δείχνει την ~ της* ΑΝΤ ωριμότητα, **άνωση** (η) [18611 {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ.} ΦΥΣ η προς τα άνω δύναμη που δέχεται σώμα το οποίο βυθίζεται σε υγρό ή αέριο και που ενεργεί αντίθετα προς τη βαρύτητα.

ΙΕΤΥΜ < αρχ; *άνωθώ (-έω)* «ωθώ προς τα πάνω» < *άν(α)-* + *ώθω* **ανωτατοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως \ -ήσεις, -ήσεων} η αναβάθμιση (εκπαιδευτικού) ιδρύματος ανώτερης βαθμίδας σε ανώτατο — **ανω- τατοποιώ** ρ. {-είς...}. **ανώτατος,** -η (λόγ. -άτη), -ο αυτός που βρίσκεται στην υψηλότερη θέση από πλευράς ισχύος, εξουσίας, αξίας κ τ ό.: ο *πρόεδρος τής Δημοκρατίας είναι ο ~ άρχων τής χώρας* || τα *~ κ/.ιμάκια ιεραρχίας* (εκκλησιαστικής, πολιτικής, κοινωνικής, διοικητικής κ λπ) ΣΥΝ υπέρτατος, ύπατος, κορυφαίος ΑΝΤ κατώτατος · ΦΡ (α) **ανώτατος αξιωματικός** ο αξιωματικός που φέρει έναν από τους υψηλότερους βαθμούς στην κλίμακα τής αντίστοιχης ιεραρχίας *οι ~ στον Στρατό Ξηράς είναι οι ταξίαρχοι, οι υποστράτηγοι, οι αντιστράτηγοι* (βλ. λ. *βαθμός,* ΙΙΙΝ.) (πβ. λ. *ανώτερος, κατώτερος*) (β) ***ανώτατη εκπαίδευση*** η βαθμίδα εκπαίδευσης που αντιστοιχεί στο επίπεδο τού Πανεπιστημίου ή τού Πολυτεχνείου (πβ. λ. *κατώτερος, μέσος, ανώτερος*) (γ) **Ανώτατο** ***Εκπαιδευτικό Ίδρυμα*** (συντομ Α,Ε.Ι.) (κρατικό) εκπαιδευτικό ίδρυμα - που αντιστοιχεί στη βαθμίδα τής ανώτατης εκπαίδευσης.

ΙΕΤΥΜ αρχ , υπερθ. βαθμός από το επίρρ *άνω,* πβ. *κάτω - κατώτερος, κατώτατος*ΐ **ανώτερος,** -η (λόγ. -έρα), -ο {κ (λόγ) -έρου (θηλ. -έρας) 1 -έρων, -έρους} 1. αυτός που βρίσκεται σε υψηλότερη θέση από πλευράς αξίας, ισχύος, εξουσίας κ τ.ό.. *~ αξίωμα / κοινωνικά στρώματα / υπάλ/.ηλος Ι ιδανικά || προϊόν ανωτέρας ποιότητος* αντ κατώτερος · φρ (α) ***ανώτερος άνθρωπος*** ο άνθρωπος που αντιμετωπίζει τις δυσκολίες και την κακή συμπεριφορά των άλλων με αξιοπρέπεια, αυτοσεβασμό, προσπαθώντας να μην πέσει σε χαμηλό, ευτελές επίπεδο συμπεριφοράς: του *φέρθηκε πολύ άσχημα, αλλά, ως δεν του κράτησε κακία* ανι μικροπρεπής (β) ***ανώτερη εκπαίδευση*** η βαθμίδα τής εκπαίδευσης που βρίσκεται πάνω από τη μέση και κάτω από την ανώτατη (βλ.λ.): *τα Τεχνολογικά Επαγγε/.ματικά Ιδρύματα ανήκουν στην ~* (γ) ***ανώτερες σπουδές*** οι σπουδές που ξεπερνούν το επίπεδο τής μέσης εκπαίδευσης (ΑΕΙ. Τ.Ε.1 κ.ο.κ.) (δ) ***σνωτέρσ διαταγή*** η διαταγή που προέρχεται από ιεραρχικά υψηλότερη αρχή (ε) ***ανωτέρα βία*** ο παράγοντας (συνήθ απρόβλεπτος) που προβάλλει ανυπέρβλητα εμπόδια, που ανατρέπει σχέδια, προγράμματα' ΝΟΜ (vis major) τυχη- ρό γεγονός, απρόβλεπτο τελείως, εξαιρετικό και ακαταμάχητο, για το οποίο δεν ευθύνεται κάποιος, εφόσον δεν θα μπορούσε να το αποφύ- γει, ακόμη και αν κατέβαλλε εξαιρετική επιμέλεια (στ) ***κσΐ εις ανώτερα!*** (ευχετ.) για ακόμη μεγαλύτερες επιτυχίες *Έμαθα ότι* ττέρασες *στην Ιατρική Μπράβο'*2. ανώτερος (ο) {ανωτέ-ρου | -ων, -ους} (συνήθ στον πληθ.) πρόσωπο που βρίσκεται σε θέση (ιεραρχικώς) υψηλότερη *αποταθείτε στους ~* σας || *υπακούει τις διαταγές των ~ του* 3. βιολ (α) για οργανισμό που βρίσκεται σε υψηλό στάδιο τής εξέλιξής του *~ θηλαστικά* (β) ***ανώτερα φυτά*** τα εξελιγμένα πολυκύτταρα φυτά που έχουν ρίζα, κορμό και φύλλα am κατώτερα φυτά.

Ιετυμ αρχ., συγκρ. βαθμός από το επίρρ. *άνω,* πβ *κάτω - κατώτερος, κατώτατος.* Μεταφρ δάνεια αποτελούν αρκετές φράσεις και λεξιλογικές συνάψεις, όπως *ανώτερη εκπαίδευση* (< γαλλ. enseignement superieur), *ανώτερες σπουδές* (< γαλλ etudes superieurs), *ανωτέρα βία* (< νεολατ. vis major), *ανωτέρα διαταγή* (< γαλλ. ordre superieur), οι *ανώτεροι* (στην ιεραρχία) (< γαλλ. les superieurs)]. **ανωτερότητα** (η) [1886] {χωρ. πληθ.} **1.** η υπεροχή: *η ~ τού εχθρού στη θάλασσα* 2. η συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από απουσία μικροτήτων, μνησικακίας, αναξιοπρέπειας κ.λπ.: *δείξε ~· μην πέσεις στο επίπεδό τους!* αντ κατωτερότητα, μικρότητα.

[ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. superiorite] **ανωτέρω** επίρρ. [αρχ] (λόγ.) πιο πάνω. παραπάνω (χρησιμοποιείται μέσα σε κείμενο, σε παραπομπές κ.λπ. με αναφορική λειτουργία, για να δηλωθεί ότι κάτι έχει ήδη αναφερθεί, για να αποφευχθεί άσκοπη επανάληψη): αυτά *εκτέθηκαν ήδη ~* |) *ένθα ~* (βλ. λ *ένθα)* || ως ~ (όπως παραπάνω) || *ιδέ ανωτέρω* (= βλέπε παραπάνω) αν'τ κατωτέρω, **ανωφελής,** -ής, -ές [αρχ] {ανο)φελ-ούς [-είς (ουδ -ή) · ανωφελέστ- ερος, -ατος] αυτός που δεν ωφελεί, βλαβερός, *κώνωψ ο ~* (που μεταδίδει την ελονοσία) ςχολιο λ. *όφελος, σύνθετος* **ανώφελος,** -η. -ο [μεσν] αυτός που δεν οδηγεί σε θετικό αποτέλεσμα, που δεν πρόκειται να αποδώσει όφελος: *~ προσπάθεια* συν. μάταιος Επίσης **ανωφέλευτος,** -η. -ο [μεσν.]. — **ανώφελα** κ **ανωφέ- λευτα** επίρρ

ανωφέρεια (η) [μτγν.] {ανωφερειών} (λόγ.) η κλίση τού εδάφους προς τα πάνω, η ανηφοριά αντ κατωφέρεια, **ανωφερής,** -ής, -ές {ανωφερ-ούς] -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει κλίση προς τα πάνω, ανηφορικός, *ο ~ δρόμος οδηγεί στο χωριό* συν. (λόγ.) ανάντης αντ κατηφορικός. — **ανωφερώς** επίρρ.

{ΕΓΥΜ. αρχ < *άνω* + *-φερής< φέρω]* **ανώφλι** (το) {ανωφλ-ιού | -ιών} το ξύλινο ή μαρμάρινο επιστέγασμα τής πόρτας ΣΥΝ. (λόγ.) υπέρθυρο αντ κατοΐφλι.

[ετυμ < μεσν. *άνώφλιον* < *άνω* + *φλιά* «παραστάδα θύρας». αγν. ετύμου]

αξάκριστος, -η. -ο (καθημ.) αυτός τού οποίου οι περιττές άκρες δεν έχουν αποκοπεί: *~ βιβλία.*

[ετυμ < α- στερητ + *ξακρίζω].* **αξάν** (το) {άκλ.} ελλην. *ιδιοπροφορά'* η ιδιάζουσα προφορά, που αποκλίνει από τη συνηθισμένη, την επίσημη, και είναι χαρακτηριστική τοπικής διαλέκτου ή ξένης γλώσσας: τώρα *μιλάει πολύ καλά τα Ελληνικά, αλλά διατηρεί το γερμανικό ~.*

[F.ΤΥΜ < γαλλ. accent < λατ. ac-centus «τόνος», απόδ. τού ελλην. *προσωδία].*

άξαντος, -η, -ο [1897] κ **άξαοτος** αυτός που δεν έχει καθαριστεί, ώστε να χρησιμοποιηθεί για κλώσιμο: *~ μαλλί* ΑΝΤ ξαντός, ξασμένος. λαναρισμένος

[εγυμ < α- στερητ + *ξαίνω,* απόδ τού γαλλ non carde]. **άξαφνος,** -η, -ο [μεσν.] ξαφνικός (βλ λ) - **άξαφνα** κ. **έξαφνα** επίρρ. Ιμεσν.].

αξάφριστος, -η, -ο **1.** αυτός από τον οποίο δεν έχει αφαιρεθεί ο αφρός. *~ γάλα* 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει κλαπεί ή δεν του έχουν κλέψει κάτι.

άξενος, -η. -ο (λόγ.) ο αφιλόξενος: *~ τόπος* - **αξενία** (η) [μτγν] [ετυμ αρχ. < ά- στερητ + *ξένος]* **αξεπέραστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν είναι δυνατόν να υπερνικηθεί.

- *εμπόδια! δυσκολίες / ομορφιά* ΣΥΝ ανυπέρβλητος 2. αυτός που παραμένει ο καλύτερος, που κανείς δεν τον έχει ξεπεράσει οίς τώρα. - *ερμηνεία μιας μουσικής σύνθεσης* || - *τέχνη* ΣΥΝ ασυναγώνιστος, ακαταμάχητος.

α-/αν- *στερητικό* **α-**

ξάπλωτος, -η, -ο **α-**
ξεγέλαστος, -η, -ο **α-**
ξέγραφτος, -η, -ο **α-**
ξεδιάλυτος, -η, -ο **α-**
ξεδίπλωτος, -η, -ο
α-ξεδίψαστος, -η, -ο **α-**
ξεθύμαστος, -η, -ο **α-**
ξεκαθάριστος, -η, -ο **α-**
ξεκοκκάλιστος, -η, -ο **α-**
ξεκόλλητος, -η, -ο
α-ξελόγιαστος, -η, -ο **α-**
ξεμάτιαστος, -η. -ο **α-**
ξεμπέρδευτος, -η, -ο **σ-**
ξεμυάλιστος, -η, -ο **α-**
ξενίτευτος, -η, -ο
α-ξεσκόνιστος, -η, -ο
α-ξετύλιχτος, -η, -ο α-
ξεφλούδιστος, -η, -ο **α-**
ξεφόρτωτος, -η, -ο **α-**
ξεφύλλιστος, -η, -ο
α-ξεχώριστος, -η, -ο **α-ξήλωτος,** -η, -ο **α-ξίνιστος,** -η, -ο **α-ξόδευτος,** -η, -ο **ά-ξυστος,** -η, -ο

αξεσουάρ (το) {άκλ.} ελλην *παρελκόμενο, εξάρτημα* **1.** το συμπληρωματικό εξάρτημα αμφίεσης, το οποίο εξυπηρετεί περισσότερο αισθητικούς παρά πρακτικούς σκοπούς (π χ ζώνη. τσάντα, κασκόλ) **2.** το εξάρτημα μηχανήματος, λ.χ. αυτοκινήτου, που προστίθεται στο κύριο σώμα, χωρίς να συνδέεται με τη λειτουργία του (π.χ. αναπτήρας, ραδιοκασετόφωνο, συναγερμός).
[ΕΤΥΜ < γαλλ. accessoire < μεσον. λατ. accessorius < λατ. accedere «προσθέτω»].
άξεστος, -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη αγωγής, λεπτότητας. καλών τρόπων. - *άνθρωπος / συμπεριφορά* ΣΥΝ αγροίκος, βάρβαρος, απολίτιστος – **άξεστα** επίρρ.
[ΕΓΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ακατέργαστος, απελέκητος», < *ά-* στερητ. + *ξέω* «αποτρίβω, ξύνω»], **αξέχαστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν πρόκειται να ξεχαστεί, που τον θυμάται κανείς με νοσταλγία και συγκίνηση: *αξέχαστες θα μου μείνουν οι ξένοιαστες μέρες στο εξοχικό τού παππού μου || ~ χρόνια / στιγμές! ταξίδι* 2. για τιμητική αναφορά σε πρόσωπο που έχει πεθά- νει, και μάλιστα σε χρόνο όχι τόσο μακρινό, ώστε να είναι νωπή ακόμη η μνήμη του: *ο ~ Νίκος Ξυ/.ουηρης \ \ η ~ Μελίνα Μερκούρη* ΣΥΝ αλησμόνητος, (για πρόσ) αείμνηστος. εχολιο λ. *μακαρίτης.* **αξήγητος,** -η, -ο (λαϊκ) ανεξήγητος (βλ.λ.) – **αξήγητα** επίρρ **αξημέρωτος,** -η. -ο 1. (νύχτα) που δεν φθάνει στο ξημέρωμα, που φαίνεται ατελείωτη: *βράδια / νύχτες* ~ 2. αυτός που δεν πρόλαβε το ξημέρωμα, **άξια** επίρρ. -* άξιος
αξία (η) {αξιών} **1.** το ποσό ή τα αγαθά στα οποία αντιστοιχεί κάτι: *η ~ τού χρυσού || η ~ τής συλλογής του ανέρχεται σε 25.000.000* δολάρια]| *ανεκτίμητη / ανυπολόγιστη i μηδαμινή ~ || εκτιμώ την ~ ενός κοσμήματος / μιας εικόνας* 2. ο βαθμός στον οποίο είναι κάποιος/κάτι σημαντικό: τα *κοσμήματά μου είναι κειμήλια με μεγάλη συναισθηματική* ~ 3. η αποτίμηση (συνήθ σε χρηματική αμοιβή) τής ικανότητας. τής παραγωγικότητας, τής χρησιμότητας κάποιου: ο *καθένας θα πρέπει να αμείβεται ανάλογα με την ~ του* (συνεκδ.) 4. η πολυτιμό- τητα, το να αντιστοιχεί κάτι σε μεγάλο χρηματικό ποσό *αντίκες αξίας || αυτά τα γραμματόσημα έχουν* - 5. η μεγάλη σπουδαιότητα · *για μένα δεν έχει ~ να είσαι μορφωμένος, αλλά να έχεις καλή καρδιά || έγγραφα μεγάλης ~ για την απόδειξη τής αθωότητάς του* · 6. (συχνά στον πληθ.) το ιδανικό, η ιδέα που καθορίζει τον τρόπο ζωής και σκέψης· καθετί που αναγνωρίζεται από ένα σύνολο ανθρώπων ως σημαντικό για τους ίδιους και αποτελεί μέτρο αξιολόγησης προσώπων, συμπεριφοράς, πραγμάτων κ ά . *η οικογένεια, η* πατρίδα, *η θρησκεία είναι παραδοσιακές ~ || ηθικές / πνευματικές* ~1| *ιεράρχηση / κλίμακα αξιών* |j *το σύστημα αξιών μιας κοινωνίας || για πολλούς ανθρώπους μέγιστη ~ είναι το χρήμα · γι' αυτό αγωνίζονται, και με αυτό αξιολογούν τους άλλους || ορισμένοι διανοούμενοι θεωρούν ότι στην εποχή μας υπάρχει κρίση αξιών* · 7. ΓΛΩΣΣ. η ιδιαίτερη λειτουργία ενός γλωσσικού στοιχείου, η οποία προκύπτει από τη θέση τού στοιχείου στο σύνολο των σχέσεων (παραδειγματικών και συνταγματικών) μιας γλώσσας · 8. μους (α) η (σχετική) διάρκεια των φθογγο- σήμων (βλ λ.) και των αντίστοιχων παύσεων (βλ.λ.)· η μονάδα μέτρησης των αξιών ονομάζεται «χρόνος»* *η νότα αυτή έχει ~ δύο χρόνους* (β) ***αξίες*** (οι) τα μουσικά σύμβολα τής αξίας των φθόγγων, τα οποία, στην νεότερη ευρωπαϊκή μουσική, έχουν παγιωθεί σε σχέση φθίνου- σας γεωμετρικής προόδου: με αφετηρία το ολόκληρο (1), το μισό (1/2), το τέταρτο (1/4). το όγδοο (1/8), το δέκατο έκτο (1/16) κ ο κ. · 9. ΟΙΚΟΝ (α) ονο***μαστική αξία*** βλ. λ. *ονομαστικός* (β) ***κινητή αξία*** έγγραφο που εκδίδεται από οικονομικούς οργανισμούς και αντιστοιχεί σε ορισμένο χρηματικό ποσό; *κινητές αξίες είναι οι μετοχές, τα ομόλογα, τα γραμμάτια κλπ* (γ) ***Χρηματιστήριο Αξιών*** το χρηματιστήριο στο οποίο οι διαπραγματεύσεις έχουν ως αντικείμενο κινητές αξίες και όχι εμπορεύματα (δ) ***αντικειμενική αξία*** βλ. λ. *αντικειμενικός* (ε) ***αγορά αξιών*** βλ. λ. *αγορά* (στ) ***προστιθέμενη αξία*** βλ. λ. *προστιθέμενος* [ΗΓΥΜ αρχ. < *άξιος.* Η λ. αναφερόταν αρχικώς στη χρηματική αξία, στο καταβαλλόμενο τίμημα, ενώ αργαία είναι επίσης η σημ «υπόληψη, καλή φήμη» Στους στωικούς φιλοσόφους η λ. αποκτά ηθικό περιεχόμενο, το οποίο διατηρείται και κατά τη μεσαιωνική περίοδο. Ο μουσικός και γλωσσολογικός όρος αποδίδει το γαλλ. valeur, ενώ μεταφρ. δάνεια είναι και οι οικον όροι *κινητή αξία* (< αγγλ mobile value), *χρηματιστήριο αξιών* (αγγλ. market values), *φόρος προστιθέμενης αξίας (*< αγγλ. Value-Added Tax), *κλίμακα αξιών* (< αγγλ. scale of values) κ.ά.)]
αξιαγάπητος, -η, -ο αυτός που αξίζει να τον αγαπούν, **αξιακός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με αξία: ~ *λόγος / σύστημα.* – **αξιακά** επίρρ.
αξιάκουστος, -η, -ο [αρχ] (λόγ) αυτός που αξίζει να ακουστεί. - *είδηση.*
αξιανάγνωστος, -η. -ο [1886] (λόγ.) αυτός που αξίζει να διαβαστεί:
- *βιβλίο ! μελέτη.*
αξιέπαινος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που αξίζει να επαινεθεί, να εγκωμιαστεί: είναι ~ *η προσπάθειά του* || είσαι ~ *για το συνεργατικό σου πνεύμα* ΑΝΤ αξιόμεμπτος, αξιοκατάκριτος **αξιεπίσκεπτος,** -η, -ο, αυτός τον οποίο αξίζει να επισκεφθεί κάποιος: ~ *μνημεία* ΣΥΝ αξιοθέατος, **αξιέραστος,** -η. -ο (λόγ) αυτός που αξίζει να αγαπηθεί: ~ *γυναίκα* ΣΥΝ αξιαγάπητος, θελκτικός ΙΕΤΥΜ αρχ. < *άξιος* + *-έραστος* < *ερώ* «αγαπώ»], **αξίζω** ρ. αμετβ κ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ **}** ♦ (αμετβ.) **1.** έχω αξία, αποδίδω όφελος *θα σου κοστίσει πολύ κόπο και χρήμα, αλλά είναι κάτι που πραγματικά αξίζει* 2. είμαι άξιος (για κάποιον/κάτι) δεν *θα τον ψηφίσω · δεν αξίζει για πρόεδρος* 3. (ως απρόσ. *αξίζει) έχει* α ξία, σημασία (να γίνει κάτι): *αξίζει να προσπαθήσετε* ♦ (μετβ.) **4.** έχω ορισμένη αξία, αντίτιμο: *υπάρχουν διαμάντια που αξίζουν πολλά εκατομμύρια* ΣΥΝ στοιχίζω, κοστίζω· φρ **δεν *αξίζει μία*** για ανυπόληπτο πρόσωπο ή ευτελές αντικείμενο 5. (α) έχω αξία. αποδίδω όφελος ανάλογο (προς κάτι): είναι *βέβαια ακριβό, αλλά αξίζει τα λεφτά του* (β) (για πρόσ.) έχω ιδιαίτερη σημασία (για κάποιον/κάτι) · *αυτός ο άνθρωπος αξίζει πολλά για μένα · είναι ό,τι πολυτιμότερο έχω στη ζωή* (γ) (+γεν. προσ. αντων) είμαι αντάξιος (για κάτι), μου πρέπει (κάτι): του *αξίζει κα/^ότερη τύχη || δεν μας άξιζε τέτοια μεταχείριση* υστέρα *από τόσες δεκαετίες προσφοράς στην υπηρεσία || της άξιζε αυτό που έπαθε* φρ ***(κάτι) αξίζει τον κόπο*** (κάτι) αποδίδει όφελος ή προσφέρει ευχαρίστηση, που αποζημιώνει κάποιον για τον κόπο, τα χρήματα κ λπ που θα καταβάλει για αυτό: *είναι μακριά,* αλλά ~ *να πάμε.* ** σχολιο λ. *γαλλισμός.*
[ετυμ μεσον. < αρχ. *άξιος.* Η φρ. *αξίζει τον κόπο* αποδίδει τη γαλλ (Qa) vaut la peine], **αξίνα** (η) {αξινών} εργαλείο πλατύ και κοφτερό (σιδερένιο ή ατσάλινο) από τη μια μεριά, που χρησιμεύει κυρ. στο σκάψιμο ΙΕΤΥΜ < αρχ *άξινη,* ονομασία όπλου Συνδ. πιθ. με λατ. ascia (< acs- ia), αλλά δεν θεωρείται ΙΕ λ. Το επίθημα *-ίνη* οδηγεί στην υπόθεση ότι πρόκειται για προελληνικό δάνειο], **αξιο-** κ **αξιό-** κ. **αξι-** *a'* συνθετικό που δηλώνει: **1.** ότι αξίζει να συμβαίνει κάτι: *αξιοσημείωτος, αξιό-μεμπτός, αξιο-μακάριστος, αξιαγάπητος* 2. ότι κάτι σχετίζεται με την αξία που έχει κάποιος/κάτι: *αξιο-πρεπής. αξιο-κρατία. αξιο-λογώ, αξιο-ποιώ.*
[Ετυμ Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ *άξιος].*
αξιογέλαστος, -η, -ο [1796] αυτός που αξίζει να τον περιγελούν, που δεν αξίζει να τον παίρνουν στα σοβαρά ΣΥΝ καταγέλαστος, **αξιόγραφο** (το) {αξιογράφ-ου | -ων} ΝΟΜ έγγραφο που ενσωματώνει ένα δικαίωμα, το οποίο μπορεί να ασκήσει κανείς μόνο αν είναι κάτοχος τού εγγράφου και για τη μεταβίβασή του απαιτείται η παράδοση τής νομής του. π.χ. οι επιταγές.
|ΕΤΥΜ^ < *αξία* + *-γραφο* < *γράφω.* πβ. κ *χρεώ-γραφο]* **αξιοδάκρυτος,** -η, ο [μτγν.] (λόγ.) αυτός που προκαλεί τον οίκτο, δάκρυα συμπόνιας για την κατάστασή του ΣΥΝ αξιοθρήνητος. – **αξιοδάκρυτα** επίρρ. εχολιο λ. *αξιολύπητος.* **αξιοζήλευτος,** -η, -ο (1871J αυτός που είναι άξιος να τον ζηλεύει, να τον επιθυμεί κανείς: *απέκτησε μια ~ θέση στην εταιρεία* ΣΥΝ ζηλευτός – **αξιοζήλευτα** επίρρ **αξιοθαύμαστος,** -η, -ο [αρχ.{ αυτός που αξίζει να τον θαυμάζουν: ~ *κουράγιο / υπομονή / τεχνική* ΣΥΝ θαυμαστός. – **αξιοθαύμαστα** επίρρ.
αξιοθέατος, -η, -ο **1.** αυτός που αξίζει να τον δει κανείς **2.** ***αξιοθέατο*** (το) το μνημείο ή το τοπίο, το οποίο αξίζει να επισκεφθεί κανείς· *ανάμεσα στα σημαντικότερα ~ τής Αθήνας είναι η Ακρόπολη, η Αρχαία Αγορά, οι βυζαντινές εκκλησίες κ.ά* ΣΥΝ αξιεπίσκεπτος [ΕΤΥΜ αρχ < *άξιο-* + *θεατός* < *θεώμαι* «κοιτάζω, παρατηρώ»], **αξιοθρήνητος,** -η, -ο [1852] **1.** αυτός που προκαλεί τον οίκτο, άξιος να τον θρηνεί κανείς για την κατάστασή του *η κατάσταση των προσφύγων είναι ~ προσπαθούν να επιβιώσουν εκτεθειμένοι στο κρύο και στις αρρο)στιες. χωρίς τρόφιμα και περίθαλψη* συν αξιοδάκρυτος, να (τον) κλαις 2. (μτφ.) αυτός που έχει τόσο χαμηλό επίπεδο, ώστε προκαλεί αγανάκτηση, ιδιαιτέρως αρνητικά σχόλια: ~ *παράσταση / θίασος! πολιτική.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αξιολύπητος.* **αξιοκατάκριτος,** -η. -ο [1824] αυτός που αξίζει να κατακριθεί. είναι ~ *η* αδιαφορία *των αρμοδίων για ένα τόσο σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα* ΣΥΝ αξιόμεμπτος, κατακριτέος ανί αξιέπαινος, **αξιοκαταφρονητος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που αξίζει την καταφρόνηση των άλλων
αξιοκρατία (η) {χωρ. πληθ.} η κατάσταση κατά την οποία επικρατούν οι άξιοι, αυτοί που αξίζουν περισσότερο: *πάγιο αίτημα είναι η ~ στις προσλήψεις* ΑΝΤ αναξιοκρατία [ΐΰΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. meritocracy (νόθο σύνθ)].
αξιοκρατικός, -ή, -ό αυτός που δίνει προτεραιότητα στην αξία κάποιου, στους άξιους: *στην επιλογή των προσώπων που θα στελεχώσουν υπεύθυνες θέσεις, πρέπει να ισχύουν ~ κριτήρια || ~ προσλήψεις στο δημόσιο.* – **αξιοκρατικά** / **-ώς** επίρρ.
αξιολάτρευτος, -η, -ο [18631 αυτός που αξίζει να τον αγαπούν πά- ρα πολύ, να τον λατρεύουν, **αξιολόγηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η εκτίμηση τής απόδοσης ή τής αξίας (κάποιου) με συγκεκριμένα κριτήρια. ~ *των εκπαιδευτικών / τού κυβερνητικού έργου / των προσόντων των υποψηφίων* jj *μετά τη συνολική ~ τού έργου του,* αντιλαμβανόμαστε *πόσο ουσιαστική ήταν η συμβολή του στην πρόοδο τής επιστήμης* 2. η ιεράρχηση σύμφωνα με την αξία ή με συγκεκριμένα κριτήρια: *η ~ υποψηφίων / των προτεραιοτήτων || είναι θέμα αξιολόγησης ή πρόκριση τής μιας ή τής ά?*<.λης *πρότασης* 3. (ειδικότ) η βαθμολόγηση τής επίδοσης των μαθητών στο σχολείο: *τεστ αξιολόγησης.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. evaluation], **αξιολογία** (η) ΦΙΛΟΣ ο κλάδος που έχει ως αντικείμενό του τη μελέτη των αξιών (θρησκευτικών, ηθικών κ λπ.). τόσο μεμονο>μένα όσο και στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. axiologiej. **αξιολογικός,** -ή. -ό αυτός ο οποίος στηρίζεται σε ορισμένο κώδικα αξιών: ~ *κριτήρια.*
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. axiologique]. **αξιόλογος,** -η, -ο 1. αυτός για τον οποίο αξίζει να γίνει λόγος, σημαντικός. *αυτές τις μέρες δεν μου συνέβη τίποτε ~ || ~ είδηση / έργο / περιουσία / ποσό* ΣΥΝ αξιοσημείωτος αντ ασήμαντος **2.** (για πρόσ)

αυτός που έχει αξία, περιεχόμενο, κύρος: *στη δεξίωση θα συναντήσεις πολλά ~ πρόσωπα.*
(ετυμ αρχ., σύνθ εκ συναρπαγής από τη φρ. *άξιος λόγου].* **αξιολογώ** ρ. μετβ. {αξιολογείς... | αξιολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημέ- νος} 1. κρίνω την αξία, την ποιότητα, την παραγωγικότητα κ.λπ. κάποιου: *~ τις προτάσεις που υποβλήθηκαν* 2. κατατάσσω σύμφωνα με την αξία: *ως προϊστάμενος οφείλεις να αξιολογείς τους υπαλλήλους σύμφωνα με την απόδοσή τους || η επιτροπή αξιολογεί το έργο των εταιρειών που επιχορηγήθηκαν* 3. εκτιμώ, θεωρώ (κάτι) ως: *δεν το ~ ως ιδιαίτερα σοβαρό αυτό το πρόβλημα* 4. (ειδικότ) βαθμολογώ την επίδοση μαθητών στο σχολείο.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. evaluate], **αξιολύπητος,** -η, -ο 11817] αυτός που είναι άξιος για λύπηση. σχολιο λ. *ελεεινός*

αξιολύπητος - αξιοθρήνητος. Το αξιοθρήνητος είναι σημασιολο- γικά ισχυρότερο τού αξιολύπητος, αποτελώντας εμφατικό χαρακτηρισμό. Το ίδιο ισχύει και με τις συνώνυμες φράσεις, οι οποίες αντιστοιχούν στα δύο επίθετα: για λύπηση (= αξιολύπητος) - να τον κλαις (= αξιοθρήνητος). Εγγύτερα στο *αξιοθρήνητος* βρίσκεται και το επίθ αξιοδάκρυτος. -► *ελεεινός*

αξιομακάριστος, -η, -ο [αρχ.] (για νεκρό) αυτός που αξίζει να τον μακαρίζει κανείς κυρ στην εκκλησιαστική ευχή: *«αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἀξιομακάριστε καὶ ἀείμνηστε ἀδελφέ ημών».* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μακαρίτης.*
αξιόμαχος, -η, -ο [αρχ.] **1.** ικανός να πολεμήσει, να αγωνιστεί με επιτυχία· **~** *στράτευμα* **2.** ***αξιόμαχο*** (το) το ηθικό και η μαχητική ικανότητα: *το - των ενόπλων δυνάμεων* **αξιόμεμπτος,** -η. -ο [1889] αυτός που είναι άξιος μομφής: - *πράξη* ΣΥΝ αξιοκατάκριτος, κατακριτέος ΑΝΤ αξιέπαινος, **αξιομίμητος** -η. -ο [μτγν.] αυτός που αξίζει να τον μιμηθεί κανείς, που αποτελεί πρότυπο,
αξιομνημόνευτος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που αξίζει να αναφερθεί, να μνημονευθεί. *~ λόγια / εργασία / συμπεριφορά* ΣΥΝ αξιοσημείωτος, σημαντικός **αξιοπαρατήρητος,** -η, -ο [1810] αυτός που αξίζει να τον προσέξει κανείς· *~ μελέτη* ΣΥΝ αξιοπρόσεκτος, αξιοσημείωτος **αξιοπερίεργος,** -η, -ο [1825] αυτός που δικαιολογημένα προκαλεί την περιέργεια, την έκπληξη· *στα ημερολόγια των εξερευνητών καταγράφονται όσα ~ συναντούσαν στα ταξίδια τους*
αξιοπιστία (η) [μτγν.] [χωρ. πληθ.} το να είναι κανείς άξιος εμπιστοσύνης: οι *κακοτεχνίες που έχουν καταγραφεί πλήττουν την ~ τής εταιρείας || αμφισβητώ την ~ αυτής τής μαρτυρίας* **αξιόπιστος,** -η. -ο [αρχ.1 αυτός που αξίζει να τον εμπιστεύεται, να τον πιστεύει κανείς και να βασίζεται σε αυτόν. *~ πηγή / εφημερίδα* / ιστορικός ΑΝ Γ αναξιόπιστος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έμπιστος.* **αξιόπλοος,** -η, -ο αυτός που μπορεί να ταξιδέψει με ασφάλεια: *~ σκάφος*
[ΕΤΥΜ < *αξιο-* (< *άξιος)* + *-πλόος* < *πλους,* μεταφρ δάνειο από αγγλ. seaworthyj
αξιοπλοια (η) {χωρ πληθ.} η ικανότητα σκάφους να πλεύσει με ασφάλεια: *πιστοποιητικό αξιοπ'Αοΐας.*
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ seaworthingness]. **αξιοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως | χωρ. πληθ.} 1. η χρησιμοποίηση (προσώπου, πράγματος, κατάστασης) με κατάλληλο τρόπο, ώστε να προ- κύψει θετικό αποτέλεσμα. *~ των έμφυτων ικανοτήτων κάποιου / των δυνατοτήτων που προσφέρει ένα σύστημα / τού ορυκτού πλούτου Ι των κοιτασμάτων μιας περιοχής* 2. (καταχρ.) η πραγματοποίηση κατάλληλων έργων σε μια περιοχή, ώστε να μπορεί κανείς να την εκ- μεταλλευθεί οικονομικά, οικιστικά κ λπ.: τουριστική ~ των *παραλιών. Λ-* σχόλιο λ. *εκμεταλλεύομαι* **αξιόποινος,** -η. -ο αυτός που αξίζει να τιμωρηθεί: *διώκεται για ~ πράξεις || διέπραξε ~ αδικήματα* ΣΥΝ κολάσιμος.
ΙΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «ο αδέκαστος τιμωρός», < *άξιο-* + *-ποινος* < *ποινή]*
αξιοποιώ ρ μετβ. {αξιοποιείς... | αξιοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημέ- νος} χρησιμοποιώ με κατάλληλο τρόπο τις δυνατότητες που μου προσφέρει (κάτι/κάποιος), ώστε να προκύψει θετικό αποτέλεσμα: - το ταλέντο *μου / τους συνεργάτες μου / τις ευκαιρίες που μου παρουσιάζονται || ~* τα *δεδομένα των ερευνών για την τεκμηρίωση των απόψεων μου \\ ~ εναλλακτικές πηγές ενέργειας.* — **αξιοποιήαιμος,** -η, -ο. ** σχολιο λ *εκμεταλλεύομαι* [ΕΤΥΜ. Απόδ τού γαλλ. mettre en valeur]. **αξιοπρέπεια** (η) [μεσν] {χωρ. πληθ } **1.** το αίσθημα τής τιμής (κάποιου): *πλήττω / προσβάλλω / θίγω την ~* 2. η στάση ζωής κατά την οποία σέβεται κανείς τον εαυτό του και δεν τον ταπεινώνει συμπερι- φερόμενος ανάρμοστα, μικροπρεπώς. ευτελώς· η υπερηφάνεια με ευγένεια ήθους, χωρίς έπαρση: *δέχτηκε την ήττα με ~· χωρίς μεμψιμοι- ρίες, χωρίς παράπονα || αντιδρώ με -* ΑΝΤ. αναξιοπρέπεια, μικροπρέπεια, ποταπότητα, ευτέλεια, **αξιοπρεπής,**-ής,-ές {αξιοπρεπ-ούς |-είς (ουδ -ή) αξιοπρεπέστ-ερος, -ατοσί 1. αυτός που συμπεριφέρεται με σεβασμό στον εαυτό του και στους άλλους, αποφεύγοντας τις απρέπειες, τις μικροπρέπειες και την ευτέλεια' υπερήφανος με ευγένεια ήθους, χωρίς έπαρση· είναι *πολύ ~·* εάν κάνει λάθος, το *παραδέχεται* αμέσως, *χωρίς να καταφεύγει σε. φτηνές δικαιολογίες || φτωχός, αλλά ~ || ~ αντίδραση / στάση / συμπεριφορά* ΑΝΙ αναξιοπρεπής, μικροπρεπής, ποταπός, ευτελής, τι- ποτένιος, φτηνός 2. (ειδικότ.) αυτός που συμφωνεί με τα κοινωνικά πρότυπα, κυρ. συμπεριφοράς και εμφάνισης, που δεν προκαλεί αρνη τικά σχόλια ~ ***ντύσιμο Ι τρόποι*** ΣΥΝ. κόσμιος, ευπρεπής ΑΝΤ. αναξιοπρεπής. απρεπής, χυδαίος. — **αξιοπρεπώς** επίρρ. [μτγν.]. ** σχοαιο λ. ***-ης. -ης, -ες, ειλικρινά.***
[ΕΤΥΜ αρχ. ***< άξιος + -πρεπής < πρέπω]*** **αξιοπρόσεκτος,** -η, -ο [1840] κ. (καθημ.) **αξιοπρόσεχτος** αυτός στον οποίο αξίζει να δώσει κανείς σημασία, να τον προσέξει: ***~ παρατήρηση / υπόδειξη*** ΣΥΝ αξιοπαρατήρητος.
Αξιός (ο) ποταμός τής Κ Μακεδονίας, που έχει τις πηγές του στο κράτος των Σκοπίων. διαρρέει την ομώνυμη κοιλάδα ***(κοιλάδα τού Αξιού)*** και εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο
[ΕΤΥΜ. αρχ , πιθ. < ***άξος*** (αρχ. μακεδ «γλώσσα» με τη σημ «ύλη, ξυλεία», ονομασία που αποδίδεται στον ποταμό ήδη από την ομηρική εποχή)].
άξιος, -α. -ο 1. αυτός που έχει αξία, που έχει τα απαραίτητα προσόντα, ικανός, κατάλληλος ~ ***δουλευτής ι νοικοκύρης /*** γυναίκα **/** παλ- ***ληκάρι*** αντ ανάξιος 2. (+για / +γεν) αντάξιος, αυτός στον οποίο ταιριάζει κάτι ***κανέναν δεν θεωρούσε άξιο γαμπρό για την κόρη του |[~ θαυμασμού / μνείας! οίκτου*** · φρ (α) ***είμαι άξιος τής τύχης / τής μοίρας μου*** βρίσκομαι σε δυσάρεστη θέση από δικές μου πράξεις ή παραλείψεις: ***αν δεν κάνει αυτό που πρέπει, θα είναι*** ~ (β) ***άξιος ο μισθός (κάποιου)*** (Κ.Δ. Λουκ. 10, 7: ***άξιος γάρ ὁ ἐργάτης τού μισθού αὐτοῦ***) (i) (για επιβράβευση) αξίζει σε κάποιον η επιβράβευσή του: ***«ο καλύτερος Έλληνας μπασκετμπολίστας είχε πάντα το*** καλύτερο ***συμβόλαιο· άξιος ο μισθός του, και*** μάλιστα ***καθορισμένος από τον ίδιο»*** (εφημ.) || «αυτοί οι ***αντιπρόσωποι τής χώρας ξεχνούν γιατί πήγαν, ποιος τους έστειλε και τι πρέπει να κάνουν στους διεθνείς οργανισμούς, για να αποδείξουν ότι είναι άξιος ο μισθός τους»*** (εφημ.) (ii) (για δίκαιη τιμωρία) δικαίως έπαθε (κάτι): ***αυτός ο τοκογλύφος καταδικάστηκε σε δέκα χρόνια φυλάκιση*** (iii) (συχνά ειρων.) η ανταμοιβή σου είναι (ή να είναι) ανάλογη με αυτά που έπραξες: ***για χρόνια ήταν καταδότης και η Χούντα τον διόρισε στο Δημόσιο άξιος ο μισθός*** του' (γ) ***πάντα άξιος!*** ευχετ σε πρόσωπο που παντρεύει (δηλ σε κουμπάρο / κουμπάρα) ή βαφτίζει (δηλ. σε νοννό *Ι* νοννά), να είναι πάντα άξιος για τέτοια έργα (δ) ΕΚΚΛΗΣ ***άξιος! άξιος!*** (επιφών.) επιδοκιμαστικά από το εκκλησίασμα σε χειροτονία κληρικού (ε) ***άξιον εστί*** (το) (i) ***(Αξιόν έστι. ώς άληθώς, μακαρίζει ν σε την Θεοτόκον) γνωστό*** θεοτοκίο τής εκκλησιαστικής υμνολογίας που ψάλλεται στη Θεία Λειτουργία· η φράση έγινε περαιτέρω γνωστή από το έργο ***Άξιον Εστί*** τού Οδ Ελύτη (ii) εικόνα τής Θεοτόκου που βρίσκεται στο Αγιον Όρος (μπροστά στην οποία, κατά την παράδοση, ο Αρχάγγελος Γαβριήλ έψαλε τον ομώνυμο ύμνο). — **άξια** / **αξίως** [αρχ.] επίρρ [ετυμ αρχ. < ****άκ-τιος.*** συγγενής προς το ρ. ***άγω*** (βλ.λ.) Η αρχική σημ. τής λ. ***άξιος*** πρέπει να ήταν «αυτός που ζυγίζει όσο και κάποιος άλλος, ο ισοβαρής», όπως δείχνει και ανάλογη σημ. «βαρύνω, ζυγίζω» τού ρημ ***άγω*** Η λ. μετά τον Όμηρο έλαβε ηθική σημ , δηλώνοντας κατ' αρχάς τον άξιο να ανταμειφθεί και, εν συνεχεία, τον προικισμένο, τον ταλαντούχο) **αξιοσέβαστος,** -η, -ο [μεσν.] **1.** αυτός που είναι άξιος σεβασμού **2.** (μτφ.) μεγάλος σε μέγεθος ή έκταση: - ***ποσό*** / ***περιουσία*** ΣΥΝ σεβαστός, σημαντικός, υπολογίσιμος, **αξιοσημείωτος,** -η, -ο [1808] **1.** αυτός που αξίζει να προσεχθεί, να αναφερθεί· ~ ***γεγονός*** / ***περιστατικό/ φαινόμενο! είδηση*** · 2. αυτός που φθάνει σε μεγάλο βαθμό ~ ***πρόοδος / αύξηση.***
[ΕχΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ. notable] **αξιοσύνη** (η) [μεσν.] Ιχωρ. πληθ.} το να είναι κανείς άξιος, ικανός σε κάτι.
αξιοσύστατος, -η. -ο [1833] αυτός τον οποίο αξίζει να συστήσει κανείς· - ***βιβλίο*** / ***άνθρωπος*** / ***στάση*** **αξιότιμος,** -η, -ο [αρχ.] (συνήθ. σε προσφωνήσεις) αυτός που αξίζει υπόληψη, τιμή, σεβασμό: ~ ***κύριοι συνάδελφοι*** ΣΥΝ αξιοσέβαστος, ευυπόληπτος.
αξιόχρεος, -η, -ο αυτός που είναι φερέγγυος στις οικονομικές του υποχρεώσεις: - ***οφεΟ^έτης*** ΣΥΝ αξιόπιστος αντ αναξιόχρεος Επίσης (αρχαιοπρ.) **αξιόχρεως.**
[ΕΤΥΜ < αρχ. ***αξιόχρεως*** < ***άξιο-*** + ***-χρεως*** < ***χρέος].*** **αξίωμα** (το) {αξιώμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** η (συνήθ. υψηλή) θέση σε ιεραρχία· ***αιρετό / ανώτατο / δικαστικό / εκκλησιαστικό*** ~ || το ~ ***τού προέδρου / τού υπουργού / τού δημάρχου / τού στρατηγού')*** ΣΥΝ οφίκιο
• 2. ΦΙΛΟΣ -ΜΑΘ η θεμελιώδης αρχή στην οποία στηρίζεται κάθε υπόθεση και η οποία δεν χρειάζεται απόδειξη
[ΕΙΥΜ αρχ. ***< άξιώ.*** Η σημ. τής θεμελιώδους αρχής που τίθεται ως βάση επιστημονικών πορισμάτων, πρωτοαπαντά στον Αριστοτέλη], **αξιωματικός** (ο/η) βαθμοφόρος τακτικού ένοπλου σώματος (στρατού, αστυνομίας κ.λπ.) ή μη μάχιμου σώματος, που είναι όμως οργανωμένο σύμφωνα με τον στρατιωτικό κανονισμό (Λιμενικό. Εμπορικό Ναυτικό κ τ ό.): ***ανώτερος / κατώτερος*** ~. σχολιο λ ***βαθμός*** **αξιωματικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που διεκδικεί κύρος αυθεντίας ή που δεν χρειάζεται απόδειξη: ***τέτοιες ~ θέσεις δεν βοηθούν να υπάρξει πραγματικός διάλογος ♦ 2.*** ποαιτ ***αξιωματική αντιπολίτευση*** βλ. λ. ***αντιπολίτευση*** — **αξιωματικ-ά /-ώς** ΙμτγνΙ επίρρ **αξίωματούχος** (ο/η) [1891] πρόσωπο που κατέχει αξίωμα, κυρ ανώτερη διοικητική θέση **-** τού ***Υπουργείου Εξωτερικών ΣΥΝ.*** υψηλόβαθμος. ανώτερο στέλεχος. σχολιο λ ***έχω.***
[ΕΓΥΜ Απόδ. τού γαλλ. officiel]. **αξιώνω** ρ μετβ. {αξίω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** προβάλλω την αξίωση, απαιτώ. ~ ***να με*** α***κούτε προσεκτικά, όταν μιλάω*** ΣΥΝ απαιτώ **2.** σε φρ. όπως ***με αξίωσε ο Θεός*** (+να) με έκρινε ο Θεός άξιο. κατάφερα: ***να μ'αξιώσει ο Θεός να ζήσω και να σε δω παντρεμένη*** 3. (μεσοπαθ ***αξιώνομαι) (α)*** καταφέρνω (να κάνω κάτι) που επιθυμώ, ***αξιώθηκε επιτέλους να πάει στο Λονδίνο, που ήταν τ' όνειρό*** του (β) (ειρων.)

αποφασίζω να κάνω κάτι που αμελώ *να δούμε πότε επιτέ?.ονς θ' αξιωθεί να αλλάξει αυτές τις κουρτίνες που έχουν γίνει σαν κουρέλια.* Επίσης (αρχαιοπρ.) **αξιώ** |αρχ | {-οίς...}

[ϋΤΥΜ < αρχ. *άξιώ (-όω).* αρχική σημ. «θεωρώ άξιο», < *άξιος*{. αξίωση (η) [αρχ] {-ης κ. -οίσεως j -ώσεις. -ιόσεων} 1. ΝΟΜ (α) το δικαίωμα να απαιτήσει κάποιος από άλλον πράξη ή παράλειψη *εγείρω αξιώσεις* ***φ)δικονομική αξίωση*** νομικός ισχυρισμός τον οποίο προτείνει ο ενάγων με την αγωγή του και τον οποίο θεμελιώνει επί ορισμένων πραγματικών περιστατικών, καθώς και η μορφή έννομης προστασίας την οποία αυτός ζητεί 2. (γενικότ) η απαίτηση: *έχω την ~ να μου ζητήσει συγγνώμη* 3. (η γεν ***αξιώσεων)*** ως χαρακτηρισμός για κάτι αξιόλογο, σημαντικό: *δεν πρόκειται για συγγραφέα ιδιαιτέρων ~* συν επιπέδου, απαιτήσεων 4. (ειδικότ.) η προκλητική ή παράνομη απαίτηση: *πολλά συνοικέσια δεν πραγματοποιούνταν στο παρελθόν λόγω των παράλογων οικονομικών ~ τον υποψήφιου γαμπρού || δεν θα υποκνψουμε στις αξιώσεις τού κάθε επίδοξου κατακτητή* 5. ***αξιώσεις*** (οι) (α) οι θετικές προοπτικές: *δραστηριοποιείται με ~ στον χώρο τής διαφήμισης* (β) το υψηλό επίπεδο, *έργο με ~*. αξιώτικος, -η, -ο -♦ Νάξος

αξομολόγητος, -η, -ο (λαικ.) 1. (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει εξομολογηθεί: *πώς θα κοινωνήσει* 2. για καθετί που δεν έχει ειπωθεί σε εξομολόγηση: ~ *αμαρτία* Επίσης ανεξομολόγητος αξόμπλιαστος, -η, -ο (λαικ.) αυτός που δεν έχει ξόμπλια, στολίδια (συνήθ. κεντημένα): ~ *μαντήλι* ΣΥΝ αποίκιλτος, άξονας (ο) {αξόνων} 1. η νοητή ευθεία γύρω από την οποία περιστρέφεται ένα σώμα *η Γη εκτε/.εί μια πλήρη περιστροφή γύρω από τον ~ της μέσα σε 24 ώρες* 2. η νοητή ευθεία γύρω από την οποία αναπτύσσεται ή διατάσσεται συμμετρικά ένα σώμα ή ένα επίπεδο σχήμα, ο - *τής σφαίρας Ι τού κυλίνδρου / τού κρυστάλλου* |[~ συμμετρίας 3. ΤΡ.ΧΝΟΛ το ευθύγραμμο στέλεχος, που έχει συνήθ σχήμα ράβδου, το οποίο συνδέει τα κέντρα τροχών ή άλλων συμμετρικών σωμάτων 4. (μτφ.) επίκεντρο, σημείο αναφοράς, εστία ανέλυσε *το πρόβλημα με βάση ποικί/.ους θεματικούς και ερμηνευτικούς ~ || ~ δραστηριότητας / δράσης / ανάπτυξης* · 5. η συμφωνία συμμαχίας, συνεργασίας και ειρήνης μεταξύ κρατών *η συγκρότηση ενός - μεταξύ των τριών όμορων κρατών* 6. ΙΣΤ Αξονας (ο) ο συνασπισμός Γερμανίας - Ιταλίας κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (όπως ονομάστηκε από τον Μουσσολίνι σε λόγο του τής 1-11-1936 στο Μιλάνο): ~ *Βερο- λίνου - Ρώμης* ΦΡ ***οι δυνάμεις τού Άξονσ*** ο συνασπισμός που προέ- κυψε. όταν στη συμμαχία Γερμανίας Ιταλίας προστέθηκαν βαθμηδόν και η Ιαπωνία, η Ρουμανία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία, η Βουλγαρία 7. ΜΑΘ η ευθεία πάνω στην οποία έχουμε ορίσει ένα σημείο Ο ως αρχή και το μοναδιαίο διάνυσμαόι = *i: o ~ των τετμημένων* |j ο — *των τεταγμένων* 8. ΓΛΩΣΣ (α) ***παραδειγματικός*** άξονας βλ. λ. *παραδειγματικός* (β) ***συνταγματικός άξονας*** βλ λ *συνταγματικός* 9. ΒΙΟΛ Ο νευράξονας (βλ λ). Επίσης (λόγ) άξων [αρχ] Ιάξονος}.

[ετυμ < αρχ. *άξων. -ονος* < Ι.Ε. *ag- s- < *ag-*, από όπου και το ρ. *άγω* (βλλ.) Η λ *άξων* αποτελεί τεχνικό όρο που απαντά σε πολλές Ι Ε. γλώσσες, πβ σανσκρ. aksah, λατ. axis, γερμ. Achse, γαλλ. essieu (< *axilem). ισπ. eje. ιταλ. asse κ.ά.].

αξόνιο (το) [μτγν] {αξονί-ου | -ων} (λόγ.) ο μικρός άξονας. Επίσης (λαικ) αξόνι

αξονικός, -ή, -ό [180511. αυτός που σχετίζεται με τον άξονα 2. αυτός που γίνεται κατά τη διεύθυνση άξονα ~ *κίνηση* 3. ΙΑΤΡ (α) ***αξονική τομογραφία*** η ανίχνευση δυσλειτουργιών ή κακώσεων στο εσωτερικό τού οργανισμού με τη βοήθεια ακτίνων Χ. κατά την οποία, κατ' αντιδιαστολή προς την κοινή ακτινογραφία, αποδίδεται και η διάσταση τού βάθους (β) ***αξονικός τομογράφος*** συσκευή με την οποία γίνεται η αξονική τομογραφία.

[ΕΤΥΜ Η *αξονική τομογραφία* είναι ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ (axonic) tomography]

-αξονικός, -ή, -ό β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό αξόνων: *τριαξονικό φορτηγό.* αξονομετρία (η) ΤΕΧΝΟΛ η μέτρηση άξονα ή με τη βοήθεια άξονα.

— αξονομετρικός, -ή. -ό

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. axonometrie].

αξόφλητος, -η, -ο ► ανεξόφλητος

αξύριστος, -η, -ο [μεσν | κ. (λαΐκ.) αξούριστος αυτός που δεν έχει ξυριστεί. — αξυρισιά κ. (λαικ) αξουρισιά (ή).

Α.Ο. (ο) Αθλητικός Όμιλος.

Α.Ο.Ζ. (η) (στο Λιεθνές Δίκαιο) Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη. αοίδιμος, -η, -ο (λόγ.) φημισμένος, ένδοξος· χρησιμοποιείται για τιμητική αναφορά σε νεκρούς, οι οποίοι εν ζωή υπήρξαν γνωστά πρόσωπα τού δημόσιου (επιστημονικού, εκκλησιαστικού κ.λπ.) βίου: *σπονδαίο υπήρξε το έργο τού αοίδιμον Κοραή* ΣΥΝ αείμνηστος, αλησμόνητος * -*■ ΣΧΟΛΙΟ λ *μακαρίτης*

[F.ΤΥΜ αρχ < *άοιδή* «ωδή» < *άείδω.* παράλλ. τύπος τού ρ *άδω* «εξυμνώ, τραγουδώ» (βλ λ)]. αοίδός (ο/η) 1. (στην αρχαιότητα) το πρόσωπο που τραγουδούσε έπη, γενικότ. ο τραγουδιστής στα ομηρικά έπη (πβ. λ. *ραψωδός*) 2. (γενι- κότ.-ειρων) τραγουδιστής, *η λα'ική ~*

[ΠΤΥΜ αρχ < *άείδω.* παράλλ τύπος τού ρ. *άδω* «εξυινώ, τραγουδώ» ,ίβλ.λ.)].

άοκνος, -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από συνεχή δραστηριότητα, εντατικός· *θέλω να ενχαριστήσω τονς συνεργάτες μον για τις ~ προσπάθειές τονς* ΣΥΝ (για πρόσ.) αεικίνητος, ακάματος, ακούραστος, φίλεργος ΑΝΤ οκνηρός, νωθρός. — αόκνως επίρρ. [αρχ.], αοκνία (η) |αρχ]. ΙΧΟΛΙΟ λ aw-στερητικό [ΕΓΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *όκνος* «δισταγμός, φόβος» (βλ.λ.)]. αόμματος, -η, -ο αυτός που δεν έχει μάτια, τυφλός: «*ελεήστε τον ~*»

(συνηθ. φρ. τυφλών επαιτών)

[ετυμ μεσν. < *ά-* στερητ. + *όμμα* «μάτι»].

Α.Ο.Ο.Α. (ο) Αυτόνομος Οικοδομικός Οργανισμός Αξιωματικών, **άοπλος,** -η, -ο (αρχ.] **1.** αυτός που δεν φέρει οπλισμό: *η επίθεση τον εχθρού σε ~ πολίτες καταδικάστηκε ως άνανδρη και εγκληματική ενέργεια* συν (λογοτ) ξαρμάτωτος αντ ένοπλος, (λογοτ.) αρματωμένος 2. (μτφ.) ανυπεράσπιστος, *η ανυπαρξία νομοθετικού πλαισίου αφήνει τονς θιγόμενονς από τέτοιες εκπομπές πολίτες άοπλονς μπροστά στην τηλεοπτική ανθαιρεσία* · 3. (σκυρόδεμα) που δεν περιέχει οπλισμό, δηλ. χαλύβδινες ράβδους που ενσωματώνονται σε αυτό ΑΝΤ. οπλισμένος

αόρατος, -η, -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν φαίνεται· (ειδικότ.) αυτός που από τη φύση του δεν μπορεί να γίνει αντιληπτός με την όραση: ~ *υπάρξεις / δυνάμεις / κίνδυνος'* φρ ***αόρατη μελάνη / αόρατο μελάνι*** μελάνι που δεν φαίνεται πάνω στο χαρτί, αν δεν υποστεί ειδική επεξεργασία (π.χ θέρμανση)· αλλιώς *συμπαθητική μελάνη* 2. (μτφ.) αυτός που δρα κρυφά, χωρίς να γίνεται αντιληπτός. ~ *κύκλωμα εμπορίας ναρκωτικών.* – **αόρατα / αοράτως** [μτγν] επίρρ. **αορίστια** (η) |αρχ.| {αοριστιών} 1.η έλλειψη σαφών, συγκεκριμένων στοιχείων, επαρκούς προσδιορισμού· *πολλές προεκλογικές εξαγγελίες των κομμάτων χαρακτηρίζονται από ~ || σκόπιμη ~* ανι σαφήνεια 2. (συνεκδ.) η αοριστολογία (βλ.λ.): *αποφεύγοντας να πάρει σαφή θέση, απάντησε με διάφορες ~* ΣΥΝ ασάφεια, **αοριστικός,** -ή. -ό γλωσς αυτός που σχετίζεται με τον αόριστο: - *θέμα / κατάληξη*

αοριστολογία (η) {αοριστολογιών} 1.η απουσία σαφήνειας στον λόγο. το να μην υπάρχει κάτι το συγκεκριμένο στα λόγια (κάποιου) ΣΥΝ αοριστία ΑΝΓ ακριβολογία 2. (συνεκδ) ***αοριστολογίες*** (οι) λόγια που χαρακτηρίζονται από γενικότητα και ασάφεια: *από τους πολιτικούς απαιτούμε συγκεκριμένες* δεσμεύσεις και *όχι ~ για πρόοδο, ενημερία και καλύτερες μέρες* – **αοριστολόγος** (ο/η) [1893], **αοριστολογώ** ρ [1782] {-είς. }.

αοριστολογικός, -ή, -ό [1856] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αορι- στία στον λόγο: ~ *σχόλιο ί διατύπωση* αντ σαφής, συγκεκριμένος 2. γλωσς ***αναφορικές αοριστολογικές αντωνυμίες*** οι αντωνυμίες *όποιος, ό,τι, όσος.* οι οποίες δηλώνουν κάτι γενικό και αόριστο η δήλωση τής αοριστίας επιτείνεται με γλωσσικά στοιχεία, όπως *αν. και αν. και να. -δήποτε όποιος τολμά, ας τα βάλει μαζί τον! || ό,τι και να μον ζητήσεις, θα σ' το δώσω]| όση στενοχώρια κι αν σου προκάλεσε, συγχώρησέ την || βρες οτιδήποτε σχετικό και φέρ' το μον!* – **αοριστολογικά** επίρρ.

αόριστος, -η, -ο {-ου κ -ίστου | -ων κ -ίστων, -ους κ. -ίστους} **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σαφήνειας, που δεν προσδιορίζεται ή δεν προσδιορίζει επακριβώς, που δεν εμπνέει βεβαιότητα: ~ *διατύπωση ! υποσχέσεις || ένα ~ συναίσθημα φόβον || ήταν ~ στις απαντήσεις τον [[Ξέρεις από σουρεα?αστική τέχνη; -Εχω μιαν ~ ιδέα* συν ασαφής, ακαθόριστος αντ καθορισμένος, σαφής, ξεκάθαρος, ακριβής, (για λόγους) κατηγορηματικός 2. αυτός που δεν έχει προκαθορισμένα όρια: *σύμβαση* αορίστου *χρόνον* φρ ***επ' αόριστον*** (ενν. *διάστημα)* για χρονικό διάστημα που δεν προσδιορίζεται 3. ΙΛΩΣΣ (α) (λέξη) που αναφέρεται σε πρόσωπο ή πράγμα το οποίο δεν καθορίζεται επακριβώς - *αντωνυμίες είναι οι «κάποιος», «καθένας», «κανένας», «μερικοί» κ.ά |[~ άρθρο είναι το «ένας, μια, ένα» έναντι τού οριστικού «ο. η. το»* (β) ***αόριστος*** (ο) βλ λ. – **αόριστα / αορίστως** (αρχ Ι επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *ά-* στερητ + *ορίζω].* **αόριστος** (ο) ιμτγν.] {αορίστ-ου | -ων. -ους} **1.** γάωσ ο χρόνος που τοποθετεί ένα γεγονός στο παρελθόν, δηλ. σε χρονικό σημείο που προηγείται τής στιγμής τής εκφώνησης τα ρήματα σε χρόνο αόριστο μπορεί να δηλώνουν μικρή ή μεγαλύτερη διάρκεια, αλλά πάντα εμφανίζουν την πράξη συνοπτικά στο σύνολό της. δηλ. τελειωμένη (π.χ. *έριξα* το ποτήρι, *έμεινε πολλά* χρόνια στην Αμερική, *σπούδασε* υποκριτική στο Παρίσι): ο ~ του «*γράφω» είναι έγραψα, τού «δίνω» έδωσα, τού «παίρνω» πήρα || ενεργητικός / παθητικός / άσιγμος ~* · φρ ***μιλάω σε αόριστο*** μιλάω για παρελθοντικές καταστάσεις και γεγονότα: *μη μιλάς σε αόριστο, τώρα να μας πεις τι κάνουμε! 2.* (συνεκδ.) κάθε ρηματικός τύπος που βρίσκεται σε αόριστο. – **αοριστικός,** -ή, -ό. **αορτή** (η) αναT η κύρια αρτηρία, που ξεκινά από την αριστερή κοιλία τής καρδιάς τού ανθρώπου μεταφέροντας αίμα: *στένωση αορτής*

— αορτικός, -ή, -ό [1836]. σχολιο λ. *αίρω.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άείρω* «συνδέω, συνάπτω» (ετεροιωμ. βαθμ. *άορ-),* πιθ. παράλλ τύπος τού ρ. *ἄϊρω* «σηκώνω, υψώνω». Η λ. έχει περάσει και σε ξένες γλώσσες, πβ αγγλ. aorta, γαλλ. aorte κ ά] **αορτήρας** (ο) δερμάτινος ιμάντας, με τον οποίο αναρτώνται στον ώμο είδη οπλισμού, κυνηγίου ή εκδρομής (τουφέκι, σακίδιο κ.λπ.): *χαλαρώνω τον ~ τού όπλον]| αορτήρας τείνατε!* (τεντώστε τους αορτήρες των όπλων', στρατιωτικό παράγγελμα).

[ετυμ < αρχ. *άορτήρ, -ήρος* (ετεροιωμ. βαθμ. *άορ-)* < *άείρω* «συνδέω, συνάπτω», βλ. κ *αορτή].* **αορτίτιδα** (η) ιατρ η φλεγμονή των τοιχωμάτων τής αορτής.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. aortitis], **άοσμος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν αναδίδει οσμή: *το νερό πρέπει να είναι ~ άχρωμο και άγευστο* – **αοσμία** (η)

[μτγν.[. **άου** επιφών. -♦ άι²

άουτ (το) {άκλ.} ελλην. *εκτός* (ενν. *γηπέδον* [σημ 1] / *πραγματικότητας* [σημ 2]) 1. αθλ (σε αγωνίσματα με μπάλα) ο χώρος που βρίσκεται έξω από τις γραμμές που ορίζουν τον αγωνιστικό χώρο, πίσω από τις γραμμές όπου είναι τοποθετημένα τα δύο τέρματα, καθώς και πλάγια *(πλάγιο άουτ)* · (ειδικότ.) το να βγει η μπάλα εκτός αγωνιστικού χώρου: *η μπά/.α βγήκε* - αντ εντός 2. (ως χαρακτηρισμός) αυτός

που είναι έξω από τα πράγματα, που δεν είναι ενήμερος ή δεν συμβιβάζεται με τις τρέχουσες προτιμήσεις, τάσεις, τη μόδα κ.λπ Λ ΝΤ ιν [ΕΤΥΜ < αγγλ out «έξω»], **αούτης** (ο) {αούτηδες) (παλαιότ.) χαρακτηρισμός που χρησιμοποιήθηκε σκωπτικά ή μειωτικά για τους Έλληνες πρόσφυγες από τον Πόντο και τη Μικρά Λσία. – **αουτικα** επίρρ

[ετυμ < *αούτος* «αυτός», συχνή και χαρακτηριστική λέξη τής διαλέκτου τού Πόντου Ιιθ. < αρχ αυτός, με διατήρηση τής αρχ. προφοράς τής διφθόγγου αυ ως αου. Κατ' άλλη εκδοχή, < αρχ. *ούτος*, τού οποίου προτάσσεται το τουρκ. δεικτικό μόριο ha (πβ. κ. τον ιδιωματικό τύπο *χαούτος*)1 **άουτο ντα φέ** (η) {άκλ.} **1.** θεαματική δημόσια τελετή, κατά την οποία οι αιρετικοί που είχαν καταδικαστεί από την Ιερά Εξέταση στο μαρτύριο τής πυράς καλούνταν επισήμως να διενεργήσουν *πράξη πί- στεως*, για να εξαγοραστούν οι ψυχές τους στον άλλο κόσμο η πρώτη άουτο ντα φε πραγματοποιήθηκε στη Σεβίλλη, το 1481. και η τελευταία στο Μεξικό, το 1850 **2.** (μτφ) πράξη καταστροφής στην πυρά, δημόσια καταδίκη στην πυρά: οι *Γερμανοί Ναζί το 1933 έκαναν ~ βιβλίων στον εμπρησμό τοϋ Ράιχσταγκ.*

[ΕΤΥΜ < πορτ auto da fe «πράξη πίστεως», στην οποία υποχρεούνταν οι κατάδικοι πριν από τη βασανιστική τους θανάτωση (παραδεχόμενοι υπαρκτά και ανύπαρκτα αδικήματά τους), για να τους δειχθεί έλεος μετά θάνατον].

αουτσάιντερ (το) {άκλ.} **1.** ΑΘΛ ο αθλητής ή η αθλητική ομάδα που έχει λίγες πιθανότητες νίκης αντ φαβορί 2. (ειδικότ. στον ιππόδρομο) το άλογο που έχει λιγότερες πιθανότητες νίκης και γι' αυτό συγκεντρώνει λιγότερα στοιχήματα 3. (γενικότ) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε εμφανίζεται σε μια διαδικασία διεκδίκησης να έχει μειωμένες πιθανότητες επικράτησης *η ταινία αυτή είναι το ~ για το όσκαρ σεναρίου* (το οποίο κατά πάσα πιθανότητα θα κερδίσει άλλη ταινία) || *θεωρείται ~ για την προεδρία τού κόμματος* ΑΝΤ φαβορί. Ιετυμ. < αγγλ. outsider < outside «έξω από»! απ επιφών · λέγεται με έμφαση, όταν κάνουμε μια απότομη ή ξαφνική κίνηση ή όταν αιφνιδιάζουμε κάποιον. *~ σε έπιασα'* || *σε τσάκωσα' Πού πας τέτοια ώρα,* Επίσης **επ.**

[ΕΤΥΜ Ηχομιμητ. λ.1.

Α.Π. 1. (ο) Αρειος Πάγος **2.** (η) Αστυνομία Πόλεων **απά** επίρρ. (λαϊκ-λογοτ) **1.** (τοπ) επάνω: *~ στο στρώμα* **2.** (χρον.) τη στιγμή ακριβώς που γίνεται / συμβαίνει κάτι: *~ στο χάραμα* [πτυμ μεν < *απάνω* (με αφομοίωση) < *επάνω* (βλ.λ.)]. **απαγγελία** (η) [αρχ.] [απαγγελιών} 1.η εκφραστική εκφώνηση λογοτεχνικού (πεζού ή έμμετρου) κειμένου *επελέγη ταλαντούχος ηθοποιός για την ~ ποιημάτων τού Καβάφη* συν εκφορά, απόδοση 2. ***απαγγελία κατηγορίας*** η διατύπωση κατηγορίας από την αρμόδια δικαστική αρχή.

απαγγέλλω ρ μετβ {απήγγειλα, απαγγέλθηκα (λόγ απηγγέλθην. -ης, -η μτχ απαγγελθείς, -είσα. -έν). απηγγελμένος} 1. διαβάζω δυνατά (λογοτεχνικό κείμενο) με έντεχνο τρόπο, ώστε να γίνει αισθητός ο ρυθμός, το ύφος. τα νοήματα: *οι μαθητές απαγγέλλουν ποιήματα στις γιορτές* **[[~** *Ελύτη / Σολωμό* **2.** ***απαγγέλλω κατηγορία*** διατυπώνω επισήμως κατηγορία: ο *εισαγγελέας απήγγειλε κατηγορία στους ενόχους* Επίσης **οπαγγέλνω – οπαγγελτικός,** -ή, -ό Ιμτγν]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγγέλλω, διαβάζω*

[ετυμ αρχ., αρχική σημ «εκφωνώ από μνήμης», < *άπ(ο)-* + *άγγέλλω*[**άπαγε** ρ. (με έντονη αποτρεπτική σημασία) φύγε. απομακρύνσου μόνο στις αρχαιοπρεπείς φρ (α) ***άπαγε τής βλασφημίας*** μη βλασφημείς· για να αποτρέψει κανείς κάποιον από υβριστικό λόγο ή προκειμένου να μην εκστομίσει ο ίδιος υβριστικό λόγο: μιλάει *με τέτοια άνεση, σαν να μην είναι ο ίδιος υπεύθυνος για ό.τι έγινε · τι να πω, ~!* (β) ***άπαγε απ' εμού*** μακριά από μένα για να δηλώσει κανείς ότι διαχωρίζει σαφώς τη θέση του από κάτι

[ετυμ αρχ προστ τού ρ. *άπάγω* στη σημ. «απομακρύνω. αποχωρίζω». Χρησιμοποιήθηκε ήδη στην Αρχ. ως αποτρεπτικό μόριο (με παράλειψη τού αντικειμένου *σεαυτόν*), λ.χ Αριστοφ. *Βάτρ.* 853: *άπαγε σεαυτόν εκποδών* «εξαφανίσου, ξεκουμπίσου»! **απαγκειάζω** ρ αμετβ (σχολ ορθ. *απαγκιάζω)* |απάγκειασ-α. -μένος} (λαϊκ.) 1. καταφεύγω σε απάνεμο μέρος ο *καπετάνιος βρήκε ένα μέρος ν' απαγκειάσει, μέχρι να πάψει η φουρτούνα* 2. (απρόσ. ***απαγκειάζει)*** (για τόπο) παρέχει προφύλαξη από τον άνεμο, δεν τον πιάνει ο αέρας, *έλα να καθήσουμε εδώ που* 3. (μτφ.) βρίσκω στοργή. *απάγκειασε στην αγκαλιά της.* **απάγκειο** (το) (σχολ. ορθ *απάγκιο)* (λαϊκ.) **1.** απάνεμος τόπος **2.** (μτφ.) η προστασία, το καταφύγιο, η παρηγοριά: *στο φιλόξενο σπίτι του βρήκε ~*

[ΕΤΥΜ < *απο-* + αρχ. *αγκος* «στενό κοίλωμα (κοιλάδα) ανάμεσα σε βουνά» (προφυλαγμένο από ισχυρούς ανέμους) < αρχ. θ. *άγκ-* «καμπύλο σχήμα». Βλ ομόρρ *άγκ-υρα, άγκ-άλη, άγκ-ύλη, άγκ-ών(ας)* κ ά.].

ράδρες ή ποταμούς».

απαγκιστρώνω ρ. μετβ {απαγκίστρ-ωσα, -θηκα, -μένος} **1.** (λόγ.- σπάν) αφαιρώ το αγκίστρι από (κάτι) ~ *ψάρι* (μεσοπαθ. ***απαγκιστρώνομαι)*** (μτο) **2.** ξεφεύγω από εξάρτηση, από δεσμευτική κατάσταση: *χρειάστηκαν χρόνια μέχρι ν' απαγκιστρωθεί από την επιρροή της* **3.** ΣΤΡΑΙ διακόπτω την εμπλοκή με τον εχθρό με υποχωρητικό ελιγμό: *η μονάδα* του *κατάφερε να απαγκιστρωθεί χωρίς απώλειες.*

— απαγκίστρωση (η).

[ΕΤΥΜ Η μτφ χρήση τής λ είναι νεολογισμός των τελευταίων δεκαετιών. που αποδίδει το αγγλ disengage], **απαγόρευση** (η) [μτγν] {-ης κ -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** το να απαγορεύει κανείς κάτι: *εκδόθηκε απόφαση απαγόρευσης τής εξόδου του από τη χώρα* || *~ τής κυκλοφορίας* ΑΝΤ άδεια **2.** ΝΟΜ ***θέτω (κάποιον) υπό απαγόρευση*** αφαιρώ (από κάποιον) με δικαστική απόφαση το δικαίωμα να διαχειρίζεται την περιουσία του λόγω διανοητικής κυρ ανεπάρκειας **3.** (κατ' επέκτ.) αφαιρώ (από σύλλογο, κόμμα, θρησκευτική ομάδα κ.λπ.) το καθεστώς νομιμότητας το *δικτατορικό καθεστώς έθεσε υπό απαγόρευση όλα τα κόμματα.* **απαγορευτικός,** -ή, -ό [μτγν] **1.** αυτός που δεν επιτρέπει κάτι: *υπάρχουν ~ διατάξεις για τέτοιες πράξεις* **2.** ***απαγορευτικό*** (το) (ενν *σήμα)* (α) ειδικό σήμα που εκδίδει το κεντρικό λιμεναρχείο και απαγορεύει τον απόπλου των πλοίων λόγω δυσμενών καιρικών συνθηκών: *εκδόθηκε ~ για τα δρομολόγια των π/.οίων προς Κυκλάδες. Κρήτη και Δωδεκάνησα* (β) σήμα τής Τροχαίας που απαγορεύει τη στάθμευση, τη διέλευση ή άλλη κίνηση σχετική με την κυκλοφορία των οχημάτων **3.** αυτός που λειτουργεί αποτρεπτικά για κάτι (το οποίο δεν απαγορεύεται): τα *δίδακτρα για τη φοίτηση σε αυτή τη σχολή είναι ~ για παιδιά οικογενειών με μικρά και μεσαία εισοδήματα.* – **απαγορευτικά** επίρρ. **απαγορεύω** ρ μετβ. {απαγόρευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} **1.** επιβάλλω από θέση ισχύος να μη γίνει (κάτι), διατάζω να μη γίνει (κάτι) το *δικτατορικό καθεστώς απαγόρευσε τις διαδηλώσεις / την κυκλοφορία ορισμένων εφημερίδων / την ε/.ευθερία έκφρασης* [[*~ στο παιδί μου να βλέπει τηλεόραση μέχρι αργά τη νύχτα* || *απαγορεύεται* το *κάπνισμα / η είσοδος / η ρίψη απορριμμάτων / η στάθμευση (η διέλευση τροχοφόρων /* ο *απόπλους* ΑΝΤ επιτρέπω ΦΡ ***απαγορευμένος καρπός*** (ί) ΘΡΗΣΚ Ο καρπός τής γνώσης τού Καλού και τού Κακού που, κατά την Π.Δ.. έφαγαν οι Πρωτόπλαστοι παρά την απαγόρευση τού Θεού (ii) (μτφ) οτιδήποτε ελκυστικό δεν επιτρέπεται σε κάποιον να το πλησιάσει, να το αποκτήσει: *όταν ήμουν μικρός, το τσιγάρο είχε για μένα τη γοητεία τού ~* 2. (γενικότ -εκφραστ.) δεν επιτρέπω, εμποδίζω *σας ~ να μου μίλ,άτε στον ενικό!* [[*η φράση «πιο καλύτερο» είναι λάθος, επειδή ο συγκριτικός «καλύτερο» απαγορεύει τη χρήση τού «πιο».*

(ΕΤΥΜ αρχ < *άπ(ο)-* + *άγορεύω].* **απαγχονισμός** (ο) η θανάτωση με αγχόνη θάνατος στην κρεμάλα: ο *~ τού Πατριάρχη Γρηγορίου Η' το 1821* ΣΥΝ κρέμασμα -- **απαγχονί-** ζωρ [αρχ.Ι

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άπαγχονίζω* < *άπο-* + *-αγχονίζω* < *άγχόνη]* **άπάγω** ρ μετβ. (εύχρ κυρ. ο αόρ.· απήγαγα, απήχθην, -ης, -η... (μτχ. απαχθείς. -είσα. -έν)} 1. αρπάζω βίαια (κάποιον), συνήθ. με σκοπό τον εκβιασμό: *απήγαγαν τον γιο του και ζήτησαν λύτρα 20 000.000* || *οι τρομοκράτες απήγαγαν τρεις βουλευτές και τους κρατούν ως ομήρους* 2. (μτφ.) αναγκάζω (κάποιον) χωρίς βία να μείνει μαζί μου για κάποιο διάστημα: *οι δημοσιογράφοι απήγαγαν την ηθοποιό μόλις βγήκε από τη λιμουζίνα και της υπέβαλλαν συνεχώς ερωτήσεις* **3.** (η αρχ. προστ ***άπαγε)*** βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγω.*

[ΗΤΥΜ αρχ. < *άπ (ο)-* + *άγω]* **οπαγωγεας** (ο/η) [1887] {(θηλ) απαγωγ-έως [-είς, -έων} ο δράστης απαγωγής, *συνελήφθησαν οι ~ τού* ττλοϋσιου *εμπόρου.* **απαγωγή** (η) **1.** η αρπαγή προσώπου παρά τη θέλησή του: *η ~ ενός επιχειρηματία* || *αναφέρονται απαγωγές παιδιών που οδηγούνται στην επαιτεία* 2. ΝΟΜ αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει εκείνος που με σκοπό τον γάμο ή την ακολασία απάγει ή κατακρατεί παράνομα γυναίκα που έχει διαταραγμένη νόηση ή είναι ανίκανη να αντι- σταθεί λόγω απώλειας τής συνείδησης ή διανοητικής ατέλειας, ή γενικά οποιαδήποτε γυναίκα χωρίς τη θέλησή της ή έστω με τη θέλησή της αλλά χωρίς τη συγκατάθεση των προσώπων που την έχουν στην εξουσία τους. *η ~ τής δεκαεξάχρονης από τον νεαρό εραστή της* |] *εκούσια / ακούσια ~* · **3.** ΦΙΛΟΣ μέθοδος συλλογισμού, κατά την οποία η σκέψη ξεκινά από τα γενικά και καταλήγει σε ένα συμπέρασμα για το μερικό ΣΥΝ παραγωγή ΑΝΤ επαγωγή · ΦΡ ***εις άτοπον απαγωγή*** βλ λ *άτοπος* · 4. ΓΥΜΝΑΣΤ κάθε κίνηση η οποία απομα- κρύνει δύο τεντωμένα και ενωμένα ή παράλληλα μέλη τού σώματος (π χ η επαναφορά των πελμάτων από την προσαγωγή στην απαγωγή) 5. ΑΝΝΤ κίνηση που απομακρύνει ένα μέλος από τον άξονα τού σώματος ΑΝΤ προσαγωγή [ΠΤΥΜ αρχ. < *άπάγω*] **απαγωγικός,** -ή. -ό 11861] ΦΙΛΟΣ **1.** αυτός που σχετίζεται με την απαγωγή (βλ λ., σημ 3) ΣΥΝ παραγωγικός ΑΝΤ επαγωγικός **2.** ***απαγωγική μέθοδος*** η συλλογιστική μέθοδος που ξεκινά από το γενικό, για να καταλήξει στο μερικό, π χ. *όλα τα πουλιά γεννούν αβγά, άρα και οι γλάροι (που είναι πουλιά) γεννούν αβγά* ΣΥΝ παραγωγική μέθοδος ΑΝΓ επαγωγική μέθοδος – **απαγωγικ-ά /-ώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *επαγωγικός.*

απάγκειο, απάγκιο ή απάγγιο; Η ετυμολογική αναγωγή τής λ. στο αρχ **όγκος** (τό) «στενό κοίλωμα (κοιλάδα, φαράγγι) ανάμεσα σε βουνά» (άρα στενό προφυλαγμένο από τους ανέμους) υπαγορεύει τη γραφή **απάγκειο, απαγκειάζω** με -γκ- και -ει- (όχι **απάγγιο** ούτε **απάγκιο).** Στο *άγκος* ανάγονται και τα αρχ. ποιητ σύνθετα *εύα- γκής«μζ* ωραίες κοιλάδες», *βαθυαγκής «μζ* βαθιές κοιλάδες» και *μΐΟγάγκεια* «τόπος όπου συναντώνται τα νερά από κοιλάδες/χα

α-/αν- *στερητικό*

α-παγίδευτος,-η,-ο **α-πάγωτος,**-η.-ο **α-παιδαγώγητος,**-η,-ο **α-πακετάριστος,**-η,-ο **α-πάλιωτος,** -η, -ο
α-παγίωτος, -η, -ο **α-παζάρευτος,** -η. -ο **α-παίνευτος,** -η, -ο **α-παλαίωτος,** -η, -ο

απαγωγός, -ός, -ό ανατ. αυτός που κάνει κινήσεις απαγωγής ενός μέλους: ~ μυς *ί νεύρο*

[ΗΙΥΜ αρχ., αρχική σημ. «αυτός που οδηγεί μακριά, που απομακρύ- νει», < *άπάγω,* στην αρχ σημ «απομακρύνω, οδηγώ μακριά»] **απάδει, απάδουν** ρ. τριτοπρόσ Ιμόνο στον ενεστ.} (λόγ) δεν αρμόζει, αντιβαίνει, *η κατοχή τμήματος τής Κύπρον από τα τουρκικά στρατεύματα ~ προς τους κανόνες τού Διεθνούς Δίκαιου* ΣΥΝ αντιτί- θεται, αντίκειται ΑΝΤ συνάδει, συμφωνεί, αρμόζει.

[ετυμ < αρχ. *άπήίδω,* αρχική σημ. «τραγουδώ παράφωνα», < *άπ(ο)-* + *(ϊδω.* Ήδη αρχ. είναι και η σημερινή σημ. τού ρήματος, το οποίο συ- ντάσσεται είτε με *από* + γεν είτε με *προς* + αιτ.[. **αποθανατίζω** ρ μετβ {απαθανάτι-σα, -στηκα (λόγ -σθηκα).-σμένος} κάνω να διατηρηθεί (κάτι) στη μνήμη, συνήθ. με τη φωτογραφία, με εικαστικά έργα τέχνης κ λπ.· *ο φωτογράφος απαθανάτισε τη συνάντηση των δύο ηγετών || ο ζωγράφος απαθανάτισε την ομορφιά της.*

— απαθανάτιση (η) [μτγν.|.

(ετυμ αρχ. < *άπ(ο)-* + *-αθανατίζω* < *αθάνατος]*

αποθανατίζω ή αποθανατίζω; Το σωστό είναι **αποθανατίζω,** δηλ *από* + *αθανατίζω* (< *αθάνατος),* δηλώνοντας τη σημ. «καθιστώ κάποιον/κάτι αθάνατο». Το **αποθανατίζω,** προϊόν ανομοιώσεως των αλλεπαλλήλων *-α-* και παρασυσχετισμού προς τα πολλά σύνθετα με *απο-* (*απο-θαρρύνω, απο-θησαυρίζω, απο-βλέπω* κ.τ.ό.), θα σή- μαινε περισσότερο το «αποτελειώνω κάποιον, του αφαιρώ κάθε ίχνος ζωής»!

απάθεια (η) [αρχ·] {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα και η κατάσταση τού απαθούς (βλ λ.): *άκουγε τους εναντίον του υπαινιγμούς με* ~ συν ζα- μανφουτισμός. αδιαφορία 2. φίλος η υποταγή των παθών στον Λόγο, σύμφωνα με τη διδασκαλία των στωικών. **απαθής,** -ής. -ές {απαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· απαθέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που δεν συγκινείται: *μένουν ~ μπροστά στο δράμα των προσφύγων* συν ασυγκίνητος, αδιάφορος 2. ο ανεπηρέαστος από πάθη αντ παθιασμένος, παράφορος ·3. γλωσς ***απαθής βαθμίδα*** τύπος τού θέματος μιας λέξης, ο οποίος διατηρεί αναλλοίωτο το αρχικό φωνήεν τής ρίζας, λ χ αρχ ελλην. *τέν-ων(*< Ι.Ε. **tcn-), *γέν-ος(*< Ι.Ε. **gen-). — **απαθώς** επίρρ [μτγν.]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης,-ης,-ες, μετάπτωση* [ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *-παθής* < *πάθος].*

απαθλίωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} η εξαθλίωση (βλλ). — **απαθλιώνω** ρ.

απαιδευσία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} η έλλειψη μόρφωσης και καλλιέργειας: *ο θεσμός τής λαϊκής επιμόρφωσης επιχείρησε να περιορίσει την* ~ συν αγραμματοσύνη, αμορφωσιά ΑΝΤ μόρφωση, παίδευση, **απαίδευτος,** -η, -ο **1.** αυτός που στερείται μόρφωσης και καλλιέργειας ΣΥΝ αμόρφωτος, αγροίκος, άξεστος · 2. αυτός που δεν έχει βασανιστεί, δεν έχει ταλαιπωρηθεί ΣΥΝ αβασάνιστος ΑΝΙ παιδεμένος. [ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ανεκπαίδευτος», < ά- στερητ. + *παιδεύω* «εκπαιδεύω»)

άπαικτος, -η, -ο ιμεον.] κ. (καθημ.) **άπαιχτος 1.** αυτός που δεν έχει παιχθεί (στο θέατρο, στον κινηματογράφο ή στην τηλεόραση): *αυτό το έργο έμεινε ~ για πάνω από δέκα χρόνια* 2. (χαρτί) που δεν έχει χρησιμοποιηθεί σε χαρτοπαικτική παρτίδα ΣΥΝ αχρησιμοποίητος

• 3. (αρχό στον τ. ***άπαιχτος)*** ασυναγώνιστος: στα *ανέκδοτα είναι* **άπαις** (ο/η) {άπαιδ-ος, -α | -ες, απαίδων} (αρχαιοπρ.) ο άτεκνος [ΕΓΥΜ αρχ. < ά- στερητ. + *παΐς]* **απαισιοδοξία** (η) [1882] {χωρ πληθ.} η τάση να βλέπει κανείς μόνο τη δυσάρεστη όψη των πραγμάτων ή να περιμένει δυσάρεστη έκβαση μιας υπόθεσης ΣΥΝ. πεσιμισμός ΑΝΤ αισιοδοξία. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αισιόδοξος*

απαισιόδοξος, -η, -ο [1886} αυτός που βλέπει μόνο τη δυσάρεστη όψη των πραγμάτων ή που προβλέπει δυσάρεστη έκβαση μιας υπόθεσης: *έκανε ~ προβλέψεις για την πορεία τού χρηματιστηρίου*]| δεν' *χρειάζεται να είσαι τόσο ~ · θα δεις ότι στο τέλος θα πάνε όλα καλά!* ΣΥΝ πεσιμιστής ΑΝΤ αισιόδοξος — **απαισιοδοξώ** ρ. [1850] {-εις } « .* ΣΧΟΛΙΟ λ *αισιόδοξος*

[ΕΤΥΜ < αττο- στερητ. + *αισιόδοξος,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pes- simiste]

απαίσιος, -α, -ο εξαιρετικά κακός, δυσάρεστος ή άσχημος: - *άνθρωπος / συνθήκες / συμπεριφορά / χαρακτήρας* ΣΥΝ. κάκιστος, ελεεινός, φρικτός. αισχρός ΑΜ εξαίσιος, υπέροχος. — **απαίσια** επίρρ., **απαι- σιότητα** (η) [1887|.

[ΕΤΥΜ, μτγν., αρχική σημ. «δυσοίωνος», < *απο-* στερητ. + αίσιος], **απαίτηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως **[** -ήσεις. -ήσεων} **1.** το έντονο αίτημα, το να ζητεί κανείς έντονα (κάτι): *είχε την ~ να τον ακούνε και να τον σέβονται* ||[*προβά/.λει απαιτήσεις στην κ/.ηρονομιά τού θείου του || λογική! παράλογη ί εξωφρενική / δικαιολογημένη / υπερβολική ~ || ικανοποιώ τις ~ του·* ΦΡ έ/ω ***απαιτήσεις*** *έχω* υψηλές προσδοκίες, αξιώσεις: *από τους άλλους δεν περιμένω και πολλά, από σένα όμως*

- || *ξενοδοχείο Δ' κατηγορίας είναι μην έχεις και πολλές απαιτήσεις!* 2. (η γενική ***απαιτήσεων*** ως χαρακτηρισμός) (α) για κάποιον/κάτι που είναι υψηλής ποιότητας, υψηλού επιπέδου, ώστε να ικανοποιεί τις απαιτήσεις κάποιου, *έργο ~* (β) για κάτι που απαιτεί πολλά προσόντα δεν *είναι μια* δουλειά *για τον καθένα, είναι δουλειά ~* **απαιτητής** (ο) [μτγν.] αυτός που προβάλλει απαιτήσεις, αξιώσεις, **απαιτητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που προβάλλει απαιτήσεις, συνήθ. με φορτικό τρόπο: τα *κακομαθημένα παιδιά είναι συνήθως* -1| - βλέμμα 2. αυτός που λόγω τού υψηλού επιπέδου του (μορφωτικού, αισθητικού κ.λπ.) έχει αυξημένες απαιτήσεις από κάποιον/κάτι: ~ *κοινό / αναγνώστης* 3. αυτός που προϋποθέτει προσπάθεια, προσόντα ή ποιότητα κ.τ.ό.: *η εργασία αυτή είναι ιδιαίτερα ~ και προϋποθέτει εξει δικευμένες γνώσεις.* — **απαιτητικ-ά / -ώς** [1896] επίρρ., **απαιτητικό- τητα** (η) [1880]

[ΙΪΙΥΜ μτγν. < αρχ. άτταιτώ *(-έω).* II σημ 2 είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ exi^eant].

απαιτητός, -ή. -ό αυτός που μπορεί να γίνει αντικείμενο απαίτησης.

ΙΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. exigible], **απαιτώ** ρ. μετβ. {απαιτείς... | απαίτ-ησα, -ούμαι (μτχ απαιτούμενος, -η, -ο), -ήθηκα} 1. ζητώ με έντονο τρόπο: ~ *πειθαρχία, τόνισε ο διοικητής στους νεοσύλλεκτους* 2. ζητώ με έντονο τρόπο (κάτι που δικαιούμαι): ~ *να μου πληρώσετε τους κόπους μου* **3.** επιβάλλω (κάτι) ως αναγκαίο, *όπως απαιτούν οι περιστάσεις || αυτή η* δουλειά απαιτεί *χρόνο / υπομονή* 4. ***απαιτούμενα*** (τα) τα αναγκαία εφόδια, οι απαραίτητες προϋποθέσεις: τους *λείπουν ακόμη τα ~ για έναν σωστό γάμο· ούτε δουλειά έχουν σταθερή ούτε σπίτι εξασφαλισμένο.*

,ίΕΤΥΜ αρχ < *άπ(ο)- + αιτώ (~έω)].*

άπαιχτος, -η, -ο —► άπαικτος

αποκούμπι (το) -»αποκούμπι **απαλάμη** (η) παλάμη **Απαλάχια (Όρη)** (τα) ♦ Απαλάχια

απαλειφω ρ μετβ {απάλει-ψα. -φθηκα, -μένος} σβήνω, κάνω (κάτι) ανενεργό, να μην ισχύει *σύσσωμη η αντιπολίτευση ζήτησε να απα- λειφθούν από το νομοσχέδιο οι επίμαχες διατάξεις* ΣΥΝ εξαλείφω, διαγράφω ΑΝΤ διατηρώ.

[ΕΓΥΜ αρχ < *άπ(ο)- + αλείφω].* **απάλειψη** (η) [μτγν] {-ης κ. -είψεως | -είψεις, -είψεων} το να απαλεί- φεται κάτι. *η αντιπολίτευση ζήτησε την ~ των ασαφών σημείων τού νόμου || το κράτος αποφάσισε την ~ των χρεών από τους αγροτικούς συνεταιρισμούς* ΣΥΝ απαλοιφή, ακύρωση, διαγραφή, **απαλλαγή** (η) [αρχ.] **1.** η αποδέσμευση από κάτι δυσάρεστο ή ενοχλητικό: ~ *από πιέσεις / νόσο / υποχρέωση* · 2. η άρση υποχρέωσης: *πήρε ~ από τον* στρατό *για λόγους* υγείας | | *φορολογική ~* · **3.** η αθώ- ωση: ο *εισαγγελέας πρότεινε την ~ τού κατηγορουμένου* **απαλλακτικός,** -ή,-ό [μτγν.] κ (καθημ) **απαλλαχτικός** αυτός που απαλλάσσει· (ειδικότ.) ΝΟΜ αυτός τού οποίου η γνώμη είναι αθωωτική για τον φερόμενο ως δράστη κάποιας πράξεως · ~ *απόφαση / βούλευμα*

απαλλασσω ρ. μετβ. {απάλλα-ξα (λόγ. απήλλαξα), -χθηκα (καθημ -χτηκα, λόγ. απηλλάγην. -ης, -η..), -γμένος} 1. απελευθερώνω (κάποιον), απομακρύνω από (κάποιον) (κάτι δυσάρεστο): *για να σε απαλλάξω από τον κόπο να κουβα/.ήσεις στα χέρια τα ψώνια, θα σου τα φέρω στο σπίτι με το αυτοκίνητο || από τότε που έπιασε* δουλειά, *απα/ϊλάχθηκα από τα έξοδα τής διατροφής του* ΦΡ (α) ***απαλλάσσω (κάποιον) από τα καθήκοντά του*** απολύω (κάποιον) (β) ***απαλλάσσω (από την κατηγορία)*** αθωώνω 2. εξαιρώ (από υποχρέωση): ~ *κάποιον από τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις / από την υποχρέωση υποβο- λής φορολογικής δήλωσης.*

[ΠΤΥΜ αρχ. < *άπ(ο)- + άλλάσσο)]* **απαλλοτριώνω** ρ μετβ {απαλλοτρίω-σα, -θηκα, -μένος} αφαιρώ από ιδιώτη την κυριότητα (κτήματός του) για δημόσια ωφέλεια έναντι αποζημίωσης· το *κράτος απαλ/οτρίωσε τα χωράφια τους, για ν'ανοίξει δρόμους.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *άπαλλοτριώ.* αρχική σημ «αποξενώνω». < *άπ(ο)- + άλλοτριώ (~όω)*< *ά/Λότριος* «ξένος»1. **απαλλοτρίωση** (η) [αρχ **]** {-ης κ -ώσεως **|** -ώσεις, -ώσεων} **1.** (α) η αναγκαστική μεταβίβαση τής κυριότητας κτήματος στο Δημόσιο για κοινωφελείς σκοπούς *έλαβε αποζημίωση για την - τού χωραφιού του* (β) ***αναγκαστική απαλλοτρίωση*** μόνιμη στέρηση τής ιδιοκτησίας προσώπου για δημόσια ωφέλεια, η οποία προβλέπεται στον νόμο και προϋποθέτει την προηγούμενη καταβολή πλήρους αποζημίωσης τού ιδιοκτήτη, το μέγεθος τής οποίας καθορίζεται δικαστικά 2. (μτφ) η αφαίρεση, η κατάργηση· *δεν ανέχτηκε την ~ των δικαιωμάτων του* ΣΥΝ απάλειψη, εξαφάνιση. —**απαλλοτριωτικός,** -ή, -ό [1836] **απαλλοτριώσιμος,** -η, -ο αυτός που μπορεί να απαλλοτριωθεί ΑΝΤ αναπαλλοτρίωτος

[ΕΤΥΜ. < *απα/.λοτρίωση* + παραγ επίθημα *-ιμος]* **απαλοιφή** (η) **1.** η εξάλειψη, η απάλειψη (βλ.λ.) **2.** ΜΑΘ (α) η διαδικασία με την οποία μία εξίσωση ή ανίσωση μετατρέπεται σε ισοδύναμη χωρίς παρονομαστές (β) ***απαλοιφή αγνώστου*** η διαδικασία με την οποία από κάποιες εξισώσεις προκύπτει καινούργια εξίσωση χωρίς έναν άγνωστο (γ) ***απαλοιφή παρονομαστών*** ο πολλαπλασιασμός των δύο μελών εξίσωσης (όπου οι συντελεστές είναι κλασματικοί) με κοινό πολλαπλάσιό τους. για να απαλειφθούν οι παρονομαστές και να καταστούν οι αριθμοί ακέραιοι. « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *α/.οιφή.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άπαλείφω,* πβ. *αλείφω - άλοιφή].* **απαλός,** -ή, -ό 1. μαλακός στην αφή: ~ *μάλλινο πού/.όβερ* / μαλλιά / *τρίχωμα / φτέρωμα / μάγου/ο ί όφασμα* | | *η ~ επιδερμίδα τού μωρού* ΑΝΤ τραχύς, σκληρός, άγριος ΦΡ εξ ***απαλών ονύχων*** βλ λ *όνυχας* **2.** ***απαλό*** (το) το πάνω μέρος τού κεφαλιού βρέφους, που είναι πολύ μαλακό **3.** (γενικά για ερεθίσματα των αισθήσεων) αυτός που είναι ήπιος και που προκαλεί αίσθημα ηρεμίας· ~ *χάδι* / μελωδία / *μουσική / φωνή / αεράκι / χρώματα* (όχι έντονα) ΑΝΤ έντονος, άγριος, βαρύς — **απαλά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ < αρχ. άτταλός. αγν. ετύμου Δύσκολη η σύνδεση με λατ. sapcrc «γεύομαι» (< Ι.Ε. *sap-, πβ αγγλ sap «χυμώδης ουσία»), αρχ. *οπός* «χυμός φυτού» κ.ά. Αρχικά η λ. περιέγραφε το δέρμα τού ανθρώπινου σώματος, καθώς και το εξωτερικό περίβλημα των φρούτων], **απαλότητα** (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ } το να είναι κάτι απαλό, μαλακό στην αφή. *η ~ των ρούχων / τού δέρματος* ΑΝΤ τραχύτητα, σκληρότητα. Επίσης **απαλοαύνη απάλυνση** (η) [1895] {-ης κ. -ύνσεως | χωρ. πληθ.} **1.** το να γίνεται κά

τι απαλό **2.** (μτφ.) η καταπράυνση: ***η ~ τού πόνον / τής θλίψης.*** **απαλύνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {απάλυν-α. -θηκα} ♦ (μετβ) **1.** κάνω (κάτι) απαλό: ***το πλύσιμο με το μαλακτικό απάλυνε τα ρούχα*** **2.** (μτφ.) καθιστώ (κάτι) αμβλύτερο, ηπιότερο: ***προσπαθούσαν να απαλύνουν τον πόνο του || έσπευσε να τονίσει τα φιλικά του αισθήματα, για να απαλύνει τις εντυπώσεις που προκάλεσε η έντονη κριτική του*** ΣΥΝ μαλακώνω, καταπραΰνω, αμβλύνω ♦ 3. (αμετβ.) γίνομαι ηπιότερος: ***απάλυνε ο πόνος του / ο θυμός του*** ΣΥΝ μαλακώνω, αμβλύνομαι **— απαλυντικός,** -ή, -ό [1889], **απαλυντικά** επίρρ. **απαμβλύνω** ρ μετβ. [αρχ.] {απάμβλυ-να, -νθηκα, -μμένος} (λόγ.) μειώνω την ένταση, καθιστώ (κάτι) αμβλύτερο ***με την παρέμβασή του κατάφερε να απαμβλύνει την οξύτητα που υπήρχε*** ΣΥΝ αμβλύνω, κατευνάζω,μετριάζω λνι οξύνω. **— απάμβλυνση** (η) [1856]. **απανεμιά** (η) ιμεον.] (λαϊκ.) **1.** η νηνεμία **2.** (συνεκδ.) ο απάνεμος τόπος ΣΥΝ απάγκειο ΣΧΟΛΙΟ λ ***άπνοια.*** **απάνεμος,** -η, -ο (τόπος) προστατευμένος από τους ανέμους, που δεν τον πιάνει ο άνεμος· - ***λιμάνι***

[ετυμ μεσν. < αρχ. ***υπήνεμος,*** (< ***ύπ(ο)-*** + ***άνεμος),*** με παρασυσχετι- σμό προς τα σύνθετα με την πρόθ ***απο-}*** **απάνθισμα** (το) {απανθίσμ-ατος j -ατα, -άτων} 1.το σύνολο των εκλεκτών: τα ***πανεπιστήμια πρέπει να συγκεντρώνουν το - των επιστημόνων*** ΣΥΝ. αθέρας, ελίτ **2.** (ειδικότ.) η ανθολογία (λογοτεχνικών απο- σπασμάτων): ***~ αποσπασμάτων των αρχαίων κ/βασικών συγγραφέων.*** [ετυμ μεσν. < αρχ. ***άπανθίζω*** «κόβω άνθη» < ***άπ(ο)-*** + ***ανθίζω*** < ***άνθος).***

απανθρακώνω ρ. μετβ Ιμτγν] {απανθράκω-σα, -θηκα, -μένος} καίω (κάποιον/κάτι) μέχρι να γίνει ανθρακας, κάρβουνο: ***στον τόπο τής πυρκαγιάς βρέθηκαν τρία απανθρακωμένα πτώματα*** ΣΥΝ καρβουνιάζω — **απανθράκωση** (η) [1887]. **απανθρωπιά** (η) η σκληρότητα απέναντι στους άλλους, η έλλειψη ευαισθησίας ΣΥΝ ωμότητα ΑΝΤ ανθρωπιά. Κπίσης (λόγ.) **απανθρω- πία** [αρχ]

απανθρωποτοίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ.} η απώλεια των χαρακτηριστικών που ταιριάζουν στον άνθρωπο, το να αποκτά κάποιος/κάτι απάνθρωπα χαρακτηριστικά: ***η ~ των σύγχρονων μεγαλου- πόλεων || η ~ τής καθημερινής ζωής / των σχέσεων λόγω τού σκληρού ανταγωνισμού*** ΑΝΤ εξανθρωπισμός. — **απανθρωποποιώ** ρ. {-είς ..}. [ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. deshumanisation]. **απάνθρωπος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ανθρωπιάς, ευαισθησίας, σκληρός και άσπλαχνος: ***η ~ συμπεριφορά στους αιχμαλώτους πολέμου καταδικάζεται από τις διεθνείς συμβάσεις*** [j ~ ***εγκληματίας*** — **απάνθρωπα** επίρρ. **άπαντα** (τα) {απάντων} το σύνολο των έργων συγγραφέα (συνήθ λογοτέχνη), παρουσιασμένο συνήθ. σε μία έκδοση: ***πρόσφατα ο/.οκλη- ρώθηκε η έκδοση των απάντων τού Παπαδιαμάντη.***

[ΕΤΥΜ Ουσιαστικοπ. πληθ. ουδ. τού αρχ. επιθ ***άπας).***

άπαντο(ν) - άπαντα. Από τη χρήση τού επιθ. **άπας** στη φρ. ***«άπαντα τα έργα τού.*** », δηλ «το σύνολο των έργων, όλα τα έργα» προήλθε (ελλειπτικά) τύπος ενικού το **άπαντο(ν),** που πάσχει και γραμμα- τικώς (το ορθό θα ήταν το ***άπαν)*** και. κυρίως, σημασιολογικώς (αποτελεί αντίφαση προς τη φυσική κατά πληθυντικό εκφορά «άπαντα τα έργα»!) Όπως μας πληροφορεί ο Στέφ. Κουμανούδης, η λ επινοήθηκε από τον Κωνσταντίνο Ασώπιο, που τη χρησιμοποίησε (1853), για να ειρωνευθεί τα ***Άπαντα*** τού Παναγ. Σούτσου. Η λ., χρησιμοποιούμενη έτσι ειρωνικά, σημαίνει (για συγγραφείς, διανοουμένους κ.λπ.) ότι όλο το συγγραφικό έργο κάποιου εξαντλείται σε ένα και μόνο βιβλίο, που είναι το «***άπαντό***» του, μια και δεν διαθέτει ***«άπαντα»'.***

απανταχού επίρρ. (αρχαιοπρ) 1. παντού, σε όλα τα μέρη· φρ *απανταχού τής γης* ***(άπανταχοΰ γης,*** Δίων Κάσσιος 69. 13) ανά τον κόσμο: ***ανθρωπιστικοί οργανισμοί βρίσκονται*** - 2. *απανταχού* (οι) {άκλ Ι αυτοί που κατάγονται από μία περιοχή, αλλά βρίσκονται διασκορπισμένοι σε όλο τον κόσμο ή σε όλη τη χώρα. οι ~ ***Έ/.ληνες τιμούν τις εθνικές επετείους || οι ~ Γιαννιώτες*** *i* ***Κρητικοί / Ναξιώτες*** [ΕΤΥΜ < αρχ ***άπανταχοΰ*** < ***άπας, -αντος*** + αρχ. παραγ. επίθημα -α^οΰ (δηλώνει τόπο)], **απανταχούσα** κ **πανταχούσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} εκκλης **1.** πατριαρχική εγκύκλιος 2. (κατ' επέκτ) η εγκύκλιος αρχιερέα προς το ποίμνιό του ή τους κληρικούς τής δικαιοδοσίας του · **3.** (σκωπτ.-κα- θημ.) ο λογαριασμός, κάθε έγγραφη πληροφορία (ειδοποίηση, ανακοίνωση, επιστολή κ.λπ.) για οικονομική συνήθ. επιβάρυνση τού παραλήπτη, γενικότ δυσάρεστη είδηση: ***ήρθε η ~ από τη Δ Ε.Η / από την εφορία.***

[ετυμ < ***απανταχού*** + ***-ούσα*** (βλ.λ.)].

απανταχούσα - πανταχούσα - πανδεκτική. Η σημερινή χρήση τού **απανταχούσα** ως **πανταχούσα,** και μάλιστα στη φρ ***«πήρε i έλαβε / του έστειλαν την πανταχούσα»*** (πήρε μια δυσάρεστη έγγραφη είδηση, π ***χ.*** την πανταχούσα τής εφορίας να πληρώσει κ.τ.ό.), ανάγεται στις «πατριαρχικές εγκυκλίους» προς τους **«απανταχού** ορ θοδόξους». Παρόμοιες εγκυκλίους επιστολές έστελναν, κατ' επέκταση, και οι επίσκοποι προς πάντες τους κληρικούς και τους πιστούς τής περιοχής δικαιοδοσίας τους. Επειδή οι εγκύκλιοι αυτές περιείχαν συχνά αυστηρές νουθεσίες, που έφθαναν στα όρια τής επιτίμησης, το **(α)πανταχούσα (εγκύκλιος)** πέρασε στη σημ. τής δυσάρεστης (για τον αποδέκτη) έγγραφης είδησης. Ανάλογη με την απανταχούσα ήταν και η **πανδεκτική** εγκύκλιος επιστολή, που επίσης απευθυνόταν προς πάνιες τους κληρικούς και λαϊκούς με ανάλογες εντολές ή νουθεσίες

απάντηση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως **[** -ήσεις, -ήσεων} **1.** αυτό που λέει κανείς, όταν τον ρωτούν ή του απευθύνουν τον λόγο *η ~ στην ερώτηση κάποιου || γραπτή / προφορική / απότομη / έγγραφη / περιεκτική / καταφατική / σιβυλλική / άμεση / αόριστη / αποστομωτική i αρνητική I τηλεφωνική* (από το τηλέφωνο) / *επίσημη / έξυπνη / κατηγορηματική ι περήφανη ι σύντομη i τελική ~ || δίνω I περιμένω ~ || ρώτησα, αλλά δεν πήρα* ~ ΣΥΝ απόκριση ΛΝΤ ερώτηση· ΦΡ (μτφ.) ***πληρωμένη απάντηση*** βλ. λ. *πληρωμένος* **2.** (συνεκδ) το έγγραφο που περιέχει τα στοιχεία που ζήτησε κάποιος με αίτησή του: *η ~ έφθασε σε υπηρεσιακό φάκελο* ΦΡ ***σε απάντηση*** ως τυποποιημένη αρχή γραπτού κειμένου που περιέχει στοιχεία σχετικά με αίτηση κάποιου. ~ *τής από 1/1/95 επιστολής σας, διευκρινίζονται τα εξής .* 3. η λύση ενός προβλήματος (ειδικότ. για μαθηματικά, φυσική κ.λπ. στο σχολείο) το αποτέλεσμα ενός προβλήματος, μιας άσκησης, *η - σε ένα πρόβλημα γεωμετρίας || έκανα λάθος στην ~ || οι ~ στις ασκήσεις των μαθηματικών βρίσκονται στο τέλος τού βιβλίου* **4.** (συνεκδ.) οτιδήποτε ικανοποιεί μια απορία, μια αμφιβολία, μια αναζήτηση θεωρητική κ.λπ.. *στη θρησκεία βρίσκει κανείς απαντήσεις σε πολλά υπαρξιακά προβλήματα* [[στα *λόγια του υπήρχαν οι ~ στις αναζητήσεις μου* 5. (μτφ.) η αντίδραση κάποιου σε ενέργεια άλλου, ο *πρωθυπουργός δήλωσε ότι θα υπάρξει δυναμική ~ τής χώρας σε όποιον στραφεί εναντίον της || η ερμηνεία της στο συγκεκριμένο έργο υπήρξε μια αποστομωτική - σε όσους αμφισβητούσαν τις υποκριτικές της ικανότητες* **απαντητικός,** -ή, -ό [1843] **1.** αυτός που έχει τον χαρακτήρα απάντησης: *δημοσιεύεται σήμερα η ~ επιστολή τού υπουργού* **2.** ΝΟΜ. (στο Διεθνές Δίκαιο) ***απαντητικά μέτρα*** νόμιμα μέτρα που λαμβάνει ένα κράτος εναντίον άλλου κράτους, το οποίο παραβίασε το Διεθνές Δίκαιο εις βάρος τού πρώτου κράτους (πβ. λ. *αντίμετρα)* **άπαντο(ν)** (το) ♦ άπαντα

απαντοχή κ **παντοχή** (η) {χωρ. πληθ} το να περιμένει κανείς να συμβεί κάτι, ιδ. η ελπίδα, η προσδοκία ευνοϊκής εξέλιξης· (συνεκδ) το ηθικό στήριγμα, οτιδήποτε στο οποίο βρίσκει κανείς αυτό που επιδιώκει «(ενν. το *σπιτάκι μας) ήταν λιμάνι κι αγκαλιά και γλυκιά* ~» (Τ. Λειβαδίτης) ΣΥΝ προσμονή, αναμονή. — **απαντέχω** ρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*

[ετυμ μεσν. < *απαντέχω* < αρχ. *υπαντέχω* «περιμένω, καρτερώ» (με την επίδραση τής προθ. *από)* < *υπ(ο)* + *άντέχω].* **απαντώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ αμετβ {απαντάς. | απάντ-ησα, -ώμαι, -άται... κ. -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. (+σε) δίνω απάντηση, λέω κάτι, όταν με ρωτούν ή γενικότ. μου απευθύνουν τον λόγο ή στρέφονται προς εμένα: (μετβ.) *θα σου απαντήσω* αύριο || (αμετβ.) - *σε γράμμα / σε αγγελία / σε πρόκληση / σε πρόσκληση || ~ τηλεφωνικώς / γραπτώς || ποιος απάντησε στο τηλέφωνο;* ΣΥΝ αποκρίνομαι· φρ *ΚΙ εκείνος δεν απάντησε* ως σχόλιο για την επιλογή κάποιου να μην απαντήσει σε ερώτηση που του τέθηκε **2.** (μτφ.) αντιδρώ, κυρ. ανταποδίδοντας σε κάποιον κάτι που μου έχει κάνει: (μετβ) *στα πυρά* τού *εχθρού απαντήσαμε με καταιγιστικά πυρά* · 3. (μετβ.) συναντώ κάποιον· *«στον δρόμο που πηγαίνανε γέροντ' απαντούν»* (δημοτ. τραγ.) || (αλ- ληλοπαθ) *απαντήθηκαν τυχαία στο χωριό* · ΦΡ *μην τον είδατε, μην τον απαντήσατε;* (ειρων.) για κάποιον που εξαφανίστηκε ή έφυγε συνοδεύεται συχνά από το όνομα τού προσώπου και τον χαρακτηρισμό «τον λεβέντη», π.χ. *«μην τον είδατε, μην τον απαντήσατε, τον Γιάγκο τον λεβέντη;»* **4.** (αμετβ.) (τριτοπρόσ. *απαντά, απαντούν)* (λόγ.) υπάρχει, μπορεί κανείς να το συναντήσει: *μια λέξη που απαντά δύο φορές στον Όμηρο* ΣΥΝ κείται, βρίσκεται, συναντάται.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *απαντώ (-άω)* < *άπο-* + *άντώ* «τίθεμαι απέναντι, πρόσωπο με πρόσωπο» < επίρρ *άντα* «απέναντι», αιτιατική θέματος *άντ-,* τού οποίου η τοπική πτώση *άντί* χρησιμοποιήθηκε ως πρόθ.].

απαντά ή απαντάται; Το **απαντώ** είναι αρχαία λέξη. Κύρια σημασία της στην Αρχαία ήταν η σημ. τού «συναντώ» (το ρ. **συναντώ** υπήρχε επίσης στην Αρχαία με την ίδια περίπου σημασία). Η σημερινή σημ. τής λ. προήλθε από αρχαίες χρήσεις, όπως ***«απαντώ προς την ερώτησιν / τό πρόβλημα»*** (Αριστοτ.), που σήμαιναν αρχικά «καταπάνομαι, επιχειρώ, μπαίνω, ανταποκρίνομαι». Οι αρχαίοι, με τη σημ τού «απαντώ» χρησιμοποιούσαν το **αποκρίνομαι,** που χρησιμοποιούμε και σήμερα. Το ***απαντώ*** ξεκινάει ως σύνθετο τού αρχ. **άντώ** «συναντώ» (ομόρρ τού **αντί, έναντι, εναντίον** κ.τ.ό.), από όπου παρήχθησαν τα: **απ-αντώ, συν-αντώ, κατ-αντώ, προϋπ-αντώ** Τέλος, ήδη στην Αρχαία το ***απαντώ*** χρησιμοποιήθηκε και ως αμετάβατο ρ με τη σημ. τού «βρίσκομαι, εμφανίζομαι, υπάρχω» Επομένως, είναι σωστό (και αρχαίο ήδη) να λέμε ***«Η λέ-***

α- / **αν-** στερητικό **α-**

πάντρευτος, -η, -ο **α-**
παντρολόγητος, -η, -ο **α-**
παττούτσωτος, -η, -ο **α-**
παράγγελτος, -η, -ο **α-**
παραγκώνιστος, -η. -ο
απαραδειγμάτιστος, -η, -ο
α-παρακάλε(σ)τος, -η, -ο
α-παράκαμπτος, -η. -ο **α-**
παρακίνητος, -η, -ο **α-**
παρακολούθητος, -η, -ο
α-παρακράτητος, -η, -ο
α-παράλειπτος, -η, -ο
α-παράληπτος, -η, -ο **α-**
παραλλήλιστος, -η, -ο **α-**
παραμέλητος, -η, -ο **α-**
παραμέριστος, -η, -ο **α-**
παραμόνευτος, -η, -ο **α-**
παραμόρφωτος, -η, -ο
α-παραμύθιαστος, -η, -ο
α-παράπεμπτος, -η. -ο **α-**
παραπλάνητος, -η, -ο **α-**
παραπλοίητος, -η, -ο **α-**
παράφθαρτος, -η, -ο **α-**
παράφραστος, -η, -ο
α-παραφύλαχτος, -η, -ο **α-**
παραχάρακτος, -η, -ο **α-**
παραχώρητος, -η, -ο **α-**
παρέμβλητος, -η, -ο **α-**
παρεμπτόδιστος, -η, -ο

ξη αυτή ***απαντά*** *στον Παπαδιαμάντη ι στα μεσαιωνικά κείμενα» κ.χ.ό.,* και όχι *«Η λέξη αυτή* ***απαντάται.*** »

απάνω επίρρ. -»επάνω
απανωπροίκι (το) -> πανωπροίκι
απανωσιά (η) Ιχωρ. γεν. πληθ } (λαϊκ) η επιφάνεια, το επάνω μέρος [ετυμ < *απάνω*. λ. που χρησιμοποιήθηκε από τον Ψυχάρη και τους πρώτους δημοτικιστές (Πάλλης, Βλαστός κ.ά.) · για να αποφευχθεί το αρχ *επιφάνεια]*
απανωτός, -ή. -ό κ **επανωτός** (κυριολ) διαδοχικός, ο ένας πάνω από τον άλλον (συνήθ.) ο ένας μετά τον άλλον συνεχώς, χωρίς διακοπή: *τα ~ χτυπήματα τής μοίρας* || *~ επιθέσεις ί αποτυχίες* ΣΥΝ αλλεπάλληλος, συνεχής, αδιάκοπος ΑΝΤ διακεκομμένος, σποραδικός.
— απανωτά επίρρ.
[ΕΤΥΜ < *απάνω* + παραγ. επίθημα *-τός]* **άπαξ** επίρρ. (αρχαιοπρ **) 1.** μία φορά μόνο: *η λέξη αυτή απαντά* **~** *στον Όμηρο* ΑΝΓ πολλές φορές, επανειλημμένως· ΦΡ ***άπαξ (και) διά παντός*** μια για πάντα, οριστικά *στο λέω - και δεν θα το επαναλάβω* **2.** ΦΙΛΟΛ (α) ***άπαξ λεγόμενον*** λέξη, που απαντά στα κείμενα μία μόνο φορά (β) Λέξη ***άπαξ*** λέξη που απαντά μία μόνο φορά στο έργο κάποιου: *οι λέξεις άπαξ τού Σολωμού* 3. (ως σύνδ.) εφόσον. αφού (συνήθ. + και = ***άπαξ και):*** *- και ήρθες, θα μείνεις για φαγητό* ΣΥΝ μια και, μια που.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άπαξ* < *ά-* αθροιστ. (< I.E. *sm-) < επίρρ *πάξ* «επαρκώς»
< θ. *παγ-*, από όπου και αόρ. β' *έ-πάγ-ην*, ρ. *πήγ-νυ-μι*. Βλ. κ. *πήζω* Η χρήση τού συνδυασμού *άπαξ και* ως συνδέσμου προέρχεται από την ανάλυση αρχ συντακτικοί σχημάτων με μετοχή, λ.χ. *άπαξ θανόντος οΰτις εστ' ανάστασις*. Αισχύλ *Ενμεν* 648]. **απαξάπας,** -ασα, -αν [απαξάπ-αντος, -αντα | -αντες (ουδ. -αντα). -άντων (θηλ -ασών)] (αρχαιοπρ.) 1. ολόκληρος, όλος ανεξαιρέτως ΑΝΤ μερικός, τμηματικός 2. (συνήθ στον πληθ.) όλοι ανεξαιρέτως, *ήρθαν στη συνάντηση απαξάπαντες.*
|ετυμ < αρχ. *άπαξάπας*< *άπαξ* + *άπας]*. **απαξία** (η) {χωρ πληθ.} (λόγ.) η απουσία, η έλλειψη (ηθικής) αξίας (από κάτι) συν αναξιότητα.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *άπ(ο)*~ στερητ. + *αξία]* **απαξιώ** ρ. μετβ. {απαξιοίς. | απαξίωσα} (+να) θεωρώ ότι δεν αξίζει τον κόπο. δεν καταδέχομαι: *~ να σου απαντήσω!* || (συχνά ειρων για κάποιον που αμελεί να ασχοληθεί με κάτι): *απαξιοί να φάξει να βρει δουλειά* (πβ λ. *απαξιώνω)*). χολιο λ *πληρώ* [ΕΤΥΜ < αρχ. *άπαξιώ (~όο))* < *άπο-* στερητ. + *άξιώ]*. **απαξιώνω** ρ. μετβ. {απαξίω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** οικον μειώνω την αξία, κάνω κάτι να αξίζει λιγότερο ή να μην έχει αξία 2. (μτφ) μειώνω την αξία. καθιστοί (κάποιον/κάτι) ανάξιο λόγου: *η στάση του απαξιώνει την προσπάθεια* |[(μεσοπαθ.) *«το δημόσιο σχολείο απαξιώνε- ται, χάνει την υπόστασή του και την ίδια στιγμή τα ιδιωτικά σχολεία ενισχύονται και επεκτείνονται»* (εφημ.) (πβ λ. *απαξιώ)*. **απαξίωση** (η) [μτγν] j-ης κ -ώσεως | χωρ πληθ.} **1.** οικον η μείωση τής αξίας. *- εξοπλισμού* (λόγω φθοράς, εισαγωγής νέων μοντέλων κ.λπ.) 2. (μτφ.) η απόρριψη τής αξίας, το να θεωρείται (κάποιος/κάτι) ότι δεν έχει αξία: *η ~ των πολιτικών από μερίδα τού Τύπου* **απαξιωτικός,** -ή, -ό αυτός που δηλώνει απαξίωση, άρνηση τής αξίας: *~ σχό?ao / συμπεριφορά* — απαξιωτικ-ά / **-ώς** επίρρ **άπαπα** επιφών. · εκφράζει έντονη άρνηση: *Δεν πρόκειται να πάω. όσο και να με παρακαλάς!*
[ετυμ Ηχομιμητ. λ., πβ. αρχ. επιφών *άππαπαΐ]* **απαράβατος,** -η, -ο αυτός που δεν μπορεί ή δεν πρέπει να τον πα- ραβεί κανείς, *είναι ~ όρος στη συμφωνία τους να μην επεμβαίνει ο ένας στην προσωπική ζωή τού άλλου* || *~ νόμος ! έθιμο / κανόνας / υποχρέωση / συνήθεια / δέσμευση / αρχή* ΣΥΝ απαράγραπτος, απαραβίαστος. — **απαράβατα** επίρρ [ι-.γνμ ατγν < ά-στερητ. + *παραβαίνω].* **απαραβίαστος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που δεν τον έχουν παραβιάσει: *η πόρτα ήταν συνεπώς οι διαρρήκτες μπήκαν από αλλού* ΣΥΝ άθικτος, ανέπαφος αν γ παραβιασμένος 2. αυτός που δεν είναι δυνα- τόν να παραβιαστεί: *~ χρηματοκιβώτιο* 3. (α) αυτός που δεν πρέπει να παραβιαστεί *το δικαίωμα στην εργασία είναι ~* συν απαράγραπτος (β) (ειδικότ.) για χώρο που λειτουργεί ως άσυλο, όπου δεν έχει εξουσία η αστυνομία · *ο πανεπιστημιακός χώρος θεωρείται ~* [[*ιερός και* **- · 4.** αυτός που δεν πρέπει να κατηγορηθεί, να σπιλωθεί *το πρόσωπο τού Πατριάρχη έχει κηρυχθεί ~* ΣΥΝ απρόσβλητος, ιερός 5. ΝΟΜ (α) ***απαραβίαστο*** (το) η ιδιότητα ιδιωτικού ή δημόσιου χώρου, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπεται σε κανέναν να τον παραβιάσει · το *~ τής ιδιωτικής ζωής / τής αλληλογραφίας* (β) ***απαραβίαστο συνόρων*** αρχή που συνδέεται με την αναγνώριση κράτους περιλαμβάνει δηλ. την αποδοχή τής αρχής τής εδαφικής ακεραιότητάς του. επομένως τής ανεξαρτησίας του και τής κυριαρχίας του εντός των συνόρων του. **απαραβίαστα / απαραβιάστως** [1840] επίρρ. **απαράβλεπτος,** -η, -ο [μτγν] αυτός που δεν τον έχουν παραβλέψει: *~ μειονέκτημα / χαρακτηριστικό.* **απαράβλητος,** -η. -ο αυτός που υπερτερεί τόσο πολύ (σε κάτι), ώστε να μη μπορεί να συγκριθεί με κανέναν/τίποτε άλλο: *~ θάρρος / ήθος / ομορφιά / ευφυΐα* συν ασύγκριτος.
[ΕΤΥΜ μτγν < *ά-* στερητ. + *παραβάλ/.ω* (βλ. κ. *βλητός)]*. **απαραγνώριστος,** -η, -ο [1841] αυτός που δεν μπορεί να παραγνωριστεί· *~ ομοιότητες / διαφορές* **απαράγραπτος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που στο πέρασμα τού χρόνου δεν είναι δυνατόν να καταργηθεί ή να πάψει να υπάρχει: *το ~ δικαίωμα των λαών για αυτοδιάθεση* ΣΥΝ απαράβατος, απαραβίαστος, αναφαίρετος **2.** ΝΟΜ ***απαράγραπτο*** (το) το να μην υπόκειται κάτι σε παραγραφή· το *~ οικονομικών αξιώσεων*. **απαραδεκτος,** -η, -ο [μτγν] κ. (λαϊκ) **απαράδεχτος 1.** αυτός που δεν μπορεί να θεωρηθεί παραδεκτός στο πλαίσιο των κανόνων που ισχύουν: *η επέμβαση στα εσωτερικά μιας ξένης χώρας είναι ~ πράξη* jj *~ κατάσταση / τρόπος / όρος / στάση / συνθήκες / καθεστώς / πρόκληση/ τακτική* ΣΥΝ αθέμιτος, ανεπίτρεπτος ΑΝΤ παραδεκτός 2. (καθημ.) πολύ κακός *το φαγητό είναι ~* **3.** ΝΟΜ (α) (ο τ ***απαράδεκτος)*** αυτός που δεν πληροί τις προϋποθέσεις, ώστε να γίνει παραδεκτός (β) ***απαράδεκτο*** (το) μορφή ελαττωματικότητας μιας διαδικαστικής πράξης, με την οποία ζητείται δικαστική προστασία ή υποστηρίζεται μια τέτοια αίτηση (π.χ. αγωγή) συνίστανται στη μη τήρηση κάποιου δικονομικού κανόνα με αποτέλεσμα το δικαστήριο να εμποδίζεται στην εξέταση τής ουσίας τής υπόθεσης, καίτοι η διαδικαστική πράξη αυτή καθαυτή μπορεί να είναι και υποστατή και ισχυρή. — **απαράδεκτα / απαραδέκτως** επίρρ **απαράδοτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει παραδοθεί στον παραλήπτη. *~ δέμα* ΣΥΝ ανεπίδοτος ΑΝ ι παραδεδομένος · 2. αυτός που δεν έχει παραδοθεί στον εχθρό: το *κάστρο έμεινε ~ ώς το τέλος τού πολέμου* ΣΥΝ άπαρτος, ακυρίευτος [ΕΙΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ. + *παραδίδωμι].* **απαραίτητος,** -η, -ο αυτός χωρίς τον οποίο δεν μπορεί να γίνει κάτι: *η οργάνωση είναι - για την καλή λειτουργία μιας επιχείρησης* || *~ όρος ί συνθήκη / προϋπόθεση* || *άκρως / απολύτως ~* || (κ ως ουσ. *απαραίτητα. τα) πρέπει κανείς να περιορίζεται στα ~ και να μην κάνει περιττές σπατάλες* ΣΥΝ χρήσιμος, αναγκαίος — **απαραίτητα / απαραιτήτως** [αρχ.] επίρρ
[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «αμετάπειστος παρά τις παρακλήσεις, τις ικεσίες», < *ά-* στερητ. + *παραιτώ (-οΰμαι)* «ικετεύω». Κατά τον Μεσαίωνα Τ| λ. έλαβε τη σημ. «αναπόφευκτος»], **απαρακώλυτος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που δεν έχει παρακωλυθεί, που δεν έχει εμποδιστεί: *~ διαδικασία* —**απαρακώλυτα /απαρακωλύτως** επίρρ.
απαράλλακτος, -η, -ο κ (καθημ) **απαράλλαχτος** αυτός που δεν διαφέρει σε τίποτε από κάποιον άλλον, ο εντελώς όμοιος *είναι ίδιος κι - ο πατέρας του* ΣΥΝ πανομοιότυπος, ολόιδιος, φτυστός ΑΝΤ διαφορετικός, ανόμοιος. — **απαράλλακτα / απαραλλάκτως** [μτγν.] επίρρ « .* ΣΧΟΛΙΟ* λ *όμοιος.*
[ΗΓΥΜ. μτγν. < *ά-* στερητ + *παραλλάσσω).* **απαραμειωτος,** -η, -ο **[**1824] αυτός που δεν έχει μειωθεί ή δεν είναι δυνατόν να μειωθεί: το *ενδιαφέρον του για τα αθλήματα παρέμεινε ακόμα και όταν ο ίδιος δεν ήταν σε θέση να αθληθεί* ΣΥΝ αμείωτος, σταθερός.
απαράμιλλος, -η, -ο αυτός που δεν επιδέχεται σύγκριση, αυτός τον οποίο δεν μπορεί κανείς να συναγωνιστεί · *- θάρρος / γενναιότητα / ηρωισμός / τέχνη ι ερμηνεία / ομορφιά* ΣΥΝ άφθαστος, ασύγκριτος, ασυναγώνιστος. — **απαράμιλλα** επίρρ
[ΠΤΥΜ μεσν < *ά-* στερητ + *παράμιλλος «*διαγωνιζόμενος» < *παρ(α)-* + *άμιλ/.α].*
απαραμύθητος, -ος (καθημ. -η), -ο (λόγ.) αυτός που δεν είναι δυνατόν να παρηγορηθεί.
ΙΠΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *παραμυθοΰμαι* «παρηγορώ»], **απαρασαλευτος,** -η. - ο αυτός που δεν κλονίζεται, που μένει σταθερός (σε κάτι): *η ~ πίστη του τον καθοδηγούσε* ΣΥΝ αμετακίνητος — **απαρασάλευτα / απαρασαλεύτως** επίρρ.
[ΕΤΥΜ μτγν < *ά-* στερητ. + *παρασαλεύω}.* **απαρασκεύαστος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει προετοιμαστεί ή δεν έχει παρασκευαστεί ΑΝΤ παρασκευασμένος. — **απαρασκεύαστα / απαρασκευάστως**]αρχ.] επίρρ. **απαράσκευος,** - η, -ο (αρχ.) αυτός που δεν έχει προετοιμάσει τον εαυτό του για κάτι *πήγε - στις εξετάσεις* ΣΥΝ απροετοίμαστος, ανέτοιμος ΑΝΤ προετοιμασμένος,
απαρατήρητος, -η. -ο [μτγν.Ι αυτός που δεν τον παρατήρησε, δεν τον πρόσεξε κανείς ΑΝΤ φανερός, εμφανής- ΦΡ ***περνώ απαρατήρη- τος*** δεν γίνεται αισθητή η παρουσία μου: *η είσοδός της στην αίθουσα πέρασε απαρατήρητη* — **απαρατήρητα** επίρρ **απαρέγκλιτα** επίρρ. (λόγ.) χωρίς παρέκκλιση, πιστά: *θα τηρηθεί~ το πρόγραμμα*]] *η κυβέρνηση θα ακολουθήσει ~ την ίδια οικονομική πολιτική* Επίσης (λογιότ) **απαρεγκλιτως** [μτγν] **απαρέγκλιτος,** -η. -ο **1.** (κυριολ.) αυτός που δεν παρεκκλίνει από την πορεία του. που δεν λοξοδρομεί ΣΥΝ σταθερός 2. αυτός που δεν παρεκκλίνει από τις θέσεις ή τις ιδέες του: *είχε ως ~ αρχή να μη χρηματίζεται.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κλίνω.*
[ΕΤΥΜ μτγν < *ά-* στερητ + *παρεγκλίνω* «γέρνω προς πλάγια θέση» < *παρ(α)-* + *έγκλίνω* «κλίνω, γέρνω» < *έν-* + *κ/άνω]*

απαρέγκλιτος - *απαρέκκλιτος. Από το αρχ. ρ. παρεγκλίνω σχη- ματίσηκε ήδη στην Αρχαία επίθ. α-παρ-έγ-κλιτος. που σήμαινε αυτόν που δεν παρεκκλίνει, δεν ξεφεύγει (από την πορεία, τον κανόνα. την κατεύθυνση κ τ.ό.). Στη Ν. Ελληνική δεν χρησιμοποιείται ρ. *παρεγκλίνω*, αλλά παρ-εκ-κλίνω Ωστόσο, το ρ αυτό δεν σχηματίζει ρηματικό επίθετο Έτσι, στη σημερινή Ελληνική έχουμε: ρ *παρεκκλίνω* - όχι **παρ-εγκλίνω.* επίθ. στερητ *απαρέγκλιτος* - όχι **οίπαρέκ κλιτός'.*
-♦ *κλίνω*

απαρέμφατο (το) {απαρεμφάτ-ου [-ων} ΓΛΩΣΣ Ι.άκλιτος ρηματικός τύπος τής Αρχ Ελληνικής και πολλών άλλων αρχαίων αλλά και σύγχρονων γλωσσών (π χ τής Γερμανικής, τής Γαλλικής, τής Ρωσικής), που δηλώνει το ποιόν ενεργείας (διάρκεια / επανάληψη - συνοπτικό- τητα / στιγμιαίο) και τη διάθεση / φωνή τού ρήματος, αλλά όχι το πρόσωπο και τον αριθμό: *τελικό / ειδικό / έναρθρο ~* || *~ τού σκοπού!*

αποτελέσματος 2. (στην παραδοσιακή γραμματική) κάθε άκλιτος τύπος σε -ει / -εϊ (π.χ. λυθεί, ντύσει κ ά.), με τους οποίους σχηματίζονται οι συντελικοί χρόνοι (είχα πλυθεί, θα έχω ντύσει). — απαρεμφατικός, -ή, -ό ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *γερούνδιο*.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *άπαρέμφατον*, ουδ τού επιθ *άπαρέμφατος* < ά- στερητ. + *παρεμφαίνω* «εμφανίζω» < *παρ(α)-* + *εμφαίνω*. Η ονομασία *άπαρέμφατον* δόθηκε στον ρηματικό αυτόν τύπο, επειδή δεν *παρεμ- φαίνει* (= εμφανίζει, δηλώνει) αριθμό ή πρόσωπο, όπως οι υπόλοιπες (παρεμφατικές) εγκλίσεις)!.

απαρέμφατο: συμπληρωματικές δομές με *να* / *ότι.* Ιο απαρέμφατο τής Αρχ Ελληνικής ήταν. στην πραγματικότητα, συνεπτυγμένη (σε μία λέξη) μορφή ρηματικής πληροφορίας, που συμπλήρωνε (ως αντικείμενο ή, λιγότερο, ως υποκείμενο) την πληροφορία ενός άλλου (κυρίου) ρήματος. *Βούλεται* ***γράφειν*** (= *θέλει* ***να γράφει***) **-** *Λέγει* ***φιλεῖν*** (= *λέγει* ***ότι αγαπάει)*** Στη συντακτική ανάλυση τής Αρχ. Ελληνικής, το απαρέμφατο που ισοδυναμεί με πρόταση εκχα- γόμενη με το **να** λέγεται **τελικό,** ενώ. όταν ισοδυναμεί με πρόταση που εισάγεται με το **ότι/πως,** λέγεται **ειδικό.** Με το πέρασμα της Ελληνικής σε αναλυτικές (περιφραστικές) δηλώσεις αντί των συνθετικών (μονολεκτικών), το απαρέμφατο ήδη στην πρώιμη βυζαντινή περίοδο (6ος-12ος αι. μ.Χ.) άρχισε να εμφανίζεται με τη μορφή **ἵνα** (> *ἰνά* > **να)** + **υποτακτική** *θέλει ἵνα γράφῃ* > *θέλει να γρά- φῃ* (ή *να γράφει*, με την απλοποίηση τής ορθογραφίας που επήλθε στη δεκαετία τού 1980) Έτσι. σιγά-σιγά χάθηκε από τη χρήση το απαρέμφατο και παρέμεινε μόνο *σε* μερικές αρχαιοπρεπείς ένσ.ρ- θρες χρήσεις: *απαγορεύεται το καπνίζειν - έχει πολύ καλό λέγει ν*

- το */^ακωνίζειν εστί φιλοσοφείν - το είναι και το γίγνεσθαι - δούναι και* λαβείν κ ά. Ιστορική προέλευση απαρεμφάτου έχουν και οι άκλιτοι ρηματικοί τύποι, με τους οποίους σχηματίζονται οι συντελικοί χρόνοι: *έχω / είχα / θα έχω* ***λύσει*** - *έχω / είχα / θα έχω* ***λυθή*** (ή, με την ορθογραφική απλούστευση, **λυθεί).** Το *έχω* ***λύσει*** προέρχεται από το *έχω* ***λύσειν*** και αυτό από το (απαρέμφατο αορίστου) *ε'χω* ***λϋσαι.*** Ομοίως, το *έχει* ***λυθή (λυθεί)*** προέρχεται από το *έχει* ***λυθήναι*** (απαρέμφατο παθ. αορίστου) (πβ. και *έχω στεῖλαι* > *έχω στείλειν* > *έχω στείλει* και *έχω στα/, ή ναι* > *έχω* σταλη *[σταλεί]).* Εκτός από τους συντελικούς χρόνους, το απαρέμφατο -ουσιαστικό όπως ήταν, όταν προηγείτο άρθρο- σώζεται σε ορισμένα ρηματικά ουσιαστικά, που δεν αναγνωρίζονται ως απαρέμφατα: τό *φι- λεῖν* > *τό φιλεῖ* > **το φιλί·** *τό φαγεῖν* > *τό φαγεϊ* > *τό φαεϊ* > **το φαΐ'·** *τό έχειν*> **το έχει** (του). Το απαρέμφατο, πανάρχαιος τύπος τής ιν- δοευρωπαικής οικογένειας γλωσσών, όπου ανήκει και η Ελληνική, ήταν ο τύπος τού ρήματος «γυμνός», χωρίς να **παρεμφαίνει.** δηλ να δηλώνει το πρόσωπο που εκτελεί ή δέχεται μιαν ενέργεια ΓΥ αυτό και ονομάστηκε **απαρέμφατος** (έγκλισις). από όπου και **απαρέμφατο** (infinitivus). Αντίθετα προς τις βαλκανικές γλώσσες, που - επηρεασμένες από την Ελληνική ή με παράλληλη εξέλιξη- εμφανίζουν παρόμοια με την Ελληνική κατάσταση, πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες έχουν διατηρήσει ζωντανή τη χρήση τού απαρεμφάτου Έτσι, π.χ. η φράση *θέ/.ω να γράφω* στην Αγγλική, στη Γαλλική, στη Γερμανική και σε άλλες γλώσσες θα δηλωθεί με *ρήμα* + *απαρέμφατο:* αγγλ I want to write, γαλλ. je veux ecrire, γερμ. ich mochte schreiben κ ο.κ Λς σημειωθεί, τέλος, ότι το απαρέμφατο τής Αρχαίας Ελληνικής δεν παρεμφαίνει ούτε χρόνο (παραπλανούν, στην πραγματικότητα, οι χαρακτηρισμοί «απαρέμφατο ενεστώτα» ή «απαρέμφατο αορίστου»!) ούτε πρόσωπο παρεμφαίνει (δηλώνει) κυρίως **ποιόν ενεργείας** (στιγμιαίο - διαρκές - συντελικό) και φωνή *i* διάθεση (ενεργητική - παθητική / μέση)· πβ. τα εξής τελικά απαρέμφατα: **λύειν** (να λύνω), **λύσειν** και **λϋσαι** (να λύσω), **λελυ- κέναι** (να έχω λύσει) - **λύεσθαι** (να λύνομαι), **λύσεσθοι** και **λύσα- σθαι** (να λύσω), **λυθήσεσθαι** και **λυθήναι** (να λυθώ), **λελϋσθαι** (να έχω λυθεί). -♦ *γερούνδιο*

απαρέσκεια (η) [1814| {χωρ. πληθ.) το συναίσθημα που γεννιέται (σε κάποιον) όταν κάτι δεν (του) αρέσει, η δυσαρέσκεια: *ήταν έκδηλη στο πρόσωπό του η ~ για όσα συνέβαιναν* ΣΥΝ. αποστροφή ΑΝΤ ευαρέσκεια. ευχαρίστηση. [ΕΤΥΜ < αρχ. *άπαρέσκω* < *άπ(ο)-* στερητ. + *άρέσκω]*

απαρηγόρητος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν είναι δυνατόν να παρηγορηθεί. *ο σύζυγος ήταν ~ για τον θάνατό της* - **απαρηγόρητα** / **απαρηγορήτως** [μτγν J επίρρ.

απαρίθμηση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} λεπτομερής (ένα προς ένα) αναφορά σειράς στοιχείων - *προσόντων / περιστατικών ι λόγων ' αιτίων* |[*σχολαστική / κουραστική* ~ ΣΥΝ αράδιασμα, παράθεση

απαριθμώ ρ. μετβ. {απαριθμείς . | απαρίθμ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} καταγράφω ένα προς ένα τα στοιχεία ενός συνόλου· κυρ. παραθέτω (όλα τα στοιχεία που συνθέτουν ένα γεγονός) ένα προς ένα: - *τις ταινίες πον είδα φέτος* || ο *υπουργός απαρίθμησε τα έργα τής κυβέρ- νησηςΣΥΧ* μνημονεύω, αναφέρω [ΕΤΥΜ < αρχ *άπαριθμώ* < *άπ(ο)-* + *άριθμώ (-έω)]*

απαρνούμαι (κ. -ιέμαι) ρ. μετβ. αποθ. {απαρνείσαι. { απαρνή-θηκα, -μένος! 1« παύω να δέχομαι ως δικό μου, αποκηρύσσω. *απαρνήθηκε την πίστη τον* || ~ *ιδέες / θρησκεία / όνομα* ΣΥΝ απορρίπτω ΑΝΤ εν στερνίζομαι, ασπάζομαι · **2.** εγκαταλείπω, παύω να ενδιαφέρομαι για (κάτι) *για χάρη τού έρωτά της απαρνήθηκε οικογένεια και φί- λ,ους*)| ~ *πλούτη / καριέρα / πατρίδα* φρ ***απαρνούμαι Ι εγκαταλείπω τα εγκόσμια*** γίνομαι μοναχός ή κληρικός· (γενικότ) εγκαταλείπω τον κοσμικό τρόπο ζωής. — **απάρνηση** [μτγν.] κ. **απαρνησιά** (η), **απαρνη- τής** (ο) [μτγν], **απαρνήτρια** (η) ** ςχολιο λ. *αποθετικός* [ΕΤΥΜ < αρχ *απαρνούμαι (-έο-)*< *άπ(ο)-* + *άρνονμαι*]

άπαρση (η) {-ης κ -άρσεως | -άρσεις, -άρσεων! (λόγ.) (για πλοία) η α- νέλκυση τής άγκυρας, το σαλπάρισμα. η αναχώρηση.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άπαρσις* < αρχ. *άπαίρω* < *άπ(0)- + αΐρω}.* **απαρτ(ε)μαν** (το) {άκλ } ελλην. διαμέρισμα · το διαμέρισμα πολυκατοικίας.

[ΕΤΥΜ < γαλλ appartement < ιταλ. appartamento < ρ appartare «χωρίζω» (< parte «μέρος»), με την έννοια τού συνόλου χωριστών τμημάτων μιας πολυκατοικίας] **απαρτία** (η) [χωρ πληθ.} 1.ο αριθμός στη σύνθεση μελών (συνέλευσης. συμβουλίου κ.λπ.) που απαιτείται, προκειμένου να θεωρηθεί έγκυρη μια συνεδρίαση ή το αποτέλεσμά της: *έχουμε / υπάρχει ~* [| *δεν μπορεί να ληφθεί απόφαση 7.όγω ελ/.είψεως απαρτίας* jj *θέτω θέμα απαρτίας* jj *ένσταση απαρτίας* 2. (μτφ.-καθημ.) η παρουσία όλων όσοι έχουν προσκληθεί κάπου ή συνήθ. αποτελούν ένα σύνολο, μια παρέα: *δεν λείπει κανείς απόψε στην παρέα, έχουμε* [είμαι αρχ . αρχική σημ. «οικοσκευή - λάφυρα», < *άπ(ο)- + άρτιος* Η σημερινή σημ οφείλεται στη συσχέτιση με το ρ. *άπαρτίζω]* **απαρτίζω** ρ. μετβ {απάρτισ-α (λόγ απήρτισα), απαρτίσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. *ακοτελώ: γνωστοί ηθοποιοί απαρτίζουν τον θίασο* || απαρτίζουμε *σύνολο / ομάδα* / ομοσπονδία / *επιτροπή* ΣΥ\ συγκροτώ. σχηματίζω, συνθέτω, συνιστώ **2.** (μεσοπαθ ***απαρτίζομαι*** +*από)* συγκροτούμαι (από μέρη): *η κυβέρνηση απαρτίζεται από βουλευτές τριών κομμάτων* συν αποτελούμαι, συνίσταμαι.

[ετυμ αρχ < *άπ(ο)- + άρτίζω* «ετοιμάζω» < επίρρ. *άρτι* «μόλις, πρόσφατα», πβ. κ. *κατ-αρτίζω[.* **άπαρτος,** -η, -ο (μεσν.Ι **1.** αυτός που δεν έχει κατακτηθεί, κυριευθεί: το *κάστρο έστεκε* <- σε *πείσμα των πολιορκητών τον* || - φρούριο / *πόλη* ΣΥΝ απόρθητος, απάτητος αντ κατακτημένος 2. αυτός που δεν είναι δυνατόν να κατακτηθεί, **απαρτχάιντ** (το) {άκλ.} ελλην *φυλετισμός'* το καθεστώς φυλετικών διακρίσεων, που επικρατούσε εις βάρος των Μαύρων στη Ν Αφρική [ΕΤΥΜ < αγγλ. apartheid < αφρικάανς apartheid «διαχωρισμός» < apart «χωριστά» + -heid «-ότητα», επίθημα που εκφράζει κατάσταση, πβ. γερμ -heit. Freiheit «ελευθερία», αγγλ -hood, likelihood «πιθανότητα»].

απαρχαιωμένος, -η. -ο κ (λόγ) **απηρχαιωμένος** [αρχ.] αυτός που έχει παλιώσει και ξεπεραστεί: *οι ~ τεχνικές τον ενθυνονται για την απώλεια τής πελατείας* || ~ *ιδέες / θεωρίες / αντι/λήψεις! νοοτροπία* ΣΥΝ αναχρονιστικός, ξεπερασμένος ΣΥΝ σύγχρονος, μοντέρνος. σχολιο λ *μετοχή.*

απαρχή (η) η πρώτη αρχή: ~ *συνεργασίας / φιλίας / διαμάχης* συν έναρξη, ξεκίνημα ΑΝΤ ολοκλήρωση, τέλος σχόλιό λ. *αρχή* [είμι αρχ < *άπ(ο)- + αρχή}*

απαρχής επίρρ [μεσν.] (λόγ.-σπάν.) από την αρχή: *σας προειδοποίησα ~ για την έκβαση τής υπόθεσης* ΣΥΝ εξαρχής αντ στο τέλος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αρχή*

άπας, -ασα, -αν {άπ-αντος, -αντα | -αντες (ουδ. -αντα), -άντων (θηλ. -ασών)} (αρχαιοπρ.) όλος: *άπασα η* αριστοκρατία *έδωσε το «παρών» στην εκδή?.ωση* || *άπαντα τα ενρισκόμενα έργα τού ποιητή* || *άπαντες δήλωσαν άγνοια·* φρ (α) ***εξ άπαντος / εξάπαντος*** (αρχ. *έ,ξ άπαντος)* βλ λ. *εξάπαντος* (β) **στον *αιώνα τον άπαντα*** βλ. λ αιώνας.

[ΕΓΥΜ < αρ^. *άπας* < ά- αθροιστ (< I.E. **sm-*) + *πας]* **απασβέστωνα)** ρ. μετβ. [1889] {απασβέστω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** μετατρέπω σε ασβέστη · **2.** αφαιρώ τον ασβέστη. — **απασβέστωση** (η) 13890].

απασίονάτο επίρρ. ΜΟΥΣ με πάθος· ως εκφραστική ερμηνευτική ένδειξη ενός μουσικού κομματιού.

[ΕΤΥΜ < ιταλ. appassionato < ρ appassionare < passione «πάθος»]

απαστράπτω ρ. αμετβ. [μτγν.] {συνήθ. στον ενεστ.} (λόγ) λάμπω, αστραποβολώ.

απαστράπτων, -ουσα, -ον Ιμτγν.] {απαστράπτ-οντος, -οντα [-οντες (ουδ -οντα). -όντων (-ουσών)} αυτός που ακτινοβολεί, που λάμπει, το *νέο απορρνπαντικό χαρίζει στα ρούχα απαστράπτονσα λενκότητα* || ~ *καθαριότητα / αίθουσα* ΣΥΝ αστραφτερός, **απασφαλίζω** ρ μετβ {απασφάλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} μετακινώ το εξάρτημα όπλου που το ασφαλίζει, προετοιμάζοντας το για βολή: *απασφάλισε το περίστροφο και πνροβόλησε στον αέρα για εκφοβισμό.* — **απασφάλιση** (η).

[ΠΤΥΜ < *απ(ο)-* + *ασφαλίζω.* Το μτγν *απασφαλίζω* έχει την ακριβώς αντίθετη σημ «ασφαλίζω, σιγουρεύω». Στη σημερινή σημ (για όπλα) το α' συνθ *άπό* έλαβε στερητ έννοια κατά τα *απαγκιστρώνω, απο- φν/.ακίζω,* αποστρατεύω κ.τ.ό].

απασχόληση (η) {-ης κ. -ήσεως j χωρ. πληθ.} 1.η συστηματική (επαγγελματική) δραστηριότητα, το επάγγελμα, η εργασία: κυρία / δευτε- ρεύουσα ~ || καθεστώς / *πολιτική απασχόλησης* || *δεν έχει* - (είναι άνεργος) \\ *η ~ τού προσωπικού σε περιττές εργασίες είχε επιπτώσεις στην παραγωγικότητα* || *μερική* ~ (εργασία με μειωμένο ωράριο)]|

α- / **αν-** *στερητικό*

α-παρένθετος, -η, -ο
α-παρενόχλητος, -η, -ο
α-παρεξήγητος,-η,-ο
α-παρερμήνευτος,-η,-ο
α-παρκάριστος, -η, -ο
α-παρομοίαστος,-η.-ο
α-παρότρυντος,-η,-ο
α-παπάλιστος,-η,-ο
α-πασπάτευτος,-η,-ο
α-παασάλειφτος,-η,-ο
α-πασσάλωτος,-η,-ο
α-παστερίωτος, -η, -ο
α-πάστρευτος,-η,-ο
α-πάστωτος,-η,-ο
α-πατίκωτος, -η, -ο
α-πατρονάριστος,-η,-ο
ά-παυτος,-η,-ο
α-πάχυντος,-η,-ο

πλήρης ~ (με πλήρες ωράριο) || συμπληρωματική ~ (εκτός από την κύρια εργασία) || *μόνιμη / επικερδής / ουσιαστική* ~ || *Οργανισμός Απα- σχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.ΕΛ)* 2. (συνεκδ.) το ποσοστό στο οποίο ανέρχεται ο αριθμός αυτών που απασχολούνται επαγγελματικά: Οι *δείκτες απασχόλησης εμφανίζονται πεσμένοι* || *αύξηση / μείωση τής* - 3. (καταχρ) η δραστηριότητα που αναπτύσσει κανείς σε σχέση με κάποιο αντικείμενο, ο τρόπος με τον οποίο περνά την ώρα του *η φροντίδα τού κήπου είναι μια ευχάριστη καθημερινή μου* ~ συν ασχολία σχολιο λ *απασχολώ* [ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. employmenll

απασχολήσιμος, -η. -ο (για πρόσ.) αυτός που μπορεί να απασχοληθεί εργασιακά κάπου, *«η πολιτική αυτή καθιστά μη απασχολήσιμα εκατομμύρια άτομα»* (εφημ.)
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. employable],

απασχσλησιοθεραπεία (η) (χωρ. πληθ.} ΨΥΧΙΑΙΡ. θεραπευτική μέθοδος για την ψυχοκοίνωνική αποκατάσταση ενηλίκου εντός θεραπευτικού περιβάλλοντος, κατά την οποία ο ασθενής ασχολείται με δραστηριότητα που έχει κάποιον χρήσιμο στόχο.
[F.ΙΥΜ Απόδ. τού αγγλ occupational therapy),

απασχολώ ρ μετβ {απασοχλείς . | απασχόλ-ησα (λόγ απησχόλησα), -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος! 1. χρησιμοποιώ (κάποιον) σε θέση εργασίας:
- *δέκα υπαλλήλους στην εταιρεία* · 2. προβληματίζω, γίνομαι αντικείμενο προβληματισμού, συζήτησης κ.λπ *· το πρόβλημά σου με απασχολεί πολύ καιρό τώρα || το θέμα των μειονοτήτων θα απασχο/^ήσει τους Υπουργούς Εξωτερικών τής Ένωσης* || τι σε *απασχολεί και ανησυχείς,* || *τον συγγραφέα απασχολεί το θέμα τής παράδοσης* · 3. (α) αποσπώ την προσοχή κάποιου από το κύριο έργο του: *μην* τον *απασχολείς με άσχετα πράγματα* || *μη με απασχολείς, έχο) δου/^ειά τώρα*' (β) καλύπτω τον χρόνο κάποιου με κάποια δραστηριότητα *απασχόλησε* το παιδί *με* κάποιο παιγνίδι *μέχρι* να *γορίσω* || οι *μαθητές έχουν αυτή την ώρα κενό θα τους απασχολήσω με κάτι. για να μην κάνουν φασαρία* 4. (μεσοπαθ *απασχολούμαι* -ι-σε / +με) καταπιάνομαι με κάτι, με εργασιακή σχέση, εργάζομαι ή χρησιμοποιούμαι σε θέση εργασίας *τα βράδια απασχολείται σε μια ταβέρνα, για να τα φέρει βόλτα* (Ι *έχει βρει έναν* σύλλογο καί απασχολείται *με τις υποθέσεις* του 5. (η μτχ. *απασχολημένος, -η, -ο)* αυτός που δεν ευκαιρεί, που έχει δουλειά και δεν πρέπει να ενοχληθεί, *δεν μπορείτε να του μιλήσετε τώρα. είναι*
[ετυμ < μτγν. *απασχολώ (-έω)* < *άπ (ο)-* + *άσχολώ* «απασχολώ» < *άσχολος* «ο χωρίς σχολή (ελεύθερο χρόνο), απασχολημένος» < *ά-* στε- ρητ. + *σχολή* «αργία»].

απασχολούμαι - ασχολούμαι, απασχόληση - ασχολία / ενασχόληση. Το απασχολούμαι δηλώνει εργασιακή σχέση *(Απασχολείται στο κατάστημα τού θείου τουλ* ενώ το ασχολούμαι σημαίνει γενικά «καταπιάνομαι, αφιερώνω χρόνο και κόπο σε κάτι» *(Ασχολείται με τις υποθέσεις των άλλων και δεν έχει χρόνο για τα προσωπικά του ζητήματα)* Δεν είναι. άρα. σωστό να πούμε *«απασχολούμαι μ' ένα θέμα»* (αλλά *ασχολούμαι μ'ένα θέμα),* όπως δεν είναι σωστό να πούμε *«ασχολούμαι στη δουλειά τού πατέρα* μου»' (αλλά· απασχολούμαι *στη δουλειά.)* Η ίδια σημασιολ διαφορά ισχύει και για τα ουσιαστικά απασχόληση και ασχολία Με τη σημ. τού ασχολία χρησιμοποιείται και το ενασχόληση Παραδείγματα *Η απασχόληση τού εργατικού δυναμικού έχει περιοριστεί - Η ασχολία του με την τέχνη τον έχει απορροφήσει πλήρως - Η ενασχόληση με τη λογοτεχνία τον έκανε γνωστό.*

απατεώνας (ο), **απατεώνισσα** (η) {απατεωνισσών} πρόσωπο που κάνει απάτες, που συστηματικά εξαπατά τους άλλους προς όφελός του *πρόκειται για κοινό ~· μην του δανείσεις ούτε δεκάρα!* ΣΥΝ (λαΐκ) κομπιναδόρος, μούτρο, μπαγαπόντης.
(ΕΙΥΜ < αρχ *άπατεών, -ώνος*< *άπάτη* + παραγ. επίθημα -εών(πβ κ. *λυμεών)].*

απατεωνιά (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαΐκ.) η απάτη,

απατεωνίσκος (ο) (υποκ) ο μικροαπατεώνας, πρόσωπο που κάνει μικρές απάτες συν (μτφ -λαΐκ) ψιλικατζής αντ μεγαλοαπατεώνας [ΕΙΥΜ < *απατεώνας* + υποκ επίθημα *-ίσκος,* πβ κ. *υπαλληλίσκος*Ι

απάτη (η) {απατών} 1. μεθοδευμένη (μη νόμιμη ή νομιμοφανής) ενέργεια. που αποσκοπεί στην παραπλάνηση (εξαπάτηση) κάποιου, ώστε να ωφεληθεί αυτός χάριν τού οποίου γίνεται η συγκεκριμένη ενέργεια *Μεγάλη ~! Του πούλησαν οικόπεδο που ανήκε σε* άλλον *κι εξαφανίστηκαν!* συν κατεργαριά, δολοπλοκία, κόλπο, κομπίνα. λαδιά, απατεωνιά 2. νομ αξιόποινη συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) κατά την οποία κάποιος με σκοπό να αποκομίσει είτε ο ίδιος είτε και τρίτος παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή με την παρουσίαση εν γνώσει του ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων: *καταδικάστηκε για* ~ 3. (συνεκδ -λαϊκότ) αυτός που κάνει συνέχεια απάτες, πρόσωπο αναξιόπιστο, κατεργάρης, κομπιναδόρος. *Μην τον εμπιστεύεσαι ούτε στον ύπνο σου*[1] *Ξέρεις* τι - πναι ο *φίλος* σου: συν απατεώνας, (λαΐκ.-κα- θημ.) μάρκα ανγ τίμιος, έμπιστος 4. (μτφ) η πλάνη, *ο* εσφαλμένος υπολογισμός, η προσδοκία που δεν εκπληρώθηκε *Περίμενα πολλά από αυτή τη δουλειά, αλλά τίποτα*' Όλα *ήταν μια* - συν χίμαιρα, ψέμα 5. το ξεγέλασμα· ΦΡ *οπτική απάτη* πλάνη τής όρασης, σύμφωνα με την οποία αντιλαμβανόμαστε κάτι διαφορετικά από ό,τι πραγματικά είναι, *οι ταξιδιώτες στην έρημο πέφτουν συχνά θύματα οπτικής απάτης (βλ. κ. οφθαλμαπάτη, αντικατοπτρισμός).*
[ετυμ αρχ . αβεβ.,ετύμου.,πιθ. συνδέεται με αρχ. *ήπεροπεύς* «απατεώνας», οπότε θ **άπαρ / ~απ-νος* > **άπ-η* -τά > *άπάτη* ή, κατ' άλλη εκ δοχή, < ά- στερητ + πατώ. δηλώνοντας καταστάσεις χωρίς έρεισμα, χωρίς σταθερή βάση].

απάτη: συνώνυμα. Η **εξαπάτηση** ως πράξη και η **απάτη** ως πράξη και ως αποτέλεσμα εξαπάτησης θεωρούνται αδικήματα και κολάζονται ποινικώς. Η κοινωνική αντιμετώπιση των αντίστοιχων πράξεων κυμαίνεται ανάμεσα στην αποδοκιμασία και την απόρριψη μέχρι την ανεκτικότητα, ακόμη και τον θαυμασμό' **Απάτη, εξαπάτηση, απατεωνιά, κομπίνα** δείχνουν αρνητική, απορριπτική στάση τού ομιλητή. Για μικροαπάτες που γεννούν οίκτο ή συμπάθεια προς τον δράστη, ανεκτικότητα γενικότερα, χρησιμοποιείται η λ **κατεργαριά·** αντίθετα συναισθήματα εκφράζει ο χαρακτηρισμός **λαδιά** Ανεκτικότητα μέχρι και κρυφό θαυμασμό για το «κατόρθωμα» μπορεί να προκαλέσει το **κόλπο,** ιδίως αν πρόκειται για «μεγάλο κόλπο»' Αυτό μπορεί να φθάσει να χαρακτηριστεί μέχρι και **μαγκιά** τού δράστη, με αυξημένη ανεκτικότητα έως αποδοχή **Μάγκας, καταφερτζής** και **μάρκα** είναι, εξάλλου, χαρακτηρισμοί που υποδηλώνουν ανεκτικότητα προς τον διαπράξαντα / διαπράττοντα απάτες Η περίπτωση τού ήρωα τού θεάτρου σκιών, τού **καραγκιόζη**, ενσαρκώνει το πρόσωπο τού συμπαθητικού -και αμνόμενου στην καταπίεση- μικροαπατεώνα, όπου η **κατεργαριά** φθάνει στο αποκορύφωμά της, συνδεόμενη με κωμικές καταστάσεις.

απατηλός, -ή, -ό 1. αυτός που απατά, που ξεγελά, που δεν ανταπο- κρίνεται στην πραγματικότητα. ~ *τίτλος / μέθοδος / εντύπωση* / συ- *ναίσθημα! συμπέρασμα / πρόβ/.εψη*[1] *φαινόμενο / όνειρο* ΣΥΝ πλανερός 2. αυτός που εξαπατά σκόπιμα, που παραπλανά: ~ *υπόσχεση / μέσα / κήρυγμα* ΣΥΝ παραπλανητικός, δόλιος
[ΕΓΥΜ αρχ < *άπάτη* + παραγ. επίθημα *-ηλός.* πβ. κ. *σφριγ-ηλός, τρυφ- ηλός*\

απάτητος, -η. -ο [μτγν] 1. αυτός στον οποίο δεν έχουν πατήσει (περπατήσει ή διαβεί) άνθρωποι, *υπάρχουν άραγε ακόμα ~ κορυφές στον πλανήτη μας;* [(~ *δάσος / βουνό / λημέρι / μονοπάτι* ΣΥΝ απροσπέλαστος 2. αυτός που δεν έχει πατηθεί. ~ *σταφύλια* (που δεν έχουν πατη- θεί στο πατητήρι) αν ι πατημένος 3. (μτφ) αυτός που δεν έχει κατακτηθεί, κυριευθεί *τα χωριά τής Μάνης έμειναν ~ από τον Τούρκο || κάστρο Ι πύργος / χωριό / πολιτεία* ~ ΣΥΝ απόρθητος. άπαρτος ανγ πατημένος, κατακτημένος

απατός, -ή. -ό αντων. (λαΐκ. + προσ. αντων *μου, σου. του)* μόνος · ~ του έκανε *όλη* αυτή *την περιουσία.*
[ετυμ μεσν. < *άπαυτός* (βλ.λ.), πβ. κ. *αύτός - άτός).*

άπατος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει πάτο, πολύ βαθύς ~ νερά / λίμνη *ι στέρνα* ΣΥΝ απύθμενος ΑΝΤ αβαθής. ρηχός 2. ***άπατα*** (τα) τα πολύ βαθιά νερά. *βούτηξε στα ~ και εξαφανίστηκε* ΦΡ ***πήγε άπστος*** *α* πέτυχε ή δεν του δόθηκε η δέουσα σημασία· *το βιβ?αο αυτό πήγε ~.* – **άπατα** επίρρ.

άπατρίς (ο/η) [μεσν] |απάτρ-ιδος. -δα / -ιν j -ιδες. -ίδων} (λόγ) 1. πρόσωπο που δεν έχει πατρίδα κυρ. το πρόσωπο που ανήκει σε έθνος χωρίς κρατική υπόσταση *υπάρχουν λαοί που ζουν διεσπαρμένοι σε* άλλα *κράτη* ΣΥΝ ανέστιος 2. (κακόσ.) πρόσωπο που δεν αγαπά την πατρίδα του: *η εθνικιστική πτέρυγα τού κοινοβουλίου κατηγόρησε τους* υπόλοιπους *βουλευτές ως ακάτριδες* ΑΝΤ. φιλόπατρις

Απάτσι (οι) [άκλ.} φυλή Ινδιάνων τής ΒΔ Αμερικής, γνωστή από τις συγκρούσεις της με τον αμερικανικό στρατό τον 19ο αι. (βλ. κ λ. *απόχης)* .** ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός*
[ΕΤΥΜ < αγγλ Apache < ινδιάν apachwalche «άνθρωπος τού πολέμου»
< apa «άνδρας. άνθρωπος» + achwa «μάχη»],

απατώ ρ μετβ. {απατάς... | απάτ-ησα. -ώμαι, -άται..., -ήθηκα, -ημένος}
1. διαπράττω απάτη, *απατά* τον *φτωχόκοσμο με μικροκομπίνες* ΣΥΝ εξαπατώ, δολιεύομαι 2. οδηγώ σε εσφαλμένα συμπεράσματα: *η διαίσθησή του αυτή τη φορά δεν τον απάτησε* συν παραπλανώ, ξεγελώ· ΦΡ (α) ***τσ φαινόμενα σπατούν*** αυτό που φαίνεται με την πρώτη ματιά, δεν είναι πάντοτε πραγματικό, αληθινό η επιφάνεια συχνά διαφέρει από την ουσία, η μορφή δεν αποδίδει πάντοτε με ακρίβεια το περιεχόμενο: *προτού διαπράξει την κατάχρηση, όλοι τον είχαμε για σοβαρό, αξιόπιστο και έντιμο υπάλληλο·* αλλά. *βλέπεις, ~* [1] (β) ***αν δεν με απστά η μνήμη μου*** αν θυμάμαι σωστά: ~, *είχαμε συναντηθεί ξανά πέρυσι τέτοια εποχή* · 3. διαπράττω μοιχεία: *απατά τη γυναίκα του* ΙΙ *ακατημένος σύζυγος* συν (λαΐκ.) κερατώνω 4. (μεσοπαθ. *απα· τώμαι)* κάνω λάθος, λανθασμένη εκτίμηση, γελιέμαι *απατάται αν νομίζει ότι θα υποχωρήσω στις αξιώσεις του* ΦΡ ***σν δεν απστώμσι*** αν δεν κάνω λάθος· *είστε ο κ. Ιωάννου,*
[ΕΙΥΜ < αρχ. *άπατώ (-άω)* < *άπάτη* Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ *τα φαινόμενα απατούν* (< γαλλ. les apparences sont trompeuses), *αν δεν απατώμαι* (< γαλλ. si je ne me trompe pas), *αν δεν με απατά η μνήμη μου* (< γαλλ. si je ne me trompe pas de memoire)]

απάτωρ (ο) {απάτ-ορος, -ορα | -ορες, -όρων} (αρχαιοπρ.) 1. (για θεότητα) αυτός που δεν έχει πατέρα (όπως έχουν οι άνθρωποι): *η ορφική Νύχτα γέννησε ένα χρυσό αβγό από όπου ξεκίνδησε ο Φάνης, θεός ~*
2. αυτός που έχει χάσει τον πατέρα του, που είναι ορφανός ή δεν έχει οικογένεια και προγόνους
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ά-* στερητ + *πατήρ]*

απαύγασμα (το) {απαυγάσμ-ατος] -ατα. -άτων} 1. (σπάν.) ακτινοβολία, λάμψη 2. (συνήθ μτφ) αυτό που απομένει από κάτι ως το σημαντικότερο. το «φωτεινότερο» στοιχείο του: *το ~ τής σκέψης / τού προβληματισμού* κάποιου || *ό.τι λέει είναι - τής πείρας* του. – **απαυγό- ζω** ρ [μτγν]
[ΕΤΥΜ μτγν < *άπαυγάζω* < *άπ(ο)-* + *αύγάζω* < *αυγή*].

απαυδώ ρ αμετβ. {απαυδάς.. [απηύδησα, απηυδημένος κ. απαυδι- σμένος κ απηυδισμένος} εξαντλείται η υπομονή μου, δεν αντέχω άλ

λο: ***έχω απαυδήσει με τα καπρίτσια της!*** ΣΥΝ. κουράζομαι, εγκαταλείπω ΑΝΤ υπομένω, αντέχω Επίσης **απαυδίζω.**
[ΙΠΤΥΜ < αρχ. ***άπανδώ (-άω).*** αρχική σημ «απαγορεύω». < ***άπ(ο)- + αύδώ*** «μιλώ» < ***αύδή*** «φωνή. ομιλία» Βλ. κ ***αοιδός\.***

έχω απαυδήσει ή έχω απηυδήσει; Από τη συχνή χρήση τού ρ **απαυδώ** στον αόριστο, από το **απηύδησα** (με το ***-η-*** τής ρηματικής αύξησης), θεωρήθηκε ότι το ρήμα έχει ***-η-*** και στον ενεστώτα και στους άλλους χρόνους. Έτσι σχηματίστηκαν τύποι **απηυδώ(!)** αντί **απαυδώ** και **έχω απηυδήσει(')** αντί **έχω απαυδήσει.** Προφανώς οι ορθοί τύποι είναι: **απ-αυδώ, απ-ηύδησα** και **έχω απ-αυδήσει**

απαυτός, -ή. -ό **1.** (οικ.) πρόσωπο ή πράγμα το οποίο αναφέρεται χωρίς μνεία τού ονόματος ή τής ονομασίας του (είτε γιατί δεν επιθυμούμε να τα κατονομάσουμε ή γιατί δεν θυμόμαστε το όνομά του): ***ήρθε η ~, η φίλη σου, πώς τη λένε.*** ΣΥΝ αποτέτοιος · **2.** (ευφημ) τα οπίσθια ΣΥΝ (!) κώλος · **3.** (ευφημ) *απαυτά* (τα) τα γεννητικά όργανα (και των δύο φύλο>ν, συνηθέστ τα ανδρικά) φρ (!) **στ' σπαυτά** *μου!* αδιαφορώ, δεν δίνω δυάρα, δεν λογαριάζω κανέναν ΣΥΝ (!) στα τέτοια μου
[ΒΤΥΜ μεσν Από τις φρ ***απ'*** αυτού. ***απ' αυτόν, απ'*** αυτών, ***απ' αυτής*** κ.τ.ό. σχηματίστηκε ονομ πτώση απαυτός].

απαυτός - απαυτώνω: ευφημισμοί. Προκειμένου να αναφερθεί κανείς σε ανατομικά όργανα ή πράξεις που σχετίζονται με τη συνεύρεση και την αναπαραγωγική βιολογική διαδικασία, παρακάμπτει τη ρητή ονομασία τού οργάνου ή τής πράξης και ευφημιστι- κά αναφέρεται σε αυτά. είτε χρησιμοποιώντας άλλη λέξη (πβ. ***εργαλείο*** αντί ***πέος)*** είτε καταφεύγοντας σε φτειαχτές, ασαφούς σημασίας λέξεις με δεικτικό ή άλλον χαρακτήρα. Έτσι, λ.χ , το **τέτοιο** είναι το πέος τού άνδρα ή το αιδοίο τής γυναίκας, **τέτοιος** (και λογιότ **τοιούτος)** είναι ο ομοφυλόφιλος, **απαυτός** τα οπίσθια και **απαυτώνω *I* αυτώνω** το συνουσιάζομαι Η ευφημιστική αυτή χρήση απαντά σχεδόν σε όλες τις γλώσσες και σε όλες τις περιόδους τής γλώσσας

απαυτώνω ρ μετβ {απαύτω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** (οικ.) λέγεται αντί τού ρήματος που δεν θυμόμαστε ή δεν θέλουμε να αναφέρουμε (βλ κ. λ. *απαυτός) ήθελε να το απαυτώσει. πώς* το *λένε. να το επικυρώσει* ΣΥΝ αυτώνω · **2.** (ευφημ.-οικ.) συνουσιάζομαι με (κάποια/κά- ποιον) συν τετοιώνω, αποτετοιώνω σχολιο λ. *απαυτός.* **απόχης** (ο) {απάχηδες}, **απάχισαα** (η) {δύσχρ. απαχισσών} (κατά τον Μεσοπόλεμο) ο αλήτης των μεγαλουπόλεων. «οι *Απάχηδες των Αθηνών»* (τίτλος οπερέτας). — **απάχικος,** -η, -ο [ι-ΤΥ.Μ Μεταφορά τού γαλλ. apache, ονομασία τής ινδιάνικης φυλής *Απάτσι* (βλ λ). λ με την οποία κατονόμασαν αρχικώς οι Γάλλοι τους περιθωριακούς τού Παρισιού),
απαχής, -ής, -ές [μεσν.) {απαχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν είναι παχύς, ο αδύνατος, ο ισχνός **άπαχος,** -η, -ο (μτγν] αυτός που δεν έχει λίπος ~ *κρέας ι τυρί / γιαούρτι* ΑΝΤ λιπαρός **Α.Π.Ε.** (το) Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων πρακτορείο ειδήσεων με έδρα την Αθήνα ιδρύθηκε το 1905 και συγκεντρο)νει ειδήσεις από όλη την Ελλάδα και τις μεταδίδει σε όλο τον κόσμο, χωρίς να τις σχολιάζει πολιτικά, κατά το πρότυπο τού πρακτορείου Reuters, **από** επίρρ. (διαλεκτ) έπειτα, ύστερα, αλλιώς: *τράβα να τον ζητήσεις συγγνώμη κι ~ βλέπεις τι κάνεις | | Τον ακούς τι λέει, Κι - μου λες εσύ ότι είναι μικρός και δεν καταλαβαίνει | | ας μην ήταν μπροστά ο άντρας της. - ήξερα εγώ τι να της πω!* (ΕΤΥΜ μεσν Απαντά ως εναλλακτικός τύπος τής αρχ προθ *από,* ίσως με την επίδραση των μεσν. *άπέκει, άπεκεΐθεν, άπεδεκεΐ* κ ά., όπου το *άπε-* θεωρήθηκε ά συνθ] **απεγκλωβίζω** ρ. μετβ. {απεγκλώβισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** βγάζω (κάποιον) από κλειστό χώρο στον οποίο είχε αποκλειστεί ή παγιδευτεί: *οι άνδρες τής Τροχαίας με δυσκολία απεγκλώβισαν τους παγιδευμέ- νους στα αυτοκίνητα που συγκρούστηκαν* ΣΥΝ απελευθερώνω ΑΝΤ εγκλωβίζο) 2. (μτφ) δίνω διέξοδο σε (κάποιον/κάτι), απελευθερώνω από κάτι που δεσμεύει, *είπε ότι οι ηθοφοφόροι πρέπει να απεγκλωβιστούν ακό τη λογική τού δικομματισμού.* — **απεψκλωβισμός** (ο) [ΕΤΥΜ < *απ(ο)-* στερητ + *εγκλωβίζω]* **απεγνωσμένος,** -η. -ο αυτός που γίνεται συνήθ με σθένος, αλλά χωρίς να υπάρχουν ελπίδες για την επιτυχία του: *- προσπάθεια / αγώνας / μάχη!* έκκληση ΣΥΝ απελπισμένος - -
απεγνωσμένα επίρρ.
ΣΧΟΛΙΟ λ *μετοχή*
[ι-ΤΥΜ μτγν μτχ. παθ. παρακειμένου τού αρχ *άπογιγνώσκω* «εγκαταλείπω - χάνο) κάθε ελπίδα, απελπίζομαι»] **απέδρασα** ρ + αποδιδράσκω
απέθαντος, -η, -ο (εκφραστ.) **1.** αυτός που δεν πεθαίνει *ο γερο-πλά- τανος στέκει - στο μέσον τ?ίς πλατείας* ΣΥΝ αθάνατος, αιώνιος ΑΝΤ εφήμερος, θνητός 2. (για πράγματα) αυτός που δεν παλιώνει, δεν χαλάει ~ *αυτό το χαλί' Το 'χε υφάνει η γιαγιά μου στα νιάτα της κι ακόμα είναι γερό* ΣΥΝ ανθεκτικός, στερεός ΑΝΤ. φθαρτός.
[ΗΤΥ.Μ < α- στερητ + *πεθαίνω,* κατά τα *μαραίνω - αμάραντος. σημαίνω - ασήμαντος κ ά.]* **απειθάρχητος,** -η, -ο [1889) **1.** αυτός στον οποίο δεν έχουν επιβάλει ή δεν είναι δυνατόν να επιβάλει κανείς πειθαρχία. ~ στρατιώτης / *μαθητής πλήθος* ΣΥΝ απειθής ΑΝΤ πειθαρχημένος 2. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από αταξία, που δεν υπακούει στους ισχύοντες κανόνες· ~ *σκέψη / τρόπος γραφής* **απειθαρχία** (η)]χωρ πληθ } η έλλειψη πειθαρχίας, υπακοής σε κανόνες ή σε ανωτέρους: *αναφέρθηκαν κρούσματα απειθαρχίας στον Στρατό*)] *θέμα / τάση / πνεύμα α πειθαρχίας*]] *κομματική* / στρατιωτική ~ ΣΥΝ ανυπακοή, απείθεια ΑΝΤ ευπείθεια. πειθαρχία, πειθαρχικό- τητα, υπακοή
(ΕΤΥΜ αρχ < ά- στερητ + *πείθαρχος«ο* υπάκουων στις αρχές» (από όπου και ουσ *πειθαρχ-ία* και ρ *πειθαρχ-ώ).* κατά το σχήμα *πείθαρ- γ^ος - πειθαρχώ - πειθαρχία,* οπότε και *απείθαρχος - απειθαρχώ - απειθαρχία*]
απείθαρχος, -η, -ο [1885] αυτός που δεν πειθαρχεί, που δεν υπακούει. ~ *μαθητής / παιδί/ στρατιώτης* ΣΥΝ ανυπάκουος, απειθής ΑΝΤ πει- θαρχημένο^, υπάκουος, πειθήνιος, απειθαρχώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {απειθαρχείς [απειθάρχησα} δεν πειθαρχώ. δείχνω ανυπακοή, *αυτός ο στρατκότης απειθαρχεί συστηματικά στα κελεύσματα των ανωτέρων του* ΣΥΝ απειθιο ΑΝΤ πειθαρχώ, υπακούω.
απείθεια (η) Ιχωρ πληθ } 1. η άρνηση υπακοής σε ανώτερο ή σε κανόνες, η ανυπακοή ΣΥΝ απειθαρχία 2. ΝΟΜ αδίκημα κατά τής πολιτειακής εξουσίας, που συνίσταται στην άρνηση εκτελέσεως νόμιμης εντολής — απειθώ ρ. [αρχ [{-είς . }
[ΕΤΥΜ αρχ < *απειθής]* απειθής, -ής, -ές [απειθ-ούς) -είς (ουδ. -ή) απειθέστ-ερος. -τατος) (λόγ.) αυτός που δεν πειθαρχεί ΣΥΝ απείθαρχος, ανυπάκουος ΑΝΤ. ευπειθής. υπάκουος — απειθώς επίρρ (ΕΤΥΜ αρχ < ά- στερητ. + *πείθω* απεικάζω ρ μετβ {απείκασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} μιμούμαι πιστά (με τη ζωγραφική ή τη γλυπτική), *στα έργα* του *απεικάζει όχι μόνον τα εξωτερικά* χαρακτηριστικά των ανθρώπων, *αλλά* και το *βαθύτερο είναι τους* συν απεικονίζω. — απείκασμα (το) [αρχ]. απεικαστικός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *άπ(ο)- + εικάζω]* **απεικονίζω** ρ. μετβ [μτγν.] |απεικόνΐσ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}
1. αναπαριστώ (κάτι), το αποδίδω με εικόνα: ο *πίνακας απεικονίζει ένα λαϊκό πανηγύρι | | ~ πειστικά ί εναργέστατα* ΣΥΝ αποδίδω, εικο- νίζω 2. (κατ' επέκτ.) περιγράφω παραστατικά σε προφορικό ή γραπτό λόγο *οι δημοσιογράφοι στα κείμενά τους προσπαθούν να απεικονίσουν την πραγματικότητα* ΣΥΝ. εκφράζω, περιγράφω 3. (γενικότ.) αντανακλώ, αποδίδω, φανερώνω *οι φορολογικές δηλώσεις δεν απεικονίζουν τα πραγματικά εισοδήματα.* -- **απεικόνισμα** (το) [μτγν.], **απεικονιστικός,** -ή. -ό ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδοποιώ.* **απεικόνιση** (η) [μεσν.] |-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** η αναπαράσταση. η πιστή περιγραφή ή αποτύπωση: *η ~ τής μάχης σε έναν πίνακα ζωγραφικής | | η ~ τής διαμόρφωσης τού εδάφους* (σε χάρτη)]] *η ~ τής φρίκης τού* πολέμου *σε ένα ρεπορτάζ \\ η ~ μιας σελίδας κειμένου στην οθόνη τού υπολογιστή* 2. ΜΑΘ η αντιστοίχιση το)ν στοιχείων ενός συνόλου Α προς τα στοιχεία ενός συνόλου Β. **απειλή** (η) **1.** η άσκηση ψυχολογικής βίας (σε κάποιον), με σκοπό τον εξαναγκασμό του σε πράξη ή παράλειψη πράξης: *δέχομαι / εκτοξεύω απειλές | | ~ κατά τής ζωής / τής σωματικής ακεραιότητας | [(κάποιος κάτι)* αποτελεί ~ *για την ειρήνη (για το έθνος / για το περιβάλλον / για τη δραχμή / για τη δημοκρατία* ΣΥΝ φοβέρα, εκφοβισμός· ΦΡ ***υπό την απειλή*** με την άσκηση πιέσεως, με τον φόβο ότι ~ τού *όπλου ο αιχμάλωτος ομολόγησε*]] ~ *επεισοδίων διεξάγονται ορισμένοι αγώνες μπάσκετ* 2. ο επικείμενος κίνδυνος: ο *πυρηνικός αντιδραστήρας στη γειτονική χώρα συνιστά ~ για όλη την περιοχή.* [ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ < **άπελ-η5*< *ά-* προθεμ. + Ι.Ε. **(s)pe)-* «μιλώ έντονα, εμφατικά», πβ. λατ. appellare «ονομάζω» (< ad + *pellare), γαλλ appeler. γερμ Beispiel «παράδειγμα» (< αρχ. γερμ b!- spel «αφήγηση, μύθος»), αγγλ spell (ουσ) «λόγος» κ ά.). **απειλητικός,** -ή, -ό [αρχ.Ι αυτός που εμπεριέχει απειλή. ~ *γράμμα / τηλεφώνημα | | η φωτιά άρχισε να παίρνει ~ διαστάσεις | | μας μίλησε με τρόπο ~*]) *προσπάθησε να μας φοβερίσει με - λόγια* — **απειλητικά** / **-ώς** [μτγν.] επίρρ **απειλώ** ρ μετβ. [αρχ.] {απειλείς...] απείλ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. διατυπώνω απειλή (βλ.λ) *τον απείλησαν ότι θα τον σκοτώσουν, εάν προβεί σε αποκαλύψεις)| ο υπουργός απείλησε με παραίτηση **ί** να παραιτηθεί, αν δεν ψηφιστεί το νομοσχέδιο* φρ ***απειλώ θεούς και δαίμονες*** εκφράζω και απευθύνω σε κάποιον έντονες απειλές. *όταν* του *εξήγησαν* ότι *θα πληρώσει πρόστιμο, άρχισε να* αττει- *λεί θεούς και δαίμονες ·* 2. θέτω σε κίνδυνο, *η πυρκαγιά απειλεί κα- τοικημένες περιοχές))* ***η αδιαφορία των πολιτών για τα κοινά απειλεί τη δημοκρατία*** *|[πολλά σπάνια ζώα απειλούνται με εξαφάνιση λόγω τής οικολογικής καταστροφής | | από τις εξτρεμιστικές αυτές ενέργειες* απειλείται *η ειρήνη στην περιοχή.* **απειράγαθος,** -η, -ο [μτγν.] (ως προσωνυμία τού Θεού) ο απέραντα αγαθός ΣΥΝ πανάγαθος, **απειρακις** επίρρ. (αρχαιοπρ.) άπειρες φορές αντ ποτέ.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *άπειρος* + επιρρ επίθημα *-άκις].* απειράριθμος, -η, -ο [μεσν) αυτός που είναι άπειρος ως προς τον αριθμό, που δεν μπορεί να μετρηθεί ΣΥΝ αμέτρητος, αναρίθμητος, πολυάριθμος ΑΝΤ πεπερασμένος απείραχτος, -η. -ο [μεσν.) 1. αυτός που δεν τον έχουν ενοχλήσει 2. αυτός που δεν έχει μεταβληθεί, που δεν έχει καν αγγιχτεί ή υποστεί αλλαγές· οι *διαρρήκτες αναστάτωσαν το σπίτι,* αλλά *το ντουλάπι με τα έγγραφα βρέθηκε* ~ ΣΥΝ άθικτος, ανέγγιχτος, σώος ΑΝ *ι* πειραγμέ- νος. αναστατωμένος 3. (μτφ. για γυναίκα) παρθένα, *την παντρεύτηκε* ~ 4. (αργκό) (μηχάνημα) που δεν του έχουν κάνει βελτιωτικές μετατροπές. που δεν είναι «πειραγμένο»: αν *αγοράσεις μεταχειρισμένο μηχανάκι,* να *βεβαιωθείς ότι είναι* ~ ΑΝΤ πειραγμένο **απειρία¹** (η) [αρχ j (χωρ. πληθ.} η έλλειψη πείρας και επιτηδειότητας *έχει ~ σε λογιστικά θέματα | | η - τον οδήγησε σε κακές επιλογές* ΣΥΝ

άγνοια ΑΝΤ πείρα, εμπειρία **απειρία**[2] (η) [αρχ Ι {χωρ. πληθ } **1.** η έλλειψη πέρατος. τέλους. *η~ τού Σύμπαντος* **2.** (ειδικότ.) η ιδιότητα των μη μετρήσιμων, αναρίθμητων πραγμάτων *η ~ των άστρων τού ουρανού* ΣΥΝ αφθονία **άπειρό-** κ **άπειρο-**[1] α' συνθετικό που δηλώνει έλλειψη πείρας σε κάτι: *απειρό-καλος, απειρο-πό/.εμος, απειρό-τεχνος* [ΕΙΥΜ Α' συνθ τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. άπειρό-καλός, μτγν *άπειρο-πό/.εμος*), που προέρχεται από το επίθ. *άπειρος*[1] (< ά- στερητ + *πείρα)]*. **άπειρο-** κ. **απειρ-**[2] α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι είναι άπειρος σε μέγεθος / αριθμό ή τόσο πολύς, ώστε δεν μπορεί να μετρηθεί. *απειρ-άριθμος, απειρο-ελάχιστος, απειρο-μεγέθης.*

[κι ΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ και Ν Ελληνικής (λ χ. μτγν. *άπειρο-χρόνιος, άπειρο-μεγέθης).* που προέρχεται από το επίθ. *άπειρος*[2] *(*< *ά-* στερητ + *πέρας / πείρας)]* **απειρόγαμος,** -η. -ο (μτγν.[**1.** αυτός που δεν έχει πείρα γάμου, άγαμος ~ *νύφη / κόρη* · **2.** (ως προσωνυμία τής Θεοτόκου) Παρθένος, **απειροελάχιστος,** -η. -ο [1766] **1.** πάρα πολύ μικρός: *όλα τα σώματα αποτελούνται από ~ μόρια* ΣΥΝ μικροσκοπικός **2.** (μτφ) αυτός που δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, ασήμαντος: *υπάρχει ~ διαφορά στις απόψεις τους* ανί σημαντικός, σπουδαίος, αξιοσημείωτος. – **απειροελάχιστα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. infinitesimal!, **απειρόκακος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει πείρα τού κακού, ο άκα- κος 2. αυτός που δεν έχει δυστυχήσει.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπειρο-*[1] + *κακός]* **απειρόκαλος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει καλαισθησία, που δεν έχει αίσθηση τού ωραίου: ο ~ *άνθρωπος στερείται τής απολαύσεως τής τέχνης* ΣΥΝ άμουσος, ακαλαίσθητος ΑΝΤ φιλόκαλος, καλαίσθητος - **απειροκαλία** (η) [αρχ]

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπειρο-* (< *πείρα)* + *κα/.ός* «όμορφος»], **απειρομεγέθης,** -ης, απειρομέγεθες [μτγν.Ι {απείρομεγέθ-ους | -εις (ουδ -η)} (λόγ.) αυτός που έχει άπειρο, ανυπολόγιστο μέγεθος **απειροπληθής,** -ής. -ές [απειροπληθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει τόσο πολύ πλήθος, ώστε δεν μπορεί να μετρηθεί: *απειροπληθείς πιστοί είχαν συρρεύσει στον τόπο τού προσκυνήματος* ΣΥΝ απειράριθμος. αμέτρητος αντ ευάριθμος [Ι γυμ μεσν. < *άπειρο-* (< *πέρας)* + *-πληθής* < *πλήθος].* **απειροπόλεμος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει γνωρίσει τον πόλεμο ~ *στρατιώτης* ΣΥΝ άκαπνος αντ εμπειροπόλεμος, μάχιμος [ετυμ μτγν < *άπειρο-* (< *πεΐρα)* + *πόλεμος].* **άπειρος**[1]**,** -η, -ο αυτός που δεν έχει πείρα: είναι ~ *ακόμη, γι'αυτό δεν του δίνω δύσκολες δουλειές* || (+γεν.) ~ *πολέμου* συν άβγαλτος, αμάθητος ανι έμπειρος, πεπειραμένος. – **άπειρα** επίρρ.

[οι υμ αρχ. < ά-στερητ + *πεΐρα].* **άπειρος**[2]**,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει πέρας, τέλος* *το* **~** *Σύμπαν*Συν ατελείωτος, απέραντος, απεριόριστος, ατέρμων αντ πεπερασμένος, (περι)ορισμένος, οριοθετημένος ΦΡ ***επ' άπειρον*** (μτγν. *επ' άπειρον)* για πάντα, χωρίς τέλος: *αναβάλ/.ει ~ τον καθορισμό τής ημερομηνίας τού γάμου || καθυστερώ / αναμένω / ανέχομαι / διαρκώ* ~ συν συνεχώς. ασταμάτητα, για πάντα, ες αεί, εις το διηνεκές, επ' αόριστον, εις τον αιώνα τον άπαντα **2.** ***άπειρο*** (το) {απείρου | χωρ. πληθ.} (α) το κοσμικό σύμπαν. το χάος: *εκτείνεται στο* ~ {[*το διαστημόπ/.οιο χάθηκε στο* ~ (β) φίλος η χωρίς χωρικά και χρονικά όρια πρώτη αρχή των πεπερασμένων όντων **3.** (ειδικότ.) αυτός που είναι τόσο μεγάλος ή πολύς, ώστε δεν μπορεί να μετρηθεί, να υπολογιστεί: *τον πνίγουν ~ προβλήματα || ~ ποσότητα / ευχαριστίες / αγάπη / στενο^ριες / ερωτήματα ! χαρά / φορές* συν αμέτρητος, αναρίθμητος, ανυπολόγιστος φρ (λόγ) ***απείρου κάλλους*** (ειρων.) για καταστάσεις στις οποίες επικρατεί μεγάλη σύγχυση, αναστάτωση ή ακαταστασία ή συμβαίνουν απαράδεκτα πράγματα, συχνά κωμικοτραγικά- *~ σκηνές εκτυλίχθη- καν χθες στο νοσοκομείο λόγω) τής απεργίας τού νοσηλευτικού προσωπικού.* – **άπειρα** / **απείρως** [αρχ J επίρρ σχολιο λ *επιτατικός* [ετυμ αρχ. < ά- στερητ. + *πέρας.* Το ουδ. *άπειρον* χρησιμοποιήθηκε ως φιλοσοφικός όρος στην πρώιμη κοσμολογία, προσδιορίζοντας την ύλη ως αρχή τού κόσμου και ως μη υποκείμενη στις χωροχρονικές διαστάσεις].

απειροστημόριο (το) [1799] {απειροστημορί-ου j -ων) το πιο μικρό μέρος ενός ποσού ή μεγέθους - υλης.

[ΕΓΥΜ < *απειροστός* + *μόριο].* **απειροστικός λογισμός** (ο) ΜΑΘ Ο κλάδος που περιλαμβάνει τον διαφορικό και ολοκληρωτικό λογισμό.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. infinitesimal calculus] **απειροστός,** -ή, -ό [17661 (εκφραστ.) **1.** αυτός που έχει ήδη επαναλη- φθεί πολλές φορές: *για ~ φορά ανέβαλε να του μιλήσει* ΣΥΝ πολλοστός · **2.** αυτός που είναι πολύ μικρός: *το ~ σωμάτιο τής ύ?^ης* ΣΥΝ απειροελάχιστος ΑΝΤ τεράστιος · **3.** ΜΑΘ ***απειροστό*** (το) η μεταβλητή ποσότητα, η οποία παραμένει μικρότερη από κάθε θετικό αριθμό, χωρίς όμως ποτέ να γίνεται μηδέν

[ΕΙΥΜ < άπειρος (< *πέρας),* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. infinitesimal]

απειρότεχνος, -η, -ο [μεσν.Ι αδαής στην τέχνη αντ εμπειροτέχνης, επιδέξιος – **απειρότεχνα** επίρρ. **απειρώνυμος,** -η. -ο (ως προσωνυμία τού Θεού) αυτός που έχει άπειρες προσωνυμίες

[ετυμ < *άπειρο-* (< *πέρας)* + *-ώνυμος*< αιολ. τ. *δνυμα* «όνομα»], **απεκδέχομαι** ρ μετβ {απεξεδέχθην} (αρχαιοπρ.) δέχομαι πλήρως, χωρίς επιφυλάξεις και δισταγμό

[ετυμ μτγν.. αρχική σημ «περιμένω εναγωνίως, με ανυπομονησία» (Κ.Δ *Φιλιππ* 3,20. *σωτήρα άπεκδεχόμεθα κύριον Ιησούν Χριστόν),*< *άπ(ο)-* + *έκ-* + *δέχομαι* Η σημερινή σημ κατ'επίδρ. τού *αποδέχομαι].*

απεκδύομαι ρ. μετβ αποθ {απεκδύθηκα} (λόγ) (κυριολ) βγάζω (ρούχο)' (συνήθ μτφ.) απαλλάσσω τον εαυτό μου. αρνούμαι (ευθύνη που μου αποδίδουν): *η νέα πο/.ιτική ηγεσία απεκδύθηκε κάθε ευθύνη για την οικονομική κατάσταση* ΣΥΝ απαλλάσσομαι, αρνούμαι, απορρίπτω – **απέκδυαη** (η) [μτγν.] ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ. «γδύνομαι», < *άπ(ο)-* + *έκδύομαι* Στην Κ.Λ η λ. έλαβε μτφ. σημ , πβ. Κολοσσ. 3. 9: άπεκ<5υσάμΓνοι τόν παλαιόν *άνθρωπον].*

απεκδύομαι των ευθυνών μου ή τις ευθύνες μου; Με γενική ή με αιτιατική συντάσσεται το (ήδη μτγν) λογιότερο ρ **απεκδύομαι;** Το σωστό είναι **απεκδύομαι τις ευθύνες μου** *(την εξουσία, τα αξιώματα* κ.λπ) και σημαίνει «βγάζω το ένδυμα, ξεντύνομαι», άρα «αποβάλλω, διώχνω από πάνω μου. απαλλάσσομαι» Από το **εκ- δύω** (> *εκδύνω* > *εγδύνω* >) προήλθε το **γδύνω,** όπως από το **ενδύω** (> *ενδύνω* > *ευτύνο)* >) το **ντύνω.** Με τη σημ τού *απεκδύομαι* μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει (σε λογιότερο πάντα ύφος) και τα **αποδύομαι** και **εκδύομαι** πάντα με αιτ.. *Αποδύομαι τις ευθύνες - Εκδύομαι την εξουσία*

απεκκρίνω ρ. μετβ. (απεξέκρινα, απεκκρίθηκα} ΒΙΟΛ (για κύτταρα, ιστούς, όργανα) αποβάλλω από τον οργανισμό άχρηστες ή επιβλαβείς ουσίες μέσω των απεκκριτικών οργάνων [ετυμ μτγν < *άπ(ο)-* + *εκκρίνω* (βλ.λ.)] **απέκκριση** (η) [1852] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} ΒΙΟΛ βασική λειτουργία των ζωικών οργανισμών, που συνίσταται στην αποβολή από τον οργανισμό των περιττών στοιχείων (ούρων κ.λπ.), τα οποία δημι- ουργούνται από τη διαδικασία τού μεταβολισμού, μέσω των απεκ- κριτικών οργάνων (νεφροί, πνεύμονες κλπ). – **απεκκριτικός,** -ή, -ό [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. elimination] **απέλαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} πολιτική πράξη, με την οποία ξένος υπήκοος (συνήθ. παράνομος αλλοδαπός) απομακρύνεται υποχρεωτικά από μια χώρα χωρίς δικαίωμα επανόδου ως πρόσωπο ανεπιθύμητο (persona non grata) ή επικίνδυνο ~ *λαθρομεταναστών.* [ετυμ < μτγν *άπέλασις* < αρχ *άπελαϋνω]* **απελάτης** (ο) (απελατών} ΙΣΤ (στο Βυζάντιο) **1.** παράνομος (ζο)οκλέ- φτης. ληστής) 2. άτακτος πολεμιστής που φρουρούσε τα σύνορα τής αυτοκρατορίας (πβ κ. λ. *ακρίτας, αρματολός, κλέφτης)*

[ΕΙΥΜ μτγν < αρχ. απελαύνω «εξορίζω»], **απελαύνω** ρ μετβ {απέλα-σα, -θηκα} (για κυβέρνηση κράτους) προβαίνω σε απέλαση (κάποιου): *η κυβέρνηση απέλασε τον ξένο διπλωμάτη ως ύποπτο κατασκοπίας* συν. διώχνω, εκδιώκω [ΕΤΥΜ αρχ < *άπ(ο)-* + *ελαύνω)]* **απελέκητος,** -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που δεν έχει πελεκηθεί (κυρ. για ξύλινα αντικείμενα) ~ *πέτρα* 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει τύχει κατεργασίας- ΦΡ (παροιμ **) άνθρωπος *αγράμματος, ξύλο απελέκητο*** ο αμόρφωτος άνθρωπος είναι σαν το ακατέργαστο ξύλο, άξεστος,

απελεύθερος (ο) ιστ (στην αρχαία Αθήνα και Ρώμη) δούλος που απέκτησε την ελευθερία του είτε με απόφαση τού κυρίου του είτε εξαγοράζοντάς την ο ίδιος. ** σχολιο λ. *ελεύθερος.*

|ΚΙ ΥΜ αρχ. < *άπελευθερώ (-όω)* (υποχωρητ) Στην αρχ. Ρώμη απεκα- λείτο libertinus]

απελευθερώνω ρ μετβ {απελευθέρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** καθιστώ (κάποιον) ελεύθερο, απαλλάσσω (κάποιον) από κάθε είδους δεσμά: *~ δούλο / σκλαβωμένο λαό από τον κατακτητή / φυλακισμένο* (αποφυλακίζω ή συμβάλλω στην απόδραση) ΑΝΤ σκλαβώνω, φυλακίζω, δεσμεύω, δυναστεύω 2. ΟΙΚΟΝ απαλλάσσω από φραγμούς, δεσμεύσεις: ~ το εμπόριο και τις τιμε's (καταργώ τον κρατικό παρεμβατισμό, επιτρέπω την ελεύθερη διαμόρφωση τιμών μέσα από τον οικονομικό ανταγωνισμό) 3. επιτρέπω την ελεύθερη, ανεμπόδιστη έκφραση ή εκδήλωση: *~ τις ορμές/ τα ένστικτα/* τη *σκέψη/ διάφορες κοινωνικές δυνάμεις/ την τέχνη* (καταργώ τους ισχύοντες κανόνες) / τα *συναισθήματα* / το *πνεύμα από προκαταλήψεις, δεισιδαιμονίες* κλπ. ΣΥΝ χειραφετώ, αποδε- σμεύω Α.ΝΤ χειραγωγώ, καταπιέζω **4.** (η μτχ. ***απελευθερωμένος,*** *-η, -ο)* αυτός που δεν πιστεύει σε παραδοσιακές, συντηρητικές απόψεις, που έχει απαλλαγεί από προκαταλήψεις και ταμπού, που έχει ξεπεράσει ό.τι θεωρείται αναχρονιστικό και απηρχαιο>μένο· (γενικότ) άτομο ανεξάρτητο, αυτόνομο ΣΥΝ χειραφετημένος ΑΝΤ χειραγωγημένος, καταπιεσμένος. συμβιβασμένος **5.** απαλλάσσω από υποχρέωση ή (ηθικό / ψυχικό) βάρος - *τη συνείδηση από τύψεις / την ψυχή από ενοχές.* ΣΧΟΛΙΟ λ *ε/.εύθερος*

[ΕΓΥΜ < αρχ *άπελευθερώ (-όω),* αρχική σημ. «καθιστώ δούλο απελεύθερο (βλ.λ)». < *άπ(ο)-* + *ελεύθεροί* < *ε/.εύθερος]* **απελευθέρωση** (η) [αρχ.Ι [-ης κ -ώσεως] -ώσεις. -ώσεων} **1.** η απαλλαγή από κάθε δέσμευση, από καθετί το οποίο στερεί την ελευθερία: *~ χώρας ί φυλακισμένου* ΑΝΤ υποδούλωση 2. ΟΙΚΟΝ η άρση κάθε περιοριστικού μέτρου, ορίου κ λπ στη διαμόρφωση των εμπορικών συναλλαγών *~ τής αγοράς / των τιμών / των ενοικίων* 3. (μτφ) η κατάργηση των φραγμών, η ανεμπόδιστη εκδήλωση και έκφραση: *η ~ τού νου από τα δεσμά των προλήψεων*)| *σεξουα?ακή ~* || *κίνημα απελευθέρωσης* των γυναικών ΣΥΝ χειραφέτηση ΑΝΤ χειραγατ/ηση. καταπίεση

4. ΙΣΤ ***Απελευθέρωση*** (η) η αποχώρηση των γερμανικών στρατευμάτων από την Ελλάδα το 1944 **απελευθερωτής** (ο), **απελευθερώτρια** (η) {απελευθερωτριών} πρόσωπο που απελευθερώνει, που απαλλάσσει από σκλαβιά, δέσμευση κ.τ ό – **απελευθερωτικός,** -ή, -ό [μτγν]. **απέλθω** (να/θα) ρ -> απέρχομαι **απελθών,** -ούσα, -όν -► απέρχομαι

Απέλλα (η) ΙΣΤ η συνέλευση των πολιτών στην αρχαία Σπάρτη (το αντίστοιχο τής Εκκλησίας τού Δήμου στην αρχαία Αθήνα).

[ΕΤΥΜ, αρχ , αβεβ ετύμου, πιθ < *χά-πέλ-]α* < *ά-* προθεμ + I E *pel- «πάλλω», πβ. λατ pellere «σπρώχνω», γαλλ. pousser, αγγλ. push *κ.ά.*. Ομόρρ *πάλλω, πόλεμος* κ *ά.* Άγνωστες, ωστόσο, παραμένουν η αρχική σημ και η ακριβής λειτουργία της λ Πιθανώς να σήμαινε αρχικά «σπρώχνω, ωθώ από μέσα», εφόσον το *ά-* συνδέεται μεταπτωτικώς με το *ένJ.*

Απελλής (ο) **1.** ο σημαντικότερος αρχαίος Έλληνας ζωγράφος (4ος αι. 7Ε.Χ.) 2. άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

(ΕΤΥΜ <αρχ *'Απελλής*, πιθ. < θεωνύμιο *'Απόλλωνί 'Απελλών*(δωρικός τύπος)].

απελπίζω ρ. μετβ [αρχ.| {απέλπισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** κάνω (κάποιον) να χάσει τις ελπίδες του: *η αδιαφορία του στα μαθήματα έχει απελπίσει γονείς και δασκά/^ους* συν. απογοητεύω, αποθαρρύνω, αποκαρδιώνω ανι ενθαρρύνω, εμψυχώνω 2. (μεσοπαθ *απελπίζομαι*) χάνω τις ελπίδες μου: *απελπιστήκαμε από τη συνεχιζόμενη κακοκαιρία και αποφασίσαμε να αναβάλουμε το ταξίδι || μην απελπίζεσαι, θα βρεθεί κάποια λύση!* συν αποκαρδιώνομαι, αποθαρρύνομαι, απογοητεύομαι αντ ελπίζω, ευελπιστώ « .*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανέλπιστος,* **άπελπις,** -ις, -ι (1889] {απέλπ-ιδος. -ι(ν) / -ιδα | -ιδες (ουδ. -ιδα), -ίδων} (λόγ.) αυτός για τον οποίο δεν υπάρχει ελπίδα (επιτυχίας): *επιδόθη- καν σ'έναν άπελπι(ν) αγώνα επιβίωσης*]| ~ *προσπάθεια / πάλη ί μάχη* ΣΥΝ ανέλπιδος, απεγνωσμένος, ύστατος, δυσοίωνος αντ ελπιδο- φόρος, εύελπις. ευοίωνος < ." σχολιο λ. *ανέλπιστος.*

[ΕΓΥΜ. < *απ(ο)-* στερητ + *ελπίς*, μεταφρ δάνειο από γαλλ. desespere] **απελπισία** (η) [μεσν.} {χωρ. πληθ } **1.** η έλλειψη ελπίδας και προσδοκίας: *κρίση / ξέσπασμα / έκφραση απελπισίας || λύση απελπισίας* (λύση στην οποία αναγκάζεται να καταφύγει κανείς, μη μπορώντας να κάνει τίποτε άλλο) || *βρέθηκε στο χείλος / στα όρια τής απελπισίας* || *βυθίζομαι ι πέφτω σε ~* || *με πιάνει ~* jj *πάνω στην ~ της σκέφτηκε ν' αυτοκτονήσει* |j *την έπιασε μαύρη* - ΣΥΝ απόγνωση, απογοήτευση, μαυρίλα, αττοθάρρυνση, αποκαρδίωση 2. (συνεκδ) η δυσχερής και αποκαρδιωτική κατάσταση *η κατάσταση είναι σκέτη ~* ' Επίσης (λογοτ.) **απελπισιά.**

απελπισμένος, -η, -ο **1.** αυτός που εκφράζει απελπισία. ~ *βλέμμα* 2. αυτός που γίνεται με απελπισία, χωρίς ελπίδα να φθάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα: ~ *αγώνας / αντίσταση* 3. αυτός που δεν έχει ελπίδα να ικανοποιηθεί, να εκπληρωθεί: ~ *πάθος / έρωτας* 4. γεμάτος απελπισία· *μια ~ γυναίκα πήρε δη?^ητήριο* || ~ *εραστής.* - « **απελπισμένα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανέλπιστος.*

απελπιστικός, -ή. -ό [1796] αυτός που στερεί κάθε ελπίδα, που προκαλεί απελπισία: *η κατάσταση στις σεισμόπληκτες περιοχές είναι ~* ΣΥΝ αποκαρδιωτικός, αποθαρρυντικός ανγ ενθαρρυντικός, αναπτε- ρωτικός. — **απελπιστικ-ά/-ώς** [18881 επίρρ. * ." σχολιο λ. *ανέλπιστος* **απεμπλέκω** ρ. μετβ. {απενέπλεξα, απενεπλάκην, -ης, -η (να/θα απε- μπλακώ)} (λόγ.) βγάζω (κάποιον/κάτι) από κατάσταση στην οποία έχει εμπλακεί από δύσκολη, δυσάρεστη και ίσως επικίνδυνη υπόθεση: *η κυβέρνηση προσπαθεί να απεμπλέξει τη χώρα από τη βαλκανική κρίση* Κ (συνήθ. μεσοπαθ.) *επιχειρεί* να *απεμπ?.ακεί από την υπόθεση κατασκοπίας* αντ εμπλέκω.

[ΕΤΥΜ Από. τού αγγλ. disengage}, **απεμπλοκή** (η) (λόγ.) η αποδέσμευση από κατάσταση περιπεπλεγμένη. δυσχερή και δυσάρεστη: *η ~ τής χώρας ακό την κρίση στην περιοχή* συν (λαϊκ) ξεμπέρδεμα. (καθημ) ξεμπλοκάρισμα αντ εμπλοκή > * σχολιο λ *εμπλέκω.*

[ΕΤΥΜ. Από. τού αγγλ disengagement}, **απεμπόληση** (η) }αρχ] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις,-ήσεων} η εγκατάλειψη ιδανικού, αξίας, πίστης κ.λπ · ~ *κυριαρχικών δικαιωμάτων ί ηθικών αξιών* συν αθέτηση, προδοσία, **απεμπολώ** ρ. μετβ. {απεμπολείς | αμπεμπόλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένοσ αθετώ ή εγκαταλείπω κάτι ιερό, σπουδαίο (συνήθ ιδανικό, αξία, πίστη κ τ.ό.): *η χώρα δεν πρόκειται να απεμπο?*ήσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα* ΣΥΝ προδίδω

[ΕΖΥΜ < αρχ. *απεμπολώ (-άω;* «πουλώ» (ήδη μτγν. ο τ σε *-έω)* < *άπο-* -I- *έμπολώ* «εμπορεύομαι, συναλλάσσομαι» < *έμπολή* «εμπόρευμα» < **έμπέλ~ω / -ομαι* < *έν* + *πέλομαι* «κινώ, κινούμαι»], **απέναντι** επίρρ. **1.** στην αντικρινή πλευρά· ~ *από το ξενοδοχείο προ- βάλ/^ει η Ακρόπολη* ΣΥΝ. έναντι, αντίκρυ 2. *απέναντι* (ο/η) ο γείτονας, η γειτόνισσα, ο ένοικος τού αντικρινού σπιτιού *βγήκαν οι ~ στο μπαλκόνι* · 3. ενώπιον, μπροστά σε: *στάθηκε γενναίος ~ στον εχθρό*]] *λιποψυχεί πάντοτε ~ στις δυσκο?άες* · 4. αναφορικά, σε σχέση με* *έχει τη φήμη* του *δύστροπου, απέναντι μου, όμως, είναι καλοδιάθετος*

Π*θέλω να είμαι συνεπής ~ στον νόμο.*

[ετυμ.. μτγν. < *άπ(ο)-* + *έναντι].* **απεναντίας** επίρρ **1.** εν αντιθέσει, αντίθετα, *ίσα-ίσα δεν πιστεύω ότι θα υποχωρήσει, ~ νομίζω πως θα αντεπιτεθεί* 2. (λαϊκ.) απέναντι στη φρ *βιζαβί κι απεναντίας* (αντί *απέναντι): κάθισαν ~*

[ετυμ. μτγν < *άπ(ο)-* + ενάντιος}. **απενεργοποιώ** ρ μετβ {απενεργοποιείς .. | απενεργοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) (για συσκευή) θέτω εκτός λειτουργίας: ~ *το κινητό τηλέφωνο* || ~ τον *συναγερμό τού αυτοκινήτου* || *απενεργοποιημένη συσκευή.* — **απενεργοποίηση** (η).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ deactivate].

Απέννινα (Όρη) (τα) {Απεννίνων (Ορέων)} οροσειρά τής Ιταλίας, η οποία εκτείνεται από ΒΔ προς ΝΑ

[ΕΤΥΜ < ιταλ. Apennini (πληθ.) < λατ. Alpes Pen(n)inae < κελτ. penn «λόφος, ύψωμα»]

απένταρος, -η, -ο [1882| αυτός που δεν έχει χρήματα: ~ *κι άστεγος* ΣΥΝ άφραγκος, αδέκαρος, (λαϊκ.) ταπί, πανί με πανί ΑΝΙ πλούσιος, εύπορος — **απενταρία** (η) [1895]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια* **απεντόμωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η εξόντωση των εντόμων που παρασιτούν σε φυτά, τρόφιμα, βιβλία κ.λπ. με τοξικά αέρια. — απεντομώνω ρ.

[εγυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. desinsectisationj. **απεξάρτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων) ψυχιατρ **1.** η θεραπευτική μέθοδος για την απαλλαγή από εξάρτηση από ναρκωτικά, αλκοόλ, φάρμακα κ.ά. αντ εξάρτηση, εθισμός 2. η απαλλαγή προσώπου από την έντονη προσκόλλησή του σε άλλο πρόσωπο, αντικείμενο ή κατάσταση αντ εξάρτηση **απέξω** κ. **απ'έξω** [μεσν.|κ (λαϊκ) **απόξω** επίρρ 1.(α) από έξω προς τα μέσα: *ήρθαν ~ μούσκεμα από τη βροχή* (β) (κατ' επέκτ.) από ξένη χώρα· *αυτές οι συνήθειες μας έρχονται ~* 2. έξω από κάτι, εκτός: *στάθηκε~ και κρυφάκουγε\ \ καθόταν* - ΑΜ εντός· φρ ***τα λέω απέξω-απέξω*** για περιπτώσεις που κάτι αναφέρεται με έμμεσο τρόπο: *του είπα ~ ότι πρόκειται να απο?.υθεί από την εταιρεία || του το 'φερα* - (του το είπα εμμέσως) ΑΝΤ ευθέως, καθαρά, απερίφραστα · 3. (μτφ.) με αποκλεισμό από κάτι: τον *άφησαν ~* · <5εν *του είπαν τίποτα || οι δύο προ- κρίθηκαν, ο τρίτος έμεινε* · 4. με αποστήθιση, χωρίς να διαβάζει κανείς ή να συμβουλεύεται γραπτό κείμενο: *ήξερε ~ τα τη/^έφονα όλων των φίλων του || λέω το μάθημα / το ποίημα ~* συν από στήθους, από μνήμης φρ **απέξω *κι ανακατωτά*** (βλ κ. λ ανακατωτά) **5. απέξω** (οι) πρόσωπα που δεν ανήκουν στον στενό οικογενειακό, φιλικό ή και εθνικό κύκλο, *δεν υπάρχει λόγος να δίνουμε δικαιώματα στους απέξω || με τους δικούς μας καλά τα πάμε* με τους ~ να δούμε τι θα κάνουμε'* φρ (λαικ.) ***στην απέξω*** εκτός κοινωνικού συνόλου, στο περιθώριο ή εκτός δραστηριοτήτων, *δυο-τρία άτομα έχουν πάρει όλες τις* δουλειές *κι εμάς μας έχουν ~* **απέπλευσα** ρ. -+ αποπλέω **απέπνευσα** ρ. + αποπνέω

άπεπτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει χωνευτεί ΣΥΝ αχώνευτος ΑΝΤ χωνεμένος [ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *πέσσω ι -πτω* «χωνεύω», βλ κ. *πέψη].*

απεραντολογία (η) [μτγν] {απεραντολογιόϊν} ο λόγος που επιμηκύνεται υπερβολικά, που μοιάζει να μην έχει τέλος, ακατάσχετος λόγος, φλυαρία Συν. μακρηγορία, πολυλογία, πλατειασμός αντ. βραχυλογία. λακωνικότητα. — **απεραντολόγος** (ο/η) [μτγν.}. **απεραντολογώ** ρ αμετβ [μτγν] {απεραντολογείς.. | απεραντολόγη- σα} μιλώ ακατάσχετα, φλυαρώ

απέραντος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει τοπικό ή χρονικό τέλος ή όριο: *ο ~ ωκεανός* ΣΥΝ άπειρος, αχανής, ατελείωτος ανί πεπερασμένος, (περι)ορισμένος 2. (ειδικότ) αυτός που δεν μπορεί να μετρηθεί, να υπολογιστεί. ~ *μοναξιά / συγκίνηση / θαυμασμός / ενθουσιασμός / ευγνωμοσύνη / χαρά / ?.αοθάλασσα* συν αμέτρητος, ανυπολόγιστος, απεριόριστος

(ετυμ αρχ. < ά- στερητ. + *περαίνω* «ολοκληρώνω, τελειώνω»], **απεραντοσύνη** (η) {χωρ πληθ } το να είναι κάτι απέραντο: *η ~ τού Σύμπαντος.*

απεραστος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει περαστεί. που δεν τον έχουν περπατήσει, διασχίσει. ~ *φαράγγια* συν αδιάβατος, απάτητος 2. αυτός που δεν έχει περαστεί στη θέση του: ~ *κλ,ωστή* · 3. αυτός που δεν έχει καταχωριστεί· *στο τέλος τής ημέρας δεν πρέπει να υπάρχει νούμερο ~ στα βιβλία* αντ καταχωρισμένος, καταγεγραμμένος · 4. (α) αυτός που δεν έχει καθαριστεί εντελώς: *άφησε τα πατώματα μέχρι να τελειώσει τα τζάμια* (β) αυτός που δεν τον έχουν περάσει με κάποιο υλικό (μπογιά, ασβέστη κ λπ.): *άφησε τον τοίχο - κι έφυγε.* [ετυμ μτγν. < ά- στερητ. + *περώ (-άω)* «περνώ»}, **απεράτωτος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει περατωθεί, ολοκληρωθεί συν. ανολοκλήρωτος αντ περατωμένος **απεργάζομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ] {απεργάσ-τηκα, -μένος} μηχανεύομαι. σχεδιάζω (κάτι κακό): *απεργάζεται συμφορές για τους αντιπάλους του.* ^ σχολιο λ *αποθετικός.* **απεργία** (η) [1889} {απεργιών} η οργανωμένη (από τα συνδικαλιστικά όργανα) αποχή των εργαζομένιον από την εργασία τους με σκοπό τη διαμαρτυρία, την αλληλεγγύη ή την ικανοποίηση αιτημάτων: *έληξε η ~ των εργαζομένων στις αστικές συγκοινωνίες || κατεβαίνω / μετέχω σε ~* II ~ *διαρκείας || η ~ κηρύχθηκε παράνομη και καταχρηστική* φρ (α) ***προειδοποιητική απεργία*** βραχύχρονη αποχή από την εργασία ως προειδοποίηση για κλιμάκωση των απεργιακο'ΐν κινητοποιήσεων, εάν δεν ικανοποιηθούν εγκαίρως τα αιτήματα των εργαζομένων (β) ***λευκή απεργία*** βλ. λ. *λευκός* (γ) ***γενική απεργία*** αποχή από την εργασία τού συνόλου των εργαζομένων μιας χώρας (δ) ***απεργία πείνας*** έσχατο μέσο διαμαρτυρίας, που συνίσταται στην επί μακρόν άρνηση λήψης τροφής. προκειμένου να ασκηθεί ψυχολογική και ηθική πίεση για την ικανοποίηση αιτήματος (ε) ***απεργία ζήλου*** η σχολαστική, κατά γράμμα τήρηση από τους εργαζομένους κάθε υπόδειξης τής εργοδοσίας, ώστε να επιβραδύνεται ο ρυθμός παραγωγής.

[ειυμ < μτγν *απεργός* «οκνηρός - πεπαλαιωμένος» < *άπ(ο)-* + *έργον.* Οι διάφορες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λχ. *γενική απεργία* (πβ. αγγλ. general strike), *απεργία πείνας* (< αγγλ. hunger strike), *απεργία ζήλου* (< γαλλ greve du zele), *προειδοποιητική απεργία* (ττβ. αγγλ. token strike) κ.ά | **απεργιακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την απεργία: ~ *κινητοποιήσεις / κίνημα / μέτωπο / κόμα.* **απεργός** (ο/η) εργαζόμενος που κάνει απεργία, **απεργοσπάστης** (ο) {απεργοσπαστών}, **απεργοσπάστρια** (η) {απεργοσπαστριών} (κακόσ.) πρόσωπο που δεν συμμετέχει σε απεργία, είτε εργαζόμενος κανονικά είτε αντικαθιστώντας απεργό: *παρά την κινητοποίηση τού συνδικάτου, στη δουλειά παρουσιάστηκαν αρκετοί* — απεργοσπαστικός, -ή, -ό.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. strikebreaker], **απεργώ** ρ αμετβ. [1886] {απεργείς | απέργησα (λόγ απήργησα)} κά

νω απεργία, *σήμερα* απεργουν οι οικοδόμοι / οι *δάσκαλοι ί τα ταξί*. **απερήμωση** (η) [1766] {-ης κ -ώσεως) -ώσεις, -ώσεων} η μετατροπή γόνιμων εδαφών σε άγονα ή σε έρημο είτε λόγω υπερεκμετάλλευσης των φυσικών τους πόρων είτε εξαιτίας ελλιποὺς άρδευσης. – **απε- ρημώνω** ρ.
{ΕΙΥΜ < αρχ *άπερημούμαι (-όο-)* «εγκαταλείπομαι απομονωμένος» < *άκ(ο)-* + *-ερημοῦμαι* < *έρημος*. Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ τού αγγλ desertification] **απερίγραπτος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που δεν μπορεί να περιγράφει, που ξεπερνά κάθε δυνατότητα περιγραφής: έμεινε *άφωνος μπροστά στο ~ θέαμα* συν ανείπωτος 2. (μειωτ -επιτατ) αυτός που βρίσκεται σε απαράδεκτη κατάσταση, σε διάλυση και αποδιοργάνωση. *Λόγω τής ξαφνικής νεροποντής δεν λειτουργούσαν τα φανάρια, με αποτέλεσμα να έχουν κλείσει κεντρικοί δρόμοι, τα αυτοκίνητα να κορνά- ρουν. τα λεωφορεία να μη μπορούν να περάσουν... κατάσταση'* ΣΥΝ οικτρός. αξιοθρήνητος 3. (μτφ.) ανάξιος σοβαρής συζητήσεως. απαράδεκτος και γελοίος *εμφανίστηκε μ'ένα ~* ντύσιμο κι *όλοι* έσκασαν *στα γέλια* || *επιχειρηματολογούσε με ~ προχειρότητα* ΣΥΝ φαιδρός, ανεκδιήγητος - **απερίγραπτα** επίρρ. σχολιο *επιτατικός*. **απεριοδίκός,** -ή, -ό ΦΥΣ (φαινόμενο) που δεν το χαρακτηρίζει η περιοδικότητα.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. aperiodique]. **απεριόριστος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που δεν υφίσταται περιορισμούς ~ δύναμη / εξουσία / *δυνατότητες ι προσπάθειες* ΑΝΤ περιορισμένος 2. αυτός που δεν *έχει* όριο. τέλος: *εξέφρασε την - εκτίμησή του προς* το *πρόσωπό του* ΣΥΝ απέραντος. – **απεριόριστα** / **απερι- ρίστως** [|ΐτγν.] επίρρ **απεριπτοίητος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει τύχει περιποίησης, φροντίδας: ~ *εξωτερική εμφάνιση / σπίτι* ΣΥΝ αφρόντιστος, ατημέλητος ΑΝΤ περιποιημένος, φροντισμένος, **απερίσκεπτος,** -η. -ο *κ* (λαΐκ.) **απερίσκεφτος 1.** αυτός που έχει γίνει χωρίς περίσκεψη με *τις ~ ενέργαές του κατάντησε να μην τον εμπιστεύεται κανείς* ΣΥΝ άκριτος, ασύνετος ΑΝΙ μελετημένος · 2. αυτός που ενεργεί χωρίς σκέψη: ~ *και βιαστικός όπως είναι, δεν πετυχαίνει στις προσπάθειές του* ΣΥΝ άμυαλος, επιπόλαιος, ασύνετος ΑΝΤ συνετός – **απερίσκεπτα** / **απερισκέπτως** [αρχ.| επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος*
[ΠΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ + *περίσκεπτος* «περίβλεπτος · αξιοθέατος» < *περισκέπτομαι* < *περι-* + *σκέπτομαι*] **απερισκεψία** (η) {απερισκεψιών} **1«** η έλλειψη σκέψης, σύνεσης πριν από την τέλεση πράξης, *αυτές οι επιπό/.αιες ενέργειες φανερώνουν* - ΣΥΝ απρονοησία, ελαφρότητα ΑΝΤ περίσκεψη **2.** (συνεκδ.) πράξη η οποία στερείται περίσκεψης *ήταν - μου να μιλήσω πριν ακούσω* ΣΥΝ ανοησία, επιπολαιότητα ΣΧΟΛΙΟ λ *ανόητος*. **απερίσπαστος,** -η, -ο αυτός που δεν περισπάται από το έργο του. που δεν δέχεται ενοχλήσεις, που δεν υφίσταται περισπασμούς: *παρά τον θόρυβο, συνέχισε ~ τη μελέτη του* || δεν *θέλω άλλες αρμοδιότητες τώρα, προτιμώ να μείνω* ΣΥΝ ανεμπόδιστος, ανενόχλητος ΑΝΤ πε- ρισπασαένος. (λόγ) περίφροντις. – **απερίσπαστα** / **απερισπάστως** [μτγν.] επίρρ
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *ά-* στερητ + *περισπώ (-άω)* \ **απεριτιφ** (το) {άκλ } ελλην *ορεκτικό ποτό-το* οινοπνευματώδες, συνήθ.. ποτό που προσφέρεται πριν από το φαγητό, για να ανοίξει την όρεξη.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. aperitif «ορεκτικό'» < μτγν λατ. aper(i)tivus < λατ aperire «ανοίγω») **απερίτμητος** (ο) [μτγν.] αυτός που δεν έχει υποστεί περιτομή, **απέριττος,** -η. -ο [μτγν [αυτός που δεν έχει τίποτα περιττό: ~ *λόγος / ύφος* ΣΥΝ λιτός ΑΝΙ περιττός, πλεοναστικός **απερίφραστος,** -η, -ο αυτός που λέγεται χωρίς περιστροφές, χωρίς υπεκφυγές · *η ~ διατύπωση ενός αιτήματος* ΣΥΝ κατηγορηματικός ΑΝΤ έμμεσος, υπονοούμενος. – **απερίφραστα** / **απεριφράστως** [μεσν] επίρρ.
[ΕΤΥΜ μεσν < *ά-* στερητ + *περιφράζομαι* «αναλογίζομαι -- εκφράζομαι περίφραστικώς»] **απερρινοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΓΛΩΣΣ η τροπή ενός έρρινου φθόγγου στον αντίστοιχο μη έρρινο, π.χ η προφορά τής λ. *έμπορος* ως /eboros/ και όχι ως /emboros/. Επίσης **απερρίνωση.** [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ denasalisation] **απερπάτητος,** -η, -ο Ιμεσν.] αυτός που δεν έχει εμπειρίες από τη ζωή: *τι περιμένεις από ένα - παιδί;* συν άβγαλτος, άπειρος αντ περ- πατημένος, έμπειρος **απέρχομαι** ρ. αμετβ αποθ [αρχ.] {μτχ. απερχόμενος, -η. -ο | απήλθα. να/θα απέλθω, μτχ απελθών, -ούσα, -όν) (λόγ.) 1. φεύγω από κάπου, εγκαταλείπω κάτι: *οι επίσημοι απήλθαν εν μέσω χειροκροτημάτων* || *ήλθε, είδε και απήλθε* || (λογιότ.) (+γεν) *απήλθε τής ενεργού υπηρεσίας από πέρυσι* ΣΥΝ αποχωρώ **2.** (η μτχ *απερχόμενος, -η, -ο)* αυτός που αποχωρεί από θέση. αξίωμα: *η απερχόμενη κυβέρνηση* || *ο απερ- χόμενος υπουργός αρνήθηκε να προβεί σε δηλώσεις.* ^ σχολιο λ. *αποθετικός.*
απεστάλη ρ. -► αποστέλλω
απεσταλμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει αποσταλεί · *τα ~ μηνύματα με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο* 2. *απεσταλμένος* (ο), *απεσταλμένη* (η) (α) πρόσωπο που έχπ σταλεί ως εκπρόσο)πος (επίσημου φορέα) για συγκεκριμένο ζήτημα · *ο ~ τού Ο.ΗΕ. άρχισε τις συνομιλίες για την ειρήνευση* (β) δημοσιογράφος σταλμένος από εφημερίδα ή σταθ

μό σε πόλη ή χώρα με συγκεκριμένη δημοσιογραφική αποστολή ** ΣΧΟΛΙΟ λ *μετοχή*.
[ΕΤΥΜ Μτχ παθ. παρακ τού αρχ ρ. αποστέλλω], απέσχον
ρ. -> απέχω
απέταλος, -η. -ο [αρχ.[1. (άνθος) που δεν έχει πέταλα · 2. (ζώο) που δεν έχει πεταλωθεί ΣΥΝ απετάλωτος ΑΝΙ πεταλωμένος, απεταξάμην ρ. ΕΚΚΛΗΣ «τον αρνήθηκα, τον αποκήρυξα (ενν τον Σατανά)» πρόκειται για την απάντηση που πρέπει να δίνει ο ανάδοχος στον ιερέα στους εξορκισμούς κατά την τελετή τής βάπτισης στην ερώτηση «άπετάξω *τφ Σατανά:»*, δηλ. «αποκήρυξες τον Σατανά;» · χρησιμοποιείται επίσης για να δηλώσει κάποιος κατηγορηματικά ότι αποκηρύσσει ιδεολογία, στάση ζωής κ.ά [ΕΤΥΜ αρχ. αόρ. τού ρ. *αποτάσσομαι*] απετράπη ρ. -*■ αποτρέπω
απευαισθητοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως] χωρ. πληθ.} η εξάλειψη τής ευαισθησίας ή υπερευαισθησίας ενός ατόμου σε χημική ή άλλη ουσία - - απευαισθητοποιώ ρ Ι-είς...}.
|ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. desensitisation], απευθείας επίρρ 1. χωρίς διαμεσολάβηση: δεν *θέλω να δω διευθυντές και γραμματείς* θα μιλήσω ~ στον υπουργό[1]* συν πρόσωπο με πρόσωπο, άμεσα ανγ ενδιαμέσως, μέσω άλλου 2. χωρίς διακοπή: *η πτήση έρχεται ~ από τη Νέα Υόρκη στην Λθήνα δεν υπάρχει ενδιάμεσος σταθμός* ΣΥΝ κατευθείαν · 3. (ιδ. στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο) την ίδια στιγμή, όχι σε μαγνητοσκόπηση, «ζωντανά»: πα- *ρακολουθούμε σε ~ μετάδοση τις δηλώσεις τού πρωθυπουργού / τον* ποδοσφαιρικά *αγώνα* [ευμ < μτγν φρ. *απ' εύθείας].* απευθύνω ρ μετβ. {απεύθυνα (λόγ. απηύθυνα). απευθύνθηκα} 1. στέλνω (ως πομπός) μήνυμα σε (κάποιον, αποδέκτη): *το υπουργείο απευθύνει επιστολή προς όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς* [[*~ έκκληση / διάγγελμα/ μήνυμα* · ΦΡ *απευθύνω (σε κάποιον) τον λόγο* στρέφομαι σε κάποιον και του μιλώ. του δίνω τον λόγο. το δικαίωμα να μιλήσει: *εφόσον δεν σου απηύθυνε* τον *λόγο*, δεν έπρεπε *να μιλήσεις* συν αποτείνομαι 2. (μεσοπαθ. *απευθύνομαι)* (α) στρέφομαι προς κάποιον, προφορικά ή εγγράφως· *συνήθως, όταν απευθύνεσαι σε γνωστό πρόσωπο, χρησιμοποιείς το «εσύ», όταν απευθύνεσαι σε άγνωστο, το «εσείς»* (β) θεωρώ κάποιον/κάτι αποδέκτη των λόγων μου: ~ στα *αισθήματα / στη λογική / στην ευαισθησία / στην ανθρωπιά* > *στον πατριωτισμό κάποιου* (γ) στρέφομαι κάπου, συνήθ για βοήθεια: ~ στην *αρμόδια υπηρεσία για συμβουλές* ||[αν χρειαστείτε *προστασία,* απευθυνθείτε *στο πλησιέστερο αστυνομικό τμήμα* ΣΥΝ αποτείνομαι, προσφεύγω.
[ετυμ αρχ, αρχική σημ «ισιώνω, διορθώνω», < *άπ(ο)-* + *εύθύνω*< *ευθύς*. Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γαλλ (s') adresser]

απηύθυνα: χρονική αύξηση. Το *απευθύνω* είναι ένα από τα λίγα ρήματα που χρησιμοποιούνται συχνά ακόμη με χρονική αύξηση *(η-* αντί ε-): απηύθυνα. Το ίδιο συμβαίνει με μερικά λογιότερης χρήσεως και προελεύσεως ρήματα · διαρκώ - διήρκεσα. *εξ / εισ ι προ-άγω ~ εξ / εισ / προ-ήγαγα, συνάπτω - συνήψα* κ.ά.
-■» *αύξηση*

απευθυσμένο (το) ΙΑΤΡ το τελευταίο τμήμα τού παχέος εντέρου, το οποίο απολήγει στον πρωκτό · το ορθό ή ευθύ έντερο.
[ετυμ <μτγν *άπευθυσμένον (εντερον). μτχ* παθ παρακ. τού ρ. απευθύνω (< ευθύς)]
απευκταίος, -α. -ο 1. αυτό που εύχεται κανείς να μη γίνει: ~ *τροπή! εξέλιξη μιας υπόθεσης* ΣΥΝ ανεπιθύμητος αντ ευκταίος 2. *απευ- κταίο(ν)* (το) (α) (ευφημ.) ο θάνατος, *στις δώδεκα συνέβη το - ο ασθενής εξέπνευσε* (β) (παλαιότ.) η σεξουαλική σχέση ανύπαντρης γυναίκας δυστυχώς · *συνετελέσθη το απευκταίον*
[ΕΙΥΜ < αρχ άπευκταΓος< *άπο-* στερητ. + *ευκταίος* ή απευθείας < απεύχομαι < *άπ(ο)-* + *εύχομαι)*

απευκταίος ή απευκτέος; Το απευκταίος (όπως και το ευκταίος) δεν σχηματίζεται με το *-τέος*. το οποίο σημαίνει «πρέπει να γίνει κάτι» *{πληρωτέος, σημειωτέον* κ.τ ό). Ανήκει σε έναν μικρό αριθμό αρχαίων επιθέτων σε -αιος. που έχουν σχηματιστεί από επίθετα σε *-τος,* λ.χ. *ευκτός* - ευκτ-αίος, *τρίτος* - τριτ-αίος κ ά.. ή από θέματα σε *·τη,* λ.χ. *τελευτή* - τελευτ-αίος, *μάτην* - μάτ-αιος κ ά.

απευχή (η) η ευχή να μη γίνει, να αποτραπεί κάτι αρνητικό, εξορκι- σμός, π χ. οι φρ. *«ό μή γένοιτο», «στα βουνά και στα λαγκάδια»* (να πάει το κακό).
[ετυμ αρχ < *απεύχομαι* (υποχωρητ)] απεύχομαι ρ. μετβ αποθ [αρχ]
{απευχήθηκα} εύχομαι να μη συμβεί κάτι κακό ή δυσάρεστο. - *την κλιμάκωση τού* πολέμου αντ εύχομαι, προσδοκά) ^ σχολιο λ *αποθετικός* άπεφθος, -η, -ο (λόγ)
(για πολύτιμα μέταλλα) καθαρός, ανόθευτος: ~ *χρυσός / άργυρος*
[ΕΤΥΜ αρχ. < **άφεφθος* (με ανομοίωση) < *άφέ.ψο)* «βράζω, εκχυλίζω», βλ λ *αφέψημα).*
απεχθάνομαι ρ μετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} νιώθω απέχθεια, έντονη αντιπάθεια για (κάποιον/κάτι): ~ *την πολυκοσμία / τη βία / την αχαριστία* ΣΥΝ αντιπαθώ, εχθρεύομαι αντ αγαπώ, χαίρομαι σχολιο λ. *αποθετικός*

α-*1* **αν-** στερητικό
α-περικύκλωτος, -η, -ο **α-περιπλάνητος,** -η. -ο **α-περιτύλιχτος,** -η, -ο **α-περιφρούρητος,** -η. -ο **α-πετροβόλπτος,** -η, -ο
α-περιμάζευτος, -η, -ο **α-περιτείχιστος,** -η, -ο **α-περίφραχτος,** -η, -ο **α-πετάλωτος,** -η, -ο **ά-πετσος,** -η, -ο -

[ΕΤΥΜ αρχ < *άπεχθής].*
απέχθεια (η) [αρχ] {χωρ πληθ } η έντονη αντιπάθεια (για κάποιον/κάτι)· *αισθάνομαι / προκαλώ* ~ ΣΥΝ αηδία, αποστροφή αντ συμπάθεια
απεχθής, -ής. -ες {απεχθ-ούς j -είς (ουδ. -ή) απεχθέστ-ερος, -ατος| αυτός που προκαλεί έντονη αντιπάθεια, αποστροφή *η ~ μορφή τού δολοφόνου χαράχτηκε στη μνήμη της* ΣΥΝ αντιπαθητικός, απωθητικός, ειδεχθής αντ συμπαθής – **απεχθώς** επίρρ. [αρχ.].
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπ(ο)- + έχθος* «μίσος», βλ. κ *έχθρα*]
απέχω ρ αμετβ [αρχ Ι {απείχα (παρατ που χρησιμοποιείται κ ως αόρ.), αόρ απέσχον,-ες.-ε (να/θα απόσχω), παρακ έχω αποσχει} 1. βρίσκομαι σε ορισμένη απόσταση από σημείο αναφοράς· *το σπίτι μου απέχει από την πλατεία δέκα λεπτά με τα πόδια* 2. είμαι διαφορετικός από κάτι άλλο: *οι απόψεις μας απέχουν αισθητά* συν διαφέρω ΑΝΤ μοιάζω 3. (μτφ. για φαγητά, ποτά, ερωτικές απολαύσεις) κρατιέμαι μακριά *κατά τη διάρκεια τής Σαρακοστής απέχει από το κρέας και το οινόπνευμα* ΣΥΝ αποφεύγω · 4. δεν συμμετέχω συνειδητά σε κοινή δραστηριότητα, κάνω αποχή (βλ.λ.) *απέχει από κάθε πολιτική δραστηριότητα || το κόμμα θα απόσχει από τις εκλογές* αντ συμμετέχω. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω. παρέχω*

απέχω + γεν. - απέχω: απόσχω - απέχω: επέχω. Από τη λόγια χρήση τού **απέχω** *έχουν* διατηρηθεί συντάξεις τής λ. με γεν. *Απέχω των καθηκόντων μου - Απέχω τής πο/.ιτικής - Απέχω τής ψηφοφορίας* κ.ά Ωστόσο, και οι φράσεις αυτές μπορούν να λεχθούν εμπρόθετα: *Απέχω από τα καθήκοντά μου - Απέχω από την πολιτική - Απέχω από την ψηφοφορία* κ.ο κ.
Επειδή το «ποιόν ενεργείας» τού ρήματος (στιγμιαίο - διαρκές - συντελεσμένο) είναι πολύ σημαντικό στα Ελληνικά, το **απείχα** ως παρατατικός (επανάληψη / διάρκεια) αντιτίθεται στο ***απέσχον***, *-ες. -ε. ,* τον αόριστο (στιγμιαία / μη ενδιαφέρουσας διαρκείας πράξη) ***Απείχε*** *πάντα από ακραίες ενέργειες - **Απέσχε** από τη χθεσινή συνεδρία τού συμβουλίου■ **να/θα απέχει*** (πάντα) - **να / θα απόσχει** (μια φορά) - **έχει απόσχει** (λέμε δηλ. ***απέσχον,*** *-ες, -ε...* στην οριστική, αλλά λέμε ***να / θα απόαχω,*** *-εις. ~ει..* στην υποτακτική και στον μέλλοντα) Ειδικά σε ψηφοφορίες χρησιμοποιούνται κατά περίπτωση το **απέχω** και το **επέχω.** το *απέχω* σημαίνει «αρνούμαι να συμμετάσχω στην ψηφοφορία», το *επέχω* σημαίνει «δεν δίνω ούτε θετική ούτε αρνητική ψήφο, τηρώ στάση ουδετερότητας». -+ *έχω*

απεψία (η) {χωρ πληθ) η αδυναμία πέψης, η μη καλή πεπτική λειτουργία
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπεπτος*\ **απήγανος** (ο) φυτό με αρωματικές και φαρμακευτικές ιδιότητες· ΦΡ ***ξορκίζω κάποιον με τον απήγανο*** απαλλάσσομαι από την παρουσία κάποιου (βλ κ. λ *πήγανο)*
[ΕΤΥΜ < α- προθεμ + αρχ. *πήγανον (τό)* < θ *πηγ-* (< *πήγ-νυ-μι* «στερεώνω. πήζω - μπήγω στη γη, φυτεύω») + παραγ. επίθημα *-ανον,* πβ λά^-ανον, *πλάτ-ανος* κ τ ό.|. **απήγγειλα** ρ. -> απαγγέλλω
απηδηχτος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχουν περάσει από πάνω του με άλμα · 2. ('-λαικ) αυτός που δεν έχει σεξουαλική επαφή ΣΥΝ (!) αγά- μητος. (για ζώα) αβάτευτος. αμαρκάλιστος. **άπηκτος,** -η. -ο κ (καθημ) **άπηχτος 1.** αυτός που δεν έχει πήξει. ~ '/άλα ΑΝΤ πηγμένος 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει ωριμάσει ακόμα, το *μυα/.ό του είναι - ακόμη και κάνει πολλές επιπολαιότητες* ΣΥΝ ανώριμος ΑΝΤ πηγμένος, ώριμος
[ΕΤΥΜ < αρχ *άπηκτος* < *ά-* στερητ. + *πηκτός* < *πήγνυμι* Ομόρρ *πήζω* (< μτγν. *πήσσω* < αρχ *πήγνυμι)].* **απήλθα** ρ. ♦ απέρχομαι
απηλιώτης (ο) {χωρ πληθ.} (επίσ.) ο λεβάντες (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* ΠΙΝ).
[ΕΙΥΜ αρχ. < *άπ (ο)- + ήλιώτης* «ο σχετιζόμενος με τον ήλιο». Η διατήρηση τού *-π-* οφείλεται στην ιωνική ψίλωση}. **απηλογος** (ο) ο τελευταίος λόγος τού ετοιμοθάνατου – **απηλογιέ- μαι** ρ
[ΕΙΥΜ < *απη/.ογιέμαι* (< αττολο/ουμαί), με σχηματισμό νέου ενεστ. από τ. με εσωτερική αύξηση: κατά τα *ήξερα, ήθελα, ήπια* και σύνθ *αν-ήμενα. ανημένω* πβ κ. *ανεβαίνω]* **απηνής,** -ής, -ές {απην-ούς | -είς (ουδ. -ή)· απηνέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που δείχνει σκληρότητα, που δεν έχει οίκτο ~ *πολιτική δίωξη || ~ διώκτης* ΣΥΝ αμείλικτος, σκληρός. **–απηνώς** επίρρ [μτγν) [ετυμ αρχ., αβεβ ετύμου. πιθ < *άπο-* + **ήνος* «πρόσωπο», οπότε η αρχική σημ τής λ. θα πρέπει να ήταν «αποκρουστικός». Ομόρρ. *προσηνής* «καταδεκτικός, ευπροσήγορος» (αντίθ. τού *άπηνής)* και *πρηνής* (< *προ-* + **ήνος)* «με το πρόσωπο μπροστά» (πβ. *μπρούμυτα* < *προ* + *μύτη)].* **απηρχαιωμένος,** -η, -ο -» απαρχαιωμένος
απήχημσ (το) (απηχήμ-ατος | -ατα, -άτων} ΜΟΥΣ (στη βυζαντινή μουσική) σύντομη μελωδική γραμμή, η οποία προαναγγέλλει τον μουσικό τρόπο (ήχο) τού μέλους που αμέσως ακολουθεί ψάλλεται πάνω σε στερεότυπες, για κάθε ήχο, λέξεις *(ναι, άγια, νενανώ, λέγετο* κ λπ.). [ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ «ηχώ. αντήχηση». < *άπηχώ* (βλ.λ)]. **οπήχηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η αντανάκλαση τού ήχου, ο αντίλαλος · 2. (συνήθ. μτφ.) η θετική ανταπόκριση, η αποδοχή· *η νέα του μουσική σύνθεση είχε διεθνή* ~ ΣΥΝ αντίκτυπος
3. (συνήθ. στον πληθ.) στοιχεία που φανερώνουν τον βαθμό επιρροής: *απηχήσεις των κηρυγμάτων τού Διαφωτισμού στα έργα* Ελλήνων *λογιών τού 18ου αι. || απηχήσεις τής Οκτωβριανής Επανάστασης στα κοινωνικά κινήματα τής Ευρώπης* **4.** ΦΙ\ΟΛ επανάληψη τού ίδιου ήχου τής τελευταίας λέξης τού ποιήματος, ώστε να δημιουργείται μουσικότητα.
απηχητικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την απήχηση 2. ΦΙΛΟΛ (α) ***απηχητικά ποιήματα*** (i) τα ποιήματα που αντί για ομοιοκαταληξία έχουν απήχηση (βλ.λ., σημ 4) (ii) τα ποιήματα που περιέχουν ολιγοσύλλαβους στίχους, οι οποίοι ομοιοκαταληκτούν πλούσια με τον προηγούμενο, ώστε να δημιουργείται μελωδία, *«πάρε μαχαίρι κόψε με / και ρίξε τα κομμάτια μου ί μάτια μου»* (Αργ. Εφταλιο>της) (β) ***απηχητική ομοιοκαταληξία*** η ομοιοκαταληξία τού παραπάνω είδους **απηχώ** ρ μετβ. {απηχείς. | απήχησα} 1. (κυριολ.) αντανακλώ (ήχο) 2. (συνήθ. μτφ.) αντανακλώ, μεταφέρω (απόψεις άλλου): το *δημοσίευμα απηχεί τις απόψεις τής μειοψηφίας* ΣΥΝ εκφράζω **3.** φανερώνω τον βαθμό επιρροής, αποτελώ ένδειξη των επιπτώσεων (γεγονότος ή πρά- ξεως): *οι διαδηλώσεις απηχούν τη δυσαρέσκεια τής κοινής γνώμης για τα νέα μέτρα*
[ΕΤΥΜ, < αρχ. *απηχώ (-έω)* < *άπ(ο)- + ήχώ*\
Α.Π.Θ. (το) Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, **άπιαστος,** -η, -ο [μεσν.} 1. αυτός που δεν έχει πιαστεί ή δεν είναι δυνατόν να τον πιάσει κανείς 2. αυτός που δεν έχει συλληφθεί ΣΥΝ ασύλληπτος ΑΝΤ πιασμένος ΦΡ (α) ***άπιαστο πουλί*** (i) ανεξάρτητος, αδέσμευτος, ανυποχώρητος, δυναμικός (ii) (ως χαρακτηρισμός) για πολύ έξυπνο πρόσωπο: *δεν μπορείς να την κοροϊδέψεις σε* τίποτε *και με τίποτε* είναι* - **3.** αυτός που δεν πιάνεται, δεν είναι δυνατόν να τον φυλάξει, να τον εμποδίσει ή να τον αποκρούσει κανείς: ~ *παίχτης* / σουτ4. αυτός που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί: *τους ξεσήκωσε με ~ όνειρα* ΣΥΝ απραγματοποίητος, ουτοπικός, χιμαιρικός, ανέφικτος ΑΝΤ πραγματοποιήσιμος, προσιτός, εφικτός 5. αυτός που δεν μπορεί να τον ξεπεράσει κανείς ως προς την επιδεξιότητα. τις ικανότητες: *~ στο τραγούδι ί στον χορό / στα μαθήματα* ΣΥΝ αξεπέραστος, απαράμιλλος, άφθαστος · 6. αυτός που δεν έχει δωροδοκηθεί **α πιατσέρε** επίρρ. ελλην. *κατ' αρέσκειαν* ΜΟΥΣ 1. προαιρετική εκτέλεση ενός τμήματος μιας ευρύτερης σύνθεσης (λ χ. μιας καντέντσας σε ένα κοντσέρτο) 2. εκφραστική ερμηνευτική ένδειξη, κατά την οποία αφήνεται στον εκτελεστή μεγάλη ελευθερία στην επιλογή των παραμέτρων τής εκτέλεσης τής σύνθεσης (ταχύτητας, ρυθμού κ.λπ.). [ΕΙΥΜ_ < ιταλ a piacere «κατ' αρέσκειαν»], **απίδι** (το) {απιδ-ιού | -ιών[(λαικ.) το αχλάδι· ΦΡ ***πόα' απίδια πιάνει Ι χωράει / βάζει ο σάκος*** πόσο δύσκολα είναι τα πράγματα, τι συμβαίνει στην πραγματικότητα: *μιλάει για σπουδές, για διπλώματα, για προσόντα, αλλά τώρα που μπαίνει στη* δουλειά *θα δούμε* ~
[ΠΤΥΜ < μτγν. *άπίδιον,* υπκ τού αρχ. άτπον«αχλάδι», αβεβ. ετύμου, πιθ < *ά-* προθεμ. + θ **pis-* «αχλάδι», πβ λατ. pir-um, γαλλ poire, ιταλ. pera, αγγλ pear κ ά. με την ίδια σημ] **απιδιά** (η) [μεσν.] (λαϊκ.) η αχλαδιά (βλλ.).
απίεστος, -η, -ο [αρχ] **1.** (κυριολ) αυτός που δεν είναι συμπιεσμένος 2. (μτφ.) αυτός στον οποίο δεν έχει ασκηθεί πίεση/πιέσεις (βλ. λ. *πίεση)* ΑΝΤ. πιεσμένος, **απίθανος,** -η, -ο [αρχ.11. αυτός που δεν έχει πιθανότητες να πραγματοποιηθεί. *θεωρώ* μάλλον *~ την περίπτωση επιστροφής του στην πατρίδα || θεωρώ / είναι / το βλέπω / μου φαίνεται / κρίνεται απίθανο* (μη πραγματοποιήσιμο, ανέφικτο, δεν συγκεντρώνει λογικά πολλές πιθανότητες) ΑΝΤ πιθανός, αναμενόμενος 2. απίστευτος, εξωπραγματικός. έξω από τα όρια τής λογικής *αυτά τα πράγματα είναι ~ πού ξανακούστηκε κάτι τέτοιο,* ΑΝΤ πιστευτός, αληθοφανής · **3.** (εμφατ.) αυτός που αρέσει πάρα πολύ, ο πολύ ωραίος ~ *αυτό* το *γλυκό, θα πάρω κι άλλο! || ~ τραγουδιστής, δεν έχω ακούσει καλύτερο!* ΣΥΝ υπέροχος. εκπληκτικός, (οικ.) τρομερός, φανταστικός, μοναδικός, μούρλια, (αργκό) αχτύπητος – **απίθανα** επίρρ , **απιθανότητα** (η) [αρχ.].

απίθανος: εμφατικά επίθετο. Στον προφορικό κυρίως λόγο και στη βιωματική (σχολιαστική) εκφορά του, χρησιμοποιούνται συχνά λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες, για να δηλωθεί με έμφαση ότι κάτι είναι «ωραίο, αποδεκτό, εξαιρετικό» κ.τ.ό Στις περιπτοίσεις αυτές ο ομιλητής καταφεύγει σε μεταφορικές κυρίως χρήσεις λέξεων, που έχουν άλλη κυριολεκτική (κύρια ή βασική) σημασία Τέτοιες είναι οι λέξεις: **απίθανος** (κ. επίρρ. **απίθανα), ανεπανάληπτος** αντί *απίστευτος-* **τρομερός / φοβερός** (επίρρ **τρομερά / φοβερά)** αντί *πολύ μεγάλος,* **εκπληκτικός, εξαιρετικός, φανταστικός / φανταστικά** (ξενισμός, αγγλ. fantastic < ελλην *φανταστικός,* που έχει όμο)ς διαφορετική σημασία: «αυτός που ανήκει στον χώρο τής φαντασίας, ο μη πραγματικός»!) αντί *αφάνταστος* **αχτύπητος** (αργκό) και *άπαιχτος* («που δεν παίζεται με τίποτα») αντί *ασυναγώνιστος, απαράμιλλος, άφθαστος.* Γενικά, μπορεί να λεχθεί ότι τέτοιες λέξεις ανήκουν σε ένα γενικότερο σύστημα εμφατικών λέ» ξεων. που αποτελούν ό,τι συνήθως ονομάζονται «λέξεις-λάστιχα» και μπορούν να χρησιμοποιηθούν παντού

απιθάνως επίρρ [αρχ] πέρα από κάθε πιθανότητα· κυρ. στις ΦΡ (α) (επιτατ.) ***απιθάνως απίθανο*** εντελώς απίθανο, αποκλείεται να συμβεί, εντελώς αδύνατον: *θεωρώ ~ να εξε/Λχθεί έτσι η κατάσταση* (β)

α- / αν- *στερητικό*

ά-πηχτος, -η. -ο	**α-πιπέρωτος,** -η, -ο	**α-πιτσύλιοτος,** -η, -ο	**α-πλαστογράφητος,** -η, -ο	**α-πλήγωτος,** -η, -ο
α-πιθανολόγητος, -η, -ο	**α-πίσσωτος,** -η, -ο	**α-πλάκωτος,** -η, -ο	**ά-πλεκτ(χτ)ος,** -η. -ο	**α-πληκτρολογητος,** -η. -ο
ά-πικρος, -η, -ο	**α-πίστωτος,** -η, -ο	**α-πλασάριστος,**-η,-ο	**α-πλεύριστος,**-η,-ο	**α-πλημύριστος,** -η, -ο

όΛως *απιθάνως* πέρα από κάθε πρόβλεψη, κατά διαβολική σύμπτωση όλα *θα πάνε, όπως τα έχουμε υπολογίσει, εκτός αν, αλλάξουν γνώμη την τελευταία στιγμή'* απιθώνω κ. (λαικ.) πιθώνω ρ. μετβ. {απίθω-σα, -θηκα. -μένος) (λαϊκ.) τοποθετώ, αφήνω κάτω · αποθέτω: *απίθωσε τη στάμνα, να ξαποστάσεις λίγο* ΣΥΝ. ακουμπώ (στο έδαφος) αντ σηκώνω. — απίθωμα (το) [ετυμ < μεσν. *άποθώνω*, μεταπλ τύπος τού ρ *άποθέτω* από τον αόρ *άπόθωσα*, κατά το σχήμα *σήκωσα - σηκώνω*, με πιθ. αναλογική επίδραση τού συνωνύμου *αφήνω]* απίκο επίρρ. (λαϊκ.) 1. ναυτ καθέτως εύχρ. στη ναυτ. διάλεκτο: *η άγκυρα είναι* ~ (έτοιμη, σε κάθετη θέση προς ανάσπαση, για μάζεμα) 2. (κατ' επέκτ) σε ετοιμότητα: *να είσαι - σε λίγο φεύγουμε!*

[ΕΤΥΜ < ιταλ. a picco «καθέτως». Αρχικώς η λ. αποτελούσε ναυτικό όρο, ο οποίος αναφερόταν στην άγκυρα, εννοώντας ότι είναι ριγμένη (κάθετη) στον βυθό και έτοιμη για ανάσπαση (σήκωμα), στο οποίο οφείλεται και η σημ. «έτοιμος»], απίκραντος, -η. -ο (μτγν.] αυτός που δεν έχει γνωρίσει πίκρες: *τα ~ χρόνια τής νιότης* ΣΥΝ αστενοχο)ρητος, αβασάνιστος. — απίκραντα επίρρ.

απινιδισμός (ο) {χωρ. πληθ } ΙΑΙΡ (σε περιπτώσεις αρρυθμίας) η διακοπή των ασύγχρονων συσπάσεων των μυϊκών ινών τού μυοκαρδίου με ενδοκαρδιακή ένεση φαρμάκου ή με τη χρήση ηλεκτρικού ρεύματος, ώστε να αποκατασταθεί η φυσιολογική λειτουργία τής καρδιάς [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ defibrillaiion] απιοειδής, -ής, -ές {απιοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα απιδιού, αχλαδιού ~ *λαούτο.*

[ετυμ μτγν. < *άπιον* «αχλάδι» (βλ. λ. *απίδι)* + *-ειδής* < *εἶδος].* απιοντισμένος, -η, -ο (συνήθ τ. *απιονισμένος*) αυτός από τον οποίον έχουν αφαιρεθεί στο σύνολό τους τα διαλελυμένα ιόντα ~ *νερό* (το οποίο δεν προκαλεί συσσώρευση αλάτων στα δοχεία όπου περιέ- χεται ή στους σωλήνες όπου κυκλοφορεί).

[ΕΤΥΜ < *απ(ο)-* στερητ. + *ιοντισμένος* (< *ιοντίζω),* απόδ. τού αγγλ. deionised (νόθο σύνθ.)]. άπιοτος, -η, -ο 1. αυτός που δεν τον έχουν πιει: ~ *έμεινε το κρασί κι αφήγωτοι οι μεζέδες* ΑΝΤ πιωμένος 2. (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει πιει, που δεν έχει μεθύσει: *όταν ήταν-, τα μάτια του ήταν μελ αγχολικά* ΣΥΝ αμέθυστος ΑΝΤ πιωμένος, μεθυσμένος, (λαϊκ) σουρωμένος

άπιοτος ή άπιωτος; Όπως η λ. πιοτό προέρχεται από το ποτό (< *πο- τός)* με επίδραση τού *πιω*, από όπου το *-ι- (πιοτό),* έτσι και το άπιοτος προέρχεται από το άποτος με επίδραση τού *πιω.* Όπως γράφουμε, λοιπόν, *πιοτό* (με ι), έτσι πρέπει να γράφουμε και *άπιοτος* (με ι) · Αλλιώς έχει το θέμα τής μετοχής παρακειμένου πιωμένος, που προέρχεται απευθείας από το *πιω* > *πιωμένος, πιώθηκα* (πβ. και *ιδώ* > *ιδωμένος, ιδώθηκα, ειπώ* > *ειπωμένος, ειπώθηκα).*

απίστευτος, -η, -ο [μεσν.)1. αυτός που δεν είναι δυνατόν να γίνει πιστευτός: *το περιστατικό είναι ~ κι όμως α/.ηθινό!* ΑΝΤ πιστευτός · 2. (εμφατ.) αυτός που προκαλεί ευχάριστη έκπληξη, εντυπωσιακός· *έχει μια ~ ικανότητα να συναρπάζει* το *κοινό* ΣΥΝ εκπληκτικός, μοναδικός, ανεπανάληπτος. — **απίστευτα** επίρρ. « ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιτατικός.* **απιστία** (η) [αρχ] {απιστιών} **1.** η έλλειψη πίστης, κυρ. θρησκευτικής ΣΥΝ αθρησκία, αθεία ΑΝΤ πίστη · **2.** ΝΟΜ αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος με γνώση ζημιώνει την περιουσία άλλου, τής οποίας βάσει τού νόμου ή δικαιοπραξίας έχει την επιμέλεια ή διαχείριση: *«ασκήθηκε δίωξη για άμεση συνέργεια σε υπεξαίρεση σε βαθμό κακουργήματος και ~»* (εφημ.) · **3.** η μοιχεία, πράξη που προδίδει τη συζυγική πίστη ΣΥΝ ('-λαικ) κεράτωμα. **απίστομα** κ. **πίστομα** κ. **τ' απίστομα** επίρρ. (λαϊκ.) με το στόμα προς τα κάτω, μπρούμυτα ΣΥΝ πρηνηδόν ΑΝΤ ανάσκελα, ύπτια. [ΕΤΥΜ < μεσν. *έπίστομα* < *έπίστομος* < *έπι-* + *στόμα,* από τη συνεκφορά *τα επίστομα* > *ταπίστομα* > *απίστομα].* **απιστοποίητος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει πιστοποιηθεί, που δεν έχει επικυρωθεί. ~ *στοιχεία* ΑΝΤ πιστοποιημένος, βεβαιωμένος, **άπιστος,** -η. -ο [αρχ I **1.** αυτός που δεν πείθεται ή δεν πιστεύει κάτι εύκολα: είδα κι *έπαθα να τον* πείσω, *τέτοιος* - που είναι/ ΣΥΝ δύσπιστος, καχύποπτος ΑΝΤ εύπιστος φρ (μτφ.) ***άπιστος Θωμάς*** (από τα λόγια τού Χριστού προς τον Απόστολο Θωμά: *μή γίνου άπιστος άλλα πιστός,* Κ.Δ. Ιωάνν 20, 27, με τα οποία τον κάλεσε να ψηλαφήσει τις πληγές του, για να πιστέψει) αυτός που δεν πείθεται ή δεν πιστεύει κάτι παρά μόνο με χειροπιαστές αποδείξεις · *αν δεν δει με τα μάτια του, δεν πιστεύει τίποτα · τέτοιος~ είναι!* · 2. αυτός που δεν έχει θρησκευτική πίστη ΣΥΝ άθρησκος, άθεος ΑΝΤ. θρήσκος **3.** (μειωτ) αυτός που ανήκει σε διαφορετικό θρήσκευμα από αυτό που επικρατεί, που πιστεύει σε άλλον θεό: *οι χριστιανοί είναι ~ στα μάτια των μουσουλμάνων. οι οποίοι γι' αυτό τους αποκαλούν «γκιαούρηδες», δηλ. απίστους!* · **4.** αυτός που κάνει απιστίες, που μοιχεύει ΑΝΤ πιστός.

— άπιστα επίρρ. (κυρ. σημ. 2, 3). σχολιο λ. *άθεος.*

απιστώ ρ. αμετβ. [αρχ.) {απιστείς... | απίστησα) **1.** δεν εμπιστεύομαι, δεν δίνω πίστη ~ στα *λόγια του* ΣΥΝ δυσπιστώ · **2.** δεν τηρώ τα συμ- φωνημένα *είναι συνηθισμένοι να απιστούν στις υποσχέσεις τους* ΣΥΝ αθετο) · **3.** (σπάν) μοιχεύω, κάνω απιστίες, **απίσχνανση** (η) [1891] {-ης κ. -άνσεως | χωρ. πληθ.) (λόγ.) **1.** η απώλεια πάχους τού σώματος, το αδυνάτισμα: *διαιτα απισχνάνσεως* ΣΥΝ λέπτυνση ΑΝΙ πάχυνση **2.** (μτφ.) η εξασθένιση, η μείωση τής ισχύος.

— απισχναντικός, -ή, -ό, **απισχναίνομαι** ρ. (αρχ.).

[ΗΙΥΜ < αρχ. *άπισχναίνω* < *άπ(ο)-* + *ισχναίνω* < *ισχνός].* **άπιωτος,** -η, -ο -► άπιοτος

άπλα (η) {χωρ. γεν πληθ } **1.** η μεγάλη και ανοιχτή έκταση: στην - *τού χωραφιού παίζουν μπάλα τα παιδιά* ΣΥΝ απλοχωριά, απλωσιά ΑΝΙ στενοτοπιά, κλεισούρα 2. (συνεκδ.) η ευρυχωρία, ο άνετος χώρος: *εδώ στην εξοχή έχω την ~ μου, την άνεσή μου || άπλες, ξάπλες ο)ραία ζωή!* ΑΝΤ στενότητα χώρου.

[ΕΤΥΜ < *απλώνω* (υποχωρητ.)] **απλάδι** (το) {απλαδ-ιού [-ιών] (λαϊκ.) μακρουλό δίχτυ σταθερού ύψους, με μικρούς πλωτήρες φελλού ή πλαστικού στο πάνω μέρος και μολύβια στο κάτω, για να κρατιέται κάθετο στον βυθό [ΕΤΥΜ < μεσν. *άπλάδα* (πβ. κ *λαγκάδα - λαγκάδι)* < *άπλ(ώνω)* + παραγ. επίθημα *-άδα].*

απλαισίωτος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει πλαίσιο, κορνίζα αν γ κορνιζαρισμένος ·2. (μτφ) αυτός που δεν έχει πλαισιωθεί, που δεν έχει περιβληθεί ή συνοδευθεί από άλλους *με την παραίτηση των συμβούλων και τού γενικού γραμματέα του ο νέος υπουργός μένει ~ από στελέχη στην εκτέλεση ενός δύσκολου έργου* συν ασυνόδευτος, ανυποστήρικτος.

απλάνευτος, -η, -ο αυτός που δεν τον έχουν πλανέψει, ξεγελάσει (συνήθ. με τα λόγια) συν αξεγέλαστος αντ πλανεμένος, παρασυρμένος, εξαπατημένος **απλανής,** -ής. -ές {απλαν-ούς | -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που δεν μετακινείται, που δεν περιφέρεται· ΦΡ (μτφ) ***απλανές βλέμμα*** το ακίνητο βλέμμα που δεν εστιάζεται σε συγκεκριμένο αντικείμενο, βλέμμα ανέκφραστο, σαν χαμένο **2.** αφορν ***απλανής αστέρας*** βλ. λ *αστέρας.* — **απλανώς** επίρρ. [μτγν.].

[ΕΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ. + *-πλανής* < *πλανώμαι (-άο-)* «περιπλανα')- μαι. περιφέρομαι»], **απλάνιστος,** -η. -ο κ **απλαν(ι)άριστος** αυτός που δεν τον έχουν πλανάρει, που δεν έχει τύχει κατεργασίας με ξυλουργική πλάνη ΑΝΤ πλανισμένος, πλαν(ι)αρισμένος. **απλασία** (η) {απλασιών} **1.** ΙΑΓΡ η ατελής ή ελαττωματική ανάπτυξη ενός οργάνου τού σώματος ή μέρους αυτού. π.χ. των οστών · 2. η ελάττωση σε μεγάλο βαθμό τής παραγωγής κάθε είδους κυττάρων τού αίματος στον μυελό των οστών διακρίνεται σε πρωτοπαθή και δευτεροπαθή απλασία.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.,< νεολατ aplasia), **άπλαστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει ακόμη πλαστεί (με τα χέρια, με τον πλάστη ή με άλλο αντικείμενο): *η ~ υλη έπαιρνε ζωή στα χέρια τού γλύπτη* [[*~ μάζα 1 ζύμη / πηλός* ΑΝΙ πλασμένος. ζυμο)μένος 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει πάρει μορφή, που δεν έχει διαμορφωθεί ~ *προσωπικότητα* ΑΝΤ διαπλασμένος. διαμορφωμένος ·3. ο Θεός· *«Από τον θρόνο τ' Λπλαστου οι Αγγέλοι εκατεβήκαν» (Λ* Σολωμός). [ΕΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ. + *πλαστός* < *πλάσσω]* **άπλετος,** -η, -ο απέραντος, απεριόριστος ΦΡ ***άπλετο φως*** (i) πολύ, άφθονο φως: *από τα μεγάλα παράθυρα έμπαινε το πρωί* ~ (ii) (μτφ.) για περιπτώσεις που (κάποιος/κάτι) διαφωτίζει, αποκαλύπτει (κάτι) *η έρευνα έριξε ~ στην υπόθεση* — **άπλετα** / **απλέτως** j 1895] επίρρ [ΕΓΥΜ αρχ., πιθ. < *ά-* στερητ. + θ *πλε-*, όπως εμφανίζεται στη λ *πέ-λε-θρον I πλέ-θρον,* μονάδα μετρήσεως επιφάνειας Η λ. με τη σημ. «απέραντος, απεριόριστος» χρησιμοποιήθηκε ως προσδιορισμός τού όγκου φυσικών πραγμάτων (π χ. νερού, αέρα, χρόνου κ.ά). αλλά και μεταφορικά (π χ. *άπ/χτος δόξα. οίμωγή, δυναμις* κ ά.)|. **απληροφόρητος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει πληροφορηθεί *ο υπουργός έμοιαζε ~ για τις εξελίξεις* ΣΥΝ ανενημέρωτος, ακατατόπιστος ΑΝΤ πληροφορημένος, ενημερωμένος. — **απληροφόρητα** επίρρ [ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «ανικανοποίητος - αβέβαιος, < *ά-* στερητ. + *πληροφορώ].*

απλήρωτος, -η, -ο κ. (λαϊκ) **απλέρωτος 1.** αυτός που δεν έχει πληρωθεί, που δεν έλαβε την πληρωμή του, τα χρήματα που του οφείλο- νται: *έχει αφήσει τον μπακά/.η* - αντ πληροϊμένος 2. αυτός που δεν έχει εξοφληθεί ~ *λογαριασμός / γραμμάτιο* 3. αυτός για τον οποίο δεν έχει καταβληθεί το αντίτιμο: *πήρε ένα σωρό πράγματα από το μαγαζί και τ' άφησε απλήρωτα* |] - *παραγγελία* · 4. (μτφ) αυτός που δεν τον έχουν εκδικηθεί, *δεν θα τον αφήσει - για την προσβολή που του έκανε* ΣΥΝ αξεπλήρωτος · **5.** (σπάν) αυτός που δεν έχει καταληφθεί, δεν έχει συμπληρωθεί, *η θέση έμεινε ~, γιατί κανείς υποψήφιος δεν είχε τα προσόντα να την καταλάβει* ΣΥΝ κενός αντ κατειλημμένος. [ΕΙΥΜ μτγν , αρχική σημ «αυτός που δεν γέμισε, δεν συμπληρώθηκε», < *ά-* στερητ. + *πληρώ (-όω).* Η σημερινή σημ. είναι μεσν Βλ. κ. *πληρώνω].*

απλησίαστος, -η, -ο (αρχ [**1.** (για πρόσ.) αυτός που είναι δύσκολος στις κοινωνικές συναναστροφές ΣΥΝ απρόσιτος ΑΝΙ προσηνής, καταδεκτικός, φιλικός 2. (για τιμές ή εμπορεύματα) υπερβολικά ακριβός: *σ' αυτή τη μπουτίκ οι τιμές είναι ~ || μετά τις ανατιμήσεις ορισμένα είδη θα γίνουν ~* **απληστία** (η) [αρχ] {χωρ. πληθ.} 1.η διαρκής επιθυμία να έχει κανείς παραπάνω από αυτά που έχει ή χρειάζεται, η ακόρεστη πλεονεξία ΑΝΤ. αφιλοκέρδεια 2. η αδυναμία κορεσμού, η ακατάσχετη επιθυμία κατανάλωσης, *έπεσε με ~ στα ράφια τού σούπερ-μάρκετ, λες και επρόκειτο να γίνει πό'Αεμος* ΣΥΝ βουλιμία, λαιμαργία, λίμα. αχορτα- σιά ΑΝΤ κορεσμός, ικανοποίηση **άπληστος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από απληστία (βλ.λ.): ~ *για κέρδος || τον κοίταζε με ~ μάτια.* — **άπληστα** / **απλήστως** [αρχ] επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + θ. *πλη-* τού αρχ. *πίμπλημι* «γεμίζω». Βλ κ. *πλήθος).*

απλίκα (η) {δύσχρ. απλικών) μικρό φωτιστικό, που στηρίζεται στον τοίχο.

[ΕΤΥΜ < γαλλ. applique < p. appliquer «εφαρμόζω» < λατ. applicare], **απλο-** κ. **απλό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. ότι κάτι είναι ή γίνεται απλό: *απλο-λογία, απλο-ελληνικός, απλο-γραφία, απ/ο-ποίηση* 2. άνεση, *απλό-χωρος* 3. γενναιοδωρία

απλο-χέρης, απλο-χεριά.

ΙΕΙΥΜ Α' συνθ τής Αρχ και Κ. Ελληνικής (πβ. μτγν. *άπλό-θριξ).* που προέρχεται από το επίθ. *άπλοῦς* και απαντώ επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λχ γαλλ haplo-logie «απλολογία»)|. **απλογραφία** (η) [1846] {απλογραφιών} **1.** λογιστικό σύστημα για την απεικόνιση και παρακολούθηση των συναλλαγών επιχείρησης με λογαριασμούς τρίτων 2. φιλολ (στην παλαιογραφία) λάθος κατά την αντιγραφή, όπου ο γραφέας παραλείπει λέξη ή τμήμα λέξης, το οποίο ταυτίζεται ακουστικό, με τμήμα που έχει ήδη γράψει, π.χ. *φιλόγος* αντί *φιλόλογος* (βλ. κ λ *απλολογία).* --**απλογραφικός,** -ή, -ό {1838}, **απλογραφικ-ά / -ώς** επίρρ. **απλογραφώ** ρ. μετβ. [1860] {απλογραφείς. | απλογράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} γράφω με απλούστερη γραφή, απλοποιώ ορθογραφικά: *λέξεις ξενικής προέλευσης που έχουν διπλά σύμφωνα, απλό- γραφούνται με ένα σύμφωνο.* – **απλογράφηση** (η), **απλοειδής,** -ής. -ές {απλοειδ-ούς | -είς (ουδ -ή)} βιολ (για πυρήνα, κύτταρο, οργανισμό) αυτός που περιέχει ένα μόνο χρωμόσωμα από κάθε ζεύγος (πβ λ *διπλοει'δής. πολυπλοειδής).*

[hi'ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.<γαλλ haploi'de] **απλοελληνικός,** -ή. -ό [1783] **1.** αυτός που διατυπώνεται σε απλά και καταληπτά Ελληνικά **2.** ***απλοελληνική*** (η) (ενν *γλώσσα)* (παλαι- ότ) η απλούστερη μορφή τής ελληνικής γλώσσας· ο όρος άλλοτε χρη- σιμοποιήθηκε για να δηλώσει τη δημοτική και άλλοτε πάλι μια μορφή απλουστευμένης καθαρεύουσας με βάση τη δημοτική -μικτή ή ανάμικτη- γλώσσα. – **απλοελληνικά** κ. (λόγ.) **απλοελληνιστί** [1854] επίρρ.

απλοέπεια (η) [1893] {χωρ. πληθ } το να μιλά κανείς απλά, χρησιμοποιώντας απλό, σαφή και κατανοητό λόγο.

[ετυμ < *απλο-* + *-έπεια* < *έπος* «λόγος»}.

ΣΧΟΛΙΟ Η λέξη **απλοέπεια** αποδίδεται στον Κ. Παλαμό (περ *Εστία,* Οκτ 1893) και αξίζει να προσεχθεί για το περιεχόμενο και τη δη- λωτικότητά της. Προστίθεται στην πολύ εκφραστική σειρά των συνθέτων σε *-έπεια* (από την αρχαία λ *έπος* «λόγος»), όπως *καλλιέπεια, ορθοέπεια, αμετροέπεια, αρτιέπεια, αισχροέπεια, αβροέ- πεια, κομψοέπεια* κ.ά ** συνέπεια*

άπλοια (η) {χωρ πληθ ί (λόγ.) ΝΑΥΤ **1.** η αδυναμία για ταξίδι, για πλου· η παραμονή των πλοίων στο λιμάνι: *η παρατεταμένη ~ εμπόδισε την παρουσία επισκεπτών στη γιορτή τού νησιού* ·2. η κακοκαιρία που εμποδίζει τον πλου.

[ετυμ. αρχ. < *απλούς* < *a-* στερητ. + *πλοῦς]*

άπλοια - άπνοια. Το *άπλοια (πλους, πλέω)* δεν πρέπει να συγχέεται με το **άπνοια** *(πνέω).* Και τα δύο σχετίζονται με τις καιρικές συνθήκες. αλλά το μεν *άπλοια* δηλώνει «την αδυναμία πλεύσης των πλοίων λόγω θαλασσοταραχής και συνέπεια ισχυρών ανέμων», ενώ το *άπνοια* σημαίνει «την παντελή έλλειψη πνεύσης ανέμων», η οποία και υποχρέωνε σε άπλοια την εποχή που υπήρχαν μόνο ιστιοφόρα πλοία. ► *άπνοια, άγνοια*

απλοϊκός, -ή, -ό Ιμτγν.[**1.** (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει πονηριά, που σκέφτεται με αφέλεια ΣΥΝ. απονήρευτος, άδολος **2.** αυτός που δεν έχει επιτήδευση στους τρόπους και στη συμπεριφορά ούτε πολύπλοκο τρόπο σκέψης: *στο χωριό θα βρεις πολλούς αγράμματους, ~ ανθρώπους να μιλούν για πράγματα τής καθημερινής ζωής, έτσι που να μη χορταίνεις να τους ακούς* 3. (για προϊόντα τής διανοίας) αυτός που χαρακτηρίζεται από υπεραπλούστευση, έλλειψη βάθους· ~ συλ- *λογισμός* συν επιπόλαιος, ρηχός, αβαθής – **απλοϊκά** επίρρ., **απλοϊκότητα** (η) [1862]

απλολογία (η) (απλολογιών} ΓΛΩΣΣ η σίγηση ολόκληρης συλλαβής, όταν ακολουθεί στην ίδια λέξη συλλαβή που περιέχει το ίδιο σύμφωνο (με όμοιο ή διαφορετικό φωνήεν), γεννώντας λόγω τής επανάληψης αίσθημα κακοφωνίας, π.χ *τετράπεζα*> *τράπεζα, διδάσκαλος* > *δάσκαλος, αμφιφορεύς* > *αμφορεύς* (πβ. λ. *απλογραφία, ανομοίωση)* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. haplologie],

απλοποίηση (η) 11861 { {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η μετατροπή τού σύνθετου και πολύπλοκου σε πιο απλό και εύκολο: *η ~ προβλήματος / διαδικασίας* 2. ΓΛΩΣΣ. (α) η σίγηση συμφο)νικού φθόγγου που ανήκει σε συμφωνικό σύμπλεγμα για να διευκολυνθεί η άρθρο)- ση των συμφωνικο')ν συμπλεγμάτων (π.χ. *νύφη* < *νύμφη, πράμα* < *πράγμα)* (β) η τροπή των διπλών όμοιων συμφώνων τής Αρχαίας Ελληνικής σε απλά σύμφωνα, π.χ. *άλλος* [προφ. alios] > *άλλος* [προφ. alos] 3. μαθ ***απλοποίηση κλάσματος*** η διαίρεση των όρων τού κλάσματος με τον ίδιο αριθμό από όπου προκύπτει ένα απλούστερης μορφής αλλά ίσης αξίας κλάσμα: *γο6/8 διαιρούμενο με το δύο, μας δίνει* το *3/4.*

απλοποιώ ρ. μετβ [1831] {απλοποιείς... | απλοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. μετατρέπω (κάτι σύνθετο και πολύπλοκο) σε πιο απλό και εύκολο: *πρέπει να απλοποιηθούν οι διαδικασίες καταβολής των φόρων, ώστε να αποφευχθεί η γραφειοκρατία* |] ~ *συλ?.ογισμό / κατάσταση* ΣΥΝ απλουστεύω ΑΝΤ περιπλέκω 2. ΜΑΘ διαιρώ τους όρους ενός κλάσματος με τον ίδιο αριθμό, ώστε να προκύψει ίσο κλάσμα με μικρότερους όρους ή να γίνει ανώγωγο. ~ **απλοποιητικός,** -ή, -ό [1887]

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ. simplifier], **απλός,** -ή, -ό {απλούστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που αποτελείται από τα βασικά μόνο συστατικά, που δεν είναι σύνθετος, πολύπλοκος: *ξεκινούμε από ~ κατασκευές, για να προχωρήσουμε μετά σε πολύπλοκους μηχανισμούς* [[~ *μορφές ζωής* (π.χ. η αμοιβάδα) || ~ *πρόταση* (που έχει μόνο τους βασικούς συντακτικούς όρους) ΑΝΤ περίπλοκος 2. αυτός που αποτελείται από ένα μόνο στοιχείο: ~ *μηχανή* (η μηχανή που αποτελείται από ένα μόνο κομμάτι) \\ - *λέξεις* (οι λέξεις που δεν είναι σύνθετες) φρ (α) ***απλό εισιτήριο*** (i) το εισιτήριο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μία μόνο διαδρομή, χωρίς επιστροφή (ii) (καταχρ.) το εισιτήριο που δεν έχει έκπτωση· σε αντιδιαστολή προς το παιδικό, το φοιτητικό κ λπ (β) ***απλή επιστολή*** η επιστολή για την οποία έχουν καταβληθεί μόνο τα ταχυδρομικά τέλη σε αντιδιαστολή προς τη συστημένη, την επείγουσα κ λπ. (γ) ΜΑΘ ***(απλή) μέθοδος των τριών*** βλ λ. *τρεις* (δ) ***απλή αναλογική*** βλ. λ. *αναλογικός* **3.** (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει πολύπλοκη σκέψη ή συμπεριφορά, που ασχολείται μόνο με τα βασικά, αυτά που απασχολούν τον μέσο άνθρωπο: *είμαστε ~ άνθρωποι και δεν ζέρουμε απ' αυτά* ΣΥΝ απλοϊκός 4. αυτός που γίνεται εύκολα κατανοητός, που δεν προκαλεί σύγχυση: *εκφράσου με λόγια ~ και όλοι θα σε καταλάβουν* || σε ~ *Ε/.ληνικά αυτό σημαίνει...* || ~ *μαθήματα οικονομίας** ΦΡ. (α) ***απλά πράγματα*** για να δηλωθεί ότι κάτι είναι ξεκάθαρο ή ότι δεν είναι τόσο πολύπλοκο όσο φαίνεται *θα τον ψηφίσουν και οι βουλευτές τής αντιπολίτευσης και θα εκλεγεί πρόεδρος χωρίς να χρειαστεί άλλη ψηφοφορία* ~!* ΣΥΝ δεν θέλει και φιλοσοφία, ένα κι ένα κάνουν δύο (β) ***απλά μαθηματικά*** για πολύ απλούς υπολογισμούς: *«Πέρυσι προκριθήκαμε στους οχτώ τής διοργάνωσης. Αν φέτος αποκ/.ειστούμε από τους δεκαέξι, δεν θα 'ναι χειρότερα;* (εφημ.) 5. εύκολος στη χρήση: *είναι πολύ - μηχάνημα■ πατάς ένα κουμπί κι αρχίζει να δουλεύει* ΣΥΝ εύχρηστος · 6. (α) αυτός που είναι απαλλαγμένος από κάθε επιτήδευση: *θέλω λόγια ~ και σταράτα· όχι πολυλογίες και περικοκλάδες* || ~ *τρόποι* ΣΥΝ ανεπιτήδευτος ΑΝΤ επιτηδευμένος, εξεζητημένος (β) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη πολυτέλειας, περιττών στοιχείων, που δεν έχει στολίδια: ~ *ντύσιμο ί φόρεμα ί γεύμα* ΣΥΝ λιτός, απέριττος ΑΝΤ πολυτελής, φορτωμένος 7. (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει υψηλή θέση (στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική, πνευματική κ.λπ. ιεραρχία), που δεν έχει αξιώματα: *οι ~ άνθρωποι πληρώνουν πάντα τα ?^άθη των κυβερνητών* |[*αυτά ισχυρίζεστε εσείς, κ υπουργέ, ο ~ πολίτης όμως δεν σκέφτεται έτσι* [[*μια ~ γυναίκα τού λαού'* ΦΡ ***απλός στρατιώτης*** *ο* στρατιώτης που δεν είναι βαθμοφόρος 8. αυτός που δεν είναι έγκυρος ή επίσημος: *αυτό είναι ένα ~ χαρτί· δεν έχει καμία ισχύ* (δεν είναι επίσημο έγγραφο) 9. (ως χαρακτηρισμός σε ουσ.) για να τονιστεί ότι είναι μόνο αυτό και τίποτε παραπάνω: *Τι να σου κάνω κι εγώ: ~ υπάλληλος είμαι!* [[*πρόκειται για ~ συνωνυμία δεν είμαστε συγγενείς* || *Πώς κάνεις έτσι. μωρέ: Μια ~ επεμβασούλα στο δόντι θα σου κάνουν! Ούτε που θα κατα/.άβεις τίποτε[1]* Επίσης (λόγ.) **απλούς - απλά** επίρρ. (βλ. κ. λ. *απλώς)* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *απλώς* [ι ;τυμ < αρχ. *άπλοῦς (-όο-)* < Ι Π. *sm-pl-os (όπου *ά-* < *sm, πβ. *άμ-α),* πβ λατ. simplex, γαλλ. και ισπ. simple κ.ά. Ομόρρ. αρχ *είς* (< *sem-s), *μία* (< *sm-ia), *ομο-ιος* (< *somo-) κ.ά Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως αντίθετο τού *διπλούς* με τη σημ. «αυτός που συμβαίνει μία φορά». Στην Κ.Δ απαντά μόνο με τη σημ. «απέριττος», πβ. Λουκ. 11.34: *όταν ό οφθαλμός σου απλούς ή. καί ολον τό σώμά σου φωτεινόν έστι* Η σημ. «ειλικρινής - αφελής» είναι μεσν]

απλούστερος - απλούστατος. Τα παραθετικά αυτά είναι αρχαία και έχουν σχηματιστεί αντιστοίχως από **απλο-έστερος* και **απτΛ0- έστατος* με συναίρεση. Η παρέκκλιση από τους κανονικούς τύπους παραθετικών είναι ότι σχηματίστηκαν σε *-έστερος/ -έστατος,* δηλ. με τις καταλήξεις παραθετικών των επιθέτων σε *-ης (ευγενής. ευ- γεν-έστερος. ευγεν-έστατος)* αντί σε *-ότερος / -ότατος*

απλότητα (η) [αρχ] {χωρ. πληθ.} **1.** (α) το να είναι κάτι εύκολο και όχι πολύπλοκο, σύνθετο, δυσνόητο: *η - κάνει τον λόγο πιο κατανοητό και αποτε'Αεσματικό* αντ. πολυπλοκότητα (β) η απουσία περιττών ή περίπλοκων στοιχείων: *ενεργεί με ~ και μεθοδικότητα* 2. η λιτότητα και η απουσία τού εξεζητημένου, η απουσία επιτήδευσης ή υπερβολής: *η ~ στο ντύσιμο αποτελεί στοιχείο κομψότητας* || *η ~ στη διακό- σμηση ενός* σπιτιού || *η ~ στους τρόπους / στη συμπεριφορά* λντ επιτήδευση· ΦΡ ***εν τη απλότητι το κάλλος*** *(έν τή άπ/.ότητι τό κάλλος)* η ομορφιά βρίσκεται στην απλότητα, όχι στην εκζήτηση και την υπερβολή.

απλούμιστος, -η, -ο (λογοτ) αυτός που δεν φέρει στολίδια.

[ετυμ μεσν. < *ά-* στερητ + *πλουμιστός* «στολισμένος» < *π?»ουμίζω]*

απλούς, -ή. -ούν -» απλός

απλουστεύω ρ μετβ. [1865] {απλούστευ-σα, -θηκα (καθημ -τηκα), -μένος} 1. μετατρέπω (κάτι σύνθετο ή δυσνόητο) σε απλό *πρέπει να απλουστεύσουμε τις διαδικασίες, ώστε να εξυπηρετείται το κοινό καλύτερα* συν. απλοποιώ αντ περιπλέκω, δυσκολεύω 2. (καταχρ.) απλοποιώ υπερβολικά' (ορθότ *υπεραπλουστεύω).* – **απλούστευση** (η) [1861], **απλουστευτικός,** -ή, -ό

απλουστεύω - απλούατευαη. Έχουν πλαστεί εσφαλμένως, αντί των κανονικών **απλουστερ-εύω* και **απλουστέρ-ευση* από το θέμα τού *απ/.ούστερ-ος,* όπως έχει διδάξει ο μεγάλος φιλόλογος Δη- μήτριος Ν Βερναρδάκης. Τύπος *απλουστερεύση,* οο)στά σχηματισμένος αλλά μη καθιερωθείς, απαντά στο περ. *Λόγιος Ερμής* το 1819

απλουστεύω - υπεραπλουστεύω. Συχνά χρησιμοποιείται καταχρηστικά το *απλουστεύω* με τη σημασία τού «απλουστεύω υπερβολικά». τόσο που η απλούστευση να παίρνει αρνητική χροιά, φθάνοντας στην έννοια τής παραπλάνησης. *Μην απλουστεύεις τόσο σοβαρά θέματα· δεν είναι έτσι* Στις περιπτώσεις αυτές είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται το *υπεραπλουστεύω* και τα πα- ράγωγά του **(υπεραπλούστευση** αντί τού *απλούστευση* και **υπερ-**

απλουστευτικός αντί τού *απλουστευτικός).* Το ίδιο παρατηρείται και στη χρήση τού *γενικεύω (γενίκευση. γενικευτικός)* αντί τού **υπεργενικεύω (υπεργενίκευση, υπεργενικευτικός)**

απλοχέρης (Ο) {απλοχέρηδες}, **απλοχέρα** (η) {χωρ γεν πληθ} **1.** πρόσωπο που ξοδεύει χρήματα χωρίς να τσιγγουνεύεται ΣΥΝ ανοιχτοχέρης. γαλαντόμος, χουβαρντάς ΑΝΙ τσιγγούνης, σφιχτοχέρης 2. πρόσωπο που βοηθάει χρηματικό, τους άλλους με γενναιοδωρία ΣΥ\! γενναιόδωρος 3. (καταχρ -κακόσ.) πρόσωπο που ξοδεύει τα χρήματά του υπερβολικά και αλόγιστα ΣΥΝ σπάταλος.
{ετυμ. < *απλο- + χέρης < χέρι]* **απλοχεριά** (η) {χωρ. πληθ } (καθημ -εκφραστ) η γενναιοδωρία · (γενικότ.) η έλλειψη πνεύματος οικονομίας, **απλόχερος,** -η, -ο **1.** γενναιόδωρος, απλοχέρης **2.** (συνεκδ) πλούσιος, σε αφθονία. — **απλόχερα** επίρρ {ΕΤΥΜ Μεταπλασμ. τ τού *απλοχέρης].* **απλόχωρος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από ευρύτητα χώρου συν ευρύχωρος, άνετος. - **απλοχωριά** (η) [μεσν].
[ετυμ < μεσν. *απλόχωρος < άπλο- + χώρος]* **άπλυτος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν έχει πλυθεί, που έχει ακάθαρτο το σώμα του: *μην κάθεσαι στο τραπέζι με ~ τα χέρια* συν άνιφτος, βρόμικος 2. ***άπλυτα*** (τα) (α) τα ακάθαρτα ρούχα, που είναι για πλύσιμο. *καλάθι για τα ~ || βάζω τα - στο πλυντήριο* (β) (μτφ.) οτιδήποτε κρα- τά κανείς κρυφό, επειδή είναι επιλήψιμο, *φοβόταν μην της βγάλει τα ~ στη φόρα* — **απλυσιά** (η) Ιμτγν.).
[ετυμ αρχ < ά-στερητ. + τλυνω], **απλώνω** ρ μετβ. κ αμετβ {άπλω-σα. -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** ανοίγω (κάτι πτυσσόμενο, μαζεμένο) σε όλη του την έκταση · τεντώνω: *ο αετός άπλωνε τις φτερούγες* του }| *άπλωσα τα χέρια* μου και *τον έσφιξα στην αγκαλιά μου* φρ (α) ***απλώνω χέρι*** (μεσν. φρ.) (i) εκτείνω το χέρι μου. για να πιάσο) ή να πάρω κάτι, χωρίς αυτό να επιτρέπεται: ~ σε *ξένα πράγματα* (| *μην απλώσεις χέρι στο γλυκό!* (ii) σηκώνω το χέρι μου, για να χτυπήσω κάποιον, *μην τολμήσεις* ν'απλώσεις *χέρι πάνω μου*[1] (iii) αγγίζω με ερωτική διάθεση: *είναι μαζί πολύ καιρό, αλλά δεν έχει απλώσει χέρι πάνω της* (ΐν) *(απλώνω το χέρι μου)* (με ανοιχτή τη χούφτα) ζητιανεύω, *προτιμάει ν'απλώνει το χέρι του παρά να δουλ,εύει* (β) (μτφ) ***απλώνω / τεντώνω την*** αρίδα / τ/ς αρ/δες ***μου*** βλ λ *αρίδα* **2.** ξεδιπλώνω, στρώνω: - *τον χάρτη πάνω στο τραπέζι* 3. κάνω (κάτι) να καταλαμβάνει μεγάλη επιφάνεια: ~ *τη μπογιά* / το *χρώμα* [[*άπλωσε τα παιχνίδια του στο πάτωμα* 4. εκθέτω (κάτι) κυρ. στον ήλιο. ώστε να είναι εκτεθειμένο όσο το δυνατόν μεγαλύτερο μέρος τής επιφάνειάς του: ~ *τη μπουγάδα* / τα *ρούχα να στεγνώσουν* [| οι *αγρότες απλώνουν τη σταφίδα στον ήλιο'* ΦΡ (μτφ.) έχω ***τραχανά απλωμένο*** βλ λ. *τραχανάς·* (μεσοπαθ. ***απλώνομαι)*** 5. επε- κτείνομαι. αποκτώ όλο και μεγαλύτερη έκταση, όλο και μεγαλύτερο εύρος· *η ομίχλη απλώθηκε πάνω απ' τις σκεπές* [| *η Αθήνα απλώθηκε σε όλο το λεκανοπέδιο, αφότου έγινε πρωτεύουσα* || ο *λεκές απλώθηκε πάνω στο πουκάμισο* || (μτφ) *η επιρροή τού κόμματος απλώνεται και στα λαϊκά στρώματα* || *τρόμος απλώθηκε σε όλο το χωριό* συν εξαπλώνομαι 6. (για πρόσ) (α) επεκτείνω τον χώρο των δραστηριοτήτων, των εργασιών μου: *Μην απλώνεσαι τόσο πολύ! Δεν τραβάει η αγορά!* (μην επεκτείνεις τις επιχειρηματικές σου δραστηριότητες) ΣΥΝ ξανοίγομαι (β) ασχολούμαι όλο και περισσότερο με κάτι μην *απλώνεσαι τόσο σ' αυτό το θέμα'* 7. εκτείνομαι, υπάρχω καταλαμβάνοντας μεγάλη έκταση: *από την κορυφή τού Λυκαβηττού βλέπεις την Αθήνα να απλώνεται κάτω απ' τα πόδια σου* j| *είσαι νέος ακόμη· η ζωή απλώνεται μπροστά σου* ♦ 8. (αμετβ) επεκτείνομαι, αποκτώ όλο και μεγαλύτερη έκταση: ο λεκές άπλωσε *(πάνω) στο ύφασμα.* — **άπλωμα** (το) [μεσν] σχολιο λ. *εργαστικός.*
{ετυμ < αρχ. *άπλώ (-όω)* «απλουστεύω - ξετυλίγω» < *άπ/.οβς.* Η σημ. «εκτείνω, τεντώνω» είναι μεσν Ι **απλώς** επίρρ [αρχ.] μόνο: Γιατί *παρεξηγήθηκες έτσι; Εγώ ~ σου ζήτησα να χαμηλώσεις το ραδιόφωνο.*

απλώς - απλά. Από εσφαλμένη αντίληψη τής έννοιας τής δημοτικής ή από μια τάση να υπαχθούν τα πάντα σε ανεξαίρετους κανόνες. χρησιμοποιούν μερικοί το επίρρημα *απλά* αντί τού *απλώς.* Ωστόσο, οι δύο τύποι διαφέρουν σημασιολογικά: απλά σημαίνει «με απλό τρόπο, με απλότητα», ενώ απλώς σημαίνει «μόνο». Παράδειγμα: *Μίλα* ***απλά,*** *να σε κατα/λαβαίνουν όλοι - Χρειάζεται* ***απλώς*** *ένα πιστοποιητικό από τη νομαρχία - **Απλώς,** πρέπει να προσέξεις να διατυπώσεις απλά τις απόψεις σου. ώστε να πειστούν όλοι*
Σημασιολογικά διαφέρουν επίσης και άλλα επιρρήματα σε -ως / -α: *εκτάκτως έκτακτα, αδιακρίτως - αδιάκριτα* κ ά Μπορεί ο γενικός κανόνας να είναι ότι τα επιρρήματα τής Κοινής Ελληνικής (δημοτικής) από επίθετα σε *-ος* σχηματίζονται σε -α *(έξυπνος - έξυπνα, γρήγορος - γρήγορα),* αλλά υπάρχουν περιπτώσεις που για σημασιολογικούς. υφολογικούς ή άλλους λόγους (αποφυγή συσκότισης τού νοήματος), επιβάλλεται να χρησιμοποιούνται και ορισμένοι τύποι επιρρημάτων σε -ως

απλωσιά (η) [μεσν.] {χωρ. πληθ. στη σημ. 2} **1.** ο ανοιχτός υπαίθριος χώρος · 2. η ύπαρξη άνετων χώρων *μου αρέσει αυτό το σπίτν έχει* ~ ΣΥΝ. άνεση. άπλα. απλοχωριά · 3. (περιληπτ) σύνολο πλυμένων ειδών (ρούχων, κλινοσκεπασμάτων κ ά.). που απλώθηκαν για στέγνωμα *μάξεψα ώς τώρα* δύο ~ ρου^α. **απλώστρα** (η) {δύσχρ. απλωστρών} οικιακή κατασκευή όπου απλώνονται τα ρούχα, για να στεγνώσουν.
[ΕΤΥΜ. < *απλώνω* (αόρ. άπλωσ-α) + παραγ. επίθημα *-τρα,* πβ. κ *ξα-π/.ώσ-τρα]*

απλωτός, -ή, -ό {μεσν] 1. αυτός που έχει απλωθεί · *πάνω στην - ζύμη πρόσθεσε τα υπόλοιπα* υλικά ΣΥΝ απλωμένος 2. ***απλωτή*** (η) η κίνηση στην κολύμβηση, κατά την οποία ο κολυμβητής εκτείνει όσο το δυνατόν περισσότερο το χέρι του εμπρός *με δυο-τρεις ~ βρέθηκε ξανά μπροστά από τους άλλους κολυμβητές* — απλωτά επίρρ. άπλωτος, -η, -ο [αρχ.| αυτός που δεν είναι πλωτός· ~ *ποταμός.* απνευστί επίρρ (αρχαιοπρ) με μια ανάσα, χωρίς αναπνοή · *απήγγειλε το ποίημα* ~ ΣΥΝ μεμιάς, μονομιάς ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ί* {ΕΤΥΜ αρχ. < ά;τνευσΓος< ά- στερητ. + *πνευστός]* άπνοια (η) {χωρ. πληθ } 1. η απουσία ανέμου, όταν δεν φυσά καθόλου ΣΥΝ νηνεμία, απανεμιά, γαλήνη, μπουνάτσα ΑΝΤ αέρας · 2. ΙΑΤΡ η έλλειψη ή η παύση τής αναπνοής ΣΧΟΛΙΟ λ *οσμή.*
[ΕΤΥΜ αρχ < *απνους.* Η ιατρ σημ. απαντά ήδη στον γιατρό Γαληνό]

άπνοια: συνώνυμα. Η σημασιολογική απόχρωση ορισμένων συνωνύμων, που όλα δηλώνουν κατά βάσίν «την απουσία ανέμων», κυμαίνεται αισθητά Με το άπνοια τονίζεται περισσότερο η αρνητική πλευρά τής απουσίας ανέμων (οι υψηλές θερμοκρασίες, η πολλή ζέστη, παλαιότερα και η άπλοια των πλοίων), ενώ η (αρχαία ήδη) νηνεμία και η απανεμιά δηλώνουν τη θετική πλευρά τού καιρικού αυτού φαινομένου, την ηρεμία, τον γλυκό και ευχάριστο καιρό, που προκύπτει, όταν δεν πνέουν (ισχυροί) άνεμοι, πράγμα που δηλώνεται εντονότερα από το γαλήνη Το συνώνυμο κάλμα πλησιάζει στη σημασιολογική απόχρωση τού *άπνοια.* Ετυμολογικά η λ. άνεμος έδωσε το ήδη ομηρικό *νηνεμία (<* επίθ *νήνεμος <* στερητ. *ν(η)* + άνεμος), καθώς και το νεότ. *απανεμιά (<* απάνεμος < αρχ. επίθ *ύπ-ήνεμος < υπό + άνεμος),* που δηλώνει συνεκδοχικώς και τον χώρο, όπου δεν φυσά άνεμος. Το αρχ άπνοια, που μαρτυρείται ήδη στο έργο *Επιδημίαι* τού Ιπποκράτη, συνδέεται με το *άπνους (< πνέω)* Αρχαίο, και μάλιστα ομηρικό, είναι και το *γαλήνη,* που σήμαινε αρχικά «την ηρεμία τής θάλασσας λουσμένης στον ήλιο», ενώ «τη γαλήνη τής θάλασσας» (ελλείψει ισχυρών ανέμων) δηλώνει και το επίσης ελληνικό (αντιδάνειο) κάλμα, που δεν είναι άλλο από το ήδη ομηρικό *καύμα* (η ηλιακή θερμότητα < *καίω)* μέσω τού ιταλ. calma Ας σημειωθεί, τέλος, ότι το αντίθετο τής άπνοιας, η πνοή το)ν ανέμων, δηλώνεται με την όχι τόσο εύχρηστη σήμερα λ. επίπνοια. ♦ *άπλοια*

άπνους, -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει πνοή. ξέπνους από κ απ' (πριν από φωνήεν και συχνά πριν από τη γεν κ αιτ τού οριστικού άρθρου) κ. αφ' (πριν από λέξη που *παλαιότ* δασυνόταν) πρόθ.* δηλώνει. 1. τόπο: (α) αφετηρία (κ. μτφ) (+ αιτ . +γεν., +επίρρ.): *ξεκίνησε ~ τη Λαμία* || *ξεκίνησε ~ μακριά* φρ (α) ***από Θεού άρξασθαι*** ας αρχίσουμε επικαλούμενοι πριν από όλα τη βοήθεια τού Θεού (β) ***από κορυφής μέχρις ονύχων*** ή ***από την κορυφή ώς / μέχρι τα νύχια*** από πάνω μέχρι κάτω, σε όλο το σώμα *μόλις μπήκε στο σπίτι την κοίταξε* ~ (β) το σημείο από το οποίο αρχίζει μία μέτρηση, ένας υπολογισμός· ѡοικόπεδο *ξεκινά ~ τη ρεματιά, ~ εκεί* || *η θερμοκρασία το χειμώνα είναι - -5 ώς 5 βαθμούς* Κελσίου || *η θερμοκρασία στη Σιβηρία ξεκινά - πολύ χαμηλά* (γ) (+αιτ., +ονομ επιθ που αναφέρεται στο υποκ. τού ρήματος) την κατάσταση στην οποία βρισκόταν κανείς σε σχέση με αυτή στην οποία βρίσκεται τώρα ~ *την απόλυτη ευτυχία, φτάσαμε στην απόλυτη δυστυχία* || ~ πλούσιος *φτωχός* |{ ~ *δήμαρχος κλητήρας*]| *απ' τα ψη/Λ στα χαμηλά κι απ' τα πολλά στα λίγα* (δ) το σημείο από όπου υπολογίζεται μια απόσταση (+αιτ . +επίρρ.): *το περίπτερο είναι 50 μέτρα ~ το σπίτι μου* || *μένει 50 μέτρα* ~ εκεί (ε) απομάκρυνση (+αιτ . +επίρρ.): τον εδιοξε ~ κοντά της [| ο *στρατός εκδίωξε τις εχθρικές δυνάμεις ~ τις θέσεις που είχαν καταλάβει* (στ) (+γεν.) εννοείται ο χαρακτηριστικός τόπος κάποιου προσώπου (κατοικία, μαγαζί, γραφείο κ λπ): *έρχομαι ~ τής θείας μου* (ζ) διέλευση (+αιτ., -Ι-επίρρ) ή το διά μέσου (+αιτ): *το λεωφορείο πάει στο κέντρο ~ την Πανεπιστημίου* || *πέρασε ~ κοντά* || *τον είδα ~ το παράθυρο* (η) καταγωγή προσώπου ή τον τόπο παραγο)γής προϊόντος ή πρωτοεμφάνισης φαινομένου, τάσης κ λπ. (+αιτ . +επίρρ): ο *Μάριος είναι ~ τη Σαντορίνη* ((*η κα Μιγιούκι κατάγεται ~ πολύ μακριά* || *το καλό λάδι είναι ~ την Μάνη* || *η νέα μόδα μάς έρχεται ~ την Αμερική* || *είναι ~ εδώ* (θ) τοπική εξάρτηση (+αιτ.. +επίρρ.). *κρέμεται ~ το ταβάνι* || *κρατά το παιδί ~ το χέρι* (ι) τόπο. μέρος συνόλου (+αιτ., +επίρρ.): *πήγαινε ~ την άλλη πλευρά τού τραπεζιού* || *κάθομαι ~ μέσα* 2. χρόνο χρονική αφετηρία, σημείο εκκίνησης χρονικού διαστήματος (+αιτ., Η-επίρρ , +γεν., +ονομ. επιθέτου που αναφέρεται στο υποκ.): *τα καταστήματα θα είναι αύριο ανοιχτά ~ τις 8 00 το πρωί μέχρι τις 18.00 το απόγευμα* || *θα είναι αύριο ανοιχτά ~ νωρίς* || *μπήκες - μικρός στα βάσανα* || *ήταν παράξενος ~ γεννησιμιού του* || ~ κα- *ταβο/νής / κτίσεως κόσμου* || ~ *τούδε και στο εξής. θα προσπαθήσω να είμαι συνεπέστερος στις υποχρεώσεις μου* || ~ *καιρού εις καιρόν σημειώνονται αυξήσεις στις τιμές των* καυσίμων || *διορία ~ τής σήμερον μέχρι το τέλος τού μηνός* || *αντί να δουλεύει, διασκεδάζει ~ πρωίας μέχρι νυκτός-* ΦΡ ***αφ' ης στιγμής*** *(άφ' ής στιγμής) /* από ***τη στιγμή που*** από τότε που ή αφού. *από τη στιγμή που μπήκε στο σπίτι, δεν σταμάτησε να φωνάζει* || *αφ' ης στιγμής αποφάσισες* να *φύγεις από την εταιρεία, γιατί διαμαρτύρεσαι,* 3. αντιδιαστολή (σε σύγκριση, προτίμηση κ.λπ.) (+αιτ): *είναι μεγα/^ύτερος ~ μένα* || *προτιμώ τα μήλα ~* τα *αχλάδια* 4. ποιητικό αίτιο (+αιτ.): *εκτε/.έστηκε ~ τους Γερμανούς* 5. αίτιο (+αιτ) (= εξαιτίας +γεν.): *έσκασε ~ το κακό του* 6. ύλη / περιεχόμενο (+αιτ.) είναι ~ αγνέ, *παρθένο* μαλλί 7. το σύνολο σε μέρος τού οποίου γίνεται η αναφορά (+αριθμητικό). ~ *τους 20 μόνο οι 8 πέρασαν τις εξετάσεις* 8. επιμερισμό (+αιτ.): *πήρε ~ 10.000 δρχ ο καθένας* 9. μέσο / τρόπο (+αιτ.. (λόγ) +γεν., +ονομ. επιθ που

αναφέρεται στο υποκ): *ζει - τη δουλειά του* || *- τη/.εοράσεως μάθαμε τα καθέκαστα* || *~ τηλεφώνου συνεννόηση* || *αποφάσισε ~ μόνος του να φύγει από το σπίτι* || *πήραν την απόφαση - κοινού* || *λέει το μάθημα ~ μνήμης* ΦΡ (α) ***από καρδιάς*** από την καρδιά μου: *~ συγχαρητήρια για τη μεγάλη σας επιτυχία* ***φ)από μηχανής Θεός*** για πρόσωπο που παρουσιάζεται απροσδόκητα και δίνει λύση σε αδιέξοδο *εμφανίστηκε ως - και όλα διευθετήθηκαν* (γ) ***από στήθους*** κατά λέξη απομνημόνευση *ζητούσε από τα παιδιά να μαθαίνουν ~ το μάθημα τής ημέρας* (δ) ***αφ' υψηλού*** υπεροπτικά ή συγκαταβατικά: *από τότε που απέκτησε χρήματα, κοιτά - τους συγγενείς και τους φίλους* του 10. αναφορά (+αιτ., +γεν.): *- μαγειρική κάτι καταλαβαίνει* |i *~ απόψεως τουρισμού, η χώρα προσδεύει* || *απόφαση θετική ~ πάσης απόψεως / ~ κάθε άποψη* 11. απαλλαγή (+αιτ): *γλύτωσα ~μεγά/.ο βάρος* 12. αφαίρεση (= μείον, πλην) (+αριθμητ.): *40- 1 000 κάνει 960* [ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *από* / (αιολ.) *άπύ* (ήδη μυκ a-pu-), που συνδ με σανσκρ apa, λατ ab, αγγλ. of, off, γερμ ab- (π χ ab-gehen «απομακρύνομαι») κά. Το *από* χρησιμοποιήθηκε στην Αρχ. τόσο ως πρόθ όσο και ως επίρρ . με τη σημ. «μακριά από, χωριστά από», διακρινόμενο σαφώς από το *έκ* «έξω από»], **απο-** κ. **από-** κ. **απ-** / **αφ-** (μπροστά από λέξη που παλαιότ, δασυνό- ταν) α' συνθετικό που δηλώνει. 1. απομάκρυνση: *απο-γειώνομαι* 2. στέρηση, αφαίρεση: *απο-βουτύρωση, απο-γαλακτισμός* 3. υστερόχρονο: *από-δειπνο* **4.** υπόλοιπο, κατάλοιπο ενός πράγματος *από-σταγμα. από-βροχο* 5. επίταση: *απο-θηριώνω* 6. ολοκλήρωση: *απο-περάτωση, απο-θεραπεία* 7. διάλυση, ανατροπή: *απο-διοργάνωση, απο-κολεκτι-βοποίηση* 8. άρνηση: απ-*άνθρωπος*
ΙΕΤΥΜ Α' συνθ τής Αρχ και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. *από* (βλ.λ)!

αποαποικίοττοίηση (η) {-ης κ. -ήσεως **|** χωρ πληθ **)** (για χώρα) η απαλλαγή από αποικιακό καθεστώς.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. decolonisation]. **αποβάθρα** (η) Ιδύσχρ αποβαθρών} χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος για την επιβίβαση ή αποβίβαση ανθρώπων ή εμπορευμάτων σε πλοία και σιδηροδρόμους.
[ετυμ αρχ < *άπο-* + *-βαθρα* < *βαίνω*, βλ κ *βάθρο]* **αποβαίνω** ρ. αμετβ. {απέβην, -ης. -η.. (να/θα αποβ(ώ)| (λόγ.) καταλήγω, έχω συγκεκριμένη έκβαση *οι προσπάθειές τους απέβησαν άκαρπες* |[*το ταξίδι τους με το αεροπ?.άνο απέβη μοιραίο* (σκοτώθηκαν σε αεροπορικό δυστύχημα) || *μια τέτοια ενέργεια μπορεί να αποβεί εις βάρος σας.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπο-* + *βαίνω*, πβ. *δια-βαίνω, παρα-βαίνω* κ ά.].

ΣΧΟΛΙΟ Το αποβαίνω αποτελεί σήμερα κατάλοιπο παλαιότερων χρήσεων τής λόγιας γλώσσας, χρησιμοποιούμενο μόνο σε πάγιες εκφράσεις και σε λογιότερο ύφος Χρησιμοποιείται κυρ. με επίθετα ή ουσιαστικά (σε λειτουργία κατηγορουμένου) και με επιρρηματικές εκφράσεις, σε φράσεις όπως «*μια πράξη, ενέργεια, στάση . απέβη / θα αποβεί μάταιη / άκαρπη / ανώφελη / αναποτελεσματική / καταπέλτης. »* ή «*χρήσιμη / επωφε/.ής / αποτελεσματική...»* ή «*εις βάρος ί προς όφελος! επί ζημία / υπέρ.*

αποβάλλω ρ. μετβ κ αμετβ. [αρχ [{απέβαλα, αποβλήθηκα (λόγ. απε- βλήθην, -ης, -η..., μτχ αποβληθείς, -είσα. -έν). αποβεβλημένος} ♦ (μετβ)
1. βγάζω έξω, απομακρύνω κάποιον από τον χιόρο στον οποίο βρίσκεται κατόπιν αποφάσεως: ο *δικαστής απέβα/^ε από την αίθουσα δύο ακροατές τής δίκης, επειδή φωνασκούσαν*2. ΑΘΛ (για διαιτητή) απομακρύνω παίκτη από τον αγωνιστικό χώρο για το υπόλοιπο τού αγώνα, λόγω αντικανονικής ενέργειάς του. που τιμωρείται με αυτή την ποινή: ο *διαιτητής απέβαλε τους δύο ποδοσφαιριστές που συνεπλάκησαν* || *όποιος παίκτης στο μπάσκετ συμπληρώσει πέντε φάουλ αποβάλλεται ·* 3. τιμωρώ (μαθητή / σπουδαστή) με υποχρεωτική διακοπή (οριστική ή προσωρινή) τής φοίτησής του λόγω σοβαρού παραπτώματος: *ο ?.σκειάρχης απέβα/.ε τον μαθητή για πέντε μέρες* 4. απομακρύνω (κάτι που βρίσκεται εντός μου) με έκκριση: *ο οργανισμός* αποβάλλει *με τον ιδρώτα βλαβερές ουσίες* 5. (μτφ.) καταπολεμώ, διώχνω (κάτι ανεπιθύμητο): *με πολύ κόπο απέβαλα τις κακές μου συνήθειες* ♦ 6. (αμετβ) ΙΑΤΡ (για εγκύους) χάνω πρόωρα το κυοφορούμενο έμβρυο: *απέβαλε στον τρίτο μήνα τής εγκυμοσύνης της*

ΣΧΟΛΙΟ Όπως και προκειμένου για το απλό ρ βάλλω, με δύο -λ- γράφονται οι τύποι των χρόνων τού ρήματος, που δηλώνουν συνέχεια, διάρκεια ή επανάληψη: *Τον* αποβάλλουν *συχνά από* το *σχολείο - Τον απέβαλλαν σχεδόν σε κάθε παιχνίδι - Θα αποβά/.λει συνεχώς, αν δεν υποβληθεί σε κατάλληλη θεραπεία* Με ένα -λ- γράφονται, αντιθέτως. οι τύποι που δηλώνουν ότι κάτι γίνεται μία φορά, στιγμιαία ή ως γεγονός που δεν ενδιαφέρει η διάρκειά του: τον *απέβαλαν από το γήπεδο και θα τον αποβάλουν και πάλι. αν ξανακάνει τα ίδια. -»* βάλλω

αποβαρβαρώνω ρ μετβ [18Ι4] {αποβαρβάρω-σα. -θηκα, -μένος} οδηγώ σε κατάσταση βαρβαρότητας, βιαιότητας: *πολλοί νέοι έχουν αποβαρβαρωθεί μέσα στον φανατισμό και στη βία των γηπέδων* ΣΥΝ αποθηριώνω, αποκτηνώνω, εκβαρβαρώνω ανι εκπολιτίζω, εξανθρω- πίζω — αποβαρβάρωση (η) {1814} απόβαρό (το) [1833] η διαφορά μεταξύ μικτού και καθαρού βάρους.
ΙΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. tare], απόβαση (η) {-ης κ -άσεως] -άσεις, -άσεων} 1. σι'Ρατ η έξοδος στρατιωτικών δυνάμεων από πλοίο στο πλαίσιο στρατιωτικών επιχειρή- σεο>ν 2. (μτφ) η μαζική προσέλευση προσώπων σε έναν τόπο: *η ~ τουριστών στα νησιά τού Αιγαίου άρχισε.* * [1] - ...

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άπόβασις* < *αποβαίνω]*

ΣΧΟΛΙΟ Το ρ αποβαίνω, από όπου το απόβαση, έχει χάσει σήμερα την αρχική σημασία του Αντ' αυτού χρησιμοποιείται η περίφραση «*διενεργώ / πραγματοποιώ απόβαση»* ή «*κάνω απόβαση»*

αποβατικός, -ή, -ό [1897] 1. στρατ. αυτός που σχετίζεται με απόβαση: *~ επιχείρηση / άσκηση / σκάφος / σώμα / δυνάμεις* 2. *αποβατικό* (το) σκάφος ειδικά εξοπλισμένο για την πραγματοποίηση αποβάσεων αποβαφή (η) επεξεργασία με την οποία αφαιρείται το χρώμα ενός βαμμένου ή τυπωμένου προϊόντος.
[εγυμ < *απο-* + *βαφή*. πβ μεσν. *άποβάφω* «αποχρωματίζομαι, ξεθωριάζω»]
αποβδόμαδα επίρρ (λαικ.) από την άλλη εβδομάδα: *η επισκευή τού σπιτιού ξεκινάει ~* αποβιβάζω ρ μετβ. {αποβίβασ-α. -τηκα, -μένος} 1. (α) βγάζω (επιβάτη) από μέσο μεταφοράς, *το λεωφορείο αποβίβασε τους τελευταίους επιβάτες μία στάση πριν από το τέρμα* (β) (ειδικότ) βγάζω (επιβάτη) από πλοίο στην ξηρά· *οι «δουλέμποροι» αποβίβασαν τους λαθρομετανάστες σε ερημική ακτή τού νησιού* || (κυρ. μεσοπαθ.) *οι τουρίστες αποβιβάστηκαν μετά από πολύωρο ταξίδι στην Κο)* ΣΥΝ' κατεβάζω αντ επιβιβάζω 2. στρατ βγάζω στρατιώτες από πλοίο στην ξηρά: *οι σύμμαχοι αποβίβασαν μεγά?.ο αριθμό στρατιωτών στη Νορμανδία* || τα *εχθρικά στρατεύματα αποβιβάστηκαν σε έναν αφύλακτο όρμο* ΣΥΝ κατεβάζω αν γ επιβιβάζω
[ΕΤΥΜ αρχ < *άπο-* + *βιβάζω* «κάνω να βαδίσει (προς τα πάνω)»] αποβίβαση (η) [Ι896| {-ης κ. -άσεως [-άσεις. -άσεων} η έξοδος επιβάτου από μέσο μεταφοράς, *η ~ των επιβατών γίνεται από τη μεσαία πόρτα τού ?.εωφορείου* αντ επιβίβαση. Κπίσης αποβιβασμός (ο) [μτγν.|. — αποβιβαστικός, -ή, -ό [1864].

αποβίβαση - αποβιβασμός. Το σποβιβασμός είναι ήδη αρχαίο (μτγν.) και θεωρείται ορθότερο τού αποβίβαση. Γενικότερα, τα παράγωγα τού αρχ. ρ *βιβάζω* σχηματίζονται σε -βιβασμός: *συμβιβάζω - συμβιβασμός, προβιβάζω - προβιβασμός, υποβιβάζω υποβιβασμός* κ.τ ό Ωστόσο, ίσως με επίδραση των πολλών παραγώγων σε *-βαση* τού *βαίνω (διαβαίνω - διάβαση, αναβαίνω ανάβαση* κλπ), σχηματίστηκαν - παράλληλα αρχικώς προς τα *-βιβασμός-* και παράγωγα σε -βίβαση *διαβιβάζω διαβίβαση, μεταβιβάζω - μεταβίβαση, επιβιβάζο) - επιβίβαση,* τα οποία καθιέρωσε η χρήση Οπωσδήποτε, τα ρήματα σε -άζω έδωσαν κανονικώς στην Ελληνική παράγωγα σε -ασμός: *ενθουσιάζω - ενθουσιασμός, αγιάζο) - αγιασμός, πολλαπλασιάζω - πολλαπλασιασμός, θαυμάζω - θαυμασμός, πλεονάζω - πλεονασμός* κ.τ.ό.. χωρίς να λείπουν σχηματισμοί σε -αση *(-ασις): στεγάζω - στέγαση, διασκεδάζω* - διασκέδαση. *εκγυμνάζω - εκγχψναση* κ.τ ό

αποβιομηχάνιση (η) {-ης κ -ίσεως | χωρ. πληθ.} ο σταδιακός περιορισμός των βιομηχανικών μονάδων παραγωγής ΑΝΤ εκβιομηχάνιση Επίσης αποβιομηχανοποίηση — σποβιομηχανίζω ρ
f ΕΙ ΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ deindustrialisation] αποβιταμίνωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ) η αφαίρεση βιταμινών (καταχρ.) η αβιταμίνωση

αποβιταμίνωση ή αβιταμίνωση; Οι δύο όροι διαφέρουν, στην πραγματικότητα, σημασιολογικώς, μολονότι και οι δύο δηλώνουν «στέρηση». Συγκεκριμένα, το μεν στερητικό α- σημαίνει κυρ. την «έλλειψη» (αβιταμίνωση = η έλλειψη βιταμινών πβ και *αδιαφάνεια, ασυνέπεια, ασυμμετρία).* το δε στερητικό *απο-* σημαίνει την «αφαίρεση» *(εξάρτηση απεξάρτηση, μυθοποίηση - απομυθοποίηση)* λρα και αποβιταμίνωση = η αφαίρεση των βιταμινών! ΓΓ αυτό είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται ο όρος αβιταμίνωση.

αποβιώνω ρ. αμετβ {εύχρ κυρ. στον αόρ. απεβίωσα (μτχ. αποβιώ- σας, -ασα, -αν)} (λόγ) φεύγω από τη ζωή, πεθαίνω « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πεθαίνω*
[πτυμ < μτγν *άποβιώ (-όω)* < *άπο-* + *βιώ* «ζω»].

αποβιώνω - αποζώ. Το αποβιώνω χρησιμοποιείται κανονικά στο γ' πρόσωπο τού αορίστου *(απεβίωσε)* και δηλώνει την έννοια τού θανάτου *(αποβιώνω* = «πεθαίνω»). Αντίθετα, το αποζώ σημαίνει «ζω από, προσπορίζομαι τα προς τον βίον». δηλώνοντας την έννοια τής ζωής. Παραδείγματα: *Απεβίωσε σε βαθύ γήρας ο στρατηγός.*, αλλά *Χωρίς περιουσία πια, αποζεί* δουλεύοντας *σε φιλικό κατάστημα.* Με την ίδια σημασία και οι δύο λέξεις είναι ήδη αρχαίες. Σήμερα χρησιμοποιούνται σε λογιότερα κείμενα αντιστοίχοκ αντί τού *πεθαίνω* και *ζω από.* * *βιώνω*

αποβλακώνω ρ. μετβ. 11879] {αποβλάκω-σα. -θηκα, -μένος} κάνω (κάποιον) βλάκα, ηλίθιο: *η πολλή τηλεόραση τους έχει αποβλακώσει*
— αποβλάκωση (η) [1866] κ. σποβλάκωμα (το), αποβλακωτικός, -ή, -ό
|1893] ^
αποβλέπω ρ. αμετβ {αρχ] {απέβλεψα} (+σε) έχω ως στόχο, αποσκο- πώ *με τις ενέργειες αντές αποβλέπει στη φθορά τον αντιπά/.ον* του · φρ *είδα κι απόειδα* βλ λ. *βλέπω* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποσκοπώ.*

αποβλέπω σε - αφορώ σε - αποσκοπώ σε. Και τα τρία αρχαία αυτά ρήματα έχουν κοινή σημασιολογική αφετηρία, εξού και κοινή σύνταξη. Και τα τρία ξεκινούν από τη σημασία «αποστρέφω το βλέμμα μου από όλα τα άλλα και το προσηλώνω σε ένα», άρα

«συγκεντρώνω την προσοχή μου σε κάτι, αποβλέπω σε κάτι». Η σύνταξη με την πρόθεση *σε* (αρχ *είς*), φανερή στο αποβλέπω σε και στο αποσκοπώ σε, ισχύει και για το τρίτο ρήμα: αφορώ σε *(Το θέμα αφορά* στο συγκεκριμένο *κόμμα και όχι σε όλα τα κόμματα)*, το οποίο ισοδυναμεί προς το «αναφέρεται σε» (πβ. τα αρχαία «*άφορα είς τον Θεόν*» - «*άποσκοπώ εις τι*» «*αποβλέπω εις τό κέρδος μόνον*»).

αποβλήθηκα ρ. -+ αποβάλλω
αποβλητέος, -α. -ο αυτός που πρέπει να αποβληθεί: *κατάλογος λέξεων αποβλητέων.*
[εγυμ αρχ. ρηματ. επίθ. < *άποβάλλ,Φ]* **απόβλητος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει εκδιωχθεί, παραγκωνιστεί από το κοινωνικό του περιβάλλον, που ζει στο περιθώριο περιφρονημένος και ανυπόληπτος: *χιλιάδες φτωχοί, ~ τής κοινωνίας, ζουν χωρίς στέγη και περίθαλψη* 2. *απόβλητα* (τα) τα απορρίμματα, κυρ τής βιομηχανικής παραγωγής: *τοξικά / χημικά / βιομηχανικά ~*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άποβάλ/^ω]*, **αποβολή** (η) **1.** η απομάκρυνση κάποιου από τον χώρο στον οποίο βρίσκεται ή στον οποίο ανήκει: *η - κάποιου από τους κόλπους τής Εκκλησίας ί τού στρατεύματος || | η ~ ξένων λέξεων από τη γλώσσα*
• 2. η εκδίωξη μαθητή / σπουδαστή από την τάξη ή η προσωρινή ή και οριστική εκδίωξη μαθητή από το σχολείο ως τιμωρία για σοβαρό του παράπτωμα **3.** αθλ η απομάκρυνση παίκτη από τον αγωνιστικό χώρο για το υπόλοιπο τού αγώνα κατόπιν αποφάσεως τού διαιτητή, λόγω αντικανονικής ενέργειάς του για την οποία προβλέπεται τέτοια ποινή: **~** *ποδοσφαιριστή με κόκκινη κάρτα* **4.** η απομάκρυνση με έκ- κριση: *η ~ βλαβερών ουσιών από τον οργανισμό* **5.** η καταπολέμηση ανεπιθύμητης ή βλαβερής ιδιότητας: *η ~ των κακών συνηθειών* · 6. ΙΑΤΡ. η πρόωρη έξοδος από τη μήτρα τού κυοφορούμενου εμβρύου, ώστε να είναι αδύνατη η επιβίωσή του [ετυμ αρχ < *αποβάλλω].*
αποβολιμαίος, -α, -ο (λόγ.) αυτός που πρέπει να αποβληθεί, να απορριφθεί · *αρκετές λέξεις τού χειρογράφου κρίθηκαν* [Ε.ΤΥΜ < αρχ. *αποβολιμαίος* < *άπο-* + *βόλιμος* < *βολή* < *βάλλω]*

ΣΧΟΛΙΟ Η λέξη αποβολιμαίος χρησιμοποιείται ήδη στην Αρχαία με τη σημασία «απόβλητος, απορριπτέος, για πέταμα» *(αποβάλ/.ω, αποβολή),* από όπου πέρασε στην παλαιότερη φιλολογική μεταγλώσσα με τη σημασία τού «απορριπτέος. εξοβελιστέος» για λέξεις, τύπους και στοιχεία τού κειμένου.
αποβολιμαίος - υποβολιμαίος. Πρόκειται για διαφορετικές σημασίες - *υποβο/Λμαίος* σημαίνει «αναληθής, πλαστός, ψευδώς υπαγορευόμενος»-. με μόνο κοινό στοιχείο ότι και οι δύο λέξεις ανάγονται στο ρ. *βάλλω♦ υποβολιμαίος*

αποβορβόρωση (η) [1889] {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ } η ολοσχερής μετατροπή σε βόρβορο, η πλήρης εξαχρείωση των ηθών. **αποβορρι** (το) ο φθινών βόρειος άνεμος.
αποβουτυρώνω ρ. μετβ |αποβουτύρω-σα. -θηκα, -μένος) αφαιρώ το βούτυρο από (κάτι): *αποβουτυρωμένο γάλα.* — **αποβουτύρωση** (η)
αποβραδίς επίρρ (λαϊκ.) από το βράδυ: « *~ ξεκίνησα μ' έναν παλιό μου* φίλο / *για το Χατζηκυριάκειο και για τον Άγιο Νείλο*» (λαικ. τραγ.). — (σπάν.) **αποβραδινός,** -ή, -ό.
ΙΕΤΥΜ. < μεσν *άποβραδύς «το* περασμένο βράδυ» < *άπο-* + *βράδυ* + επιρρ. επίθημα *-ίς,* κατά τα επιρρ *απονωρ-ίς, (ε)νωρ-ίς, ολημερ-ίς κ ά* Βλ. κ *βράδυ].*
απόβραδο (το) (λογοτ.) το χρονικό διάστημα μετά το δειλινό (βλ. λ *απόγευμα)*
αποβραζω ρ αμετβ. {απόβρασα} (λαϊκ. για φαγητό) σταματώ να βράζω.
[κι υμ < αρχ. *άποβράσσω / -ττω* < *άπο-* + *βράσσω* (βλ κ. *βράζω)].* **απόβρασμα** (το) {αποβράσμ-ατος | -ατα,-άτων} (υβριστ) ο άνθρωπος τού υποκόσμου, ο ανυπόληπτος και ανέντιμος άνθρωπος συχνά στη φρ *απόβρασμα* **τής κοινωνίας** συν κάθαρμα, παλιάνθρωπος [ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ «αφέψημα, εκχύλισμα», < αρχ. *άποβράσσω*
< *άπο-* + *βράσσω* «βράζω». ΙΙ φρ *απόβρασμα τής κοινωνίας* είναι μεταφρ. δάνειο (< γαλλ. lecume de la socicte)]. **αποβροχάρης** (ο) {αποβροχάρηδες} (λαϊκ.-λογοτ.) ο υγρός και ψυχρός καιρός μετά τη βροχή: *~ καιρός Ι αέρας.* **απόβροχο** (το) {χωρ. πληθ} (λαϊκ.-λογοτ) η υγρασία και η ψύχρα μετά τη βροχή: *«στη δροσιά τού απόβροχου λουσμένη* (η γη)» (Ιωάνν. Γρυπάρης). **απόγαιο** (το) απόγειο
απογαλακτισμός (ο) (λόγ.) **1.η** διακοπή θηλασμού τού βρέφους, *μεγάλωσε αρκετά το μικρό■ όπου να 'ναι πρέπει να αρχίσει ο* ~ ΣΥΝ αποθηλασμός 2. (μτφ.) η απαλλαγή από εξάρτηση: *ιδεο/^ογικός* — **απογαλακτίζω** ρ. Ιμτγν.]. ** σχολιο λ. *αποθηλασμός.* **απόγειο** (το) {απογεί-ου | -ων} **1.** αστρον (τό *άπόγειον σημεΐον,* Πτολεμαίου *Μαθηματική Σύνταξις* 9,1) το πλέον απομακρυσμένο από τη Γη σημείο τής τροχιάς αντικειμένου που περιφέρεται γύρω από αυτή (πβ. λ. *περίγειο)* 2. (μτφ.) το ύψιστο σημείο, το αποκορύφωμα, *στα τριάντα του έφτασε στο ~ τής δόξας του.* Επίσης (σπάν) **απόγαιο** [εγυμ < αρχ *άπόγειον,* ουδ. τού επιθ *άπόγειος*< *άπο-* + *γη,* πβ *υπόγειος, ύπέρ-γειος. έγ-γειος, Μεσό-γειος* Ο τ. *άπόγαιο(ν)* < μτγν *άπό- γαιον,* ουδ. τού επιθ. *άπόγαιος* < *άπο-* + *γαΐα]* **απογειώνω** ρ. μετβ. {απογείω-σα, -θηκα, -μένοςί **1.** θέτω σε κίνηση και αποσπώ από το έδαφος (αεροσκάφος), ώστε να βρεθεί στον αέρα: ο *πιλότος απογείωσε το αεροσκάφος με πολύ άσχημες καιρικές συνθήκες* αντ. προσγειώνω (συνήθ. το μεσοπαθ. **αητογε/ώνομσ/)** 2. (α) αποσπώμαι από το έδαφος, αφού τεθώ σε κίνηση: το *αεροπλάνο απογειώθηκε* (β) (για επιβάτη αεροσκάφους) ξεκινώ την πτήση εγκατα- λείποντας το έδαφος: *Προσδεθείτε!* Σε *λίγο απογειωνόμαστε!* **3.** (μτφ.) παρουσιάζω απότομα άνοδο, οι *τιμές* των ακινήτων *απογειώθηκαν*
4. (μτφ.) αισθάνομαι ύψιστη συγκίνηση: όταν *ακούω αυτή τη* μουσι- *κή,* - **5.** γνωρίζω μεγάλη άνθηση, φτάνω στο ανώτατο σημείο τής ακμής «*εκείνη την περίοδο το οικολογικό κίνημα είχε απογειωθεί*» (εφημ.) 6. (μτφ -οικ.) οδηγώ σε ύψιστη συγκίνηση, αποσπώ από την πραγματικότητα προκαλώντας μεγάλη ευχαρίστηση: *έπαιξαν το αγαπημένο μου κομμάτι και με απογείωσαν* ΣΥΝ. εκστασιάζομαι.
[ΕΤΥΜ. < *απόγειος,* πβ κ. *προσ-γειώνω].*

απογειώνομαι - προσγειώνομαι. Δοθέντος ότι το αεροπλάνο είναι εφεύρεση τού 20ού αι. (1927), και οι λέξεις που σχετίζονται με αυτό είναι νεότερες. Το απογειών-ω / -ομαι σχηματίστηκε από το αρχ επίθ. *απόγειος,* ενώ το επίσης αρχ *πρόσγειος* ήταν η βάση για το προσγειών-ω / -ομαι. Σημειωτέον ότι τόσο το *απόγειος* όσο και το *πρόσγειος* χρησιμοποιήθηκαν κυρίως στον χώρο τής αστρονομίας Γίνεται λόγος για «*απογείους άνέμους*» ή «*απόγεια πνεύματα*» και *άπόγειον* ή *άπόγαιον* (εννοείται *σημεΐον)* ήταν (και είναι) «η μεγαλύτερη απόσταση ενός πλανήτη από τη Γη» Ομοίως, «*προ- σγειώται πτήσεις*» αναφέρονται από τον μηχανικό Φίλωνα (3ος/2ος αι. π Χ.), ενώ στον φιλόσοφο Πορφύριο (3ος αι μ.Χ.) απαντά «*ή πρόσγειος περί* τόν *άέρα ταχύτης*». Τα *απογείωση* και *προσγείωση* επέτρεψαν και τη δημιουργία τού όρου γείωση (και γει- ώνω) «η αγώγιμη σύνδεση, η ηλεκτρική επαφή με τη γη».

απογείωση (η) [1766] {-ης κ.-ώσεως| -ώσεις,-ώσεων} Ι.ηαπόσπαση αεροσκάφους από το έδαφος, ώστε να βρεθεί στον αέρα αντ προσγείωση **2.** (μτφ.) η απότομη άνοδος. ~ *των τιμών* **3.** (μτφ.) η πολύ μεγάλη συγκίνηση από έντονη ευχαρίστηση, η αίσθηση ότι αποσπάται κανείς από την πραγματικότητα συν έκσταση. **απογέμιση** (η) [1876] {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις, -ίσεων} η αφαίρεση των βλημάτων από πυροβόλο όπλο αντ γέμιση, **απόγευμα** κ. (λαΐκ) **απόγεμα** κ. (λογοτ.) **απόγιομα** (το) {απο- γεύμ-ατος | -ατα, -άτων} το χρονικό διάστημα τής ημέρας που παρεμβάλλεται ανάμεσα στο μεσημέρι και το βράδυ [ετυμ μτγν. < *άπο- + γεΰμα].* **απογευματινός,** -ή, -ό [μεσν] **1.** αυτός που σχετίζεται με το απόγευμα, που πραγματοποιείται το απόγευμα. - *περίπατος! παράσταση ί απασχόληση / ωράριο* συν (λόγ) εσπερινός 2. *απογευματινός* (ο), *απογευματινή* (η) (α) πρόσωπο που εργάζεται σε απογευματινή βάρδια *έπιασαν δου/.ειά / σχό/.ασαν οι* ~ (β) μαθητής / μαθήτρια που φοιτά σε σχολείο το οποίο λειτουργεί το απόγευμα **3.** *απογευματινή* (η) (ενν θεατρική παράσταση ή προβολή κινηματογραφικού έργου) που πραγματοποιείται το απόγευμα σε αντιδιαστολή προς τη βραδινή: *πήγαμε θέατρο προχθές στη λα'ική* ~ **4.** *απογευματινό* (το) πρόχειρο φαγητό πριν από το δείπνο ΣΥΝ πρόδειπνο. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *γεύμα.* **απογίνομαι** ρ. αμετβ αποθ. {εύχρ. κυρ στον αόρ. απέγινα (λαϊκ. απόγινα κ. λογοτ απογίνηκα)} 1. φθάνω σε ορισμένη κατάληξη ή σε ορισμένη κατάσταση: τι *απέγινε με το θέμα που συζητούσαμε προχθές.* || *αν χάσουμε το μαγαζί, εγώ τι θ' απογίνω;* ΣΥΝ απολήγω, καταλήγω 2. καταλήγω σε χειρότερη κατάσταση σε σχέση με αυτή στην οποία βρισκόμουν: *ήταν από τα νιάτα του δύστροπος, τώρα που γέ-* ρασε *απόγινε* συν παραγίνομαι. σχολιο λ. *αποθετικός.*
ΙΕΤΥΜ < αρχ. *άπογίγνομαι* «απουσιάζω, αποφεύγω» < *άπο* + *γίγνο- μαι* Η σημερινή σημ είναι μεσν].

ΣΧΟΛΙΟ Συχνά χρησιμοποιείται και σήμερα στην ομιλία η αρχαία στερεότυπη φράση τά γενόμενο ούκ άπογί(γ)νονται με τη σημασία τού «ό,τι έγινε, δεν ξεγίνεται», η οποία λέγεται για κάτι κακό ή δυσάρεστο, που δεν μπορεί κανείς να επανορθώσει εκ των υστέρων.

απόγνωση (η) {-ης κ -ώσεως \ χωρ. πληθ.} η κατάσταση κατά την οποία νιώθει κανείς ότι βρίσκεται σε αδιέξοδο, έχει απελπιστεί και δεν γνωρίζει τι πρέπει να κάνει: *βρίσκομαι / είμαι / έρχομαι σε* ~ || *η έλ)<.ειψη ρευστού στην αγορά έχει φέρει τους εμπόρους σε* ~ ΣΥΝ απελπισία
{ΕΤΥΜ < μτγν. *άπόγνωσις* < αρχ. *άπογιγνώσκω* «παραιτούμαι από πρόθεση ή σχέδιό μου να κάνω κάτι» < *άπο-* + *γιγνώσκω].* **απογοήτευση** (η) [1861] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** η διάψευση των ελπίδων, των προσδοκιών: *είχε μια ερωτική ~ στα νεανικά του χρόνια || δοκιμάζω* ~ 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε διαψεύδει τις ελπίδες. τις προσδοκίες *γνοφισε πολλές ~ στον μακρό πολιτικό βίο του || ο χτεσινός αγώνας ήταν σκέτη - οι δυο ομάδες έπαιζαν ανιαρά και χωρίς φαντασία.* —
απογοητευτικός, -ή, -ό [1888]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απογοητεύω.*
[ετυμ Απόδ τού γαλλ. dcsenchaniemcni]. **απογοητεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ [18871 {απογοήτευ-σα,-θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} ♦ (μετβ.) 1. διαψεύδω τις ελπίδες, τις προσδοκίες (κάποιου): *η πολιτική των μεταρρυθμιστών απογοήτευσε όσους περίμε- νανμεγά) :ες αλλαγές* (η πολιτική τους δεν επέφερε μεγάλες αλλαγές) || οι *γονείς του περίμεναν ότι θα γίνει επιστήμονας, εκείνος όμως τους απογοήτευσε* 2. (μεσοπαθ. *απογοητεύομαι)* (α) διαψεύδονται οι ελπίδες, οι προσδοκίες μου: *απογοητε.ύθηκα από το αποτέλεσμα των εκλογών || απογοητευμένοι ψηφοφόροι τού κυβερνώντος κόμματος* (β) χάνω την εμπιστοσύνη μου ή την αυτοπεποίθησή μου, χάνω το θάρρος μου: *όταν βλέπω τι συμβαίνει γύρω μου και πού βαδίζει ο τόπος μας,* ~ || *απογοητεύθηκε μετά την αποτυχία* ♦ **3.** (αμετβ.) προκαλώ

απογοήτευση: *απογοήτευσε η ομάδα μας στον χθεσινό αγώνα* (ΕΓΥΜ < *απο-* + *γοητεύω,* από τού γαλλ desenschanterj.

απαγοητεύομαι - απογοήτευση. Οι τύποι με -α- (*απ-α-γοητεύομαι* και *απ-α-γοήτευση).* αντί των ορθών *απο-γοητενομαι / απο-γοή- τευση* είναι εσφαλμένοι, αφού οι λέξεις σχηματίζονται με την πρόθεση *από (από + γοητεύω)* Το (ορθό) απογοήτευση εισάγεται τη δεκαετία τού 1860 ως απόδοση τού γαλλ desenchantement, για να ακολουθήσει αμέσως μετά το ρ απογοητεύω. Φαίνεται μάλιστα ότι στο ρομαντικό κλίμα τής εποχής η χρήση αυτών (και μάλιστα τής μετοχής απογοητευμένος) ήταν ιδιαίτερα αυξημένη, γεγονός που κάνει τον Στ Κουμανούδη *(Συναγωγή Νέων Λέξεων...,* σ. 124) να παρατηρεί ειρωνικά *«Ερωτώ έγώ, διά τί οι άγαπώντες τό ρήμα τούτο* [εννοεί τη μτχ. *απογοητευμένος] δέν τό μεταχειρίζονται μέ τόν άναδιπλασιασμόν του,* [δηλ ως *απογεγοητευμένος'.]»*

απογόμφωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΙΑΤΡ. η εξαγωγή των γομφίων (δοντιών) ΣΧΟΛΙΟ λ *-ωση.* απόγονος (ο) (απογόν-ου [-ων, -ους} αυτός που γεννήθηκε ή κατάγεται από κάποιον *οι Έλληνες υπερηφανεύονται ότι είναι ~ των μεγαλύτερων στοχαστών τής ανθρωπότητας \\ είναι - Γάλλων φεουδαρχών* ΑΝΤ πρόγονος ΦΡ (ευχετ. σε νιόπαντρο ζευγάρι) καλούς ***απογόνους!*** να αποκτήσετε καλά παιδιά!
[ΕΓΥΜ αρ^ < *άπο- + γόνος]* απογραφη (η) 1. (α) η λεπτομερής καταγραφή πραγμάτων, *έκαναν ~ των αντικειμένων που πρόκειται να πουληθούν στη δημοπρασία* (β) ΝΟΜ η καταγραφή περιουσιακών στοιχείων ενός φυσικού ή νομικού προσώπου που γίνεται με το κύρος τής δικαστικής αρχής 2. η καταγραφή σε ονομαστικούς και στατιστικούς καταλόγους των κατοίκων μιας χώρας: ο *αριθμός των εδρών ανά εκλ.ογική περιφέρεια ορίστηκε με βάση την ~ τού 2001* — απογραφέας (ο/η) Ιμτγν.], απογραφικός, -ή, -ό. απογράφω ρ. Ιαρχ.Ι
[ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ. «κτηματολόγιο, κατάλογος περιουσιακών στοιχείων», < *άπογράφω]* απόγραφο (το) {απογράφ-ου | -ων} 1. ΝΟΜ το επικυρωμένο μοναδικό αντίγραφο δικαστικής απόφασης ή άλλου εκτελεστού τίτλου (συμβολαιογραφικού εγγράφου, διαταγής πληρωμής κ.λπ). το οποίο εμπεριέχει διαταγή τής πολιτείας προς τα αρμόδια όργανα να εκτελέσουν τον τίτλο: *πήρε ~ από τα πρακτικά τής δίκης · 2.* ΦΙΛΟΛ το πρώτο σω- ζόμενο αντίγραφο πρωτότυπου χειρογράφου — απογραφικός, -ή. -ό 11886J
[ΕΤΥΜ < μτγν *άπόγραφον* «αντίγραφο», ουσιαστικοπ ουδ. τού επιθ *άπόγραφος.* Η σημερινή σημ αποτελεί απόδ τού γαλλ transerit].

απόγραφο - αντίγραφο. Το *απόγραφο* διαφέρει από το απλό *αντίγραφο,* δηλώνοντας το πρώτο κεκυρωμένο αντίγραφο απόφασης με εντολή εκτελέσεως εν αντιθέσει προς τα λοιπά -κεκυρωμένα ή μη- αντίγραφα που βγαίνουν από το απόγραφο ή απευθείας από δικαστικές αποφάσεις, συμβολαιογραφικά έγγραφα κλπ.

απογυμνώνω ρ. μετβ [αρχ.| {απογύμνω-σα.-θηκα.-μένος} 1. γδύνω εντελώς, αφαιρώ όλα τα ρούχα από (κάποιον) 2. (μτφ) αφαιρώ (από χώρο) τα πράγματα που υπάρχουν σε αυτόν, οι *λ.ηστές απογύμνωσαν το κατάστημα από όλα τα τιμαλφή* ΣΥΝ καταληστεύω, γδύνω 3. αφαιρώ εξ ολοκλήρου από (κάποιον κάτι) *τον απογύμνωσε από κάθε εξουσία, αφήνοντάς του μόνο τα τιμητικά αξιώματα.* — απογύμνωση (η) [μτγν.]
απόδαρση (η) {-ης κ -άρσεως | χωρ πληθ.} μέθοδος που αποσκοπεί στον σχηματισμό βουτύρου, κατά την οποία η κορυφή τού γάλακτος που έχει συγκεντρο)θεί σε κάδους υποβάλλεται σε βίαια χτυπήματα (με ραβδιά ή, σε βιομηχανικές μονάδες, με μηχανικό τρόπο) ΣΥΝ βουτυροποίηση.
[ΕΙΥΜ < αρχ. *άποδέρω* «εκδέρω διαχωρίζω με χτυπήματα» (πβ. *δέ- ρω - δάρσις)* < *άπο-* + *δέρω,* βλ. κ. *δέρνω].*
αποδάσυνση (η) |-ης κ -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσεων} ΓΛΩΣΣ. η απώλεια τής δασύτητας, τού δασέος (φωνητικώς) χαρακτήρα των συμφώνων τής Αρχαίας Ελληνικής, που δηλώνονταν από τα γράμματα φ, θ, χ· γενικότερα, κάθε μορφής απώλεια τής δασύτητας.
[ΕΙΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ. desaspirationj.

ΣΧΟΛΙΟ Τα σύμφωνα που δηλώνονταν από τα γράμματα φ, θ και χ τής Αρχ. Ελληνικής ήταν κλειστά σύμφωνα με έντονο το χαρακτηριστικό τής δασύτητας, μιας άχνας δηλ. που συνόδευε τα αντίστοιχα σύμφωνα· φ = ρ^{11}, *θ* = t^{h}. *χ* = Στους αλεξανδρινούς χρόνους η δασύτητα αυτή έπαψε σιγά-σιγά να προφέρεται (αποδάσυνση) με παράλληλη τροπή των συμφώνων στα διαρκή (τριβόμε- να) σύμφωνα, που προφέρουμε από τότε μέχρι σήμερα στην Ελληνική, δηλ. στα σύμφωνα *φ (φως - fos έναντι* αρχ. $p^{h}6s$), *θ (θέμα* = 0ema έναντι αρχ t^{h}ema) και *χ (χώρα* = x0ra έναντι αρχ $k^{h}6ra$)

αποδάσωση (η) [1891J {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η καταστροφή των δασών σε μεγάλη έκταση. - αποδασωτικός, -ή, -ό αποδεδειγμένος, -η. -ο αυτός που έχει αποδειχθεί, που βεβαιώνεται με αποδείξεις: *~ απάτη / ενοχή / αθωότητα* ΣΥΝ τεκμηριωμένος ΑΝΤ αναπόδεικτος - · αποδεδειγμένα / αποδεδειγμένως [μτγν] επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *επίρρημα, μετοχή* [ΕΤΥΜ Μζχ. παθ παρακ τού αρχ. *άποδείκνυμι].* αποδεικνυω ρ. [μεσν.Ι μετβ. {απέδειξα, αποδείχθηκα (καθημ. -τηκα κ. λόγ. απεδείχθην, -ης, -η.., μτχ. αποδειχθείς, -είσα, -έν), αποδεδειγμένος} 1. δείχνω με αδιαμφισβήτητο τρόπο ότι (κάτι) υπάρχει, είναι αληθές ή ορθό ο *συνήγορος απέδειξε την αθωότητα τής κατηγορουμένης με ατράνταχτα στοιχεία* [| *του απέδειξα ότι είχε. άδικο και άλ-* λαξε *γνώμη* ΣΥΝ τεκμηριώνω · 2. (μεσοπαθ. ***αποδεικνύομαι)*** φαίνομαι εκ των πραγμάτων ότι είμαι κάτι, διαπιστώνεται τελικά ότι είμαι κάτι *οι υποσχέσεις του αποδείχθηκαν απατηλές || απεδείχθη αντάξιος τής αποστολής που του ανέθεσαν || ο οργανισμός του αποδείχθηκε ανθεκτικότερος από όσο νομίζαμε* 3. (η μτχ ***αποδεδειγμένος,*** *-η. -ο)* βλ.λ Επίσης (καθημ.) **αποδείχνω** ** σχολιο λ *δείχνω* [ΕΤΥΜ μτγν < αρχ. *άποδείκνυμι,* αρχική σημ. «ξεχωρίζω ένα αντικείμενο από άλλα και το δείχνω», < *άπο- + δείκνυμι].*
αποδεικτέος, -α, -ο [αρχ,] αυτός που πρέπει ή χρειάζεται να απο- δειχθεί
αποδεικτικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** (α) αυτός που συντελεί στην απόδειξη: τα *δακτυλικά του αποτυπώματα πάνω στο πιστόλι είναι ~ στοιχείο τής ενοχής του* |(*~ συλλογισμός* [| *~ διαδικασία / μέθοδος* (β) ΝΟΜ ***αποδεικτικά μέαα*** *τα* μέσα στα οποία μπορεί να στηρίζει το δικαστήριο τη δικανική του πεποίθηση ως προς την αλήθεια ή την αναλήθεια των πραγματικών ισχυρισμών των διαδίκων (τα μέσα που μπορούν να πείσουν το δικαστήριο για την αλήθεια, δηλ. τεκμήρια, όρκος, έγγραφα, μαρτυρίες, πραγματογνωμοσύνη κ.ά.) 2. ***αποδεικτικό*** (το) έγγραφο *το* οποίο πιστοποιεί κάτι *~ παραλαβής των υλικών / είσπραξης / φοιτήσεως σε σχολ.είο ι εξόδων! δαπανών* Συν πιστοποιητικό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποφοίτηση*
απόδειξη (η) {-ης κ -είξεως | -είξεις, -είξεων} 1.η διαδικασία με την οποία αποδεικνύει κανείς κάτι. *όλοι οι ισχυρισμοί του χρειάζονται ~* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να αποδειχθεί κάτι. το αποδεικτικό στοιχείο, το *ότι δεν έχει άλλοθι, δεν είναι ~ τής ενοχής* του j] *τι αποδείξεις έχεις για αυτό που ισχυρίζεσαι. || προσκομίζω αποδείξεις || αδιάσειστη / έμμεση / ισχυρή / πειστική / χειροπιαστή* - ΣΥΝ πειστήριο 3. (ειδικότ.) βεβαίωση (θεωρημένο στέλεχος από μπλοκ ή απόκομμα ταινίας από ταμειακή μηχανή) πληρωμής χρηματικού ποσού: *πλήρωσα στο ταμείο και πήρα την ~*]j τι *θέλετε, ~ ή τιμολόγιο; || κόβω (εκδίδω) ~ || μαζεύω αποδείξεις για τη φορολογική δή/.ωση || για την αλλ.αγή προϊόντος προσκομίστε την ~ αγοράς του* |(*~ λ.ειανικής πώλ.ησης / παροχής υπηρεσιών || μπλοκ αποδείξεων || ιδιόχειρη / ανεπίσημη / πρόχειρη ~* |[*διπλότυπη / εξοφλητική ~* **4.** ΦΙΛΟΣ -ΜΑΟ η σειρά ορθών συλλογισμών μέσω των οποίων γίνεται εμφανής η αλήθεια (ορθότητα) μιας πρότασης *η ~ ενός θεωρήματος || επαγωγική / απαγωγική ~.*
(ετυμ < αρχ. *άπόδειξις < άποδείκνυμι}.*

αποδείξεις - ενδείξεις - αποχρώσες ενδείξεις. Στην κλίμακα τής αποδεικτικής διαδικασίας, οι βαθμίδες από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα στοιχεία είναι από τις *απλές ενδείξεις* στις *αποχρώσες* ενδείξεις· με κορυφαία βαθμίδα τις *αποδείξεις* Φράσεις όπως *«για να υπάρξει ενοχή, απαιτούνται όχι απλές ενδείξεις, αλλ.ά αποδείξεις»,* δείχνουν ότι όχι οι πιθανές ή Φαινομενικές μαρτυρίες, οι ενδείξεις. αλλά τα αναμφισβήτητα τεκμήρια, οι αποδείξεις, μπορούν να στηρίξουν την ενοχή ή μη κάποιου. Ανάμεσα στις απλές ενδείξεις και τις αποδείξεις βρίσκονται οι αποχρώσες ενδείξεις, οι ικανές ή επαρκείς ενδείξεις, οι οποίες υπερβαίνουν τις απλές ενδείξεις αποτελώντας οιονεί αποδείξεις.

αποδείξιμος, -η, -ο [1861] αυτός που μπορεί να αποδειχθεί απόδειπνο (το) {αποδείπν-ου | -ων} ι κκλης η ακολουθία τής Εκκλησίας που ψάλλεται μετά το δείπνο και πριν από τον ύπνο και δια- κρίνεται σε μικρό και σε μεγάλο απόδειπνο: *στα μοναστήρια ψάλλουν κανονικά το ~ ·* φρ (α) *μέγο απόδειπνο* ψάλλεται από τη Δευτέρα ώς και την Πέμπτη κάθε εβδομάδας τής πενηνταήμερης νηστείας πριν από το Πάσχα (β) *μικρό απόδειπνο* στα μοναστήρια ψάλλεται κανονικά το μικρό απόδειπνο καθ' όλη τη διάρκεια τού έτους, ενώ στα αστικά κέντρα το απόγευμα κάθε Παρασκευής των Χαιρετισμών τής Θεοτόκου των οποίων προηγείται.
[ετυμ < μτγν. *άπόδειπνον* < αρχ φρ. *από δείπνου* «ο χρόνος έπειτα από το δείπνο»].
αποδείπνώ ρ αμετβ. [μτγν.] {αποδειπνείς... | αποδείπνησα} τελειώνω το δείπνο, αποδείχνω ρ. -* αποδεικνύω
αποδεκατίζω ρ μετβ. {αποδεκάτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} εξοντώνω ομαδικά, σκοτώνω πάρα πολλούς· *με μια ξαφνική επίθεση αποδεκάτισαν τις δυνάμεις τού εχθρού || ολόκληροι πληθυσμοί πουλιών αποδεκατίζονται κάθε χρόνο με* το *παράνομο κυνήγι* συν. αφανίζω, θερίζω, εξολοθρεύω - αποδεκάτισμα (το) κ αποδεκατισμός (ο)[1796]
(ΕΤΥΜ μτγν.. αρχική σημ. «αποδίδω το ένα δέκατο», < *άπο- + δεκα- τίζω < δέκα].*
αποδέκτης (ο) {αποδεκτών}, αποδέκτρια (η) {αποδεκτριών} 1. πρόσωπο που δέχεται. που λαμβάνει κάτι. *αναζητούσαν τον ~ τής επίμαχης επιστολής* ΣΥΝ παραλήπτης 2. (συνεκδ) πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται κανείς: είναι *ενδιαφέρον να δει κανείς πώς αντιδρά ο ~ τού μηνύματος \\ υπήρξα ~ πολλών παραπόνων* συν δέκτης [ετυμ αρ^. < *αποδέχομαι].* αποδεκτος, -ή, -ό 1. αυτός που τον δέχονται θετικά και τον εγκρίνουν: *οι όροι του δεν έγιναν ~ || η πρότασή του έγινε ~ || κοινώς ~* λύση ΙΙ *για την προεδρία τής Δημοκρατίας θα προταθεί πρόσωπο - από όλους* 2. (ειδικότ στον λόγο) αυτός που αναγνωρίζεται ως ορθός ή που δεν προκαλεί: *- λέξη / σύνταξη / πρόταση / έκφραση*)j *στη λογοτεχνική γλώσσα συναντούμε συχνά γλ.ωσσικά στοιχεία μη αποδεκτά στην κοινή γλ^ώσσα.*
[ετυμ μτγν. < αρχ. *αποδέχομαι]*

αποδεκτότητα (η) {χωρ πληθ.) ΓΛΩΣΣ η ιδιότητα ενός κειμένου να γίνεται αποδεκτό, να είναι δηλ. κατανοητό και ευπρόσληπτο από τον αναγνώστη (αποδέκτη)
(ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. acceptability!
αποδέλοιπος, -η. -ο (λαϊκ.) υπόλοιπος.
[ΕΤΥΜ. μεσν < *άπο-* + *δελοιπός* < σύνδ. *δέ* + επίθ *λοιπός)* **αποδελτίώνω** ρ μετβ. {αποδελτίω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** καταγράφω σε δελτία (διάφορες πληροφορίες, λέξεις, στοιχεία από κείμενα κ.λπ.): *αποδελτιώσαμε όλες τις ελ/.ηνικές λέξεις που απαντούν στα έργα τού Σαίξπηρ* ΙΥΝ καταγράφω 2. (συνεκδ) συγκεντρώνω από συγκεκριμένη πηγή (κυρ κείμενο) και καταγράφω στοιχεία που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον: ~ τον *κυριακάτικο Τύπο.*
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ index) **αποδελτίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η καταγραφή σε δελτία (πληροφοριών, λέξεων, στοιχείων από κείμενα κ.λπ.): - *νεολογισμών στα κείμενα τού Καζαντζάκη* || ~ του *ημερήσιου Τύπου.*
αποδέσμευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η απαλλαγή από υποχρέωση, υπόσχεση ή άλλη δέσμευση: ~ *από τους όρους τής συμφωνίας* αν ι δέσμευση **— αποδεσμευτικός,** -ή, -ό. **αποδεσμεύω** ρ μετβ {αποδέσμευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} απαλλάσσω από υποχρέωση, υπόσχεση ή άλλη δέσμευση: *τον απο- δέσμενσε από τις υποχρεώσεις τής σύμβασης που υπέγραψε* [[*η ομάδα αποδέσμευσε τον παίκτη* λντ δεσμεύω
Ιετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. descngager Ασχετο από το μτγν. *αποδεσμεύω* «δένω σφιχτά»], **αποδέχομαι** ρ. μετβ αποθ Ιαρχ.] {αποδέχ-Οηκα (καθημ -τηκα)} **1.** δέχομαι ευχαρίστως, *αποδέχθηκε την πρόσκλησή μας να μιλήσει στη γιορτή τού σχολείου* ανγ απορρίπτω, αποκρούω, αρνούμαι 2. συμφωνώ με (μια άποψη): *είμαι από εκείνους που αποδέχονται τις θέσεις σας* συν ασπάζομαι. προσυπογράφω < * σχολιο λ. *αποθετικός* **αποδημητικός,** -ή. -ό αυτός που ταξιδεύει σε άλλους τόπους ΣΥΝ (εκφραστ.) διαβατάρικος, ταξιδιάρικος φρ *αποδημητικό πτηνό / πουλί* κάθε πουλί που αποδημεί, ταξιδεύει στα θερμά κλίματα, για να περάσει τον χειμώνα, γω*χε/.ιδόνι ανήκει στα ~ πουλιά.*
[Ηιυμ αρχ < *αποδημώ).* **αποδημία** (η) {αποδημιών} **1.** η απομάκρυνση από την πατρίδα με σκοπό τη διαμονή σε μια ξένη χώρα. *εξαιτίας τής μεγάλης ανεργίας, έχει αυξηθεί το ποσοστό αποδημίας προς το εξωτερικό* [| ~ *μόνιμη / πρόσκαιρη / προσωρινή* 2. νόμ ***παράνομη αποδημία*** η παράνομη έξοδος από τη χώρα προσώπου (που έχει ασκηθεί εναντίον του ποινική δίωξη ή που υπηρετεί στρατιωτική θητεία) 3. εκκλης (α) ***ιερά αποδημία*** ταξίδι πιστών στους ιερούς τόπους τής θρησκείας τους για προσκύνημα (π.χ των χριστιανών στα Ιεροσόλυμα, των μωαμεθανών στη Μέκκα κ λπ) (β) (μτφ.-λόγ) ο θάνατος: *η ~ εις Κύριον* συν εκδη- μία 4. (ειδικότ) η μετακίνηση πτηνών και υδρόβιων ζώων σε θερμότερες χώρες κατά τον χειμώνα ή σε τόπους κατάλληλους για αναπαραγωγή ^ σχολιο λ. *επιδημία, πεθαίνω.*
[ειυμ αρχ < *απόδημος)* **απόδημος,** -η. -ο **1.** αυτός που κατοικεί στα ξένα μέρη *η προσφορά των - Ελλήνων στο έθνος είναι εξαιρετική* [[(συνεκδ.) ~ *Ε/Ληνισμός* ΣΥΝ ξενιτεμένος, μετανάστης **2.** ***απόδημοι*** (οι) (ενν Έλληνες) οι Έλληνες τού εξωτερικού ή οι ελληνικής καταγωγής πολίτες άλλων χωρών (ΙΙ Π.Α., Καναδά, Αυστραλίας, Γερμανίας, Βελγίου, Αφρικής κ ά.): *δεύτερη γενιά αποδήμων* [ΕΙΥΜ αρχ. < *απο- Ϊ- δήμος]* **αποδημώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {αποδημείς . | αποδήμησα (λογιότ. απεδή- μησα)} (λόγ) εγκαταλείπω τον τόπο μου, φεύγω στα ξένα ΣΥΝ ξενιτεύομαι. μεταναστεύω, (λογοτ.) μισεύω- φρ (μτφ.-λόγ.) ***αποδημώ εις Κύριον*** πεθαίνω. **— αποδήμηση** (η) Ιμτγν]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιδημία, πεθαίνω*
αποδιαρθρώνω ρ. μετβ {αποδιάρθρω-σα. -θηκα. -μένος} καταστρέφω την οργανωτική δομή (συνόλου, συστήματος): *οι συνεχείς εναλλαγές διευθυντών αποδιάρθρωσαν την επιχείρηση* ΣΥΝ αποδιοργα- νώνω **— αποδιάρθρωση** (η)
αποδιδράσκω ρ. αμετβ. {εύχρ. στον αόρ απέδρασα) **1.** δραπετεύω από τις φυλακές, από χώρο στον οποίο κρατούμαι έγκλειστος: *χτες α;τε<5ρασαν δύο κρατούμενοι από* τις *φυλακές 2.* εγκαταλείπω (κάτι δυσάρεστο) καταφεύγοντας σε (πιο ευχάριστη κατάσταση): *με τα όνειρα που κάνει προσπαθεί να αποδράσει από τη ρουτίνα* || *πίστεψαν πως με τα ναρκωτικά θα αποδράσουν σε πιο ευχάριστους κόσμους και το πλήρωσαν ακριβά* |[*οι Αθηναίοι απέδρασαν και αυτό γω τριήμερο από την πρωτεύουσα.* Επίσης (καταχρ) αποδρώ [ΕΤΥΜ αρχ. < *άπο-* Ϊ- *διδράσκω* «φεύγω, διαφεύγω» < *δι-δρά-σκω* < θ. *δρα-* < Ι.Ε. *dra-umi / *dr-em-,* πβ. σανσκρ. drS-ti «διαφεύγει», γερμ. treten «περπατώ», γαλλ trottoir «πεζοδρόμιο», αγγλ. tread «πατώ», γερμ. Treppe «σκάλα» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *έ-δραμ-ον. δρόμ-ος, δρά-π- έτης* κ ά.[.
αποδίδω ρ. μετβ κ. αμετβ. {απέδωσα, αποδόθηκα, αποδεδομένος} (λόγ.) ♦ (μετβ) 1. (α) δίνω πίσω (κάτι που χρωστώ) *θα αποδώσω τα οφειλόμενα και με το παραπάνω* ΣΥΝ επιστρέφω- φρ ***αποδίδω τα ίσα*** ανταποδίδω (σε κάποιον) το κακό που μου έκανε: *βρήκε την κατάλ- ?.ηλη ευκαιρία και του απέδωσε τα ίσα* συν (λαϊκ.) πατσίζω, ανταποδίδω, εκδικούμαι, πληρώνω με το ίδιο νόμισμα (β) επιστρέφω σε δικαιούχο (κράτος, ταμείο, υπηρεσία κ.λπ.) προκαθορισμένο ποσό χρημάτων. το οποίο έχει εισπραχθεί εν ονόματι τού δικαιούχου και για ορισμένο σκοπό (φόρους κ.λπ.): - τον *ΦΠ Α. στην εφορία* αντ παρακρατώ 2. απονέμω, δίνω σε (κάποιον κάτι αντάξιό του): *τον αποδόθηκαν τιμές αρχηγού κράτους* 3. (γενικότ) δίνω- σε φρ. όπως: ~ *αξία σε κάτι* (θεωρώ ότι κάτι έχει αξία) || ~ *σημασία σε κάτι* (θεωρώ κάτι σημαντικό) · 4. καταλογίζω: ~ *δόλο στις ενέργειες του* || ~ *ευθύνες σε κάποιον* · 5. (α) αναφέρω (κάτι) ως αιτία για (κάτι): *απέδωσε το* σφάλμα *σε αφηρημάδα* (β) αναφέρω (κάποιον) ως δημιουργό (πράγματος) ο *λόγος αυτός εσφαλμένα αποδίδεται στον Δημοσθένη* · 6. μεταφέρω το περιεχόμενο ή την εικόνα από (κάτι), ώστε να το αντι- ληφθούν και άλλοι: γω*δημοσίευμα δεν αποδίδει σωστά το νόημα των δηλώσεων τού υπουργού* || *η μετάφραση δεν απέδωσε το ποιητικό ύφος τού πρωτοτύπου* || *αυτό το πορτρέτο αποδίδει πιστά τα χαρακτηριστικά τού προσώπου της* · 7. ερμηνεύω (μουσική σύνθεση, σκηνή ή ρόλο): ~ *έργα για πιάνο τού Λιστ και τού Σούμαν* || ~ *τον ρόλο τής ϊοκάστης στον «Οιδίποδα»* · 8. μεταφέρω (σε άλλη γλώσσα ή γλωσσική μορφή) *η λέξη «φιλότιμο» δεν αποδίδεται εύκολα σε ά/.λη γλώσσα* συν μεταφράζω 9. αποφέρω (κέρδος): *έκλεισε την επιχείρηση, διότι δεν του απέδιδε χρήματα* ♦ (αμετβ) 10. καρποφορώ, φέρνω αποτέλεσμα *δυστυχώς δεν απέδωσαν οι πολύχρονες προσπάθειές του* ΣΥΝ. τελεσφορώ 11. έχω απόδοση στην εργασία μου *όποιος αποδίδει θα αμείβεται και περισσότερο* ΣΧΟΛΙΟ λ *δίνω* [ετυμ < αρχ *άποδίδωμι,* αρχική σημ «δίνω πίσω, αποπληρώνω τα οφειλόμενα». < *άπο-* + *δίδωμι.* βλ. κ *δίνω)* αποδιεθνοποιώ ρ μετβ. {αποδιεθνοποιείς. | αποδιεθνοποί-ησα,-ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος} αφαιρώ από (ένα ζήτημα) τις διεθνείς του διαστάσεις. *η Τουρκία προσπαθεί να αποδιεθνοποιήσει το Κυπριακό* αντ διεθνοποιώ. — αποδιεθνοποίηση (η) αποδιοπομπαίος, -α, -ο 11888] κυρ στη φρ *αποδιοπομπαίος τράγος ο* άνθρωπος στον οποίο επιρρίπτονται οι ευθύνες άλλων: <5εν *θα επιτρέψω να κάνετε εμένα ~ όλοι έχετε ευθύνες για ό,τι συνέβη* (βλ κ. *εξιλαστήριο θύμα.* λ. *εξιλαστήριος)* Επίσης αποπομπαίος [μτγν]. [ητυμ < αρχ. *άποδιοπομποῦμαι (-εο-)* «εξαγνίζω, αποτρέπω συμφορές» (πβ. *πέμπω - πομπή - πομπαίος)* < *άπο-* + *διο-* (< αρχ. επίθ. δΐος «θείος, ουράνιος», με αναφορά στο *Δΐον κώδιον,* «δορά τράγου, την οποία χρησιμοποιούσαν σε εξαγνιστικές τελετές») + *-πομποῦμαι* (< *πέμπω)* Στον σχηματισμό τού επιθ. συνέβαλε το μτγν. *άποπο- μπαΐος (τράγος),* με το οποίο στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα αποδόθηκε το εβρ. 'Azazel (ομοίως και λατ. caper emissarius)]

ΣΧΟΛΙΟ Η όλη φράση αποδιοπομπαίος τράγος και ως περιεχόμενο και ως γλωσσική διατύπωση είναι προϊόν συμφυρμού, αποτέλεσμα δηλ. αναμείξεως δύο διαφορετικών παραδόσεων και δύο διαφορετικών λεκτικών δηλώσεων: τού αρχαίου ελληνικού άποδιοπο- μποϋμαι «αποτρέπω κακά, εξορκίζω» (μαρτυρείται ήδη arov *Κρα- τόλο* τού Πλάτωνος) και τού άποπομπαΐος τράγος τής ΙΙ Δ. Ήτοι: *άποδιοπομποῦμαι + άποπομπαΐος τράγος > αποδιοπομπαίος τράγος* (> λατ. caper emissarius) Το τελευταίο αυτό είναι νεολογισμός, που μαρτυρείται μόλις από τη δεκαετία τού 1880 *Από* πλευράς περιεχομένου. και οι δύο παραδόσεις στηρίζονται στην έννοια τού «εξιλαστήριου θύματος» και τής «κάθαρσης» Και το μεν *άποδιο- πομποῦμαι* προέρχεται από το <*άποπέμπομαι τό Δΐον κώδιον»* (διώχνω από την πόλη την προβειά τού προβάτου, αποκαθαίρω), ο δε *άποπομπαΐος τράγος* είναι ο τράγος στον οποίο έπεφτε ο κλήρος κάθε 7 χρόνια να αφεθεί ελεύθερος στην έρημο από τον αρχιερέα, μεταφέροντας πάνω του το βάρος των αμαρτιών όλου τού λαού (ΓΙ Δ. *Λευίτικόν* 16, 8-10). Ως προς την παλαιότερη ετυμολογία τού αρχ. *άποδιοπομποῦμαι* από τη φράση *«άπό Διός πομπος».* με τη σημ. τού «αποτρέπω επερχόμενα κακά διά τού αποτροπαίου Διός», δεν φαίνεται να ευσταθεί.

αποθεΐθργανώνω ρ μετβ. {αποδιοργάνω-σα, -θηκα, -μένος} 1. καταστρέφω την οργάνωση, τη συγκρότηση (συνόλου, συστήματος κ.λπ) *μετά την αποχώρηση τού διευθυντή η επιχείρηση αποδιοργανώθηκε* ΣΥΝ διαλύω, (μτφ) ξεχαρβαλώνω 2. κάνω (κάποιον) να χάσει τον ρυθμό τής εργασίας του ή τής ζωής του: *τα οικογενειακά του προβ/βήματα τον αποδιοργάνωσαν* ΣΥΝ απορρυθμίζω, αποσυντονίζω. — αποδιοργάνωση (η)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ disorganise (νόθο σύνθ.)[.
αποδιώχνω ρ. μετβ Ιμεσν] {απόδιω-ξα, -χτηκα, -γμένος} 1. διώχνο) μακριά ΣΥΝ απομακρύνω. εκδιώκω · 2. *απόδιωγμένοι* (οι) οι απόκληροι τής κοινωνίας, οι κατατρεγμένοι. Επίσης αποδιώκω [αρχ]. — αποδιωγμός (ο).
αποδοκιμάζω ρ μετβ. {αποδοκίμασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος! 1. εκφράζω την αντίθεσή μου με χειρονομίες, φωνές ή άλλες έντονες εκδηλώσεις. *οι ακροατές αποδοκίμασαν έντονα τον ομιλητή* ΣΥΝ γιου- χάρω. (οικ.) κράζω ΑΝΤ επιδοκιμάζω 2. αρνούμαι να αποδεχθώ (κάτι), απορρίπτω- ο *λαός στις εκλογές αποδοκίμασε με την ψήφο του τους ακραίους πολιτικούς σχηματισμούς δείχνοντας την προτίμησή του στους μετριοπαθείς* ΣΥΝ κατακρίνω, επικρίνω ΑΝΤ εγκρίνω, επικροτώ, επιδοκιμάζω
[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «απορρίπτω έπειτα από δοκιμή». < *άπο-* + *δοκιμάζω* Η λ. αναφερόταν αρχικώς στην απόρριψη υποψηφίου έπειτα από επιμελή εξέταση των προσόντων του (αξιωματούχου, αλλά και αλόγου, σπιτιού ή και νόμου) Η γενίκευση τής σημ. είναι ήδη αρχ.].
αποδοκιμασία (η) Ιμτγν.] {αποδοκιμασιών} 1.η εκδήλωση δυσαρέσκειας με ζωηρό τρόπο (φωνές, χειρονομίες κ.λπ.) *ακούστηκαν φωνές αποδοκιμασίας από το ακροατήριο* || *ομόφωνη / άγρια / έντονη* ~ || *ακούγονται* οι ~ του *π/.ήθους* ΣΥΝ γιουχάισμα, (οικ) κράξιμο ΑΝΤ. επιδοκιμασία 2. η άρνηση αποδοχής, απόρριψη: *είναι δεδομένη η ~ τέτοιων πράξεων από την Εκκλησία* ΣΥΝ επίκριση, κατάκριση ΑΝΤ έγκριση, επιδοκιμασία, επικράτηση. — αποδοκιμαστικός, -ή, -ό [μτγν.], αποδοκιμαστικά επίρρ
αποδόμηση (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΦΙΛΟΛ. θεωρία και μέθοδος τής λογοτεχνικής κριτικής με επιφανέστερο εκπρόσωπο τον

Ζ. Ντεριντά, η οποία αρνείται τη θέση ότι η λέξη έχει σταθερή σημασία, ανεξάρτητη των κειμένων όπου απαντά, και με βάση αυτό επιχειρεί να προβάλει την ποικιλία των πιθανών ερμηνειών ενός κειμένου Επίσης **αποδομισμός** (ο) – **αποδομιστικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. deconstruction] **αποδομώ** ρ. μετβ. {αποδομείς | αποδόμ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημέ- νος} διασπώ (λέξη) στα επιμέρους στοιχεία (παράγοντας νέες σημασίες και λεκτικούς συνδυασμούς)

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ deconstruirej

άποδος, -η, -ο -► άπους

απόδοση (η) {-ης κ -όσεως **|** -όσεις, -όσεων} **1.** (α) (γενικότ.) η σχέση μεταξύ τής προσπάθειας που καταβάλλει κάποιος και τού αποτελέσματος τής προσπάθειάς του ο βαθμός στον οποίο αξιοποιεί κάποιος τις ικανότητες και τα μέσα που έχει στη διάθεσή του: ***έχω χαμηλή ί υψηλή / μέτρια / εντυπωσιακή ~)[φτάνω στο μέγιστο τής - μου*** [| ***ανεβάζω / βελτιώνω την ~ μου || η ~ ενός μαθητή*** *!* ***αθ/.ητή*** *i* ***μιας ομάδας*** (πβ λ. ***επίδοση)*** (β) ojkon (στην εργασία) ο βαθμός παραγωγής: ***ο εργοδότης τούς ζήτησε να αυξήσουν την ~ τους*** || ***εξαιρετική i συνολική / ποσοτική / ποιοτική ~ [[σπόροι με μεγάλη ~ [| η ~ τού εδάφους αυξάνεται με τα κατάλληλα εγγειοβελτιωτικά έργα*** ΣΥΝ παραγωγικότητα 2. το κέρδος που αποδίδει κάτι: ***τι ~ έχουν τα ομόλογα,*** 3. (για ηλεκτρικές συσκευές) η ισχύς και η διάρκεια, ο βαθμός επιτέλεσης τής λειτουργίας τους ***το καλοριφέρ έχει υψηλή*** ~ || ***μπαταρίες με μεγάλη*** - · **4.** (α) το να αναφέρεται ***κάτι*** ως αιτία για κάτι άλλο. ο καταλογισμός: ***η - τής καταστροφής σε τεχνικά αίτια / στον ανθρώπινο παράγοντα || ~ ευθυνών \\ η ~ τον εγκ?.ήματος στη σύζυγο τού θύματος*** (β) το να φέρεται, να θεωρείται κάποιος δημιουργός συγκεκριμένου πράγματος, ***η ~ ανυπόγραφων σατιρικών στίχων σε γνωστό ποιητή*** · **5.** (α) η επιστροφή οφειλόμενου ποσού ή πράγματος: ***ζήτησαν την ~ όσων δικαιούνταν*** (β) η επιστροφή σε δικαιούχο (κράτος, ταμείο, υπηρεσία κ.λπ.) προκαθορισμένου ποσού χρημάτων, το οποίο έχει ήδη εισπραχθεί εν ονόματι τού δικαιούχου και για ορισμένο σκοπό (φόρους κ.λπ): ***καθυστέρησε την ~ τού οφειλόμενου φόρου*** ΑΝΤ παρακράτηση 6. η απονομή, το να δίνεται σε κάποιον κάτι αντάξιό του: ***~ τιμών αρχηγού κράτους στον Οικουμενικό Πατριάρχη*** · **7.** η μεταφορά τού περιεχομένου ή τής εικόνας από κάτι, ώστε να το αντιληφθούν και άλλοι: ***κατά τη μεταγλώττιση τον Ροΐδη στη δημοτική δεν επιτυγχάνεται η ~ τού ειρωνικού χαρακτήρα που έχει το κείμενο στην καθαρεύουσα*** || ο ***ζωγράφος εμμένει στην ~ των /λεπτομερειών*** · **8.** η ερμηνεία μουσικής σύνθεσης, σκηνής ή ρόλου: ***επιτυχημένη / συγκινητική / αισθαντική / σπαρακτική ~ τού ρόλου τής Μήδειας*** · **9.** η μεταφορά σε άλλη γλώσσα ή γλωσσική μορφή· ο ***«Άμλετ» σε έμμετρη ~ στα Ελλ,ηνικά από τον Β. Ρώτα*** · **10.** Γλωσς το δεύτερο σκέλος υποθετικού λόγου, η πρόταση που δηλώνει αυτό που συμβαίνει, εφόσον ισχύει αυτό που δηλώνει η υπόθεση· ***αν βρέξει, δεν θα έλθουμε {«αν βρέξει»*** είναι η υπόθεση και «δεν ***θα έλθουμε»*** η απόδοση) **11.** xhm-ΤΠΧ.νολ η ποσότητα προϊόντος που παράγεται από χημική αντίδραση ή διεργασία ως ποσοστό τής ποσότητας που θα παραγόταν θεωρητικά, εάν η μετατροπή ήταν πλήρης. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετάφραση, δίνω***

[ΕΤΥΜ < αρχ *άπόδοσις* < *άποδίδωμι*. Η λ. σήμαινε αρχικώς «επιστροφή των οφειλομένων (πραγμάτων ή χρημάτων)», ενώ στους γραμματικούς τής ελληνιστικής εποχής μαρτυρούνται οι σημ. «ερμηνεία, εξήγηση - β' σκέλος υποθετικού λόγου». Ορισμένες οικονομικές σημ. είναι μεταφρ δάνεια, πβ. αγγλ. yield, return το ίδιο ισχύει και για τη σημ. «βαθμός λειτουργικότητας», πβ. αγγλ performance] **αποδόσιμος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που πρέπει να αποδοθεί όπου ανήκει: - *φόρος / ποσό* **αποδοτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που παράγει αξιόλογο έργο στον τομέα εργασίας του: *ένας από τους πιο ~ υπα?Λή'λους τής εταιρείας* Συν παραγωγικός, εργατικός 2. αυτός που αποφέρει κέρδος, οφέλη *η επένδυση αποδείχθηκε εκ των υστέρων ιδιαίτερα* ~ ΣΥΝ επικερδής, προσοδοφόρος. – **αποδοτικ-ά / -ώς** [μεσν] επίρρ , **αποδοτικότητα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. δίνω.

[Ετυμ μτγν < αρχ *άποδίδωμι].* **αποδοχή** (η) **1.** η θετική υποδοχή και έγκριση θέσεων, απόψεων κ.λπ. · *χάρηκε για την ~ των προτάσεών του* ΣΥΝ συγκατάθεση, έγκριση, υιοθέτηση αντ απόρριψη 2. το να αποδέχεται, να λαμβάνει κανείς κάτι 3. ΝΟΜ (α) η αναγνώριση τής νομιμότητας μιας διαδικαστικής πράξης από τον διάδικο, τον οποίο βλάπτει η πράξη αυτή (β) ***αποδοχή κληρονομιάς*** ρητή ή σιωπηρή δήλωση τού κληρονόμου με την οποία αποδέχεται την κληρονομιά (γ) ***αποδοχή προϊόντων εγκλήματος*** έγκλημα τού οποίου ο δράστης με πρόθεση αποκρύπτει, αγοράζει, λαμβάνει ως ενέχυρο ή με άλλον τρόπο δέχεται στην κατοχή του πράγμα που προήλθε από αξιόποινη πράξη 4. ***αποδοχές*** (οι) τα χρήματα που δίνονται ως αμοιβή, ο μισθός που παίρνει κανείς για την εργασία του: *οι χαμηλές / υψηλές ~ των μελών τού διπλωματικού σώματος* συν απολαβές [ΕΠΥΜ αρχ < *αποδέχομαι*] **αποδραματοποιώ** ρ. μετβ. {αποδραματοποιείς | αποδραματοποί- ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} αφαιρώ το δραματικό στοιχείο από κάτι· ~ *ένα διαζύγιο ί την αποτυχία στις εξετάσεις* ανγ δραματοποιώ

— αποδραματοποίηση (η)

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. dedramatiser (νόθο σύνθ.)] απόδραση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} 1. η δραπέτευση από κλειστό χώρο περιορισμού / εγκλεισμού· ~ *κρατουμένων από τις φυλακές* | | ~ *από* το *στρατόπεδο συγκεντρώσεως* 2. (μτφ.) η φυγή: ~ *από την πραγματικότητα.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άπόδρασις* < *αποδιδράσκω].* αποδρομη (η) (λόγ.) 1.η εκδίωξη, η απόρριψη, η αποβολή: *η ~ τού ρα τσισμού* 2. ιατρ η σταδιακή υποχώρηση μιας αρρώστιας.

[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «λιμένας καταφυγίου». < *άπο-* + *-δρομή* < *δραμεΐν,* απρφ αορ. β' (βλ λ. *δρόμος),* με σχηματισμό κατά τα *εκ-δρο- μή, πι/ρα-δρομή, κατα-δρομή* κά.].

αποδυναμώνω ρ. μετβ {αποδυνάμω-σα, -θηκα. -μένος! αφαιρώ ή περιορίζω τις δυνάμεις (κάποιου) στο ελάχιστο: *τα ελλείμματα απο- δυνάμωσαν την οικονομία τής χώρας* συν εξασθενίζω αντ ενδυναμώνω. ενισχύω. – **αποδυνάμωση** (η), **αποδυναμωπκός,** -ή, -ό.

ΙΚΙΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ affaiblir]

αποδρώ ρ ► αποδιδράσκω

αποδύομαι ρ μετβ. αποθ {αποδύθηκα, λόγ. μτχ. αποδυθείς. -είσα, -έν} αφιερώνομαι με πάθος (σε δραστηριότητα): *το σωστικό συνερ- γείο αποδύθηκε σε γενναία προσπάθεια για τον εντοπισμό επιζώντων* ΣΥΝ μάχομαι, τα δίνω όλα – **απόδυση** (η) [μτγν] ** σχοαιο λ *απεκδύομαι, αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «γδύνομαι, αποβάλλω από πάνω μου», < *άπο-* + *δύομαι* «εισέρχομαι», βλ. κ *δνω]*

αποδύομαι σε / στον αγώνα. Το *αποδύομαι.* ήδη στον Όμηρο, σή- μαινε «ξεντύνομαι, βγάζω τα ρούχα μου», με αντίθετο το *ενδύομαι* (από όπου τα *ενδύματα)* Από φράσεις όπως «*άποδυομαι είς τήν παλαίστραν*» ή «*εις τό γυμνάσιον*». που λέγονταν για αθλητές που έβγαζαν τα ρούχα τους ετοιμαζόμενοι για αθλητικούς αγώνες, πλάστηκε η φράση «*αποδύομαι σε / στον αγώνα*» με τη σημ «αναλαμβάνω αγώνα, μπαίνω στον αγώνα, αγωνίζομαι με όλες τις δυνάμεις μου για κάτι» (κυριολεκτικά και μεταφορικά): Οι *δύο πο- /.νεθνικές αποδύθηκαν σε έναν σκ/^ηρό αγώνα για την κατάκτηση των νέων αγορών τής Λ. Ενρώπης*

αποδυτήριο (το) {αποδυτηρί-ου j -ων} (συνήθ. στον πληθ.) χώρος στον οποίο γδύνονται και κάνουν λουτρό οι αθλούμενοι: *οι αθλητές γδύθηκαν στα ~ και ετοιμάστηκαν για τον αγώνα* JET ΥΜ < αρχ. *άποδυτήριον* < *άποδνομαι* «γδύνομαι, βγάζω τα ρούχα μου» + παραγ επίθημα *-τήριον,* πβ *ενδύομαι, ένδυμα).* **αποδώ** επίρρ. [μεσν] **1.** (τοπ **)** από αυτό εδώ το μέρος, από αυτή την κατεύθυνση· *έλα πον δεν έχει βράχια* ΑΝΤ αποκεί · φρ **σποδώ *κι αποκεί*** (i) στο ένα και στο άλλο μέρος, οπουδήποτε/ *καλό είναι να μη γνρίζεις ~ το βράδν μόνη σον* (ii) στον έναν και στον άλλον, σε διάφορα πρόσωπα ή χώρους: *γνρνάει ~ και ζητάει δανεικά* 2. (χρον) από αυτήν εδώ τη στιγμή. ~ *και πέρα θα κάνεις ό,τι σον λέω* | | ~ *και στο εξής θα ακούω τις συμβονλές* σου.

Α.Π.'Ο.Ε.Α. (η) Ανωτάτη Πανελλήνια Ομοσπονδία Εφέδρων Αξιωματικών.

αποζευγνύω ρ. μετβ {απέζευξα, απεζεύχθην. -ης -η. , αποζευγμένος} (λόγ.) **1.** βγάζω (ζώα) από τον ζυγό ΣΥΝ ξεζεύω **2.** αποσυνδέω μέρη που έχω συνδέσει με. ζεύξη. Επίσης **αποζεύω** (σημ I).

(ΕΤΥΜ < αρχ. *άποζεύγνυμι / -μαι* «αποχωρίζω / -μαι. αποσυνδέω / -μαι» < *άπο-* + *ζεύγνυμι.* βλ. λ *ζεύξη, ζεύγος]* **απόζευξη** (η) j-ης κ -εύξεως j -εύξεις. -εύξεων} η αποσύνδεση (συνήθ. ζώων από τον ζυγό για όργωμα) ΑΝΤ ζεύξη, σύζευξη (ΕΤΥΜ < μτγν *άπόζευξις* < αρχ. *άποζεύγνυμαι* «αποχωρίζομαι» < *άπο-* + *ζενγνυμαι.* βλ κ *ζεύγος].* **αποζημιώνω** ρ. μετβ. [1840] {αποζημίω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** αποκαθιστώ τη ζημία που προκάλεσα. πληρώνοντας χρήματα ή ικανοποιώντας τις απαιτήσεις τού θιγομένου. *για τη ζημιά τού αντοκινήτον με αποζημίωσε η ασφαλιστική εταιρεία* 2. (ειδικότ) ενισχύω οικονομικά (κάποιον που υπέστη ζημιά / βλάβη): *η κνβέρνηση δεσμεύθηκε να αποζημιώσει τους πληγέντες από τον σεισμό / τις πλημύρες* 3. (μτφ.) ικανοποιώ υλικά ή ηθικά (κάποιον που κατέβαλε προπάθεια): *ταλαιπωρηθήκαμε μέχρι να έρθονμε. αλλά η παράσταση μας αποζημίωσε* ΣΥΝ ανταμείβω

αποζημίωση (η) [1821 j {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η συνήθ. χρηματική παροχή για επανόρθωση ζημιάς που *προκάλεσε* κάποιος *κατέβαλε τη νόμιμη ~ για τη φθορά* || ~ *για ψυχική οδύνη* || δίνω ~ φρ ***πολεμική αποζημίωαη*** (συνήθ. στον πληθ) χρηματικό ποσό που καταβάλλει ο ηττημένος στον νικητή βάσει των όρων συμφωνίας που υπογράφεται κατά τη λήξη τού πολέμου 2. η χρηματική ενίσχυση σε κάποιον που υπέστη ζημιά· *η Ενρωπαϊκή Ένωση θα δώσει ~ στους αγρότες για την καταστροφή τής σοδειάς τονς* · 3. έκτακτη χρηματική παροχή για την κάλυψη ειδικών εξόδων (συμμετοχή σε συμβούλια. έξοδα παραστάσεως κ ά) · φρ ***αποζημίωση εκτός έδρας*** πρόσθετη αμοιβή υπαλλήλου, που εκτελεί υπηρεσία μακριά από την έδρα του **4.** το χρηματικό ποσό που καταβάλλει ο εργοδότης σε απολυόμενο υπάλληλο · 5. (μτφ.) αμοιβή που έρχεται ως αναγνώριση για κάτι: *η υποτροφία ήταν ηθική - για τονς κόπονς τονς* ΣΥΝ ανταμοιβή, αναγνώριση φρ. ***βουλευτική αποζημίωση*** χρηματική παροχή που δίνεται σε κάθε βουλευτή μιας βουλευτικής περιόδου υπό μορφήν μηνιαίου μισθού

[ΕΓΥΜ Απόδ. ςέν όρου, πβ γαλλ. indemnite). **αποζητώ** [μτγν [(κ -άω) μετβ {αποζητ-είς κ -άς.. \ αποζήτ-ησα. -ού- μαι, -ήθηκα} επιθυμώ έντονα (κάποιον/κάτι που αισθάνομαι πως μου λείπει): *μέσα στη φασαρία τής πολύβονης πόλης αποζητούσα τη γαλήνη τού χωριού μον* ΣΥΝ πεθυμο), λαχταρώ

αποζουρλαίνω ρ μετβ {αποζούρλα-να, -θηκα. -μένος! (λαΐκ -εκφραστ.) τρελαίνω (κάποιον) εντελώς αποτρελαίνω, **αποζώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] {αποζείς. . · μόνο σε ενεστ κ. παρατ.} προσπορίζομαι τα προς το ζην: *αποζεί* δουλεύοντας *σε δνο-τρεις δονλειές μαζί.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποβιώνω.* **αποηχηροποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΓΛΩΣΣ η απώλεια τής ηχηρότητας ενός συμφώνου και η τροπή του στο αντίστοι

χο άηχο, π.χ. η τροπή τού αρχαίου ηχηρού *β* (= b) στο αντίστοιχο άη- χο ψιλό *π* (= ρ) πριν από το σ (**αμείβ-σω > αμείπ-σω > αμείψω*) ΣΥΝ αηχοποίηση - -

αποηχηροποιούμαι ρ. {-είται .}.

[ετυμ Απόδ τού αγγλ devoicing] **απόηχος** (ο) **1.** ο ήχος που φθάνει από μακριά: ο ~ *των πολυβόλων τάραζε τον ὕπνο μας* || (μτφ.) *η ηχογράφηση αυτή* αποτελεί ~ *τής παράστασης που δόθηκε στη Σκάλα τού ΜΟΛνου τον Μάρτιο τού 1958* 2. (μτφ.) η ακουστική ανάμνηση από κάτι: *στ'αφτιά μου υπήρχε ακόμη* ο ~ *των λόγων του* · 3. (συνεκδ.) ο αντίκτυπος γεγονότος που έχει ήδη συντελεστεί: ο ~ *των νέων οικονομικών μέτρων στους δείκτες τού χρηματιστηρίου ήταν σημαντικός*

[ετυμ < *απο-* + *ήχος* Νεότ. λ. με τη σημ. συνθέτων τού *απο-*, που δηλώνουν «αυτό που απομένει ή ακολουθεί κάτι»], **αποθαλασσώνω** ρ μετβ {αποθαλάσσω-σα. -θηκα, -μένος} (για υδροπλάνα) ανυψώνω από την επιφάνεια τής θάλασσας· (συνήθ. το μεσοπαθ. ***αποθαλασσώνομαι)*** εγκαταλείπω την επιφάνεια τής θάλασσας και αρχίζω να πετώ ανγ προσθαλασσώνομαι. — **αποθαλάσσωση** (η)

αποθαμένος, -η, -ο (λαϊκ.) **1.** νεκρός, πεθαμένος **2.** ***αποθαμένα*** (τα) οι νεκροί συγγενείς, να *συγχωρεθούν* τ'~ σου' (βλ λ πεθαίνω)

[ετυμ μεσν., παθ μτχ τού *αποβαίνω*, από τον αόρ. β' *ἀπέθανον* τού ρ. *αποθνήσκω*\

αποθαμος (ο) -» πεθαμός **αποθανατίζω** ρ. απαθανατίζω **αποθάνω** (να/θα) ρ. -* αποθνήσκω

αποθανών, -ούσα, -όν μτχ {αποθαν-όντος (θηλ -ούσης). -όντα | -όντες (ουδ -όντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} αυτός που πέθανε. ο νεκρός· κυρ στη ΦΡ Ο ***αποθανών*** / ο τεθνεώς / ο ***νεκρός δεδικαίωται*** *(ὁ γάρ αποθανών δεδικαίωται από τής αμαρτίας.* Κ Δ *Ρω μ.* 6, 7) αυτός που έχει πεθάνει δεν κρίνεται πια (αν ήταν καλός ή όχι, αν έπραξε σωστά ή όχι κ.λπ). αλλά θεωρείται δικαιωμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ *πεθαίνω*. [F.ΤΥΜ Μτχ. αορ. β' τού αρχ. *αποθνήσκω}.* **αποθαρρημένος,** -η, -ο -► αποθαρρύνω

αποθαρρυντικός, -ή, -ό [1864] αυτός κάνει κάποιον νοτ χάσει την πίστη του στις δυνάμεις του για ανάληψη ή συνέχιση έργου, προσπάθειας κ λπ.. *τα αποτελέσματα τής έρευνας ήταν τελείως* ~ ΣΥΝ αποκαρδιωτικός, απελπιστικός ΑΝΤ ενθαρρυντικός, ελπιδοφόρος. **αποθαρρύνω** ρ. μετβ. ί 1866] {αποθάρρυ-να. -νθηκα. αποθαρρυμένος κ αποθαρρημένος} 1. κάνω (κάποιον) να χάσει την πίστη στις δυνάμεις του, την αυτοπεποίθηση και το θάρρος του: *μη του ασκείς συνεχώς κριτική, γιατί έτσι τον αποθαρρύνεις!* || (συνήθ. μεσοπαθ.) *μετά την πρώτη αποτυχία αποθαρρύνθηκε κι εγκατέλειψε την προσπάθεια* || *μην αποθαρρύνεσαι, στο τέλος θα είσαι* ο *νικητής!* ΣΥΝ απογοητεύω. απελπίζω ανγ ενθαρρύνω 2. (καταχρ.) αποτρέπω, δεν ευνοώ *η πολιτική και κοινωνική αστάθεια αποθαρρύνει τις ξένες επενδύσεις σε αυτή τηχράΑΚν* ενθαρρύνω, ευνοώ. — **αποθάρρυνση** (η) [1854) [ετυμ. Μεταφρ δάνειο από γαλλ. decourager Η λ είναι άσχετη από το μτγν αποθαρρύνω «ενθαρρύνω (έντονα)» Η μτχ. *άποθαρρημένος* (μεσν.) από το αρχ *άποθαρρώ (-έω)* «παίρνω θάρρος» (κατά τη σημ τού *αποθαρρύνω*)].

ΣΧΟΛΙΟ Πρόκειται για νεολογισμό τής δεκαετίας τού 1860 (αποθαρρύνω, αποθάρρυνση, αποθαρρυντικός) με τη στερητική σημασία τού *απο-*, όπως στα *απο-δοκιμάζω, απο-καλύπτω, απο-μυθο- ποιώ, απο-διοργανώνω* κ τ.ό. Άρα δεν έχει σχέση με το αρχ. *αποθαρρύνω*, όπου το *απο-* έχει επιτατική σημασία, *αποθαρρύνω* «ενθαρρύνω» (πβ. *άποθαυμάζω* «θαυμάζω πολύ», *άποθεμελιώ* «καταστρέφω τελείως» κ.ο κ) Το ασύμβατο τού νεοελλ. αποθαρρύνω με το αρχαίο *αποθαρρύνω* είχε επισημάνει ο περίφημος φιλόλογος Κωνσταντίνος Κόντος στις //αρατηρήσεις του. Οπωσδήποτε, η μεταβολή τής σημ. των λέξεων στη μακραίοινη πορεία τής ελληνικής γλώσσας ή η διαφοροποίηση ενός νεοσχηματισμένου από έναν αντίστοιχο παλαιότερο τύπο δεν είναι σπάνια.

αποθαυμάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. j αρχ] [αποθαύμασα} ♦ 1. (μετβ) θαυμάζω για πολλή ώρα: *στάθηκε και αποθαύμασε το άγαλμα* ♦ 2. (αμετβ.) αισθάνομαι έκπληξη και θαυμασμό, *έ,κανε ένα απρόσμενο και επικίνδυνο ακροβατικό και ό?*οι αποθαύμασαν* απόθεμα (το) [1889] [αποθέμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. (συνήθ σε πληθ.) ό,τι φυλάσσεται σε ποσότητες, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί στο μέλλον: *εξαντλήθηκαν τα ~ νερού* || τα ~ *καυσίμων / χρυσού / πετρελαίου* j| *τα συναλλαγματικά ~ τής χώρας* 2. (ειδικότ.) η διαθέσιμη σε δεδομένη στιγμή ποσότητα εμπορεύματος συν στοκ 3. (μτφ) ο βαθμός στον οποίο εξακολουθεί να υπάρχει μια ψυχική ιδιότητα ή ικανότητα: *έχει τεράστια ~ δύναμης / ανθρωπιάς / θάρρους* || *ψυχικά* ~4. ΟΙΚΟΝ, το μέρος τής περιουσίας μιας εταιρείας, το οποίο περιλαμβάνει πρώτες ύλες, έργα εν εξελίξει και τελικά προϊόντα.

[ετυμ. < *αποθέτω, πβ κ. θέτω - θέμα]* αποθεματικός, -ή. -ό [1833] ΟΙΚΟΝ 1. αυτός που προέρχεται ή σχηματίζεται από αποθέματα· *ήταν πολυάριθμοι οι ~ πόροι τής τράπεζας* 2. αποθεμστ/κό (το) (α) το ποσό από τα κέρδη μιας επιχείρησης, που αποταμιεύεται για την κάλυψη τυχόν ζημιών: *η πλειοψηφία των μετόχων ζήτησε την αύξηση τού ~ λόγω αυξημένων ζημιών τής επιχείρησης* II *έκτακτο / λανθάνον / άδη/.ο* ~ (β) το κονδύλιο από τον κρατικό προϋπολογισμό, το οποίο προορίζεται για έκτακτη ενίσχυση υπουργείων.

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. reserve (fund), λχ *λανθάνον / άδη λο αποθεματικό* (πβ. αγγλ hidden / secret reserve) |, αποθεματοποιώ ρ. μετβ. {αποθεματοποιείς . | αποθεματοποί-ησα, -ούμαι,-ήθηκα,-ημένος} δημιουργώ αποθέματα συν αποταμιεύω. -

αποθεματοποίηση (η), αποθεραπεία (η) [μτγν.] [χωρ πληθ.Ι 1. η ολοκλήρωση τής θεραπείας 2. ΑΘΛ σύνολο κινητικών δραστηριοτήτων και εφαρμογής φυσικών μέσων που ακολουθούν την προπόνηση ή τον αγώνα που απο- σκοπούν στην αποκατάσταση των λειτουργιών τού οργανισμού στα επίπεδα ηρεμίας.

αποθεραπεύω ρ. μετβ. [αρχ.[[αποθεράπευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} θεραπεύω εντελώς· κυρ το μεσοπαθ.. *βγήκε απ'το νοσοκομείο, αφού αποθεραπεύθηκε* - αποθεραπευτικός, -ή. -ό [μτγν.]. αποθερίζω ρ. μετβ. [αρχ.] [αποθέρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} ολοκληρώνω το θέρισμα (σε κάτι): - *το χωράφι.* — αποθέρισμα (το) [μεσν.]. απόθεσή (η) - ♦ αποθέτω

αποθετήριος, -α. -ο νομ -οικον 1. αυτός που αναφέρεται στην αποθήκευση εμπορευμάτων ή άλλων πραγμάτων και ο οποίος είναι ελευ- θέρως εμπορεύσιμος και μεταβιβάσιμος: ~ *έγγραφο* 2. (α) *αποθετή-* ρ/ο (το) [αποθετηρί-ου | -ων} διαπραγματεύσιμο αποδεικτικό που εκδίδει το Χρηματιστήριο Αξιών σε επενδυτή για τις μετοχές του, που παραμένουν προς φύλαξη, για την αποφυγή διακίνησης αυτούσιων των χρεωγράφων (β) *Αποθετήριο Τίτλων* εταιρεία που αναλαμβάνει τη φύλαξη των τίτλων των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο μετοχών και μέσω τής οποίας διενεργούνται συναλλαγές χωρίς διακίνηση των χρεωγράφων.

[ητυμ < *αποθέτω* + παραγ. επίθημα *-τήριος, πβ κ catatak-τήριος].* **αποθέτης** (ο) {αποθετών} (σπάν.) το δοχείο απορριμμάτων, ο κάλαθος των αχρήστων.

[ετυμ αρχ. < *άποτίθημι* < *απο-* + *τίθημι* (βλ λ. *θέτω, τίθεμαι).* Στην Αρχ ως *άποθέται* χαρακτηρίζονται (από τον Πλούταρχο) οι τόποι όπου οι Λακεδαιμόνιοι έριχναν τα ανάπηρα ή ανήμπορα παιδιά τους].

αποθετικός, -ή, -ό 1. αυτός που αποθέτει κάτι 2. ΓΛΩΣΣ *αποθετικό ρήμα* κάθε ρήμα που στερείται ενεργητικού τύπου, π χ. *έρχομαι, εκ- μεταλ?^εύομαι* κ ά.

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ *άποτίθημι* Η ονομασία αποθετικά *ρήματα,* (αγγλ. deponent verbs), που δόθηκε από τους αλεξανδρινούς γραμματικούς, οφείλεται στην εσφαλμένη αντίληψη ότι αυτά τα ρήματα *άπέθεντο* (δηλ. απέβαλαν) την ενεργητική τους φωνή, ενώ στην πραγματικότητα δεν εμφάνισαν εξαρχής ενεργητική φωνή].

ΣΧΟΛΙΟ Ως αποθετικά χαρακτηρίζονται τα ρήματα που σχηματίζουν μόνο μεσοπαθητικούς τύπους σε -ομαι *(δέχ-ομαι, έρχ-ομαι, ντρέπ-ομαι)* και που, τρόπον τινά. «άπέθεντο», απέβαλαν (βλ F.I ΥΜ) τον ενεργητικό τους τύπο σε *-ω* (δεν υπάρχει *δέχ-ω, *έρχ- ω, *ντρέπ-ω)* Τα αποθετικά ρήματα δεν είναι πάρα πολλά σε αριθμό. αλλά είναι πολύ σημαντικά σε σημασία και χρήση, πολλά δε από αυτά είναι ήδη αρχαία. Όσα από αυτά έχουν ενεργητική διάθεση, παίρνουν δηλ αντικείμενο (π χ. *δέχομαι* κάποιον/κάτι, *εκμεταλλεύομαι* κάποιον/κάτι, *περιποιούμαι* κάποιον), σχηματίζουν την παθητική τους διάθεση περιφραστικά με τη βοήθεια των ρ *γίνομαι, γίνομαι αντικείμενο, βρίσκω, έχω,* (λόγ.) *τυγχάνω* κ.λπ. + όνομα: Όλοι *δέχθηκαν τον Γιάννη με ενθουσιασμό * Ο Γιάννης έγινε δεκτός από όλους με ενθουσιασμό - Εκμεταλλεύονται οικονομικά* τους *υπαλ/^ήλους* σε αυτη *την επιχείρηση * Οι υπάλληλοι γίνονται αντικείμενο οικονομικής εκμεταλλεύσεως σε αυτή την επιχείρηση - Η αστυνομία υποψιάζεται τον ταμία ως ένοχο -* Ο ταμίας συγκεντρώνει τις υποψίες τής αστυνομίας ως ένοχος* Στις περιπτώσεις αυτές είναι λάθος να πούμε: *«*0 Γιάννης δέχτηκε από όλους με ενθουσιασμό»* ή « *Οι *υπάλληλοι εκμεταλλεύονται οικονομικά σ' αυτή την επιχείρηση»* ή «*0 *ταμίας υποψιάζεται από την αστυνομία ως ένοχος*»!

Τα κυριότερα αποθετικά ρήματα τής Ελληνικής: *αγωνίζομαι (αντ-. δι-,* συν-λ *αισθάνομαι (δι-, προ-, συν-), αμύνομαι (υπερ-), αναρωτιέμαι, ανέχομαι, αντιλαμβάνομαι, απεχθάνομαι, απολογού- μαι, αποπειρώμαι, αρκούμαι, αρνιέμαι (απ-) / αρνούμαι. ασπάζο- μαι, αστειεύομαι, ασχολούμαι (απ-. ευ-, υποαπ-), αφοσιώνομαι, βαριέμαι, βδελύττομαι, βρυχώμαι, γεύομαι, γίνομαι (κατα-). δέχομαι (απο-, δια-, κατα-, παραυπο-), διαμαρτύρομαι, διαπ/.ηκτίζομαι, διερωτώμαι, δικαιούμαι, διφορούμαι, - δύομαι (ανα-, κατα-, υπο-), εγγυώμαι, ειρωνεύομαι, εκδικούμαι, εκκλησιάζομαι, εκμεταλλεύομαι, εκμυστηρεύομαι, εμπιστεύομαι, εμπορεύομαι, εναντιώνομαι, ενη/Λκιώνομαι, εξαρτοψαι, επαφίεμαι, επικαλούμαι, επιτηδεύομαι, επωμίζομαι, επωφελούμαι, εργάζομαι (επες-, κατ-, περί-, συν-), έρχομαι (δι-, εισ-. εξ-, επ-, επαν-, κατ-, μετ-, παρ-. περι-, πηγαινο-, προ-, προσ-, συν-J, ερωτεύομαι, ευθύνομαι, εύχομαι (προσ-), εχθρεύομαι, ηγούμαι (αφ-, δι-, εισ-, προ-), θυμούμαι, ίσταμαι (εν-, εξαν-, προ-, υφ-). ισχυρίζομαι, κάθομαι, καπηλεύομαι, καρπώνομαι, κατάγομαι, καταπιάνομαι, καταριέμαι, καταχρώμαι, καυχώμαι, κείμαι (αντί-, από-, διά-, εναπό-, πρό-, πρόσ-, σύγ-). κοιμούμαι, κοκορεύομαι. κυμαίνομαι, λογίζομαι (ανα-, δια-, παρα-. συλ-), λογικεύομαι, /.υμαίνομαι, λυπούμαι (συλ-), μαίνομαι, μάχομαι (αντι-), μεγαλοπιάνομαι, μεταχειρίζομαι, μιμούμαι (απο-), ντρέπομαι, ξεκαρδίζομαι. ξεκουμπίζομαι, ξελαιμιάζομαι, ξενιτεύομαι, οδύρομαι, ονειρεύομαι, οραματίζομαι, οργίζομαι, οσμίζομαι, οσφραίνομαι, παραιτούμαι, παραξενεύομαι, παραπονούμαι, παρευρίσκομαι, πειραματίζομαι, περιπλανιέμαι, -ποιούμαι (αντι-, ιδιο-, οικείο-, περι-, πρόθυμό-, προσ·), πολιτεύομαι, πορεύομαι (προ-) πραγματεύομαι (δια-), προβληματίζομαι, προφασίζομαι, σέβομαι, σιχαίνομαι, σκαρφίζομαι, σκέπτομαι (επι-. συ-), σοφίζομαι, σταυροκοπιέμαι, στέκομαι (αντι-), στοχάζομαι, συ/Λογιέμαι (-ίζομαι), συμμερίζομαι. συμπεριφέρομαι, συναναστρέφομαι, συνεννοούμαι, συνερίζο-

μαι (ξε-), συνωστίζομαι, σφετερίζομαι, ταλαντεύομαι (αμφι-), τίθεμαι (αντι-, επι-, συγκατα-). υπαινίσσομαι, (υ)περηφανεύομαι, υποκλίνομαι, υποκρίνομαι, υπολείπομαι, υποπτεύομαι, υπόσχομαι, υποψιάζομαι, φαγώνομαι, φαίνομαι, φείδομαι, φοβούμαι, φτερνίζομαι, χαίρομαι, χασμουριέμαι, χειρίζομαι (δια-, μετα-), χρειάζομαι. ψεύδομαι.

αποθέτω ρ μετβ {απέθεσα, απο-τίθεμαι. -τέθηκα (λόγ. -ετέθην, -ης, -η.... μτχ. αποτεθείς, -είσα. -έν) -τεθειμένος} 1. αφήνω, θέτω στο έδαφος ή πάνω σε άλλο αντικείμενο (αυτό που κρατώ): ο *λοχαγός τούς ζήτησε να αποθέσουν τα όπλα* ΣΥΝ καταθέτω, θέτω, τοποθετώ 2. (μτφ.) βασίζω, στηρίζω, εξαρτώ από κάποιον. ~ *τις ελπίδες μου || είχαν αποθέσει σε αυτό το παιδί όλες τις προσδοκίες τής ζωής τους* ΣΥΝ εναποθέτω. - - **απόθεση** (η) Ιαρχ.].

[F.ΤΥΜ μεσν. < αρχ. *αποτίθημι* < *άπο-* + *τίθημι* «θέτω», βλ. κ. *θέτω}.* **αποθεωνω** ρ. μετβ {αποθέω-σα, -θηκα, -μένος} εκφράζω (για κάποιον) υπερβολικό ενθουσιασμό, εγκωμιάζω και επευφημώ- *μετά τη λήξη τού αγώνα οι παίκτες αποθεώθηκαν από τους φι? ·.άθ/.ους.*

[ετυμ < αρχ *άποθεώ (·όω),* αρχική σημ «θεοποιώ», < *άπο-* + *-θεώ* < *θεός}.*

αποθέωση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ.} **1.** η έκφραση πολύ μεγάλου ενθουσιασμού για κάποιον/κάτι, η απόδοση τιμο')ν που αρμόζουν σε θεό: *η ~ τής μεγάλης σοπράνο από το κοινό || η ~ των ποδοσφαιριστών από τους φιλάθλους* 2. η θριαμβευτική υποδοχή: *η - τού νικητή στρατηγού κατά την επιστροφή του από εκστρατεία ήταν θεσμός στην αρχαία Ρώμη* ΣΥΝ θρίαμβος **3.** (καταχρ.) το αποκορύφωμα, το άκρον άωτον *αυτό θα ήταν η ~ τού θράσους / τής σχολαστικότητας* **4.** (καθημ ως χαρακτηρισμός) για κάτι που προκαλεί έντονη ευχαρίστηση, θαυμασμό: το *πάρτι ήταν ~!* 5. η εμφάνιση στη σκηνή όλων των συντελεστών μιας παράστασης μετά το τέλος της — **αποθεωτικός,** -ή, -ό [1890]. **αποθηκάριος** (ο/η) [μεσν.] {αποθηκαρί-ου | -ων,-ους} **1.** πρόσωπο υπεύθυνο για τη φύλαξη όσων βρίσκονται σε αποθήκες 2. ΣΙΡΑΤ υπα- ξιωματικός ή στρατιώτης που έχει καθήκον να φυλάσσει, να συντηρεί και να μοιράζει τρόφιμα ή άλλα είδη στους στρατιώτες. **αποθήκευση** (η)] 1833] {-ης κ -χύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** η τοποθέτηση αντικειμένων σε αποθήκη 2. η συγκέντρωση και φύλαξη μεγάλων ποσοτήτων προϊόντων για μελλοντική διάθεση · **3.** ΠΛΗΡΟΦ η καταχώριση στοιχείων στη μνήμη ηλεκτρονικού υπολογιστή, ώστε να είναι διαθέσιμα αργότερα, **αποθήκευτρα** (τα) {αποθηκεύτρων} τα χρήματα για την ενοικίαση αποθήκης.

[κι ΥΜ < *αποθηκεύω* + παραγ. επίθημα *-τρα,* πβ. κ. *δίδακ-τρα].* **αποθηκεύω** ρ μετβ. [1847] {αποθήκευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. τοποθετο), τακτοποιώ σε αποθήκη 2. συγκεντρώνω και φυλάσσω μεγάλες ποσότητες προϊόντων για μελλοντική διάθεση: *ο μπακάλης αποθήκευσε πολλές κούτες καφέ, για να τις πουλήσει αργότερα πιο ακριβά* ΣΥΝ βάζο) στην άκρη. αποταμιεύω · **3.** ΠΛΗΡΟΦ συγκεντρώνω και διατηρώ (δεδομένα): το *καλό με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι ότι μπορείς να αποθηκεύσεις εκατομμύρια πληροφοριών σε ελάχιστο χώρο.* - **αποθηκευτικός,** -ή, -ό 118891. [εγυμ Στη σημ. 3 η λ. αποδίδει το αγγλ. save], **αποθήκη** (η) {αποθηκών} **1.** ο χώρος κτίσματος ή το κτίσμα μέσα στο οποίο φυλάσσονται διάφορα είδη: ~ *τροφίμων / ξυλείας / αποσκευών / πυρομαχικών / φαρμάκων / καυσίμων* 2. (ειδικότ.) ο ιδιαίτερος χώρος ή το δωμάτιο, στο οποίο φυλάσσονται κυρ. πράγματα που δεν χρειάζεται να είναι πρόχειρα · το *καινούργιο μας σπίτι δεν έχει ~* || (σε κατάστημα) *αυτό που ζητάτε δεν το έχουμε στα ράφια · να κοιτάξω μήπως υπάρχει στην* **3.** κατάστημα που πουλά είδη σε τιμές χονδρικής· *μπουφάν σε τιμές αποθήκης.* — (υποκ) **αποθηκουλα** (η). [ΕΤΥΜ αρχ < *άποτίθημι,* βλ. κ. *θήκη}* **αποθηλασμός** (ο) [μτγν.] η διακοπή τού θηλασμού τού βρέφους σε ορισμένη ηλικία ΣΥΝ απογαλακτισμός —αποθηλάζω ρ [μτγν].

αποθηλασμός - απογαλακτισμός. Δύο λεξιλογικές δηλώσεις τού αυτού φαινομένου, τής αποκοπής τού βρέφους από τον θηλασμό (αποθηλασμός) ή από το μητρικό γάλα (απογαλακτισμός). Και οι
δύο είναι αρχαίες ιατρικές λέξεις, ο *απογαλακτισμός* στο *Περί οδοντοφυΐας* έργο τού Ιπποκράτη (5ος αι π.Χ), ο δε *αποθηλασμός* στον Διοσκουρίδη (1ος αι. μ.Χ). Τόσο σημαντική θεωρούσαν από παλιά τη διαδικασία τού θηλασμού, ώστε οι παραμάννες τού Δημοτικού Βρεφοκομείου απείλησαν τον Ιούλιο τού 1888 με *«αποβυ- ζίαν»,* με απεργία στον θηλασμό των βρεφών! (Αεξ. Κουμανούδη).

αποθηριώνω ρ. μετβ. [μτγν] {αποθηρίω-σα, -θηκα, -μένος} εξαγριώνω (κάποιον) τόσο, ώστε να συμπεριφέρεται σαν θηρίο, τον οδηγώ σε άγρια και επιθετική συμπεριφορά. — αποθηρίωση (η) [μτγν.Ι. αποθησαυρίζω ρ μετβ. Ιμτγν.] {αποθησαύρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. συγκεντρώνω και φυλάσσω, αποταμιεύω 2. (για ψυχικές και πνευματικές ιδιότητες) καλλιεργώ και αναπτύσσω μέσα μου 3. (ειδικότ) συλλέγω (λέξεις) για την κατάρτιση λεξικού, βιβλίου κ.λπ.

— αποθησαύριση (η) [1884] κ. αποθησαυρισμός (ο) [μτγν], αποθησαυριστικός, -ή, -ό [I886J. αποθνήσκω ρ. αμετβ. {απέθανον, -ες, -ε ., να/θα αποΟάνω, μτχ. απο- θανών, -ούσα, -όν} (αρχαιοπρ.) πεθαίνω. Επίσης (λογοτ.-διαλεκτ) αποθαίνω: *απόθανε ο κύρης του. όταν ήταν ακόμη έξι χρονώ παιδί.* ^ ΣΧΟΜΟ λ. *πεθαίνω*

Ιείυμ < αρχ *αποθνήσκω < άπο- + θνήσκω}* αποθορυβοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως (χωρ. πληθ.} η αφαίρεση με κατάλληλα τεχνικά μέσα των ανεπιθύμητων θορύβων (από μηχανή
ματα κ ά), που εμποδίζουν, κυρ στην τηλεπικοινωνία, την πρόσληψη τής φωνής ΣΥΝ ηχοκαταστολή, **αποθρασύνω** ρ. μετβ. {αποθράσυ-να, -νθηκα, -μένος} κάνω (κάποιον) να φέρεται με θράσος, με αυθάδεια: *- να δω τους τόπους όπου έπαιζα παιδί || Πού είσαι τόσον καιρό, Σε αποθυμήσαμε* ΣΥΝ ποθώ. λαχταρώ **2.** νοσταλγώ: *τόσα χρόνια στην ξενιτειά αποθύμησε τον τόπο του.* —■ **αποθυμία** (η) [μεσν.]. [ειυμ. < μεσν. *άποθυμώ,* μεταπλασμένος τ. τού αρχ. *επιθυμώ* κατά τα σύνθ με οτγο-|.

αποϊδρυματισμός (ο) διαδικασία αντιμετώπισης των συμπτωμάτων που παρουσιάζουν πρόσωπα που έχουν παραμείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ιδρύματα (ιδρυματισμός) έχει στόχο την εξοικείωση και ομαλή ένταξή τους στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον [ΗΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. deinstitutionalisation] **αποίητος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** (σπάν) αυτός που δεν έχει κατασκευαστεί

2. (ιδιότητα τού Θεού) αυτός που δεν δημιουργήθηκε από άλλον ΣΥΝ άκτιστος, αδημιούργητος, άπλαστος. **αποίκηση** (η) -►αποικώ

αποικία (η) {αποικιο>ν} **1.** (στην αρχαιότητα) πόλη που ιδρύεται σε ξένη χώρα από ομάδα ανθρώπων που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους (τη μητρόπολη) 2. χώρα που αποτελεί κτήση άλλης ισχυρότερης και ελέγχεται από αυτήν στρατιωτικά, οικονομικά και πολιτικά: *η Κύπρος ήταν βρετανική - μέχρι το i960* · 3. βιολ σύνολο ζώων ή κατώτερων οργανισμών τού ίδιου είδους, που συνυπάρχουν σε ορισμένο χώρο *στα φίλτρα νερού αναπτύσσονται αποικίες μικροβίων || ~ κοραλ/.ιών ι μελισσών* (πβ λ *κτήση, προτεκτοράτο)*

[ετυμ αρ£. < *άποικος}.* **αποικίακος,** -ή, -ό [1849] **1.** αυτός που σχετίζεται με αποικίες ή αποί- κους: ο *μελετητής ασχολήθηκε με την - πολιτική των μεγάλων δυνάμεων || χρησιμοποίησαν στον πόλεμο και ~ στρατεύματα AST* μητρο- πολιτικός **2.** (παλαιότ.) ***αποικιακά*** (τα) προϊόντα από εξωτικές χώρες (καφές, ρύζι, κακάο, τσάι. μπαχαρικά κ.λπ.). **αποικίζω** ρ μετβ. {αποίκισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα). -μένος} εγκαθιστώ (σε ξένο τόπο) αποίκους, ιδρύω αποικία, οι *Ίωνες αποίκισαν τα πα- ρά?Λα τής* Μ *Ασίας ||[μετά την ανακάλυψη τής Αμερικής χιλιάδες Ευρωπαίοι αποίκισαν περιοχές τού Νέου Κόσμου.* — **σποικισμός** (ο) Ιαρχ] κ **αποίκιση** (η) [μτγν.].

[ειυμ αρχ. < *άποικος}.* **αποίκιλτος,** -η, -ο [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που δεν έχει στολίδια, που δεν έχει στολιστεί, διακοσμηθεί συν αστόλιστος **αποικιοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** *το* καθεστώς κατά το οποίο ορισμένες χώρες αποτελούν κτήσεις άλλων χωρών, τσαρτώνται στρατιωτικά, πολιτικά και οικονομικά" από αυτές 2. (συνεκδ) η χρονική περίοδος κατά την οποία ισχύει αυτό το καθεστώς *τα χρόνια τής ~ αναπτύχθηκε το δουλεμπόριο.* — **αποικιοκράτης** (ο), **αποικιοκράτισ-*αα*** (η), **αποικιοκρατικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ Από̱δ τού αγγλ. colonialism], **αποικιοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως j χωρ. πληθ.} η διαδικασία δημιουργίας αποικιοκρατικών σχέσεων, σχέσεων υποτέλειας μιας χώρας (αποικίας) από μια άλλη ισχυρότερη από την οποία η πρώτη εξαρτάται και ελέγχεται πολιτικά, στρατιωτικά και οικονομικά (πβ. λ. *αποικιοκρατία).*

ΙΕΤΥΜ Από̱δ τού αγγλ. colonisation] **αποικιστής** (ο) [μτγν Ι, **αποικίστρια** (η) {αποικιστριών} ιδρυτής αποικίας, αρχηγός τής ομάδας των αποίκων. — **αποικιστικός,** -ή, -ό

[1888].

αποικοδόμηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χο)ρ πληθ.} **1.** ΧΗΜ η αντίδραση που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση τής αλυσίδας των ατόμων τού άνθρακα σε οργανική ένωση 2. βιολ η χημική διάσπαση των νεκρών οργανισμών ή των ζωικών ή φυτικών απορριμμάτων, με αποτέλεσμα να επιστρέφουν τα συστατικά των οργανικών υλών στο περιβάλλον, ώστε να μπορούν να αφομοιωθούν από τα φυτά - - **αποικοδομώ** ρ. {-είς . } (σημ. 2)

[ΕΤΥΜ Μεταιρρ. δάνειο από γερμ Abbau]. **αποικοδομησιμος,** -η. -ο χημ.-βιολ αυτός που είναι δυνατόν να υποστεί αποικοδόμηση: τα *πλαστικά δεν είναι ~ υλικά* **αποικοδομητής** (ο) xhm-βιολ ο οργανισμός που συμβάλλει στην αποικοδόμηση νεκρών οργανισμών, φυτικών ή ζωικών απορριμμάτων, π χ. οι γεωσκώληκες **άποικος** (ο/η) {αποίκ-ου | -ων, -ους} **1.** κάτοικος αποικίας **2.** πρόσωπο που συμμετέχει σε αποστολή αποικισμού *οι λευκοί ~ τού Νέου Κόσμου (τής Αμερικής)* (11(3. λ *έποικος).*

(ηγυμ αρχ. < *άπ(ο)-* + οϊΝος). **αποικώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {αποικείς . | αποίκ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα} εγκαθίσταμαι σε (ξένη χώρα) ως άποικος — **αποίκηση** (η) [μτγν.]. **αποίμαντος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει ως πνευματικό ποιμένα επίσκοπο: *η επισκοπή έμεινε έναν χρόνο* **αποινί** επίρρ [αρχ.Ι (αρχαιοπρ.) ατιμωρητί, χωρίς ποινή, τιμωρία. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *-ί.*

αποκαθαίρω ρ. μετβ. {αποκαθήρα, αποκαθάρ-θηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** καθαρίζω εντελώς: ~ *μέταλλο με τήξη || αποκαθαρμένο μείγμα κορεσμένων υγρών υδρογονανθράκων τού πετρε/.αίου* 2. καθαρίζω ηθικά (από εγκλήματα, αμαρτίες κλπ.), εξαγνίζω ~ την *ψυχή μου από τις αμαρτίες* / το *ψυχικό βάρος / τις ενοχές* ΑΝΙ μολύνω, σπιλώνω. — **αποκάθαρση** (η) | αρχ.].

[ετυμ αρχ. < *άπο-* + *καθαιρώ]*

αποκαθηλώνω ρ. μετβ. [αποκαθήλω-σα. -θηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** ξεκαρφώνω, ξηλώνω από πάσσαλο 2. (μτφ.) παύω να θεωρώ (κάποιον) αυθεντία, να αποδίδω (σε κάποιον) μεγάλες τιμές ΣΥΝ απομυθοποιώ. [ετυμ. < μτγν *άποκαθη/.ώ (-όω)* < *άπο-* + *καθη/.ώ* < *καί*9- + *-ηλώ* < *η? ·ος (δ)* «καρφί»], **αποκαθήλωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -δΐσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1.** η απόσπαση των ήλων (καρφιών), το ξεκάρφωμα 2. εκκλης ***Αποκαθήλωση*** (η) (α) η απόσπαση και καταβίβαση τού σώματος τού Χριστού από τον σταυρό (β) (συνεκδ) η σκηνή τής Αποκαθηλώσεως ως εικονο- γραφικό θέμα · (κατ' επέκτ.) κάθε έργο τέχνης που έχει τη σκηνή αυτή ως θέμα: *η ~ τον Ρούμπενς* 3. (μτφ) η κατάργηση τής απόδοσης τιμών (σε κάποιον/κάτι), η απώλεια τού μεγάλου κύρους κάποιου: *η ~ του Μαρξ και τού Λένιν στη Ρωσία* **αποκαθιστώ** ρ μετβ. {αποκαθιστάς. | αποκατέστησα, αποκαθίστα- μαι (βλ. λ. *καθίσταμαι),* αποκαταστάθηκα, αποκατεστημένος] 1. επαναφέρω (κάποιον/κάτι) στην αρχική (καλύτερη) κατάσταση, επανορθώνω. *αποκατέστησε αμέσως τη ζημιά που είχε προκαλέσει* |[*η κυβέρνηση αποκατέστησε τους διωγμένους από τη Χούντα* · 2. εξασφαλίζω οικονομικά (κυρ τα παιδιά μου), τα παντρεύω και τα προικοδοτώ: *αφού αποκατέστησε τα παιδιά του, ζούσε μόνος σε εξοχική κατοικία μαζί με τη γυναίκα τον* ΣΥΝ τακτοποιώ 3. (ειδικότ.) (α) βρίσκω σύζυγο σε (κάποιον), παντρεύω: *πρόσφατα αποκατέστησαν* την *κόρη τονς* (β) παντρεύομαι (κάποιον): *παλαιότερα, όταν ένας άντρας εξέθετε μια γνναίκα, όφει?.ε μετά να την αποκαταστήσει* 4. (μεσοπαθ. ***αποκαθίστσμαι)*** (α) (κυρ για γυναίκες) παντρεύομαι, βρίσκω σύζυγο (β) βρίσκω σταθερή, μόνιμη εργασία: τον *έβαλαν στο Δημόσιο και αποκαταστάθηκε.* Επίσης **αποκατασταίνω** Ιμεον.] (σημ. 1, 2). [ΕΤΥΜ. < αρχ. *άποκαθιστώ (-άω)* < *άποκαθίστημι* < *άπο-* + *καθίστη- μι* < *ιστημι* Βλ. κ *καθιστώ].*

αποκαΐδι (το) {αποκαϊδ-ιού | -ιών) (συνήθ σε πληθ) ό,τι μένει από την καύση των ξύλων, τα μισοκαμένα ξύλα και κούτσουρα- ΦΡ **στάχτες *κι αποκαΐδια*** για ολοκληρωτική καταστροφή (κυρ. μτφ) ~ *μεί- ναν απ' την αγάπη μας.*

[ΕΤΥΜ < *αποκαίω* + παραγ. επίθημα *-ίδι,* πβ κ. *πριον-ίδί].* **αποκαίω** ρ. μετβ. [αρχ.] (αποκαί-ς. -ει, -με. -τε, -νε | απόκαψα κ απέκαψα, αποκάηκα, αποκαμένος} **1.** καίω (κάτι) εντελώς **2.** (μεσοπαθ ***αποκαίγομσι)*** (για φυτά) παγώνω εντελώς, καταστρέφομαι από την παγωνιά.

αποκαλυπτήριος, -α. -ο **1.** (λόγ.) αυτός που αποκαλύπτει · *~ διδα- σκαλία / επιστολή* ΙΥΝ αποκαλυπτικός · 2. ***αποκαλυπτήρια*** (τα) [1887] {αποκαλυπτηρίων} (α) η τελετή αποκάλυψης τιμητικού μνημείου *χθες έγιναν τα ~ τής προτομής τον εθνομάρτυρα* (β) (ειρων.) η κοινολόγηση μυστικών ή προσωπικών υποθέσεων: *χθες είχαμε ~ · οι εφημερίδες δημοσίευσαν όλες τις λεπτομέρειες για το σκάνδαλο.* [ΕΙΥΜ. Η φρ *αποκαλυπτήρια (αγά/.ματος)* είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ devoilement d'unc statue], **αποκαλυπτικός,** -ή, -ό [μτγν] **1.** αυτός που φέρνει στο φως τής δημοσιότητας κάτι άγνωστο ή κρυφό: *σε μία ~ συνέντευξη ο πρώην υπουργός κατονομάζει τους υπευθύνους τού σκανδάλου* || *- ρεπορτάζ/ έρευνα / δη?.ώσεις 2.* (συνήθ για ένδυμα) αυτός που εκθέτει σε κοινή θέα μέλη τού σώματος: *- τουαλέτα! φόρεμα / ντεκο/.τέ ί φωτο- γράφιση* · 3. ΘΕΟΛ αυτός που σχετίζεται με την *Αποκάλυψη* τού Ιωάννη ή και με κάθε μορφή θείας αποκάλυψης· *αποκαλυπτική γραμματεία* (βλ κ. λ. *αποκαλυψιακός)* — **αποκαλυπτικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Η σημ. 2 είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. revealing], **αποκαλύπτω** ρ. μετβ [αρχ.] {αποκάλυ-ψα, -φθηκα (λόγ απεκαλύ- φθην, -ης, -η.., μτχ. αποκαλυφθείς. -είσα, -έν), -μμένος) 1. (μτφ.) φέρνω στο φως τής δημοσιότητας (κάτι άγνωστο ή κρυφό): *η εφημερίδα αποκάλυψε ανάμειξη επιχειρηματία σε οικονομικό σκάνδαλο* || *- ένα μυστικό ί ένα σχέδιο / άγνωστα στοιχεία από τη ζωή κάποιου* || το *ντοκιμαντέρ αποκαλύπτει άγνωστες πτυχές από την ιστορία τού Γ' Ράιχ* jj *η σύλ/^ηψή τον έγινε αιτία να αποκα'λνφθούν και άλλες εγκληματικές πράξεις* ΣΥΝ δημοσιοποιώ **2.** αφαιρώ το σκέπασμα, ξεσκεπάζω, φανερώνω 3. (ειδικότ το μεσοπαθ. ***αποκαλύπτομαι***) (α) ΣίΡΑΤ βγάζω το καπέλο δείχνοντας σεβασμό ή αποδίδοντας τιμή (β) αναγνωρίζω την αξία, την ανωτερότητα κάποιου: *~ μπροστά τον είναι ο καλύτερος τεχνίτης πον έχω δει!* ** σχολιο λ. *ανακα?>ύπτω.*

αποκάλυψη (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ύψεως | -ύψεις, -ύψεων ο πληθ. μόνο στις σημ. 1-3) 1. η φανέρωση πράγματος που πριν δεν ήταν ορατό (π.χ. με αφαίρεση τού καλύμματός του) *η τελετή αποκαλύψεως ενός τιμητικού μνημείου* (βλ κ. λ. *αποκαλνπτήριος)* 2. η γνωστοποίηση ή η δημοσιοποίηση άγνωστων ή μυστικών στοιχείων: *η εφημερίδα προέ- βη σε συγκλονιστικές ~ για τον ρόλο των μνστικών υπηρεσιών* 3. η ανάδειξη κάποιου ο οποίος πριν ήταν άσημος: το *παιδάκι πον έπαι-ζε στην ταινία ήταν πραγματική ~* · θεολ 4. η φανέρωση στους ανθρώπους μυστικών θεϊκών αληθειών· στον χριστιανισμό συνδέεται με την ενανθρώπηση και την όλη επίγεια δράση τού Χριστού· *εξ απο- καλύψεως θρησκεία / αλήθεια* 5. η αποκάλυψη τού Θεού με την ενανθρώπηση τού Ιησού Χριστού: *ή έν Χριστφ άποκάλψις* 6» ***Αποκάλυψη*** (η) το τελευταίο βιβλίο τής Κ Δ., γραμμένο από τον Ευαγγελιστή Ιωάννη, στο οποίο περιγράφεται με τη μορφή προφητικού οράματος ο θρίαμβος τής Βασιλείας τού Θεού και η συντέλεια τού αιώνος **7.** (μτφ.) για την περιγραφή μεγάλης καταστροφής, συνήθ στο πλαίσιο πολεμικών συγκρούσεων: *σκηνές Αποκάλυψης εκτολίχθηκαν κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών.* ** σχολιο λ. *ανακαλύπτω* **αποκαλυψιακός,** -ή, -ό αυτός που αναφέρεται στην *Αποκάλυψη* τού Ιωάννη: *~ προφητεία / αριθμός* συν αποκαλυπτικός, **αποκαλώ** ρ. μετβ. {αποκαλείς j αποκάλ-εσα, -ούμαι. αποκλή-θηκα} δίνω όνομα ή προσάπτω χαρακτηριστικό (σε κάποιον): *τους αποκα- λούν «χωριάτες» λόγω τής άξεστης συμπεριφοράς τους* || οι *Αμερικα νοί αποκα?ούσαν τον Αΐζενχάουερ «Αικ»* jj ο *περιβόητος τρομοκράτης Κάρλος, ο αποκαλούμενος «τσακάλι».* [[*έφθασε στη Ρώμη, στην «αιωνία πόλη», όπως αποκαλείται* ΣΥΝ προσαγορεύω, χαρακτηρίζω, επονομάζω

[ετυμ < αρχ. *άποκαλώ (-έω),* αρχική σημ. «ανακαλώ (από την εξορία)» < *άπο-* + *καλώ* Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ] **αποκάμνω** κ **αποκάνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ [απόκαμ-α (λόγ απέκαμα), -ωμένος} ♦ 1. (αμετβ.) με εγκαταλείπουν οι δυνάμεις μου: *από- καμα ανεβαίνοντας την ανηφόρα* || *έφτασε σπίτι αποκαμωμένη* συν κουράζομαι, καταβάλλομαι ♦ 2. (μετβ.) (λαϊκ.) φθάνω σε (συγκεκριμένη κατάληξη) σχετικά με κάτι: *τι απόκαμες με την υπόθεσή μου;* Ιετυμ < αρχ. *αποκάμνω* < *άπο-* + *κάμνω]* **αποκάμωμα** (το) {αποκαμώματος | χωρ πληθ } η σωματική εξάντληση, η κούραση, το *~ από τη δουλειά / την πορεία στο βουνό.* **αποκαρδιώνω** ρ. μετβ. [1834] {αποκαρδίω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** (εκφραστ.) αποθαρρύνω, ανακόπτω τον ενθουσιασμό, απογοητεύω *η συνεχής υπονόμευση των προσπαθειών του και τα κακόβουλα δημοσιεύματα τού Τύπου τον έχουν αποκαρδιώσει* αντ εγκαρδιώνω **2.** (η μτχ. ***αποκαρδιωμένος,*** *-η, -ο)* αποθαρρυμένος, απογοητευμένος. — **αποκαρδίωση** (η) 11834], **αποκαρδιωτικός,** -ή. -ό [1893]. **αποκαρώνω** ρ μετβ. {αποκάρω-σα, -θηκα, -μένος) (λογοτ.) ρίχνω σε νάρκη, σε λήθαργο: *καθόταν αποκαρωμένος δίπλα στο τζάκι* — **αποκάρωμα** (το) κ. **αποκάρωση** (η).

[ΕΤΥΜ < μτγν *άποκαρώ (~όο))*< *άπο-* + *καρώ* «πέφτω σε βαθύ ύπνο», βλ. κ. *καρώνω].*

αποκαταστάθηκα ρ ♦ αποκαθιστώ **αποκατασταίνω** ρ. ► αποκαθιστώ

αποκατάσταση (η) [αρχ.] {-ης κ. -άσεως j -άσεις, -άσεων) **1.** η επαναφορά στην προηγούμενη (ομαλή ή αρμόζουσα) κατάσταση ή θέση: *η ~ των κακώσεων τής οπονδυλικής στήλης / των φυσιολογικών /λειτουργιών τού οργανισμού / τής τάξης / τής ομαλότητας / τής κυκ/.ο- φορίας / των σχέσεων / τής υγείας* (ανάρρωση από ασθένεια) || *κοινωνική ~ όσων αποφυλακίζονται* (επανένταξη) || *μερική - τής ηλε-κτροδότησης* || ~ στο *ακέραιο* || *μέτρα αποκατάστασης των καταστροφών* || *~ πο?-ιτικών προσφύγων 2.* η επαναφορά (κάποιου) σε θέση που κατείχε: *η - τής δυναστείας στον θρόνο* || *η ~ τής δημοκρατίας*

3. η μέριμνα για την παροχή των αναγκαίων σε όποιον έχει πληγεί από κάτι: *~ των σεισμοπ/^ήκτων* **4.** η διόρθωση (βλάβης): *η - των ζημιών* · **5.** το να δίνεται σε κάτι παλαιό μορφή που πλησιάζει όσο το δυνατόν στην αρχική: *~ τού μνημείου* (αναπαλαίωση, συντήρηση) 6. (ειδικότ για αρχαίο κείμενο) φιλολ η έκδοσή του με διόρθωση σφαλμάτων από αντιγραφές, συμπλήρωση κενών κ.λπ. · 7. η οικονομική ή επαγγελματική εξασφάλιση (κυρ. παιδιού με τη βοήθεια τού γονέα)

• **8.** (για γυναίκα) ο γάμος ως μέριμνα προσωπική ή και των γονέων: *επείγει η ~ της, γιατί είναι πια μεγα/.οκοπέλα.* **αποκατεστημένος,** -η, -ο ► αποκαθιστώ

αποκατέστησα ρ ->αποκαθιστώ

απόκειται ρ απρόσ. [αρχ.] (+σε) εξαρτάται από (κάποιον), είναι στο χέρι (κάποιου): σε *σένα ~ να πράξεις το σωστό* ΣΥΝ εναπόκειται, **αποκεντροποίηση** (η) -► αποκέντρωση

απόκεντρος, -η, -ο [μτγν.] **1**. αυτός που βρίσκεται μακριά από το κέντρο μιας πόλης ή περιοχής ΣΥΝ απόμερος ΑΝΤ κεντρικός 2. ***απόκεντρο*** (το) προάστιο μιας πόλης ΦΡ ***κέντρο απόκεντρο*** (ΐ) για τόπο κοντά στο κέντρο ή σε πολυσύχναστο μέρος τής πόλης χωρίς τα χαρακτηριστικά τού κέντρου: *προτιμώ τις γειτονιές που είναι ~* (ii) (ως επίρρ.) σε μέση απόσταση από το κέντρο τής πόλης, στα όρια μεταξύ κεντρικών και απομακρυσμένων σημείων: *άνοιξε ένα κατάστημα*

— απόκεντρα επίρρ. **αποκέντρωση** (η) [1834] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η απομάκρυνση από το κέντρο 2. (συνήθ -ειδικότ.) η μεταφορά εξουσιών και αρμοδιοτήτων από την πρωτεύουσα ή τις μεγάλες πόλεις στην περιφέρεια ή στις μικρές επαρχιακές πόλεις (κωμοπόλεις κ λπ) αντι- στοίχως, με σκοπό την ενίσχυση τής αυτοδιοίκησης ΑΝ ί συγκέντρωση (πβ. λ. *αποσυγκέντρωση).* Επίσης **αποκεντροποίηση. — αποκεντρωτικός,** -ή, ό [1834], **αποκεντρώνω** ρ. [1871]

[ΕΤΥΜ < *αποκεντρώνω* < μτγν. *απόκεντρος,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. decentralisation].

αποκέντρωση - αποκεντροποίηση. Το *αποκεντροποίηση* είναι προϊόν μιας γενικότερης τάσεως να πλάσσονται αφειδώς λέξεις σε *-ποίηση* και εκεί όπου δεν χρειάζονται, όπως στην προκειμένη περίπτωση, που υπάρχει ο δόκιμος όρος *αποκέντρωση.* Η κατάχρηση τέτοιων σχηματισμών σε *-ποίηση* είναι καλό να αποφεύγεται, όταν υπάρχουν -ή μπορούν να σχηματιστούν- λέξεις σε *-ωση. -ηση, -ευ- ση. -ιση,* πβ *εκμηχάνιση* (αντί *μηχανοποίηση), αποβιομηχάνιση* (αντί *αποβιομηχανοποίηση* κ.λπ.).

αποκεφαλίζω ρ. μετβ. [μτγν] {αποκεφάλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. κόβω το κεφάλι (κάποιου) 2. (ειδικότ.) θανατώνω (κατάδι- κο) κόβοντάς του το κεφάλι (με τσεκούρι, λαιμητόμο κ.λπ.): *κατά τη Γαλ/ακή Επανάσταση αποκεφαλίστηκαν πολλοί ευγενείς* συν καρατομώ 3. (μτφ.) παύω, απολύω ή καταργώ (τον επί κεφαλής σώματος, οργάνου, αρχής κτ.ό.): ο *δικτάτορας αποκεφάλισε την ηγεσία των Ενόπλων Δυνάμεων* και *τοποθέτησε σε αυτή* δικούς· του *ανθρώπους*

— αποκεφαλισμός (ο) [μτγν-J κ. **αποκεφάλιση** (η) [1849], **αποκεφαλιστής** (ο) j μτγν.]

αποκηρύσσω ρ μετβ. {αποκήρυ-ξα. -χθηκα (καθημ. -χτηκα), -γμέ- νος} 1. απαρνούμαι δημόσια (πρόσωπο ή ιδέα): *αποκήρυξε δημόσια την ιδεολογία τον και προσχώρησε στην αντίπαλη παράταξη* || *στο κόμμα τον όλοι τον έχουν αποκηρύξει μετά την αήθη επίθεσή τον*

στον *αρχηγό τού κόμματος* ΣΥΝ αποδοκιμάζω αντ ομολογώ · 2. (α) αρνούμαι με δικαστική πράξη την πατρότητα (τέκνου μου) και κατά συνέπεια το αποκληρώνω (β) (γενικότ.) αρνούμαι να θεωρούμαι πατέρας ή μητέρα (παιδιού μου): *αν τολμήσει και παντρευτεί χωρίς τη συγκατάθεσή μου, θα την αποκηρύξω!* · 3. (ειδικότ.) αποβάλλω, εκδιώκω από το σώμα τής Χριστιανικής Εκκλησίας *η /. Σύνοδος αποκήρυξή* τους *δύο επισκόπους για σοβαρές αντικανονικές πράξεις τους.* Επίσης (αρχαιοπρ.) αποκηρύττω κ. (λαϊκ.) αποκηρύχνω. — αποκήρυξη (η) [μτγν]

[ετυμ < αρχ *άποκηρύσσω*, αρχική σημ. «βγάζω σε δημόσιο πλει- στηριασμό», < *άπο-* + *κηρύσσο).* Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.]. **αποκλάδι** (το) {χωρ. γεν.} το κομμένο κλαδί δέντρου ή φυτού: *έριξε τα ~ στη φωτιά, για να ζεσταθεί* Επίσης **απόκλαδο. αποκλεισμός** (ο) **1.** η αδυναμία ή η απαγόρευση διέλευσης, εξόδου ή εισόδου: ο ~ *των εθνικών οδών από μπλόκα αγροτών* || ο ~ του *λιμανιού από διαμαρτυρόμενους λιμενεργάτες* j| *εμπορικός* ~ φρ ***αποκλεισμός εργατών*** η ανταπεργία, το λοκάουτ (βλ.λ.) 2. η διακοπή τής επικοινωνίας με τον υπόλοιπο κόσμο: ο ~ *των ορεινών χωριών από τα χιόνια* 3. ςιραι (α) η παρεμπόδιση τού ανεφοδιασμού τού αντιπάλου: *ναυτικός / χερσαίος* ~ || *συμμαχικά πλοία έσπασαν τον ~ τού λιμανιού και μετέφεραν τρόφιμα και πο?^εμοφόδια στους πολιορκημέ-* νους (β) (ειδικότ) η απομόνωση και περικύκλωση τού εχθρού, *με ένα τέχνασμα πέτυχαν τον ~ τού αντιπάλου στα στενά* 4. η απαγόρευση συμμετοχής (σε διαγωνισμό, αγώνα, εκδήλωση κ λπ) *ο δρομέας τι- μωρήθηκε με ~ από όλες τις αθλητικές διοργανώσεις, επειδή βρέθηκε ντοπαρισμένος 5.* η εξαίρεση κάποιου από συμμετοχή, η μη συμπερί- ληψή του σε αποστολή, ο ~ *ενός ποδοσφαιριστή από την αποστολή τής ομάδας* 6. η απώλεια τού δικαιώματος συμμετοχής στα επόμενα στάδια διαγωνισμού ή διοργάνωσης* ο ~ *από τη δεύτερη φάση τού διαγωνισμού όσων* <5εν *συγκέντρωσαν την προβ/*επόμενη βαθμολογία* [[ο ~ *μιας μεγάλης ομάδας από τον πρώτο γύρο τού κυπέλ/.ου* 7. ΚΟΙΝΩΜΟΑ ***κοινωνικός αποκλεισμός*** (α) η παρεμπόδιση από τα μέλη προνομιούχου κοινωνικής ομάδας των μελών άλλων κοινωνικών ομάδων να έχουν πρόσβαση στα προνόμιά τους (β) η παρεμπόδιση των μελών ορισμένων κοινωνικών ομάδων (π.χ μεταναστών, προσφύγων κ.ά.) να συμμετάσχουν ισότιμα στις κοινωνικές δραστηριότητες και να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία, ωθώντας τα στο κοινωνικό περιθώριο 8. η θεώρηση εξέλιξης ως αδύνατης ή μη πιθανής: ο ~ *τής πιθανότητας εκλογών* 9. ΝΟΜ (στο Διεθνές Δίκαιο) η απαγόρευση προ- σεγγίσεως ή απομακρύνσεως από μία συγκεκριμένη περιοχή ή κράτος λόγω πολεμικών επεισοδίων, υγειονομικών προβλημάτων ή αποδοκιμασίας συγκεκριμένης πολιτικής· η εφαρμογή τού αποκλεισμού συνήθ. επιτηρείται από στρατιωτικές δυνάμεις: - *από ξηράς. θαλάσσης και αέρος.*

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ *άποκ/.είω* Ο *κοινωνικός αποκ/.εισμός* είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ. social closure] αποκλειστικός, -ή, -ό [1836] 1. αυτός που ανήκει, που αναφέρεται ή που εξαρτάται περιοριστικά από κάποιον/κάτι και μόνο, αποκλεισμένων όλων των άλλων: ~ *αντιπρόσωπος / δικαίωμα / κυριότητα /* συμβόλαιο || *έχει ~ απασχόληση στο Εθνικό Σύστημα Υγείας* ||[~ *είδηση / συνέντευξη* (την οποία θα βρει κανείς σε συγκεκριμένη μόνο εφημερίδα, περιοδικό, ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σταθμό) 2. ***αποκλειστική*** (η) νοσοκόμα που αναλαμβάνει τη φροντίδα ενός μόνο ασθενούς *πήραν ~ για να φροντίζει τον παππού στην κλινική.* -- αποκλειστικ-ά / -ώς [1833] επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. exclusif]. **αποκλειστικότητα** (η) 11841] {αποκλειστικοτήτων (σημ 2) · χωρ. πληθ στη σημ 11 **1**. το να είναι κάτι δικαίωμα κάποιου, με αποκλεισμό όλων το)ν άλλων: *έχει την ~ τής διάθεσης τού νέου προϊόντος στην Ελ/λδα 2.* η αποκλειστική είδηση, ρεπορτάζ που έχει μόνο ένας σταθμός ή έντυπο: *το καινούργιο τεύχος περιέχει πολλές* [ι γυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. exclusivisme] **αποκλείω** ρ. μετβ {απέκλεισα, αποκλείσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** καθιστώ αδύνατη τη διέλευση, την έξοδο ή την είσοδο (από ή σε κάτι): οι *διαμαρτυρόμενοι αγρότες απέκλεισαν την εθνική οδό με φορτηγά* ΣΥΝ μπλοκάρω 2. (γενικότ.) αποκόπτω την επικοινωνία, καθιστώ αδύνατη την επικοινωνία (κάποιου με άλλο σημείο) ή τη μετάβασή του (προς κάπου): *το χιόνι απέκλεισε το χωριό από τον υπόλοιπο νομό* 3. ΣΤΡΑΤ (α) εμποδίζω τις μεταφορές και τον ανεφοδιασμό (εχθρικής δύναμης / εγκατάστασης / τόπου κ.λπ.): οι *συμμαχικές δυνάμεις απέκλεισαν τα λιμάνια τού εχθρού* (β) απομονώνω και περι- κυκλώνω εχθρική δύναμη σε ορισμένο σημείο 4. απαγορεύω (σε κάποιον/κάτι) τη συμμετοχή: τους *απέκλεισαν από τον διαγωνισμό, διότι δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις συμμετοχής* ΣΥΝ εξαιρώ 5. ΑΘΛ στερώ (από κάποιον) το δικαίωμα συμμετοχής σε επόμενο γύρο διοργάνωσης νικώντας τον: *η έκπληξη τού Μουντιάλ ήταν ότι η Βου/^γα- ρία απέκλεισε τη Γερμανία* || (συχνά το μεσοπαθ ***αποκλείομαι***) *μετά την ήττα τον αποκ?.είστηκε από τους τελικούς* 6. δεν περιλαμβάνω, αφήνω εκτός συνόλου: ο *προπονητής απέκ/.εισε δύο παίκτες από την αποστολή τής ομάδας* ΣΥΝ εξαιρώ ΑΝΓ (συμ)περιλαμβάνω · 7. θεωρώ αδύνατον ~ *την πιθανότητα εκλογών* jj (συχνά + δεν) ο *υπουργός δεν απέκλεισε το ενδεχόμενο προσωπικής παρέμβασης τού πρωθυπουργού* || *δεν απέκ?^εισε την περίπτωση η συνεργασία αυτή να πραγματοποιηθεί στο εγγύς μέλλον* 8. βεβαιώνομαι ότι δεν υπάρχει, δεν συμβαίνει (κάτι): *δεν μπορούμε να προχωρήσουμε, αν δεν έχουμε αποκλείσει κάθε πιθανότητα λάθους* |] *για να αποκλείσω κάθε παρανόηση, διευκρινίζω ότι...* **9.** εμποδίζω την ισχύ ή την ύπαρξη (άλλου) *το ένα δεν αποκλείει το άλλο* ΣΥΝ αναιρώ 10. (απρόσ. ***αποκλείεται)*** (α) είναι αδύνατον. ~ *να κάνω λάθος είμαι απολύτως βέβαιος* (β) δεν πρέπει ~ *να βγεις έξω με τέτοια βροχή·* ΦΡ δεν ***αποκλείεται*** ίσως, μπορεί, είναι πιθανόν, *είναι σχετικά κα/^ός ο καιρός, αλλά ~ και* να *βρέξει*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπο-* -ι- *κλείω* Το απρόσ. *αποκλείεται* αποδίδει το γαλλ. c'est exclul **αποκλήθηκα** ρ ► αποκαλώ

απόκληρος, -η, -ο **1.** αυτός που τον έχουν αποκηρύξει από μέλος τής οικογένειάς του. που έχει στερηθεί τού δικαιώματος να έχει μερίδιο στην οικογενειακή κληρονομιά 2. (συνεκδ) αυτός που στερείται βασικών υλικών αγαθών και ζει στο περιθώριο τής κοινωνικής ζωής *πολλοί άστεγοι, ρακένδυτοι και πεινασμένοι ~ τής ζωής. περιφέρονται στους δρόμους των μεγαλουπόλεων* || - *τής κοινωνίας / τής τύχης* ΣΥΝ εξαθλιωμένος, δύστυχος, κακόμοιρος.

[F.ΤΥΜ αρ^. < *άπο-* + *κλήρος* «μερίδιο γης. κληρονομιάς»], **αποκλήρωνα)** ρ. μετβ. {αποκλήρω-σα, -θηκα, -μένος} αποκλείω με διαθήκη (τον νόμιμο κληρονόμο) από το δικαίωμα κληρονομιάς *αποκλήρωσε την κόρη του, επειδή παντρεύτηκε χωρίς τη συγκατάθεσή τον* — **αποκλήρωση** (η) [μτγν.],

αποκληρωπκός, -ή, -ό Ιμτγν]

[F.ΤΥΜ < αρχ *άποκληρώ (-όω)* «διαλέγω με κλήρο» < *άπόκληρος.* Η σημερινή σημ. είναι μεσν.]. **αποκληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η προσαγόρευση, το να αποκαλεί κανείς (κάποιον κάπως) **αποκλιμακώνω** ρ μετβ {αποκλιμάκω-σα, -θηκα, -μένος} οδηγώ σε σταδιακή μείωση, ύφεση: *οι υπουργοί Εξωτερικών των δύο χωρών προσπάθησαν να αποκ/αμακώσουν την ένταση που προκλήθηκε* || *η κυβέρνηση έλαβε μέτρα, για να αποκλιμακωθεί ο π/.ηθωρισμός* ΣΥΝ. αμβλύνω ΑΝΤ οξύνω — **αποκλιμάκωση** (η)

[ΕΤΥΜ Νεολογισμός, μεταφρ. δάνειο από αγγλ. deescalate]. **αποκλίνω** ρ. αμετβ {απέκλινα} **1.** έχω πλάγια κλίση, γέρνω **2.** (μτφ.) αλλάζω κατεύθυνση, παρεκκλίνω από την αρχική μου τοποθέτηση: τον *κατηγόρησαν ότι άρχισε να* αποκλίνει *από τις αρχικές θέσεις του* ΣΥΝ λοξοδρομώ, εκτρέπομαι 3. δεν ακολουθώ την κυρίαρχη τάση, εμφανίζω ιδιαιτερότητες, *όσοι αποκλίνουν από* τους *συμβατικούς κανόνες συμπεριφοράς, αντιμετωπίζουν την κοινωνική δυσπιστία* 4. εκ- φράζω προτίμηση ή τάση για κάτι: *η παράταξη αποκ/Λνει υπέρ αυτής τής απόψεως* 5. διαφέρω: οι *γνώμες τους αποκλίνουν κατά πολύ* ΑΝΓ συγκλίνω **6.** ΨΥΧΟΛ ***σποκλίνουσα σκέψη / νόηση*** μορφή δημιουργικής σκέψης, που συνίσταται στο να σκέφτεται κανείς και να προτείνει για την επίλυση ενός προβλήματος πολλές εναλλακτικές και πρωτότυπες, ασυνήθιστες λύσεις ΑΝΤ συγκλίνουσα σκέψη / νόηση (βλ λ. *σκέψη).* ·■" ΣΧΟΛΙΟ λ *κλίνω, ιδιαιτερότητα.*

ΙΗΤΥΜ αρχ < *άπο-* + *κλίνω].* **απόκλιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} 1. η διαφοροποίηση από κάτι που λαμβάνεται ως μέτρο σύγκρισης, *από μαγαζί σε μαγαζί οι τιμές των ίδιων προϊόντων παρουσιάζουν σημαντικές ~* || *«ο ανταγωνισμός και το ευκαιριακό κέρδος προκαλούν αποκ/Λσεις στις τιμές»* (εφημ) 2. κάθε αλλαγή ή εξέλιξη που συνιστά απομάκρυνση από κάτι που είχε αρχικώς συμφωνηθεί, οριστεί ή προβλεφθεί: *τα έσοδα παρουσιάζουν ~ σε σχέση με τις αρχικές εκτιμήσεις* || *η σημερινή πολιτική τού κόμματος εμφανίζει σημαντικές ~ από τις ιδρυτικές του αρχές* 3. (ειδικότ.) η διαφοροποίηση από αυτό που θεωρείται κανονικό, αποδεκτό, δεδομένο: *η ~ από τους καθημερινούς τετριμμένους γλωσσικούς τύπους αποτελεί χαρακτηριστικό τού ποιητικού ύφους* 4. ΝΑΥΤ η γωνία μεταξύ αληθούς και μαγνητικού βορρά.

[ΕΙΥΜ. < μτγν *άπόκλισις*, αρχική σημ. «η κλίση προς τα πλάγια», < αρχ. *αποκλίνω.* Η μτφ. σημ αποδίδει το γαλλ. deviation], **αποκόβω** ρ. -► αποκόπτω

αποκοιμιέμαί ρ αμετβ. αποθ. {αποκοιμ-ήθηκα} με παίρνει ο ύπνος. *εκεί που έβ? ·.επε τηλεόραση, αποκοιμήθηκε.* Επίσης **αποκοιμάμαι** κ (σπάν.) **αποκοιμούμαι** [μεσν.] * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός* [ΕΓΥΜ < αρχ. *άποκοιμώμαι (-άο-)* < *άπο-* + *κοιμώμαι]* **αποκοιμίζω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {αποκοίμισ-α, -μένος} **1.** προκαλώ σε (κάποιον) υπνηλία, κάνω (κάποιον) να κοιμηθεί *αποκοίμισε το μωρό με ένα νανούρισμα* αν γ αφυπνίζω, ξυπνώ 2. (μτφ.) αμβλύνω την κριτική σκέψη, εμποδίζω (κάποιον) να σκέφτεται: *πολλοί κατηγορούν την τηλεόραση ότι αποκοιμίζει τους ανθρώπους και τους περνά τα μηνύματα αυτών που την ελέγχουν.* —**αποκοίμιση** (η) [1888] κ **αποκοίμι- ομα** (το), **αποκοιμιστικός,** -ή, -ό [1891] **αποκοιμούμαι** ρ. -♦ αποκοιμιέμαί

αποκόλληση (η) [1888] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1. η απόσπαση πράγματος από το σημείο στο οποίο έχει κολλήσει ή από άλλο αντικείμενο, με το οποίο είναι στενά συνδεδεμένο ή κολλημένο: *η ~ ενός πλοίου από τα βαθή* || *~ τής σεληνακάτου από το διαστημόπλοιο* **2.** ΙΑΤΡ (α) ***αποκόλληση αμφιβληστροειδούς*** η απόσπαση των περισσότερων στιβάδων τού αμφιβληστροειδούς από τους εξωτερικούς χιτώνες τού ματιού (β) ***αποκόλληση πλακούντα*** η απόσπαση τού πλακούντα τής γυναίκας από τη μήτρα με την οποία συνδέεται. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. decollement]. **αποκολλώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {αποκολλάς.. | αποκόλλ-ησα, -ώμαι, -άται.., -ήθηκα, -ημένος} (λόγ.) **1.** (κυριολ **)** αποσπώ (κάτι) από το σημείο στο οποίο έχει κολλήσει ή από άλλο αντικείμενο, με το οποίο είναι στενά συνδεδεμένο ή κολλημένο, *λόγω τού σεισμού κομμάτια τσιμέντου αποκο/Λήθηκαν από την οροφή* ΣΥΝ (καθημ.) ξεκολλώ **2.** (μτφ) αποχο>ρίζω, αποκόπτω (από στενή σχέση) *μετά την πτώση τού κομουνισμού οι χώρες τής Λ Ευρώπης αποκο/Λήθηκαν από τη σοβιετική επιρροή* ΣΥΝ αποσπώ, απομακρύνω. **αποκολοκύνθωση** (η) {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ } η αποβλάκωση ΣΥΝ (λαϊκ.) ξεκούτιασμα.

ΙΕΤΥΜ < μτγν *άποκολοκύντωσις* < *άπο-* + *κολοκύνθη ! -ντη.* λ. που πλάστηκε από τον Λατίνο ποιητή Σενέκα (Apocolocyntosis), προκειμένου να παρωδήσει την «αποθέωση» τού αυτοκράτορα Κλαυδίου].

αποκομιδή (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ) η μεταφορά από ένα μέρος σε άλλο: *η συσκευασία σε πλαστικές σακούλες βοηθεί στην ~ των σκου- πιδιών* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κομίζω* [ΕΤΥΜ αρχ < *αποκομίζω)*

αποκομιδή: ομόρριζα. Από *το* αρχ. ρ. κομίζω «φέρω. μεταφέρω» πλάστηκε ως αντίστροφος σχηματισμός (όνομα από ρήμα αντί ρήμα από όνομα) το αρχ. ουσ. κομιδή Μόνα τους τα *κομίζω* και *κο- μιδή* δεν χρησιμοποιούνται σήμερα, αλλά σώζονται ως σύνθετα. Ειδικότερα, το αποκομιδή δηλώνει μεταφορά (πραγμάτων) μακριά από τον τόπο τού ομιλητή (π.χ *«αποκομιδή των σκουπιδιών»).* ενώ η προσκομιδή σημαίνει, αντίθετα, τη μεταφορά στον τόπο τού ομιλητή, την προσαγωγή και. κατ'επέκτασιν, την προσφορά Η λ *προσκομιδή* έχει περιοριστεί σχεδόν αποκλειστικά στην εκκλησιαστική χρήση, στην «*προσκομιδή των Τιμίων Λώρων»*, στην «πρόθεση» ή «προσφορά» (το)ν Τιμίων Δώρων), δηλ στη διαδικασία προετοιμασίας τού μυστηρίου τής Θείας Ευχαριστίας και τη μεταφορά τους στον τόπο (κόγχη) τού Αγίου Βήματος, όπου επιτελείται αυτή η διαδικασία. Ομοίως, τα *ανακομιδή* και *μετακομιδή* έχουν προ- ολάβει ειδική σημασία, δηλώνοντας «τη μεταφορά των οστών νεκρού από τον τάφο στο οστεοφυλάκιο» το ανακομιδή ή «τη μεταφορά λειψάνων αγίων από έναν τόπο σε άλλον» το μετακομιδή *(«η μετακομιδή τής κάρας,* των */.ειψάνων,* του *σκηνώματος* τού *αγίου. »)* και. λιγότερο, το *ανακομιδή.* Αντίθετα προς τα *προσκομιδή, ανακομιδή* και *μετακομιδή,* που έχουν αποκτήσει ειδική σημασία περιορισμένη στη γλώσσα τής λατρείας ή τής αναφοράς σε ιερού περιεχομένου έννοιες («λέξεις ταμπού»), τα *διακομιδή* και *συγκομιδή* (όπως και το *αποκομιδή)* διατηρούν την καθημερινή σημασία τους. Το διακομιδή σημαίνει τη μεταφορά (ιδ. με τη χρήση μεταφορικών μέσων), τη μετακίνηση από έναν τόπο σε άλλον *(«η διακομιδή τραυματιών από το μέτωπο στα μετόπισθεν», «διακομιδή ασθενούς στο νοσοκομείο»).* Τέλος, το συγκομιδή σημαίνει τη συλλογή, το μάζεμα, ειδικότερα τη μεταφορά και συγκέντρωση προϊόντων τής γης σε γεωργικές αποθήκες, το σόδιασμα και τη σοδειά που ακολουθεί τον αμητό, τη συγκομιδή καρπών μετά τον θερισμό. Σήμερα, όταν πρόκειται να τονιστεί περισσότερο η πράξη ή η ενέργεια τής μεταφοράς (παρά το αποτέλεσμα), χρησιμοποιούνται συχνά παράγωγα τού *κομίζω:* μετακόμιση, διακόμιση, προσκόμιση, αποκόμιση κ λπ. με κυριολεκτική ή μεταφορική σημασία, που συνήθως διαφέρει από τη σημ. των συνθέτων τού *κομιδή.*

αποκομίζω ρ. μετβ. [αποκόμισα (λόγ. απεκόμισα)] 1. κερδίζω, αποκτώ (κάτι) προς όφελός μου: *από την εργασία αυτή αποκόμισε* πολλά *χρήματα* | | *μπορεί να μην πλούτισε από τα ταξίδια του. αποκόμισε όμως πολλές εμπειρίες* 2. αποκτώ, διαμορφώνω (εντύπωση): *από τη συνομι/.ία μου μαζί του αποκόμισα άριστες εντυπώσεις.* — αποκόμιση (η) [1896J. «■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποκομιδή.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *άπο-* + *κομίζω*] απόκομμα (το) [αποκόμ-ατος | -ατα, -άτων} κομμάτι που έχει αποσπαστεί (συνήθ. από έντυπο) *μάζευε τα ~ των εφημερίδων που τον ενδιέφεραν* ΦΡ *γραφείο αποκομμάτων* το γραφείο που συλλέγει για λογαριασμό πελατών του (ιδιωτών, επιχειρήσεων, πολιτικών κ.λπ) και έναντι αμοιβής δημοσιεύματα από τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα καθενός.

[ετυμ μτγν < αρχ. *άποκόπτω*] αποκομματικοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} η αφαίρεση κάθε κομματικού χαρακτήρα από τη λειτουργία ενός οργανωμένου συνόλου, ώστε να αποκλείεται οποιαδήποτε εκδήλωση κομματισμού: *η ~ των ενόπλων δυνάμεων* - αποκομματικοποιώ ρ |-είς }. αποκομμένος, -η. -ο αυτός που έχει αποκοπεί (απομονωθεί ή αποσπαστεί) από το σύνολο στο οποίο κανονικά ανήκει: *τα τελευταία χρόνια τής ζωής του ζούσε ~ από τον κοινωνικό του περίγυρο* | | *αν εξετάσουμε αυτή την απόφαση ~ από τις διεθνείς συνθήκες, θα οδη- γηθούμε σε εσφαλμένα συμπεράσματα* ΣΥΝ. απομονωμένος, αποσπασματικός — αποκομμένα επίρρ. από κοντά επίρρ (καθημ.) από μικρή απόσταση, διατηρώντας στενή επαφή: *τους ισχυρούς ανθρώπους πρέπει να τους έχεις ~* (να μη χάνεις την επαφή μαζί τους))| *τον πήρε - μην τον χάσει* | | τον *ξέρω ~* (τον ξέρω καλά). Επίσης (σπάν.) απόκοντα [μεσν] αποκοπή (η) Ιαρχ.] 1. το κόψιμο μέλους από το σώμα όπου ανήκει 2. (μτφ.) η απομάκρυνση ή η απομόνωση κάποιου από το σύνολο στο οποίο ανήκει με διακοπή των δεσμών που τον συνδέουν με αυτό *η ~ των νέων από την οικογένεια* \\η~ *του από τη ζωή τής κοινότητας τον οδήγησε στο περιθώριο* 3. ΙΙΛΗΙΟΦ (ή *κοπή)* η δυνατότητα να κοπεί ένα τμήμα εργασίας από την αρχική του θέση, συνήθ για να μεταφερθεί σε άλλη θέση σε άλλο πρόγραμμα 4. γλωσς το φωνητικό φαινόμενο τής σίγησης τού τελικού φωνήεντος μιας λέξης πριν από το αρχικό σύμφωνο τής επομένης, *πιάσε το* > *πιάσ' το. βάλε τα* > *βάλ' τα-* στην αποκοπή ανήκει και η σίγηση φωνήεντος συλλαβής μέσα στη λέξη: (αρχ) *σκόροδον* > *σκόρδο(ν)* · φρ *κατ' αποκοπήν για* αμοιβή που υπολογίζεται εκ των προτέρων συνολικά για όλη την εργασία και καταβάλλεται εφάπαξ, όχι τμηματικά σε ημερομίσθια ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκκρουση.*

αποκόπτω ρ [αρχ | [απέκοψα, αποκό-πηκα, -μένος} 1. (λόγ.-σπάν) αφαιρώ κόβοντας, κόβω (τμήμα από το σώμα στο οποίο ανήκει) 2. (ειδικότ.-σπάν) σταματώ τον θηλασμό (σε βρέφος): τ* *απόκοψα το παιδί* ΣΥΝ απογαλακτίζω 3. (συνήθ μτφ) απομακρύνω (κάποιον από χώρο στον οποίο άλλοτε ανήκε): *προσπάθησαν με κάθε τρόπο να αποκόψουν τον γνιο τους από τις κακές του παρέες* | | *με την αιφνιδιαστική τους επίθεση απέκοψαν την εμπροσθοφυ/.ακή από το κυ ρίως στράτευμα* ΣΥΝ αποσπώ. Βπίσης (καθημ) **αποκόβω** [μεσν.] (σημ 2). ^

αποκορύφωμα (το) [18951 {αποκορυφώμ-ατος | -ατα. -άτων} ο ύψΐ- στος βαθμός, το ανώτατο σημείο, *το κέφι έφτασε στο -, όταν η ορχήστρα άρχισε* να *παίζει* το *αγαπημένο τους* τραγούδι | | στο - *τής κα- ριέρας / των προσπαθειών του* συν ζενίθ, έπακρο **αποκορυφώνω** ρ.μετβ [αρχ.] {αποκορύφω-σα, -θηκα, -μένος} οδηγώ στο ανώτατο σημείο (μια κατάσταση, ένα συναίσθημα): *η αναμονή αποκορύφωσε την αγωνία τους* [[*η ένταση αποκορυφώθηκε στο συνέδριο κατά την ομιλία τού προέδρου* — **αποκορύφωση** (η) [μτγν.]. **απόκοσμος,** -η. -ο **1.** αυτός που μοιάζει να μην είναι από αυτό τον κόσμο, αφύσικος, αλλόκοτος ~ *ήχος / φωνή / άνθρωπος* 2. (σπάν) αυτός που δεν πλησιάζει, που βρίσκεται μακριά από τους ανθρώπους: ~ *μέρος.* - - **απόκοσμα** επίρρ **αποκοτιά** (η) {χωρ γεν πληθ } (εκφραστ.) **1.** το υπερβολικό θάρρος, που φθάνει μέχρι την απερισκεψία **2.** (συνεκδ.) πράξη που χαρακτηρίζεται από θάρρος, το οποίο μπορεί και να βλάψει (αυτόν που την επιχειρεί), *μην κάνεις καμιά ~!* — **απόκοτος,** -η, -ο |μεσν.|, **απόκοτα** επίρρ [μεσν.ί, **αποκοτώ** ρ. [μεσν] {-άς. }

[ΠΤΥΜ μεσν. < *απόκοτος,* αβεβ. ετύμ., πιθ < *άπο-* + αρχ *κότος* «θυμός» ή < *άπο-* + πρώιμο μεσν. *κόττος* «κύβος, ζάρι». Βλ. κ *κοτώ).* **αποκούμπι** (το) [χωρ. γεν.) η βοήθεια στην οποία μπορεί να καταφύ- γει κανείς *πάλευε ένας άνθρωπος μόνος να Θρέψει την οικογένειά του, δίχως κανένα* ~ ΣΥΝ στήριγμα, έρεισμα ΣΧΟΛΙΟ λ *υποχωρητικός.*

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άποκουμπώ* (υποχωρητ) < *άπακουμπώ* < *άπ(ο)-* + *άκουμπώ].*

αποκουτισίνω ρ. μετβ {αποκούτιανα} αποβλακώνω (βλ.λ.) **αποκουφαίνω** ρ μετβ {αποκούφα-να, -θηκα} κουφαίνω εντελώς, **αποκρατικοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} το πέρασμα (επιχείρησης, εταιρείας) από τα χέρια τού κράτους σε ιδιοηικό ιδιοκτησιακό καθεστώς συν ιδιωτικοποίηση αν ι κρατικοποίηση **αποκρατικοποιώ** ρ. μετβ {αποκρατικοποιείς . | αποκρατικοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} καταργώ την ιδιοκτησία τού κράτους (σε επιχείρηση, εταιρεία κ.λπ) και τη μεταφέρω σε ιδιώτες· *η κυβέρνηση προτίθεται να αποκρατικοποιήσει πολλές προβληματικές επιχειρήσεις τού δημόσιου τομέα* ΣΥΝ ιδιωτικοποιώ αντ κρατικοποιώ, **αποκρεύω** ρ. αμετβ. [μεσν] {απόκρεψα} (λαικ) **1.** (α) τρακ» κρέας παραμονές νηστείας (β) (γενικότ.) τρώω πλούσια και χωρίς περιορισμούς εν όψει της μακράς νηστείας που ακολουθεί 2. γιορτάζω την Αποκριά, γλεντώ.

απόκρημνος, -η. -ο (τόπος) ψηλός και εξαιρετικά δύσκολος στην ανάβαση, απότομος ~ *βράχια* ΣΥΝ κρημνώδης.

[bΓΥΜ αρχ. < *άπο-* + *κρημνός*]

Αποκριά (η) οι τρεις τελευταίες εβδομάδες πριν από την Καθαρά Δευτέρα, κατά τις οποίες επικρατεί το έθιμο τού μασκαρέματος· *την ~ ντύθηκε πιερότος.* Κπίσης **Αποκριές** κ **Αποκριές** (οι) κ (αρχαιοπρ.) **Απόκρεως** (η) [Απόκρεω}.

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άποκρέα* < επίθ. *άπόκρεως (ημέρα)* < *άπο-* στερητ + *κρέως.* γεν ενικού τού ουσ *κρέας* στην αρχ. αττική διάλεκτο. Αρχική σημ. «αποχή από την κρεοφαγία», ειδικά «η τελευταία μέρα (παραμονή) τής νηστείας από κρέας» **αποκριάτικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την Αποκριά, με το μασκάρεμα - *μεταμφίεση / πάρτι / γλέντι / χορός / φορεσιά / μάσκα*

2. *αποκριάτικα* (τα) (α) όλα όσα χρησιμοποιούνται για το μασκάρεμα κατά την Αποκριά (β) τολμηρά (αθυρόστομα) τραγούδια που κατά παράδοση τραγουδιούνται την περίοδο τής Αποκριάς σε διάφορες περιοχές τής Ελλάδας. — **αποκριάτικα** επίρρ. **αποκρίνομαι** ρ μετβ αποθ. [αρχ] {αποκρίθηκα} απαντώ- *ρώτα τον, να δούμε τι θα σου αποκριθεί.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **απόκριση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ίσεως] -ίσεις. -ίσεων} (συνήθ λογοτ.) η απάντηση: *τον ρώτησα τι έχει να πει. αλλά καμιά* **απόκρουση** (η) [μτγν] {-ης κ. -ούσεως (-θύσεις, -ούσεων} **1.** η απώθηση, η απομάκρυνση με βίαιο τρόπο: ~ *τής εχθρικής επίθεσης* 2. (ειδικότ.) αθλ το να διώχνει κανείς μακριά τη μπάλα που έρχεται στη δική του περιοχή* *θεαματική* ~ *τής μπάλας* 3. (μτφ.) η εξουδετέρωση τής ισχύος, η αναίρεση ~ *επιχειρήματος / κατηγορίας* ΣΥΝ ανασκευή, αντίκρουση 4. η έντονη απόρριψη · ~ *πρότασης / προσφοράς* ΣΥΝ. άρνηση αντ αποδοχή **απόκρουστικός,** -ή, -ό [μτγν.} αυτός που προκαλεί συναισθήματα έντονης αποστροφής ή ακόμη και φρίκης: *οι γονείς ανησυχούσαν για τις ~ σκηνές βίας που έβλεπαν τα παιδιά τους στην τη/*εόραση* [[~ *πρόσωπο / συμπεριφορά / χαρακτήρας* συν αηδιαστικός, φρικτός λντ ελκυστικός, συμπαθητικός. — **απόκρουστικά** επίρρ., **απόκρουστικότητα** (η)

αποκρούω ρ. μετβ [απέκρουσα, αποκρούστηκα} **1.** απωθώ, απομακρύνω με βίαιο τρόπο (συνήθ. κάτι που έρχεται προς εμένα): ~ *την εχθρική επίθεση* 2. αθλ διώχνω μακριά (τη μπάλα που έρχεται στην περιοχή μου), ο *τερματοφύλακας απέκρουσε θεαματικά αποσοβώντας σίγουρο γκολ* 3. (μτφ) εξουδετερώνω την ισχύ, αναιρώ (κάτι που στρέφεται εναντίον μου): *με ατράνταχτα στοιχεία απέκρουσε τις εις βάρος του κατηγορίες* συν ανασκευάζω, αντικρούω 4. αρνούμαι με έντονο τρόπο, απορρίπτω: ~ *τον έρωτα κάποιου / πρόταση / προσφορά* αντ δέχομαι, αποδέχομαι [ετυμ αρχ. < *άπο-* + *κρούω* «χτυπώ»], **αποκρυπτογράφηση** (η) |-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (κυ- ριολ.) η μεταφορά στον συμβατικό κώδικα επικοινωνίας (προφορικό ή γραπτό λόγο) και δυνατότητα ανάγνωσης μηνύματος, που έχει συνταχθεί με κρυπτογραφικούς χαρακτήρες: *ήταν αδύνατη η ~ των απόρρητων εγγράφων τού εχθρού* 2. (μτφ.) η αποκάλυψη τού βαθύτε

ρου νοήματος που κρύβει μια αόριστη δήλωση ή ένα υπαινικτικό κείμενο: *η - των κρυπτικών δη/.ώσεων τού υπουργού || η φΐ/.ολογική ερμηνεία των μουτερνιστικών κειμένων μοιάζει με* - 3. ΓΛΩΣΣ η ανάγνωση και κατανόηση ενός συστήματος γραφής που δεν ήταν μέχρι τής ανάγνωσής του γνωστή η φωνητική αξία των γραμμάτων του: *μέχρι τώρα στάθηκε αδύνατη η - τής Γραμμικής γραφής Λ, αντίθετα προς την ~ τής Γραμμικής γραφής Β που πραγματοποιήθηκε από τον Μ Βέντρις το 1953.*
|ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. deciphermentl. **αποκρυπτογραφώ** ρ μετβ. {αποκρυπτογραφείς. | αποκρυπτογράφησή -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. ανακαλύπτω τον τρόπο ανάγνώσεως (ενός κώδικα γραφής): ο *πατέρας τής αιγυπτιολογίας Ζ Φ. Σαμπολιόν αποκρυπτογράφησε το 1822 τα ιερογλυφικά τής στή/.ης τής Ροζέτας* ΑΝΤ κρυπτογραφώ 2. (μτφ -γενικότ.) μεταφέρω στον συμβατικό κώδικα επικοινωνίας, ερμηνεύω: *οι εφημερίδες προσπαθούσαν επί ημέρες να αποκρυπτογραφήσουν τις νέες δηλώσεις τον προέδρου* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. decipher].

αποκρυπτογραφώ - κρυπτογραφώ. Το αποκρυπτογραφώ είναι νεότερη λ. τού 19ου αι., οπότε πλάστηκε και η σειρά των *κρυπτο- γράφος* και *κρυπτόγραφος, κρυπτογραφώ, κρυπτογραφία, κρυπτογραφικός. κρυπτογράφημα* και *κρυπτογράφηση*. Το αποκρυπτο- γραφώ αποδίδει τα γαλλ dechiffrer και αγγλ. (από τα γαλλ) decipher, ενώ το κρυπτογραφώ είναι αντιδάνειο ως προς το γαλλ. cryptographier (cryptographie, cryptogramme) και αντίστοιχα αγγλ που πλάστηκαν τον 17ο αι. (τη ΙΟετία τού '80 πλάστηκε με την ίδια σημ. στα Γαλλικά και p. crypter). Αξίζει να σημειωθεί σχετικά με την προέλευση τού chiffrer (αγγλ. cipher) ότι συνδέεται μέσω τού chiffre «αριθμητικό ψηφίο» με το μεσν. λατ cifra, που σήμαινε «μηδέν» και που, με τη σειρά του, ανάγεται στο αραβ sifr «κενός
- μηδέν». Το αξιοπερίεργο είναι ότι το αραβ sifr θεωρείται βάσιμα ότι προέρχεται από το ελλην ψήφος (από όπου ως υποκ. το ψη- φίον), έτσι και το ξενικό τζίφρα / τσίφρα (μεσν. *τσίφρα),* η υπογραφή. ανάγεται τελικά (ως αντιδάνειο) στο ελλην ψήφος!

αποκρύπτω ρ. μετβ. [αρχ.] {απέκρυψα} κρατώ κρυφό, δεν αποκαλύπτω: ~ *την α?.ήθεια* ΑΝΙ φανερώνω Επίσης (λαϊκ.) **αποκρύβω, αποκρυστάλλωμα** (το) [1847J {αποκρυσταλλώμ-ατος | -ατα,-άτων}
1. (κυριολ.) η μετατροπή σώματος σε κρύσταλλο 2. (συνεκδ.) το σώμα που μετατράπηκε σε κρύσταλλο 3. (μτφ) η παγίωση (γνώμης, κατάστασης), η οριστική κατάληξη (σε κάτι): *ήταν αναγκαίο το ~ των συμπερασμάτων* ΣΥ\: αποκρυστάλλωση 4. ΓΛΩΣΣ παγιωμένη φράση που χρησιμοποιείται αυτούσια σήμερα στη Ν. Ελληνική και που προέρχεται από παλαιότερες περιόδους τής Ελληνικής (Αρχαία. Μεσαιωνική. λόγια), π.χ. *εική και ως έτυχε, υπό την αιγίδα, εν τάξει (εντάξει), καθ'οδόν Σ* υν απολίθωμα **αποκρυσταλλώνω** ρ.μετβ {αποκρυστάλλω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** δίνω (σε σώμα) κρυσταλλική υφή 2. (συνήθ. μτφ) καταλήγω οριστικά σε ξεκάθαρη θέση, άποψη: <5τν *έχουμε όλα τα στοιχεία, ώστε να αποκρυσταλλώσουμε την άποψή μας || έχει αποκρυσταλλωμένες απόψεις επί τού θέματος.*
[ΕΤΥΜ < μτγν. *άποκρυσταλλοΰμαι -(όο-),* αρχική σημ «γίνομαι όλος από πάγο», < *άπο-* + *κρυσταλλοβμαι* < κρύσταλλος Η μτφ. σημ. είναι απόδ τού αγγλ. crystallise], **αποκρυστάλλωση** (η) [1847] {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** το να αποκτά ένα σώμα κρυσταλλική μορφή 2. (μτφ.) η οριστική διαμόρφωση σαφούς και ολοκληρωμένης θέσης σε ένα ζήτημα - *απόψεων / ιδεών / σκέψεων* **αποκρυφισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} το σύνολο θεωριών και πρακτικών που απορρέουν από την πίστη σε απόκρυφες ιδιότητες τού ανθρώπου και τής φύσης, οι οποίες δεν μπορούν να γίνουν αντιληπτές και κατανοητές λογικά και επιστημονικά, αλλά μόνο με διαλογισμό και άσκηση ΣΥΝ αποκρικρολογία.
[ετυμ Απόδ. τού αγγλ. occultism], **αποκρυφιστικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον αποκρυφισμό: ~ *φαινόμενα / τελετουργίες / μύηση / σύμβολα / βιβ/.ία.* **αποκρυφολογία** (η) {χωρ. πληθ } ο αποκρυφισμός (βλ.λ). **απόκρυφος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που τηρείται μυστικός από τους περισσότερους ανθρώπους *διασυνδέσεις* · **2.** (α) ΘΡΗΣΚ *απόκρυφα βφλία* τα κείμενα /του αναφέρονται σε πρόσωπα τής Π Δ και τής Κ.Δ, που έχουν γραφεί συνήθως από αιρετικές ομάδες χριστιανών, μιμούνται το ύφος των συγγραφέων των αντίστοιχων κανονικών βιβλίων και τα οποία η Ηκκλησία δεν εντάσσει στην Αγία Γραφή· ανάλογα με το βιβλίο που μιμούνται, ονομάζονται *Απόκρυφα Ευαγγέ/αα, Απόκρυφες Πράξεις, Απόκρυφες Επιστολές, Αποκα?^ύψεις* κ λπ. (β) *απόκρυφη επιστήμη* διδασκαλία και πρακτική που αφορά σε πράξεις. οι οποίες ξεφεύγουν από κάθε λογική εξήγηση και στηρίζονται γενικώς στην πίστη ότι υφίστανται μαγικές αντιστοιχίες ανάμεσα στα πράγματα (π χ. αλχημεία, μαγεία, μαντεία κ.λπ.). - - **απόκρυφα** επίρρ. «·"■ σχολιο λ. *μυστικός* **απόκρυψη** (η) [αρχ.] {-ης κ -ύψεως | -ύψεις, -ύψεων} **1.** το να αποκρύπτει κανείς κάτι: ~ *στοιχείων / τής αλήθειας* ΑΝ ι φανέρωμα, αποκάλυψη 2. (αριθμού) ειδική τηλεπικοινωνιακή λειτουργία που απο- τρέπει την αναγνώριση τού τηλεφωνικού αριθμού εκείνου που καλεί. **απόκτημα** [μεσν] κ. (λαϊκ.) **απόχτημα** (το) {αποκτήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. ό,τι έχει αποκτήσει κανείς 2. (ειδικότ.) ό.τι πολύτιμο έχει αποκτήσει κανείς, *το καινούργιο οινοποιείο ήταν~ για το νησί.* **αποκτηνώνω** ρ. μετβ [μτγν.) {αποκτήνω-σα, -θηκα. -μένος} οδηγώ σε αποκτήνωση (βλ.λ.): *δεν έδειχναν κανέναν οίκτο στους αιχμαλώτους* ο *πόλεμος τους είχε αποκτηνώσει*

αποκτήνωση (η) [1852] {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ.} η μεταβολή κάποιου σε κτήνος, η απώλεια των ανώτερων ψυχικών, πνευματικών και ηθικών του ιδιοτήτων και η εξομοίωσή του με ζώο: *η σκληρότητα και η βαρβαρότητα τού πολέμου τούς είχαν οδηγήσει στην* ~ συν απανθρωπιά. — **αποκτηνωτικός,** -ή, -ό. **απόκτηση** [μτγν] κ. (λαϊκ) **απόχτηση** (η) {-ης κ -ήσεως j χωρ. πληθ.} το να αποκτά κανείς κάτι. ~ *γνώσεων / περιουσίας / συνηθειών / παιδιών / παικτών από μια ομάδα.* **αποκτώ** κ. (λαϊκ.) **αποχτώ** ρ. μετβ. {αποκτάς. | απέκτησα (λαικ απόχτησα) αποκτ-ώμαι. -άται... (καθημ -ιέμαι), -ήθηκα, -ημένος} 1. κάνω (κάτι) δικό μου, γίνομαι κύριος πράγματος ή φορέας ιδιότητας: *απέκτησε μεγά?^η περιουσία στην Αμερική || ~ την εύνοια κάποιου ||*
- *πείρα! αυτοπεποίθηση / δύναμη! γνώσεις* 2. κάνω (παιδιά) · *από τον γάμο του με τη Μαρία απέκτησε τρία παιδιά* [ειυμ < μεσν. *άποκτώ* < *άπο-* + *κτώ (-άω)* «κατέχω», βλ κ. *-κτώ / -ώμαι]*

αποκτώ αντί αποκτώμαι! Επειδή το απλό ρ ήταν κτώμαι (και όχι κτώ), θα περίμενε κανείς *τ* αποκτώμαι αντί αποκτώ Τύπος αποκτώμαι μαρτυρείται (Πούχιος), αλλά με άλλη σημασία: «αποβάλλω / χάνω την κτήση». Ο μεταπλασμός από *αποκτώμαι* σε *αποκτώ* είναι ήδη των μεσαιωνικών χρόνων Αρχική σημ. τού *αποκτώ* θα μπορούσε να είναι η «παίρνω από κάποιον/κάτι και το κάνω δικό μου, προσπορίζομαι και κάνω κτήμα μου» (πβ. *αποφέρω, αποκομίζω*) Κατ' άλλους, πρώτα σχηματίστηκε τ *κτω* από το ρ. *κτώμαι* και μετά σύνθετα, όπως *απο-κτώ.* Ωστόσο, η άποψη αυτή θα διασπού- σε την προφανή συνέχεια ρημάτων όπως ανακτώμαι ή κατακτώ- μαι, όπου οι τ. ανακτώ και κατακτώ δεν διαφέρουν σημασιολογικά αλλά μορφολογικά μόνον από τους αντίστοιχους αρχαίους

—► *ανακτώ*

αποκύημα (το) {αποκυήμ-ατος i -ατα, -άτων} το δημιούργημα, το γέννημα κυρ. στη ΦΡ *αποκύημα τής φαντασίας (κάποιου)* το επινόημα, ό,τι υπάρχει μόνο στη φαντασία κάποιου: *όσα ισχυρίζεται δεν είναι παρά αποκύημα τής νοσηρής του φαντασίας* [ετυμ μεσν. < αρχ *άποκυώ '('έω)* «γεννώ» < *άπο-* + *κυώ,* βλ. κ. *κύηση.* Η φρ *αποκύημα τής φαντασίας* είναι μεταφρ. δάνειο, πβ. γερμ. Schopfung der Fantasie] **αποκωδικοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η ερμηνεία μηνύματος που έχει διατυπωθεί σε ειδικό κώδικα, η μεταφορά του σε κατανοητό κώδικα 2. (ειδικότ.) η επικοινωνιακή διαδικασία κατά την οποία ο δέκτης (ακροατής, αναγνώστης, θεατής) προσλαμβάνει και κατανοεί ένα μήνυμα
[ΙΠΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ decoding], **αποκωδικοποιητής** (ο) **1.** πρόσωπο που αποκωδικοποιεί (κωδικο- ποιημένα) μηνύματα 2. συσκευή αποκωδικοποίησης, η οποία μετατρέπει τα σήματα που εκπέμπονται με ειδικό κωδικό σε γράμματα, λέξεις κ.λπ. 3. (ειδικότ) συσκευή σε σχήμα μικρού κουτιού που προσαρμόζεται στην τηλεόραση και αποκωδικοποιεί το κωδικοποιημένο σήμα που λαμβάνεται μέσω τής κεραίας από συνδρομητικό τηλεοπτικό σταθμό, ώστε να μπορεί μόνο ο κάτοχος τής συσκευής (συν-δρομητής) να παρακολουθεί το πρόγραμμα.
[HiYM Μεταφρ δάνειο από αγγλ decoder], **αποκωδικοποιώ** ρ μετβ. {αποκωδικοποιείς... | αποκωδικοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} ερμηνεύω (κάτι που έχει διατυπωθεί σε ειδικό κώδικα), μεταφέρω (κάτι) σε κατανοητό κώδικα, *αποκωδικοποι- ημένο τηλεοπτικό σήμα.*
[ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. decode] **απολαβή** (η) [1868] **1.** το υλικό ή ηθικό όφελος που αποκομίζει κανείς: *η εύνοια τού εργοδότη τού απέφερε πολλές ~ όλοι φρόντιζαν να έχουν καλές σχέσεις μαζί του και ήταν πάντα ο πρώτος που έπαιρνε αύξηση* συν κέρδος 2. *απολαβές* (οι) ο μισθός εργαζομένου: *ικανοποιητικές* ~ συν αποδοχές. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω* [f.tym. < *απολαμβάνω* (υποχωρητ.), πβ κ. */.αμβάνω - λαβή]*

απολαβή ή απολαυή; Το απολαβή (συνήθ. σε πληθ. απολαβές) είναι νεότερη λ (πρωτοαπαντά στον Ιω Περβάνογλου, 1868). παρά- γεται από το απο-λαμβάνω και σημαίνει «αυτό που παίρνω από κάποιον (έναντι παρεχόμενης εργασίας), παίρνω πίσω ή σε αντάλλαγμα». Δεν παράγεται *από* το σπολσύω, για να γραφεί -όπως συνέβη παλαιότερα- ως απολαυή!

απολακτίζω ρ μετβ. {απολάκτισα} 1. διώχνω με κλοτσιές (λακτίσματα) 2. (μτφ) απορρίπτω, αρνούμαι με έντονο τρόπο — απολά- κτιση (η).
[ΕΤΥΜ αρ^. < *άπο-* + *λακτίζω* «κλοτσώ» (βλ.λ)] απολαμβανω ρ. μετβ.
Ιαπόλαυσα (λόγ. απήλαυσα), έχο> απολαύσει} δοκιμάζω μεγάλη ευχαρίστηση από κάτι: ~ το *γεύμα / τη συντροφιά / τη θέα* ΣΥΝ χαίρομαι, ευχαριστιέμαι.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.*
[ΕΙΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «δέχομαι, παίρνω από κάποιον», < *άπο-* + *λαμβάνω* Η σημ «τέρπομαι, ευχαριστιέμαι» είναι μεσν. υπό την επίδραση τού ρ. *άπο/.αύω* \.

απολαμβάνω - απολαύω. Το απολαμβάνω, αρχαίο ρ. συντασσόμε- νο με αιτ., ξεκινώντας από τη σημ τού «παίρνω πίσω προς ωφέ- λειά μου», εξελίχθηκε στη σημ τού «ευχαριστιέμαι με κάτι. νιώθω χαρά για κάτι», πιθανότατα υπό την επίδραση τού απολαύω Έφθασε μάλιστα να υπάρξει σύγχυση μεταξύ τού *απολαμβάνω* και τού *απολαύω* και έτσι άρχισε να χρησιμοποιείται καταχρηστικά και εσφαλμένα αντί τού *απολαύω* Η χρήση «*απολαμβάνει*

τής εμπιστοσύνης» δεν πρέπει να προτιμάται έναντι τού ***«απολαύει τής εμπιστοσύνης»*** Ομοίως, είναι καλύτερα να λέμε «***απολαύει τής εκτιμήσεως, τής φιλίας, τής αγάπης, τιμών»*** κ ο.κ , και όχι ***«απο/λαμβάνει τιμών.*** » Αρα θα πούμε «***απολαμβάνω τη θέα / το θέαμα / το φαγητό»,*** αλλά ***«απολαύω εμπιστοσύνης ί εκτιμήσεις Ί τιμής»*** Το α'σημαίνει «ευχαριστιέμαι, μου αρέσει», το β'«είμαι αποδέκτης, μου παρέχεται, με τιμούν με...» ΙΙ σύγχυση στη χρήση οφείλεται και στο ότι το ουσ **απόλαυση** ταιριάζει σημα- σιολογικά ως «ευχαρίστηση» περισσότερο στο ***απολαμβάνω*** παρά στο αποΑαϋω. Και το κυριότερο οι άλλοι (πλην τού ενεστ. και τού παρατ.) χρόνοι τού ***απολαμβάνω*** σχηματίζονται από το ***απολαύω-*** **να/θα απολαύσω - απήλαυσα - έχω απολαύσει** (φαινόμενο «συ- μπληρωματισμού»): ***Απολαύσαμε τις διακοπές μας στη θάλασσα - Απήλ***αυσα το ***χιούμορ τού ηθοποιού.*** Τέλος, ας σημειωθεί ότι ο αόρ. τού ***απολαύω,*** αναλογικά προς άλλα ρήματα (ίσως προς το ***-ήλασα*** τού ***ε/.αύνω),*** σχηματίστηκε ήδη στην Αρχαία ως **απ-ήλαυ- σα** αντί **απ-έλαυσα.**

απολαυή (η) (εσφαλμ) -► απολαβή

απόλαυση (η) {-ης κ. -αύσεως | -αύσεις, -αύσεων) **1.** η μεγάλη ευχαρίστηση που δοκιμάζει κανείς από κάτι: ***η - τού πρωινού καφέ*** ΣΥΝ τέρψη ΑΝΤ στέρηση 2. (συνεκδ.) το αντικείμενο που προκαλεί μεγάλη ευχαρίστηση, η πηγή τής απόλαυσης: ***το τζάκι είναι μεγάλη || έχει απαρνηθεί τις υλικές ~*** **3.** για να δηλωθεί ότι κάποιος/κάτι προκαλεί ευχαρίστηση στους άλλους: ***αυτός ο κωμικός! αυτή η μελωδία είναι σκέτη*** ~ΣΧΟΛΙΟ λ ***ηδονή*** [ΕΤΥΜ < αρχ. ***άπολαυσις< απολαύω).*** **απολαύσιμος** (ο) [1840] αυτός τον οποίο είναι δυνατό να απολαύσει κανείς.

απολαυστικός, -ή, -ό Ιαρχ] αυτός που προσφέρει απόλαυση: ~ ***γεύμα / παρέα / κωμωδία / θεατρικό νούμερο / εμπειρία / διακοπές! ομιλητής ! ερμηνεία ηθοποιού! γλώσσα κειμένου ι τηλεοπτικό επεισόδιο / συνέντευξη —*** **απολαυστικά** επίρρ . **απολαυστικότητα** (η) [1895] **απολαύω** ρ. μετβ. (+γεν) (λόγ.) **1.** είμαι αποδέκτης, δέχομαι, μου παρέχεται, έχω: ***απολαύει τής εμπιστοσύνης τής Βουλής || απολαύει τιμών και αξιωμάτων*** **2.** (σπάν.) χαίρομαι, ευχαριστιέμαι (με αυτή τη σημ συμπληρώνει τους χρόνους τού ***απολαμβάνω).*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***απολαμβάνω.***
[ΕΤΥΜ αρχ < ***άπο-*** + ***λαύω*** < Ι.Ε. *law- «παίρνω κάτι ως λεία», πβ. σανσκρ lotam «λεία», λατ. lucrum «κέρδος», γαλλ. lucratif «κερδοφό- ρος». γερμ. Lohn «αποδοχές» κ.ά. Ομόρρ ***λεία,*** αρχ ***λήζομαι*** «ληστεύω», ***/.ηστής*** κ ά.]. **απολείπω** ρ. μετβ ιαρχ.] {απέλιπον, -ες, -ε . } (λόγ.-σπάν) αφήνω, εγκαταλείπω ***δεν με απέλιπαν το θάρρος και η πίστη στον Θεό*** **απολειτουργά** επίρρ. [μεσν.] (λαικ) μετά τη λειτουργία τής Εκκλησίας.

απολειφάδι (το) {απολείφαδ-ιού J -ιών} **1.** το υπόλειμμα από σαπούνι **2.** (μτφ.-σκωπτ.) ο μικρόσωμος άνθρωπος, ***κοίτα το ~ που θέλει να κάνει και τον άντρα!*** ΣΧΟΛΙΟ λ ***υπό/.ειμμα.***
[ΕΤΥΜ < ***απο-*** + ****λειφάδιον*** «υπόλειμμα» < ***λείπω*** ή, κατ' άλλη άποψη. < ****άπολοιπάδιον*** < μτγν ***άπόλοιπον,*** ουδ. τού επιθ ***άπόλοιπος*** ή, τέλος, < ***απ(ο)-*** + ***αλείφω***] **απόλεμος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει πολεμική πείρα ΣΥΝ απειροπόλεμος, άκαπνος ΑΝΤ μπαρουτοκαπνισμένος. εμπειροπόλεμος **2.** αυτός στον οποίο δεν έχει γίνει πόλεμος· ~ ***χώρα ι π/^ηθυσμοί*** **απολεξικοποιημένο ρήμα** (το) ΓΛΩΣΣ ρήμα (λ.χ. κάνω. βάζω κ.λπ.) το οποίο χρησιμοποιείται με ουσιαστικά δηλώνοντας περιφραστικά αντίστοιχα μονολεκτικά ρήματα, π χ. ***κάνω ερώτηση ερωτώ*** [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. delexical verb].

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ desquamation],

απολεσθείς, -είσα. -έν > απολλύω

απολήγω ρ. αμετβ [αρχ.] {απέληξα} (+σε) έχω το άκρο, το τέλος μου σε ορισμένο σημείο, καταλήγω σε (κάτι): *το δόρυ ήταν ένα μακρύ κοντάρι, που απέληγε σε αιχμή, ώστε να χρησιμοποιείται ως όπλο | | διάφορα νεύρα τού σώματος απολήγουν στο σημείο αυτό.* **απόληξη** (η) [αρχ.] {-ης κ -ήξεως | -ήξεις, -ήξεων} άκρο, το τμήμα στο οποίο απολήγει ένα σώμα: *αιχμηρή ~ j] οι ~ καλωδίων / νεύρων*

απολησμονώ ρ. μετβ. [μεσν.Ι {απολησμον-είς κ. -άς..] απολησμόνησα, -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} (λαικ-λογοτ.) ξεχνώ εντελώς *«με τι καρδιά να σ' αρνηθώ, να σ' απολησμονήσω;»*(λαϊκ. τραγ.). — **απολησμονιά** (η).

απολίθωμα (το) [1856] {απολιθώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (συνήθ. στον πληθ) το απομεινάρι ή το ίχνος πάνω στον γήινο φλοιό ζωντανού οργανισμού από παλαιότερη γεωλογική περίοδο (όστρακα, φύλλα, καρποί κ λπ.) 2. (μτφ - μειωτ.) το απομεινάρι παλαιότερων αντιλήψεων, καταστάσεων *«σήμερα οι κομματικές συνδικαλιστικές οργανώσεις τής νεολαίας αποτελούν πολιτικά ~ τού παρελθόντος»* (εφημ.) **3.** ΓΛΩΣΣ τύπος από παλαιότερες φάσεις τής γλώσσας, που χρησιμοποιείται σε ορισμένες μόνο φράσεις και περιβάλλοντα: *η δοτική δεν υπάρχει πια ως πτώση, διατηρούνται όμως τύποι της σε απολιθώματα, όπως- δόξα τω θεώ, συν τω χρόνω, εν τούτοις (εντούτοις) κ.λπ* ΣΥΝ αποκρυστάλλωμα,

απολιθώνω ρ μετβ. {απολίθω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** κάνω (κάποιον/ κάτι) πέτρα ή σκληρό και άκαμπτο σαν πέτρα 2. (μεσοπαθ. ***σπολιθώ- νομαι)*** γίνομαι απολίθωμα (βλ λ , σημ. 1): το *απολιθωμένο δάσος τής Μυτιλήνης αποτε/^εί μνημείο τής φύσης* — **απολίθωση** (η) [αρχ] [ΕΤΥΜ < αρχ. *άπολιθώ (-όω)* < *άπο-* + *-λιθώ* < *λίθος].* **απολιόρκητος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει πολιορκηθεί. **απολιπαίνω** ρ. μετβ [μτγν.Ι {απολίπα-να. -νθηκα, -σμένος} αφαιρώ τις λιπαρές ουσίες, το λίπος από (κάτι) — **απολίπανση** (η)

απολιτικοποίηση (η) {.ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} το να γίνεται κανείς απολιτικός

απολιτικός, -ή, -ό αυτός που δεν σχετίζεται με την πολιτική ζωή και τα κοινά ή δεν ενδιαφέρεται για αυτά: *πολλοί παραπονούνται για τους σημερινούς νέους ότι είναι - και ενδιαφέρονται μόνο για τη διασκέδασή τους* (πβ λ. *ακομμάτιστος)* ΣΥΝ αποπολιτικοποιημένος ΑΝΤ πολιτικοποιημένος Επίσης **απολίτικος,** -η, -ο. — **απολιτικά** κ. **απολίτικα** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *αταξικός.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ apolitique] **απολιτικότητα** (η) στάση ή αρχή που δεν λαμβάνει υπ' όψιν της την πολιτική τάξη πραγμάτων ή/και τους μηχανισμούς μέσω των οποίων ασκείται η εξουσία, **απολίτιστος,** -η. -ο 11826] μη πολιτισμένος, αυτός που δεν έχει αναπτύξει πολιτισμό ή δεν έχει την ευεργετική επίδραση τού πολιτισμού. ~ *λαός / συμπεριφορά* ΣΥΝ βάρβαρος, άξεστος ΑΝΓ πολιτισμένος **Απολλόδωρος** (ο) {-ου κ. -ώρου} αρχαίος Αθηναίος γραμματικός (2ος αι. π.Χ.)· κυριότερο έργο του τα *Χρονικά,* όπου περιγράφονται τα μετά την άλωση της Τροίας γεγονότα.

[F.ΤΥΜ μτγν κύρ. όν. < [5]*Απόλλων* + *-δωρος* < *δώρον).* **απολλυω** ρ. μετβ. {εύχρ οι τύποι απώλ-εσα (να/θα απολέσω, έχω απολέσει), -έσθην, -ης, -η... (μτχ απολεσθείς, -είσα, -έν)} (λόγ.) χάνω: *απώλεσε την ψυχραιμία του | [απωλέσθη χαρτοφύλακας με σημαντικά έγγραφα-* ΦΡ **σπολεσθέντα** ***αντικείμενα*** (επιγραφή σε δημόσιους χώρους, π.χ αεροδρόμια, σχολεία κ.ά.) χώρος όπου εκτίθενται αντικείμενα που έχουν χαθεί («απολεσθεί»), για να αποδοθούν στους κατόχους τους.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπόλλυμι* «καταστρέφω, σκοτώνω» < *άπο-* + *δλλυμι* < **ολ-νυ-μι,* βλ. κ. λ. *απώλεια, απολωλός* (πρόβατο), *όλεθρος].*

ΣΧΟΛΙΟ Στην Ελληνική και σε άλλες γλώσσες η σημασία ενός ρήματος, αντί να δηλώνεται **μονολεκτικά** με τον ανάλογο λεξικό τύπο / λέξημα (π.χ. ***καταθέτω, κολυμπώ, προσέχω, αισθάνομαι, ερωτώ, απαντώ, χρησιμοποιώ, ελέγχω, επιδρώ*** κ.λπ.), μερικές φορές δηλώνεται **περιφραστικά** με τη βοήθεια ορισμένων ρημάτων **(κάνω, δίνω, έχω, παίρνω, γίνομαι, ασκώ** κ.ά.): ***κάνω κατάθεση, κάνω κολύμπι, δίνω προσοχή, έχω την αίσθηση, κάνω ερώτηση, δίνω απάντηση, κάνω χρήση, ασκώ έλεγχο, ασκώ επίδραση*** κ.λπ. Στις περιπτώσεις αυτές, το λεξικό (σημασιολογικό) βάρος μεταφέρεται από το ρήμα στο ουσιαστικό Έτσι, το ρήμα **απολεξικοποιείται (> απολεξικοττοιημένα ρήματα)** ή. από άλλη σκοπιά, το ουσιαστικό **υποστηρίζεται ρηματικά (> ρηματικώς υποστηριζόμενα ουσιαστικά** [verb supported nouns]). Με τον τρόπο αυτόν προβάλλεται επικοι- νωνιακά η πληροφορία που δίνει το ουσιαστικό, ενώ το ρήμα μένει να δηλώνει όχι λεξική αλλά γραμματική σημασία (χρόνο, πρόσωπο, ποιόν ενεργείας κ λπ.), σαν να ήταν «βοηθητικό ρήμα». Συ- ντακτικώς, εξάλλου, το ρήμα ως απολεξικοποιημένο (περιφραστικό) μεταβάλλεται σε ρήμα συντασσόμενο με. δύο αντικείμενα: ***Ελέγχω την επιχείρηση*** (1) **-** ***Ασκώ έλεγχο*** (1) ***στην επιχείρηση*** (2)

απολεπίζω ρ. μετβ. {απολέπισ-α | -τηκα, -μένοςί **1.** αφαιρώ τα λέπια από (ψάρι) 2. (μεσοπαθ. *απολεπίζομαι)* ΙΑΤΡ (για την επιδερμίδα) ξεφλουδίζω: ***η επιδερμίδα των ηλικιωμένων συχνά απολεπίζεται.*** [ΕΤΥΜ. μτγν. < ***άπο-*** + ***λεπίζω*** < ***λέπος*** «λέπι».], **απολέπιση** (η) **[** 1847**[** {-ης κ. -ίσεως | χωρ πληθ.} **1.** ΙΑΤΡ η απόπτωση (ξεφλούδισμα) των επιφανειακών στρωμάτων τής κεράτινης στιβάδας τής επιδερμίδας υπό μορφήν λεπιών, που εμφανίζεται ως σύμπτωμα δερματοπαθειών και εξανθηματικών νόσων 2. (καθημ.) η αφαίρεση των νεκρών κυττάρων τής επιδερμίδας με ειδικά καλλυντικά ή δερματολογικά προϊόντα καθαρισμού ΣΥΝ πίλινγκ.

απολεσθέντα - απώλεσα - απώλεια - απολωλός. Τού αρχ ρ. **άπ-όλλυμι / άτ-ολλύω** μόνο μερικοί τύποι έχουν σωθεί και χρησιμοποιούνται σε επίσημο ή υψηλότερο ύφος: **απ-ώλεσα** και ***απ-ω/.έ- σθην*** (με εσωτερ. αύξηση -ω-), αλλά **να/θα απολέσω - έχω απολέ- σει, να/θα απολεσθεί - έχει απολεσθεί** (με ***-ο-,*** δηλ. χωρίς εσωτερική αύξηση). Ο παρακείμενος είναι ***άπ-όλωλα*** (το β' -ο- είναι ω λόγω «αττικού αναδιπλασιασμού») και η μετοχή του στο ουδ. **απολωλός *(πρόβατο)*** (γεν. ***τού απολωλότος προβάτου)*** Τέλος, το **απώλεια** (θ. ολ-) υπάγεται στον νόμο «τής εκτάσεως εν συνθέσει» των ονομάτων, εξού και η γραφή του με ***ω*** (πβ ***όνομα αλλά επ-ώνυμο, οδύνη αλλά επ-ώδυνος).*** Για τον ίδιο λόγο και από το ίδιο θέμα ***ολ-*** γράφονται και ***παν-ώλης*** (πανούκλα), ***εξώλης*** και ***προώλης, πανωλεθρία.***

Απόλλων (ο) {Απόλλων-ος, -α} **1.** ΜΥΘΟΛ ένας από τους δώδεκα θεούς τού Ολύμπου. γιος τού Δία και τής Λητούς, θεός τού φωτός, τής μουσικής, τής ποίησης και τής μαντικής **2.** ανδρικό όνομα **3.** όνομα διαφόρων αθλητικών σωματείων. Επίσης **Απόλλωνας.**
[ΕΤΥΜ < αρχ. ***'Άπόλλων/*** δωρ. ***'Απελλών/*** θεσσ. ***Άπλουν/*** κυπρ. ***'Απει-λών,***, αγν ετύμου. Ίσως συνδέεται με το ****άπελος*** «δύναμη» (πβ. ομηρ ***όλιγηπελέων*** «ολιγοδύναμος, αδύναμος») ή με το ουσ. ***άπέλλαι*** «ιερά» (< ***ά-*** αθροιστ. + ***πέλλα*** «λίθος», επειδή οι ιεροί λίθοι ήταν σημαντικοί στη λατρεία τού Απόλλωνος), οπότε ο Απόλλων θα εθεωρείτο αστική, όχι ποιμενική θεότητα. ΙΙ άποψη ότι η λατρεία τού θεού έχει παλαιότατο κρητομυκηναϊκό υπόβαθρο ενισχύεται από την αδυναμία ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής ερμηνείας τού ονόματος, αν και αυτό δεν μαρτυρείται στα μέχρι τώρα διαθέσιμα κείμενα τής Γραμμικής Β]

Απολλώνιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** ο ***Ρόδιος*** επικός ποιητής τής Αλεξανδρινής εποχής (295-215 π Χ). διευθυντής τής Βιβλιοθήκης τής

Αλεξάνδρειας· κυριότερο έργο του τα *Αργοναυτικά* 2. *ο Δύσκολος*' Αλεξανδρινός γραμματικός (2ος αι. μ.Χ.), συντάκτης τού περίφημου έργου *Περί συντάξεως των τού λόγου μερών*, το οποίο αποτελεί τη θεωρητική βάση τής παραδοσιακής σύνταξης λόγω των δυσκολιών και τής στρυφνότητας τού ύφους τού έργου του πήρε το παρατσούκλι «Δύσκολος» **3.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας ΣΧΟΛΙΟ λ *-ιος*

[ΕΙΥΜ αρχ. κύρ όν. < *Ἀπόλλων* (βλ.λ.)] **απολλώνιος,** -α, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται, με τον Απόλλωνα

2. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από ψυχοπνευματική αρμονία, κατ' αντιδιαστολή προς τον διονυσιακό (βλ.λ.): ~ *πνεύμα.* σχολιο λ *-ιος*

απολογητής (ο), **απολογήτρια** (η) {απολογητριών} **1.** (γενικά) πρόσωπο που υπερασπίζεται με τον λόγο του κάποιον/κάτι: *ένας όψιμος ~ τού μαρξισμού* 2. θεολ χριστιανός συγγραφέας των πρώτων αιώνων, που με το έργο του υπερασπίστηκε την αλήθεια τής χριστιανικής πίστης απέναντι στους διωγμούς τής ρωμαϊκής αρχής ή στις επιθέσεις των Ιουδαίων και των ειδωλολατρών (πβ λ. *αντιρρητική).* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ Apologet Το μεσν. *απολογητής* σημαίνει «απολογούμενος σε δικαστήριο»] **απολογητικός,** -ή, -ό [αρχ.11. αυτός που σχετίζεται με απολογία: - *υπόμνημα / επιστολή* 2. ΘΕΟΛ ***απολογητική*** (η) ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο την υπεράσπιση τής ορθόδοξης χριστιανικής πίστης έναντι τής αμφισβήτησης ή τής παρερμηνείας της. — **απολογητικ-ά /-ώς** [μεσν.Ι επίρρ. **απολογία** (η) {απολογιών} **1.** ο προφορικός ή γραπτός λόγος, με τον οποίο προσπαθεί κανείς να υπερασπιστεί τον εαυτό του απέναντι στις κατηγορίες που του προσάπτονται: *με την ~ του ο Σωκράτης δεν κατάφερε να πείσει τους δικαστές για την αθωότητά* του 2. θεολ το σύγγραμμα τού απολογητή (βλ.λ., σημ. 2): ο *Ιουστίνος συνέγραψε απο/.ογίες για κατηγορίες κατά τής χριστιανικής διδασκαλίας από Ιουδαίους και ειδωλολάτρες* [ΙΙΥΜ αρχ. < *απολογούμαι].* **απολογισμός** (ο) [αρχ **] 1.** (γενικά) η έκθεση λογαριασμού, η λογοδοσία τής διαχείρισης για κάθε οικονομική χρήση 2. (ειδικότ.) η έκθεση που περιλαμβάνει τα έσοδα και τα έξοδα, τα καθαρά κέρδη μιας επιχείρησης σε ορισμένο χρονικό διάστημα, *η Γενική Συνέλευση ενέκρινε τον ~ τού οικονομικού έτους 1996-7* **3.** (ειδικότ.) η παρουσίαση των αποτελεσμάτων τής εφαρμογής τού κρατικού προϋπολογισμού, ο οποίος καταρτίζεται από το Γενικό Λογιστήριο τού Κράτους κάθε οικονομικό έτος **4.** (μτφ.) η αξιολόγηση πεπραγμένων, η παρουσίαση και εκτίμηση (θετικών - αρνητικών, ωφελειών - ζημιών κλπ.): ο ~ *τής μάχης ήταν βαρύς για τους συμμάχους, δύο χιλιάδες νεκροί και άλλοι τόσοι τραυματίες || έπειτα από τριών ετών προσπάθεια ήρθε η ώρα να κάνουμε τον ~ μας.* **απολογιστικά** επίρρ κατ' απολογισμό, για τον υπολογισμό τού συνολικού κόστους σύμφωνα με το πόσο κόστισε κάθε επιμέρους εργασία *η πληρωμή τού εργο/Λβου θα γίνει* ~ Επίσης (λόγ.) **απολογιστικώς** [1888]

απολογιστικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον απολογισμό ή με απόδοση λογαριασμού. ~ *γενική συνέλευση* || ~ *διαδικασία / έλεγχος*

απολογούμαι ρ. αμετβ κ. μετβ. αποθ. {απολογείσαι. | απολογήθη- κα} ♦ (αμετβ) 1. απαντώ προφορικώς ή γραπτώς σε κατηγορίες που διατυπώνονται εναντίον μου: ο *δράστης τού εγκ? ·ήματος απολογείται αύριο στον τέταρτο τακτικό ανακριτή* 2. (εμφατ.) δικαιολογούμαι: *δεν νιώθω ότι πρέπει να απολογηθώ για τις πράξεις μου* ♦ **3.** (μετβ.) (καταχρ.) λέω (κάτι) ως απολογία: *σκεφτόταν τι θ' απολογηθεί ενώπιον τού Θεού, όταν έρθει η ώρα τής κρίσεως* Επίσης (λαϊκ) **απολο- Υΐέμαι** κ. **απολογιούμαι.** ΣΧΟΛΙΌ λ. *αποθετικός.*

[ετυμ < αρχ. *απολογούμαι (-έο-)* < *απόλογος* «διήγηση, μύθος» < *άπο-* + λόγος].

απολογούμαι - ζητώ συγγνώμη. Πολύ συχνά στην Κύπρο, μερικές φορές και στον ελλαδικό χώρο, υπάρχουν ομιλητές που χρησιμοποιούν το απολογούμαι με την καταχρηστική σημ τού «ζητώ συγγνώμη» *Άργησα γιατί είχε μεγάλη κίνηση στον δρόμο · απολογούμαι - Απολογούμαι που δεν θα μπορέσω να έλθω μαζί σας.* Πρόκειται για μεταφορά στην Ελληνική τού αγγλ. apologise (δάνειο, από το ελλην *απο/.ογούμαι).* που χρησιμοποιείται στην Αγγλική κυρίως με τη σημ. τού «ζητώ συγγνώμη» Στην Κοινή Ν Ελληνική, ωστόσο, η χρήση αυτή προσκρούει στο γλωσσικό αίσθημα των ομιλητών και είναι καλό να αποφεύγεται

απολυμαίνω ρ. μετβ. |απολύμα-να. -νθηκα, -σμένος} καθαρίζω με κατάλληλες ουσίες, καταστρέφοντας τους νοσογόνους παρασιτικούς οργανισμούς, τα μικρόβια: ~ *διαμέρισμα / σχολικές αίθουσες Ι δημόσιους χώρους* — απολυμαντής (ο), απολυμαντικός, -ή, -ό [1866], απολυμαντικά επίρρ.

[ΕΓΥΜ. < αρχ *άπολυμαίνομαι* < *άπο-* + */.υμαίνομαι* < *λύμα].* **απολύμανση** (η) [18761 {-ης κ -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων} η καταστροφή με ειδικά φάρμακα των νοσογόνων παρασιτικών οργανισμών, των μικροβίων: ~ *χώρων / ρούχων || χημική* ~ [| *κάνω* ~

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ desinfection[. **απολυμαντήριος,** -α, -ο {απολυμαντηρί-ου | -ων} **1.** αυτός που απολυμαίνει, που δρα απολυμαντικά **2.** *απολυμαντήριο* (το) [1892[{απο- λυμαντηρί-ου | -ων} ο θάλαμος απολύμανσης

απόλυση (η) [αρχ.] {-ης κ -ύσεως [-ύσεις, -ύσεων} 1.η παύση (υπαλλήλου, εργάτη) από την εργασία του: *η επιχείρηση προχώρησε σε μαζικές ~ εργαζομένων* ΑΝΤ. πρόσληψη 2. (συνεκδ) το έγγραφο που αναφέρει την παύση (υπαλλήλου, εργάτη) από εργασία: ο *διευθυντής υπέγραψε τις* - 3. η αποφυλάκιση: ~ *κρατουμένου* 4. ΣΤ fat η λήξη τής θητείας στρατευμένου: *ημερομηνία απολύσεως στρατευσίμου* ΑΝΤ κατάταξη 5. η αποφοίτηση μαθητή από το σχολείο: *βαθμός απολύσεως από τη Γ' τάξη τού Λυκείου* 6. ΕΚΚΛΗΣ (α) η ευχή που λέει ο ιερέας στο τέλος κάθε λειτουργίας (β) (συνεκδ) η λήξη τής λειτουργίας, απολυταρχία (η) [1861] {απολυταρχιών} 1. πολιτ το καθεστώς στο οποίο ο ανώτατος άρχοντας έχει απεριόριστες εξουσίες συν απόλυτη μοναρχία, δεσποτισμός 2. ιστ το στάδιο εξέλιξης σε καθεστώτα ευρωπαϊκών κρατών, κατά το οποίο ο μονάρχης συγκέντρωνε στα χέρια του την απόλυτη εξουσία, αποδυναμώνοντας τις τοπικές αριστοκρατίες και την Εκκλησία, π.χ με τον Λουδοβίκο ΙΔ' στη Γαλλία, την Ελισάβετ Α στην Αγγλία κ.ά Επίσης απολυταρχισμός (ο) [1892]. « .* σχολιο λ *φασισμός*

[ΕΤΥΜ < *απόλυτος* + *-αρχία* < *άρχω* Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. absolutismel

απολυταρχικός, -ή,-ό [1861] **1.** αυτός που σχετίζεται με την απολυταρχία: ~ *καθεστώς* 2. (μτφ) αυταρχικός, τυραννικός: *πολλά στελέχη τού κόμματος κατέκριναν την ~ συμπεριφορά τού αρχηγού* — **απο- λυταρχικ-ά/-ώς** [1886] επίρρ **απολυτήριο** (το) {απολυτηρί-ου | -ων} έγγραφο που πιστοποιεί την περάτωση σπουδών ή στρατιωτικής θητείας: - *Δημοτικού / Γυμνασίου* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αποφοίτηση.* **απολυτήριος,** -α, -ο [1833] **1.** (α) αυτός που γίνεται με σκοπό την απόλυση ή την αποφοίτηση (β) ***απολυτήριες εξετάσεις*** οι γραπτές εξετάσεις που γίνονται με τη συμπλήρωση των σπουδών σε σχολείο ή ανώτερη σχολή: στο *τέλος τής Γ'Λυκείου δίνουν* ~ ΑΝΤ εισαγωγικές εξετάσεις **2.** ***απολυτήριο*** (το) βλ λ σχολιο λ *αποφοίτηση* **απολυτηριούχος** (ο/η) [1890] (λόγ.) πρόσωπο που έχει πάρει απολυτήριο (από σχολή ή τον στρατό),

απολυτίκιο (το) {-ου κ. -ίου j -ων κ -ίων} εκκλης το σύντομο εκκλησιαστικό τροπάριο, που ψάλλεται προς τιμήν αγίου ή σημαντικού γεγονότος τής εκκλησιαστικής ιστορίας πριν από την απόλυση (βλ.λ., σημ **6).'**

[ετυμ < μεσν *άπολυτίκιον,* υποκ τού *άπολυτικόν,* ουδ. τού επιθ. *άπολυτικός* < *άπολύω* Το επίθ. *άπολυτικός* ουσιαστικοποιήθηκε εξαιτίας τής χρήσης του στην έκφραση *άπολυτικός ύμνος].* **απόλυτο** (το) {απολύτ-ου | -ων} **1.** η έννοια τού αυτοτελούς, πλήρους και απεριορίστου· (συνεκδ) οτιδήποτε έχει αυτά τα χαρακτηριστικά: *ουτοπιστής, μια ζωή επιδίωκε το* ~ ΑΝΤ. σχετικό 2. ΦΙΛΟΣ (α) το ανεξάρτητο από κάθε προσδιορισμό και περιορισμό, αυτό που δεν εξαρ- τάται από τίποτε, που αναγνωρίζεται χωρίς αναγωγή σε άλλο (β) (ει- δικότ) η αρχή. η βάση, ο γενεσιουργός παράγοντας τού κόσμου, τού παντός (το ιδεατό ή ο Θεός)

[F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. absoluj. απολυτοποιω ρ μετβ. {απολυτοποιείς... | απολυτοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} θέτω, εμφανίζω ή αποδέχομαι (κάτι) ως απόλυτο: *μην το απολυτοποιείς. υπάρχουν καλοί και κακοί σε όλες τις πλευρές.* — απολυτοποίηση (η).

[Ι-ΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. absolutise]. απόλυτός, -ή. -ό [μεσν.] αυτός που αφέθηκε ελεύθερος, που δεν είναι υπό επίβλεψη: *είχε τον σκύλο ~ ·* **απόλυτά** επίρρ. απόλυτος, -η (λόγ -ος), ό 1. αυτός που δεν έχει όρια, που εμφανίζεται στην ολοκληρωμένη του μορφή και φύση, σε όλη του την ένταση, που δεν περιορίζεται (από κανέναν και τίποτα), δεν μετριάζεται: ~ *ελευθερία Ι δικαιοσύνη / ησυχία / εξουσία / μονάρχης / τάξη / σκοτάδι / υπακοή || πρόσωπο τής απολύτου εμπιστοσύνης μου* συν πλήρης, τέλειος αντ περιορισμένος φρ *απόλυτη πλειοψηφία* η πλειο- ψηφία που βασίζεται στο 509*c* + Ι των ψήφων 2. *απόλυτο* (το) βλ.λ.

3. (εμφατ.) πολύ μεγάλος *είναι ~ ανάγκη να έρθετε αμέσως στο χειρουργείο* |j ~ *προτεραιότητα / δίκιο* 4. ανεξάρτητος από εξωτερικά σημεία αναφοράς, από οποιουσδήποτε συσχετισμούς ή προσμείξεις ~ *μουσική είναι αυτή που δεν συμπεριλαμβάνει κανένα στοιχείο εξω- μουσικό, δηλ. από άλλη τέχνη (δραματικό, ποιητικό κτ.ό.)* ΣΥΝ καθαρός ΑΝΤ σχετικός 5. Γλωσς (α) (συντακτικός όρος) που υπάρχει στην πρόταση, χωρίς να συνδέεται με άλλον όρο ~ *μετοχή είναι η μετοχή που δεν αναφέρεται σε κανέναν άλλο όρο τής πρότασης* (β) χαρακτηρισμός τής πτώσης στην οποία βρίσκεται μια απόλυτη μετοχή: *γενική απόλυτος, π χ «Θεού θέλοντος, όλα θα πάνε καλά»* 6. (κ για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από κατηγορηματικότητα και ακαμψία, που δεν αφήνει περιθώρια για κριτική, αντίλογο ή για συμβιβασμούς· *οι εξτρεμιστές είναι ~* σε *αυτά που πιστεύουν || Μην είσαι τόσο ~! Υπάρχουν και περιπτώσεις που τα πράγματα δεν είναι έτσι ·* **7.** φυς *απόλυτο μηδέν* (ή *μηδέν Κέλβιν)* η χαμηλότερη δυνατή θερμοκρασία, που ισοδυναμεί με **-273.160°C** ή με 0° Κ **8.** ΜΑΘ **σπό-** *λυτη τιμή* η τιμή ενός πραγματικού αριθμού που ισούται με τον ίδιο, αν είναι θετικός ή μηδέν, και με τον αντίθετό του, αν είναι αρνητικός· σύμβολο ΙαΙ: *η ~* του 4 *είναι* Ι-4Ι = +4 || *η ~* τοϋ +5 *είναι* Ι5Ι = 5 9. χημ (συνήθ. για διαλύτες) καθαρή ουσία (χωρίς ακαθαρσίες ή προσμείξεις): - *αιθανόλη / αιθέρας* 10. μους *απόλυτη μουσική* μουσική γραμμένη χο>ρίς αναφορά σε εξωμουσικό, «φιλολογικό πρόγραμμα» · προτάθηκε για πρώτη φορά στα μέσα τού 19ου αι.. σε θεωρητικό κείμενο τού Ριχάρδου Βάγκνερ, και αποτέλεσε αισθητικό ιδεώδες κατά τον 19ο και τον 20ό αι., αντιτιθέμενο στην προγραμματική μουσική (βλ *λ. προγραμματικός).* — **απόλυτα/απολύτως** επίρρ [μτγν], **απολυτότητα** κ. (προφορ) **απολυτοσύνη** (η)·

[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «απελευθερωμένος, λυμένος από δεσμά», < αρχ. *απολύω* Η σημερινή σημ. είναι ήδη μτγν., ενώ ορισμένοι όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *απόλυτη πλειοψηφία* (πβ. αγγλ absolute majority), απόλυτο *μηδέν* (πβ. αγγλ. absolute zero), *απόλυτη μοναρχία* (πβ. γαλλ. monarchie absolue)].

απόλυτος - απτολύτως: διαβαθμιστικές λέξεις. Το απόλυτος, από τη σημασιολογική του υφή. δεν επιδέχεται διαβάθμιση (αυξομειώσεις) Φράσεις τού τύπου «*είμαι μάλ/.ον απόλυτος σε αυτό το θέμα*» ή «*είμαι αρκετά απόλυτος*» ή «*είμαι πολύ απόλυτος*» είναι αντιφατικές προς την ίδια την έννοια τού *απόλυτος* και γι' αυτό πρέπει να αποφεύγονται. Αντίθετα, το επίρρ. απολύτως / απόλυτα χρησιμοποιείται συχνά - και σωστά- για να προσδιορίσει επίθετα ή άλλα επιρρήματα διαβαθμιστικά. δηλ. εν είδει εμφάσεως ή υπερθετικού βαθμού: *Είμαι απολύτως βέβαιος ότι θα τα καταφέρει* (= βεβαιότατος, πολύ βέβαιος) - *απολύτως ορθό / απολύτως σύμ-*

εντελώς, επιτατικός

απολυτρώνω ρ. μετβ {απολύτρω-σα. -θηκα. -μένος} απελευθερώνω (από εξαιρετικά δυσάρεστη κατάσταση): *ο Χριστός ήρθε στον κόσμο, για να απολυτρώσει τους ανθρώπους από την αμαρτία* ΣΥΝ. σώζω, λυτρώνω. **- απολυτρωτής** (ο), **απολυτρώτρια** (η).

[ΕΤΥΜ < αρχ *άπολυτρώ* «απελευθερώνω καταβάλλοντας λύτρα» < *άπο-* + *λυτρώ (-όω)* < *λύτρον}*. **απολύτρωση** (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η λύτρωση από κακό: *η ~ τού ανθρώπου από τα δεσμά τής αμαρτίας* — **απολυτρωτικός,** -ή, -ό [μεσν.], **απολυτρωτικά** επίρρ

[ΕΤΥΜ Το μτγν *άπο/.ντρωσις* (< αρχ. *άπολυτρώ)* χρησιμοποιήθηκε στην Κ.Δ , για να δηλώσει τη θυσία τού Χριστού και την εξαγορά τού ανθρωπίνου γένους από τις αμαρτίες (λ.χ. *Ρωμ.* 3, 24). Χρησιμο- ποιήθηκε με την ίδια σημασία και επικράτησε τελικά- η επίσης μτγν λ *λύτρωσις*] **απολύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ Ι {απέλυσα, απολύ-θηκα, -μένος}

♦ (μετβ.) 1. παύω από εργασιακή θέση: *η επιχείρηση απέλυσε εκατό υπα/.λή/.ους* ΣΥΝ παύω. διώχνω, (λαϊκ) σχολάω **2.** απελευθερώνω (φυλακισμένο) με τη λήξη τής ποινής του ΣΥΝ. αποφυλακίζω **3.** απαλλάσσω (κάποιον) από τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις με τη λήξη τής θητείας του **♦ 4.** (αμετβ.) (για λειτουργία στην εκκλησία) τελειώνω· φρ ***νυν απολύεις τον δούλον σου δέσποτα*** *(νῦν ἀπολύεις τόν δοῦλόν σου, δέσποτα* από την απόλυση τού εσπερινού) τώρα μπορώ να πεθάνατ συνήθ. για περιπτώσεις όπου κάποιος αισθάνεται ότι η ευτυχία του ολοκληρώνεται, το όνειρό του εκπληρώνεται.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπο-* + *λύω* Η φρ. «*νῦν ἀπολύεις τόν δοῦλόν σου, δέσποτα*» (Κ Δ. Λουκ 2, 29) ελέχθη από τον ηλικιωμένο Συμεών, ο οποίος ευτύχησε, προτού πεθάνει, να δει και να κρατήσει στην αγκαλιά του τον Χριστό].

απολωλαίνω ρ. μετβ. [απολώλα-να. -θηκα. -μένος} (εκφραστ.) αποτρελαίνω

απολωλός (το) [απολωλότ-ος | -α, -ων} χαμένο· στη ΦΡ ***απολωλός πρόβστο(ν)*** *(άπο/.ω/.ός πρόβατον,* ΚΔ. Λουκ 15, 6 κ.α.) ο άνθρωπος που έφυγε από τον δρόμο τού Θεού. γενικότ. τον σωστό δρόμο η φράση είναι ιδιαίτερα γνωστή από τη χρήση της στη νεκρώσιμη ακολουθία: «*Τό ἀπολωλός πρόβατον εγώ ειμι, ἀνακάλεσόν με, Σωτήρ. καί σώσόνμε*» «*■ σχολιο λ. απολλύω

[ΕΤΥΜ αρχ. μτχ. *(άπ-ολωλός. -υῖα, -ος)* παθ. παρακ τού ρ. *άπόλλυμι* «καταστρέφω», βλ. κ. *απολλύω* **απομαγνητισμός** (ο) η αφαίρεση ή απώλεια τής μαγνητικής ιδιότητας (από αντικείμενο που έχει μαγνητιστεί). — **απομαγνητίζω** ρ. [1852].

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. demagnetisation (νόθο σύνθ.)[. **απομαγνητοφωνώ** ρ μετβ {απομαγνητοφωνείς . | απομαγνητο- φών-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} μεταφέρω πιστά στη μορφή γραπτού κειμένου προφορικό λόγο, που εγγράφηκε σε μαγνητόφωνο ~ *συνομιλία* — **απτομαγνητοφώνηση** (η), **απομαζίκοποιώ** ρ μετβ. {απομαζικοποιείς... | απομαζικοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} κάνω κάτι να χάσει τον μαζικό του χαρακτήρα: *«βρισκόμαστε στο τέλος τής κοινωνίας τής μαζικής κατανάλωσης και στην αρχή μιας νέας κατανάλωσης απομαζικοποιημένης και εξατομικευμένης»* (εφημ.) ΑΝΤ μαζικοποιώ. — **απομαζικοποίηση** (η), **απομαζικοποιητικός,** -ή. -ό. **απομαζοποιώ** ρ. μετβ {απομαζοποιείς.. | απομαζοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} κάνω (κάποιον) να πάψει να έχει τα χαρακτηριστικά τής μάζας, να είναι απρόσωπος, άβουλος και παθητικός δέκτης εντολών και ιδεών αν ι μαζοποιώ. — **απομαζοποίηση** (η), **απομαθαίνω** ρ μετβ. {απόμαθα (λόγ απέμαθα)} **1.** μαθαίνω (κάτι) πολύ καλά. ολοκληροινω τη μάθησή μου (σε κάτι) · 2. ξεχνώ κάτι που ξέρω, ξεμαθαίνω: *ζώντας μακριά από την Ελλάδα βαθμηδόν απέμα- θε την Ελ?.ηνική και χρησιμοποιούσε την Αγγλική.* Επίσης (λόγ.) **απο- μανθάνω** [αρχ] (σημ. 2). **απόμακρος,** -η, -ο **1.** (για τόπους) αυτός που βρίσκεται σε μακρινή απόσταση (συνήθ σε σχέση με κεντρική περιοχή) - *συνοικία* ΑΝΤ κοντινός 2. αυτός που έρχεται ή φαίνεται να έρχεται από μακριά: *~ φωνές* **3.** (για πρόσ.) αυτός που ζει σε απόσταση από τους άλλους, που δεν ενθαρρύνει τους άλλους να τον πλησιάσουν *ήταν ~ άνθρωπος, δύσκολα μπορούσε κανείς να πιάσει φιλία μαζί του* ΣΥΝ μοναχικός, απομονωμένος ΑΝΙ' κοινωνικός — **απόμακρα** επίρρ. [μεσν.]. **απομάκρυνση** (η) |183ΐ] {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} **1.** (α) η κίνηση μακριά από σημείο με αύξηση τής απόστασης από αυτό: *η ~ τού* πλοίου *από το λιμάνι* (β) η μεταφορά κάποιου μακριά από κάπου: *η ~ των αμάχων από την εμπόλεμη ζώνη || η ~ των διαδηλωτών από την είσοδο τής πρεσβείας ήταν δύσκο/.η υπόθεση για τους αστυνομικούς* 2. η εκδίωξη, η αποπομπή, *στη συνεδρίαση τού διοικητικού συμβουλίου αποφασίστηκε η ~ τού συμβούλου από την εταιρεία* **3.** (μτφ) η εκούσια φυγή κάποιου από συγκεκριμένο περιβάλλον, *η απομάκρυνσή της από την οικογένειά της οφει/.όταν στη σκ?.ηρή συμπε*

ριφορά των γονέων της 4. η διαφοροποίηση από κάτι που θεωρείται ως βάση ή αφετηρία: *η ~ μιας χώρας από τις αρχές τού Διεθνούς Δικαίου || η ~* του *μεταφραστή από* το *πρωτότυπο.* **απομακρύνω** ρ. μετβ {απομάκρυ-να. -νθηκα. -σμένος} **1.** μεταφέρω μακριά, κάνω (κάποιον/κάτι) να πάει μακριά: *~ τα εύφλεκτα υλ,ικά || οι αστυνομικοί απομάκρυναν τους περίεργους από τον τόπο τής έκρηξης ||* (κ μεσοπαθ) *ο όπλτος απομακρύνθηκε με γρήγορο βήμα* [[το *παιδί απομακρύνθηκε από την ακτή κο/^ομπώντας* jj *μην απομακρυνθείτε. σε λίγο φεύγουμε'.* 2. (μτφ.) εκδιώκω, αποπέμπω: *μετά την αποτυχία στις εκλογές, τον απομάκρυναν από την ηγεσία τού κόμματος ||* (παθ.) *απομακρύνθηκε από τη θέση του / το πόστο του / την επιτροπή* (ειδικότ το μεσοπαθ. *απομακρύνομαι)* 3. (μτφ.) εγκαταλείπω (κάποιον/κάτι), φεύγω και ζω μακριά (από κάποιον/κάτι): *απομακρύνθηκε από κοντά του. γιατί δεν μπορούσαν πια να συμβιώσουν || προσπαθεί να απομακρυνθεί από τις κακές παρέες της* 4. (μτφ) διαφοροποιούμαι ή έρχομαι σε αντίθεση με κάτι που θεωρείται ως βάση ή αφετηρία: *~ από το πνεύμα μιας διδασκαλίας || η μετάφραση απομακρύνεται πολύ από το πρωτότυπο* [[*ο νέος υπουργός απομακρύνεται αισθητά από τη γραμμή του προκατόχου του || στην ομιλία του, απομακρύνθηκε από το θέμα αρκετές φορές* ΣΥΝ ξεστρατίζω, ξεφεύγω 5. (μτφ.) εγκαταλείπω μια δραστηριότητα, ασχολία κ λπ. για ορισμένο διάστημα: *αν απομακρυνθείς από τις σπουδές σου για πολύ χρόνο, μετά δύσκολα θα επανέλθεις'* ΣΥΝ αποκόπτομαι.

[F.ΤΥΜ μεσν < μτγν *άπομακρύνομαι* < *άπο-* + *μακρύνω / -ομαι* .

απομακρυσμένος, -η, -ο αυτός που βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση, σε πολύ μακρινό μέρος: *τα ~ χωριά τής ε/.ληνικής επαρχίας.* **απομανθάνω** »απομαθαίνω

απομαχικός, -ή.-ό [1839] αυτός που σχετίζεται με απομάχους *Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο.* **απόμαχος** (ο) [αρχ] {απομάχ-ου | -ων, -ους} 1. αυτός που αποσύρθηκε από μάχη ή αγώνα, ή αποστρατεύθηκε λόγω σωματικής ανικανότητας 2. αυτός που αφυπηρέτησε από το στράτευμα, που δεν ανήκει πια στο μάχιμο δυναμικό τού στρατού ΣΥΝ απόστρατος 3. αυτός που αποσύρθηκε από την εργασία · ~ *ναυτικός* ΣΥΝ συνταξιούχος

απόμαχος - παλαίμαχος - βετεράνος. Το απόμαχος δηλώνει κυρίως τον πρώην μάχιμο στρατιωτικό, τον ευρισκόμενο (για λόγους ηλικίας, υγείας κ τ.ό.) εκτός στρατεύματος, τον παλαιό πολεμιστή, τον απόστρατο Αντίθετα, το παλαίμαχος δηλώνει τον παλαιό και ακόμη εν ενεργεία ευρισκόμενο πολεμιστή, άρα τον έμπειρο και ικανό πολεμιστή, τον εμπειροπόλεμο, τον άξιο. Ιο ίδιο σημαίνει το λατιν. veteranus (< veter «παλαιός» + κατάλ -anus), το (μτγν.) βετεράνος Τόσο το *πα?^αίμαχος* όσο και το *βετεράνος* χρησιμοποιούνται συχνά μεταφορικώς, για να δηλώσουν τον έμπειρο και ικανό σ' έναν κλάδο (*πα/.αίμαχος δημοσιογράφος / βετεράνος τής δημοσιογραφίας, παλαίμαχος / βετεράνος πολιτικός* κ.ο κ.)

Ως προς τον τονισμό των λέξεων αυτών, παραγίόγων τού *μάχομαι,* το μεν *απόμαχος* κανονικώς τονίζεται στην προπαραλήγουσα ως σύνθετο με πρόθεση ή στερητικό (πβ. *σύμ-μαχος, πρό-μαχος, υπέρ- μαχος, ά-μαχος* κ τ ό.), ενώ το *παλαίμαχος* θα περίμενε κανείς να τονίζεται ως *παλαιμάχος* (πβ. *πυγ-μάχος, μονομάχος. Μακεδονομάχος. Μαραθωνο-μάχος* κ τ.ό), όπως τα λοιπά ρηματικά παράγω- γα σε *-μάχος.*

απομεινάρι κ **απομεινάδι** (το) {χωρ γεν.} **1.** ό,τι μένει ως υπόλειμμα από κάτι που αναλώνεται (ιδίως για Φαγώσιμα): *τα σκυ?αά τού δρόμου τρέφονται από τα απομεινάρια φαγητών που τους δίνουν οι περίοικοι* ΣΥΝ αποφάγια 2. (γενικότ) ό.τι απομένει από κάτι (αντικείμενο, κτίσμα. καλλιτέχνημα κ λπ.) μέσα στο πέρασμα τού χρόνου ~ *αρχαίου ναού* συν κατάλοιπο, λείψανο σχολιο λ *υπόλειμμα.* [ΕΤΥΜ μεσν., ουσιαστικοπ ουδ. τού επιθ *άπομεινάρης* «υπολειπόμενος» < αρχ. *άπομένω* + παραγ. επίθημα *-άρης]* **απομένω** ρ αμετβ. [αρχ.] {απόμεινα κ. απέμεινα} **1.** μένω ως υπόλοιπο· *μας απομένουν πέντε λεπτά μέχρι το τέλος* ΣΥΝ μένω. υπολείπομαι· (αρνητ) φρ δεν *απομένει παρά* (για υποχρεωτική επιλογή) το μόνο που μπορεί να κάνει κανείς: *δεν (μας) απομένει παρά να φωνάξουμε την αστυνομία || δεν απομένει τίποτε άλλο, παρά ο θάνατος* ΣΥΝ μένω 2. καταλήγω να είμαι, βρίσκομαι σε ορισμένη κατάσταση (μετά από ένα γεγονός) *μετά την καταστροφή απέμεινε να κοιτάζει άφωνος τα ερείπια* ||[~ *μόνος.* σχολιο λ. *μένω, υπόλειμμα.* **απόμερος,** -η, -ο αυτός που βρίσκεται μακριά από το κέντρο, από πολυσύχναστα μέρη: *- σπίτια / δρομάκια / σοκάκια / στενά* συν απόκεντρος, μακρινός — **απόμερα** επίρρ. **απομεσήμερο** (το) το τμήμα τής ημέρας μετά το μεσημέρι. - **απομεσήμερα** επίρρ.

απομίμηση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η πιστή μίμηση πρωτοτύπου, η κατασκευή αντιγράφου ΑΝΤ αυθεντικός, γνήσιος 2. (συνεκδ.) το αντίγραφο (συνήθ πολύτιμου αντικειμένου): *πρόκειται για φτηνές ~ προϊόντων αξίας* ΣΥΝ ιμιτασιόν 3. (ειδικότ.) η σκόπιμη και έντεχνη πιστή αντιγραφή πρωτότυπου προϊόντος, μεθόδων και εργασιών, με σκοπό συνήθ. το κέρδος *θεμιτή / αθέμιτη* ~. **απομιμούμαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {απομιμείσαι.. | απομιμήθηκα} μιμούμαι πιστά (κάτι), αντιγράφω: ~ το *ύφος / την υπογραφή / τη φωνή κάποιου.* * * ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **απομνημονεύματα** (τα) {απομνημονευμάτων} η γραπτή αφήγηση αναμνήσεων και αυτοβιογραφικών στοιχείων που περιλαμβάνει και ιστορικά γεγονότα, γεγονότα ιδιαίτερα σημαντικά, όπως τα έζησε ο συγγραφέας τους. *τα ~ τού Μακρυγιάννη / τού Κο?Μκοτρώνη* [F.ΤΥΜ αρχ. < *άπομνημονεύω.* Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ξενοφώντα. όταν κατέγραψε τις αναμνήσεις του από

τον Σωκράτη].

απομνημόνευση (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -εύσεως [χωρ πληθ.) το να συ- γκρατεί κανείς γνώσεις στη μνήμη του και να μπορεί να τις πει απέξω: *το σχολείο πρέπει να ενθαρρύνει την κριτική ανάγνωση και όχι τη στείρα ~ πληροφοριών* ΣΥΝ αποστήθιση, (εκφραστ.) παπαγαλία **απομνημονεύω** ρ μετβ. [αρχ.] {απομνημόνευ-σα, -θηκα, -μένος) συ- γκρατώ (γνώσεις) με τη βοήθεια τής μνήμης, μαθαίνω απέξω: *~ τονς αρχικούς χρόνους των ανωμάλων ρημάτων* ΣΥΝ αποστηθίζω, (εκφραστ.) παπαγαλίζω.

απόμονος, -η. -ο αυτός που ζει τελείως μόνος και απομονωμένος ΣΥΝ ολομόναχος, κατάμονος· φρ ***μόνος κι απόμονος*** τελείως έρημος, χωρίς συγγενείς και φίλους, **απομονώνω** ρ. μετβ. {απομόνω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** τοποθετώ χωριστά, αποκόπτω (από ένα σύνολο): *αυτά τα δύο θέματα δεν μπορούν να απομονωθούν το ένα από το άλλο, πρέπει να αντιμετωπιστούν από κοινού* 2. διακόπτω την επαφή (ανθρώπου με τους άλλους ή τόπου με τους γειτονικούς τόπους): *οι υπόλοιποι διαδηλωτές απομόνωσαν τονς ταραξίες || ζονσε απομονωμένος σ' ένα ξερονήσι* — **απομονωμένα** επίρρ

[ετυμ < αρχ. *άπομονοῦμαι (-όο)* < *άπο-* + *μονούμαι* < *μόνος).* **απομόνωση** (η) [1846] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1.** το να κρατείται κανείς χωριστά ή να διακόπτεται η επικοινωνία του με άλλους: *μετά την εισβολή τον στο Κουβέιτ το Ιράκ βρέθηκε σε διεθνή ~*

2. ο χώρος (συνήθ στενό δωμάτιο) στον οποίο τοποθετείται κανείς, συνήθ εν είδει ποινής, ώστε να μην επικοινωνεί με άλλους: *στις φν- λακές. τονς κρατουμένονς πον προκα/.ονν επεισόδια τονς στέλνουν για μερικές μέρες στην ~* 3. νοσοκομειακός χώρος, στον οποίο νοσηλεύονται και παρακολουθούνται οι πάσχοντες από βαριές μεταδοτικές ασθένειες. — **απομονωτικός,** -ή, -ό [1861], **απομονωτικά** επίρρ. **απομονωτήριο** (το) [1886] {απομονωτηρί-ου | -ων) ο χώρος απομόνωσης τιμωρημένων, καταδίκων ή ασθενών [ΠΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ isolateur [. **απομονωτισμός** (ο) η πολιτική τακτική μιας χώρας, η οποία αποφεύγει τις διεθνείς επαφές και εξαντλείται στην εθνική της αυτάρ- κεια: *η Αλβανία ακο/.ονθησε πολιτική πλήρους ~ μετά τη διακοπή των σχέσεων της και με την Κίνα.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ isolationism] **απομυζητήρας** (ο) [18951 (λόγ) το όργανο με το οποίο γίνεται η απο- μύζηση γάλακτος από τον μαστό τής μητέρας, **απομυζώ** ρ. μετβ {απομυζάς... | απομύζ-ησα, -ώμαι. -άται.. -ήθηκα, -ημένος) (λόγ.) 1. αναρροφώ (θρεπτικό υγρό): τα *κοννούπια απομν- ζούν αίμα* συν (για μωρά) βυζαίνω 2. (μτφ) εκμεταλλεύομαι εξαντλητικά, καρπώνομαι κάθε απόθεμα (οικονομικό, δύναμης, ενέργειας) κάποιου *τον απομύζησε την περιουσία τον και τον εγκατέλειψε* συν (λαικ.) μαδώ. ξεκοκκαλίζω, αρμέγω — **απομύζηση** (η), **απομυ**ζητικός, -ή, -ό

[ετυμ < μτγν. *άπομνζώ (-άω)* < *άπο-* + *μνζώ* «ρουφώ, αντλώ», πιθ. από την ηχοποίητη λ. *μν,* η οποία αντιπροσωπεύει τη θέση και το σχήμα των χειλιών, όταν ρουφούν], **απομυθοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) η αφαίρεση των μυθικών στοιχείων (διήγησης, αντίληψης κ.ά.). η παρουσίαση (προ- σίύπου, γεγονότος κ λπ.) στις πραγματικές τους διαστάσεις (χωρίς τα πλασματικά ή εξιδανικευτικά στοιχεία που τα περιβάλλουν): *η - των μεγάλων ανδρών || η ~ τής εικόνας πον είχαν σχηματίσει για τον πολιτικό ηγέτη.*

[ετυμ Απόδ τού ελληνογενούς αγγλ. demythologisaiion (νόθο σύνθ.)]. **απομυθοποιώ** ρ. μετβ. {απομυθοποιείς .. [απομυθοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) παρουσιάζω (πρόσωπο, γεγονός, διήγηση κ.λπ.) στις πραγματικές τους διαστάσεις, αφαιρώντας τα μυθικά, πλασματικά ή εξιδανικευτικά στοιχεία που τα περιβάλλουν: *είναι ένα βιβλίο που ~ δνο μεγά?.ονς αστέρες τού Χόλλνγονντ || η αποκάλνψη τής παραποι- ήσεως των γεγονότων στη Ρουμανία τού Τσαονσέσκον απομνθοποί- ησε τον ρόλο τού 7 ύπον.*

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. demythologise)

απομυθοποιητικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την απομυθοποίηση ~ *διαδικασία.* — **απομυθοποιητικά** επίρρ. **απομωραίνω** ρ μετβ. [μτγν.] {απομώραν-α, -θηκα) αποβλακώνω, καθιστώ (κάποιον) εντελώς μωρό συν ξεκουτιαίνω **απαναρκώνω** ρ. μετβ. ιαρχ] {απονάρκω-σα, -θηκα. -μένος) ναρκώνω (κάποιον) εντελώς, προκαλώ υπνηλία συν αποχαυνώνω, αποκοιμίζω.

απονάρκωση (η) [αρχ.[, **απαναρκωτικός,** -ή. -ό [1891]. **απονεκρώνω** ρ μετβ Ιμτγν] {απονέκρω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** καθιστώ (μέλος τού σώματος) ανενεργό, αναίσθητο: *η εγχείρηση απονέ- κρωσε το χέρι τουΐ* | (μτφ.) *λόγω τής οικονομικής κρίσης η αγορά έχει απονεκρωΟεί* 2. (μτφ) οδηγώ στην παρακμή, την αδράνεια: *ο iiελο- ποννησιακός Πό?.εμος απονέκρωσε την πνευματική και πολιτική ακμή τής αρχαίας Αθήνας.* — **απονέκρωση** (η), **απονεμημένος,** -η, -ο απονέμω

απονέμω ρ. μετβ. {απένειμα, απονεμή-θηκα, -μένος) **1.** προσφέρω σε (κάποιον/κάτι) σύμφωνα με την αξία (κάποιου) ή το δίκαιο: *τον απέ- νειμαν τιμές αρχηγού κράτους || ~ χάρη* (σε κρατούμενο) ΦΡ **απονέμω *δικαιοσύνη*** δικάζω ως δικαστής, σύμφωνα με το κρατούν δίκαιο

2. (συχνότ.) προσφέρω ιδιοχείρως (σε παρασημοφορίες, βραβεύσεις κ.λπ) ορισμένη τιμή (παράσημο, βραβείο, τιμητικό δίπλωμα κ.λπ.). Γετυμ αρχ < *άπο-* + *νέμω].* **απονενοημένος,** -η. -ο αυτός που γίνεται σε στιγμή απελπισίας και απόγνωσης: ο *αντοτρανματισμός τον ήταν ένα ~ διάβημα, για να τη συγκινήσει* ΣΥΝ απεγνωσμένος.

(ετυμ αρχ. μτχ παρακ. τού ρ. *άπονοονμαι* «είμαι απελπισμένος» < *άπο-* + *γοονμαι,* ρ. *νοώ* < *νονς* ΙΙ φρ. *απονενοημένο διάβημα* αποδί δει το γερμ. vermessene Handlungf **απόνερα** (τα) **1.** τα υπολείμματα ήδη χρησιμοποιημένου νερού: τα ~ *τής μπονγάδας* 2. τα νερά που απομένουν από τις χημικές κατεργασίες στις βιομηχανίες και που περιέχουν άχρηστα και χρήσιμα υλικά

3. τα ίχνη που αφήνει η αύλακα που σχηματίζει στη θάλασσα το πλοίο καθώς πλέει Επίσης **απονέρια** (σημ. 1). **απονευρώνω** ρ. μετβ {απονεύρω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** ΙΑΤΡ αφαιρώ ή αποτέμνω νεύρο από (μέρος τού σώματος): *~ δόντι 2.* (μτφ.) αποδυναμώνω αφαιρώντας βασικά στοιχεία για τη λειτουργία (θεσμού, επιχείρησης, κόμματος κ.λπ), οδηγώ στην εξασθένηση: *η απομάκρννση των παλιών, έμπειρων στελεχών απονεύρωσε την οργάνωση.* [ΕΤΥΜ < μτγν *άπονενρούμαι (-όο-)* < *άπο-* + *νενρονμαι* < αρχ. *νεύρο ν]*

απονεύρωση (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις,-ώσεων) Ι.ιατρ η αφαίρεση ή η απότμηση νεύρου ο *οδοντίατρος έκανε ~* στο *σάπιο δόντι* 2. (μτφ) η αποδυνάμωση που οφείλεται στην αφαίρεση βασικών για τη λειτουργία (θεσμού, επιχείρησης, κόμματος κ λπ.) στοιχείων. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*

ΙΕΤΥΜ < μτγν *άπονενρωσις* (σημ. 2) < *άπονενρούμαι.* Η σημ 1 αποτελεί αντιδάν. από νεολατ aponeurosis], **απονήρευτος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που δεν έχει μάθει να σκέπτεται και να ενεργεί με πονηριά, να καταλαβαίνει την πονηριά των άλλων: *μό/Λς είχε έρθει από το χωριό και. ~ όπως ήταν, τον έπιασαν κορόιδο* ΣΥΝ αθώος, άδολος, αγαθός αντ πονηρεμένος, καχύποπτος, δύσπιστος — απονήρευτα επίρρ. **απονήωση** (η) {-ης κ -ώσεως {-ώσεις. -ώσεων) (στην αεροναυτική) η ανύψωση αεροσκάφους στον αέρα από το κατάστρωμα αεροπλανοφόρου πλοίου.

[ετυμ < *απο-* + *-νήωση* (κατά το *απογείωση)* < αρχ. *ναός, νηός / νε- ώςφλ λ νανς)].* **απονιά** (η) [μεσν.] [χωρ. πληθ.} η έλλειψη κατανόησης και στοργής στη δυστυχία τού άλλου: *«για την ~ σου μες στη γειτονιά σον κάθε βράδν πίνω και μεθώ»* (λαικ. τραγ.) ΣΥΝ αναλγησία, **απονομή** (η) **1.** το να απονέμει (βλ λ.) κανείς κάτι: **~** *χάριτος! δικαιοσύνης ' βραβείον / τιμών* συν απόδοση 2. (συνεκδ.) η τελετή στην οποία απονέμει κανείς κάτι: *στην ~ παρέστησαν πολλοί επίσημοι.* [ετυμ μτγν. < αρχ. *απονέμω].* **άπονος,** -η, -ο Ιαρχ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ευαισθησίας στη δυστυχία των άλλο)ν, από έλλειψη συμπόνιας: *~ άνθρωπος || ζωή μάς πέταξες στονδρόμον την άκρη»* (τραγ.) συν άσπλαχνος, ανάλγητος αντ. σπλαχνικός, πονετικός. — **άπονα** επίρρ [μεσν.]. **άποντος,** -η. -ο (στην αργκό των αθλητικογράφων) (παίκτης) που δεν σημείωσε κανέναν πόντο κατά τη διάρκεια ενός αγώνα, **αποξαρχής** επίρρ. (λαικ.-λογοτ) **1.** ξανά από την αρχή: *«να την πε- τιέται - κι αντρειεύει και θεριεύει»* (Γ. Ρίτσος) 2. από την πρώτη στιγμή το *δήλωσε -* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αρχή.*

[ΕΤΥΜ. Συμφυρμός των *απαρχής* + *εξαρχής].* **αποξενώνω** ρ. μετβ. {αποξένω-σα, -θηκα. -μένος) απομακρύνω, καθιστώ (κάποιον) ξένο προς κάτι άλλοτε οικείο: *η τηλεόραση συχνά αποξενώνει τους ανθρώπονς || η μακρά τον απονσία στο εξωτερικό είχε ως αποτέλεσμα να αποξενωθεί από τονς φίλονς τον.*

[πτυμ. < μτγν *άποξενώ (-όω)* < αρχ *άπόξενος].* **αποξένωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) **1.** η απομάκρυνση από κάτι οικείο. *~ από γονείς / φίλονς / συγγενείς* 2. (ειδικότ.) η απομάκρυνση τού ενός από τον άλλον άνθρωπο, η μοναξιά: *η ~ των σύγχρονων μεγαλοπόλεων.* **αποξεραίνω** ρ. ♦ αποξηραίνω **απόξεση** κ. [μεσν] **αποξυση** (η) {-ης κ.-έσεως | -έσεις,-έσεων) 1.το να αποξέει (βλ.λ.) κανείς κάτι 2. ιατρ. [1896] το ξύσιμο με ειδικό ιατρικό εργαλείο (ξέστρο) κοιλότητας τού ανθρώπινου σώματος για την αφαίρεση υλικού: *~ τής μήτρας* (βλ κ λ *έκτρωση).*

[ΙλΤΥΜ < μτγν. *άπόξεσις*< αρχ. *άποξέω* Ο ιατρ ὸρ είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. curettage < curette «ξέστρο»], **απόξεσμα** (το) {αποξέσμ-ατος | -ατα, -άτων) ιατρ το υλικό που αφαι- ρείται με απόξεση από κοιλότητες τού σώματος [ετυμ μτγν. < αρχ. *άποξέω]* **αποξεχνιέμαι** ρ αμετβ. αποθ [μεσν.] {αποξεχάστηκα, -μένος) χάνω την προσοχή μου, αφαιρούμαι: *αποξεχάστηκα κοιτάζοντας τη φύση* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **αποξέω** ρ μετβ. {απέξεσ-α. αποξέσ-θηκα. -μένος) **1.** τρίβω με οξύ εργαλείο (επιφάνεια) για την αφαίρεση σωματιδίων ή τη λείανσή της, αφαιρώ ξύνοντας. *στον Μεσαίωνα συνήθιζαν να αποξέονν το κείμενο από τις περγαμηνές, για να τις ξαναχρησιμοποιήσονν* 2. ιατρ (για κοιλότητα τού ανθρώπινου σώματος) κάνω απόξεση (βλ.λ.).

[ετυμ αρχ < *άπο-* + ξεω «ξύνω»] **αποξήλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων) η αποσυναρμολόγη- ση και η απομάκρυνση μιας κατασκευής, π.χ μιας μηχανολογικής εγκατάστασης, μιας εξέδρας εκδηλώσεων κ.λπ. — **αποξηλώνω** ρ. [ΠΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. dismantling], **αποξηραίνω** ρ. μετβ [αρχ] {αποξήρα-να, -νθηκα, -μμένος) κάνω (κάτι) να ξεραθεί, το αφήνω να αφυδατωθεί, *οι στα<ρι<5ε, είναι αποξη- ραμμένες ρώγες σταφν/αού || αποξηραμμένα σύκα || διακοσμητικά αποξηραμμένα άνθη* Επίσης αποξεραίνω — αποξηραντης (ο) **αποξήρανση** (η) [1843] {-ης κ -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} η αφαίρεση τής υγρασίας από ένα σώμα, ωσότου ξεραθεί και μείνει χωρίς υγρασία ή νερό: *~ καρπών/ λιμνών.* **αποξηραντήριο** (το) [1886] {αποξηραντηρί-ου | -ων) ο τόπος στον οποίο γίνεται αποξήρανση διάφορων προϊόντων.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ secherie]. **αποξηραντικός,** -ή, -ό |1801] αυτός που σχετίζεται με την αποξή

ρανση: - *έργα*

αποξύλωση (η) ί -ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ.} ΒΟΤ η μετατροπή των κυτταρικών τοιχωμάτων των φυτών σε ξύλο. **απόξυση** (η) ♦ απόξεση **απόξω** επίρρ. -»απέξω

αποπαίδι (το) Ιχωρ. γεν.} **1.** το αποκληρωμένο παιδί · **2.** το παραμε- λημένο παιδί **3.** (γενικότ.) το παραγκωνισμένο πρόσωπο: *τον είχε για ~, να του κάνει τα θελήματα.* Επίσης **απόπαιδο. αποπαίρνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {αποπήρα} μιλώ επιθετικά, απότομα σε (κάποιον), με διάθεση να ψέξω: *τον αποπαίρνουν συνεχώς, έτσι δεν τολμά να πει ελεύθερα τη γνώμη του* ΣΥΝ. μαλώνω, κατσαδιάζω, (λόγ) επιτιμώ.

απόπατος (ο) [μτγν | (λαϊκ-παλαιότ.) ο χώρος όπου αποπατεί κανείς: *στα πα/αά σπίτια ο ~ ήταν σε εξωτερικό χώρο* ΣΥΝ αποχωρητήριο. μέρος, καμπίνες, (καθημ.) τουαλέτα. ΣΧΟΛΙΟ λ *τουαλέτα.* **αποπατώ** ρ. αμετβ {αποπατείς . | αποπάτησα} αποβάλλω από τον οργανισμό περιττώματα, κόπρανα ΣΥΝ αφοδεύω. ενεργούμαι, κάνω την ανάγκη μου – **αποπάτηση** (η) [μτγν.], **αποπάτημα** (το) | αρχ.]. < *■ ΣΧΟΛΙΟ λ *υποχωρητικός*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *αποπατώ (-έω)* «αποσύρομαι παράμερα για να αφο- δεύσω» < *απο-* + *πατώ).* **απόπειρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η δοκιμαστική προσπάθεια: *το δοκίμιό του ήταν μια πρώτη ~ προσέγγισης τού ζητήματος* 2. προσπάθεια να βλάψει κανείς τον εαυτό του ή τους άλλους· *~ αυτοκτονίας / ληστείας / βιασμού / κλοπής / εκβιασμού / φόνου.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *άπο-* + *πείρα]* **αποπειρατικός,** -ή. -ό [1866] **1.** αυτός που σχετίζεται με την απόπειρα κάποιου για κάτι **2.** γλωσς ***αποπειρατικός ενεστώτας*** βλ λ. *ενεστώτας.*

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. canatif] **αποπειρώμαι** ρ μετβ. αποθ. {αποπειράσαι. | αποπειράθηκα} δοκιμάζω (να πράξω κάτι. που βλάπτει ή αποβαίνει εις βάρος άλλων ή και τού εαυτού μου) *αποπειράθηκε να αυτοκτονήσει πέφτοντας από τον τρίτο όροφο || οι ληστές αποπειράθηκαν να βιάσουν το θύμα τους || τρεις κουκου/.οφόροι αποπειράθηκαν να /.ηστέψουν το υποκατάστημα τής τράπεζας.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άποπειρώμαι (-άο-)* < *άπόπειρα]* **αποπεμπτικός,** -ή, -ό [μτγν] αυτός που απομακρύνει, διώχνει: - *συμπεριφορά / τρόπος / ενέργεια* || (κ. ως ουσ.) *τα ξόρκια λειτουρ'γούν ως αποπεμπτικά τού κακού* **αποπέμπω** ρ. μετβ. [αρχ] {απέπεμψα, αποπέμφθηκα} απομακρύνω. διώχνω *κι από τη νέα του δουλειά τον απέπεμψαν κακήν κακώς, γιατί μάλωνε με τους προϊσταμένους του || «άκουσαν από το θυροτηλέφωνο να τους αποπέμπουν με τη φράση "αφήστε μας ήσυχους, επιτέλους!"*>> (εφημ.) **αποπερατώνω** ρ. μετβ [αποπεράτω-σα, -θηκα. -μένος} φέρω εις πέρας. ολοκληρώνω, *υποσχέθηκαν ότι σε έξι μήνες θα έχουν αποπερατώσει το έργο* ΣΥΝ τελειώνω.

[ΕΤΥΜ < μτγν *άποπερατώ (-όω)* < *άπο-* + *περατώ]* **αποπεράτωση** (η) [μτγν.] {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η ολοκλήρωση: *~ έργου / ναού / έργων ύδρευσης και αποχέτευσης* συν τέ- λειωμα αντ. έναρξη **αποπίνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {απόπια} πίνω (κάτι) μέχρι την τελευταία σταγόνα, τελειώνω (κάτι που πίνω), **απόπιομα** κ. **απόπιμα** (το) {αποπιόμ-ατος | -ατα, -άτων} τα υπολείμματα ποτού που μένουν στο ποτήρι μετά την πόση ΣΥΝ αποπότι. **αποπλάνηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** η εξαπάτηση και η εκτροπή κάποιου από τον σωστό δρόμο 2. ΝΟΜ ***αποπλάνηση παιδιών*** αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος ενεργεί ασελγή πράξη με πρόσωπο νεότερο από 15 ετών ή το παραπλανά με αποτέλεσμα να ενεργήσει ή να υποστεί τέτοια πράξη, **αποπλανώ** ρ. μετβ. {αποπλανάς | αποπλάν-ησα, -ώμαι, -άται. , -ήθη- κα, -ημένος} 1. χειραγωγώ με δόλια μέσα ΣΥΝ παρασύρω 2. (συνήθ.) παρασύρω (ανήλικο άτομο, σεξουαλικά ανώριμο ή μη υπεύθυνο για τις πράξεις του) σε ασελγή πράξη. – **αποπλανητης** (ο) [1895]. **απο- πλανήτρια** (η), **αποπλανητικός,** -ή, -ό [1886] * ·* σχολιο λ. *παρασύρω.* [ΕΤΥΜ < αρχ. *αποπλανώ (-άω)*< *άπο-* + πλανώ «πλανεύω, εξαπατώ»] **αποπλένω** ρ. μετβ κ αμετβ. [μεσν.] {απόπλυνα, αποπλύ-θηκα. -μένος}

1. ολοκληρώνω, τελειώνω το πλύσιμο 2. ξεπλένω **αποπλέω** ρ. μετβ [αρχ.] {απέπλευσα} (για πλοίο) αναχωρώ από το λιμάνι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλέω.*

αποπληθωρισμός (ο) ΟΙΚΟΝ η εξουδετέρωση τού πληθωρισμού σε οικονομικά μεγέθη, π.χ. το εθνικό εισόδημα, και η αναφορά τους σε τιμές ενός έτους βάσεως για ευχερέστερη σύγκριση *μέσαι περίοδος αποπληθωρισμού.* – **αποπληθωριστικός,** -ή. -ό, **αποπληθωρίζω** ρ. (ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ deflation] **απόπληκτος,** -η, -ο ΙΑΤΡ αυτός που έχει προσβληθεί από αποπληξία.

– **αποπληκτικός,** -ή, -ό [αρχ.| .

[ετυμ αρχ. < *άποπλήσσω* / -ττω «παραλύω, χτυπώ κάποιον καθιστώντας τον ανάπηρο» < *άπο-* + *πλήσσω* / -ττω]. **αποπληξία** (η) {αποπληξιών) ιατρ η οργανική παράλυση λόγω μειωμένης αιματώσεως τού εγκεφάλου · *παθαίνω ~*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άποπληξία* (ήδη στον Ιπποκράτη) < *άποπλήσσω,* βλ κ *άπόπληκτος*\

αποπληρωμή (η) [1896] η ολοκληρωτική εξόφληση *η ~ των χρεών.* **αποπληρώνω** ρ. μετβ {αποπλήρω-σα, -θηκα. -μένος} πληρώνω (κάτι) μέχρις εξοφλήσεως.

[ΕΤΥΜ < αρχ *άποπληρώ,* αρχική σημ. «γεμίζω, ικανοποιώ (προϋποθέσεις, υποχρεώσεις)» < *άπο-* + *πληρώ].* **απόπλους** (ο) {από-πλου, -πλουν | χωρ πληθ } (λόγ.) η αναχώρηση (πλοίου): *απαγορεύθηκε ο - λόγω θαλασσοταραχής* ΣΥΝ. σαλπάρισμα ΑΝΤ κατάπλους. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλέω.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άποπλέω]* **απόπλυμα** (το) [μτγν.] {αποπλύμ-ατος | -ατα. -άτων} (συνήθ. στον πληθ.) το ακάθαρτο νερό μετά από πλύση ΣΥΝ απόνερα.

απόπλυση (η) [μτγν.] {-ης κ -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} το τελείωμα τού πλυσίματος, το στράγγισμα των ρούχων **αποπνευματώνω** ρ. μετβ. {αποπνευμάτω-σα, -θηκα. -μένος} αφαιρώ την υλική διάσταση από (κάτι), διατηρώντας μόνο την πνευματική *οι αποπνευματωμένες μορφές των βυζαντινών εικόνων* ΣΥΝ. εξαϋλώνω.

– **αποπνευμάτωση** (η) [μεσν.]. **αποπνέω** ρ. μετβ | αρχ.| {απέπνευσα} **1.** αναδίδω (συγκεκριμένη οσμή), μυρίζω: οι *κλειστοί χώροι αποπνέουν δυσάρεστη οσμή* 2. (μτφ.) μεταδίδω (συγκεκριμένη αίσθηση): *η έκφρασή του απέπνεε χαρά και αισιοδοξία* **αποπνικτικός,** -ή, -ό [1887] κ. **αποπνιχτικός** αυτός που εμποδίζει την αναπνοή, που προκαλεί δυσφορία: *η αφόρητη ζέστη και οι καπνοί τού τσιγάρου έκαναν την ατμόσφαιρα στο δωμάτιο* - **απόπνοια** (η) {χωρ πληθ.} το να αναδίδεται οσμή ή αναθυμιάσεις [ΕΤΥΜ αρχ. < *αποπνέω].* **αποποίηση** (η) [μτγν] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το να αποποιείται (βλ.λ.) κανείς κάτι: ~ *κληρονομιάς* ΣΥΝ απόρριψη **αποποινικοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων} η κατάργηση τού ποινικού χαρακτήρα (πράξεως): ~ των *εκτρώσεων / τής μοιχείας* ΣΥΝ νομιμοποίηση ΑΝΤ ποινικοποίηση [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. decriminalisaiion]. **αποποινικοποιώ** ρ. μετβ. {αποποινικοποιείς... j αποποινικοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} καταργώ τον ποινικό χαρακτήρα (πράξεως), παύω να τη θεωρώ ως ποινικό αδίκημα *στην Ολλανδία έχουν αποποινικοποιήσει τη χρήση των ναρκωτικών* ΑΝΤ ποινικοποιώ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. decriminaliser] **αποποιούμαι** ρ. μετβ. αποθ. {αποποιείσαι. | αποποιήθηκα} (+αιτ)

1. αρνούμαι να αποδεχθώ. ~ *κάθε ευθύνη για το συμβάν* ΣΥΝ απορρίπτω 2. αρνούμαι (κάτι που δικαιωματικά μου ανήκει): ~ *τα δικαιώ- ματά μου.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άποποιούμαι (-έο-)* < *άπο-* + *ποιούμαι,* ρ *ποιώ].*

αποποιούμαι τις ευθύνες ή των ευθυνών μου; Το (αρχαίο και αρχαιοπρεπές) ρήμα **αποποιούμαι** σημαίνει «αρνούμαι. απορρίπτω, δεν αποδέχομαι» και συντάσσεται κανονικά με αιτιατική *Ουδέποτε αποποιήθηκα τις ευθύνες μου - Αποποιήθηκε τα αξιώματα που θέλησαν να του προσφέρουν - Αποποιούμαι την κατηγορία ότι.* Η σύνταξη με γενική είναι εσφαλμένη (δεν μπορούμε να πούμε *«αποποιούμαι των ευθυνών μου»)*

αποπολιτικοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως **]** χωρ. πληθ **} 1.** (για πρόσ**)** η αποστασιοποίηση από την πολιτική, η αδιαφορία για τα πολιτικά: *η ~ των νέων υπονομεύει τη λειτουργία τής δημοκρατίας* ΑΝΤ πολιτικοποίηση 2. η άρση τού πολιτικού χαρακτήρα *η ~ τής εκδή/,ωσης / τού λόγου ενός περιοδικού* ΑΝΤ πολιτικοποίηση (πβ. κ λ. *αποκομμα- τικοποίηση).* – **αποπολιτικοποιώ** ρ. {-είς .}.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. depoliticisation], **αποπομπαίος,** -α. -ο » αποδιοπομπαίος

αποπομπή (η) (λόγ.) **1.** η εκδίωξη: *αποφασίστηκε η ~ του από* τον *δικηγορικό σύλλογο* 2. (ειδικότ.) η παύση από εργασιακή θέση συν απόλυση.

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ. *αποπέμπω].* **αποπότι** (το) {χωρ. γεν.} (συνήθ στον πληθ) το απόπιομα (βλ.λ.): σε *μερικά μπαρ δεν διστάζουν να σερβίρουν στους πελάτες και τα απο- πότια άλλων.*

αποπροσανατολίζω ρ.μετβ. {αποπροσανατόλισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** δείχνω σε (κάποιον) εσφαλμένο δρόμο συν παροδηγώ 2. (συνήθ. μτφ) παραπλανώ στέλνοντας σε εσφαλμένη κατεύθυνση, αποσπώ την προσοχή κάποιου από κάτι και τη στρέφω προς κάτι άλλο: *η ενασχόληση με την ιδιωτική ζωή των πολιτικών αποπροσανατολίζει την κοινή γνώμη από τα πραγματικά προβλήματα τής χώρας.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. desorienter]. **αποπροσανατολισμός** (ο) η απομάκρυνση από την ορθή κατεύθυνση, η σκόπιμη απόσπαση τής προσοχής κάποιου από κάτι και ο προσανατολισμός του προς κάτι άλλο.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ desorientation]. **αποπροσανατολιστικός,** -ή. -ό αυτός που αποσκοπεί ή συμβάλλει στον αποπροσανατολισμό: ~ *δη/δώσεις || ο ~ ρό?<.ος τής διαφήμισης.* – **αποπροσανατολιστικ-ά / -ώς** επίρρ **αποπροσωποποιώ** ρ μετβ {αποπροσωποποιείς... | αποπροσωποποί- ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) αφαιρώ τον προσωπικό χαρακτήρα από (κάτι): *θα προσπαθήσω να αποπροσωπολοιήσω τα θέματα και να σταθώ σε ζητήματα αρχών* ΑΝΤ προσωποποιώ. **— αποπροσωπο- ποίηση** (η)

[Κι ΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. depersonalise], **απόπτυσμα** (το) | αρχ Ι {αποπτύσμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) αυτό που αποβάλλει κανείς από το στόμα του φτύνοντας ΣΥΝ φτυσιά, πτύελο, ροχάλα.

αποπτύω ρ. μετβ {απέπτυσα} (λόγ.) αποβάλλω (κάτι) από το στόμα φτύνοντας. – **απόπτυση** (η) [1896]

[κι υμ αρχ. < *άπο-* + πτύω «φτύνω»], **απόπτωση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ } (για φύλλα, τρίχες, φτέρωμα κ.ά) η απόσπαση και πτώση: *η ~ παρατηρείται περιοδικά σε διάφορα ζώα και φυτά.* **αποπυρηνικοποιημένος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει πυρηνικά

όπλα: *η Ανταρκτική έχει χαρακτηριστεί ως ~ ζώνη* [F.ΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ denuclearised] **αποπυρηνικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως j χωρ. πληθ.} η απαγόρευση χρήσεως πυρηνικών όπλων (σε ορισμένες περιοχές): *διάφορες συνθήκες επιβάλλουν καθεστώς αποπυρηνικοποίησης για κράτη, περιοχές, θάλασσες* κ.λπ – **αποπυρηνικοποιώ** ρ. {-εἰς..}.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ denuclearisation I. **αποπωματίζω** ρ μετβ. {αποπωμάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} αφαιρώ το πώμα (από μπουκάλι, δοχείο): ~ *το μπουκάλι* ΣΥΝ ξεβουλ- λώνω. – **αποπωμάτιση** (η).

[ετυμ μτγν. < *άπο-* + *πωματίζω* < *πώμα].* **απόρημα** (το) {απορήμ-ατος | -ατα, -άτων} το να απορεί κανείς, η έκφραση απορίας.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπορώ].* **απορηματικός,** -ή. -ό ΓΛΩΣΣ αυτός που εκφράζει απορία: *στην πρόταση «να ζει κανείς ή να μη ζει;» έχουμε χαρακτηριστικό παράδειγμα ~ ερώτησης.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άπορώ].* **απορημένος,** -η, -ο αυτός που κυριαρχείται από απορία, *προσπάθησα να του εξηγήσω, αλλά εκείνος συνέχιζε να με κοιτάζει* ~ ΣΥΝ αμήχανος. – **απορημένα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ < μεσον *άπορημένος/ ηπορημένος* < αρχ. *άπορώ]*

απορημένος: μεσοπαθ. μετοχή ενεργητικών ρημάτων! Μολονότι δεν υπάρχει μεσοπαθητική φωνή *(*απορούμαι)* τού **απορώ,** εντούτοις σχηματίζει μεσοπαθητική μετοχή σε *-μένος:* **απορημένος!** Αυτό συμβαίνει και με πολλά άλλα ενεργητικά στη φωνή ή στον τύπο ρήματα (δηλ. ρήμ. σε *-ω / -ώ*), τα οποία έχουν συνήθ. μέση διάθεση (σημασία): *ανεβάζω* - **ανεβασμένος,** *πονώ* - **πονεμένος.** *ανθώ* - **ανθισμένος,** *σπάζω* - **σπασμένος,** *χαλώ* - **χαλασμένος** κ ά Στις περιπτώσεις αυτές, και γενικότερα στη Νεοελληνική, η μεσοπαθ. μετοχή λειτουργεί ως ρηματικής υφής επίθετο, που δηλώνει κάτι συντελεσμένο (που έχει τελειώσει και υπάρχει ως αποτέλεσμα) είτε πρόκειται για ενέργεια είτε για κατάσταση: **πονεμένος** *άνθρωπος* (αυτός που έχει πονέσει ή και που πονά ίσως ακόμη), **ανθισμένο** *δέντρο* (που έχει ανθίσει ή και που έχει ακόμη άνθη), **σπασμένο** *τζάμι* (που έχει σπάσει ή και που εξακολουθεί να είναι σπασμένο). -► *μετοχή*

απόρθητος, -η, -ο 1. αυτός που δεν είναι δυνατόν να κυριευθεί. ~ *κάστρο* 2. αυτός που δεν έχει κυριευθεί συν. απάτητος.

|ετυμ. αρχ < *ά-* στερητ + *πορθώ,* αρχική σημ. «κυριεύω και καταστρέφω»]

απορία (η) {αποριών χωρ. πληθ. οι σημ. 4, 5} 1. η αδυναμία ή δυσκολία κατανόησης συγκεκριμένης έννοιας ή ζητήματος (συνεκδ.) η ερώτηση που θα ήθελε να υποβάλει (γραπτώς ή προφορικώς) κάποιος. *ο δάσκα) ·ος έλυσε τις ~ των μαθητών || έχετε καμιά || γράφω τις ~ μου στο τετράδιο* 2. η κατάσταση τής έκπληξης και αμηχανίας, τού να μην μπορεί κάποιος να καταλάβει κάτι· *κοιτάζω με ~·* φρ (σκωπτ.) ***απορία φάλτου, βηξ*** βλ λ *βηξ* 3. φίλος η κατάσταση τού να μην μπορεί κάποιος να βρει απάντηση σε ερώτημα ή δύσκολο πρόβλημα, πράγμα που αποτελεί αφορμή για φιλοσοφική αναζήτηση **· 4.** η έλλειψη οικονομικών πόρων, η ανέχεια, η φτώχια: *πιστοποιητικό / βεβαίωση ~ ·* 5. η αδυναμία να κάνει κανείς κάτι, το αδιέξοδο στο οποίο έχει περιέλθει κυρ. στη φρ ***εν απορία*** *(έν απορία)* σε αδιέξοδο, σε αδυναμία: «*τα μεγάλα λόγια και οι εκφραστικές χειρονομίες δεν είναι παρά φωνασκίες* ~» (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, φτώχια.* [ΕΤΥΜ αρχ. < *άπορος* Αρχικώς η λ. δήλωνε την έλλειψη διεξόδου *(πόρου)* από τοποθεσία ή κατάσταση. Στη συνέχεια, χαρακτήρισε τη συναισθηματική κατάσταση τού ίδιου τού προσώπου που βρίσκεται σε αδιέξοδο, σε αμηχανία (αρχ φρ εν *άπορίη έχεσθαι).* και τελικά δήλωσε τη γλωσσική έκφραση αυτού τού αδιεξόδου (ως ερωτήσεως). Η σημ «φτώχια, ένδεια» είναι ήδη αρχ.]. **απορίχνω** ρ. αμετβ. [μεσν.] {απόριξα} (λαικ.) (για εγκύους) αποβάλλω. – **απόριγμα** (το) σχολιο λ *ρίχνω* **άπορος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει οικονομικούς πόρους: (κ. ως ουσ.) *τα φιλανθρωπικά ιδρύματα βοηθούν τους ~ και τα ορφανά* συν φτωχός αντ εύπορος, ευκατάστατος.

[Ρ,τυμ αρχ., αρχική σημ. «αδιέξοδος, αδιάβατος». < *ά-* στερητ. + πόρος «πέρασμα, διάβαση». Η σημ. «φτωχός, ενδεής» είναι ήδη αρχ.]. **απορρέω** ρ. μετβ. [απέρρευσα} έρχομαι ως αποτέλεσμα, προκύπτω: οι *υποχρεώσεις του απορρέουν από τη σύμβαση που υπέγραψε* συν πηγάζω. σχολιο λ. *-ρρ-.*

[εγυμ αρχ. < *άπο-* + *ρέω].* **απόρρητο** (το) [απορρήτ-ου j -ων'] η υποχρέωση ή το δικαίωμα να μη γίνεται κάτι γνωστό: το ~ *τής αλληλογραφίας* || το ~ *τής εξομολόγησης* (το να μην κοινολογούνται από τον ιερέα όσα του εξομολογούνται) || *τα ~ των μυστικών υπηρεσιών* (οι πληροφορίες που δεν πρέπει να γίνουν γνωστές) || *παραβίαση τού ~ ·* ΦΡ (α) ***ιατρικό απόρρητο*** η υποχρέωση των γιατρών να μη δημοσιοποιούν στοιχεία για την υγεία των ασθενών τους (β) ***επαγγελματικό απόρρητο*** η υποχρέωση να μη δημοσιοποιούνται στοιχεία σχετικά με την επαγγελματική δραστηριότητα κάποιου, ιδ σε ανταγωνιστές του (γ) ***κρατικό απόρρητο*** η υποχρέωση να μην κοινοποιούνται στοιχεία σχετικά με την ασφάλεια τού κράτους (δ) ***τραπεζικό απόρρητο*** η υποχρέωση των τραπεζών να μη δημοσιοποιούν στοιχεία για τις καταθέσεις και τις συναλλαγές των πελατών τους **απόρρητος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν πρέπει να δημοσιοποιηθεί, που πρέπει να μείνει μυστικός. ~ *συμφωνίες* ||[*άκρως ~ έγγραφο ·* ΦΡ ***εξ απορρήτων*** (ενν. υποθέσεων) (ο) (ὁ *ἐπῖ τῶν ἀπορρήτων τοῦ βασιλέ-ως,* Πλουτ *Λούκουλλος* 17) (i) ΙΣΤ ο μυστικοσύμβουλος, το πρόσωπο που είχε πρόσβαση λόγω τού αξιώματός του στα κρατικά μυστικά (ii) (μτφ.) πρόσωπο που έχει πολύ στενές σχέσεις με κάποιον και γνωρίζει τα μυστικά του: ο ~ *τού προέδρου τής εταιρείας* 2. *απόρρητο* (το) βλ.λ. * · ΣΧΟΛΙΟ λ. *μυστικός, -ρρ-.*

[ΗΤΥΜ αρχ. < *άπο-* στερητ + *ρητός].* **απόρριμμα** (το) {απορρίμμ-ατος | -ατα. -άτων} (συνήθ στον πληθ) το αντικείμενο που πετιέται ως άχρηστο: ο *κάδος των ~* ΣΥΝ. σκουπίδι.

ΣΧΟΛΙΟ λ *-ρρ-.*

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ *απορρίπτω*|. **απορριμματοδοχείο** (το) δοχείο ή κάδος για απορρίμματα, **απορριμματοφόρο** (το) (επίσ.) το όχημα που χρησιμοποιείται για τη συλλογή και απομάκρυνση των σκουπιδιών από κατοικημένες περιοχές ΣΥΝ (καθημ.) σκουπιδιάρικο, **απορριπτικός,** -ή, -ό [18891 αυτός που περιέχει απόρριψη: ~ *απόφαση i εισήγηση.*

απορρίπτω ρ. μετβ {απέρριψα. απορρίφθηκα (λόγ απερρίφθην, -ης, -η.... μτχ. απορριφθείς, -είσα, -έν)} 1. αρνούμαι να (απο)δεχθώ: *απέρ- ριψε την πρότασή τους για συνεργασία || η αίτηση χάριτος απερρίφθη και ο κρατούμενος εκτε/.έστηκε* [| (μτφ) ο *οργανισμός του απέρριψε το μόσχευμα* 2. (ειδικότ.) δεν εγκρίνω την προαγωγή (μαθητή, φοιτητή): *απορρίφθηκε στο μάθημα τής ιστορίας.* – **απορριπτέος,** -α, -ο [μτγν]. ^ ΣΧΟΛΙΟ *ρίχνω, -ρρ-.*

[ετυμ αρχ. < *άπο-* + *ρίπτω].* **απόρριψη** (η) [αρχ.Ι {-ης κ -ίψεως | -ίψεις, -ίψεων} **1.** (α) η άρνηση (κάποιου) να εγκρίνει, να αποδεχτεί (κάποιον/κάτι): ~ *αίτησης / σχεδίου / πρότασης / αιτήματος* (β) η μη αποδοχή, αναγνώριση τής προσωπικότητας, τής αξίας, των αναγκών κ.λπ. (κάποιου): *η ~ των πρώην κρατουμένων από την κοινωνία || η ~ τού παιδιού από την οικογέ- νειά του* 2. η αποτυχία σε εξετάσεις· *η ~ του στις εξετάσεις τού στοίχισε πολύ* συν αποτυχία ANT επιτυχία **3.** ιατρ η αδυναμία τού οργανισμού να αφομοιώσει ξένο σώμα ή ιστό που εισάγεται με επέμβαση: ~ *μοσχεύματος ·* **4.** (λόγ.) το πέταμα των απορριμμάτων, **απορροή** (η) 1. η ροή από συγκεκριμένη πηγή ΣΥΝ εκροή **2.** γεΩλ η ροή των επιφανειακών νερών (από βροχή ή χιόνι) εξαιτίας πλευρικών επιφανειών με κλίση, κλιτύων κ.λπ.: */.εκάνη απορροής χειμάρ- ρων* ^ σχολιο λ *-ρρ-.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άπορρέω].* **απόρροια** (η) [χωρ. πληθ.} (μτφ.) η κατάσταση ή η διαδικασία που αποτελεί την αναγκαία και φυσική συνέπεια, το επακόλουθο συγκεκριμένου αιτίου: *η επιτυχία του στον διαγωνισμό ήταν - μακράς και σκληρής προσπάθειας* ΣΥΝ αποτέλεσμα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-, άγνοια, παρώνυμο*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπορρέω]* **απορρόφηση** (η) [1817] {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις, -ήσεων} **1.** η διαδικασία κατά την οποία μια υγρή ή αέρια ουσία εισχωρεί στους πόρους ενός σώματος ή οργανισμού και συγκρατείται στο εσωτερικό του: *η ~ τού μελανιού από το στυπόχαρτο || η ~ νερού από τις ρίζες των φυτών || η ~ θρεπτικών ουσιών από τα κύτταρα* 2. ΦΥΤΟΛ η άντληση νερού από μη διαλυτές στο νερό ουσίες **3.** ΦΥΣ η μείωση τής ενέργειας (ακτινοβολίας, ηχητικού κύματος) κατά τη διάδοσή της μέσα στην ύλη **4.** (μτφ.) η διαδικασία λήψης και χρησιμοποίησης (παροχών ή προσφερόμενων αγαθών ή υπηρεσιών): *η έγκαιρη ~ των κονδυλίων τής Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη χώρα μας για αναπτυξιακά έργα* j| *~ πιστώσεων / κεφαλαίων / δανείων / προϊόντων / εργατών* ΣΥΝ αξιοποίηση, χρήση 5. (μτφ.) η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης (μιας ομάδας) σε ένα σύνολο (ώστε παράλληλα να χάνει τα ιδιαίτερα, δια- φοροποιητικά χαρακτηριστικά της): *η ~ των μεταναστών από την ξένη κοινωνία* ΣΥΝ αφομοίωση, ενσωμάτωση · 6. (μτφ.) η αποκλειστική αφοσίωση σε δραστηριότητα, που διακόπτει οποιαδήποτε επαφή με τον περιβάλλοντα χώρο. *ήταν τόση η ~ του στη δουλειά, που είχε ξεχάσει όλους τους φίλους του* ΣΥΝ προσήλωση.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. absorption] **απορροφητήρας** (ο) **1.** (γενικά) μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την απορρόφηση αερίων ή σκόνης *~ η'λεκτρικής σκούπας* 2. (ειδικότ.) ηλεκτρική συσκευή που τοποθετείται πάνω από τη συσκευή μαγειρέματος (κουζίνα, φούρνο) και απορροφά τις οσμές και τους ατμούς κατά την παρασκευή φαγητού.

[ΕΤΥΜ. Απόδ τού αγγλ. air-extractor] **απορροφητικός,** -ή. -ό [1861J αυτός που χρησιμοποιείται για την απορρόφηση: ~ *γαρτί I ηλεκτρική σκούπα* – **απορροφητικά** επίρρ. **απορροφητίκοτητα** (η) **[** 1861**1** {χωρ. πληθ **} 1.** η ικανότητα υλικού να απορροφά: *υφη/^ή* ~ 2. ο βαθμός αξιοποίησης παροχών ή προσφερόμενων υπηρεσιών: *χαμη/.ή ~ κονδυ/ίων από την Ε.Ε.*

[ΕΤ-Ϊ-Μ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. absorptiviie]. **απορροφώ** ρ. μετβ. {απορροφ-άς κ -είς. | απορρόφ-ησα. -ώμαι, -άται.. (κ. -ούμαι), -ήθηκα, -ημένος} 1. (για σώματα, υλικά) κάνω (υγρή ουσία) να εισχωρήσει (από τους πόρους) στο εσωτερικό μου και τη συγκρατώ εντός μου: το *σφουγγάρι απορροφά το νερό* [| *το στυπόχαρτο απορροφά το μελάνι* || το *έδαφος απορροφά το νερό τής βροχής* ΣΥΝ. (καθημ.) πίνω, ρουφώ 2. ελαττώνω την ενέργεια (φωτεινής ακτινοβολίας, ηχητικού κύματος) κατά τη διάχυσή τους στο εσωτερικό μου: *ένα υ/.ικό που απορροφά θερμότητα* **3.** αφομοιώνω (κάποιον/κάτι) στο εσωτερικό μου (ώστε να γίνεται ένα με μένα): ο *οργανισμός απορρόφησε τα υγρά που είχαν συσσωρευθεί* || (μτφ.) η *κοινωνία απορρόφησε τους μετανάστες* ΣΥΝ ενσωματώνω **4.** παίρνω και αξιοποιώ (παροχές ή προσφερόμενες υπηρεσίες): ~ *κονδύλια / ανέργους σε θέσεις εργασίας 5.* (μτφ.) προκαλώ την αποκλειστική συγκέντρωση και αφοσίωση (κάποιου), δεν αφήνω περιθώρια διαφυγής: *η δουλειά του τον απορροφά και δεν βρίσκει ποτέ χρόνο για την οικο-*

γένειά τον 6. (συνήθ. το μεσοπαθ. ***απορροψώμαι***) αφοσιώνομαι, συγκεντρώνομαι αποκλειστικά σε κάτι: *δεν σε άκουσα, γιατί ήμουν απορροφημένος με το βιβ/.ίο που διάβαζα* ΣΥΝ τραβώ, συνεπαίρνω ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ·*.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *απορροφώ (-έω)* < *άπο-* + *ροφώ* Οι μτφ. σημασίες αποδίδουν το γαλλ. absorber], **απορρύθμιση** (η) {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις, -ίσεων} **1.** η διατάραξη τού κανονικού ρυθμού λειτουργίας ενός συστήματος (οργανισμού, μηχανής κ λπ) · ΦΡ ***πτητική απορρύθμιση*** το τζετ-λάγκ (βλ λ) 2. (γενικά) η δημιουργία συνθηκών αποδιοργάνωσης και γενικότερης αταξίας, που υπονομεύουν την ομαλή εξέλιξη μιας κατάστασης ~ *τής οικονομίας/ τής κυκ/οφορίας / τής λειτουργίας τού κρατικού μηχανισμού* ΣΥΝ αποδιοργάνωση. διάλυση. — **απορρυθμίζω** ρ , **απτορρυθμιστι- κός,** -ή, -ό, **απορρυθμιστικά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-* [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ dereglement] **απορρύπανση** (η) {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων} η απομάκρυνση ρυπαρών ουσιών από επιφάνεια με τη χρήση ειδικών χημικών μέσων: *η ~ των ακτών τού Σαρωνικού* — **απορρυπαίνω** ρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ depolutionj. **απορρυπαντικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό συγκεκριμένης επιφάνειας 2. ***απορρυπαντικό*** (το) χημική ουσία σε σκόνη, υγρή ή στερεά μορφή, συνήθ. διαλυτή στο νερό, που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό επιφανειών, αντικειμένων, ρούχων ΣΥΝ καθαριστικό.

[ΕΤΥΜ < μτγν *απορρυπαίνω*, απόδ. τού αγγλ detergent] **απορφανίζω** ρ. μετβ {απορφάνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** κάνω (κάποιον) ορφανό: ο *πόλεμος απορφάνισε χιλιάδες παιδιά* ΣΥΝ ορφανεύω 2. (μεσοπαθ. ***απορφανίζομαι***) (μτφ.) χάνω τον προστάτη μου, στερούμαι τον καθοδηγητικό ρόλο κάποιου: το *κόμμα απορφανίστηκε με τον θάνατο τού αρχηγού τον* — **απορφάνιση** (η) [1875 [κ **απορφανισμός** (ο) {1889].

[ΕΓΥΜ αρχ. < *άπ(ο)-* + *ορφανίζω* < *ορφανός].* **απορώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {απορείς | απόρη-σα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) αδυνατώ να εξηγήσω (κάτι) με πειστικό τρόπο, μου δημιουργείται απορία, *είναι να απορεί κανείς πού το βρίσκει τέτοιο θράσος* ΣΥΝ διερωτώμαι ♦ 2. (αμετβ.) βρίσκομαι σε κατάσταση αμηχανίας, δεν ξέρω πώς να αντιδράσω: *τον είδα να μπαίνει μέσα σαν να μη συμβαίνει τίποτα και απόρησα* ΦΡ ***απορώ και εξίσταμαι*** (από το τροπάριο προς τη Θεοτόκο «*Τήν ωραιότητα τής παρθενίας Σου . τί δέ ονομάσω σε, απορώ καί εξίσταμαι»)* δοκιμάζω κατάπληξη, δεν μπορώ να καταλάβω την αιτία ή τη σκοπιμότητα γεγονότος ή πράξης: *«απορεί και εξίσταται για τη θρυλούμενη υποψηφιότητά του με το κόμμα αυτό»* (εφημ) 3. (η μτχ. ***απορημένος,*** *-η, -ο) (α)* αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση απορίας: *τον κοιτούσε επί ώρα απορημένος* (β) έκπληκτος.

ΙΕΤΥΜ < αρχ *απορώ (-έω)* < *άπορος* (βλ λ)], **αποσαθρωνω** ρ μετβ {αποσάθρωσα. -θηκα, -μένος) **1.** καθιστώ (κάτι) εντελώς σαθρό, ολότελα σάπιο, έτοιμο να διαλυθεί (κυρ μεσοπαθ.): *τα θεμέλια τού κτηρίου αποσαθρώθηκαν* ΣΥΝ σαπίζω, αποσυνθέτω 2. (μτφ.) προκαλώ ριζική φθορά, καταστρέφω τα θεμέλια, τις βάσεις: *αποσαΟρωμένη οικονομία / Κοίνοωία* [ΕΤΥΜ < *απο-* + *σαθρώνοχ σαθρός* «ετοιμόρροπος, σάπιος»], **αποσάθρωση** (η) [1845] {-ης κ -ώσεως \ χωρ πληθ.} **1.η** διαδικασία κατά την οποία διάφοροι φυσικοί παράγοντες, όπως ο αέρας ή το νερό. δρουν πάνω σε εκτεθειμένα πετρώματα ή δομικά υλικά προκαλώ- ντας αποσύνθεση των συστατικών τους *η ~ των θεμελίων τής οικίας* 2. η πλήρης εξασθένηση και αποσύνθεση πράγματος ή κατάστασης με τη διάλυση των συνεκτικών του στοιχείων *η - τού θεσμού τής οικογένειας* ΣΥΝ αποσύνθεση, διάλυση 3. ΙΑΙΡ η διάλυση ενός δισκίου μετά την κατάποσή του.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γερμ. Verwitterung]. **αποσαρίδι** (το) {αποσαριδ-ιού | -ιών} (λαικ.) το σκουπίδι που μαζεύει η σκούπα

[ΕΤΥΜ < *αποσαρώνω* (υποχωρητ) < μεσον. *άποσαρώ* < *άπο-* + *σαρώ (-όω)* «σκουπίζω», βλ κ. *σαρώνω*\. **αποσαφηνίζω** ρ. μετβ {αποσαφήνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} καθιστώ (κάτι) απολύτως σαφές, διευκρινίζω: *η κυβέρνηση πρέπει να αποσαφηνίσει τις προθέσεις της σχετικά με την οικονομική πο?.ιτική* ΣΥΝ. διασαφηνίζω, επεξηγώ, (λαίκ.) κάνω λειανά ΑΝΤ συσκοτίζω Επίσης **αποσαφώ** [αρχ.] {-είς } ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *διασαφηνίζω.*

[ετυμ μτγν < *άπο-* + *σαφηνίζω* < *σαφηνής*< *σάφα* «σαφώς»], **αποσαφήνιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων) **1.** η διευκρίνιση κατά τρόπο σαφή. ώστε να μην υπάρχουν απορίες, παρεξηγήσεις, σκοτεινά σημεία σε *πρόσφατη συνέντευξή του επιχείρησε την ~ των θέσεων τού κόμματός του στο θέμα αυτό* ΣΥΝ διασαφήνιση ανι συ- σκοτισμός 2. γλΩΣΣ η άρση τής αμφισημίας σε ένα κείμενο (λ.χ. μέσω των συμφραζομένων). — **αποσάφηση** (η) [1893]

[ΕΤΥΜ Η γλωσσολ σημ. αποδίδει το αγγλ. disambiguation], **αποσβένω** ρ. μετβ. {απόσβεσ-α, -θηκα (καθημ -τηκα), -μένος} **1.** εξοφλώ βαθμιαία οφειλόμενο ποσό *χρειάζομαι δύο χρόνια για να απο- σβέσω το δάνειο* ΣΥΝ ξεχρεώνω, αποπληρώνω 2. καλύπτω το κόστος (ενός πράγματος) από τα έσοδα που προκύπτουν με τη χρήση του το *μηχάνημα τού κόστισε αρκετά, αλλά σε έναν χρόνο θα το αποσβέσει, αν πάνε καλά οι δουλειές* Επίσης (αρχαιοπρ.) **αποσβεννύω** < *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόσβεση*

[ΕΤΥΜ Μεταπλ. τ τού μτγν *άποσβεννύω* (πβ. κ μεσν *άποσβήνω)* < *άπο-* + αρχ. *σβέννυμι / σβεννύω* (βλ. λ *σβήνω)].* **απόσβεση** (η) {-ης κ -έσεως | -έσεις, -έσεων) **1.** η διαδικασία βαθμιαίας εξόφλησης οφειλόμενου ποσού: ~ *χρέους / δανείου* ΣΥΝ εξόφλη

ση, αποπληρωμή 2. η κάλυψη τού ποσού που δαπανήθηκε για συγκεκριμένη αγορά, η κάλυψη τού κόστους, τής δαπάνης, η ανάκτηση των χρημάτων που ξοδεύτηκαν με την παραγωγική αξιοποίηση τού προϊόντος που αγοράστηκε: *μπορεί να κοστίζει ακριβά το μηχάνημα, αλλά, αν το δουλέψεις σωστά, σε δύο χρόνια θα κάνεις* ~ 3. ΟΙΚΟΝ η μείωση τής αξίας ενός οικονομικού στοιχείου (λ.χ. των μηχανημάτων εργοστασίου λόγω φθοράς, παλαίωσης, τεχνολογικής προόδου κ.ά.), η οποία αναπληρώνεται λογιστικά με ετήσιες κρατήσεις επί των ακαθάριστων εσόδων, ανάλογες τής αξίας τού στοιχείου 4. ΦΥΣ η μείωση τού πλάτους ταλάντωσης (λ χ. εκκρεμούς) λόγω απώλειας ενέργειας 5. (κυριολ -σπάν.) το ολοσχερές σβήσιμο, η κατάσβεση. [ΕΤΥΜ < αρχ. *άπόσβεσις* < *άποσβέννυμι*, βλ. κ. *σβήνω*. Οι οικον και νομ σημ. αποδίδουν το γαλλ. amortissement]

ΣΧΟΛΙΟ Το ρήμα αποσβεννύω και ο μεταπλασμένος τύπος αποσβένω έχουν πολύ περιορισμένη χρήση Αντ' αυτών χρησιμοποιείται περισσότερο η περίφραση (ρήμα + ουσιαστικό) κάνω απόσβεση, το ίδιο όπως αντί τού *παρατηρώ* (κάποιον) λέμε *κάνω παρατήρησης κάνω κατάθεση αντί* τού καταθέτω κ.τ.ό. Για το ρ *σβεννύω*

Ι *σβένω*, βλ το λ. *σβήνω* στο οποίο εξελίχθηκε.

+ ακολεξικοποιημένο ρήμα

αποσβεστικός, -ή, -ό [1858] αυτός που σχετίζεται με την απόσβεση: ~ *προθεσμία* (εντός τής οποίας πρέπει να ασκηθεί το δικαίωμα, αλλιώς θα αποσβεσθεί).

αποσβεστήρας (ο) (ενν κραδασμών) τηχνολ το αμορτισέρ (βλ.λ).

{L-JYM Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. amortisseur]. αποσβολώνω ρ. μετβ {αποσβόλω-σα, -θηκα, -μένος} 1. κάνω (κάποιον) να βρεθεί σε κατάσταση αμηχανίας, να τα χάσει σε τέτοιο βαθμό, που να μη μπορεί να αρθρώσει λέξη 2. (συνήθ η μτχ ***αποσβολωμένος***, *-η, -ο)* άφωνος από έκπληξη· *ένας ολόκληρος κόσμος στεκόταν ~ μπροστά στο θέαμα τής έκρηξης* ΣΥΝ άλαλος, άναυδος, εμβρόντητος, κοκκαλωμένος. — αποσβόλωμα (το) ΣΧΟΛΙΟ λ *εμβρόντητος* [ΕΤΥΜ < μεσν. *άπασβολώ* (κατά τα σύνθ με *άπ(ο)-)* < μτγν. *άπασβο- λοΰμαι* «μαυρίζω με καπνιά» < *άπ(ο)-* + *άσβολώ (-όω)* «καταστρέφω, θαμπιόνω, τυφλώνω» < *άσβο/.ος (ή)* «καπνιά» < I.E *as- «ξηρότητα, στεγνότητα». πβ. σανσκρ. asah «στάχτη», λατ. ar-d-ere «καίω», γερμ. Asche «στάχτη», αγγλ. ash κ ά. Ομόρρ αρχ *άζ-ομαι* «ξηραίνομαι» (< *asd-), *άζ-αλέος* κ ά. Το β' συνθ. τής λ *άσ-βολος* πιθ προέρχεται από το ρ. *βά/Ijo* Η λ. περιγράφει τη συνήθεια που επικρατούσε στο Βυζάντιο, σύμφωνα με την οποία άλειφαν με καπνιά *(άσβολον)* το πρόσωπο τού διαπομπευομένου. επιφέροντάς του μεγάλη ντροπή], απόσειση (η) [μτγν] {-ης κ. -είσεως | χωρ. πληθ } η διαδικασία απαλλαγής από δυσάρεστη κατάσταση, η ανατροπή: ~ *κατηγορίας / ευθυνών* ΣΥΝ αποτίναξη, αναίρεση, ανασκευή, αποσείω ρ μετβ [αρχ] {απέσεισα. αποσείστηκα (λογιότ. απεσεί- σθην, -ης, -η...)} (λόγ.) 1. διώχνω από πάνω μου, απαλλάσσομαι από (δυσάρεστη κατάσταση): *απέσεισαν τον ζυγό τής σκλαβιάς* ΣΥΝ ξεφορτώνομαι, αποτινάζω 2. (μτφ.) απαλλάσσομαι από (ηθικό / νομικό κ.λπ.) βάρος, κατηγορία, ο *κατηγορούμενος προσπάθησε να αποσεί- σει τις κατηγορίες που διατυπώθηκαν εναντίον του* || ~ *συκοφαντία / υπόνοια / ευθύνη* ΣΥΝ αποκρούω, αποσιώπηση (η) [μτγν] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το να μη μιλήσει κάποιος για κάτι, συνήθ επιλήψιμο, η αποφυγή ώστε να μη γίνει γνωστό ~ *τής κατάχρησης / τής παρανομίας.* αποσιωπητικά (τα) [1888] ΓΛΩΣΣ σχολιαστικό σημείο στίξεως (βλ.λ) που αποτελείται από τρεις τελείες (...) και δηλώνει είτε απλή παράλειψη είτε συνειδητή αποσκόπηση που επιτρέπει ποικίλα σχόλια από τον αναγνώστη

αποσιωπητικά: ελλειπτικότητα - παράλειψη. Σημειολογικώς τα αποσιωπητικά δηλιόνονται με τρεις τελείες (.) και χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν (α) ελλειπτικότητα και (β) παράλειψη. Όταν ο γράφων δεν θέλει να αναφέρει ρητά κάτι, είτε γιατί δεν θέλει να το σχολιάσει είτε για να αφήσει ελεύθερο τον αναγνώστη να λειτουργήσει συνειρμικά με βάση τα συμφραζόμενα και να δώσει τη δική του ερμηνεία, τότε ο γράφων (ιδίως ο λογοτέχνης) καταφεύγει στην ελλειπτική γραφή (στα αποσιωπητικά), που δεν συνδέονται με τη δομή τής πρότασης (όπως η τελεία, το *κόμμα* ή το *ερωτηματικό),* αλλά με τον σχολιασμό των λεγομένων *(σχολιαστική στίξη).* Η *αποσιώπηση -όσο* και αν φαίνεται οξύμωρο- είναι η μεγίστη μορφή σχολιασμού, γιατί λειτουργεί με βάση τον ελεύθερο συνειρμό τού αναγνώστη και μπορεί να λάβει ποικίλη έκταση Τόσο η ποίηση όσο και η πεζογραφία χρησιμοποιούν πολύ τα αποσιωπητικά Το ίδιο σημείο στίξεως (οι τρεις τελείες) δηλώνει και οποιαδήποτε παράλειψη λέξεων, φράσεων, προτάσεων (μεγάλη ή μικρή, συνεχή ή διακοπτόμενη) κάνει ο γράφων, όταν χρησιμοποιεί στο κείμενό του παραθέματα ή αποσπάσματα από κείμενα άλλων ή και δικά του *(διακειμενική χρήση)* Στην περίπτωση αυτή. για να μη συγχέεται η ελλειπτικότητα με την παράλειψη, είναι προτιμότερο τα αποσιωπητικά να μπαίνουν σε ορθογώνιες αγκύλες ([..]).

αποσιωπώ ρ. μετβ. [αρχ.] [αποσιωπάς... j αποσιώπ-ησα, -ώμαι, -άται-ήθηκα, -ημένος} 1. αποφεύγω σκόπιμα να μιλήσω για κάτι, συνήθ. επιλήψιμο, ώστε να μη γίνει γνωστό: *αποσιώπησε το συμβάν από τους δικούς του, γιατί δεν ήθελε να ανησυχήσουν* ΣΥΝ αποκρύπτω, προσπερνώ 2. (ειδικότ για αξιόποινες πράξεις) συγκαλύπτω με τη σιωπή μου, δεν φέρνω σκόπιμα στην επιφάνεια την αλήθεια *καταβάλλονται προσπάθειες από πολιτικούς κύκ?.ους να αποσιωπηθεί*

η υπόθεση τής δωροδοκίας υψηλά ισταμένων προσώπων ΣΥΝ αποκρύπτω σχολιο λ *σιωπώ.* **απόσκατα** (τα) {χωρ. γεν. πληθ.) (!-οικ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. (επιτατ) τα κόπρανα 2. τα υπολείμματα κοπράνων φρ ***σκατά κι απόσκατα*** για να δηλωθεί εμφατικά η απογοήτευση. η αποτυχία κ λπ.. *-Πώς πήγαν οι δουλειές φέτος:* **αποσκελετωμένος,** -η. -ο 1. αυτός που έχει αδυνατίσει σε υπερβολικό βαθμό, ώστε να φαίνονται τα κόκκαλά του· αυτός που θυμίζει σκελετό: ~ *μορφές από τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως* ΣΥΝ αποστε- ωμένος, λιπόσαρκος, πετσί και κόκκαλο 2. (μτφ.) αυτός που έχει χάσει τη ζωτικότητα και τη δυναμικότητά του. που βρίσκεται σε κατάσταση μαρασμού, **αποσκευή** (η) (συνήθ. στον πληθ) 1. το σύνολο των πραγμάτων που μεταφέρει κανείς όταν ταξιδεύει (βαλίτσες, δέματα κ.λπ.): *έλεγχος / βαγόνι / καροτσάκι / χώρος αποσκευών* 2. (μτφ.) ***οι αποσκευές (κάποιου)*** το σύνολο των πραγμάτων που έχει επιτύχει κανείς στη ζωή του και τον χαρακτηρίζουν ως πρόσωπο *οι επιστημονικές του ~ δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικές* {[*«τη βρίσκουμε με ένα βραβείο Όσκαρ και τρεις διακρίσεις στις αποσκευές της»* (εφημ.) ΣΥΝ εφόδια, επιτεύγματα. (μτφ) οπλισμός
[εγυμ μτγν. < *από-* + *σκευή.* Η μτφ. σημ. είναι μεταφρ δάνειο, λ.χ. γαλλ son bagage litteraire esi ires minee «οι φιλολογικές του αποσκευές είναι ελάχιστες»], **απόσκιος,** -ια, -ιο (λαικ.) 1. αυτός που κάνει σκιά ή βρίσκεται σε σκιά συν σκιερός 2. ***απόσκια*** (τα) {χωρ. γεν.} (α) μέρος που δεν το βλέπει ο ήλιος, που έχει σκιά (β) (μτφ.) το βάθος, μέρος στο οποίο δεν διακρίνεται κανείς, *έπιασες τ'~ και δεν φαίνεσαι.* **αποσκίρτηση** (η) [μεσν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η ζαφνική εγκατάλειψη τού χώρου (πολιτικού, στρατιωτικού κ.λπ), στον οποίο είχε ενταχθεί κανείς (και η προσχώρηση σε άλλον): *η - τού βου/.ευ- τή από τον κυβερνητικό συνασπισμό / το κόμμα του | | η ~ μιας χώρας από τη συμμαχία στην οποία ανήκε* ΣΥΝ μεταπήδηση **αποσκιρτώ** ρ αμετβ. {αποσκιρτάς.. | αποσκίρτησα] εγκαταλείπω τον χώρο στον οποίο είμαι ενταγμένος (και προσχωρώ σε άλλον): *ομάδα βουλευτών αποσκίρτησε από το κόμμα παραμονές των εκλογών* (ετυμ < αρχ. *άποσκιρτώ* < *άπο-* + *σκιρτώ (-άω)* «αναπηδώ»] **αποσκληρυντικός,** -ή, -ό 1. αυτός που έχει την ιδιότητα να απομα- κρύνει τα άλατα από το σκληρό νερό · - *ουσίες* 2. ***αποσκληρυντικό*** (το) η ουσία που χρησιμοποιείται για να απομακρύνει τα άλατα από το σκληρό νερό.
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. water-softener], **αποσκληρύνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {αποσκλήρ-υνα κ. -ανα, -ύνθηκα κ. -άθηκα, -υμμένος} 1. κάνω (κάτι) πιο σκληρό από όσο προηγουμένως 2. (μτφ) κάνω (κάποιον) να δείχνει ακόμα μεγαλύτερη σκληρότητα, να συμπεριφέρεται με εντελώς άπονο και σκληρόκαρδο τρόπο · *τα προβλήματα τής ζωής τον τον έχουν αποσκ/.ηρυνει* · **3.** αφαιρώ τη σκληρότητα (τού νερού). Επίσης **αποσκληραίνω. – αποσκλήρυνση** (η) [1851 [, **αποσκληρυντής** (ο), **αποσκοπώ** ρ μετβ. {αποσκοπείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (+σε) έχω ως σκοπό, αποβλέπω στην επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος. *η εισαγωγή υπολογιστών στην εκπαίδευση αποσκοπεί στην εξοικείωση του μαθητή με τη νέα τεχνολογία* συν σκοπεύω, επιδιώκω ΣΧΟΛΙΟ λ *αποβλέπω* [ΕΙΥΜ < αρχ. *αποσκοπώ*, αρχική σημ. «αποστρέφω το βλέμμα από όλα τα άλλα αντικείμενα και το προσηλο)νω σε ένα. κοιτάζω σταθερά», < *άπο-* + *σκοπώ* Η σημερινή σημ. είναι μεσον]

αποσκοπώ: συνώνυμα. Τόσο το **αποσκοπώ** όσο και το **αποβλέπω** είναι αρχαίες λέξεις, που -με πιο εύχρηστο και παλιό στην Αρχαία το *αποβλέπω-* δήλωναν ότι «παύω να κοιτάζω οτιδήποτε άλλο και συγκεντρώνω το βλέμμα και την προσοχή μου σε κάτι. προσηλώνομαι και επιδιώκω κάτι». Και τα δύο εξελίχθηκαν βαθμηδόν στη σημ τού «σκοπεύω σε κάτι, επιδιώκω να πετύχω ορισμένο σκοπό». Το **στοχεύω** είναι νεολογισμός τής δεκαετίας τού '80 και τονίζει την έννοια τού **στόχου:** «θέτω και προσπαθώ να πετύχω ορισμένο στόχο, δηλ ορισμένο σκοπό» Είναι μάλλον προϊόν μεταφραστικής απόδοσης τού αγγλ aim at (το aim προήλθε από το μέσ. γαλλ aesmer, που ανάγεται στο λατ. aestimare «εκτιμώ»), το οποίο, όπως το ελλην. **σκοπεύω** (+αιτ. / +σε), σημαίνει τόσο το «σημαδεύω τον στόχο» όσο και «αποσκοπώ, επιδιώκω έναν σκοπό».
Κίναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι αυτό που σημαίνει ο νεολογισμός *στοχεύω* δηλωνόταν στην Αρχαία με το **στοχάζομαι!** Συγκεκριμένα. το *στοχάζομαι,* προτού φθάσει στην αφηρημένη σημ τού «υπολογίζω - σκέπτομαι - διανοούμαι», είχε (στην Αρχαία) τη σημ τού *σκοπεύω* («σημαδεύω - αποσκοπώ»): *άλλον στοχαζόμε- νος έτυχε τούτου* (ρήτωρ Αντιφών) «άλλον σημάδευε και πέτυχε αυτόν» - *στοχάζομαι τής σωτηρίας* (Ιλιάτ.. *Νόμοι*) «αποσκοπώ στη σωτηρία»

αποσκορακίζω ρ. μετβ. {αποσκοράκισα} (λόγ.) **1.** αποδιώχνω, στέλνω στο ανάθεμα · 2. (για αρχαία κείμενα) αφαιρώ. (ες)οβελίζω (τα χωρία που θεωρούνται νόθα) **– αποσκορακισμός** (ο) [μτγν] κ. **απο- σκοράκιση** (η) [1866].
[ΕΤΥΜ μτγν. < *άπο-* + *σκορακίζω.* σύνθ εκ συναρπαγής από τη φρ *ές κόρακας*]
απόσμηξη (η) {-ης κ -ήξεως | -ήξεις. -ήξεων) ΙΑΤΡ η πλύση και ο καθαρισμός πληγής ή σωματικού οργάνου με διάφορες φαρμακευτικές μεθόδους · ~ *μήτρας* **– αποσμηκτικός,** -ή, -ό [1782], **αποσμήχω** ρ [μτγν.]
[ΕΤΥΜ. < μτγν *απόσμηξις* < *αποσμήχω* < *άπο-* + *σμήχω* «τρίβω, χτυπώ», βλ. κ. *σμήγμα].* **αποσμητικος,** -ή, -ό 1. αυτός που έχει την ιδιότητα να απομακρύνει δυσάρεστες οσμές: - *ουσίες* 2. *αποσμητικό* (το) (α) παρασκεύασμα σε υγρή, στερεά ή αέρια μορφή (σπρέι), που καταπολεμεί την κακοσμία τού ιδρώτα (λ.χ. στις μασχάλες) ή εμποδίζει την εφίδρωση (β) (κατ' επέκτ) κάθε ουσία που καλύπτει τη δυσοσμία και αναδίδει ευχάριστη μυρωδιά: ~ *χώρου.*
[ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. deodorant], **αποσόβηση** (η) [μτγν.] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η αποτροπή δυσάρεστης και ανεπιθύμητης κατάστασης, εξέλιξης ή κινδύνου: *η ~ τής πωλήσεως τής εταιρείας με αδιαφανείς διαδικασίες* ΣΥΝ. ματαίωση. εξουδετέρωση **αποσοβώ** ρ. μετβ. {αποσοβείς... | αποσόβη-σα (λόγ. απεσόβησα), -θηκα, -μένος} προλαβαίνω να παρεμποδίσω την πραγματοποίηση (ανεπιθύμητης ή δυσάρεστης εξέλιξης), αποτρέπω (κίνδυνο): ο *κίνδυνος επέκτασης τής πυρκαγιάς αποσοβήθηκε χάρη στην έγκαιρη επέμβαση τής πυροσβεστικής* | | ο τερματοφύλακας *με την επέμβασή του αποσόβησε βέβαιο γκολ* ΣΥΝ απομακρύνω. ματαιώνω, εξουδετερώνω. [ΕΤΥΜ < αρχ *αποσοβώ (-έω)* < *άπο-* + *σοβώ* · διαφορετική σημ είχε ως αμετβ. (βλ. λ. *σοβώ)* (ως μετβ.) «απομακρύνω, διώχνω»], **απόσπαση** (η) {-ης κ. -άσεως Ι -άσεις, -άσεων} 1. (λόγ.) ο αποχωρισμός κομματιού από το σώμα στο οποίο ανήκε ΣΥΝ αποκόλληση 2. (λόγ) η απόκτηση (πράγματος που ανήκε σε άλλον) ~ *με τη βία* [| - *εδαφών από γειτονικό κράτος* 3. η απόκτηση (από κάποιον) πράγματος που επιθυμεί, που του χρειάζεται 4. η απομάκρυνση (κάποιου) από δραστηριότητα, το να κάνει κανείς κάποιον να αφαιρεθεί, να μειώσει την προσοχή του 5. (για υπαλλήλους) η προσωρινή μετακίνηση υπαλλήλου από την οργανική του θέση σε άλλη, κυρ για την κάλυψη έκτακτων αναγκών: *κανονικά εργάζομαι στα κεντρικά γραφεία είμαι / ήρθα εδώ με ~ για όσον καιρό υπάρχει φόρτος εργασίας* [ΕΤΥΜ < μτγν. *απόσπασις* (σημ I) < αρχ. *αποσπώ* (βλ.λ) Η σημ. «απόκτηση» αποδίδει το γαλλ. arrachement, ενώ η σημ. «μετάταξη (υπαλλήλου)» αποδίδει το γαλλ. detachement]

απόσπαση - μετάθεση - μετάταξη. Οι τρεις αυτές εργασιακές ρυθμίσεις / σχέσεις διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους: **απόσπαση (αποσπώ / αποσπώμαι)** είναι η προσωρινή, για ένα προσδιορισμένο διάστημα, μετακίνηση υπαλλήλου από τη μόνιμη θέση του σε άλλη *(Αποσπάστηκε για πέντε μήνες στο Υπουργείο Παιδείας - Πήρε απόσπαση στο γραφείο τού υπουργού)* **μετάθεση (μεταθέτω / μετατίθεμαι)** είναι η αλλαγή εργασιακού χώρου ενός υπαλλήλου από μια υπηρεσία σε μιαν άλλη, που βρίσκεται συνήθως σε άλλη γεωγραφική περιοχή *(μετάθεση από την πρωτεύουσα στην επαρχία μετάθεση από τη Θεσσαλονίκη στα Γιάννενα - μετάθεση από το κεντρικό κατάστημα τής Τράπεζας στο παράρτημα τού Ψυχικού)* **μετάταξη (μετατάσσω / μετατάσσομαι)** είναι η οριστικού χαρακτήρα μεταβολή τής εργασιακής σχέσης ενός υπαλλήλου από μια θέση σε μιαν άλλη *(Μετατάχθηκε από το Υπουργείο Παιδείας στο Υπουργείο Δικαιοσύνης Πήρε μετάταξη από τη Δημόσια Ηκπαίδενση στο Πανεπιστήμιο).* Και οι τρεις σχέσεις υπάγονται στις δυνατές **μετακινήσεις** ενός υπαλλήλου (με τη γενική έννοια τής λέξης *μετακίνηση)*

απόσπασμα (το) (αποσπάσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το τμήμα ενός συνόλου (συνήθ. κειμένου), κομμάτι που παρουσιάζεται αποκομμένο από το σώμα στο οποίο ανήκει *λογοτεχνικό / ποιητικό ~ | | ~ από το Ευαγγέλιο / από ομιλία / από άρθρο | | γνωστά ~ από όπερες* συν κομμάτι. τμήμα, μέρος · (γραπτού κειμένου) περικοπή, χωρίο, εδάφιο 2. φιλολ **α*ποσπάσματα*** (τα) (λατ. fragmenta) τα σωζόμενα τμήματα από το έργο κλασικών (συνήθ. αρχαίων) συγγραφέων τα ~ *των προσω- κρατικών* [[*γνωρίζουμε τη φιλοσοφική σκέψη τον Πρακ? ·.είτον μέσα από τα σωζόμενα* ~ **3.** μικρό τμήμα (στρατιωτικό, αστυνομικό) που αποσπάται από τη μονάδα του για την εκτέλεση ειδικής υπηρεσίας: *εκτελεστικό* (που έχει ως αποστολή την εκτέλεση όσων έχουν καταδικαστεί σε θάνατο) / *καταδιωκτικό* ~ [[- *χωροφν/.ακής* φρ **στο *από- σπασμα*** για εκτέλεση (ενώπιον εκτελεστικού αποσπάσματος): *χιλιάδες πατριώτες στάλθηκαν ~ από τους κατακτητές | | έλεγε αγανακτισμένος ότι τους εμπόρους ναρκωτικών πρέπει να τους στέλνουν* ~. [ΕΓΥΜ αρχ., αρχική σημ «τεμάχιο, τμήμα». < *αποσπώ* (βλ.λ.). Η σημ. «τμήμα κειμένου» είναι μτγν. και πρωτοαπαντά στο υποκ. *άποσπα- σμάτι* ον].
αποσπασματάρχης (ο) [1833] {αποσπασματαρχών} επί κεφαλής στρατιωτικού ή αστυνομικού αποσπάσματος.
αποσπασματικός, -ή. -ό [1898] αυτός που δεν διατηρεί την ενότητα των στοιχείων από τα οποία αποτελείται, που παρουσιάζεται σε αποσπάσματα: *η ~ μετάδοση τής συνέντευξης δεν επιτρέπει* τον *σχηματισμό π/νήρους και αντικειμενικής γνώμης | | ~ λόγος! μέτρα* (που δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα στο σύνολό του) συν τμηματικός, κομματιαστός, ασυνεχής. **– αποσπασματικ-ά / -ώς** [1880] επίρρ., **αποσπασματικότητα** (η).
[ΕΙΥΜ Απόδ τού γερμ. fragmentarisch Η λ. πρωτοαπαντά στη μετάφραση ενός γλωσσολογικού έργου των Whitney-Jolly από τον Γεώργιο Χατζιδάκι]
αποσπερίς επίρρ (λαϊκ) κατά το βράδυ, την ώρα που νυχτώνει. Επίσης **αποσπέρας.**
[ΕΤΥΜ < μεον *αποσπέρας* < φρ *άπό εσπέρας* (< *εσπέρα)* + κατάλ. *-ίς.* πβ *αποβραδίς}*
Αποσπερίτης (ο) (χωρ πληθ } ο πλανήτης Έσπερος (Αφροδίτη), που εμφανίζεται πρώτος το βράδυ και εξαφανίζεται τελευταίος το πρωί (ως Αυγερινός).

(ΕΤΥΜ. μεσν. < *άποσπέρας* (βλ.λ.)Ι **αποσπερματίζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {αποσπερμάτισα} (αρχαιοπρ.- σπάν.) (για άνδρα) εκχύνω σπέρμα ΣΥΝ εκσπερματίζω, χύνω. – **απο- σπερματισμός** (ο) Ιμεσν], **αποσττερμάτιση** (η) [μτγν.| **αποσπερνός**, -ή, -ό [μεσν.] κ. **αποσπερινός** αυτός που γίνεται κατά τις βραδινές ώρες· ~ *ώρες* || *«διαβάτη αποσπερνέ»* (Μ. Μαλακά- σης) ΣΥΝ βραδινός, εσπερινός, **αποσπόρι** (το) {δύσχρ αποσπορ-ιού | -ιών} (λαϊκ.-συνήθ μειωτ.) το τελευταίο παιδί που γεννήθηκε από ηλικιωμένους (συνήθ.) γονείς ΣΥΝ (λόγ.) υστερότοκος, **αποσπώ** ρ. μετβ. {αποσπάς.. | απέσπασα, αποσπ-ώμαι, -άται -άστη- κα (λόγ. -άσθηκα). -ασμένος (λόγ. απεσπασμένος)) 1. αποχωρίζω (ένα κομμάτι) από το σύνολο στο οποίο ανήκει: *μετά τον εκτροχιασμό τής αμαξοστοιχίας δύο βαγόνια αποσπάστηκαν από το τρένο* ΣΥΝ αποκολλώ. αποσυνδέω 2. (συνήθ. με τη βία, με αυθαιρεσία ή πλάγιες μεθόδους) κάνω δικό μου (κάτι που δεν μου ανήκει δικαιωματικά): *τον αποσπούσαν μεγάλα χρηματικά ποσά με εκβιασμό* **3.** (μτφ.) απομα- κρύνω (κάποιον) από δραστηριότητα ή κάνω (κάποιον) να αφαιρεθεί, να μειώσει την προσοχή του: *θέλουν με κάθε τρόπο* να *αποσπάσουν τον γνιο τους από τα ναρκωτικά* || *μίλα σιγά. γιατί τον αποσπάς από τη μελέτη* **4.** κατορθώνω να κερδίσω (κάτι που επιθυμώ ή μου χρειάζεται): *απέσπασε το πρώτο βραβείο ερμηνείας για τον ρόλο της* || *η εθνική ομάδα απέσπασε ισοπαλία εκτός έδρας* || *απέσπασε τη θετική απάντηση που επιθυμούσε* ΣΥΝ. κερδίζω, εκμαιεύω, πετυχαίνω 5. (για υπαλλήλους) παίρνω (κάποιον) από την οργανική θέση που κατέχει και (τον) τοποθετώ προσωρινά σε άλλη: *τον απέσπασαν σε ένα νησί τής άγονης γραμμής* || (συχνά η μτχ. ***αποσπασμένος,*** *-η. -ο) είναι καθηγητής αποσπασμένος σε ακριτικό χωριό τής Β. Ελλάδας.* ■*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόσπαση*.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *άποσπώ* < *άπο-* + *σπώ (-άω)*, βλ κ. *σπάζω)* **απόσταγμα** (το) {αποστάγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το προϊόν (συνήθ οινοπνευματώδες υγρό ή αιθέριο έλαιο) απόσταξης διαφόρων ουσιών: - *οίνου* 2. (μτφ.) το βαθύτερο νόημα μιας αξίας, το ουσιαστικό της περιεχόμενο: ~ *τής ανθρώπινης σοφίας* || *τα λόγια του αποτελούν ~ πείρας* ΣΥΝ πεμπτουσία, καταστάλαγμα.

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ *αποστάζω)* **αποσταζω** ρ. μετβ. [αρχ.] {απέσταξα, αποστάχθηκα, αποσταγμένος (λόγ απεσταγμένος)} υποβάλλω (ουσία) σε διαδικασία απόσταξης· ΦΡ ***απεσταγμένο νερό*** το νερό που προέρχεται από την απόσταξη τού φυσικού νερού με πλήρη απαλλαγή του από τις κάθε είδους προσμείξεις. – **αποστακτικός,** -ή, -ό **αποσταθεροποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η σκόπιμη ανατροπή τής σταθερότητας (σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικο επίπεδο): *ξένοι κύκλοι απεργάζονται την ~ τής εθνικής μας οικονομίας* || *εμπρηστικές δηλώσεις έχουν στόχο την - στα Βαλκάνια* ΣΥΝ. υπονόμευση

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. destabilisation] **αποσταθεροποιητικός**, -ή, -ό αυτός που προκαλεί αποσταθεροποίηση: *η χώρα αντή χαρακτηρίζεται συχνά ως - παράγοντας στην περιοχή της* – **αποσταθεροποιητικά** επίρρ [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ destabilising] **αποσταθεροποιώ** ρ. μετβ {αποσταθεροποιείς, j αποσταθεροποίησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} διαταράσσω ή ανατρέπω τη σταθερότητα μιας κατάστασης (σε πολιτικό, κοινωνικό ή οικονομικό επίπεδο) *η πρόσφατη κρίση αποσταθεροποιεί την κατάσταση στην αγορά* ΑΝΤ σταθεροποιώ.

{ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. destabilise] **αποσταίνω** ρ αμετβ {απόστασα. -μένος} (λαϊκ.-λογοτ.) αισθάνομαι έντονα τα σημάδια τής κούρασης, *απόστασα και έκατσα να ξεκουραστώ* ΣΥΝ κουράζομαι, καταπονούμαι, αποκάμνω ΑΝΤ ξαποστaίνω.

– **απόσταμα** (το) Ιμεσν] κ **αποσταμός** (ο) [μεσν].

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ. *άφίσταμαι*, από τον μεσν αόρ *άποστάθηκα*, κατά το σχήμα *ζεστάθηκα - ζεσταίνω*, *πικράθηκα - πικραίνω*].

αποσταίνω ή αποστένω; Η γραφή με *-αι-* **(-αίνω),** που είναι και η επικρατέστερη, προϋποθέτει ότι ο ενεστώτας σχηματίστηκε αναλογικά από τον νεότερο αόριστο *απο-στάθηκα (αφίσταμαι)*. που συνέπιπτε με τα *ζεστάθηκα, πικράθηκα* κ λπ Έτσι. όπως λέμε *ζεστάθηκα - ζεστ-αίνω, πικράθηκα - πικρ-αίνω*, είπαμε και *κατα- στάθηκα* - **καταστ-αίνω.** *παραστάθηκα* - **παραστ-αίνω, συσταίνω** και **αποστ-αίνω, ξαποστ-αίνω** Ο Γ Χατζιδάκις (ακολουθούμενος από τον Ν Ανδριώτη) γράφει **αποστ-ένω, αναστ-ένω** κ.ο κ. με **-ένω** κατά το σχήμα *(αν)έστεσα - (ανα)στένω*, διότι μαρτυρείται τ. *ανέ-* ■ *στεσεναπό* πολύ παλιά (2ος / 3ος αι μ Χ.) και τ **στένω** ήδη τον 8ο αι μ Χ. Οπωσδήποτε, η ορθογράφηση με *-αι-* όλων των ρημάτων σε **-αίνω** (Μ. Τριανταφυλλίδης) και επιστημονικής βάσεως δεν στερείται και αποτελεί γενικότερο μορφολογικό. άρα και ορθογραφικό. σύστημα

αποστακτήρας (ο) |1881| συσκευή χρησιμοποιούμενη για την απόσταξη (βλ.λ.) διάφορων ουσιών.

|ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. (appareil) distillatoire].

αποστάλθηκα ρ. ->αποστέλλω

αποσταλίνοποίηση (η) {-ης κ -ήσεως | χωρ. πληθ.} η απομάκρυνση από τον σταλινισμό (βλ.λ.), η αποκήρυξη των αρχών και μεθόδων του [ειυμ Απόδ. τού αγγλ. destalinisation] **απόσταμα** (το) ♦ αποσταίνω **αποσταμένος**, -η, -ο -+ αποσταίνω **αποσταμός** (ο) * αποσταίνω

απόσταξη (η) [αρχ] {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} 1. χημ μέθοδος διαχωρισμού ενός μείγματος στα συστατικά του με εξάτμιση και υγροποίηση, που βασίζεται στη διαφορά πτητικότητας των συστατικών του 2. η εκροή υγρού κατά σταγόνες. -- **αποστάξιμος,**-η,-ο **απόσταση** (η) {-ης κ. -άσεως Ι -άσεις, -άσεων} **1.** το διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ δύο (τοπικών ή χρονικών) σημείων *η - Αθηνών - Κορίνθου* || *οι δύο πόλεμοι είχαν μεγάλη χρονική ~ μεταξύ τους* ΦΡ *(α)* ***εξ αποστάσεως / από απόσταση*** *από* μακριά: *παρακολουθούσα τις εξελίξεις ~* || *εξ αποστάσεως εκπαίδευση* (β) **σε *απόσταση*** μακριά, χωρίς να επιτρέπεται η προσέγγιση (γ) ***κρατώ (κάποιον) σε απόσταση*** δεν επιτρέπω την ανάπτυξη οικειότητας, δεν δίνω θάρρος (σε κάποιον) (δ) ***κρατώ / αφήνω απόσταση*** κρατώ μια διαφορά, αφήνω ένα διάστημα (από τα προπορευόμενα οχήματα) κατά την οδήγηση, ώστε να μειωθεί ο κίνδυνος τής σύγκρουσης (ε) **σε *απόσταση ασφαλείας*** βλ λ. *ασφαλής* (στ) ***απόσταση ασφαλείας*** απόσταση τέτοια που να επιτρέπει την ασφαλή κίνηση ή συναναστροφή, που να αποτρέπει οποιονδήποτε κίνδυνο: *να τηρείς - από το προπορευόμενο όχημα* (ζ) **σε *απόσταση βολής*** (i) (κυριολ.) τόσο κοντά, ώστε να μπορεί ο στόχος να βληθεί από όπλο. εντός βεληνεκούς (ii) (μτφ) αρκετά κοντά (η) ***απόσταση / ακτίνα ακοής*** βλ λ. *ακοή* (θ) (μτφ) **κρατώ** / ***τηρώ τις αποστάσεις*** κρατώ τυπική στάση χωρίς οικειότητα 2. (συνεκδ.) το μήκος τού παραπάνω διαστήματος 3. (ειδικότ) ΓΕΩΜ (α) το μήκος τού ευ- θύγραμμου τμήματος που συνδέει δύο σημεία (β) ***απόσταση σημείου από ευθεία*** (επίπεδο) το μήκος τού ευθύγραμμου τμήματος που είναι κάθετο από το σημείο στην ευθεία (στο επίπεδο) 4. ΦΥΣ το μήκος τής διαδρομής που διανύει κινούμενο αντικείμενο 5. (ειδικότ) η μεγάλη τοπική, χρονική, ποιοτική διαφορά μεταξύ σημείων: *οι δορυφόροι κατάργησαν τις - μεταξύ χωρών και λαών* 6. (μτφ.) η διαφοροποίηση ανάμεσα σε ανθρώπους ή ομάδες ανθρώπων, καταστάσεις, διαδικασίες ή συστήματα αξιών: *δεν υπάρχει μεγάλη ~ στις αντι/λήψεις τους* [ΕΤΥΜ < αρχ ά;τόσΓασις< *άφίστημι* «απομακρύνω» < *άφ-* (< *άπο-)* + *i'στημι* Οι φρ. *κρατώ τις αποστάσεις* και *κρατώ κάποιον σε απόσταση* αποδίδουν αντιστοίχως τις γαλλ. garder les distances και tenir quelqu'un a distance), **αποστασία** (η) {αποστασιών} (μειωτ.) **1.** η εκούσια αποχώρηση μελών ενός κόμματος / πολιτικού σχηματισμού από αυτό (συχνά με προσχώρησή τους σε αντίπαλη παράταξη), με σκοπό την αποδυνά- μωσή του και την πολιτική φθορά του 2. ΙΣΤ ***Αποστασία*** (η) η ανατροπή τής κυβέρνησης τής Ενώσεως Κέντρου το 1965 με την αποχώ- ρηση βουλευτών της και τα γεγονότα που ακολούθησαν (βλ κ *1ου- λιανά, λ ιουλιανός)*

[f.tym μτγν. < αρχ. *άποστατώ (-έω)* < **άποστατός* < ρ. *άφίστημι* «απομακρύνω»]

αποστασιόμετρο (το) {αποστασιομέτρ-ου | -ων) όργανο για τη μέτρηση τής απόστασης: ~ *λέιζερ*.

|ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ distance meter] **αποστασιοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (στο θέατρο) η αποευαισθητοποίηση και συναισθηματική αποφόρτιση τόσο τού ηθοποιού από τον ρόλο που υποδύεται όσο και τού θεατή από τον σκηνικό ήρωα, αλλά και γενικότ. από κάθε έργο τέχνης που παρακολουθεί, ώστε να αναπτυχθεί απέναντι τους μια αντικειμενική και κριτική στάση, χωρίς την επίδραση τής συναισθηματικής φόρτισης ή τής ταύτισης με τον ρόλο 2. (γενικότ) η δημιουργία αποστάσεων που οδηγούν στη διαφοροποίηση και τη συναισθηματική αποδέσμευση από μια κατάσταση πραγμάτων ή ένα πρόσωπο· η τήρηση συναισθηματικής αποστάσεως από τα γεγονότα, η αποφυγή ταύτισης με πρόσωπα και καταστάσεις, *ο πρώην πρωθυπουργός επανέλα- βε την απόφασή του για - από τις πο/.ιτικές εξελίξεις* [ετυμ Ο θεατρικός όρ. είναι απόδ. τού γερμ. Verfremdung, που πλάστηκε από τον B. Brecht], **αποστασιοποιούμαι** ρ. αμετβ. αποθ {αποστασιοποιείσαι . j αποστασιοποίή-θηκα, -μένος} 1. απομακρύνομαι ή κρατώ αποστάσεις (από κάτι), ώστε να διαφοροποιηθώ (από αυτό) ή να αποφύγω τη συναισθηματική δέσμευσή μου (με αυτό), αποφεύγω την εμπλοκή μου (σε μια κατάσταση): <5fK *έχει ακόμα αποστασιοποιηθεί από το οικο- γενειακό του περιβάλλον, εξακολουθεί να ενεργεί ως παιδί και όχι ως ενήλικος* 2. διαχωρίζω τη θέση μου (από κάτι) *ο κυβερνητικός εκ~ πρόσωπος αποστασιοποιήθηκε από τις δη/.ώσεις τού υπουργού* συν διαφοροποιούμαι. *· σχολιο λ *αποθετικός* **αποστάτης** (ο) {αποστατών}, **αποστάτισσα** (η) {αποστατισσών) (κακόσ.) 1. πρόσωπο που εγκαταλείπει την πολιτική παράταξη στην οποία ανήκει, με σκοπό να πλήξει το κόρος και την ισχύ της και προσχωρεί σε αντίπαλο κόμμα συν προδότης 2. (σπάν) πρόσωπο που αρ- νείται την κατεστημένη μορφή εξουσίας και κινείται στασιαστικά ή εξεγείρεται για την ανατροπή της: *πνίγηκε στο αίμα το κίνημα των αποστατών* συν κινηματίας, στασιαστής 3. (γενικότ) πρόσωπο που αρνείται τις αρχές του, εγκαταλείπει την ιδεολογία ή τη θρησκεία του 4. (ειδικότ. για ιερείς) πρόσωπο που εκούσια απέβαλε το ιερατικό σχήμα. Επίσης **αποστάτρια** (η) {αποστατριών} – **αποστατικός,** -ή, -ό [μτγν], **αποστατώ** ρ. [αρχ.] {-είς. } [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άποστατώ (-έω)*, βλ. λ. α;τοστασια| . **αποσταφυλα** (τα) τα σταφύλια που απομένουν στα κλήματα μετά τον τρύγο.

αποστεγνώνω ρ. αμετβ κ. μετβ. {αποστέγνω-σα, -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) στεγνώνω εντελώς ♦ 2. (μετβ.) (μτφ.) χάνω κάθε αίσθηση, διάθεση ή ενδιαφέρον, δεν έχω ζωτικότητα: *η καθημερινή ταλαιπωρία και η αγωνία να προλάβουμε τα πάντα, κάποια στιγμή μας αποστεγνώνει.* – **αποστέγνωσπ** (η). **αποστεγνωτικός,** -ή, -ό. **αποστειρώνω** ρ. μετβ. [1896] {αποστείρω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** απολυμαίνω ουσία ή αντικείμενο από κάθε είδους μικροοργανισμό ή παράσιτο, εκθέτοντάς τα σε υψηλή θερμοκρασία για ορισμένο χρονικό

διάστημα· ~ *τα σκεύη / τις γάζες* / το *μπιμπερό / τα ρούχα / τα χειρουργικά εργαλεία* συν απολυμαίνω, παστεριώνω 2. (μτφ.) δεν έχω καμία επαφή με το εξωτερικό μου περιβάλλον ζω και δημιουργώ απομονωμένος από τις κοινωνικές εξελίξεις, ο *δημιουργός μιας τέχνης αποστειρωμένης, που δεν λαμβάνει υπ' όψιν του τα γεγονότα, είναι σαν να ζει κ/.εισμένος σε γυάλινο πύργο* [ΕΤΥΜ < *απο-* + *στειρώνω* < *στείρος*, μεταφρ. δάνειο, απόδ. τού γαλλ steriliser Το μτγν. *άποστειρώ (-όω)* είχε τη σημ. «καθιστώ στείρο»], **αποστείρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η απολύμανση ουσίας ή αντικειμένου από κάθε μικροοργανισμό ή παράσιτο με έκθεση σε υψηλή θερμοκρασία: *η ~ των οδοντιατρικών εργαλείων* – **αποστειρωτικός,** -ή, -ό

[ΕΙΥΜ Απόδ τού γαλλ sterilisation. Το μεσον. *άποστείρωσις* είχε τη σημ «στειρότητα»]

αποστειρώτήρας (ο) η συσκευή που χρησιμοποιείται για την αποστείρωση, π.χ. ιατρικών εργαλείων.

[ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. sterilisateur]. **αποστέλλω** ρ. μετβ. [αρχ.[{απέστειλα, αποστάλθηκα (λόγ απεστά- λην, -ης, -η.), απεσταλμένος} (λόγ.) 1. στέλνω το *Συμβούλιο Ασφα- λείας απέστειλε διεθνή ειρηνευτική δύναμη στην εμπόλεμη ζώνη* [| ~ *συγχαρητήριο μήνυμα στον νεοεκλεγέντα βουλευτή* | | ~ *επιστολή / δέμα* **2.** (η μτχ. ***απεσταλμένος,*** *-η, -ο)* βλ λ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή*. **αποστένω** ρ. αποσταίνω

αποστέργω ρ μετβ. [αρχ] {απέστερξα) (λόγ) αποποιούμαι, δεν αποδέχομαι (με έντονο τρόπο): *αποστέργει κάθε είδους τιμές και κο/.α- κευτικές εκδηλώσεις* **a posteriori** λατ. (προφέρεται *α ποστεριόρί)* επίρρ.· ελλην. *εκ των υστέρων* για κάτι που γίνεται αφού έχει συντελεστεί πρώτα κάτι άλλο. ~ *εκτίμηση τής κατάστασης* | | *η γνώση δεν προϋπάρχει, αλλά προκύπτει από την εμπειρία των γεγονότων, δημιουργείται* ~ ΑΝΓ a priori, εκ των προτέρων

[ΕΙΥΜ < λατ. a posteriori < posterior, συγκρ. βαθμός τού επιθ. poster(us) «ύστερος» < επίρρ. post «ύστερα, μετά»] **αποστερώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {αποστερείς... (αποστέρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) (+από) 1. στερώ (κάποιον από κάτι), δεν επιτρέπω να έχει κάποιος (κάτι), του το αφαιρώ· τον *αποστέρησε από όλες τις χαρές τής ζωής* ΣΥΝ απογυμνώνω 2. (μεσοπαθ ***αποστερούμαι)*** χάνω χωρίς τη θέλησή μου (κάτι που μου ανήκει): *αποστερήθηκε τα πο/.ιτικά του δικαιώματα* συν χάνω, στερούμαι – **αποστέρηση** (η) [αρχ.]. **αποστεώνομαι** ρ. αμετβ αποθ. [1843] {αποστεώ-θηκα. -μένος} **1.** αδυνατίζω υπερβολικά, με αποτέλεσμα να διακρίνονται τα κόκκαλά μου: *έχει αποστεωθεί από τη δίαιτα'* ΣΥΝ (λαϊκ.-εκφραστ) μένω πετσί και κόκκαλο **2.** (μτφ. η μτχ. ***αποστεωμένος,*** *-η. -ο)* αυτός που είναι υπερβολικά συντηρητικός, που αδιαφορεί για τις εξελίξεις, που έχει αποκτήσει πνευματική αγκύλωση: - *αντιλήψεις* συν άκαμπτος ** ΣΧΟΜΟ λ. *αποθετικός*.

[ΕΙΥΜ < *απ(ο)-* + *οστό* (< αρχ. *όστοϋν),* πληθ. *οστά* (ασυναίρετος τ. *όστέα),* μεταφρ δάνειο *από* γαλλ. s'ossifier]. **αποστέωση** (η) 11854J {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} το υπερβολικό αδυνάτισμα, ο>στε να φαίνονται τα κόκκαλα. σχολιο λ *-ωση*. **αποστηθίζω** ρ. μετβ. {αποστήθισα} απομνημονεύω (κάτι), ώστε να μπορώ να (το) πω από μνήμης, «από στήθους» (πβ. λ. *παπαγαλίζω)* fΕΤΥΜ μτγν., σύνθ εκ συναρπαγής από τη φρ. *από στήθους*]. **αποστήθισή** (η) {-ης κ. -ίσεως | χωρ πληθ.} η απομνημόνευση (σε τέτοιον βαθμό), ώστε να μπορεί κανείς να πει κάτι από μνήμης (όπως ακριβώς είναι): *η ~ τού μαθήματος* (πβ. λ. *παπαγαλία)* **απόστημα** (το) {αποστήμ-ατος **|** -ατα, -άτων} **1.** ιαίρ η συσσώρευση πυώδους υγρού σε νεοσχηματισμένη κοιλότητα (πβ. λ. *εμπύημα)* 2. (μτφ.) κάθε σύμπτωμα κοινωνικής παθολογίας (εγκληματικότητα, ναρκωτικά κ λπ.): *τα ναρκωτικά έχουν καταντήσει το μεγαλύτερο ~ τής κοινωνίας μας*

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «απόσταση, διάστημα», < *άφίστημι* «απο- μακρύνω» Ο ιατρ όρ απαντά ήδη στον Ιπποκράτη], **αποστηματικός,** -ή, -ό ιμτγν] αυτός που αποτελεί ή σχηματίζεται ως απόστημα ΣΧΟΛΙΟ λ *διάστημα*. **απόστιχο** (το) [μτγν] ΕΚΚΛΜΣ (συνήθ. στον πληθ.) τροπάριο που ψάλλεται στο τέλος τού εσπερινού ή τού όρθρου **αποστολέας** (ο/η) {(θηλ. αποστολ-έως) [-είς, -έων) **1.** πρόσωπο που στέλνει (επιστολή, τηλεγράφημα, δέμα κ.λπ) σε κάποιον αποδέκτη 2. (συνεκδ) το αναγραφόμενο στην πάνω αριστερά ή στην πίσω πλευρά μιας επιστολής όνομα, το οποίο δηλώνει την προέλευσή της. *γράμμα χωρίς* ~ ΑΝΤ παραλήπτης, αποδέκτης.

Επίσης (λόγ) **αποστολεύς** (ο/η) [αρχ.] {αποστολέως}.

[ετυμ < αρχ *αποστολεύς* < *αποστέλλω*). **αποστολή** (η) **1**. η πράξη ή η διαδικασία, με την οποία στέλνεται (κάτι κάπου): *δε?αίο / έξοδα αποστολής* | | *- συστημένης επιστο'λής / δέματος / στρατευμάτων / βοήθειας* | | *η ~ διαστημόπλοιου στον Άρη* **2.** (συνεκδ) ό,τι αποστέλλεται, ιδίως ομάδα ή σύνολο ατόμων που απο- στέλλονται αντιπροσωπευτικά για την εκτέλεση διατεταγμένης υπηρεσίας ή την επιτέλεση συγκεκριμένου σκοπού: *η ~ κυανοκράνων αφίχθη στη Βοσνία μέσω Ιταλίας* | | *οι αθ/.ητικές ~ έφθασαν στην πόλη τέ/.εσης των αγώνων* **3.** (συνεκδ) το έργο ή η πράξη που ανατίθεται προς εκτέλεση: *επικίνδυνη -* | | *~ υψηλού κινδύνου* φρ ***αποστολή /επιχείρηση αυτοκτονίας*** αποστολή με ελάχιστες πιθανότητες επιτυχίας και κίνδυνο απώλειας τής ζωής των αποστελλομένων **4.** έργο ιδιαίτερης βαρύτητας, θεωρούμενο ως σκοπός, στόχος ή προορισμός: ~ του *σχολείου είναι η διάπλαση χαρακτήρων*)) *δεν έχει συναίσθηση τής ~ του* ΣΥΝ σκοπός, προορισμός.

ΙΕΤΥΜ αρ^. < *αποστέλλω].*

Αποστολια (η) γυναικείο όνομα.

αποστολικός, -ή. -ό [μτγν] **1.** αυτός που ακολουθεί τις αρχές των Αποστόλων, που ιδρύθηκε από τους Αποστόλους ή συμφωνεί προς τα έργα και τη διδασκαλία τους: *Αποστο?.ική Διακονία τής Εκκλησίας τής Ελ/.άδος* | | ~ *κανόνες* (συλλογή κανόνων γύρω από το εθιμικό δίκαιο σχετικά με τη λατρεία στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες) / *ρήσεις* / *διδαχές* / *διαδοχή* 2. αυτός που διέπεται από ιδιαίτερη θέρμη και ενθουσιασμό για την επιτέλεση συγκεκριμένου σκοπού: *έφερε σε πέρας το έργο που του ανατέθηκε με ~ πάθος.* – **αποστολικ-ά** / **-ώς** [1876] επίρρ.

Απόστολος (ο) {Αποστόλ-ου | -ων, -ους} **1.** καθένας από τους δώδεκα μαθητές τού Χριστού, που κήρυξαν το Ευαγγέλιο, ο ~ *Πέτρος*· κατ' επέκτ. και για τον προσκληθέντα με το όραμα τής Δαμασκού Παύλο (Απόστολο των Εθνών), ο οποίος διέδωσε τη χριστιανική διδασκαλία στον ελληνορωμαϊκό κόσμο από τα Ιεροσόλυμα μέχρι τη Ρώμη 2. ΕΚΚΛΗΣ. το εκκλησιαστικό βιβλίο που περιέχει περικοπές απο τις Επιστολές και τις Πράξεις των Αποστόλων για ανάγνωση στη Θεία Λατρεία **3.** (συνεκδ.) καθεμιά από τις παραπάνω περικοπές, που διαβάζονται στην εκκλησία· *φθάσαμε στην εκκλησία την ώρα που ο ψάλτης διάβαζε τον ~* **4.** (μτφ ως προσηγορικό) αυτός που με ιδαίτερη θέρμη υποστηρίζει μια ιδέα. ιδεολογία και αγωνίζεται για τη διάδοσή της: ~ *τής δημοκρατίας / τής ειρήνης / τής αγάπης* 5. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Αποστολής** (σημ 5)

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αγγελιαφόρος, διαβιβαστής μηνυμάτων», < *άποστέλλω*. Στην Π Δ. οι Εβδομήκοντα χρησιμοποίησαν τη λ. ως απόδοση τού εβρ salah με τη σημ. «αγγελιαφόρος τού Θεού», αλλά η λ. έγινε ευρύτερα γνωστή λόγω τής συνδέσεώς της με τους δώδεκα Αποστόλους τού Χριστού στην Κ.Δ.. όπου η λ χρησιμοποιείται για όσους επιλέχθηκαν από τον Ιησού Χριστό να συγκροτήσουν τον κύκλο των μαθητών του· η σύνδεση τής λέξης με τους μαθητές τού Χριστού προέρχεται από την «αποστολή» τους στην οικουμένη για να κηρύξουν το ευαγγέλιο, πβ. Ματθ 28. 19 *(πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη...).* Η λ *άπόστολος* δεν χρησιμοποιήθηκε ως κύριο όνομα παρά μόνο μετά τον 17ο αι.]. **αποστομώνω** ρ. μετβ. {αποστόμω-σα, -θηκα, -μένος} φέρνω (κάποιον) σε τόσο δύσκολη θέση. ώστε να μην ξέρει τι να πει, να μη μπορεί να ανοίξει το στόμα του: του *έδωσε την κατάλ/.ηλη απάντηση και τον αποστόμωσε.* – **αποστόμωση** (η) [αρχ.].

{ΕΤΥΜ < μτγν. *άποστομώ (-όω)* < αρχ. *άποστόμωσις* (υποχωρητ) < *άπο-* + *στόμα].*

αποστομωτικός, -ή, -ό [1893] αυτός που αποστομώνει, που προκαλεί τόση αμηχανία, ώστε να είναι αδύνατη κάθε αντίδραση: - *απάντηση / ειλικρίνεια* ΣΥΝ αφοπλιστικός. –**αποστομωτικ-ά/-ώς** [1891] επίρρ. **αποστραβώνω** ρ. μετβ. {αποστράβω-σα, -θηκα, -μένος} 1. κάνω (κάτι) πιο στραβό από όσο ήταν προηγουμένως · 2. (μτφ.) παρέχω σε (κάποιον) ερεθίσματα τόσο κακής ποιότητας, που επαυξάνουν την άγνοια και την αμάθειά του: *δεν έπαιρνε που δεν έπαιρνε τα γράμματα, έμπλεξε και με κακές παρέες, που τον αποστράβωσαν* **3.** (μεσοπαθ. ***αποστραβώνομαι)*** *(α)* χάνω εντελώς την όρασή μου, δεν βλέπω τίποτα (β) (μτφ.) χάνω την αληθινή γνώση, βυθίζομαι στην άγνοια και την αμάθεια, *αποστραβώθηκε όλη μέρα μπροστά στην τηλεόραση!* ΑΝΤ ξεστραβώνομαι, **αποστραγγίζω** ρ. μετβ. [μτγν] {αποστράγγι-σα κ -ξα, -στηκα, -σμέ- νος κ -γμένοςΙ 1. αποξηραίνω επιφάνεια με την ολική αφαίρεση τού υγρού που περιέχει· *αποστραγγίζουν ελώδεις εκτάσεις, για να τις μετατρέψουν σε καλ/.ιεργήσιμες* ΣΥΝ στεγνώνω, αποξηραίνω 2. (μτφ.) εκμεταλλεύομαι σε υπερβολικό βαθμό (κάποιον/κάτι) αφαιρώντας τα ζωτικά του στοιχεία: *κατάφεραν να αποστραγγίσουν όλες τις πλουτοπαραγωγικές πηγές τού νησιού* ΣΥΝ απομυζώ, ξεζουμίζω. – **αποστράγγιση** (η) 11879) κ. **αποστράγγισμα** (το) [μτγν.Ι, **αποστραγγιστικός,** -ή, -ό [1879] **αποστρατεία** (η) [1833] {αποστρατειών} 1.η περίοδος που ακολουθεί την αποστράτευση, κατά την οποία ο εν ενεργεία αξιωματικός καθίσταται απόστρατος (βλ. κ λ *αποστρατεύω)* 2. (συνεκδ.) η κατάσταση στην οποία βρίσκεται στρατιωτικός που έχει απομακρυνθεί από την ενεργό δράση· ιδίως στη ΦΡ ***εν αποστρατεία*** *(έν άποστρατείφ): στρα- τψ/ός* ~· κ. μτφ για περίοδο απραξίας, μη δημιουργικής απασχόλησης *ηθοποιός* ~ **3.** (μτφ.) η περίοδος κατά την οποία έχει αποχωρήσει κανείς από την ενεργό (επαγγελματική) δράση, η περίοδος μετά τη συνταξιοδότηση.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. retraite] **αποστράτευση** (η) [1833] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων) **1.** η απομάκρυνση από την ενεργό υπηρεσία (αξιωματικού που καθίσταται πλέον απόστρατος) 2. η λήξη κατάστασης επιστράτευσης ή έκτακτης κινητοποίησης στρατιωτικών μονάδων αντ επιστράτευση – **αποστρατευπκός,** -ή, -ό 11833]. **αποστρατεύω** ρ. μετβ. [μτγν] {αποστράτευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. απομακρύνω αξιωματικό των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας από την ενεργό υπηρεσία, κατόπιν αποφά- σεως τού αρμόδιου οργάνου για τις κρίσεις των αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας: *κατά* τις *έκτακτες κρίσεις η κυβέρνηση αποστράτευσε τρεις υποστρατήγους* | | *απο- στρατεύθηκε με τον βαθμό τού ταξιάρχου 2.* (για εφεδρικά σώματα) κηρύσσω τη λήξη τής εφεδρείας, τής επιστράτευσης (κάποιου) **3.** (μεσοπαθ ***αποστρατεύομαι)*** (μτφ.-σκωπτ.) παύω να ασκώ το επάγγελμά μου, παίρνω σύνταξη, **αποστρατιωτικοποίηση** κ. (εσφαλμ.) **αποστρατικοποίηση** κ. (σπάν.) **αποστρατοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων) η απομάκρυνση ή η απαγόρευση τής παρουσίας στρατιωτικών δυνάμεων σε συγκεκριμένη περιοχή ΑΝΙ στρατιωτικοποίηση.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. demilitarisation].

αποστρατιωτικοποίηση ή αποστρατικοποίηση; Επειδή ο όρος δηλώνει την απομάκρυνση στρατιωτικών δυνάμεων (στρατιωτών) από μια περιοχή, η σωστή λ. είναι **απτοστρστιωτικο-ποίηση** Τ'ο **αποστρατικοποίηση** (με θέμα *στρατικο-'.)* είναι προφανώς εσφαλμένο και είναι προϊόν ανομοιωτικής απλολογίας, από την οποία δεν σιγήθηκε μόνο η β' συλλαβή *-τι-,* αλλά ολόκληρο το -am-, κάνοντας τη λέξη αγνώριστη... Τα ίδια. φυσικά, ισχύουν και για τα **αποστρατιωτικοποιώ** και **αποστρατιωτικοποιημένη** (ζώνη) Σπανιότερα χρησιμοποιείται επίσης ο τύπος **αποστρατοποίηση** με τη σημασία «απομάκρυνση τού στρατού»
► *ανομοίωση*

αποστρατιωτικοποιώ ρ. μετβ {αποστρατιωτικοποιείς.. | αποστρατιωτικοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) αποσύρω από μια περιοχή τις στρατιωτικές δυνάμεις που έχω εγκαταστήσει κυρ. στη μτχ **σποστρστιωτικοποιημένος,** *-η, -ο: ~ νησί / ζώνη AST* στρατιωτικοποιώ [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. demilitarise], **απόστρατος** (ο/η) [1833] {αποστράτ-ου [-ων, -ους} 1. στρατιωτικός που έχει αποστρατευθεί: *Ένωση Αποστράτων* || (κ ως επίθ) ~ *αξιωματικός!.* (ως ουσ.) κυρ. για αξιωματικό που παραλείφθηκε στις προαγωγές και αποχώρησε υποχρεωτικά από το στράτευμα ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόμαχος.*

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. rctraiiej **αποστρέφω** ρ μετβ [αρχ.) {απέστρεψα, αποστράφηκα, απεστραμμέ- νος} 1. στρέφω (το πρόσωπο, το βλέμμα, την προσοχή) σε άλλη κατεύθυνση: *οι Συο κατηγορούμενοι απέστρεφαν τα β/^έμματά τους από ντροπή* · 2. (μεσοπαθ. *σποστρέφομσι)* διαπνέομαι από αισθήματα αντιπάθειας και μίσους για (κάποιον/κάτι) ~ *τη βία / την υποκρισία / τους δειλούς* ΣΥΝ απεχθάνομαι. σιχαίνομαι, μισώ **αποστρογγυλεύω** ρ. μετβ. {αποστρογγύλε-ψα, -φθηκα. -μένος} κάνω (κάτι) εντελώς στρογγυλό, **αποστροφή** (η) {χωρ πληθ **} 1.** η έντονη αντιπάθεια και απέχθεια συν. αποτροπιασμός, αηδία, (λαΐκ.) σιχαμάρα, (λόγ) βδελυγμία 2. (σπάν) η στροφή, το γύρισμα (προσώπου, βλέμματος) προς άλλη κατεύθυνση · 3. ρη ι ΟΡ. το σχήμα λόγου κατά το οποίο ο ομιλητής δια- κόπτοντας τη ροή τού λόγου του στρέφεται προς συγκεκριμένο πρόσωπο (παρευρισκόμενο ή όχι), σε προσωποποιημένο αντικείμενο ή σε αφηρημένη ιδέα *σε μια ~ τού λόγου του απευθύνθηκε στη νεολαία || η ομιλία του περιείχε μια ~. ευθεία βολή κατά τού προκατόχον του.* [hi υμ αρχ. < *άποστρέφω.* Η ρητορική σημ. προήλθε από την τακτική τού ομιλητή να *αποστρέφει* την προσοχή του από το σύνολο τού ακροατηρίου, προκειμένου να απευθυνθεί αποκλειστικά σε ένα μέ- λθ£ του, ασχολούμενος με σημεία που το περιλαμβάνουν] **αποστροφος** (η) {αποστρόφ-ου | -ων, -ους} γλωσς το σημείο (') που δηλώνει την απουσία φωνήεντος σε μια λέξη, το οποίο έχει σιγηθεί είτε στο τέλος (έκθλιψη) είτε στην αρχή της (αφαίρεση), π χ *κατ'έτος / τ'άφησε ί το 'δωσε / μου 'πε.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκκρουση. πνεύμα.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *άποστρέφω.* Η γλωσσ. σημ είναι μτγν. *Η* λ. πέρασε και σε ξέν. γλιόσσες, π χ αγγλ κ. γαλλ. apostrophe, γερμ. Apostroph κ ά] **αποσυγκέντρωση** (η) {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ } 1. η μεταφορά αρμοδιοτήτων από κεντρικές υπηρεσίες σε τοπικά κέντρα αποφάσεων, τα οποία υπόκεινται στον έλεγχο τής κεντρικής εξουσίας (πβ. λ *αποκέντρωση)* · 2. η διάσπαση τής προσοχής (κάποιου): *όσο δύσκολη μου είναι η συγκέντρωση, όταν διαβάζω, τόσο εύκολη είναι η ~ με τον παραμικρό θόρυβο* — **αποσυγκεντρώνω** ρ [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. deconcentraiion]. **αποσυγχρονίζω** ρ μετβ {αποσυγχρόνισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μέ- νος} κάνω (κάποιον/κάτι) να χάσει τον συγχρονισμό του. ΣΥΝ απο- συντονίζω. **αποσυγχρονισμός** (ο).

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ. desynchroniser (νόθο σύνθ.)]. **αποσυμπίεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** η σταδιακή μείωση τής πίεσης τού αέρα 2. θάλαμος *αποσυμπίεσης ο* αεροστεγής χώρος στον οποίο η υψηλή πίεση τού αέρα μειώνεται σταδιακά στο επίπεδο τής ατμοσφαιρικής πίεσης, ο')στε να αποφεύγονται ατυχήματα σε όσους είχαν βρεθεί σε μεγάλο βάθος (δύτες, εργάτες σηράγγων κ.λπ.) υπό συνθήκες υψηλής πίεσης, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει σοβαρά η υγεία τους από την απότομη επάνοδό τους στην ατμοσφαιρική πίεση — **αποσυμπιεστής** (ο). αποσυμπιέζω ρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. decompression] **αποσυμπλέκτης** (ο) (στα αυτοκίνητα) ο συμπλέκτης κατά την απο- σύμπλεξη (βλ.λ.) ΣΥΝ ντεμπραγιάζ, **αποσύμπλεξη** (η) {-ης κ -έξεως | -έξεις, -έξεων} (στα αυτοκίνητα) η διακοπή τής μετάδοσης τής κίνησης από τον κινητήρα προς τους πίσω τροχούς μέσω τού συμπλέκτη· το ντεμπραγιάζ (πβ λ. *αμπραγιάζ, συμπλέκτης)*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. debrayage] **αποσυμφόρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ.} ο περιορισμός ή η απαλλαγή από στοιχεία που προκαλούν συνθήκες συμφόρησης (δυσκολία κυκλοφορίας, συνωστισμό κ.λπ.): *το μετρό θα συμβάλει στην κυκλοφοριακή ~ τού κέντρου τής Αθήνας || «το ταμείο ανέλαβε το έργο τής - τού επαγγέλματος, δηλ τής βαθμιαίας μείωσης τού αριθμού των καπνεργατών.. »* (εφημ.). **αποσυμφορητικά** επίρρ [ΕΤΥ_Μ Μετα.φρ δάνειο από αγγλ decongestion] **αποσυμφορητικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που επιφέρει αποσυμφόρηση: ~ *δράση* 2. ΙΑΤΡ *αποσυμφορητικό* (το) το φάρμακο που ανακουφίζει από τη συμφόρηση τής ρινικής κοιλότητας.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. decongestant] **αποαυμφορω** ρ μετβ. {αποσυμφορείς | αποσυμφόρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. περιορίζω ή απαλλάσσω πλήρως από στοιχεία που έχουν συσσωρευθεί σε συγκεκριμένο σημείο και δημιουργούν συνθήκες συμφόρησης, *η νέα γραμμή τού μετρό θα αποσυμφορήσει τις κεντρικές αρτηρίες των νότιων προαστίων* 2. απαλλάσσω από την υπερβολική συγκέντρωση προσώπων ή εργασιών, μεταφέροντας σε άλλους: τα *νέα παραρτήματα στις συνοικίες θα αποσυμφορήσουν τις κεντρικές υπηρεσίες τής επιχείρησης.*

Ιετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. decongestionner]. **αποσυνάγωγος,** -η, -ο [μτγν.] (λόγ.) **1.** (κυριολ.) αυτός που έχει εκ- διωχθεί από την εβραϊκή συναγωγή 2. (μτφ.) αυτός που έχει εκδιω- χθεί από την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκε, αυτός τον οποίο έχουν όλοι αποκηρύξει ΣΥΝ. αποκηρυγμένος, απόβλητος **αποσυναρμολογώ** ρ. μετβ. {αποσυναρμολογείς... | αποσυναρμολόγησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} διαλύω (κάτι συναρμολογημένο) σε μικρότερα κομμάτια — **αποσυναρμολόγηση** (η), **αποσυνδεση** (η) {-ης κ. -έσεως j -έσεις. -έσεων} **1.** ο αποχωρισμός στοιχείων που ήταν συνδεδεμένα μεταξύ τους: *η ~ τού καλωδίου από το κόκλωμα* ΣΥΝ απόζευξη, απόσπαση ανί σύνδεση, συσχέτιση 2. (μτφ.) ο διαχωρισμός στοιχείων που είχαν άμεση σχέση, στενή σύνδεση. *η ~ τού ονόματος του από την υπόθεση φοροδιαφυγής δεν είναι εύκολη υπόθεση* αντ σύνδεση — **αποσυνθετικός,** -ή, -ό [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. disconnection (σημ. 1), dis-sociation (σημ. 2)]. ^

αποσυνδέω ρ. μετβ. {αποσυν-έδεσα, -δέθηκα, -δεδεμένος} **1.** αποχωρίζω στοιχεία που ήταν συνδεδεμένα μεταξύ τους ~ *την τηλεόραση / το τηλ/έφωνο* 2. (μτφ.) διαχωρίζω ως ξεχωριστά (πράγματα που συγ- χέονται, ταυτίζονται) *πρέπει να αποσυνδέσουμε τον ρόλο τού* λυκείου *από τις εξετάσεις για τα Λ £./.*

{ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. disconnect (σημ. 1). dissociate (σημ. 2)].

αποσύνθεση (η) {1819] {-ης κ. -έσεως | -έσεις,-έσεων} **1.** χημ. η χημική αντίδραση κατά την οποία ένα σώμα διασπάται στα χημικά στοιχεία από τα οποία αποτελείται: *θερμική* ~ συν διάσπαση 2. (ειδικότ) η κατάσταση στην οποία περιέρχονται οι οργανικές ουσίες, όταν αρχίζει η σήψη, η αλλοίωση των στοιχείων τους· *πτώμα σε* ~ 3. (μτφ.) η κατάσταση πλήρους αποδιοργάνωσης ενός συνόλου, η απουσία συνοχής και πειθαρχίας μεταξύ των μελών του: *βία, ναρκωτικά, διαφθορά φανερώνουν την - τής σύγχρονης κοινωνίας* ΣΥΝ διαφθορά, παράλυση.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. decomposition], **αποσυνθέτω** ρ. μετβ. [1840] {αποσυν-έθεσα, μεσο/ταθ ενεστ. αποσυ- ντίθ-εμαι. -εσαι, -εται, -έμεθα, -εσθε, -ενται, μεσοπαθ παρατ. αποσυ- νετιθ-έμην, -εσο, -ετο, -έμεθα, -εσθε, -εντο. αποσυντέθηκα (λόγ. απο- συνετέθην. -ης. -η , μτχ. αποσυντεθείς, -είσα, -έν). αποσυντεθειμένος}

1. διασπώ στα συστατικά από τα οποία αποτελείται κάτι (με χημική αντίδραση) 2. διασπώ, διαλύω κάτι (μεσοπαθ. ***αποσυντίθεμαι)*** 3. πα- θαίνο) σήψη, αλλοιώνονται τα στοιχεία που με αποτελούν το *πτώμα είχε αποσυντεθεί* ΣΥΝ (καθημ) σαπίζω **4.** (μτφ.) περιέρχομαι σε κατάσταση πλήρους αποδιοργάνωσης, ώστε να μην υπάρχει συνοχή μεταξύ των μερών μου: *η κομματική οργάνωση αποσυντίθεται μέσα σε ένα κ/Λμα γενικευμένης αδιαφορίας χωρίς την προοπτική τής νίκης.*

— **αποσυνθετικός,** -ή, -ό [1840J **αποσυντονίζω** ρ μετβ. {αποσυντόνισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} κάνω (κάποιον/κάτι) να χάσει τον ρυθμό του ΣΥΝ αποσυγχρονίζω. — **αποσυντονισμός** (ο), **αποσυντονιστικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ incoordinaiej. **αποσυρραπτικό** (το) μηχάνημα που αφαιρεί τα συρραπτικά σύρματα από χαρτιά ΣΥΝ εξολκέας **αποσυρραπτω** ρ. μετβ {αποσυνέρραψα, αποσυρρά-φθηκα, -μμένος) αφαιρώ τα συρραπτικά σύρματα από χαρτιά. — **αποσυρραφή** (η). [Ετυμ < *απ* ο-στερητ + *συρράπτο)]* **απόσυρση** (η) [1885] {-ης κ -ύρσεως j -ύρσεις, -ύρσεων} 1.η απομάκρυνση (κάποιου) από ένα μέρος: *η ~ των στρατευμάτων από τα κατεχόμενα εδάφη* 2. (μτφ) (α) η διακοπή τής νόμιμης κυκλοφορίας (στην αγορά), *η ~ των επικίνδυνων για την υγεία φαρμάκων || η ~ των προϊόντων ενός γεωργικού κ/.άδου || η ~ ενός νομίσματος* (β) η ακύρωση τής κατάθεσης (ενός πράγματος) πριν από τη λήξη τής διαδικασίας αξιολόγησής του: *η ~ ενός νομοσχεδίου / μιας υποψηφιότητας* (γ) πράξη προσωρινής ή οριστικής αναστολής ισχύος (νόμου, απόφασης κ.λπ.) με πρωτοβουλία και ευθύνη αυτών που πρωταγωνίστησαν για την ισχύ της: *«ζητείται από την κυβέρνηση η ~ του νόμου για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση»* (εφημ.) 3. (ειδικότ.) μέτρο που παρέχει τη δυνατότητα σε κατόχους αυτοκινήτων παλαιάς τεχνολογίας (μη καταλυτικών) να αποσύρουν από την κυκλοφορία τα οχήματά τους και να αγοράσουν σε συμφέρουσες τιμές καινούργια (καταλυτικά) **4.** ιατρ η σταδιακή μείωση τής δόσης ενός φαρμάκου που δεν μπορεί, για βιολογικούς ή θεραπευτικούς λόγους, να γίνει απότομα (αντιεπιληπτικά, κορτιζόνη κ.λπ) **αποσύρω** ρ. μετβ. [αρχ] {απέσυρα, αποσύρ-θηκα, -μένος} **1.** παίρνω (κάτι) πίσω, απομακρύνω, αποτραβώ: *ύστερα από τις ειρηνευτικές προσπάθειες, οι δύο πλευρές απέσυραν τα στρατεύματά τους* || ο *υπουργός μετά τις αντιδράσεις θα αποσύρει το νομοσχέδιο* || (μτφ.) *αρκετοί βουλευτές απείλησαν ότι θα αποσύρουν την εμπιστοσύνη τους από τον κυβερνητικό συνασπισμό* 2. (ειδικότ.) κάνω ανάληψη, παίρνω χρήματα από τραπεζικό λογαριασμό: ~ *κεφάλαια /* καταθέσεις συν (μτφ.) τραβώ). σηκώνω ΑΝΤ καταθέτω 3. βγάζω από την κυκλοφορία. σταματώ την κυκλοφορία προϊόντος οι *φαρμακοβιομηχανίες θα αποσύρουν τις παρτίδες των επικίνδυνων φαρμάκων* αντ προωθώ **4.** (ειδικότ. για αυτοκίνητα) βγάζω από την κυκλοφορία το παλαιάς τεχνολογίας αυτοκίνητό μου (μη καταλυτικό) και παίρνω καινούργιο (καταλυτικό) σε συμφέρουσα τιμή· (μεσοπαθ **σποσύρο-** *μσι*) 5. απομακρύνομαι, φεύγω από το σημείο στο οποίο βρίσκομαι

και πηγαίνω σε άλλο *το δικαστήριο αποσύρθηκε για την έκδοση τής απόφασης \\ μετά τη συνάντηση η βασίλισσα αποσύρθηκε στα ιδιαίτερα δώματά της* 6. (μτφ.) εγκαταλείπω την ενεργό δράση, παύω να έχω ενεργό συμμετοχή: *μετά από μακρά κοινοβουλευτική Θητεία, ήρθε η στιγμή να αποσυρθεί || αποσύρθηκε στο αγρόκτημά του, για να ζήσει τα τελευταία του χρόνια* ΣΥΝ παραιτούμαι, αποτραβιέμαι **7.** (ειδικότ.) εγκαταλείπω προσπάθεια που έχω αρχίσει, δεν συνεχίζω· *δύο υποψήφιοι για το προεδρικό αξίωμα αποσύρθηκαν από τη διεκδίκηση τού χρίσματος.* **αποσυσκευαζω** ρ. μετβ {αποσυσκεύασ-α, -τηκα, -μένος} βγάζω (κάτι) από τη συσκευασία του ΑΝΤ συσκευάζω, **αποσφραγίζω** ρ. μετβ. [αρχ 1 [αποσφράγισ-α, -τηκα, -μένος) **1.** ανοίγω (κάτι) που ήταν ερμητικά κλειστό, σφραγισμένο: ~ *το κιβώτιο* ΣΥΝ ξεσφραγίζω 2. (ειδικότ.) αφαιρώ το εξωτερικό περίβλημα (επίσημου εγγράφου ή επιστολής): ~ *διαθήκη / επιστολή / έγγραφο* ΣΥΝ ανοίγω

– **αποσφράγιση** (η) [1833] **αποσχηματίζω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {αποσχημάτισ-α, -τηκα, -μένος) ΕΚΚΛΗΣ καθαιρώ κληρικό ή μοναχό από το ιερατικό ή το μοναχικό σχήμα. – **αποσχηματισμός** (ο), **αποσχίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.Ι |αποσχίσ-τηκα (λόγ -θηκα. απε- σχίσθην. -ης, -η..., μτχ. αποσχισθείς, -είσα, -έν), -μένος} 1. (α) αποχωρίζομαι από την ομάδα (παράταξη, κόμμα κ λπ) στην οποία ανήκω και εντάσσομαι σε άλλη ή συγκροτώ καινούργια: *βουλευτές αποσχίστηκαν από την παράταξή τους* ΣΥΝ αποσκιρτώ, αποστατώ (β) αποχωρίζομαι από το κράτος στο οποίο ανήκω: οι *νότιες επαρχίες απειλούν να αποσχιστούν* 2. ΕΚΚΛΗΣ αποκόπτομαι διοικητικά ή/και δογματικά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, παύω να υπάγομαι στον έλεγχό του ΣΥΝ αποχωρίζομαι ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* **απόσχιση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων) η αποχώρηση (κάποιου) από τον χώρο (κόμμα, κράτος, Ηκκλησία κλπ) στον οποίο ανήκει: *η ~ ομάδας βουλευτών από την κυβερνώσα παράταξη για τον σχηματισμό νέου κόμματος || η ~ μιας επαρχίας από το κράτος όπου ανήκε* – **αποσχιστικός,** -ή, -ό, **αποσχιστικά** επίρρ **απόσ^ω** (να/θα) -►απέχω

αποσωνω ρ. μετβ. {απόσω-σα, -θηκα, -σμένος συνήθ. στον αόρ S **1.** φθάνω στο τέλος ορισμένης πράξης ή διαδικασίας, αποτελειώνο) (κάτι που έχω αρχίσει): <5εν απόσωσε *την κουβέντα του γι' αυτήν και την είδε ξαφνικά να στέκεται στην πόρτα* ΣΥΝ τελειο'ίνω 2. προλαβαίνω: *δεν απόσωσε να δει τον γνιο της επιστήμονα, όπως πάντα επιθυμούσε* (ενν πέθανε) · **3.** κατασπαταλώ ό,τι έχω και δεν έχω, δεν αφήνω τίποτα στην άκρη: *απόσωσε όλη την περιουσία του και άρχισε να ζητάει δανεικά* ΣΥΝ καταναλώνω, κατασπαταλώ – **απόσω- σμα** (το) [μεσν.]

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *άποσφζω.* κατ'επίδρ τού απλού σώ^ω].

αποτάθηκα ρ. -► αποτείνω **αποταθώ** (να/θα) > αποτείνω

απότακτος, -η, -ο ΣΤΡΑΤ (για αξιωματικό ή υπαξιωματικό) αυτός που έχει αποβληθεί οριστικά από το στράτευμα εξαιτίας σοβαρού παραπτώματός του. [ΕΤΥΜ αρχ. < *άποτάσσω}.* **αποταμίευμα** (το) [1833] {αποταμιεύμ-ατος | -ατα.-άτων) ΟΙΚΟΝ χρηματικό ποσό ή υλικά αγαθά που δεν καταναλώνονται, αλλά φυλάσσονται για μελλοντική χρήση **αποταμίευση** (η) [1833] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων) **1.** (α) η συγκέντρωση χρημάτων (συνήθ σε τραπεζικό λογαριασμό) για ώρα ανάγκης, για τον σχηματισμό κεφαλαίου κ ά.. *κάνω ~* (β) ***αποταμιεύσεις*** (οι) οι οικονομίες κάποιου: *χάθηκαν οι ~ μιας ζωής* **2.** ΟΙΚΟΝ το ποσό τρέχοντος εισοδήματος, το οποίο δεν διατίθεται για κατανάλωση ~ *αναγκαστική* (που πραγματοποιούν ορισμένες επιχειρήσεις, επειδή το επιβάλλει ο νόμος)]] ~ *αρνητική* (όταν η καταναλωτική δαπάνη υπερβαίνει το διαθέσιμο εισόδημα) **([** ~ *δημόσια / ιδιωτική* **3.** (μτφ.) η συγκέντρωση χρήσιμων στοιχείων: - *γνώσεων* ΣΥΝ αποθησαύριση. – **αποταμιευτικός,** -ή. -ό {1833]. **αποταμιευτής** (ο) [Ι833|, **απαταμιεύτρια** (η) {αποταμιευτριών} πρόσωπο που αποταμιεύει, **αποταμιεύω** ρ μετβ. [μτγν.] {αποταμίευ-σα, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μέ- νος) 1. συγκεντρώνω και εναποθηκεύω την πλεονάζουσα ποσότητα: *κάθε* πλεόνασμα *θερμίδων αποταμιεύεται στο σώμα* ΣΥΝ αποθησαυρίζο). εναποθέτω 2. κάνω αποταμίευση (βλ.λ.) ΣΥΝ βάζω στην άκρη / στη μπάντα **3.** (μτφ) συγκεντρώνω, αποθηκεύω χρήσιμα στοιχεία- ~ *γνώσεις / π?^ηροφορίες* ΣΥΝ αποθησαυρίζω. **αποτάνθηκα** ρ. -► αποτείνω

απόταξη (η) {-ης κ -άξεως | -άξεις, -άξεων} **1.** ΣΤΡΑΤ η οριστική αποβολή από το στράτευμα αξιωματικού ή υπαξιωματικού εξαιτίας σοβαρού παραπτώματος 2. (συνεκδ.) η κατάσταση στην οποία περιέρχεται ο απότακτος αξιωματικός.

[εγυμ < αρχ *άπόταξις*< άττοτάσσωΐ. **αποτάσσω** ρ. μετβ [απέταξα, αποτάχθηκα, -γμένος) **1.** γραπ αποβάλλω οριστικά αξιωματικό ή υπαξιωματικό από το στράτευμα εξαι- τίας σοβαρού παραπτο'ΐματός του **2.** (μεσοπαθ. **αποτάσσομαι)** δεν αποδέχομαι, αποκηρύσσω: ~ τον Σατανά (βλ. κ. λ. *απεταξάμην)*

[Β7ΥΜ αρχ, αρχική σημ, «αποχωρίζω - αποσπώ», < *άπο-* + *τάσσω.* Το μέσο *άποτάσσομαι* έχει τη σημερινή σημ.]. **αποτεθειμένος,** -η, -ο -> αποθί'τω

αποτέθηκα ρ. ► αποθέτω

αποτείνω ρ. μετβ. {απέτεινα, αποτάθηκα (να/θα αποταθώ)) απευθύνω (προς κάποιον), στρέφω προς συγκεκριμένη κατεύθυνση (εύχρ. κυρ. το μεσοπαθ. ***αποτείνομαι)*** απευθύνομαι (προς κάποιον): *αποτά- θηκα στον αρμόδιο υπάλληλο, για να πληροφορηθώ τι συμβαίνει || σε ποιον πρέπει να αποταθώ,*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπο-* + *τείνω* «απλώνω, τεντώνω». Η σημ. «αναφέρομαι, απευθύνομαι σε κάποιον» είναι μτγν J

αποτάθηκα - αποταθώ ή αποτάνθηκα - αποτσνθώ; Με ή χωρίς -ν-, Γο σωστό είναι **αποτάθηκα / αποταθώ** (χωρίς -ν-). Το ρ. *τείν-ω* σχηματίζεται από τη ρίζα *τεν-* (**τέν^'ω > τείνω,* με αντέκταση και όχι επένθεση!), εξού και τ. *τόν-ος* (*τον-* ετεροιωμένη βαθμίδα / ποιοτική μεταβολή ε > ο, πβ. *λέγ-ω: λόγ-ος. μέν-ω. μόν-ος).* Από τη συνεσταλμένη βαθμίδα **tn* (= **τα-)** τού θέματος τεν- σχηματίζονται διάφοροι ρηματικοί τύποι και παράγωγα *τό-θηκα/ τα-θώ.* **απο-τά- θηκα** (πβ. *προ-τάθηκε. επεκ-τάθηκε, παρα-τάθηκε. εν-τάθηκε*), **αποταθώ** (*προ-ταθώ, επεκ-ταθώ, παρα-ταθεί, εν~ταθεί* κ.λπ)· *ία-μένος* (με ένα *-μ-): τε-τα-μένος. παρατε-ταμένος, προτε-ταμένοςκ λπ.· τάση. έκταση. έν-ταση.*

αποτελειώνω ρ μετβ {αποτελείω-σα,-θηκα.-μένος) 1. ολοκληρώνω (κάτι), φέρω εις πέρας, χωρίς να αφήσω εκκρεμότητες - *εργασία / οικοδομή* / τον *λόγο / τη φράση μου* συν περατώνω, τερματίζω, συμπληρώνω 2. (μτφ) εξοντώνω (κάποιον), δίνω τη χαριστική βολή *τον αποτέλειωσε μ'ένα χτύπημα στο πίσω μέρος τού κεφαλιού.* – αποτελείωμα κ. αποτελείωμα (το), οποτελειωτικός, -ή, -ό. αποτελειωτικά επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ *παύω*

[ετυμ μεσν < αρχ *άποτέλεια*) «ωριμάζω, φέρνο) σε ωριμότητα» < *άπο-* + *τελειώ (-όω)* < *τέλειος*] αποτέλεσμα (το) {αποτελέσμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. οτιδήποτε προκύπτει από πράξη, δραστηριότητα η έκβαση, η συνέπεια: ΓΟ ~ των *διαπραγματεύσεων / μιας εκστρατείας / μιας πρωτοβουλίας / μιας διαδή?.ωσης / τής μάχης*]] *η συμπεριφορά του είναι ~ τής κακής ανατροφής τον || το ~ ήταν φυσιολογικό / αναμενόμενο / αναπάντεχο / απροσδόκητο* || ΓΟ *καλύτερο δυνατόν ι ευμενές* ~ ςυ.\ επακόλουθο φρ (α) ***δίχως ! χωρίς αποτέλεσμα*** μάταια, άδικα *προσπάθησα πολύ, αλλά* (β) (το) ***αποτέλεσμα (είναι) μηδέν*** για δραστηριότητες που δεν καταλήγουν κά/του, που δεν έχουν την επιθυμητή κατάληξη. *Ξόδεψε τόσα* λεφτά *γι αυτό το κατάστημα, αλλά - ' Δεν πατάει πελάτης!* (γ) ***από το αποτέλεσμα ί*** (λόγ) ***εκ τού αποτελέσματος*** (ενν. *κρίνω, συμπεραίνω*) για συμπέρασμα που συνάγεται από την έκβαση που είχε κάτι, με βάση το τι ακολούθησε, το τι τελικώς προέκυψε: *κρίνοντας ~ μπορούμε να πούμε ότι επρόκειτο για άστοχη ενέργεια* (| *εκ τού αποτε/.έσματος τεκμαίρεται δό?.ος τού κατηγορουμένου* (δ) **ως *αποτέλεσμα*** (+γεν.) λόγω, εξαιτίας ~ *τής παραιτήσεώς του επήλθε χάος* (ε) ***και ποιο το αποτέλεσμα;*** για τη δήλωση απογοήτευσης ή πικρίας από προσπάθεια που δεν απέδωσε τα αναμενόμενα· Μια *ζωή αγωνίστηκε για τα παιδιά του ~, Ούτε που γυρνάνε να τον δουν'* (στ) ***έχω ως αποτέλεσμα*** προκαλώ (κάτι), επιφέρω) ως συνέπεια *η άρνηση μιας χώρας να συμμορφωθεί προς τους κανόνες τον Διεθνούς Δικαίου έχει ως* αποτέλεσμα *την καταδίκη της από διεθνείς οργανισμούς* 2. (ειδικότ) (α) το σύνολο των στοιχείων που προκύπτουν από μια δραστηριότητα: *το ~ των ερευνών για το έιτζ* συν πόρισμα (β) (συνήθ στον πληθ) τα ποσοστά των κομμάτων σε εκλογές, *η έκδοση / ανακοίνωση των ~ || τα - των εκλογών* (γ) αθλ το σκορ αθλητικής συνάντησης *τα ~ τον ΠΡΟ-ΠΟ* |] το ~ *τού ντέρμπι || στους χθεσινούς αγώνες σημειώθηκαν τα εξής ~·* ΦΡ **φέρνω *αποτέλεσμα*** επιτυγχάνω συγκεκριμένη επίδοση τον *τελευταίο μήνα η ομάδα φέρνει καλά αποτελέσματα* (δ) (στον πληθ. για διαγωνισμούς, μαθητικές εξετάσεις κ.λπ.) (ί) οι επιδόσεις των υποψηφίων *ανακοινώθηκαν τα ~ των υποψηφίων για τα Λ.Π ϊ.* (ii) (συνεκδ) ο κατάλογος που τις περιέχει: *τα ~* του *διαγωνισμού αναρτήθηκαν στο υπουργείο* (ε) ό,τι προκύπτει από μια αριθμητική πράξη, η λύση ενός προβλήματος, το εξαγόμενο: το ~ *μιας πρόσθεσης / των πράξεων/ τής άσκησης* |) *βρήκαμε το ίδιο* ΣΧΟΛΙΟ λ *επίπτωση.*

[είυμ αρχ < *άποτελώ* «φέρνω εις πέρας, ολοκληρώνω»], αποτελεσματικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που μπορεί να επιφέρει το αναμενόμενο αποτέλεσμα· ~ *θεραπεία! ενέργεια / προσπάθεια / δράση / τρόπος / μέθοδος ί παρέμβαση* συν δραστήριος, ενεργός φρ ιλως ***αποτελεσματικός ενεστώτας*** βλ λ ενεστώτας – αποτελεσματικ-ά / -ώς [1871J επίρρ., αποτελεσματικότητα (η) [1869]. αποτελματώνω ρ μετβ. [18861 (αποτελμάτω-σα. -θηκα. -μένος) (κυ- ριολ.) μεταβάλλω (μια επιφάνεια) σε τέλμα, σε στάσιμη ελώδη έκταση (συνήθ. μτφ) προκαλώ στασιμότητα (πνευματική, ηθική, οικονομική), δεν ευνοώ την εξέλιξη, την πρόοδο οδηγώ σε αποτελμάτωση (βλ λ) *οι ειρηνευτικές συνομιλίες έχουν ουσιαστικά αποτελματωθεί από την άκαμπτη στάση των δύο πλευρών.* αποτελμάτωση (η) (1886) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} η πλήρης στασιμότητα. η απουσία εξέλιξης ή προόδου σε ένα θέμα, σε μια διαδικασία. σε ~ *έχουν οδηγηθεί τα έργα κατασκευής τού φράγματος* [ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. stagnation) αποτελώ ρ αμετβ {αποτελείς .. | αποτέλ-εσα (λόγ απετέλεσα), -ού- μαι, -έστηκα) 1. είμαι μέρος συνόλου *δώδεκα μήνες αποτελούν ένα έτος || το νερό αποτελείται από υδρογόνο και οξυγόνο* συν συνθέτω, απαρτίζω, σχηματίζω · 2. ως συνδετικό ρήμα με κατηγορούμενο σε αιτιατική πτώση και με τη σημασία «είμαι»· *η ευγένεια αποτελεί δείκτη πολιτισμού || η συμπεριφορά του αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση* ΣΥΝ συνιστώ. ΣΧΟΛΙΟ λ *τελώ.*

[Ι-ΤΥ.Μ < αρχ *άποτελώ*, αρχική σημ «φέρω εις πέρας, ολοκληρώνω»,

< *άπο-* + *τελώ (-έω)* < τέλος. ΙΙ σημερινή σημ. είναι μεσν-J αποτέτοιος, -α, -ο αντων. 1. αντί για όνομα προσώπου είτε επειδή δεν το θυμούμαστε είτε επειδή δεν θέλουμε να το αναφέρουμε είτε με υποτιμητική διάθεση: *ήταν μαζί κι ο ~ ξέρεις ποιον σου λέω!* 2. (!-ευ- φημ.) (α) ο προοκτός (β) οποτέτοίσ (τα) τα γεννητικά όργανα: τους *έδειξε τ'αποτέτοια του* (βλ. κ. λ *απαυτός, απαυτώνω)*

αποτεφρώνω ρ. μετβ. {αποτέφρω-σα, -θηκα, -μένος) μεταβάλλω σε τέφρα, καίω εντελώς αφήνοντας μόνο στάχτες: *η φωτιά αποτέφρωσε εκατό στρέμματα δασικής έκτασης* ΣΥΝ κατακαίω, απανθρακοινο [ΕΤΥΜ < μτγν *άποτεφρώ* < *άπο-* + *τεφρώ (-όω)* < *τέφρα*] αποτέφρωση (η) [1819] |-ης κ -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} η καύση (σώματος) ωσότου γίνει τέφρα, καεί εντελώς, *η ~ τον νεκρού* ΣΥΝ απανΟράκωση. — αποτεφρωτικός,-ή,-ό 1.1897] αποτεφρωτήρας (ο) η συσκευή που χρησιμοποιείται για την τέλεια καύση και καταστροφή άχρηστων αντικειμένων ή την αποτέφρωση νεκρών.

αποτζιατούρα (η) ΜΟΥΣ (στην αρμονία της μουσικής) είδος ξένου φθόγγου (βλ. λ.), η επέρειση (βλ. λ) αποτηγανίδι (το) {δύσχρ. αποτηγανίδ-ιού | -ιών} (κυρ. στον πληθ.) τα υπολείμματα των τροφών στο τηγάνι μετά το τηγάνισμα ΣΥΝ ξερο- τηγανίδι

αποτίμηση (η) [αρχ] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις,-ήσεων} 1.0 προσδιορισμός τής χρηματικής αξίας, τής τιμής ενός πράγματος *η - τής περιουσίας κάποιου* |j ~ *των ζημιών / των καταστροφών* ΣΥΝ υπολογισμός, εκτίμηση 2. (κατ' επέκτ.) η εκτίμηση σε γενικές γραμμές (τής φύσης, τής ποιότητας, τής σημασίας πράξης, κατάστασης ή διαδικασίας): *η θετική ~ τής συνεισφοράς του στο τελικό αποτέλεσμα* αποτιμώ ρ. μετβ Ιαρχ.] {αποτιμάς .. | αποτίμ-ησα, -ώμαι, -άται., -ήθηκα, -ημένος} (λόγ) 1. προσδιορίζω (τη χρηματική αξία. την τιμή πράγματος): *η τε/χνταία καταγραφή αποτιμά την περιουσία τον στο ύψος τού ενός δισεκατομμυρίου* ΣΥΝ υπολογίζω, εκτιμώ, λογαριάζω 2. (κατ' επέκτ) εκτιμώ σε γενικές γραμμές (τη φύση, την ποιότητα, τη σημασία πράξεως. κατάστασης ή διαδικασίας) *αποτίμησαν Θετικά τη συμβολή μας στην υπόθεσή τους.* αποτινάζω κ (λόγ.) αποτινάσσω [αρχ] ρ. μετβ {αποτίνα-ξα,-χθη- κα. -γμένος} (κυριολ) τινάζω (κάτι) από πάνω μου, πετώ μακριά· (συνήθ. μτφ.) απαλλάσσομαι από (πρόσωπο, πράγμα ή κατάσταση που λειτουργούν καταπιεστικά, δημιουργώντας συνθήκες τυραννίας, υποδούλωσης) οι *Έ/.λληνες αποτίναξαν τον τουρκικό ζυγό.* αποτίναξη (η) [1821 [{-ης *κ* -άξεως { -άξεις, -άξεων} (μτφ.) η απαλλαγή από (κάτι που λειτουργεί ως πίεση, καταπιεστικά, ως βάρος): *η ~ τού τουρκικού ζυγού από τονς Έλ/^ηνες* αποτίνω κ. (εσφαλμ) αποτίω ρ. μετβ {απέτισα} (συνήθ. μτφ) ςε- πληρούνω (ηθικό κυρ χρέος), αποδίδοο (ηθική οφειλή): *απέτισαν φόρο τιμής στο μνημείο το)ν πεσόντων κατά το έπος τού '40 || αποτίσαμε όλοι το χρέος μας προς την πατρίδα.*

[ειυμ < αρχ *άποτίνω / άποτείω* < *άπο-* + *τίνω* «πληρώνω» < *n-vF- *ω* < I.E. *k.^wei- «πληρώνω», πβ. λατ poena «ποινή», γαλλ peine, ισπ pena, αγγλ. pain «πόνος» κ.ά Ομόρρ *ποινή* (βλ.λ.)].

αποτίνω ή αποτίω; εκτίνω ή εκτίω; Στην Αρχαία Ελληνική χρησιμοπονήθηκαν δύο διαφορετικά στη σημασία τους ρήματα: τα τίνω *(τίσω, ετισα)* και τίω *(τίσω, έτισα) το τίνω* σήμαινε «πληρώνω, ξεπληρώνω. αποδίδω», το *τίω* (από όπου το *τι-μή*) σήμαινε «τιμώ» Από τον μέλλοντα και τον αόριστο των δύο ρημάτων που συνέπιπταν (*τίσω*, έτισα), επήλθε από την αρχαία εποχή σύγχυση ανάμεσα στα δύο ρήματα, που επεκτάθηκε και στους νεότερους χρόνους Αυτά ως προς τα απλά ρήματα *τίνω* και *τίω* Από μόνο το ρ. *τίνω* σχηματίστηκαν τα σύνθετα ρ. αποτίνω και εκτίνω - *αποτίω και *εκτίω δεν σχηματίστηκαν ποτέ! Άρα, και σημασιολογικώς και μορφολογικώς (από πλευράς σχηματισμού) είναι ορθότερα τα αποτίνω φόρο τιμής (όχι *αποτίω...)* και εκτίνω ποινή (όχι *εκτίω* .), με παράγωγα. απότιση και έκτιση Ας σημειωθεί εδώ και η γνωστή λ. τίσις. που ήταν «το ξεπλήρωμα. η ανταμοιβή, η εκδίκηση», αυτό που έπρεπε να πληρώσει όποιος διέπραττε την *υβριν,* όποιος προ- καλούσε με τα έργα ή με τα λόγια του και έβλαπτε προκλητικά και με έπαρση αθώα θύματα.

απότιση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων] (λόγ.) η απόδοση (τού οφειλόμενου κυρ. ηθικού χρέους): *η ~ χρέους τιμής εκ μέρους τής πολιτείας στους πεσόντνς.* αποτιτάνωση (η) [1766] {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ η εναπόθεση σε κύτταρα, ιστούς κ.α. αλάτων ασβεστίου - αποτιτανωμένος, -η, -ο.

[ΕΤΥΜ < *απο-* + *τιτάνωση* < μτγν *τιτανονμαι* «αλείφομαι με τιτάνιο»].

αποτίω ρ -+ αποτίνω

απότμηση (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ) η απόσπαση τμήματος από το σύνολο στο οποίο ανήκει με τη διαδικασία τής τομής· η αποκοπή ΣΥΝ αποτομή

[ΕΤΥΜ <^τγν. *άπότμησις* < αρχ. *άποτέμνω* < *άπο-* + *τέμνω]* αποτοιχίζω ρ. μετβ {αποτοίχιο-α, -τηκα, -μένος] ΑΡΧΑΙΟΛ αφαιρώ μια τοιχογραφία από τον τοίχο στον οποίο βρίσκεται, με σκοπό να τη συντηρήσω ή να τη διασώσω — αποτοίχιση (η), αττότοκος, -ος/-η, -ο (λόγ.) αυτός που αποτελεί την απόρροια, το λογικό επακόλουθο συγκεκριμένης κατάστασης ή γεγονότος: *η οικονομική* κρίση που πλήττει *τη χώρα μας θεωρείται ~ τής γενικότερης οι- κονομικής αστάθειας πον μαστίζει ο'λόκληρο τον κόσμο* ΣΥΝ. παρεπόμενος, επακόλουθος, αποτέλεσμα.

[ΕΤΥΜ αρχ < *άπο-* + *τόκος* < *τίκτω* (βλ. λ *τόκος)].* αποτολμώ ρ μετβ. [αρχ] Ιαποτολμάς . | αποτόλμ-ησα. -ώμαι. -άται..., -ήθηκα] επιδεικνύω ξεχωριστό θάρρος και τόλμη (στην προσπάθεια για την επίτευξη ιδιαιτέρως επικίνδυνου στόχου), προβαίνω σε (ιδιαίτερο τόλμημα, χωρίς να υπολογίζω τις συνέπειες) *μια χούφτα πατριωτών αποτόλμησαν την ανατίναξη των εχθρικών αποθηκϋ)ν!* αποτομή (η) [αρχ.] η απότμηση (βλ λ): *η ~ τής κεφα/.ής τού Ιωάννη τού Βαπτιστή*

απότομος, -η, -ο 1. (α) (για τόπους) αυτός που έχει σχεδόν κατακό- ρυφη κλίση από μεγάλο ύψος *~ πλαγιά / κατηφοριά I ανηφόρα* ΣΥΝ κατακόρυφος, απόκρημνος ΑΝΤ επίπεδος, ομαλός (β) (για στροφή) (i) αυτός που σχηματίζει οξεία γωνία: ο *δρόμος προς την κορυφή τού βουνού ήταν ανηφορικός με συνεχόμενες ~ στροφές* (ii) αυτός που γίνεται με ταχύτητα σε στενό χώρο: *πήρε μια ~ στροφή* jj *έκανε μια ~ στροφή και έφνγε προς την αντίθετη κατεύθυνση* 2. (μτφ) (α) (για γεγονότα ή φαινόμενα) αυτός που δεν είναι αναμενόμενος, που συμβαίνει ξαφνικά, πέρα από κάθε προσδοκία *η ~ άνοδος τού δολαρίου* ΣΥΝ αιφνιδιαστικός, αναπάντεχος, ξαφνικός (β) (ειδικότ. για πράξη, ενέργεια) αυτός που επιτελείται γρήγορα και ξαφνικά, αιφνιδιάζο- ντας και προκαλώντας φόβο: *έκανε μια ~ μεταβολή και εξαφανίστηκε* || το *~ φρενάρισμα τού προπορενόμενου αντοκινήτον προκάλεσε τρακάρισμα* ΑΝΤ αναμενόμενος, ομαλός, φυσιολογικός 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από κοφτό, άκομψο τρόπο, χωρίς ευγένεια ή διακριτικότητα: *είναι πολύ - στις απαντήσεις τον και συχνά προσβάλλει τους συνομιλητές τον* || *~ κουβέντες / τρόπος / συμπεριφορά / αντίδραση* ΣΥΝ τραχύς, αγενής. — απότομα / αποτόμως [αρχ.] επίρρ. [ΕΤΥΜ αρχ, αρχική σημ «αποκομμένος» και κατ' επέκτ. «τραχύς, απόκρημνος», < *άποτέμνω* «αποκόπτω» < *άπο-* + *τέμνω* (βλ. κ. *τόμος)]*

αποτοξίκωση (η) ->αποτοξίνωση

αποτοξίνωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. ΒΙΟΑ. η μεταβο- λική διαδικασία κατά την οποία οι τοξίνες διασπώνται και μετατρέ- πονται σε λιγότερο τοξικές και ευκολότερα αποβαλλόμενες από τον οργανισμό ουσίες *αυτή τη βδομάδα θα φάμε μόνο φρούτα και λαχανικά για ~* 2. η ειδική θεραπεία για την απεξάρτηση (βλ.λ.) χρόνιου τοξικομανούς από τα ναρκωτικά, το αλκοόλ ή άλλη τοξική ουσία *· μπήκε σε κλινική για ~ || κάνω ~* [{ *είμαι στο στάδιο τής ~* 3. (μτφ.) η απαλλαγή από κατάσταση ή συνήθεια που βλάπτει, που φορτίζει: *στις διακοπές δεν διαβάζει εφημερίδες, για ~ από την ειδησεογραφία* [| *θα πάω να ζήσω στην εξοχή για ~.* Επίσης αποτοξίκωση (σημ. 2). — αποτοξινωτικός, -ή, -ό, αποτοξινώνω ρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση* [ΕΙΥΜ < *απο-* + *τοξίνη*, μεταφρ δάνειο από αγγλ. detoxi(fi)cation]

αποτοξίνωση - αποτοξίκωση. Την «αποβολή» τοξικών ουσιών προσπάθησαν τα τελευταία χρόνια να τη διακρίνουν εννοιολογικά και ορολογιακά από την «απεξάρτηση» (τοξικομανών) από τοξικές ουσίες Έτσι έπλασαν για την απεξάρτηση τον όρο (αγγλ.) disimoxification, διατηρώντας για τη γενικότερη αποβολή των τοξικών ουσιών τον όρο (αγγλ.) detoxification Αντιστοίχως πλάστηκαν στην Ελληνική ο όρος αποτοξίκωση (για το disintoxification) κοντά στον παλαιότερο όρο αποτοξίνωση (= detoxification). Ωστόσο, τόσο στις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες όσο και στην Ελληνική οι αρχικοί όροι detoxification και αποτοξίνωση εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται ευρύτερα και για τις δύο χρήσεις / σημασίες

αποτραβώ ρ μετβ. {αποτραβάς . | αποτράβ-ηξα, -ιέμαι, -ήχτηκα. -ηγ- μένος} (κυριολ) τραβώ έξω / μακριά· (συνήθ. μτφ) βγάζω από (συνήθ ανεπιθύμητη) κατάσταση, χώρο, περιβάλλον, απομακρύνω: *προσπάθησε με κάθε τρόπο να τον αποτραβήξει από τα ναρκωτικά || γέρος πια αποτραβήχτηκε από την πολιτική* ΣΥΝ ξεκόβω, ξεμακραίνω - αποτράβηγμα (το), αποτράπηκα ρ -► αποτρέπω

αποτρελαίνω ρ. μετβ. {αποτρέλα-να, -θηκα. -μένος} 1. κάνω (κάποιον που βρίσκεται ήδη σε διαταραγμένη ψυχική κατάσταση) να χάσει εντελώς τα λογικά του, να τρελαθεί εντελώς: *ήταν πον ήταν τρελός, με αντό πον έπαθε αποτρελάθηκε* ΣΥΝ τα χάνω τελείως 2. (μτφ.) εκνευρίζω (κάποιον) σε υπερβολικό βαθμό, κάνω (κάποιον) έξω φρενών: *μας έχει αποτρελάνει με τα καινούργια τον καμώματα.* αποτρεπτικός, -ή. -ό [αρχ.] (+γεν.) 1. αυτός που αποτρέπει, που δεν επιτρέπει να γίνει κάτι (βλ κ. λ. *αποτρέπω): η κρισιμότητα τής κατάστασης είναι αποτρεπτική κάθε εφησνχασμού || οι δεδομένες συνθήκες είναι ~ ενός τέτοιον εγχειρήματος* 2. ΛΑΟΓΡ σποτρεπτ/κό (το) φυλαχτό ή ξόρκι, για να προφυλάσσεται κανείς από το κακό. — απο- τρεπτικ-ά / -ώς επίρρ , αποτρεπτικότητα (η) αποτρέπω ρ μετβ. [αρχ] {απέτρεψα, αποτράπηκα (λόγ. απετράπην, -ης, -η ., μτχ. αποτραπείς, -είσα, -έν)} 1. συμβουλεύω ή πείθω (κάποιον) να μην κάνει (κάτι): *ήθελε να εγκατα/.είψει το σπίτι της. αλλά την απέτρεψα || σκεφτόταν να βά/*.ει υποψηφιότητα. αλλά τον απέτρεψα* 2. εμποδίζω, ώστε να μη γίνει (κάτι), δεν αφήνω να πραγματοποιηθεί (κάτι): *χάρη στονς χειρισμούς τού ειδικού διαμεσο/.α- βητή απετράπη ο κίνδυνος σύρραξης || η έγκαιρη επέμβαση τού αμν- ντικού απέτρεψε το γκολ* ΣΥΝ απομακρύνω, αποσοβώ, παρεμποδίζω ΑΝΙ προτρέπω, ενθαρρύνω, αποτριβη (η) [αρχ] {χωρ πληθ } ΟΙΚΟΝ η μείωση τού βάρους των (χρυσών ή αργυρών) νομισμάτων λόγω τής μακροχρόνιας χρήσης τους. η οποία (ιδ. στα χρυσά νομίσματα), όταν υπερβεί συγκεκριμένο όριο, καθιστά το νόμισμα μη αποδεκτό, αποτρίβω ρ. μετβ. [αρχ.] (απέτριψα, αποτρίφθηκα} 1. φθείρω (κάτι) με την τριβή 2. τρίβω (κάτι) εντελώς, σε όλη του την έκταση απότριμμα (το) [μτγν] {αποτρίμμ-ατος j -ατα. -άτων] (συνήθ για τροφές) αυτό που απομένει μετά από τρίψιμο, κόψιμο κ.λπ. ~ *ψωμιού.* αποτριχώνω ρ. μετβ. (αποτρίχω-σα, -θηκα, -μένος} αφαιρώ ανεπιθύμητες τρίχες από διάφορα σημεία τού σώματος, αποτρίχωση (η) [1847] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] η αφαίρεση των ανεπιθύμητων τριχών από διάφορα σημεία τού σώματος (π.χ από το πρόσωπο, τα χέρια, τα πόδια, τις μασχάλες), για λόγους καλαισθησίας. *ριζική ι τοπική ~ \\ ~ με λέιζερ / με κερί* (πβ. κ λ. *χαλάονα).*

– **αποτρίχωτικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ epilation| . **αποτρόπαιος,** -α, -ο αυτός που προκαλεί αποστροφή, αισθήματα φρίκης απεχθής, απαίσιος· *το ~ έγκλημα που είδε το φως τής δημοσιότητας., συγκλόνισε την κοινή γνώμη* συν ανατριχιαστικός, απο- κρουστικός
[ειυμ αρ£ < *άποτροπή]* **αποτροπή** (η) **1.** η συγκράτηση ή παρεμπόδιση (κάποιου) με την πειθώ (με λόγια, συμβουλές, χειρισμούς), ώστε να μην προβεί σε συγκεκριμένη πράξη, να μην ενεργεί κατά συγκεκριμένο τρόπο η ~ *των νέων από τις εύκο/.ες λύσεις και η παρότρυνσή τους προς τις ευγενείς ασχο/Λες είναι έργο των γονέων* αντ προτροπή, παρότρυνση 2. η παρεμπόδιση (μιας εξέλιξης), ώστε να μην υπάρξουν οι προϋποθέσεις ή οι αναγκαίες συνθήκες, για να γίνει (κάτι): *όλοι εργάζονται για την ~ τού πο'λέμου* ΣΥΝ αποσόβηση αντ παρακίνηση **3.** ΣΙΡΑΤ η στρατηγική ενίσχυσης των στρατιωτικών δυνάμεων που διαθέτει μια χώρα. ώστε αυτές να ενεργούν προς οποιονδήποτε επιβουλεύεται την ακεραιότητά της ως παράγοντας ματαίωσης ή και παραίτησης από επιθετική ενέργεια: *οι δύο υπερδυνάμεις ενίσχυαν τις δυνάμεις αποτροπής κατά τη διάρκεια τού Ψυχρού Πολέμου.*
[Ι-ΤΥΜ αρχ < *άποτρέπω]*. **αποτροπιάζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ } αισθάνομαι αποτροπιασμό (για κάτι). ΣΧΟΛΙΟ *λ. αποθετικός.*
[ΕΓΥΜ μτγν, αρχική σημ. «προσφέρω αποτρεπτική θυσία», < *άποτροπή}.*
αποτροπιασμός (ο) [μτγν.] το αίσθημα έντονης απέχθειας και αηδίας μπροστά στη φρίκη θεάματος ή είδησης κ.λπ.. *αντίκρισαν με ~ το φρικτό θέαμα* –
αποτροπιαστικός, -ή, -ό Ιμεσν.] **αποτρύγα** επίρρ. (λαϊκ.) μετά τον τρύγο.
αποτρύγια (τα) {αποτρυγκόν} (λαϊκ.) τα αποστάφυλα (βλ λ.). Επίσης **αποτρυγίδισ.**
αποτρυγώ [μτγν.] (κ -άω) ρ. μετβ. {αποτρυγάς... | αποτρύγ-ησα, -ιέ- μαι, -ήθηκα, -ημένος} (λαϊκ) τελειώνω τον τρύγο. **απθτρώ(γ)ω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {απόφαγα} αποτελειώνω το φαγητό μου. **αποτσίγαρο** (το) το τμήμα τού τσιγάρου που έχει απομείνει, αφού το καπνίσουν: *αδειάζω το τασάκι από τ' αποτσίγαρα* ΣΥΝ γώπα.
αποτυγχάνω ρ. μετβ. κ αμετβ {απέτυχα, αποτυχημένος} ♦ **1.** (μετβ.) δεν καταφέρνω να πραγματοποιήσω (τον σκοπό μου), δεν πετυχαίνω (ό,τι επιδιώκω): *απέτυχα να τον πείσω* ΑΝΤ. επιτυγχάνω, πετυχαίνω
♦ (αμετβ) 2. δεν έχω την επιδιωκόμενη έκβαση, δεν οδηγώ στο επιθυμητό αποτέλεσμα: *οι συνομιλίες για την ειρήνευση στην περιοχή απέτυχαν* **3.** (α) δεν εκπληρώνω τον προορισμό μου. δεν κατορθώνω να γίνω αυτό που θεωρείται αποδεκτό *απέτυχε στη ζωή του* (β) (ει- δικότ) δεν καταφέρνω να καλύψω τα έξοδά μου ή να φέρω κέρδη: *η συναυλία απέτυχε, επειδή δεν διαφημίστηκε σωστά || το ακριβό εισιτήριο κράτησε τον κόσμο μακριά και η εκδήλωση απέτυχε.* Επίσης (καθημ) **αποτυχαίνω** [μεσν.].
[ΕΤΥΜ αρχ < *άπο-* + *τυγχάνω].* **αποτύπωμα** (το) {αποτυπώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** σημάδι που δημι- ουργείται πάνω σε αντικείμενο από την πίεση που ασκεί άλλο αντικείμενο ή σώμα πάνω σε αυτό, λ χ. ένα πέλμα πάνω στην άμμο. μια παλάμη πάνω σε (αχνισμένο) τζάμι κ λπ.: οϊ *διαρρήκτες φορούσαν γάντια, για να μην αφήσουν αποτυπώματα* ΣΥΝ ίχνος (πβ λ. *στάμπα, χνάρι, πατημασιά, δαχτυλιά)* φρ (α) ***δακτυλικό αποτύπωμα*** το ίχνος που αφήνουν οι γραμμές τού δέρματος τής εσωτερικής πλευράς των δαχτύλων τού χεριού, πάνω σε κάτι που πιάνει ή αγγίζει κανείς, που έρχεται σε επαφή με αυτό. το οποίο ανιχνεύεται με συγκεκριμένο τρόπο και χρησιμοποιείται κατά τις εγκληματολογικές έρευνες για τον εντοπισμό των δρασπόν: *πάνω στην πόρτα βρέθηκαν δακτο?.ικά αποτυπώματα* |j *παίρνω ι εξετάζω / σβήνω τα* ~ (β) ***παίρνω αποτυπώματα (κάποιου)*** (στο αστυνομικό τμήμα) αποτυπώνω σε ειδικό χαρτί και με ειδικό μελάνι τις γραμμές στο δέρμα τής εσωτερικής πλευράς τού δεξιού δείκτη (κάποιου), προκειμένου να διαπιστώσω αν καταζητείται ή για την έκδοση δελτίου ταυτότητας 2. (μτφ., συνήθ. στον πληθ.) ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζεται στα εξωτερικά χαρακτηριστικά, στη μορφή (κάποιου), μια ψυχική κατάσταση: το *πρόσωπό της είχε έντονα τα ~ τού πόνου* συν σημάδια, σημεία.
[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημασία «εντύπωση», < *άποτυπώ* Το *δακτυλικό αποτύπωμα είναι* μεταφρ δάνειο από αγγλ finger-print], **αποτυπωνω** ρ μετβ. {αποτύπω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** δημιουργώ αποτύπωμα (βλ.λ.) με ποικίλους τρόπους: *αποτύπωσε τη μορφή του πάνω στον γύψο || ~ τα αρχικά μου σε δερμάτινη θήκη* ΣΥΝ σταμπάρω, τυπώνω 2. (μτφ.) (α) απεικονίζω πολύ εκφραστικά, με ζωντανό τρόπο, πάρα πολύ έντονα: *στον πίνακά του αποτυπώνει την πραγματικότητα τής εποχής του* [[(κ. μεσοπαθ. ***αποτυπώνομαι)*** *η φρίκη τού πολέμου είχε αποτυπωθεί στο βλέμμα του || ο πόνος αποτυπωνόταν στο πρόσο)πό του* ΣΥΝ αισθητοποιώ, (μτφ.) φωτογραφίζω (β) παρουσιάζω με ορισμένο τρόπο «*η απόπειρα εξασθένισης τού προέδρου τού κόμματος στη Βουλή αποτυπώθηκε αρνητικά στον Τύπο*» (εφημ.) **3.** (μεσοπαθ) (στο μυαλό / στη μνήμη) συγκρατώ με ακρίβεια (τα στοιχεία συγκεκριμένης εικόνας), εγγράφω στη συνείδηση, *στο μυαλό τού παιδιού είχε απο τυπωθεί με κάθε λεπτομέρεια η σκηνή τού φόνου* ΣΥΝ εντυπώνω, χαράζω **4.** ΙΟΠΟΓΡ κάνω τις μετρήσεις που χρειάζονται για τη χαρτογράφηση μιας περιοχής.
[κίνμ < αρχ. *άποτυπώ* < *άπο-* + *τυπώ (-όω)* < *τύπος).* **αποτύπωση** (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **I.o** τρόπος με τον οποίο αποτυπώνεται το ανάγλυφο μιας επιφάνειας σε άλλη ΣΥΝ εκτύπωση, (καθημ.) σταμπάρισμα 2. (συνεκδ.) το σχήμα που δημι- ουργείται, όταν μια ανάγλυφη επιφάνεια πιεστεί πάνω σε άλλη: σε *εσωτερική σελίδα τού βιβλίου υπήρχε η - των αρχικών γραμμάτων τού ονόματός του* 3. (μτφ.) η λεπτομερής αναπαράσταση ενός γεγονότος, μιας κατάστασης: *στο έργο του βρίσκει κανείς την ~ τής καθημερινής ζωής των χωρικών* 4. η απεικόνιση με εκφραστικό, έντονο τρόπο: *η - τής θλίψης στη ματιά της* 5. η ισχυρή εντύπωση, η πιστή εγγραφή στη μνήμη *η ~ τής σκηνής τού φόνου στο μνα'λό / στη μνήμη του* 6. μέθοδος διακόσμησης χρησιμοποιούμενη στην αγγειοπλαστική ΣΥΝ στάμπα **7.** ΓΟΠΟΙΡ ΓΟ σύνολο των μετρήσεων που εκτε- λούνται κατά τη χαρτογράφηση μιας περιοχής ΣΥΝ. υποτύπωση · **8**. ΒΙΟΛ η ικανότητα απομνημόνευσης, κατά τα πρώτα κρίσιμα στάδια τής ζωής μερικών νεαρούν ζώων, τού σχήματος, των ήχων ή τής μυρωδιάς κυρ. των γονέων τους ή τού τόπου γεννήσεώς τους [ΕΤΥΜ < μτγν. *άποτύπωσις*< *άποτυπώ* Ο βιολ όρ αποδίδει το αγγλ. imprinting].
αποτυφλώνω ρ μετβ [αρχ] {αποτύφλω-σα,-θηκα,-μένος} τυφλώνω εντελώς (κυρ. μεσοπαθ.) *στην αρχή απλώς δεν έβλεπε καλά, τώρα πια όμως αποτνφλώθηκε*
αποτυχαίνω ρ * αποτυγχάνω
αποτυχημένος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει καταξιωθεί (κοινωνικά, οικονομικά, καλλιτεχνικά κ.λπ): ~ *κα/Λιτέχνης ι επιχειρηματίας* || (κ ως ουσ) *είναι ένας ~ δεν έχει κάνει τίποτε αξιόλογο στη ζωή του* 2. αυτός που δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις που επιβάλλουν οι συνθήκες, που δεν συμβάλλει στην επιτυχία ή είναι ακατάλληλος (για συγκεκριμένο σκοπό)· ~ *επιλογή / εμφάνιση / ντύσιμο / πορεία διαμαρτυρίας* αντ επιτυχημένος.
αποτυχία (η) {αποτυχιών} **1.** το ανεπιτυχές αποτέλεσμα, η κατάληξη που είναι αντίθετη με τις αρχικές προσδοκίες, που δεν δικαιώνει τους αρχικούς υπολογισμούς· *η συγκέντρωση κατέ/.ηξε σε ~ λόγω τής μικρής προσέλευσης οπαδών* JJ *είχε μια ~ στις εξετάσεις* (δεν πέρασε) || *η ~ τού κόμματος στις εκλογές*]| *η ~ του τον πείσμωσε* ΑΝΤ επιτυχία 2. (συνεκδ) πρόσωπο ή πράγμα που δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες ή στις απαιτήσεις που δημιουργούν οι συνθήκες: ΓΟ *εγχείρημά τους ήταν ~!* jj *ο μουσακάς ήταν ~*}} (οικ) *Αχ, αντό το παιδί ήταν σκέτη Σε τίποτα δεν έμοιασε τού πατέρα τον.*
[ΕΤΥΜ μτγν. < *άποτυχής* < αρχ *άποτνγχάνω* (πβ. αόρ. β' *άπ-έ-τυχ- ον)\,*
απούλητος, -η, -ο Ιμεσν.] αυτός που δεν έχει πουληθεί: ~ *εμπορεύματα.* Επίσης (λόγ.) **απώλητος.**
αποϋλοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ } **1.** η μετατροπή υλικού αντικειμένου σε άυλο, συνήθ. ψηφιακής μορφής· *εξαγγέλθηκε η ~ των ενσήμων τού Ι.Κ.Α.* **2.** (ειδικότ στο Χρηματιστήριο Αξιών) η αντικατάσταση των μετοχών, οι οποίες υπάρχουν σε έντυπη μορφή όπου αναγράφονται συγκεκριμένα στοιχεία, από άυλους τίτλους, δηλ. από εγγραφές (υπό μορφήν κωδικών) σε ηλεκτρονικά ή άλλα αρχεία.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. dematerialisation |.
απούντο επίρρ. ελλην ακριβώς· ακριβώς πάνω στην ώρα που είχε οριστεί *δώσαμε ραντεβού στις δύο και ήρθε ~*
[ΕΤΥΜ < ιταλ. appunto «αμέσως, αυτοστιγμεί» (< punto «στιγμή, σημείο» < λατ punctum)]
απουράνωση (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΓΛΩΣΣ η τροπή ενός ουρανικού φθόγγου σε φατνιακό· άποουρανικοποίηση: *είναι χαρακτηριστική σε ελληνικές διαλέκτους η ~ τού «σ» πριν από το ημί- φωνο «ι», που σιγάται, όπως στη λέξη «κεράσια - κεράσα» ή τού «ζ» στο «μαγαζιά -μαγαζά»* ΑΝΙ ουρανικοποίηση [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. depalatalisation].
άπους, -ους. -ουν {άπ-οδος. -ουν | -οδες (ουδ -οδα), -όδων) (λόγ.) αυτός που δεν έχει πόδια Επίσης **άποδος,** -η, -ο [ΕΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ + *πούς, ποδός].*
απουσία (η) {απουσιών} **1.** η κατάσταση κατά την οποία κανείς είναι απα>ν (βλλ), δεν παρευρίσκεται (κάπου) *χθες το βράδυ η ~ σον έγι- νε αισθητή* ΑΝΤ παρουσία· ΦΡ ***(κάποιος) λάμπει διά τής απουσίας του*** για περιπτώσεις στις οποίες η απουσία κάποιου γίνεται αισθητή, προκαλεί εντύπωση ή συχνότ ειρων για κάποιον που δεν παρευρί- σκεται κάπου, αν και θα όφειλε: *στην κρίσιμη αντή σύσκεψη, όπως και άλλες φορές στο παρελθόν, ο υπουργός έλαμψε διά τής* απουσίας *του!* 2. (συνεκδ.) το πρόσωπο που δεν είναι παρόν (κάπου): *για το κόμμα μας αποτελεί μια σημαντική ~ || η ομάδα έχει τρεις ~* ΣΥΝ απών, απώλεια 3. (συνεκδ) η χρονική περίοδος κατά την οποία κανείς είναι απών: *επέστρεψε ύστερα από ~ δύο χρόνων* j] *πολλά προβλήματα παρουσιάστηκαν κατά την ~ του* 4. (ειδικότ. για μαθητές ή εργαζομένους) η μη προσέλευση (στο μάθημα ή στην εργασία): *κάνω απονσίες || δικαιολογημένη / αδικαιολόγητη ~* ΑΝΓ παρουσία 5. (ειδικότ. για τα μαθήματα) η γραπτή δήλωση σε απουσιολόγιο τής μη προσέλευσης μαθητή στην ώρα συγκεκριμένου μαθήματος *παίρνω απονσίες || έχω πολλές ~ και κινδυνεύω να μείνω στην ίδια τάξη* 6. η έλλειψη (πράγματος): *η ~ συγκινήσεων έκανε τη ζωή τους πληκτική || - ενοχοποιητικών στοιχείου* ΣΥΝ έλλειψη, ανυπαρξία ΑΝΤ ύπαρξη. [ΕΤΥΜ αρχ. < *άπειμι* «είμαι απών» < *άπ(θ)-* + *ειμί* (βλ. κ ουσία). Η φρ. *έλαμψε διά τής απουσίας του* αποδίδει τη γαλλ il briJia par son absence!.
απουσιάζω ρ αμετβ. {απούσιασα} **1.** (για πρόσ.) δεν παρευρίσκομαι, δεν είμαι εκεί όπου έπρεπε να είμαι: ~ *από το σχολείο / από τη δουλειά || «αντή τη στιγμή απονσιάζουμε· αφήστε το μήνυμά σας..»*(μήνυμα σε αυτόματο τηλεφωνητή) ΣΥΝ λείπω ΑΝΤ. είμαι παρών, παρίσταμαι 2, δεν υπάρχω, παρουσιάζω έλλειψη *όταν απουσιάζουν οι αποδείξεις, η κατηγορία δεν μπορεί να στηριχθεί || όταν απουσιάζουν τα κατάλληλα στελέχη, είναι εννόητο η επιχείρηση να παρουσιάζει προβλήματα || από την ποίησή του απουσιάζουν οι περίτεχνες εκφράσεις* ΣΥΝ λείπω
[ΕΤΥΜ μτγν.. αρχική σημ. «σπαταλώ την περιουσία μου», < *άπουσία*

(με τη σημ. «σπατάλη»). Με τη σύγχρονη σημ. η λ. μαρτυρείται από το 1871].

απουσιολόγιο (το) {απουσιολογί-ου | -ων| το ειδικό βιβλίο στο οποίο σημειώνονται οι απουσίες των μαθητών από τα μαθήματά τους απουσιολόγος (ο/η) μαθητής στον οποίο έχει ανατεθεί να σημειώνει τους μαθητές που απουσιάζουν από τα μαθήματα στο απουσιολόγιο.

[ΕΤΥΜ < *απουσία* + *-λόγος* < *λέγω* «συλλέγω»], αποφάγια (τα) {χωρ γεν.} ό,τι έχει περισσέψει μετά το τέλος τού φαγητού και προορίζεται συνήθ. για τα σκυοπίδια *ρίχνουν να ~ στα αδέσποτα σκυλιά* || (μτφ) *ζει με τ'~ των άλλων.*

[i: I υVI Πληθ τού *αποφάι* < *απο-* + *-φάι* < *φα(γ)i]* αποφαίνομαι ρ μετβ αποθ {αποφάνθηκα (λογιότ απεφάνθην, -ης, -η..., μτχ. αποφανθείς, -είσα. -έν)} (λόγ.) 1. εκφέρω γνώμη, τοποθετούμαι (σε συγκεκριμένο θέμα): *ως αναρμόδιος δεν μπορώ να αποφανθώ για ένα* τόσο *ειδικό ζήτημα* 2. (ειδικότ για δημόσια αρχή) εκδίδω κρίση (για συγκεκριμένο ζήτημα), αποφασίζω *το δικαστήριο θα απο- φανθεί για την ενοχή τον κατηγορουμένου* συν γνωμοδοτώ, κρίνω. ** ςχομο λ *απόφαση, αποθετικός*

[ετυμ αρχ. < *άπο-* + *φαίνω / -ομαι* Το ενεργ. *άποφαίνω* είχε αρχικώς τη σημ. «εκθέτω, φανερώνω, δηλώνω», από όπου προέκυψαν οι σημ «δείχνω με αποδείξεις, διασαφηνίζω τη γνώμη μου», οι οποίες μαρ- τυρούνται και για το μέσο *αποφαίνομαι*. Η σημ. «αποφασίζω» ήδη <*ΡΧ] ·

απόφανση (η) {-ης κ -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων) η (συμβουλευτικού. γνωμοδοτικού ή θεωρητικού χαρακτήρα) κρίση αρμόδιου οργάνου (για συγκεκριμένο θέμα) ΣΥΝ απόφαση ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόφαση* [ετυμ < αρ^. *άπόφανσις* < *άποφαίνομαι*| αποφαντικός, -ή. -ό [αρχ] (λόγ.) αυτός που εκφράζει κατηγορηματική γνώμη, που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση σον κατηγορηματικός, απόλυτος φρ *αποφαντική πρόταση* η πρόταση κρίσεως με την οποία διαπιστώνονται, κρίνονται ή περιγράφονται από τον ομιλητή πραγματικά γεγονότα ή καταστάσεις, απόφαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. η τελική γνώμη ή επιλογή (κάποιου), που διαμορφώνεται έπειτα από σκέψη και στάθμι- ση των δεδομένων *ήταν μια δύσκολη ~ || πήρε / έλαβε την ~ να κα- τέβει υποψήφιος στις εκλογές || κρίσιμη i εσφαλμένη I έγκαιρη I σοβαρή / καθοριστική / προκλητική ~ || μας κοινοποίησε / έκανε γνωστή την ~ του || ειλημμένη / σταθερή / ορθή ~ |(λήψη αποφάσεοκ* (το να παίρνει κανείς μια απόφαση, να αποφασίζει κάτι) || *κατα?-ήγ(ο / οδη- γούμαι στην ~ να κάνω κάτν* φρ (α) *το παίρνω απόφαση* συμφιλιώ- νομαι με την ιδέα. αποδέχομαι μια κατάσταση (συνήθ δυσάρεστη): *το πήρε απόφαση πως δεν τον ήθελε και σταμάτησε να την ενοχλεί* (β) *μια απόφααη είναι* (προτρεπτικά) για περιπτώσεις στις οποίες αμφιταλαντεύεται κανείς, δυσκολεύεται να αποφασίσει (κάτι): *μην το πολυσκέφτεσαι*. 2. (ειδικότ) ΝΟΜ η δικαστική ετυμηγορία, η επίσημη διατύπωση τής τελικής κρίσεως των δικαστικών αρχών για συγκεκριμένη υπόθεση: *η ~ ήταν αθωωτική*]| *καταδικαστική / απαλλακτική / οριστική ι* τελειωτική / τελεσίδικη / *αμετάκλητη ι αναγνωριστική / καταψηφιστική / κατά πλειοψηφία / ομόφωνη* ~ συν κρίση, βούλευμα 3. (για την εκτελεστική εξουσία) επίσημη διαταγή με ισχύ νόμου και άμεση εφαρμογή χωρίς προηγούμενη έγκρισή της από τη Βουλή, *υπουργική ~ για καταβολή των δεδουλευμένων* |[*ξαφνική - για μείωση των επιτοκίων* συν διάταγμα 4. (στην Ε Η.) νομική πράξη που εκδίδεται από τα όργανα τής Ευρωπαϊκής Ένωσης και είναι δεσμευτική για τον αποδέκτη που αυτή ορίζει (π χ συγκεκριμένη κυβέρνηση. επιχείρηση κ ά.) (πβ λ *οδηγία, κανονισμός).*

[πτυμ < αρχ *άπόφασις* < *άπο* + *φά-σις* (πβ. *κατά-φασις. έμ-φασις* κ ά) < ρίζα *φά-*, συνεσταλμ βαθμ. τής ρίζας *φα I φη-* τού *φα-μί I φη- μί* «λέγω» (βλ. λ *φήμη)* < I.E *bha- «φωτίζω, λάμπω» και «εξηγώ, μιλώ». Η ίδια ρίζα (στη συνεσταλμένη μορφή της) εμφανίζεται και (πα- ρεκτεταμένη με -ν) ως *φαν-* · χ*φαν-]ω* > *φαίνω, φάν-σις (άπόφανσις), φαν-ερός. ά-φαν-ής, εμ-φαν-τικός* κ.ά].

απόφαση - απόφανση, αποφασίζω - αποφαίνομαι. Το *απόφαση* σημασιολογικά διαφέρει πλήρως από το *απόφανση* Το απόφαση, σε θεσμικό επίπεδο (*απόφαση δικαστηρίου, απόφαση διοικητικών οργάνων* κ λπ) σημαίνει την κατόπιν συλλογισμών και εκτιμήσεων ρητή βούληση τού αποφασίζοντος να τελεσθούν συγκεκριμένες πράξεις ή ενέργειες Σε ιδιωτικό επίπεδο, το *αποφασίζω* σημαίνει επίσης την κατόπιν σκέψεως βούληση τού ιδιώτη να ενεργήσει ή να πράξει κάτι. Το *απόφανση*, αντιθέτως, σημαίνει στη Ν Ελληνι- κή την κρίση που διατυπώνεται από ένα όργανο για συγκεκριμένο θέμα. κρίση η οποία μπορεί να αποτελεί απλή εκτίμηση ή να έχει συμβουλευτικό ή θεωρητικό χαρακτήρα· δηλ. να μην οδηγεί σε εκτέλεση πράξεως ή. αλλιώς, να μην έχει αποφασιστικό χαρακτήρα Με άλλα λόγια, το *απόφαση* έχει δεσμευτική λειτουργία, ενο') η *απόφανση* έχει δεοντική λειτουργία Το ίδιο ισχύει και για τα ρήματα *αποφασίζω* (που είναι νεότερο, μετονοματικό παράγω- γο τού *απόφαση)* και *αποφαίνομαι* (που είναι αρχαίο)

Αλλιώς έχουν τα πράγματα στην Αρχαία Ελληνική, στην οποία το άπόφασις σήμαινε. (α) ό.τι και το σημερινό *απόφαση* (β) ό,τι το σημερινό *απόφανση*, δηλ «γνώμη» (γ) άρνηση (πβ. αποφατικός, αντίθ τού καταφατικός, και αποφάσκω. αντίθ τού καταφάσκω) Το άπόφανσις, εξάλλου, τότε δεν σήμαινε «γνώμη», αλλά (α) δήλωση (β) (λογικό) κατηγόρημα Η λ αποφασίζω δεν υπήρχε στην Αρχαία η σημασία της δηλωνόταν με ρήματα όπως *γιγνώσκω, δο- κεΐ, άποφαίνομαι* κ.ά Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Αρχαία τα ρήματα *φαίνω* «δείχνω» και *φημί* «λέγω» ανέπτυξαν μια συμπληρωματική σχέση μεταξύ τους. με αποτέλεσμα λέξεις που σχηματίζο

νται από το θέμα τού φημί (θ *φά-* και *φά-)* να γίνονται αισθητές ως παράγωγα τού *φαίνω* αποφαίνομαι -απόφασις (αντί απόφαν- σις), αλλά και αποφάσκω ή απόψημι - απόφασις «άρνηση» προ- φαίνω - πρόφασις «πρώτη εμφάνιση» - «ισχυρισμός (ψευδής)» (από όπου το μετονοματικό ρ. προφασίζομαι)· εμφαίνω / -ομαι - έμφασις «εμφάνιση» - «σημασία, έκφραση» - «έντονη έκφραση, έμφαση»

απόφαση: συνώνυμα. Στη ρύθμιση των κοινωνικών, ιδίως, σχέσεων η έννοια τής αποφάσεως παίζει σημαντικό ρόλο Η πιο γνωστή μορφή αποφάσεως είναι η δικαστική απόφαση, η θεσμοποιημένη διαδικασία για τη διατύπωση (εκ μέρους των δικαστών) κρίσεως δεσμευτικής για τους πολίτες, με την οποία ρυθμίζονται ποικίλες σχέσεις (διαφωνίες, διεκδίκησης, αδικήματα κ.λπ) Η δικαστική απόφαση έχει. κανονικώς. *σκεπτικό* και *διατακτικό* σκέλος Οι δικαστές εκτιμούν τα πραγματικά δεδομένα, ακούν τους διαδίκους και τους συνηγόρους τους. κρίνουν και αποφασίζουν Η έννοια τής κρίσεως είναι τόσο καθοριστική στη διαδικασία λήψεως μιας δικαστικής απόφασης, ώστε η κρίση -προκειμένου για δικαστήριο- σημαίνει και απόφαση. Βεβαίως, το δικαστήριο κατ' ουσίαν «απο- φαίνεται γνώμη», διατυπώνει την κρίση του. αλλά ακριβώς η γνώ- μη ή η κρίση του. η απόφανσή του, δεν παραμένει στα όρια τής απλής γνώμης, αλλά. εφόσον έχει διατακτικό και εκτελεστικό χαρακτήρα, αποτελεί *απόφαση* Κύριο έργο κάθε σώματος κρινόντων και κατεξοχήν τού θεσμοθετημένου δικαστηρίου είναι να λάψει η αλήθεια και να αποδοθεί δικαιοσύνη Και η έννοια ακριβώς τής αλήθειας είναι αυτή που τονίζεται στον όρο ετυμηγορία (< *έτυμος* «αληθής» + *αγορεύω* «μιλώ, λέγω»), που χρησιμοποιείται ιδίως για τις αποφάσεις ορκωτών δικαστηρίων *(«η ετυμηγορία των ενόρκων»).* Αξίζει να σημειωθεί ότι το *ετυμηγορία* σήμαινε στην Αρχαία ό.τι και το *ετυμολογία* (η ανεύρεση τής αληθούς προελεύσεως των λέξων), η δε λέξη ανασύρθηκε στη χρήση -με τη νέα της σημασία- σε νεότερους χρόνους. Εφόσον μια διαδικασία κρίσεως βρίσκεται στο ανακριτικό ή το προδικαστικό στάδιο, η οποιαδή- ποτε κρίση / απόφαση χαρακτηρίζεται ως βούλευμα *(«απαλλακτικό / παραπεμπτικό βού/.ευμα»)* Εφόσον μια απόφαση λαμβά- νεται από ευρύτερης συνθέσεως σώμα ή από τον ίδιο τον λαό (οπότε και απαιτείται οπωσδήποτε ψηφοφορία), η απόφαση προσλαμβάνει το κύρος *ψηφίσματος* (πβ κ *δημοψήφισμα)* Αποφάσεις που λαμβάνονται για διάφορα θέματα από διάφορα σοιματα (Βουλή. εταιρείες, σωματεία κ τ.ό.) χαρακτηρίζονται συχνά ως ψηφίσματα (ψήφισμα τής Βουλής για την Κύπρο, ψήφισμα ενός σωματείου. εταιρείας κ λπ , όταν πεθαίνει κάποιο επιφανές μέλος τους. ψήφισμα υποστήριξης ή συμπαράστασης από κοινωνικούς ή πολιτικούς φορείς κοκ). Σήμερα χρησιμοποιείται, λιγότερο συγκριτικά, ό.τι αποκαλείται θέσπισμα Ιο *θέσπισμα* χρησιμοποιήθηκε, για να δηλώσει τις αποφάσεις προσώπων (αυτοκράτορος στο Βυζάντιο) ή σωμάτων (Συγκλήτου στο Βυζάντιο) με αυξημένο κύρος και αποφασιστική εξουσία, που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί Για ένα διάστημα και οι αποφάσεις τής Συγκλήτου τού Ι Ιανεπιστημί- ου αποκαλούνταν *θεσπίσματα*

αποφασίζω ρ. μετβ. [μεον.1 {απθφάσισ-α. -τηκα, -μένος} 1. καταλήγω σε απόφαση, διαμορφώνω τελική κρίση για την πραγμάτωση συγκεκριμένου στόχου *αποφάσισα να λάβω μέρος στον διαγωνισμό || η ομοσπονδία αποφάσισε νέες απεργιακές κινητοποιήσεις* [[*η Κοινότητα αποφάσισε να στεί?.ει αντιπρόσωπο στις διαπραγματεύσεις*]] *αποφασίστηκε η λήψη εκτάκτων μέτρων* 2. (ειδικότ για δικαστήριο) εκδίδω απόφαση: στα *μονομελ,ή δικαστήρια αποφασίζει ο δικαστής για τις υποθέσεις* 3. (η μτχ σποφοσισμένος, -η, -ο) αυτός που έχει λάβει σταθερή και αμετακίνητη απόφαση, που θέλει με κάθε τρόπο να πραγματοποιήσει τις αποφάσεις του *φέρονται αποφασισμένοι να συνεχίσουν την απεργία* [| *ο υπουργός είναι αποφασισμένος να πατάξει τη φοροδιαφυγή* ΣΧΟΛΙΟ λ *απόφαση*. αποφασιστικός, -ή, -ό [1683| 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από στα- θερή προσήλωση στην απόφασή του, από θαρραλέα και ανυποχώρητη στάση: *με βλέμμα ~ απαίτησε να την εξυπηρετήσουν αμέσως || ~ λόγια ι συμπεριφορά / ενέργεια* λντ αναποφάσιστος, διστακτικός 2. (για πράξεις ή ενέργειες) αυτός που έχει μεγάλη και ιδιάζουσα σημασία, που είναι εξαιρετικής κρισιμότητας, καθοριστικός, *ένα ~ βήμα για τη σύναψη συμφωνίας ειρήνης έγινε χθες μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων* ΣΥΝ κρίσιμος, σημαντικός ΑΝΤ επουσιώδης, ασήμαντος. — αποφασιστικά επίρρ.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ decisif[αποφασιστικότητα (η) [18211 {χωρ. πληθ.} η σταθερή και ανυποχώρητη προσήλωση (κάποιου) στην τήρηση, εφαρμογή των αποφάσεών του *ενεργώ με ~ || διέκρινε ~ στα λόγια της* ΑΝ ι διστακτικότητα. {ΕΤΥΜ Η λ. πρωτοαπαντά στην προκήρυξη τής Επαναστάσεως που συνέταξε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης] αποφάσκω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ παρατ} (λόγ-σπάν) αρνού- μαι, απαντώ αρνητικά ΑΝΤ καταφάσκω

ΙΚΓΥΜ αρχ. (με παράλλ. τ. το *άπόφημι*) < *άπο-* + *φάσκω* (βλ λ.). Βασική σημ. «αρνούμαι») αποφατικός, -ή, -ό 1. αυτός που δηλώνει ή περιέχει άρνηση: - *προτάσεις* (ιδ. στη λογική και τη γραμματική) || ~ *μόρια* ΣΥΝ αρνητικός ΑΝΤ καταφατικός 2. θΐΐΟΛ *αποφατική θεολογία* μέθοδος γνωσιολο- γικής προσέγγισης τού Θεού από τον άνθρωπο, η οποία αξιοποιεί την πνευματική εμπειρία τής πίστης με τη στροφή τού νου προς τον έσω άνθρωπο, προς την καρδία (νήψις). η οποία οδηγεί μέσα από την αδιάλειπτη προσευχή και τη μυστηριακή ζωή τής Εκκλησίας, στη νοερή αίσθηση τής παρουσίας τού Θεού με τη μετοχή τού πιστού στις

άκτιστες ενέργειες τής Θείας Χάριτος (νηπτική θεολογία) ΑΝΤ. καταφατική θεολογία (πβ κ. *καταφατική θεολογία, λ καταφατικός).* — **σποφατικ-ά / -ώς** [αρχ] επίρρ. -" σχολιο λ. *απόφαση* (ΗΤΥΜ αρχ. < *άπόφημι* «δηλώνω ξεκάθαρα - αρνούμαι» (πβ. κ. *φημί*
- *φατικός)].*

αποφέρω ρ μετβ. κ αμετβ. [αρχ.] {απέφερα} (λόγ) ♦ **1.** (μετβ.) φέρω (θετικό) αποτέλεσμα: *η προσπάθεια απέφερε καρπούς | | δεν γνωρίζουμε τι θα μας αποφέρει η όλη διαδικασία |] η επιχείρηση μας απο- φέρει μεγάλα κέρδη* συν. αποδίδω ♦ 2. (αμετβ.) είμαι προσοδοφόρος, εξασφαλίζω κέρδη· *η καλλιέργεια τής γης με παραδοσιακές μεθόδους δεν αποφέρει πια* **αποφεύγω** ρ. μετβ. [αρχ.] {απέφυγα, αποφεύχθηκα (λόγ απεφεύχθην, -ης, -η μτχ. αποφευχθείς, -είσα. -έν)} 1. προσπαθώ να μένω μακριά, να κρατώ αποστάσεις από (κάποιον/κάτι), ώστε να μην έρχομαι σε επαφή, να μην έχω σχέση: ~ *τον Θανάση, δεν θέλω ούτε* να *τον βλέπω'* j) *κάτι* του *έχει κάνει και όλο τον αποφεύγει* 2. προσπαθώ να μην κάνω (κάτι): ~ *τη δουλειά I τις μετακινήσεις 1 την πολυφαγία / ορισμένες τροφές / την έντονη ζωή* 3. ξεφεύγω, σώζομαι από (ανεπιθύμητη κατάσταση): *μόλας την τελευταία στιγμή απέφυγε τη σύγκρουση* U - *έναν* κίνδυνο / *τη χρεωκοπία* συν διαφεύγω, γλυτώνω **αποφευκτέος,** -α, ό αυτός που πρέπει να αποφευχθεί, **απόφθεγμα** (το) {αποφθέγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. σύντομη ρήση στην οποία διατυπώνονται κρίσεις ο>ς αξιώματα, απόψεις που θεωρούνται ότι έχουν αδιαμφισβήτητο κύρος και συνήθ. διδακτικό χαρακτήρα. *το «ούκ έν τφ κολλώ τό εν» είναι ένα πολύ γνωστό αρχαίο* ~ ΣΥΝ. ρήση 2. ***αποφθέγματα*** (τα) το βιβλίο που περιέχει συλλογή με σύντομα, καθολικού κύρους ρητά σπουδαίο)ν προσώπων. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ρητό.*
[UTYM αρχ. < *άπο- +-φθεγμα* <*φθέγγομαι* «παράγω ήχο. προφέρω», βλ. κ *φθόγγος*].

αποφθεγματικός, -ή, -ό [μτγν.) αυτός που περιέχει απόφθεγμα, που διαθέτει επιγραμματική διατύπωση, χαρακτήρα αποφθέγματος: - *φράση / διατύπωση* — **αποφθεγματικ-ά / -ώς** [μεσν-J επίρρ. **αποφθειρίαση** (η) {-ης κ -άσεως | χωρ πληθ.} (λόγ.) η απαλλαγή ζώων και ανθρώπων από ψείρες ΣΥΝ (καθημ) ξεψείρισμα.
[ΕΙΥΜ < *απο-* στερητ + *φθειρίαση* < *φθείρα* «ψείρα», μεταφρ. δάνειο από γαλλ epouillement]. **αποφλοιώνω** ρ. μετβ. {αποφλοίω-σα, -θηκα. -μένος} αφαιρώ τον φλοιό: *αποφ?^οιωμένα τοματάκια* ΣΥΝ ξεφλουδίζω. —
αποφλοίωση (η) [1833]. **αποφλοιωτικός,** -ή. -ό [1861]
[ΕΤΥΜ < μτγν *άποφλοιώ* < *άπο-* + *φλοιώ (-όω)* < *φλοιός].* **αποφλοιωτής** (ο) συσκευή που χρησιμοποιείται για την αφαίρεση τού φλοιού φρούτων, λαχανικών κ.λπ Επίσης **αποφλοιωτήρας. αποφοιτήριο** (το) {αποφοιτηρί-ου | -ων} **1.** το επίσημο εκπαιδευτικό πιστοποιητικό έγγραφο, στο οποίο αναγράφονται όλα τα σχετικά με τον χρόνο φοίτησης τού κατόχου σε συγκεκριμένη σχολή, καθώς και ο ακριβής χρόνος αποφοίτησης (διακοπής τής φοίτησης) 2. (καταχρ.) αποφυλακιστήριο. *** ΣΧΟΛΙΟ λ *αποφοίτηση.*
[ΕΙΥΜ < [1833[*αποφοιτη-τήριο* (με απλολογία) < *αποφοιτώ].* **αποφοίτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** ο τερματισμός τής φοίτησης σε εκπαιδευτικό ίδρυμα 2. (συνεκδ) η επίσημη τελετή με. την οποία πιστοποιείται το τέλος τής φοίτησης και απονέμονται τα πτυχία στους αποφοίτους.
[ΗΤΥΜ. < μτγν *άποφοίτησις,* αρχική σημ. «αναχώρηση», < αρχ. *άπο- φοιτώ].*

αποφοίτηση: απολυτήριο - ενδεικτικό - αποδεικτικό - αποφοιτήριο. Το τέλος τής φοίτησης στο σχολείο μπορεί να δηλώνει την πε- ράτωση των σπουδών (ιδίως στο Λύκειο ή το παλαιό Γυμνάσιο), οπότε χαρακτηρίζεται **απολυτήριο,** ή τη διακοπή των σπουδών (αλλαγή σχολείου κ.λπ.). οπότε πρόκειται για **αποδεικτικό** (ενν σπουδών) Ως **ενδεικτικό** χαρακτηριζόταν παλαιότερα το απολυτήριο τού Δημοτικού, μια και οι σπουδές συνεχίζονται από αυτή τη βαθμίδα στην επίσης υποχρεωτική βαθμίδα τού Γυμνασίου και δεν πρόκειται για πραγματική *από/.υση* και *απολυτήριο* **Αποφοιτήριο** (με απλολογία από το **αποφοιτητήριο)** είναι το πιστοποιητικό αποφοίτησης για σπουδές που γίνονται κυρ. σε Α.Ε.Ι. (αφορά δηλ. κυρ. σε φοιτητές), ενίοτε όμως χρησιμοποιείται γενικότερα αντί τού *αποδεικτικού φοιτήσεως* ασχέτως βαθμίδας Επειδή η λ. **απόφοιτος,** όπως και η λ **τρόφιμος,** αναφέρονται (με τη γενική σημ. τού **φοιτώ)** στον τόπο όπου έχει διατελέσει κανείς (είτε σπουδάζοντας σε εκπαιδευτήρια είτε αναμορφούμενος κοινωνικώς σε σωφρονιστήρια / φυλακές), το *αποφοιτήριο* χρησιμοποιείται αντί τού τ **αποφυλακιστήριο** και για τροφίμους φυλακών, οι οποίοι έχουν εκτίσει την ποινή τους σε σωφρονιστικό κατάστημα. Ενίοτε, για την έξοδο από τη φυλακή χρησιμοποιείται και ο όρος **εξιτήριο,** που δηλώνει κυρ την έξοδο από νοσοκομείο.

απόφοΓτος (ο/η) [μεσν.] [-ου κ -οίτου | -των κ -οίτων. -ους κ -οίτους}
1. πρόσωπο που ολοκλήρωσε τον κύκλο σπουδών (σε βαθμίδα τής εκ- παίδευσης) και έλαβε, τον αντίστοιχο τίτλο· ~ *ελληνικού πανεπιστημίου* 2. (ειδικότ) πρόσωπο που έχει αποφοιτήσει από το Λύκειο, δεν έχει επιτύχει στις εισαγωγικές για την τριτοβάθμια εκπαίδευση εξετάσεις και προετοιμάζεται ξανά για αυτές: στα *φροντιστήρια εκτός από τμήματα μαθητών υπάρχουν και τμήματα αποφοίτων* 3. (καταχρ.) πρόσωπο που έχει πάρει αποφυλακιστήριο: ~ *φυλακών.*

απόφοιτος - τελειόφοιτος - πτυχιούχος. Συνηθισμένο λάθος, στον προφορικό ιδίως λόγο. είναι η χρήση τού *τελειόφοιτος* αντί τού *απόφοιτος: Είμαι τελειόφοιτος Λυκείου. Τελείωσα πριν από τρία χρόνια'* Τελειόφοιτος, ωστόσο, είναι αυτός που φοιτά (όχι *φοιτεί\)* στην τελευταία τάξη μιας εκπαιδευτικής βαθμίδας *τελειόφοιτος Λυκείου* (= μαθητής τής Γ' Λυκείου), *τελειόφοιτος Γυμνασίου* (- μαθητής τής Γ Γυμνασίου), *τελειόφοιτος Δημοτικού* (= μαθητής τής ΣΤ Δημοτικού) Απόφοιτος, αντιθέτως. είναι αυτός που έχει ήδη αποφοιτήσει, έχει τελειώσει τη φοίτησή του σε μια εκπαιδευτική βαθμίδα, ιδίως στη βαθμίδα τού Λυκείου: *απόφοιτος Λυκείου, απόφοιτος Γυμνασίου, απόφοιτος Δημοτικού.* Προκειμένου για τη φοίτηση στο πανεπιστήμιο, ισχύουν τα ίδια τελειόφοιτος *τής Νομικής* είναι ο φοιτών στο τελευταίο έτος / εξάμηνο τής Νομικής Σχολής, ενώ *απόφοιτος τής Νομικής* είναι αυτός που έχει τελειώσει τις σπουδές του στη Νομική, ο πτυχιούχος τής Νομικής. Η λ. *πτυχιούχος* χρησιμοποιείται ειδικώς για την αποφοίτηση από το πανεπιστήμιο

αποφοιτώ ρ. αμετβ [αρχ.] {αποφοιτάς .. | αποφοίτησα (λόγ απεφοί- τησα)} ολοκληρώνω τον κύκλο των σπουδών μου σε συγκεκριμένη εκπαιδευτική βαθμίδα, παίρνω το πτυχίο μου *αποφοίτησε το 1997 από τη Θεολογική* **αποφορά** (η) (λόγ) δυσάρεστη οσμή προερχόμενη από αναθυμιάσεις· ~ *πτώματος* ΣΥΝ δυσωδία, κακοσμία, (λαικ) μπόχα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *οσμή.*
{F.TYM αρχ , αρχική σημ «φορολογική εισφορά», < άποφέρω. Η σημερινή σημ. είναι μτγν.] **αποφόρι** (το) {αποφορ-ιού | -ιών} ρούχο παλιό και φθαρμένο, που δεν χρησιμοποιείται πλέον: *τα μικρά παιδιά ντύνονταν παλιά με τα ~ των μεγαλυτέρων.*
[ΗΤΥΜ μεσν. < *άπο- + φορώ].* **αποφορτίζω** ρ. μετβ. {αποφόρτισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** (για μηχανές ή γεννήτριες) αφαιρώ το ηλεκτρικό φορτίο ΛΝΤ φορτίζω **2.** (μτφ) εκτονώνω τεταμένη κατάσταση, ελαφρύνω βεβαρημένη συναισθηματικά ατμόσφαιρα· *ήθελε με τα αστεία του να αποφορτίσει το βαρύ κ'λίμα από το δυσάρεστο συμβάν*
[ΗΤΥΜ μτγν., αρχική σημ «ξεφορτώνω, αποβάλλω», < *άπο- + φορτίζω* < *φόρτος* Η σημερινή σημ αποδίδει το γαλλ. decharger], **αποφόρτιση** (η) {-ης κ -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η αφαίρεση τού ηλεκτρικού φορτίου ΑΝΤ φόρτιση 2. (μτφ) η εκτόνωση (τεταμένης κατάστασης): *η προσωπική του παρέμβαση αποσκοπούσε στην - τού κλίματος.*
ΙΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ dechargcmcnt]. **αποφράδα** (η) μόνο στη φρ ***αποφράδα (η)μέρα*** (i) δυσοίωνη ημέρα, η οποία θεωρείται ότι φέρνει κακό: *στη λαϊκή αντίληψη η Τρίτη θεωρείται* ~ (ii) καταραμένη ημέρα (συνδεδεμένη με θλιβερό γεγονός), που δεν θέλει κανείς να τη θυμάται: *η 29η Μαΐου έχει μείνει ως* - (λόγω τής άλωσης τής Πόλης στις 29 Μαΐου 1453).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *άποφράς, -άδος* «αυτός που δεν πρέπει ούτε καν να αναφέρεται» < *άπο-* + *φράζω* «μιλώ» Η λ χρησιμοποιείται κυρ. κατά παράλειψη τού ουσ στη φρ *άποφράς ημέρα* «απαίσια, δυσοίωνη ημέρα»].
αποφράζω ρ μετβ. {απέφραξα, αποφρά-χτηκα, -γμένος} **1.** φράζω εντελώς. βουλλο')νο) και δεν επιτρέπο) τη δίοδο από συγκεκριμένο άνοιγμα: *αποφραγμένες αρτηρίες* · 2. ανοίγω (κάτι) φραγμένο: *του απέφραξαν την κλειστή αρτηρία με παρακαμπτήρια* [ΗΤΥΜ μεσν. < αρχ *άποφράσσω* < *άπο- + φράσσω].* **απόφραξη** (η) [αρχ.] {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} (λόγ) **1.** το κλείσιμο, βούλλωμα ανοίγματος, ώστε να μη μπορεί κάτι να περάσει μέσα από αυτό: ~ *αρτηριών / διόδου* 2. το ξεβούλλωμα φραγμένου ανοίγματος, φραγμένης διόδου: *αποφράξεις βόθρων.* -- **αποφρακτικός,** -ή, -ό [μεσν.Ι
αποφυγή (η) [αρχ] {χωρ. πληθ.} **1.** η σκόπιμη αποχή, αποστασιοποίηση ή απομάκρυνση από κάτι, ώστε (αυτό) να μην ασκεί επίδραση, να μην επηρεάζει ή βλάπτει: η ~ *τής συνάντησης με κάποιον* {{ η ~ *τής καθιστικής ζωής και τής πολυφαγίας / τής ταλαιπωρίας* 2. η σκόπιμη άρνηση ή καθυστέρηση (να κάνει κανείς κάτι): ~ *σχολιασμού / εκδήλωσης δυσαρέσκειας* 3. η ακύρωση (δυσάρεστης ή ανεπιθύμητης κατάστασης) πριν από την εκδήλωσή (της), ώστε να μην υπάρξουν αρνητικές επιπτώσεις: *η ~ τής σύγκρουσης ι τής αντιπαράθεσης I ενός κινδύνου.*
αποφυλακίζω ρ. μετβ. [i860] {αποφυλάκισ-α, -τηκα (λόγ. απεφυλα- κίσθην. -ης, -η.... μτχ αποφυλακισθείς. -είσα. -έν). -μένος} βγάζω (κάποιον) από τη φυλακή, αφήνω (κρατούμενο) ελεύθερο (συνήθ. το μεσοπαθ ***αποφυλακίζομαι***): *αποφυλακίστηκε προ ημερών* ΣΥΝ απολύω, ελευθερώνω. — **αποφυλάκιση** (η) 11887J **αποφυλακιστέος,** -α, -ο αυτός που έχει τις προϋποθέσεις, ώστε να διεκδικήσει την πρόωρη αποφυλάκισή του: *κρίθηκε ~ λόγω καλής διαγωγής.*
IF.JYM < *αποφυλακίζω* + παραγ. επίθημα *-τέος]* **αποφυλακιστήριο** (το) {αποφυλακιστηρί-ου | -ων} το έγγραφο με το οποίο πιστοποιείται η αποφυλάκιση κρατουμένου.
[F.TYM < *αποφυ/.ακίζω* + παραγ. επίθημα *-τήριο]* **απόφυση** (η) {-ης κ. -ύσεως j -ύσεις, -ύσεων} **1.** μη φυσιολογικό αλλά συνήθ. αβλαβές εξόγκωμα πάνω στο σώμα ενός φυτού ΣΥΝ παραφυάδα, παραβλάστημα. παρακλάδι 2. ΙΑΤΡ μικρή προεξοχή ή εξόγκωμα σε όργανο τού ανθρώπινου σώματος: *σκωληκοειδής ~ τού εντέρου | | μαστοειδής ~ τού κροταφικού οστού* [ΕΙΥΜ < αρχ *άπόφυσις* < *άποφύω* «βγάζω ρίζες» < *άπο- + φύω* (βλ.λ). 0ς ιατρ όρ η λ πέρασε και σε ξέν γλώσσες, πβ. αγγλ. apophysis, γαλλ. apophyse κ.ά.[. **αποφώλιον τέρας** (το) {αποφωλίου τέρατος} αποκρουστικό (και άχρηστο) τέρας· για τον χαρακτηρισμό εγκληματία που έχει προβεί

σε ειδεχθή και αποτρόπαια εγκλήματα.
(ΕΤΥΜ. < αρχ επίθ *άποφώλιος* «μάταιος, κενός, άχρηστος» αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το ρ *άπαφίσκω* «απατώ» (αόρ. β' *άπαφεῖν).* Η φρ. *«άποφώλιον τρέφος»* (και όχι *τέρας)* παραδίδεται από τον Ευριπίδη (Αποσπ. 996) ως χαρακτηρισμός τού Μινώταυρου, *ξύμμικτον είδος κάποφώλιον τρέφος].* **αποφώνηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** το κλείσιμο ενός λόγου, μιας ομιλίας μετά την κάθοδο τού ομιλητή από το βήμα ΑΝΤ. προσφώνηση 2. (ειδικότ.) τα λόγια (πληροφορίες περί των συντελεστών κ λπ), με τα οποία τελειοόνει μια (συνήθ. ραδιοφωνική) εκπομπή ή (τηλεοπτική) μετάδοση γεγονότος
[ετυμ. < μεσν. *άποφωνώ (-έω)* «δηλώνω επίσημα» < *άπο-* + *-φωνώ* < *φωνή]*
αποχαιρετίζω ρ. ► αποχαιρετώ
αποχαιρετισμός (ο) [μεσν] ο τελευταίος χαιρετισμός τη στιγμή τής αναχώρησης: *ήταν συγκινητικός* ο ~ τους \ \ ~ *νεκρού* (ο τελευταίος χαιρετισμός). * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *χαιρετώ.*

αποχαιρετισμοί: αντίο - γεια - εις το επανιδείν - χαίρετε. Μορφές χαιρετισμού, όταν φεύγει κανείς (αποχαιρετισμοί) Και τα μεν **αντίο (σας), γεια (σας)** και **χαίρετε** αποτελούν ευχές τού αποχαιρετίζοντας προς τον αποχαιρετιζόμενο. ενώ με το **εις το επανιδείν** (που πολύ λίγο χρησιμοποιείται σήμερα) διατυπο')νεται επιθυμία υπό μορφήν ευχής. Ξενικής προέλευσης το **αντίο** (ιταλ addio < φρ. a dio «στον Θεό» < λατ. deus «θεός») θυμίζει ελληνικές αποχαιρετιστήριες ευχές όπως **«(πήγαινε) στην ευχή τού Θεού».** Το **γεια,** αποχαιρετιστήρια και χαιρετιστήρια συνάμα ευχή. προέρχεται από το **υγεία** (> *υγειά* > *γεια*) (πβ. και την ευχή **εις υγείαν (σας)** [ενν πίνω]). Πιστή απόδοση τού γαλλ **au revoir** είναι το *εις το επανιδείν,* που χρησιμοποιήθηκε στη λογιότερη γλώσσα. Κατεξοχήν ελληνικός χαιρετισμός, χρησιμοποιούμενος σήμερα και ως αποχαιρετισμός. παραμένει από τους χρόνους τού Ομήρου το *χαίρετε* (στην Αρχ. Ελληνική **χαίρε** και, στην επιστολογραφία ιδίως, **χαί- ρειν** [ενν *λέγω\ ).*

αποχαιρετιστήριος, -α. -ο [1889J αυτός που γίνεται ή λέγεται για αποχαιρετισμό: ~ *πάρτι / λόγος* **αποχαιρετώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. [μεσν] {αποχαιρετάς.. | αποχαιρέτ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} δίνω τον τελευταίο χαιρετισμό πριν από την αναχώρηση· (γενικότ) ξεπροβοδίζω (κάποιον) τη στιγμή τής αναχώρησής του: *πήγε στο αεροδρόμιο, για να την αποχαιρετήσει* || (μτφ.) *αποχαιρέτα την εργένικη ζωή· παντρεύεσαι!* Επίσης **αποχαιρετίζω** [μτγν.[. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *χαιρετώ.* **αποχαλιναγώγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ } η αποχαλίνωση (βλ.λ.).
αποχαλινώνω ρ. μετβ [αρχ.] {αποχαλίνω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** (λόγ.- κυριολ.) βγάζω το χαλινάρι 2. (συνήθ μτφ.) αφήνω (κάποιον) εντελώς ελεύθερο, ασύδοτο, αίρω κάθε περιορισμό **3.** (μεσοπαθ. ***αποχαλινώνομαι)*** ξεπερνώ κάθε ηθικό φραγμό, ξεφεύγω από τα όρια τής ηθικής, αποθρασύνομαι, διάγω έκλυτο βίο. *από τότε που εγκατέλειψε την* οι- *κογένειά της, αποχαλινώθηκε τελείως* ΣΥΝ αφηνιάζω, εκτραχηλίζομαι. εξαχρειώνομαι, **αποχαλίνωση** (η) [1897] j-ης κ -ώσεως | χωρ πληθ } η απώλεια κάθε (ηθικής) αναστολής, η αποΟράσυνση πέρα από κάθε όριο: *ηθική / πλήρης* ~ ΣΥΝ εκτραχηλισμός αντ χαλιναγώγηση – **αποχαλινωτικός,** -ή, *-ό.*
αποχαλώ (κ. -άω) ρ μετβ κ. αμετβ [μεσν.] {αποχαλάς... | αποχάλασ- α, -τηκα, -μένος} ♦ 1. (μετβ) καταστρέφω, χαλώ εντελώς (κάτι που ήταν μισοχαλασμένο): *αντί να φτειάξει το μηχάνημα, το αποχάλασε*
♦ 2. (αμετβ.) χαλώ εντελώς, *είχε που είχε βλάβη το ρολόι, έπεσε στο νερό κι αποχάλασε.* **αποχαρακτηρίζω** ρ. μετβ. {αποχαρακτήρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} αίρω χαρακτηρισμό (ταξινόμησης, επικινδυνότητας, εμπι- στευτικότητας κ.λπ.) που έχω προσδώσει (σε πρόσωπο ή έγγραφο): *όταν* γο *Υπουργείο Εξωτερικών αποχαρακτηρίσει τα απόρρητα έγγραφα,, θα μάθουμε όλη την α/.ήθεια* ΑΝΤ χαρακτηρίζω. – **αποχαρακτηρισμός (Ο)**
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. declassify] **αποχαυνώνω** ρ. μετβ {αποχαύνω-σα, -θηκα, -μένος} κάνω (κάποιον) χαύνο (βλ.λ), εξασθενίζω την ικανότητα (κάποιου) να αντιλαμβάνεται και να αντιδρά: *κατηγορούν την τηλεόραση ότι αποχαυνώνει τους Θεατές* {| *αποχαυνωμένο βλέμμα* ΣΥΝ αποβλακώνω, ναρκώνω ΑΝΤ διεγείρω
[ει υμ < μεσν. *άποχαυνώ* < *άπο-* + *χαυνώ (-όω)* (βλ.λ.)] **αποχαύνωση** (η) [1880] {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ } η εξασθένηση τής αντιληπτικότητας και τής ζωντάνιας (κάποιου): *η ~ από τα ναρκωτικά* ΣΥΝ αποβλάκωση, απονάρκωση –
αποχαυνωτικός, -ή, -ό [1888], **αποχαυνωτικά** επίρρ. **αποχείμωνο** (το) το τέλος τού χειμώνα. – **αποχείμωνα** επίρρ **αποχειροβίοτος,** -η, -ο (λόγ.-οπάν.) αυτός που ζει από χειρωνακτική εργασία.
[ετυμ αρχ. < *άπο-* + *χείρ* + *βίοτος* < *βιώ* < *βίος]* **αποχειροτονώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {αποχειροτονείς... [αποχειροτόν-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} καθαιρώ από ιερατικό αξίωμα συν απο- σχηματίζω αντ. χειροτονώ. – **αποχειροτονία** (η) Ιαρχ]. **αττοχερσώνω** ρ. μετβ. [μτγν.] {αποχέρσω-σα, -θηκα. -μένος} μετατρέπω μία γόνιμη έκταση γης σε χέρσα, την αφήνω ακαλλιέργητη. – **αποχέρσωση** (η) [1892], **αποχερσωτικός,** -ή. -ό. **αποχέτευση** (η) {-ης κ -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** η απομάκρυνση ομβρίων ή ακάθαρτων υδάτων με σύστημα οχετών και υπονόμων: *δίκτυο / αγωγοί αποχετεύσεως* 2. (συνεκδ.) το σύστημα οχετών και υπονόμων, με το οποίο απομακρύνονται τα όμβρια ή ακάθαρτα ύδα- τα, τα λύματα τής πόλης *μια συνοικία που δεν διαθέτει* ~. –(σπάν) **αποχετεύω** ρ. [αρχ.].
Ιετυμ. < μτγν *άποχέτευσις* < αρχ. *άποχετεύω* < *άπ(ο)-* + *όχετεύω* < *οχετός].*
αποχετευτικός, -ή, -ό [1801] αυτός που σχετίζεται με την αποχέτευση: ~ *σύστημα / σωλήνες / αγωγοί / δίκτυο* **αποχή** (η) **1.** (α) η συνειδητή αποφυγή ενός πράγματος, το να μην υποκύπτει κανείς σε πειρασμούς: ~ *από κρέας ι οινοπνευματώδη* (β) (ειδικότ.) η συνειδητή αποφυγή κάθε σεξουαλικής δραστηριότητας. *μερικοί πιστεύουν ότι η ~ είναι ο μόνος αποτελεσματικός τρόπος καταπολέμησης τού έιτζ(γ)* ΦΙΛΟΣ (στους στωικούς και στον χριστιανισμό) η συνειδητή αποφυγή απολαύσεων, η εγκράτεια που αποσκοπεί στη γαλήνη τής ψυχής και τη νηφαλιότητα τού πνεύματος 2. (α) η συνειδητή άρνηση συμμετοχής κάποιου σε συλλογική δραστηριότητα. ~ *από συζήτηση / ψηφοφορία / την πολιτική* (β) ΠΟΛΠ η εκούσια κυρ άρνηση των εκλογέων να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα *σε αυτές τις εκλογές η ~ κινήθηκε σε φυσιολογικά επίπεδα* (γ) (ειδι- κότ. για μαθητές / φοιτητές) η άρνηση συμμετοχής στα μαθήματα ως έκφραση διαμαρτυρίας: *κάνω / κατεβαίνω σε* ~j| οι *φοιτητές ψήφισαν* ~ (να κάνουν αποχή) · 3. το σημείο τού βυθού όπου τελειοϊνει ένας βράχος ή μια πλάκα και αρχίζει ομαλός αμμώδης ή χαλικώδης βυθός.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω* [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *απέχω]* **απόχη** (η) {αποχών} όργανο για τη σύλληψη εντόμων (κυρ πεταλούδων) ή μικρών ψαριών, το οποίο αποτελείται από ένα κοντάρι που έχει στη μία άκρη του μεταλλική στεφάνη με δίχτυ: *πιάνω με την* ~ φρ (μτφ) ***στην απόχη*** για κάποιον που έχει συλληφθεί, που έχει πιαστεί σε παγίδα. ~ *τής εφορίας επώνυμοι φοροφυγάδες.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *ύποχή* (με αναβιβασμό τού τόνου και παρετυμολογική επίδραση τής πρόθ *άπό)* < αρχ. *υπέχω* «κρατώ από κάτω»], **αποχιονισμός** (ο) ο καθαρισμός από τα χιόνια · ~ *των ορεινών δρόμων ςχχ* εκχιονισμός.
IFIYM Μεταφρ. δάνειο από γαλλ deneigement] **αποχουντοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ.} η επιχείρηση κάθαρσης τού κρατικού μηχανισμού (ή γενικότ τής πολιτικής ζωής) από στελέχη που συνεργάστηκαν με τη χούντα (τη δικτατορία τού 1967-74): ~ *τής δημόσιας διοίκησης / τού στρατού.* **απόχρεμμα** (το) {αποχρέμμ-ατος | -ατα, -άτων} ΙΑΤΡ το φλέγμα που αποβάλλεται με απόπτυση.
[ειυμ αρχ. < *άποχρέμπτομαι,* βλ. κ. *απόχρεμψη]* **αποχρεμπτικός,** -ή. -ό [αρχ.] φαρμ αυτός που προκαλεί αποβολή φλέγματος, απόχρεμψη: - *σιρόπι.*
απόχρεμψη (η) {-ης κ. -έμψεως [-έμψεις. -έμψεων} ΙΑΤΡ. η αποβολή φλέγματος με απόπτυση (συνήθ. μετά από βήξιμο). – **αποχρέμπτο- μαι** ρ. Ιαρχ]
[ετυμ < αρχ *άπόχρεμψις* < *άποχρέμπτομαι* < *άπο-* + *χρέμπτομαι* «καθαρίζω τον λαιμό μου. φτύνω», που συνδ. με το ρ. *χρεμετίζω* (βλλ)]
αποχρωματίζω ρ. μετβ. 11766] {αποχρωμάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. αφαιρώ το χρώμα από (κάτι): *το ηλιακό φως αποχρωματίζει ορισμένα είδη υφασμάτο)ν* ΣΥΝ ξεθωριάζω ανγ χρωματίζω **2.** (μτφ.) αφαιρώ ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει κάτι: *το έντυπο αρχικά είχε έντονα αριστερό προσανατολισμό, αργότερα όμως αποχρωματίστηκε και τήρησε μετριοπαθέστερη στάση.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. decolorer] **αποχρωματισμός** (ο) [1864] **1.** (α) η αφαίρεση τού χρώματος: **~** *ρούχων* (β) ΧΗΜ μέθοδος καθαρισμού διαλύματος ουσίας με προσρόφη- ση έγχρωμο^ν ακαθαρσιών σε στερεό προσροφητικό μέσον 2. η αφαίρεση ή απώλεια στοιχείου που χαρακτηρίζει κάτι. ο *θρησκευτικός ~ τού κράτους* |(*ο πο/ατικός* ~ ενός *εντύπου* jj *κακέμφατες αρχικώς λέξεις που η χρήση τις οδηγεί σε* ~. Επίσης **αποχρωμάτιση** (η), **αποχρών,** -ώσα, -ών {αποχρ-ώντος (θηλ. -ώσης), -ώντα | -ώντες (ουδ. -οόντα), -ώντων (θηλ. -ωσών)} (αρχαιοπρ.) επαρκής, αρκετός ΦΡ (α) **σποχρών Λόγος** η επαρκής αιτιολογία: <5εν *συντρέχει για* να συ- *γκληθεί εκτάκτως η Βουλή* (β) ΦΙΛΟΣ ***αρχή τού σποχρώντος λόγου*** λογική αρχή. σύμφωνα με την οποία για κάθε «ακολουθία», δηλ. για κάθε διαβεβαίωση ή συμπέρασμα, υπάρχει ένας λογικά επαρκής λόγος (γ) **αποχρώσες *ενδείξεις*** οι ενδείξεις που επαρκούν για να σχηματίσει κανείς άποψη και να λάβει απόφαση για την παραπομπή τού φερομένου ως κατηγορουμένου σε δίκη: *λείπουν οι για να στοιχει- οθετηθεί κατηγορία εναντίον του.* «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόδειξη.*
[f.tym < αρχ *άποχρών,* μτχ ενεστ. τού ρ *άποχρώ (-άω)* «επαρκώ» < *άπο-* + *χρώ* / *-μαι* «χρησιμοποιο')» < *χρή* «πρέπει». Βλ λ *χρήζω].* **απόχρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις, -ώσεων} **1.** η παραλλαγή βασικού χρώματος: *η κλωστή πρέπει να έχει την ίδια ~ με το ύφασμα* || *διάφορες ~ τού κόκκινου* || *κόκκινη / μπλε / έντονη / φυσική* ~ 2. (κατ' επέκτ.) η ελαφρά διαφοροποίηση (από κάτι κύριο, βασικό): *μετά τους έντονους διαξιφισμούς των τελευταίων ημερών, στις τελευταίες δηλώσεις διακρίνουμε κάποιες ~ συμβιβαστικής διάθεσης* [[*όλες οι εφημερίδες κατέληξαν στο ίδιο συμπέρασμα, έστω και με αποχρώσεις* (δηλ. με ελαφρές διαφοροποιήσεις) || *ηχητική / εννοιολογική / σημα- σιολογική / αρνητική / συναισθηματική ~*
[F.TYM < μτγν *άπόχρωσις* < *άποχρώννυμι* < *άπο-* + αρχ *χρώννυμι* «χρωματίζω» < **χρώσ-νυ-μι* < αρχ. *χρώς, χρούς* «δέρμα-χρώμα» < **χροP-* < I.E. **ghro[u]-* < **ghreu-* «αγγίζω - κομματιάζω», πβ. λατ. rudus «ερείπιο», γαλλ. gresil «χαλάζι», αγγλ. great «μεγάλος» (αρχική σημ. «τρομακτικός»), γερμ. Graus «φρίκη, τρόμος» κ.ά. Ομόρρ *χρώ-μα, χρωσ-τήρ, χρωσ-τικός, χροιά {< *χρωΓ-]ά).* αρχ. *χρο-ΐζω* «αγγίζω»

κ ά J.
αποχρωστικός, -ή, -ό [1872] αυτός που συμβάλλει στον αποχρωματισμό: ~ *ουσίες.* – **αποχρωστικά** επίρρ [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ decolorant], **αποχτενίδι** (το) (μεσν.J (αποχτενιδ-ιού { -ιών| (λαϊκ) (συνήθ. στον πληθ) οι τρίχες που μένουν στη χτένα μετά το χτένισμα, **απόχτημα** (το) -*■απόκτημα **απόχτηση** (η) -♦ απόκτηση **αποχτώ** ρ - ► αποκτώ **αποχυμωτής** (ο) η συσκευή για το στείψιμο των φρούτων και τη συγκέντρωση τού χυμού τους [ετυμ Απόδ. τού αγγλ juicer j. **αποχώρηση** (η) [αρχ.] {-ης κ -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων] **1.** η εκούσια απομάκρυνση (από ορισμένο χώρο. χώρα, περιοχή κ.λπ.): *η ~ των σοβιετικών στρατευμάτων από το Αφγανιστάν | | απρόβ?^επτη / βαθμιαία / οριστική* ~ αντ άφιξη, έλευση 2. (μτφ.) η παραίτηση (από θέση ή αξίωμα): *η - τού γενικοί) γραμματέα.* **αποχωρητήριο** (το) (1888) {αποχωρητηρί-ου { -ων! ο χώρος στον οποίο γίνεται η αφόδευση ΣΥΝ τουαλέτα, μέρος, αφοδευτήριο, καμπίνες. απόπατος, βεσέ (WC.). * σχολιο λ τουαλέτα, **αποχωρίζω** ρ. μετβ. [αρχ.] (αποχώρισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος] **1.** (λόγ.) (α) χωρίζω (πράγματα στενά συνδεδεμένα): *οι γιατροί κατόρθωσαν να αποχωρίσουν με επιτυχία τα σιαμαία* (β) αποκόπτω, χωρίζω (τμήμα από το σύνολο, από το σώμα στο οποίο ανήκε) am ενώνω **2.** (μεσοπαθ ***αποχωρίζομαι)*** στερούμαι, απομακρύνομαι από (κάτι/ κάποιον με τον οποίο συνδέομαι στενά) *δεν μου κάνει καρδιά ν'αποχωριστώ τ δ ι κ ο ύ ς μου και να ξενιτευτώ.* **αποχωρισμος** (ο) [μεσν.] **1.** το να απομακρύνεται κανείς από (κάποιον/κάτι αγαπημένο): *σκ/.ηρός / συγκινητικός / σπαρακτικός ~ | | η ώρα / πίκρα τού αποχωρισμού* ΣΥΝ απομάκρυνση, χωρισμός αντ σμίξιμο 2. (λόγ.) ο διαχωρισμός ενός πράγματος από ένα άλλο: ο ~ *των σπόρων από τα άχυρα* ΣΥΝ (καθημ) ξεχώρισμα, ξεκαθάρισμα. **αποχωρώ** ρ. αμετβ. (αποχωρείς... [αποχώρησα] **1.** φεύγω, απομακρύνομαι με τη θέλησή μου (από τον χώρο όπου βρίσκομαι): ~ *σε ένδειξη διαμαρτυρίας | | αποχώρησε διακριτικά από το δωμάτιο* ΣΥΝ απο- σύρομαι 2. (μτφ.) παραιτούμαι, εγκαταλείπω οριστικά (επαγγελματική δραστηριότητα): *αποχώρησε από τη θεατρική σκηνή ! από την ενεργό δράση*
[ετυμ < αρχ. *αποχωρώ (-έω)* < *απο-* + *χωρώ* (βλ.λ.)]. **απόψε** επίρρ. **1.** σήμερα το βράδυ *έταξα στα παιδιά να τα πάω σινε- μά* ~ 2. (εμφατ.) για τη δήλωση συγκεκριμένου χρονικού σημείου ή διαστήματος ~ το *βράδυ / τη νύχτα* 3. το αμέσως προηγούμενο βράδυ. το βράδυ που πέρασε· *δεν κοιμήθηκα καθόλου γι'αυτό είμαι τόσο κουρασμένος*
[ετυμ μεσν < μτγν. *άποψέ* < *απ' όψέ* «αργά»], **άποψη** (η) {-ης κ -όψεως | -όψεις, -όψεων) **1.** η θεώρηση (ζητήματος, θέματος) *ακούγοντας όλες τις γνώμες θα μπορούμε να έχουμε μια συνολική* ~ του *ζητήματος | | σφαιρική* ~ 2. η θεώρηση ζητήματος από συγκεκριμένη σκοπιά, η γνώμη: *η ~ μου είναι ότι δεν πρέπει να βιαστούμε* ΦΡ (α) (λόγ.) ***είμαι τής απόψεως / άποψης*** έχω τη γνώμη, νομίζω. - *ότι πρέπει να ληφθούν σκ/^ηρά μέτρα* (β) έχω ***άποψη*** έχω διαμορφωμένη δική μου γνώμη: *ποιος έχει άποψη επί τον θέματος,* (γ) ***από απόψεως / σπό την άποψη*** (+γεν) από πλευράς, ως προς: *από την άποψη τής θεωρίας είναι δυνατή μια τέτοια εξέ/.ιξη [| από από- ψί'ως ορθογραφίας είναι σωστό* (δ) ***σπό κάθε άποψη*** *i* (λόγ.) ***σπό πόσης απόψεως*** από κάθε πλευρά (και αν εξετάσουμε το ζήτημα): το *σχέδιο αυτό είναι συμφέρον* ~ ΣΥΝ σε κάθε περίπτωση, από κάθε πλευρά (ε) ***από μια άποψη*** από μια πλευρά / οπτική αγωνία / θεώρηση: ~ *θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχεις δίκιο* · 3. η εικόνα, η θέα. *μια ~ τής πόλης σε φωτογραφία από ελικόπτερο* · 4. ΓΛΩΣΣ το ποιόν ενεργείας (βλ ΣΧΟΛΙΟ λ *ποιόν)* «** ΣΧΟΛΙΟ λ. *γνώμη, ποιόν.*
[ΕΙ ΥΜ < αρχ. *άποψις* < *άπ(ο)-* + *όψις.* Η λ σήμαινε γενικώς «την επο- πτεία, την εξ αποστάστεως θέαση», η δε σημ. «γνώμη» αποδίδει τα γαλλ. avis, point de vue. Μεταφρ δάνεια είναι και οι φρ. *είμαι τής απόψεως* (< γαλλ. je suis d'avis), *από απόψεως* + γεν. (< γαλλ. du point de vue de.). *από κάθε άποψη* (< γαλλ. a lout point de vue)]. **αποψιλώνω** ρ μετβ. {αποψίλω-σα, -θηκα. -μένος] **1.** καθαρίζω ή καταστρέφω τη βλάστηση μιας περιοχής· *αποψίλωσαν την έκταση και ετοιμάστηκαν για τη νέα καλλιέργεια | | η τελευταία πυρκαγιά αποψίλωσή το βουνό από χιλιάδες στρέμματα δάσους* ΣΥΝ απογυμνώνω 2. (μτφ.) στεροί. *με τις τελευταίες συνταγματικές ρυθμίσεις αποψίλωσαν τον πρόεδρο τής Δημοκρατίας από κάθε εξουσία.*
[ετυμ < αρχ *άποψιλώ (-όω)* < *άπο-* + *-ψιλώ* < *ψιλός).* **αποψίλωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η καταστροφή των δέντρων και ο καθαρισμός μιας περιοχής από κάθε είδους βλάστηση 2. (μτφ.) η στέρηση, η απογύμνωση, *η ~ τού διευθυντή από σημαντικές αρμοδιότητες τον.* – **αποψιλωτικός,** -ή, -ό [1888J **αποψινός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το σημερινό βράδυ: *η ~ εκδήλωση.*
απόψυξη (η) [μτγν } {-ης κ -ύξεως | -ύξεις, -ύξεων] **1.** (α) το σταμά- τημα τής ψύξης, η διακοπή τής λειτουργίας ψυκτικού μηχανισμού· *κάνω ~ στο ψυγείο* (β) το ξεπάγωμα: ~ *τροφών* ΑΝΤ πάγωμα, ψύξη
• **2.** η ολοκλήρωση τής ψύξης. **- αποψυκτικός,** -ή, **-ό** [1888], **αποψύ-** χω ρ ίαρχ [.
Απαλάχια (Όρη) (τα) {Απαλαχίων Ορέων} οροσειρά τής Β. Αμερικής στις Α ακτές των Η.Π.Α.
[ΕJΥΜ < αγγλ. Appalachian (Mountains) < Apalachee, ονομασία εκλι- πούσης φυλής Ινδιάνων τής ΒΔ. Φλόριδας, < ινδιάν. apalatchi «οι άνθρωποι τής απέναντι πλευράς»], **απραγία** (η) **->**άπραγος

απραγματοποίητος, -η, -ο [I888J αυτός που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί. - *όνειρο / αξιώσεις / σχέδια / πόθοι* ΣΥΝ ανέφικτος, ανεκπλήρωτος ΑΝΙ πραγματοποιημένος, εφικτός, **απράγμων,** -ων. -ον {απράγμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ) αυτός που γενικά δεν ασχολείται με τίποτα, που δεν φροντίζει για τίποτα συν άπραγος, ράθυμος ανι ρέκτης, δραστήριος, πολυ- πράγμων. Επίσης **απράγμονας** (ο) – **απραγμοσύνη** (η) [αρχ], **απραγμονώ** ρ. {-είς .}. ^ σχολιο λ. -ων, -ων. -ον Ιετυμ αρχ. < ά- στερητ + *-πράγμων< πράγμα}*

απρόγμων: συνώνυμα. Το **απρόγμων** (και η **απραγμοσύνη)** δηλώνει «αυτόν που δεν πράττει τίποτε», «τον ράθυμο» Την ίδια σημ. εξέφρασε το (μτγν ήδη) **άπραγος,** που συνεκδοχικά δήλωσε περαιτέρω και «αυτόν που στερείται κάθε εμπειρίας, πράξεως», άρα «τον άπειρο, τον άμαθο» *(άπραγο παιδί)* Αντίθετα, το **πολυπράγμων** (και αυτό από το *πράγμα* < *πράττω)* δηλώνει «τον υπερβολικά δραστήριο» (θετική σημ) και κατ' επέκτ , κυρίως, «τον σε πολλές ασχολίες διασπασμένο, τον από λίγο με πολλά ασχολούμενο» (αρ- νητ σημ.) Το **άπρακτος,** τέλος, χρησιμοποιούμενο ως κατηγορούμενο (δηλ. με ρήμα *«έμεινε άπρακτος»)* και όχι ως επίθετο (με ουσιαστικό· *«το άπρακτο παιδί»*!), δηλώνει «αυτόν που δεν έπραξε κάτι που επιδίωκε, που δεν πέτυχε τον σκοπό του» Χρησιμοποιείται για πρόσωπα και συνοδεύεται από ρήματα κίνησεως *(«φεύγω / έρχομαι / γυρνώ, άπρακτος»)* Το ουσ. **απραξία** δηλώνει, αντιθέτως, όχι την αποτυχία, αλλά «το να μην πράττει κανείς τίποτε»· είναι δηλ συνώνυμο τού **απραγμοσύνη.** Αντίθετο προς τη σημ. τού α- *πράγμονος* και τού *άπραγου,* αλλά και τού *πολυπράγμονος,* είναι το **ρέκτης** (από το αρχ. ρ. *ρέζω* «πράττω, ενεργώ»), που δηλώνει «τον ενεργητικό άνθρωπο, αυτόν που παίρνει πρωτοβουλίες και αναπτύσσει δραστηριότητα»

άπραγος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν δραστηριοποιείται, που δεν ενεργεί: *Μην κάθεσαι ~! Βοήθησε και συ λίγο!* συν (λόγ.) απράγμων λντ δραστήριος **2.** αυτός που δεν έχει εμπειρία. ~ *παιδί* ΣΥΝ άπειρος, άβγαλτος αντ έμπειρος – **απραγία** (η) [μτγν.]. ■ ·- ΣΧΟΛΙΟ λ. *απράγμων* [ειυμ μτγν. < *ά-* στερητ + *πράττω* (πβ. κ. *πράγ-μα)]* **άπρακτος,** -η, -ο κ. (καθημ) **άπραχτος** αυτός που δεν πέτυχε τον σκοπό του: *παρά τις μακρές διαπραγματεύσεις, τελικά έφυγαν άπρακτοι.* σχολιο λ. *απράγμων* [ετυμ αρχ. < ά- στερητ + πράττω], **απρακτώ** ρ. αμετβ [αρχ.] {απρακτείς · μόνο σε ενεστ κ παρατ } δεν κάνω τίποτα *οι συνεχείς προειδοποιήσεις δεν τάραξαν διόλου την απάθειά του αυτός εξακ?.ονθεί να απρακτεί* ΣΥΝ αδρανώ αΝΤ δραστηριοποιούμαι.
απραξία (η) [αρχ.] {χωρ πληθ } η έλλειψη δραστηριότητας και κίνησης· *περιπίπτω / βρίσκομαι σε ~* |1 *εμπορική ~* ΣΥΝ αδράνεια, ραθυμία ΑΝΤ δράση,
άπραχτος, -η. -ο -► άπρακτος
απρέπεια (η) [αρχ.] {απρεπειών} **1.** η έλλειψη ευπρέπειας στη συμπεριφορά 2. (συνεκδ.) η άκομψη και ανάρμοστη συμπεριφορά, *ήταν ~ εκ μέρους τον να μη σον μιλήσει* |] *διαπράττω ~ | | φραστικές ~.* **άπρεπης,** -ής, -ές (απρεπ-ούς | -είς (ουδ -ή) απρεπέστ-ερος. -ατοςί αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ευπρέπειας του μίλησε *με ~ τρόπο και τον προσέβαλε | | ~ συμπεριφορά / διαγωγή / υπαινιγμός* συν ανάρμοστος, αγενής ΑΝΤ. ευπρεπής, κόσμιος. Επίσης **άπρεπος,** -η, -ο [μεσν.]. – **άπρεπα / απρεπώς** [αρχ.] επίρρ. > ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, τύχη.* ;
[ΕΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ + *πρέπω]*

απρεπής - άπρεπος. Για τον μεσν. σε *-ος* τύπο **άπρεπος** (κοντά στο αρχ. **απρεπής),** ο οποίος μπορεί να έχει παραχθεί απευθείας από το ρ. *πρέπει* ή, κατ' άλλους, από το ουσ *πρεπό* (το) < *πρέπον* (το) (μτχ. τού *πρέπει),* βλ. στο λ. *αβαφής - άβαφος* το γενικότερο φαινόμενο τέτοιων διτυπιών σε *-ης: -ος.*

Απρίλης (ο) * ·♦ Απρίλιος
απριλιανός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το πραξικόπημα και τη δικτατορία τής 21ης Απριλίου 1967′ κυρ. στις ΦΡ (α) ***Απριλιανά*** (τα) το πραξικόπημα τής 21ης Απριλίου 1967 (β) ***Απριλιανοί*** (οι) οι στρατιωτικοί και γενικότ. όσοι αναμίχθηκαν στη δικτατορία τού 1967: *η δίκη των ~*

Απριλιανά ~ Δεκεμβριανά - Οκτωβριανά - Ιουλιανά - Αυγουστισ-
νά. Τα επίθετα που παράγονται από ονόματα μηνών, εφόσον δηλώνουν απλά χρονικά ή καιρικά χαρακτηριστικά των μηνών, σχηματίζονται σε **-ιάτικος*** *αυγουστιάτικο φεγγάρι, απριλιάτικος καιρός, μαγιάτικα λουλούδια* κ ά. Εφόσον. όμως, δηλώνουν πολιτικά ή κοινωνικά γεγονότα που συνέβησαν τους αντίστοιχους μήνες, σχηματίζονται σε **-ιανός: Απριλιανοί** και **Απριλιανά** (ενν. γεγονότα) ανα- φέρονται στη δικτατορία τής 21ης Απριλίου 1967, **Αυγουστιανά** ή **Τεταρταυγουστιανά** αναφέρονται στη δικτατορία τής 4ης Αυγού- στου τού 1. Μεταξά, τα **Δεκεμβριανά** αναφέρονται στα γεγονότα τού Δεκεμβρίου τού 1944 μεταξύ τού Ε.Α.Μ -Ε Α Α.Σ και των δυνάμεων τής κυβέρνησης και των Αγγλων, τα **Οκτωβριανά** αναφέ- ρονται στη Ρωσική Επανάσταση τού Οκτωβρίου τού 1917. τα **Ιου- λιανά** στα γεγονότα τής Γαλλικής Επανάστασης (14ης Ιουλίου 1789), αλλά και στα δικά μας. τής απόπειρας δολοφονίας τού Βε- νιζέλου στο Παρίσι (30 Ιουλίου 1920) και των ταραχών που ακολούθησαν στην Αθήνα και που οδήγησαν στη δολοφονία τού Ίω- νος Δραγούμη (33 Ιουλίου 1920), καθώς και στα νεότερα γεγονότα

τής Αποστασίας τού 1965· τέλος, τα **Νοεμβριανά** (17 Νοεμβρίου 1916) αναφέρονται στην απόβαση δυνάμεων τής Αντάντ στην Αθήνα, στις συγκρούσεις με τις δυνάμεις τής κυβέρνησης το)ν Αθηνών, που οδήγησαν στην αποπομπή τού βασιλιά Κωνσταντίνου.

απριλιάτικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τον Απρίλιο οι ~ *μέρες, γεμάτες φως και χρώματα* – **απριλιάτικα** επίρρ **Απρίλιος** (ο) {-ίου κ (λαικ -σπάν) -ιού) ο τέταρτος μήνας τού έτους και ο δεύτερος τής άνοιξης (μαζί με τον Μάρτιο και τον Μάιο), ο οποίος έχει 30 ημέρες. Επίσης (καθημ.) **Απρίλης** [μεσν.] **^ ΣΧΟΛΙΟ** λ. *άνοιξη, μήνας*
[ΕΤΥΜ μτγν < λατ. aprilis *ο μήνας Απρίλιος» < aperio «ανοίγω» (πβ. *άνοιξη)* ή. κατ' άλλους. < μτγν. *Άφρώ (ή)* (συγκεκομμένος τ τού αρχ. *Αφροδίτη*), επειδή οι Ρωμαίοι θεωρούσαν τον μήνα αυτόν αφιερωμένο στη θεά Venus «Αφροδίτη»] **a priori** λατ (προφέρεται *α πριόρι)* επίρρ. ελλην *εκ των προτέρων* **1.** από πριν. χωρίς να περιμένει να δει κανείς τι πρόκειται να ακολουθήσει ή χωρίς να έχει σχηματίσει πρώτα γνώμη για κάτι *γνώριζε ~* το *αποτέλεσμα των συνομιλιών || δεν μπορούμε να κρίνουμε ~ την αξία του πρέπει να δούμε στην πράξη τι αξίζει ||* οι *φανατικοί καταδικάζουν ~ ό,τι φαίνεται να μη* συμφωνεί *με τις προτιμήσεις τους* αντ a posteriori / εκ των υστέρων 2.φιλΟΣ για γνώση που δεν στηρίζεται στα δεδομένα τής εμπειρίας, αλλά προϋπάρχει βασιζόμενη στην καθαρή λογική ΑΝΤ a posteriori, εκ των υστέρων [ΕΤΥΜ < λατ a priori < prior «πρότερος». συγκρ. βαθμός τού επιθ. primus «πρώτος»] **απριορισμός** (ο) φίλος το φιλοσοφικό σύστημα που δέχεται ορισμένες έννοιες ως εκ των προτέρων δεδομένες, χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν η εμπειρία (αξιωματική θεώρηση)
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. apriorisme]. **απρόβλεπτος,** -η, -ο **[1837[1.** αυτός που δεν έχει προβλεφθεί ή δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί· *~ γεγονός / κίνδυνος / δυσχέρεια / εξέλιξη / δαπάνες / διαστάσεις* συν απρόοπτος ΛΝΤ προβλεψθείς, προβλέψιμος 2. (ειδικότ για πρόσ) αυτός τού οποίου οι αντιδράσεις δεν είναι δυνατόν να προβλεφθούν ~ *άνθρωπος.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. imprevu] **απροβλημάτιατος,** -η, -ο αυτός που δεν προβληματίζεται (για ζητήματα που θα έπρεπε να τον απασχολούν): *είναι εντελώς ~ γύρω από πο/.ιτικά και οικονομικά Θέματα || ~ άτομο* **— απροβλημάτιστα** επίρρ. **απρογραμμάτιστος,** -η. -ο **1.** αυτός που συμβαίνει χωρίς να έχει προγραμματιστεί: *η - επίσκεψη τού πρωθυπουργού πανικόβαλε τους ανθρώπους τού υπουργείου* συν απροσχεδίαστος, απροειδοποίητος ΑΝΤ προγραμματισμένος, προσχεδιασμένος 2. αυτός που γίνεται χωρίς προγραμματισμό οι *συνεχείς παλινωδίες είναι αποτέλεσμα τής - πο/Λτικής που ακολουθείται* συν πρόχειρος ΑΝΤ προγραμματισμένος.
– **απρογραμμάτιστα** επίρρ **απροειδοποίητος,** -η. -ο [1890] αυτός που γίνεται χωρίς προαναγγελία *η ~ εμφάνισή* του *εξέπληξε* τους πάντες ΣΥΝ απρόοπτος, απροσδόκητος am αναμενόμενος. –**απροειδοποίητα** επίρρ.
[F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inaverti] **απροετοίμαστος,** -η. -ο [1859] αυτός που δεν έχει προετοιμαστεί (για κάτι): *με βρίσκετε ~ να απαντήσω σε μια τέτοια ερώτηση || πήγε στις εξετάσεις ~* συν ανέτοιμος, απαράσκευος ανγ προετοιμασμένος - **απροετοίμαστα** επίρρ. **απρόθετος,** -η, -ο **1.** αυτός που γίνεται χωρίς πρόθεση, χωρίς να το θέλει (κάποιος): *~ ενέργεια* 2. γλΩΣΣ αυτός που δεν συντάσσεται με πρόθεση: *~ ρήμα / εκφορά || στην πρόταση «θα έλθει τη Δευτέρα» η φράση «τη Δευτέρα» είναι απρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλο')νει χρόνο* ΛΝΤ εμπρόθετος. j * σχολιο λ *επιρρηματικός.* [ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. unintentional (σημ 1)]. **απροθυμία** (η) [μτγν [[χωρ πληθ } η έλλειψη προθυμίας: *έδειξε πλήρη ~ να με εξυπηρετήσει* Επίσης (λαικ.)
απροθυμία, απρόθυμος, -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν είναι πρόθυμος, που δεν έχει διάθεση να κάνει (κάτι): *~ να βοηθήσει / να απαντήσει || δείχνο)* ~ αντ πρόθυμος. – **απρόθυμα / απροθύμως** [αρχ.] επίρρ. **άπροικος,** -η, -ο [αρχ] (γυναίκα) που δεν έχει προίκα **απροκαθόριστος,** -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να καθοριστεί εκ των προτέρων: *- κίνηση / σχέδιο* \ΝΓ προκαθορισμένος **απροκάλυπτος,** -η. -ο [αρχ] (κακόσ) αυτός που γίνεται χωρίς να τηρούνται τα προσχήματα, ή να δίνεται κάποια εξήγηση: *οι δηλώσεις τού ξένου πρέσβη αποτελούν ~ επέμβαση στα εσωτερικά τής χώρας ||* [*~ απειλή / βία* συν απροσχημάτιστος, (μτφ.) ανοιχτός αντ συγ(κε)καλυμμένος. – **απροκάλυπτα /σπροκαλύπτως** Ιμεσν.] επίρρ. **απροκατάληπτος,** -η. -ο αυτός που ενεργεί χωρίς προκαταλήψεις: *~ απόφαση ι κριτική* συν αμερόληπτος, αντικειμενικός αν γ προκατειλημμένος. μεροληπτικός. – **απροκατάληπτα** επίρρ [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. impartial] **απρόκλητος,** -η, -ο [1841] αυτός που συμβαίνει χωρίς να έχει προϋπάρξει πρόκληση, χωρίς να έχει δοθεί αφορμή *η διεθνής κοινότητα εξεπ/.άγη από την ~ επίθεση εναντίον μιας φτωχής και ανίσχυρης χώρας.* – **απρόκλητα / απροκλήτως** 11896] επίρρ. **απρομελέτητος,** -η, -ο [1886] αυτός που δεν έχει προσχεδιαστεί: *~ έγκλημα* ΣΥΝ απροσχεδίαστος, αυθόρμητος αντ προμελετημένος, εκ προμελέτης. - απρομελέτητα επίρρ. απρονοησία (η) Ιμτγν] [χωρ πληθ } η έλλειψη προνοητικότητας συν απερισκεψία, αμαλιά ανι προνοητικότητα, προβλεπτικότητα απρόοπτος, -η, -ο 1. αυτός που συμβαίνει αιφνιδιαστικά, που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί· *~ τροπή / γεγονός* ΣΥΝ αιφνίδιος. απροειδοποίητος, ξαφνικός, απρόβλεπτος λντ προειδοποιημένος. αναμενόμενος 2. *απρόοπτο* (το) {απροόπτ-ου | -ων! το γεγονός που συμβαίνει αιφνίδια· *η ζωή έχει πολλά* ~ ΦΡ (λόγ) (α) εξ σπροό- *πτου (ές απροόπτου,* Αίσωπος 330) απρόβλεπτα, αιφνίδια (όταν κάποιος δεν είναι προετοιμασμένος για κάτι) ο? *εξελίξεις τούς κατέλαβαν εξ απροόπτου και δεν μπόρεσαν να αντιδράσουν* (β) εκτός *απροόπτου* εκτός κι αν συμβεί κάτι απρόβλεπτο, έκτακτο: *Θα συναντηθούμε αύριο - ·* - απρόοπτα / απροόπτως [μτγν] επίρρ |ι-:ϊυμ αρχ < *ά-* στερητ. -γ *πρόοπτος* (πβ *προοπτική)* < *προορώ* «προβλέπω» < *προ-* + *όρώ* «βλέπω» Η φρ *εκτός απροόπτου* είναι μεταφρ. δάνειο (< γαλλ sauf imprevu)! απροπό επίρρ · ελλην *επί τη ευκαιρία* (ενν αυτού που συζητούμε) (ως δείκτης αναφοράς στην επικοινωνία) για την παρεμβολή στον λόγο στοιχείου που σκεφτήκαμε ή θυμηθήκαμε κατά την ομιλία με αφορμή το θέμα ή στοιχείο τού θέματος τής συζήτησης. *τι απέγινε ο υπάλληλος που είχε συλληφθεί πέρυσι για την κατάχρηση: ||* έχεις *να μου προτείνεις κάποια κα/.ή ταινία για το Σάββατο,* ΣΥΝ μια και το 'φερε η κουβέντα
[ηγυμ < γαλλ. a-propos < προθ. a (< λατ ad) + propos «σκοπός, πρόθεση» < λατ.propositum (πβ. λατ ad propositum)] απροσανατολιατος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει αίσθηση προσανατολισμού. που δεν μπορεί να προσδιορίσει τη θέση του στον χώρο (στη φύση, την πόλη κλπ.) λ\'Τ προσανατολισμένος 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει βρει τι θέλει ή τι πρέπει να κάνει ~ νεολαία / *άτομο.* απροσάρμοστος, -η, -ο [μεσν] 1. αυτός που δεν μπορεί να προσαρμοστεί (στο περιβάλλον): *~ άτομο* 2. (ειδικότ) αυτός που δεν έχει ή δεν θέλει ή δεν μπορεί να προσαρμοστεί (σε μορφές συμπεριφοράς που έχουν καθιερωθεί σε μια κοινωνία) *~ στα νέα δεδομένα / στις εξελίξεις /* <ΤΓΟ *κοινωνικό περιβάλλον* – απροσάρμοστα επίρρ.

απροσάρμοστος - δυσπροσάρμοστος. Και τα δύο επίθετα χρησιμοποιούνται. κυρίως, για να χαρακτηρίσουν μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς που αποκλίνουν από τα στερεότυπα και τους καθιερωμένους κανόνες Έτσι, απροσάρμοστο είναι το άτομο που δεν προσαρμόζεται καθόλου προς τους κανόνες αυτούς ενώ ως δασπροσάρμοστο χαρακτηρίζεται το άτομο που με δυσκολία προσαρμόζεται στους καθιερωμένους κανόνες

απροσάρτητος, -η. -ο αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να προσαρ- τηθεί (βλ λ *προσαρτώ)* ΛΝΤ προσαρτημένος [ΚΤΥΜ μτγν < *ά-* στερητ. + *προσαρτώ]*
απρόσβλητος, -η, -ο 1. αυτός που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να υποστεί ζημιά από εξωτερικό κίνδυνο: *η πόλη έμεινε ~ από εχθρικές επιθέσεις || κανένας δεν έμεινε ~ από τον ιό τής γρίπης* ΣΥΝ άθικτος ΛΝΤ προσβεβλημένος 2. αυτός τού οποίου η εγκυρότητα δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθεί, δεν *θα αφήσει ~ τη διαθήκη* 3. (σπάν για πρόσ.) αυτός που δεν έχει υποστεί προσβολή ΑΝΙ προσβεβλημένος. – απρόσβλητα επίρρ ΙΕΤΥΜ μτγν < ά-στερητ + *προσβάλλω]*
απροσγείωτος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει προσγειωθεί· *~ σκάφος ι αεροκ?Λνο* ΑΝΙ προσγειωμένος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα ΣΥΝ (λόγ) αιθεροβάμων ΑΝΤ προσγειωμένος, ρεαλιστής.
απροσδιονυσος, -η. -ο (λόγ.-σπάν) 1. αυτός που δεν έχει σχέση με τη λατρεία τού θεού Διονύσου 2. (κατ' επέκτ) αυτός που δεν έχει σχέση με κάτι ΣΥΝ άσχετος
[ΕΤΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ. + φρ. *προς Διόνυσον* Ως προς την προέλευση των φρ ούόεν *προς τόν Διόνυσον, τί ταύτα πρός Διόνυσον* έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις Ο Ζηνόδοτος υποστήριξε ότι οφείλε- ται στην τάση των ποιητών να εισάγουν βαθμηδόν άσχετους προς τη λατρεία τού Διονύσου μύθους. Κατά τον Στράβωνα (8, 381), οφείλεται στην αποτυχημένη απεικόνιση τού Διονύσου από τον ζωγράφο Αριστείδη. Στο Λεξικό Σούδα και στον Πλούταρχο η φρ αποδίδεται σε θεατές, οι οποίοι έκριναν εκτός διονυσιακού θέματος ορισμένους ποιητές]
απροσδιοριστία (η) [χωρ πληθ.] 1. [1801] η απουσία προσδιορισμένων στοιχείων σχετικά με κάποιον/κάτι, συνεπώς η ύπαρξη αβεβαιότητας για κάποιον/κάτι 2. ΦΙΛΟΣ μεταφυσική αρχή σύμφωνα με την οποία δεν ισχύει ο ντετερμινισμός και επομένως η ανθρώπινη βούληση είναι τελείως ελεύθερη 3. ΦΥΣ *αρχή* της *απροσδιοριστίας* (ή *αβεβαιότητας)* αρχή σύμφωνα με την οποία δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί με ακρίβεια με την αυτή μέτρηση τόσο η θέση όσο και η ορμή ενός σωματιδίου
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ indetermination. Ο όρος τής φυσικής (the uncertainty principle) εισήχθη το 1932 από τον Γερμανό φυσικό W. Heisenberg (1901-76)].
απροσδιόριστός, -η, -ο [μτγν.] αυτός τού οποίου η φύση, η ποιότητα και τα χαρακτηριστικά δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν: -

ο- / αν- *στερητικό* **α-**

προβίβαστος, -η, -ο **α-**
πρόβλητος, -η. -ο **α-**
προγύμναστος, -η. -ο **α-**
προίκιστος, -η, -ο **α-**
προξένευτος, -η, -ο

α-προπόνητος, -η, -ο **α-**
προσέγγιστος, -η, -ο **α-**
πρόαλητος, -η. -ο **α-**
προσπέραστος, -η, -ο **α-**
προσχεδίαστος, -η, -ο

α-πρόφερτος, -η, -ο **α-**
προφήτευτος, -η, -ο **α-**
προφύλακτος, -η, -ο **α-**
ττροφυλάκιστος, -η. -ο **α-**
πυροβόλητος, -η, -ο

α-πυροδότητος, -η. -ο **α-**
πυρπόλητος, -η. -ο **α-**
πύρωτος, -η, -ο **α-**
πωμάτιστος, -η,-ο **α-**
ράγιατος, -η. -ο

α-ράντιστος, -η, -ο
ά-ραφτος, -η, -ο **α-**
ρήμαχτος, -η, -ο

χρώμα / μυρωδιά || *άνδρας απροσδιορίστου ηλικίας* || ~ *ποσότητα / χρόνος* ΣΥΝ ακαθόριστος ΑΝΤ προσδιορισμένος, **-απροσδιόριστα/ απροσδιορίστως** [μεσν Ι επίρρ **απροσδόκητος,** -η, -ο [αρχ.1 αυτός που δεν αναμενόταν, που αίφνι- δίασε: *η ~ συνάντηση τους γέμισε χαρά* || ~ *ήττα / τέλος / είδηση / θάνατος* ΣΥΝ απρόβλεπτος, αναπάντεχος, απρόσμενος ΛΝΙ αναμενόμενος. – **απροσδόκητα / απροσδοκήτως** [αρ^.] επίρρ. **απρόσεκτος,** -η. -ο [μεσν.1 κ. (καθημ.) **απροσεχτος** αυτός που δεν προσέχει, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη προσοχής (σε συγκεκριμένη περίπτωση ή γενικά): *οι ~ οδηγοί είναι συχνά υπαίτιοι σοβαρών ατυχημάτων* || ~ *μαθητής / κίνηση / ενέργεια* ΣΥΝ αφηρημένος. απερίσκεπτος ΑΝΤ προσεκτικός, απερίσπαστος – **απρόσεκτα** κ **απρόσεχτα** επίρρ. [μεσν 1. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω* **απροσεξία** (η) {μτγν Ι {σπάν. απροσεξιών! **1.** η έλλειψη προσοχής, *η ~ τού οδηγού προκάλεσε σοβαρό ατύχημα* ΑΝΙ προσοχή 2. (συνεκδ) το λάθος που οφείλεται σε έλλειψη προσοχής: *κάνει πολλές ~ όταν γράψει.*

απρόσιτός, -η. -ο αυτός που δεν μπορείς να τον πλησιάσεις, μη προσιτός (βλ.λ.) *οι ~ κορυφές των Ιμαλαΐων* [| *πληροφορίες, που απο τελούν κρατικά μυστικά, είναι ~ στον πρώτο τοχόντα* |] *το αυστηρό του ύφος σε κάνει να νομίζεις ότι είναι ~* \\ *~ τιμές* ΣΥΝ απλησίαστος, απροσπέλαστος ΑΝΤ προσιτός. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *εισιτήριο* [ΕΤΥΜ. μτγν. < ά- στερητ. + *προσιτός* (βλ λ)]. **απρόσκλητος,** -η, -ο Ιαρχ.Ι αυτός που πηγαίνει κάπου χωρίς να τον έχουν προσκαλέσει- - *μουσαφίρης / επισκέπτης* || *ήρθε στη γιορτή* ~ ΣΥΝ ακάλεστος ΑΝΤ καλεσμένος, προσκεκλημένος. Επίσης (καθημ.) **απροσκάλεστος.** - **απρόσκλητα** επίρρ. **απρόσκοπτος,** -η. -ο Ιμτγν | (λόγ) αυτός που γίνεται χωρίς εμπόδια *το Υπουργείο Παιδείας εγγυήθηκε την ~ λειτουργία τής Σχολής* |) *τα μέτρα οικονομικής σταθερότητας θα συμβάλουν στην - ανάπτυξη τής χώρας* || *η - διεξαγωγή των αγώνων* ΣΥΝ ανεμπόδιστος, απαρακώλυτος ΑΜ με προσκόμματα, μετ' εμποδίων - **απρόσκοπτα / απροσκόπτως** [μεσν.] επίρρ. **απροσμάχητος,** -η, -ο (αρχαιοπρ) αυτός που δεν μπορεί να τον νικήσει κανείς στη μάχη· κυρ. από τη φρ. *«άλλ' ώς έχουσα το κράτος άπροσμάχητον»* τού Ύμνου προς την «Υπέρμαχον Στρατηγόν», τη Θεοτόκο (Ακάθιστος Ύμνος), τής οποίας «το κράτος» (η δύναμη) χαρακτηρίζεται ως ακατάβλητο, ανίκητο ΣΥΝ ακαταμάχητος.

[ΕΤΥΜ μεσν < *ά-* στερητ + *προσμάχομαι* < *πρός* + *μάχομαι* \. **απρόσμενος,** -η, -ο αυτός που γίνεται χωρίς να τον περιμένει κανείς. *στο άκουσμα τού - νέου έμεινε εμβρόντητος* || ~ *συμπέρασμα / συνάντηση* ΣΥΝ απροσδόκητος, αναπάντεχος ΑΝΤ προσδοκώμενος, αναμενόμενος – **απρόσμενα** επίρρ **απροσμέτρητος,** -η, -ο [Ι891[(λόγ.) αυτός που έχει πολύ μεγάλο μέγεθος ή διαστάσεις, ώστε δεν μπορεί να μετρηθεί πάρα πολύ μεγάλος. ~ *συνέπειες* ΣΥΝ ανυπολόγιστος, αμέτρητος – **απροσμέτρητα / απροσμετρήτως** επίρρ

απροσοδος, -η, -ο [μτγν] αυτός που δεν είναι αποδοτικός **απροσπέλαστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν μπορεί να τον πλησιάσει κανείς, στον οποίο δεν είναι δυνατή η πρόσβαση - *ορεινή περιοχή* j| (για πρόσ μτφ) *έδινε την εντύπωση - ανθρώπου, καθώς φρόντιζε να κρατά τους* ώιλους *σε απόσταση* ΣΥΝ απρόσιτος, απλησίαστος ΑΝΤ προσιτός, προσπελάσιμος 2. (για πνευματικά έργα) εξαιρετικά δύσκολος στην κατανόηση, δυσνόητος - *κείμενο / ποίηση* συν απρόσιτος ΑΝΤ προσιτός, βατός, κατανοητός – **απροσπέλαστα** επίρρ [ΕΤΥΜ μτγν < ά- στερητ + *προσπελάζω* «πλησιάζω, προσεγγίζω» (βλ.λ)].

απροσποίητος, -η. -ο [μτγν] αυτός που δεν είναι αποτέλεσμα προσποίησης, που δεν εμπεριέχει υποκρισία ~ *άνεση / ενδιαφέρον / γέλιο* ΣΥΝ ανυπόκριτος, αυθόρμητος ΑΝΓ προσποιητός, ανειλικρινής. – **απροσποίητα** επίρρ **απροστάτευτος,** -η. -ο [μτγν] αυτός που δεν έχει προστασία: *άφησε τα παιδιά του μόνα και ~* || ~ *γυναίκα / χήρα / ορφανό / πόλη* ΣΥΝ αβοήθητος, ανυπεράσπιστος ΛΝΙ προστατευμένος **απρόσφορος,** -η, -ο [αρχ.] (λόγ) ακατάλληλος, μη εξυπηρετικός, που δεν προσφέρεται για κάτι· *οι συνθήκες είναι ~ για εποικοδομητικό διάλογο* ΑΝΤ πρόσφορος, κατάλληλος, **απροσχημάτιστος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που γίνεται χωρίς προσχήματα, χωρίς να υπάρχει έστω και μια φαινομενική δικαιολογία· *οι δη?.ώσεις τού πρέσβη αποτε/.ούν ~ επέμβαση στα εσωτερικά άλλης χώρας* || ~ *πρόκληση* ΣΥΝ απροκάλυπτος – **απροσχημάτιστα** επίρρ. **απροσωπόληπτος,** -η, -ο Ιμτγν.] (σπάν) αυτός που κρίνει αμερόληπτα, χωρίς να λαμβάνει υπ" όψιν του πρόσωπα: ~ *κρίση* ΣΥΝ αμερόληπτος ΑΝΤ μεροληπτικός **απροσωπόληπτα** επίρρ. **απροσωπολησία** (η) [μτγν]

απρόσωπος, -η, -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν παρουσιάζει ατομικά χαρακτηριστικά, ώστε να ξεχωρίζει, που δεν έχει προσωπικό, εξατομι- κευμένο χαρακτήρα, *η τυπικότητα κάνει τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων απρόσωπες* || ~ *σύνολο / πόλη* ΣΥΝ ουδέτερος ΑΝΤ. προσωπικός 2. αυτός που δεν αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο: *γενικές και ~ κατηγορίες, χωρίς να κατονομάζεται ο ένοχος* 3. ΓΑΩΣΣ (α) αυτός που δεν δηλώνει τον δράστη τής ενέργειας τού ρήματος (β) **απρόσωπο *ρήμα*** το ρήμα που χρησιμοποιείται μόνο σε τρίτο ενικό πρόσωπο και δεν δηλώνει ποιος είναι ο δράστης τής ενέργειάς του (π.χ *βρέχει, φυσάει, χιονίζει, συννεφιάζει, νυχτώνει, καλοκαιριάζει* κ τ ό., δεν έχουν δηλ. λεξικό υποκείμενο) εκτός από αυτά τα «κατεξοχήν απρόσωπα ρήματα», υπάρχουν και άλλα που χρησιμοποιούνται συχνά σε γ' πρόσωπο, όπου δεν ενδιαφέρει τον ομιλητή το υποκείμενό τους· πχ *«έχει* (= υπάρχει) *καθόλου νερό στο ψυγείο.»* αντί *«έχει νερό το ψυγείο,»*- τα απρόσωπα ρήματα συγχέονται συχνά με τα τρι

τοπρόσωπα (βλ λ *τριτοπρόσωπος)* (γ) ***απρόσωπη σύνταξη*** η σύνταξη απρόσωπου ή τριτοπρόσωπου ρήματος (π.χ *έξω βρέχει και φυσάει δυνατά πρέπει να φύγεις)* (δ) ***απρόσωπη έκφραση*** σε φράσεις που δέχονται ως υποκείμενο προτάσεις με το να ή *ότι είναι ανάγκη να προχωρήσει η μεταρρύθμιση* || *είναι κακό να φοβάσαι* || είναι *θετικό ότι δέχτηκε* – **απροσώπως** επίρρ. **απροφάσιστος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που γίνεται χοορίς προφάσεις, ανοιχτά και χωρίς κάποια δικαιολογία: ~ *εχθρότητα* ΣΥΝ απροσχημάτιστος. απροκάλυπτος. – **απροφάσιστα** επίρρ. **απροχώρητος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει προχωρήσει· κυρ. στη ΦΡ (**'φτάνω) στο *απροχώρητο*** (φτάνω) σε οριακό σημείο, δεν έχω ή δεν υπάρχουν άλλα περιθώρια (ανοχής, υπομονής κ.λπ): *υπέβαλε την παραίτησή του, δηλώνοντας ότι η κατάσταση έχει φτάσει ~*\\ *η υπομονή μου έφτασε ~* ΣΥΝ εκεί που δεν παίρνει / πάει άλλο **απρωτοκόλλητος,** -η. -ο [1896] αυτός που δεν έχει πάρει αριθμό πρωτοκόλλου, που δεν έχει καταχωρισθεί - *έγγραφα* ΑΝΤ πρωτοκολ- λημένος.

άπταιστα επίρρ. χωρίς κανένα γλωσσικό λάθος: *μετά από έναν χρόνο στην Ε?.λάδα. η Άννα μι/Λει τα Ηλληνικά ενώ ο Ιγκόρ κάνει ακόμη ?Λθη* ΣΥΝ άψογα, τέλεια, (καθημ.) φαρσί. Επίσης **απταίστως** ,Ιαρχ.].

απταιστος, -η. -ο (λόγ.) αλάνθαστος, χωρίς σφάλμα: ~ *προφορά / ομι- λία / χρήση.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < ά- στερητ + *πταιστός* < *πταίω* «φταίω»] **άπτερος,** -ος/ -η, -ο

[αρχ.| (λόγ.) αυτός που δεν έχει φτερά ~ *έντομα*

II *το άγαλμα τής Απτέρου Νίκης* ΑΝΤ πτερωτός / φτερωτός Επίσης (λαικ.) **άφτερος.**

απτικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την αφή. *οι τυφλοί έχουν ιδιαιτέρως ανεπτυγμένες τις ~ τους ικανότητες* [ΕΙΥΜ < αρχ. *άπτι κός*< *απτός* < *άπτομαι*]

απτόητος, -η, -ο αυτός που δεν πτοείται. δεν αποθαρρύνεται, συνέτισε - *τον δρόμο του παρά τις αποδοκιμασίες* του *κόσμου* || *υποσχέ- Οηκε ότι θα προχωρούσε ανεξάρτητα από το πολιτικό κόστος* ΑΝΤ πτοημένος – **απτόητα / απτοήτως** [μτγν] επίρρ.

[ΕΓΥΜ μτγν < ά-στερητ + πτοώ «αποθαρρύνω»] **άπτομαι** ρ μετβ. αποθ (μόνο στον ενεστ) (λόγ.) (+γεν) σχετίζομαι (με κάτι): ο *υπουργός χειρίζεται θέματα που άπτονται τής Ευρωπαϊκής Ένωσης* jl *το νομοσχέδιο άπτεται αυτού τού συνταγματικού άρθρου* ΦΡ (α) (ως επίθ.) ***μη-μου-άπτου*** (ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) λεπτεπίλεπτος, αυτός που δεν ανέχεται την παραμικρή ενόχληση ή ταλαιπωρία, *με τις υπερβολικές φροντίδες της έχει κάνει την κόρη της* ~ (β) ***μη-μου-άπτου*** (το) το φυτό «μιμόζα η αισχυντηλή». που έχει τη χαρακτηριστική ιδιότητα να ζαρώνει και να γέρνει προς τα κάτω, όταν το αγγίξει ή το κουνήσει κάτι ** σχολιο λ *άπτω, αποθετικός.* [ειυμ < αρχ *άπτομαι, τ.* μέσης φωνής τού ρ *άπτω.* αρχική σημ «ανάβω, αναφλέγω», οπότε πιθ < Ι Ε *ap- / op- «συνάπτω, συνδέω», πβ. λατ. ap-tus «συνδεδεμένος» (> γαλλ apte «ικανός για κάτι, επαρκής». ισπ. apto. αγγλ. apt), ap-ud «παρά» (τοπικό) Ομόρρ *άφ-ή, άψ-ίς, άν-άπτ-ω* κ ά Π συγκριτική εξέταση αποδεικνύει ότι η δασύτητα τού ρ. *άπτω* είναι μάλλον υστερογενής και οφείλεται πιθ στην επίδραση τού ρ *έπω* «Φροντίζω» (βλ. κ. *όπλο)*\.

μη-μου-άπτου. Ενδιαφέρουσα όσο και απρόσμενη σημασιολογική εξέλιξη από τη σημ. τού «μη με αγγίζεις», φράση που είπε ο Ιησούς στη Μαρία τη Μαγδαληνή, όταν εμφανίστηκε μπροστά της μετά την ανάσταση (Κ.Δ Ιωάνν 20, 17 *Μη μου απτού, οὔπω γάρ ἀναβέβηκα πρός τόν πατέρα*). στη σημ τού «λεπτεπίλεπτος, ευαίσθητος, μυγιάγγιχτος»' Προφανώς η μεταπήδηση έγινε μεταφορικά για άτομα που δεν ανέχονται ακόμη και να τα αγγίξει κανείς, άρα υπερβολικά ευαίσθητα και λεπτά Στην όλη εξέλιξη συνέβαλε πιθανόν και το ομώνυμο φυτό «μη-μου-άπτου» ή, αλλιώς, «μιμόζα η αισχυντηλή». που όταν την πλησιάσει κανείς, συστέλλει τα φύλλα της σαν από ντροπή:

απτός, *ή. -ό αυτός που μπορεί να τον αγγίξει κανείς με τα χέρια του· (κατ' επέκτ.) όχι αφηρημένος, συγκεκριμένος: *έχω ~ αποδείξεις για όσα σου λέω* || ~ *πραγματικότητα / δείγματα* ** σχολιο λ. *άπτω* (ετυμ < αρχ *άπτος* < *άπτομαι* «εγγίζω, ψαύω»] **άπτω** ρ τής Αρχ Ελληνικής που σήμαινε «συνδέω, προσκολλώ, φέρω σε επαφή» και σώζεται σε σύνθετα και παράγωγα τής σημερινής Ελληνικής *αω-άπτω, προσ-άπτω. εξ-άπτω* κ ά [ΕΤΥΜ Βλ. λ *άπτομαι*\

άπτω - άπτομαι. Αρχαίο ρήμα που εξελίχθηκε προς δύο σημασιολογικές κατευθύνσεις, τού «ανάβω» και τού «εγγίζω». και διατη- ρήθηκε μόνο στο μεσοπαθ **άπτομαι,** καθώς και σε πλήθος παρα- γο>γων και συνθέτων **άπτω / άπτομαι*** *αφή, απτός, άφτρα* (1 «ερεθισμός στο στόμα» < *αφθρα* < *άφθα* 2 φιτίλι < *άπτρα), μη-μου- άπτου. αφίδα, αν-άπτω* > *ανάβω (άναμμα, προσάναμμα, αναπτήρας). συν-άπτω (επισυνάπτω, συναπτός, σύναψη, συνημμένος), εξάπτω (έξαψη, εξημμένος), προσ-άπτω (πρόσαψη). εφάπτομαι (εφαπτομένη, εφαψίας).*

άπτωτος, -η, -ο ΙΑΩΣΣ (για ονόματα) αυτός που δεν έχει πτώσεις, που δεν έχει καταλήξεις οι οποίες να δηλώνουν τις πτώσεις ΣΥΝ άκλιτος ΑΝΤ πτωτικός, κλιτός.

[ΕΤΥΜ μτγν < ά-στερητ. + *πτώσις* < *πίπτω}.*

άπτωτος - πολύπτωτος. Όροι που χρησιμοποιήθηκαν παλαιότερα στη γραμματική, για να δηλώσουν ότι ορισμένα ονόματα (ουσία-

στικά ή επίθετα) δεν έχουν πτώσεις **(άπτωτα)** ή έχουν πολλές πτώσεις **(πολύπτωτα).** Οι όροι είναι δηλωτικώς ατυχείς, διότι στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν ονόματα -ιδίως στην Ελληνική- χωρίς (ή και με πολλές) πτώσεις, αλλά ***με*** ή ***χωρίς*** **καταλήξεις** (ή **μορφήματα),** που να δηλώνουν τις πτώσεις. Έτσι. λ χ. το ελλην ***τόν-ος,*** τόν-ου, τον-ο δηλώνει τις αντίστοιχες πτώσεις (ονομαστική, γενική, αιτιατική ενικού) με τρεις διαφορετικές καταλήξεις, ενώ το αγγλ. accent έχει μεν ανάλογες (συντακτικές) πτώσεις, αλλά δεν έχει καταλήξεις / μορφήματα που να τις δηλώνουν είναι δηλ. ***άπτωτο***, έναντι τού ***πολύπτωτου*** ελλην. ***τόνουί***

απύθμενος, -η. -ο Ιμτγν.) αυτός που είναι τόσο βαθύς, ώστε μοιάζει να μην έχει πυθμένα: ***στα ~ βάθη τού ωκεανού*** || (μτφ.-συνήθ κακόσ.) ~ ***μίσος / ζήλια / βλακεία*** ΣΥΝ τεράστιος, μεγάλος, **απύλωτος,** -η, -ο Ιαρχ.] αυτός που δεν είναι κλεισμένος με πύλες ΣΥΝ άφρακτος ΑΝΤ κλεισμένος, φραγμένος ΦΡ ***απύλωτο στόμα*** (***άπύλωτον στόμα.*** Αριστοφ ***Βάτραχοι*** 838) για άνθρωπο που βωμολο- χεί >* ΣΧΟΛΙΟ ***αθυρόστομος.*** **απύραυλος,** -η. **-ο** αυτός που δεν έχει στο έδαφός του εγκατεστημένους πυραύλους, πυρηνικά όπλα: ***οι διαδηλωτές ζητούσαν να γίνει η χώρα μας ~ ζώνη]| ~ Βαλκανική.***

(ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ missile free] **απυρεξία** (η) {χωρ πληθ.) ΙΑΤΡ η περίοδος χωρίς πυρετό που μεσολαβεί μεταξύ δύο κρίσεων πυρετού.

[ετυμ μτγν. ***< ά-*** στερητ. ***+ -πυρεξία < πυρέσσω].*** **απύρετος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που τον έχει πέσει ο πυρετός, που δεν έχει πυρετό αντ εμπύρετος, **απύρηνος,** -η, -ο [αρχ] βιολ αυτός που δεν έχει πυρήνα: ~ κύτταρο **απυροβλητος,** -η, -ο (κυριολ.) αυτός που βρίσκεται σε τόση απόσταση, ώστε δεν μπορεί να βληθεί από τα πυρά τού εχθρού: ~ ***περιοχή / ζώνη-*** φρ ***μένω / είμαι στο απυρόβλητο*** δεν υφίσταμαι καμία κριτική, καμία επίθεση ή επίπτωση: ***ενώ όλοι οι συνεργάτες του κα- τηγορήθηκαν δριμύτατ***α, ***αυτός κατάφερε να μείνει στο απυρόβλητο.*** [ΕΓΥΜ < ***α-*** στερητ. + ***πυρ*** + ***-βλητος < βά/.λω\.***

Α.Π.Υ.Σ.Δ.Ε. (το) Ανώτατο Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαιδεύσεως **Α.Π.Υ.Σ.Μ.Ε.** (το) Ανώτατο Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Μέσης Εκπαιδεύσεως **άπω** επίρρ. [απώτ-ερα, -ατα} (αρχαιοπρ) (για τόπο κ. χρόνο) **1.** μακριά, πέρα ΑΝΤ κοντά, εγγύς **2.** ***Άπω Ανατολή*** βλ λ. ***ανατολή*** [ΕΤΥΜ Νεότερη λ., που πλάστηκε υποχωρητικά εκ των υστέρων ως θετικός βαθμός επιρρήματος τόσο των αρχ. επιρρ. ά***πωτέρω, άπωτά- τω*** (που προέρχονται από το επίρρ. ***άπωΟεν)*** όσο και των υστερογενών (από τα αντίστοιχα επιρρήματα) επιθέτων απώτερος και απώτατος], **απωανατολικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται ή ανήκει στην Άπω Ανατολή

απωθημένο (το) (συνήθ. στον πληθ.) οτιδήποτε έχει απομακρύνει κανείς από το μυαλό του, το έχει στείλει (με απώθηση) στο ασυνείδητο και δεν το αφήνει να εκδηλωθεί· ***οι απαγορευμένες επιθυμίες μένουν συνήθως ως απωθημένα*** ΦΡ (α) **έχω *απωθημένα*** έχω καταπιεσμένες επιθυμίες ή συναισθήματα, τα οποία δεν έχω μπορέσει ώς τώρα να εξωτερικεύσω για πρόσωπο που συμπεριφέρεται ή αντιδρά με άσχημο τρόπο (επειδή έχει μέσα του καταπιεσμένες ιδέες, επιθυμίες κ λπ): ***πρέπει να έχει πολλά απωθημένα για να συμπεριφέρεται έτσι'*** (β) ***βγάζω τα απωθημένα μου*** αφήνω ό.τι κρατούσα μέσα μου (συναισθήματα, ορμές) να εκδηλωθεί' (ειδικότ.) εκτονώνω την οργή μου (εις βάρος άλλου): ***πολλοί οπαδοί βγάζουν τα απωθημένα τους στο γήπεδο βρίζοντας και βιαιοπραγώντας*** ΣΥΝ εκτονώνομαι, (λαϊκ.) βγάζω το άχτι μου.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γερμ. abgestoBenJ **απώθηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (λόγ.-σπάν.) η ώθηση μακριά (προσώπου ή πράγματος) 2. η απομάκρυνση με βίαιο τρόπο, το να διώχνεται (κάποιος/κάτι) μακριά: ***η ~ των εισβολέων*** ΣΥΝ απόκρουση **3.** ΨΥΧΟΛ ο αμυντικός μηχανισμός κατά τον οποίο σκέψεις, επιθυμίες ή συναισθήματα που θεωρούνται επώδυνα. δυσάρεστα ή μη αποδεκτά από τη συνείδηση απωθούνται στο ασυνείδητο ·**4.** (μτφ.) η αρνητική διάθεση λόγω απαρέσκειας, αποστροφής· (συνεκδ.) η αποστροφή ***μου προκαλεί*** ~ ΣΥΝ απέχθεια ΑΝΤ έλξη [ΕΤΥΜ < αρχ. ***άπώθησις*** ‹ ***άπωθώ.*** Ο ψυχολογικός όρος είναι μεταφρ. δάνειο από γερμ Verdrangung (όρος τού S. Freud)] **απωθητικός,** -ή, -ό [1847] **1.** αυτός που προκαλεί απώθηση, που κρατεί (κάποιον) μακριά: ~ ***τροφές*** / αέρια (που απωθούν τα έντομα) **2.** (μτφ.) αυτός που προκαλεί αποστροφή: -***συμπεριφορά*** / ***χαρακτήρας*** ΣΥΝ αποκρουστικός ΑΝΤ ελκυστικός. — **απωθητικότητα** (η)

[ΕΤΥΜ < αρχ. ***άπωθώ (-έω)*** ‹ ***άπ(ο)-*** -ϊ- ***ώθώ].*** **απωθώ** ρ. μετβ {απωθείς [απώθ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} **1.** (λόγ-σπάν.) σπρώχνω (κάτι) μακριά 2. απομακρύνω με βίαιο τρόπο, διώχνω από κοντά μου: ***κατόρΟο>σαν να απωθήσουν τον εχθρό*** ΣΥΝ αποκρούω **3.** ΨΥΧΟΛ διώχνω, απομακρύνω στο ασυνείδητο σκέψεις, επιθυμίες, συναισθήματα τα οποία δεν θεωρούνται αποδεκτά από τη συνείδηση: ~ ***σκέψεις / επιθυμίες / συναισθήματα*** **4.** δεν ελκύω, προκαλώ αποστροφή· ***το αντιπαθητικό*** του ***πρόσωπο σε απωθεί με την πρώτη ματιά***

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γερμ abstoBenj. **απώλεια** (η) (-ας κ. (λόγ.) -είας | -ειών} (λόγ) **1.** (α) το χάσιμο, το να χάνεται (κάτι που κατέχει κάποιος): ~ ***εγγράφου/ περιουσιακού στοιχείου / χρημάτων*** (β) το να πάψει κανείς να έχει (προσωρινά ή οριστικά) (ιδιότητα, δικαίωμα κ λπ.): ***η ~ τής ψυχραιμίας I τής όρασης / ισορροπίας I υπομονής I μνήμης I συνειδήσεως I ελέγχου I γοήτρου I δικαιώματος / δυνάμεων*** (γ) η μείωση: ~ ***βάρους*** (δ) η μη διατήρηση, η διαρροή, *υπήρξε ~ ψήφων σε σημαντικές εκ/λογικές περιφέρειες για το κόμμα μας* (ε) η μη εκμετάλλευση, η αποτυχία αξιοποίησης: *η ~ μιας* ευκαιρίας αμ ανάκτηση· (ειδικότ) 2. η μείωση ποσότητας λόγω διαφυγής, διαρροής. ~ *ατμού / ηλεκτρικού φορτίου* **3.** (συνεκδ.) η ζημιά, το πλήγμα· ο *τραυματισμός τού τερματοφύ/.ακα ήταν μεγάλη* ~ για *την ομάδα* || *ασήμαντη* ~ (| ο θάνατος τοΰ *μεγάλου συνθέτη αποτελεί εθνική* ~ || *«οι μεγαλύτερες ~ παρουσιάζονται στον χώρο των αμοιβαίων κεφαλαίων εξωτερικού»*(εφημ.) **4.** (ειδικότ για πρόσ) (α) το κενό που αφήνει κάποιος με τον θάνατό του ο θάνατος *πρόωρη / οδυνηρή* ~ || *η ~ συγγενούς / προσφιλούς προσώπου* (β) ***απώλειες*** (οι) νεκροί σε πολεμική επιχείρηση, *οι ~ του εχθρού ανέρχονται σε αρκετές δεκάδες* · 5. η ηθική διαφθορά, κυρ. σε <ορ. όπως (α) ***η*** οδός τής ***απώλειας*** ο διεφθαρμένος τρόπος ζωής, ο κακός δρόμος (β) ***οίκος απώλειας*** το πορνείο (γ) ***υιός τής απώλειας*** (i) χαρακτηρισμός τού Ιούδα (ii) (μτφ.) διεφθαρμένος άνθρωπος, καταδικασμένος να χαθεί « -* ΣΧΟΛΙΟ λ. ουτολλΟω, *σύνθετος*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άπόλλυμι / -ύω* «καταστρέφω» < *άπ(ο)- + ολλυμι* (βλ. λ. *όλεθρος)).*

απώλεσα ρ. ► απολλύω

απών, -ούσα. -όν {απ-όντος (θηλ -ούσης). -όντα | -όντες (ουδ -όντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} 1. (α) αυτός που απουσιάζει, που λείπει· *οι ~ μαθητές παίρνουν απουσία* |[*κανείς δεν πρέπει να είναι ~ από τον αγώνα* || *ήταν αδικαιολόγητα ~ και τον κά/.υψα* || ο *στρατιώτης ήταν αδικαιολογήτως ~ στην αναφορά και τιμωρήθηκε* || (κ ως ουσ.) *πόσους απόντες έχουμε σήμερα:* || *Απών!* (ως απάντηση σε κάποιον που διαβάζει ονόματα από κατάλογο, για να σημειώσει ποιος απουσιάζει ή όχι) αντ παρών (β) (υποτιμητικά) αυτός που απουσιάζει από σημαντικές στιγμές ή γεγονότα στα οποία η παρουσία του θεωρείται αυτονόητη· *όταν χρειαζόμουν την ηθική του συμπαράσταση, ήταν ~/* · φρ ο ***μεγάλος απών*** (i) για πρόσωπο που λόγω τής αξίας ή τής θετικής του προσφοράς θα έπρεπε να παρίσταται κάπου αλλά απουσιάζει για ποικίλους λόγους· *στα εγκαίνια τού ιδρύματος,* ο *εμπνευστής και ευεργέτης του ήταν ο* ~ (γιατί είχε πεθάνει) (ii) για κάποιον που η απουσία του σε κρίσιμες στιγμές προκαλεί πικρία και απογοήτευση: *στον κοινό αγώνα μας, εκείνος ήταν ο* **2.** ΝΟΜ ***απών*** *(δικονομικώς) ο* διάδικος (ενάγων ή εναγόμενος) ο οποίος καίτοι παρίσταται στο ακροατήριο δεν πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος, ώστε να θεωρείται ότι παρίσταται νόμιμα (π χ. δεν έχει καταβάλει τα προ- βλεπόμενα από τον νόμο δικαστικά τέλη) με αποτέλεσμα να ερημοδικεί (βλ. κ. λ. *ερημοδικία)*

[ΕΤΥΜ αρχ μτχ. ενεστ. τού ρ. *άπειμι* «απουσιάζω» (βλ *κ -ων,-ούσα. Όν)).*

άπωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η δύναμη που αναπτύσσεται μεταξύ δύο σωμάτων, ώστε να τείνει να απομακρυνθεί το ένα από το άλλο — απωστικός, -ή. -ό [μτγν.].

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άπωσις*< *άπωθώ)*

απώτατος, -η. -ο πάρα πολύ μακρινός στον χώρο ή τον χρόνο ~ αρ*χαιότητα / μέλ?.ον* |[- *άκρο τής επικράτειας* || (μτφ) ~ *πρόγονος* (πβ. λ. *απώτερος)* ΑΝΤ εγγύτατος.

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ. επίρρ. άπωτάτω, υπερθ βαθμός τού αρχ επιρρ. άνωθεν < *απο- + -θεν,* όπου το *-ω-* υπό την επίδραση τού *πόρρωθεν).*

απώτερος, -η. -ο **1.** μακρινότερος στον χρόνο ή τον χώρο **~** *παρελθόν / μέλλον* || (μτφ.) ~ *συγ^/ενής* ΑΝΤ κοντινός, άμεσος 2. (μτφ) βαθύτερος. πραγματικός· *φαινόταν διαλ/.ακτικός στις διαπραγματεύσεις, αλλά ο ~ σκοπός του ήταν να αναγκάσει τους άλλους να υποχωρήσουν* || - *επιδίωξη* / αίτιο ΑΝΙ φαινομενικός, άμεσος.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. επίρρ. *άπωτέρω,* συγκρ βαθμ. τού αρχ. επιρρ. *άπωθεν* < *άπο- + θεν,* όπου το -ω-υπό την επίδραση τού *πόρρωθεν).*

αρ. αριθμός: *το τεύχος αρ 5 τού περιοδικού.*

αρά (η) (αρχαιοπρ) η κατάρα. το αναθεμάτισμα. το ανάθεμα ανι ευχή, ευλογία (βλ. κ. λ *άρες-μάρες)* ΦΡ ***αρά και κατάρα*** (επιτατ) η επιτακτική εντολή, τής οποίας η δύναμη βασίζεται στον σεβασμό που αποπνέει το πρόσωπο που την απευθύνει (πβ. *ευχή και κατάρα*): *πριν πεθάνει, άφησε ~ στην κόρη της* να *μην πουλήσει το πατρικό κτήμα* [ΕΤΥΜ αρχ. < **άρεά,* αβεβ. ετύμου. πιθ < Ι.Η *r-,* πβ λατ. oro «ικετεύω, παρακαλώ» κ.ά. Ομόρρ *άρ-ύω* «κραυγάζω», *άρνοΰμαι* \

άρα προτασιακό επίρρ· (για τη δήλωση συμπεράσματος) επομένως, συνεπώς: /. / Αρα, *έχουμε δίκιο ως αντιπρό/ίτευση να υποστηρίζουμε ότι η κυβέρνηση διέπραξε ογκώδη σφάλματα* || *[...}* Άρα. *απέτυχαν παταγωδώς* τα *μέτρα για τη μείωση τής εγκληματικότητας* || *βλέπω φως αναμμένο.* ~ είναι *στο σπίτι* || *είναι έξυπνος, δραστήριος, ευσυνείδητος, ~ ιδανικός γι'αυτή τη δουλειά* |j *«ράβδος εν γωνία, άρα βρέχει».*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *άραγε, προτασιακός (προτασιακά επιρρήματα)*

[ΕΤΥΜ αρχ < Ι.Η *r-.* Ομόρρ. *άρ-μός. αρ-τι* «μόλις, πρόσφατα». ΙΙ λ αρχικώς δήλωνε την απλή σύνδεση και συσχέτιση προτάσεων ή και μερών τού λόγου ως αποτέλεσμα ακολουθίας γεγονότων ΙΙ συμπερασματική χρήση τού συνδέσμου είναι ήδη αρχ (Πλάτων. Αριστοτέλης)]-

-αρα 1. παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: (α) γυναίκα συγκεκριμένης ηλικίας: *εικοσ-άρα* (γυναίκα είκοσι ετών) (β) συγκεκριμένη ποσότητα ή διάρκεια *εξηντάρα κασέτα* (κασέτα ήχου ή εικόνας διάρκειας 60') [[*φάγαμε τεσσάρα* (δεχθήκαμε τέσσερα γκολ) (γ) κυβισμό μηχανής *χιλιάρα μηχανή* (μηχανή με ιπποδύναμη χιλίων κυβικών) · 2. παραγωγικό μεγεθυντικό επίθημα για τον σχηματισμό: (α) μεγεθυντικών ουσιαστικών *γυναίκα* > *γυ- ναικ-άρα, οικόπεδο* > *οικοπνδ-άρα, κορμί* > *κορμ-άρα, πόδι* > *ποδ-άρα, τρόμος* > *τρομ-άρα* (β) μεγεθυντικών θηλυκών κυρίων ονομάτων: *Ελένη* > *Ελεν-άρα.*

[ΕΤΥΜ. Το επίθημα *-άρα* (από το οποίο προήλθε το αντίστοιχο αρσ. -άρας) προέρχεται από ουδ υποκ σε *-άρι* (βλ.λ), π.χ *μου/Λρι - μου-*

λάρα, ποδάρι - ποδάρα, κατά το σχήμα; ***κεφάλι - κεφάλα, κοτσάνι - κοτσάνα*** κ ά.|.

Άραβας (ο) {Αράβων}, **Αράβισσα** (η) {Αραβισσών (ως τ. θηλυκού χρησιμοποιείται και το «γυναίκα Αραβας», πβ κ ***Αραπίνα, Αράπισ-*** σα)} πρόσωπο που ανήκει στο σημιτικής καταγωγής έθνος, που έχει τις ρίζες του στην Αραβία και επεκτάθηκε με την εξάπλωση τού Ισλάμ στη Μέση Ανατολή, τη Β. Αφρική, τη Σαχάρα, στο Σουδάν και σε άλλες χώρες τής Αφρικής και τής Ασίας (βλ. κ λ. ***Αραβία).***

[ΕΤΥΜ < μτγν. ***Ἄραψ, -βος*** < αρχ. ***Ἀραβία*** (βλ.λ.)] **αράβδιστος,** -η, -ο αυτός που δεν τον έχουν χτυπήσει με ραβδί. ~ ***ε?αές*** (που δεν έχουν ακόμη ραβδιστεί) ΑΝΤ ραβδισμένος.

Αραβία (η) χερσόνησος τής ΝΔ Ασίας, που βρέχεται από την Ηρυθρά Θάλασσα, τον Ινδικό Ωκεανό και τον Περσικό Κόλπο Επίσης **Αραβική Χερσόνησος.**

[ΕΤΥΜ αρχ < αραβ. Arab, το οποίο πιθ. να σήμαινε αρχικά «έρημος», αν ληφθεί υπ' όψιν το εβρ arabah «έρημη πεδιάδα» Έχει διατυπωθεί και η υπόθεση ότι η αραβ λ. σημαίνει «διαμονή σε σκηνές»} **αραβίδα** (η) ελαφρύ, βραχύκαννο αυτόματο όπλο Επίσης (επίσ) **αρα- βίς** {αραβίδος}.

[ΕΤΥΜ < μτγν ***άραβίς. -ίδος.*** θηλ. τού ***Ἄραψ (6)*** Στη νεότερη εποχή, η λ χρησιμοποιήθηκε με τη σημ. «βραχύκαννο τουφέκι», επειδή οι ιππείς έφεραν το συγκεκριμένο όπλο στον αριστερό ώμο προς τη δεξιά πλευρά, ακολουθώντας τη συνήθεια των Αράβων!

Αραβική (Θάλασσα) (η) τμήμα τού Ινδικού Ωκεανού μεταξύ τής Ινδίας και τής Αραβικής Χερσονήσου, **αραβικός,** -ή, -ό (μτγν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Άραβες ή την Αραβία ~ ***γλώσσα / έθνος / πολιτισμός / χώρες / άλογο*** 2. *αραβικοί αριθμοί* τα αριθμητικά ψηφία που χρησιμοποιούν σήμερα οι Ευρωπαίοι (0,1.2,3,4,5,6.7. 8.9) **3.** *αραβικό κόμμι* υδροδιαλυτή ύλη που βγαίνει από ορισμένα φυτά (κυρ. είδη ακακίας) και χρησιμοποιείται στην κατασκευή κόλλας, στη φαρμακευτική κ.λπ. **4.** *Αραβική* (η) / *Αραβικά* (τα) η γλώσσα των Αράβων: ***Κλασική ~.*** **αραβιστής** (ο) [18431 πρόσωπο που ασχολείται με τη μελέτη τής ιστορίας και τού πολιτισμού των Αράβων. **αραβολόγος** (ο/η) [1880] επιστήμονας που μελετά τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Αράβων. – **αραβολογία** (η), **αραβομαθής,** -ής. -ές [1898] {αραβομαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που γνωρίζει την αραβική γλώσσα **αραβοσιταλευρο** (το) (λόγ.) το καλαμποκάλευρο (βλ.λ.) **αραβοσιτέλαιο** (το) {-ου κ. -αίου} λάδι που παράγεται από τον αραβόσιτο ΣΥΝ καλαμποκέλαιο. **αραβόσιτος** (ο) [1861] {αραβοσίτ-ου | -ων, -ους} (λόγ) το καλαμπόκι: ***άνθος αραβοσίτου*** ΣΥΝ (λαϊκ.) αραποσίτι

[ΕΤΥΜ < ***λραψ, -βος*** + ***σίτος*** Αν και το δημητριακό είναι αμερικανικής καταγωγής, ονομάστηκε έτσι, επειδή εισήχθη στην Ελλάδα περίπου τον 16ο αι. από τη Β Αφρική] **αραβούργημα** (το) [1842] {αραβουργήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** έργο αραβικής τέχνης, διακοσμητικού χαρακτήρα 2. ανεικονικό διακο- σμητικό μοτίβο χαρακτηριστικό τής αραβικής τέχνης **3.** (μτιο) διακοσμητικό έργο με ιδιαίτερη έμφαση στη λεπτομέρεια, με υψηλή καλλιτεχνική ποιότητα ΣΥΝ λεπτοδουλειά.

[ΕΤΥΜ Από̱δ τού γαλλ arabesque]

αραβόφωνος, -η. -ο -»-φωνος

άραγε μόρ. (δείκτης ερωτηματικός) για την έκφραση απορίας, όταν ρωτά ή αναρωτιέται κανείς. - ***θα 'ρθει απόψε ή*** αύριο ***το πρωί; || γιατί ~ αργεί τόσο πολύ.***

[ΕΙΥΜ **<** αρχ ερωτημ. φρ ***άρά γε,*** όπου το ***γε*** «βέβαια» συνέτεινε στο να αποκτά η ερώτηση πιο συγκεκριμένο και οριστικό χαρακτήρα]

άραγε = άρα; Η σημασία τού **άραγε** ως καθαρώς ερωτηματικού στοιχείου είναι σαφής και, επομένως, η χρήση του ως συμπερασματικού αντί τού ***άρα*** είναι εσφαλμένη Το ***άραγε*** δεν σημαίνει ***άρα*** και χρήσεις όπως ***«Το ταξίδι κρατάει μόνο δύο ώρες, άραγε θα έχει φθάσει ήδη εκεί»*** δεν είναι σωστές Το ***άραγε*** χρησιμοποιείται στη Ν. Ελληνική μόνο για ερωτήσεις «ολικής αγνοίας» (ερωτήσεις που απαντώνται με «ναι» ή «όχι»): ***Άραγε πέτυχε στις εξετάσεις του;*** (απάντηση) ***Ναι, πέτυχε - Όχι, δεν πέτυχε***

άραγμα (το) {αράγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το αγκυροβόλημα, η προ- σόρμιση 2. (μτφ. για πρόσωπα) το καθισιό, η τεμπελιά ή το βόλεμα **Αραγωνια** (η) αυτόνομη περιοχή τής ΒΑ. Ισπανίας.

[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού ισπ Aragon, από ομώνυμο ποταμό τής περιοχής·

αράδα (η) **1.** η σειρά, η ευθεία γραμμή: ***τους έβαλε σε δύο ~ να τους μάθει βηματισμό*** ΣΥΝ στοίχος· φρ *στην αράδα* ii) αδιακρίτως, χωρίς διάκριση: ***βάδιζε στον δρόμο και χτυπούσε τις πόρτες*** ~ (ii) σε συνεχή διαδοχή, το ένα μετά το άλλο· ***τρεις μήνες*** ~ **2.** (ως επίρρ.) σε συνεχή διαδοχή, χωρίς σταματημό, το ένα μετά το άλλο: ***γεννούσε ~ παιδιά || κατέβαζε τις ιδέες -1| κάνει κουταμάρες*** ~ **3.** η σειρά προτεραιότητας. η θέση σε σειρά αναμονής: (παροιμ) «αν είσαι ***και παπ~ πάς. με την - σου θα πας»*** · **4.** η γραμμή (γραπτού, τυπωμένου) κειμένου. ***στην τρίτη ~ τής*** σελίδας συν. στίχος, σειρά.

[είυμ μεσν. αβεβ ετύμου. πιθ. < βεν. arada «αλετριά» ή < ***ούράδα*** < ***ούράδιον.*** υποκ. τού αρχ ***ουρά}.*** **αραδιάζω** ρ μετβ. (αράδιασ-α, -τηκα. -μένος} (καθημ) **1.** εκθέτω, τοποθετώ (σύνολο πραγμάτων) με πρόχειρο τρόπο, χωρίς τάξη: ***ο μικροπωλητής αράδιασε την*** πραμάτεια ***του πάνω στον πάγκο*** 2. (μτφ.-κακόσ.) παραθέτω, λέω (σειρά πραγμάτων): ***αραδιάζει ό,τι του κατεβαίνει και περιμένει να τον παίρνουμε στα σοβαρά [[~ ένα σωρό δικαιολογίες*** / ρήματα **3.** (οικ.) γεννώ συνέχεια ***αράδιασαν τόσα μωρά και τώρα δεν μπορούν να τα βγάλουν πέρα*** – **αράδιααμα** (το), **αρα- διαατός,** -ή. -ό, **αραδιαστά** επίρρ [ειυμ. < *αράδα].*

αράζω ρ. μετβ κ αμετβ {άρα-ξα. -γμένος} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω τους απαραίτητους χειρισμούς, ώστε να σταματήσω και να ασφαλίσω (σκάφος) στο λιμάνι (αγκυροβόλημα, δέσιμο κ λπ.): - *τη βάρκα / το* /τλοίο συν (λόγ.) προσορμίζω, ελλιμενίζω ΦΡ (λαϊκ.) ***την αράζω*** κάθομαι, ξαπλώνω αναπαυτικά και βολεύομαι, εγκαθίσταμαι κάπου χωρίς διάθεση να φύγω *την άραξε κάτω από ένα δέντρο και χάζευε τα σύννεφα* ♦ (αμετβ) 2. (για πλεούμενο και πρόσ.) φθάνω (στο λιμάνι), ρίχνω άγκυρα, σε *λίγο αράζουμε στον Πειραιά || το* πλοίο *άραξε μετά από ένα δύσκολο ταξίδι* **3.** (αργκό) χαλαρώνω *Άραξε¹ Όλα θα πάνε καλά'* (βλ κ. λ *αραχτός).*

[ετυμ μεσν < αρχ. *άράσσω,* αρχική σημ «επιτίθεμαι βίαια», αβεβ. ετύμου, ίσως ηχοποίητη λέξη Από την ήδη αρχ σημ. «προσορμίζομαι, αγκυροβολώ», που αναφερόταν σε πλοία τα οποία προσέγγιζαν την ακτή, η λ. κατέληξε να σημαίνει «αναπαύομαι, καταλήγω κάπου ύστερα από περιπλάνηση»] **αράθυμος,** -η. -ο **1.** αυτός που οργίζεται εύκολα και γρήγορα αψίθυμος συν ευέξαπτος, οργίλος · **2.** ράθυμος, νωθρός -· **αραθυμία** (η) [μεσν]. **αραθυμώ** ρ. [μεσν.] {-είς. }

[ετυμ μεσν. (σημ 1) < *ά-* στερητ. + *ράθυμος'* (σημ 2) < *ά-* προθεμ + *ράθυμος]*

αραια επίρρ. [μεσν 11. (α) σε αρκετή απόσταση ο ένας από τον άλλον: τα *σπίτια ήταν χτισμένα* ~ (β) με κενό διάστημα ανάμεσα: ο *τίτλος ήταν τυπωμένος* ~ (τα γράμματα είχαν αραίωση) ανι πυκνά · 2. κατά χρονικά διαστήματα που απέχουν αρκετά μεταξύ τους· όχι συχνά ΑΝΤ τακτικά · ΦΡ (λαϊκ.) ***αραιά και πού*** σπανίως: *τον β/.έπω* Επίσης (σπάν -λαϊκ.) **αριά** (με συνίζηση) **αραία** επίρρ · αραιά μόνο στη ΦΡ ***αραία-αραία, να φαινόμαστε καμιά πενηνταρέα*** σκωπτ. για συγκέντρωση, διαδήλωση κ.λπ που δεν έχει συγκεντρώσει πολύ κόσμο και τα μέλης της διασκορπίζονται, ώστε να φαίνονται περισσότεροι, **αραιό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν την ιδιότητα τού αραιού, την απουσία πυκνότητας: *αραιοκατοικημένος, αραιο-σπαρμένος. αραιό-ύφασμένος*

[ΕΓΥΜ Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ. αραιός, απαντά δε και σε ελληνογενή ξένα σύνθετα (λ.χ. γαλλ. areomctre)].

αραιοκατοικημένος, -η. -ο [1895J (τόπος) τού οποίου οι κάτοικοι μένουν σε απόσταση ο ένας από τον άλλον, τού οποίου ο πληθυσμός είναι δυσανάλογα μικρός σε σχέση με την έκταση: στις *βιομηχανικές χώρες η ύπαιθρος είναι* ~]} *οι έρημοι / οι αρκτικές περιοχές είναι* ~ ΑΝΤ πυκνοκατοικημένος. **αραιόμετρο** (το) [1858I {αραιομέτρ-ου (-ων| το όργανο για τη μέτρηση τής πυκνότητας των υγρών συν πυκνόμετρο, (λαϊκ) γράδο. – **αραιομετρικός,** -ή, -ό

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. areomctre] **αραιός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός που αποτελείται από στοιχεία τα οποία δεν είναι πολύ κοντά το ένα στο άλλο - μαλλιά / *γένια ¹ δόντια / πλήθος / ύφανση / βλάστηση* '< *δόμηση / αράδες κειμένου* (β) αυτός που δεν έχει πυκνότητα, μεγάλη συνοχή· για μείγμα, διάλυμα, το οποίο έχει χαλαρή συνοχή, στο οποίο η ποσότητα μιας ουσίας που βρίσκεται σε αυτό διαλυμένη είναι πολύ μικρή· ~ *γάλα i σούπα* [[- *αίμα : ομίχλη / νέφωση* ανι πυκνός, πηχτός · 2. αυτός που συμβαίνει κατά χρονικά διαστήματα που απέχουν μεταξύ τους. ~ *συναντήσεις / διαστήματα καλοκαιρίας / εμφανίσεις στο θέατρο / χιονοπτώσεις* συν σπάνιος, σποραδικός λντ συχνός, τακτικός **3.** αυτός που γίνεται από λίγα μέλη ενός συνόλου, όχι από όλους μαζί ταυτόχρονα· *ακού- στηκαν κάποια ~ χειροκροτήματα* ΣΥΝ σκόρπιος ανγ πυκνός. – **αραιότητα** (η) [αρχ.].

(ετυμ αρχ < **Fαραο-j0g,* αγν ετύμου. πιθ. συνδέεται με το επίθ ραστος (< **Εράστος).* Στην Αρχ. η λ. προσδιόριζε ουσ όπως *χειρ, φάλαγξ* κ.ά. προσδίδοντάς τους το χαρακτηριστικό τού ισχνού και αδύναμου Αργότερα, από τη σύνδεσή της με ουσ όπως *ομίχλη, νέφος, σπόγγος* η λ. δήλωσε επίσης και το χαρακτηριστικό τού μη πυκνού ως προς τη σύσταση], **αραιώνω** ρ. μετβ κ. αμετβ [αρχ 1 {αραίω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.)

1. κάνω (κάτι) λιγότερο πυκνό προσθέτω ουσία σε άλλη ουσία ή διάλυμα με σκοπό τη μείωση τής πυκνότητας. ~ το *γάλα /* το *κρασί / το ούζο με την προσθήκη νερού* ανι πυκνώνω, (για υγρά) συμπυκνώνω, (για πλήθος) συμπτύσσω 2. κάνω (κά.τι) με μικρότερη συχνότητα από προηγουμένως. ~ *τις επισκέψεις μου στο σπίτι ενός φίλου* ΣΥΝ. περιορίζω, μειώνω ♦ (αμετβ) **3.** τυιιοιτ μεγαλώνω την απόσταση ανάμεσα στα γράμματα ή στις αράδες ανι πυκνώνω **4.** γίνομαι λιγότερο πυκνός ή συχνός· λιγοστεύω: *αραιώνουν τα μαλλιά / οι βροχές ι* οι θεατές II *αραιώνει το σκοτάδι I το πλήθος || αραιώνουν οι παραστάσεις κλασικού ρεπερτορίου* συν περιορίζομαι, μειώνομαι. – **αραίωση** (η) [αρχ.] κ. **αραίωμα** (το) [μτγν], **αραιωτικός,** -ή, -ό [μτγν.]. **αρακάς** (ο) {χωρ πληθ.} **1.** το μπιζέλι (βλ.λ.) **2.** (περιληπτ **)** οι πλούσιοι σε πρωτεΐνες πράσινοι σπόροι τού παραπάνω φυτού και το φαγητό που τους έχει ως βάση του: *κρέας κοκκινιστό με αρακά* [ετυμ < αρχ *αρακος,* αγν ετύμου, πιθ. δάνειο ανατολικής προελ.]. **-αράκι** παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών: *φύλ/.ο > φυ?.λ-αράκι. ξύλο > ξυλ,-αράκι, πόδι > ποδ-αράκι.* σχολιο λ *υποκοριστικός.*

[ετυμ Υποκ. επίθημα, που προήλθε από ουδ. σε *-άρι(ον),* λ.χ. *χορτά- ριον,* με το επίθημα *-ακ-*

-αράκος παραγωγικό επίθημα που χρησιμοποιείται σε αρσενικά ουσιαστικά για τον σχηματισμό υποκοριστικών με συναισθηματική

χροιά (χαϊδευτικά κ ***λπ***) ***φίλος > φι?--αράκος.*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***υποκοριστικός.***
[ΕΤΥΜ Υποκ επίθημα, που προήλθε από αρσ σε ***-άρης.*** λ χ ***κατεργάρης,*** με το επίθημα ***-ακ-\.***
Αράλη (η) υφάλμυρη λίμνη τής Κ. Ασίας μεταξύ τού Καζαχστάν και τού Ουζμπεκιστάν
[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ Aral < καζαχ. aral «νησί», αφού η Αράλη περιέχει περίπου χίλια νησάκια]. **αραλίκι** (το) {χωρ γεν κ. πληθ.} (λαϊκ.) η ανάπαυση, η αδράνεια, η νωθρότητα ***το 'ριξε στο - και δεν*** τον ***νοιάζει τίποτα!*** συν απραξία, (καθημ.) τεμπελιά
[ΕΤΥΜ < τουρκ. arahk «μεσοδιάστημα, παύση» (< αραβ. 'ara, «ανοικτός τόπος»), με παρετυμολ και σημασιολ. επίδραση τού ***αράζω\.*** **αραμαϊκός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Αραμαίους (βλ.λ.) **2.** ***Αραμαϊκή*** (η) / ***Αραμαϊκά*** (τα) η γλώσσα των Αραμαίων, σημιτική γλώσσα, πολύ διαδεδομένη στην Ηγγύς Ανατολή κατά την αρχαιότητα Αραμαϊκά πιστεύεται ότι μιλούσαν ο Ιησούς και οι Απόστολοι και στα Αραμαϊκά έχουν γραφεί τμήματα βιβλίων τής Π.Δ. **Αραμαίος** (ο) μέλος σημιτικής φυλής από την Αραβική Χερσόνησο· οι φυλές αυτές εξαπλώθηκαν στην Ηγγύς Ανατολή κατά την αρχαιότητα.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***Άραμαῖοι*** Με το όνομα αυτό είναι γνωστοί στην Π.Δ. οι απόγονοι τού ***Άράμ*** (< εβρ. Aram, η λ σημαίνει «ύψος»), εγγονού τού Νώε]
αραμπάς (ο) {αραμπάδες} (παλαιότ.) όχημα, δίτροχο ή τετράτροχο, που το έσερναν βόδια ή άλογα, πιο αργό από άμαξα, για την πρόχειρη μεταφορά ανθρώπων ή προϊόντων: ***περνά, σκόνη γίνεται»*** (λαϊκ τραγ.) ΣΥ\ κάρρο
[ΕΤΥΜ < τουρκ araba < περσ. 'araba] **αραμπατζής** (ο) {αραμπατζήδες} (λαϊκ) αυτός που έχει ή οδηγεί αραμπά
[ΕΤΥΜ < τουρκ arabaci| **αραμπέσκ** επίθ {άκλ } **1.** αυτός που έχει αραβική τεχνοτροπία: ***χαλιά - ·*** **2.** (στον κλασικό χορό) ***αραμπέσκ*** (το) χορευτική στάση κατά την οποία το σώμα στηρίζεται στο ένα ευθυγραμμισμένο πόδι, το ένα χέρι τεντώνεται μπροστά, ενώ το άλλο χέρι και το πόδι τεντώνονται προς τα πίσω
[ΕΤΥΜ < γαλλ. arabesque < ιταλ. arabesco «κατά τον τρόπο των Αράβων],
αραξοβόλι (το) {αραξοβολ-ιού] -ιών} **1.** απάνεμος παράκτιος τόπος, κατάλληλος για να αράζουν τα πλοία ΣΥΝ αγκυροβόλι, λιμάνι **2.** (μτφ) καταφύγιο που εξασφαλίζει ηρεμία μετά από περιπέτειες και ταλαιπωρίες
[ετυμ < θ αορ. α***ραξ-*** τού ***αράζω,*** κατ' αναλογίαν προς το ***αγκυροβόλι*** (βλλ)ι.
αράουτ (το) (στο ποδόσφαιρο) το πλάγιο άουτ (βλ. λ. ***άουτ).***
[ΕΙΥΜ < αγγλ. around «γύρω γύρω», κατά παρετυμολ σύνδεση με το ***άουτ].***
Αραπάκι (το) {χωρ. γεν} **1.** μικρός Αράπης **2.** (μτφ.) για παιδί πολύ μαυρισμένο από τον ήλιο **3.** στρογγυλό γλύκισμα καλυμμένο με σοκολάτα Επίσης Αρσπόπουλο.
Αράπης (ο) (Αράπηδες κ. (λαϊκ -συχνά μειωτ.) Αραπάδες}, **Αράπιο- σα** (η) {δύσχρ. Αραπισσών} **1**. (παλαιότ-λαϊκ) ο Αραβας φρ ***καπνίζω σαν Αράπης*** καπνίζω πάρα πολύ. υπερβολικά **2.** (γενικότ.) άνθρωπος από μελαμψή φυλή · **3.** (συχνά μειωτ) ο μαύρος, ο νέγρος ΦΡ (παροιμ) ***τονΑράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς*** (***Αιθίοπα σμήχειν,*** αρχ. παροιμία, Λουκιανός) είναι αδύνατον να αλλάξεις ριζικά τη φύση ενός ανθρο)που· (συνήθ μτφ.) για κάποιον που δεν αλλάζει με τίποτα: ***δεν παίρνει από λόγια ούτε από συμβουλές ό,τι κι αν του πεις. ό.τι κι αν κάνεις, αυτός μένει ο ίδιος*** · **4.** ΛαΟΓΡ (παλαιότ.) φανταστικό ον (δαιμόνιο, στοιχειό) που εμφανίζεται άλλοτε ως φύλακας οικιών πλουτίζοντας τον οικοδεσπότη (τρώγοντας όμως τους άπληστους), άλλοτε ως μελαμψός φύλακας κρυμμένων θησαυρών και άλλοτε ως ρίσμαλέος αντίπαλος ήρωα τον οποίο υπηρετεί αφού νικηθεί από αυτόν (συχνά αναφερόταν ως φόβητρο για μικρά παιδιά) ***κάτσε ήσυχα, γιατί Θα σε φάει ο || φάε το φαγητό σου. γιατί θα φωνάξω τον*** ~*!* Κπίσης Αραητίνσ (η) (κυρ. σημ. 1-3)
[ΕΤΥΜ μεσν < τουρκ Arab. βλ. κ. ***Αραβία***\
Αραπιά (η) (παλαιότ -λαϊκ) ο κόσμος τής Μέσης Ανατολής, οι τόποι, ο πολιτισμός, οι άνθρωποι · η Αραβία και η Β. Αφρική: ***«Θα πάω εκεί στην Αραπιά*** »(λακ. τραγ.). **αράπικος,** -η, -ο [μεσν [**1.** αυτός που σχετίζεται με αράπη (βλ.λ., κυρ. σημ 1): ~ ***κορμί*** / ***χορός*** *i* ***τραγούδι*** φρ ***αράπικα μάτια*** μαύρα μάτια και γλυκά **2.** ***αράπικο φιστίκι*** ξηρός καρπός, που προέρχεται από την ***αραχίδα*** (ποικιλία φιστικιάς), έχει πολύ λεπτό και εύθρυπτο περίβλημα ρόδινου χρώματος και διατίθεται στην κατανάλωση, αφού καβουρντιστεί και αλατιστεί **3.** (μτφ.) πολύ μελαχρινός: ~ ***φάτσα*** ΣΥΝ μελαμψός **4.** ***Αράπικα*** (τα) η αραβική γλώσσα, **αραποσίτι** (το) {αραποσιτιού | -ιών! (λαϊκ) το καλαμπόκι συν (επίσ.-λόγ) αραβόσιτος Επίσης (λαϊκότ) **αραποαίταρο** κ. **σραπόστα- ρο.** – **αραποσίτια** (η), **αραητοσίτινος,** -η, -ο.
[ΕΤΥΜ. < ***αραβόσιτος,*** με την επίδραση τού ***Αράπης].***
Αραράτ (το) {άκλ } βουνό στην Α. Τουρκία, στα σύνορα με το Ιράν και την Αρμενία, στο οποίο (κατά την Π.Δ.) άραξε η κιβωτός τού Νώε μετά τον κατακλυσμό · αποτελεί το ιερό όρος των Αρμενίων, οι οποίοι πιστεύουν ότι είναι ο πρώτος λαός που εμφανίστηκε στη Γη μετά τον κατακλυσμό
1ΕΙΥΜ μτγν. αβεβ ετύμου. ίσως από το όν Urartu μιας ασσυριακής θεότητας ή από προΙΕ ρίζα ar- «βουνό»].
-αράς παραγωγικό μεγεθυντικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν ότι κάποιος έχει μια ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό: *μύτη > μυτ-αράς. πόδι > ποδ-αράς || παίχτης > παιχτ-αράς, κ/.έφτης > κλεφτ-αράς, ψεύτης > ψευτ-αράς*
[ΕΤΥΜ Το μεγεθ. επίθημα *-αράς* (ήδη μεσν.) προήλθε από τα ουδ σε *-άρι* κατά το σχήμα: *παλληκάρι - πα/Ληκαράς, ζωνάρι - ζωναράς].* **-άρας** παραγωγικό μεγεθυντικό επίθημα για τον σχηματισμό κυρίων ονομάτων. *Μήτσος > Μητσάρας. Γιώργος* > (κλητ.) *Γιωργ-άρα* [ΕΤΥΜ < μεγεθ. επίθημα *-άρα($λλ.)* + αρσ κατάλ *-ς].* **αρασέ** (το) {άκλ.} ΑΘΛ (στην άρση βαρών) άσκηση που συνίσταται στην άρση με μία μόνο προσπάθεια των βαρών από το έδαφος με τα χέρια τεντωμένα (πβ. λ *ζετέ)*
[ΕΙΥΜ < γαλλ arracher «τραβώ με δύναμη» < παλ. γαλλ esrachier < δημώδ. λατ. *ex-radicare < λατ eradicare «ξεριζώνω»),* **αρατικός,** -ή. -ό [μτγν] αυτός που σχετίζεται με ευχή ή κυρ κατάρα
(βλ λ. *αρά).*
Αραχθος (ο) {Αράχθου} ποταμός τής Ηπείρου, που πηγάζει από την Πίνδο και εκβάλλει στον Αμβρακικό Κόλπο.
[ΕΤΥΜ. < αρχ *'Αραχθος i 'Αρατθυς / 'Αραιθος.* προελλην. τοπωνύμιο, αγν ετύμου].
αραχίδα (η) το φυτό από το οποίο παράγονται τα αράπικα φιστίκια (βλ. λ. *αράπικος).*
[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ. arachide < μτγν. *άράχιδνα* < αρχ *άρακος.* Βλ. κ. *αρακάς]*
αραχιδέλαιο (το) {αραχιδέλαιου | χωρ. πληθ.} το έλαιο που προέρχεται από την αραχίδα (βλ.λ.). **άραχλος,** -η, -ο -* άραχνος
αράχνη (η) {αραχνών} Ι.αρθρόποδο σκουρόχρωμο ζωύφιο με μακριά λεπτά πόδια, το οποίο κατασκευάζει ιστό για φωλιά, αλλά και για να παγιδεύει τη λεία του **2.** (συνεκδ.) ο ιστός τού παραπάνω ζωυφίου, συνήθ. μέσα σε σπίτι (στις γωνίες): *καθαρίζω το ταβάνι από τις ~ ||* (μτφ.) *(κάτι) έχει πιάσει αράχνες* (έχει παλιώσει πολύ, έχει μείνει αχρησιμοποίητο) **3.** ΜΥΘΟΛ ***Αράχνη*** (η) κόρη τού Λυδού βαφέα Ίδμο- να. φημισμένη για την υφαντική της τέχνη, την οποία η Αθηνά μεταμόρφωσε λόγω τής υπεροψίας της στο γνωστό έντομο · **4.** διακοσμη- τικό φυτό. είδος σπαραγγιού. – (υποκ) **αραχνίτσα** κ. **αραχνούλα** (η) κ. **αραχνάκι** (το).
[ΕΤΥΜ αρχ < *arak-sn-a.* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδέεται με το ουσ *άρκυς, -υος* «δίχτυ» και με το λατ aranea «αράχνη»], **αραχνιά** (η) ο ιστός που υφαίνει η αράχνη
αραχνιάζωρ αμετβ. [μεσν. [{αράχνιασ-α,-μένος} **1.** γεμίζω με ιστούς αράχνης, κυρ. λόγω εγκατάλειψης: *το σπίτι έμεινε κλειστό τον χειμώνα κι αράχνιασε* 2. (μτφ. η μτχ ***αραχνιασμένος,*** *-η, -ο)* ξεπερασμένος, απηρχαιωμένος: ~ *ιδέες / συστήματα.* **αραχνοδακτυλία** (η) ΙΑΤΡ συγγενής παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, από μακριά και λεπτά δάκτυλα [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ. arachnodactyly]
αραχνοειδής, -ής, -ές [αρχ [{αραχνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} λεπτός σαν τον ιστό τής αράχνης ΣΥΝ αραχνένιος, αράχνινος **αραχνοκεντημένος,** -η. -ο κεντημένος με πολλή λεπτότητα και τέχνη. Επίσης **αραχνοκέντητος.**
άραχνος, -η. -ο κ (λαϊκ.) **άραχλος** γεμάτος αράχνες, εγκαταλε- λειμμένος συνήθ. στη ΦΡ **μαύρος *κι άραχνος*** εξαιρετικά δυσάρεστος. *τα βλέπει όλα μαύρα κι άραχνα* [ΕΤΥΜ < *αραχνιάζω* (υποχωρητ) < *αράχνη)* **αραχνοϋφαντος,** -η, -ο [1889] αυτός που έχει πολύ λεπτή ύφανση, όπως ο ιστός αράχνης. ~ *πέπλο / μεταξωτό.*
Αράχοβα (η) (παλαιότ. ορθ. *Αράχωβα)* {-ας κ -όβης} κωμόπολη τής Α. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Βοιωτίας στις Ν. πλαγιές τού Παρνασσού, στον δρόμο προς τους Δελφούς.
[ΕΙ ΥΜ < παλαιότ. σλαβ. Orechovo «καρυδότοπος»]. **αραχτός,** -ή. -ό (αργκό) αυτός που κάθεται αναπαυτικά · (συνεκδ.) αδρανής, αυτός που δεν έχει έγνοιες, άνετος: *τον είδα ~ μπροστά στην τη/.εόραση ||] είναι ~ στο σπίτι και ούτε σκέψη για δου/^,ειά.* [ΕΤΥΜ < *αράζω)*
Αρβανίτης (ο) {Αρβανιτών}, **Αρβανίτισσα** (η) {Αρβανιτισσών} **1.** (παλαιότ) αρβανιτόφωνος, πρόσωπο που μιλάει Αρβανίτικα ΣΥΝ Αρναούτης, Κόλιας **2.** (ως χαρακτηρισμός) για άνθρωπο επίμονο και ξεροκέφαλο. – **αρβανιτόπουλο** (το) ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *αρβανίτικος, εθνικός.*
[ΕΙΥΜ μεσν. < τόπων. "*Αρβανα* < αλβ. Arbena II ονομασία *'Αρβανα* δόθηκε αρχικώς στην οροσειρά που εκτείνεται μεταξύ των ποταμών Mat και Ischmi (δυτικά τής Αχρίδας), οι δε κάτοικοι των περιοχών αυτών ονομάστηκαν (από τους Έλληνες) *Άρβανΐται,* όνομα που συνδέθηκε εσφαλμ. με τον τ. 5*Αλβανία* (βλλ). ο οποίος δεν έχει την ίδια ετυμολογική προέλευση].
Αρβανιτιά (η) [μεσν.] **1.** (περιληπτ.) το σύνολο των Αρβανιτών **2.** χώρος όπου κατοικούν Αρβανίτες, **αρβανίτικος,** -η/-ια, -ο [μεσν] **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Αρβανίτες (βλ λ) ΦΡ (μτφ.) κεφάλι ***αρβανίτικο*** ο πεισματάρης άνθρωπος, ο ξεροκέφαλος ΣΥΝ αγύριστο κεφάλι **2.** ***Αρβανίτικα*** (τα) η γλώσσα που μιλούν οι Αρβανίτες.

Αρβανίτικα - Αρβανίτες. Οι **Αρβανίτες,** απώτερης αλβανικής καταγωγής Έλληνες, βρίσκονται σε διάφορες περιοχές τής Ελλάδας (Κορινθία. Αργολίδα. Αττική. Βοιωτία. Θεσπρωτία, τμήμα τής Εύβοιας, στην Ανδρο, στον Πόρο, στη Σαλαμίνα κα.). Ζυμωμένοι με τις τύχες τού Ελληνισμού και έχοντας πολεμήσει στον απελευθερωτικό αγώνα εναντίον των Τούρκων και άλλων κατακτητών, οι Αρβανίτες βρίσκονται στην Ελλάδα από τον 14ο και 15ο αιώνα, οπότε ήλθαν τμηματικά ο)ς έποικοι, ενίοτε με την ενθάρρυνση ή

την υποστήριξη Βυζαντινών αυτοκρατόροιν και ηγεμόνων. Ηθνικά, πολιτισμικά και κοινωνικά οι Αρβανίτες αφομοιώθηκαν πλήρως με τους Έλληνες, με μόνο υπόλειμμα τής απώτερης καταγίογής τους τα **Αρβανίτικα.** Πρόκειται για μια αλβανικής προέλευσης διάλεκτο. η οποία βαθμηδόν μια και οι Αρβανίτες ήταν πάντοτε δίγλωσσοι, αν δεν ήταν μονόγλωσσοι (ομιλητές τής Ελληνικής) υποχώρησε μπροστά στο γόητρο και στην επικοινωνιακή δύναμη τής επίσημης γλώσσας (τής Ελληνικής) Σήμερα είναι πολύ λίγοι οι ομιλητές των Αρβανίτικων, μερικά μεγάλης ηλικίας άτομα, τελευταία απομεινάρια μιας διαλέκτου που μιλήθηκε πολύ περιορισμένα, σκόρπια και άτακτα επί πέντε και πλέον αιώνες, έχοντας διασωθεί για μακρό διάστημα χρόνου μέσα από την προφορική παράδοση.

Αρβανιτόβλαχος (ο) Βλάχος τής Β Ηπείρου και τής Αιτωλοακαρνανίας (πβ. λ ***Αρωμούνοι)*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***Βλάχος, αρβανίτικος. εθνικός.*** **αρβανιτοφωνος,** -η, ***-ο*** ► -φωνος

αρβανιτοχώρι (το) χωριό στο οποίο κατοικούν Αρβανίτες, **αρβυλα** (η) {αρβυλών} **1.** παπούτσι από χοντρό δέρμα, τού οποίου το ύψος μπορεί να Φθάνει μέχρι πάνω από τον αστράγαλο ώς το μέσο τής κνήμης και το οποίο δένεται με κορδόνια (κυρ. για στρατιωτική χρήση): ***καινούργιες! γυαλισμένες*** ~ φρ (καθημ -οικ.) ***ράδιο*** αρβυλα η αναξιόπιστη <οήμη. η μη έγκυρη πληροφορία, το κουτσομπολιό ***μη δίνεις βάση σ'αυτά που ακούς' είναι*** - **2.** (στρατιωτική αργκό) ως χαρακτηρισμός τού σκληρού κρέατος. Επίσης (λαϊκ) **άρβυλο** (το)

[ΕΤΥΜ < αρχ ***άρβϋλη.*** αγν ετύμου, τεχνικός όρ , πιθ. δάνειο από ανατολικές γλώσσες]

αργά επίρρ Ιμεσν] 1.(α) σε προχωρημένη ώρα. ***επέστρεψα ~χθες το βράδυ, γι'αυτό δεν σας τη/,εφώνησα*** ανι νωρίς (β) (συνεκδ) το βράδυ. ***γυρίζω σπίτι*** ~ **2.** ενώ έχει περάσει ο κατάλληλος χρόνος· ***ήταν πια όταν κατάλαβε το λάθος του*** || (παροιμ) « ***κάλλιο*** ~ ***παρά ποτέ»*** λντ εγκαίρως · 3. με χαμηλούς ρυθμούς, χωρίς ταχύτητα· ***εργάζεται*** ~ ***αλ/Λ σταθερά*** ΣΥΝ βραδέως αντ γρήγορα ΦΡ (α) ***αργά ή γρήγορα*** οπωσδήποτε, ανεξαρτήτως τού πότε ~ ***θα γυρίσει σπίτι, γιατί τα λεφτά του θα τε/,εϊθ)σουν*** (β) (ειρων -μειωτ) **τα ζώα** ***μου αργά*** (ως χαρακτηρισμός) για ανθρώπους που δρουν τεμπέλικα, νωχελικά, με πολύ αργούς ρυθμούς· ***του ζήτησα να βιαστεί, αλλά αυτός*** ~ — (υποκ) **αργούτσικα.** ·■" σχολιο λ. ***σιγά.*** **αργάζϋ>** ρ μετβ {άργασ-α. -τηκα. -μένος) (λαϊκ.-λογοτ.) **1.** κατεργάζομαι δέρματα ΦΡ (μτφ) ***αργάζω το*** πετοί / ***το τομάρι κάποιου*** (τον δέρνω ανελέητα) 2. (η μτχ. ***αργαομένος, -η,*** -ο) (μτφ) ταλαιπωρημένος από τη σκληρή δουλειά, τραχύς, ροζιασμένος. - ***χέρια*** / ***πρόσωπο***

- όργαση (η) κ άργαομα (το)

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ. ***όργάζω*** «επεξεργάζομαι, πλάθω», που συνδ. με το ουσ. ***εργον,*** αν προέρχεται από θ * ***Γε-Ηοργ-]*** **αργαλειός** (ο) το εργαλείο με το οποίο γίνεται η ύφανση: ***πα?.ιά ύφαιναν τα προικιά στον ~ || ξύλινος / μηχανικός*** ΙΕΤΥΜ < μτγν. ***άργαλεϊον (τό)*** < αρχ ***εργαλείο*** ν. Ο τ. ***αργαλειός*** (σε αρσενικό γένος) οφείλεται στην επίδραση τού ουσ. ***ιστός*** με το οποίο επί μακρόν συνυπήρχε]

Αργείος (ο) {αρχ] (λόγ.) **1.** αυτός που κατάγεται από το Αργος **2.** (στην αρχαιότητα) ***Αργείοι*** (οι) οι Έλληνες· κυρ στη ΦΡ ***αιδώς Αργεί- οι*** βλ. λ ***αιδώς***

[ΕΤΥΜ < αρχ ***'Αργείος*** < ****'Αργεσ/ος*** < ***Άργος***. γεν. ***Άργους*** (<

****Άργεσ-ος)***

Αργεντινή (η) (ισπ Republica Argentina = Δημοκρατία τής Αργεντινής) κράτος τής Ν Αμερικής με πρωτεύουσα το Μπουένος Άιρες. επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το πέσο - **Αργεντινός** κ (προφορ.) **Αργεντινός (Ο), Αργεντινή** κ. **Αργεντινέζα** (η), **αργεντι- νέζικος,** -η, -ο κ. (προφορ.) **αργεντίνικος.**

[ΕΓΥΜ < ισπ. Argentina (οιπικό δάνειο) < λατ. argentum «άργυρος, ασήμι», ορυκτό που παράγει η χώρα και που προσείλκυσε το ενδιαφέρον των Ισπανών αποίκων τον 15ο αι]

6ργητα (η) {χωρ πληθ.} (λαϊκ.-λογοτ) η καθυστέρηση,

[πτυμ μεσν. < ***αργός*** + ***-τμα.*** πβ κ. ***μάνητα].*** **αργία** (η) {αργιών} 1. (λόγ) η έλλειψη απασχόλησης συν καθιστό, τεμπελιά ανγ απασχόληση, εργασία· ΦΡ ***αργία μήτιρ πάσης κακίας (αργία μήτηρ πάσης κακίας)*** η έλλειψη απασχόλησης οδηγεί σε κακές σκέψεις και πράξεις, ***φρόντισε να τον κρατάς συνεχώς απασχολημένο με κάτν*** · **2.** (α) η παύση εργασιών, κυρ. λόγω εορτής ***μεσολάβησε η ~ και η δουλειά έμεινε πίσω*** **[}** ***τριήμερη ' υποχρεωτική / σχολική*** ~\\ ***η 28η Οκτωβρίου έχει καθιερωθεί ως ημέρα αργίας*** ΣΥΝ σχόλη (β) (συνεκδ.) η ημέρα κατά την οποία ο κόσμος δεν δουλεύει. ***η αγορά κινείται κυρίως τις ~*** ΛΝΤ καθημερινή, εργάσιμος (πβ λ. ***ημιαργία***) · 3. η υποχρεωτική παύση εργασίας που επιβάλλεται σε δημόσιο υπάλληλο, ιερέα κ λπ , επειδή έχει καταδικαστεί ή είναι υπόδικος ***τίθεμαι σε*** ~ ** σχόλιο λ ***ανεργία, δου?.ειά.***

[ΕΙΥΜ αρχ. < ***αργός*** (βλ λ.)], **αργιλικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την άργιλο: ~ ***ορυκτά*** **αργίλιο** (το) [1876} {αργιλίου} χημ ελαφρύ μέταλλο (σύμβολο ΑΙ) που απαντά στη φύση ενωμένο, κυρ ως βοξίτης. κρυόλιθος ή άργιλος, ή παρασκευάζεται από βοξίτες με ηλεκτρόλυση και χρησιμοποιείται σε μεταλλικές κατασκευές, στην αεροναυπηγική και για την παρασκευή ελαφρών και ανθεκτικών κραμάτων (βλ. κ λ ***περιοδικός,*** ΠΙΝ) ΣΥΝ αλουμίνιο

[ΕJΥΜ < αρχ ***άργιλ.(/.)ος,*** απόδ τού νεολατ. aluminium «αλουμίνιο»] **αργιλοπλαστική** (η) 11878] η τέχνη τής κατασκευής αντικειμένων από άργιλο

άργιλος (η) {αργίλ-ου | -ων} ΟΡΥΚΙ εδαφηκό υλικό που αποτελείται από πάρα πολύ λεπτούς κόκκους (μικρότερους από 0,002 χιλιοστά).

έχει γαιώδη όψη και, όταν αναμιχθεί με μικρές ποσότητες νερού, εμφανίζει πλαστικότητα ***κεραμική / ?.ευκή / ερυθρά / μαύρη ~ ---*** **αργιλώδης,** -ης, -ες [αρχ 1

[ΠΤΥΜ < αρχ. ***άργι?.(λ)ος.*** πιθ συνδέεται με το αρχ επίθ. ***αργός*** «στιλπνός, λαμπρός» (άσχετο με το επίσης αρχ ***αργός*** «βραδύς»). Βλ. κ ***άργυρος***\.

αργιλόχωμα (το) [1897] {αργιλοχώματος | χωρ. πληθ.) το χώμα που έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε άργιλο **Αργίτης** (ο) -+ Αργος **αργίτικος,** -η, -ο - ► Αργος

αργκό (η) {άκλ.} ελλην ***συνθηματική γλώσσα*** κάθε συνθηματική γλώσσα που χρησιμοποιείται από κοινωνικές ομάδες και διαφοροποιείται από την κοινώς αποδεκτή και καθιερωμένη γλώσσα, κυρ. σε επίπεδο λεξιλογίου: ***η - τού υποκόσμου [1] των νέων ι των στρατιωτών.*** «■· ΣΧΟΛΙΟ λ. ***διάλεκτος***

[ΕΤΥΜ < γαλλ. argot < παλαιότ argoter «επαιτώ, ζητιανεύω», αγν. ετύμου. *II* σημ «ιδίωμα το>ν περιθωριακών και αγυρτών» παραδίδεται στη Γαλλική από το 1690, οπότε η λ παρασυνδέθηκε με το παλ. γαλλ. hargoter «λογομαχώ» Η παλαιότερη Γαλλική χρησιμοποιούσε ήδη την ηχομιμητ. λ jargon (αρχική σημ «γλώσσα των πουλιών»)].

αργκό: συνθηματική γλώσσα. Αργκό (argot) ή **σλανγκ** (slang) είναι οι όροι που χρησιμοποιούν οι ξένοι, για να χαρακτηρίσουν κάθε μορφής φτειαχτό ιδίωμα, εν χρήσει από διάφορες κοινωνικές ομάδες από μορφήν «κώδικα συνεννοήσεως» τής ομάδας Ο ελληνικός όρος είναι **συνθηματική γλώσσα** (ή **συνθηματικό ιδίωμα** ή **συνθηματικός κώδικας).** Χαρακτηριστικά τέτοιων μορφών επικοινωνίας είναι η ελευθεριάζουσα γλώσσα, που παρεκκλίνει από τον κώδικα τής κοινής γλώσσας, καταφεύγοντας σε ευρεία χρήση μεταφορών, εκφραστικοί και πεποιημένων (φτειαχτών) λέξεων, κατεξοχήν νεολογισμών. με περιορισμένη συμβατικότητα στη χρήση τους και γι' αυτό εφήμερων και παροδικών εν πολλοίς γλωσσικών κατασκευών Μορφές συνθηματικής γλώσσας χρησιμοποιούνται από ***πολλά*** είδη κοινωνικών ομάδων, που χρειάζονται αυτού τού είδους την ιδιαίτερη συνεννόηση, για να εντυπωσιάσουν, να διαμαρτυ- ρηθούν. να συγκαλύψουν ή και να κρυφτούν. Έτσι, ξεχωριστά συνθηματικά ιδιώματα χρησιμοποιούν οι νέοι, οι στρατιώτες, οι διανοούμενοι. οι μαστόροι (παλαιότερα) και διάφορες περιθωριακές ομάδες (κακοποιοί, πόρνες, τοξικομανείς, ομοφυλόφιλοι κ ά) Κοινός στόχος όλων η ιδιαίτερη -μη προσιτή σε όλους- ή και κρυφή, μυστική συνεννόηση. > ***διάλεκτος***

αργκοτικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την αργκό: ~ *λέξη / έκφραση / ομιλία*

[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ argotique < argot (βλ. λ. *αργκό)].* **αργό-** κ **αργό-** α' συνθετικό ονομάτων, ρημάτων, επιθέτων και επιρρημάτων. το οποίο δηλώνει 1. τη βραδύτητα, τον αργό ρυθμό *αργο- σβήνω, αργο-κίνητος. αργο-κυ/.άω* ΣΥΝ σιγο-, βράδυ- ΑΝΙ γρήγορο-, γοργο-, ταχυ- 2. την αδράνεια, την τεμπελιά: *αργό-μισθος, αργό-σχο- λος* 3. (χρονικό) προχωρημένη ώρα: *αργο-κοιμάμαι* (ΕΤΥΜ Α' συνθ της Μεσν και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ *άργός]*

αργοκίνητος, -η, -ο [μεσν [1. αυτός που κινείται με αργό ρυθμό ΣΥΝ αργός, βραδύς 2. (μτφ) αυτός που δεν ενεργεί με σβελτάδα και όρεξη. που καθυστερεί στην πραγματοποίηση ενός στόχου ΦΡ ***αργοκίνητο καράβι*** (ως χαρακτηρισμός) για άνθρωπο αργό στις κινήσεις και τις αντιδράσεις του. *η ουρά των πελατών όλο και μεγάλωνε, αφού ο υπάλληλος ήταν ~.*

Αργολίδα (η) {-ας κ -ος} περιοχή και νομός τής ΒΑ. Πελοποννήσου με πρωτεύουσα το Ναύπλιο - **αργολικός,** -ή, -ό [μτγν].

[F.ΤΥΜ < αρχ. επίθ *Άργολίς (γή)* < *Άργος].* **αργολιθοοομή** (η) λιθοδομή που χτίζεται χωρίς συνδετικό κονίαμα. ΙΕΓΥΜ < αρχ *άργός* (στη σημ. «ακατέργαστος», πβ φρ *άργός άργυρος)* + *λιθοδομή]*

Αργολικός (Κολπος) (ο) [μτγν.] κόλπος τής Α Πελοποννήσου μεταξύ τής Αργολίδας και τής Αρκαδίας, **αργόμισθος,** -η. -ο 11822] αυτός που παίρνει μισθό, χωρίς να εργάζεται ή χωρίς να παράγει το αναμενόμενο έργο - **αργομισθίσ** (η) ΐί897].

αργόν (το) [1895] ΧΗΜ στοιχείο (σύμβολο Ar) που απαντά στον ατμοσφαιρικό αέρα ως άχρωμο, άοσμο και άγευστο ευγενές αέριο (βλ. λ. *περιοδικός.* ΙΙΙΝ) ΙΕΤΥΜ Αντιδάν. < νεολατ. argon, από το ουδ τού αρχ. *άργός / άεργος]*

Αργοναύτες (οι) ΙΑργοναυτών} ΜΥΘΟΛ ήρωες. μέλη τού πληρώματος τής Αργούς, οι οποίοι βοήθησαν τον Ιάσονα στην εκστρατεία του για την απόκτηση τού «χρυσόμαλλου δέρατος» - **αργοναυτικός,** -ή.-ό [μτγν].

ΙΕΙΥΜ. < αρχ *'Αργοναύτης* «ναύτης τής Αργούς» < *Άργώ* (βλ.λ.) + *ναύτης],*

αργοπεθαίνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) **1.** (συνήθ. για αρρώστους) πεθαίνω με αργό θάνατο, όχι ακαριαία, ψυχορραγο) 2. (μτφ) χάνομαι σιγά-σιγά *η πόλη, εγκαταλειμμένη στην τύχη της, αργοπεθαίνει από οικονομικό μαρασμό* ^ σχολιο λ πεθαίνω **αργοπορία** (η) [μεσν Ι {αργοποριών} η καθυστέρηση στην άφιξη, την εκτέλεση ή την ολοκλήρωση έργου: *η ~ τού τρένου οφείλεται σε μηχανική βλάβη* || *~ στην παράδοση οδικού έργου* **αργοπορώ** ρ αμετβ {αργοπορείς | αργοπόρη-σα.-μένος} **1.** φθάνω με καθυστέρηση: *έφθασε στη δουλειά τον αργοπορημένος εξαιτίας τής μεγά?.ης κίνησης* 2. (σπάν) προχωρώ με καθυστέρηση: *αργοπο- ρήσαμε κοιτάζοντας το* τοπίο συν βραδυπορο) λνί σπεύδω 3. (μτφ)

δουλεύω αργά. με καθυστέρηση: ~ *στην εκπόνηση μιας εργασίας* ΣΥΝ (λαικ:.) χασομερώ, (καθημ) καθυστερώ

[ετυμ < μεσν. *άργοπορώ* < **άργυπόρος*. κατά το σχήμα *βραδυπόρος* > *βραδυπορώ*, < *άργο-* + *πόρος* (βλ λ)] **αργός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει χαμηλούς ρυθμούς, που γίνεται χωρίς βιασύνη, με μικρή ταχύτητα. ~ *ρυθμός / βήμα / κινηματογραφικά πλάνα* (που δεν εναλλάσσονται γρήγορα) συν βραδύς αντ ταχύς· ΦΡ (α) ***αργός Θάνατος*** (i) οδυνηρή κατάσταση που καταβάλλει σταδιακά αυτόν που την υφίσταται (ii) (μτφ.) εθισμός που οδηγεί στη σωματική φθορά, στον θάνατο: το *τσιγάρο / τα ναρκωτικά είναι* ~ (β) ***αργή κίνηση*** τεχνική τού κινηματογράφου ή τής τηλεόρασης, κατά την οποία αναπαράγεται σε μικρότερη ταχύτητα η εικόνα, διευκολύνοντας τον θεατή να δει τη λεπτομέρεια που τον ενδιαφέρει: *βλέποντας τη φάση σε ~, βεβαιωθήκαμε ότι είχε γίνει φάουλ* λντ. γρήγορη κίνηση 2. αυτός που δεν ενεργεί με γρηγοράδα: ~ *υπάλληλος* συν. νωθρός ανι σβέλτος, δραστήριος · 3. αυτός που δεν ασχολείται με τίποτα: δεν *της πάει να κάθεται αργή όλη μέρα, χωρίς να βοηθάει στο σπίτι* συν άεργος · 4. ακατέργαστος ~ πετρέλαιο λντ. κατεργασμένος · **5.** μους (α) ***αργόν*** (το) (στη βυζαντινή μουσική σημειογραφία) σημείο που υποδεικνύει τη διαίρεση τού μουσικού χρόνου σε δύο ίσα τμήματα και εν συνεχεία την επαύξηση τού δεύτερου τμήματος (β) ***αργόν μέλος*** (στη βυζαντινή μουσική) το μέλος στο οποίο μία συλλαβή τού κειμένου αντιστοιχεί σε περισσότερους μουσικούς φθόγγους, πολλές φορές σε εκτεταμένες μουσικές γραμμές — (υποκ.) **αργούτσικος,** -η, -ο, **σργούτσικα** επίρρ [ετυμ αρχ. < *άεργος* < *ά-* στερητ. + *έργον* Στην Κ.Δ. η λ. έχει τη σημ. «ανώφελος, μάταιος» (Ματθ 12,36: *παν ρήμα άργόν δ λα/^ήσουσιν οί άνθρωποι*), άσχετο με το αρχ. *αργός* «στιλπνός, λαμπρός» (για το οποίο βλ λ. *άργυρος)* Μεταφρ δάνεια αποτελούν οι φρ *αργός θάνατος* (< γαλλ. mort lente) και *αργή κίνηση* (< αγγλ. slow motion)]. **Άργος** (το) {Άργους} **1.** πόλη τής ΒΛ. Πελοποννήσου στον νομό Αργολίδας **2.** ονομασία διαφόρων πόλεων τής Ελλάδας· ~ *Αμφιλοχικό* / Ορεστικά - - **Αργίτης** κ. (λόγ) **Αργείος** (ο) [αρχ.], **Αργίτισσα** κ. (λόγ.) **Αργείο** (η), **σργίτικος,** -η, -ο.

[ειυμ αρχ., αβεβ ετύμου Η άποψη τού γεωγράφου Στράβωνος (1ος αι π.Χ.) ότι «*άργος = πεδίον*» καθιστά πιθ. την ερμηνεία *'Άργος* < *αγρός* (με αντιμετάθεση). Αν, κατ' άλλους, η λ. προέρχεται απευθείας από το επίθ. *αργός* «λευκός - στιλπνός, λαμπρός» (*'Άργος*, με αναβι- βασμό τού τόνου), τότε ίσως δηλώνει την όψη που παρουσιάζει η αρ- γολική πεδιάδα (λευκή) την εποχή τού θερισμού], **αργοσαλεύω** ρ. αμετβ. {αργοσάλεψα} (λογοτ.) κινούμαι αργά — **αργοσάλεμα** (το).

Αργοσαρωνικός (Κόλπος) (ο) η θαλάσσια περιοχή που περιλαμβάνει τον Αργολικό και τον Σαρωνικό Κόλπο.

[ετυμ Από συμφυρμό των τόπων *Αργολικός* και *Σαρωνικός].* **αργοσβήνω** ρ αμετβ (μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** σβήνω αργά: *το κερί αργοσβήνει* 2. (μτφ) είμαι στα πρόθυρα τού θανάτου *αργοσβή- νει μόνη κι έρημη* || (μτφ) *ένα ιστορικό θέατρο που αργοσβήνει εγκα- ταλελειμμένο* συν αργοπεθαίνω, είμαι στα τελευταία μου ιχολιο λ. *πεθαίνω.*

Αργοστόλι (το) [Αργοστολιού) η πρωτεύουσα τής Κεφαλονιάς. [ετυμ Πιθ. από επώνυμο *του Αργοστό?.η* < επίθ *αργοστόλης* «αυτός που αργεί να ντυθεί, να στολιστεί»], **αργόστροφος,** -η, -ο (καθημ -σκωπτ) αυτός που δεν μπορεί να σκε- φθεί με ταχύτητα, που «δεν του κόβει» συν (λόγ) βραδύνους αντ (λόγ) εύστροφος, (εκφραστ) σπίρτο, αϊτός. **αργοσύντομο μέλος** (το) μουι (στη βυζαντινή μουσική) το μέλος στο οποίο μια συλλαβή τού κειμένου αντιστοιχεί σε λίγους μουσικούς φθόγγους, δεν είναι ούτε σύντομο ούτε αργό.

αργόσυρτος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει αργό ρυθμό ~ *τραγούδι / χορός* 2. αυτός που γίνεται (Χργά ή δίνει τέτοια εντύπωση ~ *βήματα.*

αργόσχολος, -η, -ο [1893] αυτός που δεν ασχολείται με τίποτα, που τεμπελιάζει: *τα πρωινά το καφενείο ήταν γεμάτο ~ θαμώνες* ΣΥΝ αργός. χασομέρης αντ εργατικός.

[ετυμ < *αργο-* + *σχολή* «αργία, παύση εργασίας»], **αργοτάξιδος,** -η, -ο αυτός που ταξιδεύει αργά: ~ *καράβι* αντ γοργο- τάξιδος.

αργυραμοιβός (ο) (λόγ) αυτός που εξαργυρώνει ξένα νομίσματα ΣΥΝ. (λαϊκ.) σαράφης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αμείβω.*

[ετυμ αρχ. < *άργυρος* + *-αμοιβός*< *άμείβω* (βλ.λ.) «ανταλλάσσω»]. **Αργυρή** (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα Επίσης (καθημ.) **Αργυρά).**

[ετυμ μεσν. κύρ όν., θηλ. τού ον. *Αργύρης* (βλ.λ.)]. **αργύριο** (το) {αργυρί-ου | -ων} (λόγ.) ιγγ ασημένιο νόμισμα· φρ. ***τριάκοντα αργύρια*** (i) τα χρήματα με τα οποία αμείφθηκε ο Ιούδας, για να προδώσει τον Ιησού και με τα οποία τελικά αγοράστηκε ο «αγρός αίματος» ή «αγρός τού κεραμέως» (βλ. λ. αγρός) (ii) (μτφ) το αντίτιμο προδοσίας *η τοποθέτησή του σε ανώτατη κρατική θέση ήταν τα ~ για τη μεταπήδησή του στο κυβερνάν κόμμα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άργυρος.* [κι ΥΜ < αρχ. *άργύριον* < *άργυρος].*

Αργύρΐος (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ.) **Αργύρης**

[είμ μεσν κύρ. όν, < *Αργύρης* (κατά το σχήμα *Γ'ρηγόριος - Γρηγό- ρης).* συντομευμένος τ. τού ον *Ανάργυρος* (βλ.λ.)]. **άργυρο-** κ **αργυρό-** [αρχ.] α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι είναι κατασκευασμένο από άργυρο, ασήμι ή έχει το χρώμα τού ασημιού: αργυρο-ποίκιλτος, *αργυρό-χρωμ ος.*

Αργυρόκαστρο (το) {-ου κ. -άστρου} πόλη τής Ν. Αλβανίας στη Β Ήπειρο. [ετυμ < μεσν *Αργυρόκαστρον,* από παράδοση κατά την οποία η πό λη χτίστηκε από τη Βυζαντινή αρχόντισσα *Αργυρή* ή *Άργυρίνη* Το αλβ Gjirokaster < ελλην. *Αργυρόκαστρο].* **αργυροκέντητος,** -η, -ο αυτός που έχει κεντηθεί ή στολιστεί με ασημένια κλωστή ΣΥΝ αργυροϋφαντος

αργυρόλευκος, -η, -ο [1850J άσπρος σαν τον άργυρο.

αργυροποίκιλτος, -η, -ο [1897] (λόγ) στολισμένος με ασήμι **άργυρος** (ο) {αργύρου} χημ πολύτιμο ανθεκτικό μέταλλο (σύμβολο Ag). λευκού χρώματος, το οποίο χρησιμοποιείται για την κατασκευή νομισμάτων, πολύτιμων σκευών, κοσμημάτων το ασήμι (βλ λ *περιοδικός,* πιν)

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άργυρος! άργυφος* < θ. *~άργυ-,* πιθ. < ΙΕ ^arg-u «φωτεινός. λευκός», πβ. λατ. arg-entum «άργυρος», γαλλ. argent «χρήμα», ιταλ. argento, αγγλ. argue «επιχειρηματολογο')» (< μέσ γαλλ, arguer < λατ. arguere «φωτίζω, διασαφώ») κ.ά Ομόρρ. αρχ *άργός* «στιλπνός, λαμπρός - λευκός», πιθ *άργιλ(λ)ος.* Η λ. *άργυρος* προσδιόριζε αρχικά κάθε λευκό, φωτεινό μέταλλο. Επειδή οι γερμανικές και οι βαλτοσλαβικές γλώσσες χρησιμοποιούν για το μέταλλο αυτό λ προερχόμενες από δανεισμό (πβ. αγγλ. silver, γερμ. Silher, σερβοκρ. srebro κ ά.). συμπεραίνουμε ότι η χρήση τού *αργύρου* δεν ήταν πολύ διαδεδομένη στις γλώσσες που απαρτίζουν την Ι.Κ. οικογένεια]

άργυρος - ασήμι, αργύριο - άσπρα. Αν το **άργυρος** ανάγεται σε ρίζα που σήμαινε «φωτεινός, λευκός», το **ασήμι,** που ήρθε στους μεσαιωνικούς χρόνους να το υποκαταστήσει. έχει κυριολεκτικά «άσημη» καταγωγή' Προέρχεται από το αρχ. **άσημος άργυρος** (υπήρχε επίσης και *άσημος χρυσός),* που σήμαινε (< *α-* στερητ. + *σήμα)* «τον μη σφραγισμένο, τον μη ενδεδειγμένο (λόγω βαθμού καθαρότητας σε άργυρο ή χρυσό) να κοπεί σε νομίσματα, τον μη **επί-σημο** (άργυρο ή χρυσό)» Ο *άσημος άργυρος* ή το **άσημον** (ενν. **άργύριον)** στους μεταγενέστερους χρόνους δήλωνε το ασήμι, τον άργυρο που χρησίμευε στην κατασκευή αργυρών σκευών (όχι στην κοπή νομισμάτων) Έτσι, βαθμηδόν το *άσημο άργύριον* ως **ασήμιον (> ασήμι)** πέρασε να δηλώνει τον άργυρο. Κξάλλου, η χρήση τού αργύρου για νομίσματα έδωσε το **άργύριον** (ενν **νόμισμα)** και σε πληθ. τα **αργύρια** «χρήματα» (κατά λέξιν «αργυρά νομίσματα») Έτσι έγινε και με το λατ. argentum, που έδωσε το γαλλ. argent «χρήμα», και με το επίσης λατ. asprum (< asperum, ουδ. τού asper «τραχύς»), που έδωσε τα **άσπρα** «χρήματα» τcον Βυζαντινών και των μετέπειτα χρόνων τής Τουρκοκρατίας. Το ίδιο επίθετο έδωσε και το **άσπρος,** που υποκατέστησε το **λευκός**

αργυρός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από ασήμι: - *κοσμήματα ! νομίσματα / μετάλλιο* ΣΥΝ ασημένιος 2. αυτός που έχει το χρώμα ή τη λάμψη τού ασημιού. ~ *φεγγάρι* ΦΡ (α) ***αργυροί γάμοι*** η επέτειος είκοσι πέντε χρόνων' γάμου (β) ***αργυρός αιώνας / αργυροΰς αιών*** *(λατ.* aetas argentea) περίοδος μεγάλης άνθησης (σε ορισμένο τομέα), όχι όμως ίσης αξίας με την προηγούμενη (τον χρυσό αιώνα) ο ~ *τής λατινικής / τής ρωσικής λογοτεχνίας* Επίσης (αρχαιοπρ) **αργυρούς,** -ά, -ούν [αρχ].

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ. *αργυρούς* < *άργυρος,* κατά το σχήμα *χρυσούς - χρυσός.* Το *άργυρός* είναι μεταπλασμένος τ τού *αργυρούς* (πβ και *χρυσούς* > *χρυσός, άπλούς* > *άπλ,ός* κ ά) από τις πλάγιες πτώσεις τού εν και τις πτώσεις τού πληθ . που συνέπιπταν με εκείνες των επιθ. σε *-ος* Έτσι, από *τού άργυροΰ = τού καλού, τω άργυρω — τώ καλφ* κ.λπ. ελέχθη και *άργυρός* κατά το *καλός* Η φρ. *αργυροί γάμοι* ανάγεται στο αγγλ. silver wedding], **αργυροϊφαντος,** -η. -ο [1760] αυτός που έχει υφανθεί ή στολιστεί με ασημένια κλωστή ΣΥΝ αργυροκέντητος **αργυροχοΐα** (η) {χωρ. πληθ | η τέχνη τής κατεργασίας αργύρου. — **αργυροχόος** (ο/η) (μτγν.Ι, **αργυροχοείο** (το)

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άργυροχόος* < *άργυρος* + *-χόος* < *χέω* «χύνω»].

αργυροχρυσοχοΐα (η) η τέχνη τής κατασκευής αργυρών και χρυσών κοσμημάτων, σκευών κ λπ. **αργυρόχρωμος,** -η, -ο αυτός που έχει ασημένιο χρώμα, **αργυρώνητος,** -η, -ο (λόγ.-κακόσ.) αυτός που έχει εξαγοραστεί με χρήματα: ~ *πολιτικός* ΣΥΝ εξαγορασμένος, πουλημένος, δωροδοκημένος, εξωνημένος ΑΝΤ αδέκαστος.

[ΕΤΥΜ αρχ < *άργυρος* + *-ωνητος*< *ώνοϋμαι* «αγοράζω» (βλ. λ *εξωνημένος)].*

αργυρωρυχείο (το) [μτγν] μεταλλείο από το οποίο εξορύσσεται άργυρος.

Αργώ (η) {-ώς κ. (λόγ) -ούς} ΜΥΘΟΛ το πλοίο με το οποίο ο Ιάσων και οι Αργοναύτες ταξίδεψαν από την Ιωλκό στην Κολχίδα (βλ. κ. λ. *Αργοναύτες)*

[ΕΤΥΜ αρχ. < επίθ. *αργός* «στιλπνός, λαμπρός» (βλ. λ. *Άργος, άργυρος)]*

αργώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {αργείς.. | άργησα} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) με βραδύτητα, χωρίς ταχύτητα, χρειάζομαι ακόμη χρόνο για να ετοιμαστώ ή για να κάνω κάτι · *θ' αργήσεις να ετοιμαστείς, || δεν άργησαν να καταλάβουν τον σκοπό του* φρ (α) **το *καλό πράγμα αργεί να γίνει*** χρειάζεται χρόνος, για να επιτευχθεί ένα καλό αποτέλεσμα (β) **όπου Λαλούν *πολλοί* κοκόροι / πολλά *κοκόρια, αργεί* να ξημερώσει** βλ. λ. *κόκορας* 2. κάνω (κάτι) μετά τον χρόνο που θα έπρεπε: *άργησα να ξυπνήσω, γι'αυτό δεν πρόλαβα το πρωινό λεωφορείο* ♦ (αμετβ) 3. συντελούμαι ή φθάνω μετά τον χρόνο που θα έπρεπε: *άργησε στη δουλειά του σήμερα* ΣΥΝ καθυστερώ **4**. χρειάζεται πολύς χρόνος ακόμη για να συμβεί (κάτι), να έρθει (κάποιος), θέλω πολύ χρόνο ακόμη (για να γίνω, να έρθω. να πραγματοποιηθώ): *Τι γίνεται; Αργεί ν καφές; || -Ήρθε ο Φίλιππος. -Μπα, αργεί ακόμη || αργούν πολύ οι διακοπές || το φαγητό αργεί ακόμα* · 5. δεν εργάζομαι, έχω αργία · *κάθε*

Δευτέρα τα θέατρα αργούν.

[ΕΤΥΜ < αρχ. ***άργώ (-έω),*** αρχική σημ «είμαι άνεργος, αργός». < ***αργός].***

Αρδέννες (οι) {Αρδεννών} ορεινή περιοχή τής ΒΑ. Ευρώπης, που εκτείνεται στο ΝΑ τμήμα τού Βελγίου και το Λουξεμβούργο [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Ardennes < παλαιότ. Ardenna < κελτ. ardu «υψηλός» ή ar duenn «χώρα / γη των δασών»]

άρδευση (η) [αρχ 1 {-ης κ -εύσεως [-εύσεις, -εύσεων} (για καλλιέργειες) το πότισμα με νερό που παροχετεύεται μέσω δικτύου: ~ *καλλιεργήσιμης έκτασης.* **αρδεύω** ρ. μετβ. {άρδευ-σα. -τηκα. -μένος} ποτίζω καλλιέργειες, ιδίως με τεχνητό τρόπο, μέσω δικτύου που μεταφέρει και διοχετεύει σε αυτές νερό. — **αρδευτικός,** -ή, -ό [1891].

[ΕΤΥΜ. αρχ . παρεκτεταμένος τύπος τού ρ ***άρδω*** «ποτίζω» < ****άΕάρδω.*** αγν. ετύμου. Αν τυ ***ά-*** στον τ. ****άΕάρδω*** δεν είναι οπωσδήποτε μακρό, τότε το ***ά-*** μπορεί να θεωρηθεί στερητικό, οπότε ίσως το θέμα ***FapS-*** να σχετίζεται με τη λ. ***άρδα (< *Fdp5-a)*** «βρομιά, ακαθαρσία», άρα η αρχική σημ. τού ρ. ***άρδω*** θα ήταν «καθαρίζω, περιποιούμαι»], **άρδην** επίρρ (λόγ.) εκ θεμελίων, ριζικά, εξ ολοκλήρου: ***οι ειδικοί εκτιμούν ότι την προσεχή δεκαετία η μορφή τής εγχώριας α-/οράς Θα αλλάξει*** ~ ΣΥΝ τελείως, εντελώς, συθέμελα ΣΧΟΛΙΟ λ ***αίρω.***

[ΕΤΥΜ αρχ. < θ. *άρ-* τού ρ *άειρω / αϊρω* «σηκώνω, υψώνω» + παραγ. επίθημα *-δην* (πβ. *φύρ-δην μίγ-δην)*\

Αρδηττός (ο) λόφος τής Αθήνας, δίπλα στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο, στην αριστερή όχθη τού Ιλισού.

[ετυμ. αρχ τοπωνύμιο το επίθημα ***-ηττός*** δηλώνει προελλην (μη ΙΕ.) προέλευση (πβ. κ ***Υμηττός)].*** **αρειανισμός** (ο) [μεσν.] η θρησκευτική αίρεση τού Αρείου, λόγιου κληρικού από την Αλεξάνδρεια (260-336 μ Χ.), σύμφωνα με την οποία αμφισβητήθηκε το «ομοούσιον». η θεϊκή φύση τού Χριστού η αίρεση καταδικάστηκε από την Α Οικουμενική Σύνοδο (325)

[ΕΤΥΜ. μεσν < μτγν. *'Α ρειος*< επίθ. *άρειος* < αρχ *άρε* ίων «καλύτερος, ισχυρότερος, ευγενέστερος» (και όχι από το *'Άρης)* Βλ. κ *άριστος].* **αρειανός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον αρειανισμό (βλ.λ) και ως ουσ ο οπαδός τού Αρείου και τής διδασκαλίας του.

Αρειανός (ο), **Αρείανη** (η) **1.** πρόσωπο που προέρχεται από τον πλανήτη Αρη, και γενικότ. ο εξωγήινος ***υπάρχουν άνθρωποι που ισχυρίζονται ότι συνάντησαν Αρειανούς στη Γη || το θέμα τής ταινίας ήταν η επιδρομή Αρειανών κατά τής Γης*** · **2.** ο οπαδός τού αθλητικού σωματείου «Αρης» τής Θεσσαλονίκης, **αρειμανίως** επίρρ. (1868) (λόγ.) (κυριολ.) αγρίως, με πολεμοχαρή τρόπο· κυρ. στη ΦΡ ***καπνίζω αρειμανίως*** καπνίζω πάρα πολύ, συνεχώς και πολλά τσιγάρα **αρειμάνιος,** -α. -ο (λόγ) **1.** άγριος, πολεμοχαρής· ~ ***ορεσίβιοι πληθυσμοί*** 2. (ειρων) αυτός που προσπαθεί να φανεί ανδρείος ή άγριος, ***τον κοίταξε με - ύφος.***

[UTYM < μτγν ***αρειμάνιος*** < ***άρειος*** (< αρχ. θεωνύμιο ***Άρης)*** + ***-μά- νιος*** < ***μανία*** αρχική σημ. «με πολεμικό μένος»!

-αρειό (σχολ. ορθ. ***-αριό)*** (καθημ -συνήθ. μειωτ.) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. το σύνολο αυτών που σημαίνει το θέμα· ***σκουπιδ-αρειό. κηφην-αρειό, γυφτ-αρειό*** 2. τον τόπο όπου υπάρχει ή γίνεται κάτι. ***πλυστ-αρειό. καμπαν-αρειό*** [ετυμ < μεσν. ***-αρεῖο*** (με καταβιβασμό τόνου και συνίζηση), από ***ουσ*** σε ***-άρης***, που σχημάτιζαν παράγωγα σε ***-εῖο / -ειό,*** λ.χ. ***καρβουνάρης ■- καρβουναρειό. φούρναρης ~ φουρναρειό*** **κ.ά.].**

Άρειος Πάγος (ο) [Αρείου Πάγου} 1.το ανώτατο πολιτικό και ποινικό δικαστήριο, που χωρίζεται σε έξι τμήματα (τέσσερα πολιτικά και δύο ποινικά) και στην ολομέλεια (η οποία αίρει τις διαφωνίες μεταξύ των τμημάτων) · δεν εκδικάζει υποθέσεις, αλλά. ως ακυρωτικό δικαστήριο, ελέγχει μετά από άσκηση τού ένδικου μέσου τής αναι- ρέσεως (βλ λ) αν για την έκδοση αποφάσεως πολιτικού ή ποινικού δικαστηρίου εφαρμόστηκε και ερμηνεύθηκε σωστά ο νόμος 2. ιστ λόφος των Αθηνών, όπου συνεδρίαζε στην αρχαία Αθήνα το ανώτατο δικαστήριο

[ετυμ αρχ , αρχική σημ. «λόφος τού Αρη» (δεν συνδέεται με το κύριο όνομα ***Άρειος***, βλ. λ. ***αρειανισμός).*** Ονομάστηκε έτσι, επειδή κατά τη μυθολογία εκεί δίκασαν οι θεοί τον Αρη, αφού σκότωσε τον γιο τού Ποσειδώνα Αλιρρόθιο. Η νομοθεσία τού Σόλωνα καθιέρωσε αργότερα (6ος αι. *π* Χ.) τον Αρειο Πάγο ως Βουλή με ισόβια μέλη, αρμόδια για την εφαρμογή των νόμων, την επίβλεψη τής χρηματικής διαχείρισης και την εκδίκαση των υποθέσεων φόνου. Αργότερα, ο Αρει- ος Πάγος έχασε σχεδόν όλες τις διοικητικές του αρμοδιότητες (που αποδόθηκαν στη Βουλή των Πεντακοσίων και την Εκκλησία τού Δήμου). ενώ η προσπάθεια αποκαταστάσεώς του τον 4ο αι. π.Χ. δεν είχε συνέχεια. Ως ανώτατο δικαστήριο τού σύγχρονου ελληνικού κράτους ο Αρειος Πάγος ιδρύθηκε τον 19ο αι].

-αρέλι (λαϊκ.) παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών: ***παιδί - παιδ-αρέ/d. πόδι - ποδ-αρέλι*** [ετυμ Από ουδ. σε ***-άρ(ιον)*** + υποκ. επίθημα ***-έλι.*** λχ ***παιδάρ-ιον - παιδαρ-έλι***\

αρένα (η) {αρενών} **1.** ο χώρος στον οποίο αγωνίζονταν οι μονομάχοι κατά τη ρωμαϊκή εποχή· σήμερα, το στάδιο όπου γίνονται κυρ ταυρομαχίες. ***στην ισπανική ~ Οα εμφανίζονταν οι διασημότεροι ταυρομάχοι*** 2. (μτφ.) το πεδίο δράσης, ο κοινωνικός χώρος στον οποίο κυριαρχεί ο ανταγωνισμός και η επιθυμία επικράτησης τού ενός εις βάρος των άλλων ***στην ~ τής ζο)ής*** [[***στην επαγγελματική / πολιτική / χρηματιστηριακή*** ~ ΣΥΝ κονίστρα, παλαίστρα.

[ΕΤΥΜ < ισπ arena < λατ. arena « άμμος», επειδή οι αγωνιστικοί χώροι τής αρχ. Ρώμης ήταν καλυμμένοι με άμμο[.

Αρ-Εν-Έι (RNA) (το) ΒΙΟΛ **1.** ριβο(ζο)νουκλεϊκό οξύ που χειρίζεται τις πληροφορίες για τη δημιουργία των πρωτεϊνών · μαζί με το DNA (βλ λ *Ντι-Εν-Έι)* αποτελούν το γενετικό υλικό των οργανισμοί **2.** ***αγγελιοφόρο Αρ-Εν-Έι (RNA)*** ειδικό ριβοζονουκλεϊκό οξύ (βλ λ) που μεταγράφει την αλληλουχία των νουκλεοτιδίων τού DNA και τη μεταφέρει από τον πυρήνα στο κυτταρόπλασμα, όπου γίνεται η μετάφραση τού μηνύματος σε πρωτεΐνη.

[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. ribonucleic (acid) < ribo- (< ribose, βλ κ. *ριβόζη*) + nucleic (βλ λ *νουκ?.εϊκός).* Το *αγγελιαφόρο RNA* αποτελεί μεταφρ δάνειο από αγγλ messenger RNA[**αρεοπαγίτης** (ο) [αρχ.Ι {αρεοπαγιτών} το μέλος τού ανωτάτου πολιτικού. ποινικού δικαστηρίου τής χώρας, τού Αρείου Πάγου (βλ. λ. *δικαστής.* πιν). — αρεοπαγιτικός, -ή. -ό [αρχ] **αρέσκεια** (η) [αρχ.] {αρεσκείας | χωρ πληθ.} (λόγ) η προτίμηση σε πρόσωπο ή πράγμα: *δεν είναι τής ~ μου* συν γούστο αντ απαρέσκεια.

αρέσκομαι ρ μετβ κ. αμετβ. αποθ. (μόνο σε ενεστ κ παρατ.**}** ♦ **1.** (μετβ.) (+να) μου αρέσει (να κάνω κάτι), θέλω: *αρέσκεται να επιδεικνύει τον πλούτο του* ♦ 2. (αμετβ) (+σε) αντλώ ευχαρίστηση από (κάτι): *αρέσκεται σε φιλοφρονήσεις και κολακείες* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, δυσαρέσκεια.*

[ΕΤΥΜ αρχ.. αβεβ. ετύμου Αν ο σωστός μορφολογικός χωρισμός είναι *άρ-έσκω* (όπου *-έσκω* είναι δευτερογενής κατάληξη), τότε ίσως η λ. συνδέεται με το ρ. *άραρ-ίσκω* με γενική σημ. «προετοιμάζω, κατασκευάζω, τακτοποιώ» Είναι χαρακτηριστικό ότι το ρ *άραρίσκωελχε* προσλάβει τόσο γενικευμένη σημασιολογική αξία, ώστε να θεωρούνται παράγωγά του λ. όπως *άρέσκω, αριθμός, άρθρο(ν), αρμενίζω* κ ά [.

άρες-μάρες (οι) {άκλ } ανοησίες, ασυναρτησίες: *αυτά που λέει είναι* ~ ΦΡ *άρες-μάρες-κουκουνάρες* για λόγια χωρίς καμιά σημασία. κανέναν ειρμό, λογικό νόημα

[ΕΤΥΜ Αβεβ. ετύμου. Φαίνεται πως η φρ είχε ως κεντρικό στοιχείο τη λ. *άρες,* η οποία πιθ. από το αρχ. *άρά (ή)* «κατάρα, καταστροφή», όπου ο τόνος αναβιβάστηκε λόγω τής επίδρασης τού ομορρ. *κατάρα.* Στη λ. αυτή προστέθηκαν πιθ. αργότερα οι *μάρες* (με την προσθήκη ενός *μ-* στις *άρες),* καθώς και οι κουκουνάρες, για να υπογραμμιστεί η κενότητα, η ανοησία των λόγων Στο σημασιολογικό περιεχόμενο τής φρ. συνέβαλαν επίσης λ που λήγουν σε *-μάρα.* πβ. *κουτα-μάρα, χαζο-μάρα* κ τ ό]

αρεστός, -ή. -ό αυτός που αρέσει, που προκαλεί ευχάριστα συναισθήματα. τον *ενδιαφέρει να γίνεται ~ στους ά/.λους* ΣΥΝ ευάρεστος ΑΝΤ δυσάρεστος - - **αρεστά** επίρρ.

[ΕΙΥΜ αρχ. < *άρέσκω]* **αρέσω** ρ αμετβ. {άρεσα} **1.** είμαι ευχάριστος, ελκυστικός, κερδίζω τη συμπάθεια και την προτίμηση των άλλων: *πρόκειται για τραγουδιστή ο οποίος αρέσει πολύ*]] *μου αρέσεις*]| *μου αρέσει η θάλασσα* 2. (τρι- τοπρόσ. ***αρέσει)*** προκαλεί ευχαρίστηση, κερδίζει το ενδιαφέρον και τη συμπάθεια *η νέα ταινία* άρεσε

[ΠΤΥΜ μεσν < αρχ *άρέσκω* (βλ. λ. *αρέσκεια),* από τον αόρ. *ηρεσα* (πβ υποτ *αρέσω)].*

Αρετή (η) γυναικείο όνομα [ΕΤΥΜ αρχ κύρ όν < *αρετή* (βλ.λ.)] **αρετή** (η) **1.** (γενικά) η ηθική ανωτερότητα, η υπεροχή: *έλεγε ο Π Κα- νελλόπουλος ότι ο Βενιζέλος ήταν άνθρωπος τής ~ || η αρετή συγκρούεται με την κακία* ΣΥΝ χρηστότητα ΑΝΤ ανηθικότητα, κακία ΦΡ ο *δρόμος* της *αρετής* ο δρόμος τού καλού, τού αγαθού ΑΝΓ Ο δρό- μος τής κακίας, ο κακός δρόμος 2. (ειδικότ.) το προτέρημα κάποιου, κάθε στοιχείο τής προσωπικότητας που αναγνωρίζεται κοινωνικώς ή ηθικώς ως υψηλό και σπουδαίο, ο)ς ψυχικό και πνευματικό «κόσμημα» · (Γδ. στον πληθ) τα παραπάνω γνωρίσματα που κοσμούν την προσωπικότητα κάποιου: *πολλ,οί εξύμνησαν τις ~ τού χαρακτήρα του || κατά την εκτέ/.εση τού καθήκοντος επέδειξε αξιοσημείωτες* ~ ΣΥΝ χάρισμα, προσόν ΑΝΤ μειονέκτημα, ελάττωμα 3. (καταχρ.) το πλεονέκτημα (ενός προϊόντος): *οι ~ ενός μηχανήματος.*

[ΠΤΥΜ αρχ . αβεβ ετύμου. Αν θεωρήσουμε ότι το επίθημα *-τα / -τή (άρε-τά/-τή)* ταυτίζεται προς εκείνο των αφηρημένων ουσιαστικών (π.χ *τε?Λ'-τή. γενε-τή,* λατ juven-ta «νεότητα»), τότε η λ. θα μπορούσε να συνδ με το επίθ *άρείων* «καλύτερος, ισχυρότερος» (< **άρέ-]ων).* Η λ *αρετή* στον Όμηρο δήλωσε την πολεμική ανδρεία και το αίσθημα υπεροχής *(ύπείροχον εμμεναι),* για το οποίο ο ήρωας θα μπορούσε να προσφέρει ακόμη και τη ζωή του. Στη φιλοσοφική σκέψη η λ. απέκτησε αξιολογικό χαρακτήρα Έτσι, ο Πλάτων διδάσκει πως η αρετή αποτελεί ηθική αξία, ενώ οι σοφιστές τη συνέδεσαν με την πολιτική τέχνη. Στον Αριστοτέλη διασαφηνίζεται ότι η αρετή είναι σύστημα αξιών και ότι υπάρχουν αρετές που εξυψώνουν τον χαρακτήρα (ηθικές) και αρετές που καλλιεργούν το πνεύμα (πνευματικές). Στην Κ.Δ η λ διατήρησε εν μέρει τη σημ τής ηθικής πληρότητας, αλλά συνδέθηκε επίσης, όπως ήταν φυσικό, με τις ιδιότητες τού Θεού (π *χ. Α'Πέτρ.* 2. 9: *όπως τάς άρετάς έξαγγείλητε τοΰ έκ σκότους υμάς καλέσαντος εις τό θαυμαστόν αυτού φώς)]* **αρετολογία** (η) {αρετολογιών} λόγος περί αρετής· (ειδικότ) ΦΙΛΟΣ κλάδος τής ηθικής, που ασχολείται με την αρετή, **αρετσινωτος,** -η, -ο (κρασί) που δεν έχει ρετσίνι ΑΝΤ ρετσινάτος **αρζάν** (το) {άκλ.} το ασημί χρώμα *γκρι* ~

[ΕΤΥΜ < γαλλ. argent < λατ. argentum], **αρζαντέ** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που είναι επάργυρος **2.** (για ζώα) αυτός που έχει γούνα γκρίζου χρώματος με ασημένιες ανταύγειες [ΕΤΥΜ < γαλλ argente < ρ argenter < argent (βλ. λ. *αρζάν)]* **αρήγωτος,** -η, -ο αρίγωτος

Άρης (ο) {-η κ (λόγ.) -εως} **1.** ΜΥΘΟΛ ένας από τους δώδεκα θεούς τού Ολυμπου, γιος τού Δία και τής Ήρας. ο θεός τού πολέμου **2.** ΑΣΙΡΟΝ

ένας από τους πλανήτες τού ηλιακού μας συστήματος, γνωστός και ως «Ερυθρός / Κόκκινος Πλανήτης» λόγω τής ερυθροκίτρινης επιφά- νειάς του, ο οποίος συνδέθηκε με την έρευνα για την ύπαρξη εξωγήινης ζωής, ώστε να αποτελεί συνήθη τόπο αναφοράς στα έργα επιστημονικής φαντασίας φρ **από τον** *Άρη κατέβηκε*; για πρόσωπο που αγνοεί βασικά στοιχεία τής καθημερινότητας ή τής επικαιρότητας και μοιάζει να μην έχει σχέση με ό.τι γίνεται γύρω του: ***Δεν ξέρει ότι έχουμε εκλογές,*** · **3.** αθλητικό σωματείο τής Θεσσαλονίκης **4.** (α) ανδρικό όνομα (β) ως χαΐδευτ άλλων ονομάτων, όπως Αριστείδης. Αριστόβουλος ***κ*** λπ. ΣΧΟΛΙΟ λ ***-ιος,***

[ΕΙΥΜ αρχ θεωνύμιο **< *άρή*** «βλάβη, απώλεια», ομηρικό ουσ. αβεβ ετύμου, που ίσως συνδ. με τη μτγν «γλώσσα» ***άρος· βλάβος άκού- σιον*** και με το ομηρικό ουσ ***άρειή*** «απειλή». Το θεωνύμιο μαρτυρεί- ται ήδη στη Μυκηναϊκή: Λ-re **= *'Άρει*** (δοτική)]

Πεδίο ν τού Άρεως. Ο Στ. Κουμανούδης ***(Συναγωγή νέων λέξεων..)*** αναφέρει τα εξής: ***«Οϋτω πολλοί των ήμετέρων άπο ετών μετέ- φρασαν τον έν Παρισίοις champ dc Mars, ένώ τό όρθόν είναι 'Ίπε- δίον τοϋ Μαρτίου" (μηνός δηλ), επειδή επί τών Μεροβιγγίων βα- σιλέων τών Φράγκων έγίνοντο τόν Μάρτιον έκεΐ αί μεγάλαι τοϋ λαοϋ συνελευσεις [..] "Ομως δέ κατά τήν κοινήν έκδοχήν τής /.έξεως, τήν ένΟυμίζουσαν τόν έν Ρώμι} ποτέ campus Martius,*** ε^ομεν ***καί ημείς τώρα έν ΆΟήναις τό πρός άρκτον καί άνατολάς τής Γλό- λεως, ένθα ό στρατών τού ιππικού, πεδίον τοϋ 'Άρεος. μιμούμενοι, όπως και έν ά?^λοις πολλοις, τούς ξένους».***

-άρης, -άρισσα κ -άρα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. πρόσωπο συγκεκριμένης ηλικίας, *τριαντ-άρης*

- *τριαντ-άρα* (πρόσωπο τριάντα ετών) 2. αυτόν που έχει επιτύχει σε διαγωνισμό ή παιχνίδι συγκεκριμένο αριθμό σημείων, αριθμών κ.λπ · *στο ΠΡΟΠΟβρέθηκαν δύν δεκατριάρηδες || οι εξάρηδες τού ΛΟΤΤΟ* **3.** ενασχόληση (συνήθ επαγγελματική) με κάτι: *λυρ-άρης, αγελαδ-άρης. περιβολ-άρης περιβολ-άρισσα* **4.** ιδιότητα *νοικ-άρης* **-** *νοικ-άρισσα / νοικ-άρα, κατεργ-άρης - κατεργ-άρισσα / κατεργ-άρα* 5. δρομέα ορισμένης απόστασης: *διακοσ-άρης, τετρακοσ-άρης.*

[ετυμ μεσν. < μτγν. *-άριος* (< λατ -arius). όπου αρχικώς απαντά μόνο σε λατινογενείς λ * οπότε κατά τα λατινογενή *καγκελ-άριος, κο- μισ-άριος. λεγεων-άριος* κ.τ ό , σχηματίστηκαν τ με το μεταπλ. επίθημα *-άρης. λ.χ πενηντ άρης, διαβατ-άρης* κ ά.].

Αρθούρος (ο) **1.** μυθικός ήρωας τής Αγγλίας (τέλος 5ου - αρχές 6ου αι) ενέπνευσε τον κύκλο των διηγήσεων των «Ιπποτών τής Στρογγυλής Τραπέζης» **2.** όνομα ηγεμόνων τής Αγγλίας **3.** ανδρικό όνομα. [ΕΙΥΜ Μεταφορά τού αγγλ Arthur < αρχ αγγλ Artur, αβεβ ετύμου. πιθ συνδ. με κελτ. art «πέτρα» ή «αρκούδα»], **αρθραλγία** (η) [18611 [αρθραλγιών] ΙΑΙΡ. Ο πόνος των αρθρώσεων ΣΥΝ ρευματισμοί

[ειυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ arthralgie]. **αρθρίδιο** (το) [18731 [αρθριδί-ου | -ων] (λόγ) το περιορισμένης έκτασης άρθρο σε εφημερίδα ή περιοδικό *πολιτικό* ~ ΣΥΝ αρθράκι. **αρθρικός,** -ή, -ό [μτγν] ανατ αυτός που σχετίζεται με τις αρθρώσεις. ~ *χόνδρος / κοιλότητα / υγρό* **αρθρίτιδα** (η) ιατρ η φλεγμονή των ιστών των αρθρώσεων: *χρόνια Ι ρευματική / πυώδης / παραμορφωτική* ~ Επίσης (λόγ.) **αρθρίτις** [αρχ.] {αρθρίτιδος}.

αρθριτικός, -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αρθρίτιδα: ~ *πάθηση / πόνος* **2. αρθριτικός** (ο), **αρθριτική** (η) πρόσωπο που πάσχει από αρθρίτιδα *στους ~ συνιστάται ειδική Θεραπεία* **3.** ***αρθριτικά*** (τα) (έσφαλα) η αρθρίτιδα (βλ λ.) **άρθρο** (το) **1.** *γ,\ωχς* το κλιτό μέρος τού λόγου, που χρησιμοποιείται μόνο μπροστά από ονόματα (ή ονοματοποιημένες εκφράσεις) και αναφέρεται σε πρόσωπα ή πράγματα με συγκεκριμένη και εξειδι- κευτική ή με γενική καθώς και με αόριστη σημασία · διακρίνεται σε οριστικό (ο. η, το) και αόριστο (ένας. μία, ένα) · 2. καθένα από τα μέρη νόμου, καταστατικού, κανονισμού, διοικητικού, θρησκευτικού ή άλλου επίσημου κειμένου *τα - τού Συντάγματος || το ~ 36 τού Αστικού Κώδικα περί μειωμένης ικανότητας καταλογισμού* |[*τα ~ τού Συμβόλου τής Πίστεως* φρ ***άρθρο πίστεως*** για αρχή. θεωρία, άποψη στην οποία εμμένει κάποιος δογματικά: *η αποκρατικοποίηση έχει γίνει ~ για τον νεοφιλελευθερισμό* · **3.** κείμενο σε εφημερίδα ή περιοδικό, που πραγματεύεται ειδικό θέμα: *κύριο / εννπόγραφο / ανώνυμο / σύντομο / επιθετικό / συκοφαντικό / πρωτοσέλιδο / μεγάλο / μικρό ~*

4. λήμμα λεξικού ή εγκυκλοπαίδειας — (υποκ.) **αρθράκι** (το) (σημ 3). « * ΣΧΟΛΙΟ λ *μελέτη, παραπομπή*

(ειυμ <αρχ *άρθρον.* αρχική σημ «άρθρωση, δεσμός», < θ. *άρ-* (συνδ. με ρ *άραρίσκω* «κατασκευάζω, τακτοποιώ», ομόρρ *άρέσκω, άριθμός, άρμενίζω* κά) + επίθημα *-θρο-* (πβ *βά-θρον, π/.έ-θρον. μέλα-θρον* κ.ά) Η σημ. τής γραμματικής κατηγορίας είναι ήδη αρχ. (Αριστοτέλης). ΙΙ φρ *άρθρο πίστεως* είναι μεταφρ δάνειο (< γαλλ article de foi)I

άρθρο: οριστικό - αόριατο. Τα άρθρα, όπως και τα ουσιαστικά, χρησιμεύουν στη γλώσσα για να αναφερθούμε σε πρόσωπα και πράγματα. Αν η αναφορά γίνεται σε πρόσωπο ή πράγμα γνωστό (από όσα έχουν λεχθεί, από τη γνώση τού περιβάλλοντος κτό), τότε είναι **συγκεκριμένη** και **εξειδικευτική,** αλλιώς είναι **γενική αναφορά.** Το λεγόμενο **οριστικό άρθρο (ο, η, το)** χρησιμοποιείται -κατά τρόπο φαινομενικά αντιφατικό- και στις δύο περιπτώσεις, δηλ. και σε συγκεκριμένες / εξειδικευμένες αναφορές, αλλά και σε αόριστες / γενικευμένες: *Η γυναίκα σωριάστηκε κάτω αναίσθητη* (συγκεκριμένη, γνωστή στον ακροατή) - *Δεν του άρεσε* ***η ταινία*** (το άρθρο εξειδικεύει την αναφορά σε συγκεκριμένη ταινία γνωστή στους συνομιλητές). Αλλά ***Το κάπνισμα βλάπτει την καρδιά*** (γενική αναφορά · όχι τη συγκεκριμένη καρδιά, αλλά κάθε καρδιά, κάθε άνθρωπο) - ***Ο άνθρωπος χρειάζεται αγάπη και καλοσύνη*** (κάθε, άνθρωπος γενική - αόριστη αναφορά) - ***Παίρνει εκατό χιλιάδες*** *τον* ***μήνα*** (κάθε μήνα · γενική μνεία) Τελευταία, στον προφορικό κυρίως λόγο, το οριστικό άρθρο χρησιμοποιείται (με ή χωρίς το **και),** για να δηλώσει εμφατικά -ως ταύτιση και κα- τεξοχήν αναφορά- ορισμένο πρόσωπο ή πράγμα: ***Είναι (και)*** *ο* ***γιατρός - Μιλάμε για*** *το* ***γλυκό***

Το **αόριστο άρθρο** (για μη συγκεκριμένες, αόριστες αναφορές) είναι το **ένας, μια, ένα:** ***Μου σύστησαν*** *έναν* ***γιατρό που χειρουργεί σε ιδιωτική κλινική*** (αόριστη αναφορά) - *Μια* ***γυναίκα με τέτοια προβ/.ήματα υγείας δεν επιτρέπεται να εργάζεται.*** Κνίοτε και το αόριστο άρθρο χρησιμοποιείται με γενική σημασία *ένας* ***γιατρός έχει τις γνώσεις να αντιμετωπίσει τέτοια περιστατικά*** Τα τελευταία χρόνια επιδίδει όλο και περισσότερο η χρήση ως αορίστου άρθρου τής αόριστης αντωνυμίας **κάποιος, κάποια, κάποιο** ***Έχω*** *κάποια* ***δουλειά στην Αθήνα και χρειάζομαι το αυτοκίνητο - Ξέρεις*** *κάποιον* ***ηλεκτρολόγο να μας φτειάξει τη λάμπα:*** Η χρήση αυτή ισχύει ιδίως σε εκφορές κατά πληθυντικό, όπου δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί το **ένας, μια, ένα** ***Υπάρχουν*** **κάποιες** ευκαιρίες ***που δεν πρέπει να χαθούν Οι εργαζόμενοι διαφωνούν με*** *κάποιους* ***χειρισμούς τής Διοίκησης.***

Μερικοί προφέρουν ***άθρο*** (!) αντί για ***άρθρο.*** Πρόκειται προφανώς για λανθασμενή προφορά (πβ. και ***αρθρώνω, άρθρωση, διάρθρωση, έναρθρος*** κ.τ ό).

άρθρο οριστικό: κλίση /

0	η	το
τού	**τής**	**τού**
τον	τη(ν)	το
οι	οι	τα
των	των	των
τους	τις	τα

τον: Προκειμένου να αποφεύγεται η σύγχυση αρσενικού και ουδετέρου στην αιτιατική ενικού των έναρθρων ουσιαστικών (π χ το δάσκαλο - το δάσος), είναι καλό η αιτ. τού αρσενικού να χρησιμοποιείται **πάντοτε με το -ν (τον),** για να διακρίνεται από το ουδέτερο: ***Συνάντησαν*** *τον* δάσκαλο (όχι: ***το δάσκαλο) - γνωρίζουν*** *τον* λόγο (όχι ***το λόγο)*** Αυτή η διάκριση τηρείται στο παρόν λεξικό. αλλά έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται ευρύτερα στον γραπτό λόγο.

την/τη: Αφού ο τύπος αυτός δεν γεννά προβλήματα σύγχυσης (όπως το αρσενικό σε σχέση με το ουδέτερο), μπορεί να χρησιμοποιείται ανάλογα με το φωνητικό περιβάλλον: **την** + φωνήεν / π, τ, κ - τσ, τζ — ξ. ψ **(*την άνοιξη, την πόρτα, την τιμή, την κόρη - την τσάντα, την τζαμαρία - την ξαδέλφη, την ψυχή)*· τη** σε όλες τις άλλες περιπτώσεις (+ ***φ, θ, χ - β, δ, γ - μ,*** γ **- *λ, ρ*** - σ. ***ζ) τη φωτιά, τη θυγατέρα, τη χώρα, - τη βίδα, τη δύναμη, τη γιορτή - τη μάννα, τη νόηση - τη /Λμνη, τη ροή - τη συνέ/.ευση, τη ζωή*** Προβλήματα εμφανίζει η χρήση τού τελικού ***-ν*** προ των συμφώνων ***μπ, ντ, γκ.*** Φωνητικά το -ν στις περιπτο')σεις αυτές δεν είναι αισθητό στους ομιλητές, γι" αυτό είναι καλύτερο να αποφεύγεται η δήλωσή του στη γραφή: ***τη μπόρα, τη ντουλάπα, τη γκρίνια.*** Παρά ταύτα, η σχολική γραμματική διδάσκει τη γραφή τού -ν και στις περιπτώσεις αυτές, **του - τής - τού:** Στο παρόν λεξικό και σε πολλά άλλα κείμενα, για να αποφευχθεί η σύγχυση άρθρου και κτητικής αντωνυμίας και να διευκολυνθεί η ροή τής ανάγνωσης και κατανόησης τού γραπτού κειμένου, το άρθρο στη γενική ενικού (του/της/του) τονίζεται σε όλες τις περιπτώσεις, ώστε να μη διακόπτεται η ροή τής ανάγνωσης και να μην προκαλείται σύγχυση με τις αντίστοιχες αντωνυμίες (προσωπικές - κτητικές): ***η τιμή τού δολαρίου, η ροή τής ανάγνωσης, η σημασία τού γραπτού κειμένου*** (όχι: ***«η σημασία του*** γραπτού ***κειμένου»,*** όπου το **του** θα μπορούσε να εκληφθεί ως κτητικό).

Τα ίδια ισχύουν και για τους αντίστοιχους τύπους τής προσωπικής αντωνυμίας· **τον *γνωρίζω*** (διαφέρει από: **το** γνωρίζουν), ***την καταλαβαίνω*** - ***τη βλέπω*** **ο *πατέρας*** **της *έδωσε χρήματα*** (διαφέρει από την κτητική αντωνυμία · ***ο πατέρας της έδωσε χρήματα).***

άρθρο αόριστο: κλίση /

τύποι ένας **μια/μία** ένα ενός

μιας/μίας ενός

έναν μια/μία ένα **μια / μία, μιας / μίας:** Ως αόριστο άρθρο χρησιμοποιείται κανονικά ο άτονος τύπος (ο οποίος συνεκφέρεται συνήθως με το όνομα που ακολουθεί και αποτελεί μία τονική ενότητα): ***Τον συνάντησα μια μέρα έξω από το σχολείο - Ήλθε μια υπάλληλος και εξήγησε τι συμβαίνει*** Οι τονούμενοι τύποι **μία/μίας** χρησιμοποιούνται κυρίως ως αριθμητικά: ***Αγοράσαμε μία μόνο συσκευή· δεν είχαν άλλη - Απάντησε μόνο μία μαθήτρια - Είχαμε μία και μόνη επιλογή, να συνεργαστούμε ή να αποχωρήσουμε*** Η χρήση τού ***μία*** ως αριθμητικού, καθότι εμφατικότερη, απαιτεί και αυτοτελή τονισμό.

Το **έναν** (με -ν) χρησιμοποιείται πάντοτε στο παρόν λεξικό και σε πολλά άλλα γραπτά κείμενα αντί τού **ένα,** προκειμένου να επιτυγχάνεται ευχερέστερα η διάκριση αρσενικού και ουδετέρου (πβ. και **τον** το)· ***Αναφέρεται σ'έναν συμμαθητή του από το Παρίσι*** - ***Χρειάζεται έναν φίλο όχι ένα φίδι' (όχι.*** *ένα* ***φίλο).***

αρθρογραφια (η) (1884] {χωρ. πληθ } 1. η σύνταξη και η δημοσίευση άρθρων σε εφημερίδες και περιοδικά 2. (συνεκδ.) το σύνολο των άρθρων που δημοσιεύονται: *επίκαιρη / εμπρηστική ~ | | η ~ τής ημέρας.*
– **σρθρογρσφικός,** ή, -ό [1895], **αρθρογραφικά** επίρρ.
αρθρογράφος (ο/η) [1849] συντάκτης άρθρων, τα οποία δημοσιεύονται σε εφημερίδες και περιοδικά: *επώνυμος! ανώνυμος ι διάσημος! έγκριτος / έγκυρος ~.* +~ ΣΧΟΜΟ λ. *πολυγράφος.* **αρθρογραφώ** ρ αμετβ. [1878] {αρθρογραφείς .. | αρθρογράφησα} δημοσιεύω άρθρα σε έντυπα (εφημερίδες, περιοδικά κ.λπ.): *αρθρογρα- φούσε σε πρωινή εφημερίδα.* **αρθροπάθεια** (η) [1888] {αρθροπαθείων) ιατρ. κάθε πάθηση το)ν αρθρώσεων
[ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ arthropathie]. **αρθροπλαστική** (η) ΙΑΤΡ η χειρουργική επέμβαση για την αντικατάσταση μιας κατεστραμμένης άρθρωσης και την αποκατάσταση τής κινητικότητας (με τεχνητά εξαρτήματα).
[ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ arthroplasty], **αρθρόποδο** (το)] 1877] {αρθροπόδων} ΖΩΟΛ κάθε ασπόνδυλο τού οποίου το σώμα είναι διαιρεμένο σε τμήματα (δακτυλίους) και προστατεύεται από σκληρό αδιάβροχο περίβλημα (λ.χ τα έντομα, τα αραχνοειδή, οι σκορπιοί).
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ arthropode]. **αρθροσκόπηση** (η) |-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] ΙΑΤΡ η εξέταση τής κοιλότητας μιας άρθρωσης με αρθροσκόπιο (βλ.λ.) Επίσης **αρ-** θροσκοπία.
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. arthroscopy] **αρθροσκόπιο** (το) {αρθροσκοπί-ου | -σον} ΙΑΤΡ μικρός σωλήνας με μικροσκοπική κάμερα στο άκρο του. με τον οποίο εξετάζεται το εσωτερικό μιας άρθρωσης για τον εντοπισμό και τη διαπίστωση τής σοβαρότητας τραυματισμού ή αρθρίτιδας.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ arthroscope|. **αρθρώνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {άρθρω-σα. -θηκα. -μένος] **1.** συνδέω (τα μέρη ενός συνόλου) συν συναρμολογώ 2. συνδυάζω ήχους και φθόγγους, για να σχηματίσω λέξεις και φράσεις: *δεν μπόρεσε να αρθρώσει ?Λξη* ΣΥΝ προφέρω, λέω **3.** (μτφ.) διατυπώνω ή χρησιμοποιώ συγκεκριμένου τύπου εκφράσεις ή λόγο: *κατηγορούν τους πο/.ιτικούς ότι δεν αρθρώνουν λόγο σύγχρονο και πειστικό | | μέσα από την ποίησή του αρθρώνει έναν αυστηρό, λιτό, δωρικό λόγο* [ΕΤΥΜ < αρχ. *άρθρώ (-ώω)* «συνδέω, συνάπτω - εκφωνώ» < *άρθρον*| **άρθρωση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] **1.** (α) ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται τα μέρη συνόλου και συνεκδ. η ίδια η σύνδεση (β) κυρ ΙΑΤΡ. η ένωση και τα σημεία στα οποία συνδέονται μεταξύ τους τα οστά με ινώδεις χορδές (συνδέσμους) · η κλείδωση *είχε πόνους στις ~* · 2. ΓΛΩΣΣ η εκφώνηση φθόγγου που αντιστοιχεί σε ορισμένο αρθρωτικό σχήμα. δηλ. σε ορισμένη διάταξη των κινήσεων των φωνητηρίων οργάνων (γενικότ) ο τρόπος προφοράς των φθόγγων μιας γλώσσας: *είχε άριστη! καθαρή / σωστή ~*]| *προβλήματα αρθρώ- σεως* (ελαττωματικής προφοράς) ΦΡ (α) *τόπος αρθρώσεως* τρόπος κατηγοριοποιήσεως τής άρθρωσης των φθόγγων με βάση το σημείο όπου αρθρώνονται (στόμα, μύτη κ.λπ.) και τις συνδυαστικές κινήσεις των κινητών φωνητηρίων οργάνων (γλώσσας, χειλιών, κάτω σιαγόνας, φωνητικών χορδών κ.λπ.) σε σχέση με τα ακίνητα (δόντια, φατνία, ουρανίσκος κ.ά): *ως προς τον τα σύμφωνα τής Ελληνικής διακρί- νονται σε χειλικά, οδοντικά, έρρινα κ ά* (β) *τρόπος αρθρώσεως* τρόπος κατηγοριοποιήσεως τής άρθρωσης με βάση το είδος τού φραγμού ή τού στενού που σχηματίζεται στο στόμα (ή στη μύτη) από τα φωνητήρια όργανα κατά την παραγωγή ορισμένου φθόγγου: *ως προς* τον ~, *τα σύμφωνα τής Ελληνικής διακρίνονται σε κλειστά (π, τ. κ κ.λπ) και σε διαρκή (β. γ. δ κλπ.).* – **αρθρωτικός,** -ή, -ό **αρθρωτής** (ο) ΓΛΩΣΣ (συνήθ στον πληθ) καθένα από τα κινητά, τα κυρίως αρθρωτικά φωνητήρια όργανα, που είναι η γλώσσα, τα χείλη, η κάτω σιαγόνα, η υπερώα, η σταφυλή και οι φωνητικές χορδές κατ' αντιδιαστολή προς τα ακίνητα φωνητήρια όργανα (δόντια, χείλια, φατνία, ουρανίσκο, φάρυγγα) που χαρακτηρίζονται ως «σύστημα αναφοράς»
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. articulator], **αρθρωτός,** -ή. -ό [1873] **1.** αυτός που αποτελείται από αυτόνομα τμήματα, που συνδέονται μεταξύ τους με αρθρώσεις (βλ.λ , σημ. Ια): *~ διάταξη στοιχείων | | ~ λεωφορεία* ΣΥΝ σπαστός **2.** ΠΛΗΡΟΦ αυτός που απαρτίζεται από στοιχεία τα οποία έχουν αυτοτέλεια μεταξύ τους έτσι, ώστε οποιαδήποτε μεταβολή ή και υποκατάσταση ενός ή περισσοτέρων από αυτά να μη θίγει την αυτοτέλεια τού συνόλου: *~ σύστημα* συν σπονδυλωτός · **3.** (λόγος) που προκύπτει από την άρθρωση (βλ.λ., σημ. 2), έναρθρος.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. article. Η σημ 2 αποτελεί απόδ τού αγγλ. modular].
-άρι παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν.
1. αριθμό: δεκατρία - *δεκατρι-άρι,* δώδεκα - *δωδεκ-άρι.* έξι - *εξ-άρι* 2. βαθμό αξιολόγησης μιας επίδοσης, *πήρε οκτάρι στα μαθηματικά* **3.** τραπουλόχαρτο που φέρει συγκεκριμένο αριθμό: *έχω πεντάρι και δύο άσους* **4.** συγκεκριμένο μέγεθος *δωδεκάρια γράμματα* (τυπογραφικά στοιχεία δώδεκα στιγμών) | | *σαρανταπεντάρι περίστροφο* (περίστροφο διαμετρήματος σαρανταπέντε χιλιοστών) 5. σπίτι με συγκεκριμένο αριθμό δωματίων: νοίκιασε *ένα δυάρι* (διαμέρισμα δύο δωματίων) 6. ποσότητα που ανέρχεται σε συγκεκριμένο αριθμό: *αγόρασε ένα τριάρι κιλά μήλα* 7. παίκτη αθλητικής ομάδας που παίζει στη θέση η οποία δηλώνεται με συγκεκριμένο αριθμό: *η ομάδα χρειάζεται ένα καλό δεκάρι* 8. (λαϊκ) νόμισμα συγκεκριμένης αξίας: εκατό - *κατο- στ-άρι,* πενήντα - *πενηντ-άρι.* πεντακόσια - *πεντακοσ-άρι* 9. ότι και η αρχική λέξη: ζεύγος - *ζευγ-άρι,* πόδι - *ποδ-άρι,* χαλινός - *χαλιν-άρι*
10. υποκορισμό: λύχνος - */.υχν-άρι,* κλώνος *κλων~άρι,* βλαστός *βλαστ-άρι.* φανός *φαν-άρι,* ζώνη - *ζων-άρι* 11. μια ιδιότητα σε μεγάλο βαθμό ή μεγάλη ποσότητα γιομάτος - *γιοματ-άρι,* μακρύς - *μα- κρυν-άρι* 12. το αποτέλεσμα τής ενέργειας τού ρήματος, απομένω - *απομειν-άρι* 13. (σε διάφορα τυχερά παιχνίδια) σύνολο σωστών προβλέψεων, επιτυχιών *δεκατριάρι* στο *ΠΡΟ-ΓΙΟ | | εξάρι στο ΛΟΤΤΟ* κ.ά. [πτυμ < αρχ. υποκ επίθημα *-άριον (ζεύγος - ζευγάριον. δοκός - δο- κάριον).* που ενισχύθηκε από το αντίστοιχο λατ -arium (λ.χ cellarium, den-arium)]. άρια (η) το τραγούδι που ερμηνεύεται από μία μόνο φωνή και έχει ορ- χηστρική συνοδία (κυρ. σε όπερα, ορατόριο, καντάτα) σχολιο λ. *αντιδάνειο*
[ετυμ Αντιδάν < ιταλ aria, αρχική σημ «ατμοσφαιρικός αέρας», < λατ aera. αιτ. τού aer (< αρχ. *άήρ, άέρος).* Η σημ. τής μελωδίας οφεί- λεται σε επίδραση τού παλαιού γαλλ aire «τρόπος, σκοπός»]
-αριά παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν 1. ηλικία κατά προσέγγιση είναι *καμιά σαρανταριά χρονών* 2. ποσότητα κατά προσέγγιση: *ήταν καμιά δωδεκαριά παιδιά*]] *αγόρασε καμιά τριανταριά φακέλους* 3. (α) τη συσκευή που λειτουργεί με κάτι: κλειδί - *κλειδ-αριά,* ζύγι - *ζυγ-αριά* (β) τη συσκευή που προορίζεται για κάτι: *ψηστ-αριά* 4. φυτό *κουκουν-αριά, κληματ-αριά, λογαριά 5.* σύνολο αντικειμένων τού ίδιου είδους· συκώτι - *σηκωτ-αριά* (F.ΤΥΜ Ως προς τις σημ. Ι. 2, η λ αποτελεί παράγωγο λ σε *-άρι* (λ.χ. *εικοσάρι - εικοσ- αριόί),* ενώ στις υπόλοιπες σημ πρόκειται για μεσν. επίθημα, που αποσπάστηκε από λ. με -ρ- ίος μέρος τού θέματος (λ.χ. *κουμαρέα* > *κουμαριά,* οπότε και *κλειδί - κλειδ-αριά)].
-αρία (καθημ.) παραγωγικό επίθημα λέξεων που δηλώνουν: **1.** σύνολο που αποτελείται από κάτι αλήτης - *α/*ητ-αρία.* πιτσιρίκι - *πιτσιρικ- αρία* 2. ιδιότητα: σνομπ *σνομπ-αρία,* κοκέτα - *κοκετ-αρία* 3. κατασκευή από ορισμένο υλικό: τζάμι - *τζαμ-αρία* 4. τον τόπο όπου σερβίρεται ή γενικότ πωλείται κάτι *πιτσ-αρία. μπιρ-αρία* [ΕΤΥΜ Παραγ. επίθημα που προήλθε από επίθ. σε *-άρος* ή *-άρης* με καταλ - ία (λ.χ. *αδέκαρος - αδεκαρία, απένταρος - απενταρία,* όπου το -ρ- είναι μέρος τού θέματος) και εμφανίζεται επίσης σε βεν δάνεια ως μεταφορά τού βεν. -aria (λ χ. *γαλαρία* < βεν. galaria, *καβα/^α- ρία* < βεν. cavalaria). Εν συνεχεία αποσπάστηκε ως αυτοτελές επίθημα και σε ελληνικής αρχής λέξεις, λ.χ *τραπεζ-αρία. α/.ητ-αρία*\. **Αριάδνη** (η) **1.** μυθολ κόρη τού βασιλιά τής Κρήτης Μίνωα και τής Πασιφάης· σύμφωνα με τον μύθο, βοήθησε τον Θησέα να βγει από τον λαβύρινθο δίνοντάς του τον «μίτο» (νήμα) ΦΡ (μτφ.) ***μίτος τής Αριάδνης*** κάθε στοιχείο που οδηγεί στην επίλυση προβλήματος, την εξιχνίαση μυστηρίου, δύσκολης υπόθεσης κ λπ *η αστυνομία αναζητεί στο στενό περιβάλλον τού θύματος τον μίτο τής Αριάδνης γι' αυτή την παράξενη δολοφονία* 2. γυναικείο όνομα [ΕΙΥΜ αρχ.. αβεβ ετύμου, ίσως μικρασιατικής αρχής ή < *Άριάγνη* «αγνότατη» < *άρι-* προθεμ «πολύ» (βλ κ *άριστος)* + *αγνή* Η φρ. *μίτος τής Αριάδνης* έχει περάσει και σε ξένες γλ.. λ χ αγγλ. Ariadne's clue, γαλλ. le fil d'Arianej.
αριάνι κ **αϊράνι** (το) {αριαν-ιού [-ιών} (λαϊκ.) **1.** το ξινόγαλα · 2. η αραιή λάσπη των οικοδόμων, πολύ αραιό τσιμεντοκονίαμα.
[ΕΙΥΜ < τουρκ. ayran] αριβάρω ρ μετβ {αριβάρισα} φθάνω (συνήθ με πλοίο) στον προορισμό μου σε *λίγο αριβάρουμε στη Βενετία*
[ΕΙΥΜ < ιταλ arrivare «φθάνω» < ^adripare «πηγαίνω στην άκρη, φθάνω» < λατ ad + ripa «ακτή. πλευρά»], αριβισμός (ο) η χρησιμοποίηση κάθε μέσου (θεμιτού και αθέμιτου) για τη γρήγορη ανάδειξη σε διάφορους χώρους (πολιτική, οικονομία κ.λπ) ΣΥΝ καιροσκοπισμός, τυχοδιωκτισμός.
[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. arrivisme < arriver «φθάνω»] αριβίστας (ο) {αριβιστών}, αριβίστρια (η) {αριβιστριών} πρόσωπο που χρησιμοποιεί κάθε μέσο (θεμιτό και αθέμιτο), για να αναδειχθεί σε διάφορους χώρους (πολιτική, οικονομία κ.λπ): *~ πολιτικός* συν. καιροσκόπος, τυχοδιώκτης Επίσης αριβιστής – αριβιστικός, -ή, -ό, αριβιστικά επίρρ.
[ετυμ < γαλλ. arriviste, βλ κ. *αριβισμός*\. αρίγωτος, -η. -ο (παλαιότ. ορθ *αρήγωτος)* αυτός που δεν έχει ρίγες: *~ χαρτί.*
αρίδα (η) (λαϊκ) 1. η ενήμη ή το πόδι ολόκληρο κυρ. στη ΦΡ *απλώνω / τεντώνω την αρίδα μου* (ή *τις αρίδες μου)* απλώνω τα πόδια μου, ξαπλώνω αναπαυτικά · (μτφ) επαναπαύομαι, τεμπελιάζω, τέντωσε *την αρίδα του κι εννιά είχε ο μήνας*\' · 2. χειροκίνητο τρυπάνι για ξυλουργικές κ.ά. εργασίες.
[ετυμ < αρχ. *άρις. -ίδος,* αρχική σημ. «χειρουργικό τρυπάνι», αγν ετύμου. Η σημερινή σημ ίσως οφείλεται σε παρετυμολογική σύνδεση με τη λ αράδα]
Αριδαία (η) πόλη τής Κ. Μακεδονίας στον νομό Πέλλας.
[ετυμ Πιθ. ονομάστηκε έτσι προς τιμήν τού /\ρι<5αίοΐλ Μακεδόνα πρίγκιπα, γιου τού Φιλίππου Β' Η πόλη ονομαζόταν προηγουμένως *Αρδέα* λόγω των άφθονων υδάτων με τα οποία αρδεύεται, ενώ σε νεότερα χρόνια ήταν εν χρήσει και οι σλαβ ονομασίες *Σούμποσκο* και *Καρατζόβα.* Η ονομασία *Αριδαία* δόθηκε επισήμως το 1951 [. αρίοι (το) |αριδ-ιού | -ιών} η μικρή αρίδα (βλ λ . σημ 1)
[εγυμ < μτγν *άρίδιον, υποκ* τού αρχ *άρίς, -ίδος* «τρυπάνι» (βλ. λ *αρίδα)}.*
αρίθμηση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων) 1. η αριθμητική καταμέτρηση, το μέτρημα, *ξεκίνησε την ~ από τα κιβώτια τής αποθήκης* 2. η κατάταξη με αύξοντα αριθμό: *η ~ των σελίδων βιβ/Jου | | η ~ των εμπορευμάτων που υπάρχουν στην αποθήκη* αριθμήσιμος, -η, -ο αυτός που μπορεί να μετρηθεί, να υπολογιστεί με κάποιον αριθμό

αρίθμήσιμος - αριθμητός - αναρίθμητος: μετρήσιμος - μετρητός
- **αμέτρητος.** Χρήσιμη είναι η διάκριση ανάμεσα στο *αρίθμήσιμος / αριθμητός* και *μετρήσιμος / μετρητός*. Η *ζάχαρη*, η *θλίψη*, η *καταστροφή* κτ.ό. είναι **μετρήσιμα** *(πολ,λή ζάχαρη. μεγάλη θλίψη, περιορισμένη καταστροφή* κ.ο.κ). αλλά όχι **αριθμήσιμα.** όπως είναι λ χ. *τρία μή? ·.α, δύο αυτοκίνητα, δέκα μαθητές* κ λπ. (μέτρηση είναι και όταν λέμε *«τρία κιλά ζάχαρη»*). Κύρια διάκριση των ουσιαστικών μιας γλώσσας είναι κατά πόσον είναι μετρήσιμα ή αριθ- μήσιμα ή μη. Έτσι, λ.χ τα αφηρημένα ουσιαστικά *(ειρήνη, ηρεμία, χάος,* ευτυχία, *τιμή, αγάπη, όλεθρος,* μίσος· κτ ό.) είναι μετρήσιμα αλλά όχι αριθμήσιμα, γεγονός που δεν τους επιτρέπει, κατά κανόνα. να σχηματίζουν πληθυντικό (πλην περιστάσεων που παίρνουν συγκεκριμένη μορφή / αναφορά, οπότε επιδέχονται και πληθυντικό και αρίθμηση: *Είχε δύο αγάπες στη ζωή του, τη γυναίκα του και το ποτό)* Τόσο το *αρίθμήσιμος / αριθμητός* όσο και το *μετρήσιμος ι μετρητός* αποτελούν σημασιοσυντακτικούς *ποσοτικούς προσδιορισμούς* ή **ποσοδείκτες** (quantifiers). Σε περιπτώσεις που τα *αριθμήσιμα ποσά* ή οι *μετρήσιμες ποσότητες* είναι τόσο εκτεταμένα. ώστε να μην επιδέχονται αρίθμηση ή μέτρηση αντιστοί- χως, χρησιμοποιούνται τα **αναρίθμητος** και **αμέτρητος.**

αριθμητήρας (ο) [1897] μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την αποτύπωση ορισμένων αριθμών πάνω σε έντυπα, εισιτήρια κ λπ. [ετυμ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. numeroteurj. **αρίθμητήριο** (το) 11890] ίαριθμητηρί-ου | -ων} (παλαιότ.) το σχολικό όργανο των δημοτικών σχολείων, στο οποίο οι αριθμοί παριστάνο- νταν με χάντρες ή βώλους· άβακας: *η δασκάλα μάθαινε στα παιδιά την πρόσθεση με το* **αριθμητής** (ο) [1805] μαθ ο αριθμός που τίθεται στο επάνω μέρος τής κλασματικής γραμμής (κατ' αντιδιαστολή προς τον παρονομαστή, τον αριθμό που τίθεται κάτω από την κλασματική γραμμή) · π.χ στο κλάσμα 5/|8, αριθμητής είναι ο αριθμός 5 και παρονομαστής ο αριθμός 10.
[ΕΓΥΜ Από̱δ τού γαλλ numerateur. Το αρχ. *αριθμητής* σήμαινε «μετρητής»].

αριθμητική (η) [αρχ.] **1.** μάθημα που διδάσκεται στη στοιχειώδη εκπαίδευση και αναφέρεται στη φύση και τις ιδιότητες των αριθμών, στις στοιχειώδεις αριθμητικές πράξεις και την επίλυση συναφών προβλημάτων 2. (συνεκδ.) το βιβλίο που περιέχει τη θεωρία και τις ασκήσεις τού παραπάνω μαθήματος

αριθμητική - μαθηματικά. Η *αριθμητική* (ενν *τέχνη* πβ. και *γραμματική τέχνη)* πρωτοπαντά στην *Πολιτεία* τού Πλάτωνα (525 a), ενώ ο όρος *μαθηματικά* πρωτοχρησιμοποιείται στα *Ηθικά Νικομά- χεια* (1151a. 17) τού Αριστοτέλη Η **αριθμητική** (από το *αριθμός)* είχε πάντα και έχει μέχρι σήμερα περισσότερο πρακτικό / εφαρμοσμένο χαρακτήρα (αριθμητικοί υπολογισμοί, μέτρηση / καταμέτρηση. στοιχειώδεις έννοιες τής θεωρίας των αριθμών), σε αντίθεση προς τα **μαθηματικά,** που καλύπτουν τον ευρύτερο χώρο τής μαθηματικής επιστήμης και σκέψης. Ο όρος που χρησιμοποιήθηκε αρχικά για *τα* μαθηματικά από τον φιλόσοφο Αρχύτα (4ος αι π Χ) ήταν *τα μαθήματα,* με τη σημ οι «μαθηματικές γνώσεις» ως κατεξοχήν «επιστημονική γνώση» (πβ. σύγχρονο όρο sciences = φυσικομαθηματικές / θετικές επιστήμες ως κατεξοχήν «επιστήμες»). Ο Πλάτωνας *(Νόμοι* 817e) μιλάει για *«τρία μαθήματα» (αριθμητική, γεωμετρία* και *αστρονομία), τα* οποία αργότερα θα γίνουν *«τα τέσσερα μαθήματα»* με την προσθήκη τής *αρμονικής* (τής μαθηματικής θεωρίας τής μουσικής). Γενικότερα, η σημ τού *μαθηματικός σε κίνησε* από τη δήλωση «τού εραστή τής γνώσεως». για να περάσει στη σημ. «επιστημονικός» και να εξειδικευθεί στη σημ. «ο τον μαθηματικών, ο αναφερόμενος στη μαθηματική επιστήμη»

αριθμητικός, -ή,-ό [αρχ.11. αυτός που σχετίζεται με τους αριθμούς, την αρίθμηση ή την αριθμητική (βλ.λ.): *είχε να λύσει ένα δύσκολ,ο ~ πρόβλημα ~ κράξεις I σύνολο / σύστημα'* ΦΡ (α) *αριθμητική* πρόοδος βλ. λ *πρόοδος* (β) *αριθμητικά δεδομένα* δεδομένα με μορφή αριθμών, οι αριθμοί σε μια στατιστική: *τα ~ μιλούν 71« αύξηση* τού *κατά κεφαλήν εισοδήματος* · 2. αυτός που σχετίζεται με ποσότητα (μεγαλύτερη ή μικρότερη): *ήταν φανερή η ~ υπεροχή τού αντιπάλου*
3. *αριθμητικά* (τα) ΓΛΩΣΣ οι λέξεις που δηλώνουν ποσότητα, που εκφράζουν αριθμητικές έννοιες ή σχέσεις, λ χ *ένα, δέκα, πρώτος, δέκατος. μονάδα, τριπλός, διπλάσιος, πολλαπλάσιος* κ λπ. ΣΧΟΛΙΟ λ *ενάμισης, εννέα, παραπομπή* και λ. *αριθμός* γπν.

αριθμητικά: μία ή δύο λέξεις; *εικοσιδύο* ή *είκοσι δύο; τριανταπέ- ντε* ή *τριάντα πέντε: δεκατέσσερα* ή *δέκα τέσσερα;* Γράφονται ως **μία λέξη** τα (σύνθετα) αριθμητικά από το 11 ώς και το 19 Όλα τα άλλα (σύνθετα) αριθμητικά 21-29, 31-39, 41-49.. γράφονται ως **δύο λέξεις** Ήτοι: (α) 11-19: *έντεκα, δώδεκα, δεκατρία, δεκατέσσερα, δεκαπέντε, δεκαέξι, δεκαεπτά, δεκαοκτώ, δεκαεννέα (δεκαεννιά)* (β) 21-29, 31-39 κ.τ.ό *είκοσι ένα,* όχι *εικοσιένα'* **(Εικοσιένα** γράφεται ως ουσιαστικοποιημένο αριθμητικό μόνο η χρονολογία τής Ελληνικής Επανάστασης), *είκοσι δύο, είκοσι τρία* κ λπ., *τριάντα ένα, τριάντα δύο., τριάντα* οκτώ, *τριάντα εννιά, σαράντα ένα,* σαράντα *δύο... σαράντα πέντε, σαράντα έξι* κ.ο κ

αριθμητός, -ή, -ό [αρχ.] αυτός που μπορεί να μετρηθεί συν αριθμή- σιμος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αρίθμήσιμος* **αρίθμοδείκτης** (ο) {αριθμοδεικτών} αριθμός που δείχνει τη σχέση μεταξύ μεγεθών, φαινομένων, καθώς και τις μεταβολές τους **αριθμολογία** (η) [1877] μέθοδος μαντείας με τον συνδυασμό αριθμών που προκύπτουν από την αριθμητική ανάλυση προσωπικών στοιχείων (π.χ. το όνομα, την ημερομηνία γέννησης κ.λπ) ΣΥΝ αριθμομαντεία. — αριθμολόγος (ο/η), αριθμολογικός, -ή. -ό [1893]
(ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. numerologie (νόθο σύνθ.)]
αριθμομαντεία (η) 11815] |χωρ πληθ.} η μαντεία που γίνεται με τη βοήθεια αριθμών
αριθμομηχανή (η) η υπολογιστική μηχανή με την οποία εκτελού- νται αυτόματα αριθμητικές πράξεις συν (καθημ.) κομπιουτεράκι (μικρή φορητή αριθμομηχανή), **αριθμομνήμων,** -ων, -ον {αριθμομνήμ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) αυτός που είναι ικανός να κάνει δύσκολες αριθμητικές πράξεις από μνήμης, στο μυαλό του (χωρίς αριθμομηχανή ή χαρτί και μολύβι). Επίσης **αριθμομνήμονας** (ο/η). σχολιο λ. *-ων, -ων. -ον.* [ΕΤΥΜ. < *αριθμός* + *μνήμων*< *μνήμη}.* **αριθμός** (ο) **1.** έννοια που δηλώνεται με μαθηματικά σύμβολα (λ.χ. 1. 2,3 κ.λπ.), γράμματα (α', β', γ' κ λπ.) ή λέξεις (λ χ ένα, δύο, τρία κ λπ.), φανερώνει το πλήθος των πραγμάτων στα οποία αναφερόμαστε και μας χρησιμεύει στους υπολογισμούς και στις μετρήσεις, λ.χ *ένα* και *ένα κάνουν δύο(1+1 - 2).* || *έτος βωκα' (1821)* κ.λπ. · *ακέραιος* (βλ.λ.) / *ρητός* (βλ λ.) / *φυσικός* (βλ λ.) / *άρτιος* (βλ λ.) / *περιττός* (βλ λ.) -1 | *αριθμοί αραβικοί (1, 2, 3.* κ.λπ.) / *ελληνικοί (α\ β', γ'.* κ.λπ) / *λατινικοί* (J, *II, HI,,* κ.λπ) jj (πληροφ.) - *χρήστη* (βλ. λ *χρήστης)* ΣΥΝ (καθημ) νούμερο · ΦΡ (α) ***κωδικός (αριθμός)*** ειδικός συνδυασμός αριθμών, ο οποίος καθορίζεται, προκειμένου να αναγνωρίζεται η ταυτότητα αυτού που τον φέρει ή για την ταξινόμηση αντικειμένου σε αρχείο, για λόγους ασφαλείας σε χρηματοκιβώτια, βαλίτσες κ λπ.. για την τυποποίηση και αναγνώριση προϊόντος, την κρυπτογράφηση στοιχείων (πληροφοριών, δεδομένων κ λπ) (β) **αύξων *αριθμός*** (συντομ. **α.α.)** αριθμός που φανερώνει σειρά σε σύνολο ομοίων πραγμάτων (γ) **ο *υπ' αριθμόν...*** αυτός που φέρει τον αριθμό (που ακολουθεί), γο ~ *10 όχημα* (δ) (ειδικότ.) **ο *υπ' αριθμόν ένα*** (i) ο πρώτος στη σειρά, σε μια ιεράρχηση. σε μια κλίμακα αξιολόγησης, ο - *κίνδυνος για την υγεία* || *είναι ο - εχθρός τού κράτους* (ii) ο πιθανότερος: *θεωρείται ο ~ υπο- ψήφιος για την ανάληψη τής προεδρίας* (ε) ***αριθμός προτεραιότητας*** ο αριθμός που δηλώνει τη σειρά που έχει κανείς μεταξύ άλλων, κυρ. όταν πρόκειται να εξεταστεί ή να ελεγχθεί (συνεκδ.) το χαρτί που φέρει τέτοιον αριθμό και που δίνεται σε πελάτες, λ χ. τραπεζίόν. ή σε ασθενείς που πρόκειται να εξεταστούν, για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους σύμφωνα με τη σειρά προσέλευσης, οι *ασθενείς θα εξεταστούν σύμφωνα με τον αριθμό προτεραιότητάς τους* (στ) ***αριθμός κυκλοφορίας*** ο αριθμός που αναγράφεται ανάγλυφα στην πινακίδα κυκλοφορίας οχήματος και δίνεται σε κάθε όχημα από το Υπουργείο Μεταφορών (ζ) ***αριθμός πλαισίου*** ο αριθμός που φέρει ξεχωριστά κάθε όχημα (αυτοκίνητο, μοτοσυκλέτα κ.λπ) στο αμάξωμά του και που αναγράφεται στην άδεια κυκλοφορίας τού οχήματος, λειτουργεί δε και ως στοιχείο αναγνώρισης (και γνησιότητας) τού οχήματος (η) ***αριθμός κινητήρα*** *ο* αριθμός που αναγράφεται στη μηχανή κάθε οχήματος (θ) (λόγ.) ***ων ουκ έστιν αριθμός*** (ών> *ούκ εστιν άριθμός,* Π Δ Ψαλμ 103, 25) για τα οποία δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε τον ακριβή αριθμό τους, δηλ πάρα πολλά, αναρίθμητα: *έκανε καταχρήσεις και απάτες και άλλα* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε δηλώνεται με αριθμό (πρόσωπο, διεύθυνση, λογαριασμός, τηλεφωνικός κωδικός κ λπ.): *ο ~ 40.107 κερδίζει εκατό εκατομμύρια* (δηλ. ο κάτοχος τού δελτίου με τον συγκεκριμένο αριθμό) Κ σε *ποιον ~ μένεις,* (ποιον *αριθμό* έχει το σπίτι σου;) [Ι *πέρασε το 13 προ ολίγον* (δηλ. το τρόλεϊ με αυτό τον αριθμό) || *παίρνω τον ~ τον, αλ/.ά μιλάει* (ενν στο τηλέφωνο) |(*να περάσει ο ~*
10 (αυτός που έχει στη σειρά τον αριθμό 10) || *οι ληστές διέφυγαν, αλλά τους πήραμε τον ~* (τής πινακίδας τού αυτοκινήτου τους) 3. συγκεκριμένο τεύχος / φύλλο εντύπου: *θα ήθελα τον - 5 τού περιοδικού* (δηλ το πέμπτο τεύχος) 4. (συνήθ. στον πληθ.) ο στατιστικός *ι* οικονομικός δείκτης: *ας δούμε τι λένε οι ~* || οι ~ *μιλούν από μόνοι τους για την οικονομία* || *ενημερούν οι αλλά δυστυχούν οι άνθρωποι* 5. το σύνολο προσώπων ή πραγμάτων: ο ~ *των νεκρών ξεπέρασε κάθε προηγούμενο* Π *μεγάλος ί* εντυπωσιακός ~ *ανθρώπων επισκέφθηκε την έκθεση* συν πλήθος 6. αδιευκρίνιστη ποσότητα: *υπάρχει ένας ~ θεμάτων που εκκρεμούν* ΦΡ **σε *αριθμό*** σε ποσότητα, σε πλήθος, *συγκέντρωση οπαδών, τεράστια ~* · 7. γλΩΣΣ γραμματική υποκατηγορία των ονομάτων και των ρημάτων που δηλώνει το πλήθος (ένα ή περισσότερα από ένα ή, σπανιότερα, και δύο, τρία κ λπ.: *ενικός - πληθυντικός - δν- ϊκός - τριικός* κ.λπ) προσώπων, πραγμάτων, αφηρημένων εννοιών ή ενεργειών. καταστάσεων που δηλώνονται αντίστοιχος από τους ονοματικούς ή ρηματικούς τύπους, π.χ. παιδί - δέντρο - εγώ (ενικός ονομάτων). παιδιά - δέντρα - εμείς (πληθυντικός)· βλέπω - κοιμάται (ενικός ρημάτων), βλέπουμε - κοιμούνται (πληθυντικός) · 8. ***Αριθμοί*** (οι) βιβλίο τής Π Δ., το τέταρτο τής *Πεντατεύχου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παραπομπή*
[ετυμ αρχ < θ. *άρι-* + παραγ επίθημα *-θμός (ρν-θμός, βα-θμός)* Το θ. *άρι-* απαντά πιθανότατα στη λ. *νήριτος* < *νε-* στερητ. + *-άρι-τος* «αναρίθμητος». Αν το *ά-* στο θ *άρι-* θεωρηθεί προθεματικό (κάτι αναμενόμενο προ τού -r-). τότε θα μπορούσε να συσχετιστεί με αρχ. γερμ ri- «αριθμός, σειρά», μέσ αγγλ rime, κ ά, Η σημασιολογική σύνδεση με το ρ. *άραρίσκω* «συνδέω, συνάπτω κ.ά » φαίνεται πιθανή, αφού η λ αριθμός ήδη από την Αρχ προσέλαβε αρκετές σημ , όπως «πλήθος, ρυθμός, λογαριασμός», ενώ επίσης αρχ είναι και η χρήση τής λ για απόδοση των αριθμητικοί σημείων Το βιβλίο "*Αριθμοί* τής Γ1.Δ. ονομάστηκε έτσι από τους Κβδομήκοντα εξαιτίας τού περιεχομένου του, ενώ η εβρ. ονομασία είναι Bemidh-bar «στην έρημο» και έχει ληφθεί από τα πρώτα λόγια τού βιβλίου Ορισμένες φρ. και φραστικές λέξεις

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

αραβικοί αριθμοί	λατινικοί αριθμοί	ελληνικοί αριθμοί	απόλυτα αριθμητικά	τακτικά αριθμητικά
1	I	α'	ένα· ένας, μία / μια, ένα	πρώτος
2	II	β'	δύο/δυο	δεύτερος
3	III	*Γ'*	τρία · τρεις, τρία	τρίτος
4	IV	δ'	τέσσερα · τέσσερεις, -εις, -α	τέταρτος
5	V	ε'	πέντε	πέμπτος
6	VI	στ' / ς'	έξι	έκτος
7	VI]	*Τ'*	επτά/εφτά	έβδομος
8	VIII	η'	οκτώ/οχτώ	όγδοος
9	IX	θ'	εννέα/εννιά	ένατος
10	X	ι'	δέκα	δέκατος
11	XI	ια'	έντεκα/ένδεκα	ενδέκατος
12	XII	ιβ'	δώδεκα	δωδέκατος
13	XIII	ιτ'	δεκατρία · δεκατρείς, -είς, -ία	δέκατος τρίτος
14	XIV	ιδ'	δεκατέσσερα δεκατέσσερεις. -εις, -*α*	δέκατος τέταρτος
15	XV	ιε'	δεκαπέντε	δέκατος πέμπτος
16	XVI	ιστ'/ ις'	δεκαέξι / δεκάξι	δέκατος έκτος
17	XVII	ιζ*	δεκαεπτά / δεκαεφτά	δέκατος έβδομος
18	XVIII	ιη'	δεκαοκτώ / δεκαοχτώ	δέκατος όγδοος
19	XIX	ιθ'	δεκαεννέα / δεκαεννιά	δέκατος ένατος
20	XX	κ′	είκοσι	εικοστός
21	XXI	κα'	είκοσι ένα · είκοσι ένας. είκοσι μία. είκοσι ένα	εικοστός πρώτος
22	XXII	κβ'	είκοσι δύο	εικοστός δεύτερος
(··)	(·)	(...)	(...)	(·)
30	XXX	λ'	τριάντα	τριακοστός
40	XL	μ'	σαράντα	τεσσαρακοστός
50	L	ν'	πενήντα	πεντηκοστός
60	LX	ς'	εξήντα	εξηκοστός
70	LXX	ο'	εβδομήντα	εβδομηκοστός
80	LXXX	π'	ογδόντα	ογδοηκοστός
90	XC	*h*	ενενήντα	ενενηκοστός
100	C	P'	εκατό	εκατοστός
101	α	ρα'	εκατόν ένα · εκατόν ένας, εκατόν μία εκατόν ένα	εκατοστός πρώτος
(..)	(.)	(. ·)	(...)	(■)
200	CC	σ'	διακόσια · διακόσιοι, -ιες. -ια (κ. λαικ, -κόσοι, -κόσες. -κόσα)	διακοσιοστός
300	CCC	τ'	τριακόσια · τρ(ι)ακόσιοι, -ιες, -ια (κ. λαίκ. τρα-κόσοι, -κόσες, -κόσα)	τριακοσιοστός
400	CD	υ'	τετρακόσια τετρακόσιοι, -ιες, -ια (κ. λαίκ. -κόσοι, -κόσες. -κόσα)	τετρακοσιοστός
500	D	<P'	πεντακόσια πεντακόσιοι, -ιες. -ια (κ. λαίκ -κόσοι, -κόσες. -κόσα)	πεντακοσιοστός
600	DC	*χ'*	εξακόσια · εξακόσιοι, -ιες. -ια (κ λαίκ -κόσοι. -κόσες, -κόσα)	εξακοσιοστός
700	DCC	Ψ'	επτακόσια / εφτακόσια · επτακόσιοι / εφτακόσιοι, -ιες, -ια (κ. λαίκ. εφτα-κόσοι, -κόσες, -κόσα)	επτακοσιοστός / εφτακοσιοστός
800	DCCC	ω′	οκτακόσια / οχτακόσια οκτακόσιοι / οχτακόσιοι, -ιες, -ια (κ λαΐκ. οχτα-κόσοι, -κόσες. -κόσα)	οκτακοσιοστός / οχτακοσιοστός
900	CM	>'	εννιακόσια· εννιακόσιοι, -ιες, -ια (κ λαίκ -κόσοι,-κόσες,-κόσα)	εννιακοσιοστός
1.000	M	,α	χίλια · χίλιοι, -ιες, -ια	χιλιοστός
1 001	MI	*,αα!*	χίλια ένα χίλιοι ένας, χίλιε;: μία, χίλια ένα	χιλιοστός πρώτος
(·)	(...)	(...)	(...)	(■)
2.000	MM	-β	δύο χιλιάδες	δισχιλιοστός
(...)	(...)	(...)	(...)	(...)
10 000	X	Λ	δέκα χιλιάδες	δεκάκις χιλιοστός (κ. δεκακισχιλιοστόο)
(..)	(...)	(-)	(...)	(·)
100 000	C	,P	εκατό χιλιάδες	εκατοντάκις χιλιοστός (κ. εκατοντακισχιλιοστόα)
(.)	(..)	(■■)	(. ·)	(■)
1.000 000			ένα εκατομμύριο	εκατομμυριοστός
1 000.000 000			ένα δισεκατομμύριο	δισεκατομμυριοστός
1.000.000000 000 (IO^{12})			ένα τρισεκατομμύριο	τρισεκατομμυριοστός
1 000.000000.000 000 (IO^{15})			ένα τετράκις εκατομμύριο (κ τετρακισεκατομ-μύριο) (βλ. Πΐ\ 5, *-άκις)*	τετράκις εκατομμυριοστός (κ. τετρακισεκατομμυριοστός)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

0,i	μηδέν κόμμα ένα / ένα δέκατο μηδέν κόμμα
0,01	μηδέν ένα / ένα εκατοστό ένα δεύτερο / εν
'2 1%	δεύτερον τρία πέμπτα
3^2	τρία και ένα δεύτερο/τριάμισι τρία στο / εις
3^3	το τετράγωνο τρία στον / εις τον κύβο τρία
3^4	στην / εις την τετάρτη (τετραγωνική) ρίζα
VI6 *Vie*	τού δεκαέξι κυβική ρίζα τού δεκαέξι _____

Vl6 τέταρτη ρίζα τού δεκαέξι +6 συν
έξι -6 μείον / πλην έξι
3+2=5 τρία συν δύο ίσον πέντε ή (καθημ.) τρία και δύο πέντε 5-3 =2 πέντε πλην/μείον τρία (ίσον / μας κάνει) δύο ή (προφορ) πέντε έξω τρία δύο
2x3 =6 δύο επί τρία ίσον έξι ή (καθημ.) δύο φορές το τρία ίσον έξι ή δύο (οι) τρεις έξι 6 2 =3 έξι διά δύο (ίσον) τρία

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Οι αριθμοί ως ουσιαστικά δηλώνουν:
(α) με άρθρο **το,** π χ. γο είκοσι (i) οτιδήποτε φέρει τον αριθμό 20, π.χ λαχνό *(Το 20 κερδίζει ένα ταξίδι στην Αίγυπτο)*, δωμάτιο *(το κλει δί τού 20)* (ii) πρόσωπο που φέρει τον αριθμό 20 *(Η επικρατέστερη υποψήφια είναι* το *20)* (iii) τον βαθμό 20, το «άριστα» στη Μέση Εκπαίδευση: *μαθητής / εργασία / γραπτό τού 20* (iv) θερμοκρασία

είκοσι βαθμών ***Το Θερμόμετρο ανέβηκε στους*** ~ (v) το μέγεθος 20 σε ενδύματα ή υποδήματα ***(Μεγάλωσε και το 20 δεν τον κάνει πια)*** (vi) το έτος '20 ***(Ετσι ήταν η μόδα τού '20 - η δεκαετία τού '20)*** (vii) το σπίτι που φέρει σε δρόμο τον αριθμό 20: ***Είμαστε γείτονες, εγώ μένω στο - και αυτός στο είκοσι δύο*** (viii) γραμμή αστικού μέσου συγκοινωνίας, που φέρει τον αριθμό 20; ***Παίρνω το ~ για να πάω στο γραφείο*** (για αριθμούς μέχρι το δέκα) (ix) το τραπουλόχαρτο που φέρει τον αντίστοιχο αριθμό ***(το δέκα κούπα)***

(β) με άρθρο **τα,** π.χ ***τα είκοσι*** (i) ηλικία 20 ετών ***(Έχω κλείσει τα 20)*** (ii) ταχύτητα 20 χλμ την ώρα ***(Οταν πιάσω τα 20. βάζω δεύτερη ταχύτητα)***

(γ) με άρθρο **οι:** μέλη συνόλου που ανέρχονται στον αντίστοιχο αριθμό ***(οι τριακόσιοι τής Βουλής, η ομάδα των τεσσάρων, η δίκη των έξι).***

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ορισμένες βασικές χρήσεις (α) Η ΩΡΑ
(οι ώρες δηλώνονται με τους αριθμούς από το 0 ώς το 24 και τα λεπτά με τους αριθμούς από το 0 ώς το 60)

(i) Η ώρα είναι 12.00 δώδεκα (μεσημέρι)
12 15 δώδεκα και τέταρτο
ή (επίσ) δώδεκα και δεκαπέντε
12.30 δώδεκα και μισή
ή δωδεκάμισι ή (επίσ.)
δώδεκα και τριάντα (μονολεκτικά: μιάμιση, δυόμισι..
ώς δο)δεκάμισι, αλλά δεκατρείς και τριάντα, δεκαπέντε και τριάντα κ.λπ.. όχι *δεκατρεισήμισι. *δεκαπεντέμισι)
12.45 μία παρά τέταρτο
ή (επίσ) δώδεκα και σαράντα πέντε 13.00 μία
ή (επίσ.) δεκατρείς
0 00 δώδεκα (μεσάνυχτα)
(σπάν) 24 00 εικοσιτέσσερεις
0 01 δώδεκα και ένα (ή ένα λεπτό μετά τα μεσάνυχτα)

(ii) Ως απάντηση στην ερώτηση «πότε;» / «τι ώρα;»
12 00 στις δώδεκα
1 00 στη μία ή (εσφαλμ) στις μία

(β) Η ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ
(Για τους μήνες χρησιμοποιούνται τα τακτικά αριθμητικά από το 1 ώς το 12 και για τις ημέρες τού μήνα τα απόλυτα ή τα τακτικά αριθμητικά από το 1 ώς το 31)

(i) 2/3 σήμερα έχουμε δύο Μαρτίου / δύο τρίτου
1/3 σήμερα έχουμε προπη Μαρτίου / πρώτη τρίτου

(ii) Ως απάντηση στην ερώτηση «πότε;»
10/3 στις δέκα Μαρτίου / τρίτου ή (επίσ) τη δεκάτη Μαρτίου (10η Μαρτίου)
1/3 την προ')τη Μαρτίου / τρίτου (1η Μαρτίου)
με μία λέξη: την Πρωταπριλιά (1η Απριλίου), την Πρωτομαγιά (1η Μαίου)

(γ) Η ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

(i) 1998 χίλια εννιακόσια ενενήντα οκτώ
'98 ενενήντα οκτώ (τα θέματα των εξετάσεων τού '98)
2002 δύο χιλιάδες δύο

(ii) Ως απάντηση στην ερώτηση «πότε;»
1998 το χίλια εννιακόσια ενενήντα οκτώ
ή στα χίλια εννιακόσια ενενήντα οκτώ 2/3/1998 στις δύο Μαρτίου / στις δύο τρίτου (τού) χίλια εννιακόσια ενενήντα οκτώ 2/3/98 στις δύο Μαρτίου / τρίτου τού ενενήντα οκτώ

(δ) Η ΔΙΑΔΟΧΗ ΗΓΕΜΟΝΩΝ ΜΕ ΤΟ ΙΔΙΟ ΟΝΟΜΑ Χρησιμοποιούνται τα τακτικά αριθμητικά, για να δηλώσουν τη σειρά με την οποία ανέρχεται στην εξουσία ένας ηγεμόνας (αυτοκράτορας, βασιλιάς κ λπ) σε σχέση με άλλους που φέρουν το ίδιο όνομα με αυτόν. Στον γραπτό λόγο αυτό αποδίδεται με ελληνικά κεφαλαία γράμματα (Α = πρώτος. Β' = ο δεύτερος.), π.χ ***Φίλιππος*** *Β'* (Φίλιππος ο δεύτερος), ***Κωνσταντίνος*** Χ'(Κωνσταντίνος ο έβδομος) ***ο Πορφυρογέννητος.***

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

(α) Γα αριθμητικά ως α' συνθετικά

'2	(λόγ.) ημι- ή (καθημ.) μισο- / μισα-
1	μονο-
2	δι- (αλλά εικοσιδυάχρονος)
3	τρι-
4	τετρα- ή (καθημ.) τεσσερα-
5	πεντ(-α-)- ή (προ δασείας) πενθ-
6	εξα-
7	επτα- / εφτα-
8	οκτα- / οχτα- ή (λόγ.) οκτω-
9	εννια- ή (λόγ) εννεα-
10	δεκα-
11	ενδεκα- / εντεκα-
12	δωδεκα-
13	δεκατρια-
14	δεκατετρα- ή (καθημ.) δεκατεσσ-
15	δεκαπεντα-
20	εικοσα-
21	εικοσιενα-
22	εικοσιδυα-
30	τριαντα- ή (λόγ.) τριακοντα-
40	σαραντα- ή (λόγ.) τεσσαρακοντα-
100	εκατοντα- ή εκατό- κ (ε)κατοστ-
200	διακοσιο-. διακόσια-, διακοσ-
1000	χιλι(ο)-

(β) Βασικά παραγωγικά επιθήματα που συνδυάζονται με τα παραπάνω α' συνθετικά:

-άδα	***πεντ-άδα*** (= σύνολο αποτελούμενο από πέντε μέλη)
-αδικός	***δεκ-αδικό σύστημα*** (= σύστημα που έχει ως βάση τον αριθμό 10), ***τρι-αδική θεότητα*** (= θεότητα με τριπλή υπόσταση)
-σκις	πεντ-άκις (= πέντε φορές)
-άρα	***εικοσ-άρα*** (= 1 γυναίκα είκοσι ετών 2. αυτή που καθορίζεται από την αριθμητική τιμή «είκοσι»), ***χιλι-άρα μηχανή*** (= μηχανή χιλίων κυβικών), ***φάγαμε τεσσ-άρα*** (= δεχθήκαμε τέσσερα γκολ)
-άρης	***πενηντ-άρης*** (= άνδρας πενήντα ετών), ***κατοστ άρης*** (= δρομέας εκατό μέτρων)
-άρι	***πεντ άρι*** (= 1. ο αριθμός «πέντε», π.χ ως βαθμός- ***πήρα ~ στα μαθηματικά*** 2. αυτό που φέρει τον αριθμό «πέντε», π.χ. τραπουλόχαρτο ***Έχω ένα ~ και δύο άσους*** 3 αυτό που προσδιορίζεται από την αριθμητική τιμή «πέντε» σε ορισμένη κλίμακα, π.χ. τοπογραφικά στοιχεία πέντε ιντσών 4. σπίτι με πέντε δωμάτια 5. ποσότητα που ανέρχεται στον αριθμό «πέντε»: ***ένα ~ κιλά*** 6 πρόσωπο που φέρει τον αριθμό «πέντε», π.χ. παίκτης αθλητικής ομάδας, που παίζει στη θέση η οποία δηλώνεται με τον αριθμό 5)
-αριά	***καμιά εικοσ-αριά*** (= περίπου είκοσι)
-σρ/ζω	***πενηντ-αρίζω*** (= γίνομαι πενήντα ετών)
-άρικο	***εικοσ-άρικο*** (= κέρμα είκοσι δραχμών), ***χιλι-άρικο*** (= χαρτονόμισμα χιλίων δραχμών)
-βαθμός	***δωδεκά-βαθμη κλίμακα*** (κλίμακα που αποτελείται από 12 βαθμούς)
-βάλβιδος	***δεκαεξα-βάλβιδος*** (= αυτός που έχει δεκαέξι βαλβίδες)
-γωνος	ο***κτά-γωνος*** (= αυτός που έχει οκτώ γωνίες)
-δυμος	***δί-δυμοι*** (για δύο αδέλφια γεννημένα μαζί από την ίδια μητέρα)
-δραχμο	***εικοσά-δραχμο*** (= νόμισμα είκοσι δραχμών)
-εδρικός	***οκτα-εδρικός*** (= αυτός που έχει οκτώ έδρες)
-εδρος	***υκτά-εδρος*** (= αυτός που αποτελείται από οκτώ έδρες)
-ετηρίδα	***εκατοντα-ετηρίδα*** (= επέτειος ή περίοδος εκατό ετών)
-ετής	***δεκα-ετής*** (= 1 αυτός που διαρκεί δέκα έτη 2 αυτός που έχει ηλικία δέκα ετών)
-ετία	***δεκα-ετία*** (= περίοδος δέκα ετών)
-ήμερος	***δεκα-ήμερος*** (= αυτός που διαρκεί δέκα ημέρες)
-ηχος	***οκτά-ηχος*** / ***οκτώ-ηχος*** (= αυτός που αποτελείται από 8 ήχους ή ψάλλεται κατά 8 ήχους)
-θεσιος	***δι-θέσιος*** (= αυτός που έχει δύο θέσεις)
-θυρος	***πεντά-Ουρος*** (= αυτός που έχει πέντε θύρες)
-ίππος	***μόν-ιππος*** (= αυτός που έχει έναν ίππο)
-κέφαλος	***δι-κέφαλος*** (= αυτός που έχει δύο κεφάλια)
-κιλος	***κεντά-κιλος*** (= αυτός που ζυγίζει ή περιέχει πέντε κιλά)
-κλινος	***τρί-κλινο δωμάτιο*** (= δωμάτιο που περιλαμβάνει τρία κρεβάτια)
-κορφος	***τρί-κορφος*** (= αυτός που έχει τρεις κορυφές)
-κωπος	***οκτά-κωπος*** (= αυτός που έχει οκτώ κουπιά)
-λεπτός	***πεντά-λεπτος*** (= αυτός που διαρκεί πέντε λεπτά)
-λιτρος	***δί-λιτρος*** (= αυτός που περιέχει ή ζυγίζει δύο λίτρα)
-μελής	***τετρα-μελής*** (= αυτός που αποτελείται από τέσσερα μέλη)
-μερα	***εννιά-μερα*** (= η συμπλήρωση εννέα ημερών από τον θάνατο κάποιου)

-μερής *δι-μερής* (= αυτός που αποτελείται από δύο μέρη)
-μετρος *δί-μετρος* (= αυτός που έχει μήκος / ύψος / πλάτος *-στίχος* δύο μέτρων)
-,μηνιαίος *τρι-μηνιαίνς* (= αυτός που διαρκεί τρεις μήνες ή εκ- *-στόλος* δίδεται κάθε τρεις μήνες)
-μηνίτικο *εφτα-μηνίτικο (* – 1 βρέφος που γεννήθηκε στον έβδομο μήνα 2 βρέφος επτά μηνών)
-μηνος *τρί-μηνος* (= αυτός που διαρκεί τρεις μήνες)
"Πάτος *δί-πατο* (= σπίτι με δύο ορόφους, πατώματα)
-πλασιάζω *τετρα-πλασιάζω* (= αυξάνω κατά τέσσερεις φορές)
-πλάσιο *τετρα-πλάσιο* (= αριθμός ή ποσότητα τέσσερεις φο- *-τροχος* ρές μεγαλύτερη *Το 12 είναι το ~ τού 3)*
-πλάσιος *τετρα-πλάσιος* (= αυτός που είναι τέσσερεις φορές *-φωνος* μεγαλύτερος ή περισσότερος)
-πλευρος *τετρά-πλευρος* (= αυτός που αποτελείται από τέσ σερεις πλευρές)
-πλός *δι-πλός* (= αυτός που υπάρχει ακριβώς ο ίδιος δύο *-χρονα* φορές *Αυτά τα γραμματόσημα τα έχω διπλά)*
-ποδος *τετρά-ποδος* (= αυτός που έχει τέσσερα πόδια)
-πορτος *τρί-πορτος* (= αυτός που έχει τρεις πόρτες)
-πρόσωπος δι-πρόσωπος (= αυτός που έχει δύο πρόσωπα, υποκριτής)
πυλος δί-πυ/Μς (= αυτός που έχει δύο πύλες)
-σημος *δί-σημος* (= αυτός που έχει δύο σημασίες)
-στηλος *οκτά-στηλος τίτλος* (= τίτλος εφημερίδας που κατα- *-ώροφος* λαμβάνει οκτώ στήλες)
δί-στιχος (= αυτός που αποτελείται από δύο στίχους)
τρί-στυ/.ος (= αυτός που έχει τρεις στύλους) *δεκαπενταστύλλαβος* (= αυτός που αποτελείται από δεκαπέντε
-σύλλαβος συλλαβές)
εξά-σφαιρο πιστόλι (= πιστόλι που μπορεί να πάρει έξι
-σφαιρος σφαίρες)
ενδεκά-τομος (= αυτός που αποτελείται από ένδεκα
-τομος τόμους)
τετρά-τροχος (- αυτός που φέρει τέσσερεις τροχούς)
δί-φωνος (= αυτός που άδεται από δύο φωνές) *δώδεκα-*
φωνικός (= αυτός που αποτελείται από δώδεκα φωνές)
εξά-χορδο όργανο (= όργανο που φέρει έξι χορδές) *τα εννιά-*
χρονα (= περίοδος εννέα ετο>ν) *εκατό-χρονος* (= 1. αυτός
-φωνικός που διαρκεί 100 έτη 2. αυτός που έχει ηλικία 100 ετών)
μον-ώνυμο, δι-ώνυμο (σε ορισμένες αλγεβρικές πα-
-χορδος ραστάσεις μεταβλητής χ)
ημί-ωρο / μισά-ωρο {- διάστημα μισής ώρας), *εξάωρο*
-χρονος τρί-ωρος (= αυτός που έχει διάρκεια τριών ωρών) *τετρα-*
-ώνυμος ώροφος (= αυτός που έχει τέσσερεις ορόφους)
-ωρο -
-ωρος

είναι μειαφρ δάνεια, λ χ ο *υπ' αριθμόν ένα (*< αγγλ. the number one). *αριθμός προτεραιότητας* (πβ αγγλ priority number), *αριθμός μητρώ- ου* (< γαλλ. numero niatricule), *στρογγυλός / ακέραιος αριθμός* (< γαλλ. nombre rond / entier)J

αριθμώ ρ μετβ fαρχ 1 {αριθμείς. | αρίθμ-ησα. ούμαι.-ήθηκα.-ημένος! 1·(κυριολ.) καταμετρώ ο *έμπορος αριθμούσε κέρδη και ζημίες 2. (κατ'* επέκτ.) βάζω αριθμό σε (κάτι), κατατάσσω σε αριθμητική σειρά: *~ τα αντικείμενα στο ράφι / τα δε/αία παραγγελίας* **3.** περιλαμβάνω, έχω σύνολο μονάδων: *το σωματείο αριθμεί 150 τακτικά μέλη* ΣΥΝ συγκαταλέγω

-αρικο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν 1. νόμισμα συγκεκριμένης αξίας *εικοσ-άρικο* (νόμισμα είκοσι δραχμών), *χιλιάρικο* (χαρτονόμισμα χιλίων δραχμών) · 2. παιδί συγκεκριμένης ηλικίας: *δεν μπορεί ένα δεκαπεντάρικο να μας κάνει ό,τι θέλει'*

[ΕΤΥΜ Παραγ επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τα επιθήματα *-άρι* (< *-άριο*. βλ λ) και -ικ:ο).

-αριό -*· αρειό

'άριο παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα για τον σχηματισμό λόγιων ουσιαστικών ουδέτερου γένους *σω/.ην-άριο, πλοι-άριο. παιδ-άριο. α/.φαβητ-άριο, πλανητ-άριο, γλωσσ-άριο*

[ΕΤΥΜ Το παραγ επίθημα *-άριον* είναι ήδη αρχ και αρχικώς εμφανιζόταν σε ουσ με θέμα *-αρ-*, έχοντας υποκοριστική λειτουργία Οι τεχνικοί όροι που λήγουν σε *-άριον,* έχουν την προέλευσή τους σε μεσν. επίθημα, που ανάγεται σε λατ -arium και απαντούσε αρχικώς σε λατινογενείς λ., π χ. cell-arium, den-arium| **αριόζο** (το) ί άκλ.} ΜΟΥΣ σύντομο μελωδικό πέρασμα στη φωνητική ή την οργανική μουσική.

[ΕΤΥΜ < ιταλ arioso < aria, βλ κ άρια]

Άριος (ο) [Αρϊ-ου j -ων, -ους| 1.ο αρχαίος Ινδός ή ΙΤέρσης (οι οποίοι θεωρούνταν ενιαία φυλή) 2. ο Ινδοευρωπαίος (βλ λ.)

[ετυμ < αρχ *Άριοι, αρχαία* ονομασία των Περσών, < σανσκρ. arya «ευγενής»]

άριος, -α (λόγ. -ία), -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Αρίους (βλ λ) 2,*αρία φυλή* ο φυλετικός κλάδος που, σύμφωνα με καταχρηστική πολιτική εκμετάλλευση τού όρου *άριος.* περιελάμβανε το σύνολο των γερμανικής καταγωγής λαών. οι οποίοι θεωρήθηκαν από τους ναζι- στές Γερμανούς ως «γνήσιοι εκπρόσωποι» των Ινδοευρωπαίων. και μάλιστα ως «ανώτερη φυλή» από όλους τους άλλους λαούς. ιδ. τους Σημίτες και τους μη λευκούς (αφρικανικούς) λαούς.

-άριος παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. επαγγελματική ή άλλη ιδιότητα *βιβλιοθηκ-άριος, αποθηκ-ά- ριος, πεζικ-άριος* 2. (προφ) είδος σπουδών ή ειδίκευσης κάποιου *νο- μικ-άριος. πληροφορικ-άριος*

[ΕΤΥΜ Παραγ. επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που έχει την αφετηρία του σε λ λατινογενούς προελ. με επίθημα -arius (λ χ. μτγν *καγκελ/Μάριος* < λατ. cancellarius, *λεγιονάριος* < λατ legionarius), αργότερα δε επεκτάθηκε και σε άλλες λ (λ.χ. μεσν. *άρχ-άριος*)] **άριστα** επίρρ. > άριστος

άριστα (το) ο ανώτερος βαθμός επίδοσης: *πέρασε με ~ | | πήρε - στις εξετάσεις* (αρίστευσε)

Αρισταγόρας (ο) **1.** όνομα τυράννων τής αρχαιότητας **2.** αρχαίος Μιλήσιος πολιτικός (6ος-5ος αι π Χ.)

[ΕΤΥΜ αρχ κύρ όν , αρχική σημ. «ο άριστος αγορητής». < άριστος + *-αγόρας* < *αγορά* (βλ λ.)|

Αρίσταρχος (ο) {-ου κ -άρχου| **1.** ο *Σάμιος*■ μαθηματικός και αστρονόμος τής αρχαιότητας (αρχές τού 3ου αι π.Χ) πρωτοπόρος στην αστρονομία υποστήριξε πρώτος ότι η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο **2.** ο *Σαμόθραξ* γραμματικός τής αρχαιότητας (217-145 π Χ) **3.** ανδρικό όνομα

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «άριστος άρχοντας» < *άριστος* -f *-αρχος* < *άρχω* «εξουσιάζω»!.

Αρίστέα (η) γυναικείο όνομα

αριστεία (η) [αρχ] {αριστειών} η διάκριση ήρωα στη μάχη. *Διομή- δους* ~ (ραψωδία Ε *ϊ/αάδας).*

Αριστείδης (ο) **1.** αρχαίος Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός (540- 468 π Χ), ο επονομαζόμενος «δίκαιος» 2. ανδρικό όνομα [ΗΙΥΜ αρχ κύρ όν < *Άριστεύς* (< *άριστος)* + παραγ. επίθημα *-ίδης* (πβ κ, αρχ. *Παρμεν-ίδης, Χαρμ-ίδης)]* **αριστεία** (το) [αρχ] **1.** (γενικά) τιμητική διάκριση (έπαθλο, βραβείο, υλικό ή ηθικό) που απονέμεται σε άτομα με εξαιρετική πνευματική ή ευρύτερη κοινωνική προσφορά *~ αγωνιστών / ανδρείας ι Γραμμάτων και Τεχνών* 2. (ειδικότ.) ειδικό βραβείο που απονέμεται σε αριστεύ- σαντες μαθητές *(αριστείο προόδου).* ■*" ΣΧΟΛΙΟ λ *άθ/^ος* **αρίστείς** (οι) {αριστέων} (λόγ.) οι άριστοι. οι καλύτεροι από τους ομοίους τους ως προς την υψηλή ποιότητα και την αξία *οι ~ τής πολιτικής ι τού πνεύματος* ΣΥΝ κορυφαίοι, διαπρεπείς

[ΕΙΥΜ < αρχ *άριστεΐς.* πληθ τού *άριστεύς* < *άριστεύω]*

Αριστερά (η) ΠΟΛΙΙ **ί.** η παράταξη ή ο πολιτικός χώρος που εκφράζει την ανάγκη για μεταβολή τής κοινωνίας, την άρνηση τής φυσικής ανισότητας των ανθρώπων, την εμμονή στην προτεραιότητα τής δικαιοσύνης έναντι τής καθιερωμένης τάξεως στον χώρο αυτόν ανήκουν συνήθ τα σοσιαλιστικά και κομουνιστικά κόμματα, *νίκη τής ~ στις εκ/^ογές | | η - έχασε πολλούς δήμους, τους οποίους είχε υπό τον έλεγχό της (| συνασπισμός κομμάτων τής ~ | | η σύγκρουση Αριστεράς*

- *Δεξιάς οδήγησε σε εμφύλιο πόλεμο* ΑΝΤ Δεξιά (βλ.λ) 2. (α) ***άκρα Αριστερά*** σύνολο των αριστερών πολιτικών οργανώσεων, που χαρακτηρίζονται για τον έντονο ριζοσπαστισμό τους. την αμφισβήτηση τής κοινοβουλευτικής πρακτικής, την επαναστατικότητα και τον εξ- τρεμισμό στον τρόπο δράσης (β) ***εξωκοινοβουλευτική Αριστερά*** το σύνολο των αριστερών πολιτικών οργανώσεων που δεν εκπροσωπούνται στο Κοινοβούλιο και ειδικότ αυτών που αμφισβητούν τον ρόλο τού Κοινοβουλίου και τις καθιερωμένες πολιτικές μορφές δράσης (βλ κ λ. *αριστερισμός)* 3. (ειδικότ.) η ριζοσπαστική πτέρυγα μιας παράταξης, ενός κόμματος, αυτή που αμφισβητεί την κρατούσα ιδεολογία. δομή και πρακτική και επιζητεί την ανατροπή και αντικατάστασή τους jηιύμ Βλ λ. *αριστερός]* **αριστερίζω** ρ. αμετβ. {μτχ ενεστ αριστερίζων. -ουσα. -ον | αριστέρισα! παρουσιάζω ιδεολογική ροπή, τάση προς τον αριστερό (σοσιαλιστικό και κομουνιστικό) χώρο. ο *συγγραφέας στο* τελευταίο του *βι- βλίο εμφανοκ αριστερίζει | | αριστερίζουσα πολιτική* **αριστερισμός** (ο) η πολιτική θεο)ρία και πρακτική που αναπτύχθηκε στον κομουνιστικό πολιτικό χώρο και είχε ως χαρακτηριστικά του τον αντικοινοβουλευτισμό και την εξωκοινοβουλευτική δράση, την άρνηση τού συνδικαλισμού και τη θέση ότι το προλεταριάτο είναι μόνο του στον αγώνα του, αφού οι άλλες τάξεις συμμαχούν εναντίον του **αριστεριστής** (ο), **αριστερίστρια** (η) Ιαριστεριστριών} οπαδός τού αριστερισμού **αριστερίστικος,** -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τον αριστερισμό *και* τον αριστεριστή · (συχνά μειωτ) για πρόσωπο ή μέθοδο που εκφράζει αριστερά αιτήματα με τρόπο μη ρεαλιστικό, συνθηματολογικό ή επιδεικτικά μαχητικό *~ νοοτροπία / πρακτική / οργάνωση* — αριστερί- **στικσ** επίρρ. σχολιο λ. *-ίστικος.* **αριστεροδέξιος** (ο), **αριστεραδέξια** (η) πρόσο)πο που χρησιμοποιεί εξίσου το αριστερό και το δεξί χέρι στις ασχολίες του. **αριστερόθεν** επίρρ (λόγ) από τα αριστερά · (στην πολιτική) από τον αριστερό χώρο: *οι θέσεις αυτές διατυπώθηκαν αριστερόθεν, ενώ η δεξιά πολιτική είναι εντε/.ώς αντίθετη.*

[ΕΓΥΜ μεσν. < *αριστερά* τ παραγ. επίθημα *-θεν* (βλ λ)] **αριστερός,** -ή (λόγ -ά). -ό **1.** αυτός που βρίσκεται ή αναφέρεται στη διεύθυνση ή την πλευρά, η οποία ορίζεται από τη θέση τής καρδιάς στο ανθρώπινο σώμα ή από το σημείο όπου ξεκινούμε να γράφουμε στα Ελληνικά. *~ μάτι / χέρι ί πόδι* J{ *~ πεζοδρόμιο / γωνία / παράθυρο (περιθώριο* ΣΥΝ (λαικ.) ζερβός ΛΝΤ δεξιός 2. (ως ουσ.) αυτός που γράφει με το αριστερό χέρι ΣΥΝ αριστερόχειρ(ας). (λαΐκ) ζερβός 3.

(α) (ειδικότ στην πυγμαχία) ***αριστερό*** (το) η αριστερή γροθιά: του *κατάφερε ένα φοβερό χτύπημα με το* - *και τον έριξε νοκ-άουτ* (β) (λόγ.) ***αριστερά*** (η) το αριστερό χέρι· κυρ. στη ΦΡ ***δεν γνωρίζει η αριστερά του τι ποιεί η δεξιά του*** *(μή γνώτω ή αριστερά σου τι κοιεϊ ή δεξιά σου,* Κ Δ Ματθ. 6, 3) δεν ξέρει τι του γίνεται, δεν ελέγχει τις κινήσεις του **4.** ΠΟΛΙΤ (α) αυτός που υποστηρίζει ή αναφέρεται σε σοσιαλιστικές ή κομουνιστικές ιδέες. ~ *ιδεολογία / πρακτική / απόψεις / κίνημα / θεωρία / πολιτική / διανόηση* |j *προέρχεται από* ~ *οικογένεια* [| *έχει* ~ *καταβολές* || *ανέπτυξε σπουδαία δράση στον* ~ *χώρο* || (κ. ως ουσ) *τότε συνέλαβαν τους* ~ *και τους έστελναν εξορία* ΣΥΝ μαρξιστικός αντ δεξιός φρ ***βγαίνω (σε κάποιον) από (τα) αριστερά*** δια- φωνώ με κάποιον ή ασκώ κριτική υποστηρίζοντας θέσεις που προέρχονται ή μοιάζουν να προέρχονται από την Αριστερά (χωρίς κατ' ανάγκην να ανήκω ο ίδιος στην Αριστερά) (β) ***Αριστερά*** (η) βλ.λ. ΑΝΤ Δεξιά. – **αριστερά** επίρρ. [μτγν | ΣΧΟΛΙΟ λ *δεξιός.*
[ετυμ αρχ. < *άριστος* + *-τερος* (επίθημα που δηλο')νει σύγκριση ή διαφοροποίηση). Στην Αρχαία, για τη δήλωση τής αριστερής πλευράς υπήρχαν οι λ *άριστερός, εὐώνυμος, σκαιός* «αριστερός, άχρηστος, δυσοίωνος», *λαιός* «αριστερός, ασθενικός». Επειδή οι όροι αυτοί συνδέθηκαν σημασιολογικά με την οιωνοσκοπία, όπου η δεξιά πλευρά δήλωνε εύνοια, ενώ η αριστερή τη συμφορά, για τη δήλωση τής τελευταίας χρησιμοποιήθηκαν όροι σχηματισμένοι κατ' ευφημισμόν (*εὐώνυμος* < *ευ* + *δνυμα, αριστερός* < *άριστος*), με την αντίληψη ότι έτσι αποτρέπεται το κακό. Τέτοιοι σχηματισμοί υπάρχουν και σε άλλες γλώσσες, πβ. σανσκρ. saniyan «χρησιμότερος, αριστερός», λατ. sinister, ιταλ. sinistro, αρχ. γερμ. winistar «πιο επιθυμητός, αριστερός». σουηδ. vanster. δαν. venstre. Στην Κ.Δ. η αριστερή πλευρά δηλώνει τη δυσμένεια τού Θεού, όπως λ χ. στην προφητεία των προβάτων και των εριφίων (Ματθ. 25.31-46), όπου χρησιμοποιείται η λ εὐώ- *νυμος.* Στο πολιτικό λεξιλόγιο ο όρος *Αριστερά* χρησιμοποιείται από την εποχή τής Γαλλικής Επανάστασης (1789), όταν τα ριζοσπαστικά κόμματα κατέλαβαν τα αριστερά έδρανα τού Κοινοβουλίου εν σχέσει με τον πρόεδρο τού σώματος. Η φρ. *δεν γνωρίζει η αριστερά του τι ποιεί η δεξιά του* αποτελεί καταχρηστική σημασία μιας οδηγίας τού Χριστού κατά την Επί τού Όρους ομιλία *(..μή γνώτω ή αριστερά σου τί ποιεϊ ή δεξιά σου,* Κ Δ. Ματθ. 6. 3), με την οποία συμβούλευε να μην επιδεικνύει κανείς τις πράξεις ελεημοσύνης του], **αριστερόστροφος,** -η. -ο [1861] **1.** αυτός που στρέφεται προς τα αριστερά, που στρίβει προς την αριστερή πλευρά - *κοχλίας* · 2. (μτφ.) αυτός που σκέφτεται σύμφωνα με τη μαρξιστική λογική, που συμφωνεί με την αριστερή ιδεολογία **αριστερόχειρας** (ο/η) Ιαριστεροχείρων} πρόσωπο που γράφει με το αριστερό χέρι σν ζερβός αντ. δεξιόχειρας Ηπίσης (αρχαιοπρ.) **αρι- στερόχειρ** (ο/η) [μτγν.] {αριστερόχειρος}.
[ετυμ < μτγν *άριστερόχειρ* < *άριστερός* + *χειρ* «χέρι») **αριστεροχειρία** (η) [1874] {χωρ. πληθ.) ιατρ. η τάση να χρησιμοποιεί κανείς το αριστερό χέρι στις διάφορες ασχολίες του (λ.χ. στο γράψιμο, το φαγητό κ.α) **αριστεύω** ρ. αμετβ. [αρχ] {αρίστευσα (λόγ. μτχ αριστεύσας, -ασα, -αν)} **1.** ξεχωρίζω, διακρίνομαι ανάμεσα σε πολλούς για τις σημαντικές μου επιδόσεις, επιτυγχάνω ξεχωριστές, υψηλές διακρίσεις; *αρίστευσε σε ό.τι κι αν ασχολήθηκν* συν. πρωτεύω, διαπρέπω 2. παίρνω βαθμό άριστα (βλ.λ.): *αρίστευσε κατά τις πτυχιακές εξετάσεις* ΣΥΝ πρωτεύω. – **αρίστευσπ** (η) [1860] **αρίστΐνδην** επίρρ. (αρχαιοπρ.) σύμφωνα με την αξία τού αρίστου· για όσους επιλέγονται λόγω τής αξίας τους σε συγκεκριμένο αξίωμα ή θέση με ελεύθερη επιλογή τής εκάστοτε (θρησκευτικής ή κρατικής) εξουσίας, που αναδεικνύονται μεταξύ αρίστων κατ'επιλογήν και όχι με αρχαιρεσίες: ~ *σύνεδροι / βου?.ευτές / μητροπολίτες / Σύνοδος* (η Ιερά Σύνοδος που συγκροτείται από μητροπολίτες, σύμφωνα με την επιλογή τού Οικουμενικού Πατριάρχη ή τής κρατικής εξουσίας). [ετυμ αρχ. < *άριστος* + *-ίνδην* (επιρρηματική παρέκταση)]. **Αρίστιππος** (ο) {-ου κ -ίππου} ο *Κυρηναίος*■ φιλόσοφος τής αρχαιότητας (4ος αι. π Χ.), ιδρυτής τής Κυρηναϊκής Σχολής· δίδασκε την ισορροπία μεταξύ τής εφικτής ηδονής και τού αναπόφευκτου πόνου (ετυμ αρχ. κύρ. όν. < *άριστος* + *ίππος].* **αριστα**βάθμιος, -α. -ο [18841 (λόγ) αριστούχος: ~*χημικός.* **Αριστόβουλος** (ο) {-ου κ -ούλου} **1.** άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ιδρυτής τής Εκκλησίας τής Μ. Βρετανίας 2. ανδρικό όνομα [ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «ο χαρακτηριζόμενος από άριστη σκέψη, απόφαση», < *άριστος* + *βουλή]*
Αριστογείτων (ο) {Αριστογείτον-ος, -α} αρχαίος Αθηναίος, ο οποίος μαζί με τον φίλο του Αρμόδιο σκότωσε το 514 π.Χ τον Πεισιστρατί- δη τύραννο Ίππαρχο· γι' αυτό ονομάστηκαν «τυραννοκτόνοι». Επίσης **Αριστογείτονας.**
[ΕΤΥΜ αρχ κύρ. όν. < *άριστος* + *γείτων, -ονος],
Αριστόδημος (ο) {-ου κ -ήμου} **1.** ΜΥΘΟΛ εγγονός τού Ιΐρακλή. γενάρχης των βασιλικών οίκων τής Σπάρτης· γνιοι του ο Ευρυσθένης και ο Προκλής 2. Αλεξανδρινός γραμματικός και ιστοριογράφος (1ος αι. π.Χ.) 3. ανδρικό όνομα [ετυμ αρχ κύρ όν. < *άριστος* + *δήμος].* **αριστοκράτης** (ο) {αριστοκρατών}, **αριστακράτισσα** (η) (αριστο- κρατισσών'} 1. πρόσωπο που έχει τίτλους ευγενείας. που κατάγεται από ευγενείς σν ευγενής, πατρίκιος, δανδής, ευπατρίδης· φρ ***ξεπεσμένος αριστοκράτης*** ευγενής που δεν έχει οικονομική άνεση 2. (συχνά ειρων.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται όπως οι αριστοκράτες, με τρόπο λεπτεπίλεπτο, κομψό, διακριτικό και υπεροπτικό, ο ονομπ: *από πότε έγινες* ~ *και δεν μας καταδέχεσαι;* σν δανδής · 3. πρόσωπο που ανήκει στους εκλεκτούς, στους αρίστους ενός χώρου· εξέχουσα προσωπικότητα, άνθρωπος με υψηλή ποιότητα: ~ *τού πνεύματος*

(υψηλής παιδείας) συν ελίτ 4. (καταχρ.) πλούσιος άνθρωπος, και μάλιστα αυτός που ζει σε περιοχή όπου συχνάζουν ή κατοικούν πλούσιοι ή/και ευγενείς ***όλοι οι ~ συχνάζουν στο Κολωνάκι.*** <" σχολιο λ. **αντιδάνειο, *δημοκράτης.***
[πτυμ μτγν < αρχ. ***άριστοκρατοϋμαι*** (υποχωρητ) < ***άριστος*** + ***κρατούμαι*** «εξουσιάζομαι»], **αριστοκρατία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} (περιληπτ.) 1.το σύνολο των ευγενών. όσοι έχουν τίτλους ευγενείας (βλ. λ. ***ευγένεια)*** **2.** αυτοί που ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, άνθρωποι τού πλούτου και των αξιωμάτων, που διακρίνονται για την ιδιαιτέρως προσεγμένη εμφάνιση και τους λεπτούς, καθωσπρέπει τρόπους συμπεριφοράς: ***από το ντύσιμο και τους τρόπους τους φαίνονταν άνθρωποι τής ~*** ΣΥΝ. ελίτ. υψηλή κοινωνία, τζετ σετ, βιπ ΑΝ Ι λαουτζίκος, προλεταριάτο **3.** (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρώπων που ξεχωρίζουν, που δια- κρίνονται σε έναν τομέα, που αποτελούν την αφρόκρεμα τής κοινωνικής ζωής ***η ~ τού πνεύματος / τού πλούτου / τής τέχνης*** · 4. (κατά την αριστοτέλεια ορολογία) το πολίτευμα στο οποίο κυβερνούν οι άριστοι. δηλ. αυτοί που κατάγονται από ευγενείς προγόνους ή διακρίνονται για την αξία τους (κατ' αντιδιαστολή προς τη δημοκρατία και την τυραννία). και το οποίο ο Αριστοτέλης αντιδιαστέλλει στην ***ολιγαρχία,*** όπου κυβερνούν λίγοι, αλλά με κριτήριο τον πλούτο που διαθέτουν, **αριστοκρατικός,** -ή, -ό [αρχ] 1. αυτός που σχετίζεται με την αριστοκρατία και τους αριστοκράτες: ~ ***τάξη / πολίτευμα ! συνήθειες / κώδικας τιμής / τρόπος ζωής / οικόσημα / τίτλος ευγενείας / έπαυλη***
2. αυτός που οι τρόποι του (λεπτότητα, ευγένεια) και η εμφάνισή του (κομψότητα, χάρη, γούστο κ.λπ.) μοιάζουν με των αριστοκρατών: - ***παράστημα / τρόποι*** ΣΥΝ αρχοντικός. – αριστοκρατικά επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ ***δημοκράτης.***
αριστοκρατικότητα (η) 11888] {χωρ πληθ.} 1.η ευγένεια τής καταγωγής 2. ο τρόπος συμπεριφοράς τού αριστοκράτη (ευγένεια, καλοί τρόποι, αρχοντικό ύφος κ ά.) **3.** το σύνολο των ιδιοτήτων που δείχνουν ότι κάποιος έχει συνείδηση ανώτερης καταγωγής, ότι είναι κληρονόμος ανώτερου πολιτισμού κ.λπ . ***αν και αιχμάλωτοι, η όλη τους στάση απέπνεε μια*** ~ ΣΥΝ αρχοντιά, **αριστοκρατισμός** (ο) [1835] 1. η θεωρία για το πολίτευμα τής αριστοκρατίας · 2. η μίμηση τής συμπεριφοράς των αριστοκρατών. **Αριστομένης** (ο) {-η κ. -ένους} **1.** αρχηγός των Μεσσηνίων κατά τον Β' Μεσσηνιακό Πόλεμο (685-668 π.Χ.), όπου και διακρίθηκε για τον ηρωισμό του 2. ανδρικό όνομα
[ΕΤΥΜ αρχ < ***άριστος*** + ***-μενης*** < μένος «έντονη επιθυμία, πάθος»], **άριστον** (το) {αρίστ-ου | -ων} (λόγ.) το μεσημεριανό γεύμα (πβ. λ. ***προ-άριστον).***
[ετυμ < αρχ ***άριστον,*** ομηρική σημ. «πρόγευμα, πρωινό» - κλασική σημ «γεύμα, μεσημεριανό», < ****αιέρι-δ-τον*** < ****αιερ-ι-*** *(*> ****άρι*** / ***ήρι*** «νωρί^ το πρωί») + ***-(ε)δ-*** (ρ. ***έδομαι.*** βλ. λ. ***έδεσμα)*** + κατάλ. ***-τον]*** **Αριστόξενός** (ο) {-ου κ. -ένου} **1.** νεοπυθαγόρειος φιλόσοφος (4ος αι. π.Χ.), από τον Τάραντα, μαθητής τού Αριστοτέλη, ένας από τους σημαντικότερους θεωρητικούς τής μουσικής 2. ανδρικό όνομα [ΕΤΥΜ. αρχ , αρχική σημ. «ο άριστος στη φιλοξενία», < ***άριστος*** + ***ξέ- νος].***
αριστοποίηση (η) [1888] {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ.} η βελτιστοποίηση (βλ λ)
Αρίστος (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα
3. συνήθ. ως χαΐδευτ. ονομάτων σύνθετων με το Αριστ- / Αριστο-. π.χ. ***Αριστ-είδης. Αριστο-τέλης*** κ.ά.
[ετυμ. μεσν κύρ όν. < αρχ ***άριστος].*** **άριστας,** -η (λόγ αρίστη), -ο **1.** (για πρόσ.) ο καλύτερος από όλους, αυτός που βρίσκεται στο ανώτατο επίπεδο από πλευράς αξίας, ποιότητας, επίδοσης κ λπ.. ~ ***μαθητής / δάσκαλος / πολιτικός*** φρ *ΟΙ άριστοι των αρίστων* οι καλύτεροι ανάμεσα στους αρίστους. οι κορυφαίοι των κορυφαίων 2. (για πράγματα, συνθήκες κ.ά.) αυτός που έχει την καλύτερη ποιότητα, το υψηλότερο επίπεδο, τις καλύτερες προδιαγραφές: ~ ***συνθήκες/ όροι εργασίας! περιβάλλον/ κατάρτιση*** ΣΥΝ. κορυφαίος – **άριστα** επίρρ
(εγυμ αρχ , υπερθ. βαθμός τού αρχ. συγκρ. ***άρείων«***καλύτερος, ισχυρότερος, γενναιότερος». Ιιιθ. ***άριστος*** < ***αρι-*** προθεμ. (δηλώνει επαύ- ξηση) + ***-ιστός*** (επίθημα υπερθετικού), ενώ η σημασιολογική, τουλάχιστον, σύνδεση με το ρ. ***άραρίσκω*** «συνδέω, συνάπτω» δεν πρέπει να αποκλειστεί Η ομηρική σημ δηλώνει τον ευγενή ως προς την καταγωγή, πολύ νωρίς όμως η λ. σήμανε τον «καλύτερο» σε όλους τους τομείς]
Αριστοτέλης (ο) {-η κ. -ους} **1.** ένας από τους μεγαλύτερους φιλοσόφους όλων των εποχών, από τα Στάγιρα τής Χαλκιδικής (384-322 π.Χ), μαθητής τού Πλάτωνα και ιδρυτής φιλοσοφικής σχολής στην Αθήνα, τού ***Περιπάτου,*** συγγραφέας πλήθους έργων, διετέλεσε και δάσκαλος τού Μεγάλου Αλεξάνδρου· συχνά αναφέρεται ως ***Σταγιρίτης*** 2. ανδρικό όνομα
[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «αυτός που έχει άριστους σκοπούς ή που φέρει τον σκοπό του εις πέρας άριστα», < ***άριστος*** + ***τέλος*** «σκοπός»].
αριστοτελίζω ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {μόνο σε ενεστ κ παρατ.} ακολουθώ ή μιμούμαι τι^ φιλοσοφική διδασκαλία τού Αριστοτέλη, **αριστοτελικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον φιλόσοφο Αριστοτέλη: - ***λογική! κατηγορίες / φιλοσοφία / συγγράμματα***
2. *αριστοτελικός* (ο) (α) πρόσωπο που το χαρακτηρίζει η αναλυτική σκέψη (β) οπαδός τής αριστοτελικής φιλοσοφίας Επίσης (λόγ.) **αρι- στοτέλειος,** -α. -ο [μτγν.]. **αριστοτελισμός** (ο) [1812] **1.** η αριστοτελική παράδοση, κυρ. σε σχέση με τη Σχολή τού ***Περιπάτου,*** την οποία ίδρυσε ο Αριστοτέλης: ***ο ~ διατηρήθηκε μέχρι τον 4ο αι π.Χ*** **2.** η παραδοχή και αξιοποίηση θε

ωριών που προέρχονται από τον Αριστοτέλη και τη Σχολή του σε διάφορες εποχές και από διάφορους φιλοσόφους: ο ~ *στην αραβική φιλοσοφία* **3.** η παραδοχή ορισμένων θέσεων (για τον άνθρωπο, τον κόσμο κ λπ.), που μπορούν να θεωρηθούν αριστοτελικές ή βασίζονται σε αυτόν; *τα έργα του διακρίνει ένας επιλεκτικός* **αριστοτέχνημα** (το) [17821 {αριστοτεχνήμ-ατος | -ατα. -άτων} το έργο που είναι φτειαγμένο με άριστο τρόπο, που φανερώνει άριστη τεχνική ΣΥΝ αριστούργημα **αριστοτέχνης** (ο) {αριστοτεχνών}, **αριστατέχνισσα** (η) Ιαριστο- τεχνισσών} πρόσωπο που είναι άριστο ως προς την τεχνική, πάρα πολύ ικανό, επιδέξιο σε ό,τι κάνει· *ανήκει στους ~ συνθέτες* || (γενικότ.) είναι ~ *στους πολιτικούς ελιγμούς* ΣΥΝ επιδέξιος, μαέστρος, (εκφραστ -οικ) μαννούλα

[ΕΤΥΜ αρχ < *άριστος* + *τέχνη*, προσωνυμία που αρχικώς αποδιδόταν στον Δία].

αριστοτεχνικός, -ή, -ό [1886] αυτός που αποδίδεται ή εκτελείται με δεξιοτεχνία. *ήταν ~ η απόδοση της προσωπικότητας τού ήρωα* || ~ *ενέργεια / μπαλιά Ι δομή ενός έργου* ΣΥΝ αριστουργηματικός. **—αρι- στοτεχνικ-ά / -ώς** [J887] επίρρ **, σριστοτεχνικότητα** (η) [18891, **αριστούργημα** (το) [αριστουργήμ-ατος **}** -ατα, -άτων} **1.** τέλειο έργο, αξεπέραστο έργο τέχνης, ο *τελευταίος πίνακάς του ήταν το ~ του* || *η Έκτη Συμφωνία υπήρξε το ~ τού Τσαΐκόφσκι* ΣΥΝ αριστοτέχνημα ΑΝΤ τερατούργημα · **2.** οτιδήποτε φθάνει τα όρια τής τελειότητας γο *γλυκό που δοκιμάσαμε ήταν ~/* συν εξαίσιο **3.** (ως επιφο')ν.) υπέροχα, περίφημα: *Θα μαζευτούν ό/.οι οι παλιοί* φίλοι'

[ΕΤΥΜ μεσν. < *άριστουργώ* < *άριστος* + *-ουργώ* < *εργον]* **αριστουργηματικός,** -ή, -ό [1886] αυτός που χαρακτηρίζεται από τον ύψιστο βαθμό αρτιότητας (συνήθ. καλλιτεχνικής) και προκαλεί άριστη εντύπωση και θαυμασμό: ~ *ταινία / πίνακας / ποιητική σύνθεση* ΙΙ το *κοινό ενθουσιάστηκε από το ~ παίξιμο τού πιανίστα* || ~ *έργα τέχνης* |] *είναι ~ η απόδοση των λεπτομερειών* στο *τελευταίο του μυθιστόρημα* ΣΥΝ εξαίσιος -- - **αριστουργηματικά** επίρρ., **σριστουργηματικότητα** (η), **αριστούχος,** -ος (λαϊκ. -α). -ο [1892] αυτός που βαθμολογήθηκε με άριστα (βλλ.): ~ *μαθητής / φοιτητής / πτυχιούχος / διδάκτωρ* ΣΥΝ αριστοβάθμιος.

Αριστοφάνης (ο) {-η κ. *-ους}* **1.** κορυφαίος αρχαίος Αθηναίος κωμωδιογράφος (445-385 π.Χ.) **2.** ο *Βυζάντιος* Αλεξανδρινός γραμματικός (250-180 π.Χ), διευθυντής τής Βιβλιοθήκης τής Αλεξανδρείας

3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ. «ο έχων άριστη όψη, εμφάνιση», < *άριστος* + *-φάνης* < θ *φαν-*, πβ αόρ β' *έ-φάν-ην, ρ φαίνομαι]* **αρίστοφανικος,** -ή, -ό [1813] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Αριστοφάνη: - *κωμωδίες / σκώμμα* 2. αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά τού ύφους των κωμωδιών τού Αριστοφάνη· συχνά χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει την αθρόστομη σάτιρα. Επίσης (λόγ.) **αριστοφάνειος,** -α. -ο [μτγν.] **αρίφνητας,** -η. -ο (λαϊκότ.) αυτός που δεν μπορεί να μετρηθεί · ~ *πλούτη* ΣΥΝ αμέτρητος, αναρίθμητος

[ΕΤΥΜ μεσν < *αριθμητός* (με τροπή τού *~θμ-* σε *-φν-*), όπου το *ά-* και ο αναβιβασμός τού τόνου θεωρήθηκαν στερητικά]

Αρίων (ο) {Αρί-ωνος κ -ονος, -ωνα κ. -ονα} **1.** αρχαίος 'Ελληνας λυρικός ποιητής, άκμασε στην Κόρινθο την εποχή τού Περίανδρου πρώτος συνέθεσε διθύραμβο και παρουσίασε χορό **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Αρίωνας** κ. **Αρίονας.**

[F.ΤΥΜ αρχ. κύρ. όν. < **Άρί-ιων*< *άρία* «φελλόδρυς» (δωρ. τ. που μαρ- τυρείται ως μτγν)].

Αρκόδι (το) {Αρκαδίου} μονή στην Κρήτη κοντά στο Ρέθυμνο γνωστή από το ολοκαύτωμα των Ελλήνων υπερασπιστών της (1866), προκειμένου να μην παραδοθεί στους Τούρκους.

[ΕΤΥΜ μεσν τοπωνύμιο, που πιθ. οφείλεται σε κάποιον μοναχό [1]*Αρκά- διο* (Ίδιος αι.)].

Αρκαδία (η) **1.** περιοχή και νομός τής Κ. Πελοποννήσου με πρωτεύουσα την Τρίπολη **2.** η παραπάνω περιοχή στην αρχαιότητα ως καλλιτεχνικό σύμβολο τής βουκολικής απλότητας, τής ευτυχίας, τής αμεριμνησίας και τού έρωτα κοντά στη φύση (γενικότ) ειδυλλιακός τόπος και ατμόσφαιρα *για να δείξουν την ανυπέρβλητη ευτυχία, πολλοί καλλιτέχνες χρησιμοποιούσαν την έκφραση «έζησα κι εγώ στην Αρκαδία»* (βλ. κ λ. *αρκαδισμός).* — **Αρκάς** (ο) (βλ.λ.), **αρκαδικός,**-ή.-ό Ιαρχ.].

[ΕΤΥΜ αρχ. < :*Αρκάς, -άδος.* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. *άρκτος*]

αρκαδισμός (ο) καλλιτεχνικό κίνημα που είχε ως σημείο αναφοράς την Αρκαδία (βλ.λ., σημ. 2) και το οποίο στη λογοτεχνία επεδίωξε τη φυσική απλότητα τού ύφους, έχοντας ως βάση την ελληνική και ρωμαϊκή βουκολική ποίηση, λειτούργησε δε ως αντίδραση στο περίπλοκο , παραφορτωμένο και επιτηδευμένο ύφος τού μπαρόκ (βλ.λ.). **αρκαντάσης** (ο) -+καρντάσης

Αρκάς (ο) [αρχ.] {Αρκάδ-ος, -α} πρόσωπο που κατάγεται από την Αρκαδία.

αρκεβούζιο (το) Ιαρκεβουζί-ου | -ων} (παλαιότ.) το πρώτο φορητό πυροβόλο όπλο (εφευρέθηκε τον 15ο αι.), που εκτελούσε βολή στηριγμένο στον ώμο τού πυροβολητή. Επίσης κ αρκιμπούζι κ. αρκο- **μπούζι**

[ΠΙΧΜ < ιταλ archibugio / archibuso (πβ. μεσν. *άρκομπούζι)* < παλ. γαλλ. hacquebuche < ολλ. kaakbus < μέσ γερμ. hakebiisch «όπλο με γάντζο»)

άρκεσα ρ **-♦**αρκώ

αρκετά επίρρ. [μεσν j **1.** σε επάρκεια, σε ικανοποιητικό βαθμό: *δούλεψα -, ήρθε ο καιρός να αποσυρθώ* || *είναι ~ εργατικός και έξυπνος*

• 2. (ως επιφών δυσαρέσκειας) φτάνει, ώς εδώ. ώς εδώ και μη παρέ- κει: ***Δεν θέλω ν' ακούσω τίποτε περισσότερο!***

αρκετό - πολύ. Το **αρκετά** στη διαβάθμιση των ποσοτικών χαρακτηρισμών βρίσκεται πιο πάνω από το **λίγο** / **κάπως** και πιο κάτω από το **πολύ** *Είναι λίγο / κάπως εργατικός - Είναι αρκετά / αρκούντως εργατικός - Είναι πολύ εργατικός - Ήλθε λίγο νωρίς ~ Ήλθε αρκετά νωρίς - Ήλθε πολύ νωρίς* Το **αρκετά** σημαίνει «σε ικανοποιητικό βαθμό, επαρκώς, όσο χρειάζεται», ωστόσο υπολείπεται από το **πολύ** Έτσι. δεν είναι και τόσο κολακευτικό ή ευγενικό να πούμε *«Ιιεράσαμε αρκετά ωραία απόψε στο σπίτι σας»! θα* πούμε -αν το εννοούμε- *«Ιιεράσαμε πολύ ωραία».* Ούτε είναι κολακευτικό και καλό να πούμε για κάποιον *«Είναι αρκετά έξυπνος»* ή *«αρκετά προσεκτικός»,* που θα σήμαινε «όσο απαιτείται, όσο χρειάζεται, στα συνήθη μέτρα», δηλ τίποτε το εξαιρετικό! Το ίδιο και σε φράσεις όπως *«Είσαι αρκετά έξυπνος ώστε να καταλάβεις.. »,* που υπονοεί ότι «όση (όχι και πολλή!) εξυπνάδα χρειάζεται για να καταλάβεις, τη διαθέτεις. ». *υπερβο?Λκά*

αρκετός, -ή, -ό **1.** αυτός που υπάρχει σε επάρκεια, που ικανοποιεί μια ανάγκη: *διαθέτει ~ χρήματα* ΣΥΝ επαρκής ΑΝΤ ανεπαρκής, ελλιπής 2. περισσότερος από το κανονικό, αλλά όχι σε υπερβολικό βαθμό: *διαθέτει ~ χαρίσματα* |[*έχω ~ προβλήματα, δεν θέλω άλλα*[1] — (υποκ.) **σρκετούτσικος,** -η. -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ *εμετός* [ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *άρκώ].* **άρκο** επίρρ ΜΟΥΣ τρόπος παιξίματος των εγχόρδων οργάνων με το δοξάρι και όχι με τα δάχτυλα· *τα βιολοντσέλα παίζουν* ~ ΑΝΤ. πιτσικάτο.

[ΕΤΥΜ < ιταλ. areo «δοξάρι» < λατ arcus «τόξο»].

Αρκοί (οι) νησί των Δωδεκανήσων Β των Λειψών, **αρκοσόλιο** (το) Ιαρκοσολί-ου] -ων} ΑΡΧΙΙ -ΑΡΧΑΙΟΛ αψιδωτός χριστιανικός τάφος που λαξευόταν στα τοιχώματα των κατακομβών σε μορφή λάρνακας

[ΕΤΥΜ < μτγν *άρκοσόλιον* < λατ. arcus «τόξο» + solium «θρόνος - σαρκοφάγος»].

αρκαύδα (η) (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ. ζώο) **1.** μεγαλόσωμο παμφάγο θηλαστικό, δασύτριχο, με μεγάλο κεφάλι και μικρά άκρα, μεγάλα νύχια και πολύ μικρή ουρά, που μπορεί να στέκεται και να κινείται ακόμη και όρθιο: *λευκή / γκρίζα* ~ || *τριχωτός σαν* ~ ΣΥΝ (λόγ.) άρκτος ΦΡ (α) *πολική αρκούδα* βλ λ. *πολικός* (β) (καθημ.) *το ξύλο τής αρκούδας* άγριος ξυλοδαρμός· *συναντήθηκαν οι οπαδοί των δύο ομάδων κι έπεσε* ~ (γ) (καθημ.) **το** *γέλιο τής αρκούδας* πολύ γέλιο *αν πιάσει η φάρσα, θα πέσει* ~ 2. (συνεκδ.) η γούνα τής αρκούδας · 3. (μτφ.) η Ρωσία *«η ~ ξαναμπαίνει στο πο?.ιτικό παιχνίδι στα Βαλκάνια»* (εφημ.) ([*«η - βροχάται ακόμη»* (εφημ.). — **σρκου- δήσιος,** -ια, -ιο.

[ΕΤΥΜ μεσν. < *αρκούδι ου,* υποκ. τού μτγν. *άρκος*< αρχ. *άρκτος (ή),* με απλοποίηση τού συμπλέγματος *-κτ-* και πιθ παρετυμολογική επίδραση τού ρ. *άρκώ].*

αρκουδάκι (το) {χωρ. γεν.) **1.** η μικρή αρκούδα **2.** παιδικό λούτρινο παιχνίδι, ομοίωμα μικρής αρκούδας, *αγόρασε για την κόρη της ένα* ~. **αρκούδι** (το) [μεσν.] [αρκουδ-ιού] -ιών} (υποκ.) το αρκουδάκι ΦΡ (παροιμ) *νηστικό αρκούδι δεν χορεύει* όποιος πεινά δεν μπορεί να δουλέψει.

αρκουδιάρης (ο) {αρκουδιάρηδες}, **αρκουδιάρα** (η) πλανόδιος (συχνά τσιγγάνος) που εκγυμνάζει αρκούδες, ώστε να μιμούνται χορευτικές κινήσεις και τις παρουσιάζει σε δημόσιο θέαμα χτυπώντας ο ίδιος ένα ντέφι ή τύμπανο Επίσης **αρκουδιάρισσα** (η) {χωρ. γεν πληθ}. — **αρκουδιάρικος,**-η,-ο.

[ΕΤΥΜ < *αρκούδα* + παραγ επίθημα *-ιάρης).* **αρκαυδίζω** ρ. αμετβ. [μεσν.] {αρκούδισα} (για μωρό) περπατώ με τα τέσσερα, όπως τα αρκουδάκια πριν μπορέσουν να σταθούν όρθια στα πίσω τους πόδια: *έβλεπαν το μωρό να αρκουδίζει* ΣΥΝ. μπουσουλάω.

- **αρκούδισμα** (το), **αρκουδόβατος** (ο) αναρριχώμενο φυτό με λογχοειδή φύλλα και μικρούς κόκκινους καρπούς Επίσης **αρκουδόβατο** (το). **αρκουδόγυφτος** (ο) (λαϊκ) **1.** γύφτος αρκουδιάρης (βλλ.) **2.** (μειωτ.) άνθρωπος άξεστος με βρόμικη εμφάνιση **αρκούδος** (ο) **1.** αρσενική αρκούδα **2.** μεγάλου μεγέθους λούτρινο παιδικό παιχνίδι, ομοίωμα αρκούδας, **αρκουδαπούρναρο** (το) αειθαλές μικρό δέντρο τού δάσους, με οδοντωτά και αγκαθωτά φύλλα και μικρούς στρογγυλούς καρπούς κόκκινου χρώματος, **αρκουδοτόμαρα** (το) το τομάρι τής αρκούδας, **αρκούντως** επίρρ (λόγ.) αρκετά, ικανοποιητικά, όσο πρέπει, *είναι ~ επιμ/.ής* ΣΥΝ επαρκώς, ικανοποιητικά, ικανώς.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άρκεόντως* < *άρκώ]*

Αρκτική (η) η περιοχή γύρω από τον Βόρειο Πόλο, που καλύπτεται από πάγο και θεωρείται το τελευταίο όριο τής βλάστησης (βλ. κ. λ. *αρκτικός[2])*

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ξέν. όρ , πβ. αγγλ. Arctic < αρχ. *άρκτικος* < *άρκτος* «αρκούδα», από τον βόρειο αστερισμό τής Μεγάλης Άρκτου], **αρκτικόλεξο** (το) {-ου κ. -έξου | -ων κ. -έξων} η συντομογραφία που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα λέξεων λ.χ *Δ Ε.Η* (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού). *Ο.Τ.Ε.* (Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος) κ ά. ΣΥΝ ακρωνύμιο.

[ΕΙΥΜ < *αρκτικός[1]* + *λέξη]*

αρκτικόλεξο / ακρωνύμιο - βραχυγραφία / συντομογραφία. Οι ανάγκες εξοικονόμησης χώρου και χρόνου στον (έντυπο ή ηλεκτρο-

νικό ιδίως) κρατικό λόγο οδήγησαν στην όλο και αυξανόμενη χρήση συντομογραφημένων λέξεων και επωνυμιών. 'Το φαινόμενο αυτό βρίσκεται διεθνώς σε έξαρση τα τελευταία χρόνια, με την επέκταση τής γραφειοκρατίας, τού πολιτικού και, ιδίως στην Ελλάδα, τού κομματικοσυνδικαλιστικού λόγου, τής γλώσσας των μέσων ενημέρωσης και των νέων σχηματισμών οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας, και κυρίως (για εμάς) τής γλωσσικής επικοινωνίας των χωρών τής Ευρο>παίκής Ένωσης. Γο νέο -και γλωσσικά κακόγουστο- στην Κλλάδα (και αλλού) είναι η χρήση των συντομογρα- φιών ή αρκτικολέξων ίος .. λέξεο>ν. προφέροντάς τις συγκεκομμένα με τα γράμματα που γράφονται! *«Το δου σου* (Δ.Σ = Διοικητικό Συμβούλιο) *τής γε σε* ε(ΓΣ Ε Ε. = Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος) και η *σίγμα έψιλον (Σ* Ε = Συντονιστική Επιτροπή) *των εργαζομένων στη δε η (Λ* Ε.Η. = Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού) *αποφάσισαν* » Το γλωσσικό χαρακτηριστικό τέτοιων χρήσεων είναι «η γραπτότητα τού προφορικού λόγου», η προφορά των συντο- μογραφιών ή ακρο>νυμίων με τα γράμματα που τις δηλώνουν στον γραπτό λόγο και όχι με την πραγματική λεξική ονομασία τους' Το ίδιο και όταν ακούμε ο *κάππα θήτα* Λημαράς (= Κ.Θ Δημαράς), ο *ιώτα μι* Παναγιωτόπουλος (= Ι Μ. Παναγιωτόπουλος)!

Π γραπτή συντομευμένη ή βραχυγραφημένη δήλωση των λέξεων και κυρίων ονομάτων μιας γλώσσας γίνεται διττά (α) Με τη συ- γκεκομμένη γραφή τής λέξης, π.χ. *αγγλ.(ικός), αρχ.(αίος), συ- νών(υμο), νομ(ικός), ομηρ(ικός), βλ.(έπε). κ.λπ* (= και λοιπά). *δη?^.(αδή). κυρ.(ίως), πβ* (= παράβαλε) Αυτός ο τρόπος ονομάζεται συντομογρσφίσ ή βραχυγραφία, (β) Με τη χρήση των αρκτικών γραμμάτο>ν ή των «άκρων», των ακρινών στοιχείων τής λέξης ή τής φράσης (κυριο)νυμίου, επωνυμίας κ ά): π.χ. = π(αραδείγματος) χ(ά- ριν), κ.τ.ό. = κ(αι) τ(α) ό(μοια). κ.(ύριος), λ.(έξη), Δ.Σ. = Δ(ιοικητικό) Σ(υμβούλιο) ή Δ(ιπλωματικό) Σ(ώμα). Ο.Η.Ε. = Ο(ργανισμός) Ηνωμένων) Ε(θνών), Ο.Τ.Ε. = Ο(ργανισμός) Τ(ηλεπικοινωνιών) Ε(λλά- δος), Μ.Μ.Ε. = Μ(έσα) Μ(αζικής) Ε(νημέρωσης) Αυτά χαρακτηρίζονται ως αρκτικόλεξα ή (σύμφωνα με μια διάκριση προκειμένου για σχηματισμούς από τα άκρα λέξεων, λ.χ. ΠΡΟ.ΠΟ.) ακρωνύμια (παρά το γεγονός ότι μια τέτοια διάκριση δεν αντιμετωπίζει σχηματισμούς, όπως ΓΕ.ΕΘ.Α., ΠΑ.ΣΟ Κ. κά.) Είναι προφανές ότι τα *αρκτικόλεξα / ακρωνύμια* αποτελούν συντομογραφίες, που δηλώνονται μόνο με τα αρχικά *(αρκτικά* ή *άκρα)* γράμματα Τα όρια δηλ. ανάμεσα στη συντομογραφία και στο ακρωνύμιο δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτα Τέλος, είναι δυνατόν ένα ακρωνύμιο να εξελιχθεί σταδιακά σε λέξη. όταν ξεχαστεί (ή δεν είναι γνωστή) η ακρωνυ- μική της προέλευση· π.χ *ραντάρ* < αγγλ. radar < Ra(dio) D(etection) a(nd) R(anging), *? ·>έιζερ* < αγγλ laser < L(ight) A(mplification) (by) S(timulated) E(mission) (of) R(adiation).

αρκτικός¹, -ή. -ό **1.** αυτός με τον οποίο αρχίζει κάτι, αυτός που βρίσκεται στην αρχή· ~ *φωνήεν ι φθόγγος* συν αρχικός 2. γλωςς ***αρκτικοί χρόνοι*** (τού ρήματος) παλαιότερος μορφολογικός χαρακτηρισμός τού ενεστώτα, μέλλοντα και παρακειμένου, από τους οποίους θεο)- ρήθηκε ότι προέρχονται οι παράγο)γοι ιστορικοί χρόνοι (παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος). ςχολιο λ. *προκαταρκτικός.*

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ *άρχομαι* «αρχίζω»], αρκτικός , -ή, -ό γεωγρ. αυτός που σχετίζεται με την Αρκτο (σημ. 2), τον βορρά: ~ *κ/άμα / λαοί* (Εσκιμώοι, Λάπωνες) / *αλεπού ί νησιά** ΦΡ (α) ***αρκτική ζώνη*** το τμήμα τής γήινης ή τής ουράνιας σφαίρας γύρω από τον Βόρειο Ι Ιόλο αν γ ανταρκτική ζώνη (β) ***αρκτικός κύκλος*** *ο* γεωγραφικός κύκλος που διαχωρίζει την αρκτική ζώνη από την εύκρατη συν πολικός κύκλος ΑΝΤ ανταρκτικός, νότιος, μεσημβρινός — αρκτικά επίρρ.

[εγυμ αρχ. < *άρκτος].*

Αρκτικός Ωκεανός (ο) ο μικρότερος από τους πέντε ωκεανούς τής Γης, που βρέχει τις ακτές τής Σιβηρίας, τής Β Αλάσκας, τού Β. Καναδά και τής Γροιλανδίας, καλύπτεται από πάγους και μέσα σε αυτόν βρίσκεται ο Βόρειος Πόλος τής Γης· αλλιώς *Βόρειος Παγωμένος Ωκεανός*

(ΕΙΥΜ Αντιδάν., < αγγλ. Arctic < αρχ. *αρκτικός⁷* (βλ.λ.)]. άρκτος (η) 1. (αρχαιοπρ) η αρκούδα · 2. ***Άρκτος*** (η) ο Βορράς και συνεκδ ο Βόρειος Πόλος 3. αςγρον (α) ***Μεγάλη Άρκτος*** αειφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου είναι εύκολα αναγνωρίσιμη από τα επτά φωτεινά αστέρια που την απαρτίζουν (τα τέσσερα πρώτα σχηματίζουν το σώμα τής άρκτου και τα τρία τελευταία την ουρά της (β) ***Μικρή Άρκτος*** σημαντικός αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου· ο τελευταίος αστέρας (Πολικός Αστέρας) τής ουράς της χρησιμεύει για τον εντοπισμό τού βορρά, επειδή ο Βόρειος ΓΙόλος τού ουρανού βρίσκεται σήμερα πολύ κοντά του

[εγυμ αρχ. < Ι.Ε. *rksos «καταστροφέας (ενν. κυψελών με μέλι)», πβ. σανσκρ raksas- «καταστροφή, πληγή», λατ ursus «αρκούδα» (> γαλλ ours, ιταλ. orso. ισπ. oso κ ά). Χαρακτηριστική είναι η σημ. άλλων ΙΕ. λ για το ζώο, π χ. αρχ. σλαβ. medvedl «μελιφάγος», από όπου ρωσ. medved «αρκούδα», σερβοκρ. medvjed κά., ενώ αρχ. γερμ. bero «καφέ χρώμα», από όπου αγγλ bear, γερμ Bar, σουηδ bjorn κ ά., όλα με τη σημ «αρκούδα». Στην επιστημονική ορολογία η λ χρησιμοποιή- θηκε ήδη από την Αρχ στην ονομασία των αστερισμών *Μεγά/^η Άρκτος* (Ursa Major) και *Μικρή Άρκτος* (Ursa Minor), παρότι το σχήμα τουα δεν μοιάζει πολύ με αρκούδα]

Αρκτουρος (ο) ένα από τα λαμπρότερα αστέρια, χρώματος πορτοκαλί, που βρίσκεται στην προέκταση τής ουράς τής Μεγάλης Αρκτου (βλ κ λ *άρκτος)*

[ετυμ < αρχ. *Άρκτοϋρος* < *άρκτος* + *-ορος* < **ορος ί ούρος* «επιτηρητής, επόπτης», πβ *όρομαι / όρούω* «επιστατώ, επιτηρώ», παράλλ

τύπος τού ρ *όρώ* «βλέπο>» Στη διεθνή επιστημ. ορολογία ο αστέρας αποκαλείται Arcturus Η σύνδεση τού β' συνθ με τη λ. *ουρά,* ώστε η λ. να σημαίνει τον αστέρα που βρίσκεται στην ουρά τής Μεγάλης Αρκτου, οφείλεται σε παρετυμολογία], **αρκώ** ρ αμετβ. {αρκείς . | άρκεσ-α (λόγ ήρκεσα), -τηκα} **1.** είμαι σε επάρκεια, είμαι αρκετός για την ικανοποίηση μιας ανάγκης *τα χρήματα αυτά μου αρκούν για να ζήσω* | | *άρκεσε μια κουβέντα του, για να με εξυπηρετήσουν* ΣΥΝ φθάνω 2. (τριτοπρόσ. ***αρκεί)*** (α) είναι αρκετό, φθάνει, δεν χρειάζεται άλλο: *ευχαριστώ* (β) συχνά αποτρεπτικά (προς κάποιον), για να μη συνεχίσει αυτό που κάνει ή λέει (φανερώνει ενόχληση, αγανάκτηση): *~! Ούτε λέξη παραπάνω!* συν αρκετά 3. (μεσοπαθ. ***αρκούμαη*** είμαι ικανοποιημένος με κάτι: ~ *στα λίγα. δεν χρειάζομαι πολλά* ■'*' ςχολιο λ - *εσα. τελώ.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *αρκώ (-έω),* αρχική σημ. «αποκρούω, προφυλάσσω», <

Ι Ε. *ark- «διασφαλίζω, προφυλάσσω», λατ. arx «ακρόπολη, φρούριο», exercitus «στράτευμα», γαλλ. arche «κιβωτός», αγγλ exercise «ασκώ» κ.ά. Από τις σημ «προφυλάσσω». «αποκρούω» (Όμηρος), η λ. *αρκώ* δήλωσε στους τραγικούς ποιητές και τη σημ «επαρκώ, φθάνω» και έκτοτε παρουσίασε μεγάλη επίδοση στη δημιουργία συνθέτων *(επαρκώ, δι-αρκώ* κ ά)]

αρκώ - άρκεαα / ήρκεσα: -εσα, όχι -ησα. Το αρκώ σχηματίζει το αοριστικό θέμα σε -εσ- / -εατ- (αρκέσω / άρκεσα / ήρκεσα - αρκε- στώ / αρκέστηκα κ ά) και όχι σε -ησ / -ηθ-, όπως τα περισσότερα ρήματα σε *-ώ* (πβ *αγαπώ - αγάπησα - αγαπήθηκα)* Όμοια σχήμα- j τίζονται μερικά ρ. σε *-ώ* που το θέμα τους λήγει σε υγρό σύμφωνο *(λ / ρ)* ή έρρινο *(μ / ν) τελώ - τέλεσα - τελέστηκε, καλώ - κάλεσα*

- *καλέστηκα, φορώ - φόρεσα - φορέθηκε, μπορο) - μπόρεσα, χωρώ*
- *χώρεσα* (αλλά *αποχώρησα¹.), -αιρώ (δι- / εξ- / αφ- / αιρώ...). -αί- ρεσα, -αιρέθηκα, πονώ πόνεσα* κ.ά

αρλεκίνος (ο) **1.** ο βασικός τύπος τού κατεργάρη τής παλιάς ιταλικής κωμωδίας 2. (στις Αποκριές) αυτός που έχει μεταμφιεστεί με πολύχρωμη αμφίεση, όπως τού αρλεκίνου 3. (μτφ.) αυτός που έχει αλλοπρόσαλλο χαρακτήρα.

(ετυμ < ιταλ arlecchino < παλ γαλλ hellequin «στοιχειό, κακοποιό πνεύμα» < μέσ. αγγλ. *Herle King, ονομασία γερμανικής θεότητας. Η σημ. «γελωτοποιός» οφείλεται στον γελωτοποιό ιταλικού θιάσου τού 16ου αι. ο οποίος παρουσίασε στο Παρίσι τον ρόλο του με τη μορφή τού κακού πνεύματος hellequin διακωμωδώντας το], **αρλούμπα** (η) |χωρ γεν πληθ ί ανόητη κουβέντα, λόγος ρηχός, κενός νοήματος· (συνήθ. στον πληθ.): *είπε μια ~ ' \\ μη λες αρλούμπες* ΣΥΝ σαχλαμάρα, βλακεία ^ ςχολιο λ. *αερολογίες, ανόητος.*

[ετυμ Αβεβ. ετύμου, πιθ. < **αμπούρ?.α* (με αναγραμματισμό) < ιταλ burla «αστείο» ή από ιταλ φρ. alia burla «στα αστεία»] **αρλούμπας** (ο) (οικ) πρόσωπο που λέει αρλούμπες συν σαχλαμά- ρας

αρμ επιφών.· στο τέλος στρατιωτικών παραγγελμάτων για την εκτέλεση ειδικών ασκήσεων με όπλο: *επ' ώμου, ~!* (φέρτε το όπλο στον ώμο) |] *παρουσιάστε. ~!* (προτάξτε το όπλο με επίσημο τρόπο) || *παρά πόδα,* (τοποθετήστε το όπλο δίπλα στο πόδι)

[εγυμ < γαλλ. arme «όπλο» (στη φρ. pr6sentez armes' «παρουσιάστε όπλα») < λατ arma «όπλα»| άρμα (το) {άρμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. (στην αρχαιότητα) ακάλυπτο όχημα δίτροχο ή τετράτροχο, που το έσερναν άλογα, *δρεπανηφόρο* ~ ΦΡ (μτφ) (α) ***προσδένομαι στο άρμα (κάποιου)*** εξαρτώμαι από (κάποιον): *η κυβέρνηση είχε προσδεθεί στο άρμα τής πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων* (β) ***άρμα Θέσπιδος*** θίασος που περιοδεύει (από την εσφαλμένη πληροφορία ότι ο τραγωδός Θέσπις παρουσίαζε τα έργα του πάνω σε άρμα) 2. το τεθωρακισμένο στρατιωτικό όχημα που κινείται με ερπύστριες και το οποίο διαθέτει πυροβόλο όπλο πάνω σε περιστρεφόμενο πυργίσκο; *παρελαύνουν τα ~ μάχης* συν. τανκς · 3. μεγάλο όχημα κατάλληλα στολισμένο για εορταστικές παρελάσεις: *στο καρναβάλι τής Πάτρας παρέλασαν προπότυπα άρματα.* - αρ- ματικός, -ή, -ό [1845]. ςχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ < αρχ. *άρμα* < Ι.Ε *ar- «συνδέω, συναρμόζω», πβ. λατ arma (πληθ.) «όπλα», articulus «άρθρωση», γαλλ armee «στρατιά», αγγλ. arm «όπλο, μπράτσο», γερμ. Arm «μπράτσο» κ.ά. Ομόρρ *άρ-μός, άρμόζω, άρμονία.* αρχ. *άρ-αρ-ίσκω* «συνάπτω» κ.ά Η δασύτητα τής λ. *άρμα* πιθ. οφείλεται σε επίθημα - smn, *ar-smn > sar-mn (μετάθεση δασύτητας) > *harmn > *άρμα*

άρμα - άρματα - αρματολός. Και οι τρεις λέξεις ανάγονται στην ίδια Ι.Ε ρίζα *ar-, που σήμαινε «συνδέω, συναρμόζω», ρίζα που σώζεται στα *αρμός, αρμόζω, αρμονία* κ ά Στην ίδια ρίζα ανάγεται το αρχ *άρμα* (με υστερογενή δασύτητα), συνήθ σε πληθ (Ομηρος) με τις σημ «πολεμικό όχημα» (πβ σημερινά «άρματα μάχης») και «αγωνιστικό όχημα». Αρχική σημ. πιθ. «(όχημα) συναρμοσμένο με άλογα» πβ κ *άμαξα* «μεταφορικό όχημα» (< *άμα* + *άξων).* «(όχημα) σε έναν άξονα, τροχοί συναρμοσμένοι σε έναν άξονα». Σε αντίθεση προς το αρχ. *άρμα* (με δασεία), το νεότ. (σε πληθ.) ***αρμα- τα*** (με ψιλή) είναι δάνειο (μεσν.), αναγόμενο στο λατ arma «όπλα» (επίσης από τη ρίζα ar-). Αυτός που μαζεύει (και ασχολείται με) άρματα, ο **αρματολόγος.* έδωσε το επίσης νεότ. αρματολός, ενώ ο Γ. Χατζιδάκις πίστευε πο>ς και από τη σημασία του το *αρματο/^ός («αρματολοί και κ?Λφτες»)* συνδεόταν με το *αμαρτωλός* (αμαρτία) σε συμφυρμό με τα *άρματα άρματα* + *αμαρτωλός* > *αρματολός* (ή *αρματωλός.* όπως γράφτηκε γι' αυτό τον λόγο παλαιότερα). Ωστόσο, η α' ετυμολογία (και η γραφή *αρματολός)* έχει επικρατήσει

Αρμαγεδ(δ)ών (ο) J-ος, -α} **1.** Κ.Δ. ο τόπος στον οποίο, όπως αναφέ- ρεται στην *Αποκάλυψη* τού Ιωάννη, θα συντριβούν οι εχθρικές προς τον Θεό δυνάμεις στη συντέλεια τού κόσμου 2. (μετωνυμ) καταστροφική μάχη, ©ονική σύγκρουση, σφαγή, αιματοχυσία im ΥΜ < μτγν *Άρμαγεδ(δ)ών* < εβρ Har-Magedon «βουνό τής Μεγιδ- δώ». Η λ απαντά μία και μοναδική φορά στην Κ Δ , δηλώνοντας τη μάχη μεταξύ τού Θεού και των «βασιλέων τής Γης» κατά τη συντέλεια τού κόσμου *(Αποκάλ.* 16, 14 και 16). Η σημ. ^ολοκληρωτικός πόλεμος, καταστροφή», με την οποία επίσης χρησιμοποιείται σήμερα η λ., οφείλεται στις φονικές μάχες που είχαν λάβει χώρα στην περιοχή τής αρχ Μεγιδδο), μερικές από τις οποίες καταγράφονται στην Π.Δ J. **αρμάδα** (η) ο μεγάλος πολεμικός στόλος *απέχλευσε η τουρκική ~ από τον Βόσπορο*.

1Β7ΥΜ < βεν. armada «στόλος» ή < ισπ. armada < μτγν. λατ. armata, θηλ. τού armatus «οπλισμένος» < armare < arma (πληθ.) «όπλα»], αρμαθιά (η) (λαϊκ.) το σύνολο όμοιων πραγμάτων που έχουν περα- στεί από σπάγκο ή σύρμα: *κρατούσε μια ~ κλειδιά | | μας πρόσφερε μια ~ σύκα.* Ηπίσης **αρμάθα.** (ετυμ < μεσν *άρμάθι (τό)* < μτγν. ορμάθιον, υποκ τού αρχ. *ορμαθός* (βλλ.)ί **αρμαθιάζω** ρ μετβ. Ιμεσν.^ 1αρμάθιασ-α, -τηκα, -μένος} κάνω αρμαθιά με όμοια πράγματα. – **αρμάθιασμα** (το), **αρμακάς** (ο) (διαλεκτ) σωρό^ από πέτρες.

(ετυμ < μτγν *ερμαξ, -ακος (η)* (με αφομοίωση και αλλαγή γένους) < αρχ. *ερμα* (βλ λ.)] **αρμάρι** (το) - * ερμάριο

άρματα (τα) (αρμάτων) το σύνολο τού οπλισμού, τα όπλα: *«για να ζωστούμε τ' ~ και τα χρυσά τσαπράζια»* (Κ Κρυστάλλης) |j *στ' άρματα. στ' άρματα!* (στα όπλα!) · φρ ***ρίχνω τ' άρματα*** παραδίδομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *άρμα, ομόηχα* [ετυμ. μεσν. < λατ arma «όπλα»!. **αρματαγωγός,** -ός, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που μεταφέρει άρματα (μάχης) **2.** ***αρματαγωγό*** (το) το πολεμικό πλοίο που έχει κατασκευαστεί ειδικά για τη μεταφορά και αποβίβαση αρμάτων μάχης και γενικότ. στρατιωτικού υλικού και δυνάμεων.

Ιετυμ < *άρματα* + '*αγωγός* < *άγω]* **αρματηλάτης** (ο) (αρματηλατών) πρόσωπο που οδηγεί άρμα (βλ.λ . σημ Ι.) ΣΥΝ ηνίοχος - **αρματηλασία** (η) [αρχ.].

[ΕΓΥΜ < αρχ. *άρματηλάτης*< *άρμα,* -ατος, + *-ηλάτης* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ρ *ελαύνω,* πβ *στρατ-ηλάτης, ιχνηλάτης* κ ά-Ι

αρματοδρομία (η) Ιμτγν.] [αρματοδρομιών} **I.o** αγώνας δρόμου μεταξύ αρμάτων (δημοφιλής στην αρχαία Ελλάδα, τη Ρώμη και στο Βυζάντιο) · 2. η παρέλαση εορταστικών αρμάτων (βλ.λ., σημ. 3): *λαμπρή είναι κάθε χρόνο η ~ στο καρναβάλι τής Πάτρας.* – **αρματο- δρόμος** (ο) [μτγν].

αρματολίκι (το) (αρματολικ-ιού j -ιών) ιστ. (στην Τουρκοκρατία) **1.** περιοχή υπό τον έλεγχο αρματολών: *οι Τούρκοι διαίρεσαν την* Ελλάδα *σε αρματολίκια Η το ~ των Αγράφων 2.* (περιληπτ) το σύνολο των αρματολών 3. (συνεκδ) το αξίωμα τού αρματολού.

(εγυμ < *αρματν/.ός* + *-λίκι (βλ.λ*)]. **αρματαλισμάς** (ο) ιιι (στην Τουρκοκρατία) το σύστημα προστασίας διαφόρων περιοχών από τους κλέφτες και γενικότ. τής τήρησης τής τάξεως από ένοπλα σώματα αρματολών (βλ.λ). **αρματολός** (ο) (παλαιότ ορθ *αρματωλός)* ιστ (στην Τουρκοκρατία) ένοπλος χριστιανός, που δεν ανήκε στον τακτικό στρατό, αλλά σε ειδικό σώμα, το οποίο είχε υπό την εποπτεία του ορισμένη περιοχή (αρματολίκι). κυρ για την προστασία της από τους ληστές, τους γνωστούς *κλέφτες* (πβ. λ. *κλέφτης)* ** σχολιο λ *άρμα, παρώνυμο.*

[Πγυμ < **αρματο-λόγος* «ο ασχολούμενος με τα άρματα», με σίγηση τού ενδοφωνηεντικού -γ-, οπότε **αρματολός* > *αρματολός).* **αρματώνω** ρ. μετβ [μεσν [{αρμάτω-σα. -θηκα. -μένος} (λογοτ.) **1.** εφοδιάζω με πολεμικό \λνκό, εξοπλίζω, αρματώθηκε σαν *αστακός*

• 2. (λαϊκ.) (α) (για πλοίο) εξασφαλίζω τον εξαρτισμό ιστιοφόρου πλοίου (αρματωσιά) για ταξίδι *βάρκα θ' αρματώσω* αντ ξαρματώνω (β) (για δίχτυ) προσαρμόζω στο δίχτυ τα σχοινιά, μαζί με τους φελλούς και τα βαρίδια. - **αρμάτωμα** (το) (μεσν]. **αρματωσιά** (η) [μεσν] 1. ο οπλισμός ενόπλου · 2. ο εξαρτισμός ιστιοφόρου πλοίου, **αρμέ** επίθ (άκλ | τηχνολ ενισχυμένος. οπλισμένος · μόνο για το μπετόν (σκυρόδεμα) (βλ λ *μπετόν, σκυρόδεμα, οπλίζω).* (ΕΤΥΜ < γαλλ arme «οπλισμένος» < ρ armer < arme «όπλο» (< λατ. arma)]

αρμέγω ρ. μετβ Ιάρμε-ξα, -χτηκα, -γμένος} **1.** πιέζω με τα χέρια ή με μηχανικό σύστημα (στη βιομηχανική παραγωγή) τους μαστούς θηλυκού θηλαστικού (λ χ. αγελάδας) για την παραγωγή και συγκέντρωση γάλακτος 2. (καθημ.-μτφ.) αποσπώ (συνήθ. κατ' εξακολούθηση) χρήματα από κάποιον, μειώνω το εισόδημα (κάποιου) αφαιρώντας του συνεχώς ποσά: *τον βρήκε κορόιδο και τον άρμεξε* συν. ξεζουμίζω. – **άρμεγμα** (το).

[εγυμ. μεσν. < **άλμέγω* < αρχ *άμέλγω* (με αντιμετάθεση) < *ά-* προθεμ. + Ι.Ε. *melg- «εκμυζώ, σκουπίζω», πβ. σανσκρ. mars-mi «σκουπίζω», λατ. mulgere «αρμέγω», ρουμ. mulge, ιταλ, vnungere, αγγλ. milk «γάλα - αρμέγω», γερμ melken «αρμέγω» κ ά.[. **άρμενα** (τα) ♦ άρμενο

Αρμενία (η) **1.** ρρριοχή τής Εγγύς Ανατολής, που κατανέμεται γεωπολιτικά μεταξύ τής Τουρκίας, τού κράτους τής Αρμενίας και τού Ιράν 2. (αρμ. Hayastani Ilanrapetut' yun = Δημοκρατία τής Αρμενίας) κράτος Ν. τού Καυκάσου, πρώην Δημοκρατία της Ε.Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα το Εριβάν ή Ερεβάν, επίσημη γλώσσα την Αρμενική και νό μισμα το ντραμ. -- **Αρμένιος** κ (λαϊκ.) **Αρμένης** (ο), **Αρμενία** κ. **Αρμένισσα** (η), **αρμενιακός,** -ή, -ό (βλ.λ). **Αρμενικά** κ (λαϊκ.) **Αρμένικα** (τα)

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρμ. Aram, όνομα ενός από τους γενάρχες τής φυλής, που έζησε στις αρχές τής 2ης χιλιετίας π Χ. Στον προκάτοχό του Hayk / Haykan, ιδρυτή τής φυλής, οωείλεται η αρμ ονομασία Hayastan (< Hayka/an)]

αρμενιακός, -ή. -ό [μτγν] κ **αρμενικός** [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την Αρμενία ή τους Αρμενίους· ΦΡ *αρμένικη επίσκεψη Ι βίζι- τα* επίσκεψη που διαρκεί πάρα πολύ (προκαλώντας συχνά ενόχληση). Επίσης (λαϊκ.) **αρμένικος,** -η. -ο

αρμενιακός ή αρμενικός; Κανονικά τα επίθ από ονόματα με -ι-, όπως ***-ία* (Αρμενία)** ή ***-ιος* (Αρμένιος),** σχηματίζονται σε **-ακός: αρμενιακός** (πβ. ***ή/.ιος - ηλιακός, Πόντιος - ποντιακός*** (αλλά ***Ιίόντος - ποντικός], Πελοποννήσιϋς - πελοποννησιακός, οικία ~ οικιακός, κοιλία - κοιλιακός, αιτία - αιτιακός*** κοκ). Μαρτυρεί- ται ***αρχ. τύπος*** επιθέτου σε ***-κ~ος (αρμενικός),*** ανάλογος προς άλλα (κανονικά) επίθ σε ***-ικός (ελληνικός, αττικός***. ινδικός κ.ά.). Ο τ. **αρμέν-ικος** είναι νεότ από το **Αρμένης.** -*■ ***ακός***

αρμενίζω ρ αμετβ. {αρμένισα! 1. ταξιδεύω με ανοιχτά πανιά στο πέλαγος το *καράβι αρμένιζε στ'ανοιχτά* φρ (α) (παροιμ -ειρων) ***ή στραβός tiv'o γιαλός ή στραβά αρμενίζουμε*** για να δηλώσουμε *κως* για κάτι που δεν πάει καλά προφανώς φταίμε οι ίδιοι (και όχι το ίδιο το πράγμα) (β) (μτφ) **όπως τον *βρίσκω τον καιρό, έτσι τον αρμενίζω*** ανάλογα με τις περιστάσεις προσαρμόζω τη συμπεριφορά, τη στάση μου (γ) **εδώ *καράβια χάνονται, βαρκούλες αρμενίζουν*** βλ. λ *χάνω* **2.** (μτ<ο) γυρίζω, περιφέρομαι χωρίς σκοπό: *πού αρμενίζεις μέρα-νύχτα,* ΣΥΝ τριγυρνώ φρ ***πού αρμενίζει / τρέχει ο νους σου;*** πού τρέχει το μυαλό σου, τι σκέφτεσαι και έχεις απορροφηθεί; – **αρμένισμα** (το). [F.ΤΥΜ μτγν. < αρχ. *άρμενον*\ **αρμενικός,** -ή, -ό -+ αρμενιακός

αρμενιστης (ο) (λαϊκ.) ΝΑΥΓ ο ναυτικός που ασχολείται με τα άρμενα και γενικότ. με την αγκυροβόληση και όσα αφορούν στον πλου. **άρμενο** (το) (λαΐκ.) το πανί ιστιοφόρου πλοίου (συνήθ. στον πληθ.) τα πανιά και γενικότ ό,τι χρειάζεται ένα ιστιοφόρο πλοίο (ιστοί, σχοινιά, κεραίες, εξαρτήματα αγκυρών κ ά.) ΣΥΝ ξάρτια.

ΙΕΤΥΜ < αρχ. *άρμενα* (πληθ) από τη μτχ. παρακ *άρμενος* «συνδεδε- μένος, προσαρμοσμένος» τού ρ *άραρίσκω* «κατασκευάζω, συνδέω». Ομόρρ *άρθρο(ν), άρμα, άριΟμός* κά 1 **αρμεξιά** (η) κάθε κίνηση σύσφιξης των μαστών κατά το άρμεγμα για τη λήψη γάλακτος και συνεκδ η ποσότητα γάλακτος που παίρνουμε κάθε φορά που αρμέγουμε *με δέκα ~ είχε γεμίσει το καρδάρι γάλα.*

άρμη (η)* άλμη

αρμίδι κ. **αρμίθι** (το) {αρμιδ-ιού | -ιών} (λαΐκ) σύνεργο που χρησιμοποιείται από ψαράδες και ναυτικούς αποτελείται από λεπτό και πυκνοπλεγμένο σχοινί, στην άκρη τού οποίου σχηματίζεται κόμπος *από όπου* κρεμιούνται αγκίστρια ή βαρίδια· χρησιμοποιείται επίσης για να σύρονται πίσω του οι χονδρότεροι κάβοι των πλοίων για την πρόσδεσή τους κ ά. ΣΥΝ. (ι)βιλάι.

ΙΕΤΥΜ < *ορμίδι,* υποκ. τού αρχ. *δρμιά* < *όρμος*| . **αρμογή** (η) **1.** το σημείο στο οποίο συνταιριάζονται δύο αντικείμενα: μάλασε *η ~ τής πόρτας με το* κούφωμα ΣΥΝ αρμός 2. (συνεκδ) η σύνδεση. η συναρμολόγηση δύο ή περισσότερων στοιχείου *περίτεχνη ~ προτάσεων* ΣΥΝ συναρμογή, άρθρωση.

(ΕΙΥΜ. < μτγν. *αρμογή*< αρχ. *αρμόζω]*

Αρμόδιος (ο) (-ου κ. -ίου) **1.** αρχαίος Αθηναίος, ο οποίος μαζί με τον φίλο του Αριστογείτονα σκότωσε το 514 π Χ. τον Πεισιστρατίδη τύραννο Ίππαρχο γι* αυτό ονομάστηκαν «τυραννοκτόνοι» 2. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *ΑΑρμόδιος* < επίθ. *αρμόδιος* (βλ λ.)[**αρμόδιος,** -α. -ο **1.** αυτός που έχει δικαιοδοσία σε ένα θέμα, σε συγκεκριμένο τομέα. ~ *υπάλληλος / επιτροπή ί αρχή | | καθ'όλην ~ δικαστήριο* ΣΥΝ ειδικός **2.** ***αρμόδιοι*** (οι) Ιαρμοδί-ων, -ους} οι πολιτειακοί λειτουργοί που έχουν την ευθύνη λήψης αποφάσεων για τα ποικίλα κοινωνικά θέματα: *οι ~ κλείνουν τ' αφτιά τους στις εκκ/^ήσεις για ?νήψη μέτρων.* – **αρμοδίως** επίρρ. Ιμτγν.]

(ειυμ < αρχ *αρμόδιος* < *αρμόζω* (< **άρμόδ-]ω)).* **αρμοδιότητα** (η) Ιμεσν.] {αρμοδιοτήτων} **1.** η νόμιμη εξουσία που έχει κάποιος να εκτελεί ορισμένα καθήκοντα και να προβαίνει σε συγκεκριμένες πράξεις· *έχω ί παραχωρώ την ~ | | ξένη ~ | | (ένα θέμα) υπάγεται / εμπίπτει / ανήκει στην ~ (κάποιου)* [[*δεν είναι τής - μου* [[*εκτός τής ~ μου* συν δικαιοδοσία ΑΝΙ αναρμοδιότητα 2. (συνεκδ.) (α) το (συνήθ. προκαθορισμένο) σύνολο θεμάτων για τα οποία κάποιος είναι αρμόδιος λόγω τής θέσεως ή τής ειδικότητάς του *σφαίρα / κύκλος ί έκταση I περιοχή / πεδίο της ~ κάποιου* (β) (στον πληθ.) τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που έχει κανείς λόγω τής θέσης του σε ιεραρχική κλίμακα *συχνό είναι το φαινόμενο να παρατηρείται σύγχυση αρμοδιοτήτων ανάμεσα σε συναρμόδια υπουργεία | | σύγκρουση αρμοδιοτήτων \ \ έχουν περιοριστεί οι - τού προέδρου τής Δημοκρατίας || ενήργησε μέσα στο πλαίσιο των ~ του* συν καθήκοντα 3. ΝΟΜ (α) το ποσοστό δικαιοδοσίας που έχει κάθε δικαστήριο για την εκδίκαση διαφορών και υποθέσεων, το όριο μέσα στο οποίο κάθε δικαστήριο μπορεί να ασκήσει τις λειτουργίες του ως προς τη φύση τής εκδικαζόμενης υπόθεσης *(καθ' όλην ~),* ως προς τη σχέση εδαφικής περιοχής για την εκδίκαση υποθέσεως *(κατά τόπον ~)* και ως προς τον χρόνο *(κατά χρόνον ~)* ή ως προς τις ειδικές εξουσίες του *(κατά λειτουργίαν ~): το δικαστήριο δεν έχει ~ να εκδικάσει την υπόθεση* (β) (για διοικητικό όργανο) η προβλεπόμενη στον νόμο ικανότη

τα τού οργάνου αυτού να εκδίδει διοικητικές πράξεις ή να τελεί άλλες νομικές ή ακόμη και υλικές πράξεις (γ) ***δέσμια αρμοδιότητα*** η αρμοδιότητα που έχει κάποιο διοικητικό όργανο όταν, εφόσον διαπιστώσει ότι συντρέχουν οι προβλεπόμενες από τους κανόνες δικαίου πραγματικές ή νομικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή τους, είναι υποχρεωμένο να προχωρήσει στην έκδοση τής διοικητικής πράξης η οποία εμπεριέχει ατομική ρύθμιση με προκαθορισμένο από τους κανόνες αυτούς περιεχόμενο αντ διακριτική ευχέρεια **αρμόζω** ρ. μετβ {ήρμοσ-α, αρμόσ-τηκα, -μένος} **1.** συνταιριάζω, συναρμολογώ (δύο ή περισσότερα πράγματα) ΣΥΝ μοντάρω ·2. ταιριάζω (σε κάποιον), είμαι κατάλληλος γΓ αυτόν; *δεν σου αρμόζουν τέτοιοι φίλοι* 3. (το τριτοπρόσ. ***αρμόζει, αρμόζουν)*** είναι σύμφωνο με το σωστό και το πρέπον: <5εν *σου αρμόζει τέτοια συμπεριφορά || αυτές οι εκφράσεις δεν αρμόζουν σε κυρία* 4. (η μτχ. ***αρμόζων,*** *-ουσα.* -ον) αυτός που είναι σύμφωνος με το σωστό και το πρέπον: δεν *είναι αυτός ο αρμόζων τρόπος να διεκδικήσεις τα δικαιώματά σου.* – **άρμοση** (η) Ιμτγν] (σημ. 1).ε

[ειυμ. < αρχ *άρμόζω / άρμόττω.* Ο μορφολογικός σχηματισμός των παράλληλων αυτών τύπων δείχνει ότι πρόκειται για δύο διαφορετικά θέματα Επομένως, το *άρμόττω* < **άρμό-τάς* (πβ. μυκ a-mo-ta) < *αρμός,* ενώ το *άρμόζω* < **άρμόδ-]ω / άρμόγ-jo)* < *αρμός* Ομόρρ. *αρμοστής. άρμα, αρμονία* Βλ κ. *αρμός).*

αρμοκαλυπτρο (το) {αρμοκαλύπτρ-ου | -ων} πηχάκι από διάφορα υλικά, που χρησιμοποιείται στις κατασκευαστικές εργασίες για την κάλυψη των αρμών για διακοσμητικούς λόγους [ΕΤΥ.Μ, Από τού αγγλ. butt-strapj.

αρμολόγηση (η) [μτγν] {-ης κ -ήσεως J -ήσεις. -ήσεων} **1.** η συναρμολόγηση, η κατάλληλη τοποθέτηση και σύνδεση των εξαρτημάτων από τα οποία αποτελείται ένα σύστημα, μηχάνημα, όπλο κ.λπ , ώστε να σχηματίσουν την ολοκληρωμένη μορφή του: *οι στρατιώτες ασκούνταν στη λύση και την ~ των όπλων τους* ·2. η έγχυση πρόσθετου (αραιού) κονιάματος στους αρμούς μεταξύ των πλακών. Επίσης **αρμολόγημα** (το) (1889] (κυρ σημ 2). **αρμολογία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ } ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους επιμέρους στοιχεία, ώστε να αποτελέσουν ένα όλον: *η ~ των μαδεριών κατά την κατασκευή ενός σκάφους* **αρμολογώ** ρ μετβ {αρμολογείς... | αρμολόγ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. συνδέω επιμέρους στοιχεία έτσι, ώστε να αποτελέσουν ένα όλον συν. συναρμολογώ, μοντάρω ·2. γεμίζω με κονίαμα τους αρμούς τοιχοποιίας ή πλακών

[ετυμ < μτγν. *αρμολογώ (-έω)* < *άρμός* + *-λογώ* < *λόγος].*

Αρμονία (η) ΜΥΘΟΛ κόρη τού Άρη και τής Αφροδίτης, σύζυγος τού Κάδμου. [ετυμ αρχ. κύρ όν. < *αρμονία* (βλ.λ.)]. **αρμονία** (η) {χωρ πληθ.} **1.** η σύμμετρη διάταξη των μερών προς το σύνολο, *η ~ των άκρων προς το σώμα 1 των νοηματικών ενοτήτων κειμένου* II *η ~ τού σύμπαντος προκαλεί τον Θαυμασμό* ΣΥΝ ευρυθμία. αναλογικότητα, συμμετρία αν Γ ασυμμετρία, δυσαναλογία 2. η ομαλή σχέση, η σχέση ισορροπίας, όπου κανείς δεν υπάρχει ή αναπτύσσεται εις βάρος άλλου: ~ σπς *σχέσεις ενός ζεύγους 1 στη σχέση ανθρώπου και φύσης || οι σχέσεις των δύο πο/.ιτικών βρίσκονται σε πλήρη* ~ αντ δυσαρμονία 3. μους (α) η συνήχηση των μουσικών φθόγγων, το συνηχητικό φαινόμενο (θεωρείται ότι μαζί με τον ρυθμό και τη μελωδία αποτελούν τα τρία βασικά στοιχεία τής μουσικής) (β) ο κλάδος των μουσικών σπουδών που μελετά τις συγχορδίες και τον τρόπο τής γραφής τους και των συνδυασμών τους στο πλαίσιο τής μουσικής σύνθεσης « ·* Σχόλιό λ *συμμετρία.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *αρμονία* < *άρμων* < **arsmn-* (με πρόληψη τής δασύτητας) < I.E. **ar-* «συνάπτω, συναρμόζω» Ομόρρ αρχ. *άρ-αρ-ίσκω* «συνδέω, συνάπτω», *αρμα, άρμόζω* κ.ά. Η λ. *αρμονία* χρησιμοποιή- θηκε αρχικώς ως τεχνικός όρος, δηλώνοντας το μέσο συνδέσεως και, κατά συνέπεια, το ίδιο το αποτέλεσμα τής συναρμογής. Η σημασιολογική του επέκταση αργότερα περιέλαβε επίσης τη συμμετρική διάταξη πραγμάτων, ήχων και φαινομένων, τη γενικότερη εύτακτη αναλογία. II λ πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. harmony, γαλλ. harmonie, γερμ Harmonie κ.ά] **αρμόνικα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μικρό μουσικό όργανο με μεταλλικά γλωσσίδια, τα οποία παλλόμενα παράγουν μουσική, όπως η φυσαρμόνικα (βλ.λ.), το ακορντεόν (βλ.λ)

[ετυμ Αντιδάν., < ιταλ. armonica < λατ. harmonicus < αρχ *αρμονικός],*

αρμονικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από αρμονία · - *σώμα || ο καλλιτέχνης είχε δημιουργήσει - σύνολα από διάφορα υ/.ικά* [I *η ~ ψυχοσωματική ανάπτυξη τού παιδιού* συν σύμμετρος, κανονικός αντ ασύμμετρος, δυσαρμονικός, δυσανάλογος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από πνεύμα σύμπνοιας, συνεργασίας, αγάπης κ λπ. · ~ *συμβίωση ανάμεσα στα μέλη τής κοινωνίας / τής οικογένειας || η ~ συνύπαρξη κομμάτων ι συζύγων! αντίθετων απόψεων! ιδεολογιών* συν εύρυθμος, ευάρμοστος, κανονικός, απρόσκοπτος, ειρηνικός ανι διαταραγμένος, δυσαρμονικός 3. μους (α) αυτός που σχετίζεται με την αρμονία (βλ.λ., σημ. 3): ~ *ήχος / ρυθμός* ΣΥΝ μελωδικός (β) ***αρμονικοί φθόγγοι*** *ο* πρώτος, ο τρίτος, ο πέμπτος και ο όγδοος φθόγγος μιας κλίμακας (γ) ***αρμονική*** (η) η συχνότητα που αποτελεί ακέραιο πολλαπλάσιο τής ίδιας (θεμελιώδους) συχνότητας και η οποία παράγεται όταν ένα σώμα (λ.χ. μια χορδή) δονείται (εκτελεί ταλάντωση). – **αρμονικά** επίρρ., **αρμονικότητα** (η) 11838]. **αρμόνιο** (το) {αρμονί-ου | -ων} **1.** (παλαιότ.) μουσικό όργανο με πλήκτρα. που μοιάζει με το πιάνο (βλ.λ.) και παράγει ήχο με ειδικό σύστημα, που διοχετεύει σε αυτό αέρα 2. το ηλεκτρονικό αντίστοιχο όργανο με ενσωματωμένο μεγάφωνο αποτέλεσε πρόδρομο τού συνθετιστή (συνθεσάιζερ, βλ.λ)

[ΕΙΥΜ Αντιδάν., < ιταλ. armonio < armonia < λατ. harmonia < αρχ. *αρμονία].*

αρμός (ο) **1.** (α) η γραμμή που σχηματίζεται στα σημεία επαφής δομικών υλικών (πλακών, πλακιδίων, τούβλων κ ά) σε μια κατασκευή (β) (ειδικότ) το κενό μεταξύ των στοιχείων που συναρμόζονται, το οποίο γεμίζει με στεγανοποιητικό ή συνδετικό υλικό (κονίαμα) ΣΥΝ αρμογή, ραφή 2. (συνεκδ.) η σύνδεση μεταξύ δύο ή περισσότερων στοιχείων **3.** (ειδικότ) το σημείο συνάρθρωσης των οστών ΣΥΝ άρθρωση. κλείδωση.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άρμός* < **arsmn* (με πρόληψη τής δασύτητας) < I.E. **ar-* «συνάπτω, συναρμόζω», πβ.° σανσκρ. irmas «μπράτσο», λατ. armus «ώμος», γαλλ armer «οπλίζω», αγγλ arm «μπράτσο», γερμ. Arm. Ομόρρ *άρμα, άρμόζω, άρμονία,* αρχ. *άραρίσκω* «συνδέω, συνάπτω» κ ά.].

άρμοση (η) ·♦ αρμόζω

αρμοστεία (η) -> αρμοστία

αρμοστής (ο) ανώτατος αξιωματούχος (κρατικός υπάλληλος, διπλωμάτης) που αποστέλλεται από τη χώρα του ως ανώτατος διοικητής εξαρτημένης ή υποτελούς περιοχής *ο Άγγλος ~ των Ιονίων Νήσων* ΦΡ ***ύπατος αρμοστής*** (ι) (παλαιότ) ο αρμοστής που έχει την εντολή να κυβερνήσει ξένη (υποτελή, εξαρτημένη) χώρα έχοντας όλες τις εξουσίες: *οι ~ τής Μ Βρετανίας στις αποικίες της* (ii) ο διπλωματικός εκπρόσωπος τής Μ. Βρετανίας σε χώρες τής Βρετανικής Κοινοπολιτείας (iii) αξιωματούχος τού Ο.Η.Ε.

[ΕΙ ΥΜ < αρχ. *άρμοστής* < *άρμόττω* (βλ. λ. *αρμόζω)}.* **αρμαστία** κ. (εσφαλμ.) **αρμοστεία** (η) {αρμοστιών} 1.το καθεστώς διοίκησης εξαρτημένης περιοχής από αρμοστή (βλ λ.) 2. (συνεκδ.) το αξίωμα τού αρμοστή **3.** (συνεκδ.) το κτήριο όπου εδρεύει ο αρμοστής [είυμ < *αρμοστής* · πβ. και *παιδεραστής -παιδεραστία, ιεροτελεστής - ιεροτελεστία].* **αρμοστοκος** (ο) στόκος που τοποθετείται στους αρμούς,

αρμοστός, -ή. -ό [μτγν.] αυτός που αρμόζει, ταιριάζει · ο ταιριαστός συν κατάλληλος, αρμόζων αντ. ανάρμοστος, αταίριαστος **αρμπαρόριζα** κ **αμπαρόριζα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} (λαϊκ.) καλλωπιστικό και αρωματικό φυτό που χρησιμοποιείται στον αρωματισμό γλυκών τού κουταλιού και φαγητών και το αφέψημά του διευκολύνει την πέψη

[ΕΤΥΜ < ιταλ. erba rosa, κατά λέξη «φυτό ρόδινου χρώματος», με παρετυμολογική επίδραση τής λ *ρίζα].* **αρμπιτράζ** (το) {άκλ } η αγορά αγαθών (καθώς και ξένου συναλλάγματος, τίτλου, χρυσού) σε χαμηλές τιμές και η ταυτόχρονη μεταπώλησή τους σε άλλη αγορά, όπου τα αγαθά αυτά έχουν υψηλότερες τιμές, ώστε να επωφεληθεί ο έμπορος από τη διαφορά.

[ετυμ < γαλλ. arbitrage < παλ. γαλλ. arbitrer «δικάζω, κρίνω» < λατ. arbiter «διαιτητής, κριτής»], **άρμπαυρο** (το) άλμπουρο **αρμύρα** (η) - ***αλμύρα **αρμυρήθρα** (η) {αρμυρηθρών} κάθε φυτό που φυτρώνει κοντά στη θάλασσα.

[ετυ_μ < *αρμύρα* + παραγ. επίθημα *-ήθρα,* πβ *δαχτυλ-ήθρα, μπουρμπουλήθρα, κηρ-ήθρα* κ.ά.] **αρμυρίζω** ρ -► αλμυρίζω **αρμυρίκι** (το) -► αλμυρίκι **αρμυρός,**-ή,-ό -►αλμυρός **αρνάδα** (η) η αρνάδα (βλ.λ.)

Ιετυμ Κατά το *αμνάδα* με παρετυμολ. επίδραση της λ. *αρνί].* **αρνάκι** (το) (χωρ. γεν} **1.** το μικρό αρνί: ~ *γάλακτος || άσπρο και παχύ, τής μάννας του καμάρι»* (παλαιότ. παιδικό ποίημα) 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για άνθρωπο πράο. αθώο και άκακο φρ. (α) ***κάνω (κάποιον) αρνάκι*** ημερεύω, τιθασεύω (κάποιον), ώστε να γίνει υπάκουος και ήσυχος (β) ***η στρίγγλα που έγινε αρνάκι*** (από την κωμωδία τού Σαίξπηρ. *The Taming of the Shrew* «Το ημέρωμα τής στρίγγλας») για γυναίκα που με κατάλληλη αντιμετώπιση απέβαλε την επιθετική της συμπεριφορά και έγινε υπάκουη (γ) ***αρνάκι τού Θεού*** ως χαρακτηρισμός για πολύ ήσυχο και αγαθό άνθρωπο **Αρναούτης** (ο) {Αρναούτηδες}, **Αρναούτισσα** (η) {Αρναουτισσών} πρόσωπο αρβανίτικης καταγωγής. – **αρναούτικος,** -η, -ο [ΕΙΥΜ < τουρκ. Arnavut < μεσν. :'*Αρβανίτης* (βλ.λ.)Ι **άρνηση** (η) { -ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η απόρριψη, η μη αποδοχή (θέσεως, δόγματος, πολιτικής, εντολής, υποχρέωσης κ.λπ.): ~ *ψήφου ι υπακοής Ι εργασίας / εκτελέσεως διαταγής* συν απόκρουση 2. στάση ή συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από συστηματική αδιαφορία ή αντίδραση σε εξωτερικές απαιτήσεις: *πάντοτε προβά/.λει ~ σε ό,τι του λες!* **3.** γλωσσ ο τρόπος με τον οποίο δηλώνουμε σε μια γλώσσα ότι κάτι δεν είναι αληθές ή δεν ισχύει σε προτάσεις όπως π.χ. *«Η αδελφή μου δεν χορεύει»,* ο ομιλητής δεσμεύεται ότι αληθεύει η αρνητική δήλωση / πληροφορία του ότι η αδελφή του δεν χορεύει αντ κατάφαση **4.** φίλος (α) το να αντιπαρατάσσεται σε κάτι που υπάρχει ένα άλλο που το αποκλείει ή το αναιρεί, *το «μηδέν» είναι η ~ τού «είναι»* (β) το να μη δέχεται κανείς την ύπαρξη ή τον τρόπο υπάρξεως (προσώπου ή πράγματος): *η ~ τού Θεού* **5.** στρατ η ανυπακοή σε ανώτερο ~ *εκτελέσεως διαταγής αξιωματικού* 6. η αποφυγή εκτελέσεως διατεταγμένης υπηρεσίας ή οφειλόμενης υποχρέωσης (που τιμωρείται ποινικώς). « ·* σχολϊο λ *εκμηδενίζω* [ητυμ < αρχ *άρνησις* <*αρνούμαι].*

ΣΧΟΛΙΟ Από τις πιο συχνές ανάγκες στη γλωσσική μας επικοινωνία είναι να εκφραστούμε **αρνητικά** σε μια γνώμη ή κρίση μας για κάτι, σε μια διαπίστωση ή πληροφορία, επίσης σε κάτι που δεν θέ

λουμε ή απαγορεύουμε να γίνει ή και σε ερώτησή μας. ΙΙ διαφωνία, η απόρριψη, η απαγόρευση, γενικά ό,τι δεν είναι *θετικά (καταφατικά)* ειπωμένο, ανήκει στη σφαίρα της **άρνησης'** διατυπώνεται **αποφατικά** ή **αρνητικά.** Η ελληνική γλώσσα (αρχαία, μεσαιωνική και νέα), αντίθετα προς πολλές άλλες, δήλωσε την άρνηση με μια πρωτότυπη και εύστοχη διαφοροποίηση άρνηση *δεν* (αρχ. ελλην. *ου* / ούκ·) - άρνηση *μη* (και αρχ. *μή).* Το **δεν** χρησιμοποιείται στη διατύπωση αρνητικών κρίσεο>ν (διαπιστώσεων, γνωμών, πληροφοριών κ.τ.ό.): *δεν ήλθε - δεν γνωρίζουν - δεν κατασκευάζεται* κ λπ. Το **μη** στη διατύπωση αρνητικών επιθυμιών (απαγορεύσεων, προσταγών, αμφιβολιών κ.τ.ό.): *μην έλθεις - να μην απαντήσω. - ας μη νομίζουμε - μη γνωρίζοντας - να μην το σκέφτεται.* Γενικά έχουμε: **δεν** + **οριστική ρημάτων** - **μη** + **υποτακτική** / **προστακτική** (συνήθως **να** / **ας**) / **μετοχή:** *δεν γράφω / δεν έγραφα ί δεν θα γράψω - μη γράφεις / να μη γράφει / ας μη γράψει / μη γράφοντας.* Όταν η άρνηση απλώνεται σε δύο (αποφατικές / αρνητικές) προτάσεις, τότε χρησιμοποιούνται για μεγαλύτερη έμφαση τα **ούτε** και **μήτε:** <5εν *ήλθε ούτε τηλεφώνησε ~ μη μιλάς μήτε να κουράζεσαι - ούτε ήλθε ούτε (και) τηλεφώνησε - μήτε να μιλάς μήτε (και) να κουράζεσαι*

Στους μεσαιωνικούς χρόνους, όπως το *ούδέν* (ουδέτερο τού *ουδείς)* εξελίχθηκε σε <5εν, έτσι και τη θέση τού *ουδείς, ούδεμία, ούδέν* πήρε βαθμηδόν η αρνητική φράση *κάνεις, καν μία, καν έν,* που εξελίχθηκε τελικά στις λέξεις (αντωνυμίες) **κανείς, κα(μ)μία** / **κα(μ)μιά, κανέν(α)** (από όπου μετά και **κανένας** κοντά στο *κανείς).* Η αρχική σημ. των φράσεων αυτών *(καν εις - ούτε ένας)* ρύθμισε και τη σύνταξή τους: *κανείς / κανένας δεν ήλθε - κανείς / κανένας μη φύγει,* ήτοι **κανείς** + **δεν** / **μη.** Το ίδιο ισχύει και με την εκφορά τού **τίποτε,** καθώς και των αντίστοιχων επιρρημάτων, **τίποτε** + **δεν / μη, καθόλου + δεν / μη, πουθενά + δεν / μη, ποτέ + δεν / μη.** Προσοχή! Οσάκις χρησιμοποιείται (για έμφαση ή σε επισημότερο ύφος) το **ουδείς,** εξακολουθεί να συντάσσεται χωρίς άρνηση· *ουδείς υπέγραψε τη συμφωνία* (όχι **ουδείς δεν υπέγραψε...!*) ή *κανείς δεν υπέγραψε.* Ομοίως: *ουδέποτε θέλησε να εκμεταλλευθεί* (όχι **ουδέποτε δεν προσπάθησε...!)* ή *ποτέ δεν θέλησε .*

Όταν πρόκειται να δοθεί αρνητική απάντηση σε ολόκληρη πρόταση, χρησιμοποιείται ελλειπτικά το επίρρ **όχι** *-Θα έλθεις; -Όχι* (ενν. *δεν θα έλθω)* Το **όχι** (από το αρχ. *ούχ-ί* < *ούχ* / ούκ·) χρησιμοποιείται και με ονόματα: *ήταν δώρο. όχι τιμωρία.*

Η άρνηση, προκειμένου για ονόματα, δηλώνεται και με σύνθετα και παράγωγα: *έμπειρος - ά-πειρος - απειρία, ευγενής - α-γενής - αγένεια, ισχυρός - αν-ίσχυρος. ικανός - αν-ίκανος - ανικανότητα.* Τα αρνητικής σημασίας ονόματα είναι γνωστά ως **στερητικά,** τέλος, άρνηση δηλώνεται και λεξιλογικά με ρήματα και παράγωγά τους: *αρνούμαι, διαφωνώ, απορρίπτω, αποκλείεται* κ τ ό.

-» *α / αν- στερητικό*

αρνησιδικία (η) [1840] {χωρ. πληθ.) ΝΟΜ η παράλειψη τού δικαστηρίου να εκδώσει διαδικαστική πράξη την οποία έχει υπηρεσιακό καθήκον να εκδώσει, και ιδίως δικαστική απόφαση αναφορικά προς αίτημα δικαστικής προστασίας που εκκρεμεί. **αρνησίθεος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν πιστεύει σε Θεό ή αρνείται την ύπαρξη τού Θεού ΣΥΝ άθεος, ασεβής, αντίθεος. – **αρνησιθεΐα** (η) [μτγν.]

αρνησίθρησκος, -η. -ο [1856] αυτός που απαρνείται τη θρησκεία του ή δεν ανέχεται καμία θρησκεία. – **σρνησιθρησκία** (η) [1812] **αρνησικυρία** (η) [1859] {χωρ. πληθ } ΝΟΜ 1.το δικαίωμα τού αρχηγού κράτους να μην κυρώνει έναν νόμο το βέτο: *απόλυτη / αναβλητική* ~ 2. (Διεθνές Δίκαιο) το δικαίωμα να αρνείται κράτος-μέλος διεθνούς οργανισμού (π χ. τού Ο.Η Η) την επικύρωση συλλογικής απόφασης, με αποτέλεσμα να αποτρέπει την εφαρμογή της συν βέτο. (ΕΤΥΜ. < *άρνηση* +*-κυρία* <*κύρος,* από. τού διεθνούς όρου velo (βλ. λ. *βέτο)]*

αρνήσιος, -ια, -ιο αυτός που σχετίζεται με το αρνί ή (για κρέας) που είναι από αρνί: ~ *παιδάκια.* *■" ΣΧΟΛΙΟ λ *χοιρινός.* **αρνησίπατρις** (ο/η) 11864| {αρνησιπάτριδ-ος | -ιδες, -ίδων} πρόσωπο που απαρνείται την πατρίδα του ΣΥΝ προδότης, εξωμότης. – **αρνησιπατρία** (η) [1832]. **αρνησίχριστας,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που αρνείται τον Χριστό **αρνητής** (ο) [μτγν.], **αρνήτρια** (η) (1832) [αρνητριών| πρόσωπο που αρνείται κάτι: ~ *τής πατρίδας / τής θρησκείας ί τής ιδεολογίας του / τής αλήθειας* ΣΥΝ εξωμότης, προδότης, **αρνητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που περιέχει άρνηση: **~** *απάντηση* **/** *απόφαση! στάση* ΣΥΝ. απορριπτικός ΑΝΓ. θετικός 2. ΓΛΩΣΣ αυτός που περιέχει ή δηλώνει άρνηση: ~ *πρόταση / μόριο / εκφορά* ΣΥΝ αποφατικός ΑΝΤ καταφατικός (βλ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *άρνηση)* 3. αυτός που αναφέρε- ται στην άσχημη, την κακή πλευρά των πραγμάτων: *δεν ωφελεί η ~ αντιμετώπιση τής ζωής, πρέπει να βλέπεις την ευχάριστη πλευρά | | ~ αυτοσυναίσθημα / διάθεση / αντί?.ηψη* ΣΥΝ απαισιόδοξος, ηττοπαθής ΑΝΙ. θετικός, ευχάριστος, αισιόδοξος· ΦΡ ***αρνητική διαφήμιση*** αυτή που προσπαθεί να επηρεάσει το κοινό υπέρ κάποιου προϊόντος, προβάλλοντας τα μειονεκτήματα άλλων ανταγωνιστικών προϊόντων (και όχι τα θετικά στοιχεία τού ιδίου) **4.** αυτός που δεν οδηγεί σε αίσιο τέλος, αλλά σε αδιέξοδο, δυσμενής: ~ *εξέλιξη στις διαπραγματεύσεις | | ~ προοπτικές* ΑΝΓ ευμενής **5.** (ειδικότ.) αυτός που δεν φανερώνει πρόοδο, αύξηση, αλλά μείωση, πτωτική τάση: *είναι - οι δείκτες τής οικονομίας* ΑΝΤ θετικός 6. ΜΑΘ ***αρνητικός αριθμός*** ο αριθ

μός που έχει πρόσημο «πλην» (-), και είναι μικρότερος τού μηδενός ΑΝΓ. θετικός (πρόσημο «συν» [+]) 7. ΦΥΣ (α) ***αρνητικό φορτίο*** 'ηλεκτρικό φορτίο όμοιο με τού ηλεκτρονίου, που αναπτύσσεται στα σώματα με τριβή ΑΝΤ θετικό φορτίο (β) ***αρνητικός πόλος*** (λ.χ. μπαταρίας) ο πόλος τής ηλεκτρικής πηγής που έχει το μικρότερο δυναμικό ΑΝΤ. θετικός πόλος 8. ΙΑΤΡ (ως χαρακτηρισμός αποτελέσματος ιατρικής εξέτασης) αυτός που δείχνει ότι δεν βρέθηκε στον οργανισμό η ουσία, το στοιχείο, για την ύπαρξη τού οποίου έγιναν σχετικές εξετάσεις: το *δείγμα βγήκε αρνητικό* (δηλ. δεν βρέθηκε στο αίμα ασθενούς ιός ή μια γυναίκα δεν έχει συλλάβει ή δεν ανιχνεύθηκαν αναβολικές ουσίες στον οργανισμό αθλητή κ.λπ.) | | (στο αίμα) *ρέζους* - (με απουσία τού παράγοντα ρέζους) 9. ***αρνητικό*** (το) (α) ΦΩΙΟΙ Ρ η εικόνα που αποτυπώνεται κατά τη φωτογράφιση στο φιλμ και εμφανίζει τα φωτεινά σημεία σκοτεινά και τα σκοτεινά φωτεινά (β) (στην αργκό των οδηγών ραδιοταξί) η ματαίωση (ερώτηση τηλεφωνικού κέντρου προς ταξί · *ο 13 πήρε τη διαδρομή,* Απάντηση ταξιτζή, *κέντρο,* ***~)*** – **αρνητικά** επίρρ., **αρνητικότητα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *άρνηση.* [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *αρνητής* Οι επιστημονικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια. λ.χ *αρνητικός αριθμός / πόλος* (< αγγλ. negative number / pole)], **αρνητισμός** (ο) **1.** (γενικά) η τάση να τηρεί κανείς αρνητική στάση, η συστηματική άρνηση 2. ΨΥΧΟΛ (α) η εναντίωση σε κάθε μορφή αυθεντίας / εξουσίας (β) (ειδικότ) η αντίσταση ασθενούς στις ιατρικές υποδείξεις και συμβουλές ή η διάπραξη τού αντιθέτου από αυτές

• **3.** ΦΙΛΟΣ η θεωρία κατά την οποία δεν υπάρχει αντικειμενική γνώση τού κόσμου ούτε και τής ίδιας τής ύπαρξης [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ αγγλ. negativism], **αρνί** (το) {αρν-ιού **|** -ιών**^ 1.** το νεαρό πρόβατο **2.** (συνεκδ.) το κρέας τού αρνιού: *στα ύψη η τιμή τού* ~ του *Πάσχα | | - ψητό / τής σούβλας / στον φούρνο με πατάτες / τής κατσαρόλας / καταμά* · **3.** (μτφ ως χαρακτηρισμός) αθώος, αγαθός και άκακος: *ήταν καλό ανθρωπάκι, άκακος,* – (υποκ.) **αρνάκι** (το) (βλ.λ). ΣΧΟΛΙΟ λ *χοιρινός.*

[ΕΤΥΜ < μεσν *άρνίν<αρχ. άρνίον,νκοκ* τού *άρήν, άρνός*«πρόβατο»

< *Γαρήν,* που συνδ. με αρμ. garn «αρνί», περσ barra (< *varnak)]. **αρνόμαλλο** (το) το μαλλί προβάτου μέχρι οκτώ μηνών **αρ νουβό** (η) {άκλ } ελλην *νεωτερική τέχνη-καλλιτεχνικό* ρεύμα που εμφανίστηκε στο τέλος τού 19ου αι στην Ευρώπη και επηρέασε καθοριστικά την καλλιτεχνική ζωή (ζωγραφική, αρχιτεκτονική, γλυπτική. διακόσμηση). ακόμη και τις γραφικές τέχνες· χαρακτηρίζεται από τη χρήση φυτικών μοτίβων. τις συνθέσεις σε επίπεδο χώρο χωρίς βάθος, την υπερβολική χρήση διακοσμητικών στοιχείων κ ά (ΕΤΥΜ < γαλλ. art nouveau «νέα τέχνη»] **αρνούμαι** ρ. μετβ. αποθ. {αρνείσαι.. | αρνήθηκα} **1.** δεν αποδέχομαι, λέω «όχι» σε κάτι: ~ *μια πρόσκληση / ένα δώρο / βοήθεια / να κάνω κάτι* ΣΥΝ απορρίπτω ΑΝΤ συγκατατίθεμαι, αποδέχομαι, συμφωνώ 2. εγκαταλείπω (κάποιον/κάτι), παύω να έχω σχέση μαζί τους: ~ *γονείς / φίλους / την υικογένειά μου* **3.** παύω να πιστεύω σε (κάτι), αποκηρύσσω: ~ *την πατρίδα / τη θρησκεία / τις ιδέες μου* ΣΥΝ απαρνούμαι

4. δεν δέχομαι (ότι κάτι υπάρχει, ισχύει ή είναι αληθές): *αρνήθηκε ότι είχαν συναντηθεί* ΣΥΝ διαψεύδω. Επίσης (καθημ.) **αρνιέμαι** (μεσν] *■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, άρνηση.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *άρνούμαι (-έο),* αβεβ. ετύμου, πιθ. σχετίζεται με αρμ. uranam «αρνούμαι»].

Αροάνια (τα) {Αροανίων} όρος τής Β. Πελοποννήσου στον νομό Αχάί'ας αλλιώς *Χελμός* (ο).

[ΕΤΥΜ αρχ. τοπωνύμιο, προελλην αρχής, αγν. ετύμου. Βλ κ. *Χελμός].* **αρόδο** επίρρ. (λαϊκ) **1.** (για πλοία) μακριά από την ακτή, στα ανοιχτά: το *καΐκι στάθηκε* **~2.** (γενικότ.) σε μακρινή απόσταση: *τράβα ~1* (φύγε!, απομακρύνσου!).

[ΕΓΥΜ < βεν. a roda «στα ανοιχτά (τής θάλασσας)»], **άρον** ρ.
αίρω

-αρος 1. παραγωγικό μεγεθυντικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν ιδιότητα ή ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: *κλέφτης > κλέφτ-αρος, φεύτης > φεύτ-αρος, παιδί > παίδαρος* 2. παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό μεγεθυντικών κυρίων ονομάτων: *Γιώργος > Γιώργ-αρος, Γιάννης > Γιάνν-αρος, Αντώ- νης > Αντών-αρος.*

[ΡΓΥΜ. Το μεγεθ. επίθημα *-αρος* (ήδη μεσν.) προήλθε από μεγεθυντικά σε *-ος* ουδετέρων υποκοριστικών σε *-άρι. π.χ. σαλιγκάρι - σαλίγκαρος, σκαθάρι - σκάθαρος]*

άροση (η) {-ης κ -όσεως | χωρ. πληθ Ι (λόγ.) το όργωμα (βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *αροσις* < *άρώ (-όω),* για το θ τού οποίου βλ. λ. *άροτρο].* **αρόσιμος,** -η, -ο (λόγ) (για έδαφος) αυτός που είναι κατάλληλος για όργωμα, για καλλιέργεια.

[ΕΤΥΜ αρχ. < θ. *άροσ-* (πβ αόρ. *ήρσ-α,* τού ρ *άρόω, -ώ* «οργώνω», βλ. κ. *άροτρο, άρουρα)* + παραγ. επίθημα *-ιμος]* **αροτριώ** ρ. μετβ. {αροτρι-οίς κ. -άς.., | αροτρί-ωσα, -ούμαι, -ούται, -ώθηκα, -ωμένος} (αρχαιοπρ.) σκάβω τη γη με το άροτρο ΣΥΝ οργώνω, ζευγαρίζω Ηπίσης (σπάν.) **αροτριώνω.**

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άροτριώ (-όω)* < αρχ. *άροτρον).* **άροτρα** (το) {αρότρ-ου | -ων} παραδοσιακό γεωργικό εργαλείο, ξύλινο (παλαιότ) ή μεταλλικό, που απολήγει σε κυρτή αιχμή (υνί) · σύρεται από ζώα (βόδια ή άλογα) ή με μηχανικό μέσο (τρακτέρ) και χρησιμοποιείται από τον γεωργό για να οργώνει τη γη ΣΥΝ αλέτρι. [ΕΤΥΜ < αρχ. *άροτρον*< *aro-tro-* (με παραγ. επίθημα *-tro-*) < Ι Ε. *aro-* «καλλιεργώ (τη γη)», πβ. λατ. ara-trum, ιταλ. aratro, ισπ. arado κ.ά. Ομόρρ. *άρο-σις (-η), άρουρα* (< βλ.λ.) κ ά.].

-αρούδι παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα για τον σχηματισμό ου

δέτερων ουσιαστικών: *ξεπετ-αρούδι. μαθητ-αρούδι.*
[ΕΤΥΜ Υποκ*. επίθημα τής Ν Ελληνικής, που προέρχεται από τα υποκ επιθήματα *-άρι* και -ου<5ι (πβ *βυζαστ-άρι* > *βυζαστ-αρ-ούδι*)] άρουρα (η) {αρούρης} (αρχαιοπρ.) το καλλιεργημένο ή καλλιεργήσιμο χωράφι κυρ. στη φρ άχθος *αρούρης* (*άχθος άρούρης*. Ομήρ. *Ιλ* Σ 104) βάρος τής γης, για άνθρωπο που δεν είναι χρήσιμος, που παρασιτεί εις βάρος άλλων (βλ. κ. λ. *άχθος)*
[ΕΤΥΜ αρχ < *aroF-r-ja < I.E. *aro- «καλλιεργώ (τη γη)», πβ κελτ arbor «δημητριακά», γοτθ. arjan «οργώνω» κ.ά. Ομόρρ. *άρο-σις (-η), άρυ-τρο(ν)* κ.ά.|.
αρουραίος (ο) 1 - ο μεγαλύτερος σε μέγεθος ποντικός των αγρών, που ζει στα χο)ράφια και στις αποθήκες ή στα υπόγεια των αγροτικών περιοχών και προκαλεί ζημιές στις καλλιέργειες (βλ κ. λ. *ποντικός)* 2. (μτφ) (α) ο πονηρός, πανούργος άνθρωπος (β) (ειδικότ.) ο διαρρήκτης σπιτιών: *έκαναν θραύση οι ~ στα σπίτια τής περιοχής κατά τις διακοπές* σχολιο λ. *μυς*
[ετυμ < αρχ επίθ. *άρουραΐος* < *άρουρα* «καλλιεργήσιμη γη» (βλ λ) Η λ. *άρουραΐος* προσδιόριζε αρχικά ως επίθ τον ποντικό που ζει στους αγρούς (φρ. *άρουραΐος μΰς)* εν αντιθέσει με εκείνον που συχνάζει ή προέρχεται από παραθαλάσσια μέρη (φρ. *ποντικός μΰς)*. Βλ. κ *πο- ντι κός]*
άρπα (η) {αρπών} μουσικό όργανο με ποικίλο αριθμό χορδών, οι οποίες είναι τοποθετημένες καθέτως σε τριγωνικό ηχείο ο ήχος παράγε- ται με κρούση των χορδίδν από τις άκρες των δακτύλων και των δύο χεριών. — αρπιστής (ο), αρπίστρια (η), αρττιστικός, -ή, -ό
[ΕΤΥΜ Αντιδάν, μεσν < ιταλ arpa < γερμ J larte < αρχ. γερμ. harpha < αρχ. *κάρφος* «στεγνό ξυλώδες τμήμα φυτού, άχυρο, χορδή»]. όρπαγας (ο/η) {αρπάγων} (λόγ.) πρόσωπο που έχει αρπακτικές τάσεις, που αρπάζει πράγματα τα οποία δεν του ανήκουν ο κλέφτης: *Γίναμε ζούγκλα'. Γεμίσαμε άρπαγες και δολοφόνους!*
[F.ΤΥΜ < αρχ *άρπαξ, -αγος*< *αρπάζω*| αρπαγή (η) [αρχ] 1. η απόσπαση με παράνομο, δόλιο τρόπο και συχνά με τη χρήση βίας ή απάτης πράγματος, περιουσιακού στοιχείου κ λπ. από τον κάτοχό του ή προσώπου από την οικογένεια ή το στενό περιβάλλον του: *η ~ τού κοπαδιού / τής Περσεφόνης / τής Ευρώπης / των Σαβίνων* || *η ~ ανη/Λκου* ΣΥΝ κλοπή, απαγωγή **2.** ΝΟΜ αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος με απάτη ή βία ή με την απειλή βίας συλλαμβάνει, απάγει ή παράνομα κατακρατεί κάποιον, έτσι ώστε να αποστερεί τον συλλαμβανόμενο από την προστασία τής Πολιτείας και ιδίως όποιος περιάγει κάποιον σε ομηρία ή σε άλλη παρόμοια κατάσταση στέρησης τής ελευθερίας (πβ λ. *απαγωγή)* — άρπαγμα (το) [μτγν] αρπόγη (η) {αρπαγών} 1. ο γάντζος και (κατ' επέκτ) κάθε εργαλείο με γάντζο 2. (μτφ.) καθετί που αρπάζει με βίαιο τρόπο: *η ~ τής εφορίας / τού νόμου*
[ετυμ < μτγν. *άρπάγη* < αρχ. *αρπάζω)*. **αρπάζω** ρ μετβ κ αμετβ {άρπα-ξα.-χτηκα,-γμένος} ♦ (μετβ.) **1.** πιάνω (κάτι) σφιχτά ή βίαια με το χέρι, γραπώνω: *τον άρπαξε απ' τα μαλλιά* || του *άρπαξε το μπράτσο και τον χτύπησε* || *~ από τον λαιμό / γιακά*■ φρ *τα αρπάζω* δωροδοκούμαι: ο *υπεύθυνος για τον έλεγχο τα 'χει αρπάξει και τους έδωσε άδεια λειτουργίας* συν τα παίρνω, λαδώνομαι 2. αποσπώ, παίρνω (κάτι) από τον κάτοχό του με τη βία: *της άρπαξαν την τσάντα μέσ' από τα χέρια* 3. (κατ' επέκτ.) κλέβω (για αντικείμενα), απάγω (πρόσωπα): *κάποιος μου άρπαξε* το *πορτοφό/.ι χωρίς να πάρα) είδηση* || *μας άρπαξαν ό,τι είχαμε και δεν είχαμε* || *οι πειρατές άρπαζαν γυναίκες και παιδιά* φρ *αρπάζω (το) φιλί* φιλώ στα κλεωτά, γρήγορα και ξαφνικά, πριν μπορέσει να αντιδράσει ο άλλος: *στα σκοτεινά και ξαφνικά, της άρπαξε ένα φιλί* **4.** αποσπώ (κάτι) από τον κάτοχό του με νόμιμη ή νομιμοφανή κάλυψη, αδιαφορώντας για τις ανάγκες του *βρήκε παραθυράκι στον νόμο και μας άρπαξε όλη την περιουσία* 5. (γενικότ) αποσπώ (κάτι) από το σημείο στηρίξεώς του, από τη βάση του. από το σημείο όπου είναι τοποθετημένο: *τον άρπαξαν τα κύματα από την κουπαστή* || ο *δυνατός αέρας άρπαξε τα απλωμένα ρούχα και τα σκόρπισε* · 6. (μτφ) συλλαμβάνω με τον νου αμέσως, αντιλαμβάνομαι εύκολα *ό,τι του πεις, το αρπάζει αμέσως* 7. ακούω και απομνημονεύω (κάτι): *τα μικρά παιδιά αρπάζουν πολύ εύκολα τις καινούργιες λέξεις* · 8. (για μεταδοτική αρρώστια) προσβάλλομαι, παθαίνω: *~ γρίπη*■ ΦΡ *την αρπάζω* κρυολογώ: *βγήκε ελαφρά ντυμένος έξω και την άρπαξε* ♦ (αμετβ) 9. (συνήθ στον αόρ) καίγομαι ελαφρά, συνήθ στην επιφάνεια, από την υψηλή θερμοκρασία ή τον ήλιο: *πρόσεχε το φαγητό στον φούρνο, μην αρπάξει* || *έχει ευαίσθητο δέρμα και αρπάζει πολύ γρήγορα στον ή/ΛΟ* || *Το κρέας άρπαξε! Βγάλ,'το πριν γίνει κάρβουνο!* (μεσοπαθ. *αρπάζομαι)* · 10. οργίζομαι εύκολα, είμαι ευέξαπτος, *πρόσεξε τι θα του πείς, γιατί αρπάζεται με το παραμικρό* 11. (κατ' επέκτ) έρχομαι στα χέρια, συμπλέκομαι, αρχίζω να μαλώνω: *κουβέντα στην κουβέντα, στο τέλος αρπάχτηκαν* 12. (+από) (α) πιάνομαι από κάπου, στηρίζομαι, συ- γκρατούμαι: *γλίστρησε στη σκάλα, αλλά αρπάχτηκε από τα κάγκελα* (β) βρίσκω λογικό έρεισμα, στήριγμα για τις θέσεις μου, τα επιχειρή- ματά μου: *αρπάχτηκε από την ευνοϊκή δήλωση τού υπουργού* (γ) εμμένω ή περιορίζομαι σε κάτι που με συμφέρει, που με εξυπηρετεί, αγνοώντας όλα τα άλλα στοιχεία: *αρπάχτηκε από μια κουβέντα τής στιγμής και δεν μου μι/Λει* ΣΥΝ βρίσκω αφορμή · φρ (α) **r/ς** *αρπάζω* τρώω ξύλο, με δέρνουν (β) *άρπα την!* (i) λέγεται τη στιγμή που κάποιος ρίχνει γροθιά, δίνει χτύπημα σε άλλον: *~, για να μάθεις'* (ii) (χαιρέκακα) προς κάποιον που έπαθε κάτι, το οποίο, κατά τη γνώμη τού λέγοντος. του άξιζε· *τα 'θελες και τα 'παθες-~ τώρα*, να *μάθεις!* (γ) *αρπάζω φωτιά* αναφλέγομαι- το *σπίτι / τα ρούχα του άρπαξαν φωτιά* συν παίρνω / πιάνω φωτιά. — **άρπαγμα** (το) [μτγν.] κ. **αρπαγμός** (ο) [μτγν |.
[ΕΤΥΜ < αρχ *αρπάζω*, αβεβ. ετύμου, πιθ. < *άρπη* «δρέπανο» < I E. *ser-p- «δρέπανο», πβ λατ sarrio «σκαλίζω», σανσκρ sr-ni «δρέπανο», γαλλ. sarcloir με την ίδια σημ , ίσως συγγενές προς αρχ. γερμ sarf «κοφτερός» (αγγλ sharp, γερμ. scharf) κ.ά. Ομόρρ. *αρπαγή, άρπά- ,γη, άρπαξ (-γας)* κ ά. |
άρπα-κάλλα (η) {άκλ.} (λαϊκ.) **1.** η πρόχειρη, βιαστική και επιπόλαιη εργασία 2. (ως επίρρ.) με μεγάλη προχειρότητα *έκανε τη δουλειά* ~ ΦΡ. **στο *άρπα-κόλλα*** πρόχειρα, ανοργάνωτα· *τα κάνει όλα ~ δεν μπορείς να τον εμπιστευθείς*. - **αρπακόλλας** κ **αρπακολλατζής** (ο). ΙΕΤΥΜ Από την προστακτική των ρ. *αρπάζω* και *κολλώ*, που ο συνδυασμός τους προσέλαβε επιρρηματική σημ.]. **αρπακτικός,** -ή, -ό [μτγν.} κ. **αρπαχτικός 1.** αυτός που έχει την τάση να αρπάζει, να ιδιοποιείται ξένα πράγματα *οι ~ διαθέσεις τής Τουρκίας στα Βαλκάνια* 2. ***αρπακτικό*** (το) σαρκοφάγο πτηνό με γρήγορο πέταγμα, γαμψό ράμφος και νύχια, οξεία όραση, που συχνά αρπάζει από το έδαφος το θήραμά του και το μεταφέρει στη φωλιά του: *αρπακτικά είναι ο αετός, ο γύπας. το γεράκι κ.ά.* — **αρπακτικότητα** (η) 118811.
αρπαξιά (η) η απότομη και συχνά βίαιη κίνηση, με την οποία αρπάζει κανείς κάτι
[ΕΤΥΜ < *αρπάζω* (αόρ. *άρπαξ-α)* + παραγ. επίθημα *-ιά*\. **αρπαχτά** επίρρ. βιαστικά συνήθ. στη ΦΡ ***στ'αρπαχτά*** βιαστικά, πρόχειρα, στα γρήγορα· *έφαγα / τσίμπησα κάτι ~* **αρπαχτή** (η) (λαϊκ.) ό,τι αποκτήθηκε με ξαφνικό και πονηρό (συχνά παράνομο) τρόπο: *κάνανε μια γερή ~ και την κοπάνησαν* ΣΥΝ μπάζα· ΦΡ **π)ς *αρπαχτής*** για εύκολο, γρήγορο και συχνά παράνομο κέρδος, που αποκτά κάποιος εκμεταλλευόμενος μια κατάσταση: *με τα κονδύλια για τα δημόσια έργα έγινε ~* |[(ως χαρακτηρισμός) *δεν είναι να τον εμπιστεύεσαι, αυτός είναι ~* **άρπισμα** (το) {αρπισμ-ατος | -ατα, -άτων} ΜΟΥΣ η εκτέλεση των φθόγγων μιας συγχορδίας όχι ταυτόχρονα αλλά διαδοχικά, κατά κανόνα σε ανιούσα ή κατιούσα διάταξη, όπως παίζεται η άρπα.
[F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από ιταλ. arpeggio < arpa «άρπα» (βλ. λ. *άρπα)]*
αρπιστής (ο) άρπα
Άρπυιες (οι) {Αρπυιών} ΜΥΘΟΛ κόρες τού θαύμαντος και τής Ωκε- ανίδας Ηλέκτρας, φτερωτά κακοποιά πνεύματα.
[ΓΠΥΜ < αρχ *Άρπυιαι / Άρεπυιαι*. αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται στο ρ. *ερέπτυμαι* «βόσκω - τραγανίζω» με παρετυμολ. προς το ρ. *αρπάζω*. Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για δάνειο] **αρραβώνας** κ (λαϊκ) **αρρεβώνας** [μεσν] (ο) 1. η τελετή κατά την οποία επισημοποιείται η σχέση ενός άνδρα και μιας γυναίκας με την αμοιβαία υπόσχεση γάμου και την ανταλλαγή δαχτυλιδιών (βέρες)· τελείται είτε κατά τη διάρκεια τού μυστηρίου τού γάμου είτε σε χρονικό διάστημα πριν από αυτό ΣΥΝ μνηστεία 2. (συνεκδ) το δαχτυλί- δι, η βέρα που φορούν οι αρραβωνιασμένοι. *δίνω Ι βάζω* ~ (μνηστεύομαι) · 3. σύμβαση η οποία καταρτίζεται στο πλαίσιο άλλης σύμβασης και κατά την οποία ο ένας από τους συμβαλλομένους δίδει στον άλλο ένα περιουσιακό αντικείμενο (χρήματα συνήθως) έτσι ώστε, αν δεν εκπληρωθεί η κύρια σύμβαση από τον δότη, ο λήπτης να το κρατήσει, ενώ, αν δεν εκπληρωθεί η κύρια σύμβαση από τον λήπτη, εκείνος να έχει την υποχρέωση να επιστρέψει διπλάσια ΣΥΝ (καθημ.) καπάρο. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*.
[ΕΤΥΜ < αρχ *άρραβών, -ώνος* (αρχική η σημ. 3) < εβρ. erabOn «εγγύηση, ενέχυρο». Η λ. εισήλθε στην Ελληνική από τις εμπορικές συναλλαγές των Ελλήνων με τους Φοίνικες}, **αρραβωνιάζω** ρ. μετβ [μεσν } {αρραβώνιασ-α,-τηκα.-μένος} Ι.τελώ τον αρραβώνα (κάποιου), μνηστεύω: *~ τον γιο / την κόρη* 2. (μεσοπαθ. ***αρραβωνιάζομαι)*** δίνω υπόσχεση γάμου κατά την επίσημη τελετή τού αρραβώνα Επίσης (λαϊκ.) **αρρεβωνιάζω.** —**αραβώνιασμα** [μεσν.] κ. (λαϊκ.) **αρρεβώνιασμα** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. -ρρ- **αραβωνιάρης** κ. (λαϊκ) **αρρεβωνιάρης** (ο) {αρραβωνιάρηδες}, **αραβωνιάρα** κ (λαϊκ.) **αρρεβωνιάρα** (η) (λαϊκ.) ο αρραβωνιαστικός / η αρραβωνιαστικιά, **αρραβωνιαστικός** (ο), **αρραβωνιαστικιά** (η) [μεσν.] πρόσωπο που έχει δώσει υπόσχεση γάμου, ο μνηστήρας, **αρραγής,** -ής, -ές {αρραγ-ούς | -είς (ουδ -ή)} (λόγ) **1.** αυτός που δεν ραγίζει, που δεν θρυμματίζεται ΣΥΝ αρράγιστος, αθρυμμάτιστος 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα, από αδιάσπαστη ενότητα: *~ πολιτικό μέτωπο* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης. -ης, -ες* [ΕΓΥΜ αρχ < *ά-* στερητ + θ. *ραγ-* (πβ. *έρ-ράγ-ην*, παθ. αόρ. β' τού ρ. '*Ρήγνυμι).* Ομόρρ. *ρωγ-μή, ρήξη].* **άρρεν** ► άρρην
αρρεναγωγειο (το) [1889] (παλαιότ.) εκπαιδευτήριο στο οποίο φοιτούν μόνο αγόρια ΑΝΤ παρθεναγωγείο, **αρρενογονία** (η) {αρρενογονιών} η γέννηση αρσενικών τέκνων ΣΥΝ αρρενοτοκία ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. -ρρ-.
[ΕΤΥΜ. αρχ < *άρρενογόνος* < *άρρην, αρρενος* + *γόνος*\ **αρρεναμορφισμός** (ο) ΒΙΟΛ η ανώμαλη κατάσταση θηλυκού ατόμου, το οποίο εμφανίζει αρσενικούς δευτερεύοντες φυλετικούς χαρακτήρες (λ χ δασυτριχία, αλλοίωση τής φωνής, ατροφία των μαστών κ.ά.) ΣΥΝ ανδρομορφισμός. **αρρενοπρεπής,** -ής, -ές {αρρενοπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· αρρενοπρε- πέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που ταιριάζει σε άνδρα: *~ τρόποι / φέρσιμο* ΣΥΝ ανδροπρεπής ΑΝΤ θηλυπρεπής 2. αυτός που έχει έντονα αρρενωπά χαρακτηριστικά. *~ πρόσωπο.* - -
αρρενοπρεπώς επίρρ., **αρρενο- πρέπεια** (η). <.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-, -ης. -ης, -ες* [ΕΓΥΜ μτγν. < *άρρην, αρρενος* + *πρέπω*]. **αρρενοτοκία** (η) {αρρενοτοκιών} η αρρενογονία (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*· - - -

[ρ.τυμ μτγν < αρχ *άρρενοτόκος* < *άρρην, άρρενος* + *τόκος* «κύημα»]
αρρενωπός, -ή. -ό αυτός που έχει έντονα ανδρικά χαρακτηριστικά: ~ *παράστημα / ήθος ' πρόσωπο.* αρρενωπότητα (η) [μεσν.] ΣΧΟΛΙΟ λ *-ρρ-.*
[ΕΤΥΜ αρχ < *άρρην. άρρενος* + *-ωπός* (βλ λ)[**αρρευστοποίητος,** -η, -ο [1895[1. αυτός που δεν ρευστοποιήθηκε ή δεν μπορεί να ρευστοποιηθεί (βλ λ *ρευστοποιώ)* 2. (μτφ.) αυτός που δεν μετατράπηκε ή δεν μπορεί να μετατραπεί σε χρήμα *ένα μέρος τής περιουσίας του μένει* ~ ανί ρευστοποιήσιμος **άρρηκτα** επίρρ (λόγ) χωρίς ρωγμή ή ράγισμα, αδιάσπαστα· (συνήθ. μτφ) απολύτως. χωρίς να μπορεί κάτι να νοηθεί χωριστά από κάτι άλλο: *η οικονομική ανάκαμψη είναι ~ συνδεδεμένη με τη μείωση των ελλειμμάτων.* Κπίσης **σρρήκτως** [αρχ]
[ετυμ < αρχ *άρρηκτως* < *άρρηκτος* (βλ λ). ΙΙ μτφ. φρ. *αρρήκτως συν- δεδεμένος* είναι απόδ τού γαλλ. indissolublement lie] **άρρηκτος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που δεν σπάει ή δεν έχει σπάσει: ~ *σχέση / σύνδεση ςυ^* αρραγής, αδιάσπαστος ανι εύθραυστος [ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ -ί- *ρηκτός* < *ρήγνυμι* (βλ κ *ρήξη)].* **άρρην,** -ην, -εν |άρρ-ενος. -ενα **|** -ενες (ουδ -ενα), -ένων} **1.** (για αγώρι ή άνδρα) αυτός που είναι γένους αρσενικού, το *θέμα αφορά κυρίως στον άρρενα πληθυσμό* λντ θήλυς **2.** ***άρρην*** (ο), ***άρρεν*** (το) το αγώρι ή ο άνδρας φρ (α) ***(σχολείο) αρρένων*** το σχολείο τής πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που έχει μαθητές μόνο αγώρια ανι θηλέων, μικτό (β) ***μητρώα αρρένων*** ο επίσημος κατάλογος όπου εγ- γράφονται με αύξοντα αριθμό όλα τα αγώρια που γεννιούνται σε μια πόλη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*
[ετυμ αρχ < *άρσην, -ενος* < Ι.Ε **ers-* «αρσενικό φύλο», πβ. σανσκρ. rsa-bha- «ταύρος», αρχ. περσ. arsan «άνδρας»] **άρρητος,** -η. -ο (λόγ) **1.** αυτός που δεν μπορεί να ειπωθεί· ~ *συναίσθημα* συν ανέκφραστος, ανείπωτος, άφατος ΦΡ ***άρρητα αθέμιτα*** ασυναρτησίες, βλακείες: *φαινόταν σοβαρός, αλλά όταν άρχισε να μιλάει. άρχισε να λέει* ~ · συχνά λέγεται και *άρρητ' αθέμιτα, κουκκιά μαγειρεμένα* 2. αυτός που δεν μπορεί ή δεν πρέπει να αποκαλυφθεί: ~ *μυστήριο / Θαύμα* ΣΥΝ απόρρητος, μυστικός ΦΡ ***άρρητα ρήματα*** *(ότι ήρπάγη εις τόν παράδεισον καί ήκουσεν άρρητα ρήματα.* Κ.Δ. *Β' Κορ.* 12. 4. οπτασία τού Παύλου) λόγια που δεν λέγονται, απόρρητα· ο *μυστικιστής φΟ.όσοφος τους μίλησε για όλα, για τον Θεό. για τη φύση, για τον άνθρωπο■ τους φανέρωσε ~ που έκαναν όλους να απορούν και να θαυμάζουν* ·3. μαθ. ***άρρητος αριθμός*** ο αριθμός που δεν ανήκει στους ρητούς (βλ.λ), δηλ αυτός;: που δεν γράφεται ως κλάσμα με ακέραιους όρους, π.χ. ο αριθμός V2 συν ασύμμετρος (κυρίως επί μεγεθών) ^ σχολιο λ *-ρρ-* (F.ΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *ρητός]*
Αρρίανός (ο) **1.** αρχαίος Έλληνας ιστορικός και γεωγράφος (95-175 μ Χ) · κυριότερα έργα του *Περίπ/.ους Ευξείνου Πόντου, Κυνηγετικός. Αλεξάνδρου ανάβασις* 2. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας [ετυμ μτγν κύρ όν., αβεβ ετύμου. ίσως < λατ *Arrianu.s < Arrius (ρωμαϊκό όν) + παραγ επίθημα -anus|
άρριζος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει ρίζες: ~ *φυτό* **αρρυθμία** (η) [αρχ.] {αρρυθμιών} 1.η έλλειψη κανονικού ρυθμού, *η ζο)ή του χαρακτηρίζεται από* ~ συν αταξία, ασυμμετρία. αντ ευρυθ- μία, συμμετρία 2. μους. η έλλειψη μουσικού ρυθμού ΣΥΝ παραφωνία, κακοφωνία ·3. ιατρ η διαταραχή τού κανονικού ρυθμού λειτουργίας τής καρδιάς
αρρύθμιστος, -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει ρυθμιστεί, τακτοποιηθεί, διευθετηθεί: ~ *υπόθεση / οφειλή* ΣΥΝ εκκρεμής · 2. (ειδικότ για ραδιόφωνα, τηλεοράσεις, βίντεο) αυτός που δεν έχει τοποθετηθεί στην κατάλληλη συχνότητα, που δεν έχει συντονιστεί, ώστε να λειτουργεί σωστά. — **αρρύθμιστο** επίρρ. **άρρυθμος,** -η, -ο [αρχ] **1.** (συνήθ. για στίχους) αυτός που δεν έχει ρυθμό, μέτρο 2. αυτός που δεν χαρακτηρίζεται από αρμονία, κανονικότητα: ~ *παλμοί τής καρδιάς.* — **άρρυθμα** επίρρ **αρρυτίδωτος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που δεν έχει ρυτίδες στο δέρμα συν αζάρωτος, αγέραστος ΑΜ ρυτιδιασμένος, ζαρωμένος, σουρωμένος 2. (μτφ.) αυτός τού οποίου η επιφάνεια είναι απολύτως ήρεμη, που δεν είναι καθόλου ταραγμένη: *τα ~ νερά τής λίμνης* αντ ρυτιδωμένος, ταραγμένος **αρρωσταίνω** ρ αμετβ κ. μετβ. {αρρώστη-σα, -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** προσβάλλομαι από νόσο, παύω να είμαι υγιής. - *βαριά* συν νοσοΐ. ασθενο') φρ ***δεν θ'αρρωστήσουμε κιόλας! / όχι και ν'αρρωατήσον- με (για κάτι / κάποιον)*** για να δείξουμε ότι δεν πρέπει να αφήνουμε να μας παρασύρει η απογοήτευση ή η λύπη για κάτι/κάποιον ούτε πρέπει να υπερβάλλουμε σε προσπάθεια θέτοντας σε κίνδυνο την υγεία μας· *είπαμε να δουλέψουμε σκληρά αυτή την περίοδο, αλλά όχι και ν'αρρωστήσουμε! || ό,τι έγινε έγινε, δεν θ'αρρωστήσουμε κιό- λας!* 2. (ειδικότ για φυτά) γίνομαι καχεκτικός, μαραζώνω: *αρρώστη- σαν οι ελιές* του 3. αισθάνομαι άσχημα ψυχολογικά, υποφέρω· ~ *με το φέρσιμό του || όταν βλέπω τέτοιες εκπομπές, ~!* συν στενοχωριέμαι
♦ (μετβ) 4. κάνω (κάποιον) να νοσεί, να πάσχει, να υποφέρει (σωματικά ή ψυχικά): *η συμπεριφορά του με αρρωσταίνει* |(*μας αρρώστη- σε αυτή η κατάσταση* 5. (η μτχ. ***αρρωστημένος,*** *-η, -ο)* βλ.λ.
[ετυμ Μεταπλασμένος τ τού αρχ *άρρωστώ* (< *άρρωστος)* κατά τα ρ. σε -αίνω].
αρρωστημένας, -η, -ο **1.** καχεκτικός, ασθενικός ~ *δέντρα / πρόσωπο* 2. αυτός που δεν έχει ηθικές αρχές, φαύλος, διεστραμμένος, ανήθικος: - *φαντασία / μυαλό / κατάσταση* ΣΥΝ διεφθαρμένος ΛΝΤ φυσιολογικός, ηθικός, υγιής
αρρώστια (η) (παλαιότ. ορθ *αρρώστεια)* {χωρ. γεν. πληθ **} 1.** η ασθένεια (βλ λ): *παιδική / σωματική / ψυχική ; σοβαρή / ύπουλη / μετα δοτική* ~· φρ (α) (καθημ.) *κακιά αρρώστια* η φυματίωση ή ο καρκίνος (β) (παλαιότ.) *γαλλική αρρώστια* η σύφιλη, μαλαφράντζα (βλ.λ.) · 2. (μτφ.-εμφατ.) το έντονο πάθος, η μεγάλη αδυναμία (σε κάτι): *είσαι η ~ μου, το πάθος μου!* |[~ του *έγινε αυτή η συνήθεια!* ΣΥΝ βίτσιο. « *** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ια*
[ετυμ < *άρρωστος (άρρωστος - αρρωσταίνω - αρρώστια)* και όχι < αρχ. *άρρωστία,* που θα έδινε τ. **αρρωστιά.* Βλ. κ *ρώμη* Η φρ. *γαλλική αρρώστια* ανάγεται στο γαλλ. maladie fran9aisej.

ΣΧΟΛΙΟ Για τη δήλωση των διαφόρων παθολογικών καταστάσεων τού ανθρώπινου οργανισμού χρησιμοποιούνται διάφορες λέξεις Παρόλο που τα όρια δεν είναι πάντα τόσο σαφή και απόλυτα, συχνά δε υπάρχει εννοιολογική επικάλυψη, ορισμένες λέξεις δηλώνουν συχνότερα ορισμένου τύπου βλάβες. Η λέξη **ανωμαλία** δηλώνει συνήθως διάφορες συγγενείς διαμαρτίες περί τη διάπλαση *(συγγενείς ανωμαλίες).* Αλλωστε, η λέξη *ανωμαλία* δηλώνει την έλλειψη ομαλότητας ή ομοιομορφίας, την απόκλιση δηλαδή από το σύνηθες Έτσι, ως **συγγενείς ανωμαλίες** χαρακτηρίζονται διάφορες συγγενείς καρδιοπάθειες (μεσοκολπική επικοινωνία, τετραλογία τού Fallot κλπ.), ο λαγώχειλος, το λυκόστομα κ.ά. Η λέξη **διαταραχή** σημαίνει συνήθως τη λειτουργική παρέκκλιση χο)ρίς υποχρεωτικά εμωανή ανατομική βλάβη, λ χ διαταραχή τού μεταβολισμού ή τής καρδιακής λειτουργίας κ.λπ. Οι λέξεις **αρρώστια** και **ασθένεια** δηλώνουν αρχικά μακροχρόνια και διαρκή αδιαθεσία και ατονία, όπως συμπεραίνεται και ετυμολογικά (*αρρώστια, α-* στερητ + *ρώννυμαι* [πβ. τη λέξη *ρώμη ασθένεια, α-* στερητ. + *σθένος*]) Η λέξη **νόσος** χρησιμοποιείται αδιακρίτως και με τη λέξη **νόσημα,** μπορεί δε να δηλώνει τόσο την οξεία όσο και τη χρόνια παθολογική κατάσταση, ενώ χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά για τη δήλωση των λοιμωδών και επιδημικών καταστάσεων
Η λέξη **πάθηση** προϋποθέτει οργανικό υπόστρωμα, συχνά δε ως δεύτερο συνθετικό **(-πάθεια)** δηλώνει αιτιολογική ασάφεια *{ηττοπάθεια, νεφροπάθεια, χολο κυστοπάθε ι α, σπονδυλοαρθροπάθεια* κ.λπ) Η λέξη **σκλήρυνση** αναφέρεται σε συγκεκριμένου τύπου παθολογοανατομίας βλάβες. Η λέξη **σύνδρομο** δηλώνει παθολογική κατάσταση με σαφή και καθορισμένη κλινική εικόνα, που όμως μπορεί να προκαλείται από πλήθος διαφορετικών αιτίων (λ.χ αιμολυτικό σύνδρομο, σύνδρομο άνω κοίλης <ολέβας κ.λπ.)

αρρωστιάρης, -α, -ικο {αρρωστιάρηδες} (κ ως ουσ.) **1.** αυτός που αρρωσταίνει εύκολα ΣΥΝ φιλάσθενος, ευπαθής 2. (μειωτ.) αυτός που δίνει την εντύπωση ανθρώπου που πάσχει από αρρώστια· καχεκτικός, αδύνατος ΑΝΤ γερός, δυνατός, εύρωστος Επίσης **αρρωστιάρικος,** -η. -ο
[ηίυμ < *άρρωστος* + παραγ επίθημα *-ιάρης\.* **άρρωστος,** -η, -ο 1. (για πρόσ., όργανα τού ανθρώπινου σώματος, ζώα. φυτά) αυτός που έχει προσβληθεί από αρρώστια *είμαι βαριά* ~ |ί *σωματικά / ψυχικά / διανοητικά* ~ |j *ο Πέτρος έκανε τον* ~. *για να μην πάει στο σχολείο || ~ πνεύμονες / καρδιά* [[~ *δέντρο / άλογο* ΣΥΝ ασθενής ΑΝΤ υγιής **2.** αυτός που είναι αντίθετος με ό,τι κοινωνικώς και ηθικώς θεωρείται υγιές, θεμιτό κ λπ.. ~ *μυαλό / ψυχή [1] φαντασία* ΣΥΝ νοσηρός, αρρωστημένος ΑΝΤ υγιής · 3. (καθημ -εμφατ) αυτός που έχει έντονο πάθος (με κάτι), μεγάλη αδυναμία σε κάτι: ~ *με το μπάσκετ / τη μουσική* ΣΥΝ παθιασμένος, (εκφραστ) τρελός και παλαβός **4.** *άρρωστος* (ο) {-ου κ. -ώστου | -ων κ. -ώστων, -ους κ. -ώστους], *άρρωστη* (η) {-ων κ. -ώστων} πρόσωπο που έχει προσβληθεί από ασθένεια: *επισκέπτομαι / γιατρεύω / χειρουργώ έναν* ~ || *ψυχολογία / θεραπευτική αγωγή αρρώστου* [[(παροιμ.) «*παρηγοριά στον ~, μέχρι να βγει η ψυχή του».* - (υποκ.) **αρρωστούλης,** -α, -ικο κ. **αρ- ρωστούτσικος,** -ια. -ο ^ σχολιο λ *-ρρ-*
(ΐΕΐΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *ρών-υυ-μαι* «υγιαίνω» (πβ απρφ αορ *ρώσαι)* Βλ. κ. *ρώμη*]. **αρσακειάδα** (η) **1.** η μαθήτρια τού Αρσάκειου (βλ.λ.), εκπαιδευμένη με ιδιαίτερη προσοχή σε θέματα ήθους, αγωγής και τρόπων συμπεριφοράς 2. (μτφ.-ειρων.) αυτή που φέρεται δήθεν σαν αρσακειάδα (σημ
1) . που χαρακτηρίζεται από σεμνοτυφία *μας παρίστανε την* Επίσης (λόγ.) **αρσακειάς** [1887] {αρσακειάδος}
Αρσάκειο (το) {Αρσάκειου} σειρά γνωστών υπό την επωνυμία αυτή εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (σχολείων όλων των βαθμιδών. Παιδαγωγικών Ακαδημκον για δασκάλες και επαγγελματικών Σχολών), που ιδρύθηκαν ανά την Ελλάδα από τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία για τη μόρφωση των Ελληνίδων το πρώτο Εκπαιδευτήριο ιδρύθηκε το 1836 στην Αθήνα από τους ιδρυτές τής Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας (Ι. Κοκκώνη, Γ. Γεννάδιο και Μ Αποστολίδη)· με δωρεά τού εθνικού ευεργέτη Αποστόλου Αρσάκη (1792-1874) τα εκπαιδευτήρια τής Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας ονομάστηκαν Αρσάκεια (από το 1852), ενώ με δωρεά των Μιχαήλ και Ελένης Τοσίτσα ιδρύθηκαν (από το 1867) και Τοσίτσεια Αρσάκεια Σχολεία **αρσανάς** (ο) -+ ταρσανάς
αρσενικό (το) **1.** ΧΗΜ επαμφοτερίζον στοιχείο (σύμβολο As) με στα- χτί χρώμα και μετο:λλική λάμψη οι ενώσεις του είναι ιδιαιτέρως το- ξικές 2. (καθημ) το δηλητήριο (βλ κ. λ *περιοδικός,* ΗΙΝ).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *άρσενικόν.* σημιτ. δάνειο, πβ συρ zarn-Ika < περσ. *zarniq «αυτός που έχει το χρώμα τού χρυσού», με παρετυμολ. σύνδεση προς το επίθ. *άρσενικός*] **αρσενικοβότανα** (το) κ (λαϊκότ.) **σερνικοβότανο** βότανο που, κατά τη λαϊκή αντίληψη, συμβάλλει στην αρρενογονία, **αρσενικαθήλυκας,** -η, -ο κ. (λαϊκότ.) **σερνικοθήλυκος** αυτός που έχει αρσενικά και θηλυκά χαρακτηριστικά ΣΥΝ ερμαφρόδιτος, **αρσενικός,** -ή (λαΐκ -ιά), -ό κ. (λαϊκότ **) σερνικός 1.** αυτός που έχει

τα γενετικά χαρακτηριστικά τού ανδρικού φύλου, κατ' αντιδιαστολή προς το γυναικείο, αυτός που γονιμοποιεί το θηλυκό κατά την αναπαραγωγή τού είδους: ~ *παιδί / γουρούνι / σκυλί / πέστροφα / γάτα* (γάτος) || *ο ~ πληθυσμός* (οι άνδρες) *τής περιοχής* 2. (α) αυτός που ταιριάζει σε άνδρα, ανδρικός· ~ *συνήθειες* (β) γλωσσ ***αρσενικό γένος*** βλ. λ. *γένος* 3. (μτφ.) ΤΕΧ.νολ κάθε εξάρτημα που προσαρμόζεται με ένα τμήμα του που εξέχει σε άλλο, το οποίο έχει υποδοχή για αυτό (εσοχή): *για να ενώσεις δύο κομμάτια καλωδίου, χρειάζεσαι ένα ~ φις για το ένα κομμάτι κι ένα θη?*υκό για το άλλο* 4. (λαϊκ.-εμφατ.) ***αρσενικός*** (ο) / ***αρσενικό*** (το) (i) ο άνδρας ή το ζώο αρσενικού γένους: *όλοι οι ~ τής περιοχής έτρεχαν ξοπίσω της* || *το αιώνιο παιχνίδι τού - με το θη/^υκό* (ii) άνδρας με έντονα τα χαρακτηριστικά τού φύλου του, με αρρενωπότητα: *ήταν αρσενικό με τα όλα του* 5. ΧΗΜ ***αρσενικό*** (το) βλ.λ [ΕΤΥΜ μτγν < αρχ. *άρσην / άρρην].*

Αρσένιος (ο) {Αρσενίου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ) **Αραέ- νης.**

[ΕΤΥΜ μτγν. κύρ όν. < αρχ *άρρην/ άρσην φλ λ. άρρεν)].*

αρσενοκοίτης (ο) {αρσενοκοιτών} (λόγ) πρόσωπο που έχει σεξουαλικές σχέσεις με άνδρες ΣΥΝ. κίναιδος, ομοφυλόφιλος.

[ΕΤΥΜ. μτγν < *άρσην, -ενος* + *κοίτη* «κλίνη»].

άρση (η) {-ης κ. -εως J -εις, -εων} (λόγ) **1.** η ανύψωση: ~ *χειρών* συν (καθημ.) σήκωμα **2.** (α) Γυμναζτ κάθε κίνηση χεριών ή ποδιών τελείως τεντωμένων στο ίδιο επίπεδο από την αρχή μέχρι το τέλος τής κίνησης (β) αθλ ***άραη βαρών*** αγώνισμα τής κατηγορίας των βαρέων αθλημάτων, στο οποίο ο αθλητής (αρσιβαρίστας) πρέπει να σηκώσει πάνω από το κεφάλι του με συγκεκριμένες κινήσεις (αρασέ, ζετέ. βλ.λ.) δύο μεταλλικά βάρη, που συνδέονται μεταξύ τους με επίμηκες σίδερο (μπάρα), και να τα κρατήσει για λίγο πάνω από το κεφάλι του με τα πόδια σε διάσταση · 3. (μτφ.) η ανάκληση, η ακύρωση· ~ *τής λογοκρισίας / των περιοριστικών μέτρων / τής μονιμότητας / τού εμπάργκο* || *η πρόοδος τής οικονομίας συνετέλεσε στην ~ των επιφυλάξεων των ξένων επενδυτών* · 4. μους το μη τονιζόμενο μέρος τού μουσικού ποδός (μέτρου), το ασθενές μέρος (ή ασθενής χρόνος) τού μέτρου αντ θέση **5.** μείρ η άτονη συλλαβή αντ θέση · **6.** φίλος η διαλεκτική αναίρεση μιας θέσης. σχολιο λ. *αίρω.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ *άρσις* < *αΐρω* «σηκώνω»].

αρσιβαρίστας (ο) {αρσιβαριστών}, **αρσιβαρίστρια** (η) {αρσιβαρι- στριών} ΑΘΛ Ο αθλητής / η αθλήτρια τής άρσης βαρών (βλ. λ. *άρση).*

Αρσινόη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ παλαιά θεότητα τής Πελοποννήσου. κόρη τού Λευκίππου, μητέρα τού Ασκληπιού από τον Απόλλωνα **2.** όνομα γυναικών τής οικογενείας των Πτολεμαίον 3. γυναικείο όνομα |ΕΙ ΥΜ αρχ. κύρ όν, θηλ. τού *Άρσίνους* < *άρσι-* (< ρ. *αΐρω*, πβ. *άρ-σις)* + *-νους* < νοτ)c)J

ars ianga, vita brevis λατ. (προφέρεται *ars λόνγκα, βίτα μπρέβις)* λατινική απόδοση τού αφορισμού τού Ιπποκράτη (Α, Ι) ο *βίος βραχύς, η δε τέχνη μακρή* (η ζωή είναι σύντομη, το [ιατρικό] επάγγελμα όμως έχει μακρά διάρκεια) σήμερα λέγεται για τη διαχρονική αξία τής τ^χνης ή για να δηλωθεί ότι η διάρκεια τής ζωής είναι μικρή για να ανταποκριθεί κανείς στις απαιτήσεις τής τέχνης επίσης ότι το έργο τέχνης ζει και όταν ο δημιουργός του δεν υπάρχει πια.

Άρτα (η) {-ας κ. (λόγ) -ης} πόλη τής Ηπείρου, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Άρτας* κ *Άρτης)* ΦΡ ***το γεφύρι τής Άρτας*** (i) το ιστορικό γεφύρι τής ομώνυμης πόλης (1602-1606), το οποίο κατά τη λαϊκή παράδοση «ολημερίς το χτίζανε, το βράδυ γκρεμιζόταν» (ii) (μτφ.) για έργο που δεν ολοκληρώνεται ποτέ. — **Αρτινός** (ο), **Αρτινή** (η), **αρτινός,** -ή, -ό.

[ετυμ Η σημερινή πόλη είναι χτισμένη πάνω στα ερείπια τής αρχαίας *Άμβρακίας* και ώς τον 1 Ιο αι. έφερε αποκλειστικά την ονομασία *5Ακαρνανία* (βλ.λ.). Την εποχή εκείνη άρχισε να χρησιμοποιείται και η ονομασία **Αρτα* (επικράτησε κατά τον 17ο αι.), αλλά η ετυμολογία δεν είναι σαφής Ο Γ Χατζιδάκις συνέδεσε το τοπωνύμιο με τον ποταμό **Άραχθος / 'Άρατθος / 'Άραθθος* (τα δύο τελευταία διαλεκτικές ποικιλίες) > *Άραθθα* > **'Άρθα* > *'Άρτα.* Ο Γ. Τσούτσινος πρότεινε την αναγωγή στο λατ. επίθ artus -a -um «στενός», άποψη που προσκρούει στη σχετική χρονολόγηση των τύπων. Πιθανότερη όλων φαίνεται η εκδοχή τού Γ Δελόπουλου, ο οποίος έθεσε ως αφετηρία το σλαβικής προελ. τοπωνύμιο Balta «έλος - λίμνη» > *Βά/^τα* > **Βάρτα* > *Άρτα.* το οποίο απαντά σε οκτώ τέτοια τοπωνύμια, που ξεκίνησαν από ονόματα ανοικτών όρμων ή λιμνών].

αρταίνω ρ. μετβ. {άρτυ-σα, -θηκα, -μένος} **1.** νοστιμίζω (φαγητό) με καρυκεύματα · 2. δίνω σε κάποιον που νηστεύει να φάει φαγητό που δεν είναι νηστήσιμο. *σε άρτυσα τώρα. αλλά η αμαρτία δική μου* (συνήθ μεσοπαθ. ***αρταίνομαι)*** 3. (σε περίοδο νηστείας) τρώω φαγητό το οποίο απαγορεύεται 4. (μτφ.-σκωπτ.) έρχομαι σε σεξουαλική επαφή· *είναι γενικά κα/.ός σύζυγος, α/Λά πού και πού αρταίνεται* Επίσης (σπάν.) **αρτύνω**

[ΕΤΥΜ Μεταπλ. τ. (κατά το σχήμα *βαθύνω - βαθαίνω, σκ/^ηρύνω - σκληραίνω* κ.ά) τού αρχ. άρτύω «ετοιμάζω - καρυκεύω» < *άρτύς* «σύναξη, συγκέντρωση» < I.E **ar-tu-*, πβ. αρμ. ard «τάξη, σειρά», σανσκρ. πϋ- «τάξη», λατ. artus «δεσμός, άρθρωση», ars, «τέχνη» κ.ά. Ομόρρ αρχ. *άρ-αρ-ίσκω* «κατασκευάζω, συνδέω», *άρθρο(ν), άρμε- νο(ν)* κ.ά.]

Αρτέμιος (ο) {Αρτεμίου} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Αρτέμης.**

[ΕΤΥΜ μτγν. κύρ όν, που προέρχεται από το αρχ. θεωνύμιο *'Άρτεμις* και αποσπάστηκε από σύνθετα όπως *Άρτεμί-δωρος]*

Άρτεμις (η) {Αρτέμιδ-ος, -α} **1.** ΜΥΘΟΛ μία από τις δώδεκα θεότητες τού Ολύμπου, κόρη τού Δία και τής Λητούς, θεά τού κυνηγιού **2.** γυ

ναικείο όνομα. Επίσης **Άρτεμη.**

[ΕΤΥΜ < αρχ. *'Άρτεμις,* αγν. ετύμου, ήδη μυκ.. πιθ. προελλην.]. **Αρτεμίσια** (η) **1.** βασίλισσα τής Αλικαρνασσού έλαβε μέρος με τον Ξέρξη στη ναυμαχία τής Σαλαμίνας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΙΥΜ αρχ. κύρ όν., θηλ. τού *Άρτεμίσιος* < *'Άρτεμις].* **αρτεμίσια** (η) {αρτεμισιών} αρωματικό αειθαλές φυτό με καφεκόκ- κινα λουλούδια και σκουροπράσινα φύλλα, που χρησιμοποιούνται ως καρύκευμα τού κρέατος

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. artemisia < λατ artemisia < μτγν *άρτεμισία, λ* τού Διο- σκουρίδη (1ος αι. μ.Χ), με την οποία δηλώνεται το φυτό ως αφιερωμένο στην Αρτέμιδα].

Αρτεμίσιο (το) {Αρτεμισίου} ακρωτήριο στο ΒΑ. άκρο τής Εύβοιας, γνωστό από τη ναυμαχία μεταξύ Ελλήνων και Περσών (480 π.Χ.). [ΕΤΥΜ < αρχ. *Άρτεμίσιον,* που οφείλεται στον τοπικό ναό τής *Άρτέ- μιδος].*

αρτέμων (ο) {αρτέμ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (επίσ.) ΝΑΥΙ το μικρό τριγωνικό πανί τού μικρού καταρτιού τής πλώρης ΣΥΝ φλόκος [ΕΤΥΜ μτγν., αβεβ. ετύμου. πιθ < *άρτώ (-άω)* «κρεμώ», πβ. κ. *ξάρτι(α)}*

αρτεργάτης (ο) {αρτεργατών}, **αρτεργάτρια** (η) {αρτεργατριών} πρόσωπο που εργάζεται σε αρτοποιείο ως ζυμωτής ή φουρνιστής. — **αρτεργατικός,** -ή, -ό. **αρτεσιανό φρέαρ** (το) [1861] {αρτεσιανού φρέατος} πηγάδι που επικοινωνεί με υπόγειο υδροφόρο στρώμα και από το οποίο το νερό αναβλύζει χωρίς άντληση, λόγω φυσικής πίεσεως σύμφωνα με την αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων.

{ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. artesien < Artois, περιοχή στην οποία για πρώτη φορά ανοίχτηκαν πηγές με φυσική ανάβλυση νερού τον 12ο αι.].

αρτζιμπούρτζι και λουλάς ακατανόητα πράγματα άνω-κάτω·για πλήρη ακαταστασία και διάλυση: το *κείμενο αυτό είναι ~* || *η κατάσταση σ' αυτή την επιχείρηση δεν θυμίζει εργασιακό χώρο είναι ~* ΣΥΝ. φύρδην-μίγδην, μαλλιά-κουβάρια, αλαλούμ.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *άρτζιβούριον.* εξελληνισμένος τύπος τού αρμ. arats- hav0th «μηνυτής, αγγελιαφόρος», ονομασία τής αυστηρής νηστείας που τηρούν οι Αρμένιοι κατά την προκη εβδομάδα τού Τριωδίου, ενώ οι Ορθόδοξοι καταλύουν τη νηστεία τής Τετάρτης και τής Παρασκευής. Οι Βυζαντινοί συγγραφείς αποκαλούσαν αυτή τη συνήθεια *«πονηρόν έθος των Αρμενίων»* και. επειδή δεν γνώριζαν πώς καθιερώθηκε, θεωρούσαν ότι ήταν αποτέλεσμα συγχύσεως και παραλογι- σμού].

αρτηρία (η) {αρτηριών} **1.** ΑΝΑΤ το αγγείο που μεταφέρει από την καρδιά το αίμα στους ιστούς και στα όργανα τού σώματος: *τραχεία / κεντρική / πνευμονική / μηριαία / στεφανιαία ~* · 2. (μτφ) ο δρόμος που αποτελεί κεντρική λεωφόρο: *κυκ/.οφοριακή* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω, πληροφορική.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < **άΡερτηρία*< άρτώ «κρεμώ, εξαρτώ» (< **άΡερτώ)* < *άει- ρω* «σηκώνω, συνάπτω» (< **άΡέρ-7ω*), παράλλ. τύπος τού ρ. *αΐρω.* Ομόρρ *άορτή].*

αρτηριακός, -ή, -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τις αρτηρίες: ~ *αίμα I πίεση / σφυγμός.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.* **αρτηρίδιο** (το) {αρτηριδί-ου | -ων} ΑΝΑΤ καθένας από τους μικρούς κλάδους στους οποίους διακλαδίζεται μια αρτηρία και οι οποίοι ρυθμίζουν την αιμάτωση των περιφερειακών οργάνων και την πίεση τού αίματος.

{ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ, < αγγλ. arteriole] **αρτηριοπάθεια** (η) {αρτηριοπαθείων} ΙΑΤΡ κάθε πάθηση αρτηρίας (σημ. 1).

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. arteriopathyj. **αρτηριοσκλήρωση** (η) [1895] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** ΙΑΤΡ η απόφραξη των καρδιακών αρτηριών, κυρ. από λίπη ή εναποθέσεις ασβεστίου, με συνέπεια να εμποδίζεται η απρόσκοπτη αιμάτωση τού οργανισμού (πβ λ. *αθηρωμάτωση)* · 2. (μτφ.) η αντίδραση σε κάθε προοδευτική κίνηση: *η ~ τού σκοταδιστικού καθεστώτος εμπόδιζε κάθε νεωτεριστική κίνηση* ΣΥΝ σκοταδισμός, αντίδραση. Επίσης **αρτηριοακλήρυναη** [1896].

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< νεολατ arteriosclerosis[.

αρτηριοσκλήρωση ή αρτηριοακλήρυναη; Ο Ιπποκράτης χρησιμοποιεί το ρ. *σκληρύνω (σκλήρυσμα, σκληρυσμός, σκληρυντικός)* και όχι το *σκληρώ (~ώνω).* Ωστόσο, το ουσ. που χρησιμοποιήθηκε είναι **σκλήρωμα** και, αργότερα (στους παπύρους), **ακλήρωαις** - και όχι **ακλήρυναις**[1] Σύμφωνα με αυτά, φαίνεται προτιμότερος ο τ **αρτηριοσκλήρωση,** μιας και σχηματίζεται με το επίθημα *-ωσις (-ωση)* που δηλώνει πάθηση (πβ. *κίρρωση* [τού ήπατος], *νεύρωση, αφυδάτωση, κάκωση* κ.λπ.). Στην Ελληνική με τον όρο *σκλήρωση* δηλώθηκε σειρά ασθενειών: *φλεβοσκλήρωση, καρδιοσκλήρωση, αγγειοσκλήρωση, αδενοσκλήρωση, ωτοσκλήρωση, μυοσκλήρωση*

-> -ωση

αρτηριοσκληρωτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την αρτηριοσκλήρωση 2. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερσυντηρητική προσκόλληση σε πεπαλαιωμένα σχήματα (αξίες, συνήθειες, αντιλήψεις κ.λπ) ζωής: ~ *πολιτικός / νοοτροπία* ΣΥΝ αναχρονιστικός **αρτηριοστένωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΤΡ. η ελάττωση τής διαμέτρου μιας αρτηρίας. ΣΧΟΛΙΟ λ *-ωση.* **άρτι** επίρρ (λόγ.-συνήθ. με λόγ. παθ. μτχ.) μόλις, πρόσφατα, προ ολίγου: ~ *αφιχθείς / εκδοθέν / απολυθείς.*

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «επακριβώς, πρόσφατα (δηλ. ακριβώς προ ολίγου)» < θ. **άρ-τι-*, συνδ. με ρ. *άρ-αρ-ίσκω* «συνδέω, συνάπτω» και

το τελικό *-ι* ερμηνεύεται είτε ως τοπική πτώση είτε ως αιτιατική ουδετέρου. Η χρήση τού επιρρ. στις Ι Ε. γλώσσες, σημασιολογικά διαφοροποιημένου, πιστοποιείται επαρκώς. πβ αρμ ard «μόλις τώρα», λιθ arti «πλησίον», σανσκρ. rtas «σωστός», λατ. ars, artis «δεξιοτε- χνία, τέχνη» κ.ά]. **άρτι-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν: **1.** ότι κάτι έχει συμβεί πρόσφατα, πριν από λίγο: *αρτι-γενής, αρτι-σύστα- τος* · 2. ότι κάτι είναι άρτιο, ακέραιο *αρτι-επής. αρτι-μελής.*

|ΕΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *άρτι-μελής),* που προέρχεται από το επίρρ. *άρτι* «πρόσφατα, μόλις προ ολίγου» (βλ.λ). Πβ κ *άρτιος].*

αρτιγενής, -ής, -ές {αρτιγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μόλις γεννήθηκε, μόλις απέκτησε υπόσταση: ~ *οργάνωση* ΣΥΝ νεοσύστατος Επίσης **αρτιγέννητος,** -η. -ο [μτγν].

[ετυμ μτγν. < *άρτι-* + *-γενής*< *γένος]* **αρτίδιο**

(το) » άρτος

αρτιεπής, -ής, -ές {αρτιεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που εκφέρει άρτιο λόγο ΣΥΝ ακριβολόγος. – **αρτιέπεια** (η) ιαρχ.]. «■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άρτι-* + *-επής*< *έπος*|. **αρτιθανής,** -ής, -ές {αρτιθαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που πέ- θανε πρόσφατα

[ετυμ αρχ < *άρτι-* + *-θανής,* από το θ *-θαν-* τού ρ. *θνήσκω* (πβ. αόρ. β' *έ-θαν-ον)].*

αρτιμελής, -ής, -ές {αρτιμελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ) αυτός που διατηρεί τα μέλη τού σώματός του ακέραια και υγιή, που δεν παρουσιάζει σωματική αναπηρία· *έφερε στον κόσμο ένα χαριτωμένο μωρό, αρτιμελές και υγιές* ΣΥΝ σώος αντ ανάπηρος, άτομο με ειδικές ανάγκες, (μειωτ) σακάτης. – **αρτιμελώς** επίρρ., **αρτιμέλεια** (η) [1886]. [ετυμ αρχ. < *άρτι-* + *-μελής* < *μέλος].*

Αρτινός, -ή, -ό * Αρτα

άρτιος, -α, -ο **1.** αυτός που δεν παρουσιάζει ελλείψεις, ολοκληρωμένος: *σκοπός τού σεμιναρίου είναι να προσφέρει ~ επαγ-γελματική κατάρτιση || όλες οι προσπάθειες μας συντελούν στη δημιουργία ενός ~ συνόλου* συν ακέραιος, πλήρης αντ ελλιπής, λειψός, ελαττωματικός

• 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από τελειότητα, που δεν έχει ελάττωμα: *απέσπασε τα θερμά συγχαρητήρια όλων για την ~ οργάνωση τής εκδήλωσης* συν τέλειος, υποδειγματικός, άψογος λντ ατελής 3. μαθ *άρτιος αριθμός* ο ακέραιος αριθμός που είναι πολλαπλάσιο τού δύο (2), λ χ 4, 6. 8 συν ζυγός αντ περιττός, μονός **4.** *άρ- τιο(ν)* (το) (α) το συνολικό κόστος, η χρηματική αξία πράγματος: *θα πλιρώσω ό,τι οφείλω εις το* ~ (β) η αξία στην οποία εκδόθηκαν χρε- ώγραφα, η ονομαστική τους αξία – **άρτια** / **αρτίως** [αρχ j επίρρ.. **αρτιότητα** (η) [μτγν. 1.

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «κατάλληλος, ακριβής», < επίρρ. *άρτι* «ακριβώς - πρόσφατα» (βλ.λ.)] **αρτίστα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η γυναίκα που ασχολείται με την τέχνη, ιδίως με το ελαφρό μουσικό θέατρο ΣΥΝ θεατρίνα 2. (κακόσ.) η γυναίκα που διασκεδάζει πελάτες νυχτερινών κέντρων, ιδίως καμπαρέ ΣΥΝ καμπαρετζού 3. (σπανιότ ευφημ.) η πόρνη ΙΕΤΥΜ Βλ λ *αρτίστας*I.

αρτίστας (ο) {χωρ. γεν πληθ.} άνδρας που ασχολείται επαγγελματικά με την τέχνη, ιδίως με το ελαφρό μουσικό θέατρο ΣΥΝ θεατρίνος. [ΕΤΥΜ < ιταλ. artista «καλλιτέχνης» < arte «τέχνη» < λατ ars, artis] **αρτίστίκος,** -η. -ο καλλιτεχνικός.

αρτισύστατος, -η, -ο αυτός που μόλις συστάθηκε, που ιδρύθηκε πρόσφατα. ~ *σωματείο* ΣΥΝ νεοσύστατος, νεότευκτος.

[ετυμ μτγν. < *άρτι-* (< *άρτι)* + *-σύστατος* < *συνίσταμαι]* **αρτιφισιέλ** (το) [άκλ] είδος επιχρίσματος τοίχων εξωτερικών κυρ χώρων, που δημιουργεί ανώμαλη επιφάνεια [ετυμ < γαλλ. artifieiel «τεχνητός» < λατ. artificialis] **αρτιώνω** ρ. μετβ. [μεσνΐ [αρτίω-σα, -θηκα, -μένος} (σπάν) δίνω σε κάτι τέλεια μορφή, το καθιστώ άρτιο: *αποφάσισε να παρακο?.ουθή- σει τα σεμινάρια αυτά, για να αρτιώσει την επαγγε?ψατική του κατάρτιση* ΣΥΝ τελειοποιώ, ολοκληρώνω, **αρτίωαη** (η) [μεσν.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η τελειοποίηση, το να γίνεται ή να είναι κάτι άρτιο *η ποίησή του έχει μια τεχνική ~ που εξαντλεί τις δυνατότητες των παραδοσιακών μέτρων.* **αρτοβιομηχανία** (η) {αρτοβιομηχανιών} η βιομηχανία παρασκευής ψωμιού και αρτοσκευασμάτων, καθώς και ειδών ζαχαροπλαστικής με βάση το αλεύρι. – αρτοβιομήχσνος (ο) [1888] **αρτοζαχαροπλαστείο** (το) κατάστημα στο οποίο πωλούνται ή/και παρασκευάζονται είδη αρτοποιίας και ζαχαροπλαστικής **αρτοκλασία** (η) {αρτοκλασιών} εκκλης ειδική τελετή στις μεγάλες γιορτές, κατά την οποία ο ιερέας ευλογεί τους προσφερόμενους πέντε άρτους, που θα μοιραστούν στο εκκλησίασμα.

[ΕΙΥΜ μεσν. < *άρτος* + *-κλασία* < *κλάσις* < *κλώ* «κόβω. σπάζω». Βλ. κ *κλάσμα].*

αρτοκλίβανος (ο) {-ου κ. -άνου | -ων κ. -άνων, -ους κ. -άνους} ειδικός κλίβανος που χρησιμοποιείται στην αρτοποιία, *κτιστός* ~ **αρτοποιείο** (το) **[**μτγν.**[1.** το κατάστημα στο οποίο παρασκευάζεται και πωλείται ψωμί ΣΥΝ φούρνος 2. (συνεκδ) το εργαστήριο στο οποίο παρασκευάζεται ψωμί. **αρτοποιία** (η) {χωρ. πληθ στη σημ. 1} **1.** η παρασκευή ψωμιού και αρτοσκευασμάτων, καθώς και προϊόντων ζαχαροπλαστικής με βάση το αλεύρι των δημητριακών **2.** το αρτοποιείο. – **αρτοποιός** (ο/η) [αρχ.], **αρτοποιητικός,** -ή, -ό [μτγν.]

[ετυμ. αρχ. < *άρτοποιός* < *άρτος* + *-ποιός*< *ποιώ].* **αρτοπωλείο** (το) Ιαρχ] το κατάστημα όπου πωλείται ψωμί συν φούρνος, πρατήριο άρτου / ψωμιού. – **αρτοπώλης** (ο) [μτγν.]. **αρτο-**

πώλιααα (η).

άρτος (ο) (λόγ.) 1. το ψωμί· *ένζυμος / άζυμος / λευκός / κρίθινος /* **πι-** *τυρούχος* ~ ΦΡ (α) ***(ο άρτος) ο επιούσιος*** τα απαραίτητα αγαθά, κυρ. η βασική τροφή (από την Κυριακή προσευχή: τόν *άρτον ημών τον επιούσιον δός ήμΐν σήμερον,* Κ.Δ. Ματθ. 6, ΙΙ) (β) (ειρων.) ***άρτος και θεάματα*** τα μεγαλειώδη θεάματα, ενδεχομένως σε συνδυασμό με επιπόλαιες απολαύσεις, που αποσκοπούν στον εντυπωσιασμό τού λαού: *συχνά οι δικτάτορες παρέχουν στον λαό για να κερδίσουν την εύνοιά του* (γ) ***ουκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος*** (*ούκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος.* Κ.Δ. Ματθ. 4,4) για την επισήμανση τού γεγονότος ότι ο άνθρωπος έχει και πνευματικές ανάγκες παράλληλα με τις υλικές 2. ΠΚΚΛΜΣ το ψωμί που χρησιμοποιείται κατά την εκκλησιαστική λειτουργία (βλ. κ λ. *αρτοκλασία*) – (υποκ.) αρτίδιο (το) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αήρ*

[ΕΤΥΜ αρχ , αβεβ ετύμου, πιθ < **άρ-τός,* ρηματικό επίθ., < **άρ-τοϋ* ρ. *άρ-αρ-ίσκω* «παρασκευάζω, συνδέω», οπότε η λ. *άρτος* θα υποδήλωνε τη διαδικασία (ζύμωμα, φούρνισμα) παρασκευής τού ψωμιού. Κατ' άλλη άποψη, επειδή η λ *άρτος* περιγράφει τη βασικότερη ανθρώπινη τροφή, είναι πιθ να συνδέεται με *το* βασκ. arto «ψωμί αραβοσίτου» (> ισπ artal «πίτα») και, ως εκ τούτου, να ανήκει στο προ-ΙΕ γλωσσικό υπόστρωμα αρχαιοτάτων λέξεων Στην Π.Δ. οι Εβδομήκοντα χρησιμοποίησαν τη λ. *άρτος* ως απόδ τού εβρ. l^chem, δηλώνοντας όχι μόνο το ψωμί. αλλά και την τροφή γενικά. ΙΙ σημ αυτή (που δείχνει τη σπουδαιότητα τού *άρτου)* διατηρείται και στην Κ.Δ (πβ. Ματθ. 6. 11: τόν *άρτον ημών τόν επιούσιον δός ήμΐν σήμερον),* όπου χρησιμοποιείται επίσης (ειδικά ο άζυμος άρτος) ως σύμβολο τού Χριστού και τού σώματός του (πβ. Ιωάνν 6, 48: *εγώ ειμι ό άρτος τής ζωής,* Λουκ. 22. 19: *καί λαβών άρτον . εδωκεν αύτοΐς λέγων τοϋτό έστιν τό σώμα μου...)* Η φρ. *άρτον και θεάματα* αποδίδει το λατ. panem et circenses, υποδηλώνοντας την τακτική τού ρωμαϊκού κράτους να προσφέρει (ιδ. στους άπορους πολίτες) τροφή και διασκεδάσεις, προκειμένου να μην επαναστατούν], **αρτοσκεύασμα** (το) {αρτοσκευάσμ-ατος | -ατα,-άτων} προϊόν αρτοποιίας που παρασκευάζεται με βάση το ζυμάρι τού ψωμιού, λ.χ. το παξιμάδι, τα βουτήματα, τα κουλλούρια κ.λπ. **αρτοσφραγίδα** (η) ΕΚΚΛΠΣ ξύλινη σφραγίδα με ανάγλυφη παράσταση σταυρού και την επιγραφή ΙΣΧΣ ΝΙΚΑ (δηλ Ιησούς Χριστός Νικά), με την οποία σφραγίζεται το πρόσφορο (βλ.λ.). **αρτοφόριο** (το) {αρτοφορί-ου | -ων} ΕΚΚΛΗΣ το λειτουργικό σκεύος στο οποίο φυλάσσεται ο αγιασμένος άρτος τής Θείας Ευχαριστίας για τη μετάληψη.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άρτοφόριον,* αρχική σημ «καλάθι ψωμιού», < *άρτος* + *-φόριον*< *φέρω]* **αρτύθηκα** ρ. αρταίνω

άρτυμα (το) {αρτύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** οτιδήποτε προστίθεται στο μαγειρευμένο φαγητό, για να το νοστιμίσει, για να κάνει τη γεύση του πιο πικάντικη, π χ αλάτι, πιπέρι, μπαχαρικά κ λπ. ΣΥΝ καρύκευμα 2. (μτφ) το εκφραστικό μέσο που προστίθεται στον λόγο (κυρίως στην αφήγηση), για να καταστήσει το περιεχόμενό του σαφέστερο ή και να εντυπωσιάσει τον ακροατή / αναγνώστη · 3. το φαγητό που δεν καταναλώνεται τις ημέρες τής νηστείας, το μη νηστήσιμο, *π.χ.* το κρέας, το αβγό κ.λπ.

[ΕΤΥΜ αρχ < *άρτύω* « καρυκεύω» Βλ. κ *αρταίνω].* **αρτύνω** ρ.

> αρταίνω

αρτύσιμος, -η, -ο (για τροφή) αυτός που περιέχει κάτι από τις κατηγορίες τροφών από τις οποίες απέχει κανείς εκούσια κατά τη νηστεία ΑΝΤ νηστήσιμος.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άρτυσις* < αρχ. άρτύω, βλ. κ. *αρταίνω*]. **αρύβαλλος** (ο)

{αρυβάλλ-ου | -ων, -ους} ΑΡΧΑΙΟΛ. μικρό αγγείο με σφαιρικό σώμα και στενό λαιμό, όπου έβαζαν το λάδι με το οποίο αλείφονταν οι αθλητές.

[ΕΓΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμου. Κατά τον Ησύχιο, < *άρύω* «αντλώ» (πβ. *άρύομαι)* + *βάλ/.ω,* μολονότι το β' συνθ. ίσως συνδ. με τη λ. *βαλλά- ντιον.* Κατ' άλλους, η λ. αποτελεί δάνειο θρακο-φρυγικής προελ.]. **αρύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {αρύσθηκα} (αρχαιοπρ.) αντλώ (συνήθ. ειδήσεις, στοιχεία) από πηγή. *αρύεται τις π/.προφορίες του από αξιόπιστες πηγές.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ < *Ραρ-ύ-, αβεβ. ετύμου, πιθ. σχετίζεται με το ρ. *ευρίσκω* (< **Fe-Fr~),* βλ. λ. *βρίσκω],* **αρχάγγελος** (ο) {αρχαγγέλ-ου | -ων. -ους} ΕΚΚΛΗΣ Ο αρχηγός των αγγέλων, ο άγγελος με υψηλή θέση στην ουράνια ιεραρχία: *ο ~ Μιχαήλ και ο ~ Γαβριήλ* – **αρχαγγελικός,** -ή, -ό [μτγν J [ΕΤΥΜ μτγν. < *άρχω* + *άγγελος].* **αρχαΐζω** ρ. αμετβ. [μτγν.] {αρχάϊσα} **1.** μιμούμαι αρχαϊκά πρότυπα **2.** (συνήθ. ειδικότ) χρησιμοποιώ απηρχαιωμένη γλώσσα, τύπους που ανήκουν σε αρχαιότερα γλωσσικά στάδια 3. ***αρχαΐζουσα*** (η) λόγια μορφή γλώσσας, που χρησιμοποιεί συστηματικώς στοιχεία από την Αρχαία. ΣΧΟΛΙΟ *λόγιος* **αρχαϊκός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που μιμείται πρότυπα τής αρχαιότητας 2. αυτός που ανήκει σε πρώιμο στάδιο εξελίξεως 3. ΑΡΧΑΙΟΛ χαρακτηριστικός τού σταδίου εξελίξεως τής ελληνικής τέχνης στον 7ο και 6ο αι. π Χ. (πριν από την κλασική εποχή) στην αρχιτεκτονική, τη γλυπτική και την αγγειογραφία ~ *περίοδος / ρυθμός ΦΡ* ***αρχαϊκό μειδίαμα*** το χαμόγελο που εμφανίζεται στα πρόσωπα των αρχαϊκών κούρων και κορών και δίνει την αίσθηση εσωτερικής γαλήνης και αταραξίας. – **αρχαϊκ-ά / -ώς** [αρχ.] επίρρ , **αρχαϊκότητα** (η) [1861].

αρχαϊκός < αρχαίος, αθηναϊκός < Αθήναι / Αθηναίος κ.ο.κ. Από αρχ. ονόματα σε **-αίος** ή **-αι** σχηματίστηκαν επίθετα σε **-α-ϊκός** (αντί *-αι-ικός* «κατά προφύλαξιν», για να αποφευχθεί δηλ. η αλλε

πάλληλη παρουσία δύο *ι* στην αρχαία προφορά που Οα ήταν -aiikos) Παραδείγματα: *αρχαίος* > **αρχαϊκός.** *Αθήναι / Αθηναίος* > **αθηναϊκός,** *Ρωμαίος* > **ρωμαϊκός,** *ελαία* > **ελαϊκός,** (νεότ) *πετρέλαιο* > **πετρελαϊκός,** *τροχαίος* > **τροχαϊκός.** **ακαδημαίος* > **ακαδημαϊκός.** *Εβραίος* > **εβραϊκός.** *Πάτραι* > **πατραϊκός.** *θήβαι* > **θη- βαϊκός** κ: ά ♦ *Ακαδημία*

αρχαίο- κ **αρχαιό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με την αρχαιότητα (κυρ. την ελληνική και ρωμαϊκή): *αρχαιο-λογία. αρχαιο-γνώστης, αρχαιο-μάθεια, αρχαιο-πρεπής, αρχαιο-κάπηλος*

[ΕΤΥΜ Λ'συνθ τής Αρχ και Ν Ηλληνικής (πβ. αρχ *άρχαιο-πρεπής),* που προέρχεται από το επίθ *άρχαῖος].* **αρχαιογνωσία** (η) 11849] Ιχωρ. πληθ.} η συστηματική γνώση τού κόσμου τής αρχαιότητας με τη βοήθεια των επιστημών που τον μελετούν (κλασική φιλολογία, αρχαιολογία, ιστορία κ.λπ.) — **αρχαιογνώστης** (ο), **αρχαιογνώστρια** (η), **αρχαιογνωστικός,** -ή, -ό [ΕΤΥΜ Απόδ τού γερμ. Altertumskundej.

αρχαιοδίφης (ο) [18571 {αρχαιοδιφών'} ο ερευνητής τής αρχαιότητας, αυτός που μελετά συστηματικά τον αρχαίο κόσμο. κυρ. ερευνώντας απευθείας τις πηγές

[ΕΤΥΜ < *αρχαίος* + *-δίφης* < αρχ *διφώ* «ερευνώ», απόδ. τού γερμ Altertumsforscherf **αρχαιοελληνικός,** -ή, -ό 11894] αυτός που αναφέρεται στους αρχαίους Έλληνες ή στην αρχαία Κλλάδα - *πολιτισμός / πνεύμα ι γλώσσα / μουσική / ιδεώδη.* **αρχαιοκαπηλία** (η) [1886J {χωρ. πληθ.} το παράνομο εμπόριο αρχαίων αντικειμένων *προβλέπεται αύξηση τού αριθμού* το>ν *φυλάκων για την πάταξη τής ~* — **αρχαιοκαπηλικός,**-ή,-ό 11888! ^ΣΧΟΛΙΟ λ *ειδωλολατρία*

αρχαιοκάπηλος (ο/η) [18311 {αρχαιοκαπήλ-ου] -ων. -ους} πρόσωπο που εμπορεύεται παράνομα αρχαία αντικείμενα, **αρχαιόκλιτος,** -η. -ο ΓΛΩΣΣ αυτός που κλίνεται σύμφωνα με αρχαία πρότυπα κλίσης, π χ τα ~ θηλυκά σε *-ώ. -ούς: ηχ-ώ, -ούς* **αρχαιολατρία** (η)] 1849) ί χωρ. πληθ } ο υπέρμετρος θαυμασμός προς τον πολιτισμό τής κλασικής αρχαιότητας, η μίμηση προτύπο>ν εκείνης τής εποχής - - **αρχαιολάτρης** (ο), **αρχαιολάτρισσα** (η), **αρχαιο- λατρικός,** -ή. -ό' ΣΧΟΛΙΟ *ειδωλολατρία* **αρχαιολογία** (η) [αρχ.Ι η επιστήμη που ερευνά τα ευρήματα τής κατασκευαστικής δραστηριότητας τού ανθρώπου τού παρελθόντος (μνημεία, έργα τέχνης, αντικείμενα καθημερινής ζωής κ ά.). τα μελετά και εξάγει συμπεράσματα για τον πολιτισμό του **αρχαιολογικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την επιστήμη τής αρχαιολογίας, γενικότ με τη μελέτη τής αρχαιότητας: ~ *ανασκαφές ι ευρήματα / ενδιαφέρον / μουσείο / θησαυρός / έρευνα φρ* (α) ***αρχαιολογική αξία*** η αξία αντικειμένου, η οποία πηγάζει από την αρχαιότητα και τη σπανιότητα ή τη μοναδικότητά του (β) ***αρχαιολογικός χώρος*** ο συνήθ υπαίθριος χοίρος που περιλαμβάνει μνημεία τής αρχαιότητας (γ) ***Αρχαιολογική Υπηρεσία*** η κρατική υπηρεσία που μεριμνά για την ανασκαφή και την προστασία το)ν αρχαιοτήτων - **αρχαιολογικ-ά/-ώς** 11833] επίρρ **αρχαιολόγος** (ο/η) [μεσν.Ι **1.** επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στην αρχαιολογία 2. (γενικότ) ερευνητής καταλοίπων από πολιτισμούς τού παρελθόντος, κυρ αυτός που κάνει ανασκα(θές (όπως π χ ο Β, Σλήμαν. ο οποίος έκανε αρχαιολογικές ανασκαφές και έφερε στο φως σημαντικά μνημεία, χωρίς να έχει σπουδάσει αρχαιολογία) ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιδημία* **αρχαιομαθής,** -ής. -ές 11868] {αρχαιομαΟ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που γνωρίζει τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό, κυρ τη γλώσσα και τα κείμενα: ο *Αδ Κοραής υπήρξε πρότυπο αρχαιομαθούς φιλολόγου* ΣΥΝ αρχαιογνώστης — **αρχαιομάθεια** (η) f 1826]. **αρχαιομανής,** -ής. -ές [αρχαιομαν-ούς] -είς (ουδ -ή)] αυτός που τρέφει υπερβολικό θαυμασμό και πάθος για την αρχαιότητα (ΐδ. την κλασική) ΣΥΝ αρχαιολάτρης. - **αρχαιομανία** (η) [1889J **αρχαιομετρία** (η) ΑΡΧΑΙΟΛ η εύρεση νέων και η προαγωγή παλαιο- τέρων μεθόδων που χρησιμοποιεί η αρχαιολογία, προκειμένου να προαγάγει την ερευνά της και να τεκμηριώσει ακριβέστερα τα συ- μπεράσματά της (τρόποι έρευνας, μέσα χρονολόγησης κ.λπ) — **αρχαιομέτρης** (ο/η)

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ archaeometry], **αρχαιοπινης,** -ής. -ές {αρχαιοπιν-ούς | -είς (ουδ. -ή) j αρχαιοπινέστ- ερος, -ατοςί (λόγ.) αυτός που διατηρεί πολλά αρχαϊκά στοιχεία *πολλά συμπεράσματα για την προφορά τής Αρχαίας Ελληνικής προκύπτουν από τη μελέτη ~ διαλέκτων, όπως τής Ποντιακής. τής Κυπριακής, τής Τσακωνικής κά*

[ΕΤΥΜ μτγν. αρχική σημ «αυτός που φέρει αρχαία σκουριά», < *άρχαῖος* + *-πινής*< *πίνος* «ακαθαρσία»] **αρχαιοπληξία** (η) {χωρ. πληθ.] (κακόσ) η υπερβολική προσκόλληση στην αρχαιότητα, στον πολιτισμό των αρχαίων (συχνά με παράλληλη υποτίμηση τού παρόντος) (πβ. λ *προγονοπ/.ηξία).* — **αρχαιόπληκτος** (ο), **αρχαιόπληκτη** (η)

[ετυμ < *αρχαίο-* + *-πρ^ηξία* < *πλήττω*\ **αρχαιοπρεπής,** -ής, -ές [αρχαιοπρεπούς | -είς (ουδ -ή) αρχαιοπρε- πέστ-ερος. -ατος} αυτός που αρμόζει στους αρχαίους τρόπους, έθιμα, γλώσσα κ λπ.· - *ένδυση / ύφος* υν αρχαϊκός αντ νεωτεριστικός, μοντέρνος Ηπίσης **αρχαιόπρεπος,** -η. -ο - **αρχαιοπρεπώς** επίρρ. Ιμτγν]. **αρχαιοπρέπεια** (η) [1861].

[εγνμ αρ^χ. < *άρχαῖος* + *-πρε.πής* < *πρέπω*\. **αρχαιοπώλης** (ο) [18871 {αρχαιοπωλών'}, **αρχαιοπώλισσα** (η) {αρ- χαιοπωλισσών'} πρόσωπο που εμπορεύεται παλιά ή και αρχαία αντι κείμενα ΣΥΝ αντικέρ — **αρχαιοπωλείο** (το), **αρχαίος,** -α, -ο **1.** αυτός που υπήρξε ή δημιουργήθηκε στο μακρινό παρελθόν (κυρ. μέχρι την εποχή από την οποία θεωρείται ότι ξεκινά ο Μεσαίωνας): ~· *μύθος / τέχνη / ναός ι τραγωδία I λογοτεχνία* || ~ '*Έλληνες / Αιγύπτιοι* ΑΝΤ νεότερος, σύγχρονος, πρόσφατος 2. αυτός που σχετίζεται με το μακρινό παρελθόν: ~ *ιστορία* 3. (ειδικότ) (α) αυτός που σχετίζεται με τους Έλληνες τής προχριστιανικής κυρ. αρχαιότητας *οι ~ ημών πρόγονοι* [[*νοσταλγοί τής ~ δόξας* (β) (για την ελληνική γλώσσα) αυτός που συνδέεται ή αναφέρεται στην περίοδο τής ελληνικής γλο)σσας από την πρώτη εμφάνιση των Κλλήνων μέχρι των χρόνων τής Αλεξανδρινής Κοινής (πε.ρ 2.000 π.Χ -300 π Χ.): ~ *γλώσσα* 4. αυτός τού οποίου η ύπαρξη χρονολογείται από το μακρινό παρελθόν *οι κύκλιοι χοροί αποτελούν ~ παράδοση* ΦΡ (λόγ.) ***από αρχαιότατων χρόνων*** από πάρα πολύ παλιά ΣΥΝ από καταβολής κόσμου, ανέκαθεν 5. ***αρχαίοι*** (οι) (α) οι άνθρωποι που έζησαν κατά την αρχαιότητα, ειδικότ. οι αρχαίοι Έλληνες *η ζωή των ~* [| *θαυμάζει τους ~* (β) οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς και τα σημαντικότερα πρόσωπα τής αρχαίας ελληνικής ιστορίας: *μελετά τους -* || *η πολιτική σκέψη των ~* **6.** ***αρχαία*** (τα) (α) τα μνημεία τής αρχαιότητας, καταχρ και πιο πρόσφατων περιόδων, όπως του Μεσαίίονα ΣΥΝ αρχαιότητες (β) το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών (γλώσσας και γραμματείας)

• **7.** (συγκρ ***αρχαιότερος,*** *-η, -ο)* αυτός που εργάζεται σε συγκεκριμένο χίόρο περισσότερα χρόνια από τους συναδέλφους του και. ως εκ τούτου, προηγείται ιεραρχικά *κατά τις έκτακτες κρίσεις προήχθη- σαν οι δύο αρχαιότεροι ταξίαρχοι* ΙΧΟΜΟ λ. *αρχαϊκός.*

[πγνμ < αρχ *αρχαίος* < *αρχή / άρχα* + *-ιος]* **αρχαιοσυλλέκτης** (ο) {αρχαιοσυλλεκτών'}. **αρχαιοσυλλέκτρια** (η) Ιαρχαιοσυλλεκτριών] συλλέκτης αρχαίων αντικειμένων και έργων τέχνης

αρχαιότητα (η) [αρχ.] {χωρ πληθ. j αρχαιοτήτων στη σημ. 4} **1.** η ιστορική περίοδος τού παρελθόντος, που φθάνει μέχρι τον Μεσαίωνα 2. (ειδικότ για την Ελλάδα) η ιστορική περίοδος που ξεκινά από την εμφάνιση των πρώτων δειγμάτων ελληνικού πολιτισμού και φθάνει μέχρι τα βυζαντινά χρόνια *πρώιμη / κλασική / ελ/.ηνιστική* ~ 3. η ιδιότητα τού αρχαίου ή ο βαθμός στον οποίο είναι (κάτι) αρχαίο, *δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των επιστημόνων ως προς την ~ τού αγάλματος* 4. (συνήθ. στον πληθ) τα μνημεία τής αρχαιότητας, τα αντικείμενα με αρχαιολογική αξία (γενικότ) κάθε αντικείμενο που προέρχεται από περίοδο τού παρελθόντος: βυζαντινές / *ενάλιες* ~· ΦΡ ***Εφορία Αρχαιοτήτων*** η δημόσια υπηρεσία που είναι επιφορτισμένη με την καταγραφή και επίβλεψη των αρχαιοτήτων, οι οποίες ανήκουν στον τομέα αρμοδιότητάς της · 5. (κυρ για τις δημόσιες υπηρεσίες και τη στρατιοίτική ιεραρχία) η προτεραιότητα κάποιου έναντι των συναδέλφων του για άσκηση έργου ή προαγωγή με βάση τα χρόνια υπηρεσίας· *θα προτιμηθεί ο πρώτος κατά σειράν αρχαιότητας* **αρχαιότροπος,** -η. -ο Ιαρχ.! αυτός που είναι φτειαγμένος σύμφωνα με τον τρόπο των αρχαίων: ~ *σχέδιο ι περιδέραιο* — **αρχαιότροπα** επίρρ

αρχαιόφιλος, -η, -ο [1878] αυτός που αγαπά τις αρχαιότητες, καθετί αρχαίο ΣΥΝ αρχαιολάτρης. αρχαιομανής **αρχαιοφύλακας** (ο/η) [1863] {θηλ. αρχαιοφύλακος) [αρχαιοφυλά- κων} φύλακας αρχαιολογικών χώρων και μουσείων, **αρχαιρεοίες** (οι) {αρχαιρεσιών' η εκλογική διαδικασία για την ανάδειξη αρχών (μελών προεδρείου, διοικητικού συμβουλίου κ.λπ.) ΣΥΝ εκλογές, ψηφοφορία

[ΕΤΥΜ αρχ < *άρχ-{*< *αρχή)* + *-αιρεσϊα*< *αΐρεσις* «εκλογή»], **αρχαΐσμός** (ο) [μτγν I **1.** η τάση να χρησιμοποιεί κάποιος στον λόγο του (γραπτό, προφορικό) αρχαία στοιχεία ή νεότερα κατά μίμηση των αρχαίων: *ο ~ χαρακτηρίζει τα κείμενά του* 2. (συνεκδ) οποιοδήποτε στοιχείο είναι ενδεικτικό τής παραπάνω τάσης· το κείμενο είναι *γεμάτο αρχαΐσμούς* [[το *«ούτως ειπείν» αποτελεί αρχαΐσμό τής Ν Ελληνικής* — **αρχαϊστής** (ο) [1829[, **αρχαίστρια** (η) **αρχαϊστικός,** -ή, -ό [1893] αυτός που μιμείται ή μοιάζει με τα αρχαία πρότυπα, τον πολιτισμό ή τη γλώσσα: ~ *ύφος / τεχνοτροπία! έκφραση* ΦΡ ***αρχαϊστική τέχνη*** η τέχνη η οποία χρησιμοποιεί συνειδητά σχήματα τής τέχνης των αρχαϊκών χρόνων εκφράζοντας ρομαντισμό ή παράδοση· εκδηλώθηκε ήδη τον 5ο αι π.Χ. και αναπτύχθηκε κατά τους ύστερους αρχαίους χρόνους **αρχάνθρωπος** (ο) {αρχανθρώπ-ου | -ο>ν. -ους} άνθρωπος που έζησε στην παλαιολιθική εποχή και έχουν βρεθεί οστά του.

[ΕΙΥΜ μτγν (.αρχικώς για τον Αδάμ) < *άρχ-* (< *αρχή)* + *άνθρωπος*] **αρχάριος,** -α, -ο αυτός που μόλις αρχίζει να μαθαίνει ή να εξασκεί κάτι και. κατά συνέπεια, του λείπει η σχετική πείρα και η τριβή. - *οδηγός* || (ως ουσ) *τμήματα αρχαρίων* (π.χ σε φροντιστήριο ξένων γλωσσών) || ΣΥΝ πρωτάρης ΑΝΤ προχωρημένος, έμπειρος, ί Βΐ ΥΜ μτγν. < *άρχή* + παραγ. επίθημα *-άριος φλ.λ*). Η λ. προσδιόριζε αρχικώς τον μαθητή των αρχικών τάξεων. Η σημ. «πρωτόπειρος» ήδη^μτγν].

αρχέγονος, -η. -ο **1.** αυτός που υπάρχει από το πρώτο στάδιο τής εμφάνισης ενός όντος, που συνδέεται με την ίδια τη φύση τού όντος *το - ένστικτο τής αυτοσυντήρησΐ]ς ι τής μητρότητας I τής* διαιώνισης *τού είδους* 2. (κατ' επέκτ) αυτός που δεν έχει εξελιχθεί, που χαρακτηρίζεται από πρωτογονισμό ~ *λαός* ΣΥΝ πρωτόγονος, καθυστερημένος ΑΝΤ εξελιγμένος - - **αρχέγονα** επίρρ [ΕΤΥΜ μτγν < *άρχε- {*< *άρχή)* + *γόνος*\ **αρχείο** (το) **1.** η ιδιωτική ή δημόσια συλλογή εγγράφων ή άλλων αντικειμένων (φωτογραφιών, αποκομμάτων, εφημερίδων κ.λπ.), που κρίνεται σκόπιμο να φυλαχθούν για λόγους πρακτικούς, ιστορικούς ή συναισθηματικούς: πλούσιο / *ιστορικό / λαογραφικό ~* [[*το ~ τής εφημερίδας* 2. (κατ' επέκτ) ο χώρος όπου συγκεντρώνονται και φυ

λάσσονται οι παραπάνω συλλογές, είτε πρόκειται για απλό συρτάρι είτε για αίθουσα ή και ολόκληρο ίδρυμα* φρ *(στέλνω / βάζω μια υπόθεση) στο αρχείο* για υπόθεση για την οποία δεν γίνεται πλέον έρευνα, δεν υπάρχει ενεργό ενδιαφέρον: ***ο εισαγγελέας έστειλε την υπόθεση στο αρχείο*** **3.** πλιτροφ. (α) συλλογή ομοειδών πληροφοριών ή στοιχείων με ιδιαίτερο όνομα, η οποία περιέχει σε ηλεκτρονική μορφή, π χ πρόγραμμα, έγγραφο, εικόνα, λογιστικό φύλλο, ηχητικό κομμάτι, κινούμενη εικόνα (βίντεο) κ.λπ , και αποθηκεύεται συνήθως στην περιφερειακή μνήμη ενός Π/Υ (β) *αρχείο δεδομένων* ηλεκτρονικό αρχείο στο οποίο αποθηκεύονται αποκλειστικούς δεδομένα (και όχι προγράμματα) (γ) *αρχείο εντολών* ηλεκτρονικό αρχείο στο οποίο αποθηκεύονται αποκλειστικά εντολές και προγράμματα. - **αρχειακός,** -ή, -ό [1887],

[ΠΤΥΜ < αρχ. ***άρχει***ον. αρχική σημ. «κατοικία το)ν αρχόντων», < ***άρχή*** «εξουσία» Η σημ. «επίσημο κρατικό έγγραφο» είναι μτγν. και οφει- λεται στο γεγονός ότι τέτοιου είδους έγγραφα φυλάσσονταν στα σπίτια των αρχόντων Η σημ. «αρχείο Η/Υ» αποδίδει το αγγλ file, ενώ η σημ. «αρχείο δεδομένων» αποδίδει το αγγλ. data file] **αρχειοθετώ** ρ. μετβ. {αρχειοθετείς. | αρχειοθέτησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} ταξινομώ υλικό (γραπτό; ηχητικό, οπτικό) με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποτελεί αρχείο, εντάσσω σε αρχείο: ~ ***φακέ/.ονς/ έγγραφα.***

– **αρχειοθέτηση** (η), **αρχειοθέτης** (ο), **αρχειοθέτρια** (η)

[ΕΤΥΜ Από̱δ. τού γαλλ archiver], **αρχειοθήκη** (η) [1833] {αρχειοθηκών} ειδική θήκη, συνήθ. ενσωματωμένη σε συρτάρι, όπου φυλάσσονται έγγραφα ή άλλα αντικείμενα αρχείου (βλ.λ.)

αρχειομαρξισμός (ο) ΠΟΛΙΤ παλαιότ οργάνωση που ιδρύθηκε μέσα στους κόλπους τού Κ Κ Ε , η οποία αμφισβήτησε την επίσημη γραμμή τού κόμματος, θεωρώντας ότι η αφομοίωση τής μαρξιστικής θεωρίας πρέπει να προηγείται τής επαναστατικής πολιτικής. – **αρ- χειομαρξιατής** (ο), **αρχειομσρξιστικός,** -ή, -ό

[ετυμ Η λ. ανάγεται στο περιοδικό ***Άρχειον τοϋ Μαρξισμού,*** το οποίο πρωτοεκδόθηκε τον Μάιο τού 1923 για την ιδεολογική επιμόρφωση των κομουνιστών. Αργότερα ιδρύθηκε η ***«Όργάνωσις τών Άρχειομαρςιστών»,*** η οποία -ακολουθώντας γενικά τις αρχές τού Λ. Τρότσκι- ανήκε στη μειοψηφία τού κόμματος και αντετίθετο στις κατευθύνσεις τής ηγεσίας], **αρχειονομία** (η) {χο)ρ. πληθ.} η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο την αποκατάσταση και συστηματοποίηση τού αρχειακού υλικού, καθώς και την οργάνωση τής ερευνάς του **αρχειοφύλακας** (ο/η) Ιμτγν.] {αρχειοφυλάκων} υπάλληλος επιφορτισμένος με την επιμέλεια αρχείου, **αρχειοφυλακείο** (το) [1854] το κτήριο που στεγάζει δημόσιο αρχείο εγγράφων (λ.χ. δικαστικών αποφάσεων, συμβολαιογραφικών πράξεων κ.λπ.). Επίσης **αρχειοφυλάκιο** (το). ·˝ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***φυλάκιο.*** **Αρχέλαος** (Ο) {-ου κ. -άου} **1.** αρχαίος Λακεδαιμόνιος βασιλιάς (9ος αι. π.Χ.) **2.** όνομα βασιλέων τής αρχαίας Μακεδονίας **3.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **4.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ αρχ κύρ. όν. αρχική σημ. «η εξουσία τού λαού». < ***άρχε-*** **(< *άρχή)* + *λαός*\. αρχέτυπος,** -η,-ο **1.** αυτός που διαμορφώθηκε ήδη από την αρχή και μπορεί να αποτελέσει πρότυπο **2.** (α) ΨΥΧΟΛ *αρχέτυπο* (το) {αρχε- τύπ-ου | -ων} παγκόσμια συλλογική συμπαράσταση, ασυνείδητη εικόνα ή ιδέα κοινή σε όλους τους ανθρώπους (π.χ η γέννηση, ο θάνατος, ο ήρωας, ο θεός κ.ά.) (βλ. κ. λ. ***ασυνείδητο)*** (β) ΦΙΛΟΛ (στην παλαιογραφία) το κείμενο που θεωρείται ότι βρίσκεται πιο κοντά στο αρχικό κείμενο ενός συγγραφέα και από το οποίο προέρχεται όλη η σωζόμενη χειρόγραφη παράδοση ενός έργου · **3.** (έντυπο) που τυπώθηκε στα πρώτα στάδια εμφανίσεως τής τυπογραφίας (1450-1501 περίπου). Επίσης **αρχετυπικός,** -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ μτγν. < ***άρχε-*** (< ***άρχή)*** **+ *τύπος.*** Στην ψυχολογία η λ. αποτελεί ελληνογενή ξέν όρο. < αγγλ. archetype (όρος τού C. Jung)], **αρχή** (η) **1.** το πρώτο σημείο, τοπικό ή χρονικό, από το οποίο ξεκινά πράξη, ενέργεια, κατάσταση, γεγονός κ.λπ : ***η ~ τού βιβλίου*** / ***τού δρόμου*** / ***μιας εκπομπής ί τού μήνα*** (κ ***αρχιμηνιά)*** / τοΰ ***έτους*** (κ ***αρχιχρονιά)*** / ***τού αιώνα*** || ***έργο με μέση και τέλος*** συν αφετηρία αντ τέλος, τέρμα· φρ (α) ***στην αρχή*** την πρθ)τη φορά ή τις πρώτες στιγμές: ~ ***δεν τον πίστεψα, αργότερα όμως είδα ότι είχε δίκιο*** || ~ ***ήταν μουδιασμένος, στη συνέχεια όμως ανέκτησε την αυτοπεποίθησή του*** αντ στο τέλος (β) ***κατ' αρχάς*** πρώτα-πρώτα, αρχικά: ~ ***πρέπει να σας ουστηθώ*** **]j - *υπάρχει το εξής πρόβλημα*** (γ) ***κατ' αρχήν / καταρχήν*** (ί) στα βασικά σημεία, στη γενική φιλοσοφία (που διέπει ένα κείμενο): ***η ~ ψήφιση τού νομοσχεδίου || συμφωνώ έχω όμως επιφυ?^άξεις για ορισμένα σημεία*** (ii) (καταχρ.) πρώτα-πρώτα, αρχικά (δ) **ευθύς** ε***ξαρχής*** από την πρώτη κιόλας στιγμή. ~ ***του ξεκαθάρισα τη θέση μου*** (ε) **φτου** ***κι απ' την αρχή!*** για να δηλώσουμε την απογοήτευσή μας για την αποτυχία μιας ενέργειας, η οποία μας αναγκάζει να ξεκινήσουμε εκ νέου ***Άδικος κόπος τόση ώρα! Άντε,*** ~*!* (στ) ***από την αρχή*** από το προκο σημείο ή από την πρώτη στιγμή: ~ ***κατάλαβα τι είδους άνθρωπος ήταν*** || ~ ***είχαμε προβλήματα μεταξύ μας*** 2. (στον πληθ.) οι πρϊότες ημέρες (εβδομάδας ή μήνα), οι πρώτοι μήνες (έτους), τα πρώτα χρόνια (περιόδου) κ λπ : ***τα μαθήματα αρχίζουν (στις)*** ~ ***Οκτωβρίου || τα γεγονότα των ~ τού*** *1998* ||[οι ~ ***τού 20ού αι.*** ΑΝΤ τέλη (τα) **3.** (συνεκδ.) η έναρξη, η πράξη τού ξεκινήματος (έργου, διαδικασίας κ.λπ.): ***έγινε ήδη η*** ~ ***τής προσέγγισης Καθο/ακών*** - ***Ορθοδόξων*** || ***είμαστε ακόμη στην*** - (στο πρώτο στάδιο, στα πρώτα βήματα)· *ΦΡ.* (α) ***κάνω την αρχή*** ξεκινώ: ***κάνε την αρχή και θα σε ακολουθήσω*** || ***εσύ έκανες την αρχή*** (ενν. τού κακού)· ***μη με κατηγορείς λοιπόν που αντέ- δρασα*** (β) ***κάθε αρχή και δύσκολη*** το ξεκίνημα κάθε καινούργιας προσπάθειας ενέχει δυσκολίες (γ) (παροιμ) ***η αρχή είναι το ήμισυ τού παντός*** (Πλάτ. *Νόμοι* VI 753e, *ή άρχή τό ήμισυ τοϋ παντός*) για τη μεγάλη σημασία που έχει το ξεκίνημα, το πρώτο βήμα· *Αν κάνεις το πρώτο βήμα, θα τα καταφέρεις*' (δ) ***αρχής γενομένης*** λαμβάνο- ντας ως σημείο εκκινήσεως, ξεκινώντας από *το πρόγραμμα θα διαρκέσει πέντε μήνες.* ~ *(από) του Αύγουστο* · **4.** η πρώτη αιτία: *η ~ τον τέλους τής παντοκρατορίας του* || *αυτός υπήρξε η ~ τού κακού* ΣΥΝ πηγή. ρίζα **5.** οτιδήποτε θεωρείται η βάση. ο απαραίτητος όρος για κάτι: ~ *τού ουσιαστικού δια/.όγου αποτελεί η ειλικρίνεια* [| *«~ σοφίας φόβος Κυρίου»* (Π.Λ. *Παροιμ* 1. 7) || *«άρχή επιστήμης ονομάτων επί- σκεψις»* (Αντισθένης) ΣΥΝ προϋπόθεση, θεμέλιο · 6. ο θεμελιώδης κανόνας, που δεν υπόκειται σε αμφισβήτηση· *η ~ τού Αρχιμήδη* || *η ~ τής απροσδιοριστίας τού Β Χάιζενμπεργκ* (βλ. κ. λ. *αξίωμα, νόμος, δόγμα)* 7. ***αρχές*** (οι) οι βασικές γνώσεις, οι θεμελιώδεις κανόνες που διέπουν τμήμα τού επιστητού: *οι ~ τής φυσικής / τής νομικής / τής φιλολογικής κριτικής* 8. (συχνά στον πληθ) ο κανόνας που διέπει τη στάση ζωής (κάποιου): ο *Σωκράτης προτίμησε να πεθάνει, για να μην προδώσει τις ~ του* || *είχε ως αρχή του να μην κατηγορεί κάποιον που δεν γνώριζε προσωπικά* || *για μένα η εξόφληση των χρεών μου είναι ζήτημα / θέμα αρχής* ΣΥΝ αξίες, πιστεύω (το) 9. (ειδικότ.. μόνο στον πληθ) οι αξίες, οι κανόνες συμπεριφοράς που υπαγορεύονται από την ηθική στα *νιάτα μας είχαμε αρχές και σεβόμαστε τους μεγαλο- τέρους* || *μεγάλωσα με αρχές* || *πολιτικός με αρχές* · 10. η εξουσία: *ανέλαβε την* φρ (αρχαιοπρ.) ***αρχή άνδρα δείκνυσι*** *(άρχή άνδρα δείκνυσι.* πβ Αριστοτ. *Ηθικά Νικομάχεια)* 130a: *άρχή άνδρα δείξει* η ρήση αποδίδεται στον Βίαντα τον Πριηνέα) η αξία ενός ανθρώπου (πολιτικού συνήθ) και ο χαρακτήρας του θα φανούν όταν αναλάβει διοικητικά καθήκοντα, όταν ασκήσει εξουσία 11. (συνεκδ) (α) το κρατικό όργανο που ασκεί εξουσία· (γενικότ.) κάθε φορέας εξουσίας: *ανακριτική / στρατιωτική / προξενική / δικαστική / αστυνομική / τοπική* ~ || *η αρμόδια! η ανώτατη* ~ || *αντίσταση κατά τής* ~ (βλ. λ *αντίσταση)* || *άσκηση ί σφετερισμός / περιύβριση αρχής* (β) ***Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων*** (συντομ ΑΠΠΔ) ανεξάρτητη δημόσια αρχή που έχει ως αποστολή της την προστασία τού πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων από τρίτους 12. ***αρχές*** (οι) οι άνθρωποι που ασκούν την εξουσία, οι εκπρόσωποι καθε- νός από τους παραπάνω) φορείς: *οι ελληνικές ~ ερευνούν την υπόθεση*]| *ο κακοποιός βρίσκεται στα χέρια των διωκτικών* ~ 13. τα βασικά σημεία φρ ***επί τής αρχής*** κατ' αρχήν, ολόκληρο, ο)ς σύνολο (όχι ένα-ένα τα επιμέρους σημεία): *«όλα τα κόμματα τής αντιπολίτευσης καταψήφισαν ~ το νομοσχέδιο»* (εφημ.)

[ΕΤΥΜ. αρχ . αρχική σημ. «έναρξη - εξουσία». < *άρχω* (βλ.λ.). Η φρ. *ή άρχή (έστι) τό ήμισυ τοϋ παντός* προέρχεται από τους *Νόμους* τού Πλάτωνος, ενώ η φρ *άρχή άνδρα δείξει,* η οποία αποδίδεται στον Βίαντα τον ΓΙριηνέα, αναγράφεται στα *Ηθικά Νικομάχεια* (1130a) τού Αριστοτέλη]

κατ' αρχάς - κατ' αρχήν - αρχικά κ.ά. Η φρ. **κατ' αρχήν** αντιστοιχεί στο λατ. in principio (αγγλ in principle) και σημαίνει «ως θέμα αρχής, για λόγους αρχής» *(Κατ' αρχήν διαφωνώ με το σκεπτικό τής απόφασης)* και «στα βασικά σημεία» *(Το νομοσχέδιο ψηφίστηκε κατ'αρχήν).* Επομένως, το *κατ' αρχήν δεν* σημαίνει «κατ' αρχάς, στην αρχή. εν πρώτοις». όπως καταχρηστικά χρησιμοποιείται πολλές φορές. Με τη σημ. «πρώτα-πρώτα, εν πρώτοις. αρχίζοντας» χρησιμοποιείται η φρ. **κατ' αρχάς** ή **στην αρχή** *(Κατ'αρχάς νόμιζε πως ήταν σωστό, μετά τη συζήτηση όμως άλλαξε γνώμη)* Το επίρρ. **αρχικά / αρχικώς** σημαίνει (α) «στην αρχή, κατ' αρχάς» *(Αρχικά πίστευα πως είχε δίκιο)* και (β) «στο αρχικό στάδιο, στο ξεκίνημα, παλιά» *(Π λέξη σήμαινε αρχικά κάτι πολύ διαφορετικό).* Η φρ. **εξαρχής** (αρχαιοπρεπούς **αρχήθεν)** συνδέει το σημείο ενάρξεως με τον χρόνο κατά τον οποίο λέγεται κάτι *(Εξαρχής υποστήριζα ότι ακολουθούσαμε εσφαλμένη τακτική τώρα δικαιώνομαι)* Το **απαρχής** σημαίνει (α) «εξαρχής», αλλά συχνότερα απαντά στη φρ. (β) **απαρχής μέχρι τέλους** *(Υποστήριζα αυτή την άποψη απαρχής μέχρι τέλους,* δηλ συνεχώς, σταθερά). Από συμφυρμό των φρ «απαρχής» και «εξαρχής» προέκυψε το **αποξαρχής,** με επιτατική σημ. Επιτατική σημ. έχει επίσης η φρ **εξυπαρχής.** δηλώνοντας την έναρξη από τότε που υπάρχει κάτι

αρχηγεία (το) [i833] *1. το* οίκημα που αποτελεί την έδρα τού αρχηγού και στεγάζει τον ίδιο και τις υπηρεσίες του: *εντοπίστηκε το ~ των τρομοκρατών 2.* (ειδικότ) τα γραφεία διοικήσεως και το επιτελείο σωμάτων με στρατιωτική δομή και οργάνωση: - *τού Μηχανικού*

1 τού Πυροβο/.ικού / τής Αστυνομίας Ι τής Πυροσβεστικής. **αρχηγέτης** (ο) {αρχηγετών}, **αρχηγέτις** (η) [μτγν] {αρχηγέτιδος} πρόσωπο που κατέχει την ανώτατη θέση εξουσίας στην καθοδήγηση, πρώτος τη τάξει μεταξύ των ηγετών – **αρχηγεαια** (η) [18921. αρχΠ" **γετικός,** -ή, -ό. ·˝ σχολιο λ. *ηγούμαι.*

[ΕΙΥΜ αρχ < *άρχή + ηγέτης].* **ορχηγευω** ρ αμετβ. [18941 (λόγ.) είμαι αρχηγός **αρχηγία** (η) Ιμεσν.] {αρχηγιών} **1.** το αξίωμα και η εξουσία τού αρχηγού· *αναλαμβάνω / εγκαταλείπω την* ~ ΣΥΝ ηγεσία 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο είναι κάποιος αρχηγός: *κατά την ~ του διαπράχθηκαν σοβαρά λάθη.* **αρχηγιδα** (η) [1898[το σκάφος στο οποίο επιβαίνει ο αρχηγός τού στόλου (πβ λ. *ναυαρχίδα)* **αρχηγικός,** -ή, -ό (μτγν] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον αρχηγό: - *δήλωση / εξουσία / στυλ* || ~ *κόμματα* (βλ λ *κόμμα)* 2. *αρχηγικός* (ο) / *αρχηγική* (η) οπαδός τού αρχηγού (συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς τους αντιπολιτευομένους τον αρχηγό εντός τής ίδιας πολιτικής πα- ρατάξεως).

αρχηγιλίκι (το) {χωρ γεν.} (λαϊκ) το να είναι κανείς αρχηγός, η αρχηγία: *κάνει αμάν για* - αρχηγισμός (ο) (κακόσ.) εξουσιαστική συμπεριφορά, ηγεμονική διάθεση ΣΥΝ ηγεμονισμός, πατερναλισμός αρχηγός (ο/η) 1. (πρόσ ή ζώο) που ηγείται, που καθοδηγεί: *υπακοή στις εντολές τού ~ 1| ο ~ της οικογένειας || ο ~ των ληστών / τού κοπαδιού* I| *ο ~ τού κράτους* (ο ανώτατος άρχοντας, πρόεδρος ή βασιλιάς) 2. πρόσ/οπο που οργανώνει μια ομάδα, που πρωτοστατεί στις δραστηριότητες της· ο - *της παρέας* 3. (γενικότ) πρόσωπο που έχει εκλεγεί ή επιλεγεί για να εκπροσωπεί και να καθοδηγεί σύνολο ανθρώπων. ο ~ *της ομάδας μπάσκετ* Επίσης (λαικ) αρχηγινα (η) [1897).

– (υποκ.) αρχηγίσκος (ο) [1888] ** ΣΧΟΛΙΟ σύνθετος [ΕΓΥΜ αρχ. < *άρχ-* (< *άρχω*) + *-ηγος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω* «οδηγώ ως ηγέτης»} αρχηθεν επίρρ (αρχαιοπρ) από την αρχή ΣΥΝ εξαρχής, απαρχής, εξυπαρχής. ΣΧΟΛΙΟ *αρχή*.

[ΕΤΥΜ < αρχ *άρχήθεν*< *αρχή* + παραγ. επίθημα -θεν].

-άρχης {λόγ) κλητ. -άρχα} λεξικό επίθημα που δηλώνει: 1. το πρόσωπο που αποτέλεσε το πρώτο και αρχαιότερο μέλος (γενιάς, πάτριάς κ λπ.): *γεν-άρχης, πατρι-άρχης* 2. το πρόσωπο που ασκεί καθοδήγηση, εξουσία ή διοίκηση σε έναν χώρο: *γυμνασιάρχης, θιασ-άρ- χης, νομ-άρχης, ταγματ-άρχης 3. τον ιδιοκτήτη εργοστασι-άρχης. καταστηματάρχης, αιθουσ-άρχης*

[ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το *άρχω].*

-άρχης και -αρχος. Ένα πλήθος συνθέτων σε *-αρχος* και *-άρχης* σχηματίζονται στην Ελληνική από την αρχαία εποχή μέχρι σήμερα. Η διάκριση στην Αρχαία, από όπου ξεκίνησαν τα συστήματα, δεν είναι τόσο σημασιολογική, όσο ζήτημα κατανομής σε διαλέκτους. στην αττική διάλεκτο χρησιμοποιούσαν την -αρ^ος, στην ιωνική διάλεκτο και την Κοινή το *-άρχης*, που έδωσε και πολλά νεότερα σύνθετα Γο **-αρχος** χρησιμοποιήθηκε κυρίως στη στρατιωτική και διοικητική ορολογία, δηλώνοντας τον αρχηγό, τον επί κεφαλής και. κατ' επέκταση, τον επιβλέποντα, τον επόπτη: *ναύ-αρ- χος, φρούρ-αρχος. ταξί-αρχος, πλοί-αρχος. σμήν-αρχος, δήμ-αρχος, ληξί-αρχος. φύλ-αρχος, έξ-αρχος* κ ά. Το **-άρχης** (που επικράτησε τελικά εις βάρος τού *-αρχος*. μιας και τα μεταρρηματικά ονόματα σε -ος τονίζονται κανονικά στη λήγουσα *-στρατ-ηγός. ψυχο-πο- μπός* κ.τ.ό-, πράγμα που δεν συνέβαινε με τα *-αρχος)* σχηματίσε πολλά σύνθετα με την ίδια σημασία («αρχηγός επόπτης»): *πατρι- άρχης. εθν-άρχης, ποιμεν-άρχης, αυλ-άρχης, επιτελ-άρχης. εργο- στασι-άρχης, γυμνασι-άρχης, λυκα-άρχης, προσωπ-άρχης, θιασ- άρχης. κομματ-άρχης, τελετ-άρχης, κοινοτ-άρχης* κ ά Πολλά είναι και τα κύρια ονόματα που σχηματίστηκαν κυρίως σε **-αρχος:** *Λρί- σταρχος, Κλέαρχος. ΙΙ/.οϋταρχος. Τίμαρχος* κ.ά.

αρχϊ> κ **αρχί-** κ. **αρχ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει: **1.** υπεροχή, αρχηγία, πρωτεία *αρχι-στράτηγος, αρχ-ίατρος* 2. ότι κάτι βρίσκεται στην αρχή *αρχί-γραμμα* 3. επίταση μιας ιδιότητας. *αρχι-κ?.έφτης, αρχι-β/.άκας, αρχι-βασανιστής*

[ΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το *άρχω*. Απαντά με τις μορφές *αρχ-* (προ φωνήεντος), *άρχε-* (προ συμφώνου), *άρχι-* (προ συμφώνου), από τα οποία το τελευταίο σημείωσε ιδιαίτερη επίδοση Μέσω τής Λατινικής το *αρχ- / αρχι-* εισή- χθη και σε ξένες γλώσσες, πβ αγγλ. architect, γαλλ. archiatre, γερμ Architect κ.ά]

-αρχία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν 1. τρόπο άσκησης εξουσίας, σύστημα διακυβέρνησης: *ολιγ-αρχία, φεουδ-αρχία. μον-αρχία, μητρι-αρχία* 2. (α) διοίκηση τμήματος κράτους ή το κτήριο όπου στεγάζονται τα πρόσωπα που ασκούν τη διοίκηση *νομ-αρχία, δημ-αρχία* (β) διοίκηση στρατιωτικού σώματος ή το ίδιο το στρατιωτικό σώμα *ταξι-αρχία. πλοι-αρχία, μερ-αρχία* 3. (για τον σχηματισμό αψηρημένων θηλ ουσ που δηλώνουν) φιλοσοφικό σύστημα με επίκεντρο ένα καθοριστικό στοιχείο *αισθησι-αρχία. νοησι-αρχία. βουλησι-αρυμ*

[ΕΙΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ αρχ. *μον-αρχία).* που προέρχεται από το ρ. *άρχω* και χρησιμοποιείται επίσης σε αποδόσεις ξέν. φίλοσο όρο)ν (λ χ. *βουλησι-αρχία,* γαλλ voluntarisme)] **αρχίατρος** (ο/η) [μτγν] {αρχιάτρ-ου | -ων, -ους} **1.** ιατρός, υπεύθυνος σε νοσοκομειακή κλινική ή ασφαλιστικό φορέα (για την έγκριση φαρμάκιον, θεραπειών κ λπ) 2. στρατ ο στρατιωτικός ιατρός που αντιστοιχεί στον βαθμό τού αντισυνταγματάρχη στον Στρατό Ξηράς. **αρχίγραμμα** (το) {αρχιγράμμ-ατος [-ατα, -άτων} τυπογρ το πρώτο γράμμα έναρξης παραγράφου ή κεφαλαίου, μερικές φορές ειδικά σχεδιασμένο, μεγαλύτερων διαστάσεων από τα στοιχεία τού υπόλοιπου κειμένου ΣΥΝ αρχικό γράμμα **αρχιγραμματέας** (ο/η) [μτγν.] {-α κ. -έως | -είς. -έων} **1.** προϊστάμενος των γραμματέων: ο ~ *τής Ιεράς Συνόδου* **2.** (επί Όθωνος) ο πρωθυπουργός: - *τής Επικράτειας* **αρχίδατος** (ο) [μεσν.Ι (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. αυτός που έχει μεγάλους όρχεις 2. αυτός που είναι ιδιαίτερα ικανός σε έναν τομέα, *γιατρός / δικηγόρος* (πβ. λ. *βαρβάτος).* **αρχιδεσμοφύλακας** (ο/η) [μτγν [{αρχιδεσμοφυλάκων} ο επί κεφαλής των δεσμοφυλάκων, **αρχίδι** (το) {αρχιδ-ιού [-ιών} C-λαϊκ , αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. καθένας από τους όρχεις (βλ λ *όρχις)* συν (λαϊκ) παπάρι, αμελέτητα (για σφάγια)· ΦΡ (α) (λαϊκ) ***με αρχίδια*** για κάποιον που έχει τη χαρακτηριστική του ιδιότητα στον ανώτατο βαθμό ή σε πολύ υψηλό επίπεδο· *δικηγόρος* - (β) (υβριστ) ***γράφω (κάτι Ι κά*** ***ποιον) στα αρχίδια μου*** δείχνω μεγάλη αδιαφορία, έντονη περιφρόνηση (για κάποιον/κάτι) ΣΥΝ γράφω στα παλιά μου τα παπούτσια (γ) Ο (υβριστ.) ***στ' αρχίδια μου!*** δεν με ενδιαφέρει ΣΥΝ σκοτίστηκα, σκασίλα μου, (λαϊκ) χέστηκα (δ) (λαϊκ) έχω ***(τ') αρχίδια*** έχω το σθένος, την τόλμη και τη δύναμη (για κάτι) (ε) (υβριστ) ***πρήζω τ' αρχίδια (κάποιου)*** εκνευρίζω πάρα πολύ. ενοχλώ υπερβολικά (κάποιον) (στ) (μτφ) ξύνω **τ*** ***αρχίδια μου*** δεν ασχολούμαι με κάτι παραγωγικά ή δημιουργικά, περνάω την ώρα μου χωρίς να κάνω τίποτα: *λένε ότι χρειάζονται περισσότερους υπαλλήλους στην υπηρεσία κι αυτοί που υπάρχουν κάθονται όλη μέρα και ξύνουν τ' αρχίδια τους* 2. (υβριστ) για άνθρωπο που συμπεριφέρεται με άσχημο τρόπο συν τσόγλανος, κωλόπαιδο – (υποκ.) **αρχιδάκι** (το) ** σχολιο λ. *ξίδι* [F.ΙΥΜ μεσν. < μτγν *όρχίδιον.* υποκ. τού αρχ *όρχις φλ λ)* Το αρχικό *ά-* οφείλεται στη συνεκφορά τού πληθ *τά όρχίδια > τά 'ρχίδια > τ' αρχίδια > άρχίδι]*

αρχιδιάκονος (ο) [μτγν.} {αρχιδιακόν-ου | -ων, -ους} πκκλης ο πρώτος στην ιεραρχία μεταξύ των διακόνων μιας επισκοπής, ο οποίος επικουρεί τον επιχώριο επίσκοπο. Επίσης **αρχιδιάκος — αρχιδιακο- νία** (η) ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ *κληρικός.* **αρχιδικαστής** (ο) [μτγν} ανώτατος δικαστικός λειτουργός στη Μεγάλη Βρετανία και στις Η Π Α

[ΕΤΥΜ μτγν. αρχική σημ. «ο επί κεφαλής των δικαστών». < *άρχι-* + *δικαστής.* Ως αξίωμα τού Ανωτάτου Δικαστηρίου των Η.Π.Α., η λ. αποδίδει το αγγλ Chief Justice!, **αρχιδούκας** (ο) JI896} {αρχιδουκών} ο ευγενής με θέση υψηλότερη από εκείνη τού δούκα· τίτλος ευγενείας που δινόταν κυρ στα μέλη τού αυστριακού αυτοκρατορικού οίκου και ειδικότ στους ες αρρενογονίας συγγενείς τού αυτοκράτορα

[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ archiduc < archi- (< ελλην. *αρχε-)* + duc «δούκας»}

αρχιεπισκοπή (η) Ιμτγν) ρ.κκλης **1.** το οίκημα όπου στεγάζεται η κατοικία, τα γραφεία και οι υπηρεσίες τού αρχιεπισκόπου 2. η γεωγραφική περιοχή που ανήκει στη δικαιοδοσία τού αρχιεπισκόπου, **αρχιεπίσκοπος** (ο) [μτγν} {αρχιεπισκόπ-ου [-ων. -ους} κκκλιιι ο πρώτος στην ιεραρχία μεταξύ των επισκόπων μιας αυτοκέφαλης Εκκλησίας ή και μιας εκκλησιαστικής περιφέρειας ή ακόμη και τίτλος απλού επισκόπου (Ρωσία. Ρουμανία): ~ *Βορείου και Νοτίου Αμερικής Ι Λυστρα/Λας / Αλβανίας* || ο ~ *Αθηνών και πάσης Ελλάδος* – **αρχιεπισκοπικός,** -ή, -*ό* (1869} *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός* **αρχιεπιστολέας** (ο) 11886} {αρχιεπιστολ-είς j -έων) ςιραι τιμητικός τίτλος τού Υπαρχηγού Στόλου (προϊστάμενος τού Επιτελείου στο Πολεμικό Ναυτικό).

[ΕΤΥΜ < *αρχι-* + αρχ. *έπιστολεύς* (στην αρχ σημ. «αντιναύαρχος», όπως απαντά στον Ξενοφώντα και αποδίδεται στους Λακεδαιμονίους)].

αρχιερατεία (η) Ιμτγν.} το να είναι κανείς αρχιερέας και (συνεκδ.) η περίοδος άσκησης των αρχιερατικών καθηκόντων. Επίσης **αρχίερο- αύνη** [μτγν}

αρχιερατεύω ρ. αμετβ. [μτγν.] {αρχιεράτευσα} εκκλιις είμαι αρχιερέας (βλ λ). ασκώ αρχιερατικά καθήκοντα **αρχιερατικός,** -ή. -ό [μτγν J εκκλιις **1.** αυτός που σχετίζεται με τον αρχιερέα (βλ λ): ~ *θρόνος ι άμφια ι εγκύκλιος ι επιστο/.ή* 2. αυτός που τελείται με την παρουσία αρχιερέα ~ *λειτουργία / μνημόσυνο* **3.** ***Αρχιερατικό(ν)*** (το) λειτουργικό βιβλίο, επιτομή τού Ευχολογίου, που περιλαμβάνει τις ακολουθίες, οι οποίες τελούνται από αρχιερέα **αρχιεργάτης** (ο) [1887] {αρχιεργατών)] **αρχιεργάτρια** (η) ίαρχιερ- γατριών] πρόσωπο που επιβλέπει την εργασία των άλλων εργατών σε επιχείρηση, εργοστάσιο κ.λπ ο προϊστάμενος συν αρχιμάστορας, πρωτομάστορας, εργοδηγός, **αρχιερέας** (ο) [μεσν [{αρχιερείς} πκκλη 1. ο κληρικός με ανώτατο βαθμό στην κλίμακα τής εκκλησιαστικής ιεραρχίας (επίσκοπος, μητροπολίτης. αρχιεπίσκοπος, πατριάρχης) **2.** ***Μάγος Αρχιερεύς*** (α) ο Χριστός (β) (συνεκδ) η εικονογραφική παράσταση τού Χριστού με μίτρα και άμφια αρχιερέα · **3.** (σε άλλες θρησκείες, σύγχρονες και αρχαίες) ο ανοπατος ιερέας ~ του *ισραηλιτικού ιερατείου.* Επίσης (λόγ.) **αρχιερεύς** [αρχ.] {αρχιερέως} – **αρχιεροαύνη** (η) Ιμτγν.) **αρχίζω** ρ μετβ κ αμετβ (άρχισα} ♦ **1.** (μετβ) κάνω την αρχή (πράξης ή έργου): *αυτός άρχισε τον καβγά || αρχίζει τη δουλειά του > να δουλεύει στις 7 00 το πρωί* ΣΥΝ βάζω μπρος, ξεκινώ, πιάνω (να), ανοίγω, (αρχαιοπρ.) άρχομαι ανι τελειώνω, σταματώ, τερματίζω, φέρω εις πέρας ♦ (αμετβ.) 2. κάνω την αρχή (σε πράξη, δραστηριότητά μου) *είναι καιρός ν' αρχίσουμε* [[*αρχίζουμε νωρίς το πρωί* **3.** βρίσκομαι στην πρώτη στιγμή ή στο πρώτο στάδιο τής εμφάνισης, τής εξέλιξης, τής δραστηριότητας, τής λειτουργίας μου *κανείς δεν ξέρει πότε άρχισε η σύγκρουση ανάμεσα στις δύο οικογένειες || η παράσταση / η ταινία Ι η εκπομπή ι το ματς αρχίζει στις 20 30* 4. (απρόσ. ***αρχίζει)*** για τη δήλωση έναρξης: *άρχισε να βρέχει* Επίσης (λαϊκ) **αρχινώ** |μεσν.]]-άς..] κ **αρχινίζω** (μεσν.]. ·*■ σχολιο λ. *εργαστικός, -ίζω* [ετυμ μεσν < *αρχή* + *-ίζω* Ο τ. *αρχινώ* (μεσν) < *αρχή* + *-ινώ.* κατ' αναλογίαν προς τα ρ *κινώ. ξεκινώ* Κατ' άλλη, λιγότερο πιθανή άποψη. από συμφυρμό των *αρχίζω* και *χερνώ* (< *έγχειρώ)]* **αρχιθαλαμηπόλος** (ο/η) [1862[ο πρώτος μεταξύ των θαλαμηπόλων.

ο επί κεφαλής των καμαρότων πλοίου **αρχιθερμαστής** (ο) ΝΑΥΤ υπαξιωματικός μηχανής τού Εμπορικού Ναυτικού ΣΥΝ (λαϊκ) ντοκουμάνης.

αρχικά επίρρ. · στην αρχή, στο πρώτο στάδιο: ~ *δεν ήθελε ούτε να το ακούσει. τελικά όμως το δέχτηκε* Επίσης **αρχικώς** [μτγν J ** ΣΧΟΛΓΟ λ. *αρχή*

αρχικατάσκοπος (ο/η) [1895] {αρχικατασκόπ-ου | -ων. -ους} **1.** ο πρώτος μεταξύ των κατασκόπων 2. πολύ σπουδαίος, πολύ ικανός κα

τάσκοπος
αρχικελευστής (Ο/η) [1833) ανώτερος υπαξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού ή τού λιμενικού Σώματος (βλ λ. *βαθμός,* πιν). **αρχικλέφτης** (ο) [18881 (αρχικλεφτών), **αρχικλέφτρα** (η) {αρχι- κλεφτροίν} (εκφραστ) μεγάλος απατεώνας, γενικότ πολύ ανέντιμος άνθρωπος — (μεγεθ) **αρχικλεφταράς** κ. **αρχικλέφταρος** (ο), **αρχικλητήρας** (ο) [1895] ο προϊστάμενος των κλητήρων μιας υπηρεσίας
αρχικός, -ή. -ό [αρχ] **1.** (γενικά) αυτός που βρίσκεται χρονικώς ή το- πικώς στην αρχή, αυτός που εμφανίστηκε πρίότος· *επανέρχομαι στις ~ μου προτάσεις* || *τοποθετώ τα εργαλεία στις ~ τους θέσεις* || *~ σχέδιο / σκοπός / αιτία > σημασία z]-ξεως* || *η ~ διατύπωση τού κειμένου ήταν διαφορετική* || *η ~ συμφωνία προέβ?.επε μείωση των δαπανών* || *η ~ μου εντύπωση ήταν θετική αργότερα όμως άλλαξα γνώμη* || οι *~ προβ?νέψας διαψεύστηκαν* ΣΥΝ πρώτος ΛΝΙ τελικός 2. αυτός που σχετίζεται με την έναρξη (αγώνα, διαδικασίας) *η ~ ενδεκάδα τής ομάδας* 3. ***αρχικά*** (τα) τα πρώτα γράμματα ονοματεπωνύμου, φράσης κ.λπ . τα οποία πολλές φορές χρησιμοποιούνται αντί υπογραφής ή ως συντομογραφία. *στα επιστολόχαρτα υπήρχαν τυπωμένα τα ~ του: /. Δ* (= λ.χ Ιωάννης Δημητρίου) **αρχικτηνίατρος** (ο/η) {αρχικτηνιάτρ-ου | -ων, -ους[ΣΤΡΑΤ στρατιωτικός κτηνίατρος τού υγειονομικού σώματος τού Στρατού Ξηράς με βαθμό αντισυνταγματάρχη **αρχιληστής** (ο) [μτγν **] 1.** ο επί κεφαλής ληστών, ο αρχηγός ληστρικής συμμορίας ΣΥΝ λήσταρχος 2. (εκφραστ.) ο πολύ ανέντιμος άνθρωπος
αρχιλογιστής (ο) [1844]. **αρχιλογίστρια** (η) {αρχιλογιστριών} προϊστάμενος τού λογιστηρίου, λογιστής που επιβλέπει και κατευθύνει το έργο των άλλων λογιστών **αρχιλοχίας** (ο/η) {(θηλ. αρχιλοχίου) j αρχιλοχιών} υπαξιωματικός τού Στρατού Ξηράς (βλ λ *βαθμός. ΠΙΝ*)
Αρχίλοχος (ο) {-ου κ. -όχου} αρχαίος Έλληνας λυρικός ποιητής (7ος αι π Χ.), γνο)στός για το σκωπτικό και δηκτικό ύφος του — **αρχιλό- χειος,** -α, -ο [μτγν |.
[F.ΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. '«αρχηγός τού λόχου». < *άρχι-* (βλ λ.) + *λόχος* «στρατιωτικό σώμα») **αρχιμ.** (ο) αρχιμανδρίτης.
αρχιμάγειρας (ο) {αρχιμαγείρων} **1.** ο επί κεφαλής των μαγείρων συν- σεφ 2. (μτφ.) ο κύριος οργανωτής μιας ενέργειας εναντίον κάποιου (συνωμοσίας, επίθεσης, πλεκτάνης κλπ.) Επίσης **αρχιμάγειρας** [μτγν.Ι (σημ 1).
αρχιμανδρίτης (ο) {αρχιμανδρίτου} εκκλη **1.** ο ηγούμενος μονής (= μάνδρας) ή ο επόπτης ομάδας μοναστηρίίόν μιας περιφέρειας **2.** άγαμος ή χήρος πρεσβύτερος ' ·" ■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός* |ΕΤΥΜ μτγν. < *άρχι-* (< *άρχω)* -i- *μάνδρα* «μονή» Ο όρος αυτός χρη- σιμοποιήθηκε αρχικά ως τίτλος τού επόπτη μοναστηριών Η σημερινή σημ είναι μεσν. | **αρχιμασόνος** (ο) **1.** κορυφαίο στέλεχος μασονικής στοάς **2.** (κακόσ) αυτός που θεωρείται ότι αναμειγνύεται σε κρυφές άνομες δραστηριότητες και σκοτεινές υποθέσεις ο μηχανορράφος.
αρχιμάστορας (ο) {αρχιμαστόρων} ο επί κεφαλής των μαστόρων ΣΥΝ πρωτομάστορας **αρχιμαφιόζος** (ο) **1.** ο επί κεφαλής μαφιόζικης οργάνωσης συν νον- νός **2.** (γενικότ) άτομο με έντονη εγκληματική δράση 3. (μτφ.) άν- θρωπος που μονίμως ραδιουργεί.
Αρχιμηδης (ο) {-η κ -ήδους} **1.** (α) αρχαίος Έλληνας μαθηματικός, αστρονόμος και εφευρέτης (3ος αι. π Χ.) (β) ΦΥΣ ***αρχή τού Αρχιμήδη*** νόμος τής υδροστατικής, σύμφωνα με τον οποίο κάθε σώμα που βυθίζεται πλήρως ή μερικώς σε ρευστό (π χ. νερό) δέχεται, όταν βρίσκεται σε ισορροπία, μια κατακόρυφη δύναμη, την άνωση, που κα- τευθύνεται προς τα επάνω και έχει μέγεθος ίσο με το βάρος τού ρευστού που εκτοπίζει το σο')μα ΣΥΝ αρχιμήδειος αρχή 2. ανδρικό όνομα.
— **αρχιμήδειος,** -ος. -ο.
[ΕΤΥΜ μτγν, αρχική σημ «άρχοντας, κυρίαρχος τής σκέψης», < *άρχι-* (βλ.λ.) + *-μήδης* < *μήδος (τό)* «σκέψη, τέχνασμα» (πβ. κ. *Διο-μήδης)*\. **αρχιμηνιό** (η) [μεσν | (χωρ. πληθ | η πρώτη ημέρα τού μήνα κυρ στη ΦΡ ***αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά,*** που αποτελεί τον πρώτο στίχο από τα κάλαντα τής Πρωτοχρονιάς ΣΥΝ πρωτομηνιά **αρχιμηχανικός** (ο/η) 11851] 1. ο επί κεφαλής των μηχανικών σε συνεργείο. πλοίο, εργοστάσιο κ λπ ο προϊστάμενος των τεχνικών υπηρεσιών 2. ΝΑΥ Ι ο υπεύθυνος των μηχανικών επισκευών, τής συντήρησης κ λπ. των πλοίων μιας ναυτιλιακής εταιρείας, **ορχιμουαικός** (ο/η) [1833} **1.** ο διευθυντής ορχήστρας, ο μαέστρος: *τη ΦΟ.αρμονική Ορχήστρα τής Βιέννης διηύθυνε τότε ο ~ Χέρμπερτ φον Κάραγιαν* **2.** σιρλτ-ναυτ ***αρχιμουσικός ΑΤ ΒΤ Γ' τάξεως*** αξιωματικός τής Μουσικής τού Στρατού Ξηράς και τού Ναυτικού, που βαθμολογικώς αντιστοιχεί κατά σειρά σε λοχαγό, υπολοχαγό και αν- θυπολοχαγό
αρχίνημα (το) {αρχινήματος} (λαϊκ.) το ξεκίνημα, η αρχή (βλ λ). Επίσης **αρχίνισμα** [μεσν.Ι. **αρχινίζω** ρ. + αρχίζω **αρχινώ** ρ αρχίζω
αρχιπελαγικος, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με αρχιπέλαγος **2.** \0Μ ***αρχιττελαγικό κράτος*** κράτος αποτελούμενο καθ' ολοκληρίαν από ένα ή περισσότερα αρχιπελάγη και ενδεχομένίος από άλλες νήσους
αρχιπέλαγος (το) [1728] {αρχιπελάγ-ους | -η. -ων} **1.** η εκτεταμένη θαλάσσια περιοχή που περιλαμβάνει ομάδα ή ομάδες νησίίόν **2.** ΝΌΜ σύμπλεγμα νήσων, περιλαμβανόμενων και τμημάτων νήσων, τα οποία είναι τόσο συνδεδεμένα μεταξύ τους. ώστε να σχηματίζουν αυ τοτελή γεωγραφική, οικονομική ή πολιτική ενότητα ή που θεωρούνται ιστορικά ότι σχηματίζουν μία τέτοια ενότητα 3. (ειδικότ.) τα ελληνικά νησιά τού Αιγαίου Πελάγους *Διοίκηση Αρχιπελάγους* {ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < ιταλ. arcipelago]. **αρχιπλοίαρχος** (ο/η) [1896] {αρχιπλοιάρχ-ου | -ων, -ους} ναυτ. **1.** ανώτατος αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού και τού Λιμενικού Σίγματος **2.** πεπειραμένος πλοίαρχος τού Εμπορικού Ναυτικού, που εργάζεται στα γραφεία ναυτιλιακής επιχείρησης ΣΥΝ αρχικαπετά- νιος ((3λ κ λ. *βαθμός,* ΠΙΝ) **αρχιπύραρχος** (ο/η) {-ου κ. -άρχου | -ων κ. -άρχων, -ους κ. -άρχους} ανώτατος αξιωματικός τής Ι Ιυροσβεστικής (βλ. κ. *βαθμός,* ΠΙΝ).
αρχιττυροσβέστης (ο/η) {αρχιπυροσβεστών} υπαξιωματικός τής Πυροσβεστικής (βλ. κ λ *βαθμός.* ΙΙΙΝ.) **αρχιρραβίνος** (ο) [1880] ο επί κεφαλής των ραβίνων σε μια περιοχή **αρχισμηνίας** (ο/η) {αρχισμηνιών} υπαξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. κ λ. *βαθμός,* ΙΙΥΝ.)
αρχιστρατηγία (η) {αρχιστρατηγιών} η εξουσία τού αρχιστρατήγου και ο χρόνος κατά τον οποίο ασκείται **αρχιστράτηγος** (ο) [μτγν] {αρχιστρατήγ-ου j -ων, -ους} ο γενικός αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων μιας χώρας ή και συμμαχικών στρα- τευμάτο>ν σε καιρό πολέμου **αρχισυντάκτης** (ο) 11849] {αρχισυντακτο)ν}, **αρχισυντάκτρια** (η) 11895] {αρχισυντακτρκόν} πρόσωπο που είναι επί κεφαλής των συντακτών περιοδικού, εφημερίδας, συλλογικής έκδοσης κ λπ. που είναι επιφορτισμένο με το καθήκον τού συντονισμού, τής οργάνωσης, τής ταξινόμησης και τού ελέγχου τής προς δημοσίευση ύλης.
Επίσης (λόγ) **αρχισυντάκτις** (η) [1889] {αρχισυντάκτιδος]
Ιετυμ Απόδ τού γαλλ rcdacteur en chef] **αρχισυνταξία** (η) [χωρ πληθ.} **1.** η θέση τού αρχισυντάκτη, οι αρμοδιότητες και το έργο του 2. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο βρίσκεται ο αρχισυντάκτης, το γραφείο του **αρχιτέκτονας** (ο/η) {αρχιτεκτόνων} **1.** επιστήμονας ειδικευμένος στη σχεδίαση οικοδομημάτο>ν με έμφαση στη λειτουργική και αισθητική πλευρά τού οικοδομήματος 2. (μτφ.) εμπνευστής και σχεδιαστής σημαντικού (κοινωνικού, πολιτικού, οικονομικού) έργου: ο *~ τής εθνικής συμφι/Μοσης* || ο *Αντενάουερ υπήρξε από τους ~ τής ευρω-παϊκής ενοποίησις* συν πρωτεργάτης, πρωτομάστορας Επίσης (λόγ.) **αρχιτέκτων** (ο/η) [αρχ.] {αρχιτέκτονος} κ (λαϊκ.) **αρχιτεκτόνιααα** (η) [1895} {αρχιτεκτονισσών}. — **αρχιτεκτόνημα** (το) [μτγν.].
[ΠΤΥΜ < αρχ. *αρχιτέκτων, -ονος* < *άρχι-* (βλ.λ.) + τ *έκτων* (βλ.λ.)}
αρχιτεκτονική (η) [αρχ) **1.** η επιστήμη και η τέχνη σχεδιασμού κτηρίων με βάση τις ανθρώπινες ανάγκες και την αισθητική πλευρά τού χώρου 2. (συνεκδ.) το σύνολο το)ν επιλογών στον σχεδιασμό. στην αισθητική και τη λειτουργική τής οικοδόμησης κτηρίων ή χώρων, που διαμορφώνουν ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ύφος (στυλ) *παραδοσιακή / μοντέρνα / ρωμαϊκή ~* || *εξετάζοντας την ~ τού ναού, συμπεραίνουμε ότι χτίστηκε τον I Ιο αι.* || *~ κήπων / τοπίων* 3. (μτφ) ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένο κάτι: *η ~ τού ποιήματος* || *η ~ τής νέας Ευρώπης* || *η ~ τού ηλεκτρονικού υπο/.ογιστή* ΣΥΝ δομή, διάρθρωση, **αρχιτεκτονικός,** -ή. -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τον αρχιτέκτονα ή/και την αρχιτεκτονική. *~ σχέδια / διάκοσμος* — **αρχιτεκτο- νικ-ά / -ώς** επίρρ.
αρχιτεμπέλης (ο) {αρχιτεμπέληδες}, **αρχιτεμπέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (εκφραστ.) υπερβολικά τεμπέλης ΣΥΝ ακαμάτης, ανεπρόκοπος, τεμπελχανάς ΛΝΙ δουλευταράς. (μεγεθ) **αρχιτεμπέλαρος** (ο) **αρχίτερα** ► αρχύτερα
αρχιτεχνίτης (ο) [1840] {αρχιτεχνιτών} ο επί κεφαλής ομάδας τεχνιτών. αυτός που επιβλέπει τις εργασίες τους ΣΥΝ πρωτομάστορας,
αρχιτρομοκράτης (ο) {αρχιτρομοκρατών}, **αρχιτρομοκράτισσα** (η) Ιαρχιτρομοκρατισσών} 1. επί κεφαλής τρομοκρατικής ομάδας 2. (εκφραστ.) τρομοκράτης με εκτεταμένη δράση, ο πολύ επικίνδυνος τρομοκράτης
αρχιφύλακας (ο/η) {αρχιφυλάκων} **1**. προϊστάμενος των φρουρών σε δημόσιες ή ιδιωτικές εγκαταστάσεις, κρατητήρια κ λπ 2. υπαξιωμα- τικός τής αστυνομίας πόλεων, τής αγροφυλακής και των φυλακών (βλ. κ λ. *βαθμός.* ΐΐί.Ν j 3. στρατ μόνιμος ή έφεδρος Υπαξιωματικός ή και Αξιωματικός που φέρει την ευθύνη τής υπηρεσίας «Φρουράς» σε στρατιωτικό κατάστημα ή εγκατάσταση Επίσης (λόγ) **αρχιφύλαξ** [μτγν.] {αρ^ιφύλακος} **αρχιχρονια** (η) {χίορ. πληθ 1 η πρώτη ημέρα τού χρόνου κυρ. στη ΦΡ ***αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά...*** ο πρώτος στίχος από τα κάλαντα τής Πρωτοχρονιάς
αρχ'ΐψεύτης (ο) {1889] {αρχιψευτών}. **αρχιψεύτρα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} πρόσο>πο που λέει πάρα πολλά ψέμματα — (μεγεθ.) **αρχι- ψεύταρος** (ο), **αρχιψευταρού** (η), **αρχολίπαρος** (ο) (αρχαιοπρ.) πρόσωπο που επιθυμεί πάρα πολύ τα αξιώματα, που επιδιίόκει με κάθε τρόπο την εξουσία ΣΥΝ αρχομανής. σπουδαρχίδης — **αρχολιπαρία** (η) |1890J. **αρχολιπαρικός,** -ή, -ό [1886|
[ΕΤΥΜ μτγν < *άρχο-* (< *άρχη)* + *-λιπαρός* < *λιπαρώ* «επιθυμώ, επιζητώ» (βλ λ *εκλιπαρώ*)J **άρχομαι** >άρχω
αρχομανής, -ής. -ές [1870] |αρχομαν-ούς | -είς (ουδ -ή)} (λόγ.) (κ. ως ουσ) αυτός που επιθυμεί σε παθολογικό βαθμό να ασκεί εξουσία ΣΥΝ φίλαρχος - **αρχομανία** (η) |1865]
[F.ΤΥΜ < *αρχ ο- {< αρχή)* + *-μανής* < *μαίνομαι}* **αρχοντάνθρωπος** (ο) {αρχοντανθρώπ-ου | -ων. -ους} άνθρωπος με επιβλητικό παρουσιαστικό. ευγενικό χαρακτήρα και συμπεριφορά που εμπνέει σεβασμό **αρχοντάρης** (ο) Ιμεσν) {αρχοντάρηδες} ο μοναχός που έχει καθή

κον την υποδοχή και περιποίηση των επισκεπτών τής μονής, **αρχονταρίκι** (το) {χωρ γεν.! δωμάτιο σε μοναστήρι, που προορίζεται για την υποδοχή και την περιποίηση επισκεπτών.
[εγυμ < μεσν. *άρχονταρίκιον* < *άρχοντάρης* < *άρχοντας*. Στη Μεσν. Ελληνική απαντά και η ομόρρ λ *άρχονταρεΐον*, η οποία αρχικούς προσδιόριζε την αίθουσα των βυζαντινών ανακτόρου, όπου ο αυτο- κράτορας υποδεχόταν τους άρχοντες. Αργότερα ονομάστηκε έτσι το καλύτερο διαμέρισμα μοναστηριών. που χρησίμευε ως ξενώνας!
άρχοντας (ο) {αρχόντων}, **αρχόντισσα** (η) {αρχοντισσών} **1.** πρόσωπο που έχει την εξουσία (κυρ για παλαιότ. εποχές, όταν η εξουσία πήγαζε από την αριστοκρατική καταγίογή ή το βασιλικό αξίωμα σων εξουσιαστής, κυβερνήτης, προύχοντας ΦΡ **ο *άρχοντας τού σκότους*** ο Σατανάς 2. ***άρχοντες*** (οι) πρόσωπα που ασκούν πολιτική εξουσία και ιδίως όσοι συμμετέχουν στην κυβέρνηση: *οι - και οι αρχόμενοι* || το *ήθος και η κοινωνική ευαισθησία πρέπει να διακρίνει τους* ~ 3. ΠΟλιτ **ανώτατος *άρχοντας*** (τού κράτους) πρόσωπο που κατέχει το υψηλότερο πολιτειακό αξίωμα (προκειμένου για την Ελλάδα, ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας και παλαιότ ο βασιλιάς) **4.** πρόσωπο αριστοκρατικής καταγωγής που έχπ μεγάλη περιουσία και πολλούς ανθρώπους στη δούλεψή του: *ο ~ τού πύργον* |[*μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας πλούσιος* ~ ΣΥΝ κύριος, αφέντης **5.** (μτφ.) πρόσωπο που κερδίζει τον σεβασμό των άλλων με την εξαιρετικά αξιοπρεπή συμπεριφορά του 6. (λαϊκ. ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που ζει μέσα στις ανέσεις, που μπορεί να έχει ό.τι επιθυμήσει: *εδώ μέσα είσαι* Επίσης (λόγ.) **άρχων** [αρχ] {άρχοντ-ος, -α((σημ 1-3) - **αρχοντιλίκϊ(το)**
{ετυμ μεσν < αρχ. *άρχων*, ουσιαστικοπ μτχ ενεστ τού ρ. άρχω) **αρχοντεύω** ρ αμετβ. [μτγν.] γίνομαι ή κάνω τον άρχοντα, **αρχοντιά** (η) [μεσν 1 {χωρ πληθ } **1.** η ιδιότητα τού να είναι κανείς άρχοντας 2. οι τρόποι, η συμπεριφορά ή/και η εμφάνιση που ταιριάζει σε άρχοντα η σεμνή μεγαλοπρέπεια *είχε μιαν ~ στους τρόπους τον. πον κέρδιζε τον σεβασμό* || *« το πιο ταπεινό εκκ/^ησάκι, το τέ-μπ? ·.ο, το κιούπι, το χράμι, όλα τους απολνέανε μιαν ~ κατά τι ανώτερη των λονδοβίκων»* (Οδ. Ελύτης) || (παροιμ) *«η καθαριότητα / η πάστρα είναι μισή ~»* αντ κακομοιριά, μιζέρια, βλαχιά. χοντροκοπιά **αρχοντικός,** -ή, -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον άρχοντα, που διαθέτει τις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν άρχοντα (επιβλητικό- τητα. μεγαλείο κ.λπ): *~ παράστημα 1 κορμοστασιά / εμφάνιση / τρόποι / κατοικία / αέρας* συν αριστοκρατικός αντ ταπεινός, τιποτένιος **2. αρχονπκό** (το) (α) η κατοικία τού άρχοντα (β) (γενικότ) το σπίτι πλουσίου, που ξεχωρίζει για τη μεγαλοπρέπεια ή και την ομορφιά του συν αρχοντόσπιτο, πλουσιόσπιτο λντ φτωχόσπιτο, καλύβι, παράγκα (γ) φιλοφρονητικά για κάθε σπίτι: *«Χριστού τη θεία γέννηση να πω στ" ~ σας»* (κάλαντα Χριστουγέννων). — **αρχοντικά** επίρρ. **αρχόντισσα** (η) - > άρχοντας
αρχοντο- κ **αρχοντο-** κ. **άρχοντ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν. 1. αρχοντική καταγωγή ή σχέση με αρχοντική οικογένεια *αρχοντο-θυγατέρα. αρχοντό-παιδο, αρχοντο-πα- ντρεύω* 2. μεγαλοπρεπή, επιβλητικά χαρακτηριστικά ή ιδιότητες *αρ- χοντο-γυναίκα. αρχοντ-άνθρωπος, αρχοντό-σπιτο*
[ετυμ Λ'συνθ. τής Μεσν. και Ν Ελληνικής (πβ μεσν *άρχοντό-πον- λο(ν)*), που προέρχεται από το αρχ *άρχων (μεσν. άρχοντας)}* **αρχοντογενιά** (η) η αρχοντική γενιά, η αριστοκρατική καταγωγή. **αρχοντογεννΓ|μένος,** -η, -ο αυτός που έχει γεννηθεί από άρχοντες. **αρχοντογυναικα** (η) {αρχοντογυναικΙόν} η γυναίκα που με την εμφάνιση και τη συμπεριφορά της υποβάλλει τον σεβασμό η γυναίκα με επιβλητικό παράστημα και ευγενείς τρόπους ΑΝΙ γυναικούλα, (λαϊκ) κατίνα
αρχοντολόι (το) {χωρ γεν. κ πληθ) (λαϊκ) αυτοί που ανήκουν στην ανώτερη κοινωνικώς και οικονομικώς τάξη, το σύνολο των αρχόντων (βλ λ . σημ. 1.4) ΣΥΝ αριστοκρατία, προύχοντες αντ λαός. όχλος, πλέμπα, πλεμπάγια
[ετυμ μεσν < *άρχοντας* + *-λό(γ)ι* (βλ.λ.)|. **αρχοντόπαιδο** (το) {χωρ. γεν. πληθ.} παιδί ή γόνος αρχοντικής οικογένειας
αρχοντόπουλο (το), **αρχοντοπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ) το παιδί τού άρχοντα, αυτό που κατάγεται από αρχοντική γενιά· (κατ' επέκτ) ο γόνος πλούσιας και ισχυρής οικογένειας.
[ΕΤΥΜ μεσν < *άρχοντας* + *-πουλο(ν)* (υποκ επίθημα) < *-πονλος* < *λατ* pullus «πώλος, νεοσούς»], **αρχοντορεμπέτικο** (το) **1.** είδος τραγουδιού που άνθησε στην Ελλάδα στις δεκαετίες τού '50 και τού '60 και συνδυάζει ευρωπαϊκούς ρυθμούς με το ύφος των ρεμπέτικων τραγουδιών 2. (συνεκδ) κάθε τραγούδι που ανήκει στο παραπάνω είδος **αρχοντόσπιτο** (το) 1.το σπίτι που ανήκει σε άρχοντες, το αρχοντικό ανι φτωχόσπιτο, καλύβι 2. (συνεκδ) η οικογένεια με ευγενική καταγωγή, η γενιά αρχόντων **αρ^οντοχωριάτης** (ο) {δύσχρ. αρχοντοχωριατών}. **αρχοντοχω- ρΐατισσα** {δύσχρ. αρχοντοχωριατισσών} (η) πρόσωπο που πρόσφατα απέκτησε χρήματα και ισχύ και προσποιείται τον αριστοκράτη, χο)- ρίς να μπορεί να κρύψει την ταπεινή καταγωγή και τους άξεστους τρόπους του. Επίσης **αρχοντοχωριάτα** (η) {χωρ. γεν πληθ.}. —
αρχο- ντοχωριατισμός (ο), **αρχοντοχωριότικος.** -η. -ο.
[ΕΤΥΜ Η χρήση τής λ. με τη σημ. τού νεόπλουτου χωριάτη. ο οποίος προσπαθεί ανεπιτυχώς να κρύψει την προέλευσή του. οφείλεται στην κωμωδία τού Μολιέρου Le Bourgeois £enii7/ionime (1670), η οποία αποδόθηκε ως *Αρχοντοχωριάτης}.*
-a ρχος λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικοί που σημαίνουν 1. πρόσο)πο με πολιτική ή στρατιοπική εξουσία, *ναύαρχος. ταξί-αρχος. σμήν-αρχος. δήμ-αρχος. έπ~αρχος* 2. τον υπεύθυνο σε υπηρεσία *ληξί-αρχος* (βλ κ λ *-άρχης)*
[ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ αρχ. *χιλί-αρ- χος*), που προέρχεται από το ρ *άρχω}* **αρχύτερα** επίρρ πιο πριν. πιο μπροστά, πρωτύτερα·
κυρ στη ΦΡ ***μια ώρα αρχύτερα*** όσο γίνεται νωρίτερα, το ταχύτερο δυνατόν. *ας ξε-μπερδέψουμε* ~ ΣΧΟΛΙΟ λ *-ύτερος*
ΙΕΤΥΜ μεσν. < *αρχή* + *-ύτερος*. κατά τον συγκριτικό βαθμό επιθέτων σε *-ύς* (π χ. *βαθύς βαθύτερος, παχύς παχύτερος* κ.ά)]. **άρχω** ρ. αμετβ [μόνο σε ενεστ } (αρχαιοπρ) 1. (+γεν) ασκώ την εξουσία. κυβερνώ: *επί χρόνια τώρα άρχει τον κόμματος χωρίς να δίνει λόγο σε κανέναν* 2. (μεσοπαθ ***άρχομαι***) αρχίζω, κάνω την αρχή κυρ σε αρχαιοπρ φράσεις, π χ ***άρχεται η συνεδρίασις*** (στο δικαστήριο), ***ήρ- ξατο χειρών αδίκων*** (βλ. λ. *άδικος)* 3. ***αρχόμενοι*** (οι) {αρχομέν-ων, -ους) ο λαός (σε αντιδιαστολή προς τους άρχοντες, τους βουλευτές και την κυβέρνηση)
[ι ΓΥΜ αρχ., αβεβ ετύμου, ίσως συνδ με το ομηρ ουσ *όρχα-μός* «ηγέτης. προπορευόμενος», αν λάβουμε υπ" όψιν το ουσ *όρχά«αρχή»* (πβ. μυκ o-ka) Αρχαιότερη είναι η σημ «αρχίζω, ξεκινώ», ενα> παράγωγη είναι η σημ «ασκοί εξουσία», η οποία προφανώς προέκυψε από την ενδιάμεση έννοια ^αναλαμβάνιο την πρωτοβουλία» είτε κάνοντας την πρώτη κίνηση (στον χορό. σε θρησκευτική τελετουργία) είτε προ- πορευόμενος των άλλων (στη μάχη)]
άρχων, -ουσα, -ον (αρχαιοπρ.) αυτός που άρχει, που έχει την εξουσία· κυρ στις ΦΡ (α) ***άρχουσα τάξη*** η κοινωνική τάξη που έχει την πολιτική και οικονομική ισχύ (και επιβάλλει τη θέλησή της) (β) ι ΚΚΛΗΣ ***άρχων πρωτοφάλτης*** τιμητική προσφώνηση πρ(»τοψάλτη (κυρ τής Κωνσταντινούπολης)
[ΕΤΥΜ Μτχ ενεστ τού αρχ *άρχύή* **άρω**
(να/Οα) ρ * αίρω
>άρω παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων από ξένες λέξεις ή που αποδίδουν ξένες λέξεις με ανάλογη κατάληξη *καμουφλ- άρω, πακετ-άρω, κριτικ-άρω, κορνιζ-άρο), σιγουρ-άρω. κοτσ-άρω, κο- μκλ-άρω, τρεν-άρω*]| *λανσ-άρω, μαρσ-άρω, φρεν-άρω,* (βλ. κ λ. *-έρνω).* |Γ-:ΙΥΜ Παραγ επίθημα τής Μεσν και Ν Ελληνικής, που εμφανίζεται αρχικώς σε ρήματα ιταλ προελ. (λ χ *αριβάρω* < ιταλ. arriv-are, μεσν *κουράρω* < ιτα?^ curare), αργότερα σε ρήματα γαλλικής προελ (λ χ *μακιγ-άρω* < γαλλ maquiller). επεκτεινόμενο βαθμηδόν και σε άλλες λ ως αυτόνομο επίθημα (λχ *σοντ-άρω* < αγγλ shoot, *φλερτ-άρω* < αγγλ. fliri κ ά.)]
αρωγή (η) (λόγ.) **1.** (α) η βοήθεια *παρέχω / προσφέρω πολύτιμη* ~ || *η ~ του κράτους προς τους σεισμοπαθείς* ΣΥΝ συνδρομή, επικουρία (β) ΝΑΥΤ ***επιθαλάσσια αρωγή*** η βοήθεια που παρέχεται σε πλοίο που κινδυνεύει 2. (ειδικότ) το χρηματικό ποσό που δίδεται είτε συστηματικά (λ χ στους συνταξιούχους δημοσίους υπαλλήλους) είτε εφάπαξ από επίσημο φορέα προς ενίσχυση κατηγορίας πολιτών: *Ταμείον Αρωγής* ΣΥΝ βοήθημα, επιδότηση — **αρωγός,** -ός. -ό Ιαρχ.)
[ΠΙΥΜ αρχ < *άρήγω* «βοηθώ, συντρέχω», αβεβ ετύμου. ίσως συνδ. με αρχ. σαξ rokjan «φροντίζω», γερμ ruchlos. αγγλ. reckless «απερίσκεπτος, παράτολμος»!
άρωμα (το) {αρώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η ευχάριστη μυρωδιά το *μεθυστικό ~ τής απριλιάτικης νύχτας* || *το πλούσιο - ενός κρασιού* || *έντονο / λεπτό / φίνο / βαρύ / ερεθιστικό / ευχάριστο* ~ ΣΥΝ μοσχοβολιά. ευωδία \ΝΤ δυσοσμία, βρόμα, αποωορά 2. το παρασκεύασμα με ευχάριστη μυρωδιά, που χρησιμοποιείται ως καλλυντικό: *γυναικείο ί φθηνό! λεπτό / διακριτικό / βαρύ / ξεθυμασμένο* ~ ΣΥΝ μυρο)δικό [ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. ^αρωματικό φυτό», αγν ετύμου]
αρωματίζω ρ. μετβ Ιμτγν] {αρωμάτισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος) κάνω (κάτι) να μοσχοβολά προσθέτοντας σε αυτό άρωμα ή αρίοματι- κή ουσία το καινουρ/ιο *αποσμητικό χώρου αρωματίζει το δωμάτιο με άρωμα τριαντάφυλλου* \\ *ήρθε αρωματισμένη* ΣΥΝ παρφουμαρίζω. **αρωματικός,** -ή, -ό [μτγν.ί 1. αυτός που αναδίδει άρο)μα: *- ουσία / σαπούνι / μαντιλάκι* ΣΥΝ εύοσμος, μυριοδάτος, ευωδιαστός ΑΝΤ δύ- οοσμος, βρομερός 2. ***αρωματικά*** (τα) ουσίες από τις οποίες παράγεται άρο)μα Επίσης **αρωματώδης,** -ης, -ες [μτγν]
αρωματοποιείο (το) [1875] εργαστήριο παρασκευής αρωμάτων
αρωματοποιΐα (η) [1875] {χωρ πληθ ί 1.η επεξεργασία αρωματικών ουσιών για παρασκευή αρωμάτων και αρίοματισμένων καλλυντικών προϊόντων **2.** το αρωματοποιείο — **αρωματοποιός** (ο/η) [18071. **αρωματοπώλης** (ο) [μτγν] {αρωματοπωλών}, **αρωματοπώλισσα** (η) {αροιματοπωλισσών} πωλητής αρ(ομάτ(ον ΣΥΝ μυροπώλης. — **αρωματοπωλείο** (το) [1849]
Αρωμούνος (ο) ο Βλάχος (βλ λ) — **αρωμουνικός,** -ή, -ό. ·" ■ ΣΧΟΛΙΟ λ *B?Αχος*
[ΕΤΥΜ < αρωμ Arman < a- προθεμ. + λατ Romani «Ρωμαίοι» (εξού και η ορθογραφία τής λ. με *-ω-Y* πβ. *κ Ρωμιός,* που αναφερόταν αρχικά στον ελληνόφωνο Ρωμαίο πολίτη | **ας** τροπικός δείκτης (παραδοσιακά χαρακτηριζόμενος ο)ς μόριο), ο οποίος δηλώνει 1. προτροπή, *όποιος έχει αντίρρηση. ~ μιλήσει ελεύθερα'* || *- καθίσουμε /-ίγο, να ξεκουραστούμε'* 2. (+παρατ ή υπερσυ- ντ) πράξη που έπρεπε να είχε γίνει στο παρελθόν συνήθ με διάθεση μομφής - *φρόντιζες νωρίτερα,* να *μη σου πέφτανε τώρα όλα τα προβλήματα μαζί'* || ~ *πρόσεχες! Εγώ δεν φταίω σε τίποτε!* 3. ευχή. ~ *είναι* καλά ο *άνθρωπος!* || ~ τον *έχει ο θεός καλά!* || *αχ, ~ έρθει* (ισο *είναι καιρός'* **4.** προτερόχρονο ~ *βγουν τ'αποτελέσματα και βλέπονμε!* 5. απειλή. ~ *έρθει εδώ και τα λέμε'* 6. συγκατάβαση · ~ *έρθει και ο*

Πέτρος (δεν έχω αντίρρηση) j| - *Τι κάνεις;* τα λέμε *καλά!* (όχι και τόσο καλά) || *Πείτε τη γνώμη σας ελεύθερα*[1] ~ *κάνετε και)ιάθος! Δεν πειράζει*[1] **7.** αδιαφορία- ~ *θυμώσει όσο θέλει! Εγώ θα του τα πω έξω απ' τα δόντια!* || *φεύγω κι* ~ *κάνει ό,τι θέλει!* 8. εναντίϊύση ή παραχώρηση: ~ *είναι ισχυρός! Και οι πιο ισχυροί έχουν το αδύνατό τους σημείο* II *θα έρθω και* ~ *είμαι αδιάθετος* || *τραβάτε με κι* ~ *κλαίω'* σχολιο λ. *προστακτικός.*

[ετυμ. μεσν. (κατά συγκοπή *ά[φε]ς)* < αρχ *άφες.* προστ αορ. β' τού ρ *άφίημι* «αφήνω». Η προτρεπτική σημ. μαρτυρείται ήδη στην Κ.Δ., όπου το *άφες* συχνά συνοδεύεται από υποτακτική (πβ Λουκ. 6, 42 · *αδελφέ, άφες έκβάλω τό κάρφος τό έν τφ όφθαλμω σου)* Παράλληλη σημασιοσυντακτική εξέλιξη εμφανίζεται και σε άλλες γλώσσες πβ. αγγλ let «αφήνω» > let him come «ας έλθει» (δείκτης σχηματισμού α' και γ' προσ. προστ)|.

-άς παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν επάγγελμα: *γαλατ-άς, αλευρ-άς, λαδ-άς, σιδερ-άς, κρασ-άς* [ετυμ Παραγ επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν *όστρακ- άς, κηλ-άς),* που προήλθε από συναίρεση τής καταλ. *-έας*

-ας κ **-άς,** (θηλ. -ού) παραγωγικό μεγεθυντικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικίον που δηλώνουν ότι κάποιος έχει μια ιδιότητα ή ένα χαρακτηριστικό σε μεγάλο βαθμό: *μυταρ-άς - μυταρ-ού, ποδαρ- άς - ποδαρ-ού, χειλ-άς - χειλ-ού, δουχ-άς - δοντ-ού, γλωσσ-άς - γλωσσ-ού, λογ-άς - λογ-ού, λεφτ-άς λεφτ-ού.*

[ΕΤΥΜ Μεγεθ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την προσθήκη τής καταλήξείος -ς των αρσενικών σε θηλ. μεγεθ. με *-α* (λ χ. *βαρέλ-α* > *βαρέλ-ας. χοντρέλ-α* > *χοντρέλ-ας*)].

Α.Σ. (ο) Αθλητικός Σύλλογος

ασάλευτος, -η, -ο [αρχ] 1. αυτός που δεν σαλεύει, που δεν έχει ή δεν μπορεί να κουνηθεί *μένω* ~ || *τα* ~ *νερά τής λίμνης* || «*Η* ~ *ζωή*» (ποι- ητ έργο τού Κ. Παλαμά) συν. ακίνητος, ακούνητος, αμετακίνητος 2. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και διάρκεια: ~ *πίστη / εμπιστοσύνη* συν απαρασάλευτος, ακλόνητος, σταθερός, αταλάντευτος.

ασανσέρ (το) {άκλ} 1. ο ανελκυστήρας (βλ.λ.) 2. (μτφ.) αυτός που παρουσιάζει διαδοχικά ανοδικές και πτωτικές τάσεις· ~ *το Χρηματιστήριο λόγω των φημών για παραίτηση τού πρωθυπουργού.*

[ετυμ < γαλλ ascenseur < λατ ascendere «ανεβαίνω»] **ασαράντιστος,**[1] -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που δεν έχει συμπληρώσει ακόμη σαράντα ημέρες (για βρέφος από τη γέννησή του, για νεκρό από τον θάνατό του. για λεχώνα από την ημέρα τού τοκετού), **άσαρκος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει επαρκή ή καθόλου σάρκα, υπερβολικά λεπτός· ~ *σώμα.* συν λιπόσαρκος an j εύσαρκος, **ασάφεια** (η) [αρχ.] {ασαφειών) **1.** η έλλειψη σαφήνειας, *η* ~ *των απα- ντήσεών του έδειχνε μια πρόθεση υπεκφυγής* ΣΥΝ αορίστία αντ σαφήνεια 2. (συνεκδ.) το σημείο (σε λόγο ή κείμενο) που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σαφήνειας *μια έκθεση γεμάτη ασάφειες.* **ασαφής,** -ής, -ές [αρχ] {ασαφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ασαφέστ-ερος. -ατος) 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σαφήνειας, που δεν ορίζεται με τρόπο ξεκάθαρο και μονοσήμαντο: *τα κίνητρα τής εξέ- γερσης παραμένουν* ~ || (για πρόσ.) *σε αυτό το σημείο είστε μάλλον* ~ *μήπως μπορείτε να μας το εξηγήσετε με ένα παράδειγμα;* συν συγκεχυμένος, αόριστος, δυσνόητος. αβέβαιος, αδιευκρίνιστος, αξεκα- θάριστος, σκοτεινός, (αργκό) φλου am σαφής, καθαρός, ξεκάθαρος, συγκεκριμένος, προφανής 2. αυτός τού οποίου η μορφή δεν διακρίνε- ται καθαρά και με ευκολία: *τα* ~ *περιγράμματα των βοχινών* ΣΥΝ δυσδιάκριτος, ακαθόριστος ανί ευκρινής, σαφής, έντονος, καθαρός. – **ασαφώς** επίρρ [αρχ.|. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **ασβεστάδικο** (το) **1.** η ειδική εγκατάσταση στην οποία παρασκευάζεται ασβέστης συν ασβεστοκάμινος, ασβεστοποιείο 2. κατάστημα στο οποίο πωλείται ασβέστης, **ααβεστάς** (ο) {ασβεστάδες} (λαϊκ) πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα την επίχριση τοίχων ή οικοδομικών επιφανειών με ασβέστη συν ασπριτζής, σοβατζής **άσβεστης** (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ } **1.** λευκή σκόνη, προϊόν τής πυράκτωσης τού ασβεστολίθου, που χρησιμοποιείται ως οικοδομικό υλικό (στην κατασκευή σκυροδέματος, στην επίχριση τοίχων κ.λπ) 2. (συνεκδ) ο πολτός που προκύπτει από την ανάμειξη ασβέστη με νερό 3. (συνεκδ.) ο αποξηραμμένος ασβέστης που καλύπτει ως επίχρισμα την επιφάνεια τοίχου, «*μια κάμαρα στενή, μικρή, σαν όλες βρομερή ! οι ασβέστες απ' τους τοίχους της επέφτανε κομμάτια*» (Ν. Καββαδίας) συν σοβάς. Επίσης (λόγ.) άσβεατος (η) [αρχ.|.

[ΕΤΥΜ μεσν. < *άσβέστιν* < *άσβέστιου,* υποκ. τού αρχ. επιθ *άσβεστος* (βλ.λ.) «αυτός που δεν μπορεί να σβηστεί». Η σημερινή σημ τής λ. οφείλεται στη φρ *άσβεστος τίτανος* «το οξίδιο τού ασβεστίου που δεν σβήστηκε (με νερό), ο γύψος»] **αοβέατίο** (το) {ασβεστίου} χημ αργυρόλευκο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ca), που απαντά στον ασβεστίτη (βλ.λ.), βασικό για τη λειτουργία τού οργανισμού και δομικό υλικό τού σκελετού (βλ λ. *περιοδικός,* ΓΗΝ).

[ΕΤΥΜ < μτγν *άσβέστιον* «ασβεστόλιθος» < αρχ. *άσβεστος.* Η σημερινή σημ αποδίδει το νεολατ. calcium], **ασβεστίτης** (ο) [18971 {χωρ. πληθ.} ορυκτ. κρυσταλλικό ορυκτό από ανθρακικό ασβέστιο, βασικό συστατικό τού ασβεστολίθου (βλ λ.), τού μαρμάρου και τής κιμωλίας.

IfcΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. calcite] ασβεστόγαλα (το) [1897] {χωρ. πληθ } 1. (λαϊκ.) υδροξίδιο τού ασβεστίου 2. αραιό διάλυμα ασβέστη (βλ.λ., σημ. 1) σε νερό, που χρησι μοποιείται για την επίχριση τοίχων και ως απολυμαντικό ΣΥΝ ασβεστόνερο

ασβεστοκάμινος (η) [μεσν] {ασβεστοκαμίν-ου | -ων. -ους| ειδική κάμινος για την παρασκευή ασβέστη (βλ.λ) με την πυράκτο>ση ασβεστολίθου. Ηπίσης (λαϊκ.) **ασβεστοκάμινο** (το) **ασβεστοκονίαμα** (το) [1859] {ασβεστοκονιάμ-ατος | -άτα, -άτων} ΙΙ-ΧΝΟΛ μείγμα από ασβέστη (βλ λ). άμμο και νερό, που χρησιμοποιείται στην οικοδομική ως συνδετικό υλικό και για σοβάτισμα (βλ λ.). [ΚΙΥΜ Απόδ. τού γερμ. Morte) J **ασβεστόλακκος** (ο) 1. λάκκος γεμάτος από ασβέστη που έχει μορφή πολτού 2. ο λάκκος μέσα στον οποίο αναμειγνύεται ο ασβέστης με το νερό

ασβεστόλιθος (ο) [1874] {-ου κ -ίθου | -ων κ -ίθο)ν, -ους κ. -ίθους} ΟΡΥΚΤ ιζηματογενές πέτρωμα που περιέχει κατά 50% ανθρακικό ασβέστιο, με χρώμα που ποικίλλει ανάλογα με τις προσμείξεις του· χρησιμοποιείται κυρ στη βιομηχανία για την παρασκευή τσιμέντου ΣΥΝ ασβεστόπετρα. – **ασβεστολιθικός,**-ή.-ό 11881].

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού νεολατ calcaneum], **ασβεατόνερο** (το) διάλυμα ασβέστη σε νερό, που χρησιμοποιείται ως στυπτικό φάρμακο, αλλά και για το άσπρισμα τοίχων καθώς και για προπαρασκευή γλυκών τού κουταλιού ΣΥΝ ασβεστόγαλα, **ασβεστόπετρα** (η) {δύσχρ. ασβεστοπετρών} (λαϊκ.) ο ασβεστόλιθος (βλ.λ.).

ασβεστοποιός (ο) [1897] (λόγ.) πρόσωπο που ασχολείται με την παρασκευή ασβέστη (βλ λ) ΣΥΝ (λαικ) ασβεστάς. – **ασβεστοποιείο** (το) 11897].

ασβεατοποιία (η) [18971. **ασβεστοπώλης** (ο) {ασβεστοπωλών} πρόσωπο που πωλεί ασβέστη.

– **ασβεστοπωλείο** (το), **άσβεστος** (η) [αρχ.] {ασβέστου | χωρ πληθ } (λόγ.) ο ασβέστης (βλ λ.): *σβησμένη / υδραυλική* ~ **άσβεστος,** -ηι. -ο -* άσβηστος

ασβεστουχος, -ος,-ο 11884] (λόγ) 1. αυτός που περιέχει ασβέστιο **2.** ΓΕΩΛ *ασβεστούχος πηλός* ανοιχτοκίτρινο ιζηματογενές πέτρωμα, που έχει τη μορφή χαλαρά συγκολλημένων κόκκων και απαντά στα εδάφη τής εύκρατης ζώνης και στις παρυφές των ερήμων.

[ΕΤΥΜ < *ασβέστιο* + *-ούχος{< έχω)).* **ασβεστόφιλος,** -η. -ο (φυτό) που αναπτύσσεται σε ασβεστούχα εδά- φη.

ασβεστόφοβος, -η, -ο (φυτό) που δεν μπορεί να αναπτυχθεί σε ασβεστούχα εδάφη, **ασβεστώδης,** -ης, -ες Ιμτγν.] {ασβεστώδ-ους j -εις (ουδ. -η), -ών} 1. όμοιος με τον ασβέστη ως προς το χρώμα ή τη σύσταση 2. ασβεστούχος (βλ.λ)

ασβεστώνω ρ. μετβ. [μεσν.Ι {ασβέστω-σα, -θηκα, -μένος} επιχρίω επιφάνεια (τοίχου, δαπέδου, οροφής κ λπ.) με πολτό ασβέστη συν ασπρίζω. σοβαντίζω.

ασβέατωμα (το) **άσβηστος,** -η. -ο κ. **άσβεστος** [αρχ.Ι (σημ. 2) 1. αυτός που δεν έχει σβηστεί ή δεν είναι δυνατόν να σβηστεί. ~ *φωτιά / λυχνία / πίνακας* συν αναμμένος ανγ σβησμένος. σβηστός 2. (μτφ -λογοτ.) αυτός που δεν μειώνεται, δεν εξασθενεί σε ένταση, δεν σβήνει με την πάροδο τού χρόνου ~ *μίσος / πόθος* || *κράτησαν μέσα τους* ~ *την ελπίδα για λευτεριά* συν ασίγαστος · 3. αυτός που δεν τον έχουν σβήσει: *οι μαθητές άφησαν τον πίνακα* ~ – **άσβηστα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ μεσν. < *ά-* στερητ + *σβήνω.* Ο τ. *άσβεστος* < *ά-* στερητ. + *σβέννυμι* «σβήνω». Βλ. κ. *ασβέστης).* **ασβόλη** (η) {χωρ πληθ } η μαύρη σκόνη από καπνό φωτιάς, που επικάθεται στην καπνοδόχο, στους τοίχους, στα μαγειρικά σκεύη κ.λπ. συν καπνιά, αιθάλη, μουντζούρα, φούμο. Επίσης (λαϊκότ.) **ααβολή** κ. **ασβολιά.** « ‘’■ σχόλιό λ *εμβρόντητος.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ *άσβόλη* / ασβολος, αβεβ ετύμου, πιθ. < I E. *as-* «καίω, ξηραίνω» (με ριζικά προσφύματα *az-d-* ή *az-g-*), πβ. σανσκρ. asah «στάχτη», λατ. ardere «καίω», γαλλ. aride «ξερός», αγγλ ash «στάχτη» κ.ά]

ασβός (ο) μικρόσωμο νυκτόβιο παμφάγο θηλαστικό των αγρών με δυνατά σαγόνια, πλούσιο τρίχωμα και γαμψά νύχια στα μπροστινά του πόδια· ζει μέσα σε υπόγειες φωλιές και ορισμένα είδη του εκκρίνουν ιδιαίτερα οξεία και δυσάρεστη οσμή. – (υποκ.-λαϊκ) **ασβούδι** (το). [F.ΤΥΜ < μεσν. *άσβος.* αγν ετύμου Πιθ. φαίνεται η σύνδεση με το αρχ *άσβο/νος* «καπνιά, στάχτη», η οποία δεν σχετίζεται μόνο με το χρώμα τού ζώου, αλλά και με τη δυσάρεστη οσμή που αναδίδει. Κατ' άλλους πρόκειται για σλαβ. δάνειο, πβ ρωσ. jasvo]

Α.Σ.Δ.Ε.Ν. (η) Ανώτερη Στρατιωτική Διοίκηση Εσωτερικού - Νήσων.

Α.Σ.Δ.Υ. (το) Ανώτατο Συμβούλιο Δημοσίων Υπηρεσιών **άσε** ρ. **-»**αφήνω

Α.Σ.Ε.Α.Δ. (το) Ανώτατο Συμβούλιο Εκδίκασης Αθλητικών Διαφορών

ασέβεια (η) (αρχ.] {ασεβειών} **1.** η έλλειψη σεβασμού, *διαπράττω* ~ || *ανήκουστη / πρωτοφανής* ~συν αναίδεια am ευσέβεια, σεβασμός 2. (ειδικότ) η έλλειψη σεβασμού προς τα θεία συν βλασφημία ανί ευσέβεια, ευλάβεια 3. (συνεκδ.) λόγος, πράξη ή συμπεριφορά που φανερώνει έλλειψη σεβασμού ή ευλάβειας: *η συμπεριφορά τού βου/.ευτή αποτελεί* ~ *προς το Κοινοβούλιο* σχολιο λ *εγκυκλοπαίδεια* **ασεβής,**-ής,-ές {ασεβ-ούς **|** -είς (ουδ.-ή)· ασεβέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη τού πρέποντος σεβασμού, από προσβλητική συμπεριφορά (σε αξιοσέβαστα πρόσωπα, καθιερωμένες αξίες, θεσμούς κ λπ.): *της μίλησε με ασεβή και αυθάδη τρόπο* ΣΥΝ αναιδής, θρασύς 2. (ειδικότ.) αυτός που δεν δείχνει τον προσήκοντα σεβασμό προς τα θεία ΣΥΝ βλάσφημος, ανευλαβής, ανίερος αντ ευ

σεβής. ευλαβής Επίσης (λαϊκ) άσεβος, -η. -ο. — ασεβώς επίρρ [μτγν]. ΣΧΟΛΙΟ λ -*ης, -ης, -ες.*

[ΕΤΥΜ. αρχ < *ά-* στερητ. + *-σεβής* < *σέβας (τό)*\ **ασεβώ** ρ. αμετβ. [αρχ.ΐ [ασεβείς... | ασέβησα} εκδηλώνω έλλειψη σεβασμού, συμπεριφέρομαι υβριστικά και περιφρονητικά προς ό.τι θεωρείται αξιοσέβαστο: *ασέβησε προς τα Θεία / τους θεσμούς* / tic *παραδόσεις* ΣΥΝ βλασφημώ **ασεισμικός,** -ή. -ό **ί.** αυτός που δεν παρουσιάζει σεισμική δραστηριότητα, στον οποίο δεν θεωρείται πιθανόν να εκδηλωθεί σεισμός. ~ *περιοχή* ΑΝΤ σεισμικός, σεισμογενής, σεισμοπαθής 2. αντισεισμικός.

— **ααειαμικότητα** (η)

άσειστος, -η, -ο [μτγν **] 1.** αυτός που δεν μετακινείται από τη θέση του. που δεν είναι δυνατόν να σειστεί - *σαν βράχος* συν ασάλευτος, ακλόνητος · 2. (ειδικότ για γεωγραφική περιοχή) αυτός που δεν προσβάλλεται από σεισμούς συν ασεισμικός. **αοέλγεΐα** (η) [αρχ.] {ασελγειών} **1.** η αισχρή και ακόλαστη πράξη, η πράξη που αντίκειται πλήρως προς την ηθική, ιδ. όσον αφορά στα σεξουαλικά ήθη: *διαπράττω* **~ 2.** ΝΟΜ πράξη που προσβάλλει την ελευθερία. την αξιοπρέπεια ή την ηθική (κάποιου) σχετικά με τη σεξουαλική ζωή του: *εξαναγκασμός σε* ~ || *παρά φύσιν* ~ (βλ κ. λ. *φύση*) 3. η αισχρή και ακόλαστη συμπεριφορά ΣΥΝ ακολασία, αισχρότητα, **ασελγής,** -ής, -ές (ασελγ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} (για πρόσ. κ. ενέργειες) αυτός που σχετίζεται με την ικανοποίηση τής σεξουαλικής επιθυμίας με ανήθικο ή παράνομο τρόπο: ~ *κράξεις* ΣΥΝ ακόλαστος — **ασελγώς** επίρρ [αρχ J.

[ΕΤΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμου. Παραμένει ατεκμηρίωτη η υπόθεση *ασελγής* < *χάθε/.γής* < *ά-* αθροιστ + *θέλγω* (εδώ το *θέλγω* ίσως έχει τη σημ. «παραλύω, αποτρελαίνω»), όπου η λ *άσελγής* προέρχεται από την αρχ βοιωτική διάλεκτο (με τροπή τού *-θ-* σε *-σ-)* Η λ χρησιμο- ποιήθηκε αρχικώς με τη σημ «βίαιος, ακραίος, ορμητικός», ενώ η σημ. «ακόλαστος, ανήθικος» είναι μτγν]. **αοελγώ** ρ αμετβ ιμτγν.] {ασελγείς.. | ασέλγησα} (λόγ.) διαπράττο) ασέλγεια (βλ.λ.).

ασέληνος, -η. -ο [αρχ J αυτός που δεν Φωτίζεται από τη σελήνη: ~ νυ^ταΣΥΝ αφέγγαρος αμ φεγγαρόφωτος **άσεμνος,** -η. -ο |αρχ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σεμνότητας και ευπρέπειας, κυρ όσον αφορά στο γενετήσιο ένστικτο - *πράξη Ι χειρονομία ι στάση / πρόταση i ανάγνωσμα / φωτογραφία* || *νόμος περί ασέμνων* ΣΥΝ χυδαίος, αισχρός, πρόστυχος αντ σεμνός, ευπρεπής — **άσεμνα** / **ααέμνως** [μεσν | επίρρ

Α.Σ.Ε.Π. (το) Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού,

ασετόν (το) [άκλ.} η ακετόνη (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ < γαλλ acetone, βλ. κ. *ακετόνη].* **ασετυλίνη** (η) [1896] ίχωρ. πληθ.} **1.** το ακετυλένιο (βλλ.) **2.** (συνεκδ.) λάμπα φωτισμού που λειτουργεί με ασετυλίνη.

[ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. acetylene Βλ. κ. *ακετυλένιο,* που δικαιολογεί τη γραφή με -υ-] **ασήκωτος,** -η. -ο {μεσν] 1. αυτός τον οποίο δεν μπορεί να ανασηκώ- σει ή/και να μετακινήσει κανείς λόγω βάρους: ~ *βάρος ! βαλίτσα* ΣΥΝ βαρύς ανί ελαφρός 2. (μτφ.) πολύ βαρύς για να μπορεί κανείς να τον αντέξει. να τον υποφέρει: - *φόροι* συν αβάσταχτος, δυσβάσταχτος. επαχθής · ΦΡ (μτφ.) (α) (λαΐκ) ***βαρύς κι ασήκωτος*** (i) αυτός που δεν ανέχεται πειράγματα ή αστεία, που δεν εκδηλώνει τα συναισθήματά του συν (λαικ.) βαρύ πεπόνι (ii) μάγκικος και βαρύθυμος «*ελαφρό- λαΐκά σουξεδάκια και βαριά κι ασήκωτα ζ.αϊκά*» (εφημ.) (β) ***κάνω (κάποιον) ασήκωτο από το / στο ξύλο*** δέρνο) αλύπητα, ξυλοκοπώ. — **ασήκωτα** επίρρ **Ασημάκης** (ο) ανδρικό όνομα

ασημαντολογία (η) [ασημαντολογιών} το να μιλά κανείς για ασήμαντα πράγματα.

ασήμαντος, -η, -ο αυτός που δεν έχει μεγάλη σημασία· ~ *επεισόδιο / λεπτομέρεια / ποσοστό / ζημιές / αιτία / κέρδος / ρόλος* ΣΥΝ επουσιώδης ΑΝΤ σημαντικός, σπουδαίος, σημαίνων ΦΡ (λόγ) δ/' ***ασήμα- ντον αφορμήν*** χωρίς σοβαρό λόγο - **ασημαντότητα** (η) [1876] [ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *σημαίνω* «δείχνω με σημείο» < *σήμα* «σημείο, σημάδι»}

ασημένιος, -ια, -ιο [μεσν] **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από ασήμι: ~ *κορνίζα / δίσκος / κηροπήγιο / αλουσίδα / μαχαιροπίρουνα* συν. αργυρός 2. αυτός που έχει το χρώμα ή και τη λάμψη τού ασημιού. - *φεγγάρι / ανταύγεια / μαλλιά / κρόταφος* ΣΥΝ. αργυρόλευκος, ασημής σχολιο λ *άργυρος.* **ασημής,** -ιά. -ί {ασημ-ιού | -ιών} **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ασημιού συν αργυρός 2. ***ασημί*** (το) το ίδιο το χρώμα τού ασημιού. σχολιο λ. *χρώμα*

ασήμι (το) {ασημ-ιού | -ιών} **1.** πολύτιμο λευκό, στιλπνό, ανθεκτικό και εύκαμπτο μέταλλο, το οποίο χρησιμοποιείται για την κατασκευή κοσμημάτων, διακοσμητικών αντικειμένων, ειδών σερβιρίσματος κ ά · ο άργυρος 2. (συνεκδ.) πολύτιμα αντικείμενα από ασήμι (σημ. Ι): *ντυμένη μες στ'* ~ 3. (παλαιότ -λαικ) νόμισμα μεγάλης αξίας κατασκευασμένο από ασήμι · (κατ' επέκτ.) το χρήμα ** σχολιο *άργυρος.* (ετυμ < μεσν. *ασήμι(ν).* υποκ. τού μτγν. *άσημον*< αρχ *άσημος* (< *ά-* στερητ. + *σήμα)* ενν. *άργυρος, χρυσός,* δηλώνοντας τον ασφράγιστο χρυσό ή άργυρο, δηλ. εκείνον που δεν προσφέρεται να κοπεί σε νομίσματα. Η λ. περιορίστηκε στη σημ. «άργυρος» από τον 2ο αι π Χ].

ασημικό (το) [μεσν.] (συνήθ στον πληθ) κάθε πολύτιμο αντικείμενο που είναι κατασκευασμένο από ασήμι *γυα/Λζω τα* ~ (| *τα γνήσια ~ είναι σφραγισμένα.*

Ασημίνα (η) γυναικείο όνομα [ετυμ < *ασήμι* + παραγ επίθημα *-ίνα]* **άσημο-** κ **ασημό-** [μεσν.] α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι έχει το χρώμα τού ασημιού ή είναι κατασκευασμένο από ασήμι: *ασημοστανρός, αβημο-κέντητος, ααημό-σκονη.*

ασημοκάντηλο (το) το ασημένιο καντήλι σε ναό ή εικονοστάσιο, που πολλές φορές προσφέρεται ως τάμα. **ασημοκαπνίζω** ρ. μετβ [ασημοκάπνισα, -τηκα, -μένος} καλύπτω (σκεύος, κόσμημα, όπλο) με λεπτή επίστρωση αργύρου ΣΥΝ επαργυρώνω — **ασημοκάπνίαμα** (το), **ασημοκεντημένος,** -η. -ο αυτός που έχει κεντηθεί με ασημένια κλωστή ΣΥΝ αργυροκέντητος

ασημοποίκιλτος, -η, -ο αυτός που έχει ασημένια στολίδια · ασημοστολισμένος. ~ *υφάσματα* **άσημος,** -η, -ο (συνήθ για πρόσ) αυτός που δεν διακρίνεται μεταξύ των ομοίων του. δεν διαθέτει φήμη ~ *ποιητής / ηθοποιός / πόλη* συν αφανής, άγνωστος αντ διάσημος, φημισμένος, ξακουστός — **ααή-μως** επίρρ. [αρχ.]. **σσημότητα** (η) [μτγν [σχολιο λ. *αργυρός* |ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *σήμα* (βλ κ. λ *ασήμι)]* **ασημόσκονη** (η) [χωρ. πληθ \ λεπτή σκόνη από άργυρο ή άλλο ασημ- μόχρωμο μέταλλο για την επαργύρωση πλαισίων μετά την ανάπειξη με κολλητικό υγρό **ασημόχαρτο** (το) πολύ λεπτό χαρτί, ασημένιου χρώματος, που χρησιμοποιείται για περιτύλιγμα ή διακόσμηση

ασημώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ [μεσν.] {ασήμω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ) 1. (για σκεύη, επιφάνειες κ λπ) επενδύω με λεπτό στρώμα ασημιού ή στολίζω με ασημένια ελάσματα και μικρά κομψοτεχνήματα ~ *την εικόνα τής Παναγίας* jj *ασημωμένο σεντούκι* || *ασημωμένος καθρέφτης* συν επαργυρώνω, ασημοκαπνίζω 2. (μτφ.) δίνω σε (κάτι) το χρώμα ή και τη λάμψη τού ασημιού: *το φεγγάρι ασήμωνε τη λ,εύ- κα* (παλιό τραγούδι) · 3. (διαλεκτ) χαρίζω συμβολικά ασημένιο (ή χρυσό) νόμισμα σε (κάποιον), ιδ σε νύφη ή νεογέννητο, για να φέρει καλή τύχη. για γούρι ♦ **4.** (αμετβ **)** (λαΐκ **)** δίνω χρήματα για να μάθω το μέλλον, τι πρόκειται να μου συμβεί: *ασήμωσε, αφέντη, να σου πο) τη μοίρα σου!* **ααήμωμα** (το), **ααημωτής** (ο), **ασημώτρια** (η) **άσηπτος,** -η, -ο **1.** (λόγ.) αυτός που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να σαπίσει. ~ *ξύλο* συν ασάπιστος 2. ιατρ αυτός που έχει αποστειρωθεί ή απολυμανΟεί έτσι. ώστε να μην υφίσταται κίνδυνος μόλυνσης · - *γάλα / επίδεσμος ςυκ* αποστειρωμένος, απολυμασμένος, ασηπτικός.

— **ασήπτως** επίρρ [μεσν.].

[ειυμ αρχ. < *ά-* στερητ + *-σηπτυς* < *σηπω* «σαπίζω, κάνω να σαπίσει»!

ασηψία (η) [χωρ πληθ } **1.** η μη ύπαρξη σήψης **2.** ΙΑΤΡ η θεραπευτική μέθοδος με την οποία αφαιρούνται τα μικρόβια από οτιδήποτε έρχεται σε επαφή με εγχειρητικό τραύμα, νεογέννητο βρέφος κ.λπ και διά τής οποίας προλαμβάνονται μολύνσεις — **ασηπτικός,** -ή, -ό. **ααη- πτικ-ά** / **-ώς** επίρρ [ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ ascpsia] **ασθένεια** (η) |αρχ] {-ας κ. (λόγ) -είας | -ειών} η αρρώστια, η νόσος: *αθεράπευτη / βαριά / μεταδοτική* ~ ΦΡ ***παιδική ασθένεια*** (ειρων.) για συμπεριφορά ή κατάσταση που φανερώνει ότι κάποιος/κάτι βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο σε σχέση με μια διαδικασία εξέλιξης, ότι δεν έχει φθάσει σε ώριμη κατάσταση: «*ο αριστερισμός,* ~ *τού κομουνισμού*» (Β.Ι. Λένιν) | | «*υπάρχουν ακόμη οι - τής μαζικής κατανάλωσης*» (εφημ.).

ασθενής, -ής, -ές {ασθεν-ούς | -είς (ουδ. -ή) | ασθενέ-τερος, -τατος}

1. άρρωστος: *η πορεία τής υγείας τού* ~ *παρουσιάζει βελτίωση* ΦΡ. (α) (ειρων) ***κατά φαντασίαν ασθενής*** αυτός που ασχολείται διαρκώς με την κατάσταση τής υγείας του, πιστεύοντας ότι πάσχει από διάφορες αρρώστιες, ενο> στην πραγματικότητα είναι υγιής ΣΥΝ υποχόνδριος (β) ***ασθενής και οδοιπόρος αμαρτίαν ουκ έχει*** βλ. λ. *αμαρτία* · 2. αυτός που δεν διαθέτει σθένος, ένταση, ισχύ - *άνεμος! αντίδραση / βούλ.ηση /δόνηση / άμυνα ! μνήμη / επιχείρημα* £ΥΝ αδύναμος. ανίσχυρος, άτονος, άψυχος ΑΝ ι ισχυρός, δυνατός, σθεναρός φρ *το **μεν πνεύμα πρόθυμον,** η **δε σαρξ ασθενής*** βλ. λ *σαρξ* 3. αυτός που έχει περιορισμένη αντοχή ~ *οργανισμός* || (μτφ) *τα νέα φορολογικά μέτρα θίγουν κατεξοχήν τις (οικονομικά)* ~ *τάξεις* ιυν αδύναμος, ανίσχυρος, αδύνατος φρ (α) **ασθενές φύλο** ως χαρακτηρισμός για το γυναικείο φύλο. τις γυναίκες (β) (μτφ.) ιιο\π ***μεγάλος ασθε- νής*** χαρακτηρισμός για μεγάλη χώρα που βρίσκεται σε περίοδο κρίσεως ή παρακμής ο όρος χρησιμοποιήθηκε κυρ για την Οθωμανική Αυτοκρατορία: *η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ο ~ των αρχών τού 20ού* αι *και όλες οι ευρωπαϊκές δυνάμεις επιδίωκαν να επωφεληθούν από τη διά/^υσή της* ΦΡ ***η εγχείρηση επέτυχε, αλλά ο ασθενής απέ~ θανε*** όταν γίνονται σωστές ενέργειες για την καλή έκβαση μιας υπόθεσης. αλλά δεν καρποφορούν > .* ΣΧΟΜΟ λ *-ης, -ης. -ες, δύναμη.* [ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *-σθενής* < *σθένος* «δύναμη». Η λ δήλιονε αρχικά τον αδύναμο, τον ασήμαντο σε όλους τους τομείς, περιορίστηκε δε στην έλλειψη σωματικ(ών δυνάμεων, στη φυσική αρρώστια από τον Ιπποκράτη (5ος αι. π.Χ) ΙΙ φρ. *κατά φαντασίαν ασθενής* οφείλεται στο φερώνυμο θεατρικό έργο τού Μολιέρου *(Lc Malade*

α- / αν- *στερητικό* **α-**

αελιδοποι'ητος, -η, -ο **α-**
σέλωτος, -η, -ο **α-**
σερβίριστος, -η, -ο **α-**
σημάδευτος, -η, -ο

α-σιαχτος, -η, -ο **α-**
σιγούρευτος, -η, -ο **α-**
σιδέρωτος, -η, -ο **α-**
σίτιστος, -η. -ο

α-σκάλιατος, -η, -ο **α-**
σκανδάλιστος, -η, -ο **ά-**
σκαστος, -η. -ο **ά-**
σκαφτος -η, -ο

α-σκέπαστος, -η, -ο **α-**
σκηνοθέτητος, -η. -ο **α-**
σκιαγράφητος, -η, -ο **ά-**
σκιστος, -η, -ο

α-ακιτσαριστος, -η. -ο

imaginaiic, 1673). η δε φρ. *ασθενές φόλο* αποδίδει το γαλλ. le sexe faiblcl

ασθενικός, -ή. -ό Ιαρχ.11. αυτός που δεν είναι αρκετά υγιής και γερός. που είναι ευάλωτος σε κακουχίες, σε ασθένειες, *παρά την ~ τον φύση. έζησε μέχρι τα 85 του || ~ οργανισμός / σώμα* ΣΥΝ αρρωστιάρης, φιλάσθενος, καχεκτικός, ατροφικός ΑΝΙ υγιής, γερός, εύρωστος (πβ. λ. *εξασθενώ)* · 2. (γενικότ.) αυτός που δεν διαθέτει δύναμη, ένταση ~ *όραση ι ακοή/φωνή* Σ ΥΝ αδύναμος, αδύνατος ΑΝΤ δυνατός, γερός. **— ασθενικ-ά /-ώς** [αρχ] επίρρ . **ασθενικότητα** (η) [18781. **ασθενοφόρο** (το) [1833] όχημα με ειδικό εξοπλισμό και εκπαιδευμένο προσωπικό, που μεταφέρει ασθενείς ή τραυματίες σε νοσηλευτικό κατάστημα ΣΥΝ νοσοκομειακό.

ΙΙΞΤΥΜ Λπόδ τού γαλλ. ambulance], **ασθενώ** ρ αμετβ. [αρχ 1 (ασθενείς... | ασθένησα} (λόγ.) **1.** αρρωσταίνω: *χθες τη νύχτα ο παππούς ασθένησε αιφνιδιαστικά* Ιί ~ *βαρέως / σοβαρά* 2. υποφέρω από νόσο, είμαι άρρωστος, έχω κακή υγεία ο *παππούς ασθενεί χρόνια τώρα* συν νοσώ, υποφέρω ανι υγιαίνω, χαίρω άκρας υγείας

άσθμα (το) {άσθματος | χωρ πληθ.} ΙΑΤΡ χρόνια νόσος τού αναπνευστικού συστήματος με συμπτώματα τους σποραδικούς παροξυσμούς δύσπνοιας. σ\)νοδεύόμενους από συριγμό και βήχα · *βρογχικό / καρδιακό ι αλλεργικό* ~.

[ΕΓΥΜ < αρχ *άσθμα / άσθμα* < **άν-σθμα* < Ι.Ε. *ans- «φυσώ. πνέω», πβ. σανσκρ. miilah «πνοή», λατ. animus «πνεύμα, ψυχή», γαλλ. animal «ζώο» *κά* Ομόρρ. *άνεμος, ανεμώνη II* λ. απαντά και σε ξέν. γλώσσες, π αγγλ asthma, γαλλ asthme κ ά] **ασθμαίνω** ρ. αμετβ. |αρχ.] {μόνο σε ενεστ κ. παρατ } **1.** αναπνέω δύσκολα και ακανόνιστα, έχω δύσπνοια ΣΥΝ ασφυκτιώ, πνίγομαι, λαχανιάζω, αγκομαχώ 2. (μτφ) καταβάλλο) πολύ μεγάλη προσπάθεια (ώστε να μου κόβεται η ανάσα), για να προλάβω κυρ η μτχ. ***ασθμαί- νων,*** *-ούσα. -ον κατέφθασε ασθμαίνων* [[(εμφατ) *εμφανίστηκε ασθμαίνων και πνευστιών.* **ασθματικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το άσθμα: - *κρίση* **2.** (για πρόσ) αυτός που πάσχει από άσθμα **3.** αυτός που προκαλεί λαχάνιασμα, πολύ γρήγορος ~ *ρυθμοί* **Ασία** (η) η μεγαλύτερη σε έκταση και πληθυσμό ήπειρος τής Γης. στο Η. Ημισφαίριο, που ξεκινά από τα Α. παράλια τής Μεσογείου και φθάνει μέχρι τον Ειρηνικό ίίκεανό - **Ααιάτης** (ο) [αρχ], **Ασιάτισσα** (η), **ασιατικός,** -ή. -ό [μτγν.] κ. **ααιάτικος,** -η. -ο

[ΕΙΥΜ. αρχ., αβεβ ετύμου, πιθ < ασσυρ. asu «ανατολή» ή σανσκρ. usa (ίδια σημ.) Στην Λρχ. η λ χρησιμοποιήθηκε από τους Έλληνες για να δηλώσει όλες τις ανατολικές χώρες] **ασιανισμός** (ο) [1830] **1.** η μίμηση τής ζωής και τής συμπεριφοράς των Ασιατιόν, κυρ ως προς την τρυφηλή, γεμάτη χλιδή διαβίωση · 2. η μοιρολατρική αντιμετώπιση τής ζωής · **3.** ΦΙΛΟΛ λογοτεχνικό ύφος τής ελληνιστικής εποχής, που χαρακτηρίζεται από περίτεχνη και πομπώδη έκφραση με παρηχήσεις, ισόκωλα, ομοιοτέλευτα κ.λπ. **— ασιανίζω** ρ [μεσν.]. **ασιανολογία** (η) 118901 {χωρ πληθ.} η επιστήμη που μελετά τις εκφράσεις τού πολιτισμού των λαών τής Ασίας **— ααιανολόγος** (ο/η) [1863). **ασιανολογικός,** -ή. -ό [1890].

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. asianologie]. **ασιανός,** -ή, -ό **|**αρχ **]** (σπάν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με την Ασία ΣΥ\ ασιατικός · **2.** αυτός που παρουσιάζει γνωρίσματα τού ασιανι- σμού (βλ λ.). ~ *ρήτορας / ζήλος* **3.** ***Ασιανός*** (ο). ***Ασιανή*** (η) κάτοικος τής Ασίας ςυ.ν Ασιάτης / Ασιάτισσα.

ασίγαστος, -η, -ο αυτός που δεν σβήνει, που δεν είναι δυνατόν να καταπραϋνθεί. να κατασιγαστεί *στα γράμματά του εκφράζει τον ~ πόθο του να υπηρετήσει τη λογοτεχνία || ~ πάθος / φΟ.οδοξία* συν άσβεστος, ακατεύναστος, ακατασίγαστος αντ κατασιγασμένος, κατευνασμένος Επίσης **ααίγητος,**-η,-ο |αρχ.]. **—ασίγαστα** επίρρ. Ιεγυμ < *α-* στερητ + θ *σιγασ-* (αρχ *σιγάζω*) + επίθημα -γος των ρη ματικών επιθέτων) **άσιγμος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που δεν περιλαμβάνει το γράμμα σίγμα (σ) αντ ένσιγμος **2.** ιλωσς ***άσιγμος αόριστος*** ο αόριστος που σχηματίζεται χωρίς σίγμα, χωρίς το μόρφημα -σ- (λ.χ. *έμειν-α. έστειλ-α, είπ-α κ* λπ . αλλά *έλυσ-α, έδωσ-α, έγραψ-α* κ.λπ) αντ ένσιγμος αόριστος (βλ λ *ένσιγμος)* **ασίκης** (ο) {ασίκηδες} **1.** αυτός που έχει ωραία κορμοστασιά, λεβέντης ΣΥΝ παλληκάρι **2.** (γενικότ -οικ.) ως φιλική προσφώνηση (σε κάποιον): *γεια σου. ασίκη μου'* **—- ασίκικος,**-η,-ο. **ααίκικα** επίρρ Ιηιυμ < τουρκ. a^ik «εραστής ερωτευμένος» < αραβ. "aSiq] **ααίατ** (η) {άκλ } ΑΘΛ βοηθητική μπαλιά που διευκολύνει παίκτη να επιτύχει καλάθι, πόντο, γκολ κ λπ

[ΕΤΥΜ < αγγλ. assist «βοηθώ» < γαλλ assister, αρχική σημ «στέκομαι δίπλα σε κάποιον» < λατ assistere < ad- + sistere «θέτω» (me sisto «παρευρίσκομαι»)] **ασίτευτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει σιτέψει ΑΜ σιτεμένος **2.** (συ- χνότ. για κρεατικά) αυτός που δεν έχει μείνει αρκετά χωρίς να μαγειρευτεί, προκειμένου να μαλακώσει και να γίνει τρυφερότερος: ~ *κυνήγι ί κρέας* αντ σιτεμένος. **ασιτία** (η) {χωρ. πληθ } **1.** η έλλειψη τροφής, το να τρέφεται κανείς ανεπαρκώς ή καθόλου· *στις υπανάπτυκτες χώρες τής Αφρικής χιλιάδες παιδιά πεθαίνουν από* ~ συν αθρεψία, ατροφία, λιμοκτονία, πείνα \ΝΙ σίτηση. θρέψη **2.** ιατρ η αποχή από τη λήψη τροφής ως θεραπευτικό μέσο για την παχυσαρκία ή άλλες ασθένειες. **— άσιτος,** -η, -ο |αρχ.|.

[ΕΤΥΜ αρχ < *άσιτος* < *ά-* στερητ. + *σΐτος*\ **ασκαρδαμυκτί** επίρρ. (αρχαιοπρ.) χωρίς να ανοιγοκλείνουν τα μάτια, με ατενές βλέμμα *κοιτώ* ~ συν ατενώς σχόλιό λ *-ι.*

[ειυμ < αρχ. *άσκαρδάμυκτος* < *ά-* στερητ. + *σκαρδαμύσσω* «ανοιγοκλείνω τα μάτια», αγν ετύμου] **ασκαρίδα** (η) ιατρ παράσιτο τού πεπτικού σωλήνα τού ανθρώπου

[ειυμ < αρχ *άσκαρίς, -ίδος*< *άσκαρίζω* «αναπηδο). πάλλομαι» < *ά-* προθεμ. + *σκαρίζω* < θ *σκαρ-* τού ρ. *σκαίρω* «χορεύω, χοροπηδώ» (βλ. λ *σκαρίζω, σκιρτώ*)]

ασκαρ(ιδ)ίαση (η) {-ης κ -άσεως {-άσεις. -άσεων} ιατρ παρασίτωση από ασκαρίδες.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. ascarlasis[. **άσκαυλος** (ο) {ασκαύλ-ου j-ων, -ους} ΜΟΥΣ (λόγ) η γκάιντα Επίσης (λαϊκ.) **ασκαύλι** (το)

[ΕΙΥΜ < *ασκός* + *αυ/^ός,* απόδ. τού γερμ. Sackpfeife]. **ασκεπής,** -ής. -ές ίασκεπούς **]** -είς (ουδ. -ή·)} (λόγ.) **1.** αυτός που δεν διαθέτει σκεπή ή σκέπασμα, που μένει ακάλυπτος ΣΥΝ ξεσκέπαστος, αστέγαστος ΑΝΤ σκεπασμένος, σκεπαστός, καλυμμένος 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που έχει ακάλυπτο το κεφάλι του, που δεν φορά καπέλο ή μαντήλι *απαγόρευσε στους στρατιώτες να κυκλοφορούν ασκεπείς* (χωρίς καπέλο). Επίσης **άσκεπος,** -η. -ο [μτγν] **— ασκεπώς** επίρρ [1888]

Ικτυμ μτγν < *ά-* στερητ + *-σκεπής* < *σκέπας*] **ασκέρι** (το) {ασκερ-ιού | -ιών} **1.** (παλαιότ.) πολυπληθές στρατιωτικό σώμα που ανήκει είτε σε τακτικό είτε σε άτακτο στρατό · ο *πασάς είχε στις διαταγές του ένα μεγάλο* ~ 2. μεγάλο ανοργάνωτο πλήθος ανθρώπων συν συρφετός, ορδή, όχλος· φρ ***ρεμπέτ ασκέρι*** αληταρία. συρφετός από ρεμπεσκέδες 3. (μτφ) οικογένεια ή παρέα, *ήρθε ο Γιώργος με* το - του || *Αμάν: Πλάκωσε το* ~

[ι-.ΤΥΜ < μεσν. *άσκέρι(ν)* < τουρκ asker «στρατιώτης» < αραβ. 'askarj.

άσκεφτος, -η, -ο (λαϊκ) απερίσκεπτος (βλ.λ.).

| ΗΓΥΜ < αρχ *άσκεπτος* < *ά-* στερητ + *σκέπτομαι*]. **ασκημάδα** (η) » ασχήμια **ασκημαίνω** ρ. ♦ ασχημαίνω **ασκημια** (η) »ασχήμια **ασκημίζω** ρ ► ασχημίζω

ασκημόθωρος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει άσχημη θωριά, εμφάνιση. παρουσιαστικό. **ασκημομούρης,** -α. -ικο > ασχημομούρης **άσκημος,**-η.-ο ► άσχημος **ασκημούλης,** -α. -ικο άσχημος

άσκηση (η) {-ης κ -ήσεως Ι -ήσεις. -ήσεων} **1.** το να ασκεί (βλ.λ.) κανείς κάτι: ~ *επαγγέλματος / βίας || η ~ των καθηκόντων μου* 2. η εκγύμναση τού σώματος ή τού πνεύματος με τη συχνή επανάληψη πράξεων. που στοχεύουν στη βελτίωση και ενίσχυση τής λειτουργίας τους *για να κερδίσεις στους αγώνες, χρειάζεται μόχθος και προσπάθεια || γυμναστικές · πνευματικές* - συν εξάσκηση, εκγύμναση, προπόνηση 3. η πρακτική εφαρμογή, ο έλεγχος όσων έχουν διδαχθεί θεωρητικώς με την υποβολή των διδασκομένων σε συγκεκριμένες δοκιμασίες. *μαθηματικές / γραμματικές / συνδυαστικές* ~ || ~ *φυσικής / γεωμετρίας* συν πρόβλημα, τεστ 4. η συνεχής εφαρμογή γνώσεων ή/και δεξιοτήτων, με στόχο την εμπέδωσή τους ~ *πιάνου* ΣΥΝ εξάσκηση · 5. η εκούσια αποχή από κάθε είδους απολαύσεις, συνήθ με στόχο την ψυχική κάθαρση, τον εξαγνισμό: *αποφάσισε να περάσει τη ζωή του με ~ και προσευχή* Ιειυμ < αρχ *άσκησις* < *άσκώ].* **ασκήσιμος,** -η. -ο αυτός που μπορεί να ασκηθεί, να εκπαιδευθεί· (συνήθ. ως ουσ) το μέτριας διανοητικής καθυστέρησης πρόσωπο, που δεν έχει την ικανότητα να αποκτήσει τις στοιχειώδεις σχολικές γνώσεις και η νοητική του ηλικία, ως ενηλίκου, αντιστοιχεί σε αυτή των παιδιών 4-7 χρόνων έχει την ικανότητα να επιτύχει κάποιον βαθμό αυτοεξυπηρέτησης και να λειτουργήσει επαγγελματικά σε επιβλεπό- μενο περιβάλλον (πβ. λ *εκπαιδεύσιμος)*

[F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ trainable], **ασκητεύω** ρ αμετβ [μεσν] {ασκήτεψα} ζω ως ασκητής (βλλ). **— ασκητεία** (η) [1889]. **ασκητευτής** (ο) **ασκητήριο** (το) [μεσν **]** {ασκητηρί-ου **|** -ων} ο τόπος όπου ασκητεύει κανείς (συνήθ. κελλί μοναχού) Επίσης (λαϊκ) **σσκηταρειό** ··■ ΣΧΟΛΙΟ λ *μονή.*

ασκητής (ο), **ασκήτρια** (η) {ασκητριών} **1.** πρόσωπο που απέχει εκουσίως από σαρκικές απολαύσεις, ζει απέριττα, συνήθ. σε μονή ή ερημική τοποθεσία, με στόχο την κάθαρση τής ψυχής από τα πάθη και την ένωση με το θείο · *οι ~ τής ερήμου των πρώτων χριστιανικών αιώνων* **2.** (ειδικότ) ο μοναχός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μονή.*

[εγυμ αρχ., αρχική σημ. «ο ασκών τέχνη ή επάγγελμα». < *άσκώ.* Η σημ «ερημίτης, μοναχός» είναι μεσν] **ασκητικός,** -ή. -ό [αρχ | 1. αυτός που ταιριάζει σε ασκητή: ~ *βίος / φυσιογνωμία* **2.** ***ασκητική*** (η) (α) ο τρόπος ζωής που βασίζεται στη λιτότητα, την αποφυγή των απολαύσεων και τής πολυτέλειας ΣΥΝ ασκητισμός (β) (μτφ.) τρόπος άσκησης για την επίτευξη ορισμένου υψηλού στόχου *«καλ/.ιέργησε στο παιδί του την - τής ανθυπέρβα- σης. τής προσφοράς»* (εφημ) - **ασκητικά** επίρρ **ασκητισμός** (ο) 11858] {χωρ πληθ.} Ι.θεολ η επιδίωξη τής ψυχικής τελείωσης και τής ένο)σης με το θείο μέσω τής συνεχούς άσκησης (τής φυγής από τον κόσμο, τής προσευχής και τής αυστηρής εφαρμογής των θρησκευτικών κανόνων, κυρ. τής στέρησης των σαρκικών απολαύσεων) ΣΥΝ μοναχισμός 2. (μτφ) το να ζει κανείς λιτά. **ασκί** (το) {ασκ-ιού | -ιών} δερμάτινος σάκος κατάλληλος για τη φύλαξη υγρών *ένα* ~ με *κρασί* ΣΥΝ τουλούμι · ΦΡ (μτφ) ***φουσκωμένο ασκί***

(i) κοντός και χοντρός άνθρωπος (ii) αλαζόνας. Επίσης **ασκός** (ο) (βλ.λ.) [αρχ].

[ίΠ ΥΜ < μεσν. *άσκί(ν)* < αρχ. *άσκίον.* υποκ. τού αρχ *άσκός].*

-ασκία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών

που δηλώνουν 1. χειρισμό όπλου και (συχνά) το αντίστοιχο άθλημα: *ξιφ-ασκία. σπαθ-ασκία, οπλ-ασκία* 2. εξάσκηση (σε κάτι): *σωμασκία,* (μτφ) *φων-ασκία.*
(ΕΙΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (πβ αρχ. *φωνασκία).* που προέρχεται από το ρ *άσκώ*] **ασκίαστος,** -η. -ο [μτγν.} **1.** αυτός που δεν καλύπτεται από σκιά ΑΝΤ σκιερός 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει αμαυρωθεί από βάσανα ή στενοχώριες. ~ *ευτυχία / ζωή* ΣΥΝ καλότυχος, ευτυχής, ανθόσπαρτος 3. (για ζωγραφικούς πίνακες) αυτός που δεν έχει τις απαιτούμενες φωτοσκιάσεις — **ασκίαστα** επίρρ **άσκιαχτος,** -η. -ο αυτός που δεν σκιάζεται, που δεν τρομάζει με τίποτα ΣΥΝ ατρόμητος ΑΝΙ δειλός, φοβητσιάρης Επίσης **άσκιαστος,** -η.-ο^
ασκλάβωτος, -η. -ο Ιμεσν.] αυτός που δεν έχει σκλαβωθεί, που δεν έχει υποδουλωθεί · ~ *πατρίδα / ψυχή* ΣΥΝ αδούλωτος, ελεύθερος ΑΝΤ σκλαβωμένος, υποδουλωμένος **ασκληπιείο** (το) **!**μτγν.Ι **1.** ΑΡΧΑΙΟΛ το ιερό τού Ασκληπιού, κέντρο θρησκευτικό και συγχρόνως θεραπευτικό 2. ***Ασκληπιείο*** (το) ονομασία σύγχρονων θεραπευτηρίων · *το ~ τής Βού/.ας* **Ασκληπιός** (ο) ΜΥΘΟΛ αρχαίος θεός. στον οποίο αποδίδονταν μεγάλες θεραπευτικές ικανότητες και τού οποίου η λατρεία γνώρισε σημαντική διάδοση κατά τους χρόνους τής κλασικής αρχαιότητας [ΕΤΥΜ < αρχ *'Ασκληπιός! Αισχλαβιός! Άσχλαπιός,* αγν. ετύμου, πιθ. προελληνική λ ή δάνειο Ωστόσο, η σύνδεση τού ονόματος με τις λ *σκόλοψ, άσπάλαξ*«τυφλοπόντικας», κατά την οποία ο Ασκληπιός θεωρείται χθόνια θεότητα (εξού και η σχέση του με χθόνια όντα. όπως το φίδι), δεν στερείται βάσεως! **ασκληραγώγητος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει σκληραγωγηθεί · ~ *νέος Ι σώμα.* ΣΥ\ απαίδευτος, (μτφ) άψητος ΑΝΤ σκληραγωγημένος. (μτφ) ψημένος **ασκοειδής,** -ής. -ές [1873[{ασκοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με ασκό · ~ *κύστη* **άσκοπος,** -η, -ο **1.** (α) αυτός που γίνεται χωρίς συγκεκριμένο σκοπό ο *υπάλληλος έκρινε ~ την προσκόμιση δικαιολογητικών* (β) αυτός που γίνεται χωρίς να επιτευχθεί ο σκοπός του μάταιος *μη χάνετε τον καιρό σας* σε ~ *συζητήσεις* ΣΥΝ άχρηστος, ανώφελος, περιττός ΑΜ σκόπιμος · 2. αυτός που γίνεται χωρίς σκέψη και προσοχή, (παροιμ.) ~ ο νους. <5ιπλός ο κυπος ΣΥΝ απερίσκεπτος, αστόχαστος. -- **άσκοπα /ασκόπως** Ιμτγν] επίρρ.
[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «απερίσκεπτος, ανόητος, άστοχος -- μη επι- τυγ^άνων τον στόχο του», < ά- στερητ 4- *σκοπός].* **ασκός** (ο) το ασκί (βλ λ) · ΦΡ ***ανοίγω τους ασκούς*** (ορθότ. ***τον ααkό τού Αιόλου)*** προκαλώ αναστάτωση και σύγχυση, διαταράσσω, προξενώ «θύελλα»' για πράξη που επιφέρει δυσάρεστες συνέπειες *η επέμβαση τον στρατού άνοιξε ~ και προκάλεσε γενική σύρραξη* [i:ΓΥΜ αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ με σανσκρ. atka- «ενδυμασία, περιβολή». Η αρχική σημ τής λ. ήταν «δέρμα γδαρμένου ζώου» και από αυτήν προέκυψε η σημ «τουλούμι» Η φρ «ανοίγω τον ασκό τού Αιόλου» οφείλεται στην αφήγηση τής *Οδύσσειας* (κ 19-55), κατά την οποία οι σύντροφοι τού Οδυσσέα άνοιξαν από περιέργεια τον ασκό όπου ο Αίολος είχε συγκεντρώσει όλους τους ανέμους, με αποτέλεσμα να προκληθεί μεγάλη θαλασσοταραχή *βουλή δε κακή νίκησεν εταίρων άσ/τόν μέν λΰσαν άνεμοι δ' έκ πάντες όρουσαν τούς δ' αΐψ' άρπάξασα φέρεν πόντον δέ θύελλα κλαίοντας, γαίης άπο πα- τρίδος* (κ 46-49)1
ασκότιστος, -η, -ο [μεσν | αυτός που δεν σκοτίζεται ΣΥΝ ξένοιαστος ΑΝΙ σκοτισμένος. -- **ασκότιστα** επίρρ. **ασκούπιστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν σκουπίστηκε ή καθαρίστηκε:
- *δωμάτιο / αυλή / δρόμος* ΣΥΝ ασάρωτος ΑΝΙ σκουπισμένος, σαρωμένος · 2. αυτός που βράχηκε ή λερο)θηκε και δεν σκουπίστηκε με πετσέτα ~ *χέρια 1 πιάτα i ποτήρια! μαχαιροπίρουνα.* — **ασκούπιστα** επίρρ.
Α.Σ.Κ.Τ. (η) Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών
ασκώ ρ μετβ {ασκείς . j άσκ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος) **1.** υποβάλλω (κάποιον/κάτι) σε άσκηση, ώστε να αποκτήσει ικανότητα (σε κάτι) γυμνάζω, εκπαιδεύω *οι ερωτήσεις αποσκοπούν στην άσκηση τής κρίσης των μαθητών || οι αθλητές ασκούν συστηματικά το σώμα τους* συν προπονώ, εξασκώ · 2. έχω ως επάγγελμα, ασχολούμαι συστηματικά με (κάτι): - *την ιατρική / τη δικηγορία* |j *οι δικαστές άσκησαν* το *λειτούργημά* τους *υπεύθυνα και αμερόληπτα* συν επαγγέλλομαι · 3. κάνω χρήση (δικαιώματος, δύναμης ή εξουσίας): *οι Έλ/.η- νες πολίτες καλούνται να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα || η δίωξη θα ασκηθεί αυτεπάγγελτα από τον εισαγγελέα || ~ βέτο / αντιπολίτευση Ι καθήκοντα/ έφεση/ βία* · **4.** (σε φράσεις) κάνω αυτό που δηλώνει το ουσιαστικό: ~ *επίδραση* (επιδρώ) / *επιρροή* (επηρεάζω) / *γοητεία* (γοητεύω) / *έλξη* (έλκω) / *πίεση* (πιέζω) / *τρομοκρατία* (τρομοκρατώ) / *κριτική* (κρίνω) (μεσοπαθ ***ασκούμαι)*** 5. καταβάλλω προσπάθειες να βελτιώσω (σωματικές ή πνευματικές ικανότητες): ~ *στο κολύμπι Ι στις ξένες γλώσσες* συν προπονούμαι, γυμνάζομαι, εξα- σκούμαι **6.** εκπαιδεύομαι (ως μαΟητευόμενος) σε επάγγελμα, προετοιμάζομαι για να εισέλθω σε επαγγελματικό χώρο· κυρ η μτχ ***ασκούμενος,*** *-η. -ο ασκούμενος δικηγόρος* j* σχοαιο λ. *απο/χξικο- ποιημένα ρήματα, μετοχή.*
|εγυμ < αρχ *άσκώ (-έω).* αγν ετύμου. Φαίνεται πως το ρ. *άσκώ*

προσδιόριζε αρχικά την επεξεργασία κάποιου (άγνωστου) πράγματος με ιδιαίτερη τεχνική (εξού και η σύνδεσή του με τη λ *ασκός σττ* σημ. «ακατέργαστο δέρμα»). Από την παραπάνω σημ. η λ μεταπήδη- σε (ήδη στην Λρχ) στη σημ. τής άσκησης τού σώματος, καθώς και τής θρησκευτικής και ηθικής εκδήλωσης, αναφερόμενη ακόμη και σε ιδιότητες (λχ δικαιοσύνη, αρετή, κακία)!
Α.Σ.Μ. (ο) Αριθμός Στρατολογικού Μητρο>ου (στη στρατιωτική αργκό λέγεται *ασιμί)*
άσμα (το) [άσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (λόγ.) το τραγούδι (βλ.λ.), συνδυασμός στίχου και μουσικής που τραγουδιέται · *ευχάριστο / λυπητερό / επαναστατικό* ~ ΣΥΝ ωδή 2. (συχνά ειρων) για τραγούδια που περνιούνται για σοβαρά, ενώ έχουν ελαφρό περιεχόμενο *σπαραξικάρδια* ~ · 3. τμήμα ποιητικού κειμένου, λυρικού ή επικού, ή και ολόκληρη ποιητική σύνθεση *ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό τής Αλβανίας»* (Ο Γ-'Λύτης) · 4. ΕΚΚΛΗΣ (α) ύμνος ή ψαλμός (β) ***Άσμα Ασμάτων*** *ένα* από τα πιο ποιητικά βιβλία τής Π.Λ · ΦΡ ***κύκνειο άσμα*** το τελευταίο έργο κάποιου πριν από τον θάνατό του θεωρείται προμήνυμα τού θανάτου του, όπως το τελευταίο τραγούδι των κύκνων *αυτή η αγόρευσή του υπήρξε το* ~ του ως πολίτικου *ανδρός* - (υποκ.) **ασματάκι** κ (λόγ) **ασμάτιο** (το), **ασματικός,** -ή, -ό [μεσν].
|ΕΤΥΜ < αρχ *άσμα* < **σχ.δ-μα* < *αδω* (βλ λ) Με τη φρ. ~^*σμα 'Ασμάτων* ονόμασαν οι Εβδομήκοντα το γνωστό ποιητικό βιβλίο τής Π Δ., αποδίδοντας τον εβρ τίτλο sir has-sirim «το εξοχότερο άσμα», ο οποίος έχει ληφθεί από τις δύο πρώτες λέξεις τού πρωτοτύπου Η φρ. *κύκνειο άσμα* είναι μεταφρ δάνειο (< γαλλ le chant du cygne) και οφει- λεται σε δημοφιλή μύθο, κατά τον οποίο ο κύκνος τραγουδά ακριβώς πριν από τον θάνατό του] **ασματογράφος** (ο) Ιμεσν] σ\>νθέτης εκκλησιαστικών ύμνων ΣΥΝ.
υμνογράφος. ψαλμογράφος **ασμένως** επίρρ (λόγ) ευχαρίστως, με μεγάλη χαρά *η Ευρωπαϊκή Ένωση υποδέχθηκε ~ την είσοδο τής Φιν/.ανδίας στους κόλπους της.* [ΕΤΥΜ Επίρρ. τού αρχ. επιθ *άσμενος* «ευχαριστημένος», αβεβ. ετύμου Συνδέεται πιθ. με τη λ *ήδομαι* (< **Εαδ-ομαι)* «αισθάνομαι ευχαρίστηση» · *άσμενος* < **Εάδ-σ-μενος* (η έλλειψη τού Ι · και τής δασύτητας μας αναγκάζει να θεωρήσουμε τη λ είτε επικό είτε ιωνικό τύπο. που έχει υποστεί ψίλωση) Βλ κ *ηδονή, ήδομαι}*
Α.Σ.0.1. (οι) Αγροτικές Συνδικαλιστικές Οργανώσεις 2. (ο) Αυτόνομος Σταφιδικός Οργανισμός **ασόδυο** (το) (στα παιχνίδια που παίζονται με δύο ζάρια) άσος και δύο: *χρειαζόταν εξάρες αλλά έφερε ~.*
Α.Σ.Ο.Ε.Ε. (η) Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών παλαιότ ονομασία τού Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών Α.Σ.Ο.ΓΙ. (το) Ανώτατο Συμβούλιο Οικονομικής Πολιτικής, **ασορτί** επίρρ (για ενδύματα) με ταιριαστό και αρμονικό τρόπο: *φορούσε άσπρο μεταξωτό φόρεμα και ~ ζακέτα.*
[ΕΙΥΜ < γαλλ assorti. μτχ. τ. τού p. assortir «ταιριάζω» < ad + sort «είδος, τρόπος»].
άσος (ο) {λαϊκ ασαίοι} **1.** το σύμβολο τής μονάδας, τού αριθμού «ένα» (Ι), όπως εικονίζεται πάνω στα τραπουλόχαρτα, τα ζάρια ή το ντόμινο 2. (συνεκδ) το χαρτί τής τράπουλας όπου είναι σημειωμένος ο άσος ή το ζάρι που έχει στην επάνω επιφάνειά του μία μαύρη κουκκίδα *βγήκε ~ σπαθί' μπαστούνι || έριξε τα ζάρια κι έφερε δύο κι άσο* · ΦΡ (α) (μτφ) **όσος στο *μανίκι / κρυφός* άσος** το ισχυρό πλεονέκτημα (συνήθ σε διαπραγματεύσεις), το οποίο δεν αποκαλύπτει κάποιος εξαρχής, αλλά περιμένει την κατάλληλη στιγμή, για να το χρησιμοποιήσει *η αδιάλλακτη στάση του φανερώνει πως έχει κάποιον άσο στο μανίκι* (β) (μτο) ***μένω ατον* άσο** χάνω όλα τα χρήματά μου ή εγκαταλείπομαι από όλους 3. ο βαθμός «ένα», η μονάδα *πήρε ~ στο διαγώνισμα* 4. **όσο/** (οι) συνδυασμός άσων (τραπουλόχαρτων) ή ζαριά όπου και τα δύο ζάρια δείχνουν άσο · *φέρνω άσους* 5. (συνεκδ) το χαρτοπαίγνιο ή άλλο τυχερό παιχνίδι · *έπαιξε όλη την περιουσία του στον ~* · 6. (ως χαρακτηρισμός) πρώτος σε ικανότητα, επιδεξιότητα ή επίδοση - *στο ποδόσφαιρο / στα μαθηματικά* |(*αποδείχθηκε ~ στην προπαγάνδα* 7. ΑΘΛ (α) ο αθλητής που ξεχωρίζει: ο *διεθνής ~ τής Μίλαν* (β) (στο βόλεϊ) πόντος από σερβίς (βλ λ).
[ΕΤΥΜ μεσν < ιταλ asso < λατ as. assis. ρο)μαϊκό νόμισμα»] **ασουλούπωτος,** -η, -ο **1.** (για πρόσ) αυτός που δεν έχει σουλουπωθεί, που είναι ατημέλητος ΣΥΝ απεριποίητος, κακοντυμένος ΑΝΓ σουλουπωμένος, κομψός, περιποιημένος 2. (για πράγμ) αυτός που δεν είναι φτειαγμένος με γούστο ή φροντίδα *φορούσε ένα ~ μαύρο φόρεμα* ΣΥΝ κακοφτειαγμένος **— ασουλούπωτα** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος*
ασούρωτος[1], -η, -ο **1.** (συνήθ για υγρά) αυτός που δεν έχει σουρωθεί. αστράγγιστος · *~χαμομήλι* ΑΝ Γ σουρωμένος · 2. (για υφάσματα) αυτός που δεν σχηματίζει πτυχές ή σούρες · ίσιος, αζάρωτος.
[ΕΤΥΜ < α-στερητ + *σουρώνω[1]* (βλ λ)[. **ασούρωτος[2],** -η. -ο αυτός που δεν έχει μεθύσει ΣΥΝ. ξεμέθυστος ΑΝΤ σουρωμένος, μεθυσμένος [ΠΤΥΜ < *α-* στερητ + *σουρώνω[2]* (βλ λ)]. **άσοφος,** -η, -ο Ιαρχ.] αυτός που στερείται σοφίας (γενικότ) ανόητος, επιπόλαιος, απερίσκεπτος, *θα ήταν άσοφο να παρέμβουμε || ~ πράξη / ενέργεια* ΣΥΝ άστοχος, άκριτος ΑΝΓ σοφός, εύστοχος **άσοφα** επίρρ

α-/ αν- *στερητικό* **α-σκόνιστος,** -η, -ο **α-σκόρπιστος,** -η, -ο **α-σκουλήκιαστος,** -η, -ο **α-σκούριαστος,** -η, -ο
α-σκούφωτος, -η. -ο **ά-σκυφτος,** -η. -ο **α-σκύλευτος,** -η, -ο **α-σμίλευτος,** -η, -ο
ά-σμιχτος, -η, -ο **α-σοβά(ν)·πστος,** -η. -ο **α-σόβαρος,** -η, -ο **α-σόδιαστος,** -η, -ο
α-σοκάριστος, -η, -ο **α-σόλιαστος,** -η, -ο **α-σορότπιαστος,** -η. -ο **α-σοτάριστος,** -η, -ο
α-σούβλιστος, -η. -ο **α-σούφρωτος,** -η, -α **α-σπάραχτος,** -η, -ο

Α.Σ.Π. (η) Ανωτέρα Σχολή Πολέμου

α σπάζομαι ρ μετβ αποθ {ασπάσ-τηκα (λογιότ -θηκα)) (λόγ.) **1.** φιλώ. δίνω (σε κάποιον) ασπασμό: *μπήκε στην εκκλησία και ασπάστηκε ευλαβικά τις εικόνες* || *τον ασπάστηκε σταυρωτά* || *ασπάζομαι τη δεξιά σας (το* δεξί χέρι) 2. χαιρετώ θερμά, αγκαλιάζω ο *οικοδεσπότης ασπάστηκε με εγκαρδιότητα όλους τους καλεσμένους* φρ σε / σας ***ασπάζομαι*** ως εγκάρδιος χαιρετισμός σε κλείσιμο επιστολής «*Σας ασπάζομαι, Φαίδο)ν*» (Γρ Ξενόπουλος) · **3.** (μτφ) (για θρησκείες, ιδεολογίες. γνώμες, θέσεις κ λπ) γίνομαι οπαδός, αποδέχομαι: *ασπάστηκε τον χριστιανισμό* || *δεν μπορώ* να α σπαστώ *μια τέτοια θεωρία* ■ \ *αυτός ο ευρωβουλευτής ασπάζεται τις ελ/.ηνικές θέσεις για το Κυπριακό* συν ενστερνίζομαι, εγκολπούμαι. υιοθετώ αντ απορρίπτω σχολιο λ *αποθετικός* (ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* προθεμ + *σπώ*. όπου το ρ *σπώ* σχηματίζεται με το ενεστωτικό επίθημα *-ζομαι* και έχει τη σημ «έλκω, προσελκύω» Η σημ 3 ήδη αρχ |

ασπαίρω ρ αμετβ (αρχαιοπρ.) σπαρταρώ, σπαράζω. σ<σαδάζω · συνήθ. στη μτχ ενεστ ***ασπαίρων,*** *-ουσα. -ον. καρδιά ασπαίρουσα* j| *σπλάγχνα ασπαίρουτα* [ΕΓΥΜ < αρχ *σπαίρω / ασπαίρω* (βλ λ *σπαρταρώ)].* **ασπάλαθος** (ο) {ασπαλάθ-ου | -ων, -ους} αγκαθωτός θάμνος που χρησιμοποιείται σε φράχτες ς\ν ασπραγκαθιά Επίσης (λαϊκ) **σπάλαθο** (το) κ **σπαλαθιά** (η)

[ετυμ αρχ . αγν ετύμου. πιθ προελλην δάνειο] **ασπάλακας** (ο) {ασπαλάκων} **1.** ο τυφλοπόντικας (βλ λ) **2.** (μτφ για πρόσ) αυτός που δεν έχει οξυδέρκεια, που βρίσκεται σε πνευματικό σκοτάδι *οι - τής διπλωματίας αδυνατούν να εκτιμήσουν ορθά τις διεθνείς εξελίξεις*

[ετυμ < αρχ *άσπάλαξ / σπάλαξ* > *σφάλαξ*. αβεβ ετύμου Γόσο το πρόσφυμα *-ακ-*όσο και οι καταλήξεις είναι συνηθισμένες στα αρχ ονόματα μικρών ζώων Εμφανίζεται και παράλλ. τύπος *σκάλοψ* «τυφλοπόντικας», που ίσως συνδέεται με το ρ *σκάλλω* «σκάβω»] **ασπάραγος** (ο) σπαράγγι

ασπαργάνωτος, -η, -ο αυτός που δεν έχει σπαργανο)θεί. που δεν έχει τυλιχτεί ακόμη σε σπάργανα - *μωρό* ΣΥΝ αφάσκιωτος **άσπαρτος,** -η, -ο **1.** (για αγρούς) αυτός που δεν σπάρθηκε: - *χωράφι* αντ σπαρμένος 2. (για σπόρους) αυτός τον οποίο δεν έχουν σπείρει ακόμη **3.** ***άσπαρτο*** (το) το φυτό που αναπαράγεται χωρίς σπορά, το αυτοφυές φυτό: *γύρο) από το δέντρο είχαν φυτρώσει άσπαρτα.* — **άσπαρτα** επίρρ

[ίΐΐ υμ αρχ < ά-στερητ -r *σπαρτός* (< σπείρω)]

Ασπασία (η) **1.** αρχαία Αθηναία εταίρα, σύζυγος τού Περικλή, εξέ- χουσα μορφή τής αθηναϊκής πολιτικής και πνευματικής ζιοής τού 5ου αι π Χ. 2. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα

[ΠΤΥΜ < αρχ. *'Ασπασία,* θηλ τού επιθ. *άσπάσιος* «χαρούμενος, ευτυχής» < *ασπάζομαι]* **ασπασμός** (ο) (λόγ.) **1.** το φίλημα **2.** (κατ' επέκτ.) εγκάρδιος χαιρετισμός που συνοδεύεται με φίλημα ή και εναγκαλισμό *αντάλλαξαν αδελφικούς* ~ φρ (α) ***τελευταίος οσπααμός*** *ο* ύστατος χαιρετισμός προς τον νεκρό μετά το πέρας τής νεκρώσιμης ακολουθίας (β) ***δεύτε τελευτοίον ασποομόν*** *(δεύτε τελευταίο ν άσπασμόν. δώμεν αδελφοί τφ θανόντι, ενχαριστοΰντες Θεώ)* δώστε το τελευταίο φιλί (i) το καταληκτικό τροπάριο τής νεκριόσιμης ακολουθίας (ii) για περιπτώσεις στις οποίες πλησιάζει το τέλος, η συμφορά, η καταστροφή ή (ειρων) όταν συνειδητοποιεί κανείς την αρνητική εξέλιξη μιας υπόθεσης· *με τους άστοχους πο/.ιτικούς χειρισμούς, ας μη μιλάμε για ανάκαμψη τής οικονομίας* ~ **3.** (κατ' επέκτ) (σε επιστολές, στον πληθ.) οι φιλοφρονήσεις. τα χαιρετίσματα *«με φιλικότατους ~, Δημήτρης».*

[ΕΓΥΜ αρχ < *ασπάζομαι*[**ασποστος,** -ή. -ό (λόγ.) αποδεκτός, παραδεκτός: *μια τέτοια άποψη θα μπορούσε να γίνει* ~ Συν ευπρόσδεκτος αm απορριπτέος

[ετυμ αρχ < *άσπάζομαι]* **ασπερματισμός** (ο) ιατρ η απουσία εκσπερμάτισης από έλλειψη σπέρματος ή απόφραξη των σπερματικών οδών [ΠΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ < αγγλ a.spermatismj **ασπερμία** (η) hot η απουσία σπόρων στους καρπούς των φυτοΐν.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ aspermia] **άσπερμος,** -η, -ο]αρχ] 1. (για φυτά) αυτός που δεν παράγει σπέρμα ή παράγει (εδώδιμους) καρπούς χωρίς σπόρους συν άσπορος 2. (σπάν. για πρόσ.) (α) για άνδρα που δεν έχει σπέρμα, στείρος λντ γόνιμος. καρπερός (β) (κατ' επέκτ) αυτός που δεν αφήνει απογόνους, άτεκνος ΣΥΝ άκληρος, (λόγ) άπαις **ασπίδα** (η) **1.** αμυντικό όπλο με σχήμα και κατασκευή που ποικίλλει ανάλογα με την εποχή και τού οποίου σκοπός είναι να καλύπτει και να προφυλάσσει το σο>μα από τα εχθρικά βλήματα ή χτυπήματα τού σπαθιού· *χά/.κινη / δερμάτινη / ποδήρης* ~ [| οι ~ *των ανδρών των ΜΑ.Τ.* 2. (μτφ) κάθε προστατευτικό και αμυντικό μέσο *η* ελευθερία *τού Τύπον θεωρείται η* ~ τού λαού *ενάντια στην αυθαιρεσία* }| *«αυτή η οδοντόκρεμα αποτε/.ει την προστατευτική ~ των δοντιών σας»* (διαφήμιση) || ~ προστασίας · **3.** ζωολ δηλητηρκόδες <οίδι. η αιγυπτιακή νάγια ή η οχιά. Επίσης (λόγ.) **ααπίς** {ασπίδος}

[ΕΓΥΜ < αρχ *άσπίς, -ίδος*. αβεβ ετύμου. ίσως < **άν-σπίς* (το β' συνθ. *σπιδής*«ευρύς, μακρύς», *σπίζω* «εκτείνο)») με τη σημ. τού υλικού που απλιόνεται κατά μήκος τού σώματος τού πολεμιστή Ωστόσο, οι ίδιες οι λ. *σπιδής, σπίζω* είναι αγν ετύμου και αβεβ. σημ. Στην Αρχ. ανάλογα με το είδος τής ασπίδας χρησιμοποιήθηκαν οι λ *πύργος, σάκος, πέλτη* ^Τγν), *θυρεός* κ ά.|. **ασπιδοφορος** (ο) [μτγν.] **1.** (για πολεμιστές) αυτός που φέρει ασπίδα 2. (στον Μεσαίωνα) βοηθός τού πολεμιστή (ιππότη), που μετέφερε την ασπίδα του.

άσπιλος, -η (λόγ -ος), -ο **1.** (κυριολ) αυτός που δεν έχει σπίλο ή κη- λίδα. ακηλίδωτος ανί σπιλωμένος 2. (α) (κυρ μτφ.) αυτός που δεν έχει τίποτα το επιλήψιμο ή το μεμπτό, αγνός, αμόλυντος: «*άσπιλε, αμόλυντε..* » (ύμνος προς τη Θεοτόκο) συν άμωμος, άμεμπτος, αμίαντος (β) ΘΕΟΛ *άσπιλη σύλληψη (τής Θεοτόκου)* βλ λ. *σύ/.ληψη* [ι-ΐΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ + *σπίλος* «κηλίδα, στίγμα»]

ασπιρίνη (η) {δύσχρ ασπιρινών? **1.** αναλγητικό και αντιπυρετικό φάρμακο σε μορφή μικρού δισκίου για την ανακούφιση πονοκεφάλων και μυϊκών ή αρθρικών πόνων το ακετυλοσαλικυλικό οξύ 2. (μτφ.) κάθε ελαφράς μορφής θεραπεία ή μέτρο για την αντιμετοΐπιση προβλήματος *τέτοιες απαγορεύσεις στην κυκ?.οφορία είναι* ~ *για το κυκλοφοριακό χρειάζονται ριζικά μέτρα*

[ετυμ Μεταφορά τού γερμ Aspirin < νεολατ. a(cetylium) «ακετύλιο» 4-spir(aea), παλαιότ ονομασία τού σαλικυλικού οξέος. < spiraea (< αρχ *σπείρα)].*

άσπλαχνος, -η, -ο αυτός που δεν δείχνει έλεος και συμπόνια σκλη-ρόκαρδος· *η ~ μητέρα εγκατέλειψε το νεογέννητο παιδί της* συν άκαρδος, απάνθρωπος, άπονος, αναίσθητος αντ εύσπλαχνος, (ευ)- σπλαχνικός, φιλάνθρωπος, συμπονετικός **άσπλαχνα** επίρρ

,

ασπλαχνία (η) [μεσν j κ **σσπλαχνιά** (η).

[πτυμ < αρχ. *άσπλαγχνος* < *ά-* στερητ. 4- *σπλάγχνον*\ **άσπονδος,** -η. -ο αυτός που δεν δέχεται κανέναν συμβιβασμό ~ *εχθρός / μισός* ΣΥΝ αδιάλλακτος, σκληρός φρ άσπονδος *φίλος ο* προσποιούμενος ότι είναι φίλος κάποιου, ενώ τον εχθρεύεται *στη Μικρασιατική Καταστροφή συνέβαλαν και οι ξε'νες δυνάμεις, άσπονδοι φίλοι τής Ελλάδας*

[LJΥΜ αρχ < *ά-* στερητ + *σπονδή* «συνθήκη (φιλίας), που επικυρωνόταν με έκχυση κρασιού προς τιμήν των θεών» Ήδη μεσν είναι η σύναψη των λ *άσπονδος* και *φίλος* (λ χ ό *δέ Καντακουζηνός συνθή- κας ποιήσας μετά τού κράλη καί φιλίαν άσπονδον,* Δούκας 55, Ι7). δηλώνοντας την υποκριτική φιλία, η οποία δεν επικυρωνόταν με επίσημη συνθήκη!

ασπόνδυλος, -η, -ο f 1863] **1.** (α) (για ζώα) αυτός που δεν έχει σπονδύλους am σπονδυλωτός (β) /.ΩΟΛ ***ασπόνδυλα*** (τα) τα ζώα που δεν έχουν σπονδυλική στήλη (π.χ έντομα, μαλάκια κ ά) 2. (μτφ.-σπάν) (α) (για πρόσ) αυτός που δεν μπορεί να ορθο>σει το ανάστημά του. να αντιμετωπίσει με θάρρος δύσκολες καταστάσεις· *με τέτοιους ψο- φοδεείς και ~ διευθυντές πώς να επέλθουν ριζικές αλλαγές στην εταιρεία,* (β) (για πράγμ.) αυτός που είναι σαν ζοΐο χωρίς σπονδύλους. ασταθής, χωρίς συνοχή *γράφουμε και μιλάμε μιαν ~ γλώσσα.*

άσπορος, -η, -ο [αρχ **] 1.** αυτός στον οποίο δεν έχουν ρίξει σπόρο, που δεν σπάρθηκε. ~ *χωράφι φ*\ άσπαρτος λ\γ σπαρμένος, σπαρτός · 2. αυτός που δεν έχει σπόρους ~ *καρπός* **ασπούδαστος,** -η, -ο [αρχ] κ **ασπούδαχτος** Ιμεσν ί αυτός που δεν έ'^ει σπουδάσει ΣΥΝ απαίδευτος λντ σπουδασμένος, **ασπρσδα** (η) [μεσν.] [χωρ πληθ } η ιδιότητα τού άσπρου *η ~ τού χιονιού* συν ασπρίλα, λευκότητα αντ μαυρίλα **ασπράδι** (το) [μεσν.] {ασπραδ-ιού **|** -ιών} **1.** το λευκό στίγμα ή κηλίδα

• 2. το λεύκωμα τού αβγού: *χτυπώ τα ~ μαρέγκα* · 3. ο λευκός χιτώνας τού βολβού τού ματιού · γο ~ *τού ματιού του.* — (υποκ.) **ασπρα- δάκι** (το).

ασπρειδερός, -ή, -ό (σχολ ορθ *ασπριδερός)* αυτός τού οποίου το χρώμα τείνει προς το λευκό, σχεδόν άσπρος συν υπόλευκος ανι μαυρειδερός Επίσης (διαλεκτ) **ασπρουδερός**

[ετυμ < *άσπρος* + *-ειδ-* (< αρχ *εΐδος* «μορφή») + παραγ επίθημα *-ερός* Η γρ *ασπριδερός* (με *-ι-)* δεν δικαιολογείται ετυμολογικά], **άσπρη** (η) {χωρ πληθ) (αργκό) η ηρωίνη ή η κοκαΐνη (βλ λ): *παίρνει* ~ (πβ. λ *μαύρο).*

ασπρίζω ρ. μετβ κ αμετβ [μεσν,] {άσπρισ-α.-τηκα,-μένος} ♦(μετβ,)

1. κάνω (κάτι) άσπρο, δίνο) (σε κάτι) άσπρο χρώμα (συνήθ με χρωστική ύλη): *πρέπει να το ασπρίσεις λίγο, είναι ακόμη πολύ σκούρο* 2. (ειδικότ) βάφω με ασβέστη, ασβεστώνο): ~ *τα πεζούΙμα και τους τοίχους* 3. κάνω (κάτι) να φαίνεται άσπρο: *το χιόνι άσπρισε τις κορυφές των βουνών* ♦ (αμετβ.) 4. γίνομαι λευκός, αποκτώ λευκό χρώμα *πέρασε πολλές στενοχώριες και τα μαλ/Λά της άσπρισαν πρόωρα* || *«μη με κοιτάς που γέρασα κι άσπρισαν τα μαλλιά μου»* (δημοτ. τραγ) 5. (α) αποκτώ άσπρες τρίχες στο κεφάλι *άργησε ν' ασπρίσει* j[*«Τόσα χρόνια πέρασα κι άσπρισα και γέρασα» (7.. Παπανκονίου)* (β) (συνεκδ.) γερνάω: *άσπρισε και μυαλό δεν έβα/.ε* 6. ξεθωριάζω, γίνομαι άσπρος, *άφησα το πουκάμισο στη χλωρίνη και άσπρισε* 7. διακρίνο- μαι χάρη στη λευκότητά μου, φαίνομαι άσπρος· *κάτι άσπριζε στο βά-θος τού σκοτεινού διαδρόμου* 8. χάνω το χρώμα μου. χλομιάζω (συνήθ. από Φόβο ή θυμό): *άσπρισε σαν πανί από τον φόβο του* || *άρχισε να τρέμει και τα χείλη της άσπρισαν* — **άσπρισμα** (το)

ασπρίλα (η) (καθημ.) **1.** η λευκότητα: *η ~ τού χιονιού* Συν ασπράδα

2. η αλλοίωση χρωματισμού, η οποία τείνει προς το λευκό · το ξά- σπρισμα. *έτριψα πολύ το πουκάμισο σε αυτό το σημείο και δημιουρ-*

α- / **αν-** *ατερητικό*

ά-σπαρτος, -η. -ο	**α-σπίλωτος,** -η, -ο	**α-σπύριαστος,** -η, -ο	**α-στάθμευτος,** -η, -ο	**α-σταυροκόττητος,** -η, -ο
ά-σπαστος, -η, -ο	**α-σπίτωτος,** -η, -ο	**α-στάβλιστος,** -η, -ο	**ά-οταλτος,** -η, -ο	**α-σταχυολόγητος,** -η, -ο
α-σπατάλητος, -η. -ο	**α-στρόριαστος,** -η, -ο	**α-σταδιοδρόμητος,**-η,-ο	**α-σταμπάριστος,**-η,-ο	**α-στάχωτος,** -η, -ο
α-σπατουλάριστος, -η, -ο	**ά-σπρωχτος,** -η, -ο	**α-σταθεροποίητος,** -η, -ο	**α-στασίαστος,** -η, -ο	**α-στέγνωτος,** -η, -ο

γήθηκε μια ~ ΣΥΝ ξεθώριασμα, ασπράδι, **ασπριτζής** (ο) {ασπριτζήδες} (λαϊκ) πρόσωπο που ασβεστώνει τοίχους ΣΥΝ υδροχρωματιστής, ασβεστάς. Κπίσης **ασπριστής άσπρο**[1] (το) **1.** το λευκό χρώμα, το χρώμα τού γάλακτος, τού χιονιού κ.λπ.: *το ~ και το γαλάζιο είναι τα εθνικά χρώματα τής Ελλάδας*
2. (λαϊκότ.) το ασπράδι τού αβγού **άσπρο**[2] (το) **1.** ρωμαϊκό, βυζαντινό και παλαιότ. τουρκικό αργυρό νόμισμα 2. (στον πληθ.) τα λεφτά, το χρήμα- η περιουσία σε μετρητά: «*τ' άσπρα προδώσαν το Χριστό, τ'άσπρα πουλούν κι εσένα*». ΣΧΟΛΙΟ λ. *άργυρος.*
ΙΕΤΥΜ < μεσν. άστρον < λατ asprum < asperum, ουδ τού asper «τραχύς - αργυρός». Βλ. κ *άσπρος*| **άσπρο-** κ. **ασπρό-** Ιμεσνΐ α' συνθετικό που δηλώνει λευκότητα, άσπρο χρώμα: *ασπρο-δόντης. ασπρο-γένης, ασπρο-λαίμης, ασπρο-ντυμένος, ασπρο-φορώ. Λσπρό-πυργος* **ασπρογενης** (ο) [μεσν.] {ασπρογένηδες} πρόσωπο που έχει άσπρα γένια: *τα παιδάκια περιμένουν με λαχτάρα τον ~ Αί-Βασίλη κάθε πρωτοχρονιά.*
Ασπροθαλασσίτης (ο) [μεσν.] {Λσπροθαλασσιτών}. **Ασπροθαλασσίτισσα** (η) {Ασπροθαλασσιτισσών} (παλαιότ.) ο Αιγαιοπελαγί- της (κατ' αντιδιαστολή προς τον κάτοικο τού Εύξεινου Πόντου, τής «Μαύρης Θάλασσας», τον Μαυροθαλασσίτη) (βλ κ. *Ασπρη θάλασσα,* λ. *άσπρος).* — **ασπροθαλασσίτικος,** -η. -ο |μεσν.[**ασπρομάλλης** (ο) {ασπρομάλληδες), **ασπρομάλλα** (η) {χωρ γεν πληθ } 1. πρόσωπο που έχει άσπρα μαλλιά 2. (συνεκδ.) ο ηλικιωμένος, ο γέρος ΣΥΝ γέροντας, παππούς ΑΝΓ νεαρός, αμούστακος. Επίσης **ασπρομαλλούσα** (η). — **ασπρομάλλικο** (το), **ασπρόμαυρος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει τον χρωματικό συνδυασμό τού άσπρου με το μαύρο· ~ *πουκάμισο* 2. (α) (ειδικότ για φιλμ) αυτός που καταγράφει τον φυσικό κόσμο μόνο σε τόνους τού άσπρου και τού μαύρου: ~ *ταινία* ΑΝΙ έγχρωμος (β) ***ασπρόμαυρη τηλεόραση*** η τηλεόραση που αναπαράγει μόνο ασπρόμαυρο σήμα. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *πονόδοντος.*
ασπροντυμένος, -η. -ο αυτός που είναι ντυμένος με άσπρα ρούχα **ασπροπρόσωπος,** -η, -ο **1.** (κυριολ) αυτός που έχει άσπρο πρόσωπο 2. (μτφ.) αυτός που δεν ντροπιάστηκε (για κάτι), που δικαιώθηκε στις ΦΡ (α) ***βγάζω (κάποιον) ασπροπρόσωπο*** συμβάλλω ώστε να μη ντροπιαστεί (κάποιος), ενεργώ έτσι ώστε να μην εκτεθεί, να κερδίσει τον έπαινο ή την έγκριση των άλλων: *όταν περιμένετε επισκέπτες και δεν έχετε προλάβει να μαγειρέψετε, τα έτοιμα φαγητά τής εταιρείας μας θα σας βγάλουν ασπροπρόσωπους* (β) ***βγαίνω ασπροπρόσωπος*** αντιμετωπίζω με επιτυχία δύσκολες περιστάσεις και δικαιώνομαι· *είναι αξιόπιστο και ικανό πρόσωπο· οσάκις του ανέθεσα κάτι. βγήκα ασπροπρόσωπος.*
ασπρόρουχο (το) **1.** το λευκό εσώρουχο **2.** λευκά ρούχα για οικιακή ,ΧΡήστ1 (σεντόνια, πετσέτες κ λπ.). ** σχολιο λ. *εσώρουχο,* -ρρ-. **άσπρος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει λευκό χρίδμα· *τα ~ σπίτια των Κυκλάδων* (| *το ~ χρώμα τού χιονιού* || *μια νέα οδοντόκρεμα για ~ δόντια* (βλ. κ. λ. *λευκός)*- φρ (α) (μτφ) ***άσπρη μέρα*** χαρούμενη και ευτυχισμένη στιγμή: *από τότε που χάσαμε τον πατέρα μας, δεν είδαμε ~* (β) ***άσπρα μαλλιά*** η μεγάλη, η γεροντική ηλικία· *Πώς του μιλάς έτσι. Δεν σέβεσαι τα ~ του,* (γ) ***Άσπρη Θάλασσα*** (παλαιότ) το Αιγαίο Πέλαγος σε αντιδιαστολή προς τη Μαύρη Θάλασσα (Εύξεινο Πόντο) 2. ***άσπρο*** (το) βλ.λ 3. (συνεκδ) χλομός στο πρόσωπο λόγω έντονου δυσάρεστου συναισθήματος (φόβου, τρόμου κ.λπ): *μόλις άκουσε το δυσάρεστο νέο, έγινε ~ σαν το πανί* · 4. (παλαιότ.) ***άσπρο*** (το) βλ λ *άσπρο*[2] · 5. (αρχικό) ***άσπρη*** (η) βλ λ — (υποκ.) **ασπρούλης,** -α. -ι κ. **ασπρούλικος,** -η, -ο κ **ασπρούτσικος** =·* σχολιο λ. *αντιδάνειο, χρώμα* [ΕΤΥΜ μτγν. < λατ asper «τραχύς», λ που αρχικά χαρακτήριζε αργυρά χαραγμένα νομίσματα (πβ λατ nummi asperi «αργυρά νομίσματα»). Από το χρώμα τού νομίσματος προέκυψε η σημ. «λευκός» ήδη από τους βυζαντινούς χρόνους] **ασπρουλιάρης** (ο) {ασπρουλιάρηδες!.**ασπρουλιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (μειωτ) πρόσωπο με αντιαισθητικά λευκό χρώμα δέρματος. *είχε ένα ~ ξεπλυμένο χρώμα στο δέρμα τον. σαν να μην τον είχε δει ποτέ ο ήλιος.* —**ασπρουλιάρικος,** -η, ο **ασπρουλός,** -ή, -ό αυτός που έχει σχεδόν άσπρο χρώμα.
[ετυμ < μεσν. **άσπρονλός* (όπως εικάζεται από το μεσν. επίθ. *άσπρον/.άτος*) < *άσπρος* + υποκ επίθημα *-ουλός* (πβ *μακρ-ονλός)].* **ασπρόχωμα** (το) {ασπροχώματος (-ατα, -άτων} λευκό αργιλούχο χώμα συν λευκάργιλος αντ μαυρόχωμα, **ασπρόψαρο** (το) μεγαλόσωμο ψάρι των μεγάλων ποταμών και λιμνών με ασημόχρωμα λέπια και εδώδιμο κρέας, **άσσος** (ο) -»άσος
Ασσυρία (η) περιοχή τής Β. Μεσοποταμίας, όπου αναπτύχθηκε ήδη από τη 2η χιλιετία π Χ αξιόλογος πολιτισμός και αυτοκρατορία, που άκμασε κυρ από τον 9ο ώς τον 7ο αι π.Χ — **Ασσύριος** (ο) Ιαρχ }. **Ασσυρία** (η), **ασσυριακός,** -ή. -ό [μεσν. [
[ΕΤΥΜ αρχ. < ασσυρ. Assur «υδατώδης τόπος», όνομα τής πρωτεύουσας, η οποία ήταν χτισμένη στη δεξιά όχθη τού Τίγρη ποταμούΙ **ασσυριολογία** (η) [Ι819] η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Ασσυριών - - **ασσυριολόγος** (ο/η) L1881].
[πτυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. assyriologie], **αστάθεια** (η) Ιμτγν.] η έλλειψη σταθερότητας ή ισορροπίας: *η ~ τής απόδοσης ενός αθλητή* || *η ~ τού βήματος*]] *πολιτική - λόγω αδυνα- μίας σχηματισμού βιώσιμης κυβέρνησης* [| *η κατασκενή αυτή δεν στηρίζεται καλά και εμφανίζει* - **αστάθής,** -ής, -ές {αστάθ-ούς | -είς (ουδ. -ή) αστάθέστ-ερος, -ατοςί **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σταθερότητας και ισορρο πίας, άστατος *χώρα με - οικονομία* JJ ~ *βήμα / βάδισμα* ΣΥΝ ευμετάβλητος. ταλαντευόμενος, ρευστός ΑΝΤ σταθερός, αμετάβλητος 2. (ει- δικότ. για πρόσ) αυτός που μεταβάλλει εύκολα τις αρχές ή τις ιδέες του: ~ *χαρακτήρας* ΣΥΝ επιπόλαιος — **ασταθώς** επίρρ **■* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης. -ες*
|ι·;ιν.μ μτγν < *ά-* στερητ 4- θ *σταθ-* τού παθ αορ. *έ-στάθ-ην.* ρ *ΐστη-μι]* ,
ασταθμητος, -η. -ο **1.** (κυριολ **)** αυτός που δεν ζυγίστηκε, αζύγιστος
2. (μτφ) αυτός που δεν μπορεί να υπολογιστεί ή να προβλεφθεί - *παράγοντες / συμπεριφορά* ΑΝΤ σταθμητός, σταθμήσιμος.
[ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *σταθμώ* < *στάθμη]* **αστάθμιστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να ζυγιστεί
• 2. αυτός που δεν ευθυγραμμίστηκε με τη στάθμη (βλλ.) · 3. (μτφ.) αυτός τού οποίου τα δεδομένα ή οι συνέπειες δεν υπολογίστηκαν σωστά ~ *κίνηση as ι* σταθμισμένος, μελετημένος 4. ψυχολ αυτός που δεν έχει υποβληθεί σε επιστημονική στάθμιση. ώστε να αποκτήσει αξιοπιστία στην εφαρμογή του ~ *τεστ* λνί σταθμισμένος **αστακομακαροναδα** (η) μακαρονάδα με αστακό **αστακοουρά** (η) το κρέας τού αστακού, εκτός από τα πόδια και το κεφάλι, που τρώγεται συνήθ αποξηραμμένο. **αστακός** (ο) μεγαλόσωμο καστανόχρωμο εδώδιμο μαλακόστρακο με δυνατές ψαλίδες. που ζει στη θάλασσα και αλιεύεται για το κρέας του, το οποίο θεωρείται εκλεκτή τροφή και πωλείται ακριβά ΦΡ (α) **σρμστωμέι/ος** *! **οπλισμένος σαν αστακός*** ισχυρά οπλισμένος, πάνοπλος (β) ***κόκκινος σαν αστακός*** για άνθρωπο που κοκκινίζει από ντροπή ή θυμό σαν τον αστακό ή έχει υπερβολικά κόκκινο δέρμα - (υποκ) **αστακουδάκι** (το)
Ιπγυμ μεσν. < αρχ. *όστακός* < *οστά (τα)* + αρχ παραγ. επίθημα *-κός* η λ συμπίπτει με το σανσκρ. σύνθ. an-astha-ka «χωρίς κόκκαλα» και οδηγεί σε: *όστακός* < 1 Κ. **osthn-qo-s* Η μεταβολή *όστακός* > *άστακός* οφείλεται σε προληπτική αφομοίωση τού ***ό-*** σε ά-] **σστακόχρωμος,** -η. -ο αυτός που έχει το χρώμα τού αστακού· κόκκινος
αστραμάτητος, -η, -ο **1.** αυτός που διαρκεί συνεχούς, χωρίς διακοπή, αδιάκοπος: - *βουητό ι κουβεντο/Λι* 2. αυτός τον οποίο δεν μπορεί κανείς να συγκρατήσει. ορμητικός: *όλοι ξέσπασαν σε ~ γέλια* | | *~ π'/.η- μύρα.* — **αστραμάτητα** επίρρ. **αστάρι** (το) {αστάριού ι -ιών} **1.** το ύφασμα που ράβεται στο εσωτερικό μέρος τού ενδύματος, η φόδρα: *ό,τι το ρούχο και το ~* (για την επίδραση κάποιου επί ενός άλλου) · 2. (α) η πρώτη επίστρωση χρωματισμού σε αχρωμάτιστη επιφάνεια (β) το υλικό που χρησιμοποιείται στην πρώτη επίστρωση και που επιτρέπει στο επίχρισμα να δέσει με την επιφάνεια ΣΥΝ αστάρωμα. πρώτο χέρι — **αστάρωμα** (το), **αστάρωτος,** -η. -ο, **ασταρώνω** ρ |ετγμ < τουρκ asiar < περο asiar (ίδια σημ.)]. **αστασία** (η) {χωρ πληθ.} **1.** η έλλειψη σταθερότητας, η αστάθεια ΑΝΤ σταθερότητα, ευστάθεια 2. ΙΑΤΡ η αδυναμία κάποιου να σταθεί όρθιος. που συνοδεύεται συνήθως από αβασία (βλ λ)
[ΕΤΥΜ μτγν < *ά-* στερητ + *-στασια* < *στάσις* Π λ. πέρασε ο)ς επι- στημ. όρος και σε ξέν γλώσσες, πβ. αγγλ. astasia κ.λπ]. **άστατο** (το) {αστάτου} ΧΗΜ στοιχείο (σύμβολο At) που ανήκει στα αλογόνα χωρίς σταθερά ισότοπα (βλ λ *περιοδικός,* ΠΙΝ)
|ΕΙ γμ Ελληνογενής ξέν όρ , < νεολατ astatum], **άστατος,** -η, -ο αυτός που μεταβάλλεται εύκολα, ασταθής ~ *καιρός/* άνθρωπος / *χαρακτήρας / τύχη* ΣΥΝ ευμετάβλητος, ακατάστατος, αλλοπρόσαλλος ανι σταθερός - **άστατα** επίρρ. [ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *στατός.* ρηματικό επίθ τού *ιστημι]* **ασταυρία** (η) {χωρ πληθ.} (σε εκλογές) η μη τοποθέτηση σταυρού προτιμήσεως σε ψηφοδέλτιο **ασταυρωτος,** -η. -ο [μεσν] **1.** αυτός που δεν έχει σταυρωθεί, που δεν έχει καρφωθεί πάνω σε σταυρό αντ σταυρωμένος · 2. αυτός που δεν ευλογήθηκε με το σημείο τού σταυρού **αστέγαστος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν καλύπτεται από στέγη, ασκέπαστος ~ *σπίτι İ κτήριο* αν ι στεγασμένος, **άστεγος,** -η. -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που δεν έχει κατοικία: *εξαιτίας των τελευταίων' σεισμών, εκατοντάδες άνθρωποι έμειναν ~* | | (ως ουσ) *η περίθαλψη των αστέγων* ΣΥΝ (λόγ) ανέστιος 2. (μτφ) ανέντακτος *πο· 'λιτικά Ι ιδεο?ι.ογικά [1] κομματικά* ~ **αστεία** επίρρ. 1.με αστείο τρόπο: *χορεύω / περπατώ* **~2.** με διάθεση α- στεΐσμού. όχι με σοβαρή διάθεση: ~ *το είπα δεν το εννοούσα* συν στ' αστεία, για πλάκα αντ (στα) σοβαρά · φρ ***αστεία-αστεία*** χωρίς να το περιμένει κανείς· για κάτι που. ενο) στην αρχή το ειρωνεύεται ή το κοροϊδεύει κανείς, επειδή το θεωρεί απίθανο να συμβεί, στη συνέχεια πραγματοποιείται, *κανείς δεν τον έπαιρνε στα σοβαρά στην αρχή. όταν έλεγε ότι θα διαπρέψει, αλλά ~* να *τος τώρα μεγάλος και τρανός* συν πλάκα-πλάκα ΣΧΟΜΟ λ. *αστείος* **αστειεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ {αστειεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} **1.** (+με κάποιον/κάτι / -Ι-για κάτι) κάνω αστεία, χαριτολογώ *γεμάτος κέφι α- στειενόταν με όλους και για όλα* |j *αστειενόταν με τους χωρικούς για το πώς προφέρουν στο χωριό μερικές λέξεις* ΣΥΝ χωρατεύω, καλαμπουρίζω. παίζω, χαριεντίζομαι, αστεΐζομαι, κάνω πλάκα ανγ σοβαρολογώ 2. (μτφ -Ι-άρνηση δεν) για κάποιον/κάτι που πρέπει να αντιμετωπίζεται με μεγάλη προσοχή και όχι με επιπόλαιο τρόπο: *ο καθηγητής δεν αστειεύεται μηδενίζει όποιον δεν διαβάζει*]] *ντύσου καλά. γιατί ο καιρός δεν αστειεύεται* 3. (μτφ) αντιμετωπίζω (κάποιον/κάτι) περισσότερο αστεία από όσο θα έπρεπε *μην αστειεύεσαι μαζί τον Ι με τον πόνο του* 4. (συνήθ στο β' πρόσ ρητορικών ερωτήσεων, για να εκφραστεί έντονη άρνηση ή κατάοαση): Αστειεύεσαι; *Και βέβαια θα έρθω μαζί σον!* | | *Αστειεύεσαι, Εγώ να πω τέτοιο πράγμα;* ΣΥΝ αστεία λες. ςχομο λ. *αστείος, αποθετικός.*

(ευμ μτγν. < αρχ *άστεῖος*]. **αστεΐζομαι** ρ. αμετβ. αποθ {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ } (λόγ) κάνω αστεία, αστειεύομαι. * σχολιο λ. *αστείος, αποθετικός* [ΕΤΥΜ μτγν < αρχ. *άστεῖος* Ο τ *άστεῖζομαι* αντί **άστειίζομαι* κατά «προφύλαξη», για να αποφευχθούν τα αλλεπάλληλα *-ιι-*, πβ. και **άρχαικός* > *αρχαϊκός*] **αστείο** (το) λόγος ή πράξη που προκαλεί το γέλιο, χωρατό: *καταπ/δηκτικό ~ · γελούσαμε ασταμάτητα || μην το παίρνεις σοβαρά το είπε για ~* συν αστεϊσμός, ευφυολόγημα, (καθημ.) καλαμπούρι, πλάκα· φρ (α) ***μεταξύ σοβαρού και αστείου*** για κάτι σοβαρό που λέγεται με ήπιο τρόπο: *~ τού έκανε παρατήρηση για τη συμπεριφορά του* (β) ***ούτε γι' αστείο*** για πράγματα που δεν επιθυμεί κανείς να ακούσει, να δει ή να πάθει ούτε εικονικά ούτε χάριν αστεϊσμού: *~ δεν Θέλω ν' ακούσω κάτι τέτοιο* (γ) ***το ρίχνω στο αστείο*** αρχίζω να μη μιλώ σοβαρά. κυρ. όταν διαπιστώνω ότι είχα άδικο σε κάτι που υποστήριζα, θέλοντας έτσι να δείξω ότι δήθεν δεν σοβαρολογούσα από την αρχή. *μόλις κατάλαβε ότι είχε άδικο, το 'ρίξε στο αστείο* (δ) ***όχι αστεία!*** (στο τέλος συνήθ. τού λόγου) για να δείξουμε πόσο σημαντικό, σπουδαίο, μεγάλο ή έντονο είναι κάτι ή ότι υπάρχει ή γίνεται με αυθεντικό τρόπο (σε σύγκριση με άλλα που απομιμούνται κάτι αυθεντικό ή υστερούν σε ποιότητα, αξία κ λπ): *εκεί γινόταν πραγματική μάχη. *-!*

ΙΙ *αυτό είναι γλέντι.* ΣΥΝ όχι παίξε-γέλασε (ε) ***στ' αστείο*** για κάτι που γίνεται χωρίς σοβαρή διάθεση, χωρίς να το εννοεί κανείς: *το είπα μην παρεξηγείσαι'* ςο\ για πλάκα (στ) **άσε τ' αστεία!** ως έκκληση σε κάποιον να σοβαρευτεί· *~ επιτέλους! Η κατάσταση απαιτεί σοβαρότητα'* |j δεν *αφήνουμε τ'αστεία, να δούμε πώς θα προλάβουμε τις προθεσμίες τής παράδοσης τού έργου:* (ζ) **δεν *σηκώνω*** / **δεν *πσίρνω από σστεία*** δεν μπορεί να αστειευθεί κανείς μαζί μου, παίρνω τα πάντα στα σοβαρά, *πρόσεξε πώς μου μιλάς, γιατί εγώ* - (η) υπό ***τύπον αστείου*** ως αστείο *του το 'πε αλλά εκείνος το πήρε στα σοβαρά.* – (υποκ) **αστειάκι** (το) ΣΧΟΜΟ λ. *αστείος* **αστειολογώ** ρ αμετβ {αστειολογείς | αστειολόγησα} λέω αστεία, αστειεύομαι συν ευφυολογώ – **αστεισλσγία** (η) (αρχ) **αστείος,** -α, -ο **1.** αυτός που προκαλεί γέλιο, διασκεδαστικός: *όταν είχε κέφι, ήταν πολύ ~* [| *μας διηγήθηκε ~ ιστορίες* συν ευτράπελος, κωμικός ανι σοβαρός, βαρύς 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που στερείται σοβαρότητας. γελοίος *κατάντησε ~ με τα καμώματά του* συν για γέλια, καταγέλαστος, περιγέλαστος, καραγκιόζης αντ σοβαρός, αξιοπρεπής

3. (κατ' επέκτ.) ανάξιος λόγου, ασήμαντος: *η επιχειρηματολογία του είναι ~ μην τη λαμβάνεις υπ'όψινΣΥΚ* αμελητέος ΑΝ Γ υπολογίσιμος

– **αστεία** επίρρ (βλ λ).

[F.ΤΥΜ < αρχ. *άστε-ϊος.* αρχική σημ. «ο σχετιζόμενος με το άστυ», < *άστυ, άστε-ως* ΙΙ λ ήδη από την Αρχ χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει τον κάτοικο τού άστεως και γενικότερα τον πολιτισμένο και καλλιεργημένο άνθρωπο, τον ευφυολόγο, ο οποίος διανθίζει την ομιλία του με ευτράπελα, αστεία]

αστείος - χωρατατζής - αγροίκος - δημώδης - χωριάτης / χωρικός. Ο τόπος όπου ζει κανείς (πόλεις - αστικά κέντρα, επαρχία - χωριό) προσδίδει, κατά την αντίληψη των ανθρώπων, και ανάλογες ιδιότητες σε πρόσωπο και σε μορφές συμπεριφοράς. Έτσι, αυτός που ζει ή προέρχεται από το *άστυ*, ο **αστείος,** προσέλαβε τη σημ. «καλλιεργημένος» και «πνευματώδης, που μιλάει χαριτωμένα, με αστεία». Γο ίδιο και ο **χωρατατζής,** ο αστείος, που λέει *χωρατά*. είναι αυτός που προέρχεται επίσης από τη *χώρα*. είτε ως εθνική κοινότητα είτε ως μεγαλύτερη τοπική περιοχή. Αντίθετα, ο προερχόμενος από το *χωριό* μπορεί να έχει και κοκή σημασία στη λ **χω- ριάτης** «άξεστος, στερούμενος τρόπων, καλής συμπεριφοράς» ή ουδέτερη περιγραφική στη λ **χωρικός** «αυτός που ζει στο χωριό, στην επαρχία, αγρότης». Αυτός που ζει στους *αγρούς, ο* **αγροίκος,** δηλώνει συνεκδοχικά και τον «άξεστο, ακαλλιέργητο, χωρίς τους αστικούς τρόπους τής καλής λεγάμενης συμπεριφοράς». Το ίδιο και η λ **δημώδης,** ο ζων και ανήκων στον δήμο. στον λαό. σήμανε τον «λαϊκό, ακαλλιέργητο, απλοϊκό» (πβ *δημώδης* και *δημοτική* γλίυσσα). αλλά βεβαίως ο **δήμος** ήταν αυτός που έδωσε και τη *δημοκρατία*'

αστειότητα (η) 1μτγν.[{χωρ πληθ. (σημ. Ι), αστειοτήτων (σημ. 2)} **1.** η έλλειψη σοβαρότητας σε κάποιον/κάτι, το να προκαλεί κάποιος/κάτι το γέλιο 2. (κυρ στον πληθ.) λόγια ή πράξεις χωρίς σοβαρότητα, ανάξια λόγου *Αυτά που λέει είναι αστειότητες' Κανένας σοβαρός άνθρωπος* (5εν *τα λαμβάνει υπ' όψιν* του' ΣΥΝ γελοιότητες, **αστείρευτος,** -η. -ο κ **αστέρευτος** αυτός που δεν στερεύει, ανεξάντλητος: *~ πηγή γνώσης / εμπνεύσεως* – **αστείρευτα** επίρρ. **αστεϊσμός** (ο) Ιμτγν | (λόγ) το αστείο, το χωρατό (βλ. λ. *αστεΐζομαι).* **άστείφτος,** -η, -ο (σχολ. ορθ *άστυφτος)* αυτός που δεν έχει στειφτεί (βλ λ *στείβω): ~ πορτοκάλια* || ~ ρου^α ΑΝΤ στειμμένος.

[ΕΤΥΜ < μτγν *άστειπτος* < *ά-* στερητ. + *στείβω*\ **αστέρας** (ο) **1.** ΑΣΙΡΟΝ (α) κάθε αυτόφωτο ουράνιο σώμα που ακτινοβολεί χάρη στις εσωτερικές θερμοπυρηνικές πηγές ενέργειας τις οποίες έχει (βλ λ. *πλανήτης): ο γαλαξίας μας* αποτελείται *από αναρίθμητους ~* ΣΥΝ αστέρι, άστρο (β) *αστέρας γίγαντας (κόκκινος)* πολύ λαμπρός αστέρας ερυθρής απόχρωσης, μεγάλης ακτίνας, με χαμηλή επιφανειακή θερμοκρασία, που βρίσκεται στα τελευταία στάδια τής εξέλιξής του (γ) *αστέρας νάνος* (λευκός) αστέρας που έχει πολύ μικρότερη ακτινοβόλο επιφάνεια από τον αστέρα γίγαντα, καθώς και πολύ μικρή λαμπρότητα (δ) ***κσινσφανής / υπερκαινοφανής αστέρας*** *(νόβα! σουπερνόβα)* βλ λ *καινοφανής* κ. *υπερκαινοφανής* (ε) **αειφανής σστέρας** αστέρας τού οποίου η φαινομένη τροχιά γύρω από τον άξονα περιστροφής τής ουράνιας σφαίρας είναι ορατή από τον επίγειο παρατηρητή συγκεκριμένου τόπου (στ) ***σμφιφανής αστέρσς*** αστέρας τού οποίου μέρος τής φαινομένης τροχιάς είναι ορατό από τον επίγειο παρατηρητή συγκεκριμένου τόπου (ζ) ***αφσνής αστέρας*** αστέρας τού οποίου κανένα μέρος τής φαινομένης τροχιάς δεν είναι ορατό από τον επίγειο παρατηρητή συγκεκριμένου τόπου· αλλιώς *αόρατος αστέρας* (η) ***απλσνής σστέρσς*** *(άπ'Ααυής άστήρ.* Αριστ. *Μετεωρολογικά* 343b, 9) αστέρας που φαίνεται σαν να διατηρεί σταθερή θέση στο Σύμπαν αντ πλανήτης (θ) ***διάττων αστήρ / διάττοντας σστέρας*** (ι) το μετέωρο που διαγράφει τροχιά στον ουρανό τη νύχτα, δίνοντας την εντύπωση αστεριού που πέφτει ςυ.ν (λαικ) πεφταστέρι

(ιι) (μτφ) πρόσωπο με φήμη η οποία αποδείχθηκε πρόσκαιρη, που εμφανίστηκε και εξαφανίστηκε γρήγορα από το προσκήνιο: *υπήρξε ένας ~ τού κινηματογράφου (ι)* ***πολικός αστέρσς*** ο λαμπρότερος ορατός από το Β Ημισφαίριο αστέρας, που φαίνεται να βρίσκεται σχεδόν ακριβώς πάνω από τον Βόρειο Πόλο, ο αστέρας *α* τής Μικρής Αρκτου

2. (α) διακριτικό τού βαθμού πολυτελείας ξενοδοχείων: *ξενοδοχείο τεσσάρων ~* (β) διακριτικό ποιότητας οινοπνευματωδών ποτών: *κο- νιάκ πέντε αστέρίον* · 3. (μτφ) πρόσωπο με ξεχωριστές ικανότητες και επιτυχημένο στον τομέα στον οποίο δραστηριοποιείται: *~ τού κινηματογράφου / τού θεάτρου / τού* πο<5οσ<ραίρου ΣΥΝ φίρμα, αστέρι, σταρ. βεντέτα ^ σχολιο λ. *άστρο*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άστήρ, -έρος* < *ά-* προθεμ + I.E *ster-* «διασκορπισμένος», πβ σανσκρ star-, λατ stella *(*< ^ster-la). γαλλ etoile. ιταλ. stella, ισπ. estrella, αγγλ star, γερμ Stern κ.ά. Ομόρρ *ά-στρ-ο(ν), άστραπή* (< *ά-στερ-οπή*). *ά-στερ-ίας* κά. Οι αστρονομικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ χ *αστέρας γίγαντας / νάνος* (< αγγλ (red) giant / (white) dwarf), *καινοφανής / υπερκαινοφανής αστέρας* (< αγγλ. nova / supernova) κ.ά]

αστεράτος, -η. -ο [μεσν.] (λαϊκ) **1.** (κυρ. στο θηλ κ ουδ.) αυτός που ξεχωρίζει από τους άλλους, που προκαλεί τον θαυμασμό: *~ γυναίκα / αυτοκίνητο* 2. (στο αρσ) για αξιωματικό τού στρατού (ο οποίος έχει αστέρια, δηλωτικά τού βαθμού του, στις επωμίδες).

αστέρευτος, -η, -ο -* αστείρευτος

αστέρι (το) [αστερ-ιού | -ιών} 1. ο αστέρας (βλ λ) · ΦΡ (α) ***αστέρι τής Αυγής*** *ο* αυγερινός (β) ***σστέρι τού Βορρά*** *ο* πολικός αστέρας (γ) έχω ***σστέρι / άστρο*** όλα μου έρχονται ευνοϊκά 2. (χαιδευτ.) ***αστέρι μου!*** προσφώνηση τρυφερότητας 3. ***σστέρισ*** (τα) το διάστημα, ο έναστρος θόλος *ταξίδι στ'* ~ 4. σχέδιο ή σύμβολο που έχει το σχήμα αστεριού: το *φόρεμά της ήταν γεμάτο αστημένια ~ || τα ~ τής σημαίας των Η Π Α.* || το *~ τού σεριφη* ΦΡ ***σστέρι τής Βεργίνας*** βλ. λ. *Βεργίνα* 5. διακριτικό τού βαθμού των αξιωματικών, προσαρμοσμένο στις επωμίδες τους. ο *υπολοχαγός φέρει δύο ~ στην επωμίδα* || ο *στρατηγός έχει τέσσερα χρυσά ~* 6. (μτφ. για πρόσ.) (α) πρόσωπο που ξεχωρίζει για τις ικανότητες και τις επιδόσεις του: *είναι το ~ τής τάξης* (β) πρόσωπο που ξεχωρίζει στον χώρο τού θεάματος, στον καλλιτεχνικό χώρο γενικότ (βλ. λ. *αστέρας,* σημ. 2): *ένα νέο χορευτικό ~ γεννιέται* συν πρωταγωνιστής, ταλέντο, διασημότητα, φίρμα, σταρ 7. ***Αστέρσς*** (ο) μέλος κλάδου τού οδηγισμού, ο οποίος περιλαμβάνει παιδιά ηλικίας 4 έως 6 ετών (βλ. λ *οδηγισμός)* 8. ονομασία διαφόρων πολύτιμων λίθων: *~ τής Ινδίας* (μεγάλο ζαφείρι) || - *τής Ν Αφρικής* (μεγάλο διαμάντι) || *~ τού Νότου* (άσπρο διαμάντι με ρόδινη λάμψη). – (υποκ.) αστεράκι (το). σχολιο λ. *άστρο* (ευμ μεσν. < μτγν *άστέριον,* υποκ. τού αρχ *άστήρ].*

Αστερία (η) γυναικείο όνομα

αστερίας (ο) {αστεριών} εχινόδερμο που το σχήμα τού σώματός του θυμίζει αστέρι με πέντε ακτίνες ΣΥΝ σταυρός τής θάλασσας.

[ΕΤΥΜ αρχ < *άστήρ. -έρος* + παραγ. επίθημα *-ίας]*

αστέρινος, -η, -ο 11849] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα αστέρια, σχηματίζεται ή προέρχεται από αυτά: *γύρω μας έλαμπε ένα - φως* |[~ *σύμπλεγμα* ΣΥΝ αστρικός 2. αυτός που έχει τη λάμψη και το φως των αστεριών: *~ βλέμμα.*

Αστέριος (ο) {-ου κ -ίου) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας

2. ανδρικό όνομα

{ΕΤΥΜ μτγν. κύρ. όν < αρχ. *άστήρ, -έρος]*

αστερίσκος (ο) **1.** μικρός αστέρας, αστεράκι **2.** ΤΥΠΟΓΡ. αστεροειδές σημάδι, κυρ. για παραπομπή σε υποσημείωση ή σχόλιο · **3.** ΕΚΚΛΗΣ μεταλλικό αντικείμενο σε σχήμα αστέρα που καλύπτει τον ιερό δίσκο και συμβολίζει την έναστρη νύχτα τής γέννησης τού Χριστού

• 4. ΒΟΤ ποώδες φυτό με κίτρινα άνθη ΣΧΟΛΙΟ λ *άστρο* [ΕΤΥΜ μτγν. < *άστήρ, -έρος* + υποκ επίθημα *-ίσκος.* Η χρήση του ως συμβόλου είναι ήδη μτγν.].

Σημειολογία τού αστερίσκου (*). Π μορφική λιτότητα τού σχήματος τού αστερίσκου και η απήχηση τού άστρου ως συμβολικού στοιχείου συνέβαλαν ώστε το σημείο τού μικρού αστεριού, ο **αστερίσκος.** να χρησιμοποιηθεί συμβολικά για ποικίλες αναφορές στη γλώσσα και στα κείμενα. Έτσι. πολύ πρώιμα οι αρχαίοι γραμματικοί χρησιμοποιούσαν τον αστερίσκο για να δηλώσουν τα **γνήσια κείμενα,** σε αντίθεση προς τον **οβελό,** που δήλωνε τα νόθα κείμενα, τα εξοβελιστέα, τα αποκλειόμενα από τον πίνακα των γνήσιων κειμένων. Όπου χρειαζόταν να σημανθεί ότι μέσα σε ένα κείμενο λείπουν (λόγω φθοράς στην παράδοση τού κειμένου) μία ή περισ

α- / αν- *στερητικό*

σ-στείρωτος, *-η.* –ο α-στένευτος, –η. –ο σ-στενοχώρητος, –η, –ο α-στερέωτος, –η, –ο σ-στέριωτος, –η, –ο

α-στελέχωτος, –η, –ο α-στενογράφητος, –η, –ο α-στερεοποίητος, –η, –ο α-στέρητος, –η. –ο

σότερες λέξεις ή ένα ή περισσότερα γράμματα, πάλι ο αστερίσκος χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει την έλλειψη Κατ' επέκταση, όταν χρειάστηκε να δηλωθούν στην επιστήμη τής ιστορικής γλωσσολογίας τύποι λέξεων που δεν μαρτυρούνται σε κείμενα (αμάρτυροι), είτε γιατί ανήκουν στην υποθετική ινδοευρωπαική μητέρα γλώσσα είτε γιατί προέρχονται από απο)τερες περιόδους τής ιστορίας μιας γλώσσας, τύποι στους οποίους οι γλωσσολόγοι ανάγονται υποθετικά μέσω τής επανασύνθεσης (re-construction), τότε πάλι ο αστερίσκος δηλώνει συμβατικά τέτοιους αμάρτυρους επα- νασυντεθειμένους τύπους· π.χ. Ι.Ε. ^k^c. από όπου ελλην. *τε*, λατ. *que*. σανσκρ. ca αρχ. έ^ω < **Ιιέκ-ω* < **σέκ-ω* Τελευταία, χρησιμοποιείται ο αστερίσκος στη γλωσσολογία για να δηλώσει και τις αντιγραμματικές λεγάμενες προτάσεις· πχ. * *Γιάννης ο άσκηση έλυσε την.* * *αμάρτυρος*

αστερισμός (ο) Ιμτγν 11. αςτρον φαινομενικά αμετάβλητος σχηματισμός και ομάδα αστέρων που παρατηρούνται στον ουρανό: - *τής Μεγά? ·.τ)ς Άρκτου* 2. (μτφ.) το πεδίο δράσης ή το πλαίσιο μέσα στο οποίο εκτυλίσσονται διάφορα γεγονότα *η χώρα ζει στον ~ τής ευρωπαϊκής ενοποίησης* · 3. ζώδιο τής αστρολογίας ο - *τής Παρθένου*. **αστεροειδής,** -ής. -ές {αστεροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) (λόγ.) **1.** αυτός που μοιάζει με αστέρα **2.** αςίρον ***αστεροειδής*** (ο) μικρών διαστάσεων σώμα τού πλανητικού μας συστήματος, τού οποίου η τροχιά εκτείνεται μεταξύ τής τροχιάς τού Αρη και τού Δία – **αστεροειδώς** επίρρ [μτγν]

ΙΠΤυμ αρχ. < *άστήρ, -έρος* + *-ειδής* < *είδος* «μορφή» Ο επιστημ. όρ. είναι αντιδάν. από αγγλ. astcioid] **αστερόεις,** -εσσα, -εν {αστερό-εντος (θηλ -έσσης), -εντα | -εντες (θηλ -εσσες. ουδ -εντα),-έντων (θηλ -εσσών)| (αρχαιοπρ.) 1. γεμάτος αστέρια. ~ *ουρανός* ΣΥΝ έναστρος 2. ***αστερόεσαα*** (η) (αγγλ. The stars and stripes) η σημαία των Η.ΙΙ Λ., που έχει πάνω της σχεδιασμένα πενήντα αστέρια (όσες είναι οι πολιτείες τής χώρας)

[εγυμ αρχ. < **άστερό-εντς* (με απλοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος και αντέκταση) < *άστήρ, -έρος*Ι **αστεροσκοπείο** (το) [1848] αςτρον ίδρυμα στο οποίο παρατηρούνται και μελετώνται με ειδικά όργανα τα ουράνια σώματα, καθώς και διάφορα μετεωρολογικά, μαγνητικά κ ά. φαινόμενα: *σεισμική δόνηση κατέγραψε ο σεισμογράφος τού Εθνικού ~Αθηνών* – **αστεροσκόπος** (ο) [μτγν.Ι

[ετυμ < μτγν *αστεροσκόπος* < *άστήρ, -έρος* + *-σκόπος* < *σκοπός]* **αστεφάνωτος,** -η, -ο **1**. αυτός που δεν έχει στεφανωθεί, που δεν έχει φορέσει το στεφάνι τού γάμου *η μεγά/.η του κόρη έμεινε* ~ ΣΥΝ ανύπαντρος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν έχει νόμιμη συζυγική σχέση, που συζεί παράνομα: *ζουν μαζί τόσα χρόνια αστεφάνωτοι*. – **αστεφάνωτα** επίρρ.

[εγυμ αρχ., αρχική σημ. «χωρίς στέμμα», < *ά-* στερητ. 4- *στεφανώ* < *στεφάνη*. Ηδη μτγν. η σημ. «αυτή που δεν φόρεσε νυφικό στέμμα, ανύπαντρη»].

αστήρ (ο) [αρχ.] |αστέρ-ος, -α | -ες) (αρχαιοπρ.) ο αστέρας (βλ λ.), **αστήρικτος,** -η, -ο Ιμτγν | κ. **αστήριχτος 1.** αυτός που δεν στηρίζεται. που δεν έχει στήριγμα: *άφησαν ~ τη σκελή τής καλύβας και είναι έτοιμη να πέσει* 2. χωρίς υποστήριξη, χωρίς βοήθεια: *έμεινε ~ από παντού, μόνος απέναντι στις κατηγορίες των αντιπάλων του* ΣΥΝ ανυποστήρικτος 3. (μτφ.) αυτός που δεν έχει λογική, δεν στηρίζεται στην αλήθεια, αβάσιμος: *πρόκειται για απαράδεκτη και ~ κατηγορία* || ~ *ισχυρισμός / σκοφαντία / επιχείρημα / δικαιολογία* ΣΥΝ αβέβαιος, αναιτιολόγητος, αθεμελίωτος, αναπόδεικτος. – **αστήρικτα** κ. **αστήριχτα** επίρρ. **αστίατρος** (ο) - ► αστυίατρος

αστιγματισμός (ο) [1896J **1.** ΙΑΤΡ ανωμαλία τής όρασης, κατά την οποία αλλοιώνεται η κυρτότητα τού κερατοειδούς χιτώνα τού ματιού (ή σπάν. τού κρυσταλλοειδούς φακού) και δεν επιτρέπει στις παράλληλες ακτίνες τού φωτός να ενωθούν σε κοινή εστία, με αποτέλεσμα την ασάφεια τμήματος τού ειδώλου που σχηματίζεται στον αμφιβληστροειδή 2. ΦΥΣ οπτική βλάβη φακού ή κατόπτρου, κατά την οποία το είδωλο τού σημείου είναι ευθύγραμμο τμήμα – **αστιγματικός,** -ή. -ό [Ι889]

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < *a-* στερητ. + *στίγμα*, < γαλλ. astig- matismej

αστικοβιομηχανικός, -ή, -ό (περιοχή) που είναι αστική (δηλ συγκεντρώνει αστικό πληθυσμό) και στην οποία είναι εγκατεστημένες (πολλές) βιομηχανίες, *η μόλυνση τού περιβάλλ,οντος είναι ιδιαίτερα έντονη στις ~ περιοχές*.

αστικοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.] **1.** η διαδικασία συγκέντρωσης τού πληθυσμού σε πόλεις επίσης η επέκταση και αναδιάρθρωση των αστικών κέντρων λόγω τής εγκατάστασης αγροτικών πληθυσμών στις πόλεις, καθώς και η μετατροπή μικρών πόλεων σε αστικά κέντρα με παράλληλη εγκατάλειψη και ερήμωση τής υπαίθρου (πβ. λ. *αστυφιλία, εξαστισμός ί αστισμός)* 2. η βαθμιαία μεταβολή τής ταξικής συνείδησης τής εργατικής τάξης, μείωση τής αγω- νιστικότητάς της και μετατροπής των μελών της σε αστούς.

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. urbanisation] **αστικοποιώ** ρ. μετβ. {αστικοποιείς | αστικοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) 1. εντάσσω σε αστικό κέντρο, προσδίδω αστικά χαρακτηριστικά· (κυρ το μεσοπαθ ***αστικοποιούμαι),*** *οι επαρχιακοί π/.η- θυσμοί. που αστικοποιούνται, συχνά εμφανίζουν σημεία αλλοτρίω σης* Jj *περιοχές που ασηκοποιήθηκαν βίαια* 2. αποκτώ τα χαρακτηριστικά τού μέλους τής αστικής τάξης, εντάσσομαι σε αυτή: *πολλοί άνθρωποι* των *κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων* βαθμιαία αστικό- *ποιήθηκαν*

ΙΗJΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. urbaniser]. **αστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το άστυ, την πόλη και τους κατοίκους της, κατ' αντιδιαστολή προς αυτόν που σχετίζεται με την επαρχία και τις αγροτικές περιοχές: ~ *πληθυσμός / περιοχή / μουσική*■ ΦΡ ***αστικό κέντρο*** η σχετικά μεγάλη πόλη· (ειδικότ.) η πόλη που συγκεντρώνει την οικονομική ζωή τής ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει: *τα μεγάλα ~* || ο *υπερπληθυσμός στα* ~ 2. αυτός που αναφέρεται στο εσωτερικό μιας πόλης, που γίνεται ή κινείται εντός των ορίων της: - *τηλεφώνημα ί διαδρομή / γραμμή τρένου / λεωφορείο* αντ υπεραστικός **3.** πολιτ (α) ***αστ/κή τάξη*** (i) η κοινωνική κατηγορία που συγκροτείται, κατά κύριο λόγο. από άτομα των οποίων οι πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αντιλήψεις καθορίζονται πρωταρχικά από κριτήρια που συνδέονται με την περιουσιακή τους κατάσταση και την τοποθέτησή τους υπέρ τού σεβασμού των θεσμών, ενώ επαγγελματικά αναδεικνύονται κυρίως στους τομείς τού εμπορίου, τής βιοτεχνίας και των ελευθέριων επαγγελμάτων (στην Αγγλική χρησιμοποιείται ευρέως ο όρος «μεσαία» [middle] τάξη) (ii) (κατά τον μαρξισμό) η κοινωνική τάξη που κατέχει τα μέσα παραγωγής και εκμεταλλεύεται τη μισθωτή εργασία στο πλαίσιο τού καπιταλιστικού συστήματος βρίσκεται σε σύγκρουση με την εργατική τάξη συν μπουρζουαζία (βλ.λ.) (β) ***αστική επανάσταση*** κάθε επανάσταση τής αστικής τάξης κατά των παρηκμασμένων φεουδαρχικών κοινωνιών (λ.χ. η Γαλλική Επανάσταση· η Επανάσταση τού Φεβρουάριου τού 1917 στη Ρωσία, πριν από τα Οκτωβριανά) 4. αυτός που χαρακτηρίζει τους αστούς ή παράγεται από αυτούς: ~ *συνήθειες / τρόποι* Π *η υποκριτική - ηθική* || *το - μυθιστόρημα τού Μεσοπολέμου*

5. νόμ (α) ***Αστικό Δίκαιο*** το σύνολο των διατάξεων ιδιωτικού δικαίου που ρυθμίζουν τις έννομες σχέσεις ιδιωτών υποδιαιρείται σε επιμέρους κλάδους (Γενικές Αρχές, Εμπράγματο, Ενοχικό, Οικογενειακό, Κληρονομικό) (β) ***αστική ευθύνη*** (i) η υποχρέωση τού ιδιώτη να απο- καταστήσει ζημία που προκάλεσε άλλο πρόσωπο με παράνομη (αντίθετη στον νόμο) ή αντισυμβατική (αντίθετη στη σύμβαση) πράξη ή παράλειψη (ii) υπεγγυότητα τής περιουσίας (γ) ***Αστικός Κώδικας*** (συντομ Α Κ.) (i) βασικό νομοθέτημα τού Αστικού Δικαίου, νομικό κείμενο που περιλαμβάνει τις διατάξεις τού Αστικού Δικαίου: *τα άρθρα τού* - (ii) (συνέκδ) το βιβλίο που περιέχει το παραπάνω κείμενο· *ανοίγω τον ~* – **αστικ-ά** / **-ώς** [μτγν] επίρρ σχολιο λ. *άστυ.*

[είυμ αρχ. < *αστός* Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ *αστική τάξη* (< γαλλ. bourgeoisie, classe bourgeoise), *αστική επανάσταση* (< γαλλ. revolution civile). *Αστικό Δίκαιο* (< γαλλ droit civil), *Αστικός Κώδικας ί*< γαλλ. code civil) κ ά.).

αστικότητα (η) [1801] αρχπ -κοινωνίολ το σύνολο των χαρακτηριστικών ενός δομημένου, αστικού περιβάλλοντος, στο οποίο δημιουρ- γείται η αίσθηση τής πόλης και οι προϋποθέσεις για την ομαλή, ευχάριστη και δημιουργική συμβίωση των ατόμων μέσα σε αυτήν. |FJΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. civisme] **άστικτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει στίγματα, που δεν έχει διακοσμηθεί με στίγματα ·2. (για γραφή) αυτός που δεν έχει σημεία στί- ξεως: ~ *κείμενο*.

[ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ. 4- *στικτός* < *στίζω]* **αστιξία** (η) [μτγν.Ι {λ^Ρ·πληθ.} η απουσία στίξεως στον γραπτό λόγο **αστισμός** (ο) η διαμονή στα αστικά κέντρα, καθώς και το σύνολο των συνεπειών που αυτή συνεπάγεται επίσης, ο αστικός τρόπος ζωής (πβ. λ. *αστικοποίηση, αστυφιλία, αστός)* συν εξαστισμός [Μ ΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. urbanismp]. **αστοιχείωτος,** -η, -ο (μειωτ) αυτός που αγνοεί τις βασικές αρχές, τα βασικά στοιχεία, τα στοιχειώδη· (συνήθέστ κατ' επέκτ) αγράμματος και απαίδευτος άνθρωπος: *είναι ~ ούτε το όνομά του δεν μπορεί να γράψει* συν αμόρφωτος *·* σχόλιό λ. *στοίχος.*

[ετυμ μτγν. < *ά-* στερητ. 4- *στοιχειώ* < *στοιχεῖον]*. **άστοργος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν συμπεριφέρεται με στοργή και αγάπη στους άλλους· *η ~ μητέρα εγκατέλειψε το παιδί της* συν άσπλαχνος, άκαρδος. σκληρός αντ στοργικός, φιλόστοργος. – **άστοργα** επίρρ , **αστοργία** (η) Ιμτγν.]. **αστός** (ο), **αστή** (η) **1.** (γενικά) ο κάτοικος τής πόλης αντ επαρχιώ- της, αγρότης, χωριάτης 2. αυτός που ανήκει οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά στην αστική τάξη (βλ. *αστική τάξη*. λ. αστικός): *μορφωμένος/ καλ/αεργημένος ~* || *η ζωή / οι συνήθειες / οι τρόποι των~*\\ *η συγκέντρωση οικονομικής δύναμης στα χέρια των ~ οδήγησε τον 18ο αι. σε πολιτικές και οικονομικές μεταβολές* ΣΥΝ μπουρζουάς. σχόλιό λ. *άστυ.*

[ΕΙΥΜ αρχ. < **ΓαστΡ-ός* (πβ μυκ wa-to) < *αστυ*<**Γάστυ* Στην κοι- νωνιολ. σημ. η λ αποδίδει το γαλλ. bourgeois], **αστοχασια** (η) η απερισκεψία, η έλλειψη σύνεσης ** σχόλιο λ. *ανόητος, πρωτιά.*

αστόχαστος, -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν έχει ή γίνεται χωρίς σκέψη, σύνεση: ~ *άνθρωπος / ενέργεια* ΣΥΝ άκριτος, απερίσκεπτος, ασυλλόγιστος αντ. στοχαστικός, συνετός, λογικός – **αστόχαστα** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος*

αστόχημα (το) Ιμτγν.] {αστοχήμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** το να μην επιτύχει κανείς τον στόχο· η αστοχία 2. η εσφαλμένη ενέργεια, πράξη ή λόγος που κακώς έγινε ή ειπώθηκε *τέτοια αστοχήματα υπονομεύουν*

α- / αν- *στερητικό*

ά-στηθος, -η, -ο	α-στιγμάτιστος, -η, -ο	α-στοίβαχτος, -η, -ο	α-στοίχιστος, -η, -ο	α-στόλιστος, -η, -ο
α-στηλίτευτος, -η, -ο	α-στίλβωτος, -η. -ο	α-στοιχειοθέτητος, -η, -ο	α-στοκάριστος, -η. -ο	α-στράβωτος, -η, -ο

την επιτυχία τής προσπάθειας ** σχολιο λ. *λάθος* **αστοχία** (η) [μτγν | {αστοχκόν (σημ. 2)} **1.** η αποτυχία στο να βρει κανείς τον στόχο *η ~ των στρατιωτών στη βολή | | η ~ ενός παίκτη στα σουτ που επιχειρεί* 2. το σφάλμα *υπάρχουν διάφορες - στο κείμενό* του συν αστόχημα **άστοχος,** η. -ο |αρχ | 1. (κυριολ) αυτός που δεν πετυχαίνει τον στόχο του. που σκοπεύει χωρίς επιτυχία, *η βο/.ή του ήταν ~* συν αποτυχημένος. λανθασμένος ανί εύστοχος 2. (μτφ.) αυτός που δεν επιτυγχάνει τον σκοπό για τον οποίο γίνεται ή λέγεται ή που δεν επαληθεύεται από τα πράγματα - *διατύπωση i επιχείρημα / πρόβ?.εψη* · 3. απερίσκεπτος ή ακατάλληλος για την περίσταση: *η παρέμβασή σας σ'αυτό το σημείο ήταν ~ | | η δήλωσή σας είναι* - συν ασυλλόγιστος, ατυχής. σχολιο λ *λάθος* **αστοχώ** ρ αμετβ. [μτγν.] {αστοχείς | αστόχησα! Ι.δεν πετυχαίνω τον στόχο μου *θα είχε σκοτωθεί, αν το εχθρικό όπλο δεν αστοχούσε* [[*αστόχησε στην τελευταία προσπάθεια για καλάθι* [[*η μπάλα / η σφαίρα αστόχησε* am ευστοχία 2. (μτφ) αποτυγχάνω (στους υπολογισμούς ή στις κρίσεις μου), σφάλλω, πέφτω έξω ~ *στον σχεδιασμό τής πο/Λτικής / στην επιλογή επαγγέλματος / στον επιμερισμό ευθυνών* συν πλανώμαι ΑΝΙ επιτυγχάνω **αστράγαλος** (ο) {αστραγάλ-ου | -ων, -ους} **1.** αναι το κεντρικότερο οστό τού ταρσού μεταξύ των σφυρών και τής Φτέρνας το οστό που εξέχει στην κάτω δεξιά μεριά τού ποδιού ανάμεσα στην κνήμη και στο πέλμα, *παραπάτησε και στραμπούλιζε τον ~ του* 2. ***αστράγαλοι*** (οι) (παλαιότ.) παιχνίδι που παίζεται με τους αστραγάλους (τα κό- τσια) των ζώων φρ (λόγ) ***άχρις αστραγάλων!*** (*άχρις άστραγάλων.* δηλ. μέχρι τους αστραγάλους) ώς εκεί, μη περαιτέρω · λέγεται προς κάποιον προκειμένου να αντιληφθεί ότι υπάρχουν όρια. ότι μπορεί να κρίνει κάτι/κάποιον ώς εκεί που του επιτρέπει η ειδικότητά του. μέχρις ενός σημείου.

[ΕΙΥΜ αρχ < **δστρά-γ-α/.-ος* < *θ. *όστρα-* (< **ostr-*. πβ. *οστρα-κον* < *όστοϋν)* + παρέκταση *-γ-* + παραγ επίθημα *-αλος.* Η μεταβολή **όστράγα?*ος* > *άστράγαλος* οφείλεται σε προληπτική αφομοίωση ό-

> *ά* (πβ **όστακός* > *άστακος)* Ί η φρ. *άχρις αστραγάλων* είπε ο περίφημος ζωγράφος Απελλής (4ος αι π Χ) προς υποδηματοποιό ο οποίος. εκτός από την κριτική του για τον τρόπο με τον οποίο είχαν ζωγραφιστεί τα σανδάλια στο έργο του Απελλή, επιχείρησε να προχωρήσει σε εικαστική ανάλυση τού όλου έργου. Ίο περιστατικό αφηγή- θηκε αργότερα ο Πλίνιος *(Naturalis Historia* 35). αποδίδοντας στον Απελλή τη φρ. ne supra crepidam «όχι πέρα από το παπούτσι»] **αστράγγιστος,** -η. -ο κ **αστράγγιχτος 1.** αυτός που δεν έχει στραγγιστεί, που δεν του έχουν αφαιρεθεί υγρά (με διήθηση ή φιλτράρισμα): *- γιαούρτι* αν ι στραγγισμένος · 2. αυτός που είναι βρεγμένος, που δεν του έχει αφαιρεθεί νερό με συμπίεση (στείψιμο), σούρωμα κ.ά : *μην* απλώσεις *τα ρούχα ~* ΣΥΝ ασούρωτος ανί στραγγισμένος, σουρωμένος **αστράκι** (το) {χωρ γεν ί 1. μικρό αστέρι **2.** (συνεκδ) ζυμαρικό σε σχήμα αστεριού.

αστραλον (το) {άκλ } *ΙΥΠΟΓΡ* διαφανής αδιάσταλτη επιφάνεια επάνω στην οποία γίνεται το μοντάζ (βλ λ.) των κειμένων, φωτογραφιών *κλπ* που προορίζονται για εκτύπωση σε όφσετ ή βαθυτυπία αλλιώς *χρωμοφάν*

αστραπή (η) **1.** η αναλαμπή, η λάμψη που δημιουργείται στον ουρανό (συνήθ σε περίπτωση καταιγίδας), η οποία οφείλεται στη μεγάλη θέρμανση τού ατμοσφαιρικού αέρα στο σημείο όπου παράγεται κεραυνός (βλ.λ) 2. (συνεκδ.) ο κεραυνός *μια ~ αυλάκωσε τον γκρίζο ουρανό* ΦΡ (παροιμ) ***καθαρός ουρανός αστραπές δεν φοβάται*** ο τίμιος και ειλικρινής άνθρωπος δεν φοβάται τον έλεγχο και την κριτική των άλλων *τον κατηγόρησαν για ατασθαλίες στην επιχείρηση, αλλ'αυτός τους αντιμετώπισε ατάραχος* ~ 3. (κατ' επέκτ) κάθε ζωηρή λάμψη, σπιθοβόλημα *μας κοίταζε με β/.έμμα που πετούσε αστραπές* ·4. (μτφ. με επιρρ. χρήση) με πολύ μεγάλη ταχύτητα *έφυγε ~* ΣΥΝ βολίδα 5. σε φράσεις που δηλώνουν μεγάλη ταχύτητα, π χ. με ταχύτητα αστραπής, σαν αστραπή · *τα νέα διαδόθηκαν* [ΕΤΥΜ αρχ < **άστραπή* (< **asti-*) (< *άστεροπή* < *άστήρ, -έρος* + *οπή* < όπ-,από όπου και *δψ* «μάτι, βλέμμα»), οπότε η λ άστεροπή πιθ σή- μαινε «το βλέμμα τού αστεριού, η λάμψη τού αστεριού» Η άποψη αυτή ενισχύεται σημασιολογικώς από το αρμ p'ayi-akn «αστραπή» < payl «λάμψη» + akn «μάτια»). Η μεταβολή *-ο-* > *-α-* στους τύπους **άστροκή* > *άστραπή* οφείλεται μάλλον στην επίδραση τού ρ. *άστρά- πτω* (βλ λ.)]

αστραπηδόν επίρρ. (λόγ-σπάν) με ταχύτητα αστραπής, αστραπιαία: *έφυγε ~*

[ΕΤΥΜ μτγν. < *άστραπή* + παραγ επίθημα *-ηδόν* (βλ λ.)| **αστραπιαίος,** -α, -ο [μτγν.] γρήγορος σαν αστραπή · *όλες οι ενέργειες έγιναν με ~ ταχύτητα ΣΥ* ν ταχύς

αστραποβολώ ρ. αμετβ {αστραποβολείς . | αστραποβόλησα} **1.** ρίχνω αστραπές, αστράφτω *ο ουρανός αστραποβολούσε, κι έριχνε ασταμάτητη βροχή* · 2. (μτφ) λαμποκοπώ, ακτινοβολώ, εκπέμπω λάμψη · *το πρόσ!οπό του αστραποβόλησε από χαρά* - **αστραποβόλημα** (το) [1890], **αστραποβόλος,** -ος, -ο Ιμεσν.]

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άστραπηβολώ (-έω)* < *άστραπηβόλος* < *άστραπή* + *-βόλος* < *βάλ?.ω)*

αστραπόβροντο (το) [μεσν] αστραπές και βροντές, δηλ. κακοκαιρία ,θύελλα

αστραποκαμένος, -η. -ο αυτός που κάηκε από κεραυνό ΣΥΝ κε ραυνόπληκτος. – **σστρσποκαίω** ρ **αστραποφεγγΐά** (η) η λάμψη που προέρχεται από μία ή περισσότερες αστραπές – **αστραπόφεγγο** (το)

αστράπτω ρ. ► αστράφτω

αστράτευτος, -η, -ο [αρχ] **1.** αυτός που δεν έχει υπηρετήσει ακόμη τη στρατιωτική του θητεία ή δεν πρόκειται να την υπηρετήσει λόγω απαλλαγής από αυτήν αντ στρατευμένος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει στρατευτεί σε συγκεκριμένη ιδεολογία ή καλλιτεχνικό ρεύμα ~ *λογοτεχνία / ποίηση / τέχνη* – **αστράτευτα** επίρρ **αστρατολόγητος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει στρατολογηθεί, που δεν κλήθηκε στον στρατό αντ. στρατολογημένος 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει επιστρατευθεί, κινητοποιηθεί για έναν σκοπό. – **αστρατολόγητα** επίρρ

αστραφτερός, -ή, -ό [μεσν.] αυτός που αστράφτει, που λαμποκοπά: *το φεγγάρι πρόβαλε ιιεγά?%ο και ~ σαν ασημένιος δίσκος | | ~ βλέμμα* [[το *απορρυπαντικό κάνει τα ρούχα ~* [[*~ χαμόγελο* συν λαμπερός, ακτινοβόλος. φωτεινός, **αστράφτω** ρ. αμετβ κ μετβ. {άστραψα} ♦ (αμετβ.) **1.** ρίχνω αστραπές, αστραποβολώ: ο *ουρανός άστραψε κι αμέσοκ μετά ακούστηκε μια δυνατή βροντή* ΦΡ ***αστράφτω και βροντάω*** βλ. λ *βροντώ* 2. (συνεκδ.) (α) είμαι πεντακάθαρος, λάμπω από καθαριότητα: *μισή μέρα το καθάριζα, α/.λά τώρα το δωμάτιο αστράφτει* (β) λάμπω, ακτινοβολώ: *στη θόμησή του τα μάτια της άστραψαν από χαρά | | άστραψε σαν ήλιος στον ουρανό* ΣΥΝ λαμποκοπώ, γυαλίζο). λαμπυρίζω ♦ 3. (μετβ.) σε φράσεις που δηλώνουν δυνατό και απότομο χτύπημα στο πρόσωπο με το χέρι (μί* την παλάμη ή την εξωτερική πλευρά του), *π.χ* ***την αστράφτω (κάποιου) Ι αστράφτω (κάποιου) ένσ χαστούκι / ένα σκαμπίλι / έναν φούσκο J αστράφτω (κάποιου) μια*** χαστουκίζω (κάποιον): *πρόσεχε πώς μιλάς, γιατί θα σου την αστράψω! | | του άστραψε μια, που τη θυμάται ακόμη!*]| (ως απειλή) *Θα σου αστράψω μια. να δεις αν θα ξαναπείς τέτοιες κουβέντες'*

[ΕΙΥΜ αρχ.. αβεβ ετύμου, πιθ < **άστρόπτω* (όπου η μεταβολή **αστράπτω* > *άστραπτω* κατ' αναλογίαν προς τα ρ σε *-άπτω)* < **άστρο- πή* < *άστεροπή* (βλ. λ. *αστραπή)*\ **αστραχάν** κ. **αστρακάν** (το) {άκλ } μαύρη ή γκρίζα γούνα με σγουρό τρίχωμα, φτειαγμένη από το δέρμα νεογέννητων προβάτων τής φυλής καρακούλ χρησιμοποιείται κυρ. για παλτά και καπέλα.

[ΕΙΥΜ < Astrakhan, πόλη τής Ρωσίας στις όχθες τού Βόλγα, όπου πα- ραγόταν αυτό το δέρμα. Το όν τής πόλης ανάγεται σε τουρκ. haci tarhan < haci «χατζής (προσκυνητής στη Μέκκα)» 4- taihan «αφορολόγητος». επειδή η πόλη ιδρύθηκε από έναν προσκυνητή, πράγμα που την εξαίρεσε από φορολογία [.

αστρί (το) {χωρ. γεν.} (λογοτ) το αστέρι: «*κοιμήσου αυγή, κοιμήσου κοιμήσου νιο φεγγάρι*» (δημοτ τραγ.). Επίσης **άστρι** [ειυμ < μτγν. *άστριον,* υποκ τού αρχ *άστήρ* Ο τ *άστρί* είτε προέρχεται από αμάρτυρο **άστρίον* (πβ *παιδίον* > παιδί) είτε οφείλεται στο μέτρο τού γνο)στού δημοτικού τραγουδιού (ίαμβος άτονη - τονούμενη συλλαβή: *κοιμή /σου αστρί)].* **αστρικός,** -ή, -ό (μτγν) αυτός που σχετίζεται με τα άστρα, αποτε- λείται ή προέρχεται από αυτά ~ *ανταύγεια ι ακτινοβολία / φως / σμήνος* (σύνολο αστέρων *με* όμοια χαρακτηριστικά) / *ημέρα* (το χρονικό διάστημα μεταξύ δύο διαδοχικών επιστροφών τού Ήλιου στον Ισημερινό) / *έτος* (ο χρόνος μεταξύ δύο άνω μεσουρανήσεων τού Ήλιου στο ίδιο σημείο τού ουρανού σε σχέση με έναν αστέρα) / *χρόνος* (χρόνος που βασίζεται στην αστρική ημέρα) / *άνεμος* (η ροή υλικών από έναν αστέρα προς τον περιβάλλοντα χώρο) / *σκόνη.* **άστρινος,** -η. -ο (λογοτ) αυτός που προέρχεται ή σχηματίζεται από τα αστέρια: *- φως[1] σχέδιο* **άστρίοι** (οι) {αστρίων. -ους} ορυκτ ομάδα αργιλοπυριτικών ορυκτών με μεγάλη διάδοση στη φύση

[ΕΤΥΜ μτγν. (απαντά στον Διοσκουρίδη) < αρχ *άστρον* (στη σημ. «πολύτιμο. λαμπρό»)!, **αστρίτης** (ο) {αστριτών} (λαϊκ.) η οχιά (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ < άστρο, πβ κ *αστερίας].* **άστρο** (το) **1.** το αστέρι, ο αστέρας (βλ.λ.) *«Ένα παιδί μετράει τ' άστρα»* (τίτλος μυθιστορήματος τού Μ. Λουντέμη) · ΦΡ (α) ***άστρο τής ημέρας*** *ο* Ήλιος (β) ***άστρο τής νύχτας*** η Σελήνη (γ) ***άστρο τής αυγής*** *ο* Αυγερινός (δ) ***άστρο τής τρσμουντάνας*** ο Πολικός Αστέρας (ε) ***κουβεντιάζω / μιλώ με τ' άστρα*** βρίσκομαι εκτός πραγματικότητας αεροβατώ, ονειροπολώ (στ) ***κατεβάζω τ* άστρα / υπόσχομαι τον ουρανό με τ' άστρα*** δίνω μεγάλες υποσχέσεις, που είναι αδύνατον να πραγματοποιηθούν (ζ) ***βλέπω άστρα Ι αστράκια*** ζαλίζομαι (από δυνατό χτύπημα που δέχθηκα) 2. (μτφ.) καθετί που λάμπει σαν αστέρι (βλ λ *αστέρας* κ. *αστέρι*) 3. ***άστρα*** (τα) (α) ο έναστρος θόλος και γενικότ το διάστημα: *ταξίδι στ -* φρ ***πόλεμος των άστρων*** (αγγλ Star Wars) αμυντικό πρόγραμμα των Η *11.Λ , που* εισηγήθηκε ο πρόεδρος Ρήγκαν το 1983, το οποίο αποσκοπούσε στην ανάπτυξη σύγχρονης στρατιωτικής τεχνολογίας στο διάστημα αρχικά για την προστασία των Η Π.Α. από εχθρικούς πυραύλους (κυρ. με πυρηνικές κεφαλές) (β) τα ζώδια, οι αστερισμοί τού ζωδιακού κύκλου (βλ κ λ *ζώδιο): κάθε πρωί διαβάζει το ωροσκόπιο, για να μάθει τι λένε τα -* [| *τα ~ σάς συμβουλεύουν* φρ **δεν ταιριάζουν τα άστρα τους** (για ανδρόγυνα) δεν ταιριάζουν οι χαρακτήρες τους, δεν συμβιώνουν αρμονικά · ΦΡ ***ανατέλλει / μεσουρανεί / δύει το άστρο (κάποιου)*** (ί) βρίσκεται στην αρχή / στο τέλος μιας μεγάλης σταδιοδρομίας στο *Βατερλό έδυσε το άστρο τού Βοναπάρτη | | στη Σαλαμίνα ανέτειλε το άστρο τού Θεμι*

α-/ αν- *στερητικό*

α-στραγγάλιστος, –η, –ο α-στραπατσάριστος, –η. –ο α-στρατώνιστος, –η, –ο α-στριφογύριστος, –η, –ο α-στρίφωτος, –η, –ο
α-στραμπούλιχτος,–η.–ο α-στρατοπέδευτος,–η.–ο α-στρέβλωτος,–η,–ο ά-στριφτος,–η.–ο

στοκλή (ii) ειδικότ. για τη φρ ***δύει το άστρο (κάποιου)*** παύει η καλή του τύχη. η εύνοια τής μοίρας. — (υποκ.) **αστράκι** (το)
[ετυμ < αρχ. *αστρον* < *ά-* προθεμ. 4- 1 Η *str-. μηδενισμ βαΟμ. τού θ. ˣster-. το οποίο απαντά στη λ *άστήρ. ά-στέ-ρ-ος* Βλ κ. *αστέρας, Ο πόλεμος των άστρων* αποδίδει το αγγλ star wars, ενώ μετα<ορ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *ανερχόμενο αστέρι* (< *γαλλ.* une etoile montante), 5ύει το *άστρο του* (< γαλλ son etoile palit)]

άστρο - αστέρι - αστέρας - αστήρ - σταρ. Η σημασία των ουρανίων σωμάτων και οι ποικίλες αντιλήψεις που έχουν δημίουργηθεί σε σχέση με αυτά, ευνόησαν τη χρήση περισσοτέρο)ν τύπων τής αρχικής λ **αστήρ.** η οποία παρέμεινε κυρίως ως όρος τής αστρονομίας. Από το θέμα *αστερ-* τής λ *αστήρ (αστέρ-ος)* πλάστηκαν **ο αστέρας,** που αντικατέστησε ευρύτερα το *αστήρ.* και το (αρχικά υποκοριστικό) **αστέρι** (< *αστέρ-ιον).* Ήδη αρχαίο (ως πληθ τού *αστήρ)* είναι το **άστρα,** που έδωσε τον πολύ εύχρηστο τ **άστρο** (και τα σύνθετά του **αστρολόγος, αστρονόμος, αστρολάβος** κ ά.) Γό- σο στην Αρχαία Ελλάδα όσο και σε νεότερους χρόνους και στις μέρες μας κατεξοχήν. τα άστρα και η μελέτη τους έπαιξαν και παίζουν σημαντικό ρόλο στις αντιλήψεις αρκετών ανθρώπων Έτσι, ήδη στην Αρχαία δημιουργήΟηκαν η επιστημονική μελέτη των άστρων, η **αστρονομία,** και ο **αστρονόμος,** αλλά και η εμπειρική (συχνά μαγική, μυστικιστική και παραπλανητική) ερμηνεία των άστρων, η **αστρολογία,** και ο **αστρολόγος** (αρχικά μάλιστα ο *αστρολόγος* σήμαινε ό,τι και ο *αστρονόμος,* που πρωτοαπαντά στον Ιλάτωνα) Η σύγχρονη λ **σταρ** ευδοκίμησε σε αναφορά με τους λαμπερούς αστέρες τού θεάματος (κινηματογράφου - τηλεόρασης) αποτελώντας δάνειο τής σύγχρονης Ελληνικής (< «γλ star).

αστροβιολογία (η) βιολ κλάδος τής διαστημικής βιολογίας, που ασχολείται με την αναζήτηση ζωής έξω από το ηλιακό σύστημα ΣΥΝ εξωβιολογία.
(ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. astrobiology]. **αστροβολίδα** (η) ο διάττων αστέρας (βλ λ. *αστέρας).* **αστροβολώ** (κ -άω) ρ αμετβ {αστροβολ-είς κ -άς | αστροβόλησα! (λογοτ.) 1. ακτινοβολώ, λάμπω: *αστροβόλησε η ματιά του μόλις την είδε* **2.** (τριτοπρόσ. ***αστροβολάει)*** υπάρχει αστροφεγγιά λόγω τής ατμοσφαιρικής διαύγειας. — **αστροβόλημα** (το), **αστροβολία** (η). (ετυμ < *άστρο* + *-βο'λώ* < *βάλλω]* **αστρογράφος** (ο) αςιρον συσκευή φωτογράφησης των αστρικών πεδίων για τη μελέτη των αστέρων (ιδ των συντεταγμένων τους)' αλλιώς *αστρογραφικό τηλεσκόπιο* **- αστρογραφία** (η) [1889]. **αστροειδής,** -ής. -ές Ιμτγν J {αστροειδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα άστρου, **αστρολάβος** (ο) αςιρον (παλαιότ) όργανο που χρησιμοποιήθηκε στη ναυσιπλοΐα για τον προσδιορισμό τού ύψους των αστέρων πάνω από τον ορίζοντα και που το αποτελουσαν ένας δίσκος με υποδιαίρεση σε μοίρες και ένα στερεωμένο περιστρεφόμενο γωνιόμετρο για τη σκόπευση τού αστέρα ή τού Πλίου σχομο λ. *άστρο* [πτυμ μτγν. < *αστρον* 4- *-λαβος* < θ *λαβ-.* πβ αόρ β' *ε-λαβ-ον,* ρ. *λαμβάνω]*
αστρολογία (η) |αρχ] Ιχωρ. πληθ } η εμπειρική μελέτη των κινήσεων των πλανητών, των αστέρων, τής σελήνης, με σκοπό την αποκάλυψη στοιχείων για τη ζωή και τον χαρακτήρα των ανθρώπων και την πρόβλεψη τού μέλλοντος -- **αστρολόγος** (ο/η) [αρχ.). **αστρολο- γικός,** -ή, -ό [αρχ]. σχομο λ. άστρο, *φρασεολογία* **αστρομαντεία** (η) Ιμτγν [η πρόγνωση τού μέλλοντος που βασίζεται στην παρατήρηση και τη μελέτη των άστρων Επίσης **αστρομαντική** [μτγν | — **αστρομάντης** (ο) [μτγν [, **αστρομάντισσα** (η)

αστρομαντεία ή αστρομαντία; Η παραδεδομένη από την Αρχαία (Διόδωρος ο Σικελιώτης) γραφή τής λ με *-ει-* (αστρομαντεία) σημαίνει ότι η λ. είναι προϊόν απευθείας συνθέσεως άστρο + μαντεία και όχι μετονοματικό παραγωγό τού συνθέτου αστρόμαντις (Πολυδεύκης), οπότε θα έπρεπε να γράφεται με *-ι-* (αστρομαντία) (πβ *πορεία, αλλά οδοιπόρος - οδοιπορία, ανδρεία,* αλλά *άνανδρος*
- ανανδρία)

αστρομετρία (η) [1897] ΑΣΤΡΟΝ. Ο κλάδος που ασχολείται με μετρήσεις σχετικά με τις θέσεις και τις κινήσεις των ουρανίων σωμάτίον. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ astrometry] **αστροναύτης** (ο) ίαστροναυτών}. **αστροναύτισσα** (η) Ιαστρο- ναυτισσών) πρόσωπο που έχει εκπαιδευτεί, για να συμμετέχει σε αποστολές στο διάστημα ως οδηγός ή μέλος πληρώματος διαστημοπλοίου ΣΥΝ κοσμοναύτης.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. astronaut], **αστροναυτική** (η) η επιστήμη που μελετά την οργάνωση και πραγματοποίηση διαστημικών ταξιδιών -- **αστροναυτικός,** -ή, -ό [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. astronautics], **αστρονομία** (η) [αρχ.] η επιστήμη που μελετά όλα τα ουράνια σώματα με τους διάφορους κλάδους της (αστροφυσική, κοσμολογία κ.ά.)* ερευνά τη θέση. τις διαστάσεις και τις κινήσεις τους, καθώς και τη φυσική και χημική τους σύσταση, τη δημιουργία τους και την εξέλιξή τους. --**αστρονόμος** (ο/η) [αρχ J. «'ΣΧΟΛΙΟ λ *άστρο*

αστρονομικός, -ή. -ό [αρχ] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αστρονομία. *~ χάρτης ' · όργανα / μονάδα* · 2. (μτφ.) υπερβολικός, αυτός που ξεπερνά τ« συνηθισμένα όρια *- ποσό Ί αμοιβή / κέρδη'ΐΧ* υπέρογκος, ασύλληπτος. - -
αστρονομικ-ά / -ώς [μτγν.] επίρρ. **Αστροπαλιά** (η) -»Αστυπάλαια
αστροπελέκι (το) |αστροπελεκ-ιού] -ιών} (λαικ.) ο κεραυνός Ιετυμ μεσν. < *άστραποπελέκι* (με απλολογία) < *αστραπή + πελέκι* (< *πέλεκυς* «τσεκούρι»)),
αστροφεγγιά (η) **1.** η έντονη λάμψη των άστρων στον νυχτερινό ουρανό 2. (συνεκδ.) νύχτα ξάστερη χωρίς φεγγάρι συν ξαστεριά. —
αστρόφεγγος, -η. -ο. **αστροφέγγω** ρ. **αστροφυσική** (η) [1893] αστρον κλάδος τής αστρονομίας που εξετάζει τη χημική σύνθεση και τη ουσική κατάσταση των ουράνιων σωμάτων — **αστροφυσικός** (ο/η), **αστροφυσικός,** -ή. -ό [1890]
[ειυμ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. astrophysique] **άστρωτος,** -η. -ο (αρχ] **1.** αυτός που δεν έχει στρωθεί (βλ λ *στρώνω): ~ τραπέζι / κρεβάτι / χαλί* 2. (μτφ) αυτός που δεν έχει στρώσει, δεν έχει έρθει σε κατάσταση καλής λειτουργίας, που δεν έχει συμμορφωθεί *~ αυτοκίνητο / μηχανή / άνθρωπος*
άστυ (το) Ιάστ-εως ί -η (κ. -εα). -εωνί η κυρίως πόλη σε αντίθεση με τα προάστια και την ύπαιθρο ΦΡ (λόγ) (α) ***κλεινόν άστυ*** (= η ξακουστή πόλη) η Αθήνα *οι Αθηναίοι εγκαταλείπουν το ~ για το τριήμερο* (β) ***ιοστεφές άστυ*** *(ιοστέφανοι Άθήναι.* Πίνδαρος, απ 64) αυτό το οποίο στέφεται από ία. μενεξέδες, που παίρνει μενεξεδί χρώμα την ώρα τής δύσης, η Αθήνα.
] ΕΤΥΜ αρχ. < *Ράστυ* {μυκ wa-tu) < ΕΕ *wes- «διαμένω, κατοικώ», πβ σανσκρ. vastu «τόπος κατοικίας», αρχ γερμ wesan «μένω. είμαι», αγ- γλ. (I) was «ήμουν», γερμ (ich) war «ήμουν» κ ά. Το ελλην. *Γάσ-* (αντί **ί-εσ-* < **wes-*). είναι μάλλον προϊόν αναλογικών επιδράσεων Η λ *άστυ* αντετίθετο ως προς τη χρήση στις λ *αγρός, πόλις, άκρόπολις,* ειδικότ δε δήλωνε την πόλη των Αθηνών]

άστυ - πόλη - αστός. Ιο άστυ είναι πανάρχαια ελληνική λ . που απαντά ήδη στις μυκηναϊκές επιγραφές· wa-tu = Εάστυ, wa-to = *Ραστός.* Το άστυ ως «αστικό κέντρο, αστική περιοχή, ανεπτυγμένη περιοχή κατοικούμενη από αστούς» αντετίθετο, στην αρχαιότητα, προς το αγρός / αγροί «αγροτική περιοχή, επαρχία», προς το ακρό- πολις (ή άκρα πόλις) «το υψηλότερο τμήμα τής πόλης, οχυρό, φρούριο» και προς το πόλις «η πόλη ως πολιτική έννοια» Από το *άστυ* πλάστηκε το αστ-ός (< **Ηαστΐ-ός)* και από αυτό το αστ-ικός (από όπου το σύγχρονο υπερ-αστικός) Ως *άστυ(«τό άστυ»* ή *«τό κλεινόν άστυ»),* ως το κατεξοχήν άστυ θεωρήθηκε η πόλη των Αθηνών σε αντίθεση προς τις *«προ-άστιες περιοχές»,* τα προάστια (ορθή γραφή προ-άστιο. όχι *προ-άστειο),* δηλ τον Πειραιά κ ά. Τελικά, η λ. *άστυ* αντικαταστάθηκε από τη λ. πόλη. αφήνοντας πίσω της λίγα ευρέως γνίοστά σύνθετα, όπως το αστυνόμος / αστυνομία. και δίνοντας λαβή στη δημιουργία αρκετών άλλων τον 19ο και 20ό αι αστυφύλαξ (1892), αστυφιλία, αστυίατρος / αστίατρος (περ. 1890). αστυμηχανικός (1894) κά Ότι το *αστυνομόανδρες* και το *αστυνομογυναίκες,* που πλάστηκαν (1894) για να αποδώσουν αντιστοίχως το αγγλ policeman και policewoman, δεν επιβίωσαν, έχει σχέση και με τη μορφή των συνθέτων και με τις συνθήκες τής πραγματικότητας

Αστυάναξ (ο) | Αστυάνακτ-ος, -α[μυθολ γιος τού Έκτορα και τής Ανδρομάχης· μετά την άλωση τής Τροίας οι Αχαιοί τον σκότωσαν ρί-χνοντάς τον από τα τείχη τής πόλης. Επίσης **Αστυάνακτας** [ΕΙΥΜ αρχ κύρ. όν, αρχική σημ «ο βασιλιάς τού άστεως». < *άστυ + άναξ* (βλ λ.)1.
αστυίατρος |1833| κ **αστίατρος** (ο/η) {αστυϊάτρ-ου | -ων, -ους} κρατικός γιατρός που ελέγχει την τήρηση των όρων υγιεινής στους δημόσιους χώρους, όπως σε καταστήματα, εστιατόρια κ.λπ — **αστυ-ϊατρικός,** -ή. -ό [1894] κ. **αστιατρικός** *·* σχολιο λ *άστυ*
αστυκτηνίατρος (ο/η)] 1833] {αστυκτηνιάτρ-ου | -ων, -ους) κτηνίατρος που ελέγχει την καταλληλότητα των τροφίμων ζωικής προελεύ- σεως - **αστυκτηνιατρικός,**-ή,-ό 11898] **αστυμηχανικός** (ο/η) [1894] μηχανικός που επιβλέπει την τήρηση τής πολεοδομικής και οικοδομικής νομοθεσίας, **αστυνομεύω** ρ. μετβ 11890] {αστυνόμευ-σα, -θηκα (καθημ - τηκα), -μένος] 1. επιτηρώ, εποπτεύω την τήρηση τής τάξης (με αστυνομικές δυνάμεις ή μέτρα)· (κυρ. το μεσοπαθ ***αστυνομεύομαι)*** επιτηρούμαι ή προστατεύομαι από αστυνομικούς, ελέγχονται οι κινήσεις μου *ό?»η η περιοχή αστυνομεύεται λόγω αυξημένης εγκληματικότητας* · 2. (μτφ) ελέγχω, παρακολουθώ, προσπαθώ να ελέγξω το πνεύμα ή τις πράξεις (κάποιου): σε *μια δημοκρατία δεν επιτρέπεται να αστυνομεύεται η προσωπική ζωή των πολιτών* ΣΥΝ παρακολουθώ - **αστυνόμευση** (η) [1888], **αστυνομία** (η) Ιχωρ πληθ **) 1.** (συνήθ. με κεφ.) η κρατική υπηρεσία που μεριμνά για την προστασία και την ασφάλεια των πολιτών, την εξασφάλιση τής δημόσιας τάξης και γενικότ την εφαρμογή των νόμων που θεσπίζει η πολιτεία, την καταπολέμηση τού εγκλήματος και ενίοτε την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών *μυστική ι στρατιωτική : τουριστική ~* jf *~ πόλεων* 2. (περιληπτ) (α) το σύνολο όσων υπηρετούν στην παραπάνω υπηρεσία, τα όργανα της τάξεως *η - ερευνά τις συνθήκες τού μυστηριο')δους θανάτου | | κινητοποι'ήθηκε*

α- / αν- στερητικό

α-στροβίλιατος,-η. -ο	**α-στύλωτος,** -η, -ο	**α-σϋγκέραοτος,** -η, -ο	**α-σύγχιστος,** -η, -ο	**α-συγχώνευτος,** -η, -ο
α-στρογγύλευτος, -η, -ο	**α-συγκέντρωτος,** -η. -ο	**α-συγκλόνιστος,** -η, -ο	**α-συγχρώτιστος,** -η. -ο	**α-σύζευκτος,** -η, -ο
α-στρύμωχτος, -η, -ο	**α-συγκεφαλαίωτος,** -η, -ο	**α-συγκολλητος,** -η. -ο	**α-σύγχυτος,** -η, -ο	**α-συζήτητος,** -η, -ο

όλη η ~ (β) αστυνομική δύναμη: *φοιτητές συγκρούστηκαν με την* ~ 3. (συνεκδ.) το κτήριο όπου στεγάζεται αστυνομική δύναμη, το αστυνομικό τμήμα: *κρατείται στην* ~ || *το σπίτι τον βρίσκεται δίπλα στην* ~ ΣΥΝ τμήμα. Ασφάλεια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *άστυ.*

[ΕΙΥΜ αρχ < *άστυνόμος]* **αστυνομικός** ιο/η), (λαικ·) **αστυνομικίνσ** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που υπηρετεί στην Αστυνομία ΣΥΝ αστυφύλακας (ο/η) **αστυνομικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την Αστυνομία και τη δράση της: ~ *τμήμα / μέτρο ί μυθιστόρημα / ταινία ! διάταξη'* φρ (α) ***αστυνομική ταυτότητσ*** ατομικό δελτίο με αύξοντα αριθμό, που εκδίδουν οι αστυνομικές αρχές και που περιλαμβάνει όλα τα ατομικά στοιχεία, καθώς και το δακτυλικό αποτύπωμα κάθε πολίτη (β) ***αστυνομικό κρότος*** το κράτος στο οποίο η κυβέρνηση χρησιμοποιεί την Αστυνομία ως μηχανισμό ελέγχου των πολιτών και καταπίεσης των πολιτικ(όν της αντιπάλων, συνήθ με τρόπο βίαιο και αντισυνταγματικό, παραβιάζοντας τις ατομικές ελευθερίες αλλιώς *αστυνομοκρατία* (γ) ***αστυνομική δύναμη*** ομάδα αστυνομικών που επιστρατεύεται συνήθ για την αντιμετώπιση έκτακτων και σοβαρών περιστατικών, τα οποία συνδέονται με τη διατήρηση τής δημόσιας ασφάλειας, *ισχυρή - εμπόδισε τους διαδηλωτές να προχωρήσουν* (δ) ***(αστυνομικό) όργανο*** ο/η αστυνόμος, αστυφύλακας 2. αυτός τού οποίου το θέμα / η υπόθεση σχετίζεται με ένα έγκλημα και την εσι- χνίασή του: ~ *μυθιστόρημα / ταινία.* **αστυνομοκρατία** (η) το αστυνομικό κράτος (βλ. λ. *αστυνομικός).*

αστυνομοκρατούμαι ρ αμετβ. {αστυνομοκρατείσαι . j αστυνομοκρατήθηκα} ελέγχομαι αυστηρά από την Αστυνομία *η περιοχή γύρο) από το Πολυτεχνείο αστυνομοκρατείται.* **αστυνόμος** (ο/η) **1.** αξιωματικός τής Αστυνομίας (βλ κ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ) 2. (γενικότ) κάθε αστυνομικός

Ιετυμ αρχ < αστυ + *νομος* Στην αρχ. Αθήνα ο *αστυνόμος* ήταν διοικητικός αξιωματούχος. ο οποίος μεριμνούσε για την ασφάλεια δρόμων, δημοσίων χώρων και κτηρίων Η αντίστοιχη υπηρεσία στην αρχ Ρώμη ονομαζόταν politia (< αρχ *πολιτεία),* από όπου αγγλ. κ. γαλλ Police, γερμ Poli/ei, ιταλ Polizia κ.τ.ό]

Αστυπάλαια (η) **1.** νησί των Δωδεκανήσων Ν'Δ τής Κω **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. Επίσης (διαλεκτ.) **Αστυπαλιά** κ **Αστρο- παλιά.**

ΙΕΤΥΜ αρχ. Η άποψη [5]*Αστυπάλαια* < *άστυ* + *παλαιός,* επειδή οι Δωριείς που εγκαταστάθηκαν εκεί βρήκαν έναν παλαιότερο οικισμό, δεν φαίνεται πιθανή Περισσότερο αξιόπιστη φαίνεται η άποψη ότι πρόκειται για μετασχηματισμό ξένης ονομασίας (με παρετυμολογική σύνδεση προς τις λ. άστυ και *παλαιός),* η οποία σήμαινε «χαμηλός τόπος», αφού το νησί αποτελείται από δύο τμήματα που συνδέονται μεταξύ τους με χαμηλό ισθμό. Νεότ ονομασία: *Αστυπαλιά* και (παρετυμολογικά προς το *άστρο) Αστροπαλιά).* **αστυσία** (η) [μτγν.] Ιαστυσιών] ιλίτ η αδυναμία (κάποιου) να έχει στύση.

αστυφιλία (η) {χωρ πληθ **}** η τάση των αγροτικών πληθυσμών για μετακίνηση και εγκατάσταση στα (μεγάλα) αστικά και βιομηχανικά κέντρα: *το μεγάλο κύμα / το πρόβ?.ημα τής* ~ · (πβ. λ. *αστικοποίηση, αστισμός, αστός)* +* ΣΧΟΛΙΟ λ άστυ.

[ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ urbanisme]

άστυφτος, -η, -ο άστείφτος

αστυφύλακας (ο/η) [1892] Ιαστυφυλάκων] το κατώτερο αστυνομικό όργανο τής Αστυνομίας Πόλεων (βλ. κ λ. *βαθμός.* ΠΙΝ.). ΣΧΟΛΙΟ λ *τὸρ*

ασύγγνωστος, -η. -ο (λόγ) αυτός που δεν μπορεί να συγχωρηθεί. ασυγχώρητος ~ *αμέλεια / σφάλμα / προχειρότητα / πλάνη* συν αδικαιολόγητος. ανεπίτρεπτος ΑΝΤ συγγνωστός. — **αουγγνώστως** επίρρ [μεσν]

[ειυμ μτγν. < *ά-* στερητ + *συγγνωστός* «επιτρεπτός, συγχωρητός» < *συγγιγνώσκω}*

ασυγκάλυπτος, -η. -ο αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να συγκαλυ- Φθεί. φανερός · ~ *ψέμα* αντ συγ(κε)καλυμμένος — **ασυγκάλυπτα** / **ασυγκαλύπτως** επίρρ Ιμεσν]. **ασυγκίνητος,** -η. -ο Ιμτγν.) αυτός που δεν συγκινείται, ο αδιάφορος, ο απαθής · *η μεγάλη αμοιβή που του έταξαν δεν τον άφησε* ~ || *μένει* ~ *μπροστά στον ανθρώπινο πόνο* ΣΥΝ αμέτοχος, αναίσθητος, σκληρόκαρδος αμ ευσυγκίνητος, ευαίσθητος. — **ασυγκίνητα** επίρρ., **ασυγκινησία** (η) [1898j. **ασυγκράτητος,** -η. -ο] 1889J αυτός που δεν συγκρατείται ή δεν μπορεί να συγκρατηθεί · ~ *γέλιο* > *κλάμα / αγανάκτηση / μίσος / μένος* συν ακατάσχετος, αχαλίνωτος, παράφορος, χειμαρρώδης λνγ συ- γκρατημένος. — **ασυγκράτητα** επίρρ. **ασύγκριτος,** -η. -ο Ιμτγν I αυτός που δεν επιδέχεται σύγκριση, απαράμιλλος ~ *πολιτικός ηγέτης / ομορφιά / χάρη / μεγαλείο* ΣΥΝ απαράβλητος, ασυναγώνιστος, άφθαστος, μοναδικός - **ασύγκριτα** / **ασυγκρίτως** [μτγν.Ι επίρρ ** ΣΧΟΛΙΟ λ *επιτατικός*

ασυγκρότητος, -η. -ο Ιαρχ.) **1.** αυτός που δεν έχει συγκρότηση, ανοργάνωτος. ~ *επιστήμονας / υπηρεσία* αντ συγκροτημένος 2. αυτός που δεν έχει ακόμη συγκροτηθεί, *η επιτροπή είναι ακόμη* ~. — **ασυγκρότητα** επίρρ

ασυγύριστος, -η. -ο (καθημ) αυτός που δεν έχει τακτοποιηθεί, ακατάστατος ΣΥΝ ατακτοποίητος. απεριποίητος, ασυμμάζευτος, ατημέλητος — **ασυγυρισιά** (η), **ασυγχρόνιστος,** -η. -ο αυτός που δεν είναι συγχρονισμένος, που δεν μπορεί να συγχρονιστεί με κάτι άλλο: - *βήματα / κινήσεις* ΑΝ ί συγχρονισμένος, σύγχρονος. - **ασυγχρόνιστα** επίρρ [ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ asynchronised], **ασύγχρονος,** -η. -ο ΙΕΧΝΟΛ **ασύγχρονος κινητήρας** ηλεκτρικός κινητήρας εναλλασσόμενου ρεύματος.

{ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ a.synchronej. **ασυγχώρητος,** -η, -ο [μτγν.1**1·** αυτός που δεν είναι δυνατόν να συγχωρηθεί. που δεν μπορεί κανείς να του αναγνωρίσει ελαφρυντικά και δικαιολογίες: *θα είσαι αν ξανακάνεις το ίδιο λάθος* (| ~ *σφάλμα / αμάρτημα* ΣΥΝ αδικαιολόγητος, ασύγγνωστος, ανεπίτρεπτος ΑΝΤ. συγγνωστός · 2. ΕΚΚΛΗΣ αυτός που δεν έχει συγχωρηθεί. δεν έχει λάβει συγχώρηση από ιερέα ο *ετοιμοθάνατος ζήτησε να εξομολογηθεί. γιατί δεν ήθελε να πεθάνει* - ΑΝΤ συγχωρεμένος — **ασυγχώρητα** επίρρ.

ασυδοσία (η) [1805] {χωρ πληθ } η ελευθερία δράσεως και κινήσεων χωρίς κανένα μέτρο, χωρίς περιορισμούς και έλεγχο, η αυθαίρετη και ανεξέλεγκτη δράση: ~ *επικρατεί στα σχολεία ο καθένας κάνει ό,τι θέλει!* ΣΥΝ αυθαιρεσία, αναρχία [ΠΤΥΜ < *ασύδοτος* (βλ λ.)], **ασύδοτος,** -η, -ο 11805] (κακόσ.) αυτός που δεν ελέγχεται, δεν περιορίζεται από κανένσ.ν ~ *δράση εγκληματιών || δεν επιτρέπεται οι κρατικοί υπάλληλοι να αφήνονται ασύδοτοι να κάνουν ό.τι θέλουν* ΣΥΝ ανεξέλεγκτος. - **ασύδοτα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ < **α-σύν-δοτος* «αυτός που δεν συνεισφέρει, δεν φορολογείται» < α-στερητ. + μτγν *συν-δίδωμί).*

Α.Σ.Υ.Ε. (η) Ανωτάτη Στρατιωτική Υγειονομική Επιτροπή, **ασυζητητί** επίρρ. [1889] (λόγ) χ(»ρίς να προηγηθεί συζήτηση · (κατ' επέκτ) αναντίρρητα, *η πρόταση απορρίφθηκε* ~ || *έσπευσαν να συμμορφωθούν - προς τις συστάσεις του.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-i* **ασύλητος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν έχει συληθεί. - *τάφος* ΑΝΤ. συ- λημένος

ασυλία (η) **1,** το δικαίωμα να έχει κανείς άσυλο (βλ.λ) **2.** ΝΟ.Μ. (α) ***βουλευτική ασυλία*** το προνόμιο των βουλευτών να μη διώκονται για ποινικά αδικήματα όσο διαρκεί η βουλευτική περίοδος χωρίς την άδεια τής Βουλής *θα ζητήσουν άρση τής* ~ *του* (β) ***διπλωματική ασυ- λία*** το προνόμιο των διπλωματών να μην υπάγονται πλήρως στο νομικό καθεστώς τού κράτους όπου είναι διαπιστευμένοι, για να ασκούν ανεμπόδιστα τα διπλωματικά τους καθήκοντα [ΕΤΥΜ αρχ. < *άσυλον* (βλ λ) Οι όροι *βουλευτική / διπλωματική ασυλία* είναι μεταφρ δάνεια από γαλλ immunire parlementaire / diplomatique]

ασύλληπτος, -η. -ο **1.** (για καταδιωκόμενο) αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να συλληφθεί: ο *δο?.οφόνος παραμένει* - ΣΥΝ άπιαστος · 2. (μτφ) αυτός τον οποίο δεν μπορεί να συλλάβει κανείς με τον νου του, που δεν μπορεί να τον καταλάβει ή να τον διανοηθεί κανείς: - *απάτη / έννοια / εμπειρία* ΣΥΝ αδιανόητος, αφάνταστος **3.** (μτφ) εκπληκτικός σε ταχύτητα, επιδεξιότητα και έμπνευση, τέτοιος που κανείς δεν μπορεί να τον παρακολουθήσει, να τον αντιληφθεί εγκαίρως: *με μια - ενέργεια ο παίκτης ξέφυγε από τους* αντιπάλους του. — **ασύλληπτα** επίρρ.

(ΗΤΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ + συλλαμβάνω] **ασυλλόγιστος,** -η. -ο Ιαρχ] **1.** (παθ.) αυτός που γίνεται χωρίς λογική και σύνεση, απερίσκεπτος: - *φέρσιμο / ενέργεια* ΣΥΝ αστόχαστος, επιπόλαιος, άκριτος ΑΝΓ συνετός 2. (ενεργ) αυτός που ενεργεί επιπόλαια. αντίθετα προς τη λογική: - *άνθρωπος! Κάνει πράξεις για τις οποίες ύστερα μετανιώνει* ΣΥΝ επιπόλαιος ΑΝΤ μυαλωμένος **ασυλλόγιστα** επίρρ , **ασυλλογισιά** (η) ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος* **άσυλο** (το) [ασύλ-ου | -ων} **1.** ιερός και απαραβίαστος τόπος, οι *αστυνομικές δυνάμεις παραβίασαν το άσυλο και συνέλαβαν τους αναρχικούς που είχαν μαζευτεί στο Πολυτεχνείο* 2. ΝΟΜ (α) ***άσυλο κατοικίας/οικογενειακό άσυλο*** το απαραβίαστο τής κατοικίας, η απαγόρευση εισόδου (και παραμονής) στην κατοικία χωρίς ή παρά τη θέληση τού ενοίκου, εκτός από εξαιρέσεις που ορίζει ο νόμος, με παρουσία δικαστικής αρχής ιστορικά αναφέρεται κυρ σε εκπροσώπους τής δημόσιας εξουσίας, αλλά αφορά και σε κάθε ιδιώτη (β) ***πανεπιστημιακό άσυλο*** η απαγόρευση εισόδου και επέμβασης αστυνομικών ή διοικητικών οργάνων στους πανεπιστημιακούς χώρους χωρίς την έγκριση των πανεπιστημιακών αρχών **3.** ο χώρος όπου παρέχεται προστασία και ασφάλεια σε καταδιωκόμενα πρόσωπα: *προσφέρω / χορηγώ / βρίσκω / ζητώ* **~** ΣΥΝ καταφύγιο, κατάλυμα **4.** ***πολιτικό άσυλο*** το δικαίωμα αλλοδαπού να γίνει δεκτός υπό ειδικούς όρους στη χώρα όπου ζητεί καταφύγιο, επειδή διώκεται ή αδυνατεί να ζήσει στη δική του χώρα λόγω πολιτικών συνθηκών · 5. φιλανθρωπικό ή νοσηλευτικό ίδρυμα που παρέχει στέγη, διατροφή, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και προστασία σε άτομα που έχουν ανάγκη, όπως φτωχούς, αρρώστους, αναπήρους κ ά.. - *ανιάτων* ΣΥΝ ευαγές / κοινο)φε- λές ίδρυμα

[ΠΤΥΜ c αρχ. *άσυλον,* ουδ τού επιθ. *άσυλος* «ασφαλής, απαραβίαστος» < *ά-* στερητ. + *συλώ* «λεηλατώ» Η λ πέρασε και σε άλλες γλίόσσες. λ κ. αγγλ. asylum, γερμ. Asylum κ ά.]. **ασύμβατος,** -η. -ο Ιαρχ **] 1.** αυτός που δεν μπορεί να υπάρξει παράλληλα με κάποιον άλλο. που δεν μπορεί να συνυπάρξει 2. (ειδικότ στην πληροφορική και στα ηλεκτρονικά) (σύστημα) που δεν μπορεί να λειτουργήσει σε διαφορετικό περιβάλλον από αυτό που το δημιούργησε ΑΜ συμβατός **3.** ΙΑ'ΙΡ (στοιχείο ή φάρμακο) που σε δεδομένο οργανισμό δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά και προκαλεί ανε

α-/ αν- *στερητικό*

α-συκοφάντητος, -η, -ο **α-συμβολιστος,** -η. -ο **α-συμμέτοχος.**-η,-ο **α-συμπαθής.**-ής,-ές **α-συμπίλητος,** -η, -ο
α-συλλάβιστος, -η, -ο **α-συμβούλευτος,** -η, -ο **α-συμμόρφωτος,** -η, -ο **α-συμπάθητος,** -η, -ο

πιθύμητες αντιδράσεις. - *μετάγγιση αίματος* · **4.** μαθ **ασύμβατες** *ευθείες* οι ευθείες που δεν είναι παράλληλες ούτε τέμνονται, δηλ δεν ανήκουν στο ίδιο επίπεδο. – **ασυμβάτως** επίρρ. Ιμτγν.], **ασυμ- βατότητα** (η).

ασυμβίβαστος, -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που εμμένει στις θέσεις του. που δεν συμβιβάζεται· *έμεινε - από την αρχή ώς το τέλος* συν αδιάλλακτος. ανένδοτος, ανυποχώρητος, άκαμπτος 2. αυτός που δεν ταιριάζει, δεν μπορεί να συνυπάρξει με (κάτι άλλο): *ιδιότητα ~ προς το αξίωμά του* φρ **προσπαθώ** ***να συμβιβάσω τα ασυμβίβαστα*** προσπαθώ να βρω συμβιβαστική λύση σε πράγματα που δεν γίνεται να συμβιβαστούν, να συνυπάρξουν **3.** ***ασυμβίβαστο*** (το) η απαγόρευση να ασκεί το ίδιο πρόσωπο ταυτόχρονα δύο ή περισσότερα λειτουργήματα ή να κατέχει δύο θέσεις **- ασυμβίβαστα** επίρρ **ασύμβλητος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει συμβληθεί, δεν έχει συνάψει με κάποιον σύμβαση ή συμβόλαιο am συμβεβλημένος.

[ειυμ αρχ c *ά-* στερητ + *συμβάλλω].* **ασυμμάζευτος,** -η, -ο αυτός που δεν συμμαζεύτηκε ή δεν μπορεί να συμμαζευτεί: *- δωμάτιο* συν ασυγύριστος, ατακτοποίητος. ακατάστατος ant συμμαζεμένος. – **ασυμμάζευτα** επίρρ. **ασύμμετρος,** -η. -ο [αρχ.11. αυτός που δεν έχει συμμετρία, δυσανάλογος (προς κάτι ή προς τα μέρη του): *- σωματική διάπλαση / μέγεθος / αριθμός* (αυτός που έχει άπειρα δεκαδικά ψηφία) ant σύμμετρος, συμμετρικός **2.** γυμναστ. ***ασύμμετροι ζυγοί*** βλ λ *ζυγός.* **— ασύμμετρα** επίρρ . **ασυμμετρία** (η) [αρχ.]. σχολιο λ *συμμετρία.* **ασυμπίεστος,** -η, -ο [1861] αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να συμπιεστεί ant συμπιεσμένος, συμπιεστός. – **ασυμπίεστα** επίρρ. **ασυμπλήρωτος,** -η, -ο [μτγν J αυτός που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να συμπληρωθεί: *- έντυπο / κενό / θέση / αίτηση / έργο* συν ατελής, ημιτελής, ελλιπής, ανολοκλήρωτος ανΓ συμπληρωμένος, πλήρης, τελειωμένος – **ασυμπλήρωτα** επίρρ. **ασυμπόνετος,** -η. -ο αυτός τον οποίο δεν συμπονούν, **ασυμπτωματικός,** -ή. -ό ιατρ (νόσος) που δεν εμφανίζει κλινικά συμπτώματα.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ asymptomatique]. **ασύμπτωτος,** -η. -ο μαθ ***ασύμπτωτη ευθεία*** ευθεία τού επιπέδου μιας καμπύλης, που πλησιάζει συνεχο'κ ένα τμήμα της χωρίς ποτέ να το τέμνει

|Γ·;ιυμ αρχ. < *ά-* στερητ + *συμπίπτω]* **ασυμφιλίωτος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν συμφιλιώθηκε με κάποιον μάλωσαν', *αλλά* αποκλείεται *να μείνουν* ~ συν αφίλιωτος ani συμφιλιωμένος 2. (για ιδέες, θεωρίες, συστήματα, καταστάσεις) αυτός που είναι ριζικά διαφορετικός και ασυμβίβαστος με κάποιον άλλο: *κομουνισμός και καπιταλισμός είναι δύο συστήματα - μεταξύ τους* **ασύμφορος,** -η. -ο [αρχ] αυτός που δεν συμφέρει: *η άμεση προσφυγή στις εκλογές είναι ~ για το έθνος | | η πρόταση απορρίφθηκε ως ~ | | - τιμή / /.ύση / όρος / μέτρο* συν ανώφελος, επιζήμιος ant συμφέρον, επωφελής – **ασύμφορα** επίρρ.

ασυμφωνία (η) [αρχ] Ιδύσχρ ασυμφωνιών] **1.** η έλλειψη συμφωνίας, η διαφωνία. - *χαρακτήρων* συν διαφορά, αντίθεση, διχογνωμία · 2. μουσ η έλλειψη μουσικής αρμονίας, η παραφωνία, **ασυναγώνιστος,** -η, -ο 118851 αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον συναγωνιστεί, να συγκριθεί μαζί του: ~ *ποιότητα* | | ~ *τιμές* (εξαιρετικά χαμηλές) συν απαράβλητος, απαράμιλλος, εκτός συναγωνισμού ant συναγωνίσιμος. - **ασυναγώνιστα** επίρρ. **ασυναίρετος,** -η. -ο Ιμτγν.] γλωσσ αυτός που δεν έχει υποστεί συναίρεση (βλ λ.): ~ *ρήματα / κατα/.ήξεις* |[«*ποιέω» είναι στα Αρχαία Ελληνικά ο - τύπος τού συνηρημένου «ποιώ»* - **ασυναίρετα** *I* **ασυ- ναιρέτως** [μεσν.1 επίρρ σχολιο λ. *αίρω.* **ασυναίσθητα** επίρρ · χωρίς επίγνωση, χωρίς συναίσθηση· για πράξεις που δεν γίνονται απολύτως συνειδητά: *παραμέρισα ~ και απέφυγα το αυτοκίνητο* –

ασυναίσθητος, -η, -ο [μτγν.] **ασυναρτησία** (η) Ιμτγν **]** {ασυναρτησιών} **1.** η έλλειψη λογικού ειρμού, ακολουθίας 2. (συνεκδ., συνήθ στον πληθ) ο λόγος που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λογικού ειρμού, που είναι ακατανόητος: *ό/>η τη νύχτα παραμιλούσε κι έλεγε ασυναρτησίες.* **ασυνάρτητος,** -η, -ο αυτός που δεν διέπεται από λογική συνοχή και ακολουθία, που του λείπει ο λογικός ειρμός: - *σκέψεις / λόγια I κείμενο* συν ασύνδετος, ανακόλουθος, (οικ.) ξεκάρφωτος – **ασυνάρτητα /ασυναρτήτως** επίρρ. j ·* σχολιο λ. *αίρω. ανόητος.*

[ΐ-.ΐΥμ μτγν. < *ά-* στερητ. + συναρτώ!, **ασύνδετος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** (κυριολ.) αυτός που δεν έχει συνδεθεί *το κύκλωμα δεν λειτουργεί, γιατί τα καλώδια είναι* ~ 2. (συνεκδ) αυτός που δεν έχει επαφή, επικοινωνία · ~ *στρατιωτικές δυνάμεις* συν αποκομμένος **3.** αυτός που δεν έχει λογικό ειρμό, εσωτερική συνοχή: ~ *λόγια ι σκέψεις* συν ασυνάρτητος **4.** γλωσσ ***(σχήμα)*** **ασύνδετο** η παράθεση ομοειδών συντακτικών όρων. που δεν συνδέονται μεταξύ τους με συνδετικά στοιχεία, π.χ. «*γοργά ντυθεί, γοργά αλλαχτεί, γοργά να πάει το γιόμα*» (δημοτ. τραγ) | | «*Άνέγνων, εγνων, κατέγνων*» (βλ.λ.). – **ασύνδετα / ασυνδέτως** Ιμτγν I επίρρ. **ασυνείδητο** (το) [ασυνειδήτου] χωρ. πληθ.} τυχολ **1.** το μέρος τής ψυχής στο οποίο βρίσκονται απωθημένες μνήμες, επιθυμίες και λειτουργίες που δεν ελέγχονται από τη συνείδηση **2.** ***συλλογικό ασυνείδητο*** σύνολο κοινών κληρονομικών στοιχείων (αρχετύπων) που εμφανίζονται σε διάφορες ανθρώπινες εκδηλώσεις (π.χ. στην τέχνη).

| ετυμ II σημ. I αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γερμ. UnbewuBte (όρος τού S. Freud), ενώ η σημ 2 αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γερμ. kollektives UnbewuBie (όρος τού C Jung)], **ασυνείδητος,** -η. -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ηθικών φραγμών: *ο - οδηγός άφησε αβοήθητο το θύμα του και εξαφανίστηκε || - εγκληματίας / πατέρας || - πράξη / στάση / καπηλεία* συν ανεύθυνος ανί ενσυνείδητος · 2. αυτός που δεν πηγάζει από τη συνείδηση, που γίνεται χωρίς επίγνωση αντ συνειδητός, ενσυνείδητος

3. τυχολ *ασυνείδητο* (το) βλ λ Κπίσης **ασύνειδος,** -η. -ο (σημ. 2). – **ασυνείδητα / ασυνειδήτως** Ιμτγν.) επίρρ., **ασυνειδησία** (η) Ιμεσν.]. » * σχολιο λ. *ευθύνη, συνείδηση.*

[εγυμ μτγν., αρχική σημ. «αυτός που δεν έχει επίγνωση ενός πράγματος», < *ά-* στερητ. + *συνειδητός* Ο τ. *ασύνειδος* προέρχεται από *α-* στερητ. και αρχ *σύνοιδα* «συναισθάνομαι, έχω επίγνωση»!.

ασυνείδητος - υποσυνείδητος - ενσυνείδητος / συνειδητός - συνειδητοποιημένος. Οι πράξεις, τα λόγια, γενικότ οι αντιδράσεις και η συμπεριφορά μας κυμαίνονται από πλευράς *συνειδητότη- τας.* συνειδητής γνώσεως Μια ενέργεια ή αντίδρασή μας μπορεί να είναι **ασυνείδητη** (ή **ασύνειδη).** να τελείται δηλ. χωρίς να έχουμε συνείδηση, χωρίς επίγνωση ή αίσθηση τού τι κάνουμε μπορεί να είναι **υποσυνείδητη** *(υποσυνείδητο),* αν έχουμε ασαφή, συγκεχυμένη ή περιορισμένη συνείδηση τού τι κάνουμε **ενσυνείδητη** ή **συνειδητή** είναι, αντιθέτως, η ενέργεια που γίνεται με πλήρη συνείδηση, επίγνωση και αίσθηση τού τι κάνουμε. Ας σημειωθεί ότι κατά τους ειδικούς η ουσιαστική διαφορά έγκειται όχι τόσο στη γνώση όσο στην *πρόθεση* που έχουμε για κάτι, πόσο δηλ οι προθέσεις είναι σαφείς και ξεκάθαρες **(συνειδητός / ενσυνείδητος),** ασαφείς ή αδιαμόρφωτες **(υποσυνείδητος)** ή ανύπαρκτες **(ασυνείδητος).** Τελευταία, με τη σημ. τού *συνειδητός* χρησιμοποιείται και το **συνειδητοποιημένος (***πολίτης, καταστάσεις* κ.ά.), ενώ για το *ασυνείδητος* χρησιμοποιείται το **ασυναίσθητος** και. λιγότερο, το **ασυνειδητοποίητος**

ασυνεννοησία (η) |χωρ πληθ.} η κατάσταση σύγχυσης, κατά την οποία ο ένας δεν επικοινωνεί σωστά με τον άλλον, δεν είναι δυνατή η συνεννόηση, παρότι η γλώσσα είναι κοινή: *άλλα τους λες. άλλα κάνουν π/.ήρης ~!* **ασυνεννόητος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν μπορεί να συνεννοηθεί με άλλον/άλλους. ~ *ομάδα* 2. αυτός με τον οποίο δεν μπορεί να συνεννοηθεί κανείς. – **ασυνεννόητα** επίρρ. **ασυνέπεια** (η) [1888J {ασυνεπειών} **1.** το να είναι κανείς ασυνεπής: *δεν έχει δώσει δείγματα ασυνέπειας είναι εντάξει στα καθήκοντά του* αντ συνέπεια 2. (συνεκδ) κάθε πράξη ή παράλειψη χαρακτηριστική τής παραπάνω ιδιότητας, *αν συγκρίνει κανείς τις προγραμματικές δηλώσεις με το κυβερνητικό έργο, θα εντοπίσει πολλές ~*

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ incosequence] **ασυνεπής,** -ής, -ές Π846] {ασυνεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ασυνεπέ* στ-ερος. -ατος} 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη συνέπειας, τού οποίου τα λόγια και οι πράξεις βρίσκονται σε αντίφαση: ~ *πολιτική πορεία / θεωρία* συν ανακόλουθος, αντιφατικός, αυτοαναιρού- μενος αντ συνεπής 2. αυτός που δεν ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις του: ~ *στην τήρηση υποσχέσεων / στις οικονομικές του υποχρεώσεις / στα ραντεβού του* αντ συνεπής, (οικ) εντάξει – **ασυνεπώς** επίρρ. ··“■ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

Ιεγυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ineonsequani] **ασύνετος,** -η. -ο [αρχ] αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σύνεσης: ~ *τόλμη / δαπάνη* | | ~ *οδηγός* συν. απερίσκεπτος, επιπόλαιος, άμυαλος, αστόχαστος am συνετός, μυαλωμένος, σώφριον. **—ασύνετα** επίρρ ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **ασυνέχεια** (η) I1808] η έλλειψη συνέχειας, η ύπαρξη κενού που διακόπτει τη συνέχεια *η πολιτική του χαρακτηρίζεται από ~ | | ιστορική / πολιτισμική ~ | | ~ των δαπέδων στο σημείο συνάντησης των δύο σηράγγων* |J ~ *τής ύλης! συνάρτησης AST συνέχεια.*

ασυνεχής, -ής, -ές [μτγν.| {ασυνεχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη συνέχειας, που παρουσιάζει κενά · ~ *προσπάθεια i πορεία i γραμμή i συνάρτηση* ΣΥΝ. διακοπτόμενος, ανακόλουθος αντ συνεχής, αδιάκοπος – **ασυνεχώς** επίρρ ^ σχοαιο λ. *-ης, -ης,* ες, *έχω*

ασυνήθης, -ης, ασύνηθες |αρχ.] {ασυνήθ*ους | -εις (ουδ. -η)} (λόγ) αυτός που διαφέρει από το συνηθισμένο, το αναμενόμενο, το κοινό: *η ~ δραστηριότητα έξω από το κτήριο κίνησε τις υποψίες τής αστυνομίας* | | - *περίπτωση / καιρικές συνθήκες / θέαμα / φαινόμενο* συν ασυνήθιστος, πρωτοφανής, πρωτόγνωρος ani συνήθης, κοινός, τετριμμένος ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες* **ασυνήθιστος,** -η, -ο [μεσν.] **1.** αυτός που διαφέρει από το συνηθισμένο, το κοινό: ~ *ομορφιά / φωνή / σχέδιο / όνομα / επεισόδιο / ντύσιμο I συμπεριφορά* συν (λόγ.) ασυνήθης lνί συνηθισμένος, κοινός, τετριμμένος · 2. μη εξοικειωμένος: *ήταν ~ στο μεγάλο κοινό και είχε τρακ* | | ~ *στις κακουχίες* συν ανεξοικείωτος. άμαθος. άπειρος ant συνηθισμένος, έμπειρος **ασύντακτος,** -η, -ο κ. (καθημ.) **ασύνταχτος 1.** αυτός που βρίσκε-

α-/ αν- *στερητικό* **α-**
συμπόρευτος, -η, -ο **α-**
σύμπτυκτος, -η, -ο **α-**
συμπύκνωτος, -η. -ο **α-**
συμφώνητος, -η. -ο **α-**
σύμφωνος, -η, -ο
α-συνάθροιστος, -η, -ο **α-**
σύναχτος, -η, -ο **a-**
συνθηκολόγητος, -η, -ο **α-**
συνίζητος, -η, -ο **α-**
συννέφιαστος, -η, -ο
α-συνόδευτος, -η, -ο **α-**
σύνορος, -η, -ο **α-**
συνόψιστος, -η. -ο **α-**
συνταίριαστος, -η, -ο **α-**
συντάρακτος, -η, -ο
α-συνταύτιστος, -η, -ο **α-**
συντέλεστος, -η, -σ α-
συντήρητος, -η, -ο **α-**
σύντμητος, -η, -ο **α-**
συντόμευτος, -η, -ο
α-σύντριπτος, -η, -ο
α-συντρόφευτος, -η. -ο

ται σε κατάσταση αταξίας. - *πλήθος* συν ανοργάνωτος, ασυγκρότητος. άτακτος λντ συγκροτημένος 2. αυτός που ακόμη δεν έχει λάβει γραπτή μορφή - *έγγραφο* ΣΥΝ άγραφτος αντ συντεταγμένος, γραμμένος 3. γλώσς αυτός που δεν έχει σωστή σύνταξη, που δεν είναι συντακτικά αποδεκτός: - *κείμενο / φράση / λόγος* ΣΥΝ αντιγραμματι- κός. — **ασύντακτα** / **ασυντάκτως** Ιμτγν.) επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ < ά-στερητ. + συντάσσω] **ασυνταξία** (η) [μτγν.] {ασυνταξιών} 1. το να είναι κάτι ασύντακτο συν σολοικισμός 2. κάθε παραβίαση των κανόνων τού συντακτικού *το γραπτό του ήταν γεμάτο από* ~ **ασυντόνιστος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι εναρμονισμένος, που δεν ακολουθεί τον ίδιο ρυθμό ή τόνο με κάποιον άλλον: ~ *δράση* ' *ενέργεια* II ~ *συσκευή / μουσικό όργανο* λντ συντονισμένος — **ασυντό- νιστα** / **ασυντονίστως** επίρρ.

ασυρματιστής (ο), **ασυρματίστρια** (η) Ιασυρμαπστριών} χειριστής τού ασύρματου τηλεγράφου, *ο ~ εξέπεμψε σήμα κινδύνου* j | - *εμπορικού πλοίου*

ασύρματος (ο) {ασυρμάτ-ου J -ων. -ους} η συσκευή που χρησιμοποιείται για τη μετάδοση σημάτων μέσω των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων τής ατμόσφαιρας, δηλ χωρίς τη χρήση καλωδίων.

[ΕΤΥΜ < *ά-* στερητ. + *σύρμα,* απόδ. τού αγγλ. wireless, πβ. κ. γερμ. Drahtlose].

ασύρματος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν συνδέεται με ηλεκτροφόρα σύρματα' (ιδ. στις τηλεπικοινωνίες, για τη μετάδοση σημάτων) αυτός που συντελείται με τη βοήθεια των ηλεκτρομαγνητικο)ν κυμάτων τής ατμόσφαιρας και όχι με τη χρήση καλωδίων που μεταφέρουν τα ηλεκτρικά φορτία· - *επικοινωνία! τηλεγραφία / τη/.εφωνία* αν Ι' ενσύρματος **2.** ***ασύρματος*** (ο) βλ.λ. **ασυρματοφόρος,** -ος, -ο **1.** αυτός που φέρει ασύρματο **2.** (ειδικότ) ***ασυρματοφόρο*** (το) το στρατιωτικό όχημα που φέρει ασύρματο **ασύστατος,** -η, -ο αυτός που στερείται υποστάσεως και σοβαρότητας- *ο υπουργός κατήγγει/.ε την εφημερίδα για τα ~ δημοσιεύματά της* jj ~ *φόβος / ισχυρισμός / διάδοση* συν ανυπόστατος, αβάσιμος. αστήρικτος ανί βάσιμος, υπαρκτός, αδιαμφισβήτητος **ασύστατα** / **ασυστάτως** [μτγν | επίρρ.

[είυμ αρχ. < *ά-* στερητ. + *συνίσταμαι}* **ασύστολος,** -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ντροπής, που δεν περιορίζεται από ηθικούς φραγμούς *χρησιμοποιεί ~ ψεύδη εναντίον των αντιπάλων του* || ~ *δημαγωγία / συκοφαντία / εκμετάλλευση* συν αδιάντροπος. - **ασύστολα** / **ασυστόλως** 11815] επίρρ. Ιετυμ < *a-* στερητ 4- συστολή, μεταφρ δάνειο από γαλλ impudent], **ασυχώρετος,** -η, -ο -♦ ασυχο')ρητος

άσφαίρος, -η. -ο [1887] Ί. αυτός που δεν έχει σφαίρες· *εικονική εκτέλεση με ~ πυρά 2.* (μτφ) ανεπιτυχής, (επίθεση) που δεν πλήττει τελικά τον βαλλόμενο *τα πυρά εναντίον τού υπουργού αποδείχθηκαν* ~ **ασφάκα** (η) (φλομίς η θαμνώδης) είδος θαμνώδους <ουτού.

[ΕΤΥΜ < *a-* προθεμ + μτγν *σφάκας (ό),* βλ. λ. *σφακελισμός*]. **ασφάλεια** (η) [αρχ.] {-ας κ (λόγ) -είας [-ειών} 1. η κατάσταση στην οποία δεν υπάρχουν κίνδυνοι, όπου αισθάνεται κανείς ότι δεν απειλείται: *η - τής χώρας στηρίζεται σε ένα ισχυρό οπλοστάσιο || παρέχω / εγγυώμαι την - κάποιου || φυλακές υψίστης ασφαλείας* συν σιγουριά αντ αβεβαιότητα, ανασφάλεια 2. η αποτροπή κινδύνου ή απειλής, η εξασφάλιση σιγουριάς και βεβαιότητας, *του απαγορεύτηκε η είσοδος στη χώρα για λόγους ασφαλείας || πρόσωπο επικίνδυνο για τη δημόσια -* 3. (η γεν. ***ασφαλείας*** ως χαρακτηρισμός) αυτός που εξασφαλίζει σιγουριά, προφυλάσσει από κίνδυνο *απόσταση* ~ (μεταξύ των οχημάτων) || *ζώνη -* (στο αυτοκίνητο) || *διακόπτης -* || *δικ?λδα* ~ (βλ λ. *δικ/λδα)* II *κλ?ιδαριά* ~ || *καθορίστηκε τιμή - για τα εσπεριδοειδή* (που να εξασφαλίζει τους παραγωγούς ή τους καταναλίστές)

4. ***Συμβούλιο Ασφαλείας*** όργανο τού Ο.Η Ε που αποτελείται από ορισμένο αριθμό μονίμων και μη κρατών-μελών και έχει ως αρμοδιότητα τη διατύπωση συστάσεων ή και την επιβολή δυναμικών μέτρων με σκοπό τη διατήρηση τής ειρήνης και τής διεθνούς έννομης τάξης 5. ***Σώματα Ασφαλείας*** (i) τα κρατικά όργανα που είναι επιφορτισμένα με την τήρηση τής δημόσιας τάξης (η Αστυνομία, η Πυροσβεστική, το Λιμενικό) (ii) (συνεκδ) όσοι υπηρετούν στις παραπάνω υπηρεσίες 6. ***Ασφάλεια*** (η) (α) η υπηρεσία τής Αστυνομίας, η οποία είναι υπεύθυνη για τη διατήρηση τής ησυχίας και τής δημόσιας τάξης· *θα καλέ- σω την -* (β) (συνεκδ) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω υπηρεσία: *η ~ βρίσκεται επί τής Λεωφόρου Αλεξάνδρας || τον πάνε στην ~* 7. ΙΙΛΕΚΤΡ η διάταξη που προκαλεί διακοπή τού ηλεκτρικού κυκλώματος, όταν το διαπεράσει ηλεκτρικό ρεύμα υψηλότερης τά- σεως από αυτήν που πρέπει, αποτρέποντας πιθανά ατυχήματα: *τα φώτα έσβησαν, γιατί έπεσε η ~ || κάηκε η ~ || αλλάζω την ~* ΣΥΝ ρε- λέ(ς) 8. μηχανισμός στην πόρτα τού αυτοκινήτου, που εμποδίζει το άνοιγμα από έξω· *ηλεκτρονική -* 9. ο μηχανισμός που ενισχύει την πόρτα αποτρέποντας την παραβίασή της {λ.χ. σύρτης, αλυσίδα, μπάρα κ.ά.): *κλειδώνω και βάζω την -* 10. ο μηχανισμός σε όπλο. που εμποδίζει την εκπυρσοκρότησή του · 11. (α) η συμφωνία μεταξύ ασφαλιστικής εταιρείας (ή ασφαλιστή) και πελάτη, με την οποία ο πρώτος εγγυάται στον δεύτερο αποζημίωση σε περίπτωση Βλάβης ή ζημίας που καλύπτεται από το συμβόλαιο: - *πυρός / ατυχημάτων / αυτοκινήτου / κλοπής* < *ζωής* (για την οικονομική ενίσχυση προσώπου που ορίζει ο συμβαλλόμενος σε περίπτωση θανάτου του) (β) (συνεκδ.) η ίδια η ασφαλιστική εταιρεία, *ποια ~ έχεις,* (γ) το ποσό αποζημιώσεως που προβλέπεται από την ασφάλεια: *η - ανέρχεται σε 2 000 000 δρχ* 12. η ασφάλιση, κυρ ως ιατροφαρμακευτική περίθαλψη - *Τι ~ έχεις. -J K A.*

[ΠΤΥΜ αρχ < *άσφαλής* (βλλ.). Πολλές σύγχρονες σημ και φρ. είναι μεταφρ δάνεια, λχ *ασφάλεια ζωής! πυρός / κλοπής* (πβ αγγλ. life / fire [1] theft insurance). *Συμβούλιο Ασφαλείας* (< αγγλ Security Council). *Σώματα Ασφαλείας* (< αγγλ Public Security Forces), *δημόσια ασφά- λεια* (πβ. αγγλ public security), ο<5ικ ή *ασφάλεια* (πβ γαλλ securite routiere). *ηλεκτρική ασφάλεια* (πβ αγγλ electric fuse), *κλειδαριά ασφαλείας* (< αγγλ safety lock) κ ά] **ασφαλειομεσίτης** (ο) {ασφαλειομεσιπόν}, **ασφαλειομεσίτρια** (η) Ιασφαλειομεσιτριών} πρόσωπο που μεσολαβεί μεταξύ τού ασφαλιστή ή πρακτόρων του και των ασφαλισμένων, **ασφαλής,** -ής. -ές {ασφαλ-ούς | -είς (ουδ -ή) σ.σφαλέστερος, -ατος} 1. (παθ) αυτός που δεν βρίσκεται σε κίνδυνο *μόνον όταν μπήκα* στο *σπίτι, ένιωσα ~ από την καταιγίδα* ΑΝΤ ανασφαλής, επισφαλής, ενάλωτος ΦΙ> *εκ τού ασφαλούς* χωρίς κίνδυνο, από θέση που δεν ενέχει κινδύνους *έχει εξασφαλίσει τη θέση του. γι'αυτό μπορεί και* μιλά ~2. (ενεργ) αυτός που δεν ενέχει κινδύνους, δεν εκθέτει κάποιον σε κίνδυνο ~ *τοποθέτηση χρημάτων / επιχείρηση / επένδυση / μετακίνηση / λιμάνι / σημείο* ΣΥΝ ακίνδυνος, βέβαιος, σίγουρος αντ επικίνδυνος 3. (ειδικότ) αξιόπιστος, έγκυρος, ακριβής *δεν μπορώ να σας αποκαλύψω τις πηγές μου. ωστόσο σας διαβεβαιώ ότι είναι ασφαλείς* | | - *πληροφορίες.* * * σχόλιο λ *ειλικρινής, -ης. -ες.* [ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ εαυτός που δεν σφάλλει», < *ά-* στερητ. + *-σφαλής*< 0 *σφαλ-.* από όπου και παθ αόρ β' *έ-σφάλ-ην.* ρ. *σφάλλω.* Η σημερινή σημ ήδη αρχ]

ασφαλής - επισφαλής, ασφαλίζω - διασφαλίζω - εξασφαλίζω, σφαλίζω - σφαλ(ν)ώ. Όλη η σειρά το)ν λέξεων ανάγεται ετυμολογικά στο αρχ σφάλλω / σφάλλομαι (από το θέμα *σφαλ-* που έχουμε στο *έ-σφά?^-ην. σφά'/.-μα* κ τ ό.): α-σφαλής (α- στερητικό + *σφάλλω)* είναι « αυτός που δεν σφάλλει, που είναι βέβαιος, σταθερός». ενώ επι-σφαλής *{επί* + σφάλλω) είναι «ο επιρρεπής σε σφάλματα. ο αβέβαιος, ο ανασφαλής». Και οι δύο λέξεις είναι αρχαίες. Από το *ασφαλής* πλάστηκε το ρ ασφαλ-ίζω και. με επιτατική μορφή ('<ασφαλίζω πλήρως»), τα σύνθετα ρήματα δι-ασφαλίζω (στην Αρχαία ήταν *δι-ασφα/.ίζομαι)* και εξ-ασφαλίζω (επίσης αρχ *εξασφαλίζομαι).* Από το *ασφαλ-ίζω (τη Ούρα),* με σίγηση τού αρχικού άτονου *a-,* προήλθε το σφαλίζω «κλείνω καλά την πόρτα, την ασφαλίζω», το οποίο σχημάτισε και ενεστώτα σε *-ώ.* δηλ σφαλώ (επειδή ο αόριστος σε *-ισα* συνέπιπτε φωνητικά με τον αόριστο σε *-ησα: σφάλισα = κίνησα,* σχηματίστηκε και *σφαλώ* όπως *κινώ)'* επίσης, κατά το *θρήνησα - θρηνώ, κίνησα - κινώ* σχηματίστηκε και τύπος ενεστώτα σε *-νώ* σφαλνώ παράλληλα προς το *σφαλώ.*

ασφαλίζω ρ. μετβ Ιμτγν] |ασφάλισ-α. -τηκα (λόγ -θηκα). -μένος} **1.** (σπάν.) εξασφαλίζω (βλ.λ.) 2. (ειδικότ.) βάζω την ασφάλεια (σε όπλο, πόρτα, οποιονδήποτε μηχανισμό) (βλ.λ , σημ. 5. 6. 7) ΣΥΝ κλειδώνω λνι απασφαλίζω 3. συνάπτω είτε ως συμβαλλόμενος είτε ως «σφαλιστής συμβόλαιο, το οποίο αποζημιόνει τον συμβαλλόμενο ή τον δικαιούχο στην περίπτωση τού προβλεπόμενου ατυχήματος. ασφάλισε *το αυτοκίνητό του για δύο εκατομμύρια δραχμές σε περίπτωση κλοπής* 4. (μεσοπαθ ***ασφαλίζομαι)*** (α) συνάπτω ως εργαζόμενος υποχρεωτική σύμβαση με δημόσιο φορέα ή προαιρετικά με ιδιωτικό, ο οποίος προσφέρει ιατροφαρμακευτική κάλυψη, αποζημί(υση σε περίπτωση ατυχήματος και συνταξιοδότηση: ~ *στο Ι Κ.Α.* | | *οι ασφα/.ισμένοι τού / στο Τ.ΕΒ.Ε.* (β) κάνω ασφάλεια ζωής ** σχολιο λ *ασφαλής* **ασφάλιση** (η) [μεσν.| {-ης κ -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** η σύναψη συμβολαίου. το οποίο αποζημιώνει τον συμβαλλόμενο ή τον δικαιούχο στην περίπτωση τού προβλεπόμενου δυσάρεστου περιστατικού· ~ *πυρός ι ζωής! ατυχημάτων ι κατά τής κλοπής / αστικής ευθύνης* \ \ *ιδιωτική* ~ 2. η μέριμνα τής πολιτείας, η οποία καλύπτει υπό όρους τους πολίτες σε θέματα υγείας, ατυχημάτων και συνταξιοδότησης *κοινωνική ι καθολική / αγροτική* ~ [[*ο Θεσμός τής υποχρεωτικής ασφάλισης των εργαζομένων* jj *χρηματοδότηση ασφαλίσεων* jj *Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων* (συντομ. Ι Κ Λ.) **ασφαλιστήριο** (το) 11894] {ασφαλιστηρί-ου | -ων} το συμβόλαιο ασφαλίσεως: *ανανέωση ασφαλιστηρίου* **ασφαλιστήριος,** -α. -ο **1.** αυτός με τον οποίο γίνεται η ασφάλιση (βλ.λ): ~ *προμήθεια* **2.** ***ασφαλιστήριο*** (το) βλ.λ. **ασφαλιστής** (ο) [Ι817], **ασφαλίστρια** (η) {ασφαλιστριών} επαγγελ- ματίας που συνάπτει ασφαλιστικά συμβόλαια (ασφάλειες) για λογαριασμό τού ιδίου ή τής εταιρείας του [ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ assureur[. **ασφαλιστικός,** -ή. -ό {1833J 1. αυτός που έχει ως προορισμό να ασφαλίζει, να προφυλάσσει από κινδύνους: ~ *μηχανισμός / δικ?άδα* (βλ λ *δικλίδα)* 2. αυτός που σχετίζεται με την ασφάλιση: ~ *κίνδυνος ι Δίκαιο / σύστημα·* ΦΡ (α) ***ασφαλιστική εταιρεία*** η επιχείρηση που αναλαμβάνει την ασφάλιση περιουσιακών στοιχείων ή τής ζωής τού ασφαλιζομένου (β) **ασφαλ/στ/κός** ***οργανισμός*** ο κρατικός οργανισμός που μεριμνά για την ιατροφαρμακευτική περίθοίλψη και τη συντα- ξιοδότηση των εργαζομένων που έχουν ασφαλιστεί σε αυτόν · 3. ΝΟΜ ***ασφαλιστικά μέτρα*** μέτρα προσωρινής δικαστικής προστασίας τα οποία συνίστανται είτε στην εξασφάλιση τής μελλοντικής ανα-

α-/ αν- στερητικό

α-συρρίκνωτος, -η, -ο **α-συσττείρωτος,** -η, -ο **α-σύχναστος,** -η, -ο **α-σφουγγάριστος,** -η, -ο **σ-σφυρσκόπητος,** -η, -ο
α-συσκεύαστος, -η, -ο **α-συσσώρευτος,** -η, -ο **ά-σφαχτος,** -η. -ο **α-σφούγγιστος,** -η, -ο **α-σχεδίαστος,** -η, -ο
α-συσκότιστος, -η, -ο **α-συσχέτιστος,** -η, -ο **ά-σφιχτος,** -η, -ο **α-σφυρηλάτητος,** -η, -ο

γκαστικής εκτέλεσης, έτσι ώστε να μην αποξενωθεί ο οφειλέτης από τα κατασχετά περιουσιακά στοιχεία του (προσημείωση υποθήκης, εγγυοδοσία, συντηρητική κατάσχεση, δικαστική μεσεγγύηση, σφράγιση. δημόσια κατάθεση), είτε στην προσωρινή ρύθμιση τής λειτουργίας τού επίδικου δικαιώματος (προσωρινή επιδίκαση απαιτήσεων, προσωρινή ρύθμιση τής κατάστασης).

[είυμ Μεταφρ δάνειο, λ.χ *ασφα/αστική εταιρεία* (< αγγλ insurance company), ασφαλιστικό *συμβόλαιο* (< αγγλ. insurance contract), *ασφαλιστική δικλίδα* (< αγγλ. safety valve) κ.ά J **ασφάλιστρο** (το) 11833] {ασφαλίστρ-ου | -ων} **1.** (συνήθ. στον πληθ.) το ποσό που πληρώνει ο συμβαλλόμενος για την ασφάλισή του ή την ασφάλιση περιουσιακών του στοιχείων: *τα ~ για το αυτοκίνητο* 2. εξάρτημα που τοποθετείται σε πρίζες και καλύπτει τνς υποδοχές της. [ΕΤΥΜ Από̱δ. τού γαλλ. prix d'assurance (σημ. 1)]. **ασφαλίτης** (ο) {ασφαλιτών} (μειωτ.) **1.** πρόσωπο που εργάζεται στην Ασφάλεια 2. πρόσωπο που συνεργάζεται με την Ασφάλεια (συνήθ έναντι χρηματικής αμοιβής) παρέχοντας πληροφορίες κυρ για τις πολιτικές πεποιθήσεις και δραστηριότητες ορισμένων υπόπτων, κατά την Ασφάλεια, πολιτών ΣΥΝ πληροφοριοδότης, (οικ.) χαφιές — **ασφαλίτικος,** -η. -ο. **ααφαλτοκονίαμα** (το) {ασφαλτοκονιάμ-ατος |-ατα,-άτων} κονίαμα από άσφαλτο και άμμο. **ασφαλτόπανο** (το) μονωτικό υλικό που αποτελείται από ειδικό ύφασμα εμποτισμένο με άσφαλτο· χρησιμοποιείται αυτοτελώς ή σε επάλληλες στρώσεις εναλλάξ με άλλα μονωτικά, στεγανωτικά υλικά, με σκοπό να προστατέψει δώματα, στέγες ή τοίχους από την υγρασία **ασφαλτόπισσα** (η) [1840] {χωρ. πληθ.} ΧΗΜ η φυσική ή κατεργασμένη καθαρή άσφαλτος, που χρησιμοποιείται για την αδιαβροχοποίηση επιφανειών και την επίστρωση οδών αλλιώς πισσάσφαλτος [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ελληνογενούς αγγλ. pissasphalt) **άσφαλτος** (η) {ασφάλτου \ χωρ πληθ.} **1.** μαύρο, στερεό κατάλοιπο τής απόσταξης τού πετρελαίου 2. μείγμα που αποτελείται από άσφαλτο (σημ 1) και άλλα υλικά και χρησιμοποιείται για την επίστρωση οδών ή για μονώσεις: το *οδόστρωμα είχε κακής ποιότητας* άσφαλτο, *γι' αυτό παρουσίασε προβ'λήματα* 3. (συνεκδ.) ο ασφαλτοστρωμένος δρόμος *ο/ασθηρή / βρεγμένη ~* || *στην ~ υπήρχαν ?Λδια, με αποτέλεσμα να προκληθούν αρκετά ατυχήματα* || *ο Μολώχ τής* - (βλ λ. *Μολώχ)* **4.** (μτφ) η οδήγηση και κατ' επέκτ η ταχύτητα: *δεκάδες θύματα θυσιάστηκαν αυτό το Σαββατοκύριακο στον βο>μό τής ασφάλτου* — **ασφαλτικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ αρχ < ά- στερητ + *σφαλτός* (ρηματικό επίθ.) < σφάλλω Η χρήση τής *άσφάλτου* ήταν ήδη γνωστή στους αρχαίους, οι οποίοι τη χρησιμοποιούσαν στην ενίσχυση των τειχών, ώστε να προφυλάσσο- νται από την κατάρρευση (σφάλλομαι «πέφτω, καταρρέω»). Η λ. πέρασε και σε ξέν γλώσσες, π.χ αγγλ. asphalt, γαλλ. asphalte. γερμ. Asphalt κ.ά.]

άσφαλτος, -η. -ο απαλλαγμένος από σφάλματα, λάθη: *~ κριτήριο / συμπέρασμα* ΣΥΝ αλάθητος ανί εσφαλμένος. — **άσφαλτα** επίρρ. [ΕΤΥΜ μεσν < ά- στερητ + *σφαλτός* (ρηματικό επίθ.) < σφάλλω} **ασφαλτοστρώνω** ρ. μετβ {ασφαλτόστρω-σα, -θηκα, -μένος} καλύπτω (επιφάνεια οδού. στέγης) με άσφαλτο (βλ.λ., σημ. 2) **— ασφαλτόστρωση** (η) [18881, **ασφαλτόστρωμα** (το), **ασφαλτόστρωτος,** -η, -ο [18411.

ασψαλτώνω ρ μετβ. Ιμτγν.) {ασφάλτω-σα, -θηκα. -μένος} καλύπτω επιφάνεια με άσφαλτο — **ασφάλτωση** (η) [μτγν.] κ. **ασφάλτωμα** (το) **ασφαλώς** επίρρ [αρχ.] **1.** με ασφαλή τρόπο: *οδηγεί τη χώρα του ~ προς την ευημερία* 2. εμφατικά για καταφατική απάντηση: *-Είσαι σίγουρος ότι ξέρεις τον δρόμο; —Έχω ξαναέρθει,* συν σίγουρα, οπωσδήποτε, φυσικά. ΣΧΟΛΙΟ λ *ειλικρινής, -ης, -ες.* **ασφόδελος** (ο) {-ου κ -έλου | -ων κ -έλων, -ους κ. -έλους} ποώδες φυτό με. κίτρινα ή λευκά άνθη, το οποίο κατά την αρχαιότητα ήταν σύμβολο πένθους· (λαϊκότ.) σπερδούκλι. Επίσης **ασφοδέλι** κ. **ασφοδίλι** (το).

[ΕΤΥΜ αρχ . αγν. ετύμου, πιθ δάνειο), **ασφράγιστος,** -η. -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν τον έχουν σφραγίσει· *~ έγγραφο / επιστολή / γραμματόσημο / επιταγή* λντ σφραγισμένος ·2. αυτός που δεν έχει σφράγισμα: *~ δόντι* ΑΝΤ σφραγισμένος 3. αυτός που δεν έχει κλειστεί ερμητικά: *~ μπουκάλι ι* (παλαιότ.) *τάφος* **ασφυγμία** (η) [μτγν] {χωρ. πληθ } ιατρ η έλλειψη φυσιολογικού αριθμού σφυγμών.

ασφυκτικός, -ή. -*ό* **[** 1886) κ. (λαϊκ.) **ασφυχτικός** 1. αυτός που εμποδίζει την κανονική αναπνοή. *~ ατμόσφαιρα* Συν αποπνικτικός, πνιγηρός 2. (μτφ.) αυτός που δεν αφήνει περιθώρια για ελευθερία κινήσεων: *δεν άντεχε το ~ περιβάλλον τού χωριού* || *~ πίεση / κ/.οιός / κατάσταση.* — **ασφυκτικ-ά/-ώς** [1892] επίρρ. **ασφυκτιώ** ρ αμετβ. [1890] {ασφυκτιάς ..· μόνο σε ενεστ. κ παρατ}1. δεν μπορώ να αναπνεύσω συν πνίγομαι, έχω δύσπνοια 2. (μτφ) καταπιέζομαι, αισθάνομαι περιορισμούς στην ελευθερία μου: *ασφυκτιά από τον υπερπροστατευτισμό των γονέων του.*

[ετυμ < μτγν άσφυκτος (κατ' αναλογίαν προς ρ. όπως *αγωνιώ, ιλιγ- γιώ*) < ά- στερητ + *σφύζω]* **ασφυξία** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η εξασθένηση ή η διακοπή τής αναπνοής *κόντεψε να πάθει ~ από τον πολύ κόσμο* [[*θάνατος από ~* 2. (μτφ.) η κατάσταση που προκαλεί αίσθημα δυσφορίας, δυσκινησίας, στασιμότητας: πολίτικη

[ΕΤΥΜ μτγν < *άσφυκτος* < *ά-* στερητ. + *σφύζω*. Η λ. πέρασε και σε ξέν γλώσσες, πβ αγγλ. asphyxia, γαλλ. asphyxie κ.ά]. **ασφυξιογόνος,** -ος. -ο αυτός που προκαλεί πνίξιμο, δυσφορία· ΦΡ *σσφυξιογόνο αέριο* αέριο που προκαλεί έντονη δυσφορία (κυρ. στην αναπνοή) και χρησιμοποιείται ως μέσο καταστολής (για τη διάλυση συγκεντρώσεων κ.λπ.).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. asphyxiating (gas)],

άσχετα επίρρ. -* ασχέτως

άσχετος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει καμία σχέση (με κάτι άλλο): *αυτό που λες είναι τελείως άσχετο με την υπόθεση* \\ *λόγοι ~ τής θε- λήσεώς της την οδήγησαν στην παραίτηση* ΣΥΝ ασύνδετος ΑΝΤ σχετικός 2. (για πρόσ.-μειωτ.) αυτός που έχει παντελή άγνοια ή απειρία (σχετικά με κάτι), οι υπάλληλοί του *είναι ~ δεν ξέρουν ούτε τα βασικά τής δουλειάς* || (ως ουσ.) *είναι λυπηρό να βλέπεις ότι διοικούν οι ~* ΣΥΝ αδαής ΑΝΤ. γνώστης, ειδικός. — **ασχετοσύνη** κ. (μειωτ.-οικ.) **ασχετίλα** (η) ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*

[ΕΙΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «ασυγκράτητος, ακατανίκητος», < ά- στερητ + **σχετός* (ρηματικό επίθ) < θ. *σχ-*, από όπου και αόρ. β' *ε-σχ-ον*, ρ. *εχω*. Η σημερινή σημ. είναι μτγν.[. **ασχέτως** επίρρ. [αρχ.] (λόγ) ανεξαρτήτως, χωρίς να ληφθεί υπ' όψιν: (+γεν.) - *τού αποτελέσματος, εμείς θα συνεχίσουμε να ακολουθούμε την ίδια τακτική* || (+προς) - *προς το αποτέλεσμα, η συμμετοχή του στον* τελικό *ήταν επιτυχία* Επίσης (καθημ.) **άσχετα** (+από). **άσχημα** κ (λαικ.) **άσκημα** επίρρ. [μεσν.] **1.** με τρόπο άσχημο, αντιαισθητικό: *τραγουδάει / ντύνεται ~* ΑΝΤ όμορφα, ωραία 2. με τρόπο που δεν αρμόζει: *έκανες ~ που του μί/.ησες γι'αυτό το θέμα* ΑΝΤ καλά, σωστά 3. δυσάρεστα: *αισθάνομαι ~ εδώ μέσα* ΑΝΤ ευχάριστα, ωραία 4. σοβαρά, σε βαθμό επικίνδυνο *χτύπησε -* || *είναι στο νοσοκομείο και απ' όσο ξέρω είναι ~* ΦΡ. (καθημ.) ***την έχω άσχημα*** είμαι σε δύσκολη θέση, κινδυνεύω: *τον παρέπεμψαν σε δίκη· τώρα την έχει άσχημα* 5. με επιθετικές ή υβριστικές λέξεις: *μιλάει ~* 6. με κακή προφορά, με λάθη: *μιλάει ~ τα Γαλλικά* 7. για αρνητική πορεία, μη ικανοποιητική εξέλιξη: *οι δουλειές πάνε ~*\\ *η οικονομία πάει ~*· ΦΡ (οικ.- καθημ.) ***άσχημα σου πέφτει;*** σε ωφελεί, έτσι δεν είναι, (σχολιαστικά σε κάποιον που διστάζει ή δεν μπορεί να αποφασίσει για κάτι που σε γενικές γραμμές τον βολεύει, τον εξυπηρετεί): *Μην* το *πολυσκέφτε- σαι! ~ τέτοια δου/.ειά:* **ασχημαίνω** κ (λαϊκ.) **ασκημαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {ασχή- μυνα} ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάτι) άσχημο: τα *νf-α κτήρια ασχήμυναν το κέντρο τής πόλης* ΣΥΝ ασχημίζω, χαλώ ΑΝΤ ομορφαίνω, φτειάχνω

♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι δύσμορφος, χάνω την ομορφιά μου: *με τα χρόνια γέρασε κι ασχήμυνε* ΣΥΝ χαλώ ΑΝΤ ομορφαίνω, φτειάχνω **ασχημάνθρωπος** κ (λαϊκ) **ασκημάνθρωπος** (ο) (συνήθ για άντρες) άνθρωπος με άσχημο παρουσιαστικό ΑΝΤ ομορφάνθρωπος, **ασχημάντρας** κ. **ασκημάντρας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} ο άσχημος άντρας.

ασχημάτιστος, -η, -ο [αρχ.) αυτός που δεν έχει λάβει ακόμα την τελική του μορφή· *~ σώμα / γνώμη / έμβρυο* ΣΥΝ αδιαμόρφωτος, αδιάπλαστος ΑΝΤ σχηματισμένος, φορμαρισμένος, **ασχήμια** (η) [μεσν.] {ασχημιών} **1.** πράξη που μαρτυρεί έλλειψη ευπρέπειας: *διαπράττω/ προβαίνω σε ασχήμιες* ΣΥΝ απρέπεια, έκτροπο, ασχημοσύνη, ακοσμία 2. η έλλειψη ομορφιάς, η δυσμορφία· *Όμορφη η Κατερίνα; Την έχεις δει; Λυτή, παιδί μου, είναι τέρας ασχήμιας* (βλ. λ. *ασχήμια).*

ασχήμια κ. (λαϊκ) **ασκήμια** (η) η έλλειψη ομορφιάς, η ιδιότητα τού άσχημου: *παρά την ~ του, ήταν συμπαθητικός άνθρωπος* ΣΥΝ δυσμορφία, κακομορφία ΑΝΤ ομορφιά. Επίσης (λογοτ.-λαϊκ.) **ασχημάδα** [μεσν.] κ **ασκημάδα. ασχημίζω** κ (λαικ.) **ασκημίζω** ρ. μετβ Ιμεσν.) {ασχήμισα} κάνω (κάτι) άσχημο, αντιαισθητικό· *η αρχιτεκτονική παρέμβαση ασχήμισε αντί να ομορφύνει την πλατεία* ΣΥΝ ασχημαίνω. χαλάω α.ντ. ομορφαίνω, φτειάχνω.

ασχημόλογα κ. **ασκημόλογα** (τα) {χωρ. γεν.} τα κακά λόγια, οι βρισιές.

ασχημομούρης, -α. -ικο κ. (λαϊκ.) **ασκημομούρης** {ασχημομούρηδες} (κ. ως ουσ) αυτός που έχει άσχημο πρόσωπο ΣΥΝ (εκφραστ.) σκυλομούρης, (λόγ.) δύσμορφος ΑΝΤ όμορφος **ασχημονώ** ρ. αμετβ. {ασχημονείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) διαπράττω απρέπειες, επιλήψιμες πράξεις, ασχήμιες: *όσοι ~ εναντίον των συναδέλφων τους μέσω τού Τύπου θα κληθούν στη Δικαιοσύνη* [[*συνελήφθη να ~ μέσα στο λεωφορείο·* ΦΡ ***έξεστι Κλαζομενίοις ασχημονεί ν*** (έ'ξεστι / έξέστω Κλαζομενίοις *άσχημονεΐν,* Αιλιανού Ποικίλη /στ. II 15j είναι αναμενόμενο να ασχημονούν οι Κλαζομένιοι για ανθρώπους οι οποίοι είναι αναμενόμενο να συμπεριφέρονται άσχημα. — ασχημοσύνη (η) [αρχ.].

[ΕΓΥΜ < αρχ *ασχημονώ (-έω)*< *άσχημων,* βλ κ. *άσχημος* Η φρ οφεί- λεται στη φήμη που είχαν αποκτήσει στην αρχαιότητα οι Κλαζομέ- νιοι ως άσεμνοι και ανήθικοι, φαίνεται δε ότι ξεκίνησε να λέγεται από την αρχ. Σπάρτη, όταν μερικοί Κλαζομένιοι μέτοικοι μαύρισαν με καπνιά τους θώκους των Βφόρων] **ασχημόπαπο** (το) (συνήθ χαϊδευτ) το πρόσωπο που ξεχωρίζει ανάμεσα σε άλλα για την ασχήμια του ο Ζαν Πολ *Μπελμοντό είναι γνωστός και ως το ~ τού γαΒικού κινηματογράφου.* **άσχημος,** -η. -ο κ (λαϊκ.) **άσκημος** [μεσν.Ι **1.** αυτός που έχει δυσάρεστη εξωτερική εμφάνιση, που δεν είναι οπτικά αρεστός· *~ πρόσωπο / χαρακτηριστικά / πόλη / γούστο / ντύσιμο* ΙΥΝ δύσμορφος, κακοφτειαγμένος ανγ ωραίος, όμορφος, καλοφτειαγμένος 2. (γενικότ.) δυσάρεστος σε κάποια από τις αισθήσεις: *- '/ε.ύση / μυρωδιά* αν γ ευχάριστος 3. (για δυσάρεστα πράγματα) αυτός που εμφανίζεται σε έντονο βαθμό, σοβαρός: *- τραύμα / ατύχημα ι μεθύσι / χάλι* ανγ. επιπόλαιος, ελαφρός 4. αυτός που αντιτίθεται στην ευπρέπεια: *~ λόγια / συμπεριφορά* ΣΥΝ απρεπής, αγενής ΑΝΤ ευπρεπής, κόσμιος 5. επικίνδυνος, απειλητικός: *~ τροπή* |[*παίζεις ~ παιχνίδι και θα το π/.ηρώσεις αρκιβά* 6. μη επιτυχημένος· *~ διατύπωση* (που δεν αποδίδει επακριβώς ή επαρκώς το νόημα) / *προσπάθεια* **7.** (γενικότ) κακός *~ ιδέα* /

νέα/ ειδήσεις / προαισθήματα / προηγούμενο i διάθεση ι υγεία / τέλος / θέση / *στιγμή* || το *άσχημο είναι πως του είδαν να αντιγράφει* αντ καλός. – (υποκ.) **ασχημούλης,** -α, -ικο, **αχημούτσικος,** -η/-ια, -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *άσχήμων* (από το ουδ. το *άσχημον)* < *a-* στερητ. + *-σχήμων* < *σχήμα.* Από τη σημ τής ελλείψεως σχήματος, η λ. χαρακτήρισε και εκείνον που δεν έχει ωραία μορφή (πβ. επίσης *ά-μορ- φος. δύσ-μορφος)* και εμφάνιση Τόσο στην Ελλην όσο και σε ξέν. γλώσσες οι λ. που εκφράζουν την έννοια *άσχημος* έχουν σχηματιστεί με στερητικά προθήματα προ των λ. που δηλώνουν μορφή, εμφάνιση πβ αρχ. *δυσ-ειδής* (< ὁ'υσ- + *είδος), λατ.* deformis (< de- + forma «μορφή»), ιταλ. deforme, λιθ negrazus (< ne- + grazus «ωραίος»), γερμ. unschon κ.ά.1. **ασχολία** (η) {ασχολιών} το να ασχολείται κανείς με κάτι (συνεκδ.) το αντικείμενο με το οποίο ασχολείται κανείς: *επαγγελματική / κύρια / μόνιμη! γεωργική* ~ || *ευχάριστη ι προσφιλής / εποικοδομητική / καθημερινή* ~ [[*βρίσκω* ~ ΣΥΝ ενασχόληση. ΣΧΟΛΙΟ λ *απασχολώ.* [.ΕΤΥΜ αρχ. < *άσχολος* < *ά-* στερητ. + *σχ^ολή* «αργία, απραξία»] **ασχολίασος,** -η. -ο [1761 **] 1.** αυτός για τον οποίο δεν έχει γίνει σχόλιο. σχολιασμός· *άφησε την* πληροφορία ~ ΑΝΤ σχολιασμένος 2. ΦΙΛΟΛ αυτός που δεν έχει ερμηνευθεί φιλολογικώς με επεξηγηματικά σχόλια: ~ *κείμενα ! συγγραφείς* ΑΝΤ σχολιασμένος **ασχολούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ασχολείσαι.. | ασχολήθηκα) (+με) αφιερώνω ενεργά το ενδιαφέρον μου (σε κάτι), περνώ την ώρα μου (με κάτι): *η διάσκεψη ασχολ./ήθηκε με* το *Κυπριακό* || *ασχολείται με* το *εμπόριο* [[~ *σοβαρά / συστηματικά / επαγγελματικά / επίμονα με κάτι* ΣΥΝ ενασχολούμαι ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απασχολώ, αποθετικός.*

[ετυμ <αρχ *άσχολοῦμαι (-έο-)*< *άσχολος* < *ά-* στερητ. + *σχολή* «αργία, απραξία». Η χρήση τού ρ. απαντά από τον Αριστοτέλη και έπειτα, αφού οι κλασικοί συγγραφείς προτιμούσαν τις εκφράσεις *άσχο-* λός *ειμι* (+ *διά, περί, πρός* κ.ά), *διατρίβω* (+ *περί τι), έπιτηδεύω / -ομαι* κ ά }.

ασώματος, -η (λόγ. -ος), -ο (αρχ.) **1.** αυτός που δεν έχει κορμό· ΦΡ **ασώματος *κεφαλή*** ζωντανό ανθρο>πινο κεφάλι χωρίς σώμα (ειρων για θαυματοποιούς των τσίρκων που -με διάφορα τρικ- παρουσιάζουν τέτοια υπερφυσικά φαινόμενα) 2. αυτός που δεν έχει υλική υπόσταση: *οι άγιοι* -1| ~ *παρουσία* ΣΥΝ άυλος, πνευματικός **Ασωπός** (ο) **1.** ποταμός τής Α Στερεάς Ελλάδας, που πηγάζει από τον Ελικώνα. διαρρέει τον νομό Βοιωτίας και εκβάλλει στον Ευβοϊκό Κόλπο 2. μικρός ποταμός τής Β. Πελοποννήσου, που εκβάλλει στον Κορινθιακό Κόλπο.

[ΕΤΥΜ αρχ τοπωνύμιο, αβεβ ετύμου, προελλην. αρχής, που εμφανίζει το επίθημα *-ωπός* (πβ κ. *Ταυρ-ωπός, Ωρ-ωπός).* Έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι η λ ανάγεται σε πελασγ. τ *άσις* «ιλύς. λάσπη»]. **άσωστος[1],** -η, -ο αυτός που δεν τελειώνει: ~ *συζήτηση / φλυαρία* ΣΥΝ ατελείωτος

[ΕΤΥΜ < *a-* στερητ + θ σωσ- (ρ. *σώνω)* + παραγ επίθημα *-τος*] **άσωστος[2],** -η, -ο [μτγν] αυτός που δεν μπορεί να σωθεί, να γλυτώσει, **άσωτος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έκλυση ηθών και έλλειψη μέτρου στον τρόπο ζωής. - *νέος / βίος* συν ακαλίνωτος, έκλυτος. ακόλαστος αντ μετρημένος, σεμνός, εγκρατής ΦΡ (α) **άσωτος u/ός** (ειρων.) ο νέος που διάγει έκλυτο βίο σπαταλώντας την περιουσία του και αγνοώντας την οικογένειά του και τους κανόνες τής κοινωνίας (β) ***η επιστροφή τού*** **ασώτου** για πρόσωπο που επανήλθε στον πρότερο έντιμο βίο ή που αποφάσισε να ζήσει έντιμα. – **άσωτα** επίρρ., **ασωτία** (η) (αρχ.), **ασωτεύω** ρ. [μτγν.].

[ΕΤΥΜ αρχ. αρχική σημ. «αυτός που δεν είναι δυνατόν να σωθεί» (πβ *ο υιός τής απώλειας*), < ά- στερητ. + *-ωστος* (ρηματικό επίθ) < *σώζω.* Η σημ «έκλυτος, διεφθαρμένος» είναι μτγν. Οι φρ άσωτος *υιός* και *επιστροφή τού ασώτου* οφείλονται στην ομώνυμη παραβολή τού Ιησού Χριστού (Κ.Λ. Λουκ. 15. 11-32), όπου όμως δεν χρησιμοποιείται το επίθ *άσωτος,* αλλά το επίρρ *άσώτως καί εκεί διεσκόρπισεν τήν ουσίαν αυτού ζών άσώτως* (15. 13)].

Α/Τ ΣΙΡΑΤ αντιτορπιλικός. - *σκάφος.* **άτα** (η) [άκλ } (στη γλώσσα των νηπίων) η βόλτα: *πάμε* [ΕΤΥΜ Λ. τής παιδικής γλώσσας, ίσως κατά το *στράτα).*

Α.Τ.Α. (η) Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή, **αταβάνωτος,** -η, -ο (για το εσωτερικό κτίσματος) αυτός που δεν έχει ταβάνι, οροφή.

αταβισμός (ο) 1. ΒΙΟΛ η εμφάνιση σε απόγονο ιδιοτήτων που δεν εμφανίστηκαν για δύο ή τρεις γενεές και προέρχονται από απώτερους προγόνους 2. η μίμηση αρνητικών συμπεριφορών των προγόνων – **αταβιστικός,** -ή, -ό, **αταβιστικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. atavisme < λατ atavus «πρόπαππος. πρόγονος»].

αταίριαστος, -η, -ο [μεσν.] κ. **αταίριαχτος 1.** αυτός που δεν μπορεί να συνδυαστεί, να ταιριάξει: ~ *χρώματα* ΣΥΝ παράταιρος ΑΝΤ ταιριαστός 2. αυτός που δεν είναι ταιριασμένος, δεν συμφωνεί, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη αρμονίας: ~ *γάμος / ζευγάρι* 3. αυτός που δεν αρμόζει στην περίσταση: ~ *λόγια / φέρσιμο / διαγωγή* ΣΥΝ ανάρμοστος. ακατάλληλος ΑΝΤ κατάλληλος. – **αταίριαστα** επίρρ **ατάιστος,** -η. -ο αυτός στον οποίο δεν έδωσαν τροφή, δεν τον έχουν ταΐσει ~ *ζωντανά / μωρό* ΣΥΝ νηστικός ΑΝ'Τ ταΐσμένος, φαγωμένος, **ατάκα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} **1.** ΜΟΥΣ υπόδειξη που σημαίνει ότι το επό μενο κομμάτι αρχίζει χωρίς να μεσολαβεί κενό και, επομένως, ο μουσικός πρέπει να βρίσκεται σε κατάσταση ετοιμότητας · 2. (στο θέατρο) μεμονωμένη φράση ηθοποιού σε στιχομυθία, ο *ρόλος* του *είναι εντελώς ασήμαντος' λέει μόνο μία* ~ || *γνωστή* ~ **3.** (κατ' επέκτ.) η μεμονωμένη φράση ή η Φράση που έρχεται ως άμεση (ετοιμόλογη και συνήθ. ειρωνική) απάντηση στα λεγόμενα άλλου· *πετυχημένη* ~· φρ ***στάκσ κι επί τόπου*** αμέσως και επιτακτικά: «του τα *'κα τού ανθρώπου* / ~»(λαϊκ τραγ.).

[ΕΓΥΜ < ιταλ atiacca, προστ τού ρ attaccare «συνάπτω, κολλώ» (πβ γαλλ. attaeher) < δημώδ. λατ *staccare* < φρανκ stakkon] **άτακτας,** -η, -ο κ (καθημ) **άταχτας 1.** αυτός που του λείπει η τάξη, η οργάνωση: *τρέπομαι σε ~ φυγή* || (ΣΤΡΑΤ, ως ουσ.) *επίθεση ατάκτων* ΣΥΝ ανοργάνωτος ΑΝΙ τακτικός · 2. (συνήθ για παιδιά) αυτός που δεν υπακούει, δεν πειθαρχεί· ~ *μαθητής / σκο?*άκι* ΣΥΝ απειθάρχητος, ανυπάκουος ΑΝΤ υπάκουος, ήσυχος, πειθαρχημένος **3.** αυτός που τσιλημπουρδίζει – (υποκ.) **ατακτουλης,** -α, -ικο [ΕΙΥΜ αρχ < *ά-* στερητ + *τάσσω ι -ττω* «σχηματίζω, τακτοποιώ»], **ατακτώ** κ **αταχτώ** ρ αμετβ. [αρχ **]**]ατακτείς. | ατάκτησα} **1.** είμαι απείθαρχος: τον *τιμώρησα γιατί ατάκτησε* ΣΥΝ κάνω αταξίες, απειθαρχώ ΑΝΤ είμαι ήσυχος, υπακούω, πειθαρχώ 2. (μτφ) παραβαίνω κοινωνικές συμβάσεις *όταν* λει/τεί *η γυναίκα του,* ατακτεί *λιγάκι.* **ατάκτως** επίρρ. [αρχ] (λόγ.) χωρίς τάξη, οργάνωση, πειθαρχία: *υποχώρησαν* ~ ΦΡ ***λίθοι, πλίνθοι κσι κέραμοι*** **ατάκτως *ερρψμένσ*** βλ. λ *λίθος* Επίσης (καθημ) **άτακτα** κ. **άταχτα αταλάντευτος,** -η. -ο [μτγν.) (κυρ μτφ.) αυτός που δεν μετακινείται από τη θέση του: ~ *στάση / πολιτική* ΙΥΝ αμετακίνητος, ακλόνητος ΛΝΤ ταλαντευόμενος, ασταθής – **αταλάντευτα** / **αταλαντεύτως** επίρρ. ♦ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αδιατραγμάτευτος* **Αταλάντη** (η) **1.** ΜΥΘΟΛ κόρη τού Σχοινέως ή τού Γασίου και τής Κλυμένης, διακρινόταν για την ταχύτητά της και την αγάπη της για το κυνήγι· έλαβε μέρος στο κυνήγι τού Καλυδωνίου κάπρου και στην Αργοναυτική Εκστρατεία 2. δήμος τού νομού Φθιώτιδας [Έ'ΙΥΜ αρχ κύρ όν., θηλ. τού επιθ. *ατάλαντος-*ισοβαρής, παρόμοιος»* < ἀ- αθροιστ. + τάλαντο ν «μονάδα συναλλαγής, βάρους»], **ατάλαντος,** -η. -ο αυτός που δεν είναι προικισμένος με ταλέντο, ιδίως καλλιτεχνικό: ~ *μουσικός / ποιητής / ζωγράφος* ΣΥΝ απροίκι- στος ΑΝΤ ταλαντούχος, προικισμένος

[ΕΤΥΜ < *a-* στερητ. + *τάλαντο,* άσχετο προς το αρχ. ατάλαντος «ισοβαρής, όμοιος» (< *ά-* αθροιστ + τάλαντον «μονάδα συναλλαγής»)] **αταξία** (η) {αταξιών} **1.** η έλλειψη τάξης *πάνω στο γραφείο του επικρατούσε μεγάλη* -1| *στο π/<.ήθος βασίλευε* - ΣΥΝ ακαταστασία, ανακατωσούρα. αναταραχή, αναστάτωση ΑΝΤ τάξη 2. (συνεκδ) η πράξη που παραβιάζει την τάξη: *πρόσεχε τον μικρό, γιατί είναι /*τολυ *ζωηρός κάνει όλο αταξίες* ΣΥΝ παρεκτροπή, παράπτωμα **3.** το τσιλημπούρδισμα, ερωτική παρεκτροπή · **4.** ΙΑΤΡ ***(κινητήρια) στοξίσ*** η αδυναμία να ελέγχει κανείς τις εκούσιες μυϊκές κινήσεις του. που οφεί- λεται σε νευρολογικές διαταραχές.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άτακτος* Ο ιατρ. όρ. είναι αντιδάν. από νεολατ ataxia), **αταξικός,** -ή. -ό αυτός που δεν διακρίνεται σε κοινωνικές τάξεις· ~ *κοινωνία* (η κοινωνία χωρίς τάξεις που προβλέπεται από την κομουνιστική θεωρία ότι θα επικρατήσει στην ανθρωπότητα στο τελικό στάδιο τής ιστορικής της εξέλιξης) ΑΝ ϊ· ταξικός – **αταξικά** επίρρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ικός.*

(ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ,<γαλλ ataxique]

αταξικός, αβάσιμος, αδόκιμος, αφύσικος, ακαταλαβίστικος. Τα επίθετα σε **-ικος** και **-ιμος** δεν σχηματίζουν κανονικώς αρνητικό τ με το στερητικό α-: *γενικός - μη γενικός,* όχι **αγενικός. βασικός - μη βασικός,* όχι **αβασικός* κ τ.ό., *υπολογίσιμος - μη υπολογίσιμος,* όχι **ανυπολογίσιμος{αλλά αν~υπο?.όγιστος), εορτάσιμος - μη* εορ- *τάσιμος,* όχι **ανεορτάσιμος* (αλλά *αν-εόρταστος)* κ.τ ό. Αλλως έχει το θέμα με τα **ατονικός, αφασικός, αναιμικός** κ.τ ό., που περνούν μέσα από τα *ατονία - ατονικός, αφασία - αφασικός, αναιμία - αναιμικός,* αποτελώντας είδος παραγώγων και όχι αρνητικό τύπο επιθέτου σε *-ικός.* Σύμφωνα με αυτά. το **αταξικός** ως αρνητικό τού **ταξικός** δεν είναι ορθά σχηματισμένο, αλλά έχει επιβληθεί από τη χρήση. Ομοίως, το αρνητικό τού *φυσικός δεν* μπορεί να είναι **αφυ- σικός,* ωστόσο στην απλούστερη γλώσσα σχηματίστηκε -και επικράτησε- τύπος **αφύσικος** Το ίδιο ισχύει και για το **ακαταλαβί- στικος** (βλ.λ) Ως προς το **αβάσιμος** ως αντίθετο τού *βάσιμος* και το **αδόκιμος** ως αντίθετο τού *δόκιμος,* από παλιά παρατηρήθηκε ότι δεν έχουν σχηματιστεί ορθώς (το επισήμανε ο λεξικογράφος Δ. Σκαρλάτος ο Βυζάντιος), ωστόσο και αυτά καθιερώθηκαν από τη χρήση, πράγμα που δεν συνέβη με τα αρχαία «νόστιμος και *αχρή-σιμος* Αλλες καταχρηστικές χρήσεις στερητικών σε *-ιμος* είναι **αγόνιμος** *(μη γόνιμος, άγονος)* παρά το *γόνιμος,* **αγνώριμος** *(μη γνώριμος, άγνωστος) παρά* το *γνώριμος κ ά*

αταραξία (η) {αρχ] {χωρ πληθ } η απουσία ψυχικής ταραχής, συγκινήσεων. έντονων συναισθημάτων· *εσωτερική / ολύμπια* ~ συν απάθεια. ασυγκινησία, ηρεμία, ψυχραιμία, **ατάραχος,** -η. -ο αυτός που δεν φανερώνει συγκίνηση, που δεν έχει αναστατωθεί, *παρά τα βαριά λόγια τού συνομιλητή του,* καθόταν *και τον άκουγε* - || *φαινομενικά* - συν απαθής, ασυγκίνητος, ήρεμος αντ.

α» / αν- *στερητικό* **α-**

σωφρόνιστος, -η, -ο **α-**
τακτοποίητος, -η, -ο **α-**
ταλαιπώρητος, -η, -ο
αταξίδευτος, *-η, -ο*
α-ταξινόμητος, -η, -ο **α-**
ταπείνωτος, -η, -ο **α-**
ταρῖχευτος, -η, -ο **α-**
τεκμηρίωτος, -η, -ο
α-τελειοποίητος, -η, -ο **α-**
τέλεστος, -η. -ο **α-**
τελώνιστος, -η, -ο **α-**
τεμάχιστος, -η, -ο
α-τέντωτος, -η. -ο **α-**
τερματιστος, -η, -ο **α-**
τηγάνιστος, -η, -ο **α-**
τήρητος, -η. -ο
α-τιθάσευτος, -η, -ο

ταραγμένος **ατάραχα** επίρρ [ΕΤΥΜ αρ^χ. < ά- στερητ + *ταραχή]* **ατασθαλία** (η) {ατασθαλιών ί **1.** η έλλειψη τάξης **2.** η παραβίαση τής ηθικής τάξης, τού καθήκοντος *οικονομικές* ~ ΣΥΝ παρεκτροπή. - **ατάσθαλος,** -η. -ο [αρχ j. **ατάσθαλα** επίρρ [ετυμ αρχ < *ἀτάσθαλος,* αβεβ ετύμου. ίσως < φρ. *ατας θάλλων*«αυτός που προκαλεί άφθονες συμφορές», όπου το *ἀτας* αποτελεί αιτ πληθ τού ουσ. *ἀτη* «συμφορά»] **αταύτιστος,** -η. -ο [μεσν.] αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να ταυτιστεί με κάποιον ή κάτι. αυτός που δεν ξέρουμε ποιος ή τι είναι: στο *ανάγλυφο ακονίζεται ο 1 Ιοσειδώνας να έχει* στο *χέρι ένα* ~ *αντικείμενο, το οποίο προσφέρει στη γυναίκα* ΣΥΝ άγνωστος **άταφος,** -η, ·ο αυτός που δεν έχει ταφεί. - *νεκρός* ΙΥΝ άθαφτος αντ θαμμένος, ενταφιασμένος.

[ετυμ αρκ. < *α-* στερητ. + θ. *ταφ-*. από όπου και παθ. αόρ *ἐ-τάφ-ην*. ρ. *θάπτω].* **άταχτος,** -η. -ο άτακτος **αταχτώ** ρ. -♦ ατακτώ Α.Τ.Ε. (η) Αγροτική Τράπεζα τής Ελλάδος

άτεγκτος, -η, -ο αυτός που δεν εμφανίζει ελαστικότητα, διαλλακτικότητα· ~ *στάση / εφαρμογή νόμων / κριτής* ΣΥΝ άκαμπτος, αλύγιστος. αδιάλλακτος, σκληρός ΑΝΤ διαλλακτικός, ελαστικός, χαλαρός

- **άτεγκτα / ατέγκτως** [μτγν] επίρρ.

[ετυμ αρχ < *ἀ-* στερητ. + *τέγγω* «δακρύζω, υγραίνω, μαλακώνω» <

I. Ε. *teng- «βρέχω», πβ λατ tingo «βρέχω», γαλλ teindre «βάφω», ισπ. tenir, ιταλ tingere, γερμ. Time «μελάνη» κ.ά]. **ατείχιστος,** -η. -ο αυτός που δεν προστατεύεται από τείχος ~ *πόλτ* ΣΥΝ ανοχύρωτος ΑΝΤ τειχισμένος, οχυρός **ατέκμαρτος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι δυνατόν να καθοριστεί βά- σει λογικών συλλογισμών ΣΥΝ άγνωστος, άδηλος ΑΝΤ τεκμαρτός. [ΕΙΥΜ. αρχ. < *ἀ-* στερητ. + *τεκμαίρομαι* «ταξινομώ, υπολογίζω»], **άτεκνος,** -η, -ο [αρχ | (λόγ.) αυτός που δεν έχει παιδιά: ~ *ζευγάρι* — **ατεκνία** (η) |αρχ [. **ατέλεια** (η) [αρχ **)** {ατελειών} **1.** η έλλειψη τελειότητας: *η~ είναι μέσα στην ανθρώπινη φύση* ΣΥΝ έλλειψη ΑΜ τελειότητα, αρτιότητα, πληρότητα 2. (συνεκδ.) το ελάττωμα *σωματική / πνευματική* ~ ||[- *τής φύσης* || ~ *ενός καλλιτεχνικού έργου* · 3. η απαλλαγή από την υπο- χρέιοση καταβολής τελών, δασμών, φόρων: *χορηγώ / αίρω*) *την* ~ || ~ *χάρτου* (οικονομική διευκόλυνση που δικαιούνται οι εφημερίδες στην τιμή τού χαρτιού) **ατελείωτος,** -η, -ο [αρχ **[** κ **ατέλειωτος** Ιμεσν] **1.** αυτός που δεν έχει τέλος, πέρας η *πρώτη μέρα στη δουλειά τής φάνηκε* ~ ΣΥΝ απεριόριστος, άπειρος ΑΝΙ περιορισμένος, πεπερασμένος 2. αυτός που φαίνεται να μην έχει τέλος, που έχει πολύ μεγάλη διάρκεια ~ *ώρες / ταξίδια / γλέντι / περιπέτειες / εφιάλτης* || *-σκάλες / ανθρωποθάλασσα* 3. (αργκό για πρόσ.) ανεξάντλητος (στον έρωτα, σε ενεργητικότητα, σε χιούμορ κ.ά) 4. αυτός που δεν έχει ολοκληρωθεί, που έχει μείνει στη μέση *άφησε τις σπουδές της* ~ [| ~ *οικοδομή* ΣΥΝ ημιτελής, μισοτελειωμένος ΑΝΤ ολοκληρωμένος - **ατελείωτα / ατέλειωτα** επίρρ. **ατελέσφορος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να φέρει αποτέλεσμα: *αξιέπαινη η προσπάθεια, αλλά* ~ || ~ *μέτρα / φάρμακο* ΣΥΝ αναποτελεσματικός, μάταιος, άσκοπος ΑΝΤ αποτελεσματικός, λυσιτελής Ηπίσης **στελεσφόρητος,** -η, -ο — **ατελέσφορα** επίρρ [ΕΤΥΜ. μεσν. < *ἀ-* στερητ + *τελεσφόρος.* βλ. λ. *τε?±εσφορώ].* **ατελεύτητος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν έχει τέλος* πέρας: ~ <5ιαςι- *φισμοΐΐ συζητήσεις / διηγήσεις / αγωνία* / σειρά ΣΥΝ ατελείωτος ΑΝΤ πεπερασμένος. Ηπίσης **ατέλευτος** [αρχ.]. — **ατελεύτητα** επίρρ |ΕΙ ΥΜ. αρχ < ά- στερητ. + *τελευτώ* < *τε/.ευτή].* **ατελής,** -ής. -ές {ατελ-ούς | -εις (ουδ -ή)· ατελέστ-ερος. -ατος} **1.** αυτός που δεν έχει ολοκληρωθεί. ~ *μόρφωση* 2. αυτός που παρουσιάζει ελαττο')ματα, που δεν είναι τέλειος: ~ *οργάνωση τής δημόσιας ζωής* || ~ *ερμηνεία* · **3.** μλθ *ατελής διαίρεση* η διαίρεση μεταξύ δύο αριθμών που αφήνει υπόλοιπο, λ.χ 7:2 · 4. αυτός που δεν επιβαρύνεται με τέλη, δασμούς, φόρους: ~ *εγγραφή / εισαγωγή.* - **ατελώς** επίρρ. [αρχ | σχόλιό λ *-ης, -ης. -ες*

[ετυμ. αρκ., αρχική σημ «ανολοκλήρωτος». < *ἀ-* στερητ + *-τελής* < τέλος Η σημ. «αφορολόγητος» είναι ήδη αρκ] **ατελιέ** (το) {άκλ > το καλλιτεχνικό εργαστήρι: - *ζωγράφου / γλύπτη / γραφίστα / φωτογράφου / υφηλής ραπτικής / εκδοτικού οίκου.*

[ΕΙΥΜ < γαλλ atelier < αρχ γαλλ. astelle < δημώδ. λατ astula «κομμάτι ξύλου» < assula, υποκ. τού λατ assis «σανίδα» Η λ. δήλωνε αρχικά το υλικό στο οποίο ζωγράφιζε ο καλλιτέχνης], **α τέμπο** επίρρ μουζ. ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο). δηλώνει την επάνοδο στο αρχικό τέμπο. μετά από επιτάχυνση (ατσελεράντο. βλ. λ), επιβράδυνση (ριτενούτο ή ριταρντάντο, βλ λ.), ή και αλλαγή τού τέμπο.

(Ь'ΙΥΜ < ιταλ. a tempo), **ατενής,** -ής. -ές {ατεν-ούς | -είς (ουδ -ή)} (βλέμμα) προσηλωμένο σε σταθερό σημείο ΣΥΝ (καθημ.) καρφωμένος.

[ΕΤΥΜ αρκ., αρχική σημ. «τεντωμένος», < *ά-* αθροιστ. + *-τενής* < *τείνω* Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι το αρχικό *ά-* αποτελεί συνεσταλμ βαθμ (*η·) τής προθ. *ἐν]* **ατενίζω** ρ. μετβ. [ατένισα) προσηλώνω το βλέμμα μου, την προσοχή μου σε (κάποιον/κάτι): ~ *τον ουρανό* || (μτφ.) ~ το μέλλον *με αισιοδοξία.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *βλέπω* [hi υμ αρκ. < *ἀτενής]* **ατενώς** επίρρ [αρκ.**[1.** με το βλέμμα προσηλωμένο συν ασκαρδαμυκτί 2. (στρατιωτικό, γυμναστικό παράγγελμα) για επάνοδο σε στάση προσοχής με το βλέμμα προσηλωμένο ευθεία μπροστά **ατέρμων,** -ων, -ον {ατέρμ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ -ονα). -όνων} αυτός που δεν έχει τέλος ~ *διαπραγματεύσεις / συζητήσεις / διενέξεις* ΣΥΝ ατελείωτος, απέραντος· φρ (α) ατέρμων (κοχλίας) κοχλίας που μεταδίδει συνεχή περιστροφική κίνηση σε ὀ.τι εφάπτεται σε αυτό, συ νήθ. σε οδοντωτό τροχό (β) *στέρμονη κασέτα* που όταν τελειώσουν τα τραγούδια της. ξαναρχίζει από την αρχή Ηπίσης ατέρμονος, -η, -ο ΣΧΟΛΙΟ λ -ων, *-ων,* -ον.

[ΕΙΥΜ < αρχ. *ἀτέρμων* < *ἀ-* στερητ + *τέρμα]*

ατέρμων ή ατέρμονος; Ο τ. ατέρμονος είναι παρεκκλίνουσα χρήση τού ατέρμων «χωρίς τέλος, χωρίς όρια, ατελείωτος» Πολύ συχνά χρησιμοποιείται ο λογιότερος τ ατέρμων για το αρσενικό και το θηλυκό: ο *ατέρμων πόλεμος, η ατέρμων ευτυχία* Τα παλαιά τριτόκλιτα ονόματα σε -ων, *-ων.* -ον μεταπλάστηκαν σε *-ας* (πβ. ο *ευγνώμων ί ευγνώμονας - η ευγνώμων)* Το *ατέρμων,* όπως και το μακραίων. είχαν διαφορετική εξέλιξη και μεταπλάστηκαν σε τύπους σε *-ος, -η,* -ο *(ατέρμονος, ατέρμονη, ατέρμονο, μακραίωνος, μα κραίωνη, μακραίωνο)* με χρήση κυρ. στο θηλυκό, *ατέρμονη διαδικασία. μακραίωνη παράδοση* Ο μεταπλασμός των παλαιών τριτοκλίτων ονομάτων σε δευτερόκλιτα σε *-ος* (« *κόρακας κοράκου μάτι»* αντί *κόραξ)* είναι σπάνιος και δεν επέδο>σε στη γλώσσα.

♦ *-ων -ων.* -ον'

άτεχνος, -η, -ο (αρχ.Ι αυτός που δεν είναι φτειαγμένος με τέχνη ή με τεχνική· ~ *κατασκευή / στιχούργημα / ποδοσφαιρικός αγώνας* ΣΥΝ κακοφτειαγμένος. άσχημος ΑΝΤ περίτεχνος άτεχνα / ατέχνως Ιαρχ.] επίρρ , ατεχνία (η)]αρχ.]. ατζαμής (ο) {ατζαμήδες}. (σπάν) ατζαμού (η) {ατζαμούδες} (λαΐκ.) πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από αδεξιότητα - *οδηγός* ΣΥΝ αδέξιος, (λαικ.) ατσούμπαλος ΑΝΤ επιδέξιος — ατζαμοσύνη (η), ατζα- μήδικος, -η/-ια, -ο.

[ετυμ μεσν., αρχική σημ. «χριστιανός επιστρατευμένος από τους Οθωμανούς· συνεπώς, ανεπαρκώς εκπαιδευμένος και ανεπιτήδειος στον πόλεμο», < τουρκ acemij. **ατζέμ πιλάφι** (το) κρέας κοκκινιστό με πιλάφι (βλ λ)

[Γ.ΤΥΜ < τουρκ acem pilav «περσικό πιλάφι»] **ατζέντα** (η) {χωρ γεν πληθ **} 1.** βιβλιαράκι ή ηλεκτρονική συσκευή *(η/^εκτρονική ~)* που περιλαμβάνει ετήσιο ημερολόγιο, σημειωματάριο και κατάλογο διευθύνσεων και τηλεφώνων *σημείωσε στην - της το τη?^έφωνο τού νέου συνεργάτη, καθώς και την επόμενη συνάντηση* 2. (α) (συνεκδ) προκαθορισμένος κατάλογος θεμάτων προς συζήτηση: το *τέταρτο χρηματοδοτικό πρωτόκολ/.ο περιλαμβάνεται στην ~ των θεμάτων τής συνόδου κορυφής* ΣΥΝ ημερήσια διάταξη (β) (γενικότ) το πρόγραμμα (εκδηλώσεων, εργασιών, αγώνων κ λπ.) συγκεκριμένης ημέρας *η ~ τής τρίτης αγωνιστικής τού πρωταθ/.ήματος μπά- σκετ περιλαμβάνει τους εξής αγώνες* 3. (γενικότ) κάθε κατάλογος πραγμάτων που πρέπει να γίνουν σε καθορισμένο χρόνο «το *πρόγραμμα αυτό παρέχει στους φοιτητές τη δυνατότητα να συνδυάσουν τη δική τους επιστημονική ~ με την ~ συναδέλφων τους στις άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες»* (εφημ) [[*η ~ τής ελ/.ηνικής προεδρίας στην F..E περι/λαμβάνει πολλά δύσκολα θέματα* ΙΕΤΥΜ < ιταλ. agenda < λατ agenda «πρακτέα. όσα πρέπει να γίνουν», πληθ. ουδ τού γερουνδιακού agendus, ρ ago «πράττω»] **ατζέντης** (ο) {ατζέντηδες}, **ατζέντισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } ελλην. πράκτορας·πρόσωπο που μεσολαβεί για την επίτευξη εμπορικών κυρ. συμφωνιών (ειδικότ στον καλλιτεχνικό και αθλητικό χώρο) πρόσωπο που έχει αναλάβει την προώθηση των συμφερόντων καλλιτεχνών και αθλητών ΣΥΝ (καλλιτεχνικός) πράκτορας, μεσολαβητής, μάνατζερ [ΕΙΥΜ Μεταφορά τού ιταλ agente < λατ agens, -ntis «πράττων». μτχ. τού a^ο «άγω, οδηγώ, πράττω»! **ατζίτατο** (το) μουζ. ταραγμένο, ανήσυχο, τρικυμιώδες ο>ς ερμηνευτική ένδειξη για την εκτέλεση μουσικού κομματιού |F.i ΥΜ < ιταλ. agitato < ρ agitare < λατ agito «ταράζω, ανακινώ». άλλος τ. τού ago «άγω»].

Άτη (η) μυθολ θεότητα, προσωποποίηση τής πλάνης που βαδίζει πάνω στα κεφάλια των θνητών.

[ετυμ αρχ θεωνύμιο < *άτη* (βλ λ.)], άτη (η) {χωρ πληθ.1 φιλολ (στην αρχαία ελ?ηνική λογοτεχνία) η πνευματική τύφλωση που προκαλούν οι θεοί στον ήρωα τού έπους ή τής τραγωδίας, ώστε να οδηγηθεί μόνος του στην καταστροφή το επακόλουθο τής ύβρεως.

[ΕΙΥΜ αρχ <*ἀάτη<*ἀΡάτη<ρ *ἀάω (< *aFao))* «καταστρέφω, αμαρτάνω». αγν. ετύμου] άτηκτος, -η. -ο αυτός που δεν λειώνει ή δεν έχει λειώσει - μέταλλο / *υλικό* ΣΥΝ άλειωτος ΑΝΤ λειωμένος [ΕΤΥΜ αρχ. < ά-στερητ + *τήκω* «λειώνω»] ατημέλητος, -η, -ο αυτός που δεν έχει περιποιημένη εμφάνιση: *δεν είναι σωστό να πας έτσι ~ στον γάμο θα νομίσουν ότι θέλεις να τους συμπάρεις* || ~ *εμφάνιση / μαλλιά* ΣΥΝ απεριποίητος, αφρόντιστος, ακατάστατος ΑΝΙ περιποιημένος, καλοντυμένος — ατημέλητα επίρρ., ατημελησία Ιμεσν [κ ατημελησιά κ ατημέλεια (η) [μεσν] ΙΕΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ + *τημελώ* <προσέχω, φροντίζω», αβεβ. ετύμου. πιθ. < *τή-μελος / -μέλη* < θ. *τη-* (πβ *τη-ρώ)* + παραγ επίθημα *-μέλη* (πβ. αρχ. *θυ-μέλη* «θυσιαστήριο», *πι-μελή* «λίπος») < *μέλω* «φροντίζω»]

-άτης, -άτισσα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν. 1. καταγωγή ή εθνικότητα *Κορε-άτης* ■ *Κορε- άτισσα. Σπαρτι-άτης - Σπαρτι άτισσα* 2. ιδιότητα· *χωρι-άτης χωρι- άτισσα, πελ-άτης πελ-άτισσα. ομοίδε άτης - ομοϊδε-άτισσα* [ετυμ αρχ παραγ. επίθημα (λ.χ. αρχ *Σπαρτι-άτης. Τεγε-άτης).* το οποίο αρχικούς δήλωνε καταγωγή. Ανάγεται σε Ι Η *-ia-. όπως και το

-της / -τής].

ατθιδογράφος (ο) [μτγν j ΦΙΛΟΛ Ο αρχαίος ιστοριογράφος που είχε ως αντικείμενο την ιστορία των Αθηνών.

[ΕΤΥΜ μτγν. < *ἀτθίς* (βλ.λ.) + *γράφω*]

Ατθίς (η) {Ατθίδ-ος, -α} ΜΥΟΟΛ κόρη τού αυτόχθονος βασιλιά τής Αττικής Κραναού, από την οποία πήρε το όνομά της η Αττική.

[ΕΤΥΜ αρχ κυρ. όν < *'Αθήναι,* με διπλασιασμό τού δασέος συμφώνου *(*άθθ-)* και ανομοίωση (**άτθ-)* Βλ. κ. *Αττική]* **άτι** (το) {χωρ. γεν } (λαΐκ.-λογοτ.) αρσενικό άλογο που δεν έχει ευνουχιστεί και είναι κατάλληλο για πόλεμο ή ιππασία · *αγέρωχο ~*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. at «άλογο»].

A.T.I.A. (το) '■* ούφο

ατίθασος, -η. -ο **1.** αυτός που δεν έχει ή δεν είναι εύκολο να δαμαστεί · *~ ζώο* ΣΥΝ ατιθάσευτος, αδάμαστος, ανήμερος λν ι τιΟασευμέ- νος. δαμασμένος, ήμερος 2. (μτφ) αυτός που δεν υποτάσσεται, δεν υπακούει, δεν ακολουθεί την καθιερο>μένη τάξη. *~ νιάτα / συμπεριφορά / χαρακτήρας / πλάσμα ι γλώσσα* ΣΥΝ ανυπάκουος, άγριος, ανυπότακτος, απείθαρχος ΑΝΙ υπάκουος, υποταγμένος, πειθαρχικός **ατίθασα** επίρρ.

[ΕΙΥΜ μτγν < *ἀ-* στερητ + *τιθασός* «ήμερος». Βλ κ. *τιθασεύω*|. **ατιμάζω** ρ. μετβ [αρχ] {ατίμασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} **1.** προσβάλλω την υπόληψη (κάποιου), σπιλώνω τη φήμη του *ατιμάστηκε μπροστά στα μάτια των άλλων* || *~ γο σπίτι μου / τη στολή μου / το όνομα τής οικογένειάς μου* ΣΥΝ εξευτελίζω, ντροπιάζω, ταπεινώνω ΑΝΤ τιμώ **2.** (ειδικότ) προσβάλλω την τιμή (γυναίκας), διακορεύω, βιάζω. Βπίσης (λαϊκ) **ατιμώνω ατίμαση** (η) [1840! κ. **ατιμασμός** (ο) [μτγν] κ. **ατίμασμα** (το), **ατιμαστικός,** -ή. -ό [1840! **ατίμητος,** -η. -ο [αρχ.| **1.** αυτός που δεν έχει τιμηθεί · **2.** αυτός τού οποίου η αξία είναι αδύνατον να υπολογιστεί, ανεκτίμητος - *πετράδι / λόγια.*

ατιμία (η) {ατιμιών} **1.** η κατάσταση τού να μην έχει κάποιος υπόληψη, να είναι ατιμασμένος· *το στίγμα τής -* ΣΥΝ ανυποληψία, αίσχος, ντροπή, ανεντιμότητα ΑΝΓ τιμή. δόξα 2. η ιδιότητα τού να είναι κανείς άτιμος (βλ.λ.), ανήθικος η έλλειψη εντιμότητας ΣΥΝ ανεντιμότητα αντ εντιμότητα 3. (συνεκδ.) η πράξη που στερείται τιμιότητας, ηθικής *οι - που έχει κάνει / διαπράξει* ΣΥ\ προστυχιά, βρομιά, βρομοδουλειά.

[ειυμ αρχ. < *ἄτιμος*< *ἀ-* στερητ. + *τιμή* Η λ χαρακτήριζε στον Όμηρο την κατάσταση εξευτελισμού στην οποία περιερχόταν ο πολεμιστής που έδειχνε δειλία ή δεν ανταπέδιδε την προσβολή. Στην αθηναϊκή κοινωνία η λ προσδιόριζε τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων κάποιου Στην Κ.Δ η λ. δήλωσε κυρ. την έλλειψη ή τη στέρηση τής θεϊκής εύνοιας (π.χ. *Ρωμ.* 1. 26 · *διά τούτο παρεδωκεν αυτούς ὁ Θεός εις πάθη ἀτιμίας...)*\. **άτιμος,** -η, -ο [αρχ [**1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εντιμότητας. *~ πράξη* || (υβριστ) *άτιμε, θα μου το πληρώσεις'* συν αχρείος. αισχρός, επονείδιστος αν ι έντιμος, τίμιος 2. αυτός που έχει χάσει την υπόληψη, την τιμή του ΣΥΝ ανυπόληπτος ανι ευυπόληπτος · 3. (με θαυμασμό) πονηρός, έξυπνος, ικανός· *βρε τον ~. τι πήγε και σκέ- φτηκε!* · **4.** (ειδικότ.-παλαιότ.) (γυναίκα) που ήρθε σε παράνομη ερωτική επαφή (προγαμιαία, απατώντας τον σύζυγό της κ τ.ό) ΑΝ ι τίμια **5.** (για άνδρα) αυτός τον οποίο απατά η σύζυγός του — (υποκ.) **ατιμούλης,** -α, -ικο κ **ατιμούλικος,** -η. -ο, **άτιμα** επίρρ **ατιμωρητί** επίρρ Ιμτγν.| (λόγ.) χωρίς τιμωρία, *δεν μπορείς να παραβιάζεις τους νόμους ~.* * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ι* **ατιμώρητος,** -η. -ο [αρχ.} αυτός στον οποίο δεν έχει επιβληθεί τιμωρία: *οι δράστες τού εγκλήματος παραμένουν ατιμώρητοι* — **ατιμώρητα** επίρρ., **ατιμωρησία** (η) [μεσν [. **ατίμωση** (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η προσβολή τής υπολή- ψεως. *προτίμησε τον θάνατο από την ~ και αυτοκτόνησε* — **ατιμωτικός,** -ή, -ό. **ατιμωτικ-ά / -ώς** [1891] επίρρ.

[ΕΓΥΜ < αρχ. *ἀτίμωσις* < *ἀτιμώ (-άω)* < *ἄτιμος*\ **άτιτλος,** -η, -ο [1889] αυτός που δεν έχει τίτλο: *~ κεφάλαιο / ποίημα* ΣΥΝ ατιτλοφόρητος. **ατλάζι** (το) {ατλαζιού | χωρ. πληθ.} λείο. γυαλιστερό ύφασμα από μετάξι καθαρό ή συνυφασμένο με λινό, μαλλί ή βαμβάκι. — **ατλαζέ- νιος,** -α. -ο, **ατλαζωτός,** -ή, -ό [ΕΤΥΜ μεσν. < αραβ. atiasj **άτλαντας** (ο) ► Ατλας **Ατλαντίδα** (η) μυθικό νησί στον Ατλαντικό Ωκεανό, που, σύμφωνα με διηγήσεις σε διαλόγους τού Πλάτωνα, καταποντίστηκε μαζί με τους κατοίκους του πριν από χιλιάδες χρόνια ('< μύθος τής Ατλαντί-

δας»); *η χαμένη ~*

[ΕΤΥΜ < αρχ *Ἀτ/Λχυτίς. -ίδος* (πρωτοαπαντά στη *Θεογονία* 938 τού Ησιόδου) < *Ἄτλας]*

Ατλαντική Συμμαχία (η) ► ΝΑΤΟ

ατλαντικός, -ή, -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τον Ατλαντικό Ωκεανό.

Ατλαντικός (Ωκεανός) (ο) ο δεύτερος σε μέγεθος ωκεανός τής Γης, ο οποίος χωρίζει την Αμερική από την Ε·υρώπη και την Αφρική [ΕΤΥΜ αρχ < *'Ατλαντίς,* από φρ όπως *'Ατλαντικοί' πέλαγος (]* Ιλάτο>ν. *Τίμαιος* 24e) και *Ατ/.αντική θάλασσα* (Αριστοτέλης. *Περί κόσμου* 392b 22). οι οποίες περιέγραφαν τη μυθική νήσο Ατλαντίδα (βλ λ). την οποία οι αρχαίοι τοποθετούσαν μεταξύ τής ευρωπαϊκής και τής αμερικανικής ηπείρου|

Ατλας (ο) {λτλαντ-ος, -α} **1.** ΜΥΘΟΛ γίγαντας, γιος τού Ουρανού και τής Γαίας, ο οποίος τιμωρήθηκε από τον Δία να κρατά στους ώμους του τη γήινη σφαίρα 2. (μετωνυμ) ία) πρόσωπο με μεγάλη μυϊκή δύναμη, που μπορεί να σηκώνει πολύ μεγάλα βάρη. π χ ένας αρσιβαρίστας (β) η συλλογή που περιλαμβάνει επί μέρους χάρτες ευρύτερης περιοχής· *παγκόσμιος ι ευρωπαϊκός* - (γ) (κατ' επέκτ) κάθε συλλογή πινάκων, σχεδίων, εικόνοον με κοινό θέμα: *ανατομικός [1] διαλεκτικός ~* · **3.** οροσειρά τής ΙΒΔ Αφρικής που εκτείνεται στο Μαρόκο (Μέγας Ατλας) και στην Αλγερία (Ατλας τής Σαχάρας). Επίσης Άτλαντας. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α. -ο.*

[ΕΙΥΜ < αρχ "*Ατλας, -αντος.* όνομα μυθικού γίγαντα, < *ἀ-* αΟροιστ. + θ. *τλά- / τλη-,* από όπου και απρφ *τλή-ναι* «τολμώ» (βλ. κ *τόλμη, τάλαντο)* Γο όν. τού όρους από το όν τού μυθικού *Ατ/.αντος,* ο οποίος συνδεόταν με τη ΒΛ. Αφρική (ιδίως με την περιοχή τού σημερινού Γιβραλτάρ). Η σημ «συλλογή χαρτών» ανάγεται στο 1594. οπότε εκδό- θηκε μια τέτοια συλλογή από τον Φλαμανδό G. Mercator, έχοντας στο εξώφυλλο απεικόνιση τού μυθικού λτλαντοςί.

A.T.M. (η) Αυτόματη Ταμειολογιστική Μηχανή μηχανή σε τράπεζα, από την οποία μπορεί ο πελάτης να κάνει ανάληψη ή κατάθεση χρημάτων με τη χρήση ειδικής κάρτας, **ατμάκατος** (η) [1889[{ατμακάτ-ου | -ων. -ους} το σκάφος που κινείται με ενέργεια από ατμό

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. chaloupe a vapour] **ατμάμαξα** (η) [1840] {ατμαμαξών} η μηχανή που κινείται με ατμό και κινεί *το* τρένο (συνεκδ.) το ίδιο το τρένο **ατμήλατος,** -η, -ο [1876] (λόγ) αυτός που κινείται με ενέργεια ατμού: *-πλοίο! ναυτιλία ΣΥ χ* ατμοκίνητος

[ΕΓΥΜ < *ατμός* + *-ή?^ατος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ελαύνω]*

άτμητος, -η. -ο 1. αυτός που που δεν είναι δυνατόν να τεμαχιστεί ή δεν έχει τεμαχιστεί ακόμη ΣΥΝ αδιαίρετος 2. (ειδικότ) αυτός που είναι τόσο μικρός, ώστε δεν μπορεί να διαιρεθεί, να τεμαχιστεί άλλο. [ΕΤΥΜ αρχ < *ἀ-* στερητ. + *τμητός* < *τέμνω*j **ατμο-** κ, **ατμό-** κ **ατμ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται με τον ατμό *ατμο-μηχανή, ατμό-π/.οιο, ατμ-άμαξα. ατμό-λουτρο. ατμο-λέβητας*

[ΕΤΥΜ Α'συνθ τής Μτγν και Ν. Κλληνικής (πβ μτγν *ἀτμο-ειδής),* που προέρχεται από το αρχ *ατμός* και απαντά επίσης σε μεταφρ δάνεια (λχ *ατμο-λέβητας* < αγγλ steam-boiler)] **ατμοηλεκτρικός,** -ή. -ό αυτός που παράγει ηλεκτρική ενέργεια με τη δύναμη τού ατμού *~ σταθμός* **ατμόιππος** (ο) [1884] {ατμοΐππ-ου | -ων. -ους} μονάδα μέτρησης τής ισχύος των ατμομηχανών.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cheval-vapeurj. **ατμοκίνητος,** -η, -ο [18251 αυτός που κινείται με ατμό: *~ σιδηρόδρομος 1 πλοίο* ΣΥΝ ατμήλατος **ατμολέβητας** (ο) [1858] {ατμολεβήτων} ο λέβητας μέσα στον οποίο παράγεται ο ατμός που προορίζεται για κινητήρια ενέργεια, το καζάνι τής μηχανής.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. steam-boiler), ατμόλουτρο (το) [1876] 1. το λουτρό με υδρατμούς ή ατμούς από μεταλλικά ύδατα (βλ λ *σάουνα, χαμάμ)* 2. (συνεκδ.) η εγκατάσταση στην οποία γίνεται ατμόλουτρο (σημ Ι)

ΙΕΙΥΜ .Μεταφρ. δάνειο από αγγλ steam-bath] **ατμομηχανη** (η) [1812[η μηχανή που κινείται με ατμό ΣΥΝ ατμάμαξα. λοκομοτίβα

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. steam-engiuej ατμοπλοία (η) [1851] {χωρ πληθ) η συγκοινωνία που γίνεται με πλοία τα οποία χρησιμοποιούν ατμό ως κινητήρια ενέργεια. – ατμοπλοϊκός,-ή,-ό [1833], ατμοπλοϊκ-ά / -ώς [1896] επίρρ.

[ΕΤΥΜ < *ατμός* + *-πλοΐα* < *πλέω.* μεταφρ δάνειο από αγγλ steam navigation] **ατμόπλοιο** (το) [1851] το πλοίο που κινείται με ατμό. ** σχολιο λ. *πλοίο*

[ί TV.M Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. steamship!, **ατμοποίηση** (η) [1889] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΦΥΣ η μετατροπή υγρού ή στερεού σε αέριο συν εξάτμιση !ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ vaporisation], **ατμός** (ο) **1.** εξαερωμένη μορφή υγρών. ιδ. νερού σε κατάσταση βρασμού· νερό υπό μορφήν ορατού αερίου ή αναθυμίασης *πυκνός ι αποπνικτικός ~* συν αέριο, αναθυμίαση ΦΡ (μτφ -αργκό) *βγάζω ατμούς* δεσπό, συμπεριφέρομαι θυμωμένα και ασυγκράτητα 2. υγροποιημένη μορφή αερίων ή αναθυμιάσεων σε σταγόνες συν υδρατμός

• ΦΡ *υτ' ατμόν (ὑπ' ἀτμόν)* (i) σε ετοιμότητα *ασθενοφόρα και πυροσβεστικά οχήματα βρίσκονται ~* (ii) (ειδικότ) σε ετοιμότητα για αναχώρηση: *είμαι ~ για τις Βρυξέλλες.*

[ΕΙΥΜ αρχ < *ἀετμός* < **ἀΙ·'ε-τμός* < *ἀ-* προθεμ + I.E **wc-* / wen- '<πνέω, φυσώ», πβ σανσκρ. vaiah «φυσάει», λατ veo-tus «άνεμος», γαλλ vent, ισπ. viento. αγγλ. wind, γερμ Wind κ.ά. Ομόρρ. αρχ *αήρ* (< **άΡ'ερ-),* αρχ. *ἀημι* (< *awe-) «φυσώ», *αϋ-ρα* (< **aF ρα)* κ.ά II φρ. *υπ'ατμόν* είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ under steam], **ατμοσίδερο** (το) συσκευή για σιδέρωμα ρούχων που λειτουργεί με ατμό

ατμοστρόβιλος (ο) {ατμοστροβίλ-ου | -ων, -ους} ατμοκίνητος στρόβιλος

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. steam-turbine] **ατμόσφαιρα** κ. (παλαιότ.) **ατμοσφαίρα** (η) [1728] {χωρ. πληθ. · ατμοσφαιρών στη σημ 3} 1. η αεριώδης μάζα που περιβάλλει έναν πλανήτη ή δορυφόρο και τής οποίας η ύπαρξη επιτρέπει την επιβίωση όλων των φυτικών και ζωικών οργανισμών στη Γη οι κυριότ περιοχές της είναι η τροπόσφαιρα, η στρατόσφαιρα, η μεσόσφαιρα. η θερμόσφαιρα και η εξώσφαιρα ΙΥΝ αέρας 2. κάθε αεριώδες περίβλημα συγκεκριμένου γεωγραφικού χώρου: *η - τής εξοχής* **3.** ΦΥΣ μονάδα μετρήσεως τής πίεσης ατμών ή αερίων (1 033 γραμμάρια βάρους ή ποντ κατά τετραγωνικό εκατοστόμετρο): *πίεση 10 ατμοσφαι*

ρών 4. το σύνολο των μετεωρολογικών συνθηκών που επικρατούν σε έναν τόπο: *διαυγής / ζεστή / υγρή / καθαρή* ~ ΣΥΝ κλίμα 5. ο αέρας σε συγκεκριμένο χώρο: *η ~ στο δωμάτιο ήταν αποπνικτική από τα κολλά τσιγάρα* 6. (μτφ.) το σύνολο των συναισθηματικών, ψυχολογικών επιδράσεων σε έναν χώρο ή περιβάλλον, η κυρίαρχη διάθεση *στο πάρτι δεν ήξερα κανέναν. ήταν όμως τόσο εύθυμη η ~. που πέ- ρασα θαυμάσια || εορταστική / ευχάριστη / θερμή / παγερή / υποβλητική / φιλ.ική / ηλεκτρισμένη / τεταμένη / φορτισμένη* - ΦΡ περ/ρρέ- *ουαα ατμόσφαιρα* βλ λ — ατμοσφαιρικός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < νεολατ atmosphaeral

ατμόσφαιρα ή ατμοσφαίρα; Παρά τον παροξύτονο τύπο ατμοσφαίρα, που πήγε προσκαίρως να παγιωθεί από επιφανείς λογίους (μητροπολίτης Αθηνών Μελέτιος 1728, Ηυγένιος Βούλγαρις, Ανθιμος Γαζής, Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος, Σκαρλάτος Βυζάντιος κ ά.). ο προπαροξύτονος τ ατμόσφαιρα φαίνεται ορθότερος Δικαιολογείται από πολλά σύνθετα που κανονικώς αναβιβάζουν τον τόνο λόγω συνθέσεως *υδρόσφαιρα, ιοντόσφαιρα, φωτόσφαιρα, γεώσφαιρα, καλαθόσφαιρα, πετόσφαιρα, λιθόσφαιρα, χειρόσφαιρα. στρατόσφαιρα, χιονόσφαιρα* κ.ά

-άτο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών που σημαίνουν: 1. αξίωμα ή τρόπο διακυβέρνησης· επίσης, το κράτος ή τη διοικητική περιφέρεια όπου επικρατεί συγκεκριμένο καθεστώς: *δουκ-άτο, εμιρ-άτο, σουλταν-άτο, χαλιφ-άτο, πριγκιπ-άτο. προτεκτορ-άτο. αδελφ-άτο* 2. παλαιό νόμισμα χωρών, το όνομα τού οποίου προέρχεται από τον ηγεμόνα (που συχνά παριστάνεται ανάγλυφα πάνω στο νόμισμα) ή από το είδος τής ηγεμονίας που ασκούσε: (Κωνσταντίνος) *κωνσταντιν-άτο,* (δούκας) *δουκ-άτο* 3. γλύκυσμα ή ποτό: *καρυδ-άτο, αμυγδα/.-άτο, κιτρ-άτο* 4. (στον πληθ.) τοπωνύμιο: *Βλαχ-άτα, Διλην-άτα*
[ΕΓΥΜ Παραγ επίθημα τής Μτγν και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *δουκ- άτον,* μεσν *δεσποτ-άτον).* που προέρχεται από το παραγ επίθημα *-άτος* (βλ λ)]
άτοκος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν αποφέρει ή δεν επιβαρύνεται με τόκο ~ *δάνειο / δόσεις* <\ΝΤ έντοκος — άτοκα / ατόκως επίρρ ατόλη (η) {χωρ γεν πληθ } ο δακτυλιοειδής κοραλλιογενής σχηματισμός που περικλείει λιμνοθάλασσα, είναι σκεπασμένος με πλούσια βλάστηση και επικοινωνεί με το ανοικτό πέλαγος μέσω καναλιών απαντά κυρ. στον Ειρηνικό και τον Ινδικό Ωκεανό. Επίσης ατόλ (το) {άκλ.}.
[ΕΤΥΜ < γαλλ atoll < atoiu (γλώσσα Ντιβέχι, που ομιλείται στα νησιά Μαλδίβες) «νησί»] άτολμος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που δεν έχει ή δεν χαρακτηρίζεται από τόλμη, αποφασιστικότητα *η ~ και χλιαρή διαμαρτυρία δεν έφερε αποτέλεσμα* || - *βήματα* ΣΥΝ δειλός, διστακτικός. μαζεμένος, φοβισμένος ΑΝΤ τολμηρός, θαρραλέος — άτολμα / ατόλμως [μτγν] επίρρ , ατολμία (η) [αρχ] ατομικεύω ρ μετβ [1888] {ατομίκευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος] περιορίζω (κάτι) σε συγκεκριμένο άτομο, *μην ατομικεύεις το πρόβλημα δεν αφορά μόνο σε αυτόν, είναι ευρύτερο* ΣΥΝ προσωποποιώ. -- ατομίκευση (η) 11859]
[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. individualiser].

ανήκει σε συγκεκριμένο άτομο ~ *βιβλιάριο ί διαβατήριο / εισόδημα / ιδιοκτησία / φάκελος* ΣΥΝ ιδιωτικός αντ ομαδικός, συλλογικός 3. (για τον προσδιορισμό μεγέθους, ποσότητας) αυτός που αναλογεί σε ένα άτομο, μικρός· ~ *μερίδα / συσκευασία* · 4. ΦΥΣ -χημ αυτός που σχετίζεται με το άτομο, την ελάχιστη ποσότητα ύλης που διατηρεί τις μικροσκοπικές ιδιότητες τού χημικού της στοιχείου ~ *φυσική* **5.** (α) ***ατομική θεωρία*** η επιστημονική θεωρία για τη φύση τής ύλης, που επισημαίνει ότι αυτή αποτελείται από άτομα (β) ***ατομικός αριθμός*** ο αριθμός των πρωτονίων ενός ατόμου ή των ηλεκτρονίων τού ουδετέρου ατόμου, που είναι χαρακτηριστικός για κάθε χημικό στοιχείο (γ) **μονάδα *ατομικής μάζας*** μονάδα μετρήσεως μάζας ατόμων, η οποία ισούται με το 1/12 τής μάζας τού ισοτόπου τού άνθρακα-12 (δ) ***ατομικό βάρος / ατομική μάζα*** η μέση μάζα των ισοτόπων ενός χημικού στοιχείου μετρημένη σε μονάδες ατομικής μάζας (ε) ***ατομική ενέργεια*** η πυρηνική ενέργεια (βλ. λ. *πυρηνικός)* **6.** αυτός που σχετίζεται με την ατομική ενέργεια: ~ *αντιδραστήρας / υποβρύχιο / σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας** ορθότ *πυρηνικός* 7. (όπλο) η ισχύς τού οποίου προέρχεται από τη σχάση ή τη σύντηξη τού πυρήνα των ατόμων ορισμένων στοιχείων ~ *βόμβα* — **ατομικ-ά / -ώς** [1824] επίρρ (σημ. 1-3) ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξατομικεύω.*
[F.ΤΥΜ Η σημ. «αυτός που αναφέρεται στο άτομο» αποδίδει το γαλλ personnel (βλ. κ. *προσωπικός*). ενώ η σημ που σχετίζεται με την ατομική ενέργεια είναι ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ atomic] **ατομικότητα** (η) [1818] {ατομικοτήτων} **1.** η ιδιαιτερότητα ή η αυτοτέλεια κάθε ανθρώπου ως προσώπου 2. φίλος (α) η ιδιότητα ή το σύνολο των ιδιοτήτων μιας οντότητας, ενός ατόμου, που το αντιδιαστέλλουν προς τα άλλα άτομα τού ίδιου είδους ή προς το σύνολο γενικά (β) η ιδιότητα μιας «ενικής» έννοιας που βρίσκεται στο τέλος μιας σειράς γενών και ειδών και δεν επιδέχεται διαίρεση 3. χημ ο αριθμός των ατόμων που συνιστούν το μόριο χημικού στοιχείου. [ειυμ Οι σημ Ι, 2 αποτελούν μεταφρ. δάνειο από γαλλ individualite. ενώ η σημ 3 είναι ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. atomicity], **ατομισμός** (ο) [1818] ο ατομικισμός (βλ.λ.). — **ατομίατής** (ο) [18421. **ατομίστρια** (η), **ατομιστικός,**-ή,-ό [1867], **ατομιστικά** επίρρ σχολιο λ *άτομο.*
[LIYM Μεταφρ. δάνειο από γαλλ individualisme] **άτομο** (το) {ατόμ-ου] -ων} **1.** υποθετική απειροελάχιστη ποσότητα ύλης. που δεν επιδέχεται περαιτέρω κατάτμηση ΣΥΝ στοιχείο, μόριο
χημ το ελάχιστο σωματίδιο ύλης χημικού στοιχείου, που διατηρεί τις μικροσκοπικές ιδιότητες τού στοιχείου, αποτελείται από διαρκώς κινούμενα πρωτόνια, νετρόνια και ηλεκτρόνια και απαντά ελεύθερο ή ενωμένο με άλλα άτομα: *διάσπαση τού* ~ (πυρηνική σχάση, βλ. λ. *σχάση)* 3. βιολ κάθε απλός ή μεμονωμένος οργανισμός που μπορεί να αποτελεί ύπαρξη, σε αντιδιαστολή προς την αποικία, τον πληθυσμό, το είδος 4. ο κάθε άνθρωπος χωριστά ΣΥΝ πρόσωπο 5. ο άνθρωπος ως πρόσωπο, ως οντότητα ξεχωριστή από τους υπόλοιπους ανθρώπους *εγγυώμαι προσωπικώς για το άτομό του || άγνωστο / γελοίο / καλλιεργημένο / κοινωνικό / νεαρό / ύποπτο / ώριμο* ~ συν άνθρωπος, πρόσωπο αντ σύνολο, ομάδα 6. (αργκό νέων) άνθρωπος *τι ?*έει, ρε, το ~ είναι καλά; ¡| έχει μπλέξει με ένα ~ που είναι φευγάτο || το ~ δεν είναι στα καλά του.*
[ετυμ <αρχ *άτομον,* ουδ. τού επιθ. *άτομος* «άμητος» < *ά-* στερητ + *-τόμος* < *τομή* < *τέμνω.* Η σημ. «πρόσωπο» απαντά από το 1804 ως απόδ. των γαλλ individu (κατά λέξη «α-διαίρετος»), personne]

ατομικεύω - εξατομικεύω. Το ατομικεύω σημαίνει ό.τι και το *προσωποποιώ,* δηλ. αφαιρετικά και από ένα ευρύτερο σύνολο (ομάδα) περιορίζω και επικεντρώνω την προσοχή ή τον λόγο σε ένα. συγκεκριμένο ή μεμονωμένο άτομο *(Δεν χρειάζεται να ατομικεύσου- με το θέμα στον συγκεκριμένο υποφήφιο)* Το εξατομικεύω σημαίνει ότι δρω. ενεργώ, λαμβάνω υπ' όψιν, αναφέρομαι σε άτομα και όχι στο σύνολο *(εξατομικευμένη διδασκαλία)* · όχι σε ένα ή συγκεκριμένο άτομο, αλλά «κατ' άτομον». στον καθένα χωριστά *(Οι εισθύνες πρέπει να εξατομικευθούν ανάλογα με κάθε περίπτωση· δεν μπορούν να θεωρηθούν όλοι συλλογικά υπεύθυνοι)* Από πλευράς παραγωγής και τα δύο ανάγονται στο επίθ. ατομικός Για τη γενικότερη σημ τής *εκ- / εξ-* σε σύνθετα από -ικός, πβ. λαϊκός - εκλαϊκεύω - *εκλαΐκευση,* ειδικός - εξειδικεύω - *εξειδίκευση,* ιδανικός - εξιδανικεύω - *εξιδανίκευση* κ.τ ό

ατομικισμός (ο) [1871] {χωρ πληθ.} 1. η θεωρία και η στάση ζωής που προβάλλει την αξία τού ατόμου έναντι τού κοινωνικού συνόλου ΣΥΝ ατομοκρατία, ιντιβιντουαλισμός 2. (ειδικότ.) κοινωνική θεωρία που υποστηρίζει την πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία τού ατόμου και δίνει έμφαση στην ατομική πρωτοβουλία και δράση 3. η υπερβολική και αποκλειστική ενασχόληση με τον εαυτό μας· *εγωπαθής / υπερβολικός / αχαλίνωτος* ~ ΣΥΝ εγωισμός, ατομισμός, φιλοτομαρισμός ΑΝΙ αλτρουισμός — ατομικιστής (ο), ατομικίστρια (η), ατομικιστικός, *ή.-ό. ατομικιστικ-ά/-ώς επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ *άτομο.* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. iodividualismel. ατομικός, -ή. -ό [1856[1. αυτός που σχετίζεται με τον άνθρωπο ως ιδιαίτερη οντότητα κατ' αντιδιαστολή προς την ομάδα: ~ *ασφάλιση! διαφορές / δικαιώματα / έκθεση ζωγραφικής / χαρακτηριστικά / ψυ- χολογία / συνείδηση / παιχνίδι / προσπάθεια / δημιουργία / συμφέρον* ΣΥΝ προσωπικός ΑΝΙ ομαδικός, συλλογικός 2. (ειδικότ.) αυτός που

άτομο, ατομικισμός - ατομισμός, ατομικιστής - ατομιστής. Στην προσπάθεια να αποδοθούν στα Ελληνικά οι έννοιες individu / personne και individualisme, individualiste, πλάστηκαν από τους λογίους τού 18ου και 19ου αι αρκετές λέξεις, άτομο, ως αναβίωση ή ενεργοποίηση τού αρχ. *άτομον.* ουδ. τού επιθ. *άτομος* «ο μη τμητός, αυτός που δεν επιδέχεται περαιτέρω κατάτμηση» · αυτού μετάφραση είναι το λατ. individuum «το αδιαίρετο, το άτμητο», από το οποίο το γαλλ. individu, που αποδόθηκε με το αρχ. ελλην. *άτομο* (πατριαρχικά έγγραφα 1804), από όπου προέρχεται. Για την απόδοση τού individualisme πλάστηκε από το *άτομο* ο ατομισμός (πρωτοαπαντά στον Κωνσταντίνο Κούμα, 1818) και αργότερα από το *ατομικός* ο όρος ατομικισμός (Ι Ν. Βαλέτας, 1871) Πάλι από το *άτομο* πλάστηκε ο ατομιστής (Χριστόδουλος Ακαρνάν. 1786) για το individualiste και σε νεότερους χρόνους το ατομικιστής από το *ατομικός* Μεταξύ τους τα ζεύγη *ατομισμός - ατομικισμός* και *ατο- μιστής - ατομικιστής* δεν διαφέρουν σημασιολογικώς.

ατομοκίνητος, -η. -ο αυτός που κινείται, που λειτουργεί με ατομική ενέργεια ~ *εργοστάσιο.* ατομοκρατία (η) Ιχωρ. πληθ.} ο ατομικισμός (βλλ., σημ. 1, 2). — ατομοκρατικός, -ή, -ό [ΗΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. individualisme] ατονία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} 1. η έλλειψη έντασης και ζωντάνιας, η εξασθένηση των δυνάμεων *τον τελευταίο καιρό αισθάνομαι - μάλλον χρειάζομαι ξεκούραση* συν αδυναμία αντ ευεξία, δύναμη 2. ιατρ η εξασθένηση τού κανονικού τόνου (βαθμού ελαστικότητας) ιστού ή μυώδους οργάνου, ατονικός, -ή, -ό [1847Ι 1. αυτός που σχετίζεται με την έλλειψη ή τη μείωση τής δύναμης. ~ *κατάσταση* · 2. αυτός που σχετίζεται με το

α- / αν- *στερητικό*

α-τόκιστος, -η, -ο	**α·τουφέκιστος,** -η, -ο	**α-τραυμάτιστος,** -η, -ο	**α-τρομοκράτητος,** -η. -ο	**α-τρύγητος,** -η, -ο
α-τοποθέτητος,-η.-ο	**ci-τραγούδιστος,** -η, -ο	**α-τρικύμιστος,** -η, -ο	**α-τροποττοίητος,** -η, -ο	**α-τρύπητος,-η,-ο**
α-τόρνευτος, -η. -ο	**α-τρακάριστος,** -η. -ο	**ά-τριφτος,** -η, -ο	**α-τροφοδότητος,** -η. -ο	**α-τρύπωτος,** -η, **-ο**
α-τορπίλιστος, -η. -ο	**α-τρατάριστος,** -η, -ο	**ά-τριχος,** -η, -ο	**α-τρόχιστος,** -η, -ο	**α-τσάκιστος,** -η, -ο

σύστημα γραφής κατά το οποίο οι λέξεις δεν τονίζονται: *οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν μεγαλογράμματη ~ γραφή* ΑΝ ι πολυτονικό · **3.** ΜΟΥΣ ***ατονική μουσική*** η μουσική που δεν στηρίζεται στους κλασικούς κανόνες τονικότητας ειδικότ. η μουσική που χρησιμοποιεί ελεύθερα και τους δώδεκα φθόγγους της χρωματικής κλίμακας – **ατονικότητα** (η) (σημ. 3) « .“ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ικός* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. atonaij. **ατόνιστος**, -η, -ο 1. αυτός που γράφεται χωρίς τόνο: *ο μαθητής άφησε ατόνιστες ό?.ες τις λέξεις* του; *κειμένου* ΣΥΝ άτονος ΑΝΤ τονισμένος, τονιζόμενος · 2. (σπάν) αυτός που δεν έχει μελοποιηθεί. - **ατόνιστα** επίρρ

άτονος, -η, -ο [αρχ [1. αυτός που του λείπει η ζωντάνια, η θέρμη · - *χρώμα ί φωνή / βλέμμα / χαμόγελο* [[~ *ύφος / διαμαρτυρία* || ~ *αγορά* (που δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη κίνηση συναλλαγών) συν αδύναμος, ασθενικός αντ έντονος, ζωντανός · 2. αυτός που δεν παίρνει γραμματικό τόνο: ~ *συλλαβή / λέξη* ΣΥΝ ατόνιστος αντ τονισμένος, **άτονα / ατόνως** [μτγν] επίρρ. **ατονώ** ρ αμετβ. [ατονείς | ατόνη-σα, -μένος} 1. χάνω ένταση, δύναμη: *σύντομα ατόνησε το ενδιαφέρον τού κοινού* || *ατονεί η συζήτηση / η επίδραση ί η μνήμη* συν εξασθενώ. αδυνατίζω αντ εντείνομαι 2. (για νόμους) ισχύω μόνο τυπικά, μένω στην πράξη ανεφάρμοστος: ο *νόμος για τις ελληνόγλωσσες επιγραφές στα καταστήματα έχει ουσιαστικά ατονήσει* ΑΝΤ ισχύω. – **ατόνηση** (η) [1891J.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άτονώ (-έω)* < *άτονος*] **ατόπημα** (το) {ατοπήμ-ατος | -ατα, -άτων} η ακατάλληλη για τις περιστάσεις ενέργεια ή πράξη: *υπέπεσε σε σοβαρά ατοπήματα κατά τον χειρισμό τής υποθέσεως* ΣΥΝ σφάλμα, παρεκτροπή, απρέπεια ΣΧΟΛΙΟ λ. *λάθος* [ΕΓΥΜ μτγν < αρχ *άτοπος}*. **άτοπος**, -η, -ο [αρχ.Ι 1. αυτός που είναι αντίθετος προς τη λογική: ~ *πράξη / συμπεριφορά / ενέργεια* ΣΥΝ παράλογος, ασυνάρτητος ΑΝΙ λογικός 2. ΦΙΛΟΣ ***απαγωγή σε άτοπο*** / (λόγ.) ***εις άτοπον απαγωγή*** *(εις άτοπον άπαγωγή, λατ.* deductio ad absurdum) (α) λογική μέθοδος με την οποία αποδεικνύουμε ότι μια πρόταση είναι ψευδής, ξεκινώντας από τη συγκεκριμένη πρόταση και καταλήγοντας με λογικούς συλλογισμούς σε πρόταση που γνωρίζουμε ότι είναι ψευδής (β) λογική μέθοδος με την οποία βεβαιώνεται εμμέσως η αλήθεια μιας πρότασης με τον αποκλεισμό μιας απο τις συνέπειες που προκύπτουν από αντιφατική πρόταση **3.** αυτός που δεν αρμόζει σε συγκεκριμένη περίσταση: ~ *πράξη / συμπεριφορά* ΣΥΝ ανάρμοστος, αταίριαστος

άτοπα / ατόπως [αρχ.] επίρρ., **ατοπία** (η) [αρχ] **ατός**, -ή, -ό αντων οριστ (λογοτ.-λαϊκ + προσ. αντων. μου, σου. του .) μόνος μου. εγώ ο ίδιος ~ *μου κατάφερα να ξεπεράσω κάθε εμπόδιο.* [ΕΤΥΜ μεσν.. από τις πλάγιες πτώσεις τής αυτοπαθούς αντωνυμίας: αιτ. *άτόν*< μτγν. έατόν(με σίγηση τού ατόνου αρχικού φωνήεντος) < αρχ. *εαυτόν* (βλ. κ. εαυτός)]

-άτος, -άτη. -άτο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που σημαίνουν: 1. υλικό από το οποίο παρασκευάστηκε έδεσμα ή το οποίο αποτελεί βασικό συστατικό του: *κρασ-άτος, ξιδ-άτος. ρυγανάτος* 2. ιδιότητα: *κα?^οσυν-άτος. μυρωδ-άτος, μεσ-άτος, λουλουδ-άτος, σικ-άτος* **3.** συντελεσμένο γεγονός, ολοκλήρωση: *γεμ-άτος, χορτ-άτος, φευγ-άτος* 4. τρόπο: *τρεχ-άτος. ποδαρ-άτος* 5. κατάληξη οικογενειακών ονομάτων, συνήθ. από την Κεφαλονιά *Μαρκαντων-άτος, Λα- σκαρ-άτος* ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταγωγή*

[ΕΤΥΜ_. Παραγ. επίθημα τής Μτγν. και Ν Ελληνικής, που εμφανίζεται αρχικώς σε λατινογενείς λ. (λ.χ. μτγν. *βαρβ-άτος* < λατ. barb-atus), σύντομα δε επεκτάθηκε και σε λ. με ελλην. θέμα (λ.χ μεσν. *γεμ-άτος, κα/.οσυν-άτος* κ.ά.)]. **ατού** (το) [άκλ [ελλην. *π/^εονέκτημα* 1. το χαρτί τής τράπουλας που κερδίζει όλα τα άλλα, το ισχυρότερο χαρτί: ~ *σ'αυτή την παρτίδα είναι τα σπαθιά* 2. (μτφ.) ό.τι μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς για να υπερισχύσει. ~ *τής ομάδας είναι η ισχυρή της άμυνα* || *το κύριο* ~ *τού υποψηφίου είναι ότι είναι νέος και επαγγελματικά επιτυχημένος* συν πλεονέκτημα, προσόν, αβαντάζ ανί μειονέκτημα, ντεζαβαντάζ. [ΕΤΥΜ < γαλλ. atout < a tout «σε όλα»] **ατόφυος**, -α, -ο (σχολ. ορθ. *ατόφιος*) 1. αυτός που αποτελεί ενιαίο σύνολο, με ομοιογένεια και συνοχή, από το οποίο δεν λείπει κάτι: *ένα καρβέλι* ~ || *παρέλαβε* ~ *το στράτευμα με ακμαίο ηθικό, αλλά δεν μπόρεσε να το αξιοποιήσει στρατηγικά* ΣΥΝ ακέραιος 2. αυτός που δεν έχει παραποιηθεί, νοθευτεί: ~ *χρυσάφι* ΣΥΝ καθαρός, γνήσιος, ανόθευτος ΑΝΤ νοθευμένος.

[ΠΓΥΜ < μεσν. *αύτόφυος* < αρχ. *αυτοφυής}*

άτόφυος ή ατόφιος; Η ετυμολ. προέλευση τής λ. (από το αρχ. **αίίτοφυης** μέσω τού μεταπλασμένου κατά τα επίθ. ***σε -ος*** μεσν. **αύτόφυος**) δικαιολογεί τη γραφή **ατόφυος** με ***-υ-*** και όχι **ατόφιος** με ***-ι-*** κατά τα επίθ. σε ***-ιος*** **(*ψόφ-ιος, κούφ-ιος, ίσ-ιος*** κ.ά.)

άτρακτος (η) [ατράκτ-ου | -ων, -ους) **1.** (λόγ.) το αδράχτι (βλ.λ.) **2.** μεταλλικός μακρόστενος άξονας περιστροφής μηχανημάτων · 3. το κύριο μέρος αεροπλάνου · 4. ΓΗΩΜ τμήμα επιφάνειας σφαίρας που περιλαμβάνεται μεταξύ δύο μέγιστων ημικυκλίων με κοινή διάμετρο

ΑΣΙΡΟΝ *ωριαία άτρακτος* καθεμιά από τις 24 νοητές ατράκτους πλάτους I5^{c} (= I h) (σημ 4) στις οποίες χωρίζεται η γήινη επιφάνεια, τής οποίας όλα τα σημεία έχουν συμβατικά την ίδια ώρα 6. Βΐο\ (α) παροδικός κυτταροπλασματικός σχηματισμός, που εμφανίζεται κατά τη διαίρεση τού πυρήνα και διευκολύνει την ισομερή κατανομή των χρωμοσωμάτων στους θυγατρικούς πυρήνες (β) *νευρομυϊκή άτρακτος* αισθητήριο των σκελετικών μυών. που οι υποδοχείς του ερεθίζονται από το παθητικό τέντωμα τού μυός. – (υποκ) **ατρακτίδιο**

(το), **ατρακτοειδής,** -ής. -ές [μτγν].

[F.ΤΥΜ αρχ. < ά- στερητ. + trk^{w} (συνεσταλμ βαθμ.) < I.E. *ter-ek^{w} «στρίβω», πβ. σανσκρ. rarkiih «αδράχτι», λατ. torqueo «στρίβω», γαλλ tordre. ισπ torcer, αγγλ dis-tort, γερμ. drechseln «τορνεύω» κά. Η λ. απαντά αρχικώς στο αρσενικό γένος με τη σημ «αδράχτι», ενώ αργότερα κατέληξε να προσδιορίζει τον κεντρικό ιστό τού πλοίου| **ατράνταχτος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να τρανταχτεί συν αδόνητος, άσειστος 2. (μτφ) αυτός που δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθεί, να ανατραπεί ακλόνητος: - *ά/Λοθι / επιχείρημα / ατού* [*πειστήριο / απόδειξη / πίστη Ακι* σαθρός, ασταθής. –**ατράνταχτα** επίρρ.

ατραξιόν (η)]άκλ.} ελλην *πόλος έλξεως* 1. οτιδήποτε ελκύει το ενδιαφέρον: οι *καινούργιες - τής μόδας·* (ειδικότ) ο καλλιτέχνης ή το νούμερο που σημειώνει τη μεγαλύτερη επιτυχία σε μουσική, θεατρική παράσταση ή τηλεοπτικό πρόγραμμα: ΓΟ *νούμερο τού σχοινοβάτη ήταν η μεγάλη - τού τσίρκου* 2. (μτφ.) για κατάσταση που προκαλεί έκπληξη, γέλιο, σύγχυση: *η σημερινή συνεδρία τής Σχολής ήταν μια πρώτης τάξεως*

[ΕΤΥΜ < γαλλ. attraction «έλξη» < λατ. attractio < ad + trahere «τραβώ. έλκω»]

ατραπός (η) (λόγ.) 1. δύσβατο μονοπάτι, πέρασμα 2. (μτφ) ο δρόμος, η πορεία που ακολουθεί κανείς στον ιδιωτικό ή δημόσιο βίο: *κατηγόρησε τους πολιτικούς του* αντιπάλους *πως οδεύουν σε επικίνδυνες και σκοτεινές* ~ || *συνέστησε προσοχή στις ολισθηρές - τής ταραγμένης σκέψης* ΣΥΝ πορεία, κατεύθυνση

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* αθροιστ + I.K. *trep- «περπατώ με μικρά βήματα, τρέμω», πβ. σανσκρ trprah «ανήσυχος», λατ trepidus «παλλόμενος, έντρομος», ισπ trepido «φοβισμένος» κά Ομόρρ αρχ. *τραπώ* «πατώ»].

Ατρείδες (οι) {Ατρειδών} ΜΥΘΟΛ γιοι τού Ατρέα, ο Αγαμέμνονας και ο Μενέλαος.

[ΕΙ υμ < αρχ *Ατρεΐδαι* (ενικός· *Ατρείδης)* < *Ατρεύς* (με επίθημα *-ίδης)].*

Ατρεύς (ο) {Ατρέ-ως, -α} ΜΥΘΟΛ γιος τού Πέλοπα και τής Ιπποδάμειας. αδελφός τού Θυέστη, βασιλιάς των Μυκηνών παιδιά του ο Αγαμέμνων και ο Μενέλαος Επίσης **Ατρέας**

[ΕΙΥΜ αρχ. κύρ. όν. < *Ά-γρε-εΡς* < *ά-* στερητ. + θ. *τρε-* του ρ *τρέω* «φοβούμαι, τρέμω, τρέπομαι σε φυγή» (ομόρρ. των *τρέμω, τρόμος),* οπότε το όν. θα είχε τη σημ. «ατρόμητος, άφοβος»] **ατρησία** (η) [1842] [χωρ. πληθ.Ι ιαιρ η (συνήθ εκ γενετής) απουσία ή απόφραξη φυσιολογικής διόδου ή κοιλότητας τού σώματος: - *πρωκτού / οισοφάγου / χο? ·.ηφόρων οδών / πνευμόνων / αορτικού τόξου / καρδιακής βαλβίδας / νεφρών.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < *άτρητος* (βλ. λ. *διάτρητος),* < γαλλ atresie].

άτρητος, -η, -ο αυτός που δεν έχει τρύπα, δεν έχει τρυπηθεί.

[ΕΓΥΜ αρχ. < ά- στερητ + τρητός «τρυπημένος». για το οποίο βλ. λ. *διά-τρητος}.*

ατρόμητος, -η, -ο Ιμτγν] αυτός που δεν αισθάνεται τρόμο, που έχει γενναίο φρόνημα. - *μαχητής* ΣΥΝ άφοβος, άτρομος. – **ατρόμητα** / **ατρομήτως** Ιμτγν] επίρρ **άτρομος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που δεν αισθάνεται τρόμο, ατρόμητος, **ατροπίνη** (η) [1867[{ατροπινώνι ΦΑΡΜ κρυσταλλική ουσία που χρησιμοποιείται στην ιατρική για τη διαστολή τής κόρης τού ματιού, καθώς και ως σπασμολυτικό

[ειυμ Αντιδάν, < γαλλ. atropine < νεολατ. atropa (όνομα φυτού) < αρχ. *Ά τρόπος,* μία από τις τρεις Μοίρες τής μυθολογίας (εκείνη που έκοβε το νήμα τής ζωής)] **ατροφία** (η) [ατροφιών} 1. ιατρ η φυσιολογική ή παθολογική συρρίκνωση κυττάρου, οργάνου, ιστού *r* μέλους τού σώματος: *η έλλειψη άσκησης και η ακινησία προκάλεσαν ~ των μυών* || *φυσιολογική / εκτεταμένη ί γενικευμένη / γεροντική* ~ [[~ *των μυών / τού ήπατος / των οστών ί τού νευρικού ιστού / τού λιπώδους ιστού / τού δέρματος / τού οπτικού νεύρου / των αδένων* ανί υπερτροφία 2. (μτφ.) η ελλιπής ή υποτυπώδης ανάπτυξη και λειτουργία: «*η ~ τού κοινωνικού κράτους αντιστοιχεί στην υπερτροφία τού ποινικού κράτους» (εφημ.)* ανι υπερτροφία

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «έλλειψη τροφής», < *ά-* στερητ + *τροφή*. Ο ιατρικός όρ ήδη αρχ j. **ατροφικός,** -ή, -ό [1897J **1.** αυτός που σχετίζεται με την ατροφία. - *συμπτώματα / μέλος / μυς* ΑΝΤ υπερτροφικός 2. (μτφ.) αυτός που δίνει την εντύπωση ανθρώπου *που* δεν τρέφεται καλά κακεκτικός. κοκ- καλιάρης ΣΥΝ υποσιτισμένος ΑΝ Γ εύρωστος 3. (μτφ.) αυτός που έχει υποτυπώδη ανάπτυξη, που δεν λειτουργεί πλήρως, αλλά με ελλείψεις και προβλήματα *ο - ιδιωτικός τομέας* ΣΥΝ υποτυπώδης, ανίσχυρος, ανεπαρκής ΑΝΙ υπερτροφικός – **ατροφικ-ά** /**-ώς** επίρρ. **ατροφώ** ρ αμετβ. [αρχ] {ατροφείς... j ατρόφησα} παθαίνω ατροφία, δεν αναπτύσσομαι ή συρρικνώνομαι: οι *μύες που δεν ασκούνται ατροφούν.*

άτρωτος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να πληγωθεί ή να τραυματιστεί· ο *πολεμιστής βγήκε - από τα βέλη τού εχθρού* ΣΥΝ απλήγωτος, αλάβωτος, σώος 2. (μτφ.) αυτός που δεν μπορεί να πληγεί, να θιγεί, που διατηρείται αμετάβλητος και ακέραιος (υλικά και ηθικά), *παρ'όλες τις ενορχηστρωμένες επιθέσεις των αντιπάλων του, έλαμψε τε?ακά η α?.ήθεια και παρέμεινε* - ΣΥΝ απρόσβλητος ΑΝΤ τρωτός, ευπρόσβλητος. – **άτρωτα** επίρρ

[ΕΙΥΜ αρχ < ά-στερητ + *τρωτός* < *τι-τρώ-σκω* «τραυματίζω, πληγώνω». βλ κ. *τρωτός]*

άτσα επιφών. (λαικ.) για την έκφραση ευχάριστης έκπληξης ή επιδοκιμασίας για κάτι *Ωραίο παλτό'Πόσο το πήρες;*

[ΕΤΥΜ Ηχομιμητ. λ] **ατσαλάκωτος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει τσαλακωθεί: **~** *ρούχο* **/** *χαρτί* συν αζάρωτος, ατσάκιστος, κολαριστός. *(λαϊκ)* στην τρίχα / πένα / στο καντίνι 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει υποστεί καμία φθορά, ταλαιπωρία ή μείωση *τα καταφέρνει πάντα και βγαίνει ~ από τα χειρότερα* μπερδέματα *και παρεξηγήσεις* συν αστραπατσάριστος 3. (μτφ.) σοβαρός *και* ευθυτενής *οι παλιοί καθηγητές έμπαιναν στην τάξη στητοί και* ~ ΣΥΝ κορδωμένος - **ατσαλάκωτα** επίρρ **ατσαλένιος,** -ια. -ιο **1.** αυτός που είναι φτειαγμένος από ατσάλι: *για ασφάλεια έβαλαν βαριές ~ πόρτες* ΣΥΝ χαλύβδινος 2. (μτφ) αυτός που είναι σκληρός και ανθεκτικός σαν το ατσάλι ~ *μπράτσα / νεύρα / θέληση / πυγμή / δύναμη* Επίσης **ατσάλινος,** -η, -ο. **ατσάλι** (το) {ατσαλιού} **1.** κάθε μορφή καθαρού σιδήρου, που περιέχει ποσότητα άνθρακα (μερικές φορές και άλλα μέταλλα) και χρησιμοποιείται. επειδή είναι σκληρότερο και ανθεκτικότερο, σε κατασκευές οικοδομών, μαχαιριών, λεπίδων, μηχανών *ανοξείδωτο ~* [| *«Πώς δενό τανε* τ'~>» (τίτλος μυθιστορήματος τού Ν Λ. Οστρόφσκι) φρ (μτφ -εκφραστ) *θα φάει η μύγα σίδερο και το κονοϋπι ατσάλι* θα γίνει σφοδρή σύγκρουση, δεν θα μείνει τίποτε όρθιο 2. (συνεκδ -λογοτ.) οτιδήποτε κατασκευάζεται από το συγκεκριμένο υλικό και ειδικότ. ο πολεμικός εξοπλισμός 3. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ σκληρός, όπως το ατσάλι, ή που δεν λυγίζει μπροστά στον πόνο ή στη δυσκολία *έχει γροθιά ~ || θέληση από ~* ΣΥΝ πέτρα, σίδερο.

{ΕΓΥΜ μεον < βεν azzal < μτγν. λατ. aciai ium (ενν. ferrum) «αιχμηρός σίδηρος» < λατ. acies «αιχμή»}, **ατσαλιά** (η) [μεσν] **1.** η ακαταστασία, η τσαπατσουλιά **2.** (συνεκδ) αδέξια και άχαρη πράξη, **ατσαλίνα** (η) {δύσχρ ατσαλινών] **1.** είδος πεπ? :ατυσμένου. λεπτού σύρματος που χρησιμοποιούν οι ηλεκτρολόγοι για να περάσουν καλώδια μέσα σε σωλήνες · 2. λεπτή, εύκαμπτη σπάτουλα που χρησιμοποιούν κυρ. οι ελαιοχρωματιστές [ΡΤΥΜ < ***ατσάλι*** + παραγ. επίθημα ***-ίνα*** **ατσάλινος,** -η, -ο -► ατσαλένιος **άτσαλος,** -η, -ο **1.** αυτός που στερείται επιδεξιότητας ή χάρης: ***~ και απρόσεκτη κίνηση*** ΣΥΝ' αδέξιος, άγαρμπος **2.** (ειδικότ) αυτός που στερείται τάξεως και οργανώσεως. ***γράφει με ~ τρόπο και δεν βγάζεις άκρη*** ΣΥΝ' ακατάστατος, τσαπατσούλης, πρόχειρος, ανοργάνωτος αντ μεθοδικός, συστηματικός, νοικοκυρεμένος, τακτοποιημένος – **άτσαλα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ μεσν. αβεβ ετύμου, πιθ < αρχ. *ατάσθαλος* (με ανομοιωτική αποβολή τού -τ- και τροπή *-σθ- > -στ-*, οπότε **άστα?.ος* > άτσαλος)] **ατσαλοσύνη** (η) η ιδιότητα τού άτσαλου: *η ~ του δεν περιγράφεται[1]* συν τσαπατσουλιά, **ατσαλώνω** ρ μετβ {ατσάλω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** επενδύω το σύνολο ή τμήμα (επιφανείας) με ατσάλι: ο *σιδηρουργός είχε ατσαλώσει όλα* του *τα εργα/.εία* συν χαλυβ(δ)ώνω 2. (μτφ -λογοτ) ενισχύω, προσδίδω (σε κάτι.) εξαιρετική αντοχή και δύναμη, *οι αναποδιές τής ζωής ατσάλωσαν τα νεύρα και τη Θέλησή του* συν ενδυναμοόνω. ενισχύω, θωρακίζω, τονώνω, σκληραίνω – **αταάλωση** (η), **ατσάλωμα** (το) **ατσελεράντο** κ **αξελεράντο** (το) {άκλ } μους οδηγία βαθμιαίας επιτάχυνσης τής ρυθμικής αγωγής, αύξησης τής ταχύτητας κατά την εκτέλεση μουσικού κομματιού ανγ ριταρντάντο, ραλεντάντο [ΕΙΥΜ < ιταλ. accelcrando < accelerare «επιταχύνω» < λατ acceleiare

ad + ceier. -eris «ταχύς»] **ατσιγαρία** (η) (λαϊκ) το να μην έχει κάποιος τσιγάρο να καπνίσει ή το να μην έχει καπνίσει για καιρό · συνήθ στη ΦΡ *έχω ατσιγαρίες.* **ατσίγαρος,** -η, -ο (αργκό) (συνήθ ως ουσ) αυτός που δεν έχει τσιγάρο να καπνίσει **Ατσιγγάνος, Ατσίγγανος** (ο) » Τσιγγάνος

ατσίδα (η) **1.** (διαλεκτ) το κουνάβι, η νυφίτσα (βλ λ) · **2.** (μτφ) (α) αυτός που είναι πολύ έξυπνος, που έχει οξεία αντίληψη, *είναι τίποτα δεν* τον *ξεφεύγει* συν σπίρτο, ξ(ο)υράφι. αλεπού, πανούργος, τετραπέρατος (β) αυτός που είναι εξαιρετικά επιδέξιος, καταφερτζής, καπάτσος *για τέτοια δουλειά χρειάζονται οι - τής επιχείρησης να τα βγάλουν πέρα!* ΣΥΝ σαΐνι, τσακάλι, μάρκα. Επίσης **ατσίδας** (ο) (σημ

. - - **ατσιδοσύνη** (η) (σημ 2) ΣΧΟΛΙΟ λ. *έξυπνος.*

]ΕΤΥΜ μεσν <αρχ ικτίδα, αιτ ενικού τού ουσ. *ικτίς* (βλ λ.) «νυφίτσα, κουνάβι»}

ατσούμπαλος. -η. -ο (για πρόσ) (κ ως ουσ) αδέξιος ή ατημέλητος, απεριποίητος – **ατσούμπαλα** επίρρ

{ετυμ Αβεβ. ετύμου. πιθ. < *α-* προθεμ + αρχ σιπαλός «άσχημος, κακοφτειαγμένος» (με τσιτακισμό, πβ *τσίμπλα < σιπλή)*\ .

Αττάλεια (η) (τουρκ. Antalya) ιστορική πόλη τής ΝΔ Μ Ασίας.

[ΕΤΥΜ. μτγν. τοπωνύμιο, που οφείλεται στον βασιλιά τής Περγάμου 'Άτταλο *Β'* (2ος αι. π Χ), ο οποίος ίδρυσε την πόλη]

Άτταλος (ο) {-ου κ. -άλου} 1. όνομα βασιλέων τής Περγάμου· ο Αττα- λος Β' ο Φιλάδελφος (220-138 π Χ) ίδρυσε Στοά στην Αγορά τής αρχαίας Αθήνας, η οποία φέρει το όνομά του *(Στοά τον Αττάλου)*

όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας

{ΕΓΥΜ μτγν κύρ όν,πιθ < αρχ *'ΑττιςΙ "Ατης / Άττης* (φρυγικός θεός) + παραγ. επίθημα -αλος] **αττικάρχης** (ο) [18951 {αττικαρχών} ο διοικητής των αστυνομικών διευθύνσεων Αττικής **Αττική** (η) χερσόνησος και νομός τής ΝΑ Στερεάς Ελλάδας με πρωτεύουσα την Αθήνα. ΣΧΟΛΙΟ λ *Τί/.ληνας*

[ΕΤΥΜ.. < αρχ. *Αττική (ενν χώρα),* ουσιαστικοπ θηλ τού επιθ *άττικός*

ατθικός< **άθθικός* (με εκφραστικό διπλασιασμό τού δασέος -0-) < *Αθήναι].*

αττικισμός (ο) Ιαρχ.1 φιλολ **1.** η μίμηση τής γλώσσας και τού ύφους των αττικών συγγραφέων τής κλασικής αρχαιότητας από μεταγενέστερους συγγραφείς (τού Ιου αι π.Χ κεξ. από Βυζαντινούς αλλά και Νεοέλληνες τού 18ου-ΐ9ου αι - νεοαττικισμός). οι οποίοι τους θεωρούσαν ως πρότυπα 2. (συνεκδ.) οποιοδήποτε στοιχείο (λεξιλογικό, γραμματικό, συντακτικό) μέσα στη λόγια γλωσσική παράδοση θυμίζει τη γλώσσα ή το ύφος των αττικών συγγραφέων τής κλασικής αρχαιότητας, ο *λόγος* του *ήταν γεμάτος αττικισμούς* σχολιο λ. *Έ/Αηνας.*

αττικιστής (ο) [αρχ] συγγραφέας ο οποίος μιμείται τη γλώσσα και το ύφος των αττικών συγγραφέων τής κλασικής αρχαιότητας: *οι ~ ρήτορες και λεξικογράφοι τού 2ου αι. μ Χ* — αττικιστικός, ή. -ό, αττικίζω ρ {αρχ]

Αττικοβοιωτία (η) 11833] ευρύτερη περιοχή τής Α Στ* ρέας Ελλάδας που περιλαμβάνει τους νομούς Αττικής και Βοιωτίας

αττικός, -ή, -ό [αρχ J 1. αυτός που σχετίζεται με την Αττική και ειδι- κότ με την Αθήνα· *ο γαλανός ~ ουρανός || ~ γη / φως* 2. (συνεκδ) (α) αυτός που σχετίζεται με την αρχαία Αθήνα, ιδίως τής κλασικής περιόδου, και με τον πολιτισμό που αναπτύχθηκε σε αυτήν *~ αγγείο / επιγραφή / διάλ,εκτος* (β) ΓΛΩΣΣ ***αττική σύνταξη*** (στην Αρχαία Ελληνική) συντακτικό φαινόμενο τής αττικής διαλέκτου, κατά το οποίο ρήμα ενικού αριθμού γ' προσώπου δέχεται υποκείμενο ουδετέρου γένους πληθυντικού αριθμού (παραβιάζοντας έτσι τον κανόνα τής συμφωνίας ρήματος και υποκειμένου τού ρήματος, λ χ *τά παιδία παίζει)* (γ) (λόγ) ***αττικόν άλας*** το ανάλαφρο, κομψό και πνευματ<όδες ύφος. τα *κείμενα τού Ροΐδη ήταν πάντοτε διανθισμένα με το περίφημο ~*

αττικ-ά / -ώς |αρχ } επίρρ

Αττίλας (ο) **1.** βασιλιάς πον θύννων (407-453 μ Χ). γνωστός ως «Μάστιγα τού Θεού» λόγω τής σκληρότητάς του. αλλά και των στρατιωτικών επιτυχιών του 2. πολπ συνθηματική ονομασία τής στρατιωτικής επιχείρησης, κατά την οποία τουρκικά στρατεύματα εισέβαλαν στην Κύπρο το καλοκαίρι τού 1974 (σε δύο φάσεις. 20-22/7. γνωστή ως «Αττίλας Ι». και 14-16/8. γνωστή ως «Αττίλας ΙΙ») ΦΡ ***γραμμή Αττίλα*** η διαχωριστική γραμμή που επιβλήθηκε από τα τουρκικά στρατεύματα εισβολής στην Κύπρο το καλοκαίρι τού 1974 χωρίζοντας τα κατεχόμενα εδάφη από την ελεύθερη Κύπρο το τμήμα της. που χωρίζει στα δύο την πρωτεύουσα Λευκωσία, ονομάζεται «πράσινη γραμμή» και αποτελεί (μετά την πτο')ση τού διαχωριστικού '«τείχους» ή «τείχους τού αίσχους» τού Βερολίνου, που χώριζε μέχρι το 1989 την Ανατολική από τη Δυτική Γερμανία) το μοναδικό διαχωριστικό «τείχος» στον κόσμο!

[ΕΤΥΜ < γοτθ Attila «πατερούλης», υποκ. τού alta «πατέρας»!.

άτυπος, -η. -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που γίνεται χωρίς τους καθιερωμένους τύπους *οι ηγέτες είχαν μια ~ συνάντηση στο πλαίσιο τής διεθνούς συνδιάσκεψης || ~ συνομιλία / επαφή* ΣΥΝ ανεπίσημος ΑΝΤ επίσημος

(ειδικότ) αυτός που δεν εμπίπτει στους νομικούς τύπους, στα νόμιμα. *η ~ σύμβαση δεν* σου *παρέχει καμία κάλυψη || - δικαιοπραξία / διαθήκη / συμφωνία* ΑΝΤ τυπικός, νόμιμος 3. ΙΑΤΡ αυτός που δεν εμφανίζει τα τυπικά, συνήθη γνωρίσματα σε φυσιολογικό ή παθολογικό επίπεδο, *οι γιατροί διέγνωσαν ~ πνευμονία* JJ *~ κύτταρο / όγκος* ΑΝΤ χαρακτηριστικός, κανονικός, τυπικός - άτυπα / ατύπως επίρρ.

ατύπωτος, -η, -ο {μτγν] **1.** αυτός που δεν έχει εκτυπωθεί, αποτυπω- θεί με γράμματα στο χαρτί ΑΝΤ τυπωμένος, εκτυπωμένος · 2. αυτός που δεν έχει εκδοθεί το *έργο του έμεινε - ώς τον θάνατό* του ΣΥΝ αδημοσίευτος, ανέκδοτος.

ατύχημα (το) {αρχ.] {ατυχήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** τυχαίο συμβάν που προκαλεί τραυματισμό, θάνατο ή ζημιά *σήμερα είχα ένα μικρό ~ έπεσε καυτό λάδι στο χέρι μου και το ζεμάτισε* |[*ερευνάται αν ο θάνατος οφείλεται σε ~ ή ήταν προμελετημένο έγκλημα* ΣΥΝ πάθημα· ΦΡ ***εργατικό*** ατύχημα βλ. λ. *εργατικός* 2. (ειδικότ) βλάβη, ανατροπή ή σύγκρουση μεταφορικού μέσου (κυρ αυτοκινήτου) και οι αρνητικές της συνέπειες (τραυματισμοί, ζημιές κ.λπ) *τα περισσότερα ~ οφείλονται στην υπερβολική ταχύτητα* ΣΥΝ τροχαίο

ατύχημα - δυστύχημα. Και οι δύο λέξεις είναι αρχαίες και συνδέονται με τη λ τύχη Το ατύχημα και στην Αρχαία και στη Ν Ελληνική έχει την ευρύτερη σημασία «κακοτυχία, ζημιά, βλάβη ποικίλης αιτιολογίας», ενώ το δυστύχημα στη μεν Αρχαία σήμαινε κυ- ρίως την «ήττα στον πόλεμο», στη δε Ν Ελληνική τείνει πάλι να περιοριστεί σε βλάβες (σωματικές, υλικές, θανάτου κ λπ) που προέρχονται από τροχαία, κυρίως, και άλλα ατυχήματα με μηχανικά μέσα Ήτοι μιλούμε για ατυχήματα, αστοχήματα δηλ. και κακοτυχίες, στις ενέργειες και τις συνθήκες τής ζωής μας. στην εργασία μας *(εργατικά ατυχήματα),* την κίνησή μας *(τροχαία ατυχήματα)* κ.λπ Ως προς τα *δυστυχήματα,* τα *τροχαία δυστυχήματα* και τα *αυτοκινητικά δυστυχήματα,* αποτελούν κύρια χρήση τής λέξης, διακρίνονται δε συνήθως από τα αντίστοιχα *τροχαία ατυχήματα* και τα αυτοκινητικά: *ατυχήματα,* καθώς τα πρ<Ατα μπορεί να είναι θανατηφόρα, ενώ τα δεύτερα είναι συνήϋ λιγότερο σοβαρά (ζημιές ή τραυματισμοί), π χ *«Το τελευταίο Σαββατοκύριακο σημειώθηκαν 15 αυτοκινητικά δυστυχήματα στις εθνικές οδούς»,* αλλά «Χτες *είχα ένα ατύχημα με* τ'αμάξι κι *έγδαρα λίγο το φτερό*

ατυχής, -ής. -ές [αρχ Ι {ατυχ-ούς | -είς (ουδ ή) ατυχέστ-ερος. -ατος}

α- / αν- *στερητικό*

α-τσεκάριστος,-η,-ο	α-τσίκνιστος,-η,-ο	α-τσουβάλιαστος, -η, -ο	α-τΰλιχτος, -η, -ο	α-τυράννητος, -η, -ο
α-τσιγάριστος, -η. -ο	α-τσίμπητος, -η, -ο	α·τσούγκριστος, -η, -ο	α-τυποποίητος, -η. -ο	α-τυρόννιστος, -η. -ο

(λόγ) αυτός που δεν έχει την εύνοια τής τύχης, που παθαίνει (κάτι) χωρίς να φταίει ο ~ *περαστικός δέχτηκε τη σφαίρα στο στήθος* || *η~ υπάλληλος απολύθηκε, π/.ηρώνοντας σφάλματα συναδέλφων της* ΣΥΝ άτυχος, δυστυχής, αναξιοπαθών ΑΜ ευτυχής, καλότυχος · **2.** δυσάρεστος, αυτός που προκαλεί αρνητικές καταστάσεις, δυσάρεστα συναισθήματα ~ *σύμπτωση / περίσταση / ημέρα* \νι ευτυχής, ευχάριστος · 3. αυτός που δεν έχει αίσιο τέλος, που οδηγεί σε αποτυχία *έχει συνάψει δύο ~ γάμους* || *η ~ έκβαση τής μάχης* || *~ εγχείρηση / έρωτας / πολεμική επιχείρηση / επεισόδιο / περιστατικό / απόπειρα* [1] *εξέλιξη* συν αποτυχημένος, ανεπιτυχής αντ επιτυχής 4. ακατάλληλος για την περίσταση, αυτός που δεν ανταποκρίνεται στον σκοπό για τον οποίο επελέγη ~ *πρωτοβουλία τής αντιπολίτευσης οδήγησε σε φιάσκο* || *~ έμπνευση / ενέργεια / χαρακτηρισμός / έκφραση / σχέδιο / παρομοίωση / σχόλιο / διατύπωση / παράδειγμα* συν απρόσφορος, άστοχος. **ατυχώς** επίρρ. [αρχ J ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες, τύχη, άβαφος*

ατυχία (η) [αρχ j {ατυχιών} **1.** το να μην έχει κάποιος ευνοϊκή τύχη *με δέρνει / κυνηγάει η ~* || *τον τελευταίο καιρό έχω μεγάλη ~ όλα στραβά μου πάνε* [[π -/ (ως σχόλιο τού προφορ λόγου σε περιπτώσεις που συμβαίνει κάτι δυσάρεστο και απρόβλεπτο) Ιων κακοτυχία αντ τύχη 2. (συνεκδ) το ατυχές γεγονός· *φέτος τον βρήκαν πολλές - αρρώστιες, προβλήματα με την οικογένεια* || *είχε την - να κάθεται δίπλα σε κάποιον που δεν πλενόταν ποτέ του.* ** σχολιο λ *τύχη* **άτυχος,** -η, -ο Ιμεσν] 1. αυτός που δεν έχει την εύνοια τής τύχης φρ ***στάθηκα άτυχος*** απέτυχα, δεν ευτύχησα: ~ *στον γάμο μου / στη ζωή / στις εξετάσεις* 2. ευφημιστικός χαρακτηρισμός που εκφράζει τη συμπάθεια τού λέγοντας και που χρησιμοποιείται συνήθως στον Τύπο για αναφορά σε θύματα σοβαρών ατυχημάτων *η σφαίρα βρήκε τον ~ αστυνόμο στο στήθος* || ο *επίδοξος ληστής εγκατέλειψε αιμόφυρτη την ~ γυναίκα και εξαφανίστηκε προς άγνωστη κατεύθυνση* ΣΧΟΛΙΟ λ *τύχη.*

ατυχώ ρ αμετβ [αρχ [Ιατυχείς . [ατύχησα (λόγ. μτχ ατυχήσας, -ασα, -αν)} έχω ατυχία σε (κάτι), δεν τα καταφέρνω: *ατύχησες δεν πειράζει, την άλλη φορά Οα τα πας καλύτερα* || *ατύχησε στον γάμο της* συν αποτυγχάνω αντ ευτυχώ, πετυχαίνω.

Α.Υ. Αυτού / Αυτής Υψηλότης (-ητα).

Α/Υ ΣΓΡΑΤ ανθυποβρυχιακός: ~ *β/.ήματα.*

αυγαταινω ρ ♦ αβγατίζω **αυγατίζω** ρ. + αβγατίζω

Αυγείας (ο) {-α κ -είου} μυθολ βασιλιάς τής Ήλιδας, τού οποίου τους στάβλους καθάρισε μέσα σε μία ημέρα ο Ηρακλής, πραγματοποιώντας έναν από τους δώδεκα άθλους του ΦΡ (μτφ) ***η κόπρος τού Αυγείου*** βλ λ. *κόπρος.* [εγυμ < αρχ. *Αυγείας / Αύγέας* «φωτεινός, λαμπρός» < *αυγή*] **Αυγερινός** (ο) (λαικ.) ο πλανήτης Αφροδίτη, όπως φαίνεται την αυγή, ως το τελευταίο άστρο τής νύχτας, *«βάζει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι στήθι / και τον καθάρειο ~ χρυσό δαχτυλιδάκι»* (δημοτ τραγ)(πβ *λ. Αποσπερίτης)*

[ετυμ μεσν. < επιθ *αυγερινός* < αρχ. *αυγή,* κατά τα *εσπερινός. σημερινός. νυχτερινός* κ ά]

Αυγή (η) **1.** μυθολ η Ηώς, αδελφή τού Ηλίου και προσωποποίηση τής αυγής 2. γυναικείο όνομα [εγυμ αρχ θεωνύμιο < *αυγή* (βλ λ)J **αυγή** (η) **1.** το χρονικό διάστημα κατά το οποίο διαδέχεται η ημέρα τη νύχτα ΣΥΝ ξημέρωμα, χάραμα, χαραυγή, (λόγ.) ηώς φρ (παροιμ.- σκωπτ.) ***η νύχτα βγάζει επίσκοπο κι η αυγή μητροπολίτη*** για το παρασκήνιο και τον χρόνο διεργασιών που προηγούνται κρίσιμων αποφάσεων και αναδείξεως προσώπων σε αξιώματα 2. (συνεκδ) η λάμψη τού ηλίου που διαχέεται στον ορίζοντα πριν από την ανατολή του: *η ~ ξεπρόβαλε σιγά-σιγά πίσω απ' τα νοτισμένα βουνά* ΣΥΝ λυκαυγές ΑΝΤ σούρουπο, δειλινό 3. (μτφ) το φανέρωμα μιας αρχής, *η~ τής νίκης* συν αρχή. ξεκίνημα — (υποκ.) **αυγούλα** (η).

αυγινός, -ή, -ό Ιετυμ αρχ. αρχική σημ «το φίος τού ηλίου», αβεβ ετύμου. ίσως συνδ με αλβ agoj «ημέρα»] **αυγό** (το) ♦ αβγό **αυγοειδής,** -ής, -ές » αβγοειδής **αυγοθήκη** (η) -■> αβγοθήκη **αυγοκόβω** ρ. » αβγοκόβω **αυγοτάραχο** (το) ► αβγοτάραχο **αυγοτέμπερα** (η) ♦ αβγοτέμπερα **αυγουλά^** (ο) -♦ αβγουλάς **αυγουλου** (η) ♦ αβγουλάς

αυγουστιανός, -ή. -ό **1.** αυτός που συμβαίνει τον Αύγουστο **2.** ***Αυγουστιανά*** (τα) (ενν. *γεγονότα)* τα γεγονότα τής 4ης Αυγούστου. τής κήρυξης τής δικτατορίας τού 1 Μεταξά ** σχολιο λ *απριλιανός* **αυγουστιάτικος,** -η. -ο [μεσν.| αυτός που σχετίζεται με τον Αύγουστο. που συμβαίνει κατά τον Αύγουστο *η Κοίμηση τής Θεοτόκον είναι - γιορτή* [j ~ *φεγγάρι* .*■ σχολιο λ. *απριλιανός* **Αυγουστίνος** (ο) **1.** άγιος τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Ηκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα Επίσης (λαικ.) **Αυγουστής.**

[ΕΤΥΜ < λατ. Augustinus, υποκ τού Augustus. Βλ λ *Αύγουστος*]. **Αύγουστος** (ο) [Αυγούστου) ο όγδοος μήνας τού έτους και ο τρίτος τού καλοκαιριού (μαζί με τον Ιούνιο και τον Ιούλιο), ο οποίος έχει 31 ημέρες ΦΡ (παροιμ.) (α) ***Αύγουστε, καλέ μου μήνα, να 'σουν δυο φορές τον χρόνο / μακάρι σαν τον Αύγουστο νσ 'ταν οι μήνες όλοι*** για την αφθονία καρπών, την ομορφιά τής φύσης, καθώς και την ανεμελιά των τελευταίων θερινών διακοπών, που κάνουν αγαπητό τον μήνα αυτόν (β) **από *Μάρτη καλοκαίρι κι από Αύγουστο χειμώνα*** (i) για τις καλοκαιρίες τού Μαρτίου και τα προμηνύματα τού χειμώνα, που γίνονται αισθητά ήδη κατά τον Αύγουστο (ii) (μτφ.) για έργο τού οποίου η ολοκλήρωση συνεχώς μετατίθεται χρονικά (γ) **(νσ *'σαι καλά) τον Αύγουστο που 'ναι παχιές οι μύγες*** για την αφθονία τής φύσης τον μήνα τής ωρίμασης και συγκομιδής των καρπών (δ) ***κάθε πράμα στον καιρό του κι ο κολοιός τον Αύγουστο*** βλ λ *κο?.οιός «"* Σχολιο λ *μήνας.*

ΙΕΤΥΜ μτγν < λατ Augustus «σεβαστός», αρχική σημ «ευνοημένος από τους οιο)νούς», < augui «οιοίνοσκόπος» Ο τίτλος Augustus δόθηκε το 27 π Χ στον Ρωμαίο αυτοκράτορα Οκταβιανό, όταν έγινε μονοκράτορας Ηπειδή κατά τη διάρκεια αυτού τού μηνός ο Οκταβιανός αναγορεύθηκε ύπατος και σημείωσε εξαιρετικές στρατιωτικές επιτυχίες. ονομάστηκε προς τιμήν του *Αύγουστος* (Augustus) ο έκτος μήνας τού χρόνου, που προηγουμένως ονομαζόταν απλώς Sextilis «έκτος». Η λ. πέρασε από τη Λατ σε ξένες γλώσσες, π χ αγγλ August, γαλλ aoul, ισπ agosto, γερμ. August κ ά Ι **αυγωμένος,** -η, -ο -+ αβγωμένος

αυθάδεια (η) |αρχ.| {αυθαδειών! η αγενής και θρασεία συμπεριφορά: *η ~ του* <5εν *περιγράφεται* ΙΥΝ αναίδεια, **αυθάδης,** -ης. αύθαδες |αυθάδ-ους | -εις (ουδ -η)· αυθαδέστ-ερος, -ατοςί αυτός που χαρακτηρίζεται από προκλητική αγένεια και θράσος *ο ~ τρόπος του έφερε τους παρισταμένους σε δύσκο/.η θέση* ΣΥΝ αδιάντροπος, αναιδής, αναίσχυντος, θρασύς, ανάγωγος. (λόγ) ιταμός ΑΝΤ σεμνός, ευγενικός, καλότροπος Επίσης (σπανιότ) **αυθάδικος.** -η/Ία, -ο.

ΙΕΤΥΜ αρχ. < **αύτο·Ράδης* < *αυτός* + *-Ραδ-* < *άδος (< Ράδος)* «ευχαρίστηση. τέρψη», ομόρρ. των αρχ. *ήδομαι ηδονή* (βλλ). ΙΙ αρχική σημ τού επιθ. ήταν «αυτός που δεν κάνει παρά ό,τι τον ευχαριστεί» και, κατ' επέκταση, «ο υπεροπτικός»!, **αυθαδιάζω** ρ αμετβ Ιμτγν] {αυθαδίασα} συμπεριφέρομαι με αυθάδη τρόπο

αυθαιρεσία (η) [18561 {αυθαιρεσιών} 1.η αυθαίρετη συμπεριφορά, *η ~ ενός υπουργού* || *καταδικάζει την ~ τής εξουσίας* 2. (συνεκδ) η αυθαίρετη ενέργεια: *καταγγέλθηκαν οι ~ των διωκτικών αρχών.* **αυθαίρετος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν πραγματοποιείται στο πλαίσιο που προβλέπουν οι νόμοι, αλλά σύμφωνα με προσωπικές επιθυμίες και προτιμήσεις· (γενικότ.) αυτός που δεν υπακούει στις αρχές που ισχύουν σε δεδομένο τόπο και χρόνο, αλλά ενεργεί κατά το δοκούν: *~ ενέργεια ! δήλωση / συμπεριφορά* || *~ δόμηση / κτίσμα* συν ετσιθε- λικός. καταχρηστικός, παράνομος 2. (ειδικότ) αυτός που δεν στηρίζεται σε λογικά ή πραγματικά δεδομένα: *χωρίς αποδείξεις κάθε συμπέρασμα είναι ~* || *πρόκειται για ~ κρίση, χωρίς λογικά ερείσματα* ιυν αναπόδεικτος, αθεμελίωτος ανι αποδεδειγμένος, ελεγμένος **3.** ***αυθαίρετο*** (το) {αυθαιρέτ-ου | -ων} (ενν *κτίσμα)* ακίνητο που χτίστηκε χωρίς να πληρούνται οι νόμιμοι όροι δόμησης (εκτός σχεδίου πόλεως ή χωρίς άδεια οικοδόμησης) *οι ιδιοκτήτες των ~ ζητούν την ένταξή τους στο σχέδιο πόλεως* — **αυθαίρετα / αυθαιρέτως** Ιμτγν.) επίρρ ^ σχολιο λ. *συμβατικός*

(ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «ο αυτοεκλεγόμενος με ελεύθερη επιλογή», < *αύθ-* (< *αυτός)* + *αιρετός* < *αίροϋμαι* «εκλέγω» Στην Κ Δ απαντά η σημ. «αυτοπροαίρετος» (2 *Κορινθ* 8,3)1 **αυθαιρετώ** ρ. αμετβ. 11893] {αυθαιρετείς.. | αυθαιρέτησα} ενεργώ αυθαίρετα: *αυθαιρετεί συνεχούς κάνει ό,τι τον 'ρθει, χωρίς να ρωτήσει κανέναν.*

αυθέντης (ο) {αυθεντών} πρόσωπο που έχει απόλυτη εξουσία σε κάτι ή κάποιον, ο αφέντης: *«Ο ~ τού Μορέως»* (μυθιστόρημα τού Α Ρ. Ραγκαβή) ΣΥΝ κυρίαρχος, άρχοντας, κύριος, αφεντικό [ΕΓΥΜ αρχ , αρχική σημ «αυτός που επιτελεί κάτι με τις δικές του μόνο δυνάμεις», < *αβτοέντης* < *αύτός* + **εντης* «αυτός που επιτελεί, που φέρει εις πέρας» < Ι Ε ρίζα **sen-.* τής οποίας συνεσταλμ. βαθμίδα απαντά στο ρ. *άν-ύω* (< **sn-nu-*) «πραγματοποιώ, φέρω εις πέρας» (πβ *άνυσμα)* Βλ κ. *δι-ανύω].* **αυθεντία** (η) {αυθεντιών} **1.** η αδιαμφισβήτητη ισχύς γνώμης, το απόλυτο κύρος 2. (συνεκδ) το πρόσωπο τού οποίου οι απόψεις δεν μπορούν να αμφισβητηθούν από κανέναν, που όσα λέει έχουν ισχύ αξιώματος: *η~ τού Αριστοτέλη κυριάρχησε κατά τον Μεσαίωνα (όσα* είχε γράψει θεωρούνταν αδιαμφισβήτητα) **3.** (εκφραστ) πρόσωπο που γνωρίζει εις βάθος ένα θέμα *~ στη ρωσική ιστορία / στη μοριακή βιολογία* συν εξπέρ. ειδικός

[ΕΙΥΜ μτγν, αρχική σημ «απόλυτη κυριαρχία», < αρχ. *αύθεντης]* **αυθεντικός,** -ή, -ό [μτγν] **1.** αυτός που ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, που δεν είναι ψεύτικος: *ο ήρωας τού διηγήματος είναι ~ χαρακτήρας, υπαρκτό πρόσωπο* || *η ταινία περιέχει ~ σκηνές από επίκαιρα τι)ς εποχής* ΣΥ.ν αληθινός, γνήσιος, πραγματικός 2. αρχικός, πρωτότυπος, αυτός που δεν αποτελεί απομίμηση ή αντίγραφο, που δεν έχει δεχθεί επέμβαση ή επεξεργασία: *πρόκειται για τα ~ έγγραφα. όχι για αντίγραφα* || *~ δημιουργία* τού *Ντιόρ, όχι μαϊμού* (βλ λ., σημ. 3) ΣΥΝ πρωτότυπος **3.** αυτός που φανερώνει γνησιότητα, ειλικρίνεια. έλλειψη προσποιήσεως ή υποκρισίας *είναι ~ άνθρωπος· ό.τι θα σου πει το εννοεί, δεν υποκρίνεται* ΣΥΝ πηγαίος, αληθινός, ατό- φυος, γνήσιος — **αυθεντικ-ά / -ώς** Ιμτγν.[επίρρ. **αυθεντικότητα** (η) [18671 {χωρ. πληθ.} η γνησιότητα και εγκυρότη- τα: *η ~ ενός πίνακα τού Ρέμπραντ* || *η - ενός χειρογράφου.* **αυθημερόν** επίρρ. (λόγ.) εντός των χρονικών πλαισίων μίας και τής αυτής ημέρας: ο *πρωθυπουργός τής Ιταλίας έφθασε σήμερα στη χώρα μας και αναχωρεί ~ για την Τουρκία*

[F.ΤΥΜ αρχ. < επίθ *αύθήμερος* «αυτός που συμβαίνει την ίδια ημέρα»

αύθ- (< *αύτός)* + *ημέρα.* Το επίθημα *-όν* (που προέρχεται από το ουδ. τού επιθ.) χρησιμοποιήθηκε επιρρηματικώς κατ' αναλογίαν προς σχήματα σε *-(δ)όν* (πβ. *βαθμη-δόν, σχε-δόν. αναφαν-δόν* κ ά.)] **αυθορμητισμός** (ο) **1.** η τάση να εκδηλ(όνει κανείς πηγαία ό,τι αισθάνεται, ό.τι σκέφτεται και να ενεργεί αναλόγως *σε μια έξαρση*

αυθορμητισμού άρχισε να μιλάει για τον εαυτό του [[*η τεχνική και η πειθαρχία χαλιναγωγούν τον - των χορευτών* συν γνησιότητα, φυσικότητα, απλότητα, ανυποκρισία, ειλικρίνεια, ευθύτητα 2. (συνεκδ., συνήθ. στον πληθ.) η αυθόρμητη πράξη, ενέργεια: *όταν τα πνεύματα είναι εξημμένα, να αποφεύγετε, τους -* || *τώρα χρειάζονται προσοχή και περίσκεψη· όχι -* Επίσης **αυθορμησία** (η).

(ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. spontaneite] **αυθόρμητος,** -η, -ο **1.** αυτός που εκδηλώνεται πηγαία, σύμφωνα με τις παρορμήσεις, την ψυχική διάθεση τής στιγμής: ~ *γέλιο / πράξη / κουβέντα / ξέσπασμα* συν. αυτόματος, ενστικτώδης, γνήσιος, πηγαίος, φυσικός 2. (ειδικότ.) αυτός που εκδηλώνεται χωρίς σχεδιασμό ή προετοιμασία, που προκύπτει από μόνος του. φυσικά, χωρίς υποκίνηση / υπόδειξη *οι - εκδηλώσεις τού πλήθους τον συγκίνησαν* || *η - προσέλευση τού λαού στο συλλαλητήριο* συν απρομελέτητος, απροσχεδίαστος. αβίαστος, ειλικρινής. — **αυθόρμητα** / **αυθορμήτως** [μεσν.] επίρρ

[ΙΠυμ μεσν. < *αύθ-* (< *αυτός)* + *όρμώ]* **αυθύπαρκτος,** -η, -ο αυτός που υπάρχει ή μπορεί να υπάρξει από μόνος του, χωρίς τη συνδρομή άλλων συν αυτοτελής, αυθυπόστατος, αυτόνομος, ανεξάρτητος. - **αυθυπάρκτως** κ. **αυθύπαρκτα** επίρρ, **αυθυπαρξία** (η)Ι1870]

[ετυμ μτγν. < *αύθ-* (< *αυτός)* + *υπαρκτός* < *υπάρχω*] **αυθυπερβαση** (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} το να υπερβαίνει κανείς τον ίδιο του τον εαυτό. κυρ. να ξεπερνά τις αδυναμίες του. — **αυθυπερβατικός,** -ή. -ό.

αυθυπερβατικ-ά / **-ώς** επίρρ [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. self-exceeding], **αυθυποβολή** (η) [1891] η υποβολή συγκεκριμένων απόψεων, ιδεών ή ψυχολογικών στάσεων από το ίδιο το άτομο στον εαυτό του. η ενσυνείδητη ή ασυνείδητη δημιουργία τέτοιων ιδεών ή στάσεων. — **αυθυποβάλλομαι** Ρ [1891].

[ΕΤΥΜ < *αυθ-* (< αυτός) + *υποβολή*, μεταφρ δάνειο από γαλλ. autosuggestion)

αυθυπόστατός, -η, -ο(ν) (λόγ.) **1.** αυτός που έχει ξεχωριστή και ανεξάρτητη ύπαρξη, που έχει αυτοτέλεια: ~ *πίστη / έννοια / ουσία / θεωρία / οντότητα* ΣΥΝ αυθύπαρκτος, αυτοτελής, ανεξάρτητος 2. αι/- ***θυπόστατον*** (το) {αυθυποστάτου} η αυθύπαρκτη παρουσία, η αυτοτέλεια — αυθυποστάτως επίρρ. [μτγν].

[ΠΓΥΜ μτγν < *αύθ-* (< *αυτός)* + *υποστατός* < *υφίσταμαι]*. **αυθωρεί** επίρρ (αρχαιοπρ.) ευθύς αμέσως, την ίδια στιγμή συν αμέσως, παρευθύς. τάχιστα, αυτοστιγμεί, πάραυτα. παραχρήμα. μονομιάς· κυρ. στη ΦΡ (επιτατ) **αυθωρεί *και παραχρήμα*** χωρίς καμία καθυστέρηση. πάραυτα: *εξετέλεσε τη διαταγή* ** ΣΧΟΛΙΟ λ -ί ΓΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *αύθωρός* «αυτός που συμβαίνει την ίδια ώρα» < *αύθ-* (< *αύτος*) + *-ωρός* < *ώρα]*. **αυλαία** (η) {αυλαίων} **1.** η μεγάλη και βαριά κουρτίνα τού θεάτρου, που καλύπτει τη σκηνή και η οποία με ειδικό μηχανισμό υψώνεται ή σύρεται κατά την έναρξη τής παράστασης και κατεβαίνει ή σύρεται μετά τη λήξη της συν κουρτίνα, παραπέτασμα· ΦΡ (συνεκδ) (α) ***ανοίγει / σηκώνεται η αυλαία*** (i) αρχίζει η παράσταση ή σειρά παραστάσεων *με δεκάλεπτη καθυστέρηση άνοιξε η αυλαία* (ii) (μτφ) γίνεται έναρξη μιας διαδικασίας: ~ *τού φεστιβάλ Αθηνών* || ~ *τής πρώτης αγωνιστικής ημέρας τού προηαθ?^ήματος* (β) ***ανοίγω Ι σηκώνω την συλαία*** εμφανίζω δημόσια, φέρνω στο φως: *η ειδησεογραφία σήκωσε την αυλαία ενός μικρού δράματος, για να το μεταβάλει σε οδυνηρό δημόσιο θέαμα* ΣΥΝ αποκαλύπτω, φανερώνω (γ) ***πέφτει / κλείνει η αυλαία*** (i) τελειώνει μια παράσταση ή σειρά παραστάσεων: το *κοινό αποθέωσε τον εκλεκτό καλ?^ιτέχνη, όταν έπεσε η αυλαία* (ii) (μτφ.) φθάνει το τέλος, κλείνει ο κύκλος *με την ομιλία του* - των *εργασιών τού Συνεδρίου* || *με την καταδίκη του - στην πολύκροτη αυτή δίκη* ΣΥΝ τελειώνει, φθάνει στο τέρμα, κλείνει (δ) ***αίρω την αυλαία*** βλ. λ. *αίρω* 2. (συνεκδ.) η έναρξη ή η λήξη θεατρικής παράστασης ή πράξης ή σειράς παραστάσεων: *τρία θέατρα έχουν - σήμερα το απόγευμα* (έναρξη των παραστάσεων) [[*έφτασε καθυστερημένος πέντε μόλις λεπτά πριν από την* ΣΧΟΛΙΟ λ *αυλή.*

[ετυμ αρχ θηλ. τού επιθ. *αύ/.α-ΐος* < *αυλή Ι αύλά* + *-ιος* (πβ *αρχαίος* < *άρχά* + *-ιος, ώρα-ΐος* < *ώρα* + *-ιος* κ ά) Μεταφρ. δάνειο απο- τελούν οι φρ *ανοίγω / κλείνω την αυλαία (*< γαλλ. lever / baisser le rideau)]

αύλακα (η) {αυλάκων} **1.** ΑΝΑΤ. επιμήκης στενή σχισμή, που δίνει την εντύπωση αυλακιού στην επιφάνεια ανατομικών οργάνων, όπως τού εγκεφάλου, και έχει λειτουργική σημασία 2. ΤΠΧΝΟΛ χάραξη στην επιφάνεια εξαρτήματος για τη σωστή εφαρμογή άλλων επιφανειών και την καλή λειτουργία του. Ηπίσης (λόγ) **αύλαξ** (ο/η).

[ετυμ < αρχ. *αύλαξ (ή / ό)* < **ά-Ρ/.ακ-ς* < *ά-* προθεμ. + Ι.Ε **welk-* «τραβώ», πβ. λιθ velkii «αυλάκι», αρχ. σλαβ. vleko. Η σημασιολογική σύνδεση με το ρ *έλκω* (< **selk-*), όσο και αν φαίνεται εύλογη, δεν μπορεί να ερμηνευθεί ικανοποιητικά], **αυλακι** (το) {αυλακ-ιού | -ιών} το φυσικό ή τεχνητό, στενό, επίμηκες και μικρού βάθους όρυγμα στο έδαφος (συνήθ. για άρδευση): *άνοιξε - , για να φεύγει το νερό* ΣΥΝ χαντάκι· φρ (μτφ.) (α) ***βάζω το νερό στ' αυλάκι*** δρομολογώ εξελίξεις, κάνω κάτι να αρχίσει να λειτουργεί σωστά: ο *νέος υπουργός, πολύ δραστήριος και αποτελεσματικός, έβαλε επιτέλους το νερό στ' αυλάκι για την πάταξη τής φοροδιαφυγής* (β) ***μπαίνει το νερό στ' αυλάκι*** αρχίζει κάτι να λειτουργεί σωστά, να ακολουθεί τη σωστή πορεία, *είναι δύσκολο για ένα νιόπαντρο ζευγάρι να συνηθίσει στην καινούργια του ζωή χρειάζεται να περάσει λίγος καιρός, μέχρι να μπει το νερό στ'αυλάκι* (γ) ***κύλησε πολύ νερό στ' αυλάκι*** πέρασε πολύς καιρός ή έγιναν πολλά πράγματα στο μεταξύ / από τότε: *κάποτε ήμαστε νέοι και δυνατοί από τότε -* |j «?ια *να καθιερωθεί το σύστημα αναγνώρισης εγκληματιών με τη μέθοδο τού DNA, πρέπει να κυλήσει πολύ νερό στ' αυλάκι»* (εφημ.) (δ) (σκωπτ) ***κάτω απ' τ' αυλάκι*** (δηλ. τον Ισθμό τής Κορίνθου) στην ή από την Πελοπόννησο. πελοποννησιακής καταγωγής· έκφραση κυρ των Στερεο- ελλαδιτών που αντανακλά ανταγωνισμό που υπήρχε ιδ. παλαιότερα με τους Πελοποννησίους: *εσείς, οι -* (οι Πελοποννήσιοι)

[ΠΓΥΜ < μτγν. *αύλάκιον,* υποκ. τού αρχ *αύλαξ.* Ο τ. *αυ?.άκι* έχει χάσει την υποκοριστική / σμικρυντική λειτουργία Βλ κ *αύ?Μκα].* **αυλακιά** (η) **1.** το άνοιγμα (το αυλάκι) που δημιουργείται κατά το όργωμα στο χωράφι από το υνί τού χειροκίνητου ή τού μηχανικού αρότρου, η αράδα· (μτφ.) 2. κάθε επιμήκης γραμμή που δίνει την εντύπωση ότι χαράζει, αυλακώνει τον χώρο στον οποίο βρίσκεται: *οι αστραπές χάραζαν αυλακιές στον γκρίζο ουρανό* 3. η ρυτίδα: *το γε- ρασμένο του μέτωπο χαραγμένο από τις - τής ζωής* 4. βαθύ επίμηκες σημάδι από βίαιο εξωτερικό χτύπημα ***η*** *πλάτη του είχε γεμίσει αυλακιές από το μαστίγιο* ΣΥΝ χαρακιά, ραβδιά, **αυλακοειδής,^ής.** -ές [μεσν.| {αυλακοειδούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει αυλόόκες ή μοιάζει με αύλακα (βλ.λ) — **αυλακοειδώς** επίρρ.

αυλακώνω ρ μετβ {αυλάκω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** ανοίγω αυλάκι ή αυλακιά σε (κάτι) 2. (μτφ.) χαράζω (σε μια επιφάνεια), σχηματίζω επιμήκεις γραμμές σαν αυλάκια *τα δάκρυά του αυλακώνουν τα μάγουλά του* || *οι αστραπές αυλακώνουν τον ουρανό* [[*βαθιές ρυτίδες αυλακώνουν το γερασμένο πρόσωπό της.* Επίσης **αυλακιάζω** Ιαρχ.].

αυλάκωμα (το), **αυλάκιασμα** (το) [μεσν.]. **αυλάκωση** (η) |1858 | {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ.} 1.η διάνοιξη αυλακιών 2. η ράβδωση (βλ λ) 3. βιολ η πρώτη φάση τής εμβρυογένεσης, κατά την οποία το ζυγωτό (βλ.λ.) υπόκειται σε διαδοχικές κυτταρικές διαιρέσεις, που εμφανίζονται στην επιφάνεια τού γονιμοποιημένου ωαρίου σαν αύλακες, **αυλακωτός,** -ή, -ό (1897] αυτός που έχει χαραγμένα αυλάκια, ραβδώσεις στην επιφάνειά του: *οι - κολόνες τού ναού* ΣΥΝ ραβδωτός, **αύλαξ** (ο/η) *αύλακα,* αυλάκι

αυλάρχης (ο) [μτγν.] {κλητ. -άρχα | αυλαρχών} ανώτατος αξιωμα- τούχος τής βασιλικής αυλής με αρμοδιότητες προϊσταμένου. — **αυλαρχείο** (το)[1897] **αύλειος,** -α. -ο [αρχ.] (αρχαιοπρ.) αυτός που ανήκει στην αυλή: ~ *θύ- ρες / χώρος* (κυρ για σχολεία), **αυλή** (η) 1.ο ανοιχτός χώρος μπροστά ή πίσω από σπίτι που περιβάλλεται από τοίχους ή περιφράξεις ή στο κέντρο κτηριακού συγκροτήματος· *π/.ακόστρωτη -* || *ατην- μου έχω φυτέψει μια λεμονιά* j[τα *παιδιά παίζουν ατην -* || *γραφική ι κάτασπρη -* συν περίβολος (πβ. λ. *προαύλιο)* · 2. η κατοικία τού βασιλιά ή άλλου ηγεμόνα, καθώς και τα γραφεία και οι υπηρεσίες ασκήσεως τής εξουσίας του: *Αθηναίοι σοφοί έζησαν στην - τού Ιέρωνα* |j *ανακοινωθέν τής βασι- λικής* - συν' παλάτι, ανάκτορα 3. (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρώπων που πλαισιώνουν τον Βασιλιά, το ανώτατο προσωπικό των ανακτόρων, το περιβάλλον τού Βασιλιά· *πολλά μυστικά τού Πα/.ατιού διαρρέουν στις εφημερίδες από τη βασιλική* ~ ΣΥΝ αυλικοί, ακόλουθοι 4. (κατ' επέκτ.) το σύνολο των ανθρώπων που πλαισιώνουν σημαντικό δημόσιο πρόσω)πο (σε θέση εξουσίας): *η - που σχηματίστηκε γύρω από τον πρωθυπουργό επηρεάζει τις αποφάσεις του εις βάρος τού κοινωνικού συμφέροντος.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < Ι.Ε **aw-* «διανυκτερεύω. κοιμούμαι», πβ. αρμ. aut «κατάλυμα για τη νύχτα», σανσκρ. vayami «κουράζομαι», αγγλ. weary «εξαντλημένος». Ομόρρ. αρχ. *ι-αύ-ω* «κοιμούμαι, διανυκτερεύω». Η λ προσδιόριζε αρχικά τον χώρο τού βασιλικού παλατιού, όπου δια- νυκτέρευαν οι υπηρέτες ή τα ζώα[

αυλή - αυλαία - έπαυλη. Η λ. **αυλή,** ξεκινώντας από τη σημ «ο χώρος πέριξ τού παλατιού, περιβάλλων χώρος, όπου περνούσαν τη νύχτα τους υπηρέτες ή και ζώα τού παλατιού», εξελίχθηκε στη σημ «ο χώρος που περιβάλλει το σπίτι», αυτού που και σήμερα ονομάζεται από τους αρχιτέκτονες (ιδ για σχολεία) **αύλειος** χώρος Από την αυλή παράγονται το **αυλαία** «σκέπασμα» και το **αυ- λίζομαι** «έχω την είσοδο τής αυλής και. κατ' επέκτ, τού σπιτιού (από αυτόν ή εκείνο τον δρόμο)», το **αυλόθυρα,** το **αυλόγυρος** κ.ά Ομόρριζα είναι και τα **έπαυλη *(έπαυλις),*** **προαύλιο** και **καταυλισμός** Από εδώ και το **Αυλίς / Αυλίδα** (από αρχ. ***αύ/.ις,*** η ρίζα από όπου το **έπ-αυλις).** Από την αυλή των ανακτόρων, η αυλή σήμανε συνεκδοχικά «τον οίκο τού βασιλιά, τη βασιλική κατοικία, το παλάτι (< λατ. palatium)». Με αυτή τη σημ χρησιμοποιήθηκαν τα **αυ- λικός, αυλάρχης, αυλοκόλακας** κ.ά. Ο Στέφ Κουμανούδης καταγράφει ένα πλήθος λέξεων που πλάστηκαν (μέχρι το 1900) κατά την περίοδο τής τότε βασιλείας στην Ελλάδα. ***αυ?*οσύμβου/.ος*** (1844). ***αυλόφρων*** (1854), ***αυλοθεράπων*** (1896), ***αυλόδοχ&ος*** (1843), ***αυ?^οκοπία. αυλοήθης (από*** τον Αναστάσιο Πολυζωίδη), ***αυλίτις. αυ- ?ακοθεράποντες, αυλικεύομαι, αυλικότης*** κ.ά., και ***Αυλικόπο/.ις*** ακόμη, παραφθορά τής φιλοβασιλικής εφημ ***Ακρόπολις'.***

αύληση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το παίξιμο τού αυλού.

αυλητής (ο) [αρχ.], **αυλητρίδα** (η) (αρχ] πρόσωπο που εκτελεί μουσικές συνθέσεις με αυλό Επίσης **αυλήτρια** (η) Ιμτγν.] {αυλητριών}

αυλητική (ενν. ***τέχνη)*** (η) [αρχ.]. **αυλικός,** -ή. -ό [μτγν.[1. αυτός που ανήκει στην αυλή (βασιλιά, αυ- τοκράτορα κ.λπ): ~ ***αξίωμα*** / ***περιβά/Λον*** / ***θα/>αμηπόλοςΣ***υν βασιλικός. δυναστικός 2. *αυλικός* (ο) πρόσωπο που ανήκει στη βασιλική αυλή, στον κύκλο των προσώπων που περιβάλλουν τον βασιλιά συν πα- λατιανός ** σχολιο λ. ***αυλή.*** **αυλόγυρος** (Ο) **1.** το περίφραγμα αυλής. κυρ. το κτισμένο: ***τα παιδιά***

κάθονταν δίπλα-δίπλα πάνω στον - τής εκκλησίας, για να βλέπουν κα/.ύτερα || ψηλός / πέτρινος ~ ΣΥΝ αυλότοιχος, μάντρα, φράχτης, μα- ντρότοιχος 2. (συνεκδ.) ο χώρος (κυρ. περιφραγμένος) που περιβάλλει ένα κτήριο, η περιφραγμένη αυλή: *ο κόσμος που δεν χωρούσε στο εκκλησάκι στεκόταν στον ~ || περάσαμε τον ~ προχωρώντας προς το κτήριο* συν περίβολος, αυλή. προαύλιο, γύρος, **αυλόδουλος,** -η, -ο [18431 (μειωτ.) αυτός που υποτάσσεται δουλικά στη θέληση και την εξουσία τού βασιλιά· *το πλήθος αποδοκίμαζε τους ~ συνωμότες* [| ~ *κυβέρνηση* **αυλόθυρα** (η) η αυλόπορτα (βλ.λ.).

αυλοκόλακας (ο/η) 118651 {αυλοκολάκων} (μειωτ) **1.** κόλακας τού βασιλιά 2. (κατ' επέκτ.) κόλακας ισχυρού προσώπου, προσώπου που βρίσκεται στην εξουσία *οι ~ τού πρωθυπουργού* συν γλείφτης, τσαν- νακογλείφτης, σφουγγοκωλάριος. – **αυλοκολακεία** (η) [1851]. **αυλόπορτα** (η) ίχωρ. γεν. πληθ.) η πόρτα τής αυλής, πόρτα που οδηγεί μέσα ή έξω από την αυλή. **αυλός** (ο) **1.** ΜΟΥΣ αρχαίο, πνευστό μουσικό όργανο διαφόρων ειδών (μόναυλος, πλαγίαυλος, άσκαυλος κ ά), που μοιάζει με το κλαρινέτο ή το όμποε, και το οποίο είχε σημαντική θέση στη διονυσιακή λατρεία και γενικότ. στην κοινωνική και καλλιτεχνική ζωή τής ελληνικής αρχαιότητας περιελάμβανε διπλό καλάμι τοποθετημένο μέσα σε κυλινδρικό ή ελαφρώς κωνικό σωλήνα με μικρές οπές σε διάφορα σημεία για την έξοδο τού αέρα **2.** η φλογέρα, το σουραύλι · **3.** ο σωλήνας τού φυσερού που χρησιμοποιεί ο σιδηρουργός **4.** λναι το σωλη- νώδες μέρος ενός κοίλου οργάνου, λ.χ ο αυλός τού εντέρου, fin υμ αρχ. < I.H. **awl-* «κοιλότητα, σωλήνας», πβ. λιθ aulas «περι- κνήμιο», νορβ. aul «μίσχος φυτού», λατ. alvus «κοιλιά», ιταλ. alvo κ.ά Ο ανατ. όρ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. tube)

αυλός - έναυλος - συναυλία - δίαυλος - πύραυλος. Η αρχαία λ. **αυλός,** σημαίνοντας γενικά τον σωλήνα, δήλωσε όχι μόνο το μουσικό όργανο, αλλά και τεχνικές έννοιες Κοντά στον *αυλό* χρησιμοποιούνται και συναφή μουσικά όργανα, τα **πλαγίαυλος** και **άσκαυλος** *(ασκός + αυλός),* **οξύαυλος** και **βαρύαυλος Έναυλος** (στα αφτιά μας) είναι (ήδη από την Αρχαία) «αυτός που αντηχεί, που είναι γνωστός σαν το άκουσμα τού αυλού» **συν-αυλία** είναι, στην αρχή. η συμφωνία λύρας και αυλού ή η συμφωνία αυλών, γενικώς δε (ήδη στον Πλάτωνα) η συμφωνική οργανική μουσική. Με την τεχνική σημ. τής λέξης πλάστηκαν το αρχ. **δίαυλος** «πέρασμα, δίοδος» και το νεότ. **πύραυλος.** Η κοιλάδα που μοιάζει με αυλό λέγεται **αυλών (αυλώνας),** από όπου το συχνό τοπωνύμιο **Αυλών/ Αυλώνα.**

άυλος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν αποτελείται από ύλη: *κατά τον χριστιανισμό, ο Θεός έχει ~ υπόσταση || τα πνεύματα είναι ~* ΣΥΝ ασώ- ματος αντ υλικός 2. (μτφ.) αυτός που είναι απαλλαγμένος από το βάρος και τη φθορά τής ύλης: *οι μορφές στις βυζαντινές εικόνες είναι γεμάτες πνευματικότητα* συν εξαϋλωμένος, πνευματικός **3.** οικον (οικονομικό στοιχείο) που δεν έχει φυσική υπόσταση, π.χ. ο αέρας εργασίας, οι ευρεσιτεχνίες, τα εμπορικά σήματα κ.λπ ~ *τίτλοι* [ΠΤΥΜ αρχ < ά- στερητ + *ύλη).* **αυλότοιχος** (ο) ο τοίχος που περιβάλλει την αυλή.

Αυλώνας (ο) πόλη και λιμάνι τής Ν. Αλβανίας (Β. Ηπείρου)

{ΗΤΥΜ < αρχ. *Αυλών, -ώνος* (< *αύ/.ων* «πέρασμα μεταξύ λόφων ή ακτών - δίαυλος»), που κατελήφθη στις 28/11/1912 από τον Αλβανό μπέη Ισμαήλ Κεμάλ Βλιώρα (όπου οφείλεται η αλβ. ονομασία Vlore), ο οποίος κήρυξε εκεί την ανεξαρτησία τής Αλβανίας] **αυνανίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {αυνανίστηκα (λόγ.-θηκα)} **1.** προκαλώ διέγερση των γεννητικών οργάνων έως τον οργασμό χωρίς συνεύρεση (συνουσία) με ερωτικό σύντροφο, αλλά με τεχνητό τρόπο (συνήθ με μάλαξη των γεννητικών οργάνων με το χέρι) συν αυτοϊκανοποιού- μαι, αυτοερεθίζομαι. (!) μαλακίζομαι 2. (μτφ.-ειρων.) πράττω ή λέω ανοησίες (ευφημ. τρόπος για να αποφευχθεί η λέξη *μα/.ακίζομαι)* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **αυνανισμός** (ο)]1777 | το να αυνανίζεται κανείς συν αυτοϊκανοποί- ηση. αυτοερωτισμός, αυτοερεθισμός, αυτοδιέγερση, (!) μαλακία. – **αυνανιστικός,** -ή, -ό, **αυνανιστικά** επίρρ ** σχολιο λ. κύριος, *-α, -ο* [ετυμ < μτγν. *Αύνάν* < εβρ. Onan «δυνατός, δραστήριος». Ο *Αύνάν* ήταν δευτερότοκος γιος τού Ιούδα και, όταν πέθανε ο αδελφός του, ανέλαβε την υποχρέωση να εξασφαλίσει διάδοχο στο όνομα τού αδελφού του, σύμφωνα με το έθιμο τού ανδραδελφικού γάμου. Όμως. κατά τη διάρκεια τής συνουσίας εκείνος *«όταν εισήρχετο προς την γυναίκα τον αδελφού αυτού, έξέχεεν επί την γην, τού μή δούναι σπέρμα τω άδελφφ αύτοϋ»* (Π.Δ. *Γένεσις.* 38, 9). Αρα ο όρος *αυνανισμός* θα δήλωνε, με βάση το βιβλικό χωρίο, την κατά τη συνουσία εκτός τού γυναικείου κόλπου εκσπερμάτιση και όχι τον *αυτοερεθι- σμό* ή την *αυτοικανοποίηση,* που δηλώνει η λ σήμερα), **αυξάνω** ρ. μετβ κ αμετβ. {αύξησα, -θηκα, -μένος (κ λογιότ ηυξημέ- νος)} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) μεγαλύτερο ή περισσότερο: **~** *την ταχύτητα*]| *η κυβέρνηση αύξησε τους φόρους* ΙΥ\' μεγαλώνω, πληθαίνω, ανεβάζω αντ μειώνω, ελαττώνω, κατεβάζω, μικραίνω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι μεγαλύτερος ή περισσότερος: *με την άνοδο τού βιοτικού επιπέδου αυξάνει ο μέσος όρος ζωής* j| *τους θερινούς μήνες αυξάνει η κατανάλωση φρούτων και αναψυκτικών || καθώς κυλούν οι ώρες. η αγωνία αυξάνει κατακόρυφα* συν μεγαλώνω, ανεβαίνω, υψο^νομαι, πολλαπλασιάζομαι ΑΜ μειώνομαι, ελαττώνομαι **3.** (μεσοπαθ. **αυξά-** *νομαι)* γίνομαι μεγαλύτερος ή περισσότερος· ΦΡ **αυξσνεσβε** *και πλη- θύνεσθε (αύξάνεσθε καί π/^ηθύνεσθε.* Π.Δ *Γένεσις* 1. 28) προτροπή τού Θεού στο ανθρώπινο γένος να κάνει απογόνους. « ." ΣΧΟΛΙΟ λ *ελεύθερος, εργαστικός, μετοχή*

{ΕΤΥΜ αρχ.. ιων.-ατt τύπος τού αρχαιότ *αύξω* < **aug-s-o* < I.E. **aug-,* μηδενισμ βαθμ τού θ. **aweg-* «αυξάνω», πβ. σανσκρ. vak-s- ayati- «αναπτύσσομαι», λατ. aug-eo, γαλλ. augmenter «αυξάνω», ισπ. aumentar, αγγλ. author «συγγραφέας» (< γαλλ auteur < λατ auctor «αυτός που αρχίζει, που αναπτύσσει κάτι»), γερμ. wachsen «αυξάνω» κ.ά.|.

Αυξέντιος (ο) {Αυξεντίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα

(ΕΤΥΜ μτγν. κύρ. όν < λατ. Auxentius «αύξων» < 0 aux- (τού ρ. augeo «αυξάνω», πβ auxilium «βοήθεια», αρχική σημ. «στρατιωτικές ενισχύσεις») + παραγ. επίθημα -entius. λ.χ Innoc-entius, Gaud-entius. Laur-entiusj.

αύξηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η μεταβολή τής τιμής ενός μεγέθους προς το περισσότερο ή μεγαλύτερο, η ποσοτική άνοδος: ~ *τής δημοτικότητας ενός πο/ατικού* ||[~ *τού πληθυσμού τής γης* ||[~ *των κρουσμάτων καρδιοπάθειας || ~ τού διοξειδίου τού άνθρακα στην ατμόσφαιρα || ~ τής εγκ/.ηματικότητας || ~ των τιμών στα τρόφιμα || - των πω/.ήσεων μιας επιχείρησης || ~ κεφαλαίου || ~ τής ταχύτητας οχήματος* ΣΥΝ μεγάλωμα, άνοδος, πλήθυνση ανγ μείωση, ελάττωση 2. (ειδικότ.) (α) η παροχή μεγαλύτερου μισθού, η μισθολο- γική άνοδος: *η εταιρεία έδωσε ~ 10% στους εργαζομένους || δεν αναμένονται αυξήσεις μέσα στον επόμενο χρόνο* (β) (στον πληθ · καταχρ. αντί τού ορθού *ανατιμήσεις*) σε φρ. όπως *κύμα αυξήσεων στα είδη διατροφής* (αντί *ανατιμήσεων)* **3.** βιολ. η ιδιότητα των ζωντανών οργανισμών να μεγαλώνουν σε όγκο και βάρος με τον πολλαπλασιασμό των κυττάρων τους **4.** γλωσσ (στη Ν. Ελληνική) η επέκταση τού θέματος των ρημάτων στον ενεργητικό αόριστο και τον παρατατικό κατά μία συλλαβή *(συ/.λαβική ~,* λ.χ. *παίζω, έ-παιζα. έ-παιξα).* για να μπορεί ο τόνος, προκειμένου για δισύλλαβα ρήματα *(γράφω, τρέχω, παίζω* κ.τό.), να είναι στην τρίτη από τού τέλους συλλαβή (προπαραλήγουσα βλ. κ λ *ε-),* επίσης, σπάνια, η μεταβολή τού αρκτικού φωνήεντος τού θέματος σε άλλο φωνήεν *(χρονική* λ.χ. *παρ-άγ-ω* -♦ *παρ-ήγαγα, ελπίζω * ήλπισα)* σχολιο λ. *εκ, εν-.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *αύξησις* < *αϋξω\.*

αύξηση ρημάτων. Στην Αρχαία, τη Βυζαντινή και τη Λόγια Ελληνική τα ρήματα στους παρελθοντικούς χρόνους (παρατατικό, αόριστο - παλαιότερα και υπερσυντέλικο), εφόσον άρχιζαν από σύμφωνο, έπαιρναν ένα **ε-(συλλαβική αύξηση)** και. αν άρχιζαν από φωνήεν, έτρεπαν τα *α/ε-* σε *η-* και το ο- σε *ω-* **(χρονική αύξηση):** *λύω - έ-λυον - έ-λυσα (έ-λελύκειν) - λύομαι - έ-/.υόμην - έ-λυ- σάμην/ έ-λύθην (έ-λελύμην) άκούω - ήκουον - ήκουσα - ήκουύμην ήκουσάμην / ήκούσθην ελπίζω - ήλπιζον - ήλπισα - ήλπίζετο - ήλπίσατο - ήλπίσθη* ορίζω ώριζον - ώρισα* - ώρι- *ζόμην ώρισάμην - ώρίσθην* Η χρονική αύξηση εμφανιζόταν και στη μεσοπαθητική μτχ τού παρακειμένου: *άγαπώ - ήγαπημένος, ελέγχω - (έλ~) ήλεγμένος, ορίζω - ώρισμένος.* Στη Νέα Ελληνική η χρήση τής ρηματικής αύξησης είναι διαφορετική, (α) Δεν χρησιμοποιείται η **χρονική αύξηση,** *αρχίζω - άρχιζα άρχισα (όχι *ήρ- χιζα, *ήρχισα) ερμηνεύω - ερμήνευα - ερμήνευσα* (όχι **ηρμή- νευα, *ηρμήνευσα) ορίζω - όριζα - όρισα - οριζόμουν - ορίστηκα (όχι *ώριζα, * ώρισα. *ωριζόμουν, *ωρίστηκα)'* ούτε οι μτχ είναι πια **ηρμηνευμένος* ή **ωρισμένος, αλλά ερμηνευμένος* και *ορισμένος* (β) **Συλλαβική αύξηση (έ·)** παίρνουν στους παρελθοντικούς χρόνους τής ενεργητικής φωνής μόνο τα δισύλλαβα ρήματα, για να μπορεί ο τόνος να είναι στην τρίτη από τού τέλους συλλαβή Προπαραλήγουσα): *γράφω, έ-γραφα, έ-γρα-ψα* (αλλά πληθ. *γρά- φα-με, γρά-φα-τε* χωρίς *ε-,* γιατί υπάρχουν ήδη - λόγω καταλήξε- ως- τρεις συλλαβές και ο τόνος μπορεί να είναι στην προπαραλήγουσα χωρίς την παρουσία συλλαβικής αύξησης)· έτσι, στην πράξη, το **ε-** τής συλλαβικής αύξησης υπάρχει μόνο εφόσον τονίζεται *έ-γραφα. έ-γραφες, έ~γραφε (γράφαμε, γράφατε), έ-γραφαν (γράφανε) έ-γραψα. έ-γραψες. έ-γραψε (γράψα-με, γράψατε), έ-γραψαν (γράψανε)· (γραφόμουν-α, γραφόσουν-α, γραφόταν-ε. γραφόμαστε, γραφόσαστε, γράφονταν - γράφτηκα, γράφτηκες, γράφτηκε, γραφτήκαμε, γραφτήκατε, γράφτηκαν)* Συλλαβική αύξηση παίρνουν **(εσωτερικά)** και τα δισύλλαβα ρήματα, που είναι σύνθετα με προθέσεις, πάλι εφόσον η αύξηση *ε-* τονίζεται: *περι-γράφω - περιέγραφα - περι-έγραψα, συγγράφω - συν-έγραφα - συν-έγραψα, δια-γράφω - δι-έγραφα- δι-έγραψα, εγ-γράφω - εν-έγραφα ~ ενέγραψα. παρα-πέμπω - παρ-έπεμπα παρ-έπεμψα, απο-στέλ/.ω - απ-έστελλα - απ-έστειλα, συν-θέτω - συν-έθετα - συν-έθεσα* Ελάχιστα ρήματα (τα οποία σημειώνονται σε κάθε λήμμα) διατηρούν παραδοσιακά λογιότερους τύπους με **χρονική αύξηση** σε απλά ή σύνθετα ρήματα: *ελέγχω - ήλεγξα* (αλλά και *έλεγξα), απευθύνω - απηύθυνα* (αλλά και *απεύθυνα), εξάγω - εξήγα - εξήγαγα*

αυξητικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που αναφέρεται στην αύξηση, στη μεγέθυνση ή διόγκωση: ~ *ορμόνες* (αυτές που συμβάλλουν στην ανάπτυξη μελών τού σώματος ή στην αύξηση τού ύψους)]] ~ *τάσεις τού τιμαρίθμου* 2. βιολ *αυξητική ορμόνη* η σωματοτρόπος (βλ.λ.) ορμόνη.

αυξητικ-ά / -ώς (μτγν.) επίρρ. **αυξομείωση** (η) [μτγν } {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η εναλλαγή αυξήσεως και μειώσεως. η περιοδική ή μη διακύμανση μεγεθών: ~ *των συναισθηματικών εντάσεων* ([*η απελευθέρωση τής αγοράς οδήγησε σε μια περίοδο αυξομειώσεως των τιμών* συν (δια)κύμανση, ανεβοκατέβασμα, προσθαφαίρεση αντ σταθερότητα, μονιμότητα, παγίωση. – **αυξομειώνω** ρ. (μτγν |, **αυξομειωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.], **αυξομειωτικ-ά / -ώς** επίρρ.

αύξων, -ουσα. -ον [αύξ-οντος. -οντα j -οντες (ουδ -οντα), -όντων (θηλ. - ουσών)] (λόγ.) αυτός που αυξάνει, που έχει τάσεις ανόδου *η επενδυτική δραστηριότητα βαίνει με αύξοντα ρυθμό* |(*αύξουσα ένταση / σελήνη i κλίμακα i γεωμετρική ή αριθμητική πρόοδος / ανησυχία / πεποίθηση / σειρά* ΣΥΝ αυξανόμενος, ανοδικός, εντεινόμενος. ενι- σχυόμενος. προϊών ΑΝΙ φθίνων, μειούμενος, καθοδικός ΦΡ ***αύξων αριθμός*** αριθμός ενδεικτικός σειράς κατατάξεως ή αρίθμησης *οι αιτήσεις θα εξεταστούν κατά τον* ~ πρωτοκόλλου (συντομ *α α*, βλ.λ.). [ΕΙΥΜ Μτχ. ενεστ. τού αρχ *αΰξω* (βλ λ **αυξάνω)] αϋπνία** (η) [αρχ] {αϋπνιο'>ν| **1.** το να μην μπορεί κάποιος να κοιμηθεί *περιπτώσεις χρόνιας ~ απαιτούν θεραπεία με ηρεμιστικά ή υπνωτικά χάπια* || (κ στον πληθ) *αϋπνίες έχουμε σήμερα,* ΑΝΤ υπνηλία 2. (γενικότ.) η έλλειψη ύπνου *καταβεβλημένος από την* ~ ΣΥΝ ξαγρύπνημα, αγρύπνια, ξενύχτι. **ά ύπνος,** -η. -ο [αρχ] αυτός που δεν κοιμήθηκε: *είμαι - δεν κοιμήθηκα καθόλου όλη νύχτα.*

Αύρα (η) **1.** ΜΥΘΟΛ κόρη τής Περίβοιας και τού Τιτάνα Λέλαντα* απέκτησε από τον Διόνυσο δίδυμα, τα οποία μέσα στην τρέλα της κομμάτιασε ο Δίας τη μεταμόρφωσε σε πηγή **2.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. γυναικείο όνομα [ΕΙΥΜ αρχ κύρ όν < αύρα (βλλ.)) **αύρα** (η) [αυρών) **1.** το ελαφρό αεράκι: *η πρωινή ~ μου χαϊδεύει το πρόσωπο* || - στεριανή / *των κοι/Μδων i των ορέων / θαλάσσια / γλυ- κιά 2.* (μτφ.) η (ευχάριστη) αίσθηση την οποία αποπνέει κάποιος/κάτι, η εντύπωση που δίνει, ο «αέρας» που έχει. *μια ζωογόνος - νιότης και αισιοδοξίας ξεπηδά από κάθε σελίδα τού βιβλίου* ΣΥΝ αίσθηση, νότα. ατμόσφαιρα · 3. (μτφ.) η ακτινοβολία που πιστεύεται πως εκ- πέμπεται από το σώμα σχηματίζοντας φωτεινό περίβλημα, αισθητή μόνο σε συγκεκριμένα πρόσωπα με μεταφυσικές ή πνευματιστικές δυνάμεις · 4. ***αύρες*** (οι) θωρακισμένα αστυνομικά οχήματα για την ταχεία μεταφορά αστυνομικής δύναμης· *έστειλαν τις* ~ να *διαλύσουν τη συγκέντρωση* · 5. ΙΑΤΡ τα συμπτώματα που προηγούνται τής εκδήλωσης μιας κρίσης ημικρανίας ή μιας επιληπτικής κρίσης.

[πτυμ αρχ < **aFp-a,* μηδενισμ βαθμ τού θ **áI·ερ-*. πβ λατ aer «αέρας», γαλλ air (> αγγλ air), ισπ aire. ιταλ aria κά Ομόρρ αρχ *ά(Τ)είρω* «σηκώνω» (< **&Γέρ-]ω). άήρ* (< **dcfcp-*). Η λ. αρχικά χρησι- μοποιήθηκε για να προσδιορίσει το πρωινό αεράκι που ανεβαίνει από το νερό, από το ποτάμι ή τη θάλασσα. Για τη σημασιολ. μεταβολή «ανύψωση» ♦ «αέρας», βλ λ. *αέρας* Η σημ. 5 είναι αντιδάν, < αγγλ. aura)

αυριανός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το αύριο, την επόμενη μέρα. - *συγκέντρωση / καιρός / έκδοση* (πβ. λ *χθεσινός, σημερινός) 2.* (συνεκδ) αυτός που σχετίζεται με το μέλλον: *θέλουμε ο ~ κόσμος να είναι καλύτερος*

[είυμ < *αύριο* + παραγ. επίθημα -avdc, πβ μτγν. αδρϊνόςΙ **αύριο** επίρρ **1.** την ημέρα μετά τη σημερινή, το προσεχές εικοσιτετράωρο: *τελειώσαμε για σήμερα· Θα συνεχίσουμε ~ || σήμερα είναι Τρίτη - είναι Τετάρτη* Ι[*μέχρι ~, γεια σας! || η συνάντηση αναβλήθηκε για ~* [[*από ~ πιάνουμε δουλειά || Αφήστε τη δουλειά' - πάλι* (~ συνεχίζουμε) (πβ λ *σήμερα, χθες, μεθαύριο)* φρ (α) (παροιμ.) ***μην αναβάλλεις / αφήνεις για αύριο ό,τι μπορείς να κάνεις σήμερα*** βλ. λ. *αναβάλλω* (β) ***σήμερα-αύριο / αύριο-μεθαύριο*** (i) στο αμέσως προσεχές μέλλον (χωρίς να καθορίζεται αυστηρά πότε), όπου να 'ναι. *περιμένω απάντηση για τη δουλειά ~ || πρέπει να είσαι προετοιμασμένος δεν ξέρεις τι μπορεί να συμβεί* ~ (ii) ακαθόριστος μελλοντικός χρονικός προσδιορισμός που υποδηλώνει αναβλητική διάθεση: *μην αγχώνεσαι, θα πάω κάποια στιγμή ~ || θα το στείλω ~· δεν με κυνηγάει κανένας* (γ) **από *αύριο σε αύριο*** *από* αναβολή σε αναβολή, από παράταση σε παράταση: *Πότε θα κ/.είσουμε επιτέλους τη δουλειά: Όλο ~ με πας'* (δ) ***και αύριο μέρα είναι*** για κάτι που μπορεί να γίνει και σε άλλη χρονική στιγμή, να αναβληθεί· *Άσε το διάβασμα και κοιμήσου! ~!* (ε) ***και (γι') αύριο έχει ο Θεός*** ως καΟησυχαστική προτροπή σε κάποιον να μη στενοχωριέται, επειδή δεν πρόκειται κάτι να χαθεί, να ματαιωθεί· *Μην ανησυχείς! ~* (στ) ***σήμερα είμαι, αύριο δεν είμαι*** για το εφήμερο το>ν ανθρώπινων πραγμάτο>ν: *γ/.εντάω τη ζωή μου τώρα. γιατί ~* (ζ) ***αύριο κλαίνε!*** για τα δυσάρεστα επακόλουθα μιας πράξης, τα οποία δεν λαμβάνει κάποιος υπ' όψιν του στο παρόν επίσης, για επικείμενη τιμωρία· *Άσ'τον να χαίρεται και να πανηγυρίζει ~!* (η) (λόγ) **ες *αύριον τα σπουδαία*** *(ές αϋριον* τά *σπουδαία,* Ιλουτ. *Πελοπίδας* 10) φράση που λέγεται (σοβαρά ή ειρωνικά), όταν προτείνουμε την αναβολή τής διεκπεραίωσης ενός θέματος για την επόμενη μέρα λόγο) τής σοβαρότητάς του <5rv *είναι το)ρα ώρα να μιλάμε για την αγορά τού σπιτιού* ~ 2. (συνεκδ.) στο μέλλον: *τώρα είσαι μικρός και δ ενέχεις έγνοιες που θα έχεις δουλειά και οικογένεια, τότε θα δεις τι είναι η ζωή* || ποιος *ξέρει πώς θα είναι ο κόσμος* **~**, 3. ***αύριο*** (το) το μέλλον, *αγωνίζεται για ένα καλύτερο -* || *ποιος ξέρει τι μας επιφυλάσσει το* || *ένα λαμπρό ~*

[ΕΓΥΜ, < αρχ *αϋριον.* παρεκτεταμένος τύπος σε -ον (κατά το *σήμερον)* τού **αΰρι* (τοπική πτώση) < **aus-ri-* < Ι Ε. **aus-* «αυγή», πβ σανσκρ. us-ah. λατ. aurora (< **aus-osa*), αγγλ. cast «ανατολή», γερμ. Osi κ ά Ομόρρ αρχ. *αϋ-ως* «αυγή» Η φρ. *«ές αύριον* τά *σπουδαία»* ελέ- χθη από τον Οηβαίο πολέμαρχο Αρχία, ο οποίος, ενώ βρισκόταν σε ένα συμπόσιο, έλαβε επιστολή που τον προειδοποιούσε ότι κινδύνευε. Ο Αρχίας είπε ότι θα ασχολείτο την επόμενη μέρα («αύριο») με την επιστολή, αλλά (σύμφωνα με τον Πλούταρχο. *Πελοπίδας* 10) την ίδια μέρα δολοφονή()ηκε[**αυστηρός,** -ή (λόγ. -ά), -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ελαστικότητας, επιείκειας· ο *δάσκα/.ος τής τάξης ήταν πολύ ~ τιμωρούσε πάντα τους μαθητές που ατακτούσαν στο μάθημα* [| *η επιτροπή άσκησε πολύ ~ κριτική || ~ τιμωρία i απόφαση (δικαστή) i κοινό / κρι τής / στάση / βαθμολογία* ΣΥΝ ανεπιεικής. άτεγκτος ΑΝΓ επιεικής, ελαστικός, μαλακός 2. αυτός που είναι πολύ σοβαρός, που εμπνέει φόβο ~ *ματιά / φωνή* 3. σκληρός, σε έντονο ύφος· ~ *απάντηση / σύσταση / γλώσσα* am ήμιος **4.** ΑΡΧΑΙΟΛ *αυστηρός ρυθμός* τεχνοτροπία στην αρχαία ελληνική γλυπτική, που κυριαρχεί στην περίοδο η οποία μεσολαβεί μεταξύ τής αρχαϊκής και τής κλασικής (περίπου 480-450 π.Χ) και χαρακτηρίζεται από τις σοβαρές εκφράσεις των προσώπων των αγαλμάτων 5. αυτός που τηρείται ή πρέπει να τηρείται απαρέγκλιτα, να έχει καθολική εοαρμογή χωρίς εξαιρέσεις: *ως διπλωματικός οφείλει* να *τηρεί ~ ουδετερότητα απέναντι στα κόμματα || η στρατιωτική δικτατορία επέβαλε ~ λογοκρισία στα μέσα ενημέρωσης || ~ πρωτόκολλο i πειθαρχία / εφαρμογή / τι)ρηση / δίαιτα / λιτότητα / μυστικότητα / απομόνωση / μεθοδολογία* ΣΥΝ πλήρης, απόλυτος 6. αυτός που τηρεί τις παραδόσεις, πιστός στις παραδοσιακές αξίες: *άνθρωπος αυστηρών αρχών || ~ ανατροφή / ήθη* ΣΥΝ σοβαρός, ηθικός, συντηρητικός 7. αυτός που είναι απαιτητικός, λεπτολόγος, σχολαστικός *μια αυστηρότερη φιλο/.ογική* ανάλυση *θα οδηγούσε σε άλλα συμπεράσματα || ~ θεώρηση / προσέγγιση* 8. αυτός που διαθέτει ακρίβεια και σα<οήνεια *η ~ οριοθέτηση στόχων είναι αδύνατη για ένα τόσο παρορμητικό άτομο || ~ διατύπωση / προσδιορισμός* ΣΥΝ ακριβής ΑΝΤ. γλαφυρός **9.** αυτός που χαρακτηρίζεται από λιτότητα ύφους (απλές γραμμές ή χαρακτηριστικά)· *η ~ μεγα/.οπρέπεια τής αίθουσας με τους γυμνούς, μαρμάρινους τοίχους* ΣΥΝ λιτός, ανεπιτήδευτος, απέριττος — **αυστηρά** επίρρ κ. **αυστηρώς** Ιμτγν | (βλ λ) επίρρ.. **αυστηρότητα** (η) [αρχ.|.

Ιετυμ αρχ < θ **aύστ-* (< ρηματικό επίθ **aύστός* «ξηρός» < *aΰω* / *αυω* < *aΰος (τό)* «ξηρότητα» < Ι Ε. **saus-os* «ξηρός», πβ λιθ. saiisas. αγγλ sere κ.ά · ομόρρ *αύχμ-ηρός)* + παραγ. επίθημα *-ηρός* (πβ. *αυχμηρός, μοχθ-ηρος, το/ψ-ηρός* κ.ά.). Η λ. *αυστηρός* είχε αρχικώς την κυ- ριολ σημ «ξηρός, στυφός» (κατ' αντιδιαστολή προς το *γλυκύς),* ενώ η σημ. «σοβαρός, τραχύς» είναι μτγν. (πβ Κ.Λ. Λουκ. 19, 21: *έφοβού- μην γάρ σε, ότι άνθρωπος αυστηρός ει).* Παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη («ξηρός» ► «τραχύα. οξύς») εμφανίζει και το αρχ επίθ. *δριμύς* (βλλ)] #

αυστηρώς επίρρ [μτγν.Ι (λόγ) με τρόπο αυστηρό και απόλυτο, χωρίς επιείκεια ή ελαστικότητα (λ.χ. στην εφαρμογή μιας απόφασης, στην κριτική κ λπ.): *κινηματογραφικό έργο - ακατάλληλο για ανηλίκους || απαγορεύεται - το κάπνισμα* ανι επιεικώς, μετριοπαθώς

Αυστραλασία (η) ι ΕΩΙ Ρ περιοχή τού Ειρηνικού Ωκεανού, που περιλαμβάνει την Αυστραλία, τη Νέα Ζηλανδία και τη Ν Γουινέα [F.TYM Μεταφορά τού αγγλ. Australasia).

Αυστραλία (η))1854] (αγγλ Australia) **1.** (καταχρ) η Ωκεανία (βλ.λ.) 2. πολύ μεγάλο νησί στο Α. Ημισφαίριο, Ν τού Ισημερινού, το οποίο θεωρείται ξεχωριστή ήπειρος, η μικρότερη σε έκταση από τις πέντε **3.** (αγγλ Commonwealth of Australia = Κοινοπολιτεία τής Αυστραλίας) κράτος που περιλαμβάνει το παραπάνω νησί και την Τασμανία με πρωτεύουσα την Καμπέρα, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Αυστραλίας. - - **Αυστραλός** [1894J κ. **Αυατραλέζος** (ο), **Αυστραλή** κ **Αυστραλέζα** (η), **αυστραλιανός,** -ή, -ό κ. **αυστραλέζικος,** -η, -ο.

|ι:τυμ < αγγλ Australia < λατ australis «νότιος». Η ήπειρος ήταν γνωστή ήδη από τον 2ο αι. μ.Χ 0)ς terra australis incognita «άγνωστη νότια χώρα», ενώ οι Ολλανδοί εξερευνητές τού Που αι. την ονόμασαν «Νέα Ολλανδία» Η σημερινή ονομασία καθιερώθηκε τον 19ο αι από τον Αγγλο θαλασσοπόρο Matthew Flinders).

αυστραλοπίθηκος (ο) {αυστραλοπιθήκ-ου | -ων, -ους} ανθρωποειδές, συγγενές προς τον γορίλλα και τον χιμπατζή. το οποίο θεωρείται ότι έζησε τουλάχιστον-στ η.-Ν και Λ. Αφρική πριν από 1-4 εκατομμύρια χρόνια και παρουσίαζε ομοιότητες προς τον άνθρωπο [ΕΙΥΜ Μεταφορά τού νεολατ australopithecus, νόθο σύνθ., < australis «νότιος» 4- pithecus «πίθηκος»].

Αυστρία (η) [1728J (γερμ. Republik Osterreich = Δημοκρατία τής Αυστρίας) κράτος τής Κ Ευρώπης με πρωτεύουσα τη Βιέννη, επίσημη γλώσσα τη Γερμανική και νόμισμα το ευρώ. - **Αυστριακός** (ο) [1728|. **Αυστριακή** (η), **αυστριακός,** -ή. -ό.

[F.TYM < νεολατ. Austria < λατ. auster «νότος» (αρχική σημ. «ανατολή, ανατολικός άνεμος», πβ. κ *Αυστραλία).Όταν* ο Γερμανός αυτοκράτο- ρας Καρλομάγνος νίκησε τους Σλάβους και τους Αβάρους το 796 μ.Χ., ίδρυσε την επαρχία τής Α Μαρκιωνίας, που το 996 ονομάστηκε Osterreich «ανατολικό βασίλειο». Ιο 1281 ο Γερμανός βασιλιάς Ροδόλφος Α' (των Λψβούργων) ονόμασε τον γυιο του Αλβέρτο ηγεμόνα τής Αυστρίας Έκτοτε η Αυστρία θεωρήθηκε γερμανική επικράτεια (dominium Austriae). μέχρις ότου οι Αψβούργοι έχασαν τον γερμανικό θρόνο (1322) Η ονομασία *Αυστρία* επικράτησε το 1915-18 ως Deutschosterreich «Γερμανική Αυστρία» και, μετά τη συνθήκη τού

ως Republik Osterreich «Δημοκρατία τής Αυστρίας»].

Αυστροουγγαρία (η) JJ867J το διάδοχο σχήμα τής παλαιάς αυστριακής αυτοκρατορίας (1867-1918)

αυτανάφλεξη (η) [1887] {-ης κ. -έξεως | -έξεις, -έξεων) χημ η καύση που αρχίζει ξαφνικά και χωρίς εξωτερική επίδραση: ο *υγρός σανός μπορεί να υποστεί ~,* αν *ζεσταθεί πολύ εσωτερικά* — **αυτανα- φλέγομαι** ρ. [1891].

[iii ΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. self-ignitionJ.

αύτανδρος, -η, -ο (για καταποντισθέντα σκάφη) με το σύνολο τού πληρώματος ή των επιβατο>ν: το *πλοίο βυθίστηκε ~*

[ετυμ μτγν. < *αύτ(ο)- + -ανδρος*< *άνήρ. άνδρός].*

αυταξία (η) **1.** το να έχει κάποιος/κάτι αξία. που προέρχεται από εγγενείς ιδιότητές του *η έννοια τής αγάπης αποτελεί για τον χριστιανό* ~ 2. η αξία την οποία αποδίδει κανείς στον εαυτό του ΣΥΝ αυτοεκτίμηση.

αυταπάρνηση (η) |1844] {-ης κ -ήσεως | χωρ πληθ.} η άρνηση mi η υπέρβαση τού προσωπικού συμφέροντος, τής προσωπικής ευχαρίστησης ή άνεσης χάριν υψηλού σκοπού, *ρίχτηκαν* στον *αγώνα με* ~ συν αυτοθυσία.

[ΕΙΥΜ Απόδ. τού γαλλ abnegation], **αυταπάτη** (η) |1885| (αυταπατών) **1.** η δημιουργία από τον ίδιο μας τον εαυτό εσφαλμένων ή Φανταστικών κρίσεων σύμφωνα με τις επιθυμίες μας, το να ξεγελούμε τον ίδιο μας τον εαυτό 2. κάθε διαμορφωμένη πίστη κάποιου, η οποία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα (συνήθ στον πληθ) *Μην έχεις αυταπάτες! Δεν ζεις.* αν *δεν δουλέψεις*[1] \\ *τρέφεται / ζει με αυταπάτες* συν ψευδαίσθηση — **αυταπατώμαι** ρ. [1886) {-άσαι.).

] πιύμ Μεταφρ δάνειο από γερμ Selbsttauschung). **αυταπόδεικτος,** -η, -ο Ιμτγν *] κ* **αυταπόδειχτος** αυτός που από μόνος του φέρει ή εμπεριέχει την απόδειξή του, που δεν χρειάζεται επιπλέον αποδείξεις, *ουδείς αμφισβητεί την~ αλήθεια των λόγων του* II ~ *συλλογισμός* συν αυτονόητος, αυτόδηλος. — **αυταπόδεικτα / αυ- ταποδείκτως** επίρρ. **αυτάρεσκος,** -η, -ο [μτγν.J αυτός που αντλεί ευχαρίστηση από τον εαυτό του, που ικανοποιείται αυτοθαυμαζόμενος: ο ~ *τόνος τής φωνής του φανέρωνε άνθρωπο που λατρεύει ν'ακούει τη φωνή του* ΣΥΝ ναρκισσευόμενος αντ σεμνός, μετριόφρων. ταπεινός — **αυτάρεσκα** επίρρ . **αυταρέσκεια** (η) [μτγν I **αυτάρκης,** -ης, αύταρκες {αυτάρκ-ους [-εις (ουδ -η)) **1.** αυτός που μπορεί να καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες του μόνος του, με δικές του δυνάμεις, και ειδικότ αυτός που δεν εξαρτάται οικονομικά από άλλους *παίρνει έναν πολύ καλό μισθό που του επιτρέπει να είναι οικονομικά* - συν αυτοσυντήρητος, ανεξάρτητος, αυτόνομος 2. αυτός που αρκείται σε. όσα έχει 3. οίκον (για κρατική ή οικονομική οργάνωση) αυτός που μπορεί να καλύπτει τις ανάγκες του με δικούς του πόρους ή δική του παραγωγή *δεν είναι ακόμα ~. εφόσον εξαρτάται από την οικονομική ενίσχυση των δικών του. για* να *πληρώσει το νοίκι* | | *η Ελλάδα δεν είναι ~ αναφορικά με την κά/.υψη των ενεργειακών της αναγκών εισάγει ρεύμα από γειτονικές χώρες* -- **αυτάρκεισ** (η) Ιαρχ!. .* σχολιο λ *-ης.-ης.-ες* |ύπμ αρχ < *αύτ(ο)-* + *-αρκης* < *άρκώ].* **αυταρχία** (η) η εξουσία που ασκείται χωρίς έλεγχο, η απολυταρχία, ο δεσποτισμός

|ι-ίυμ μτγν < *αϋταρχος* (πβ αρχ *αύταρχώ)* < *αύτ(ο)-* + *-αρχος* < *άρχω* |

αυταρχικός, -ή, -ό [18501 1. αυτός που προσπαθεί να επιβάλει τη θέλησή του με τρόπο απόλυτο, χωρίς να δέχεται αντιρρήσεις, αυτός που απαιτεί απόλυτη συμμόρφωση των άλλων στις επιθυμίες του: - *γονείς ! ηγέτης / δάσκαλος! διοίκηση* 2. (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα, σκληρότητα και εγωκεντρισμό, που δεν λαμβάνει υπ* όψιν τους άλλους ~ *συμπεριφορά / χαρακτήρας* ΣΥΝ σκληρός, αυστηρός 3. (ειδικότ . για καθεστώς) που επιβάλλει τις επιλογές του αδιαφορώντας για τις αντίθετες απόψεις, με τρόπο απόλυτο και αντιδημοκρατικό συν απολυταρχικός, αυθαίρετος, δικτατορι- κός, δεσποτικός **αυταρχικ-ά / -ώς** [1850] επίρρ . **αυταρχικότητα** (η) [1892] κ **αυταρχισμός** (ο)

ΙΕτυμ < jj-τγν *αύταρχία<αρχ αϋταρχος* < *αύτ(ο)-* + *-αρχος* < *άρχω] αυτασφαλίση* (η) {-ης κ -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων) η ασφάλιση εργαζομένου σε ιδιωτική ασφαλιστική εταιρεία, βασιζόμενη σε σύμβαση χωρίς συμμετοχή τού εργοδότη στην καταβολή των ασφαλίστρων (γενικότ) κάθε ασφάλιση σε ασφαλιστική εταιρεία ή οργανισμό με συμμετοχή μόνο τού ασφαλιζομένου. Κπίσης **αυτασφάλεια** (η) 11893] [ειυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ self-insurance) **αυτεμβόλιο** (το) {αυτεμβολί-ου j -covf ιατρ εμβόλιο που το αντιγονι- κό υλικό του προέρχεται από τον ίδιο τον άρρωστο, στον οποίο χορηγείται κατόπιν ειδικής επεξεργασίας με ενέσιμη μορφή · **αυτεμβο- λιασμός** (ο)

Ιειυμ Απόδ τού αγγλ autovaccine. νόθο σύνθ. < auto- (< *αυτός)* + vaccine «εμβόλιο») **αυτενέργεια** (η) {χωρ πληθ.) το να ενεργεί κανείς χωρίς εξωτερική καθοδήγηση ή εξαναγκασμό, με δική του πρωτοβουλία συν αυτο- βουλία — **συτενεργός,** -ός, -ό] 1812].

Ιειυμ μεσν < μτγν *αύτοενέργεια* < *αύτο-* + *ένέργεια*\. **αυτενερΥώ** ρ αμετβ {αντενεργείς.. | αυτενέργησα (κ λογιότ αυτε- νήργησα)) ενεργώ χωρίς εξωτερική καθοδήγηση ή εξαναγκασμό, με δική μου πρωτοβουλία *το σχολείο πρέπει να ενθαρρύνει τους μαθητές να αυτενεργούν και όχι να αποστηθίζουν και να τα περιμένουν όλα από τον δάσκαλο* **αυτεξούσιος,** -α, -ο Ιμτγν.] 1. αυτός που δεν υπάγεται στην εξουσία άλλου, που είναι κύριος τού εαυτού του *μια ~ αρχή δικαιούται να λαμβάνει αποφάσεις χωρίς την επέμβαση άλλων οργάνων* ΣΥΝ ανε- ξάρτητος. αυτόνομος ανί υπεξούσιος **2. αυτεξούσιον** (το) το δικαίωμα να διατηρεί κανείς την ελευθερία σκέψης και δράσης, το δικαίωμα να επιλέγει — **αυτεξούσια / αυτεξουσίως** [μτγν [επίρρ., **αυτε- ξουσιότητσ** (η) [μτγν]. **αυτεπάγγελτος,** -η (λόγ -ος). -ο νομ αυτός που διενεργείται με πρωτοβουλία δικαστικής αρχής χωρίς την υποβολή αιτήματος. ~ *δίωξη.* — **ουτεπάγγελτα / αυτεΓ7αγγέλτως** [μτγν] επίρρ ·■" σχολιο λ *αυτοδικαίως*

[ΕΓΥΜ αρχ < *αύτ(ο)-* + *έπαγγέλλω* «διακηρύσσω, καταγγέλλω»] **αυτεπαγωγή** (η) μλικιρ η ανάπτυξη εξ επαγωγής ηλεκτρεγερτικής δυνάμεως σε αγωγό, λόγω μεταβολής τής έντασης τού ηλεκτρικού ρεύματος που τον διαρρέει [εγυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ self-inductionj. **αυτεπίγνωση** (η) |1854[{-ης κ -ώσεως j χωρ. πληθ) η επίγνωση των χαρακτηριστικών ιδιοτήτων τής προσωπικότητάς μας, η εις βάθος γνώση τού εαυτού μας. η αυτογνοίσία ΣΥΝ αυτοσυνείδηση, γνώθι σαυτόν.

αυτεπιστασία (η) |μεσν] {αυτεπιστασιών} η ανάληψη τής επιστασίας, τής παρακολούθησης τεχνικού έργου (λ χ ανέγερσης οικοδομής) αυτοπροσώπως από τον ενδιαφερόμενο κυρ στη φρ ***δι'αυτεπιστασίας*** με επίβλεψη από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο το *έργο Θα εκτε/^εστεί-* - **αυτεπιστατώ** ρ)μεσν.| {-είς. } **αυτεπίστροφος,** -η (λόγ. -ος). -ο Ιμτγν **] 1.** αυτός ο οποίος επιστρέφει μόνος του στο σημείο εκκινήσεως: ~ *έμβο/.ο* **2.** ***αυτεπίστροφο*** (το) το μπούμερανγκ (βλ λ.) — ***αυτεπίστροφα*** επίρρ **αυτήκοος,** -η (λόγ. -ος), -ο αυτός που έχει προσωπική εμπειρία εξ ακοής, που άκουσε ο ίδιος (κάτι): *υπήρξα ~ μάρτυς των απειλών που ο κατηγορούμενος εκτόξευσε εναντίον τού θύματος* — **αυτηκοΐα** (η).

ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

[εγυμ αρχ. < *αύτ(ο)-* + *-ήκοος*< *ακούω* Η σημ τής λ. είναι «ακούω ο ίδιος, μόνος μου (όχι από άλλους)», συνδέεται δηλ με το *αύτός* το α' συνθ. ενίοτε συσχετίζεται παρετυμολογικούς με τη λ *αφτιά* (μέσω τής εσφαλμ γραφής *αυτιά,* που παροδηγεί)] **αυτί** (το) ♦ αφτί **αυτιάζομαί** ρ ♦ αφτιάζομαι

αυτισμός (ο) ΙΑΤΡ η ψυχική διαταραχή που χαρακτηρίζεται από εκούσια διακοπή τής ζωτικής επαφής με την πραγματικότητα και από περιορισμό, απομόνωση τού ατόμου στον εσωτερικό του κόσμο.

αυτιστικός, ή, -ό, **αυτιστικ-ά / -ώς** επίρρ [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ , < *αυτ(ο)-* + *-ισμός,* < *αγγλ* autismj. **αυτο-** κ **αυτό-** κ **αυτ-** / **αυθ-** α' συνθετικό που δηλώνει γενικώς αυτό που χαρακτηρίζεται σημασιοσυντακτικούς ως *αυτοπάθεια* (βλ.λ.)' ειδικότ. σημαίνει: 1. τον εαυτό μου: *αυτοδιαφημίζομαι* (= δια- φημίζο) τον εαυτό μου) 2. από μόνος μου. χωρίς εξωτερική επέμβαση: *αυτοφυής* (- που φύεται από μόνος του), *αυτοκίνητο* (= που κινείται από μόνο του) 3. ότι κάτι προέρχεται από ή ανήκει στο ίδιο το υποκείμενο τής δράσης *αυτόβουλος* (= που έχει δική του βούληση), *αυτοδύναμος* (= που έχει δική του δύναμη, που αντλεί δύναμη από τον εαυτό του).

[Ετυμ < αρχ. *αύτός, α'* συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, το οποίο απαντά με τις εξής μορφές (α) *αυτο-.* όταν το β' συνθ. αρχίζει από σύμφωνο (π χ *αύτο-κτονία, αύτο-σχέδιος* κ.ά). (β) *αυτ-.* όταν το β' συνθ. αρχίζει από ψιλούμενο φωνήεν (π.χ *αύτ εξούσιος, αύτ-επί- στροφος* κ.ά). (γ) *αυθ-,* όταν το β' συνθ. αρχίζει από δασυνόμενο φωνήεν (π χ *αύθ-όρμητος - όρμώ, αύθ-ύπαρκτος - ύπάρχω)* Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις (ήδη από την Αρχ.) παρατηρείται διατήρηση τού *-ο-(αύτο-)* ακόμη και προ φωνήεντος, όταν υπάρχει χαλαρή σύνθεση (π.χ. *αυτο-εξόριστος. αυτο-έλεγχος)*\. **αυτοάμυνα** (η) {χωρ. πληθ.] το να προστατεύει κανείς τον εαυτό του από επίθεση με δικές του ενέργειες ή μέσα: *ασκήσεις αυτοάμυνας* | | *υποστήριξε πως,* όταν *πυροβόλησε, βρισκόταν σε* ~

JP-ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ self defence] **αυτοαναιρουμαι** ρ αμετβ. αποθ. 118951 {αυτοαναίρεισαι | αυτοα- ναιρέθηκα) οδηγούμαι σε αναίρεση (βλ.λ.) όσων ο ίδιος έχω δηλώσει ή πράξει, διαψεύδω τον ίδιο τον εαυτό μου: *με όσα λέει αυτοαναι- ρείται* ΣΥΝ αυτοδιαψεύδομαι, αντιφάσκο). **αυτοαναίρεση** (η) 11894]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **αυτοα να κηρύσσομαι** ρ αμετβ αποθ [1896] [αυτοανακηρύ-χθηκα (καθημ -χτηκα), -γμένος} 1. προβαίνω μόνος μου στην ανακήρυξή μου, απονέμω ο ίδιος στον εαυτό μου (αξίωμα ή τίτλο) *αυτοανακη- ρίιχθηκε βασιλιάς και ξεκίνησε ένοπλο αγώνα κατά τής νόμιμης εξουσίας* 2. (ειρων) αποδίδω στον εαυτό μου (αξία ή ιδιότητα) κατά τρόπο αυθαίρετο *αυτοανακηρύχθηκε προστάτης των αδυνάτο)ν. για να πάρει την ψήφο των λαϊκών στρο)μάτω*\ συν αυτοαποκαλούμαι. σχολιο λ. *-αποθετικός.* **αυτοαναφορά** (η) **1.** η αναφορά στον εαυτό μας **2.** τυχολ η τάση τού ατόμου να συσχετίζει συνεχώς το υπό συζήτηση θέμα με τον εαυτό του. - **αυτοσναφορικός,** -ή, -ό. **αυτοσναφορικότητα** (η) [Ι.ΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. self reference!, **αυτοάνοσος,** -η, -ο ιατρ (για νόσημα ή παθολογική κατάσταση) αυτός που προκαλείται. όταν ο οργανισμός αναπτύσσει αντισώματα που αντιδρούν με τα ίδια τα συστατικά του (λ χ αντισώματα κατά των λείων μυϊκών ινών, αντιθυρεοειδικά αντισο')ματα κ λπ).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ autoimmune (νόθο σύνθ)] **αυτοαντίληψη** (η) {-ης κ -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} η αντίληψη που έχει κάποιος για τον εαυτό του.

)ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. self-concept], **αυτοαπασχόληση** (η) {-ης κ -ήσεως | χωρ. πληθ.} η επαγγελματική εργασία κάποιου σε δική του επιχείρηση, σε δραστηριότητα που ανήκει στον ίδιο τον εργαζόμενο.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ self-employmeni]

αυτοαπασχολούμενος, -η. -ο αυτός που δεν έχει εργοδότη, που εξασφαλίζει ο ίδιος εισόδημα για τον εαυτό του (π.χ ελεύθερος επαγγελματίας, γεωργός κλπ.)

)ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ self-employed], **αυτοβιογραφία** (η) |1859| {αυτοβιογραφιών} 1.το αφηγηματικό έργο (λογοτεχνικού ή μη χαρακτήρα), στο οποίο ο συγγραφέας εκθέτει τα περιστατικά τής ζωής του, γράφει ο ίδιος τη βιογραφία του 2. (συνεκδ) το λογοτεχνικό είδος στο οποίο εντάσσονται έργα όπως τα παραπάνω. — **αυτοβιογραφικός,** -ή, -ό [1877), **αυτοβιογραφούμαι** ρ. [1844] {-είσαι }. **αυτοβιογραφικ-ά /-ώς** επίρρ [ει υμ Κλληνογενής ξέν όρ . < γαλλ autobiographie|. **αυτόβουλος,** -η, -ο **ί.** αυτός που ενεργεί με ελεύθερη βούληση, χωρίς δεσμεύσεις και εξαρτήσεις· *ως ~ πολίτης έχει την ευθύνη των επι*

λογών του συν. αυτενεργός 2. αυτός που έχει και εκφράζει ελευθερία βούλησης: *η δημοκρατία έχει ανάγκη από την ~ δράση των πολιτών* ΣΥΝ οικειοθελή^. — **αυτοβούλως** επίρρ [1877], **αυτοβουλία** (η) [ετυμ. αρ^χ. < *αϋτο-* + *-βουλος* < *βούλ/.ομαι* «θέλω»), **αυτογαμία** (η) (χωρ. πληθ.} βιολ **1.** η αυτογονιμοποίηση (βλλ) στα φυτά 2. η διαδικασία αναπαραγωγής σε ορισμένα πρωτόζωα, κατά την οποία ο κυτταρικός πυρήνας διαιρείται σε δύο γενετικώς όμοιους πυρήνες, που στη συνέχεια συγχωνεύονται σε έναν οργανισμό. [ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. autogamy]. **αυτογκόλ** (το) {άκλ.} ελλην *αυτοτέρμα* ΑΘΛ το γκολ (βλλ.) που σημειώνει ποδοσφαιριστής στο τέρμα τής δικής του ομάδας [ετυμ. < *αυτο-* + *γκολ* (νόθο σύνθ). μεταφρ δάνειο από γερμ. Selbsttor]

αυτογνωσία (η) [μτγν] {χωρ. πληθ.) η εις βάθος γνώση τού εαυτού μας, η επίγνωση των προτερημάτων και αδυναμιών μας: *πνευματική / πολιτική ~* συν αυτεπίγνωση, αυτοσυνειδησία, γνώθι σαυτόν. **αυτογονιμοποίηση** (η) (1889] {-ης κ. -ήσεως (χο)ρ. πληθ.} βιολ. (στα ερμαφρόδιτα) η γονιμοποίηση θηλυκού από αρσενικό γαμέτη τού ίδιου ατόμου ή κλώνου.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ autofecondation]. **αυτογραφία** (η) {αυτογραφιών} μέθοδος μεταφοράς για λιθογραφική εκτύπωση, κατά την οποία μεταφέρονται επάνω στη λιθογραφική πλάκα, χωρίς τη χρήση φιλμ, κείμενα, σχέδια κ.λπ., προοριζόμενα για εκτύπωση, τα οποία έχουν χαραχτεί επάνω σε ειδικό χαρτί με ειδική μελάνη. — **αυτογραφικός,** -ή, -ό [1888] (ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.<γαλλ autographiej **αυτόγραφος,** -η (λόγ. -ος), -ο [μτγν.] **1.** αυτός που είναι γραμμένος από το χέρι τού ίδιου τού συγγραφέα (συνήθ. σημαντικής προσωπικότητας): *~ σημειώσεις ενός μεγάλου ποιητή* συν ιδιόχειρος, ιδιόγραφος 2. *αυτόγραφο* (το) ιδιόχειρη υπογραφή, συνήθ με σύντομη αφιέρωση, από δημοφιλή προσωπικότητα, που δίνεται σε θαυμαστή συν. αφιέρωση. — **αυτογράφως** επίρρ **αυτόδηλος,** -η (λόγ. -ος), *ο (λόγ.) αυτός που είναι από μόνος του φανερός: *είναι ~ η ύπαρξη ενοχής. περιττεύουν οι αποδείξεις και οι ερμηνείες!*υν. πρόδηλος, ολοφάνερος. —**αυτοδήλως** επίρρ [1888(. [ΕΤΥΜ. αρχ. < *αύτο-* + *δήλος* «προφανής»] **αυταδημιούργητος,** -η (λόγ. -ος), -ο [μτγν.] αυτός που δημιούργησε περιουσία ή απέκτησε κύρος και φήμη στηριζόμενος αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις και προσπάθειες **αυτοδιάθεση** (η) (-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η διάθεση των σο)- ματικών και πνευματικών δυνάμεων (κάποιου) κατά την ελεύθερη βούλησή του 2. πολιτ (α) το δικαίωμα ενός λαού να επιλέξει ελεύθερα το πολίτευμά του, να αυτοπροσδιοριστεί πολιτικά, καθώς και η αυτόνομη οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξή του (β) *Αρχή τής αυτοδιάθεσης* δόγμα πολιτικό που βασίζεται στις ιδέες τής Γαλλικής Επανάστασης και αναγνωρίζεται, κυρ. από το 1919, ως κριτήριο καθοριστικό στη συγκρότηση των κρατών.

[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ self-determination] **αυτοδιαφημιζομαι** ρ αμετβ. αποθ [1894] {αυτοδιαφημίσ-τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} κάνω διαφήμιση τού εαυτού μου, παρουσιάζω με έμφαση τα θετικά σημεία μου, προβάλλω μια εξωραισμένη εικόνα μου: *αυτοδιαφημίζεται ως μαχητικός αρθρογράφος* ΣΥΝ αυτοπροβάλλο- μαι. —**αυτοδιαφήμιση** (η) (1898]. ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **αυτοδιαχείριση** (η) {-ης κ -ίσεως [χωρ. πληθ) το σύστημα συλλογικής διαχείρισης, το οποίο συνίσταται στην άσκηση τής διαχειριστικής εξουσίας από τους ίδιους τους παραγωγούς των αγαθών — **αυτοδιαχειριστικός,** -ή. -ό. **αυτοδιαχειρίζομαι** ρ [ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. self-managementj **αυτοδίδακτος,** -η (λόγ -ος), -ο [αρχ.] κ. **αυτοδίδαχτος** αυτός που δεν διδάχθηκε κάτι σε σχολείο ή από δασκάλους, που έμαθε κάτι από μόνος του: <5εν *πήγε σε ωδείο, είναι ~ μουσικός* ΣΥΝ εμπειρικός, εραστέχνης — **αυτοδίδακτα / αυτοδιδάκτως** [μτγν] επίρρ. **αυτοδίδασκαλία** (η) (1812[(χωρ. πληθ.} το να μαθαίνει κανείς μόνος του, χωρίς δάσκαλο: *μέθοδος αυτοδιδασκαλίας.*

(ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Selbstunterricht]. **αυτοδίκαιος,** -η. -ο ΝΟΜ (για δικαίωμα ή έννομη συνέπεια) αυτός που επέρχεται αυτόματα εκ τού νόμου, **αυτοδικαίως** επίρρ [1835] (λόγ.) (για κάτι που απορρέει) απευθείας από τον νόμο, από το ίδιο το δίκαιο ΣΥΝ δικαιωματικά.

[ΠΤΥΜ Απόδ. τού λατ. ipso jure]

αυτοδικαίως - αυτεπαγγέλτως· Γο **αυτοδικαίως** δηλώνει κάτι που επέρχεται αυτόματα εκ τού νόμου: *η πράξη τού υπουργού είναι αυτοδικαίως άκυρη, γιατί αντιβαίνει στον νόμο και στο σύνταγμα* Το **αυτετισγγέλτως** διαφέρει, κατά πολύ, δηλώνοντας ενέργεια νομίμου οργάνου ή αρχής (εισαγγελέα, αστυνομίας κ λπ). η οποία τελείται χωρίς να απαιτείται να ζητηθεί προηγουμένως από κάποιον: ο *εισαγγελέας άσκησε αυτεπαγγέλτως δίωξη κατά τού δημοσιογράφου. επειδή διέσπειρε ψευδείς ειδήσεις.*

αυτοδικία (η) [1833] {αυτοδικιών} ΝΟΜ **1.** η ικανοποίηση τής αξίωσης από τον ίδιο τον δικαιούχο αυτοδύναμα και χωρίς τη βοήθεια τής αρχής 2. αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος ασκεί αυθαίρετα αξίωση σχετική με δικαίωμα που είτε το έχει πραγματικά εί

τε από πεποίθηση το οικειοποιείται. — **αυτοδικώ** ρ. [μτγν] (-είς..}. ■+' ΣΧΟΛΙΟ λ *εκδίκηση*

(ΕΤΥΜ < μτγν *αυτοδικώ (-έω)* < αρχ. *αύτόδικος* < *αύτο-* + *-δικός* < *δίκη].*

αυτοδιοίκηση (η) [1892] (-ης κ -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων) η διοίκηση που ασκείται με πλήρη ανεξαρτησία των οργάνων της, που υπάγεται μόνο σε εποπτεία των κρατικών οργάνων *η ~ των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων κατοχυρώνεται συνταγματικά || ~ οργανισμού / υπηρεσίας || νομαρχιακή ~* φρ ***τοπική αυτοδιοίκηση*** (i) η διοίκηση μιας περιοχής (περιφέρειας, δήμου ή κοινότητας) με όργανα εκλεγμένα από τους κατοίκους τής περιοχής αυτής· *διεξάγονται δημοτικές εκλογές για την ανάδειξη εκπροσώπων τής ~ || πρώτος / δεύτερος βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης* (ii) (συνεκδ) οι εκλεγμένοι άρχοντες ή οι εκπρόσωποι των δημοτικών ή κοινοτικών αρχών (νομάρχες, δήμαρχοι, αντιδήμαρχοι, κοινοτάρχες, δημοτικοί/κοινοτικοί σύμβουλοι). — **αυτοδιοικητικός,** -ή, -ό [1886], **αυτοδιοικητικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. auto-administration] **αυτοδιοίκητος,** -η, -ο [1888] αυτός που διοικείται ο ίδιος, διοικητικά ανεξάρτητος.

αυτοδιορίζομαι ρ αμετβ αποθ [1892({αυτοδιορίσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} διορίζω ο ίδιος τον εαυτό μου σε θέση, αξίωμα κ.λπ. (συνήθ μτφ.) αναλαμβάνω με δική μου πρωτοβουλία και χωρίς να μου ζητηθεί να κάνω κάτι: *από πότε αυτοδιορίστηκες υπερασπιστής μου,* ■+~ ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **αυτοδυναμία** (η) {χωρ. πληθ } 1. η στήριξη κάποιου στις προσωπικές του δυνάμεις (χωρίς εξωτερική ενίσχυση) 2. ΠΟΛΙΙ η απόκτηση απόλυτης κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας από ένα κόμμα, ώστε να μπορεί να σχηματίσει κυβέρνηση από μόνο του. χωρίς συνεργασία με άλλο κόμμα.

αυτοδυναμος, -η, -ο [μτγν.Ι 1. αυτός που βασίζεται αποκλειστικά στις δικές του δυνάμεις, που δεν χρειάζεται εξωτερική ενίσχυση: *η εταιρεία έχει πετύχει ~ ανάπτυξη χωρίς δανειοδότηση* ΣΥΝ. ανεξάρτητος, αδέσμευτος 2. ΠΟΛΙΤ ***αυτοδύναμη κυβέρνηση*** μονοκομματική κυβέρνηση, που διαθέτει απόλυτη κοινοβουλευτική πλειοψηφία: *στην Ελ?λδα, για να σχηματίσει ένα κόμμα ~. χρειάζεται τουλάχιστον 151 βουλευτές.* — **αυτοδύναμα /αυτοδυνάμως** (1862] επίρρ. **αυτοδύτης** (ο) {αυτοδυτών}, **αυτοδύτρια** (η) {αυτοδυτριών} πρόσωπο που κάνει την κατάδυση μόνο του με μέσα που φέρει επάνω του (σκάφανδρο, φιάλες οξυγόνου κ.λπ.). **αυτοείδωλο** (το) {αυτοειδώλ-ου [-ων} η εικόνα που έχει κανείς για τον εαυτό του.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ self-image] **αυτοεκπαίδευση** (η) {-ης κ -εύσεως | χωρ. πληθ.) το να εκπαιδεύεται κανείς μόνος του σε ορισμένο αντικείμενο (χωρίς τη βοήθεια δασκάλου) με τη χρήση ειδικών μεθόδων, τεχνολογικών μέσων κ.λπ.: *ει- δικές αίθουσες για ~ των φοιτητών.*

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ self-education] **αυτοεκτίμηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} 1.η εκτίμηση που τρέφει κανείς για τον εαυτό του 2. η αξιολόγηση που κάνει κανείς στον εαυτό του: *θετική / αρνητική*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ seif-appreciation ή self-esteem (σημ. 1). πβ. αγγλ self-evaluation (σημ. 2)]. **αυτοέλεγχος** (ο) {αυτοελέγχου | χωρ. πληθ } 1. το να ελέγχει κανείς μόνος του τις αντιδράσεις και αποφάσεις του ΣΥΝ αυτοκριτική 2. το να συγκρατεί κανείς τις παρορμήσεις του. να ελέγχει τη συμπεριφορά του ΣΥΝ αυτοσυγκράτηση · **αυτοελέγχομαι**ρ [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ self-control], **αυτοεξέταση** (η) [1895J (-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} το να εξετάζει κανείς τον εαυτό του (λ.χ. ψηλαφώντας σημεία τού σώματός του για τον εντοπισμό όγκου), **αυτοεξορία** (η) {αυτοεξοριών} η εκούσια απομάκρυνση από την πατρίδα για προσωπικούς ή κοινωνικοπολιτικούς λόγους: *την περίοδο τής δικτατορίας πολλοί επέλεξαν την ~ σε κάποια δημοκρατική χώρα.* — **αυτοεξόριστος,** -η, -ο [1890]. **αυτοεξορίζομαι** ρ. [1891] **αυτοεξυπηρέτηση** (η) (-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} 1. η δυνατότητα κάποιου να ικανοποιεί αυτόνομα και επαρκώς τις καθημερινές, άμεσες βιολογικές και βιοτικές ανάγκες του, να φροντίζει τον εαυτό του *η ~ είναι κάτι σημαντικό για έναν η/ΛΚίωμένο, γιατί του επιτρέπει να είναι ανεξάρτητος · 2.* σύστημα διάθεσης και πώλησης προϊόντων, στο οποίο την επιλογή, τη μεταφορά και το σερβίρισμα αναλαμβάνει ο πελάτης και όχι υπάλληλος τού καταστήματος · σελφσέρβις (βλ λ) ΑΝΤ κατά*παραγγελία — **αυτοεξυπηρετούμσι** ρ. {-είσαι...}.

(ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. self-service], **αυτοερωτισμός** (ο) η πρόκληση και ικανοποίηση τής σεξουαλικής επιθυμίας χωρίς τη συμμετοχή ερωτικού συντρόφου ΣΥΝ αυτοϊκανο- ποίηση, αυνανισμός.

[F.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. autoeroticism], **αυτόθι** επίρρ. (αρχαιοπρ.) 1. στο ίδιο τοπικό σημείο, στον ίδιο χώρο **2.** (ειδικότ. για παραπομπές) στο προαναφερθέν σημείο (έργο, σελίδα, χωρίο, παράγραφος) συντομ *αυτ.* κ λατ. ibid (em) *η λέξη απαντά στον Θουκυδίδη (αυτ)* (δηλ στο ίδιο ακριβώς χωρίο τού Θουκυδίδη που είχε αναφερθεί και παραπάνω) {(«"*Οσον όρθώς καί άν συντάξης, ποτέ δέν θέλεις γράψειν εις γλώσσαν, είς τήν όποίαν δέν συλλογίζεσαι» (Κοραής αυτ.).* ΣΧΟΛΙΟ λ *παραπομπή*

αυτ(ο)-α *συνθετικό*

αυτ-επικονίαση (η) **αυτο-διαλύομαι** ρ **αυτο-δοξάζομαιρ** **αυτο-εξόντωση** (η) **αυτο-κατηγορουμαι ρ.**
αυτο-δεσμεύομαι ρ **αυτο-διάλυση** (η) **αυτο-εξευτελιζομαι** ρ **αυτο-καταλύομαι ρ**
αυτο-δέσμευση (η) **αυτο-διεγείρομαι** **αυτο-εξευτελισμός** (ο) **αυτο-κατάλυση** (η)
αυτο-δηλητηρίαση **ρ αυτό-διέγερση** **αυτο-εξοντώνομαι ρ** **αυτο-κατηγορία** (η)

[εγγμ. αρχ. < *αύτο-* + παραγ. επίθημα *-θι*, πβ. *άλλο-θι, πανταχό-θι κ.ά.].
αυτοθυσία (η) [1816] {αυτοθυσιών} η ανιδιοτελής εκούσια προσφορά τής ζωής ή ιδιωτικών αγαθών χάριν αγαπητού προσώπου ή υψηλού σκοπού συν εθελοθυσία — αυτοθυσιαστικός, -ή, -ό [18871. αυ- τοθυαιάζομαι ρ [1889], **αυτοθυαιαατικά** επίρρ. αυτοϊκανοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως (χωρ. πληθ } 1. το να αισθάνεται κανείς ικανοποίηση για τον εαυτό του ΣΥΝ αυταρέσκεια, αυτοθαυμασμός 2. (ειδικότ.) ο αυνανισμός (βλ λ) — αυτοϊκανοποιούμαι ρ. {-είσαι...}.
[εγγμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. self-satisfaction], **αυτοκάθαρση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -άρσεως j χωρ. πληθ.} η ικανότητα κάθε φυσικού υδάτινου όγκου να απαλλάσσεται από ξένες ή βλαβερές ουσίες χωρίς εξωτερική επέμβαση, με αυτόματες λειτουργίες: *η διοχέτευση αστικών και βιομηχανικών "λυμάτων στις ακτές δυσχεραίνει την ~ των θαλασσών.* **αυτοκαλλιέργεια** (η) [1889] {αυτοκαλλιεργειών} η καλλιέργεια κτήματος ή έκτασης από τον ιδιοκτήτη της **αυτακαταδικάζομαι** ρ. αμετβ αποθ. [1893J {αυτοκαταδικάσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. επιβάλλω καταδίκη στον εαυτό μου. κρίνω ένοχο τον εαυτό μου: *αυτοκαταδικάστηκε σε εξορία και μοναξιά υπό το βάρος των τύψεων* 2. (μτφ.) οδηγούμαι λόγω των πράξεων ή παρα- λείψεών μου σε ψυχολογικό, συναισθηματικό ή κοινωνικό αδιέξοδο: *με τις εσφαλμένες επιλογές τον αυτοκαταδικάστηκε στην περιθωριοποίηση.* — αυτοκαταδίκη (η) ΙΙ892] «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* **αυτοκατανάλωση** (η) {-ης κ -ώσεως | χο)ρ. πληθ.} η κατανάλωση προϊόντος από τον ίδιο τον παραγωγό, **αυτοκαταργούμαι** ρ. αμετβ. αποθ {αυτοκαταργείσαι.. } αυτοκα- ταργή-θηκα, -μένος} καταργούμαι από μόνος μου είτε σύμφωνα με όρο καταστατικού είτε λόγω των πράξεών μου ΣΥΝ αυτοδιαλύομαι. --- αυτοκατάργηση (η). ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* **αυτακαταστροφή** (η) [1878] το να καταστρέφει κανείς τον εαυτό του: *ένας άνθρωπος έχει τάσεις αντοκαταστροφής. όταν βλάπτει σκόπιμα τον εαυτό του.* — αυτοκαταστροφικός, -ή, -ό, αυτοκατα- στρέφομαι ρ.. συτοκσταστροφικά επίρρ.
[ειυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. self-destruction], **αυτακατευθυνόμενος,** -η, -ο (για όχημα, μηχανισμό, πύραυλο) που κινείται χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση με σύστημα αυτοκατεύθυνσης: *~ τορπίλη / πύραυλος*
[εγγμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ autoguide (νόθο σύνθ)]. **αυτοκατεύθυνση** (η) {-ης κ. -ύνσεως] χωρ. πληθ.} τεχνολ η μέθοδος που επιτρέπει την καθοδήγηση κινούμενου οχήματος ή πυραύλου χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, χάρη σε διατάξεις εγκατεστημένες στο εσωτερικό τους (πβ. λ. *τηλεκατεύθυνση)* [EDLM Μεταφρ. δάνειο από γαλλ autoguidage (νόθο σύνθ.)].
αυτόκαυστο (το) το αυτόκλειστο (βλ.λ.).
αυτοκέφαλος, -η, -ο [μτγν.] **1.** (Εκκλησία) στην οποία έχει αναγνωριστεί διοικητική ανεξαρτησία (δηλ. το δικαίωμα εκλογής και χείρο- τονίας τής δικής της διοικητικής κεφαλής, αρχιεπισκόπου ή πατριάρχη): *η Γ Οικουμενική Σύνοδος όρισε ως - την Εκκλησία τής Κύπρον* 2. *αυτοκέφαλο* (το) {αυτοκεφάλου [χωρ. πληθ.} η διοικητική ανεξαρτησία, η αυτοδιοίκηση χωρίς παραχώρηση ή δανεισμό αρμοδιοτήτων: *η ανακήρυξη τού ~ τής Εκκ/.ησίας τής* Ελλάδ'ος *το 1833.*
αυτοκίνηση (η) {-ης κ -ήσεως] χωρ. πληθ } κίνηση που συντελείται κατά αυτόματο τρόπο ή εκούσια,
[ΕΙΥΜ Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ autokinesis] **αυτοκινηταδα** (η) (καθημ.) η βόλτα με αυτοκίνητο, **αυτοκινητάκι** (το) {χωρ γεν.} 1. μικρό αυτοκίνητο, συνήθ οικογενειακό 2. αντίγραφο αυτοκινήτου σε διαστάσεις πολύ μικρότερες από τις κανονικές (συνήθ. σε μέγεθος τσέπης), που προορίζεται για παιδικό παιχνίδι ή για συλλέκτες, **αυτοκινητάμαξα** (η) {χωρ. γεν πληθ } αυτόνομο ή συζευγμένο προς άλλα ανάλογα οχήματα σιδηροδρομικό όχημα μεταφοράς επιβατών ή εμπορευμάτων, που κινείται με ηλεκτρική ενέργεια ή κινητήρα ντίζελ (συνήθ χρήση για μικρές ή μεσαίες αποστάσεις).
[ετγμ Απόδ τού γαλλ. automotrice (νόθο σύνθ) < auto- (< ελλην. *αυτός*) + motrice, θηλ. τού moteur «κινητήρας»] **αυτοκινητικά^,**-ή,-ό -* αυτοκίνητο **αυτοκινητιστής** (ο), **αυτοκινητίστρια** (η) {αυτοκινητιστριών} **1.** πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με την οδήγηση αυτοκινήτου (οδηγός λεωφορείου, πούλμαν, ταξί, φορτηγού, νταλίκας) 2. (καταχρ.) οδηγός αυτοκινήτου — αυτοκινητιστικός, -ή, -ό.
(πτγμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ automobiliste (νόθο σύνθ)].

αυτοκινητιατικό ή αυτοκινητικά δυστύχημα; Το σωστό είναι αυ- τοκινητικό δυστύχημα, εφόσον πρόκειται για δυστύχημα προκα- λούμενο από αυτοκίνητο ή αναφερόμενο σε αυτοκίνητο και όχι κατ' ανάγκην στον οδηγό τού αυτοκινήτου. Εξάλλου, το αυτοκινητιστής σημαίνει κυρ. τον επαγγελματία οδηγό αυτοκινήτου και όχι κάθε οδηγό.

αυτακίνητο (το) {αυτοκινήτ-ου [-ων} τετράτροχο (ή σπανιότ τρίτροχο) όχημα, που χρησιμοποιείται για οδικές μεταφορές επιβατών ή εμπορευμάτων, κινούμενο με δικό του κινητήρα και με δυνατότητα αλλαγής κατευθύνσεως: *~ ιδιωτικής χρήσεως* (συντομ. Ι.Χ.) */ δημοσίας χρήσεως* (συντομ. Δ.Χ) | | *αγωνιστικό ~* (για αγώνες ταχύτητας) ΙΙ *σπορ / δίπορτο / τετράπορτο / διθέσιο / τεθωρακισμένο / φορτηγό ~* ΙΙ *επιβατικό* (ορθότ *επιβατηγό) ~* (με περιορισμένες θέσεις επιβατών) ΙΙ *μοντέλο / μάρκα αυτοκινήτου* | | *συνεργείο αυτοκινήτων* | | *~ αντίκα* jj *οδηγώ ~* [| *τρακάρω το ~ κάποιον.* (υποκ) αυτοκινητάκι (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) **αυτοκινητάρα** (η), **αυτοκινητικός,** -ή, -ό ΣΧΟΛΙΟ λ. α *ντοκινητιστής.*
[ΕΙΥΜ < αρχ επίθ *αυτοκίνητος* < *αύτο-* + *κινητός* < *κινούμαι (-έο-).* Η σημερινή σημ προέρχεται από τη φρ *αυτοκίνητον (όχημα)* ως απόδ τού γαλλ. automobile (νόθο σύνθ.)]. **αυτοκινητοβιομηχανία** (η) (αυτοκινητοβιομηχανιών} 1.η βιομη-χανία κατασκευής αυτοκινήτων 2. (περιληπτ.) το σύνολο των βιομηχανιών κατασκευής αυτοκινήτων (χώρας, περιοχής, ηπείρου κ.λπ.): *η ιταλική / ενρωπα'ική / παγκόσμια ~.* **αυτοκίνητοδραμία** (η) {αυτοκινητοδρομιών} αγώνας ταχύτητας αυτοκινήτων
αυτοκινητοδρόμιο (το) {αυτοκινητοδρομί-ου [-ων} ο στίβος ειδικής κατασκευής που προορίζεται για τη δοκιμή τής απόδοσης και τον έλεγχο αυτοκινήτων, τα οποία βρίσκονται στο πειραματικό στάδιο (πριν κυκλοφορήσουν στην αγορά), ή για τη διεξαγωγή αγώνων ταχύτητας
[ι.γγμ Απόδ τού ελληνογενούς γαλλ. autodrome < auto(mobile) + -drome (< *δρόμος)].* **αυτοκινητόδρομος** (ο) {αυτοκινητοδρόμ-ου | -ων, -ους} μεγάλου μήκους και πλάτους δρόμος προορισμένος αποκλειστικά για την κυκλοφορία αυτοκινήτων, με πολλές λωρίδες κυκλοφορίας και με περιορισμένες διασταυρώσεις, ώστε να είναι δυνατή η γρήγορη μετάβαση από ένα σημείο σε άλλο (συνήθ από μια πόλη σε άλλη).
[ετγμ Μεταφρ. δάνειο, πβ γερμ. Autobahn, ιταλ autostrada] **αυτοκίνητος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που κινείται μόνος του, χωρίς επε- νέργεια εξωτερικών δυνάμεων: ~ λέμβος ΑΝΤ ετεροκίνητος, **αυτοκινούμενος,** -η, -ο [1895] **1.** αυτοκίνητος (βλ.λ) **2.** στραι. αυτός που φέρεται πάνω σε αυτοκίνητο όχημα ή ρυμουλκείται *από* όχημα: *~ πυροβόλο* (συντομ. Α/Κ)
[εγγμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ automotive (νόθο σύνθ.)]. **αυτόκλειστο** (το) [1856] {αυτοκλείστ-ου j -ων} 1. τεχνολ δοχείο συνήθ. από χάλυβα, τού οποίου το πώμα κλείνει από μόνο του ερμητικά, μπορεί να διατηρεί υψηλές θερμοκρασίες και πιέσεις, χρησιμοποιείται δε για χημικές αντιδράσεις, αποστειρώσεις ιατρικών οργάνων κ.λπ. ΣΥΝ αυτόκαυστο 2. η χύτρα ταχύτητας.
[ετγμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ autoclave (νόθο σύνθ)] **αυτόκλητος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που παρίσταται ή επεμβαίνει από μόνος του, χωρίς να του ζητηθεί: *~ μάρτυρας / συνήγορος* ΣΥΝ. ακάλεστος, απρόσκλητος ΑΝΤ καλεσμένος, ΝΟΜ κλητευμένος. — **αυτόκλητα / αυτοκλήτως** [μτγν.j επίρρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ετερόκλιτος [ετγμ αρχ < *αύτο-* + *κλητός* < *καλώ*] **αυτοκόλλητος,** -η, -ο **1.** αυτός που μπορεί να επικολληθεί πάνω *σε* μια επιφάνεια από μία πλευρά του, η οποία έχει επαλειφθεί με ποσότητα κολλητικής ουσίας· *~ ταινία* **2.** ***αυτοκόλλητο*** (το) χαρτί (συνήθ. σε μορφή φύλλου) ή οποιοδήποτε άλλο υλικό που φέρει επάλειψη κολλητικής ουσίας στη μία πλευρά του, ώστε να επικολλάται σε επιφάνειες: *είχε γεμίσει το πίσω μέρος τού αυτοκινήτου του με αυτοκόλλητα από τις πόλεις που είχε επισκεφθεί* **3.** (εμφατ στην αργκό των νέων) αυτός που είναι πολύ στενός φίλος κάποιου, με τον οποίο κάνει παρέα συνεχώς: *από τότε πον γνωριστήκαμε, έχονμε γίνει αυτοκόλλητοι.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ αγγλ. self-sticking] **αυτοκράταρας** (ο) {αυτοκρατόρων}, **αυτοκράτειρα** Ιμτγν [{αυ- τοκρατειρών} (η) 1. πολιτ (ως τίτλος απόλυτου μονάρχη) ο ηγεμόνας αυτοκρατορίας: *Βυζαντινός / Ρωμαίος / Γερμανός* ~ **2.** (μτφ.) πρόσωπο που κυριαρχεί στον χώρο του, που διαθέτει πολύ μεγάλη και αδιαμφισβήτητη ισχύ· ο ~ των *τηλεπικοινωνιών* / του *Τύπου* ΣΥΝ κυρίαρχος Επίσης (λόγ.) **αυτοκράτωρ** (ο) {αυτοκρατορ-ος, -α}, (λαϊκ.) **αυτοκρατόρισσα** (η) [μεσν.] {αυτοκρατορισσών}.
[ετγμ < αρχ *αυτοκράτωρ, -ορος,* αρχική σημ. «απόλυτος κυρίαρχος τού εαυτού του, εντελώς ανεξάρτητος», < *αύτο-* + *-κράτωρ,* μετα- πλασμ τύπος (κατά τα ουσ. σε *-ωρ,* π.χ αρχ. *έστιάτωρ. έπιβήτωρ* κ.ά) τού β' συνθ. *-κρατής (*αύτοκρατής) < *κρατώ* «εξουσιάζω». Αξίζει να σημειωθεί ότι η λ. συνδέθηκε με τις αντίστοιχες λατ. λέξεις dictator (< dicto «υπαγορεύω, διατάσσω», βλ. κ *δικτάτορας)* και imperator (< impero «διατάσσω, επιβάλλω»), πράγμα που καταδεικνύει ότι οι λατ. λ. έδιναν έμφαση στη σχέση τού προσώπου (βασιλιά, κυβερνήτη) με τους υποτελείς του και στη δύναμη επιβολής του σε αυτούς, ενώ η λ. *αυτοκράτωρ* έδινε έμφαση στο αυτεξούσιο αυτού τού προσώπου και στη δυνατότητά του να διαθέτει τον εαυτό του όπως επιθυμεί].
αυτοκρατορία (η) [μτγν.] {αυτοκρατοριών} **1.** πολιτ θεσμός απολυταρχικής διακυβέρνησης, που ορίζει τον αυτοκράτορα ως κορυφή τής διοικητικής πυραμίδας 2. το συνήθ. πολυεθνικό και εκτεταμένο εδαφικά κράτος με συγκεντρωτική και απολυταρχική διοίκηση: *η Βυζαντινή Αυτοκρατορία* | | *η Ρωσία ανακηρύχθηκε ~ από τον τσάρο Πέτρο* | | ο *Μωάμεθ ο Πορθητής ήταν ο ιδρυτής τής Οθωμανικής* ~ **3.** (μτφ) οικονομικός οργανισμός, επιχείρηση κ.λπ. με μεγάλο εύρος συναλλαγών, κύκλο εργασιών, υψηλότατα κέρδη και διεθνή επιρροή και ισχύ: *μέσα σε μια δεκαετία δημιούργησε μια ~ στον χώρο τής δορυφορικής τηλεόρασης* ΣΥΝ οικονομικός κολοσσός, μεγαθήριο **4.** (μτφ) η κατάσταση στην οποία κυριαρχεί απόλυτα (κάτι) *η - των χρωμάτων / των αισθήσεων* ΣΥΝ βασίλειο **αυτοκρατορικος,** -ή, -ό [μτγν] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον αυτοκράτορα ~ *τιμές / θρόνος / αυλή / απόφαση / βούλα/ επίτροπος* 2. αυτός που σχετίζεται με την επιδίωξη κράτους να επεκταθεί κατά τα πρότυπα αυτοκρατορίας ΣΥΝ ιμπεριαλιστικός, επεκτατικός · **3.** καλ ιεχν ***αυτοκρατορικός ρυθμός*** χαρακτηριστικός ρυθμός νεοκλασικής τέχνης, εμπνευσμένος από το μεγαλείο τής Ρο>μαϊκής Αυτοκρατορίας. ο οποίος διαμορφώθηκε στα τέλη τού 18ου αι (κυρ. στη Γαλ

λία): *η Αψίδα τού Θριάμβου τού Ετουάλ είναι δείγμα αυτοκρατορι- κού ρυθμού* — **αυτοκρατορίκ-ά / -ώς** Ιμτγν] επίρρ. **αυτοκριτική** (η) **1.** η κριτική που ασκεί κανείς στον εαυτό του: *διεισδυτική ί αυστηρή* ~ συν αυτοέλεγχος 2. η παραδοχή (συνήθ δημόσια) από πολιτικά πρόσωπα των λαθών που διέπραξαν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους ή των ευθυνών που αναλογούν σε αυτά και στο κόμμα τους για ορισμένη πολιτική κατάσταση *μετά την εκλογική ήττα ο πρόεδρος ζήτησε από τα στελέχη τού κόμματος να κάνουν την* ~ τους. **αυτοκριτικ-ά / -ώς** επίρρ. fF.TY.vi Ηλληνογενής ξέν όρ , < γαλλ autocritiquej. **αυτοκτονία** (η) [μεσν.**|** {αυτοκτονιών} **1.** το να προκαλέσει κανείς συνειδητά τον ίδιο του τον θάνατο, το να δώσει κανείς τέλος στη ζωή του: *προτίμησε την* ~ απο *τον εξευτε/.ισμό* || ~ *με περίστροφο* || *το χαρακίρι είναι μορφή τελετουργικής* ~ || *κάνω απόπειρα αυτοκτονίας* || *έχω τάσεις αυτοκτονίας* συν αυτοχειρία φρ ***επιχείρηση / αποστολή αυτοκτονίας*** βλ λ *αποστολή* **2.** η πράξη που οδηγεί στην καταστροφή αυτού που την τελεί, γενικότ. το να προκαλεί κανείς την καταστροφή του: ro *να επιτεθείς σε εχθρό ισχυρότερο από κάθε άποψη είναι καθαρή* ~ || *η ομο/.ογία τού υπουργού ότι είχε σχέσεις στο παρελθόν με ναζιστικούς κύκ/^ους ισοδυναμούσε με πολιτική* ~ συν αυτοκαταστροφή.

αυτοκτονώ ρ αμετβ {αυτοκτονείς... | αυτοκτόνησα} **1.** προκαλώ συνειδητά τον θάνατό μου. τερματίζω ο ίδιος τη ζωή μου *έχει ανέβει στην ταράτσα και απειλεί να αυτοκτονήσει* || ~ *με περίστροφο ! με δηλητήριο* συν αυτοχειριάζομαι 2. (μτφ) ακολουθο) καταστροφική πορεία, προκαλώ την αυτοκαταστροφή μου (σε ορισμένο τομέα δραστηριότητας): *αυτοκτόνησε πο/.ιτικά υποστηρίζοντας εγκληματίες πολέμου* συν αυτοκαταστρέφομαι 3. (καταχρ. ως μετβ.: ~ *κάποιον*) οδηγώ κάποιον στην αυτοκτονία ή σχεδιάζω τη δολοφονία κάποιου, έτσι (όστε να μοιάζει με αυτοκτονία «*Το καθεστώς τον έναν τον κρεμάει. τον άλλον τον φο/Μκίζει*. τον *άλλον τον αυτοκτονεί*» (εφημ.). [F.TYM < αρχ *αυτοκτονώ (-έω)* < *αύτοκτόνος* < *αύτο-* + *-κτόνος* < *κτείνω* «σκοτώνω», βλ. κ. *-κτονία]* **αυτοκυβέρνηση** (η) [1843[{-ης κ -ήσεως | χωρ. πληθ } η αυτόνομη, ανεξάρτητη διοίκηση, διοικητικό έργο απαλλαγμένο επεμβάσεο)ν και εξωτερικών ελέγχο)ν *η ~ αποτελεί την εγγύηση για την ανεξαρτησία μιας χώρας* συν αυτοδιοίκηση, αυτονομία, αυτοδιαχείριση — **αυτοκυβέρνητος,** -η. -ο 11852}. **αυτοκυβερνώμαι** ρ 11852] {-άται .}

[F.TYM Μεταφρ δάνειο από αγγλ self-governement[**αυτοκυριαρχία** (η) [1849] {χο>ρ πληθ.} η κυριαρχία στον εαυτό μας. το να έχουμε τον έλεγχο των πράξεων και αυτιδράσεο')ν μας· *εκνευρίστηκε και έχασε την* ~ του ΣΥΝ αυτοπειθαρχία, αυτοσυγκράτηση, αυτοέλεγχος.

[ETYM Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Selbst-verwaltungl. **αυτολεξεί** επίρρ. (λόγ) χρησιμοποκόντας την ίδια ακριβώς διατύπωση, τα ίδια λόγια *έμαθε το κείμενο* ~ συν κατά λέξη, επί λέξει. λέξη προς λέξη, (καθημ) παπαγαλία ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ί.*

[ι γυμ μτγν. < *αύτο-* + *-λεξεί* < *λέξις,* σχηματισμένο με την επιρρ κατάλ. *-εί*, πβ *οίονεί. παμψηφεί, αυθωρεί* κ.ά Την ίδια σημ. έχει και το αντίστοιχο λατ verbatim] **αυτολογοκρίνομαι** ρ αμετβ. αποθ. {αυτολογκρί-θηκα, -μένος} θέτω ο ίδιος δεσμεύσεις και περιορισμούς στην ελεύθερη έκφρασή μου. λογοκρίνω τον εαυτό μου **αυτολογοκρισία** (η). σχολιο λ *αποθετικός*

αυτολοίμωξη (η) {-ης κ -ώξεως \ χωρ. πληθ.1 η αυτομόλυνση (βλ.λ.)

IF.TYM Μεταφρ. δάνειο από αγγλ autoinfection (νόθο σύνθ)|. **αυτόματα** επίρρ.

♦ αυτομάτως

αυτοματικός, -ή, -ό 11894] **1.** αυτός που συμβαίνει ή συντελείται με αυτόματο τρόπο **~** *ρύθμιση των φωτεινών σηματοδοτών* **2.** ***αυτοματική*** (η) ο αυτοματισμός (βλ.λ.). **αυτοματικότητα** (η).

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ automatique Βλ λ *αυτόματος].* **αυτοματισμός** (ο) **1.** η εκτέλεση των λειτουργιών (μηχανής ή συστημάτων μηχανίον) με τρόπο αυτόματο, %ο>ρίς την επέμβαση τού ανθρώπου. μέσω τής αλληλεξάρτησης των στοιχείων και των εντολ(όν η διαδικασία παραγο)γής έργου από τις ίδιες τις μηχανές χωρίς ανθρώπινη μεσολάβηση παρά μόνο για την αρχική εντολή. ~ *γραφείου* συν αυτοματική, αυτοματοποίηση 2. η αυτόματη εκτέλεση κινήσεων ή λειτουργιών από τον άνθρωπο, χωρίς ο ίδιος να τις έχει συνειδητοποιήσει, η μηχανική κίνηση · 3. ιατρ η λειτουργική αυτοτέλεια ενός οργάνου, η δυνατότητά του να διαθέτει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για τη λειτουργία του. ~ *τής καρδιάς / τού εντέρου / των αναπνευστικών ή αγγειοκινητικών κέντρων τού εγκεφάλου.*

[ETYM Το αρχ. *αυτοματισμός* δήλωνε κάτι που συμβαίνει συμπτω- ματικά, από μόνο του οι σύγχρονες σημ ανάγονται στα ξένα αντιδάνεια, πβ. γαλλ automativSinel **αυτόματο** (το) ► αυτόματος

αυτοματοποίηση (η) { ης κ -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} το αποτέλεσμα τού αυτοματισμού (σημ Ι). η αντικατάσταση τού ανθρώπινου παράγοντα στη λειτουργία ενός συστήματος με σκοπό τη βελτίωση τής λειτουργίας και μεγιστοποίηση τής παραγωγικότητάς του: *η εταιρεία προσέλαβε* ειδικούς *αυτόματου ελέγχου και π/.ηροφορικής, στατιστι- κολόγους και αριθμητικούς αναλυτές για την ~ τού συστήματος.* — **αυτοματοποιημένος,** -η. -ο

[ETYM Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ automatisaiionj.

αυτοματοποίηση ή αυτοματισμός; Στις περιπτώσεις που κοντά στους τύπους σε **-ποίηση** διαθέτουμε σχηματισμούς σε **-ισμός,** είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούμε αυτούς αντί τής υπερβολικής χρήσης σε *-ποίηση* που παρατηρείται **αυτοματισμός** δηλ αντί **αυτοματοποίηση** ομοίως **εξομαλισμός** αντί **ομαλοποίηση, εξαμερι-κανισμός** αντί **αμερικανοποίηση** κ τ.ό.

αυτόματος, -η, -ο **1.** (α) αυτός που λειτουργεί χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση, που διαθέτει ειδικές ρυθμίσεις, οι οποίες τού επιτρέπουν να τίθεται σε λειτουργία ή να εκτελεί ορισμένες λειτουργίες μόνος του: ~ *αλλαγή ταχυτήτων / μετάδοση τής κίνησης / πλυντήριο / ανάφλεξη / πότισμα* (β) ***αυτόματος πιλότος (πλοηγός)*** ηλεκτρονικό σύστημα που ελέγχει και διεκπεραιώνει την πτήση σύμφωνα με προκαθορισμένη πορεία, χωρίς τη μεσολάβηση φυσικού προσώπου (πιλότου) και το οποίο τίθεται σε λειτουργία όταν ο φυσικός πιλότος (πλοηγός) θέλει να συνεχίσει την πτήση με το αυτόματο σύστημα (γ) ***αυτόματος τηλεφωνητής*** βλ. λ. *τηλεφωνητής* (δ) ***αυτόματη μετάφραση*** μετάφραση που γίνεται διά μέσου ηλεκτρονικών μηχανημάτων **2.** ***αυτόματο*** (το) (α) φορητό πυροβόλο όπλο. που έχει τη δυνατότητα να επανοπλίζεται μόνο του και να πυροβολεί επαναληπτικά, κατάλληλο για μάχη εκ τού συστάδην. του *έριξε / τον προβόλησε με το* ~ (β) μηχανική διάταξη που, όταν τεθεί σε κίνηση, λειτουργεί από μόνη της· χρησιμοποιείται για διακοσμητικούς ή ψυχαγωγικούς λόγους 3. αυτός που συμβαίνει ή λειτουργεί ανεξάρτητα από νοητική διαδικασία (κυρ λόγω μοϊκών συσπάσεων) *η ~ κυκλοφορία τού αίματος || η - λειτουργία τής καρδιάς* **||** ~ *αναπνοή* **4.** αυτός που γίνεται από μόνος του. που προκύπτει χωρίς ουσιαστική εξωτερική επέμβαση· ~ *ανάφλεξη το)ν πυρομαχικών* 5. (για οχήματα) (α) (μηχανή) χωρίς ταχύτητες: *τα ~ μηχανάκια κινο\')νται μόνο με το γκάζι* (β) ***αυτόματο αυτοκίνητο*** αυτοκίνητο που κινείται μόνο με γκάζι και φρένο, χωρίς συμπλέκτη για την αλλαγή ταχυτήτων 6. αυτός που εκδηλο'>νεται χωρίς προηγούμενο λογικό έλεγχο, που δεν επηρεάζεται από τη βούληση yo *πάτημα φρένου στο κόκκινο φανάρι είναι πια μια ~ κίνηση- είναι θέμα συνήθειας* 7. (συνεκδ) αυτός που προκύπτει ξαφνικά, αμέσως, χωρίς προετοιμασία ή προσυνεννόηση **8.** ΦΙΛΟΛ ***αυτόματη γραφή*** το να γράφει κανείς αυτόματα, χωρίς έλεγχο τής λογικής στο περιεχόμενο των γραφομένων, ασυνείδητα, αυθόρμητα· υιοθετήθηκε ως λογοτεχνική πρακτική από τους υπερρεαλιστές στο ξεκίνημά τους με σκοπό την προσέγγιση τής αυθεντικής πλευράς τής προσωπικότητας, τη γνήσια έκφραση **9.** (παλαιότ) ***αυτόματο διαζύγιο*** διαζύγιο που προβλέπεται από τον νόμο ύστερα από την οριστική και μακροχρόνια εκούσια απομάκρυνση ενός από τους συζύγους.

ΙΕΤΥΜ αρχ. < *αύτο-* + *-ματος* < *mn-tos. συνεσταλμένη βαθμ τού Ι.Ε. *men-* (η οποία μαρτυρείται σε λ. που δηλώνουν πνευματική ή ψυχική δραστηριότητα), πβ σανσκρ m&n-yati «σκέφτεται», λατ mens «νους», γαλλ. -meni (επιρρ. τροπικό επίθημα), αγγλ. mind «μυαλό», γερμ meinen «εννοώ, νομίζω» κά Ομόρρ *μέν-ος, μνή-μη, μαν-ία, μαν-τεία* κ.ά. Οι συνδέσεις αυτές οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η λ *αυτόματος* θα σήμαινε αρχικά «αυτός που ενεργεί αυτοβούλως, αφ' εαυτού» ΐί λ. (και τα παράγωγά της) διαδόθηκε ευρέως σε ξέν. γλώσσες, π χ. αγγλ. automatic, γαλλ automatique, γερμ automatisch κ.ά Μεταφρ δάνεια αποτελούν πολλοί όροι. λ.χ *αυτόματος πιλότος* (< αγγλ. automatic pilot), *αυτόματο όπλο* (< γαλλ. arme automatique). *αυτόματη μετάδοση* (< αγγλ automatic transmission), *αυτόματη μετάφραση* (< γαλλ traduction automatique) κ.ά.]. **αυτομάτως** επίρρ [αρχ] **1.** χωρίς εξωτερική παρέμβαση: *οι λειτουργίες τού μηχανήματος γίνονται* ~ 2. χωρίς να έχει προηγηθεί σκέψη, λογική επεξεργασία· *όταν είδα το παιδί να πετάγεται μπροστά μου, πάτησα* ~ *το φρένο* 3. αμέσως, την ίδια στιγμή· *μόλις γνωρίστηκαν δημιουργήθηκε* ~ *μεταξύ* τους *μια έντονη έλξη.* Επίσης **αυτόματα, αυτόμελο** (το) {αυτομέλ-ου [-ων} I-ΚΚΛΗΣ - ΜΟΥΣ το τροπάριο που ψάλλεται με ξεχωριστό μουσικό τρόπο και χρησιμοποιείται ως πρότυπη μελωδία για άλλα τροπάρια (τα προσόμοια, βλ λ)

[ETYM < μεσν *αύτόμελον* < *αύτο-* + *μέλος].* **αυτομετάγγιση** (η) {-ης κ -ίσεως j -ίσεις, -ίσεων} η μετάγγιση σε ασθενή ποσότητας δικού του αίματος (αυτόλογου αίματος), το οποίο είχε αποθηκευθεί πριν από την εγχείρηση.

[Γ.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. autotransfusion] **αυτομολία** (η) {αυτομολιών} 1. η εκούσια αλλαγή στρατοπέδου, η προσχώρηση σε εχθρική παράταξη 2. (μτφ.) η εγκατάλειψη προηγούμενης ιδεολογικής τοποθέτησης και η υιοθέτηση αντίθετης ιδεολογίας ή προσχώρηση σε αντίπαλη παράταξη Επίσης **αυτομόληση** Ιμτγν.]. · **αυτόμολος,** -η, -ο [αρχ.], **συτομολώ** ρ [αρχ.] {-εϊς {ΠΤΥΜ. αρχ. < *αυτόμολος* < *αύτο-* + *-μολος*< θ. *-μολ-*. από όπου ο αόρ. β' *έ-μολ-ον* (πβ *μυλών λαβέ),* ρ *β/.ώσκω* «έρχομαι» (< ^*μ/.ώ-σκω* < *ml-). αβεβ. ετύμου, ίσο>ς συνδ. με σερβοκρ iz-mOliti «εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι» ή ακόμη και με το ρ. *μέλ/.ω* (< **μέλ-τω)*\. **αυτομόλυνση** (η) [1886] {-ης κ. -ύνσεως [χωρ πληθ.} ΙΑΙΡ μικροβια- κή μόλυνση οργανισμού, οφειλόμενη σε μειωμένη ανοσολογική αντίσταση συν αυτολοίμωξη.

[ι-.ΓΥΜ Μεταφρ δάνειο, πβ. αγγλ self-contamination], **αυτονόητος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που είναι από μόνος του νοητός, που γίνεται αντιληπτός χωρίς πρόσθετες εξηγήσεις, που εννοείται, *είναι αυτονόητο ότι.* (δεν χρειάζεται να το πω, το καταλαβαίνει κανείς και μόνος του) [[*να θεωρείτε ~ τη δική μου συμμετοχή* συν προφανής. πρόδηλος — **αυτονόητα / αυτονοήτως** επίρρ. **αυτονόμηση** (η) [1861 [{-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} **1.** η απόκτηση ή διακήρυξη αυτονομίας 2. η αποκοπή κάποιου με τη θέλησή του από έναν χώρο στον οποίο ανήκε ή η διαφοροποίηση κάποιου από την κυρίαρχη θέση. **αυτονομία** (η) [αρχ.] {αυτονομιών} 1.το καθεστώς ελεύθερης αυτοδιοίκησης, σύμφωνα με το οποίο ο καθορισμός και η διασφάλιση των θεσμών και τής λειτουργίας τους γίνεται από τα ίδια τα μέλη τής κοινότητας / κράτους κ.λπ. και όχι από εξωτερικούς παράγοντες συν. αυτοδιοίκηση, αυτοδιάθεση ΑΝΤ. υποτέλεια, εξάρτηση, ετερονομία 2.

(ειδικότ) καθεστώς που αναγνωρίζει σε περιοχές κυρίαρχου κράτους το δικαίωμα αυτοδιοικήσεως και θεσπίσεως κανόνων δικαίου, αλλά εντός τού πλαισίου τής κεντρικής ή ομοσπονδιακής εξουσίας *στην Οθωμανική Αυτοκρατορία η Αίγυπτος, η Σερβία, η Κρήτη και η Σάμος είχαν ~* || [*παραχωρώ ~* || *χάνω την ~ μου* · 3. φίλοι ο αυτοπροσδιορι- σμός τής βούλησης, η δυνατότητα ελεύθερης απόφασης και δράσης ΣΥΝ αυτεξούσιο 4. η δυνατότητα να λειτουργεί κάτι ανεξάρτητα από κάτι άλλο: *διαμέρισμα με ~ θέρμανσης* || *η μπαταρία αυτή έχει ~ έξι ωρών συνεχούς εγγραφής* || *το διαμέρισμα έχει ~* (δική του είσοδο, χωρίς κοινόχρηστους χώρους). σχολιο λ *αυτόνομος*. αυτονομιστής (ο) Ι1881], αυτονομίστρια (η) {αυτονομιστριών} πρόσωπο που υποστηρίζει ή μάχεται για την αναγνώριση τής αυτονομίας μιας περιοχής: *~ αντάρτες χτύπησαν κυβερνητικά στρατεύματα.* — αυτονομιστικός, -ή, -ό [1897]. αυτονομιστικά επίρρ ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. autonomiste. αυτόνομος, -η, -ο [αρχ-J 1. αυτός που διοικείται με καθεστώς αυτονομίας: *το Κοσσυφοπέδιο ήταν ~ περιοχή τής Σερβίας* συν αυτοδιοίκητος, αυτοκυβέρνητος ΑΝΓ υποτελής, υπόδουλος 2. θρησκ αυτόνομη *Εκκλησία* τοπική Εκκλησία στην οποία έχει αναγνωριστεί πλήρης εσωτερική διοικητική ανεξαρτησία σε θέματα εκλογής και χειροτο- νίας αρχιερέων, όχι όμως και στην εκλογή αρχιεπισκόπου, η οποία γίνεται ή επικυρώνεται από τον οικείο πατριάρχη: *η αυτόνομη Ορθόδοξη Εκκλησία τής Φινλανδίας* 3. *αυτόνομον* (το) {αυτονόμ-ου | -ων) το διοικητικό καθεστώς αυτόνομης Εκκλησίας 4. (μτφ) (α) (για πρόσ.) αυτός που μπορεί να αποφασίζει ο ίδιος για τον εαυτό του (ενώ αποτελεί μέλος συνόλου) (β) αυτός που υπάρχει, γίνεται ή λειτουργεί χωρίς να εξαρτάται από άλλον, ο *σύλλογός μας έχει ~ εκπροσώπηση στην ομοσπονδία* || *«μια εταιρεία με ~ παρουσία στον τομέα τής κινητής τηλεφωνίας»* (εφημ.) || *το διαμέρισμα έχει ~ θέρμανση* Π *~ διαμέρισμα* (με δική του είσοδο, χωρίς κοινόχρηστους χώρους) |] - *σκέψη / κίνημα* — αυτόνομα / αυτονόμως [μεσν.] επίρρ

αυτόνομος - αυτοτελής, αυτονομία - αυτοτέλεια. Λέμε «αυτόνομο *κράτος*», αλλά «*αυτοτελής ιστορία*» Αυτόνομος είναι «αυτός που διέπεται από δικούς του νόμους, που δεν εξαρτάται ούτε ορίζεται από άλλους». *Αυτόνομο* μπορεί να είναι ένα όργανο (σώμα, οργανισμός κτό.) που «αποφασίζει μόνο του και με βάση τις δικές του αρχές (ή νόμους) για τον εαυτό του». *Αυτόνομο* μπορεί να είναι και ένα άτομο (ιδιώτης, πολίτης κ τ.ό.) που «μπορεί να αποφασίζει για τον εαυτό του χωρίς να εξαρτάται ή να υπακούει σε άλλους». Τη μέχρι ακραίων μορφών διεκδίκηση αυτονομίας επιδιώκουν πολιτικά και κοινωνικά άτομα που χαρακτηρίζονται αναρχοαυτόνομα. Μορφή ανεξαρτησίας, υπό την έννοια ότι περικλείει μέσα του την αρχή και το τέλος του. διεκδικεί και ο αυτοτελής Έτσι μιλούμε, λ.χ., για *αυτοτελή κείμενα (αυτοτελής διήγηση, αυτοτελής ιστορία, αυτοτελές επεισόδιο, αυτοτελές έργο* κ.τ.ό.). *Αυτοτε/.ής* εδώ σημαίνει «πλήρης». Ωστόσο, αυτοτελής (από τη λ *τέλος* «αρχές, εξουσία») ήδη στην Αρχαία σήμαινε και «αυτεξούσιος». «αυτός που ενεργεί αυτοβούλως χωρίς εντολές άλλων». Έτσι μιλούμε για την αυτοτέλεια τού πανεπιστημίου, που αποφασίζει μεν μόνο του και αυτοδιοικείται. αλλά δεν διαθέτει και αυτονομία, αφού διέπεται από τους νόμους τού κράτους και εποπτεύεται από την πολιτεία

αυτονομώ ρ. μετβ [αρχ.] (αυτονομείς... [αυτονόμ-ησα, -ούμαι, -ήθη- κα, -ημένος} 1. κάνω κάποιον/κάτι αυτόνομο, του παρέχω αυτονομία ή διαφοροποιώ κάτι από άλλα παρόμοια· (συνήθ μεσοπαθ *αυτονο- μούμαι)* 2. έχω ή αποκτώ διοικητική αυτονομία ΣΥΝ. αυτοδιοικούμαι, αυτοκυβερνώμαι 3. (συνεκδ.) εκφράζω τη διαφοροποίησή μου (ως προς συλλογικό όργανο ή συλλογική απόφαση): *από τότε που αποχώρησε από το κόμμα, αυτονομήθηκε πολιτικά* συν. διαφοροποιούμαι, αποστασιοποιούμαι αυτονυκτί επίρρ. (αρχαιοπρ) την ίδια νύχτα: *επέστρεψε* <+- ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ί.*

[ετυμ. μτγν, παράλλ τ. τού αρχ. *αύτονυχ(ε)ί* «την ίδια νύχτα», < *αύτο-* + *-νυχ(ε)ί* < *νύξ. νυκτός]* αυτοπάθεια (η) Ιμτγν.} {χωρ. πληθ f γλωσς η ιδιότητα λέξεων (αντωνυμιών ή ρημάτων) να δηλώνουν ότι η ενέργεια επιστρέφει στον δράστη ή, αλλιώς, ότι υπάρχει σχέση ταυτότητας αναφοράς μεταξύ υποκειμένου και αντικειμένου τού ρήματος *κοιτάζω τον εαυτό μου στον καθρέφτη - κοιτάζομαι στον καθρέφτη* (βλ. κ λ. *αυτοπαθής)* αυτοπαθής, -ής, -ές {αυτοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) ΓΛΩΣΣ (για ρήματα και αντωνυμίες) αυτός που δηλώνει επιστροφή τής ενέργειας στον δράστη: *~ αντωνυμία είναι «ο εαυτός μου»* || *- ρήματα, είναι ρήματα μέσης διαθέσεως, είτε απλά* (π.χ. *ξυρίζομαι, πλένομαι* κ λπ *) είτε σύνθετα με α' συνθετικό το «αυτο-»* (π χ *αυτοσαρκάζομαι, αυτοκατα- στρέφομαι* κ.λπ.) (βλ κ. λ. αυτοπάθεια). —αυτοπαθώς επίρρ [μτγν] [είυμ μτγν, αρχική σημ. «ο ομίλων εξ ιδίας πείρας, αντιλήψεως», < *αύτο-* + *-παθής* < *πάσχω* Οι Αλεξανδρινοί γραμματικοί χρησιμοποίησαν τον όρο *αυτοπαθής* (για αντωνυμίες και ρήματα) κατ' αντίθεση προς τις *άλλοπαθεῖς* (αντωνυμίες) και τα *μεταβατικά* (ρήματα) Ο αντίστοιχος ξέν. όρ είναι (αγγλ.) reflexive «αντανακλαστικός»].

αυτοπαθή ρήματα. Όταν κάνω μια ενέργεια, η οποία έχει ως αντικείμενο τον ίδιο τον εαυτό μου. τότε χρησιμοποιώ στην Ελληνική τα λεγόμενα (μέσα) αυτοπαθή ρήματα: *ξυρίζομαι* (= εγώ ξυρίζω τον εαυτό μου), *βάφεται* (= αυτή βάφει τον εαυτό της), *ντυνόμαστε* (= εμείς ντύνουμε τους εαυτούς μας) κ.ο.κ. Τα ρήματα αυτά δηλώνουν αυτοπάθεια (πβ. και αλληλοπαθή ρήματα· *αγαπιόμαστε* [= αγαπούμε ο ένας τον άλλον], *συναντιούνται* [= συναντούν ο ένας τον άλλον / η μία την άλλη] κο.κ., ρήματα δηλ που δηλώνουν αλληλοπάθεια, ενέργεια που χαρακτηρίζεται από αμοιβαιότητα). Η αυτοπάθεια δηλώνεται με δύο ακόμη τρόπους, (α) με ενεργ. ρήμα και αυτοπαθείς αντωνυμίες (τον εαυτό μου / σου / του / της / μας / σας / τους τους εαυτούς μας / σας / τους): *Με αυτά* που *κάνει τιμωρεί του εαυτό του - ΐΐρέπει πρώτα* να *κρίνουμε τους εαυτούς μας και μετά τους άλλους* (β) με ρήματα σύνθετα με το αυτο- *Όλα αυτά τα κατάφερε με το να αντοδιαφημίζεται Με αυτά που κάνει αυτοτιμωρείται.* Οι τρόποι αυτοί χρησιμοποιούνται για έμφαση ή αντιδιαστολή.

αυτοπαΐδεία (η) {^ωρ πληθ.} η αυτομόρφωση (βλ.λ.) αυτοπαρατηρησία (η) |1884] {χο)ρ πληθ.} το να παρατηρεί κανείς προσεκτικά τον εαυτό του ΣΥΝ ενδοσκόπηση. Επίσης αυτοπαρατή- ρηση.

αυτοπειθαρχία (η) [1897] {χωρ πληθ.} το να ελέγχει κανείς τις πράξεις του, να υπακούει στις αρχές που ο ίδιος έχει θέσει στον εαυτό του. να μπορεί να υλοποιεί ό,τι διακηρύσσει, *έχει μεγάλ.η ~* συ/κεντρώνεται *απόλυτα στη δουλειά του, χωρίς να αποσπάται σε περιττές και χρονοβόρες συζητήσεις* συν εγκράτεια, αυτοέλεγχος · - αυτο- πειθαρχώ ρ {1891] {-είς...}.

[ειυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. self-discipline], αυτοπεποίθηση (η)|1845] {-ης κ.-ήσεως | χωρ πληθ} 1.το να εμπιστεύεται κανείς τον εαυτό του *αποκτώ ~ || μιλώ 1 κινούμαι / ενεργώ / αποφασίζω με* - 2. (συνεκδ.) η άνεση, η σιγουριά που εμπνέουν οι κινήσεις αυτού που έχει αυτοπεποίθηση *μπήκε στην αίθουσα συνεδριάσεων με μια - '* συν (μτφ.) αέρας.

(ετυμ Μεταφρ. δάνειο, πβ αγγλ self-confidence] αυτοπραγματωση (η) 11874) {-ης κ -ώσεο)ς | -ώσεις. -ώσεων} 4'ΥΧΟΛ η κατάσταση κατά την οποία το άτομο έχει αναπτύξει πλήρως ολόκληρο το δυναμικό του.

[είυμ Μεταφρ δάνειο, πβ. αγγλ. self-actualisation], αυτοπροαίρετος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που προκύπτει χωρίς εξαναγκασμό, με ελεύθερη επιλογή του: *~ βοήθεια* ΣΥΝ εκούσιος, οικειο- θελής αντ ακούσιος, αναγκαστικός, υποχρεωτικός - - αυτοπροαίρετα / αυτοπροαιρέτως [μτγν] επίρρ. [ετυμ μτγν. < *αύτο-* + *-προαίρετος* < *προαιρούμαι* «διαλέγοχ αποφασίζω»].

αυτοπροσδιορισμός (ο) Ιχωρ πληθ } 1.το να προσδιορίζει κανείς τον εαυτό του με συγκεκριμένο τρόπο 2. πολιτ η αυτοδιάθεση (βλ.λ.).

αυτοπροαδιορίζομαι ρ σχολιο λ. *έθνος* ΙΚΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. self-determination] αυτοπροστασία (η) [18441 {χωρ. πληθ.} η προστασία που παρέχει κάποιος στον ίδιο τον εαυτό του, τα μέτρα που λαμβάνει για την άμυνα και προφύλαξή του ΣΥΝ αυτοάμυνα, θωράκιση. — αυτοπρο- ατατεύομαι ρ.

αυτοπροσωπογραφία (η) {αυτοπροσωπογραφιών) 1.η απεικόνιση από ζωγράφο τού εαυτού του 2 (συνεκδ.) έργο ζωγραφικής, στο οποίο ο ζωγράφος απεικονίζει τον εαυτό του. — αυτοπροσωπογραφούμαι ρ. {-είσαι...} Ιηίυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. self-portrait], αυτοπρόσωπος, -η, -ο [μτγν] αυτός που εμφανίζεται ο ίδιος (προσωπικά) χωρίς τη μεσολάβηση αντιπροσο')που. αυτοπροσώπως επίρρ. [μτγν.] ο ίδιος (προσωπικά), χωρίς τη μεσολάβηση αντιπροσώπου *πρέπει να παρουσιαστεί κανείς ~, για να πα- ρα?.άβει* το *συστημένο γράμμα.* αυτόπτης (ο/η) {αυτοπτών} πρόσωπο που έχει δει κάποιο συμβάν με τα ίδια του τα μάτια: *ήταν ~ μάρτυρας τής ληστείας βρισκόταν στην τράπεζα, όταν έγινε.*

[ΕΤΥΜ αρχ < αύτο- + *-όπτης* < θ *-οπ-* (πβ. παρακ *όπ-ωπ-α*). ρ. *όρώ* «βλέπω», πβ *έπ-όπτης, ύπερ-όπτης* κά Ομόρρ. *οιμις* (< **όπ-σις), οφθαλμός* (< **όπθα?.μός). (όμ)μάτι(ον)* (< **ό'ττ-μα*) κ ά.[. αυτός, -ή. -ό αντων {αυτ-ού κ. -ουνού (θηλ. -ηνής) {-ow κ -ωνών, -ους κ -ουνούς | αδύνατοι τύποι των πλάγιων πτώσεων· του (θηλ. της), τον (θηλ τη[ν]), των, τους (θηλ τις / τες)} 1. (προσ αντων. ως ισχυρός τύπος γ' προσ.) (α) για την αναφορά σε πρόσωπο ή πράγμα, για το οποίο γίνεται λόγος: *-θα έρθει ο Τάκης σήμερα, -Όχι, αυτός δεν έρχεται ποτέ την Τρίτη* · ΦΡ *επ'* αυτού *(επ' αυτού)* για αυτό (που συζητούμε, στο οποίο αναφερόμαστε) τώρα. *τι έχεις να πεις* (β) (και οι αδύνατοι τ.) *του ζήτησα να έρθει* [[*-Έφερες τα λεφτά; -θα τα φέρω αύριο* j| *την ξέρεις τη γυναίκα μου;* (γ) (ο αδύνατος τ. τού ουδ. το, για αναφορά σε γεγονός ή σε κάτι που μόλις έχει αναφερθεί) - *Το ήξερες ότι πέσανε ο Γιάννης; -Λεν το ήξερα* (δ) για ιδιαίτερη έμφαση ή αντιδιαστολή προσώπου ή πράγματος προς κάποιον/κάτι άλλο: *σ' αυτόν είπε τα αντίθετα απ' ό,τι σε σένα* (ε) αντί για όνομα που δεν έρχεται εύκολα στο μυαλό τού ομιλητή (συνήθ έναρθρο): εἰ^ε *έρθει και η αυτή .. πώς τη λένε, μωρέ;... η Ελένη!* (στ) (στην κλητ αυτέ) (ῖ) ε, εσύ/ (ως προσφώνηση β' προσ.) (ii) όταν δεν γνωρίζουμε ή δεν μας έρχεται στο μυαλό το όνομα τού ανθρώπου που καλούμε: *Η, αυτέ! Σε σένα μιλάω'* συν απαυτός 2. (οι αδύνατοι τ. του / *της* και το *τους* στον πληθ. για τη δήλωση κτήσης, ως κτητικές αντων γ' προσ): ο *πατέρας του! της* || *οι φί/,οι μου με τις γυναίκες τους* 3. ***τος, τη, το*** βλ. λ. *τος* ·

αυτ(ο)- α' *συνθετικό*

αυτο-ρρυθμίζομαι ρ	αυτο-τυφλώνομαι ρ.	αυτο-υπνωση (η)	αυτο-υπονόμευση (η)	αιιτο-χαρακτηρίζομαι ρ.
αυτο-ρρύθμιση (η)	αυτο-τύφλωση (η)	αυτο-υπονομεύομαι ρ	αΐ]το-φωτογραφίζομαι ρ	αυτο-χαρακτηρισμός (ο)

4. (δεικτική αντων.) για αναφορά («δείξη») σε πρόσωπα ή πράγματα κοντινά προς τον ομιλητή και τον ακροατή (α) (i) για τη δήλωση προσώπου ή πράγματος ορατού στους ομιλητές ή για το οποίο μόλις έχει γίνει λόγος (αναφορά), *αυτός είναι ο αδελφός μου || δεν ακούο) τίποτα θα κάνεις αυτό που σου λέω εγώ* ΦΡ ***αυτός έφα*** αυτός το είπε για τα λόγια σπουδαίου προσώπου, αυθεντίας σε κάτι · επίσης ειρων.

με έμφαση για αντιδιαστολή τής μοναδικότητας κάποιου (προσώπου ή πράγματος) από όλα τα ομοειδή του, ως έπαινος· *Μπράβο! Αυτός είναι καφές! || Μπράβο! Αυτός είσαι' || αυτό θα πει τύχη*[1]*1| αυτό μας έλειπε! || είναι αυτό που ζητούσα* φρ ***αυτός κι αν είναι!*** για την εμφατική συμφωνία με κάτι που λέχθηκε, την ισχυρή επιβεβαίωση: *-Είναι περίεργος ο Νίκος. Αλλά κι ο αδελφός του, νομίζο)*

για περιφρονητική αναφορά σε κάποιον/κάτι που ο ομιλητής αποφεύγει σκόπιμα να αναφέρει ονομαστικά: *μέσα είναι αυτή;* (β) (ως επίθ. με υποχρεωτική χρήση άρθρου πριν από το ουσιαστ): *δώσε μου ~ το βιβλίο* · 5. ***γι' αυτό*** (ως συμπερασματικός συνδ.) βλ λ. · 6. ***κι αυτό γιατί! διότι*** για την εισαγωγή αιτιολόγησης με έμφαση σε στοιχείο που προηγήθηκε στον λόγο· *«Δεν θα χρησιμοποιήσω τους παίκτες που έχουν κίτρινες κάρτες στον επόμενο αγώνα ~ τους χρειάζομαι στον τελικό»* (εφημ.) 7. (λόγ ως έναρθρο επίθ.) ο ίδιος ακριβώς · *είμαστε όλοι τής αυτής γνώμης / ηλικίας* · 8. για ευφημιστική αναφορά στα «απαγορευμένα μέλη» τού ανθρώπινου σο>ματος φρ (ευ- φημ.) (α) ***το αυτά μου*** (για τα ανδρικά γεννητικά όργανα) (β) ***η αυτή μου*** (για το πέος) (γ) ***τα αυτό μου*** (για το αιδοίο) · φρ (α) ***αυτό κι αυτό*** ή (ο αδύνατος τύπος) ***το και το*** σε διηγήσεις για τη μη επανάληψη όσων έχουν ήδη εκτεθεί: *του λέω «αυτό κι αυτό τρέχει κάνε ό,τι μπορείς» || μόλις με βλέπει, αρχίζει και μου διηγείται το και το τι συνέβη* (β) ***αυτά*** για να δηλωθεί ότι δεν υπάρχει τίποτε άλλο να ειπωθεί ή να γίνει. *~ για σήμερα την άλλη βδομάδα πάλι* || (κ. ως έκφραση αμηχανίας, όταν δεν βρίσκουμε θέμα για να συνεχίσουμε μια συζήτηση) *Αυτά. που λες .* (γ) ***άλλος (κι) αυτός!*** βλ. λ. *άλλος* (δ) ***μ' αυτά και μ' αυτά*** ενεργώντας έτσι. μιλώντας έτσι, με αυτό τον τρόπο: γο *μόνο που καταφέρνει είναι να χαλάει τη* συνολική εικόνα *τής προσπάθειας* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εαυτός, όμοιος, προσωπικός*

[ετυμ αρχ., αβεβ ετύμου, πιθ < *αύ-τός* < *αύ* «πάλι. ξανά» + *τόν*, από όπου δημιουργήθηκε ονομαστική *αύ-τός* Την ετυμολογία αυτή ενισχύει η χρήση τής λ. ως επαναληπτικής αντωνυμίας, που φαίνεται να είναι και η παλαιότερη. Πβ. επίσης λατ. aut-em «πάλι. όμως», γοτθ auk. «επειδή, αλλά», γερμ. auch «επίσης» κ.ά Ομόρρ. αρχ. *αύ-θι* «ομοίως», αΰ-τε«ξανά» κ.ά].

αυτός κσθαυτόν ή αυτός καθαυτού...; Η συνεκφορά τού αυτός με την εμπρόθετη αυτοπαθή αντωνυμία καθ' εαυτόν / καθαυτόν γεννά δυσχέρειες και χρησιμοποιείται συχνά λανθασμένα. Είναι λάθος να πούμε *«αυτός καθ' αυτού ο άνθρωπος δεν ανέχεται.. »* ή *«αυτή καθ' αυτού η μοίρα..»* ή *«αυτό καθ'αυτού το ποδόσφαιρο...»* κ τ.ό Το σωστό είναι αυτός καθαυτόν (καθ' εαυτόν): *αυτός καθαυτόν ο άνθρωπος.* - αυτή καθαυτή(ν) (καθ' εαυτήν): *αυτή καθαυτήν η μοίρα .* - αυτό καθαυτό (καθ' εαυτό): *αυτό καθαυτό το ποδόσφαιρο..* γιατί με την πρόθεση κατά χρησιμοποιείται αιτιατική (όταν δηλώνει συμφωνία).

αυτοσεβασμός (ο) [1887] {χωρ πληθ } ο σεβασμός προς τον εαυτό μας· εκδηλώσεις του αποτελούν η αξιοπρεπής συμπεριφορά. η συνέπεια σε αρχές και αξίες κ ά.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. self-respect] αυτοσκοπός (ο) [1869] {χωρ πληθ.} ενέργεια ή διαδικασία που θεωρείται ότι είναι το τελικό επιδιωκόμενο αποτέλεσμα (κυρ αρνητ. για να δηλωθεί ότι κάτι δεν πρέπει να θεωρείται ως τέτοιο) *η απόκτηση χρημάτων δεν αποτελεί αλλά μέσο για να ζήσει κανείς.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ δάνειο από γερμ. Selbstzweck] αυτοστιγμεί επίρρ (18831 (λόγ) την ίδια στιγμή, χωρίς τη μεσολά- βηση χρονικού διαστήματος συν αμέσως ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ -*ί αυτοσυγκέντρωση (η) {-ης κ. -ώσεως [χωρ. πληθ.} η διαδικασία εν- δοσκοπήσεως και συγκεντρώσεως των νοητικών δυνάμεων τού ατόμου. η προσπάθεια για την αποφυγή κάθε περισπασμού, η διανοητική προσήλωση και συγκέντρωση σε ένα αντικείμενο – αυτοσυγκεντρώνομαι ρ.

αυτοσυγκράτηση (η) {-ης κ -ήσεως | χωρ. πληθ.} το να συγκρατεί κανείς τον εαυτό του, κυριαρχώντας στα πάθη του και διατηρώντας τον αυτοέλεγχό του. *συνιστώ* ~ συν αυτοκυριαρχία, ψυχραιμία. – αυτοσυγκρατούμαι ρ. {-είσαι .}. αυτοσύμβαση (η) [18931 {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΝΟΜ σύμβαση που γίνεται από ένα μόνο άτομο, το οποίο ενεργεί για λογαριασμό του αλλά και ως εκπρόσωπος τού αντισυμβαλλομένου, αυτοσυναίσθημα (το) {αυτοσυναισθήματος | χωρ. πληθ | ψυχολ ο βαθμός εκτίμησης που έχει κάθε άτομο για τον εαυτό του και τα ανάλογα συναισθήματα που προκύπτουν από αυτήν: *υψηλό! χαμηλό / θετικό ι αρνητικό* ~ ΣΥΝ αυτοεκτίμηση, αυτοσυνείδηση (η) [18931 {-ης κ -ήσεως [χωρ. πληθ.} ΨΥΧΟΛ η επίγνωση που έχει κάθε άτομο για τον εαυτό του ως φορέα νόησης και συναισθημάτων, η συνείδηση τού εγώ, κατ' αντιδιαστολή προς τους άλλους (τα άλλα όντα και τον φυσικό κόσμο), η συνείδηση τής διαφοράς κάθε ατόμου από τα άλλα όντα (πβ *αυτογνωσία,* η γνώση των χαρακτηριστικοΐν τού ίδιου μας τού εαυτού) ΣΥΝ αυτεπίγνωση. Επίσης αυτοσυνειδησία [1834].

[ετυμ Μεταφρ δάνειο από γερμ SelbsibewulStsein 1 αυτοσυντήρηση (η) 11878] {-ης κ -ήσεως } χωρ πληθ.} το να συντηρεί κανείς τον εαυτό του με τα δικά του μέσα. να είναι αυτάρκης, ώστε να μην εξαρτάται από άλλους· φρ βιολ ***ένστικτο αυτοαυντη-ρήσεως*** η έμφυτη φυσική ορμή που ωθεί κάθε ζωντανό οργανισμό στην εξασφάλιση με τις δικές του δυνάμεις των απαραίτητων για την επιβίωσή του. – **αυτοσυντήρητος,** -ηη. -ο [1858], **αυτοσυντηρού-μαι** ρ [1882] {-είσαι.. }.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ Selbsterhaltungl. **αυτοσχεδιάζω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.) {αυτοσχεδίασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} 1. ενεργώ αυθόρμητα, σύμφωνα με την ανάγκη ή την έμπνευση τής στιγμής, χωρίς να ακολουθώ την τυπική ή συνήθη διαδικασία *οι μουσικοί τού συγκροτήματος αυτοσχεδιάζουν επί σκηνής* [[*ο ηθοποιός αυτοσχεδίαζε επιτυχώς* · 2. (κακόσ.) ενεργώ με τρόπο πρόχειρο και χωρίς προσχεδίασμά. <5εν *δουλεύει προγραμματισμένα, διαρ- κο)ς αυτοσχεδιάζει.* – **αυτοσχεδιασμός** (ο) Ιμτγν], **αυτοσχεδιαατι- κός,** -ή, -ό [αρχ], **αυτοσχεδιαστικά** επίρρ **αυτοσχέδιος,** -α. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που ακολουθεί την έμπνευση ή την απόφαση τής στιγμής, χωρίς συγκεκριμένο προγραμματισμό ή προμελέτη: *~ ποίημα / σύνθεση (γαλλ* impromptu) / *τραγούδι* [[«,4υ- *τοσχέδιοι Στοχασμοί περί τής Ελληνικής Παιδείας και Γλώσσης»*(οι διαφωτιστικές ιδέες τού Αδ. Κοραή. που περιλαμβάνονται στα *Προ- λεγόμενα* των έργων του) ΣΥΝ απρογραμμάτιστος, απροσχεδίαστος 2. (ειδικότ.) αυτός που γίνεται με τα προς στιγμήν διαθέσιμα υλικά, που έχει σχεδιαστεί και εκτελεστεί από το ίδιο το άτομο με τρόπο πρόχειρο και βιαστικό *~ εκρηκτικός μηχανισμός* [1] *παιχνίδια* – **αυτοσχέδια / αυτοσχεδίως** [μτγν] επίρρ. **αυτοτελής,** -ής, -ές {αυτοτελ-ούς **[** -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που έχει το αυτεξούσιο των ενεργειών του, που λειτουργεί χωρίς κανενός είδους εξάρτηση: *η ίδρυση ενός - οργανισμού ελέγχου τής δημοσιογραφικής δεοντολογίας μπορεί να συντελέσει στη μείωση των παρεκτροπών που παρατηρούνται στα ηλεκτρονικά ιδίως Μ Μ.Ε.* ΣΥΝ ανεξάρτητος, αυτεξούσιος 2. (ειδικότ.) αυτός που υπάρχει ανεξάρτητος από άλλους. που περιέχει από μόνος του ό,τι είναι απαραίτητο: - *διαμέρισμα* · 3. αυτός που από μόνος του διαθέτει πληρότητα, που απαρτίζει μια πλήρη οντότητα: *~ νόημα / έργο* ΣΥΝ τέλειος, πλήρης · 4. (ει- δικότ.) αυτός που δεν συνεχίζεται, τού οποίου το περιεχόμενο ολοκληρώνεται σε μία και μόνη φορά *η νέα τηλεοπτική σειρά αποτε- λείται από δέκα ~ επεισόδια* – **αυτοτελώς** επίρρ. [αρχ.]. **αυτοτέλεια** (η) [μτγν] ΣΧΟΛΙΟ λ *αυτόνομος* [ετυμ αρχ < *αύτο-* + *-τελής*< τέλος], **αυτότροφος,** -ος, -ο ΒΙΟΛ. κάθε οργανισμός που τρέφεται από ανόργανες μόνο ουσίες: *τα φυτά είναι ~*

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. auioirophe].

αυτού επίρρ. (λαικ.) σε αυτό το σημείο · *στάσου* [ΕΤΥΜ < αρχ *αυτού,* κατά τα επίρρ. σε *-ού(πού. ούδαμοϋ, πανταχού* κ λπ.). πβ *άλλος - άλλου].* **αυτούθε** επίρρ. {άκλ.} (λαικ) από εκεί, εκεί.

[Ε7ΥΜ < μεσν *αύτούθεν* «εκεί ακριβώς» < αρχ. *αύτόθεν* (κατά το επίρρ. *αυτού) «από* αυτό ακριβώς το σημείο» < αΰτο- + *-θεν* (βλ.λ)]. **αυτούνος,** -η, -ο αντων δεικτική (λαϊκ) αυτός {ειυμ < μεσν *αυτούνος,* από τη γεν *αύτουνοϋ,* που πλάστηκε κατά το σχήμα *έκεΐνος, εκείνου - έκεινοϋ]* **αυτουργός,** -ός, -ό **1.** αυτός που ο ίδιος τέλεσε αξιόποινη πράξη, ο ίδιος ο δράστης: ο **-** *τού εγκλήματος* **2.** ***ηθικός*** **αυτουργός** αυτός που με πρόθεση προκάλεσε σε άλλον (αυτουργό) την απόφαση να τελέσει την άδικη πράξη την οποία διέπραξε (πβ. λ *συνεργός, συναυτουργός).*

αυτουργία (η) [αρχ]. ^ σχόλιό λ. *-ουργός, χειρουργός* [ετυμ αρχ. < *αύτο-* + *-εργός* < *έργον]* **αυτούσιος,** -α, -ο αυτός που διατηρείται ακέραιος, ανέπαφος, χωρίς οποιαδήποτε ποιοτική ή ποσοτική μεταβολή ή εξωτερική επίδραση: *έδωσε στη δημοσιότητα ~* τα κείμενα *τής συσκέψεως των πολιτικών ηγετών* συν ατόφυος. --**αυτούσια** επίρρ.

[ετυμ < *αυτ(θ)-* + ουσία < *ούσα,* θηλ. τ. μετοχής τού αρχ. ρ *ειμί,* πβ. *έπι-ούσιο£, άν-ούσιος, όμο-ούσιος* κ.ά.] **αυτοφαγία** (η) {χωρ πληθ.} βιολ η διατήρηση στη ζωή ενός ζωικού οργανισμού με την κατανάλωση ουσιών που περιέχονται στους ιστούς του.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. autophagiej. **αυτοφυής,** -ής. -ές {αυτοφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που φυτρώνει από μόνος του. χωρίς καλλιέργεια ~ *βλάστηση / φυτό.* –**αυτοφυώς** επίρρ. [αρχ.]. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες* (ετυμ αρχ < αύτο- + *-φυής* < *φύομαι].* **αυτόφυτος,** -η,-ο αυτοφυής (βλλ.)

[ετυμ αρχ. < *αύτο-* + *-φυτος*< *φύομαι]* **αυτόφωρος,** -η, -ο νομ **1.** (έγκλημα) τού οποίου ο δράστης συλ- λαμβάνεται την ώρα που το πράττει (επ' αυτοφώρω) ή αμέσως μετά την τέλεσή του δεν θεωρείται ποτέ αυτόφωρο το έγκλημα εάν πα- ρέλθει ολόκληρη η επόμενη ημέρα από τη τέλεση τής πράξης φρ ***επ' αυτοφώρω*** (*επ' αϋτοφώρω λαμβάνειν.* Λυσίας 13, 85) τη στιγμή που τελείται ή τη στιγμή που μόλις έχει ολοκληρωθεί η αξιόποινη πράξη. *έπιασε τους δύο κ/.έφτες ~* ΣΥΝ (λαικ) στα πράσα 2. (προφορ) ***αυτόφωρο*** (το) {αυτοφώρου} (α) δικαστήριο που έχει την εξουσία να δικάσει τα σχετικά αδικήματα, *τον έστειλαν στο ~ || περνάει από* - (β) (συνεκδ) το χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια τού οποίου, αν συλ- ληφθεί ο δράστης, παραπέμπεται στο παραπάνω δικαστήριο: *κρύφτηκε* στο σπίτι *ενός συγγενή, μέχρις άτου παρέ/,θει το* - [ειυμ αρχ. < *αύτο-* + *-φωρος* < *φώρ* (γεν. *φωρός)* «κλέφτης» < ˣbhor-, εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού Ι.Ε *bher- > *φέρ-ω,* οπότε η λ *φώρ* θα σήμαινε αρχικώς «αυτός που φέρει (μαζί του) το κλεμμένο αντικείμενο» Ομόρρ *κατάφωρος, φωρώμαι* 1 **αυτόφωτος,** -η. -ο [μεσν.) **1.** αυτός που εκπέμπει δικό του φως: *~ αστέρες* ΑΝΤ ετερόφωτος 2. (μτφ.) αυτός που στηρίζεται στις δικές του ιδέες και γνώσεις, που δεν έχει βασιστεί σε άλλους, που ό,τι εί

ναι το οφείλει στον εαυτό του: ~ *πολιτικός ηγέτης* **αυτόχειρας** (ο/η) {αυτοχείρων} πρόσωπο που έχει αυτοκτονήσει: *δεν έχουν γίνει ακόμα γνωστά τα στοιχεία τού τραγικού* - || «*Ιδανικοί* ~»(ποίημα τού Κ. Καρυωτάκη).

[ΕΓΥΜ < αρχ *αύτόχειρ. -ρος< αύτο-* + *χειρ* «χέρι»] **αυταχειρί** επίρρ. [αρχ] (λόγ) με το ίδιο του το χέρι ΣΧΟΛΙΟ λ. *-i* **αυτοχειρία** (η) (αρχ.] {αυτοχειριών} η αυτοκτονία. Επίσης **αυτοχειριασμός** (ο) [1886] **— αυτοχειριάζομσι** ρ. [1845]. **αυτοχθονισμός** (ο) [J843J ιζι πολιτική τάση που εκδηλώθηκε κατά τα πρώτα χρόνια τού νεοελληνικού κράτους και υποστήριζε ότι οι αυτόχθονες πρέπει να έχουν περισσότερα πολιτικά δικαιώματα από τους ομογενείς, κυρ. τους Φαναριώτες. – **συτοχθονιστής** (ο) [1852] [ΕΓΥΜ Κλληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ autochthonism]. **αυτόχθων** (ο/η) |αυτόχθ-ονος, -ονα [-ονες, -όνων] πρόσο^πο που κατοικεί εξαρχής στη γη των προγόνων του. που δεν έχει έλθει στη γη όπου κατοικεί από άλλον τόπο· ντόπιος, όχι έπηλυς ΣΥΝ επιχώριος, ιθαγενής, γηγενής ΑΝΓ ετερόχθων. – **αυτοχθονία** (η) [1815[. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ιθαγενής*

[Ρ.τυμ < αρχ *αυτόχθων* < *αύτο-* + *χθών, χθονός* «γη». Ομόρρ. *υποχθόνιος, καταχθόνιος*1. **αυτόχρημα** επίρρ. (λόγ.) πραγματικά· (κυριολ.) είναι το ίδιο πράγμα με, εξισούται με (από όπου η σημασία «αληθινά, όντως»): *η κατάσταση υδρεύσεως στο /.εκανοπέδιο λόγω τής συνεχιζόμενης ανομβρίας γίνεται ~ τραγική*

[εγυμ αρχ < αύτο- + *χρήμα* «πράγμα - συμβάν», βλ κ *παραχρήμα*] **αυτοχρηματοδότηση** (η) [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η χρηματοδότηση επιχείρησης από δικούς της πόρους, από τα καθαρά κέρδη της, που διατίθενται για περαιτέρω αξιοποίησή τους. *το έργο θα κατασκευαστεί με ~* [I *η ~ των Λ Β.Ι.* – **συτοχρηματοδοτούμαι** ρ. {-εί- ται .}, **αυτοχρηματοδοτικός,**-ή,-ό.

|1ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ autofinancement (νόθο σύνθ.)[. **αυτοψία** (η) {αυτοψιών} 1.το να αποκτά κανείς προσωπική αντίληψη κάποιου συμβάντος, αντικρίζοντας με τα ίδια του τα μάτια τα στοιχεία που έχουν άμεση σχέση με αυτό 2. ΝΟΜ το αποδεικτικό μέσο κατά το οποίο γίνεται από δικαστή ή αρμόδιο υπάλληλο υπό τους όρους τού νόμου άμεση αυτοπρόσωπη εξέταση σημαντικών για τη δίκη καταστάσεων. π χ. τού χώρου, των πραγμάτων ή και τού ανθρώπου που σχετίζεται με την υπόθεση, προκειμένου να αποκτήσει άμεση αντίληψη τής κατάστασης για τον σχηματισμό δικανικής πεποίθησης· *το δικαστήριο διέταξε ~ για την εξακρίβωση των συνθηκών υπό τις οποίες τελέσθηκε το έγκ? ·.ημα* || (καταχρ) *συνεργείο τής Πολεοδομίας διενήργησε ~ στα σπίτια των σεισμοπ/.ήκτο)ν, εξετάζοντας την κα- ταλ?ιηλότητά τους.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *αύτόπτης].* **αυτώνω** ρ μετβ. {αύτωσα} (προφορ-οικ) **1.** κάνω (με γενικότερη σημασία, σε περιπτώσεις που ο ομιλητής δεν μπορεί να θυμηθεί το κατάλληλο ρήμα ή δεν έχει συγκεκριμένη πράξη στο μυαλό του): *πάει έρχεται, μαστορεύει, αυτώνει, δεν σταματάει λεπτό* 2. (ευφημ στην καθημ. άτυπη ομιλία για αντικατάσταση ρήματος όπως το ρ *γαμώ* που έχει χυδαίο περιεχόμενο) *μη μας αυτώνεις τώρα και συ μ'αυτές τις αηδίες* || *φαίνεται ότι αθώα όπως ήταν την παρέσορε, την αύτω- σε και την εγκατέλειψε* (Βλ κ. λ. *απαυτώνω).* ΣΧΟΛΙΟ *απαυτός* [Ρ.τυμ < αυτός, κατά τα ρ. σε *-ώνω].* **αυχένας** (ο) **1.** (επιστημ) το πίσω μέρος τού λαιμού, *κάταγμα στον-* ΣΥΝ τράχηλος, (καθημ) σβέρκος · 2. (μτφ.) στενή διάβαση ανάμεσα σε δύο κορυφογραμμές ΣΥΝ διάσελο. – **αυχενικάς,** -ή, -ό [1836] (ΕΊΥΜ < αρχ. *αύχήν* (αιολ *άμφην / αϋφην*), αβεβ. ετύμου, πιθ. < **άγχΙ'-ην* (με πρόληψη τού F. οπότε **άFγχ- > αύχ-)* < ρ *άγχ-ω* «πνίγω, σφίγγω τον λαιμό», πβ σανσκρ amhii-«στενός»] **αυχμηρός,** -ή, -ό (λόγ) **1.** αυτός που έχει μαραθεί, ξεραθεί εντελώς από παρατεινόμενη ανομβρία ή γενικότ. έλλειψη νερού. ~ *έδαφος* ΣΥΝ ξηρός, άνυδρος · 2. (μτφ. για ύφος) ξηρός, σχολαστικός, χωρίς καλαισθησία· το ~ *ύφος τού λόγου του κούρασε το ακροατήριο* ΣΥΝ στεγνός, τραχύς. – **αυχμηρότητα** (η) [μτγν.]

[ΕΤΥΜ αρχ < *αύχμός* « ξηρασία, ανομβρία» < **sauks-mos* < *αύω / aϋω*

aύος (τό) «ξηρότητα» < I.E. **saus-os* «ξηρός», πβ. σανσκρ. *suska-*, αγγλ. *sere* κ *á*

Ομόρρ. *aύστ-ηρός* (Βλ.λ.)]. **αφ'** πρόθ ■ ► από

αφαγΐα κ (λαϊκ.) **αφαγιά** (η) [μεσν.[η ολική στέρηση τής τροφής λόγω ανεπάρκειας τροφίμων ή η εκούσια περιορισμένη λήψη τροφής για λόγους διαιτητικούς: *έμεινε πετσί και κόκκα/.ο από την* - – **άφαγος,** -η, -ο [μτγν.] **αφάγωτος,** -η, -ο (μεσν] *(παδ*) **1.** αυτός που δεν *έχει* φαγωθεί, *έφυγαν οι καλεσμένοι και έμειναν τα πιο πολλά φαγητά* ~ 2. (μτφ για υλικά αγαθά) αυτός που δεν έχει ακόμα καταναλωθεί, ξοδευτεί μέχρι τέλους· *τίποτε από την περιουσία των γονιών του δεν άφησε* ~ · 3. (ενεργ) αυτός που δεν έχει φάει, που έχει μείνει νηστικός. (5εν του *άρεσε το φαγητό και έφυγε πάλι* ~ ΣΥΝ νηστικός, άφαγος αντ φαγωμένος, χορτάτος **Αφαία** (η) μυθολ θεότητα τής Αίγινας που σχετίζεται με τη θεά Αρτεμη.

[ειυμ αρχ. θεωνύμιο, που απαντά και ως *"Αφα*, αγν. ετύμου[. **αφαίμαξη** (η) {-ης κ -άξεως | -άξεις, -άξεων} **1.** ιατρ η διαδικασία με την οποία αφαίρείται ορισμένη ποσότητα αίματος από οργανισμό για θεραπευτικούς ή διαγνωστικούς λόγους 2. (μτφ για χρήματα και υλικά αγαθά) η σημαντική μείωση των περιουσιακών στοιχείων κάποιου μέσω τής απόσπασης μέρους αυτών με έμμεσο τρόπο, λ.χ. με έμμεσους φόρους: *νέα ~ θα υποστεί το εισόδημα των εργαζομένων μετά την εξαγγελία των νέων οικονομικών μέτρων* 3. (μτφ.) η αφαίρεση από ένα σύνολο (έθνος, λαό, κοινότητα κ.λπ.) των πιο ζωτικών και παραγωγικών του δυνάμεων *πολιτιστική ~ τού έθνους με τη μαζική μετανάστευση ανθρώπων τού πνεύματος* ΣΥΝ απομύζηση. – **αφαιμακτικός,** -ή, -ό [1867], **αφαιμάσσω** ρ. [μτγν.].

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άφαίβαξις* < *άφαιμάσσω* < *άφ-* (< *άπο~)* + *αίμάσσω* < **αίμάτ-]ω* < αρχ. *αίμα]* **αφαιμαξομετάγγιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} ΙΑΤΡ η μερική ή ολική αντικατάσταση τού αίματος ασθενούς από ισοδύναμη ποσότητα αντίστοιχου φυσιολογικού αίματος (με ταυτόχρονη αφαίμαξη τής προσβεβλημένης από συγκεκριμένη ασθένεια ποσότητας και μετάγγιση τής υγιούς) (βλ κ. *αλλαγή αίματος*, λ. *αίμα).*

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. exsanguino-transfusion] **αφαίρεση** (η) [αρχ] {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} (+από) **1.** το να αποσπά κανείς (κάτι) από σύνολο ή σώμα· *η ~ ενός φύλλου από το τετράδιο / τής πινακίδας κυκλοφορίας από το αυτοκίνητο* / τού *καλύμματος από ένα έπιπλο / επίμαχου άρθρου από το κείμενο νόμου / οργάνου ή όγκου με εγχείρηση* συν (καθημ) βγάλσιμο, απόσπαση 2. η εξάλειψη, η εξαφάνιση (ενοχλητικών) στοιχείων από μια επιφάνεια. *η ~ των στιγμάτων* 3. η στέρηση (δικαιώματος) από τον νόμιμο κάτοχό του. λόγω μη νόμιμης ενέργειάς του: ~ *άδειας κυκ?.οφορίας από οδηγό ! πινακίδων / ιθαγένειας / άδειας ασκήσεως επαγγέλματος* 4. η απόσπαση και ιδιοποίηση (ξένης περιουσίας): *η ~ κοσμημάτων από το θησαυροφυλ.άκιο / χρημάτων από το ταμείο* συν. αρπαγή, κλοπή, υπεξαίρεση 5. ΜΑΘ η μαθηματική πράξη με την οποία βρίσκει κανείς τη διαφορά ανάμεσα σε δύο αριθμούς ή ποσά ή πίνακες ή διανύσματα κ λπ και η οποία δηλώνεται με το σύμβολο «πλην» ή «μείον» (-), π χ 10-7 = 3 6. ΓΛΩΣΣ η αποβολή τού αρχικού φωνήεντος μιας λέξης, όταν η προηγούμενη τελειώνει σε φωνήεν *(να έρθει -» να 'ρθει)* είδος εκκρούσεως (βλ λ.) κατ' αντιδιαστολή προς την έκθλιψη *(το όνομα * τ'όνομα)* 7. φίλοι η νοητική διαδικασία κατά την οποία απομονώνονται τα κοινά στοιχεία συνόλου ομοειδών πραγμάτων, πράγμα που επιτρέπει τον καθορισμό τής γενικής έννοιας στην οποία υπάγονται αυτά 8. (ειδικότ στις εικαστικές τέχνες) η απομάκρυνση τού καλλιτέχνη από τη ρεαλιστική απεικόνιση τής πραγματικότητας και η απόδοση τού αισθητικού αντικειμένου με τρόπο αφηρημένο, που βασίζεται στην προβολή αυθύπαρκτων μορφών, χρωμάτων κ λπ **"■* σχολιο λ. *αίρω, απόστροφος, έκκρουση* **αφαιρέσιμος,** -η. -ο [1886] αυτός που είναι δυνατόν να αφαιρεθεί. **αφαιρέτης** (ο) {αφαιρετών} μαθ ο αφαιρετέος.

[ετυμ μτγν < αρχ. *άφαιρώ,* πβ κ. *διαιρ-έτης].* **αφαιρετέος,** -α, -ο [αρχ.} **1.** αυτός που πρέπει να αφαιρεθεί: ~ *ποσότητα* · 2. μαθ ***αφαιρετέος*** (ο) ο δεύτερος όρος σε μια πράξη αφαίρεσης α-β, δηλ ο β (ο α λέγεται *μειωτέος): στη διαφορά 12-4 μειωτέος είναι το i2 και ~ το 4.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αίρω* **αφαιρετικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αφαίρεση (σημ. 8). την απομάκρυνση από το συγκεκριμένο και την απόδοση μιας σχηματοποιημένης απεικόνισης *η ~ λειτουργία τής σύγχρονης τέχνης* · 2. γλωσς ***αφαιρετική*** (η) (λατ ablativus) πτοιση που απαντά σε διάφορες γλώσσες για τη δήλωση τού σημείου έναρξης μιας ενέργειας. τής προέλευσης και, ειδικότ. για τη δήλωση τού τρόπου, τού οργάνου ή τού δράστη μιας ενέργειας (π.χ. *παιδιόθεν* = από παιδί· πβ. γαλλ la barque s'eloigne du rivage «η βάρκα απομακρύνεται από την ακτή» [= ελλην γεν.-αφαιρ · απομακρύνεται *τής ακτής]).* – **αφαιρετικά** επίρρ ^ σχολιο λ. *αίρω* **αφαιρετός,** -ή, -ό [αρχ.] (για πράγματα) αυτός που μπορεί να αποσπαστεί από εκεί όπου αρχικά ανήκε ~ *βάση* ΣΥΝ. μετακινούμενος, **αφαιρώ** ρ μετβ. {αφαιρείς... | αφαίρ-εσα (λόγ. αφήρεσα), -ούμαι, -έθη- κα, (λόγ. μτχ. αφαιρεθείς. -είσα. -έν), αφηρημένος (σπάν. αφαιρεμέ- νος)} 1. παίρνω (ένα κομμάτι) από ένα σύνολο, αποσπώ (κάτι) από το σύνολο όπου ανήκει· αν *αφαιρέσεις ένα λιθάρι, καταρρέει όλο το οικοδόμημα* συν βγάζω, αποσπώ, αποσύρω, τραβώ 2. (για αφηρ έννοιες) στερώ (κάποιον) από κάτι, δεν του επιτρέπω να έχει κάτι που κατείχε: ~ *την ελπίδα / την εμπιστοσύνη ' το δικαίωμα / τη δυνατότητα i τον λόγο / την ιθαγένεια* συν στερώ, παίρνω πίσω 3. (ειδικότ.) αποσπώ (κάτι) από (άνθρωπο ή ζώο. με ή χωρίς χειρουργική επέμβαση για θεραπευτικούς λόγους): ~ *όγκο / νεφρό* ΣΥΝ βγάζω ΦΡ ***αφαιρώ τη ζωή (από κάποιον)*** σκοτώνω (κάποιον) 4. κάνω (κάτι) λιγότερο ή μικρότερο ποιοτικά ή ποσοτικά *αφαίρεσαν 5% από* τους *μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων* || (κ. μτφ. ως προς την αξία ή τη σημασία προσώπου ή πράγματος) *η ταραγμένη ζωή του δεν αφαιρεί τίποτε από την αξία τού συγγραφικού του έργου* συν μειώνω, ελαττώνω 5. εκτελώ την πράξη τής αφαίρεσης, βρίσκω τη διαφορά ανάμεσα σε δύο αριθμούς ή ποσά ή σύνολα: αν *αφαιρέσουμε το ύψος τού πρώτου ορόφου από το ύψος τής οικοδομής, θα βρούμε το ύψος τον ισογείου* **6**. αποσπώ με πλάγιους και επιλήψιμους τρόπους χωρίς να γίνω αντιληπτός: *αφαίρεσαν το περιεχόμενο τού χρηματοκιβωτίου και εξαφανίστηκαν* συν κλέβω, υπεξαιρώ 7. (μεσοπαθ ***αφοιρούμαι)*** βυθίζομαι στις σκέψεις μου, χάνω την αίσθηση τού χώρου και τού χρόνου, δεν προσέχω τι γίνεται γύρω μου. *όταν διαβάζει κάτι που την ενδιαφέρει, αφαίρείται* τελείως συν ξεχνιέμαι, είμαι αφηρημένος 8. (η μτχ ***αφηρημένος,*** *-η, -ο)* βλ λ ΣΧΟΛΙΟ λ *αίρω. απόπτω.*

|ΕΤΥΜ < αρχ. *άφαιρώ* < *άφ-* (< *άπο-)* + *αιρώ (-έω)* «κυριεύω, κατακτώ»].

αφαλάτωση (η) {-ης κ -ώσεο>ς] -ώσεις. -ώσεων} η διαδικασία αφαίρεσης τού αλατιού κυρ. από το θαλασσινό νερό, ώστε να καταστεί πόσιμο – αφαλατωτής (ο), **αφαλατώνω** ρ.

[Ει υμ < *αφ-* (< *απο-)* + *-α/Λτωση* < αρχ. *άλας* (γεν. *άλατος*). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dessalement] **αφάλιση** (η) {-ης κ -ίσεως] -ίσεις, -ίσεων} η αφαίρεση τού αλατιού από παραθαλάσσιο έδαφος, για να γίνει καλλιεργήσιμο. Επίσης αφα- λισμός(ο). ... ., , ...

[Ελ ΥΜ < αφ- *(< απο-)* + θ. *αλι-* (< αρχ. *άλς,* ό «αλάτι»), απόδ. τού γαλλ. dcssalementj. **αφαλοκόβω** ρ. μετβ. {αφαλόκο-ψα, -πηκα. -μμένος} (λαϊκ:) **1.** κόβω τον ομφάλιο λώρο σε έμβρυο ·2. προξενώ έντονο πόνο στην κοιλιά (κάποιου) από δυνατό κτύπημα ή από υπερβολικό φορτίο — **αφαλοκόψιμο** (το).

αφαλός (ο) **1.** κοιλότητα πάνω στην επιφάνεια τής κοιλιάς, όπου ο ομφάλιος λώρος συνδέεται με το έμβρυο κατά τη διάρκεια τής κύησης, ο ομφαλός· ΦΡ. (μτφ.) ***(μου) λύθηκε ο αφαλός (από κάτι)*** για κάτι που γίνεται σε πολύ μεγάλο βαθμό: ~ *από* τα *γέλια* (γέλασα πάρα πολύ) / *από τον φόβο* (φοβήθηκα πάρα πολύ) / *από την κούραση* (κουράστηκα πάρα πολύ) ·2. το κεντρικό σημείο ή ο άξονας, στον οποίο καταλήγουν και συνδέονται τα διάφορα τμήματα ενός τροχού ή εργαλείου, που λειτουργεί ως τροχός: ο - *τής ρόδας / τού ψαλιδιού / τον έλικα.* Επίσης (λαϊκότ.) **αφάλι** (το) [μεσν].

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ *ομφαλός* (βλ λ.), όπου η μεταβολή *ό-* > α- οφείλε- ται σε προληπτική αφομοίωση], **αφάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαικ) **1.** αγκαθωτός θάμνος που χρησιμοποιείται για προσάναμμα · 2. (μτφ. για τα μαλλιά) μαλλιά πολύ σγουρά, φουντωτά και απεριποίητα, που δίνουν την εικόνα θάμνου: *έκανε - το μαλλί.*

[είμ < *α-* προθεμ. + *φάνα* < *φανός)* **αφανάτιστος,** -η, -ο [1892] αυτός που δεν φανατίστηκε ~ *οπαδός κόμματος / ποδοσφαιρικής ομάδας* ΑΝΓ φανατισμένος, φανατικός

αφανάτιστα επίρρ. **αφάνεια** ιη) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ) **1.** η έλλειψη φήμης, ευρύτερης δημοσιότητας. *έμεινε για πολλά χρόνια στην ~ || ήθελε να παίξει σε μια σπουδαία ταινία, ώστε να βγει από την ~* συν ασημότητα 2. νομ η κατάσταση κάποιου, για τον οποίο πιθανολογείται ότι έχει πεθάνει, είτε διότι εξαφανίστηκε ευρισκόμενος σε κίνδυνο ζωής είτε διότι απουσιάζει για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς ο ίδιος να δώσει σημεία ζωής' η κατάσταση αυτή κηρύσσεται από το δικαστήριο ύστερα από αίτηση προσώπου, τού οποίου δικαιώματα (κληρονομικά κ ά.) εξαρτώνται από τον θάνατο τού παραπάνω ατόμου, (για δικαστήριο) *κηρύσσω κάποιον σε* ~ **αφανέρωτος,** -η, -ο [μεσν Ι αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να φανερωθεί. που μένει κρυφός ~ *μυστικό* συν ανείπωτος — **αφανέρωτα** επίρρ

αφανής, -ής, -ές {αφαν-ούς | -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που υπάρχει ή ενεργεί χωρίς να φαίνεται. ~ *ήρωας / εργάτης των γραμμάτων* / <5υ~ *νάμεις* **2.** αξιρον **αφανής αστέρας** βλ. λ *αστέρας* · **3.** αυτός που δεν είναι ιδιαίτερα ένδοξος ή φημισμένος ή που έχει λησμονηθεί, που δεν απέκτησε ιδιαίτερη αξία και οήμη. - *ποιητής / πολιτικός / καταγωγή* ΣΥΝ άσημος **4.** ΝΟΜ ***αφανής εταιρεία*** προσωπική εταιρεία χωρίς νομική προσωπικότητα επί τής οποίας ο εταιρικός δεσμός λειτουργεί αποκλειστικά στις προς τα έσω σχέσεις των εταίρων, ενώ προς τα έξω (προς τους τρίτους) δρα στο δικό του όνομα μόνον ο εμφανής εταίρος και όχι και οι υπόλοιποι (αφανείς) εταίροι. — **αφανώς** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΙΥΜ αρχ.< *ά-* στερητ + *-φανής*< θ. *φαν-,* πβ παθ αόρ β' *έφάν-ην,* ρ. *φαίνομαι*J.

αφανίζω ρ. μετβ. {αφάνισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** καταστρέφω ολοκληρωτικά: οι *φωτιές αφάνισαν τα δάση* {| ο *πόλεμος αφάνισε χωριά ολόκληρα* ΣΥΝ ρημάζω, καταστρέφω, ερημώνω **2.** (μτφ) εξοντώνω (οικονομικά, κοινωνικά ή πολιτικά): *θέλει να αφανίσει τους πολιτικούς του αντιπά/.ους από προσώπου γης* συν. εξαλείφω, εξοντώνω, (λαΐκ) κάνω σκόνη **3.** (μεσοπαθ. ***αφανίζομαι***) (α) καταστρέφομαι ολοσχερώς: στον *πόλεμο πόλεις ολόκληρες αφανίστηκαν* (β) παύω να υφίσταμαι και να φαίνομαι: το *κόμμα τους υπέστη* τόσο *μεγάλη ήττα* σης *εκλο- γές, που αφανίστηκε ως πολιτική δύναμη* συν χάνομαι, εξαλείφομαι, σβήνω. — **αφανισμός** (ο) [μτγν.J. **σφανιστής** (ο)]μτγν.|.

αφανιστικός, -ή, -ό [μτγν.Ι.

{ετυμ αρχ < *άφανής).* **αφάνταστα** επίρρ ·σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό, πάρα πολύ. *στις εκπτώσεις βρίσκει κανείς ρούχα σε ~ χαμηλές τιμές | | ήταν ~ κα/.ός μαζί μου* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιτατικός.* **αφάνταστος,** -η, -ο ίμτγν.) (για θετικές ή αρνητικές καταστάσεις) αυτός που δεν μπορεί να τον φανταστεί κανείς, πάρα πολύ μεγάλος *αγόραοα μια τηλεόραση με ~ ευκολίες πληρωμής | |* στο *πάρτι είχε ~ κέφι* [[*έζησε μέσα σε - δυστυχία | | πάλεψε με ~ εμπόδια τα κατάφε- ρε όμως* συν απερίγραπτος, απίστευτος, **άφαντος,** -η, *-ο* **1.** αυτός που έχει εξαφανιστεί και δεν δίνει σημεία ζωής; *οι δύο κουκουλοφόροι. που λήστεψαν την τράπεζα, έγιναν -*

2. ΝΟΜ αυτός που έχει κηρυχθεί σε αφάνεια (βλ.λ).

[ετυμ αρχ. < *ά-* στερητ + *-φαντός* < θ *φαν-,* πβ. παθ αόρ. β' *έ-φάν- ην,* ρ *φαίνομαι)*

αφάρμακος, -η, -ο Ιμτγν) αυτός που δεν περιέχει φάρμακα: ~ *ιατρι-* κή (π Χ· βελονισμός κ ά). **αφαρπάζω** ρ μετβ. {αφήρπασα, αφηρπά-χθην/-γην, -ης, -η.., (καθημ. αφαρπάχθηκα), -ομένος} (λόγ) 1. αποσπώ κάτι από κάποιο βίαια και απότομα 2. (ειδικότ) αρπάζω βίαια από κάποιον κάτι: *οι εισβο?.είς αφήρπασαν από τους αιχμαλώτους οτιδήποτε πολύτιμο είχαν πάνω τους* (πβ λ. *υφαρπάζω).* — **α<ραρπαγή** (η)

[εγυμ αρχ < *άφ-* (< *άπο-)* + *άρπάζο)*Ι **αφασία** (η) {αφασιών) **1.** ΙΑΤΡ προσωρινή ή μόνιμη απώλεια τής ικανότητας για ομιλία, ακολουθούμενη και από απώλεια τής ικανότητας για κατανόηση τού προφορικού ή τού γραπτού λόγου, η οποία οφείλεται σε διαταραχή ή βλάβη το)ν αντίστοιχων εγκεφαλικών κέντρων 2. (αργκό για πρόσ) αυτός που δεν κινείται εντός των ορίων τής κοινής λογικής, που ενεργεί απρόβλεπτα και ασυνάρτητα *αυτό το άτομο είναι σκέτη* **~. -- αφασικός,** -ή. -ό

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άφατος* Ο νευρολογικός όρ. είναι αντιδάν. < νεολατ. aphasia]

άφατος, -η, -ο (εμφατ.) αυτός που δεν μπορεί να ειπωθεί, να εκφραστεί με λόγια ~ *πόνος / θλίψη / δυστυχία / οδύνη / χαρά* ΣΥΝ ανείπωτος. απερίγραπτος. - - άφατα επίρρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιτατικός.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *-φατος* < *φά-,* συνεσταλμ. βαθμ. τού ρ. *φημί* «λέγω» (βλ. λ. *φήμη)*\

αφατρίαστος, -η, -ο [1876J (κυρ σε πολιτικά κόμματα) αυτός που δεν έχει ενταχθεί σε φατρία (βλ λ)

Αφγανιστάν (το) {άκλ } (πάστο Dowlet-e Eslami-ye Afghanestan = Ισλαμικό Κράτος τού Αφγανιστάν) κράτος τής Κ. Ασίας με πρωτεύουσα την Καμπούλ, επίσημη γλώσσα την Πάστο και νόμισμα το αφ- γάνι. — **Αφγανός** (Ο), **Αφγανή** (η), **αφγανικός,** -ή, -ό.

[ΕΓΥΜ < πάστο Afghanistan «χώρα των Αφγανών» < Afghan < σανσκρ asvagan «χώρα των ιππέων». Η ονομασία *Αφγανιστάν* δεν χρησιμο- ποιήθηκε παρά προς το τέλος τού 18ου αι.· υποστηρίζεται ότι η περιοχή ονομαζόταν προηγουμένως Aryana «χώρα των Αρίων» και ότι μετακινήθηκαν σε αυτήν ινδικά φύλα κατά τη 2η χιλιετία π.Χ]. **αφέγγαρος,** -η, -ο (λογοτ) αυτός που δεν έχει φεγγάρι: ~ *βράδυ* ΣΥΝ ασέληνος

αφέγγιστος, -η, -ο αυτός που δεν είναι διαφανής και δεν φεγγίζει

άφεγγος, -η. -ο αυτός που δεν έχει φέγγος, που δεν φωτίζεται · - *νύχτα* συν σκοτεινός Επίσης **α<ρεγγής,** -ής, -ές [αρχ.) — **άφεγγο** επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *άβαφος.* **αφεδρώνας** (ο) (λόγ) **1.** ο πρωκτός ·2. το αποχωρητήριο.

{Γ.ΓΥΜ < μτγν *άφεδρών. -ώνος* «αποχωρητήριο» < *άφ-* (< άπο-) + *έδρα).*

αφέθηκα ρ. -► αφήνω

αφεθώ (να/θα) ρ. ■* αφήνω

αφειδής, -ής, -ές {αφειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (για άψυχα) αυτός που παρέχεται σε αφθονία (χωρίς περιορισμούς ή μέτρο): *πολιτική αφειδών υποσχέσεων και παροχών* ΣΥΝ άφθονος.

[ΕΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ. + *-φειδής* < *φείδομαι]* **αφειδώλευτος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που παρέχεται απλόχερα, χωρίς φειδώ - *αγάπη.* -- **αφειδώλευτα** επίρρ [ΕΤΥΜ < *α-* στερητ + *φειδωλεύομαι* < *φειδωλός).* **αφειδώς** επίρρ (αρχ | **1.** σε αφθονία, σε πολύ μεγάλο αριθμό, χωρίς φειδώ: *προσφέρει ~ χρήματα* ΣΥΝ απλόχερα 2. (κακόσ.) ασυλλόγιστα, χωρίς συναίσθηση τής αξίας τους. *ξοδεύει ~ το βιος των δικών του* ΣΥΝ σπάταλα.

αφέλεια (η) {αρχ.] {χωρ. πληθ | αφελειών (σημ 3)J **1.** (κακόσ.) η έλλειψη κριτικής ικανότητας, η ευπιστία: *εκμεταλλεύόταν την ~ των χωρικών,* πουλώντας *τους φευτογιατρικά* ΑΝΙ πονηριά, πανουργία 2. η απλοϊκότητα στους τρόπους και στη συμπεριφορά *εγώ από ~ έκανα την ερώτηση' δεν είχα πρόθεση να τον προσβάλω | | παιδική ~* ΑΝΤ. υστεροβουλία, πονηρία 3. αφέΑείες (οι) ί 18921 (α) χτένισμα στο οποίο τα μαλλιά πέφτουν ελεύθερα μπροστά, καλύπτοντας ελαφρά το μέτωπο: *έκοψε τα μαλ/.ιά της* ~ (β) (συνεκδ.) τα ίδια τα μαλλιά που πέφτουν μπροστά από το μέτωπο· *αφήνει ~.* **αφελής,** -ής, -ές {αφελ-ούς | -είς (ουδ -ή) αφελέστ-ερος. -ατος} **1.** αυτός που δεν κάνει πονηρές σκέψεις ή δεν υποψιάζεται εύκολα, που πιστεύει αμέσως ό,τι λέγεται, χωρίς να υποψιάζεται ότι μπορεί να κρύβεται κάτι κακό: *πολλοί - παρασύρονται από επαγγελματίες απατεώνες*)) *αυτά είναι για τους ~ δεν φαντάζομαι να τα πιστεύεις* ΣΥΝ αγαθός, αθο^ος, εύπιστος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εξυπνάδας, κυρ επειδή δεν λαμβάνει υπ* όψιν τι κρύβεται πίσω από την πρώτη εντύπωση ~ *ερώτηση / ισχυρισμός / σκεπτικό / σκέψη I* συλλογισμός ΣΥΝ ανόητος, χαζός 3. απλοϊκός στους τρόπους και στη συμπεριφορά. — αφελώς επίρρ. [αρχ) ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, ~ες, ανόητος*

[ΕΤΥΜ αρχ.. αβεβ. ετύμου. Αν η αρχική σημ. τής λ είναι «ομαλός, χωρίς πέτρες» (πβ Αριστοφ Ίππής 527: *διά τών άφελών πεδίων),* τότε πιθ. *αφελής* < *ά-*στερητ. + *-φελής* < [81] *φέλος.* που συνδ με το ουσ *φελ- λεύς* «πετρώδης» < *φελλός {*< **φελ-νός)* (βλ.λ) Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.].

αφελληνισμός (ο) η διαδικασία εξαφάνισης των ελληνικών χαρακτηριστικών. των στοιχείων (γλωσσικών, λαογραφικών. θρησκευτικών κ.λπ.) που συγκροτούν την ελληνική εθνική ταυτότητα ο ~ *τού Πόντου / τής Κωνσταντινούπολης* ΑΝ Γ εξελληνισμός. — αφελληνίζω ρ **αφενός** επίρρ. (λόγ.) από τη μια (πλευρά) (έχει απόδοση το *αφετέρου): θα του ψηφίσω, ~ γιατί είναι μαχητικός, αφετέρου γιατί είναι ευφυής.*

|ΕΙΥΜ < *αφ'ενός,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. d'une part] **αφεντάνθρωπος** (ο) {αφεντανθρώπων} (λαικ.) **1.** πρόσωπο που έχει το παρουσιαστικό και τους τρόπους ανθρώπου ευγενούς καταγωγής ΣΥΝ αρχοντάνθρωπος 2. (μτφ.) πρόσωπο που δεν τσιγγουνεύεται να προσφέρει στους άλλους ΣΥΝ γενναιόδωρος **αφεντεύω** ρ αμετβ [μεσν) {αφέντευσα} εξουσιάζω, κυριαρχώ πάνω σε (κάποιον/κάτι), είμαι αφέντης ΣΥΝ διαφεντεύω **αφέντης** (ο) {-ες κ -άδεςΚ **αφέντρα** (η) {χωρ γεν. πληθ] **1.** πρόσωπο που έχει εξουσία επιβολής τής βούλησής του σε άλλους, ο κυ- ρίαρχος, ο εξουσιαστής: *δεν έχουμε ανάγκη από αφέντες*)) οι ~ *των λαών* ΣΥΝ δυνάστης, ηγεμόνας 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που έχει εξουσία σε περιορισμένη τοπική έκταση με τη δύναμη τού πλούτου ή τής αριστοκρατικής του καταγωγής ο ~ *τού κάμπου* ΣΥΝ αυθέντης, άρχοντας, δεσπότης 3. πρόσωπο που έχει την απόλυτη κυριότητα και ευθύνη (για κάποιον/κάτι), το αφεντικό, ο ιδιοκτήτης: *είμαι ~ του εαυτού μου* |] *ποιος είναι ο ~ τού σκύλου,* || ο ~ *τού σπιτιού* ΣΥΝ κύριος **4.** (παλαιότ.) ως προσφώνηση, κυρ. σε κάποιον που αναγνώριζε-

ται ως ανώτερος: *συμπάθα με. αφέντη μου || πολυχρονεμένε μου αφέντη* 5. ο κύριος τού σπιτιού, η κεφαλή τής οικογένειας, ο σύζυγος, ο πατέρας· *ο άντρας μου κι ~ μου* ΦΡ (α) ***πατέρας - αφέντης*** (ο) βλ. λ *πατέρας* (β) (παροιμ.) ***η πολλή δουλειά τρώει τον αφέντη*** η πολλή δουλειά καταστρέφει τον άνθρωπο, γιατί του στερεί όλες τις χαρές τής ζωής. Επίσης (λαϊκ) **εφέντης** (ο), **αφέντισσα** (η) {αφεντισσών'} [ετυμ μεσν. < **άφθέντης* < αρχ. *αύθέντης* (βλ λ.). Από τη λ. *άφέντης* προήλθε επίσης το τουρκ efendij. **αφεντιά** (η) [μεσν.1 (συνήθ. με τον αδύνατο τύπο τής γενικής των προσωπικών αντων.) ***η αφεντιά μου / σου / του κ.λπ.*** εγώ, εσύ. αυτός ο ίδιος κ.λπ.· ως προσφώνηση (α) (παλαιότ) για την έκφραση σεβασμού και υποταγής σε ανώτερο: *ό,τι επιθυμεί η αφεντιά σας* (β) (ειρων.) σε κάποιον προς τον οποίο έχουμε αρνητική ή κριτική στάση: *να μας συγχωρεί η αφεντιά σου, που δεν σου κάναμε τη χάρη || μεγάλη ιδέα έχει για την αφεντιά της* **αφεντικό** (το), **αφεντικίνα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} 1. πρόσωπο στο οποίο ανήκει (κάποιος/κάτι) και έχει την ευθύνη του. ιδιοκτήτης: *το ~ τού σκύλου* [| το ~ *τού σπιτιού / τού μαγαζιού* ΣΥΝ κύριος, κάτοχος 2. πρόσωπο που προΐσταται ή εποπτεύει τους εργαζομένους σε συγκεκριμένο τομέα και συνδέεται μαζί τους με την εργασιακή σχέση προϊσταμένου - υφισταμένου: το ~ *τής επιχείρησης* [[το ~ *τής έκανε παρατήρηση για την καθυστέρηση* συν διευθυντής 3. (ειδικότ.) ο οικοδεσπότης σε σχέση με το υπηρετικό του προσωπικό ΣΥΝ κύριος 4. ***αφεντικά*** (τα) (παλαιότ) (α) ο κύριος και η κυρία τού σπιτιού σε σχέση με το υπηρετικό προσωπικό (β) η τάξη των μεγαλοκεφαλαιούχων, των εργοδοτών σε σχέση με τους εργαζομένους· *τα - δεν ενδιαφέρο- νται για τα προβλήματα τού εργάτη || κάνει ό,τι του πουν τα μεγάλα* ~ (αυτοί που βρίσκονται στην κορυφή τής διοικητικής ιεραρχίας επιχειρήσεων, οργανισμών κ.τ.ό) συν εργοδοσία (γ) πρόσωπα που έχουν υπό την εξουσία ή την επιρροή τους τους άλλους *αυτοί είναι σήμερα τα ~ του κόσμου* Επίσης (λαϊκότ) **αφεντικός** (ο) [μεσν,].

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άφεντικός* < μτγν. *αυθεντικός,* βλ κ. λ. *αφέντης*J.

αφεντομουτσουνάρα (η) {χωρ γεν. πληθ.} (οικ.-ειρων) (+ μου, σου, του κ λπ.) εγώ (εσύ, αυτός κ λπ). ο εαυτός· *«βγάζει την -- του στο γυαλί* (= στην τηλεόραση)» (εφημ.) **αφεντόπουλο** (το) {μεσν], **αφεντοπούλα** (η) {χωρ γεν. πληθ } το παιδί τού αφέντη, νεαρός αφέντης ΣΥ\ αρχοντόπουλο.

αφερέγγυος, -α. -ο [1871] αυτός που δεν εμπνέει εμπιστοσύνη, τον οποίο δεν μπορεί να εμπιστευθεΐ κανείς· *~ πολιτικός / μέσα ενημέρωσης / πρόσωπο* ΣΥ Ν αναξιόπιστος αντ φερέγγυος, αξιόπιστος, **αφερέγγυα** επίρρ..

αφερεγγυότητα (η) [1838]. **άφεριμ** κ. **αφερίμ** επιφών (λαϊκ) εύγε, μπράβο, καλώς (συχνά ειρων) για τη δήλωση αποδοκιμασίας προς τα λεγόμενα (κάποιου): *~! Ωραία τα κατάφερες πάλι*[1] [ετυμ < τουρκ. aferim]

αφερματίζω ρ. μετβ. I1858J {αφερμάτισ-α,-τηκα.-μένος} αφαιρώ από ένα πλοίο το έρμα (βλ.λ)

[ετυμ. < *αφ-* (< *απο-*) + *-ερματίζω* (< αρχ *έρμα, -ατος*), μεταφρ δάνειο από γαλλ. delesier]. **άφεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} (λόγ.) 1. η απαλλαγή από κάτι· **~** *χρέους* **2.** εκκλης η συγχώρηση: **~** *αμαρτιών* ΦΡ ***δίνω άφεση (αμαρτιών)*** κυρίως στα πλαίσια τής εξομολόγησης (i) (για ιερέα) συγχωρώ αμαρτήματα *αν δεν εξομολογηθεί πρώτα, δεν του δίνεται άφεση (αμαρτιών)* (ii) (κατ' επέκτ) αθο)ώνω, απαλλάσσο) από ευθύνη, ενοχή: <)εν *πρόκειται να δοθεί άφεση αμαρτιο)ν σε όσους εμπλέκονται στο σκάνδαλο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ένεση.*

[ΕΙΥΜ < αρχ. *άφεσις,* αρχική σημ. «απελευθέρωση, απαλλαγή», < *άφίημι* «αφήνω». Στην Κ.Δ. η λ. απαντά πολύ συχνά στη φρ. *άφεσις αμαρτιών* (π.χ. Μάρκ 1, 4: *κηρύσσων βάπτισμα μετάνοιας είς άφε- σιν άμαρτιών)*\

αφέσιμος, -η, -ο αυτός που μπορεί ή του αξίζει να συγχωρηθεί· *~ παράπτωμα.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άφεσις* + παραγ. επίθημα *-ιμος,* πβ. κ *έφέσ-ψος]* **αφετέρου** επίρρ (λόγ) από την άλλη (πλευρά) (ως απόδοση τού *αφενός): αφενός μεν τον συμπαθώ ιδιαίτερα, - δε είναι καθόλα άξιος || είσαι απαράδεκτος, αφενός γιατί άργησες, ~ γιατί θεώρησες έξυπνο να βάλεις και τις φωνές* (πβ. λ *αφενός).*

[ΕΓΥΜ < *αφ' ετέρου,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ d'autre part], **αφετηρία** (η) {αφετηριών} 1. (σε αγώνα δρόμου, ταχύτητας, ιπποδρομίες κ.λπ.) η διακριτή γραμμή μέσα στον αγωνιστικό χώρο, πίσω ακριβώς από την οποία παίρνουν θέση οι διαγωνιζόμενοι (δρομείς, άλογα, αυτοκίνητα κλπ.) και από όπου δίνεται το παράγγελμα για την εκκίνηση 2. (για μεταφορικά μέσα) το σημείο από όπου ξεκινά σε τακτά χρονικά διαστήματα το κάθε δρομολόγιο *η ~ των λεωφορείων* ανι τέρμα 3. (ειδικότ. σε. παιχνίδια) το διακριτό σημείο από όπου αρχίζει να παίζει παίκτης, να τοποθετεί τα πιόνια του κ λπ.

4. (μτφ.) η αρχή (μιας ενέργειας ή κατάστασης), το πρώτο έναυσμα το *γεγονός αυτό θα αποτελέσει ~ νέων εξελίξεων για την πο/.ιτική ζωή τής χώρας μας || το συνέδριο θα αποτελέσει - για την αναγέννηση τού κόμματος || αντιμετωπίζουμε τη νέα εποχή ως ~ κοσμογονικών αλλαγών* συν. απαρχή. — **αφετηριακός.** -ή. -ό [ΕΤΥΜ < μτγν. φρ *αφετηρία (γραμμή),* θηλ. τού επιθ. *άφετήριος* < *άφετήρ, -ήρος*< αρχ *άφίημι* «αφήνω»] **άφετήριος**, -α, -ο [αρχ I (λόγ) κατάλληλος για ρίξιμο ή εκφενδόνι- ση: *- όργανο* (εκσφενδονιστική μηχανή) / *έρμα.* **αφέτης** (ο) {αφετών} πρόσωπο που δίνει το σύνθημα εκκίνησης σε αγώνες (δρομέων, αλόγων, αυτοκινήτων κ.λπ.) και παρακολουθεί την ομαλή διεξαγωγή τους [ετυμ. μτγν < αρχ. *άφίημι* «αφήνω»[. **αφετικός**[1], -ή. -ό (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με την άφεση, τη συγχώρηση.

[ετυμ ^τγν. < αρχ. *άφεσις*\ **αφετικός**[2], -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την εκκίνηση (βλ. κ. λ. *αφέτης).*

[Γ.ΤΥΜ μτγν. < *άφέτης].* **αφετουόζο** επίρρ. μους με αφοσίωση· ως εκφραστική ένδειξη κατά την εκτέλεση μουσικού κομματιού.

Ιείυμ < ιταλ affettuoso < affetto «αφοσίωση» < λατ. affcctum, ουδ. τού επιθ. affectus- «διάθεση - εύνοια» < ρ. afficio (< ad + facio)), **άφευκτος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που δεν μπορεί να τον αποφύγει κανείς· τα~ *κτυπήματα τής μοίρας* συ ν. αναπόφευκτος, αναπόδραστος, αναπότρεπτος. — **αφεύκτως** επίρρ [ετυμ μτγν < *ά-* στερητ. + *φευκτός* < *φεύγω].* **αφέψημα** (το) {αφεψήμ-ατος] -ατα. -άτων} ζεστό ρόφημα από διάφορα φυτικά μέρη (άνθη, φύλλα, ρίζα, σπέρματα κ λπ). τα οποία αφού τεμαχιστούν θερμαίνονται μέχρι βρασμού για λίγη ώρα και στη συνέχεια διηθούνται ενώ το παρασκεύασμα είναι ακόμη θερμό: *~ από χαμομήλι / φασκόμη/.ο.*

[πτυμ μτγν. < αρχ. *άφέψω* «διυλίζω με βρασμό» < *άφ-* (< *άπο-)* + *έψω* «ψήνω. καίω, βράζω», βλ. κ. *ψήνω].* **αφέψηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ.} η διαδικασία παρασκευής αφεψήματος (βλ λ.)

[ετυμ < μτγν *άφέψησις* < αρχ *άφέψω* «διυλίζω με βρασμό» (βλ. κ. *αφέψημα)].*

αφή (η) **1.** μία από τις πέντε αισθήσεις, κατά την οποία οτιδήποτε (πρόσωπο, ζώο ή πράγμα) γίνεται αντιληπτό μέσω τής φυσικής επαφής, τού αγγίγματος, και η οποία έχει ο>ς αισθητήριο όργανο το δέρμα *μαλακός στην ~ || ευχάριστο στην* - συν άγγιγμα, πιάσιμο, ψαύση · 2. (λόγ.) το άναμμα κυρ. στις ΦΡ (α) *αφή τής ολυμπιακής φλόγας* η τελετουργική διαδικασία κατά την οποία ανάβεται η ιερή φλόγα των Ολυμπιακών Αγώνων: *η τελετή αφής τής ολυμπιακής φλόγας στην αρχαία Ολυμπία* (β) (αρχαιοπρ.) *περί λόχνων αφάς* βλ λ *λύχνος* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άπτω*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άφή* < *άπτω* «αγγίζω - ανάβω» (βλ.λ)]. **αφήγημα** (το) [αρχ.] {αφηγήμ-ατος] -ατα. -άτων} η έκθεση ή εξιστό- ρηση πραγματικών ή φανταστικοί γεγονότων σε γραπτό συνήθ. λόγο: *ιστορικό / πολεμικό* ~ ΣΥΝ ιστορία, αφήγηση. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι.* **αφηγηματικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αφήγηση (κυρ. σημ 2): *~ τεχνικές i δομή i χρόνος i επίπεδα / τρόπος i αρετές i είδη* ΣΥΝ. διηγηματικ'ός 2. αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά (στη μορφή και στο περιεχόμενο) αφηγήματος: *~ λόγος / κείμενο / ύφος.* — **αφηγηματικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ , **αφηγηματικότητα** (η) [1895]. **"* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι* **αφηγηματολογία** (η) {χωρ. πληθ } ΦΙΛΟΛ η θεωρία τής αφήγησης (σημ. 2) — **αφηγηματολογικός,** -ή. -ό [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. nai ratology].

αφήγηση (η) |αρχ.] {-ης κ -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} 1.η (προφορική ή γραπτή) έκθεση σειράς γεγονότων (πραγματικών ή φανταστικών) με ορισμένο τρόπο (λογοτεχνικό, ιστορικό, παραμυθικό κ.ά): *έναρξη / διακοπή / τέλος τής -* || *η ~ ηρωικών πράξεων* || *η ~ τού γέρου διανθιζόταν από παροιμίες* 2. ΦΙΛΟΛ η γραπτή παρουσίαση σειράς γεγονότων, η αλληλουχία γεγονότων σε κείμενο (η οποία παρουσιάζεται με συγκεκριμένη τεχνική)· *η δομή τής ~*][*τεχνικές τής ~* [[ο *χρόνος i τα πρόσωπα / η οπτική γωνία / η ροή τής ~* || *εγκιβωτισμένη ~* (βλ. λ. *εγκιβωτισμός)*]| *έμμετρη / πεζή ~* — **αφηγητικός,** -ή, -ό [μτγν]. **αφηγητής** (ο) [μτγν.]. **αφηγήτρια** (η) [1888] {αφηγητρκόν} το πρόσωπο που εξιστορεί γεγονότα (κυρ. σε λογοτεχνικό ή άλλο έργο, ντοκιμαντέρ κ λπ): *σε πολλά θεατρικά έργα ένας ~ εξιστορεί στους θεατές γεγονότα που δεν παριστάνονται στη σκηνή* || ο ~ *μιλάει σε πρώτο πρόσωπο, με αποτέ/.εσμα το μυθιστόρημα να αποκτά αυτοβιογρα- φικό χαρακτήρα*][*γοητευτικός / ενδιαφερόν / ταλαντούχος ~.* ΣΧΟΛΙΟ λ *ηγούμαι.* **αφηγούμαι** ρ. μετβ. αποθ {αφηγείσαι... | αφηγή-θηκα, -μένος} διηγούμαι (κυρ γεγονότα που αποτελούν την υπόθεση έργου, το θέμα ντοκιμαντέρ κ.λπ.): *στον πρόλογο τής κωμωδίας ένας ηθοποιός αφη- γείται στους θεατές όσα έχουν προηγηθεί* || ~ *παραστατικά / με ζωντάνια* συν εξιστορώ ^ σχολιο λ. *αποθετικός, ηγούμαι* [ετυμ < αρχ *άφηγοϋμαι.* αρχική σημ. «οδηγώ, είμαι αρχηγός», < *άφ-* (< *απο-)* + *ηγούμαι (-έο-).* Η σημερινή σημ ήδη αρχ J **αφήλιο** (το) [1825[{αφηλίου [χωρ. πληθ.} ΑΣΤΡΟΝ το σημείο τής ελλειπτικής τροχιάς ενός πλανήτη (ή κομήτη), το οποίο βρίσκεται στη μεγαλύτερη απόσταση από τον Ήλιο, ο οποίος αποτελεί τη μία εστία τής έλλειψης ΑΝΤ περιήλιο.

[ητυμ < *αφ-* (< *απο-)* + *-ηλιο* < *ήλιος,* ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. apheliel.

αφηνιάζω ρ. αμετβ {αφηνίασ-α (κ. αφή-νια-σα), -μένος} **1.** (για άλογα) με πάνει μανία και δεν υπακούω στις εντολές τού αναβάτη: το *άλογο αφήνιασε και έριξε κάτω τον αναβάτη του* ΣΥΝ αποχαλινώνομαι 2. (μτφ για πρόσ.) εξαγριώνομαι, γίνομαι έξω φρενών: ο *πατέρας αφήνιασε, όταν είδε ότι ο γιος του αγόρασε μηχανή χωρίς να τον ρωτήσει* συν λυσσώ, γίνομαι εκτός εαυτού, βουρλίζομαι, βγαίνω από τα ρούχα μου. — **αφηνίαση** (η) Ιμτγν.] κ. **αφηνιασμός** (Ο) Ιμτγν.] Ιετυμ μτγν. < *άφ-* (< *άπο-)* + *-ηνιάζω* < *ηνία.* Η λ. αρχικώς αναφερό- ταν σε άλογα που δεν συγκρατούνται από τα ηνία. που δεν υποτάσσονται στον αναβάτη] **αφήνω** ρ μετβ. {άφησα (προστ. άφησε κ. άσε, άστε), αφέθηκα (να/θα αφεθώ), αφημένος} 1. παύο) να έχω επαφή με (κάποιον/κάτι), να κρατώ (κάτι): *~ τη χειρολαβή / το χέρι τού μωρού || άφησε το χέρι μου, με πονάς!* 2. (ειδικότ.) ακουμπώ (κάτι) πάνω σε. επιφάνεια: *~ το κουτί στο τραπέζι* συν τοποθετώ · 3. (ειδικότ για ανθρώπους) κατεβάζω

(κάποιον) από όχημα σε συγκεκριμένο σημείο· *-Πού θέλεις να σε αφήσουμε; - Άσε με στη γωνία* ΣΥΝ αποβιβάζω · 4. βγάζο) από τη φυλακή (κάποιον): *άφησαν όλους τους πο/ατικούς κρατουμένους* [| *αφέ- θηκε ε'λεύθερος με εγγύηση* ΣΥΝ αποφυλακίζω, απελευθερώνω, απολύω · 5. αλλάζω πορεία, στρέφομαι προς άλλη κατεύθυνση ή εγκαταλείπω κάτι ημιτελές (ενώ έχει ήδη ξεκινήσει): *άφησε την Ιατρική, για να γίνει ηθοποιός·* ΦΡ *αφήνω τον γάμο και πάω για πουρνάρια* εγκαταλείπιο κάτι σημαντικό για κάτι χωρίς ιδιαίτερη σημασία ΣΥΝ διακόπτω, σταματώ 6. απομακρύνομαι από (κάποιον/κάτι), προσπαθώ να αποφύγω, να μην ασχολούμαι με (κάποιον/κάτι): *αν την αφήσει, θα αυτοκτονήσει || τον παρακα/.ούσαν να αφήσει τα χαρτιά* (τη χαρτοπαιξία) ΣΥΝ παρατάω, απαρνούμαι, εγκαταλείπω 7. διακόπτω την επικοινωνία, την επαφή (προφορική / γραπτή / άμεση / έμμεση) με κάποιον: *συγγνώμη, πρέπει να σ'αφήσω, γιατί με περιμένουν* ΣΥΝ κλείνω (το τηλέφωνο), φεύγω 8. σταματώ, παύω να ασχολούμαι με κάτι: *άφησε τις σπουδές του και το 'ριξε στις διασκεδάσεις || μην αφήνεις τη δουλειά σου δεν θα βρεις κα/.ύτερη* [[*ας αφήσουμε αυτό το θέμα* ΦΡ (α) *άσε / κόψε την πλάκα!* σταμάτα να κάνεις αστεία (β) *άσ' τ' αυτά* σταμάτα τις πονηριές, τις εξυπνάδες, μην προσπαθείς να με ξεγελάσεις: ~. δεν *περνάνε σε μένα!* 9. βγαίνω έξω ή φεύγω μακριά από συγκεκριμένο σημείο: *αφήσαμε τον σταθμό γύρω στις έξι* ΣΥΝ φεύγω, αναχωρώ 10. (ειδικότ) (α) εγκαταλείπω (κάποιον/κάτι) χωρίς προστασία λόγω θανάτου ή αποχωρισμού, *πέθανε και άφησε γυναίκα και τρία παιδιά* ΦΡ (α) *αφήνω (κάποιον) στον δρόμο* / (εμφατ.) *σταυς πέντε δρόμους* εγκαταλείπω (κάποιον/κάτι) εντελώς απροστάτευτο (β) *αφήνω την τελευταία μου πνοή* πεθαίνω (β) εγκαταλείπω (κάποιον) σε ορισμένη κατάσταση ο *ασυνείδητος οδηγός άφησε τον πεζό που χτύπησε αβοήθητο κι έφυγε || - κάποιον στην τύχη του* ΣΥΝ παρατώ ΦΡ *αφήνω (κάποιον) στο σκοτάδι* δεν ενημερώνω κάποιον για κάτι. τον κρατώ σε άγνοια για μια υπόθεση *τον κατηγορούν ότι επεδίωξε να αφήσει την κοινή γνώμη στο σκοτάδι για την υπόθεση τής αεροπειρατίας* 11. κάνω (κάποιον) να δοκιμάσει ορισμένο συναίσθημα, ή να βρεθεί σε συγκεκριμένη ψυχική κατάσταση: ~ *κάποιον αδιάφορο / ασυγκίνητο / άναυδο / έκπληκτο* ΦΡ *αφήνω (καλές / κακές) εντυπώσεις / την εντύπωση ότι...* δημιουργώ στους άλλους καλές / κακές εντυπώσεις, προκαλώ την εντύπωση ότι . επιτρέπω στους άλλους να νομίζουν ότι. . · *παρότι δεν το επιδιώκει, ωστόσο αφήνει την εντύπωση ότι αδιαφορεί για το τι γίνεται γύρω του* ([*η διοργανύ)ση άφησε σε όλους καλές εντυπώσεις* · 12. επιτρέπω: *δεν μ' αφήνει να έρθω μαζί* 13. παρέχο) τη δυνατότητα (να υπάρξει ή να γίνει κάτι) *τον αφήσαμε να δουλέψει* || <5εν *του άφησε κανένα περιθώριο αντίδρασης* || *στις δηλώσεις του άφηνε ανοιχτό το ενδεχόμενο στρατιωτικής επέμβασης* ΦΡ (α) *αφήνω (κάποιον) ήσυχο / στην ησυχία του* παύω να ενοχλώ ή να απασχολώ κάποιον, *θα τον αφήσεις επιτέλους ήσυχο να μελετήσει:* || *άσε με στην ησυχία μου, δεν θέλω να με ενοχλείς*[1] (β) *αφήνω τα πράγματα να πάρουν τον δρόμο τους* δεν παρεμβαίνω στην εξέλιξη μιας υπόθεσης (γ) *αφήνω (κάτι) στην τύχη* αποφεύγω να παρέμβω ώστε να επηρεάσω μια εξέλιξη. *δεν θ' ασχοληθώ καθόλου μ' αυτή την υπόθεση, θα την αφήσω στην τύχη κι ό,τι γίνει*[1]1| *δεν αφήνει τίποτα στην τύχη σχεδιάζει τα πάντα μέχρι την τε? ·.ευταία λεπτομέρεια* (δ) *αφήνω κάποιον I κάτι στην τύχη του* αφήνω κάποιον/κάτι αβοήθητο, χωρίς φροντίδα: οι *στρατιώτες που ήταν σώοι απομακρύνθηκαν γρήγορα από την περιοχή αφήνοντας τους τραυματίες στην τύχη τους || η Πολιτεία εδώ και χρόνια έχει αφήσει αυτά τα μνημεία στην τύχη τους* · 14. αναθέτω (σε κάποιον) την ευθύνη και την επιμέλεια κάποιου ή συγκεκριμένης υπόθεσης· *το δικαστήριο άφησε τα παιδιά στη μητέρα τους || αφήσαμε στους δικηγόρους να τακτοποιήσουν τις λεπτομέρειες* · 15. παραχωρώ (σε κάποιον κάτι) είτε ως κληρονομιά είτε με άλλη χαριστική πράξη *του άφησε μεγάλη περιουσία* ||[*μου άφησε την επικαρπία από το σπίτι* ΣΥΝ κληροδοτώ, χαρίζω, δίνω 16. (ειδικότ.) πουλώ (εμπόρευμα) σε τιμή καλύτερη από την αρχικά ζητούμενη: *του το άφησε μισοτιμής* ΣΥΝ δίνω, πουλώ · 17. αποφέρω (ως κέρδος): *μια τέτοια επιχείρηση αφήνει καθαρά ένα με δύο εκατομμύρια τον μήνα* · 18. ορίζω (κάποιον) ως αντικαταστάτη ή αναπληρωτή στη θέση μου: *για το διάστημα τής απουσίας του άφησε τον γιο του στο πόδι του / στη θέση του* ΣΥΝ εξουσιοδοτώ (μεσοπαθ. *αφήνομαι*) 19. σταματώ να ασκώ υπερβολική πίεση στον εαυτό μου, χαλαρώνω: *αφήσου λίγο*ᵠ *μη βρίσκεσαι συνεχώς σε τέτοια ένταση!* 20. (+σε) εμπιστεύομαι τον εαυτό μου (σε κάποιον): *γιατρέ, αφήνομαι στα χέρια σας* 21. (ο τ *άσε* τής προστακτικής) (i) ο)ς επιτατικό των ήδη προαναφερθέντων στοιχείων: *κουτσομπόλης αυτός, ~ η αδελφή του, όταν ανοίγει το στόμα της...* (ii) ως εισαγωγή σε ενδιαφέρον θέμα: το *τι άκουσα γι'αυτόν και την οικογένειά του δεν περιγράφεται'* · ΦΡ (α) *δεν αφήνω (κάποιον) από τα μάτια μου* παρακολουθώ στενά (κάποιον) συνεχώς, τον έχω συνεχώς υπό τον έλεγχό μου (β) *δεν αφήνω (κάποιον) σε χλωρό κλαρί* δεν επιτρέπω σε (κάποιον) να ησυχάσει, κνηγά) αμείλικτα προξενώντας προβλήματα (γ) *αφήνω εποχή / όνομα* (με θετική συνήθ. σημ.) γίνομαι ευρύτερα γνο>στός για τις πράξεις μου, αποκτώ φήμη (δ) *αφήνω τη σφραγίδα / τη στάμπα μου (κάπου)* ασκώ καθοριστική επίδραση σε κάποινον/κάτι: *ένας σκηνοθέτης που άφησε τη σφραγίδα του στο θέατρο τής χώρας μας || άφησε τη σφραγίδα του στα πολιτικά πράγματα τής εποχής του* (ε) *αφήνω (κάτι) στην άκρη* βλ. λ *άκρη* (στ) *αφήνω γένια / μουστάκι / μαλλιά* σκόπιμα δεν ξυρίζομαι και δεν κουρεύομαι, για να μεγαλώσουν ελεύθερα τα γένια, το μουστάκι ή τα μαλλιά μου (ζ) *αφήνω γεια* (i) αποχαιρετώ (ii) πεθαίνω: *μας άφησε γεια* (η) *αφήνω χρόνους!* πεθαίνω (θ) *άσ' τα! / άσ' τα να πάνε! I άα' τα, μην τα ρωτάς!* ως έκφραση έκπληξης ή δυσαρέσκειας για την αποφυγή συγκεκριμένου θέματος (συνήθ. στον προφορ. λόγο ως στοιχείο ύφους) (ι) *άσ' τα, πού να σ' τα λέω!* ως εισα

γωγή σε κάτι ενδιαφέρον που πρόκειται να διηγηθούμε *Λήστεψαν την τράπεζα στη γειτονιά μου και είχαμε ανθρωποκυνηγητό σ' όλη την περιοχή!* (ια) *άσ' τον / δεν πά' να κουρεύεται* (μειωτ.) για κάποιον που δεν αξίζει να ασχολείται κανείς μαζί του (ιβ) *αφήνω παν...* για συμπλήρωση ή επανόρθωση των λεγομένων (κάποιου): *δεν μας κάλεσε· άσε που και να μας καλούσε, δεν θα πηγαίναμε* [| *αργεί συστηματικά στη δουλειά και είναι αμελής αφήνο) που αδιαφορεί για τους πελάτες*[1] (ιγ) (ευφημ) *την αφήνω* πέρδομαι ΣΥΝ την αμολάω. (!) κλάνω (ιδ) *αφήνω (κάποιον) στον τόπο* προκαλώ (συνήθ. με χτύπημα) τον ακαριαίο θάνατο κάποιου του *'δωσε μια γροθιά* στο *κεφάλι και τον άφησε στον τόπο*[1]1| *τον χτύπησε ένα αυτοκίνητο και τον άφησε στον τόπο*[1] « ·■ ΣΧΟΛΙΟ λ *πεθαίνω*

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *άφίημι* < *άφ-* (< *άπο-)* + *ἵημι* «ρίχνω, βάλλω» < *ji-jemi (με ενεστωτ αναδιπλασιασμό) < I.E. *je- «ρίχνω», πβ. λατ. jacio, γαλλ jeter, ιταλ. gettare. ισπ. echar, αγγλ. re-ject «απορρίπτω» κ.ά Ορισμένες φράσεις είναι μεταφρ δάνεια, λχ *αφήνω την εντύπωση* (< γαλλ laisser l'impression), *άφησέ με ήσυχο* (< γαλλ laisse- moi tranquille), *αφήνο) τα πράγματα να πάρουν τον δρόμο τους* (< αγγλ. let things take their course), *δεν αφήνω τίποτε στην τύχη* (< αγγλ leave nothing to chance), *αφήνω κάποιον στο σκοτάδι* (< αγγλ. leave someone in the dark) κ.ά.].

αφήνω ή αφίνω; άφες - ας - άσε. Το θέμα τού αρχ. ρ ἀφ-ίημι (< *ἀφ-ί-η-μι)* είναι το *-η-*. το δε -/- είναι διπλασιασμός τού ενεστώτα (και παρατατικού) Εφόσον στηριχθούμε στο κυριότερο στοιχείο κάθε ρήματος, στο θέμα του (ακριβέστερα, στη ρίζα του), μπορούμε να προτιμήσουμε τη γραφή αφίνω. Έτσι υιοθετούμε, στην πραγματικότητα, την άποψη ότι ο ενεστώτας *αφήνω* σχηματίστηκε (υποχρητικά) από τον μέλλοντα *αφήσω* κατά το σχήμα *φθάσω - φθάνω, δέσω - δένω* (αντί *δέω), πληρώσω - πληρώνω* (αντί *πληρώ). κλείσω - κ/^είνω* (αντί *κλείω)* κ ο.κ. Η γραφή αφίνω (με -ι-) προϋποθέτει διαφορετική προέλευση τού ενεστώτα: *άφ-ίημι* > *άφ- ίω* (μεταπλασμός τού ενεστώτα κατά τα βαρύτονα ρ. σε *-ω)* > *αφίνω* (κατά τα ρ σε *-νω)* Διάφοροι τύποι *{άφίεις* αντί *άφίης,* μτγν *άφίω)* δικαιολογούν αυτή την άποψη. Ωστόσο, είναι ορθογραφικά απλούστερο και μορφολογικά συστηματικότερο να γράψουμε το *αφήνω* με *-η-*, στηριζόμενοι στο θέμα τής λ και στην ομοιόμορφη γραφή του σε όλους τους χρόνους: αφήνω - αφήαω - άφησα.

Από την προστακτική αορίστου άφες (πληθ. άφετε) σχηματίστηκε με συγκοπή το ας (ἀ[φε]ς > ἀς). από το οποίο σχηματίστηκε αργότερα το άσε κατά τις προστακτικές σε *-σε (/.ύσε, γράψε. δώσε).* Η μετάβαση από ρήμα σε μόριο (δείκτη) παρακελευσματικό *(αφήνω*

ας) παρατηρείται και σε άλλες γλώσσες (π.χ αγγλ. let «αφήνω»

let «ας»). Η ερμηνεία τού ας από το αρχ ρ. *ἐώ (-άω)* «αφήνω, επιτρέπω» (προστ ἔαε > ἄαε > ας), χωρίς να είναι αδύνατη, είναι γλωσσικά λιγότερο πιθανή.

αφηρημάδα (η) 11887] 1. η κατάσταση τού αφηρημένου (βλ.λ., σημ. I), το να μην είναι συγκεντρωμένος κάποιος (σε αυτό που κάνει): *λάθη από* ~ 2. (συνεκδ) κάθε απρόσεκτη και επιπόλαιη ενέργεια: *όλο αφηρημάδες είσαι τελευταία* ΣΥΝ απροσεξία [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ abstraction], αφηρημένος, -η. *-ο* 1. (για πρόσ) αυτός που δεν έχει εστιασμένη την προσοχή του εκεί όπου πρέπει, που σκέφτεται άλλα πράγματα από αυτά που συζητούνται, που δεν παρακολουθεί τι συμβαίνει: *συγγνώμη. ήμουν ~ · δεν πρόσεξα τι είπες || τον τελευταίο καιρό είναι ~ και κάνει πολλά λάθη* ΑΝΤ συγκεντρωμένος, προσηλωμένος · 2. (α) αυτός που δεν είναι αισθητός, δεν γίνεται αντιληπτός με τις αισθήσεις. που αποτελεί προϊόν τής διάνοιας: ~ *έννοιες! ιδέες! σκέψη* ΑΝΙ συγκεκριμένος (β) ΓΛΩΣΣ *αφηρημένο ουσιαστικό* το ουσιαστικό που δηλώνει έννοια όχι άμεσα αντιληπτή από τις αισθήσεις (π.χ. *καλοσύνη, σοφία, αριθμός, λειτουργία* κ.λπ.) ΑΝΤ συγκεκριμένο ουσιαστικό (γ) ΜΑΘ *αφηρημένοι αριθμοί* αριθμοί των οποίων δεν δηλώνεται είδος μονάδων, δηλ. δεν αντιστοιχούν σε δεδομένη ποσότητα ή μέγεθος (π.χ. 3, 6. 20 σε αντιδιαστολή προς το *3 μπάλες. 6 βιβλία. 20 εκατοστά)* · 3. αυτός που χρησιμοποιεί κυρ σχήματα και γραμμές και δεν αναπαριστά την πραγματικότητα πιστά · ~ *τέχνη ι ζωγραφική.* — αφηρημένα επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *ἀφηρημένος,* αρχική σημ. «αυτός που έχει αφαιρεθεί, αυτός που έχει στερηθεί κάτι». < *ἀφαιρούμαι* Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ abstrait (βλ κ *αφηρημάδα).* Η φρ. *αφηρημένη τέχνη* είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ. art abstrait j. αφηρωισμός (ο) η αναγνώριση, η ανακήρυξη θνητού ως ήρωα. [ΕΤΥΜ < μτγν *ἀφηρωίζω* «αναγνωρίζω ως ήρωα» < *ἀφ- (< ἀπο-)* + *ἥρως. -ωος\.*

αφηρωισμένος, -η. -ο ο θνητός που έχει ανακηρυχθεί ήρωας. στον οποίο συνήθως αποδίδεται και λατρεία άφθα (η) Ιχωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ φλεγμονώδης αλλοίωση που εντοπίζεται συνήθ. στη γλο>σσα και γενικότ στον βλεννογόνο τού στόματος εκδηλώνεται με τη μορφή στρογγυλωπών εξελκώσεων μεγέθους φακής και χρώματος λευκόφαιου, εμφανίζει δε και άλλες μορφές σε άλλα μέρη τού σώματος. Επίσης άφτρα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ἅπτω* [ΕΤΥΜ αρχ , αγν ετύμου, ίσως συνδέεται με το ρ *ἅπτω]* αφθαρσία (η) [μτγν] {χωρ. πληθ } το να μην υπόκειται (κάποιος/κάτι) στη φθορά, αλλά να διατηρεί ακέραιες τις αρχικές του ιδιότητες, μακριά από κάθε επίδραση τού χρόνου ή μεταβολή? των συνθηκών ΣΥΝ. ακονιότητα, αθανασία ΦΡ *μεταξύ φθοράς και αφθαρσίας* στο μεταίχμιο, περίπου στη μέση (για να τονιστεί η κρισιμότητα ή ρευστότητα μιας κατάστασης): *όπως δείχνουν και οι βαθμοί* του στο *σχολείο. βρίσκεται ~ και ίσως χρειαστεί να επαναλάβει την τάξη*

άφθαρτος, -η, -ο 1. αυτός που δεν φθείρεται (υλικά ή ηθικά), αυτός που δεν υπόκειται στη φθορά *το πνεύμα ί η ύλη είναι ~ || ~ ομορφιά ί δόξα || - μνημεία τού λόγου! τής τέχνης* ΣΥΝ άφθορος, αιώνιος, παντοτινός ΑΝ Γ φθαρτός 2. αυτός που δεν έχει υποστεί φθορά, που διατηρεί την ακεραιότητά του: *«ο λαός αναζητεί νέους και άφθαρτους από την άσκηση τής εξουσίας πο?ατικούς»* (εφημ.) ΣΥΝ αλάβητος, ακέραιος, αδιάφθορος.

[ΗΪΥΜ αρχ < ά-στερητ + *φθαρτός*]. άφθαστος, -η. -ο [μτγν] κ. άφταστος 1. αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον προσεγγίσει, να τον φθάσει (λόγω αποστάσεως, ύψους ή αδυναμίας): *~ στόχοι! όρια οικονομικής σύγκλισης* ΣΥΝ απρόσιτος, απλησίαστος 2. (συνήθ μτφ) αυτός που δεν μπορεί να τον συναγωνιστεί κανείς και να τον ξεπεράσει· *ήταν~ στην ερμηνεία του* || στα *ψέματα είναι ~* || - *ατο κολύμπι* > *ατα μαθηματικά* ΣΥΝ αξεπέραστος, απαράμιλλος, ασύγκριτος, ασυναγώνιστος, αφθονία (η) [αρχ.] {χωρ πληθ.} 1. (α) η πολύ μεγάλη ποσότητα (σε βαθμό που να καλύπτει εύκολα ή να υπερκαλύπτει τις όποιες ανάγκες): *- αγαθών ί προϊόντων ι πόρων! χρημάτων / τροφίμων* ΣΥΝ υπε- ρεπάρκεια. πληθώρα (β) ΚΟΙΝΩΜΟΛ ***κοινωνία τής αφθονίας*** (*The Affluent Society,* βιβλίο τού Καναδού οικονομολόγου J K Galbraith, 1958) κοινοΜα στην οποία κυριαρχεί η τάση για υπερεπάρκεια αγαθών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία πλαστών καταναλωτικών αναγκών και προτύπων η σύγχρονη μεταβιομηχανική κοινωνία *οι σύγχρονες κοινωνίες τής αφθονίας* ΣΥΝ κοινωνία τής ευημερίας, καταναλωτική κοινωνία 2. ΧΗΜ ***φυσική αφθονία*** η ποσοστιαία περιεκτικότητα τού στερεού φλοιού τής γης σε κάποιο στοιχείο άφθονος, -η, -ο αυτός που παρέχεται σε υπερεπαρκή ποσότητα, που δεν εξαντλείται ή δεν στερεύει εύκολα: *~ τροφή / δάκρυα / γέλιο* ΣΥΝ πληθωρικός, πλουσιοπάροχος. - άφθονα / αφθόνως [αρχ.] επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιδαψιλεύω*

[ΕΪΥΜ αρχ. < ά- στερητ. + *φθόνος* Η λ. αρχικά σήμαινε «αυτός που δεν φθονεί / φθονείται, που δεν αρνείται» και επομένως «αυτός που δεν διστάζει να δώσει, ο απλόχερος», άρα και «πολύς, επαρκής»}, **αφθονώ** ρ. αμετβ. (αφθονείς. μόνο σε ενε.στ. κ. παρατ } υπάρχω σε αφθονία, *αφθονούν τα τρόφιμα / οι υποσχέσεις || αφθονούν οι απατεώνες πον τάζουν λαγούς με πετραχήλια* ΑΝΤ ελλείπω, **άφθορος**, -η, -ο [μτγν j 1. αυτός που δεν έχει φθαρεί 2. που είναι ηθικά αγνός, αθώος (πβ. την ευχή προς τη Θεοτόκο, που αρχίζει με το *«Άσπιλε, αμόλυντε, άφθορε. »*). — αφθορία (η) [μτγν.) **αφθώδης**, -ης. -ες (αρχ] {αφθώδ- ους | -εις (ουδ. -η), -ών} ΙΑΤΡ αυτός που προκαλείται από άφθα· *~ πυρετός / στοματίτιδα.* **αφίδρωση** (η) [αρχ j {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} (σπάν.) η έκ- κριση ιδρώτα από τους ιδρωτοποιούς αδένες, το ίδρωμα (βλ κ λ. *εφίδρωση).* – **αφιδρωτικός**, -ή. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *~ωση.* **αφιέρωμα** (το) [μτγν Ι [αφίερώμ-ατος [-ατα, -άτων} Ί. αυτό που προ- σφέρεται ως τάμα, προς ένδειξη ευχαριστίας στον Θεό ή σε άγιο: *η εικόνα τοΰ αγίου ήταν γεμάτη αφιερώματα* ΣΥΝ ανάθημα, τάμα **2.** (για βιβλία, εκπομπές, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις) τιμητική έκδοση ή εκδήλωση για πρόσωπο, γεγονός ή σύνολο γεγονότων με τη συγκέντρωση στοιχείων γύρω από αυτά και την παρουσίαση ή δημοσίευσή τους: *~ στα εκατό χρόνια τού κινηματογράφου με προβολές ταινιών || στην εφημερίδα θα βρείτε και ένα ένθετο - στη ζωή και στο έργο τού μεγάλου ποιητή* || πλούσιο / *εκτενές / μεγάλο / εικονογραφημένο ~ |Ι κάνω / προβάλλω / παρουσιάζω ~ προς τιμήν Ι ατη μνήμη μεγάλου καλΡ.ιτέχνη / ευεργέτη / πολιτικού.* — **σφίερωμστικός**, -ή, -ό [1874J, **σφιερωμστικά** επίρρ. **αφιερώνω** ρ. μετβ {αφιέρω-σα, -θηκα, -μένος} 1. δίνω (κάτι) ως προσφορά στον Θεό ή σε άγιο / αγία σε ένδειξη λατρείας και ευγνωμοσύνης *αφιέρωσε μια χρυσή εικόνα στην εκκ/.ησία τού χωριού* || στα *αρχαία χρόνια οι αγρότες αφιέρωναν μέρος τής αοδειάς τους στους θεούς* 2. (α) κάνω με επίσημο τρόπο τιμητική προσφορά (βιβλίου, μουσικού έργου, των οποίων είμαι συνήθ ο δημιουργός) σε κάποιον σε ένδειξη αγάπης και σεβασμού (συνήθ. με την τοπική αναγραφή ή αναφορά τού ονόματός του) · *του αφιέρωαε ιδιογράφως το νέο βιβλίο του* (β) (λαϊκότ) προσφέρω σε ένδειξη σεβασμού, αγάπης, φιλίας κ λπ.· *~ το επόμενο τραγούδι ατούς φίλους μου* ΣΥΝ χαρίζω 3. αναλώνω για ορισμένο σκοπό: *δύο εφημερίδες αφιερώνουν σήμερα το κόριο άρθρο τους στην πορεία τής οικονομίας || αφιερο>νει πολύ χρόνο στο πήγαινε-έλα* ΣΥΝ ξοδεύω, διαθέτω 4. προσφέρω, θυσιάζω: *αφιέρωσε τη ζωή της στον αγώνα κατά των ναρκωτικών* {μεσοπαθ ***αφιερώνομαι)*** 5. επιδίδομαι ολοκληρωτικά, προσφέρω όλες μου τις δυνάμεις (στην πραγματοποίηση ενός στόχου, σε κάτι αξιόλογο, στην ικανοποίηση αναγκών κ.λπ.) είναι *αφιερωμένος ατην οικογένεια του / στον κοινό αγώνα || αφιερώθηκε στην επιστήμη του* ΣΥΝ αφοσιώνο- μαι 6. έχω ως κύριο ή αποκλειστικό μου θέμα (κάποιον/κάτι): *κυκ?.ο- φορεί ο νέος δίακος* του *αφιερωμένος ατην Κύπρο || το δεύτερο τεύχος είναι αφιερωμένο στη διονυσιακή* Λατρεία. — **σφιερωτικός**, -ή, -ό Ιμτγν.] ΣΧΟΛΙΟ λ *πληρώ*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *άφιερώ (-ώω)* < *άφ-* (< *άπο-)* + *ιερώ* < *ιερός].* αφιέρωση (η) [μτγν.) {-ης κ -ώσεως (-ώσεις, -ίόσεων} 1.η προσφορά αφιερώματος 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε λέγεται ή γράφεται (σε κάτι το οποίο προσφέρεται) σε ένδειξη σεβασμού, αγάπης, φιλίας κ λπ (προς κάποιον) στο *βιβ/Ιο υπάρχει ιδιόχειρη ~ τού συγγραφέα* (j *έδωαε στον θαυμαστή τον μία φωτογραφία του με ~ || στα δώρα που κάνει αυνηΟίζει να γράφει την ~ «στον αγαπητό μου φίλο με βαθιά εκτίμη*

ση» 3. (ειδικότ) το τραγούδι που παραγγέλλει ακροατής από ραδιοφωνική εκπομπή, αφίερώνοντάς το σε συγκεκριμένο πρόσωπο, αφιερωτής (ο) [μτγν}. αφιερώτρια (η) {αφιερωτριών} πρόσωπο που αφιερώνει ή αφιέρωσε (κάτι) αφίκνούμαί ρ αμετβ αποθ. {αφικνείσαι.. | αφίχθην, -ης. -η . (μτχ αφιχθείς. - είσα, -έν)} (αρχαιοπρ) φθάνω: *η διπλωματική αποστολή αναμένεται να αφίχθεί εντός ολίγου* φρ *άρτι αφιχθείς* αυτός που έφθασε πριν από λίγο. που μόλις αφίχθη. *~ εκ θηβών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άφικνούμαι (-έο-)* < *άφ-* (< *άπο-)* + *ίκνοϋμαι* «φθάνω»

ικ-νέ-ομαι, παράλλ. τύπος τού *ΐκω*< Ι.Ε *seik-*. Ομόρρ *ίκ-ανός, ικέτης. προ-ίξ (-ίκα) κ.ά* Βλ κ. *άφιξη]*

αφιλόκαλος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν αγαπά το ωραίο, μη καλαίσθητος ΣΥΝ ακαλαίσθητος, κακόγουστος ΑΝΙ φιλόκαλος, καλαίσθητος · - αφιλοκαλία (η) [μτγν.] **αφιλοκερδής,** -ής, -ές [1856J {αφιλοκερδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν αποβλέπει στην εξασφάλιση κέρδους, που δεν είναι ιδιοτε- λής· - *οργανισμός* ΣΥΝ ανιδιοτελής, μη κερδοσκοπικός. — αφιλοκέρδεια (η) [1829] ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες* **αφιλοκερδώς** επίρρ. {18561 χωρίς προσωπικό κέρδος: *προσφέρει τις υπηρεαίες του ατο ίδρυμα ~* ΣΥΝ ανιδιοτελώς ΑΝΤ ιδιοτελώς

αφιλόμουσος, -η. -ο 11887] αυτός που δεν αγαπά τη μουσική ή γενικότ την τέχνη ΣΥΝ άμουσος ΑΝΤ φιλόμουσος **αφιλόξενος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που δεν συμπαθεί τους ξένους, που δεν είναι φιλόξενος: - *λαός* ΑΝΤ φιλόξενος 2. (ειδικότ. για τόπους) αυτός που δεν παρέχει ευνοϊκές συνθήκες, στον οποίο δεν μπορεί να ζήσει κανείς ή να βρει καταφ\>γιο - *ακτή ί γηΐ βουνά* — αφιλόξενα επίρρ . αφιλοξενΐα (η) Ιμτγν]. **αφιλόπατρίς,** -ις. -ι [1891 ί (αφιλοπάτρ- ιδος, αφιλόπατρι (-ιδες (ουδ. -ιδα), -ίδων} (λόγ.) αυτός που δεν αγαπά την πατρίδα του ΑΝΓ φιλό- πατρις. — αφιλοπατρία (η) **αφιλόττονος,** -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ) αυτός που δεν αγαπά την εργασία ΣΥΝ τεμπέλης, φυγόπονος ΑΝΤ φιλόπονος - - αφιλοπανία (η), **άφιλος,** -η, -ο [αρχ **] 1.** αυτός που στερείται φίλων, που δεν έχει φίλους · 2. αυτός που δεν έχει φιλικά αισθήματα, άστοργος, εχθρικός.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο* αφιλοσόφητος, -η, -ο Ιμτγν] 1. (σπάν.) αυτός που δεν έχει φιλοσοφική μόρφωση 2. αυτός που δεν διεισδύει στη βαθύτερη ουσία των πραγμάτων, αλλά μένει στην επιφάνειά τους: *~ σκέψη* αντ φιλοσοφημένος — αφιλοσόφητα επίρρ. αφιλόστοργος, -η, -ο [μτγν.Ι αυτός που δεν δείχνει στοργή: *- πατέρας ί μάννα* συν άσπλαγχνος. άστοργος ανγ φιλόστοργος. — αφιλόστοργα επίρρ . σφιλοστοργία (η) Ιμτγν.] αφιλότεχνος, -η. -ο 118961 αυτός που δεν είναι φιλότεχνος, που δεν ενδιαφέρεται για την τέχνη: *η ~ στάαη τού νέου υπουργού δεν τον τιμά καθόλου* ανγ φιλότεχνος, αφιλότιμος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει φιλότιμο, που δεν αισθάνεται ντροπή για ό,τι θίγει την υπόληψη και την τιμή του ΣΥΝ. αδιάντροπος. αναίσχυντος αμ φιλότιμος · 2. (μτφ -οικ.) αυτός *που* μπορεί να ελίσσεται και να τα βγάζει πέρα σε διάφορες καταστάσεις: *πάλι τα κατάφερε ο* ΣΥΝ (οικ) μπαγάσας, κερατούκλης 3. (ως χαρακτηρισμός) για κάποιον που *έκανε* κάτι το οποίο προκαλεί έκπληξη ή θαυμασμό: *βρε. κέφι που* το *έχει η || έχει μια φωνή ο* — αφιλότιμα επίρρ.. αφιλοτιμία (η) [αρχ.] »* ΣΧΟΛΙΟ λ *κατεργάρης.*

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. *«ο* στερούμενος φιλοδοξιών, ο αδιάφορος»,

ά- στερητ + *φιλότιμος* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. προέρχεται από α- στερητ. + *φιλότιμο].*

αφιλοχρήματος, -η, -ο [μτγν.} αυτός που δεν αγαπά και δεν επιζητεί το χρήμα: *~ βοήθεια* ΣΥΝ ανιδιοτελής, αφιλοκερδής αΝΤ φιλοχρήματος. — αφιλοχρηματία (η) Ιμτγν Ι. άφιλτρος, -η, -ο αυτός που δεν έχει φίλτρο· *~ ταιγάρο* ανί με φίλτρο, αφίμωτος, -η, -ο Ιμεσν.] 1. (για ζώα) αυτός που δεν φοράει φίμωτρο 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν φιμώθηκε, που δεν του απαγορεύ- θηκε η ελεύθερη έκφραση και δράση, οφίνω ρ + αφήνω

άφιξη (η) {-ης κ -ίξεως | -ίξεις, -ίξεων} 1. ο ερχομός και η χρονική στιγμή κατά την οποία (κάποιος/κάτι) φθάνει (κάπου) *η ~ των επιβατών/ τής αποστο?<.ής / των τουριστο)ν\ \ ώρα! χρόνος αφίξεως* ΣΥΝ έλευση, φτάσιμο ανγ αναχώρηση 2. (ειδικότ.) η χρονικά καθορισμένη ολοκλήρωση δρομολογίου οποιουδήποτε μέσου μαζικής μεταφοράς. *το τρένο έχει άφιξη στις 10 00* 3. *αφίξεις (οι)* (α) ηλεκτρονικός ή έντυπος πίνακας υπηρεσίας ή οργανισμού μεταφορών και συγκοινωνιών για την ενημέρωση τού επιβατικού κοινού: *κοίτα στις ~ να δεις αν προσγειώθηκε το αεροπ?^άνο || ατις ~ αναγράφεται μικρή καθυ- στέρηαη τού αεροπλάνου* (β) (συνεκδ) ο χοίρος (συνήθ. στεγασμένη αίθουσα) όπου προσέρχονται οι επιβάτες μετά την αποβίβασή τους από μέσα μεταφοράς *είχαν ραντεβού στο αεροδρόμιο έξω από τις ~.* [ΠΤΥΜ < αρχ *άφιξις* < *άφικνούμαι (-έο-)* (βλ.λ)]. αφιόνι (το) ίαφιον-ιού | -ιών} 1. (λαΐκ) παπαρούνα από την οποία παράγεται το όπιο· (συνεκδ.) το ίδιο το όπιο (βλλ.) 2. (μτφ.) καθετί το οποίο μπορεί να προκαλέσει πνευματικό λήθαργο, να στερήσει από κάποιον το δικαίωμα να σκέπτεται και να αποφασίζει ελεύθερα· *χαρακτήρισε την τηλεόραση ως ένα σύγχρονο* κοινωνικό *~ που* ναρκώνει *συνειδήσεις* '*■ σχολΐο λ *αντιδάνειο*

[ΕΤΥΜ Αντιδάν .< μεσν *άφιόνιον*< τουρκ afyon < αραβ. afyun < μτγν.

α-/αν- *στερητικό*

α-φίλευτος, -η, -ο
α-φίλητος,-η,-ο
α-φίλιωτος, -η, -ο
σ-φιλμάριστος, -η. -ο
α-φιλοδώρητος,-η,-ο
σ-φιλοξένητος, -η, -ο
σ-φιλοφρόνητος,-η,-ο
α-φιλτράριστος,-η.-ο
σ-φινίριστος, -η, -ο
ά-φκεισστος, -η, -ο
α-φλερτάριστος, -η, -ο
α-φόβιστος, -η, -ο
σ-φοδράριστος,-η,-ο

όπιον]

αφιονίζω ρ μετβ. {αφιόνισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** (κυριολ.) χορηγώ (σε κάποιον) αφιόντ, προκαλώντας τη νάρκωσή του ΣΥΝ ναρκώνω 2. (μτφ) προξενώ φανατισμό σε (κάποιον), εμποδίζω (κάποιον) να σκε- φτεί. να εκδηλώσει την κριτική του ικανότητα: *αφιόνιζε το πλήθος με δημαγθ)γίες* - **αφιόνιομα** (το), **αφιονιομένο** επίρρ **αφιππεύω** ρ. αμετβ {αφιππέυσα} (λόγ) κατεβαίνω από το άλογο, ξεκαβαλικεύω ΙΥΝ ξεπεζεύω — **αφίππευση** (η) Ιμεσν].

[ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ «φεύγω έφιππος», < *άφ-* (< *άπο-)* + *ιππεύω.* Η σημερινή σημ, μαρτυρείται από το 1889] **αφίσα** (η) {αφισών} **1.** χαρτί μεγάλων διαστάσεων, το οποίο φέρει γραπτό μήνυμα ή και εικόνα, επικολλάται σε τοίχους ή τοποθετείται σε ειδικά διαφημιστικά ταμπλό, ώστε να το δουν πολλοί άνθρωποι: *προεκλογική / πολιτική / διαφημιστική* - 2. φωτογραφικό αντίτυπο σε χαρτί μεγάλων διαστάσεων, το οποίο φέρει εικόνα προσώπου, τοπίου, ζωγραφικού πίνακα κ.λπ. και χρησιμοποιείται για διακόσμηση: *αγοράζει αφ ίσες με έργα αγαπημένων του ζωγράφων* ΣΥΝ πόστερ [ετυμ Μεταφορά τού γαλλ affiche < λατ. affixus «κολλημένος, συν- δεδεμένος» (p. affigeie)| **αφισοκόλληση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η κόλληση αφι- σών σε τοίχους, στύλους και γενικά σε εμφανή σημεία· ειδικότ η προεκλογική τοιχοκόλληση αφισών. που αναφέρονται σε υποψηφίους ή κόμματα, από συνεργεία οπαδών ενός κόμματος ή υποψηφίου *όλη νύχτα είχαμε πάει για* ~. - **σφισοκολλητής** (ο), **αφισοκολλήτρισ** (η), **σφισοκολλώ** ρ {-άς...} **αφισορύπανση** (η) {-ης κ -άνσεως J χωρ. πληθ } η ρύπανση δημόσιων χώρων με την κόλληση αφισών **σφίσταμαι** ρ μετβ αποθ. {αφίστ-αμαι, -ασαι. -αται. -άμεθα, -ασθε, -ανται. παρατ. αφιστ-άμην, αφίστ-ασο, -ατο, -άμεθα, -ασθε, -αντο | απέστην. -ης, -η... (να/θα αποστώ)} (λόγ.) (+γεν. / +από) βρίσκομαι σε μεγάλη απόσταση, απομακρύνομαι: *οι δύο αυτές απόψεις αφίστανται πολύ η μία τής άλ?.ης* || <5εν *θα αποστούμε των ευθυνοΚ' μας απέναντι στον λαό και τον τόπο* ** ςχολιο λ. *αποθετικός* [ετυμ αρχ. < *άφ-* (< *άπο-)* + *ίσταμαι* Παράγ *ακό-σταση, απο-στά-*

,τνς]

άφκ(ε)ιαστος, -η, -ο ♦ άφτειαχτος

αφλεγής, -ής, -ές [μτγν] {αφλεγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που δεν παίρνει φωτιά, άφλεκτος - *ύλη* ** ΣΧΟΛΚ) λ. *-ης. -ης. -ες.* **άφλεκτος,** -η. -ο [αρχ.Ι αυτός που δεν μπορεί να πάρει φωτιά, αφλεγής. - *ύλες* ΣΥ\ άκαυστος. – **άφλεκτα** επίρρ **αφλογιατΐα** (η) [1893] {χωρ. πληθ } **1.** (για όπλο) η μη ανάφλεξη τού καψουλιού ή τής γόμωσης όπλου έτοιμου να πυροβολήσει παρά την πυροδότηση τού αντίστοιχου μηχανισμού γο τουφέκι *έκαθε* ~ 2. (μτφ) η έλλειψη αποτελεσματικότητας ή ικανότητας επιτυχίας τού στόχου· *η ~ τής ομάδας συνεχίστηκε και αυτή την εβδομάδα, αφού οι επιθετικοί της δεν πέτυχαν κανένα τέρμα* **αφλόγιστος,** -η, -ο |αρχ] (για το δέρμα) αυτός που δε.ν παρουσιάζει φλεγμονές ή άλλους ερεθισμούς εξαιτίας τραυματισμού ή αλλεργικών παθήσεων.

αφλογιστώ ρ αμετβ [1897) {αφλογιστείς . εύχρ. μόνο στον ενεστ} (για όπλα) δεν εκπυροσκροτώ, παθαίνω αφλογιστία (βλ λ.), **άφνιο** (το) {αφνίου} ΧΗΜ μέταλλο γκριζόλευκου χρώματος (σύμβολο Hf), το οποίο χρησιμοποιείται ως υλικό κατασκευής των ράβδων ελέγχου στους πυρηνικούς αντιδραστήρες (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ) [ετυμ Μεταφορά τού νεολατ. hafnium < Hafnia. ονομασία τής Κοπεγχάγης, όπου ανακαλύφθηκε το στοιχείο}, **άφοβος,** -η, -ο ί αρχ.] αυτός που δεν φοβάται, που δεν διστάζει να ριψοκινδυνεύει· - *παλληκάρι* ΣΥΝ αδείλιαστος, ατρόμητος, ανδρείος

άφοβα επίρρ. Ιμεσν.), **αφοβία** }αρχ) κ. (σπάν) **οφοβιά** (η), **αφόδευση** (η) {μτγν] {-ης κ -εύσεως { χωρ. πληθ.} (λόγ) το να αφοο- δεύει κανείς, να κάνει την ανάγκη του ΣΥΝ (!) χέσιμο - - **σφοδευτι- κός,** -ή, -ό [μτγν.]. j * ςχολιο λ. *κένωση* **αφοδευτήριο** (το) [μτγν.] {αφοδευτηρί-ου } -ων} το μέρος όπου αφο- δεύει κανείς συν απόπατος, καμπίνες, τουαλέτα ςχολιο λ *τουα- λέτα.*

αφοδεύω ρ αμετβ {αφόδευσα} (λόγ.) αποβάλλω περιττώματα από το έντερο, ενεργούμαι ΣΥΝ αποπατώ, (') χέζω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κένωση.*

οδός

[ΕΤΥΜ αρχ. < *άφ-* (< *άπο-)* + *οδεύω* < *οδός*]

Αφοί (οι) συντομ (συνήθ. για ονόματα επιχειρήσεων) αδελφοί *(αβδελ}φοί)* · ~ *ΛαμπρόπουΡ.οι.* **αφομοιώνω** ρ. μετβ {αφομοίω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** κατανοώ (ή αποδέχομαι) πλήρως, κάνω κτήμα μου: - *ιδέες / γνώσεις / τα μηνύματα τής εποχής* ΣΥΝ απορροφώ 2. (ειδικότ. για πρόσ.) κάνω (κάποιον) να συμμορφωθεί προς τα έθιμα και τη στάση ζωής μιας κυρίαρχης πολιτιστικά ή εθνικά ομάδας, στην οποία εντάσσεται και το ξένο μέλος. *η ανώτερη πολιτιστικά κοινωνία τού Βυζαντίου κατάφερε σταδιακά να αφομοιώσει τα σλαβικά φύλα τού ελλαδικού χάψου* ΣΥΝ συγχωνεύω 3. (ειδικότ. για τις τροφές) μετατρέπω την εισερχόμενη στον πεπτικό σωλήνα τροφή σε ουσίες που μπορούν να ενσωματωθούν και να απορροφηθούν από τον οργανισμό, καλύπτοντας λειτουργικές ανάγκες του ΣΥΝ χωνεύω

[ΕΤΥΜ < αρχ *άφομοιώ -(όω)* < *άφ-* (< *άπο-)* + *όμοιώ* < *όμοιος)* **αφομοίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η πράξη ή διαδικασία τής ενσωμάτο>σης και τής ένταξης στοιχείων στα προϋπάρχο- ντα σχήματα ενός συνόλου, έτσι ώστε να χάσουν την αυτοτέλειά τους και να γίνουν ένα με τα υπόλοιπα ΣΥΝ απορρόφηση 2. (ειδικότ) η διαδικασία συγχώνευσης ατόμο)ν ή ομάδων με. διαφορετικά εθνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά στην κυρίαρχη εθνικά και πολιτισμικά ομάδα όπου εντάσσονται: *η ~ των* Ελλήνων *τής Αμερικής [[η τών εθνικών μειονοτήτων αποτελεί στόχο κάθε εθνικού κράτους* ΣΥΝ συγχώνευση **3.** ΒΙΟΛ (α) (για τον ανθρώπινο οργανισμό) η μετατροπή των εισερχόμενων τροφών σε συστατικά απορροφήσιμα και αξιοποι- ήσιμα από τον οργανισμό ΣΥΝ πέψη, (καθημ.) χώνεμα (β) (για τα φυτά) βασική λειτουργία τού φυτικού οργανισμού για τη σύνθεση πολύπλοκων φυτικών συστατικοί από άλλα απλούστερα με τη βοήθεια τού ηλιακού φωτός και τής χλίυροφύλλης ΣΥΝ φωτοσύνθεση · **4.** ΓΛΩΣΣ το γλωσσικό οαινόμενο κατά το οποίο ένας φθόγγος εξομοιώνεται πλήρως ή μερικώς με άλλον που προηγείται ή ακολουθεί, με αποτέλεσμα την ολική ή μερική ταύτισή τους π χ *σύν-λογος > σύλλογος, συν-χωρώ > συγ-χωρώ, ομφαλός > αφαλός* (πβ. λ *ανομοίωση)* [Εΐ ΥΜ. < μτγν. *άφομοίωσις,* αρχική σημ «προσομοίωση, σύγκριση», < αρχ *άφομοιώ. Ο* γλωσσ όρ είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. assimilation}

ΣΧΟΛΙΟ Η αφομοίωση είναι ένα πολύ συχνό γλωσσικό φαινόμενο τής Ελληνικής και των άλλων γλίοσσών. κατά το οποίο δύο διαφορετικοί φθόγγοι (φωνήεντα ή και σύμφωνα) εξομοιώνονται μεταξύ τους. *ομφαλός > αφαλός, σειοσυρράδα > σουσουρράδα* (αντίθετο φαινόμενο, επίσης συχνό, είναι η ανομοίωση, η διαφοροποίηση δηλ δύο όμοιων φθόγγων **πευτήνητα > πενήντα, *τετράπεζα > τράπεζα, κτίζω > χτίζω)* Η αφομοίωση εμφανίζει μεγάλη έκταση και ποικίλες μορφές, αφού αρθρωτικά διευκολύνει την προφορά των λέξεων. Παραδείγματα, *μέγας - *μέγαθος > μέγεθος, όστρακο*

**οστράγα?.ος > αστράγαλος. Βύ'βλος* (τοπωνύμιο) - *βυβλίον > βιβλίο, θέλω να > θε να> θα να > θα. εύμορφος > όμορφος, γράφο) - *γραφ-μα > γράμμα, θάρσος > θάρρος. ΓιέΡ.οπος νήσος > Πελοπόννησος. *εν-παίζω > εμ-παίζω. *εν-γράφω > εγ~γράφω*

- ανομοίωση*

αφομοιώσιμος, -η, -ο [1884] αυτός που μπορεί να υποστεί αφομοίωση: ~ *τροφή / ύλ?/ / γνώση* **αφομοιωτικός,** -ή, -ό [μτγν] αυτός που μπορεί να προκαλέσει αφομοίωση. ~ *ικανότητα* — **αφομοιωτικ-ά / -ώς** επίρρ **αφόντας** σύνδ (λογοτ.-λαϊκ) αφότου (βλ λ)

{F/i ΥΜ μεσν < *άφ' δντα(ς)* (< αρχ *δταν,* με μετάθεση τού *-ν-)* κατά το *άφ' ότου]*

αφοπλίζω ρ μετβ {αφόπλισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** αφαιρώ από (κάποιον) τα όπλα· *με την έγκαιρη επέμβασή του κατόρθωσε να αφο-* πλίσει *του κακοποιού* ΑΝΤ οπλίζω 2. (μτφ) εξουδετερώνω την ισχύ τοίν επιχειρημάτων (κάποιου), αφαιρώ από (κάποιον) τη δυνατότητα να υπερασπίσει και να υποστηρίξει τις ενέργειές του· *κατά τη συζήτηση τον* αφόπλισε *με τα επιχειρήματά του* 3. (μτφ) εκτονώνω τα εχθρικά αισθήματα (κάποιου) κερδίζοντας την αποδοχή και τη συμπάθειά του, γοητεύω (κάποιον), στερώ (από κάποιον) τη δυνατότητα δράσης: τον αφόπλισε *με την ειλικρίνειά* του. — **αφόπλιση** (η) i ΕΤΥΜ αρχ < *άφ-* (< *άπο-)* + *οπλίζω}.* **αφοπλισμός** (ο) [μτγν] **1.** η αφαίρεση των όπλων κάποιου: ο ~ *τού κακοποιού από τον αστυνομικό* ΣΥΝ αφόπλιση 2. (για κράτη) ο προοδευτικός περιορισμός των στρατιωτικών εξοπλισμών μιας χώρας με τη μείωση των ενόπλων της δυνάμεων και κυρ την καταστροφή ορισμένων οπλικών συστημάτιον: *αγωνιζόταν για την ειρήνη και τον~* |) *μερικός I διεθνής* ~ 3. (ειδικότ) τα επιβαλλόμενα μέτρα από τους νικητές στους ηττημένους στο τέλος ένοπλης σύρραξης για την πλήρη παράδοση και καταστροφή τού στρατιωτικού τους υλικού, *ο ~ τής Γερμανίας μετά τη λήξη* τού *Β' Παγκοσμίου Πολέμου.* **αφοπλιστικός,** -ή, -ό [1888] αυτός που έχει την ικανότητα να αφοπλίζει (βλ λ., σημ. 2, 3) ~ *χαμόγελο / απάντηση! ειλικρίνεια ί επιχείρημα.* — **αφοπλιστικ-ά / -ώς** επίρρ **αφορεσμός** (ο) ♦ αφορισμός

σφόρετος, -η. -ο ιμεσν) (συνήθ για είδη ένδυσης) αυτός που δεν έχει ακόμα φορεθεί· ~ παλτό / *σακάκι* ΣΥΝ ολοκαίνουργιος, τού κουτιού, αμεταχείριστος **αφόρητος,** -η, -ο αυτός που δεν μπορεί να τον υποφέρει κανείς, που ξεπερνά κατά πολύ τα όρια τού ανεκτού. ~ *ζέστη / πόνοι / πίεση / μοναξιά* (Ι *μου έκανε τη ζωή* ~ ΣΥΝ ανυπόφορος, αβάσταχτος. — **αφόρητα** επίρρ

[ΕΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ + *φορητός* < *φορώ* «υποφέρω, ανέχομαι»] **αφορία** (η) {χωρ πληθ.} η έλλειψη ευφορίας και γονιμότητας *η-τής γης* ΣΥΝ ακαρπία, στειρότητα ΑΝΤ ευφορία, ευκαρπία, γονιμότητα

άφορος, -η (λόγ -ος),-ο |αρχ.]

[f.tym αρχ < *άφορος* < *ά-* στερητ + *φόρος* < *φέρω*] **αφορίζω** ρ μετβ {αφόρισ-α, -τηκα, -μένος (κ λαϊκ. αφορεσμένος)} ΕΚΚΛΗΣ 1. εκδιώκω (κάποιον) από τους κόλπους τής Εκκλησίας, απο- κλείο από τα μυστήρια με εκκλησιαστική καταδικαστική απόφαση για ορισμένο ή για αόριστο χρόνο: *η Ηκκλ,ησία είχε αφορίσει τον Αα- σκαράτο ι τον Ροΐδη* ΣΥΝ αναθεματίζω 2. (μτχ. *αφορισμένος, -η, -ο* κ. (λαϊκ.) *αφορεσμένος)* (α) αυτός που έχει αφοριστεί από την Εκκλησία (β) (υβριστ) καταραμένος

[ΗΤΥΜ αρχ , αρχική σημ «καθορίζο), προσδιορίζω», < *άφ-* (< *άπο)* + *ορίζω* Η λ προσέλαβε αργότερα τη σημ. «ξεχωρίζω» και ειδικότ. «ξεχωρίζω δυσμενώς, προκειμένου να επιβάλω δυσμενή μεταχείριση» (πβ. Κ Δ Ματθ. 13,49. *έξελεύσονται οί άγγελοι καί άφοριοϋσιν τούς πονηρούς έκ μέσου τών δικαίων),* ώστε να καταλήξει στη σημ. «απο- κόπτω, αποβάλ/νG) από την Εκκλησία»! **αφορισμός** [αρχ! κ (λαικ.) **αφορεσμός** (σημ 1) [μεσν) (ο) **1.** ΕΚΚΛΗΣ η βαρύτερη εκκλησιαστική ποινή που επιβάλλει την πρόσκαιρη ή μόνιμη αποβολή ενός ατόμου από τους κόλπους τής Εκκλησίας: *αίρεται ο* ~ (βλ. κ. λ *ανάθεμα)* · 2. λιτό, λσκοινικό ρητό ή (γενικότ) πολύ περιεκτική και επιγραμματική οράση. που περιλαμβάνει

μια αλήθεια (που για τον ομιλητή θεωρείται καθολικού κύρους) ή μια πνευματώδη παρατήρηση: ***οι κριτικοί έχουν την τάση να διατυπώνουν κάθε φορά γενικούς ~ για την αξία ενός έργου τέχνης || «Λφο- ρισμοί και διαλογισμοί»\τίτλος*** βιβλίου τού Κ. Τσάτσου) συν γνωμι- κό 3. (ειδικότ -κακόσ) πρόταση διατυπωμένη με τρόπο κατηγορηματικό, απόλυτο (εκεί όπου κανονικά θα περίμενε κανείς τεκμηρίωση): ***στις εκθέσεις ιδεών ο μαθητής πρέπει να εκθέτει τις απόψεις του με επιχειρήματα και όχι με αφορισμούς*** – **αφοριστικός,** -ή, -ό [μτγν], **αφοριστικά** επίρρ. **αφορμάριστος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει πάρει ακόμα το σχήμα του. την τελική του μορφή, τη φόρμα του συν αδιαμόρφωτος, ασχημάτιστος. - **αφορμάριστα** επίρρ. **αφορμή** (η) **1.** (α) οτιδήποτε μπορεί μόνο επιφανειακά να θεωρηθεί αιτία ενός γεγονότος (σε αντιδιαστολή προς τα βαθύτερα αίτια): ***η δολοφονία τού Αρχιδούκα Φραγκίσκου Φερδινάνδου στο Σαράγεβο το 1914 απετέλεσε την ~ για την έκρηξη τού Λ Παγκοσμίου Πολέμου*** II ***αίτια και αφορμές*** (β) η πρόφαση, η δικαιολογία, το πρόσχημα: ***βρήκε ~ από την ακαταστασία, για να κάνει καβγά || με ~ ένα σκηνοθε- τημένο συνοριακό επεισόδιο η Γερμανία εισέβαλε το J939 στην Πολωνία*** φρ (α) ***δίνω αφορμή (σε κάποιον)*** δίνω (σε κάποιον) το δικαίωμα να κάνει (κάτι), επιτρέπο) ή δικαιολογώ (κάποιον) με τις πράξεις μου ή τη συμπεριφορά μου να στραφεί εναντίον μου: ***όσα χρόνια δούλεψε κοντά μας, δεν μας έδωσε ποτέ αφορμή*** (β) ***ζητώ Ι ψάχνω αφορμή*** προσπαθο) να βρω δικαιολογία για να κάνο) κάτι, προσπαθώ να εκμεταλλευθώ τις πράξεις ή τη συμπεριφορά κάποιου για να προ- καλέσω κάτι ή να τον βλάψω ***τόσον καιρό ζητούσε αφορμή, για να τον καταγγείλει || μην του αντιμι/.άς αφορμή ζητάει να σου επιτεθεί*** ΣΥΝ. ψάχνω να βρω πάτημα (γ) **εξ *αφορμής / εξαφορμής*** (+γεν) **/ *με αφορμή*** έχοντας ως αφορμή, με έναυσμα κάτι: ***εξ αφορμής τής μνείας σας στον εθνικό μας ποιητή, θα ήθελα να κάνω το εξής σχό/.ιο.. || με αφορμή την πετρελαϊκή κρίση, έκανε λόγο για την ανάγκη μείω- σης τού φόρου στα καύσιμα*** **2.** καθετί που λειτουργεί ως αφετηρία, που δίνει την αιτία ή τα κίνητρα συγκεκριμένης πράξης: ***τον σκότωσε για ασήμαντη ~\\ η απομάκρυνσή τον από την κυβέρνηση έγινε ~ ποικίλων σχολίων ~ για τη συζήτηση στάθηκε η απόφαση τού δικαστηρίου*** ΣΥΝ αιτία, λόγος ***■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αιτία*** [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***άφορμώ]*** **αφορμίζω** ρ. αμετβ Ιαφόρμισ-α. - τηκα, -μένος} (λαϊκότ-συνήθ. για τραύματα) κακοφορμίζω (βλ λ) - - **αφόρμιαμα** (το).

[ετυμ μεσν. αρχική σημ. «τρελαίνομαι», < αρχ. ***αφορμή].*** **αφορμώμαί** ρ. αμετβ αποθ {αφορμάσαι.... μτχ. αφορμώμενος. -η. -ο I αφορμήθηκα, λογ μτχ αφορμηθείς. -είσα, -έν) (αρχαιοπρ) ξεκινώ, αρχίζω από (κάπου), έχω ως αφετηρία, ***αφορμώμενος από το σχόλιό σας, έχω να κάνω την εξής παρατήρηση || αφορμάται από προσωπικούς λόγους*** - **αφόρμηση** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

[ετυμ < αρχ ***άφορμώμαι (-άο-)< άφ-*** (< ***άπο-)*** + ***όρμώι -μαι]*** **αφορολόγητος,** -η. -ο [μτγν] **1.** αυτός που δεν υπόκειται σε φορολογία, που δεν φορολογείται - ***ποσό! εισόδημα*** (το οποίο, σύμφωνα με απόφαση των οικονομικών υπηρεσιών δεν υπόκειται σε φορολογία και αφαιρείται από το συνολικό εισόδημα, για να φορολογηθεί το υπόλοιπο) || - ***όριο*** (το ανώτατο χρηματικό όριο. μέχρι το οποίο δεν γίνεται φορολόγηση) / ***αποθεματικό Ι αποδόσεις*** τίτλων / ***αποταμιευτι- κά ομόλογα*** / ***τόκοι*** αντ φορολογητέος **2.** (ειδικότ) αυτός που δεν υπόκειται σε δασμούς: - ***είδη*** συν αδασμολόγητος αντ φορολογήσιμος 3. ***αφορολόγητα*** (τα) (αγγλ. duly free) το εμπορικό κατάστημα σε αεροδρόμιο ή στα σύνορα, όπου μπορεί κανείς να αγοράσει είδη. από τις τιμές των οποίων έχει αφαιρε.θεί ο δασμός **4.** (σπανιότ. για φορολογούμενους) αυτός που δεν φορολογήθηκε, δεν υποχρεώθηκε να καταβάλει φόρους ή οποιαδήποτε άλλη εισφορά, **άφορος,** -η (λόγ. -ος). -ο -*■ αφορία

αφορώ ρ αμετβ. κ μετβ. (αφοράς .· μόνο σε ενεστ κ παρατ.) ♦ **1.** (αμετβ) (+σε) έχω σχέση, αναφέρομαι. συνδέομαι με (κάποιον/κάτι): το ***ζήτημα αυτό ~*** στην ***ίδια την επιβίωση τού Ελληνισμού*** **ΦΡ όσον / καθ' *όσον / σε ό,τι αφορά*** σχετικά με, ως προς: ***~ στις μεταπτυχιακές σπονδές στην Ελλάδα, έχω να πω τα εξής..,*** ♦ **2.** (μετβ.) (τριτο- πρόσ. ***αφορά, αφορούν)*** (α) ενδιαφέρει, ανήκει στη σφαίρα τού ενδιαφέροντος (κάποιου): ***Τι σε ~ τι λέει ο ένας κι ο άλλος: Εσύ να κοιτάς τη δουλειά σου[1]1[δεν σε ~ αυτό που λέω είναι καθαρά προσωπικό μου ζήτημα*** (β) για κάτι που σχετίζεται με τη δραστηριότητα, την αρμοδιότητα, την ιδιότητα (κάποιου): ***περάστε από την αστυνο- μία για μια υπόθεση που σας αφορά || οι αυξήσεις στα σχολικά είδη με αφορούν άμεσα ως πατέρα μαθητή*** +* ΣΧΟΛΙΟ λ ***αποβλέπω*** [ειυμ < αρχ. ***άφορώ (-άω),*** αρχική σημ. «αποστρέφω το βλέμμα μου από όλα τα άλλα και το προσηλώνω σε ένα», άρα «βλέπω, κοιτάζω προσεκτικά». < ***άφ-*** (< ***άπο-)*** + ***όρώ*** «βλέπω». Οι φρ. «όσον αφορά σε...» και «σε ό,τι αφορά...» αποδίδουν το γαλλ. en ce qui concerne..*].*

Ας σημειωθεί επιπροσθέτως ότι η φρ **ως αναφορά** (!), που ακούγε- ται ενίοτε αντί τού **όσον αφορά,** είναι εντελώς εσφαλμένη και οφείλεται σε παρανόηση. -* *αποβλέπω*

αφοσιώνομαι ρ μετβ αποθ {αφοσιώ-θηκα, -μένος} 1. στρέφω το αποκλειστικό μου ενδιαφέρον σε (κάποιον ή κάτι), δίνομαι ολοκληρωτικά στην επίτευξη (ενός στόχου): *αφοσιώθηκε στην πολιτική μετά τον θάνατο τού άντρα της* ||[~ *στα γράμματα / στην οικογένειά μου* συν προσηλώνομαι, επιδίδομαι 2. (η μτχ ***αφοσιωμένος,*** *-η*, -ο) (α) αυτός που είναι απολύτως προσηλωμένος, που έχει δοθεί (σε κάτι): ~ *στις σπουδές τον* (β) αυτός που είναι απολύτως πιστός (σε κάποιον), που είναι τής απολύτου εμπιστοσύνης (κάποιου): *την έχουν χρόνια κοντά τους και τους είναι απόλυτα αφοσιωμένη ' -** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άφοσιοθμαι (όο-)* < *άφ- {< άπο-)* + *-οσιούμαι* < όσιος], αφοσίωση (η) [μτγν | {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ } η πλήρης και αποκλειστική στροφή τού ενδιαφέροντος (κάποιου) προς (κάποιον/κάτι) ~ *στα γράμματα / σπς σπουδές / στην οικογένεια / στην εργασία / στη θρησκεία* συν προσήλωση. -*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγάπη.* αφότου σύνδ. από το χρονικό σημείο που θεωρείται αφετηρία, από τότε που: ~ *μετανάστευσε, δεν έδωσε σημεία ζωής.*

[ΕΤΥΜ μεσν. από τη συνεκφορά *άφ' ότου* < *άπό* + *ότου* (γεν. ενικού τής αντων. *δστις).* Πβ. επίσης *έως ότου, μέχρις οτου*\. αφού σύνδ 1. για την εισαγωγή χρονικής πρότασης, που δηλώνει το προτερόχρονο, δηλώνει δηλ. μια ενέργεια που προηγήθηκε ή θα προη- γηθεί μιας άλλης, ~ *έφαγε, πήγε περίπατο*]) ~ ξαπλώσει, *διαβάζει εφημερίδα* || ~ εί^αν *φύγει, έφτασε η πρόσκληση* συν αφότου · 2. για την εισαγωγή αιτιολογικής πρότασης: ~ *επιμένεις, θα έρθω μαζί σας* jj ~ 5εν *ήρθες στην ώρα σου. έφυγα κι εγώ* συν επειδή, δεδομένου ότι, μια που. μια και. από τη στιγμή που 3. για την εισαγωγή προτάσεων που δηλώνουν εναντίωση προς αυτό που δηλώνει η πρόταση (συνήθ. ερωτηματική) η οποία ακολουθεί - *δεν διαβάζεις, πώς θέλεις να πε-* τυ^εις: || ~ <5εν *ξέρεις, τότε γιατί μιλάς,* **4.** για την εισαγωγή προτά- σεως που αποτελεί την προϋπόθεση, προκειμένου να ισχύσει αυτό που δηλώνει η κύρια πρόταση: - *εργάστηκε μεθοδικά, θα πετύχει* j| - *δεν //σουν παρών, δεν μπορεί να ξέρεις και τι συζητήθηκε εκεί* συν. εφόσον · 5. (ειδικότ.) για την έκφραση αγανάκτησης και έντονης διαμαρτυρίας σε ελλειπτικές προτάσεις στον προφορικό λόγο. *-Γιατί δεν έπλυνες τα πιάτα: — τα έπ?.υνα!* || ~ *ξέρεις τώρα* τι με ρωτάς,* συν μα ΣΧΟΛΙΟ λ. *αιτία, γιατί.*

(ΕΤΥΜ < μεσν *άφοϋ*< μτγν *άφ' ού* < *άπό* + *ον* (γεν ενικού τής αντων. *ός)* Πβ. επίσης *έξ ου]* αφουγκράζομαι ρ αμετβ. κ. μετβ αποθ. {αφουγκράστηκα} ♦ 1. (αμετβ.) στήνω αφτί. ακούω με προσοχή ♦ (μετβ) 2. ακούω (κάτι όχι εύκολα αντιληπτό) 3. (μτφ.) προσπαθώ με προσοχή να συλλάβω και να αντιληφθώ (κάτι όχι εύκολα αντιληπτό), ο *επιτυχημένος πολιτικός πρέπει να αφουγκράζεται τον παλμό τής εποχής του.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < *άφουκράζομαι / άφουκροθμαι* (αφομοίωση) < *έφα- κροθμαι* (όπου η μεταβολή *άφ-* < *έφ-* οφείλεται σε παρετυμολ επίδραση τού *άπό)* < **έπακρώμαι* (η τροπή **έπ-* > *έφ-* ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα τής επίδρασης των συγγενών *άφοροθμαι, νφορώμαι)* < αρχ *έπακροώμαι* «ο'κούω προσεκτικά» < *επ(ΐ)-* + *άκροώμαι].* άφραγκος, -η, -ο αυτός που δεν έχει καθόλου χρήματα, απένταρος: *έμεινα ~ δεν έχω δεκάρα τσακιστή!* συν αδέκαρος, (λαικ) στον άσο, ταπί, πανί με πανί. — αφραγκιά (η), w ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια.* άφραστος, -η (λόγ -ος), -ο (λόγ.) αυτός που δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγια, που είναι αδύνατον να περιγράφει συν (λόγ.) ανέκφραστος, ανείπωτος, άρρητος, άφατος, απερίγραπτος [ΕΤΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *φράζω* «λέγω, εκφράζω» (βλ. λ. *φράση)}.* αφράτος, -η, -ο 1. αυτός που έχει φουσκώσει και είναι μαλακός σαν αφρός: ~ *ψωμί / ζύμη* 2. (εκφραστ) παχουλός με μαλακό δέρμα, σαν ζύμη ~ *και στρουμπουλό κορίτσι* || ~ *μπράτσο* 3. (για καρπούς) αυτός που είναι μαλακός ή έχει μαλακό περίβλημα (σε αντιδιαστολή προς τους αντίστοιχους σκληρούς) - *αμύγδα?.ο / στραγάΡ.ι* [f.iym μεσν. < αρχ. *άφρός*\. άφραχτος, -η, -ο κ. αφρακτος [αρχ.Ι αυτός που δεν έχει κλειστεί γύρ«-γύρω με φράκτη, που δεν τον έχουν περιφράξει. ~ *χωράφι* συν αμάντρωτος. απεριτείχιστος. ξέφραγος, αφρίζω ρ. αμετβ. [αρχ.| {άφρισ-α, -μένος} 1. (για τη θάλασσα κ. γενικά για κάτι υγρό) σχηματίζω αφρούς στην επιφάνειά μου. βρίσκομαι σε κατάσταση αναταραχής *η θάλασσα αφρίζει* || *η μπίρα αφρίζει μόλις σερβίρεται* · 2. (για πρόσ. ή ζώα) καταλαμβάνομαι από κρίση μανίας ή από λύσσα και βγάζω αφρούς από το στόμα ΦΡ (μτφ) ***αφρίζω από το κακό μου*** θυμώνω υπερβολικά, δεν μπορώ να ελέγξω την οργή μου συν εξοργίζομαι, λυσσώ. — άφρισμα (το).

Αφρικάανς (τα) η μία *από* τις δύο επίσημες γλώσσες (η άλλη είναι η Αγγλική) τής Κ. Αφρικής, η οποία έχει προέλθει από την εξέλιξη τής Ολλανδικής τού Που αι.

|ΕΙΥΜ < ολλ afrikaans < Afrikaan «Αφρικανός»!. αφρικανολόγος (ο/η) [1890] ο επιστήμονας που ασχολείται με θέματα (ιστορία, γλίύσσα, πολιτισμό κ.λπ.) τής Αφρικής. - σφρικσνο- λογικός, -ή, -ό.

Αφρική (η) 1. ήπειρος στο Α. Ημισφαίριο τής Γης Ν. τής Μεσογείου, που Α. συνδέεται με την Ασία με τον ισθμό τού Σουέζ· γνωστή και ως *Μαύρη Ήπειρος* λόγω τού χρώματος τού δέρματος των κατοίκων της 2. ***Νότια Αφρική*** βλ.λ, 3. ***κέρας τής Αφρικής*** περιοχή στο Α. τμήμα τής

αφορά: με ή χωρίς σε; Η χρήση **αφορά σε** είναι λογιότερη και πιο προσεγμένη *Λεν αφορά σ' αυτό το θέμα. αλλά* σε *άλλο - Αφορά στους χειρισμούς τής κυβέρνησης* Το *αφορώ* στην περίπτωση αυτή διατηρεί την αρχική του σύνταξη, όταν σήμαινε ό,τι και το **αποβλέπω σε** ή **αποσκοπώ σε** Ώρα που έφθασε να σημαίνει **«αναφέρομαι σε»,** μπορεί να χρησιμοποιείται και χωρίς το σε (ιδίως με τις προσωπικές αντωνυμίες *εμένα, εσένα* κ λπ): *Δεν αφορά εσένα, αφορά εμένα - Αφορά τους χειρισμούς τού Κυπριακού* Η β' χρήση (χωρίς το σε) εμφανίζεται κυρίως στη λιγότερο επίσημη και περισσότερο καθημερινή χρήση τής γλώσσας.

Αφρικής που μοιάζει με κέρατο- βρίσκεται Ν. τού Κόλπου τού Αντεν και βρέχεται Α. και Ν από τον Ινδικό Ωκεανό – **Αφρικανός** κ (προ- φορ) **Αφρικάνος** (ο), **Αφρικανή** κ. (προφορ.) **Αφρικάνα** (η), **αφρικανικός,** -ή, -ό κ. **αφρικανικός,** -η, -ο.
[ΕΤΥΜ μτγν., αβεβ ετύμου, πιθ < λατ Africa < aprica «ηλιόλουστη» < aperio «ανοίγω (προς τον ήλιο)» (πβ κ. λ ***Απρίλιος).*** Οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν αρχικά τη λ ως ονομασία τής Β Αφρικής και ειδικότ. τής Λιβύης. Στο λατ. Africa ανάγεται και το αραβ Ifrikiya]. **άφρισμα** (το) -► αφρίζω
αφρίστός, -ή, -ό αυτός που έχει ή που δημιουργεί αφρούς. **αφρο-**[1] κ. **αφρό-** [μεσν J ο:' συνθετικό λέξεων που δηλώνει τον αφρό, την επιφάνεια, το πάνω μέρος ή μτφ. το εκλεκτότερο μέρος από κάτι: ***αφρό-γαλα, αφρό-κρεμα. αφρό-ψαρο*** **αφρο-*** λεξικό πρόθημα λέξεων που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι έχει αφρικανική προέλευση ή σχέση με την Αφρική ***αφρο-ασιατικός. αφρο-κεντρισμός, αφρο-αμερικανός.***
[ΕΤΥΜ < αγγλ. Afro- (< Africa), όπως απαντά στα σύνθ., λ.χ. Afro- centrism, Afro-american].
Αφροαμερικανός (ο). **Αφροαμερικανίδσ** (η) Αμερικανός μαύρου χρώματος, που έχει αφρικανική καταγωγή ΣΥΝ' νέγρος, μαύρος, έγχρωμος Επίσης **Αφρικανοαμερικάνος** (ο). **Αφροαμερικανή** κ **Αφροαμερικάνα** (η).
[ΕΤΥΜ < αγγλ. Afroamerican / Aframerican. Η λ. πλάστηκε στις Η.Π.Α. τα τελευταία χρόνια, για να αποφευχθεί η χρήση των λ ***μαύρος, νέγρος, έγχρωμος*** (αγγλ. black, niger, coloured), που προσέκρουαν στο κίνημα τής πολιτικής «ορθότητας» (political correctness)], **αφρόγαλα** (το) [μτγν] η παχύρρευστη κρούστα που σχηματίζεται στην επιφάνεια γάλακτος, όταν αυτό δεν είναι ομογενοποιημένο ΣΥΝ κρέμα, καϊμάκι. Επίσης **αφρόγαλο**
αφρογέννητος, -η, -ο [18971 (προσωνύμιο τής θεάς Αφροδίτης) αυτός που γεννήθηκε από τους αφρούς των κυμάτων, **αφροδίσια** (τα) -» αφροδίσιος
αφροδισιάζω ρ. αμετβ [αρχ] {αφροδισίασα} (λόγ.) έρχομαι σε σεξουαλική επαφή, συνουσιάζομαι **αφροδισιακός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** (για φάρμακα ή τροφές) αυτός που προκαλεί αύξηση τής ερωτικής επιθυμίας και υποβοηθεί την εκτέλεση τής σεξουαλικής πράξης: το ***πιπέρι, η καννέλα. τα μύδια, το αλκοόλ σε μικρές ποσότητες θεωρούνται αφροδισιακά*** **2.** (γενικότ) αυτός που σχετίζεται με τις σαρκικές απολαύσεις ή τα αφροδίσια νοσήματα: - ***επαφή*** / ***πράξη! ακο/μασιές*** / ***παθήσεις*** **αφροδισιασμός** (ο) Ιαρχ] **1.** η σεξουαλική επαφή, η συνουσία **2.** η λατρεία των σαρκικών απολαύσεων, η φιληδονία. **αφροδισιαστής** (ο) [μτγν] πρόσωπο που παρουσιάζει έντονη ροπή προς τις σαρκικές απολαύσεις ΣΥΝ φιλήδονος, λάγνος. – **αφροδισιαστικός,** -ή. -ό [αρχ.]. **αφροδΐσΐολογία** (η) [1840] ο κλάδος τής Ιατρικής που έχει οκ αντικείμενο τη θεραπεία των αφροδίσιων νοσημάτων (σύφιλη, βλεννόρροια κ.λπ.) – **αψροδισιολόγας** (ο/η),
αφροδισιολογικός, -ή, -ό. [ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. venereology (νόθο σύνθ) < venereal (< λατ. Venus «Αφροδίτη») + -logy < ελλην ***-λογία***].
αφροδίσιος, -α. -ο [αρχ.] **1.** (κυριολ) αυτός που σχετίζεται με τη θεά Αφροδίτη **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με τη σεξουαλική επιθυμία ή επαφή. ~ ***ηδονές*** / ***ορμές*** / ***έλξη*** ΦΡ. *αφροδίσιο (νόσημα)* λοιμώδης ασθένεια που μεταδίδεται με τη σεξουαλική επαφή (π.χ. σύφιλη, βλεννόρροια, A I D.S. κ.λπ.) **3.** *αφροδίσια* (τα) τα αφροδίσια νοσήματα
Αφροδίτη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ μία από τις δώδεκα θεότητες τού Ολυμπου, θεά τού έρωτα και τής ομορφιάς 2. (μετωνυμ.) ως χαρακτηρισμός για πολύ όμορφη γυναίκα **3.** ΑΝΑΤ **όρος** *τής Αφροδίτης* το εφήβαιο (βλ.λ.) **4.** ΑΣΤΡΟΝ ο δεύτερος σε απόσταση από τον Ήλιο πλανήτης τού ηλιακού μας συστήματος, το λαμπρότερο Φυσικό σώμα στον έναστρο ουρανό μετά τη Σελήνη ΣΥΝ (την αυγή) Αυγερινός, (το βράδυ) Αποσπερίτης **5.** γυναικείο όνομα
[Ε,ΤΥΜ αρχ , αγν ετύμου, λ. προελλην (μη Ι.Ε.) Η συσχέτιση με τον ***άφρό*** και το ρ ***δύομαι*** (π.χ. Ιλάτ ***Κρατύλος 406 ά: διά τήν τού άφροϋ γένεσιν***) είναι προϊόν παρετυμολογίας. Οι ερευνητές θεωρούν βέβαιη την προέλευση τής θεάς από την Εγγύς Ανατολή Ία επίθ. ***Κύπρις*** και ***Κυθέρεια*** τής θεάς Αφροδίτης υποδηλώνουν ξενική προέλευση και διάδοση τής λατρείας της στον ελληνικό χώρο μέσω τής Κύπρου και των Κυθήρων).
αφρόδιχτο (το) δίχτυ επκοανείας που χρησιμοποιείται για την αλί- ευση αφρόψαρων, **αφροκεντρισμός** (ο) κίνημα που επικεντρώνει το ενδιαφέρον των ερευνών και τής δράσης του στην επανασύνδεση των αφρικανικής καταγωγής κατοίκων τής αμερικανικής ηπείρου με την Αφρική και τους πολιτισμούς της αντιτίθεται στον λεγόμενο ***ευρωκεντρισμό.*** τη θεώρηση τής ιστορίας και τού κόσμου υπό το πρίσμα τής «λευκής», ευρωπαϊκής κουλτούρας και επιστήμης – **αφροκεντριατής** (ο) [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ afrocentrism]. **αφροκοπώ** ρ. αμετβ {μόνο σε ενεστ. κ παρατ } (λογοτ.-κυρ. για τη θάλασσα) αφρίζω υπερβολικά.
[F.ΤΥΜ **< μεσν *άφροκοπώ* < *άφρός* + *-κοπώ*** (βλ.λ)**] αφρόκρεμα** (η) {χωρ. γεν πληθ.) **1.** αφρώδης κρέμα γλυκυσμάτων από ζάχαρη και αβγά 2. (μτφ.) το εκλεκτότερο κομμάτι ενός συνόλου: ***στη Ρόδο θα συγκεντρωθεί η τού διεθνούς τζετ-σέτ || στην Ιατρική εισάγεται η ~ των μαθητών*** ΣΥΝ αφρός ΑΝΤ (λαϊκ.) σαβούρα **3.** (συνεκδ.) η ανώτερη οικονομικοκοινωνικά τάξη μιας κοινωνίας, η άριστοκρατία. *στον χορό έδωσε το «παρών» η ~ τής Αθήνας* **αφρολέξ** (το) {άκλ.} αφρώδες πορώδες υλικό, που παρασκευάζεται από φυσικό ή συνθετικό ελαστικό και αποκτά σπογγώδη μορφή με την προσθήκη ουσιών, το οποίο χρησιμοποιείται στην κατασκευή στρωμάτων, μαξιλαριών, ως μονωτικό υλικό κ.ά [ετυμ Εμπορική επωνυμία (< *αφρός* + *ελαστικός,* κατά συμφυρμό) κατά τα πολλά σε *-έξ.* πβ *σπορτέξ]* **αφρόλουτρο** (το) **1.** καλλυντικό παρασκεύασμα σε υγρό ή σκόνη, το οποίο αφρίζει, αρωματίζει, μαλακώνει το νερό τού μπάνιου και χρησιμοποιείται για τη σωματική υγιεινή 2. (συνεκδ) το μπάνιο που γίνεται με την προσθήκη τού παραπάνω παρασκευάσματος στο νερό τής μπανιέρας *κάνω ~.*
[ΕΓΥΜ Απόδ. τού αγγλ. bubble bath), **άφρονας** (ο/η) -♦ άφρων
αφροντισιά (η) [μεσν.} {χωρ πληθ } η έλλειψη φροντίδας, περιποίησης-,
αφρόντιστος, -η, -ο Ιαρχ.] αυτός που έχει παραμεληθεί, που δεν έχει γίνει αντικείμενο φροντίδας: *αφήνει το σπίτι της αφρόντιστο || η ~ εμφάνισή της έκανε εντύπωση σε όλους* ΣΥΝ παραμελημένος. ατημέλητος, απεριποίητος. – **αφρόντιστα** επίρρ
αφροντούς κ. **αφροντούζ** (το) {άκλ } ντους με αφρόλουτρο, **αφροξυλιά** (η) θάμνος ή μικρό φυλλοβόλο δέντρο, που σε νεαρή ηλικία έχει κλαδιά με πολύ μαλακό και ελαφρό ξύλο. **αφρόξυλο** (το) το ξύλο τής αφροξυλιάς
αφρός (ο) **1.** οι λευκές φυσαλλίδες που εμφανίζονται στην επιφάνεια υγρού που βράζει ή αναταράσσεται ή ουσίας που βρίσκεται σε ζύμωση: *όταν το κρέας βράζει, βγάζει ~ || ο ~ των κυμάτων || αν ανακι- νήσεις το αναψυκτικό, θα κάνει ~ || ρίχνοντας τη μπίρα από ψηλά* στο *ποτήρι, σχηματίζει πλούσιο ~* 2. (συνεκδ) η επιφάνεια ενός υγρού και ειδικότ. η επιφάνεια τής θάλασσας *τα ψάρια βγήκαν στον ~* αντ. βυθός, πάτος **3.** φυσαλλίδες από σάλιο, που σχηματίζονται στο στόμα, όπως σε περιπτώσεις επιληπτικών κρίσεων ή λύσσας- *κυλίστηκε στο χώμα βγάζοντας αφρούς από το στόμα* φρ (μτφ.) ***βγάζω αφρούς από το κακό μου*** είμαι υπερβολικά θυμωμένος, σε σημείο που δεν μπορώ να ελέγξω τον εαυτό μου **4.** χημ (α) σύστημα δύο σωμάτίον. ενός υγρού και ενός αερίου, στο οποίο πολύ μικρά τεμάχια τού αερίου βρίσκονται διάσπαρτα στη μάζα τού υγρού συνήθ παρασκευάζεται με ισχυρή ανάδευση ή βρασμό υγρών που περιέχουν κατάλληλες ουσίες (τα αφριστικά) χρησιμοποιείται ο)ς καλλυντικό για την περιποίηση ή τον καθαρισμό τού δέρματος, τού προσώπου, τού σώματος, των μαλλιών κ λπ : *~ για φυσικό γερό κράτημα των μαλλιών || ο ~ ξυρίσματος μαλακώνει τα γένια και διενκο?.ύνει το ξύρισμα* (β) ως υλικό πυρόσβεσης, ουσία που εκτοξεύεται στις φλόγες καιόμενης επιφάνειας, σχηματίζοντας ένα λεπτό προστατευτικό στρώμα, απομονώνοντας την εστία τής φωτιάς από το ατμοσφαιρικό οξυγόνο · **5.** (μτφ) το εκλεκτότερο μέρος ενός συνόλου- *διάλεξε, όπως πάντα, τον*

κι άφησε σε μας τα μπαγιάτικα.

ΙΕΤΥΜ αρχ. αβεβ ετύμου. πιθ < *ά-* προθεμ + Ι Ε. *mbh-ro. πβ σανσκρ. abhra- «σύννεφο», λατ. imber «βροχή» κ ά Ομόρρ *όμβρος* (βλ λ.) Ο σημασιολογικός συσχετισμός των λ. αυτών με το άφρός στηρίζεται στο γεγονός ότι όλες αναφέρονται σε υγρά. είναι δε χαρακτηριστικό ότι η λ. *άφρός* προσδιόριζε αρχικά τις φυσαλλίδες που σχηματίζονται σε κάθε είδους υγρά (θάλασσες, ποταμούς, κρασί κ ά)]. **αφροσύνη** (η) [αρχ.] {χωρ πληθ } η έλλειψη Φρόνησης ΑΝΤ σύνεση, φρόνηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **αφρούρητος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που δεν επιτηρείται από προστατευτική φρουρά, που δεν φρουρείται: *μετά την* τελευταία *δολοφονική επίθεση, κανένας πιθανός στόχος δεν μένει πλέον 1| ~ κατοικία / σύνορα* ΣΥΝ έκθετος, απροστάτευτος, ανεπιτήρητος. ανυπεράσπιστος. **αφρούρητα** επίρρ. **αφρόψαρο** (το) ψάρι που ζει σε μικρό βάθος κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας, το ψάρι τού αφρού (λ.χ κέφαλος). **άφρυκτος,** -η, -ο (για σπόρους, κόκκους) ακαβούρντιστος. άψητος: *~ καφές*
[ειυμ μτγν. < *ά-* στερητ + *φρύγω* (βλ.λ)] **αφρώδης,** -ης, -ες Ιαρχ.) (αφρώδ-ους | -ειις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που είναι γεμάτος αφρούς 2. (για ποτά) αυτός που παράγει αφρό ΦΡ ***αφρώδης οίνος*** η σαμπάνια **3.** αυτός που η σύστασή του θυμίζει αφρό. *~ υλικό.* **■ σχολιο λ. *-ης, -ες* **άφρων,** -ων, -ον {άφρ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) αυτός που δεν ενεργεί με φρόνηση, που δεν είναι συνετός: *~ ενέργειες ι πολιτικός / δικτάτορας ί πολιτική || η παραβολή του άφρονος πλουσίου* συν. ασύνετος Επίσης **άφρονας** (ο/η). – **αφρόνως** επίρρ. [αρχ.].

ΣΧΟΛΙΟ λ. *~ων, -ων. -ον. ανόητος, λογικός* ΙΕΤΥΜ αρχ < *ά-* στερητ. + *-φρων,* μεταπτωτ βαθα. τού *φρήν, φρενός* /βλ.λ.)].
άφταστος, -η, -ο -» άφθαστος
άφτειαχτος, -η, -ο κ **άφτείαστος** Ιμεσν] κ. (λαϊκότ) **άφκεια- στος** (σχολ ορθ *άφτιαχτος)* **1.** αυτός που δεν έχει κατασκευαστεί, που δεν έχει δημιουργηθεί ακόμη, ώστε να αποτελεί ολοκληρωμένο σύνολο: *πριν από τρία χρόνια το σπίτι τους ήταν ακόμη ~* ΣΥΝ ακατασκεύαστος · 2. αυτός που δεν έχει επισκευαστεί *~ αυτοκίνητο / πλυντήριο* αντ επισκευασμένος **3.** αυτός που δεν έχει φροντίσει την εξωτερική του εμφάνιση: *παρουσιάστηκε στη δεξίωση άφτειαχτη* ΣΥΝ ατημέλητος, απεριποίητος αντ περιποιημένος **4.** (για χώρους) αυτός που δεν έχει συγυριστεί. *~ σπίτι / σαλόνι* συν ασυγύριστος αντ συγυρισμένος. ^ σχόλιό λ *φτειάχνω*

άφτερος, -η. -ο -+ άπτερος

άφτερ-σέιβ (το) {άκλ.} ανδρικό καλλυντικό προσώπου που χρησιμοποιείται μετά το ξύρισμα.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. after-shave].

αφτί (το) (σχολ. ορθ. αυτί) {αφτ-ιού] -ιών} 1. το αισθητήριο όργανο τής ακοής: *καθαρίζω τα ~ μου || τρύπησε τ'αφτιά της για να φοράει σκουλαρίκια* ΦΡ (μτφ.) (α) ***παίρνω τα αφτιά (σε κάποιον** I **κάποιου)*** ενοχλώ (κάποιον) έντονα και συνεχώς· *από το πρωί κάνουν τόση φασαρία και οι δυο τους. που μου 'χουν πάρει τα αφτιά* (β) ***(κάτι) παίρνει / πιάνει το αφτί μου*** (κάτι) υποπίπτει στην αντίληψή μου: *κάτι πήρε τ' αφτί μου τώρα τελευταία γι'αυτή την υπόθεση, αλλά δεν είμαι σίγουρος* (γ) ***είμαι όλος / γεμάτος αφτιά*** ακούω με μεγάλη προσοχή: *πες μου τι έγινε, ~* (δ) ***στήνω / βάζω αφτί*** κρυφακούω: *έστησε αφτί πίσω από την πόρτα και τ' άκουσε όλα* (ε) ***και οι τοίχοι έχουν αφτιά*** ως προειδοποίηση για να προσέχει κανείς όταν μιλάει για κάτι που δεν πρέπει να ακούσουν οι άλλοι: *μη μι/.άς δυνατά, γιατί -* (στ) δεν ***ιδρώνει τ' αφτί μου*** βλ λ *ιδρώνω* (ζ) ***από το ένα αφτί μπαίνει και από το άλλο βγαίνει*** για άνθρωπο που δεν δίνει καμιά προσοχή σε ό,τι του λένε ΣΥΝ μπαινάκης-βγαινάκης (η) ***από το στόμα σου και ατού Θεού τ' αφτί*** βλ. λ. *στόμα* (θ) ***βάζω ψύλλους στα αφτιά (κάποιου)*** δημιουργώ (σε κάποιον) υποψίες (ότι κάτι συμβαίνει) (ι) ***μπαίνουν ψύλλοι στ' αφτιά (κάποιου)*** (κάποιος) αρχίζει να υποψιάζεται: *της μπήκαν ψύλλοι στ' αφτιά ότι ο άντρας της την απατά* (ια) ***ρίχνω / κατεβάζω I πέφτουν τα αφτιά (μου)*** ταπεινώνομαι (ιβ) (αργκό) ***ρίχνω (σε κάποιου) στ' αφτιά*** (ι) κάνω αυστηρή κριτική, επιπλήττω (κάποιον), τον βάζω στη θέση του (ii) ξεπερνάω κάποιον/κάτι, είμαι καλύτερος: το *αυτοκίνητό σου του ρίχνει στ' αφτιά τού δικού του* (ιγ) ***χρεωμένος ώς τα αφτιά*** για κάποιον που έχει πάρα πολλά χρέη (ιδ) ***τραβάω (κάποιου) το αφτί*** επιπλήττω (κάποιον), του κάνω παρατήρηση, τιμωρώ, (από την ίδια την πράξη με την οποία επέ- πληττανπαλιότερα τα παιδιά και τους μαθητές): δεν *βρέθηκε κανένας αρμόδιος να τραβήξει τ' αφτί σ' αυτούς τους αγενείς υπαλλή-* λους, || *με ευχολόγια δεν λύνονται τα προβλήματα πρέπει να τραβήξει και κάνα αφτί ο κ υπουργός* (ιε) ***δεν πιστεύω στα αφτιά μου*** για κάτι ξαφνικό και αναπάντεχο *Ο γιιος μου να μπλέξει σε καβγά!* (ιστ) ***γελούν και τα αφτιά (κάποιου)*** για κάποιον πολύ χαρούμενο, που δεν μπορεί να κρύψει τη χαρά του: *γελούν και τ'αφτιά του, που κέρδισε η ομάδα του* (ιζ) ***κοκκινίζω ώς τα αφτιά*** ντρέπομαι πολύ (ιη) ***τρώω τ' αφτιά (κάποιου)*** *ασκώ* (σε κάποιον) πίεση (προκειμένου να γίνει κάτι): *μου έφαγε τ'αφτιά να του πάρω αυτοκίνητο* (ιθ) ***τεντώνω τ' αφτιά μου*** κάνω έντονη προσπάθεια να ακούσω με προσοχή: *τεντώστε τ' αφτιά σας ν' ακούσετε καταπληκτικά νέα!* (κ) ***(υ)περήφα- νοςστ'αφτιά*** *βλ.λ υπερήφανος* (κα) ***ανοίγω τ' αφτιά μου*** βλ.λ *ανοίγω* (κβ) έχω ***τ' αφτιά μου*** I ***τα μάτια μου ανοιχτά*** βλ. λ *ανοιχτός* (κγ) ***ζαλίζω τ' αφτιά (κάποιου)*** ενοχλώ κάποιον μιλώντας του συνέχεια ή θορυβώντας (κδ) ***ακούω (κάτι) με τ' αφτιά μου / με τα ίδια μου τ' αφτιά*** εμφατ για την απόλυτη διαβεβαίωση κάποιου ότι υπήρξαμε αυτήκοοι μάρτυρες αυτού που λέμε *όπως σου το /.έω είναι* · το *άκου- σα με τα ίδια μου τ'αφτιά!* (κε) ***χαϊδεύω*** γ' ***αφτιά*** κολακεύω, λέω σε κάποιον αυτό που θέλει να ακούσει ή του λέω μόνο ευχάριστα πράγματα. ώστε να έχω την εύνοιά του: *είναι ένας πο/ατικός που ποτέ δεν χάιδεψε τ' αφτιά τού λαού' πάντοτε έλεγε τα πράγματα με τ' όνομά τους* (κστ) ***άλλα λέει η Θεια μου, άλλα ακούν τ' αφτιά μου*** για να δηλωθεί ότι δεν υπάρχει συνεννόηση μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων. άλλα λέει ο ένας και άλλα καταλαβαίνει ο άλλος 2. (συνεκδ) η ακοή: ε^ει *ένα* <5εν του *ξεφεύγει το παραμικρό!* 3. (ειδικότ.) η ικανότητα αντιλήψεως των διαφόρων μουσικών ήχων, η μουσική αντίληψη: *έχει καλό ~* || *βγάζει τα κομμάτια στο πιάνο με το* **~ 4.** (α) το γλωσσικό αισθητήριο: *σωστό είναι συντακτικά, αλλά δεν μου ακούγεται καλά στο ~* (β) το σύνολο των ακουστικών παραστάσεων, οι προσλαμβάνουσες που έχει κανείς το *~ μας είναι ασυνήθιστο στο άκουσμα τέτοιων ειδήσεων* 5. κάθε τμήμα το οποίο προσομοιάζει ως προς τη θέση ή τη μορφή σε αφτί, όπως το χερούλι δοχείου ή η λαβή σακιδίου: το *~ τής κούπας / τού αγγείου* · 6. ***αφτιά*** (τα) τα άκρα τού εξωφύλλου βιβλίου ή σκληρού φακέλου, που γυρίζουν προς τα μέσα.

(υποκ.) **αφτάκι** (το), (μεγεθ) **αφτάρα** (η).

[ΠΤΥΜ < μεσν. *άφτίον*, από τη συνεκφορά τά *ώτία* (μτγν) > **ταουτία*

**ταφτία* > τ' *άφτιά* > *άφτι*. Η γρ με -υ- (αυτί) δεν έχει ετυμολογική βάση ΙΙβ. επίσης *αβγό*. Για το αρχ. *ους* βλλ Πλήθος φράσεων αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *βάζω ψύλλους στα αφτιά (*< γαλλ. mettre la puce a loreille), *κατεβάζω τα αφτιά {*< γαλλ. avoir loreille basse). *οι τοίχοι έχουν αφτιά (*< γαλλ. les murs ont des oreilles), *είμαι όλος αφτιά* (< αγγλ to be all ears), *ρίχνω στα αφτιά* (< γαλλ frotter les oreilles), <5εν *πιστεύω στα αφτιά μου (*< γαλλ. ne pas en croire mes oreilles), *από το ένα αφτί μπαίνει και από το άλλο βγαίνει* (< γαλλ. cela lui entre par une oreille et lui sorte par I'autre), *χρεωμένος ώς τα αφτιά* (< αγγλ up to the ears in dept)]

αφτί ή αυτί; Όπως από παλιά απέδειξε ο μέγας γλωσσολόγος Γ Χατζιδάκις, το αρχ ους δεν θα μπορούσε ποτέ να δώσει τύπο *αυτί* Το νεοελλ. αφτί προήλθε, όπως δίδαξε ο ίδιος, ως εξής. από το υποκ ώτίον (*ούς*, γεν *ώτός*. υποκ *ώτ-ίον)* και ειδικότ. από τον πληθυντικό του τά ώτία προήλθε στη συμπροφορά τ. **ταουτία*, ο οποίος φωνητικώς εξελίχθηκε σε **ταφτία* (το ου [u] προφέρθηκε *φ* [i] περνώντας πιθ από ενδιάμεσο φθόγγο *β* [v] στον οποίο μπορούσε ευκολότερα να εξελιχθεί το ου [u] στη γρήγορη προφορά: tautia > tavtia > taftia). Από τον τύπο **ταφτία* περάσαμε στο τ' αφτιά (πβ. *φωτία* > *φωτιά)*, από όπου μετά ο ενικός τ' αφτί. Ο αρχ τύπος *ούς* (προφορά αρχαία ήδη [us]) δεν μπορεί να δικαιολογήσει τον τύπο αυτί = afti! Παρόμοια εξέλιξη παρατηρήθηκε και στη δημιουργία

τής λ αβγό (με *-β-)* -και όχι αυγό- από το αρχ. τά ὠά *(φόν)*

- αβγό*

αφτιάζομαι ρ. μετβ {αφτιάστηκα} (λαϊκ.-λογοτ) 1. στήνω αφτί να ακούσω, ακούω με προσοχή: *αφτιάζεται ό,τι λέμε και πάει και τα ?.έει αλ?.ού* **2.** (για άλογα) ορθώνω τα αφτιά: «*Τ' άλογο αφτιάζεται, δεν ανασαίνει, τα πόδια εστύλωσε..* » (Α. Βαλαωρίτης) · **3.** τρομάζω από την υπόνοια ότι πλησιάζει κίνδυνος. «·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **άφτιαχτος,** -η, -ο –* άφτειαχτος **άφτρα**[1] (η) * άφθα

άφτρα[2] (η) {χωρ. γεν πληθ } 1. το φιτίλι: *η – τού κεριού* ΣΥΝ θρυαλλίδα 2. πολεμική εκρηκτική ύλη. *πυροδότησε την – τής δυναμίτιδας και κατέστρεψε τα πάντα* συν πυροδοτική θρυαλλίδα, εμπύρευμα. [ΗΙΥΜ < μτγν. *απτρα* < αρχ. *άπτω* «ανάβω»]

α<ρύγραναη (η) {-ης κ. -άνσεως | χωρ πληθ.} η αφαίρεση τής υγρασίας από έναν χώρο – **αφυγραντικός,** -ή. -ό

|[>ΤΥΜ < *αφ-* (< απο-) + *ύγρανση* < *υγραίνω*, μεταφρ. δάνειο από αγγλ dehumidification] **α<ρυγραντήρας** (ο) συσκευή που αφαιρεί την υγρασία από έναν χώρο·

[ΕΤΥΜ < *αφ-* (< *απο-)* + *υγραντήρας* (< *υγραίνω),* μεταφρ. δάνειο από αγγλ dehumidifier] **αφυδατώνω** ρ. μετβ {αφυδάτω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** αφαιρώ το νερό (από οργανισμό ή τρόφιμο) 2. (μτφ) αφαιρώ από κάτι το στοιχείο που του δίνει ζωντάνια: *η ποίησή του, έχοντας χάσει τους χυμούς της, τη φρεσκάδα που της έδιναν οι δια/.εκτικοί εκφραστικοί τρόποι, αφυδατώθηκε και κατέληξε κοινότοπη.*

[ετυμ Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. deshydrater (νόθο σύνθ.)].

αφυδάτωση (η) 11847] {-ης κ. -(όσεως | χωρ. πληθ] 1. (γενικά) η αφαίρεση με διάφορους τρόπους ποσότητας νερού από ένα σώμα· (ειδι- κότ) η μέθοδος αφαίρεσης τής υγρασίας από συσκευασμένα τρόφιμα. ώστε να διατηρούνται επί μακρόν 2. ιατρ η απώλεια μεγάλης ποσότητας νερού από το σώμα, η οποία συνοδεύεται από διαταραχές τού οργανισμού, *σε περίοδο καύσωνα η κατανάλωση υγρών επιβάλλεται. ώστε να αποφευχθεί η ~.* ^ σχολιο λ. *-ωση*

[εγυμ < *αφ-* (< *απο-)* + *-υδάτωση* < αρχ. *ύδωρ, ύδατος,* απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. deshydratation (νόθο σύνθ.).[. **αφυής,** -ής, -ές {αφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που στερείται ευφυΐας, μη ευφυής συν μωρός, ανόητος, ηλίθιος ανγ ευφυής. – **αφυώς** επίρρ. [αρχ [. **αφυΐα** (η) |αρχ.|.

[ΕΤΥΜ. αρχ < ά- στερητ. + *-φυής* < *φυή* «ανάπτυξη, διανοητική κατάσταση». Βλ. κ *ευφυής).*

αφύλακτος, -η. -ο |αρχ 1 κ. **αφύλαχτος 1.** αυτός που δεν φυλάσσεται, που δεν φρουρείται - *σκοπιά / διάβαση / πύ/<.η / παίκτης* (δεν τον φυλάει, που δεν τον μαρκάρει αντίπαλος) αντ. φυλασσόμενος, επιτηρούμενος 2. (ειδικότ.) αυτός που δεν αποτελεί αντικείμενο προστασίας ή μέριμνας από άλλα πρόσωπα: *άφησαν το παιδί - και το χτύπησε αυτοκίνητο* ΣΥΝ απροστάτευτος, απροφύλακτος ανγ επιτηρούμενος. – **αφυλαξία** (η) **ί** αρχ.ι. **άφυλλος,** -η, -ο [αρχ [(δέντρο ή φυτό) που δεν έχει φύλλα ανγ φυλλοφόρος. ςχολιο λ *παρώνυμο* **άφυλος,** -η. -ο Ιμεσν.] (έμβιο ον) που δεν έχει φύλο, δεν μπορεί δηλ να θεωρηθεί ότι ανήκει σε ένα από τα δύο φύλα (ανδρικό - γυναικείο) ή στην κατηγορία των ερμαφρόδιτων, **αφυπηρετώ** ρ. μετβ. [1833] {αφυπηρετείς.., μτχ. αφυπηρετών, -ούσα, -ούν I αφυπηρέτησα} (λόγ) 1. απολύομαι από τις τάξεις τού στρατού μετά την ολοκλήρίοση τής στρατιωτικής μου θητείας 2. συνταξιοδο- τούμαι από θέση στο δημόσιο: *αφυπηρέτησε πέρυσι μετά από 35 συναπτά έτη υπηρεσίας στο Υπουργείο Εξωτερικών* || ο *αφυπηρετών υπουργός (που* αποσύρεται από την ενεργό δράση) – **αφυπηρέτη- ση** (η) [1833],

αφυπνίζω ρ. μετβ. {αφύπνισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} (λόγ.) **1.** (κυριολ) ξυπνώ (κάποιον που κοιμάται) ΑΝΤ αποκοιμίζω· (μτφ) 2. ξυπνώ (κάποιον), τον βγάζω από τον λήθαργο τής πλάνης, τής άγνοιας, τής αμορφωσιάς, των προλήψεων και δεισιδαιμονιών, τον κάνω να σκέφτεται, να κρίνει και να κατανοεί τον εαυτό του και το περιβάλλον του: *προσπάθησαν να αφυπνίσουν τις κοιμισμένες συνειδήσεις* ΣΥΝ ανοίγω τα μάτια (σε κάποιον), διαφωτίζω ΑΝΤ αποχαυνώνω, κοιμίζω **3.** ενεργοποιώ (κάτι που είχε καταστεί ανενεργό), φέρω πάλι στην επιφάνεια, το ξαναζωντανεύω: συ^νά *η τη/.εύραση αφυπνίζει τα βίαια ένστικτα των τηλεθεατών* ΣΥΝ ξυπνώ **4.** απομακρύνω (κάποιον) από ουτοπίες και μάταιες ελπίδες, προσγειώνοντάς τον στην πραγματικότητα: *οι δυσκολίες τής ζωής τον αφύπνισαν και τον έκαναν μαχητικό και ρεαλιστή* 5. κάνω (κάποιον) να ανακτήσει τη ζωτικότητά του, τη δύναμή του: *με* <ρωνε'ς· *και χειρονομίες προσπαθούσε να τους αφυπνίσει* || (κ μεσοπαθ. ***αφυπνίζομαι)*** *όταν αφυπνίστηκαν οι παίκτες, ήταν ήδη αργά για τη νίκη.*

[ειυμ αρχ. < *άφ-{*< *άπο-) + -υπνίζω*< *ϋπνος].* **αφύπνιση** (η) [μεσν] {-ης κ -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} (λόγ) 1. (α) το ξύπνημα. το να σηκώνει κανείς κάποιον από τον ύπνο (β) ***υπηρεσία αφυπνίσεως και υπομνήσεων τού Θ.Τ.Ε.*** υπηρεσία που αναλαμβάνει κατόπιν συνεννοήσεως να ξυπνήσει με τηλεφωνική ειδοποίηση κάποιον την ώρα που επιθυμεί (μτφ.) 2. το πνευματικό ξύπνημα, το να βγαίνει κανείς από την κατάσταση τής αμάθειας και τής πνευματικής εξάρτησης (πβ. λ *αφυπνίζω,* σημ. 2, 3) *η – τού έθνους ήταν προϋπόθεση τής εξέγερσής του* συν ξύπνημα, (δια)φωτισμός αντ νάρκωση, αποκοίμισμα. αποχαύνωση **3.** (γενικότ.) η ανάκτηση τής ζωτικότητας. τής δύναμης και τής ευεξίας, το να επανέρχεται κανείς στην καλή του κατάσταση: *η ~ των παικτών μιας ομάδας* || *η ~ των κουρασμένων από τη ρουτίνα πολιτών και η επαναδραστηριοποίησή*

τους **4.** το να αποκτά κάτι την ένταση που είχε κάποτε, η αναζωπύρωση: *η ~ των ενστίκτων / των κοιμισμένων παθών ανάμεσα στους δύο λαούς.* – **αφυπνιστικός,** -ή. -ό, **αφσπνιστικά** επίρρ **αφύσικος,** -η. -ο Ιαρχ.] **1.** αυτός που δεν είναι φυσικός, που δεν ταιριάζει στη συνηθισμένη φυσική διαδικασία. *~ ανάπτυξη / καιρικά φαινόμενα / ζέστη* αντ φυσικός, φυσιολογικός, κανονικός 2. (ειδικότ.) αυτός που υπερβαίνει τα φυσιολογικά όρια: *~ δύναμη / διαστάσεις / μέγεθος* ανί φυσιολογικός 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη φυσικότητας, που δεν θυμίζει την πραγματικότητα: *~ συμπεριφορά / χαμόγελο / πόζα / παίξιμο ενός ηθοποιού* ΣΥΝ. προσποιητός αντ φυσικός – **αφύσικα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ικός.* **αφωνία** (η) (αρχ.Ι (χωρ πληθ } ιαιρ η πλήρης απώλεια τής φωνής από παθολογικά ή ψυχολογικά αίτια, **αφωνόληκτος,** -η. -ο [18891 γλΩΣΣ παλαιότερος γραμματικός όρος για ονόματα ή ρήματα, των οποίων το θέμα λήγει σε άφωνο φθόγγο (βλ. λ. *άφωνος*γ π.χ. *φύλακ-ας, τόπ-ος, λόφ-ος, ναύτ-ης, λάθ-ος γράφω, πλέκ-ω. πείθ-ω, ράβ-ω* **άφωνος,** -η, -ο |«ρχ 1**1.** αυτός που στερείται τής ικανότητας ομιλίας (πβ λ. *αφωνία)', ένα παιδί που γεννήθηκε* - συν άλαλος 2. αυτός που σιωπά από κατάπληξη, *έμειναν ~ από το απρόσμενο αποτέλεσμα τής ψηφοφορίας || τους άφησε άφωνους με το Θράσος του || - σαν ψάρι / ως ιχθύς* συν άναυδος · 3. γαωσς (α) ***άφωνο σύμφωνο*** (παλαιότ.) γραμματικός όρος που δηλώνει τα ουρανικά *(κ, ζ. χ. γκ), τα* χειλικά *(κ. β, φ, μπ)* και το: οδοντικά *(τ. δ, θ, ντ)* σύμφωνα τής Ελληνικής (β) ***άφωνο γράμμα*** το γράμμα που δεν προφέρεται σε ορισμένες λέξεις:

το υ στο ευ, όταν ακολουθεί *β* ή *φ* (λ.χ. *εύφορος*) (ii) το ένα από τα δύο όμοιο: σύμφωνα (λ.χ. *άλλος)* (iii) το *π* στο συμφωνικό σύμπλεγμα *μπτ* (λ.χ. ***Πέμπτη)*** – **άφωνα** επίρρ. σχομο λ. *εμβρόντητος* **αφώτιστος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που δεν φωτίζεται: *~ δωμάτιο* ΣΥΝ αφωταγώγητος. σκοτεινός ΑΝΤ φωτισμένος · 2. (μτφ.-σπάν.) αυτός που δεν έλαβε τα φώτα τής γνώσης, που δεν έχει γνώση ενός θέματος ΣΥΝ αδιαφώτιστος ΑΝΤ διαφωτισμένος · 3. ΕΚΚΛΗΣ αυτός που δεν έχει ακόμη βαπτισθεί ΣΥΝ αβάπτιστος, **άφωτος,** -η. - ο [1893] αυτός που δεν έχει φως, αφώτιστος (βλ.λ.). **αχ!** επιφών δηλώνει παράπονο, πόνο, δυστυχία ή ευχαρίστηση, ανακούφιση. ευχή ή επιθυμία και γενικότ. έντονο συναίσθημα: *- δυστυχία μας' || -! Τι ανακούφιση! ||* ~, π ωραία *δροσιά! || τι καλά που θα 'τανε' || ~. χτύπησα το πόδι μου! || ~ και να τον είχα τώρα μπροστά μου · θα τον έπνιγα' || ~! Το ξέχασα! || ~/ Εσύ ήσουν; Με τρόμαξες' || Συγγνώμη!* ΦΡ ***αχ και βαχ*** βαθύς αναστεναγμός που δηλοινει ψυχικό βάρος: *μετά τη συμφορά που τον βρήκε ήταν όλο -! || αρχίζω τα ~.* [ΕΤΥΜ. Ηχομιμητική λ (πβ. αρχ. *ά)* από τον ήχο τού αναστεναγμού! **Αχαΐα** (η) περιοχή και νομός τής ΒΔ Πελοποννήσου με πρωτεύουσα την Πάτρα -- **Αχαιός** (ο) |αρχ.], **Αχαιή** (η), **αχαϊκός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. [ΕΤΥΜ αρχ. < *'Αχαιός.* κυρ. πληθ. *Αχαιοί* < **ΑχαιΕοί.* Πρόκειται για αρχαιότατη ονομασία, η οποία ήταν γνωστή και στους Χετταίους ως Ahhijava «Αχαία». Σχετικά με τον τόπο που προσδιόριζε αρχικώς η λ. στη μυκηναϊκή εποχή, έχουν διατυπωθεί διάφορες υποθέσεις, οι επικρατέστερες των οποίων υποδεικνύουν την Κνωσό (L Palmer) και τη Ρόδο (D Page) Από την κλασική εποχή ο όρος *Άχαΐα* περιορίστηκε στη ΒΔ. Πελοπόννησο. Το όνομα *'Αχαιοί* < **ΑχαιΕοί* είναι αγν. ετύμου. ο δε συσχετισμός του με σανσκρ sakha και αρχ περσ haxa «φίλος. σύντροφος» προσκρούει στο ότι η ελλην. λ. δεν εμφανίζει δασύ φθόγγο Έχει προταθεί ωστόσο η σύνδεση με αρχικό θ N *άχα.* παράλληλο τής ρίζας που εμφανίζεται στο λατ aqua, το οποίο αρχικά σή- μαινε τα έμψυχα και θεοποιημενα ύδατα ως αντικείμενο λατρείας], **αχάιδευτος,** -η, -ο αυτός που δεν τον έχουν χαϊδέψει, που δεν του έχουν δείξει τρυφερότητα ΑΝΙ χαϊδεμένος, **αχαϊκός,** -ή. -ό [μτγν.J αυτός που σχετίζεται με τους Αχαιούς και την Αχαία- *~ Συμπολιτεία || ~ ομάδα / πρωτεύουσα* **Αχαιός** (ο) **1.** μυθολ ο γενάρχης των Αχαιών **2.** ***Αχαιοί*** (οι) το πρώτο ελληνικό φύλο που είχε ως κοιτίδα την αρχαία Φθιώτιδα και αναφέ- ρεται στα ομηρικά έπη ως ταυτόσημο τού όρου «Έλληνες» · 3. αυτός που κατάγεται από την Αχαΐα (βλ λ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *Έλληνας.*

[Ι'ΤΥΜ αρχ . βλ λ *Αχαΐα).* **αχαΐρευτος,** -η. -ο (κακόσ.-εκφραστ.) αυτός που δεν έχει χαΐρι, προκοπή: *παντρεύτηκε έναν ~. που την οδήγησε στην εξαθλίωση*

ΣΥΝ ανεπρόκοπος ΑΝΤ προκομμένος, εργατικός.

[ετυμ < *α-* στερητ + *χαΐρι]* **αχάλαστος,** -η. ό [μεσν.[**1.** αυτός που δεν τον έχουν χαλάσει, φθείρει ή καταστρέψει: *~ κτήριο / συσκευή* ΣΥΝ ανέπαφος, σώος, άθικτος 2. αυτός που δεν τον έχουν ξοδέψει: *~ χρήματα / περιουσία / βιος* ΣΥΝ αξόδευτος. ακατανάλωτος, ασπατάλητος · 3. (νόμισμα) που δεν το έχουν χαλάσει, δεν το έχουν κάνει ψιλά. που δεν έχει ανταλλαγεί με άλλα μικρότερης αξίας: *του έμεινε το χιλιάρικο* **~ · 4.** (συνήθ. για τρόφιμα) αυτός που δεν χάλασε, που έμεινε αναλλοίωτος, **αχαλιναγώγητος,** -η, -ο [μτγν.] (κυριολ.) αυτός που δεν χαλιναγωγείται. που δεν ελέγχεται με χαλινάρια (κυρ. μτφ) αυτός που έχει α- φεθεί εντελώς ελεύθερος, που δεν έχει ηθικούς φραγμούς ή αναστολές, που συμπεριφέρεται με αυθάδεια και θράσος ΣΥΝ ανεξέλεγκτος, ανάγωγος. ατίθασος. – **αχαλιναγώγητα** επίρρ. **αχαλίνωτος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** (κυριολ.) αυτός που δεν συγκρατείται από χαλινάρια: *~ άλογο* 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει φραγμούς, όρια: *~ φαντασία / φι?>οδοσία* 3. (ειδικότ) αυτός που δεν έχει ηθικούς φραγμούς: *η σημερινή* νεολαία *είναι* - συν ανήθικος, ανάρμοστος αντ ηθικός, σεμνός.

αχαμναίνω ρ. αμετβ. [αχάμνυν-α, -θηκα] (λαϊκ.) γίνομαι αχαμνός (βλ λ). αδύνατος: *αχάμνυνε απ' την αναφαγιά και την αρρώστια* **αχαμνός,** -ή, -ό (λαΐκ) **1.** (σπάν) αυτός που είναι πολύ αδύνατος συν. άπαχος, λιπόσαρκος 2. (συνεκδ) αυτός που έχει ασθενική κράση · (ει- δικότ. για φυτά) αυτός που είναι καχεκτικός · 3. (μτφ.) αυτός που είναι ταπεινής καταγωγής: *~ οικογένεια* **4.** (συνεκδ) μικρός, λίγος, μικρής σημασίας: **~** *περιουσία ι δουλειά! δυνάμεις* · **5.** ***αχαμνό*** (τα) τα γεννητικά όργανα τού άνδρα: *«κι ο γέρος έλιαζε ακαμάτης τ'~ του»* (Ν Καββαδίας)

[ΕΤΥΜ μεσν. < *ά-* προθεμ + μτγν. *χαμνός* < **χαννός* < αρχ. *χαύνος* «καχεκτικός, ελαττωματικός» (βλ λ). Για την τροπή *-αυν-* < *-αμν-,* πβ και *ελαύνω* > *λάμνω].*

αχανής, -ής, -ές (αχαν-ούς **[** -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που εκτείνεται σε απέραντη έκταση: *ατένιζε το* **~** *πέλαγος* **2. αχανές** (το) το άπειρο Σύ- μπαν, το διάστημα

[ετυμ αρχ < ά- στερητ + *-χανής* < *χαίνω* «χάσκω» (βλ.λ)J. **αχάραγα** επίρρ. (λαΐκ.) πριν χαράξει.

αχαρακτήριστος, -η, -ο [μτγν.] **ί.** αυτός που δεν έχει χαρακτηριστεί, που δεν του έχουν αποδώσει συγκεκριμένο χαρακτηρισμό: *~ φαινόμενο / σύνδρομο || ως προς τα πολιτικά τους φρονήματα η αστυνομία τούς είχε αχαρακτήριστους* · 2. απρεπής και αξιοκατάκριτος: *~ συμπεριφορά / φέρσιμο* συν χυδαίος, απαίσιος, επαίσχυντος. – **αχαρακτήριστα** επίρρ **αχάρακτος,** -η, -ο [μτγν] κ (καθημ.) **αχάραχτος** κ. (λαϊκ.) **αχάραγος** αυτός που δεν τον έχουν χαράξει: *~ ξύλο* **αχαράκωτος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που δεν έχει χαραχτεί με γραμμές: *τετράδιο ~* ανί γραμμωτός, ριγωτός, **άχαρίς,** -ις, -ι [αρχ.] (αχάρ-ιτος, -ι **[** -ιτες (ουδ -ιτα), -ίτων} (λόγ.) **1.** αυτός που δεν έχει καλαισθησία και χάρη συν άχαρος, άκομψος 2. (σπάν.) αυτός που δεν προκαλεί ευχαρίστηση: *μου ανετέθη το άχαρι έργο να διενεργήσω τη διοικητική ανάκριση* συν. δυσάρεστος. – **αχαρίτως** επίρρ. Ιμτγν]. **αχαριστία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** το να μην αναγνωρίζει ή να μην εκτιμά κανείς την ευεργεσία, το καλό που του έγινε *η ~ δείχνει κακή ποιότητα ανθρώπου || η ~ του έχει στρέψει τους πάντες εναντίον του* συν αγνωμοσύνη λντ ευγνωμοσύνη 2. η πράξη που δείχνει αγνωμοσύνη: *η μια ~ μετά την άλλη* **αχάριστος,** -η. -ο αυτός που δεν αναγνωρίζει και δεν εκτιμά την ευεργεσία που του έγινε συν αγνο')μο)ν - **αχάριστα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ < ά-στερητ. + *χαρίζομαι].* **άχαρος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει χάρη, κομψότητα: *~ πλάσμα* **/** *ντύσιμο* · 2. αυτός που προκαλεί δυσαρέσκεια ή ανία: *~ απασχόληση / ζωή / καθημερινότητα || τον ~ αυτό ρόλο ανέλαβε ο πατέρας του.*

άχαρα επίρρ *άβαφος.*

[ΕΤΥΜ μεσν < αρχ *άχαρις].* **αχαρτοσήμαντος,** -η, -ο [1895] (έγγραφο) στο οποίο δεν έχει επι- κολληθεί χαρτόσημο **αχάτης** (ο) |αχατών> ημιπολύτιμος πολύχρίομος λίθος, ποικιλία τού χαλαζία.

Ιειυμ μτγν., αγν ετύμου, πιθ. δάνειο] **αχαχουχα!** επιφών εκφράζει μειωτική. επιτιμητική, ειρωνική και περιπαικτική, γενικότ αρνητική στάση τού ομιλητή έναντι αυτού προς τον οποίο απευθύνει τον λόγο *-! Πώς είναι έτσι ντυμένος' || ~! Τώρα πετύχαμε' || Φεύγεις για διακοπές παραμονές εξετάσεων!* [ετυμ. Ηχομιμητική λ από τον ήχο τού γέλιου]

Α.Χ.Ε. (η) Ανώνυμη Χρηματιστηριακή Εταιρεία

αχείλι (το) + χείλι

αχείμαντος, -η, -ο κ. **αχείμαστος 1.** (κυριολ.) αυτός που δεν ταράζεται από τρικυμία 2. (συνήθ μτφ.) αυτός που δεν έχει δοκιμαστεί από δυστυχίες: *πέρασε ~ ζωή, χωρίς βάσανα και δυστυχίες* ΣΥΝ ήρεμος, γαλήνιος ΑΝΙ ταραγμένος.

[Ε,ΙΥΜ Το αρχ. αχείμαντος < ά- στερητ + *χειμαίνω* «ταράζω, προκαλώ τρικυμία» (βλ κ *χειμώνας),* ενώ το μτγν *άχείμαστος*< *ά-* στερητ. + *χειμάζω, -ομαι* «ταράζω, φέρνω θύελλα» (βλ λ)]. **αχειροποίητος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν έχει κατασκευαστεί από ανθρώπινα χέρια" (ειδικότ) (α) (για θρησκευτική εικόνα) που εμφανίστηκε στην Εκκλησία με θαυματουργό τρόπο (β) (στην αγιογραφία) (εικόνα τής Θεοτόκου) που εμφανίζεται να κάνει δέηση *(δεομέ- νη)* ή να κρατά τον Χριστό στο δεξί χέρι *(δεξιοκρατούσα)* – **αχειροποίητα** επίρρ

Αχελώος (ο) ποταμός τής Ηπείρου, που πηγάζει από τη Ν. Πίνδο και εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος

[ΕΤΥΜ < αρχ. *Άχελώα,* αγν ετύμου, λ προελλην. (μη Ι.Ε.)[

ΑΧΕΠΑ (η) (αγγλ American-Hellenic Educational Progressive Association) Αμερικανο-Ελληνική Μορφωτική Προοδευτική Ένωση, **άχερο** (το) -► άχυρο

αχερόντειος, -α, -ο [αρχ] αυτός που σχετίζεται με τον ποταμό Αχέροντα και κατ' επέκταση με τον Αδη, αφού διά μέσου τού μυθικού αυτού ποταμού διακομίζονταν οι νεκροί στον Αδη: *~ διάπλους || ~ πλοίο Ι ταξίδι* (το τελευταίο, τού θανάτου)

Αχερουσία (η) όνομα που δόθηκε σε διάφορες ελώδεις περιοχές ή λίμνες (με γνωστότερη αυτή τής Ηπείρου), οι οποίες θεωρούνταν στην αρχαιότητα ότι οδηγούσαν στον Αδη (βλ. κ λ. *Αχέρων)*

[ΕΤΥΜ. αρχ., ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *Άχερούσιος* < **Αχερόντ-ιος*

Άχερων, -οντος (βλ.λ.)|.
Αχερων (ο) {Αχέροντ-ος, -α} ονομασία διαφόρων ποταμών (συνήθ.) ο ποταμός τής Ηπείρου, από τον οποίο, κατά τη μυθολογία, μεταφέρο- νταν οι ψυχές στον Άδη Επίσης (καθημ) Αχέροντας.
(ΕΤΥΜ. < αρχ. *Άχερων*, αβεβ. ετύμου. πιθ < **άχερος* «λίμνη, έλος», οπότε συνδ με συνώνυμες βαλτικές λ., λ.χ αρχ σλαβ-jezero «λίμνη», αρχ πριοσ assaran].
αχερώνας (ο) —» αχυρώνας
αχηβάδα (η) 1. εδώδιμο συνήθ. οστρακοειδές μαλάκιο, τα δύο όστρακα τού οποίου σχηματίζουν ελλειψοειδή κοιλότητα (μέσο: στην οποία ζει το μαλάκιο αυτό) 2. (γενικότ.) το κοχύλι
(ΕΤΥΜ < α- προθεμ. + *χηβάδα* < μεσον. *χημάδα* < αρχ. *χήμη / χάσμη* < *χαίνω* «χάσκω», που ερμηνεύεται από το ανοιχτό όστρακο τής αχη- βάδας] άχθηκα ρ. ♦ άγω
άχθος (το) {άχθ-ους | -η. -ών} (λόγ) 1. το βαρύ φορτίο 2. (μτφ) το ψυχικό φορτίο που προκαλεί δυσάρεστες συναισθηματικές καταστάσεις (ανησυχία, δυσφορία, λύπη κ.λπ) *επί πολλά χρόνια έφερε βα- ρέως το ~ τού κακού του παρελθόντος* · ΦΡ άχθος **αρούρης** βλ λ *άρουρα*.
ΙΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Αν το *-θος* αποτελεί παραγ. επίθημα (πβ. *πλή-θος* κ.ά) και αν αρχικώς η λ. δήλωνε «βάρος, φορτίο», τότε πιθανώς: *άγ-ω* «φέρω. μεταφέρω (φορτίο)» > *ag-thos > *άχθος* Η σύνδεση με το ρ *όχθώ* «στενοχωρώ, λυπώ» δεν ικανοποιεί φωνητικώς, επειδή το *όχθώ* σχετίζεται μάλλον με το *εχΟω / έ'χθομαι* Π φράση *άχθος άρούρης* είναι ομηρική *(Ιλ.* Σ 104) και με αυτήν χαρακτήρισε τον εαυτό του ο Αχιλλέας μετά τον θάνατο τού Πατρόκλου, θέλοντας να δείξει ότι η ζωή του ήταν πλέον μάταιη, ότι αποτελούσε απλώς «βάρος^τής γης»1
αχθοφόρος (ο) πρόσωπο που μεταφέρει αποσκευές ή φορτία. ~ τού *λιμανιού* || ~ *ξενοδοχείου* ΣΥΝ (λαϊκ.) ο χαμάλης. — σχθοφορικός, -ή, -ό [μεσν.1.
[ΕΤΥΜ αρχ. < *άχθος* + *-φόρος* < *φέρω}.*
αχιβάδα (η) * αχηβάδα
Αχιλλέας (ο) 1. βασιλιάς το>ν Μυρμιδόνων. γιος τού Πηλέα και τής Θέτιδος, ο γενναιότερος ήρωας των Ελλήνων κατά τον Τροηκό Πόλεμο και κεντρικό πρόσωπο τής *ίλιάδας* 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (λόγ.) Αχιλλεύς {Αχιλλέ-ως.-α}
[εγυμ. < αρχ. *Άχιλ(λ)εΰς*, αβεβ. ετύμου, πιθ. < *άχος (τό)* «θλίψη, πόνος» (< *άχέω / άχεύω* «θρηνώ, λυπούμαι») με τη μεσολάβηση υποκ. τ σε -Λος *(άχος* > **άχ-i/.os* > *Άχιλ(λ)ευς)* ή μέσιο ενός τ. με β' συνθ. *λαΡός* (πβ. *Άγησί-λαος, Άρχέ-λαος* κ.τ.ό) · ήτοι: *άχος* > **Άχί-λαΡος* > (υποκ σε -εύς) *Άχι-λ^/Λεύς*. οπότε πιθ αρχική σημ. τού *Αχιλλεύς* «αυτός που προξενεί θλίψη/πόνο στους ανθρώπους».Έχει ακόμη προ- ταθεί η σύνδεση με υποτιθέμενο τ. **άχα «ύδατα»* (βλ. λ. *Αχαΐα*), εφόσον ο Αχιλλέας ήταν γιος τής Θέτιδος. κόρης τού Νηρέα]. αχίλλειος, -ος, -ο (λόγ) αυτός που σχετίζεται με τον μυθικό ήρωα Αχιλλέα ΦΡ ***αχίλλειος πτέρνα*** το τρωτό, αδύνατο σημείο (κάποιου), σημείο στο οποίο είναι κανείς ευπρόσβλητος, ευάλωτος · *~ τής εταιρείας είναι το σωστό σέρβις πριν και μετά την πώληση των προϊόντων* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ιος*.
[ετυμ. αρχ < *Άχιλ(/.)ενς* Σύμφωνα με τη μυθολογία, η Θέτις, μητέρα τού Αχιλλέα, όταν γεννήθηκε ο γιος της. προκειμένου να τον προστατεύσει από κάθε πλήγμα, τον βύθισε στα νερά τής Στύγας ολόκληρο εκτός από τη φτέρνα, από όπου τον κρατούσε. Αυτή η «αχίλλειος πτέρνα» αποδείχθηκε το αδύνατό του σημείο, όταν δέχτηκε εκεί το θανατηφόρο τραύμα προς το τέλος τού Τρωικού πολέμου] αχινός (ο) θαλάσσιος οργανισμός, τού οποίου το σώμα είναι σφαιρικό και περιβάλλεται από πλήθος μαύρων αγκαθιών [ετυμ μεσν. < αρχ *έχΐνος* (βλ.λ.)]. αχιόνιστος, -η, -ο Ιμτγν] 1. αυτός στον οποίο δεν έχει πέσει χιόνι: *~ βουνοκορφές* 2. (λογοτ -μτφ) αυτός που δεν έχει ασπρίσει, δεν έχει άσπρες τρίχες: *~ μαλλιά / κεφάλι* αχλαδα (η) {χωρ. γεν πληθ } το μεγάλο αχλάδι κυρ. στη φρ ***πίσω έχει η αχλάδα την ουρά*** για την αποτροπή συναγωγής εύκολων ή πρόωρων συμπερασμάτων ως προειδοποίηση ότι στο τέλος θα φανούν τα άσχημα αποτελέσματα: *άσ' τον τώρα να χαίρεται -*.
[ΕΓΥΜ. < (ΐτγν *άχλάα, -άδος* < αρχ *άχράς* «αγριαχλαδιά», βλ. κ. *αχλάδι).* *m*
αχλάδι (το) [αχλαδ-ιού \ -ιών} ο καρπός τής αχλαδιάς μικρός, με πρασινωπή φλούδα και μαλακή γλυκιά σάρκα, με χαρακτηριστικό σχήμα (φαρδιά βάση και στενό λαιμό στο ύψος τού κοτσανιού).
[ΕΙΥΜ < μεσν. *άχλάδιον* < **άχράδιον*, υποκ. τού αρχ. *άχράς, -άδος* «αγριαχλαδιά», πιθ. δάνειο ανατολ προελεύσεως] αχλαδια (η) οπωροφόρο δέντρο που καλλιεργείται σε χώρες με εύκρατο κλίμα, καρπός τής οποίας είναι το αχλάδι (βλ.λ) · φρ. (αργκό) ***την κούνησα την αχλαδιά*** βλ. λ *κοννο)* αχλαδόσχημος, -η, -ο αυτός που έχει το χαρακτηριστικό σχήμα τού αχλαδιού: ~ Λύρα. αχλύς (η) {αχλ-ύος, -ύ j χωρ. πληθ } (λόγ,) 1. η ελαφρά ομίχλη, *μια λεπτή ~ σκέπαζε την περιοχή* || (μτφ.) το *θέμα έχει περιβληθεί σε μια ~ μυστηρίου* ΣΥΝ καταχνιά, πούσι 2. (μτφ.) η κατήφεια τού προσοόπου: *σκίαζε ~ την όψη του* συν σκυθρωπότητα, συνοφρύωση.
[ΕΙΥΜ. < αρχ *άχλύς*, αβεβ ετύμου, πιθ συνδ. με αρχ πρωσ agio «βροχή». Στον Όμηρο η λ. χρησιμοποιείται για να δηλώσει την καταχνιά, τη θολούρα που εμποδίζει την όραση, ειδικότ. την ομίχλη που σκεπάζει τα μάτια ενός ετοιμοθάνατου πολεμιστή Εξειδικευμένη σημ. προ- σέλαβε η λ. στον Ιπποκράτη («ασθένεια των ματιών»), τον Κριτία («θολούρα λόγω μέθης»), τον Αρχίλοχο («ερωτική συγκίνηση που προκαλεί σύγχυση») και τον Οππιανό («το μελάνι τής σουπιάς»)]. **άχλωρος,** -η. -ο [μεσν. [**1.** αυτός που δεν είναι χλωρός ΣΥΝ. ξερός ΑΝΤ. χλωρός **2.** (για φυτά) αυτός που δεν έχει αρκετή χλωροφύλλη · **3.** αυτός που δεν είναι νωπός ~ *τυρί* ΑΝΤ χλωρός **άχνα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ο ατμός που αναδίδει το νερό, όταν βράζει: *γέμισε ~ η κουζίνα* ΣΥΝ υδρατμός 2. (ειδικότ.) ο αέρας που εξέρχεται κατά την εκπνοή σε περιβάλλον με χαμηλή θερμοκρασία (δίνοντας την εντύπωση ατμού, ειδικότ τις ψυχρές χειμερινές ημέρες) ΣΥΝ αναπνοή, χνότο · ΦΡ. ***μη βγάζεις άχνα / μην ακούσω άχνα*** μη μιλήσεις. μη σου ξεφύγει ούτε φθόγγος ΣΥΝ μη βγάλεις κιχ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποχωρητικός*
[ΕΤΥΜ μεσν < *άχνίζω* (υποχωρητ)} **αχνάδα** (η) Ιχωρ. πληθ } (λαϊκ.) η θαμπότητα. το να φαίνεται κάτι θολά. αμυδρά **αχνάρι** (το) αχνάρι
άχνη (η) {χωρ πληθ.} **1.** ο ατμός, η άχνα **2.** (γενικότ.) κάθε λεπτή από τη φύση της ουσία ή λεπτοκομμένη μορφή ύλης, ελαφριά και σε μορφή σκόνης που αιωρείται ή μεταφέρεται από τον αέρα: *~ μαρμάρου* (λεπτή σκόνη που απομένει από την λειοτρίβηση των άχρηστων κομ- ματιών των μαρμάρων τού λατομείου) ΦΡ (α) ***ζάχαρη άχνη*** κοπανισμένη ζάχαρη (σκόνη), που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική (β) ***άχνη αλεύρου*** πολύ ψιλοκομμένο αλεύρι
[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ «η φλούδα τού σιταριού, η αιχμηρή του απόληξη», < *ak-sna < I E *ak- «οξύς. αιχμηρός», πβ. λατ ac-us «η φλούδα τού σιταριού», γερμ. Ahre «στάχυ» κ.ά Ομόρρ *άχ-υρο(ν), ακμή, άκ-τή,* κ ά. Στην Αρχαία η λ προσέλαβε κατά καιρούς εξειδικευ- μένες σημ.. όπως «λεπτότατο ύφασμα, χνούδι», ενα) στην ποιητική γλο)σσα χρησιμοποιήθηκε και με τη σημ. «αφρός». Βλ. κ. λ. *άχυρο].* **αχνίζω** ρ. αμετβ κ μετβ. {άχνισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ 1. (αμετβ.) βγάζω ατμούς, το *φαγητό αχνίζει* ♦ 2. (μετβ.) ψήνω (κάτι) στον ατμό ή το κάνω να βγάζει ατμούς — **άχνισμο** (το), **αχνιστός,** -ή, -ό αυτός που είναι πολύ ζεστός και βγάζει ατμούς ~ *σούπα*
αχνο- κ **αχνό-** α'συνθετικό λέξεων (ονομάτων και ρημάτων) που δηλώνουν έννοιες κυρ. χρωμάτων ή φωτισμού, στις οποίες προσδίδεται η σημασία τής ωχρότητας, τού μετριασμού ή τής λεπτότητας ή τής θαμπάδας: *αχνο-τρέμω. αχνο-λάμπω. αχνο-φέγγω* **αχνογελώ** ρ αμετβ {αχνογέλασα} (λαϊκ.-λογοτ.) χαμογελώ ελαφρά, **αχνοκέρι** (το) {αχνοκερ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το κερί που φέγγει αμυδρά, κεράκι: *ένα ~ μόλις που φώτιζε το δωμάτιο.* **αχνός** (ο) **1.** ο ατμός που σχηματίζεται κατά το βράσιμο νερού **2.** η άχνα (σημ. 2)
[ΕΙΥΜ μεσν. < **άφνός(με* τροπή *-φ-*< *-χ-*, πβ. *ρίχνω* < *ρίφνω)* < **άθνός*
αρχ *άτμός*î
αχνός, -ή, -ό **1.** αυτός που διακρίνεται αμυδρά, που δεν φαίνονται με ακρίβεια λεπτομέρειες τού σχήματός του *μόλις διακρίνονταν στο βάθος τα ~ φώτα* ΣΥΝ αμυδρός **2.** αυτός τού οποίου το πρόσωπο είναι χλομό ΣΥΝ ωχρός · **3.** (λογοτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από απαλότητα και τρυφερότητα - *χέρια.*
αχνοτρέμω ρ αμετβ {μόνο σε ενεστ κ. παρατ **} 1.** δονούμαι ελαφρά: *~ από το κρύο* ΣΥΝ σιγοτρέμω. τρεμουλιάζιο 2. (για πράγματα) τρέμω ελαφρώς: *οι φλόγες των κεριών αχνοτρέμουν στο κηροπήγιο* ΣΥΝ. τρεμουλιάζω.
αχνοφέγγω ρ. αμετβ. {αχνόφεξα} φέγγω αμυδρά, μόλις που φέγγω: *τα φωτισμένα σπιτάκια αχνόφεγγαν στο βάθος τού ορίζοντα* ΣΥΝ θαμποφέγγω, (λόγ.) υποφώσκω — **αχνοφεγγιά** (η) **αχνόφωτος,** -η, -ο (λογοτ) αυτός που δεν είναι έντονα φωτισμένος. **αχολογώ** ρ αμετβ. {αχολογ-είς **κ.** -άς . **[** αχολόγησα} (λογοτ) **1.** βγάζω αχό. ήχο που έχει διάρκεια: *το κύμα αχολογούσε 2.* κάνω αντήχη- ση, αντιλαλώ ΣΥΝ αντηχο). — **αχολό(γ)ημα κ.** αχολόι (το). [ΕΤΥΜ < *αχός* (< *ήχος)* + *-λογώ*\ **άχορδος,** -η. -ο [αρχ.] (μουσικό όργανο) που δεν έχει χορδές ΑΝΤ έγχορδος.
αχόρταγος, -η. -ο {μεσν] **1.** αυτός που δεν χορταίνει από το φαγητό ΣΥΝ αδηφάγος, λαίμαργος ΑΝΤ ολιγαρκής 2. (μτφ.) αυτός που δεν αρ- κείται στα απαραίτητα αγαθά, αλλά επιδιώκει να αποκτά ολοένα και περισσότερα: *~ για υλικές απο/.αύσεις* ΣΥΝ άπληστος, ακόρεστος, ανικανοποίητος Επίσης **ανεχόρτσγος** — **αχόρταγα** επίρρ., **αχορτα- σιά** κ. **αχορταγιά** (η), **αχός** (ο) (λαϊκ.-λογοτ.) **1.** ο ήχος «*~ βαρύς ακούεται, πολλά ντουφέκια πέφτουν*» (δημοτ τραγ) 2. (γενικότ) ο θόρυβος ΣΥΝ βοή, αντάρα. [ΕΤΥΜ. < μεσν. *άχώ* (υποχωρητ) < αρχ. *ηχώ].* **άχου** επιφών (καθημ.) χρησιμοποιείται για να δηλώσει: **1.** ικανοποίηση από ευχάριστο άκουσμα, ευγενική χειρονομία κ.λπ. · *τι ωραίο δώρο! || ξέρω πώς να σας ευχαριστήσω'* 2. την ευχάριστη εντύπωση που προκαλεί κάτι: *τι όμορφο μωρό!* **3.** τρυφερότητα, στοργή (+ αδύνατο τ. προσ αντων): ~ το *μωρού/.ι μου, κοίτα το πώς κοιμάται* ' 4. απογοήτευση (συνήθ για κάτι που ξέχασε κάποιος να κάνει): *το ξέχασα εντελώς ότι είχαμε ραντεβού¹ Με συγχωρείς!* 5. στενοχώρια, ψυχικό βάρος: - *τι έπαθα η καημένη!* Επίσης **αχού.**
(ΕΙΥΜ. Ηχομιμητ. λ.]*

α-/αν- *στερητικό*
α-χλεύαστος, -η, -ο **α-χόρευτος,** -η, -ο **α-χόρταστος,** -η, -ο **α-χρησμολόγητος, -η,** -ο **α-χτένιστος,** -η. -ο
ά-χνουδος, -η, -ο **α-χορήγητος,** -η, -ο **α-χρησιμοποίητος,** -η, -ο **α-χρονογράφητος,** -η, -ο
α-χνούδωτος, -η, -ο **α-χορογράφητος,** -η, -ο **α-χρησμοδότητος,** -η, -ο **α-χρονομέτρητος,** -η, -ο

αχούρι (το) {αχουρ-ιού | -ιών} **1.** ο τόπος στον οποίο διαμένουν ζώα ΣΥΝ στάβλος 2. (μτφ) ο χώρος που είναι ακατάστατος, που δεν αρμόζει σε άνθρωπο αλλά σε ζώα ΣΥΝ στάβλος [ΕΤΥΜ < μεσν. *άχούριον*< τουρκ ahir < περσ axur «στάβλος αλόγων, ιπποφορβείο»]

άχραντος, -η (λογιότ -ος). -ο (λόγ) **1.** αυτός που δεν έχει υποστεί ηθική μόλυνση ΣΥΝ αδιάφθορος, αμίαντος, άσπιλος, αμαγάριστος, αμόλυντος **2.** ΕΚΚΛΗΣ ***άχραντα μυστήρια*** η Θεία Κοινωνία *την περασμένη Κυριακή κοινώνησε των αχράντων μυστηρίων.*

[ΕΙΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ + *χραίνω* «αγγίζω - μολύνω», ίσως συνδ με το ρ. *χραύω* «έρχομαι σε επαφή, αγγίζω» μέσω τού αορ. *£-χραΡ-ον* < Ι.Η. *ghreu- «αγγίζω», πβ. λατ. in-gruo «επιτίθεμαι» Οι φράσεις *άχραντος Θεοτόκος* και *άχραντα μυστήρια* είναι μεσν.]. **αχρείαστος,** -η. -ο [μεσν.Ι **1.** κυρ για τη δήλωση απευχής / αποτροπής στη φρ ***αχρείαστος να 'ναι*** *γνωρίσαμε έναν γιατρό καρκινολόγο -αχρείαστος να 'ναι- που θεωρείται από τους καλύτερους στην Ελλάδα | | μ' αυτό το όπλο -αχρείαστο να 'ναι-μπορείς να σκοτώσεις και ελέφαντα¹* 2. αυτός που δεν είναι απαραίτητος και αναγκαίος *πολλά από αυτά που αγόρασες, μας είναι ~* ΣΥΝ περιττός **αχρεισλογώ** ρ αμετβ. [1837] {αχρειολογείς.. | αχρειολόγησα} χρησιμοποιώ χυδαία γλώσσα: *μια παρέα νέων αχρειολογούσε και ασχημονούσε* ΣΥΝ βωμολοχώ, χυδαιολογώ, βρίζω. — οχρειολογία (η) [1761], αχρειολόγος (ο/η) 11889]. **αχρείος,** -α. -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη κακία: *ήταν ~ άνθρωπος, γεμάτος μίσος και φθόνο* ΣΥΝ ελεεινός, φαύλος, άθλιος ΑΝΤ καλός, ευγενής. αγαθός 2. αυτός που δεν ενεργεί σύμφωνα με την ηθική ΣΥΝ ανήθικος, κακοήθης, αισχρός· (συνήθ. ως ουσ.): *δεν φτάνει που μου 'φαγε τα λεφτά, ήθε/.ε να βγει κι από πάνω ο* ΣΧΟΛΙΟ λ *διαφθείρω.*

Ιετυμ < αρχ. *άχρεΐος,* αρχική σημ «άχρηστος», < *ά-* στερητ + *χρεία).*

αχρειόστομος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που χρησιμοποιεί χυδαίο λεξιλόγιο ΣΥΝ αισχρόλογος, αθυρόστομος, βωμολόχος, βρωμόστομος **αχρειότητα** (η) [μτγν.] {αχρειοτήτων} λόγος ή συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από μεγάλη κακία ή ανηθικότητα: *ξεστόμισε αχρειότητες | | δεν περίμενε κανείς εκ μέρους του τέτοια συμπεριφορά, τόση ~* ΣΥΝ ελεεινότητα, αισχρότητα ΑΝΤ ηθικότητα, **άχρεος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει χρέος, που δεν οφείλει χρήματα, **αχρέωτος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν επιβαρύνεται με χρέη **2.** αυτός που δεν έχει επιβαρυνθεί με υποθήκη. ~ *κτήμα* ΣΥΝ ανυποθήκευτος ΑΝΤ ενυπόθηκος 3. αυτός που δεν έχει εγγράφει σε χρεωστικό έγγραφο· ~ *ποσό Ι τόκος.* — **αχρέωτα** επίρρ

αχρημάτιστος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που δεν χρηματίστηκε ή δεν χρηματίζεται (βλ λ) ~ *υπάλ? ·ηλος* ΣΥΝ αδωροδόκητος, **αχρησία** (η) {χωρ. πληθ.}η μη χρησιμοποίηση: *«ο κώδικας δεοντολογίας θεσπίστηκε προσφάτως, αλλά παραμένει, εν πολλοίς, σε ~»* (εφημ.) ΣΥΝ αχρηστία > *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ. μτγν. < *ά-* στερητ. + *χρήσις]* **αχρηστεύω** ρ. μετβ [μεσν.] {αχρήστεψα κ. αχρήστευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. καθιστώ (κάτι) άχρηστο, μη χρησιμοποιήσιμο: *-μια συσκευή ί ένα έπιπλο / οπλικά συστήματα* 2. (μτφ.) καθιστώ (κάποιον) ανίκανο ως προς βασική του λειτουργία, προκαλώντας του αθεράπευτη (κυρ. σωματική ή ψυχική) βλάβη *τον χτύπησαν τόσο βάναυσα, που τον αχρηστέυσαν για την υπόλοιπη ζωή του: δεν μπορεί πια ούτε να περπατήσει ούτε να αυτοεξυπηρετη'θεί* 3. (μτφ) καταδικάζω (κάποιον) σε απραξία, δεν τον χρησιμοποιώ, τον φθείρω κρατώντας τον σε αδράνεια *αχρήστευσε ένα μεγάλο ταλέντο, γιατί δεν του έδωσε ούτε μία ευκαιρία.* — **αχρήστευση αχρηστία** (η) [αρχ-J {χωρ. πληθ.} · **1.** η μη χρησιμότητα, το να είναι κάτι άχρηστο · 2. η μη χρησιμοποίηση (κάποιου), αχρησία· *είμαι / βρίσκομαι / περιέρχομαι σε ~ | | προμηθευτήκαμε ακριβούς υπολογιστές, αλλά τους καταδικάσαμε σε ~. αφήνοντάς τους στις αποθήκες | | μετά από χρόνια ευτατικής χρήσεως, τώρα έχει περιπέσει σε* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

αχρηστία ή αχρηστεία; Το σωστό είναι **αχρηστία** από το **άχρηστος** (πβ. *άσωτος* - **ασωτία.** *πρόεδρος* - **προεδρία,** *άμνηστος* - **αμνηστία** κ.τ.ό). Το **αχρηστεύω** είναι νεότερο (όπως αντιστοίχως και τα *ασωτεύω, προεδρεύω, αμνηστεύω* κ λπ.) και δεν επηρεάζει την ορθογραφία τής λ.. ο>στε να γραφεί **αχρηστεία**

αμνηστία, ανανδρία

άχρηστος, -η. -ο **1.** αυτός που δεν είναι χρήσιμος: *αποθήκευε πολλά ~ αντικείμενα* 2. (σπάν) αυτός που δεν χρησιμοποιείται 3. (μειωτ) αυτός που δεν είναι ικανός να εκτελέσει σωστά ένα έργο: *~ άνθρωπος, μια δουλειά δεν μπορεί να κάνει σωστά* ΣΥΝ ανίκανος.

[ετυμ αρχ.. αρχική σημ. «ασήμαντος, ανώφελος», < *ά-* στερητ + *χρηστός* (βλ.λ) < *χρώμαι* Η λ. κατά τον Μεσαίωνα προσέλαβε ηθική σημ (ο μη χρηστός), όπως και το *άχρεΐος* Όταν η λ, *άχρεΐος* περιορίστηκε στη σημ. «ευτελής, φαύλος», η λ *άχρηστος* την αντικατέστηκε στις κυριολεκτικές της χρήσεις] **άχρι** πρόθ (αρχαιοπρ) μέχρι κυρ στη φρ *άχρι* **τούδε** μέχρι τώρα, μέχρι στιγμής: *Δεν εστά/·η απάντηση στο έγγραφό μας ~. Ε'λπίζουμε, πάντως, να λάβουμε απάντηση εντός των ημερών* [ετυμ < αρχ, *άχρι(ς)* < *m-ghri. μηδενισμ βαθμ τού *μέχρι* (βλ λ). Το *άχρι* λειτούργησε αρχικά ως επίρρημα και κατόπιν ως πρόθεση συ- ντασσόμενη με γενική *(άχρις ου. άχρι τούδε)* υστερογενής είναι η χρήση του ως συνδέσμου (εν αντιθέσει με το *εως)]*

Αχρίδα (η) λίμνη στα σύνορα τής Αλβανίας και τού κράτους των Σκοπιών · αλλιώς *Οχρίδα.*

[Ρ.ΐΥΜ < μεσν *Άχρίς. -ίδος* (9ος αι.), αγν ετύμου. Στην πρώιμη μεσν. περίοδο ονομαζόταν *Λυχνίς].* **αχρόνιαστος,** -η, -ο **1.** αυτός που *δεν* συμπλήρωσε χρόνο από τότε που γεννήθηκΓ. το *βρέφος ήταν ~* · 2. αυτός τού οποίου ο θάνατος δεν έκλεισε χρόνο από τότε που επήλθε: ο *παππούς είναι ακόμη ~.* Ηπίσης **αχρόνιστος** [μεσν]. **αχρονολόγητος,** -η. -ο] 1836] 1. αυτός που δεν έχει χρονολογία: *~ γράμμα / έγγραφο 1 έκδοση* ΑΝΤ χρονολογημένος 2. αυτός που δεν είναι δυνατόν να οριοθετηθεί χρονικώς *~ ανακαλύψεις / ευρήματα* (αμφορείς, κοσμήματα, τοιχογραφίες, εικόνες κ.λπ) ΑΜ χρονολογημένος

άχρονος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που δεν υπόκειται σε χρονικούς περιορισμούς, αλλά εκτείνεται στην αιωνιότητα: *ο ~ Θεός.* Επίσης **αχρο- νικός,** -ή, -ό ΣΧΟΛΙΟ λ *διαχρονικός* **άχρους,** -ους, -ουν {άχρ-ου | -οες (ουδ. -οα), -όων} (λόγ.) αυτός που δεν έχει χρώμα ΣΥΝ άχρωμος ΑΝΙ έγχρωμος

[ΒΓΥΜ αρχ. < *ά-* στερητ. + *-χρους* < **-χρο^ος* < *χρώς* (βλ λ.) «δέρμα - χρώμα»].

αχρωμάτιστος, -η, -ο |αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει χρωματιστεί ΑΝΓ χρωματιστός, χρωματισμένος 2. (μτφ.) αυτός που δεν αποκαλύπτει ή δεν διαδηλώνει τις ιδεολογικές και πολιτικές του θέσεις: *πολιτικά ~* ΣΥΝ ακομμάτιστος, ουδέτερος, **αχρωματοψία** (η) 118831 {χωρ. πληθ} ΙΑΤΡ η αδυναμία διάκρισης ενός ή περισσοτέρων από τα τρία βασικά χρώματα (πράσινο, κόκκινο. μπλε) (πβ. λ. *δαλτονισμός)* Ηπίσης **αχρωματωπία** [ΕΤΥΜ < *αχρώματος* + *-ωπία* < *όψη,* ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ achromatopsies

αχρωμία (η) {χωρ. πληθ } ΙΑΙΡ. η έλλειψη χρωστικής στο δέρμα, είτε εκ γενετής (αλφισμός) είτε επίκτητη (λευκοδερμία).

(ΕΤΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ achromie] **άχρωμος,** -η, -ο |αρχ.[**1.** αυτός που δεν έχει χρώμα: *το νερό είναι άοσμο και άγευστο* ΣΥΝ (λόγ) άχρους ΑΝΤ έγχρωμος **2.** (μτφ) αυτός που δεν έχει δικό του «χρώμα», που δεν διακρίνεται ανάμεσα στους άλλους, που δεν έχει τίποτε το ξεχωριστό, το ενδιαφέρον, *είχε μια ~ παρουσία στην εκδή/.ωση* ΣΥΝ κοινός, ουδέτερος ΑΝΤ ξεχωριστός **αχταρμάς** (ο) {χωρ πληθ J **1.** (παλαιότ.) η μεταφορά εμπορευμάτων ή επιβατών από πλοίο σε πλοίο ή από πλοίο προς την προκυμαία με βάρκες ΣΥΝ διαμετακόμιση, μετεπιβίβαση, μεταφόρτωση 2. (μτφ) το ανακάτωμα διαφορετικών μεταξύ τους αντικειμένων ή προσώπων ο *κόσμος στο μαγαζί ήταν ένας ~ από όλες τις φυ?.ές τής Γης* [[*ένας μουσικός ~ από ήχους και ρυθμούς κάθε προέλευσης* ΣΥΝ συνονθύλευμα, ανακατωσούρα. ΣΧΟΛΙΟ λ *εκφραστικός* [ΕΤΥΜ < τουρκ akiarma «αλλαγή κατευθύνσεως, μεταβίβαση»1 **άχτι** (το) {χωρ γεν κ πληθ.Ι ο διακαής πόθος, η έντονη επιθυμία: *είχε μεγάλο ~ να γίνει δάσκαλος* ΣΥΝ καημός, μεράκι· ΦΡ (α) ***βγάζω το άχτι μου*** εκτονώνομαι, ικανοποιώ μια έντονη και βαθιά επιθυμία μου: *πήγε στα μπουζούκια και έβγαλε το άχτι του* (β) **έχω *(κάποιου) άχτι*** έχω μεγάλη επιθυμία να εκδικηθώ (κάποιον): *τον είχε - από τότε που την είχε προσβάλει δημόσια.*

[ΕΓΥΜ < τουρκ. ahit «υποχρέωση, υπόσχεση», πβ φρ. *έχω άχτι* (τουρκ ahdim var)[. **αχτίδα** (η) ακτίνα **αχτιδωτός,** -ή, -ό ακτινωτός **αχτίνα** (η) -► ακτίνα **άχτιστος,** -η, -ο + άκτιστος

αχτύπητος, -η, -ο κ (λόγ.) **ακτύπητος** [μεσν] **1.** αυτός που δεν χτυπήθηκε ή δεν είναι δυνατόν να δεχτεί χτύπημα και γενικότ αυτός που δεν είναι δυνατόν να τραυματιστεί ΑΝΓ χτυπημένος 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που κανείς δεν μπορεί να τον συναγωνιστεί, ο μοναδικός και ασυναγώνιστος ΣΥ.Ν άπιαστος, ακαταμάχητος, αξεπέραστος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απίθανος.* **άχυμος,** -η, -ο [αρχ] (σπάν.) **1.** αυτός που δεν έχει χυμό, ζουμί· ~ *φρούτα* ΑΝΤ ζουμερός 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει γεύση ΣΥΝ άγευστος, άνοστος ΑΝΤ εύχυμος **αχυράνθρωπος** (ο) [1895] {αχυρανθρώπ-ου **|** -ων, -ους} **1.** ανθρώπινο ομοίωμα που έχει κατασκευαστεί από άχυρα ΣΥΝ σκιάχτρο 2. (συνήθ μτφ.) πρόσωπο που προβάλλεται ως πρωταγωνιστής ενεργειών, πρωτοβουλιών, επιχειρήσεων στον πολιτικό και οικονομικό κυρ. χώρο. αλλά στην πραγματικότητα ενεργεί εξ ονόματος άλλων, διότι πίσω του κρύβονται οι πραγματικοί πρωταγιονιστές των γεγονότων ο *δικτάτορας ήταν ~ που εξυπηρετούσε συμφέροντα μεγάλων εταιρειών* ΣΥΝ μαριονέτα, πιόνι.

[ΕΓΥΜ Απόδ τού γαλλ. homme de paille]. **αχυραποθήκη** (η) [1894] {αχυραποθηκών} αποθήκη για άχυρα **αχυρένιος,** -ια, -ιο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από άχυρο: *~ καλύβα / στρώμα* 2. (συνεκδ) αυτός που έχει ξανθό χρώμα, όπως το άχυρο· *~ μαλλιά*

άχυρο κ (λαικ.) **άχερο** (το) το υπόλειμμα των σιτηρών κατά το αλώνισμα μετά τον αποχωρισμό τού καρπού ΣΥΝ σανός· ΦΡ (α) ***(γυρεύω / ψάχνω) ψύλλους Ι βελόνες στ' άχυρα*** για πολύ δυσεύρετα πράγματα, για να δείξουμε πόσο μάταιη είναι η αναζήτησή τους: *αναζητεί* μι *αν απόφαση δικαστηρίου για το θέμα. χωρίς να ξέρει ποιος, πού και πότε την εξέδωσε πραγματικά γυρεύει ψύλλους στ' άχυρα* (β) ***τρώω άχυρα*** βλ λ. *τρώω.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άχυρον* < **άκ-υρ-ον* (όπου η τροπή *-κ-* > *-χ-* κατ' αναλογίαν προς το συνώνυμο *άχ-νη* «η φλούδα τού σιταριού») < Ι.F. **ak-* «οξύς. αιχμηρός», πβ λατ ac-us «η φλούδα τού σιταριού», γερμ. Ahre «στάχυ», αγγλ. car «στάχυ» κ.ά Ομόρρ. *άχ-νη, άκ-μή, άκ-τή* κ ά. Στην Αρχ η λ προσέλαβε διάφορες σημ. «φλοιός σιτηρών - σανός - πίτουρο» κ.ά.] - ·- . *i.*** .s-iV. v*ΗΝ/

αχυρόδεμα (το) {αχυροδέμ-ατος | -ατα, -άτων} το δέμα από άχυρα,
αχυροκαλύβα (η) Ι1839J {αχυροκαλυβών} καλύβα από άχυρο,
αχυροσκεπή (η) σκεπή από άχυρα.
αχυρόστρωμα (το) {αχυροστρώμ-ατος **j** -ατα, -άτων} το στρώμα από άχυρα Επίσης (λόγ.) **αχυροστρωμνή** (η) [1867] **αχυρώνας** (ο) [μτγν] ο χώρος στον οποίο αποθηκεύονται άχυρα. Επίσης (λαϊκ) **αχερώνας** (ο) κ. **αχυρώνα** (η), **αχώ** ρ. αμετβ. (αχείς . μόνο στον ενεστ.} (λογοτ-λαϊκ.) δημιουργώ ηχώ, αντίλαλο: στον *κάμπο αχούσαν τα κανόνια* ΣΥΝ αντιλαλώ, αντηχώ.

[ΕΤΥΜ < μεσν *αχώ* < αρχ *ηχώ* ***(-έω)]*** **αχώνευτος,** -η, -ο Ιμτγν **] 1.** αυτός που δεν χωνεύεται κατά την πέψη: *τροφές* ~ ΣΥΝ δύσπεπτος ΑΝΤ εύπεπτος 2. (μτφ.) αυτός που δεν κα- τανοήθηκε ή δεν μπορεί να κατανοηθεί (να αφομοιωθεί διανοητικά) ~ *νοήματα / μαθήματα* ΣΥΝ αναφομοίωτος ΑΝΤ χωνεμένος · **3.** αυτός που δεν έχει συμπαθητικό χαρακτήρα, αντιπαθητικός ΣΥΝ απωθητικός, αποκρουστικός **αχώρητος,** -η, -ο αυτός που δεν χωράει ή δεν μπορεί να χωρέσει κάπου Επίσης **αχώρετος** [ΕΤΥΜ μτγν < *ά-* στερητ + *χωρώ]* **αχώριστος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που δεν έχει χωριστεί, δεν χωρίζεται. δεν αποσπάται από ένα σύνολο ΣΥΝ αδιαίρετος, αδιάσπαστος, αδιάρρηκτος **2.** ΓΛΩΣΣ ***αχώριστα μόρια*** λέξεις με επιρρηματική σημασία, που απαντούν μόνο στη σύνθεση ως προθηματικά στοιχεία, λ.χ *ξε-. αμφι-* κ.τ.ό **3.** (συνήθ στον πληθ) για δύο ή περισσότερα πρόσωπα που έχουν στενή φιλική σχέση και εμφανίζονται συχνά μαζί· ~ *φί/.οι / συμμαθητές ι συνάδελφοι / σύντροφοι.* **άχωστος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει χωθεί στο έδαφος ή δεν έχει καλυφθεί από χώμα· *πάσσαλοι* ~ ΑΝΓ χωμένος, χωστός 2. (κατ' επέκτ) αυτός που έχει μείνει άταφος ΣΥΝ άθαφτος.

[ΕΤΥΜ μτγν. < ά- στερητ. + *χωστός* (< *χώννυμι),* βλ κ *χώνω].* **άψα** (η) {χωρ. πληθ } 1. το άναμμα και η προερχόμενη από αυτό θερμότητα · **2.** η αψάδα (βλ.λ) Επίσης **άψη** (η) {αρχ.}.

[ΕΙΥΜ < αρχ *άψις* < *άπτω* «ανάβω» (πβ κ. *άν-άπτω)].* **αψάδα** (η) {χωρ πληθ.} (λαϊκ) **1.** η έξαψη, η οξύτητα, η κατάσταση τού ευέξαπτου *φοβόταν την* ~ *του* ΣΥΝ άψα. αψιθυμία. αραθυμιά · 2. η καυστική, τσουχτερή γεύση *η* ~ *τής τσικουδιάς / τού* ci^iou *ί τού κρεμμυδιού* ΣΥΝ άψα, καυστικότητα.

[ΕΤΥΜ < *αψύς* (βλ.λ)] **άψαλτος,** -η, -ο [μεσν.] ΕΚΚΛΗΣ **1.** αυτός που δεν τον έχουν ψάλει. **~** *ύμνος! τροπάριο / ακολουθία* ΣΥΝ ανύμνητος · 2. (για νεκρούς) αυτός για τον οποίο δεν εψάλη η νεκρώσιμη ακολουθία *θάφτηκε* ~ ΣΥΝ αδιάβαστος

άψαχτος, -η, -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που δεν τον έχουν ψάξει · **2.** αυτός που δεν έχει αυτογνωσία, άτομο *χωρίς* ανησυχίες και σχέδια για το μέλλον ΑΝΤ ψαγμένος **αψεγάδιαστος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει κανένα ελάττωμα (ψεγάδι) *ήταν ένα κείμενο-* || *η όλη του συμπεριφορά και δράση ήταν-* ΣΥΝ άψογος, τέλειος, ανεπίληπτος, **αψέντι** (το) (αψεντ-ιού | -ιών) οινοπνευματώδες ποτό. το οποίο παρασκευάζεται με απόσταξη από τα φύλλα τής αψίνθου (Βλ λ) και άλλων αρωματικών συστατικών ΣΥΝ αψίνθιο.

[ΕΙΥΜ Αντιδάν.. < γαλλ absinihe < λατ absinthium < αρχ *άψίνθιον.* υποκ τού ουσ *άψινθος* (βλ.λ.)]. **άψε-σβήσε** επίρρ ταχύτατα, αμέσως, πάρα πολύ γρήγορα· στη ΦΡ ***στο άψε-σβήσε.*** *έλυσε τις ασκήσεις* - ΣΥΝ πει και φει. ώσπου να πεις κύμινο.

[ΕΤΥΜ < μεσν. *άψε,* προστ τού *άφτο)* (< αρχ. *άπτω* «αγγίζω - ανάβω», βλ.λ) + *σβήσε]*
αψευδής, *ής. -ές Ιαρχ.] {αψευδ-ούς | -είς (ουδ. -ή) | αψευδέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που δεν εμπεριέχει ψεύδος, που δεν μπορεί να δια- ψευσθεί. τα *έργα του είναι οι* ~ *μάρτυρες τού ταλέντου του* ΣΥΝ αληθινός, πραγματικός, αναμφισβήτητος. — **αψευδώς** επίρρ. [αρχ] **άψη** (η) > άψα
αψηλός, -ή, -ό (λαι'κότ.) ψηλός: ~ *άντρας* — **αψηλά** επίρρ [ΕΤΥΜ < α- προθεμ. + *ψηλός].* **αψήλου** επίρρ. (λαϊκ.-λογότ) ψηλά · στη φρ *τ' **αψήλου** «να 'μουν πουλί να πέταγα, να πήγαινα*

[ΕΤΥΜ < *(a)ψηλός* + επιρρ. κατάλ -ου. πβ κ λαϊκ. *απάν-ου*\ **άψητος,** -η. -ο Ιμεσν j 1. αυτός που δεν έχει ψηθεί καλά - *κρέας* ΣΥΝ ωμός ανι ψημένος **2.** αυτός που δεν έχει υποστεί ζύμωση: ~ *μπίρα* **3.** (μτφ) αυτός που δεν έχει σκληραγωγηθεί και αποκτήσει πείρα από τη ζωή *ήταν ακόμη - στη δου?*ειά* ΣΥΝ άπειρος, αμάθητος ΑΝΤ ψημένος - **άψητα** επίρρ. **αψήφιστα** επίρρ Ιμεσν.] χωρίς να δοθεί η πρέπουσα σημασία, με επιπολαιότητα· κυρ. στη φρ ΤΟ ***παίρνω αψήφιστα*** δεν δίνω την απαραίτητη προσοχή.
αψήφιστος, -η, -ο **1.** (κυρ. για πράξεις) αυτός που χαρακτηρίζεται από απερισκεψία και επιπολαιότητα: ~ *ενέργεια / κίνηση* ΣΥΝ ασυλλόγιστος, απερίσκεπτος, αστόχαστος 2. (σπάν) αυτός που δεν λογαριάζει. δεν ψηφά τον κίνδυνο ΣΥΝ άωσβος. θαρραλέος · **3.** αυτός που δεν έχει ψηφιστεί: το *νομοσχέδιο είναι ακόμη* ~ — **αψηφιαιά (η).** [ΕΤΥΜ ΙΙ λ. στη σημ. 3 είναι αρχ < α- στερητ. + *ψηφίζω.* Η λ. στις σημ. 1-2 προέρχεται από < α- στερητ + *ψηφώ* ή απευθείας από το ρ *αψηφώ,* αντί **αψήφητος.* κατά τα πολλά επίθ σε *-ιστός* από ρ σε *-ίζω (αμύριστος - μυρίζω)* και κατά το κανονικό *αψήφιστος* τής σημ. 3J

αψηφώ ρ μετβ. {αψηφάς .. [αψήφησα} 1. δεν λογαριάζω, δεν υπολογίζω κάτι, το αντιμετωπίζω άφοβα, θαρραλέα: ~ τα *σχόλια τού κόσμον* / τον κίνδυνο / *τις δυσκολίες / τις απαγορεύσεις* ΣΥΝ παραβλέπω. αδιαφορώ 2. δείχνω περιφρόνηση: *αψήφησε τους ανθρώπους που ήλθαν να τον υποδεχτούν* ΣΥΝ υποτιμώ.

[ΕΤΥΜ < μεσν *αψηφώ* < μτγν. *άψηφος* «ανάξιος λόγου, περιφρονημέ- νος». αρχική σημ «αυτός που δεν έχει ψήφο», < *ά-* στερητ. + *ψήφος].* αψίδα (η) 1. (αρχ) μνημείο τής ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής προς τιμήν προσώπου ή σε ανάμνηση σημαντικού γεγονότος (λ.χ. στρατιωτικής νίκης), σχήματος τοξοειδούς πύλης (με ένα. δύο ή τρία ανοίγματα), το οποίο έφερε πάνω του αγάλματα και διακοσμητικά ανάγλυφα και λειτουργούσε αρχικά ως δίοδος των νικητών: ~ *θριάμβου* jj ο *στρατός πέρασε κάτω από τις ~ τού θριάμβου* 2. κάθε τοξοειδής κατασκευή από πέτρες ή τούβλα ΣΥΝ καμάρα, τόξο, ψαλίδωμα · 3. (στον ορθόδοξο ναό) η κόγχη τού Αγίου Βήματος ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *άπτω* [ΕΙΥΜ < αρχ *άψις. -ίδος* < θ. *άψ-* (πβ. αόρ. *ήψα*), ρ *άπτω.* Στην Αρχαία η λ προσέλαβε εξειδικευμένες σημ . όπως «δίχτυ» (Ομηρος), «τροχός» (Ηρόδοτος, Ευριπίδης), «κύκλος ηλίου, ίριδα» (Κυριπίδης). Η σημερινή σημ. οφείλεται πιθ. στο λατ. absis/apsis (< ελλην *άψίς),* που χρησιμοποιήθηκε για να προσδιορίσει την καμάρα, το τοξοειδές κατασκεύασμα]

αψίδωμα (το) |αψιδώμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η κλίση κτίσματος σε σχήμα καμπύλης, αψίδας, *το ~ τής πόρτας* ΣΥΝ καμπύλωμα, καμάρα 2. η αψίδα (βλ λ)
αψιδωτός, -ή, -ό [μτγν.[αυτός που έχει σχήμα αψίδας ή που αποτε- λείται από αψίδες αψιθιά (η) άψινθος
αψίθυμος, -η, -ο αυτός που θυμώνει και εξάπτεται εύκολα ΣΥΝ ευέξαπτος, θυμώδης. — αψιθυμία (η) [1888]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κουτσός.* [ΠΤΥΜ < *αψι-* + *θυμός,* κατά το αρχ. *άψίκορος].* αψίκορος, -η, -ο (λόγ.) 1. αυτός που χορταίνει γρήγορα, που φθάνει σύντομα στον κορεσμό · 2. αυτός που συχνά ή γρήγορα μεταβάλλει διάθεση. — αψίκορα επίρρ. > *■ ΣΧΟΛΙΟ λ κουτσός.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *άψίκορος* < *άψι-* (< *άπτω)* + *κόρος* < *κορέννυμι* «χορταίνω» (βλ λ. *κορεσμός)].* αψιλία (η) {χωρ γεν.} (λαϊκ.) (συνήθ στον πληθ.) η έλλειψη χρημά- των, το να είναι κανείς αδέκαρος: *έχει αψιλίες* ΣΥΝ αδεκαρία, απε- ναρία Επίσης αψιλιά — άψιλος, -η, -ο. αψιμαχία (η) {αψιμαχιών} 1. ΣΤΡΑΤ η ανταλλαγή πυρών χωρίς ουσιαστική εμπλοκή των δυνάμεων *μετά τις σύντομες ~ ακολούθησε σφοδρή σύγκρουση* 2. (μτφ.) φιλονικία λεκτική, διαπληκτισμός *αψι- μαχίες και ανταλλαγή ύβρεων μεταξύ βουλευτών* ΣΥΝ λογομαχία, διαξιφισμός — αψιμαχώ ρ [μτγν] {-είς .}

[ΕΤΥΜ < αρχ *άψιμαχία* < *άψι-* (< *άπτω)* + *-μαχία* < *μάχη]* αψιμυθίωτος, -η. -ο [Ι875J (αρχαιοπρ.) αυτός που δεν έχει περιττά στολίδια: *γυναίκα* ~ | | *λόγος* ~ ΣΥΝ αστόλιστος ΑΝΙ ψιμυθιωμένος. [ΠΤΥΜ < α-στερητ + *ψιμυθιώ* «στολίζω» (βλ.λ.)]
αψίνθιο (το) {αψινθί-ου [-ων} το αψέντι (βλ λ) άψινθος (η) {αψίνθ-ου | -ων, -ους} ποώδες αρωματικό φυτό που χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική, τη λαϊκή θεραπευτική (εκτρωτικό, εμμηναγωγό κ.ά.) και την ποτοποιία (βλ λ ai^iVri) Επίσης (λαϊκ.) αψιθιά

[ΕΓΥΜ μτγν, αγν. ετύμου, προελλην (μη Ι.Ε) λ., όπως συμβαίνει με όσες λ. χαρακτηρίζονται από το επίθημα *-νθ-,* πχ *Ζάκυνθος, /Λαβύρινθος, ασάμινθος* κ ά]
αψίχολος, -η. -ο αψίθυμος (βλ λ.)

[ΕΤΥΜ < *αψι-* (< *αψύς)* + *-χόλος* < *χολή* \ άψογος, -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει κανένα λάθος ή ελάττωμα: ~ *γραπτό / εμφάνιση / ομιλία / τεχνική* ΣΥΝ τέλειος, αψεγάδιαστος 2. αυτός που δεν μπορεί να τον ψέξει κανείς, να του αποδώσει ηθική κατηγορία: *η συμπεριφορά του υπήρξε* ~ ΣΥΝ άμεμπτος, ανεπίληπτος, αψε- γάδιαστος — άψογα επίρρ.

[Ρ.ΤΥΜ μτγν. < *ά-* στερητ. + *ψόγος* < *ψέγω]* αψού
(το) {άκλ } ο ήχος τού φταρνίσματος.

[ΕΤΥΜ Ηχομιητ λ]. άψυκτος, -η. -ο [αρχ] αυτός που δεν έχει ή δεν είναι δυνατόν να παγώσει ΣΥΝ απάγωτος, αψύς, -ιά, -ύ {-ύ κ. -ιού | -είς κ -ιοί, -ιών. -είς κ. -ιούς} 1. αυτός που είναι οξύς, τσουχτερός, πικάντικος στη γεύση ~ *ξίδι! τσίπουρο* 2. αυτός που οργίζεται πολύ εύκολα ΣΥΝ οξύθυμος, ευέξαπτος « *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ύς, κουτσός*

[ΕΙΥΜ < μεσν *άψύς.* που πλάστηκε με απόσπαση και λεξικοποίηση τού α' συνθ λ. όπως *άψί-κορος, άψι-μαχία* κ ά. (όπου < *άψι-* < *άπτω)* κατά τα επίθ σε *-ύς.* όπως *δριμύς, ευθύς* κ ά]

αψύς: επίθετα αε -ύς. Το αψύς ανήκει σε έναν μικρό αριθμό επιθέτων σε -ύς, που η κλίση τους στο αρσενικό είναι ακόμη ρευστή: ο *αψύς.* τού *αψύ / αψιού,* τον *αψύ* - οι *αψείς / αψιοί,* των *αψιών.* τους *αψείς / αψιούς* Όμοια σχηματίζονται τα επίθετα: βαθύς, ελαφρύς, μακρύς, τραχύς, πλατύς, φαρδύς. Τα επίθετα παχύς, βαρύς κ.ά εμφανίζουν σε ορισμένες λογιότερες χρήσεις και τύπους γε- νικής σε *-έος / -έων · βαρέων όπλων, παχέος εντέρου,* ακολουθώντας την κλίση λογιότερων επιθέτων σε *-ύς* τού τύπου ταχύς

-► *-ύς*

αψυχολόγητος, -η. -ο [1893] 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από απώ

α-/αν- *στερητικό*
α-ψαλίδιστος, -η, -ο
ά-ψαυστος, -η, -ο – –
α-ψαχούλευτος, -η. -ο
α-ψείριστος, -η, -ο
α-ψείριαστος, -η. -ο
α-ψέκαστος, -η, -ο
α-ψηλάφητος, -η, -ο
α-ψηλάφιστος, -η, «ο
α-ψυχαγώγητος, -η, -ο
α-ψώνιστος,-η,-ο

λεια τής ψυχραιμίας ~ *κίνηση / ενέργεια* 2. αυτός που δεν μπορεί κανείς να τον ψυχολογήσει εύκολα, που έχει απρόβλεπτες αντιδράσεις — αψυχολόγητα επίρρ. άψυχος, -η, -ο [αρχ.11. (α) αυτός που δεν έχει ψυχή: *τα πράγματα θεωρούνται* ~ αντ έμψυχος (β) αυτός που δεν έχει μέσα του ζωή. νεκρός *τα σώματά τους κείτονταν άψυχα στο έδαφος* || ~ *κουφάρι* 2. αυτός που δεν έχει ζωηρότητα, δύναμη - *παρέλαση! κίνηση* || - *σουτ* [[*το παίξιμο τού ηθοποιού ήταν άνευρο* ΣΥΝ άτονος, χαλαρός 3. (μτφ.) αυτός που δεν έχει πυγμή και γενναιότητα συν δειλός, άτολμος ανγ ψυχωμένος. — άψυχα επίρρ ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *νεκρός*.

Αώος (ο) ο μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός τής Ηπείρου, που πηγάζει από τη Β. Πίνδο και εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *Ἀώος*. αβεβ ετύμου Ο ομώνυμος κυπριακός ποταμός, καθώς και το κυπριακό όρος *Αώον*, δείχνουν ότι η λ πιθ αποτελεί εξελληνισμένη μορφή τής φοιν. λ. *Ἀώ* (πβ εβρ. adon «κύριος»), η οποία χρησιμοποιήθηκε ως επίκληση τού *Αδώνιδος* (βλ.λ) και ως τίτλος Κυπρίων βασιλέων], άωρος, -η (λόγ. -ος). -ον 1. αυτός που γίνεται πριν από τον καθορισμένο χρόνο: ~ *σπορά* συν προημος ανί έγκαιρος 2. (για καρπούς) αυτός που δεν έχει ωριμάσει ακόμα συν άγουρος, αμέστωτος αντ ώριμος — άωρα επίρρ. ^ σχόλιό λ. *αγώρι*

[ειυμ. αρχ < *ά-* στερητ. 4- *-ωρος* < *ώρα*. Βλ κ. *άγουρος*\.

άωρος: ομόρριζα.Το άωρος εμ<οανίζει ενδιαφέρουσα σημασιολο- γική εξέλιξη, που έδωσε ήδη στους όψιμους μεσαιωνικούς χρόνους τη λ. αγώρι. Το αρχ ά-ωρος (< *a-* στερητ 4- *ώρα)* με τη σημ τού «αν-ώριμος». αυτού που δεν είναι στην ώρα του. που δεν είναι ώριμος (< *ώρα* + *-ιμος)*. εξελίχθηκε στο μτγν. άγωρος (ανάπτυξη συνοδίτη φθόγγου *-γ-* ανάμεσα στα φωνήεντα), που έδωσε το υποκοριστικό αγώρ-ιον > αγώρι (όπως πρέπει να γράφεται ετυμολογικά η λ.). Αγώρι, δηλ. το ανώριμο σε ηλικία άτομο, ο νεαρός που δεν έχει ακόμη ωριμάσει Το *άγωρος* έδωσε φωνητικά *(ω* > *ου* [uj) τον τύπο άγουρος. που σήμαινε «νέος» και που αναφερόμενο στους καρπούς των δέντρων, είχε την αρχική σημ. «άωρος, αγίνωτος». Τέλος, αυτός που είναι στην ώρα του. ο ωρα-ίος, είναι αυτός που θεωρήθηκε από τους Έλληνες ως εύ-μορφος (> όμορφος).

άωτον (το) [αρχ.] Ιχωρ. πληθ.} στη ΦΡ *άκρον άωτον* (το) βλ. λ. *άκρον άωτον*

άωτος, -ος, -ον 1. αυτός που δεν έχει αφτιά 2. (αγγείο) που δεν έχει λαβές

[ετυμ. μτγν. < *ά-* στερητ 4- *-ωτος* < *ούς. ώτός*\.

Β

Β, β: βήτα, το δεύτερο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Οι γνώσεις μας για το φωνολογικό σύστημα τής Αρχαίας δείχνουν ότι αρχική (αρχαία) προφορά τού γράμματος βήτα ήταν το σημερινό **μπ** Ήτοι. η φωνολογική αξία τού **β** δεν ήταν ενός **διαρκούς** ηχηρού τριβόμενου χειλικού συμφώνου, όπως το προφέρουμε σήμερα **(βήμα =** /vima/), αλλά ενός **κλειστού** ηχηρού χειλικού συμφώνου (αρχ. **βήμα =** /beema/). i2στόσο. η σημερινή προφορά δεν είναι καθόλου νέα. αφού ήδη από τον 4ο-3ο αι. π.Χ. άρχισε να αλλάζει η προφορά τού αρχαίου **β** και να γίνεται αυτή που έχουμε μέχρι σήμερα Αύο παρατηρήσεις, α) Στα αρχαία **συλλαβογραφικά αλφάβητα** (Γραμμική γραφή Η -που προηγήθηκε τού φθογγολογικού αλφαβήτου τής Ελληνικής- και κυπριακό συλλαβάριο) δεν γίνεται διάκριση στη γραφή μεταξύ π *β - φ* (το ίδιο συλλαβόγραμμα δηλώνει και τα τρία είδη συμφώνων -ψιλό. μέσο και δασύ- σε συνδυασμό πάντα και με ένα φωνήεν, π.χ. *πε-βε-φε* ή *πο-βο-φο)* β) Λέξεις που προφέρονται στη Ν. Ελληνική με **-μπ-** είτε είναι ξένης προελεύσε- ως (*μπίρα, μπετόν, μπλούζα, κάμπος, καμπίνα* κ.ά.) είτε προέρχονται από αρχ. *-μβ~ (εμ-βαίνω > μπαίνω, γαμβρός > γαμπρός)* ή από αρχ. *-μπ- (έμ-πορος. συμ-περαίνω).* Η ονομασία τού γράμματος **(βήτα)** ανάγεται, κατά τους μελετητές τής ελληνικής γραφής, σε εξελληνισμένη μορφή τού βορειοσημιτικού bet, που σήμαινε «το σπίτι» και που χρησιμοποιήθηκε ακροφωνικά (με βάση την προφορά τού αρχικού γράμματος *β-),* για να δηλώσει το αρχ. ελληνικό *β (= μπ)* ·* σχολιο λ. *a?νψάβητο. γραφή.*

Β, β βήτα · το δεύτερο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *βήτα, αριθμός)*

Β συμπληρωματική σειρά διεθνούς μεγέθους χαρτιού, που περιλαμβάνει μεγέθη από το ΒΟ έως το ΒΙΟ (βλ. λ *χαρτί,* πιν.)

Β. βορράς, βόρειος, -α. -ο. βόρεια.

ΒΑ. βορειοανατολικός, -ή, -ό. βορειοανατολικά **βαβά** κ. **βάβα** (η) [μεσον] Ιχωρ. πληθ.} (διαλεκτ) η γιαγιά, **βαβά** (το) {άκλ.} (στη νηπιακή γλώσσα) η πληγή, το τραύμα. **Βαβαρία** (η) [I728J (γερμ. Bayern) (παλαιότ ορθ. *Βαναρία)* ομόσπονδο κράτος τής Γερμανίας, στο ΝΑ. τμήμα της, με πρωτεύουσα το Μόναχο. ανεξάρτητο βασίλειο μέχρι το 1871. - **Βαβαρός** (ο) 117281, **Βα- βαρή** (η), **βαβαρικός,** -ή, -ό [1728],

[ΕΙΥΜ. < λατ. Bavaria < Baiuvarii. ονομασία κελτ φυλών, που κατοίκησαν στην περιοχή μεταξύ τού 500 και τού 800 μ Χ Η ονομασία αυτή ίσως έχει δεχθεί την επίδρ τού αρχ. γερμ. warjan «πολεμώ, υπερασπίζω» (πβ. αγγλ warrior «πολεμιστής»)].

Βαβαροκρατία (η) [1852] (παλαιότ ορθ *Βαναροκρατία)* (χο>ρ πληθ } ισι η περίοδος βασιλείας τού'Οθωνα μέχρι την παραχώρηση τού Συντάγματος (1833-43), κατά την οποία οι Βαβαροί είχαν εκτεταμένες εξουσίες στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος **Βαβέλ** (η) {άκλ.} στη φρ *πύργος τής Βαβέλ* κατάσταση ασυνεννοησίας, δυσκολίας στην επικοινωνία, κυρ. λόγω τής ύπαρξης διαφορετικών γλωσσών.

[είυμ < εβρ. Bavel / Babel Σύμφωνα με την παραδεδομένη άποψη, η λ. αποτελεί παραγωγό τού εβρ. ρ babal «συγχέω» και σημαίνει «σύγχυση» Η ετυμ αυτή αιτιολογεί την αφήγηση περί τού πύργου τής Βαβέλ, κατά την οποία ο Θεός προκάλεσε ασυνεννοησία, σύγχυση στη γλώσσα των ανθρώπων που αποπειραθηκαν με έπαρση να υψώσουν έναν πύργο που θα έφθανε ώς τους ουρανούς (Π.Δ. *Γένεσις* 11. 9: *διά τούτο έκλήθη το όνομα αυτής Σύγχυσις, ότι έκεΐ συνέχεεν Κύριος τά χείλη πάσης τής γης).* Από τη διαφοροποίηση τής γλώσσας των ανθρώπων ματαιώθηκε η ανέγερση τού ομώνυμου πύργου Κατ' άλλους η λ. προέρχεται από το ακκαδ Bab-ilu «πύλη τού Θεού», ονομασία ναού τού θεού Μαρντούκ). **βαβίζω** ρ. αμετβ {βάβισα) (σπάν. για σκύλο και λύκο) γαβγίζω, **βάβιαμα** (το)

[ΕΤΥΜ μεσν < ηχομιμητική λ. *βαβ* (γάβγισμα σκύλου)], **βαβουίνος** (ο) -» μπαμπουίνος

βαβούλι (το) {βαβουλ-ιού | -ιο)ν} το άνθος τού βαμβακιού και γενικότ. το περίβλημα τού καρπού.

(ΕΤΥΜ < μεσν. **βαβούλιον* (με ανομοίωση) < λατ valvulus]. **βαβαύρα** (η) {χωρ. πληθ.) ο συνεχής και υπόκωφος θόρυβος, η φασαρία *γίνεται πολλή ~, όταν οι συνάδε/.φοι μιλούν μεταξύ τονς* στο *γραφείο* ΣΥΝ βουητό, βόμβος [ετυμ μεσν.. ηχομιμητική λ.].

Βαβυλώνα (η) αρχαιότατη πόλη τής Μεσοποταμίας, πρωτεύουσα τής Βαβυλωνίας, χτισμένη στις όχθες τού Ευφράτη, γνωστή για τους κρεμαστούς της κήπους, ένα από τα επτά θαύματα τής αρχαιότητας Επίσης (αρχαιοπρ.) **Βαβυλών** |αρχ.] {Βαβυλών-ος, -α}. — **Βαβυλώνιος** (ο) [αρχ.Ι. **Βαβυλώνια** (η), **βαβυλωνιακός,** -ή, -ό Ιμτγν.)

[ΕΙΥΜ <αρχ *Βαβυλών, -ώνος*< ακκαδ Bab-ilu «πύλη τού Θεού», ονομασία ναού τού θεού Μαρντούκ, βλ κ *Βαβέλ]*

Βαβυλωνία (η) [αρχ.] **1.** ιστ αρχαία χώρα τής Μεσοποταμίας, που είχε πρωτεύουσα τη Βαβυλώνα **2.** (μετωνυμ) η απόλυτη σύγχυση και ασυνεννοησία · *η συζήτηση μετατράπηκε σε ~* συν οχλαγωγία, πύργος τής Βαβέλ.

[ΕΓΥΜ Στη σημ τής απόλυτης σύγχυσης, εκτός από την αφήγηση για τον «πύργο τής Βαβέλ», συνέβαλε και η ομώνυμη κωμωδία τού Α. Βυζαντίου (1836), η οποία προέβαλλε και σατίριζε την ασυνεννοησία μεταξύ των ομιλητών διαφόρων διαλέκτων τής Ελληνικής Το έργο έφερε τον χαρακτηριστικό τίτλο. «*Βαβυλωνία ή ή κατά τόπους διαφθορά τής ελληνικής γλώσσης»]* **βάβω** κ **μπάμπω** (η) {χωρ. πληθ.} (διαλεκτ) η γιαγιά (κατ' επέκτ) η γριά.

[εγυμ < σλαβ. babo, κλητ τού baba «γριά». Βλ. κ. *μπάμπω]* **βαγαπόντης** (ο) ► μπαγα(μ)πόντης **Βαγγέλης** (ο) + Ευάγγελος **βαγγέλιο** (το) - * ευαγγέλιο **Βαγγελίστρα** (η) (ως προσφώνηση) η Παναγία, η οποία κατά τον Ευαγγελισμό δέχτηκε το μήνυμα τής γέννησης τού Σωτήρα *σο)σε μας. ~ μου'* Επίσης (λόγ) **Ευαγγελίστρια.**

[είυμ < μτγν *ευαγγελίστρια,* αρχική σημ «η κήρυκας των καλών νέων», < *ευαγγελίζομαι.* Η σημερινή σημ. νεότ].

Βαγδάτη (η) η πρωτεύουσα τού Ιράκ, στις όχθες τού Ευφράτη.

[ΕΓΥΜ < αραβ. Baghdad, πιθ αρχ. περσ τοπωνύμιο που σημαίνει «δώρο Θεού»].

βαγένι (το) (βαγεν-ιού | -κδν} (λαικ.) το βαρέλι [ετυμ < μεσν. *βαγένιον* < σλαβ vagan]

Βάγια (η) > Βαΐα

βάγια (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η γυναίκα που φροντίζει και μεγαλώνει τα παιδιά, η νταντά, η παραμάννα συν γκουβερνάντα 2. (γενικότ.-λαίκ) η υπηρέτρια: *μια - έφερε κρασί στους ξένους*

[ΗΙΥΜ μεσν. < μτγν. *βαΐα* < *Μβαϊούλα* (όπου το -ούλα θεωρήθηκε υποκ επίθημα), θηλ τού επιθ. *βαΐουλος* «παιδαγωγός, υπηρέτης» < λατ. bajulus «βαστάζος. αχθοφόρος»], **βάγια** (το) {βάγια, βαΐων} κλαδί από φοίνικα, δάφνη, μυρτιά κ.λπ.. που δίνεται στους εκκλησιαζομένους κατά την Κυριακή των Βαΐων *έβαλαν τα - στο εικονοστάσι* φρ (α; *Κυριακή των Βαΐων ΙΚΚΛΗΣ* η Κυριακή πριν από το Πάσχα, κατά την οποία εορτάζεται η θριαμβευτική είσοδος τού Χριστού στα Ιεροσόλυμα, κατά την οποία τον υποδέχθηκε ο λαός με κλαδιά φοινίκων ςυμ Βαιοφόρος (β) *μετά βαΐων και κλάδων* βλ. λ *κλάδος* Επίσης **βάι** (μεσν] κ **βάιο** [ειυμ < μεσν *βαγί* < μτγν *βαΐον / βάιον,* υποκ. τού *βάις (ή)* < αιγυ- πτ b'j (πβ κοπτ bai)] **βαγιοβδομάδα** (η) (λαίκ.) η εβδομάδα πριν από την Κυριακή των Βαΐων

βαγκόν-λΐ (το) {άκλ.} ελλην *κλινάμαξα* βαγόνι τρένου με κλίνες. (ηιυμ < γαλλ wagon-lit < wagon «βαγόνι» (< αγγλ wagon) + lit «κρεβάτι» (< λατ. lectus)]

βαγκόν-ρεστοράν (το) {άκλ.} εστιατόριο που λειτουργεί μέσα σε κατάλληλα διαμορφα>μένο βαγόνι τρένου (ΕίΥΜ < γαλλ. wagon-restaurant]

βαγονέτο (το) το μικρό ανοικτό ή επίπεδο βαγόνι, συνήθ. για μεταφορά υλικοίν σε μικρές αποστάσεις (από τις τεχνικές υπηρεσίες των σιδηροδρόμων), ορυκτών σε λατομεία και ορυχεία, εμπορευμάτων κ λπ συν βαγονάκι

[γ.τυμ < ιταλ vagonetto < γαλλ wagonnet. υποκ τού wagon < αγγλ wagon (βλ λ. *βαγόνι)*]. **βαγόνι** (το) {βαγον-ιού | -ιών} σιδηροδρομικό όχημα και γενικότ κάθε όχημα που κινείται σε ράγες · *μια αμαξοστοιχία αποτελείται από τη μηχανή και τα -* — (υποκ.) **βαγονάκι** (το).

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ιταλ vagone < αγγλ wagon < μέσ. ολλ wagon «άμαξα, άρμα» < αρχ γερμ. wegan «κινώ», πβ λατ veho «μεταφέρω, ιππεύω »].

vade mecum λατ. (προφέρεται *βάντε μέκουμ)* ελλην *πήγαινε μαζί μου* (συνήθ.) για εγχειρίδια (βιβλία, λεξικά) των οποίων η χρήση είναι συχνή και απαραίτητη · σύντροφος, συνοδοιπόρος, ο *Παυσανίας είναι το ~ των αρχαιολόγων)| το λεξικό αυτό φι/^οδοξεί να αποτελέ- σει* γο *~ κάθε ανθρώπου με γλωσσικά ενδιαφέροντα.*

(ΕΙΥΜ < λατ. vade mecum «πήγαινε μαζί μου» < vade, προστ. τού

vadere «πηγαίνω, βαδίζω» + mecum < cum me «μαζί μου» (με αναστροφή προθέσεως)].

Βάδη (η) κρατίδιο τής ΝΔ. Γερμανίας.

[ετυμ Μεταφορά τού γερμ. Baden «λουτρά», λόγω τού μεγάλου αριθμού φυσικών πηγών τής περιοχής] **βάδην** επίρρ **1.** με κανονικό βήμα· *προχωρούσε* - συν περπατητά, αργά 2. σιρατ (ως παράγγελμα) γιο: βήμα πορείας: *εμπρός, μαρς!* αντ τροχάδην **3.** ΑΘΛ ***βάδην*** (το) αγώνας δρόμου κατά τον οποίο ένα πόδι τού αθλητή πρέπει να βρίσκεται πάντα σε επαφή με το έδαφος καθώς κινείται με γρήγορο ρυθμό κινώντας ανάλογα τα χέρια: *ολυμπιονίκης* στα *50.000 μέτρα* ~

[ετυμ αρχ, από αιτ αμάρτυρου ουσ **βάδ-η* < *βαίνω* (βλ.λ)]. **βαδίζω** ρ αμετβ. {βάδισα} **1.** προχωρώ με κανονικό βήμα **~** *αργά ! σταθερά* συν περπατώ, βηματίζω 2. (μτφ.) κατευθύνομαι, οδεύω: *η οι- κονομία βαδίζει προς την καταστροφή* |[~ *στα ίχνη κάποιου* – **βάδισμα** (το) [αρχ.] κ. **βάδιση** (η) [αρχ.] κ. **βαδισμός** (ο) [αρχ).

[ΕΤΥΜ αρχ < *βάδην!* **βαδιστής** (ο) [αρχ], **βαδίστρια** (η) {βαδιστριών} ο αθλητής / η αθλήτρια τού βάδην, **βαζέλας** (ο) (στην ποδοσφαιρική αργκό) ο οπαδός τού Παναθηναϊκού Αθλητικού Ομίλου (ΓΙ Α Ο). Επίσης **βάζελος**

(ΕΤΥΜ Σύμφωνα με μια εκδοχή, η λ ανάγεται στη δεκαετία τού 1960, όταν οπαδοί τού Ολυμπιακού άλειψαν με βαζελίνη τον πάγκο τού Παναθηναϊκού πριν από τον μεταξύ τους αγώνα Βαθμηδόν οι τελευταίοι υιοθέτησαν την ονομασία. Βλ. κ γαύρος], **βαζελίνη** (η) [1893] [χωρ. πληθ.} παράγωγο τού πετρελαίου, με υπόλευκο χρώμα και μαλακτικές ιδιότητες, που κυκλοφορεί στο εμπόριο υπό μορφήν αλοιφής ή ελαίου.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. vaseline, νόθο σύνθ.. < vas- (< γερμ. Wasser «νερό») + -el- (< αρχ. έλαιο ν) + παραγ. επίθημα -ine I βαζιβουζούκος (ο) -+ βασιβουζούκος

βάζο (το) **1.** δοχείο, συνήθ. γυάλινο ή πορσελάνινο, με στόμιο στο άνω άκρο του. κυρ. για την τοποθέτηση λουλουδιών ή για διακόσμηση: *έχει* συλλογή *κινέζικων* ~ ΣΥΝ ανθοδοχείο 2. δοχείο, συνήθ. γυάλινο, που σφραγίζει με πώμα, για τη διατήρηση τροφίμων (π.χ. ελιών, τουρσιών, γλυκών κουταλιού κ,ά) — (υποκ.) **βαζάκι** (το).

[ΕΤΥΜ μεσν < ιταλ. vaso < λατ vas «αγγείο»], **βάζω** ρ. μετβ {έβαλα (να/θα βάλω), βάλ-θηκα, -μένος} **1.** τοποθετώ (κάτι) μέσα σε (κάτι άλλο): - *το μπουκάλι στο ψυγείο / τα ρούχα στη βαλίτσα / τις ελιές στο λαδόξιδο / τα χέρια στις τσέπες* αντ βγάζω ΦΡ. (α) ***βάζω ψυχή (σε κάτι)*** ασχολούμαι με όρεξη, μεράκι, δημιουργική διάθεση (με κάτι): *έχει βάλει ψυχή σ' αυτούς τους πίνακες* (β) (οικ) ***βάζω (κάποιον) στο βρακί μου*** βλ λ *βρακί* (γ) ***βάζουμε (κάποιον) στη μέση*** κυκλώνουμε (κάποιον): *τον έβαλαν στη μέση και* τον *ξυλοφόρτωσαν* 2. (γενικότ) τοποθετώ: ~ τα *πιάτα / τα μαχαιροπίρουνα στο τραπέζι* j| ~ *τα ρούχα στις κρεμάστρες*■ ΦΡ (α) (μτφ.) ***βάζω τη σφραγίδα μου*** επιδρώ καθοριστικά σε κάτι: *ο υπουργός έβαλε τη σφραγίδα του στη διαμόρφωση τού* τελικού *κειμένου τής συμφωνίας* (β) ***βάζω κάτω (κάποιον)*** βλ. λ *κάτω* (γ) (μτφ.) ***τα βάζω κάτω*** κάνω υπολογισμούς: *αν τα βάλεις κάτω, η αγορά αυτή σε συμφέρει* (δ) **δεν** ***το βάζω κάτω*** δεν εγκαταλείπω μια προσπάθεια, δεν πτοούμαι *παρά τις δυσκολίες, δεν το έβαλε κάτω* (ε) (μτφ.) ***βάζω (κάποιονI κάτι) στη θέση του*** απαντώ σε (κάποιον) όπως πρέπει, ώστε να καταλάβει ή να του δείξω το σφάλμα του: *του μίλησε σωστά και τον έβαλε στη θέση του* συν τακτοποιώ (κάποιον) (στ) (μτφ.) ***βάζω τα γυαλιά (αε κάποιον)*** αποδεικνύομαι ανώτερος (κάποιου), τον ξεπερνώ· αν *και μικρότερος, τον* 'βάλε τα γυαλιά *στον διαγωνισμό* (ζ) ***βάζω τα δυο πόδια (κάποιου) σ' ένα παπούτσι*** υποχρεώνω (κάποιον) να συμμορφωθεί με μια κατάσταση, τον τιθασεύω, τον κάνω ό,τι θέλω: *στην αρχή ήταν ατίθασος, μέσα σε δύο μήνες όμως τον έβα/.ε τα δυο πόδια σ' ένα παπούτσι* (η) ***βάζω τη Θηλιά στον λαιμό (κάποιου)*** (i) (κυριολ.) περνάω στον λαιμό (κάποιου) το σκοινί τής κρεμάλας, οδηγώ (κάποιον) στην αγχόνη (ii) (μτφ.) πιέζω (κάποιον) ασφυκτικά, τον φέρνω σε αδιέξοδο, σε απόγνωση *θα σε ξεχρεώσω αργότερα' μη μου βάζεις τώρα τη θηλιά στον λαιμό!* (θ) (μτφ) ***βάζω το κεφάλι μου στον ντορβά I erro στόμα τού λύκου*** διακινδυνεύω, θέτω σε κίνδυνο τη ζωή μου *έβαλαν το κεφάλι τους στο στόμα τού λύκου διεισδύοντας στο μεγαλύτερο στρατόπεδο τού εχθρού* || δεν *βάζω το κεφάλι μου στον ντορβά για ασήμαντο λόγο* (0 ***βάζω το χέρι μου στη φωτιά / στο Εναγγέλιο*** ορκίζομαι ότι λέω αλήθεια, πιστοποιώ με όρκο κάτι: <5εν *βάζω το χέρι στο Εναγγέλιο, αλλά είμαι σχεδόν σίγουρος πως τον είδα* (ια) (μτφ.) ***βάζω φέσι*** (i) (σε κάποιον) δεν του πληρώνω όσα του χρωστώ *έφυγε από την εταιρεία βάζοντάς τους φέσι αρκετών εκατομμυρίων* (ii) χρεώνομαι. μπαίνω μέσα (ιβ) (μτφ.) ***βάζω καπέλο (αε κάτι)*** αυξάνω την τιμή προϊόντος: οι *έμποροι βάζουν καπέλο* στο *αρνί* ενόψει του *Πάσχα* (ιγ) (μτφ.) ***βάζω την ουρά στα σκέλια*** βλ. λ. *σκέλια* (ιδ) (μτφ.) ***βάζω το νερό στ' αυλάκι*** δρομολογώ υπόθεση (βλ. κ. λ. *αυλάκι)* (ιε) (μτφ.) ***βάζω φτερά στα πόδια (κάποιου)*** εμψυχώνω (κάποιον), αναπτερώνω το ηθικό του (ιστ) (εκφραστ.) ***βάζω τα πόδια στον ώμο / στην πλάτη*** το βάζω στα πόδια, φεύγω τρέχοντας (ιζ) (μτφ) **βάζω** ***τα πράγματα στη θέση τους*** διευθετώ μια κατάσταση, τη φέρνω στη θέση που πρέπει· *ας βάλουμε τα πράγματα στη θέση τους· ποιος ευθύ- νεται για το λάθος;* (ιη) (αρνητ.) ***βάζω το δάχτυλο στην πληγή*** ανα- κινώ δυσάρεστο θέμα: μη *βάζεις το δάχτυλο στην πληγή · πρόκειται για δυσάρεστη υπόθεση* (ιθ) (μτφ.) ***βάζω το μαχαίρι στον λαιμό (κάποιου)*** πιέζω ασφυκτικά, εξαναγκάζω (κάποιον) να ενεργήσει (βλ. κ. *βάζω τη θηλιά στον λαιμό)* (κ) ***βάζω*** το ***μαχαίρι στο κόκκαλο*** οδηγώ την έρευνα μιας υπόθεσης σε βάθος, στον εντοπισμό και την τιμωρία των υπευθύνων (για κάτι), όποιοι κι αν είναι αυτοί· *στην υπόθεση τού τραπεζικού σκανδάλου ο υπουργός είναι αποφασισμένος να βά λει το μαχαίρι στο κόκκαλο* (κα) (μτφ.) ***βάζω το χέρι στην καρδιά*** προτίθεμαι να μιλήσω ειλικρινώς. *βάλε* το *χέρι στην καρδιά και απάντησε μου* (κβ) (μτφ) ***βάζω το χέρι στην τσέπη*** δίνω χρήματα, γίνομαι γενναιόδωρος, *αν θέλουμε να χτίσουμε μια ισχυρή επιχείρηση, πρέπει να βάλουμε* όλοι *βαθιά το χέρι στην τσέπη* (κγ) ***βάζω κατά μέρος / στην άκρη*** αφήνω προσωρινά στην άκρη: ~ *τις προσωπικές διαφορές* ΣΥΝ αφήνω κατά *μέρος* / στην άκρη, παραβλέπω, αντιπα- ρέρχομαι 3. (για φαγητά και ποτά) ρίχνω ή γενικότ προσθέτω ~ *λάδι στη σαλάτα / κρασί στα ποτήρια / νερό στο φαγητό* || *βά?*ε μου να πιω* || - *τυρί στα μακαρόνια / ρίγανη στις ντομάτες / παγάκια στο ουίσκι* φρ (μτφ.) ***βάζω νερό στο κρασί μου*** παύω να είμαι αδιάλλακτος, υποχωρώ: *μην είσαι απόλυτος βόλε λίγο νερό στο κρασί σου!* 4. φορώ· ~ *τη μπλούζα / το σακάκι / το κοστούμι* || ~ *τα καλά μου* (τα γιορτινά, επίσημα ρούχα) 5. (α) ωθώ (κάποιον) να κάνει (κάτι): *εσύ τον βάζεις να μας ενοχλεί;* || *ποιος σε έβαλε να το κάνεις;* ΣΥΝ παρακινώ (β) αναθέτω (σε κάποιον) να κάνει (κάτι): *έβαλε ανθρώπους του να παρακολουθούν τις κινήσεις της* || *έβαλε ιδιωτικό αστυνομικό να ψάξει για τον χαμένο γιο του* ΦΡ (α) ***βάζω λυτούς και δεμένους*** χρησιμοποιώ όλα τα μέσα: *έβαλε λυτούς και δεμένους, για να βγάλει το παιδί του απ' τη φυλακή* (β) ***θα βάλω τη σκούπα μου να κλαίει*** αδιαφορώ πλήρως για κάτι *Θα τα βάλ,ει μαζί μου, Κι εγώ ~!* (γ) ***βάζω μέαονI*** (αρκό) ***βύαμα*** χρησιμοποιώ τις γνωριμίες που έχω για να επιτύχω κάτι. παρακάμπτοντας τις προβλεπόμενες νόμιμες διαδικασίες: *έβαλε μέσον και του διόρισαν την κόρη στο Δημόσιο* 6. ορίζω, καθορίζω: ~ *κανόνες I τους όρους τού παιχνιδιού I προθεσμία εξόφλησης* || *το νομοσχέδιο βάζει φραγμό στην ασυδοσία των καταπατητών* 7. επενδύω ~ *όλα μου τα* λεφτά *σε μία επιχείρηση* || ~ *κεφάλαια για την υλοποίηση τού σχεδίου* 8. διορίζω: *τον έβαλε στο δημόσιο με μέσον* || *ο υπουργός τον έβαλε σε αυτή τη θέση* 9. εισάγω (κάποιον) ως μέλος σε ομάδα ανθρώπων με κοινή δράση: *τους έχουν βάλει κι αυτούς στο κύκλωμα* || ~ *κάποιον σε μια οργάνωση* || *τον έβαλαν στο κόλπο* 10. ΑΘΛ επιτυγχάνω: ~ *γκολ / καλάθι* || *συναγορίζονταν ποιος θα έβαζε τους περισσότερους πόντους* 11. επιβάλλω: - *φόρους I πρόστιμο* |j ~ *τιμωρία σε μαθητή* 12. συμπεριλαμβάνω, *θα βάλει και εξωκοινοβουλευτικούς στην κυβέρνηση* |[*στο ψηφοδέ/.τιο έβα/^αν πρόσωπα* όλων *των κοινωνικών* τάξεων 13. (για παραγγελίες, συχνότ στην προστ.) φέρνω: *βάλε δύο μερίδες μουσακά, μία γίγαντες.* || -να *βάλω και μια* (ενν. μερίδα) *πατάτες:* 14. (+για) θέτω υποψηφιότητα ~ *για βουλευτής / για δήμαρχος* || *έβαλε για πρόεδρος τού* συλλόγου 15. (για συγκεκριμένη δουλειά) αρχίζω να κάνω ~ *σίδερο / π/*υντήριο ! μπουγάδα* || *έχω βάλει φαγητό και δεν μπορώ να φύγω*

(για ηλεκτρική συσκευή) ανάβω, θέτω σε λειτουργία *βάλε την τηλεόραση* || ~ *το στερεοφωνικό, για ν'ακούσω μουσική* \\ ~ το *κασε- τόφωνο στο τέρμα* (τον ήχο στον μεγαλύτερο βαθμό) / *την καφετιέρα στην πρίζα*■ ΦΡ (μτφ.) ***βάζω το μυαλό (μου) να δουλέψει*** βλ. λ. *μυαλό* 17. (για εκδηλώσεις συναισθημάτων, αντιδράσεις κ.λπ.) αρχίζω να κάνω (κάτι) (συνήθ. με ένταση): - *τα γέ/αα* (αρχίζω να γελώ) / *τα κλάματα / τις φωνές σε κάποιον* 18. (για βαθμούς) βαθμολογώ· ~ *μηδέν / άριστα* [[*του έβαλαν* όλοι *οι κριτές δέκα!* 19. εντάσσω (κάποιον) σε σύνολο ή τον κλείνω σε ίδρυμα: *οι δικοί της την* έβαλαν σε *οικοτροφείο* || *τον έβαλε ο πατέρας του σε ιδιωτικό σχολείο*- φρ ***βάζω (κάποιον) μέσα /*** (λαϊκ) ***στο φρέσκο /*** (λαικ) ***στη στενή*** κλείνω (κάποιον) στη φυλακή αντ βγάζω 20. ΑΘΛ (για παίκτη, αθλητή) χρησιμοποιώ (παίκτη) σε αγώνα: *ο προπονητής του δεν τον βάζει στους τελευταίους αγώνες* [| *τον έβαλε ως* αλλαγή στο *ημίχρονο* 21. συνεισφέρω, συμμετέχω: *βάλαμε όλοι από λίγα χρήματα και του αγοράσαμε ένα δώρο* || *όσα βάζεις, τόσα παίρνεις* φρ ***βάζω ένα χέρι I ένα χεράκι*** δίνω κάποια βοήθεια: *βάλε ένα χεράκι να στρώσουμε τα χαλιά* 22. (για οικιακές εγκαταστάσεις) εγκαθιστώ· ~ *ρεύμα I ηλεκτρικό / τη?^έφωνο / τα ηλεκτρικά* / τα *υδραυλικά* 23. (για τις ταχύτητες αυτοκινήτου) επιλέγω: ~ *πρώτη / δευτέρα* || ~ *ταχύτητα* 24. (για την ώρα) ρυθμίζω: ~ *το ρο/.όι μια ώρα μπροστά* || *τι ώρα έβα/.ες το ρολόι,* 25. (για θέματα εξετάσεων) συντάσσω και δίνω προς εξέταση: *φέτος έβαλαν δύσκολα θέματα* || *ποιος βάζει τα θέματα στις εξετάσεις;* ΦΡ. ***βάζω θέμα*** (αντί *θέτω Θέμα / ζήτημα)* προτείνω για συζήτηση: σχετικά με το *θέμα που έβαλε ο συνάδελφος, έ^ω* να *πω τα εξής* 26. (μεσοπαθ ***βάλθηκα I έχω βαλθεί*** -ι-να) αποφάσισα / έχω αποφασίσει να επιτύχω (κάτι) και καταβάλλω κάθε προσπάθεια (γι* αυτό): *βάλθηκε να αποδείξει ότι έχουμε άδικο* || *έχει βαλθεί να τον κάνει άριστο μαθητή* || *βάλθηκες να με τρελάνεις με τα καμώματά σου.* 27. για να δηλωθεί ότι κάνουμε κάποιον να σκεφτεί, να υποψιαστεί ή. γενικά, να αντιληφθεί (κάτι), όπως στις ΦΡ (α) ***βάζω ψύλλους στ' αφτιά*** (κάποιου) δημιουργώ υποψίες, καλλιεργώ» την αμφιβολία (για κάτι) *οι συχνοί ψίθυροι και τα σχόλια εις βάρος του, του έβαλαν ψύ?λους στ' αφτιά* (β) βάζω ιδέες (σε ***κάποιον)*** βλ λ. *ιδέα* (γ) βάζω (κάποιον) ***αε έγνοια*** προκαλώ ανησυχία, σκοτούρες: *η είδηση για απεργία τού προσωπικού των αεροδρομίων την έβαλε σε έγνοια για το ταξίδι που σχεδίαζε* (δ) ***βάζω (κάποιον) στο νάημα*** βοηθώ (κάποιον) να κατανοήσει κάτι: *για να σε βάλω στο νόημα, θα σου πω το εξής* (ε) ***βάζω (κάποιον) σε σκέψεις*** κάνω (κάποιον) να προβληματιστεί (για κάτι) 28. σε φράσεις που δηλώνουν ότι κάποιος σκέφτεται ή φαντάζεται (κάτι), π.χ. (α) ***βάζω κακό στον νου μου*** (i) σκέφτομαι την πιθανότητα να έχει συμβεί κάτι κακό (δυσάρεστο): *μη βάζεις κακό με τον νου σου μπορεί να βρήκαν πολλή κίνηση και γι' αυτό άργησαν τόσο* (ii) αποκτώ υποψίες (για κάτι/κάποιον) (β) ***βάζω με τον νου μου*** βλ. λ. *νους* (γ) γο ***βάζει ο νους (κάποιου)*** μπορεί να το διανοηθεί, να το φανταστεί (κανείς): *δεν ~ τού ανθρώπου τι βάσανα περάσαμε*[1] || ~ σου *τι μπορεί να μου είπε για σένα.* (δ) (αρνητ.) ***δεν το βάζει ο νους μου*** για απίθανα ή απίστευτα πράγματα. - *τι πήγε και έκανε το παλιόπαιδο!* 29. ενεργώ ώστε να προκύψει κάτι· φρ ***βάζω φωτιά*** ανάβω

φωτιά: *έβα/.αν φωτιά σε ξερά χόρτα || ποιοι βάζουν ης φωτιές στα δάση,* 30. αντιμετωπίζω (κάποιον), του συμπεριφέρομαι με ορισμένο τρόπο φρ (α) **βάζω *(κάποιον) πόστα*** μαλώνω (κάποιον), κάνω παρατηρήσεις (σε κάποιον): ο *διευθυντής του τον έβαλε πόστα για τις συχνές απουσίες του* συν επιπλήττω (β) **βάζω *(κάποιον/ κάτι) στην ίδια μοίρα (με κάποιον / κάτι)*** αντιμετωπίζω (κάποιον/κάτι) με τον ίδιο τρόπο που αντιμετωπίζω κάποιον άλλον / κάτι, σαν να πρόκειται για τις ίδιες περιπτώσεις: *είναι απαράδεκτο να βάζεις εμένα στην ίδια μοίρα με εκείνον!* 31. για την έναρξη πράξης, διαδικασίας κ.λπ.· ΦΡ (α) **βάζω *μπρος*** βλ. λ. *εμπρός* (β) ***βάζω (κάποιον) μπρος*** βλ. λ. *εμπρός* (γ) **βάζω *πλώρη*** (i) κατευθύνομαι (κάπου): *έβαλε π/.ώρη για τη Χίο* (ii) (μτφ.) αρχίζω να ενεργώ για συγκεκριμένο σκοπό, αρχίζω να εφαρμόζω (κάτι): *έβαλε πλώρη για το χρυσό μετάλλιο* (δ) ***βάζω αε ενέργεια*** αρχίζω να υλοποιώ: *έβαλαν σε ενέργεια το σχέδιό τους* 32. φέρνω (κάποιον/κάτι) σε ορισμένη κατάσταση, όπως στις φρ (α) ***βάζω (κάποιον / κάτι) σε κίνδυνο*** κάνω κάποιον/κάτι να κινδυνεύει. *έβαλε σε κίνδυνο ακόμη και τη ζωή του για χάρη της* (β) **βάζω σε *μπελάδες (κάποιον)*** προκαλώ (σε κάποιον) προβλήματα· μας *έβαλε σε μπε?λδες με τους επιπόλαιους χειρισμούς της* · φρ (α) **βάζω *αφτί*** ακούω κρυφά ΣΥΝ στήνω αφτί (β) **βάζω *γνώση / μυαλό*** βλ λ. *μυα?.ό* (γ) ***βάζω / κάνω (κάποιον) στην άκρη*** βλ. λ. *άκρη* (δ) **βάζω *λόγια (σε κάποιον)*** βλ λ *λόγια* (ε) **βάζω *λόγια στο στόμα (κάποιου)*** ισχυρίζομαι ότι κάποιος είπε κάτι που δεν είπε στην πραγματικότητα: *μη βάζεις στο στόμα μου λόγια που δεν είπα'(στ)* ***βάζω σε πειρασμό*** σκανδαλίζω *κορίτσια που βάζουν σε πειρασμό* (ζ) ***βάζω στον πειρασμό*** δημιουργώ (σε κάποιον) την επιθυμία να κάνει κάτι, παρακινώ: τον *έβαλαν στον πειρασμό να αρπάζουν τα λεφτά* (η) ***βάζω τάξη Ι σε τάξη*** τακτοποιώ, διευθετώ: *κάποιος πρέπει να βάλει τάξη εδώ μέσα* (θ) ***βάζω σημάδι (κάποιον Ι κάτι)*** σκοπεύω: *έβα/.αν σημάδι μια πινακίδα* (ι) **βάζω *(κάποιον) / μπαίνω στα αίματα*** βλ λ. *αίμα* (ια) γο **βάζω *στα πόδια*** τρέχω γρήγορα και εξαφανίζομαι, υποχωρώ ταχέως μπροστά σε κίνδυνο διελιάζω, λιποψυχώ: *μόλις είδαν τα Μ.Α Τ., το 'βα/.αν στα πόδια* (ιβ) ***βάζω στεφάνι*** παντρεύομαι, συνάπτω γάμο: *βάλανε στεφάνι στον Αϊ-Γιώργη* (ιγ) ***βάζω / πάω στοίχημα*** βλ. λ. *στοίχημα* (ιδ) ***βάζω στον κλήρο*** (i) διανέμω με κλήρο (ii) κληρώνω: *έβα?<.αν τα πράγματά του στον κλήρο* (ιε) ***βάζω στο χέρι (κάτι / κάποιον)*** (i) κάνω (κάτι) δικό μου, οικειοποιούμαι: *έβαλε στο χέρι την περιουσία της γυναίκας του* (ii) εκμεταλλεύομαι, εξαπατώ, κοροϊδεύω (κάποιον) *με κο/.ακείες και υποσχέσεις τον έβαλαν τε/.ικά στο χέρι* (ίστ) ***βάζω χέρι (σε κάποιον)*** βλ. λ. *χέρι* (ιζ) ***βάζω τα δυνατά μου*** επιστρατεύω όλες μου τις δυνάμεις: - *να τελειώσω νωρίς* (ιη) **βάζω *τις φωνές*** (i) φωνάζω δυνατά (συνήθ. από οργή, αγανάκτηση, απελπισία κ λπ.): *μόλις είδε το σπίτι άνω-κάτω, έβα/.ε τις φωνές* (ii) (σε κάποιον) του φωνάζω επιπλήττοντάς τον (για κάποιο σφάλμα του) (ιθ) ***βάζω τέλος στη ζωή μου*** αυτοκτονώ (κ) ***βάζω φρένο*** ανακόπτω, διακόπτω, *η εκλογική ήττα έβα/χ φρένο στις φιλοδοξίες του* (κα) ***βάζω σε σειρά*** ταξινομώ, προγραμματίζω (κβ) ***βάζω στο μάτι (κάποιον / κάτι)*** (i) επιθυμώ να αποκτήσω (κάτι που δεν μου ανήκει) *έβαλαν στο μάτι την περιουσία της* (ii) θέτω ως στόχο: *τον έβα/.αν στο μάτι και γυρεύουν ευκαιρία να τον δυσφημίσουν* ΣΥΝ. εποφθαλμιώ, επιβουλεύομαι (κγ) ***βάζω (κάποιον) στο παιχνίδι*** τον εμπλέκω σε δραστηριότητα: *έβαλαν στο παιχνίδι τής διαδοχής κι άλλους βουλευτές τού κόμματος* (κδ) (καθημ.) ***και βάλε*** (μετά από δήλωση ποσότητας) και ακόμη περισσότερο: *Σου είπε ότι είναι 25 ετών κι εσύ την πίστεψες; Αυτή είναι 30 ~* (κε) ***το βάζω για (κάπου)*** πηγαίνω, κατευθύνομαι (κάπου): *για πού το 'βαλές νυχτιάτικα;* (κστ) ***τα βάζω με κάποιον / μαζί (με κάποιον)*** (i) στρέφομαι εναντίον κάποιου, τον θεωρώ υπεύθυνο για κάτι: *ο προπονητής τα έβαλε με τους παίκτες του για την ήττα || μην τα βάζεις μαζί μου, δεν φταίω εγώ!* (ii) αντιμετωπίζω κάποιον: <5εν *μπορώ να τα βάλω μαζί* του, *είναι πιο δυνατός από μένα* (κζ) ***βάζω τραπέζι*** βλ. λ *τραπέζι* Επίσης (λαϊκ.) βάνω [μεσν.]. **—** βάλσιμο (το) [μεσν.].

[ειυμ μεσν. < αρχ *βιβάζω* «ανυψώνω, ανεβάζω» (με ανομοιωτική αποβολή τής συλλαβής *βι-)* < *βι-βά<5-./ω (με ενεστ. αναδιπλασιασμό)

θ. *βαδ-*, από όπου και επίρρ *βάδ-ην*, ρ *βαίνω* (βλ.λ.). Το μεσν *βάνω* < *βάλνω* < αρχ *βάλλω*, κατά το σχήμα *σφάλλω - σφάλνω*. Η φρ. *βάζω τα πράγματα στη θέση τους* είναι μεταφρ. δάνειο από το γαλλ (re)mettre les choses a leur place. Επίσης γαλλισμούς συνιστούν φρ όπως *βάζω στην άκρη* (< mettre de l'argent de cote), *βά/^θηκα να..* (< se mettre a...), *βάζω τάξη* (< mettre de lordre). *βάζω τραπέζι* (< mettre la table), τον *έβαλα στη θέση του* (< je Tai mis a sa place) κ.ά.]

βαθαίνω ρ. μετβ κ. αμετβ. (βάθυνα] ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) βαθύ ή βαθύτερο 2. (μτφ.) πηγαίνω εις βάθος, διεισδύω, εμβαθύνω · ο *συγγραφέας μάς βοηθεί να βαθύνουμε τη σκέψη μας* ♦ (αμετβ.) 3. γίνομαι βαθύς, αποκτώ βάθος: *όσο προχωρείς, η θάλασσα βαθαίνει* **4.** (μτφ) οξύνομαι. εντείνομαι, μεγαλώνω: *βαθαίνει η κρίση στις σχέσης των βουλευτών τού κόμματος || βαθαίνει το ρήγμα στις σχέσεις των* μελών *τής οργάνωσης* |j *με τον καιρό το χάσμα των γενεών βαθαίνει όλο και πιο πολύ* · **5.** (για χρώματα) παίρνω πιο σκούρα απόχρωση. Βπίσης **βαθύνω** [αρχ.] **—** **βάθεμα** (το) (εκτός τής σημ 4) «r- σχολιο λ *-αίνω*.

[ετυμ μεσν., μεταπλ τύπος τού αρχ. *βαθύνω* < *βαθύς*, κατά το σχήμα *βαρύνω - βαραίνω, πληθύνω - πληθαίνω]* **βαθμηδόν** επίρρ (λόγ.) σταδιακά, λίγο-λίγο: *η αιθρία ~ μετατράπηκε σε κακοκαιρία* |] *οδηγήθηκαν ~* σε *σύγκρουση* συν βαθμιαία, κλιμακωτά. προοδευτικά ΑΝΤ αμέσως, άρδην

[.Πτυμ αρχ. < *βαθμός* + παραγ. επίθημα *-ηδόν* (πβ *αγεληδόν, σωρηδόν)].

βαθμιαίος, -α. -ο [1897] αυτός που συντελείται σταδιακά: *η Ε ΜΥ. προβλέπει ~ πτώση / μεταβολή τής Θερμοκρασίας || ~* βελτίωση *τής υγείας τού ασθενούς* συν κλιμακωτός, προοδευτικός, σταδιακός αντ άμεσος. **— βαθμιαί-α/-ως** [1896] επίρρ.

[ετυμ Απόδ τού γαλλ. graduel (< λατ. gradus «βαθμός»)], **βαθμίδα** (η) 1. (λόγ.) το σκαλί, το σκαλοπάτι 2. (μτφ) η θέση σε σύστημα αξιών, σε ιεραρχία αν *ήλθε σταδιακά, περνώντας μία-μία όλες τις ~* |(*ανώτατη στρατιωτική ~* ΣΥΝ κλιμάκιο **3.** γλωσσ καθεμιά από τις μορφές που παίρνει η ρίζα κατά τις μεταπτώσεις (βλ.λ).

[f.tym < αρχ *βαθμίς, -ίδος* «σκαλοπάτι» < *βαθμός}*. **βαθμιδωτός,** -ή, -ό αυτός που έχει βαθμίδες ή διαρθρώνεται σε βαθμίδες. **— βαθμιδωτά** επίρρ **βαθμοθήρας** (ο) (βαθμοθηρίαν} (κακόσ) ο μαθητής που επιδιώκει μεγάλους βαθμούς, μαθητής προσηλωμένος στη συγκέντρωση υψηλής βαθμολογίας, ασχέτο)ς προς το ουσιαστικό περιεχόμενο τής μάθησης. ··* σχολιο λ. *προικοθήρας*.

[είυμ < *βαθμός* + *-Θήρας* < *Θήρα* «κυνήγι», πβ. κ. *προικο-θήρας]*. **βαθμοθηρία** (η) {χωρ πληθ } η επιδίωξη υψηλής βαθμολογίας στα μαθήματα, το να κυνηγά κανείς τους καλούς βαθμούς (συνήθ. χωρίς να ενδιαφέρεται για την ουσία των μαθημάτων) **— βαθμοθηρικός,** -ή, -ό. **βαθμοθηρικά** επίρρ

βαθμολόγηση (η) ► βαθμολογώ

βαθμολογητής (ο), **βαθμολογήτρια** (η) {βαθμολογητριών} πρόσωπο που βαθμολογεί, που κρίνει την αξία (προσώπου/πράγματος) και δίνει τον αντίστοιχο βαθμό ~ των *γραπτών των υποψηφίων στις γενικές εξετάσεις*. **βαθμολογία** (η) [1790] {βαθμολογιών} **1.** ο βαθμός ή το σύνολο των βαθμών που παίρνει υποψήφιος σε διαγωνισμό: *δεν συγκέντρωσε στις Γενικές Εξετάσεις την απαιτούμενη ~ και δεν πέρασε || υψηλή / χαμηλή / επαρκής ~* 2. (μτφ.) ο υποθετικός βαθμός με τον οποίο αξιολογείται μια κατάσταση, τα αποτελέσματα μιας προσπάθειας, η επίδοση σε οποιοδήποτε επίπεδο δραστηριότητας· *η κυβέρνηση παίρνει πολύ καλή βαθμολογία* **3.** το έντυπο στο οποίο αναγράφεται σε βαθμούς η επίδοση ή η αξιολόγηση (μαθητών, διαγωνιζομένων κ λπ) 4. ΑΘΛ ο πίνακας στον οποίο φαίνεται η κατάταξη των ομάδων ενός πρωταθλήματος, ανάλογα με το σύνολο των βαθμών που συγκέντρωσαν: *η ~* των *ομάδων τής Λ Εθνικής*. **βαθμολογικός,** -ή,-ό [1841 [αυτός που σχετίζεται με ή αναφέρεται στη βαθμολογία· *~ θέση / διαφορά / κατάταξη / πίνακας / ανακατάταξη / κατάσταση*. **— βαθμολογικ-ά / -ώς** [1848] επίρρ. **βαθμολόγιο** (το) [1895] {βαθμολογί-ου] ~ων} **1.** το ειδικό βιβλίο στο οποίο σημειώνονται οι βαθμοί των μαθητών 2. η κατανομή των βαθμών στον χώρο των υπαλλήλων *τροποποιήσεις στο ~* των *δημοσίων υπαλλήλων*

βαθμολογώ ρ. μετβ. [1833] {βαθμολογείς . | βαθμολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. αξιολογώ με βαθμό (κάποιον/κάτι), εντάσσω σε σχετική κλίμακα σύμφωνα με τους βαθμούς που απονέμω *~ επιεικώς / αυστηρά / ακριβοδίκαια / με άριστα || ~ μαθητές / υποψηφίους / γραπτά εξετάσεων / την επίδοση* / τους *εργαζομένους* 2. σημειώνω με ειδικό τρόπο βαθμούς πάνω σε αντικείμενο (ώστε να χρησιμοποιείται για μετρήσεις) συν. βαθμονομώ - **βαθμολόγηση** (η) [1880]. **βαθμονομώ** ρ. μετβ {βαθμονομείς .. | βαθμονόμ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] διαιρώ σε βαθμούς την κλίμακα (οργάνου μέτρησης): *βαθμονομημένη κ?Λμακα πάνω σε κανόνα* **— βαθμονόμηση** (η)

[ΕΤΥΜ. < *βαθμός* + *-νομώ* < *νέμω]* **βαθμός** (ο) **1.** (α) μονάδα μέτρησης (π.χ. τής θερμοκρασίας) που σημειώνεται σε κλίμακα οργάνου μέτρησης (π.χ. στο θερμόμετρο): *η θερμοκρασία έφτασε τους σαράντα ~ υπό σκιάν* [| *σεισμός πέντε βαθμών τής κλίμακας Ρίχτερ* |] *πλένω τα χρωματιστά στους τριάντα -* [[*θερμαίνουμε τον φούρνο στους διακόσιους ~ || βάζω το ψυγείο στους τέσσερεις ~ για τη συντήρηση τροφίμων* (β) **αλκοολικός *βαθμός*** ο αριθμός που δηλώνει το ποσοστό αλκοόλης που περιέχεται στα αλ- κοολούχα ποτά: ο *~ αυτής τής μπίρας είναι 5%* 2. (για έγκαυμα) καθένα από τα επίπεδα στα οποία διακρίνεται ανάλογα με τη σοβαρό- τητά του: *έγκαυμα πρώτου ~* (ελαφρό κάψιμο μόνο στο δέρμα) [[*δεύτερου ~* (κάψιμο τής επιφάνειας τού δέρματος, με φουσκάλες, συ- γκέντρίοση αίματος και υγρού)]] *τρίτου ~* (με καταστροφή τής επιφάνειας τού δέρματος, ίσως και των υποδόριων ιστών, αφυδάτωση ή και καταπληξία) **3.** (για τη δικαιοδοσία δικαστηρίου) το επίπεδο τής εξουσίας που έχει το δικαστήριο να δικάσει μια υπόθεση, ανάλογα με τη θέση που έχει το εν λόγω δικαστήριο στην ιεραρχική διαβάθ- μιση: *δικαστήρια πρώτου ~* |] *δικάστηκε ξανά, σε δεύτερο ~, ύστερα από έφεση* τοι) *εισαγγελέα* (βλ. κ. λ. *δικαιοδοσία)* 4. κάθε γέννηση σε γενεαλογική σειρά, *πατέρας και γιους είναι συγγενείς πρώτου ~* · ΦΡ ***βαθμός συγγένειας*** βλ. λ. *συγγένεια* 5. η σειρά που κατέχει κανείς σε ιεραρχία· *έχει υψηλό ~ στον στρατό* (| *εκκ/.ησιαστικός ~*]] αξιω- *ματούχος υψη/.ού βαθμού* (υψηλόβαθμος) 6. (συνεκδ) το αξίωμα που λαμβάνει υπάλληλος, στρατιωτικός κ.λπ. κατά τις κρίσεις για προαγωγή· *πήρε ~* (προήχθη) ΣΥΝ γαλόνι 7. το σημείο στο οποίο φθάνει μια κατάσταση ή ιδιότητα: *η εγκληματικότητα έχει αυξηθεί σε μεγάλο ~* ΣΥΝ επίπεδο· ΦΡ. (α) ως ***έναν βαθμό*** μέχρις ενός σημείου: *έμεινα ικανοποιημένος ~ από τη λύση που έδωσε* (β) ***στον βαθμό που*** όσο: *~ με αφορά, θα κάνω ό.τι μπορώ* ΣΥΝ στο μέτρο που (γ) **σε *τέτοιον βαθμό*** (εμφατ.) σε τόσο (μεγάλο) σημείο *η εγκ/.ηματικότητα έχει φτάσει ~.* ώστε οι *κάτοικοι φοβούνται να κυκλοφορούν το βράδυ στον δρόμο* 8. αριθμητικό συνήθ ή άλλο σύμβολο (λ χ. γράμμα), με το οποίο δηλώνεται η επίδοση σε κλίμακα αξιολόγησης, ο *~ του στις εξετάσεις ήταν 15* ***9. βαθμοί*** (οι) το σύνολο των βαθμών (σημ. 8) τους οποίους συγκέντρωσε μαθητής ή υποψήφιος σε εξετάσεις και συνεκδ. το έντυπο που περιέχει τους βαθμούς αυτούς: *πήγαν στο σχολείο, να πάρουν τους ~* |] *υψηλοί / χαμηλοί /* εντυπωσιακοί / *άριστοι ~* 10. ο αριθμός που αντιστοιχεί στην επίδοση ή το αποτέλεσμα που φέρνει διαγωνιζόμενος, αθλητής ή ομάδα σε αγώνα· το *μουσικό* συ

ΠΙΝΑΚΑΣ: 01 ΒΑΘΜΟΙ ΣΤΙΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΣΗΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

	Γ.Ε.Σ. Στρατηγός*	Γ.Ε.Ν. Ναύαρχος*	Γ.Ε.Α. Πτέραρχος*
ο § £ 1 2	Αντιστράτηγος Υποστράτηγος Ταξίαρχος	Αντιναύαρχος Υποναύαρχος Αρχιπλοίαρχος	Αντιπτέρ αρχος Υποπτέραρχος Ταξίαρχος
Ανώτερο ι αξ/κοΐ	Συνταγματάρχης Αντισυνταγματάρχης Ταγματάρχης**	Πλοίαρχος Αντιπλοίαρχος Πλωτάρχης	Σμήναρχος Αντισμήναρχος Επισμηναγός
σ S' 'ο μ * Η ■§* ϋ °	Λοχαγός** Υπολοχαγός** Ανθυπολοχαγός**	Υποπλοίαρχος Ανθυποπλοίαρχος Σημαιοφόρος	Σμηναγός Υποσμηναγός Ανθυποσμηναγός
	Ανθυπασπιστής	Ανθυπασπιστής	Ανθυπασπιστής
Υπαξ/κοί	Αρχιλοχίας Ηπιλοχίας Λοχίας Δεκανέας	Αρχικελευστής Επικελευστής Κελευστής Δίοπος	Αρχισμηνίας Επισμηνίας Σμηνίας Υποσμηνίας
	(Υποδεκανέας)*** Στρατιώτης	Ναύτης	Σμηνίτης

* τον βαθμό φέρει ο εκάστοιε αρχηγός ΓΕ ΕΘ.Α., εφόσον προέρχεται από τον Στρατό Ξηράς. την Πολεμική Αεροπορία ή το Πολεμικό Ναυτικό αντιστοίχως· ωστόσο, στην καθημερινή πρακτική, «στρατηγός» «ναύαρχος» ή «πτέραρχος» προσφωνούνται και οι ανώτατοι αξιωματικοί τού Στρατού Ξηράς, τής Πολεμικής Αεροπορίας και τού Πολεμικού Ναυτικού αντίστοιχος.

ια Τεθο)ρακισμένα οι βαθμοί αυτοί είναι, ανθυπίλαρχος (ανθυπολοχαγός), υπίλαρχος (υπολοχαγός), ίλαρχος (λοχαγός), επίλαρχος (ταγματάρχης).

*** δεν αποτελεί βαθμό, αλλά διάκριση

ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

	ΛΙΜΕΝΙΚΟ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ (ΕΛ.ΑΣ.)	πρώην ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΗ	ΠΥΡΟΣΒΕΣΤΙΚΗ	ΑΓΡΟΦΥΛΑΚΗ
Ανώτατοι [αξ/κοί	Αντιναύαρχος (Αρχηγός Α.Σ.) Υποναύαρχος Αρχιπλοίαρχος	Αντιστράτηγος (Αρχηγός) Υποστράτηγος Ταξίαρχος	Αντιστράτηγος Υποστράτηγος Ταξίαρχος	Αντιστράτηγος (Αρχηγός) Υποστράτηγος (Υπαρχηγός) Αρχιπύραρχος	Γενικός διευθυντής Αγροφυλακής* Επιθεωρητής Αγροφυλάκων* Διοικητής Αγροφυλακής* Αγρονόμος* Αρχιφύλακας Αγροφυλακής* Αγροφύλακας**
Ανώτεροι αξ/κοί	Πλοίαρχος Αντιπλοίαρχος	Αστυνομικός Διευθυντής Αστυνομικός Υποδιευθυντής Αστυνόμος Α	Συνταγματάρχης Αντισυνταγματάρχης	Πύραρχος Αντιπύραρχος	
Κατώτερο ι ας/κοί	Υποπλοίαρχος Ανθυποπλοίαρχος Σημαιοφόρος	Αστυνόμος Β' Υπαστυνόμος Α Υπαστυνόμος Β'	Μοίραρχος Υπομοίραρχος Ανθυπομοίραρχος	Πυραγός Υποπυραγός Ανθυποπυραγός	* χωρίς στολή " * ένστολος
	Ανθυπασπιστής	Ανθυπαστυνόμος	Ανθυπασπιστής	Πυρονόμος	
Υπαξ/κοί	Αρχικελευστής Επικελευστής Κελευστής	Αρχιφύλακας	Ενωμοτάρχης Υπενωμοτάρχης	Αρχιπυροσβέστης	
	Λιμενοφύλακας	Αστυφύλακας	Χωροφύλακας	Πυροσβέστης	

γκρότημα πον μας εκπροσώπησε στον διεθνή διαγωνισμό, συγκέ- ντρωσε πολλούς ~ jj ***για κάθε νίκη στο πρωτάθλημα μια ομάδα παίρνε' τρεις*** ~ ΣΥΝ πόντος **11.** γλωχς καθεμιά από τις τρεις μορφές επιθέτων και επιρρημάτων, που δηλώνουν ποσοτική κλιμάκωση τής σημασίας τους (ιδιότητας κ.λπ). λ.χ. ***ωραίος (θετικός βαθμός), ωραιότερο: (συγκριτικός βαθμός), ωραιότατος (υπερθετικός βαθμός) - ωραία (θετικός βαθμός), ωραιότερα (συγκριτικός βαθμός), ωραιότατα (υπερθετικός βαθμός)*** **12.** μαθ (α) μονάδα μέτρησης τόξων ή γωνιών (σύμβολο grad ή g), λ.χ 100ᵍ (β) **βαθμός** *πολυωνύμου* ο μεγαλύτερος εκθέτης τής μεταβλητής σε ένα πολυώνυμο

[ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «σκαλοπάτι». < ρ. ***βαίνω*** (βλ.λ) Η σημερινή σημ. «αξιολογικό στοιχείο», ήδη μτγν., απαντά για πρώτη φορά στην Κ.Δ στη μοναδική φορά που χρησιμοποιείται αυτή η λ. ***(Α' Τιμόθ. 3,13: οί γάρ κα?·.ώς διακονήσαντες βαθμόν έαντοις κα/ών περιποιούνται...).*** Η φρ ***ώς έναν βαθμό*** είναι μεταφρ δάνειο (< γαλλ jusqu' a un certain degre), όπως και η φρ. ***σε τέτοιον βαθμό*** (< γαλλ. a un tel degre)].

-βαθμός, -η, -ο Β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένους βαθμούς: ***δωδεκάβαθμη κλίμακα***

[ΕΓΥΜ Β' συνθ. τής Μεσν και Ν. Ελληνικής (πβ. μεσν ***δεκά-βαθμος [κρηπίςβ,*** που προέρχεται από το αρχ. ***βαθμός***].

βαθμούχος, -ος, -ο [1883] (λόγ.) αυτός που φέρει βαθμό σε ιεραρχική κλίμακα.

βαθμοφόρος, -ος, -ο 11868] αυτός που φέρει βαθμό, συνήθ στέλεχος των Ενόπλων Δυνάμεων με διακριτικά βαθμού (λοχαγού, συνταγματάρχη κ.λπ.)

βαθομέτρηση (η) [1891] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μέτρηση τού βάθους (κυρ. θαλασσών) **— βαθομετρικός,** -ή, -ό

βάθος (το) {βάθ-ους | -η, -ών} 1.η απόσταση ανάμεσα στην επιφάνεια και στον πυθμένα: *το ~ τού πηγαδιού* / τζ/c *θάλασσας* 2. (συνεκδ.) ο αριθμός που δηλώνει την απόσταση τού πυθμένα από την επιφάνεια: *σε αντό το σημείο η θάλασσα έχει ~ εκατό μέτρα* 3. (συνεκδ) η απόσταση κατά την οποία απομακρύνεται κανείς από την επιφάνεια, κινούμενος προς τον πυθμένα: *ο δύτης έφτασε σε μεγάλο* ~ **4.** (στον πληθ) ο ίδιος ο πυθμένας, ο βυθός: *τα ~ τον πελάγους* || *αρχαία νανάγια βρίσκονται στα ~ των θαλασσών* φρ (α) ***ή τού ύψους ή τού βάθους*** βλ λ *ύψος* (β)***χαίρε βάθος αμέτρητον!*** (*χαΐρε βάθος άμέτρη-* τον.'. από τον κανόνα τού Ακαθίστου Ύμνου· φράση που απευθύνεται προς την Παναγία) (μτφ.) για καταστάσεις χαώδεις, ανεξέλεγκτες 5. (για τρισδιάστατα αντικείμενα, που έχουν κενό το εσωτερικό τους, ώστε να δέχονται πράγματα, ή για εσοχές στον χώρο) η διάσταση τού μήκους (κατ' αντιδιαστολή προς το ύψος και το πλάτος τους): *το ~ του συρταριού / τής ντον/Λπας* 6. (α) το τελευταίο σημείο απέναντι μας. το απέναντι άκρο: *τον είδε στο ~ τού δρόμον* [| *τα παιδιά παί- ζουν στο ~ τής πλατείας·* ΦΡ (μτφ.) **φως στο *βάθος / στην άκρη τού τούνελ*** βλ. λ. *τούνελ* (β) το εσωτερικό ή το πίσω μέρος ενός χώρου, κατ' αντιδιαστολή προς συγκεκριμένο σημείο που νοείται ως μπροστινό (λ χ η είσοδος): *προχωρήστε στο ~ τού λεωφορείον* || στέκονταν

στο - *τής αίθουσας* || *«στο ~ κήπος»* (επιγραφή εστιατορίων) 7. γρλί η απόσταση από την κεφαλή (αρχή) μέχρι την ουρά (τέλος) μιας φάλαγγας *το - τής παράταξης* jj *~ μετώπου αμυντικών δυνάμεων* || *~ αμυντικής τοποθεσίας Β.* (μτφ) το πιο ουσιαστικό μέρος μιας υπόθεσης. ενός θέματος κ.λπ.. η ουσία του: *ας εξετάσουμε το ~ τού προβλήματος, ας μη μείνουμε στην επιφάνεια* [[*άνθρωπος με -* (με ουσιαστικό περιεχόμενο, με προβληματισμό που δεν μένει στην επιφάνεια) ΦΡ (α) **εις / σε *βάθος*** *{εις βάθος.* Αριστοτ *Μετεωρολογικά* 386a) εισχωρώντας στα πιο ουσιώδη σημεία, στον πυρήνα *κάνω έρευνα ~* || *το θέμα θα μελετηθεί ~* (β) ***κατά βάθος*** στην ουσία, στην πραγματικότητα (αντίθετα από ό.τι φαίνεται) *~ είναι εναίσθητος άνθρωπος, άλλο αν δείχνει ανιαρός και κυνικός μερικές φορές* 9. (για συναισθήματα, ψυχικές ή νοητικές λειτουργίες) το κέντρο από όπου εκπηγάζουν, ο πυρήνας τους. *σου εύχομαι κάθε καλό απ' τα ~ τής καρδιάς μου* || *ποιος ξέρει τι συμβαίνει στο ~* τού *μυαλού ενός τρελού*■ ΦΡ (λόγ) ***εκ βάθους καρδίας*** (λατ ab imo pectore) από το βάθος τής καρδιάς μου. δηλ από τον πυρήνα των συναισθημάτων μου' (μτφ.) απολύτως ειλικρινά. γνήσια: *εύχομαι -* 10. (μτφ) το πολύ απομακρυσμένο σημείο (για χρόνο) *η ιστορία τής γενιάς του χάνεται στα ~ των αιώνων* |j (για χώρο) *το πλοίο χάθηκε στο* φρ **σε *βάθος χρόνου*** με προοπτική, υπολογίζοντας το μέλλον *«αυτή η πο?Λτική αποσκοπεί στην εξασφάλιση ~ περισσότερων Θέσεων εργασίας»* (εφημ.) 11. η προοπτική (στην Τέχνη), το φόντο (βλ.λ.) ΦΡ βάθος ***πεδίου*** η μέγιστη απόσταση μεταξύ ενός αντικειμένου και τού φακού (μικροσκοπίου, κάμερας, φωτογραφικής μηχανής κ.λπ.). μέσα στα όρια τής οποίας εξασφαλίζεται η ευκρίνεια τού ειδώλου 12. φίλος το σύνολο των βασικών χαρακτηριστικών μιας έννοιας (πβ *κ λ πλά**τος***)· ΦΡ **σε *βάθος και σε πλάτος*** πλήρως, από όλες τις πλευρές *αναλύω έναν όρο ~*. [ετυμ αρχ., αβεβ. ετύμου. παράλλ. τ τού αρχ *βένθος,* πιθ από το επίθ. *βαθύς.* πβ. *παχύς - πάχος, ευρύς εύρος, βαρύς βάρος* κοκ Το ουσ *βάθος* δεν απαντά παρά μόνο μετά τον Όμηρο, οπότε χρησιμοποιείται για να δηλόϊσει τον Γάρταρο (Αισχύλος) ή τον αιθέρα (Ευριπίδης)].

βαθασκόπηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} γεωλ η ανίχνευση και εξέταση των διαφόρων γεο)λογικών στρο>μάτων μιας περιοχής με ειδικό όργανο (βλ λ *γεωραντάρ)* **βαθουλός,** -ή, -ό [μεσν j κάπως βαθύς, σχετικά βαθύς: *έτρωγαν ό/.οι σε ~ πιάτα* Επίσης **βαθουλωτός. βαθούλωμα** (το) {βαθουλώμ-ατος } -ατα. -άτων} το κοίλωμα ή το μικρό βάθος: *στην επιφάνεια τού δρόμου υπήρχε ένα ~* || *το τραπέζι έκανε ένα ~ στο κέντρο.* **βαθουλώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ {βαθούλω-σα. -θηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) κοίλο, βαθουλό ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι βαθουλός· *βαθού/.ωσαν τα μάτια του απ' τα γηρατειά* **βάθρακας** (ο) {χο)ρ γεν. πληθ } (λαικ.) ο βάτραχος Κπίσης **βάθρακος.**

[ΕΤΥΜ. < μτγν *βάθρακος* < αρχ. *βάτραχος,* με μετάθεση τής δασύτητας]

βάθρο (το) **1.** (α) η βάση στην οποία στηρίζεται υλική κατασκευή (συνήθ. μεγάλου μεγέθους): *κατέστρεψαν το ~ τού αγάλματος* συν θεμέλιο, υποστήριγμα (β) ΑΘΛ βάση με σκαλοπάτια όπου στέκονται οι τρεις πρώτοι αθλητές σε κάθε αγώνισμα, για να παραλάβουν τα μετάλλιά τους (χρυσό, αργυρό και χάλκινο αντίστοιχα): *η Γερμανίδα πήρε το πρώτο μετάλλιο, αλλά και στα άλλα δύο σκαλοπάτια τού βάθρου ανέβηκαν δύο συμπατριώτισσές της* 2. (μτφ) θεμέλιο, στήριγμα, βάση: *η Βουλή είναι το ~ τής δημοκρατίας·* ΦΡ (λόγ.) *εκ βάθρων {εκβάθρων.* Ευριπ *Η/.έκτρα* 608) από τα θεμέλια, συθέμελα: *τα σπίτια σείστηκαν ~*1| (μτφ.) *~ πο/.ιτική αλ?.αγή / αναδιάρθρωση / ανασυγκρότηση* ΣΥΝ άρδην

[ΕΤΥΜ < αρχ *βάθρον* < ρ. *βαίνω* (βλ λ.) + παραγ επίθημα *-θρον* (πβ. κ. *μέλα-θρον)* Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να δηλώσει τη βάση. πάνω στην οποία πατάει κανείς ή στηρίζεται κάτι. Ομόρρ. *βά-σις, βήμα, βω-μός* κ ά J.

βαθυ- κ **βαθύ-** α' συνθετικό που προσδίδει σε κάποιον/κάτι την ιδιότητα: **1.** τού βάθους. *βαΟύ-ρριζος. βαθύ-λακκος* **2.** τού ουσιαστικού, κατ'αντιδιαστολή προς τον επιφανειακό: *βαΟυ-στόχαστος, βαθύ-γνω μος* 3. τής μεγάλης ποσότητας ή έκτασης: *βαθύ-π?.ουτος, βαθύ-σκιω τος* 4. τής σκοτεινότερης (σκούρας) απόχρωσης: *βαθυ-γάλαζος. βα- θυ-κόκκινος, βαθυ-πράσινος.*

[ΕΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ, *βαθύς].*

βαθυγάλαζος, -η. -ο κ. **βαθυγάλανος** [1890] **1.** αυτός που έχει έντονο γαλάζιο χρώμα *~ μάτια* 2. *βαθυγάλαζο (το) το* ίδιο το έντονο γαλάζιο χρώμα

βαθύγνωμος, -η, -ο αυτός που στοχάζεται σε βάθος συν βαθυστόχαστος, βαθύνους. **βαθυκόκκινος,** -η. -ο [1840] **1.** αυτός που έχει έντονο κόκκινο χρώμα 2. *βαθυκόκκινο* (το) το ίδιο το έντονο κόκκινο χρώμα **βαθυκύανος,** -η, -ο [1847[**1.** αυτός που έχει έντονο κυανό χρώμα 2. *βαθυκύανο* (το) το ίδιο το έντονο κυανό χρώμα, **βαθυμετρία** (η) {βαθυμετρκόν} η μέτρηση τού βάθους θαλασσών.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ bathymetrie} **βαθύμετρο** (το) Ιβαθυμέτρ-ου | -ων} **1.** η συσκευή *που* χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τού βάθους τού πυθμένα, για τον εντοπισμό ψαριών, για τη μέτρηση τού πάχους τού πάγου σε αρκτικές περιοχές, για ωκεανογραφικούς χάρτες κ.ά. 2. τεχνολ όργανο ακρίβειας για τη μέτρηση τού βάθους διαφόρων μηχανικών κοιλοτήτων (εγκοπών, αυλάκων, οπών κ ά) 3. το οπτικό όργανο με το οποίο προσδιορίζεται το βάθος τού ορίζοντα — **βαθυμετρικός,** -ή, *-ό* [1890} | ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ bathymetrej **βαθύνους,** -ους. -ουν [αρχ] {βαθύν-οος | -οες (ουδ. -οα), -όων} (λόγ) αυτός που σκέπτεται εις βάθος, με τρόπο διεισδυτικό και στοχαστικό συν βαθυστόχαστος, εμβριθής. —

βαθύνοια (η) [1831] **βάθυνση** (η) {-ης κ -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} το βάθεμα (βλ λ *βα- θαίνο)).* **βαθύνω** ρ * βαθαίνω

βαθύπεδο (το) **[** 18501 {βαθυπέδ-ου **|** -ων} **1.** πεδιάδα που βρίσκεται πιο κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας (πβ. *αλίπεδο. υψίπεδο)* 2. πεδιάδα που βρίσκεται ανάμεσα σε βουνά.

[LTYM Ουσιαστικοπ ουδ τού αρχ επιθ. *βαθύπεδος*< *βαθυ-* + *-πεδος.* για το οποίο βλ λ *γή-πεδο. πεδίο]* **βαθύπλουτος,** -η. -ο [αρχ } αυτός που είναι πάρα πολύ πλούσιος συν πάμπλουτος, ζάπλουτος **βαθύρριζος,** -η. -ο [αρχ [(για φυτό) αυτός που έχει βαθιές ρίζες, **βαθύς,** -ιά (λόγ. -εία). -ύ {βαθ-ιού κ. λόγ -έος | ιοί κ. λόγ. -είς (ουδ. -ιά κ λόγ -έα). -ιών κ. λόγ -έων (θηλ κ. λόγ -ειών)} 1. αυτός που έχει σχετικά μεγάλο βάθος - *πηγάδι / χαντάκι / πληγή* αντ ρηχός φρ **στα *βαθιά*** (i) μακριά από την ακτή, εκεί όπου η θάλασσα έχει βάθος: *είναι μικρός ακόμη και δεν τον αφήνω να* κολυμπάει *~* (ii) στα δύσκολα: *«πήγε σε μεγάλη ομάδα από μια ερασιτεχνική κι έπεσε αμέσως στα βαθιά»* (εφημ) 2. αυτός που προχωρεί σε βάθος: *~ ρίζα* φρ ***βαθιά εισπνοή*** εισπνοή μεγάλης διάρκειας και μεγάλης ποσότητας αέρα 3. (για έπιπλο) αυτός στον οποίο μπορεί κανείς να καθίσει αναπαυτικά (που κατασκευάζεται συνήθ. από μαλακό παχύ υλικό, που δίνει την αίσθηση σε αυτόν που κάθεται ότι βυθίζεται σε αυτό): *~ πολυθρόνα* **4.** (α) αυτός που προχωρεί πέρα από την επιφάνεια, στο βάθος (των πραγμάτων) με λεπτομερή και τεκμηριωμένο τρόπο - *ανά/.υση* συν ουσιαστικός, λεπτομερής αντ επιφανειακός, πρόχειρος. επιδερμικός (β) αυτός που προχωρεί στην ουσία, που αναζητεί απάντηση σε δύσκολα ερωτήματα· *~ σκέψη* || *ταινία με ~ περιεχόμενο* || *έχει* **~** *μόρφωση* αντ επιφανειακός, επιδερμικός, ρηχός **5.** για τη δήλωση τού μεγάλου βαθμού στον οποίο γίνεται αισθητή μια κατάσταση ή βιώνεται ένα συναίσθημα *~ έρωτας / σιγή / πόνος / μελαγχολία* ΦΡ ***βαθύς ύπνος*** ο ύπνος από τον οποίο ξυπνά κανείς δύσκολα 6. αυτός που ακούγεται σαν να προέρχεται από μεγάλο βάθος. *~ φωνή [1] αναστεναγμός* **7.** για την περιγραφή κίνησης τού σώματος· φρ (α) ***βαθιά υπόκλιση*** η υπόκλιση με μεγάλη κλίση τού κεφαλιού προς τα κάτω (β) γυμναστ ***βαθύ κάθισμα*** όταν κάποιος ισορροπεί στις κνήμες του. έχοντας λυγίσει τα γόνατα και σκύβοντας ελαφρά την πλάτη.

βαθιά / βαθέως [μτγν] επίρρ σχολιο λ *-ύς.*

[ετυμ αρχ , αβεβ ετύμου, πιθ από αρχικό τ. **βαφύς* (I.E *gʷʸmbh-u-) με ανομοίωση τού *-φ-* σε *-θ-* Ομόρρ. *βάπτω* (βλ.λ.). αρχ. *βένθος* «βάθος» (.< *gʷembh-). *βόθρος, βυθός* κ ά] **βαθυσκάφος** (το) {βαθυσκάφ-ους | -η. -ών} το επανδρωμένο υποβρύχιο σκάφος, που καταδύεται σε μεγάλα βάθη για την εξερεύνηση των ωκεάνιων βυθών (βλ. λ. *βαθύσφαιρα)*

[Γ-ΓΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ bathyscaphe] **βαθύσκιος,** -α, -ο [αρχ [αυτός που έχει πυκνή, παχιά σκιά. Επίσης **βαθύσκιωτος,** -η, -ο

βαθυστόχαστος, -η, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που σκέπτεται σε βάθος. όχι επιφανειακά. *~ μελετητίς* συν βαθύνους. εμβριθής 2. αυτός που προήλθε από διεισδυτικό στοχασμό *~ δοκίμια / κρίσεις / απόψεις / λόγια* ΣΥΝ εμβριθής

βαθύσφαιρα (η) {βαθυσφαίρων} το σφαιρικό υποθαλάσσιο σκάφος που χρησιμοποιείται για υποβρύχιες παρατηρήσεις (βλ. λ *βαθυσκάφος)*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< αγγλ bathysphere] **βαθύτητα** (η) (μτγν) {χορ πληθ } το βάθος, η απόσταση μεταξύ τής επιφάνειας και τού πυθμένα, **βαθυτυπία** (η) {χωρ πληθ.} τγπογρ μέθοδος εκτύπ<οσης κατά την οποία κείμενα, σχέδια, φωτογραφίες κ λπ που προορίζονται για εκτύπωση. είναι εσώγλυφα (βλ λ.) πάνω σε χάλκινη εκτυπωτική πλάκα με εσοχές (κυψέλες), που το βάθος τους σκοπίμως ποικίλλει για να δέχεται την ανάλογη ποσότητα μελάνης προς απόδοση των διαφόρων τόνων κατά την εκτύπωση, **βαθύφωνος,** -η. -ο [μτγν] 1. αυτός που έχει βαθιά φωνή· μουσ **2.** ***βαθύφωνος*** *(ο)* {-ου κ. (όνου | -ων κ. -ώνων, -ους κ. -ώνους} τραγουδιστής με βαθιά φωνή στη χαμηλότερη βαθμίδα τής φωνητικής κλίμακας *μεγάλοι ~ τής όπερας υπήρξαν οι Μπ. Χριστόφ. Ν Ρόσι-Λεμέ- νι. Ν. Ζαχαρίου κά* συν μπάσος 3. (για όργανα) αυτός που παράγει βαθείς. μπάσους ήχους· *οι μακριές χορδές τι)ς βάρμου / βαρβίτου την καθιστούσαν σχετικά βαθύφωνο όργανο* **4.** ***βαθύφωνο*** (το) ξύλινο πνευστό μουσικό όργανο, **βαθύχορδο** (το) το κοντραμπάσο (βλ.λ.).

βαθύχρωμος, -η, -ο [1897] αυτός που έχει σκούρο χρωματισμό ή σκοτεινή απόχρωση συν σκούρος αντ ανοιχτόχρωμος **βάι**[1] (το) - * βάγιο

βάϊ[2] επιφών. (συχνά επαναλαμβανόμενο *βάι-βάι)* (λαϊκ.) 1. για έκφραση απελπισίας, λύπης, πόνου συν αλίμονο 2. για έκφραση θαυμασμού

(ετυμ μεσν. < τουρκ. vay |

Βαΐα (η) γυναικείο όνομα Επίσης (καθημ.) **Βάγια** [ετυμ Θηλ. τού *Βάιος.* βλ.λ J.

Βαϊκάλη (η) λίμνη τής ΒΑ. Ρωσίας στη Σιβηρία, η βαθύτερη στον κόσμο [ετυμ. < ρωσ. Bajkal < τουρκ. bol «άφθονος» + gol «λίμνη», που ανα- φερόταν στην πλούσια ιχθυοπαραγωγή της].

Βαϊμάρη (η) πόλη τής Κ Γερμανίας, γνωστή από το Σύνταγμα τής Γερμανικής Δημοκρατίας, που δημοσιεύθηκε εκεί το 1919.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Weimar < αρχ. γερμ. win «λιβάδι» + mari «λίμνη - πηγή»].

βαίνω ρ αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ) **1.** προχωρώ, εξελίσσομαι (προς κάποια κατεύθυνση): ***πώς βαίνουν τα πράγματα στη χώρα σας***: jj ***η κατάστασή του βαίνει προς βελτίωση*** συν πάω · ΦΡ (α) *βαίνω επί τα ίχνη* ακολουθώ ή παρακολουθώ κάποιον από δίπλα, βήμα προς βήμα ***η αστυνομία ~ τού δο/.οφόνου*** (β) *βαίνω καλώς* (για ενέργειες, επιδιώξεις κ λπ.) εξελίσσομαι ικανοποιητικά, ευοδώνομαι: ***διαβεβαιωσε τονς γονείς του ότι όλα βαίνονν καλώς με τις σπονδές του*** ΣΥΝ πάω καλά (γ) *βαίνω κατά κρημνών* εξελίσσομαι πολύ άσχημα. ***ο γάμος της βαίνει κατά κρημνών*** συν πάω κατά δια(β)όλου (δ) *βαίνω κατ' ευχήν / συν Θεώ* (για ενέργειες, επιδιώξεις κ λπ.) εξελίσσομαι κατά τρόπο ευνοϊκό και επιθυμητό: ***Δεν υπάρχει λόγος ν'ανησυχείτε! Όλα βαίνουν κατ'ενχήν*** **2.** (+ μτχ. ενεστ) εξελίσσομαι βαθμιαία αλλά σταθερά: ***η ανεργία βαίνει μειούμενη.***

[ΕΤΥΜ αρχ. < ****βάν-]ω*** / ***βάμ-jco*** < I.E g*rn-, συνεσταλμ. βαθμ. τής ρίζας $g^{w}em$- «πηγαίνω, έρχομαι», πβ. σανσκρ. gam-ati «έρχεται», λατ. venio «έρχομαι», γαλλ. venir. ισπ. venir, ιταλ venire, αγγλ. come, γερμ. kommen κ.ά Η ρίζα ***βαμ-*** συνδέεται με τη μακρόφωνη ρίζα ***βά-*** / ***βη-,*** από όπου παράγονται οι λοιπές ομόρριζες λέξεις· ***βή-μα*** / ***βά-μα, βά- σις (-η), βατός, βά-δην, βιβάζο) (< *βι-βάι3-]ώ), βα-τήρ(ας). βά-Ορο(ν), βαθμός*** κ.ά.). **βάιο** (το) ♦ βάγιο

Βάιος (ο) {-ου κ -ίου} ανδρικό όνομα.

[ετυμ < μτγν ***βαΐον*** / ***βάιον*** (βλ λ ***βάγιο***) στην εκκλησ. χρήση].

Βαϊοφόρος (η) 1. η Κυριακή των Βαΐων (βλ λ ***βάγιο)*** 2. το εικονο- γραφικό θέμα που αναπαριστά τη θριαμβευτική είσοδο τού Χριστού στα Ιεροσόλυμα

βακαλάος (ο) -* μπακαλιάρος

βακελίτης (ο) {βακελιτών} ΧΗΜ-ΤΕΧΝΟΛ συνθετικό σκληρό πλαστικό από ρητίνη, που χρησιμοποιείται στην κατασκευή ηλεκτρικών μονωτήρων, αλλά και χυτών ή πρεσαριστών αντικειμένων (δίσκων, εξαρτημάτων μηχανών, ποτηριών κ ά) ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κύριος, -α, -ο*** [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. bakelite, από το όνομα τού Βέλγου χημικού Leo H Baekeland, ο οποίος ανακάλυψε το συγκεκριμένο είδος ρητινών]

βακέτα (η) {βακετών} **1.** το κατεργασμένο δέρμα μοσχαριού **2.** (συνεκδ.) τα υποδήματα που είναι κατασκευασμένα από κατεργασμένο δέρμα μοσχαριού.

[ΕΤΥΜ < ιταλ vacchetta «δαμάλι», υποκ τού vacca «αγελάδα»] **βάκιλος** (ο) {βακίλ-ου | -ων. -ους} βακτηρίδιο σε σχήμα ράβδου, που μπορεί να προκαλέσει μόλυνση. ~ ***τού άνθρακα*** / ***τού Κοχ*** (το μικρόβιο τής φυματίωσης) — (υποκ) **βακίλιο** (το).

[ΕΤΥΜ < μεσν λατ bacillus < λατ. bacillum «ραβδί», υποκ τού baculum «ράβδος» Για τη σημασιολογική μεταβολή «ράβδος - βακτήριο», βλ. λ. ***βακτήριο]*** **βακούφι** (το) {βακουφ-ιού | -ιών} (επί Τουρκοκρατίας) αφιέρωμα, συνήθ. κτήμα που είχε παραχωρηθεί από ιδιώτη σε ναό. μοναστήρι ή κοινωφελές ίδρυμα, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί για κοινωφελείς σκοπούς, για να εξασφαλιστούν μέσω αυτού πρόσοδοι για δημόσια έργα ή για να αποφευχθεί η δήμευση ή κατάσχεσή του. Επίσης (λόγ) **βακούφιο. — βακουφικός,**-ή.-ό.

[Ετυμ < τουρκ vakif «αφιέρωμα»], **βακτηρία** (η) {βακτηριών} (λόγ) το μπαστούνι, η μαγκούρα [ετυμ αρχ < ****βακτήρ*** < ***βάκτρον*** (βλ.λ.), κατά το σχήμα ***άροτήρ*** - ***άροτρον].***

βακτηριαιμία (η) {βακτηριαιμιών} ΙΑΤΡ η παρουσία και η κυκλοφορία βακτηριδίων στο αίμα. που προκαλεί διάφορες παθολογικές εκδηλώσεις.

[ΕΙΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. bacteraemia] **βακτηρίαση** κ. **βακτηρίωση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.| ασθένεια των φυτών, που προκαλείται από την επίδραση βακτηριδίων. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. bacteriosis] **βακτηρίδιο** (το) [1879] {βακτηριδ-ου | -ων] ΒΙΟΛ μονοκύτταρος μικροοργανισμός ραβδοειδούς, σπειροειδούς, νηματοειδούς ή σφαιρικής μορφής, που απαντά σε όλα σχεδόν τα περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των οργανισμών φυτών και ζώων, και ασκεί μεγάλης σημασίας επιδράσεις σε αυτά (ανακύκληση οργανικών υλών, ασθένειες κ λπ.).

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < ξέν όρ (πβ. αγγλ. bacteroid) < μτγν. ***βακτηρίδιον*** «μικρό ραβδί», υποκ. τού αρχ ***βακτήριον].*** **βακτήριο** (το) [1897] {βακτηρί-ου | -ων] ΒΙΟΛ το βακτηρίδιο (βλ.λ).

βακτηριακός, -ή, -ό

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν, < γαλλ. baetere < αρχ ***βακτήριον.*** υποκ τού ουσ ***βακτηρία*** «ράβδος». Η ονομασία δόθηκε στους μικροοργανισμούς, επειδή πολλοί από αυτούς (ιδίως οι ***βάκιλοι)*** φαίνονται στο ηλεκτρονικό μικροσκόπιο σαν μικρά μπαστούνια) **βακτηριοθεραπεία** (η) {βακτηριοθεραπειών} ΙΑΤΡ προληπτική ή θεραπευτική μέθοδος, συνήθ. λοιμωδών ασθενειών, η οποία βασίζεται στη χρήση βακτηριδίων

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. bacteriotherapie] **βακτηριοκτόνος,** -ος, -ο [1885] αυτός που καταστρέφει τα βακτήρια: ~ ***φάρμακα.***

(ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. bactericide (νόθο σύνθ.) < bacteri- (< ***βακτή- ριον)*** +■ -eide (< λατ. caedo «σκοτώνω»)] **βακτηριολογία** (η) 11894] {χωρ. πληθ } ο ειδικός επιστημονικός κλάδος τής μικροβιολογίας, που μελετά τα βακτηρίδια. — βσκτηριολό- **γος** (ο/η) [1885]. **βσκτηριοΑογικός,** -ή,-ό [1897].

[ΕΤΥΜ; Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. bact^riologie].

Βακτριανή (η) [μτγν] ΙΣΤ αρχαία περιοχή τής Κ. Ασίας μεταξύ τού σημερινού Β. Αφγανιστάν και τού Τουρκεστάν, την οποία κατέκτησε ο Μ. Αλέξανδρος

βακτρίανή (η) ΖΩΟΛ η ασιατική καμήλα, βασικό χαρακτηριστικό τής οποίας είναι ότι φέρει δύο όβους (καμπούρες) σε αντίθεση προς τη δρομάδα (βλ.λ)

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ Baetrian < μτγν. ***Βακτριανή,*** αρχ. περιοχή τής ΝΔ Ασίας, τής οποίας οι κάτοικοι ονομάζονταν ***Βάκτρ(ι)οι*** (αρχ.). ίσως περσ. αρχής], **βάκτρο** (το) **1.** (λόγ.) η βακτηρία, το μπαστούνι, η ράβδος **2.** ΤΕΧΝΟΛ κυλινδρικός άξονας, εξάρτημα μηχανών, που προορίζεται να κινεί παλινδρομικούς το έμβολο αντλίας ή διάταξης.

[ετυμ < αρχ. ***βάκτρον*** < ****βάκω*** (πβ. αόρ. ***έ-βακ-ον)*** «καταπονούμαι, καταβάλλομαι» (κατά το σχήμα ***σκήπτω - σκήπτρον),*** το οποίο προέρχεται από ΙΕ *bak- «ραβδί, μπαστούνι», πβ. λατ baculum «ράβδος», αγγλ. peg «ράβδος», ιρλ. bac κ.ά]. **βακχεία** (η) [αρχ.] {βακχειών} **1.** (στην αρχαιότητα) η διονυσιακή μανία 2. *βακχείες* (οι) (α) οι οργιαστικές τελετές προς τιμήν τού Βάκχου. τού θεού Διονύσου (β) (μτφ.-λόγ.) οι οργιαστικές εκδηλώσεις συν ακολασία, κραιπάλη, **βακχείος,** -α, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Βάκχο, τον θεό Διόνυσο ~ ***χορός*** / ***τελετή*** / ***εορτή*** συν διονυσιακός **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με οργιαστικές λατρείες·. ***~ τελετές*** **3.** μειρ ο μετρικός πους που αποτελείται από δύο μακρές συλλαβές και μία βραχεία (- - '■').

βακχεύω ρ. αμετβ. [αρχ.] {βάκχευσα} **1.** συμμετέχω στις οργιαστικές τελετές τού Βάκχου **2.** καταλαμβάνομαι από οργιαστική μανία ΣΥΝ διονυσιάζω, κορυβαντιώ. — **βακχευτής** (ο) [μτγν.]. **βσκχεύτρια** (η) **βακχικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Βάκχο, τον θεό Διόνυσο: - ***όργια*** / ***εορτή*** **2.** (κατ' επέκτ) ο σχετικός με οργιαστικές, παράφορες εκδηλώσεις. — **βακχικ-ά/-ώς** [μτγν.] επίρρ.

Βάκχος (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ Ο θεός Διόνυσος (βλ.λ) **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας

[ΕΙ ΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο ανατολικής προελεύσεως].

Βακχυλίδης (ο) αρχαίος 'Έλληνας χορικός ποιητής (5ος αι. π.Χ)■ συνέθεσε παιάνες, διθυράμβους, επινίκια

[ΕΤΥΜ αρχ. κύρ. όν < ***Βάκχος*** (βλ.λ.) + επίθημα ***-νλ-*** (πβ ***Αισχ-νλος, Κρατ-νλος)*** + παραγ. επίθημα ***-ίδης].*** **βαλανίδι** κ. **βελανίδι** (το) {βαλανιδ-ιού [-ιών) ο καρπός τής βαλανιδιάς, που αποτελείται εσωτερικά από το κάρυο και εξωτερικά από ημισφαιρικό κύπελλο με μεγάλα γλωσσοειδή λέπια, το οποίο χρησιμεύει ως τροφή των χοίρων.

[ΕΤΥΜ Υποκ. τού αρχ. ***βάλανος*** (βλ λ) Η τροπή τού ***-α-*** σε -ε- ***(βαλανίδι*** > ***βελανίδι)*** οφείλεται σε ανομοίωση, που ενισχύεται και από το ενδοφωνηεντικό υγρό -λ-], **βαλανιδιά** κ. **βελανιδιά** (η) ψηλό δέντρο τής Α. Μεσογείου με σκληρά, μυτερά στις άκρες φύλλα, που απαντά σε ευήλιες περιοχές και καρπός τής οποίας είναι το βαλανίδι, **βαλανίτιδα** (η) [1879] {χωρ. πληθ.} ΙΑΙΡ η φλεγμονή τής βαλάνου τού πέους.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ. < αγγλ balanitis] **βαλανοποσθικός,** -ή, -ό ανατ αυτός που βρίσκεται ανάμεσα στη βάλανο και την πόσθη ή σχετίζεται με αυτές. ~ *αϋ/Μκα.*

[ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. balanoposthic]. **βάλανος** (η) {βαλάν-ου | -ων, -ους} ΑΝΑΤ η κεφαλή, το πρόσθιο διογκωμένο τμήμα τού ανδρικού γεννητικού οργάνου, που έχει κωνοειδές σχήμα και καλύπτεται από την ακροποσθία [ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ο καρπός τής βαλανιδιάς», < I.E $*g^{w}el$- «βαλανίδι». λατ. glans, γαλλ gland, ιταλ. ghianda. όλα με τη σημ. «βαλανίδι. βαλανιδιά». Η σημ «κεφαλή τού πέους» είναι ήδη αρχ και μαρτυρείται στον Αριστοτέλη].

Βαλάντης (ο) -► Χρυσοβαλλάντης

βαλάντιο (το) -»βαλλάντιο

βαλαντώνω ρ. -»βαλλαντώνω

βαλβίδα (η) 1. το μηχανικό εξάρτημα που ρυθμίζει τη ροή ρευστών (συνήθ. μεταξύ δύο χώρων): ~ ***αντλίας*** / ***ασφάλειας*** **2.** ΑΝΑΙ Ο ανατομικός σχηματισμός, κυρ. τής καρδιάς και των αιμοφόρων αγγείων, που ρυθμίζει την κυκλοφορία των υγρών τού οργανισμού: ***οι βαλβίδες τής καρδιάς*** (διγλώχια, τριγλώχια. μηνοειδής, μιτροειδής) **3.** ΑΘΛ η περιορισμένη κυκλική έκταση, μέσα από την οποία μπορεί ο αθλητής να εκτελέσει ρίψη στα αντίστοιχα αγωνίσματα (σφαιροβολία, δισκοβολία, σφυροβολία).

[ΕΤΥΜ < αρχ. ***βαλ,βίς, -ίδος,*** τεχν. όρ , αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο. Η λ. περιέγραφε αρχικώς το σχοινί ή νήμα που όριζε την αφετηρία και το τέρμα σε αγώνα δρόμου, από όπου προέκυψε και η σημ. «σημείο εκ- κινήσεως. αφετηρία» II σημ τού (μηχανικού) εξαρτήματος και τού ανατομικού σχηματισμού τής καρδιάς αποτελεί απόδ. τού γαλλ. valve (εξαιτίας τής φωνητικής προσέγγισης) < λατ. valva (κυρ. πληθ valvae «διπλά θυρόφυλλα») < ρ. volvere «κυλώ»], **βαλβιδικός,** -ή. -ό [1879] ΑΝΑΤ αυτός που σχετίζεται με τις βαλβίδες τής καρδιάς. ~ ***ανεπάρκεια*** / ***στένωση.***

[ΕΙΥΜ Οι φρ. ***βαλβιδική ανεπάρκεια*** / ***στένωση*** είναι μεταφρ. δάνεια από αγγλ. valvular insufficiency / stenosis], **βαλβιδοπλαστική** (η) η χειρουργική επέμβαση για την αποκατάσταση τής ομαλής λειτουργίας τής καρδιακής βαλβίδας [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. valvuloplasty < valvulo- (< αγγλ. valve) + -plasty (< ελλην ***πλαστική)).*** **βαλβολίνη** (η) {βαλβολινών} λιπαντικό έλαιο, πτητικό κλάσμα τού πετρελαίου, που χρησιμοποιείται στα οχήματα, κυρ. για τη λίπανση των διαφορικών και των κιβωτίων ταχυτήτων [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. valvolin < valve «βαλβίδα»]. . «.

Βαλεαρίδες (οι) συστάδα νησιών τής Δ. Μεσογείου (Ιμπιζα, Μαγιόρκα, Μινόρκα. Φορμεντερα), που ανήκουν στην Ισπανία |ΕΙΥΜ < ισπ. (Islas) Baleares < μτγν. λατ Baliares < μτγν ***Βαλιάρεις,*** αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ με προ-Ι Ε *bal- «λευκός - λαμπρός»]

Βαλένθια (η) πόλη τής Α. Ισπανίας στις ακτές τής Μεσογείου.

[ΕΤΥΜ < ισπ. Valencia, ρωμαϊκή πόλη τού 2ου αι. π.Χ , γνωστή ως Valentia Edetanorum «οχυρό των Ηδητανών» (λαού τής ΒΔ Ισπανίας)].

Βαλεντίνη (η) γυναικείο όνομα. Επίσης **Βαλεντίνο.**

Βαλεντίνος (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. ΙΕΤΥΜ < λατ. Valentinus «εύρωστος, υγιής» < μτχ. valens τού ρ. valeo «υγιαίνω, είμαι ισχυρός, ικανός» Η γιορτή τού «Αγίου Βαλεντίνου» (14 Φεβρουαρίου), που θεωρείται γιορτή των ερωτευμένων, δεν έχει σχέση με τη ζωή των δύο μαρτύρων που έφεραν το όνομα Βαλεντίνος (η μνήμη τους εορτάζεται στις 14 Φεβρουαρίου). αλλά συνδέεται με τα ρωμαϊκά Lupercalia, γιορτή τής γονιμότητας (15 Φεβρουαρίου). Σε παρετυμολογία οφείλεται η συσχέτιση με το όνομα τού αστέρα τού αμερικανικού κινηματογράφου, ιταλικής καταγωγής. Ροντόλφο Βαλεντίνο, ο οποίος έγινε το ίνδαλμα των γυναικών στη δεκαετία τού

ενσαρκώνοντας ρόλους μεγάλου εραστή σε αισθηματικά δράματα].

Βαλέρια (η) γυναικείο όνομα.

βαλεριάνα (η) [χωρ. πληθ.] **1.** ΒΟΤ δικοτυλήδονο φυτό, τού οποίου είδη χρησιμοποιούνται στη φαρμακευτική αλλά και ως καλλωπιστικά **2.** ΦΑΡΜ ηρεμιστικό φάρμακο, που παράγεται από την αποξηραμμένη ρίζα τού παραπάνω φυτού.

[ΕΤΥΜ < νεολατ. valeriana, θηλ τού λατ. valerianus < Valeria, περιοχή τής Ιταλίας όπου φύτρωνε το φυτό].

Βαλέριος (ο) ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ μτγν < λατ. Valerius < valeo «υγιαίνω, είμαι ισχυρός, ικανός»].

βαλές (ο) {βαλέδες} **1.** φιγούρα τής τράπουλας που στην ακολουθία των τραπουλόχαρτων ακολουθεί το δέκα και προηγείται τής ντάμας ΣΥΝ. φάντης · **2.** (παλαιότ.) υπηρέτης.

ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. valet «νεαρός υπηρέτης» < δημώδ. λατ *vasselliius < vassallus < κελτ vassusj.

Βαλέττα (η) η πρωτεύουσα τής Μάλτας.

(ΙΠΤΥΜ < αγγλ. Valetta, ονομασία που οφείλεται στον Jean Parisot de la Valette, αρχηγό τού τάγματος των Ιπποτών τού Αγίου Ιωάννου (Ιερουσαλήμ), ο οποίος υπεράσπισε τη Μάλτα κατά την πολιορκία της από τους μουσουλμάνους το 15651.

Βάλια Κάλντα (η) κλειστή κοιλάδα στη Β. Πίνδο στον νομό Γρεβε- νών, που ανακηρύχθηκε το 1966 σε εθνικό δρυμό.

[ΕΤΥΜ. < παλ. ιταλ. vallea calda «θερμή κοιλάδα»!

βαλίτσα (η) {βαλιτσών) ταξιδιωτικός σάκος παραλληλεπίπεδου σχήματος. με σκληρά συνήθ τοιχώματα και λαβή, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά ατομικών ειδών σε ταξίδια: ***ετοιμάζω τις ~ μου*** ΦΡ *πάει μακριά η βαλίτσα* για διαδικασία που φαίνεται να χρονίζει, να τραβάει σε μάκρος. ***Τι θα γίνει επιτέλους, θα Τρεις ώρες περιμένω'***

(υποκ) **βαλιταάκι** (το) κ **βαλιτσούλα** (η).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ valigia, πιθ. < λατ bilix «δέμα»].

Βαλκάνια (τα) {Βαλκανίων) **1.** χερσόνησος τής Να. Ευρώπης που ορίζεται Δ. από την Αδριατική Θάλασσα και το Ιόνιο Πέλαγος, Α από τη Μαύρη Θάλασσα και το Αιγαίο Πέλαγος και Β. από τον Δούναβη και τον παραπόταμό του Σάβο ΣΥΝ Βαλκανική Χερσόνησος, Χερσόνησος τού Αίμου **2.** (περιληπτ.) οι χώρες Αλβανία, Βουλγαρία, πρώην Γιουγκοσλαβία, Ελλάδα, Ρουμανία και Ευρωπαϊκή Τουρκία: ***τα ταραγμένα ~ || πολλοί διπλωμάτες λένε ότι τα ~ είναι η πυριτιδαποθήκη τής Ευρώπης▪*** φρ (σκωπτ.) **εδώ** *είναι Βαλκάνια, δεν είνσι παίξε-γέλασε* (Ν. Εγγονόπουλος) για δυσάρεστες καταστάσεις, χαρακτηριστικές των βαλκανικών χωρών (π χ δυσλειτουργία τού κρατικού μηχανισμού. έλλειψη οργάνωσης, αστάθεια, απειθαρχία κ.ά), σε αντιδιαστολή προς τις προηγμένες ευρωπαϊκές χώρες. — **Βαλκάνιος** (ο), **Βαλκάνια** (η), **βαλκανικός,** -ή, -ό (βλ λ.)

[ΕΤΥΜ < τουρκ. balkan «όρος» (κυρ. «δασώδης οροσειρά»), ονομασία που δόθηκε από τους Τούρκους στο όρος Αίμος, κεντρική οροσειρά τής χερσονήσου}.

Βαλκάνια, Βαλκανική - Ιλλυρική - Ελληνική Χερσόνησος. Προτού η Χερσόνησος τού Αίμου ονομαστεί **Βαλκανική** (από την τουρκική ονομασία τού Αίμου ως «ψηλού όρους» **Koca Balkan),** είχαν χρησιμοποιηθεί για τη δήλωσή της δύο άλλα ονόματα, που τελικά δεν επικράτησαν: η ονομασία **Ιλλυρική** (ή **Ελληνοϊλλυρική) Χερσόνησος** (πλάσμα ιστορικών τής Δύσης) και η ονομασία **Ελληνική Χερσόνησος** (από τον Στ. Σταθόπουλο. ***Γεωγραφία.*** 1850) Είναι χαρακτηριστικά -για το περιεχόμενο και το ύφος τους- όσα αναφέρει ο Ιτ. Κουμανούδης για το ***Βα?<.κανικός:*** «Ούτως άπό δεκαετηρίδων τινών πολλοί τών παρ' ήμϊν έφημεριδογραφούντων καί γεωγρα- φοπολιτειογραφούντων κατά μίμησιν τών Φράγκων καλοΰσιν άπό τοΰ Τουρκικού ονόματος τού ορούς Αίμου (Κοτζιά Μπαλκάμ) τήν πρός νότον τών ποταμών Σαύου καί Δουνάβεως μεγάλην χερσόνησον μέχρι Ταινάρου άκρου, ενί περιληπτικώ όνόματι **Βαλκα- νικήν.** έτι καί **Βαλκανικά κράτη** καί **λαούς,** τους Βουλγάρους δηλ. Σέρβους, Βοσνίους. Μαυροβουνιώτας, Άρβανίτας, Μικροβλάχους καί "Ελληνας. Άλλ' ούχ ούτως δ Στ. Σταθόπουλος, δστις ουδέ τήν ονομασίαν **Ιλλυρικής** ή **Έλληνοϊλλυρικής** χερσονήσου, υπό Φράγκων καί αυτήν πλασθεΐσαν καί είσχωρήσασαν και εις τά παρ' ήμϊν βιβλία [..] παρεδέχθη, άτοπον άληθώς, άτε έκλιπόντος ήδη πρόπαλαι τοΰ ιλλυρικού έθνους, άλλά **Ελληνικής,** άπό τού κατά πολιτισμόν, εΐμή κατά άνθρωποπλήθειαν έπικρατεστέρου

έν ταΐς χώραις ταύταις έθνους, τήν χερσόνησον άπεκάλεσεν [...]. Ούτω και ό Άν. Πολυζωίδης τω 1859 και ό Γ. Βακαλόπουλος τω 1867 **Έλληνικήν** αυτήν ώνόμασαν. ιδίως δ' Έλληνική ν τά νοτιώ- τατα αυτής Παρατηρηθήτω δέ και τούτο, ότι καί τά ύψη τών όρέ- ων τής ιδίως Βαλκανικής έν Βουλγαρία σειράς, εινε κατά τε τόν Kieperi και τόν Andree. πολύ μικρότερα τού έν τή βορείω 'Αλβανία Σκάρδου καί τών Ελληνικών Όλυμπου. Παρνασσού κ.τ λ ».

Βαλκανιάδα (η) ΑΘΛ η ετήσια αθλητική διοργάνωση αγωνισμάτων στίβου, στην οποία συμμετέχουν οι χώρες των Βαλκανίων. Επίσης **Βαλκανικοί (Αγώνες)** (οι)

Βαλκανική (Χερσόνησος) (η) η χερσόνησος των Βαλκανίων, τα Βαλκάνια (βλ λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***Βαλκάνια.*** **βαλκανικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τα Βαλκάνια: ~ ***πόλεμοι*** / ***χώρες*** / ***λαοί*** / ***διάσκεψη*** **2.** ***Βαλκανική (Χερσόνησος)*** η χερσόνησος των Βαλκανίων (βλ. λ. ***Βαλκάνια***) **3.** ΑΘΛ ***Βαλκανικοί (Αγώνες)*** η Βαλκανιάδα (βλ.λ.)

βαλκανιολογία κ. (εσφαλμ.) **βαλκανολογία** (η) η συστηματική επιστημονική μελέτη τής ιστορίας και τού πολιτισμού των λαών των Βαλκανίων — **βαλκανιολόγος** κ (εσφαλμ.) **βαλκανολόγος** (ο/η). ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Balkanologie (νόθο σύνθ.)|. **βαλκανιονίκης** (ο/η) {βαλκανιονικών} ο αθλητής που νίκησε σε Βαλκανιάδα

βαλκανιοποίηση (η) (εσφαλμ ***βαλκανοποίηση***) {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ.} η διαίρεση μεγάλων πολυεθνικών κρατών σε μεγάλο αριθμό εθνών-κρατών, κυρ. με κριτήριο την ιστορικότητα τού εδάφους. [ΕΤΥΜ Από. τού γαλλ balkanisation].

Βαλκυρίες (οι) {Βαλκυριών} γυναικείες πολεμικές θεότητες τής σκανδιναβικής μυθολογίας, οι οποίες επέλεγαν κατά τη διάρκεια τής μάχης τούς πολεμιστές που θα σκοτωθούν.

(ΠΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Waikure < αρχ σκανδ. valkyrja «αυτός που επιλέγει για σφαγή» < val- (πβ αρχ. σκανδ. valr «η σφαγή τής μά- χης»^ + -kyrja (πβ. αρχ. σκανδ. kori «διαλέγω»)], **βαλλάντιο** (το) (σχολ ορθ. ***βαλάντιο)*** {βαλλαντί-ου | -ων} **1.** (παλαιότ.) το σακούλι που γεμίζουμε με χρήματα ΣΥΝ πουγκί, πορτοφόλι 2. (μτφ.) οι οικονομικές δυνατότητες, ***αυτές οι πολυτέλειες δεν είναι για το δικό μας ~***

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***βαλλάντιον.*** αγν ετύμου **Η** γρ. με δύο ***-λλ-*** είναι καλύτερα μαρτυρημένη]. **βαλλαντώνω** ρ αμετβ. (σχολ. ορθ. ***βαλαντώνω)*** (βαλλάντω-σα, -θηκα, -μένος} (λαικ) **1.** κουράζομαι, καταπονούμαι υπερβολικά: ***βαλ/Λ- ντωσε απ' τη δου/.ειά*** ΣΥΝ ταλαιπωρούμαι **2.** υποφέρω συναισθηματικά: ***βαλ/^άντωσε από έρωτα*** **3.** καταλαμβάνομαι από συναίσθημα πικρίας, στενοχώριας. ***«. .μη βαλ/<.αντώνεις, και την καρδούλα σου μην τη χαλάς»*** (τραγ.) ΣΥΝ πλαντάζω, σκάω· ΦΡ ***βαλλαντώνω στο κλάμα*** σκάω από το πολύ κλάμα, πλαντάζω στο κλάμα. — **βαλλά- ντωμα** (το) (σχολ. ορθ. ***βα?^άντωμα)***

(ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. ***βαλ/Αντιον*** «πορτοφόλι, χρηματικό ποσό». Η σημασιολογική μεταβολή οφείλεται πιθ. στη στενοχώρια που προκα- λούν οι οικονομικές δυσχέρειες, δηλ. η έλλειψη ***βαλλαντίου].*** **βαλλισμός** (ο) ΙΑΤΡ η ασθένεια κατά την εκδήλωση τής οποίας ο ασθενής κάνει ακούσιες σπασμωδικές κινήσεις.

[ΕΤΥΜ μτγν < ***βαλ?Λζω*** «χοροπηδώ», παρεκτεταμένος τ. τού αρχ. ***βάλλω.*** Ο ιατρ όρ είναι αντιδάν. < αγγλ. ballism]. **βαλλιστικός,** -ή. -ό [1857] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον βαλλισμό

2. ΣΤΡΑΤ ***βαλλιστική*** (η) η επιστήμη που μελετά την κίνηση των βλημάτων ΣΥΝ βλητική **3.** αυτός που σχετίζεται με τη βαλλιστική· ΦΡ (α) ***βαλλιστικό όπλο*** το όπλο που ακολουθεί βαλλιστική τροχιά (βλ. παρακάτω), όταν περατωθεί η προώθηση (β) ***βαλλιστική τροχιά*** η τροχιά την οποία ακολουθεί ένα σώμα μετά το πέρας τής προωθητικής δύναμης, οπότε το σώμα κινείται μόνο με την επίδραση τής βαρύτητας και τής αεροδυναμικής αντίστασης.

[ΕΤΥΜ Αντιδάν., < γαλλ. balistique < μτγν. ***βαλλίζω,*** παρεκτεταμένος τ. τού αρχ. ***βάλλω].***

βαλλίστρα (η) {βαλλιστρών} (στην αρχαιότητα και μέχρι τον 15ο αι.) πολεμικό όπλο που εκσφενδόνιζε βλήματα (βέλη, πέτρες, ακόντια). [ΕΤΥΜ μτγν < ***βαλΑ,ίζω.*** πΐφεκτετ. τ. τού αρχ. ***βάλλω]***

Βαλλόνος (ο) ο γαλλόφωνος κάτοικος τού Βελγίου — **Βαλλονία** (η). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ ***Βλάχος.***

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Wallon < αρχ. γερμ waihon < κελτ. Volcae, που οι Γερμανοί ονόμασαν Valah. προσδιορίζοντας τους λατινόφω- νους υπηκόους τού ρωμαϊκού κράτους], **βάλλω** ρ. αμετβ {έβαλα (να/θα βάλω), βλήθηκα (λόγ. εβλήθην, -ης, -η ., μτχ. βληθείς, -είσα, -έν), βεβλημένος} (λόγ.) 1. ρίχνω, κατευθύνω πυρά: ***αγορά πυροβόλων που βάλλουν βλήματα νέου τύπου [[οι εχθροί βάλ-*** Λουν ***από παντού*** ΣΥΝ πυροβολώ **2.** (μτφ.) εκτοξεύω κατηγορίες: ***βάλλουν κατά τού προέδρου*** || ο ***βουλευτής έβαλε κατά τού νέου προγράμματος εκπαίδευσης▪*** ΦΡ ο ***αναμάρτητος πρώτος τον λίθον βα- λέτω*** βλ. λ ***αναμάρτητος.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-βό/^ος. εφεσιβά/^λω. μετοχή.*** [ΠΤΥΜ αρχ. < ****βάλ-]-ω.*** συνεσταλμ. βαθμίδα τής Ι.Ε. ρίζας *g^{w}el- «ρίχνω, πετάω». βλ. λ ***βέλος.*** Ομόρρ. ***βέ/.-ος, βολ-ή, βόλ-ος,*** (και από δισύλλαβη ρίζα ****βε/.η-) βλή-μα, βλη-τός, βέ/.ε-μνον*** «βέλος» κ.ά. Η λ. απαντά στον Όμηρο με τη σημ. «πλήττω ες αποστάσεως» (κατ' αντιδιαστολή προς το ***τύπτω*** «χτυπώ από κοντά, εκ τού συστάδην»), ενώ ήδη ομηρική είναι η σημ. «τοποθετώ»].

βάλλω: το ρήμα με όλες τις προθέσεις! Όπως ο ομηρικός στίχος ***«πρός δ' εμέ τόν δύστηνον έτι φρονέοντ' έλέησον»*** περικλείει, κατά τον αρχαίο γραμματικό, όλα τα μέρη τού λόγου, έτσι θα μπορούσαμε να πούμε για το ***βάλ/.ο)*** ότι συντίθεται -και διατηρείται

στη χρήση μέχρι σήμερα- και με τις 18 (κύριες) προθέσεις (ή προρ- ρηματικά) τής Αρχαίας, τις 6 μονοσύλλαβες και τις 12 δισύλλαβες: *εισ-βάλλω, εμ-βάλλω, εκ-βάλ/.ω, προ-βά?ίλω. προσ-βάλλω. συμβάλλω, ανα-βάλλω, dia-βάλλω, κατα-βάλλω, μετα-βάλλω. παραβάλλω, αντι-βάλλω. αμφι-βάλλω. επι-βόΧλω. περι-βάλλω, απο-βάλλω, υπο-βά/.λω. υπερ-βάλλω.* Συχνά και με δύο προθέσεις: *προ- υπο-βάλλω. προσ-επι-βάλλω. αντι-κατα-βά'λλω* κά. Επίσης (παρά τον κανόνα) και με ονόματα. *εφε.σι-βά/Λω, πανικο-βάλ/,ω* Ο αόριστος γράφεται με ένα *-λ-: υπ-έβαλα - υοϋΟα υπο-βά'λω* (μία φορά, χωρίς διάρκεια ή επανάληψη), ενώ *υπέ-βαλ/.α* (ο παρατατικός) και *να/θα υπο-βά? ~λω* (πολλές φορές, επανειλημμένως. με. διάρκεια) Για να αποφεύγεται η σύγχυση ανάμεσα σε παρατατικό και αόριστο και ανάμεσα σε τύπους με το *να/θα,* ως ενεστώτας και παρατατικός τού απλού ρήματος χρησιμοποιείται το **βάζω** (< βιβάζω): *βάζω. έβαζα, να/θα βάζω - έβαλα, να/θα βά/Μ* Ο αρχαίος ενεστώτας και ο παρατ. *(βάλλω Ι έβαλλα)* χρησιμοποιούνται με τη σημ. «ρίχνω, επιτίθεμαι, πλήττω» (βάλλω εναντίον κάποιου).

βάλθηκα ρ. -► βάζω
βαλμένος, -η. -ο -+ βάζω
Βαλπούργεΐα Νύχτα (η) **1.** η νύχτα τής 30ής Απριλίου προς την Ιη Μαΐου (γιορτή τής Αγίας Βαλπούργης), κατά την οποία, σύμφωνα με γερμανικούς θρύλους, γίνονταν οργιαστικές τελετές μαγισσών 2. (μτφ.; οργιαστικές τελετές, νύχτα οργίων
{ΕΤΥΜ. < γερμ Walpurgisnaeht < Walpurgis, όνομα Αγγλίδας μοναχής (710-779 μ.Χ.) που ανακηρύχθηκε αγία. Κατά την παραμονή τού εορτασμού τής μνήμης της (1η Μαΐου), σύμφωνα με τις γερμ. παραδόσεις. οι δαίμονες και οι μάγισσες συγκεντρώνονται σε βουνό, όπου πραγματοποιούν οργιαστικές τελετές!
βαλς (το) {άκλ ί μους **1.** χορός σε μέτρο 3/4, που αναπτύχθηκε στη Γερμανία και την Αυστρία, στο τέλος τού 18ου αι., ως εξέλιξη τού γερμ I.andler ειδική περίπτωση, και πιο γνωστή παγκοσμίως. είναι το βιενέζικο βαλς: *τα ~ τού Γιόχαν Στράους* 2. (συνεκδ.) μουσική που χορεύεται σαν βαλς ή σε ρυθμό βαλς: *τα ~ τού Σοπέν.* — (υποκ.) **βαλ- σάκι** .'το).
(ετυμ < γαλλ. valse < γερμ. Walzer < p. walzen «στροβιλίζομαι»], **βάλσαμο** κ (λαϊκ) **μπάλσαμο** (το) **1.** η αρωματική ρητίνη τού βαλ- σαμόδεντρου, η οποία έχει φαρμακευτικές ιδιότητες 2. (μτφ.) οτιδήποτε έχει ανακουφιστική ή ευχάριστη επίδραση: *κρασί* – || *τα παρηγορητικά τον λόγια ήταν ~ για μένα*
[ετυμ < αρχ. *βάλσαμον,* σημιτ. δάνειο, πβ εβρ basam. αραβ basam]
βαλσαμόδεντρο (το) βοί δέντρο μεγάλου ύψους, που απαντά σε τροπικές περιοχές· το ξύλο του, ιδιαίτερα ελαφρύ και ανθεκτικό, περιέχει διάφορες βαλσαμώδεις ρητίνες και χρησιμοποιείται ως μονωτικό υλικό και σε διάφορες κατασκευές, **βαλσαμόχορτο** (το) βοι κοινή ονομασία διαφόρων αρωματικών φυτών: *το - κατευνάζει το νευρικό σύστημα.* **βαλσαμώνω** κ. (λαϊκ.) **μπαλσαμώνω** ρ μετβ Ιβαλσάμω-σα,-θηκα, -μένοςΙ ταριχεύω (βλ.λ). — **βαλσάμωμα** κ **μπαλσάμωμα** (το) κ. **βαλσάμωση** (η), **βαλσαμωτής** (ο) [1892]
Ιεπμ. μεσν. < αρχ. *βάλσαμον.* Η χρήση τού βαλσάμου ως ιατρικού και αντισηπτικού συνέβαλε ώστε η λ *βαλσαμώνω* να αποκτήσει τη σημ. «ταριχεύω»], **βάλσ^ο** (το) *βάζω
Βαλτέτσι (το) {Βαλτετσίου} χωριό τής Αρκαδίας ΝΔ. τής Τρίπολης, γνωστό από τη νικηφόρα μάχη των Ελλήνων κατά των Τούρκων U821), η οποία προηγήθηκε τής αλώσεως τής Τρίπολης.
[ΗΤΥΜ < σλαβ. *Boltiee «βαλτότοπος»].
Βαλτική (η) η περιοχή γύρω από τη Βαλτική Θάλασσα.
ΙΕΤΥΜ Βλ λ. *Βαλτική Θάλασσα].*
Βαλτική (Θάλασσα) (η) κλειστή θάλασσα τού Ατλαντικού Ωκεανού. που βρέχει τις ακτές τής Σουηδίας, τής Φινλανδίας, τής Εσθονίας, τής Λεττονίας, τής Λιθουανίας, τής Πολωνίας, τής Γερμανίας και τής Δανίας
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ γαλλ. Baltique (mer) < λατ. mare balticum
Balti (αγν. ετύμου, παρ' ότι ορισμένοι το συνδέουν με λιθ. λ. που σημαίνει «λευκός» ή με σλαβ. λ. που σημαίνει «έλος»), ονομασία φυλών που κατοίκησαν στην Α Ευρώπη κατά τη 2η χιλιετία π.Χ και μιλούσαν τις βαλτικές γλώσσες Ωστόσο, η ίδια η θάλασσα έχει προσ?νάβει διάφορα ονόματα από τους λαούς των χωρώ.ν που βρέχονται από αυτήν, π.χ. γερμ Ostscc. σουηδ Ostersjon «Ανατολική Θάλασσα», πολ. Morze Baltyckie, ρο>σ. Baltiyskoye More «Βαλτική Θάλασσα» κ.ά Ι **βαλτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη Βαλτική Θάλασσα: *οι ~ χώρες* (η Εσθονία, η Λεττονία και η Λιθουανία).
[ΕΤΥΜ. Βλ. λ *Βαλτική Θάλασσα*Ι.
Βαλτιμόρη (η) πόλη στο ΒΑ τμήμα των Η Π.Α [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. Baltimore. Η πόλη οφείλει την ονομασία της στον Βρετανό λόρδο Ceciliu^ Calvert, βαρόνο τού Baltimore (1605- 1675), ο οποίος έλαβε στην κατοχή του την πολιτεία Μέριλαντ στις Βρετανικές αποικίες στην Αμερική. Ο τίτλος Baltimore ανάγεται στο ιρλ. Baile na Tighe Mor «πατρίδα τού μεγάλου οίκου», όπως ονομάζονταν τα κτήματα τού λόρδου στη Ν Ιρλανδία]
βαλτόνερα (τα) τα νερά των βάλτων που λιμνάζουν. Επίσης **βάλτο» νέρια**
βάλτος (ο) τόπος με λιμνάζοντα νερά ΣΥΝ. έλος, βούρκος, τέλμα, τέναγος — **βαλτώδης,** -ης, -ες Ιμεσν.].
[ετυμ. μεσν < σλαβ blatoj. **βαλτός,** -ή, -ό αυτός που παρακινείται και κατευθύνεται από άλλον με ιδιοτελή κίνητρα Φρ (οικ.) **βαλτός** *είσαι;* επίτηδες το κάνεις, (για περιπτώσεις που κάποιος λέει ή κάνει πράγματα που μας εκνευρί ζουν, μας ενοχλούν ή είναι αντίθετα προς τα συμφέροντά μας. συνήθ χωρίς να έχει πρόθεση γι' αυτό)
(ΕΤΥΜ < βάλλω + επίθημα *-τός* (ρηματ. επιθέτων)] **βαλτότοπος** (ο) περιοχή με βάλτους Επίσης **βαλτοτόπι** (το), **βαλτώνω** ρ. αμετβ. {βάλτω-σα, -θηκα. μένος} περιέρχομαι σε στασιμότητα, δεν προχωρώ παραπέρα *η υπόθεσΙ) έχει βαλ,τώσει εδώ και χρόνια, καθώς κανείς δεν δείχνει ενδιαφέρον* ΣΥΝ αποτελματώνομαι
βάλτωμα (το), **βάλω** (να/θα) ρ -» βάζω, βάλλω
βαμβακέλαιο (το) [1897] {βαμβακελαίου | χωρ. πληθ } η ανοικτοκί- τρινη ελαιώδης ουσία που εξάγεται από σπέρματα βαμβακιού· χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική και την παρασκευή καλλυντικών, **βαμβακέμπορος** (ο) 11886] {βαμβακεμπόρ-ου | -ων, -ους} ο έμπορος βαμβακιού
βαμβακερός -ή. -ό [μεσν.] κ. **μπαμπακερός** [μεσν.] αυτός που έχει ως πρώτη ύλη κατασκευής το βαμβάκι. - *φανέλα / εσώρουχο / πουκάμισο / παντελόνι* [| (κ ως ουσ) *πλένει χωριστά τα ~ από τα μάλλινα,* Επίσης **βαμβακένιος,** -ια, -ιο **βαμβάκι** κ **μπαμπάκι** (το) {βαμβακ-ιού] -ιών} **1.** η λευκή, μαλακή. ινώδης απορροφητική ουσία, που χρησιμοποιείται συνήθ για την επάλειψη τού δέρματος με υγρά, κυρ για την επάλειψη πληγής με οινόπνευμα, ιώδιο κ.λπ ΦΡ *σφάζω με το βαμβάκι Ι μπαμπάκι* βλ λ *σφάζω 2.* η κλωστική ινώδης ύλη που προέρχεται από το χνούδι τού φυτού βαμβακιά και χρησιμοποιείται στην κατασκευή υφασμάτων 3. το φυτό βαμβακιά (βλ λ). - - (υποκ.) **βαμβακάκι** κ **μπαμπακάκι** (το). [ΕΤΥΜ < μεσν. *βαμβάκιονί παμπάκιον.* υποκ. τού *βάμβαξ / βάμπαξ* < περσ pambak / pamba]. **βαμβακιά** κ **μπαμπακιά** (η) το φυτό που απαντά σε μορφή πόας, θάμνου ή δέντρου και καλλιεργείται για τις ίνες του, που σχηματίζουν χνούδι γύρω από τον καρπό του. **βαμβακίαση** (η) [1894] |-ης κ. -άσεως] -άσεις, -άσεων} ασθένεια διαφόρων φυτών και δέντρων, η οποία προέρχεται από τη δράση εντόμων που εκκρίνουν κηρώδεις ουσίες που μοιάζουν με βαμβάκι και έχουν τη μορφή σκόνης ή νημάτων (για αμπέλι) ο περονόσπορος, **βαμβακοκαλλιέργεια** (η) {βαμβακοκαλλιεργεκόν} 1.η καλλιέργεια βαμβακιού 2. το χωράφι όπου καλλιεργείται βαμβάκι
βαμβακομάλλινος, -η, -ο 11833((ρούχο, ύφασμα κ.λπ.) που έχει σύνθεση από μαλλί και βαμβάκι, **βαμβακομηχανή** (η) μηχανή που διαχωρίζει το βαμβάκι από τον σπόρο.
βαμβακοπαραγωγή (η) [1894] η παραγωγή βαμβακιού. — **βαμβακοπαραγωγός** (ο) [1889] **βαμβακόπιτα** κ **μπαμπακόπιτα** (η) {δύσχρ. βαμβακοπιτών} ο συμπιεσμένος σπόρος βαμβακιού, από τον οποίο έχει αφαιρεθεί το βαμβακέλαιο και χρησιμοποιείται ως ζωοτροφή, **βαμβακόσπορος** κ. **μπαμπακόσπορος** (ο) ο σπόρος τού βαμβακιού
βαμβακοσυλλέκτης (ο) {βαμβακοσυλλεκτών}, **βαμβακοσυλλέ- κτρια** (η) {βαμβακοσυλλεκτριών} **1.** πρόσωπο που μαζεύει βαμβάκι σε βαμβακοφυτεία 2. το ειδικό μηχάνημα για τη συλλογή τού βαμβακιού στα χωράφια αλλιώς *βαμβακοσυλλεκτική μηχανή.* — **βαμβακοσυλ- λεκτικός,** -ή. -ό
βαμβακούλα (η) ονομασία διαφόρων παραλλαγών τού φυτού πελαργόνι.
βαμβακουργία (η) (18503 {χωρ. πληθ } η τεχνική επεξεργασίας των νημάτων βαμβακιού, κυρ. για την παραγωγή υφασμάτων, **βαμβακοφυτεία** (η) [1871] {βαμβακοφυτειών} η έκταση όπου καλλιεργείται βαμβάκι, **βάμβαξ** (ο) [μεσν.] {βάμβακος | χωρ πληθ } (λόγ.) το βαμβάκι (βλ.λ) *εξαγωγές βάμβακος.*
βάμμα (το) {βάμμ-ατος | -ατα. -άτων) το υγρό μείγμα που προκύπτει από την εμβάπτιση φυτικών ή ζωικών ουσιών σε διάλυμα αλκοόλης σε νερό: ~ του *στρύχνου* / του οπίου [ΕΤΥΜ αρχ < *βάπτω* «βυθίζω»], **βαμπ** (η) {άκλ.} η γοητευτική γυναίκα που εκμεταλλεύεται ή και καταστρέφει τους άνδρες που την ερωτεύονται.
[ΕΤΥΜ < αγγλ vamp, συγκεκομμένος τύπος τού vampire, βλ, λ. *βαμπίρ*].
βαμπίρ (το) {άκλ.! ο βρικόλακας (βλλ.)
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ vampire < γερμ. Vampir < σερβοκρ vampir « νυχτερίδα»].
βάμπιρος (ο) νυχτερίδα τής τροπικής Αμερικής που ρουφά το αίμα άλλων ζο)ων και είναι φορέας μολυσματικών ασθενειών ΙΕΤΥΜ Βλ.λ *βαμπίρ].*
Β.Α.Ν. (το) μέθοδος για την πρόγνωση των σεισμών και η αντίστοιχη συσκευή (από τα αρχικά των ονομάτων Βαρώτσος, Αλεξόπουλος, Νομικός, οι οποίοι την εφηύραν) **βάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η βαλβίδα που ρυθμίζει τη ροή νερού σε σωλήνες.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. vanne < δημώδ. λατ venna < λατ vena «φλέβα»] **βανάδιο** (το) {βαναδίου} ΧΗΜ στοιχείο (σύμβολο V) που ανήκει στα μέταλλα και έχει αργυρό χρώμα (βλ λ *περιοδικός,* ΠΙΝ).
ΙΕΤΥΜ < νεολατ. vanadium < Vanadis. σκανδιναβική θεότητα τού έρωτα και τής ομορφιάς, ονομασία που αποδόθηκε στο μέταλλο λόγω τής χρωματικής ποικιλίας των χημικών του ενώσεων] **βάναυσος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λεπτότητας, από τραχύτητα, βίαιους τρόπους: ~ *άνθρωπος / συμπεριφορά* ΣΥΝ τραχύς, άξεστος, σκαιός. — **βάναυσα / βαναύσως** [μτγν] επίρρ., **βαναυσότητα** (η) [1889]
[ΕΤΥΜ αρχ. < *βαύνασος* (με ανομοίωση) < *βαννος* «κλίβανος, φούρ

νος». αγν. ετύμου. πνθ δάνειο. Π αρχική σημ τής λ. *βάναυσος* ήταν «τεχνίτης, χειρώναξ». ενώ ήδη αρχ. είναι η μειωτική σημ «αγροίκος, τραχύς», η οποία οφείλεται στην αρνητική στάση που τηρούσαν οι αρχ Αθηναίοι απέναντι στα χειρωνακτικά επαγγέλματα, αφού τα θεωρούσαν αταίριαστα για ελεύθερους ανθρώπους. Παρόμοια σημα- σιολ. εξέλιξη εμφανίζεται και στις λ. *πονηρός, μοχθηρός. πανούργος* κ.ά.].

βαναυσούργημα (το) {βαναυσουργήμ-ατος | -ατα,-άτων) έργο ιδιαίτερα κακής καλλιτεχνικής ποιότητας **βανδαλισμός** (ο) [1861] **1.** η σκόπιμη πρόκληση φθοράς ή καταστροφή καλλιτεχνικών δημιουργημάτων, *πολλά έργα τέχνης καταστρά- φηκαν κατά καιρούς από βανδαλισμούς φανατικών* 2. (γενικότ) η σκόπιμη φθορά ή προσβολή τής αισθητικής κτισμάτων, μνημείων κ λπ με αναγραφή συνθημάτων σε τοίχους, καταστροφή ταφικών μνημείων κ ά. ΣΧΟΛΙΟ λ *κύριος, -α, -ο*.

[ΚΙ ΥΜ Μεταφορά τού γαλλ vandalisme (βλ κ. *βάνδαλος)]*. **βάνδαλος** (ο) {βανδάλ-ου | -ων, -ους} **1.** πρόσωπο που φθείρει ή καταστρέφει σκόπιμα έργα τού πολιτισμού' (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που προκαλεί καταστροφές, χωρίς να ενδιαφέρεται για την αξία όσων καταστρέφει. *η καταστροφή αυτού* rot) *μνημείου αποτελεί έργο βανδάλων* **2.** (γενικότ.) ο άξεστος, ο βάρβαρος, ο απολίτιστος. — **βανδαλικός,** -ή, -ό [I835 | . ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός*

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Vandale < λατ. Vandalus < γερμ. *Wandal (< αρχ. γερμ wandjan «περιπλανώμαι»), ονομασία γερμανικών λαών *(Βάνδαλοι),* οι οποίοι εισέβαλαν στη Ρώμη και τη Γαλατία (4ος-5ος αι μ Χ.) δημεύοντας την περιουσία τής Εκκλησίας και των συγκλητικών και προκαλοίντας καταστροφές σε μνημεία τέχνης] **βανίλια** (η) {χωρ γεν πληθ.) **1.** ΒΟΙ αναρριχητικό φυτό των τροπικών χωρών, που καλλιεργείται για τους καρπούς του. οι οποίοι, αφού υποβληθούν σε ζύμωση, αποκτούν χαρακτηριστικό άρωμα και χρησιμοποιούνται στη φαρμακευτική, την αρωματοποιία και τη ζαχαροπλαστική 2. το γλυκό τού κουταλιού που παρασκευάζεται με ζάχαρη και άρωμα τού παραπάνω φυτού ΣΥΝ υποβρύχιο 3. η αρωματική σκόνη βανίλιας που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική (συνεκδ) η αντίστοιχη γεύση: *παγωτό βανί?αα-σοκο/.άτα* Επίσης (παλαιότ.) **βανίλλη** [ΕΤΥΜ < ιταλ. vaniglia < ισπ. vainilla «το ομόνυμο φυτό και ο καρπός του», υποκ. τού vaina «περίβλημα, περικάλυμμα» < λατ. vagina «κάλυκας»].

Βανουάτου (το) {άκλ } (αγγλ. Republic of Vanuatu, γαλλ Republique de Vanuatu = Δημοκρατία τού Βανουάτου) νησιωτικό κράτος τού Ν Ειρηνικού Ωκεανού, κοντά στα νησιά Φίτζι, με πρωτεύουσα τη Βίλα, επίσημες γλώσσες την Αγγλική και τη Γαλλική και νομίσματα το βατού· (παλαιότ.) *Νέες Εβρίδες.*

[ΕΤΥΜ < αγγλ. Vanuatu, λ. τής γλώσσας Μπισλαμά, που σημαίνει «η χώρα μας» Η χώρα ονομαζόταν *Νέες Εβρίδες* (αγγλ. New Hebrides) μέχρι το I980 | . **βάνω** ρ * βάζω

Β.Α.Ο. (ο) Βυζαντινός Αθλητικός Όμιλος.

βαποράκι (το) {χωρ γεν.) (αργκό) το πρόσωπο που προμηθεύει ναρκωτικά στους χρήστες, **βαπόρι** κ **παπόρι** (το) {βαπορ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) το ατμόπλοιο ΦΡ (α) ***γίνομαι βαπόρι*** χάνω την αυτοκυριαρχία μου, εξοργίζομαι (β) ***κάνω (κάποιον) βαπόρι*** εξοργίζω) (κάποιον). Επίσης **παπόρο** — (υποκ.) **βαποράκι** (βλ λ) κ. **παποράκι** κ. (λαϊκότ) **βαπορέτο** (το), **βαπορήσιος,** -ια, -ιο.

[ΕΤΥΜ < ιταλ. vapore «ατμός - ατμόπλοιο» < λατ. vapor «ατμός»], **βαποριά** (η) (λαϊκ.) το φορτίο, το βάρος που μπορεί να μεταφέρει ένα ατμόπλοιο.

βαποριζατέρ (το) {άκλ.} συσκευή μικρού μεγέθους, που χρησιμοποιείται για τον ψεκασμό φαρμακευτικών ουσιών ή προϊόντων κομμωτικής και αισθητικής.

[ΕΓΥΜ < γαλλ vaporisateur < vaporiser «εξατμίζω» < λατ vapor «ατμός»]

βαπτίζω κ **βαφτίζω** Ιμεσν.] ρ. μετβ. {βάπτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. καθιστώ (κάποιον) μέλος μιας θρησκείας με το μυστήριο τής βάπτισης· *οι χριστιανοί βαφτίζουν τα παιδιά τους σε πολύ μικρή η/ακία* ΦΡ ***τρελός παππάς*** σε ***βάφτισε*** προς κάποιον με παράξενη ή παράλογη συμπεριφορά ή που υποστηρίζει παράλογα πράγματα 2. δίνω όνομα σε (κάποιον) κατά το μυστήριο τού βαπτίσματος: γο *μωρό το βάφτισαν Ε/.ένη* 3. (κατ' επέκτ.) δίνω όνομα, τίτλο ή παρατσούκλι (σε κάποιον/κάτι): *βάφτισε το καΐκι του «Παναγιά Θα/^ασινή»* || *βάφτισε το καινούργιο του κρασί «Οία» από το όνομα τής ιδιαίτερης πατρίδας του* **4.** δίνω σε (κάτι) διαφορετικό όνομα (για λόγους σκοπιμότητας, ώστε να εξυπηρετούνται τα σχέδιά μου): *στην προπαγάνδα ο ιδεολογικός αντίπαλος βαφτίζεται συχνά «εχθρός τού έθνους»* || *την ηθική ασυδοσία τη βάφτισαν πρόοδο και χειραφέτηση* συν ονομάζω, αποκαλώ, προσαγορεύω 5. (λόγ) βυθίζω (κάτι) σε νερό, γενικότ σε υγρό ΣΥ\ εμβαπτίζω 6. (μεσοπαθ. ***βαπτίζομαι / βαφτίζομαι)*** γίνομαι μέλος μιας θρησκείας με το μυστήριο τής βάπτισης: *βαφτίστηκε χριστιανός* || *βαφτίστηκε στη Μητρόπολη Ξάνθης.*

[ειυμ αρχ., αρχική σημ. «βυθίζω, βουτο')», μεταρρηματικός σχηματισμός από το ρ *βάπτω* (βλ λ, *βάφω)* Η σύσταση τού χριστιανικού βαπτίσματος (όπου η λ *βαπτίζω* έλαβε τη σημ. «βυθίζω κάποιον στο νερό και τον καθιστώ μέλος τής χριστιανικής εκκλησίας») ανάγεται στον ίδιο τον Χριστό και στην εντολή που έδωσε στους μαθητές του, πβ. Κ Δ Ματθ. 28, 19 *πορευθέντες ούν μαθητεύσατε πάντα τα έθνη, βαπτίζοντες αυτούς..*] **βάπτιση** [μτγν.] κ. **βάφτιση** (η) {-ης κ. -ίσεως j -ίσενς. -ίσεων) **1.** ένα από τα επτά μυστήρια τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, κατά το οποίο ο ιερέας βυθίζει τρεις φορές στο αγιασμένο νερό κολυμβήθρας το βρέφος ή γενικότ. αυτόν που δέχεται στους κόλπους της, δίνοντάς του το κύριο όνομά του (βαπτιστικό) 2. (συνεκδ) η θρησκευτική τελετή κατά την οποία γίνεται το παραπάνω μυστήριο: *ήρθε πολύς κόσμος στη* ~ || *αρχίζει / τελειώνει η* ~ 3. (με κεφ.) το εικονογραφικό θέμα που ανα- παριστά τη Βάπτιση τού Ιησού Χριστού από τον Ιωάννη τον Βαπτιστή. Επίσης (λαϊκ.) **βαφτίσια** (τα) (σημ 2). **βάπτισμα** [μτγν.] κ **βάφτισμα** (το) {βαπτίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η βάπτιση (βλ.λ.)· ΦΡ ***βάπτισμα τού πυρός*** (i) η πρώτη συμμετοχή σε μάχη: *πήρε το ~ στην απόβαση στη Σικελία* (ii) (γενικότ) η πρώτη σημαντική εμπειρία 2. η βύθιση αντικειμένου σε νερό. γενικότ. σε υγρό συν εμβάπτιση.

βαπτιστήριο (το) [μτγν.] {βαπτιστηρί-ου | -ων] **1.** οικοδόμημα ή μέρος ναού που χρησιμοποιήθηκε για την τέλεση τής βάπτισης 2. (λόγ.) η κολυμπήθρα

βαπτιστής Ιμτγν] κ (λαϊκ.) **βαφτιστής** (ο) **1.** (κυριολ.) το πρόσωπο που βαπτίζει, που αναλαμβάνει τη βάπτιση 2. εκκλης προσωνυμία τού Αγ. Ιωάννη τού Προδρόμου «*Αγιε μου Γιάννη και Βαφτιστή, έλα να βαφτίσεις θεού παιδί»* (από τα κάλαντα των Θεοφάνιων) 3. *Βαπτιστής* (ο) ο πιστός χριστιανικού προτεσταντικού δόγματος (Βαπτιστές), που θεωρεί αναγκαίο να είναι ώριμος αυτός που βαπτίζεται, ώστε να έχει συνείδηση τής σημασίας τής βάπτισης **βαπτιστικός,** -ή, -ό [μεσν.] κ. **βαφτίστικος,** -ή/-ιά, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη βάπτιση: ~ *σταυρός / ρούχα* 2. *βαφτιστικός* (ο), *βα- φτιστικιά* (η) ο βαφτισιμιός / η βαφτισιμιά (βλ.λ.) ΣΥΝ αναδεκτός 3. (μτφ ο τ. *βαφτιστικός* για ρούχο) αυτός που είναι πολύ μικρός σε μέγεθος. *αυτό το παντελόνι σου είναι βαφτιστικό* (πολύ κοντό) **βάραθρο** (το) {βαράθρ-ου | -cov) το βαθύ και απόκρημνο χάσμα τής γης ΣΥΝ χαράδρα, γκρεμός

[ετυμ < αρχ *βάραθρον / βέρεθρον* < **βάρεθρον* (με αφομοίωση) με- ταπτωτ. βαθμ. δισύλλαβου Ι.Ε. *g^{w}ere- (και μονοσύλλαβου *g^{w}er-) «καταβροχθίζω» με επίθημα *-θρον* (πβ *ελκη-θρον, βά-θρον).* πβ. σανσκρ. gir-ami, λατ. voro, γαλλ gorge (< λατ gurges) «λάρυγγας, λαιμός», ισπ gorja, γερμ. Gurgel κ ά Ομόρρ. αρχ. *βι-βρο')-σκω* «τρώγω, καταβροχθίζω», *βρώ-σις. βορ-ά,* πιθ. κ. *βρόγχος* (βλ.λ.). Σύμφωνα με την ετυμ. η λ *βάραθρον* θα είχε αρχικώς τη σημ. αυτού «που καταβροχθίζει ό.τι πέφτει μέσα»], **βαραθρώνω** ρ μετβ Ιμτγν] {βαράθρω-σα, -θηκα, -μένος) (σπάν.) **1.** σπρώχνω (κάποιον) ώστε να πέσει σε βάραθρο συν γκρεμίζω 2. (μτφ.) καταστρέφω συν (καθημ.) χαντακώνω — **βαράθρωση** (η) [1890]. **βαραίνω** ρ. αμετβ κ μετβ. {βάρυνα) ♦ (αμετβ) **1.** αποκτώ περισσότερο βάρος, γίνομαι πιο βαρύς: *από το πολύ φαγητό έχω βαρύνει τον τελευταίο καιρό* 2. γίνομαι λιγότερο ευκίνητος· *με το πέρασμα των χρόνων άρχιζε να βαραίνει* 3. (μτφ.) έχω ξεχωριστή σημασία και σπου- δαιότητα: *τα λόγια του βαραίνουν πολύ για τις αποφάσεις που θα πάρω* συν έχω βαρύτητα, (μτφ.) μετράω ♦ (μετβ.) 4. επιβαρύνω, βάζω πρόσθετο βάρος: *νέες αυξήσεις στις τιμές ήρθαν να βαρύνουν τον ελληνικό λαό* 5. προκαλώ) ψυχική πίεση, άγχος, τύψεις κ.ά.. προκαλώ ψυχικό βάρος: *πες μου τι σε βαραίνει, να ξαλαφρώσεις* || *πολλές αμαρτίες βαραίνουν την ψυχή του* || *τη βαραίνει η συνείδησή της για όσα έχει κάνει* 6. προκαλώ δυσάρεστο κλίμα, βαριά ατμόσφαιρα: *η απερισκεψία με την οποία χειρίστηκαν το θέμα είχε βαρύνει πολύ την ατμόσφαιρα* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-αίνω.*

[ετυμ μεσν, μεταπλ. τύπος τού αρχ. *βαρύνω* < *βαρύς,* κατά το σχήμα *βαθύνω - βαθαίνω, πληθύνω - πληθαίνω* κ.ά Η ορθογραφία σε *-αίνω* κατά τα ρ σε *-αίνω,* π χ. *κραδαίνω, ολισθαίνω, υγιαίνω* κ.ά]. **βαράκι**[1] (το) {χωρ. γεν.) αθλ όργανο με το οποίο εκτελούνται ασκήσεις για την εκγύμναση τού σώματος και το οποίο αποτελείται από δύο μικρού βάρους όγκους, που (συνήθ) συνδέονται μεταξύ τους με μεταλλική ή πλαστική μπάρα, η οποία λειτουργεί ως λαβή (συνήθ. στον πληθ.) ζεύγος τέτοιων οργάνων ίσου βάρους, με τα οποία γυμνάζεται κανείς σηκώνοντας από ένα στο κάθε χέρι φρ *κάνω β**α-** ράκια* γυμνάζομαι με τα παραπάνω όργανα **βαράκι**[2] (το) {χωρ γεν.} πολύ λεπτό φύλλο χρυσού, που χρησιμοποιείται για επιχρυσώσεις (βιβλίων, επίπλων κ λπ)

Ιετυμ < αραβ. varak]. **βαράω** κ (σπανιότ.) **βαρώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {βαράς .. | βάρε-σα, -μένος) (καθημ.) ♦ (μετβ.) 1. χτυπώ δυνατά: ~ *τον τοίχο / την πόρτα·* ΦΡ. *βαράω μύγες* (i) δεν ασχολούμαι με κάτι σοβαρό, είμαι αργόσχολος, τεμπελιάζω: *όλ,η μέρα βαράει μύγες αντί να κάτσει να διαβάσει* (ii) δεν έχω πελατεία: *όλο άδειο το βλέπω το μαγαζί του. βαράει μύγες* 2. κάνω (κάτι) να πέσει με δύναμη (σε κάποιο σημείο) ~ *τη γροθιά στο τραπέζι* 3. (για μέλος τού σώματος) χτύπο') (ώστε να πονέσει ή να αποκτήσει σημάδι): *πού το βάρεσες το γόνατό σου και μελάνιασε,* ||[*βάρεσε τον ώμο του στη γωνία τού τοίχου*■ ΦΡ *βαράω / χτυπώ το κεφάλι μου (στον τοίχο)* βλ λ *κεφάλι* 4. χτυπώ (κάποιον), τον δέρνω· *τον βαρούσαν όλοι μαζί με γροθιές και κλοτσιές* |j τον *βάρεσε στο* κεφάλι *μ'ένα μπουκάλι* || (και ως απειλή) *κάτσε καλά, γιατί θα σε βαρέσω!* || *τη βαράει αλύπητα* συν ξυλοκοπώ 5. κάνω. πραγματοποιώ: ~ *σουτ* || *βάρεσε τη μπάλα με δύναμη* || ~ *κεφαλιά* 6. (α) κάνω (κάτι) να ηχήσει. ~ την *καμπάνα / το κουδούνι* (β) (ειδικότ για μουσικά όργανα. συνήθ κρουστά) παίζω: ~ *το ντέφι Ι τα τύμπανα* || (κ. αμετβ.) *βαράτε βιο/Λτζήδες'* (= παίξτε βιολί) 7. πυροβολώ και τραυματίζω ή σκοτώνω (κάποιον): *τον βάρεσαν με πιστόλι* 8. (στο κυνήγι) σκοτώνω *βάρεσε δυο λαγούς και μια μπεκάτσα* 9. (για ποτό) επιδρώ έντονα στον εγκέφαλο, στις αισθήσεις, προκαλώ πονοκέφαλο, ζαλάδα: *με βάρεσε το κρασί που ήπιαμε δεν πρέπει να ήταν καλό* || *το ούζο με βαράει στο κεφάλι!* || (κ. αμετβ.) δεν *πίνω ρακί βαράει στο κεφάλι* ♦ (αμετβ.) 10. χτυπώ (σε σημείο τού σώματός μου), τραυματίζομαι, *κάπου βάρεσα και πονάω* 11. ρίχνω πυροβολισμό: *στα πανηγύρια βαράνε στον αέρα με διάφορα όπλα και γίνεται χαλασμός κόσμου* || ~

στον γάμο τού Καραγκιόζη (δεν ρίχνω σε συγκεκριμένο στόχο ή ρίχνω άστοχες βολές) · 12. (η μτχ. *βαρεμένος, -η, -ο)* βλ.λ. · φρ (α) (αργκό) *μου τη βαράει* (i) παθαίνω κάτι ανεξήγητο, μου συμβαίνει κάτι που με οδηγεί στη συνεχεία σε παράξενη, ανεξήγητη ή παράλογη συμπεριφορά: *ώρες-ώρες τού τη βαράει κι αρχίζει να βρίζει δυνατά μες στον κόσμο!* || *του την έχει βαρέσει τώρα τελευταία και δεν μιλάει σε κανέναν* ΣΥΝ μου τη δίνει (ii) (στον αόρ *μου τη βάρεσε)* νεύριασα, θύμωσα: *όταν έμαθε πως τον απέρριψαν, του τη βάρεσε και άρχισε να βρίζει θεούς και δαίμονες!* || *είναι να μην του τη βαρέσει, γιατί τότε δεν λογαριάζει κανέναν!* ΣΥΝ μου την έδωσε (β) (καθημ -εκφραστ) *βαράω διάλυση* (i) (για επιχείρηση) χρεωκοπώ: *το μαγαζί του βάρεσε διάλυση* (ii) αποσυντονίζομαι πλήρως: *με τις απεργίες και τις κατα/λήψεις τα σχολεία έχουν βαρέσει διάλυση!* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή, -εσα.*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *βαρώ (-έω)* «πιέζω με το βάρος μου» (πβ. αρχ. μτχ. *βε- βαρηώς)* < αρχ *βαρύς*. Η σημ. «χτυπώ» οφείλεται στο θηλ. *βαρεία* (τού επιθ. *βαρύς),* το οποίο κατέληξε να προσδιορίζει τη *βαριά* (βλ.λ.), είδος σφυριού που χρησιμοποιείται για θρυμματισμό ανθεκτικών υλικών. Λυτή η σημ επεκτάθηκε από τους μεσν χρόνους και στο ρ *βαρώ)*

Βαρβάρα (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, προστάτιδα τού Πυροβολικού 2. γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ *βάρβαρος}.*

Βαρβαρέζος κ **Μπαρμπαρέζος** (ο) ο κάτοικος τής Μπαρμπαριάς (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ < ιταλ. Barbarese, βλ κ. *Μπαρμπαριά].* **βαρβαρίζω** ρ αμετβ [αρχ.] {βαρβάρισα} **1.** μιλώ παραβιάζοντας τους γραμματικούς κανόνες ή/και την αισθητική τής γλώσσας (πβ. λ *σολοικίζω)* · **2.** φέρομαι σαν βάρβαρος – **βαρβαρισμός** (ο) Ιαρχ.]. **βαρβαριστί** επίρρ [αρχ.| (λόγ.) **1.** σε ξένη γλώσσα: *του απάντησε* ~2. με τρόπο που παραβιάζει τους γραμματικούς κανόνες ή την αισθητική τής γλώσσας

βάρβαρος, -η, -ο (κακόσ) **1.** αυτός που δεν έχει εκπολιτιστεί: - *λαός / φυλή* || (κ. ως ουσ.) *έφερε τον πολιτισμό στους βαρβάρους* ΣΥΝ απολίτιστος, άξεστος ανί πολιτισμένος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ανθρωπιάς, ευγένειας, λεπτότητας: *πολλοί θεωρούν την πυγμαχία ~ σπορ* || *το ~ Θέαμα τής ταυρομαχίας* || *~ έθιμο / συνήθεια / συμπεριφορά* ΣΥΝ σκαιός. βάναυσος **3.** (στην αρχαιότητα) ο μη ελληνόφωνος, ο ξένος (και αργότερα ο μη Ρωμαίος) (πβ. *πας μη Έλλην βάρβαρος).* — **βαρβαρικός,** -ή. -ό [αρχ.j

[ετυμ αρχ., ονοματοποιημένη λ , < *βαρ-βαρ,* ήχος με τον οποίο απέδωσαν οι αρχ. Έλληνες το ακατανόητο γι' αυτούς άκουσμα από τις γλώσσες άλλων λαών. Παρόμοιες ονοματοποιημένες λ. συναντούμε και σε άλλες αρχ. γλώσσες, πβ σουμερ. bar-bar- «ξένος», ακκαδ. barbariu «εχθρός» Η λ. *βάρβαρος* είχε αρχικώς τη σημ. εκείνου που μιλάει μιαν ακατανόητη γλώσσα· ο Όμηρος, άλλωστε, πρώτος μνημονεύει τους «*βαρβαροφώνους*» Κάρες *(Ιλ.* Β 867). Ο Θουκυδίδης σημειώνει εύστοχα (1, 3, 3) ότι ο Όμηρος δεν χρησιμοποίησε τη λ. με πολιτική σημ., αφού άλλωστε ούτε το όνομα *'Έλληνες* δήλωνε τότε το σύνολο των ελληνοφώνων, ο')στε να παγιωθεί η αντίθεση Έλληνες - βάρβαροι. Συν τω χρόνω, η λ. απέκτησε πολιτική σημ , δηλώνοντας τους μη Έλληνες γενικά (Ηρόδοτος, Πλάτων) με μειωτική χροιά| **βαρβαρότητα** (η) [μεσν | {χωρ. πληθ. βαρβαροτήτων στη σημ. 3} **1.** η ιδιότητα τού βαρβάρου 2. η έλλειψη πολιτισμού, η κατάσταση στην οποία δεν παρατηρείται πολιτισμική εξέλιξη, αλλά επικρατούν η απαιδευσία, οι προλήψεις και οι δεισιδαιμονίες, η βία κ.λπ.: *ο Μεσαίωνας χαρακτηρίστηκε ως εποχή βαρβαρότητας* **3.** (συνεκδ.) η πράξη που χαρακτηρίζεται από σκληρότητα, βία: *οι ~ που διέπραξε ο στρατός κατοχής εις βάρος τού ντόπιου π/.ηθυσμού.* **βαρβατεύω** ρ. αμετβ (βαρβάτε-ψα, -μένος} (για ζώα) καταλαμβάνομαι από γενετήσια ορμή Επίσης **βαρβατιάζω. βαρβατίλα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ) **1.** η δυσάρεστη μυρωδιά αρσενικού ζώου (κυρ. τράγου) την περίοδο τής αναπαραγωγής 2. (για άν- δρες) η κακοσμία από την έλλειψη καθαριότητας, κυρ. των γεννητι- κών οργάνων **3.** η επίδειξη ανδρισμού, αρρενωπότητας. Επίσης **βαρ- βατιά.**

βαρβάτος, -η, -ο (λαϊκ) 1. (αρσενικό ζώο) που έχει αναπαραγωγική ικανότητα (που δεν είναι ευνουχισμένο): ~ *άλογο / ταύρος* 2. (για άνδρα) αυτός που έχει έντονες γενετήσιες ορμές (κατ'επέκτ.) ιδιαίτερα αρρενωπός (μτφ.-οικ.) **3.** αυτός που παρουσιάζει ιδιαίτερη ικανότητα στον τομέα του: ~ *δικηγόρος ι επιστήμονας* ΣΥΝ ικανός, επιτήδειος, άξιος 4. αυτός που εντυπωσιάζει με το μέγεθος, τη δύναμή του: ~ *βιομηχανία / περιουσία* — **βαρβάτα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *βαρβάτος* «αυτός που δεν έχει ευνουχιστεί» < λατ. barbatus «γενειοφόρος» < barba «γένι»], **βάρβιτος** (ο/η) {βαρβίτ-ου | -ων,-ους} αρχαίο έγχορδο μουσικό όργανο, συγγενές προς την αρχαία ελληνική λύρα [ΕΤΥΜ αρχ. αγν. ετύμου, ίσως δάνειο φρυγικής προελ J

βαρβίτουρίκα (τα) ομάδα χημικών ενώσεων με φαρμακευτική δράση, οι οποίες παράγονται από την οργανική ένωση «Βαρβιτουρικό οξύ» και χρησιμοποιούνται ως κατευναστικά, αντιεπιληπτικά και αναισθητικά υπνωτικά· η συστηματική του χρήση μπορεί να εξελιχθεί σε τοξικομανία.

[ετυμ Μεταφορά τού αγγλ barbituric (acid) < γερμ. Barbitursaure «Βαρβιτουρικό οξύ» < νεολατ. (Usnca) barbata «χνουδωτά (βρύα), μούσκλια» + -ur- (< νεολατ. urea < ελλην. *ουρία)* + saure «οξύ»1 **βαργεστημάρα** (η) {χωρ. πληθ } η πλήξη, η ανία και η νωθρότητα που οφείλονται στην απώλεια τού ενδιαφέροντος, **βαργεστημένος,** -η, -ο γεμάτος πλήξη, ανία: ~ *έκφραση* – **βοργε- στημένα** επίρρ.

βαργεστώ κ. (εσφαλμ) **βαριεστώ** ρ. αμετβ. {βαργεστείς... j βαργέ- στ-ησα, -ημένος} **1.** χάνω την υπομονή μου, τη διάθεση, το ενδιαφέρον μου 2. (η μτχ. ***βαργεστημένος,*** *-η. -ο)* βλ.λ. Κπίσης **βαργεοπζω.** [ΕΤΥΜ < *βαζγεστώ ! -ίζω* < τουρκ. vaz.gegtim, αόρ. τού ρ. vazgegmek «παραιτούμαι, εγκαταλείπω». Ο τύπος *βαργεστώ* οφείλεται σε επίδρ τού *βαριέμαι,* εξού και η γραφή τής λ και ως *βαριεστώ}* **βαργωμώ** ρ. -► βαρυγγωμώ

βάρδα επιφών (λαικ.) πρόσεξε, φυλάξου *βάρδα από όσους σου κάνουν τον φίλο!* [ΠΓΥΜ < βεν. varda. προστ. τού ρ. vardar (βλ. κ. *βάρδια)}.*

Βαρδάρης (ο) **1.** ο ποταμός Λξιός (βλ.λ) στο γιουγκοσλαβικό τμήμα του 2. (συνεκδ.) ο σφοδρός και ψυχρός βόρειος άνεμος που πνέει στη Μακεδονία κατά μήκος τής κοιλάδας τού ποταμού Αξιού.

[ΕΤΥΜ < σλαβ. Vardar «Αξιός»].

Βαρδής (ο) ανδρικό όνομα.

Ιετυμ Πιθ μεσν κύρ όν < βεν. Baldin (πβ αγγλ. Baldwin) < αρχ γερμ Baldawin < bald «θαρραλέος» + wine «φίλος»], **βάρδια** (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.] **1.** καθεμιά από τις ομάδες εργατών ή υπαλλήλων που εναλλάσσεται με άλλες για την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου: *ζητήθηκαν ευθύνες από τη νυχτερινή ~ για το ατύχημα* || *η πρωινή ~ έθεσε σε λειτουργία τις γεννήτριες* 2. (συνεκδ.) η χρονική διάρκεια κατά την οποία η παραπάνω ομάδα ή ένα πρόσωπο είναι επιφορτισμένα με συγκεκριμένο καθήκον: *έχω τρεις ώρες ~* || σε *λίγο* τελειώνει *η βάρδια μου* 3. η φρούρηση χώρου· ΦΡ (α) ***κάνω / είμαι βάρδια*** (i) είμαι σκοπός, φυλάσσω (ii) βρίσκομαι σε υπηρεσία 4. (ειδικότ.) ΝΑΥΤ (α) το σύνολο των ωρών κατά τις οποίες εκτελούνται υπηρεσίες σε πλοίο συν φυλακή (β) (συνεκδ.) η διαίρεση των εργαζομένων σε πλοίο ανάλογα με τις ώρες υπηρεσίας: *έφυγε η μία ~ κι ήρθε η άλλη* || *η πρώτη I τελευταία ~* || *στη γέφυρα έκαναν ~* ένας *αξιωματικός και δύο ναύτες* (γ) (λαϊκ) ***σκάντζα βάρδια*** η αλλαγή βάρδιας (υπηρεσίας ή σκοπιάς) πάνω σε πλοίο [ετυμ, μεσν., αρχική σημ «φρουρά», < βεν vardia < αρχ γερμ warda (πβ. γερμ. Warte «σκοπιά»)!

βαρδιανος (ο) ΝΑΥΤ (λαϊκ.) ο σκοπός, ο φρουρός.

[ΕΤΥΜ. < βεν. vardiano < vardia «βάρδια» (βλ.λ.)]. **βάρδος** (ο) **1.** ο συνθέτης και τραγουδιστής ύμνων (συνήθ. για τα κατορθώματα των ηρώων τής φυλής) στους αρχαίους Κέλτες 2. (κατ' επέκτ.-λογοτ.) (α) σπουδαίος ποιητής που υμνεί με τους στίχους του κάτι: *Κ. Παλαμάς. ο ~ τού νέου ελληνισμού* (β) σπουδαίος τραγουδιστής ή συνθέτης: ~ *τής λαϊκής μας παράδοσης.*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *βάρδοι (οί)* «Κέλτες ποιητές και τραγουδιστές» < κελτ bardd «ποιητής»].

βάρδουλο (το) λωρίδα από δέρμα που τοποθετείται γύρω από το πέλμα τού υποδήματος και που πάνω της ράβεται ή καρφώνεται η σόλα [ΕΤΥΜ < βεν. *vardolo < vardar «προσέχω, επιτηρώ - συγκρατώ» (πβ ιταλ guardare) < φρανκον *wardon]

Βαρδούσια (τα) {Βαρδουσιών} όρος τής Στερεάς Ελλάδας, που εκτείνεται στους νομούς Φωκίδας και Φθιώτιδας.

[ΕΤΥΜ < αλβ (male) Bardushe «λευκά όρη»[**βαρειά**

(η) βαριά

βαρεία (η) {βαρειών} ΙΛΩΣΣ **1.** (στην Αρχ. Ελληνική) προσωδιακός τόνος κατά την προφορά τού οποίου ο τόνος τής φωνής δεν ανεβαίνει σε ύψος (όπως στην οξεία), αλλά είτε κατεβαίνει (αν η προηγούμενη συλλαβή οξύνεται) είτε παραμένει ουδέτερος 2. (στο πολυτονικό σύστημα) το τονικό σημείο (') που σημειωνόταν στη λήγουσα αντί τής οξείας, όταν δεν ακολουθούσε σημείο στίξεως ή εγκλιτική λέξη (π.χ. *συμφωνεί μέ τήν γενικήν σκέψιν)* ΑΝΤ. οξεία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *τόνος[1], τονισμός, -ός.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *βαρεία,* θηλ. τού επιθ. *βαρύς.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε (κατ' αντιδιαστολή προς την *όξεία)* από τον Πλάτωνα ως μέρος τής φρ *βαρεία τάσις / χορδή* (επειδή χαρακτηριζόταν ως χαμηλότερης κλίμακας μουσική αρμονία). Οι Αλεξανδρινοί γραμματικοί την τοποθετούσαν αρχικά σε κάθε άτονη συλλαβή (δηλ. χωρίς *οξεία,* π.χ. *σόφώτέρός).* Τελικά δήλωνε στη γραφή μόνο την τονιζομένη λήγουσα μιας λ. μέσα στη φρ., λ.χ. *τήν οδό Έρμοϋ τήν ήξεραν όλοι).* βαρέλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. βαρέλι μεγάλης χωρητικότητας 2. η υδρία 3. (μτφ -σκωπτ.) η γυναίκα που είναι υπερβολικά παχιά Επίσης βαρέλω (σημ. 3).

[ΕΤΥΜ μεσν < ιταλ bareila. υποκ. τού bara «βαρέλι, κάσα»], **βαρελαδικο** (το) (λαϊκ) ο χώρος όπου κατασκευάζονται βαρέλια ΣΥΝ βαρελοποιείο.

[ΕΤΥΜ. < *βαρέλι* + παραγ επίθημα *-άδικο]* **βαρελάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό βαρέλι 2. ***βαρελάκια*** (τα) παιχνίδι στο οποίο οι συμμετέχοντες αφήνουν τα σώματά τους να κυλήσουν στο έδαφος με το πλάι, προστατεύοντας με τα χέρια το κεφάλι επίσης, παρόμοια στρατιωτική άσκηση: *κάνουν* ~ (κατρακυλούν),

βαρελάς (ο) {βαρελάδες} πρόσωπο που κατασκευάζει βαρέλια ΣΥΝ βαρελοποιός.

βαρέλας (ο) {χωρ. γεν. πληθ } (σκωπτ) ο άνδρας που είναι υπερβολικά παχύς.

βαρελήσιος, -ια, -ιο (σχολ. ορθ. *βαρελίσιος)* (για τρόφιμα ή υγρά) αυτός που προέρχεται από βαρέλι, που φυλασσόταν σε βαρέλι· ~ *κρασί / φέτα / μπίρα.* ΣΧΟΜΟ λ. *-ήσιος.* **βαρέλι** (το) {βαρελ-ιού | -ιών} **1.** μεγάλο κυλινδρικό δοχείο, συνήθ. από ξύλινες κυρτές σανίδες που συγκρατούνται με μεταλλικές στεφάνες. πλατύτερο στη μέση και στενότερο στα άκρα, για την αποθήκευση υγρών (π.χ κρασιού, λαδιού, πετρελαίου) ή στερεών (π.χ. τυριού) προϊόντων ΣΥΝ βυτίο 2. (συνεκδ) η ποσότητα υγρού που χωρά σε ένα βαρέλι 3. (σκωπτ.-μτφ.) πρόσωπο πολύ παχύ: *έγινε ~ απ[1] το πολύ φαγητό.*

[ετυμ μεσν. < *βαρέλα* (βλ.λ.), το οποίο θεωρήθηκε μεγεθυντικό), **βαρελιάζω** ρ. μετβ. {βαρέλιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) τοποθετώ σε βαρέλι: ~ το *κρασί / το τυρί*. **βαρελοποιείο** (το) [1892] (λόγ) το βαρελάδικο (βλ.λ.). **βαρελοποιός** (ο) (λόγ) ο κατασκευαστής βαρελιών ΣΥΝ βαρελάς.

βαρελοποιία (η).

βαρελοσανίδα (η) η κυρτή σανίδα που χρησιμοποιείται στην κατασκευή βαρελιών Επίσης (λαϊκότ.) **βαρελοσάνιδο** (το), **βαρελοτο** (το) η μικρή ποσότητα εκρηκτικής ύλης που τυλίγεται σε χαρτί και εκρήγνυται προκαλώντας ισχυρό κρότο · συνηθίζεται η χρήση του σε μεγάλες γιορτές, πανηγύρια κ.λπ.

[ΕΤΥΜ < ιταλ. barilotto «βαρελάκι», υποκ. τού barile «βαρέλι», λόγω τού κυλινδρικού σχήματος που έχουν ορισμένα πυροτεχνήματα ή λόγω τής επιδρ. τού συνωνύμου *μπουρλότο]* **βαρελόφρων** (ο) {βαρελόφρ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (σκωπτ) πρόσωπο που του αρέσει πολύ το ποτό · (γενικότ.) ο μπεκρής: *«το τούνελ τής Μάγχης έχει μετατραπεί σε παράδεισο των εν γένει βαρελοφρό- νων, αφού εκεί οι τιμές των αφορολόγητων ποτών έχουν πέσει στο 25%»* (εφημ) ΣΥΝ πότης, κρασοπατέρας.

[ΕΤΥΜ < *βαρέλι* + *-φρων*< *φρην. φρενός*]. **βαρέλω** (η) ► βαρέλα

βάρεμα (το) [βαρέμ-ατος | -ατα. -άτων} (καθημ.) **1.** η κρούση, το χτύπημα · 2. (αργκό) η βαρεμάρα

[ΕΙΥΜ μεσν < μτγν. *βάρημα* < αρχ. *βαρώ (-έω)* (βλ.λ.)]. **βαρεμαρα** (η) *{χωρ* γεν. πληθ **}** (καθημ.) **1.** η έλλειψη διάθεσης για εργασία, για δραστηριότητα *ήταν στις ~ του και δεν ήθελε να με/στήσει* ούτε σελίδα" ΣΥΝ τεμπελιά, νωθρότητα 2. η πλήξη, η βαργε- στημάρα.

[ΕΤΥΜ < *βάρεμα*, κατά τα *χαζο-μάρα. κουτα-μάρα, σαχλα-μάρα* κ.ά.]. βαρεμένος, -η, -ο 1. (λαϊκ.) αυτός που έχει δεχθεί χτύπημα ΣΥΝ τραυματισμένος 2. (αργκό-μτφ.) αυτός που δεν έχει ψυχική ή διανοητική ισορροπία, που έχει πρόβλημα κοινωνικής συμπεριφοράς ή δείχνει παράλογη εμμονή σε κάτι ΣΥΝ βλαμμένος, κολλημένος, βάρεσα ρ. ♦ βαράω

βαρετός, -ή. -ό αυτός που προκαλεί πλήξη · *~ άνθρωπος! ομιλία! ταινία* ΣΥΝ ανιαρός, πληκτικός ΑΝΤ ενδιαφέρων. — **βαρετά** επίρρ. [ΕΤΥΜ μεσν. < *βαραίνω]*. **βαρέως** επίρρ. (λόγ) βαριά · ΦΡ. ***φέρω (κάτι) βαρέως*** αισθάνομαι έντονη δυσαρέσκεια, ενόχληση ή μείωση της αξιοπρέπειάς μου (από κάτι), δεν μπορώ να το ξεπεράσω εύκολα (ψυχολογικά) · *έφερε βαρέως την αποτυχία του στις εξετάσεις.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *βαρύς* Ήδη στον Ηρόδοτο μαρτυρείται η φρ. *φέρειν βαρέως* (5. 19) με τη σημ. «υποφέρω, υφίσταμαι κάτι χωρίς υπομονή», ενώ στον Διόδωρο Ικελιώτη η φρ. *βαρέως φέρειν* (26, 3) σημαίνει «ανέχομαι κάτι αξιοπρεπώς»]

βαρηκοΐα (η) ιμεον] [χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ η μειωμένη ακουστική ικανότητα: *ακουστικά βαρηκοΐας* (βλ λ. ακουστικό) · πβ λ. *κώφωση* βαρήκοος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν διαθέτει επαρκή ακουστική ικανότητα ΣΥΝ κουφός, (σκωπτ.) περήφανος στα αφτιά [ΕΤΥΜ < αρχ. *βαρυήκοος* < *βαρύς* + *-ήκοος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ακούω].

Βαρθολομαίος (ο) **1.** ένας από τους δώδεκα Αποστόλους και τους πρώτους μαθητές τού Χριστού · ΦΡ ***νύχτα τού Αγίου Βαρθολομαίου*** (γαλλ la nuit du saint Barthelemy) (i) ιστ η μεγάλη σφαγή των Προτε- σταντών Ουγενότων στο Ι Ιαρίσι από τους Ρωμαιοκαθολικούς στις 24/8/1572 κατόπιν διαταγής τού βασιλιά Καρόλου Θ' (ii) (μτφ.) για καταστάσεις μαζικών και βίαιων εκκαθαρίσεων 2. ανδρικό όνομα [ΕΤΥΜ < μτγν. *Βαρθολομαίος* < αραμ. Bar-tolmai «γιος τού Τολμάι». Η σύγκριση των χωρίων τής Κ.Δ. (Λουκ. 6, 14 Φίλιππον *καί Βαρθολομαίον.* Ιωάνν 1, 46. *ευρίσκει Φίλιππος τον Ναθαναήλ),* όπου τα ονόματα *Βαρθολομαίος* και *Ναθαναήλ* συσχετίζονται στην ίδια αφήγηση με τον Φίλιππο, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για τον ίδιο Απόστολο, ο οποίος έφερε το όνομα *Ναθαναήλ Βαρθο/.ομαίος* (< Nathanael Bar-tolmai) Βλ κ. *Ναθαναήλ].* **βαριά** (η) το βαρύ και μεγάλο σιδερένιο σφυρί. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ύς* [ΕΤΥΜ μεσν. < *βαρεά* (με συνίζηση) < *βαρέα,* θηλ. τού αρχ. επιθ *βαρύς* (βλ λ)]

βαρία επίρρ. [μεσν.] **1.** με δύναμη, ισχυρά **-** *χτυπούν τα σήμαντρα* **2.** επικίνδυνα, πολύ άσχημα: *~ άρρωστος / τραυματισμένος* 3. με ψυχική οδύνη, με πάθος: *αναστενάζω* ~ 4. με δυσκολία: *αναπνέα)* / ανασαίνω ~ 5. με δυσαρέσκεια: *μην το παίρνεις τόσο* ~ αυτο που *έπαθες!* 6. (για ύπνο) χωρίς να μπορεί κανείς να ξυπνήσει εύκολα ή να αντι- ληφθεί (κάτι): *κοιμάται πολύ ~ δεν ξυπνάει εύκολα'* συν βαθιά 7. (για ακοή) ανεπαρκώς. όχι καθαρά, όχι ευκρινώς: ακούει ~ 8. αργά και με όλο το βάρος (κάποιου): *πατάει -* || *έσερνε τα βήματά του ~ στον χορό* 9. κουρασμένα, με κόπο περπατούσε ~ *μετά τη δουλειά* **βαριακούω** ρ αμετβ. [βαριακού-ς, -ει, -με, -τε -ν(ε)· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχω πρόβλημα ακοής, δεν ακούω καλά. **βαριανασαίνω** ρ αμετβ. {βαρίανάσανα} (εκφραστ) ανασαίνω βαθιά. λαχανιάζω.

βαριαναστενάζω ρ. αμετβ. [μεσν] {βαριαναστέναξα} (εκφραστ.) βγάζω βαθύ αναστεναγμό, αναστενάζω με πόνο **βαριαρρωσταίνω** ρ αμετβ. [μεσν.Ι {βαριαρρα')στη-σα,-μένος} αρρωσταίνω βαριά, σοβαρά **βαρίδι** (το) {βαριδ-ιού **]** -ιών} **1.** (γενικά) μικρό κομμάτι από βαρύ μέταλλο. που χρησιμοποιείται για να προσθέτει βάρος · (ειδικότ.) το αντίβαρο τής ζυγαριάς ή τής πλάστιγγας ΣΥΝ αντιζύγιο **2.** μικρό βάρος που κρέμεται από το νήμα τής στάθμης (τού αλφαδιού) των οικοδόμων (συνεκδ) το ίδιο το αλφάδι (βλ.λ.) 3. καθένα από τα δύο μεταλλικά βάρη τού ωρολογιακού εκκρεμούς **4.** το βάρος που τεντώνει το στημόνι τού αργαλειού **5.** το βάρος που δένεται μαζί με τα αγκίστρια σε πετονιά, ώστε να βυθίζεται στη θάλασσα [ΕΤΥΜ Υποκορ. τού επιθ. *βαρύς,* άσχετο προς το μτγν *βαρύδιον* (εσφαλμ. γρ αντί *βαρύλ/.ιον),* επίσης υποκ τού *βαρύς].*

βαριέμαι ρ. μετβ. κ αμετβ {βαρέθηκα} ♦ (μετβ) **1.** αισθάνομαι πλήξη, ανία (για κάποιον/κάτι): *~ να τον ακούω είναι τόσο ανιαρός ομιλητής*[1] || *- τις δεξιώσεις* 2. δεν μπορώ να υποφέρω, να ανεχθώ άλλο (κάποιον/κάτι). αισθάνομαι ότι με έχει κουράσει, ότι έχω κορεστεί (από αυτόν/αυτό): *τα 'χω βαρεθεί όλα, θέλω ν' αλλάξω ζωή* || *έχω βαρεθεί ν' ακούω από τους* πολιτικούς *κάθε τέσσερα χρόνια τις ίδιες υποσχέσεις* || (εκφραστ.) τον *έχει βαρεθεί η ψυχή μου* (δεν τον *αντέχω άλλο)* · ΦΡ (παροιμ) **το *πολύ* το «Κύριε *ελέησον*» το *βαριέται κι ο* Θεός / ο *παππάς*** για κάτι που επαναλαμβάνεται φορτικά και καταντά βαρετό ♦ 3. (αμετβ) αισθάνομαι πλήξη, ανία: *ψάρεψα όλο το πρωί, αλλά στο τέλος βαρέθηκα και τα παράτησα* ΦΡ (α) ***βαριέμαι που ζω*** δεν έχω κανένα ενδιαφέρον, αισθάνομαι αφόρητη πλήξη (β) ***δεν βαριέσαι!*** για να δηλωθεί ότι δεν πρέπει ή δεν αξίζει να στενοχωριέται ή να ανησυχεί κάποιος για συγκεκριμένο πρόβλημα: *-Κι αν σε απολύσουν;* — / *Κάτι άλλο θα βρεθεί να κάνω.*

[ΕΤΥΜ < μεσν. *βαριούμαι.* μεταπλ τύπος τού αρχ. *βαρούμαι (-έο-)* «δυσανασχετώ», κατά το σχήμα *άρνοϋμαι - άρνιοϋμαι - άρνιέμαι κά].*

βαριεστίζω, βαριεστώρ -»βαργεστό)

βαριετέ (το) {άκλ } το ψυχαγωγικό πρόγραμμα που περιλαμβάνει ποικιλία θεαμάτων και ακροαμάτων (κωμικά σκετς. ελαφρά μουσική, τραγούδια, ακροβατικά, ταχυδακτυλουργικά κ.ά.)

[ΕΤΥΜ < γαλλ variete «ποικιλία» < λατ. varietas j. **βάριο** (το) [1840] {βαρίου} ΧΗΜ μεταλλικό στοιχείο αργυρόλευκου χρώματος (σύμβολο Ba), που βρίσκει εφαρμογές στην εξόρυξη πετρελαίου, τη μεταλλουργία κ.α. (βλ. λ *περιοδικός,* ΠΙΝ).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. barium < ελλην. *βάρος* + νεολατ. -ium, ονομασία που δόθηκε στο στοιχείο από τον Βρετανό χημικό Sir Humphry Davy, ο οποίος το ανακάλυψε] **βαριοκοιμάμαι** ρ. αμετβ (βαριοκοιμάσαι... | βαριοκοιμ-ήθηκα, -ισμέ- νος} κοιμάμαι βαριά, δεν ξυπνάω εύκολα. Κπίσης **βαριοκοιμούμαι, βαριόμοιρος,** -η, -ο (εκφραστ.) δυστυχισμένος, κακότυχος. **βαριοπουλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } η μικρή βαριά (βλ λ).

[Γ:ΓΥ_Μ_ < *βαριά* + υποκ. επίθημα -πούλα], **βαριούχος,** -ος, -ο ΧΗΜ -ΙΑΤΡ αυτός που περιέχει βάριο.

[ΕΤΥΜ < *βάριο* + *-οΰχος* < *έχω].* **βάρκα** (η) {βαρκών} μικρό ανοιχτό θαλάσσιο σκάφος που κινείται με κουπιά, ιστία ή μηχανή ΣΥΝ (λόγ.) λέμβος, άκατος. — (υποκ.) **βαρκούλα** (η) κ. **βαρκάκι** (το) [μεσν.[ΣΧΟΛΙΟ λ *βραχίονας.*

[ΕΤΥΜ Αντιδάν., μεσν. < λατ. barca < *barica < baris* < αρχ. *βαρις* «πλοιάριο», δάνειο αιγυπτιακής προελ., πβ κοπτ. bari]. **βαρκάδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η βόλτα με βάρκα: *πηγαίνω* [ΕΓΥΜ < βεν. barcada < barca «βάρκα»], **βαρκάρης** (ο) {βαρκάρηδες}, **βαρκάρισσα** (η) {δύσχρ. βαρκαρισ- σών} **1.** κάτοχος βάρκας ΣΥΝ (λόγ.) λεμβούχος **2.** κυβερνήτης βάρκας. [ΕΤΥΜ μεσν < *βάρκα* + παραγ επίθημα *-άρης]* **βαρκαρόλα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} **1.** ρομαντικό τραγούδι βαρκάρη (κυρ Βενετσιάνου γονδολιέρη), που συνοδεύει τη βόλτα με βάρκα **2.** ΜΟΥΣ μουσική σύνθεση, οργανική ή φωνητική, συνήθως σε μέτρο 2/4 ή 4/4, που θυμίζει τα τραγούδια των γονδολιέρηδων τής Βενετίας. [ΕΤΥΜ < βεν. barcarola < barcarolo «βαρκάρης, γονδολιέρης» < barca «βάρκα»].

Βαρκελώνη (η) πόλη και σημαντικό λιμάνι τής ΝΑ. Ισπανίας στη Μεσόγειο Θάλασσα, πρωτεύουσα τής Καταλωνίας.

[LIYM < ισπ Barcelona (οπτικό δάνειο) < μαυριτ Barjalunah, που ανάγεται στον Καρχηδόνιο στρατηγό Hamilcar Barca, ο οποίος θεωρείται ότι την ίδρυσε τον 3ο αι π Χ. Το προσωνύμιο Barca είναι σημιτικής προελ., πβ. εβρ. baraq «αστροπελέκι»].

Βαρκίζα (η) ΝΑ προάστιο τής Αθήνας, γνωστό από τη συμφωνία που υπεγράφη μεταξύ τής ελληνικής κυβερνήσεως και τού Ε Α.Μ. - Κ Κ Ε με τη λήξη των Δεκεμβριανών για θέματα συνταγματικών ελευθεριών, δημιουργία εθνικού στρατού, δημοψήφισμα, εκλογές και αμνηστία και πολιτικά αδικήματα *(Συμφωνία τής Βάρκιζας).*

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < αλβ. Varkeza < varkea < ελλην. *βάρκα].*

Βαρλαάμ (ο) {άκλ.} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ο *Κα?.αβρός-* θεολόγος και φιλόσοφος (1290-1350), καθηγητής στο Πανεπιστήμιο τής Κωνσταντινουπόλεως, γνωστός για τις θέσεις του κατά τού ησυχασμού 3. ανδρικό όνομα.

(ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ όν., πιθ. < συρ. BaruJa, κατ' επίδρ. τού μτγν. ον. *Βα- ?.αάμ* (< εβρ. Bileam)].

Βάρνα (η) πόλη και λιμάνι τής ΒΑ. Βουλγαρίας στον Εύξεινο Πόντο. [ΕΤΥΜ. < βουλγ Varna < αρχ. σλαβ. vran(a) «μαύρος», λόγω τής θέσε- ως τής πόλης στη Μαύρη Θάλασσα. Κατ' άλλη άποψη, < Ι Ε. *ver-a-* «νερό» Η πόλη είχε αρχικώς ιδρυθεί τον 6ο αι π Χ. με το αρχ. όνομα *Χ)δησσός).*

Βαρνάβας (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ο *Απόστολος ο ιδρυτής τής Εκκλησίας τής Κύπρου* **2.** ανδρικό όνομα [ΕΤΥΜ μτγν < αραμ Bar-nebhu*a «γιος παρηγοριάς»] **βαρομετρία** (η) {χωρ. πληθ.} ο κλάδος τής Φυσικής που ασχολείται με φαινόμενα ατμοσφαιρικής πίεσης.

[ΕΤΥΜ Κλληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. barometry] **βαρομετρικός,** -ή. -ό [1812] ΜΕΤΕΩΡ **1.** αυτός που σχετίζεται με τα φαινόμενα ατμοσφαιρικής πίεσης **2.** (α) ***βαρομετρικό χαμηλό*** κάθε περιοχή χαμηλών πιέσεων όπου η πίεση ελαττώνεται από την περιφέρεια προς το κέντρο (πβ κ. λ. *ύφεσηΥ* προκαλεί επιδείνωση τού καιρού (β) ***βαρομετρικό υψηλό*** *ο* αντικυκλώνας (βλ.λ.) (γ) ***βαρομε***

τρική πίεση η ατμοσφαιρική πίεση [ηγυμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. baroinetriquel **βαρόμετρο** (το) [1799J {βαρομέτρ-ου | -ων} **1.** τυ όργανο μετρήσεως τής ατμοσφαιρικής πίεσης: *υδραργυρικό / μεταλλικό* ~ 2. (μτφ) οτιδήποτε μπορεί να εκληφθεί ως δείκτης γενικότερων εξελίξεων *πολλοί έλεγαν παλιά ότι το Παρίσι με τις επαναστάσεις και τις εξεγέρσεις* του *είναι το ~ των διεθνών πολιτικών ανακατατάξεων.*

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< γαλλ baromeirej βαρονία (η) {βαρονιών} 1.ο τίτλος τού βαρόνου 2. τα εδάφη που ανήκουν στον βαρόνο βαρόνος ίο) I1782J (παλαιότ ορθ *βαρώνος),* βαρόνη (η) 1. τίτλος ευγενών τής Δ Ευρώπης **2.** (μτφ - κακόσ) πρόσωπο που διαθέτει σημαντική δύναμη, επιρροή σε ειδικό πεδίο δράσεως ή επιχειρήσεων οι ~ *τής πο/ατικής / τού Τύπου / τής κοκαΐνης* (οι Κολομβιανοί μεγαλέ- μποροι αυτού τού ναρκωτικού) Επίσης βαρονέσσα (η) jïΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ baron < γαλλ baron < μτγν λατ. baro «άν- δρας, ελεύθερος άνθρωπος» < αρχ γερμ. baro «ελεύθερος»], βαρός (το) {βάρ-ους | -η, -ών) 1. φυς η δύναμη με την οποία έλκει η Γη προς το κέντρο της τα υλικά σώματα: το - *κάθε υλικού σώματος είναι ανάλογο με τη μάζα του* 2. (συνεκδ) (α) η ιδιότητα σωμάτος να έλκεται από τη Γη και να ασκεί ορισμένη πίεση σε ό,τι βρεθεί από κάτω του· *έπεσε πάνω του με όλο του το ~ και τον έριξε κάτω* || *το ~ τής πέτρας* || (μτφ.) *υπό το ~ των νέων εξελίξεων* (υπό την πίεση των νέων εξελίξεων, όπως επιβάλλουν οι νέες εξελίξεις) || <5™ *αισθανόσουν ποτέ το βάρος τής παρουσίας του* αντ ελαφρότητα (β) ***κέντρο βάρους*** βλ. λ *κέντρο* (γ) ***ειδικό βάρος*** το πηλίκο τού βάρους ενός σώματος προς τον όγκο του 3. χημ (α) ***ατομικό βάρος*** βλ. λ *ατομικός* (β) ***μοριακό βάρος*** βλ. λ *μοριακός* 4. (συνεκδ) ο βαθμός στον οποίο είναι κάποιος/κάτι βαρύ(ς) *ως μονάδα βάρους χρησιμοποιείται το χιλιόγραμμο (κι?.ό)* 5. (ειδικότ.) η μάζα σώματος εκφρασμένη σε κιλά και γραμμάρια: *το ~ μον είναι εξήντα κιλά* || *πόσο ~ έχεις;* || *παίρνω ~* (παχαίνω) || *χάνω -* (αδυνατίζω) || *απώλεια βάρους λόγω ασθενείας* || *επιστολή βάρους 20 γραμμαρίων* || ειδικό / *μικτό / καθαρό* ~ φρ (α) ***ιδανικό βάρος*** *το πόσο* πρέπει *να* ζυγίζει κανείς με βάση τον συνδυασμό σωματικών στοιχείων (ύψους, τύπους σκελετού) και τού φύλου. *υπολόγισαν το ~ του με βάση το ύψος του και το βάρος τού σκελετού του (β)* ***ρίχνω όλο μου το βάρος (σε κάτι)*** αφιερώνομαι με όλες μου τις δυνάμεις (σε κάτι), προσανατολίζω όλες μου τις ενέργειες (σε κάτι): *έχει ρίξει όλο* Γου γο *βάρος στην προώθηση τον καινούργιον τον βιβλίου* 6. (συνεκδ) κάθε βαρύ σώμα *είναι έγκυος και δεν πρέπει να σηκώνει βάρη* 7. αθλ ***βάρη*** (τα) μεταλλικές ράβδοι που έχουν στα δύο άκρα προσαρμοσμένες σφαίρες ή δίσκους από χυτοσίδηρο και χρησιμοποιούνται ως μέσο εκγύμνασης ή στο αντίστοιχο αγώνισμα *(άρση βαρών)* (βλ. κ λ *βαράκι)* (μτφ.) 8. (α) η υποχρέωση που επωμίζεται κανείς *αναλαμβάνω τα οικογενειακά* ~ (β) η υπαιτιότητα κυρ στη φρ ***ρίχνω το βάρος (σε κάποιον)*** κατηγορώ (κάποιον) ως υπαίτιο: ο *πλοίαρχος έριξε το βάρος για την προσάραξη στον αξιωματικό γέφυρας* 9. ΝΟΜ (α) συμπεριφορά η οποία επιβάλλεται από τον νόμο. χωρίς όμως να είναι δυνατός ο δικαστικός εξαναγκασμός τού βαρυνόμενου σε τήρησή της ο οποίος υφίσταται απλο'κ άλλες δυσμενείς συνέπειες οι οποίες συνιστούν έναν έμμεσο καταναγκασμό, π χ όποιος έχει κάνει ασφάλεια ζωής έχει το *βάρος* να ενημερώσει τον ασφαλιστή για ασθένειες που έχει περάσει. αλλιώς χάνει το δικαίωμα αποζημιώσεως (β) ***βάρος αποδείξεως*** (i) (υποκειμενικό) στο πλαίσιο τού συζητητικού συστήματος, το υποκειμενικό βάρος αποδείξεως φέρει εκείνος *ο* διάδικος στον οποίο ανήκει η πρωτοβουλία προσκομιδής των μέσων αποδείξεων στο δικαστήριο (ii) (αντικειμενικό) το αντικειμενικό βάρος αποδείξεως το φέρει ο διάδικος ο οποίος βαρύνεται με τις αρνητικές συνέπειες τής μη αποδείξεο)ς των αποδεικτέων πραγματικών περιστατικών, δηλ. εκείνος ο οποίος φέρει τον κίνδυνο 10. το δυσάρεστο αίσθημα που έχει κανείς σε μέρος τού σο>ματός του. σαν να δέχεται πίεση από βαρύ σώμα. *έχω ένα ~ στο στομάχι* (βαρυστομαχιά) / στο *κεφάλι* 11. η ψυχική επιβάρυνση, το δυσάρεστο αίσθημα στην ψυχή ή τη συνείδηση (κάποιου): *όταν εξόφλησα και τα τε/α'νταία μον χρέη, έφυγε ένα ~ από πάνω μον* φρ ***(κάτι) το 'χω βάρος*** (στην ψυχή μου. τη συνείδησή μου) αισθάνομαι ενοχή για κάτι. ~ *στη συνείδησή μον που δεν τον βοήθησα όταν είχε ανάγκη* 12. η ιδιαίτερη σημασία, η σπουδαιότητα: *εφόσον είναι υπουργός, ο λόγος* του *έχει ~* || *το ~ των λεγομένων / των αποδείξεων / των ενεργειών τον* || *πάντα είχε συνείδηση τού βάρους τής προσωπικότητάς του* 13. πρόσωπο, πράγμα ή υποχρέωση που προκαλεί πρόβλημα (σε κάποιον)· φρ (α) ***γίνομαι βάρος (σε κάποιον)*** προκαλώ ενόχληση (σε κάποιον), τον επιβαρύνω με την παρουσία μου Έλα *να μείνεις μαζί μας το Σαββατοκύριακο*[1] *-Λεν θέλω να σας γίνω βάρος* (β) σε / ***εις βάρος (κάποιου)*** προς ζημία μου ή εναντίον μου: *γελούν* - II *το δικαστήριο εξέδο)σε απόφαση εις βάρος* του |j ο *αγώνας έληξε με σκορ 3-1 εΐ€ βάρος τής Αγγλία€* — (υποκ.) βαράκι (το) (σημ. 7) (βλ.λ.)

[Γ.τυμ αρχ , συνεσταλμ βαθμ. τού Ι.Ε. θ. **gʷer-u-* «βαρύς», πβ σανσκρ guruh. λατ. grav-is, γαλλ grave (> αγγλ. grave), αγγλ. grief «θλίψη» κ ά. Ομόρρ *βαρύς.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *καθαρό / μικτό* / ειδικό *βάρος* (πβ. γαλλ le poids net / brut / specifique). *έχω ένα βάρος στη συνείδηση μου* (< γαλλ. avoir un poids sur la conscience), *έχω ένα βάρος στο στομάχι* (< γαλλ avoir un poids sur l'cstomac) κ ά].

βαρούλκο (το) το μηχάνημα που με ειδικές τροχαλίες καθιστά δυνατή την έλξη ή την ανύψωση βαρών ΣΥΝ βίντσι ΙΗΓΥΜ < μτγν *βαρουλκόν (τό)* < *βαρουλκός (ή)* (ενν. *μηχανή)* < *βάρος* + *-ουλκός* < *έλκω.* μηχανή που εφευρέθηκε από τον Αρχιμήδη, στού οποίου τα συγγράμματα μνημονεύεται για πρώτη φορά |.

Βαρσοβία (η) η πρωτεύουσα τής Πολωνίας [ειυμ < πολ Warszawa, αγν ετύμου Κατά τον 9ο αι. μ.Χ ο δούκας Κονράδος (τής Μαζοβίας) ίδρυσε ένα φροι>ριο κοντά σε ένα μικρό ψαροχώρι. που ονομαζόταν Βαρσόβα (Warszowa). Το 1610 ο αυτοκρά- τορας Σιγισμούνδος Αύγουστος όρισε, τη Βαρσοβία πρωτεύουσα τού Πολωνο-Λιθουανικού βασιλείου αντί τής Κρακοβίαςί **βαρυ-***1* **βαρύ** κ. **βαρ-** / **βάρ-** κ **βάριο-** / **βαριό-** κ. **βαρι-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεο)ν που σημαίνουν: 1. ότι κάποιος/κάτι έχει μεγάλο βάρος *βαρυ-κόκκαλος*2. ότι κάτι γίνεται ή υπάρχει σε μεγάλο βαθμό, ότι είναι ιδιαίτερα έντονο: *βαρι-αναστενάζω, βαρν- πενθής, βαρυ-σήμαντος, βαριοκοιμάμαι, βαρν-χειμωνιά* 3. (στην ιατρική) ότι κάτι δεν λειτουργεί κανονικά, *βαρηκοΐα* 4. άσχημη, βαριά διάθεση, δυσάρεστα συναισθήματα: *βαρύ-θυμος, βαρυκαρδίζω* (εγυμ Α'συνθ. τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ *βαρύ-τονος, βαρύτιμος),* που προέρχεται από το επίθ *βαρύς,* απαντά δε και σε ελληνο- γενείς ξέν όρους (λχ. γαλλ bary-sphere)l. **βαρύαυλος** (Ο) [1856] {βαρυαύλ-ου | -ων, -ους} ΜΟΥΣ (λόγ.) το φαγκότο (βλ.λ.)

(ΕΓΥΜ Απόδ. τού γαλλ fagot (βλ λ. *φαγκότο)].* **βορυγγωμώ** ρ. αμετβ. {βαρυγγωμάς... j βαρυγγώμ-ησα, -ισμένος} εκφράζω την απελπισία μου. παραπονούμαι για την τύχη μου: *αντί να βαρυγγωμάς και να τα βάζεις με την τύχη σον, είναι καλύτερο να κάνεις κάτι για να την αλλάξεις* συν δυσανασχετώ, δυσφορώ, κλαίγομαι. Επίσης (λαϊκότ) **βαργωμώ· — βαρυγγώμια** (η) [μεσν] κ. **βαρυγγώμισμσ** (το) ^ σχολιο λ. *-ια*

|εγυμ < μεσν *βαρυγγωμώ* < *βαργνωμώ (-έω)* (με αναδρομική αφομοίωση *-γν-* > *-γγ-)* < *βαρύγνωμος* < *βαρύς* + *-γνωμος* < *γνώμη* Η γρ *βαργκο)μώ* δεν έχει ετυμολογική στήριξη, αφού πρόκειται για αφομοίωση τού *-ν-* και όχι για ηχηροποίηση τού -/-]. **βαρύγδουπος,** -η, -ο **1.** αυτός που προκαλεί έντονο (βαρύ) ήχο (γδούπο) κατά την πτώση του συν βροντερός 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί μεγάλη εντύπωση (αλλά συνήθ. είναι κενός περιεχομένου): ~ *λόγια / ονόματα / διακηρύξεις* ΣΥΝ ηχηρός, πομπώδης — **βαρύγδουπα** επίρρ

[Ι ιύμ < αρχ. *βαρύδουπος* < *βαρύς* + *δοῦπος* «βαρύς, υπόκωφος ήχο^» (βλ κ *γδούπος)]* **βαρυθυμος,** -η, -ο ΐαρχ J *αυτός* που διακατέχεται από δυσάρεστα συναισθήματα, όπως λύπη. μελαγχολία κ.λπ. ΣΥΝ μελαγχολικός, περίλυπος. σκυθρωπός — **βαρυθυμία** (η) [αρχ Ι. **βαρύθυμα** επίρρ., **βα- ρυθυμώ** ρ. Ι^τγν Ι {-είς .*]* **βαρυκαρδιζω** ρ μετβ. κ αμετβ [μεσνΐ {βαρυκάρδισ-α, -μένος! (λαικ.) ♦ 1. (μετβ) προκαλώ (σε κάποιον) άσχημα (δυσάρεστα) συναισθήματα *μη με βαρυκαρδίζεις με δυσάρεστες ειδήσεις* συν στενοχωρώ. λυπώ ♦ 2. (αμετβ) βρίσκομαι σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση: ~ *στην ξενιτειά. όταν θυμάμαι τους γονείς μου* συν στενοχωριέμαι. αθυμώ.

βορύμαγκας (ο) (συνήθ. ειρων.) αυτός που έχει ύφος σκληρού μάγκα, που κάνει τον ζόρικο. **βάρυνα** ρ ♦ βαρύνω, βαραίνω **βαρύνοΐα** (η) 11898} {χωρ. πληθ.[η αμβλύνοια (βλ λ.), **βαρύνω** ρ μετβ. [αρχ] {μτχ ενεστ. βαρύνων, -ουσα, -ον, βάρ-υνα, -ύν- θηκα, βεβαρυμμένος} 1. (μετβ.) επιβαρύνω κάποιον με κάτι *η ευθύνη τής αεράμνυας βαρύνει αποκλειστικά την αεροπορία* (ηθικά ή νομικά) τον *βαρύνουν κατηγορίες για καταχρήσεις* |j *οι ενθύνες για την καθυστέρηση τής αναδάσωσης είναι εμφανές ότι βαρύνουν κυρίως το Υπουργείο Γεωργίας* (μεσοπαθ *βαρύνομαι)* (+με) **2.** έχω εις βάρος μου (κάτι): το *πολιτικό του παρελθόν βαρύνεται με π?.ήθος σκανδάλων* 3. έχω την υποχρέωση να κάνω (κάτι): ~*με την απόδειξη τής κατηγορίας* 4. έχω την επιβάρυνση: ~ *με τα έξοδα μεταφοράς τού φορτίου* 5. (η μτχ. *βαρύνων, -ουσα,* -ον) αυτός που έχει ιδιαίτερη σημασία, σπουδαιότητα: ~ *γνώμη / σημασία* ΣΧΟΛΙΟ λ -αινώ, *μετοχή* **βαρυπενθώ** ρ αμετβ Ιμεσν.Ι [βαρυπενθείς. , μτχ βαρυπενθών,-ούσ- σα, -ούν μόνο σε ενεστ κ παρατ.) πενθώ βαριά, είμαι βυθισμένος στο πένθος: *η βαρυπενθούσα χήρα.* — **βαρυπενθής,** -ής, -ές Ιμτγν]. **βάρυπνος,** -η. -ο [1868[(λογοτ) **1.** αυτός που κοιμάται βαριά **2.** αυτός που σηκώνεται κακόκεφος από τον ύπνο. — **βάρυπνα** επίρρ. 11· ι ΥΜ < *βαρ(υ)-* + *ύπνος,* πβ μτγν. *βαρύπνους].* **βαρυποινίτης** (ο) [Ι890| {βαρυποινιτών), **βαρυποινίτισσα** (η) {βα- ρυποινιτισσών) πρόσωπο που έχει καταδικαστεί σε μεγάλη ποινή κάθειρξης. δηλ πολυετή φυλάκιση ή ισόβια: *η πτέρυγα των* ~ **βαρύς,** -ιά (λόγ -εία). -ύ (βαρ-ιού κ λόγ -έος j βαρ-ιοί κ λόγ. -είς (ουδ. -ιά κ. λόγ -έα), -ιών κ. λόγ. -έων. θηλ -ειών} 1. αυτός που έχει μεγάλο βάρος και μεταφέρεται ή σηκώνεται δύσκολα· *είναι πολύ βαρύ, για να το σηκώσω μόνος μου* || *αυτό το δέμα είναι* δυο *κιλά πιο βαρύ* jj ~ *φορτίο* ανι ελαφρύς (μτφ) 2. έντονος λόγω τής δύναμής του, δυνατός - *χτύπημα* || (απειλητικά) *πρόσεξε, γιατί έχω ~ χέρι!* (δηλ. μη με αναγκάσεις να σε δείρω) 3. αυτός που υποφέρεται δύσκολα: - *ποινή / εργασία* φρ (μτφ.) *είναι βαριά η καλογερική* για απαιτητική δουλειά, για οτιδήποτε απαιτεί ιδιαίτερο μόχθο και θυσίες 4. έντονος (και συνήθ δυσάρεστος): ~ μυρωδιά 5. αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλες διαστάσεις, επιβλητικότητα ή και υπερβολή ~ *διακό- σμηση / αρχιτεκτονική* 6. αυτός που βιώνεται σε βάθος, πολύ έντονος: ~ *μελαγχολία* ΣΥΝ βαθύς 7. (φαγητό) που δεν χωνεύεται εύκολα ή που έχει πολλά μπαχαρικά: το *φαί τού έπεσε βαρύ στο στομάχι* || του *αρέσει η ~ κουζίνα* 8. (μέρος τού σώματος) στο οποίο αισθάνεται κανείς βάρος, πίεση: *νιώθω το στομάχι μον -* |(*αισθάνομαι* ~ το *κεφά- λι μον* II *από την κούραση τα πόδια μον είναι* ~ 9. (ρόφημα) που έχει σε μεγάλη αναλογία το βασικό του συστατικό, που είναι πυκνό στη σύστασή του (λαΐκ) *έναν καφέ πολλά βαρύ!* [[- *τσάι* 10. (τσιγάρο) με μεγάλη περιεκτικότητα σε πίσσα και νικοτίνη ΣΥΝ σέρτικος 11.

(ύπνος) που έχει παρατεταμένη διάρκεια ή που δεν διακόπτεται εύκολα *κάνει βαρύ ύπνο· δεν ξυπνά ούτε με κανονιές* ΣΥΝ βαθύς 12. (φωνή) χαμηλή (μπάσα) και καθόλου διαπεραστική *η ~ φωνή θεωρείται σημάδι ανδροπρέπειας* ||[*απ'τα πολλά τσιγάρα η φωνή του έγι-* νε- 13. μους ***ήχος βαρύς*** ο πλάγιος τρίτος ήχος τής βυζαντινής μουσικής 14. (για κλίμα, καιρικές συνθήκες) αυτός που χαρακτηρίζεται από δριμύτητα και δεν γίνεται εύκολα ανεκτός: *~ κρύο / χειμώνας·* ΦΡ (α) ***βαρύ κλίμα*** (i) το ανθυγιεινό κλίμα (ii) (μτφ.) η ατμόσφαιρα που χαρακτηρίζεται από επιθετική διάθεση, από ένταση στις σχέσεις: *η συνάντηση έγινε σε ~* (β) ***βαριά ατμόσφαιρα*** (i) η πνιγηρή ατμόσφαιρα, *από τον καπνό των τσιγάρων υπήρχε ~* στο *μαγαζί* (ii) η καταθλιπτική ατμόσφαιρα ο *στρατός των ηττημένων επέστρεψε μέσα σε ~* 15. (ενδυμασία) που έχει μεγάλο όγκο ή/και κρατά το σώμα πολύ ζεστό (κυρ χειμωνιάτικη): *~ ρούχα / κουβέρτα* 16. σοβαρός, σημαντικός (λόγω των δυσάρεστων συνεπειών του): *~ κόστος / σφάλ/μα / ατόπημα / συνέπειες / απώλειες/ νόσος / γρίπη Μ.* (γενικότ.) σημαντικός *~ ευθύνη* 18. (λόγος) που χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα, από προσβλητική διάθεση· *αντάλλαξε ~ λόγια / χαρακτηρισμούς || μεταχειρίστηκε /εκτόξευσε ~εκφράσεις* ΣΥΝ οξύς αντ ήπιος **19.** αυτός που έχει πολύ σοβαρό ύφος, που συμπεριφέρεται με αυστηρότητα, που δεν αφήνει περιθώρια οικειότητας: *~ ύφος'* (μτφ -οικ., ως χαρακτηρισμός) (α) ***(κάποιος) κάνει τον βαρύ*** (κάποιος) συμπεριφέρε- ται σαν να είναι θυμωμένος με κάποιον, δεν πολυμιλάει. έχει αυστηρό ύφος κ λπ (β) ***βαρύς κι ασήκωτος*** (εμφατ.) για κάποιον που κάνει τον βαρύ (βλ. παραπάνω)· επίσης, για το ύφος του: *έχει ύφος βαρύ κι ασήκωτο*[1] (γ) ***βαρύ πεπόνι*** αυτός που δεν δείχνει φιλική συμπεριφορά, που δεν επιτρέπει τις οικειότητες ή που είναι τσατισμένος: *πολύ το ~ μάς κάνει* αντ φιλικός, προσηνής 20. αυτός που χαρακτηρίζεται από κακή διάθεση: *συνήθως δεν είναι τόσο σήμερα όμως δεν είναι στα κέφια του || «όσο βαριά είν' τα σίδερα, είν' η καρδιά μου σήμερα»* (λαϊκ τραγ.)· φρ ***με βαριά καρδιά*** απρόθυμα: *~ αναγκάστηκε να δεχτεί* αντ με ελαφριά καρδιά, ελαφρά τη καρδία 21. δύσκολα κατανοητός, όχι προσιτός στο ευρύ κοινό *η τελευταία του ταινία ήταν πολύ ~ για το κοινό* 22. αυτός που συνεπάγεται μεγάλες ευθύνες και υποχρεώσεις: *έχουμε ~ κληρονομιά ως έθνος και πρέπει να την τιμήσουμε || έχει αναλάβει ~ καθήκοντα* 23. αυτός που έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα. που πρέπει να εκπληρωθεί, να τηρηθεί οπωσδήποτε: *έδωσα όρκο ~* 24. επικίνδυνος, που μπορεί να οδηγήσει σε άσχημες καταστάσεις: *~ αρρώστια / τραύμα* 25. (για μουσική, τραγούδι, χορό) (α) αυτός που είναι αργός, σχεδόν τελετουργικός, κατ' αντιδιαστολή προς τον γρήγορο και χαρούμενο: *~ ζεϊμπέκικο* (β) (τραγούδι) που το θέμα του είναι δυσάρεστο, που προκαλεί δυσθυμία, μελαγχολία: *πώς μπορεί και ακούει πρωί- πρωί ~* Λαϊκά, 26. δυσκίνητος, που του λείπει η ευκινησία και η ταχύτητα *ένας ψηλός, ~ άνδρας ||* ο *αμυντικός παίκτης είναι πολύ ~ και δεν μπορεί να φυλάξει τον νεαρό αντίπαλό* του 27. ίραι (όπλο) μεγάλου βάρους και διαμετρήματος: *~ πυροβόλο || εκπαίδευση στα βαρέα όπλα* φρ ***βαρύ πυροβολικό*** (i) η μονάδα που έχει πυροβόλα μεγάλου βάρους και διαμετρήματος (ii) (μτφ.-ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο ή πράγμα που θεωρείται το καλύτερο και ισχυρότερο στον χώρο του και στο είδος του το *~ τής ομάδας, ο παίκτης που κάνει τη διαφορά* **28.** ***βαριά βιομηχανία*** βλ. λ. *βιομηχανία* **29.** χημ ***βαρύ ύδωρ / νερό*** {βαρέος ύδατος} νερό το οποίο, σε αντίθεση με το φυσικό, περιέχει στη σύστασή του δευτέριο (βαρύ υδρογόνο / ισότοπο υδρογόνου) αντί υδρογόνου και χρησιμοποιείται ως επιβραδυντής σε πυρηνικούς αντιδραστήρες, καθώς και στην παρακολούθηση τού μηχανισμού χημικών και βιοχημικών φαινομένων. σχομο λ. *-ύς.*

[ετυμ αρχ. < I E *gʷr-u-. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. θ. *gʷer-u- «βαρύς», πβ. σανσκρ guruh. λατ. grav-is, γαλλ grave, γαλλ. grief «θλίψη» (> αγγλ. grief) κ.ά Ομόρρ *βάρ-ος* Η λ. *βαρύς* προσδιορίζει ήδη από την Αρχ. τόσο τον χαρακτηριζόμενο από φυσικό βάρος και σωματική ισχύ (π.χ. *χεῖρα βαρεῖαν,* Ομήρ. *Ιλ.* Α 129) όσο και εκείνον που διακατέχεται από ισχυρά αρνητικά συναισθήματα, π χ. *«βαρεία ξυμφο- ρά»* (Αισχύλ. *Πέρσαι* 1044). *«βαρεία οργή»* (Σοφοκλ. *Φιλοκτ.* 368), *«βαρεῖαι ἀπέχθειαι»* (Ιλιάτ. *'Απολογία* 23a) Ως αντίθετο τού επιθ. *οξύς* η λ. χρησιμοποιήθηκε ως χαρακτηρισμός μουσικού τόνου (π χ *βαρυτάτη χορδή,* Πλάτ *Φαιδρός* 268ο) και ως σημείο τονισμού (βλ κ *βαρεία).* Ορισμένες φρ και επιστημονικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *βαρύς ήχος* (πβ γαλλ. un son grave), *βαρύ ύδωρ* (πβ γαλλ l'eau lourde), *βαριά φο)νή* (< γαλλ. voix grave), *βαρύς ζυγός* (< γαλλ. joug pesant). *βαριά βιομηχανία / φορο/.ογία* (< αγγλ. heavy industry / taxation), *βαριά ατμόσφαιρα* (< αγγλ. heavy atmosphere), *βαρύ πυροβολικό* (πβ. αγγλ. heavy artillery), *με βαριά καρδιά* (< αγγλ with a heavy heart) κ ά].

βαρυσήμαντος, -η. -ο [1885] αυτός που έχει ιδιαίτερα μεγάλη σημασία· *~ πολιτικές δηλώσεις* ΑΝΤ ασήμαντος — **βαρυσήμαντα** επίρρ. [F.ΤΥΜ < *βαρύς* + *-σήμαντος* < *σημαίνω,* απόδ τού γερμ. schwerwie- gend]

βαρυστομαχιάζω ρ αμετβ. {βαρυστομάχιασα} αισθάνομαι βάρος στο στομάχι, συνήθ λόγω δύσπεπτης τροφής — **βαρυστομαχιά** (η), **βαρυστομάχιασμα** (το), **βαρυατόμαχος,** -η. -ο. **βαρύτητα** (η) {χωρ. πληθ.! 1.ΦΥΣ η παγκόσμια ελκτική δύναμη μεταξύ των μαζών των υλικών σωμάτων *η θεωρία* του *Νεύτωνα για τη ~* 2. (μτφ για λόγια και ενέργειες) η σημασία, η αξία: οι *απόφεις* του *δεν έχουν ιδιαίτερη αφού δεν είναι αρμόδιος για τέτοια θέματα* 3. η προσοχή, η φροντίδα για κάτι *θα δοθεί ιδιαίτερη ~ στη ρύθμιση των χρεών* 4. ο όγκος, η σοβαρότητα: *η ~ ενός καλλιτεχνήματος* ΑΝΤ κομψότητα, ελαφράδα, απλότητα.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *βαρύς* Π σημ τής έλξης τής Γης είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ gravity]

βαρυτικός, -ή. -ό [1887] φυς αυτός που σχετίζεται με τη βαρύτητα: *~ πεδίο / μάζα*

βαρύτιμος, -η, -ο [αρχ] αυτός που έχει σημαντική, υλική κυρ., αξία: *~ διάκοσμος / κοσμήματα* συν πολύτιμος αντ ευτελής, βαρύτονος, -η. -ο 1. αυτός που ηχεί δυνατά, έντονα ανι οξύφωνος 2. μους (α) ***βαρύτονος*** (ο) ο τραγουδιστής (κυρ. στην όπερα) που έχει φωνή μεταξύ τενόρου και μπάσου (βαθυφώνου): *μεγάλοι ~ τής όπερας υπήρξαν οι Τ. Γ'κόμπι, Ντ.Φ Ντίσκαου. Γ. Αγγελόπουλος κ.ά* (β) ***βαρύτονο*** (το) χάλκινο πνευστό όργανο που χρησιμοποιείται σε μπάντες 3. ΓΛΩΣΣ (λέξη) που δεν τονίζεται στη λήγουσα: *τα ~ ρήματα* (π χ *γράφω) αντιδιαστέλλονται προς τα συνηρημένα ή περισπώ- μενα* (π χ *τιμώ.* αρχαία ελληνική και λόγια γλώσσα *τιμώ)* [ετυμ. αρχ. < *βαρύς* + *τόνος.* Η σημ. «μη οξύτονος, μη τονιζόμενος στη λήγουσα» είναι μτγν, ενώ ως χαρτηρισμός τού τραγουδιστή όπερας η λ είναι αντιδάν από ιταλ. baritono] βαρυφαίνεται, βαρυφαίνονται ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. {βαρυφάνη- κε. βαρυφάνηκαν} (λαικ.) προκαλείται άσχημη εντύπωση (από κάτι): του *βαρυφάνηκε όταν έμαθε τι συζητούσαν εις βάρος του* συν κακοφαίνεται. Επίσης βαριοφαίνεται. βαρυφορτώνω ρ. μετβ. [μεσν.] {βαρυφόρτω-σα, -θηκε, -μένος} φορτώνω με βαρύ φορτίο, βαρυχειμωνιά (η) [μεσν.] ο βαρύς χειμώνας, το χρονικό διάστημα τού χειμώνα όπου το ψύχος είναι δριμύτερο. βαρω ρ.-> βαράω βαρώνος (ο) -► βαρόνος

βασάλτης (ο) [1861| {βασαλτών} πέτρωμα που έχει χρώμα μαύρο ή σκούρο και μεγάλη ανθεκτικότητα και απαντά σε εδάφη με ηφαιστειογενή διαμόρφωση. [in υμ Αντιδάν., < γαλλ. basalte < μτγν. λατ. basalten, από την αιτ. basaniten, λ basanites < μτγν *βασανίτης (λίθος)* < *βάσανος* «λυδία λίθος» (βλ.λ.)].

βασανάκι (το) {χωρ. γεν.) 1. μικρό βάσανο. «~. ~ *η ζωή μάς γέρασε»* (τραγ) 2. (μτφ.) αγαπημένο πρόσωπο που μας προκαλεί συχνά ανησυχία ή μας ταλαιπωρεί 3. (ειδικότ.) ο ερωτικός καημός και το πρόσωπο που τον προκαλεί.

βασανίζω ρ. μετβ. {βασάνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. υποβάλλω (κάποιον) σε βασανιστήρια: *καταγγέλλεται συ^νά ότι βασανίζουν κρατουμένους σε φυλακές* jj *~ σκληρά / απάνθρωπα* ΣΥΝ κακοποιώ 2. (μτφ.) προκαλώ σε (κάποιον) ενοχλήσεις ή υποβάλλω σε ταλαιπωρίες: τον *βασάνιζαν οι τιψεις || ήταν ένας άνθρωπος βασανισμένος από τη ζωή* συν ταλαιπωρώ, τυραννώ 3. απασχολώ έντονα (κάποιον): *τον βασανίζει μήνες τώρα μια έμμονη ιδέα* j| *τον βασανίζει ένα πρόβλημα* συν προβληματίζω · 4. υποβάλλω σε αυστηρό έλεγχο, εξετάζω σχολαστικά: *βασάνιζε ενδελεχώς τα στοιχεία ενοχής τού κατηγορουμένου || βασάνιζε το κείμενό του πριν το δημοσιεύσει* συν. εξετάζω, αναδιφο), λεπτολογώ· (μεσοπαθ. ***βασανίζομαι)*** 5. υφίσταμαι ταλαιπωρίες, βάσανα: *~ για να ζήσω την οικογένειά μου || κορμί βασανισμένο* (ταλαιπωρημένο) συν τυραννιέμαι, υποφέρω αντ. καλοπερνώ 6. ταλαιπωρούμαι (ψυχικά) εξαιτίας ενός προβλήματος: *Γιατί βασανίζεσαι γι' αυτόν; Δεν αξίζει τον κόπο* — βασάνισμα (το) [μεσν.) κ βασανισμός (ο) [μτγν.].

[F.ΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «ελέγχο) εξονυχιστικά, εξετάζω», < *βάσανος* (βλ λ). Η σημερινή σημ (ήδη αρχ) οφείλεται στη σύνδεση τού ρ. με την ανάκριση αιχμαλώτων, η οποία συνήθ. συνοδευόταν και από σωματική ταλαιπωρία, π.χ. *«δούλου€ πάντας παραδίδωμι βασανίσαι»* (Αντιφών 2 4.8)]

βασανιστήριο (το) [αρχ.] {βασανιστηρί-ου | -ων} 1. η μέθοδος κακοποιήσεως κάποιου μέσω υποβολής του σε σωματική ή/και ψυχική δοκιμασία, συνήθ. με σκοπό την τιμωρία ή την ψυχική του κατάρρευση και τον εξαναγκασμό του σε πράξη: *γνωστά ~ είναι η μαστίγωση, η φάλαγγα, η εικονική εκτέλεση κ.ά || υποβάλλω σε βασανιστήρια* 2. (καταχρ) η ταλαιπωρία και η κακοπάθεια που τραχαίνουν στη ζωή· τα βάσανα: *πέρασε ίσαμε τώρα πολλά ~* ΣΥΝ δοκιμασία βασανιστής (ο) [αρχ], βασανίστρια (η) [αρχ | {βασανιστριών} πρόσωπο που εκτελεί βασανιστήρια, που υποβάλλει (κάποιον) σε βασανιστήρια — **βασανιστικός,** -ή, -ό [μτγν.[, **βασανιστικά** επιρρ. βάσανο (το) 1. οτιδήποτε προκαλεί ταλαιπωρία, δοκιμασία, καθετί εξαιτίας τού οποίου υποφέρει κανείς: *αυτό το παιδί είναι μεγάλο ~! || «ω, πόσο ~ μεγάλο το ~ είναι τής ζωής!»* (Κ Βάρναλης) ΦΡ ***μετά (πολλών) βασάνων*** με πολλές δυσκολίες ή ταλαιπωρίες 2. (συνεκδ.) η ίδια η ταλαιπωρία, κάθε δυσάρεστη κατάσταση ή εμπειρία, *της διη- γήθηκε τα ~* του || *περάσαμε πολλά ~ στην ξενιτειά* συν πάθημα. (ετυμ < μεσν. *βάσανον*< αρχ. *βάσανος (ή)* (βλ.λ)] βάσανος (η) {βασάν-ου | -ων. -ους} η σε βάθος εξέταση στοιχείων, με στόχο την εξακρίβωση τής αλήθειας ή τής αξίας: *δικαστική / επιστημονική / δημοσιογραφική ~ || το έργο του πέρασε επιτυχώς από τη ~ τής κριτικής.*

[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «η λυδία λίθος για την εξακρίβωση τού γνήσιου χρυσού», < αιγυπτ. bahan «είδος σχιστόλιθου που χρησιμοποιή- θηκε ως λυδία λίθος»], βάσει πρόθ. (λόγ.) (+γεν.) σύμφωνα με, με βάση: *- τού άρθρου 28 παρ. τού Συντάγματος, η Ελλάδα οφείλει να σέβεται τους κανόνες τού Διεθνούς Δικαίου ||* οι *?.ηστές έδρασαν* ~ σχεδίου.

[ετυμ Δοτ. εν. τού αρχ. *βάσις* (πβ κ. *επί τη βάσει)].* βάση (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων] 1. οτιδήποτε πάνω στο οποίο στέκεται κάτι, το στήριγμα, το βάθρο *η ~ τού αγάλματος / τού κτηρίου ||* (μτφ.) *η οικογένεια είναι η ~ τής κοινωνίας ΣΥΝ.* θεμέλιο, έρεισμα, κρηπίδα, υποστήριγμα 2. (μτφ.) το θεωρητικό στήριγμα, η λογική προϋπόθεση (συλλογισμού, σκέψης ή πράξης): *οι κατηγορίες στερούνται νομικής βάσεως* [| οι *επιφυλάξεις* του *έχουν λογική ~* [[*θα τοποθετή*

σουμε την εξωτερική πολιτική σε νέες ~ || έχει στηρίξει τη ζωή του σε υγιείς ~ ΦΡ (α) ***στη βάση*** (+γεν) / (+ότι) έχοντας ως προϋπόθεση, θεωρώντας ως προϋπόθεση· *ο κρατικός μηχανισμός θα πρέπει να ?.ει- τουργεί ~ τής εξυπηρέτησης τού πολίτη* (β) ***με βάση*** (+αιτ.) / ***βάσει*** (+γεν.) (λόγ) / ***επί τη βάσει*** (+γεν.) σύμφωνα με, κατά το πρότυπο: *με βάση αυτό το σκεπτικό, οι μέχρι τώρα ενέργειες μας ήταν εσφαλμένες* II *«σας προσκαλώ επί τη βάσει των κοινών αισθημάτων μας απέναντι στον κοινό μας εχθρό να χαράξουμε κοινή στρατηγική.. »* (εφημ.) [| *η εισαγωγή στο δημόσιο θα γίνει βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων* (γ) ***κατά βάση*** / ***βάσιν*** βασικά, κατά κύριο λόγο, κυρίως: *~ δεν έχει άδικο ωστόσο, πρέπει να λάβει υπ'όψιν του και κάποια επιπλέον δεδομένα* (δ) ***δίνω βάση σε (κάτι)*** δίνω σημασία σε (κάτι), προσέχω: *δώσε βάση σε ό,τι σου πω!* (ε) ***στη βάση του*** στο κύριο μέρος του. το *επιχείρημά σου είναι σωστό ~ χρειάζεται όμως καλύτερη τεκμηρίωση* 3. ***βάσεις*** (οι) (α) οι αρχές στις οποίες στηρίζεται η ύπαρξη ενός οργανωμένου συνόλου, *σειόνται εκ θεμελίων οι ~ τής κοινωνίας* [[οι ~ *τής οικογένειας* (β) (ειδικότ.) το σύνολο των γνώσεων, εμπειριών, δεξιοτήτων (κάποιου), που αποτελούν προϋποθέσεις για την πρόοδό του *για να γίνεις καλός επιστήμονας, δεν αρκεί ν' αποστηθίσεις κάποια βιβλία πρέπει να έχεις ~! || έχει / πήρε γερές ~ από το σχολείο* ΣΥΝ. υποδομή 4. κάθε στοιχείο ή κατάσταση όπου μπορεί κανείς να στηριχθεί για να προχωρήσει, να εξελιχθεί: *είχε κάποια ~ οικονομική και μπόρεσε να κα/<.ύψει τα πρώτα έξοδα* 5. η άποψη, η πλευρά από την οποία εξετάζεται κάτι *θέτω το ζήτημα σε οικονομική ~* II *ας το εξετάσουμε πάνω σε άλλη ~ || τοποθετώ το πρόβλημα σε ιστορική και πολιτική ~* 6. η παραδοχή, το σταθερό και ακλόνητο στοιχείο από όπου ξεκινά κανείς (σκέψη, συλλογισμό), *ξεκινώ από αυτή τη για να αναλύσω το θέμα* |j *έχοντας αυτά ως ~. μπορούμε να επεκταθούμε σε άλλες ενδιαφέρουσες πτυχές* ΣΥΝ αφετηρία, δεδομένο **7.** το σταθερό σημείο αναφοράς, η έδρα (κάποιου) *μετά από χρόνια περιπλάνησης στο εξωτερικό, γυρίζω στη ~ μου* (στην πατρίδα μου, στην πόλη μου κ.λπ.) || *μετά τη λήξη τής απόσπασής του, ο υπάλληλος ξαναγύρισε στη ~ του || πού είναι η ~ τής εταιρείας,* 8. (ει- δικότ) το σημείο από το οποίο ξεκινά κανείς και που αποτελεί τον μόνιμο τόπο διαμονής ή το κέντρο τής δραστηριότητας του: *τώρα που τέλειωσαν οι διακοπές, ξαναγορίζουμε στη ~ μας* (στο σπίτι) 9. το χρονικό διάστημα στο οποίο συμβαίνει κάτι ή ως προς το οποίο υπολογίζεται κάτι *το κατάστημα λειτουργεί σε εικοσιτετράωρη ~ / επί εικοσιτετραώρου βάσεως || π/.ηρώνεται σε μηνιαία ~* jj *αντιδρά σε κάθε καινοτομία σε μόνιμη ~ / επί μονίμου βάσεως* · 10. γλωσς το κύριο τμήμα μιας λέξης, αυτό που (στις κλιτές γλώσσες) εμφανίζεται πριν από τις καταλήξεις, δηλ η ρίζα ή το θέμα, π.χ. *άνθρωπ\-ος). δώσ(-αμε)* · 11. ΙΑΤΡ το τεχνητό στήριγμα που χρησιμοποιείται για τη στήριξη ξένου δοντιού · 12. (γενικότ.) το κύριο στοιχείο *ο χυμός ντομάτας χρησιμοποιείται ως ~ για τη δημιουργία κάθε λογής σάλτσας* 13. (στην τέχνη) το υπόστρωμα πάνω στο οποίο συνθέτει κανείς (κάτι): ο *ρυθμός αποτελεί τη ~ στην οποία αναπτύσσονται οι μελωδικές φράσεις || πάνω σε μια ~ όχρας σχεδίασε το τοπίο* 14. το κα- τώτατο τμήμα (κτίσματος, γλυπτού κ.λπ), πάνω στο οποίο στηρίζεται: *η ~ τής πυραμίδας / τής κολόνας* ΑΝΤ κορυφή 15. ΓΕΩΜ η επιφάνεια που υπάρχει στο κάτω μέρος σχήματος, κατ' αντιδιαστολή προς την κορυφή του: *η ~ τού τριγώνου* 16. οι πρόποδες. *η - ενός ορεινού όγκου*

(μτφ) το σύνολο των μελών (συνήθ. κόμματος) ή των ψηφοφόρων του, κατ' αντιδιαστολή προς την ηγεσία του: *οι τελευταίες επιλογές τής ηγεσίας δυσαρέστησαν τη ~ τού κόμματος* · 18. (στον μαρξισμό) το σύνολο των δομών τού τρόπου παραγωγής, οι οικονομικές δομές, κατ' αντιδιαστολή προς το εποικοδόμημα (δηλ. τούς θεσμούς, το δίκαιο, την τέχνη κ.λπ.) που εξαρτάται από αυτές · 19. η κατώτατη δυνατή βαθμολογία που εξασφαλίζει επιτυχία, *άριστα είναι το 20 και - το 10* II *παίρνω / πιάνω τη ~* στα *μαθηματικά* 20. (ειδικότ) (α) η κατώτερη βαθμολογία (σύνολο μορίων) που απαιτείται να έχει επιτύχει τελειόφοιτος ή απόφοιτος λυκείου, για να εισαχθεί σε Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε Ι · η βαθμολογία τού τελευταίου από όσους εισάγονται κατά σχολή: *η - τής Ιατρικής είναι πολύ υψηλή* · επίσης στον πληθ. *οι ~ τής Αρχιτεκτονικής* (β) (στον πληθ) το σύνολο των παραπάνω βαθμολογιών, που καθορίζουν την εισαγωγή υποψηφίου σε Α Ε.Ι. ή ΤΕ.Ι: *τη Δευτέρα ανακοινώνονται οι ~ για την τριτοβάθμια εκπαίδευση || οι ~ θα αναρ- τηθούν στα σχολεία* (οι πίνακες με τις βάσεις) || *στα ύψη εκτινάχθηκαν οι φετινές ~ στη φιλολογία* · 21. στρατιωτική περιοχή με τις αναγκαίες εγκαταστάσεις για την παραμονή στρατιωτικών δυνάμεων χρησιμοποιείται ως έδρα ή και ορμητήριο στρατιωτικών επιχειρήσεων: *ναυτική / αεροπορική / πυραυλική ~ || ~ επιχειρήσεων / ανεφοδιασμού* 22. (ειδικότ στον πληθ.) το σύνολο των στρατιωτικών εγκαταστάσεων μεγάλης δύναμης σε άλλη χώρα για την εξασφάλιση των πολιτικών και στρατηγικών της συμφερόντων, *οι αμερικανικές - στην Ελ?Λδα || «έξω οι ~»* (πολιτικό σύνθημα τής Αριστεράς) · 23. ΧΗΜ κάθε χημική ένωση που κατά τις αντιδράσεις της παρουσιάζει την τάση να διαθέτει ένα τουλάχιστον ζεύγος ηλεκτρονίων προς σχηματισμό χημικού δεσμού τέτοιες είναι ενώσεις που. όταν διαλυθούν ή λειώσουν, έχουν την τάση να παρέχουν ανιόντα υδροξυλίου ή να προσλαμβάνουν κατιόντα υδρογόνου: *ασθενής / ισχυρή ~.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *βάσις* < **βά-τις,* συνεσταλμ. βαθμ. τού θ. *βα- / βη-* (< I.E **g*w-a) Ομόρρ *βή-μα,* αρχ. αόρ. *έ-βη-ν. βω-μός.* Το ρ βαίνω (βλ λ.) από συγγενή ρίζα. Ορισμένες σύγχρονες ετυστημ. σημ. αποδίδουν το αγγλ. base. Η φρ *επί τη βάσει* (+γεν.) αποδίδει το γαλλ sur la base de

βάσει - με βάση - επί τη βάσει - βασιζόμενος. Η λ. βάσει είναι πα- γιωμένος τ. δοτικής, που χρησιμοποιείται ιδίως σε επισημότερου χαρακτήρα κείμενα (νομικά, διοικητικά κ ά) Σε απλούστερες διατυπώσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί η φρ με βάση · Με *βάση τα λόγια και τις πράξεις του,* συμπεραίνουμε *ότι ψεύδεται,* αλλά *Βά- σει των διατάξεων τού νόμου περί ιδιωτικής εκπαιδεύσεως, οφείλουν να συμμορφωθούν με την εγκύκ/.ιο τού Υπουργείου* Όπως το *βάσει,* χρησιμοποιείται λιγότερο και η φρ. επί τη βάσει: *Το πόρισμα συντάχθηκε επί τη βάσει των μαρτυριών αυτοπτών μαρτύρων.* Συχνά, όταν χρειάζεται να υπάρχει εναλλαγή στη φράση κ.λπ., μπορεί να χρησιμοποιηθεί και η μετοχή βασιζόμενος, -η, -ο (τού ρ *βασίζομαι*): Βασιζόμενοι *στις υποσχέσεις και τις διαβεβαιώσεις του. συναινέσαμε στην υπογραφή τής συμφωνίας.*

-βασία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που σημαίνουν: 1. το βάδισμα πάνω (σε κάτι): *πυρο-βασία, σχοινοβασία, ορει-βασία,* (μτφ) *αερο-βασία* 2. το βάδισμα σε ορισμένο χρονικό διάστημα ή με συγκεκριμένο τρόπο *υπνο-βασία* 3. σεξουαλική πράξη: *κτηνο-βασία.*

[ετυμ Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν Ελληνικής (πβ. μτγν *όρει-βα- σία),* που προέρχεται από το αρχ *βαίνω* (βλ. λ. *βάση)].* βασιβουζούκος κ. βαζιβουζούκος (ο) 1. ιχι άτακτος Τούρκος στρατιώτης, που τρομοκρατούσε με τα εγκλήματα και τις αγριότητές του τους χριστιανικούς πληθυσμούς 2. (κατ' επέκτ.) ο άνθρωπος που χαρακτηρίζεται από αυθαιρεσία και σκληρότητα. — βασιβουζουκι- σμός κ βαζιβουζουκιαμός (ο).

[ετυμ < τουρκ. ba$ibozuk «ανεξάρτητος, άτακτος» (< bas «κεφάλι» + bozuk «φθαρμένος, διεφθαρμένος»), ονομασία που δόθηκε τον 19ο αι. σε Τούρκους στρατιώτες, οι οποίοι στρατολογούνταν και διέπρατταν ωμότητες και λεηλασίες] βασίζω ρ. μετβ 11833] {βάσισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. στηρίζω (άποψη, προσδοκία, φόβο κ.λπ.): *πού βασίζεις την τόση αισιοδοξία σου, || όσα λέω βασίζονται σε γεγονότα και όχι σε υποθέσεις* συν εδράζω, θεμελιώνω' (μεσοπάθ *βασίζομαι)* (+σε) 2. έχω κάτι ως βάση το *έργο είναι βασισμένο σε μια πολύ γνωστή νουβέλα* 3. στηρίζομαι ~ στην οικονομική *βοήθεια που μου παρέχεις* j[*βασίζεται πάντα στις δυνάμεις του* 4. δείχνω εμπιστοσύνη: *βασίζομαι στην ευσυνειδησία σας || βασίσου σε μένα και θα δεις ότι θα τα καταφέρω* 5. (η μτχ. *βασιζόμενος, -η, -ο)* (α) έχοντας ως βάση κάτι, ως δεδομένο: *~ στα προγνωστικά των δημοσκοπήσεων; ακο/.ούθησε εσφαλμένη στρατηγική* (β) δείχνοντας εμπιστοσύνη: *βασιζόμενοι στα λόγια του, του δώσαμε το ποσό που μας ζήτησε* βασικά επίρρ. 1. κατά κύριο λόγο. κατ' αρχήν: *-Συμφωνείτε μαζί μου,*

-, *ναν έχω όμως και μερικές επιφυλάξεις* συν κυρίως, σε γενικές γραμμές, χονδρικά, αδρομερώς. κατά βάθος 2. (καταχρ) στην αρχή τού λόγου, για να δείξει ότι κάποιος θα διατυπώσει άποψη, γνώμη: *νομίζω ότι.. || ~ πιστεύω πως .* Επίσης (λόγ.) βαακιώς.

ΣΧΟΛΙΟ Η λ **βασικά** χρησιμοποιήθηκε καταχρηστικά -και επικρί- θηκαν γι' αυτό οι χρήστες της- στην αρχή προτάσεων με τις οποίες η σημασία τής λ. δεν είχε καμιά νοηματική σχέση (*Βασικά,* νομίζω *πως δεν βρέχει συχνά στην Ελλάδα!* - *Βασικά, δεν μπορώ να απαντήσω σε τέτοιες ερωτήσεις!* κ.τ.ό.). Το *βασικά,* όπως και η συνώνυμη φρ. **κατά βάση.** δηλώνει την **κατ' αρχήν** στάση τού ομιλητή στα λεγόμενα. τις γενικές και κύριες γραμμές τής στάσης του. χωρίς να προχωρεί ο ομιλητής σε εξειδίκευση ή σε λεπτομέρειες. Γενικά, είναι μια δέσμευση τού ομιλητή έναντι των λεγομένων, η οποία μπορεί και να σχολιαστεί περαιτέρω και να αναπτυχθεί στην πορεία τού λόγου.

βασικός, -ή, -ό [1876] **1.** αυτός που συνιστά προϋπόθεση, θεμέλιο, αφετηρία ο *εισηγητής τόνισε τις ~ αρχές για τη σύ)στή λειτουργία τής δημόσιας διοίκησης* ΣΥΝ θεμελιώδης, πρωταρχικός· ΦΡ ***βασική εκπαίδευση*** (i) η υποχρεωτική εκπαίδευση (το Δημοτικό και το Γυμνάσιο). που παρέχει στους μαθητές τις κύριες γνώσεις για τη μετέ- πειτα εκπαιδευτική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία (ii) ΣΤΡΑΤ η εκπαίδευση που παρέχεται στα Κέντρα Εκπαιδεύσεως Νεοσυλλέκτων και προηγείται αυτής που παρέχεται για τη στρατιωτική ειδικότητα: *αφού πέρασε από τη ~ στην Τρίπολη, τον μετέθεσαν στον Έβρο* **2.** αυτός που έχει μεγάλη σημασία, *τα ~ σημεία εγγράφου || ~ στέλεχος εταιρείας* || *κάλυψε το θέμα στις ~* του *γραμμές* ΣΥΝ κύριος, ουσιώδης 3. (σε ομαδικά αθλήματα) αυτός που ανήκει στην κύρια ομάδα, κατ' αντιδιαστολή προς την αναπληρωματική, *την περασμένη χρονιά αγωνίστηκε ~ στα περισσότερα ματς τής ομάδας του ||* στην *προπόνηση οι ~ παίκτες αντιμετώπισαν τους αναπληρωματικούς* · 4. ΧΗΜ αυτός που σχετίζεται με βάση: *~ διάλυμα / αντίδαση*

βασικότητα (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *δραστικός.*

βασιλέας (ο) ♦ βασιλιάς

Βασιλεία (η) **1.** πόλη τής ΒΔ. Ελβετίας κοντά στα σύνορα με τη Γαλλία και τη Γερμανία **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ < γερμ Basel < μτγν. λατ Basileia < αρχ. *βασιλεία* Η πόλη ονομάστηκε έτσι το 374 μ Χ., όταν οχυρώθηκε από τον Ρωμαίο αυτοκρά- τορα Βαλεντινιανό. Όμοια προέλευση έχει και η γαλλ. ονομασία Bale],

βασιλεία (η) {βασιλειών} **1.** το αξίωμα και η εξουσία τού βασιλιά **2.** το πολίτευμα στο οποίο ανώτατος άρχοντας είναι ο βασιλιάς ΣΥΝ μοναρχία 3. η χρονική περίοδος κατά την οποία ασκεί συγκεκριμένος βασιλιάς την εξουσία *επί βασιλείας τού Μεγάλου Κωνσταντίνου υπογράφηκε το διάταγμα των Μεδιο?Λνων || κατά τη ~ του παρατη- ρήθηκε δυσ/λειτουργία των θεσμών* 4. (μτφ.) η απόλυτη κυριαρχία: *η*

τού τρόμου 5. το χρονικό διάστημα τής ακμής κάποιου: *η εμφάνιση τού* δίσκου *μουσικής σήμανε το τέ/.ος τής ~ των π/^ανόδιων ορ- γανοπαικτών* 6. ΘΕΟΛ ***βασιλεία των ουρανών*** η αποκατάσταση τής κοινωνίας τού ανθρώπου με τον θεό που άρχισε με την ενανθρώπη

ση τού Χριστού και θα τελειωθεί στη μέλλουσα κρίση.
[ΕΓΥΜ αρχ < *βασιλεύς*. Από την Κ.Δ. προέρχονται οι φρ *ε/.θέτω η βασιλεία σου* (Ματθ. 6. 10), *βασιλεία τού Θεού* (π.χ. Ματθ 6, 33 · *ζητείτε πρώτον τήνβασιλείαν τοΰ Θεού*), *βασιλεία των ουρανών* (π.χ. Ματθ. 4. 17: *μετανοείτε· ήγγικεν γαρ ή βασιλεία τών ουρανών*)]

βασίλειο (το) {βασιλεί-ου | -ων} **1.** το κράτος στο οποίο επικρατεί ως πολίτευμα η βασιλεία. *Ηνωμένο* ~ (η Μεγάλη Βρετανία) || (παλαιότ.) *Βασίλειον τής Ελλάδος* · φρ (α) (ειρων-σκωπτ) ***σόι πάει το βασίλειο*** για περιπτώσεις στις οποίες: (i) οι απόγονοι ακολουθούν το επάγγελμα ή τις τάσεις και τις συνήθειες των προγόνων τους (ii) τα μέλη μιας οικογένειας επαναλαμβάνουν τα λάθη ή έχουν τα ελαττώματα των προγόνων τους (β) ***κάτι αάπιο υπάρχει στο βασίλειο τής Δανιμαρκίας*** (= τής Δανίας) (αγγλ something is rotten in the state of Denmark, από τον *Άμλετ* τού Ουίλ Σαίξπηρ) για να δηλωθεί η υποψία ότι μια κατάσταση κρύβει κάτι νοσηρό 2. τα εδάφη που υπάγονται στην εξουσία συγκεκριμένου βασιλιά **3.** (μτφ) ο χώρος όπου κυριαρχεί κανείς *το δωμάτιό μου είναι το* **~** *μου* **4.** ο χώρος όπου κυριαρχεί συγκεκριμένο στοιχείο, ο κόσμος συγκεκριμένοι όντων: *το ζωικό / το φυτικό* ~ [ετυμ < αρχ. *βασίλειον*, ουδ. τού επιθ *βασίλειος* < *βασιλεύς*, το οποίο ουσιαστικοποιήθηκε από φρ. όπως *βασίλειον διάδημα / γένος / μέλ,αθρον* κ.ά. καθώς και από τη συχνή του χρήση στον πληθυντικό *τά βασίλεια].*

Βασίλειος (ο) {Βασιλείου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: - ο *Μέγας* (ένας από τους τρεις Ιεράρχες και Πατέρας τής Εκκλησίας **2.** όνομα Βυζαντινών αυτοκρα- τόρων. ~ *Β'ο Βουλγαροκτόνος* **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Βα- αίλπς.** σχολιο λ. *-ιος.*
[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *βασίλειος* < *βασ&εύς]*

Βασιλεύουσα (η) η Κωνσταντινούπολη ως πρωτεύουσα τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας
[εγυμ. Θηλ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *βασιλεύω* από τη μεσν συνεκφορά *βασιλεύουσα πόλις].*

βασιλεύς (ο) ► βασιλιάς

βασιλεύω ρ. αμετβ [βασίλε-ψα, -μένος} **1.** (α) (+σε) κυβερνώ μια χώρα ως βασιλιάς · *εκείνη την εποχή βασίλευαν στο Βυζάντιο οι Κο- μνηνοί'* ΦΡ (α) ***ζει και βασιλεύει*** είναι ζωντανός και υγιέστατος, ευτυχής (από τη λαϊκή παράδοση, σύμφωνα με την οποία η Γοργόνα (βλ.λ). αδελφή τού Μεγαλέξανδρου, σταματούσε τα πλοία και ρωτούσε αν «ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος» · αν οι ναυτικοί απαντούσαν «ζει και βασιλεύει (και τον κόσμο κυριεύει)», το πλοίο σωζόταν, αλλιώς η Γοργόνα το βύθιζε) (β) ***διαιρεί και βασίλευε*** βλ. λ. *διαιρώ* (γ) (η λόγ. μεσοπαθ μτχ ***βασιλευάμενος****, -η, -ο)* μόνο στη ΦΡ ***βασιλεύομέ- νη δημοκρατία*** κοινοβουλευτική δημοκρατία όπου το Σύνταγμα προβλέπει κληρονομικό βασιλιά στη θέση τού ανώτατου άρχοντα 2. (μτφ) επικρατώ, κυριαρχώ σε συγκεκριμένη περιοχή, χώρο · *στη μικρή κοινωνία τού χωριού βασίλευε το κουτσομπο?.ιό'* φρ (παροιμ.) **στους *τυφλούς / στραβούς βασιλεύει ο μονόφθαλμος*** βλ. λ. *μονόφθα/^μος*

3. (για τον ήλιο) δύω *«ο ήλιος βασι/^εύει κι η ημέρα σώνεται»* (δη- μοτ τραγ)]| *βασίλεψε ο ήλιος και απλώθηκε παντού η νύχτα* ANT ανατέλλω **4.** (για τα μάτια) κλείνω από νύστα ή κούραση: *«βασίλεψαν τα μάτια μου. θέλουν να κοιμηθούνε»* (δημοτ. τραγ.) || *«βασιλεμένα τα ματάκια του. σαν λυχναράκια μες στη νύχτα»* (τραγ) **5.** (μτφ.) πεθαίνω: *«βασίλεψες αγόρι μου, βασίλεψε όλη η πλάση»* (επιτύμβια επιγραφή) — **βασίλεμα** (το) [μεσν.] (σημ. 3, 4).
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *βασιλεύς*. Για τη σημ «δύει (ο ήλιος)» (ήδη μεσν.), την οποία απέκτησε η λέξη, έχουν προταθεί οι ακόλουθες ερμηνείες: (α) Οφείλεται στο ότι ο ήλιος στο ηλιοβασίλεμα έχει την πιο όμορφη όψη σε σχέση με κάθε άλλο σημείο τής διαδρομής του. οπότε μπορεί να παρουσιαστεί το «βασιλεύει» στην παλαιότ. σημ. «ζω ως βασιλιάς, επικρατώ, κυριαρχώ» (β) ΙΙροήλΒε από την παλαιότ σημ τού *βασιλεύω* «ανξάνω, προοδεύω», γιατί «ο ήλιος δύοντας παίρνει δύναμη, για να ανατείλει και πάλι»].

βασιλιάς (ο) [βασιλιάδες} **1.** ο ανώτατος άρχοντας σε καθεστώς, στο οποίο παίρνει την εξουσία με κληρονομική διαδοχή και την ασκεί είτε με απόλυτο τρόπο είτε σύμφωνα με το σύνταγμα · *τυραννικός / έκπτωτος/ λαοφιλής* ~ jj *διώχνω! επαναφέρω τον* ~ [| ο ~ *στα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα έχει συμβο/.ικό ρόλο || η κορώνα / το στέμμα / το σκήπτρο τού* - συν μονάρχης, (λόγ) άναξ · ΦΡ (α) ***ααν βασιλιάς*** πλουσιοπάροχα, άνετα: *ζει χωρίς προβλήματα και σκοτούρες* (πβ. λ *αγάς, πασάς, μπέης)* (β) **ο *βασιλεύς απέθανε, ζήτω* ο *βασιλεύς!*** (λατ. Augustus mortus est, habemus novum Augustum / γαλλ. le roi est mort, vive le roi) η ζωή συνεχίζεται παρά τις όποιες απώλειες ή αναποδιές (γ) ***μαρμαρωμένος βασιλιάς*** *ο* τελευταίος αυτοκράτο- ρας τού Βυζαντίου, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος· βλ. κ. λ. *μαρμαρώνω* (δ) ***βασιλιάς τού Κόσμου*** ο Θεός ως δημιουργός και ανώτατη δύναμη 2. (μτφ.) (α) ο κυρίαρχος σε ένα σύνολο: το *ποδόσφαιρο αποκα- λείται ~ των σπορ || το λιοντάρι είναι ο ~ των ζώων* (β) ο πιο χαρακτηριστικός σε τομέα ή είδος, ο πιο εντυπωσιακός ή ο καλύτερος *αυτός ο ηθοποιός θεωρείται ~ τού γέλιου* jj *το τριαντάφυλλο είναι ο ~ των λουλουδιών* **3.** (ειδικότ) το πρόσωπο που κυριαρχεί ή ελέγχει έναν χώρο δραστηριότητας, αυτός που παράγει και πουλάει τα περισσότερα προϊόντα σε έναν οικονομικό τομέα: *ο ~ των διαμαντιών / τής μπίρας / τού καφέ* · **4.** το σημαντικότερο πιόνι στο σκάκι, το οποίο κινείται προς κάθε κατεύθυνση τής σκακιέρας, αλλά κατά ένα μόνο τετράγωνο (βλ κ. λ. *ματ).* Επίσης **βασιλέας** [μεσν.] κ. (λόγ.) **βασιλεύς** {βασιλέως}.
[ΕΤΥΜ μεον < *βασιλέας* < αρχ *βασιλεύς* < **βασιλ-ηύ-ς*, αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο Η λ μαρτυρείται ήδη στη μυκηναϊκή ως qa-si-re-u «κατώτερος υπάλληλος», αλλά στους ιστορικούς χρόνους είναι νεότερη των συνωνύμων *άναξ, τύραννος* και *κοίρανος. Ωστόσο, τόσο το* αρ χικό επίθημα -cF- *(*βασιλ-ήH-$* > ιων *βασι/.ηύς* κ.ά.) όσο και ο σχηματισμός τού θηλ *βασίλ-ισσα* οδηγούν στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για δάνειο ανατολικής προελ.. όπως άλλωστε και ο ίδιος ο θεσμός τής βασιλείας (ας σημειωθεί ότι το επίθημα *-ισσα* στο *βασίλισσα* είναι κατ' αναλογίαν προς εθνωνύμια ανατολικής προελ., όπως *Φοίν-ισσα, Κίλ-ισσα,* πράγμα που οδήγησε τους αττικιστές να καταδικάσουν τον τύπο *βασί/ασσα,* προκρίνοντας τους τ. *βασίλεια* και *βα- σι/Λς, βασιληΐς).* Στον Όμηρο η λ περιγράφει όλους τους Αχαιούς αρχηγούς και δεν χρησιμοποιείται για θεότητες, ενώ στην κλασική γλώσσα χαρακτηρίζει γενικά θεούς, τυράννους και κληρονομικούς άρχοντες (αντικαθιστώντας έτσι τις λ *άναξ* και *κοίρανος)* Κατά τη Μτγν. Ελλην. η λ *βασιλεύς* έχει ολοκληρωτικά επικρατήσει των συνωνύμων της και αυτήν χρησιμοποίησαν οι Εβδομήκοντα (μεταφράζοντας την εβρ. λ. melekh) καθώς και οι συγγραφείς τής Κ.Δ.. αποδι- δοντάς την τόσο στον Θεό όσο και σε ανθρώπινους άρχοντες Βλ λ *άναξ, τύραννος]*

βασιλίδα (η) η βασίλισσα · αυτή που επικρατεί ανάμεσα στις όμοιές της: *η Κωνσταντινούπολη ήταν γνωστή και ως «~ των πόλεων».* [κτυμ < αρχ *βασι/.ίς, -ίδος,* βλ. λ. *βασιλιάς]*

Βασιλική (η) γυναικείο όνομα.
[ΕΤΥΜ < αρχ επίθ. *βασιλικός* < *βασιλεύς].* **βασιλική** (η) αρχιτ-αρχαιοα **1.** (στη ρωμαϊκή εποχή) μεγαλοπρεπής ορθογώνια αίθουσα που χωρίζεται σε κλίτη (βλ. λ. κλιτός) με σειρές κιόνων ή πεσσών χρησίμευε για τις συγκεντρώσεις πλήθους 2. χριστιανικός ναός ορθογώνιου σχήματος που χωρίζεται με κίονες ή πεσσούς σε κλίτη: *τρίκ/^τη* ~ || *η ~ τού Αγ Δημητρίου στη* Θεσσαλονίκη. [ΣΤΥΜ < μτγν. φρ *βασιλική (στοά),* θηλ. τού αρχ. επιθ. *βασι/ακός. Ο* όρος οφείλεται στην αρχ *βασίλειον στοάν,* όπου ο *αρχών βασιλεύς* τής αθηναϊκής δημοκρατίας διηύθυνε τις δίκες. Τα κτήρια αυτής τής μορφής (υπόστυλες στοές) ονόμαζαν οι Ρωμαίοι «basilica», από όπου προήλθε τόσο η ονομασία όσο και το αρχικό σχέδιο των ναών αυτού τού ρυθμού, που άρχισαν να εμφανίζονται από το 312 μ Χ.]. **βασιλίκι** (το) [μεσν.] {χωρ. γεν} (λαϊκ) το αξίωμα και η εξουσία τού βασιλιά ΣΥΝ βασιλεία, **βασίλικόνερο** (το) μείγμα υδροχλωρικού και νιτρικού οξέος, που έχει την ιδιότητα να διαλύει τον χρυσό και τον λευκόχρυσο.
[ΕΤΥΜ < *βασιλικός* + *νερό].* **βασιλικός** (ο) {βασιλικοί κ. βασιλικά (τα)} **1.** αρωματικό ποώδες φυτό με πλούσια κόμη σε πολλά κλαδάκια και μικρά ωοειδή πράσινα φύλλα, που καλλιεργείται σε γλάστρες και τα αποξηραμμένα φύλλα του χρησιμοποιούνται στη μαγειρική και για αφέψημα: *πλατύφυ/.- λος ! φουντωτός / μυρωδάτος / σγουρός* ~ · ΦΡ *μαζί με τον / κοντά στον βασιλικά ποτίζεται κι η γλάστρα* βλ. λ. *γλάστρα* 2. (λαϊκ) κάθε όμορφο και εξαιρετικό πρόσωπο (κυρ γυναίκα): *«σγουρέ ~ μου και ματζουράνα μου»* (δημοτ τραγ)
[ΕΤΥΜ. < μτγν φρ *βασιλικόν (φυτόν),* ουδ. τού αρχ. επιθ. *βασιλικός]* **βασιλικός**, -ή (λαϊκ -ιά), -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον βασιλιά: ~ *ανάκτορα / εξουσία! οικογένεια || οι ~ τάφοι τής Βεργίνας*2. αυτός που προέρχεται από τον βασιλιά ~ *διάταγμα / εντο/.ή! πραξικόπημα* ΦΡ (α) (παροιμ.) *βασιλική διαταγή* (ή ο *δρόμος είναι ανοιχτός) και τα σκυλιά δεμένα* για παραγγελία ή διαταγή που δεν επιδέχεται αναβολή ή αντίρρηση (β) *βασιλική οδός / βασιλικός δρόμος (μη εϊναι βα- σιλικήν ατραπόν έπΐ γεωμετρίαν,* Ευκλείδης) ο πιο ένδοξος, εντυπωσιακός ή ο καλύτερος τρόπος για να φτάσει κανείς σε κάτι **3.** (ως ουσ.) πρόσωπο που υποστηρίζει το πολίτευμα τής βασιλείας ή τής βασιλευομένης δημοκρατίας ΣΥΝ βασιλόφρων, μοναρχικός · ΦΡ *βασιλικότερος τού βασιλέως* για κάποιον που δείχνει περισσότερη αυστηρότητα, σχολαστικότητα, ενδιαφέρον, ζήλο ή προθυμία από όσο απαιτούν τα πράγματα ή το πρόσωπο υπέρ τού οποίου δραστηριοποιείται 4. αυτός που ταιριάζει σε βασιλιά, αυτός που χαρακτηρίζεται από πολυτέλεια, από λαμπρότητα: *η υποδοχή που του επεφύ- λαξαν ήταν* ~ || ~ *γεύμα* ΣΥΝ μεγαλειώδης 5. αυτός που ξεχωρίζει από τα όμοιά του για τις ιδιότητες του ~ *αετός / τίγρη* ΦΡ (α) *βασιλικός πολτός* η πλούσια σε πρωτεΐνες και βιταμίνες θρεπτική ουσία, με την οποία τρέφονται οι νύμφες των μελισσών (β) *βασιλικός κάβουρας* κάβουρας με τριγωνικό κέλυφος και οξύ ρύγχος. που ζει στον Ειρηνικό Ωκεανό και αλιεύεται συστηματικά ως εδώδιμο είδος (γ) *βασιλικό σύκο* ποικιλία σύκου με σκουρόχρωμη φλούδα, το οποίο διακρί- νεται για την ιδιαίτερα γλυκιά και ευχάριστη γεύση του 6. χημ Jβα- *σιλικό ύδωρ* ισχυρά οξιδωτικό μείγμα υδροχλωρικού με νιτρικό οξύ, το οποίο διαλύει τα ευγενή μέταλλα, όπως ο χρυσός και ο λευκόχρυσος ΣΥΝ (καθημ) βασιλικόνερο. — **βασιλικ-ά /-ώς** [αρχ.] επίρρ [ΕΤΥΜ αρχ. < *βασιλεύς* (βλ.λ.) Η φρ. *βασιλικότερος τού βασιλέως* αποδίδει τη γαλλ. plus royaliste que le roi]. **βασιλίσκος** (ο) **1.** (μειωτ) ο μικρός και ασήμαντος βασιλιάς · **2.** μυθικό φίδι που έφερε στο κεφάλι λοφίο και παριστάνεται στο στέμμα των Φαραώ **3.** σαύρα που ζει στην Κ. Αμερική και ξεχωρίζει για το λοφίο της, που θυμίζει στέμμα · 4. ωδικό πουλί με σώμα μικρό και στρογγυλό φέρει κίτρινο ή πορτοκαλί λοφίο, που θυμίζει στέμμα · 5. ΑΓΙΡΟΝ ο λαμπρότερος αστέρας τού αστερισμού τού Λέοντος.
[ΕΤΥΜ αρχ . υποκ τού ουσ *βασιλείας].* **βασίλισσα** (η) {βασιλισσών} **1.** (α) η σύζυγος βασιλιά (β) η γυναίκα που ασκεί βασιλική εξουσία, *η ~ Ελισάβετ Β' τής Αγγλίας** ΦΡ *έχω (κάποια) σαν βασίλισσα* περιποιούμαι, φροντίζω (κάποια) πάρα πολύ, της ικανοποιώ όλες τις επιθυμίες: *τη γυναίκα του την έχει σαν βασίλισσα* 2. (α) γυναίκα που κυριαρχεί ή ξεχωρίζει σε έναν χώρο, τομέα, δραστηριότητα ή που έχει μια ιδιότητα σε εξαιρετικό βαθμό: *η ~ τής βραδιάς! τής ομορφιάς* (β) (γενικότ για καθετί θηλ γένους) που κυριαρχεί σε έναν χώρο *η ομάδα κατέκτησε το ευρωπαϊκό κύπελλο κι έγινε ~ τής Ευρώπης* · **3.** το μόνο γόνιμο θηλυκό αποικίας εντόμων

(π χ μυρμηγκιών, μελισσών) · 4. το ισχυρότερο κομμάτι στο σκάκι, το οποίο μπορεί να κινείται προς οποιαδήποτε κατεύθυνση τής σκα- κιέρας (μπροστά, πίσω, πλαγίως και διαγωνίως) χωρίς περιορισμό στον αριθμό των τετραγώνων [ΕΓΥΜ αρχ θηλ. τού ουσ *βασιλεύς* (βλ λ)] **βασιλοθυγατέρα** (η) (μεσν] (λαίκ) η κόρη τού βασιλιά, **βασιλοκόρη** (η) Ιχωρ γεν πληθ } (λαίκ) η βασιλοθυγατέρα. **βασιλοκτονος** (ο/η) πρόσωπο που έχει σκοτώσει βασιλιά. |Ι-ΤΥΜ < *βασι/.ο-* (< *βασιλεύς)* + *-κτόνος* < *κτείνω* «σκοτώνω», βλ. κ *-κτονία]*
βασιλομήτωρ (η) f 1868[{βασιλομήτ-ορος, -ορα | -ορες, -όρων} (λόγ) η μητέρα τού βασιλιά, **βασιλόπιτα** (η) {δύσχρ βασιλοπιτών} η πίτα που παρασκευάζεται για την ημέρα τής γιορτής τού Αγίου Βασιλείου (1η Ιανουαρίου), ειδικά για την εορτή τής Πρωτοχρονιάς, μέσα στην οποία τοποθετείται τυχερό νόμισμα (φλουρί) · *η κοπή / το φλουρί τής* [ετυμ Το έθιμο τής *βασιλόπιτας* προέρχεται από τα ρωμαϊκά Saturnalia (Κρόνια). αγροτική γιορτή, κατά τη διάρκεια τής οποίας προσφέρονταν στους θεούς οι απαρχές των γεννημάτων και ταυτόχρονα αναδεικνυόταν με κλήρωση ο «βασιλιάς των Σατουρναλίων», που χαρακτηριζόταν ως το τυχερό πρόσο>πο τής ημέρας και του αποδίδονταν τιμές. Παρόμοια έθιμα συναντούμε στις αρχ ελλην. εορτές των Θαλυσίων και Θαργηλίων (αγροτικές γιορτές) Η λαϊκή παράδοση συνέδεσε αργότερα το έθιμο με τον Μ Βασίλειο) **βασιλοπούλα** (η) [μεσν} {χωρ. γεν πληθ } η κόρη τού βασιλιά συν πριγκίπισσα. πρίγκιπέσα. (λογοτ.) ρηγοπούλα. **βασιλόπουλο** (το) ο γυιος τού βασιλιά ςυ\ πρίγκιπας, (λογοτ) ρη- γόπουλο- φρ το *βασιλόπουλο τού παραμυθιού* βλ. λ. *παραμύθι* [ΕΙΥΜ μεσν < *βασιλο-* (< *βασιλεύς)* + *-που'Αθ(ν)* (υποκ επίθημα) < *-πουλος* < λατ pullus «πώλος, νεοσσός»] **βασιλόφρων,** -ων. -ον 11869] {βασιλόφρ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (λόγ) αυτός που υποστηρίζει το πολίτευμα τής βασιλείας ΣΥ\ βασιλικός, φιλοβασιλικός, φιλομοναρχικός Επίσης **βασιλόφρονας** (ο/η).
ςχολκ) λ. -ων. *~ων, ~ον.*
[ειυμ < *βασιλο-* (< *βασιλεύς)* + *-φρων*< *φρήν, φρενός* (βλ.λ.)]. **βασίλοχουντικός,** -ή, -ό (μειωτ.) αυτός που υποστηρίζει τη βασιλεία και τη χούντα (τού 1967-74) ΣΥΝ ακροδεξιός **βάσιμος,** -η. -ο αυτός που έχει λογικό έρεισμα, που μπορεί να δικαιολογηθεί - *φόβος ί κατηγορίες / υποψίες / ανησυχίες / υπόνοιες / αποδείξεις* συν δικαιολογημένος ανγ αστήρικτος — **βασιμότητα** (η) [1815). **βάσιμα** / **βααίμως** 11889] επίρρ
[εγυμ μτγν., αρχική σημ. «βατός, διαβατός», < αρχ. *βάσις.* Η σημερινή σημ είναι μεσν | **βασκαίνω** κ **αβασκαίνω** ρ. μετβ. |βάσκα-να, -νθηκα, -μένος} (λαϊκ) προξενώ με την επήρεια τού βλέμματος ή τής σκέψης μου (λόγω ζήλιας. φθόνου κλπ) βλάβη σε άλλον (βλ. κ. *κακό μάτι,* λ *μάτι)* συν ματιάζω φρ. *(ψτου σου) να μην αβασκαθείς* βλ λ *αβασκαίνω* — **βασκαντικός,** -ή. -ό [μτγν].
[ΕΐνΜ αρχ < *βάσκανος].* **βάσκαμα** (το) Ιβασκάμ-ατος | -ατα. -άτων} η βασκανία (βλ λ) **βασκανία** [αρχ [κ (λαικ) **αβασκανία** (η) {χωρ. πληθ.} το μάτιασμα (κάποιου), η πρόκληση (σε κάποιον) βλάβης ή ενοχλητικών συμπτω- μάτων (λ.χ. πονοκεφάλου), που προκαλείται. όπως πιστεύεται, όταν κάποιος κοιτάξει άλλον με ζήλια ή φθόνο ή σκεφτεί κακό γι' αυτόν *του διάβασε την ευχή κατά τής* **βάσκανος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που προκαλεί βλάβη με την επίδραση τού βλέμματός του (κακό μάτι) ή τής σκέψης του ή απλώς αυτός που προξενεί κακό: *~ μοίρα*
[εγυμ αρχ.. αβεβ. ετύμου Αν η λ δήλωνε αρχικά το περιεχόμενο μα- γικιόν επικλήσεων, τότε ίσως συνδ με θρακοϊλλυρική λ (πβ λατ for «αρθρώνω, μιλώ», μτχ fatus), αντίστοιχη των ρ. *φημί. φάσκω* «λέγω», πράγμα που ενισχύεται από τον παράλληλο τ *φασκαίνω* (τού *βασκαίνω)* Το λατ fascinum «βασκανία πέος» είναι δάνειο από την Κλλην[
βασκαντήρα (η) {χωρ γεν πληθ.} (λαϊκ) **1.** το φυλακτό που θεωρείται ότι αποτρέπει τη βασκανία (κυρ. γαλάζια χάντρα): *πα/αά στα χωριά κρεμούσαν μια ~ στα ζώα για να μη ματιαστούν 2.* φυτό για το οποίο πιστεύεται ότι θεραπεύει τη βασκανία **Βάσκος** (ο) **1.** το μέλος φυλετικής ομάδας που κατοικεί στη Β Ισπανία και τη Ν. Γαλλία κατά μήκος τού Βισκαϊκού Κόλπου και ομιλεί γλιόσσα με άγνωστη προέλευση (μη ινδοευρωπαϊκή) *2. Χώρα των Βάσκων* η περιοχή που περιλαμβάνει τμήμα τής Β Ισπανίας και τής Ν Γαλλίας και στην οποία μιλιέται η γλώσσα των Βάσκων — **βασκι- κός,** -ή, -ό κ **βάσκικος,** -η, -ο, **Βαακική** (η) κ **Βασκικά** κ. **Βάσκικα** (τα) [ετυμ. Μεταφορά ξέν. όρου. πβ. γαλλ. Basque / ισπ. Vasca < λατ Vasconia (> γαλλ. Gasconie «Γασκονία»), αγν ετύμου, μη Ι.Κ. εθνωνύ- μιο Το ίδιο ισχύει και για τη βασκική ονομασία Eskualduna «Βάσκοι» Ήχει ωστόσο διατυπωθεί η υπόθεση ότι το πρόσφυμα *-sk-*, που απαντά και στο εθνωνύμιο *f-'τρούσκοι,* χαρακτήριζε γενικά λαούς προϊνδοευρωπαϊκής καταγωγής], **βασμούλος** (ο) * γασμούλος
Βασόρα (η) πόλη τού ΝΛ. Ιράκ στις όχθες τού Τίγρη.
[ΕΓΥΜ < αραβ. Basra < επίθ. al-basrah «μαλακός», λόγω τού είδους τού χώματος και τού εδάφους τής περιοχής] **βασταγερός,** -ή. -ό (λαϊκ) αυτός που δεν σπάει εύκολα, που χαρακτηρίζεται από στερεότητα και ανθεκτικότητα ΣΥΝ ανθεκτικός, στερεός ΑΝΙ εύθραυστος
[ΕΤΥΜ < *βασταγή* + παραγ επίθημα *-ερός,* με επίδρ. τού επιθ *γερός)* **βασταγό** (το) »αβασταγό
βαστάζος (ο) ο εργάτης (συχνά ιθαγενής αχθοφόρος σε εςερευνητι- κές αποστολές) που μεταφέρει αποσκευές, φορτίο ΣΥΝ. χαμάλης, αχθοφόρος.
}ι ΐΥΜ < αρχ. μτχ ενεστ *βαστάζων* (ρ *βαστάζω),* κατά το σχήμα *γέρος* < *γέρων, δράκος* < *δράκων* κ.ά] βαστάζω ρ. μετβ. Ιβάστ-αξα κ -ηξα} 1. φέρω (αντικείμενο) ως φορτίο ΣΥΝ κουβαλο) 2. (μτφ) αντέχω, υπομένω δεν *μπόρεσε να βαστάξει τον χαμό τού γυιου της και μαράζωσε απ' την πίκρα της.*
[ετυμ αρχ.. αβεβ. ετύμου ΙΙ συσχετισή του με τα μτγν. λατ. bastum «μπαστούνι» και basterna «φορείο» φαίνεται πιθ., η δε έλλειψη ικανοποιητικών συνδέσεων με άλλες γλώσσες ίσως σημαίνει πως η λ. αποτελεί δάνειο μεσογειακής αρχής Στον Όμηρο η λ. *βαστάζω* σή- μαινε «σταθμίζω, ζυγίζω στα χέρια μου» (πβ. *Οδ.* λ 594 *λάαν βαστά- ζοντα πελώριον),* από όπου προέκυψε η σημ. «σηκώνω, εγείρω» και, εν συνεχεία, «κρατώ, υποφέρω» Ίη σημ. «παίρνω στην πλάτη μου, σηκώνω, κρατώ» έχει το ρ. στην Κ Δ (π χ *Ιάλ.* 6, 2: *άλλήλων τά βάρη βαστάζετε.*)]. βάσταξα ρ > βαστάζω, βαστώ βάστηξσ ρ -♦ βαστάζω, βαστο)
Βαστίλλη (η) φρούριο τού Παρισιού που εχρησιμοποιείτο ως φυλακή και γκρεμίστηκε κατά τη Γαλλική Επανάσταση (1769).
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Bastille (οπτικό δάνειο) < προβηγκ. bastide < παλ. γαλλ. basi ii «κτίζω» Το τοπωνύμιο θα είχε αρχικώς απλώς τη σημ «κτήριο»]
βαστώ (κ. -άω) ρ. μετβ. και αμετβ {βαστάς . | βάστ-αςα κ -ηξα, -ιέ- μαι, -ήχτηκα, -ηγμένος} ♦ (μετβ) 1. κρατο). σηκώνω βάρος: *βαστούσε δύο βαλίτσες στα χέρια* || (μτφ.) *~ την κοιλιά μου από τα γέλια* (ξεκαρδίζομαι. γελώ πάρα πολύ, ασταμάτητα) || (παροιμ) *«δεν μπορείς να βαστήξεις δύο καρπούζια κάτω απ' την ίδια μασχάλη»* (δεν μπορεί να κάνει κάποιος πολλές δουλειές το ίδιο καλά ταυτόχρονα) 2. εμποδίζω (κάποιον/κάτι) να εκδηλωθεί, να φανεί ή να κάνει (κάτι): *~ την περιέργεια / τον θυμό / τα γέλια μου*]] δεν *μπόρεσα να βαστήξω τα δάκρυά μου* |] *βαστάτε με, γιατί θα τον σκοτώσω'* || *τον βάστηξα με τα χίλια ζόρια, για να μην τους ορμήσει!* συν συγκρατώ, περιορίζω φρ *βαοτώ / κρατώ την αναπνοή μου* βλ. λ. *αναπνοή* 3. παρέχω στήριγμα σε (κάποιον/κάτι): δύο *νεαροί βαστούσαν την ηλικιωμένη κυρία, για να περάσει απέναντι* || *δεν με βαστούν τα πόδια μου από την κούραση* συν υποβαστάζω **4.** έχω (κάτι) επάνω μου, το φέρω μαζί μου: δεν - *χρήματα σήμερα, να σας π/.ηρώσω αύριο,* 5. έχω την ευθύνη και τη φροντίδα, *τόσο νέα γυναίκα και βαστάει και σπίτι και μαγαζί:* || ~ (λογιστικά) *βιβλία / λογαριασμούς* / γο *ταμείο* συν κρατώ **6.** τηρώ, φυλάγω (κάτι): - *όρκο / μυστικό* φρ το *βαστώ (κάποιου)* θυμάμαι συνεχώς την προσβολή που μου έκανε (κάποιος), έχω στο μυαλό μου την εκδίκηση *του το βαστάει από παλιά, τότε πον είχαν τσακωθεί για κτηματικές διαφορές 7.* αντέχο). υπομένω (κάποιον/κά- τι): δεν γο *~ τέτοιο ρεζι/άκν* φρ (το) *βαστάει η καρδιά μου* (κάτι) έχω την ψυχική δύναμη να αντέξω (κάτι): *(το) βαστάει η καρδιά σου να β/.έπεις μικρά παιδιά να πεθαίνουν απ' την πείνα,* 8. τολμώ, στη φρ *μου βαστάει (να κάνω κάτι), βγες έξω, αν σου βαστάει, και θα δεις τι θα πάθεις* ♦ (αμετβ) 9. (α) αντέχω, υπομένω · *πώς βαστάς ακόμη και δεν αντιδράς,* [[δεν *θα του τα πω κι ό,τι γίνει!* (β) έχω αντοχή (ως στήριγμα), *έβαλες πολλά πράγματα πάνω του, θα βαστήξει-,ΙΟ.* (ειδι- κότ.) συγκρατούμαι: *για βάστα λίγο, μην είσαι τόσο επιθετικός'* (πε- ρίμενε, συγκρατήσου) 11. διαρκώ · *τα παλιά χρόνια το γλέντι τού γάμου βαστούσε μερόνυχτα ολόκληρα* [[*θα βαστάξει πολύ ακόμη αυτή η κατάσταση:* συν κρατώ 12. (ειδικότ) διατηρούμαι σε καλή κατάσταση: *τα καλά υλικά βαστούν πολλά χρόνια* 13. κατάγομαι · *~ από καλή οικογένεια* || *βαστάει από γενιά μακεδονομάχων* (μεσοπαθ *βαστιέμαι*) 14. συγκρατούμαι: γο *πώς βαστήχτηκα εκείνη την ώρα και* δεν τον *έβρισα είναι άςιον απορίας!* συν κρατιέμαι 15. διατηρούμαι σε ορισμένη (σωματική) κατάσταση συν κρατιέμαι φρ *καλά βα- στιέται* (i) (κυρ. για ηλικιωμένο πρόσωπο) διατηρείται, βρίσκεται σε καλή (κυρ σωματική) κατάσταση: *για την ηλικία του καλά βαστιέται* || *πώς τα καταφέρνουν μερικοί και βαστιούνται τόσο καλά σε τέτοια ηλικία.* (ii) έχει χρήματα, είναι σε καλή οικονομική κατάσταση [ειυμ < μεσν *βαστώ* < αρχ βαστάζω, μεταπλασμένος τ κατά το σχήμα *κοιτώ - κοιτάζω, αρπώ αρπάζω].* **βατ** (το) {άκλ.} haekip η μονάδα μέτρησης τής ισχύος (σύμβολο W) ΣΧΟΛΙΟ λ *κύριος, -α, -ο.*
|ΕΤΥΜ < αγγλ wait (οπτικό δάνειο), από το όνομα τού Βρετανού μηχανικού και εφευρέτη James Watt (1736-1819). που εφεύρε την ατμομηχανή και άλλες πρωτοποριακές για την εποχή μηχανές], βάτα (η) {δύσχρ βατών} 1. το βαμβακερό υλικό που μπαίνει στους ώμους των ρούχων κάτω από το ύφασμα, για να τονίζει τους ώμους και να κρατάει το σχήμα τού ρούχου: *πουκάμισο / σακάκι με βάτες 2.* το ρολό επεξεργασμένου βαμβακιού ή μαλλιού [ειυμ < ιταλ. ovaita < γαλλ. ouate < μεσν. λατ. wadda. αγν. ετύμου). Βατερλώ (το) [άκλ } **1.** κωμόπολη τού Βελγίου, γνωστή από την μάχη. στην οποία ηττήθηκε ο Ναπολέων (το 1815) από τις ενωμένες δυνάμεις των Αγγλων, ΙΙρώσων και Ολλανδών υπό την αρχηγία τού λόρδου Ουέλλιγκτον 2. (μτφ.) κάθε συντριπτική ήττα: *οι εκλογές υπήρξαν - για το κόμμα* || γο - *μιας ομάδας στο Κύπελλο Ευρώπης.* [ΓΤΥΜ < φλαμανδ Waterloo (γαλλ. προφορά) < water «νερό» + Ιοο «ιερό δάσος»].
βατεύω ρ. μετβ. {βάτευ-σα, -τηκα, -μένος} (για αρσενικό ζώο) συνευρίσκομαι σεξουαλικά με θηλυκό ζώο ΣΥΝ (!) πηδώ, μαρκαλίζω. — **βάτεμα** (το)
[ει υμ μτγν. < *βατώ (-έω)* < αρχ. *βαίνω.* Το ρ. *βατώ* αποσπάστηκε μάλλον από αρχ σύνθετες λ., στις οποίες ήταν β' συνθ . π.χ. *αιθερο-βατώ, άκρο-βατώ, άερο-βατώ\.*
βατήρας (ο) το βάθρο πάνω στο οποίο πατά κανείς πριν εκτελέσει

άλμα (συνήθ. σ? αθλήματα γυμναστικής, αλλά και σε πισίνες για βουτιές ή εκκινήσεις).
[ΕΙΥΜ < αρχ *βατήρ, -ήρος* < *βαίνω* (βλ.λ)]

-βάτης, βάτισσα / -βάτιδα λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που σημαίνουν το πρόσωπο που **1.** βαδίζει, περπατάει πάνω σε κάτι *σχοινο-βάτης, ορει-βάτης. ακρο-βάτης*'2. βαδίζει σε ορισμένη χρονική διάρκεια ή με συγκεκριμένο τρόπο *υπνο-βάτης* [ετυμ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ *επι-βά- της, άνα-βάτης),* που προέρχεται από το ρ. *βαίνω* (θ *βα- / βη-* + επίθημα *-της).* Βλ κ *βατήρας].*

Βατικανό (το) (ιταλ. Stato della Citta del Vaticano = Κράτος τής Πόλης τού Βατικανού) κρατίδιο στο κέντρο τής Ρώμης, έδρα τού Πάπα και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας με νόμισμα το ευρώ ΣΥΝ Αγία Έδρα (ιταλ. Santa Sede).
(ΕΤΥΜ < ιταλ Vaticano < λατ. Vaticanus (collis), όνομα λόφου τής Ρώμης (ίσως συνδέεται με το ρ. vaticinor «χρησμωδώ, μαντεύω» < vates «προφήτης»). Η σημερινή επίσ. ονομασία δόθηκε το 1929. οπότε και αναγνωρίστηκε ως ανεξάρτητο κράτος], **βατίστα** (η) Ιδύσχρ. βατιστών) λεπτό λινό ύφασμα με πυκνή ύφανση Επίσης **μπατίστα**
[ΠΤΥΜ < ιταλ. batista < γαλλ batiste, ίσως από το όνομα τού εργοστα- σιάρχη Baptiste de Cambrais (13ος αι.), που ανέπτυξε και οργάνωσε τη βιομηχανία λινών] **βάτο** (το) η βάτος (βλ λ) *έπεσε μες στα ~ \ ', κόβο) τα ~ για* ν' *ανοίξω τον δρόμο.*

βατόμετρο (το) {βατυμέτρ-ου | -ων| όργανο για τη μέτρηση τής ισχύος τού ρεύματος σε βατ.
[εγυμ Μεταφορά τού αγγλ wattmeter (νόθο σύνθ)1 **βατόμουρο** (το) ο μαύρος ή κόκκινος φαγα')σιμος καρπός τής βάτου- χρησιμοποιείται και στη ζαχαροπλαστική. – **βστομουριά** (η) **βατός,** -ή. -ό **1.** (για τόπους) αυτός που μπορεί να τον βαδίσει, να τον διαβεί κάποιος, χωρίς να συναντήσει εμπόδια ανί αδιάβατος 2. (μτφ) αυτός που βρίσκεται μέσα στα όρια των δυνατοτήτο>ν (κάποιου): *τα θέματα των εξετάσεων ήταν ~ για τους μαθητές | | το αρχαίο κείμενο ήταν ~ δεν είχε πολλές δυσκολίες* συν προσπελάσιμος, προσιτός. - **βατότητα** (η).
[ετυμ αρχ < ρ. *βαίνω* (βλ.λ.)]. **βάτος** (ο/η) **1.** αγκαθωτός θάμνος, συνηθισμένος σε δάση. πολλά είδη τού οποίου παράγουν εδώδιμους καρπούς (βατόμουρα) **2.** Θρησκ ***και- ομένη βάτος*** ο θάμνος που, κατά τη Βίβλο, είδε ο Μωυσής να φλέγεται. χωρίς να καίγεται.
ΙΕΙΪ.μ αρχ. αγν. ετύμου. πιθ. μεσογειακό δάνειο Ήδη μτγν. η συνύπαρξη αρσενικού και θηλυκού γένους Η φρ *καιομένη βάτος* οφείλε- ται στην αφήγηση τής Π Δ. σύμφωνα με την οποία ο Μο)υσής είδε στο όρος Χιορήβ μια βάτο που καιγόταν, χωρίς να καταστρέφεται *(Έξοδος* 3, 2: και *όρά ότι ό βάτος καίεται πυρί, ό δέ βάτος ού κατε- καίετο*), πράγμα που Οφειλόταν στην παρουσία τού Θεού], **βατραχάνθρωπος** (ο/η) {βατραχανθρώπ-ου | -ων. -ους] **1.** δύτης τού Πολεμικού Ναυτικού, ειδικά εκπαιδευμένος σε αποστολές υποβρύχιων επιχειρήσεων: *οι - των υποβρύχιων καταστροφών* 2. (γενικότ.) κάθε δύτης· *σχολή βατραχανθρώπων.*
[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ frogmanI **βατράχι** (το) {βατραχ-ιού | -ιών} **1.** ο βάτραχος (βλ.λ) **2.** (αργκό) ο βατραχάνθρωπος (βλ λ).
[ετυμ < *αρρ βατράχιον. υποκ.* τού *βάτραχος].* **βατραχοπεδιλο** (το) υπόδημα κολύμβησης από ελαστικό υλικό και σε σχήμα πτερυγίου (πλατύ στην άκρη), το οποίο επιτρέπει στον κολυμβητή να κινείται γρηγορότερα μέσα στο νερό [ετυμ Από τού αγγλ flipper) **βατραχοπόδαρο** (το) καθένα από τα πίσω πόδια τού βατράχου, που σε πολλές χώρες (π χ. Γαλλία) τρο)γονται ως έδεσμα **βάτραχος** (Ο) {'βατράχ-ου I -ων. -ους) **1.** αμφίβιο χωρίς ουρά με χαρακτηριστικά του τη διχοτομημένη γλώσσα, τα ισχυρά πίσω πόδια που φέρουν μεμβράνη μεταξύ των δακτύλων και με τη βοήθεια των οποίων πραγματοποιεί άλματα, καθώς και την ιδιαίτερη κραυγή (κό- ασμα)συν (λαικ.) βάθρακας, μπάκακας· ΦΡ ***πίνει οαν βάτραχος*** πίνει πολύ νερό ·2. το αυτοκίνητο με υδροπνευματικές αναρτήσεις (κυρ. Citroen, παλαιό μοντέλο) – (υποκ) **βατραχάκι** (το), **βατραχο- ειδής,** -ής, -ές [1861]
[ΕΙΥΜ αρχ.. αγν ετύμου, ίσως συνδ. με λατ. bottax «σαύρα»] **βατσιμάνης** ίο) {βατσιμάνηδες} ΝΑΥΙ (λαικ) φύλακας τού πλοίου στο λιμάνι
[ετυμ Μεταφορά τού αγγλ. watch-man (με ατελή προφορά)], **βατσίνα** (η) {χωρ γεν πληθ } (παλαιότ) **1.** ο δαμαλισμός, ο εμβολιασμός κατά τής ευλογιάς 2. (συνεκδ) η ουλή *που* μένει στο σημείο όπου έγινε εμβόλιο δαμαλισμού
[ΕΓΥΜ < ιταλ vaccina < λατ vaccinus < vacca «αγελάδα»], **βατσινιά** (η) (λαϊκ) **1.** η βάτος **2.** έκταση γεμάτη από βάτους **βατσινιάζω** ρ. μετβ. {βατσίνιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαικ) εμβολιάζω με δαμαλίδα (βλ λ . σημ. 3) ΣΥΝ δαμαλίζω. Επίσης **βατσινάρω** κ. **βα- τσινώνω**
βάτσινο (το) (λαϊκ) ο καρπός που παράγει η βάτος συν βατόμουρο (ΕΙΥΜ < μεσν. *βάτσινον*< μτγν. *βάτινον*< αρχ *βάτος].* **βατταρίζω** ρ αμετβ {βαττάρισα} (αρχαιοπρ) Ι.μιλίδ έχοντας κακή άρθρωση συν τραυλίζω, τσευδίζο) 2. (μτφ.) μιλο) σαν μωρό. μωρολογώ ΣΥΝ βαττολογο'). – **βατταρισμός** (ο))μτγν.[κ. **βαττάρισμα** (το). [ετυμ αρχ. ηχομιμητική λ., όπως; φαίνεται και από το διπλό -γγ- το οποίο μαρτυρείται επίσης στη λ *βαττολογώ* (βλ.λ.) Παρόμοιοι σχηματισμοί απαντούν και σε άλλες Ι Ε γλώσσες, π.χ. λατ. butubatta «ανοησίες, μπούρδες», balbus «τραυλός» κά Ι.

βαττολογώ ρ αμετβ {βαττολογείς. μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} (αρ- χαιοπρ.) μιλώ ακατάσχετα, αναμασώ τα ίδια και τα ίδια, χωρίς να αναφέρω κάτι ουσιαστικό και χρήσιμο συν φλυαρώ, μωρολογώ – **βαττολογία** (η) [μτγν.|, **βαττολόγος** (ο/η).
|ΕΙΥΜ < μτγν. *βαττο/.ογώ (-έω).* ηχομιμητική λ (με β' συνθ. *-λογώ* < *-λόγος),* όπως φαίνεται και από το διπλό -γγ -. το οποίο μαρτυρείται και στο συνώνυμο *βατταρίζω* (βλ λ.) Το γεγονός ότι η λ μαρτυρείται για πρώτη Φορά στην Κ Δ κατά την Επί τού Όρους Ομιλία (Ματθ 6. 7 *προσευχόμενοι δέ μή βαττολογήσητε ώσπερ* οι *εθνικοί,* με τη σημ. «επαναλαμβάνω τα ίδια και τα ίδια, κενολογώ»), έχει οδηγήσει στην άποψη ότι το ρ. *βαττολογώ* είναι πιθ. νόθο σύνθ. · < αραμ. battal «κενός. μάταιος» + *-?.ογώ]*

-βατω λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που σημαίνουν:
το βάδισμα πάνω σε κάτι: *ακρο-βατώ. σχοινο-βατώ* 2. το βάδισμα σε ορισμένο χρονικό διάστημα ή με συγκεκριμένο τρόπο: *υπνο-βατώ.* [ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ αρχ. *άερο- βατώ,* μτγν. *άκρο-βατώ).* που προέρχεται από το ρ *βαίνω* μέσο) των συνθέτων σε *-βάτης* (βλ λ)|.

Βαυαρία (η) -» Βαβαρία **βαυαρικός,** -ή,
-ό -» Βαβαρία **Βαυαροκρατία** (η) ♦
Βαβαροκρατια

βαυκαλίζω ρ μετβ {βαυκάλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} εξαπατώ ή καθησυχάζω (κάποιον) με ψεύτικες υποσχέσεις ή καλλιεργώντας μάταιες προσδοκίες· *βαυκα/.ίζει τον λαό με υποσχέσεις και μεγα/.ο- στομίες* | | (μεσοπαθ.) *βαυκαλιζόταν με την ιδέα ότι θα του παρείχαν υποστήριξη, όταν θα τη χρειαζόταν.* – **βαυκάλιαμα** (το) Ιμτγν]. [ετυμ μτγν, παράλλ τ τού συνωνύμου *βαυκαλώ (-άω),* αβεβ ετύμου. προφανώς συνδ με το αρχ. *βαυβώ* «κοιμίζω, νανουρίζω». < *βαϋ βαΰ* [αρχ προφορά bau bau| . μίμηση τού γαβγίσματος τού σκύλου (λ. τής παιδικής γλώσσας), πβ λατ baubor «γαβγίζω» Π ενδιαφέρουσα άποψη ότι *βαυκα/Μ* < *βαϋ* + *κη/.ώ* «μαγεύω, τέρπω», προσκροΰει στο βρα^ύ *-α-* τού ρ βαυκαλώ[**βαφέας** (ο) {βαφ-είς, -έων} **1.** πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα τη βα- φή. ~ *υφασμάτων / αχποκίνήτων* 2. (λόγ) ο μπογιατζής (βλ.λ)
[ΕΙΥΜ μεσν < αρχ *βαφεύς*< *βαφή]* **βαφείο** (το) [μτγν] ο χώρος εργασίας τού βαφέα **βαφή** (η) **1.** ο χρωματισμός αντικειμένου· *η βαφή τής πόρτας ί τού αυτοκινήτου* · **2.** η χρωστική ύλη *βαφή μαλ/.ιών / αβγών* ΣΥΝ μπογιά · **3.** (στη μεταλλουργία) η θέρμανση ενός μεταλλικού αντικειμένου σε ορισμένη θερμοκρασία και στη συνέχεια η απότομη ψύξη του με βύθιση σε νερό ή λάδι, ώστε να βελτιωθούν οι ιδιότητές του (λ χ να αυξηθεί η σκληρότητα τού χάλυβα) [ετυμ αρχ < *βάπτω*) **βαφιάς** (ο) {βαΦιάδες} (λαϊκ) 1. ο βαφέας (βλ.λ) **2.** (ειρων) ο ζωγρά· φος
βαφικός, -ή, -ό [μτγν] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη βαφή **2.** αυτός που είναι κατάλληλος για βαφή **3.** ***βαφική*** (η) η τέχνη και το επάγγελμα τού βαΦέα. **βαφτίζω** ρ. -*■ βαπτίζω **βάφτιση** (η) -+ βάπτιση
βαφτίσια (τα) Ιχωρ. γεν πληθ } (καθημ) η τελετή τής βάπτισης *στα ~ τού μωρού είχαν έρθει όλοι οι συγγενείς* [ετυμ < μτγν. *βάπτισις,* με αλλαγή γένους]
βαφτισιμιός (ο). **βαφτισιμιό** (η) πρόσωπο το οποίο έχει βαφτίσει κάποιος ΣΥΝ βαφτιστήρι · ΦΡ ***από βαφτισιμιού μου*** *από* τη βάφτισή μου, από μωρό: *αυτό το 'χω ~*
[ετυμ < **βαπτισμαΐος* < **βαπτίσιμος* (< μτγν. *βάπτισις)* + -αΤος, πβ. *αναδεξιμιός, γεννησιμιός* κ.ά.]. **βάφτισμα** (το) -► Βάπτισμα **βαφτιστήρα** (η) [μεσν] η ΒαΦτισιμιά (βλλ). **βαφτιστήρι** (το) {Βαφτιστηρ-ιού [-ών} ο Βαφτισιμιός (βλ.λ). – (υποκ) **βαφτιστηράκι** (το) **βαφτιστής** (ο) ► Βαπτιστής **βαφτιστικός,** -ή/-ιά. -ό Βαπτιστικός

βάφω ρ. μετβ. {έβαψα, βάφτηκα, βαμμένος} 1. χρωματίζω με χρωστική ύλη (μπογιά, βερνίκι, βαφή κ λπ) *έβαψε πράσινα τα κάγκελα* του *σπιτιού | | ~ τα νύχια / τα μαλλιά ί πασχαλινά αβγά | | ο δρόμος βάφτηκε με αίμα* ΦΡ (α) ***τα βάφω μαύρα*** βλ λ. *μαύρος* (β) (') (παροιμ) ***με πορδές δεν βάφουν αβγά*** με ελάχιστες προϋποθέσεις, με περιορισμένα μέσα ή χωρίς την απαραίτητη εργασία δεν μπορεί να γίνει σωστά μια δουλειά, να εκτελεστεί ένα έργο αν *δεν δου/.έψεις σκληρά, μην περιμένεις τίποτα* · -/ (γ) (καθημ -οικ) ***την έβαψα / την έχω βαμμένη*** είμαι σε εξαιρετικά δύσκολη θέση, δεν τη γλυτώνω με τίποτε. *αν σε πιάσουν, την έβαψες!* ·2. (στη μεταλλουργία) θερμαίνω μεταλλικό αντικείμενο σε ορισμένη θερμοκρασία και στη συνέχεια το ψύχω βυΟίζοντάς το σε υγρό. ώστε να σκληρύνει: *~ τη λάμα τού σπαθιού* **3.** (μεσοπαθ. ***βάφομαι)*** αλείφω το πρόσωπο με καλλυντικές βαφές. κάνω μακιγιάζ: οι *ηθοποιοί βάφονται πριν βγουν στη σκηνή | | βάφτηκε, στολίστηκε, και πήγε στο πάρτι* ΦΡ ***βάφομαι με αίμα*** (κυρ. στον αόρ.) καταστέλλομαι βιαίως. με αποτέλεσμα την αιματοχυσία· *η εξέγερση των κρατουμένων; η διαδή/.ωση βάφτηκε με αίμα* 4. (η *μτχ.* ***βαμμένος,*** *~η. -ο) ο* φανατικός οπαδός κόμματος ή αθλητικού σωματείου - *δεξιός / πασοκτζής / κομουνιστής! ολυμπιακός / αεκτζής* συν μέχρι το κόκκαλο. – **βάψιμο** (το) [μεσν] χολιο λ. *ξε-.* [ετυμ μεσν.. μεταπλ. τ. από τον αόρ. *έβαψα* τού ρ *βάπτω.* κατά το σχήμα *άλειψα αλείφο). έγραψα - γράφω* κ τ ό. Το αρχ. *βέιπτω* < **βάφ-]ω* < J Ε. *ᵡg"mbh* «βαθύς, βυθός», πβ *αρχ.* σουηδ. kvaf «βυθός». Ομόρρ *βαθ-ύς,αρχ βένθος* «βάθος», *βόθ-ρος. βυθ-ός, βαπτ-ίζω* κ.ά. Γο ρ. *βάπτω* αρχικώς είχε τη σημ. «βυθίζω» (κυρ σε υγρό ή αίμα), π.χ Αισχύλος (*Προμηθ Δεσμ.* 863) «*έν σφαγαίσι βάψασα ξίφος*» Η σημ.

«χρωματίζω» είναι ήδη αρχ. και αναφέρεται κυρ. σε υφάσματα, υλικά οικοσκευής και μαλλιά], **βαχ** επιφών. (συνήθ. *αχ*, για την έκφραση πόνου, απελπισίας: *άρχισε πάλι τα «αχ» και «~»!*
(ΕτχΜ < τουρκ vah!], **βγάζω** κ (λαικ.) **βγάνω** ρ. μετβ {έβγαλα, βγάλ-θηκα, -μένος) **1.** τοποθετώ ή μεταφέρω (κάτι) έξω από το εσωτερικό σημείο όπου βρίσκεται ~ *από την τσέπη το πορτοφόλι* || ~ *τα σκουπίδια στον δρόμο* [[~ το *γάλα από το ψυγείο* || ~ *τα ρούχα απ' τη ντουλάπα* ΣΥΝ (λόγ) εξάγω αντ βάζα), εισάγω· ΦΡ ***βγάζω από την τσέπη μου*** δίνω από τα χρήματά μου, πληρώνω ο ίδιος· *αυτόν δεν τον νοιάζει αν ξοδεύει πολλά λεφτά- άλλωστε, μήπως τα βγάζει απ' την τσέπη του,* 2. μεταφέρω από εσωτερικό σε εξωτερικό χώρο, οδηγώ (κάποιον) σε εξωτερικό χώρο: *τον έβγαλε, στον κήπο, να πάρει λίγο αέρα* || ~ *τα πρόβατα στη βοσκή* φρ (α) ***βγάζω το φίδι από την τρύπα*** βλ. λ. *φίδι* (β) ***βγάζω λαγό*** (ϊ) μου τυχαίνει κάτι που με συμφέρει: *«οι προσφορές για τα καζίνα έβγαλαν λαγό»* (εφημ) (ii) ανακαλύπτω κάτι σημαντικό για μια υπόθεση: *η αστυνομική έρευνα στα δύο καταστήματα έβγαλε λαγό* **3.** στέλνω (κάτι) σε άλλη χώρα, κάνω εξαγωγή ~ *λαθραίο συνάλλαγμα* (Ι *έ.βγαλε τα λεφτά τον στην Ελβετία* **4.** (ειδικότ.) αφαιρώ από το σώμα μου (ρούχα ή εξαρτήματα που φορώ). ~ *τη μπλούζα / το* ρολόι *μου* φρ (α) ***βγάζω (σε κάποιον) το καπέλο*** βλ λ. *καπέλο* (β) ***βγάζω (κάποιον) από τα ρούχα του*** κάνω (κάποιον) να αγανακτήσει: *τον έβγα- λε απ' τα ρούχα του τον άνθρωπο μ' αυτά που του έλεγε'* 5. αποσπώ, αποχωρίζω: μου *έβγαλαν το χαλασμένο δόντι* (μου έκαναν εξαγωγή)

απομακρύνω (κάποιον/κάτι) από κατάσταση στην οποία βρίσκεται: ~ *κάποιον από αδιέξοδο / από την αφάνεια* · φρ ***βγάζω (κάποιον) από τα σκοτάδια*** διαφωτίζω (κάποιον): *οι διδάσκαλοι τού Γένους έβγαλαν τον αμαθή λαό από τα σκοτάδια* 7. εξαφανίζω, εξαλείφω ~ *τον λεκέ από το πουκάμισο* φρ ***βγάζω (κάποιου) από τη μέση*** εξουδετερώνω (κάποιον) 8. αφαιρώ από σύνολο, βάζω χωριστά: *αν από τα πέντε μήλα βγάλουμε τα δύο, θα μας μείνουν τρία* συν αφαιρώ **9.** απομακρύνω, διώχνω, κάνω (κάποιον/κάτι) να βγει. να φύγει από εκεί όπου βρίσκεται: *η δασκάλα τον έβγαλε από την τάξη, επειδή έκανε φασαρία* · φρ ***βγάζω (κάτι / κάποιον) απ' το μυαλό μου*** (ϊ) επινοώ με τη φαντασία μου (κυρ. κάτι που παρουσιάζω σαν πραγματικό), *απ'το μυαλό του την έβγαλε αυτή την ιστορία* (ii) παύω να σκέφτομαι (κάτι/κάποιον): *αυτό βγάλ'το απ' το μυαλό* σου! (ούτε να το σκέφτεσαι!)

απομακρύνω, παίρνω (κάτι) από εκεί όπου βρίσκεται· *βγάλε τα πράγματά σου απ' το κρεβάτι να ξαπλώσω** φρ ***βγάζω τα κάστανα από τη φωτιά*** βλ λ. *κάστανο* **11.** πηγαίνω (κάποιον) βόλτα, συνοδεύω (κάποιον) σε έξοδο για ψυχαγωγία: *η γυναίκα του παραπονιέται ότι* δεν *τη βγάζει συχνά έξω* 12. παθαίνω ατύχημα (σε μέλος τού σώματός μου): *Μην παίζετε με τα ξόλα! Θα βγάλετε κανένα μάτι* (θα πληγωθείτε ή θα πληγώσετε κάποιον στο μάτι) |[- *το χέρι μου* (παθαίνω εξάρθρωση στο χέρι μου) φρ (α) ***(κάτι) βγάζει μάτι*** βλ λ. *μάτι* (β) το ***γινάτι βγάζει μάτι*** βλ λ *γινάτι* (γ) ***(κάποιος) βγάζει μάτια*** βλ. λ. *μάτι* (δ) ***βγάζω τα μάτια μου*** βλ. λ. *μάτι* (ε) ***βγάζω τα μάτια μου (με κάποιον)*** βλ. λ *μάτι* **13.** (εκφραστ) καταπονώ (μέλος τού σοματός μου) καταβάλλοντας υπερβολικό κόπο. σε ΦΡ όπως- *τόσα χρόνια* ***έβγαζα τα μάτια μου*** διαβάζοντας || *κάθε μέρα πρέπει να* ***βγάζω τα σωθικά μου*** *στην τάξη, μέχρι να με καταλάβουν* (κουράζομαι υπερβολικά, ταλαιπωρούμαι) **14.** οδηγώ, καταλήγω (κάπου): αυτό *το μονοπάτι βγάζει ίσια στο ποτάμι* || *όπου μας βγάλει ο δρόμος* (δεν έχουμε συγκεκριμένο προορισμό) || (μτφ.) *αναρωτιέμαι πού θα μας βγάλει αυτή η ιστορία* || δεν *βγάζω άκρη μ' αυτό το θέμα* (βλ λ *άκρη)* **15.** εκφράζω, αφήνω να εκδηλωθεί (κάτι που έχω *μέσα μου):* ~ *τ'απωθημέ- να μου* / το *άχτι μου* 16. (ειδικότ.) αφήνω (κάτι) να ακουστεί, παράγω (ήχο): - *κραυγή / στριγγλιά* || (για απόλυτη σιωπή) *δεν* ~ μιλιά / *κιχ* / *άχνα* / τσιμουδιά / *κουβέντα* φρ (οικ.) ***βγάζω τον σκασμό*** βλ λ *σκασμός* 17. εκφωνώ δημόσια: ~ *λόγο* 18. προκαλώ (συναισθηματική εκδήλωση), έχω ως αποτέλεσμα (κάτι): *αυτή η κωμωδία θα βγά/.ει πολύ γέλιο* || ~ *κλάμα Ι δάκρυ* 19. εμφανίζεται (κάτι) βγαίνοντας από μέσα μου: *το μωρό θα βγά/.ει σε λίγο τα πρώτα του δοντάκια* || *η πληγή κακοφόρμισε και άρχισε να βγάζει πύον* j| *οι αμυγδαλιές βγάζουν τα άνθη τους τον Ιανουάριο* || *«τώρα π' ανθίζουν τα κλαριά και βγάζει η γης χορτάρι»* · ΦΡ ***βγάζω σπυριά*** (ϊ) μου παρουσιάζεται ακμή (ii) (μτφ) αποστρέφομαι (κάποιον/κάτι): ~ *με τέτοιους ανθρώπους* || ~ *όταν ακούω αυτή τη μουσϊκή* 20. παράγω: τα *δέντρα βγάζουν καρπούς* || *το εργοστάσιο βγάζει έτοιμα ενδύματα* 21. σκέφτομαι (κάτι καινούργιο), επινοώ· ~ *ανέκδοτα / εύθυμες ιστορίες* || *έβγαλε μια νέα πατέντα* || (με θαυμασμό) *για* δες. *τι βγάζουν! {τι* σκέφτονται) 22. (ει- δικότ. για μηχανήματα) παράγω μηχανικά το *κλιματιστικό βγάζει ζεστό και κρύο αέρα* **23.** παράγω (κάτι) από (κάτι άλλο) με ειδική διαδικασία: - μετάλλευμα *από το υπέδαφος* || ~ *λάδι απ' τις ελιές / κρασί απ' τα σταφύλια*· φρ ***βγάζω απ' τη μύγα ξίγγι*** για άνθρωπο που προσπαθεί να αποκομίσει κέρδος απ' το παραμικρό **24.** αναδει- κνύω *η ιταλία έβγαλε πολλούς μεγάλους μουσικούς* || *το σχολείο μας έβγα/.ε πολλούς επιστήμονες* **25.** κυκλοφορώ στο εμπόριο: ο *Σαββό- πουλος έβγαλε τον πρώτο του δίσκο το 1966* || - *εφημερίδα* ΦΡ (α) ***βγάζω (κάτι)*** στο ***σφυρί*** βλ. λ *σφυρί* (β) ***βγάζω (κάτι) στην αγορά*** κυκλοφορώ (κάτι) στο εμπόριο οι *αυτοκινητοβιομηχανίες βγάζουν νέα μοντέλα στην αγορά* **26.** δημοσιοποιώ, κοινοποιώ· *το υπουργείο έβγαλε τα αποτελέσματα των εξετάσεων* φρ (α) (οικ) ***βγάζω βρόμα*** κυκλοφορώ, διαδίδω (κακή, ύποπτη) φήμη· *έβγαλε βρόμα για σένα ότι θα που/.ήσεις την επιχείρηση, επειδή δεν πάει καλά* (β) ***βγάζω στον αέρα*** βλ. λ *αέρας* (γ) ***βγάζω (τα άπλυτα κάποιου) (τη φόρα*** βλ λ. *φόρα* (δ) ***βγάζω (κάτι) προς τα έξω*** εξωτερικεύω, λέω) δημόσια δεν δίστασε *να βγά/·.ει προς τα έξω όσα πιστεύει για τους συναδέ/.φους του* Π *έβγαλε προς τα έξω τα εσωτερικά προβ/βήματα τού κόμματός του* **27.** εκλέγω: εδώ και *τρεις τετραετίες η πό/^η βγάζει τον ίδιο δήμαρχο* Κ τον *έβγαλαν* βουλευτή **28.** δίνω σε (κάποιον) όνομα: τον *έβγα- λ,αν Η/Λα* **29.** αποδίδω σε (κάποιον) ιδιότητα, παρουσιάζω (κάποιον) (ως κάτι): *πήγαν να* τον *βγάλουν τρε'λό, επειδή έλεγε την αλήθεια* · ΦΡ (α) (ευχετ) **ο** Θεός ***να με βγάλει ψεύτη*** μακάρι να διαψευστώ, να μη γίνουν ποτέ όσα λέω για δυσάρεστες προβλέψεις *αλλά αυτά που κάνετε δεν θα σας βγουν σε κα/*.ό!* (β) ***βγάζω όνομα*** αποκτώ φήμη (για κάτι): *έχει βγάλει όνομα για τις ατιμίες του* (γ) ***βγάζω (σε κάποιον) το όνομα*** διαδίδω συγκεκριμένη κακή φήμη (για κάποιον): *καλύτερα να μη σε βλέπουν μαζί του, γιατί θα σου βγάλουν το όνομα ότι είσαι κι εσύ ένας απ' αυτούς* (δ) ***βγάζω (κάποιον) ψεύτη*** εμφανίζω (κάποιον) ως ψεύτη, τον παρουσιάζω έτσι ώστε να φαίνεται ότι λέει ψέματα. *Λρνείσαι ότι έγιναν έτσι τα πράγματα: Δηλαδή, πας να με βγάλεις ψεύτη.* **30.** καταλήγω μετά από σκέψη (σε κάτι) - *απόφαση* (αποφασίζω) *Ι συμπέρασμα* (συμπεραίνω) **31.** υπολογίζω (κάτι) σε συγκεκριμένο αριθμό: οι *καλεσμένοι είναι πέντε · εσύ πώς τους βγάζεις εφτά:* **32.** διακρίνω, μπορώ να διαβάσω *δεν* ~ *τα γράμματά* σου είναι *πολύ δυσανάγνωστα* **33.** αποκτώ ως κέρδος: ~ *180.000 δραχμές τον μήνα* (αυτός είναι ο μισθός μου) || ~ *το ψωμί μου* (βλ. λ. *ψωμί)* U ~ τον *επιούσιο με τον ιδρώτα* τοι3 *προσώπου μου* || *εγώ τι θα βγά/^ω απ' αυτή τη* δουλειά: **34.** προσφέρω (οαγητό ή ποτό σε φιλοξενούμενο ή επισκέπτη): μου *έβγαλαν γλυκό τού κουταλιού* **35.** τελειώνω (κάτι που κάνω): *μέσα σε έναν μήνα έβγαλε δουλειά τριών μηνών* **36.** διανύω μέχρι τέλους· *με αυτά τα λεφτά μπορούμε να βγάζουμε ίσα-ίσα αυτό τον μήνα* **37.** τελειώνω τις σπουδές μου (σε συγκεκριμένο εκπαιδευτικό ίδρυμα) ~ το *δημοτικό* / το *λύκειο ! το πανεπιστήμιο* **38.** παθαίνω (αρρώστια): ~ την *ιλαρά / τη χρυσή* (βλ.λ.) · ΦΡ ***βγάζω τη μπέμπελη*** βλ. λ *μπέμπελη* · **39.** περιφέρω: *στην εκκλησία βγάζουν δίσκο, για να συγκεντρώσουν χρήματα για την αγιογράφηση τού ναού* || *σε ?Λγη ώρα θα βγάλουν την εικόνα για τη* λιτανεία **40.** εμφανίζω ροή υγρού *η μύτη του βγάζει αίμα* συν τρέχω **41.** προβάλλω, παρουσιάζω (σε ραδιόφωνο ή τηλεόραση) *τον έβγαλε στην εκπομπή του* || *θα σας βγάλω στην τηλεόραση* / στο *γυαλί* (θα σας προωθήσω ως ηθοποιούς, παρουσιαστές κ.λπ.) **42.** εμφανίζω (κάτι κρυμμένο): ~ *άσο απ' το μανίκι μου* **43.** κάνω εμετό μέθυσε *κι έβγαλε όλα όσα είχε φάει* φρ (εμφατ.) ***βγάζω τ' άντερά μου / τα συκώτια μου*** ξερνώ **44.** αντλώ ~ *νερό απ' το πηγάδι* || - πετρέλαιο · ΦΡ ***βγάζω τα λόγια (κάποιου) με το τσιγγέλι / με την τσιμπίδα*** για κάποιον που δεν είναι ομιλητικός και για να πει κάτι πρέπει να του υποβληθούν πολλές ερωτήσεις **45.** αποβιβάζω, το *καΐκι τούς έβγαλε στο λιμάνι* **46.** αναδίδω: ο *βασιλικός* ~ *ωραία μυρωδιά* **47.** εκπέμπω ή διαχέω *η σόμπα βγάζει καπνό* **48.** απολύω (κάποιον) ή του αλλάζω καθήκοντα· *τον έβγαλαν από διευθυντή* **49.** παίρνω (έγγραφο, χρήματα κ λπ.) από δημόσια υπηρεσία: ~ *σύνταξη / δικαιολογητικό* / πιστο- *ποιητικό* **50.** καταφέρνω (να ανταποκριθώ σε κάτι δύσκολο): ~ τον *ανήφορο* **51.** σε φράσεις που δηλώνουν ταλαιπωρία, εξουθένωση, όπως: ***βγάζω το λάδι κάποιου*** (π χ *στη δουλειά),* ***του βγάζει την Παναγία / τον Χριστό / την πίστη, μου 'βγάλε την ψυχή (ανάποδα)*** **52.** τελειώνω (κάτι που έχω αναλάβει), παράγω: ~ *αρκετή δουλειά στο οκτάωρό μου* **53.** τραβάω ή σύρω (κάτι) από μέσα προς τα έξω: - *τη βάρκα στη στεριά* || ~ *τον κάδο απ' το πηγάδι* **54.** αθλ (α) αντί τού «κάνω» ή τού «επιτυγχάνω»: ~ *σέντρα / μπαλιά* || ~ γκολ (β) φέρνω κάποιον παίκτη σε ορισμένη θέση. *οι αμυντικοί τραβήχτηκαν* και *έβγαλαν τον επιθετικό οφσάιντ* || *με έξοχη μπαλιά έβγα/.ε τον συ- μπαίκτη του τετ-α-τέτ με τον τερματοφύλακα* · φρ (α) ***βγάζω την ουρά μου απέξω*** αποφεύγω να αναμιχθώ ή να εμπλακώ (σε κάτι), αποφεύγω την ευθύνη: *μόλις κατάλαβε ότι θα είχε πολλή δουλειά, έβγαλε την ουρά του απ'έξω* (β) ***βγάζω (κάτι) (κάποιου) ξινό / απ' τη μύτη*** για κάτι τού οποίου η πραγματοποίηση έχει τόση ταλαιπωρία, οοστε, αντί να ευχαριστιέται κανείς, στο τέλος δυσαρεστείται· *αν δεν φτειάξει σύντομα ο καιρός, θα μας το βγά/.ει ξινό το ταξίδι* (γ) ***βγάζω φωτογραφία*** (ϊ) ωοτογραφίζω (κάποιον): να σε *βγάλω μια φωτογραφία;* (ii) ασχολούμαι με τη φωτογραφία: μου *αρέσει να βγάζω φωτογραφίες* (δ) ***βγάζω (κάποιον) στο κλαρί / στο πεζοδρόμιο*** εκπορνεύω *φέρνουν κοπέλες από το εξωτερικό και τις βγάζουν στο κλαρί* (ε) (λαΐκ.) ***τη βγάζω*** καλύπτω τις ανάγκες μου, περνάω τη ζωή μου. *εσύ πώς τη βγάζεις,* jj ~ *με ελάχιστα χρήματα* || δεν *έχω λεφτά για ψώνια- θα τη βγάλω με τα περσινά μου ρούχα* (στ) ***τη βγάζει δεν τη βγάζει*** είναι αμφίβολο αν θα επιζήσει (ζ) ***τη βγάζω καθαρή*** γλυτώνω, χωρίς να υποστώ δυσάρεστες συνέπειες από μια δύσκολη, επικίνδυνη κατάσταση: *τον συνέλαβαν μαζί με τους άλλους, αλλά, τελικά, την έβγα/.ε καθαρή* (η) **τσ *βγάζω πέρα*** *τα* καταφέρνω, ξεπερνώ τα προβλήματα, *αν δω ότι* δεν τα *βγάζει πέρα. θα* του *αναθέσω κάτι ευκολότερο* || δεν ~ *με τόσο χαμηλή σύνταξη* (δεν μου φτάνει η σύνταξη για να ζήσω) |j *είναι πανέξυπνος και στη συζήτηση* δεν τα *βγάζεις εύκολα πέρα μαζί του* (θ) **τσ *βγάζουμε*** (σε παιδικά ομαδικά παιχνίδια) κανονίζουμε με συγκεκριμένο τρόπο τη σειρά στο παιχνίδι ή ποιος θα αναλάβει συγκεκριμένο ρόλο ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξε-*.
[ετυμ μεον. < *έβγάζω* < **έγβάζω* (με συγκοπή τής συλλαβής *βι- κατ'* απλολογίαν) < **έγβιβάζω* < αρχ *έκβιβάζω* < *έκ* + *βιβάζω* Το *βγάνω* (μεον) < *έβγάνω* < *έβγάζω* < αρχ. *έκβιβάζω*. με την επίδραση τού αντιθ. *βάνω*. Ορισμένες φρ. είναι ήδη μεσον. (λ χ. *βγάζω όνομα, βγάζω από τον νου μου),* όπως ισχύει και με αρκετές σημ . λ χ. «απομακρύνω, ανασύρω», «ξεριζώνω», «αναδίδω», «εκτελώ έργο, εργασία», «εξάγω», ενώ υπάρχουν και μεταφρ δάνεια, λ.χ. *βγάζω ακό τη μέση* (< αγγλ put somebody out of the way)], **βγαίνω** ρ. αμετβ {βγήκα (να/θα βγω, προστ βγες κ. (λαϊκ) έβγα, βγείτε κ. (λαϊκ.) βγάτε, βγαλμένοςΐ **1.** κινούμαι προς τα έξω (από κάπου), πηγαίνω έξω. έρχομαι έξω ~ *(έξω) να πάρω λίγο αέρα* [[~ *από το σπίτι* |j ο *λαός βγήκε στους δρόμους* || το *αυτοκίνητο βγαίνει απ' το γκα-*

ράζ II (μτφ.) *έκλεισε ο* λαιμάς μου *και δεν βγαίνει φωνή* συν (λόγ) εξέρχομαι ΛΝΤ μπαίνω ΦΡ (α) ***βγαίνω από τα όρια*** ξεπερνώ το επιτρεπτό ή ανεκτό σημείο (β) ***βγαίνω στο βουνό*** βλ. λ. *βουνό* (γ) ***βγαίνω στο πεζοδρόμιο*** βλ. λ. *πεζοδρόμιο* (δ) ***βγαίνω στο κλαρί*** βλ. λ. *κλαρί* 2. μετακινούμαι ή αποσπώμαι (από τη θέση μου), με βγάζουν: *το καρφί έχει χωθεί βαθιά στον τοίχο και δεν βγαίνει εύκολα* || *βγαίνει το χέρι μου* (εξαρθρώνεται) 3. (εκφραστ) (για *μέλος* τού σώματος) καταπονούμαι *μου βγήκαν τα μάτια μέχρι να διαβάσω αυτά τα* ορνιθοσκαλίσματα 4. (+από) παύω να συμμετέχω (σε κάτι): *η* Ελλάδα *είχε βγει προσωρινά από* γο *στρατιωτικό σκέλος τού NATO* || ~ *απ' το παιχνίδι* 5. (+από) (α) παύω να είμαι ίσε συγκεκριμένη κατάσταση): ~ *από την αδράνεια / το τέλμα / την αφάνεια* (β) βρίσκομαι σε ορισμένη κατάσταση στο τέλος περιστατικού, σημαντικού γεγονότος κ.λπ *. ο πρωθυπουργός βγήκε ενισχυμένος από το συνέδριο τού κόμματός του* II *βγήκε ανέπαφος από το αυτοκινητικό ατύχημα* 6. με απο- μακρύνουν ή με διώχνουν (από εκεί όπου βρίσκομαι): *αν ξαναμιλήσεις, θα βγεις έξω'* (από την τάξη) || *ο διαιτητής τού έδειξε κόκκινη κάρτα και ο παίκτης βγήκε απ' τον αγώνα* 7. εξαφανίζομαι, εξαλείφομαι· *αυτοί οι λεκέδες βγαίνουν δύσκολα* φρ ***βγαίνω από τη μέση*** εξουδετερώνομαι 8. πηγαίνω ίσε πιο ανοιχτό χώρο) *το καράβι βγαίνει απ'το λιμάνι / στο ανοικτό πέλαγος* 9. (α) πηγαίνω σε διασκέδαση, πηγαίνω (κάπου) να ψυχαγωγηθώ: - *τα βράδια* || *της ζήτησε να βγουν μαζί* (β) (με / μαζί με κάποιον) πηγαίνω παρέα με κάποιον κάπου ή έχω ερωτικό δεσμό με κάποιον: *χθες βγήκε με τον διευθυντή του* Κ *έβγαινε μαζί τον επί μήνες* 10. φθάνω (κάπου) ακολουθώντας συγκεκριμένο δρόμο *απ' αυτό το μονοπάτι θα βγείτε στη θά/.ασσα*

καταλήγω: *αυτός ο δρόμος βγαίνει στο σχολείο* |j (μτφ) *πού θα βγει αυτή η ιστορία:* 12. εκδηλώνομαι, εκφράζομαι: *σε αυτά τα τραγούδια βγαίνει ο πόνος τής ξενιτειάς* 13. προέρχομαι: *τα λόγια αυτά βγαίνουν από τα βάθη τής καρδιάς μου* || *από πού βγαίνει αυτή η λέξη;* || το «*Κούλα*» *βγαίνει από το «Αγγελικού/.α»* 14. γίνομαι αισθητός· *όταν το ψυγείο χαλάει, βγαίνει ένας εκνευριστικός θόρυβος* 15. αναδίδομαι *από πού βγαίνει αυτή η μυρωδιά;* 16. φυτρώνω: *την άνοιξη βγαίνουν πολλά ?.ου/.ούδια* || (κατ' επέκτ) *βγαίνουν τρίχες στο στήθος μου* || *βγήκε ένα σπυρί στο μάγουλό σου* 17. εμφανίζομαι· *βγες στο παράθυρο, να σε δω!* || ~ *στο σανίδι* (στο θέατρο) / στο *γυαλί* (στην τηλεόραση) / *στο πανί / στη σκηνή* (στον κινηματογράφο) || στον *αέρα* (σε ραδιοφωνική ή τηλεοπτική εκπομπή)· φρ ***βγαίνω l έρχομαι στο φως*** βλ. λ. *φως* 18. εμφανίζομαι ξαφνικά: *εγώ οδηγούσα κανονικά, όταν μου βγήκε από* τα *δεξιά ένα μηχανάκι* 19. αναδει- κνύομαι (καταγόμενος από κάπου): *από τη Χίο βγήκαν* πολλοί εφοπλιστές 20. παράγομαι. *οι καλύτερες φωτογραφικές μηχανές βγαίνουν στην Ιαπωνία* 21. επινοούμαι: *πώς βγήκε αυτή η ιστορία:* 22. κυκλοφορώ (στο εμπόριο) *βγήκε καινούργια εφημερίδα / νέα μόδα* φρ ***βγαίνω στο σφυρί*** βλ λ *σφυρί* 23. (α) γνωστοποιούμαι *βγήκαν τα αποτελέσματα των εξετάσεων* || *κάθε βδομάδα βγαίνει κι ένα καινούργιο σκάνδαλο* (β) διαδίδομαι· *βγήκαν κακές φήμες γι'αυτόν* φρ (α) ***βγαίνει βρόμα*** κυκλοφορεί (κακή, ύποπτη) φήμη: *βγήκε βρόμα ότι τα θέματα τού διαγωνισμού ήταν από πριν γνωστά σε* πολλούς (β) ***βγαίνω στη φόρα*** βλ. λ *φόρα* 24. (α) εκλέγομαι: ~ *βου/.ευτής* (β) κερδίζω στις εκλογές *στις εκλογές τού 1993 βγήκε το ΠΑ.ΣΟ.Κ.* (γ) ***βγαίνω προς τα έξω*** (i) δημοσιοποιούμαι· *η είδηση βγήκε προς τα έξω παραφουσκωμένη* (ii) εκδηλώνομαι, γίνομαι αντιληπτός από τους άλλους με ορισμένο τρόπο *η εικόνα που βγήκε προς τα έξω σχετικά με το θέμα ήταν παραπλανητική* 25. (συνήθ στον αόρ. *βγήκα*) (σε ορισμένα χαρτοπαίγνια) κερδίζω, καταφέρνω να σχηματίσω τον απαιτούμενο συνδυασμό φύλλων *«βγήκα¹» φώναξε χαρούμενος ο παίκτης 26.* αποδεικνύομαι *τα λόγια του βγήκαν αληθινά* || *νομίζαμε ότι ήταν 200, αλλά στο μέτρημα μάς βγήκαν 220* 27. επαληθεύομαι. Γίδες που *βγήκα αληθινός σε* όσα σου *έλεγα,* || το *όνειρό μου βγήκε πραγματικό!* 28. προκύπτω· *τι κέρδος θα βγει απ' αυτή τη δουλειά;* || *από τη σοζήτηση βγήκαν ενδιαφέροντα συμπεράσματα* η από *τα λεγόμενό. του βγαίνει μια είδηση* φρ. ***δεν βγαίνει τίποτα*** δεν υπάρχει αποτέλεσμα: *ό,τι και να κάνουμε τώρα πια,* -29. αποβαίνω: *αυτή η ιστορία μου βγήκε σε* καλό */ κακό* 30. παρατίθεμαι, προσφέρομαι. σε *λίγο θα βγει και η τούρτα* 31. (α) (για κάτι που ολοκληρώνει κανείς, που φθάνει στο τέρμα του) τελεκδνω: δεν *βγαίνει πτυχιακή εργασία με τόσο λίγο διάβασμα* || δεν *βγαίνει τόσο εύκολα η παραγγελία / η διδακτέα ύλη*ΐ *αυτή η δουλειά* (β) (για σπουδαστές / φοιτητές) τελειώνω μια σχολή, αποφοιτώ ο *γιος μου βγαίνει δικηγόρος* 32. (για χρονικό διάστημα) διανύομαι. φθάνω στο τέλος: *μέχρι να βγει αυτός ο χρόνος* φρ. ***μήνας μπαίνει, μήνας βγαίνει*** βλ. λ *μήνας* 33. (για εκπαιδευτικό ίδρυμα) σε φράσεις που δηλώνουν το βαθμό δυσκολίας με τον οποίο τελειώνει κανείς τις σπουδές του σε αυτό: *η Ιατρική βγαίνει δύσκολα* 34. καταφέρνω να αντιμετωπίσιο τις οικονομικές δυσκολίες, μου φθάνουν τα λεφτά· δεν *βγαίνει σήμερα ένας οικογενειάρχης με 200 000 δρχ τον μήνα* 35. απαλλάσσομαι ~ *από την υποχρέωση* 36. παρεμβάλλομαι, *βγήκε στη μέση κι άλλος διεκδικητής τής ηγεσίας* 37. προκύπτω σε κλήρωση *βγήκε ο αριθμός τού λαχείου που διέΟ.εξα* 38. αποπατώ, ενεργούμαι, κέζω *το παιδί χτες βγήκε τρία χέρια* (τρεις φορές, βλ λ *χέρι* σημ 8) · φρ (α) ***μου βγαίνει το όνομα*** αποκτώ συγκεκριμένη κακή φήμη: *του βγήκε το όνομα ότι κλέβει* (β) (παροιμ) ***κάλλιο να σου βγει το μάτι παρά το όνομα*** για το πόσο κακό είναι να κυκλοφορήσει κακή Φήμη για κάποιον (γ) ***βγαίνω στη σύνταξη*** αποσύρομαι από την εργασία μου και γίνομαι συνταξιούχος (δ) (αργκό) ***τη βγαίνω (σε κάποιον)*** (i) συμπεριφέρομαι επιθετικά και με θρασύτητα (σε κάποιον) ή του κάνω τον έξυπνο *πήγε να μου τη βγει χθες αλλά τον έβαλα στη θέση του!* (ii) φέρομαι με συγκεκριμένο τρόπο (σε κάποιον): *γιατί μου τη βγαίνεις έτσι:* (ε) ***τη βγαίνω από (τα) αριστερά (σε κάποιον)*** βλ λ *αριστερός* (στ) (αργκό) δεν *μου (τη) βγαίνει κανείς* κανείς δεν μπορεί να τα βάλει μαζί μου: *στο τάβ/α* (ζ) *βγαίνω (έξω) απ' τα ρούχα μου* αγανακτώ: *όταν ακούω τέτοιες απόψεις από νέα παιδιά.* (η) *μου βγαίνει η ψυχή / το λάδι / η Παναγία / η πίστη* εξαντλούμαι, καταταλαιπωρούμαν *κάθε φορά που έχω μάθημα σ'αυτό το τμήμα,* (θ) *(κάτι) μου βγαίνει ξινό / από τη μύτη* (κάτι) με ταλαιπωρεί πάρα πολύ αντί να με ευχαριστήσει, όπως θα περίμενε κανείς· *μου βγήκε ξινή η εκδρομή, μ' όλες αυτές τις αναποδιές που μου έτυχαν στον δρόμο* (ι) *φτου και βγαίνω* φράση που λέει το παιδί το οποίο «τα φυλάει» στο παιχνίδι «κρυφτό» όταν τελειώσει ο χρόνος κατά τον οποίο δεν κοιτάζει πού κρύβονται τα άλλα παιδιά και τα ειδοποιεί ότι ξεκινά το ψάξιμο, για να τα βρει (ια) *(κάτι) μου βγαίνει* (i) αισθάνομαι ότι μπορώ να κάνω κάτι, ότι έχω τη διάθεση: *μη μου ζητάς να τον κάνω πλάκα δεν μου βγαίνει!* (ii) αισθάνομαι κάτι ως αποτέλεσμα συγκεκριμένου ερεθίσματος: *όποτε τη συναντάω, μου βγαίνει να τη βρίσω!* ΣΧΟΜΟ λ *γδύνω.* [ετυμ μεσν < *έβγαίνω* < **έγβαίνω* < *έκβαίνω* < *εκ* + *βαίνω.* Ορισμένες φρ. είναι ήδη μεσν, λ.χ. *βγαίνω στο φως. βγαίνω από τη μέση, βγαίνουν τα μάτια μου,* ενώ το ίδιο συμβαίνει και με τις σημ. «φεύγω», «ανατέλλω, αναβλύζω», «αναδίδομαι», «προέρχομαι», «φυτρώνω». «προκύπτω», «πραγματοποιούμαι» κά) βγαλμένος, -η, -ο [μεσν.] 1. αυτός που έχει βγει από κάπου *μια φωνή* ~ *απ' την ψυχή μας* ΦΡ *απ' τα κόκκαλα βγαλμένος* (από τον στίχο *«απ' τα κόκκαλα βγα/.μένη των* Ελλήνων *τα ιερά..»* τού εθνικού ύμνου) ως χαρακτηρισμός για κάποιον πολύ αδύνατο ·2. εξαρθρωμένος. ~ *χέρι / ώμος.* βγάλσιμο (το) [μεσν | {βγαλσίμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. το να βγάλει κανείς (κάτι) από εκεί όπου βρίσκεται: το - του *δοντιού* ·2. η εξάρθρωση: το ~ του *ώμου* **3.** (λαΐκ.-σπάν.) η αφόδευση, *πρώτη φορά βλέπω τέτοια* βγήκα ρ. ♦ βγαίνω

ΒΔ. βορειοδυτικός, -ή. -ό. βορειοδυτικά

βδέλλα κ. (λαΐκότ.) αβδέλλα (η) {βδελλών} 1. υδρόβιο σκουλήκι που ζει απομυζώντας το αίμα άλλων ζώων παλαιότ. χρησιμοποιόταν για θεραπευτικούς σκοπούς σε αφαιμάξεις· (μτφ.) 2. πρόσωπο που προσκολλάται ενοχλητικά σε άλλους: μου *έγινε* ~ συν κολλητσίδα, τσιμπούρι **3.** πρόσωπο που ζει παρασιτικά, εις βάρος άλλων.

[ετυμ αρχ < **βδέλ-ja* < IE. **bdel-*. τής οποίας η συνεσταλμ. βαθμ. απαντά στο ρ *βδάλ/.ω* < ˣbdl- «αρμέγω, απομυζώ», που συνδ. με γερμ tullen «πίνω. μεθώ», tulken «ρουφώ, απομυζώ»] βδελυγμό (το) [βδελύγμ-ατος ί -ατα, -άτων}

οτιδήποτε προκαλεί αηδία, αποτροπιασμό.

|ετυμ μτγν. < αρχ βδελύττομαι (βλ.λ.) II λ χρησιμοποιείται για πρώτη φορά στην II Δ (μετάφραση *των* Ηβδομήκοντα) αποδίδοντας το εβρ bigquts «αηδιαστικό πράγμα» και αναφέρεται κυρ. σε είδωλα και σε οτιδήποτε αηδιαστικό ενώπιον τού Θεού (π.χ. *Δευτερονόμιον* 29, 16 *καί εϊδετε τά βδελύγματα αυτών καί τά είδωλα αυτών..*)] βδελυγμία (η) [χωρ. πληθ } το αίσθημα τής ηθικής αποστροφής, τής αηδίας ΣΥΝ σιχασιά ΦΡ *μετά βδελυγμίας* με αποτροπιασμό: παλιό- τερα *οι* κομουνιστές *υποχρεώνονταν από τις αρχές να αποκηρύσ-* σουν *εγγράφως τον κομουνισμό «μετά βδελυγμίας»*

[F.ΤΥΜ αρχ. < βδελύττομαι (βλ.λ.)].

βδελυγμός (ο) > βδελύττομαι

βδελυρός, -ή (λογιότ -ά). -ό (λόγ.) αυτός που προκαλεί αηδία και αποστροφή ~ *έγκλ,ημα* ΣΥ\ αποτρόπαιος, απαίσιος, αποκρουστικός, απεχθής, σιχαμερός - βδελυρότητα (η) [ετυμ αρχ < **βδε-λυ-λός* (με ανομοίωση -λός > *-ρός)* < *βδ-έω* «πέρ- δομαι» < *b/.d- < *p7.d-. μηδενισμ βαθμ. τού I.E *pezd- «πέρδομαι», πβ λατ. pedo, γαλλ peter, ιταλ peto κ ά] βδελύττομαι ρ μετβ αποθ {εύχρ στον ενεστ.} (λόγ.) αισθάνομαι αποστροφή και αηδία (προς κάτι) σιχαίνομαι · ~ *τη συκοφαντία* συν απεχθάνομαι. αποστρέφομαι — βδελυγμός (ο) [μτγν.]. ■*- ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*

[ετυμ. αρχ < **βδε?.ύτ-ΐομαι* < *βδελυρός* (βλ λ.)},

βδομάδα (η) εβδομάδα

βδομαδιάτικος, -η, -ο (καθημ.) 1. αυτός που αναφέρεται ή αναλογεί σε μία εβδομάδα, εβδομαδιαίος 2. *βδομαδιάτικο* (το) η χρηματική αμοιβή για την εργασία μιας εβδομάδας *παίρνω το* ~ || *ζω με το* ~ βε (το) {άκλ.} 1. οτιδήποτε έχει το σχήμα τού λατινικού V *το κέντημα στην άκρη σχηματίζει -* 2. *το* άνοιγμα για τον λαιμό σε μπλούζες, φορέματα, που έχει κοπεί σε σχήμα V: το *φόρεμα έχει ένα βαθύ* ~ || *μπ'λουζάκι με* ~ 3. (συνεκδ.) μπλούζα ή φόρεμα που έχει άνοιγμα στον λαιμό με σχήμα V: *φέτος είναι στη μόδα τα* ~ 4. το σήμα τής νίκης που σχηματίζεται με τη γροθιά κλειστή και όρθιους και ανοιχτούς τον δείκτη και το μεσαίο δάχτυλο (V = Victory, χειρονομία τού Βρετανού πρωθυπουργού Ου. Τσώρτσιλ κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο). Βεατρίκη (η) 1. όνομα ηγεμονίδων τής Ευρώπης 2. γυναικείο όνομα. [ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ Beatrice < μτγν. λατ. beatrix < λατ. επίθ. beatus «ευτυχισμένος, μακάριος»] βέβαια επίρρ [μεσν.] 1. (απολύτως, ως προτασιακό επίρρ., ως απάντηση σε ερώτηση) χωρίς αμφιβολία, οπωσδήποτε: *-Θα σας δούμε στη δεξίωση;* — || *-Πιστεύετε ότι θα έχουμε* τελειώσει *μέχρι* τον Αύγουστο; *—!* ΣΥΝ αναμφίβολα, ασφαλώς, σίγουρα 2. (ειδικότ. στην αρχή περιόδου) για να δηλωθεί ότι ακολουθεί πρόταση που περιέχει επιφύλαξη ή συμπληρωματική σκέψη τού ομιλητή: ~, *η επιλογή αυτή εγκυμονεί κινδύνους* || *μια τέτοια αντιμετώπιση τού θέματος μπορεί να μας απαλλάξει από ορισμένα προβλήματα* || *θα μπορούσε να πει κανείς ότι υπερβάλ/.ω.* **3.** (κυρ. για κάτι αντίθετο ή αρνητικό προς τη δική μας άποψη / θέση) όπως είναι φυσικό, αναμενόμενο: *θα υπάρξουν, ~, αντιδράσεις εμείς όμως. θα συνεχίσουμε* || όλες οι *αντίθετες απόψεις πρέπει. να ?.ηφθούν υπ'όψινΑ.* (+ και) (εμφατ.) για

βεβαίωση τού περιεχομένου τής πρότασης που ακολουθεί, *και - θα έρθω* |[*- και θα* σε *βοηθήσω* συν ασφαλώς Επίσης (λόγ.) **βεβαίως** [αρχ.] ΣΧΟΜΟ λ. *ειλικρινά. ευχάριστος, προηγουμένως* **βέβαιος,** -η (λόγ. -αία), -ο **1.** αυτός για τον οποίο δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ή αμφισβήτηση: *η ψήφιση τού νομοσχεδίου θεωρείται ~* || τον *έσωσε από - θάνατο* συν σίγουρος, αναμφίβολος, αναμφισβήτητος, αναντίρρητος ανγ αβέβαιος, αμφίβολος· φρ ΤΟ ***βέβαιο(ν) είναι...*** αυτό που μπορεί να πει κανείς με σιγουριά, αυτό που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση *- ότι έχει τη διάθεση να μας βοηθήσει* 2. (για πρόσ) αυτός που γνιορίζει κάτι καλά, που είναι πεπεισμένος για κάτι: *είσαι απολύτως ~ για την ειλικρίνειά του.* || *είμαι ~ ότι θα πετύχεις* φρ ***είμαι βέβαιος για τον εαυτό μου*** έκω εμπιστοσύνη στις ικανότητες, στις δυνάμεις μου, έχω αυτοπεποίθηση, σιγουριά για τον εαυτό μου. [ΗΤΥΜ αρχ. < **βεβα-υσ-ιος,* με αναδιπλασιασμένο θ. **βεβα-*. το οποίο απαντά και στον μτχ. τ τού παρακ. *βεβα-ώς* (ρ. *βαίνω).* Σύμφωνα με την ετυμ , το επίθ. *βέβαιος* θα σήμαινε αρχικώς «αυτόν που προχωρεί σταθερά, που βαδίζει με σιγουριά», από όπου προήλθε και η σημ. «αναμφισβήτητος, σίγουρος»], **βεβαιότητα** (η) [αρχ.] Ικωρ πληθ.} η απουσία αμφιβολίας (για κάτι), η σιγουριά (ότι κάτι ισχύει, θα συμβεί οπωσδήποτε κ.λπ.): *εκφράζω τη ~ ότι όλα θα εξελιχθούν όπως τα προβλέψαμε* || *έχω τη ~ ότι θα νικήσουμε στις εκλογές* || *με. απόλυτη ~ για την ορθότητα των θέσεων του...* || *υπήρχε σε όλους η - για την πρόκριση* ΑΝΓ αβεβαιότητα, αμφιβολία, επιφύλαξη **βεβαιώνω** ρ μετβ Ιαρχ] Ιβεβαίω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** καθιστώ (κάτι) βέβαιο · πιστοποιώ (προφορικώς ή εγγράφως): *βεβαίωσε ενόρκως τις κατηγορίες* || *φρόντισε να βεβαιώσεις την πληροφορία* (να την εξακριβώσεις) ςυ\ επιβεβαιώνω, επικυρο>νω 2. (κατ' επέκτ) πείθο) (κάποιον για κάτι): *τον βεβαίωσε πως όλα θα πάνε καλά* ΣΥΝ διαβε- βαιώ. εγγυώμαι, δίνω τον λόγο μου 3. (μεσοπαθ ***βεβαιώνομαι)*** (+για) γίνομαι βέβαιος, πείθομαι για κάτι · *~ για την επάρκεια των στοιχείων* συν σιγουρεύομαι. Ηπίσης (λόγ.) βεβοιώ {-οίς.-οί .}. **βεβαίωση** (η) [αρχ,Ι {-ης κ -ιόσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η δήλωση με την οποία παρουσιάζει κανείς (κάτι) ως βέβαιο · *έλαβε τη ~ ότι το αίτημά του θα ικανοποιηθεί* || *υπήρξε ~ για την τήρηση τής αναπτυξιακής πολιτικής* συν πιστοποίηση 2. (συνεκδ.) το έγγραφο με το οποίο βεβαιώνει κανείς (κάτι): *χορηγώ ~* || *υπογράφω τη ~* || *υποβάλλω ~ ιατρού για την κατάσταση τής υγείας μου* || *αίτηση για χορήγηση βεβαιώσεως* || *για τη θεώρηση των δελτίων απαιτείται ~ εγγραφής στο ΤΕΒ.Ε* || *υφαρπαγή ψευδούς βεβαιώσεως* (βλ. λ. *ψευδής*) ΣΥΝ πιστοποιητικό 3. (σπανιότ.) η επιβεβαίωση, η δήλωση ότι (κάτι) ισχύει πράγματι: *δεν υπήρξε ~ τής πληροφορίας* συν εξακρίβωση, **βεβαιωτικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που βεβαιώνει, επικυρώνει: **-** *έγγραφο / απόδειξη / στοιχείο* ΣΥΝ επικυρωτικός 2. γλωσσ ***βεβαιωτικό επίρρημα*** άκλιτη λέξη που επιβεβαιώνει αυτό που δηλώνει το ρήμα ή η πρόταση, λ χ. *βεβαίως, σωστά, πράγματι.* **βεβαρημένος,** -η, -ο **1.** αυτός που βαρύνεται από νομικό ή ηθικό παράπτωμα · *~ συνείδηση / παρελθόν ι ιστορικό* ΦΡ ***βεβαρημένο ποινικό μητρώο*** το ποινικό μητρο')ο στο οποίο έχουν καταγραφεί πολλές καταδίκες 2. αυτός που έχει υποστεί πολλά, που την κατάστασή του βαρύνουν πολλά προβλήματα, *αυτή η αρρώστια επιδείνωσε την ήδη ~ υγεία του* 3. φορτωμένος (με ευθύνες, με πιεστικά πράγματα): *έχει ~ πρόγραμμα*
[ι-ΓΥΜ αρχ . μτχ. παθ παρακ. τού ρ *βαρώ (-έω)* «πιέζω με το βάρος μου» με παράλληλη σημασιολ επίδραση τού *βαρύνω}*

βεβαρημένος ή βεβαρυμένος; Επειδή η λ είναι μετοχή τού αρχ συνηρημένου ρ. **βαρώ** (βαρείς, -ει...). γράφεται κανονικά με **-η-** (πβ. *ωφελώ - ωφε?.ημένος. κτυπώ - κτυπημένος. νικώ - νικημένος* κ λπ). Το *βαρώ* σήμαινε «καταπιέζω με *το* βάρος μου, επιβαρύνω», οπότε και *βεβαρημένος* θα πει «φορτωμένος, πιεζόμενος από υπο- χρεο')σεις» Η συσχέτιση με το ρ **βαρύνω** και η σημασιακή επίδραση τού ρ **επιβαρύνω** συντελεί (ώστε να γράφεται ενίοτε και ως *βεβαρυμένος*

βέβηλος, -η. ο 1. αυτός που δεν δείχνει τον απαιτούμενο σεβασμό και καταπατεί κάτι όσιο και ιερό μιαρός, ανόσιος ~ *χέρια έκλεψαν μια πολύτιμη εικόνα τής ΐΐαναγίας* ΣΥΝ ανίερος, βδελυρός. ασεβής, ιερόσυλος ΑΝΤ όσιος, ιερός **2.** (μτφ. ως ουσ) αυτός που με τη δρα- στηριότητά του σε τέχνη, επιστήμη, εργασία κλπ. προσβάλλει τον ίδιο τον χώρο στον οποίο δραστηριοποιείται *ποιος επέτρεψε σε αυτούς τους ~ να δώσουν* συναυλία στον *ναό τής μουσικής:* φρ (αρ- χαιοπρ.) *εκάς οι βέβηλοι! (εκάς οί βέβη/.οι)* μακριά οι βέβηλοι! (για περιπτώσεις στις οποίες διαμαρτύρεται ή αγανακτεί κανείς για την παρουσία ή την ελευθερία δράσεως που δίνεται σε ανθρώπους οι οποίοι προσβάλλουν, κατά τη γνώμη του, με τις πράξεις και τα έργα τους κάτι που θεωρείται ιε.ρό, λ χ. τέχνη, επιστήμη, θρησκεία κ.ά.) «~» *ήταν ο τίτ/.ος τού άρθρου που αναφερόταν στην προσεχή εκδήλωση μοντέρνας τέχνης σε βυζαντινό ναό τής συμπρωτεύουσας* — βέβηλα επίρρ
[ετυμ αρχ.. αρχική σημ «μη ιερός τόπος, όπου μπορεί κανείς να πατήσει» (επειδή έτσι ερμηνευόταν η στάση των ασεβών ανθρώπων), αβεβ ετύμου Έχουν προταθεί οι εξής ετυμ : (α) < *βεβη- / βέβάλος* < **βεβά-λός.* όπου το αναδιπλασμένο θ *βεβΐ]-* απαντά και στον παρακ *βέβη-κα.* ρ *βαίνω* (βλ κ. *βέβαιος)* (β) < *βέ-βη/.ος* < **βέ βηλού* «έξω από το κατώφλι», όπου **βέ* «χωρίς» (πβ λιθ be «χωρίς») και *βηλός* «κατώφλι» (< *βαίνω),* πβ λατ. profanus «ασεβής» < pro fanum «προ τού ναού»]
βεβηλώνω ρ μετβ [μτγν] {βεβήλω-σα. -θηκα, -μένος] προσβάλλω την ιερότητα προσώπου, τόπου, αντικειμένου, γεγονότος κ λπ.. ~ *ναό / άσυλο / τάφο* || *τη μνήμη κάποιου* ΣΥΝ μιαίνω, μολύνω, σπιλώνω, ατιμάζω, ιεροσυλιό. (λαϊκ.) μαγαρίζω ΑΝΤ καθαγιάζω, εξαγιάζω **βεβήλωση** (η) (μτγν.) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η προσβολή τής ιερότητας (προσώπου, τόπου, αντικειμένου, γεγονότος κλπ): *~ ναού ι τάφου από σατανιστές* || *η κριτική αυτή αποτελεί πράξη βεβήλωσης στη μνήμη τού μεγά?>ου ηγέτη* ΣΥΝ ιεροσυλία ΑΝΙ καθαγιασμός. εξαγιασμός **βεβιασμένος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που γίνεται βιαστικά, χωρίς προηγούμενη σκέψη και σχεδιασμό: *Μην κάνεις ~ ενέργειες' Σκέψου πρώτα και μετά αποφάσισε* || *στην πολιτική δεν πρέπει να κάνει κανείς ~ κινήσεις* || *οι - αποφάσεις οδηγούν σε αποτυχία* ΣΥΝ βιαστικός, πρόχειρος, σπασμωδικός ΑΝΤ μελετημένος, σχεδιασμένος, προγραμματισμένος. — **βεβιασμένα** επίρρ [ΐ'ΓΓΥΜ Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ *βιάζο)* (< βία)]
Βεγγάζη (η) πόλη τής ΒΛ Λιβύης στη Μεσόγειο Θάλασσα [ΕΙΥΜ < αραβ Benghazi «γιοι τού κατακτητή». Η πόλη συμπίπτει με την αρχ περιοχή των *Εσπερίδων* (όπου, κατά τη μυθολογία, φυλάσσονταν τα χρυσά μήλα), ενώ αργότερα έλαβε το όνομα *Βερενίκη* από τη σύζυγο τού Πτολεμαίου Ρ|
Βεγγάλη (η) περιοχή τής ΒΑ. Ινδίας στις εκβολές τού Γάγγη.
ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ Bengal < χίντι Bangali (βλ. το ομόρρ. *Μπαγκλαντές)].*
βεγγαλικό (το) πυροτέχνημα που, όταν αναφλέγεται, παράγει πολύχρωμες. λαμπρές φλόγες *συνηθίζεται να ρίχνουν βεγγαλικά μόλις ακουστεί το «Χριστός Ανέστη»* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*
ΙΕΤΥΜ < *Βεγγάλη,* περιοχή των ΒΛ Ινδιών, πβ αγγλ. bengal light, γαλλ. feux de bengale. γερμ bengalischcs Licht κ ά]. **βεγκέρο** (η) {δύσχρ βεγκερών} ελλην. *εσπερίδα* η βραδινή συγκέντρωση σε σπίτι ή στο ύπαιθρο για συναναστροφή και διασκέδαση ΣΥΝ σουαρέ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-*
|ΕΤΥΜ < ιταλ. veggheria < μτγν λατ. vigulare < vigul / vigil «άγρυπνος, φύλακας»], **βεγόνια** (η) ♦ μπιγκόνια
Βεγορίτις (η) {Βεγορίτιδ-ος. -α] λίμνη τής Λ Μακεδονίας μεταξύ τής Φλώρινας και τής Έδεσσας Επίσης **Βεγορίτιδα** [ετυμ < αρχ. *Βεγορίτις (λίμνη),* αγν. ετύμου, που παραδίδεται και με τη λατ. ονομασία Begoritis lacusj **Βέδες** (οι) [1864] {Βεδών} θρησκ θρησκευτικά κείμενα που συνετέ- θησαν στην Ινδία στη σανσκριτική γλώσσα κατά τη δεύτερη χιλιετία π.Χ και περιλαμβάνουν τέσσερεις συλλογές λειτουργικού περιεχομένου και τρία υπομνήματα των συλλογών - **βεδικός,** -ή, *-ό.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίγαμμα*
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού σανσκρ veda «σοφία» < Ι Η. **weid-* «βλέπω - γνωρίζω», πβ. λατ videre «βλέπω» (> γαλλ. voir, ισπ. ver), αγγλ. wise «σοφός», γερμ wissen «γνωρίζω» Ομόρρ. *είδος, εϊδον/ ϊδω, οιδα]* **βεδισμός** (ο) {χωρ. πληθ } ΘΡΗΣΚ η θρησκεία των Ινδών μέχρι την επικράτηση τού βραχμανισμού, κύριο χαρακτηριστικό τής οποίας είναι η πίστη ότι η λύτρωση επιτυγχάνεται διά των έργων (δηλ τής θυσίας. τής άσκησης, τής επιτέλεσης ηθικών καθηκόντων κ.λπ) και όχι λ χ. μέσω τής γνοόσης "(όπως στον βραχμανισμό).
[ετυμ Μεταφορά τού αγγλ vedism Βλ κ *Βέδες]*
Βεδουίνος (ο). **Βεδουίνσ** (η) {δύσχρ Βεδουινών} κάθε μέλος των νομαδικών πληθυσμών που περιπλανώνται στις ερήμους τής Μέσης Ανατολής και τής 13 Αφρικής
JFTYM Μεταφορά τού γαλλ bedouin < αραβ badawi «περιπλανώμε- νος. νομάς» (< badw «έρημος»)[
Β.Ε.Ε. (το) Βιοτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος **Βεελζεβούλ** (ο) -» Βελζεβούλ
βεζίρης (ο) {βεζίρηδες!, **βεζίρισσα** (η) {δύσχρ. βεζιρισσών} **1.** ανώτατος διοικητικός και πολιτικός άρχοντας των μουσουλμανικών κρατών τής Ανατολής, με ποικίλες αρμοδιότητες ανά εποχή · ΦΡ (μτφ.) **θα σε *κάνω*** *βεζίρη* θα σε ανταμείψω πλουσιοπάροχα **2.** *Μέγος Βεζίρης* βεζίρης με αυξημένες αρμοδιότητες σε διοικητικό, στρατιωτικό και νομοθετικό επίπεδο · πρωθυπουργός — **βεζιρόπουλο** (το), **βεζιρο-** πούλα (η)
[ΕΤΥΜ μεσν < τουρκ vezir < αραβ. vasir «αχθοφόρος - ο επιφορτισμένος με κρατικές υποθέσεις», πβ. κ *υπουργός]*
Βεζούβιος (ο) ηφαίστειο τής Ιταλίας Ν. τής Νάπολης [F.TYM < λατ. Vesuvius, αβεβ. ετύμου, πιθ. ανάγεται σε προ- Ι.Κ. ρίζα **ves* «βουνό»]
βελάδα (η) {χωρ γεν πληθ.} επίσημο ανδρικό μαύρο ένδυμα, παρόμοιο με το φράκο
|ι ::ίυμ < βεν. velada < λατ velata, ρ. velo «καλύπτω, ενδύω», πβ. κ *βέλο].,*
βελάζω ρ {βέλασα} (για πρόβατο, κατσίκι) βγάζω τη χαρακτηριστική φωνή των προβάτων (το «μπε-μπε») - **βέλααμα** (το)
[ΕΤΥΜ μεσν., ηχομιμητική λ]. **βελανίδι** (το) ♦ βαλανίδι **βελανιδιά** (η) -► βαλανιδιά
βελατούρα (η) {χωρ. πληθ } μορφή ασταριού (βλ.λ) για λαδομπογιές [ΕΙΥΜ < ιταλ. velatura, αρχική σημ «επίστρωμα (χρώματος, υφάσματος)», < λατ. velatus, μτχ τ. τού p. velaie «καλ,ύπτω»!
Βέλγιο (το) {Βελγίου} (ολλ Koninkrijk Belgie. γαλλ. Royaume de Belgique = Βασίλειο τού Βελγίου) κράτος τής Λ Ευρώπης με πρωτεύουσα τις Βρυξέλλες, επίσημες γλώσσες τη Φλαμανδική (Ολλανδική). τη Βαλλονική (Γαλλική) και τη Γερμανική και νόμισμα το ευρώ
Βέλγος (ο), **Βέλγα** κ **Βελγίδα** (η) [1896[, **βελγικός,** -ή. -ό κ (καθημ.)
βελγικός, -η, -ο
ΙΕΤΥΜ < γαλλ. Belgique / ολλ. Belgie < λατ. Belgium, αβεβ. ετύμου Η πρώτη μνεία περί Βελγίου γίνεται το 57 μ Χ.. όπου το όνομα Belgae

(ίσως < κελτ volca «ενεργός, ευμετάβλητος») προσδιόριζε μια φυλή κελτικής καταγωγής, η οποία κατοικούσε μεταξύ των ποταμών Σηκουάνα και Ρήνου. Κατά τον 3ο αι η σημερινή έκταση τής χώρας αποκαλείται Gallia Belgica ΙΙ επίο ονομασία «Βασίλειο τού Βελγίου» υιοθετήΟηκε το 1831. οπότε το Βέλγιο αποσχίσθηκε από το Βασίλειο των Κάτω Χωρών και έγινε ανεξάρτητο κράτος], **βελέντζα** (η) Ιχωρ γεν. πληθ } βαρύ μάλλινο κλινοσκέπασμα με ή χωρίς φλόκια

[ΕΤΥΜ μεσν < τουρκ. velence, ίσως < ιταλ. valencienne(s), από την ομώνυμη πόλη τής Φλάνδρας, που ήταν φημισμένη για τα κεντήμα- τά της]

Βελζεβούλ κ **Βεελζεβούλ** (ο) {άκλ S1. ο άρχοντας των δαιμόνων, ο Σατανάς 2. (μτφ) (α) ο πανούργος και δόλιος χαρακτήρας ΣΥΝ διάβολος, σατανάς (β) (σπάν.) ζωηρό και άτακτο παιδί Επίσης **Βε(ε)λζε- βούλης.** *"" σχολιο λ. *διάβολ.ος*

Ιετυμ μτγν. < εβρ Baal-zebub «άρχοντας των μυγών» Με το όνομα αυτό είναι γνωστή στην Π Δ. μια φιλισταϊκή θεότητα, τής οποίας η λατρεία καταδικαζόταν. Είναι πιθ ότι η ονομασία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι ο *Βεελζεβούλ* συνήθιζε να χρησμοδοτεί δίνοντας οιωνούς ή οράματα μέσω των μυγιόν Ίσως όμως η εβρ. ονομασία Baal- zebub είναι υποτιμητική παραλλαγή τής ονομασίας Baal-zebul «άρχοντας των αρχόντων», κάτι που συνήθιζαν οι Εβραίοι, όταν ήθελαν να δείξουν την περιφρόνησή τους προς τους ψεύτικους θεούς. Στην Κ.Δ ο *Βεελζεβούλ* ταυτίζεται με τον Σατανά ως άρχοντα των δαιμόνων, πχ Λουκ Π. 15 *τινές δέ εξ αυτών είπον έν Βεελζεβούλ τφ άρχοντι τών δαιμόνιων έκβάλλει τά δαιμόνια*]. **βεληγκέκος** (ο) {χωρ πληθ } **1.** ήρωας τού θεάτρου σκκδν (Καραγκιόζη) Τουρκαλβανός στην υπηρεσία τού πασά (ή τού μπέη ή τού σουλτάνου) 2. (μτφ) πρόσωπο που τρομοκρατεί με τη συμπεριφορά του ή προσπαθεί να επιβληθεί με βίαιο τρόπο (πβ λ. *δερβέναγας. γκιου/^έκας)*

[ΕΤΥΜ < τουρκ Vcli-Gek < veli «προστάτης, κηδεμόνας - συγγενής» + Gek «Γκέκας, μέλος αλβανικής φυλής* (< αλβ. gege)]. **βεληνεκές** (το) **]** 1870] ίβεληνεκ-ούς **|** -ή. -ών} **1.** η απόσταση από το σημείο βολής ώς το σημείο πτώσεως τού βλήματος πυροβόλου όπλου *μέσο ί μικρό / μεγάλο ~* |) *το μέγιστο ~ ενός πυροβόλου* 2. (μτΦ) η απήχηση, η επιρροή στο κοινωνικό σύνολο: *ηγέτης μεγά/.ου πο/ατικού* ~ ΣΧΟΛΙΟ λ *εμβέλεια.*

[ΕΓΥΜ Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. **βεληνεκής* < *βέ/.ος* + *-ηνεκής* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < θ. *ενεκ-*. πβ. αόρ. β' *ήνεγκ-ον(ρ φέρω), αρχ δι-ηνεκ-ής* (βλ.λ)]

Βελιγράδι (το) {Βελιγραδιού} η πρωτεύουσα τής Σερβίας (ΕΙΥΜ < σερβοκρ Beograd «λευκή πόλη» < beo «λευκός» (συνδ ετυμολογικά με το *Άλβιών)* + grad «πόλη». Η πόλη χτίστηκε τον 1 Ιο αι πάνω σε ένα αρχ κελτικό φρούριο τού 4ου αι π Χ., που ήταν γνωστό με τη λατ. ονομασία Singidunum «φρούριο των υδάτων» Το 1402 το Βελιγράδι έγινε πρωτεύουσα τής Σερβίας]

Βελλεροφόντης (ο) ΜΥΘΟΛ γιιος τού Γλαύκου (ή τού Ποσειδώνα) και τής Ευρυμέδης (ή Ευρυνόμης)* ιπιεύοντας τον Πήγασο σκότωσε τη Χίμαιρα και κατατρόπωσε τις Αμαζόνες

[ετυμ αρχ κύρ. όν, αγν. ετύμου, που από τους αρχαίους ερμηνευόταν παρετυμολογικά ως «φονέας τού Βελλέρου (τυράννου τής Κο- ρίνθου)» Γοβ'συνθ *-φόν-της* ανάγεται πιθ στο θ τής λ. *φόνος* (βλ λ), πβ. κ αρχ. *άνδρο-φόντης].* **βέλο** (το) **1.** λεπτό δικτυωτό ύφασμα που καλύπτει τα γυναικεία καπέλα ή και μέρος από το πρόσωπο: *η κυρία φορούσε καπέλο με βέλο και γάντια* 2. (ειδικότ) το πέπλο τής νύφης.

[ΕΤΥΜ < ιταλ velo < λατ. velum «κάλυμμα, παραπέτασμα», πβ. κ. *βε- λάδα*\.

βελοειδής, -ής. -ές [1852] {βελοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα τού βέλους, **βελοθήκη** (η) Ιμτγν.Ι {βελοθηκίόν} η θήκη για βέλη ΣΥΝ Φαρέτρα, **βελόνα** (η) {βελονών} 1. λεπτή μεταλλική ράβδος (διαφόρων μεγεθών) που το ένα άκρο της είναι αιχμηρό, ενώ το άλλο είναι πλατύτερο και συχνά φέρει οπή, ώστε να περνά κλωστή χρησιμοποιείται για ράψιμο, κέντημα ή πλέξιμο (βλ κ. λ. *σακοράφα): μεγά?*η/ μικρή / χοντρή* ~ ΙΙ *περνάω την κλωστή στη* ~ || *τρυπώ μπα).όνι με* - φρ (α) (μτφ.) ***κάθομαι (πάνω) σε βελόνες*** έχω έντονη ανησυχία και αγωνία (για κάτι) ΣΥΝ κάθομαι στα καρφιά / σε αναμμένα κάρβουνα (Β) ***(γυρεύω / ψάχνω) ψύλλους / βελόνες στ' άχυρα*** λ. *άχυρο* **2.** (συνεκδ.) το επάγγελμα τής μοδίστρας *την έριξαν από μικρή στη* - · 3. ενέσι- μα ναρκωτικά (κυρ. ηρωίνη) *δυστυχώς έπεσε κι αυτός στη* ~ **4.** (γενικότ) κάθε όργανο ή αντικείμενο που έχει αιχμηρή άκρη ή σχήμα βελόνας, λ χ τα φύλλα τού πεύκου (οι πευκοβελόνες), ο δείκτης τού ρολογιού και τής πυξίδας κ ά. 5. (ειδικότ) η απόληξη τού βραχίονα στα στερεοφωνικά συγκροτήματα, η ακίδα τού πικάπ, η οποία έρχεται σε επαφή με τον δίσκο καθώς αυτός περιστρέφεται και συμβάλλει στην αναπαραγωγή τού ήχου 6. ιλίρ (α) λεπτός αιχμηρός σωλήνας σε διάφορα σχήματα, στερεωμένος σε σύριγγα, για ενέσεις, αφαιμάξεις ή παρακεντήσεις (Β) αιχμηρή μεταλλική ράβδος που χρησιμοποιείται στη χειρουργική για τη ραφή ιστών τού ανθρώπινου σώματος Επίσης (λόγ.) **βελόνη** [αρχ.]. –(υποκ) **βελονίτσα** κ **βελονούλα** (η) κ **βελονάκι** (βλ λ.) κ. **βελόνι** (βλ λ.) (το)

[ΕΙΥΜ < αρχ. *βελόνη* < Ι.Ε *g*el- «ρίχνω, πετάω» (πβ *βέλ-ος, βάλ-/.ω)* + παραγ επίθημα *-όνη.* το οποίο απαντά σε εργαλεία και σκεύη, π.χ *άκ-όνη, οφενδ-όνη* κ.ά Η λ *βελόνη* είναι σχετικά νεότερη (απαντά στον Αριστοφάνη και τον Αισχίνη) εν συγκρίσει με την αρχαιότατη λ *βέλος* (ομηρική), πράγμα που δικαιολογεί τη σημασιολογική μεταβολή από τη σημ «βέλος, εκσφενδονιζόμενο αντικείμενο» στη σημ «αιχμηρό αντικείμενο, όργανο ραφής»]

βελονάκι (το) !χωρ. γεν **}** 1. βελόνα μεγαλύτερη σε ύψος και χοντρότερη σε πάχος σε σχέση με αυτήν τού ραψίματος, που καταλήγει σε αγκιστρωτό άκρο και χρησιμοποιείται στο πλέξιμο *έπλεκε μια κουβέρτα με* ~2. (συνεκδ.) το πλέξιμο με τη βελόνα αυτή: *μαθαίνει* **βελόνι** (το) [μεσν | {βελον-ιού | -ιών} **1.** μικρή βελόνα ΦΡ (α) (για πρόσ.) ***περασμένος απ' τού βελονιού την τρύπα*** βασανισμένος και πολύπαθος άνθρωπος (β) ***θα χάσει Ι σιγά μη χάσει η Βενετιά βελόνι*** (από πληρέστερη φρ *θα χάσει η Πόλη πέρπερο κι η Βενετιά βελόνι*) για ασήμαντη, ανάξια λόγου απώλεια: *Γιατί διαμαρτύρεται; Δεν θα βγει μια μέρα βόλτα και 2.* εργαλείο για την κατεργασία τής πέτρας 3. (μτφ) το ενέσιμο ναρκωτικό **βελονιά** (η) **1.** το τρύπημα με βελόνα **2.** (συνεκδ) η απόσταση ανάμεσα σε δύο διαδοχικά τρυπήματα τής βελόνας, *πυκνές ί αραιές* ~3. ραΦή ή κέντημα με βελόνα (βλ κ λ. *σταυροβελονιά)* **4.** (μτφ συνήθ. στον πληθ) ξαφνικός και οξύς πόνος, που μοιάζει με τσίμπημα βελόνας· *αισθάνομαι βελονιές στα πόδια μου* ΣΥΝ τσίμπημα, **βελονιάζω** ρ. μετβ {βελόνιασ-α, -μένος} **1.** περνώ (την κλωστή) στην τρύπα τής βελόνας 2. ράβω αραιά και πρόχειρα, τρυπώνω 3. τσιμπώ με τη βελόνα, αγκυλιόνω: *βε/.όνιασε από τη βιασύνη της το δάχτυλό της* · **4.** αρμαθιάζω τον καπνό - **βελόνιασμα** (το) **βελονισμός** (ο) {χωρ. πληθ } αρχαιότατη κινεζική θεραπευτική μέθοδος που εισήχθη και στην Ευρώπη από τον ι 8ο αι και συνίσταται στην τοποθέτηση βελονών ποικίλης διαμέτρου, σχήματος και μήκους σε συγκεκριμένα σημεία τού σώματος (κυρ. απολήξεις νευρικών ινών). τα οποία αντιστοιχούν στις θέσεις των πασχόντων εσωτερικών οργάνων ενδείκνυται κυρ στις οξείες και χρόνιες παθήσεις των οστών, των αρθρο')σεων και των περιφερικών νεύρων - **βελονιστής** (ο), **βελονίστρια** (η)

[ΕΙΥΜ Λπόδ. ξέν όρου, πβ αγγλ acupuncture! **βελονοειδής,** -ής, -ές [μτγν] {βελονοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που το σχήμα του μοιάζει με τής βελόνας. ~ *φύλ/.ο* ΣΥΝ. βελονωτός **βελονοθεραπεία** (η) {βελονοθεραπειών'} ο βελονισμός (βλ.λ.). – **βελονοθεραπευτής** (ο), **βελονοθεραπεύτρια** (η), **βελονοθεραπευτικός,** -ή, -ό.

βελονοθήκη (η) [μτγν.] {βελονοθηκο>ν} θήκη για βελόνες **βελονωτός,** -ή, -ό [1858] αυτός που μοιάζει με βελόνα ΣΥΝ βελονοειδής.

βέλος (το) {βέλ-ους Ι -η, -(όν} **1.** μικρό και λεπτό (παλαιότ. ξύλινο) ακόντιο που εκσφενδονίζεται από το τόξο και φέρει μπροστά μετάλλινη ή οστέινη αιχμή και πίσω φτερά, τα οποία προσδίδουν σταθερότητα στην κατεύθυνση τής τροχιάς του *κετώ / ρίχνω / εξακοντίζω* ~ || τεντωσε *το τόξο του και σημάδεψε με το* ~ γο *θήραμα* ΣΥΝ (λογοτ.) σαΐτα φρ (α) **εξ *οικείων τα βέλη*** (λατ. telis nosirorum, Βιργιλ *Αινείας* ΙΙ 4J0-2) για περιπτώσεις στις οποίες η κριτική ή οι κατηγορίες προέρχονται από πρόσωπα τού συγγενικού ή φιλικού περιβάλλοντος (β) ***πάρθιον βέλος*** βλ. λ *πάρθιος* 2. (συνεκδ) καθετί που έχει το σχήμα βέλους· (ειδικότ.) η καμπύλη ή ευθεία γραμμή με αιχμή στην άκρη, που δείχνει την κατεύθυνση τής πορείας *για να πάτε στην πόλη, ακολουθήστε τα βέ/.η || στις πινακίδες υπάρχουν που θα σας βοηθήσουν να στρίψετε εκεί όπου πρέπει* συν (καταχρ) τόξο 3. (μτφ) για πράξη ή συναίσθημα που επιδρά έντονα σε αυτόν προς τον οποίο κα- τευθύνεται. που πληγώνει συναισθηματικά, ψυχικά *τα βέλη τού έρωτα ί τής ζήλιας / τής συκοφαντίας || τα ~ τής κριτικής στράφηκαν εναντίον του* **4.** το σύμβολο ► που δηλώνει κατεύθυνση προς, ότι κάτι οδηγεί σε κάτι άλλο ή ότι το τμήμα λόγου που ακολουθεί παράγε- ται ή προκύπτει από αυτό που προηγείται – (υποκ) **βελάκι** (το). [ΕΓΥΜ αρχ <1Ε *g*el- «ρίχνω, πετάω», πβ. σανσκρ. galaii «στάζει», αρχ γερμ quellan «αναβλύζω, ξεπηδώ» (> γερμ Quelle «πηγή») κά. Ομόρρ *βά/.-λω. βόλ-ος.* από δισύλλ. ρίζα **βε/.η- ·β?.ή-μα, β/.η-τός* και αρχ. *βέλε-μνον]*

> **βέλος - τόξο.** Συχνή είναι η σύγχυση ανάμεσα στις δύο αυτές λέξεις Λέμε π χ. εσφαλμένος *«Το τόξο δείχνει προς εκείνη την κατεύθυνση»* αντί να πούμε *« Το βέλος δείχνει...».* **Τόξο** είναι το όπλο που εκτοξεύει βέλη. Αρα *τόξο* είναι αυτό που ρίπτει και **βέλος** αυτό που ρίπτεται, εκτοξεύεται από το *τόξο*

βελούδινος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από βελούδο ~ *ύφασμα / πολυθρόνα / μαξιλάρι* 2. (μτφ.) μαλακός και απαλός στην αφή σαν βελούδο: ~ *δέρμα / χείλαα / χάδι* 3. ΠΟΛΠ ***Βελούδινη Επανάσταση*** (αγγλ velvet revolution) (α) η αναίμακτη κίνηση που εκδηλώθηκε το 1989 στην πρώην Τσεχοσλοβακία και οδήγησε στην πτώση τού κομουνιστικού καθεστώτος (β) (γενικότ.) για κάθε επανάσταση που επιτυγχάνει τους σκοπούς της αναίμακτα Επίσης **βελουδένιος,** -ια. -ιο

βελούδο (το) πολυτελές ύφασμα, στιλπνό και χνουδωτό στη μία του πλευρά: *έπιπλο επενδυμένο με* ~ || *ήταν ντυμένη στο* ~ (σε ρούχα από βελούδο)

[ΕΙΥΜ < μεσν. *βε/.ούδο* < βεν veludo < μτγν λατ villutus < λατ villus «τρίχωμα, μαλλί»] **βελουτέ** επίθ {άκλ } **1.** μαλακός, απαλός στην αφή σαν το χνούδι, σαν το βελούδο: *χαρτί* ~ 2. (συνεκδ) ευχάριστο στην αφή ή (προκει- μένου για εδέσματα) στη γεύση· *γιαούρτι* ~ 3. (στη μαγειρική) πλούσια λευκή σάλτσα που παρασκευάζεται από βούτυρο και αλεύρι (συχνά με την προσθήκη αβγού).

]ΕΤΥΜ < γαλλ velouie < ρ. veiouter < velours «βελούδο» < παλ προ- βηγκ velos < λατ villus «τρίχωμα, μαλλί»] **βελούχι** (το) {βελουχ-ιού | -ιών} (διαλεκτ) πηγή με άφθονο νερό ή εγκατάσταση κοντά σε πηγή ή ποτάμι

IF.ΤΥΜ < μεσν **βε?.οϋχι* (πβ. τόπων. *Βελούχι),* αγν. ετύμου]

βελτιοδοξία (η) {χωρ. πληθ.) φίλος η φιλοσοφική θεωρία σύμφωνα με την οποία ο κόσμος, όσο κακός και αν είναι, μπορεί να βελτιωθεί ΣΥΝ μελιορνσμός.
[ετυμ < *βελ,τιο-* (< *βελτίων* «καλύτερος») + *-δοξία* < *δόξα* «γνώμη, άποψη», απόδ. τού αγγλ. meliorism < λατ. melior «καλύτερος»], **βελτιστοποίηση** (η) {-ης κ -ήσεως | χωρ. πληθ.} η επίτευξη τού καλύτερου δυνατού, τού άριστου αποτελέσματος, η ~ της απόδοσης / *τής παραγωγής* συν. τελειοποίηση |ΠΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. optimisation],
βελτιστοποιώ ρ. μετβ. {Βελτιστοποιείς... [Βελτιστοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} κάνω (κάτι) βέλτιστο, άριστο, φέρνω (κάτι) στο καλύτερο δυνατό επίπεδο: ~ *την παραγωγική διαδικασία / τις συνθήκες εργασίας* συν τελειοποιώ.
[ΕΤΥΜ Μεταορ. δάνειο από αγγλ optimise (< λατ. optimus «βέλτιστος, άριστος»)}.
βέλτιστος, -η, -ο (λόγ.) ο καλύτερος δυνατός ~ *απόδοση / αποτέλεσμα* συν άριστος, τέλειος αντ χείριστος. κάκιστος· φρ (α) (παροιμ.) **το *μη χείρον βέλτιστον*** (αρχ παροιμία *δυοΐν κακοί ν προκειμένοιν,* τό *μή χείρον* βέλτιστον) για περιπτώσεις συγκαταβάσεως σε μια όχι και τόσο ευνοϊκή κατάσταση, με το επιχείρημα ότι θα μπορούσαν να συμβούν και χειρότερα ή όταν κανείς, έχοντας να επιλέξει ανάμεσα σε δύο πράγματα, καταστάσεις κ λπ , διαλέγει τελικά το λιγότερο κακό (επιζήμιο, βλαπτικό) *προκειμένου* να μείνω *χωρίς* δουλειά, *προτίμησα να δουλέψω, έστω και με λίγα χρήματα* (β) ***εύχομαι τα βέλτιστα*** εύχομαι ό,τι καλύτερο - **βέλτιστα** επίρρ [ετυμ αρχ., υπερθ. βαθμός τού συγκρ. *βελτίων / βέλτερος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < **βελ-τός* «επιθυμητός», πβ σανσκρ bala- «δύναμη», λατ. de-bil-is «ανίσχυρος» κ.ά. Οι λ *βελτίων/ βέλτερος* και *βέλτιστος* χρησιμοποιήθηκαν αντίστοιχα στην Αρχαία ως συγκρ. και υπερθ. βαθμός τού επιθ. *αγαθός* με ηθική σημασία] **βελτιώνω** ρ. μετβ. {βελτίω-σα, -θηκα. -μένος} φέρω (κάτι) σε καλύτερη κατάσταση, καθιστώ (κάτι) καλύτερο από ό.τι είναι· ~ *την απόδοση / την κατάσταση / τη θέση / την υγεία / τις σχέσης μου με κάποιον* (Ι ο *καιρός αναμένεται προοδευτικά να βελτιωθεί* || ~ *τα Αγγλικά Ι τα Ελληνικά μον* ‖ νεα *έκδοση βελτιωμένη* συν καλυτερεύω, αναβαθμίζω αντ χειροτερεύω, επιδεινώνω ςχολιο λ *νευρωτικός* [ετυμ < μτγν. *βελτιώ (-όω)* < αρχ. Βελτίων «καλύτερος». Βλ. κ *βέλτιστος].*
βελτίωση (η) Ιμτγν.] Ι-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η εξέλιξη προς το καλύτερο, η μεταβολή προς καλύτερη κατάσταση: ~ *συνθηκών ζωής / τού καιρού / τής απόδοσης μαθητή / τής υγείας ασθενούς / των σχέσεων* || *βλέπω / σημειώνω / παρουσιάζω* ~ συν καλυτέρευση αντ επιδείνωση φρ *βεΚτίωση βαθμολογίας* η δυνατότητα που έχει μαθητής, σπουδαστής, φοιτητής ο οποίος δίνει εξετάσεις, να επανεξεταστεί σε μάθημα και να βελτιώσει την απόδοσή του δίνω *για* ~ ΣΥΝ αναβαθμολόγηση 2. (συνήθ στον πληθ.) η αλλαγή, η τροποποίηση που αποσκοπεί στο να γίνει κάτι καλύτερο, *επιφέρω* τις απαραίτητες ~ *σε κείμενο / χώρο.* ΣΧΟΛΙΟ λ *νευρωτικός.* **βελτιώσιμος,** -η,-ο [Ι861| αυτός που μπορεί να βελτιωθεί **βελτιωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν] **1.** αυτός που συντελεί στη βελτίο)ση: ~ *μέτρα / παρέμβαση* 2. *βελτιωτικό* (το) καθεμιά από τις χημικές ουσίες που προστίθεται σε τρόφιμα, ποτά. καύσιμα κ ά. για τη βελτίωση των ιδιοτήτων τους (π.χ τής γεύσης), για τη συντήρησή τους κ.λπ. (πβ κ. λ *πρόσθετα, πρόσθετος).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *νευρωτικός.* **βενεδικτίνη** (η) {χωρ γεν. πληθ } κιτρινόχρωμο γαλλικό ηδύποτο (λικέρ). που παρασκευάζεται από διάφορα αρωματικά φυτά.
[ετυμ < γαλλ. benedictine. ηδύποτο που παρασκευαζόταν από Βενεδικτίνους μοναχούς, < λατ Benedictinus < benedictum «ευλογία» < bene «ευ. καλώς» + dictum «λόγος»}
Βενεδικτίνος (ο), **Βενεδικτίνη** (η) μοναχός τού τάγματος τού Αγίου Βενεδίκτου
[ΕΤΥΜ < γαλλ Benedictin < εκκλησ. λατ benedictinus (βλ κ *βενεδικτίνη)].*
Βενεζουέλα (η) (ισπ Repiiblica de Venezuela = Δημοκρατία τής Βενεζουέλας) κράτος τής Ν Αμερικής με πρωτεύουσα το Καράκας, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το μπολιβάρ. — **Βενεζουε- λανός** (ο). **Βενεζουελανή** (η), **βενεζουελανός,** -ή. -ό
[ΕΙΥΜ < ισπ Venezuela «μικρή Βενετία» (οπτικό δάνειο) < Venezia «Βενετία», από τους πρώτους Ισπανούς εξερευνητές, που συνέδεσαν τις ινδιάνικες καλύβες, χτισμένες σε πασσάλους πάνω στο νερό, με τη Βενετία]
Βενετία (η) (ιταλ Venezia) **1.** πόλη και λιμάνι τής ΒΑ Ιταλίας, κτισμένη στην ομώνυμη λιμνοθάλασσα, με μεγάλη καλλιτεχνική παράδοση, παγκοσμίως γνωστή για τα κανάλια της φρ ***θο χάσει η Βενετία βελόνι*** βλ λ. *βελόνι* 2. γυναικείο όνομα Επίσης (λαικ.-λογοτ.) **Βενετία** (σημ. Ι) κ. (καθημ.) **Βενέτα** (σημ. 2) — **Βενετός** [μεσν] κ. **Βενετσ(ι)άνος** (ο) Ιμεσν.]. **Βενετή** κ. **Βενετσ(ι)άνσ** (η), **βενετικός,** -ή, -ό [μεσν.| κ. **βενετικός,** -η, -ο κ **βενετσ<ι)άνικος** (σημ 1)
[ΕΤΥΜ μεσν. < λατ. Venetia < Veneti (αγν. ετύμου, ίσως σημαίνει «λευκοί»), ονομασία λαών ιλλυρικής καταγωγής, τμήμα των οποίων με- τακινήθηκε στη ΒΑ Ιταλία κατά τον 9ο αι. π Χ] **βενέτικο** (το) νόμισμα από τη Βενετία, *φλουρί* ~
Βένετοι (οι) ΙΣΤ η μία από τις δύο ισχυρές αντίπαλες ομάδες (φατρίες) που μετείχαν στις αρματοδρομίες τού ιπποδρόμου στο Βυζάντιο (η άλλη ήταν οι Πράσινοι), με έντονη ανάμειξη και επιρροή στις πολιτικές εξελίξεις (πβ. λ *Πράσινοι).*
ΙΕΓΥΜ μτγν < λατ venetus < Venetia «Βενετία». Με τη λ. αυτή κατονομαζόταν μερίδα τού ρωμαϊκού και τού βυζαντινού ιπποδρόμου, τής οποίας οι αμαξηλάτες Φορούσαν γαλάζιες ενδυμασίες και κράνη, που προέρχονταν από τη Βενετία].

βενζίνα (η) » βενζίνη
βενζινάδικο (το) κατάστημα όπου προμηθεύονται οι οδηγοί οχημάτων καύσιμη ύλη (βενζίνη, πετρέλαιο κ.λπ) ΣΥΝ πρατήριο βενζίνης [ειυμ < *βενζίνη* + παραγ. επίθημα *-άδικο]* **βενζινάκατος** (η) {βενζινακάτ-ου | -ών, -ους) μικρό βενζινοκίνητο σκάφος ΣΥΝ (λαϊκ) μπενζίνα, (ναυτ) λάντζα.
βενζιναντλία (η) {βενζιναντλιών} συσκευή ή εγκατάσταση άντλησης στα πρατήρια καυσίμων για την αποθήκευση και αυτόματη πα-ροχή βενζίνης στα οχήματα, **βενζινάροτρο** (το) άροτρο που λειτουργεί με βενζινομηχανή
βενζίνη (η) [1861] {χωρ πληθ.} πτητικό και εύφλεκτο υγρό. προϊόν τής επεξεργασίας τού αργού πετρελαίου, με χαρακτηριστική και έντονη οσμή, που χρησιμοποιείται κυρ. ως καύσιμο σε μηχανές εσωτερικής καύσεως (ιδ στα αυτοκίνητα, όπου, ανάλογα με την ποιότητά της, διακρίνεται σε *απλή* και *ούπερ). αμόλυβδη* ~ (χωρίς ενώσεις τού μο- λύβδου για αυτοκίνητα αντιρρυπαντικής τεχνολογίας) || *αυξάνεται η τιμή τής* ~ || *γεμίζω το ρεζερβουάρ τού αυτοκινήτου με* ~ || *περιέβρε- ξαν με* ~ *το δάπεδο τού κτηρίου και τον έβαλαν φωτιά* || *πρατήριο βενζίνης* (το βενζινάδικο) Ηπίσης (λαικ) βενζίνα κ. μπενζίνα.
[ΕΤΥΜ < γερμ. Benzin (πλάστηκε το 1833 από τον Γερμανό χημικό Ε Mitscherlich) < benz-, το οποίο απαντά και στο ουσ *βενζόη* (βλ.λ.)]
βενζινοκινητήρας (0) η βενζινομηχανή (βλλ) **βενζινοκίνητος,** -η, -ο αυτός που κινείται με βενζίνη, **βενζινόκολλα** (η) {χωρ γεν πληθ } κόλλα που παρασκευάζεται με βάση τη βενζίνη.
βενζινομηχανή (η) μηχανή εσωτερικής καύσεως που λειτουργεί με βενζίνη ΣΥΝ βενζινοκινητήρας **βενζινοπλοιο** (το) {-ου κ. -πλοίου | -ων κ -πλοίων} πλοίο που κινείται με βενζινομηχανή ή ιστιοφόρο που έχει βοηθητική βενζινομηχανή, **βενζινοπώλης** (ο) {βενζινοπωλών}, **βενζινοπώλισσα** (η) (βενζινο- πωλισσών} ιδιοκτήτης πρατηρίου βενζίνης ο *πρόεδρος τής Ομοσπονδίας βενζινοπο)λών.* **βενζόη** (η) [1876] {χωρ. πληθ.) παχύρρευστη ουσία που εκκρίνουν ορισμένα δέντρα τής Α Ινδίας και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία και τη φαρμακευτική
[ετυμ < νεολατ. benzoe < *Iobenjui (όπου το Ιο- θεωρήθηκε εσφαλμ ως άρθρο) < αραβ. Iub3n djawi «λιβάνι τής Ιάβας»], **βενζολιο** (η) {βενζολίου} εύφλεκτο, άχρωμο και δηλητηριώδες υγρό, προϊόν τής απόσταξης λιθανθράκων, που χρησιμοποιείται στη χημική και τη φαρμακευτική βιομηχανία, τη βυρσοδεψία, τη βιομηχανία χρωμάτων και παρασκευής πλαστικών υλών κ λπ. Ηπίσης βενζόλη (η) κ βενζέλαιο (το) [1887]
[ΕΤΥΜ < γαλλ. benzol < benz-, το οποίο απαντά και στο ουσ *βενζόη* (βλλ)].
βένθος (το) {βένθ-ους | -η, -ών} (λόγ.) ο βυθός των θαλασσών, των ποταμών και των λιμνίων και (συνεκδ.) το σύνολο των ζωικών και φυτικών οργανισμών που ζουν στους βυθούς των θαλασσών, *το)ν* ποταμών και των λιμνών.
βενθικός, -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «βάθος». < Ι Ε. *g^{w}embh-,* πβ αρχ νορβ. kvefja «βυθίζω», αρχ. σουηδ kvaf «βυθός» Ομόρρ. *βάπτω* (< *g^{w}mgh-), *βαθύς. βόθ-ρος. βάθ-ος, βυθ-ός. βαπτ-ίζω* κ ά 11 λ πέρασε ως επιστημ. όρ και σε ξένες γλώσσες, π χ. αγγλ benthos κ benthon κ ά.]. **βενιαμίν** (ο) {άκλ } το μικρότερο και χαϊδεμένο παιδί τής οικογένειας ΣΥΝ υστερότοκος, στερνοπαίδι.
ΙΕΤΥΜ. μτγν < εβρ. Binjamin «γυιος τού δεξιού χεριού» (δηλ γυιος που βρίσκεται σε ευνοϊκή θέση. που χαίρει ευνοίας). Στην Π.Δ. ο *Βενιαμίν* ήταν το τελευταίο και το πιο αγαπημένο από τα δώδεκα αγώρια τού Ιακώβ].
veni, vidi, vici λατ (προφέρεται *βένι. βίντι, βίκι)* ελλην. τ)λθον, *είδον, ενίκησα* σε περιπτώσεις ταχύτατης και επιδέξιας επίλυσης ενός σύνθετου προβλήματος.
[ειυμ Η παροιμιώδης αυτή φρ. ελέχθη από τον Ιούλιο Καίσαρα το 47 π Χ , μετά την αστραπιαία νίκη του στη Μ. Ασία επί τού βασιλιά τού Πόντου Φαρνάκη, τον οποίο συνέτριψε ολοσχερώς μέσα σε πέντε ημέρες. Γραμματικώς η φρ. αποτελείται από τρία ρήματα σε παρελ- θοντικό χρόνο venio «έρχομαι», video «βλέπω» και vinco «νικώ»] **βενίζελικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Ελευθέριο Βενι- ζέλο (1864-1936): **~** *κόμμα / κυβέρνηση / νόμος / παράταξη* **2.** αυτός που υποστήριζε το κόμμα, τις ιδέες και τους πολιτικούς στόχους τού Ελ Βενιζέλου: ~ *εφημερίδα / δημοσιογράφος / αξιωματικός / ιστορικός* 3. *βενίζελικός (ο), βενιζελική* (η) οπαδός τού κόμματος τού Ελ. Βενιζέλου: *πιστός / φανατικός* ~ λντ αντιβενιζελικός **βεντάλια** κ **βεντάγια** (η) {δύσχρ. βενταλιών] μικρό αντικείμενο, πτυσσόμενο ή μη. κατασκευασμένο από φτερά, χαρτί ή λεπτό ύφασμα, σχήματος συνήθ. ημικυκλικού, που προκαλεί ελαφρό ρεύμα αέ- ρος καθώς το κινούμε ρυθμικά με το χέρι του *έκανε αέρα με* ~ || *χρωματιστή / γυναικεία* ~ ΣΥΝ (λόγ.) ριπίδιο(ν).
|ΕΤΥΜ < ιταλ. veniaglio < λατ ventilo «ανεμίζω, λικνίζω» < ventus «άνεμος»].
βεντετα[1] (η) {βεντετών} ελλην. *εκδίκηση* **1.** έθιμο κατά το οποίο, σε περίπτωση προσβολής τής τιμής ή φόνου, αυτός που υπέστη την προσβολή ή κάποιος συγγενής τού θύματος ανταποδίδει την προσβολή με παρόμοια ή βαρύτερη πράξη κατά τού δράστη ή συγγενικού του προσώπου: *μανιάτικη / κρητική* ~ || *υπάρχει από παλιά* ~ *ανάμεσα στις δύο οικογένειες* ΣΥΝ αντεκδίκηση 2. (κατ' επέκτ) κάθε περίπτωση έχθρας ανάμεσα σε δύο άτομα ή πλευρές *υπάρχει* ~ *μεταξύ τους από τον καιρό που διοικούσαν δύο ανταγωνιστικές εταιρείες.*
[ΙΠΤΥΜ μεσν < ιταλ. vendetta < λατ. vindicta < vindico «εκδικούμαι» < vindex «τιμωρός, εκδικητής»] **βεντέτα**[2] (η) {βεντετών} **1.** πρόσωπο διάσημο για τις επιδόσεις του

στην τέχνη, στο επάγγελμά του, στον αθλητισμό ή σε άλλο πεδίο δράσης: *μια ~ τού διεθνούς Θεάτρου || η ομάδα παρατάχθηκε με όλες τις*

της ΣΥΝ φίρμα, αστέρι, σταρ **2.** πρόσωπο που υπερεκτιμά τις ικα- νότητές του και έχει υπεροπτικές τάσεις, *πήρε ύφος βεντέτας* || (αργκό) το *παίζει ~* ^ σχομο λ. *φημισμένος*

[ΕΤΥΜ < ιταλ vedetia, παράλλ τ. τού ουσ veletta «υπερυψωμένος τόπος, στρατιωτική σκοπιά, παρατηρητήριο» < ισπ vela < velar «παρα- τηρο). φρουρώ» < λατ vigilo < vigil «άγρυπνος»!

βεντέτα: προφορά. Και ετυμολογικά και σημασιολογικά έχουμε δύο ειδών βεντέτες· **βεντέτα** (προφ. με -ν-. *βενάέτα)* «αντεκδίκηση, αντίποινα» και **βεντέτα** (προφ. χωρίς -*ν- βεόέτα)* «διασημότητα». Και αυτό γιατί το α' προέρχεται από ιταλ. **vendetta** (< λατ. vindicia

vindico «εκδικούμαι»), ενο) το β' από ιταλ. **vedetta** (< veletta «υπερυψίομένος τόπος», από όπου η σημ «εμφανής, περίοπτος»). Αρα οι δύο λέξεις διαφέρουν στην προφορά τους *(βενάέτα - βεάέ- τα),* κάτι που δεν είναι εμφανές λόγω τού ντ που χρησιμοποιείται, κατ' ανάγκην. στα Ελληνικά και για τα δύο (βεντέτα = *βεντέτα).*

- εκδίκηση*

βεντετίζω ρ αμετβ {εύχρ. σε ενεστ κ. παρατ.ί συμπεριφέρομαι σαν βεντέτα, υπεροπτικά και αυτάρεσκα **βεντετισμός** (ο) υπεροπτική και αυτάρεσκη νοοτροπία και συμπεριφορά ο ~ *γνωστών ηθοποιών / τραγουδιστών* Επίσης (λαικ.) **βεντε- τίλίκι** (το)

βεντιλατέρ (το) {άκλ.} ανεμιστήρας που ενεργοποιείται με θερμοστάτη, για να διατηρεί σε αυτοκίνητο σταθερή τη θερμοκρασία τού νερού τού ψυγείου

[ΕΤΥΜ < γαλλ. vemilaieur < αγγλ ventilator < λατ ventilator, -oris < ventilare «σείω, λικνίζω» < ventus «άνεμος»! **βεντούζα** (η) {δύσχρ βεντουζόϊν! **1.** ιατρ μικρό, συνήθ γυάλινο δοχείο με μεγάλο στόμιο (συνήθ. ποτήρι), που εφαρμόζεται στο δέρμα, αφού πρώτα θερμανθεί ο εσωτερικός του αέρας, με σκοπό να συγκεντρωθεί αίμα στο σημείο επαφής και το οποίο χρησιμοποιείται στη λαίκή ιατρική ως θεραπευτικό μέσο για τα κρυολογήματα, *κούφια / κοφτή* ~ 2. μαλακή, επίπεδη επιφάνεια από λάστιχο, καουτσούκ ή παρόμοιο υλικό, που έχει την ιδιότητα να επικολλάται σε άλλη επιφάνεια απορροοώντας το ενδιάμεσο στρώμα αέρος και που χρησιμο- ποιείται ως απόληξη σε πολλές καθημερινές εφαρμογές, λ χ σε κρεμάστρες. αντικείμενα τοίχου κ λπ. **3. βεντούζες** (οι) οι μυζητήρες τού χταποδιού (και γενικότ. των μαλακίων), με τους οποίους απορροφά- ται η τροφή του και με τους οποίους μπορεί να κολλά στα τοιχώματα βράχων κ α **4.** (μτψ για πρόσ.) άνθρωπος φορτικός και ενοχλητικός. *μου 'χει γίνει ~ άκου πάω μπροστά μου τον βρίσκω* στη φρ ***κολλάω (σε κάποιον) σαν βεντούζα*** γίνομαι (σε κάποιον) ενοχλητικός, κολλητσίδα ιυν βδέλλα.

ΙΕΤΥΜ < γαλλ. ventouse < λατ ventosa (cucurbita) «κολοκυθιά γεμάτη αέρα» (< ventus «άνεμος»)!.

Β.Ε.Π. (το) Βιοτεχνικό Κπιμελητήριο Πειραιώς.

Βέρα (η) γυναικείο όνομα ΙΕΤΥΜ < ιταλ Vera, από το επίθ vero < λατ. verus «αληθινός, σωστός»].

βέρα (η) {σπάν βερών) **1.** το (συνήθ χρυσό) δαχτυλίδι αρραβώνα ή γάμου: *βάζω > φορώ* φρ. **αλλάζω βέρες** / ***δαχτυλίδια*** βλ. λ. *αλ/λζω* 2. (συνεκδ) η μνηστεία ή ο γάμος: *τιμώ 1 σέβομαι / ατιμάζω τη ~ μου.* [ετυμ μεσν. < βεν vera < μτγν. λατ. viria «δαχτυλίδι. βραχιόλι») **βεραμαν** επίθ {άκλ] **1.** αυτός που έχει ανοιχτό πράσινο χρώμα. *~ μπλούζα i κουβέρτα ' τοίχος* **2. *βεραμάν*** (το) το ίδιο το ανοιχτό πράσινο χρώμα.

[ετυμ < γαλλ. vert-amande «πράσινος σαν χλωρό αμύγδαλο» < vert «πράσινος» + amande «αμύγδαλο») **βεράντα** (η) {βεραντών! ευρύχωρος εξώστης σπιτιού, στεγασμένος ή όχι. το μπαλκόνι *μεγάλ,η / ευρύχωρη* ~.

[ετυμ < αγγλ veranda(h) < χίντι baranda / baramda < περσ bar amadah «βγαίνει έξω, προεξέχει». Κατ' άλλη άποψη η λ τής Χίντι προέρχεται από πορτ. varanda < λατ. vara «στύλος, υποστύλωμα»]. **βεράτιο(ν)** (το) **■* μπεράτι

βερβένα (η) πώδες αυτοφυές φυτό με φαρμακευτικές ιδιότητες [ΕΤΥΜ < ιταλ verbena < λατ veibena (συνηθ. πληθ. verbenae), λ. που χρησιμοποιήθηκε κατ' επέκτ για τον χαρακτηρισμό κάθε ιερού φυτού ή δέντρου από τους αρχαίους, λ.χ. τής μυρσίνης, τής ελιάς ή τής δάφνης i.

βερβερίτσα (η) {δύσχρ. βερβεριτσών) (διαλεκτ) ο σκίουρος (βλ.λ) Επίσης **βερβέρα.**

[ΕΤΥΜ < σλαβ ververitsa) **βέργα** (η) {βεργών) **1.** μακρύ, λεπτό και ευλύγιστο κλαδί από το οποίο έχουν αφαιρεθεί τα φύλλα συν βίτσα 2. (κατ' επέκτ.) κάθε μακριά και λεπτή ράβδος από μέταλλο ή άλλη ύλη: *- χρυσού 1 πλατίνας || σιδερένια ~* ιυν ράβδος **3.** (ειδικότ) το ραβδί (βλ.λ.) συν μπαστούνι **4.** (παλαιότ.) χάρακας ή επίμηκες ξύλινο ραβδί για σχολική χρήση (δείκτης) ή για ραβδισμό των άτακτων ή αδιάβαστων μαθητών: *τον έτσουξε με τη ~ στην παλάμη.* — (υποκ) **βεργούλα** κ **βεργίτσα** (η). **βεργι** (το) [μεσν 1, **βεργιζω** ρ (σημ. 4) Ιμεσν] ΣΧΟΛΙΟ λ *αντιδάνειο, ξόβεργα*

[ΕΓΥΜ μεσν < ιταλ. verga < λατ. virga «ράβδος. κλωνάρι»],

βεργιά (η) το χτύπημα με βέργα (βλ λ., σημ 4)

Βεργίνα (η) **1.** κωμόπολη τής Κ Μακεδονίας στον νομό Ημαθίας, όπου μετά από αλλεπάλληλες ανασκαφές ανακαλύφθηκαν ερείπια μακεδονικού ανακτόρου και βασιλικοί τάφοι μοναδικής αρχαιολογικής αξίας ο *τάφος* του Φίλιππου στη ~ **2. το αστέρι / ο** *ήλιος* **τής**

Βεργίνας έμβλημα τής αρχαίας μακεδονικής δυναστείας που παριστάνει έναν ήλιο με δεκαέξι ακτίνες· από τη δεκαετία τού '90 επιχείρησαν να το σφετεριστούν οι Σκοπιανοί ως έμβλημα τού κράτους τους.

IiΠΥΜ Η ονομασία τής κωμόπολης δόθηκε το 1922, όταν πρόσφυγες από τον Πόντο εγκαταστάθηκαν εκεί όπου προηγουμένως υπήρχαν δύο μικροί οικισμοί *(Κούτλες* και *Μπάρμπες)* Το όνομα *Βεργίνα* (πιθ.

λατ virginea < virgo «παρθένος») οφείλεται σε λαϊκό μύθο, κατά τον οποίο μια βασίλισσα με αυτό το όνομα ζούσε στο παλάτι που υπήρχε στη θέση των αρχ. ερειπίων] **βεργολυγερή** (η) Ιμεσν] (εκφραστ) ψηλή, λεπτή και ευκίνητη γυναίκα

βερέμης (ο) {βερέμηδες}, **βερέμισσα** (η) {δύσχρ. βερεμισσών! (λαϊκ.) ασθενικός και καχεκτικός άνθρωπος — **βερέμικος,** -η, -ο. [ΕΤΥΜ < τουρκ verem «φθίση»].

Βερενίκη (η) **1.** ΑΣΤΡΟΝ ***κόμη τής Βερενίκης*** αμφιφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου. που αποτελείται από 43 αμυδρούς αστέρες τής ίδιας λαμπρότητας, σε σχήμα τριγωνικό 2. γυναικείο όνομα.

[ΕΓΥΜ αρχ μακεδονικό κύρ όν. (κ. *Φερενίκη)* < *Βερε-* (< *φέρω,* με τη μακεδονική τροπή τού Ι Ε. *bh- σε *β-* αντί τού αναμενομένου *φ-) + νίκη].*

βερεσέ επίρρ. (λαικ.) χωρίς άμεση πληρωμή, με πίστωση· *αγόρασε λάδι ~ || έτρο)γε και γ?^εντούσε ~* ΣΥΝ (λόγ.) επί πιστώσει αντ τοις με- τρητοίς φρ (μτφ.) (α) ***ακούω βερεσέ (κάτι)*** δεν λαμβάνω σοβαρά υπ' όψιν μου (κάτι), δεν υπολογίζω (κάτι): *«αυτά που λες εγώ τ'~»* (λαϊκ. τραγ) (β) ***τζάμπα και βερεσέ*** χωρίς σοβαρό λόγο. αναίτια *μαλώνετε ~* συν αδίκως, ματαίως.

|εγυμ < τουρκ veresiye] **βερεσέδικος,** -η, -ο (λαικ.) αυτός που πολΕίται με πίστωση, **βερεσές** (ο) {βερεσέδες κ βερεσέδια (τα)} (λαϊκ) **1.** η πώληση ή η αγορά με πίστωση «φίλοι *αν με αγαπάτε βερεσέ μη μου ζητάτε»* (επιγραφή στις παλιές ταβέρνες) **2. *βερεσέδια*** (τα) τα χρήματα που οφεί- λονται (σε κάποιον) από πώληση με πίστωση: *«έχω πάντα τη συνήθεια να πληρώνω, ~ δεν αφήνω πουθενά»* (λαικ. τραγ.). Επίσης **βερεσέ** (το) {άκλ.).

[ειυμ Βλ *λ. βερεσέ].*

Βερίγγειος Πορθμός (ο) στενή ?αορίδα θάλασσας μεταξύ τής ΒΛ Ρωσίας και τής Δ Αλ-άσκας, το κοντινότερο σημείο μεταξύ τής Ασίας και τής Αμερικής

[ΕΙ ΥΜ Από το όν. τού Δανού εξερευνητή V. Bering (1681-1741). ο οποίος διέπλευσε τη λωρίδα αυτή και ανακάλυψε μικρά νησιά τηςί **βερικοκιά** (η) οπωροφόρο φυλλοβόλο δέντρο, με πλατιά φύλλα σε σχήμα καρδιάς, λευκά ή ρόδινα άνθη. καρπός τού οποίου είναι το βερίκοκο (βλ.λ)

βερίκοκο (το) (παλαιότ. ορθ *βερύκοκο)* πορτοκαλοκίτρινος μικρός καί στρογγυλός καρπός με σαρκώδη, χυμώδη και εύγευστη σάρκα, χνουδωτή φλούδα με αυλακωτή χάραξη και ξυλώδη πυρήνα (κουκούτσι) συν καϊσί φρ ***τι εστί βερίκοκο*** για την επισήμανση τής ιδιαίτερης δυσκολίας εγχειρήματος ή και ως απειλή· *για προσπάθησε και θα σου δείξω εγώ ~ || ας τολμήσει να μας επιτεθεί και θα δει* Ιετυμ < μτγν. *βερίκοκ(κ)ον,* μεταπλ. τ τού ουσ. *πραικόκιον* < λατ. praecox (persicum) «πρώιμο ροδάκινο», επειδή το βερίκοκο ωριμάζει γρηγορότερο! από το ροδάκινο Η γρ. με δύο *-κκ- (βερίκοκκο)* οφείλε- ται σε παρετυμολ. σύνδεση με τη λ κόκκος. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι λ των ευρωπ γλίοσσών για το βερίκοκο (πβ. αγγλ. apricot, γαλλ. abricot. γερμ. Aprikose κ ά.) προέρχονται από την Ελλην. μέσω τής Αραβικής, π χ. γαλλ. abricot < πορτ. albricoque < αραβ. al-barquq < *πραικόκιον]*

βερισμός (ο) **1.** ΜΟΥΣ αισθητικό ρεύμα τού τέλους τού 19ου αι. και των αρχών τού 20ού, που εισήγαγε στην ιταλική όπερα στοιχεία ρεαλισμού· κύριοι εκπρόσωποι είναι οι Πουτσίνι. Μασκάνι και Λεονκα- βάλλο **2.** ΛΟΓΟΤ μορφή τού λογοτεχνικού ρεαλισμού που επικρατούσε στην Ιταλία στα τέλη τού 19ου και στις αρχές τού 20ού αι.

ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού ιταλ verismo (< vero «αληθής»)]

βεριτάμπλ επίθ {άκλ.) γνήσιος, αληθινός

Γ. ι υμ < γαλλ veritable < ver ite «αλήθεια» < λατ. veritas) **βερμιγιόν** (το) {άκλ ! έντονο κόκκινο χρώμα με πορτοκαλί αποχρώσεις· (κ ως επίθ) *ένα ~ κραγιόν.*

ΙΕΤΥΜ < γαλλ vermilion < vermeil < λατ. vermiculus «σκουλήκι» (από τη σημ. «έντονο κόκκινο χρώμα που παράγεται από έλμινθες, σκουλήκια»))

Βέρμιο (το) {Βερμίου} όρος τής Δ. Μακεδονίας στον νομό Ημαθίας. [ετυμ < αρχ *Βέρμιον / Βέρμεον,,* αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο θρακικής προελ.. αφού η περιοχή αποτελούσε αρχικώς την κοιτίδα των Θρακών Φρυγώνΐ.

βερμούδα (η) {χωρ γεν πληθ.) κοντό παντελόνι που το μήκος του φτάνει λίγο πάνω από το γόνατο: *ανδρική ι γυναικεία ι καλοκαιρινή / φαρδιά ~* — (υποκ) **βερμουδίτσα** (η)

[ΕΤΥΜ < αγγλ φρ. bermuda (shoit) «κοντό παντελόνι (σορτ) από τις Βερμούδες»)

Βερμούδες (οι) {Βερμούδων αντί τού ορθότ Βερμουδών) **1.** νησιά τού ΒΔ Ατλαντικού Ωκεανού κοντά στις Α ακτές των Η Π.Α., που αποτελούν αποικία τής Μ. Βρετανίας **2. το *τρίγωνο των Βερμούδων*** περιοχή τού Β Ατλαντικού Ωκεανού, όπου δεκάδες πλοία και αεροπλάνα έχουν εξαφανιστεί κατά μυστηριώδη και ανεξήγητο τρόπο. [ΕΤΥΜ < αγγλ Bermuda. Η ονομασία οφείλεται στον Ισπανό εξερευνητή Juan Bermudez, ο οποίος θεωρείται ότι ανακάλυψε τα νησιά το 1503).

βερμούτ (το) {άκλ.} οινοπνευματώδες ποτό που παρασκευάζεται από λευκό κρασί, βότανα και άλλες αρωματικές ουσίες.

[ΕΤΥΜ < γαλλ. vermouth < γερμ Wermut «αγριαψιθιά» < αρχ. γερμ. wer(i)muota, αγν ετύμουί **verba volant scripta manent** λατ. (προφέρεται *βέρμπα βόλαν-τ σκρίπτα μάνεν-τ)* ελλην *τα λόγια πατούν, τα γραπτά μένουν* για την αξία. τη βαρύτητα τού γραπτού λόγου, **βερμπαλισμός** (ο) **1.** η χρησιμοποίηση στον λόγο ηχηρών λέξεων και εντυπωσιακών εκφραστικών σχημάτων, χωρίς την απαιτούμενη σαοήνεια και ουσία iyv ρητορισμός, μεγαλοστομία 2. (κατ' επέκτ.) η άσκοπη φλυαρία — **βερμπαλιστής** (ο), **βερμπαλίστρια** (η), **βερμπαλιστικός,** -ή. -ό. **βερμπαλιστικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ verbalism < verbal «λεκτικός, προφορικός» < λατ verbum «λόγος, λέξη»]

Βερνάρδος (ο) **1.** άγιος τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ Bernard ανάγεται σε αρχ. γερμ ber «αρκούδα» και hard «σκληρός»]

Βέρνη (η) η πρωτεύουσα τής Ελβετίας [ΕΤΥΜ < γερμ Bern, πιθ < αρχ γερμ bero «αρκούδα» (πβ γερμ Bar). Θεωρείται ότι η ονομασία αυτή δόθηκε στην περιοχή τον Io αι. μ Χ.. όπως μαρτυρείται σε κελτ επιγραφή. όπου η θεά Artio απεικονίζεται μεταμορφωμένη σε αρκούδα Εξάλλου, το έμβλημα (θυρεός) τόσο τής πόλεως όσο και τού ομώνυμου καντονιού απεικονίζει μέχρι και σήμερα μιαν αρκούδα. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε I.E *ber «ελώδης τόπος» και συνδ. με την ιταλ πόλη Verona Η πόλη ιδρύθηκε το 1191 από τον δούκα Berthold von Zahring στη θέση ενός αρχ. πύργου]

βερνίκι (το) [βερνικ-ιού | -ιών] ρευστό ή στερεό, λιπαρό παρασκεύασμα με το οποίο αλείφονται ξύλινες, μεταλλικές ή δερμάτινες επιφάνειες για προστασία, στίλβωση ή χρωματισμό: *περνάω το έπιπλο με* ~ ΙΙ ~ *για τα νύχια* ΐγν λούστρο

[ΕΤΥΜ Αβεβ ετύμου. πιθ < μτγν. *βερενίκιον*«είδος φυτού νίτρο αρί- στης ποιότητας» < αρχ *Βερενίκη* (βλ λ). όνομα τής συζύγου τού βασιλιά τής Αιγύπτου Πτολεμαίου Γ| **βερνικώνω** ρ. μετβ. Ιβερνίκω-σα, -θηκα, -μένος] αλείφω (επιφάνεια) με βερνίκι, στιλβώνω ΣΥΝ λουστράρω, γυαλίζο) φρ (μειωτ ως χαρακτηρισμός) *κέρατο βερνικωμένο* δύστροπος και σκληρός άνθρωπος

βερνίκωμα (το), **βερνικωτής** (ο), **βερνικωτός,** -ή. -ό.

Βέρνον (το) όρος τής ΒΔ. Μακεδονίας στον νομό Καστοριάς αλλιώς *Βίτσι.*

[ειυμ μτγν τ. τού αρχ. *Βέρμιον / Βέρμεον* (βλλ) με διαφορετικό παραγ επίθημα (-νον)].

Βέροια (η) πόλη τής Κ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού νομού Ημαθίας. — **Βεροιώτης** (ο), **Βεροιώτισσα** (η), **βεροιώτικος,** -η, -ο.

[ειυμ αρχ., αβεβ ετύμου, πιθ < *Βέρ(ρ)οια* < **Φέρροια* < *Φέρων.* όνομα Μακεδόνα στρατηγού, ο οποίος φέρεται ως ιδρυτής της (πβ. Στεφάνου Βυζαντίου: Βέρροια πόλις Μακεδονίας, *ήν Φέρων κτίσαι* <*ρα- σίν, αυτούς δέ τό φ εις β μεταποιεΐν. ώς Βαλακρόν καί Βίλιππον)* Επειδή η ερμηνεία αυτή δεν εξηγεί την κατάλ *-οια.* η λ *Βέροια* έχει συσχετιστεί και με το ρ. ρέω ή με το παράγωγο ουσ. ροΐα (πβ. κ Νάουσα)].

Βερολίνο (το) η πρωτεύουσα τής ενωμένης (και πάλι από το 1990) Γερμανίας μέχρι το 1989 ήταν χωρισμένο με τείχος σε δύο ανεξάρτητους τομείς, το Α και το Δ. Βερολίνο — **Βερολινέζος** (ο), **Βερολινέ- ζα** (η), **βερολινέζικος,** -η. -ο.

ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Berlin, αγν. ετύμου]

Βερονίκη (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Θρθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης **Βερόνικα** [ΕΤΥΜ < *Βερενίκη* (βλ.λ). κατ' επΐδρ. τού μεσν λατ Veronica (ομοίας προελ.), το οποίο παρετυμολογήθηκε προς τη φρ vera icon «αληθινή εικόνα (τού Χριστού)» Σύμφωνα με δημοφιλή μύθο, δόθηκε από τη Βερονίκη στον Χριστό ένα μαντήλι, για να σκουπίσει τον ιδρώτα και το αίμα του, ύφασμα πάνω στο οποίο αποτυπώθηκε η εικόνα τού προσώπου του[.

βέρος, -α. -ο (καθημ -εκωραστ) αληθινός, γνήσιος· ~ <5εσιάς / *Αθηναίος* (δηλ. αυτόχθων, ντόπιος) συν[1] αμιγής, πραγματικός, καθαρόαιμος αντ πλαστός, νόθος

[ΕΤΥΜ < ιταλ. vero «αληθινός, γνήσιος» < λατ verus].

Βερσαλλίες (οι) (Βερσαλλιών) ΝΔ προάστιο τού Παρισιού, γνωστό για τα πολυτελή ανάκτορα που έκτισε εκεί ο Λουδοβίκος ΙΔ ΓΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ Versailles (οπτικό δάνειο), αβεβ. ετύμου. ίσως < λατ *vers-alia < versus «πλαγιά»), **βερσιόν** (η) {άκλ.} παραλλαγή, εκδοχή· ~ *?^ογοτεχνήματος* U *η αμερικανική - μιας ιταλικής ταινίας.*

[ΕΤΥΜ < γαλλ version, αρχική σημ «αλλαγή», < λατ *versio (πβ a- versio «αποστροφή») < vertere «στρέφω, μεταβάλλω»] **βέρσο** (το) [άκλ.] ΦΙΛΟΛ η πίσω όψη τυπωμένου ή χειρόγραφου φύλλου Α\Τ ρέκτο

[ΕΤΥΜ < νεολατ (folio) verso «με τη σελίδα γυρισμένη (στην πίσω όψη)» < λατ. versus «αντίθετος, ανάποδος», μτχ τ. τού p. veriere «γυρίζω, στρέφω»],

βερυκοκο (το) ► βερίκοκο

βεσέ κ. **βε-σε** (το) [άκλ [(καθημ.) η τουαλέτα, το αποχωρητήριο (συνήθ. μικρών διαστάσεων) ··■ σχολιο λ. *τουαλέτα* [ΕΤΥΜ Εκγαλλισμένη προωορά των αγγλ αρχικών WC. = Water Closet «τουαλέτα» (κατά λέξη «θάλαμος νερού»)] **βέσπα** (η) {δύσχρ. βεσπών] μοτοσυκλέτα μικρού κυβισμού, ευέλικτη και κατάλληλη για μικρές αστικές διαδρομές· *οδηγώ* [ΕJΥΜ < ιταλ. vespa «σφήκα», μάρκα μοτοσυκλέτας ιταλ κατασκευήσεί·,

βεστιάριο (το) {βεστκχρί-ου | -0)ν} **1.** ο χώρος θεάτρου ή άλλης αί θουσας, όπου φυλάσσονται πανωφόρια, καπέλα κ.λπ των θεατών ή των καλεσμένων 2. το σύνολο των ενδυμάτων που διαθέτει ηθοποιός ή θέατρο (για τους ηθοποιούς του) συν ιματιοθήκη, γκαρνταρόμπα. |ΚΓΥΜ < μεσν *βεστιάριον* < λατ vestiarium < vestis «ένδυμα»]. **Βεστφαλία** (η) περιοχή τής ΚΔ Γερμανίας [ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Westfalen (νεολατ Westphalia) < West «δυτικός» + -falen < αρχ γερμ falaho «κάτοικος πεδιάδας»], **βετέξ** (το) {άκλ } απορροφητικό πανί για το καθάρισμα συνήθ βρεγμένων επιφανειών [ΕΙ ΥΜ Εμπορική ονομασία Wettex] **βετεράνος** (ο) **1.** παλιός, πεπειραμένος πολεμιστής, παλαίμαχος: *οι ~ τού πολέμου στο Βιετνάμ* ΣΥΝ παλιά καραβάνα 2. ο εσασκημένος και έμπειρος άνθρωπος, πρόσωπο με μακρά θητεία σε έναν χώρο. που συνήθ. έχει αποσυρθεί λόγω ηλικίας ~ *τής πολιτικής / δημοσιογράφος / παίκτης / ηθοκοιός.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόμαχος.*

[ΕΤΥΜ < μτγν *βετεράνος* < λατ veteranus < veteres (πληθ.) «πρόγονοι, παλαιοί» < vetus «παλαιός, αρχαίος»] **βέτο** (το) {άκλ) η αρνησικυρία (βλ λ.) το *δικαίωμα τού ~ || ασκώ ~ σε απόφαση / στη διάσκεψη* ΙΚΤΥΜ < λατ veto «απαγορεύω»], **βετούλι** (το) [βετουλ-ιού | -ιών] (λαικ.) το χρονιάρικο κατσίκι (πβ λ. *ζυγούρι).*

[ΕΤΥΜ < αρωμ vituli < λατ vitulus «μοσχάρι»]

Βηθλεέμ (η) {άκλ.} **1.** πόλη τής Κ. Παλαιστίνης, Ν τής Ιερουσαλήμ, όπου γεννήθηκε ο Χριστός· φρ άστρο τής ***Βηθλεέμ*** το αστέρι που οδήγησε τους μάγους στον τόπο γεννήσεως τού Χριστού ιΚ Λ Ματθ 2, Ι -10) 2. γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ «οίκος άρτου». < εβρ. beth «οίκος» (που ήταν. λόγω τού σχήματος τού γράμματος, και η αρχική ονομασία τού γράμματος *βήτα* < beth) + lehem «άρτος». Κατ' άλλη άποψη, λιγότε- ρο πιθ., η εβρ. ονομασία σημαίνει «οίκος τής (ασσυριακής θεότητας) Λαχμού (Lahmu)»]. βήμα (το) {βήμ-ατος | -ατα,-άτων} 1.η μετατόπιση τού ενός ποδιού σε σχέση με το άλλο που μένει σταθερό, μέχρι να πατήσει αυτό που κι- νήθηκε στο έδαφος· *έκανε ένα ~ μπρος και ένα ~ στο πλάι* ΦΡ (α) ***ακολουθώ (κάποιον) βήμα προς βήμα*** / ***κατά βήμα*** μιμούμαι πιστά (κάποιον) παρακολουθώ από κοντά όλες τις κινήσεις (κάποιου) (β) δεν ***κάνω (ούτε) βήμα*** (i) δεν μετακινούμαι καθόλου, παραμένω στη θέση μου *πρόκειται να κάνω βήμα, αν δεν μου δώσεις εξηγήσεις*

(μτφ.) δεν παίρνω πρωτοβουλίες· *δεν κάνει βήμα χωρίς την έγκριση τού πατέρα της* (βλ. κ σημ 8) (γ) ***τα βήματά μου με οδηγούν (κάπου)*** κατευθύνομαι (κάπου), συχνά χωρίς να το έχω προγραμματίσει, ενστικτωδώς (δ) ***παίρνω βήμα*** αρχίζω να περπατώ συντονίζοντας το βήμα μου με ομάδα που παρελαύνει ή ασκείται στον βηματισμό 2. η παραπάνω κίνηση ως προς την ταχύτητα με την οποία γίνεται η εναλλαγή θέσης των ποδιών: *πηγαίνω με ~ ταχύ*]| *πλησίασε με αργά ~ || επιταχύνω το ~ μου* (περπατώ γρηγορότερα)· ΦΡ ***βήμα-βήμα*** (i) σιγά-σιγά. πολύ αργά, προσεκτικά: *περπατούσε ~* (ii) (κ ***βήμα προς βήμα)*** με προσεκτική και προοδευτική αλλαγή των δεδομένων, χωρίς ριζοσπαστικές αποφάσεις και μέτρα: *~ επί/.υση τής κρίσης στις σχέσεις των δύο χωρών* 3. (συνεκδ.) η απόσταση που καλύπτει η παραπάνω κίνηση των ποδιών, ιδίως στο περπάτημα, *κάνει μεγάλα ι μικρά ~* JI *ανοίγω το ~ μου* (κάνω μεγαλύτερα βήματα) ΣΥΝ δρασκελιά · 4. η απόσταση τού ανοίγματος των ποδιών στο περπάτημα, που λαμβά- νεται και ως μονάδα μήκους, *θα το βρεις δέκα βήματα πιο κάτω* ΦΡ (α) ***δυο βήματα*** πολύ κοντά *δεν είναι μακριά, ~ από εδώ* (β) ένο ***βήμα (από κάπου)*** πάρα πολύ κοντά, σε απόσταση αναπνοής: *~ από την κορυφή / την επιτυχία / την καταστροφή* 5. η ιδιαίτερη κίνηση των ποδκόν (μπροστά, πίσω. στο πλάι) στον χορό *του έμαθα τα ~ τού βαλς / τού συρτού / τού τσάμικου* 6. ο τρόπος βαδίσματος: *τον γνωρίζω από το* - του || *ρυθμικό / βαρύ ~* συν περπατησιά, βάδισμα, βηματισμός 7. (συνεκδ.) ο ήχος από την κίνηση των ποδιών κατά το περπάτημα *ακούω βήματα · ποιος να 'ναι τέτοια ώρα,* 8. η ενέργεια, η προσπάθεια ή η πρωτοβουλία για κάτι ~ *προσέγγισης / προόδου*" ΦΡ (α) τσ ***πρώτα βήματα*** η πρώτη προσπάθεια ή εμπειρία *η υπόθεση αυτή είναι ~ στη σταδιοδρομία του ως δικηγόρου* (β) κάνω το ***πρώτο βήμα*** κάνω την πρώτη κίνηση (για συμφιλίωση ή για να αποκτήσω σχέσεις με κάποιον) (γ) ***κάνω τα σωστά βήματα*** ενεργώ με τον σωστό τρόπο *«για να βρείτε ποιες σπονδές ταιριάζουν στο παιδί σας. κάντε τα σωστά ~»* (εφημ.) 9. (μτφ) το στάδιο σε μια διαδικασία, στην πορεία προς έναν στόχο: *η τεχνολογία έχει κάνει μεγάλα βήματα στον 20ό αιο)να || η διακοπή των εχθροπραξιών αποτελεί - προς την ειρήνευση || βρισκόμαστε ένα ~ πριν από την κατάκτηση τον κυπέλλον* 10. η πιο ψηλή θέση ενός χώρου, από όπου μιλούν οι ομιλητές, οι βουλευτές κλπ · κοινοβουλευτικό / *δικαστικό ~* ΣΥΝ βάθρο, έδρα ΦΡ (λόγ.) ***από βήματος / από τού βήματος*** από το σημείο στο οποίο στέκεται ο ομιλητής, ο αγορητής ο *υπουργός από τού βήματος τής Βουλής ανέφερε ένα νέο στοιχείο για την υπόθεση* 11. (γενικότ) ο χώρος (σε αίθουσα, έντυπο, μέσο μαζικής επικοινωνίας) που προσφέρεται για έκφραση απόψεων· *η εκπομπή αυτή αποτελεί ελεύθερο - για τους ακροατές* · 12. η απόσταση μεταξύ δύο συνεχόμενων στροφών σπείρας, πχ βίδας συν πάσο · 13. εκκλης το εσώτατο και άδυτο μέρος χριστιανικού ναού, ο «χώρος τού αχωρήτου» (δηλ. τού Ιησού Χριστού), όπου βρίσκεται η Αγία Τράπεζα, *το άγιο i ιερό* — (υποκ.) **βηματάκι** (το) ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγκηματώ*

ΙΕΤΥΜ < αρχ *βήμα / βάμα* < ρίζα *βά-* < I E **gwa-*, παράλλ. τ. τού **gwem-* «πηγαίνω, έρχομαι», από όπου κ *βαίνω* (< **βάμ-]ω).* πβ σανσκρ a-ga-m «πήγα», λατ venio «έρχομαι», γαλλ. venir, γερμ kommen, αγγλ come κ.ά Ομόρρ. *βά-σις (-η), βα-τός. βάδ-ην. βα-τήρ(ας). βά- θρο(ν), βω-μός* κ ά. Το *βήμα* σήμαινε αρχικά «τόπος από όπου εκφω

νεί κανείς ομιλίες», αφού η λ. αναφερόταν κυρίως στο *βήματ\ς* Πνύκας. Πολλές φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια: *βήμα προς βήμα* (< γαλλ. pas a pas), *τα πρώτα βήματα* (< γαλλ les premiers pas), *κάνω το πρώτο βήμα* (< γαλλ f'aire le premier pas), *κάνω εσφα/^μένο βήμα* (< γαλλ faire un faux pas), *είναι μόνο δύο βήματα* (< γαλλ. c'esi seulement a deux pas), *κάνω βήμα σημειωτόν* (< γαλλ marquer le pas) κ ά] **βηματίζω** ρ αμετβ. Ιμτγν] Ιβημάτισα} κινούμαι κάνοντας βήματα, βαδίζω ~ *νευρικά/ σκεφτικός/ ανήσυχος* ΣΥΝ περπατώ, προχωρώ ** ΣΧΟΛΙΟ λ *εγκληματώ*

βηματισμός (ο) [μεσν] **1.** το βάδισμα, το περπάτημα **2.** ο τρόπος βαδίσματος. ΤJ7V *αναγνώρισε από τον ~ της || στρατιωτικός* - (ειδικός τρόπος βαδίσματος των στρατιωτών) **3.** (συνεκδ) ο ήχος των βημάτων: *ακούγονταν βηματισμοί στον επάνω όροφο* **βηματοδοτης** (ο) {βηματοδοτών} Ιφυσιολ μηχανισμός τής καρδιάς τού ανθρώπου, αλλά και κάθε έμβιου οργανισμού, που προκαλεί τους καρδιακούς παλμούς 2. ιλίρ-ιηχνολ η ηλεκτρονική συσκευή που εμφυτεύεται στον θώρακα των καρδιοπαθών και διεγείρει το μυοκάρδιο με τη ρυθμική παραγωγή ηλεκτρικιόν διεγέρσεων.

[ειυμ Απόδ. τού αγγλ. pacemaker], **βημόθυρο** (το) [μεσν] εκκλης 1.η μεσαία από τις τρεις πύλες τού Ιερού, η Ωραία Πύλη τού χριστιανικού ναού **2.** ***βημόθυρα*** (τα) τα δύο φύλλα τήα Ωραίας Πύλης, βηξ (°) {βηχός { χωρ. πληθ } (λόγ.) ο βήχας (βλ λ) στη ΦΡ (σκωπτ -ει- ρο)ν) ***απορία ψάλτου, βηξ*** ο ψάλτης που δεν μπορεί να ψάλει, προσποιείται ότι βήχει για πρόσωπο που επινοεί διάφορα τεχνάσματα όταν βρίσκεται σε αμηχανία ή αδυναμία να κάνϊΤ κάτι, που χρονοτριβεί όταν δεν μπορεί να απαντήσει.

[ετυμ αρχ , βλ λ. *βήχας]* **βήξιμο** (το) {βηξίμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** το να βήχει κανείς **2.** ο ίδιος ο βήχας και ο τρόπος με τον οποίο βήχει κανείς φρ (λαϊκ.) ***άλλο το βήξιμο κι άλλο το κλάσιμο*** για προφανή διαφορά τής ποιότητας *δεν είναι όλα τα πράγματα ίδια -!.* **βηρύλλιο** (το) {βηρυλλίου} χημ στοιχείο (σύμβολο Be) που περιλαμβάνεται στις αλκαλικές γαίες, με εφαρμογές στη μεταλλουργία και την πυρηνική τεχνολογία (βλ. κ λ *περιοδικός*, ιιιν).

|ΕΙ ΥΜ < μτγν *βηρύλ/λον* < πρακριτ. veruliya- < velurija < Velur. πόλη τής Ν Ινδίας, πατρίδα των πολύτιμων λίθων] **βήρυλλος** (η) {βηρύλλου} πυριτικό ορυκτό από το οποίο εξάγεται το βηρύλλιο και που μερικές ποικιλίες του αποτελούν πολύτιμους λίθους (η ακουαμαρίνα. το σμαράγδι κ.ά.).

[ΠΤΥΜ μτγν < *βηρύλλιον* (υποχωρητ.)]

Βηρυ τος (η) η πρωτεύουσα τού Λιβάνου. Κπίσης (λαϊκ.-παλαιότ) Μπερούτι (το)

{ΕΤΥΜ < λατ. Berytus < αραβ Bayrut < εβρ. Beeroth «πηγές» (πληθ τού beer «πηγή»), λόγω τού ότι η πόλη χρησιμοποιούσε για ύδρευση τον πλούσιο υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα της|.

Βησσαρίων (ο) {Βησσαρίων-ος. -α} **1.** αρχιεπίσκοπος Νικαίας και καρδινάλιος τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (1403-1472) μαθητής τού Πλήθίονα. από τους σημαντικότερους πλατωνικούς φιλοσόφους τής υστεροβυζαντινής περιόδου, ο οποίος, αν και υπέρμαχος των ορθοδόξων Οέσεο)ν. τάχθηκε για λόγους πολιτικούς υπέρ τής ενώσεως των Ηκκλησιών **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ) **Βησσαρίωνος** [L·γνμ < μτγν. *Βησσαρίων / Πασσαρίο)ν.* όν. αιγυπτ προελ] **βήτα** (το) {άκλ } Β, β το δεύτερο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου φρ (α) ***βήτα κατηγορίας / διαλογής*** κατώτερης ποιότητας· *ταινία / θέση / μουσική / πολίτης* ~ (β) ο ***άλφα και ο βήτα*** ο ένας και ο άλλος, ο καθένας: *να μην ακούς τι λέει ~· να παίρνεις τις αποφάσεις μόνος σου* συν ο τάδε και ο δείνα (βλ κ λ. *αριθμός).*

[ειυμ < αρχ *βήτα* < σημιτ. beth «σπίτι»] **βητάκι** (το) (εκφραστ -υποκ) ο μαθητής τής Β' τάξης (όλων των βαθμιδών τού σχολείου) **βητάς** (ο) {βητάδες} (αργκό) σπουδαστής στρατιωτικής σχολής που βρίσκεται στο δεύτερο έτος.

βηχας (ο) {χωρ. πληθ } η απότομη και σπασμωδική εκπνοή αέρα από τους πνεύμονες, που συνοδεύεται από χαρακτηριστικό τραχύ ήχο: *δυνατός / συνεχής / ξερός* (ξερόβηχας) / *μαλακός / ώριμος* ~ [| (παροιμ) «*ο βήχας κι ο έρωτας δεν κρύβονται»* φρ ***κόβω τονβήχα (κάποιου)*** θέτω τέλος στις απαιτήσεις (κάποιου) ή επαναφέρω (κάποιον) στην τάξη *κοίταξε να του κόψεις τον βήχα, γιατί, αν πάρει κι άλλο θάρρος, δεν θα υπολογίζει κανέναν!* Επίσης (λόγ) **βηξ** (βλ λ.).

[ι υμ < αρχ. *βήξ. -χός*, αγν ετύμου. ίσως υνοματοποιημένη λ]. **βήχω** ρ (χμετβ. (έβηξαί **1.** έχω βήχα λόγω οργανικών αιτιών - *δυνατά* [| *είναι κρυωμένος και βήχει συνέχεια* 2. προκαλώ βήχα ~ *ελαφρά, για να καθαρίσω τη φο)νή μου* jj ~ *για να δηλώσω την παρουσία μου* [ειυμ. μεσν.. από τον αόρ. *έβηξα* τού αρχ. ρ. *βήσσω / -ττω* (< **βήχ·](θ

βήξ. βηχ-ός). κατά το σχήμα *έτρεξα - τρέχω, έβρεξα - βρέχω* κ.τ.ό.]. **β·α** (η) {χωρ. πληθ } **1.** η άσκηση σωματικής ή άλλης δύναμης ή η χρησιμοποίηση απειλών με σκοπό την επιβολή τής θέλησης (κάποιου): *ασκώ ~ |] προσφεύγω στη ~ || ένοπλη / ωμή / κτηνώδης / σωματική / φυσική / παράνομη ~ || πράξη / χρήση βίας || εκλογές βίας και νοθείας]] κράτος / καθεστώς που στηρίζεται στη ~* συν εξαναγκασμός, καταναγκασμός φρ (α) ***ψυχολογική βία*** βλ λ *ψυχολογικός* (β) ***ανωτέρα βία*** βλ. λ. *ανώτερος* (γ) ***διά τής βίας / με τη βία*** με την άσκηση πιέσεων, αναγκαστικά· *κατέλαβε την εξουσία ~ ||] κατόρθωσε να απο- σπάσει ~ από τον κατηγορούμενο την ομολογία των πράξεών τον || τον ανάγκασαν ~ να υπογράψει / να συναινέσει* (δ) ***(μόλις και) μετά βίας*** (οριακά και) με δυσκολία, (ίσα-ίσα και) κατόπιν πολλής προσπάθειας ή πιέσεων. ~ *πέρασε την τάξη* j] ~ *καλύπτει τις βασικές τον ανάγκες* 2. η πίεση, η ανάγκη (να γίνει κάτι) *ας μην πιεζόμαστε άδι*

κα· δεν υπάρχει ~ **3.** η δύναμη· *έπεσε με ~ επάνω τον* ΣΥΝ σοοδρότη- τα, ορμή · **4.** (σπάν) η βιασύνη *για ποιον λόγο τόση* ΣΥΝ σπουδή, βιάση. Επίσης **βια** [μεσν] (σημ 4).

[ΕΤΥΜ αρχ. < Ι Ε. **gʷiya-* (δισύλλ ρίζα), πβ. σανσκρ. j(i)ya- «κυριαρχία». Ομόρρ *βινώ (-έω)* «συνουσιάζομαι» Η φρ. *ανωτέρα βία* αποδίδει τη γαλλ force majeure|. **βιάζω** (βι-άζω) ρ. μετβ !βίασ-α, -τηκα. -μένος} **1.** εξαναγκάζω (κάποιον) με τη χρήση βίας ή με απειλή άμεσου κινδύνου σε συνουσία, κακοποιώ σεξουαλικά: *οδήγησε σε ερημικό μέρος την κοπέλα και τη βίασε 2.* (μτφ) προσβάλλω βάναυσα: *τέτοιου είδους εκφράσεις βιάζουν το γλωσσικό μας αίσθημα* **3.** ασκοί) βία σε (κάποιον), ώστε να πράξει (κάτι) που δεν επιθυμεί *μην το βιάζεις το παιδί, θα φάει μόνο του* ΣΥΝ πιέζω.

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ «ενεργώ βίαια, χρησιμοποιώ βία». < *βία* Η σημ. «εξαναγκάζω σε συνουσία» είναι μεσν]. **βιάζω** (βιά-ζω) ρ μετβ. {βιάστηκα, βεβιασμένος} **1.** (γενικά) επισπεύδω (κάτι) ασκώντας πίεση *δεν είναι σοφό να βιάζουμε τις εξελίξεις όλα Θα γίνουν στην ώρα τους* ΦΡ *βιάζω τον εαυτό μου Ί τη μνήμη μου* καταβάλλω τη μέγιστη προσπάθεια για να επιτύχω ή να θυμηθώ (κάτι) (μεσοπαθ. *βιάζομαι)* ♦ 2. (αμετβ.) επείγομαι, δεν έχω χρόνο στη διάθεσή μου: ~ *πολύ και πρέπει να φύγω* j} *πρέπει να βιαστούμε, γιατί έχουμε αρκετό δρόμο ακόμη** ΦΡ (παροιμ.) *όποιος βιάζεται, σκοντάφτει* οι βιαστικές και πρόχειρες δουλειές συνήθ καταλήγουν σε αποτυχία ♦ (μετβ.) **3.** (+να) (α) προτρέχω, σπεύδω: *μη βιαστείτε να βγάλετε συμπεράσματα* (β) ανυπομονώ; ~ *να βρεθώ κοντά σας* **4.** (καταχρ) (α) επισπεύδω (κάτι) *μην το βιαστείς το άρθρο πρέπει να κάνεις καλή δουλειά* (β) έχω άμεση ανάγκη (από κάτι): *δώσε αμέσως την παραγγελία, γιατί τον βιάζομαι τον υπο/.ογιστή* **5.** (η λόγ. μτχ. *βεβιασμένος, -η. -ο)* βλ.λ.

[ΕΤΥΜ Το ρ *βιάζομαι* (παρεκτεταμ τ τού αρχ *βιώμαι* < *βιά-ομαι* < *βία)* είχε αρχικώς τη σημ. «χρησιμοποιώ βία», από όπου μετέπεσε στη σημ «επείγομαι» (μεσν.) από την ταχύτητα και τη σπουδή με την οποία ενεργεί όποιος καταβάλλει έντονη προσπάθεια]

βιά-ζομαι και βι-ά-ζομαι. Όπως διαφέρουν στην προφορά και τη σημασία τους λ.χ. τα *ά-δει-α* (η) και *ά-δεια* (κουτιά) (βλ. λ *άδεια*) ή τα *έ-ννοι-α* (η) και *έ-ννοια (σου),* έτσι και το **βιά-ζομαι** «είμαι βιαστικός» διαφέρει από το **βι-ά-ζομαι** «υφίσταμαι βιασμό». Και στην περίπτωση αυτή η συμπροφορά σε μία συλλαβή (η συνίζηση, βλ.λ.) τού *βιά-ζομαι* το διαφοροποιεί από το ασυνίζητο *βι-ά-ζομαι,* που προφέρεται ως δύο συλλαβές Συνίζηση έχουμε και στον γνωστό στίχο τού Εθνικού Ύμνου τού Δ. Σολωμού προκειμένου για τη λ. *βί-α,* που για μετρικούς λόγους προφέρεται εκεί ως μονοσύλλαβη (σημαίνοντας όμως «βιασύνη»): *Σε γνωρίζω από την όψη που με βια μετράει τη γη* **(βια** όχι **βί-α).** > *μετοχή, συνίζηση*

βιαιοπραγία (η) [1833] {βιαιοπραγιοΐν} **1.** η άσκηση και η επιβολή βίας. η βίαιη πράξη ΣΥΝ βιαιότητα **2.** ΝΟΜ κάθε επίθεση εναντίον προσώπου ή πράγματος με χρησιμοποίηση φυσικής δύναμης. – βι- **αιοπραγώ** ρ. [1888] {-είς .}.

[ετυμ < *βίαιος* + *-πραγία* < θ. *πραγ-* (πβ. *ά-πραγ-ος).* ρ *πράττω).* **βίαιος,** -η. -ο [αρχ] 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από τη χρήση βίας ή ιδιότητές της (επιθετικότητα, απειλητικότητα, δύναμη κ.λπ.): ~ *χαρακτήρας/ εκδήλωση / επεισόδιο / επίθεση / σύγκρουση ι αντίδραση / θάνατος* συν βάναυσος, άγριος, απότομος ανί ήπιος **2.** ΝΟΜ *βίαιη προσαγωγή* βλ. λ. *προσαγωγή* **3.** (για καιρικά φαινόμενα) ορμητικός, σφοδρός: ~ *άνεμος / χιονοθύελλα* – **βίαια / βιαίως** [μτγν] επίρρ , **βιαιότητα** (η) [αρχ.|.

Βίας (ο) (Βιαντ-ος. -α[*ο ίίριηνεϋς·* ένας από τους επτά σοφούς τής αρχαιότητας (6ος αι. π Χ). γνωστός για τα αποφθέγματα και τα γνω- μικά του.

[ΠΤΥΜ αρχ. κύρ όν, πιθ. < *βία,* κατά το κλιτικό παράδειγμα των *Λίας, Κάλχας, Άτλας (-ας, -αντος)].* **βιάση** (η) [χωρ πληθ.) η βιασύνη ΣΥΝ. σπουδή, βία.

[ειυμ μεσν < *βιάζω,* πβ. κ *βράζω - βράση* **βιασμός** (ο) [μτγν] **1.** νομ αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος με σωματική βία ή με απειλή σπουδαίου και άμεσου κινδύνου εξαναγκάζει άλλον σε συνουσία ή σε ασελγή πράξη: *κατηγορείται για απόπειρα βιασμού || - ανη/άκου 2. ο* εξαναγκασμός (κάποιου) να κάνει ή να υποστεί (κάτι) παρά τη θέλησή του με την άσκηση ή απειλή βίας εις βάρος του: *ψυχολογικός ~ || ~ τής προσωπικότητας κάποιου* **3.** (μτφ.) η βάναυση μεταχείριση ή κακοποίηση *ο ~ τής φύσης είχε ως αποτέλεσμα τη διατάραξη τής οικολογικής ισορροπίας* **4.** (μτφ) η κατάφωρη παραβίαση των αρχών στις οποίες βασίζεται (κάτι): *- τής δημοκρατίας / τής ελευθερίας [[σοχνά η γλώσσα μας υφί- σταται ~ στις διάφορες τηλεοπτικές εκπομπές.* **βιαστής** (ο) [μτγν] πρόσωπο που διαπράττει βιασμό, **βιαστικός,** -ή, -ό |αρχ] **1.** (ενεργ) αυτός που βιάζεται, που δεν θέλει να χάσει χρόνο: *είμαι / φεύγω / περπατώ* ~ 2. (παθ.) (για λόγους, σκέψεις. πράξεις, κινήσεις κ.λπ.) αυτός που γίνεται με βιασύνη· γρήγορος: *έριξε μια - ματιά || ~ επίσκεψη / γράμμα / δουλειά / βάδισμα / ανάσα* jj *πάμε για έναν βιαστικό καφέ* συν βεβιασμένος, επείγων **3.** (κατ' επέκτ.) αυτός που στερείται επιμέλειας και φροντίδας· πρόχειρος: *μην παίρνετε - αποφάσεις* [[~ *συμπέρασμα* ΣΥΝ επιπόλαιος. – **βιαστικά** επίρρ. [μεσν.Ι. **βιασύνη** (η) {χωρ. γεν. πληθ } η κατάσταση κατά την οποία κάποιος επείγεται, κινείται γρήγορα, *με βιάση πάνω στη ~ τον ξέχασε να κ/.ειδώσει την πόρτα* ΣΥΝ βιάση, ανυπομονησία· ΦΡ *με πιάνει βιασύνη* αρχίζω να επείγομαι, αισθάνομαι ότι δεν έχω χρόνο, ότι πρέπει να βιαστώ.

βίβα επιφών * εβίβα

βιβάρι κ. **διβάρι** (το) {βιβαρ-ιού [-ιοΐν) (λαικ.) ο περιφραγμένος θαλάσσιος χώρος, στον οποίο εκτρέφονται ψάρια· το ιχθυοτροφείο [ΗΙΥΜ < μεσν. *βιβάριον*< λατ. vivarimn «ζωοτροφείο, ιχθυοτροφείο»

vivus «ζωντανός, έμβιος»], **βίβερε περικολοζαμέντε** (το) {άκλ.} ελλην *ζην επικινδύνως* το να ζει κανείς ριψοκίνδυνα.

[ΕΤΥΜ < ιταλ vivere pericolosamente. Η χρήση τής φρ. οφείλεται και στο ακουστικό αίσθημα τής παρήχησης που δημιουργούν οι υγροί φθόγγο^

βιβλιακός, -ή. -ό (μτγν] αυτός που σχετίζεται με τα βιβλία - παρα- *γωγή / κυκλοφορία* **βιβλιάριο** (το) (βιβλιαρί-ου | -ων} πιστοποιητικό σε σχήμα βιβλίου με τα ατομικά στοιχεία τού κατόχου (ονοματεπώνυμο, φωτογραφία κ λπ.), με το οποίο μπορεί κανείς να ασκήσει δικαίωμα ή να εξυπηρετηθεί. *ατομικό* (όπου καταχωρίζονται τα στοιχεία και οι μεταβολές κατά τη στρατιωτική θητεία κάποιου) / *εκλογικό* (με το οποίο ψηφίζει κανείς) / *ασφαλιστικό* (για τις υποθέσεις που αφορούν στον ασφαλιστικό φορέα) ~ || ~ *υγείας* (για τις επισκέψεις σε γιατρό) / *ταμιευτηρίου / καταθέσεων / ενσήμων* [ΕΤΥΜ < μτγν. *βιβλιάριον,* υποκ τού αρχ. *βιβλίον)* **βιβλιεκδότης** (ο) (βιβλιεκδοτών), **βιβλιεκδότρια** (η) {βιβλιεκδο- τριών} εκδότης βιβλίων, πρόσωπο που αναλαμβάνει την έκδοση και την κυκλοφορία βιβλίων — **βιβλιεκδοτικός,** -ή, -ό [18951 **βιβλιεμπόριο** (το) {βιβλιεμπορί-ου | -ων} το εμπόριο βιβλίων. Επίσης **βιβλιεμπόρια** (η) 11833] **— βιβλιέμπορος** (ο/η) [1844J, **βιβλιεμπορικός,** -ή, -ό [18681

βιβλικός, -ή, -ό [1834] αυτός που σχετίζεται με τη Βίβλο, δηλ την Αγία Γραφή ~ *όνομα / ρητό / ύφος / χρόνοι / προφητεία / διδασκ/.ία* ΦΡ (α) ***βιβλική μορφή*** σεβάσμιο πρόσωπο, που θυμίζει μορφές τής Βίβλου (β) ***βιβλική καταστροφή*** πολύ μεγάλη καταστροφή.

[ΕΤΥΜ Αντιδάν., < αγγλ biblical < μεσν λατ biblicus < λατ biblia < αρχ. *Βίβλος* (βλ λ)]. **βιβλίο** (το) **1.** το σύνολο χειρόγραφων ή τυπωμένων φύλλων χαρτιού ίδιων διαστάσεων, που είναι συρραμμένα στη μία πλευρά και καλύπτονται από εξώφυλλα, το οποίο συνήθ εκδίδεται σε πολλά αντίτυπα: *δερματόδετο / χαρτόδετο / πανόδετο ί σκληρόδετο* ~ || *εγκυκλοπαιδικό / ?<,ογοτεχνικό / παιδικό / κ/.ασικό* ~ || ~ *τσέπης* (μικρού μεγέθους, συνήθ χαρτόδετο, και τις περισσότερες φορές με θεματολογία που προσφέρεται για μαζική κατανάλωση) || *διαβάζω / ξεφυλλίζω / ανοίγω / εκδίδω / τυπώνω* ~ || *εκτύπωση / διακίνηση [1] διαφήμιση βιβλίου* Η *έφαγε τη ζωή του στα* ~ (δαπάνησε το μεγαλύτερο μέρος τής ζωής του στη μελέτη) \\ *θα* τον *δεις πάντα με ένα* ~ στα *χέρια* (για μελετηρό και φιλομαθή άνθρωπο) || *χωμένος στα* ~ (για άνθρο)πο που αφιερώνει πάρα πολύ χρόνο στο διάβασμα) ΣΥΝ τόμος· ΦΡ (α) ***ιερά βιβλία*** τα θρησκευτικά και λειτουργικά βιβλία μιας θρησκείας και (ειδικότ) τα βιβλία τής Παλαιάς και τής Καινής Διαθήκης (β) τρώω / ***καταβροχθίζω / ρουφάω ένα βιβλίο*** διαβάζω ένα βιβλίο με γρήγορο ρυθμό από τη μεγάλη μου επιθυμία να το τελειώσω (γ) δεν ***ανοίγω βιβλίο / δεν πιάνω βιβλίο στα χέρια μου*** δεν διαβάζω καθόλου, δεν μελετώ (δ) ***ξέρω Ι διαβάζω (κάποιον) σαν*** ανοιχτό ***βιβλίο*** γνωρίζω πολύ καλά τον χαρακτήρα (κάποιου) (ε) ***βιβλίο / έργο αναφοράς*** βλ λ. *αναφορά* (στ) ***απόκρυφα βιβλία*** βλ λ. *απόκρυφος* 2. (συνεκδ.) κάθε γραπτή εργασία που έχει εκδοθεί υπό μορφήν βιβλίου (σημ 1): έ^ει *γράψει δύο* ~ 3. (ειδικότ) σύνολο φύλλων χαρτιού καλυμμένων με εξώφυλλα και συρραμμένων στη μία πλευρά, που προορίζονται για καταγραφή λογαριασμών, πρακτικών συνεδρίων κ λπ.. *λογιστικό* ~ ί(~ *πρακτικών! συλ/.υπηρεσιών! ευχών*\\ ~ *επισκεπτών (στο* οποίο οι επισκέπτες μουσείου, έκθεσης, εκδήλωσης κ λπ σημειώνουν τις εντυπώσεις τους) ΣΥΝ κατάστιχο **4.** μέρος, τμήμα εκτεταμένου συγγράμματος: *το έργο τού Ηροδότου αποτελείται από εννέα* ~ 5. (μτφ) καθετί που διδάσκει και διαφωτίζει τον άνθρωπο: *το* ~ *τής φύσης* (δηλ η φύση) \\ *το* ~ *τής ζωής* (δηλ η ζωή) - (υποκ.) βιβλιαράκι (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *κόρυος, παραπομπή*

[ΕΙΥΜ <αρχ *βιβ/άον*< *βυβ/.ίον*(με προληπτική αφομοίωση τού -υ- σε *-ι-)* < *βύβλος,* από το όνομα τής φοινικικής πόλεως *Βύβλου.* από όπου εισαγόταν ο κατεργασμένος πάπυρος. Το ίδιο το *Βύβλος* είναι σημιτ. προελ (πβ εβρ Gebal «περιοχή, σύνορο»), το δε αρχικό *Β-* (αντί τού αναμενομένου /'-) ίσως οφείλεται σε αφομοίωση], **βιβλιογνώστης** (ο) [1843] {βιβλιογνωστών}. **βιβλΐογνώστρια** (η) Ιβιβλιογνωστριών) πρόσωπο που γνωρίζει την ιστορία, το περιεχόμενο, την αξία κ.λπ των βιβλίων. **— βιβλιογνωστικός,** -ή. -ό, **βιβλιογνωσία** (η)

βιβλιογραφία (η) {βιβλιογραφιών} ο κατάλογος βιβλίων και γενικότ δημοσιευμάτων που αναφέρονται σε ορισμένο αντικείμενο μελέτης και όπου αναγράφονται το όνομα τού συγγραφέα, ο τίτλος τού δημοσιεύματος. ο τόπος και η χρονολογία εκδόσεώς του κ λπ *υπάρχει πλούσια ~ για το θέμα αυτό* || *εκτενής / ξένη ! διεθνής / επιλεγμένη ~*

συμβουλεύομαι τη σχετική ~ || στο τέλος τού *συγγράμματος παρατίθεται αναλυτικά η ~.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ bibliographic. Το μτγν *βιβλιογραφία* είχε τη σημ. «συγγραφή βιβλίων»], **βιβλιογραφικός,** -ή, -ό [1851} αυτός που σχετίζεται με τη βιβλιογραφία - *τεκμηρίωση / παραπομπή / αναφορά ; υποστήριξη.* **— βιβλιογραφικά /-ώς** |1854| επίρρ **βιβλίογράφος** (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με τη σύνταξη βιβλιογραφιών. - - **βιβλιογραφώ** ρ |-είς...}.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ. bibliographc] **βιβλιοδεσία** (η) [1866] {βιβλιοδεσιών} η συρραφή των φύλλων χειρογράφου ή εντύπου και η ένωσή τους με προστατευτικό κάλυμμα (εξώφυλλο), ώστε να πάρουν τη μορφή βιβλίου ή άλλου εντύπου (λ.χ. περιοδικού): *κα/.λιτεχνική / μηχανική* ~ || *έξοδα βιβλιοδεσίας* ΣΥΝ δέσιμο. στάχωση Επίσης **βιβλιοδέτηση** [1892! <−ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων}. - **βιβλιοδετώ** ρ. |1856] |-είς. }.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ Buchbindereij. **βιβλιοδετείο** (το) |1852] το εργαστήριο όπου γίνεται η βιβλιοδεσία.

βιβλιοδέτης (ο/η) [μεσν.], **βιβλιοδετικός,** -ή. -ό 118861 [πυμ < μεσν. *βιβλιοδέτης* < *βιβ/Ιου* + *-δέτης* < *δένω].* **βιβλιοθηκάριος** (ο/η) [μεσν] {-ου κ -αρίου \ -ων κ. -αρίων} υπάλληλος τής βιβλιοθήκης, υπεύθυνος για την ταξινόμηση, τη συντήρηση, τη φύλαξη των βιβλίων και την παροχή πληροφοριών σχετικά με αυτά στους αναγνώστες ΣΥΝ βιβλιοφύλακας **βιβλιοθηκη** (η) Ιμτγν] {βιβλιοθηκο)ν[**1.** έπιπλο ειδικά κατασκευασμένο για την τοποθέτηση και τη ϋύλαξη βιβλίων *βάζω το βιβλίο στη* ~ || *μεγάλη [1] μικρή* ~ φρ (μτο οκ χαρακτηρισμός) **ζωντανή** / *κινητή βιβλιοθήκη* πολυμαθής άνθρωπος, που αποτελεί ανεξάντλητη πηγή γνώσεων συν κινητή εγκυκλοπαίδεια 2. (συνεκδ) η συλλογή βιβλίων που διαθέτει (ιδιώτης, ίδρυμα κ.λπ.): *πλούσια / αξιόλογη / προσωπική / πανεπιστημιακή ι σχολική - || δημόσια (κοινοτική Ι δανειστική / Εθνική! δημοτική* ~3. το κτήριο όπου στεγάζονται και φυλάσσονται συλλογές βιβλίων *θα σε περιμένω) έξω από την Εθνική* ~ 4. σειρά βιβλίων που αναφέρονται σε ορισμένο κλάδο τής επιστήμης ή τής τέχνης, ή εκδίδονται από τον ίδιο εκδότη: */Μογραφική* ~ || ~ *Φωτίου*]] *η - τού Φι/.ο/.όγου* — (υποκ) **βιβλιοθηκούλα** (η) (σημ 1). **βιβλιοθηκονομία** (η) [1889] {χωρ πληθ } η επιστήμη που ασχολείται με την οργάνωση, τη λειτουργία και τη διοίκηση των βιβλιοθηκών: *σχολή βιβλιοθηκονομίας.* **— βιβλιοθηκονόμος** (ο/η), **βιβλιοθηκονο- μικός,** -ή. -ό.

ΙΕΤΥΜ < *βιβ/αοθήκη* + *-νομία* < *νέμω,* ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. bibliotheconoinic]. **βιβλιοκαπηλία** (η) 118711 [χωρ. πληθ.} η παράνομη ανατύπωση και πώληση βιβλίων **βιβλιοκάπηλος** (ο/η) [μτγν. [ΣΧΟΛΙΟ λ *ειδω- λολατρία.*

βίβλιοκλόπος (ο/η) [1893j πρόσωπο που οικειοποιείται, αντιγράφει ή εκδίδει χωρίς νόμιμη άδεια βιβλία άλλων ή αποσπάσματά τους. · βιβλιοκλοπή κ. βιβλιοκλοπία (η) [1870]. **βιβλιοκρισία** (η) (J861] {βιβλιοκρισιών} η κριτική βιβλίου ή άλλου δημοσιευμένου κειμένου από ειδικό, η οποία δημοσιεύεται σε εφημερίδα, περιοδικό ή αυτοτελώς εκτενές / *κατατοπιστική ί αντικειμενική* ~ ΣΥΝ βιβλιοκριτική, **βιβλιοκριτικός,** -ή. -ό [1856] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη βιβλιοκρισία: ~ *δοκίμιο : σημείωμα* 2. *βιβλιοκριτικός* (ο/η) πρόσωπο που ασκεί κριτική βιβλίων σε εφημερίδες 3. βιβλιοκριτική (η) η βιβλιοκρισία (βλ λ)

[ΕΤΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. bibliocritique] **βιβλιολάτρης** (ο) {βιβλιολατρών}, **βιβλιολάτρισσα** (η) {βιβλιολα- τρισσών} πρόσωπο που αγαπά υπερβολικά τα βιβλία ΣΥΝ βιβλιόφιλος. **— βιβλιολατρία** (η) [1889]. **βιβλιολογία** (η) |1857] {χωρ. πληθ } το σύνολο των γνο'ίσεων σχετικά με τον τρόπο δημιουργίας ενός βιβλίου και προώθησής του στο εμπόριο

βιβλιομανής, -ής, -ές] 1831] {βιβλιομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. μανιώδης συλλέκτης βιβλίων (κυρ σπάνιων και πολύτιμων) 2. φανατικός αναγνώστης βιβλίων ο βιβλιοφάγος. - **βιβλιομανία** (η) [1854|. **βΐβλΐοπαραγωγή** (η) |18931 {χωρ. πληθ.} το σύνολο τής παραγωγής των βιβλίων που εκδίδονται μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα

βιβλιοπαρουσίαση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} η παρουσίαση νέου βιβλίου στο κοινό **βιβλιοπωλείο** (το) [μτγν] το κατάστημα στο οποίο πωλούνται βιβλία· *κεντρικό / συνοικιακό/ νομικό* ~. **—βιβλιοπώλης** (ο) |αρχ.], **βι- βλιοπώλισσα** (η) 11826J. **βιβλιοπωλικός,** -ή, -ό [1782]

βιβλιόσημο (το) [βιβλιοσήμ-ου | -ων) 1.το έντυπο σήμα ιδιοκτησίας ενός βιβλίου, που τυπώνεται από τον εκδοτικό οίκο στο εσώφυλλό του · 2. ειδικό ένσημο (φορόσημο) που επικολλάται στο εσωτερικό των σχολικών βιβλίων

βιβλιοστάτης (ο) {βιβλιοστατών} στήριγμα για τα βιβλία, ώστε να στέκονται όρθια στα ράφια [ΕΤΥΜ < *βιβ/ΛΟ* + *-στάτης*< *ί-στα-μαι).* **βιβλιοσυλλέκτης** (ο)] 1898J {βιβλιοσυλλεκτών}, **βιβλιοσυλλέκτρια** (η) {βιβλιοσυλλεκτρίων} συλλέκτης βιβλίων. **βιβλιοσυλλε- κτικός,** -ή, -ό.

βιβλιοτεχνία (η) {χωρ πληθ.} το σύνολο των διαφόρων τεχνικών διαδικασιών τής ηλεκτρονικής και τής παραδοσιακής τυπογραφίας (στοιχειοθεσία, εκτύπωση, βιβλιοδεσία κ.λπ) που συντελούν στη στέ- ρεη κατασκευή και καλαίσθητη εμφάνιση των βιβλίων, **βιβλιοφάγος** (ο/η) [1871J **1.** έντομο που τρέφεται με χαρτί, δέρμα ή ξύλο και καταστρέφει τα βιβλία ΣΥΝ βιβλιόψειρα 2. (μτφ ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που διαβάζει πολλά βιβλία, **βιβλιόφιλος,** -η, -ο [1831] αυτός που αγαπά τα βιβλία, που τα συλλέγει και τα μελετά ΣΥΝ βιβλιολάτρης **— βιβλιοφιλίσ** (η) [1888], **βιβλιοφιλικός,** -ή. -ό.

βιβλιοφύλακας (ο) [μεσν] [βιβλιοφυλάκων} ο υπάλληλος δημόσιας βιβλιοθήκης ΣΥΝ βιβλιοθηκάριος **βιβλιοχαρτοπωλείο** (το) 11887] το κατάστημα στο οποίο πωλούνται βιβλία, περιοδικά κ.λπ έντυπα, χαρτικά και είδη γραφικής ύλης. **— βιβλιοχαρτοπώλης** (ο) 11894],

βιβλιοχαρτοπώλισσα (η), **βιβλιοχαρτο- πωλικός,** -ή, -ό

βιβλιόψειρα (η) {δύσχρ. βιβλιόψειρών} ο βιβλιοφάγος (βλ λ , σημ 1)

βιβλιστής (ο) ο μελετητής και ερμηνευτής τής Βίβλου

ΙΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. biblicist]

Βίβλος (η) **1.** ΘΡΗΣΚ η Αγία Γραφή, δηλ η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη συν Ιερά Γράμματα, Ιερά Κείμενα. Ιερές Γραφές, ο Λόγος τού Θεού · **2.** (α) η συλλογή επίσημο)ν εγγράφων που αναφέρονται σε εσωτερικά ή διεθνή ζητήματα, η οποία εκδίδεται από τις κυβερνήσεις κρατών ή διεθνείς οργανισμούς και χαρακτηρίζεται από το χρώμα τού εξωφύλλου που υιοθετείται από κάθε χώρα (β) **Λευκή** *Βίβλος* (i) επίσημη δέσμη προτάσεων και μέτρων για συγκεκριμένη πολιτική που θα ακολουθήσει (η Ε.Ε ή ένα κράτος): - *για την* ολοκλήρωσή *τής εσωτερικής αγοράς τής ΕΕ.* (ii) (γενικότ) κάθε επίσημος κανονισμός που προβλέπει τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί ένας στόχος σε διάφορα επίπεδα · ~ *στον στρατό* JJ ~ *για την οικονομία / την παιδεία* (γ) *Μαύρη Βίβλος* βιβλίο στο οποίο καταγράφονται όλα τα κατακριτέα έργα καθεστώτος, προσώπου κ.ά (λ.χ. οι διώξεις, οι δολοφονίες, οι παραβιάσεις δικαιωμάτων κ.τ ό.): *η - τον φασισμού* (δ) *Χρυσή Βίβλος* επίσημο βιβλίο στο οποίο αναγράφονταν παλαιό- τερα με χρυσά γράμματα τα ονόματα των ευγενών και ισχυροίν ανθρώπων μιας επικράτειας (ε) *Πράσινη Βίβλος* σύνολο διάφορων ιδεών οι οποίες χρησιμεύουν ως βάση συζήτησης προκειμένου να λη- φθεί κάποια απόφαση *3.βίβλος γενέσεως* (Κ Δ. Ματθ Μ) βιβλίο που περιέχει γενεαλογία· για λεπτομερή εξιστόρηση γεγονότων ή ατέ- λειωτη πολυλογία.

[ετυμ μτγν < αρχ *βύβ?^ος* < *Βνβλος,* όνομα φοινικικής πόλεως, από όπου εισήχθη ο κατεργασμένος πάπυρος (βλ. λ. *βιβ?άο).* Ο αντίστοιχος ξέν. όρος (αγγλ. Bible, γερμ Bibel) προέρχεται από το εκκλησ λατ. biblia «ιερά βιβλία» < αρχ. πληθ *βιβλία.* Μεταφρ δάνεια αποτελούν οι φρ. *Λευκή Βίβ/^ος* (< αγγλ White Paper) και *Χρυσή Βίβλος* (< ιταλ libro d'oro)!.

Βίβλος - Αγία Γραφή. Και οι δύο όροι αναφέρονται στο σύνολο των βιβλίων τής Παλαιάς και τής Καινής Διαθήκης και χρησιμοποιούνται ευρύτερα και εναλλακτικά από όλες τις χριστιανικές Εκκλησίες και ομολογίες. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι ο μεν όρος **Αγία Γραφή** είναι αυτός που επικράτησε κυρίως στην παράδοση τής Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας, ενώ ο όρος **Βίβλος** χρη- σιμοποιήθηκε περισσότερο και καθιερώθηκε στη θεολογική γλώσσα των ρωμαιοκαθολικών και των προτεσταντών

βι'γλα (η) Ιβιγλών} (λαϊκ,-λογοτ.) ψηλό σημείο από όπου μπορεί κανείς να ελέγχει μια περιοχή σκοπιά, παρατηρητήριο. «*Ψηλά στη ~ που αγρυπνώ σαν* τον *κχχλό τσομπάνο*» (Αγγ. Σικελιανός) ΣΥΝ καραούλι [ΕΤΥΜ μεσν < λατ vigilia «φυλακή, σκοπιά»], **βιγλάτορας** (ο) {βιγλατόρων! (λαΐκ.-λογοτ) πρόσωπο που βιγλίζει: «*κι έχουμε στο κατάρτι μας ~ / παντοτινό τον ήλιο* τον *ηλιάτορα*» (Οδ. Ελύτης) ΣΥΝ φρουρός, παρατηρητής.

[ΕΤΥΜ μεσν. < λατ. vigilator < vigilia «φυλακή, σκοπιά»). **βιγλίζω** ρ μετβ. [μεσν **]** {βίγλισα} (λαϊκ.-λογοτ **) 1.** εποπτεύω (ως σκοπός) με το βλέμμα τη γύρω περιοχή: «*επήγε το βλαχόπου/.ο στη βίγ?,α να βιγλίσει*» (ακριτικό τραγ.) ΣΥΝ φρουρώ, επιθεωρώ 2. κοιτάζω από μακριά, διακρίνω ΣΥΝ ξεχωρίζω.

βιγόνια (η) -+ μπιγκόνια

βίδα (η) {βιδών} **1.** επίμηκες μεταλλικό καρφί, στού οποίου το στέλεχος έχουν χαραχΟεί βόλτες (σπείρωμα), ώστε να έχει ελικοειδείς αυλακώσεις στην επιφάνειά του και να μπορεί να εισέρχεται με περιστροφική κίνηση σε οπές· ΦΡ (α) ***κάνω βίδες*** (i) (για μηχανική κατασκευή. κυρ. αυτοκίνητα και μηχανές) διαλύω (κάτι), καταστρέφω *τράκαρε το αυτοκίνητο και το έκανε βίδες* ΣΥΝ κάνω κομμάτια, σμπαραλιάζω (ii) (για πρόσ) κατατροπώνω (κάποιον): *τα επιχειρή- μσ.τά τον και* τα *στοιχεία τον ήταν ακαταμάχητα έκανε* τον *αντίπαλό τον βίδες'* (β) (μτφ) ***γίναμε βίδες*** μαλώσαμε πολύ άσχημα **2.** (συνεκδ) κάθε μεταλλικό αντικείμενο που έχει αντίστοιχη λειτουργία 3. (μτφ.) το λογικό, το μυαλό · κυρ. στη ΦΡ ***μου 'στριψε / 'φυγε Ι λάσκαρε η βίδα*** τρελάθηκα, έχασα τα λογικά μου **4.** (μτφ) η τρέλα: *έχει κάποιο. - στον εγκέφαλο* 5. (στον πληθ.) ζυμαρικό σε σχήμα βίδας -- (υποκ.) **βιδίτσα** κ. **βιδούλα** (η) κ. **βιδάκι** (το)

(ΕΤΥΜ < βεν. vida < λατ. vitis «αμπέλι, κλήμα», με τη σημ. «έλικα κλήματος»!

βιδάνιο (το) {βιδαν-ιού | -ιών) (διαλεκτ.) **1.** ό,τι απομένει από τα ποτά στα ποτήρια (το οποίο συχνά αναμείγνυαν και πουλούσαν ξανά) ΣΥΝ απόπιομα · 2. το ποσοστό των κερδών από χαρτοπαίγνιο που δίνεται στη χαρτοπαικτική λέσχη.

[ιγγυμ < ιταλ. guadagno «κέρδος» < ρ guadagnare «κερδίζω» (πβ γαλλ. gagner) < μεσν. λατ guadaniare < φρανκον *waidanjan «βόσκω, τρέφο)»).

βιδέλο (το) (διαλεκτ.) το μοσχάρι [ΕΤΥΜ μεσν < ιταλ vitello < λατ. vitellus, υποκ τού ουσ. vitulus «μοσχάρι»].

βιδολόγος (ο) **1.** ΓΙ-ΧΝΟΛ κοπτικό εργαλείο με πολλές κόψεις, με το οποίο δημιουργούμε (κόβουμε) εξωτερικά σπειρώματα 2. (γενικά) εργαλείο κατάλληλο για το σφίξιμο ή το χαλάρωμα των βιδών το κατσαβίδι ΖΥ\ βιδοπήρι. (λόγ.) κοχλιοστρόφιο. **βίδρα** (η) {βιδρών} η ενυδρίδα (βλλ.)

[ΕΓΥΜ < σλαβ vidrS]. **βιδώνω** ρ μετβ. [βίδω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** στερεώνω (κάτι) με βίδα περιστρέφοντας την ΑΝΤ ξεβιδώνω· ΦΡ (α) (αργκό) **μου τη *βιδώνει*** (i) μου δημιουργείται έμμονη ιδέα, μου μπαίνει (κάτι) στο μυαλό: *στα καλά καθούμενα τον τη βίδωσε να γορίσει πίσω* (ii) χάνο) τα λογικά μου, παρουσιάζω ανεξήγητη, παράξενη συμπεριφορά *ώρες-ώρες τον τη βιδώνει κι αρχίζει να φωνάζει* (iii) μου προκαλεί αντίδραση, με εκνευρίζει: *δεν τον μκορώ αν τό τον τύπο.* ~ ΣΥΝ μου τη δίνει (β) (αρ γκό) ***είμαι βιδωμένος*** (i) είμαι ακίνητος, *είναι βιδωμένος στην καρέ- κλ,α και δουλεύει ασταμάτητα* (ii) είμαι προσκολλημένος (σε κάτι): ~ *με την αστρολογία* ΣΥΝ είμαι κολλημένος / πωρωμένος με 2. τοποθετώ (κάτι που έχει σπείρωμα) σε (κάτι άλλο) περιστρέφοντάς το ΣΥΝ. (λόγ) κοχλιώνω — βίδωμα (το). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξε-.* **βίδωτήρι** (το) {δύσχρ. βιδωτηρ-ιού | -ιών} (καθημ.) το κατσαβίδι, **βιδωτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει στερεωθεί ή μπορεί να στερεωθεί με βίδες 2. (α) αυτός που έχει εξωτερικό σπείρωμα και με περιστροφή μπορεί να τοποθετείται σ? υποδοχή με εσωτερικό σπείρωμα: ~ *λάμκα* ΣΥΝ κοχλιωτός (β) ϊαιρ ***βιδωτά δόντια*** τεχνητά δόντια, βιδωμένα στα φατνία τής γνάθου **3.** (κατ' επέκτ.) αυτός που εύκολα διαλύεται σε μέρη, τα οποία συναρμολογούνται με βίδες: *μεταφέραμε εύκολα τη βιβλιοθήκη, γιατί ήταν* ~

Βίενη (η) η πρωτεύουσα τής Αυστρίας — **Βιενέζος** (ο), **Βιενέζα** (η), βιενέζικος, -η. -ο

[ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γερμ Wien < αρχ γερμ. Wenia < κελτ. Vedunia «χείμαρρος», ίσως λόγω τού ότι την πόλη διαρρέουν τα ορμητικά νερά τού Δούναβη. Στη θέση τής σημερινής πόλης υπήρχε η κελτική πόλη Vindobona (πιθ σημ. «λευκό φρούριο»), την οποία κατέκτησαν οι Ρωμαίοι τον Ιο αι. π Χ. Η ονομ. Wenia μαρτυρείται από το 881 μ.Χ.]. **Βιετνάμ** (το) {άκλ } (βιετν Nu0c Cong Hoa Xa Hoi Chu Nghia Viet- Nam = Σοσιαλιστική Δημοκρατία τού Βιετνάμ) κράτος τής ΝΑ. Ασίας με πρωτεύουσα το Ανόι, επίσημη γλώσσα τη Βιετναμική και νόμισμα το νέο ντονγκ. — **Βιετναμέζος** (ο), **Βιετναμέζα** (η), **βιετναμικός,** -ή. -ό κ (καθημ.) **βιετναμέζικος,** -η, -ο, **Βιετναμικά** κ (καθημ.) **Βιετναμέζικα** (τα).

[ΕΤΥΜ < βιετν viet-Nam / Nam-Viei < κινεζ. Nam-Yue «ξένοι λαοί τού Νότου». Θεωρείται ότι κατά τον 3ο αι. π.Χ μετανάστες τής κινεζικής φυλής Βιέτ (κινεζ. Yue) ήλθαν σε επαφή και επιμιξία με τους ιθαγενείς λαούς τής περιοχής, που ήταν κυρ. ινδονησιακής ή μελανησια- κής καταγωγής. Το 207 π Χ. ιδρύθηκε το βασίλειο Nam-Viet, όπου ενσωματώθηκαν μικρότερα βασίλεια με κατοίκους μικτής καταγωγής, ενώ το 939 μ.Χ το Nam-Viet απαλλάχθηκε εντελώς από την κινεζική κυριαρχία. Η επίσημη ονομασία «Σοσιαλιστική Δημοκρατία τού Βιετνάμ» δόθηκε το 1976 με την ενοποίηση τού Βόρειου και τού Νότιου τίθήιιατος τής χώρας], **βίζα** (η) {δύσχρ. βιζών} **1.** η θεώρηση και η επικύρωση διαβατηρίων, πιστοποιητικών ή ναυτιλιακών εγγράφων αλλοδαπών από τις αρμόδιες αρχές ενός κράτους 2. (συνεκδ.) το έγγραφο που εκδίδεται από επίσημη αρχή ξένης χώρας (πρεσβεία, προξενείο) και που θεωρείται απαραίτητο για να επιτραπεί η είσοδος (αλλοδαπού) στη χώρα. *έκδοση /χορήγηση βίζας*

[ΕΙΥΜ < γαλλ. visa < λατ visa «θεωρημένα» (ενν sunt), πληθ ουδ. τής μτχ. visus, p. video «βλέπω, θεωρώ»] **βιζαβί** επίρρ · αντίκρυ, απέναντι, πρόσωπο με πρόσωπο · ΦΡ ***βιζαβί κι απεναντίας*** (λαϊκ.-εμφατ) ο ένας απέναντι στον άλλον ΣΥΝ φάτσα (με φάτσα)

[Ε7ΥΜ < γαλλ vis-a-vis], **βίζιτα** (η) {δύσχρ. βιζιτών} (λαϊκ) **1.** η φιλική ή επαγγελματική επίσκεψη · φρ ***αρμένικη βίζιτα*** επίσκεψη μεγάλης διάρκειας, που καταντά κουραστική για τον οικοδεσπότη 2. (συνεκδ.-κακόσ.) η αμοιβή για κάθε επαγγελματική επίσκεψη, κυρ. για την επίσκεψη πόρνης στο σπίτι τού πελάτη: *ζει από τις ~* — (λαϊκ.) **βιζιτατζου** κ. **βιζιτου** (η) (σημ. 2), **βιζιτάρω** ρ.

[ΕΓΥΜ < ιταλ. visita < λατ. visito «επισκέπτομαι» < viso «παρατηρώ, επισκέπτομαι», παράλλ. τ τού ρ video «βλέπω»], **βιζόν** (το) |άκλ.} **1.** μικρό σαρκοφάγο θηλαστικό με πυκνό καστανό τρίχωμα, από το οποίο προέρχεται η ομώνυμη πολύτιμη γούνα 2. (συνεκδ.) η γούνα που φτειάχνεται από το τρίχωμα τού παραπάνω ζώου *αγόρασε ένα ακριβό ~ || φοράω ~.*

[ΕΙΥΜ < γαλλ vison «νυφίτσα» < μτγν λατ. vissio «πολύ άσχημη μυρωδιά, βρομιά», από τη δυσάρεστη οσμή που αναδίδει το ζώο. Η γαλλ. λ. παρετυμολογήθηκε προς το γερμ. Wiese! «νυφίτσα»!. **Βιθυνία** (η) περιοχή τής ΒΔ Μικράς Ασίας με έντονο ελληνικό στοιχείο από την αρχαιότητα μέχρι το 1922

[ΕΤΥΜ αρχ. τοπωνύμιο, που έχει την αφετηρία του στο θρακικό φύλο των *Βιθυνών.* αγν ετύμου] **βικάριος** (ο) {βικαρί-ου | -ων. -ους} ο αναπληρωτής ή τοποτηρητής επισκόπου στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία

[ΠΤΥΜ μτγν < λατ vicarius «αναπληρωτής, τοποτηρητής» < vieis (τ. γενικής) «εναλλαγή, διαδοχή» (απαντά συνήθ. ο πληθ vices)] **Βίκινγκ** (ο) {πληθ Βίκινγκς} **1.** Σκανδιναβός πειρατής ή επιδρομέας, κυρ. κατά την περίοδο 800-1050 μ.Χ 2. (λογοτ.) ο Σκανδιναβός: *οι ξανθοί ~ τον Βορρά κατέκλυσαν τις παραλίες τού Νότου.*

[ΕΙΥΜ. < αγγλ Viking (οπτικό δάνειο) < αρχ σκανδ vikingr «πειρατής» (πβ αρχ. γερμ. wichinc «ναυτικός»). Ως προς την περαιτέρω ερμηνεία, δύο απόψεις έχουν προταθεί: (α) Αναγωγή στο αρχ. σκανδ. vik «ακτή. ορμίσκος», με αναφορά στα νορβηγικά φιόρδ. από όπου έρχονταν οι εισβολείς (β) Σύνδεση με το αρχ. αγγλ wic «κατασκήνωση, κατοικία», με αναφορά στο είδος των εγκαταστάσεων που χρησιμοποιούσε ο λαός αυτός] **βίκος** (ο) αυτοφυές χνουδωτό φυτό με έρποντα ή αναρριχώμενο βλαστό, που καλλιεργείται για την παραγωγή χλωρού χόρτου και σανού (για ζωοτροφή).

[ΕΤΥΜ < μτγν. *βικία (ή) ί βικίον (τό)* < λατ vicia «κουκκί, κύαμος»]. **Βίκτωρ** (ο) {Βίκτ-ορυς κ. -ωρος. -ορα κ. -ωρα} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Βίκτορας** κ. Βίκτωρας

ΙΕΤΥΜ < λατ. victor «νικητής» < vinco «νικώ»}.

Βικτωρία (η) γυναικείο όνομα. Επίσης **Βικτωρία.**

ΙΕΤΥΜ < αγ^λ Victoria < λατ victoria «νίκη»], **βικτωριανός,** -ή, -ό **1.** (χυτός που σχετίζεται με την περίοδο βασιλείας τής βασίλισσας Βικτωρίας στην Αγγλία 2. (μτφ.) πουριτανός, σεμνότυφος, αυτός που χαρακτηρίζεται από αυστηρή εξωτερική ηθική. ~ *εποχή! ήθη / αντιλήψεις*

[ετυμ Μεταφορά τού αγγλ Victorian < Vietoiia, βασίλισσα τής Αγγλίας (1837-1901)].

Βικτωρίας Λίμνη (η) λίμνη τής Α Αφρικής μεταξύ τής Κένυας, τού Μπουρούντι και τής Ουγκάντας

[ετυμ < αγγλ. (Lake) Victoria, ονομασία που δόθηκε προς τιμήν τής βασίλισσας Βικτωρίας τής Αγγ?νίας (1837-1901)] **βίλα** (η) i βιλών} (συνήθ εξοχική) πολυτελής κατοικία, έπαυλη ΙΕΤΥΜ < ιταλ villa < λατ villa «εξοχική κατοικία» < *vicula, υποκ τού vicus «χωριό, συνοικία» (πβ αρχ. οίκος)], **βιλαέτι** (το) {βιλαετιού | -ιών} ΙΣΤ μεγάλη διοικητική περιφέρεια στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας το ~ *τού Αϊδινίου* [ΗΓΥΜ < τουρκ vilayet < αραβ. wilaya]. **βιλάι** (το) μακρύ λεπτό σχοινί (διαμέτρου συνήθ 8-10 χιλιοστών), το οποίο ρίχνεται με ένα βαρίδι στην άκρη από το πλοίο στην προκυμαία, για να ρυμουλκηθεί ο κάβος που δένεται στην άκρη του και να δεθεί στη δέστρα τής προκυμαίας. Επίσης **ιβιλάι** [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. heaving-line (με ατελή προφορά) < ρ heave «υψώνω, ρυμουλκώ» + line «γραμμή - σχοινί»! **βιλανέλα** (η) ΜΟΥΣ είδος φωνητικής μουσικής τον 16ο αι. ήταν δημοφιλές τραγούδι χορευτικού χαρακτήρα το οποίο στη συνέχεια εξελίχθηκε σε είδος πολυα>ωνικού τραγουδιού.

[ΕΤΥΜ < ιταλ villanella < villano «χωρικός» (αωού η villanella ήταν τραγούδι το)ν χωρικών τού 16ου αι.) < υστερολατ. villanus < λατ villa (στην ποιητ. σημ. «χωριό»)!

Βίλνιους (η) η πρωτεύουσα τής Λιθουανίας.

[Γ·/ΙΥΜ < λιθ Vilnius < Vilnija (< vilnis «κύμα»), όνομα ποταμού στις όχθες τού οποίου χτίστηκε η πόλη!, **βιμπράτο** (το) {άκλ} ΜΟΥΣ ελλην *παλλόμενο* **1.** η ελαφρά διακύμανση τού τονικού ύψους ενός μουσικού φθόγγου, η οποία δεν μεταβάλλει την ταυτότητα τού Φθόγγου (εάν μεταβάλλεται η ταυτότητα τού φθόγγου, έχουμε τρίλο ή τρέμολο, βλ.λ) 2. η τεχνική τής παραγωγής «παλλομένου» ήχου, η οποία διαφέρει ανάλογα με το μουσικό όργανο (είναι διαφορετική στα έγχορδα, στα πνευστά ή στο τραγούδι, ενώ δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί στο πιάνο) 3. ένδειξη τής μουσικής παρτιτούρας, κατά την οποία ζητείται να παιχτούν ένας ή περισσότεροι φθόγγοι με παλλόμενη τεχνική (κυρ. για λόγους εκφραστικούς, παραγωγής εμπλουτισμένου ή χαρακτηριστικού ήχου κ.λπ) [ΕΙΥΜ < ιταλ. vibrato, μτχ. τού ρ vibrare «πάλλω, δονώ» < λατ vibrol **βιμπράφωνο** (το) (βιμπραφών-ου | -ων} ΜΟΥΣ κρουστό μουσικό όργανο αποτελούμενο από ελάσματα αλουμινίου, που πάλλονται καθώς ο εκτελεστής τα χτυπά με ειδικές μπαγκέτες. Επίσης **βιμπραφόν** {άκλ.}. – **βιμττραφωνίστας** (ο).

[ΕΙΥΜ < γαλλ. vibraphone (νόθο σύνθ.) < vibrer «πάλλω, δονώ» + -phone < ελλην *φωνή*]

βΐνεγκρέτ (η) {άκλ } ελαφριά σάλτσα από λάδι, λεμόνι ή ξίδι. με ή χωρίς την προσθήκη αρωματικών χόρτων.

|ΕΤΥΜ < γαλλ vinaigrette < vinaigre «ξίδι» < vin «κρασί» -f aigre «ξινός»].

βινιέτα (η) {βινιετών} **1.** ΙΥΙΙΟΓΡ μικρή ξυλογραφία που απεικόνιζε κληματόφυλλα και κοσμούσε συνήθ κεφαλίδες σελίδων βιβλίων σήμερα ο όρος δηλώνει κάθε διακοσμητικό βιβλίου ή εντύπου 2. διακο- σμητικό ζωγραφικό ή γραμμικό σχέδιο, που τίθεται στην αρχή ή στο τέλος των κεφαλαίων ενός βιβλίου 3. (ειδικότ στα. κόμικς) καθένα από τα τετράγωνα πλαίσια (κάδρα, καρέ) στα οποία σχεδιάζονται οι σκηνές τής ιστορίας που αφηγείται με σκίτσα ο σχεδιαστής [ι-ΓΥΜ < γαλλ. vignette < vigne «κλήμα», επειδή από τον 16ο αι. διακοσμητικά σχέδια με σχήμα κλήματος στόλιζαν την αρχή των κεφαλαίων ενός βιβλίου], **βίντεο** (το) [άκλ.} ελλην *μαγνητοσκόπιο* **1.** η ηλεκτρονική συσκευή που έχει τη δυνατότητα να καταγράφει σε ειδικές κασέτες και να αναπαράγει σε οθόνη οπτικό και ηχητικό σήμα που προέρχεται από κεραία τηλεόρασης, βιντεοκάμερα ή άλλη παρόμοια συσκευή 2. (συνεκδ.) η βιντεοκασέτα και το περιεχόμενό της *βλέπω / παρακολουθώ* ~ | | *μια νέα ταινία βγήκε σε* ~

[ΕΤΥΜ < αγγλ video (< λατ. video «βλέπω»), από την πλήρη ονομασία videotape recorder «οπτικό μαγνητοσκόπιο» Είναι αξιοσημείωτο ότι η γαλλ ονομασία τής συσκευής είναι η ελληνογενής λ. magnetoscope «μαγνητοσκόπιο »] **βιντεογκέιμ** (το) {άκλ.} το βιντεοπαιχνίδι (βλλ).

[ΕΤΥΜ < αγγλ video game]. **βΐντεογουολ** (το) {άκλ } σύστημα που περιλαμβάνει πολλές μικρές οθόνες, που σχηματίζουν μια πολύ μεγάλου μεγέθους ενιαία οθόνη στην οποία προβάλλονται εικόνες από βίντεο ή τηλεόραση [ΕΤΥΜ < αγγλ video wall] **βΐντεογραφώ** ρ. μετβ. {βιντεογραφείς ..] βιντεογράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} εγγράφω (κάτι) σε βίντεο, μαγνητοσκοπώ. – **βι- ντεογραφία** (η).

βιντεοδίσκος (ο) οπτικός δίσκος που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση εικόνων βίντεο [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. videodisk ΒΛ κ. DV.D.]. **βιντεοθήκη** (η) {βιντεοθηκών} **1.** κατασκευή με ράφια για την τοποθέτηση και φύλαξη βιντεοκασετο'ιν 2. (συνεκδ) το βιντεοκλάμπ (βλ λ). **βιντεοκάμερα** (η) {βιντεοκαμερών} φορητή συσκευή, η οποία έχει τη δυνατότητα να εγγράφει σε βιντεοκασέτα εικόνα και ήχο με σκοπό την τηλεοπτική τους αναπαραγωγή.

|ΙΎΥΜ < αγγλ.\ideo camera], **βιντεοκασέτα** (η) {βιντεοκασετών} κασέτα στην ταινία τής οποίας εγγράφονται εικόνα και ήχος.

|ι Τ ΥΜ < αγγλ. video cassette], **βιντεοκλάμπ** (το) {άκλ } το κατάστημα στο οποίο διατίθενται προς ενοικίαση ή πώληση βιντεοκασέτες ΣΥΝ βιντεολέσχη, βιντεοθήκη [ΓΠΥΜ < αγγλ video club] **βιντεοκλαμπάς** (ο) Ιβιντεοκλαμπάδες} (λαϊκ.) ο ιδιοκτήτης βιντεοκλάμπ.

βιντεοκλίπ (το) {άκλ } μικρής διάρκειας ταινία που περιέχει συνήθ. μια οπτικοποιημένη παρουσίαση μουσικού θέματος ή τραγουδιού και προβάλλεται κυρ για διαφημιστικούς λόγους σε τηλεοπτικά μουσικά, ψυχαγωγικά προγράμματα, σε μεγάλες οθόνες στα καταστήματα πώλησης δίσκων μουσικής κ α. ΣΥΝ κλιπ ΙΗΤΥΜ < αγγλ video clip < video + clip «κομμάτι, απόσπασμα - συνδετήρας»].

βιντεολέσχη (η) {βιντεολεσχών} το βιντεοκλάμπ (βλ.λ.).

[ΕΙΥΜ Απόδ. τού αγγλ video club] **βιντεομανής** (ο/η) {βιντεομαν-ούς | -είς} πρόσωπο που παρακολουθεί συνεχείς ταινίες στο βίντεο. – **βιντεομανία** (η)

βιντεοοθόνη (η) {βιντεοοθονοΐν} οθόνη στην οποία αναπαράγεται εικόνα από βίντεο, **βιντεοπαιχνίδι** (το) {βιντεοπαιχνιδ-ιού [-ιών} παιχνίδι εγγεγραμμένο ψηφιακά σε βιντεοκασέτα, το οποίο αναπαράγεται σε οθόνη μέσω ειδικής συσκευής (τύπου βίντεο) και παίζεται από έναν ή περισσότερους παίκτες ΣΥΝ βιντεοκέιμ.

[ετυμ Απόδ τού αγγλ video gamej. **βιντεοπειρατεία** (η) {βιντεοπειρατειών} η παράνομη αναπαραγωγή και εμπορία βιντεοκασετών. – **βιντεοπειρατής** (ο) **βιντεοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η απαθανάτιση γεγονότων με βιντεοκάμερα, η μαγνητοσκόπηση: ~ *γάμων / βαφτίσεων* **—**

βιντεοσκοπώ ρ {-είς]

[ετυμ Νόθο σύνθ.. < *βίντεο* + *σκοπώ,* πβ. *μαγνητο-σκόπηση]* **βιντεοταινία** (η) {βιντεοταινιών} **1.** η ταινία τής βιντεοκασέτας, στην οποία έχουν εγγράφει εικόνα και ήχος 2. (συνεκδ) το περιεχόμενο της παραπάνω ταινίας (συνήθ γυρισμένης με κινηματογραφική μηχανή ή βιντεοκάμερα) 3. (συνεκδ) έργο γυρισμένο με βιντεοκάμερα και προορισμένο για προβολή σε συσκευή βίντεο, κατ' αντιδιαστολή προς τις κινηματογραφικές ταινίες (γυρισμένες σε κινηματογραφικό φιλμ και προορισμένες για τις αίθουσες κινηματογράφου): *η τηλ/.εόραση μετέδωσε μια ~ τού 1985* {ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ videotape]

βιντεοτέξτ κ. **βιντεοτέξ** (το) {άκλ.} καθένα από τα ποικίλα ηλεκτρονικά συστήματα για τη διανομή δεδομένίον μέσω τηλεφωνικών γραμμών ή τηλεοπτικών εκπομπών και την αναπαραγωγή τους σε βι- ντευθύνες, που επιτρέπουν συχνά στον χρήστη να παρέμβει [ι-.ιυμ < αγ^λ. videotext < video + text «κείμενο»], **βίντεοτηλεφωνο** (το) {βιντεοτηλεφών-ου | -ων} το εικονοτηλέφωνο (βλ.λ) - **βιντεοτηλεφώνημα** (το).

[ι ι Υ Μ Απόδ τού αγγλ videophone (νόθο σύνθ.)]. **βίντσι** (το) {βιντσ-ιού | -ιών} (λαικ.) το βαρούλκο (βλ λ)

|ΕΙΥΜ < αγγλ winch < αρχ αγγλ. wince < I E. *weng- «κάμπτω, λυγίζω». πβ. γερμ. winken «νεύω»], **βινύλιο** (το) {βινυλίου} l.xiiM μονοσθενής οργανική ρίζα που χρησιμοποιείται στην παραγϊύγή εύκαμπτων πλαστικών 2. (συνεκδ.) ο δίσκος πικάπ, ο οποίος κατασκευάζεται από υλικό που περιέχει βινύλιο (βινυλίτη)

1ΚΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ vinyle < vin- (< λατ vinum «κρασί») + -yle (ελλην ύλη), επειδή από το χημικό αυτό στοιχείο προέρχεται η βι- νυλική αλκοόλϊ | |

βίο- κ. **βιό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι έχει σχέση: **1.** με τη ζωή *βιογραφία* 2. με τα έμβια όντα και τη μελέτη τους. *βιο-λογία, βιο-κοινωνιολογία. βιότοπος* 3. με παραγωγικούς τομείς χρήσιμους για τον άνθρωπο *βιο-μηχανία, βιοτεχνία.*

[ειυμ Λ' συνθ. τής Λρχ και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το ουσ *βίος* και απαντά κυρ σε ελληνογενείς ξέν. όρ , πβ. αγγλ. bio-logy, bio-sphere, γαλλ. biomasse. bio-metrie κ ά.). **βιοαεριο** (το) {βιοαερίου | χωρ πληθ.} αέριο μείγμα πλούσιο σε μεθάνιο που παράγεται από αναερόβια διάσπαση οργανικών αποβλήτων και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πηγή ενέργειας [ειυμ ΜεταΦρ δάνειο από αγγλ. biogas (νόθο σύνθ)]. **βιοανάδρασή** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ πληθ } η τεχνική με την οποία εκπαιδεύεται κανείς να συνειδητοποιεί και να ελέγχει με τη δύναμη τού νου του ασυνείδητες ή μη αντιληπτές ακούσιες (φυσιολογικές) σωματικές λειτουργίες (λ χ. τους παλμούς τής καρδιάς, την αρτηριακή πίεση κ ά.).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ bioleedback (νόθο σύνθ)|.

βιοαστροναυτική (η) κλάδος τής αστροναυτικής που μελετά τις βιολογικές συνθήκες στο διάστημα και τη δυνατότητα διαβίωσης τού ανθρώπου σε αυτές [ΕΙΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ bioastronauticsj. **βιογένεση** (η) [1893J {-ης κ. -έσεως j -έσεις, -έσεων} ΒΙΟΛ η παραγωγή ζωντανο)ν υργανισμο')ν από άλλους ζωντανούς οργανισμούς κατ' αντιδιαστολή προς την αυτόματη γένεση, την αβιογένεση ΣΥΝ βιογονία **βιογενετικός.** -ή. -ό [1890], **βιογενετικά** επίρρ [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < νεολατ biogenesis], **βιογενετική** (η) [1*8901 ΒΙΟΛ το σύνολο των θεωριοιν που ερευνούν τις πηγές τής ζωής και την εξέλιξη των οργανισμών.

|ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< γαλλ biogerietiquej. **βιογεωγραφία** (η) {χωρ. πληθ.) ΒΙΟΛ κλάδος που ασχολείται με τη

μελέτη mi τη γεωγραφική κατανομή ζώων και φυτών **βιογεω-**
Υραφικός, -ή. -ό. **βιογεωγραφικά** επίρρ
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ biogeography].
βιογονία (η) η βιογένεση (βλ λ)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ biogony] **βιογραφία** (η) [μεσν.] {βιογραφιών} η γραπτή εξιστόρηση τής ζωής και τού έργου ενός (συνήθ σημαντικού) προσώπου: ***αφηγηματική ' μυθιστορηματική ~***
βΐογραφΐκός, -ή. -ό [1812] αυτός που σχετίζεται με τη βιογραφία ~ ***λεξικό / εγκυκλοπαίδεια / στοιχεία**** φρ *βιο γραφικό (σημείωμα)* το κείμενο στο οποίο αναγράφονται όλα τα ατομικά στοιχεία κάποιου, οι σπουδές και τα πτυχία του, οι σημαντικότερες δραστηριότητες του. η επαγγελματική του προϋπηρεσία ζητείται συνήθ. για την επιλογή προσωπικού για την κάλυψη εργασιακής θέσεως κ ά.. ***σύντομο / πλήρες i πλούσιο*** ~ 1} ***συντάσσω*** ~ ΣΥΝ (λατ.) curriculum vitae (11 ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ biographiquej **βιογράφος** (ο/η) [1856] συγγραφέας βιογραφίας. -**βιογράφηση** (η), **βιογραφώ** ρ. [1829] {-είς...} ·* ΣΧΟΛΙΟ λ ***πολυγράφος.***
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ biographe] **βιοδιασπώ** ρ μετβ {βιοδιασπάς | βιοδιάση-ασα, -ώμαι, -άται .. -άστηκα, -ασμένος} διασπώ με βιολογικές διαδικασίες (συνήθ. η μτχ μεσοπαθ ενεστ *βιοδιασπώμενος,* ***-η.*** -ο) ~ ***φυτοφάρμακα / απορρυπαντικά***
[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. biodegrade (νόθο σύνθ)]. **βιοδυναμική** (η) η βιοενεργητική (βλ.λ)
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ biodynamics] **βιοενέργεια** (η) ίχωρ πληθ } **1.** ΒΙΟΛ η ενέργεια που προέρχεται από τον χημικό μετασχηματισμό τής βιομάζας (βλ.λ.) · 2. ΨΥΧΟΛ θεραπεία η οποία αποβλέπει στην αποκατάσταση τής ψυχοσωματικής ισορροπίας τού ατόμου, βοηθώντας το να απελευθερώσει τη ζωτική του ενέργεια
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ bioenergyl **βιοενεργητική** (η) ΦΥΣΙΟΛ Ο κλάδος που μελετά τις μεταβολές τής ενέργειας στους ζωντανούς οργανισμούς ΣΥΝ βιοδυναμική [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. bioenergetique| .
βιοηθική (η) {χωρ πληθ.} η μελέτη των ηθικών προβλημάτων που γεννά η σύγχρονη τεχνολογία, η ιατρική και η γενετική και κυρ η ανθρώπινη παρέμβαση στη βιολογική διαδικασία (λχ η κλο)νοποίηση, η ευθανασία, ο έλεγχος των γεννήσεων κ.ά).
[ΕΙ ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ. bioethics] **βιοηλεκτρισμός** (ο) {χωρ πληθ.} ΒΙΟΛ η παραγωγή ή η δράση ηλεκτρικού ρεύματος ή ηλεκτρικής τάσης από τους οργανισμούς.
[UΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ bioelectricity], **βιοθεραπεία** (η) {βιοθεραπειών} ΙΑΤΡ **1.** θεραπευτική μέθοδος κατά την οποία χρησιμοποιούνται καλλιέργειες ζωντανών μικροοργανισμοί **2.** η αντιβίωση. -- **βιοθεραπευτικός,** -ή, -ό. **βιοθεραπευτικά** επίρρ
[Ι:ΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ biotherapie[**βιοθεωρία** (η) Ιβιοθεωριών} ΦΙΛΟΣ η θεωρία περί τού βίου, για τη ζωή: ***έχει αναπτύξει μια ιδιότυπη ~ ||[η ~ του στηρίζεται στην πείρα*** (πβ λ. ***κοσμοθεοφία) — βιοθεωρητικός,*** -ή. -ό **βιοϊατρική** (η) ΙΑΤΡ επιστημονικός κλάδος που ασχολείται κυρ. με την ικανότητα τού ανθρώπου να επιβιώνει και να λειτουργεί σε περιβάλλοντα που προκαλούν υπέρμετρη εκδήλωση άγχους, καθώς επίσης και με το πώς τέτοια περιβάλλοντα μπορούν να μεταβληθούν, ώστε να ελαχιστοποιούν το άγχος αυτό. — **βιοϊατρικός,** -ή, -ό. **βιοϊατρικ-ά / -ώς** επίρρ.
{ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. biomedicine (νόθο σύνθ.)]. **βιοκαταλύτης** (ο) {βιοκαταλυτών} ΒΙΟΛ ουσία που καταλύει βιολογικές αντιδράσεις· το ένζυμο [ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ. biocatalystI **βιοκλίμα** (το) {βιοκλίματος] χωρ πληθ } η σχέση μεταξύ κλίματος και έμβιων όντων **βιοκλιματικός,** -ή, -ό. **βιοκλιματικά** επίρρ [ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. bioclimatj. **βιοκλιματίσμός** (ο) ο κλιματισμός που επιτυγχάνεται με την κατανάλωση των διαθέσιμων ενεργειακών πηγών (λ.χ. τής ηλιακής ακτινοβολίας, τής ενέργειας από τους ζωντανούς οργανισμούς κ.λπ.) και τη φυσική κυκλοφορία τού αέρα.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< γαλλ biodimatismej **βιοκλιματολογία** (η) ο κλάδος τής κλιματολογίας και τής οικολογίας που ασχολείται με την επίδραση τού περιβάλλοντος στην ανάπτυξη των ζωντανών οργανισμών και στην κατανομή τους στη Γη. — **βιοκλιματολογικός,** -ή, -ό. **βιοκλιματολογικά** επίρρ.
[ι-.ιυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. bioclimaiologie]. **βιοκοινωνία** (η) {βιοκοινωνιών} βιολ το σύνολο των φυτικών και ζωικών οργανισμών που ζουν σε έναν βιότοπο Επίσης **βιοκοινότητα** [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ biocenose < παλ. biocoenose < bio- (< ***βίος***) + coenose (< κοινός)].
βΐοκοινωνΐολογία (η) βιολ η μελέτη μιας ομάδας ή κοινωνίας οργανισμών και των σχέσεων που αναπτύσσονται τόσο μεταξύ των οργανισμών αυτών όσο και προς το κοινό τους περιβάλλον.
[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. biosociology (νόθο σύνθ)]. **βιόλα[1]** (η) {χωρ γεν πληθ.} καθένα από διάφορα καλλωπιστικά φυτά, όπως η βιολέτα [ΕΙΥΜ < λατ. viola «μενεξές»! **βιόλα[2]** (η) {χωρ. γεν πληθ.} ΜΟΥΣ έγχορδο όργανο τής οικογένειας των βιολιών, που είναι μεγαλύτερο από το βιολί κατά το ένα έβδομο τού μεγέθους του και κουρδίζεται μία πέμπτη χαμηλότερα ΣΥΝ άλτο
[ΕΤΥΜ μεσν < ιταλ. viola < αρχ. πρυβηγκ. viola / viula < μεσν λατ vidula, αγν ετύμου].

Βιολέτα (η) γυναικείο όνομα.
βιολέτα (η) {βιολετών} καλλωπιστικό Φυτό. με μικρά λουλούδια χαρακτηριστικού μοβ χρώματος (που απαντά όμως και σε ποικίλους άλλους χρωματισμούς, όπως λευκό, ρόδινο κ ά) — **βιολετής,** -ιά, -ί [ετυμ. < ιταλ. violetta, υποκ. τού viola < λατ viola «μενεξές»] **βιολί** (το) {βιολ-ιού | -ιών} **1.** μους μικρό τετράχορδο μουσικό όργανο, που κουρδίζεται σε διαστήματα πέμπτης και παίζεται στερεωμένο μεταξύ τού ώμου και τής κάτω γνάθου τού μουσικού και με τη βοήθεια δοξαριού **2.** (συνεκδ) υ βιολιστής: ***πόσο πληρώνονται τα ~ τής ορχήστρας,*** φρ (α) *πρώτο βιολί* ***(i)*** ο πρώτος βιολιστής, ο «εξάρχων» τής ορχήστρας, που έχει τον πρώτο ρόλο στα ορχηστρικά έργα (ii) (μτφ.) ο πρωταγωνιστής σε μια κατάσταση, αυτός που πρωτοστατεί, που παίζει τον πρώτο ρόλο (β) *βιολιά* (τα) (i) οι βιολιστές συμφωνικής ορχήστρας, που κάθονται στα αριστερά τού αρχιμουσικού ***πρώτα / δεύτερα*** ~ (ii) μικρή ορχήστρα από διάφορα μουσικά όργανα, ανάμεσα στα οποία και βιολιά: ***πήγαν σε ένα ακριβό εστιατόριο με ~ 3.*** (μτφ) μονότονη και ενοχλητική συμπεριφορά ή συνήθεια ***πόσο θα κρατήσει αυτό γο*** ~, κυρ στις φρ (α) *το βιολί βιολάκι!* ***I*** *αυτός το βιολί του!* / **το** *ίδιο βιολίί* για κάτι (συμπεριφορά, συνήθεια, ισχυρισμό κ ά.) που επαναλαμβάνεται (προκαλώντας δυσφορία, ενόχληση): ***τον έχω μαλώσει τόσες φορές, αλλ'αυτός το βιολί βιολάκι' || εδώ έχουν έρθει τα πάνω κάτω κι αυτός το βιολί του' || Ξανά το ίδιο βιολί! Πόσο Θα σε ανέχομαι ακόμη,*** ςυ.\ τον χαβά του (β) *αλλάζω βιολί* βλ λ. ***αλλάζω.*** — (υποκ.) **βιολάκι** κ. (σπανιότ) **βιολίνο** (το)
[ΕΤΥΜ μεσν, υποκ τού ουσ. ***βιό/^α[2]*** (βλ.λ)] **βιολιστής** (ο), **βιολίστρια** (η) {βιολιστριών} μουσικός που παίζει βιολί (πβ λ. ***βιολιτζής)***
[ειυμ < ***βιολί*** + παραγ. επίθημα ***-ιστής***] **βιολιτζής** (υ) {βιολιτζήδες} (λαϊκ) ο βιολιστής· συνήθ αυτοδίδακτος βιολιστής που παίζει σε κοινωνικές εκδηλώσεις, λ.χ. πανηγύρια, γά- μους κ.λπ. · φρ *βαράτε βιολιτζήδες!* παίξτε βιολιτζήδες, ας αρχίσει η διασκέδαση!
[ΕΤΥΜ < ***βιολί*** 4- παραγ. επίθημα ***-(ι)τζής].*** **βιολογία** (η) [1836] η επιστήμη που ερευνά τα κοινά φαινόμενα τής οργανικής ζωής: ***μοριακή / ιατρική ~ —*** **βιολόγος** (ο/η)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. ***όρ,*** < γαλλ. biologie].

ΣΧΟΛΙΟ Αξιοπερίεργη λέξη Αρχαία και νεότερη, χωρίς σημασιακή σχέση μεταξύ τους. Το αρχ **βιολογία,** παραγωγό τού ***βιολόγος,*** σή- μαινε την ενασχόληση με τα ήθη των ανθρώπο)ν και μάλιστα για διακωμώδηση, κάτι σαν «κωμική ηθογραφία» Ιο νεότ. ***βιο/.ογία*** πρωτοπλάστηκε, με βάση τα Ελληνικά, από τον Γ'άλλο Lamarck το 1802 (στο έργο του ***Hydro-logic)*** ως **biologie.** ενο) το ίδιο έτος εκδί- δεται το έργο **Biologie** τού Γερμανού G Reinhold. Με τη νεότερη αυτή σημασία η λ. χρησιμοποιήθηκε από τον Α Α. Μαυροκορδάτο το 1836 και αργότερα από τον Σπ. Ζαμπέλιο (1859) κ ά. Έτσι, ενώ το αρχ ***βιολογία*** συνδεόταν με το **ηθο-ποιία.** το νεότ ***βιολογία*** συνδέθηκε εξαρχής με τα αφορώντα στον βίο (το Φαινόμενο τής ζωής) και στα έμβια όντα

βιολογικός, -ή. -ό [1885[αυτός που σχετίζεται με τη βιολογία: ~ ***έρευνα / ανάγκη / φαινόμενο / εργαστήριο / φάρμακο / προϊόν*** φρ (α) *βιολογικό όπλο* όπλο που με τη χρήση ζωντανών οργανισμών (εντόμων, μικροβίων) προκαλεί ασθένειες ή και θάνατο σε ανθρώπους, ζώα. φυτά (β) *βιολογικός πόλεμος* ο πόλεμος που διεξάγεται με βιολογικά όπλα (γ) *βιολογικός καθαρισμός* η χημική επεξεργασία υγρών αποβλήτων, ώστε να μη ρυπαίνονται οι αποδέκτες των λυμάτων (θάλασσες, ποταμοί κ.λπ) (δ) *βιολογικό ρολόι* βλ. λ. ***ρολόι*** (ε) *βιολογικός κύκλος* βλ. λ ***κύκλος*** (στ) *βιολογικός έλεγχος* ο έλεγχος τού πληθυσμού ενός επιβλαβούς ζωικού ή φυτικού είδους με βιολογικούς ή άλλους τρόπους (λ.χ τη χρήση ζωντανών οργανισμών εχθρικών προς αυτό) (ζ) *βιολογική ασπίδα* περίβλημα από σκυρόδεμα γύρω από πυρηνικό αντιδραστήρα για την προστασία από διαρροή ραδιενέργειας (η) *βιολογικό φίλτρο* φίλτρο που συγκρατεί τους μικροοργανισμούς σε πορώδες υλικό και χρησιμοποιείται στον βιολογικό καθαρισμό (θ) *βιολογική καλλιέργεια* βλ λ. ***καλλιέργεια — βιολογικ-ά / -ώς*** επίρρ [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ biologiquej. **βιολονίστας** (ο) {βιολονιστών}, **βιολονίστρια** (η) {βιολυνιστριών} βιολιστής (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ Μετα<ρορά τού γαλλ. violoniste < violon «βιολί»] **βιολοντσελίστας** (ο) {βιολοντσελιστών}, **βιολοντσελίστρια** (η) {βιολοντσελιστριών} μουσικός που παίζει βιολοντσέλο ΙΕΓΥΜ Μεταφορά τού ιταλ violoncellista] **βιολοντσέλο** (το) ΜΟΥΣ όργανο με βαθύ ήχο, τής οικογένειας των βιολιών, το δεύτερο σε μέγεθος μετά το κοντραμπάσο έχει τέσσερεις χορδές, στηρίζεται στο δάπεδο και παίζεται κρατημένο ανάμεσα στα γόνατα ΣΥΝ τσέλο.
[ΕΙΥΜ < ιταλ violoncello < violon- (μεγεθ. τού viola) + υποκ. επίθημα -cellol **βίόλυαη** (η) {-ης κ -ύσεως { -ύσεις, -ύσεων} ο θάνατος ενός οργανισμού και η αποσύνθεση των ιστών του.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ biolysis] **βιομαγνητισμός** (ο) η μελέτη τής επίδρασης τού μαγνητισμού στους ζωντανούς οργανισμούς **βιομσγνητικός,** -ή. -ό [F.1ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ biomagnetismej. **βιομάζα** (η) {βιομαζών} ΒΙΟΛ **1.** το βάρος ή η μάζα των ζωντανών οργανισμών ενός φυτικού ή ζωικού είδους ανά μονάδα επιφάνειας εδάφους ή όγκου νερού 2. (περιληπτ.) σύνολο υποπροϊόντων τής φυσικής, ζωικής, δασικής και αλιευτικής παραγωγής, καθώς και τής βιομηχανικής τους επεξεργασίας (αστικά λύματα, σκουπίδια, απόβλη

τα), τα οποία αποτελούν σημαντική πηγή ενέργειας ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξεν όρ . < αγγλ. biomass], **βιομετεωρολογία** (η) ΜΕΙΕΩΡ κλάδος που μελετά τις επιδράσεις των ατμοσφαιρικών συνθηκών στους ζοιντανούς οργανισμούς.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. biometeorology] **βιομετρία** (η) βιολ. **1.** ο υπολογισμός τής πιθανής διάρκειας τής ανθρώπινης ζωής 2. ο κλάδος που μελετά και αναλύει τα μετρικά χαρακτηριστικά των ζώων και τού ανθρώπου· συγγενεύει με τη βιο- στατιστική (βλ.λ) 3. ***δασική βιομετρία*** ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο την ανάπτυξη και εφαρμογή μεθόδων στατιστικής ανάλυσης στη δασοπονία και στον σχεδιασμό πειραμάτων, την ανάπτυξη και εφαρμογή μεθόδων μέτρησης ή εκτίμησης βασικών παραμέτρων ή μεταβλητών των δασικο)ν δένδρων και δασικών συστάδων ή δασών Επίσης **βιομετρική** Ικτυμ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ biometriel **βιομηχανία** (η) {βιομηχανιών} 1.ο τομέας τής παραγωγής που μετασχηματίζει πρώτες ύλες και ημικατεργασμένα προϊόντα σε καταναλωτικά αγαθά με τη χρήση μηχανών κυρ και λιγότερο με την ανθρώπινη εργασία: *πρόοδος/ εξέλιξη / ανάπτυξη/ μαρασμός τής* ~· ΦΡ (α) ***ελαφρά βιομηχανία*** η βιομηχανία που παράγει προϊόντα τελικής καταναλώσεως, λ χ. ποτά. υφάσματα, είδη διατροφής (β) ***βαριά βιομηχανία*** η βιομηχανία που παράγει προϊόντα, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για νέα επεξεργασία ή ως υλικά για την εκτέλεση άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων (βλ. κ. *κεφαλαιουχικά αγαθά, λ κεφαλαιουχικός)* 2. καθένας από τους επιμέρους κλάδους τού παραπάνω τομέα παραγωγής, ανάλογα με το προϊόν που παράγει. ~ *τροφίμων γάλακτος / αυτοκινήτων: οπ)*ικών συστημάτων/ επίπλων/ υποδημάτων || γεωργική / φαρμακευτική* ~ 3. (συνεκδ) το συγκρότημα ή το κτήριο στο οποίο παράγονται προϊόντα με τον παραπάνο) τρόπο. *υπάρχουν δύο βιομηχανίες δίπλα σε οικισμούς* συν εργοστάσιο 4. (μτφ.) (α) κάθε μηχανισμός που παράγει προϊόντα για μαζική κατανάλωση: *το Χόλ'Ανγουντ υπήρξε μια ~ ονείρων* j| *η σύγχρονη τηλεόραση είναι μια ~ παραγωγής ιδεών και ειδώλων για κατανάλωση* (β) (κακόσ.) κάθε οργανωμένη δραστηριότητα που παράγει κάτι παράνομα σε μεγάλες ποσότητες: *είχαν στήσει ~ παραγωγής πλαστών διαβατηρίων* ΣΧΟΛΙΟ λ *βιομήχανος*
[ετυμ Απόδ. τού γαλλ industrie < λατ. industria «φίλοπονία. ενεργητικότητα». Σχηματίστηκε με βάση το αρχ επίθ. *βιομήχανος* «αυτός που δείχνει ευφυΐα στην αντιμετώπιση το)ν βιοτικών μεριμνών»} **-βιομηχανία** β' συνθετικό για την παραγωγή λέξεων που δηλώνουν βιομηχανία ορισμένου προϊόντος, *αλλαντοβιομηχανία. γαλακτο-βιο- μηχανία. καπνο-βιομηχανία, αυτοκινητο-βιομηχανία* **βιομηχανικός,** -ή. -ό [18401 **1.** αυτός που σχετίζεται με τη βιομηχανία ή παράγεται από αυτήν: - *προϊόντα / παραγωγή / μονάδες / επιχειρήσεις / εργάτης / κεφάλαιο / επενδύσεις / κολοσσός / υποδομή / περιοχή / κ/λδος ι τομέας / απόβλητα / έκθεση / οργανισμός Ι χώρα* jj *Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης || Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή Πειραιώς*· φρ (α) ΙΣΤ ***Βιομηχανική Επανάσταση*** η οικονομική και κοινωνική μεταβολή που ξεκίνησε τον 18ο αι στη Μ Βρετανία και απλώθηκε ώς τις αρχές τού 19ου αι στις άλλες χώρες και η οποία είχε ως κύρια χαρακτηριστικά τον καταμερισμό τής εργασίας, την αυξημένη ειδίκευση, τη μαζική παραγωγή και την κατανάλωση νέων μορφών ενέργειας (άνθρακα, πετρελαίου, ηλεκτρισμού) (β) ***βιομηχανική κοινωνία*** η κοινωνία που διαμορφώθηκε από τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές που επέφερε η βιομηχανική επανάσταση και παραγωγή (γ) ***βιομηχανική ζώνη*** η περιοχή που ορίζεται από το κράτος για την αποκλειστική εγκατάσταση βιομηχανιών, υπό τον όρο ότι θα ικανοποιούνται ορισμένοι όροι δόμησης και λειτουργίας (δ) ***βιομηχανική κατασκοπία*** η προσπάθεια μιας βιομηχανικής επιχείρησης να απουσιάσει με διάφορους τρόπους πληροφορίες για τα προϊόντα (σχέδια, προδιαγραφές, νέες ιδέες, επαγγελματικά μυστικά κ λπ) μιας ανταγωνίστριας επιχείρησης 2. (α) αυτός που πα- ράγεται στη βιομηχανία, κατ' αντιδιαστολή προς τον χειροποίητο ή τον φυσικό: ~ *έπιπλο / υφαντό* (β) ***βιομηχανικά φυτά*** διαφορετικά είδη φυτών (σιτάρι, ελιά, βαμβάκι, λινάρι), τα οποία μετά από επεξεργασία διαφόρων μερών τους (ριζών, φύλλων, ανθέων) μετατρέπονται σε προϊόντα απαραίτητα για τη διατροφή ή την ένδυση τού ανθρώπου. — βιομηχανικ-ά/-ώς [I862| επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *βιομήχανος.* [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. industriel]. **βιομηχανισμός** (ο) **[**18111 **1.** η βιομηχανοποίηση (βλλ.) **2.** η συστηματική επιδίωξη αναπτύξεως τής βιομηχανίας μιας χώρας ο εκβιομηχανισμός
(ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. industrialisme]. **βιομηχανοποίηση** (η) j-ης κ -ήσεως j χωρ πληθ.) **1.** η μετατροπή βιοτεχνίας ή άλλης χειρωνακτικής εργασίας σε βιομηχανία ~ *τής παραγωγής ψωμιού / τής υποδηματοποιίας* ΣΥΝ. εκβιομηχάνιση 2. η μετατροπή μιας χώρας από γεωργική σε βιομηχανική 3. η εκμετάλλευση πρώτης ύλης με βιομηχανικά μέσα *η ~ τής παραγωγής απο- φέρει τεράστια κέρδη* 4. (μτφ.) η τυποποίηση και μαζική προσφορά (κοινωνικών ή πνευματικών) αγαθών: *η εισβολή τής τεχνολογίας στη ζωή μας έχει οδηγήσει στη ~ τής διασκέδασης.* — βιομηχανοποιώ ρ {-είς...}. .** σχόλιό λ *βιομήχανος.*
[ετυμ Απόδ. τού γαλλ. industrialisation) **βιομηχανοποιήσιμος,** -η. -ο αυτός που μπορεί να τύχει βιομηχανοποίησης (σημ. 3)· ~ *λάδι.* **βιομήχανος** (ο/η) |βιομηχάν-ου | -ων. -ους} **1.** ιδιοκτήτης βιομηχανίας, ενός ή περισσοτέρων εργοστασίου μαζικής παραγωγής αγαθών ΣΥΝ εργοστασιάρχης 2. (μτφ.) πολύ πλούσιος άνθρωπος: *δεν είμαι κανένας ~ για να ζοδεύω τόσα λεφτά σε αγορές* και *διασκεδάσεις* [ΕΤΥΜ_ < *βιομηχανία* (υποχωρητ.)].

ΣΧΟΛΙΟ Η λ βιομήχανος είναι αρχαία και σήμαινε «αυτόν που μηχανεύεται τρόπους να ζήσει». άρα τον έξυπνο που τα βγάζει πέρα στη ζωή Η λέξη ξαναχρησιμοποιήθηκε με διαφορετική σημασία -με τη σημασία που την ξέρουμε σήμερα- τον 19ο αι Τότε πλάστηκαν και τα βιομηχανία, βιομηχανικός κά Γο 1890 πλάστηκε και ρήμα βιομηχανώ. που θα μπορούσε να χρησιμοποιείται και σήμερα αντί τού βιομηχανοποιώ (και *βιομηχάνηση. βιομηχανημέ- νος* αντί *βιομηχανοποίηση, βιομηχανοποιημένος).* όπως και λ βιομηχάνημα (από τον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο). που θα μπορούσε να αποδώσει μονολεκτικά την περίφραση *βιομηχανικό προϊόν* (produit d'industrie) ♦ *βιοτέχνης*

βιονικός, -ή, -ό ΒΙΟΛ 1. αυτός τού οποίου ορισμένες λειτουργίες επι- τελούνται από τεχνητά ηλεκτρονικά μέλη: ~ *γυναίκα* 2. *βιονική* (η) η εφαρμογή δεδομένων τής Βιολογίας στον σχεδιασμό και στην κατασκευή ηλεκτρονικών συστημάτων.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. bionics < bio(logy) -f (electro)- nics, λ που πλάστηκε από τον Αμερικανό αξιωματικό Jack Steele το 1958]
βιονομία (η) ΒΙΟΛ ο επιστημονικός κλάδος που μελετά την κατανομή των οργανισμών στο περιβάλλον και τα χαρακτηριστικά αυτής τής κατανομής. — βιονομικός, -ή. -ό. βιονομικ-ά / -ώς επίρρ.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ bionomics]
βιοοικολογία (η) η οικολογία (βλ λ)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ bioecologyl βιοπαλαιστής (ο) 11888].
βιοπαλαίστρια (η) {βιοπαλαιστριών} πρόσωπο που αγωνίζεται σκληρά για να εξασφαλίσει τα απαραίτητα για τη ζωή· *είναι ένας φτωχός ~ εργάζεται από το πρωί ώς το βράδυ* ΣΥΝ μεροκαματιάρης.
[ΕΙΥΜ Απόδ. τού αγγλ. struggleforliferj

ΣΧΟΛΙΟ Γύρω στο 1890. για να αποδοθεί στα Ελληνικά το αγγλικό «σύνθετο εκ συναρπαγής» (από φράση) struggleforlifer (< struggle for life), πλάστηκε το βιοπαλαιστής και λίγο αργότερα το βιοπα- λαίω και το βιοπάλη. Το βιομαχητής. που πλάστηκε αντί τού *βιο- παλαιστής,* αν και καλύτερα σχηματισμένο, δεν επικράτησε Είναι απορίας άξιον πάντως πώς δεν ενεργοποιήθηκε η αρχ. λ βιοπόνος. που ετυμολογικά θα απέδιδε καλύτερα τον αγώνα για την εξασφάλιση πόρων ζωής Η εξασφάλιση των προς το ζην αποδόθηκε και με το βιοπορισμός (1868). το δε 1896 εμφανίζεται και η λ βιοποριστής Και τα δύο ανάγονται στην εξεύρεση «πόρων τού βίου»

βιοπάλη (η) [1896] {χωρ πληθ } ο αγώνας που κάνει ο άνθρωπος για να εξασφαλίσει τα απαραίτητα για την επιβίωσή του: *ρίχτηκε από μικρός στη ~.*
* ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *βιοπα?Μΐστής* βιοποϊκιλότητα (η) Ιχωρ. πληθ ί βιολ η ιδιότητα μιας βιοκοινωνίας (βλ.λ.) να έχει πολλά είδη ζώων, φυτών, των οποίων η αφθονία δεν παρουσιάζει μεγάλες διαφορές Επίσης βιοποικιλία [ειυμ Απόδ. τού αγγλ. biodiversity (νόθο σύνθ)} βιοπορισμός (ο) [1868] η εξασφάλιση με προσωπική εργασία των απαραιτήτων για τη ζωή σχολιο λ *βιοπαλαιστής.*
[ΕΓΥΜ < *βιο-* + *πορισμός*< *πορίζω* «παρέχω»], βιοποριστικός, -ή, -ό αυτός που γίνεται για βιοπορισμό: - *επάγγελμα / λόγοι! δραστηριότητα* — βιοποριστικά
επίρρ. βιοπτικός, -ή, -ό ιατρ αυτός που σχετίζεται με βιοψία· - *υλικό.*
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ biopsie]. βιόρρυθμος κ βιορρυθμός (ο) (βιορρύθμ-ου | -ων. -ους} (συνήθ. στον πληθ) (α) το φαινόμενο κατά το οποίο λειτουργίες που σχετίζονται με τη (ουσιολογία και τη συμπεριφορά των ζιοντανών οργανισμών παρουσιάζουν περιοδικούς κύκλους κατά την εμφάνισή τους, ανάλογα με τις εξωτερικές μεταβολές ή τους εσωτερικούς μηχανισμούς ελέγχου τού οργανισμού (β) οι αριθμοί τής περιοδικής μεταβολής στη συμπεριφορά, τη συναισθηματική και φυσική κατάσταση των ανθρώποιν. σύμφωνα με διαδεδομένη (επιστημονικώς μη αξιόπιστη) θεωρία.
[F.7YM Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ biorhythm}.

βιόρρυθμος ή βιορρυθμός; Τα αρχαίας και λόγιας προέλευσης σύνθετα με βραχύ φωνήεν στην κατάληξη κανονικά αναβίβαζαν τον τόνο *βαθμός* ■ *ισόβαΟμος. ομοιόβαθμος-αριθμός - τιμάριθμος, υπεράριθμος, ενάριθμος, πολυάριθμος, ολιγάριθμος· λαιμός - πονόλαιμος δήμος* ■ *πάνδημος, απόδημος* κ τ ό. Αρα και *ρυθμός - βιόρρυθμος,* όπως *ιδιόρρυθμος, ομόρρυθμος, ετερόρρυθμος, ταχύρρυθμος, εύρυθμος, έκρυθμος, βραδύρρυθμος* κ ά Το σύνθετο βιορ- ρυθμός θα αποτελούσε ένα είδος «χαλαρού συνθέτου», πβ. *θεός - χαμοθεός, αλλά ισόθεος, ημίθεος, φΒόθεος φ/.οιός - πευκοφλοιός, αλλά λεπτόφλοιος. ξηρόφλοιος, δασύφλοιος* κ.λπ

βιος (το) Ιχωρ. πληθ) (λαϊκ) 1. η περιουσία, τα υπάρχοντα κάποιου *έχασε όλο το ~ του* 2. (συνεκδ) ο πλούτος, η αφθονία αγαθών ΣΧΟΛΙΟ λ. *περιουσία.*
{F.TYM μεον < αρχ *βίος (6)* «ζωή»], βίος (ο) 1. η ανθρώπινη ζωή φρ (α) *διά βίου* (*διά βίου.* Αριστοτ *Πολιτικά* 1272a) για ολόκληρη τη ζωή *ενώθηκαν ~ με τα δεσμά τού γάμου* II *η ~ παιδεία* (β) *κάνω τον βίο* σβίωτο βλ λ *αβίωτος* 2. (ειδικότ) ο τρόπος με τον οποίο ζει και συμπεριφέρεται ένας άνθρωπος ή ομάδα ανθρώπων σε ορισμένο τομέα τής ζωής: *ιδιωτικός/ πολιτικός / δημόσιος / κοινωνικές* ~ jj *έγγαμος / ηθικός / θεωρητικός / πρακτικός ι πολυτάραχος / έκλυτος* ~ || *βίον ανθόσπαρτον* (ως ευχή σε νεονύμ-

φους) || του ***επεβλήθη η κατώτερη ποινή λόγω προτέρου εντίμου βίον*** ΦΡ *βίος και πολιτεία* (i) τίτλος μυθιστορηματικών βιογραφιών, π.χ. «~ του ***Αλέξη Ζορμπά»*** τού Ν. Καζαντζάκη (ii) (ειδικότ) για πολυπαθή ή περιπετειώδη ζωή: ***δεν*** του ***φαίνεται, αλλά είναι*** ~ **3.** (συνεκδ) η διάρκεια ζωής ή ύπαρξης: ο - ***τής κυβερνήσεως υπήρξε βραχύς*** **4.** η βιογραφία (βλ.λ.) ΦΡ (α) *βίοι αγίων* ***τα*** συναξάρια (βλ λ ***συναξάρι)*** (β) *βίοι παράλληλοι* (i) τίτλος βιβλίου τού Πλουτάρχου, στο οποίο αφη- γείται συγκριτικά σε ζεύγη τη ζωή επιφανών ανδρών (ενός Έλληνα και ενός Ρωμαίου) (ii) για πρόσωπα που ζουν παρόμοιες καταστάσεις ή που έχουν ανάλογη εξέλιξη.
[ΕΤΥΜ αρχ. < *βί]-ος < *I* Η '"g^iy-a- «ζωτικότητα, ενέργεια» (δισύλλ ρίζα), πβ σανσκρ jivah «ζωντανός», λατ. viv-us, γαλλ. vif. αγγλ. quick «γρήγορος» (αρχική σημ «ζωντανός»), γερμ er-quicken «ζωογονώ», σερβοκρ ziv «ζωντανός» κ ά. Ομόρρ. *βιώ, ζώ* (< *g^yo-), *ζωή, υγιής* (βλ.λ) κ.ά.].

βίος - ζωή. Σήμερα η λ **βίος** θεωρείται λόγια και χρησιμοποιείται σε παγιωμένες λόγιες εκφράσεις (ζει ***έκλυτον βίο - εύχομαι βίον ανθόσπαρτον*** κ ά.) και σε σταθερές χρήσεις (***πολιτικός / δημόσιος / ιδιωτικός / έγγαμος / έντιμος / ομα?·.ός / ηθικός / πο/.υτάραχος βίος).*** Η κυρίως χρησιμοποιούμενη λ. σε όλες τις χρήσεις είναι η λ. **ζωή.** Η αρχική και αρχαία διάκριση, κατά την οποία το μεν ***βίος*** δήλωνε κυρίως τον «τρόπο ζωής» και τη «διάρκεια τής ζωής», ενώ το ***ζωή*** «το βιος, την περιουσία» και την ίδια τη ζωή. «τη βιολογική πλευρά τής ζωής», ξεπεράστηκε με το πέρασμα τού χρόνου από τη λ ***ζωή.*** που δήλωσε όλες τις σημασίες Ιτη γλώσσα τού Ευαγγελίου και στη χριστιανική αντίληψη γενικότερα επικρατεί η λ. ***ζωή.*** Αυτή είναι η λ. που χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ***«αιώνιον ζωήν»*** και η ίδια λ. χρησιμοποιείται συχνά στα λόγια τού Χριστού ***«έκ τοϋ θανάτου εις τήν ζωήν»*** (Ιωάνν 5, 24). ***«εγώ είμι ό άρτος τής ζωής»*** (Κ.Δ ἰωάνν 6. 48), ***«εγώ είμι ή άνάστασις καί ή ζωή»*** (Ιωάνν 11.25). ***«εγώ είμι /. / ή αλήθεια και ή ζωή»*** (Ιωάνν. 14, 60) κ.α

-βιος, -βια. -βιο β' συνθετικό για τον σχηματισμό επιθέτων που σημαίνουν: 1. (κ. στον πληθ.) φυσικό περιβάλλον ή χρονικό διάστημα στο οποίο ζει (ένα ζώο) ***υδρό-βιος. λιμνό-βιος, νυκτό-βιος*** **2.** διάρκεια ζωής: ***αιωνό-βιος, βραχύ-βιος, μακρό-βιος*** **3.** τρόπο διαβίωσης· ***λαθρόβιος*** **4.** (για πρόσ) ιδιαίτερη ενασχόληση (με κάτι), συνήθεια να συχνάζει (κάποιος) σε ένα μέρος ***μηχανό-βιος, μπαρό-βιος, καφενό-βιος.*** [ΕΤΥΜ Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (πΒ. αρχ. ***βραχύ-βιος,*** μτγν. ***αιωνό-βιος),*** που προέρχεται από το ουσ ***βίος]*** **βιοσοφία** (η) |1881] ΦΙΛΟΣ το σύνολο των θεωριών που αναφέρονται στο φαινόμενο και στον τρόπο τής ζωής.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γερμ Lebensweisheit]. **βιοστατιστική** (η) ΒΙΟΛ η εφαρμογή τής στατιστικής σε βιολογικά και ιατρικά δεδομένα.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ biostatistics (νόθο σύνθ.)Ι **βισύνθεση** (η) {-ης κ. -έσεως j -έσεις. -έσεων} ΒΙΟΛ ο τρόπος σχηματισμού των οργανικών ενώσεων (λ.χ τής πρωτεΐνης) με την επίδραση ενζύμων στους ζωντανούς οργανισμούς.
[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ biosynthesis] **βιόσφαιρα** (η) [1891J {χωρ. πληθ } ΒΙΟΛ. **1.** το εξωτερικό λεπτό στρώμα τής επιφάνειας τής Γης (έδαφος, θάλασσες, τμήμα τής ατμόσφαιρας) στο οποίο αναπτύσσονται ζωντανοί οργανισμοί από τα ανόργα* να στοιχεία με την επίδραση τής ενέργειας 2. (συνεκδ) το σύνολο των ζωντανών οργανισμών που βρίσκονται στην επιφάνεια τής Γης [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ biosphere], **βιοτέχνης** (ο/η) [1884] {βιοτεχνών} ιδιοκτήτης βιοτεχνίας, πρόσωπο που ασχολείται με τη βιοτεχνία

βιοτέχνης - βιοτεχνία - βιοτεχνικός. Νεότερες λέξεις. Η λ **βιοτεχνία** πρωτοεμφανίζεται στον Κωνσταντίνο Ασώπιο (το 1856), ενώ το **βιοτέχνης** στον Γεώργιο Βιζυηνό και το **βιοτεχνικός** στον Αναστάσιο Χρηστομάνο (1884) Το δίδυμο ***βιοτεχνία - βιομηχανία πλάστηκε*** για να αποδώσει τη δυάδα industry - manufacture με καθα- ρώς ελληνικές λέξεις, που καθιερώθηκαν στη χρήση.

βιοτεχνία (η) [1856] {βιοτεχνιών} Ι.ΟΙΚΟΝ ο κλάδος τής παραγωγής που ασχολείται με τη μετατροπή (μεταποίηση) πρώτων υλών σε προϊόντα απασχολεί μικρό αριθμό εργατών και χρησιμοποιεί σε περιορισμένη έκταση απλά μηχανικά μέσα. τα δε προϊόντα που παράγει συνήθ δεν είναι τυποποιημένα 2. κάθε επιχείρηση που παράγει με τον παραπάνω τρόπο συγκεκριμένα προϊόντα: ~ ***ετοίμων ενδυμάτων*** **3.** (συνεκδ) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται μια βιοτεχνία, ***πυρκαγιά εκδηΡ.ώθηκε σε*** σχολιο λ. ***βιοτέχνης*** [ΕΙΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ manufacture], **βιοτεχνικός,** -ή, -ό [1884] οικον αυτός που σχετίζεται με τη βιοτεχνία· ~ ***παραγωγή / προϊόντα || Βιοτεχνικό Επιμελητήριο.*** **βιοτεχνολογία** (η) {βιοτεχνολογιών} βιωλ η χρησιμοποίηση ζωντανών οργανισμών ή άλλων βιολογικών συστημάτων για την παραγωγή φαρμάκων ή άλλων προϊόντων. - ***τροφίμων.*** — **βιοτεχνολόψος** (ο/η). **βιοτεχνολογικός,** -ή, -ό, **βιοτεχνολογικά** επίρρ [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < αγγλ biotechnology], **βιοτή** (η) Ιχωρ. πληθ.} η ζωή, ο βίος και οι ανάγκες τού βίου· οι ***έγνοιες τής ~***
[ΕΓΥΜ αρχ . παράλλ τ τού ***βίοτος < βίος)*** **βιοτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη ζωή και ειδικότ. με τις υλικές ανάγκες τής ζωής· ~ ***μέριμνες / ασχολίες / συνθήκες*** ΦΡ οικον *βιοτικό επίπεδο* το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που μπορεί να αγοράσει κανείς με το μέσο εισόδημά του (γενικότ.) το σύνολο των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών διαβίωσης ενός ατόμου ή συνόλου ατόμων, ***υψηλό / χαμηλό ~*** **2.** *βιοτικά* (τα) (α) τα υλικά αγαθά που είναι απαραίτητα για τη ζωή (β) οι υλικές μέριμνες κατ' αντιδιαστολή προς την πνευματική ζωή. ***η συζήτηση ξεκινά με τα - και περνά στα πνευματικά ^*** σχολιο λ. ***παρώνυμο*** [ετυμ αρχ < ***βίοτος (μν*** παραγ επίθημα -τος. πβ. κ ***θάνα-τος) < βίος.***
φρ ***βιοτικό επίπεδο*** αποδίδει το αγγλ standard of livingj

βιοτικός ή βιωτικός; Έχει διδαχθεί από παλιά ότι. αφού η λ. σημαίνει «αυτόν που αναφέρεται στον βίο», παράγεται από το αρχ. **βίοτος** «ζωή» ή το αρχ. ***βιοτή*** «ζωή» **(βιοτ-ικός)** και όχι από το ***βιώ / βιώνω,*** που δίνει ρηματικό επίθ. σε -τος ***(βιωτός,*** από όπου και **αβίωτος** πβ ***τον βίον αβίωτον)*** Αν σχηματιζόταν από το ρήμα ***βιώ ί βιώνω*** επίθ **βιωτικός,** θα σημαίνε «αυτόν που βιώνει» (πβ. ***δηλώνω - δηλωτικός, τονώνω - τονωτικός, μειώνω - μειωτικός,*** ανανεώνω - ανανεωτικός κ τ ό) ***παρώνυμο***

βιότοπος (ο) {βιοτόπ-ου | -ων. -ους} ΒΙΟΛ το Φυσικό περιβάλλον που διαθέτει όλες τις απαραίτητες συνθήκες για την εκπλήρωση μέρους ή ολόκληρου τού κύκλου τής ζωής των φυτικών ή ζωικών οργανισμών ΣΥΝ οικότοπος (πβ. λ ***υδροβιότοπος***)
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. biotope], **βιότυπος** (ο) {βιοτύπ-ου | -ων. -ους} ΒΙΟΛ ομάδα ατόμων που αποτελούν υποσύνολο ενός είδους, έχουν ίδια ή παραπλήσια γενετική σύσταση και διαφέρουν από τις άλλες ομάδες τού ίδιου είδους ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά.
[ί.ΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ biotype] **βιοϋλικό** (το) υλικό που χρησιμοποιείται για την κατασκευή τεχνητών μελών τού σώματος και για τεχνητές εμφυτεύσεις [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. biomateriai (νόθο σύνθ)|. **βΐοφιλμογραφία** (η) {βιοφιλμογραφιών} βιογραφικό σημείωμα προσώπων από τον χο'ίρο τού κινηματογράφου (λ.χ. ηθοποιών, σκηνοθετών κ.ά). στο οποίο αναφέρεται η ζωή και το έργο τους **βιοφυσική** (η) ΒΙΟΛ κλάδος που ασχολείται με την επίλυση βιολογικών προβλημάτων χρησιμοποιώντας τις αρχές τής φυσικής.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. biophysics] **βιοφωσφορισμός** (ο) {χωρ πληθ) η εκπομπή φωτός (χωρίς θερμότητα) από ζωντανούς οργανισμούς (λ.χ. από πυγολαμπίδες, ψάρια των βαθιών νερών κ ά) ΣΥΝ βιοφωτισμός, βιοφωταύγεια.
[ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ bioluminescence (νόθο σύνθ)].
βιοφωταύγεια (η) |χωρ πληθ J ο βιοφωσφορισμός, **βιοφωτισμός** (ο) {χωρ. πληθ \ ***ο*** βιοφωσφορισμός, **βιοφωτογραφία** (η) {βιοφωτογραφιών} ΒΙΟΛ η φωτογράφιση ζωντανών οργανισμών, όταν βρίσκονται σε φυσική κίνηση, **βιοχημεία** (η) η επιστήμη που μελετά τις χημικές διαδικασίες τού κύκλου τής ζωής στα φυτά και τα ζώα. — **βιοχημικός,** -ή, -ό [1*891]. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. biochimiej. **βιοψία** (η) {βιοψιών} ΙΑΙΡ η μέθοδος διαγνώσεως ανωμαλιών τού οργανισμού, κατά την οποία εξετάζονται σε μικροσκόπιο κύτταρα ή ιστοί που έχουν αφαιρεθεί από ζωντανό οργανισμό, για να διαπιστωθεί το είδος εξαλλαγής που έχουν υποστεί. ~ ***σε τμήμα όγκου, για να*** διαπιστωθεί αν ***είναι κακοήθης***
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < ***βι-(ο) + -οψία < όψη,*** < αγγλ. biopsy], **βΐπ** (ο/η) {άκλ.} πρόσωπο πλούσιο και διάσημο: ***αίθουσα*** ~ σε ***αεροδρόμιο.***
[ΕΤΥΜ < αγγλ. αρκτικόλεξο VI.P. (Very Important Person «πολύ σπουδαίο πρόσωπο»)}.
ΒΙ.ΠΕΡ. κ **βίπερ** (το) [άκλ.) **1.** βιβλίο περιπτέρου, δηλ βιβλίο που πίολείται σε περίπτερα 2. (γενικότ.) κάθε βιβλίο τσέπης, κυρ. αστυνομικού ή αισθηματικού περιεχομένου. — (υποκ.) **βιπεράκι** (το), **βίρα** επιφών ΝΑΥΤ τράβα', σήκωσε!: ~ τις ***άγκυρες'***
[ΕΤΥΜ < ιταλ. vira. προστ. τού p. virare «στρέφω»! **βιράρω** ρ. μετβ. {βίραρα} ΝΑΥΤ **1.** περιστρέφω, χρησιμοποιώ βαρούλκο, για να σηκωθεί άγκυρα ή βάρκα 2. (γενικότ.) τραβώ, σηκώνω — **βιράριαμα** (το)
[ΠΤΥΜ Αντιδάν. < ιταλ. virare «στρέφω», με τη σημ. «στρέφω τον τροχό (εργάτη), για να σηκωθεί η άγκυρα», < μτγν. λατ gyrare (< αρχ. ***γύρος***) με την επίδρ. τού λατ. vibrare «πάλλω»]
Βιργίλιος κ **Βεργίλιος** (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** ***Πόπλιος Βεργίλιος Μάρων*** ένας από τους σημαντικότερους Ρωμαίους ποιητές (70-19 π Χ.) έργα του ***Βουκολικά, Γεωργικά, Αινειάς*** **2.** όνομα αγίων τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας
[ΠΤΥΜ < λατ. Vergilius, αγν. ετύμου. Ο τ. Virgilius κατά παρετυμολ. προς τις λ virgo «παρθένος» ή virga «ράβδος»]
Bipyivia (η) γυναικείο όνομα [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. Virginia < λατ. Virginia < virgo «παρθένος»].
Βιρμανία (η) -> Μυανμάρ
βιρτουόζος (ο), **βιρτουόζα** (η) **1.** πρόσωπο που κατέχει άριστα την τέχνη συγκεκριμένου μουσικού οργάνου ή τού τραγουδιού: ~ ***τού βιολιού ί τού τραγουδιού*** ΣΥΝ αριστοτέχνης, δεξιοτέχνης, μετρ **2.** (γενικότ.) πρόσωπο που διαθέτει ξεχωριστές δεξιότητες σε ορισμένο τομέα ΣΥΝ δεξιοτέχνης. — **βιρτουόζικος,** -η, -ο. **βιρτουόζικα** επίρρ [ΗΤΥΜ < ιταλ. virtuoso < virtu «αρετή, χάρισμα» < λατ. virtus]. **Βισκαϊκός Κόλπος** (ο) κόλπος τού Α. Ατλαντικού Ωκεανού μεταξύ τής Γαλλίας και τής Ισπανίας.
[ΕΤΥΜ < ισπ Golfo de Vizcaya < Vizcaya, επαρχία των Βάσκων στη Β. Ισπανία, < βασκ Bizkdr «ορεινή χώρα»] **βισκόζ** (το) |άκλ.} ύφασμα που περιέχει βισκόζη (βλ.λ.)

[ΕΤΥΜ. < γαλλ viscose < μτγν λατ. viscosus < λατ viscum «ιξός») βισκόζη (η) υλικό που προέρχεται από την κατεργασία τής κυτταρίνης (βλ.λ) και το οποίο χρησιμοποιείται στην κατασκευή ινών. υφασμάτων, σωλήνων κ ά. {βλ. λ *βισκόζ).* βισμούθιο (το) {βισμουθίου} χιμ εύθραυστο, αργυρόλευκο μέταλλο (σύμβολο Bi), με ρόδινες αποχρώσεις, που χρησιμοποιείται για τη σύνθεση ενώσεων ποικίλων χρήσεων (στη φαρμακευτική, την υαλουργία κ.λπ) (βλ. κ. λ περιοδικός, ΠΙΝ).
liiJΥΜ Μεταφορά τού γαλλ bismuth < αρχ γερμ bismut, αβεβ ετύμου, πιθ < *wismut < wisa «λιβάδι» (πβ. γερμ Wiese) + -mut «δικαίωμα εκμεταλλεύσεως» < rnuten «απαιτώ, διεκδικώ»].
Βιστονίς (η) {Βιστονίδ-ος, -α} λίμνη τής Θράκης μεταξύ τής Ξάνθης και τής Κομοτηνής.
[ΕΓΥΜ. Από το όν τού αρχ θρακ φύλου *Βίστονες / Βίστωνες.* αγν ετύ- μου). ғ
Βιστούλας (ο) ποταμός τής Πολωνίας που πηγάζει από τα Καρπάθια Όρη και εκβάλλει στη Βαλτική Θάλασσα
[ΕΓΥΜ < λατ Vistula (πολ. Wista). αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται σε I.E. *weik- «ρέω»].
βίσωνας (ο) {βισώνων} μεγαλόσωμο βοοειδές με τραχύ τρίχωμα, κυρτούς ώμους, κοντά κέρατα στραμμένα προς τα πάνω και πιγούνι με γένι. το οποίο είναι περιζήτητο για το δέρμα του: το *κυνήγι τού* ~ στις *αμερικάνικες πεδιάδες.* Επίσης βόναασος.
[ΕΙΥΜ < μτγν. *βίσων, -ωνος* < λατ. bison < αρχ. γερμ. wisantj. βιταλισμός (ο) ελλην. *ζωτικοκρατία* βιολ θεωρία που αποδίδει τα φαινόμενα τής ζωής στην ύπαρξη μιας ζωτικής αρχής, η οποία διαφοροποιείται από τις φυσικές και χημικές δυνάμεις που παρεμβαίνουν στις διαδικασίες τής ζωής. — βιταλιστικός. -ή. -ό [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. vitalisme < viral «ζωτικός»], βιταμίνη (η) {βιταμινών} 1. καθεμιά από διάφορες οργανικές ενώσεις, που σε μικρές ποσότητες συμβάλλουν στη ρύθμιση τού ζωηκού μεταβολισμού, οι οποίες παρέχονται στον οργανισμό είτε φυσιολογικά με το φαγητό και των οποίων η έλλειψη (αβιταμίνωση) προκαλεί ποικίλες δυσλειτουργίες, είτε με φάρμακα: *η ~ C βρίσκεται στα εσπεριδοειδή και η έλλειψή της προκαλεί σκορβούτο* 2. (συνήθ στον πληθ) (α) τροφές με υψηλή περιεκτικότητα σε βιταμίνες, οι υγιεινές τροφές· *τον τελευταίο μήνα κάνω δίαιτα πλούσια σε ~* · όλο *φρούτα και λαχανικά* (β) ειδικές κάψουλες ή δισκία που περιέχουν βιταμίνες και χορηγούνται κατόπιν ιατρικής εντολής για την αντιμετώπιση οργανικών προβλημάτων, *παίρνο)* ~
[ετυμ Μεταφορά τού γερμ. Vitamine (νόθο σύνθ.) < λατ. vita «ζωή» + amine «αμίνη» (βλ κ *αμινοξύ)* Ο όρ. πλάστηκε το 1912 από τον Πο- λωνό βιοχημικό C Funk, λόγω τής παλαιότερης πεποίθησης ότι οι ουσίες αυτές περιείχαν αμινοξέα] βιταμινοθεραπεία (η) {βιταμινοθεραπειών} ιατρ η θεραπεία με τη λήψη βιταμινών, βιταμινούχος, -ος. -ο αυτός που περιέχει βιταμίνες - *τροφές* [ΕΤΥΜ < *βιταμίνη + -ούχος < έχω}.* βιτρίνα (η) {δύσχρ βιτρινών} 1. η προθήκη, χώρος καταστήματος με τζάμι ή κρύσταλλο, όπου εκτίθεται δειγματοληπτικά το εμπόρευμα 2. (ειδικότ.) οικιακό έπιπλο με κρύσταλλο στη μπροστινή πλευρά, όπου τοποθετούνται ποτήρια, ασημικά ή αξιόλογα διακοσμητικά αντικείμενα 3. (γενικότ.) κάθε προθήκη που έχει προστατευτικό τζάμι· ~ *μουσείου* ΣΥ\ σκευοθήκη 4. (μτφ) καθετί που εντυπωσιάζει, που προβάλλεται προς τα έξω ως το καλύτερο στοιχείο ενός χώρου αυτό που αντιπροσωπεύει, που αντανακλά το περιεχόμενο (όπως η προθήκη καταστήματος προβάλλει ὁ.τι καλύτερο διαθέτει): *η εθνική ομάδα είναι η - τού ποδοσφαίρου μας* ΦΡ *έργο βιτρίνος* το δημόσιο έργο που γίνεται για εντυπωσιασμό και ψηφοθηρία, χωρίς να υπάρχει άμεση ανάγκη (λ.χ σιντριβάνια, αισθητικές παρεμβάσεις κ λπ , κατ' αντιδιαστολή προς τα έργα υποδομής)
[Γ-ΙΥΜ < γαλλ vitrine < vitre «τζάμι» < λατ. vitrum «γυαλί») βιτριόλι (το) {βιτριολ-ιού | χωρ. πληθ } (καθημ.) το θειικό οξύ· *τον τύφλωσε. ρίχνοντάς του*
[F.IΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. vitriol < μεσν. λατ vitriolum < μτγν. λατ vitreolum, ουδ τού επιθ. vitreolus «υαλώδης» < λατ vitrum «γυαλί» Η ονομασία οφείλεται στην υαλώδη όψη, την οποία παρουσιάζουν συχνά τα θειικά άλατα I βιτρό (το) {άκλ.} το υαλογράφημα (βλλ.)
[ΕΤΥΜ < γαλλ vitraux. πληθ τού vitrail < λατ vitrum «γυαλί»! βίτσα (η) {δύσχρ. βιτσών} 1. λεπτή και ευλύγιστη βέργα από κλαδί δέντρου ή θάμνου, συνήθ. λεία και καθαρισμένη *η ~ τού δασκάλου* 2. (κατ' επέκτ.) μαστίγιο που είναι φτειαγμένο από κοντό ξύλινο ραβδί και σχοινί ΣΥΝ καμτσίκι.
[ΕΤΥΜ μεσν < σλαβ. vitsa < λατ vitea, θηλ. τού επιθ. viteus < vitis «αμπέλι»].
Βίτσι (το) {άκλ.) το όρος Βέρνον (βλ.λ.).
[ΕΙΥΜ < βουλγ. Bi£ < biie «μοσχάρι»], βιτσιά (η) [μεσν.] χτύπημα με βίτσα: *«δίνει* του *μαύρου του στη χώρα κατεβαίνει»* (ακριτικό τραγ.) βιτσίζω ρ. μετβ. Ιβίτσισα} χτυπώ (κάποιον) με βίτσα — βίτσισμα (το) βίτσιο (το) 1. το ηθικό ελάττωμα και ειδικότ. η σεξουαλική απόκλιση από ὁ.τι θεωρείται φυσιολογικό· διαστροφή 2. (οικ) η ιδιαίτερη αδυναμία (σε κάτι), μανία (για κάτι): *έχει ~ μ'αυτή τη μοχ>σική* [ΠΐΥΜ < μεσν *βίτσιον*< ιταλ. vi/io < λατ vitium «αμάρτημα»] βιτσιόζος (ο), βιτσιόζα (η) (οικ) πρόσωπο που έχει βίτσιο (κυρ σεξουαλική διαστροφή) — βιτσιόζικος, -η. -ο, βιτσιόζικα επίρρ [ΕΙΥΜ < ιταλ. vizioso < vizio (βλ. λ *βίτσιο)]* βίωμα (το) {βιώμ-ατος | -ατα. -άτων} 4ύχολ η προσωπική εμπειρία από κάτι (κατάσταση, σχέση κ λπ.). καθώς και η γνώση που αυτή πα-

ρέχει και η οποία επιδρά έντονα στη ζωή τού ανθρο')που, στη διαμόρφωση τής νοοτροπίας του και τής συμπεριφοράς του: στο *έργο του αποτυπώνει τα προσωπικά - του από τον πόλεμο* [| *θετικό / αρνητικό ί έντονο I θρησκευτικό* ~
[ΕΤΥΜ < *βιώνω* < *βίος.* απόδ τού γερμ. Hrlebnis).

βίωμα - βιωματικός. Και οι δύο λέξεις είναι νεότερες, παραγόμε* νες από το *βιώνω* Βίωμα είναι το αποτέλεσμα τής *βίωσης,* κάτι που έχει ζήσει κανείς έντονα, άρα η *εμπειρία* (πβ γερμ. Hrlebnis < erleben). Το βιωματικός (από το *βίωμα)* δηλο)νει «τον αναφερόμε- νο σε (προσωπικά) βιώματα, σε εμπειρίες» και. κατ' επέκταση, τον «υποκειμενικό, τον συναισθηματικό» Με τη διευρυμένη του σημασία χρησιμοποιείται για να αποδώσει το αγγλ emotive (ενίοτε και το emotional), ιδίως όταν αναφέρεται στη γλώσσα· π.χ *βιωματική σημασία* (emotive meaning), *βιωματική χρήση, βιωματική λειτουργία* κοκ ♦ *βιώνω*

βιωματικός, -ή. -ό 1. αυτός που αναοέρεται στο βίωμα ή περιέχει βιώματα 2. αυτός που περιέχει προσωπικά, υποκειμενικά στοιχεία, που αντανακλούν προσωπικές εμπειρίες: - *χρήση τής γλώσσας* || το ~ *φορτίο μιας λέξης* ΑΝΙ αντικειμενικός, λογικός. — βιωματικ-ά / -ώς επίρρ., βιωματικότητα (η) ΣΧΟΛΙΟ λ *βίωμα, παρώνυμο* [ΕΤΥΜ Από. τού αγγλ. emotivel βιώνω ρ μετβ. {βίω-σα, -θηκα, -μένος} ζω με έντονο και ενσυνείδητο τρόπο (καταστάσεις ή γεγονότα): *δεν αρκεί να γνωρίζεις την πίστη σου, πρέπει και να τη βιώνεις* [j *αυτές τις καταστάσεις δεν τις βγάλαμε απ' το μυαλό μας τις βιώσαμε.*
[ΕΤΥΜ < αρχ *βιώ (-όω)* < I E. *gʷiy-C>- (δισύλλ, ρίζα), πβ. αόρ. β' *έ-βίων* Ομόρρ. *βίος* (βλ.λ.), *ζώ, υγιής* κ.ά Ηνώ το ρ *ζώ* δήλωνε απλώς την κατάσταση τής ύπαρξης (εν αντιθέσει με τον θάνατο), το ρ *βιώ* δήλωσε εξαρχής τον τρόπο ζωής. το περιεχόμενο τού βίου].

βιώνω - ζω. Αντίθετα προς το ρ ζω, που δηλώνει (με ή χωρίς αντικείμενο, δηλ τόσο ως αμετάβατο όσο και ως μεταβατικό) την ενέργεια τού ζην. τής ζωής, το ρ. βιώνω (που αντικατέστησε το αρχ. *βιώ)* δεν σημαίνει «περνώ τη ζωή μου» ή «βρίσκομαι στη ζωή», αλλά είναι πάντοτε μεταβατικό και σημαίνει «ζω κάτι ο>ς έντονη και συνειδητή εμπειρία»· δηλώνει μια επιτατική σημ τού *ζω· Ηβίωσε την αγάπη και το μίσος όσο κανείς άλλος* Το ρ *βιώνω* χρησιμοποιείται πολύ στη λογοτεχνία, τη δημοσιογραφία, σε πολιτικά και κοινωνιολογικά κείμενα κ α Γο ίδιο και τα παράγωγα βίωση, βίωμα και βιωματικός, πολύ περισσότερο που το *ζο)* εκτός από το *ζωή* δεν σχημάτισε ισχυρά παράγωγα λόγο> τού σημασιολογικού εύρους τής λ *ζθ)ή* (το ζήσιμο και η ζήση είναι περιορισμένης χρήσεως. το δε ζωτικός έχει κυρ μεταφορική σημασία) Πολύ ισχυρά στη χρήση είναι και τα σύνθετα τού *βιώνο)* το αναβιώνω και το επιβιώνω Και τα δύο είναι ήδη αρχαία Γο *αναβιώνω* (και στην Αρχαία) χρησιμοποιείται ως αμετάβατο (χωρίς συμπλήρωμα) και ο)ς μεταβατικό (με συμπλήρωμαν. *Ιιολλά έθιμα αναβίωσαν σε νεότερους χρόνους - Θα προσπαθήσουν να αναβιώσουν την αίγλη* που *είχε η περιοχή στο παρελθόν.* Το *επιβιώνω* «διατηρούμαι στη ζωή, συνεχίζο) να ζω» χρησιμοποιείται ως αμετάβατο ρ.· *Χωρίς την υποστήριξή σας δεν θα μπορέσει να επιβιώσει μέσα σε τόσες δυσκολίες που αντιμετωπίζει* Παράλληλα προς το *επιβιώνω* υπάρχει το επιζώ με την ίδια σημασία, ενώ δεν υπάρχει αναζώ παράλληλα προς το *αναβιώνω*

βίωση (η) [μτγν.) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) ο τρόπος με τον οποίο βιώνει κανείς (κάτι): *η ~ τής δυστυχίας και τής εξαθλίωσης στη διάρκεια τού πολέμου τον έκανε ν'* αλλάξει ζωή* || 7/ - *τής αλήθειας.* -* σχολιο λ *βιώνω.* βιώσιμος, -η. -ο αυτός που έχει τη δυνατότητα ή μεγάλες πιθανότητες να επιζήσει, να επιβιώσει (συνήθ. μτφ.) αυτός που μπορεί να συνεχίσει να υπάρχει σε καλή κατάσταση: θα *ενισχυΟούν οι βιώσιμες επιχειρήσεις* || ~ *κυβέρνηση* |ί *πρέπει να βρεθεί μια ~ και δίκαιη* λύση *για το Κυπριακό* ανγ (κυρ. για επιχειρήσεις) προβληματικός |ΜΥΜ αρχ <βιώ«ζω») βιωσιμότητα (η) {χωρ πληθ] 1. βιολ. η εκτίμηση των δυνατοτήτων ή πιθανοτήτων (υψηλών ή χαμηλών) επιβίωσης ζωντανών οργανισμών (π.χ είδους ζώων. κατηγορίας πληθυσμού, παιδιών, πασχόντων από ασθένεια κ λπ) ΑΝΤ θνησιμότητα 2. (μτφ.) η δυνατότητα ή οι μεγάλες πιθανότητες επιβίωσης *η ~ τής επιχείρησης / τού κυβερνητικού σχήματος / ενός οργανισμού* [ΕΙΥΜ Μεταορ. δάνειο από αγγλ. viabilityj. βιωτικός, -ή, -ό ♦ βιοτικός

βλαβερός, -ή. -ό)αρχ.[αυτός που προκαλεί βλάβη (στην υγεία, τη ούση, την κοινωνία κ.λπ.), ο επιζήμιος: - *συμπεριφορά / φάρμακο / έντομο / ηθική / ιδέα* συν επιβλαβής, βλαπτικός — βλαβερ-ά / -ώς]αρχ } επίρρ.. βλαβερότητα (η)]18Β9]. βλάβη (η) {βλαβών) 1. (γενικά) η ζημιά, η φθορά (ειδικότ.) κάθε φθορά που προκαλεί διακοπή τής λειτουργίας και συνεπάγεται επισκευή ή αντικατάσταση (μηχανήματος, εργαλείου κλπ.): το *ηλεκτρικό δίκτυο υπέστη* ~ λ<5γω *τής κακοκαιρίας* || το αυτοκίνητο *έπαθε* ~ στη *μέση τού δρόμου* 2. ιατρ κάθε κάκωση ή αλλοίωση, μεταβολή προς το χειρότερο *η καρδιά του υπέστη ανεπανόρθωτη ~ κατά τη διάρκεια τής εγχείρησης* 3. η πρόκληση ζημίας (υλικής ή ηθικής), που προκύπτει είτε από μη εκπλήρωση συμβατικής υποχρέωσης είτε από συμπεριφορά που αντίκειται σε νομικό κανόνα *περιουσιακή* ~1| *σωματική ~ εξ αμε/.είας ή εκ προθέσεως* φρ (α) *ηθική βλάβη* βλ λ *ηθικός* (β) *σωμοτική βλάβη* η σωματική κάκωση ή βλάβη τής υγείας τού πα-

θόντος που προκαλείται από βίαιη εξωτερική ενέργεια *κατηγορείται για την πρόκ/\ηση σωματικής βλ,άβης σε ανήλικο* (γ) (λόγ) ***ανήκε- στος βλάβη*** η αθεράπευτη ζημία, φθορά *αποφυλακίστηκε λόγω ανη- κέστου βλάβης τής υγείας* του.

[ΕΤΥΜ αρχ < **βλαπ-* (με αφομοίωση τού *-π-* προς το προηγούμενο *β-*), θ που απαντά στο ρ *βλάκ-τω* (βλ.λ.) Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να δηλώσει σωματικά ελαττώματα (π χ. *έν όμμασιν βλάβας έχω,* Αισχύλ. *Αγαμέμνων* 889)].

Βλαδίμηρος (ο) **1.** όνομα ηγεμόνοιν τού Κιέβου **2.** άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα

(ΕΤΥΜ < ρωσ Vladimir < παλαιότ. Vladimer > Volodimer < γερμ Waldemar «φημισμένος εξουσιαστής» < αρχ. γερμ waltan «εξουσιάζω» + mari «περίφημος, φημισμένος»] **βλαισοποδία** (η) Ιμτγν.] ιατρ δυσμορφία των ποδιών (κυρ. στην παιδική ηλικία), κατά την οποία τα γόνατα προσεγγίζουν το ένα το άλλο, ενώ οι αστράγαλοι αποκλίνουν μεταξύ τους **βλαισόπους,** -ους. συν {βλαισόπ-οδος. -οδα | -οδες (συδ. -οδα), -όδων| Ι αί ρ αυτός που παρουσιάζει βλαισοποδία (βλ.λ.).

[είυμ μτγν. < *βλαισός* «κυρτός, στραβός» (βλ.λ) + *πούς, ποδός*. **βλαισός,** -ή, -ό **1.** ιατρ (μέλος τού σώματος) που παρουσιάζει κύρτω- ση με γωνία ανοικτή προς τα έξω ~ *γόνατο* || ~ *μεγάλος δάκτυ'Αος τού ποδιού* 2. αυτός τού οποίου τα γόνατα συγκλίνουν, ενώ οι αστράγαλοί του είναι σε απόσταση μεταξύ τους ΣΥΝ βλαισόπους. (λαϊκ.) στραβοπόδης, στραβοκάννης — βλαισότητα [αρχ] κ βλαίσωση (η) [μτγν Ι

[ετυμ αρχ , αγν. ετύμου. Το επίθημα *-σός* παρουσιάζεται και σε άλλα επίθ. που δηλώνουν ελαττώματα, π.χ *λοξός, γαμψός* κ.ά Το λατ επίθ. blaesus «τραυλός» προέρχεται από την Ελλην.. όπως μαρτυρεί το ωοηγεντικό σύμπλεγμα -ae-J **βλάκας** (ο) {δύσχρ. βλακών) **1.** ιατρ πρόσωπο που πάσχει από βλακεία (σημ. 1) 2. (μειωτ.) πρόσωπο που ενεργεί και συμπεριφέρεται με ανόητο τρόπο, ο ηλίθιος *είναι* <5τν *καταλαβαίνει τίποτα*[1] συν κουτός. ανόητος, χαζός, κρετίνος, (σκωπτ.) κουτορνίθι αντ ξύπνιος, έξυπνος. ατσίδας ΦΡ (α) (ειρων.) ***έξυπνος βλάκας*** ο βλάκας που έχει εκλάμψεις εξυπνάδας (β) ***βλάκας με περικεφαλαία Ι με πατέντα / με λοφίο*** πολύ ανόητος, χαρακτηριστικά ηλίθιος (γ) (εμφατ) ***ένας βλάκας και μισός*** χαζός σε βαθμό που ξεπερνά το συνηθισμένο σε περιπτώσεις στις οποίες θέλει να εκφράσει κανείς την έντονη απογοήτευσή του για τις ενέργειες είτε τού ίδιου είτε τρίτου. *Δεν περίμενα ποτέ να την πάθω μ * αυτό τον τρόπο! Είμαι -/* 3. (σκωπτ.-εκφραστ ο τ. ***βλαξ)*** σε χαρακτηρισμούς, αναφωνήσεις κ λπ.. *τι έκανα ο* || *έτσι είπαμε να το φτειάξεις, βρε* || *ασφαλώς, πρόκειται περί βλακός!* Επίσης (λόγ) **βλαξ** (βλακός) «"ΣΧΟΑίΟλ *ανόητος* [ΕΤΥΜ < αρχ. *βλάξ, -κός* < **μβ?Μξ* < **μ/Αξ* < *ml-ak- < I.E. *mel- «μαλακός», πβ σανσκρ. mrduh. λατ mollis, γαλλ. mou'mol, αγγλ mild κ.ά Ομόρρ *μα/.-ακ-ός, μαλ-θ-ακ-ός* κ.ά Η λ *β?^άξ* χρησιμοποιήθηκε αρχικώς με τη σημ «μαλακός», από όπου προήλθε η σημ «ανόητος, χαζός»]

βλακεία (η) {βλακεΐών (σημ. 3)] 1.(α) ιατρ διανοητική καθυστέρηση μέσου βαθμού (μεταξύ τής μωρίας -ελαφρά μορφή και τής ιδιωτείας βαριά μορφή) συν ηλιθιότητα, χαζομάρα, κουταμάρα, μωρία λνγ εξυπνάδα (β) (καθημ) η αδυναμία να αντιλαμβάνεται κανείς σωστά τα πράγματα· (γενικότ) η δυσκολία αντίληψης· *η ~ του δεν πε- ριγράφεται*[1]*(τόση ~ δεν έχω ξαναδεί*' || *μην τον κατακρίνεις· αυτός απαλλάσσεται λόγω βλακείας*' 2. (συνεκδ) κάθε επιπόλαιος λόγος ή πράξη και γενικότ ενέργεια την οποία δεν δικαιολογείται να κάνει ένας λογικός άνθρωπος: *μην κάνεις καμιά ~ και της πεις όσα συζητήσαμε!* Ι] *έκανα τη ~ να μην αγοράσω εκείνο το οικόπεδο τότε πον ήταν φτηνό* συν χαζομάρα, κουταμάρα ανγ εξυπνάδα ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*

(ΕΓΥΜ αρχ < *βλακεύω* < *βλάξ).* **βλακέντιος** (ο) (λόγ.-σκωπτ) ο βλάκας συν κουτεντές [ΕΤΥΜ < *βλάκας* + *-έντιος.* ίσο)ς παρο)δία των λατ επιθημάτων -entius ή -entior (συγκρ βαθμ)| . **βλακεύω** ρ αμετβ [αρχ] {βλάκεψα} γίνομαι βλάκας, **βλακίστατος,** -η, -ο (μτγν.Ι υπερβολικά βλάκας, **βλακόμετρο** (το) [1889] (σκωπτ) ο πολύ ανόητος άνθροιπος. αυτός που μπορεί να χρησιμεύσει ο)ς μέτρο βλακείας **βλακόμουτρο** (το) (υβριστ) ο βλάκας συν χαζός, ηλίθιος. σχολιο λ *ανόητος*

βλακοψέρνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} δίνω την εντύπωση ότι είμαι βλάκας **βλακώδης,** -ης, -ες |αρχ] [βλακόδ-ους] -εις (ουδ -η), -ών βλακωδέ- στ-ερος. -ατος} αυτός που αρμόζει σε βλάκα, που είναι χαρακτηριστικός τού βλάκα - *αστείο / ύφος / συμπέρασμα / γέ/ΛΟ / έκφραση / στάση / αντίληψη / ενέργεια / απαγόρευση* συν ανόητος, χαζός, κουτός, ηλίθιος ανι έξυπνος, ευφυής - βλακωδώς επίρρ [μτγν] ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **βλάμης** (ο) [βλάμηδες}, **βλάμισσα** (η) {βλαμισσών) (λαϊκ.) (παλαι* ότ.) 1. ο αδελφοποιτός (βλλ.) 2. πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από γενναιότητα, που δείχνει λεβεντιά ΣΥΝ γενναίος, λεβέντης, ασίκης

βλάμικος, -η, -ο [ΕΤΥΜ < αλβ vlairi «αδελφοποιτός»! **βλαμμένος,** -η, -ο {μεσν] (υβριστ) αυτός που έχει διανοητική βλάβη· ανόητος, χαζός: ~ *είσαι: Τόση ώρα σου μιλάω και δεν καταλαβαίνεις τίποτε*[1]]] *τι λέει αυτό το* ~. συν ανισόρροπος, ηλίθιος, (σκωπτ.) πείραγμένος σχολιο λ *τρελός.* **βλαπτικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι αυτός που προκαλεί ή επιφέρει βλάβη, ζημία· ~ *παράγοντας / επίδραση* || *αυτός είναι ~ για τα συμφέροντά μας* jj *τα καυσαέρια είναι ~ για το αναπνευστικό σύστημα* ΣΥΝ βλαβε ρός. επιβλαβής, επιζήμιος αντ αβλαβής, ακίνδυνος, ωφέλιμος — **βλαπτικότητα** (η) *1891], **βλατττικ-ά / -ώς** Ιμτγν.} επίρρ **βλάπτω** κ (λαικ.) **βλάφτω** [μεσν] ρ. μετβ κ αμετβ. [έβλαψα, βλάφτηκα] ♦ 1. (μετβ) κάνω κακό σε (κάποιον/κάτι), προξενώ σε (κάποιον/κάτι) ζημιά, βλάβη (υλική, ηθική κ.λπ) ~ *τα εθνικά συμφέροντα / τον οργανισμό / τη χώρα / τις καλλιέργειες / την υπόληψη / την ανάπτυξη / το γόητρο κάποιου / την εξέλιξη / την κοινωνία* IJ *το κάπνισμα* βλάπτει *σοβαρά την υγεία* συν ζημιώνω, πειράζω ανί ωφελώ, ευνοώ

2. (αμετβ) κάνω κακό ro *πολύ φαγητό βλάπτει* jj *λίγο περισσότερη ευγένεια δεν βλάπτει* 3. (απρόσ ***βλάπτει***) κάνει κακό (αρνητ) *δεν - να ζητάς συγγνώμη καμιά φορά!* συ\ πειράζει, ενοχλεί — **βλάψιμο** (το) [μεσν.]. σχολιο λ. *βρίζω.*

[ΕΙΥΜ αρχ. < **βλάπ-]ω.* που συνδ με σανσκρ. inarka- «βλάβη, καταστροφή», λατ mulcare «βλάπτω μαστιγώνω». Το ρ. χρησιμοποιείται στον Όμηρο με τη σημ. «παρεμποδίζο) την πορεία, κόβω τον δρόμο κάποιου», όπου απαντά επίσης η σημ «καθιστώ τα πόδια τού αλόγου ανίκανα για πορεία» Η σημερινή σημ. είναι μεθομηρική]

Βλάσιος (ο) {Βλασίου] **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Βλάσης.**

(ΕΤΥΜ μτγν κύρ. όν. αγν. ετύμου) **βλασταίνω** ρ αμετβ {βλάστησα} **1.** (για φυτά) αναπτύσσω βλαστούς. βγάζω (νεαρά) βλαστάρια συν αναβλαστάνω. εκβλαστάνω. θάλλω 2. (κατ' επέκτ) ριζώνω στο χώμα και αποκτο) βλαστούς, άνθη και καρπούς: σ' *αυτό τον αγριότοπο τίποτα δεν βλασταίνει* ΣΥΝ φυτρώνω. ξεφυτρώνω, αναφύομαι, ευδοκιμο') 3. (μτφ) κάνω την εμφάνισή μου, έρχομαι στο προσκήνιο ή φθάνω σε σημείο ακμής: *τα λόγια του έκαναν να βλαστήσει ο σπόρος τής ελευθερίας* συν γεννιέμαι, εμφανίζομαι, αναδύομαι, ευδοκιμώ, ακμάζω Επίσης **βλαστάνω** κ **βλαστίζω — βλάστεμα** (το) (σημ. Ι. *2).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποχωρητικός* [ει υμ < αρχ. *βλαστάνω,* αβεβ ετύμου. Αν ο αόρ β' *β/.αστ-εϊν* προέρχεται από τ **βλαθ-τεϊν,* τότε η λ θα μπορούσε να συνδεθεί με το επίθ *βλωθ-ρός* «ψηλός» (για δέντρα) < **μλωθ-ρός* < *mlodh-, μετα- πτωτ. βαθμ. δισύλλαβου Ι Ε. θ. *me!odh- «ύψωμα, κεφάλι», πβ. σανσκρ niDrdh-an- « κορυφή κεφάλι»], **βλαστάρι** (το) [βλασταρ-ιού | -ιών] 1.ο βλαστός που μόλις έχει αναπτυχθεί. ο μικρός βλαστός 2. ο βλαστός ποώδους φυτού συν εκβλάστημα. φυντάνι, φύτρο 3. (μτφ -θωπευτ.) το παιδί, (σε προσφώνηση) ~ *μου!* (υποκ) **βλασταράκι** (το)

[είύμ μεσν < μτγν. *βλαστάριον.* υποκ τού αρχ *βλαστός].* **βλάστη** (η) {χωρ πληθ } ο βλαστός κυρ το τμήμα τού φυτικού εμβρύου που μετατρέπεται σε σπέρμα μετά τη γονιμοποίηση.

[ειυμ αρχ < βλαστάνω (υποχωρητ)] **βλάστημα** (το) (βλαστήμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η ευδοκίμηση και η ανάπτυξη των φυτών συν βλάστηση, φύτρωμα 2. (συνεκδ.) ο βλαστός (βλ λ) 3. βιολ το αρχικό στάδιο τού αναγεννήματος (βλ λ) ενός οργάνου

ΙΕΙΥΜ αρχ < βλαστάνω] **βλαστήμια** (η) (λαικ.) ο έντονα υβριστικός λόγος (πβ λ *β?Μσφημία).* σχολιο λ.-ια

[ΜΥΜ μεσν. < αρχ *β/.ασφημία* (με ανομοίωση τού συμπλέγματος *-σφ-* και αναβιβασμό τού τόνου κατά το σχήμα *αγρυπνώ - αγρύπνια, στενοχωρώ - στενοχώρια* κ ά.) < *βλασφημώ]* **βλάστημος,**-η.-ο * βλάσφημος

βλαστημώ (κ. -άω) ρ. μετβ [βλαστημάς] βλαστήμησα} (εκφραστ.) βρίζω (βλ. κ. λ *βλασφημώ*) ΦΡ (α) ***βλαστημώ την ώρα και τη στιγμή*** (λ.χ. που γεννήθηκα, που ήρθα κ λπ) καταριέμαι την ώρα που έκανα κάτι για περιπτοισεις που μετανιώνουμε έντονα για κάτι (β) (καθημ.) ***βλαστήμα τα!*** για να εκφραστεί έντονη στενοχώρια και απογοήτευση *«κι αρχίζουν τα παραπατήματα και τότε πια βλαστήμα τα»* (καντάδα) συν άστα να πάνε, C-λαϊκ) χέστα κι άστα (πβ λ *β/.ασφημώ).* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *βρίζω*

[ΕΤΥΜ < μεσν *βλαστημώ* < αρχ. *β/χ.ασφημώ* (βλ.λ), με τροπή τού *-σφ-* σε *-στ-* είτε με φωνολογική ανομοίωση είτε με παρετυμολ συσχέτιση προς τα *τιμή / τιμώ* **βλάστηση** (η) {-ης κ. -ήσεως] χοορ. πληθ.} **1.** το να βλαστάνει ένα φυτό και συνεκδ ο χρόνος κατά τον οποίο συντελείται αυτή η διαδικασία. *τον καιρό τής ~* ΣΥΝ εκβλάστηση **2.** (κατ' επέκτ) το σύνολο των φυτών σε ένα οικοσύστημα *τροπική / πλούσια / αραιή ~* συν χλωρίδα. **βλαστητικός,** -ή. -ό Ιμτγν]

[ετυμ < αρχ. *βλάστησις* < *βλαστάνω* (βλ. λ *βλασταίνω)].* **βλαστίδιο** (το) {βλαστιδί-ου] -ων} το φυτικό ή ζωικό έμβρυο που σχηματίζεται λίγες μέρες μετά τη γονιμοποίηση, **βλαστικότητα** (η) [1899] {χωρ πληθ.} η φυσική ικανότητα τού σπόρου ή τού φυτού για βλάστηση (βλ λ.), **βλαστοειδής,** -ής. -ές (βλαστοειδ-ούς | -είς (ουδ -ή)} αυτός που μοιάζει με βλαστό σχόλιό λ *-ης. -ης, -ες.* **βλαστολογώ** ρ. μετβ Ιμτγν.] (βλαστολογείς.] βλαστολόγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} αποκόπτω νεαρούς βλαστούς (από τα φυτά) συν κορφολογώ **βλαστολόγημα** (το) [1809] **βλαστομύκητας** (ο) {βλαστομυκήτων} βιολ μονοκύτταρος μικροοργανισμός, συνήθως παθογόνος για τον άνθρωπο και τα ζώα, που πολ- λαπλασιάζεται με εκβλάστηση.

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ blastomycetej. **βλαστομυκητίαση** (η) (-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ιατρ λοιμώδης ασθένεια που προσβάλλει το δέρμα και τα σπλάχνα των ανθρώπων και προκαλείται από βλαστομύκητες [ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ blastomycosis), **βλαστός** (ο) **1.** ΒΟΤ τμήμα τού φυτού πάνω στο οποίο αναπτύσσονται οι οφθαλμοί, τα φύλλα και τα λουλούδια (βλ. κ λ. *βλαστάρι): ο ~ τού δέντρου ονομάζεται κορμός* || *αναρριχώμενος / ξυλώδης* ~ 2. (ειδικότ.)

ο βλαστός (σημ 1) ποώδους φυτού ΣΥΝ βλαστάρι **3.** (μτφ) νεαρό μέλος οικογένειας (ή και ευρύτερης ομάδας ανθρώπων), τέκνο · *οι ~ τού έθνους* (η νέα γενιά) [| *μονάκριβος ~ τής οικογένειας* || *νεαρός* - ΣΥΝ γόνος, απόγονος, γέννημα, βλαστάρι, παιδί, θρέμμα — βλαστικός, -ή, -ό [μτγν.].
[ετυμ αρχ. < *βλαστάνω* (υποχωρητ)]. **βλασφημία** (η) [αρχ 1 {βλασφημκόν} (λόγ.) **1.** ο ανόσιος και ασεβής λόγος εναντίον τού Θεού. ιερών προσώπων και πραγμάτων: *είναι ~ να αμφισβητείς την ύπαρξη τού Θεού* **2.** (κατ* επέκτ.) ο υβριστικός λόγος · φρ. *άπαγε τής βλασφημίας* βλ. λ *άπαγε.* **βλάσφημος,** -η. -ο [αρχ **]** κ **βλάστημος** Ιμεσν.] **1.** αυτός που βρίζει τα θεία 2. (κατ' επέκτ. για πρόσ. και πράξεις) απρεπής (απέναντι σε κάτι σεβαστό), ασεβής **βλασφημώ** ρ μετβ. κ αμετβ Ιβλασφημείς.. \ βλασφήμησα^ προσβάλλω, κυρ. με τα λόγια (ιερό πρόσωπο ή πράγμα): (μετβ.) *μη βλα- σφημείτε τα θεία!* [| (αμετβ) *Μη βλάσφημείς! Δεν πρέπει να μιλάς έτσι για τον* Θα5'(πβ λ *βλαστημώ).*
[ΕΓΥΜ < αρχ *βλασφημώ, (-έω),* αβεβ ετύμου. Το β' συνθ. *(-φημώ)* προέρχεται από τη λ *φήμη*. Αν το α' συνθ. *βλασ-* αναχθεί στο ρ *βλάπτω*. μπορούμε να θεωρήσουμε ότι **βλα(ψ)-φημώ* > *βλασ-φημώ* (με ανομοίωση). Στην Αρχ η λ. αναφέρεται σε μειωτ λόγια που εκστομίζονται εναντίον κάποιου (πχ. *όσα είς ημάς έβλασφήμησαν*. Δημοσθ *Περί τοϋ στεφάνου* 3), ενώ ο περιορισμός τής λ. σε υβριστικές εκφράσεις ή τρόπους συμπεριφοράς έναντι τού Θεού είναι μτγν και απαντά μόνο στη βιβλική γλώσσα (π.χ. Κ.Δ. *Αποκάλ.* 16, 9: *και έβ/.α-σφήμησαν τό όνομα τοϋ Θεοϋ*)]. **βλαττί** (το) {βλαττί-ου | -ων} (λαϊκ) πολύτιμο μεταξωτό ύφασμα, συνήθ. σε κόκκινο χρώμα (με το οποίο κατασκευάζονται επικαλύμματα τής Αγίας Τράπεζας)
[πι ΥΜ < μεσν *βλαττίον* < *βλάττα* < λατ blatta «μεταξοσκώληκας - πορφύρα»]. **βλαττιδα** (η) ΙΑΤΡ μικρό σκληρό δερματικό εξάνθημα, με χρώμα ερυθρό ή ρόδινο και σχήμα στρογγυλό ή ακανόνιστο, που εμφανίζεται και υποχωρεί αυτομάτως, χορίς να αφήνει σημάδια, αποτελεί δε χαρακτηριστικό σύμπτωμα πολλών δερματοπαθειών.
[εγυμ. Αβεβ. ετύμου, ίσως < **βλαττίδα*, υποκ τού μτγν. *βλάττα* < λατ blatta «μεταξοσκώληκας - πορφύρα»] **βλάφτω** ρ. > βλάπτω
βλαχαδερό κ **βλαχαντερό** (το) (μειωτ.) ο επαρχιώτης, αυτός που συμπεριφέρεται σαν αγροίκος.
[ετυμ < *βλάχος* + *άντερο,* με καταβιβασμό τού τόνου], **βλαχάκι**
(το) (χωρ. γεν | το βλαχόπουλο (βλλ.). **βλαχάρα** (η) (χωρ γεν.
πληθ.} (μειωτ.) η άξεστη γυναίκα.
Βλαχία (η) (περιληπτ.) το σύνολο των Βλάχων **βλαχία** (η) **1.** σύνολο άξεστων ανθρώπων, *έφυγε απ'* το σπίτι *της, που είχε όλα τα καλά, και πήγε να ζήσει μες στη* ~ 2. η άξεστη, απολίτιστη συμπεριφορά **3.** (συνεκδ) οποιαδήποτε πράξη ή συμπεριφορά ταιριάζει σε αγροίκο, απολίτιστο ΣΧΟΜΟ λ. *πρωτιά.*
Βλαχία (η) περιοχή και διοικητική περιφέρεια τής Ν. Ρουμανίας · πα* λαιότ. από τις σημαντικότερες παραδουνάβιες ηγεμονίες.
[ΕΤΥΜ Βλ. λ. *Βλάχος].* **βλάχικος,** -η, -ο [μεσν] **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Βλάχους (βλ.λ.): ~ *γάμος / γλώσσα / τραγούδι / φορεσιά* **2.** *Βλάχικα* (τα) λατινογενής γλώσσα συγγενής προς τη Ρουμανική, που ομιλείται από ορισμένες πληθυσμικές ομάδες δίγλωσσων Ελλήνων η Αρωμουνική, η Κουτσοβλαχική **3.** (μτφ -μειωτ) αυτός που ταιριάζει σε αγροίκο, τραχύς και άξεστος: - *φέρσιμο / συμπεριφορά* συν επαρχιώτικος, χωριάτικος, απολίτιστος ΑΝΤ πολιτισμένος, εκλεπτυσμένος, ραφινάτος.
βλάχικα επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *βλάχος* **βλαχο-** κ. **βλαχό-** α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** ότι κάτι σχετίζεται με τους Βλάχους: *βλαχο-χώρι, βλαχο-καλύβα. βλαχο-τσάρουχο. βλαχό- φωνος* 2. (μειωτ.-ειρων.) επαρχιώτικη και κακού γούστου ιδιότητα: *β/.αχο-τράγουδο, βλαχο-μπαρόκ, βλαχο-σαλέ, βλαχο-ευρωπαίοι.*
βλαχοδήμαρχος (ο) [1896] {βλαχοδημάρχ-ου | -ων, -ους) (μειωτ.) πρόεδρος κοινότητας ή δήμαρχος μικρού δήμου που συμπεριφέρεται σαν σπουδαίο πρόσωπο, ως φορέας σημαντικής εξουσίας **βλαχομπαρόκ** (το) {άκλ.} (κακόσ.) **1.** ΜΟΥΣ Ο ανεπιτυχής συνδυασμός στοιχείων τής παραδοσιακής μουσικής με στοιχεία τής σύγχρονης ηλεκτρονικής μουσικής 2. (ως επίθ.-κατ' επέκτ) οτιδήποτε προσπαθεί άκομψα και με πομπώδη τρόπο να συνταιριάξει ετερόκλιτα στοιχεία
βλαχοντίσκο (η) {άκλ } (σκωπτ) ΜΟΥΣ το είδος ελαφράς μουσικής που συνδυάζει σύγχρονους ευρωπαϊκούς ρυθμούς με στοιχεία δημοτικής ή λαϊκής μουσικής **βλαχόπουλο** (το), **βλαχοπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το παιδί τού Βλάχου, νεαρός Βλάχος (βλ.λ.) ΣΥΝ βλαχάκι **2.** (κατ' επέκτ.) νεαρός βοσκός ή νεαρός χωρικός ΣΥΝ βοσκόπουλο, τσοπανόπουλο, χωριατόπουλο. χωριατόπαιδο [ΕΤΥΜ < *Βλάχος* + -πουλο (βλ λ)].
Βλάχος (ο). **Βλάχα** (η) Ιμεσν.] **1.** ο δίγλωσσος Έλληνας που μιλά *Βλάχικα* (βλ. κ. λ. *Αρωμούνοι, Κουτσόβ/.αχος, Καραγκούνης*) **2.** (γενικότ.) κάθε ορεσίβιος βοσκός τής ηπειρωτικής Ελλάδας [ΕΓΥΜ μεσν. < Vlah < αρχ. γερμ. Valah < λατ Volcae (*Ούάλκαι*), όνομα εκλατινισμένου φύλου κελτικής καταγωγής, το οποίο ζούσε στα εδάφη τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας κατά την κάθοδο των γερμανικών φύλων. Οι Γερμανοί συνήθιζαν να αποκαλούν Valah τους υποτελείς σε αυτούς λαούς, που ήταν λατινόφωνοι. Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε αμάρτυρο **Βαλάχος*< αραβ fellah «γεωργός», επειδή οι Ρωμαίοι, αφού κατέκτησαν την Αίγυπτο, χρησιμοποιούσαν ντόπιους γεωργούς ως φύλακες].

Βλάχοι - Ουαλοί - Βαλλόνοι. Αντίθετα προς ό,τι πήγαν να επιβάλουν παλαιότερα ξένα συμφέροντα και πολιτικές σκοπιμότητες (έφτασε να λειτουργήσει ρουμανικό σχολείο στα Γιάννενα, για να μάθουν οι Βλάχοι. ως «μειονότητα» τη «μητρική» τους γλώσσα, που ήταν τάχα τα Ρουμανικά!), σήμερα η επιστημονική έρευνα έχει αποκαταστήσει την αλήθεια, που είναι και ευρύτερα αποδεκτή Οι Έλληνες, στην καταγωγή και τη συνείδηση, Βλάχοι (γνωστοί και ως ***Κουτσόβλαχοι*** και ***Αρωμούνοι,*** επίσης κατά περιοχές και ως ***Αρβανιτόβλαχοι, Καραγκούνηδες, Φρασαριώτες*** κ.λπ.) είναι δίγλωσσοι Έλληνες ποιμένες και κτηνοτρόφοι (Κ. Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Αιτωλοακαρνανίας), που παράλληλα προς τα Ελληνικά μιλούν μια λατινογενή διάλεκτο, τα Βλάχικα ή Κουτσοβλάχικα ή Αρωμουνικά. Η γλωσσική τους συγγένεια (όχι εθνολογική!) με τους Ρουμάνους οφείλεται στο ότι τόσο τα Αρο)μουνικά όσο και τα Ρουμανικά ανάγονται σε κοινή γλωσσική πηγή, την Ανατολική ή Βαλκανική Λατινική Εκλατινισθέντες γλωσσικά Έλληνες οι Βλάχοι μίλησαν την Αρωμουνική. με έντονη την επίδραση και τής Αρχαίας Ελληνικής (στα Βλάχικα σώζονται λέξεις ελληνικές, όπως urma < ***οδμή*** / ***οσμή*** ή udare < ***ούθαρ*** «μαστός, στήθος» κ.ά που δεν διατηρήθηκαν στην Κοινή Ελληνική), ενώ η γλώσσα των Ρουμάνων έχει επηρεαστεί από τη Γετοδακική Η ονομασία ***Β?-άχοι*** ανάγεται γλωσσικά στο όνομα γαλατικού φύλου Volcae (εκλατινι- σμένου από τις επιδρομές του σε ρωμαιοκρατούμενες περιοχές), που οι Γερμανοί ονόμασαν Valah, χαρακτηρίζοντας με αυτό όλους τους λατινόφωνους υπηκόους τού ρωμαϊκού κράτους. Από το γερμ Valah προήλθαν οι εθνικές ονομασίες ***Ουαλοί*** (Βρετανία), ***Βα/Λό- νοι*** (Βέλγιο), ***Γκωλουά*** (πβ. ντε Γκωλ) (Γαλλία) και Valah > vlah > ***Βλάχ-ος*** (Βυζάντιο)

βλάχος (ο), **βλάχα** (η) (ως μειωτ χαρακτηρισμός) **1.** επαρχιώτης, πρόσωπο που έχει εμφάνιση, συμπεριφορά και ομιλία χωριάτη. ο άξεστος φρ (σκωπτ) (α) *εμείς οι βλάχοι όπως λάχει* οι ανοικοκύρευτοι άνθρωποι ενεργούν με πρόχειρο, ανοικοκύρευτο τρόπο συχνά λέγεται αυτοειρωνικά από κάποιον που θέλει να δείξει ότι βολεύεται εύκολα παντού, σε οποιεσδήποτε συνθήκες: ***Μην ψάχνεις τώρα για κάθισμα! Κάτσε χάμω!*** (β) *πονηρός ο βλάχος!* κυρ. για επαρχιώτη, που αποδεικνύεται έξυπνος, πονηρός, ενώ τον θεωρούσαν αφελή · 2. εδώδιμο μεγάλο ψάρι (μέχρι και 40 κιλά), συγγενικό με τον ροφο. με ανοιχτό γκρίζο-καφέ χρώμα, που ζει κατά κανόνα σε μεγάλα βάθη **βλαχουρια** (η) {χωρ. πληθ.} (περιληπτ) 1. (λαϊκ.) το σύνολο των Βλάχων 2. (μτφ -μειωτ) σύνολο άξεστων ανθρώπων (Εϊ ΥΜ < ***β?λχος*** + παραγ. επίθημα ***-ούριά*** (< μεσν. ***-ούρα*** < λατ. -ura), πβ. κ ***κλεφτ-ουριά].*** **βλαχόφωνος,** -η, -ο -► -φωνος
βλαχοχώρι (το) {βλαχοχωρ-ιού | -ιών} **1.** (λαϊκ) χωριό Βλάχων (μτφ.-μειωτ) απομακρυσμένο, απομονωμένο χωριό,
βλάψιμο (το) -■* βλάπτω
βλέμμα (το) {βλέμμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** στροφή ή/και προσήλωση των ματιών σε (κάτι/κάποιον): ***έριξε το*** ~ του ***στο μεγάλο ρο/.όι τού σταθμού || στρέφω / καρφώνω / σηκώνω / παίρνω / αποστρέφω / υψώνω*** το ~ ***μου*** ΣΥΝ. ματιά· ΦΡ **υπό το βλέμμα κάποιου** (για κάτι που γίνεται) ενώ κάποιος βλέπει απλώς ή προσέχει ή επιβλέπει 2. ο τρόπος με τον οποίο κοιτά κανείς, η ιδιαίτερη εντύπωση που δίνει η ματιά του: ***ψυχρό*** / ***άγριο*** / ***αδιάφορο*** / ***διαπεραστικό*** / ***βλοσυρό*** / ***τρομαγμένο*** / ***απλανές*** / επίμονο / ***λοξό*** / ***ύπουλο*** / ***περιφρονητικό*** / ***τολμηρό*** / ***σατανικό / εχθρικό / στοχαστικό ~ || - γεμάτο οίκτο / ικεσία*** [ΕΤΥΜ. αρχ < ****βλέπ-μα*** < ***βλέπω]*** **βλέννα** (η) {βλεννών} **1.** ΒΙΟΛ το πυκνόρρευστο, ημιδιαφανές και γλοιώδες έκκριμα ορισμένων αδένων, ***τραχηλική*** - **2.** (ειδικότ) η πυκνόρρευστη ουσία που εκκρίνεται και συγκεντρώνεται στη μύτη ΣΥΝ μύξα **3.** ΒΟΤ ιξώδης ουσία που απαντά σε ορισμένα φυτά, λ.χ. στο λινάρι Επίσης **βλέννη**
[ΕΤΥΜ αρχ. < ***βλεννός*** < ****μλεδ-σ-νός,*** όπου ****μλεδ-*** επεκτεταμένος τ. τού Ι.Η. **mel* «μαλακός», πβ. σανσκρ. mrdnati «μαλακώνει», λατ. mollis «μαλακός». Βλ. κ ***μαλακός]***. **βλεννογόνος,** -ος. -ο **[1**867] **1.** ΒΙΟΛ αυτός που παράγει και εκκρίνει βλέννα (βλ.λ.) ~ ***αδένας*** **2.** *βλεννογόνος* (ο) η επιθηλιακή μεμβράνη που σχηματίζεται κοντά στα φυσικά στόμια τού σώματος και επενδύει την εσωτερική επιφάνεια των κοίλων οργάνων του για την καλύτερη προστασία τους: ***αναπνευστικός*** / ***στοματικός*** / ***πεπτικός*** *Ι* ***γεν- νητικός ~***
| ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ muqueusej. **βλεννορραγία** (η) [1889] {χωρ πληθ.} ΙΑΙΡ οξείας μορφής βλεννόρροια (βλ.λ.), που ως κύριο σύμπτωμα έχει τη ρύση βλέννας από τα γεννητικά όργανα — **βλεννορραγικός,** -ή. -ό [1854] [ΕΤΥΜ_. < ***βλέννα*** + ***-ρραγία.*** πβ. παθ. αόρ β' ***έρ-ράγ-ην,*** ρ ***ρήγ-νυ-μι,*** βλ. κ. ***ρήγμα].***
βλεννόρροια (η) [1853] (χωρ. πληθ ! ΙΑΤΡ το αφροδίσιο νόσημα που προσβάλλει το ουρογεννητικό σύστημα, προκαλώντας πυώδη φλεγμονή στην ουρήθρα και ρύση πύου από αυτήν στους άνδρες και κάψιμο, κολπικό έκκριμα ή μόλυνση τού τραχήλου τής μήτρας και των σαλπίγγων στις γυναίκες ΣΥΝ (λαϊκ **)** σκουλαμέντο. **— βλεννορροϊ- κός,** -ή, -ό [18531.
[ΕΤΥΜ < ***βλέννα*** + ***-ρροια*** < ***ροή,*** απόδ τού ελληνογενούς γαλλ gonorrhee < gono- (< ***γόνος)*** + -rhee (< ***-ροια*** < ***ροή)*** **βλεννώδης,** -ης, -ες [αρχ.] {βλεννώδ-ους [-εις (ουδ -η), -ών} ΒΙΟΛ αυ- τός που έχει τη μορφή βλέννας ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **βλέπω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {είδα (να/θα δω, προστ. δες, δείτε κ. δέστε κ. (λαϊκ) ιδέστε), ειδώθηκα, ιδωμένος} ♦ (μετβ) 1. αντιλαμβάνομαι (κά

ποιον/κάτι) μέσω τής όρασης: ~ το *βουνό στο βάθος* || *από αυτή τη θέση δεν* ~ *τίποτα* || *τα είδα όλα με τα ίδια μου τα μάτια* || π *είδες και τρόμαξες;* ΦΡ (α) ***βλέπω το φως (τού ήλιου)*** γεννιέμαι, είδε *για πρώτη φορά το φως τής ημέρας σε μια μικρή πόλη τής Μεσογείου* (β) ***βλέπω το φως τής δημοσιότητας*** έρχομαι στη δημοσιότητα, αποκαλύπτομαι μέσω τού Τύπου: *συνταρακτικά στοιχεία για τη δράση παρακρατικών οργανώσεων είδαν το φως τής δημοσιότητας* ΣΥΝ δημοσιεύομαι. κυκλοφορούμαι (γ) **όπως σε *βλέπω και με βλέπεις*** για να δηλώσουμε τη βεβαιότητά μας για κάτι που λέγεται· *τα πράγματα έγιναν έτσι ακριβώς,* ***~!*** ΣΥΝ αλήθεια, ειλικρινά, πράγματι (δ) **δεν *βλέπω την ώρα να...*** (μεσν. φρ.) διακατέχομαι από μεγάλη ανυπομονησία για (κάτι): - *γυρίσω σπίτι* ΣΥΝ ανυπομονώ, λαχταρώ (ε) ***να το δω και να μην το πιστέψω!*** βλ λ. *πιστεύω* (στ) **δεν *βλέπω (ούτε) τη μύτη μου*** για περιπτώσεις στις οποίες δεν μπορεί να διακρίνει κανείς τίποτα (λ χ. όταν έχει ομίχλη, σκοτάδι κ λπ) (ζ) ***ποιος είδε τον Θεό και δεν (τον) φοβήθηκε!*** για έκρηξη παράφορου θυμού, έντονης οργής και μανίας: *μόλις έμαθε τι έγραψαν οι εφημερίδες για την ιδιωτική του ζωή, -!* (η) ***είδα πολλά / έχω δει πολλά*** έχω περάσει πολλά στη ζωή και έχω μεγάλη πείρα: ~ *στη ζωή μου, γΓ αυτό ν' ακούς τι σου λέω!* ΑΝΤ δεν έχω δει τίποτε (θ) ***βλέπω τον Χάρο με τα μάτια μου*** κινδυνεύω σοβαρά να χάσω τη ζωή μου (ι) ***βλέπω κατάματα (κάποιον/ κάτι)*** αντικρίζω με θάρρος, χωρίς φόβο: *ας δούμε κατάματα την πραγματικότητα κι ας μην* εθελοτυφλούμε' (ια) (παροιμ) ***ακόμη δεν τον είδαμε (και) Γιάννη τονε βγάλαμε / τον βαφτίσαμε*** για όσους καταστρώνουν μεγαλεπήβολα σχέδια, χωρίς να στηρίζονται σε θετικές και βάσιμες προϋποθέσεις ή για όσους προτρέχουν των εξελίξεων, συζητούν ή αναφέρονται σε κάτι θεωρώντας το ως δεδομένο, ενώ ακόμη δεν έχει πραγματοποιηθεί (ιβ) (λόγ) ***βλέπω διά τής τεθλασμένης*** διαθέτω διορατικότητα και μπορώ να διαβλέψω μελλοντικές εξελίξεις (ιγ) ***τι έχουν να δουν τα μάτια μας!*** πόσα πολλά φοβερά ή περίεργα πράγματα πρόκειται ακόμη να παρακολουθήσουμε ή να ζή- σουμε! (ιδ) ***βλέπω άσπρη μέρα Ι Θεού πρόσωπο*** βελτιώνεται η κατάστασή μου, βρίσκω επιτέλους ησυχία, ευημερία και ευτυχία: *μακάρι να κερδίσουμε το λαχείο, να δούμε κι εμείς μι αν άσπρη μέρα* ΣΥΝ ευ- ημερώ, ευτυχώ (ιε) ***βλέπω φως*** διακρίνω την πιθανότητα θετικής εξέλιξης: ~ *στο βάθος τού τούνελ* || δεν - *σ' αυτή την υπόθεση* (ιστ) ***βλέπω καλό*** ευεργετούμαι ή βελτιώνεται η κατάστασή μου: *δεν είδα κα/.ό μαζί σου τόσα χρόνια* ΣΥΝ ωφελούμαι (ιζ) (ειρων) ***κάνε παιδιά, να δεις καλό!*** τα παιδιά πολλές φορές αποδεικνύονται αχάριστα και δεν αναγνωρίζουν στους γονείς τους τις θυσίες που κάνουν για αυτά (ίη) **δεν *με βλέπω καλά*** δεν αισθάνομαι ασφαλής, διαισθάνομαι ότι κάτι κακό θα μου συμβεί· - *μ'αυτούς τους ανθρώπους που έμπλεξα!* ΙΙ (και ως απειλή ή προειδοποίηση) *αν συνεχίσεις να συμπεριφέ- ρεσαι έτσι. δεν σε βλέπω καλά!* (ιθ) **τσ *βλέπω*** (σε χαρτοπαιξία από παίκτη προς άλλον παίκτη) δείξε μου τα χαρτιά σου (κ) ***το 'χω δει / ξαναδείαυτό το έργο*** (οικ.) για να δηλώσουμε ότι μια κατάσταση ή γεγονός (συνήθ. αρνητ.) μας είναι γνώριμο, γιατί το έχουμε βιώσει ήδη *εγώ δεν τους πιστεύω πια* ~ καί *ξέρω καλά ότι όλοι τους είναι μόνο λόγια'* (κα) (αρχικ) **τσ *είδα όλα!*** ως σχόλιο για κάτι εντυπωσιακό, μοναδικό, που προκαλεί τη μέγιστη εντύπωση (κβ) **νσ σε δω** (ΐ) (με έμφαση στο «να», προτρεπτικά) στάσου να σε παρατηρήσω, συνήθ. να σε θαυμάσω: *-¹ Τι ωραία που είσαι με αυτό το φόρεμα!* (ii) (+ πρόταση, ως έκφραση αμφιβολίας) να διαπιστώσω (κάτι που σχετίζεται με εσένα): ~ *τι θα κάνεις, τώρα που αρχίζουν τα δύσκολα'* || (κ. απολύτως) *-Θα πετύχω οπωσδήποτε στον διαγωνισμό! – !* (κγ) *(...)* ***και τι να δω;*** (παρενθετικά σε αφήγηση) για να εξάψουμε το ενδιαφέρον τού ακροατή για αυτό που θα ακολουθήσει: *Ανοίγω την πόρτα, ~; Όλο το σπίτι ήταν άνω-κάτω!* (κδ) ***μην είδατε το ν Πανα(γ)ή*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος αθετεί υπόσχεσή του. δεν ανταποκρί- νεται σε προγενέστερη δέσμευση και εξαφανίζεται 2. κατευθύνω τη ματιά μου προς (κάτι/κάποιον), παρακολουθώ με το βλέμμα (αντικείμενα, θεάματα, περιστατικά κ λπ.): *έβλεπα τα δάχτυ/Λ του να τρέμουν πάνω στο γραφείο* || ~ *την παρέλαση από το* μπαλκόνι *τού σπιτιού μου* ΣΥΝ παρακολουθώ, παρατηρώ, κοιτάζω, ατενίζω, αγνα- ντεύω. θωρώ 3. (κατ' επέκτ) σχηματίζω φανταστικές εικόνες και παραστάσεις ~ *όνειρο / όραμα / οπτασία* ΣΥΝ ονειρεύομαι, οραματίζομαι φρ ***βλέπω (κάποιον/ κάτι) στον ύπνο μου*** (μεσν. φρ.) (ί) (κυριολ.) ονειρεύομαι (κάποιον/κάτι) (ii) (μτφ) σε ερωτήσεις προς κάποιον που επιθυμεί (κάτι) πάρα πολύ: *-Θες παγωτό πρωινιάτικα, Καλά, στον ύπνο σου το έβλεπες;* **4.** (μτφ) (για άποψη, εκτίμηση) θεωρώ, διαμορφώνω συγκεκριμένη στάση (θετική, αρνητική): ~ *δύσκολη την ικανοποίηση τού αιτήματος* ΣΥΝ κρίνω φρ (α) ***βλέπω με καλό μάτι (κάτι)*** αντιμετωπίζω (κάτι) με ευνοϊκή διάθεση: ~ *τη συνεργασία μας με τη γαλλική εταιρεία* ΣΥΝ ευνοώ, συμπαθώ, καλοβλέπω ΑΝΤ βλέπω με κακό μάτι (β) ***βλέπω (κάτι / κάποιον) με άλλο μάτι*** υιοθετώ διαφορετική συμπεριφορά, αλλάζω αντιμετώπιση: *πρώτα τον περιφρονούσε, αλλά μετά την επιτυχία τον άρχισε να τον βλέπει με άλλο μάτι (γ)* ***τα βλέπω ρόδινα / μαύρα*** αντιμετωπίζω τον κόσμο και το μέλλον με αισιοδοξία / απαισιοδοξία: *είναι στην αρχή ακόμα και τα β/.έπει όλα ρόδινα* ΙΙ *είναι απαισιόδοξος και τα βλέπει όλα μαύρα* ΣΥΝ αισιοδο- ξώ / απαισιοδοξώ (δ) ***τα βλέπω σκούρα*** για δύσκολη κατάσταση, για τις δυσκολίες που αντιλαμβάνεται κανείς ότι θα συναντήσει: ~ *τα πράγματα· φοβάμαι ότι δεν θα τα καταφέρουμε* (ε) ***βλέπω (κάποιον/ κάτι) αφ' υψηλού*** αντιμετωπίζω (κάποιον/κάτι) ως κατώτερό μου. του συμπεριφέρομαι με υπεροψία και περιφρόνηση *από τότε που πήρε προαγωγή, μας βλέπει αφ' υψηλού* ΣΥΝ ονομπάρω (στ) (λαϊκ) **πώς *την έχεις δει (τη δουλειά)*** / **πώς το *βλέπεις* το *πράγμα;*** τι νομίζεις ότι είσαι (ή κάνεις), πού το πας;: *Δηλαδή, πώς την έχεις δει τη δου- ?.ειά; Εσύ θα αναλαμβάνεις ό,τι σε βολεύει και όλα τα δύσκολα θα πέφτουν σε μας;* (ζ) (λαϊκ) ***την έχω δει*** (π.χ. *σπουδαίος*) νομίζω, θεω ρώ τον εαυτό μου (π.χ. *σπουδαίο*): *την έχει δει βεντέτα και δεν μας δίνει σημασία!* (η) (αργκό) ***την έχω δει κάπως*** νομίζω ότι είμαι κάτι σπουδαίο *την έχει δει κάπως και μας σνομπάρει* 5. (μτφ) διαπιστώνω, αντιλαμβάνομαι: *μετά τις τελευταίες εξελίξεις είδα το λάθος μου* ΣΥΝ διαπιστώνω, αναγνωρίζω· φρ (α) νσ ***δεις που...*** (i) για να εκ- φράσουμε με βεβαιότητα τον φόβο ότι θα γίνει κάτι που δεν θέλουμε. ~ *ότι τώρα που δεν τον θέλουμε, θα εμφανιστεί μπροστά μας!* (ii) για να ενθαρρύνουμε κάποιον που ανησυχεί για κάτι: ~ *όλα θα πάνε καλά* II - *δεν Οα μας αφήσει έτσι στο τέλος, κάτι Οα κάνει¹* (β) εγώ ***να δεις!*** προς επίρρωσιν αυτών που λέγονται από τον συνομιλητή (συνήθ. για δυσάρεστη κατάσταση): - *Φοβάμαι πολύ'* || *-Τρέμω απ' το κρύο.* – ' 6. καταλαβαίνω (γιατί έγινε ή υπάρχει κάτι): *δεν έβλεπε τον λόγο ύπαρξης τριών διαφορετικών ιδρυμάτων για τον ίδιο σκοπό* συν. κατανοώ· φρ άκου ***να δεις*** (i) άκου να καταλάβεις, πρόσεξε να μάθεις ή να αντιληφθείς τι γίνεται: ~ *τι μου συνέβη σήμερα* (ii) (απολύτως, συνήθ. ως σχόλιο για κάτι που είπε κάποιος, πληροφορηθήκαμε κ.λπ.) για φαντάσου! τι λες!: *Ωστε τέτοια πράγματα συμβαίνουν εκεί μέσα'*ΣΥΝ για δες' 7. υποβάλλω σε εξέταση και έρευνα (κάτι): *όλα αυτά θα τα δούμε καλύτερα στην επόμενη συνεδρίαση* || *ας δούμε όμως και την άλλη πλευρά* του *ζητήματος* ΣΥΝ εξετάζω, ερευνώ, αναζητώ 8. (για ιατρούς) υποβάλλω σε ιατρική εξέταση (κάποιον) ή κάνω ιατρική επίσκεψη· *πρέπει να τον δει κατεπειγόντως γιατρός* || *ο γιατρός βλέπει καθημερινά γύρω στους δεκαπέντε ασθενείς* ΣΥΝ εξε- τάζο) φρ (ειρων.) ***πρέπει*** να σε δε/ ***γιατρός!*** δεν είσαι λογικός, δεν λειτουργείς σωστά: δεν *είναι λογικά πράγματα αυτά που λες· ~!* 9. προβλέπω, προλέγω: *«Εξόριστε Ποιητή, στον αιώνα σου λέγε τι βλέπεις»* (Οδ. Ηλύτης) || *τον ~ μια μέρα να γίνεται μεγάλος και τρανός* 10. εκτιμώ (μια κατάσταση): *Πώς τα βλέπεις τα πράγματα: Θα έχουμε εκλογές.* ΦΡ ***για να δούμε...*** για να δηλώσουμε συγκρατημένη επιφύλαξη ή απαισιοδοξία. - *Πιστεύω πως θα κρατήσει τον λόγο* του. —11. σκέφτομαι (για κάτι), προκειμένου να πάρω απόφαση: *να δούμε τι θα κάνουμε με τη συμφορά που μας βρήκε* || (κ αμετβ.) *πήγαινε τώρα να κοιμηθείς και αύριο βλέπουμε* i| *φτειάξε πρώτα αυτό και μετά βλέπουμε* συν αποφασίζω φρ (α) ***βλέποντας και κάνοντας*** για ενέργειες που γίνονται ανάλογα με τις περιστάσεις, που προσαρμόζονται στις εκάστοτε συνθήκες, *ας μη βιαστούμε να πούμε από τώρα πώς θα δράσουμε θα προσχωρήσουμε* ~ (β) ***θα δούμε*** ως απάντηση, για να δηλωθεί επιφύλαξη για το μέλλον που κλίνει προς την άρνηση· *-Θα πάμε μαζί τους, τελικά;* —, *δεν ξέρω* 12. προσέχω, για να προφυλαχθώ ή να αποφύγω (κάποιον/κάτι): *βλέπε πού πατάς!* συν. έχω τον νου μου 13. (α) παρακολουθώ (κάτι) με προσοχή και συνέπεια (για να προλάβω πιθανές αρνητικές εξελίξεις): *βλέπε το φαγητό, ώσπου να γυρίσω* (β) (κατ' επέκτ.) προσηλώνω τη σκέψη μου (κάπου), με απασχολεί (κάτι) *μόνο το προσωπικό του συμφέρον βλέπει και* τίποτε *άλλο* συν σκέπτομαι, υπολογίζω 14. (α) έχω επαφή ή επικοινωνία με πρόσωπο, συναντώ (κάποιον): *χαίρομαι ιδιαιτέρως που σας βλέπω* || *χρόνια και ζαμάνια έχω να τον δω* || *τον βλέπω κάθε πρωί στο λεωφορείο* (ειδικότ. για επίσημη επαφή): *είδα τον πρόεδρο χθες και συζήτησα μαζί του το θέμα σας* || *θέλει να σε δει ο διευθυντής*■ φρ δεν θέΛω ***να δω (κάποιον) στα μάτια μου*** για να εκφραστεί έντονη αντιπάθεια, αποστροφή ή οργή για ανεπιθύμητο πρόσωπο: *Είναι αχάριστος, δεν θέλω να τον δω στα μάτια μου'* (β) επισκέπτομαι (κάποιον): *πήγα να τους δω, προτού φύγω για διακοπές* 15. σε φράσεις που δηλώνουν έκπληξη, απορία, θαυμασμό, π χ (α) ***για δες...*** (εμφατ.) (i) για μεγάλο θαυμασμό: *για δες τον πόσο μεγάλωσε!* || *«για δέστε τον αμάραντο σε τι βουνό φυτρώνει'»* (δημοτ τραγ) (ii) (απολύτως ως σχόλιο) για φαντάσου!: *-Ήρθε και μου μίλησε ο ίδιος'* — *!* (β)... να ***δουν τα μάτια σου!*** για να δείξουμε πλήθος από κάτι: *λεφτά με τον σωρό'* jj *κόσμο - στη συγκέντρωση* 16. σε φράσεις που δηλώνουν απειλή προς κάποιον ότι θα υποστεί συνέπειες *τώρα θα δεις τι θα πάθεις!* || (κ. απολύτως) *κάνε πως μου αντιμιλάς και θα δεις!* φρ. (α) ***αυτό θα το δούμε!*** ως απειλή με χροιά αμφισβήτησης αυτού που ισχυρίζεται κάποιος *-Εγώ θα κάνω ό,τι νομίζω' -~!* (β) ***με βλέ~ πεις καλά;*** ως απειλή για να δείξουμε σε κάποιον ότι δεν αστειευόμαστε. ότι δεν πρέπει να αψηφά τις αντιδράσεις μας: *Για πρόσεξε: ~ . Θα την πληρώσεις άσχημα, αν συνεχίσεις'* (γ) ***Καλά, θα δεις!*** ή ***Θα δεις κι εγώ!*** ως απειλή, παράπονο ή και χάριν αστεϊσμού- *Δεν θα μου πεις. Καλά, θα δεις κι εγώ άλλη φορά αν θα σου ξαναπώ τίποτα!* ♦ (αμετβ.) 17. (α) αντιλαμβάνομαι μέσω τής όρασης (β) (ειδικότ.) έχω την ικανότητα τής όρασης: *μετά την επέμβαση μπορεί πλέον και βλέπει* ΑΝΤ είμαι τυφλός φρ (α) ***άποιος έχει μάτια βλέπει*** για κάτι που είναι ολοφάνερο και μπορεί να διαπιστωθεί από τον οποιονδήποτε (λέγεται συχνά και για όσους προσποιούνται ότι δεν καταλαβαίνουν, για όσους εθελοτυφλούν): *δεν χρειάζεται να σου εξηγήσω* τίποτα·-/ || ~ *γιατί σ' αγάπησα* συν ο νούν νοείτω (β) ***κάνω πως δεν βλέπω*** προσποιούμαι τον ανήξερο ή συμπεριφέρομαι σκοπίμως με ανοχή: *ένας μαθητής προσπαθούσε να αντιγράψει, αλ/λ ο επιτηρητής έκανε πως δεν έβλεπε* ΣΥΝ κάνω τα στραβά μάτια (γ) ***βλέπω μακριά*** έχω διορατικότητα, είμαι οξυδερκής (δ) (μτφ.) δεν ***βλέπω πέρα από τη μύτη μου*** βλ. λ *μύτη* (ε) (μτφ.) ***βλέπω μπροστά*** έχω στραμμένη την προσοχή μου στο μέλλον, δεν είμαι προσκολλημένος στο παρελθόν: *στο κόμμα μας βλέπουμε πάντα μπροστά!* 18. (για άψυχα) είμαι στραμμένος (προς κάποια κατεύθυνση, προς συγκεκριμένο σημείο): το *παράθυρο έβλεπε στην αυλή* ΣΥΝ έχω θέα 19. (προφορ. ***βλέπεις, βλέπετε*** συχνά παρενθετικά στον λόγο) για τη δήλωση τής στάσης τού ομιλούντος (ειρωνείας, απολογίας κ.λπ.), την παρουσίαση τής αιτίας μιας κατάστασης κ ά. *έχει ανάγκη, βλέπεις, το αφευτικό μου από χρήματα!* || *θέλω να σας εξυπηρετήσω, αλλά είναι αδύνατον, βλέπετε, να διακόψω τώρα τη σύσκεψη* |j *δεν περνάει καλά βλέπεις, δεν γνωρίζει κανέναν σ' αυτή την πόλη*... 20. σε επικοινωνιακά στοιχεία

(εισαγωγικά ή παρενθετικά), στον λόγο, π.χ. ***κοίτα να δεις*** -, *εγώ αυτά δεν τα πιστεύω,* ***δέστε / δείτε / δείτε κάτι.*** *Δείτε κάτι αυτό που με ρωτάτε απαιτεί εκτενή ανάλυση... Δέστε.. Άλλο πράγμα η δημοκρατία κι άλλο η ασυδοσία* (μεσοπαθ ***βλέπομαι***) 21. συναντιέμαι (με κάποιον): *βλεπόμαστε αρκετά συχνά* j| <5εν *βλεπόμαστε καθόλου τελευταία* || (παροιμ) «*μάτια που δεν βλέπονται, γρήγορα λησμονιού- νται*» (για πρόσωπα που δεν έρχονται σε οπτική επαφή, που δεν συναντιούνται) 22. είμαι σε ανεκτό επίπεδο, αποδεκτός (ούτε καλός ούτε για απόρριψη): - *Είναι καλή η ταινία: - Βλέπεται* || *είναι πολύ άσχημος στο πρόσωπο, δεν βλέπεται!* · ΦΡ (α) (εκφραστ) ***είδα κι απόειδα*** για κάτι που επιτυγχάνει κανείς μετά από μεγάλη αναμονή και προσπάθεια: ~ *μέχρι να τον ξεμπλέξω από τις κακές παρέες* (β) (εμφατ) ***είδα κι έπαθα*** κουράστηκα πάρα πολύ ή πέρασα από ταλαιπωρίες μέ.χρις ότου επιτύχω κάτι · *είδε κι έπαθε να τους ξεφορτωθεί* ΣΥΝ βασανίστηκα, ταλαιπωρήθηκα ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *δίγαμμα.*

Ιετυμ αρχ < *γλέπω < *g*lep-. αγν ετύμου Εν αντιθέσει με το συνώνυμο *όρώ (-άο))*. που σήμαινε κυρ. «κοιτάζω, αντιλαμβάνομαι», το ρ *β/.έπω* είχε αρχικά τη σημ «έχω την ικανότητα τής οράσεως» (π *χ. μή βλέπων* ο *μάντις* ?), Σοφοκλ. *Οιδ Τύραννος* 747), ενώ αργότερα προσλαμβάνει και τη σημ «κοιτάζω», αντικαθιστώντας έτσι το όρώ Ενώ στην Αρχ χρησιμοποιείται είτε ως αμετβ. είτε ακολουθούμενο από πρόθ., στην Κ.Δ απαντά η σημερινή χρήση με άμεσο αντικείμενο (π.χ *Εβρ* 2, 9: *β/.έπομεν Ίησοΰν.. δόξη* καί *τιμή έστεφανωμένον*) Αξιοσημείωτο είναι ότι η σημασιολ διάκριση *βλέπω - κοιτάζω* απαντά σε διάφορες ευρωπ γλώσσες, π.χ. αγγλ see-look. γαλλ voir-regarder, γερμ sehen-schauen κ ά. Η φρ. *τα βλέπω όλα μαύρα* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. je vois lout en noir Ομοίως και οι φρ *δεν βλέπω πέρα από τη μύτη μου* (γαλλ. jc ne vois pas plus loin que le boul de mon ne/.), δεν *βλέπω γιατί* (γαλλ je ne vois pas pourquoi)].

βλέπω: συνώνυμα. Το βλέπω είναι το λέξημα που εκφράζει γενικά ότι έχει κανείς την ικανότητα τής όρασης, ότι χωρίς συγκεκριμένο σκοπό ή πρόθεση ή ιδιαίτερη προσπάθεια χρησιμοποιεί την αίσθηση τής όρασης Μια σειρά από άλλα ρήματα προϋποθέτουν την πρόθεση, τον σκοπό να γίνει αυτό που δηλώνει η λέξη. με εξαίρεση το *χαζεύω* που δηλώνει σαφώς την απουσία συγκεκριμένου σκοπού. Περισσότερο συνδεδεμένα με την έννοια τού *τρόπου* με τον οποίο βλέπει κανείς είναι τα *κοιτάζω, θεωρώ, ατενίζω, παρατηρώ. προσέχω. παρακο?.ουθώ. χαζεύω* και *διακρίνω*. Τα *αντικρίζω, αγναντεύω, επισκοπώ* συνδέονται περισσότερο με τον έννοια τού *τόπου* Συγκεκριμένα, το *κοιτάζω* και το (λογοτεχνικότερο) *Οω- ρώ* σημαίνουν «στρέφω το βλέμμα μου για να δω» Το *ατενίζω* σημαίνει «καρφώνω και κρατώ το βλέμμα μου στραμμένο κάπου». Όταν αυτό γίνεται με κάποια προσπάθεια, δηλώνεται με το *δια-κρίνω*, ενώ όταν γίνεται με συγκέντρωση, προσοχή και σταδιακό τρόπο δηλώνεται από τα ρήμ *προσέχω, παρατηρώ* και *παρακο/.ου- θώ* Αν βλέπω απέναντι ή μπροστά μου. αν προσδιορίζεται δηλ. ο συγκεκριμένος τόπος (ή κατεύθυνση), χρησιμοποιείται το *αντικρίζω* αν βλέπω μακριά, σε απόσταση, τότε, το *αγναντεύω-* και αν βλέπω από πάνω κι εποπτεύω, τότε το *επισκοπώ*

βλεφαρίδα (η) 1. (συνήθ στον πληθ.) καθεμιά από τις μικρές, λεπτές τρίχες στις άκρες των βλεφάρων των ανθρώπων και ορισμένων ζώων, χρήσιμες για την προστασία των ματιών *ψεύτικες ~ \\ «δυο πράσινα μάτια με μπλε βλεφαρίδες»* (τραγ.) συν ματόκλαδο, ματοτσίνορο 2. (περιληπτ.-οικ) το σύνολο από τις λεπτές τρίχες στις άκρες των βλεφάρων τού κάθε ματιού «*αυτά τα μάτια κάπου τα 'χω ξαναδεί. αυτή την ίδια βε/.ουδένια β/^εφαρίδα*» (τραγ.) 3. βιολ κυτταρικό οργανίδιο με μορφή τριχιδίου (βλ λ). που καλύπτει σε μεγάλο αριθμό το σώμα πρωτοζώων (βλ. λ *βλεφαριδοφόρα)* και την επιφάνεια ορισμένων κυττάρων μεταζών συν κροσσός

[εγυμ < αρχ *β/.εφαρίς. -ίδος* < *βλέφαρον*. Ο βιολ όρ είναι μεταφρ. δάνειο από αγ^λ. cilium], βλεφαριδοφόρα (τα) βιολ κατηγορία πρωτοζώων τα οποία σε όλες σχεδόν τις φάσεις τού κύκλου ζωής τους φέρουν πολυάριθμες βλεφαρίδες, με τον συγχρονισμένο παλμό των οποίων κινούνται.

[ετυμ Απόδ. τού νεολατ ciliata]. βλεφαρίζω ρ αμετβ [μτγν] {βλεφάρισα} (συνήθ. για γυναίκα) ανοιγοκλείνω διαρκώς τα βλέφαρα κοιτώντας (κάποιον), κυρ για να του εκφράσω το (ερωτικό) ενδιαφέρον μου — βλεφάρισμα (το), βλεφαρίτιδα (η) Ιαι ι» χρόνια φλεγμονή τού χείλους των βλεφάρων *ελκώδης* ~

[ειυμ < μτγν *βΡ^,εφαρΐτις* < *β'Αέφαρον* Ο ιατρ. όρ. είναι αντιδάν.. < γαλλ blepharite)

βλέφαρο (το) {βλεφάρ-ου | -ων} 1. (συνήθ. στον πληθ) καθεμιά από τις κινητές δερμάτινες πτυχές που καλύπτουν και προστατεύουν τους βολβούς των οφθαλμών: *τα ~ τρεμοπαίζουν / βαραίνουν / ανοίγουν/ πέφτουν / κλείνουν / πεταρίζουν* || *μισοκλείνω / σφαλώ / ανοιγοκλείνω / χαμη?<,ώνω 1 παίζω ι κ/.είνω τα ~* || *κ/.ειστά / βαριά* (όταν κάποιος νυστάζει) / *κουρασμένα ~* || *βάφω τα ~ με σκιές* ΣΥΝ ματόφυλλο· ΦΡ (αργκό) ***ρίχνω ένα βλέφαρο*** κοιτάζω βιαστικά, ρίχνω μια ματιά

(καταχρ) η βλεφαρίδα. - - βλεφαρικός, -ή, -ό Ιμτγν.].

[ετυμ < αρχ *βλέφαρον*, αβεβ. ετύμου, πιθ. < **βλέφαρ* < **βλέπ-αρ* (με εκφραστική δάσυνση *-π-* > *-φ-)* < *βλέπω*, πράγμα που θα δικαιολογούσε τη συχνή αρ^ σημ «μάτι» τής λ *βλέφαρον]* βλεφαροπλαστικη (η) 11895] ιατρ πλαστική εγχείρηση στα βλέφαρα

[ΕΤΥΜ Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ blepharoplastie] βλεφαρόπτωση (η) [1876] {-ης κ -ώσεως [-ώσεις. -ώσεων} ΙΑΤΡ η χαλάρωση και πτώση τού άνω βλεφάρου.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. blepharoptosej **βλεφαρόσπασμος** (ο) 11873] ιαίρ η ακούσια σύσπαση των βλεφάρων, που έχει ο)ς αποτέλεσμα να ανοιγοκλείνουν είναι αντανακλαστικός ή οφείλεται σε παθήσεις τού νευρικού συστήματος, σε υστερία κ.λπ και παρατηρείται κυρ. σε νευρικούς ανθρώπους ή γέροντες [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < νεολατ. blepharospasmus] **βλέψεις** (οι) {βλέψεων} οι επιδιώξεις (κάποιου), ο στόχος που προσπαθεί να επιτύχει· *η χώρα αυτή τρέφει / έχει επεκτατικές ~ εναντίον γειτονικών χωρών* || *ηγεμονικές / αρχηγικές / πολιτικές / εδαφικές ~* [ετυμ < μτγν *βλέψις* «βλέμμα, κοίταγμα» < αρχ *βλέπω*. Η σημερινή σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο, λ χ *εδαφικές βλέψεις* (< γαλλ. visees territoriales)].

βλήθηκα ρ ► βάλλω

βλήμα (το) {βλήμ-ατος | -ατα, -άτο)ν} **1.** (α) (γενικά) κάθε αντικείμενο που ρίχνεται εναντίον στόχου: *τα προ)τα ~ ήταν ?Λθοι ή βέλη που ρίχνονταν με το χέρι. με τόξο ή με σφεντόνα* (β) (ειδικότ) κάθε αντικείμενο (σφαίρα, βολίδα, βόμβα, πύραυλος κ.λπ.) που εκτοξεύεται από βλητικό μηχανισμό όπλου και κατευθύνεται εναντίον στόχου, με σκοπό την πρόκληση βλάβης ή καταστροφής ~ *πυροβόλου / όλμου / αυτόματου* || *βαλ/αστικό I κατευθυνόμενο I καπνογόνο ι αντιαρματικό / άσφαιρο! διατρητικό ί εμπρηστικό ~* || *έκρηξη / εκτόξευση / βροχή / εξαπόλυση βλημάτων* || *κίνηση / πορεία / τοποθέτηση / σχήμα / διάμετρος β/^ημάτων* || ~ *αέ.ρος* - *εδάφους* ΣΥΝ βόλι, βολίδα 2. (υβρι- στ.) ανόητος άνθρωπος, βλάκας. —**βλητικός,** -ή. -ό (σημ 1)

[εγυμ < αρχ *βλήμα* < *g^lc-, μηδενισμένη (ως προς το α' μέρος) βαθμ διούλλαβης ρίζας *g^ele-. η οποία απαντά κυρ με τη μονοσύλλαβη μορφή I.E *g^el- «ρίχνω, πετάω». πβ. σανσκρ galati «στάζει», αρχ γερμ. quellan «αναβλύζω, ξεπηδώ» (> γερμ Quelle «πηγή») κά Ομόρρ αρχ. *βέλε-μνον«* βέλος», *βάλ-λο), βολ-ή, βέλ-ος, βόλ-ος. βλη-τός* κ ά.]

βλητικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με βολή ~ *σω/.ήνας / πίνακας / άσκηση / τροχιά 2. βλητική* (η) η επιστήμη που ερευνά τους νόμους κίνησης των βλημάτων, ιδ αυτών που εκτοξεύονται από πυροβόλα όπλα ΣΥΝ βαλλιστική - **βλητικότητα** (η) [1895].

[ΕΙΥΜ μτγν < θ. *βλη-*, πβ. *βλή-μα* (βλ λ) Ο επιστημ. όρ. *βλητική* είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ. balistique (< ελλην. βάλλω)] **βλητος,** -ή. -ό **1.** αυτός που μπορεί να εξακοντιστεί, να ριφθεί **2.** αυτός που μπορεί να χτυπηθεί, να βληθεί · ~ *στόχος.*

[πτυμ αρχ < θ. *β/.η-* (πβ *βλή-μα),* ρηματικό επίθ. τού *βάλλω]* **βλίτο** (το) (εσφαλμ. *βλήτο)* **1.** χορταρικό που τρώγεται ως σαλατικό ή αποτελεί. σε άγρια κατάσταση, ζιζάνιο 2. (μτφ -υβριστ) ανόητος άνθρωπος, κουτός φρ *τρώω βλίτα* είμαι ανόητος συν. τρακ» άχυρο / κουτόχορτο. ^" ΣΧΟΜΟΛ *ανόητος.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *β/άτον,* αβεβ ετύμου, πιθ < *μ/.-ίτον, μηδενισμ βαθμ τού 1 Ε. *mel-3 «αλέθω», πβ λατ. molo, γαλλ moudre (< παλ. γαλλ. moldie < λατ. molere), αγγλ meal «αλεύρι», γερμ Mehl κ.ά. Ομόρρ *μύλ-η, ά-μυλ-ο(ν)* κ ά. Η σημ «ανόητος, ευήθης» είναι μτγν (Ησύ- χιος)] ·

βλογημένος, -η, -ο *· ευλογημένος

βλογιά (η) - * ευλογιά

βλογιοκομμένος, -η, -ο (λαΐκ.) αυτός που έχει σημαδευτεί στο πρόσωπο από τις χαρακτηριστικές ουλές τής ευλογιάς (βλ.λ) Κπίσης **βλογιάρης,** -α, -ικο. **βλογάω** *ρ.* - * ευλογώ

βλοσυρος, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει εχθρικό βλέμμα, που η ματιά του εμπνέει φόβο *με κοιτούσε ~*|| ~ *όφος* συν αγριωπός 2. (γενικότ.) αυτός που δεν έχει φιλική διάθεση ή έκφραση αντ γλυκός, μειλίχιος, προσηνής. - **βλοσυρ-ά / -ώς** [μτγν I επίρρ , **βλοσυρότητα** (η) [μεσν.] [ετυμ αρχ.. αβεβ ετύμου, πιθ αποσπάστηκε από το σύνθ. *βλοσυρώ- πις* «με μάτι γύπα». οπότε το α' συνθ. *βλοσυρ-* οδηγεί σε ΙΕ *g*Itur-. πβ λατ. voltur «γύπας»].

βλωμός (ο) (λόγ) η στερεά τροφή, αφού μασηθεί και αναμιχθεί με σάλιο μέσα στο στόμα

[ετυμ αρχ , αγν. ετύμου. ίσος σχηματισμένο σύμφωνα με το συνώνυμο *ψωμός.* οπότε συνδ. με λατ gula «οισοφάγος»], **βόας** (ο) [1825] {δύσχρ βοών} μεγαλόσωμο φίδι που έχει ως βασικό του χαρακτηριστικό το ότι δεν είναι ιοβόλο, αλλά σφίγγει το θύμα του μέχρι θανάτου· ζει στην Κ και Ν Αμερική, τη ΝΑ Ασία και την Ωκεανία · ~ *ο συσφιγκτήρας* || «δεν *είναι* <5εν *είναι κρότα?αας, είναι το φιδάκι ο Διαμαντής*» (φράση που συνήθιζαν οι κράχτες σε περιο- δεύοντα τσίρκα, για να προσελκύσουν κόσμο).

[ΕΙΥΜ Μεταοορά τού γαλλ boa < λατ boa «υδρόβιο ερπετό», αγν. ετύμου)

βογγητό κ (εσοαλμ.) **βογκητό** (το) **1.** ο βαρύς στεναγμός που εκφράζει πόνο συν γογγυσμός, μούγγρισμα 2. (μτω) κάθε υπόκωφη βοή ή πνιχτός ήχος γο ~ *τής θάλασσας.* Επίσης **βόγγος** (ο) ΣΧΟΛΙΟ λ. *βογγώ* **βογγίζω** ρ βογγο') **βόγγος** (ο) »βογγητό

βογγώ (κ -άω) κ (εσφαλμ.) **βογκώ** ρ αμετβ {βογγάς .. | βόγγ-ησα κ. -ηξα} 1. βγάζω βογγητό λόγω σωματικού ή ψυχικού πόνου συν. (ανα)στενάζω, γογγύζω, μουγγρίζω 2. (μτφ.-σπάν.) αντηχώ υπόκωφα δυο *μέρες ? ·υσσομανούσε ο αέρας κι η θάλασσα βογγούσε* Επίσης **βογγίζω**

(ΕΙΥΜ < μεσν *γογγώ* (με ανομοίωση) < μτγν. *γογγύζω* (βλ.λ)}

βογγώ ή βογκώ, βογγητό ή βογκητό; Από την ετυμολογία τής λ (< *γογγώ)* είναι φανερό ότι η ορθή γραφή είναι με ·γγ- (βογγώ). Με -γκ- γράφονται είτε οι παραδεδομένες με -γκ« λέξεις *{άγκυρα, αγκα/.ιά. εγκαταλείπω, έγκυρος, όγκος* κ.λπ) είτε δάνειες (ξενικής

προελεύσεως) λέξεις με (n)g ή nc (*αγκαζέ* < engage, *μπαγκάζια* < bagages, *Φράγκος*< Franc κ.ά.) Βεβαίως, στην αρχή τής λ κάθε *γκ* γράφεται με *-γκ-*. αφού στην Ελληνική δεν μπορούν οι λέξεις να αρχίζουν με *-γγ-* (*γκρεμός* < *κρημνός, γκαρίζω,* < *ογκαρίζω* < *ογκώ- μαι. γκόλ(ρ)φι* < *εγκόλπιο, γκαμή/.α* < *καμήλα* κ τ ὸ.).

Το αοριστικό θέμα σχηματίζεται σε *-ς (βογγήςω - βόγγηξα)* (πβ. *φυσώ φύσηξα, βουτώ - βυύτηξα, ρουφώ ρούφηξα. ζουλώ - ζού- ληξα* κ.τ.ὸ)

βογιάρος (ο) ΙΣΙ το μέλος τής ρωσικής φεουδαρχικής αριστοκρατίας μέχρι την εποχή τού τσάρου Πέτρου Λ' (αρχές 18ου αι). — **βο- γιάρικος,** -η. -ο. JETYM μεσν < ρωσ. boyare, πληθ. τού boyarin «άρχοντας, ευγενής» < αρχ σλαβ. bolyarinu. αγν. ετύμου] βογκητό (το) > βογγητό **βογκώ** ρ. ♦ βογγώ

βογόμιλος (ο) {-ου κ. -ίλου | -ων κ -ίλων, -ους κ -ίλους} ιστ ο οπαδός χριστιανικής δυαρχικής αίρεσης που διαδόθηκε από την περιοχή τής Βουλγαρίας στον σλαβικό κόσμο τής Βαλκανικής Χερσονήσου κατά τον 10ο και 1 Ιο αι. · απέρριπτε την εκκλησιαστική πρακτική και τα μυστήρια και κήρυσσε την ανυπακοή σε κάθε μορφή εξουσίας [ΕΓΥΜ μεσν < βουλγ bog «Θεός» + mil «αγαπητός, φίλος»] **βοδάμαξα** (η) > βοϊδάμαξα **Βοδενά** (τα) η Έδεσσα (βλ.λ.): *κεράσια Βοδενών.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < *Βόδας* (< σλαβ voda «νερό»), παλαιότ. ονομασία τού ποταμού Εδεσσαίου, ο οποίος διαρρέει την πόλη. Βλ κ Έόεσσα] **βόδι** κ. (λαϊκ) **βόιδι** (το) {βοδ-ιού | -ιών} (κοινό όν και για το αρσ. *και* για το θηλ ζώο) 1. μεγαλόσωμο μηρυκαστικό κατοικίδιο ζώο που εκτρέφεται για το κρέας ή/και το γάλα του. ενώ σε πολλές περιοχές τού κόσμου χρησιμοποιείται και σε γεωργικές εργασίες· το αρσενικό ονομάζεται *ταύρος* (βλ.λ). το θηλυκό *αγελάδα* (βλ.λ.) και το νεαρό *μοσχάρι* (βλ.λ)· φρ (α) **τρώω *σαν (το) βόδι*** τρώω πάρα πολύ (β) ***κοιμάμαι σαν (το) βόδι*** κοιμάμαι πάρα πολύ (γ) (μτφ.) ***φόγαμε το βόδι, στην ουρά θα σταματήσουμε; / θα κολλήσουμε / θα κουραστούμε; ί δεν θα κουραστούμε στην ουρά*** βλ λ *ουρά* 2. το αρσενικό βοοειδές που ευνουχίστηκε σε νεαρή ηλικία, για να γίνει καταλληλότερο για πάχυνση και εργασία (μτφ -μειωτ.) 3. αυτός που δεν έχει σβελτάδα και άνεση στις κινήσεις εξαιτίας των μεγάλων διαστάσεών του ΣΥΝ βαρύς, δυσκίνητος, νωθρός 4. ο άξεστος άνθρωπος, αυτός που δεν συμπεριφέρεται με ευγένεια και διακριτικότητα 5. ο πνευματικά νωθρός, ο ανόητος ΣΥ\ βραδύνους, βλάκας

[ΕΤΥΜ < μεσν. *βόδιν ί βόιδιν* < αρχ *βοΐδιον.* υποκ. τού αρχ *βοῦς, βο- ός*< **βώ-ος*< I E. *g"o-u- «βόδι», σανσκρ. gauh. λατ. bos (γεν. bov-is), γαλλ bceuf, αρχ. γερμ kuh «αγελάδα», αγγλ. cow, γερμ KuH,σερβοκρ. goveda «αγέλη» κ.ά Ομόρρ *βού-βαλος, βου-κόλος, έκατόμ-βη* (βλ.λ). *βού-τυρο(ν)* κ ά].

βοδινός, -ή. -ό κ. **βοϊδινός 1.** αυτός που σχετίζεται με το βόδι ~ *γλώσσα* ΣΥΝ βόειος 2. ***βοδινό*** (το) το κρέας τού βοδιού Επίσης (λαικ.) βοϊδήσιος, -ια. -ιο **βοεβόδας** (ο) ΙΣΙ **1.** ο στρατιωτικός διοικητής ή πολιτικός αξιωμα- τούχος σλαβικίον λαών 2. (α) (στην Οθο)μανική Αυτοκρατορία) ο ηγεμόνας τής Μολδαβίας, τής Βλαχίας ή. αργότερα, κάθε ευρωπαϊκής επαρχίας (β) (γενικότ.) ανώτερος διοικητικός υπάλληλος.

[ΕΙΥΜ μεσν. < σλαβ. wojewode «αρχηγός στρατού» (< woj «στρατός» + woditi «οδηγώ»), τίτλος που κατά τους μέσους βυζαντινούς χρόνους χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τον αξιωματούχο ή τον διοικητή σλαβικού στρατού], **βόειος,** -εία, -ο(ν) (βοεί-ου | -ων, -ους} (λόγ.) βοδινός *παραγωγή ~ κρέατος*

[ετυμ αρχ < *βοῦς* «βόδι»[. **βοερός,** -ή, -ό κ. **βουερός** αυτός που παράγει ή εκπέμπει δυνατή βοή, γεμάτος θόρυβο · ~ *ποτάμι* ΣΥΝ θορυβώδης. - **βοερά** κ. **βουερά** επίρρ.

[ΕΙΥΜ < *βοή* + παραγ. επίθημα *-έρος,* πβ. *θλιβ-ερός, ζοφ-ερός, τρομερός* κ.ά]

βοή κ **βουή** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ο συνεχής, υπόκωφος και συγκεχυμένος ήχος με μεγάλη ένταση: *η ~ τού ανέμου / των κυμάτων* [[*υπόκωφη ~* συν βουητό 2. δυνατός, ισχυρός και ακαθόριστος θόρυβος, ιδ αυτός που προέρχεται από πλήθος ανθρ)πων: *η ~ τού πλήθους* · ΦΡ (για μαζικές αποφάσεις, εκλογές κ.λπ.) ***διά βοής*** με κριτήριο την προφορική δήλωση των μετεχόντων σε σώμα που αποφασίζει, χωρίς τη χρήση ψηφοδελτίων ή άλλων παρόμοιων μέσων *η εκλογή προέδρου στο συνέδριο τού κόμματος έγινε ~.* σχολιο λ. *υποχωρητικός* [ειυμ αρχ . αρχική σημ. «πολεμική κραυγή». < *βοά* (υποχωρητ.)). **βοήθεια** (η) {βοηθειών} 1.η ενέργεια που έχει σκοπό να υποστηρίξει, να ενισχύσει, να προστατεύσει ή να ανακουφίσει (κάποιον/κάτι): *προσφέρω / δίνω τη ~ μου* [| καλώ *σε* - | | *σπεύδω προς ~ κάποιου* | | *με τη ~ τού Θεού* [ί *παρέχω υλική / ηθική / οικονομική / στρατιωτική / έμπρακτη ! συστηματική / άμεση / αμυντική / αποτελεσματική / πολύτιμη* ~ I| *«μήπως θέ/*ετε -,», ρώτησε η πωλήτρια τον πελάτη* συν επικουρία, (λόγ) αρωγή αντ παρακώλυση, παρεμπόδιση· φρ (α) ***βοήθειά μου, σου...*** (ί) ευχετ. έκφραση που λέγεται σε κάποιον που μόλις παρακολούθησε ιερή ακολουθία, αγιασμό κ λπ ή μετά την απλή αναφορά ενός αγίου για επίκληση τής βοήθειάς του *αύριο είναι τού Αγίου Λημητρίου, βοήθειά μας!* (ii) (λαϊκ.) όταν σε κάποιον συμβαίνει κάτι ανεπιθύμητο. *Ήρθε ο θείος σου από το χωριό Βοήθειά σου!* (β) ***χείρα βοήθειας*** βλ λ *χείρ* **2.** (συνεκδ.) ό,τι προσφέρεται προς ενίσχυση ή επικουρία, το ηθικό ή/και υλικό μέσο αρωγής ή συνδρομής, *άρχισε η διανομή τής ανθρ)πιστικής ~ σε τρόφιμα στους πρόσφυγες* ΣΥΝ βοήθημα, επικουρία, αρωγή, έρανος· ΦΡ (α) (ως επιφών.) ***(μια)***

βοήθεια! ικετευτική φρ. ζητιάνων, για να τους δοθεί ελεημοσύνη (β) ***πρώτες βοήθειες*** η άμεση και στοιχεκόδης ιατρική περίθαλψη που παρέχεται σε τραυματίες και γενικότ σε επείγοντα περιστατικά πριν από την εισαγωγή σε νοσηλευτικό ίδρυμα για συστηματική θεραπεία: *δεν βρήκαν κανέναν να του δώσει τις ~* (γ) ***σταθμός πρώτων βοηθειών*** *ειδική* ιατρική μονάδα, όπου παρέχονται πρώτες βοήθειες και άμεση περίθαλψη σε τραυματίες και επείγοντα περιστατικά: *κά- λεσαν τον σταθμό προκών βοηθειών, αλλά δεν απαντούσε κανείς* 3. (κλητ ως επιφών. ***βοήθεια!)*** εκφωνείται από άνθρο)πο που διατρέχει κίνδυνο έκκληση για προστασία, ενίσχυση κ λπ : ~, *κλέφτες!*

[ΕΤΥΜ. αρχ < **βοήθοια* < *βοηθό-ος* (με μεταπλασμό κατά τα ουσ. σε *-εια).* Βλ. λ. *βοηθός* Κατ' άλλη άποψη, *βοήθεια* < **βοήθε-F-ja* < *βοηθώ (-έω).* Η φρ πρώτες βοήθειες αποδίδει το αγγλ lirsi-aid] **βοήθημα** (το) |αρχ.! {βοηθήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** οτιδήποτε συμβάλλει στην αντιμετώπιση κάποιας ανάγκης, παρέχει ενίσχυση, υποστήριξη, διευκόλυνση κ λπ : *χρηματικό / έκτακτο / τακτικό / οικονομικό ι γενναίο* ~ | | *οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αποτελούν σημαντικό ~ για όλες τις επιστήμες* ΣΥΝ βοήθεια · 2. (α) κάθε έντυπη έκδοση που αποσκοπεί στη διευκόλυνση μαθητή, σπουδαστή ή μελετητή κατά τη μελέτη (β) (ειδικότ για σχολικά μαθήματα) βιβλίο με απαντήσεις και λύσεις των ασκήσεων σχολικών βιβλίων ΣΥΝ λυσάρι. **βοηθητικός,** -ή. -ό [αρχ J **1.** αυτός που προσφέρει βοήθεια, επικουρία: *~ στοιχείο ! μέσο / παράγοντας* ΣΥΝ επικουρικός, ενισχυτικός ΑΝΤ παρεμποδιστικός. κωλυσιεργυς 2. (α) αυτός που έχει δευτερεύο- ντα ρόλο, που καθήκον του είναι να υποβοηθεί αυτός που εμφανίζει δευτερεύουσα σημασία· ~ *προσωπικό / υπηρεσία / σκάφος / ρόδες ποδηλάτου* ΣΥΝ δευτερεύων. επικουρικός, εφεδρικός ΑΝΤ βασικός, κύριος· ΦΡ ***βοηθητικοί χώροι*** χώροι σπιτιού οι οποίοι εξυπηρετούν δευ- τερεύουσες ανάγκες, λ χ. αποθήκευσης και φύλαξης αντικειμένων (β) ΑΘΛ ***βοηθητικό*** *(το)* δευτερεύων αγωνιστικός χώρος που χρησιμοποιείται από τις ομάδες για προπονήσεις αντί τού γηπέδου στο οποίο δίνονται οι επίσημοι αγώνες **3.** ΣΤΡΑΙ ***βοηθητικός*** (ο) στρατιώτης που λόγω παθήσεως δεν κρίνεται κατάλληλος να υπηρετήσει ως μάχιμος, αλλά αναλαμβάνει μόνο δευτερεύουσες υπηρεσίες ΣΥΝ (αργκό) γιω- τάς **4.** ΓΛΩΣΣ ***βοηθητικό ρήμα*** βλ *λ. ρήμα.* --βοηθητικ-ά/-ώς επίρρ **βοηθός** (ο/η) **1.** το πρόσωπο που προσφέρει βοήθεια, *σε ό,τι προσπάθησα είχα πολύτιμο ~ τη γυναίκα μου* ΣΥΝ συμπαραστάτης ΦΡ (ευχετ) ***(και)*** **ο Θεός *βοηθός*** (μεσν φρ) είθε ο Θεός να παράσχει βοήθεια (λέγεται συνήθ όταν πρόκειται να επιχειρηθεί κάτι δύσκολο ή παράτολμο), *ας ξεκινήσουμε κι · 2.* πρόσωπο που εργάζεται υπό την εποπτεία ή/και τη διεύθυνση προϊσταμένου: *προσλαμβάνω / παίρνω ~*1| *~ /.ογιστή / δικηγόρου | | οικιακή ~* **3.** αυτός που εργάζεται κοντά σε τεχνίτη (μάστορα), για να μάθει μια τέχνη ΣΥΝ μαθητευό- μενος. παραγυιός, κάλφας, τσιράκι · **4.** (παλαιότ) ειδικός επιστήμονας που εργαζόταν σε ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, πανεπιστημιακή κλινική ή ερευνητικό κέντρο κοντά σε καθηγητή και υπό την επο- πτεία του · 5. (στο αρσ) (στα κομμωτήρια) τροχήλατο έπιπλο στο οποίο τοποθετούνται διάφορα υλικά και μικροαντικείμενα που χρησιμοποιούν οι κομμωτές ·*"* ΣΧΟΛΙΟ λ δούλος, *πανεπιστημιακός.* [ΕΤΥΜ αρχ. < *βοηθόος* < **βοη-θόΗος* < *βοή* + *-θόΡος* < *θέω* «τρέχω», σύνθ εκ συναρπαγής από τη φρ *(επί) βοήν θέω* «σπεύδω στην κραυγή (για βοήθεια)»] **βοηθώ** (κ -άω) ρ μετβ. κ. αμετβ. {βοηθ-άς κ. -είς | βοήθ-ησα, -ιέμαι κ. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. δίνω βοήθεια σε (κάποιον/κάτι) ~ *τη μητέρα μου να κουβα?.ήσει τα ψώνια | | ~ κάποιον να σταθεί στα πόδια του / να συνέλθει* |[ο *Θεός να μας βοηθήσει*[1] [| *μπορώ να σας βοηθήσω;* ΣΥΝ ενισχύω, συντρέχω ΑΝΤ εμποδίζω, (παρα)κωλύω 2. (ειδικότ) επιφυλάσσω ειδική μεταχείριση σε (κάποιον), ευνοώ· *τον βοήθησαν οι καθηγητές, αλλιώς δεν θα περνούσε την τάξη* **3.** καθιστώ (κάτι) ευκολότερο, *η μείωση τού πληθωρισμού βοηθεί την οικονομική ανάπτυξη | | ~ την κατάσταση* ♦ **4.** (αμετβ) κάνω ευκολότερη την κατάσταση: *δεν βοηθάς καθόλου μ'αυτά που κάνεις | | προσφέ- ρομαι να βοηθήσω.*

(ΕΙΥΜ < αρχ *βοηθώ* < *βοηθέο)* < *βοηθοέω* (με υφαίρεση) < *βοηθόος,* βλ. λ. *βοηθός*\.

Βοημία (η) ιστορική επαρχία τής Τσεχίας με πρωτεύουσα την Πράγα γνωστή για τα περίφημα προϊόντα τής υαλουργίας της (κρύσταλλα *Βοημίας).* — Βοημός (ο), Βοημή κ. Βοημίδα (η), βοημικός, -ή. -ό. *"* ΣΧΟΛΙΟ λ *κύριος, τσιγγάνος.*

[ϊ·.ιΥΜ Μεταφορά τού νεολατ. Bohemia < λατ. Boii (< κελτ. bhoi «μάχη»), ονομασία κελτ. λαού που κατοικούσε στην περιοχή κατά τα μέσα τής 1ης χιλιετίας π Χ και απωθήθηκε αρχικώς από τους Γερμανούς (1ος αι μ Χ) και εν συνεχεία από τους Σλάβους (5ος αι.) Το β' τμήμα τής ονομασίας ανάγεται σε ρίζα **haimoz* «σπίτι» (πβ. γοτθ hcim-s), οπότε το τοπωνύμιο θα σήμαινε «κατοικία των Βοημών (Boii)» Για την τσεχ. ονομασία Cechy βλ λ. *Τσεχία* Βλ. κ *μποέμ]* **βοθρατζής** (ο) {βοθρατζήδες} (λαϊκ) ο καθαριστής βόθρων συνήθ ο ιδιοκτήτης βυτείου εκκΓ.νώσεως βόθρων ή ο εργαζόμενος στην εκκένωση βόθρων ΣΥΝ βοθροκαθαριστής.

[ετυμ < *βόθρος* -ί- παραγ. επίθημα *-ατζής].* **βοθροκαθαριστής** ίο) 11885] ο καθαριστής βόθρων συν (λαϊκ.) βοθρατζής ^

βοθρολύματα (τα) {βοθρολυμάτων) τα λύματα βόθρου **βόθρος** (ο) (καθημ.) **1.** βαθύς, υπόγειος λάκκος, στον οποίο διοχετεύονται και συγκεντρώνονται οι ακαθαρσίες κάθε σπιτιού, στις περιοχές όπου δεν υπάρχει οργανωμένο δίκτυο αποχέτευσης συν οχετός 2. (μτφ) (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που λέει συνεχώς βωμολοχίες, χυδαίες λέξεις: το *στόμα του είναι ~* 3. ανλι κοίλος σχηματισμός, συνήθως σε οστό. στον οποίο βρίσκεται κάποιος ανατομικός σχηματισμός ή αδένας, λχ. ο *βόθρος τού τουρκικού εφιππίου* στο κρανίο.

μέσα στον οποίο βρίσκεται η υπόφυση.
[ΕΤΥμ αρχ < *β***όφ-ρος** (με ανομοίωση τού δεύτερου χειλικού ***-φ-)*** < *g^{w}obh-, ετεροιωμ βαθμ τού 1 Η ^{x}g^{w}embh- / *g* rpbh- «βαθύς, βυθός», πβ. λατ. fodio «σκάβω», fossa «όρυγμα, βόθρος», γαλλ. fosse κ.ά. Ομόρρ. αρχ ***βάπτω, βυθός, βαθύς*** κ.ά. Η. λ σήμαινε αρχικά το όρυγμα ή τον λάκκο που προοριζόταν για θυσίες ζώων, πλύσιμο ρούχων κ τ.ό. Η σημερινή σημ είναι μτγν].
Βοϊβοδίνα κ. **Βοϊβοντίνα** (η) αυτόνομη περιοχή τής ΒΑ. Γιουγκοσλαβίας με ουγγρική μειονότητα
[ΕΤΥΜ < σερβοκρ Vojvodina, αρχική σημ. «χώρα τού ***βοεβόδα*** (βλ.λ.)»].
βοϊδάμαξα (η) {δύσχρ. βοϊδαμαξών) άμαξα που τη σέρνουν βόδια,
βοϊδήσιος, -ια, -ιο * βοδινός **βόιδι** (το) * βόδι **βοϊδινός,** -ή. -ό » βοδινός
βοϊδοκεφαλή (η) (λαϊκ -μειωτ) **1.** κεφάλι βοδιού **2.** κεφάλι άσχημου ανθρώπου, πρόσωπο με χοντροκομμένα χαρακτηριστικά **βοϊδολάτης** (ο) {βοϊδολατών} (λαϊκ) πρόσωπο που βόσκει βόδια ΣΥΝ γελαδάρης, (λόγ) βουκόλος.
]ΕΤΥΜ < ***βοϊδο-*** (< ***βό(ι)δι)*** + ***-λάτης*** < ***ελαύνω*** «οδηγώ, άγω» (πβ. αρχ. ***βοψλάτρς)].***
βοϊδομάτης, -α/-ισσα. ~ικο **1.** αυτός που έχει μάτια μεγάλα και στρογγυλά σαν τού βοδιού 2. *βοϊδομάτης* (ο) ποικιλία σταφυλιού με χοντρές ρώγες.
βοϊδόμυγα (η) {δυσχρ. βοϊδομυγών} (λαϊκ) έντομο πάρα πολύ ενοχλητικό για τα ζώα (βλ λ ***οίστρος,*** σημ 2). **βοϊδόνευρο** (το) Ιμεσν.] (λαϊκ) το καμουτσίκι.
Βοιωτία (η) περιοχή και νομός τής Α. Στερεάς Ελλάδας με πρωτεύουσα τη Λιβαδειά. -- **Βοιωτός** (ο) [αρχ], **Βοιωτή** (η), **βοιωτικός,** -ή, -ό [μτγν.].
[ετυμ μτγν < αρχ. ***Βοιωτός*** / ***Βοιώτιος*** < ***Βόιον*** / ***Βοΐον (ορος),*** βουνό τής Πίνδου (μεταξύ Ηπείρου και Μακεδονίας), από όπου κατέβηκαν οι Βοιωτοί προς τις νότιες πεδιάδες] **βολά** (η) (λαϊκ) η φορά: ***πρώτη*** ~ ***έρχεται σπίτι μας.***
[ΕΤΥΜ όψιμο μεσν. < αρχ. ***βολή***, υπό την επίδρ. τού ουσ. ***φορά***] **βολάν** (το) {άκλ.} **1.** το στρογγυλό και περιστρεφόμενο τμήμα τού πηδαλίου διευθύνσεως αυτοκινήτου · το τιμόνι: ***κάθομαι στο*** ~ **2.** (συνεκδ) η οδήγηση: ***είναι άσος τού*** ~ · 3. (για ενδύματα) ταινία από ύφασμα ή δαντέλα που τοποθετείται για διακοσμητικούς λόγους, κυρ. στο κατώτατο τμήμα γυναικείου ενδύματος (πβ. λ. ***φραμπαλάς, φεστόνι, γιρλάντα)***
[ΕΤΥΜ < γαλλ volam < ρ voler «πετάω - οδηγώ» < λατ. volare! **Βόλβη**
(η) λίμνη τής Κ Μακεδονίας στον νομό Θεσσαλονίκης.
[ΕΤΥΜ αρχ. τοπωνύμιο < ***βο/.βός*** (βλ.λ.)] **βολβοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {βολβοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή), -ών} βολβόσχημος (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.*** **βολβόρριζο** (το) [18731 ΒΟΤ κάθε φυτό τού οποίου η ρίζα αποτελεί βολβό (βλ λ)
βολβός (ο) **1.** ΒΟΓ στρογγυλεμένος και υπόγειος βλαστός, ο οποίος αποτελείται από ένα κεντρικό στέλεχος που περιβάλλεται από σαρκώδη, αλληλεπικαλυπτόμενα λεπτά φύλλα και ρίζες (όπως ένα κρεμμύδι) · μέσα σε αυτόν αποταμιεύονται θρεπτικές ουσίες τις οποίες καταναλώνει κατά την ανάπτυξή του ο βλαστός 2. (α) φυτό τού οποίου οι στρογγυλεμένοι υπόγειοι βλαστοί διατηρούνται σε ξίδι. για να καταναλωθούν ως έδεσμα (β) (στον πληθ) οι καθαρισμένοι, βρασμένοι και διατηρημένοι σε ξίδι υπόγειοι βλαστοί τού παραπάνω φυτού ως έδεσμα 3. ΑΝΑΤ (α) το στρογγυλόσχημο τμήμα τού ματιού που περιέχει τα αισθητήρια όργανα τής όρασης (β) μοίρα τού δωδεκαδακτύλου, όπου μπορεί να αναπτυχθεί έλκος — **βολβικός,** -ή, -ό [1867] [ΕΤΥΜ αρχ., αναδιπλασιασμένος τ.. που συνδ. με άλλες ονοματοποι- ημένες Ι.Ε λ., οι οποίες δηλώνουν στρογγυλά αντικείμενα, πβ λατ. bulla «φυσαλλίδα». γαλλ. bulle. λιθ. burbulas, bulbe «πατάτα» κ.ά Βλ. κ. ***(σ)βώλος).***
βολβόσχημος, -η, -ο αυτός που έχει σχήμα βολβού **βολβώδης,** -ης, -ες [μτγν.] (βολβώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} βολβόσχημος (βλ.λ.). * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.***
Βόλγας (ο) ποταμός τής Δ. Ρωσίας που εκβάλλει στην Κασπία Θάλασσα, ο μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός τής Ευρώπης.
[ΕΙΥΜ <ρωσ Volga < παλ. ρωσ. wologa «υγρασία» (> ρωσ v1&§&).Ήδη στην αρχαιότητα ο ποταμός ήταν γνωστός με το όνομα *'Ρά* (Διο- σκουρίδης), το οποίο ανάγεται στους Φιννο-Ούγγρους κατοίκους τής περιοχής (μτγν. *'Ρά* < αρχ. φινλ. Raw «ρεύμα νερών»)], **βολέ** (το) {άκλ.} (στο ποδόσφαιρο) το χτύπημα τής μπάλας όταν βρίσκεται στον αέρα (δεν ακουμπάει στο έδαφος) με το πάνω μέρος τού ποδιού · ***σουτ ~.***
[ΕΓΥΜ < γαλλ. volee < ρ. voler «πετάω, ρίχνω»] **βολεί** ρ. απρόσ (διαλεκτ) **1.** είναι δυνατόν **2.** είναι εύκολο, βολετό. [ετυμ < μεσν. ***βόλεΐ*** < μτγν. ***εύβολεϊ<*** εύκολος «καλότυχος, τυχερός» (ΐδ στη ρίψη τού ζαριού) < εῦ + ***-βολος< βολή],*** **βόλεϊ** κ. **βολεϊ-μπολ** (το) (παλαιότ. ορθ ***βόλ/.εύ)*** {άκλ.} ελλην. ***πετό- σφαιρα*** κ ***πετοσφαίριση*** αθλητικό παιχνίδι μεταξύ δύο ομάδων από έξι παίκτες, οι οποίοι προσπαθούν να περάσουν τη μπάλα στην αντίπαλη περιοχή πάνω από ένα ψηλό δίχτυ, που βρίσκεται στη μέση τού γηπέδου, χρησιμοποιώντας τα δάχτυλα, τους καρπούς ή τους βραχίονες — **βολεϊμπολίστας** (ο), **βολεϊμπολίστρια** (η).
[ΕΤΥΜ < αγγλ volley-ball < volley «πτήση, ρίψη» (< γαλλ. voler < λατ. volare) + ball «μπάλα»], **βόλεμα** (το) {βολέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η τακτοποίηση αντικειμένων στον χώρο ΣΥΝ διευθέτηση 2. (συνήθ. μτφ) η ευνοϊκή μεταχείριση και ικανοποίηση αιτημάτων ή αναγκών κάποιου με πλάγιους τρό
πους, κυρ η επαγγελματική αποκατάστασή του: όλοι *κοιτούν το* ~ roue *στην εποχή μας!*
βολέμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει τακτοποιηθεί, που κάθεται άνετα στη θέση του *τον βρήκε βολεμένο στον καναπέ* (μτφ.) 2. αυτός που έχει εξυπηρετηθεί με πλάγια μέσα 3. αυτός που έχει επαναπαυθεί σε μια κατάσταση, που ζει άνετα και με ασφάλεια εσυ *είσαι* ~ *και μιλάς εκ τού ασφαλούς.*
βολετός, -ή, -ό [μεσν] (λαϊκ.-λογοτ) **1.** αυτός που μπορεί να γίνει, να επιτευχθεί: *να ήταν* ~ *να πήγαινα να τον βρω!* ΣΥΝ μπορετός, δυνατός, εφικτός ΑΝΤ. αδύνατος, ακατόρθωτος, ανέφικτος **2.** αυτός που ευνοεί, που βολεύει όταν γίνεται: σου *είναι* ~ *να συναντηθούμε σήμερα;* ΣΥΝ βολικός ΑΝΤ άβολος
βολεύω ρ. μετβ. {βόλ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} **1.** τακτοποιώ (αντικείμενα), κάνω (κάτι) να χωρέσει σε ορισμένο χώρο: *βόλεψα τα χειμωνιάτικα στο πατάρι* συν διευθετώ 2. βοηθώ (κάποιον) να είναι άνετα, παρέχω σε (κάποιον) άνεση τακτοποιήσου τώρα *πρόχειρα εδώ και θα έρθω μετά να σε βολέψω* ΦΡ (α) **(κάτι)** ***με βολεύει*** θεωρώ (κάτι) ευνοϊκό για μένα, κρίνω ότι με εξυπηρετεί *η ημερομηνία πον ορίσατε δεν με βολεύει* καθόλου' συν με εξυπηρετεί (β) ***τα βολεύω*** (i) αντεπεξέρχομαι σε ανάγκες και δυσκολίες, κατορθώνω να επιβιώσω: *δουλεύουν όλοι στην οικογένεια και τα* βολευουν ΣΥΝ τα καταφέρνω, τα φέρνω βόλτα, τα βγάζω πέρα (ii) έρχομαι σε συμφωνία, σε συμβιβασμό: ο *δικηγόρος αγωνίζεται να τα βολέψει με τους πιστωτές τού πελάτη του* ΣΥΝ συμβιβάζομαι, τα βρίσκω (γ) (μτφ) ***τη βολεύω (καλά)*** τακτοποιούμαι, εξυπηρετούμαι με τρόπο που με συμφέρει, συνήθ. διορίζομαι σε θέση με πλάγια μέσα: *είχε έναν γνωστό στο Υπουργείο και τη βό/.εψε || αυτός καλά τη βόλεψε- εμείς να δούμε...* 3. (τριτο- πρόσ. ***βολεύει, βολεύουν***) εξυπηρετεί, δεν προκαλεί πρόβλημα: βολεύει *αυτή η ημερομηνία* **4.** (μτφ.) εξασφαλίζω σε (κάποιον) (συνήθ. με πλάγιους τρόπους) θέση εργασίας, προνόμιο, αξίωμα κ λπ.: *τον βόλεψε ο θείος του στην τράπεζα* ΣΥΝ τοποθετώ, διορίζω 5. (μτφ.) βάζω (κάποιον) στη θέση του, του συμπεριφέρομαι όπως του αξίζει, τον κανονίζω · συνήθ. απειλητικά: *θα τον βο/.έψω καλά αυτόν που τό/.μησε να σε πειράξει!* · 6. (!) γαμώ ΣΥΝ πηδώ (μεσοπαθ. ***βολεύομαι)*** 7. (α) τακτοποιούμαι σε κατοικία, κάθισμα κ λπ. · αισθάνομαι οικεία και άνετα (β) εξυπηρετούμαι προσωρινά (με κάτι) *βολέψου για σήμερα με αυτά* τα *ρούχα* και αδρι *θα* σου *φέρω καινούργια* 8. (κατ' επέκτ.) βρίσκομαι σε ευνοϊκή θέση, έχω εξασφαλίσει καλή οικονομική, κοινωνική κ.λπ. θέση: *έχει βολευτεί κα/.ά μετά την κληρονομιά τής θείας του* συν τακτοποιούμαι 9. (η μτχ ***βολεμένος,*** *-η, -ο)* βλ.λ σχολιο λ *υποχωρητικός*
[ΕΙΥΜ < *εuβολεύω < μτγν *ενβολος* «καλότυχος, τυχερός» (ιδ. στη ρίψη τού ζαριού) < εύ + *-βολος < βολ,ή].*
βολεψάκιας (ο) {βολεψάκηδες} (οικ) **1.** πρόσωπο που επιδιώκει τη βόλεψή του, την άνεση και την καλοπέρασή του 2. πρόσωπο που προσπαθεί να εξυπηρετείται με πλάγιους τρόπους ΙΕΤΥΜ < *βόλεψη* + παραγ. επίθημα *-άκιας,* πβ. κ *γνα/.-άκιας, ματάκιας}.*
βόλεψη (η) {χωρ πληθ.} η βολή. το βόλεμα
βολή" (η) 1. (α) η ρίψη αντικειμένου από μεγάλη απόσταση ~ *λίθου / σφαίρας / ακοντίου / δίσκου* συν ρίψη, εκσφενδόνιση. εξακοντισμός, ριξιά (β) αθλ (στο μπάσκετ) η ρίψη τής μπάλας προς το καλάθι από συγκεκριμένο σημείο · *εκτέλεση βολών 2.* (ειδικότ. για πυροβόλο όπλο) η εκτόξευση βλήματος και ο παραγόμενος ήχος: *μέχρι την πόλη ακούστηκαν οι ~ από την άσκηση τού πυροβολικού || εύστοχη / δοκιμαστική / επιτυχημένη / προειδοποιητική* ~ ΣΥΝ πυροβολισμός, ριξιά ΦΡ (α) ***βολή κατά βολή / κατά ριπάς*** τρόπος βολής των πυροβόλων όπλων, είτε με ένα βλήμα (σφαίρα) σε κάθε πάτημα τής σκανδάλης είτε με πολλά μαζί (ριπές) (β) ***χαριστική βολή*** βλ. λ. *χαριστικός* (γ) ***απόσταση βολής*** βλ λ *απόσταση* 3. (μτφ) λόγος που έχει στόχο να προσβάλει, να θίξει κάποιον *στη χθεσινή του συνέντευξη εξαπέλυσε βολές κατά των συνυποψήφιων τον* [| *η δήλωσή του υπήρξε ενθεία* ~ *κατά* του *αντιπροέδρου* ΣΥΝ επίθεση, κατηγορία]ΕΙΥΜ αρχ. < *g^{w}ol-. ετεροιωμ βαθμ τού ΙΕ *g^{w}el- «ρίχνω, πετώ». Βλ λ. *βάλλω.* Οι Γάλλοι εκπαιδευτές που οργάνωσαν τον ελληνικό στρατό στις αρχές τού 20ού αι, εισήγαγαν αρκετούς νέους όρους, οι οποίοι αποδόθηκαν στην Ελληνική: *εκτός βολής* (< γαλλ hors de portee), *πεδίο βολής* (γαλλ champ de tir). *γραμμή βο/.ής* (< γαλλ. ligne de tir), *χαριστική βολή* (< γαλλ. coup de grace) κ.ά.].
βολή* (η) (λαϊκ) η άνεση, η απουσία κόπου και δυσκολίας · θέλει *τη* ~ *της και στην πόλη και στην εξοχή* | | *βρήκε τη* ~ *τον εδώ κι έμεινε* συν ευκολία σχοαιο λ. *υποχωρητικός* [ετυμ μεσν < βολεύω (υποχωρητ.)]
βόλι (το) {χωρ γεν.} (λαϊκ) το βλήμα πυροβόλου όπλου · *τον βρήκαν τα* ~ *των εχθρών κατάστηθα* | | «δεν *μας τρομάζουν των Γερμανών τα βόλια»* (τραγ. της Αντίστασης) ΣΥΝ βολίδα, σφαίρα, μπάλα, οβίδα ΦΡ ***καλό βόλι!*** ευχετ. σε κάποιον που πάει στη μάχη, να είναι εύστοχες οι βολές του
{εγυμ < μεσν. *βόλιν* < μτγν. *βόλι ον,* υποκ τού αρχ. *βόλος* (βλ.λ.). πβ. κ. *βάλλω],*
-βολία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που σημαίνουν. 1. εκπομπή, διάχυση: *ακτινο-βολία, φεγγο-βολία* 2. ρίψη *δισκο-βολία. τοξο-βολία.*
[ΕΙΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (πβ. μτγν. ακτινοβολία, αρχ. *πετρο-βολία*), που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-βό/.ος* (βλ.λ.)].
Βολιβία (η) (ισπ Republica de Bolivia = Δημοκρατία τής Βολιβίας) κράτος τής Ν. Αμερικής με πρωτεύουσα τη Σούκρε και διοικητικό κέντρο τη Λα Παζ. επίσημες γλώσσες την Ισπανική, την Κέτσουα και την Αϊμάρα και νόμισμα το μπολιβιάνο. — **Βολιβιανός** (ο), **Βολιβία-**

νή (η), βολιβιανός, -ή. -ό.
[ετυμ < ισπ Bolivia, ονομασία που δόθηκε στη χώρα στις 6 Αυγού- στου 1825 προς τιμήν τού Νοτιοαμερικανού ελευθερωτή Simon Bolivar (1783-1830), που έγινε και ο πρώτος πρόεδρός της Μέχρι τότε ονομαζόταν *Άνω 1 Ιερού,* αωού οι δύο χώρες (Βολιβία και Περού) ήταν ενωμένες στην τότε ισπανική αυτοκρατορία], βολίδα (η) 1. οτιδήποτε εκτοξεύεται από απόσταση εναντίον στόχου, λ.χ βέλος, ακόντιο κ.λπ. 2. (ειδικότ*)* η σφαίρα πυροβόλου όπλου · 3. ΝΑΥ7 ειδικό όργανο με μορφή βαριδιού, που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τού βυθού των θαλασσών (ώς 50 μέτρα) και για τη μελέτη τής διαμόρφωσής του διακρίνουμε την *κοινή βολίδα,* που αποτελεί- ται από βαθμολογημένο σχοινί και βαρίδι για μέτρηση μικρών βαθών και τη *μηχανική βολίδα* που είναι συσκευή μέτρησης μεγαλύτερων βαθών · 4. (μτφ.) (α) (στο ποδόσφαιρο) πολύ δυνατό σουτ «*με ~ από 30 μέτρα σημείωσε το 2-1*»(εφημ) (β) (ως επίρρ.) με πολύ μεγάλη ταχύτητα · *μόλις του είπα τα νέα. έφυγε ~ να προ/>άβει* · 5. αστρον μικρό. φωτεινό ουράνιο σώμα που βρίσκεται σε τροχιά διαρκείας και εκπέμπει έντονη λάμψη · είδος διάττοντος αστέρος [ΕΙΥΜ < μτγν *βο/.ίς, -ίδος* < αρχ. *βο?^ή* < *βάλλω]* βολιδοσκοπώ ρ. μετβ. [1889] [βολιδοσκοπείς... j βολιδοσκόπ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. (κυριολ.) μετρώ το βάθος τής θάλασσας με τη βοήθεια βολίδας (βλ.λ., σημ. 3) ή εξετάζω τη διαμόρφωση τού βυθού ΣΥΝ βυθομετρώ. βυθοσκοπώ. βολίζω 2. (συνήθ. μτφ.) προσπαθώ με έμμεσο τρόπο να ανακαλύψω τις σκέψεις, τις διαθέσεις (κάποιου).

βολιδοσκόπηση (η).
[ΕΓΥΜ < *βο/άδα* + *σκοπώ (-έω)* «σκοπεύω» Η σημ. «ανιχνεύω τις προθέσεις κάποιου» αποδίδει το αγγλ. sound outl βολίζω ρ. μετβ. [βόλισ-α, -τηκα. -μένος] εξετάζω το βάθος (θάλασσας) ή/και τη σύσταση τού βυθού της με *τη* βοήθεια βολίδας (βλ.λ , σημ. 3) ΣΥΝ βολιδοσκοπώ, βυθοσκοπο). βυθομετρώ. -- βόλισμα (το) κ βό- λιση (η) [1887]. βολιστης (ο) [1887].
[ετυμ μτγν. < αρχ. *βολή* < *βάλλω]* βολικός, -ή, -ό 1. αυτός που προσφέρει άνεση - *πο?^υθρόνα / κάθισμα* ΣΥΝ άνετος, αναπαυτικός, εύχρηστος, πρακτικός αντ άβολος 2. αυτός που βολεύει, που δεν προκαλεί πρόβλημα: ~ *σημείο / ώρα / σύστημα* συν ευνοϊκός 3. αυτός που υποχωρεί εύκολα στις επιθυμίες των άλλων και γίνεται συχνά αντικείμενο εκμετάλλευσης, *τ ον βρήκαν ~ και του φόρτωσαν τις αγγαρείες* ΣΥΝ καλόβολος ΑΝΤ δύσκολος — βολικά επίρρ.
[ΕΙΥΜ < *βολή* < *βολεύω]*
βόλιση (η) > βολίζω
βόλισμα (το) βολίζω
βολιστης (ο) -» βολίζω
βόλλεϋ (το) * βόλεϊ
βολοβάν (το) (παλαιότ ορθ *βολ ω βαν)* {άκλ.} μικρό, στρογγυλό παρασκεύασμα από ζύμη σφολιάτας που το εσωτερικό του γεμίζεται με κομματάκια τυριών, κρέατος, ψαριού ή θαλασσινών και με διάφορες σάλτσες.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. vol-au-vent (κατά λέξη «πέταγμα στον αέρα»), εξαιτίας τής ελαφριάς ζύμης του], βολοδέρνω ρ. -+ βωλοδέρνω βολοκόπημα (το) -♦ βωλοκοπώ βολοκόπος (ο) -» βωλοκοπώ βολοκοπώ ρ »βωλοκοπώ
βολονταρισμός (ο) ελλην *βουλησιαρχία*-Φιλος αντίληψη σύμφωνα με την οποία αναγνωρίζεται στη βούληση πρωταρχική θέση σε σχέση με τις άλλες ανθρώπινες λειτουργίες ή ιδιότητες, λ χ. τη σκέψη (βλ. κ. λ *βουλησιαρχία)* — βολονταριστής (ο), βολονταρίστρια (η), βολονταριστικός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. volontarisme < volonte «θέληση» < λατ voluntas]
Βόλος (ο) πόλη και λιμάνι τής Θεσσαλίας, πρωτεύουσα τού νομού Μαγνησίας — Βολιώτης (ο), Βολιώτισσα (η), βολιώτικος, -η, -ο.
[ΕΙΥΜ Αβεβ ετύμου, πιθ. < μεσν *Γόλος*< τουρκ. Yolkaz < αρχ *Ίωλκός* Η μεταβολή *Γόλος* > *Βόλος* οφείλεται στην προσπάθεια λογίων τού 19ου αιώνα να συνδέσουν την πόλη με τα αρχ. ουσ *βόλος / βολή* «δίχτυ ψαρέματος» ή *βώλος* «σβώλος χώματος» (από όπου και η εσφαλμ. γρ. *Βώ/.ος)].* βόλος (ο) * βώλος
-βόλος λεξικό επίθημα ονομάτων τής Αρχ και Ν. Ελληνικής που δηλώνουν αυτόν που ρίχνει, πετά κάτι · *δισκο-βό/<,ος, κεραυνο-βόλος* [ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (λ.χ. *δισκο-βόλος, κεραυνο-βό/.ος. τοξο-βόλος* κ.ά), που προέρχεται από μεταπτωτ βαθμ. τού ρ βάλλω (βλ. λ. *βολή)].*

-βόλος. Ένα πλήθος ονοματικών συνθέτων τής Ελληνικής από το βάλλω δηλώνουν «αυτόν ο οποίος βάλλει», είτε πρόκειται για πρόσωπα είτε για πράγματα Τα ονόματα αυτά ως μεταρρηματικά (ρηματικά σύνθετα) με *ενεργητική σημασία* τονίζονται κανονικά στην παραλήγουσα. Τέτοια σύνθετα είναι · *δισκο-βόλος, σφαιρο- βόλος, φυ/Λο-βόλος, ακτινο-βόλος. κεραυνο-βό/.ος, σπινθηρο-βό- λος, μυρο-βόλος, φωτο-βόλος, ταχυ-βόλος. ευθυ-βόλος. ιο-βόλος. ανθο-βόλος, φεγγο-βόλος* κ.ά. Συχνά τέτοια ονόματα χρησιμοποιούνται σε ουδέτερο γένος (κατά παράλειψη τής λ. *όπλο)* και δηλώνουν διαφόρων ειδών όπλα: *πυρο-βό?.ο, πολυ-βόλο, ταχυ-βό/.ο, φλογο-βόλο. τη λε-βόλο, μυδρα/ao-βό/.ο, οκλοπολυ-βόλο* κ ά.

βολιπλανέ (το) {άκλ } τρόπος πτήσης με πλάγια-καθοδική φορά [ΕΤΥΜ < γαλλ. vol plane], βολτ (το) {άκλ.} ΗΛΕΚΤΡ (συντομ V) η διεθνής μονάδα μετρήσεως τής ηλεκτρικής τάσης, η οποία ισούται με τη διαφορά ηλεκτρικού δυναμικού μεταξύ δύο σημείων αγωγού που μεταφέρει συνεχές ηλεκτρικό ρεύμα έντασης ενός αμπέρ (βλ.λ.), όταν η ισχύς που καταναλίσκεται σε αυτά τα σημεία είναι ίση με ένα βατ (βλ.λ.) * .“ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κύριος, -α, -ο.***
[Ι·ΙΥΜ < γαλλ. volt, από το όνομα τού Ιταλού φυσικού A Volta, ο οποίος εφεύρε την ηλεκτρική στήλη].
βόλτα (η) {χωρ. γεν πληθ ί **1.** η πλήρης περιφορά γύρω από άξονα (υπαρκτό ή νοητό): πόσες ~ το ***λεπτό παίρνει ο έλικας τού βαποριού,***]] ***έφερε δύο ~ το σκοινί γύρω από το κατάρτι*** ΣΥΝ περιστροφή, γύρος, γυροβολιά · ΦΡ (λαϊκ) ***φέρνω Ι ρίχνω τις βόλτες μου*** κάνω χορευτικές περιστροφές τού σώματός μου σε λαϊκούς χορούς 2. (συνεκδ.) καθεμιά από τις σπείρες μιας βίδας· ***έχουν χαλάσει οι ~ και δεν βιδώνεται*** **3.** το να περιφέρεται κανείς σε συγκεκριμένο τόπο στις ΦΡ ***φέρνω / κόβω βόλτες έξω απ' την πόρτα μου εδώ και μία ώρα κόβει βόλτες ένας άγνωστος*** **4.** η μικρή διαδρομή με τα πόδια ή με όχημα για ψυχαγωγία, η μικρής διάρκειας έξοδος από το σπίτι ***πάω - στην*** ακροθαλασσιά / ***στα μαγαζιά*** || ***κάνω ~ με τα πόδια*** / ***με τ'αμάξι*** ΣΥΝ (με τα πόδια) περίπατος, (λαϊκ) σουλάτσο, τσάρκα · ΦΡ (α) ***παίρνω την κάτω βόλτα*** αρχίζο) να πηγαίνω προς το χειρότερο ΣΥΝ χειροτε- ρεύο). επιδεινώνομαι, παρακμάζω (β) ***παίρνω την πάνω βόλτα*** πηγαίνω προς το καλύτερο, εμφανίζω ανοδική πορεία ΣΥΝ καλυτερεύω, βελτιώνομαι (γ) ***φέρνω (κάποιου) βόλτα*** κάνω (κάποιον) να ενεργεί όπως θέλω, τον φέρνω στα νερά μου. τον τουμπάρω: δεν ***είναι εύκο/.ο να φέρεις βόλτα τέτοιον άνθρωπο*** (δ) ***τα φέρνω βόλτα*** κατορθώνω να εξοικονομήσω τα προς το ζην (γενικότ) καταφέρνω να υπερβώ τις δυσκολίες και τα εμπόδια ΣΥΝ τα καταφέρνω, τα βγάζω πέρα. — (υποκ.) **βολτίτσα** κ **βολτούλα** (η).
[ΕΤΥΜ μεσν. < ιταλ volta «στροφή, γύρος» < λατ volutus, ρ. volvere «στρέφω, κυλώ»].
βολτάζ (το) {άκλ.} ΗΛΕΚΤΡ η ηλεκτρική τάση μετρημένη σε βολτ: ***υψηλό ~.***
[ΕΤΥΜ < γαλλ voltage < volt (βλ. κ ***βολτ)].***
βολταϊκός, -ή, -ό (1861] **1.** αυτός που έχει σχέση με την ηλεκτρική ενέργεια 2. φυς (α) ***βολταϊκή στήλη Ι βολταϊκό στοιχείο*** συσκευή για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (β) ***βολταϊκό τόξο*** φωτεινό ηλεκτρικό τόξο που σχηματίζεται ανάμεσα σε δύο αιχμηρές ράβδους άνθρακα (ηλεκτρόδια), οι οποίες βρίσκονται σε ικανή διαφορά δυναμι- κού· χρησιμοποιείται ως φωτεινή πηγή στους προβολείς, ως πηγή θερμότητας στους κλιβάνους και στη συγκόλληση μετάλλων.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. voltaic < volt Η φρ ***βο/.τα'ική στήλη*** είναι μεταφρ δάνειο, πβ αγγλ. voltaic pilej
βολτάμετρο (το) 11870] {βολταμέτρ-ου] -ων} φυς ηλεκτρολυτική συσκευή για τη μέτρηση ποσότητας ηλεκτρισμού.
[ΠΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. voltametre (νόθο σύνθ.)].
βολτάρω ρ. αμετβ {βόλταρ-α κ. -ισα} κάνω βόλτα (βλ.λ., σημ. 3), περίπατο ΣΥΝ βγαίνω βόλτα / τσάρκα, (λαικ.) σουλατσάρω. Επίσης (λαϊκ) **βολτέρνω**
[ειυμ < ιταλ voltare < volta], **βολτόμετρο** (το) {βολτομέτρ-ου] -ων} ΦΥΣ όργανο μετρήσεως ηλεκτρικής τάσης.
(ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ voltmeter (νόθο σύνθ.)].
βολφράμιο (το) [1891] {βολφραμίου} ΧΗΜ στοιχείο (σύμβολο W) που ανήκει στα μέταλλα και χρησιμοποιείται στην κατασκευή τού νήματος ηλεκτρικών λαμπτήρων καθώς και στην παρασκευή ανθεκτικών κραμάτων και σκληρών εργαλείων κοπής (βλ. λ. ***περιοδικός,*** ΠΙΝ). [ετυμ Μεταφορά τού γερμ. Wolfram, αβεβ. ετύμου, πιθ. < Wolf «λύκος» + -ram < μέσ άνω γερμ ram «καπνιά, ακαθαρσία». Η λ. σχηματίστηκε κατά το πρότυπο κυρίων ονομάτο)ν με α' συνθ Wolf- με μειωτική σημ , αφού το μέταλλο αυτό θεωρείται κατώτερης ποιότητας] #
-βολώ λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν:
ότι (κάποιος/κάτι) χαρακτηρίζεται από μια κατάσταση επαναλαμβανόμενη ή ιδιότητα μόνιμη · ***γεννο-βολώ. φεγγο-βολώ, μοσκο-βολώ***
ότι (κάποιος) ρίχνει απλώς ή κατ' επανάληψη (κάτι): ***λιθο-βο/.ώ, πετρο-βολώ.***
ΙΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ ***άγκυρο- βολώ.*** μτγν ***άκτινο-βολώ),*** που προέρχεται από τα σύνθετα σε ***-βόλος*** (βλλ)].
βολ ω βαν (το) -» βολοβάν
βόμβα κ (λαικ) **μπόμπα** (η) Ιβομβών} **1.** θήκη γεμάτη με εκρηκτική γόμωση που εκρήγνυται με μηχανισμό εκπυρσοκρότησης ή με πρόσκρουση: ***ωρολογιακή*** (η οποία εκρήγνυται σε καθορισμένο χρονικό σημείο) *!* ***δακρυγόνος*** / ***εμπρηστική*** / ***ατομική*** / ***αυτοσχέδια*** / ***βραδυφΡ.εγής*** ~ || ~ ***υδρογόνου*** / ***βυθού*** / ***νετρονίου*** *2. βόμβα μολότοφ* αυτοσχέδια βόμβα η οποία κατασκευάζεται από μια φιάλη στην οποία τοποθετείται εύφλεκτο υλικό και στουπί στο στόμιο **3.** (ειδικότ.) ελλειψοειδές κυλινδρικό βλήμα με πτερύγια που περιέχει εκρηκτική γόμωση και έχει μεγάλη εμβέλεια καταστροφής, ***τα αεροπλάνα έριξαν βόμβες κατά*** του ***εχθρικού στόχου*** **4.** (μτφ. ως χαρακτηρισμός) για οτιδήποτε απροσδόκητο και αναπάντεχο που προκαλεί πολύ μεγάλη έκπληξη ***είδηση -βόμβα για τον απροσδόκητο θάνατο τού ηγέτη*** · ΦΡ (α) *βόμβα μεγατόνων* για κάτι που προκαλεί πολύ μεγάλη έκπληξη και αναστάτο>ση (β) ***σκάω*** / ***πέφτω σαν βόμβα*** (συνήθ. για νέο, είδηση) προκαλώ μεγάλη έκπληξη, αίσθηση · ***η είδηση τής δολοφονίας του έπεσε σαν βόμβα στη μικρή κοινωνία τού χωριού*** **5.** (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει αναταραχή, πόλεμο ή ανατροπή μιας κατάστασης ~ ***στα θεμέλια τής παιδείας χαρακτηρίστηκαν από την αντιπολίτευση οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις.*** — (υποκ.) **βομβίτσα** (η) κ. **βομβίδιο** (το)

(ΕΤΥΜ. Αντιδάν. < ιταλ bomba < λατ. bombus < αρχ *βόμβος* Η λ. επικράτησε με τη μορφή *βόμβα* (αντί *μπόμπα*) λόγω τού συσχετισμού της με το αρχ *βόμβος* από την προσπάθεια των λογιών να «διορθώσουν» τη (οωνητική απόδ. τού ιταλ. bomba].

βόμβα ή μπόμπα; Στην προσπάθεια των λογίων να εξελληνίσουν, κατά το δυνατόν. τις ξένες (δάνειες) λέξεις και φθογγικά, συχνά παρατηρείται η απόδοση των ξένων φθόγγων όχι με τους αντίστοιχους ελληνικούς (το b ως μπ, το d ος ντ κ.τ ό), αλλά με λογιότερους φθόγγους, β αντί μπ, δ αντί ντ κ.λπ. Έτσι πλάστηκαν το βόμβα αντί τού *μπόμπα* (< ιταλ. bomba), *βομβαρδίζω* αντί *μκο- μπαρντίζω* (< ιταλ. bombardare) το *μοδέρνυς* (που δεν επικράτησε) αντί τού *μοντέρνος* << ιταλ. moderno), *κορδόνι* αντί *κορντόνι* (< ιταλ. cordone) κ ο.κ Το φαινόμενο είναι γνωστό ως *υπερδιόρΟω- ση* ή *υπεραστισμός,* ως υπερβολική χρήση μιας αστικής προφοράς, που δεν ανταποκρίνεται όμο>ς στην πραγματικότητα πβ τις πολλές ξενικές λέξεις με *μπ, ντ. γκ. μπα/.λέτο* (ιταλ. balletto). *μαραγκός* (ιταλ marangone), *καμπίνα* (< γαλλ. eabine), *ντεκολτέ* (γαλλ. decollete) κ.λπ

Βομβάη (η) πόλη τής Δ. Ινδίας στην Αραβική Θάλασσα [ΕΤΥΜ < αγγλ. Bombay < χίντι Mumbai, συντετμ τ. τού ον Mumbadevi «η θεά Μούμπα». τοπική ινδουιστική θεότητα], **βομβαρδίζω** ρ. μετβ. [1897] ίβομβάρδισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα). -μένος}

ΣΙΡΑΤ βάλλω εναντίον (στόχου) με βόμβες και κατ' επέκτ καταστρέφω με ρίψη βομβοίν (από πυροβόλο όπλο ή αεροπλάνο), *συμμαχικά αεροπλάνα βομβάρδισαν στόχους τού εχθρού 2.* (μτφ.) απευθύνω ακατάπαυστα (ειδήσεις, ερωτήσεις, πληροφορίες κ.λπ) προς κάποιον. βάλλω συνεχώς: *οι δημοσιογράφοι άρχισαν να βομβαρδίζουν τον υπουργό με ερωτήσεις || τα μέσα ενημέρωσης βομβαρδίζουν τους τηλεθεατές με διαφημίσεις* **3.** ΦΥΣ κατευθύνω ταχέως κινούμενα σωματίδια υψηλής ενέργειας προς κάποιον στόχο: ~ *πυρήνες ουρανίου με νετρόνια.* — **βομβαρδιστής** (ο) [1897]

|ΠΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. bombarder < μτγν. λατ. bombarda «καταπέλτης» < λατ bombus < αρχ *βόμβος]* **βομβαρδισμός** (ο) 11897] **1.** στρατ η βολή εναντίον (στόχου) με βόμβες και κατ' επέκτ. η καταστροφή με ρίψη βομβών: *αεροπορικός* ~ || ο ~ *μιας πόλης 2.* οι ακατάπαυστες (ειδήσεις, ερωτήσεις, πληροφορίες κ λπ) που απευθύνει κάποιος σε κάποιον 3. ΦΥΣ η ταχεία προώθηση κινούμενων σωματιδίων υψηλής ενέργειας προς κάποιον στόχο **βομβαρδιστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη ρίψη βομβών

βομβαρδιστικό (το) πολεμικό αεροσκάφος με κατάλληλο εξοπλισμό για ρίψη συμβατικών ή ατομικών βομβών.

βομβητης (ο) ιεχνολ ηλεκτρομαγνητική συσκευή, τμήμα τού τηλεγραφικού εξοπλισμού, που εκπέμπει χαρακτηριστικό βόμβο. ο οποίος ερμηνεύεται ως μήνυμα · *στα νοσοκομεία κάθε γιατρός έχει τον ~ του* [ΕΊΥΜ μτγν < αρχ. *βομβώ (-έω) < βόμβος].* **βομβίδα** (η) |1847] μικρή βόμβα

βομβιδοφορος, -α. -ο [1847] ςιρατ (για όπλα) αυτός που φέρει και εκτοξεύει, βομβίδες (βλ λ): - *πυρομαχικά* **βομβιστής** (ο) [1839], **βομβίστρια** (η) {βομβιστριών} πρόσωπο που τοποθετεί βόμβες, **βομβιστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την τοποθέτηση βόμβας (κάπου): ~ *επίθεση κατά των εγκαταστάσεων τής* εταιρείας || ~ *ενέργεια μιας τρομοκρατικής οργάνωσης*

βόμβος (ο) {χο>ρ πληθ } συνεχής ήχος σε χαμηλή κλίμακα που είναι βαρύς και υπόκωφος, όπως αυτός που παράγεται από ορισμένα έντομα όταν πετούν *από ψηλά ακονγόταν ο* ~ των αεροπλάνων συν βοή, βουητό, βούισμα — **βομβώ** ρ [αρχ.] [-είς..].

[ΕΓΥΜ αρχ., ηχομιμητική λ., η οποία ανήκει σε μια μεγάλη ομάδα εκφραστικών όρων που σημαίνουν «κάνω θόρυβο, ηχώ, στροβιλίζω», πβ ολλ bommeu «θορυβώ», αρχ σλαβ. bubenu «τύμπανο», πολ. b?ben. σανσκρ. bimba «δίσκος, σφαίρα» κ.ά]. **βομβύκιο** (το) [βομβυκί-ου | -ων} το περίβλημα τής προνύμφης σε ορισμένα είδη εντόμοίν το κουκούλι τού μεταξοσκώληκα [ΕΤΥΜ < αρχ. *βομβύκιον,* υποκ. τού *βόμβυξ* (βλ.λ.)Ι **βομβυκοτροφειο** (το) οι εγκαταστάσεις στις οποίες εκτρέφονται μεταξοσκώληκες.

βομβυκοτροφία (η) [1801) {χωρ. πληθ } η εκτροφή ιιεταξοσκωλήκων **βόμβυξ** (ο) {βόμβ-υκος. -υκα | -υκες, -ύκων} (λόγ) ο μεταξοσκώληκας (βλ λ). Επίσης **βόμβυκας.**

[ΕΤΥΜ αρχ.. δάνειο ανατολικής προελ.. πβ. περσ. pambak «βαμβάκι»]

βοναπαρτισμός (ο) ΙΙΟΑΙΤ **1.** πολιτικό σύστημα που εφαρμόστηκε από τη δυναστεία την οποία ίδρυσε στη Γαλλία ο Ναπολέων Βονα- πάρτης και σύμφωνα με το οποίο η διακυβέρνηση έχει απολυταρχικό χαρακτήρα, ο μονάρχης ωστόσο ασκεί την εξουσία με την εξουσιοδότηση τού έθνους · 2. η αλαζονική στάση αυτού που ασκεί την εξουσία - **βοναπαρτιστής** (ο).

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. bonapartisme].

βόνασος (ο) ο ευρωπαϊκός βίσωνας (βλ.λ).

[ΕΤΥΜ < αρχ. *βόνασ(σ)ος.* δάνειο αγν. προελ.].

Βόνιτσα (η) πόλη τού νομού Αιτωλοακαρνανίας στον Αμβρακικό Κόλπο **Βονιτσιώτης** (ο), **Βονιτσιώτισσα** (η), **βονιτσιώτικος,** -η, -ο. [ΕΙΥΜ. < μεσν *Βόνδιτζα* < σλαβ. voda «νερό»].

Βόννη (η) πόλη τής Δ. (ενωμένης) Γερμανίας στις όχθες τού Ρήνου, πρωτεύουσα τής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας τής Γερμανίας μέχρι την επανένωση (1991).

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ Bonn, πιθ. < κελτ bona «θεμέλιο, οχυρό - πόλη», από όπου ίσοκ και η ιταλ. πόλη Bologna, καθώς και η γαλλ. Boulogne].

βοντβίλ (το) [άκλ.} **1.** είδος λαϊκού τραγουδιού με σατιρικό περιεχόμενο **2.** (στο τέλος τού Που αι) θεατρικό είδος, συνδυασμός τραγου- διών και μπαλλέτου 3. (κατά ιον 19ο αι) ελαφρά κωμωδία με κύρια στοιχεία την ίντριγκα και τα απροσδόκητα επεισόδια.

|ΕΤΥΜ < γαλλ vaudeville < παλ. γαλλ. vaudevire «ευκαιριακό τραγούδι, εποχής», από συμφυρμό των p. vaudei «γυρίζω» και virer «στρίβω»]

βοξίτης (ο) (παλαιότ ορθ *βωξίτης)* Ιβοξιτών} ΟΡΥΚΤ το πηλίόδες πέτρωμα που αποτελείται από οξίδια και υδροξίδια αλουμινίου με διάφορες προσμείξεις, το κύριο μετάλλευμα για την παραγωγή αλουμινίου — **βοξιτικός,** -ή, -ό.

[ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. bauxite < Baux, από την ονομασία τής περιοχής Baux-de-Provence, όπου βρέθηκαν κοιτάσματα τού ορυκτού], **βοοειδή** (τα) ΖΩΟΛ **1.** οικογένεια μεγαλόσωμων μηρυκαστικών θηλαστικών που περιλαμβάνει τα κατοικίδια βόδια (ταύρους, αγελάδες, μοσχάρια), πρόβατα και κατσίκια και τους άγριους συγγενείς τους (αντιλόπες, γαζέλες κλπ) 2. (συνήθ. ειδικότ.) η υποοικογένεια που περιλαμβάνει τους ταύρους, τις αγελάδες, τα μοσχάρια, τα βουβάλια και τους άγριους συγγενείς τους

[ΕΤΥΜ Ουσιαστικοπ. ουδ πληθ. τού μτγν επιθ. *βοοειδής, -ής. -ές]* **βοοτροφία** (η) J1854] Ιχωρ πληθ.} η εκτροφή βοοειδών [ΕΙΥΜ < *βοο-* (< αρχ. *βοϋς)* -ί- - *τροφία* < *τροφήΐ* **βορά** (η) {χωρ πληθ ί **1.** η τροφή, κυρ των σαρκοφάγων ζώων *έμεινε άταφος, ~ στα όρνια* ΣΥΝ λεία 2. (μτφ) ό,τι πέφτει θύμα κάποιου ή γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης: *πολλές παραμεθόριες περιοχές αφέθηκαν ~ στις ορέξεις βάρβαρων επιδρομέων || αφελείς πολίτες έγι- να ν ~* αδίστακτων *κερδοσκόπων*

[ΕΤΥΜ αρχ , ετεροιωμ. βαθμ τού Ι Ε *gʷer- «καταβροχθίζω, καταπίνω». πβ. σανσκρ giranu', λατ. voro, γαλλ. vorace «αδηφάγος» (< λατ vorax), γερμ. Kdder «δόλωμα» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *βι-βρώ-σκω* «καταβροχθίζω. τρώγω», *βρώ-σις (-ηλ βάρα-θρο(ν)* (βλ λ), πιθ. κ *βρόγχος]* **βορακας** (ο) ΧΗΜ *(ένυδρο βορικό άλας τού νατρίου)* άχρωμο κρυσταλλικό στερεό σώμα που χρησιμοποιείται στη μεταλλουργία (αφαίρεση σκουριάς, διακόσμηση κ.λπ).

| F.ι ΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. borax < μεσν λατ borax < αραβ. buraq «νιτρικό κάλιο» < περσ. burah].

Βόρας (ο) όρος τής ΒΔ. Μακεδονίας στα σύνορα με τη Γιουγκοσλαβία (βλ κ λ *Καϊμακτσαλάν)*

[ΕΤΥΜ Αγν. ετύμου] **βορβόλακας**

(ο) » βρικόλακας

βόρβορος (ο) {βορβόρου | χωρ. πληθ ί (λόγ) **1.** ακάθαρτη και δύσο- σμη λάσπη που σχηματίζεται κυρ στον πυθμένα λιμανιών. ποταμών, λιμνών, ελών, δεξαμενών κ.λπ ΣΥΝ βούρκος, ακαθαρσία 2. (μτφ.) το έσχατο όριο τής ηθικής κατάπτωσης και τής διαφθοράς *η δυσοσμία από τον* - των *παράνομων δραστηριοτήτων* f| *κυλιέμαι στον ~ τής ανομίας / τής αμαρτίας* ΣΥΝ σαπίλα. — **βορβορώδης,** -ης. -ες [αρχ Ι [ΕΤΥΜ αρχ . ονοματοποιημένη λ . όπως φαίνεται από τον αναδιπλασιασμό *(βόρ-βορ-ος)* Πιθ <ΙΕ *g*or-. αν συνδ με αρμ. kork «βρομιά, ρύπος»].

βόρεια επίρρ. (συντομ. Β) στον βορρά ή προς τον βορρά: *η* Λάρισα κι ο *Βόλος είναι στη Θεσσαλία, η Έδεσσα είναι πιο ~. στη Μακεδονία || πηγαίνω ~ || άνεμοι που φυσούν από τα ~ || βρίσκεται στα ~* τ/)ς *Αθήνας* Επίσης (λόγ) **βορείως** (+γεν.)

Βόρεια (λόγ. **-ος) Θάλασσα** (η) τμήμα τού Ατλαντικού Ωκεανού μεταξύ τής Μ Βρετανίας, τής ΒΔ. Ευρώπης και τής Σκανδιναβικής Χερσονήσου.

| F.1 ΥΜ Απόδ τού αγγλ. North Sea (πβ. ολλ Noordzee), την οποία οι Ρωμαίοι αποκαλούσαν Oceanus Germanicus]

Βόρειο Σινική Θάλασσα (η) τμήμα τής Σινικής Θάλασσας μεταξύ τής Κίνας και τής Κορέας αλλιώς *Κίτρινη Θάλασσα* **βορεινός,** -ή. -ό [μτγν] (σχολ ορθ *βορινός)* (συνήθ. για κατοικίες ή χώρους κατοικιών) αυτός που βλέπει προς βορρά: ~ *διαμέρισμα / μπαλκόνι ' παράθυρο*

βορεινός ή **βορινός;** Ο ισχυρότερος τύπος τού επιθέτου στην Αρχαία (μεταγενέστερων χρόνων) είναι *βορεινός* έναντι τού συνήθους επιθ *βόρειος {< βόρε-ιος).* Τόσο το επίθ. *βόρειος* όσο και το ουσιαστικό *βορέας* (με -γ-) φαίνεται ότι επέδρασαν στον σχηματισμό (και στη γραφή) τού επιθ *βορεινός* με -ει- Από το *βορεινός* προήλθε ήδη στην Αρχαία (μεταγενέστερους χρόνους) ο σχηματισμός *βορινός από* τη σύγχυση (στην προφορά) *-ει-* και -ι- και κατά το πρότυπο των πολλών επίθ σε *-ινός (χειμερινός, εαρινός, πε- ρυσινός, πρωινός, σημερινός, χθεσινός* κ.λπ) Αντιθέτως. τα επίθ σε *-εινός* προέρχονται από σιγμόληκτα ουσιαστικά σε *-ος. άλγος - αλγεινός, σκότος - σκοτεινός, έλεος - ελεεινός, όρος - ορεινός, κλέος κ/.εινός* κ.τ ό

βορειοανατολικός, -ή, -ό (συντομ ΒΑ) j 1809] 1. αυτός που βρίσκεται ή είναι στραμμένος προς το σημείο τού ορίζοντα ανάμεσα στον βορρά και την ανατολή: ~ *π/.ευρά / πρόσοψη* / τοίχος / *δωμάτιο 2.* (ει- δικότ για άνεμο) αυτός που έχει διεύθυνση ανάμεσα στον βορρά και την ανατολή, που πνέει από το ανάλογο μέρος τού ορίζοντα (βλ λ. *άνεμος.* Πΐ\ ) ΣΥΝ (επίσ) μέσης, (λαϊκ,) γραίγος. — βορειοανατολικά/-ώς [1850] επίρρ. βορειοατλαντικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τον Βόρειο Ατλαντικό 2. *Βορειοατλαντική Συμμαχία* το ΝΑΙ Ο (βλ λ). βορειοδυτικός, -ή. -ό (συντομ ΒΔ) [1812] 1. αυτός που βρίσκεται ή είναι στραμμένος προς το σημείο τού ορίζοντα ανάμεσα στον βορρά και τη δύση: ~ *ακτή / παράθυρο / πρόσοψη* 2. (ειδικότ. για άνεμο) αυτός που έχει διεύθυνση ανάμεσα στον βορρά και τη δύση. που πνέει

από το ανάλογο μέρος τού ορίζοντα (βλ λ *άνεμος*. ΠΙΝ) συν (επίσ.) σκίρων, (λαικ) μαΐστρος – **βορειοδυτικ-ά / -ώς** [1831] επίρρ

βορειοελλαδικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη Β. Ελλάδα: ~ *συνήθεια / έθιμο ί φαγητό*. Επίσης **βορειοελλαδίτικος,** -η. -ο. – **βορειοελλαδικά** κ **βορειοελλαδίτικα** επίρρ.

Βορειοελλαδίτης (ο) {Βορειοελλαδιτών]. **Βορειοελλαδίτισσα** (η) {Βορειοελλαδιτισσών} πρόσωπο που κατάγεται από τη Βόρειο Ελλάδα.

Βορειοηπειρώτης (ο) {Βορειοηπειρωτών}, **Βορειοηπειρώτισσα** (η) {Βορειοηπειρωτισσών} πρόσωπο που κατάγεται από τη Βόρειο Ήπειρο. -- **βορειοηπειρωτικός,** -ή, -ό κ. (καθημ.) **βορειοηπειρώτικος,** -η. -ο.

βόρειος, -α (λόγ -ος), -ο [αρχ.1 {-ου κ (λόγ) βορεί-ου | -ων κ (λόγ.) -είων. -ους κ. (λόγ) -είους] 1. αυτός που βρίσκεται στον βορρά ή είναι στραμμένος προς βορρά: ~ *π/.ευρά / πρόσοψη / ακτή / παραλία* / τοί- *χος* || ~ Θεσσαλία / *ημισφαίριο / σέλας / Ήπειρος* ANT νότιος, μεσημβρινός 2. αυτός που προέρχεται από τον βορρά: *αύριο θα πνεύσουν - ισχυροί άνεμοι και η Θερμοκρασία Θα σημειώσει πτώση* **3.** (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τις χώρες τής Β. Ευρώπης (λ.χ Γερμανία, σκανδιναβικές χώρες): ~ *ιδιοσυγκρασία* (χαρακτηριστικά: σοβαρότητα, αυτοπειθαρχία έως και ψυχρότητα) / *ψυχοσύνθεση* **4**. ***Βόρειος*** (ο), ***Βόρεια*** (η) (α) αυτός που κατοικεί στις βόρειες χώρες της Ευρώπης ή κατάγεται από αυτές: *οι ~ είναι πιο συγκρατημένοι στις εκδηλώσεις τους από τους μεσόγειους* (β) αυτός που κατοικεί στις βόρειες επαρχίες μιας χώρας *ο εμφύ/ιος πόλεμος μεταξύ Βορείων και Νοτίων στις Η Π Α* Επίσης **βορεινός,**-ή,-ό Ιμτγν I (σημ 1.2) (βλλ). σχολιο λ *βορεινός*

Βόρειος Ήπειρος (η) {Βορείου Ηπείρου} το βόρειο τμήμα τής Ηπείρου. το οποίο σήμερα περιλαμβάνεται στο κράτος τής Αλβανίας και στο οποίο ζει ελληνική μειονότητα

Βόρειος Παγωμένος Ωκεανός (ο) ο Αρκτικός Ωκεανός (βλ.λ.). **Βόρειος Πόλος** (ο) **1.** το βορειότερο σημείο τής Γης. το προς Β σημείο στο οποίο καταλήγει ο νοητός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η Γη ANT Νότιος Πόλος **2.** (συνεκδ.) η Αρκτική (βλ.λ.): *η κατάκτηση τού ~*.

βοριαδάκι (το) {χωρ. γεν} άνεμος μικρής εντάσεως που πνέει από τον βορρά, συνήθ ψυχρός *φύσηξε ~ και δρόσισε*. **βοριάς** (ο) [μεσν 11. ο δυνατός και ψυχρός άνεμος που πνέει από βόρεια διεύθυνση: ο - *φυσά / σφυρίζει / μαίνεται / θερίζει / συρλιάζει / λυσσομανά* ji *άγριος / τρελός* ~ (βλ κ λ *άνεμος*, ΠΙΝ) ΣΥΝ (λαικ) τρα- μουντάνα ANI νοτιάς 2. (κατ' επέκτ.) ο σχετικά ψυχρός καιρός που επικρατεί όταν πνέει βόρειος άνεμος· *σήμερα έχει ψύχρα είναι* ~ **3.** (συνεκδ.) ο βορράς, *τράβηξε κατά* ΓΟΙ' **~** ANT νότος (υποκ **) βοριαδάκι** (το) (σημ I).

βοριάς - βορράς. Σήμερα το μεν **βοριάς** χρησιμοποιείται στον καθημερινό λόγο για να δηλώσει τον άνεμο, το δε **βορράς** το αντίστοιχο σημείο τού ορίζοντα, μολονότι τόσο το *βορράς* στην επίσημη ναυτική ορολογία όσο και το αρχ. *βορέας* (από όπου το *βορράς* και το *βοριάς)* δηλώνουν και τον άνεμο και το σημείο τού ορίζοντα Ο νεοελλ. τύπος βοριάς είναι ήδη μεσαιωνικός και είναι προϊόν συνιζήσεως (συμπροφοράς σε μία συλλαβή) τού *βορέας* (πβ *μη- λέα* > *μη/.ιά, νέος* > *νιος* κ τ ό) Το αρχ *βορράς* οφείλει τα δύο *ρ* είτε σε συμφίονική προ<οορά τού ε ως *ι* ή *υ* και αφομοίωση τού *υ* με το *ρ* σε δύο *ρρ* {*βορέας* > *βοργάς* > *βορράς* πβ αρχ *περιέχοισα* > *περρέχοισά)* είτε σε εκφραστικό διπλασιασμό τού *ρ* (πβ *πάππος. όκκος* «μάτι», *τιττυβίζα*> κ.ά.).

βορικός, -ή, -ό [1887] ΧΗΜ (οξίδιο ή άλας) που περιέχει βόριο (βλ.λ): ~ *ορυκτό / άλας* φρ ***βορικό οξύ*** ανόργανη, λευκή, κρυσταλλική ουσία που χρησιμοποιείται υπό μορφήν διαλύματος ως αντισηπτικό και ως συντηρητικό προϊόντων που αλλοιώνονται εύκολα· περιλαμβάνεται ακόμη στη σύνθεση των σμάλτων και ορισμένων ανθεκτικών γυαλιών (λ.χ. στα πυρέξ) **βορινός,** -ή. -ό ♦ βορεινόα

βόριο (το) [1876| {βορίου} χημ αμέταλλο στοιχείο (σύμβολο Β) που απαντά ως μαύρο, κρυσταλλικό και πολύ σκληρό στερεό, το οποίο χρησιμοποιείται στη μεταλλουργία για την προστασία από την οξί- δωση. καθώς και στην πυρηνική τεχνολογία και την τεχνολογία των υψηλών θερμοκρασιών φρ ***ομάδα τού βορίου*** η τρίτη ομάδα τού περιοδικού συστήματος, που περιλαμβάνει τα στοιχεία βόριο, αργίλιο, γάλλιο, ίνδιο και θάλλιο (βλ λ *περιοδικός*, πιν).

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. bore < bor|ax[«βόραξ» (< αραβ. buraq «ορυκτό άλας»), ονομασία που οφείλεται στην προέλευση τού βορίου από τον *βόρακα]*

βορράς (ο) (συντομ Β) |χωρ πληθ } **1.** ένα από τα τέσσερα σημεία τού ορίζοντα, αυτό που στρέφεται προς τον Βόρειο Ι Ιόλο είναι το σημείο που δείχνει η βελόνα κάθε πυξίδας και το οποίο βρίσκεται στην αντίθετη ακριβώς κατεύθυνση από τον νότο: το *παράθυρο βλέπει στον ~* j| *οι άνεμοι από τον ~ είναι ψυχροί* φρ (α) ***βορράς πυξίδας*** είναι η κατεύθυνση που δείχνει η βελόνη τής μαγνητικής πυξίδας που είναι εγκατεστημένη σε πλοίο και που επηρεάζεται από τα μαγνητι- κά πεδία τής Γης και τού πλοίου (β) ***αληθής βορράς*** είναι ο βόρειος γεωγραφικός πόλος τής Γης (γ) ***μαγνητικός βορράς*** είναι η κατεύθυνση που δείχνει ελεύθερη μαγνητική βελόνη τοποθετημένη στην ξηρά ή σε ξύλινο πλοίο και που επηρεάζεται μόνο από το μαγνητικό πεδίο τής Γης **2.** το βόρειο τμήμα νομού, επαρχίας, χώρας κ λπ (γενικότ.) εκτεταμένη γεωγραφική περιοχή, όχι επακριβώς καθορισμένη, με κύρια χαρακτηριστικά το ψύχος και τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες. *κατάγεται από τη Μακεδονία*. τον *ελ?.ηνικό ~* || *οι χώρες τού ~*

(ειδικότ.) *Βορράς* (ο) οι ανεπτυγμένες και ισχυρές χοϊρες (ιδ. στην Ευρώπη) που βρίσκονται στον βορρά (σημ 2). κατ' αντιδιαστολή προς τον νότο. τις φτωχές και αναπτυσσόμενες χώρες: *το χάσμα Βορρά- Νότου* || *π/.ούσιος Βορράς - φτωχός Νότος* **4.** (επίσ) η τραμουντάνα (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος*, ΠΙΝ) «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *βοριάς*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *βορράς* < *βορέας* (κατά το σχήμα *στερεός - στερρός),* αβεβ ετύμου. Το διπλό *-ρρ-* στο *βορράς* είτε από συμφωνική προφορά τού *-ε-* (ως υ) και αφομοίωση *(βορέας* > **βορ)'ας* > *βορράς)* είτε από απλό εκφραστικό διπλασιασμό τού *-ρ-* Αν η αρχική σημ. τής λ ήταν «βόρειος άνεμος, άνεμος τού βουνού», τότε ίσως συνδ. με σανσκρ. giri «βουνό», αρχ σλαβ gora. λιθ. gire «δάσος» κ ά.]. **βοσκή** (η) [αρχ] 1. τόπος με φυσική, χαμηλή βλάστηση, χωρίς ανθρώπινη παρέμβαση (λ χ σπορά, καλλιέργεια κ λπ), στον οποίο βόσκουν τα κατοικίδια, αλλά και μη εξημερωμένα φυτοφάγα ζοϊα: *το κοπάδι βρήκε* ~ συν βοσκότοπος, λιβάδι, (λόγ) λειμών 2. (συνεκδ) χόρτο κατάλληλο για ζωοτροφή· *την άνοιξη έχει καλή ~ για τα ζώα* **3.** το να οδηγείται (ζώο) να βοσκήσει σε βοσκοτόπι: *πηγαίνω το κοπάδι για* **βόσκημα** (το) [αρχ.**I** {βοσκήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η βόσκηση, το να βοσκεί ένα ζώο: *τα γίδια παράτησαν το* - 2. (συνεκδ) ο βοσκότοπος, **βόσκηση** (η) βόσκω

βοσκήσιμος, -η, -ο [1833J κατάλληλος για τη βοσκή ζώων: - *εκτά- σεις*

βοσκόπουλο (το), **βοσκοπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** νεαρός βοσκός συν τσοπανόπουλο, (μ)πιστικός 2. παιδί βοσκού [ετυμ μεσν. < *βοσκός* + *-πούλο(ν)* (υποκ. επίθημα) < *-πουλος* < λατ. pullus «νεοσσός» < αρχ. *πώλος* «πουλάρι»], **βοσκός** (ο) πρόσωπο που βόσκει κοπάδι, που το οδηγεί σε βοσκή (βλ.λ.) συν τσοπάνος, ποιμένας, (μ)πιστικός ΣΧΟΛΙΟ λ *έμπιστος* Ιετυμ μτγν ουσ που αποσπάστηκε ως αυτοτελής λ από σύνθ όπως *άνθο-βοσκός, λωτο-βοσκός. μη/.ο-βοσκός, πολ,υ-βοσκός* (κά.), τα οποία παρουσιάζουν στο β' τμήμα ένα παράγωγο τού αρχ. *βόσκω* (βλ λ.) Εκτός τής λ. *βοσκός,* η οποία δήλωνε κυρ τον βοσκό αιγοπροβάτων, στην Αρχ χρησιμοποιούνταν επίσης οι λ *ποιμήν* {για πρόβατα και βόδια, αργότερα κ γενικά), *αίπόλος* και *αιγοβοσκός* (για γίδια), *βουκό'^ος* (για βόδια) και *οιοπόλος* (για πρόβατα). Η συχνή σήμερα λ *τσομπάνης* (< τουρκ. ɡobaη) έχει γενική χρήση] **βοσκοτόπι** (το) {δύσχρ βοσκοτοπ-ιού] -ιών} (λαικ) τόπος που παρέχει βλάστηση κατάλληλη για βοσκή φυτοφάγων ζώων συν βοσκή, λιβάδι. Ηπίσης **βοσκότοπος** (ο), **βόσκω** ρ. μετβ κ. αμετβ {βόσκη-σα, -θηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ) οδηγώ κοπάδι σε βοσκότοπο και το επιτηρώ ενώ βόσκει: ~ *τα πρόβατα / τα γίδια* ♦ 2. (αμετβ.) (για χορτοφάγο ζώο) περιφέρομαι σε βοσκοτόπι και τρώω χορτάρι, *τα πρόβατα βόσκουν αμέριμνα* · φρ (μτφ.-σκωπτ.) **πού** *βόσκεις; (πού βόσκουσι;* Π.Δ. *Γένεσις* 37,16. ερώτηση τού Ιωσήφ σχετικά με το πού μπορούσε να βρει τους ποιμένες αδελφούς του και τα κοπάδια τους) (i) πού περιφέρεσαι, πού συχνάζεις. · *πού έβοσκες τόσον καιρό και ίδεν ήρθες να μας δεις,* (ii) σε κάποιον που είναι αφη- ρημένος, που δεν προσέχει: *τόση ώρα συμιλά(θφ~*. Ηπίσης **βοακώ** (κ. -άω) [μεσν.] {-είς... κ. -άς...}. – **βόσκηση** (η) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ αρχ. < θ. *gʷo-. Αν η λ. σχετίζεται με λιθ ganja «αγέλη», τότε προέρχεται από συνεσταλμ. βαθμ. τού 1.Ε *gʷ0-us «βους, βόδι», βλ. κ. λ. *βόδι].*

Βοσνία-Ερζεγοβίνη κ **Βοσνία** (η) |1897) (σερβοκρ Republika Bosna i Hercegovina = Δημοκρατία τής Βοσνίας-Ερζεγοβίνης) κράτος στο Β τμήμα τής Βαλκανικής Χερσονήσου, πρώην Δημοκρατία τής Γιουγκοσλαβίας, με πρωτεύουσα το Σαράγεβο, επίσημη γλώσσα τη Σερβοκροατική και νόμισμα το δηνάριο Βοσνίας. – **Βόσνιος** (ο), **Βόσνια** (η), **βοσνιακός,** -ή, -ό

[ΕΤΥΜ Η ονομασία *Βοσνία* είναι μεταφορά τού σερβοκρ. Bosna (ιλ- λυρ αρχής ή < I E *bhog- «ρεύμα») από τον ομώνυμο ποταμό (λέγεται και Savo) που διαρρέει το βόρειο μέρος της Η ονομασία *Ερζεγοβίνη* αποτελεί μεταφορά τού σερβοκρ. Hercego-vina < αρχ γερμ. herzeg (πβ γερμ Herzog) «δούκας», τίτλος τού τοπικού ηγεμόνα Stjepan Vukcic (15ος αι.)]

Βόσπορος (ο) {Βοσπόρου} πορθμός που συνδέει τον Εύξεινο Πόντο με την Προποντίδα και χωρίζει την Ευρώπη από την Ασία – **Βο- σπορίτης** (ο), **Βοσττορίτισσα** (η), **βοσπόρειος,** -α, -ο [αρχ]

[ΕΤΥΜ αρχ < **Βοόσ-πορος,* θρακικό τοπωνύμιο, τού οποίου το β' συνθ *-πόρος* προέρχεται από το αρχ πόρος «διάβαση, πέρασμα» Το α' συνθ. **Βοοσ-*(θρακικό, αγν. ετύμου) συνδέθηκε παρετυμολογικά με το ουσ. *βούς* (γεν. *βούς).* προκειμένου να αιτιολογηθεί ο μύθος τής Ιούς, που μεταμορφώθηκε σε βόδι και πέρασε τον πορθμό. Η τουρκ. ονομ. Karadeniz Bogazigi σημαίνει «στενό τής Μαύρης Θάλασσας»], **βοστρυχίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {βοστρύχιο-α, -μένος} **1.** κάνω τα μαλλιά μου μπούκλες, τα κατσαρώνω 2. (μτφ. για κείμενο) επεξεργάζομαι γλωσσικά, χτενίζω Επίσης **βοστρυχώνω** – **βοστρύχισμα** κ **βοστρύχωμα** (το) [μεσν.] κ. **βοστρύχωση** (η), **βόστρυχος** (ο) {βοστρύχ-ου | -ων, -ους} (λόγ) η μπούκλα – **βοστρυχωτός,** -ή. -ό, **βοστρυχοειδής,** -ής, -ές [μτγν.], **βοστρυχώδης,** -ης, -ες [μτγν.].

[ΕΤΥΜ αρχ.. αγν. ετύμου, ίσως συνδ με τη λ *βότρυχος* (ίδια σημ.) < *βότρυς*«αμπέλι, σταφύλι», το οποίο όμως μπορεί απλώς να οφείλεται σε σύγχυση μεταξύ των δύο θεμάτων. Κατ' άλλη άποψη, η λ συνδ. με αρχ. σουηδ. kwaster «κλαδί», μέσ. άνω γερμ. quast «φύλλωμα»]. **Βοστώνη** (η) πόλη και λιμάνι στο ΒΑ τμήμα το)ν Η Π.Α [ΕΤΥΜ < αγγλ Boston, που οφείλει το όνομά του στο ομώνυμο λιμάνι τής περιοχής Λίνκολνσερ στη Μ Βρετανία, από όπου προέρχονταν οι αρχικοί Πουριτανοί άποικοι τής Βοστώνης]. **βοτάνη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** χορτάρι κατάλληλο κυρίως για ζωοτροφή

φαρμακευτικό βότανο

[ΕΤΥΜ αρχ , βλ. λ. *βότανο).* **βοτάνι** (το) {βοταν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το βότανο (βλ λ.) **2.** (ειδικότ) φυτό στο οποίο η λαϊκή αντίληψη αποδίδει μαγικές ιδιότητες: ro ~ *τής αγάπης* (| *μαγικό*

[ΕΓΥΜ. < μτγν *βοτάνιον.* υποκ. τού αρχ. *βοτάνη.* Βλ. λ. *βότανο).* **βοτανίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {βοτάνισα} ξεριζώνω άγρια χόρτα και ζιζάνια από (καλλιεργημένο χωράφι): ~ *το αμπέλι / το χωράφι* ΣΥΝ ξεχορταριάζω, ξεβοτανίζω - **βοτάνισμα** (το) **βοτανικός,** -ή, -ό [μτγν.11. (α) (επιστημ) αυτός που σχετίζεται με τα φυτά: ~ *παρασκευάσματα* (β) ***βοτανικός κήπος*** κήπος που περιλαμβάνει επιστημονικώς επιλεγμένα είδη φυτών και χρησιμοποιείται για συλλεκτικούς και διδακτικούς σκοπούς ή ως χοίρος αναψυχής 2. βιολ ***βοτανική*** (η) κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τα φυτά και ειδικότ. τη μορφή, τη λειτουργία, τη γεωγραφική εξάπλωση και τις ιδιότητές τους. **βοτάνισμα** (το) -* · βοτανίζω

βότανο (το) {βοτάν-ου | -ων} πώδες <ουτό, κυρ. αυτό που έχει φαρμακευτικές ιδιότητες (βλ. κ *βοτάνι).*

[ΕΤΥΜ < μεσν. *βότανον* < αρχ *βοτάνη* < *βοτόν* «βόσκημα» < θ. *βο-,* από όπου και το *ρ. βό-σκο)* (βλ λ)] **βοτανοθεραπεία** (η) {χωρ. πληθ.} η θεραπεία διαφόρων παθήσεων με τη βοήθεια βοτάνων. **βοτανολόγιο** (το) [1856] {βοτανολογί-ου | -ων} το βιβλίο που περιλαμβάνει κατάλογο φυτών, τα οποία αναφέρονται με αλφαβητική σειρά και με αντίστοιχο σχέδιο ή εικόνα ΣΥΝ φυτολόγιο.

[ετυμ Λπόδ τού γαλλ herbierj. **βοτανολόγος** (ο/η) [μεσν] **1.** επιστήμονας που συλλέγει φαρμακευτικά βότανα, ερασιτέχνης ή επαγγελματίας, για ιδιωτική χρήση ή για εμπορική εκμετάλλευση 2. επιστήμονας που ασχολείται με τη βοτανική συν βοτανικός. – **βοτανολογία** (η). **βοτανολογικός,** -ή. -ό [1847J, **βοτανολογώ** ρ. [αρχ.! {-είς.. } **βότκα** (η) {χωρ. γεν πληθ } άχρωμο ποτό με υψηλή περιεκτικότητα σε οινόπνευμα, που παράγεται κυρ. από σπόρους δημητριακών (σίκαλη, σιτάρι κ.λπ) θεωρείται το εθνικό ποτό των Ρώσων ~ *πορτοκάλι* (με χυμό πορτοκαλιού)

[ΕΤΥΜ < ρωσ. vodka, υποκ τής λ. voda «νερό»], **βότρυς** (Ο) {βότρ-υος | -υες, -ύων} (αρχαιοπρ-επιστημ) η διάταξη που σχηματίζουν οι καρποί τού αμπελιού, οι οποίοι συγκεντρώνονται γύρω από κύριο άξονα ΣΥΝ τσαμπί. – **βοτρυώδης.** -ης, -ες [αρχ.] κ **βοτρυοειδής,** -ής, -ές [μτγν.[

[ΕΤΥΜ αρχ., αγν ετύμου, πιθ προελλην δάνειο], **βότσαλο** (το) μικρή, στρογγυλεμένη από την τριβή τού νερού πέτρα, που βρίσκει κανείς σε διάφορα χρώματα στις παρα?άες και στις όχθες των λιμνών και των ποταμών – (υποκ.) **βοτσαλάκι** (το)

Ιετυμ < ιταλ. bozzolo «σβώλος, κουκούλι» < μτγν. λατ *bottia / *boccia «κάλυκας, μπουμπούκι»! **βοτσαλωτός,** -ή. -ό αυτός που έχει πολλά βότσαλα **βου** (το) {άκλ } φθόγγος τής βυζαντινής μουσικής κλίμακας, που αντιστοιχεί στο μι τής ευρωπαϊκής [ΕΤΥΜ Βλ. λ. *πα* **βουάλ** (το) {άκλ } λεπτό, ημιδιαφανές ύφασμα.

[ΕΓΥΜ < γαλλ voile «ύφασμα, πέπλο» < παλ. γαλλ veil < λατ velum], **βουαλάζ** επίθ. {άκλ.} αυτός που είναι κατασκευασμένος από βουάλ (βλ λ): ~ *κουρτίνα.*

[ΕΤΥΜ < γαλλ. voilage < voile «πέπλο, ύφασμα» < παλ. γαλλ. veil < λατ. velum].

βούβα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (λαϊκ.-οικ.) η βουβαμάρα **2.** (ως προσταγή ***βούβα!)*** σταμάτα να μιλάς, σιωπή': *όταν μιλάει* ο *αδε/.φός* σου, ~ *εσύ!* ΣΥΝ πάψε!, μιλιά!, τσιμουδιά!, μούγγα!, σκάσε!, σκασμός'

[ΕΓΥΜ < *βουβαίνω* (υποχωρητ.). πβ. κ. *μούγγαj* **βουβαίνω** ρ μετβ. [μεσν.] {βούβα-να. -θηκα. -μένος} **1.** κάνω (κάποιον) να μη μπορεί να μιλήσει, να αρθρώσει κουβέντα: *η θλιβερή είδηση τους βούβανε όλους* **2.** (συνήθ. το μεσοπαθ. ***βουβαίνομαι)*** μένω βουβός, σιωπηλός, σταματώ να μιλώ και σιωπώ: *στο άκουσμα τής συμφοράς βουβάθηκαν μονομιάς* 3. (η προστ. ***βουβάσου*** ως επιφών.) σταμάτα να μιλάς ή μη λες τίποτε – **βουβαμός** (ο) **βουβάλι** (το) -♦ βούβαλος

βούβαλος (ο) (κοινό όν. και για το αρσ και για το θηλ. ζώο) **1.** κάθε μεγαλόσωμο βοοειδές με τρίχωμα κοντό και αραιό και μεγάλα κέρατα, κυρ αυτό που ζει στην Αφρική και την Ασία **2.** (μτφ -μειωτ) άνθρωπος παχύς, άχαρος και δυσκίνητος συν χοντρός, χοντρομπαλάς, άκομψος Επίσης **βουβάλι** (το) [μεσν.) – **βουβάλα** (η) Ιμεσν-J [ετυμ αρχ.. αβεβ ετύμου. πιθ συνδ. με τη λ *βοῦς* και με το συνώνυμο λατ. bubulus].

βουβαμάρα (η) {χωρ. πληθ.} το να μη μιλά κανείς, *μετά τον καβγά, έπεσε* - στο *σπίτι* ΣΥΝ μουγγαμάρα, σιωπή, σιγή.

[ΕΓΥΜ < *βουβός* + παραγ. επίθημα *-μάρα* (βλ.λ.)] **βουβός,** -ή. -ό κ (λόγ) **βωβός** [μτγν] **1.** αυτός που δεν μιλά, που μένει σιωπηλός *έμεινε* - *μπροστά στο μέγεθος τής συμφοράς* συν αμίλητος, άφωνος· φρ (στο θέατρο) ***βουβό πρόσωπο*** κάθε πρόσωπο τού θεατρικού έργου που δεν μιλά κατά τη διάρκεια τής παράστασης, αλλά έχει μόνο διακοσμητικό ή υποβοηθητικό ρόλο (λ.χ το Κράτος και η Βία στον *Προμηθέα Δεσμώτη*) **2.** ***βουβός / βωβός κινηματογράφος*** το σύνολο των ταινιών των πρώτων δεκαετιών τού κινηματογράφου, όταν δεν ήταν δυνατή η αναπαραγωγή τού ήχου μαζί με την εικόνα: *ταινίες τού ~ με τον Σαρλώ* **3.** (μτφ) αυτός που συγκρα- τείται, που δεν εκφράζεται έντονα, που δεν ακούγεται: - *κ/Λμα / θλίψη / πόνος / παράπονο / αγανάκτηση / διαμαρτυρία* [ετυμ. μεσν. < μτγν *βωβός,* αγν. ετύμου, πιθ. ονοματοποιημένος σχηματισμός σε *-βός*]

βουβώνας (ο) αναι τμήμα τού σώματος ανάμεσα στους άνω μηρούς και τα γεννητικά όργανα, η κοιλότητα που σχηματίζεται μεταξύ τού ανώτερου τμήματος των ποδιών και τής κοιλιάς ΣΥΝ (λαϊκ) ελιά

[ΕΤΥΜ < αρχ *βουβών, -ώνος,* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ με σανσκρ. gavini (ίδια σημ.) ή με το αρχ. *βοτνός (ό)* «λόφος», οπότε η αρχική σημ θα ήταν «οίδημα στη βουβωνική χώρα»], **βουβωνικός,** -ή. -ό [μτγν.[**1.** ανατ αυτός που σχετίζεται με τους βουβώνες: ~ *πόρος / αύλακα! δακτύλιος / χώρα* || ~ *πόνος / κή/.η / κοκκίωμα* **2.** ΙΑΤΡ ***βουβωνική πανώλης*** η πανώλης κατά την οποία εμφανίζεται επώδυνο οίδημα των λεμφαδένων στις μασχάλες, στον βουβώνα και τον λαιμό,

βουβωνοκήλη (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.] ιατρ η συχνότερη μορφή κήλης. η οποία σχηματίζεται στη βουβωνική χώρα και ειδικότ. στην έξοδο των κοιλιακών σπλάχνων, στον βουβωνικό πόρο· θεραπεύεται κυρ. με χειρουργική επέμβαση. - **βουβωνοκηλικός,** -ή. -ό. **Βουδαπέστη** (η) η πρωτεύουσα τής Ουγγαρίας.

[ΕΤΥΜ < ουγγρ. Budapest. Η πόλη δημιουργήθηκε από την ένωση (το 1872) των πόλεων Buda και Pest, οι οποίες βρίσκονται στις όχθες τού Δούναβη. Το τόπων. Buda πιθ. ανάγεται σε λ. με τη σημ. «νερό», ενώ το Pest προέρχεται από σλαβ. pest «φούρνος, καμίνι, κλίβανος»]. **Βούδας** (ο) [1830] ο Ινδός ευγενής Σιντάρτα Γκαουτάμα (563-483 π Χ), που σε ηλικία 29 ετών εγκατέλειψε την πολυτελή ζωή του και έγινε περιπλανώμενος ασκητής, για να ιδρύσει ένα από τα σημαντικότερα φιλοσοφικά και θρησκευτικά συστήματα τού κόσμου (τον βουδισμό). – **βουδικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού σανσκρ. buddha «φωτισμένος» Πρόκειται για τίτλο και όχι για κύριο όνομα, όπως άλλωστε και η λ *θεός]* **βουδισμός** (ο) [1847] φιλοσοφικό σύστημα και θρησκεία με μεγάλη διάδοση στην Α. και Κ. Ασία, βασισμένο στη διδασκαλία τού Βούδα, σύμφωνα με την οποία η θλίψη, ο πόνος, η δυστυχία που επικρατούν στη ζωή οφείλονται στον εγωισμό, από τον οποίο πρέπει κανείς να απαλλαγεί, για να φθάσει στη λύτρωση, τη νιρβάνα (βλ.λ). – **βουδιστής** (ο) [1864]. **βουδίστρια** (η), **βουδιστικός,** -ή, -ό [1878]

[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ buddhisme] **βουερός,** -ή, -ό αυτός που παράγει ή χαρακτηρίζεται από μεγάλη βοή: ~ *μελίσσι / πόλη.*

Ιετυμ < *βουή* + παραγ επίθημα *-ερός,* πβ. κ. *τρομ-ερός. γο-ερός]* **βούζουνας** (ο) (λαϊκ) σπυρί με πύον ΣΥΝ καλόγερος, (λόγ.) δοθιήνας, μαυρή. Ηπίσης **βούζουνα** (η) κ. **βουζούνι** (το)

[Πΐ ΥΜ < μεσν *βούζουνα / βουζούνι* < *βυζούνι* < *βυζί* + παραγ επίθημα -ούνι]. **βουή** (η) - βοή

βουητό (το) **1.** υπόκωφος, βαρύς και συγκεχυμένος ήχος (βλ και λ *βοή): το ~ τής θάλασσας* 2. (γενικότ) δυνατός και διαπεραστικός θόρυβος: *από μακριά ακουγόταν το χαρωπό ~ των πραματευτάδων* συν σαματάς, φασαρία, αντάρα αντ ησυχία, **βουίζω** ρ. αμετβ {βούι-ξα κ. σπάν -σα} **1.** παράγω βοή: *το μελίσσι ι η μηχανή / το ποτάμι / η θάλασσα / το δάσος Ι ο αέρας βουίζει* ΣΥΝ βομβώ, ηχώ 2. αντηχώ, αντιλαλώ· *όλη η περιοχή βούιζε από τα τραγούδια* 3. (μτφ.) ασχολούμαι και συζητώ έντονα για (κάτι), δημιουργώ θόρυβο (γύρω από μια υπόθεση): γο *χωριό* βουίζει απ' *τις πομπές της* || *βούιξε η γειτονιά* / ο *τόπος κι* εσυ *δεν έμαθες τίποτα,* · **4.** (για το κεφάλι και τα αφτιά) αισθάνομαι ενοχλητικό βόμβο. *βουίζουν τα αφτιά μου / το κεφάλι μου* **5.** (τριτοπρόσ. ***βουίζει)*** το ακουστικό τής τηλεφωνικής συσκευής μεταδίδει ειδικό σήμα. το οποίο πληροφορεί ότι η γραμμή που καλέσαμε είναι κατειλημμένη ΣΥΝ μιλάει. - **βού- ισμα** (το).

[ΕΤΥΜ < *βουή / βοή* ή < αρχ. *βοώ* (βλ.λ.), κατά τα ρ. *-ίζω,* από τον αόρ *-ησα,* που συνέπιπτε φωνητικά με εκείνον των ρ σε -ίζω]. **βουκαμβίλια** κ. **μπουκαμβίλια** (η) {χωρ γεν πληθ.} διακοσμητικό φυτό με τη μορφή θάμνου ή μικρού δέντρου, τού οποίου τα βράκτια (βλ.λ.) έχουν υφή χαρτιού και έντονα χρώματα (φούξια, ροζ, κίτρινα, πορτοκαλί)

[ετυμ < νεολατ. bougainvillaea < γαλλ bougainville. όν Γάλλου θαλασσοπόρου].

βούκεντρο (το) {βουκέντρων} (παλαιότ) μακρύ, ξύλινο ραβδί με σιδερένια αιχμή στο ένα άκρο, που το χρησιμοποιούσαν για να κεντρίζονται τα βόδια, ώστε να προχωρούν γρηγορότερα κατά το όργωμα Επίσης **βουκέντρα** (η).

Ιετυμ < μτγν *βούκεντρον* < *βους* + *κέντρον* «κεντρί, σπιρούνι, οξύ άκρο»]

Βουκεφάλας (ο) το άλογο τού Μ. Αλεξάνδρου, το οποίο δάμασε μικρός και χρησιμοποίησε σε όλες τις μάχες του.

|Γ:ΤΥΜ μτγν. < επιθ *βουκέφαλος* < *βους* + *-κέφαλος* < *κεφαλή]* **βούκινο** (το) το κέρατο που χρησιμοποιείται ως σάλπιγγα φρ (μτφ.) (α) ***κάνω (κάτι / κάποιον) βούκινο*** διαδίδω σε πολλούς, κοινολογώ κάτι. *εγώ όλα αυτά* του *τα είπα εμπιστευτικά' πού να φανταστώ ότι θα τα κάνει βούκινο!* || *τον έκανε βούκινο* (διέδωσε κάποιο μυστικό σχετικά με κάποιον) ΣΥΝ διαλαλώ. κοινοποιώ (β) ***γίνομαι βούκινο*** διαδίδεται σε πολλούς μυστικό ή σφάλμα μου.

|ι·ΤΥΜ < μεσν. *βούκινον* < λατ. bucina < bu- (ηχομιμητικό πρόθεμα) + -cina < ρ. cano «τραγουδώ»!

βουκολικός, -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον βουκόλο: ~ *ζωή / τραγούδι / έθιμο* ΣΥΝ ποιμενικός **2.** φιλολ. ***βουκολική ποίηση*** είδος ποίησης, που αντλεί τα θέματά της από τη ζωή των ποιμένων, **βουκόλος** "(ο) (λόγ) πρόσωπο που οδηγεί ζώα, και ιδ βόδια, στη βο- σκή συν γελαδάρης, αγελαδοβοσκός

[ΕΙΥΜ αρχ. < *βοῦς* + *-κόλος* «αυτός που φροντίζει (τα βόδια)» (< *g"ou-k*olos). Το β' συνθ από Ι.Ε. *k"el- «περιφέρομαι - ασχολούμαι, φροντίζω», (πβ αρχ. *πέλωΐ-ομαι),* πβ. ουαλ. bugail, βλ. κ. *βοσκός*

(για το α' συνθ.). *τέλος* (για το β' συνθ)]. **βουκολώ** ρ μετβ. {βουκολείς... | βουκόλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} (λόγ.) βόσκω βόδια.
[ετυμ < αρχ *βουκολώ (-έω)* < *βουκόλος* (βλ.λ.)].
Βουκουρέστι (το) {Βουκουρεστίου} η πρωτεύουσα τής Ρουμανίας. [ΕΤΥΜ < ρουμ Bucure^ti. αβεβ. ετύμου. πιθ. < Bucur, όνομα τοπικού βοσκού που θεωρείται ο ιδρυτής τής πόλης (14ος αι.)] **βούλα** (η) -» βούλλα
Βουλγαρία (η) (βουλγ Republika Balgarija = Βουλγαρική Δημοκρατία) κράτος τής ΝΑ. Κυρώπης στη Βαλκανική Χερσόνησο με πρωτεύουσα τη Σόφια, επίσημη γλώσσα τη Βουλγαρική και νόμισμα το λεβ.
Βούλγαρος (ο), **Βουλγάρα** (η). **βουλγαρικός,** -ή. -ό [1860] κ. (καθημ.) **βουλγάρικος,** -η. -ο. **Βουλγαρικά** κ (καθημ) **Βουλγάρικσ** (τα).
ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός* [ετυμ μεσν < *Βούλγαρος*, αβεβ. ετύμου. Κατά την επικρατέστερη άποψη, το όνομα *Βού/s/αροί* (σε πληθ. και ως *Βονργάριοι)* προέρχεται από το λατ. burgarii «φρουροί, φύλακες πύργων» < burgus «μικρό φρούριο, πύργος», ίσως εξαιτίας τού ότι οι πρώτοι κάτοικοι τής πε- ριοχής χρησιμοποιήθηκαν ως φύλακες των συνόρων μετά την επιδρομή των θύννων. Η μεταβολή τού ονόματος σε *Βούλγαροι* (αντί *Βούρ- γαροι*), αν δεν οφείλεται σε ανομοίωση, ίσως ανάγεται στην αρχ. γερμ. λ bulgha «ανάμειξη», την οποία χρησιμοποιούσαν οι Γότθοι για τους Βουλγάρους, επειδή προέρχονταν από επιμιξία των ντόπιων λαών με τους εισβολείς θύννους. 'Εχει ακόμη προταθεί η προέλευση από το μεσν. *βούλγα* «δερμάτινη τσάντα» (λατ. bulga), οπότε η λ. *Βούλγαρος* (και μεσν. *Βούρκαρης, Βουρκάρηδες*) θα δήλωνε τους «παραγωγούς (ή εμπόρους) δερμάτων»], **βουλγαρόφωνος,** -η. -ο -»-φωνος
Βουλγκάτα (η) η λατινική μετάφραση τής Αγίας Γραφής, που έγινε κυρ. από τον Αγ. Ιερώνυμο στα τέλη τού 4ου αι και υιοθετήθηκε από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.
|ΕΤΥΜ < λατ. Vulgata (Latina) «κοινή (Λατινική)», επειδή μεταφράστηκε στη μεταγενέστερη Λατινική τού 4ου αι. μ.Χ.]. **βουλεβάρτο** (το) **1.** πλατιά και δενδροφυτευμένη λεωφόρος αστικού κέντρου, κατάλληλη για περιπάτους · 2. (α) είδος ελαφρού θεάτρου με ψυχαγωγικό χαρακτήρα, το οποίο απευθύνεται στο ευρύ κοινό (β) (συνεκδ.) κάθε κωμωδία τού παραπάνω είδους ΣΥΝ. μπουλβάρ - **βουλεβαρδιέρικος,** -η, -ο (σημ. 2)
|ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ boulevard, αρχική σημ. «έπαλξη οχυρού», αργότερα «φαρδύς δρόμος κατά μήκος τού οποίου υπάρχουν δέντρα», < μέσ. ολλ. bolwerc «φράχτης, τείχος» < bole «ξύλινη σανίδα» + were «έργο» Το θεατρικό είδος οφείλει την ονομασία του στις κεντρικές λεωφόρους τού Παρισιού, όπου από τα μέσα τού 19ου αι. ανέβαιναν παραστάσεις που αναφέρονταν σε δραματικές και κωμικές καταστάσεις τής μεγαλοαστικής τάξεως. Από τις παραστάσεις των εμπορικών θεάτρων των κεντρικών λεωφόρων τού Παρισιού δη- μιουργήθηκε το ιδιαίτερο θεατρικό είδος, που αρχικά σήμαινε «θεατρικά έργα των λεωφόρων»], **βούλευμα** (το) {βουλεύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η υποβολή έγκυρης γνώμης ή αποφάσεως κατόπιν σκέψεως και συστηματικής έρευνας. *το συμβούλιο θα ανακοινώσει αύριο το ~ του* ΣΥΝ γνωμοδότηση, ψήφισμα. κρίση 2. ΝΟΜ απόφαση εκδιδόμενη από το δικαστικό συμβούλιο στο πλαίσιο τής λειτουργικής του αρμοδιότητας κατά το στάδιο τής ποινικής προδικασίας: *παραπεμπτικό ~* (με το οποίο ο κατηγορούμενος εις βάρος τού οποίου, κατά τη κρίση τού δικαστικού συμβουλίου. προέκυψαν επαρκείς ενδείξεις ενοχής, παραπέμπεται στο ακροατήριο να δικαστεί) |) *απαλλακτικό ~* (με το οποίο το δικαστικό συμβούλιο είτε αποφαίνεται ότι δεν πρέπει να απαγγελθεί κατηγορία, γιατί δεν προέκυψαν καθόλου ή υπάρχουν μόνον ανεπαρκείς ενδείξεις ενοχής, είτε παύει οριστικά την ποινική δίωξη, γιατί πέθανε ο κατηγορούμενος ή το έγκλημα έχει παραγραφεί, είτε κηρύσσει την ποινική δίωξη απαράδεκτη, γιατί δεν υπάρχει έγκληση όπου αυτή απαιτείται. είτε, τέλος, παύει προσωρινά την ποινική δίωξη). * .* ΣΧΟΛΙΟ λ *απόφαση.*
(ετυμ αρχ. < *βουλ,εύω* < *βου/.ή].* **βουλεύομαι** ρ αμετβ αποθ Ιμόνο σε ενεστ κ παρατ.) (αρχαιοπρ.) **1.** κάνω σκέψεις, σχέδια: «Ο *στρατός δεν βουλεύεται (μόνο πο/^εμά)»* (Στρ. Τσίρκας) ΣΥΝ σκέπτομαι **2.** συσκέπτομαι, διασκέπτομαι (ιδ για σώματα βουλευτών, δικαστών κ.ά.), προκειμένου να καταλήξω σε αποφάσεις J * ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[ετυμ αρρ< *βουλή}.* **βουλευτηριο** (το) [αρχ.] [βουλευτηρί-ου | -ων> (κυρ στην αρχαιότητα) το μέγαρο όπου συνέρχονται και συνεδριάζουν οι βουλευτές ΣΥΝ βουλή, κοινοβούλιο. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *βουλή.* **βουλευτής** (ο/η) {θηλ βουλευτού} ο εκλεγμένος αντιπρόσωπος τού έθνους (τού λαού) στο Κοινοβούλιο, το μέλος τής Βουλής: *θέτω υποψηφιότητα για ~ || εκλέγομαι ~ || υποψήφιος ~ || ~ επικρατείας* (δεν εκλέγεται σε συγκεκριμένη περιφέρεια, αλλά βάσει τού συνολικού ποσοστού τού κόμματός του σε όλη την επικράτεια, ανάλογα με τη σειρά που έχει στο ομώνυμο ψηφοδέλτιο) ΣΥΝ μέλος τού Κοινοβουλίου, κοινοβουλευτικός Επίσης (λαικ) **βουλευτίνα** (η) [1853] {χωρ. γεν. πληθ } — **βουλευτικός,** -ή, -ό [αρχ].
[ετυμ αρχ < *βου/.εύω / -ομαι* < *βουλή]* **βουλευτιλίκι** (το) [χωρ. γεν.} **1.** το αξίωμα τού βουλευτή: *το ~ τον χάλασε έγινε αλαζόνας, υπερόπτης* 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο κατέχει κανείς το αξίωμα τού βουλευτή ΣΥΝ βουλευτική θητεία.
[ετυμ < *βουλευτής* + *-λίκι* (βλλ.)]. **βουλευτοκρατία** (η) [1870] [χωρ πληθ.} η κατάσταση κατά την οποία οι βουλευτές επεμβαίνουν με αθέμιτο τρόπο στη δημόσια ζωή και διοίκηση
βουλή (η) 1. (με κεφ) (α) το σοϊμα των αιρετών αντιπροσώπων τού λαού που έχει ως κύρια αρμοδιότητα την άσκηση τής νομοθετικής εξουσίας, αποτελεί ένα από τα κύρια όργανα τού κράτους στο δημοκρατικό πολίτευμα και βασίζεται στην αρχή τού αντιπροσωπευτικού συστήματος: *η ~ των Ελλήνων || οι συνεδριάσεις τής ~ || η ~ διακόπτει / αρχίζει / επαναλαμβάνει τις εργασίες της / ψηφίζει / δια/δύεται / αποφασίζει || διάλυση / ο/^ομέλεια τής ~ || πρόεδρος τής ~* ΣΥΝ Κοινοβούλιο. εθνική / λαϊκή αντιπροσωπία. νομοθετικό' σώμα (β) ***Βουλή των Κοινοτήτων*** (αγγλ. House of Commons) η Βουλή των αιρετών αντιπροσώπων τού λαού τού Ηνωμένου Βασιλείου, η οποία αποτελεί ένα από τα δύο νομοθετικά σώματα στο βρετανικό κοινοβουλευτικό σύστημα (το άλλο είναι η Βουλή των Λόρδων), ουσιαστικά όμως ταυτίζεται με ό,τι είναι γνωστό ως κοινοβούλιο (βλ.λ.) και έχει αρμοδιότητες ελεγκτικές των δημόσιων οικονομικών και των ενεργειών τής κυβέρνησης (γ) ***Βουλή των Λόρδων / Άνω Βουλή*** (αγγλ. House of Lords / Upper Chamber) αριστοκρατικό σώμα από Βρετανούς ευπατρίδες, κληρικούς και ανώτατους δικαστικούς που μαζί με τη Βουλή των Κοινοτήτων συγκροτεί το Βρετανικό Κοινοβούλιο- σήμερα διαθέτει πολύ περιορισμένες αρμοδιότητες, λ.χ. τη λεπτομερή επεξεργασία και θεώρηση νομοσχεδίων που έχουν διαμορφωθεί αδρώς από τη Βουλή των Κοινοτήτων, την πρώτη ακρόαση νομοσχεδίων που δεν θεωρούνται επίμαχα κ λπ. (δ) ***Βουλή των Αντιπροσώπων*** (House of Representatives) το ένα από τα δύο σώματα από τα οποία αποτελεί- ται το Κονγκρέσο των Η.ΓΙ Λ * τα μέλη του εκλέγονται ανάλογα με τον πληθυσμό κάθε πολιτείας (ε) ***Βουλή των Εφήβων*** εκπαιδευτικός θεσμός κατά τον οποίο κάθε χρόνο επιλέγονται (κατόπιν αξιολογή- σεως) μαθητές τής Β' Λυκείου ως εκπρόσωποι των μαθητών από όλη την Ελλάδα και άλλων περιοχών όπου υπάρχουν ελληνικά σχολεία, προκειμένου να συζητήσουν τα προβλήματα που απασχολούν τη νέα γενιά και να προτείνουν λύσεις για αυτά σε καθορισμένες συνεδριάσεις κατά τα πρότυπα τής Βουλής (στ) ***Κάτω Βουλή*** η βουλή που συνήθως παίρνει τις κύριες αποφάσεις και εκλέγεται απευθείας, στις δημοκρατίες που υπάρχει Ανω και Κάτω Βουλή, όπου η Ανω είναι συνήθως η Γερουσία 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο συνεδριάζουν οι βουλευτές (βλ.λ.): *μπροστά στη ~ γίνονται συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας* ΣΥΝ κοινοβούλιο · 3. οριστική και τελεσίδικη κρίση ό.τι προβάλλεται ως εξαγόμενο τής βούλησης και τής επιθυμίας: *σταθερή / θεία / ανεξιχνίαστη ~* ΣΥΝ απόφαση, θέληση, επιθυμία, σκέψη · ΦΡ ***άλλαι μεν βουλαί ανθρώπων άλλα δε Θεός κελεύει*** άλλα θέλουν οι άνθρωποι κι άλλα προστάζει ο Θεός για περιπτώσεις στις οποίες η εξέλιξη των πραγμάτων είναι αντίθετη προς την επιθυμία μας [ΕΤΥΜ αρχ < **βολ-σα / *βολ-νά,* ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι Ε. **g^,'el-* «ρίχνω, πετώ», από όπου και το ρ *βάλλω* (βλ λ) Η σημασιολ. μετάβαση εξηγείται από φρ. όπως *βάλλομαι έν θυμφ / μετά φρεσί* «βάζω στο μυαλό μου, σκέφτομαι» (βλ. κ *βούλομαι)]*

Βουλή - Κοινοβούλιο - Βουλευτήριο - Παρλαμέντο. Η Ελλάδα, κατεξοχήν κοιτίδα των δημοκρατικών θεσμών, χρησιμοποίησε νωρίς, ήδη στην αρχαιότητα, τους όρους *Βουλή, Βουλευτήριο* και *Κοι- ν0β0ύ/Λ0,* για να δηλώσει τον χώρο συνάντησης και σύσκεψης για τα κοινά Κοινή ρίζα και των τριών όρων είναι η *βουλή,* που δηλώνει τη «σκέψη», τη διαδικασία τού «συσκέπτεσθαι» και «διαλέγε- σθαι», έναντι λ.χ. τού αγγλ. Parliament (13ου αι) που σήμαινε τον «χώρο συζητήσεων, συνομιλιών» (ανάγεται στο αρχ γαλλ. parlement από το ρ. parier «μιλώ, συζητώ» < όψιμο λατ. parabolare). Στη νεότερη Ελλάδα αναβίωσαν το *Βουλή* και το *Βουλευτήριο* και αργότερα το *Κοινοβού/ιο.* αφού πήγε στις πρώτες δεκαετίες τού 19ου αι. να χρησιμοποιηθεί το *Κοινοβου/.ευτήριο* Ο όρος *κοινο- βου/.ευτισμός* χρησιμοποιήθηκε από το 1887 για να αποδώσει το ξέν. parlainentarisme

βούληση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. (λόγ.) η επιθυμία: *έχει την πολιτική ~ να πατάξει τη διαφθορά || θεία / ανθρώπινη / λ,αϊκή / ελεύθερη! ασθενής ί ισχυρή* - ΣΥΝ θέληση, προαίρεση · ΦΡ (α) ***κατά βούλησιν*** σύμφωνα με αυτό που επιθυμεί κανείς: *ενεργώ ~ || πυρ -/* (β) (αρχαιοπρ) ***ιδία / οικεία βουλήσει*** με τη θέλησή μου, χωρίς εξαναγκασμό: *προσήλθε ~ στο δικαστήριο* (γ) ***ελευθερία βουλήσεως*** βλ. λ. *ελευθερία* (δ) ΝΟΜ ***δήλωση βουλήσεως*** βλ. λ *δή?.ωση* 2. ΨΥΧΟΛ η ψυχική ενέργεια - λειτουργία που εκδηλώνεται ως συνειδητή προσπάθεια για την επίτευξη συγκεκριμένου σκοπού. — βουλητικός, -ή, -ό [μτγν.].
[ΠΤΥΜ < αρχ. *βούλησις* < *βού/.ομαι* (βλ λ) Η φρ *κατά βούλησιν* αποδίδει το γαλλ. a volonte]. βουλησιαρχία (η) ΦΙΛΟΣ 1. μεταφυσική θέση που θεωρεί τη βούληση υπέρτατη αρχή τού σύμπαντος και ουσία κάθε όντος (βλ. κ. λ. *βολουταρισμός)* 2. θεωρία τής φιλοσοφίας κατά την οποία η σκέψη εξαρτάται όχι μόνο από τη νόηση, αλλά και από τη βούληση. Ηπίσης βουλησιοκρατία. — βουλησιαρχικός, -ή, -ό κ. βουλησιοκρατικός. [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. voluntarisme. Βλ. κ. *βολουταρισμός]* βουλητικός, -ή. -ό Ιμτγν.} αυτός που σχετίζεται με τη βούληση: - *ενεστώτας* (βλ λ. *ενεστώτας).* βουλιάζω ρ. μετβ κ. αμετβ {βούλια-ξα, -χτηκα, -γμένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) να πάει στον πυθμένα, βυθίζω: *τεράστια κύματα βού- /.ιαξαν τη βάρκα* ΣΥΝ. βυθίζω, (κατα)ποντίζω 2. (ειδικότ) προκαλώ καθίζηση (σε κτίσμα, περιοχή κ λπ) *το χιόνι βού/.ιαξε τη σκεπή* ΣΥΝ κατακρημνίζω, καταρρίπτω 3. (μτφ.) καταστρέφω (κυρ. οικονομικά): οι *αλόγιστες σπατάλες βούλιαξαν το ταμείο* ♦ (αμετβ.) 4. υποχωρώ προς τον πυθμένα, βυθίζομαι στο νερό: *ε/Ληνικό φορτηγό* πλοίο *βούλιαξε στα ανοιχτά τής Κορσικής* ΣΥΝ βυθίζομαι, καταποντίζομαι 5.

υφίσταμαι καθίζηση, *μετά τις τε/^ενταίες πλημύρες βού/λαξαν δρόμοι και γέφυρες* ΣΥΝ υποχωρώ, κατακαθίζω 6. σχηματίζω βαθούλωμα. υποχωρώ προς τα μέσα (κυρ. μετά από πίεση): *η πόρτα τού αυτοκινήτου βού/λαξε μετά τη σύγκρουση* 7. (μτφ.) αφήνομαι να παρα- συρθώ από (δυσάρεστες καταστάσεις) ή αισθάνομαι να κυριεύομαι από (δυσάρεστο συναίσθημα) *μετά την τελ,ευταία αποτυχία βουλία-ξε στην ηττοπάθεια* ΣΥΝ βυθίζομαι 8. (μτφ) καταστρέφομαι (κυρ στον οικονομικό τομέα), αποτυγχάνω: *η επιχείρηση βουλίαξε στα χρέη* II *«βούλιαξε το σχέδιο για τη σωτηρία τής Βενετίας»* (εφημ) συν πτωχεύω, πέφτω έξω. φαλιρίζω. ― βούλισγμα (το)

Ιιτυμ μεσν < *βουλίζω* < μτγν *βολίζω* «ρίχνω τη βολίδα, για να εξετάσω το βάθος τής θάλασσας» < αρχ. *βο/^ή*. βουλιμία (η) {χωρ πληθ.} 1. αίσθημα εντονότατης πείνας που απαιτεί άμεση ικανοποίηση: *όρμησε* στο *τραπέζι και άρχισε να καταβροχθίζει το φαγητό με* - συν αδηφαγία, λαιμαργία ανί κορεσμός, κόρος, χορτασμός 2. ιαιρ ακατάσχετη πείνα που οφείλεται σε ψυχοπαθολογικά αίτια: τ| ~ είναι *συνηθισμένη στις νοικοκυρές* που μενουν κλει- *σμένες στο σπίτι* αντ νευρική (ψυχογενής) ανορεξία 3. (μτφ) η ακόρεστη επιθυμία για απόκτηση, *η εισπρακτική ~ τού Υπουργείου Οικονομικών* συν απληστία, αδηφαγία

[ΕΤΥΜ μτγν. < *βού/αμος* < *βου-* (< αρχ. *βούς)* + */αμός* «πείναν, οπότε η λ. θα σήμαινε αρχικά αυτόν που πεινάει σαν βόδν πβ. νεοελλ *πεινάω σαν λύκος.* γαλλ j'ai une faim de Ioup κ τ.ό]. βουλιμικός, -ή, -ό ιατρ αυτός που σχετίζεται με τη βουλιμία ~ *τάσεις* || (κ ως ουσ.) *οι ~ καταναλώνουν μεγάλ,ες ποσότητες τροφίμο>ν* αντ ανορεκτικός

ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού ελληνογενούς αγγλ. bulimic}, βουλκανιζατέρ (το) {άκλ } συσκευή (ή και ολόκληρο συνεργείο) για τη συγκόλληση, επισκευή και αντικατάσταση φθαρμένων ελαστικών αυτοκινήτων

[ΕΤΥΜ < γαλλ. vulcanisateur < vulcaniser < αγγλ ρ vulcanise < λατ. Vulcanus «Ήφαιστος, ο θεός τής φωτιάς»! βουλκανισμός (ο) τεχνολ 1. χημική επεξεργασία τού καουτσούκ με θείο. που αποσκοπεί στη βελτίωση των φυσικών και μηχανικών ιδιοτήτων του (λ.χ. τής ελαστικότητας, τής στεγανότητάς του κ.λπ) Σ\ Ν 0είο)ση 2. (ειδικότ) η αναγόμωση ελαστικών ― βουλκανίζω ρ [ΕΤΥΜ Μεταωορά τού γαλλ. vulcanisation. Βλ κ *βουλκανιζατέρ}.* βούλλα (η) (σχολ. ορθ *βούλα)* {χωρ πληθ.} 1. η σφραγίδα 2. (συνεκδ.) το αποτύπωμα τής σφραγίδας: *η προέλευση των εμπορευμάτων αναγνωρίζεται. αν διαβάσει κανείς τη ~ τους* συν αποτύπωμα, σήμα· ΦΡ (μτφ) ***με τη βούλλα*** (ως χαρακτηρισμός) για προϊόν εγγυημένης ποιότητας. *καρπούζι με δοκιμή και με τη* ~ 3. (κατ' επέκτ.) επίσημο έγγραφο (λ.χ άδεια, εξουσιοδότηση κ λπ.) που φέρει σφραγίδα / σφραγίδες. για να πιστοποιεί τη γνησιότητά του: *παπική* ~ 4. η στρογγυλόσχημη κηλίδα. το στρογγυλόσχημο σημάδι με χρώμα που διαφέρει από την υπόλοιπη επιφάνεια *τα σκυ/αά τής Δαλματίας είναι άσπρα με μαύρες* ~ συν στίγμα, σημάδι 5. λακκάκι στο σαγόνι ή στα μάγουλα 6. αθλ ***άσπρη βούλλα*** το σημείο τού ποδοσφαιρικού γηπέδου, ασβεστωμένο ή βαμμένο με άσπρη μπογιά, όπου τοποθετείται η μπάλα. για να χτυπηθεί πέναλτι

ΙΕΤΥΜ < μτγν *βού/.λα* < λατ. bulla «κόσμημα θύρας ή ζώνης»!

βούλλα ή βούλα; Με τη γενικότερη αρχή τής απλογράφησης των ξένων (δάνειων) λέξεων γράφονται με ένα αντί για δύο όμοια σύμφωνα κ.λπ - η λ γράφεται ως βούλα Ωστόσο, για δάνειες λέξεις που είναι ήδη αρχαίες, όπως η λ *βούλλα* που προέρχεται από το λατ. bulla, ή όπως το *κολλήγας* από το λατ. collega, η αρχαιότη τα τής χρήσης τους θα δικαιολογούσε περισσότερο τη γραφή με διπλό σύμφωνο, ήτοι βούλλα. Ανάλογα θα πρέπει να γραφούν και τα βουλλώνω, βούλλωμα, βουλλοκέρι

βουλλοκέρι (το) [μεσν.] (σχολ. ορθ *βουλοκέρι*) {δύσχρ. βουλλοκερ- ιού | -ιών} είδος κεριού, ρητινώδης ύλη ισπανικής προελεύσεως. που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα για το σφράγισμα εγγράφων, επιστολών κ.λπ συν (λόγ) σφραγιδόκηρος σχολιο λ. *βούλλα* βούλλωμα (το) Ιμεσν] (σχολ ορθ. *βούλωμα)* {βουλλιόμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το να βουλλώνει κανείς κάτι συν σωράγισμα. σφράγιση, πωματισμός, κλείσιμο ανι αποσφράγιση. απόφραξη, άνοιγμα 2. το αντικείμενο με το οποίο κλείνονται ερμητικά οπές ή δοχεία, *το ~ τού μπουκαλιού / τού βαρελιού* ΣΥΝ πώμα, τάπα, σκέπασμα, μπούλι. σχόλιό λ. *βούλλα*

βουλλώνω (σχολ ορθ. *βου/.ώνω)* ρ μετβ. κ αμετβ. {βούλλω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) κλείνω (κάτι) ερμητικά, εφαρμόζοντας πώμα ή καπάκι **~** *δοχείο ί μπουκάλι I βαρέλι* συν φράσσω, ταπώνω, πωματίζω, στουμπώνω, καπακώνω, σφραγίζω λντ ανοίγω, αποφράσσω, αποσφραγίζω· ΦΡ (μτφ) (α) ***το βουλλώνω*** σιωπώ, δεν βγάζω κουβέντα, αποστομοΐνομαι: *όταν με είδε και σηκώθηκα, το βούλλωσε* || *Βούλ- λωσ'* το *επιτέλους' Μας ζάλισες'* (β) ***βουλλώνω τ' αφτιά (μου)*** αρ- νούμαι να ακούσω (γ) βοιιΛΛώνω τρύπες καλύπτω έξοδα, τακτοποιώ εκκρεμείς λογαριασμούς· *περιμένουμε το δώρο των Χριστουγέννων, για να βου/λώσουμε μερικές τρύπες* (δ) ***διαβάζω βουλλωμένο γράμμα*** έχω την ικανότητα να διαβλέπω σκέψεις, προθέσεις, προβληματισμούς. μελλοντικές ενέργειες κλπ. ♦ 2. (αμετβ.) παθαίνω απόφραξη, κλείνω: *βούλλο)σε* ο *νιπτήρας / ο νεροχύτης / η τρύπα* || *βου/λωμένη μύτη* (από κρυολόγημα) |] *βούλλωσαν τ' αφτιά μου* συν φράσσομαι αντ. ξεβουλλώνω, αποφράσσομαι ^ σχολιο λ. *βούλλα* [ΕΓΥΜ μεσν < μτγν. *βού/.λα}* βουλλωτήρι (το) Ιμεσν.] (σχολ ορθ *βουλωτήρι)* {βουλλωτηρ-ιού | -ιών} μηχάνημα για την τοποθέτηση πωμάτων στο στόμιο φιάλης βούλομαι ρ. μετβ αποθ {βουλήθηκα} (αρχαιοπρ.-διαλεκτ.) θέλω.

ΣΧΟΛΙΟ λ *θέλω, αποθετικός.*

(ετυμ αρχ. < **βόλ-σ-ομαι*. ετεροιωμ. βαθμ τού I B *g*el- «ρίχνω, πε- τάω». από όπου και το ρ. *βάλλω* (βλλ.) Ομόρρ *βου/·ή, βουλευτής, βούλευμα* κ.ά Εκφράσεις όπως *βάλλεσθαι έν θυμφ ! μετά φρεσί* κ.τ ό δείχνουν ότι η σημασιολ. μεταβολή «ρίχνω ♦ θέλω» στηρίχθη- κε κυρ σε φράσεις που σήμαιναν «βάζω στο μυαλό (μου), ρίχνομαι σε κάτι») βούλωμα (το) ► βούλλωμα βουλώνω ρ * βουλλώνω βουλωτήρι (το) ► βουλλωτήρι

βουναλάκι (το) {χωρ γεν.} 1. το μικρό σε ύψος και όγκο βουνό συν λόφος 2. (μτφ.) αυτός τού οποίου ο όγκος ή το σχήμα μοιάζει με μικρό βουνό: *τα παιδιά έφτειαχναν βουνα/λκια στην άμμο.* Επίσης βουνάκι [μεσν.] κ. βουνί Ιμεσν]

βούνευρο (το) μαστίγιο για την κατασκευή τού οποίου χρησιμοποιείται το δέρμα ή το αυχενικό νεύρο τού βοδιού συν βούρδουλας ΙΕΤΥΜ < μεσν *βούνευρον* < *βούς* «βόδι» + νεῦρον «μαστίγιο»] βουνήσιος. -ια. -ιο (σχολ ορθ *βουνίσιος)* 1. αυτός που σχετίζεται με το βουνό· ~ *αέρας / αεράκι / πνοή / όγκος* ΣΥΝ ορεινός 2. (για πρόσ) αυτός που κατοικεί στο βουνό ή σε τοποθεσία κοντά σε βουνό συν ορεσίβιος ^ σχόλιό λ *-ήσιος*

βουνήσιος - ορεινός. Το βουνήσιος σημαίνει περισσότερο αυτόν που κατάγεται ή ζει σε βουνά (και αντιστοιχεί προς το λόγιο ορε«- βίσιος), μεταφορικά τον άξεστο και, λιγότερο. χρησιμοποιείται για αναφορές στο βουνό γενικότερα *(βουνήσιος αέρας)* Γο ορεινός χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά με γεωγραφική σημασία *(ορεινή περιοχή, ορεινό έδαφος, ορεινή έκταση* κ.τ ό.). Ως προς την ορθογραφία τού *βουνήσιος r* κανονική γραφή των επιθ σε *-ήσιος* είναι με *-η-* (πβ *ημερήσιος, καμπήσιος, ετήσιος, παραπανήσιος* κ λπ.) και όχι με *-ι-*. ► *-ήσιος*

βουνό (το) 1. φυσικό ύψωμα τής επιφάνειας τής Γης, το οποίο φθάνει σε μεγάλο ύψος (πβ κ. λ. *όρος) «Ο Όλυμπος κι ο Κίσσαβος, τα δυο ~ μαλώνουνν»* (δημοτ τραγ) || *κακοτράχα/.ο / ψηλό / απότομο / χιονισμένο i φα/.ακρό / απάτητο ~* συν όρος· ΦΡ (α) ***παίρνω τα βουνά*** φεύγω. πηγαίνω μακριά, κυρ. επειδή αισθάνομαι απόγνωση και απελπισία (β) ***βγαίνω στο βουνό*** γίνομαι αντάρτης (γ) ***η τρέλα δεν πάει στα βουνά*** η τρέλα είναι χαρακτηριστικό των ανθρώπων (λέγεται ως σκωπτ σχόλιο για πράξεις παράλογες) (δ) ***βουνό με βουνό δεν σμίγει*** δύο άνθρωποι δεν αποκλείεται ποτέ να συναντηθούν, μόνο τα βουνά δεν συναντώνται (λέγεται σε περίπτωση συνάντησης μετά από πολύ καιρό) (ε) ***μαθημένα / συνηθισμένα τα βουνά από / στσ χιόνια*** για ανθρώπους συνηθισμένους στις ταλαιπωρίες και ως εκ τούτου ανθεκτικούς στις κακουχίες και τις συμφορές (στ) ***από το βουνό κατέβηκε*** για αγροίκο και άξεστο άνθρωπο (ζ) ***(να ζήσεις) σαν τα ψηλά βουνά*** ευχετ. για μακροζωία (η) ***στα όρη, στ' άγρια βουνά*** (ρήση τού ξεματιάσματος) πολύ μακριά από τους ανθρώπους (θ) (παροιμ.) ***αν / όταν / άμα δεν πάει ο Μωάμεθ στο βουνό, πάει το*** βουνό στον ***Μωάμεθ*** για περιπτο)σεις στις οποίες αναγκάζεται να πάρει κανείς την πρωτοβουλία να συναντήσει κάποιον, επειδή αλλός δεν θα γίνει η συνάντηση 2. (συνεκδ) η τοποθεσία που βρίσκεται σε μεγάλο υψόμετρο, ορεινή περιοχή *γεννήθηκε και μεγάλωσε στο ~* || (παροιμ.) *«οι κάμποι τρέφουν άλογα και τα ~ λεβέντες»* 3. (μτφ) για κάτι που εμφανίζεται μεγάλο σε όγκο: *αντίκρισαν ένα ~ σκουπίδια* |[~ *οι δυσκολίες* συν πληθώρα, αφθονία, πλήθος, σωρός φρ ***τύχη βουνό*** πολύ μεγάλη τύχη. *μετά από τέτοιο τρακάρισμα είναι θαύμα πώς γλύτωσε· είχε* 4. (μτφ.) οτιδήποτε θεωρείται πολύ δύσκολο ή ανυπέρβλητο: *αυτή η δουλειά μού φαινόταν ~ και δεν αποφάσιζα ποτέ να αρχίσω* || *Οέ/.αμε να θέσουμε σε λειτουργία το εργοστάσιο, αλλά η αντίσταση των κατοίκων ορθώθηκε ~ μπροστά μας* συν σκόπελος, φραγμός, δυσχέρεια.

[ΕΙΥΜ < μεσν. *βουνόν* < αρχ *βουνός (ό),* αγν. ετύμου, λ τής δωρικής διαλέκτου, που συνδ. με το ουσ *βουβών}*

βουνό - όρος - λόφος - γήλοφος - ύψωμα. 11 λ. όρος (το), που δήλωνε στην Αρχαία γενικά το βουνό, χρησιμοποιείται σήμερα περισσότερο ως γεωγραφικός τεχνικός όρος. ιδίως με *ονομασίες* βουνο')ν *(το όρος Όλυμπος, Αραράτ, τα Ιμα/.'άια όρη)* Τη γενική σημασία «φυσικό ύψο>μα τής επιφάνειας τής Γης» τη δηλώνει σήμερα η λ. βουνό. Πρόκειται για αρχαία λ *(ο βουνός),* που αρχικά δήλωνε «το χαμηλό όρος. τον λόφο», και που άλλαξε γένος με πρότυπο το ουδέτερο γένος τής λ *όρος (το βουνό* όπως *το όρος).* Κάθε υπερυψωμένη επιφάνεια τής γης χαρακτηρίζεται γενικότερα με τη λ. ύψωμα Μικρότερου ύψους βουνά χαρακτηρίζονται ως λόφοι ή. με έναν πιο τεχνικό όρο, ως γήλοφοι. Ι Ι λ *γήλοφος* και *γεώλοφος* είναι ήδη αρχαία και δήλωνε τον λόφο. μια που η λ */.όφος.* επίσης αρχαία, δήλωνε κυρίως τον αυχένα και (για ζώα) τον τράχηλο και τη χαίτη (πβ τη λ. *λοφίο*) και, δευτερευόντως μόνο, τον λόφο.

βουνοκορφή (η) η κορυφή τού βουνού· *απάτητη / χιονισμένη / μυτερή* ~ΣΥΚ

κορφοβούνι, ακρώρεια βουνοπλαγιά (η) η πλαγιά βουνού (συνήθ ομαλή και σχεδόν επίπεδη, όχι απότομη): *χιονισμένη 1 καταπράσινη* ~ ΣΥΝ (λόγ.) κλιτύς.

βουνοσειρά (η) [1890] σειρά από βουνά, από χαμηλά κυρ. όρη συν. οροσειρά, λοφοσειρά. βουντού (το) {άκλ.} ΘΡΗΣΚ παραδοσιακή μαγικοθρησκευτική λατρεία τής Αϊτής, η οποία αναπτύχθηκε από τους μαύρους τής Αφρικής που μεταφέρθηκαν στην Αϊτή ως σκλάβοι έχει ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της την έκσταση στην οποία φθάνουν οι πιστοί σε. ει

δικές τελετές και την «κυρίευσή» τους από τους θεούς που επικαλούνται. *κάνω σε κάποιον* ~ (κάνω μάγια βουντού εναντίον κάποιου) [ΕΤΥΜ Ξέν. όρ., πβ. αγγλ. voodoo < γαλλ voudou (Αουιζιάνα, Η.Π.Α.) < γλώσσα Έβε (Αφρική) vo'du «δαίμονας, φετίχ»] **βουρ** επιφοίν δηλώνει παραίνεση και προτροπή για δράση, για κίνηση: ~ σου *λέω και μη φοβάσαι'* [ΣΥΝ πάμε, μπρος, φύγαμε" φρ (οικ - μτφ.) *βουρ στον πατσά!* όρμησε να πιάσεις την ευκαιρία'

|ΕΤΥΜ Ιχομιμητική λ.], **βουρβόλακας** κ. **βουρβούλακας** (ο) » βρικόλακας **Βουργουνδία** (η) περιοχή τής Α. Γαλλίας με μεγάλη παράδοση στην παραγωγή κρασιού

[ΕΤΥΜ < μτγν. λατ. Burgundia (γαλλ Burgogne) < Burgundi, γερμ φύλο που εγκαταστάθηκε στην περιοχή κατά τον 4ο και 5ο αι. μ.Χ. (< γοτθ baurgjan «κάτοικος οχυρού»], **βούρδουλας** (ο) {χωρ. πληθ.] **1.** το μαστίγιο (βλ λ) **2.** (συνεκδ) η βία ως μέθοδος επιβολής: *σον χρειάζεται για να βάλ/.εις μυαλό* | | *χωρίς* ~ δεν *υπάρχει πειθαρχία* — **βουρδουλιά** (η), **βουρδουλιάζω** ρ.

[ΕΤΥΜ μεσν, αβεβ. ετύμου. πιθ < *βούρδο/,,ος* < **βούρδορος* < αρχ. *βούδορος*«εργαλείο εκδοράς τού βοδιού» < 0οϋς«βόδι» 4- *-δορος* < *δέρω* «γδέρνω, χτυπώ». Κατ' άλλη εκδοχή, περισσότερο πιθ. φαίνεται η αναγωγή στο τουρκ vurdum (αόρ. τού vurmak «χτυπώ) + επίθημα *-ουλας* (πβ. *δράκ-ου/.ας, ζήτ-ουλας)]*. **βουρκάρι** (το) {βουρκαρ-ιού | -ιών} λασπώδης περιοχή, βούρκος (βλ λ).

[ΕΤΥΜ Υποκ. τού *βούρκος}.*

βουρκόλακας (ο) **->** βρικόλακας

βουρκονέρι (το) {δύσχρ. βουρκονεριού | -ιών} **1.** νερό από βάλτο και γενικότ. βρόμικο, λασπωμένο νερό *2. βουρκονέρια* (τα) βαλτώδης τόπος, περιοχή με έλη συν τέλμα, βάλτος, βόρβορος, βούρκος. Επίσης **βουρκόνερο**

βούρκος (ο) **1.** στάσιμα, ακάθαρτα και δύσοσμα νερά, λάσπες **2.** (συνεκδ) η έκταση στην οποία συγκεντρώνονται ακάθαρτα νερά και λάσπες συν βάλτος, τέλμα, έλος. (λόγ) τέναγος, βόρβορος **3.** (μτφ) η ηθική κατάπτωση, η διαφθορά στο έσχατο σημείο, *κατρακυλώ / πα- ρασύρομαι στον ~ τής αμαρτίας / τής διαφθοράς / τής ατιμίας / των σκανδά/.ων* συν βόρβορος, σαπίλα.

[ετυμ < μεσν *βούρκος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με αρχ. **βρύξ. βρν- χός* (πβ. *ύποβρύχιος)* «βυθός» μέσω αιτ. *βρύχα* < *βρούκα / βούρκα).* **βουρκότοπος** (ο) τόπος γεμάτος βούρκο, βαλτώδης έκταση ΣΥΝ βαλτότοπος Επίσης **βουρκοτόπι** (το) **βουρκώνω** ρ αμετβ. {βούρκω-σα, -μένος} **1.** (σπάν.) γίνομαι θολός ή μεταβάλλομαι σε βούρκο, γίνομαι λασπώδης συν θολώνω, τελματώνομαι. τελματώνω 2. (συνήθ. μτφ) γίνομαι θολός από τα δάκρυα: *τα μάτια του βούρκωσαν απ' τη συγκίνηση* **3.** (για πρόσ.) αισθάνομαι έντονη συγκίνηση, σε βαθμό που μόλις κατορθώνω να συγκρατήσω τα δάκρυα μου συν δακρύζω, συγκινούμαι. —**βούρκωμα** (το)

[F.ΤΥΜ μεσν. < *βούρκος].* **βουρλίζω** ρ. μετβ. {βούρλισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ) **1.** τρελαίνω, φέρνω (κάποιον) σε κατάσταση τρέλας ή απελπισίας 2. εξοργίζω, κάνω (κάποιον) έξω φρενών *με βούρ/ασαν με τα πείράγματά τους.*

[ΕΤΥΜ μεσν < *βούρλον,* οπότε η αρχική σημ. τού ρ. θα ήταν «κάνω κάποιον να τρέμει, να δέρνεται σαν βούρλο», επομένως «τον ερεθίζω, τον τρελαίνω»]

βούρλο (το) 1. πούδες, υδροχαρές φυτό που αναπτύσσεται στις όχθες λιμνών, ποταμών κ.λπ ή σε βάλτους και από τα φύλλα τού οποίου κατασκευάζονται καλάθια, ψάθες, σχοινιά κ λπ 2. (συνεκδ) κάθε κλαδί τού παραπάνω ωυτού, που χρησίμευε παλαιότερα και για τη μεταφορά μικρής ποσότητας ψαριών, κηπουρικών προϊόντων κ λπ

(μτφ-μειωτ) άνθρωπος ανόητος, χαζός, *τίποτε δεν καταλαβαίνει το ~!* ΣΥΝ ζώον, βλάκας. ΣΧΟΛΙΟ λ *ανόητος*

[είυμ < μεσν *βούρλον* < μτγν *βρούλον / βρούλος.* αγν ετύμου, πιθ. δάνειο].

βούρτσα (η) {δύσχρ. βουρτσών} **1.** εργαλείο που αποτελείται από ισομήκεις τρίχες, φυτικές ίνες ή συρμάτινα ελάσματα, προσαρμοσμένα σε κατάλληλη βάση, και χρησιμοποιείται στον καθαρισμό ή τη στίλβωση αντικειμένων, επιφανειών κ λπ : *τρίβω τα παπούτσια / το παντελόνι με τη - | | - για τα μαλλιά 2.* εργαλείο με μακριές, μα- λακές τρίχες, στερεωμένες σε κατάλληλη βάση, και με χειρολαβή, που χρησιμοποιείται για το βάψιμο τοίχων ή άλλων επιφανειών — (υποκ.) **βουρτσάκι** (το).

[εγυμ Αβεβ. ετύμου, πιθ. < αρχ. *βύρσα* «κατεργασμένο δέρμα ζώου» (πβ μεσν *βυρτσίζω)* ή δάνειο (πβ. αρχ. γερμ. burstja «βούρτσα»). Κατ' άλλους, από το τουρκ firga ή από το αλβ vurce]. **βουρτσιά** (η) {χωρίς γεν. πληθ.} **1.** κάθε κίνηση που γίνεται με τη βούρτσα για καθάρισμα ή βάψιμο 2. το σημάδι από βούρτσα που απομένει σε επιφάνεια, συνήθ. τοίχου μετά το βάψιμο, ιδ όταν ξεχωρίζει από την υπόλοιπη (βαμμένη) επιφάνεια, **βουρτσίζω** ρ μετβ [μεσν] {βούρτσισ-α, -τηκα, -μένοςί τρίβω ή περνώ (μια επιωάνεια, μαλλιά, ρούχο κ.λπ.) με βούρτσα. ~ *τα ρούχα* ((*μετά από κάθε γεύμα* ~ *τα δόντια.* —

βούρτσισμα (το), **βους** (ο) ♦ βόδι

Βουσμάνος (ο) πυγμαίος νέγρος τής Κ και Ν Αφρικής που ανήκει σε νομαδικό λαό τής ερήμου Καλαχάρι

|ΠΓΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. bushman «άνθρωπος των θάμνων»]

βουστάσιο (το) {βουστασί-ου | -ο)ν'} (λόγ) στάβλος βοοειδών.

[ειυμ < μτγν *βουστάσιον* < *βούς* «βόδι» + *-στάσιον* < θ. *στα-,* από όπου και ρ *ϊ-στημι* «στήνω»] **βουστροφηδόν** επίρρ. (για τρόπο γραφής σε αρχαίες ελληνικές επιγραφές) κατά τον τρόπο με τον οποίο κινούνται τα βόδια στο όργωμα, δηλαδή από τα αριστερά προς τα δεξιά στην πρώτη σειρά τού κειμένου, από τα δεξιά προς τα αριστερά στη δεύτερη, πάλι από τα αριστερά προς τα δεξιά στην τρίτη κ.ο κ.

[ΕΤΥΜ μτγν < *βούστροφος* (< *βούς* + *-στροφος* < *στρέφω)* + *-ηδόν* (πβ. *άγε/.-ηδόν, σωρ-ηδόν, βαθμ-ηδόν* κ ά.)) **βούτα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} (αργκό) η κλεψιά, η αρπαγή [ΕΤΥΜ < *βουτώ* (υποχωρητ.), πβ. κ. *μάσα - μασώ).* **βουτάνιο** (το) {βουτανίου} ΧΗΜ αέριος υδρογονάνθρακας με τέσσερα άτομα άνθρακα, που χρησιμοποιείται ως οικιακό καύσιμο.

(ΠΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ. Butan < λατ butyrum (< αρχ *βούτυρον)* + παραγ. επίθημα -an] **βούτηγμα** (το) ► βουτώ

βουτηγμένος, -η, -ο **1.** αυτός που τον έχουν βουτήξει μέσα σε ρευστό: ~ σε *λάδι / σιρόπι / σάλτσα / νερό 2.* γεμάτος από. βυθισμένος σε: ~ *στη λάσπη / στο αίμα* | | (μτφ.) ~ *στα χρέη / στην απάτη.* **βουτήματα** (τα) {βουτημάτων} αρτοσκευάσματα και γλυκύσματα (λ χ. παξιμάδια, κουλλούρια κ λπ.) που συνοδεύουν ροφήματα στα οποία τα βυθίζουμε (μουσκεύουμε) — (υποκ.) **βουτηματάκια** (τα), **βουτηχτης** (ο) [μεσν.] {βουτηχτ-άδες κ -ήδες} (λαϊκ) πρόσωπο που βουτά στη θάλασσα με ειδικό εξοπλισμό (χο)ρίς σκάφανδρο), π χ για σπογγαλιείς *Καλύμνιος* ~ ΣΥΝ δύτης **βουτηχτός,** -ή, -ό (ιδ για τα βουτήματα) αυτός που έχει βυθιστεί σε νερό ή άλλο υγρό ΣΥΝ βουτηγμένος, βρεγμένος — **βουτηχτά** επίρρ. **βουτιά** (η) **1.** η κατάδυση: *κάνω* **~** | | **~** *με το κεφάλι 2.* (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο κολυμπά κανείς κάτω από την επιφάνεια τού νερού: *με μια ~ βρέθηκε στον βράχο απέναντι!* ΣΥΝ μακροβούτι 3. το άλμα που κάνει κανείς πέφτοντας κάτω· *με μια θεαματική ~ ο τερματοφύλακας απέκρουσε τη μπάλα* **4.** (μτφ) η κατακό- ρυφη πτώση, η απότομη μείωση: - *των μετοχών τού χρηματιστηρίου.* [ΕΤΥΜ < *βουτώ* (υποχωρητ.)] **βουτσί** (το) {χωρ/πληθ.} (διαλεκτ.) το βαρέλι [ΕΤΥΜ < μεσν *βουτσίον*< μτγν. *βουτίον* (βλ. λ. *βυτίο)].* **βουτυράς** (ο) {βουτυράδες! πρόσωπο που κατασκευάζει ή πωλεί βούτυρο ΣΥΝ. βουτυροποιός, βουτυρέμπορος, βουτυροπώλης — **βουτυράδικο** (το)

βουτυράτος, -η, -ο **1.** κατασκευασμένος με βούτυρο, αυτός που περιέχει βούτυρο: ~ *παξιμάδι / μπακλαβάς 2.* αυτός που θυμίζει βούτυρο στην υφή, τη γεύση, την οσμή κ λπ. (ειδικότ) μαλακός σαν βούτυρο: ~ *αχλάδια / μπιζέλια.* Επίσης **βουτυρένιος,** -ια. -ιο κ. **βουτυρώ-** δης, -ης, -ες [1766]. **βουτυρέμπορος** (ο) ο έμπορος βουτύρου.

βουτυριέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το σκεύος στο οποίο τοποθετούμε το βούτυρο.

[ΕΓΥΜ < *βούτυρο* + παραγ. επίθημα *-ιέρα.* πβ. κ. *συρταρ-ιέρα).* **βούτυρο** (το) {βουτύρ-ου | -ων} **1.** η στερεή, λιπώδης και μαλακή τροφική ουσία, υπόλευκου ή υποκίτρινου χροίματος. που παρασκευάζεται με ανατάραξη (απόδαρση) γάλακτος ή αφρογάλακτος (κρέμα) ή μείγματός τους και προορίζεται για μαγειρική και επιτραπέζια χρήση: ~ *νωπό / φρέσκο* (που μόλις παρασκευάστηκε) / *αλατισμένο* (στο οποίο έχει προστεθεί αλάτι ως συντηρητικό) / *λειωμένο* ФР *βάζω βούτυρο στο ψωμί κάποιου* διευκολύνω το έργο κάποιου 2. λιπαρή ουσία που εξάγεται από ορισμένα φυτά και προορίζεται για μαγειρική και επιτραπέζια χρήση: *φυτικό* ~ | | ~ *από κακάο* — (υποκ.) **βουτυράκι** (το), **βουτυρικός,** -ή, -ό [1888].

|ΕΤΥΜ < αρχ. *βούτυρον/βούτυρος*< *βούς*«βόδι» + *τυρός*«τυρί» Μέσω τού λατ. butyrum (< ελλην. *βούτυρον)* η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. butter, γαλλ. beurre, γερμ Butter, ιταλ. burro κ.ά]. **βουτυρόγαλα** (το) [1897] {βουτυρογάλακτος | χωρ. πληθ } το θρεπτικό υγρό που απομένει μετά την αποβουτύρωση τού γάλακτος, δηλ. μετά την απομάκρυνση των λιπαρών στερεών συστατικών του. **βουτυροκομία** (η) [1891] {χωρ πληθ | η παρασκευή βουτύρου και το αντίστοιχο επάγγελμα ΣΥΝ βουτυροποιία - **βουτυροκομείο** (το) [1889]. **βουτυροκόμος** (ο/η) [1897], **βουτυροκομικός,** -ή. -ό [ΕΤΥΜ < *βούτυρο* 4- *-κομία* < αρχ *κομώ* «φροντίζω» (βλ. λ. *-κομία)].* **βουτυρομπεμπές** (ο) {βουτυρομπεμπέδες} το βουτυρόπαιδο (βλ.λ) **βουτυρόπαιδο** (το) (μειωτ.) παιδί από εύπορη οικογένεια, παραχαϊδεμένο, ασκληραγώγητο, που μεγαλώνει χωρίς στερήσεις ΣΥΝ μαμμόθρεφτο, βουτυρομπεμπές. σοκολατόπαιδο **βουτυροποίηση** (η) j-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ } η διαδικασία σχηματισμού βουτύρου από συγκεντρ(ομένο γάλα (βλ κ λ. *απόδαρση)* **βουτυροποιία** (η) [1888] {χωρ πληθ } η βουτυροκομία. — **βουτυροποιός** (ο/η) |1856], **βουτυροποιείο** (το) [1856]. **βουτυροπωλείο** (το) [1852] το κατάστημα στο οποίο πωλείται βούτυρο ΣΥΝ βουτυράδικο —**βουτυροπώλης** (ο) [1835] **βουτυρώδης,** -ης. -ες [1766] {βουτυρώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που θυμίζει βούτυρο στην υφή. τη γεύση ή την εμφάνιση ΣΥΝ βουτυράτος, βουτυρένιος 2. αυτός που περιέχει πολύ βούτυρο: ~ *φαγητό* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες* **βουτυρώνω** ρ μετβ. {βουτύρωσα. -θηκα. -μένος} **1.** επαλείφω με βούτυρο· ~ *τη φρυγανιά / το ψωμί / το ταψί 2.* προσθέτω βούτυρο σε (φαγητό ή γλύκυσμα που φτειάχνω) ~ *τα μακαρόνια* **βουτώ** (κ -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {βουτάς... | βούτη-ξα, -χτηκα, -γμέ- νος} ♦ (μετβ.) 1. βυθίζω (κάτι) μέσα σε υγρό ~ *το ψωμί στο λάδι / στη σάλτσα / το κεφάλι στο δροσερό νερό* | | ~ *την πένα στο μελάνι* ΣΥΝ βυθίζω, μουσκεύω · 2. πιάνω με ξαφνική κίνηση, αρπάζω (κάποιον) από μέλος τού σώματος ή από την ενδυμασία του: *τη βούτηξε απ'τα μαλ/.λιά κι άρχισαν τον καβγά* 3. (οικ.) συλλαμβάνω, *τον βούτηξαν μαζί με τα κλοπιμαία* ΣΥΝ πιάνω, (οικ **)** τσιμπώ · **4.** (οικ **)** κλέβω *βούτηξε το παραδάκι κι έγινε καπνός* **5.** (κατ' επέκτ.) παίρνω (κάτι που μου προσφέρεται) με πολύ μεγάλη προθυμία: *μόλις του είπα ότι του χαρίζω τον αναπτήρα μου. τον βούτηξε αμέσως* ΣΥΝ αρπάζω

(αμετβ) 6. κάνω βουτιά ~ *στη θάλασσα ί στη λάσπη* συν κολυμπώ, πέφτω 7. κάνω κατάδυση · ~ *και ανασύρω κάτι από τ ον βυθό* 8. (μτφ.) πέφτω από ύψος σε βάθος. ~ στο *κενό* συν πηδώ · 9. (μτφ.) χάνομαι, εξαφανίζομαι (μέσα σε κάτι): *ο ήλιος βούτηξε στο πέλαγος* ΣΥΝ δύω, βασιλεύω – **βούτημα** (το) σχολιο λ *κλέβω* Ιετυμ < μεσν *βουτώ* < αρχ. *βυθώ (-άω)* < *βυθός]* **βοώ** ρ. αμετβ. {βοάς... **i** βόησα} **1.** βγάζω δυνατή φωνή, κραυγή· *το πλήθος βοά* συν κραυγάζω, φωνάζω, ξεφωνίζω · φρ ***εν τη παλάμη και ού- τω βοήσομεν*** βλ λ *παλάμη* **2.** (μτφ) καταγγέλλω με έντονο τρόπο: *ακόμη και οι πέτρες βουν για τα σκάνδαλα που διεπράχθησαν || βοά το πανελλήνιο για τις χαριστικές προσ/.ήψεις* ΦΡ ***φωνή βοώντος εν τη ερήμω*** (*φωνή βοώντος έν τή έρημ*), Κ.Δ. Ματθ. 3, 3) για κάποιον που δεν τον λαμβάνουν οι άλλοι υπ' όψιν, που η γνώμη του ή οι επισημάνσεις του δεν εισακούονται. ΣΧΟΛΙΟ λ *υποχωρητικός.*

[ετυμ < αρχ *βοώ (-άω)*, αβεβ. ετύμου, πιθ. παράλλ. τ. τού συνωνύμου *γοώ* < **γοFέω* < I.F.. *gʷou- «κραυγάζω, θορυβώ», πβ σανσκρ j0-gu-ve «φωνάζω δυνατά», περσ bum «κουκουβάγια», βουλγ. huh «μπούφος» κ.ά. Ομόρρ. *γό-ης, βο-ή, βοη-θός* (βλ λ) κ ά. Η φρ *«φωνή βοώντος έν τή έρήμω»* προέρχεται από την Κ.Δ. (πβ. Ματθ 3. 3) και αναφέρεται στον Ιωάννη τον Βαπτιστή, που κήρυττε στην έρημο τής Ιουδαίας] **βραβείο** (το) **1.** η τιμητική διάκριση ή το δώρο που προσφέρεται σε όσους αριστεύουν σε διαγωνισμό ή διακρίνονται για τις ικανότητες, το ήθος. το έργο τους κ λπ ~ *Νομπέλ / Όσκαρ* (κινηματογράφου) / *Πούλιτζερ* (κυρ. για δημοσιογράφους και λογοτέχνες) || *απονέμω* ~ || *τιμώμαι με* - || *παίρνω το πρώτο* ~ *σε διαγωνισμό* || *ειδικό / κρατικό / διεθνές* ~ || ~ *αρετής / ανδρείας / κα?.ύτερου μυθιστορήματος* συν' έπαθλο, αριστείο · φρ (ειρων.) ***παίρνω το βραβείο τής ανοιχτής παλάμης*** για κάποιον που, ενώ κοπίασε για κάτι, δεν ανταμείφθηκε ή και πε- ριφρονήθηκε 2. (συνεκδ) το αντικείμενο που χορηγείται ως σύμβολο τιμητικής διακρίσεως (λ.χ. μετάλλιο, δίπλωμα, κύπελλο, αγαλματίδιο κ ά.). ** σχολιο λ. *άθλος.*

[ΕΤΥΜ < μτγν *βραβεῖον* < αρχ. *βραβεύω}.* **βράβευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** η επίδοση βραβείου σε όσους αριστεύουν ή διακρίνονται σε οτιδήποτε: *τρεις συγγραφείς κρίθηκαν άξιοι για ~ και μοιράστηκαν τα αντίστοιχα βραβεία* συν επιβράβευση 2. (ειδικότ) η τελετή κατά την οποία απονέ- μονται βραβεία: *στη ~ θα παραστούν πολλοί επίσημοι.* **βραβεύω** ρ. μετβ. {βράβευ-σα, βραβεύ-θηκα **/** -τηκα, -μένος} **1.** απονέμω βραβείο σε (κάποιον που αρίστευσε ή διακρίθηκε) *η Ακαδημία Αθηνών θα βραβεύσει την π?>,ουσιότερη /.λογραφική συλλογή* 2. (κατ' επέκτ) αποδίδο) σε (κάποιον/κάτι) την κατάλληλη επιβράβευση ή/και ανταμοιβή· *το νέο νομοσχέδιο θα βραβεύει τη σύνεση και την παραγωγικότητα* συν επιβραβεύω, ανταμείβω. – **βραβεύσιμος,** -η. -ο [ετυμ αρχ. < *βραβεύς* «κριτής αγώνων, δικαστής», αβεβ. ετύμου. πιθ. προελλην. δάνειο. Η γεωγραφική και χρονολογική παρουσία τής λ καθιστά μη αληθοφανή την άποψη ότι προέρχεται από αρχ. περσ *mrava- «αυτός που λέει το σωστό, το δίκαιο», πβ σανσκρ. braviti «μιλώ»]

βραγιά (η) τμήμα κήπου φυτεμένου με άνθη ή λαχανικά, που περιβάλλεται από ποτιστικό αυλάκι ΣΥΝ. πρασιά.

Γετυμ. < μεσν. λατ. bra(g)ida < bradia < γερμ breit «φαρδύς»], **βράγχια** (τα) {βράγχιων} ζωολ τα αναπνευστικά όργανα των ψαριών και γενικότ. όσων ζωντανών οργανισμών αναπνέουν οξυγόνο διαλυμένο στο νερό (δηλ των υδρόβιιον και αμφίβιων ζώων), τα οποία αποτελούνται τις περισσότερες φορές από σχισμές προσαρμοσμένες στις δύο πλευρές τού κεφαλιού συν σπάραχνα – **βραγχισκός,** -ή, -ό * .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ετγμ αρχ < *βράγχιον,* υποκ. τού ουσ *βράγχος* «βραχνάδα», αγν. ετύμου, πιθ συνδ με αρχ ιρλ brong(a)ide «βραχνάδα». Η σημασιολ μεταβολή οφείλεται στον συσχετισμό με το ουσ. *βρόγχος* «τραχεία»!, **βραδέως** επίρρ [αρχ] (βραδύτερα, -ατα] (αρχαιοπρ.) με βραδύτητα, με αργό ρυθμό, χωρίς σπουδή και επίσπευση: *κινούμαι* ~ συν αργά, σιγά, χωρίς βία ανι γρήγορα, γοργά, βιαστικά, εσπευσμένος- φρ **σπεύδε *βραδέως*** (*σπεύδε βραδέως,* φράση των Πυθαγορείων) ως συμβουλή σε κάποιον να προχωρεί σε ό,τι έχει σκοπό να κάνει αλλά χωρίς βιασύνη και με σύνεση **βράδι** (το) -♦ βράδυ

βραδιά (η) **1.** το βράδυ (βλ λ **):** *φεγγαρόλουστη ί ήσυχη / γλ,νκιά ί μαγευτική ! βροχερή / χειμωνιάτικη* ~ συν εσπέρα 2. (συνεκδ) η δραστηριότητα στην οποία είναι αφιερωμένο το βράδυ, αυτό που συμβαίνει σε συγκεκριμένο βράδυ· ~ *όπερας / κινηματογράφου || επίσημη / καλλιτεχνική ί αξέχαστη* ~ || *μεξικάνικη* ~ *απόψε στη Θεσσαλονίκη* (με μουσική, χορούς και φαγητά από το Μεξικό) · ΦΡ (α) ***λογοτεχνική βραδιά*** βραδινή εκδήλωση κατά την οποία απαγγέλλονται ποιήματα, διαβάζονται πεζογραφήματα και συνήθ. ακολουθεί σχετική συζήτηση (β) ***μουσική βραδιά*** βραδινή εκδήλωση στην οποία εκτε- λούνται μουσικές συνθέσεις 3. (κατ' επέκτ.) ολόκληρο το χρονικό διάστημα από τη δύση τού ηλίου ώς την επομένη ανατολή · *έχω τρεις ~ να κλείσω μάτι!* συν. νύχτα

[ΕΤΥΜ μεσν < **βραδέα* < αρχ. *βραδεία,* θηλ τού επιθ *βραδύς].*

βραδιά ή βραδυά; βραδινός ή βραδυνός; Το θηλ. βραδιά προερχόμενο, όπως όλα τα συναφή θηλυκά (πβ *βαθιά, βαριά, παχιά* κ.λπ). από το θηλ. *βραδέα* στο οποίο μεταβλήθηκε τον Μεσαίωνα το θηλ. *βραδεία,* γράφεται κανονικώς με *-ι-* και όχι με *-υ-*: *βραδεία* > *βραδέα* > *βραδιά* (όπως *μηλέα* > *μηλιά).* Η συμπροφορά τού *-έα* σε *-ιά* λέγεται *συνίζηση.* Προκειμένου περί τού βραδινός, πάλι η σωστή γραφή είναι με *-ι-* *(-ινός),* διότι το επίθ σχηματίζεται με ολόκληρη την κατάληξη *-ινός* που προστίθεται στο θέμα τής λ. *βράδ-υ βραδ-*

| *ινός* (και όχι *βράδυ: βραδν-νός).* _____ *-» συνίζηση, βαθύς* (βαθιά) |

βραδιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] [βράδιασ-α, -τηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ) (σπάν.) οδηγώ την ημέρα προς το τέλος της, κάνω να πέσει το βράδυ: *κι όταν βράδιασε* ο *Θεός τη μέρα, πήγαμε να κοιμηθούμε* συν νυχτώνω ant ξημερώνω, φωτίζω ♦ (αμετβ.) **2.** (απρόσ ***βραδιάζει***) έρχεται η νύχτα, πέφτει το βράδυ *μόλις βραδιάζει, οι κάτοικοι κλείνο- νται στα σπίτια τους* συν νυχτώνει, σκοτεινιάζει, σουρουπώνει ant ξημερώνει, χαράζει, φωτίζει **3.** με βρίσκει το βράδυ, με πιάνει το σκοτάδι (στη δουλειά, στον δρόμο κ.λπ): *«πού 'σουν Διαμάντω κι άργησες και νύχτωσες και βράδιασες;»* (δημοτ. τραγ) φρ (ειρων.) **θα *βραδιάσουμε*** για περιπτώσεις που κάποιος αργεί πάρα πολύ · ~ *μέχρι να έρθει* συν νυχτώνομαι, καθυστερώ, αργώ. · - **βράδιασμα** (το), **βραδιάτικα** επίρρ. (καθημ.) κατά το βράδυ, όταν νυχτώνει: *βρήκε την ώρα να πάει βόλτα ~!* Ηπίσης **βραδιάτικο, βραδινός,** -ή. -ό |μεσν.[**1.** αυτός που σχετίζεται με το βράδυ, που ανήκει στο βράδυ ή γίνεται, παρουσιάζεται κ.λπ. κατά τη διάρκειά του ~ *φαγητό / περίπατος / διασκέδαση / δροσιά / παράσταση / φόρεμα / ένδυμα / τουαλέτα / εμφάνιση / προβολή* συν. νυχτερινός, εσπερινός, νυχτιάτικος ani πρωινός 2. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με το προηγούμενο βράδυ, το απόγευμα τής προηγούμενης ημέρας *τα ~ νέα τα έχουν και οι πρωινές εφημερίδες* συν χθεσινοβραδινός **3.** ***βραδινή*** (η) η τελευταία κινηματογραφική προβολή ή θεατρική παράσταση: *πάμε σινεμά βραδινή:* **4.** ***βραδινό*** (το) το δείπνο Επίσης **βραδιάτικος,** -η. -ο. ** σχολιο λ *βραδιά* **βράδυ** (το) {βραδ-ιού [-ιών} **1.** το χρονικό διάστημα από τη δύση τού ηλίου ώς την έλευση τής νύχτας και κατ' επέκτ. ώς την ώρα τού ύπνου: *βροχερό / ψυχρό / μονότονο / υπέροχο / φεγγαρόλουστο ! εορταστικό / μοιραίο / θερμό / ατέλειωτο / γαλήνιο / ευχάριστο* ~ || *προς το / κατά το* - ||[*νωρίς το / αργά το* ~ || *πέφτει / έρχεται / ζυγώνει το* ~ || *με βρίσκει το* ~ συν βραδιά ant πρωί ΦΡ (α) ***καλό βράδυ!*** αποχαιρετισμός μετά το απόγευμα (β) ***από το πρωί*** ώς ***το βράδυ / πρωί-βρά- δυ*** καθ' όλη τη διάρκεια τής ημέρας συν συνέχεια, διαρκώς, κάθε στιγμή (γ) ***να μη με βρει το βράδυ!*** για την επιβεβαίωση των όσων λέει κανείς παίρνοντας όρκο στη ζωή του: ~ *αν σου λέω ψέματα!* (δ) ***που να μη σε βρει το βράδυ!*** ως κατάρα προς κάποιον να πεθάνει πριν το βράδυ (ε) ***με παίρνει το βράδυ*** καθυστερώ, αργώ πολύ να τελειώσω κάτι: *θα μας πάρει το βράδυ έτσι που πάμε!* 2. (κατ' επέκτ.) το χρονικό διάστημα από τη δύση τού ηλίου ώς την επόμενη ανατολή · (λογοτ) *αξημέρωτα* ~ **3.** (ως επίρρ.) κατά το σούρουπο, τη νύχτα: *μην ξεκινήσεις ~, γιατί ο δρόμος είναι επικίνδυνος* ΦΡ (α) ***βράδυ- βράδυ*** μόλις πέσει το σούρουπο, πριν προχωρήσει η νύχτα (β) (πα- ροιμ.) **φάε *λάδι κι έλα βράδυ*** βλ λ *λάδι.* – (υποκ) **βραδάκι** (το). [ΕΤΥΜ μεσν < αρχ *βραδύ,* ουδ τού επιθ. *βραδύς,* αφού το *βράδυ,* ως το τελευταίο τμήμα τής ημέρας, είναι εκείνο που φαίνεται να καθυστερεί, εκείνο από το οποίο υπάρχει ακόμη αρκετή χρονική απόσταση (πβ. κ. *άπ-όψε)* Η γρ με -ι (κατά τα ουδ. */.άδι, φίδι, ξίδι, χάδι* κ ά) δεν έχει ετυμολογική στήριξη], **βράδυ-** κ **βραδύ·** α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** τη βραδύτητα, *βραδυ-κίνητος, βραδύ-πλους, βραδυ-φλεγής, βραδύ-καυστος* 2. τη δυσχέρεια *βραδύ-γλωσσος, βραδύ-νους*

[εγυμ Λ' συνθ. τής Αρχ και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. *βραδύς,* ενώ έχει περάσει και στην ξένη επιστημονική ορολογία σε ελληνογενείς λ., π.χ αγγλ. bradycardia, γαλλ. bradyglossie, γερμ Bradypnoe κ.ά.].

βραδυγλωσσία (η) [χωρ πληθ } ιατρ δυσχέρεια στην ομιλία που οφείλεται σε ψυχοπαθολογικά αίτια και εμφανίζεται κατά την πρώτη παιδική ηλικία ή αργότερα συν τραύλισμα. βατταρισμός. – **βραδύγλωσσος,** -η, -ο [μτγν.]. [ετγμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ bradyglossie] **βραδυκαής,** -ής, -ές {βραδυκα-ούς j -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) βραδύκαυστος (βλ.λ.) συν. βραδυφλεγής. [ειγμ < *βραδύς* + *-καής* < *καίω* (πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' *έ-κάην*)] **βραδυκαρδία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ η μείωση των παλμών τής καρδιάς, η επιβράδυνση τού καρδιακού ρυθμού κάτω από τις εξήντα συστολές (παλμούς) το λεπτό συν. βραδυπαλμία ant ταχυκαρδία, ταχυπαλμία

[πτυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ bradycardia] **βραδύκαυστος,** -η. -ο [1897] αυτός που καίγεται αργά ~ *φιτίλι.ι / πυρίτιδα* συν βραδυφλεγής, βραδυκαής. **βραδυκίνητος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που κινείται αργά συν αργοκίνητος ant γοργοκίνητος. γρήγορος, σβέλτος 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από νωθρότητα και οκνηρία στις ενέργειες και στη συμπεριφορά του συν. νωθρός, νωχελικός **βραδύνοια** (η) [μτγν.] {χωρ πληθ.} **1.** η ελαφρά διανοητική καθυστέρηση. βραδύτητα στη σκέψη και την αντίληψη συν αμβλύνοια, ανοησία ant οξύνοια, αγχίνοια **2.** ιατρ μείωση τής αντιληπτικής ή/και μαθησιακής ικανότητας, που οφείλεται σε ποικίλα παθολογικά αίτια. - **βραδύνους,** -ους. -ουν [μτγν.] ** σχόλιό λ. *ανόητος.* **βραδύνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. | αρχ.] {βράδυνα} ♦ **1.** (αμετβ.) κινούμαι με βραδύτητα, συντελούμαι με αργό ρυθμό, μένω πίσω: *είχε βραδύνει πολύ και ήταν καιρός να ξεκινήσει* συν αργοπορώ. αργώ, καθυστερώ ant προφθάνω, προλαμβάνω ♦ 2. (μετβ) μειώνω την ταχύτητα σε (κάτι): ~ το *βήμα* συν επιβραδύνω, καθυστερώ ant επιταχύνω, επισπεύδω **-βραδυνση** (η), **βραδυπαλμία** (η) {βραδυπαλμιών} η βραδυκαρδία (βλ.λ.). **βραδυπορία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ο αργός ρυθμός πορείας **2.** η καθυστέρηση στην άφιξη συν αργοπορία. – **βραδυπορώρ.** [μτγν. | {-είς...}. [είυμ < αρχ. *βραδυπόρος* < *βράδυ-* + *πόρος* «πέρασμα» | . **βραδύς,** -εία, -ύ {βραδ-έος | -είς (ουδ -έα), -έων (θηλ. -ειών)} (λόγ) **1.**

αυτός που πραγματοποιείται με μικρή ταχύτητα, μικρότερη από την επιθυμητή ή κανονική· *οι χώρες τού Τρίτον Κόσμον έχουν βραδείς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης* || ~ *εξέ/.ιξη* ΣΥΝ αργός, σιγανός ΑΝΙ ταχύς, γρήγορος, επιταχυνόμενος 2. (ειδικότ.) αυτός που σκέφτεται αργά, που δεν είναι εύστροφος: *είναι λίγο χρειάζεται να τον λέω τα πάντα δύο φορές'* συν βραδύνους. αργόστροφος αντ εύστροφος

βραδέως επίρρ. [αρχ.] (βλ.λ.). σχολιο λ. *-ύς*

[ετυμ αρχ. < I E. *gʷrd-us, πβ λιθ. gurdus «κουρασμένος», ίσως και λατ. gurdus «ανόητος, βραδύνους». Βλ. κ *βράδυ].* **βραδυσφυγμία** (η) {χωρ πληθ.} ιατρ η κατάσταση που αποτελεί έκφραση βραδυκαρδίας (βλ.λ.), κατά την οποία ο ρυθμός σφύξεων των περιφερειακών αρτηριών είναι βραδύτερος από το αναμενόμενο Επίσης **βραδυαφυξία.**

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. bradysphygmia] **βραδύτητα** (η) [αρχ] {χωρ πληθ.} 1. ο αργός ρυθμός, η μικρή ταχύτητα (που δεν είναι η επιθυμητή ή κανονική): *τα δημόσια έργα προχωρούν με* ~ αντ ταχύτητα, γρηγοράδα, σβελτάδα 2. (συνεκδ) η καθυστέρηση: *η ~ στην εκτέλεση των αποφάσεων μάς έχει φέρει πίσω* ΣΥΝ αργοπορία 3. η έλλειψη ευστροφίας, γρήγορης σκέψης ή αντίληψης *εμφανίζει ~ στη σκέψη, κυρίως σε σύνθετους συ'λλογισμούς* **4.** η νωθρότητα στις κινήσεις, η νωχελική κίνηση ανί (λαικ.) σβελτάδα, **βραδυφλεγής,** -ής, -ές {βραδυφλεγ-ούς | -είς (ουδ -ή)ί (λόγ.) **1.** αυτός που έχει αργό ρυθμό ανάφλεξης: ~ *βόμβα / οβίδα* 2. (μτφ.) αυτός που αντιδρά αργά. που αργεί να εκδηλωθεί: ~ *αντίδραση τής κυβέρνησης στην τουρκική πρόκληση* αντ άμεσος. Επίσης **βραδύφλεκτος,** -η, -ο. — **βροδυφλεγώς** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες* [ΕΤΥΜ. < *βραδυ-* + *-φ/.εγής* < *φλέγω].* **βραδυψυχισμός** (ο) ιαίρ σύμπτωμα ψυχικών νόσων που χαρακτηρίζεται από βραδύτητα στην έκφραση συναισθημάτων και λόγου· μπορεί να εμφανισθεί και μετά τη λήψη κατασταλτικών φαρμάκων [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ bradypsychiaj.

Βραζιλία (η) (πορτ. Republica Federativa do Brasil = Ομόσπονδη Δημοκρατία τής Βραζιλίας) κράτος τής Ν. Αμερικής με πρωτεύουσα τη Μπραζίλια. επίσημη γλώσσα την Πορτογαλική και νόμισμα το ριάλ.

Βραζιλιάνος (ο), Βραζιλιάνα (η), βραζιλιάνικος, -η, -ο.

[είυμ Μεταφορά τού πορτ Brasil < brasa «είδος δέντρου τής περιοχής, τού οποίου η κόκκινη χρωστική χρησίμευε ως κρέμα προσώπου στις γυναίκες» < μέσ. γερμ. bras «μέταλλο, κασσίτερος» Στην περιοχή έφτασε (μεταξύ άλλων εξερευνητών) ο Πορτογάλος Pedro Alvares Cabral το 1499, ο οποίος την ονόμασε Ilha da vera cruz «νησί τού τίμιου σταυρού». Η ονομασία *Βραζιλία* δόθηκε το 1549. όταν οι περιοχές τού γεωγραφικού της χώρου ανακηρύχθηκαν επίσημα πορτογαλικές αποικίες]

βράζω ρ μετβ. κ. αμετβ {έβρασα, βρασμένος} ♦ (μετβ.) 1. (κυρ. για υγρά) θερμαίνω στο σημείο βρασμού' μετατρέπω ή μετατρέπομαι από υγρό σε άεριο με απορρόφηση θερμότητας: ~ *το νερό, για να ρίξω τα μακαρόνια* 2. μαγειρεύω κάτι θερμαίνοντάς το μέσα σε νερό που φθάνει στο σημείο βρασμού, ώσπου να γίνει κατάλληλο για βρώση: ~ *αβγά / τα χόρτα / τα μακαρόνια / το κρέας / το γάλα* 3. (α) σε φρ όπως *να* **σε** *βράσω!, να τη βράσω τέτοια που είναι!* κ.λπ , για την έκφραση έντονης απόρριψης προς πρόσωπο ή πράγμα που αποδεικνύε- ται άχρηστο, ανεπιθύμητο ή ανάξιο λόγου. *Να σε βράσω, έτσι που τα κατάφερες!* [| *αν είναι να είμαι π/.ούσιος και να μην έχω χρόνο να βλέπω την οικογένειά μου. να τα βράσω τα πλούτη!* (β) *βράσε ρόζι (όρυζα!* ή *βράσ' τα κι άσ' τα* για να δείξουμε ότι δεν πρόκειται να γίνει τίποτα καλό: *αν χάσουμε* κι *αυτές τις εκλογές, τότε ~!* συν άσ' τα να πάνε! ♦ (αμετβ.) **4.** (για υγρά) φθάνω στο σημείο βρασμού: *το νερό βράζει στους 100°C* συν (λόγ) ζέω 5. (για φαγητά, μαγειρικά υλικά) μαγειρεύομαι με βρασμό: *βάζω / αφήνω τα μακαρόνια να βρά- σουν* || *το κρέας δεν έχει βράσει ακόμα καλά* (πβ λ. *σιγοβράζω)* · φρ (α) *βράζω στο ζουμί μου* βλ λ. *ζουμί* (β) *όλοι στο ίδιο καζάνι βράζουμε* βλ. λ *καζάνι* 6. (για ποτά) υφίσταμαι ζύμωση: *βράζει ο μούστος στο βαρέ/Λ* συν ζυμώνομαι 7. (σπάν. για μέταλλα) λειώνω, μειώνεται η συνοχή μου λόγω τής υπερθέρμανσης, γίνομαι ρευστός, μορφοποιήσιμος, κατάλληλος για επεξεργασία, *βράζει ο σίδηρος* ΣΥΝ τήκομαι, πυρακτώνομαι 8. (συνεκδ.-εκφραστ.) έχω μεγάλη θερμοκρασία, καίω (από τον καύσωνα, τον ήλιο κ.λπ.): *το κέντρο τής Αθήνας βράζει από τη ζέστη* || *βράζει το σύμπαν* / το *σπίτι* ΣΥΝ ζεματάω 9. (μτφ -εκφραστ.) βρίσκομαι σε έντονη αναταραχή, είμαι σε έκρυθμη κατάσταση: *ό/^η η επικράτεια βράζει και απειλούνται εξεγέρσεις* || ~ *απ' το κακό μου* (είμαι έξαλλος)· φρ *βράζει το αίμα μου* βλ. λ *αίμα* 10. παράγω ήχο, όπως όταν κοχλάζει το νερό: «*έβραζε το κύμα τού γαρμπή*» (Ν. Καββαδίας). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.*

[ΕΤΥΜ μτγν., παράλλ. τ τού αρχ. *βράσσω / -ττω,* αρχική σημ. «κουνώ βίαια, αναταράζω», αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ με λιθ murdyti «κουνώ μέσα στο νερό», λετ. murdet «βράζω»).

Βραΐλα (η) πόλη και περιοχή τής Α. Ρουμανίας στον Δούναβη.

[ΕΤΥΜ < ρουμ BrSila] **βράκα** (η) [δύσχρ. βρακών} **1.** ευρύχωρο ρούχο, όπως το παντελόνι, που καλύπτει το σώμα από τη μέση ιός τα γόνατα, χαρακτηριστικό κυρ λαϊκών, τοπικοίν ενδυμασιών *γέρος νησιώτης με τη ~ και το ζωνάρι* || *η κρητική* ~ συν σαλβάρι 2. (οικ.-σκωπτ) το μεγάλο βρακί, φαρδύ εσώρουχο ή παντελόνι. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *εσώρουχο.*

Ιετυμ μτγν. < πληθ. *βράκαι* «περισκελίδες» < λατ braccae, δάνειο κελτ. προελ.]

βρακάς (ο) {βρακά.δες}. **βρακού** (η) {βρακούδες} (λαικ.) πρόσωπο που φοράει βράκα ΣΥΝ βρακοφόρος, **βρακί** (το) {βρακ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** κοντό και εφαρμοστό γυναικείο ή ανδρικό εσώρουχο ΣΥΝ. σώβρακο, σλιπ. κιλότα· ΦΡ. (α) *κατεβάζω τα βρακιά* δείχνω ανανδρία, ανεπίτρεπτη υποχωρητικότητα, αφήνοντας άλλον να με κάνει ό.τι θέλει: *εντάξει, να συμβιβαστούμε, αλλά όχι και να κατεβάσουμε τα βρακιά* ΣΥΝ υποχωρώ. (!) στήνω κώλο (β) **δεν *έχει* (δεύτερο) *βρακί να φορέσει*** για ανθρώπους εξαιρετικά φτωχούς, για περιπτώσεις εξευτελιστικής ένδειας (γ) ***την πήρε με το βρακί της*** για γυναίκα που την παντρεύτηκε κάποιος, χωρίς αυτή να έχει περιουσία ως προίκα (δ) ***βάζω (κάποιον) στο βρακί μου*** για γυναίκα που έχει απόλυτη επιρροή και εξουσία στον σύζυγό της, που έχει τον πλήρη έλεγχό του: *από τότε που τη γνώρισε, τον έχει βάλει στο βρακί της και τον κάνει ό,τι θέλει* ΣΥΝ τον σέρνω από τη μύτη (ε) (παροιμ.) ***τα μεταξωτά βρακιά θέλουν κι επιδέξιους κώλους*** για κάποιον που. ενώ θέλει πολυτελή ή δύσκολα πράγματα, δεν έχει τη διάθεση ή τη δυνατότητα να υποστεί το ανάλογο κόστος (στ) (!) **κώλος *και βρακί*** βλ. λ *κώλος (ζ)* ***πούλησε και το βρακί του*** βρέθηκε σε μεγάλη ανάγκη, πούλησε τα πάντα, για να καλύψει τα έξοδα 2. το παντελόνι, κυρ. ως ανδρικό ρούχο. — (υποκ) **βρακάκι** (το) ιμεσν.]. * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ *εσώρουχο*

[ετυμ < μεσν *βρακίον,* αρχική σημ. «εσωτερικό παντελόνι», υποκ. τού μτγν *βράκα* (βλ.λ.)] **βρακοζώνα** (η) [μεσν.] {χωρ γεν. πληθ.} η ζώνη που συγκρατει ή δένει στη θέση της τη βράκα. Επίσης **βρακοζώνη βρακοφόρος,** -α. -ο αυτός που φορά βράκα: *οι ~ νησιώτες* || ~ *Κρητικός* ΣΥΝ βρακάς. Ηπίσης **βρακοφορεμένος,** -η, -ο. **βράκτιο** (το) [βρακτί-ου | -ων} βοτ καθένα από τα μικρά φύλλα που βρίσκονται στη βάση άνθους ή ανθοταξίας για την προστασία τού νεαρού άνθους και τα οποία συχνά λειτουργούν και ως πέταλα *στις μπουκαμβίλιες τα ~ έχουν έντονα χρώματα, ενώ τα πραγματικά τους άνθη δύσκο?.α διακρίνονται.*

{ΕΤΥΜ. < νεολατ bractea < λατ bractea (lamina) «λεπτό φύλλο μετάλλου»}

βρακώνομαι ρ αμετβ {βρακώ-θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** φορώ βρακί ή παντελόνι ανι ξεβρακώνομαι 2. (μτφ -σπάν) ξεφεύγω από την απόλυτη (ρτώχια, αποκτώ τα στοιχειώδη, **βρακωνω** ρ μετβ. {βράκωσα} βάζω βρακιά σε κάποιον: *βράκωσε το παιδί να φύγουμε.* **βράση** (η) [μτγν] {-ης κ. -εως **|** -εις, -εων} **1.** η κατάσταση κατά την οποία το νερό (ή άλλο υγρό) βράζει: *πάνω στη ~ ρίχνεις τα μακαρόνια στο νερό* συν. βρασμός φρ (α) ***παίρνει βράση*** (για θερμαινόμενο νερό ή άλλο υγρό) φθάνει στο σημείο βρασμού, αρχίζει να κοχλάζει: *το ανακατεύετε χωρίς να το αφήνετε να πάρει βράση* (β) (παροιμ.) ***στη βράση κολλάει το σίδερο*** για περιπτώσεις στις οποίες απαιτεί- ται άμεση απόφαση, αντίδραση (ενώ τα πράγματα βρίσκονται ακόμη σε εξέλιξη): *έπρεπε να ζητήσεις αύξηση την ώρα που σε ρώτησε αν είσαι ευχαριστημένος · ~!* 2. (συνεκδ) ο χρόνος που εμπειρικά υπολογίζεται ότι χρειάζεται, λ.χ. κατά το μαγείρεμα, για να βράσει το νερό: *να πάρει δυο-τρεις ~ και μετά το κατεβάζεις από τη φωτιά* 3. (για αλκοολούχα ποτά) η κατάσταση ζύμωσης, *η ~ τού μούστου* **4.** (μτφ.) η ηλικία ή η κατάσταση που χαρακτηρίζεται από σφριγηλότητα, δύναμη, υγεία: *εγώ ήμουν παιδί, στη ~ μου απάνω* συν νιότη **βρασιά** (η) η ποσότητα υλικών (κυρ. τροφίμων) που χωρά να βράσει σε κατσαρόλα ή άλλο μαγειρικό σκεύος: *έκανε μια - χόρτα για έξι άτομα* [| *μια - φακές* ΣΥΝ μαγειριά **Βρασίδας** (ο) 1. αρχαίος Σπαρτιάτης στρατηγός (5ος αι πΧ.) **2.** ανδρικό όνομα.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν.. πιθ < *Βρασιαί* (< ρ. *βράσσω*), παραθαλάσσια πόλη των Ελευθερολακώνων, κοντά στα όρια τής Κυνουρίας + αρχ. επίθημα *-ίδας* (ιων. *-ίδης).* που δηλώνει καταγωγή από τόπο], **βρασίκα** (η) {χωρ γεν. πληθ } φυτό που ανήκει στο ίδιο γένος με τα λάχανα, τις λαχανίδες, τα γουλιά, τα κουνουπίδια, τα μπρόκολα και τα σινάπια (βλ. κ λ. *κράμβη).*

[ΕΙΥΜ < λατ brassica «κράμβη»!, **βράσιμο** (το) [βρασίμ-ατος [-ατα, -άτων} το να βράζει κάτι, να θερμαίνεται μέχρι βρασμού, *το ~ των χόρτων / των ζυμαρικών.* **βρασμός** (ο) [μτγν] **1.** (α) η κατάσταση υγρού που κοχλάζει, βγάζει φυσαλλίδες και εξαερώνεται σε όλη τη μάζα του συγχρόνως· πραγματοποιείται όταν η τάση ατμών τού υγρού γίνει ίση με την εξωτερική πίεση συν. βράση, βράσιμο, κοχλασμός (β) φυσ ***σημείο βρασμού*** η θερμοκρασία τού υγρού κατά τη διάρκεια τού βρασμού είναι διαφορετική για κάθε υγρό και η τιμή της εξαρτάται από την εξωτερική πίεση *το ~ τού νερού είναι 100°C, όταν η εξωτερική πίεση είναι μία ατμόσφαιρα* ΣΥΝ σημείο ζέσεως 2. (για αλκοολούχα ποτά) το στάδιο τής ζύμωσης: *έβαλαν τον μούστο σε βαρέλια για ~ στις πλέον κα- τάλληλες συνθήκες* ΣΥΝ ζύμωση 3. (μτφ.) (α) η βαθιά εσωτερική αναταραχή. κατάσταση έντονων, καταλυτικών εσωτερικών διεργασιών ΣΥΝ αναβρασμός, αναταραχή (β) ΝΟΜ ***εν βρασμώ ψυχικής ορμής*** *(έν βρασμώ ψυχικής ορμής)* σε κατάσταση η οποία παρεμποδίζει τη σκέψη και η οποία οφείλεται σε ψυχική υπερδιέγερση προκαλούμενη από την αιφνίδια υπερένταση συναισθήματος ή πάθους: *διέπραξε τον φόνο ευρισκόμενος* ~ καθημ. λέγεται **εν *βρασμώ ψυχής.***

βραστάρι (το) {βρασταρ-ιού] -ιών} (διαλεκτ.) το ζεστό ρόφημα: *να σου φτειάξω ένα ~ για το κρύωμα;* **βραστερός,** -ή. -ό (λαΐκ) αυτός που βράζει εύκολα και γρήγορα: ~ *φασόλια* ΣΥΝ εύκολόβραστος. **βραστήρας** (ο) **1.** οποιοδήποτε σκεύος με αυξημένη αντοχή τοιχωμάτων (κυρ. σε μορφή λέβητα ή εξατμιστήρα) χρησιμοποιείται για τον βρασμό υγρών 2. (ειδικότ) συσκευή που αποτελείται από αντίσταση, η οποία συνδέεται με καλώδιο και τοποθετείται μέσα σε (συνήθ. μικρό) δοχείο με νερό. θερμαίνοντάς το νερό με την παροχή ρεύματος και προκαλώντας τον βρασμό του.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *βραστήρ, -ήρος* < αρχ. *βράσσω.* Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού ρωσ. garjellik].

βραστός, -ή, -ό [μεσν.] **1.** αυτός που έχει υποστεί βρασμό, που έχει μαγειρευτεί σε βρασμένο νερό ~ *πατάτες / κάστανα / χόρτα / κρέας* συν βρασμένος λνι άβραστος 2. αυτός που έχει θερμοκρασία βρασμού *έπεσε στο καζάνι με το ~ νερό* || ΓΟ *γάλα του το ήθε/.ε* ~ ΣΥΝ ζεματιστός· φρ (α) *γλυκός βραστός* καφές με δοσολογία μιάμιση κουταλιά καφέ και τρεις ζάχαρη (β) *βραστός, κλαστός και στη μέση κρύος* (για τον καφέ) όπως να 'ναι. σχολιο λ *θερμότητα.* **βρατσέρα** (η) ► μπρατσέρα **βράχηκα ρ.-* βρέχω**

βράχια (τα) Ιχωρ γεν} έκταση βράχων στην ξηρά, την ακτή ή μέσα στη θάλασσα: *τα κύματα χτυπούσαν στα ~* ^ σχολιο λ. *βράχος* [ΕΓΥΜ < μεσν. *βράχος (τό). από* όπου πληθ *τά βράχη* (πβ *όρος - · όρη)* και *βράχεα* > *βράχια* Βλ κ *βράχος].*

βραχιόλι (το) {βραχιολ-ιού | -ιών| **1.** δακτυλιοειδές κόσμημα που περνιέται γύρω από τον καρπό ή τον βραχίονα · *στα χέρια της κουδουνίζουν τα ~* || *ασημένιο / φτηνό ! χειροποίητο* ~ 2. (κατ' επέκτ) οποιοσδήποτε πλατύς δακτύλιος, κυρ από μέταλλο ή άλλο ανθεκτικό υλικό, που συνδέει δύο τμήματα σε μηχανές, συσκευές, μηχανισμούς. όπλα κ.λπ 3. (ευφημ.) *βραχιόλια* (τα) οι χειροπέδες, *του κέρασαν τα ~* — (υποκ) **βραχιολάκι** (το).

ΙΕΧ.ΥΜ Αντιδάν, < μεσν *βραχιό/.ιν* < *λατ* bracehiolum, υποκ τής λ bracchium < αρχ *βραχίων.* βλ και λ. *μπράτσο, μπρασελέ]* **βραχίονας** (ο) {βραχιόνων} **1.** λνλί το άνω τμήμα τού χεριού (άνω άκρου) που περιλαμβάνεται μεταξύ ο')μου και αγκώνα *ιπποτικά προ- σέφερε τον ~ του στην κυρία που συνόδευε* συν μπράτσο 2. (κατ' επέκτ.) ολόκληρο το χέρι από την ωμοπλάτη ώς τον καρπό συν χέρι 3. 7.ΩΟΛ το μπροστινό άκρο κάθε σπονδυλωτού ζώου, κυρ το τμήμα από τον ίόμο ώς τον αγκώνα των τετραπόδων 4. ΙΕΧΝΟΛ τμήμα ή εξάρτη μα μηχανισμού με σχήμα που θυμίζει ανατομικό βραχίονα *ο ~ τού φωνογράφου / τού πικάπ / τού εκσκαφέα / τού γερανού / τού οδοντιατρικού εργαλ,είου* **5.** οτιδήποτε έχει σχήμα ευΟύγραμμο ή καμπύλο και τέμνει έναν βασικό άξονα *οι δύο ~ τής άγκυρας* || *οι ~ τού λιμανιού προστατεύουν από τη θαλασσοταραχή* ΣΥΝ ακτίνα 6. (ειδικότ.) ένα από τα διακλαδιζόμενα ρεύματα ποταμού, ειδικότ. στις εκβολές του, στον σχηματισμό δέλτα *οι - τού Νείλου.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *βραχίων, -ονος* Αν η αρχική σημ. τής λ ήταν «ωμοπλάτη», τότε πιθ. ισχύει η άποψη ενός γραμματικού τού 2ου αι μ.Χ., ο οποίος υποστήριξε πως η λ αποτελεί συγκριτικό βαθμό τού επιθ *βραχύς,* επειδή η ωμοπλάτη είναι μικρότερη από τον πήχυ *(«ότι έστι τού πήχεως βραχύτερος»)* Βλ κ *μπράτσο*

βραχίονας - μπράτσο. Το τμήμα ανάμεσα στον ο>μο και στον αγκώνα, που μαζί με τον πήχυ (το τμήμα ανάμεσα στον αγκο)να και τον καρπό) και τον καρπό αποτελούν το χέρι ή άνω άκρο, ονομάζεται βραχίονας (βραχίων) Δεν είναι βέβαιο, όπως πιστεύει ένας αρχαίος γραμματικός, αν η λ σήμαινε αρχικά «βραχύτερος, μικρότερος», αποτελώντας συγκριτικό βαθμό τού *βραχύς* σε *-ίων* (πβ *καλλίων. μείζων* < **μεγ-)ων* κ ά) και δηλώνοντας πιθ ότι το τμήμα αυτό τού χεριού είναι βραχύτερο (μικρότερο) από το υπόλοιπο τμήμα τού χεριού *(πήχυ* και *καρπό)* Βέβαιο είναι, αντιθέ- τως, ότι από το αρχ ελλ. *βραχίων* πλάστηκε το λατ brachium, από όπου σχηματίστηκε το βενετσιάνικο brazzo, που πήραμε στα Ηλλη- νικά ως *μπράτσο'.* Αρα το μπράτσο δεν είναι παρά αντιδάνειο τής Ελληνικής (δάνεια λ. που, με τη σειρά της. είναι δάνειο από την Ελληνική, όπου ξαναγύρισε με άλλη μορφή πβ *βάρκα* < λατ *barca.*

ελλ *βάρις).*

βραχιόνιος, -α, -ο [1836] ανατ αυτός που σχετίζεται με τον βραχίο- να^ ~ *οστό / μυς*

Βράχμα (ο) {άκλ.} ένας από τους σημαντικότερους ινδουιστικούς θεούς, μέλος τής τριάδας (μαζί με τον Κρίσνα και τον Σίβα) που αποτελεί την ύψιστη θεότητα.

[ΠΤΥΜ < σανσκρ Brahma (προφ Μπράμα). βλ. κ. *βράχμαν]* βράχμαν (το) {άκλ.} θριιςκ (στην ινδουιστική φιλοσοφία) το υπέρτατο ον. η αιώνια, ενσυνείδητη, άφθαρτη και πανταχού παρούσα πνευματική πηγή τού σύμπαντος [ΕΤΥΜ < σανσκρ brahman «προσευχή» | βραχμανισμός (ο) [1847} θιήςκ αρχαία ινδική θρησκεία, που διαδέχεται τον βεδισμό και αποδίδει μεγάλη σημασία σε ατομικές θεότητες και στη θρησκευτική λατρεία συν ινδουισμός — βραχμανι- κός, -ή, -ό |1867]

ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ brahmanisme < σανσκρ. brahman «προσευχή»].

βραχμάνος (ο) {βραχμάν-ες κ. -οι} μέλος τής ανώτερης τάξης (κώστας) το>ν ινδουιστών. από την οποία προέρχονται και τα μέλη τού ιερατείου

βραχνάδα (η) {χωρ πληθ.} ιλιρ η χαρακτηριστική αλλοίωση τής χροιάς τής φωνής, μείωση της οξύτητας και τής διαύγειάς της, λόγω πάθησης των φωνητικών χορδών ή ψύξης *το κρύωμα έφυγε, αλλά του άφησε μια ~ για λίγες μέρες.* Ηπίσης βράχνα βραχνάς (Ο) {βραχνάδες} 1. ο νυχτερινός εφιάλτης που, κατά τη λαϊκή παράδοση, προκαλείται από δαιμονικό, το οποίο κατά τη διάρκεια τού ύπνου κάθεται πάνω στο στήθος τού κοιμισμένου 2. (μτφ) οτιδήποτε (κυρ πρόσωπο ή κατάσταση) προκαλεί άγχος, έντονη ψυχολογική πίεση και στενοχο>ρια κυρ στη ΦΡ *(κάτι / κάποιος) μου έγι- νε βραχνάς τα γραμμάτια που πρέπει να ρξοφλ,ώ κάθε μήνα, μου έχουν γίνει μεγάλος* ~ ΣΥΝ μπελάς.

[ετυμ < **βαρχνάς* (με αντιμετάθεση) < μεσν. *βαρυχνάς* < **βαρυφνάς*

**βαρυ-υπνάς* (< *βαρύς* + *ύπνος),* με την επίδρ. τού *βραχνός)* βραχνιάζω ρ. αμετβ. Ιβράχνιασ-α. -μένος} αποκτώ βραχνάδα (κυρ λόγω κρυώματος ή καταπόνησης τής φωνής): *βράχνιασε απ' τις φο>- νές χθες στο γήπεδο.* — βράχνιασμσ (το)

| Εϊ υμ μεσν < μτγν *βραγχιάζω* «πνίγω» < αρχ. *βραγχιώ (-άω)* < *βράγ- χος,* βλ. κ.*βραχνός]* βραχνοκοκορας (ο) {βραχνοκοκόρων} 1. ο κόκορας (που η φωνή του είναι χαρακτηριστικά βραχνή) 2. (μτφ.-σκωπτ για πρόσ) άνθρωπος με έντονα βραχνή φωνή. βραχνός, -ή. -ό 1. (φωνή) που έχει βραχνάδα, που είναι τραχιά είτε εκ φύσεως είτε από κρυολόγημα ή κα.ταπόνηση των φωνητικών χορδών 2. (κατ' επέκτ) (ήχος) που θυμίζει βραχνή φωνή: ο ~ *ήχος τού ξε- κούρδιστου βιολιού* 3. (για πρόσ.) αυτός που έχει βραχνάδα στη φωνή του. *ήταν ~ απ' το χθεσινό ξενύχτι / από το κάπνισμα* συν βραχνιασμένος — βραχνά επίρρ.

[F.ΤΥΜ μεσν < μτγν *βραγχός* < αρχ *βράγχος,* αγν ετύμου. Η λ. συσχετίστηκε σημασιολογικά και με το ουσ *βρόγχος* «τραχεία, θηλιά»] βραχογραφία (η) {βραχογραφιών) εικόνα ζωγραφισμένη ή χαραγμένη σε βράχο (συνήθ στα εσωτερικά τοιχώματα σπηλαίων): οι *περίφημες ~ των σπηλαίων Αλταμίρα στη Β Ισπανία* βραχονήσι (το) {δύσχρ βραχονησ-ιού | -ιών} το άγονο νησί με άγρια και βραχώδη διαμόρφωση συν ξερονήσι βραχονησίδα (η) το μικρό και ακατοίκητο βραχώδες νησί βράχος (ο) {βράχοι κ. βράχια (τα)} 1. μεγάλος πέτρινος όγκος *κατά την ενεργοποίηση τού ηφαιστείου τεράστιοι ~ εκσφενδονίζονταν στον αέρα* || *πηδώντας από - σε* - 2. (ειδικότ.) πέτρινος όγκος που σχηματίζει λόφο ή απότομο ύψωμα πάνω στην επιφάνεια τής γης. *ο ιερός ~ τής Ακροπόλεως* 3. ο πέτρινος όγκος σε ακτή ή και μέσα στη θάλασσα *πάνω απ' τη θάλασσα υψώνονταν ~ θεόρατοι* [| *«βράχο-βρά- χο* τον *καημό μου, τον μετράω και πονώ...»* (τραγ.) 4. (μτφ για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη σταθερότητα και ψυχική δύναμη. που δεν υποχωρεί από τις θέσεις ή τα πιστεύω του. *στάθηκε ~ ακλόνητος στην άρνησή του* \\ ~ *ηθικής.* - (υποκ.) βραχάκι (το) (σημ 1-3). ΣΧΟΛΙΟ λ *παρώνυμο*

[ετυμ μεσν. < μτγν. *βράχος (τό)* (που έγινε αρσ γένους και έλαβε έτσι μεγεθ σημ.), από τον πληθ *βραχέα* (ενν. *ϋδατα)* τού αρχ επιθ *βραχύς.* ΙΙ λ σήμαινε αρχικά τα ρηχά νερά. αργότερα όμως δήλωσε και τις απόκρημνες πετρώδεις ακτές Ο πληθ *βράχια* < αρχ. *βραχέα* (με αναβιβασμό τόνου και συνίζηση*)).

βράχος - βράχοι / βράχια. Ο πληθυντικός τής λ βράχος (ο) σχηματίζεται με δύο τρόπους ή κατά δύο γένη και ανήκει στα λεγάμενα «διπλόκλιτα» ή «διπλοσχημάτιστα» ή «ετερόκλιτα», ενικός ο βράχος (αρσενικό) πληθυντικός οι βράχοι και τα βράχια (ενικός «το βράχι» δεν υπάρχει!). Όμοια σχηματίζονται και ουσιαστικά όπως· ο *λόγος - οι λόγοι / τα λόγια, ο χρόνος - οι χρόνοι* / τα *χρόνια. ο ουρανός - οι ουρανοί / τα ουράνια, ο φάκε/.ος οι φάκελοι / τα φάκελα, οι η βάτος - οι βάτοι / τα βάτα. ο αδελφός - οι αδελφοί / τα αδέλφια, ο ξάδελφος οι ξάδε/.φοι / τα ξαδέλφια* κ ά Των ουσιαστικών αυτών δεν απαντά κανονικώς εντικός σε ουδέτερο γένος («το λόγι», «το χρόνι». «το ουράνι» κ.τ.ό.!). Υποχωρητικά μπορεί σπανιότερα στον προφορικό λόγο ή στη λογοτεχνία να σχηματιστεί και τύπος ενικού· *το φάκελο, το αδέλφι, το ξαδέλφι.* Σε μερικά από αυτά θα μπορούσε να διακρίνει κανείς και σημασιακή διαφορά μεταξύ αρσενικού και ουδετέρου πληθυντικού· οι *χρόνοι* (τού ρήματος) *τα χρόνια* (τής ζωής) *οι λόγοι* (που εξεφώνησε ή οι αιτίες) - *τα λόγια* (οι λέξεις), *οι φάκε/.οι* (των υπόπτων) - *τα φάκελα* (των επιστολών) Ωστόσο, η διαφορά αυτή δεν είναι τόσο απόλυτη (μπορεί να λεχθεί: *Χρησιμοποίησε πολλούς φακέλους για τις επιστολές)* και μπορεί να αρθεί σπανιότερα σε λογιότερες φράσεις *(Οι λόγοι του γέννησαν ελπίδες στους πολίτες - Στους μάκρους χρόνους τής δοκιμασίας τού Γένους).*

βραχότοπος (ο) {βραχοτόπων} ο βραχώδης, άγονος και ξερός τόπος ΣΥΝ αγριότοπος, ξερότοπος. Επίσης (λαϊκ.) βραχοτοπιά (η) κ βραχοτόπι (το)

βραχύ- κ. βραχύ- λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι: 1. είναι μικρό. έχει μικρές διαστάσεις: *βραχύ-σωμος* 2. έχει μικρή διάρκεια *βραχύ-βιος. βραχύ-χρονη* (συλλαβή), *βραχύ-λογος* [ΕΙΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ *βραχύς* (π χ *βραχύ-βιος, βραχυ-/.ογία)* και απαντά επίσης σε ελληνογενή ξέν σύνθετα (π χ γαλλ. brachy-graphie| βραχύβιος, -α. -ο |αρχ.] 1. αυτός που έχει σύντομο διάστημα ζωής:

οργανισμός ΣΥ.ν ολιγόζωος, ολιγόβιος ΑΝΤ μακρόβιος 2. (μτφ.) αυτός που έχει σύντομη διάρκεια *η ~ δημοκρατία τής Βαιμάρης κατέρ- ρευσε με την άνοδο τού Χίτ/.ερ* || *η συμφωνία αποδείχθηκε τελικά* ~ συν ολιγόχρονος, σύντομος.

βρσχυβιότητα (η) |αρχ). βραχυγραφία (η) [1833] {βραχυγραφιών} συντομευμένη γραφή λέξης με παράλειψη των περισσότερων γραμμάτων της για λόγους εξοικονόμησης χρόνου και χώρου: *το «μτφ » αποτε/.εί ~ τού «μεταφορικά»* ΙΙ *πίνακας βραχυγραφιών* ΣΥΝ συντομογραφία, σύντμηση. — βροχογράφος (ο/η), βρσχυγραφικός, -ή, -ό 11857], βραχυγραφικ-ά / -ώς επίρρ. «*■ σχΟλΐΟ λ *αρκτικόλεξο* [ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. brachygraphie). βραχυδακτυλία (η) {χωρ πληθ } λνλί κληρονομική πάθηση κατά την οποία ένα ή περισσότερα δάχτυλα (των χεριών ή των ποδιών) εμφανίζονται πιο κοντά από το φυσιολογικό — βραχυδάκτυλος, -η, -ο [μτγν.] [FT ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < νεολατ brachydactylia]. βραχύκαννος, -η, -ο [1893] (όπλο) που έχει κάννη μικρού μήκους. ~ *τουφέκι ι καραμπίνα* ΣΥΝ κοντόκαννος ΑΝΤ μακρύκαννος. βραχυκατάληκτος, -η, -ο [μτγν 11. φιλολ (στην Αρχ. Ελληνική) (λέ-

ξη) που έχει βραχεία λήγουσα· *η λέξη «τέ/.ος» rival* ~ αντ μακροκατάληκτος 2. ΜΕΙΡ (μέτρο) στο οποίο λείπει ο τελευταίος πους τού στίχου — βραχυκατάληκτο επίρρ., βραχυκσταληξία (η) Ιμτγν.! βραχυκεφαλία (η) [1874] {χωρ πληθ } ανλτ το σχήμα κρανίου που το πλάτος του είναι τα 4/5 τού μήκους του (πβ λ. *δολιχοκεφα/.ία*) — βραχυκέφαλος, -η, -ο.
[ετυμ Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. brachycephalie] **βραχυκύκλωμα** (το) {βραχυκυκλώμ-ατος [-ατα, -άτων} 1. η σύνδεση με αγωγό αμελητέας αντίστασης σημείων ηλεκτρικού κυκλώματος που έχουν διαφορετική τάση, η οποία μπορεί (υπό ορισμένες προϋποθέσεις) να προκαλέσει καταστροφή τού κυκλώματος λόγω υπερβολικής αύξησης τής έντασης τού ρεύματος 2. (συνεκδ.) η καταστροφή τού κυκλώματος από την παραπάνω αιτία [ι ΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ short-circuit | **βραχυκυκλώνω** ρ. μετβ |βραχυκύκλω-σα. -θηκτα. -μένος} **1.** προκαλώ βραχυκύκλωμα (σε ηλεκτρικό κύκλωμα) 2. (μτφ) εμποδίζω την απρόσκοπτη λειτουργία (συστήματος, θεσμού κ λπ): *οι συνεχείς αλλαγές διοικήσεως έχουν βραχυκυκλώσει τη λειτουργία τής εταιρείας*

(αργκό, για πρόσ.) προκαλώ σύγχυση ή αμηχανία, τον κάνω να μην ξέρει πώς να αντιδράσει: *του έκανε ξαφνικά μια δύσκο/.η ερώτηση και τον βραχυκύκ/.ωσε* συν' (λαϊκ) κομπλάρω, **βραχυκύκλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) η αποκατάσταση τής σύνδεσης βραχυκυκλιόματος σε ένα ηλεκτρικό κύκλωμα, **βραχυλογία** (η) |αρχ.] {βραχυλογιών} **1.** ιλωσς το σχήμα λόγου που συνίσταται στην παράλειψη των ευκόλως εννοουμένων όρων μιας πρότασης χάριν συντομίας: *στη φράση «αυτός δεν ακούει τον θόρυβο, εγώ όμως ναι» υπάρχει ~. γιατί παραλείπεται το «ακούω τον θόρυβο»* Σγ\ έλλειψη 2. (γενικότ.) ο λόγος που χαρακτηρίζεται από οικονομία και συντομία διατύπωσης συν ολιγολογία. λακωνικότητα, επιγραμματικότητα αν ι πλατειασμός, πολυλογία, μακρηγορία — **βραχύλογος,** -η. -ο [αρχ [κ. **βραχυλογικός,** -ή, -ό, **βραχυλογώ** ρ Ιαρχ.] {-είς...}. **βραχυλογικ-ά/-ώς** επίρρ. **βράχυνση** (η) {-ης κ. -ύνσεως j -ύνσεις. -ύνσεων) (λόγ.) **1.** ο περιορισμός των διαστάσεων μεγέθους συν μεάοση. ελάττωση, σμίκρυνση ΑΝΤ. επιμήκυνση, διεύρυνση 2. γλωσς το φαινόμενο κατά το οποίο μια μακρά συλλαβή μετατρέπεται σε βραχεία *μετρική ~ || βράχυνση φωνήεντος προ άλλου φωνήεντος (π.χ *βασιλήων > βασιλέων*) 3. καλ τεχν ***προοπτική βράχυνσης*** η απεικόνιση πρωτοτύπου σε μικρότερες διαστάσεις. — **βραχυντικός,** -ή, -ό [μτγν.]. **βραχύνω** ρ. [αρχ.). [ΕΤΥΜ < μεον *βράχυνσις* < αρχ *βραχύνω* < *βραχύς* Ο γλωσσ όρ αποδίδει το γερμ Kiirzung]. **βραχυπρόθεσμος,** -η. -ο |1874| αυτός τού οποίου η λειτουργία, η ισχύς, η αποτελεσματικότητα γίνονται αισθητές σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα - *δάνειο / μέτρα / οφέλη / χρέος* αντ μακροπρόθεσμος. — **βραχυπρόθεσμα** *i* **βραχυπροθέαμως** [1833] επίρρ.
[ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. short term] βραχύς, -εία. -ύ {βραχ-έος | -είς (ουδ -έα). -έων (θηλ. -ειών) βραχύτερος -ατος] (λόγ.) 1. αυτός που έχει μικρές διαστάσεις και ειδικότ. μικρό μήκος ή ύψος - *σκέ/.ος || στενή και ~ πάροδος* ΣΥΝ κοντός ΑΝΤ μακρύς, επιμήκης· φρ ***κάποιος προηγείται με βραχεία κεφαλή*** κάποιος προηγείται έχοντας μικρή διαφορά από τον επόμενο 2. χρονικά σύντομος *η ισχύς τού εμβο/Λου τής γρίπης είναι βραχείας διαρκείας* II *«η τέχνη μακρά. ο βίος βραχύς»* (λατ ας longa, vita brevis) ΣΥΝ ολιγόχρονος ΑΝΤ μακρόχρονος· ΦΡ (αρχαιοπρ.) ***διά βραχέων*** με συντομία, με λίγα λόγια, χωρίς περιττές διατυπο)σεις. δεν *προτίθεμαι να μακρηγορήσω θα εκθέσω ~ τις απόψεις μου* συν σύντομα, με λίγα λόγια, γκρόσο μόντο. λακωνικά 3. ***βραχύ*** (το) η συντομία τής έκφρασης *επαινέθηκε το - και λακωνικόν τής εισΐ]γήσεως* συν βραχύτητα, συντομία, λακωνικότητα 4. γλωσσ αυτός που έχει σύντομη διάρκεια στην προφορά του: *τα ~ φωνήεντα τής Αρχαίας Ελληνικής είναι το «ο» και το «ε»* || *~ συλλαβή* ΣΥΝ βραχύχρονος αντ μακρός. μακρόχρονος 5. ΦΥΣ ***βραχέα (κύματα)*** τα ραδιοκύματα με μήκος κύματος 10-100 μέτρα, που χρησιμοποιούνται σε ραδιοφωνικές κυρ μεταδόσεις για υπεραστικές λήψεις ή εκπομπές — βραχέως επίρρ [αρχ), βραχύτητα (η) [αρχ.]. σχολιο λ. *-ύς, βραχίονας*.
[ετυμ αρχ. < I.E *mrghu- «βραχύς», πβ. σανσκρ muhu «ξαφνικά». *ίσως* και λατ brevis (< *mreghu-i), γαλλ. bref, ισπ breve), βραχύσωμος, -η. -ο [1897] (λόγ) αυτός που έχει σώμα μικρού ύψους συν μικρόσωμος, κοντός αντ μεγαλόσωμος, υψηλόσωμος βραχυχρόνιος, -α, -ο [αρχ] (λόγ.) αυτός που έχει μικρή χρονική διάρκεια ~ *αποτέλεσμα / σχέση / εμπειρία* -\ΝΤ μακροχρόνιος βραχύχρονος, -η. -ο [μεσν.] 1. αυτός που διαρκεί λίγο χρόνο: ~ *διακοπές* 2. ιλωσς (για φωνήεν, συλλαβή) βραχύς (βλ λ , σημ 4) αντ μακρόχρονος. μακρός.
Βραχώδη Όρη (τα) {Βραχωδών Ορέων} οροσειρά τού Α. τμήματος τής Β Αμερικής.
[ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ Rocky Mountains), βραχώδης, -ης. -ες Ιμτγν.) {βραχώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} (για τόπο. περιοχή) αυτός που είναι γεμάτος βράχια: ~ *έδαφος / ακτή*. σχολιο λ *-ης, -ης. -ες* βράχωμα (το) ίβραχώμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το σκαρωάλωμα κυρίως των γιδιών σε βραχώδη, εξαιρετικά δύσβατο μέρη (από όπου δεν μπορούν να κατέβουν) 2. περιοχή με πολλά βράχια, βρε μόριο 1. (κλητικό) (α) για έκφραση οικειότητας, συναισθηματικής προσέγγισης. ~ *παιδάκι μου. γιατί δεν με ακούς λιγάκι,* || ~ *ψυχή μου, γιατί βασανίζεσαι,* (β) στην αρχή υποτιμητικών εκφράσεων ~ *κάθαρμα. σ'εμένα Οα μι/.ήσεις έτσι!* || ~ *παλιάνθρωπε!* 2. για να δηλωθεί έκπληξη, αρνητική ή θετική, αιωνιδιασμός από τις εξελίξεις· ~ *τι ήταν αυτό που πάΟαμε στα καλά καθούμενα!* JJ ~ *τον Σταύρο! Πώς και μας θυμήθηκες.* || ~ *τον αθεόφοβο τι έκανε!* || ~ *συ, κοίτα τι ωραία που ζωγραφίζει!* ΦΡ (α) (με κατάλληλο επιτονισμό) *βρε καλέ μου, βρε χρυσέ μου...* για την έκφραση τής προσπάθειας κάποιου να πείσει άλλον *τον παρακάλεσα. τον ικέτεψα, αυτός τίποτα'* (β) *βρε αμάν, βρε ζαμάν* βλ λ *αμάνφλ* κ. λ *ρε, μωρέ)*
[ΕΤΥΜ μεσν < *μρε* (από όπου και *μπρε* με ηχηροποίηση) < *μο)ρέ* («πό όπου και *ωρέ* με αποβολή τού αρχικού συμφώνου), κλητ τού αρχ. επιθ *μωρός*, από φρ όπως *μωρέ άνθρωπε*, όπου το επίθ. έλαβε επι- φωνηματική χρήση πβ. κ *καλέ}.*

βρε - μωρέ - ωρέ - ρε. Ήδη στους μεταγενέστερους χρόνους, αρχίζοντας από τους κλασικούς, χρησιμοποιείται η κλητική πτώση τού επιθ μωρός, ο τύπος μωρέ και μώρε (με αναβιβασμό τού τόνου). για να προσφωνήσει κανείς κάποιον επιτιμητικά ή μειωτικά *«φαίη γάρ άν. ώ μώρε, ούκ Ιατρεία εις τον νοσούντα,»* (Πλάτ *Νόμοι* 9. 857d)· *«πυόού μου και ει άρξει πάλιν έρώ σοκ μωρέ. ποίαν αρχήν μείζονα ής άρχει.»* (Αρριανού *Επικτ. Διατρ.* Γ κβ' 85) και στο Ευαγγέλιο: *«'Εγώ δέ λέγω ύμΐν ότι πάς ό όργιζόμενος τφ άδελφφ αύτοΰ ένοχος έσται τή κρίσει ος δ' άν εϊπη τφ άδελφω αυτού "Ρακά", ένοχος έσται τ φ συνεδρίω· ος δ' άν εϊπη "μωρέ", ένοχος έσται εις τήν γέενναν τοϋ /τυρός»* (Ματθ 5. 22) Ιο *μωρέ* αρχικά Οα σήμαινε «ανόητε, χαζέ» Με την πάροδο τού χρόνου εξελίχθηκε σε απλό επιφώνημα (πβ. καλέ: *τι λες,* καλέ· φίλε: *άκου. φίλε)* Από το *μωρέ* προήλθαν τα ωρέ (με σίγηση τού *μ-)* και ρε (σί- γηση τού *ω-) μωρέ* > *ωρέ* > *ρε.* Παράλληλα. με συγκοπή τού *-ω-* στο *μωρέ* προήλθε το **μρέ.* από όπου (με ανάπτυξη τού χειλικού *β)* το **μβρέ.* που εξελίχθηκε σε βρε (απλοποίηση τού αρκτικού συμφωνικού συμπλέγματος με σίγηση τού *μ-)* και διαλεκτικό μπρε (πβ. *εμβαίνω* > *μπαίνω)* Η επίδοση τού ρε στη σύγχρονη προφορική ομιλία ιδίως των νέων τείνει να καθιερώσει το *ρε* σε απλό εισαγωγικό επιφώνημα «οικείων» προσφωνήσεων. Τελευταία. το *ρε* τείνει να συνοδεύεται και από την κλητική τού ουσιαστικού μαλά- κας, που βαθμηδόν χάνει την αρχική σημασία του και εξελίσσεται σε «προσφώνηση οικειότητας» στην ομιλία αρκετών νέων *(11ες μου. ρε μαλάκα. θα 'ρθεις μαζί ή όχι:)* Τέτοιες προσφωνήσεις θεωρούνται ακόμη χυδαίες και αποφεύγονται στον κοινό λόγο

βρέγμα (το) {βρέγμ-ατος | -ατα. -άτων) ΑΝΑΤ το μέρος τού κρανίου που αποτελεί το σημείο συνάντησης των μετωπαίίου και των βρεγματικών οστών του (βλ. κ. *βρεγματικός).*
[ΕΙΥΜ < αρχ *βρέγμα I βρέχμα ! βρεχμός,* αβεβ ετύμου. πιθ < IE. *bhregh- «κρανίο», γερμ Bragen, αρχ. αγγλ brocgen (> αγγλ brain). Η σύνδεση με το ρ *βρέχω* (ήδη από τον Ιπποκράτη και τον Αριστοτέλη) λόγω τού ότι αυτό το τμήμα τού κρανίου αργεί να σκληρυνθεί, οφεί- λεται μάλλον σε παρετυμολογία), βρεγματικός, -ή. -ό [18431 λναί 1. αυτός που σχετίζεται με την περιοχή τού βρέγματος - *όργανο / οφθαλμός* 2. *βρεγματικό οστό* καθένα από τα οστά που σχηματίζουν το πλάγιο και επάνω τμήμα τού σκελετού τής κεφαλής από κάθε πλευρά βρεγμένος, -η, -ο ♦ βρέχω βρέθηκα ρ. -► βρίσκω
βρεκεκέξ ως μίμηση τού κοάσματος τού βατράχου· λέγεται επίσης και *βρεκεκέξ κοάξ κοάξ* [ΕΙΥΜ αρχ.. ηχοποιημένη λ.)
Βρέμη (η) πόλη τής ΒΔ Γερμανίας στη Βόρεια Θάλασσα [ΙΤΥΜ Μεταφορά τού γερμ Bremen < αρχ γερμ. brem «ελώδης τόπος»).
βρέξιμο (το) [μεσν J {βρεξίμ-ατος | -ατα, -άτων) το να βραχεί (κάτι) ή να βρέξει κανείς (κάτι): ΓΟ ~ *τού υφάσματος, για να σιδερωθεί* ΣΥΝ. μούσκεμα.
βρεσίδι (το) {βρεσιδ-ιού | -ιών] (λαΐκ) το τυχαίο εύρημα.
[ΠΤΥΜ < **εύρεσίδιον,* υποκ τού αρχ. *εϋρεσις*[.
Βρέστη (η) πόλη τής ΒΔ. Γαλλίας στον Ατλαντικό Ωκεανό.
[ΠΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ Brest < κελτ. bre «λόφος», καθιός η πόλη κείται μεταξύ δύο λόφων [
Βρετάνη (η) περιοχή τής ΒΑ. Γαλλίας ΣΧΟΛΙΟ λ *Βρετανία.*
[ΕΓΥΜ < γαλλ Bretagne, βλ. κ *Βρετανία].*
Βρετανία (η) 1. η γεωγραφική περιοχή που καλύπτεται σήμερα από τη Μεγάλη Βρετανία 2. (καταχρ.) το Ηνωμένο Βασίλειο (βλλ). -- Βρετανός (ο). Βρετανή (η), βρετανικός, -ή, -ό (βλ λ)
[πτυμ Μεταφορά τού αγγλ. Britain, που ανάγεται στο κελτ. φύλο των *Βρετανών* (αγγλ Britons) Οι Ρωμαίοι αποκαλούσαν Britannia το σύνολο των Βρετανικών Νήσων. Όταν. όμως. μέρος των Βρετανών αναγκάστηκε να διασχίσει τη Μάγχη, για να αποφύγει τις επιδρομές των Αγγλοσαξόνων (5ος αι. μ.Χ.), και ίδρυσε στη ΒΔ Γαλλία (τότε Γαλατία) την περιοχή που είναι σήμερα γνωστή ως Βρετάνη (γαλλ. Bretagne), ήταν αναγκαίο να δοθεί η ονομασία *Μεγάλη Βρετανία* στα Βρετανικά Νησιά, προκειμένου να διαφοροποιείται από τη γαλατική Βρετάνη. Σε ό.τι αφορά στην καθ' εαυτήν ετυμ τού ονόματος Britannia, υποστηρίζεται ότι συνδ με το αρχ. εθνωνύμιο *Πρεττανοί* (μαρτυρείται σε ελλην κείμενα τού 4ου αι π Χ.). το οποίο είναι αγν ετύμου. Βλ. κ *Ηνωμένο Βασίλειο]*

Βρετανία - Βρετανός - Βρετανικός: με -τt- ή με -νν-; Στην Αρχ. Ελληνική (στον Αριστοτέλη κ.α) απαντά μόνον η λ. Βρετανικός / Βρεττανικός με ένα ή και με δύο *τ* Επειδή σε περιπτώσεις διπλής γραπτής παράδοσης προτιμάται η απλούστερη γραφή, το *Βρετανία Βρετανός - Βρετανικός* μπορούν να γράφονται με ένα τ Με -νν- (Βρεταννία κ λπ) γράφτηκε η λ. από τη λατινική της ονομασία (Britannia), πράγμα που δεν υποχρεώνει να γραφεί και στα Ελληνικά με δύο -ν-. αωύ η ελληνική ονομασία -που είναι και

παλαιότερη- δεν εμφανίζεται με δύο -ν- Η ονομασία τής Βρετανίας προήλθε ως εξής: ελλην *Βρετ(τ)ανοί* πιθ από αρχ *Πρετ(τ)ανοί* ίσως συγγενές προς το *βρέτας-* που σήμαινε πιθ «τους ζωγραφισμένους, τους φέροντες τατουάζ», (από τη συνήθεια των αρχαίων Βρετανών να στολίζουν το σώμα τους με χρώματα) > λατ. Brit(t)anni > λατ Bri(t)annia > αρχ γαλλ. Bretaigne > μέσ. αγγλ. Bretayne > νεότ. αγγλ. Britain (13ος αι.). Παράλληλα προς τη Βρετανία υπήρχε και η **Βρετάνη** (Bretagne) στη ΒΔ Γαλλία, απέναντι από την Αγγλία Η Βρετάνη ιδρύθηκε τον 5ο αι από Βρετανούς τής Ν. Βρετανίας, που κατά τις επιδρομές των γερμανικών φύλων (Αγγλων, Σαξόνων κ.ά) κατέφυγαν προς νότον, περνώντας τη Μάγχη, και ίδρυσαν τη Βρετάνη (αγγλ. Brittany). Σε αντίθεση προς τη μικρή αυτή Βρετανία (Little Britain), τη γαλλική Βρετάνη, η αγγλική Βρετανία ονομάστηκε *Μεγά/η Βρετανία* («More Brutaine» τον 13ο αι. και «Bretaygne the grete» > Great Britain τον 14ο αιώνα). Οι κάτοικοι τής γαλλικής Βρετάνης ονομάζονται **Βρετόνοι**

Βρετανικές Ονδούρες (οι) ♦ Μπελίσε

βρετανικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Μεγάλη Βρετανία (βλ.λ.): ~ *κοινή γνώμη* ' *κυβέρνηση / στέμμα / Κοινοπολιτεία / αποικίες* || *το - λιοντάρι* (η ~ Αυτοκρατορία) · φρ ***βρετανικά Αγγλικά*** τα Αγγλικά που ομιλούνται στη Βρετανία (αλλά, σε γενικές γραμμές, και στην Αυστραλία και τη Ν. Ζηλανδία, καθώς και σε πρώην αποικίες), κατ' αντιδιαστολή κυρ. προς τα αμερικανικά Αγγλικά **2.** αυτός που είναι αντιπροσωπευτικός τής ψυχοσύνθεσης των κατοίκων τής Βρετανίας. ~ *φλέγμα / χιούμορ* ··" ΣΧΟΛΙΟ λ. *Βρετανία*. **βρετίκια** (τα) {βρετικιών'} (λαϊκ.) τα χρήματα ή γενικότ. οτιδήποτε προσφέρεται ως ανταμοιβή σε αυτόν που βρήκε και παρέδωσε χαμένο αντικείμενο στον νόμιμο κάτοχό του ΣΥΝ (λόγ) εύρετρα. Επίσης **βρετικά**

[ΕΤΥΜ < *βρετός*< αρχ *εύρετός*< *ευρίσκω* + παραγ. επίθημα *-ικια)*. **βρετονικος,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη Βρετάνη (βλ λ). **βρεφικός,** -ή. -ό (μτγν] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα βρέφη, που προορίζεται για τα βρέφη ~ *ηλικία / ανάπτυξη / αθωότητα / ασθένειες/ τροφές*[1] *ρούχα / σταθμός* 2. (μτω) αυτός που αναφέρεται στην αρχή. το ξεκίνημα έργου ή προσπάθειας: *η εκπομπή αυτή είχε μεγάλη απήχηση ήδη από τα ~ της βήματα* ΣΥΝ πρώιμος, αρχικός -- **βρεφικά** επίρρ.

βρεφοδόχος (η) [1866] (παλαιότ) η ειδική θήκη που τοποθετούσαν έξω από βρεφοκομεία για την υποδοχή έκθετων βρεφών.

ΙΕΤΥΜ < *βρέφος* + *-δόχος*< *δέχομαι]*. **βρεφοζυγός** (ο) η ειδική ζυγαριά για τη ζύγιση βρεφών **βρεφοκομείο** (το) [1862] το κοινωφελές ίδρυμα, κυρ. δημόσιου χαρακτήρα, για την περίθαλψη βρεωών που στερούνται μητρικής φροντίδας (εκθέτων) (πβ. λ *ορφανοτροφείο)* **βρεφοκομία** (η) [χωρ πληθ.] η περίθαλψη και ανατροφή βρέφους και οι γνώσεις που απαιτούνται σχετικά. Επίσης **βρεφοκομική. - βρεφοκόμος** (ο/η) [1888], **βρεφοκομώ** ρ [μεσν.] {-εις.. }.

[ΕΤΥΜ < μεσν *βρεφοκομώ* < *βρέφος* + *κομώ (-έω)* «φροντίζω» (βλ. κ *-κομία)]*. **βρεφοκομικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη βρεφοκομία · ~ *αντίληψη i περίθαλψη i έλεγχος*. **βρεφοκρατούσα** (η) [μεσν.] αγιογραφικό προσωνύμιο τής Θεοτόκου στην εικόνα αναπαριστάται η Παναγία με τον Χριστό βρέφος στην αγκαλιά της. **βρεφοκτονία** (η) {βρεωοκτονιών} ο φόνος βρέφους — **βρεφοκτό- νος** (ο/η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ *-κτονία*

Ιετυμ < μτγν. *βρεφοκτόνος* < *βρέφος* + *-κτόνος* < αρχ. *κτείνω* «σκοτώνω»]

βρεφονηπιακός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την ιατρική και παιδαγωγική φροντίδα βρεφών και νηπίων: *σταθμός* **βρεφονηπιοκόμος** (ο/η) αυτός που έχει ειδικευθεί στην περιποίηση, απασχόληση και φύλαξη βρεφών και νηπίων — **βρεφονηπιοκο- μία** (η), **βρεφονηπιοκομικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ < *βρέφος* + *νήπιο* + *-κόμος* < αρχ *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία)).* **βρέφος** (το) {βρέφ-ους | -η. -ών} **1.** το παιδί κατά τους πρώτους μήνες μετά τη γέννησή του. στο πρώτο στάδιο τής ανάπτυξής του: *θηλάζω το ~* ΣΥΝ μωρό, μπέμπης / μπέμπα · φρ (α) ***θείο(ν) βρέφος*** (i) ο νεογέννητος Χριστός (ii) κάθε εικονογραφική παράσταση τού νεογέννητου Χριστού (β) ***εμπόριο βρεφών*** η κακουργηματική πράξη τής διάθεσης βρεφίόν προς υιοθεσία κατά παράνομο τρόπο και επί πληρωμή 2. (μειωτ) ο πολύ νεαρός στην ηλικία και άπειρος: *δεν μπορώ να συ- νενννοηθώ με βρέφη*'

[ΕΤΥΜ αρχ < I E *g^{w}r-ebh- / *g^{w}er-bh- «βρέφος», πβ σανσκρ garbha- «μήτρα»].

βρέφος: συνώνυμο. Τα στάδια τής ηλικίας τού ανθρώπου είναι πολύ χρήσιμα στην επικοινωνία και απαιτούν ακρίβεια στη χρήση τους Ωστόσο, συχνά παρατηρείται σύγχυση στη χρήση των λέξεων, ανάμεσα λ χ. στις λ *έμβρυο* και *νεογνό* ή *βρέφος* και *νήπιο κ.ο.κ.* Από τη σύλληψη μέχρι τη γέννηση ενός παιδιού (προγεννητική περίοδος) μιλάμε για το **έμβρυο** (ξεκινάει με το γονιμοποιη- μένο ωάριο και φθάνει στην απαλλαγή από το εμβρυακό περίβλημα κατά τον τοκετό). Τις τέσσερεις πρώτες εβδομάδες από τη γέννησή του. δηλ. μέχρι να συμπληρώσει το παιδί έναν (1) μήνα ζωής χαρακτηρίζεται ως **νεογνό** ή **νεογέννητο** Από ενός μηνός (για την ακρίβεια από την 17η ημέρα από τη γέννησή του) μέχρι και ηλικίας 12 μηνών ονομάζεται **βρέφος** ή **μωρό** (στην καθημερινή γλώσσα). Κατά την περίοδο από ενός έτους μέχρι 6 ετών χαρακτη ρίζεται ως **νήπιο** («πρώτη παιδική» ηλικία = νηπιακή) Από 6 ετών μέχρι 12 (για τα κορίτσια) και 14 (για τα αγόρια) χαρακτηρίζεται ως **παιδί** («δεύτερη παιδική» ηλικία = σχολική). Από την ηλικία των 12 και 14 ετών αντιστοίχως για τα κορίτσια και τα αγόρια αρχίζω η **εφηβεία** ή **ήβη.** η οποία φθάνει τα 18 (στα κορίτσια) και τα 20 (για τα αγόρια) Κατά την περίοδο αυτή μιλάμε για **εφήβους.** Μέχρι και την εφηβεία τους οι νέοι θεωρούνται (νομικώς) **ανήλικοι Η** ενηλικίωση (στην ελληνική νομοθεσία) αρχίζει μετά τη συμπλήρωση τού 18ου έτους τής ηλικίας ενός ατόμου, οπότε και χαρακτηρίζεται **ενήλικος. Η** προέλευση των λέξεων για την παιδική ηλικία είναι ενδιαφέρουσα Το **έμβρυο,** αρχαία λ που πέρασε ως όρος σε πολλές γλώσσες, είναι, όπως παρατηρεί ήδη ο Ευστάθιος (12ος αι.), «τό εντός *τής γαστρός βρύον*» (αυτό που φύεται μέσα στην κοιλιά [τής μητέρας!), συνδεόμενο με το ρήμα **βρύω** «φύομαι, φυτρώνω» (πβ. τα βρύα) Οι λέξεις **μωρό** και **νήπιο** ξεκινούν (στην Αρχαία) από τη σημασία τού «ανόητου», αυτού που δεν έχει ανεπτυγμένη νοητική ικανότητα, βιολογική ιδιότητα που προσιδιάζει κυρίως στα μωρά (βρέφη) αλλά και στα νήπια Το νήπιο (από αρχ. *νήπιος*) παράγεται πιθ. από το *νη-* (στερητικό) + *έπος* «λόγος» ή από το *νη-* + *ήπώ* «φωνάζω» και σήμαινε ίσως αρχικά «αυτό που δεν μιλάει» (πβ. λατ infans «νήπιο» < in- στερητικό + fans, μετοχή τού ρ. fari «μιλώ») **Η** λ. **παιδί** (< αρχ. *παιδ-ίον* < *παΐς, παιδός*) ανάγεται σε αρχική Ι.Ε ρίζα που σήμαινε «μικρός, λίγος» (πβ αρχ. ελλην *παΰρος* «μικρός, λίγος», λατ. parvus «μικρός», λατ. paucus «λίγος», pauper «φτωχός» και puer, -eri «παιδί») **παP-ιδ-ς* > *παΐς*. Το **έφηβος** (< *επί* + *ήβη* «νεότητα»), μέσω τού *ήβη,* ίσως συνδέεται ετυμολογικά με τη σημ. «δύναμη» (πβ. λιθ. jega «δύναμη»)

βρεχάμενα (τα) ΝΑΥ ι τα ύφαλα τού πλοίου: «*σάπια ~ τσιμέντο και σκουριά*» Καββαδίας) ΣΥΝ γάστρα, ύφαλα **βρεχτάδια** (τα) Ιχωρ. γεν) τα βρεχτοκούκκια

βρεχτοκούκκια (τα) Ιχωρ γεν.) τα ξερά κουκκιά που τρώγονται αφού μουλιάσουν στο νερό, για να είναι μαλακά **βρεχτούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** καταβρεχτήρι, ραντιστήρι **2.** (ει- δικότ.- λαϊκ) ΕΚΚΛΗΣ η αγιαστούρα

[ΕΤΥΜ < *βρζχτός* + παραγ επίθημα *-ούρα*, πβ κ *αγιαστ-ούρα*\ **βρέχω** ρ. αμετβ κ μετβ {έβρεξα, βράχηκα βρε(γ)μένος} ♦ **1.** (αμετβ) ρίχνω βροχή · *βρέχει ο θεός* || *έβρεχε ασταμάτητα ο ουρανός* ♦ (μετβ.) 2. ρίχνω σε μορφή βροχής φρ (α) (παροιμ.) ***αν βρέξει ο Μάρτης δυο νερά*** **κι ο Απρίλης άλλο ένα, χαρά σ' *εκείνον τον ζευγά που 'χει πολλά σπαρμένα*** για τη χρησιμότητα των βροχών κατά εποχή και την αναγκαιότητά τους για τις καλλιέργειες (β) ***βρέχει*** (ενν **ο Θεός)** ***επί δικαίους και αδίκους*** βλ λ *άδικος* 3. (τριτοπρόσ. ***βρέχει) ό,τι βρέξει*** **ας *κατεβάσει*** για την έκφραση αδιαφορίας ως προς το τι πρόκειται να συμβεί · *δεν μ'ενδιαφέρει πώς θ'αντιδράσει θα θέσω το ζήτημα κι* **~'** συν. ό,τι ήθελε προκύψει **4.** εκθέτω ή βυθίζω σε υγρό, κάνω κάτι να υγρανθεί ή να μουσκέψει: - *το παξιμάδι στο νερό* || ~ *τα χει/.η με τη γλώσσα μου* || ~ *τα μαλλιά μου* συν μουσκεύω · φρ (α) ***είμαι βρεγμένος ώς το κόκκαλο*** βλ. λ *κόκκα/Μ* (β) (παροιμ.) **ο *βρεγμένος τη βροχή δεν τη φοβάται*** για περιπτοΐσεις στις οποίες κάτι δυσάρεστο δεν προκαλεί περαιτέρω φόβο. διότι το ζούμε ήδη, είμαστε συνηθισμένοι σε αυτό: *εκεί που χρωστάω σ'άλλους δέκα. θα χρωστάω τώρα και σ' αυτόν* ~ ΣΥΝ συνηθισμένα τα βουνά απ' τα χιόνια (γ) ***βρε(γ)μένη σανίδα*** βλ λ. *σανίδα* (δ) **έχω *(κάποιον) μη βρέξει και μη στάξει*** για περιπτώσεις στις οποίες κανείς είναι το αντικείμενο υπερβολικής φροντίδας και προστασίας, *είναι κακομαθημένος, γιατί από μικρό οι γονείς του τον είχαν* ~ (ε) ***σαν (τη) βρεγμένη γάτα*** για κάποιον που εμφανίζεται χωρίς άνεση στη συμπεριφορά του, συνεσταλμένος. συνήθ λόγω αισθημάτων ενοχής· *μετά από μία βδομάδα γύρισε ~ ζητώντας συγγνώμη* (στ) (παροιμ) ***αν δεν βρέξεις κώλο, ψάρι δεν τρως*** αν δεν κοπιάσεις, δεν επιτυγχάνεις τον σκοπό σου (ζ) ***μαζεύω τα βρε(γ)μένα μου*** υποχωρώ μετά από ήττα, ηθική μείωση: *μάζεψε τα βρεμένα του κι έφυγε* (η) **τις *βρέχω σε κάποιον*** δέρνω κάποιον *κάτσε φρόνιμα, γιατί θα σου τις βρέξω* 5. ρίχνω νερό (ή γενικότ υγρό) σε (κάτι) - *τον δρόμο / το πεζοδρόμιο / την αυλή / τη χλόη* συν καταβρέχω, ποτίζω 6. (για υγρά) κινούμαι, ρέω πάνω σε επιφάνεια. καθιστώντας την υγρή: ο *ιδρώτας έβρεχε το μέτωπο I το σώμα του* 7. (ευφημ) κατουρώ: *το μωρό έβρεξε το σεντόνι στον ύπνο του* 8. (για θάλασσα) περιβρέχω: το *Ιόνιο Πέλαγος βρέχει τις ακτές τής Ηπείρου* 9. (απρόσ. ***βρέχει)*** πέφτει βροχή: ~ *καταρρακτωδώς / ραγδαία* [1] *δυνατά / συνεχώς* || (παροιμ) *«στον καταραμένο τόπο Μάη μήνα ~»* φρ (α) ***βρέχει καρεκλοπόδαρα / με το τουλούμι / με το κανάτι*** πέφτει καταρακτώδης βροχή (β) ***πέρα βρέχει*** για κάποιον που δείχνει αδιαφορία, που αδρανεί, *εγώ του λέω ότι τα παιδιά του κινδυνεύουν κι αυτός ~ λες και πρόκειται γι' αλλουνού παιδιά!* (γ) ***βρέξει-χιονίσει*** υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, *αύριο θα 'ρθω ~!* συν ό.τι κι αν γίνει, οπωσδήποτε (δ) (σκωπτ.) ***ράβδος εν γωνία άρα βρέχει*** βλ. λ *ράβδος* (μεσοπαθ ***βρέχομαι)*** 10. εκτίθεμαι πλήρως ή μερικώς στη βροχή· *βρήκαμε θέσεις στη στεγασμένη εξέδρα και έτσι δεν Θα βρεχόμαστε* φρ **ούτε *βρέχεται ούτε λιάζεται*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος αδιαφορεί πλήρως για κάτι, επειδή ο ίδιος είναι εξασφαλισμένος: *Τι* τον *νοιάζει αυτόν;* -/11. περιβάλλομαι από νερά (θάλασσας ή λίμνης): *η Τουρκία στον βορρά βρέχεται από τη Μαύρη Θάλασσα* 12. (ευφημ.) κατουριέμαι *πάλι βράχηκε το μωρό*[1] · φρ το ***βρέχω*** συμπληρώνω ευχάριστη περίσταση εορταστικά με οινοποσία, με κατανάλωση οινοπνευματωδιόν *όταν αγοράσεις το αυτοκίνητο, θα το βρέξουμε φυσικά*' ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *βροχή.*

[ΕΓΥΜ αρχ <IE *mregh- «βρέχω», πβ ρωσ morosiu, σερβοκρ. mokar «βρεγμένος» κ.ά. Ήδη αρχ η σημ. τής υπερκατανάλωσης οινοπνευ-

ματωδών ποτών, πβ *μέθη βρεχθείς* (Ηυριπ. *Ή/.έκτρα* 326)). βρήκα ρ.

► βρίσκω **βρίζα** (η) {βριζών} η σίκαλη (βλ λ).

[F.ΤΥΜ μτγν., αγν. ετύμου, λ μακεδονικής ή θρακικής προελ] βρίζω ρ μετβ κ αμετβ {έβρισ-α, βρίσ-τηκα, -μένος] ♦ 1. (μετβ) επιτίθεμαι σε (κάποιον) με προσβλητικά και χυδαία λόγια: - *θεούς και δαίμονες* || ~ *χυδαία [1] άσχημα / για τα καλά* ΣΥΝ εξυβρίζω ♦ 2. (αμετβ.) χρησιμοποιώ υβριστικούς χαρακτηρισμούς, χυδαία λόγια: *υπάρχουν εφημερίδες που ασκούν σοβαρή κριτική και εφημερίδες που απλώς βρίζουν ΣΥ* αισχρολογώ. Επίσης (λόγ.) υβρίζω [αρχ.] [ετυμ μεσν. < αρχ *υβρίζω* < *ϋβρις φλ.λ.)}*

βρίζω - βλαστημώ. Και οι δύο λέξεις δηλώνουν προσβλητική συμπεριφορά, όντας και οι δύο αρχαίες (υβρίζω - βλααφημώ) Αρχική σημασία τού (υ)βρίζω (από το ϋβρις) είναι η «προσβολή», που ξεκινάει από την αίσθηση τής υπεροχής ή τής εξουσίας έναντι τού άλλου Έτσι. άλλοι συνδέουν ετυμολογικά τη λ με το ὑπέρ κι άλλοι με το ὐ (= επί) και το βρι- «μεγάλος, ισχυρός» *(βριαρός)*. Το βλααφημώ. εξάλλου, αναγόμενο ετυμολογικά στα *βλάπτω / βλάβη* και το *φημί / φήμη*, που θα δικαιολογούσε ως αρχική τη σημασία «μιλώ άσχημα για κάποιον, κακολογώ, βλάπτω την καλή φήμη, την υπόληψη, το όνομά του», νωρίς χρησιμοποιήθηκε για προσβολή σχετιζόμενη με τα θεία κατά τις ιερές τελετές. Έτσι, το μεν *βλάσφημα* έφτασε να σημαίνει σήμερα «προσβάλλω, μειώνω κάποιον θίγοντας τα θεία, δηλ. ό.τι ιερότερο για τον άνθρωπο (άρα και για τον υβριζόμενο)», ενώ το *βρίζω* «προσβάλλω, μειώνω κάποιον θίγοντας ιδιότητες τού ίδιου τού υβριζομένου, ή πρόσωπα τού στενού του περιβάλλοντος ή αξίες τις οποίες σέβεται»

βρίθω ρ. μετβ {μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} (+γεν. < +από) είμαι γεμάτος από κάτι: *η Ιστορία βρίθει παραδειγμάτων μεγάλων ανδρών με άδοξο τέλος* || *το μουσείο βρίθει από πίνακες μεγά/.ων ζωγράφων* || *το κείμενο βρίθει λαθών* ιν (λόγ) γέμω

[είυμ αρχ.. αρχική σημ. «είμαι βαρύς, φορτωμένος». < Ι Ε *g^{w}ri-dh-, πβ. γερμ Krieg «πόλεμος» (< αρχ γερμ kreg «επιμονή»), που θα δικαιολογούσε τη συσχέτισή του με τη λ *βαρύς* (βλ λ) και με το σανσκρ. grT-sma- «στην καρδιά τού καλοκαιριού» Ομόρρ αρχ *βρι-αρός* «στιβαρός, ισχυρός»)

βρίθω + γεν.: Το ρ. βρίθω «είμαι γεμάτος» συντάσσεται κυρίως με γενική *Το κείμενο βρίθει λαθών - Η αίθουσα έβριθε κόσμου* κ.τ.ό Πρόκειται για αρχαία λ., ήδη ομηρική: *τράπεζαι σίτου καί κρειών (κρεάτων), ήδ' οϊνου βεβρίθασι* (Ομήρ *Οδ*. ο 334) Στη λόγια γλώσσα πλάστηκαν περί τα τέλη τού 19ου αι. αρκετά επίθετα σε -βριθής που δηλο')νουν «πλησμονή», «τον γεμάτο από»: *κοσμοβριθής, χαριτο-βριθής, ανθο-βριθής, μικροβιο-βριθής, εντομο-βρι- θής, αστερο-βριθής* κ ά Αρκετά εύχρηστο είναι σήμερα το επίθ εμβριθής και το παράγωγο ουσ. εμβρίθεια, που σημαίνουν αντιστοί- χως «σοβαρός, βαρύνων. περισπούδαστος» και «σοβαρότητα, βαρύτητα»: *Πρόκειται για εμβριθή μελέτη - Με εξέπληξε η επιστημονική του εμβρίθεια- ενίοτε*, χρησιμοποιείται και ειρ(ονικά· *Είναι εμβριθής βλαξ!*

βρικόλακας κ (εσφαλμ) βρυκόλακας (ο) J1873) {βρικολάκων} 1. ο νεκρός που. κατά τις λαϊκές δοξασίες, βγαίνει τη νύχτα από τον τάφο του και τρέφεται με αίμα ζωντανών συν βαμπίρ, δράκουλας 2. (μτφ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε αντιπροσωπεύει δυσάρεστες καταστάσεις τού παρελθόντος ή αποτελεί απομεινάρι από ένα δυσάρεστο παρελθόν *οι ~ τής χούντας* 3. (σπάν.-γενικότ.) το απομεινάρι από ένα δυσάρεστο παρελθόν: *«Οι ~»* (δράμα τού Κ Ίψεν) Επίσης βουρβό- λακας κ. βορβόλακας κ βουρβούλακας κ βουρκόλακας [μεσν). [ετυμ μεσν.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < *βουρκό/.ακας* < σλαβ. vrukolak (ή βουλγ vlrkolak) < velku «λύκος», πράγμα που εξηγείται από τον εντο- πισμό πολλών τέτοιων ιστοριών (π.χ Καρπάθια. Τρανσυλβανία) Κατ' άλλη άποψη. < *βούρκος* + */.άκκος*, επειδή Φωσφορισμοί παρουσιάζονται και πάνω από τους βούρκους (αλλά τότε η σύνθεση θα παρουσιαζόταν ταυτολογική). Δεν ευσταθεί η αναγωγή σε **βρίκολος* < αρχ *βρίκε?νθς* «τραγικό προσωπείο»].

βρικολακιάζω ρ αμετβ [μεσν-j {βρικολάκιασ-α, -μένος} 1. γίνομαι βρικόλακας, καταδικάζομαι στη μετά θάνατον ζωή τού βρικόλακα 2. (μτφ.) (για δυσάρεστες καταστάσεις) επανέρχομαι στη ζωή *με την παρουσία τού νεοναζιστή ηγέτη βρικο/.άκιασαν οι σκοτεινές ημέρες τού* πολέμου *και τής Κατοχής* συν ξαναζωντανεύω, νεκρανασταίνομαι. βρικολάκιασμα (το), βριτιά (η) 1. η λέξη ή φράση που χρησιμοποιείται με στόχο την ηθική μείωση αυτού προς τον οποίο απευθύνεται· *ξεστόμισε χυδαίες ~* || *περιέλουσε τους αντιπάλους του με ακατονόμαστες ~* ΣΥΝ (λόγ) ύβρις 2. (κατ* επέκτ.) απρεπής λέξη ή φράση: δεν *είναι σωστό μικρό παιδί να μαθαίνει τέτοιες ~* [| *οι πρώτες λέξεις που ρωτά σε μια ξένη γλώσσα είναι οι ~* ΣΥΝ κακιά λέξη, παλιοκουβέντα, βρομόλογο, (λόγ.) αισχρολογία, βωμολοχία.

[πτυμ μεσν < *υβρισία*< αρχ. *υβρίζω* < *ϋβρις]* βρισίδι (το) {χωρ. γεν.} η διαδοχή ή ανταλλαγή ύβρεων *έπεσε γερό ~ στον καβγά τους* || *ρίχνω / τραβάω ' τρώω ~* συν (λόγ.) υβρεολόγιο βρίσιμο (το) {βρισίμ-ατος | -ατα. -άτων} η εξύβριση, το να βρίσει κανείς (κάποιον-κάτι) *μετά από τέτοιο ~ που έφαγε, πώς να το?ψήσει να ξαναπατήσει στο γραφείο'* || *τρώω / ρίχνω ~* ΣΥΝ χυδαιολόγημα, βρισιά. — (υποκ) βρισιματάκι (το), βρίσκομαι ρ αμετβ {βρέθηκα (λόγ. ευρέθην, -ης. -η ., μτχ ευρεθείς, -είσα, -έν)} 1. (α) ανακαλύπτομαι *βρέθηκε το φάρμακο για μια σο βαρή ασθένεια* || *βρέθηκε εμβόλιο κατά τού* ϊιτέ(β) εντοπίζομαι (από αυτούς που με αναζητούν): *βρέθηκε ο ληστής τής τράπεζας* || *ακόμη να βρεθεί ο τυχερός τού ΛΟΤΤΟ* || *βρέθηκε ο νέος που είχε εξαφανιστεί* (γ) (για κάτι που είναι αναγκαίο) αποκτώμαι: *πού να βρεθούν τόσα λεφτά,* (δ) (για κάτι που επιδιώκεται) επιτυγχάνομαι: *βρέθηκε η λύση τού προβλήματος* 2. (α) είμαι σε συγκεκριμένο τόπο. εντοπίζομαι σε ένα σημείο: *η Τουρκία βρίσκεται ανατολικά τής Ελλάδας* || ο *πύργος τού Άιφελ βρίσκεται στο Παρίσι* || *αυτή την εποχή* ο *διευθυντής βρίσκεται στο Μιλάνο για δουλειές* **ΦΡ αλλού *πατώ κι αλλού βρίσκομαι*** βλ. λ. *αλλού* (β) είμαι σε συγκεκριμένο σημείο στην πορεία μιας εργασίας, έργου κ λπ *πού βρισκόμαστε στην κατασκευή τής γέφυρας:* || *το σπίτι βρίσκεται στα μπετά* || *βρισκόμαστε στη μέ- ση τής δου/.ειάς* || *~ στο τελικό στάδιο / σε εξέλιξη / στην αρχή* 3. (τριτοπρόσ. ***βρίσκεται, βρίσκονται)*** (α) (συνήθ αρνητ.) για κάποιον /κάτι συνήθ πολύ καλό. που συναντά κανείς σπάνια *δεν βρίσκονται πια τέτοιοι άνθρωποι σαν τον πατέρα σου* || "<5εν *βρίσκεται κάθε μέρα τέτοια ευκαιρία* || *βρίσκονται, νομίζεις, πολλοί που να νοιαστούν έτσι για σένα. όπως αυτός,* (β) (ως υπαρκτικό) (ϊ) υπάρχω (σε κάποιον), με έχει (κάποιος): *μήπως σου βρίσκεται ένα κατοστάρικο,* (ii) υπάρχω. *βρέθηκε κανείς που να ενδιαφέρθηκε για την προσφορά μας,* 5. είμαι σε ορισμένη κατάσταση (συναισθηματική, οικονομική, σωματική κ.λπ): ~ σε *δύσκο/.η θέση ! στο ζενίθ ί σε νόμιμη άμυνα / σε κρίση ι σε εκκρεμότητα / σε αμηχανία / σε καλή φόρμα / στο χείλος τής καταστροφής* συν διατελώ, είμαι φρ (α) ***βρίσκομαι ατην ανάγκη (κάποιου)*** έχω την ανάγκη τής βοήθειας (κάποιου), εξαρτώμαι από τη βοήθεια (κάποιου) *είναι τέτοιος εκμεταλλευτής, που ποτέ να μη βρε- θείς στην ανάγκη* του' (β) ***σε δουλειά ναβρισκόμαατε*** να έχουμε κάτι για να ασχολούμαστε, για εργασία ή γενικότ. ασχολία που δεν είναι επιβλεβλημένη ή αναγκαία 6. (+σε) συμπαραστέκομαι σε κάποιον, του προσφέρω υποστήριξη *μόνο αυτός τού βρέθηκε στην ανάγκη*

ΦΡ (α) ***βρίσκομαι (με κάποιον)*** (μεσν. φρ.) συναντώ (κάποιον): *θα βρεθούμε κατά το απογευματάκι* || *βρεθήκαμε με την παρέα και το γλεντήσαμε!* (β) ***βρίσκομαι με (κάτι)*** αποκτώ ξαφνικά: *μετά τον θάνατο τού πατέρα της βρέθηκε με μια τεράστια περιουσία* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρίσκω.*

[ΠΤΥΜ μεσν., βλ. λ *βρίσκω].* **βρισκσύμενος,** -η, -ο (καθημ) **1.** αυτός που χρησιμεύει ως πρόχειρο απόθεμα, που συμβαίνει σε δεδομένη στιγμή να βρίσκεται στην κατοχή κάποιου *πάρε δέκα χιλιάρικα να τα 'χεις βρισκούμενα, κι αν δεν τα χρειαστείς, τα επιστρέφεις αύριο* **2. *βρισκούμενα*** (τα) τα χρήματα που έχει κανείς μαζί του ή στη διάθεσή του σε συγκεκριμένη στιγμή, ό,τι διαθέτει κανείς ως περιουσία: ο *καθένας δίνει στον έρανο από τα ~ του* ΣΥΝ υπάρχοντα.

[ΕΙΥΜ < *βρίσκω* + *-ούμενος* (ενεστ. μεσοπαθ φωνής), πβ. κ *χαρ-ού- μενος, τρεχ-ούμενος* κ ά.[. **βρίσκω** ρ μετβ κ αμετβ. {βρήκα (να/θα βρω), βρέθηκα (να/θα βρεθώ)} ♦ (μετβ) 1. ανακαλύπτω (κάτι που έχω χάσει) *ευτυχώς, βρήκα τα κ/.ειδιά μου εγκαίρως, πριν φωνάξω τον κλειδαρά!* || *δεν μπορώ να βρω πουθενά την ταυτότητά μου και δεν ξέρα) πού την άφησα* ΣΥΝ ανευρίσκω λνί χάνο) ΦΡ (α) ***τα βρίσκω (όλα) ατο πιάτο*** τα έχω (όλα) έτοιμα από άλλους, χωρίς ο ίδιος να καταβάλλω προσπάθεια: *πώς* να *εκτιμήσει τον κόπο των ;γονιών του, αφού τα βρίσκει όλα στο πιάτο;* (β) **πού το *βρήκες γραμμένο;*** για να εκφραστεί ότι κάτι δεν ισχύει, ότι κακώς γίνεται *μα ~ ότι μπορείς να κάνεις ό,τι θέλεις! (γ)* ***βρίακω το κουμπί (κάποιου)*** βλ. λ. *κουμπί* (δ) ***πού τον χάνεις, πού τον βρίσκεις...*** για κάποιον που συχνάζει διαρκώς. συνέχεια (κάπου): *στα μπι/Λάρδα!* (ε) **στον *ουρανό σε γύρευα και στη γη σε βρήκα*** βλ. λ. *γη* (στ) (καθημ) ***βρίσκω και τα κάνω*** φέρομαι με τρόπο δυσάρεστο, εκ- μεταλλευόμενος την ατολμία ή την ανεκτικότητα των άλλων *βρίσκει και να κάνει* ΓΟ *διαβολάκι γι' αυτό σας έχει βάλει τα δύο πόδια σ' ένα παπούτσι!* (ζ) ***(κάτι / κάποιος) βρίσκει θέση (κάπου)*** (κάτι/κάποι- ος) γίνεται αποδεκτός *«στη χώρα μας το καινοιφγιο δεν βρίσκει εύκολα θέση»* (εφημ) 2. εντοπίζω (κάτι κάπου) ~ *μια πόλη στον χάρτη / ένα* λήμμα *στο λεξικό* 3. συναντο') τυχαία ή προσωνεννοημένα· *βρήκε τον άνθρωπο που χρειαζόταν γι' αυτή τη θέση* || *εκεί που κάναμε βόλτα, βρήκαμε ένα συμπαθητικό ταβερνάκι* φρ (ευχετ.) ***καλώς σε Ι σας βρήκα!*** (μεσν φρ) ως χαιρετισμός αυτού'αυτών που συναντά κανείς φτάνοντας σε έναν τόπο. κυρ μετά το ταξίδι συνήθ. ως απάντηση, απόκριση στο «καλώς όρισες / ορίσατε» **4.** (α) μου συμβαίνει κάτι (σε περιφράσεις αντί τού κανονικού ρήματος, βλ. κ λ απολεχικο- *ποιώ)*- ~ *τραγικό θάνατο* (β) σε περιφράσεις που δηλώνουν το αποτέλεσμα ενεργειών μας. τη στάση των άλλων απέναντι μας κ.λπ.: ~ *ανταπόκριση / μεγάλη απήχηση; στοργή / έντονη αντίδραση / καταφύγιο κι αποκούμπι* 5. επιτυγχάνω (κάτι που επιδιώκω) *βρήκαμε τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας* || ΓΟ *τέλειο δεν το βρίσκεις πουθενά* |[*~ την εξήγηση μιας συμπεριφοράς* || *~ δουλειά-* φρ (α) (μτφ) ***βρίσκω τον δρόμο μου*** διαμορφώνω την πορεία μου, παίρνω τις αποφάσεις μου για τη ζωή επιλέγοντας συνειδητά και αυτόνομα, *μην* τον *πιέζεις, θα βρει τον δρόμο* του *κανείς δεν χάνεται* (β) **δεν *βρίσκω λόγια*** βλ λ *λόγια* (γ) **τα *βρίσκω με (κάποιον)*** έρχομαι σε συμφωνία, συνεννοούμαι, λύνω τις διαφορές μου (με κάποιον): *συζήτησαν και τα βρήκαν, οπότε λύθηκε η παρεξήγηση* (δ) ***βρίσκω άκρη*** επιλύω πρόβλημα ή περιπλεγμένη κατάσταση *άντε να δούμε ποιος θα βρει την άκρη τώρα'* || <5εν *μπορώ να βρω άκρη έτσι όπως μου τα λες, ξαναπές τα αργά και καθαρά, να κατα?Λβω* συν καταλαβαίνω 6. επινοώ, εφευρίσκω, ανακαλύπτω: *βρήκα ένα σχέδιο για να γλυτώσουμε* || (κατα- χρ) ο *Φλέμινγκ βρήκε την πενικιλίνη* ΦΡ (α) ***βρίσκω πάτημα*** βρίσκω αφορμή, πρόφαση για να κάνω κάτι (β) ***βρίσκω (την) αφορμή*** χρησιμοποιώ ως πρόσχημα *με το πραξικόπτημα κατά τού Μακαρίου η Τουρκία βρήκε αφορμή να εισβάλει στην Κύπρο* 7. θεωρώ, αξιολογώ,

κρίνω: *δεν το - σωστό ' δίκαιο / λογικό / φρόνιμο / πιθανό || της ταιριάζει πολύ το κίτρινο, δεν βρίσκεις.* [| *όλα αυτά τα ~ υπερβολικά* | | *εγώ τον ~ μια χαρά άνθρωπο* · φρ (οικ:.) (α) ***τα βρίσκω σκούρα / μπαστούνια*** αντιμετωπίζω μεγάλες δυσκολίες *τα βρήκε μπαστούνια με την τελευταία άσκηση* || *τώρα με τα νέα μέτρα πολλοί θα τα βρουν σκούρα με τη φορολ,ογία* (β) ***βρίσκει (κάποιον) ο Χάρος*** πεθαίνει (κάποιος) *τον βρήκε ο Χάρος στον ανθό τής νιότης του* 8. (α) (μτφ) (για δυσάρεστες καταστάσεις) πλήττω (κάποιον) *με βρήκε συμφορά* || *τον βρήκε μεγάλο κακό τον άμοιρο'* (β) (συνήθ σε περιφράσεις) υφίσταμαι (μια αρνητική κατάσταση), έρχομαι αντιμέτωπος με (κάτι/κάποιον) φρ (α) ***βρίσκω τον μπελά μου / τον διάβολό μου*** μπλέκομαι σε δυσάρεστη και τιμζήμια για μένα κατάσταση, *πήγες να βοηθήσεις, αλλά βρήκες τον μπελά* σου (β) ***βρίσκω τον μάστορη / τον δάσκαλό μου*** συναντώ αυτόν που μπορεί να με νικήσει, να με φέρει σε δύσκολη θέση. *είναι κακομαθημένος και απειθάρχητος, αλλά κάποτε θα βρει τον μάστορή του* (γ) (λαϊκ) ***απ' τον Θεό να το 'βρεις*** (εννο το καλό ή το κακό) η ανταπόδοση τής πράξης σου (τής ευεργεσίας ή τής βλάβης που μου προξένησες) να έρθει από τον Θεό: ~ ΓΟ *καλό που μου έκανες, παιδί μου'* || **~** *πα/.ιάνΟρωπε!* **9.** χτυπώ (κάτι): *τον βρήκε στο μπράτσο μια αδέσποτη σφαίρα* 10. (ειδικότ.) ευστοχώ, χτυπώ έχοντας εστιάσει σε συγκεκριμένο σημείο: ~ *τον στόχο μου / το κέντρο* 11. ανακαλύπτω (τη λύση, την ερμηνεία): *μπορείς να βρεις αυτό το αίνιγμα.* || (επιφών) το *βρήκα*' (παρ. αρχ *εύρηκα)* 12. αναγνωρίζω (σε κάποιον ιδιότητα, αρετή, ελάττωμα, ασθένεια κ λπ) π *του βρήκε και τον παντρεύτηκε,* || ο *γιατρός τού βρήκε ακροαστικά* ♦ (αμετβ) 13. (καθημ. για κάτι που βρίσκεται σε κίνηση) συναντώ εμπόδιο καθώς κινούμαι το *γρανάζι, καθώς γυρίζει, βρίσκει* στον *άξονα* 14. (για κινούμενα οχήματα) χτυπώ, τρακάρω, συγκρούομαι (με κάτι) ελαφρά: ΓΟ *αυτοκίνητο βρήκε λίγο στο φτερό* (χτύπησε, τρά- καρε) || *Πρόσεξε' Η ρόδα βρίσκει στο πεζοδρόμιο* (ακουμπάει, χτυπάει) · ΦΡ (αρχικό) ***τη βρίσκω*** μου αρέσει πολύ· ~ να *κοιτώ το ηλιοβα-* σίλεμα Ν γουστάρω

[ετυμ μεσν < αρχ *εύρ-ίσκ-ω.* παρεκτεταμένος τ θέματος *εύρ-* που απαντά στον αόρ. β' *εύρ-εῖν*< Ι Β. **swer- / *wer-* «βρίσκω», πβ. αρμ ge- rem «συλλαμβάνο). καταλαμβάνω»].

εστιάζεται στις βρογχικές διόδους [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ bronchopneumonie]. βρόγχος (ο) ιαιρ καθεμιά από τις δύο διακλαδιόσεις τής τραχείας, οι οποίες εκτείνονται μέσα στους πνεύμονες *άνω λοβιαίος / κάτω* Αο*βιαίος* ~ σχολιο λ *παρώνυμο.*

[ετυμ αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ < **βρύχω* «καταπίνο)» (με εκφραστ έρρινο *-γχ-)* < *g^rogh-. ετεροιωμ. βαθμ τού Ι Η *g^er- «καταπίνω», πβ μέσ γερμ krage «λαιμός» (> γερμ. Kragen «γιακάς»), αγγλ. crawe «στομάχι (πουλιού)». Ομόρρ. *κατα-βροχθ-ίζω,* ίσως και *βι-βρώ-σκω* (βλ λ *βρώση)}*

βρογχοσκόπηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) ιατρ η εξέταση με βρογχοσκόπιο. Ηπίσης βρογχοσκόπια [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. bronehoseopy[βρογχοσκόπιο (το) {βρογχοσκοπί-ου J -ων) αυτοφωτιζόμενο. εύκαμπτο κυλινδρικό όργανο, που εισάγεται μέσα στην τραχεία και στους βρόγχους για εξέτασή τους και λήψη πτυέλων ή βιοψίας για διαγνωστικούς λόγους

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. bronchoscope), βρογχοτομία (η) [1853] {βρογχοτομκόν) ιατρ η χειρουργική επέμβαση για τη διάνοιξη βρόγχου.

[πτυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ. bronchotoniie] βρόμα (η) (συχνή ορθ *βρώμα)* {χωρ γεν πληθ ! (καθημ.) 1.η δυσάρεστη οσμή (από τρόφιμα, ακαθαρσίες, γενικότ. από ακάθαρτο χοίρο ή πρόσωπο) *μας έχει πνίξει η ~ από τα σκουπίδια* jj *η ~ απ' την απλυ- σιά* σον δυσοσμία, δυσωδία αντ ευωδία' φρ (α) (επιτατ) ***βρόμα και δυωδία*** (από σύγχυση φρ τής νεκρώσιμης ακολουθίας *«σκον.ήκων βρώμα καί δυσωδία»*, όπου *βρώμα* «ψάγωμα, βρώση») (i) για πολύ μεγάλη δυσοσμία, για ανυπόφορη κακοσμία σον μπόχα (ii) (μτφ) για μεγάλη ηθική κατάπτωση, για μεγάλη διαφθορά ~ *από τις αποκαλύψεις για τα σκάνδα/.α* σον σήψη (β) (μτφ.) ***βράζω βρόμα*** βλ λ *βράζω* (γ) ***βραίνει βρόμα*** βλ. λ *βραίνω* (συνεκδ) 2. κάθε ακαθαρσία ή βρομιά *ένα πουκάμισο μαύρο απ' τη ~* \\ *ζει μες στη ~* σον ρύπος, λέρα 3. (μτο-υβριστ.) γυναίκα με αισχρό, πρόστυχο χαρακτήρα και ανέντιμη συμπεριφορά σον παλιογυναίκα. σχόλιο λ *οσμή* [ι.ιυμ μεσν < αρχ. *βρομώ* (υποχωρητ) Η εσφαλμ γρ *με-ω-(βρώμα)* οφείλεται σε παρετυμολ σύνδεση με το ουσ *βρώμα (τό)* < *βιβρώσκω* ''τρ(όγω» Σημειωτέον ότι γραμματικοί όπως ο Φρύνιχος καταδίκαζαν ήδη από την Αρχ τη γρ με *-ω-* Όλες οι σημ. τής λ είναι ήδη μεσν. Βλ. *κ βρομώ]*

ευρίσκω - βρίσκω - βρίσκομαι. Το ευρίσκω, ήδη ομηρικό, ανήκει στην κατηγορία των ρημάτων που μεταπλάστηκαν στον ενεστώτα με σίγηση τού άτονου προτακτικού φωνήεντος, *ευρίσκω* > *ρίσκω*

βρίσκω (πβ *ερωτώ* > ρωτώ, *εξοδεύω* > ξοδεύω, *ερημάζω* > ρημάζω, *εξοφλώ* > ξοφλώ κ ά) Ομοίως και *εύρω* (evro) > *υρω* (vro) > βρω *εύρηκα* (evrika) > *υρηκα* (vrika) > βρήκα. Παράγωγα: *εύρεση, εύρημα (ευρηματικός, ευρηματικότητα). ευρετήριο, εύρετρα* · (κι από το *βρίσκω) βρετικά. βρετίκια* Σύνθετα τού *ευρίσκω αν-ευρί- σκω (ανεύρεση, ανευρετικός), εφ-ευρίσκο) (εφεύρεση, εφευρέτης, εφευρετικός), εξ-ευρίσκω (εξεύρεση), παρευρίσκομαι, συν-ευρί- σκομαι* «συνουσιάζομαι» *(συνεύρεση)*

Εύρηκα. Αυτός ο (αρχαίος) παρακείμενος τού ρ *ευρίσκω* έγινε διεθνούς γνωστός όρος (πβ αγγλ. eureka, γαλλ eureka κ.ά) από την περίφημη φράση *«εῦρηκα-εῦρηκα»* που κραύγασε ο Αρχιμήδης (περ 287-212 π Χ) βγαίνοντας από το. μπάνιο του, όταν τυχαία εκεί μέσα. παρατηρώντας την άνο)ση ιού σώματός του από το νερό, συνέλαβε την υδροστατική αρχή (τα σώματα που βυθίζονται στο νερό δέχονται ώθηση προς τα πάνω [άνωσηΐ ίση με το "βάρος τού νερού που εκτοπίζουν) και μαζί τη λύση τού προβλήματος που του είχε θέσει ο βασιλιάς των Συρακουσσίν πώς μπορεί να ελέγξει αν το στέμμα που του είχαν κατασκευάσει ήταν *από* καθαρό χρυσάφι ή αν ήταν νοθευμένο με άργυρο Π οράση/λέξη χρησιμοποιείται σήμερα για να δηλώσουμε τη χαρά μας για κάτι που μας απασχολεί πολύ και τού οποίου βρίσκουμε ξαφνικά τη λύση.

Το μεσοπαθητικό βρίσκομαι λειτουργεί και ως συνδετικό-υπαρκτι- κό ρήμα: *Ο άρρωστος βρίσκεται* (= είναι) *στο νοσοκομείο Βρέθηκε* (= υπήρξε) *κάποιος βουλευτής, που υποστήριξε το αίτημά μας - Μήπκ σου βρίσκονται* (= υπάρχουν, έχεις) *καθόλου ψιλά;*

βρογχεκτασία (η) (1889) {χωρ πληθ.) ιαιρ χρόνια ασθένεια των βρογχικών πόρων, που χαρακτηρίζεται από διεύρυνσή τους και πα- ροξυσμικό βήχα, πυώδη απόχρεμψη κ.λπ [ΐΐΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ bronchectasie| βρόγχιο (το) [αρχ.] {βρογχί-ου j -ων | το βρογχιόλιο (βλ λ) βρογχΐκός, -ή. -ό 11836] 1. αυτός που σχετίζεται με τους βρόγχους ~ *αναπνοή / δίοδος* 2. ***βρογχικά*** κ (καθημ) ***βροχικά*** (τα) πάθηση των βρόγχων *έχω-.*

βρογχιόλιο (το) {βρογχιολΐ-ου | -ων} ανατ καθένας από τους μικρούς βρογχικούς κλάδους στη συνέχεια των τμηματικίόν βρόγχων, που χρησιμεύουν για τη μεταφορά τού αέρα στις κυψελίδες των πνευμόνων ιυν βρόγχιο

[ΕΤΥΜ Αντιδάν. < γαλλ bronchiole, υποκ. τού bronche < λατ. bronchia

αρχ *βρόγχια* < *βρόγχος*] βρογχίτιδα (η) [1841 [{χωρ πληθ] ΙΑΤΡ φλεγμονή τού βλεννογόνου των βρόγχων, η οποία προκαλείται από οίδημα ή εισπνοή ερεθιστικών ουσιών: *οξεία / χρονία*

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < νεολατ bronchitis]. βρογχοδιασταλτικός, -ή. -ό (για φάρμακα) αυτός που συντελεί στη διαστολή των βρόγχων, ώστε να διευκολύνεται η αναπνοή [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. bronchodilator (νόθο σύνθ.)]. βρογχοκήλη (η) Ιμτγν | {χωρ πληθ J ΙΑΙΡ η παθολογική αύξηση των διαστάσεων τού θυρεοειδούς αδένα στην εμπρόσθια και στις πλάγιες πλευρές τού λαιμού, βρογχοπνευμονία (η) [18761 {χωρ πληθ ί ΙΑΙΡ πνευμονία που

βρόμα ή βρώμα, βρομώ ή βρωμώ; Γο ουσ. βρόμα είναι παράγωγο τού ρ. βρομώ, το οποίο παράγεται από το *βρόμος* (ο) και αυτό από το αρχ. ρ. *βρέμω* Και τα τρία *(βρέμω - βρόμος - βρομώ)* δήλωναν κρότο, θόρυβο και είναι ομόρριζα τού *βροντή βροντώ* Όπως φαίνεται από την ετυμολογική προέλευση των λέξεων, η σωστή τους γραφή είναι με -ο- *(βρόμα, βρομο))* Το *-ο)-* εμφανίστηκε πρώτα στο ουσ. βρώμα από παρετυμολογική σύγχυση τής λ. *βρόμα* με το ουσ. *βρώμα* «φάγωμα. η βρώση» (< *βιβρο)σκω)* εξαιτίας τής εκκλησιαστικής φράσης < *·σκω/.ηκωνβρώμα και ύυσο)δία»* (νεκρώσιμη ακολουθία) Από το *βρώμα (η)* γράφτηκε και *βρωμώ* Αρα, η ορθή γραφή είναι (η) βρόμα και ρ βρομώ, που καμιά σχέση δεν έχουν με τη λ (το) βρώμα (< *βιβρώσκω)* -* παρώνυμο

βρομάνθρωπος (ο) {βρομανΟρώπ-ου {-ων, -ους) (υβριστ) άνθρωπος με αισχρή, πρόστυχη συμπεριφορά συν παλιάνθρωπος, βρομερός, -ή, -ό [μεσν.[βρόμικος (βλ λ.). — βρομερότητα (η))1889j βρόμη κ (εσφαλμ.) βρώμη (η) Ιχωρ πληθ) πο(ύδες δημητριακό των εύκρατων περιοχών, που χρησιμοποιείται κυρ για τη διατροφή των ζώων (ειδικότ. αλόγων, πουλερικών και νεαρών ζώων) σχολιο λ *παρώνυμο*

[πτυμ μεσν. < αρχ. *βρόμος* < *βρέμω* «κροτώ με πάταγο - θορυβώ (για ανέμους και θύελλες)», πιθ επειδή το συγκεκριμένο φυτό τρέμει με την παραμικρή ριπή τού ανέμου], βρομιά (η) (συχνή ορθ *βρωμιά*) (καθημ) {χωρ γεν πληθ \ 1. οτιδήποτε επιβαρύνει την καθαριότητα και την υγιεινή *τόση ~ που είχε μαζέψει αυτό το σπίτι, δύο μέρες καθαρίζαμε* συν βρόμα ανт πάστρα, καθαριότητα 2. (μτφ) κάθε ανήθικη, πρόστυχη ενέργεια, η οποία καταδικάζεται ως ασυμβίβαστη με την ηθική αντίληψη *έπρεπε να ντρέπονται για τις ~ τους* συν ανομία 3. (μτφ) γενικευμένη κατάσταση διαφθοράς και ανηθικότητας: *η σκοτεινή αυτή υπόθεση κρύβει πο/.λή* ~ συν σήψη, δυσωδία, διαφθορά βρομιάρης, -α, -ικο [μεσν.) (συχνή ορθ. *βρωμιάρης)* {βρομιάρηδες} (εκφραστ.) 1. αυτός που είναι βρόμικος, που δεν πλένεται, δεν καθαρίζεται ~ ρού^α 2. (μτφ) αυτός που έχει πρόστυχη και χυδαία συμπεριφορά 3. ***βρομιάρης*** *(ο),* ***βρομιάρα*** (η) (υβριστ) το αποκρουστικά βρόμικο ή (μτφ) πρόστυχο πρόσωπο συν (μτφ) αχρείος, παλιάνθρωπος Επίσης βρομιάρικος,-η/-ια,-ο [μεσν.] - βρομιάρικα επίρρ βρομίζω ρ αμετβ κ. μετβ [μεσν.] (συχνή ορθ. *βρωμίζω)*\$ρόμισ-α, -τηκα, -μένος) ♦ 1. (αμετβ) γίνομαι βρόμικος: *τόσο γρήγορα* που *βρο- μίζει αυτό το ρούχο, δεν προλαβαίνω να πλένω* ♦ (μετβ) 2. κάνω (κάποιον/κάτι) βρόμικο: *έ^υσε κρασί και βρόμισε το τραπεζομάντη/Μ* συν. λερώνω αν ι ξεβρομίζω, καθαρίζω 3. (μτο) στιγματίζω ηθικά: <5εν *ήθελε με ανομίες νεχ βρομίσει το όνομα τής οικογένειάς του* συν σπιλο>νω. μαγαρίζω, στιγματίζω - βρόμισμα (το), βρομισιά (η) βρόμικος, -η (λαϊκ. -ια), -ο (συχνή ορθ *βρώμικος)* 1. αυτός που στερείται καθαριότητας ή υγιεινής· *είσαι ~ πάλι στις λάσπες έπαιξες;* |(~ *ρούχα / δρόμοι / σπίτι* / νυ^ια / *τετράδιο* συν ακάθαρτος, λερωμένος ανι καθαρός 2. αυτός που αναδίδει δυσάρεστη μυρωδιά, κυρ λόγω ελλιπούς καθαριότητας ή υγιεινής: *η ατμόσφαιρα ήταν τόσο ~ στο κλειστό δωμάτιο, που βγήκε αμέσως έξω* συν δυσώδης ανт ευ

ωδιαστός **3.** (μτφ.) αυτός που είναι ηθικά επιλήψιμος. ~ *χρήμα / δου- λειές / άνθρωπος / λεξιλόγιο / πό/.εμος || μια - ιστορία πορνείας και ναρκωτικών* ΣΥΝ ανήθικος, αισχρός, αχρείος, ανέντιμος, φαύλος λντ καθαρός, τίμιος - **βρόμικα** επίρρ. **βρόμιο** (το) [18*76] {βρομίου) χημ στοιχείο (σύμβολο Br) που ανήκει στα αλογόνα, βρίσκεται κυρ σε αποθέματα ορυκτού αλατιού ή στο θαλασσινό νερό και έχει χαρακτηριστικά δυσάρεστη οσμή (βλ. κ λ. *περιοδικός,* πιν). — **βρομιούχος,** -ος, -ο [1876]
[ΠΤΥΜ Αντιδάν., < γαλλ. brome < μτγν *βρόμος / βρώμος* «δυσάρεστη οσμή», εξαιτίας τής δυσωδίας που χαρακτηρίζει το αέριο), **βρομο-** κ **βρομό-** κ **βρομ-** Ιμεσν] α'συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι έχει την ιδιότητα: 1. τού βρόμικου, τού ρυπαρού. *βρομό-νερο, βρομό-σπιτο* 2. τού χυδαίου, τού ανήθικου, τού ανέντιμου: *βρομ-άνθρωπος. βρομο-θή/.υκο* **3.** αυτού που προκαλεί απαρέσκεια, αποστροφή, εκνευρισμό- γενικά, με υβριστ διάθεση *βρομο- στυλό. βρομό-σκυ?.ο. βρομό-παιδο'* συν παλιό-, 0) κωλο-, σκατο-
βρθμόγλωσσα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ) (εκφραστ-οικ) **1.** ο τρόπος έκφρασης που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ευγένειας, ευπρέπειας και κομψότητας: *έχει αυτός μια ~.* που *αν σε πιάσει στο στόμα του.* <5εν *ξέρεις πού να κρυφτείς!* συν βρομόστομα 2. (συνεκδ) ο άνθρωπος που εκφράζεται με ανάλογο τρόπο *μερικές ~ λένε. πάλι ένα σωρό πράγματα γι' αυτήν!* συν βρομόστομος. —
βρομόγλωσσος,-η,-ο **βρομογυναίκα** (η) ίβρομογυναικών) υβριστικά για γυναίκα συν παλιογυναίκα. Επίσης **βρομογύναικο** (το)
βρομοδουλειά (η) (εκφραστ.-οικ **) 1.** εργασία που γίνεται υπό επαχθείς (κυρ. μισθολογικούς) όρους· *γιατί κάνεις αυτή τη ~ και ταλαιπωρείσαι άσκοπα;* συν παλιοδουλειά 2. πράξη ή υπόθεση που χαρακτηρίζεται από ανεντιμότητα και ανηθικότητα: είναι *καλ,ό και τίμιο παιδί δεν ανακατεύεται σε βρομοδουλειές || σκαρώνω ~* συν πονηριά. απατεωνιά, ατιμία, βρομιά, **βρομοθήλυκο** (το) υβριστικά για νεαρή γυναίκα συν βρομογύναι- κο, παλιοθήλυκο
βρομόκαιρος (ο) (εκφραστ.-οικ) ο πολύ άσχημος και άστατος καιρός *Αμάν πια αυτός ο Μ ι α βρέχει, μια φυσάει* ΣΥΝ παλιόκαιρος **βρομοκοπώ** (κ. -άω) ρ. μετβ κ αμετβ. {βρομοκοπάς.. | μόνο σε ενε- στ κ. παρατ.} (εκφραστ -οικ) ♦ 1. (μετβ) αναδίδω (απωθητική οσμή): *βρομοκοπούσε ολόκληρος τσιγάρο και ουίσκι* ♦ 2. (αμετβ) μυρίζω άσχημα, έχω δυσάρεστη μυρωδιά- *βρομοκοπά ο?~όκ/.ηρος' || Θα βάλεις καθαρό πουκάμισο και θα βρομοκοπάς; Κάνε ένα μπάνιο πρώτα'* [ΕΤΥΜ < *βρόμα* + *-κοπώ* (βλ.λ)]. **βρομοκουβέντα** (η) {χωρ γεν πληθ} (εκφραστ-καθημ) η χυδαία, απρεπής λέξη ή φράση: *μην ξαναπείς τέτοιες ~!* ΣΥΝ βρομόλογο,
βρομόλογο (το) (συνήθ σε πληθ.) λέξη ή φράση υβριστική και χυδαία ΣΥΝ βρισιά, παλιάλογο, βο)μολοχία. **βρομόνερο** (το) (εκοραστ.-οικ) το μολυσμένο ή ακάθαρτο νερό: *τι πίνεις αντό το ξέρεις από πού είναι:* Επίσης
βρομονέρι βρομόξυλο (το) (εκφραστ -οικ.) το δυνατό ξυλοκόπημα: *θα του ρίξω ένα να μάθει να βγάζει γλώσσα το παλιόπαιδο!* **βρομόπαιδο** (το) (εκφραστ -οικ) **1.** το βρόμικο, ακάθαρτο παιδί **2.** το ζωηρό και άτακτο παιδί- (γενικότ.) το κακό παιδί ΣΥΝ παλιόπαιδο **βρομοποδαράς** (ο) {βρομοποδαράδε.ς}.
βρομοποδαρού (η) {βρο- μοποδαρούδες) (μειωτ-ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο που τα πόδια του μυρίζουν άσχημα, **βρομόσκυλο** (το) Ιμεσν J (εκφραστ -οικ.) **1.** το ακάθαρτο σκυλί, *στην πλατεία, κυκλοφορούν αδέσποτα ~!* ΣΥΝ παλιόσκυλο (υβριστ.) 2. το κακό και δύστροπο σκυλί **3.** (μτφ.) άνθρο>πος χο)ρίς ευγένεια ψυχής ή τρόπους ΣΥΝ παλιάνθρωπος, παλιόσκυλο.
βρομόστομα (το) {χωρ γεν κ. πληθ.] (εκφραστ.-οικ.) **1.** ο αγενής και άκομψος, ο προσβλητικός τρόπος έκφρασης ΣΥΝ βρομόγλωσσα **2.** (συνεκδ.) το πρόσωπο που εκφράζεται με προσβλητικό και άσχημο τρόπο: *είναι ένα* ο *Θεός να σε κρατά μακριά του*[1] ΣΥΝ βρομόγλωσσος. βωμολόχος, αθυρόστομος —
βρομόστομος, -η. -ο [μεσν.] **βρομούσα** (η) [μεσν.] {δύσχρ. βρομουσών] **1.** δύσοσμο φυτό **2.** έντομο που έχει τη χαρακτηριστική ιδιότητα να εκκρίνει δύσοσμο υγρό, όταν ενοχληθεί.
βρομόχερο (το) (συνήθ. στον πληθ.) το βρόμικο χέρι (μειωτ.) σε φρ όπως ***μάζεψε / πάρε τα βρομόχερά σου!*** για να δηλωθεί έντονη ενόχληση από τα χέρια (κάποιου) **βρομύλος** (ο) (σκωπτ) ο ακάθαρτος, ο πολύ βρόμικος. (1:.ι ΥΜ < *βρόμα* + παραγ. επίθημα *-ύλος.* κατά τα επίθ *στρογγ-ύλος, αγκ-ύλος* κ ά.|.
βρομώ (κ -άω) (συχνή ορθ *βρωμώ) ρ* αμετβ κ. μετβ. (βρομάς (βρόμησα) ♦ (αμετβ.) 1. αναδίδω απωθητική, δυσάρεστη οσμή· *τα ρούχα* του *βρομάνε* συν μυρίζω, (λόγ.) όζω ΑΝΤ μοσχοβολώ, ευωδιάζο) φρ (α) ***το ένα μού βρομά και τ' άλλο μού μυρίζει / ξινίζει*** κ. ***άλα μου βρομάνε*** είμαι παράξενος και ιδιότροπος άνθρο)πυς. βρίσκω ελαττώματα στα πάντα (β) (ειρων.) ***ώσττου να κουνήσει το ένα πόδι, βρομάει το άλλο*** για ανθρώπους εξαιρετικά αργούς στις κινήσεις τους ή στη λήψη αποφάσεων: *αν περιμένεις από αυτόν να σου κάνει τη δουλειά. σώθηκες ~!* (γ) το ***ψάρι βρομάει απ'*** το ***κεφάλι*** για να δείξουμε ότι η δυσλειτουργία ή η διαφθορά σε έναν τομέα / χώρο ξεκινά από την κορυφή τής ιεραρχίας, από τους διοικούντες (δ) (εκφραστ.) ***βρόμησε η υπόθεση*** για περιπτώσεις στις οποίες μια υπόθεση καθυστερεί υπερβολικά, αποτελματώνεται. *από αναβολή σε αναβολή* (ε) ***πέρσι*** ψόφησε, φέτος ***βρόμησε*** πράγματα για τα οποία διαμαρτυρόμαστε. δυσανασχετούμε ή καταλαβαίνουμε πολύ καθυστερημένα 2. (για ύποπτη υπόθεση, συναλλαγή κ.λπ) περιέχω ύποπτα, παράνομα στοιχεία, *η ιστορία αυτή βρομάει* ♦ **3.** (μετβ) αναδίδω (συγκεκριμένη δυσάρεστη οσμή) *καπνίζει μανιωόώς και τα ρούχα* του *βρομάνε τσι- γαρίλα || ~ απλυσιά / ποδαρίλα || τα χνότα τους βρομούν ουίσκι* ςχολιο λ *βρόμα.*
(ειυμ < αρχ *βρομώ (-έω),* αρχική σημ. «θορυβώ, κροτώ», < *βρόμος* «δυνατός θόρυβος, βροντή» < *βρέμω* «κροτώ με πάταγο, βουίζω», αβεβ ετύμου. πιθ < Ι Ε ˣmrein- «κάνω υπόκωφο θόρυβο». πβ σανσκρ marmarah «μουρμουρίζω», λατ fremo «θορυβώ», γαλλ frcmir. γερμ brummen «μουρμουρίζω», πολ brzmiei «ηχοί, θορυβώ» κά Ομόρρ. *βροντή, μουρμουρίζω* (< αρχ *μορμύρω)* Η σημασιολογική μεταβολή «θορυβο>» ► «μυρίζο) άσχημα» οφείλεται στο γεγονός ότι ορισμένοι χαρακτηριστικοί κρότοι ακολουθούνται από δυσοσμία Βλ λ *βρόμα\.* **βροντερός,** -ή. -ό αυτός που δίνει την ηχητική εντύπο)ση βροντής· (συνήθ. μτφ.) ηχηρός, που γίνεται έντονα αισθητός: ~ *φωνή ι γέλιο || ο λαός έδωσε ένα ~ «παρών» στη διαδή?^ωση* συν τρανταχτός, βρο- ντώδης. — **βροντερά** επίρρ
[ι.ΐΥΜ < *βροντή* + παραγ. επίθημα *-ερός,* πβ. κ *τρομ-ερός\.* **βροντή** (η) 1.0 έντονος θόρυθος που συνοδεύει τον κεραυνό *ακού- στηκε μια ~ (| αστραπές και βροντές* συν μπουμπουνητό 2. (συνεκδ) κάθε ισχυρός ήχος. κρότος μεγάλης έντασης- *η ~ τού καννονιού* συν κρότος, βρόντος ΣΧΟΛΙΟ λ *βρόμα*] Η ι υμ αρχ < *-βρομ-τή,* ετεροιωμ. βαΟμ τού *βρέμω* «κροτώ με πάταγο. βουίζω». Βλ κ. *βρομώ)* **βρόντημα** (το) [αρχ.] {βροντήμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** ο ήχος τής βροντής συν μπουμπούνισμα 2. (γενικότ.) οποιοσδήποτε έντονος, εκ- κωφαντικός θόρυβος που συνοδεύεται συνήθ από τράνταγμα: *έδωσε τέτοιο ~ στην πόρτα, που παραλίγο να σπάσει.* **βροντοκοπώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ κ. μετβ [1816] {βροντοκοπάς | βρο- ντοκόπησα) ♦ 1. (αμετβ.) προκαλώ δυνατό θόρυβο, κάνω κρότο ♦ 2. (μετβ.) χτυπώ (κάτι) δυνατά, ώστε να ακουστεί δυνατός κρότος. — **βροντοκόπημα** (το) [1812]
[f.tym < *βροντώ* + *-κοπώ* (< *κόπτω),* πβ κ. *μεθο-κοπώ, σφυρο-κοπώ)* **βρόντος** (ο) ο κρότος τής βροντής και γενικότ κάθε δυνατός ήχος. τού οποίου η ένταση μπορεί να προκαλέσει ελαφρά δόνηση: *η πόρτα έκ/.εισε με -* [| ο *άγριος ~* rov *κατατρόμαξε* συν πάταγος, θόρυβος· ΦΡ **ατον** *βρόντο* (ί) στην τύχη. χωρίς συγκεκριμένο στόχο *πυροβολώ ί ρίχνω ~* (ίί) χωρίς αποτέλεσμα, ματαίως *μιλούσε κανείς δεν του έδινε σημασία || πετάει λεφτά -* ** ςχολιο λ *υποχωρητικός* ΙΗ ί υμ < *βροντώ* (υποχωρητ.). Η φρ. *στον βρόντο* προήλθε από τη συνήθεια πολεμιστών να πυροβολούν προς την κατεύθυνση από όπου ακουγόταν ο πυροβολισμός, χωρίς να έχουν εντοπίσει τον στόχο], **βροντόσαυρος** (ο) |189ΐ") {βροντοσαύρ-ου | -ων, -ους] φυτοφάγος δεινόσαυρος που έζησε κατά την ιουρασική περίοδο από τα μεγαλύτερα χερσαία ζώα που έζησαν, με βάρος 30 περίπου τόνων και μήκος γύρω στα 21 μέτρα, μακρύ λαιμό και ουρά. ογκώδη πόδια και συγκριτικά πολύ μικρό κεφάλι
[ι-.ΐΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < νεολατ. brontosaurus! **βροντοφωνάζω** ρ αμετβ. κ. μετβ. {βροντοφώναξα} ♦ **1.** (αμετβ) βγά- ζο) δυνατή, βροντερή φο)νή ♦ 2. (μετβ.) (συνεκδ) διακηρύσσω με έντονο και κατηγορηματικό τρόπο, φωνάζω (κάτι) δυνατά ~ γο *όνομά μου || σύσσωμο το πλήθος βροντοφο')ναξε την πίστη του στον ηγέτη του* συν διαλαλώ, διακηρύσσω. Επίσης **βροντοφωνώ** [μεσν Ι {-είς .|. **βροντόφωνος,** -η, -ο [μτγν] αυτός που διαθέτει βροντερή φωνή συν τρανταχτός, ηχηρός. - **βροντόφωνα / -ώνως** [1825] επίρρ. **βροντοχτυπω** (κ -άω) ρ. {βροντοχτυπάς .. | βροντοχτύπησα] (εκφραστ.) χτυπώ προκαλώντας δυνατό κρότο ή ενοχλητικά δυνατό θόρυβο. ~ *τα ζάρια / την πόρτα* συν βροντοκοπώ **βροντώ** (κ. -άω) ρ αμετβ κ μετβ. {βροντάς... | βρόντη-σα κ. -ξα]
(αμετβ.) **1.** παράγω βροντή: «*βροντά κι αστράφτει ο ουρανός και σειέται ο απάνω κόσμος*» (δημοτ. τραγ) **2.** (απρόσ. ***βροντά)*** ρίχνει βροντές- ολτ; *νύχτα βροντούσε και χαλούσε ο κόσμος || έξω αστράφτει και ~* συν μπουμπουνίζει· ΦΡ ***αστράφτω και βροντάω*** (μεσν. φρ.) για πρόσωπο που εκφράζεται με έντονο και επιθετικό τρόπο: *άστραψε και βρόντηξε στην αγόρευσή* του ο *εισαγγελέας* 3. παράγω εξαιρετικά ισχυρό θόρυβο: *όλη νύχτα βροντούσαν τα πυροβόλα || τα βραχιόλια της βροντούν* ΦΡ (παροιμ) **στού *κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα*** για πρόσωπο που δεν δείχνει κανένα ενδιαφέρον για όσα του λέμε. που αδιαφορεί πλήρως για συμβουλές ή παρακλήσεις
(για κλειστούς ή ανοικτούς χώρους) αντηχώ: τα *βουνά βροντούσαν από τον καννονιοβολισμό* ♦ (μετβ) 5. χτυπώ (κάτι) με δύναμη, παράγοντας δυνατό ήχο. προκαλώντας θόρυβο *βρόντηξε πίσω του την πόρτα κι έφυγε* ΣΥΝ βαρώ 6. ρίχνω (κάτι/κάποιον) με δύναμη κάτω *με μία λαβή τον σήκωσε πάνω από τον ώμο του και τον βρόντηξε στο πάτωμα*]| (μτφ.) *τους βρόντηξε στο γραφείο την παραίτησή της* φρ τό ***βροντώ (κάτω / χάμω)*** (ί) εγκαταλείπω μια προσπάθεια, προτού την ολοκληρώσω τα παρατάω: *μό?ας κουράστηκε, τα βρόντηξε κι έφυγε* (ii) (για εργαζόμενο) παραιτούμαι, διακόπτω από μόνος μου επαγγελματική συνεργασία, *αν δεν αλλάξουν οι όροι εργασίας. θα τα βροντήξω όλα κάτω και θα φύγω* ΣΧΟΛΙΟ λ *βρόμα, υποχωρητικός*
[ΕΊΥΜ < αρχ *βροντώ (-άω)* < *βροντή* (βλ λ)]. **βροντώδης,** -ης. -ες [μτγν] {βροντο>δ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] (κυρ. για ήχους) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση και δύναμη: ~ *χειροκροτήματα / γέ/.ια / φωνές* συν βροντερός —**βροντωδώς** επίρρ. 11883) ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης.-ης.-ες.*
βρουβα (η) {δύσχρ βρουβών) **1.** ποώδες φυτό, που για πολλές καλλιέργειες Οείορείται ζιζάνιο, αλλά αξιοποιείται στην παρασκευή καταπλασμάτων, εμπλάστρων, καθώς και φαρμάκων 2. (συνεκδ.) ο εδώδιμος βλαστός τού φυτού *τρώω βρούβες·* φρ (σκωπτ) **(πάω** / *με στέλνουν)* ***για*** *βρούβες* για άσκοπες και ανώφελες πράξεις, χωρίς πρακτικό σκοπό ή αποτέλεσμα
[ητυμ Αντιδάν.. μεσν. < **βού)λβα* (με μετάθεση φθόγγου και τροπή λ *ρ)* < λατ bulbus < αρχ. *βολβός*

βρουκέλλα (η) {βρουκελλών} ιατρ βακτήριο που προκαλεί τη βρου- κέλλωση (τον μελιταίο πυρετό).
[ΗΓΥχΜ < νεολατ brucella, από το όνομα τού Βρετανού φυσικού Sir David Bruce (1855-1931), ο οποίος ανακάλυψε το βακτήριο αυτό), **βρουκέλλωση** (η) ί-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ.} ΙΑ,ΙΡ πάθηση που οφεί- λεται σε είδη τού βακτηρίου βρουκέλλα (βλ.λ.) ΣΥΝ μελιταίος πυρετός
[εγυμ Μεταφορά τού νεολατ brucellosis!
Βρούτος (ο) *Μάρκος Ιούνιος Βρούτος* Ρωμαίος επιφανής, που συμμετείχε στη δολοιοονία τού Ιουλίου Καίσαρα· φρ ***και συ (τέκνον) Βρούτε;*** για περιπτώσεις στις οποίες δέχεται κανείς πλήγμα μεταξύ άλλων και από πρόσο^πο που θεωρούσε (οίλο.
[ΕΤΥΜ. < λατ. Brutus < brutus «βαρύς, δυσκίνητος». Η φρ. *και συ Βρούτε, (λατ* F.t tu. Brute?) ελέχθη από τον Ιούλιο Καίσαρα κατά τη στιγμή τής δολοφονίας του, όταν αντελήφθη ότι μεταξύ των δολοφόνων ήταν και ο Βρούτος, ο οποίος ήταν στενός φίλος του. τιμημένος από τον Καίσαρα] **βροχερός,** -ή, -ό [μεσν] (για κλιματολογικές συνθήκες, εποχές) αυτός που σταθερά χαρακτηρίζεται από συχνές βροχοπτώσεις *τα ~ τροπικά κλίματα ευνοούν την οργιώδη βλάστηση* || ο ~ *καιρός* τού *Λουδίνου* συν υγρό(ΐ **βροχή** (η) **1.** νερό που παράγεται από υγροποιημένους ατμούς στην ατμόσφαιρα και πέφτει στη γη σε σταγόνες· η πτώση νερού από τα σύννεφα στη γη με μορφή σταγόνων: *αύριο Οα σημειωθούν βροχές στα βόρεια τού νομού* || *η ~ χτυπούσε το τζάμι* (| *τυπική / παροδική / ραγδαία / καταρρακτώδης / φθινοπωρινή / ψιλή / ζαφνική / δυνατή / σιγανή* ~1 | *άρχισε / έπιασε / έπεφτει / ρίχνει* ~ \ \ ~ *με το τουλούμι* ΦΡ (α) (καθημ) ***με πιάνει η βροχή*** αρχίζει να βρέχει, ενώ βρίσκομαι στον δρόμο·, *η βροχή μάς έπιασε* στο *ύψος τής Κηφισιάς* (β) ο ***βρεγμένος τη βροχή δεν τη φοβάται*** βλ. λ *βρέχω* (γ) ***σαν τη βροχή στ' αλώνι*** βλ λ. *αλώνι* (δ) ***τεχνητή βροχή*** (ί) η τεχνητή πρόκληση βροχής ύστερα από ραντισμό κατάλληλων βροχοφόρων νεφών με μόρια ιωδιούχου αργύρου από αεροπλάνο ή ειδικές συσκευές εδάφους (ii) σύστημα αρδεύσεως που χρησιμοποιείται για πότισμα (ε) ***όξινη βροχή*** βλ λ *όξινος 2.* (στον πληθ) η εποχιακή βροχόπτωση, η βροχερή εποχή: *τώρα με τις - θ' ανοίξουν και τα σχολεία* || *η περίοδος των βροχών στις τροπικές περιοχές* 3. (μτφ.-σπάν) οποιαδήποτε εκροή υγρού (κυρ σωματικού) σε μεγάλες ποσότητες, *έτρεχαν τα δάκρυα* ~ συν ποτάμι **4.** (μτφ) πλήθος πραγμάτων που ρίχνονται ή γίνονται διαδοχικά: *~ πληροφοριών / εικόνων / τηλεγραφημάτων / μηνύσεων* |] *οι σφαίρες έπεφταν* ~1 | *τα κέρματα έπεφταν ~ στο παρκέ τού γηπέδου*]| *ύστερα από την επιτυχία τής ταινίας δέχεται ~* προτάσεων *για συνεργασία* || *~ από σχόλια ι ερωτήσεις I καταγγελίες ί παράπονα / φιλοφρονήσεις ι αντιρρήσεις* || *~ μετεωριτών* συν πλήθος, καταιγισμός. — (υποκ.) **βροχούλα** (η) [μεσν.) (σημ I)
Ιετυμ αρχ. < *βρέχω}*

βροχή και άλλα κατακρημνίσματα. Ό.τι πέφτει από τα σύννεφα τού ουρανού σε υγρή ή και στερεή μορφή αποτελεί τα λεγόμενα **υδατώδη ατμοσφαιρικά κατακρημνίσματα** (αγγλ. precipitation). Την πιο λεπτή μορφή κατακρημνίσματος αποτελεί το **ψιχάλισμα** (ή **ψιλόβροχο).** Η λ είναι νεότερη (*ψιχάλα* < *ψίχαλο* «ψίχουλο» + *ψε- κάδα* «σταγόνα βροχής» πβ *ψιχία* «ψίχουλα», *ψίχα. ψίχου?.ο / ψίχαλο όλα* από το αρχ *ψίξ. ψιχός,* «ψίχουλο»). Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν το **ψακάδες/ ψεκσδες** «ψιχάλες» και το ρ **ψακάζει** «ψιχαλίζει» (ο Αριστοτέλης στα Μετεωρολο/ικά του [3 4 *5]* λέει. *«όταν μέν κατά μικρά μόρια φέρηται. ψακάδες. όταν δε κατά με ίζω μόρια, ύετός καλείται») Άλλο* κατακρήμνισμα, το κυριότερο. είναι η **βροχή,** από το ρ **βρέχω.** Και οι δύο λέξεις είναι αρχαίες: το *βροχή* απαντά στον Δημόκριτο, το *βρέχει* στον Ξενοφώντα Ωστόσο, οι δύο λ χρησιμοποιούνται συστηματικά από τους μεταγενεστέρους; χρόνους (Π. Διαθήκη, Κ Διαθήκη κ λπ.). Αρχαιότερη -ήδη ομηρική- και συνήθης στην Αρχαία είναι η λ **υετός** (από το ρ. *ϋει* «βρέχει»). η οποία χρησιμοποιείται περιορισμένα στη μετεωρολογική ορολογία ως συνώνυμο τού *βροχή,* ενώ για πολλή βροχή και σε μεταφορική χρήση- χρησιμοποιείται η αρχαία λ. **κατακλυσμός,** που σήμαινε την πλημύρα (πβ. τη φράση *«βροχή πλημύρα»).* Προκειμένου για καταρρακτώδη, ραγδαία βροχή, οι αρχαίοι χρησιμοποίησαν τη λ **όμβρος** (ο), που πέρασε εν μέρει στη λόγια γλώσσα και στην αντίστοιχη επιστημονική ορολογία. Από τη λ. χρησιμοποιείται το παράγ επίθετο **όμβριος** «βρόχινος» *{όμβρια ύδατα «τα* νερά τής βροχής») και το ουσ **ανομβρία** «έλλειψη βροχής, αναβροχιά» Ας σημεκοθεί ακόμη ότι το **ομπρέλα** (και λόγιο *ομβρέλ- λα)* δεν έχει σχέση με το *όμβρος,* αλλά προέρχεται από το ιταλ. ombrella (< λατ. umbrella < umbra «σκία»). Η καταρρακτο)δης βροχή λέγεται κυρίως **νεροποντή** *(< νερό* + *ποντίζω* «καταποντίζω, βυθίζω») και **κατεβασιά** (< *κατεβάζω),* εφόσον δε συνοδεύεται από αστραπές, βροντές και ισχυρό άνεμο, χαρακτηρίζεται ως **καταιγίδα** και **μπόρα** Ιο **καταιγίδα** είναι αρχαίο από το ρ *καταιγίζω* «κατεβαίνω ορμητικός» (πβ *καταιγιστικός)* < *αιγίς* «οργή, θύελλα». Το **μπόρα** είναι αντιδάνειο: < βεν. bora < λατ boreas < ελλην. *βορεας* (βοριάς). Όταν τα κατακρημνίσματα παίρνουν στερεή μορφή, εμφανίζονται ως **χαλάζι, χιόνι** ή ανάμικτη μορφή βροχής και χιονιού, **χιονόνερο** ή **χιονόβροχο** Στη γλώσσα των μετεωρολογικοί δελτίων χρησιμοποιείται συχνά και η λ. **βροχόπτωση** *(«θα σημειωθούν βροχοπτώσεις»* αντί *«βροχές»),* ενώ η κύρια σημ. τής λ. είναι το ποσό τής βροχής που καταμετρείται ότι έπεσε σε μια περιοχή

βροχηδόν επίρρ II845) (αρχαιοπρ.) σε μεγάλη ποσότητα και πυκνότητα: *οι καταθέσεις γνωστών και αγνώστων έρχονται -* || *οι ερωτή σεις άρχισαν να πέφτουν ~* συν συνεχώς, σωρηδόν [ετυμ < *βροχή* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν,* πβ κ. *βαθμ-ηδόν]* **βρόχι** (το) (συνήθ. στον πληθ-λαικ) **1.** μικρή θηλιά (κυρ. από τρίχες αλογουράς) που χρησιμοποιείται για τη σύλληψη πουλιών ή μικρών ζώων από τον λαιμό: *πιάνω λαγό στα ~* · (μτφ.) 2. οτιδήποτε λειτουργεί ως θέλγητρο για την παγίδευση κάποιου, *πιάστηκε στα - τού έρωτα!* συν δόλος, πλεκτάνη 3. κάθε είδους παγίδα: *πιάστηκε στα ~ τού νόμου* συν δόκανο.
Ιετυμ < μεσν. *βρόχιν.* υποκ τού αρχ *βρόχος].*
βροχικά (τα) ► βρογχικός
βρόχινος, -η. -ο **1.** αυτός που προέρχεται από τη βροχή: - *νερό 2.* οικολ *βρόχινο δάσος* πυκνό, τροπικό δάσος με ψηλά, πλατύφυλλα, αειθαλή δέντρα σε περιοχές με υψηλή ετήσια βροχόπτωση: *η καταστροφή των ~ τού Αμαζόνιου αποτελεί οικολογική απειλή για ολόκληρο τον π?.ανήτη*
[ι.γυμ II φρ *βρόχινο δάσος* αποτελεί μεταφρ δάνειο από αγγλ rain forest]
βροχογράφος (ο) ΜΕΤΕΩΡ όργανο μέτρησης τού ύψους και τής διάρκειας τής βροχόπτωσης, με επιπλέον καταγραφή των ωρών ενάρ- ξεως και λήξεως, καθώς και των εντάσεών της ΣΥΝ βροχόμετρο. — **βροχογραφικός,** -ή. -ό
[εγυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ pluviograph (νόθο σύνθ)). **βροχόμετρο** (το) {βροχομέτρ-ου | -ων | ΜΕΓΠΩΡ όργανο για τον ογκομετρικό υπολογισμό τού ύψους βροχοπτώσεως ΣΥΝ βροχογράφος. — **βροχομετρικός,** -ή. -ό (I894J.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ pluviometre (νόθο σύνθ)].
βροχόνερο (το) το νερό τής βροχής
βροχοποιός (ο) **1.** πρόσωπο στο οποίο αποδίδονται μαγικές ικανότητες, το οποίο προσπαθεί με διάφορες τελετουργίες και ξόρκια (μαγικά λόγια και χορούς) να προκαλέσει βροχή 2. οποιοσδήποτε επιφέρει ή προσπαθεί να προκαλέσει βροχόπτωση με τεχνητές μεθόδους

βροχοποιητικός, -ή. -ό [ΥΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. rain maker), **βροχόπτωσή** (η) {-ης κ -ώσεχος (-ώσεις.-ώσεων! η πτώση βροχής, *η ~ ήταν ευεργετική για τη γεωργία* || *συνεχείς ~.* *.* σχόλιό λ. *βροχή* |ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ rainfall} **βρόχος** (ο) **1.** θηλιά με μετακινούμενο κόμπο, που σφίγγει όσο τραβιέται το σχοινί, ο ~ της *κρεμάλας* 2. θηλιά που χρησιμοποιείται για τη σύλληψη μικρών θηραμάτων συν βρόχι. παγίδα 3. (μτφ) οτιδήποτε προξενεί ασφυκτική πίεση, δεσμεύοντας τις ενέργειες ή την έκφραση κάποιου, ο *~ τού νόμου* || *μη μου βάζεις ~ στον λαιμό, άσε με ν' αποφασίσω με ψυχραιμία* 4. οποιοδήποτε κενό ανάμεσα στα καλώδια. τα σχοινιά κ λπ ενός διχτυού · 5. τι χνΟλ σύνολο κλάδων δικτύου. που η διαδοχή τους αποτελεί κλειστή διαδρομή *~ ανατροφοδότησης* 6. ιατρ ανθεκτική κατασκευή (συνήθ ταινία ή πλέγμα) που χρησιμοποιείται για περιτύλιξη και ακινητοποίηση σπασμένου ή εξαρθρωμένου μέλους σχόλιο λ *παρώνυμο.*
[ετυμ αρχ < **μρό-χος* (< ΙΕ. **mer-egh-* «δένω, πλέκω»), που πιθ συνδ. με σερβοκρ. mreza «δίχτυ», λιθ ma'rska «διχτάκι»I

βρόχος - βρόγχος. Οι δύο λέξεις, διαφορετικές στην ετυμολογική προέλευση και τη σημασία τους, συχνά συγχέονται σημασιολογι- κά. Σημειώνεται ότι το μεν **βρόγχος** (με **-γ-).** ομόρριζο τού *καταβροχθίζω,* δηλώνει τη διακλάδωση τής τραχείας σε κάθε έναν από τους δύο πνεύμονες (εξού και συνήθως μιλούμε, κατά πληθυντικό, για τους *βρόγχους* ro>ν πνευμόνων), ενώ το **βρόχος** (< **μρό-χος)* δηλώνει τη θηλιά που σφίγγει τον λαιμό τού ανθρώπου και τον οδηγεί στον θάνατο (ό,τι συμβαίνει με τον απαγχονισμό)

βροχοσταλίδα (η) (λογοτ.) σταγόνα βροχής.
[ει υμ < *βροχή* + *-σταλίδα* < *στάλα].* **βρύα** (τα) τα φυτά που αποτελούν τα βρυόφυτα (βλλ) συν μούσκλια.
ΙΕΙ ΥΜ <αρχ *βρύον* < *βρύω* (υποχωρητ.) «ανθίζω, αφθονώ», αβεβ. ετύ- μου, πιθ. συνδ. με λατ. frutex «θάμνος, κλαδί», αρχ γερμ kriit «χόρτο, λάχανο» (> γερμ. Kraut) Ομόρρ *βρύ-σις (-ηη).* Η λ. απαντά ως β' συνθ και στο *εμ-βρυον* (βλ λ.)]. **βρυγμός** (ο) το τρίξιμο των δοντιών.
Ιετυμ αρχ. < *βρύκωΐ βρύχω«μασώ* με θόρυβο, κατασπαράζω» (βλ. λ. *βρυχώμαι)* I
βρυκόλακας (ο) -* βρικόλακας
Βρυξέλλες (οι) {Βρυξελλών} 1.η πρωτεύουσα τού Βελγίου και έδρα τής Ηνρωπαΐκής Ένωσης· ΦΡ *λαχανάκια Βρυξελλών* βλ. λ *λαχανάκι 2.* (συνεκδ.) τα κέντρα εξουσίας στην Βυρωπαϊκή Ένωση: οι *αποφάσεις των Βρυξελλοίν.*
[ειυμ < γαλλ. Bruxelles (οπτικό δάνειο) < αρχ γερμ Broca-sella (μαρ- τυρείται και ως Bruoc-sella) «οικισμός στους βάλτους>» < broca «βάλτος, έλος» + sali/sella (< λατ cella «δωμάτιο, κτήριο», πβ. *κε/,λί),* επειδή ο οικισμός ιδρύθηκε τον 6ο αι σε νησίδα τού ποταμού Σένα (Senne)l
βρυόφυτα (τα) [1889J βοι μικρά πράσινα φυτά χωρίς ρίζες, βλαστούς και φύλλα, που ουτρώνουν σε υγρές και σκιερές θέσεις· βρίσκονται στο έδαφος, στις πέτρες, στους βράχους, στα δέντρα ή μέσα σε ρυάκια (βλ κ. λ *βρύα)*
[F.ΙΥΜ Απόδ τού νεολατ. muscinea). **βρύση** (η) {βρυσών} **1.** μεταλλικό κατασκεύασμα, συνήθ κυλινδρικού σχήματος, που προσαρτάται ως εξάρτημα στην απόληξη υδροδοτι- κού σωλήνα εγκατάστασης παροχής νερού, με το οποίο είναι δυνατή η διακοπή ή αυξομείωση τής ροής τού παρεχόμενου νερού, *ανοίγω / κλείνω τη ~* || *τον Αύγουστο δεν μπορείς να πιεις νερό τής μόνο τού*

ψυγείου' ΣΥΝ στρόφιγγα 2. φυσική πηγή με πόσιμο νερό: *ξεδίψασε από μια ~ στο δάσος* ΣΥΝ πηγή 3. (μτφ ως επίρρ) με άφθονη ροή: *έτρεξαν ~ τα δάκρυά τηςχν* ποτάμι. — (υποκ:) **βρυσάκι** (το) κ βρυσούλα (η) [μεσν] (σημ. 1-2) σχθλΙΟ λ. *-ίζω* (ετυμ < μτγν *βρύσις.* αρχική σημ. «πηγή, ανάβλυση νερού», < αρχ. *βρύω* «ανθίζω, αφθονώ - αναβλύζω» (βλ. λ *βρύο)}* **βρυσομάννα** (η) (χωρ. γεν. πληθ } (λαϊκ:) μεγάλη φυσική πηγή ΣΥΝ κεφαλάρι, νερομάννα **βρυχηθμός** (ο) [αρχ.] (λόγ.) ο ήχος που παράγει ζώο που βρυχάται· το μουγκρητό- ο ~ *των λιονταριών* **βρυχώμαι** ρ. αμετβ. αποθ {βρυχάται... j βρυχήθηκα}1. (για λιοντάρια κ ά άγρια ζώα) παράγω δυνατό, βαθύ και παρατεταμένο ήχο ΣΥΝ μουγκρίζω 2. (μτφ.) κάνω αισθητή την παρουσία μου, κυρ μιλο')ντας με επιθετικό, έντονο τρόπο *το ποντίκι που βρυχάται* (βλ λ *ποντίκι) | | βρυχάται μαινόμενος στις συνεδριάσεις* 3. παράγω δυνατό και βαθύ θόρυβο, το *κύμα βρυχόταν πάνω στα βράχια {| το τρακτέρ βρυχήθηκε στην ανηφόρα* Επίσης (καθημ) **βρυχιέμαι.** σχολιο λ *αποθετικός* [Ετυμ < αρχ. *βρυχώμαι (~άο·)* < θ *βρυχ-* (πβ. παρακ *βέ-βρυχ-α*), πα- ράλλ. τ τού ρ. *βρύκω* «μασώ με θόρυβο, κατασπαράζω» < Ι.Η **gʷrug(h)o.* πβ. αρχ σλαβ. gry/iQ «μασώ»! **βρυόδης,** -ης, -ες [αρχ.Ι {βρυώδ-ους [-εις (ουδ -η), -ών) αυτός που είναι γεμάτος βρύα. σχολιο λ. *-ης. - ης, -ες.* **βρω** (να/Οα) ρ. -* βρίσκω **βρώμα** (η) > βρόμα

βρώμα (το) {βρώμ-ατος [-ατα, -άτων} (σπάν.) οτιδήποτε καταναλώνεται ως τροφή και προέρχεται κυρ από κυνήγι

[ΕΤυ.μ < αρχ. *βρώμα* < θ. *βρω ·*, πβ *βι-βρώ-σκω* «τρώγω». Βλ λ *βρώση]*

βρωματολογία (η) [1837] {χωρ πληθ} η συστηματική και με επιστημονικές βάσεις μελέτη τής παρασκευής και τής σύστασης των τροφίμων

[πτυμ < *βρώμα (το)* «φαγώσιμο, βρώση» + *-λογία* < *λέγω]* **βρωματοχημεία** (η) χημ ο κλάδος τής χημείας που έχει ως αντικείμενο έρευνας τη σύσταση, παρασκευή και συντήρηση τροφίμων με τον πλέον υγιεινό τρόπο· η χημεία τροφίμων [είυμ < *βρώμα (το)* «φαγώσιμο, βρώση» + *χημεία*\ **βρωμερός,** -ή, -ό -* · βρομερός **βρώμη** (η) -+ βρόμη **βρωμιά** (η) -> βρομιά **βρωμίζω** ρ ► βρομίζω **βρώμικος,** -η. -ο -* βρόμικος **βρώμιο** (το) ♦ βρόμιο **βρωμώ** ρ ► βρομώ

βρώση (η) {-ης κ -ώσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ) η κατανάλωση (κάποιου πράγματος) ως τροφίμου, το να τρώει κανείς· κυρ. στη φρ *προς βρώσιν: τα είδη ήταν τελείως* ακατάλληλα *προς βρώσιν || (ως εκκλησ. ευχή) «ευλόγησον την βρώσιν και την πόσιν» (εύλόγησον τήν βρώσιν και τήν πόσιν)* ΣΥΝ φάγωμα

(ΕΤΥ.Μ < αρχ. *βρώσις* < θ *βρω-* < *g*r- < I E *gʷer- «καταπίνω, καταβροχθίζω». πβ σανσκρ girami, λατ. voro, γαλλ vorace «αδηφάγος» (< λατ vorax), γαλλ. gorge «λαιμός» (< λατ gurges «δίνη. στρόβιλος»), γερμ. Koder «δόλωμα» κ.ά. Ομόρρ αρχ *βι-βρώ-σκω* «τρώγω, καταβροχθίζω». *βορ-ά, βάραθρθ(ν)* (βλ.λ). *βρώμα (τό). βρώ-σίμος, -βόρος κά].*

βρώσιμος, -η, -ο αυτός που μπορεί να καταναλωθεί ως τροφή ΣΥΝ φαγώσιμος.

[ειυμ αρχ. < *βρώσις].* **βύας** (ο) {βυών} (λόγ) ο μπούφος (βλ λ)

[ΗΪΥΜ αρχ , ονοματοποιημένη λ., που απαντά και σε άλλες ΙΕ γλ , πβ. αρμ bu. περσ. bQm. λατ. bubo}, **βύβλος** (η) 1. (στην παλαιογραφία) ελληνική ονομασία τού παπύρου, γνωστή ήδη στον Αισχύλο (*Ικέτιδες* 947) 2. (με κεφ.) πλούσια πόλη τής Φοινίκης, η οποία πρέπει να ήταν το κυριότερο κέντρο εμπορίας παπύρου

βύζαγμα (το) {βυζάγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. ο θηλασμός **2.** το ρούφηγμα με το στόμα, *το ~ τού δαχτύλου* **βυζαίνω** ρ αμετβ κ. μετβ. {βύζα-ξα, -χτηκα, -γμένος) ♦ (αμετβ.) 1. ρουιοώ γάλα από τη θηλή τού μητρικού μαστού, γο *μωρό σταμάτησε να κ?.αίει και βύζαινε λαίμαργα || βυζαίνει ακόμα, αφού δεν έχει δοντάκια για να μασάει* ΣΥΝ γαλουχούμαι. θηλάζω 2. (κατ' επέκτ) βρίσκομαι στην ηλικία κατά την οποία τρέφομαι αποκλειστικά με μητρικό γάλα, είμαι σε ηλικία θηλασμού *πώς να θυμάται τι είχε γίνει πριν από είκοσι χρόνια, τότε ακόμα βύζαινε'* ♦ (μετβ.) 3. πίνω θηλάζοντας· *δεν πρόλαβε να βυζάξει το γάλα τής μάννας του* συν θηλάζω 4. (για μητέρες ή παραμάννες) προσφέρω το στήθος μου για θηλασμό. παρέχω γάλα (σε νεογνό για να θηλάσει) *βύζαξε το μωρό της έναν χρόνο* συν γαλουχώ, θηλάζω 5. μιμούμαι τις κινήσεις τού θηλασμού. ρουφώντας ή βάζοντας (κάτι) στο στόμα *δέκα χρονών και βυζαίνει ακόμα το δάχτυλο!* συν πιπιλίζω

[ΕΙΥΜ < μεσν. *βυζάνω*< μτγν *μυζώ* (με ανομοίωση *β-* < *μ-)* < αρχ. *μύ- ζω* < *μϋ,* ονοματοποιημένη λ από την ήχο και το σχήμα των χειλιών τού βρέφους κατά τον θηλασμό! **βυζανιάρικό** (το) [μεσν | (λαικ.) **1.** το νεογνό ή το βρέφος που βυζαίνει ακόμα, που τρέφεται ακόμα με μητρικό γάλα ΣΥΝ βυζασταρούδι 2. (μτο -μειωτ.) το πολύ νεαρό ή ανώριμο και άπειρο άτομο *μην κάνεις ααν ~ φέρσου όπως αρμόζει στην ηλικία* σου **βυζαντινισμός** (ο) [187211. το σύνολο αντιλήψεων και πολιτισμικών αξιών που ιστορικά αποδίδονται στην περίοδο τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας: *«ο νους μου πηγαίνει σε τιμές μεγάλες τής φυ?^ής μας,* στον *ένδοξό μας* ~» (Κ Καβάφης) 2. (συνεκδ.-κακόσ) η έλλειψη πρα κτικού πνεύματος και η ανάλωση σε περίπλοκες και άσκοπες, σχολαστικές συζητήσεις και διαδικασίες· ο στείρος σχολαστικισμός. [ετυμ Ηλληνογενής ξέν όρ., < γερμ Byzantinjsmus] **βυζαντινολογία** (η) 11895] {βυζαντινολογιών} **1.η** επιστημονική μελέτη όλων των εκφάνσεων τής βυζαντινής ζωής. τής τέχνης και γενικότ τού βυζαντινού πολιτισμού 2. (κακόσ.) ο βυζαντινισμός (βλ λ., σημ 2) - **βυζαντινολόγος** (ο'η) ί 1886]. **βυζανπνολογικός,** -ή, -ό. [ητυμ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ. byzantinologie]. **βυζαντΐνολογώ** ρ. αμετβ. {βυζαντινολογείς... | βυζαντινολόγησα} (κακόσ.) συζητώ χωρίς πρακτικό πνεύμα, επιμένοντας στους τύπους και τις λεπτομέρειες (βλ λ. *βυζαντινισμός)* — **βυζανπνολόγημα** (το) **βυζαντινοπρεπής,** -ής. -ές "{βυζαντινοπρεπ-ούς ! -είς (ουδ -ή)· βυ- ζαντινοπρεπέστ-ερος. -ατος} αυτός που ταιριάζει στα βυζαντινά πρότυπα, που εκφράζει τη βυζαντινή νοοτροπία· ~ *τελετή / ύφος.* — **βυζαντινοπρεπώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης. -ες* **βυζαντινός,** -ή. -ό **1**1807**] 1.** αυτός που σχετίζεται με το Βυζάντιο και τον πολιτισμό του ~ *ναός / μουσική i εικόναί αρχαιολογία! φΐλο?.ο- γία* 2. *Βυζαντινή Αυτοκρατορία* το ανατολικό τμήμα τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας από την ίδρυση τής Νέας Ρώμης (Κωνσταντινούπολης) το 324 μ Χ. ώς την άλωσή της το 1453 από τους Οθωμανούς **3.** *Βυζαντινός* (ο), *Βυζαντινή* (η) κάθε υπήκοος τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας *η καθημερινή ζωή των ~*

Βυζάντιο (το) {Βυζαντίου} **1.** αρχαία πόλη τής ΝΑ Θράκης στον Βόσπορο. αποικία των Μεγαρέων από το 657 π.Χ , στη θέση τής οποίας ιδρύθηκε το 324 μ.Χ. η νέα πρωτεύουσα τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας με το όνομα *Κωνσταντινούπολη* 2. (συνεκδ.) η Βυζαντινή Αυτοκρατορία (βλ. *λ βυζαντινός,* σημ. *2) η ιστορία τού ~.*

Ιετυμ < αρχ. *Βυζάντιον,* ονομασία μικρής πόλης στις όχθες τού Βο- σπόρου. όπου το 324 μ Χ ο Μ Κων/νος ίδρυσε τη Νέα Ρώμη (λατ. Nova Roma), τη μετέπειτα *Κων/πο/.η.* ως πρωτεύουσα τού Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους, τού οποίου οι υπήκοοι αυτοαποκαλούνταν μέχρι τέλους *Ρωμαίοι* Ο όρος πρωτοχρησιμοποιήθηκε με τη σημερινή σημ. από τον Γερμανό J. Wolf το 1562 (αντί των μέχρι τότε όρων *Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία* κ *Ρωμανία)].* **βυζαρού** (η) {βυζαρούδες} (λαικ) γυναίκα που έχει μεγάλους μαστούς συν βυζού **βυζασταρούδι** (το) το βυζανιάρικο (βλ λ)

[γ.γυμ Υποκ. τού μεσν *βυζαστάρης* < *βυζαστής* < *βυζάνω]* **βυζάστρα** Ιμεσν j κ **βυζαχτρα** (η) {δύσχρ βυζαστρών} η παραμάν- να συν τροούς.

βυζί (το) {βυζ-ιού \ -ιών} **1.** ο ανθρώπινος μαστός και γενικότ. ο μαστός των θηλυκών θηλαστικών (πβ λ *στήθος)* 2. (ειδικότ.) ο γυναικείος μαστός· φρ *απ το βυζί τής μάννας (κάποιου)* (εκφραστ) *από* βρέφος, από πολύ μικρή ηλικία *έμαθε να υπο/.ογίζει τα ?·εφτά ~ του· πώς να μην είναι τσιγγούνης!* συν από τα γεννοφάσκια του. με το γάλα τής μάννας του. - (υποκ) **βυζάκι** (το), (μεγεθ) **βυζάρα** (η).

[i.JΥΜ < μεσν *βυζίον* < *βυζάνο)* (υποχωρητ.)] **βυζού** (η) Ιμεσν.} {βυζούδες} η βυζαρού (βλ λ.), **βυθίζω** ρ. μετβ [αρχ] {βύθισ-α,-τηκα,-μένος} **1.** προκαλώ κατάδυση, κάνω (κάτι/κάποιον) να βουλιάξει στον βυθό· (ειδικότ για πλοία) προκαλώ την καταστροφή, τον καταποντισμό: *τα γερμανικά υποβρύχια βύθισαν πολλά συμμαχικά πλοία στον Β' Παγκόσμιο Πό/.εμο || το πλοίο βυθίστηκε αύτανδρο* συν βουλιάζω, καταποντίζω 2. (για μικρά αντικείμενα, σώματα.) πιέζω (κάτι), (όστε να καλυφθεί μερικώς ή πλήρως από υγρό, κυρ. νερό: ~ *τα χέρια στο νερό* συν βουτώ 3. (γενικότ.) πιέζω (κάτι), ώστε να εισχωρήσει στη μάζα άλλου σώματος, χώνω βαθιά στο εσωτερικό το *λιοντάρι βύθισε τα νύχια του στον λαιμό τού ζώου || (κ. μεσοπαθ. *βυθίζομαι) *κουρασμένος βυθίστηκε στη μεγάλη πολυθρόνα'* συν μπήγω, καρφώνω, βάζω (μτφ) 4. παραδίδω ολοκληρωτικά σε συγκεκριμένη ψυχική, πνευματική ή συναισθηματική κατάσταση, απορροφο) πλήρως· *τα τελευταία γεγονότα τον βύθισαν σε μαύρες σκέψεις || βυθίστηκε σε μελαγχολία / βαθύ πένθος / ονειροπόληση / απελπισία* 5. κυριεύω, καλύπτω ολοκληρωτικά: *η απεργία τής Λ.Η Η βύθισε τη χώρα στο σκοτάδι* **βυθιότητα** (η) {χωρ πληθ.} **1.** ιαίρ βαθμίδα τού κώματος κατά την οποία παρατηρείται έκπτωση των ανώτερων κινητικών και νοητικών λειτουργιών *«είχε τραυματιστεί από πτώση και βρισκόταν σε ~»* (εφημ.) 2. η εξασθενημένη ένταση των καρδιακών τόνων, όπως σε περικαρδίτιδα και πνευμονικό εμφύσημα.

[είυμ < *βύθος (το)]* **βύθιση** (η) **/1833] {-ης κ.** -ίσεως **j** -ίσεις. -ίσεων} **1.** η σταδιακή πτώση, διείσδυση σε κατώτερα επίπεδα, η κατάδυση: *η ~ τού σώματος στη θάλασσα* συν καταβύθιση, βύθισμα, (λόγ) εμβάπτιση 2. (μτφ) η κατάσταση βαθύτατου ύπνου, ληθάργου *ύστερα από το ατύχημα έπεφτε συχνά σε ~* συν νάρκη, λήθαργος **3.** (για σκάφη) ο καταποντισμός που οφείλεται σε ατύχημα ή σε εχθρική επίθεση: *η ~ οφείλεται σε ρήγμα που προκλήθηκε από τη σφοδρή θαλασσοταραχή || ~ δύο εχθρικών υποβρυχίων* συν βούλιαγμα, ναυάγιο, (λόγ) καταποντισμός, (λαικ) φουντάρισμα. **βύθισμα** (το) 11887] {βυθίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το να πιέζεται (κάτι μέσα σε κάτι άλλο), ώστε να καλυφθεί *το - τού πινέλου στη μπογιά* συν βύθιση, καταβύθιση 2. η βύθιση (πλοίου, υποβρυχίου κ λπ.), ο καταποντισμός **3.** νλοί το αριθμητικά μετρημένο τμήμα σκάφους, που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας: ~ *φόρτωσης || πλοίο με ~ 10 προδιών* 4. γρ,Ωλ η περιοχή τού γήινου φλοιού που βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από τις γύρω περιοχές: *όταν τα ~* <5εν *έχουν τη δυνατότητα αποστράγγισης, γεμίζουν νερό και μετατρέπο- νται σε λίμνες*

[ΚΤΥΜ Ο ναυτ όρ αποδίδει το αγγλ. draught, ενώ ο γεωολ. όρ. αποδίδει το αγγλ depression].

βυθοκόρηση (η) |-ης κ: -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η χρήση βυθοκόρου για την απομάκρυνση άμμου, βούρκου ή μολυσματικών προσμείξεων από τον βυθό ποταμών, ακτών κ ά – **βυθοκοριστής** (ο), **βυθοκορώ** ρ Ι-είς‰ ί

βυθοκόρος (η) [1897[το πλωτό μηχανικό σύστημα που χρησιμοποιείται σε υποβρύχιες εκσκαφές για την εκσκαφή τού βυθού και τη διατήρηση τού βάθους καναλιών. ποταμών και λιμανιών, την αποκομιδή υλικών, την κατασκευή έργων και την περισυλλογή αντικειμένων αξίας.
Ιειυμ < *βυθός* + *-κόρος* < αρχ κορώ (-έω) «καθαρίζω» (πβ. *νεω-κό- ρος*), απόδ. τού γαλλ bateau draguer Βλ. κ λ *κόρος]*

βυθομέτρηση (η) [1888] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1. ο υπολογισμός με κατάλληλες μετρήσεις τού βάθους φυσικού υδάτινου όγκου (θάλασσας, ποταμού, λίμνης) ΣΥΝ βαθομέτρηση, βυθοσκόπηση 2. (μτφ) η εκτίμηση και διάγνωση (συνήθ. κατόπιν αναλυτικών διεργασιών) μιας κατάστασης, δεν χρειάζονται, είπε. *φρο'ιδικές* μελέτες *και ψυχολογικές* ~ συν ανάλυση, αναζήτηση, διερεύνηση – **βυθο- μετρώ** ρ {-είς .}

βυθόμετρο (το) |βυθομέ.τρ-ου | -ων) όργανο που μετρά το βάθος φυσικών υδάτινων όγκων
(ΠΤΥΜ Απόδ τού ελληνογενούς γαλλ bathomeire]

βυθός (ο) 1. ο πυθμένας, το χαμηλότερο επίπεδο εδάφους κάτοι από υδάτινη μάζα (θάλασσα, λίμνη, ποταμό) *βατραχάνθρωποι ερευνούν τον ~ τής 'λίμνης* j| *το υποβρύχιο προσέκρουσε στον ~ από εσφαλμένους χειρισμούς* || *αμμώδης* ~ ΣΥ\ πυθμένας, πάτος **2.** (συνεκδ.) το σύνολο των βαθύτερων στρο)μάτων νερού που προσεγγίζουν τον πυθμένα. καθώς και η υποβρύχια πανίδα και χλωρίδα που ζει σε αυτά. τα βάθη τής θάλασσας, *ο ~ έχει* ασύλληπτες *ομορφιές, παράξενα φυτά και ζώα* jj *y/άρι τού* ~ 3. (μτφ) το χαμηλότερο σημείο, αυτό που τίθεται ως κατώτατο όριο (υπαρκτό ή επιτρεπτό): *φθάσαμε στον ~ τής ηθικής κατάπτωσης* συν πυθμένας, πάτος, έσχατο σημείο, τέρμα ΣΧΟΛΙΟ λ *παρώνυμο*.
[ΕΤΥΜ αρχ < *g*udh- (< I H *g^adh- > *βάθος),* που συνδ με τα ομόρρ. *βαθύς, βάπτω βόθρος, ά-βυσσος* κ ά |

βυθός - πυθμένας - πάτος. Η λ **βυθός** χρησιμοποιείται αποκλειστικά για την κατώτατη επιφάνεια χώρων σκεπασμένων με νερό (ο βυθός τής θάλασσας, τής λίμνης, τού πελάγους κ τ ό) Αντιθέτως, τόσο ο **πυθμένας** (που συνδέεται ίσως ετυμολογικά με το *βυθός)* όσο και η λ **πάτος** χρησιμοποιούνται για οποιαδήποτε κατώτατη επιφάνεια (δοχείων κ.λπ) και για υδάτινους χώρους Από το *βυθός* σχηματίστηκε στην Αρχαία και τόπος **βυααός** (< *βυΘ-γός ή *βυθ-σός).* από όπου το **ά-βυααος** (αρχική σημασία · αυτός που δεν έχει βυθό, που δεν έχει προσπελάσιμη κατώτατη επιφάνεια, άρα ο εξαιρετικού βάθους) και το **Ανά-βυσσος** (ά-βυθος. ά-πατος)

- · παρώνυμο*

βύθος (το) {βύθους | βύθη κ βύθια. βυθών} (σπάν.) 1.ο βυθός, κυρ. τής θάλασσας *στο ~ τού πελάγου* συν βυθός 2. το βαθύτερο σημείο τής Γης, τα έγκατα τής Γης *τα - τού βουνού* 3. (μτφ) ο εξαιρετικά βαθύς ύπνος, ο λήθαργος *αμέσως ύστερα έπεσε σε* ~ συν νάρκη, κώμα. βύθιση. ♦ σχολιό λ. *παρώνυμο* [πτυμ μεον < αρχ *βυθός,* με αλλαγή γένους! **βυθοσκόπηση** (η) {-ης κ -ήσεως -ήσεις. -ήσεων| η συστηματική και με επιστημονικά μέσα παρατήρηση τού βυθού (θαλασσών, ποταμών. λιμνών), η εξέταση με βυθοσκόπιο – **βυθοακοπικός,** -ή, -ό. **βυ- θοσκοπώ** ρ {-είς .} ·
[F-.ΙΥΜ < *βυθοσκοπώ* < *βυθός* + *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»]

βυθοσκόπιο (το) {βυθοσκοπί-ου | -ων} όργανο παρατηρήσεως τού βυθού (συνήθ ρηχών ή αβαθών θαλασσών) · αποτελείται από κύλινδρο με γυαλί προσαρμοσμένο στη μία του βάση (πγυμ < *βυθός* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»]

βύνη (η) {χωρ πληθ } προϊόν που προκύπτει με κατεργασία των σπερμάτων των δημητριακών, κυρ τού κριθαριού (με φρύξη), και χρησιμοποιείται ως βάση ζυμώσεων, κατά κύριο λόγο στη βιομηχανία μπίρας και τροφίμων: *εκχύ/ασμα / ξηραντήριο βύνης.*
[UΥΜ < μτγν *βύνη / βύνι(ς)* (γεν *-εως),* αγν. ετύμου[**βύρσα** (η) {βυρσών} το μεγάλης αντοχής κατεργασμένο δέρμα, που χρησιμοποιείται κυρ. ως κάλυμμα εξαρτημάτων, μηχανών ή σκευών που φθείρονται λόγω τριβής – **βύραινος,** -η. -ο Ιμτγν]
[ΗΙΥΜ αρχ, αβεβ ετύμου. ίσως συνδ με λατ hurra «πυκνόμαλλο ρούχο» κ ά.. οπότε θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι προέρχεται από Ι.Η *bhrs- < ×bhers- «δασύ τρίχωμα»! **βυρσοδεψείο** (το) [μτγν] η βιομηχανική ή βιοτεχνική μονάδα κατεργασίας δερμάτων με στόχο τη διατήρηση τής ευκαμψίας τους και την αύξηση τής αντοχής τους ΣΥ\ (λαϊκ) ταμπάκικο **βυρσοδέψης** (ο) {βυρσοδεψών} ο τεχνίτης ή ο ιδιοκτήτης βυροοδεψείου ΣΥΝ (λαικ.) ταμπάκης
[ϊϊιυμ αρχ < *βυρσο- {< βύρσα,* βλλ.) + *-δέψης* < *δέφω* «τρίβω, κατεργάζομαι», αγν ετύμου. πιθ συνδ με αρχ *διφθέρα* «κάτεργασμένο δέρμα»]

βυρσοδεψία (.η) [χωρ πληθ } 1. η τεχνική επεξεργασίας ακατέργαστου δέρματος κυρ. θηλαστικών, για την παραγωγή κατεργασμένου εύκαμπτου δέρματος με μεγάλη αντοχή 2. ο τομέας τής βιομηχανίας που ασχολείται με την παραγωγή κατεργασμένου δέρματος Ηπίσης **βυρσοδεψική** [μτγν]. **βύρσωμα** (το) Ιβυρσώμ-ατος | -ατα, -άτων} η επένδυση επιφάνειας με δέρμα ΣΥΝ πέτσο>μα

Ιετυμ < *βύρσα* (βλ λ)].

Βυρτεμβέργη (η) περιοχή τής ΝΔ. Γερμανίας.
[ετυμ Μεταφορά τού γερμ Wiiriiemberg, από ομώνυμη δυναστεία κομήτων που ιδρύθηκε κατά τον 12ο αι 1 **Βύρων** (ο) [Βύρων-ος. -α} **1.** ο Αγγλος ρομαντικός ποιητής Τζωρτζ Γκόρντον λόρδος Μπάυρον 2. ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ) **Βύρω- νας**
[ετυμ Εξελληνισμένη μεταφορά τού αγγλ Byron, από το επώνυμο τού Αγγλου ποιητή και Φιλέλληνα George Gordon Byron (1788-1824), γνωστού ως *λόρδου Βύρωνα* Ιο αγγλ όν Byron < αρχ αγγλ. byrum «στάβλος»]

βυρωνισμός (ο) [18611 το καλλιτεχνικό και ιδεολογικό ρεύμα που προέκυψε ως αποτέλεσμα τής επιρροής τού έργου και τού παραδείγματος ζωής τού λόρδου Βύρωνα σε επίπεδο θεματολογίας και εκφραστικών τρόπων *από το ιδεολογικό ρεύμα τού ~ επηρεάστηκαν ο Γκαί-* τε. *ο Ουγκώ,* ο *Μπωντλαίρ, ο Πούσκιν κά* ανΓ αντιβυρωνισμός. - **βυρωνιατής** (ο) [1887]. **βυρωνίατρια** (η), **βυρώνειος,** -α. -ο [1887] κ **βυρωνικός,** -ή. -ό [18611. **βυρωνικά** επίρρ ί Γ ϊ Υ Μ Μεταφορά το\> αγγλ byronism] **βύσμα** (το) {βύσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** ηλεκιρ εξάρτημα σε άκρο ηλεκτρικού αγωγού, που επιτρέπει την εισαγωγή του σε κατάλληλη υποδοχή (πρίζα, κυψέλη), ώστε να συνδέεται με τους αγωγούς που καταλήγουν σε αυτή την υποδοχή συν φις 2. κομμάτι ξύλου ή άλλου υλικού, που χρησιμοποιείται για να βουλλώνει τρύπες ή ανοίγματα συν πώμα, βούλλωμα, έμφραγμα 3. ιατρ συσσωρευμένη κυψελίδα που φράζει τον έξω ακουστικό πόρο τού αφτιού και εμποδίζει τη δίοδο ήχου προς τον τυμπανικό υμένα · **4.** (αργκό) το μέσο πρόσωπο ή σύνολο προσώπων, που μπορεί να παρεμβαίνει επηρεάζοντας εξελίξεις και αποφάσεις υπέρ των συμφερόντων συγκεκριμένου προσώπου. *είχε μεγάλο ~ και τον διόρισαν σε καλ,ή θέση στο Δημόσιο* jf *ποιον έχει ~ και παίρνει μετάθεση όπου* Οελει, – (αργκό) **βυαματούχος** κ **βυσματίας** (ο) (σημ 4).
[m ym αρχ < *βύω* «κλείνω, αποφράσσω» < *βύσ-ω* (με σίγηση τού εν-δοφωνηεντικού -σ-) < I,E *b(h!u- / *p(h)u- «φυσο). φουσιαύνω», πβ. αλβ m-bush «γεμίζω», μέσ. ιρλ buas «θήκη, κοιλιά» (< I.E. *bousto-), αρχ γερμ pfoso «συνάχι», αρχ. αγγλ pusa (> αγγλ pose) κ.ά.|. **βυσματώνω** ρ μετβ {βυσμάτω-σα -θηκα.-μένος} **1.** συνδέω με βύσμα · 2. (αργκό) (α) στερώ κάτι από κάποιον άλλο χρησιμοποιώντας πλάγια μέσα υπέρ μου: *τον βυσμάτωσαν και τελικά πήγε άλλος στη θέση του* (β) έχω γνωριμίες τις οποίες χρησιμοποιώ για να ευνοούμαι: *είναι πολύ βυσματωμένος και παίρνει συνεχώς άδειες* **βυσσινάδα** (η) [1889[αναψυκτικό ποτό από σιρόπι βύσσινου, που πίνεται διαλυμένο σε κρύο νερό. **βυσσινής,** -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού βύσσινου ~ *φόρεμα / κραγιόν* 2. ***βυσαινί*** (το) το ίδιο το χρώμα τού βύσσινου συν κερασί. σχολιο λ *χρώμα.*
βυσσινιά (η) φυλλοβόλο δέντρο, συγγενές προς την κερασιά, αλλά μικρότερο σε μέγεθος, το οποίο καλλιεργείται στις εύκρατες ζώνες για τον καρπό του ^σχολιο λ *χρώμα.* **βύσσινο** (το) ο καρπός τής βυσσινιάς ο οποίος έχει σχήμα όμοιο με τού κερασιού, σάρκα μαλακή και χυμώδη. σκούρο κόκκινο χρώμα και ξινή γεύση, δεν τρώγεται ωμός. αλλά χρησιμοποιείται λόγω τού χυμού του στην ποτοποιία, κυρ για την παρασκευή βυσσινάδας, και στη ζαχαροπλαστική: *γλυκό ~ || σιρόπι ~* συν ξινοκέρασο φρ (λαϊκ) ***να μένει Ι να λείπει το βύσσινο*** για την απόρριψη χειρονομίας ή προσφοράς. η οποία κρίνεται ασύμφορη, ύποπτη ή επικίνδυνη: *και μετά από τέτοιο τσακωμό μάς καλεί στο εξοχικό του* [ετυμ <μτγν *βύσσινον,ονδ* τού αρχ. επιθ. *βύσσινος* < *βύσσος* «είδος λινού υφάσματος», σημιτ. προελ , πβ. εβρ. bus, φοιν bs] **βυσσινοκηπος** (ο) μεγάλη έκταση με βυσσινιές **βυσσοδομώ** ρ αμετβ {βυσσοδομείς. μόνο σε ενεστ κ παρατ.} (λόγ) (κακόσ.) ασχολούμαι με παρασκηνιακά σχέδια και μεθοδεύσεις υπονόμευσης ή συκοφάντησης κάποιου: *οι κύκλοι τής ανωμαλίας βυσσοδομούν κατά των ελευθεριών τού λαού* συν μηχανορραφώ, σκευωρώ, ραδιουργώ, δολοπλοκώ
[ετυμ < μεον *βυσσοδομώ* < *βυσσο-* (< αρχ. *βυσσός* < *βυθ-σός* < *βυθός)* + *-δομώ (-έω)* < *δέμω* «χτίζω, οικοδομώ» Η λ απαντά στην Αρχ, ως *βυσσοδομεύω* με τη σημ «μηχανεύομαι εναντίον κάποιου, καταστρώνω κρυφά σχέδια»] **βυτίο** (το) μεγάλης αντοχής και χωρητικότητας μεταλλικό δοχείο ή ανάλογη κατασκευή συνήθ κυλινδρικού σχήματος, κατάλληλο για την ασφαλή συγκέντρωση και φύλαξη ή μεταφορά υγρών (κυρ. καυσίμων) ή αερίων συν βαρέλι
}ΕΤΥΜ Αντιδάν., <*βυτίον< λατ buttis «βαρέλι» < μτγν *βούττις«δο-* χείο. κάδος», αγν ετύμου. πιθ δάνειο] **βυτιοφόρο** (το) [1893] όχημα εφοδιασμένο με βυτίο για τη μεταφορά υγρών (κυρ νερού ή καυσίμων) ή λυμάτων σε μεγάλες ποσότητες· *η μεταφορά βενζίνης γίνεται με βυτιοφόρα* **βωβός,** -ή. -ό (λόγ.) βουβός (βλ. λ)
[ιπυμ μτγν. αγν ετύμου. πιθ. ονοματοπ σχηματισμός σε *-βός]* **βωλοδέρνω** ρ αμετβ (σχολ ορθ *βολοδέρνω)* [μόνο σε ενεστ. κ παρατ } υφίσταμαι βάσανα και ταλαιπωρίες, περιφερόμενος εδώ και εκεί *δέκα χρόνια βωλόδερνε στην ξενιτειά* συν τυραννιέμαι, δεινο- παθώ, παραδέρνω
[ετυμ < *βώλος* «σβώλος, χώμα» + *δέρνω]*

ΣΧΟΛΙΟ Η λ παράγεται από το βώλος (ο) «μικρό κομμάτι χώματος από οργωμένο χωράφι» και το ρ. **δέρνω** Είναι νεότερη λ με εμφανή τη σημασιολογική εξέλιξη από την έννοια τού ''εργάζομαι στη γη, σπάζω τους χωμάτινους βώλους οργωμένου χωραφιού» σε αυ

τήν τού «κουράζομαι πολύ. ταλαιπωρούμαι, υποφέρω». -♦ *βώ? ·ος*

βωλοκοπώ ρ μετβ. (σχολ ορθ *βολοκοπώ)* {βωλοκοπ-άς κ -είς... | βω- λοκόπ-ησα. -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος) σπάζω τους βώλους χώματος που έχουν δημίουργηΟεί από το όργωμα, διαλύω τους βώλους, κάνοντας το έδαφος λείο: *βωλοκοπά το χωράφι, για να είναι ευκολότερο το πιάσιμο των σπόρων.* — βωλοκόπος (ο) [μτγν |. βωλοκόπημα (το)
[hi ΥΜ < αρχ. *βωλοκοπώ (-έω)* < *βώ/.ος* + *-κοπώ* < *κόπτω]* βώλος (ο) (σχολ. ορθ *βόλος)* 1. η ομογενής μάζα σφαιρικού σχήματος, σφαιρικός όγκος οποιουδήποτε υλικού *διακόσμηση με γυά/ανους* ~ [|
ασβέστη / ζύμης συν σφαιρίδιο, σφαίρα, μπαλάκι, σβώλος, μπίλια 2. ο μικρός χωμάτινος όγκος που σχηματίζεται, κυρ κατά το όργωμα και το σκάλισμα, από το χώμα που αποσπάται σε κομμάτια από το έδαφος συν σβώλος 3. (ειδικότ) μικρό (γυάλινο ή πορσελάνινο) σφαιρίδιο διαφόρων χρωμάτων, που χρησιμοποιείται σε παιδικά παιχνίδια: *αντάλλαξαν βώλους για τα παιχνίδια τους!* 4. *βώλοι* (οι) παιδικό παιχνίδι στο οποίο οι παίκτες συναγωνίζονται για το ποιος Οα χτυπήσει με το δικό του περισσότερα από τα γυάλινα σφαιρίδια που υπάρχουν μέσα σε καθορισμένη περιοχή, *παίζουν βώ/.ους στην αυλή* Σγ\ μπίλιες · 5. ΟΡΥΚΙΟΑ άργιλος που έχει τη χαρακτηριστική ιδιότητα να σχηματίζει κόκκινο ή καφέ γυαλί όταν λειώνει. — (υποκ) βωλάκος (ο) κ. βωλάκι (το) (σημ. 1-3)
[ετυμ < αρχ. *βώλος,* αγν ετύμου, ίσως συνδ. με το αρχ. *βολβός* και με αρμ bolk «ραπανάκι»[.

βώλος - αβώλος - βόλος. Το βώλος (ο) από αρχ. βώλος (ο/η) ίσως συνδέεται ετυμολογικά με το βόλος, αν ανάγεται και αυτό, όπως το *βόλος,* στο ρ *βάλ? ·ω. Βόλος* σημαίνει «ρίψη. ρίξιμο, ριξιά, ριπτό- μενο» από το ρ. *βά/.λω* «ρίχνω» Αν το βώλος είχε ως αρχική σημ. «το σπάσιμο τής γης σε κομμάτια με χτυπήματα», τότε συνδέεται και αυτό με το ρ. *βάλλω* Ο τύπος αβώλος είναι νεότερος, αποσπασμένος από φράσεις όπως «*τους βώ'λους*», όπου το -ς θεωρήθηκε ότι ανήκει στο όνομα που ακολουθεί

βωμολοχία (η) (βωμολοχιών) η χυδαία και υβριστική λέξη ή φράση: *ορισμένοι κωμικοί καταφεύγουν στις για να εκβιάσουν το γέλιο τού κοινού* ΣΥΝ αισχρολογία, χυδαιολογία, βρομόλογο, βρισιά. — βωμολόχος (ο/η) |αρχ.]. βωμολοχικός, -ή. -ό [μτγν.|. βωμολοχώ ρ
[μτγν.] [-είς . }.
[ειυμ αρχ. < *βωμο/.όχος* «αυτός που παραμονεύει κοντά στους βωμούς. για να κλέψει αφιερωμένο σε αυτούς κρέας» < *βωμός* + *λόχος* «ενέδρα» Επειδή ήταν απρεπές ακόμη και να μιλά κανείς για την ασεβή πράξη τού *βωμολόχου,* η λ συνδέθηκε με την αισχρολογία και με τα υβριστικά λόγια] **βωμός** (ο) **1.** αρχαιολ (α) τόπος, λάκκος ή υπέργεια κατασκευή ενός ή περισσοτέρων επιπέδων με τετράγωνο, ορθογώνιο ή κυκλικό εμβαδόν για την τέλεση θυσιών ο - *τής θεάς Ίιρας* (β) μικρό ή μεγαλύτερο αναθηματικό ομοίωμα των ανωτέρω 2. εκκλ η Αγία Τράπεζα τού χριστιανικού ναού συν θυσιαστήριο 3. (μτφ) οτιδήποτε (θεσμός ή σκοπός κυρ) απαιτεί ή εξαναγκάζει σε θυσίες στο όνομά του ή για χάρη του· *δεν μπορεί να θυσιάζεται η παιδεία στον ~ των πολιτικών σκοπιμοτήτων || θυσίασε τη ζωή* του *στον ~ τής ελευθερίας* φρ (αρ- χαιοπρ) *υπέρ βωμών και εατιών* για το ύψιστο ιδανικό, για ό.τι πιο ιερό έχει κάποιος, κυρ για την προάσπιση τής εθνικής ανεξαρτησίας και ελευθερίας · *αμύνομαι* - συν για τα ιερά και όσια.
[ΕΤΥΜ αρχ. < *g^{u}D-mo-, εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τής ρίζας *βά- / βη-* (αρχ *έ-βη-ν, βή-μα)* Ομόρρ *βαίνω* (βλ.λ j. *βά-σις, βά-θρο(ν), βατός. βά-δην, βα-τήρ(ας)* κά Π λ δήλωνε εξαρχής την υπερυψωμένη βάση τού θυσιαστηρίου, αργότερα δε ολόκληρο το θυσιαστήριο] **βωξίτης** (ο) ► βοξίτης

Γ

Γ, γ: **γάμμα**, το τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου.Όπως γνωρίζουμε από το φωνολογικό σύστημα τής Αρχαίας, το αρχ. γράμμα **γ** προφερόταν ως **-γκ-** (π.χ. **γένος** = /genos/), δηλ. ως **κλειστό** ουρανισκόφωνο σύμφωνο και όχι ως **διαρκές** ουρανισκόφωνο σύμφωνο που προφέρεται σήμερα (**γένος** = /yónoS/) Στους χρόνους τής Αλεξανδρινής Κοινής και πιθανότατα στους τελευταίους προ- χριστιανικούς αιώνες το *γ* έπαυσε να δηλώνει τον φθόγγο *-γκ-* και δήλωσε από τότε μέχρι και σήμερα τον φθόγγο *-γ-* Προ τής ελληνικής αλφαβητικής γραφής, στα συλλαβογραφικά αλφάβητα (Γραμμική γραφή Β και κυπριακό συλλαβάριο) το *γ* (προφορά /g/) δηλωνόταν το ίδιο όπο)ς και τα άλλα ουρανισκόφωνα σύμφωνα (κ και *χ)* ήτοι, το ίδιο συλλαβόγραμμα δήλωνε και τους τρεις φθόγγους *κ - γ -χ*. Από πλευράς γραφικής παράστασης, ας σημειωθεί ότι με καμπύλωση των δύο κεραιών που απάρτιζαν το (κεφαλαίο) Γ, ήτοι με τη μορφή τού C. σχηματίστηκε το τρίτο γράμμα τού λατινικού αλφαβήτου (C). το οποίο όπως είναι γνωστό- είναι το δυτικό ελληνικό αλφάβητο (το αλφάβητο τής Χαλκίδας). Μάλιστα, επειδή το λατ. γράμμα C χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει στην προφορά τον φθόγγο [κ], για το y/c (IgJ) επινοήθηκε νέο γράμμα, το G, που απαρτίστηκε από το C και μία διαφοροποιητική γραμμή στο κάτω άκρο (G). Ως προς την ονομασία τού γράμματος **γάμμα**, οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής υποστηρίζουν ότι προήλθε από το βορει- οσημιτικό γράμμα gimel που σήμαινε την καμήλα (εβρ. gamal. αραμαϊκό ganila) - ο Ησύχιος αναφέρει *γαμάλ' η κάμηλος παρά Χαλ- δαίοις-*, η δε ελλην. λ, **κάμηλος** είναι δάνειο σημιτικό Από την προφορά τού αρχικού γράμματος τού σημιτ. gimel. από το g-, προήλθε «ακροφωνικά» η προφορά γκ [g] τού αρχαίου ελληνικού *γ*. σχομο λ *αλφάβητο, γραφή.*

Γ, γ γάμμα κ γάμα το τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ κ λ *γάμμα, αριθμός)* **γο** (το) {άκλ.} φθόγγος τής βυζαντινής μουσικής κλίμακας, που αντιστοιχεί στο φα τής ευρωπαϊκής [Γ-.ΐΥΜ Βλ λ. *πα*\
ΥºΡ ως μίμηση τής φωνής τού σκύλου (πβ. λ *γάβγισμα)*
[ΕJΥΜ Ηχομιμητική λ] **γαβάθα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } **1.** το πρόχειρο παραδοσιακό σκεύος μεγάλων διαστάσεων και χωρητικότητας, κυρ για προσφορά φαγητού
(συνεκδ) η μεγάλη ποσότητα φαγητού που αντιστοιχεί στο περιεχόμενο τού παραπάνω σκεύους *είναι ικανός να φάει μόνος του μια ~ ρύζι.* — **γαβαθωτός,** -ή, -ό.
[RIΥΜ μεσν. < λατ gabaiha < μτγν *γαβαθόν (τό)* < σημιτ *kabbatj.* **γαβγίζω** ρ. αμετβ [μεσν.Ι {γάβγισα} **1.** (για σκύλους) παράγω σύντομους. συνήθ. επαναλαμβανόμενους και δυνατούς, ήχους, *το σκυλί, μόλις βλέπει κάποιον να πλησιάζει, αρχίζει να γαβγίζει* συν αλυχτώ ΦΡ. (παροιμ.) (μτφ.) **σκύλος *που γαβγίζει δεν δαγκώνει*** ο άνθρωπος που εξωτερικεύει την οργή του ή φωνάζει και απειλεί, είναι λιγότερο επικίνδυνος από εκείνον που δεν εκδηλώνει τέτοια αντίδραση 2. (μτφ.) μιλώ με ενοχλητικά δυνατή φωνή και επιθετικό τόνο *αντί να γαβγίζεις, κάτσε να μιλήσουμε σαν άνθρωποι*[1] **γάβγισμα** (το) {γαβγίσμ-ατος | -ατα, -άτων} ο ήχος που παράγει ο σκύλος όταν γαβγίζει, *το δυνατό ~ τού σκυλιού ξεσήκωσε τη γειτονιά* ΣΥΝ (λόγ.) υλακή, (λαϊκ) αλύχτημα **γαβΐάλης** (ο) Ιγαβιάληδες} κροκόδιλος που απαντά στην Ινδία και τη ΝΑ. Ασία- έχει ιδιαίτερα μακρύ σώμα και χαρακτηριστικό ραβδό- σχημο ρύγχος.
[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. gavial < χίντι ghaviyal]. **γαβριάς** (ο) {γαβριάδες} (παλαιότ.) έξυπνος και ζωηρός αλητάκος Ιετυμ < κύρ. όν. *Γαβριάς,* μεταφορά τού γαλλ. ονόματος Gavroche, παιδικού ήρωα τού μυθιστορήματος *Οι Άθλιοι* (Les Miserablcs) τού V Hugo]‰
Γαβριέλα (η) γυναικείο όνομα.
Γαβριήλ (ο) {άκλ } 1. ένας από τους Αρχαγγέλους, αυτός που μετέφερε στην Παρθένο Μαρία το μήνυμα τής γέννησης τού Χριστού (βλ κ. λ. *ευαγγελισμός)* 2. όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα Επίσης (λαϊκ) **Γαβρήλης** κ. **Γαβρήλος** (σημ. 3).
[ΕΤΥΜ. μτγν < εβρ. Gabhriel «ο Θεός είναι η ισχύς μου» < gever «ικανός (για στρατ. υπηρεσία)» + -el «Θεός»] **γάβ'ρος** (ο) -►γαύρος
Γάγγης (ο) ποταμός τής Ινδίας και τού Μπανγκλαντές, που πηγάζει από τα Ιμσ.λάια και εκβάλλει στον Ινδικό Ωκεανό· θεωρείται ιερός από τους ινδουιστές. σχολιο λ. *-γκ-*
[ryïΥΜ Μεταφορά τού αγγλ Ganges < σανσκρ. ganga «ποταμός»] **γάγγλιο** (το) {γαγγλί-ου | -ων} ανλτ καθένα από τα στρογγυλά ή επιμήκη ογκίδια που παρατηρούνται σε ορισμένα λεμφαγγεία και νεύρα: *λεμφικά / νευρικά ~\ \ τα ~ τού εγκεφάλου* — **γαγγλιακός,** -ή, -ό a** σχολιο λ. *-γκ-*
(ΕΤΥΜ < μτγν. *γαγγλίον*. αβεβ ετύμου, ίσως αναδιπλασιασμένος τ θεμάτων που απαντούν στις λ *άγλις. γέλγις* (και τα δύο σημαίνουν «σκελίδα σκόρδου»). ΙΙ λ πέρασε και σε ξέν γλώσσες, πβ αγγλ. ganglion].
γάγγραινα (η) {χωρ. πληθ } **1.** ιατρ η νέκρωση ή ο θάνατος μαλακού ιστού λόγω παρεμπόδισης τής κυκλοφορίας τού αίματος, η οποία ακολουθείται συνήθ. από αποσύνθεση και σήψη 2. (μτφ.-εκφραστ.) κατάσταση επεκτεινόμενης φθοράς και αποσύνθεσης (κυρ. σε κοινωνικό και ηθικό επίπεδο): *η ~ των ναρκωτικών απειλεί τη νεολαία μας*
|| *η ~ τής γραφειοκρατίας* συν συμφορά, μάστιγα, καρκίνωμα, **γαγγραινικός**, -ή, -ό Ιμτγν [. **γαγγραινώδης,** -ης, -ες [αρχ J ΣΧΟΛΙΟ λ *-γκ-, γρασσίδι*.
[ΠΤΥΜ αρχ. < **γαγγραίνω* < *^γαγγράω.* αναδιπλασιασμένος τ τού ρ. *γράω* «ροκανίζω, κατατρώγω» < **γράσ-ω* < **grs-*. συνεσταλμ βαθμ. τού Ι Η. **gies-* «τρώγω, κομματιάζω», πβ σανσκρ. grasate «τροΐγω, καταβροχθίζω». λατ gramen «χλόη» (> αγγλ grass, γερμ. Gras) κ ά Η λ πέρασε και σε ξέν γλώσσες, πβ. γαλλ gangrene]. **γαγγραινιάζω** ρ αμετβ (συνήθ για μέλος τού σώματος) προσβάλλομαι από γάγγραινα (βλ λ.), **γαδολίνιο** (το) {γαδολινίου} χημ στοιχείο (σύμβολο Gd) που ανήκει στα μέταλλα και το οποίο χρησιμοποιείται στην κατασκευή πυρίμαχων υλικών, στη βιομηχανία ηλεκτρονικών, σε κράματα κ α. (βλ κ λ *περιοδικός,* πιν) ΣΧΟΛΙΟ λ *κύριος, -α, -ο*
[ΕΤΥΜ Από το όνομα τού Φινλανδού χημικού J. Gadolin (1760-1852), προς τιμήν τού οποίου ονομάστηκε έτσι το μέταλλο από τους Γάλλους J Marignac και P. de Boisbaudran, οι οποίοι το ανακάλυψαν], **γάδος** (ο) ο μικρός βακαλάος με μήκος έως και 40 εκατοστά, που αλι- εύεται συνήθ. σε αβαθή νερά κοντά στις ακτές ΣΥΝ γαϊδουρόψαρο [ΗΤΥΜ μτγν.. αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο μεσογειακής προελ. Συμπτωμα- τική θεωρείται η μορφολ. ομοιότητα ur TIC λ. *γάδαρος, γάιδαρο*€ (βλ.λ.)].
γαελΐκός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τους Κέλτες των Βρετανικών Νήσων.
[ΕΤΥΜ < αγγλ Gaelic < Gael, ονομασία των Κελτών στις Βρετανικές Νήσους, < ιρλ. Gaedheal. πιθ αρχική σημ «λευκός»]
Γάζα (η) πόλη τού ΝΑ. Ισραήλ στη Μεσόγειο Θάλασσα η Λωρίδα ***τής Γάζας*** περιοχή γύρω από την πόλη τής Γάζας υπό αιγυπτιακή κυριαρχία μέχρι το 1967. οπότε την κατέλαβαν οι Ισραηλινοί [L· I υ M < εβρ 'Azza / αραβ Gazzah < αραβ. 'az «ισχύς, δύναμη», αρχικώς ονομασία ενός οχυρού τής περιοχής], γάζα (η) {γαζών} 1. αποστειρωμένο αραχνοΰφαντο βαμβακερό ύφασμα για Φαρμακευτική χρήση (κυρ κατασκευή επιδέσμων και επίδεση τραυμάτων) σε μορφή ταινίας *καθάρισε το τραύμα τού παιδιού και το έδεσε με* ~ 2. (γενικότ) οποιοδήποτε λεπτό και διαφανές ύφασμα αραιής ύφανσης (κυρ. από μετάξι, λινό. βαμβάκι): (μτφ) «ω *τής αυγής κροκάτη ~. γαρούφαλλα τού δεΟανού»* (Κ Βάρναλης) συν τούλι. τουλπάνι
[L-IΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. gaze < Gaza, η πόλη Γάζα (εβρ. 'Azza). όπου καλλιεργείται βαμβάκι και λινάρι], **γαζέλα** (η) {γαζελών} αντιλόπη τής Αφρικής και τής Ασίας, γνωστή για την ταχύτητα και τη χάρη της [ειυμ Μεταφορά τού γαλλ gazelle < αραβ ghazal] **γαζί** (το) {γαζ-ιού | -κύν} πυκνή και λεπτή ραφή. κυρ. εξωτερική, που γίνεται με ραπτομηχανή: *το πέρασε διπλό για να μη σκιστεί απ' το βάρος*■ φρ **δουλεύω *(κάποιον) ψιλό γαζί*** θεωρώ και μεταχειρίζομαι (κάποιον) συστηματικά ως αντικείμενο κοροϊδίας, χωρίς αυτός να το αντιλαμβάνεται: *τον δουλεύουν όλοι ψιλό γαζί κι αυτός δεν παίρνει χαμπάρι!*
— (υποκ) **γαζάκι** (το)
[ετυμ Αβεβ ετύμου. πιθ < *γάζα* (βλ λ) ή < αραβ kazz «μετάξι»! **γαζία** (η) {γαζιών} 1. μικρό θαμνώδες αγκαθωτό καλλωπιστικό φυτό, που καλλιεργείται σε τροπικές και υποτροπικές περιοχές και είναι γνωστό κυρ. για τα κιτρινωπά αρωματικά άνθη του. που χρησιμοποιούνται κατεξοχήν στην αρωματοποιία ή ως καλλωπιστικά 2. (συνεκδ.) το χαρακτηριστικό άνθος τού παραπάνω φυτού οι *γαζίες μοσχοβολούσαν στον κήπο* ^ ΣΧΟ,ΜΟ λ αντιδάνειο IF/ΙΥΜ Αντιδάν., < βεν gaz.ia < ιταλ acacia < μτγν *άκακία]* **γαζώνω** ρ. μετβ {γάζω-σα. -θηκα. -μένος! 1. ράβω με ραπτομηχανή. ~

το φόρεμα συν ράβω 2. (μτφ) διαπερνώ με ριπή σφαιρών (με πολυβόλο, αυτόματο κ.τ *ό*): *οι τρομοκράτες γάζωσαν το αυτοκίνητο στο οποίο επέβαινε ο δικαστής* — **γάζωμα** (το) Ιμεσν.[. **γαζωτός,** -ή, -ό (μεσν.). **γαζωτά** επίρρ Ιετυμ μεσν < *γαζί].* **γαζωτής** (ο), **γαζώτρια** (η) {γαζωτριοΐν} πρόσωπο που έχει ως επάγγελμά του το γάζωμα **γαια** (η) {γαιών} **1.** (λόγ-συνήθ στον πληθ.) έκταση γης που προορίζεται για καλλιέργεια ή για οικοδόμηση *αποφασίστηκε η απαλλοτρίωση γαιών για την ανέγερση τού νοσοκομείου | | υπερασπιζόταν τη δήμευση των μεγάλων κτημάτων και τη διανομή των ~ στους χωρικούς* **2.** (αρχαιοπρ) το χώμα· κυρ. στη ΦΡ ***γαΐα πυρί μιχθήτω*** *(εμού θανοντος γαΐα μιχθητω πυρί, Τραγ Λδέσπ.* 513) ας γίνει ό.τι θέλει για να δηλώσουμε την πλήρη αδιαφορία μας για το τι πρόκειται να συμβεί. *όσο διοικώ εγώ. δεν θέλω αλλαγές μόλις φύγω, ~! | | ας πάρω τη σύνταξή μου και μετά* **3.** χημ ***αλκαλικές γαι'ες*** βλ λ *αλκαλικός* ΣΧΟΛΙΟ λ. *γη* [κιυμ. < αρχ. *γαΐα.* ποιητ τ. τού *γη* (βλ λ)). **γαιάνθρακας** (ο) [1846] {γαιανθράκων} ορυκτ. ορυκτός άνθρακας, όπως ο ανθρακίτης, ο λιγνίτης, η τύρφη κ.λπ.. *άκαπνος ~ | | - σε σκόνη* II *κοιτάσματα γαιανθράκων* σχολιο λ *γη.* [f.tym Μεταφρ δάνειο από γαλλ. charbon de terre], **γαιανθρακοφόρος,** -ος, -ο []892j αυτός που περιέχει κοιτάσματα γαιανθράκων - *περιοχή / έκταση* **γαΐανθρακωρυχείο** (το) [1855[ορυχείο εξόρυξης γαιανθράκων, **γαϊδάρα** (η) * γαϊδούρα

γάιδαρος (ο) {γαϊδάρ-ου | -ων, -ουςί **1.** θηλαστικό κατοικίδιο ζώο συγγενές προς το άλογο, αλλά πιο μικρόσωμο, με χαρακτηριστικά μακριά αφτιά· χρησιμοποιείται στη μεταφορά φορτίων και ανθρώπων και σε γεωργικές εργασίες· φρ (α) (οικ) ***σκάω γάιδαρο*** εξαντλώ και τα πιο μεγάλα περιθώρια υπομονής: *αυτή σκάει γάιδαρο· κατέβασε ο'Αόκληρο μαγαζί για ένα μέτρο ύφασμα και τελικά δεν το πήρε!* (β) (παροιμ.) ***είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα*** για κάποιον που κατηγορεί άλλους για ελαττώματα που ο ίδιος έχε.ι σε μεγαλύτερο βαθμό (γ) (μειωτ. ή οικ) ***κατά φωνή κι ο γάιδαρος!*** για κάποιον που εμφανίζεται τη στιγμή που γίνεται λόγος γι' αυτόν *πάνω που μιλούσαμε γι' αυτόν; να σου εμφανίζεται·* ΣΥΝ πάνω στην ώρα (δ) **δένω *τον γάιδαρο μου*** εξασφαλίζω τη θέση μου *μονιμοποιήθηκε στη δου/.ειά του κι έδεσε τον γάιδαρό του* (ε) ***όποιος δεν μπορεί να δείρει τον γάιδαρο, δέρνει το σαμάρι*** (μεσν. παροιμία *ελάκτισεν ό γάιδαρος καί δέρουσι τό σάγμα*) για κάποιον που επειδή δεν μπορεί να αντιμετωπίσει τους ισχυροτέρους ή ανώτερους του και πραγματικά υπεύθυνους για κάτι. τα βάζει με τους ιεραρχικά κατώτερους ή με άλλους, που ευθύνονται λιγότερο ή δεν έχουν τη δύναμη να αντι- δράσουν (στ) (μειωτ.) ***δεν μπορεί να μοιράει δύο γαϊδάρων άχυρα*** για κάποιον που είναι ανίκανος και για τις πλέον απλές και αυτονόητες εργασίες (ζ) (παροιμ) ***ήταν ατραβό το κλήμα, το 'φαγε κι ο γάιδαρος*** για κάτι που έρχεται ως τελειωτικό χτύπημα, καταστροφικό τέλος μιας ήδη προβληματικής κατάστασης: <5εν *φτάνει που χρωστούσε σε όλους, τράκαρε και το αυτοκίνητο·* συν ήρθε κι έδεσε (η) ***φάγαμε τον γάιδαρο, στην ουρά θα σταματήσουμε / σταθούμε;*** βλ. λ. *ουρά* (θ) (ειρων.) ***δυο γάιδαροι μαλώνανε σε ξένον αχυρώνα*** για πρόσωπα που φιλονικούν για πράγματα που δεν τους ανήκουν (ι) (παροιμ) ***κάποιου (του) χάριζαν γάιδαρο και τον κοίταζε στα δόντια*** για κάποιον που δεν καταλαβαίνει την *αξία* μιας προσφοράς και μεμψιμοιρεί για τις λεπτομέρειες *του αγόρασαν αυτοκίνητο κι αυτός παραπονιόταν για τη μάρκα·* (ια) (παροιμ) ***αν δεν κλοτσήσει ο γάιδαρος, δεν τον ξεφορτώνουν*** ο αδικούμενος ή καταπιεζόμενος πρέπει να αντιδρά, προκειμένου να βελτιωθεί η κατάστασή του: *μα κάθεται με δεμένα χέρια και περιμένει να τον λυπηθούν* (ΐβ) ***γάιδαρος αμολητός, κύρης και νοικοκύρης*** για αναιδές πρόσωπο που κάνει κατάχρηση τής παρεχόμενης ελευθερίας, που υπερβαίνει τα όρια ανοχής των υπολοίπων (ΐγ) (παροιμ.) **ο *γάιδαρος είν' γάιδαρος και ας φορεί και σέλα*** ούτε η στολή ούτε το αξίωμα εξευγενίζουν αυτόν που είναι από τη φύση του χυδαίος, ο άξεστος άνθρωπος δεν γίνεται ευγενής, αν τον ντύσεις καλά ΣΥΝ τον αράπη κι αν τον πλένεις το σαπούνι σου χαλάς (ιδ) ***γαϊδάρου λύρα παίζανε κι αυτός τ' αφτιά του τάραζε*** για την αδυναμία άμουσου και ακαλλιέργητου ανθρώπου να συναισθανθεί και να εκτιμήσει υψηλές αισθητικές αξίες: τον *πήραν αστοιχείωτο άνθρο)πο να τον πάνε στην Όπερα* (ΐε) (ειρο>ν.) ***(σιγά) μη στάξει η ουρά τού γα/δάρου*** βλ λ *στάζω* (ιστ) ***-Πετάει ο γάιδαρος; -Πετάει!*** (i) για περιπτώσεις στις οποίες αναγκάζεται κανείς να δέχεται ή να υποχωρεί σε παράλογες απόψεις ή καταστάσεις *ό.τι σου λέει, «ναι» θα του ?.ες εσύ «-»'* (ii) για πρόσωπα ανόητα ή εύπιστα που δέχονται ως αληθινά τα πιο απίθανα πράγματα. Ό,π *της πεις το χάφτει! «~»!* (ιζ) ***γάιδαρος ξεσαμάρωτος / ξέστρωτος / ξεκαπίστρωτος*** βλ λ. *γαϊδούρι* (ιη) ***μαντζουράνα στο κατώφλι, γάιδαρος στα κεραμίδια*** για πράγματα παράδοξα (τα οποία συνήθ προσποιούμαστε ότι τα πιστεύουμε για να μη φέρουμε αντίρρηση σε αυτόν που τα λέει) 2. (μτφ.-υβριστ.) άνθρωπος που χαρακτηρίζεται αρνητικά από ιδιότητες που κατά σύμβαση αποδίδονται στη συμπεριφορά τού παραπάνω ζώου, όπως η έλλειψη ευαισθησίας, ευγένειας ή φιλότιμου: *δεν ντρέπεται ο - να μην πει ένα «ευχαριστώ»!* συν αναίσθητος, ανάγωγος· φρ ***γάιδαρος με περικεφαλαία*** (ως χαρακτηρισμός) πάρα πολύ ανάγωγος. αναιδής και αναίσθητος. — (υποκ.) **γαϊδαράκος** (ο) Ιετυμ μεσν < *γαϊδάρων* < αραβ gadar / gaidar «σκληρότητα, καταπίεση». Είναι πιθ. ότι η λ χρησιμοποιήθηκε αρχικώς για να χαρακτηρίσει τον τρόπο συμπεριφοράς έναντι τού ζώου και στη συνέχεια το ίδιο το ζώο. Συμπτωματική είναι η μορφολ. ομοιότητα με το ουσ. *γάδος* «μπακαλιάρος» (που ονομάζεται λαικ. και *γαΐδουρο ψαρο),*

αφού είναι γνωστή η συνήθεια τής ονομασίας θαλάσσιων ζώων σύμφωνα με τα ζώα τής ξηράςI

γάιδαρος - όνος. Το συμπαθές τετράποδο, ξενικής προέλευσης, δηλώθηκε στην Ελληνική. Αρχαία και Νέα. με δάνειες λέξεις τις λ. όνος και γάιδαρος. Και το μεν όνος, ήδη αρχαίο, ανάγεται σε μια ανατολική σουμεριακή λ. ansU, από όπου το ελλην. *όνος (*< *osonos). το λατ asinus και το αρμενικό isoy (es). Ας σημειωθεί ότι η λ. *όνος* μαρτυρείται ήδη στα Μυκηναϊκά (τύπος, ο-ηο) Η νεότερη δε ονομασία γάιδαρος (από μεσν *γαϊδάρων)* ανάγεται στο αραβικό ga(i)dar, που σημαίνει «σκληρότητα, καταπίεση», αυτήν που ασκούσαν οι άνθρωποι συχνά σε αυτό το ζώο. τόσο που να γραφεί «*γάειδαρος*» και να παρετυμολογηθεί η ονομασία του από το «*άει δέρεσθαι*» (που πάντα τον δέρνουν)' Μια σειρά μειωτικών και υποτιμητικών σημασιών και σημασιακών αποχρώσεων ποικίλης υφής (δήλωση άξεστου, αγενούς, αναιδούς, ασήμαντου, ανίκανου. ανάξιου, μάταιου κ.λπ.) συνδέθηκε με εκφράσεις που λέγονταν γι' αυτό το ζώο, τόσο στην αρχαία όσο και στη νεότερη γλώσσα μας· αρχ «*περί* ονου *σκιάς», «όνον κείρεις»* (ματαιοπονείς), «*όνου ποκους ζητείς»* (ασήμαντη επιδίωξη), «*όνος ἔεται»* («γάιδαρος βρέχεται», δεν συμβαίνει τίποτε), «ὁ'νω *τις ελεγε μύθον, 6 δὲ τά ὠτα ἑκίνει», «όνων ὑβριστότερος». «όνος εις* [5]*Αθήνας»*(για περίεργα πράγματα), *«όνος ἐν πιθήκοις»* (υπερβολικά άσχημος), *«εις όνους ἀφ' ἱππων»* (από τα καλά στα άσχημα), *«όνος λύρας ακού- ων»* (εντελώς αδαής), *«όνος με ἐ?.άκτισεν κάγώ ἀντι λακτίσω αυτόν.»* κ.ά. νεότ «δενμπορεί *να μοιράσει δυο γαϊδάρων άχυρα»* (ανίκανος), «*γάιδαρος αμολητός, κύρης και νοικοκύρης», «ο γάιδαρος είν'* γάιδαρος και *ας φορεί και σέλα», «γάιδαρος ακάλεστος». «ξέστρωτος / ξεσαμάρωτος γάιδαρος», «γαϊδάρου λύρα παίζανε κι αυτός τ'αφτιά του τάραζε», «σιγά μη στάξει η ουρά τού γαϊδάρου», «σκάει γάιδαρο», «είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα». «όταν £εν μπορεί να δείρει τον γάιδαρο, δέρνει το σαμάρι».

γα'ιδούρα (η) {χωρ γεν. πληθ } 1. το θηλυκό γαϊδούρι 2. (υβριστ.) γυναίκα αγενής και ανάγωγη · 3. *μακριά γα'ιδούρα* ομαδικό παιχνίδι, στο οποίο μερικοί παίκτες σχηματίζουν μια σειρά σκυμμένοι ο ένας πίσω από τον άλλον και οι υπόλοιποι παίρνοντας φόρα πηδούν με ορμή πάνω στις πλάτες των σκυμμένων παικτών καβαλώντας τους. Επίσης γαϊδάρα [μεσν [γαϊδουράγκαθο (το) αγκαθωτό φυτό ξηρών κλιμάτων, συνήθ με έντονα μοβ άνθη.

γαϊδουρεύω ρ. αμετβ Ιγαϊδούρεψα} γίνομαι αναίσθητος, αγενής, επιδεικνύοντας θράσος και γαϊδουριά *πολύ γαϊδούρεψε ο μικρός, έτσι που τον καλόμαθες'* συν αποθρασύνομαι γαϊδούρι (το) {γαϊδουρ-ιού j -ιών} (κοινό όν. για το αρσ. και το θηλ. ζώο) 1. ο γάιδαρος (βλ.λ) 2. (υβριστ) ανάγωγος και άξεστος άνθρωπος· *Το Κοίτα πώς μιλάει σε γέρον άνθρωπο! | |* (κ. επιτατ) ~ *ξέστρωτο / ξεσαμάρωτο / ξεκαπίστρωτο* (μεσν φρ) — (υποκ) γαϊδουράκι (το) Ιμεσν.Ι κ. γαϊδουράκος (ο), γαϊδουρήσιος, -ια. -ιο [ετυμ < μεσν *γαϊδούριον* < *γαϊδάρων,* βλ λ. *γάιδαρος].* γαϊδουριά (η) {χωρ. πληθ } οποιαδήποτε πράξη ή συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από αναισθησία και έλλειψη ντροπής, ευγένειας ή φιλότιμου *ήταν μεγά/^η ~ εκ μέρους του να πάρει τα δώρα και να μην πει ένα «ευχαριστώ»* ΣΥΝ αγένεια, απρέπεια, χοντροκοπιά. γαϊδουρινός, -ή, -ό [μεσν] 1. αυτός που σχετίζεται με τον γάιδαρο: *-μάτια / ουρά ι αφτιά* (μεγάλα) συν γαϊδουρήσιος· Φρ *γαϊδουρινή υπομονή* πολύ μεγάλη υπομονή 2. (μειωτ.) απρεπής, χωρίς ευγένεια, χωρίς ευαισθησίες: ~ *συμπεριφορά* — γαϊδουρινά επίρρ. γαϊδουρο- κ γαϊδουρο- κ γαϊδουρ- [μεσν.] (λαϊκ.) λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι 1. σχετίζεται με τον γάιδαρο: *γαϊδουρο- μούλαρο, γαϊδουροβοσκός, γαϊδουρό-γαλα* 2. (υβριστ.) έχει *τα* αρνητικά χαρακτηριστικά που συμβατικά αποδίδονται στον γάιδαρο (κυρ αναισθησία, αγένεια, θράσος, αμορφωσιά) *γαϊδουρ-άνθρωπος,* (εκφραστ) *γαϊδουρο-γάιδαρος* γαϊδουρόβηχας (ο) {χωρ. γεν πληθ > ξερός, βασανιστικός βήχας. γαϊδουρογάϊδαρος (ο) (επιτατ) υπερβολικά αγενής και ανάγωγος άνθρωπος

γαϊδουρο γυρεύω ρ αμετβ {μόνο σε ενεστ κ παρατ } ψάχνω για τον γάιδαρό μου· μόνο στη ΦΡ *κάλλιο γαϊδουρόδενε παρά γαϊδου- ρογύρευε* βλ. λ. *γαϊδουροδένω* γαϊδουροδένω ρ αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ παρατ.Ι δένω τον γάιδαρό μου στη ΦΡ (παροιμ.) *κάλλιο γαϊδουρόδενε, παρά γαϊδουργό- ρευε* καλύτερα να παίρνει κανείς μέτρα και προφυλάξεις εκ των προ- τέρων. παρά να προσπαθεί εκ των υστέρων να αντιμετωπίσει το πρόβλημα που δημιουργήθηκε *όσο κι αν σου φαίνεται τίμιος και σωστός. να υπογράψετε συμβό/Μιο* ΣΥΝ όποιος φυλάει τα ρούχα του έχει τα μισά

γαϊδουροκαβαλαρία (η) {χωρ γεν πληθ } 1. η βόλτα πάνω σε γάιδαρο 2. παιδικό παιχνίδι στο οποίο ο ένας παίρνει τον άλλον στην πλάτη καβάλα και συναγο>νίζονται στο τρέξιμο άλλους που κάνουν το ίδιο 3. (ως επίρρ.) καβάλα σε γάιδαρο· *απ' το λιμάνι ανεβήκαν στην πό/.η* Επίσης γαϊδουροκαβάλα. γαϊδουροκαλόκαιρο (το) η περίοδος των ημερών με καλοκαιρία το φθινόπωρο, κυρ. τον Οκτώβριο, γαϊδουροκεφαλή (η) κεφάλι γαϊδάρου

γαϊδουροκέφαλος, -η, -ο (οικ.) 1. αυτός που δεν αντιλαμβάνεται εύκολα (κάτι) 2. ισχυρογνώμονας. ξεροκέφαλος γαϊδουρολάτης (ο) {γαϊδουρολατών} (λαϊκ.) ονηλάτης (βλλ) συν (λόγ.) ονηγός.

[ετυμ μεσν < *γαϊδούρι* + *-λάτης*< *ἐλαύνω.* πβ κ. *βοϊδο-λάτης).*

γαϊδουρομούλαρο (το; υβριστ για πολύ αγενή άνθρωπο
γαϊδουροτόμαρο (το) **1.** το δέρμα τού γαϊδάρου, που διακρίνεται για τη μεγάλη σκληρότητα και αντοχή του 2. (μτφ.-υβριστ) ο αναίσθητος και αφιλότιμος άνθρωπος, ο σκληρόπετσος **γαϊδουρότριχα** (η) (χωρ γεν πληθ J **1.** τρίχα γαιδάρου **2.** η πολύ χοντρή και σκληρή τρίχα μαλλιών
γαϊδουροφωνάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ } (εκφραστ) φωνή άγρια, δυνατή ή χωρίς μουσική καλλιέργεια *μας ξεκούφανε με τις ~ του* **γαϊδουρόψαρο** (το) ο γάδος (βλ.λ) **γαιμα** (το) »αίμα [liTYM < μεσν. *γαιμα* < αρχ. *αίμα* (το *-γ-* αναπτύχθηκε από συνεκφορά με το άρθρο · *τά αἵματα* > *τά γαίματα* > *τό γαΐμα)]*
γαΐο- κ. **γαιο-** κ **γαι-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που έχουν σχέση 1. με καλλιέργεια γης ή με έκταση γης *γαιο-κτή- μονας, γαιο-κτησία* 2. με κάτι που προέρχεται από τη γη *γαι-άνθρα- κας* 3. με κάτι που είναι φτειαγμένο από χώμα *γαιό-τοιχος* [ιτυμ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ *γαιο-νό- μος)*, που προέρχεται από το ουσ *γή / γαΐα* (βλ.λ.)] **γαιοκτήμονας** (ο/η) [1862[{γαιοκτημόνων} πρόσωπο που διαθέτει τη νόμιμη ιδιοκτησία (συνήθ μεγάλης) έκτασης γης ΣΥΝ τσιφλικάς, κτηματίας.
ΙΕΤΥΜ < *γαιο-*(< αρχ *γαΐα) + -κτήμων*< *κτήμα,* μεταφρ δάνειο από γερμ Landbesitzer]. **γαιοκτησία** (η) {γαιοκτησιών} η νόμιμα αναγνωρισμένη κατοχή (συνήθ. μεγάλων) εκτάσεων γης. η ιδιοκτησία τού γαιοκτήμονα *στην Λυστρα/Ια συναντά κανείς ακόμα μεγάλες ~ || ατομική / κρατική / συλλογική ~ ·* — **γαιοκτητικός,** -ή. -ό.
[F.TYM < *γαιο-* (< αρχ *γαΐα) + -κτησία*< *κτήση]* **γαιόραμα** (το) Ιγαιοράμ-ατος | -ατα. *-άτων)* η παράσταση τής επιφάνειας τής Γης σε χάρτη μεγάλης κλίμακας [ΗΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. georama. κατά το panorama (ελλην. *πανόραμα)]*
γαιόσακος (ο) [1847] {γαιοσάκ-ου | -ων. -ους} σάκος γεμισμένος *χώμα* και ειδικότ άμμο. που χρησιμοποιείται στην κατασκευή πρόχειρων οχυρωμάτων (κυρ σε πολεμικές επιχειρήσεις) **γαιότοιχος** (ο) {γαιοτοίχ-ου I -ων, -ους} τοίχος κατασκευασμένος από συμπιεσμένη σε καλούπια αργιλώδη λάσπη (χρησιμοποιούμενος κυρ σε προσωρινές οχυρωματικές εγκαταστάσεις), **γαϊτανάκι** (το) {χωρ γεν.} **1.** (υποκ) το γαϊτάνι (βλ λ) **2.** αποκριάτικος χορός κατά τον οποίο οι μεταμφιεσμένοι χορεύουν γύρω από κοντάρι, κρατώντας κορδέλες δεμένες στην κορυφή του, ώστε αυτές με την περιστροφή των χορευτών να τυλίγονται στο κοντάρι: *στήνω* ~ 3. (μτφ.) οποιαδήποτε μπερδεμένη ή άναρχη κατάσταση συνεχούς εναλλαγής προσώπων και ρόλων σχετικά με δεδομένο θέμα ή πρόσωπο: *αυτό το ~ δηλώσεων: διευκρινίσεων, απαντήσεων και επανατοποθετήσεων στο επίμαχο ζήτημα πρέπει να πάψει!*
[F.TYM Υποκ τού μεσν *γαϊτάνιν* (βλ λ)| **γαϊτάνι** (το) {γαϊταν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) κορδόνι από λεπτό ύφασμα (μετάξι, βαμβάκι, μαλλί), που χρησιμοποιείται ως διακοσμητικό φορέματος φρ (α) **παίρνω** *Ι δένψ (κάτι)* ***σκοινί-γαϊτάνι*** βλ λ *σχοινί* (β) ***φρύδι γαϊτάνι*** φρύδι καλυσχηματισμένο και τοξωτό ΣΥΝ γραμμένο φρύδι ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α, -υ*
[ΕΤΥΜ < μεσν *γαΐτάνιν* < λατ. gaitanus. εθνικό όνομα από την πόλη Gaeta, κελτ προελ.) **γαϊτανοφρύδης,** -α. -ικο [μεσν.] {χωρ γεν. πληθ.} αυτός που έχει καμπυλωτά φρύδια, που τα φρύδια του σχηματίζουν αρμονική καμπύλη πάνω) από την κόγχη των ματκόν ~ *κόρη / γυναίκα* Επίσης **γαιτανοφρυδάτος,** -η. -ο **γαιώδης,** -ης. -ες |αρχ] {γακύδ-ους J -εις (ουδ -η), -ών} **1.** αυτός που έχει τη σύσταση ή το χρίσμα τού εδάφους: *τα ~ χρώματα συνηθίζονται στη βυζαντινή αγιογραφία* ΣΥΝ γήινος, χωμάτινος 2. αυτός που περιέχει πολύ χώμα, που αποτελείται από χώμα: ~ *όγκοι* ΣΥΝ χώμα- τώδης j.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες, γη.* **γάλα** (το) {γάλ-α(κ)τος | γάλ-ατα. χωρ. γεν **} 1.** υπόλευκο ώς υποκίτρινο θρεπτικό υγρό με ελαφρά γλυκιά γεύση, που εκκρίνεται από τους μαστούς των θηλυκών θηλαστικών μετά από εγκυμοσύνη για τη θρέψη το)ν μικρών τους *το μητρικό ~ || πρόβειο / αγελαδινό / κατσικήσιο* ~· φρ (α) (καθημ. για γυναίκα ή θηλυκό ζώο που θηλάζει) **μου** ***κόβεται το γάλα*** χάνω την ικανότητα να παράγω γάλα, να τρέφω παιδί με θηλασμό (συνήθ. λόγω σοκ) (β) ***βγάζω / κατεβάζω γάλα*** (για γυναίκες ή θηλυκά θηλαστικά μετά από εγκυμοσύνη) αποκτώ την ικανότητα να θηλάσω, να γαλουχήσω παιδί, *ο γιατρός τής έγραψε ειδική δυναμωτική δίαιτα, γιατί δεν μπορούσε να κατεβάσει αρκετό γάλα* (γ) (μτφ.-λαϊκ.) ***με το γάλα τής μάννας του*** από πολύ μικρή ηλικία (ως καθοριστικό στοιχείο τής αγωγής του): ~ εϊ^ε *θηλάσει το μίσος και την εκδίκηση για τους δολοφόνους τού πατέρα του* ΣΥΝ με τα πρώτα του βήματα, από την κούνια του. από τα γεννοφάσκια του (δ) (εκφραστ) ***φτύνω τής μάννας μου το γάλα*** υφίσταμαι τρομερές ταλαιπωρίες. κακουχίες ή τιμωρίες: *θα τον κάνω να μετανιώσει για ό.τι μου 'κανε Οα φτύσει τής μάννας του το γάλα!* (ε) (εκφραστ.) ***άσπρος σαν το γάλα*** για άνθρωπο με υπερβολικά λευκή επιδερμίδα ΑΝΤ ηλιοκαμένος (στ) ***σαν τη μύγα μες στο γάλα*** βλ. λ. *μύγα* **2.** το παραπάνω υγρό που υ^ίσταται επεξεργασία στις γαλακτοβιομηχανίες για κατανάλωση ή για παραγωγή γαλακτοκομικοί προϊόντων: *η παραγωγή γάλακτος || ~ παστεριωμένο / εβαπορέ / ζαχαρούχο / συμπτκνωμένο / αποβουτυρωμένο / νωπό / ομογενοποιημένο / σοκολατούχο / τού κουτιού [1] άπαχο / χωρίς λιπαρά* φρ (α) ***γάλα (σε) σκόνη*** ειδικά επεξεργασμένο γάλα, από το οποίο έχει αφαιρεθεί το νερό. σε ξηρή και κονιορτοποιημένη μορφή, από την οποία επανέρχεται στην υγρή του κατάσταση με προσθήκη νερού σε συγκεκριμένη αναλογία (β) ***γάλα μακράς διαρκείας*** ειδικά επεξεργασμένο γάλα. που μπορεί να συντηρηθεί εκτός ψυγείου για μεγάλο χρονικό διάστημα (γ) **σοκολά-** ***τα γάλακτος*** σοκολάτα με σημαντική περιεκτικότητα σε γάλα, κατ' αντιδιαστολή κυρ. προς τη σοκολάτα υγείας ή την πικρή σοκολάτα (δ) ***(όλα πάνε) μέλι-γάλα*** για να δηλωθεί αρμονική συνύπαρξη, συνεργασία κλπ. (ε) ***και τού πουλιού το γάλα*** οι μεγαλύτερες πολυτέλειες, τα σπανιότερα και πολυτιμότερα αγαθά · (γενικότ) για ζωή γεμάτη χλιδή και πολυτέλεια *της έταξε ότι κοντά του θα έχει* ~ (στ) (ει- ρων.) ***πιες το γάλα σου*** σε κάποιον που είναι υπερβολικά άπειρος, για να παρεμβαίνει στις υποθέσεις εμπείρων: ~ *πρώτα και μετά έλα να μας μιλήσεις για πολιτική* **3.** (η γεν ***γάλακτος*** ως χαρακτηρισμός) για κρέας που προέρχεται από ζώο πολύ νεαρής ηλικίας, από ζώο που θήλαζε, οπότε είναι πολύ τρυφερό · *αρνάκι / μοσχαράκι! κατσικάκι* ~ · 4. χυμός φυτού με γαλακτώδη υοή και χρώμα: ~ *καρύδας ι συκιάς* — (υποκ.) **γαλατάκι** (το)
Ιετυμ αρχ. λ. (με συνεχή παρουσία από τον Όμηρο μέχρι σήμερα) < **γαλακτ- / *γλακτ·* (πβ. γεν *γάλακτ-ος)* < I E. ˣglakt- (με ανάπτυξη εν- δοσυμφωνικού *-α-* στο **γά?.ακτ-),* πβ λατ lac (γεν lactis), γαλλ. lait. ισπ. Ieche, ιταλ. latte κ.ά. 11 λ. απαντά ως α' συνθ. με τις μορφές *γα- λα(κ)το-,* (π χ *γαλακτο-κομία). γαλ(ο)-* (π χ. *γαλο-τύρι)* και ως β' συνθ με τις μορφές *-γα/.α* (π.χ *αφρό-γαλα), -γάλα(κ)τος* (π.χ. *ομο-γάλα- κτος).* Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ δάνεια, λ.χ *γάλα αποβουτυρωμένο / συμπτκνωμένο ' εβαπορέ* (< γαλλ lait ecreme/ condense / evapore). *γάλα μακράς διάρκειας* (< αγγλ long-life milk)[**γαλαδελφός** κ **γαλαδερφός** (ο), **γαλα5ελφή** κ **γαλα5ερφή** (η) πρόσωπο που θήλασε από την ίδια τροφό, συνήθ. για το παιδί τής τροφού ως προς ξένο παιδί που θήλασε από αυτή σην ομογάλακτος. **γαλαζιος,** -α, -ο **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ανέμελου ουρανού ή τής ήρεμης θάλασσας ~ *ύφασμα / μάτια ί θάλασσα || ντύνεται στα γαλάζια* (= φορά ρούχα γαλάζιου χρώματος) ΣΥΝ γαλανός, μαβής, θαλασσής, γλαυκός 2. ***γαλάζιο*** (το) το χρώμα που έχει ο ανέφελος ουρανός και η ήρεμη "θάλασσα, το ανοιχτό μπλε · *κοίταζε το απέραντο ~ τής θάλασσας.*
[ετυμ μεσν. < **γαλάιζος* < *γαλαΐζων,* μτχ τού ρ. *γαλαΐζω* < **κα- λαΐζω* < μτγν. *κάλαΐς* «πολύτιμος λίθος με γαλαζοπράσινο χρώμα». Βλ λ *κάλαΐς* Κατ' άλλη άποψη, από συμφυρμό των *γαλανός + κα- λάσιος* < *καλαΐσιος* « μτγν *κάλαΐς)}.* **γαλαζοαίματος,** -η, -ο [1895] αυτός που σχετίζεται με την αριστοκρατία. που έχει αριστοκρατική καταγωγή: *έχει ~ καταγωγή* || (κ. ως ουσ) *στη δεξίωση παρευρίσκονταν πολλοί ~* συν αριστοκράτης, ευ- γενής. ευπατρίδης λν I λαϊκός
[L-IYM < φρ *γαλάζιο αίμα,* μεταφρ. δάνειο από ισπ sangre azul (αγγλ blue blood) Η έκφραση αυτή οφείλεται στους Ισπανούς ευγε- νείς της μεσν εποχής, επειδή κάτω από τη λευκή επιδερμίδα τους διακρίνονταν οι φλέβες με γαλάζιο χροίμα. κάτι που δεν συνέβαινε με τους Άραβες εισβολείς λόγο) τού μελαμψού τους δέρματος! **γαλαζόπετρα** (η) {χωρ γεν πληθ.} **1.** κοινή ονομασία τού ένυδρου θειικού χαλκού 2. διάλυμα θειικού χαλκού και ασβέστη, με το οποίο ραντίζονται οι αμπελώνες για την καταπολέμηση τού περονόσπορου **γαλαζοπράσινος,** -η. -ο αυτός που έχει χρώμα ανάμεσα στο γαλάζιο και το πράσινο: ~ *μάτια* °.* σχομ λ *πονόδοντος* **γαλαζωπός,** -ή. -ό αυτός που πλησιάζει προς το γαλάζιο χρώμα, ο ελαφρούς γαλάζιος
[ΕΤΥΜ < *γαλάζιος* + παραγ επίθημα *-ωπός* (βλ.λ.)[. **γαλαθηνός,** -ή. -ό (λόγ.) αυτός που ακόμα θηλάζει κατ' επέκτ νεαρός. τρυφερός. ~ *βρέφος / αρνί* συν (καθημ.) βυζανιάρικος (ετυμ αρχ. < *γάλα* + -0i]νός<απρφ *θήσθαι* «θηλάζω», βλ. λ *Οη? ·.ή* **γαλακταγωγός,** -ός, -ό [1847] αυτός που προκαλεί έκκριση γάλακτος ή συμβάλλει στην αύξηση τής παραγωγής γάλακτος: ~ *φάρμακα* συν γαλακτοποιός. γαλακτοφόρος 1ΕΤΥ Μ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ galactagogue]. **γαλακτερός,** -ή, -ό 1. αυτός που έχει παρασκευαστεί με γάλα: *- γλυ- κό* **2.** ***γαλακτερά*** (τα) (α) τα προϊόντα τού γάλακτος (β) φαγητά ή γλυκά που γίνονται με γάλα 3. αυτός που είναι γεμάτος γάλα ή γαλακτώδη χυμό ~ *καρπός* 4. αυτός που έχει άσπρο χρώμα σαν το γάλα συν γαλακτώδης Επίσης **γαλατερός γαλακτικός,** -ή. -ό [μτγν] **1.** αυτός που σχετίζεται με το γάλα: ~ *ζύμωση* 2. ΧΗΜ ***γαλακτικό οξύ*** οργανική ένωση που βρίσκεται σε ορισμένους φυτικούς χυμούς, στο αίμα και στους μυς ορισμένων ζώων και τού ανθρώπου (κυρ μετά από μυϊκό κάματο), στο έδαφος, καθώς και στο τυρί. το γιαούρτι, το ξινόγαλα. **γαλακτο-** / **γαλατο-** κ. **γαλακτό-** / **γαλατά-** κ **γαλακτ-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται με το γάλα ή τα προϊόντα του ή το έχει ως κύριο συστατικό /*α-λακτο-βιομηχανία, γαλακτο-φόρος, γαλακτο-κομία, γαλακτο-μπούρε- κο, γαλατό-πιτα*
[ΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *γαλακτο- πότης,* μτγν *γαλακτο-πώλης),* που προέρχεται από το ουσ. *γάλα, -ακτος)*
γαλακτοβιομηχανία (η) [1**896]** {γαλακτοβιομηχανιών} **1.** η βιομηχανία επεξεργασίας γάλακτος και παραγωγής γαλακτοκομικοί προϊόντων 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο γίνεται η βιομηχανική επεξεργασία τού γάλακτος **γαλακτογόνος,** -ος, -ο [1**873]** (επιστημ.) **1.** (αδένας) που εκκρίνει γάλα 2. αυτός που προκαλεί την έκκριση γάλακτος: ~ *φάρμακο*
γαλακτοζαχαροπλαστείο (το) κατάστημα στο οποίο πωλείται γάλα και σερβίρονται γλυκά, **γαλακτοκομία** (η) |1881 | Ιχωρ πληθ } η διαδικασία συντήρησης και επεξεργασίας τού γάλακτος και των προϊόντων του: *διαδικασίες γαλακτοκομίας* ι,' *προϊόντα γαλακτοκομίας* (βούτυρο, τυρί. γιαούρτι

κ ά). **γαλακτοκόμος** (ο/η) [μτγν.]. **γαλακτοκομείο** (το) [1831], **γαλακτοκομικός,**-ή,-ό 11898].
JF.ΤΥΜ < μτγν *γαλακτοκόμος* < *γαλακτο-* (< *γάλα)* + *-κόμος* < *αρχ. κομώ* (-έω) «φροντίζω, περιποιούμαι»], **γαλακτομπούρεκο** (το) γλυκό που φτειάχνεται με γάλα, φύλλο κρούστας και σιρόπι Επίσης **γαλατομπούρεκο** κ (προοορ-σπάν.) **γαλακτομττούρικο.**
[ι γυμ Νόθο σύνθ . < *γαλακτο-* (< *γάλα)* + *μπουρέκι* (βλ λ)]. **γαλακτοπαραγωγή** (η) [1887] Ιχωρ πληθ.} **1.** η παραγωγή γάλακτος ΣΥΝ γαλακτοποίηση **2.** η ποσότητα τού παραγόμενου γάλακτος: *χαμηλή* ~ – **γαλακτοπαραγωγός** (ο/η) [1888], **γαλακτοπαραγωγικός,**
-ή. -ό [1891]. **γαλακτόπιτα** (η) -
*γαλατόπιτα
γαλακτοποίηση (η) [1895] {-ης κ -ήσαος | χωρ. πληθ [1.η γαλακτοπαραγωγή (βλ.λ.)· **2.** η μετατροπή σε γαλακτό)δη ουσία. – **γαλα· κτοποιός** (ο/η), **γαλακτοποιός,** -ός, -ό Ιμτγν.[κ. **γαλακτοποιητικός,** -ή. -ό [μεσν j, **γαλακτοποιώ** ρ [μεσν./ {-είς . [. **γαλακτοπωλείο** (το) [1856[κατάστημα στο οποίο πωλούνται γαλακτοκομικά προϊόντα **γαλακτοπώλης** (ο) Ιμτγν] {γαλακτοπωλών}. **γαλακτοπώλισσα** (η) {γαλακτοπωλισσών} πρόσωπο που πουλάπ γάλα (είτε σε δικό του χώρο είτε από σπίτι σε σπίτι) συν γαλατάς, **γαλακτόρροια** (η) [1849] {χωρ. πληθ) η αυτόματη έκκριση γάλακτος από τους μαστούς, που δεν συνδέεται με τις φυσιολογικές συνθήκες γαλουχίας (μερικές φορές έπειτα από έκτρωση ή αποβολή και μετά από λήψη ορισμένων φαρμάκων)
[ετυμ Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < *γαλακτο-* (< *γάλ.α)* + *-ρροια* < *ρέω.* < αγγλ. galactorrhoea]. **γαλακτοσάκχαρο** (το) [18851 {γαλακτοσακχάρου} χωρ. πληθ.} βιολ- ΧΗΜ το σάκχαρο που περιέχεται στο γάλα ανθρώπων και ζώων. **γαλακτοτροφία** (η) [μτγν] {χωρ πληθ } η δίαιτα με γάλα και με παράγωγά του
γαλακτούχος, -ος (καθημ. -α). -ο αυτός που περιέχει γάλα ~ *παρασκευάσματα / τροφές / ουσίες.*
[ι ;ίυμ < μτγν *γαλακτούχος* < *γάλα, -ακτος* + *-οΰχος* < *έχω)* **γαλακτοφορος.** -ος. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που μεταφέρει γάλα ~ *πόροι 2.* αυτός που παράγει γάλα συν γαλακταγωγός, γαλακτοποιός
3. αυτός που αυξάνει την έκκριση γάλακτος **γαλακτώδης,** -ης. -ες [αρχ] {γαλακτώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με γάλα. κυρ ως προς το λευκό χρώμα. ~ *απόχρω- ση / χροιά / χυμός* ΣΥΝ γαλακτερός **2.** αυτός που είναι γεμάτος γάλα ~ *προϊόντα.* σχολ/ο λ. *-ης. -ης. -ας.* **γαλάκτωμα** (το) **[** 1889 | {γαλακτώμ-ατος ί -ατα, -άτων} **1.** χημ ομοιογενές μείγμα, συνήθ νερού με μια ουσία που διαλύεται στα λίπη. όπου το ένα συστατικό έχει διασπαρεί στο άλλο υπό μορφή μικρών σταγονιδίων: *φυσικό / τεχνητό* ~ 2. καλλυντικό που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό προσώπου (την απομάκρυνση βαφών ή άλλων ξένων ουσιών από *το πρόσωπο)* και την ενυδάτωση τού δέρματος [ετυμ Απόδ τού γαλλ. emulsion] **γαλανόλευκος,** -η, -ο [1868] **1.** αυτός που έχει γαλανό και λευκό χρώμα 2. ***γαλανόλευκη*** (η) η ελληνική σημαία σχολιο λ *πονόδοντος*
γαλανομάτης, -α/-ισσα. -ικο {γαλανομάτηδες] αυτός που έχει γαλανά μάτια συν γαλανός **γαλανός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ανέφελου ουρανού ή τής ήρεμης θάλασσας ~ *μάτια ! νερά* ΣΥΝ γαλάζιος **2.** ***γαλανό*** (το) το χρώμα τού ανέφελου ουρανού, το ανοιχτό μπλε 3. (σπάν.-λαΐκ.. λο- γοτ) αυτός που έχει γαλανά μάτια: *«Τι να σε κάνω γαλανή, Να γίνεις μαυρομάτα»* (δημοτ. τραγ) ΣΥΝ γαλανομάτης [f.tym μεσν. < *καλανός* < μτγν. *καλ.άινος*< *κάλ,αίς* «είδος πολύτιμου λίθου με γαλαζοπράσινο χρώμα». Δεν είναι πειστική η άποψη περί παρετυμολ σχηματισμού από τη λ. *γάλα*\
γαλαντόμος, -α. -ο αυτός που φέρεται με ευγένεια, αβρότητα, γενναιοδωρία – **γαλαντομία** (η).
{ΕΤΥΜ < βεν. galantomo «γενναιόδωρος», πβ. γαλλ. galant hoinme. ιταλ. galantuomo < galante «ειλικρινής, έντιμος» + nomo «άνθρωπος»] ^
γαλαξίας (ο) {γαλαξιοον] **1.** αςιρον (α) τεράστια συγκέντρωση αστέρων. αερίων, σκόνης και ακτινοβολίας, όπου η βαρυτική έλξη αλλη- λεπιδρά μεταξύ των υλικών σωμάτων: ~ *τής Ανδρομέδας* | | *σπειροει- δείς* ~ (β) (με κεφ.) ο γαλαξίας στον οποίο ανήκει ο Ήλιος και το πλανητικό μας σύστημα · 2. το σύνολο διάσημων προσώποϊν. μεγάλων εταιρειών, οργανισμών κ.λπ · *ένας* ~ *κινηματογραφικών αστέρων στο φεστιβάλ των Καννεσν* jj "*συγχώνευση ενός - 67 οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης*» (εφημ.). – **γαλαξιακός,** -ή. -ό (σημ. 1)
[ητυμ < μτγν. φρ. *γαλαξίας (κύκλος)* < **γαλακτ-ίας*< αρχ. *γάλα, γάλακτος* Η λ πέρασε και σε ξέν γλώσσες, πβ αγγλ. galaxy, γαλλ. galaxie κ.ά Κατά τη μυθολογία, η ονομασία οοείλεται στο γεγονός ότι ο Ηρακλής θήλαζε από το στήθος τής θεάς Ήρας. η οποία τον απο)θησε, με αποτέλεσμα το χυμένο γάλα να διαγράψει τροχιά στον ουρανό (εξού και οι ξέν φρ., λ.χ. αγγλ milky way. γαλλ voie lactee, ιταλ via lattea κ.ά.)]
Γαλαξίδι (το) {-ιού κ (λόγ) -ίου} κωμόπολη τού νομού Φωκίδας στον κόλπο τής Ιτέας. **Γαλαξιδιώτης** (ο). **Γαλαξιδιώτισσα** (η). **γαλαξιδιώ- τικος,** -η, -ο.
[ΗΤΥΜ Αγν. ετύμου]. **γαλόρα** (η) (λαϊκ.) προβατίνα ή κατσίκα που κατεβάζει άοθονο γάλα και αρμέγεται.
[ΕΤΥΜ < *γάλα* + παραγ επίθημα *-άρα* (βλ λ) | **γαλάρι** (το) {σπάν γαλαρ-ιού | -ιών | (λαϊκ) **1.** μικρό αρνί που ακόμη θηλάζει 2. γαλάρα (βλ.λ)
Ιετυμ < *γάλα* -ί- παραγ επίθημα *-άρι* (βλ.λ.)]. **γαλαρία** (η) {γαλαριών] **1.** οι τελευταίες και φθηνότερες σειρές τού εξώστη ενός θεάτρου και κατ' επέκτ οι τελευταίες σειρές οποιουδή- ποτε χώρου *παρακολούθησαν το έργο από τη* ~ 2. (συνεκδ.) όσοι κάθονται στις τελευταίες θέσεις (θεάτρου, κινηματογράφου, αίθουσας, λεωφορείου κ.λπ.· συνήθ πρόκειται για τους νεότερους ή/και ζωηρότερους από ένα σύνολο): *όλοι οι σκηνοθέτες φοβούνται τις αποδοκιμασίες τής ~ στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης* | | *η - στο πού/,μαν έκανε φασαρία* · 3. η στοά ορυχείου: *αρκετοί ανθρακωρύχοι παγιδεύτηκαν στις* ~ 4. (σπάν) μεγάλη στοά οικήματος [ε]υμ < βεν. galaria < μεσν. λατ galcria (βλ λ *γκαλερί)].*
Γαλατάς (ο) εμπορική περιοχή τής Κωνσταντινούπολης με έντονη ελληνική παρουσία μέχρι και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο **γαλατάς** (ο) (γαλατάδες) ο πωλητής γάλακτος ή αυτός που κάνει διανομή γάλακτος κατ' οίκον *ο ~ τής γειτονιάς* |j *λέγεται ότι δημοκρατία υπάρχει όταν ξέρεις πως. αν σου χτυπήσει κάποιος την πόρτα χαράματα, θα είναι ο* ~ (και όχι η αστυνομία για να σε συλλάβει ως αντίπαλο τού καθεστώτος) συν γαλακτοπώλης;: **γαλατάδικο** (το).
Γαλάτεια (η) **1.** ΜΥΘΟΛ κόρη τού Νηρέα και τής Λωρίδας εμφανίζεται στους σικελικούς μύθους ως η αγαπημένη τού Κύκλωπα Πολύφημου 2. γυναικείο όνομα.
[F.TYM αρχ., αγν ετύμου. όν που παρετυμολογήθηκε προς το ουσ *γάλα* («λευκή σαν το γάλα»)]. **γαλατένιος,** -α, -ο **1.** (για τροοές) αυτός που είναι φτειαγμένος από ή έχει ως βασικό συστατικό του το γάλα 2. αυτός που έχει το χρώμα τού γάλακτος, ο πολύ άσπρος **γαλατερός,** -ή, -ό γαλακτερός
Γαλάτης (ο) {Γαλατών}. **Γαλατισσα** (η) {Γαλατισσών} ιςϊ ο Κέλτης τής Γαλατίας: ο *Ιούλιος Καίσαρ υπέταξε* τους ~
[κι υμ < αρχ. *Γα?.άται* < λατ Galli, λ κελτ. που σημαίνει «δυνατοί, ισχυροί» (πβ. ιρλ gal «ανδρεία») *Κελτούς* (λατ. Celiae) αποκαλούσαν οι αρχαίοι τα κελτικά φύλα που κατοίκησαν στον Βορρά (ιδ. στη Βρετανία) και *Γαλάτες* εκείνα τα φύλα που κατοίκησαν στη Γαλλία και στην Κ Ευρώπη, περιοχές οι οποίες έλαβαν την περιληπτική ονομασία *Galatia* Βλ. λ. *Κέλτες*]
Γαλατία (η) [μεσν] ιστ **1.** (κατά την αρχαιότητα) περιοχή τής Δ Ευρώπης που εκτεινόταν μεταξύ των Πυρηναίων, των Αλπεων και τού Ρήνου, περιελάμβανε τη σημερινή Γαλλία, το Βέλγιο, τη Β Ιταλία (κοιλάδα τού Πάδου) και το Ν τμήμα τής σημερινής Ολλανδίας οι Ρωμαίοι τη διέκριναν στο τμήμα Ν. των Άλπεων *(εντεύθεν των Άλπεων ~)* και στο τμήμα Β των Αλπεων *(εκείθεν των Άλπεων ~)* **2.** επαρχία τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας που περιελάμβανε τα εδάφη τής σημερινής Γαλλίας, τού Βελγίου, τής Ελβετίας. τής Β Ιταλίας, τής Ν Ολλανδίας και τού τμήματος τής Γερμανίας Δ τού Ρήνου 3. περιοχή τής Κ Μικράς Ασίας στην οποία από τον 3ο αι. π.Χ ήταν εγκατεστημένοι Γαλάτες **γαλατιέρα** (η) {χωρ. γεν πληθ [το σκεύος που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά, το ζέσταμα ή το σερβίρισμα τού γάλακτος **γαλατικός,** -ή, -ό {μτγν I αυτός που σχετίζεται με τους Γαλάτες ή τη Γαλατία. ~ *χωριό ι επιδρομή / συνήθειες / πόλεμοι* φρ ***γαλατική ευγένεια*** οι λεπτοί τρόποι, που αρμόζουν στην κομψότητα των Γάλλων. **γαλατΐλα** (η) {χωρ. πληθ ί η μυρωδιά τού γάλακτος **γαλατόπιτα** κ **γαλακτόπιτα** (η) {δύσκρ γαλατοπιτών] πίτα που παρασκευάζεται με κύριο συστατικό το γάλα
Γαλάτσι (το) {Γαλατσίου] **1.** δήμος τής ευρύτερης Περιφέρειας Αθηνών 2. πόλη τής Ρουμανίας στις όχθες τού Δούναβη |ηγυμ Ο δήμος ονομάστηκε έτσι από την ομώνυμη πόλη τής Ρουμανίας (ρουμ Galali). επειδή εκεί υπήρχε σημαντικός πυρήνας Ελλή- νων μεταναστών, οι οποίοι προετοίμασαν την Κλληνική Ηπανάσταση Το ρουμ Galafi, εσωτερικό λιμάνι τής χώρας, αποτελεί συντομευμένη μορφή τής σλαβ λ Gala|i^.cc!a «τόπος όπου φορτοεκφορτώνουν τα πλοία» ή, κατ' άλλη άποψη. < λατ Galatia, αν επιβεβαιωθεί η εκδοχή ότι σε εκείνο τον χώρο είχαν εγκατασταθεί Ρωμαίοι άποικοι Κατ' άλλη άποψη, το τοπωνύμιο ανάγεται σε οικιστή γαιοκτήμονα ονόματι *Γαλάκη* (με τσιτακισμό τής παλαιάς αθηναϊκής διαλέκτου)]
γαλατσιδα (η) πυώδες φυτό τού οποίου ο γαλακτώδης χυμός είναι δηλητηριώδης ΣΥΝ φλόμος.
[F.TYM μεσν. < μτγν. *γαλακτίς, -ίδος* (με τσιτακισμό, πβ κ. *ατσίδα* < αρχ. *ικτΐς, -ίδος)* < *αρχ γάλα. -ακτος].* **γαλβανιζέ** επίθ {άκλ } αυτός που έχει γαλβανιστεί. ~ *ρολόι.*
|ΕΙ ΥΜ < γαλλ galvanise].
Υαλβανίζω ρ μετβ [18471 {γαλβάνισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα).-μένος] 1. καλύπτω μεταλλικό σώμα με στρ(όμα άλλου μετάλλου, συνήθ. ψευδαργύρου. υπό την επίδραση ηλεκτρικού ρεύματος, με σκοπό την προφύλαξη *από* τη διάβρωση: *γαλβανισμένος σίδηρος (με* επικάλυψη ψευδαργύρου για προστασία από τη σκουριά) 2. (μτφ) (α) μεταδίδω ενθουσιασμό, ενδιαφέρον: ~ *τα πλήθη* ΣΥΝ ηλεκτρίζω, ενθουσιάζω λνι ήρεμο'), καταπραΰνω (β) (σπάν) εξάπτω, οξύνω: ~ *το ενδιαφέρον / την περιέργεια κάποιου*
[F.TYM Μεταφορά τού γαλλ. galvaniser, από το όνομα τού Ιταλού γιατρού και φυσικού Luigi GaJvani, που πρώτος περιέγραψε το φαινόμενο το 1792].
γαλβανισμός (ο) [1812] η επιμετάλλωση, η επικάλυψη ενός μεταλλικού σώματος με στρώμα άλλου μετάλλου, συνήθ ψευδαργύρου, υπό την επίδραση ηλεκτρικού ρεύματος, με σκοπό την προφύλαξη από τη διάβρωση. Επίσης **γαλβάνιση** (η) [18891 κ **γαλβάνιαμα** (το). – **γαλ· βανικός,** -ή. -ό [1889].
|ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ galvanisme Βλ κ *γα/φανίζο)* 1

γαλβανόμετρο (το) [18611 {γαλβανομέτρ-ου | -ων} ΦΥΣ όργανο που ανιχνεύει τα ασθενή ηλεκτρικά ρεύματα.
[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ galvanotnetre (νόθο σύνθ.)| γαλβανοπλαστική (η) [1889] Ιχωρ. πληθ } η τεχνική τής επικάλυψης ενός μεταλλικού σώματος με στρώμα άλλου μετάλλου υπό την επίδραση ηλεκτρισμού.
[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ. galvanoplastie (νόθο σύνθ.)] γαλέος (ο) γένος σκυλόψαρων με επίμηκες σώμα, δύο ραχιαία πτερύγια και μυτερό ρύγχος, που ζει στις τροπικές και εύκρατες θάλασσες και αλιεύεται για το κρέας του - *σκορδαλιά* (φαγητό από τηγανισμένο κρέας γαλέου, σερβιρισμένο με σκορδαλιά)
[ΕΤΥΜ < αρχ. *γαλεός* < *γαλέη / γαλή* (βλ λ.). Η χρήση τού ονόματος τής *γαλής* για τον γαλέο οφείλεται πιθ. στη μορφή του και στον τρόπο διατροφής του|.
Υαλέρα (η) [δύσχρ γαλερών} ιστ. μεγάλο πολεμικό ή εμπορικό σκάφος με κουπιά και ιστία, που χρησιμοποιήθηκε κυρ. στη Μεσόγειο (πβ. λ *κάτεργό)*
[ετυμ < ιταλ galera / ισπ. galera < μεσν. λατ. galea < μεσν *γαλαία,* πιθ. ιλλυρ. αρχής, από θέμα με σημ. «χελιόνα»] γαλέτα (η) [δύσχρ γαλετών} 1. κομμάτι ή οέτα ψωμιού που έχει ςα- ναψηθεί και δίνεται ως ξηρά τροφή σε στρατιώτες και ναυτικούς' αλλιώς *διπυρίτης άρτος* ΣΥΝ παξιμάδι 2. η τριμμένη φρυγανιά που χρησιμοποιείται στη μαγειρική, *αναμειγνύουμε τα ψαχνά τού κρέατος, το μείγμα μανιταριών. γαλέτα και αλατοπικερώνουμε.*
[ΕΤΥΜ < βεν galeta < γαλλ. galette < galet «μικρή στρογγυλεμένη πέτρα» < παλ. γαλλ. gal (κελτ αρχής)], γαλή (η) (αρχαιοπρ) η γάτα.
[ετυμ < αρχ. *γαλ,έη / γαλή.* πιθ. αρχική σημ. «το δέρμα της γάτας», αβεβ ετύμου, πιθ < **γαλίς.* που συνδ. με λατ glis «είδος ποντικού»', σανσκρ. giri- «ποντικός». Είναι αξιοσημείωτο ότι η λ. *γαλή* δεν δήλωνε εξαρχής τη γάτα (αφού η γάτα δεν ήταν στην αρχή κατοικίδιο ζώο), αλλά αιλουροειδή όπως η αγριόγατα και η νυοίτσα. τα οποία χρησιμοποιούνταν για τη σύλληψη των ποντικών] γαληνεύω ρ. μετβ. κ αμετβ (μεσν Ι {γαλήνε-ψα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να ησυχάσει, να πάψει να είναι ταραγμένος *με λόγια γλυκά χον γαλήνεψε* ΣΥΝ ηρεμώ, ησυχάζω, καταπραΰνω λντ αναστατώνω ♦ 2. (αμετβ) παύω να είμαι ταραγμένος *η θάλασσα γαλήνεψε || γαλήνεψε το πρόσωπό του στο άκουσμα των καθησυχαστικών της λόγων* συν ηρεμώ, καλμάρω ANT αναστατώνομαι, εκνευρίζομαι. ―γαλήνεμα (το).
Γαλήνη (η) 1. ΜΥΘΟΛ. Νηρηίδα, κόρη τού Νηρέα και τής Λωρίδας 2. (κ. *Γα/.ηνή)* μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. γυναικείο όνομα. [Πτυμ αρχ. κύρ όν. < *γαλήνη* (βλ.λ)]. γαλήνη (η) [χωρ. πληθ.} 1. η κατάσταση τής ακύμαντης θάλασσας: *όταν έχει ακόμα και οι μικρές βάρκες ανοίγονται στο πέλαγος* συν ηρεμία, νηνεμία, κάλμα, μπουνάτσα ΛΝΤ τρικυμία, φουρτούνα 2. (μτφ.) ψυχική και πνευματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ταραχής και παθών *προτίμησε επάγγελμα ήρεμο, προκειμένου να εξασφα?Λσει την ψυχική του ~ |) διατάραξη τής ψυχικής ~* συν πραότητα, ηρεμία, αταραξία ANT ταραχή, αναστάτωση. ΣΧΟΛΙΟ λ *άπνοια*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < **γαλάσνά* < *glas-na, συνεσταλμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στις λ *γελώ, γελαστός]* γαλήνιος, -α, -ο [μτγν.) αυτός που χαρακτηρίζεται από γαλήνη, από ηρεμία: - *θάλασσα / έκφραση.* ― γαλήνια επίρρ.
Γαληνός (ο) ένας από τους σημαντικότερους αρχαίους Έλληνες γιατρούς (129-200) με πλούσιο συγγραφικό έργο
[ετυμ μτγν κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *γαληνός* (που αναφερόταν κυρίως στη γαλήνη τής θάλασσας, στη νηνεμία) < *γαλήνη* (βλ.λ.)] γαληνός, -ή, -ό {υπερθ. γαληνότατος. -άτη} 1. (αρχαιοπρ) αυτός που δεν ταράζεται 2. (στον υπερθ) (α) ως τίτλος ευγενών στο Βυζάντιο (β) ΙΣΤ ***Γαληνότατη*** (η) (ιταλ. La Serenissima) το ενετικό κράτος, η Βενετία: *η - Δημοκρατία τής Βενετίας* ΣΥΝ Δημοκρατία τού Λγ. Μάρκου. [ετυμ αρχ. < *γαλήνη* (βλ.λ). Ο βυζαντινός τίτλος αποτελεί μεταφορ. δάνειο από ιταλ serenissimo). γαλΐάντρα (η) {δύσχρ. γαλιαντρο'}ν} (λαΐκ) 1. ο κορυδαλλός (βλ.λ)
2. (μτφ.) (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που μιλά ακατάπαυστα ΣΥΝ φλύαρος ANT σιωπηλός, λιγομίλητος
[ΠΤΥΜ Αντιδάν.< ιταλ calandra < μτγν. *κάλανδρος.* λ προελλην Ο τ. *γαλιάντρα* οφείλεται πιθ. σε παρετυμολ επίδραση των λ *γάλος, γα- λί,* που αναφέρονται σε ζώα τα οποία είναι επίσης συνδεδεμένα με άναρθρες φωνές]
Γαλικία (η) αυτόνομη περιοχή τής ΒΔ. Ισπανίας στα σύνορα με την Πορτογαλία. ― γαλικιανός, -ή, -ό.
[ετυμ < ισπ. Galicia (οπτικό δάνειο) < λατ. Gallaecia «χώρα των Ια- λατών» (βλ λ. ***Πχλ,άτης)].***
Γαλιλαίο (η) περιοχή τής *Β.* Παλαιστίνης (το σημερινό *Β* Ισραήλ), που συνδέεται ιδιαίτερα με τη ζωή, τη διδασκαλία και τη δράση τού Ιησού Χριστού - Γαλιλαίος (ο) [μτγν], Γαλιλαία (η).
[ΕΤΥΜ μτγν. < εβρ Galfl «κύκλος, περιοχή»}. γάλιο (το) ονομασία ποωδών φυτών με μακριά φύλλα και μικρά άνθη, με πιο γνωστό την κολλητσίδα
[ετυμ < μτγν. *γάλιον,* αβεβ. ετύμου. Ο Διοσκουρίδης το συνέδεε με το αρ/ζ. *γάλα, ενο)* ο Ιλλίνιος ο Πρεσβύτερος με το αρχ. *γαλή].* γαλΐφης, -α (λαΐκ. -ω). - ικο αυτός που κολακεύει τους άλλους, για να επιτύχει τους στόχους του: - γυναίκα συν κόλακας ανι ευθύς ― γαλιφιά (η) [μεσν.[, γαλίφικος, -η. -ο [μεσν.|. γαλίφικα επίρρ.
[ετυμ < μεσν *γαλίφος* < ιταλ. gaglioffo «αχρείος, ανίκανος» < μεσν λατ. gaiuius, αγν. ετύμου]
Γαλλία (η) (γαλλ. Republique Frangaise = Γαλλική Δημοκρατία) κρά
τος τής Δ Ευρώπης με πρωτεύουσα το Παρίσι, επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το ευρώ ― Γάλλος (ο), Γαλλίδα (η), γαλλικός, -ή, -ό (βλ λ.). Γαλλικά (τα)
[FTYM < λατ. Gallia «Γαλατία» (βλ. λ *Γαλάτες)* Η γαλλ ονομασία France ανάγεται στο λατ Francia (γερμ προελ). που συνδ με αρχ αγγλ franca, αρχ. σκανδ frakka, τα οποία σημαίνουν «λόγχη, ακόντιο» Αλλοι μελετητές, ωστόσο, θεωρούν ότι η ονομασία ανάγεται στο αρχ γερμ wrang < wringen «σφίγγω, στρίβω, τραβώ (βίαια)», με αναφορά στους Φράγκους που ξεριζώθηκαν από τις εστίες τουςΐ γαλλίζω ρ. αμετβ [1805] ^μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} μιμούμαι τη γαλλική γλώσσα ή χρησιμοποιώ γαλλισμούς, όταν μιλώ στη μητρική μου γλώσσα
Γαλλικός (ο) ποταμός τής Κ. Μακεδονίας που εκβάλλει στον Θερμαϊκό Κόλπο
[ετυμ μεσν τοπωνύμιο, πιθ τουρκικής αρχής, που αντικατέστησε την αρ^ ονομασία *Έχε(ί)δωρος* (< *έχω* + *-δωρος* < £ώροι/)]. γαλλικός, -ή. -ό [μεσν.] αυτός που σχετίζεται με τη Γαλλία ή τους Γάλλους: - *τυρί / κρασί/σημαία / φινέτσα / αποικία / πολιτισμός-* ΦΡ (α) (λαικ) ***φεύγω / το σκάω / (το) στρίβω / την κάνω αλά γαλλικά*** φεύγω κρυφά, χωρίς να με αντιληφθούν: *μας την έσκασε* ~ (β) ***γαλλικό κλειδί*** εργαλείο που μοιάζει με μεγάλη τανάλια και χρησιμοποιείται για να σφίγγει ή να χαλαρώνει κανείς βίδες (γ) ***γαλλικό φιλί*** ερωτικό φιλί κατά το οποίο οι γλώσσες έρχονται σε επαφή (δ) ***γαλλική αρρώστια*** η σύφιλη, η μαλαφράντζα (βλλ) (ε) ***Γαλλική Επανάσταση*** επανάσταση που ξεκίνησε το 1789 στη Γαλλία με την κατάληψη των φυλακών τής Βαστίλλης και κατέληξε στην ανακήρυξη τής Γαλλικής Δημοκρατίας ― γαλλικά επίρρ. **■"* σχολ ίο λ *ελληνικός* γάλλιο (το) [1885] {γαλλίου} χημ μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ga) αργυρόλευκου χρώματος και στιλπνό, το οποίο τήκεται στους 30°C και χρησιμοποιείται στην κατασκευή ημιαγωγών (βλ κ λ. *περιοδικός.* ΠΙΝ)
[ι:ι ΥΜ Μεταφορά τού νεολατ gallium < λατ. gallus «πετεινός», που αποδίδει το επώνυμο τού Γάλλου χημικού Paul I ecoq (< γαλλ le coq «ο πετεινός»), ο οποίος ανακάλυψε το στοιχείο το 1875. Κατ' άλλη άποψη, απευθείας από την πατρίδα (Γαλλία) τού P. Lecoq] γαλλισμός (ο) [1805] 1. ΓΛΩΣΣ (α) ιδιωματισμός (βλ.λ.) τής γαλλικής γλώσσας (β) η χρησιμοποίηση σε άλλη γλώσσα φράσεων ή συντάξεων τής γαλλικής γλώσσας 2. η μίμηση τού γαλλικού τρόπου ζωής.
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. gallicisme]

ΣΧΟΛΙΟ Οι γαλλισμοί (Φράσεις ή συντάξεις) εισήλθαν στην ελληνική γλώσσα, κυρίως μέσω μεταοράσεων γαλλικών λογοτεχνικών και επιστημονικών έργων, τον 19ο και το α' ήμισυ τού 20ού αι. με την άνθηση των γαλλικών γραμμάτων και την επίδραση που άσκησαν στην Ελλάδα Μεγάλος αριθμός δάνειων λέξεων από τη Γαλλική, αλλά και πλήθος όρων που πλάστηκαν για να αποδί&σουν στα Ελληνικά γαλλικούς όρους, ανήκουν σε αυτή την περίοδο. Στην ίδια περίοδο, λόγω των μεταφράσεων αλλά και τού ότι οι περισσότεροι μορφωμένοι Έλληνες γνίόριζαν τη Γαλλική, ανάγονται και πολλοί γαλλισμοί φράσεων ή συντάξεων Τέτοια παραδείγματα είναι: στο *πλ,αίσιο των* - dans le cadre des... *σε τελευταία ανάλυση* ― en derniere analyse, *στο μέτρο τού δυνατού* = dans la mesure du possible, *αξίζει τον κόπο* = ςα vaut la peine, *είμαι τής γνώμης* = je suis d'avis. *επωφελούμαι τής ευκαιρίας* = profiter de [Occasion, *έχω λόγον υπάρξεως* = avoir raison d'etre, *δίνω σημεία ζωής* = donner signe de vie, *ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα* = cela correspond a la realite, *θέ?.ω να* πω = je veux dire, *κάνω έρωτα* = faire {'amour, *έλαμψε διά τής απουσίας του* = il brilla par son absence, *παίζω με τις λέξεις* = jouer avec les mots, *τηρώ σιγήν*
garder le silence, απ'άκρου εις *άκρον* = d'un bout a l'autre. *από καιρού εις καιρόν* = de temps en temps, *κατά πάσαν πιθανότητα* = selon touie probability, *εκ πρώτης όψεως* = de premiere vue. *εκ διαμέτρου αντίθετο* = diametralement oppose, *με μία ?<.έξη* ― en un mot, *άνευ προηγουμένου* = sans precedent, *φθάνω σε συμφωνία* = arriver a un accord, *βγάζω τα κάστανα από τη φωτιά* = tirrer les marrons du feu. το *καλώς εννοούμενο συμφέρον* = l'interet bien compris.

γαλλιστί επίρρ. [μεσν.] (αρχαιοπρ.) στη γαλλική γλώσσα: *μας χαιρέτισε ~!*
«"ΣΧΟΛΙΟ λ *-ί* γαλλομαθής, -ής. -ές [1890] [γαλλομαθ-ούς | -είς (ουδ -ή)) αυτός που γνωρίζει τη γαλλική γλώσσα και τον γαλλικό πολιτισμό. ― γαλλομάθεια (η) [1897['•'ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης,-ης,-ες* γαλλοφέρνω ρ αμετβ. {σε ενεστ κ. παρατ.] μιμούμαι τον γαλλικό τρόπο συμπεριφοράς, γαλλόφιλος, -η. -ο [1866] αυτός που συμπαθεί τους Γάλλους, τη γλώσσα τους και τον πολιτισμό τους ή ακολουθεί πολιτική που ευνοεί τα συμφέροντά τους. *το ~ κόμμα τού Κωλέττη.*
γαλλόφωνος, -η, -ο ♦ -φωνος
γαλονας (ο) {γαλονάδες} (μειωτ.) πρόσωπο που ορέρει γα/νόνια. δηλαδή διακριτικά τού βαθμού του σε στρατιωτικό σώμα ή σε σώμα ασφαλείας (ειδικότ.) ο αξιωματικός: *οι ~ αδιαφορούν για τα προβλήματα* των φαντάρων συν αξιωματικός, βαθμοφόρος γαλόνι[1] (το) [γαλον-ιού | -ιών] (καθημ.) το διακριτικό τοΰ βαθμού αξιωματικού σε στρατιωτικό σώμα ή σε σώμα ασφαλείας ΣΥΝ σιρίτι, (αργκό) σαρδέλα· ΦΡ (α) ξηλώνω σε ***(κάποιον)*** τ ***α γαλόνια*** καθαιρώ στρατιωτικό από το αξίωμά του (β) ***με πλάκα τα γαλόνια*** με διακριτικά ανώτατου αξιωματικού· *ονειρευόταν να γίνει στρατηγός,* ~.
ΙΚΤΥΜ Μεταφορά τού ιταλ. galloni. πληθ. τού gallone. πιθ. < λατ galea «περικεφαλαία»].

γαλόνι² (το) (γαλον-ιού | -ιών! αγγλική και αμερικανική μονάδα χωρητικότητας· ισοδύναμε! με 4,546 λίτρα και 3.75 λίτρα αντιστοίχους [ετυμ Μεταφορά τού αγγλ. gallon < μέσ αγγλ. galon < μτγν λατ. galeta «μονάδα μετρήσεως υγρών») **γαλοπούλα** (η) {χωρ γεν. πληθ } το θηλυκό τού γάλου· συνήθ. στη μαγειρική: *γεμιστή / χριστουγεννιάτικη / καπνιστή ~*
[ετυμ < *γάλος* + υποκ. επίθημα *-πούλα].* **γάλος** (ο) κατοικίδιο πτηνό με πλούσιο μαύρο φτέρωμα, γυμνό λαιμό και κόκκινες σαρκώδεις προεξοχές στο κεφάλι και κάτω από το ράμφος εκτρέφεται για το κρέας και τα φτερά του ΣΥΝ διάνος — (υποκ) **γαλόπουλο** κ. **γαλι** (το) ** ιχολιο λ *ομόηχα* [ΕΤΥΜ < βεν. galo (πβ ιταλ gallo) < λατ gallus «πετεινός», αβεβ ετύμου, πιθ. συνδ με την ονομασία Gallia (οπότε «πτηνό τής Γαλατίας»)].
γαλοτσα (η) (δύσχρ γαλοτσών} αδιάβροχη μπότα από δέρμα ή καουτσούκ, που φθάνει τουλάχιστον ώς το μέσον τής κνήμης.
[ΕΤΥΜ Αντιδάν. < βεν. galozza < μεσν λατ *calopia < λατ. calopus < αρχ. *καλόπους* «καλαπόδι»], **γαλούχηση** (η) [μεσν] f-ης κ. -ήσεως [-χωρ. πληθ } το να γαλουχεί- ται (βλ.λ. σημ 2) κάποιος με ορισμένες αρχές: *η ~ ενός αγιογράφου στην ορθόδοξη αγιογραφική παράδοση* Επίσης **γαλούχημα** (το).
γαλουχία (η) Ιμεσν] {χωρ πληθ.} η παραγωγή γάλακτος για θηλασμό από οργανισμό μετά τη γέννηση τέκνου. **γαλουχώ** ρ. μετβ Ιγαλουχείς... | γαλούχ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος}
(για μητέρα) δίνω γάλα ως τροφή σε παιδί συν θηλάζω 2. (μτφ) ανατρέφω (κάποιον) με ορισμένες (ηθικές και πνευματικές) αρχές, *είχε γαλουχηθεί από μικρός με τις φιλελεύθερες ιδέες τής επανάστασης* ΣΥΝ ανατρέφω
[ΕΙΥΜ < μτγν *γαλουχώ (-έω)* < *γάλα* + *-ουχώ* < *εχω].* **γόμα** (το)
-» γάμμα
Γαμβίας (ο) ποταμός τής Δ. Αφρικής που εκβάλλει στον Ατλαντικό Ωκεανό, L-πίσης **Γκάμπια, γαμβρός** (ο) -► γαμπρός
γαμέτης (ο) {γαμετών} βιολ εξειδικευμένο κύτταρο για τη συλετική αναπαραγωγή των μονοκύτταρων και πολυκύτταρων οργανισμοον. [ειυμ Αντιδάν., < νεολατ. gameta < αρχ. *γαμέτης* «σύζυγος» < *γαμώ* «νυμφεύομαι»].
γαμήλιος, -α, -ο αυτός που σχετίζεται με τον γάμο: *~ τελετή / δώρο / δεξίωση* σχόλιό λ. *γαμώ*
[ετυμ αρχ., αβεβ σχηματισμού επίθετο, που προέρχεται από το ρ *γαμώ* «νυμφεύομαι»].
Υαμηλιότητα (η) {χωρ. πληθ } η αναλογία γάμων ανά χιλίους κατοίκους ορισμένης περιοχής σε έναν χρόνο *δείκτης γαμηλιότητας* ΙΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. nupliaiitc] **γαμήσι** (το) {γαμησ-ιού | -ιών} ('.-λαΐκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. η σεξουαλική πράξη ΣΥΝ. (!) πήδημα 2. (μτφ.) πολύ δύσκολο έργο +" σχολίο λ. *γαμώ*
[ετυμ μεσν. < *γαμήσει,* από το απρφ. μέλλ *γαμήσειν* τού αρχ. ρ *γαμώ* ?-εω;(πβ. *κοιμήσι, γιορτάσι*)] **γαμιάς** (ο) {γαμιάδες} (!-λαΐκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. άνδρας με πολλές ερωτικές περιπέτειες 2. ο άνδρας που θεωρείται επιδέξιος στη σεξουαλική πράξη και γενικότ. ο επιβήτορας.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *γαμώ* [ετυμ < μεσν *γαμέας* < αρχ. *γαμώ (-έω)* \ **γαμικός,** -ή. -ό [αρχ.Ι (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τον γάμο: *~ συμπόσιο / συμβόλαιο* **Υαμιόλης** (ο) {γαμιόληδες!, **γαμιόλα** (η) {χωρ γεν πληθ } ('-λαΐκ.- υβριστ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) για ανήθικο άνδρα ή γυναίκα
(ετυμ < *γαμώ.* κατά το επίσης υβριστ. *καριόλης* (βλ.λ.)]. **γάμμα** κ **γαμα** (το) {άκλ.} Γ, γ **1.** το τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου 2. (συνεκδ.) (α) οτιδήποτε έχει το σχήμα τού κεφαλαίου γάμμα (Γ):«τα *τέσσερα δωμάτια υποδοχής σχημάτιζαν ένα ~*» (εφημ) (β) (ειδικότ. στο ποδόσφαιρο) καθένα από τα δύο τμήματα τής εστίας (τέρματος), που ορίζονται από τη συμβολή τής οριζόντιας δοκού με καθεμιά από τις δύο κάθετες: *έστει/.ε τη μπάλα στο ~* ΣΥΝ παραθυράκι (βλ κ. λ *αριθμός*)
[ΕΤΥΜ < αρχ γάμμα < σημιτ. gimei «καμήλα»] **γάμος** (ο) **1.** η νόμιμη ένωση και συμβίωση δύο ετερόφυλων (σε κά- ποιες χώρες και ομόφυλων) προσώπων: *ο θεσμός τού ~ αποτελεί το θεμέλιο τής κοινωνίας || βρίσκεται σε ηλικία γάμου || ζητώ* (κάποια) *σε ~* (Ι *κάνω πρόταση γάμου || τα βάρη / τα δεσμά / τα θεμέλια / η διάλυση / η* Αυση *Ι η σύναψη τού ~* j| *άκυρος / ελαττωματικός / ακυρώσιμος / ανυπόστατος / μικτός ~* j| *πρώτη νύχτα τού ~ || ~ από συμφέρον / από συνοικέσιο / από έρωτα* ΣΥΝ παντρειά· ΦΡ (α) λευκός ***γάμος*** συμβατική νομική ένωση ζευγαριού, χωρίς να έχουν συζυγικές σχέσεις μεταξύ τους, προκειμένου να φαίνονται παντρεμένοι *ορισμένες αλλοδαπές, για να μπορέσουν να εγκατασταθούν μόνιμα στην Ελ/.άδα, συνάπτουν ~ με Έ/.ληνες πολίτες* (β) ***πολιτικός γάμος*** η νόμιμη ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων με ληξιαρχική πράξη στο δημαρχείο ενώπιον εκπροσ<όπου τής δημοτικής αρχής (γ) ***θρησκευτικός γάμος*** η νόμιμη ένωση δύο ετερόφυλων προσώπων με ιερολογία, σύμφωνα με τους κανόνες τού θρησκεύματος ή τού δόγματος στο οποίο πιστεύουν οι μελλόνυμφοι (δ) ***μοργανατικός γάμος*** βλ. λ *μοργανατικός* 2. (α) θεολ ένα από τα επτά μυστήρια τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας, με το οποίο εξυψώνεται και εξαγιάζεται η συζυγική ένωση άνδρα και γ\>ναίκας. η οποία πλέον αποσκοπεί στην πνευματική και ηθική τελείωση των συζύγων και στην τεκνογονία (β) (συνεκδ) η τελετή κατά την οποία νομικά ή θρησκευτικά δύο ετερόφυλα πρόσωπα ενώνονται ως σύζυγοι, καθώς και η γιορτή που ακολουθεί *συ νάπτω / τελώ ι ευλογώ / αναβάλλω* τον *~* || *χριστιανικός / πλούσιος / λαμπρός / β/.άχικος/ παραδοσιακός/ σεμνός / μυστικός / βασι/.ικός ~* || *η άδεια / η τελετή / τα στέφανα / οι βέρες τού ~* ΣΥΝ στέψη, στεφάνωση. στεφάνωμα, στεφανώματα, χαρές· ΦΡ (α) ***ανοικτός γάμος*** τελετή γάμου με πλήθος καλεσμένων (β) ***κλειστός γάμος*** τελετή γάμου με περιορισμένο αριθμό προσκεκλημένων (γ) (παροιμ.) ***ούτε γάμος δίχως κλάματα ούτε κηδεία δίχως γέλια*** για την έντονη συγκινησιακή φόρτιση αυτών των τελετών που οδηγεί σε αντίθετες σε καθεμιά συναισθηματικές αντιδράσεις (δ) ***θ' αφήσουμε τον γάμο, να πάμε για πουρνάρια;*** (για ζητήματα αξιολόγησης προτεραιοτήτων) θα αφήσουμε κάτι σημαντικό χάριν ενός ασήμαντου; (ε) (παροιμ) ***όλα του γάμου δύσκολα κι η νύφη γκαστρωμένη*** για περιπτώσεις στις οποίες παρουσιάζονται συσσίορευμένα προβλήματα ή που εμφανίζεται ένα πρόβλημα το οποίο κάνει ακόμη πιο δύσκολη μια ήδη δύσκολη κατάσταση (στ) (παροιμ) ***πάρ' τον στον γάμο σου, να σου πει «και τού χρόνου»*** βλ. λ. *παίρνω* (ζ) ***τού Κουτρούλη ο γάμος*** βλ. λ. *κουτρού/.ης* (η) (λόγ) ***έρχομαι εις γάμου κοινωνίαν*** παντρεύομαι: *ήλθαν εις γάμου* κοινωνίαν *προ μηνός* (θ) (παροιμ) ***όπου γάμος και χαρά η Βασίλω πρώτη*** για πρόσωπο που παρίσταται κατά σύστημα σε οποιαδήποτε δραστηριότητα ή εκδήλωση η οποία του δίνει τη δυνατότητα να προβληθεί (ι) ***βλάχικος γάμος*** αναπαράσταση παραδοσιακού γάμου που γίνεται στη Θήβα την Καθαρά Δευτέρα 3. (συνεκδ.) η έγγαμη συμβίωση, ο χρόνος που ζουν μαζί οι σύζυγοι ως παντρεμένοι: *ο ~ τους κρατάει ακόμη || εύτύχησαν στον ~ τους* (όλα πήγαν καλά στον έγγαμο βίο τους) || *ατύχησε στον γάμο της* (δεν πήγε καλά ο γάμος, π.χ. χώρισε) || *αγωνίζονται να σώσουν τον ~ τους* || (κ. στον πληθ.) οι *~ τού Φίγκαρο || στους ~ σου θα γίνει μεγάλο γλέντι* ΦΡ (α) ***αργυροί γάμοι*** η επέτειος το)ν 25 χρόνων έγγαμης συμβίωσης (β) ***χρυσοί γάμοι*** η επέτειος των 50 χρόνων έγγαμης συμβίωσης (γ) ***αδαμάντινοι γάμοι*** η επέτειος των 60 χρόνων έγγαμης συμβίωσης 4. (μτφ.) η συγχώνευση εταιρειών «το *περιοδικό είχε σχολιάσει με χιούμορ την αναγγελία* αυτοί) τού *~* των *δύο τραπεζών*» (εφημ.). ^ σχόλιό λ. *γαμώ.*
(ετυμ αρχ. < *γαμώ* «νυμφεύομαι» (υποχωρητ.). ΙΙ φρ του *Κουτρού/.η* ο *γάμος* ανάγεται στο ομώνυμο θεατρικό έργο τού Αλεξάνδρου Ρίζου- Ραγκαβή (1809-92). Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ χ *πολιτικός / θρησκευτικός / λευκός γάμος* (< αγγλ. civil / religious / white wedding), *αργυροί / χρυσοί / αδαμάντινοι γάμοι* (< γαλλ des noces d'argent / d'or / de diamani)] **γάμπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το πίσω σαρκώδες μέρος τής κνήμης (ιδ. για γυναίκες): *λεπτή / παχουλή / τορνευτή / χυτή ~.* ·· (υποκ.) **γα· μπίταα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *καμπή.*
[ΕΙΥΜ Αντιδάν., < ιταλ gamba < μτγν. λατ gamba < αρχ. *καμπή / κα- μπά* «αβεβ ετύμου, πιθ. συνδ με το ρ *κάμπτω* και με σανσκρ kapana «γάμπα», λατ campus «κάμπος» (αρχικώς «καμπή, χαμηλός τόπος»)]. **Υάμπαρη** (η) μεγάλη γαρίδα γκρίζου χρο')ματος με μαύρες ραβδώσεις. [ΠΤΥΜ Αντιδάν. < ιταλ. gambero (μέσω τού πληθ gamberi) < μτγν. λατ. gambarus < λατ. cammarus < αρχ *κάμμαρος.* αγν ετύμου, πιθ. δάνειο], **γάμπια** (η) {χωρ γεν πληθ.} ναυτ (λαΐκ) το τετράγωνο πανί πάνω από τη μαΐστρα τού μεγάλου καταρτιού των ιστιοφόρων.
[ΕΤΥΜ < ιταλ. gabbia < μεσν λατ. gabia < λατ cavea «κοιλότητα (κοίλο μέρος θεάτρου, κλουβί ζώων ή πτηνών)»], **γαμπριάτικος,** -η, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τον γαμπρό: *~ φορεσιά / κοστούμι* **2.** ***γαμπριάτικα*** (τα) τα επίσημα ρούχα τού γαμπρού [ΕΤΥΜ < *γαμπρός* + παραγ επίθημα *-ιάτικος,* πβ. κ. *νυφ-ιάτικος*]. **Υαμπρίζω** ρ αμετβ {γάμπρισα} παρουσιάζομαι ως υποψήφιος γαμπρός ή ως επίδοξος εραστής **γαμπρός** κ. (λόγ.) **γαμβρός** (ο) **1.** ο άνδρας που νυμφεύεται ή μόλις έχει νυμφευθεί ή πρόκειται να νυμφευθεί *ο ~ έφθασε στην εκκλησία πριν από τη νύφη* συν νεόνυμφος, μελλόνυμφος, μνηστήρας· ΦΡ ***σαν θέλει η νύφη κι ο γαμπρός, τύφλα να 'χει ο πεθερός*** βλ λ. *νύφη* **2.** ο άνδρας που συγκεντρώνει όλα τα προσόντα που απαιτούνται για τον γάμο ή/και τον επιδιώκει: *υπήρξε περιζήτητος* **~3.** ο άνδρας που έχει νυμφευθεί την κόρη ή την αδελφή κάποιου- *ο ~ μου μού έκανε ένα ωραίο δώρο.* σχόλιό λ *συγγένεια, γαμώ, μπολιάζω.*
[ετυμ μεσν < αρχ. *γαμβρός* < **γαμ-β-ρός* < ρίζα *γαμ-* (πιθ. < *γαμώ* «νυμφεύομαι») 4- επίθημα *-ρος* (πβ *ίσχυ-ρός. αίχμη-ρός, πον-ηρός*), με ευφωνικό ένθημα *-β-* (< ˣ-mr-)j. **γαμψός,** -ή. -ό αυτός που είναι κυρτός και μυτερός στην άκρη του: *~ νύχια / μύτη / ράμφος.* — γαμψότητα (η) [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αντιδάνειο, κουτσός*
[F.ΤΥΜ αρχ. < **γναμψός* (με απόσπαση από σύνθετες λ. όπως *γαμψώνυξ* < **γναμψώνυξ,* με ανομοίωση των ερρίνων) < *γνάμπτω* «κάμπτω, λυγίζω», αγν ετύμου. με κατάλ κατά το συνώνυμο *κάμπτω].*
γαμψώνυχος, -η. -ο αυτός που έχει κυρτά, καμπυλωτά νύχια: *~ αρπακτικό. ΣΧΟΜΟ λ κουτσός*
[ειυμ < αρχ. *γαμψώνυχος / γαμψώνυξ* < *γαμψός* 4- όνυς «νύχι» (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει)], **γαμώ** (κ. -άω) ρ. μετβ {γαμ-άς κ -είς... | γάμ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} (!-λαΐκ.) 1. (για άνδρα) έρχομαι σε σεξουαλική επαφή με (άλλο άτομο). επιτελο) τη γενετήσια πράξη ως ενεργητικό μέλος συν (!) πηδάω· ΦΡ (α) (αργκό) ***(και) γαμώ*** για την έκφραση θαυμασμού, για να δηλωθεί ότι κάτι είναι πολύ ωραίο, αξεπέραστο: *το μαγαζί του είναι ~!* |j (+αιτ.) *είναι ~ τους άντρες* (είναι πολύ ωραίος άνδρας) (β) (λαΐκ.) ***γάμο τα Ι γάμησέ τα*** για την έκφραση έντονης δυσαρέσκειας, απελπισίας (γ) ***γαμάει και δέρνει*** για κάποιον/κάτι ασυναγώνιστο, πανίσχυρο, ακατανίκητο 2. (μτφ) υπερνικώ, κατανικώ με ταπεινωτικό τρόπο 3. (μεσοπαθ ***γαμιέμαι)*** (λαΐκ) καταπονούμαι ~ *στη δου/.ειά* · ΦΡ (α) (υβριστ) ***δεν γαμιέται!*** (για έκφραση αγανάκτησης, αδιαφο

ρίας κ.λπ *)* δεν με ενδιαφέρει, δεν ασχολούμαι μαζί του (β) (υβριστ) *ά(ι) / άντε (και) γαμήσου!* για την έκφραση αγανάκτησης, δυσαρέσκειας προς αυτόν στον οποίο λέγεται **4.** (η μτχ *γαμημέν***ος,** *-η. -ο)* υβριστ για αυτόν στον οποίο αποδίδεται καταραμένος, αναθεματι σμένος: το ~ το *μοτέρ πάλι χάλασε!*

[ετυμ < αρχ. *γαμώ (-έω)* «νυμφεύομαι», αγν ετύμου, ίσως συνδ με το ουσ *γαμβρός* (βλ.λ.) και με το σανσκρ. jama-tar «γαμπρός» Η σημ «συνουσιάζομαι» είναι ήδη αρχ (λ.χ. Ευριπ. *Τρωάδες* 44: *γαμεῖν βι- αίως σκότιον λέχος)* Ηίναι αξιοσημείωτο ότι δεν υπάρχει κοινή Ι Ε λ. για τον γάμο και για τα πρόσωπα που σχετίζονται με αυτόν]

γαμώ - γαμπρός - γαμήλιος κ.ά. Το ρήμα **γαμώ** από τη σημ τού «παντρεύω» και «παντρεύομαι» *(γαμοῦμαι)* που είχε στην Αρχαία (λεγόταν αρχικά για άνδρες, ύστερα και για γυναίκες) πέρασε στη σημ. τού «συνουσιάζομαι, συνευρίσκομαι», σημασία που αρχίζει να εμφανίζεται από τους μεταγενέστερους χρόνους Η αρχική σημ έχει διατηρηθεί στις επίσης αρχαίες και σήμερα χρησιμοποιούμενες λέξεις **γαμπρός** *Γαμ-ρός* > *γαμ-β-ρός* > *γαμπρός),* **γάμος** (< *γαμώ).* **γαμήλιος, γαμικός** κ ά Με τη νεότερη σημ σχηματίστηκαν τα ουσιαστικά **γαμήσι** (ήδη μεσαιωνικό, από το απαρέμφατο *γαμήσειν*) και **γαμιάς** (μεσαιωνικό *γαμέας* < αρχ *γαμώ).* Στα χρόνια μας μια άλλη λέξη. η λ **πηδώ** ξεκίνησε ευφημιστικά (για να αποφευχθεί η κακόσημη λ *γαμώ)* να υποκαθιστά σταδιακώς τη λ *γαμώ* με μεταφορική επέκταση τής σημασίας της («κάνω άλμα, περνο) πάνω από» > «συνουσιάζομαι»). Ανάλογη σημασιολογική μεταβολή έχουμε στο ρ **καβαλώ**

γαμώ το/τη επιφών. (οικ) Ι.για την έκφραση δυσαρέσκειας, αγανάκτησης ή παράπονου- *Τι να κάνω. (ρε) Δεν κατα/.αβαίνει ό.τι και να του πω || Πάλι ξέχασα να σβήσω το φως*[1] *|| για την Ελλάδα, ρε ~!* (ενν. έγινε ή αξίζει να γίνει κάτι) **2.** ***γαμώτο*** (το) {άκλ.| το φιλότιμο, η αξιοπρέπεια, ο (καλώς εννοούμενος) εγωισμός· *Δεν πρέπει ν' αφήσεις την πρόκληση αναπάντητη Κάν' το για το ~ τής υπόθεσης*[1] **γάνα** (η) {χωρ πληθ } **1.** η πρασινωπή σκουριά που εμφανίζεται σε σκεύη ή αντικείμενα που δεν έχουν γαλβανιστεί 2. η μουντζούρα που δημιουργείται στα σκεύη με τα οποία μαγειρεύουμε πάνω σε φωτιά

3. λευκό επίχρισμα που εμφανίζεται πάνω στη γλώσσα από δίψα ή αρρώστια Επίσης **γανόδα.**

|ητυμ < *γανώνω* (υποχωρητ.)]

Γάνδη (η) πόλη τού ΝΔ. Βελγίου.

[ΕΤΥΜ Μεταοορά τού γαλλ. Gand (ολλ Gent) < μεσν. λατ Ganda < κελτ. condate «συμβολή (ποταμών)», επειδή η πόλη βρίσκεται στη συμβολή των ποταμών Λυς και Σκάλδη] **γανΐάζω** ρ αμετβ {γάνιασ-α. -μένος} **1.** εμφανίζω γάνα (βλ.λ **)** ·2.δι- ψιό υπερβολικά: ~ *για νερό* ·**3.** (μτφ.) υφίσταμαι ταλαιπωρίες · **4.** μαυρίζω: *γάνιασε το πουκάμισο* **γόνος** (το) η γάνα (βλ λ . σημ. Ι, 3)

[ΕΙΥΜ αρχ < *γανώ (-όω),* βλ.λ. *γανώνω)]* **γάντζος** (ο) σιδερένιο καμπυλωτό σίδερο που χρησιμεύει για το κρέμασμα ή το πιάσιμο πραγμάτων *πέρασε τους γάντζους στα σκοινιά τού κιβωτίου και με τη βοήθεια τού μοχλού το σήκωσε ψηλ,ά || ο πειρατής αντί για χέρι είχε έναν ~* ςυ\ τσιγκέλι (υποκ) **γαντζάκι** (το), **γαντζωτός,** -ή, -ό σχολιο λ *αντιδάνειο* [ΕΤΥΜ Αντιδάν.. < βεν. gan/.o < αρχ. *γαμψός]* **γαντζώνω** ρ. μετβ {γάντζω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** πιάνω με γάντζο συν αγκιστρώνω **2.** κρεμάω από γάντζο **3.** (μτφ) πιάνω σφιχτά, αρπάζω με το χέρι (κάποιον/κάτι) και δεν το(ν) αφήνω να ούγει: *τον γάντζωσε με τα χέρια του* (μεσοπαθ ***γαντζώνομαι)*** **4.** κρατιέμαι με δύναμη. αρπάζομαι από κάπου *γαντζώθηκε σε μια σανίδα και προσπάθησε να βγει στη στεριά* · 5. (μτφ) δημιουργώ σχέση εξάρτησης, προσκολλώμαι σε (κάποιον) *μετά το ατύχημα έχει γαντζωθεί πάνω του περιμένει τα πάντα απ'αυτόν* ΣΥΝ αγκιστρώνομαι αντ απαγκιστρώνομαι. — ψάντζωμα (το) **γαντζωτός,** -ή. -ό αυτός που έχει το σχήμα γάντζου, που έχει γαμψή άκρη.

γάντι (το) {γαντ-ιού | -ιών] κάλυμμα τού κάτω μέρους τού χεριού (καρπού, παλάμης και δαχτύλων): *δερμάτινα / υφασμάτινα/ μεταξωτά* ~ j| *τα ~ για τις εργασίες τού κήπου / τής κουζίνας || τα ~* του *μποξ / τού μπέιζμπολ* ΣΥΝ (λόγ.) χειρόκτιο φρ (α) ***με το γάντι*** διακριτικά, ευγενικά του *φέρεται* ~ (β) ***ρίχνω / πετάω το γάντι (σε κάποιον)*** προ- καλο), απαιτώ απάντηση, εξήγηση ή ξεκαθάρισμα λογαριασμών: *η αντιπολίτευση πέταξε το γάντι στην κυβέρνηση για το θέμα τής ειρηνευτικής πρωτοβουλίας* (γ) **μου** ***έρχεται I πάει γάντι*** μου ταιριάζει πάρα πολύ: *η καινούργια μπ/.ούζα || του πάει γάντι αυτό το παρατσούκλι* — (υποκ) **γαντάκι** (το)

[ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ gant < φρανκον. want, το οποίο πιθ χρησιμοποιήθηκε ως νομ όρ , επειδή οι Φράγκοι προσέφεραν το γάντι ως σύμβολο τής χώρας τους, όταν παραδίδονταν. Μεταφρ. δάνεια απο- τελούν οι φρ. *ρίχνω το γάντι* (< γαλλ jeter le gant). του *πάει γάντι (το καπέλο)* (< γαλλ le chapeau lui va comme un gant)| **γαντοφορεμένος,** -η. -ο αυτός που φορά γάντια.

Γανυμήδης (ο) ΜΥΘΟΛ γιος τού Τρώα και τής Καλλιρρόης, θεωρείτο ο ωραιότερος των θνητών γι* αυτό τον απήγαγε ο Δίας, οιστρ να γίνει οινοχόος του στον 'Ολυμπο.

[ειυμ αρχ κύρ όν </αι/υ-(τού ρ *γάνυμαι* «αστράφτω, λάμπω χαίρομαι», για το οποίο βλ λ *γανώνω)* + *-μήδης*< *μήδος*«σκέψη, σχέδιο αποφάσεως» (βλ κ *Διομήδης. Μήδεια)* Αρχική σημ τού ον πιθ «αυτός που προκαλεί ευχάριστες σκέψεις»], **γανωματάς** (ο) {γανωματάδες} (λαικ) πρόσωπο που γανώνει τα σκεύη Επίσης **Γανωματής** κ. **γονωτής** κ **γονωτζής** — **γανωματάδικο** (το).

γανώνω ρ μετβ {γάνω-σα, -θηκα, -μένος! (λαικ) επικαλύπτω (χάλκινο σκεύος) με κασσίτερο, με σκοπό την προφύλαξη από τη διάβρωση: ~ *τις κατσαρόλες* ΣΥΝ επικασσιτερώνω φρ ***γανώνω το κεφάλι (κάποιου)*** ζαλίζω (κάποιον), του κάνω το κεφάλι καζάνι - **γάνωμο** (το) [ετυμ μεσν < αρχ *γανώ (-όω).* παράλλ τ. τού ρ *γάνυμαι* «αστράφτω, λάμπω» < **γά-νυ-μαι,* πιθ. < ~*γάΡ-νυ-μαι.* που ίσως συνδ. με τις λ. *γηθώ* (< **γάΕ-εθ-έω)* «χαίρομαι», *γαύρος* (βλ. λ. *γαυριώ)].*

Υαρ σύνδ (αρχαιοπρ.) (δεν τίθεται ποτέ στην αρχή τού λόγου) διότι: *ήταν αναμενόμενο να αναλάβει αυτός την υπόθεση■ δικός του άνθρωπος ~ || «μοιάζουν να τα βρίσκουν μεταξύ τους οι αντίπαλες πλευρές στο κυβερνών κόμμα εκλογές -'»* (εφημ) || *«το ~ πολύ τού έρωτος, γεννά παραφροσύνη»* (συχνά παραφράζεται, π χ «γο ~ *πολύ τής θ?.ίψεως γεννά παραφροσύνη, που λέει κι ο λαός»* [εφημ])

[ετυμ αρχ < *γέ* (βεβαιο)τικό μόριο) + *άρα* (συμπερασματικό μόριο), σύνδ που εκφράζει επεξήγηση ή αιτιολόγηση και τίθεται αμέσως μετά το στοιχείο που αιτιολογείται], **γαργαλητό** (το) το να γαργαλάει κανείς (κάποιον), να του προκαλεί ακούσιο γέλιο. Ηπίσης **γοργάλεμα** κ. **γαργόλημα** κ **γαργάλισμα** [μεσν.Ι.

γαργαλιστικός, -ή,-ό [Ι887] 1.αυτός που προκαλεί αθέλητο γέλιο με γαργάλημα 2. αυτός που διεγείρει τις αισθήσεις. ~ *μυρωδιά* 3. (μτφ) αυτός που προκαλεί το ενδιαφέρον, που αναφέρεται σε ζητήματα ιδιωτικής ζωής γνωστών προσώπων, παρασκηνίων κ λπ ~ *'λεπτομέρειες από την ερωτική ζωή τής ηθοποιού || περιγραφή με ~ αναφορές στα ήθη τής εποχής* — **γαργαλιστικά** επίρρ **γαργαλώ** (κ -άω) ρ. μετβ. {γαργαλάς... | γαργάλ-ησα. -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. προκαλώ σε (κάποιον) αντανακλαστικό γέλιο, αγγίζοντας με τα δάχτυλα ή με κάποιο αντικείμενο ευαίσθητα σημεία τού σώματος (μασχάλες, πατούσες, πλευρά): *τον γαργάλησε μέχρι δακρύων*

(μτφ.) προκαλώ διέγερση των αισθήσεων *η μυρωδιά τού φαγητού μού γαργα? ·.ούσε το στομάχι* jj *θεάματα που γαργαλούν τις αισθήσεις* (τολμηρά, πονηρά) ΣΥΝ ερεθίζω φρ ***με γαργαλάει ο λαιμός μου*** με ενοχλεί ο λαιμός μου, αισθάνομαι ελαφρύ ερεθισμό στον λαιμό μου

(μεσοπαθ. *γαργαλιέμαι)* γελώ εύκολα όταν με αγγίζει κανείς σε ευαίσθητα σημεία τού σώματος (πβ. σημ. 1). *μη μ'ακουμπάς εκεί, || ~ εύκολα* Επίσης (σπάν.) **γαργαλεόω** κ **γαργαλίζω** [αρχ]

[ΠΤΥΜ < μεσν. *γαργαλώ* < αρχ *γαργαλίζω,* ονοματοποιημένη λ με εκφραστικό αναδιπλασιασμό *(*γαλ-γα?.-)* και ανομοίωση τού *-λ-).* **γαργαντούας** (ο) (μετωνυμ.) πρόσωπο που τρώει πάρα πολύ. φαγάς. [ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Gargantua, όνομα ήρωα δύο σατιρικών μυθιστορημάτων τού Γάλλου συγγραφέα Envois Rabelais (1483- 1553)]

γαργάρα (η) {δύσχρ γαργαρών} η πλύση τού λάρυγγα με διάλυμα το οποίο δεν καταπίνει κανείς, αλλά έχοντας το κεφάλι γερμένο πίσω το κρατά μέχρι το ύψος τής σταφυλής και το ανακινεί δημιουργώντας φυσαλλίδες και. στη συνέχεια, το φτύνει: *κάνει ~ για τον πονόλαιμο* II (συνεκδ) ο *γιατρός μού έγραψε γαργάρες* (δηλ. να πάρω φαρμακευτικό διάλυμα, για να κάνω γαργάρες) φρ (λαίκ -οικ.) *κάνω (κά- τι) γαργάρα* αφήνο) κάτι αρνητικό (που ειπώθηκε ή συνέβη και που συνήθως με αφορά) ασχολίαστο, συμπεριφέρομαι σαν να μην το άκουσα ή σαν να μη συνέβη [ΕΤΥΜ < *γαργαρίζο)* (υποχωρητ.). βλ.λ]. **γαργαρίζω** ρ αμετβ. {γαργάρισα} **1.** κάνω γαργάρα (βλ.λ.) · **2.** κυλώ με θόρυβο — **γαργάρισμα** (το) κ **γαργαρισμός** (ο) [μεσν Ι (σημ 1) [ΕΤΥΜ μτγν. ηχομιμητική λ με αναδιπλασιασμό *γαρ-γαρ-].* **γάργαρος,** -η, -ο (νερό) που κυλά παράγοντας χαρακτηριστικό ήχο· (συνεκδ) αυτός που είναι καθαρός, διαυγής·~ *νερά* || (μτφ) ~ *γέλιο* ΣΥΝ κελαρυστός, τρεχούμενος.

[ΕΤΥΜ μεσν < μτγν *γαργαρίζω* (βλ λ.)], **γαρδέλι** (το)

{γαρδελ-ιού | -ιών} η καρδερίνα (βλλ.)

[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού ιταλ gardello < μτγν λατ cardelius < λατ. carduelis < carduus, αγν ετύμου] **γαρδένια** (η) {χωρ. γεν πληθ.} Ι.φυτό από τις τροπικές περιοχές με στιλπνά πράσινα φύλλα και λευκά άνθη εξαιρετικού αρώματος καλλιεργείται ως καλλοπιστικό 2. το άνθος τού παραπάνω φυτού: *στα υγχτερινά κέντρα ο κόσμος συνηθίζει να ραίνει τους τραγουδιστές με γαρδένιες]| κοπέ/.ες που πουλούν γαρδένιες* σχολιο λ *λου- ?^ούδι, κύριος, -α, -ο*

[ΕΤΥΜ < νεολατ. gardenia, από το όν. τού Βρετανού βοτανολόγου Alexander Garden (1728-91)] **γαρδούμπα** (η) {χωρ γεν πληθ } ορεκτικό από δεμένα σε μικρές πλεξίδες εντόσθια αμνοεριφίων.

[f.tym < μεσν *γαρδούμιον* < λατ caldumen < caldus / calidus «'θερμός »].

γαριάζω ρ αμετβ {γάριασ-α, -μένος} χάνω τη λαμπερή και καθαρή μου όψη. δεν είμαι απόλυτα καθαρός: *γαριασμένος γιακάς / ρούχα.*

γάριασμα (το) [μεσν].

[ΕΤΥΜ < μεσν *γαρίζω* < αρχ. *γάρος* «άλμη. σάλτσα ψαριών» (βλ λ.)], **γαρίδα** (η) μαλακόστρακο με διαφανές ή ροδαλό χρώμα, δέκα πόδια και εύγευστη σάρκα: *γαρίδες σαγανάκι / βραστές* φρ **γο *μάτι του γαρίδα*** για κάποιον που κοιτάζει με προσοχή και επιμονή ή και αδιακρισία. (υποκ.) **γαριδούλα** (η)

[ΕΙΥΜ < αρχ. *καρίς. -ίδος.* αβεβ. ετύμου, πιθ υποκ τού ουσ *κάραβος* «μαλακό οστρακόδερμο» Από τις υπόλοιπες απόψεις, αξιοσημείωτη είναι η σύνδεση με αρμ karic «σκόρπιός», που θεωρείται δάνειο από ασιατική γλώσσα. Βλ. κ. *καραβίδα)* **γαριδάκι** (το) {χωρ γεν} **1.** η μικρή γαρίδα (βλλ)· (κ περιληπτικά) *ένα κι/ώ ψιλό ~* · 2. (συνεκδ) καθένα από τα μικρά κομμάτια (σε σχήμα συνήθ μικρής γαρίδας) έτοιμης και πρόχειρης βιομηχανοποι-

ημένης τρυφής από τυρί, ντομάτα, τεχνητές και χρωστικές ουσίες. η οποία κυκλοφορεί στην αγορά σε πλαστικά σακουλάκια και καταναλώνεται κυρ. από παιδιά ή προσφέρεται συνοδευτικά με ποτό.
[ετυμ Υποκ. τού ουσ *γαρίδα*. ΙΙ ονομασία τής παιδικής λειχουδιάς οφείλεται στο γεγονός ότι το σχήμα και η γεύση που είχαν αρχικά τα γαριδάκια έμοιαζε με τη γαρίδα] **γαριδοσαλάτα** (η) {δύσχρ. γαριδοσαλατών} σαλάτα με γαρίδες **γαρίφαλο** (το) -» γαρύφαλλο
γαρμπής (ο) {χωρ. πληθ *}* ο νοτιοδυτικός άνεμος (βλ κ λ *άνεμος*. ΙΙΙΝ) ΣΥΝ (επίσ.) λίβας
[ΕΤΥΜ μεσν < βεν garbin < αραβ garbi «δυτικός»], **γαρμπίλι** (το) (γαρμπιλιού | χωρ. πληθ.} χαλίκι ορισμένου μεγέθους, που χρησιμοποιείται στις οικοδομικές εργασίες.
[ετυμ Αβεβ ετύμου, πιθ. < ιταλ gaibuglio «ανακάτωμα. σύγχυση» < παλαιότ. garbugliare, από συμφυρμό των bugliarc «κοχλάζω» και gargagliare «θορυβώ»). **γαρμπιλοσκυρόδεμα** (το) {γαρμπιλοσκυροδέμ-ατος] -ατα, -άτων} σκυρόδεμα από άμμο και γαρμπίλι **γαρνίρω** ρ μετβ {γαρνίρισ-α, -τηκα, -μένος} προσθέτω (κάτι) για γαρνιτούρα· (γενικότ) ομορφαίνω την παρουσίαση, την εικόνα, διακοσμώ · ~ *το φαγητό με ψΟ.οκομένου μαϊντανό* | | ~ *την τούρτα με σαντιγί* ΙΙ ~ *τον λόγο μου με γλαφυρές περιγραφές* ΣΥΝ στολίζω, διανθίζω. — **γαρνίρισμα** (το).
[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ garnir «εφοδιάζω - προειδοποιώ», γερμ προελ.. πβ. αρχ γερμ warnOn «προσέχω», αγγλ warn «προειδοποιώ»), **γαρνιτούρα** (η) {χωρ. γεν πληθ } ό,τι προστίθεται για να κάνει κάτι ομορφότερο, για διακόσμηση (κυρ. φαγητού αλλά και κειμένου, λόγου): *ψάρι με ~ από σέ/.ινο, πατάτες και ψιλοκομμένα καρώτα* ΣΥΝ' γαρνίρισμα, διάκοσμος
LEIYM Μεταφορά τού γαλλ. garniture < παλ. γαλλ garnesture «εφόδια». Βλ κ. *γαρνίρω]* **γάρος** (ο) **1.** αλατισμένο νερό μέσα στο οποίο διατηρούνται ελιές, ψάρια, λαχανικά κ λπ. ΣΥΝ άλμη, σαλαμούρα · 2. σάλτσα αποτελούμενη από μικρά ψάρια ή εντόσθια ψαριών, λεμόνι και λάδι · 3. ο ρύπος, το λέκιασμα.
[ΕΤΥΜ αρχ., αγν ετύμου. πιθ δάνειο],
γαρούφαλλο (το) > γαρύφαλλο
γαρυφαλλέλαιο (το) {γαρυφαλλελαίου | χωρ. πληθ) αιθέριο έλαιο το οποίο παράγεται από το γαρύφαλλο και χρησιμεύει ως παυσίπονο ΣΥΝ γαρυφαλλόλαδο **Γαρυφαλλιά** (η) γυναικείο όνομα
γαρυφαλλιά κ. (λαικ.) **γαρουφαλλιά** (η) (σχολ. ορθ *γαριφαλιά)* καλλωπιστικό πολυετές πώδες φυτό. με βλαστό ξυλώδη στη βάση και αρωματικά άνθη με σωληνωτό κάλυκα, για τα οποία και καλλιεργείται. -(υποκ.) **γαρυφαλλίταα** (η), **γαρύφαλλο** κ. (λαικ) **γαρούφαλλο** (το) (σχολ. ορθ. *γαρίφα/,ό)* {-ου κ -άλλου | -ων κ. -άλλων] 1. το άνθος τής γαρυφαλλιάς που εμφανίζεται σε διάφορα χρώματα (κυρ. κόκκινο και άσπρο), έχει λεπτό άρωμα και πολύ πυκνά πέταλα · 2. μπαχαρικό που μοιάζει με μικρό καρφί και έχει έντονα αρωματική γεύση ο αποξηραμμένος καρπός τού τροπικού δέντρου «καρυόφυλλος ο αρωματικός» ΣΥΝ μοσχοκάρφι
(υποκ) **γαρυφαλλάκι** (το)
{ΕΓΥΜ Αντιδάν., < μεσν. *γαρύφα'Αλον* < βεν garofolo < μτγν. λατ *garofulum* < *καρυόφυλλον* (βλ.λ.)Ι

γαρύφαλλο ή γαρίφαλο; Επειδή η λ είναι αντιδάνειο (την πήραμε από τους ξένους (Βενετούς), που με τη σειρά τους την πήραν από τα Ελληνικά), είναι σωστό να γράφεται όπως η αρχική ελληνική λ., ήτοι με -υ- και -λλ- · αρχ. *καρυό-φυλλον*> λατ *garofulum* > βεν garofolo (πβ γαλλ girofle) > γαρύφαλλο Η γραφή με ~*ι*- προϋποθέτει ότι το βεν -*ο*- ετράπη (στα Ελληνικά) σε -i- και το απλογραφούμε με -ι-.Όπως κατ' απλογραφία δικαιολογείται και η γραφή με ένα -λ-. Προτιμότερη, ωστόσο, είναι η γραφή που θυμίζει το «ετυμολογικό ίνδαλμα» τής αρχικής μορφής τής λέξης (άλλωστε και η επιστημονική ονομασία τού άνθους είναι «δίανθος καρυόφυλλος». λατ-dianthus caryophyllus).

γαρυφαλλόλαδο (το) το γαρυφαλλέλαιο.
Γασκονία κ **Γασκωνία** (η) περιοχή τής ΝΔ Γαλλίας.
(ΕΓΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Gascogne < λατ Vasconia «(περιοχή) των Βάσκων», βλ λ *Βάσκοι}* **γασμούλος** κ. **βασμούλος** (ο) ιστ (στην Πελοπόννησο κατά τη Φραγκοκρατία) αυτός τού οποίου ο ένας γονέας ήταν φραγκικής καταγωγής και ο άλλος ελληνικής
[ΕϊΥΜ < μεσν. *γασμούλος* (νόθο σύνθ.) < διαλεκτ. γαλλ gas (= gur^on «αγώρι») + λατ mulus «μούλος, νόθος ημίονος, μουλάρι»], **γαστέρα** (η) η κοιλιακή χώρα συν κοιλιά, υπογάστριο.
[ετυμ < αρχ *γαστήρ, -έρος* < **γρασ-τήρ* < ρ *γράω* «ροκανίζω, κατατρώγω» < **γράσ-ω* < **grs-*. συνεσταλμ βαθμ. τού Ι.Ε. *gres-* «τρώγω, κομματιάζω», πβ σανσκρ. *grihaie* «τρώγω, καταβροχθίζω», λατ. gramen «χλόη» κ ά. Ομόρρ *γάγγραινα, γλάστρα, γρώνη* (> *γούρνα)* κ ά).

γαστέρα: ομόρριζα. Η αρχαία λ. για το «κοιλιά» είναι γαστήρ (η) *(τής γαστέρος / γαστρός. τή γαστέρι / γαστρί, τήν γαστέρα,* από όπου νεότ. ονομαστική η γαστέρα) η ίδια λ. σήμαινε το «κοίλωμα», τη «γλάστρα», τη «μήτρα» και την «κυοφορία», καθώς και, μεταφορικά, τη «λαιμαργία» Λεν δήλωνε το «στομάχι» ούτε τα «κοιλώματα τού σώματος», την κοιλία (< *κοίλος),* που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι για να δηλώσουν τα σπλάχνα, τα εντόσθια, τα σωθικά Από τις σημασίες και τους τύπους τού *γαστήρ* σχηματίστηκαν ήδη στην Αρχαία πλήθος συνθέτων γαστρ(ο)- / γαστρι-. που εμπλουτίστηκαν με νεότερα σύνθετα και πέρασαν και σε άλλες γλώσσες (πβ. γαλλ gastr(o). αγγλ gastro-κά): *γαστρονομία* (στην Αρχαία λεγόταν κυρίοκ *γαστρολογία), γαστριμαργία, γαστρορραγία. γαστραλγία, γαστρεκτομή, γαστρεντερίτιδα, γαστρο- πάθεια. γαστροσκόπηση, υπογάστριο, επιγάστριο* κ.λπ Από το γά· στρα προήλθε το γλάστρα *γάστρα* > **γράστα* > **γράστρα* > *γλάστρα* Στους χρόνους τής Κοινής η λ κοιλία αντικατέστησε βαθμηδόν το *γαστέρα,* που παρέμεινε κυρίως στη γλώσσα τής υμνογρα- οίας («καί *τήν σήν γαστέρα πλατυτέραν ουρανών..». «ον έν γα~ στρί έτεκε* υιόν», αλλά και *«εύ?.ογημένος ό καρπός τής κοιλίας σου»).*

γαστερόποδο (το) [1859] {γαστεροπόδων} (κυρ στον πληθ.) /.ΩΟΛ κάθε μαλάκιο που ανήκει στην κατηγορία η οποία περιλαμβάνει είδη όπως το σαλιγκάρι, την πεταλίδα, τον γυμνοσάλιαγκα κυριότερο χαρακτηριστικό τους είναι η σαρκώδης απόληξη (το πόδι) κάτω από την κοιλιά τους (γαστέρα), με το οποίο έρπουν,
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ .< νεολατ. gasteropoda]
Γαστούνη (η) κωμόπολη τής Δ Πελοποννήσου στον νομό Ηλείας. [ΕΙΥΜ < Gaston, όνομα Φράγκου άρχοντα, ο οποίος κατοίκησε στην περιοχή κατά τον 10ο αι.)
Γάστρα (η) {χωρ. γεν πληθ.} **1.** πήλινο ή μεταλλικό μαγειρικό σκεύος με καπάκι, το οποίο τοποθετείται στη φωτιά, για να ψηθεί το φαγητό: *αρνάκι με πατάτες στη* ~2. (α) δοχείο ή αγγείο τού οποίου το κοίλο μέρος εξέχει (β) (συνεκδ.) μεγάλο αγγείο, το οποίο γεμίζουν με χώμα και στο οποίο φυτεύουν λο\)λούδια η γλάστρα · 3. ναυτ το μέρος τού πλοίου που βρίσκεται κάτω) από την ίσαλο γραμμή συν ύοα- λα, βρεχάμενα. ^ σχολιο λ *γαστέρα*
[ΕΤΥΜ αρχ < *γαστήρ* (γεν -*έρος* κ *γαστρός.πβ* δοτ. πληθ *γαστρά-σι). βλ* κ *γαστέρα}*
γαστραλγία (η) {1814) {γαστραλγιών} ιαιρ Ο πόνος στο κεντρικό ανώτερο τμήμα τής κοιλιάς συν επιγαστραλγία. (καθημ.) κοιλόπονος. πονόκοιλος, στομαχόπονος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γαστέρα* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. gastralgie). **γαστρεκτομή** (η) η μερική ή ολική αφαίρεση τού στομάχου. «*■ σχολιο λ. *γαστέρα*
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. gastrecromie] **γαστρεντερικός,** -ή. -ό [1876 | αυτός που σχετίζεται με την κοιλιά και τα έντερα
γαστρεντερίτιδα (η) [1841] {χωρ γεν. πληθ.} ιατρ φλεγμονή τού στομάχου και τού λεπτού εντέρου, που μπορεί να προκληθεί από τροφική δηλητηρίαση, βακτήρια, καταχρήσεις οινοπνευματωδο)ν ποτών κ.ά. "■ σχολιο λ. *γαστέρα*
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. gasirocnterite] **γαστρεντερολογία** (η) {χωρ. πληθ } ΙΑΤΡ κλάδος που εξετάζει τις παθήσεις τού στομάχου και των εντέρων — **γαστρεντερολόγος**
(ο/η).
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γάλλ gastroenterologie). **γαστρικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την κοιλιά: ~ *πυρετός / Ο.ιγγος* φρ *γαστρικό υγρό* μείγμα πεπτικών εκκρίσεων τού στομάχου, που συμβάλλει στην πέψη και την καταστροφή μολυσματικών οργανισμών.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ gaslrique[**γαστριμαργία** (η) [αρχ] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η λαιμαργία ή η υπερβολική αγάπη για το εκλεκτό φαγητό
γαστριμαργικός. -ή. -ό Ιμεσν.], **γαστριμαργικά** επίρρ ** ΣΧΟΛΙΟ λ *γαστέρα*
γαστρίμαργος, -η. -ο αυτός που του αρέσει πολύ το φαγητό ΣΥΝ λαίμαργος, φαγάς, κοιλιόδουλος, λειχούδης
[ΕΤΥΜ αρχ < *γαστρι-*(< *γαστήρ* «κοιλιά») + *-μαργος* < *μάργος* «αδηφάγος», βλ. κ *λαίμαργος}*
Υαστρίνη (η) (χωρ. πληθ } ΒΙΟΛ ορμόνη που διεγείρει την έκκριση τού γαστρικού υγρού διευκολύνοντας την πέψη παράγεται στον πυθμένα τού στομάχου και εκκρίνεται από τον βλεννογόνο τού στομάχου και τού δωδεκαδακτύλου στο ύψος τού πυλωρού.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. gastrin] **γαστρίτιδα** (η) {χωρ γεν πληθ.} ΙΑΤΡ η οξεία ή χρόνια, χημική συνήθ , φλεγμονή τού ενδοθηλίου τού στομάχου, που οφείλεται σε υπε- ρέκκριση γαστρικού υγρού ή σε λήψη φαρμάκων: *φαρμακευτική* ~ [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ gastritis]. **γαστρο-** κ **γαστρ~** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με την κοιλιακή χίύρα *γαστρ-εντερίτιδα. γαστρο-ρραγία.*
ΙΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (λ.χ. *γαστρο-νο- μία).* που *προέρχεται από το* ουσ *γαστήρ* (βλ λ *γαστέρα)* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν όρους (λχ γαλλ. gastro-rrhagie)] **γαστροκνημία** (η) (αρχ] \ \ *A* \ η μυϊκή περιοχή στο οπίσθιο μέρος τής κνήμης.
γαστροκνήμιος (ο) [1883J ΑΝΑΤ μυς τής γαστροκνημίας **γαστρονομία** (η) {χωρ πληθ } η τέχνη τής υψηλής μαγειρικής το σύνολο των κανόνων για την επιλογή των κατάλληλων υλικών και την παρασκευή των εδεσμάτων με στόχο τη γευστική (και οπτική) απόλαυση· (γενικότ.) κάθε δραστηριότητα σχετικά με τη μαγειρική και την απόλαυση τού φαγητού — **γαατρονόμος** (ο/η) [1899[, **γαστρονομικός,** -ή, -ό [1889]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γαστέρα.*
[ΕΤΥΜ μτγν < *γαστρο-* (< αρχ *γαστήρ* «κοιλιά») + *-νομία* < *νέμω).* **γαστρορραγία** (η) [1889] {γαστρορραγιών} ιαιρ η αιμορραγία τού στομάχου κατόπιν ρήξεως αγγείου από έλκος ή από λήψη φαρμάκων.
ΣΧΟΛΙΟ λ *γαστέρα* (ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < *γαστρο-* (< αρχ *γαστήρ* «κοιλιά») +

-ρραγία < θ. *ραγ-* (πβ αρχ. *ερ-ράγ-ην*, ρ. *ρήγ-νυ-μῖ*), < γαλλ. gastro- rrhagiej
Υαστροσκόπηση (η) {-ης κ. -ήσεο)ς | -ήσεις, -ήσεων} jatp. η εξέταση τού εσωτερικού τού στομάχου με ειδικό όργανο που εισάγεται από το στόμα. Επίσης γαστροσκοπία [1865] {γαστροσκοπιοϊν} ΣΧΟΛΙΟ λ. *γαστέρα*.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. gastroscopie]. γαστροσκόπιο (το) {γαστροσκοπί-ου j -ων} ιατρ όργανο για την εξέταση τού εσωτερικού τού στομάχου [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. gastroscope]. γάτα (η) {γατών} (κοινό όν. κ για το αρο. κ για το θηλ. ζώο) 1. κατοικίδιο αιλουροειδές με ευλύγιστο και ελαστικό σώμα. στρογγυλό κεφάλι. μακριά ουρά και γαμψά νύχια, χρήσιμα για την αναρρίχηση και τη σύλληψη τού θηράματος: *πονηρή / περσική / παιχνιδιάρα ~* | |

τον δρόμου ί τού σαλονιού / Αγκύρας / τού Σιάμ συν (αρχαιοπρ) γαλή, (θωπευτ) ψιψίνα· φρ (α) ***σαν βρεγμένη γάτα*** με τρόπο που δείχνει ότι κάποιος έχει συνείδηση τού σφάλματος ή των ευθυνών του: *τώρα που αποκαλύφθηκε η απάτη του. τα μάζεψε κι έφυγε ~* (β) ούτε ***γάτα ούτε ζημιά*** όλα τακτοποιήθηκαν και δεν συντρέχει λόγος ανησυχίας: *αντικατέστησε το βάζο που έσπασε με ένα όμοιο κι έτσι* ΣΥΝ δεν τρέχει τίποτε (γ) (παροιμ.) ***όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια*** όταν απουσιάζει ο υπεύθυνος, αυτός που ελέγχει κάποιους, αυτοί παραμελούν τα καθήκοντά τους ή συμπεριφέρονται ανεξέλεγκτα *μόλις έφυγαν οι γονείς τους, έκαναν το σπίτι άνω-κάτω* (δ) ***παίζω (με*** κάποιον) όπως ***η γάτα με το ποντίκι*** βλ. λ. *παίζω* (ε) ***σκίζω τη γάτα*** (για άνδρα) καταφέρνω να επιβληθώ στη γυναίκα μου: *αν δεν σκίσεις απ' την αρχή τη γάτα, το 'χάσες το παιχνίδι!* (στ) ***σαν τον σκύλο με τη γάτα*** βλ. λ. *σκύλος* (ζ) ***γάτα με τις εννιά ουρές*** βλ λ. *ουρά* (η) όσο ***πατάει η γάτα*** πάρα πολύ λίγο. ελάχιστα · 2. (μτφ - οικ.) ο άνθρωπος που μπορεί να ξεφεύγει από δυσάρεστες καταστάσεις. χωρίς να υποστεί βλάβη ή μπορεί να ξεγελά τους άλλους προς όφελός του: *είναι* - το *αφεντικό' τα κανόνισε στο άψε-σβήσε και δεν θα πληρώσει πρόστιμο* ςυ.ν μαφία φρ ***γάτα με πέταλα*** (ως χαρακτηρισμός) πολύ ικανός, έξυπνος και επιτήδειος — (υποκ.) γατάκι (το) κ γατιτσα κ. (χαϊδευτ) γατούλα (η) (βλ.λ.), (μεγεθ.) γατόρα (η).

ςχολιο λ *αντιδάνειο*.
[ετυμ μεσν. < μτγν. *κάττα* < μτγν. λατ. catta, από όπου και γαλλ. chat, καθώς επίσης και αρχ γερμ ka/./a (> γερμ. Katze, αγγλ. cat) Η λατ. λ. είναι κελτ. αρχής, πβ. ιρλ catt, ουαλ. cath (< *kattos). Ορισμένες παροιμίες ή φρ. με θέμα τη γάτα είναι γνωστές και σε άλλες γλώσσες, λ χ. *σαν τον σκύλο με τη γάτα* (πβ γαλλ. comme chien et chat), *όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια* (γαλλ. quand le chat rfest pas la, les souris danscnt. γερμ wenn die Katze nicht zu Hause ist, tanzen die Manse), *παίζω μαζί του όπως η γάτα με* το *ποντίκι* (γαλλ. jouer au chat et a la souris. γερμ ich spiele mit ihm wie die Katze mit der Maus)]. γάταρος (ο) ♦ γάτος

γατήσιος, -ια, -ιο (σχολ. ορθ. *γατίσιος)* αυτός που σχετίζεται με γάτα, που ανήκει σε γάτα ~ *μάτια* ** σχολιο λ. *-ήσιος* γατί (το) [μεσν Ι (γατ-ιού | -ιών} 1. η γάτα 2. η μικρή γάτα, το γατάκι. Υατίλα (η) {χωρ. πληθ } (κακόσ.) η μυρωδιά τής γάτας. ιδ. των εκκρί- σεών της.

γατόπαρδος (ο) αιλουροειδές τής Αφρικής και τής Αμερικής με μα- λακή ανοιχτόχρωμη γούνα με σκούρες ραβδώσεις, μικρό κεφάλι και ψηλά πόδια, που αναπτύσσει μεγάλη ταχύτητα ΣΥΝ τσιτάχ [ΕΙ ΥΜ < ιταλ. gattopardo (νόθο σύνθ) < gatto «γάτα» + pardo «πάρ- δαλη»].

γάτος (ο) 1. η αρσενική γάτα: *«ο παπουτσωμένος ~»* (γνωστό παραμύθι) · 2. σκυλόψαρο με σώμα στο χρώμα τής άμμου ή στικτό, το οποίο κινείται στον πυθμένα (συνήθ σε ανώμαλους βυθούς) και αλι- εύεται για το νόστιμο κρέας του. — (μεγεθ) γάταρος (ο), (υποκ -χαϊ- δευτ.) γατούλης (ο) (σημ 1).
[ΕΓΥΜ μεσν. < μτγν. *κάττος* (βλ. λ. *γάτα)]* **γατούλα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} **1.** (υποκ.) η μικρή γάτα **2.** (μτφ.) η χαδιάρα γυναίκα.

γατόψαρο (το) **1.** είδος μικρού ψαριού **2.** (ως χαρακτηρισμός) μικρό και φτηνό ψάρι που είναι κατάλληλο μόνο για γάτες.

Γαυγάμηλα (τα) {Γαυγαμήλων} αρχαία πόλη τής Ασσυρίας στις όχθες τού Τίγρη, όπου ο Μ. Αλέξανδρος νίκησε τον στρατό τού Δα- ρείου (331 π.Χ.).
[ΕΤΥΜ μτγν. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου Ο γεωγράφος Στράβων παραδί- δει την άποψη ότι το τοπωνύμιο σήμαινε *«καμηλού οίκος»*, επειδή εκεί διέμενε ο φροντιστής τής βασιλικής καμήλας τού Δαρείου Υστά- σπου}

γαυγίζω ρ -►γαβγίζω

Γαύδος (η) νησί στο Λυβικό Πέλαγος Κ. των Σφακίων τής Κρήτης· το νοτιότερο άκρο τής Ελλάδας
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *Γαύδος*, αγν. ετύμου. Στις *Πράξεις* 27, 17 αναφέρεται ως *Κλαύδη (ή)*, το νησί από όπου πέρασε ο Απόστολος Παύλος μετα- φερόμενος στη Ρώμη Παραφθορά τού *Γαύδος* ή *Κλανδος* είναι το *Καϋδος*, που χρησιμοποιήθηκε επίσης] γαυριάζω ρ. αμετβ {γαυρίασ-α, -μένος} 1. (α) εξαγριώνομαι (β) υπε- ρηφανεύομαι με επιδεικτικό τρόπο 2. έχω σφοδρή επιθυμία για ερωτική συνεύρευση ςυ.ν (για ζώα) βαρβατεύω — γαύριασμα (το) [ΕΤΥΜ_. μεσν. < αρχ *γαυριώ (-άω)* < *γαύρος* «υπερήφανος, ασυγκράτητος» < *γάΓ-ρος* < I.E. *gau- «χαίρομαι», πβ λατ. gaudeo, gaudia «χαρά» (> γαλλ. joie, ιταλ gioia, αγγλ. joy). Ομόρρ. αρχ *γηθέο), γάνυ-* μαι «αστράφτω, λάμπω» (βλ λ *γανύνω*)]. γαυριώ ρ. αμετβ. [γαυριάς . | γαύριασα} (λόγ) υπερηφανεύομαι, καμαρώνω, κορδώνομαι
[ετυμ < αρχ *γαυριώ (-άω)* < *γαύρος* «υπερήφανος, ασυγκράτητος»

(βλ λ. *'γαυριάζω)* |

γαύρος (ο) 1. μικρό ψάρι τής ανοιχτής θάλασσας, που κινείται σε κοπάδια, έχει πρασινογάλαζο χρώμα στην πλάτη και ασημί στην κοιλιά και αλιεύεται με δίχτυα · 2. (στην ποδοσφαιρική αργκό) ο οπαδός τού Ολυμπιακού (Ο Σ.Φ.Π) — (υποκ.) γαυράκι (το).
[ετυμ < *γλαυρο£ (με ανομοιωτική σίγηση τού -λ-) < *γραύλος < *γγραύλος < *εγγραύλος < μτγν. *εγ-γραυλις* (με την ίδια σημ), αγν. ετύμου Ως προς τη χρήση τής λ. στην ποδοσφαιρική αργκό, σύμφωνα με μια εκδοχή, η ονομασία αυτή ανάγεται στη δεκαετία τού 1960, όταν οπαδοί τού Παναθηναϊκού υποδέχθηκαν τους οπαδούς τού Ολυμπιακού με ψαροκασέλες από γαύρους πριν από τον μεταξύ τους αγώνα. Βαθμηδόν οι οπαδοί τού Ολυμπιακού υιοθέτησαν την προσφώνηση. Βλ κ *βαζέ/.ας]*,
-γγ· συμφωνικό σύμπλεγμα τής Αρχαίας και Νέας Ελληνικής.

■γγ·: προφορά. Πώς προφέρονται λέξεις όπως εγγενής, έγγαμος, εγγράφω, έγγραφο, εγγεγραμμένος, εγγράμματος, εγγραφή (σύνθετα με την πρόθεση εν) ή συγγνώμη, συγγράφω, συγγραφέας, σύγγραμμα, συγγνωστός (σύνθετα με την πρόθεση συν); Προ-
φέρονται με έρρινο + *γ (-ⁿγ-)*. ήτοι **έⁿγραφο,** συⁿγραφέας ή με -ng-. όπως στο *εγγονός* ή το *συγγενής;* Η αναμενόμενη προφορά, αν ληφθούν υπ' όψιν λέξεις με *-γγ- (άγγελος, αγγείο, αγγίζω, Αγγλία, αγκούρι)* που δεν είναι σύνθετα με τις προθέσεις **εν** ή **συν,** θα ήταν -ⁿg-, δηλ. **έⁿ9 ραφο** και **συⁿ9 ραφέσ,** όπως *εγγονός* (ε'^νός) και *συγγενής* (συⁿ§ενής). Αυτό που συνέβη όμως στην πράξη, είναι ότι λέξεις όπως αυτές που αναφέραμε στην αρχή *(εγγενής, έγγαμος. , συγγνώμη, συγγραφέας...)*, προφέρονται έτσι όπως γράφονται. ή, καλύτερα, έτσι όπως ετυμολογούνται. *έν+γαμος, εν+γε- νής.., συν+γνώμη, συν+γραφέας...* Επομένως, χωρίς να είναι «λανθασμένη» η προφορά με -ⁿg- *(έ^ραφο. συ^ραφέας)* στις λέξεις αυτές είναι αντίθετη προς την προφορά που έχει επικρατήσει στην ευρύτερη χρήση (στην «ετυμολογική», ας την πούμε έτσι. προφορά). Άρα, για να μην προσκρούουμε στο ευρύτερο γλωσσικό αίσθημα (να μην ακούγεται «περίεργη» η προφορά μας). είναι προτιμότερο να προφέρουμε αυτές τις λέξεις, έτσι όπως τις έχει καθιερώσει η χρήση. Δυστυχώς, κανόνας δεν υπάρχει για τις λέξεις αυτές. Πρέπει να θυμόμαστε απλώς ποιες είναι, και σε αυτό, βέβαια. συμβάλλει το γλωσσικό αίσθημα που έχει επικρατήσει στην προφορά αυτών των λέξεων. Οι λέξεις που προφέρονται με -ⁿγ- είναι: (α) εν: *έγγαμος, εγγαστρίμυθος εγγενής* και *εγγράφω* με τα παράγωγά του *(εγγεγραμμένος, έγγραμμα, εγγράμματος, εγγραφέας, εγγραφή, έγγραφο, έγγραφος, εγγράψιμος)* (β) συν: *συγγνώμη, συγγνωστός* και *συγγράφω* με τα παράγωγά του *(σύγγραμμα, συγγραφέας, συγγραφή, συγγραφικός)* Όλες οι άλλες προφέρονται με -ⁿg-: *έγγειος (εγγειοβελτιωτικός), εγγίζω, εγγύς (εγγύτερος, εγγύτατος). Εγγλέζος, εγγονός-ή, εγγόνι, εγγυώμαι (εγγύηση, εγγυητής, εγγυητικός) - συγγενής (συγγένεια, συγγενικός, συγγενεύω)*

Γ.Γ. (ο/η) Γενικός Γραμματέας.
Γ.Γ.Α. (η) Γενική Γραμματεία Αθλητισμού.
Γ.Γ.Α.Ε. (η) Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού **Γ.Γ.Ε.Τ.** (η) Γενική Γραμματεία Έρευναα και Τεχνολογίας **Γ.Γ.Ν.Γ.** (η) Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς **Γ.Γ.Τ.Π.** (η) Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών **γδάρτης** (ο) {γδαρτών} (λαϊκ.) **1.** πρόσωπο που γδέρνει ζώα ΣΥΝ (λόγ.) εκδορέας 2. πρόσωπο που εκμεταλλεύεται τις οικονομικές ανάγκες των συνανθρωΐπων του, που τους χρεώνει με περισσότερα χρήματα από όσα πρέπει ή τους αποσπά χρηματικά ποσά **3.** πρόσωπο που ταλαιπωρεί, που βασανίζει με τη δριμύτητά του: (παροιμ.) *«Μάρτης ~ και κακός παλουκοκαύτης»*
[ΗΤΥΜ < *γδέρνω* (πβ. αόρ *έ-γδαρ-α)* + παραγ. επίθημα *-της].*
Γ.Δ.Ε. (η) Γενική Διεύθυνση Εξοπλισμών

γδέρνω ρ. μετβ. {έγδαρα, γδάρ-θηκα, -μένος} **1.** αφαιρώ το δέρμα από (κάποιον/κάτι) ~ *το κατσίκι Ι* το *σφαγμένο πρόβατο* ([οι *Τούρκοι έγδαραν τον Δασκα/^ογιάννη ζωντανό* [[(ως απειλή) *θα σε γδάρω, αν το τολμήσεις!* · 2. προκαλώ εκδορές, γρατζουνίσματα στην επιφάνεια τού δέρματος: *γδάρθηκε πέφτοντας στ'αγκάθια* · **3.** προκαλο") πληγή· *γδάρθηκε ο /ιαιμός μου από τον βήχα* · **4.** (μτφ.) χρεώνω (κάποιον) με υπερβολικά μεγάλο ποσό: *τον έγδαραν οι μαυραγορίτες* συν καταλη- στεύω. — **γδάρσιμο** (το) ΣΧΟΛΙΟ λ *γδύνω, εγγονός* [Γ.ΤΥΜ μεσν < *έγδέρνω* < *έκδέρνω* < *αρχ. έκδέρω* Βλ *εκδορά]*, **γδικιέμαι** ρ. αμετβ κ. μετβ. (λαϊκ.) εκδικούμαι (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ < μεσν. *γδικούμαι* < αρχ. *εκδικούμαι]*. γδίκιωμός (ο) [μεσν] (λαϊκ) η εκδίκηση (βλ λ.), **γδούπος** (ο) ο απότομος, υπόκωφος θόρυβος, π.χ. από σώμα ανθρώπου που πέφτει κάτω ^ σχόλιό λ. *θόρυβος*.
[ΠΤΥΜ < αρχ *γδούπος*, παραλλ. τ τού ουσ *δοΰπος*, πιθ. ηχομιμητική λ. (πβ *κτύπος)*, που ίσως συνδ. με το συνώνυμο σερβοκρ. dupiti κ.ά.]. **γδυμνός,**-ή,-ό + γυμνός

γδύνω ρ. μετβ. {έγδυσα. γδύ-Οηκα, -μένος} **1.** αφαιρώ τα ρούχα, ώστε να αφήσω (κάποιον) γυμνό: *έγδυσε το παιδί* ΣΥΝ γυμνίόνω, ξεντύνω ΦΡ (μτφ.) **γδύνω *με τα μάτια*** κοιτάζω επίμονα και εξεταστικά **2.** (μτφ.) κάνω (κάποιον) να πληρώσει πολύ μεγάλα ποσά. να ξοδέψει ή να μου δώσει πολλά χρήματα: *η εφορία τον έγδυσε* **3.** παίρνω από (κάποιον) όλα όσα έχει: *μπήκαν κλέφτες, όταν έλειπαν, και τους έγδυσαν* συν κατακλέβω (μεσοπαθ. ***γδύνομαι)*** **4.** αφαιρώ τα ρούχα μου. ώστε να μείνω γυμνός· γδύθηκε και *μπήκε* στο *ντους* **5.** αφαιρώ τα εξωτερικά μου ρούχα, μένω με τα εσώρουχα: *πάω να γδυθώ και να πέσω για ύπνο | | γδύσου και βάλε τη φόρμα γυμναστικής* - - **γδύσιμο** (το). ** σχόλιο λ *εγγονός. κ/,έβω*

[ΕΙΥΜ. μεσν. < *ἐγδύνω* < αρχ *ἐκδύνω*, ιων. τ. τοῦ *ἐκδύω* (βλ.λ.)]

εκ-: γδύνω - γδέρνω - γλείφω - γλιστρώ - γλυτώνω - βγαίνω κ ά Αυτά και άλλα ρήματα συνδέονται μεταξύ τους κατά το ότι είναι σύνθετα με την πρόθεση (προρρηματικό) **εκ,** που δεν φαίνεται από τις μεταβολές που έγιναν στις λέξεις, *εκ-δύω* > *εκ-δύνω* > **γδύνω**· *εκ-δέρω* > *εκ-δέρνω* > **γδέρνω**· *εκ-λείχω* > **γλείφω** (αναλογικά προς ρήματα, όπως το αλείφω) · *εκ-?τώνω* > **γλυτώνω**· *εκ-βαίνω* > **βγαίνω** κ.τ.ό.

γδυτός, -ή, -ό **1.** αυτός που δεν φορά ρούχα ΣΥΝ γυμνός ΑΝΤ ντυμένος 2. (καταχρ.) αυτός που φοράει λίγα ρούχα · *πού πας ~ στο κρύο;*

Γ.Ε.Α. (το) Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας.

γθγές κ. **γΐεγιές** (ο) {γεγέδες} (παλαιότ.) πρόσωπο με μακριά μαλλιά, χίπικο τρόπο ντυσίματος και ανάγωγη συμπεριφορά.

[ΕΓΥΜ Ονοματοποιημένη λ με έκφραστ διπλασιασμό *(γε-γε-)* πιθ. απόδ. τού αμερ. gee-gee].

γέγονε ρ ♦ γίνομαι

γεγονός (το) {γεγονότ-ος **|** -α, -ων} **1.** κάτι που έχει συμβεί. *τα αιματηρά ~ οδήγησαν σε πολιτικές αλλαγές || απροσδόκητο / ασήμαντο / δυσάρεστο / ευχάριστο /' κοσμο'ιστορικό / λυπηρό / πρωτοφανές ~ || υπό την πίεση των ~ || κατά τη φυσική* πορεία *των ~* ΣΥΝ συμβάν, περιστατικό 2. (ειδικότ) αυτό που έχει συμβεί και δεν είναι δυνατόν να αμφισβητηθεί ή να αλλάξει: *τετελεσμένο ~ || η αναχώρησή του ήταν πλέον - || η ήττα είναι ~ || είναι ~ ότι δεν υπάρχει περίπτωση μεταστροφής του || λαμβανομένου υπ'όψιν τού - ότι τα αποθέματα νερού μειώνονται, πρέπει να μειωθεί αισθητά η κατανάλωση'* ΦΡ (α) ***από το ρερονός ότι*** / (λόγ.) ***εκ τοὐ γεγονότος ότι*** από το αναμφισβήτητο δεδομένο ότι. * ~ δεν *φέρει τραύματα εικάζεται* (β) ***είναι γεγονός*** είναι αλήθεια, είναι αναμφισβήτητο· *~ ότι του φέρθηκα σκληρά* || (κ απολύτως) ο *θρίαμβος τού κόμματός μας* ~.'(γ) ***παρά το γεγονός ότι*** μολονότι: *~ είχε ειδοποιηθεί εγκαίρως, δεν προσήλθε τελικά.*

|ΕΤΥΜ αρχ , ουσιαστικοπ. ουδ μτχ παρακ. τού ρ. *γίγνομαι* Η ουσιαστικοποιημένη χρήση τής λ είναι ήδη αρχ Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. είναι *γεγονός ότι* (le fail est que .). *εκ τού γεγονότος ότι...* (du fait que .), *υπό την πίεση των γεγονότων* (sous la pression des evenements). *λαμβανομένου υπ' όψιν τού γεγονότος ότι...* (compte tenu du fail que.„). *τετελεσμένο γεγονός* (fait accompli) κ ά.|

γεγονός - συμβάν - περιστατικό - επεισόδιο. Το **γεγονός** υπογραμμίζει τον πραγματικό και αναπότρεπτο χαρακτήρα μιας πράξης· το ότι αποτελεί πραγματική κατάσταση, η οποία δεν μπορεί να διαψευσθεί ή να αλλάξει («τα γενόμενα ουκ απογίνονται»). Αντιθέτως, το **συμβάν** τονίζει περισσότερο τον τυχαίο και συγκυριακό χαρακτήρα μιας πράξης· το ίδιο και το **περιστατικό,** που δηλώνει τυ αποτέλεσμα ορισμένων συνθηκών ή περιστάσεων, το προσωρινό, το μη κανονικό ή αναμενόμενο. Από τα τρία, μόνο το *γεγονός* σχηματίζει φράσεις τού τύπου *«είναι γεγονός»*, που ταυτίζονται με το «είναι αλήθεια, είναι αληθές, είναι πραγματικότητα» Ο συγκυριακός χαρακτήρας των άλλων δύο *(συμβάν, περιστατικό)* τα εξισώνει σημασιολογικά με το **επεισόδιο,** που ξεκινά ως «παρένθεση» ή «παρεμβολή», ως κομμάτι λόγου παρεντιθέμενο στα κανονικά, για να φθάσει (ήδη στον Πολύβιο, 2ος αι π.Χ) να χρησιμοποιείται μεταφορικά («επεισόδια *τύχης»*), δηλώνοντας τυχαία συμβάντα Η λ *γεγονός* (μετοχή ενεργ παρακειμένου τού ρ. *γίγνο- μαι*, γεγονός = αυτό που έχει γίνει, που έχει συντελεστεί και αποτελεί πραγματικότητα) μέσω τού λατ **factum** (από το ρ. facio «κάνω») οδήγησε στις αντίστοιχες λ. των σύγχρονων γλωσσών (αγγλ. fact, γαλλ iait κ ά.). Μέσα από ξενισμούς, ιδίως γαλλισμούς, επικράτησαν στη Ν. Ελληνική φράσεις όπως **είναι γεγονός ότι** (= le fait est que), **εκ τού γεγονότος ότι** (= du fait que...), **λαμβανομένου** υπ' **όψιν τού γεγονότος ότι** *(*= compte tenue du fait que .) κ.λπ Ωστόσο, όπως έχει από παλιά διδαχθεί, αντί να λέμε **«το γεγονός ότι** *(.αποδεικνύει)»*. μπορούμε να χρησιμοποιούμε απλο')ς την έναρθρη (συμπληρωματική) πρόταση **«το ότι** *(. αποδεικνύει)»*

γεγονοτικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με γεγονός, που δηλώνει γεγονός: ο *~ χαρακτήρας τής πράξης.* **γεγωνυΐα τη φωνή** *(γεγωνυίφ τή φωνή)* (αρχαιοπρ) με πολύ δυνατή φωνή. *απάντησε -* ΣΥΝ μεγαλόφωνα αντ χαμηλόφωνα.

[ifΤΥΜ αρχ. μτχ. (δοτ ενικού τού τ *γεγωνυΐα)* τού ρ. *γέγωνα* «φωνάζω δυνατά» (παρακ με σημ. ενεστώτα) < θ *γων-*, εκτεταμένη - ετε- ροιωμένη βαθμ τού θ. *gen-, για το οποίο βλ λ. γνώ-μη, γνώ-σις]* **Γ.Ε.ΕΘ.Α.** (το) Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμυνας.

Υέεννα (η) Ιχωρ. πληθ \ ΘΡΗΣΚ η περιοχή όπου ειδωλολάτρες Ισραηλίτες θυσίαζαν τα παιδιά τους στον Μολόχ · ΦΡ *γέεννο (πυρός)* η κόλαση, ο τόπος όπου πιστεύεται ότι τιμωρούνται οι αμαρτωλοί. [ΕΙΥΜ μτγν. < εβρ geh hinnom «κοιλάδα Χινόμ». Η κοιλάδα Χινόμ ήταν ο σκουπιδότοπος τής Ιερουσαλήμ, όπου έκαιγε μονίμως μια μεγάλη φωτιά για την καύση των απορριμμάτων και των πτωμάτων εγκληματιών. Η φρ *γέεννα (τού πυρός)* απαντά στην Κ.Δ., π.χ. Μάρκ 9, 43: . *.άπελθεῖν είς τήν γέενναν.* Ε/C ΓΟ *πῦρ* τό *ἀσβεστον]* **Γεθσημανή** κ (λαικ.) **Γεσθημανη** (η) {άκλ } **1.** ΚΔ. κήπος στους πρόποδες τού Όρους των Ελαιών κοντά στην Ιερουσαλήμ, όπου συ- νελήφθη ο Ιησούς **2.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ < μτγν *Γεθσημανή* < αραμ. gath semaneh «ελαιοτριβείο») **γεια** (η/το) (λαϊκ.) (κυρ. ως επιφών) **1.** (α) ως φιλικός χαιρετισμός: (συνήθ. + σου / σας) *~ σου, τι κάνεις:* || *~ σας, ήρθα να σας δω* || *πέρασα να σου πω ένα ~* (πβ λ *καλημέρα*, καλησπέρα) (β) ως φιλικός αποχαιρετισμός. - *Λοιπόν. φεύγω —* (κυρ εμφατ. στις φρ *γεια χαρά / γεια και χαρά / γεια σου και χαρά σου κ άντε γεια)* (πβ. λ *αντίο)'* ΦΡ *αφήνω γεια* αποχαιρετώ «*~ στις όμορφες και γεια στις μαυρομάτες*» (δημοτ. τραγ.) 2. ως χαιρετισμός που συνοδεύει το τσούγκρισμα των ποτηριών. όταν κάποιοι πίνουν μαζί · *~ μας[1] Να πάνε κάτω τα φαρμάκια!* (Ι **~** *σου[1] Άσπρο πάτοΤΥ* (ε)βίβα, στην υγειά μας **3.** ως ευχή προς κάποιον που φταρνίστηκε. *~ σου!* συν γείτσες · ΦΡ (α) *γεια στα χέρια σου!* για να εκφράσουμε την ικανοποίησή μας για καλομαγει- ρεμένο φαγητό ή γενικότ. για καλοφτειαγμένη δουλειά · *~ γιαγιά! Το φαγητό ήταν θαύμα!* (β) *γεια στο στόμα σου!* μπράβο, καλά τα λες (πβ *ν' αγιάσει το στόμα σου!)* (γ) *με γεια (σου)!* με υγεία ευχετ για καινούργιο πράγμα που απέκτησε κάποιος. *~ τα καινούργια παπούτσια!* j) *με γεια σου και χαρά σου'{να* το χαίρεσαι αυτό που έχεις) (δ) *«έχετε γεια βρυσούλες»* (εκφραστ.) για να δηλωθεί η οριστική αποτυχία επίτευξης προσδοκώμενου στόχου, η οριστική εγκατάλειψη σχεδίου κλπ.. *«αν δεν νικήσετε στον επόμενο αγώνα, πάλι θα πείτε* (εφημ.). σχόλιό λ *ξενιτειά.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < *ὑγειά* < αρχ *υγεία* Η χρήση τής λ ως χαιρετισμού είναι μεσν.).

γειρτός, -ή, -ό κ **γερτός** [μεσν] κ. (εσφαλμ.) **γυρτός 1.** αυτός που παρουσιάζει κλίση προς τα πλάγια. *~ επιφάνεια* συν. επικλινής, κεκλιμένος **2.** (για πρόσ.) αυτός που γέρνει προς τα κάτω: *~ ώμοι* ΣΥΝ καμπούρης, σκυφτός, κυρτωμένος **3.** (ειδικότ. για πόρτες ή παράθυρα) μισόκλειστος *άφησε τα παράθυρα ~, να μπαίνει* λίγος *αέρας.* — **γειρτά** / **γερτά** επίρρ.

(ῖ ::ΐΥΜ < θ *γειρ-*, από τον αόρ. *έγειρα* τού ρ *γέρνω]*.

γειρτός ή γυρτός; Το **γειρτός** ως ρημ. επίθετο τού **γέρνω** από το θέμα τού αορ. **έγειρα** γράφεται με *ει:* **έγειρα** - **γειρτός** (το ίδιο το ρ. **γέρνω** είναι μεταπλασμένος τ τού **εγείρω).** Η γραφή **γυρτός** είναι λανθασμένη (από παρετυμολογική σύνδεση με το **γύρος)** Το **γερτός** από προφορά τού /i/ ως /e/ κοντά σε υγρό (ρ/λ), πβ *σίδηρο*

σίδερο, *ξηρός* > **ξερός,** *θη/.ιά* > **θελιά** κ.τ.ό.

γείρω (να/θα) ρ. ♦ γέρνω

γείσο (το) **1.** το μέρος τής στέγης που εξέχει από τους τοίχους: *στο ~ έκαναν φωλιά τα χε/αδόνια* || πλατύ / *προστατευτικό / στενό / φαρδύ ~* · 2. το μέρος τού πηλικίου που εξέχει πάνω από το πρόσωπο: *το ~ σκίαζε το πρόσωπο τού αξιωματικού* Επίσης **γειαωμα** [μτγν.].

[ΕΤΥΜ < αρχ. *γεῖσ(σ)ον*, αγν. ετύμου, πιθ δάνειο), **γειτνιάζω** ρ. αμετβ. {γειτνίασα} (λόγ.) βρίσκομαι κοντά σε (κάποιον/κάτι): *περιοχές που γειτνιάζουν \\ γειτνιάζουσες χώρες* ΣΥΝ γειτονεύω, συνορεύω. — **γειτνίασπ** (η) Ιαρχ] [ΕΓΥΜ μτγν.. παρεκτεταμένος τ. τού αρχ *γειτνιώ (-άω)* < *γείτων]*. **γείτονας** (ο) {γειτόνων}, **γειτόνισσα** (η) [μεσν.] {γειτονισσών} πρόσωπο που βρίσκεται ή κατοικεί δίπλα σε άλλον: ο *~ έσπευσε σε βοή- θειά του* || *ησυχος / κα/Λς* — (υποκ.) **γειτονάκι** (το)

[ετυμ < αρχ. *γείτων -ονος*, αγν ετύμου] **γειτονεύω** ρ αμετβ. [αρχ **]** {μόνο σε ενεστ. κ παρατ **}** 1. είμαι γείτονας (με κάποιον) 2. βρίσκομαι κοντά, συνορεύω: *η Ελλάδα* γειτονεύει *με την Τουρκία* -- **γειτόνεμα** (το) [μτγν) **γειτονία** (η) [αρχ.] {χωρ πληθ } (λόγ.) η κατάσταση κατά την οποία είναι κανείς γείτονας με κάποιον συνήθ. για χώρες: *οικοδόμηση σχέσεων καλής ~* ΣΥΝ γειτνίαση **γειτονιά** (η) **1.** σύνολο από γειτονικά μεταξύ τους σπίτια, τμήμα συνοικίας. *μικροί, κατοικούσαμε στην ίδια ~* || «*Στις γειτονιές τοῦ κόσμου*» (Τ Αειβαδίτης) ΣΥΝ (λαϊκ.) μαχαλάς 2. (η γεν *τής γειτονιάς* ως χαρακτηρισμός) συνοικιακός, περιφερειακός (συχνά μειωτ.): <5εν *εμπιστεύεται τα φροντιστήρια προτιμά τα κεντρικά* (στο κέντρο τής πόλης) || *μπορεί να βρεις καλύτερες τιμές στα μαγαζιά ~* 3. (συνεκδ) το σύνολο των γειτόνων *τους πήρε χαμπάρι η ~, αλλά κάνουν όλοι τα στραβά μάτια* || 5εν *τους νοιάζει τι θα πει η ~* ΣΥΝ γείτονες

το σύνολο των όμορων ή κοντινών χωρών: ο *πόλεμος στη ~ μας ανησυχεί την κυβέρνηση —* (υποκ) **γειτονίτσα** (η)

[ετυμ μεσν. < αρχ. *γειτονιά* < *γείτων, -ονος*| **γειτονικός,** -ή, -ό αυτός που γειτονεύει με κάποιον *το ~ σπίτι / δάσος / περιοχή / χώρα* (με την οποία συνήθ. έχουμε κοινά σύνορα). **γειτονόπουλο** *(το).* **γειτονοπούλα** (η) ίχωρ γεν πληθ.} νεαρός γείτονας · *μικροί ήταν γειτονόπουλα και παίζανε μαζί* Ιετυμ < *γείτονας* + -πουλο (υποκ επίθημα) < *-πουλος* < *λατ.* pullus «πώλος, νεοσσός»]

γείτσες επΐφό)ν. (εκφραστ.) ως ευχή σε κάποιον που φτερνίστηκε ΣΥΝ γεια σου!

Ιετυμ. Πληθ. τού *γείτσα* < **υγείτσα*, υποκ. τού *υγεία / υγειά* (με αποβολή τού άτονου αρκτικού φωνήεντος)], **γείτων** (ο/η) Ιαρχ.] {γείτ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (λόγ) ο γείτονας, ο γειτονικός· ειδικότ. στο θηλ *η γείτων* η γειτονική χώρα: *οι πολιτικές εξελίξεις στη γείτονα* **γεΐΐώνω** ρ {γείω-σα, -θηκα, -μένος} Ηλεκτρ κάνω γείωση σε (κάτι) (βλ.λ.)

[ΕΤΥΜ < *γη* (βλ λ., ΣΧΟΛΙΟ), απόδ τού αγγλ. earth] **γείωση** (η) |-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΗΛΕΚΤΡ. η σύνδεση ηλεκτρικής συσκευής ή κυκλώματος με τη γη, έτσι ώστε το δυναμικό να παραμένει πάντοτε σταθερό ΙΗΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. earthing] **γελάδα** (η) -»αγελάδα

γελαδάρης κ **αγελαδάρης** (ο) Ιγελαδάρηδες}, **γελαδάρισσα** (η) {δύσχρ. γελαδαρισσών} πρόσωπο που έχει στην ιδιοκτησία του ή εκτρέφει βοοειδή ΣΥΝ βουκόλος

[ειυμ < *(a)γελάδα* + παραγ επίθημα *·άρης*.

γελαδόρης - cowboy! Νεότερη λ που χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει τη γνωστή αμερικανική λ cowboy (< αγγλ cow «αγελάδα» + boy «αγόρι»). Η αντίστοιχη αρχαία ελληνική λ είναι η λ βουκόλος «αυτός που φροντίζει τα βόδια (< *βοῦς* + *κόλος* = πόλος), σε αντίθεση προς το αἰπόλος (< *αἶξ*«αίγα, κατσίκα» + *πόλος)* ή αιγοβοσκός «αυτός που φροντίζει τις αίγες, τα γίδια».

γελαδήσιος, -ια, -ιο (λαικ) αυτός που σχετίζεται με τις αγελάδες ΣΥ\ αγελαδινός.
γελάδι (το) [μεσν.1 {γελαδ-ιού j -ιών} **1.** αγελάδα μικρής ηλικίας **2.** το βόδι: *πήγε να βοσκήσει τα ~.* **γελαδινός,** -ή, -ό ► αγελαδινός
γελασίνος (ο) (συνήθ. στον πληθ.) **1.** τα δόντια που φαίνονται όταν γελάμε, οι κοπτήρες · 2. καθένα από τα λακκάκια που σχηματίζονται στα μάγουλα μερικών ανθρώπων, όταν γελούν [Μ ΥΜ < μτγν φρ *γελασίνοι (ὀδόντες)* < θ. *γελασ-* τού αρχ *γελώ* **γέλασμα** (το) [αρχ Ι {γελασμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.-λογοτ.) **1.** το γέλιο · 2. η εξαπάτηση (κάποιου): *τον έριξαν με τερτίπια και γε?.άσματα* ΣΥΝ. ξεγέλασμα, κοροϊδία **3.** (συνεκδ) το άτομο που κοροϊδεύουν οι άλλοι, που είναι αντικείμενο χλευασμού· το ~ *τού χωριού* ΣΥΝ κορόιδο. περίγελο)ς. **γελασμένος,** -η. -ο αυτός που πλανάται, που έχει λανθασμένη αντί- ληψη (για κάτι) ΦΡ ***είσαι γελασμένος*** απατάσαι. κάνεις λάθος: ~ *αν νομίζεις ότι Οα σ'αφήσω να κάνεις ό.τι θέλεις'* **γελαστής** (ο) (αρχ] **1.** ο άνθρωπος που έχει σαρκαστική διάθεση ΣΥΝ είρων · **2.** ο άνθρωπος που εξαπατά ΣΥΝ απατεώνας, **γελαστικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που συνηθίζει να γελά γελαστός 2. αυτός που προκαλεί γέλιο συν αστείος **γελαστός,** -ή. -ό **[**αρχ.Ι **1.** αυτός που έχει χαρο)μή όψη *τον υποδέχθηκαν τα ~ προσωπάκια των παιδιών* Σγχ χαρωπός αντ σκυθρωπός **2.** (μτφ.) αυτός που προκαλεί ευχάριστη διάθεση - **γελαστά** επίρρ **γελέκο** (το) ► γιλέκο
γέλιο (το) η ταυτόχρονη σύσπαση των μυών (των χειλικών και των παρειακών) σε έκφραση ευχαρίστησης, ευθυμίας, ειρωνείας, χλευασμού, καθώς και οι ηχηρές εκπνοές που τις συνοδεύουν *ειρωνικό / εκνευριστικό / σαρδόνιο / επιτηδευμένο / νευρικό / θριαμβευτικό* ~ [[(στον πληθ.) *δυνατά / τρανταχτά* ~ ΦΡ (α) ***σκάω στα γέλια*** (i) ξεσπώ σε ασυγκράτητο γέλιο, αρχίζω ξαφνικά να γελώ: &?ν *κρατήθηκε κι έσκασε στα γέλια* (ii) γελώ τόσο πολύ. που δεν μπορώ να πάρω ανάσα (β) ***πεθαίνω / λύνομαι στα γέλια / κατουριέμαι / πιάνω την κοιλιά μου απ' τα γέλια*** γελώ πάρα πολύ. ασυγκράτητα (γ) ***είναι για γέλια*** για πράγματα γελοία ή ανάξια λόγου (δ) ***για γέλια και για κλάματα*** για κατάσταση γελοία και τραγική ταυτόχρονα ή για περιπτώσεις στις οποίες δεν ξέρει κανείς αν πρέπει να κλάψει ή να γελάσει (ε) ***τής Παρασκευής τα γέλια, τού Σαββάτου κλάματα*** για πρόωρη εκ- δήλωση χαράς (στ) ***κάνω πολλά γέλια*** γελώ πάρα πολύ. *έλα στο θέατρο θα κάνουμε πολλά γέλια* (ζ) ***με πιάνουν / βάζω (τα) γέλια*** αρχίζω να γελάω (με κάτι): *μόλις είδα πώς ήταν ντυμένους, μ'έπιασαν κάτι γέλια'|)* *μ'έπιασε νευρικό γέ/.ιο απ' την αμηχανία μου* (η) ***το γέλιο τής αρκούδας*** βλ λ. *αρκούδα* (θ) ***ρίχνω κάτι γέλια!*** (εμφατ) γελώ πολύ: *έριξα κάτι γέλια μόλις τον είδα μ · αυτό το απίστευτο καπέλο στο κεφάλι* ■ - (υποκ.) **γελάκι** (το).
ΙΗΓΥΜ μεσν. < αρχ. *γελώ* (υποχωρητ) | **γελοιογραφία** (η) [Ι856] {γελοιογραφιών} **1.** σχέδιο που συνοδεύεται μερικές φορές από λόγια ή σχόλια, με στόχο τον χιουμοριστικό σχολιασμό κατάστασης ή προσώπου *στις εφημερίδες βρίσκει κανείς γελοιογραφίες σχετικές με την πολιτική επικαιρότητα* ΣΥΝ σκίτσο **2.** (ειδικότ.) το χιουμοριστικό σχέδιο γνωστού προσώπου, στο οποίο τονίζονται υπερβολικά ορισμένα χαρακτηριστικά του ΣΥΝ καρικατούρα **3.** η τέχνη τής δημιουργίας των παραπάνω σχεδίων *στη σχολή του διδάσκει* ~ — **γελοιογράφημα** (το) [1856]. **γελοιογραφικός,** -ή, -ό [1856].
γελοιογραφώ ρ. ί1856]{-είς...}. **γελοιογράφηση** (η) (1868) [ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. caricature] **γελοιογράφος** (ο/η) [) 854] σχεδιαστής γελοιογραφιών ΣΧΟΛΙΟ λ *πο/.υγράφος*
γελοιοποιώ ρ. μετβ. {γελοιοποιείς. | γελοιοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. αντιμετωπίζω (κάποιον/κάτι) με ευτελή τρόπο, χωρίς τη σοβαρότητα που αρμόζει: *αυτή η συμπεριφορά τού υπουργού γελοιοποιεί τους θεσμούς* | | *τον κατηγόρησαν ότι στην παράστασή του γελοιοποιεί τα εθνικά σύμβο/.α* συν (εξ)ευτελίζω, διακωμωδώ 2. προκαλώ κακή εντύπωση για κάποιον/κάτι. ρεζιλεύω *γελοιοποίησή την οικογένειά της με τα καμώματά της* συν διασύρω **3.** κάνω κάποιον να φανεί ανεπαρκής, κατώτερος τού αναμενομένου: ο *νεαρός χάκερ γελοιοποίησε τα συστήματα ασφαλείας των κρατικών υπηρεσιών* jj ο *παίκτης αυτός γελοιοποίησε την άμυνα τής αντίπαλης ομάδας* — **γελοιοποίηση** (η) 11878| ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κοροϊδία* **γελοίος,** -α. -ο 1. (κακόσ) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σοβαρότητας: ~ *καμώματα / θέαμα* | | *μη γίνεσαι* συν κωμικός, φαιδρός. (λαΐκ) σούργελο **2. ^ελοίο(ν)** (το) η έλλειψη σοβαρότητας και σπουδαιότητας: *δεν μπορούσε να αντι/.ηφθεί το ~ τ?)ς υποθέσεως* | | *συναίσθηση* του ~ | | *το - τού πράγματος* (η γελοία όψη μιας κατάστασης) · **3.** αυτός που είναι άξιος περιφρόνησης ~ *υποκείμενο / υπόθεση ι συμπεριφορά Ι ποσόν* (ασήμαντο) - **γελοία** επίρρ , **γελοιότητα** (η) [μτγν].
[ΕΤΥΜ < αρχ *γελοίος Ι γελοίος* < *γέλως.* πβ. αιδώς - αιδοιος]. **γελοιώδης,** -ης, -ες [μτγν-j {γελοιώδ-ους f -εις (συδ -η), -τ&ν γελοιω- δέστ-ερος. -ατος] (λόγ.) ο γελοίος (βλ.λ.): (συνήθ. στον συγκριτικό βαθμό) δεν *έχω ακούσει γελοιωδέστερη δικαιολογία!* — **γελοιωδώς** επί^ρ σχόλιό λ *-ης, -ης. -ες* **γελώ** (κ -άω) ρ αμετβ. κ μετβ. {γελάς . | γέλ-ασα. -ιέμαι. -άστηκα. -ασμένος} ♦ (αμετβ) 1. εκοράζω έντονη ευχαρίστηση, ευθυμία, χαρά ή ειρωνεία με γέλιο, ξεσπο) σε γέλιο ο *ηθοποιός έκανε* τον' *κόσμο να γελάει* | | *μόλις τους είδε, άρχισε να γελάει* μ ~ *δυνατά* | | *μη γελάς, δεν αστειεύομαι* | | *ευτυχώς που μας λες κάνα ανέ.κδοτο και γελάμε/* φρ (α) *γελώ με την καρδιά μου / με την ψυχή μου / μέχρι δακρύων* γελώ πάρα πολύ *ήταν πολύ αστεία επιθεο)ρηση και γελάσαμε με την ψυχή μας'* (β) *γελούν και τα μουστάκια μου / και τα αφτιά μου* είναι φανερό ότι είμαι πολύ χαρούμενος (γ) *γελάω κάτω από τα μουστάκια μου* βλ λ *μουστάκι* (δ) *θα γελάσει και το παρδαλό κατσίκι* βλ λ. *κατσίκι* (ε) *παίξε-γέλασε* βλ λ. *παίζω* (στ) (παροιμ) *γελάει καλύτερα όποιος γελάει τελευταίος* η τελική έκβαση των πραγμάτων θα δείξει ποιος πρέπει να χαίρεται (ζ) **^ελώ σε** *βάρος (κάποιου)* περιγελώ (κάποιον) ή αντιμετωπίζο) (κάποιον) ως καταγέλαστο πρόσωπο (η) *είναι να γελάει κανείς!* για γελοίες καταστάσεις ~ *μ' αυτά που γίνονται στην πολιτική σκηνή αυτής τής χώρας* (θ) *γελάει (κι) ο κάθε πικραμένος* ως σχόλιο για κάτι προφανώς γελοίο, το οποίο παρουσιάζεται ως σοβαρό, πράγμα που θα έκανε να γελάσει ακόμη και κάποιος που αισθάνεται πίκρα: *«βγήκε ο υπουργός, ο οποίος έχει σφετεριστεί κάθε προσπάθειά μας. και είπε ότι εμείς οικειοποιηθήκαμε το έργο, προσβάλλοντας* τον *κοινό νου και. φυσικά, γέλασε ο κάθε πικραμένος»* (εφημ.) (ι) *γελάει το χειλάκι (κάποιου)* (κάποιος) χαίρεται, αισθάνεται ικανοποίηση, ότι τα πράγματα πηγαίνουν καλά *του βρήκε μια δουλίτσα και γέλασε κι αυτουνού το χειλάκι* (ια) *γελά ο μωρός καν τι μη γελοίον η (γελά ό μωρός καν τί μή γελοίο ν η)* ο ανόητος γελά κι όταν κάτι δεν είναι αστείο 2. (με κάποιον/κάτι) κάποιος/κάτι μου προκαλεί γέλιο - *πολύ με τα αστεία τού θείου σου έχει πολύ χιού- μορ!* |[(κακόσ.) *έχουμε καταντήσει να γελάνε όλοι μαζί μας* (έχουμε γίνει καταγέλαστοι) ♦ (μετβ) 3. (σε κάποιον) χαμογελώ το *μο)ρό μού γέλασε, όταν του έδειξα το παιχνιδάκν* φρ. *η τύχη μού γελάει* ευνοούμαι από την τύχη. αποδεικνύομαι τυχερός, *του γέλασε κι αυτουνού η τύχη κι έβγα/.ε μερικά λεφτουδάκια* **4.** παραπλανώ, εξαπατώ *εσύ είσαι ή με γελούν τα μάτια μου:* | | *γε/.άστηκα από το αθώο ύφος της και την εμπιστεύθηκα* συν ξεγελώ, κοροϊδεύοο φρ (α) **σε** *γελά'* **σανε** κάνεις λάθος, έχεις άδικο *αν νομίζεις ότι θα ανεχτώ αυτή τη συμπεριφορά'* (β) *θα σε γελάσω* για να δηλώσουμε την αβεβαιότητα ή την άγνοιά μας για κάτι και ότι ο άλλος δεν μπορεί να βασιστεί σε μας· <frv *θυμάμαι ακριβώς τι του είπε. ό,τι και να σου ποι* ~ 5. (μεσοπαθ *γελιέμαι)* κάνω λάθος, πέφτω έξω: *γελάστηκα και πήρα ά/.λη διαδρομή* | | *είσαι γελασμένος, αν νομίζεις ότι θα υποχωρήσει!* | | *αν* δεν *γελιέμαι, σας έχω ξανασυναντήσει εδώ* ΦΡ ας *μη γελιόμαστε* ας μην έχουμε αυταπάτες. ~. *δεν πρόκειται* να *λυθεί το κυκ/.οφοριακό με ημίμετρα* ΣΥΝ λαθεύω, απατο')μαι
[πιυμ < αρχ *γελώ (-άω)* < \.*Υ·.* *gele- «λάμπω, γελώ» (δισύλλ ρίζα), πβ αρμ. catu «γέλια», ουαλ galw «καλώ», αρχ γερμ. kleini «λαμπρός». αγγλ clean «καθαρός» κά Ομόρρ. *γα/^ήνη* (< **γα/.άσ-να).* αρχ *γλαῦξ* (βλ.λ). αρχ *γ/.η-νή* «κόρη οφθαλμού» κ.ά Μερικές φρ απαντούν και σε ξέν γλώσσες, λ.χ. *γελώ κάτω από τα μουστάκια μου* (πβ. γαλλ rire dans ma barbe), *γελώ μέχρι δακρύο)ν* (πβ γαλλ rire aux larmes). *γελά κα/ντέρα όποιος γελά τελευταίος* (πβ. γαλλ. rira bien cjui rira le dernier, αγγλ he laughs best who laughs last) κ.ά.]. **γέλως** (ο) {γέλ-ωτος. -ωτα [-ωτες. -οπων} (λόγ) το γέλιο *προπετής* ~ [ετυμ < αρχ? *γέλως. -ωτος< γε/.ώ}.* **γελωτοποιός** (ο) [αρχ.] ο επαγγελματίας που στοχεύει στη διασκέδαση τού κοινού με τις κωμικές κινήσεις και εκφράσεις του *ο ~ τού βασιλιά* συν παλιάτσος — **γελωτοποιία** (η) [αρχ] **γεμάτος,** -η, -ο κ (λαικ) **γιομάτος** [μεσν] **1.** αυτός που δεν έχει χώρο κενό ή διαθέσιμο. ~ *δρόμοι / αίθουσα / λε(οφορείο / δοχείο* |} ~ *δίχτυα* (από υ/άρια) | | *ασφυκτικά* ~ *δωμάτιο* | | *δεν πρέπει να μιλάς με το στόμα* ~ ΣΥΝ πλήρης λντ άδειος, κενός · 2. (ευφημ) παχουλός, ευτραφής *δεν είναι χοντρός, απλώς λίγο ~!* ΣΥΝ εύσωμος. - (χαϊ- δευτ) **γεματούλης,** -α. -ι/-ικο κ. **γεματούτσικος,** -η/-ια, -ο (σημ. 2) |ΕΙ\Μ <μεσν *γεμάτος*< αρχ. *γέμω,* που συνδ με τον ομηρικό αόρ *γέ- ντο* «έλαβε» < **γέμ-στο* < 1 Η. *gem- «λαμβάνω - γεμίζω», πβ αρχ σλαβ 7.eii «κρατώ σφιχτά» κ ά. Ομόρρ *γόμ-ωσις (-η)*\. **γεμίζω** κ {λαικ) **γιομιζω** ρ μετβ κ. αμετβ |γέμισ-α.-μένος} ♦ (μετβ)
κάνω (κάτι) ττλήρες. να είναι γεμάτο από (κάτι): ~ *το ποτήρι νερό* | | (μτφ) ~ *το κεφάλι του ιδέες* | | *τον γέμισε φιλοφρονήσεις / δώρα ί ψευτιές* ΣΥΝ (λόγ) πληρώ αντ αδειάζω φρ (α) ***γεμίζω την κοιλιά μου*** (i) τρώω. χορταίνω (ii) ικανοποιώ τις υλικές μου ανάγκες *τις περισσότερες φορές οι άνθρωποι δεν ενδιαφέρονται παρά πώς να γεμίσουν την κοι/αά τους* (β) ***δεν μου γεμίζει το μάτι*** δεν μου εμπνέει εμπιστοσύνη· ο *νέος συνάδε?^φος ~ · 2.* ικανοποιώ, δίνω σε (κάποιον) το αίσθημα τής πληρότητας· *αυτή η δου/.ειά δεν με γεμίζει* · 3. βάζω σε (πυροβόλο όπλο) βλήματα. ~ *το τουφέκι* ♦ **4.** (αμετβ.) γίνομαι γεμάτος (από κάτι): *βάλε νερό στη στάμνα, μέχρι να γεμίσει* | | *το ξενοδοχείο έχει γεμίσει* (είναι πλήρες) | | ~ *ασφυκτικά από κόσμο* | | (μτφ) ~ *πίκρα ι χαρά / αγαλλίαση ι αυτοπεποίθηση ι αγανάκτηση* |j ο *αέρας γέμισε ιαχές* | | ο *κόσμος έχει γεμίσει απατεώνες* σχολιο λ *εργαστικός.* Ιετυμ αρχ < *γέμω.* βλ. λ. *γεμάτος]* **γέμιση** (η) [1851J {-ης κ -ίσεος | -ίσεις. -ίσεο)ν} **1.** το υλικό με το οποίο γεμίζει κανείς (κάτι. κυρ. φαγητό): *η ~ τής *γαλοπούλας : για τις ντομάτες* (βλ. κ. λ *γεμιστός)* συν γέμισμα 2. η διαδικασία κατά την οποία γεμίζει κανείς (κάτι): *η ~* του *όπλου* 3. (για όπλο) η τοποθέτηση βλημάτων αντ απογέμιση **4.** ***γέμιση τού φεγγαριού*** η δεύτερη Φάση τής περιόδολ) τής Σελήνης, κατά την οποία η ορατή από τη Γη επιφάνεια τής Σελήνης αυξάνεται συν οέξη αντ χάση γέμισμα (το) Ιμεσν] {γεμίσ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η διαδικασία τού να γεμίζει κανείς (κάτι) · το ~ *τής βαλίτσας* 2. το υλικό που τοποθε

τούμε μέσα σε (κάτι): *το ~ τής πίτας* συν γέμιση **γεμιστήρας** (ο) [1840] **1.** ειδική μεταλλική θήκη που περιέχει σφαίρες και η υποία τοποθετείται σε ειδική υποδοχή των φορητών πυροβόλων όπλων 2. το όργανο που χρησιμοποιείται για την τοποθέτηση των βλημάτων μέσα στα πυροβόλα όπλα: *κυλινδρικός / περιστρεφόμενος* - συν γομωτήρας. Επίσης **γεμιστήρα** (η).
[ΐἐΐ υμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ehargeoir] **γεμιστής** (ο) [1858] ο στρατιώτης που είναι επιφορτισμένος με την τοποθέτηση των βλημάτων μέσα στα πυροβόλα όπλα **γεμιστός,** -ή, -ό Ιμτγν] **1.** (φαγητό) που παρασκευάζεται με γέμιση: *ντομάτες ι μελιτζάνες / κο/.οκόθια / κοτόπουλο* ~ **2.** ***γεμιστά*** (τα) ψητά στον φούρνο ζαρζαβατικά (κυρ ντομάτες, κολοκύθια, μελιτζάνες και πιπεριές), που έχουν γεμιστεί με ρύζι και μυρωδικά **γεμιτζής** (ο) {γεμιτζήδες} (λαικ) **1.** παλιός και έμπειρος ναυτικός ςυκ θαλασσόλυκος 2. (ειρων) πρόσωπο που δεν έχει σχέση με τη θάλασσα και προσποιείται τον πολύξερο [είυμ < τουρκ gemici «ναυτικός» < gemi «πλοίο»] **γεμολογικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την πιστοποίηση τής γνησιότητας πολύτιμων λίθων. ~ *πιστοποιητικό.* **γεμολόγος** (ο/η) ειδικός που ασχολείται με την προέλευση, τις ιδιότητες, τη γνησιότητα των πολύτιμων λίθων — **γεμολογία** (η)
[Li ΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. gemmologist (< gem «πολύτιμος λίθος» < παλαιότ. γαλλ. gemme < λατ. gemma), νόθο σύνθ.]. **γεμοφεγγαριά** (η) (λαικ) η φάση τού κύκλου τής Σελήνης που εί- ναι κοντά στην πανσέληνο ανγ χασοφεγγαριά, λειψοφεγγαριά Ηπίσης **γεμοφέγγαρο** (το)
[κι υμ < *γέμω* (βλ λ) + *φεγγαριά]*
Υεμω ρ. μετβ. Ιμόνο σε ενεστ. κ. παρατ) (+γεν / +από) είμαι γεμάτος από κάτι: *η έκθεση που έγραψες γέμει ?.αθών* συν βρίθω [γγυμ αρχ., βλ.λ. *γεμάτος*|
Γ.Ε.Ν. (το) Γ ενικό Επιτελείο Ναυτικού
γεν (το) (συχνή ορθ. *γιεν*) {ακλ.} η νομισματική μονάδα τής Ιαπωνίας Ιετυμ < αγγλ. yen < ιαπων 'en < κινεζ yuan «στρογγυλός»].
Γενάρης (ο) (λαϊκ **)** ο Ιανουάριος **- γενσριάτικος,** -η, -ο **+*** σχολιο λ *μήνας*
(ΠΤΥΜ < *Ιανουάριος*, με παρετυμολ επίδραση τής λ *γέννα*Ι. **γενάρχης** (ο) {γεναρχών'} ο πρόγονος από τον οποίο ξεκινά ένα γένος ανθρώπων· *Ίων, ο ~ των Ιώνων* | | *Αβραάμ, ο ~ των Εβραίων* ΣΥΝ προ- πάτωρ.
Ιι-.τυμ μτγν. < *γένος* 4- *-άρχης* < *άρχω].* **γενάτος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που έχει γενειάδα ΣΥΝ μουσάτος, γε- νειοφόροα αντ αγένειος **Γ.Ε.Ν.Ε.** (το) Γραφείο Κυρέσεως Ναυτικής Εργασίας, **γενεά** (η) (λόγ) η γενιά (βλ.λ.)· φρ (α) ***περνάω (κάποιον) γενεές δε- κατέσσερεις*** λέω πολλά πράγματα εις βάρος κάποιου με επιθετικό τρόπο (β) ***χάσμα γενεών*** βλ λ *χάσμα* σχολιο λ. *γεννώ, έθνος.* [ΠΤΥΜ αρχ < *gens- (δισύλλ. ρίζα) < Ι.Ε *gen-. που μαρτυρείται στα ομόρρ *γέν-ος, γί-γνο-μαι. γέν-να, γόν-ος* κ.ά Π λ. δήλωνε αρχικώς το σύνολο των μελών ενός *γένους,* που αναφερόταν κυρίως στους προγόνους και λιγότερο στους απογόνους Έτσι. στη λ. *γενεά* συναντούμε και τις σημ. «έθνος, φυλή - είδος», ενώ ήδη μτγν. είναι η χρονική χρήση της, ώστε να προσδιορίζει το σύνολο των ανθρώπων που ζουν σε ορισμένη χρονική περίοδο Η φρ. *γενεές δεκατέσσερεις* ανάγεται στην Κ Δ.. όπου στο πρώτο κεφάλαιο τού Ευαγγελίου τού Ματθαίου καταγράφεται η «Βίβλος *γενέσεως Ίησοϋ Χριστού*» χωρισμένη σε τρία τμήματα, εκ το>ν οποίων το καθένα αποτελείται από δεκατέσσε- ρεις γενεές].
γενεαλογία (η) [αρχ] {γενεαλογιών} **1.** η καταγραφή τής χρονικής διαδοχής των γενεών 2. ο κατάλογος όπου καταγράφεται η διαδοχή των γενεών — **γενεαλόγος** (ο/η) [μτγν]. **γενεαλογώ** ρ. [αρχ] {-είς . | ΣΧΟΛΙΟ λ. *φρασεολογία* **γενεαλογικός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τη γενεαλογία· φρ ***γενεαλογικό δέντρο*** / ***γενεαλογικός πίνακας*** το διάγραμμα που απεικονίζει τη γενεαλογία μιας οικογένειας. **γενέθλιος,** -α, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γέννηση: ~ *ημέρα / δώρα / πόλη ί γη* **2.** ***γενέθλια*** (τα) {γενεθλίων} η επέτειος τής γέννησης και ο εορτασμός της *στα ~ του μαζεύτηκαν όλα τα παιδιά τής γειτονιάς | | έχω ~ |[τα ~ μου είναι τον Μάιο | | δώρο / κάρτα γενεθλίων* [ΕΤΥΜ αρχ. < *γενέθλη* «οικογένεια - γέννηση» < *γενε-* (<ˣgeno- (δισύλλ. ρίζα) < Ι Ε. *gen-, βλ. κ *γίνομαι, γένος)* + *-θλη* (παραγ. επίθημα)].
γενειάδα (η) το μακρύ γένι *λευκή ~*
[ΠΤΥΜ < αρχ. *γενειας, -αδος*< *γενειον].* **γενειάζω** ρ αμετβ [μτγν.] **1.** βγάζω γένια **2.**(συνεκδ) γίνομαι άντρας, ενηλικιώνομαι
γενειοφάρος, -ος. -ο 11874] αυτός που έχει γένια ή γενειάδα συν γενάτος λντ αγένειος **γένεση** (η) {-ης κ. -έσεως **|** -έσεις. -έσεων} **1.** η δημιουργία· *η - τού Σύ- μπαντος ί ενός έργου τέχνης | | «Π ~ τής τραγωδίας»* (γερμ. *Die Ocburt der Tragodic,* έργο τού Φρ. Ν'ίτσε) συν σχηματισμός, γενεσιουργία φρ ***εν τη γενέσει*** *(έν τή γενέσει)* την ώρα που γεννιέται (κάτι), κατά τη δημιουργία του· το *κακό πρέπει να χτυπιέται 2.* βιολ η δημιουργία οργανισμών από οργανική ή ανόργανη ύλη **3.** ***Γένεσις*** (η) το πρώτο βιβλίο τής Π Δ. που αναφέρεται στη δημιουργία τού ανθρώπου και τού κόσμου από τον Θεό Επίσης (αρχαιοπρ) **γένεσις.** σχολιο λ *παρώνυμο*
[F.ΤΥΜ < αρχ *γένεσις* < *γενε-* < *gens- (δισύλλ ρίζα) < 1 Ε ^οη,βλ. κ *γέν-ος, γί-γνο-μαι* Π λ. *Γένεσις* χρησιμοποιήΟηκε από τους Εβδομή- κοντά ως ονομασία τού πρώτου βιβλίου τής Α.Γ, ενώ η εβρ. ονομασία είναι Bere'sith «στην αρχή», από τις αρχικές λ τού κειμένου *έν άρχή έποίησεν ό θεός τόν ουρανόν καί τήν γην]* **γενέσθαι** (αρχαιοπρ) να γίνει στις φρ (α) ***τι μέλλει γενέσθαι*** **(ΚΔ.** *Αποκάλ* 1. 19: *γράψον ούν α είδες καί ά εισίν καί ά μέλλει γενέσθαι μετά ταΰτα)* τι πρόκειται να γίνει, *ουδείς γνωρίζει ~ σε αυτή την υπόθεση* (β) ***δεν είναι δυνατόν άλλως γενέσθαι*** δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά: *πρέπει να δεχθούμε τους όρους που έθεσαν* ~ (γ) **το δέον *γενέσθαι*** αυτό που πρέπει να γίνει [ετυμ Λπρφ αορ. β'τού ρ *γίγνομαι* (βλ λ)]. **γενεσιουργός,** -ός, -ό αυτός που προκαλεί ή παράγει, που γεννά (κάτι): *~ αιτία* **γενεσιουργία** (η) Ιμτγν.]. **γενεσιουργικός,** -ή. -ό [1894] * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός.*
(ετυμ μτγν < *γένεσις* + *-ουργός* < *έργον].* **γενέτειρα** (η) {γενετειρών} η πόλη όπου κάποιος έχει γεννηθεί: γο *Μεσολόγγι ήταν η ~ τού Κ Παλαμά* }} *επέστρεψε στη ~ του πλούσιος και διάσημος* ΣΥΝ ιδιαίτερη πατρίδα
Ιετυμ αρχ < ˣ*γενέ-τερ-ja* < *γενε- (δισύλλ ρίζα) < 1 Ε *gen-. που απαντά και στις λ. *γέν-ος, γί-γνο-μαι* (βλ λ.)] **γενετή** (η) η γέννηση· ΦΡ ***εκ γενετής*** *{γκ γενετής.* Ομήρ *Ιλ* Ω 535) από τη στιγμή τής γέννησης *έχει αυτό το σημάδι* ~1 | *είναι ~ τυφλός* [ΕΙΥΜ αρχ < *γενε-* (δισύλλ ρίζα) < Ι.Ε *gen-, που μαρτυρείται και στις λ *γέν-ος. γί-γνο-μαι* (βλ λ)"]. **γενετήσιος,** -α. -ο αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία αναπαραγωγής. ~ *ορμές / ένστικτα / επιθυμία / πράξη / προσβο/.ή τής - αξιοπρέπειας κάποιου με ασελγείς πράξεις* ΣΥΝ σεξουαλικός, αφροδίσιος.
ΣΧΟΛΙΟ λ *-ήσιος* (ί-ΤΥΜ μτγν < αρχ. *γενέτης* «πατέρας», βλ κ. *γενετή* 1 **γενετική** (η) ΒΙΟΛ ο επιστημονικός κλάδος τής βιολογίας που έχει ως αντικείμενο μελέτης τους μηχανισμούς και τις δομές των κληρονομικών χαρακτηριστικοί και τής διαφοροποίησης των οργανισμών [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ genetics[. **γενετικός,** -ή. -ό **ί.** ΒΙΟΛ (α) αυτός που σχετίζεται με τη γένεση (βλ.λ , σημ. 2): *~ υλικό / κύτταρο 1 τροποποίηση / αλ/.οιώσεις / ανάλ,υ- ση / χαρακτηριστικά / μετάλλαξη / εξέταση* (β) ***γενετική*** (η) βλ.λ. (γ) ***γενετικός κώδικας*** η ακολουθία από βάσεις στην αλυσίδα τού D N.A. και τού R N.Λ.. η υποία καθορίζει το είδος και τη σειρά των αμινοξέων κατά την πρωτεΐνοσύνΟεση, λειτουργώντας έτσι ως γενετική πληροφορία, ως βιοχημική βάση τής κληρονομικότητας (δ) ***^ε- νετική μηχανική*** ο επιστημονικός κλάδος ο οποίος περιλαμβάνει τις τεχνικές που σχετίζονται με τις μεταβολές στα χαρακτηριστικά ενός οργανισμού με μεταφορά γονιδίων άλλου οργανισμού 2. ΓΛΩΣΣ ***^ε- νετική - μετασχηματιστική γραμματική*** γλωσσολογική θεωρία κατά την οποία οι προτάσεις που εμφανίζονται στον λόγο (επιφανειακή δομή) είναι, με μια πολύ γενική και αφηρημένη έννοια, προϊόντα μετασχηματισμών (> «μετασχηματιστική γραμματική») από άλλες βασικές προτάσεις (βαθεία δομή) με βάση γλωσσικούς μηχανισμούς και κανόνες που χαρακτηρίζονται για τον δημιουργικό και παραγωγικό (> «γενετική γραμματική») χαρακτήρα τους. που είναι έμφυτοι στην ανθρώπινη συνείδηση. — **γενετικ-ά** / **-ώς** επίρρ
ΙΠ υμ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ geneiique. άσχετο προς το μεσν *γενετικός* «ο αναφερόμενος στη γενική πτώση». Ο όρ *γενετικός κώδικας* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. genetic code, όπως και οι όρ *γενετική - μετασχηματιστική γραμματική* (< αγγλ generative - transformational grammar), *γενετική μηχανική* (< αγγλ. genetic engineering)]

γενετική - μετασχηματιστική γραμματική. Έτσι αποδόθηκε στα Ελληνικά η «generative - transformational grammar» του Αμερικανού γλωσσολόγου Noam Chomsky (γενν 1928). που πρωτοεμφανί- στηκε το 1957 με το βιβλίο του *Συντακτικές Δομές (Syntactic Structures)* Η βάση τής θεωρίας τού Chomsky (Ισόμσκυ), που έκτοτε έχει κατά πολύ αλλάξει, είναι ότι η γλώσσα είναι ένας μηχανισμός έμ<ουτος στον άνθρωπο, ο οποίος ενεργοποιείται, συστηματοποιείται και βελτιώνεται με την πρακτική πείρα και αποσκο- πεί στην παραγωγή και πρόσληψη των προτάσεων που χρειάζεται ο άνθρωπος στην επικοινωνία του Πρόκειται για μια δημιουργική γλωσσική ικανότητα που διακρίνει βιολογικά τον άνθρωπο από τα ζώα, με την οποία γεννά, παράγει, δημιουργεί (generative) ό,τι χρειάζεται στην επικοινωνία του Η βασική δομή τής πρότασης δεν είναι αυτή που τελικά εμφανίζεται στην ομιλία **(«επιφανειακή δομή»)**· αλλά αυτή από την οποία ξεκινάει μια πρόταση **(«βαθεία -δομή»** ή **«υποκείμενη δομή»),** για να φτάσει να πάρει τη μορφή με την οποία εμφανίζεται τελικά π χ. η φράση *«η αντιμετώπιση τού προβλήματος»* ξεκινά από μια αρχική δομή *«ο Χ αντιμετωπίζει / αντιμετώπισε το πρόβλημα»*, η οποία και **μετασχηματίζεται** (μετασχηματιστική γραμματική) στην τελική επιφανειακή δομή Με τον καιρό, η θεωρία τού Chomsky έγινε όλο και πιο αφηρημένη, όλο και πιο επιφανειακή, περισσότερο σημασιολογική από ό.τι ήταν στην αρχή. με έντονα φορμαλιστικό (τυποκρατικό) χαρακτήρα. αλλά και με μεγάλες δυνατότητες να φωτίσει και να ερμηνεύσει βασικά φαινόμενα τής (συντακτικής ιδίως) δομής και λειτουργίας τής γλώσσας

γενετιστής (ο), **γενετίστρια** (η) {γενετιστριών ΒΙΟΛ επιστήμονας που έχει ως αντικείμενο τη γενετική (βλ.λ)
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. genetist}.
Γ ενεύη (η) πόλη τής Λ. Ελβετίας στα σύνορα με τη Γαλλία.
[F.ΤΥΜ < γαλλ Geneve < λατ Geneva / Genava, αβεβ. ετύμου, πιθ. < κελτ. gan «εκβολή», επειδή βρίσκεται στο σημείο όπου ξεκινά ο Ροδανός (RhOne) Ορισμένοι θεωρούν, ωστόσο, ότι το όνομα συνδ. με Ι.Ε. *gen- «καμπή» (> λατ genu «γόνατο») εξαιτίας τού σχήματος τής φε

ρώνυμης λίμνης],
γενηθητω ρ να γίνει μόνο στις φρ (α) *γενηθήτω το θέλημά σου*
(από την Κυριακή προσευχή, βλ λ.) να γίνει το θέλημά σου. ας πραγματοποιηθεί αυτό που θέλεις συχνά σκωπτ ή ειρων προς κάποιον που εκφράζει μια επιθυμία ή απαίτηση (β) *γενηθήτω φωσί* (Π Δ. *Γέ- νεσις* 1, 3 *γενηθήτω φως και έγένετο φως*) συχνά σκωπτ. σε περιπτώσεις συσκότισης λόγω διακοπής τού ηλεκτρικού ρεύματος ή όταν ανάβει κάποιος ένα φως σε σκοτεινό χώρο· επίσης, ως προτροπή για διαλεύκανση μιας υπόθεσης.
[ΕΤΥΜ αρχ , προστ. παθ αορίστου τού ρ *γίγνομαι].*
»γενής, -ής. -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που σημαίνουν: 1. προέλευση, σύσταση, τρόπο δημιουργίας: *ηφαιστειο-γε- νής. κορα/.λιο-γενής, σεισμογενής* 2. χρονική σειρά εμφάνισης, δημιουργίας: *πρωτογενής. δευτερο-γενής, ύστερο γενής* [ΗΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής λρχ και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *πρωτο-γενής, συγ-γενής),* που προέρχεται από το θ. *γεν-*τού ρ. *γίγνομαι* (αόρ. *έ-γεν-όμην).* απαντά δε και σε ελληνογενή σύνθετα (λ χ. γαλλ. endo- gene)]

·γενής;-γόνος. Τα παράγωγα των δύο αυτών λεξικών επιθημάτων τής Ελληνικής είναι πολλά. Από μερικούς ομιλητές συγχέεται η χρήση τους, ενώ η σημασία τους είναι διαφορετική (ετυμολογικώς είναι ομόρριζα, συνδεόμενα μι? το *γί(γ)νομαι* και με άλλα παρα- γωγα. όπως *γέν-ος. γεν-ικός. γένε-σις, γενεά. γόν-ος. γον-εύς* κ ά.): το **-γενής** δηλώνει «αυτόν/αυτό που γίνεται/έγινε. που προκαλείται από κάτι», π.χ. *ηφαιστειογενής σεισμός* είναι ο σεισμός που προ- καλείται από έκρηξη ηφαιστείου, *λατινογενείς γλώσσες* είναι οι γλώσσες (Ιταλική, Γαλλική, Ισπανική κ.ά) που προήλθαν από τη Λατινική, *πυριγενής* (για πετρώματα) αυτός που γίνεται από τη φωτιά, *φαρμακογενής* (για ασθένεια) αυτός που προέρχεται από φάρμακα· πβ. κ *εκρηξιγενής, σεισμογενής, ψυχογενής, εξωγενής, θεογενής, υστερογενής, ιζηματογενής* κ.λπ. Το **-γόνος** δηλώνει «αυτόν/αυτό που προκαλεί κάτι, που κάνει κάτι»: *καρκινογόνες ουσίες* είναι αυτές που προκαλούν καρκίνο, *δακρυγόνο*<.~ και *ασφυξιογόνος (βόμβες ί αέρια)* είναι αυτά που προκαλούν αντιστοίχως δάκρυα και ασφυξία πβ. κ *παθογόνος, ζημιογόνος, παραισθησ ο- γόνος, σιελογόνος, βλεννογόνος* κ λπ. Με άλλα λόγια, το *-γόνος* έχει ενεργητική σημασία (κάνω), ενώ το *-γενής* παθητική (γίνομαι).

γένι (το) {γεν-ιού | -ιών} **1.** το σύνολο των τριχών τού προσώπου (κυρ. στα μάγουλα και στο πιγούνι των ανδρών), οι οποίες έχουν αφεθεί να μακρύνουν: *άσπρο ~* || (κ στον πληθ) *τον έκιασε ακό τα γένια* || *αφήνω γένια* ΖΥΝ μούσι 2. (στον πληθ.) οι τρίχες που φυτρώνουν στο πρόσωπο: *θέλεις ξύρισμα' έχεις ~* || *~ τριών ημερών*]| *βγάζω ~*1| *του πάνε χα ~* jj *αραιά / σκληρά / ξανθά ~* · φρ (παροιμ) (α) ***όποιος έχει τα γένια, έχει και τα χτένια*** αυτός που έχει ευθύνες και προνόμια είναι εκείνος που πρέπει να αντιμετωπίζει τα ενδεχόμενα προβλήματα (β) ***μόνο τού σπανού τα γένια δεν γίνονται*** βλ. λ. *σπανός* (γ) (παροιμ.) **ο *πατπτάς πρώτα τα γένια του βλογάει*** ο καθένας κοιτάζει (φροντίζει) πρώτα τον εαυτό του. – **γενάκι** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
[ΗΤΥΜ < μεσν *γένιν* < αρχ. *γένειον* < **γενέΓ·ιον* < *γένυς, -υος* «σαγόνι» < Ι Ε. **genu-* «πιγούνι», πβ. σανσκρ. januh. λατ. gena «μάγουλο», αγγλ. chin «πιγούνι», γερμ Kinn κ ά. Ομόρρ. *γνά-θος* (βλ.λ). Η ετυμ υπαγορεύει ως ορθότ τη γρ. με *-ει (γένει)* Ωστόσο, η ένταξη τής λ. στο ευρύτερο μορφολογικό παράδειγμα των ουδ ουσ. σε -ι- (λ.χ. *χέρι)* οδήγησε στην ορθογράφησή του με -ι- πβ. κ φιλί (αντί *φιλεί* < *φι- λεΐν)*\.
γενιά κ. **γενεά** (η) **1.** οι άνθρωποι που έχουν κοινή οικογενειακή καταγωγή: *αριστοκρατική / αρχοντική / βασιλική / εκλεκτή / ένδοξη / καταραμένη / ξεπεσμένη / υπερήφανη / ταπεινή -* ςν\' οόι· ΦΡ ***δεύτερη / τρίτη γενιά*** (i) τα εγγόνια / τα δισέγγονα: *η δεύτερη γενιά των* Ελλήνων *τής Αμερικής* (ii) (στην τεχνολογία) μηχανήματα (Η/Υ, αυτοκίνητα κ.ά) νεότερης ή παλαιότερης τεχνολογίας: *κυκλοφόρησαν οι ΗΙΥ τρίτης γενιάς* 2. οι άνθρωποι που έχουν γεννηθεί την ίδια χρονική περίοδο *και* σε γενικές γραμμές έχουν ζήσει τα ίοια ιστορικά γεγονότα: *η ~ τού '50 / τού Πολυτεχνείου*]| *η επαναστατικότητα τής ~ τού '60* [[*διαφορετική 1 ελπιδοφόρα / νέα / χαμένη ~* [| *η (λογοτεχνική) ~* τού *'30* (Σεφέρης, Θεοτοκάς, Καραντώνης κ.ά) || οι *παραδόσεις τού λαού περνούν από ~ σε ~ / από τη μια ~ στην -* **3.** χρονική περίοδος τριάντα περίπου χρόνων, όσο χρειάζεται δηλ. για να διαδεχθούν τα παιδιά τούς γονείς τους στην ενεργό δράση: *κέρασαν τρεις ~* και *η ιστορία δεν ξεχάστηκε.* σχόλιό λ *παρώνυμο.*
{ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *γενεά* (βλ.λ.)]. **γενικά** επίρρ. **1.** χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν λεπτομέρειες ή εξαιρέσεις. σύμφωνα με τα πιο βασικά σημεία - *κοιμάμαι νωρίς' χθες έτυχε να κοιμηθώ μετά τα μεσάνυχτα* [[*~ δεν διαφωνώ έχω μόνο ορισμένες επιφυλάξεις* || *βλέπω ένα θέμα ~* (όχι στις λεπτομέρειες του) ΣΥΝ. σε γενικές γραμμές 2. σε σχέση με το σύνολο, με όλους: *~ αποδεκτό* (αποδεκτό από όλους) || *-Σου αρέσουν τα τριαντάφυ/.λα: τα λουλούδια μού αρέσουν* πολύ **3.** όχι συγκεκριμένα, χωρίς να λαμβά- νονται υπ' όψιν μεμονωμένες περιπτώσεις· - *μιλάω δεν έχω κανένα συγκεκριμένο πρόσωπο στον νου μου* || *~ κι αόριστα* Επίσης **γενικώς** [μτ^ν.]. «·* ΣΧΟΛΙΟ λ *προηγουμένως* **γενίκευση** (η) [1849] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων) **1.** το να γενικεύει κανείς, να θεωρεί (κάτι που παρατηρείται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις) ως γενικό, καθολικό γνώρισμα (όλων των αντίστοιχων περιπτώσεων): *μην κάνεις γενικεύσεις- δεν εξελίσσονται τα πάντα με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις περιπτώσεις* [[*το να λες ότι* όλοι οι *άντρες είναι ίδιοι κρίνοντας από μια-δυο περιπτώσεις αποτελώ ί αφελή ~*2. η επέκταση: *η - τού πολέμου* **3.** λειτουργία τής νόησης η οποία μαζί με την αφαίρεση οδηγεί στην εύρεση κοινών γνωρισμάτων σε έναν γνωστικό τομέα σχηματίζοντας έτσι έννοιες, θεωρίες, νόμους, αρχές κ λπ.
γενικευτικός, -ή. -ό (1862], **γενικευτικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΗΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ generalisation], **γενικεύω** ρ. μετβ 118371 {γενίκευ-σα, -τηκα **/** -θηκα.-μένος} **1.** θεωρώ (κάτι) που παρατηρείται σε μια συγκεκριμένη περίπτωση ως καθολικό χαρακτηριστικό όλων των αντίστοιχων καταστάσεων *μη γενικεύεις ό,τι ισχύει για σένα δεν ισχύει για όλους'* ΑΝΤ ειδικεύω, εξειδικεύω 2. επεκτείνω: *η συζήτηση* / ο *πόλεμος γενικεύτηκε* ΣΥΝ διευρύνω ΑΝΤ περιορίζω **3.** (μτχ ***γενικευμένος,*** *-η.* -ο) αυτός που έχει γενικευτεί, που έχει επεκταθεί παντού· *~ σύγκρουση / πόλεμος σε ολόκληρη την περιοχή.* – **γενικεύσιμος,** -η. -ο [1889!
[ητυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. generaliserj. **γενικολογία** (η) Ιγενικολογιών} λόγος που περιέχει γενικότητες, που δεν αναφέρεται σε κάτι με συγκεκριμένο τρόπο: *η απάντησή του ήταν γεμάτη γενικολογίες.* **γενικολογος,** -η, -ο αυτός που περιέχει γενικολογίες ~ *απάντηση* αντ συγκεκριμένος, σαφής. – **γενικολογώ** ρ |-είς **γενικός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός που ισχύει για όλες τις σχετικές περιπτώσεις, αυτός που αναφέρεται σε όλους *υπάρχει ένας ~ κανόνας* που *ρυθμίζει όλες τις περιπτώσεις* συν καθολικός, κοινός αντ ειδικός, μερικός (β) (για επιστήμη) που έχει ως αντικείμενο όλες τις επιμέρους ειδικότητες ή ζητήματα θεωρίας: *~ ιατρική / γλωσσολογία* 2. αυτός που σχετίζεται με το σύνολο ομάδας το - *συμφέρον* || *~ επιστράτευση / απεργία / αμνηστία* **3.** αυτός που δεν δίνεται με λεπτομέρειες, αυτός που αναφέρεται στα πιο βασικά: *σε ~ γραμμές περά- σαμε καλά* || *του έδωσε το - σχεδιάγραμμα για τις εργασίες* ***4.*** αυτός ι.ου στερείται σαφήνειας· *έχω απλώς ~ εικόνα τής κατάστασης* συν. ασαφής, αόριστος ανι λεπτομερής, συγκεκριμένος · 5. (για πρόσ) (α) αυτός που είναι υπεύθυνος για τη συνολική λειτουργία εργασιακού ή άλλου οργανωμένου χώρου: *~ διευθυντής / γραμματέας* (β) ***Γενικός*** (ο) ο γενικός διευθυντής ή ο γενικός γραμματέας · **6.** ιλ^ςς ***γενική*** (η) η πτώση των ονομάτων, η οποία χρησιμοποιείται κατεξο- χήν για να δηλώσει διάφορα είδη σχέσεων μεταξύ ονομάτων, όπως την κτήση (*~ κτητική:* η τσάντα *τής Όλγας),* την προέλευση (*~ τής προέλευσης:* τσάι *Κεϋλάνης*), την αναφορά (*~ τής αναφοράς,* τα προβλήματα *τής* κυκλοφορίας) κ.ά., καθώς και το έμμεσο αντικείμενο (δίνω τού *Γιάννη* το ποτήρι) και, σπανιότερα, το άμεσο αντικείμενο *[της μοιάζει, μου* χαμογέλασε) **7.** (κ ως ουσ) ο γενικός διακόπτης τού ρεύματος *κατέβασε τον ~!* < ‘’■ σχόλιό λ. *-ικος. χοντρικός.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *γένος.* Η λ. δήλωνε αρχικώς αυτόν που αναφέρεται στο *γένος,* που συγκεντρο')νει τα βασικά χαρακτηριστικά τού γένους Η σημερινή σημ. είναι μτγν Η *γενική* πτώση ονομάστηκε έτσι πιθ. επειδή δηλο>νει μεταξύ άλλων το γένος. Κατ' άλλη άποψη, η ονομασία της οφείλεται στο ότι παρέχει το θέμα τής λ , από όπου σχηματίζονται όλα τα παράγωγα. Με αυτή τη σημ. η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, π.χ αγγλ. genitive, γερμ Genitiv κ ά , μέσω τού λατ. genitivus, εσφαλμ απόδοση αντί τού ορθοτ. generalis] **γενικότητα** (η) {γενικοτήτων} **1.** η αναφορά στο σύνολο, το να είναι κάτι γενικό: *η ~ τού θέματος / τού ζητήματος* ΣΥΝ καθολικότητα 2. (συνεκδ.) ο λόγος που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σαφήνειας, συγκεκριμένης αναφοράς (σε κάτι): *μου απάντησε με γενικότητες και αοριστολογίες* ΣΥΝ ασάφεια ΑΝΤ σαφήνεια.
(ΗΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ generality **γενίτσαρος** (ο) Ιγενιτσάρων} **1.** ΙΣΤ (στην Τουρκοκρατία) βιαια εξισλαμισμένος χριστιανός, που εκπαιδευόταν για να γίνει στρατιώτης τού τουρκικού πεζικού 2. (μτφ.) άγριος διώκτης ή φανατικός αντίπαλος αυτών από τους οποίους προέρχεται. - -
γενιτσαρισμός (ο). [ΕΤΥΜ μεσν. < τουρκ yeni9eri «νέος στρατός»], **γέννα** (η) {δύσχρ. γεννών} **1.** η διαδικασία με την οποία έρχεται στη ζωή. γεννιέται ένας νέος οργανισμός: *εύκολη / κανονική / πρόωρη ί πρώτη ί* φυσιολογική ~ ΣΥΝ. γέννηση, τοκετός 2. (συνεκδ.) το παιδί, ο γόνος. ~ σου *είναι, φρόντισέ το* ΣΥΝ γέννημα. ΣΧΟΛΙΟ λ *γεννώ.* [ΗΤΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ υποχωρητικός σχηματισμός < **γεν-νά- ω* (όπου το *-νά-* αποτελεί πρόσφυμα, πβ. *δάμ-νη-μΐ* «δαμάζω») Βλ. κ. *γεννώ, γενναίος}.*
Γεννάδιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ο *Σχολάριος {*1405-1472)· ο πρώτος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως μετά την Αλωση, ενάντιος τής ενώσεοις Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας και συγγραφέας πολλών έργων ρητορικών, φιλοσοφικών, θεολογικών **3.** όνομα αρχιεπισκόπων, μητροπολιτών, κληρικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας
[Εϊ ΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < αρχ *γεννάδας* «ευγενής - γενναιόδωρος» (δωρ. τ.) < *γέννα* (βλλ.)]. **γενναιοδωρία** (η) [18661 {χωρ. πληθ **}** 1. η προθυμία να προσφέρει κανείς απλόχερα, χωρίς υπολογισμούς ή φειδώ *η ~* του *μας συγκί- νησε* ΑΝΙ τσιγγουνιά 2. η διάθεση προσφοράς, βοήθειας προς τους άλλους: *η ~ των αισθημάτων του ι τής ψυχής του* **γενναιόδωρος,** -η, -ο [1885] αυτός που είναι πρόθυμος να προσφέρει ή που προσφέρεται απλόχερα *~ άνθρωπος / δωρεά /* προσφορά ΣΥΝ ανοιχτοχέρης, χουβαρντάς ΑΝΤ τσιγγούνης, μίζερος. – **γενναιόδωρα** επίρρ
[ΗΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. genereux], **γενναιόκαρδος,** -η, -ο [μεσν] αυτός που έχει θαρραλέα ψυχή, γενναίο φρόνημα: *~ παλληκάρι / πολεμιστής / αγωνιστής* ΣΥ.Ν γενναίος, παλληκαρήσιος ΑΝΙ δειλός, λιγόψυχος, **γενναίος,** -α, -ο **1.** αυτός που τον χαρακτηρίζει το θάρρος: *~ ψυχή / στρατιώτης I στάση / απόφαση / μέτρα* ΣΥΝ θαρραλέος, ανδρείος, εύψυχος ΑΝΤ δειλός · 2. αυτός που παρέχεται σε μεγάλη ποσότητα: *~ αμοιβή / χρηματοδότηση ί αύξηση* ΣΥΝ πλουσιοπάροχος ΑΝΤ πενι

χρός. – **γενναί-α / -ως** [αρχ.] επίρρ. ^ σχολιο λ. *γεννώ, ειλικρινά.* [ετυμ < αρχ *γενναίος,* αβεβ. ετύμου. πιθ. < *γενναΐος* < *γέννα.* Η λ προσδιόριζε αρχικώς εκείνον που φέρει τα γνωρίσματα τού γένους του πβ Αριστοτ. *Ζώων Ιστορία 4SSb* 19: *εύγενές μέν έστι τό έξ άγα- Οοϋ γένους, γενναΐον δέ τό μή έξιστάμενον* (= που δεν απομακρύνεται. δεν αποκλίνει) *έκ τής αύτοϋ φύσεως.* Βλ κ *γέννα, γεννώ).* **γενναιότητα** (η) [αρχ.] Ιχωρ πληθ.} η ιδιότητα τού γενναίου, η θαρραλέα στάση, το ψυχικό σθένος: *η ~ των πολεμιστών* συν ανδρεία, παλληκαριά λντ δειλία **γενναιόφρων,** -ων, -ον {γενναιόφρ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ -ονα), -όνων} (λόγ.) αυτός που διαθέτει ευγενές φρόνημα, που επιδεικνύει μεγαλοψυχία, ανωτερότητα: *αποδείχθηκε ~ απέναντι στους αντιπάλους του* συν μεγαλόψυχος, γενναιόψυχος αντ μικρόψυχος, μικροπρεπής – **γενναιοφρόνως** επίρρ. [1858], **γενναιοφροσύνη** (η) [1858], σχολιο λ. *-ων, -ων, -ον* [ετυμ μεσν < *γενναίος* + *-φρων,* μεταπτωτ. βαθμ. τής λ. *φρήν, φρενός,* πβ. *ά-φρων. ταπεινό-φρων, σώ-φρων κ.ά.).* **γενναιόψυχος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που διακρίνεται από γενναιότητα, θάρρος ψυχής. ~ *στάση* ΣΥΝ γενναίος, ανδρείος αντ μικρόψυχος, δειλός, φοβητσιάρης – **γενναιοψυχία** (η) [1871]. **γέννημα** (το) [αρχ] Ιγεννήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. ό.τι έχει γεννηθεί ή δημιουργηθεί: - *τής φαντασίας του* ΣΥΝ προϊόν, πλάσμα, αποκύημα, δημιούργημα **2.** ο γόνος, *το τέκνο* · ΦΡ *γέννημα (και) θρέμμα* βλ λ *θρέμμα* 3. (συνεκδ., συνήθ. στον πληθ) ό.τι παράγει ή γη, κυρ τα σιτηρά ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *γεννώ.* **γέννηση** (η) [αρχ.] |-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων} **1.** ο ερχομός στη ζωή ενός νέου οργανισμού, η γέννα: οι ~ *ξεπέρασαν φέτος τους θανάτους* || *έλεγχος των ~ για την καταπολέμηση τού υπερπληθυσμού* (βλ. κ. λ. *μαλθουσιανισμός)* || *έτος / τόπος / ημερομηνία / χρονο?*ογία γεννήσεως || (ειδικότ για τα θεία πρόσωπα) *η - τού Κυρίου / τής Θεοτόκου* || *η θεία* ~ 2. (με κεφ.) (α) εικονογραφικό θέμα που αναπαρι- στά τη Γέννηση τού Ιησού Χριστού (β) (συνεκδ) ναός αφιερωμένος στη Γέννηση τού Κυρίου 3. (συνεκδ.-με κεφ) (η) τα Χριστούγεννα: *τροπάρια τής Γεννήσεως* **4.** (μτφ) η εμφάνιση καινούργιου πράγματος: *η ~ τού ναζισμού στην Ευρώπη* [| *η ~ μιας νέας κα?.λιτεχνικής τάσης* || *η ~ ενός έθνους.* <·" Σχολιο λ *παρώνυμο.* **γεννησιμιό** (το) (λαϊκ) η γέννηση · στη ΦΡ **από** *γεννησιμιού* από τη στιγμή που γεννήθηκε, εκ γενετής: *είναι τυφλός ~ του.*

ΙΕΤΥΜ < **γεννησιμ-αίος* < αρχ *γέννησις, κ$. κ. αναδεξιμιός).* γεννητίΚθς, -ή. *-ό* αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία αναπαραγωγής και γέννησης ενός είδους: ~ *αδένες / όργανα / μόρια / ορμόνες i σύστημα*

[ΕΤΥΜ αρχ < *γεννώ* Ο όρ. *γεννητικά όργανα* είναι ελληνογενής (< γαλλ organes gcnitaux), ενώ ο όρ. *γεννητικές ορμόνες* είναι μεταφρ. δάνειο (< γαλλ. hormones sexuelies). Ο όρ *γεννητικό σύστημα* είναι απόδ. τού γαλλ. appareil genital (de l'homme)). γεννητικότητα (η) [1889] {χωρ. πληθ.} 1. η δυνατότητα ενός είδους να αναπαράγεται · 2. ο αριθμός γεννήσεων (σε περιοχή ή χώρα): *απογοητευτική / χαμηλή / υψηλή ~*

ΙΕΤΥΜ Ο δημογραφικός όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. natalite].

γεννήτορας (ο) (γεννητόρων} αυτός που γεννά, που δημιουργεί νέα ζωή, ο γονέας Επίσης (αρχαιοπρ) Υεννήτωρ [αρχ.] {γεννήτορος}. [πτυμ < αρχ *γεννήτωρ, -ορος< γεννώ].* γεννητούρια (τα) {χωρ γεν) (λαϊκ-εκφραστ.) η γέννηση: *είχαμε ~ χθες η αδελφή μου έκανε γυιο!* συν γέννα, τοκετός.

[ετυμ μεσν < **γεννητήρια* < αρχ. *γεννώ)*

Υεννήτρα (η) [μεσν.] {χωρ γεν. πληθ } (λαϊκ.) αυτή που γεννά, η μητέρα^~/η(βλ λ *γεννήτορας).* γεννήτρια (η) {γεννητριών} μηχανή που μετατρέπει τη μηχανική ενέργεια σε ηλεκτρική. ~ *παραγωγής η/.εκτρικού ρεύματος / χαρακτήρων (κο\>* παράγει και τυπώνει γράμματα / χαρακτήρες σε φιλμ). Ιετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. generatrice}. γεννοβολώ (κ. -άω) ρ. αμετβ {γεννοβολάς... | γεννοβόλησα} (εκφραστ.) γεννώ συνέχεια παιδιά – γεννοβόλημα (το)

Ιετγμ < *γεννώ* + *-βολώ* < *βολή,* πβ. ρ. *βάλλω].* **γεννοφάσκια** (τα) {χωρ γεν πληθ.} (παλαιότ.) τα πανιά με τα οποία τυλίγουν τα μωρά μόλις γεννηθούν συν. σπάργανα, φασκιές · φρ ***από τα γεννοφάσκια του*** από τότε που γεννήθηκε: τον *ξέρω* **γεννώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {γεννάς... | γέννησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος}

φέρω στον κόσμο (νέο οργανισμό): ~ *παιδιά* || *η κότα γεννάει αβγά* συν. τίκτω · φρ (α) ο άνδρας ***γεννά και η γυναίκα τίκτει*** ο άνδρας γονιμοποιεί! και η γυναίκα φέρει στον κόσμο το παιδί (β) (εμφατ.) όπως ***τον ϊ τη γέννησε η μάννα του / της*** γυμνός, χωρίς ρούχα: *στάθηκε μπροστά του γυμνή, όπως τη γέννησε η μάννα της* (γ) (μτφ.) **έχω *γεννήσει (κάποιον)*** καταλαβαίνω πάρα πολύ καλά (κάποιον) *ξέρω πού το πας σ' έχω γεννήσει εγώ'* (δ) (μτφ.) ***αλλού τα κακαρίσματα κι αλλού γεννούν οι κότες*** βλ. λ. *κότα* **2.** (μτφ) κάνω (κάτι) να υπάρξει, δημιουργώ, προκαλώ: *η φτώχια γεννά γκρίνια* || *η στάση του μου γεννά υποψίες* 3. (ειδικότ) συλλαμβάνο) νοητικά · παράγω με τη σκέψη (κάτι νέο): *το μυα?.ό του γεννά έξυπνες ιδέες* συν δημιουργώ, επινοώ (μεσοπαθ ***γεννιέμαι***) **4.** έρχομαι στον κόσμο, αποκτώ υπόσταση · ο *Ν. Καζαντζάκης γεννήθηκε στο Ηράκλειο στις 18 Φεβρουάριου 1883* || *- με καισαρική ϊομή* || *γεννήθηκε με ένα ανατομικό πρόβλημα* 5. (μτφ.) προκύπτω *τα κράτη που γεννήθηκαν από τη διά/.υση τής Σοβιετικής Ένωσης* || τα *προβ/.ήματα που γεννήθηκαν με την επανεμφάνιση τού εθνικισμού* συν δημιουργούμαι 6. είμαι από τη φύση μου: γεννιέσαι *έξυπνος δεν γίνεσαι*! 7. (μτχ. ***γεννημένος,*** *-η, -ο)* (α) αυτός που έχει έμφυτη συγκεκριμένη ιδιότητα, ικανότητα: ~ *μουσικός* (β) (κατ' επέκτ.) αυτός που φέρει σε μεγάλο βαθμό συγκεκριμένη ιδιότητα, ικανότητα, πολύ επιδέξιος. - *απατεώνας*]j ~ *να γοητεύει* (γ) αυτός που

από τη φύση του (φαίνεται να) προορίζεται για κάτι: ~ *να χάνει* (αυτός που διαρκώς χάνει) || ~ *νικητής &* σχολιο λ. *δημιουργώ.*

[ετυμ < αρχ *γεννώ (-άω).* αβεβ. ετύμου, πιθ < *γεν-νά-ω* (όπου το -να- αποτελεί πρόσφυμα, πβ *δάμ-νη-μι* «δαμάζω») < *γέννα* < Ι.Ε. *gen-, που απαντά και στη λ. *γέν-ος* Βλ. κ. *γέννα, γενναίος]*

γεννώ - γίνομαι - τίκτω. Υπάρχει ετυμολογική σχέση ανάμεσα στη ρίζα τού ουσιαστικού **γέν-ος** (*έ-γεν-όμην. γί-γν-ομαι* > **γί-ν-ομαι)** και στο ρήμα **γεννώ,** που με εξαίρεση το -νν- φαίνεται να έχουν μορφολογική και σημασιολογική σχέση: Βάση τού όλου συστήματος πρέπει να είναι η ρίζα **γεν-.** Από το **γενεά** προήλθε πιθ. η εξής εξέλιξη- *γενεα-ιος > **γενναίος** (ο διπλασιασμός τού *-νν-* από συμφωνική προφορά τού *-ε-*) > **γέννα** > **γεννώ.** Ίσως να σχηματίστηκε και *γεν-νά-ω.* όπως *δαμ-νά-ω / δάμνημι* «δαμάζω» ή ακόμη να πρόκειται για εκφραστικό διπλασιασμό τού -ν- *(γεν- > γενν-)* Οπωσδήποτε, ήδη στους μεταγενέστερους χρόνους επήλθε ορθογραφική σύγχυση ανάμεσα στους δύο σχηματισμούς, *γέννημα* και *γένημα, έγενήθην* και *έγεννήθην* κ.λπ. Κανονικά με -νν- γράφεται ό,τι προέρχεται από το *γεννώ* και με -ν- ό.τι προκύπτει από το *γί(γ)νομαι*

γένος.

γεννώ - τίκτω. Αρχικά (στην αρχαία και τη λόγια γλώσσα) γινόταν διάκριση στη χρήση των δύο ρημάτων Το **τίκτω** χρησιμοποιό- ταν για τις γυναίκες *(Η κ. Γεωργίου* ***έτεκε*** *χθες άρρεν), ενώ το* **γεννώ** για τους άνδρες *(Ο πατέρας του* ***εγέννησε*** *δύο παιδιά που δεν ζουν σήμερα).* Σήμερα η χρήση τού *τίκτω* έχει σχεδόν εκλείψει, χρησιμοποιείται δε το *γεννώ* και για τις δύο περιπτώσεις,

Γένοβα κ. **Γένουα** (η) [μεσν-J πόλη και λιμάνι τής ΒΔ. Ιταλίας. – **Γενοβέζος** κ. **Γενουάτης** (ο). **Γενοβέζα** κ **Γενουάτισαα** (η), **γενοβέζικος,** -η. -ο κ. **γενουάτικος.**

[ετυμ < μεσν. *Γένουα / Γένουβα* < ιταλ. Genoa / Genova (παλαιότ. Genua), αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται σε Ι Ε. *gen- «κάμπτω, λυγίζω»}, **γενοκτονία** (η) {γενοκτονιών} η προσχεδιασμένη, συστηματική και ολοκληρωτική εξόντωση φυλής ή έθνους: *η ~ των Αρμενίων από τους Τούρκους* || *η ~ των Εβραίων από τους Ναζί* [ετυμ < *γένος* + *-κτονία*< «τείνω «φονεύω»]. **γένομαι** ρ. - ► γίνομαι

ΓΕΝ.Ο.Π.-Δ.Ε.Η. (η) Γενική Ομοσπονδία Προσωπικού - Δ.Ε.Η. **γένος** (το) {γέν-ους | -η, -ών} **1.** (α) η οικογενειακή καταγωγή, *βασι- λικό i ένδοξο* ~ συν σόι. γενιά, καταγωγή (β) το επώνυμο τής πατρικής οικογένειας μιας παντρεμένης γυναίκας *Μαρία Παππά, το ~ Χατζή* 2. (κατ' επέκτ.) το σύνολο των ανθρώπων που έχουν κοινή καταγωγή: *ε/.ληνικό* ~ (έθνος) **3.** (ειδικότ.) ***Γένος*** (το) η φυλή των Ελλήνων: *η μεγάλη τού ~ Σχο?.ή* j| *οι αγώνες* / οι *θυσίες / οι διδάσκαλοι τού* ~ συν ελληνισμός **4.** κατηγορία ανθρώπων που μοιράζονται ένα κοινό χαρακτηριστικό, *το ~ των εμπόρων* / των ποιητών συν (κακόσ.) συνά- φι **5.** βιολ κατηγορία για την ταξινόμηση των ζωντανών οργανισμών, υποδιαίρεση τής οικογένειας, η οποία περιλαμβάνει ένα ή περισσότερα όμοια ή συγγενικά είδη: *το ανθρώπινο ~* || *το γιασεμί (γιάσμινον το φαρμακευτικόν) είναι είδος φυτού που ανήκει στο ~ Γιάσμινον (Jasminum)* **6.** γλωσσ (α) ***γραμματικό γένος*** γραμματική υποκατηγορία τού ονόματος (ουσιαστικών, επιθέτων, άρθρων, μετοχών, αντωνυμιών) βάσει τής οποίας τα ονόματα διακρίνονται μορφολογικώς σε αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα *η λέξη «τοίχος» είναι αρσενικού γένους. η λέξη «αυλή» θηλυκού γένους και η λέξη «μολύβι» ουδετέρου γένους* (β) ***φυσικό γένος*** διάκριση φύλου που υπάρχει μόνο στα έμψυχα ονόματα, τα οποία διακρίνονται σε άρρενα (αρσενικά) και θή- λεα (θηλυκά) **7.** φιλος (α) **έννοια ρένους** κάθε ευρύτερη έννοια σε σχέση με τις στενότερες, τις οποίες περιέχει στο πλάτος της (β) **προ-** ***σεχές γένος*** βλ λ. *προσεχής* · φρ **εν *γένει*** γενικά, συνολικά *η ~ απόδοσή του στα μαθήματα είναι ικανοποιητική.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έθνος.* |ετυμ. αρχ < Ι.Ε. *gen-(* πβ. σανσκρ j£nas. λατ genus, γαλλ. genre, ισπ genero, hermano «αδελφός» (< λατ. germanus), γοτθ. kuni. αγγλ. kind «είδος», kin «φυλή», γερμ. Kind «παιδί» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *γί-γν-ομαι, γένε-σις (-η), γενε-ά. γενέ-θλιος, γεν-νώ. γεν-ναΐος, γεν-ικός, γόν-ος, γον-εύς (-έας), γνή-σιος, νεο-γνό(ν)* \.

γένος φυσικό - γένος γραμματικό. Κύριο χαρακτηριστικό των ονομάτων τής Ελληνικής (ουσιαστικών, επιθέτων, άρθρων και επιθετικών αντωνυμιών) είναι ότι προσδιορίζονται ως προς το γένος. Υπάρχουν δύο είδη γένους: το **φυσικό γένος** (sexus) και το **γραμματικό γένος** (genus). Διάκριση **φυσικού γένους** υπάρχει μόνο στα έμψυχα ονόματα, τα οποία και διακρίνονται σε άρρενα (αρσενικά) και θήλεα (θηλυκά): *πατέρας μητέρα, άντρας - γυναίκα, γυιος - κόρη, θείος - θεία, διευθυντής - διευθύντρια, σκύ/.ος σκύλα, λέοντας - λέαινα, βασι/.ιάς - βασίλισσα. φιλό?.ογος (ο) φιλό/.ογος (η), επιστάτης - επιστάτισσα, δικηγόρος (ο) - δικηγορίνα/δικηγόρος (η).* Γροκειμένου για τα άψυχα ονόματα, ισχύει η διάκριση **Υρσμμοτικού γένους,** η διάκριση σε αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα Λέμε ο *συρανός, η θάλασσα, το δέντρο* · ο *πίνακας, η πόρτα, το παράθυρο* · *ο κήπος, η αυλή, το σπίτι ο μήνας, η μέρα, το λεπτό* · ο *θόρυβος, η σιωπή, το άγχος* ο *θώρακας, η καρδιά, το αίμα ο χαρακτήρας, η αγάπη, το μίσος ο γενναίος, η γενναία, το γενναίο ο καλός, η καλή, το καλό* κ ο.κ. Η διάκριση σε αρσενικά, θηλυκά και ουδέτερα είναι εγγενής στα άψυχα ονόματα (ενυπάρχει σε αυτά. όντας συμβατικά προκαθορισμένη), δεν παίζει δε κανέναν άλλο ρόλο από το να διευκολύνει τη **συμφωνία** των συντακτικών όρων μέσα στην πρόταση συμφωνία προσδιορισμού και ονόματος (ο *νέος διευθυντής - η νέα εφημερίδα - το νέο φάρμακο αυτός ο πίνακας - εκείνη η μέρα - το δικό του σπίτι χρήσιμες πληροφορίες -*

γρήγορα αυτοκίνητα - αυστηρούς νόμους - εκείνες τις δύσκολες εποχές - αυτούς τους υπέροχους ανθρώπους κ.λπ).

γενότυπος (ο) ■+ γονότυπος **Γένουα** (η) ► Γένοβα
γεντιανή (η) ποώδες φυτό με άνθη κίτρινα, γαλάζια ή πορφυρά, που φυτρώνει σε ορεινές περιοχές και έχει φαρμακευτικές ιδιότητες. fF.IYM αρχ (ήδη στον Ηρόδοτο) Οι αρχαίοι πίστευαν ότι το φυτό οφείλει την ονομασία του στον βασιλιά της Ιλλυρίας *Γένθιο*, αιοού ευδοκιμούσε κυρ. στις Αλπεις. Η άποψη αυτή δεν στερείται βάσεως] **Γενώ** (να/θα) ρ. -* γίνομαι
Γένωμα (το) {γενώματος | χωρ πληθ.Ι ΒΙΟΛ το γονιδίωμα (βλ.λ)
1F.TYM Ελληνογενής ςέν όρ.. < γερμ Genom < gen- (< αρχ *γένος)* + -om (< επίθημα *-ώμα)*\ **γερόζω** ρ -* γερνώ
γεραίρω ρ. μετβ (λόγ.-σπάν) αποδίδο τιμές σε (κάποιον): *κάθε γενεά γεραίρει τους αγωνιστές που έχυσαν το αίμα τους για την ελευθερία τής χώρας* συν δοξάζω, τιμώ. σχολιο λ. *άθλος.*
[ετυμ αρχ < ^*γεράρ-jo).* βλ. κ *γεραρός*\ **γερακάρης** (ο) {γερακάρηδες} ο εκγυμναστής γερακιών για το κυνήγι.
ί ετυμ. μεσν. < μτγν. *Ιερακάριος* < αρχ *ιέραξ* «γεράκι»] **γέρακας**
(ο) ■+ γεράκι
γεράκι (το) {γερακ-ιού | -ιών} (κοινό όν κ. για το αρσ. κ το θηλ. πτηνό) 1. αρπακτικό πουλί με κοντό γαμψό ράμφος, μακριές μυτερές (στερούγες και μακριά γαμψά νύχια *κυνήγι με* ~ 2. (μτφ) ο κρατικός αξιωματούχος που είναι υπέρ τής φιλοπόλεμης πολιτικής. Επίσης **γέρακας** (ο), **γερακίνα** (η) [μεσν [— **γερακήσιος,** -ια, -ιο.
[ετυμ < μεσν. *γεράκιον*< μτγν. **ιεράκΐον,* υποκ τού αρχ *ιέραξ/ΐρηξ*
FipOiK*<, που ίσως συνδ με το ρ. (Ρ)ίεμαί «εξορμώ. ρίχνομαι» Ο τ *ιέραξ* (με δασεία και *-έ-)* πιθ. οφείλεται σε παρετυμολ επίδραση τού *ιερός* Η χρησιμοποίηση από παλιά των γερακιών στο κυνήγι και η απεικόνισή τους στα διακριτικά των στρατιωτικών στολών οδήγησε στη ση^. τού «φιλοπόλεμου αξιωματούχου»]. **γεραλεος, -α. -ο * γηραλέος
γεράματα (τα) {χωρ. γεν.} (καθημ) η γεροντική ηλικία *βαθιά / έρημα I μαύρα* ~ φρ (α) (με) ***παίρνουν το γεράματα*** φθάνω στη γεροντική ηλικία ή γίνομαι ανήμπορος (β) ***καλά γεράματα!*** ευχετ για ήσυχα γηρατειά και με τα λιγότερα. κατά το δυνατόν. προβλήματα (γ) ***τώρα στα γεράματα, μάθε γέρο γράμματα*** για κάποιον που σε μεγάλη ηλικία χρειάζεται να αλλάξει συνήθειες και τρόπο ζωής ή αποφασίζει να μορφωθεί.
[ετυμ < μτγν *γηράματα.* πληθ τού *γήραμα* < αρχ *γηρώ (-άω)* «γερ- νώ» < *γήρας)*
Γεράνεΐα (τα) [αρχ J {Γερανείων} όρος τής ΝΑ Στερεάς Ηλλάδας μεταξύ των νομών Αττικής και Κορινθίας, **γεράνι** (το) (γεραν-ιού | -ιών} ποώδες φυτό με ποικιλόμορφα φύλλα και διάφορες χρωματικές αποχρώσεις τού άνθους του (ροζ, κόκκινα, λευκά), ο καρπός τού οποίου μοιάζει με το ράμφος τού πτηνού γερανός και καλλιεργείται σε κήπους και γλάστρες ως καλλωπιστικό φυ\ πελαργόνι.
[ειυμ < μτγν. *γεράνιον* < αρχ *γέρανος,* επειδή ο καρπός τού φυτού μοιάζει με το ράμφος τού γερανού), **γερανογέφυρα** (η) {δύσχρ γερανογεφυρών} ανυψωτική και μεταφορική συσκευή που μπορεί να μετακινεί βαριά αντικείμενα οριζο- ντίως και καθέτως στις ακμές υποθετικού παραλληλεπιπέδου [είυμ Μεταφρ δάνειο από γερμ KranbruckeJ **γερανός** (ο) 1. μεγάλο υδρόβιο αποδημητικό πουλί με μακριά πόδια, μακρύ ράμφος και λαιμό · 2. μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την ανύψωση και μετακίνηση βαρέων αντικειμένων, ενώ αυτά αιωρού- νται από ειδικό άγκιστρο (βίντσι) συν βαρούλκο (συνεκδ) 3. το όχημα που περιλαμβάνει και μεταφέρει το παραπάνω μηχάνημα *ο ~ τής Τροχαίας σήκιοσε τα αυτοκίνητα που είχαν σταθμεύσει παράνομα* 4. μηχάνημα που χρησιμοποιείται από τις πυροσβεστικές αντλίες για την εκτόξευση από ψηλά ποσοτήτων νερού πάνω στη φωτιά. — (υποκ.) **γερανάκι** (το)
[ειυμ < αρχ *γέρανος*< I E. *ger- «κραυγάζω», πβ. σανσκρ. jarale «θορυβεί». λατ grus «γερανός», γαλλ. grue, αγγλ. crane, crow «κουρούνα, κράζω», γερμ Kran «γερανός», krahen «κραυγάζω» κά. Η ονομασία προσδιορίζει και το ανυψωτικό μηχάνημα λόγω τής ομοιότητας τού βραχίονά του με το ράμφος τού πτηνού} **γερανοφόρος,** -ος, -ο 1. αυτός που μεταφέρει γερανό (σημ. 2) 2. **γερανοφόρο** (το) το όχημα που μεταφέρει γερανό **γεραρός,** -ά. -ό (αρχαιοπρ) αυτός που αξίζει τον σεβασμό: οι *καθηγητές τής γεραράς των Φιλοσόφων Σχολής* συν αξιοσέβαστος ΣΧΟΛΙΟ λ *άθλος.*
[f.tym αρχ < **γέραρ,* παράλλ τ τού ουσ *γέρας φλ λ.)]* **γέρας** (το) {γέρα-ος κ -ως (χωρ. γεν. κ πληθ.} (αρχαιοπρ.) το βραβείο, το έπαθλο *πολύτιμο - για την προσφορά του στο έθνος* συν αριστείο «■ σχόλιό λ *άθλος.*
[ετυμ αρχ < I E. *ger- «γηράσκω. ωριμάζω», πβ. σανσκρ. jiryaii «γερνάει, εξασθενεί», αρχ σλαβ. zireti «ωριμάζω», γερμ kerl «ανθρωπά- κος». αγγλ. churl «γεωργός, αγροίκος» Ομόρρ. *γέρ-ων (-ος), γερ-αρός. γήρ-ας, γραΐα* κ.ά Εκτός από τη σημ τής μεγάλης ηλικίας, η λ. *γέρας* περιέγραψε επίσης και την τιμητική θέση που επιφυλασσόταν στους ηλικιωμένους. Η σημ. «αριστείο, έπαθλο» είναι ήδη ομηρική}.
Γεράσιμος (ο) {-ου κ -ίμου} 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας · *Άγιος ~ ο νέος ασκητής ο εν Κεφαλληνία* 2. ανδρικό όνομα. [ετυμ < μεσν *Ιεράσιμος* «τιμημένος, βραβευμένος» < αρχ. *γέρας* «αριστείο, έπαθλο»]
Γερασιμούλα (η) γυναικείο όνομα,
γερατειά (τα) -* γηρατειά
γέρικος, -η, -ο (όχι για πρόσ) **1.** αυτός που έχει γεράσει. που είναι μεγάλης ηλικίας ~ *ζώο ι πλάτανος* ΣΥΝ γηραλέος 2. αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά τής προχωρημένης ηλικίας, αυτός πάνω στον οποίο φαίνονται τα σημάδια τού χρόνου: - *δέρμα / πρόσωπο.* **γέρμα** (το) {γέρμ-ατος | -ατα. -άτων} (λογοτ) η δύση τού ηλίου. το ηλιοβασίλεμα ανγ χάραμα.
[πτυμ < *γέρνω]*
Γερμαναράς (ο) {γερμαναράδες} (μειωτ) ο Γερμανός **Γερμανία** (η) (γερμ Bundesrepublik Deutschland = Ομοσπονδιακή Δημοκρατία τής Γερμανίας) ομοσπονδιακό κράτος τής Κ. Ευρώπης με πρϊοτεύουσα το Βερολίνο, επίσημη γλώσσα τη Γερμανική και νόμισμα το ευρώ. - **Γερμανός** (ο) Ιμτγν.], **Γερμανίδα** (η), **γερμανικός,** -ή, -ό (βλ λ). **Γερμανικά** (τα). ** σχολιο λ *εθνικός* Ιειυμ μτγν < λατ Germania < Germani «Γερμανοί», κελτ. προελ. (συνδ. με σανσκρ. gharina- «θερμός») και ίσως οφείλεται στην προέλευση των Κελτίον (που πρώτοι κατέκτησαν τα σημερινά γερμ. εδάφη) από περιοχές με θερμά κλίματα Έχει επίσης προταΟεί η αναγωγή σε κελτ λ. με τη σημ. «γειτονικοί λαοί» (πβ αρχ. ιρλ. gair «γείτονας» + maon «λαός») ή ακόμη και στις αρχ γερμ. λ. geri «ακόντιο», man «άνθρωπος» Η γερμ. ονομασία Deutschland «χώρα των Γερμανών» προέρχεται από το εθνωνύμιο Deutsche(r) «Γερμανός» < επίθ deutsch (πβ. ελλην. *Τεύτων)* < μέσ γερμ. diutsch < αρχ γερμ diot «λαός» και χρησιμοποιείται ήδη από τον 12ο αι.) **γερμανικός,** -ή, -ό (μτγν.ϊ 1. αυτός που σχετίζεται με τη Γερμανία ή τους Γερμανούς ~ *γλώσσα / πό?*η / αυτοκίνητο / ενοποίηση* || - *κατοχή* (η περίοδος 1941-44, κατά την οποία η Ελλάδα ήταν υπό την κατοχή των Γερμανών) 2. αυτός που χαρακτηρίζει τους Γερμανούς · ~ πειθαρχία / ακρίβεια / *οργάνωση* ΦΡ (αργκό) ΣΓΡΛΓ γερμανικό νούμερο η βάρδια σκοπού ή θαλαμοφύλακα στις δυσκολότερες ώρες (2- 4 π μ) · 3. γλωσς ***γερμανικές γλώσσες*** κλάδος των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την Αγγλική, τη Γερμανική. την Ολλανδική/Φλαμανδική. τα Αφρικάανς. τις σκανδιναβικές γλώσσες Δανική, νορβηγική. Σουηδική, Ισλανδική-, τη Φριζική. καθώς και νεκρές γλώσσες (π χ. Γοτθική. Παλαιά Σαξονική κ ά) **4.** ιστ (στην Αρχαιότητα και την πρώιμη μεσαιωνική περίοδο) αυτός που σχετίζεται με τους λαούς που μιλούσαν κάποια από τις γερμανικές γλώσσες ~ *φύλα* (πχ. Βησιγότθοι. Οστρογότθοι, Βάνδαλοι. Σουαβοί, Βουργούνδιοι κ ά.) **γερμάνιο** (το) 11887] {γερμανίου} χημ στοιχείο (σύμβολο Ge) αργυ- ρόγκριζου χρώματος, το οποίο χρησιμοποιείται σε ηλεκτρονικές κατασκευές λόγω των ιδιοτήτων του ως ημιαγωγού (βλ κ λ *περιοδικός,* 111N).
[πτυμ Μεταφορά τού νεολατ. Germanium, από το όνομα τής πατρίδας *(Γερμανία)* τού χημικού C. Winkler, ο οποίος πρώτος απομόνωσε και μελέτησε το στοιχείο αυτό]. **γερμανοτσολΐάς** (ο) {γερμανοτσολιάδες} (κακόσ) ο ταγματασφαλίτης (βλ λ.)
γερμανόφιλος, -η, ~ο [1859] **1.** αυτός που θαυμάζει τη Γερμανία και τον πολιτισμό της 2. (για πολιτικούς σε θέσεις εξουσίας) αυτός που εφαρμόζει πολιτική που εξυπηρετεί τα συμφέροντα τής Γερμανίας
γερμανοφιλία (η)) 1892]. **γερμανόφωνος,** -η. -ο ♦ -φωνος **γερμάς** (ο) ► γιαρμάς
γερνώ (κ. -άω) ρ αμετβ κ μετβ. {γερνάς . | γέρασ-α, -μένος} ♦ (αμετβ.) 1. γίνομαι γέρος *γέρασε πριν (απ') την ώρα του* ΣΥΝ με παίρνουν τα χρόνια 2. (συνεκδ. για κράτη) παρουσιάζω πρόβλημα δημο- γραφικό, αυξάνεται ο αριθμός των ηλικιωμένων ατόμων με αντίστοιχη μείωση των γεννήσεων *η Γ.λλάδα γερνάει τα τε/^ευταία 50 χρόνια*
3. γίνομαι παλιός και ξεπερασμένος, δεν συμβαδίζω με τις απαιτήσεις τής εποχής μου· κυρ στη μτχ. ***γερασμένος,*** *-η,* -ο: *γερασμένες ιδέες || γερασμένη πολιτική* ΣΥΝ παλιώνω ♦ **4.** (μετβ) κάνω (κάποιον) να μοιάζει και να αισθάνεται γέρος, *«με γέρασαν τα βάσανα, τής φυλακής οι πόνοι»* (δημοτ. τραγ.). Επίσης (λαικ) **γερόζω.** - - **γέραμα** (το) σχολιο λ *γειρτός, παρώνυμο.*
(είυμ μεσν. από τον αόρ *(έ)γέρασα* < αρχ *έγήρασα* (ρ. *γηράσκω.* βλ λ) κατά το σχήμα *ξέχασα - ξεχνώ, πέρασα - περνώ]* **γέρνω** ρ αμετβ κ μετβ {έγειρα (να/θα γείρω), γερμένος} ♦ (αμετβ **) 1.** παρουσιάζω κλίση προς τα κάτω ή προς τα πλάγια: *τα κλαδιά γέρνουν από το βάρος τού χιονιού || έγειρε στο πλάι αναίσθητος* Συν κάμπομαι, λυγίζω, σκύβω, κλίνω φρ ***η πλάστιγγα / η ζυγαριά γέρνει υπέρ! προς το μέρος (κάποιου)*** η κατάσταση διαμορφώνεται ευνοϊκά για (κάποιον/κάτι) 2. πέφτω για ύπνο. ξαπλώνω *έγειρε και αποκοιμήθηκε* συν πλαγιάζω, κατακλίνομαι. κοιμάμαι · 3. (ειδικότ, για τον ήλιο) πλησιάζω στη δύση μου, εξαφανίζομαι πίσω από τα βουνά *περίμενε να γείρει πρώτα ο ήλιος* ΣΥΝ δύω. βασιλεύω · **4.** ακουμπώ (κάπου) ~ *πάνω στο τραπέζι* {{ *έγειρε στον ώμο του* ♦ (μετβ)
κάνω (κάτι) να πάρει κλίση προς τα κάτω ή προς τα πλάγια, αφήνω (κάτι) να πέσει προς τα κάτω: *γείρε το βαρέλι, για να αδειάσει* ΣΥΝ κατεβάζω 6. μισοκλείνω (κάτι που ήταν προηγουμένως ανοικτό). *γείρε λίγο το παράθυρο, γιατί κάνει κρύο || η πόρτα ήταν γερμένη* φρ ***γέρνω το κεφάλι (μου)*** (i) κατακλίνομαι, πέφτω για ύπνο *έγειρε το κεφάλι στο π/.άι κι αποκοιμήθηκε* (ii) χαμηλώνω τα μάτια (από ντροπή): *μόλις συνειδητοποίησε το σφάλμα του, έγειρε το κεφάλι ντροπιασμένος* (iii) (μτφ.) υποκύπτω, υποτάσσομαι *δεν έγειραν το κεφάλι στον κατακτητή* — **γέρσιμο** (το). σχολιο λ. *παρώνυμο.* {ειυμ μεσν. < *έγέρνω,* από τον αόρ. *έγειρα* τού αρχ *εγείρω* κατά το σχήμα *έσπειρα - σπέρνω, έδειρα - δέρνω* Η σημασιολ. μεταβολή «ανυψώνω» ♦ «παρουσιάζω κλίση, πλαγιάζω» (ήδη μεσν.) ερμηνεύ

εται από καταστάσεις στις οποίες οι δύο σημ συνυπάρχουν, όπως συμβαίνει π χ με τις πλάστιγγες μιας ζυγαριάς), γέρο- κ γερό- Ιμεον.] 1. λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων *γερο-Νι-* κυλά, *τού γερο-Παντε'Αή* 2. λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάποιος έχει χαρακτηριστικά γέρου, ηλικιωμένου άνδρα: *γερο-παράξενος, γε- ρο-γκρινιάρης, γερο-τσιφούτης, γερο-φαφούτης, γερο-καμπούρης, γε-ρο-σα?αάρης.*

γεροδεμένος, -η, -ο 1. (κυρ) αυτός που έχει αθλητική σωματική κατασκευή, εύρωστος, δυνατός: ~ *σώμα* ΣΥΝ λεβεντόκορμος, ρωμαλέος 2. (σπανιότ. για πράγμ) αυτός που έχει δεθεί ή σ\)ναρμολογηθεί με στερεό τρόπο, που είναι δύσκολο να διαλυθεί συν στερεός, γερός γεροδιάολος (ο) μόνο στη φρ σ/ *στον γεροδιάολο!* υβριστ. προς κάποιον άντε στον διάβολο' γεροκομείο (το) -> γηροκομείο γεροκομώ ρ. -♦ γηροκομο)

γεροκούσαλθ (το) (εκφραστ) άνθρωπος που έχει καταβληθεί από τα γηρατειά και τα έχει χαμένα, ώστε να μη θυμάται και να μην επικοινωνεί ομαλά με το περιβάλλον του ΣΥΝ ραμολιμέντο, χούφταλο [i-ΤΥΜ < *γέρος* + *κνύσαλο* < μεσν *κουσο\)λιον* «παλιόρουχο»] γερόλυκος (ο) 1.ο γέρικος λύκος 2. (συνήθ. μτφ.) πρόσωπο που έχει γεράσει μέσα σε κινδύνους και έχει αποκτήσει πολλές εμπειρίες ΣΥΝ πολύπειρος

γερομπαμπαλής (ο) {γερομπαμπαλήδες} (μειωτ-εκφραστ) γέρος ανόητος και ξεμωραμένος ΣΥΝ' χούφταλο

Ιεγυμ < *γέρος* + *μπάμπαλο* «κουρέλι», πιθ < *πάμπαλο* < αρχ *παμπάλαιος]*

γερομπισμπίκης (ο) {γερομπισμπίκηδες} (μειωτ -εκφραστ.) δύστροπος. κακού χαρακτήρα γέρος ΣΥΝ γεροπαράξενος.

[ετυμ < *γέρος* + *μπισμπίκης*, ίσως < τουρκ be§biyik «μούσμουλο»] γεροντάματα (τα) τα γεράματα: *τώρα στα ~ ξαναμωράθηκε* [ΕΤΥΜ Από συμφυρμό των λ. *γέροντας* και *γεράματα*]. γέροντας (ο) {γερόντων}. γερόντισσα (η) {γεροντισσιόν} 1. (εκφραστ.) άτομο προχωρημένης ηλικίας (που εμπνέει ιδιαίτερο σεβασμό και αγάπη), ο ηλικιωμένος *σεβάσμιος* ~ συν γέρος, ηλικιωμένος, παππούς · 2. (ειδικότ.) (α) προσφο)νηση για σεβάσμιους κληρι- κούς ή μοναχούς, που φαίνονται ή είναι προχωρημένης ηλικίας (β) ο ηγούμενος μονής ή σκήτης (γ) ο ηγούμενος που μετέχει στη γερόντια (βλ λ) (δ) (σε κελλί, βλ λ . σημ Ιβ) ο πρεσβύτερος μοναχός (ε) ο πνευματικός πατέρας και καθοδηγητής μοναχού ή κληρικού (στ) ο πρώτος τη τάξει αρχιερέας τού Οικουμενικού Πατριαρχείου μετά τον Πατριάρχη · 3. (παλαιότ) γέροντες *! γερόντοι* (οι) πρόσωπα *που* κατέχουν ανώτατο αξίωμα σε χωριό και χαίρουν τής γενικής εκτιμήσεως. οι προύχοντες τού τόπου: *μαζεύτηκαν οι - ν' αποφασίσουν* συν προεστοί, δημογέροντες, πρόκριτοι. — (υποκ.) γεροντάκος (ο) κ. γεροντάκι (το) [μεσν] (σημ I)

{ετυμ < αρχ *γέρων*. *-οντος* < I E. **ger-ont-* «<γέρος, ώριμος», πβ σανσκρ jarant- «γέρος», αρμ. cer. αρχ σλαβ zireti «ωριμάζω» κ.ά. Ομόρρ *γέρ-ας, γερ-αρός. γηρ-αλέος. γραϋς* (γεν **γραΡ-ός). γήρ-ας, γραΐα. Γερ-άσιμος* κ ά.}

γερόντι (το) {χωρ. γεν.} ο γέροντας, (συνήθ. στον πληθ.) *τα γερόντια κάθονταν στο καφενείο και συζητούσαν* [ειυμ < αρχ *γερόντιον*. υποκ τού *γέρων]* γερόντια (η) {γεροντιών} το σύνολο των γερόντων, των προϊσταμένων μονής ή σκήτης, οι οποίοι συγκροτούν το βασικό όργανο τής εσωτερικής διοίκησης και αποφασίζουν για όλα τα θέματα · αλλιώς *γεροντική σύναξις.*

[f.tym αρχ . δωρ όρ. αντί τού συνήθους *γερουσία*, < *γέρων, -οντος*\ γεροντίαση (η) {-ης κ. -άσεως [χωρ πληθ i ο γεροντομορφισμός (βλ.λ.) συν προγηρία

[F.tym Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. geromoiphism Βλ. κ ορθότ. *γε-ροντομορφισμός]*

Γεροντικό (το) βιβλίο το οποίο περιέχει διηγήσεις και αποφθέγματα των γερόντων, των ασκητών τής ερήμου, τα οποία αναφέρονται σε σημαντικές πτυχές τής ασκητικής πνευματικότητας γεροντικός, -ή, -ό 1. αυτός που χαρακτηρίζει τους γέροντες και την κατάσταση στην οποία βρίσκονται λόγω τής ηλικίας τους · ~ *ιδιοτροπία / άνοια* 2. *Γεροντικό* (το) βλ λ — γεροντικά επίρρ {ΗΤΥΜ αρχ < *γέρων* Ο όρ *γεροντική άνοια* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ senile dementia] γερόντιο (το) | αρχ.[{γεροντί-ου | -ων} (μειωτ) ο γέρος

γεροντισμός (ο) [1891] 1, η αύξηση των ατόμων προχωρημένης ηλικίας αναλογικά προς τους νέους · *η αύξηση τής μετανάστευσης μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό και οικονομικό* ~ 2. (ειδικότ) τα συναισθήματα μαρασμού και εγκατάλειψης που αισθάνονται τα άτομα γεροντικής ηλικίας 3. (μειωτ) η ιδιότητα τού γέρου, το να βρίσκεται κανείς σε προχωρημένη ηλικία 4. η γεροντίαση (βλ λ) γεροντίστικος, -η, -ο [μεσν.] (μειωτ.) *αυτός* που ταιριάζει σε γέρο: ~ ντύσιμο - γεροντίστικα επίρρ σχόλιο λ *-ίστικος.* γεροντο- κ γεροντό- κ. γεροντ- λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν. 1. σχέση με πρόσωπα γεροντικής ηλικίας ή με την ίδια τη γεροντική ηλικία · *γεροντο-κρατία, γεροντο-λο- γία, γεροντο-φιλία, γεροντο-φοβία* 2. χαρακτηριστικό τής γεροντικής ηλικίας: *γεροντ-ίαση, γεροντο-μορφισμός. γεροντό-παχα* [ετυμ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ αρχ *γεροντομανία),* που προέρχεται από το ουσ *γέρων*. -οντος, απαντά δε και σε ελληνογενή σύνθετα (λ χ αγγλ geronto-logy)]. γεροντοκορη (η) {χωρ γεν πληθ } (μειωτ.) 1. ανύπαντρη γυναίκα προχωρημένης ηλικίας ΣΥΝ άγαμη 2. (μτφ) ιδιότροπη γυναίκα με παραξενιές στη συμπεριφορά της. — (ειρων.) γεροντοκόρος (ο). σχολιο λ *άγαμος*

γεροντοκοριάζω ρ. αμετβ. {γεροντοκόριασα} **1.** (για γυναίκες) μένω ανύπαντρη 2. (μτφ.) αποκτώ δύστροπη συμπεριφορά (όπως οι γεροντοκόρες)

γεροντοκορισμός (ο) 11885J **1.** η ιδιότροπη συμπεριφορά που ταιριάζει σε γεροντοκόρη 2. (συνεκδ) κάθε ιδιότροπη συνήθεια ή πράξη που προκαλεί ενόχληση στους άλλους ιδιοτροπία, παραξενιά: *σταμάτα πια τους* ~ και *φέρσου σαν φυσιολογικός άνθρωπος* συν παραξενιά Επίσης **γεροντοκοριλίκι** (το)

γεροντοκρατία (η) {1897[{χωρ. πληθ.} η επικράτηση ατόμων προχωρημένης ηλικίας στην πολιτική και κοινωνική ζωή μιας χώρας, **γεροντολογία** (η) {χωρ. πληθ } ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τη βιολογική και ψυχολογική συμπεριφορά και τα προβλήματα των ηλικιωμένων — **γεροντολόγος** (ο/η). **γεροντολογικός,** -ή, -ό [Πτυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. gerontology] **γεροντόμαγκας** (ο) {χωρ. γεν πληθ } ηλικιωμένος μάγκας ή γέρος με μάγκικη συμπεριφορά **γεροντομορφισμός** (ο) ιατρ η πρόωρη εμφάνιση γεροντικών χαρακτηριστικών (άσπρισμα μαλλιών, ρυτίδιασμα τού δέρματος), που εμφανίζεται σε νεαρά άτομα, οφειλόμενη σε ενδοκρινικές ή άλλες παθολογικές αιτίες συν γεροντίαση, προγηρία.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ geromorphism | **γεροντοπαλλήκαρο** (το) άγαμος άνδρας προχωρημένης ηλικίας συν εργένης, μπεκιάρης ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *άγαμος.* **γεροντόπαχα** (τα) η πλαδαρότητα τού δέρματος και το πάχος που αποκτά κανείς στη γεροντική ηλικία **γεροντόπιασμα** (το) {γεροντοπιάσματος | -ατα, -άτων} **1.** το παιδί τού οποίου οι γονείς είναι σε προχωρημένη για τεκνοποίηση ηλικία 2. (μτφ -μειωτ.) άνθρωπος δύσθυμος και καχεκτικός

f.tym < *γέροντας* + *-πιασμα*< *πιάνω].* **γεροντοφέρνω** ρ. αμετβ ^μόνο σε ενεστ κ. παρατ.) μοιάζω με γέρο ή έχω γεροντίστικες συνήθειες και τρόπους **γεροντοφιλία** (η) {χωρ. πληθ.} η ερωτική επιθυμία νεαρών ατόμων για άτομα μεγάλης ηλικίας

{ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. geroniophiliaj. **γεροντοψυχία** (η) [1890[ο φόβος για τον ερχομό τού γήρατος, **γεροξεκούτης,** -α, -ικο (μειωτ.) ο γέρος που λόγω ηλικίας τα έχει χαμένα, δεν θυμάται και κάνει ανοησίες ΣΥΝ ξεκούτης **γεροξούρας** (ο) {χωρ γεν. πληθ } (μειωτ -εκφραστ) ο γέρος ΣΥΝ παλιόγερος. γερομπισμπίκης, ραμολιμέντο, χούφταλο.

[ετυμ < *γέρος* + *ξούρας* «ξαναμωραμένος» (βλ.λ)] **γεροπαραλυμένος** (ο) (υβριστ.) ο μεγάλης ηλικίας έκφυλος άνδρας

γεροπαράξενος, -η, -ο 1. γέρος με ιδιότροπη συμπεριφορά, που γκρινιάζει με το παραμικρό ΣΥΝ γερογκρινιάρης, γερομπισμπίκης 2, (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει ιδιοτροπίες, δύστροπη συμπεριφορά, γερός, -ή. -ό 1. (για πρόσ.) αυτός που είναι απολύτως υγιής και αρτιμελής *δεν μας νοιάζει αν γεννηθεί αγόρι ή κορίτσι, αρκεί* να είναι ~ τταιδί'ΙΙ (σε χαιρετισμό) *Τι κάνεις, καλά είσαι;-, δυνατός,* ΣΥΝ υγιής ανγ άρρωστος 2. (ειδικότ) αυτός που διαθέτει σωματική και ψυχική δύναμη και ακμή. εύρωστος, *μετά την προηγούμενη ταλαιπωρία του νιώθει και πάλι ~ και έτοιμος να προσφέρει* || ~ *άντρας* ΣΥΝ ρωμαλέος. δυνατός 3. αυτός που αντέχει σε οποιαδήποτε πίεση ή δυσμενή επίδραση: *ταινία για* ~ νεΰρα || ~ *κράση / στομάχι* ΣΥΝ ανθεκτικός **4.** (για μη έμψυχα) αυτός που παρέχει ασφάλεια, αντέχει και δεν φθείρεται εύκολα ~ *σπίτι - θεμέλια [1] παπούτσι* ΣΥΝ στερεός, ανθεκτικός

5. (αρνητ) αυτός που δεν έχει καταστραφεί ή δεν έχει φθαρεί: *δεν έχει αφήσει ποτήρι - με την απροσεξία της* (τα έχει σπάσει όλα) 6. (για καρπούς) αυτός που δεν έχει σαπίσει ή χαλάσει, που δεν είναι κούφιος εσοπερικά: ~ *αμύγδαλα* · 7. (εκφραστ) ο εξαιρετικά ικανός. ~ *επιστήμονας* |] (συνεκδ.) ~ *μυαλό* 8. (για χρηματικά ποσά) αυτός που είναι μεγάλης αξίας, καθόλου ευκαταφρόνητος· ~ *μεροκάματο / κομπόδεμα ! /.εφτά* φρ ***γερή μπάζα*** μεγάλο χρηματικό ποσό (συχνά αποκτημένο με πλάγιο και αθέμιτο τρόπο) 9. έντονος, σφοδρός ~ *βροχή / τρικυμία / καβγάς* **10.** σπουδαίος, σημαντικός· ~ *γλέντι ί φαί* / ευκαιρία / *απάτη* φρ (μτφ.) (α) ***γερό ποτήρι I πιρούνι / κουτάλι*** για κάποιον που πίνει / τρώει πολύ (β) έχω ***γερές πλάτες / γερό δόντι / μέσον*** έχω ισχυρές γνωριμίες, με υποστηρίζουν άνθρωποι με ισχύ (γ) ένα ***γερό χέρι ξύλο*** δυνατό και συνεχές ξυλοκόπημα (ως τιμωρία) (δ) ***γερό σκαρί*** (ί) (για πλοίο) ανθεκτικό στη θαλασσοταραχή και στις κακουχίες (ii) (μτφ.) άνθρωπος με ισχυρή κράση - - γερά επίρρ.. γεροσύνη (η) [μεσν.[. σχολιο λ. *παρόνυμο, τονισμός.*

[εγυμ μτγν < *ύγιερός*< αρχ. *ύγιηρος*< *υγιής].* **γέρος** (ο) **1.** άνδρας προχωρημένης ηλικίας· *ανήμπορος / ανισόρροπος / κα/.οστεκούμενος* ~ j| (κ ως επίθ) *θ' αφήσεις τον ~ πατέρα σου μόνο του.* || *Τι να σου κάνει ~ άνθρωπος. Μπορεί να τα καταφέρει μόνος του;* συν ηλικιωμένος, γέροντας, παππούς αντ νέος (πβ λ *μεγάλος*)> · φρ (παροιμ.) (α) ***τώρα στα γεράματα, μάθε γέρο γράμματα*** βλ λ *γεράματα* (β) (παροιμ) ***άκουε γέρου συμβουλή και παιδεμένου γνώμη*** για να τονιστεί πόσο χρήσιμες είναι οι συμβουλές των ηλικιωμένων 2. (οικ.) (α) ο πατέρας ο ~ *μου μού άφησε κ/^ηρονομιά αυτό το σπίτι* (β) ηλικιωμένος σύζυγος: *μια φορά ζούσε ένας ~ και μια γριά που δεν είχαν παιδιά* (γ) ***γέροι*** (οι) οι γονείς (κυρ. στην αργκό των νέων) *οι ~ της δεν την άφησαν* να *έρθει στο πάρτι* · 3. θαμνώδες φυτό με μικρά λευκά άνθη και φαρμακευτικές ιδιότητες. — (υποκ) **γεράκος** (ο) (σημ. I). ** σχολιο λ *παρώνυμο, τονισμός.*

(κγυμ μεσν. < αρχ. *γέρων,* μεταπλασμένος τ από τριτόκλιτο σε δευτερόκλιτο όνομα. πβ. κ *δράκων-δράκος, χάρων-χάρος* Βλ. κ. *γέροντας)*

γερουνδιακό (το) λατινικό ρηματικό επίθετο, με καταλήξεις -ndus. -nda, -ndum. αντίστοιχο προς τα ρηματικά επίθετα σε *-τέος, -τέα, -τέο*

τής Ελληνικής, που δηλώνει ότι η πράξη που εκφράζει το θέμα τού επιθέτου πρέπει ή αξίζει να γίνει· π χ. legendus, -a, -um (που πρέπει να διαβαστεί), delendus, -a, -um (που πρέπει να καταστραφεί).

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού λατ. gerundivum < gerundium. Βλ. κ *γερούν- διν*\

γερούνδιο (το) |γερουνδί-ου | -ων} ρηματικός τύπος τής Λατινικής με καταλήξεις -ndi. -ndo, -ndum. -ndo. αντίστοιχος προς τις πλάγιες πτώσεις τού έναρθρου απαρεμφάτου τής Αρχαίας Ελληνικής.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού λατ. gerundium < gerundus. γερούνδιο τού ρ. gerere «φέρω»]

γερούνδιο - απαρέμφατο - μετοχή. Το **απαρέμφατο** (βλ.λ.) ήταν και είναι, όπου υπάρχει, ο ρηματικός σχηματισμός, «που δεν πα- ρεμφαίνει» *(α-παρέμφατος)*, δεν δηλώνει ρητά πρόσωπο, αριθμό, έγκλιση και χρόνο, όπως οι **παρεμφατικοί** τύποι τού ρήματος (πβ. το απαρέμφατο τής Αρχ. Ηλληνικής «*γράφειν*» έναντι λ.χ τού πα- ρεμφατικού τύπου «*γράφω*»). Η ελληνική γλώσσα με τη χρήση τού άρθρου σχημάτισε νωρίς και το **έναρθρο απαρέμφατο,** που λειτουργούσε ως ρηματικό ουσιαστικό: το *γράφειν = το γράψιμο* Η Λατινική, μη έχοντας άρθρο, προκειμένου να σχηματίσει τύπους αντίστοιχους προς το έναρθρο απαρέμφατο / ρηματικό ουσιαστικό, χρησιμοποίησε το **γερούνδιο** (gerundium): scribere = (το) γράφειν

scribendi = τού γράφειν - scribendo = στο γράφειν (δοτική) - scribendum = το γράφειν (αιτιατική), scribendo = από το γράφειν (αφαιρετική) Με αυτό δήλωσε τις πλάγιες πτώσεις (γενική, δοτική, αιτιατική, αφαιρετική) έναρθρου απαρεμφάτου. Αντίστοιχοι σχηματισμοί, που λειτουργούν ως ρηματικά ουσιαστικά, είναι οι άκλιτοι τύποι σε -ing τής Αγγλικής (writing, walking), που επίσης χαρακτηρίζονται ως γερούνδια: writing is difficult «το γράφειν / το γράψιμο είναι δύσκολο» Οι ίδιοι τύποι στην Αγγλική λειτουργούν περισσότερο ως άκλιτες **μετοχές** (μολονότι συχνά χαρακτηρίζονται ως γερούνδια) και αντιστοιχούν με τις δικές μας άκλιτες επιρρηματικές μετοχές σε **-όντας /-ώντας** *(γράφοντας/ μιλώντας)*, που και αυτές ονομάζονται από μερικούς γραμματικούς *γερούνδια* τής Ελληνικής.

♦ *απαρέμφατο*

γερουσία (η) {γερουσιών! **1.** συνέλευση ή συμβούλιο που διαθέτει τις υψηλότερες νομοθετικές αρμοδιότητες σε μια κυβέρνηση, η νομοθετική συνέλευση ΣΥΝ σύγκλητος 2. ***Γερουσία*** (η) το νομοθετικό σώμα που λειτουργεί ως «άνω Βουλή», σύμφωνα με τα Συντάγματα ορισμένων κρατών (Η.Π.Α. Γαλλία κ.λπ) · 3. (μειωτ) σύνολο γερόντων: *Τι να κάνω εγώ με τη Θα πλήξω!* αντ νεολαία.

[F.ΤΥΜ αρχ. ουσιαστικοπ θηλ. τού επιθ *γερούσιος* < **γερόντ-ιος* < *γέρων*. Στον λατ. όρο senatus έχουν στηριχθεί οι ονομασίες τού θεσμού αυτού σε άλλες γλώσσες, λ.χ αγγλ. senate, γαλλ senat] **γερουσιαστής** (ο/η) Ιμτγν].

γερουσιαστίνα (η) {χωρ. γεν πληθ.} το μέλος τής Γερουσίας — **γερουαιασπκός,** -ή, -ό 11766]. **γεροφτειαγμένος,** -η. -ο γεροδεμένος (βλ.λ.). **γέρσιμο** (το) ♦ γέρνω **γερτός,** -ή, -ό -» γειρτός

γέρων (ο) {γέρ-οντος. -οντα | -οντες, -όντων} (λόγ.) **1.** ο γέρος · **2.** (ειδικότ.) ο γέροντας μοναχός ή ασκητής ή ηλικîο>μένος ιερέας. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *πρέσβης*.

[ΕΤΥΜ αρχ., βλ. λ. *γέροντας* Η λ γέρων με την σημασία «πνευματικός πατέρας τής ερήμου» φαίνεται ότι απαντά ήδη τον 4ο αι και καθιερώθηκε στην ασκητική παράδοση τής Ορθοδοξίας (πβ παλαιοσλαβ *στάρετς)*].

Γ.Ε.Σ. (το) Γενικό Κπιτελείο Στρατού.

Γεσθημανη (τι) ► Γεθσημανή

Υέσμαν κ γιέσμαν (ο) {άκλ } ελλην. *μαλιστάς* αυτός που πάντα συμφωνεί και δέχεται τη γνώμη των ανωτέρων του. ανεξαρτήτως των προσωπικών του πεποιθήσεων, ο κόλακας, αυτός που λέει πάντοτε «ναι», «μάλιστα»

[ΕΤΥΜ < αγγλ. yes-manI **γέτι** (το) {άκλ.} ζθ)θ πολύ μεγάλων διαστάσεων, που, κατά τον θρύλο, ζει στις ψηλές κορυφές των Ιμαλάιων και έχει τη μορφή πιθήκου ή αρκούδας· ο χιονάνθρωπος των Ιμαλαΐων.

[ΕΤΥΜ < αγγλ. yeti, θιβετ. προελ].

ΓΕυγελή (η) πόλη τού Κράτους των Σκοπίων στο ΝΑ. άκρο τής χώρας στα σύνορα με την Ηλλάδα

[ΕΤΥΜ Πιθ αντιδάν., < σερβοκρ Djevdjelija < μεσν *Ζεύγ/.ηφλ.λ ζεύγλα)* I

γεύμα (το) {γεύμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η ποσότητα τής τροφής που παρέχεται και καταναλώνεται σε συγκεκριμένη ώρα: *τρία κύρια* ~ || *λιτό / λουκούλλειο* ~ σον φαγητό 2. (ειδικότ) το μεσημεριανό φαγητό 3. επίσημη συνεστίαση με φαγητό που παρατίθεται προς τιμήν κάποιου ή για συγκεκριμένη αιτία, *ο πρωθυπουργός θα παραθέσει ~ στους ξένους επισήμους* || *το* ~ των *αρραβώνων* φρ ***γεύμα εργασίας*** γεύμα, κατά τη διάρκεια τού οποίου συζητούνται διάφορα (συνήθ επαγγελματικά) θέματα ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγκληματώ*.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *γεῦμα* < *γεύομαι*. Το *γεύμα εργασίας* αποτελεί μεταφρ δάνειο από αγγλ working lunch]

γεύμα - δείπνο - πρόγευμα κ.λπ. Η λ. **γεύμα** (< *γεύομαι)* αποτελεί τον γενικό όρο για τη λήψη τροφής σε διάφορα διαστήματα τής ημέρας *(Τρώει δύο / τρία γεύματα την ημέρα - Τρώει μόνο ένα γεύμα την ημέρα, συνήθως το βράδυ)* Το πρωινό γεύμα ονομάζεται συνήθ **πρόγευμα** ή (απλώς) **πρωινό.** Παλαιότερα το *πρόγευμα* σή- μαινε και το (μεσημεριανό) γεύμα, αυτό που προηγείται τού βραδινού Και σήμερα στην εθιμοτυπική γλώσσα των επίσημων γευ μάτων «*η παράθεση προγεύματος*» σημαίνει «παράθεση γεύματος». ενίοτε ελαφρότερου γεύματος και νωρίς το μεσημέρι. Ανάμεσα στο πρόγευμα και στο (μεσημεριανό) γεύμα παρεμβάλλεται συχνά ένα «πρόχειρο γεύμα» που ονομάζεται και **κολατσιό** (μεσν. *κολάσιον*< ιταλ. eolazione) Ακολουθεί το (κύριο παλαιότερα) **γεύμα** ή **μεσημεριανό** Στο πρώτο διάστημα τής εσπέρας, νωρίς το βράδυ (βραδάκι) υπήρχε το **απογευματινό** (γεύμα) ή **δειλινό,** που επισημότερα ονομαζόταν **πρόδειπνο** Ακολουθεί το (βραδινό) γεύμα. το λεγόμενο **δείπνο** ή **βραδινό** Στην παλιά δε Αθήνα με τις κοινωνικές συγκεντρώσεις, μιλούσαν και για **σουπέ.** για μεταμεσονύκτιο (ελαφρό) δείπνο

γευματίζω ρ. αμετβ. Ιμεσν] {γευμάτισα} **1.** παίρνω ένα πλήρες γεύμα, τρώω 2. (ειδικότ.) τρώω για μεσημέρι: *λόγω δουλειάς γευματίζει αργά το απόγευμα* 3. παρακάθομαι σε επίσημο γεύμα ΣΥΝ. συντρώγω ^ σχολιο λ *εγκληματώ*. **γεύομαι** ρ αμετβ. αποθ {γεύτηκα (λόγ. -θηκα)} **1.** δοκιμάζω τη γεύση ή την ποιότητα (φαγητού ή ποτού), βάζοντας λίγη ποσότητα από αυτό στο στόμα μου *γεύτηκε ένα πρώτης ποιότητας ιταλικό κρασί* 2. (μτφ) αποκτώ την ευχάριστη ή δυσάρεστη εμπειρία (κατάστασης): ~ *τις χαρές τής ζωής ί τα αγαθά τής γνώσης* σον απολαμβάνω, γνωρίζω σχόλιο λ *αποθετικός*.

[ετυμ αρχ. < **γεύσ-ομαι* < I E *geus-«γεύομαι, δοκιμάζω», πβ σανσκρ jusate. λατ. gustus «γούστο», ιταλ. gusto, γαλλ goute. αγγλ choose «διαλέγω» (< γαλλ. choisir < γοτθ. kausjan «γεύομαι») κ.ά Ομόρρ *γεῦ-μα, γεῦ-σις (-η), γούστο* κ ά.] **γεύση** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** μία από τις πέντε αισθήσεις, με την οποία γίνεται αντιληπτή η ποιότητα των στερεών και υγρών ου- σιοίν που εισέρχονται στη στοματική κοιλότητα, ανάλογα με το είδος τού ερεθισμού που προκαλούν στο αισθητήριο όργανο, τη γλώσσα (π.χ αν κάτι είναι γλυκό, αλμυρό, πικρό κ.λπ.) 2. (ειδικότ.) η ειδική εντύπωση που απομένει στο γευστικό αισθητήριο από κάτι που δοκιμάζουμε. *γλυκιά / πικρή / στυφή / πικάντικη* ~ || *καραμέλα με - φράουλα / λεμόνι* 3. (ειδικότ.) το ευχάριστο αίσθημα που αποκομίζουμε από τη δοκιμή ενός εδέσματος, η νοστιμιά: *το φαγητό αυτό δεν έχει* ~ σον νοστιμιά 4. (ειδικότ.) φαγητό μαγειρεμένο με ορισμένο τρόπο, *παραδοσιακές I ελληνικές I ανατολίτικες* ~ **5.** (μτφ.) το αίσθημα ή η εντύπωση που προκύπτει από ευχάριστη ή δυσάρεστη εμπειρία: *μας έμεινε μια ~ απογοήτευσης || πήραμε μία πρώτη ~ τού καινούργιου προγράμματος τού σταθμού* σον εμπειρία [ετυμ < αρχ. *γεῦσις* < **γεῦσ-τις* < *γεύομαι* (< **γεύσ-ομαι)].

γευσιγνώστης (ο) {γευσιγνωστών}, **γευσιγνώστρια** (η) {γευσιγνωστριών} ειδικός στην αξιολόγηση τής γεύσης των φαγητών (ο οποίος συχνά επισκέπτεται εστιατόρια και δημοσιεύει κριτική για την ποιότητα των εδεσμάτων, των ποτών κ.λπ) - - **γευσιγνωσία** (η) [ηίυμ < *γεύση-* + *γνώστης].* **γευστικός,** -ή, -ό [αρχ] **1.** αυτός που σχετίζεται με την αίσθηση τής γεύσης: *οι βασικές ~ κατηγορίες είναι η όξινη, η αλμυρή. η γλυκιά και η πικρή* |j ~ *αισθητήριο / όργανα / κά/.υκες* · 2. (ειδικότ.) αυτό που έχει ευχάριστη γεύση. - *φαγητό* σον νόστιμος, εύγευστος, απολαυστικός. — **γευστικότητα** (η) [I887]. **γέφυρα** (η) {γεφυρών} **1.** κατασκευή μόνιμη ή μετακινούμενη που συνδέει δύο σημεία, παρέχοντας πέρασμα πάνω από ποταμό, χάσμα, δρόμο κ λπ. σον γεφύρι, διάβαση, ζεύγμα 2. (μτφ.) οτιδήποτε χρησιμεύει ως μέσο προσεγγίσεως για τη μείωση ή εξάλειψη διαφορών ανάμεσα σε μεμονωμένα άτομα, ομάδες ατόμων ή κράτη *η παρέμβασή του αποτέλεσε μια ~ επικοινωνίας μεταξύ των ίδύο αντιπάλο)ν* φρ (μτφ.) (α) **κόβω** / ***γκρεμίζω τις γέφυρες*** καταστρέφω κάθε σημείο επαφής, διακόπτω τις σχέσεις, την επικοινωνία (με κάποιον): *με τις εμπρηστικές δηλώσεις του έκοψε τις γέφυρες με τους άλλους συνομί/.ητές για την επίτευξη ειρήνης* (β) **χπζω** ***γέφυρες*** συμβάλλω στην επίτευξη προσέγγισης, συνεννόησης μεταξύ αντίπαλων μερών *ο διαμεσολαβητής τού Ο.Η.Ε προσπαθεί να χτίσει γέφυρες επικοινωνίας μεταξύ των δύο εμπόλεμων πλευρών* · 3, (στην οδοντιατρική) κατασκευή που αποτελείται από ελάσματα, γεφυρώματα και συνδέσμους και χρησιμοποιείται για τη λειτουργική ή αισθητική αποκατάσταση ενός ή περισσότεροί απολεσθέντων δοντιών · 4. το μεταβατικό στάδιο ανάμεσα σε δύο μέρη ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού προγράμματος, που καλύπτεται από διαφημιστικά μηνύματα ή μουσικά κομμάτια: *μουσική* ~ · 5. άσκηση γυμναστικής κατά την οποία ο κορμός τού σώματος λυγίζει προς τα πίσω. ώστε τα χέρια να ακουμπήσουν στο έδαφος και το σώμα να πάρει το σχήμα γέφυρας · 6. ναυτ (στα πλοία) το υπερυψωμένο επίπεδο πάνω από το κατάστρωμα, από όπου γίνεται η διακυβέρνηση τού πλοίου · **7.** ανατ περιοχή τού εγκεφάλου κοντά στην παρεγκεφαλίδα — (υποκ.) **γεφυρούλα** (η) κ **γεφυράκι** (το) (σημ. 1)

|FT υμ_ αρχ. < *^γέφϋρ-ja,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < I.E. **g*eb(h)-,* πβ. αρμ kamurj «γέφυρα» Η *γέφυρα* των πλοίων αποδίδει το αγγλ. bridge], **γεφύρι** κ **γιοφύρι** (το) Ιμεσν] {γεφυρ-ιού [-ιών} η μικρή γέφυρα (γενικότ.) η γέφυρα· φρ (μτφ.) ***γεφύρι τής Άρτας*** έργο το οποίο χρονίζει. που η ολοκλήρωσή του καθυστερεί ή που οδηγείται από αναβολή σε αναβολή, *η κατασκευή τού μετρό κατάντησε* [ετυμ < μτγν *γεφύριον*. υποκ. τού αρχ. *γέφυρα* (βλ.λ.) Από τον θρύλο και το δημοτικό τραγούδι για το *γεφύρι τής Άρτας,* που «ολημερίς το χτίζανε, τη νύχτα γκρεμιζόταν», προήλθε η μτφ σημ τής φρ.]. **γεφυροπλάστιγγα** (η) τεχνολ μεγάλη πλάστιγγα σε σχήμα πλατφόρμας για το ζύγισμα βαρέων οχημάτων (π.χ φορτηγών αυτοκινήτων και των φορτίων τους)

| ιπυμ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Bruckenwage] **γεφυροποιος** (ο) [μτγν.] **1.** πρόσωπο που κατασκευάζει γέφυρες **2.**

(μτφ) πρόσωπο που αναλαμβάνει να συμβιβάσει δύο αντιμαχόμενες πλευρές δημιουργώντας σημεία επαφής ανάμεσά τους ΣΥΝ ειρηνο- ποιός. — **γεφυροποιία** (η) [1833|. **γεψυροσκευή** (η) [1847] στρατ το σύνολο των υλικών που είναι απαραίτητα για την κατασκευή γεφυρών. **γεφιιρώνω** ρ μετβ. [αρχ] {γεφύρω-σα. -θηκα, -μένος! **1.** ενώνω με γέφυρα 2. (συνήθ. μτφ.) φέρνω σε επαφή (αντιτιθέμενες ή εχθρικές πλευρές, ανθρώπους, ιδέες κ.λπ.), μειώνοντας τις αποστάσεις, αίροντας ή περιορίζοντας τις αντιθέσεις ή τις διαφορές, δημιουργώ τις προϋποθέσεις προσέγγισης και επικοινωνίας ή συμφιλίωσης· *η νέα κυβέρνηση προσπαθεί να γεφυρώσει το χάσμα* πλουσίων *και φτωχών* || *μια άποψη που γεφυρώνει τις αντιθέσεις ανάμεσα στις δύο κοσμοθεωρίες.* — **γεφύρωμα** (το) [μτγν.) κ **γε<ρύρωση** (η) Ιμτγν.], **γεφυρω· τικός,** -ή, -ό.

γεω- κ. **γεω-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με τη Γη ή τη γη (ως έδαφος κ.λπ.): *γεω-κεντρικός, γεω-φυσικός. γεώ-μηλο* σχολιο λ. *γη*

[ητγμ αρχ. < *γηο-* < *γη.* Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και τής Ν. Ελληνικής, που προήλθε πιθ από τη σύνθεση τής λ *γη* με β' συνθ. που άρχιζαν από φωνήεν (π χ. *γεωργός, γεωρύχος)* και εν συνεχεία επεκτά- θηκε και σε εκείνα που αρχίζουν από σύμφωνο (π.χ *γεω-μετρία, γεωγραφία). Βλ* κ *γη-1* **γεωγονία** (η) 11844} {γεωγονιών} θεωρία ή υπόθεση σχετικά με τη γένεση και τη διαμόρφωση τής Γης — **γεωγονικός,** -ή, -ό [18401 [π υμ < *γεω-* + *-γονία*< *γόνος*\. **γεωγραφία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.) **1.** η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο την κατά τόπους διαφοροποίηση τής επιφάνειας τής Γης, όπως αυτή εμφανίζεται στον χαρακτήρα και στις σχέσεις αλληλεπίδρασης που αναπτύσσονται ανάμεσα σε στοιχεία όπως το κλίμα, το υψόμετρο, η βλάστηση, ο πληθυσμός και η χρησιμοποίηση τού εδάφους 2. (ειδικότ.) τα τοπογραφικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής 3. το σχολικό μάθημα που έχει ως αντικείμενο την περιγραφή τής γήινης επιφάνειας, τα φαινόμενα που συμβαίνουν πά^ω της. καθώς και τα διάφορα κράτη τού κόσμου και την πατριδογνωσία: *πολιτική / οικονομική* ~ **γεωγραφικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη γεωγραφία· ~ *όρια / ζώνη / υπηρεσία / πλαίσιο* φρ (α) ***γεωγραφική θέση*** η θέση συγκεκριμένου τόπου σε σχέση με την ευρύτερη περιοχή, στην οποία ανήκει ϊβ) ***γεωγραφικό μήκος*** η γωνία που σχηματίζεται από τον με- σημβρινό συγκεκριμένου τόπου σε σχέση με τον μεσημβρινό τού Γκρήνουιτς, μετρούμενη σε μοίρες αριστερά ή δεξιά από τον πρώτο μεσημβρινό (γ) ***γεωγραφικό πλάτος*** η γωνιακή απόσταση συγκεκριμένου σημείου τής επιφάνειας τής Γης. που μετριέται βόρεια ή νότια από τον Ισημερινό και εκφράζεται σε μοίρες (δ) ***γεωγραφικές συντεταγμένες*** το γεωγραφικό μήκος και πλάτος ενός τόπου, το συγκεκριμένο στίγμα του

[Ετυμ μτγν < *γεωγράφος φλ.λ).* Ο όρ *γεωγραφικό μήκος* είναι απόδ. τού αγγλ longitude. ενώ ο όρ *γεωγραφικό πλάτος* αποδίδει το αγγλ latitude. Ο όρ *γεωγραφικές συντεταγμένες* αποτελεί απόδ τού αγγλ geographic coordinates], **γεωγράφος** (ο/η) επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη γεωγραφική έρευνα, περιγραφή και μελέτη ΣΧΟΛΙΟ λ. *γη. πολυγράφος.*

|ϋϊΥΜ μτγν < *γεω-* (βλ.λ.) + *-γράφος*< *γράφω*] **γεωγράφο)** ρ. μετβ. (αρχ.] {γεωγραφείς .. (γεωγράοησα} 1. γεωγρ. περιγράφω επιστημονικά ολόκληρη ή μέρος τής επιφάνειας τής Γης 2. περιγράφω τη θέση, πού πρέπει να τοποθετηθεί κάτι: *πρέπει να γεω- γραφήσουμε την περιοχή και να καταγράφουμε ό,τι περιλαμβάνεται σ' αυτή* [| (μτφ.) ~ *ένα θέ(,α / αντικείμενο* (επιστημονικής εξέτασης)

γεωγρά<ρηση (η), **γεωδαισία** (η) {χωρ. πληθ } κλάδος των εφαρμοσμένων μαθηματικών, που ασχολείται με τη μέτρηση τού εμβαδού και τού σχήματος μεγάλων εκτάσεων μιας χώρας, τον ακριβή προσδιορισμό των γεωγραφικών συντεταγμένων και την καμπυλότητα, το σχήμα και τις διαστά- σεις τής γήινης σφαίρας — **γεωδαίτης** (ο/η) [αρχ], **γεωδαιτικός,** -ή, -ό. **γεωδαιτικώς** επίρρ

[JiΤΥΜ ορχ. < *γεωδαίτης* < *γεω-* (< *γή)* + *-δαιτης* < *δαίομαι* «διαμοιράζω, χωρίζω». Βλ λ. *συν-δαιτυμόν].* **γεώδης,** -ης, -ες ► γαιώδης

γεωδυναμική (η) κλάδος τής γεωλογίας που έχει ως αντικείμενο τις μεταβολές στη διαμόρφωση τού γήινου φλοιού, τις δυνάμεις που τις προκάλεσαν και τις ετιπτώσεις τους. — **γεωδυναμικός,** -ή. -ό [1844]. **γεωδυναμικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ειγμ Ελληνογενής ξέν. όρ .< αγγλ geodynamies). **γεωεΐδές** (το) {γεωειδ-ούς | -ή. -ών[το σχήμα προς το οποίο πλησιάζει περισσότερο η Γη, που δεν είναι απόλυτα σφαιρικό, αλλά μάλλον ελλειψοειδές.

|ειγμ < *γεω-* (< *γη)* + *-ειδές* < *είδος,* ελληνογενής ξέν όρ. < γαλλ geotde]

γεωθερμία (η) {χωρ πληθ.} **1.** το σύνολο των θερμικών φαινομένων, που έχουν ως έδρα τους το εσωτερικό τής Γης 2. η γεωθερμική (βλ.λ.) (πτγμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ geothermic], **γεωθερμική** (η) ο κλάδος τής γεωφυσικής, που έχει ως αντικείμενο έρευνας τις συνθήκες θερμότητας που επικρατούν στη Γη (κατανομή των θερμοκρασιών, μεταβολές θερμότητας κ λπ.). — **γεωθερμικός,** -ή. -ό. **γεωθερμικά** επίρρ

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ. geothermique] **γεωκαρπία** (η) {χωρ πληθ.} βιολ το φαινόμενο κατά το οποίο οι καρποί ορισμένων φυτών ωριμάζουν κάτω από την επιφάνεια τής γης. [ειγμ Ελληνογενής ξέν όρ.. < αγγλ. geocarpyj

γεωκεντρικός, -ή. -ό [1886] **1.** αυτός που έχε» ή απεικονίζει τη Γη ως το κέντρο τού σύμπαντος: ~ *Θεωρία I σύστημα* · 2. αυτός που μετριέται ή λαμβάνεται με βάση το κέντρο τής Γης: *η ~ θέση τής σελήνης.* **— γεωκεντρικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ειγμ Ελληνογενής ξέν. όρ, < γαλλ. geocentrique]. **γεωλογία** (η) [1799] {χωρ. πληθ [**1.** η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο έρευνας τη φυσική ιστορία τής Γης. τη σύσταση των πετρωμάτων από τα οποία αποτελείται, τις φυσικές, χημικές και βιολογικές μεταβολές που έχει υποστεί ή εξακολουθεί να υφίσταται η /ήινη σφαίρα· φρ ***τεχνική γεωλογία*** η γεωτεχνική (βλ.λ.) 2. τα γεωλογικά χαρακτηριστικά ή οι διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένη έκταση ή περιοχή· *η ~ των Άνδεων.* — **γεωλόγος** (ο/η). σχολιο λ. *γη*

'ειγμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. geologic], **γεωλογικός,** -ή. -ό [1871] αυτός που σχετίζεται με τη γεωλογία (βλ λ.): ~ *καταγραφή / επιστήμη / φαινόμενα / αιώνας* (βλ.λ.. σημ. 2) / *περίοδος.* — **γεωλογικώς** επίρρ. [1878].

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξεν όρ.. < γαλλ. geologique). **γεωμαγνητισμός** (ο) κλάδος τής γεωφυσικής, που μελετά το γήινο μαγνητικό πεδίο και τα σχετιζόμενα με αυτό φαινόμενα - **γεωμαγνητικός,** -ή. -ό, **γεωμαγνητικ-ά** *f* **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. geomagnetisme].

Υεωμέτρης (ο/η) [αρχ.] {γεωμετρών} επιστήμονας που έχει ειδικευ- θεί στη γεωμετρία ΣΧΟΛΙΟ λ. *γη* γεωμετρία (η) {χωρ πληθ } 1. κλάδος των μαθηματικών, που ασχο- λείται με τις ιδιότητες, τη μέτρηση και τις σχέσεις των διαφόρων μορφών (σχημάτων ή σωμάτων) με τον χώρο, μέσα στον οποίο εντάσσονται 2. κάθε θεωρητικό σύστημα σχέσεων των διαφόρων μορφών (σχημάτων ή σωμάτων) με τον χώρο, το οποίο λειτουργεί σε συμφωνία με συγκεκριμένο σύνολο υποθέσεων για την υπόσταση τού χώρου και των στοιχείων που βρίσκονται μέσα σε αυτόν *ευκλείδειος* ~ || ανα/.υτική

[ειγμ αρχ. < *γεωμέτρης* < *γεω-* (βλ.λ.) + *-μέτρης* < *μετρώ* Η λ πέρασε και σε ξέν γλώσσες, π.χ. αγγλ geometry, γαλλ geometrie. γερμ. Geometric κ.ά J

γεωμετρικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γεωμετρία: ~ *παράσταση ! σχήμα / όργανο* **2.** μαθ (α) ***γεωμετρική πρόοδος*** βλ λ *πρόοδος* (β) ***γεωμετρική κατασκευή*** η κατασκευή (χάραξη) ενός γεωμετρικού σχήματος με τον κανόνα και τον διαβήτη 3. ιστ ***Γεωμετρικοί Χρόνοι / Γεωμετρική Εποχή*** περίοδος τής ελληνικής αρχαιότητας μεταξύ 1100 και 700 π Χ. 4. ,^ρχαιολ ***γεωμετρική τέχνη*** η τέχνη που κυριάρχησε στην Ελλάδα κατά τους γεωμετρικούς χρόνους με κύριο χαρακτηριστικό της τη διακόσμηση των αγγείων με γεωμετρικά και γραμμικά σχήματα — **γεωμετρικά** επίρρ **γεώμηλο** (το) [1828J /γεωμήλ-ου | -ων} (επιστημ.) η πατάτα.

[ετυμ Απόδ. τού γαλλ. pomme de terre, προκειμένου να αποφευχθεί η χρήση τής ξέν. λ. *πατάτα* (βλ λ)[. γεώμορο (το) {γεωμόρ-ου | -ων} (λόγ.) το τμήμα τής συγκομιδής που δίνει ο καλλιεργητής ως μίσθωμα στον ιδιοκτήτη τού κτήματος. [ητγμ < μεσν *γεώμορον*< αρχ. *γεωμόρος«αυτός* που κατέχει μερίδιο γης» < *γεω-* (< *γή)* + *-μόρος* < *μείρομαι* «μοιράζω, παίρνω το μερίδιό μου»]

γεωμορφολογία (η) {χωρ πληθ **}** π :ωλ ο κλάδος που εξετάζει τον σχηματισμό και τη δομή των χαρακτηριστικών τής επιφάνειας τής Γης ή τής επιφάνειας άλλου πλανήτη. — **γεωμορφολόγος** (ο/η), **γε- ωμορφολογικός,** -ή, -ό, **γεωμορφολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

Ιετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ . < αγγλ. geomorphologv]. **γεωοικονομία** (η) {χωρ. πληθ.} ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης την επίδραση που ασκεί η γεωγραφία στη διαμόρφωση τής τοπικής ή τής παγκόσμιας οικονομικής κατάστασης.

γεωοικονομικός, -ή. -ό

[ειγμ Ελληνογενής ξέν. όρ . < αγγλ geoeconomyj. **γεωπλασια** (η) {χωρ. πληθ} φυσ-αστρον η διαδικασία κατά την οποία διαμορφώνονται οι φυσικές συνθήκες ενός πλανήτη, ώστε μελλοντικά να είναι κατοικήσιμος από ανθρώπους.

[ετυμ < *γεω-* (βλ λ.) + *-πλασία* < *πλάσσω).* **γεωπολΐτ«κή** (η) η μελέτη τής επίδρασης τής γεωγραφίας, τής οικονομίας και των δημογραφικών δεδομένων στην πολιτική και κυρίως στις διεθνείς σχέσεις.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. geopolitics! **γεωπολιτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γεωπολιτική: ~ *χώρος / σημασία / πλάνο / δεδομένα* **2.** ***γεωπολιτική*** (η) βλ.λ. — **γεωπολιτικά** επίρρ.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ geopolitical], **γεωπονία** (η) [αρχ.] {χωρ πληθ } η επιστήμη που περιλαμβάνει τις απαραίτητες πρακτικές και θεωρητικές γνώσεις για την αποτελεσματικότερη καλλιέργεια και αξιοποίηση τής γης. — **γεωπονικός,** -ή. -ό [μτγν.]

γεωπόνος (ο/η) επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη γεωπονία, που ασχολείται με τον προγραμματισμό τής ανάπτυξης και βελτίωσης τής γεωργικής παραγωγής ΣΧΟΛΙΟ λ *γη*

[ετυμ μτγν. αρχική σημ «εργάτης τής γης», < *γεω-* (< *γή)* + *πόνος* «μόχθος, κόπος»].

Υεωραντάρ (το) {άκλ} ειδικό όργανο χρησιμοποιούμενο για βαθο- σκοπήσεις, το ο ιοίο ανιχνεύει την εικόνα των διαφόρων γεωλογικών στρώσεων συγκεκριμένης περιοχής και την ανακλά με ηλεκτρομα- γνητικά κύματα πάνω σε ειδικά προσαρμοσμένη στο σύστημα οθόνη. **γεωργησιμος,** -η, -ο [αρχ] καλ?αεργήσιμος (βλ.λ.).

Γεωργία (η) (γεωργ Sak'art'velos Respublika = Δημοκρατία τής Γεωργίας) κράτος τής Κ Ασίας μεταξύ τού Καυκάσου και τού Ευξείνου Πόντου, πρώην Δημοκρατία τής Ε Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα την Τιφλίδα,

επίσημη γλώσσα τη Γεωργιανή και προσωρινό νόμισμα το λάρι **Γεωργιανός** (ο). **Γεωργιανή** (η), **γεωργιανός,** -ή, -ό, **Γεωργιανά** (τα) [ΕΤΥΜ < αγγλ. Georgia < ρωσ Gruziya < περσ gurgian < virc-an, ονομασία των Γεωργιανών στη γλοίσσα των Πάρθων. αγν. ετύμου. Στους αρχαίους Έλληνες η περιοχή ήταν γνωστή ως *Κολχίς]*

Γ εωργία κ. (καθημ) **Γ ιωργία** (η) γυναικείο όνομα **γεωργία** (η) [αρχ) {χωρ πληθ } **1.** η συστηματική καλλιέργεια και αξιοποίηση τής γης για την παραγωγή προϊόντων που καλύπτουν συγκεκριμένες βιοτικές ανάγκες τού πληθυσμού: στα *πεδινά οι κάτοικοι ασχολούνται με τη* ~2. (ειδικότ) το σύνολο των μεθόδων και των ειδικών εργασιών που αναφέρονται στην καλλιέργεια τής γης και τη συγκέντρωση τής σοδειάς **3.** (συνεκδ.) τα προϊόντα που παράγονται με την καλλιέγεια τής γης. **γεωργικός,** -ή, -ό |αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τη γεωργία ή με τον γεωργό: ~ *επιστήμη / εργασίες / απόβλητα / συνεταιρισμοί / μηχάνημα ι χώρα*

Γεώργιος (ο) {Γεωργίου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *Άγιος ~ ο Τροπαιοφόρος* 2. όνομα ηγεμόνων: *ο βασιλιάς ~ ο Α (1863-1913)* **3.** ανδρικό όνομα Επίσης (καθημ) **Γιώργος.** ΣΧΟΜΟ λ. *Ίος*

[ετυμ μτγν. κύρ. όν < αρχ *γεωργός* Το όνομα γνώρισε διάδοση μετά τον 4ο αι. μ Χ λόγω των ομώνυμων αγίων, που η δράση τους τοποθετείται σε εκείνη την εποχή[. **γεωργοκτηνοτροφικος,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία ~ *προϊόντα.* **γεωργός** (ο) πρόσωπο που ασχολείται με την καλλιέργεια τής γης και τη συγκομιδή τής παραγωγής ·■ σχολιο λ *γη, -ουργός* [ηιυμ αρχ. < *γηοργός* (με αντιμεταχώρηση) < **γάΡοργός* < *γά / γή* + *-Ι·'οργός* < *ερχον* (< **Ηέργον)*\. **γεωοεισμική** (η) 11894} γεολ. η έρευνα των στρωμάτων τής Γης με τη μελέτη των σεισμικίόν κυμάτων που προκαλούνται από τεχνητή έκρηξη σε βάθος.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ g^oseismique] **γεωσκοπία** (η) {χωρ. πληθ.} ΓΓ.ΩΛ η εξέταση τής σύστασης τής Γης και των φυσικών Φαινομένων που σχετίζονται άμεσα με αυτήν και συ- ντελούνται στο εσωτερικό της (μαγνητισμός, πίεση κ λπ)

[ετυμ < *γεο)*~ (< *γη)* + *-σκοπία* < *σκοπώ,* ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ geoseopyl. **Υεωσκώληκας** (ο) [1873] {γεωσκωλήκων} σκουλήκι με μακρύ, κυλινδρικό σώμα. γλοιώδη επιφάνεια δέρματος ανοιχτού ή κοκκινωπού χρώματος, το οποίο σκάβοντας συμβάλλει στον αερισμό και στην ανανέωση τού εδάφους ΣΥΝ σκουληκαντέρα. Επίσης (λόγ) **γεωσκώ· ληξ** {γεωσκώληκος}

\\'ι ΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ earthworm] **γεωστατική** (η) γεωλ κλάδος που εξετάζει τη στατική (βλ.λ) τής γήινης σφαίρας - **γεωστατικός,** -ή. -ό. **γεωστατικ-ά / -ώς** επίρρ.

[εγυμ Ηλληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ geostaiique]. **γεωστρατηγΐκός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γεωστρατη- γική. - *σχεδιασμός / σημασία / θέση / εκτιμήσεις* 2. *γεωστρατηγική* (η) η μελέτη τής γεωπολιτικής για στρατηγικούς λόγους **γεω· στρατηγικά** επίρρ.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ .< αγγλ geosirategicj **γεωσύγκλινο** (το) {γεωσυγκλίνου | -ων} γεολ βαθιά επιμήκης ενεργός ζώνη, η οποία βυθίζεται συνεχώς και στην οποία λαμβάνει χώρα ιζηματογένεση και εκδηλώνεται μαγματική δραστηριότητα.

[ΙΙΥΜ Ηλληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ geosynclinal] **γεώσφαιρα** (η) [ι896] {χο)ρ πληθ.} γεωλ η γήινη σφαίρα και η τεχνητή σφαίρα που παριστάνει τη Γη

[ΕΙΥΜ Ηλληνογενής ξέν όρ., < αγγλ geosphere]. **γεωτεκτονΐκη** (η) [1889] γεωλ ο κλάδος που μελετά τις τεκτονικές σχέσεις των ηπείρων ή των ωκεανών μεταξύ τους ή των ηπείρων και των ωκεανών

[F.ΤΥΜ Ηλληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. geotectonics}, **γεωτεχνική** (η) γεωλ κλάδος που εξετάζει τις ιδιότητες τού εδάφους σε σχέση με τα σχέδια κατασκευής οικοδομημάτων πάνω σε αυτό ΣΥΝ τεχνική γεωλογία — **γεωτεχνικός,** -ή, -ό, **γεωτεχνικ-ά / -ώς** επίρρ

[ετυμ Ηλληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. geotechniqej **γεώτρηση** (η)} 1890] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. η διάνοιξη βαθιάς οπής στο έδαφος για τη θεμελίωση μεγάλων τεχνικών έργων ή για την εξόρυξη και αξιοποίηση κοιτασμάτων τού υπεδάφους 2. (ειδικό*) σύνολο τεχνικών για τη διάνοιξη φρέατος μέχρι το βάθος που είναι απαραίτητο για την ανακάλυψη και εκμετάλλευση νερού, που χρησιμοποιείται ως πόσιμο ή για άρδευση [ετυμ < *γεω- « γη)* + *τρήση* < αρχ. *τρήσις* (βλ. λ. *διά-τρησί])]* **γεωτροπισμός** (ο) 11890] {χωρ πληθ.} η επίδραση που ασκεί η δύναμη τής βαρύτητας στον καθορισμό τής διεύθυνσης που παίρνει ένας φυτικός οργανισμός ως προς την επιφάνεια τής γης κατά την ανάπτυξή του - **γεωτροπικός,** -ή, -ό, **γεωτροπικά** επίρρ (ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. geotropisme] **γεωτρύπανο** (το) [1891J {-ου κ -άνου | -ων κ -άνων) εργαλείο που χρησιμοποιείται για τη διάτρηση τού εδάφους κατά τις γεωτρήσεις **γεωφυσική** (η) [1895] ι εωλ κλάδος που εξετάζει τις φυσικές ιδιότητες τής Γης και τής ατμόσφαιράς της και περιλαμβάνει την ωκεανολογία. τη σεισμολογία, την ηφαιστειολογία και τον γεωμαγνητισμό

γεωφυσικός (ο/η), **γεωφυσικός,** -ή, -ό. **γεωφυσικ-ό / -ώς** επίρρ

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ geophysics]

Υεώφυτα (τα! {γεωιούτωνί ΗΟΤ φυτά με υπόγεια όργανα (βολβούς κονδύλους, ριζώματα και οφθαλμούς) για την αντιμετώπιση δυσμενών συνθηκών.

ΙΠΙΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. geophytej. **γεωχημεία** (η) **1.** η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο έρευνας τις χημικές μεταβολές και τη σύσταση τής γήινης σφαίρας ή άλλων ουράνιοί σωμάτων 2. (ειδικότ.) τα γεωλογικά και χημικά χαρακτηριστικά μιας έκτασης: *η ~ τής επιφάνειας τής Σελήνης* – **γεωχημικός** (ο/η), **γεωχημικός,** -ή. -ό. **γεωχημικ-ά** / **-ώς** επίρρ Ιετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ, geochimie] **γεωχρονολόγηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} τεωλ. η εύρεση τής ηλικίας (σχετικής ή απόλυτης) ενός γεωλογικού σχηματισμού Ιετυμ Ηλληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. geochronology] **γη** (η) **1.** (με κεφ.) ο τρίτος σε σειρά απόστασης από τον Ήλιο πλανήτης τού ηλιακού συστήματος, που έχει σχήμα ελλειψοειδές και πάνω) στον οποίο κατοικούν οι άνθρωποι, *η περιστροφή τής ~ γύρω από τον Ήλιο || οι πόλοι τής ~* 2. (συνεκδ) το σύνολο των κατοίκων τού παρα- πάνω) πλανήτη, οι άνθρωποι: *ο/.όκληρη η ~ πανηγύρισε τη λι)ξη τον* πολέμου ιων ανθρο^πότητα **3.** (ειδικότ) ολόκληρος ο υπαρκτός κόσμος. η οικουμένη· *το όνομά* του *έφΟασε στα πέρατα τής ~ || (χάθηκε) από προσώπου γης* (από την ανθρώπινη κοινωνία, τον υπαρκτό κόσμο) **4.** η επιφάνεια τής Γης (σημ 1), συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς τον ουρανό ή τον κάτω κόσμο *σ' αυτή τη ~ όλα ξεπληρώνονται || ο Χριστός ήλθε στη ~, για να διδάξει την αγάπη || δεν πατάει στη ~* (αεροβατεί, πετάει στα σύννεφα, δεν έχει συναίσθηση τής πραγματικό- τητας) φρ (α) οσον **ουρανό σε** / **τον** / το **κ.λπ. γύρευα και στη γη σε / τον / το κ.λπ. βρήκα** για κάτι που έρχεται χωρίς να το περιμένουμε, αν και αρχικά ήταν πολύ δύσκολη η πραγματοποίησή του (β) ***κινώ γη και ουρανό*** κάνω τα αδύνατα δυνατά, χρησιμοποιώ κάθε μέσο θεμιτό ή μη για να φθάσω στον σκοπό μου 5. η επιφάνεια, ο εξωτερικός φλοιός τής Γης (σημ. 1): *ο μετεωρίτης προσέκρουσε στη πέφτοντας σε έρημη περιοχή των δυτικών ακτών των Η Π.Α* 6. (ειδικότ.) το έδαφος· *η ~ υποχώρησε* κάτω από *τα πόδια της || '<τοι5τ' η γης που την πατούμε, όλοι μέσα θε να μπούμε»* (δημοτ. τραγ.) *|| του έδωσε ένα χτύπημα και τον ξάπλωσε στη ~* · ΦΡ (α) ***να ανοίξει η γη να (με) καταπιεί*** για περιπτ>σεις μεγάλης ντροπής -όταν ντρέπεται κανείς να αντικρίζει τους άλλους- ή μεγάλης /νύπης - όταν δεν θεωρεί ότι αξίζει να ζει (β) ***άνοιξε η γη και τον κατάπιε*** για κάποιον που δεν άφησε πίσω του ίχνη, εξαφανίστηκε με τρόπο μυστηριώδη και ανεξήγητο συν έδαφος, χώμα 7. (συνεκδ.) το χώμα *άρωμα από βρεγμένη ~ μετά τη βροχή || διψασμένη ~ από την αναβροχιά* · 8. η ξηρά, η στεριά σε αντίθεση με τη θάλασσα, το ηπειρωτικό κομμάτι τού πλανήτη *έπειτα από δέκα μέρες στη θάλασσα, επιτέλους αντικρίσαμε ~* · 9. (γενικότ) μια οριοθετημένη περιοχή ή χώρα: *αφιλόξενη / άγνωστη / ελληνική ~* φρ ***Γη τής Επαγγελίας*** *(είς τήν γην τής επαγγελίας,* Κ.Δ. *Γ.βρ* 11, 9) (για τους Ισραηλίτες) η Χαναάν (κατ' επέκτ.) κάθε νοητός επίγειος παράδεισος, η αναμενόμενη εκπλήρωση των προσδοκιών (κάποιου) 10. (εκφραστ.) ο τόπος (κυρ. αυτός με τον οποίο συνδέεται κανείς με συναισθηματικούς δεσμούς): *η ~ των πατέρων μας* φρ (α) ***όπου γης και πατρΐς*** θεωρεί κανείς πατρίδα του τον τόπο στον οποίο περνά καλά (β) ***μάννα γη*** η γενέθλια χώρα ή περιοχή· *«η εφετινή επανένωση τού Χονγκ-Κόνγκ με τη ~ τής Κίνας»* (εφημ.)

11. έκταση που δεν καλύπτεται από κτίσματα. *η υπερτίμηση τής ~ οφείλεται στο υπάρχον νομοθετικό καθεστώς || κάνει αγορές σε ~* ΣΥ\ οικόπεδο 12. (ειδικότ) έκταση προσφερόμε.νη για καλλιέργεια και αξιοποίηση, το χωράφι, ο αγρός *καλ,ή / παρθένα ~* · φρ (α) *(δίνω)* ***γη και ύδωρ*** *(γήν και ὕδωρ αἰτεῖν / διδόναι,* Προδ. 5. 18) παραδί- δομαι άνευ όρων. δεν προβάλλω την παραμικρή αντίσταση (β) ***γης Μαδιάμ*** (λανθασμένη παρετυμολογική εκφορά *γης Μαριάμ)* άνω-κά- τω, χωρίς τίποτα να μείνει όρθιο για πολύ μεγάλη αναστάτωση ή καταστροφή (γ) ***καμένη γη*** βλ λ. *καίω* Επίσης (λαϊκ) **γης.**

ΙΕΙΥΜ < αρχ *γή/γαΐα,* αγν ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ αία «γη», τής οποίας η προέλευση και η αρχική σημ. δεν έχει προσδιοριστεί Η φρ. *γήν και ὕδωρ διδόναι* αναφέρεται αρχικώς στην αξίωση των Περσών κηρύκων για άνευ όρων παράδοση των Αθηναίων πρώτα και κατόπιν των Λακεδαιμονίων (αφού η *γή* και το *ὕδωρ* αποτελούσαν τα βασικά σύμβολα εξουσίας μιας επικράτειας). Η *γή τής επαγγελίας* αποκλή- θηκε έτσι. επειδή κατά τη διαθήκη που συνήφθη στο όρος Σινά ο Θεός υποσχέθηκε *(επαγγελία·* αρχικώς «υπόσχεση») ότι οι Ισραηλίτες θα κληρονομούσαν τη γη Χαναάν. Βιβλική αφετηρία (αν και δεν ανα- (Οέρεται στην ΓΙ Δ) έχει και η φρ *γης Μαδιάμ,* η οποία περιγράφει την ολοσχερή εξολόθρευση των Μαδιανιτών από τους Ισραηλίτες υπό τον Μίουσή (*Αριθμοί* 31, 7-12). Η φρ. *κινώ γη και ουρανό* αποδίδει το γαλλ. remuer ciel et terre [.

γη - γαία, γη- / γεω* / γαιο- / -γειος / -γαιος. Στον Όμηρο η κύρια λ. που χρησιμοποιείται για το «γη, πατρίδα» είναι η λ. **αία** *(φυσίζο)- ος aia* «ζωογόνος γη») Χρησιμοποιείται, πολύ λιγότερο, και η λ **γαΐα.** πιθανότατα προϊόν συμφυρμού *γή* + *aia* > *γαΐα* (με επίδραση τού **μαία,** που σήμαινε. «μητέρα» (πβ. / α *μάτηρ* > *Δαμάτηρ* > *Δήμητρα)* Το *γη* χρησιμοποιήθηκε ως α' συνθ *(γή-πεδο. γη-γενής, γή-λοφος* κ λπ) Από περιπτώσεις που μετά το *γη-* ακολουθούσε β' συνθ. από φωνήεν *ο-* (π.χ **γη ορύχος, *γη-Ροργός)* κατά τον νόμο «τής εκτάσεως εν συνθέσει» το ο- τού β' συνθ εκτάθηκε σε ω- *(-ωρύχος. -ωργός)* το δε *η-* βραχύνθηκε προ μακρού φωνήεντος *(Χγη-ωρύχος* > **γε-ωρύχος.** **γη-ωργός*> **γε-ωργός).Έτσι** προήλθε α' συνθ **γεω- (γεω-λόγος, γεω-γράφος, γεω-μέτρης, γεω-πόνος** κλπ.) Από το ίδιο στοιχείο σχηματίστηκε και β' συνθ.: *-γε-ιος* > **-γειος (υπό-γειος, έγ-γειος, επί-γειος** κ.ά.). Από το *γαία* σχηματίστηκε (σπανιότερα) α' συνθ. **γαιο-***[γαιο-κτήμων, γαι-άνθραξ* κ ά.) και αρχ σύνθετα με β' συνθ **-γαιος** (αρχ *έν(ι)οσίγαΐος)* Η σύμπτωση στην προφορά των *αι* και *ε* και των *ο* και *ω* στους χρόνους τής Κοινής προκάλεσε εναλλαγή στην ορθογραφική παράδοση των

τύπων και αβεβαιότητα για τη γραφή τους· *ανώγαιον* και *ανώγε- ον* (και *ανώγειο*) κ.τ ό. Στην περίπτωση των *γαιο-* και *γεω- (γαιο- κτήμων* ή *γεω-κτήμων, γαιώδης - γε(ί)δης)* η γραφή *γεω-* θεωρείται (λόγω τής συχνότητάς της) προτιμότερη

γηγενής, -ής. -ές {γηγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)[1. αυτός που κατοικεί στον ίδιο τόπο στον οποίον έχει γεννηθεί: *οι* ~ (κάτοικοι) *τής Αυστραλίας* συν αυτόχθιον, ιθαγενής 2. (ειδικότ για φυτά ή ζώα) (είδος) ιθαγενές της χλωρίδας ή τής πανίδας συγκεκριμένης περιοχής **3.** γεωλ *γηγενής Θερμότητα* τα μεγάλα ποσά θερμότητας τού εσωτερικού τής Γης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες, γη, ιθαγενής, ντόπιος* [ετυμ αρχ. < *γή* + *-γενής* < *γένος*\. **γήινος,** -η. -ο [αρχ] 1. αυτός που σχετίζεται με τον πλανήτη Γη: ~ σφαίρα / *ατμόσφαιρα* 2. *γήινος* (ο), *γήινη* (η) κάτοικος τού πλανήτη Γη. κατ' αντιδιαστολή προς οποιαδήποτε μορφή ζωής υπάρχει έξω από αυτόν αντ εξωγήινος **3.** αυτός που αποτελείται από ύλη και φθείρεται εύκολα, που μένει προσκολλημένος στα εγκόσμια και δεν έχει πνευματικές προεκτάσεις: - *αγαθά / κόσμος* Συν υλικός, χοϊκός, εγκόσμιος, κοσμικός, φθαρτός, **γήλοφος** (ο) {γηλόφ-ου | -ων, -ους| χαμηλό χωμάτινο ύψωμα, λοφίσκος ΣΧΟΛΙΟ λ. *γη.*

[f.tym αρχ < *γή* + *λόφος]* **γήπεδο** (το) |γηπέδ-ου **|** -ων) **1.** ειδικά διαμορφωμένη έκταση, αποτε- λούμενη από κερκίδες για τους θεατές και ειδικές εγκαταστάσεις για τη διεξαγωγή αθλητικών συναντήσεων ~ *ποδοσφαίρου / τένις / γκολ φ / μπάσκετ* συν στάδιο 2. (συνεκδ.) το σύνολο των θεατών που παρακολουθούν τον διεξαγόμενο εντός τού γηπέδου αγώνα· *όλο το ~ πανηγύριζε με έξαλλο ενθουσιασμό τη νίκη τής ομάδας* · **3.** (σπα- νιότ.) έκταση ανοικτή, που δεν έχει καλυφθεί από κτίσματα και παρέχεται ως ελεύθερη γη: ~ *για κτίσιμο* || ~ *προσγειώσεοκ* συν οικόπεδο, αλάνα. — (υποκ.) **γηπεδάκι** (το), (μεγεθ.) **γηπεδάρο** (η), **γηπε· δικός,** -ή, -ο [1840). ΣΧΟΛΙΟ λ. *γη*

[F.tym < αρχ *γήπεδον<γή* + *πέδον* «έδαφος», βλ κ *πεδίο*\ **γηπεδούχος,** -ος. -ο αθλ (ομάδα) που αγωνίζεται στην έδρα της, αυτός που αντιμετωπίζει τον αντίπαλό του στο δικό του γήπεδο *στον πρώτο γύρο είμαστε γηπεδούχοι και στον δεύτερο Θα παίξουμε εκτός έδρας AST* φιλοξενούμενος.

[ετυμ < *γήπεδο* + *-ούχος* < *έχω)* **γηραιός,** -ά, -ό (λόγ) 1. ο ηλικιωμένος, αυτός που βρίσκεται σε προχωρημένη ηλικία. - *κύριος ι πολιτικός* || «*Μ επίσκεψη τής ~ κυρίας*» (θεατρικό έργο τού Ελβετού συγγραφέα I- Diirrenmart) φρ (α) *γηραιό Αλβιών* βλ. λ *Αλβιών* (β) *γηραιό ήπειρος* η Ευρώπη · 2. αθλ *Γηραιός* (ο) το αθλητικό σωματείο «Ηρακλής» τής Θεσσαλονίκης. [ετυμ αρχ < *γήρας*|

γηραλέος, -α, -ο κ **γεραλέος** (συνηθ μειωτ) 1. αυτός που έχει γε- ράσει και τα γηρατειά τού έχουν αφήσει άσχημα σημάδια 2. αυτός που εμφανίζει πρόωρα την όψη ηλικιωμένου [γ,τυμ αρχ < *γήρας* + παραγ. επίθημα *-αλέος* (βλ.λ.)] **γήρανση** (η) [αρχ] |-ης κ -άνσεως | χωρ πληθ.) οι συνεχείς αλλοιώ- σεις που υφίστανται ένας οργανισμός στην πορεία του προς τα γηρατειά: ~ *τής επιδερμίδας* Επίσης **γηρασμός** (ο) **γήρας** (το) Ιγήρατος | χωρ. πληθ } η προχωρημένη βιολογικά ηλικία ενός οργανισμού με τις συνακόλουθες αλλοιώσεις που επιφέρει σε αυτόν *πρόωρο* ~ |ΐ «*το γήρας ουκ έρχεται μόνον*» (βλ λ οι;)

[ΕΤΥΜ < αρχ *γήρας,* παράλλ. τ τού ουσ *γέρας* «αριστείο, έπαθλο» (βλ.λ) *Το -η-* στη λ *γήρας ίσως* οφείλεται στην επίδραση των αντω- νύμων *ήβη. ή(5ώ* ή στον αρχ αθέματο αόρ *ε-γηρ-α]* **γηράσκω αεί διδασκόμενος** *(γηράσκω δ' άεί πολλά διδασκόμενος,* Πλουτ *Σόλων* 3J 7) γερνάω μαθαίνοντας, δεν σταματώ να μαθαίνω μέχρι τα βαθιά μου γεράματα |ΕΤΥΜ αρχ. < *γήρας* (βλ λ.)],

γηρασμός (ο) * γήρανση

γηρατειά κ. **γερατειά** (τα) **1.** η γεροντική ηλικία, τα γεράματα, «*να 'ταν τα νιάτα δυο φορές, τα ~ καμία*» (δημοτ. τραγ) ςυ\ γεράματα, γήρας, στερνά λνγ νιάτα 2. (συνεκδ) οι ηλικιωμένοι άνθρωποι *περήφανα* ~ αντ. νιάτα.

[ι-ετυμ μεσν < αρχ. *γήρας, -ατος.* κατά το *πρωτεία* ή από τον πληθ *γήρατα]*

γηριατρική (η) 1. ΙΑΤΡ κλάδος που ασχολείται με τις ασθένειες, τα προβλήματα, την ψυχολογική στήριξη και φροντίδα των ατόμων προ- χωρημένης ηλικίας 2. η μελέτη των φυσικών διαδικασκών και των προβλημάτων που επιφέρει στους διαφόρους οργανισμούς το πέρασμα τού χρόνου.

[DTym Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. geriatrics] **γηροκομείο** (το) [μτγν] το ίδρυμα στο οποίο διαμένουν και περιθάλπονται ηλικιωμένα άτομα ΣΥΝ (ευφημ) οίκος ευγηρίας **γηροκομία** (η) [μτγν.] η φροντίδα που παρέχεται σε γέροντες — **γηροκομικός,** -ή, -ό [μτγν.). **γηροκομώ** [μτγν] κ (λαικ.) **γεροκομώ** ρ μετβ. {γηροκομείς.. | γη- ροκόμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος! προσφέρω φροντίδα και περίθαλψη (σε γέροντα, κυρ στους ηλικιωμένους γονείς): *μόνη κι έρημη, χωρίς κανέναν στον κόσμο, ποιος 0α βρεθεί να τη γηροκομήσει.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κόμη*

[ετυμ. < μτγν. *γηροκομό) (-έω)* < *γηρο-* (< *αρχ γήρας) κομώ* «φροντίζω» (βλ. λ *-κομία*))

γης (η) -> γη

γητειά (η) **1.** μαγική ενέργεια ή λόγος, που αποσκοπεί στην πρόκληση ή την αποτροπή τού κακού ή στην ερωτική έλξη ςυν ξόρκι 2. η γοητεία. η έλξη (που ασκεί κάποιος/κάτι) ςυν σαγήνη Επίσης (λόγ.) **γητειά** σχολιο λ. *ξενιτειά.*

[F.TYM μεσν < *γητεία(με* καταβιβασμό τόνου και συνίζηση) < *γητεύω* (βλλ))

γήτεμα (το) »γητεύω

γητευτής (ο) Ιμεσν]. **γητεύτρα** (η) {γητευτρών} 1. πρόσωπο που θεωρείται ότι κατέχει μαγικές, υπερφυσικές δυνάμεις για την αποτροπή ενός δεινού ή για την επίτευξη ενός στόχου 2. (μτφ.) πρόσωπο που πλανεύει με τη γοητεία του. που σαγηνεύει τους άλλους, **γητεύω** ρ μετβ [γήτε-ψα. -μένος) **1.** κάνω μάγια σε (κάποιον), ασκώ μαγική επίδραση με ξόρκια 2, (μτφ) ασκοί» εξαιρετική γοητεία σε (κάποιον), θέλγω: *τον γήτεψε με τη ματιά της.* - **γήτεμα** (το).

[ι-γυμ μεσν, πιθ < αρχ *γοητεύω,* από τον αόρ *έγοήτευσα* > *έγήτευ- σα.* με έκκρουση τού *-ο-* από το τονιζόμενο *-ή-]* **για**[1] κ. **γΓ** (πριν από *α)* πρόθ δηλο>νει: 1. (α) τον σκοπό για τον οποίο γίνεται κάτι (+αιτ.. +ονομ. όταν αναφέρεται στο υποκ τού ρήματος): *ερχόμαστε - τη γιορτή* {{ *πάει στη βρύση ~ νερό* || *πάει - γιατρός* || *σπουδάζει ~ δάσκαλος* (β) το αντικείμενο επιθυμίας· *έχω δίψα ~ ζωή*

έχα) όρεξη ~ φασαρία || *η μάννα τα κάνει όλα ~ το καλό των παιδιών της* || *υποχώρησε, σε παρακαλώ. - το καλό σου'* ΦΡ (α) *για τα μάτια (τού κόσμου)* για να μη γίνουν σχόλια ή για να σταματήσουν τα σχόλια τού κοινωνικού περίγυρου: ο *γάμος έγινε για τα μάτια τού κόσμου, επειδή η κοπέλα είχε μείνει έγγυος* (β) *για καλό και για κακό* για κάθε ενδεχόμενο, για κάθε περίπτωση που μπορεί να προκύψει: *αφού πάμε εκδρομή στο βουνό. ~ πάρε μαζί σου και ένα μπουκάλι νερό να έχουμε* 2. αιτία (+αιτ): *κατηγορείται για φόνο* · φρ *για ψύλλου πήδημα* για ασήμαντο λόγο, για ασήμαντη αφορμή- *της έβαλε τις φωνές* ~ 3. τόπο: κατεύθυνση / προορισμό (+αιτ , +επίρρ. +γεν (εννοείται ο χαρακτηριστικός τόπος σπίτι, γραφείο, μαγαζί, κ λπ. κάποιου): *αύριο φεύγω ~ το Λουξεμβούργο* || *φεύγω - μακριά* || *ξεκίνησα νωρίς ~ τού Θείου μου* **4.** χρόνο: (α) διάρκεια (+αιτ . +επίρρ.): *έμεινε ~ δυο ώρες* || *φεύγω) - πάντα* (β) χρονικό προσδιορισμό (+αιτ, +επίρρ) *·. αυτά τα θέλω ~ αύριο* || *παραγγελία ~ την Πέμπτη* || *σωπαίνω ~ την ώρα, μα θα κάνω τις αποκαλύψεις μου αργότερα* 5. χάριν κάποιου, βοήθεια, ευεργεσία, υπεράσπιση (+αιτ.) το *κάνω μόνο ~ σένα* [J *αγώνας ~ την πατρίδα* || δεν γο κάνω ~ *την ψυχή τής μάννας μου, αλλά γιατί θα έχω συγκεκριμένα οφέλη* 6. αναφορά (=σχετικά με) (+αιτ): *μιλούσαν συνεχώς - πολιτικά* 7. τίμημα / αξία (+ αιτ): *τρία κιλά ~ ένα κατοστάρικο* || *το πουλάω ~ 10.000 δρχ.* || *έδωσε το οικόπεδο ~ ένα κομμάτι ψωμί* (πολύ φτηνά) 8. αντίτιμο, ανταμοιβή / ανταπόδοση (+ αιτ.): *τι να σου δώσω ~ την καλή είδηση που μου 'φε- ρες:* || *σου το χαρίζω ~ μια βόλτα με τη βάρκα* 9, αντικατάσταση, αντιπροσώπευση (=αντί) (+αιτ.): *ήρθε ο γυιος ~ τον πατέρα* || *να πάω ε'γώ - σένα;* 10. απόλυτη άρνηση (όλα ανεξαιρέτως) ή απόλυτη κατάφαση (σε μεγάλο βαθμό ή εντελώς) (με επανάληψη τού ουσ ή επιρρ.): *δεν άφησαν σπίτι - σπίτι που να μην το έκλεψαν* || *είμαι πέρα ~ πέρα ικανοποιημένος από τη δου?.ειά μου* · φρ (α) *ντιπ για ντιπ* εντελώς: *είναι ~ μουρλός* || *είσαι ~ ερωτευμένος'* (β) *για τα καλά* πάρα πολύ. *έβρεξε ~* 11. επίκληση, ευχή ή απόγνωση (+αιτ): *~ (το) όνομα τού Θεού'* 12. καταλληλότητα / ικανότητα / ιδιότητα (+ αιτ , -ι-ονομ όταν αναφέρεται στο υποκ. τού ρήματος) *δεν κάνει - δάσκαλος* || *ιατρική ~ ηλικιωμένους* || *ρούχα ~ τον χειμώνα* || *η κατάσταση είναι πραγματικά ~ γέλια* Ι! *η περίπτωση ήταν ~ γέλια και - κλάματα* || *αυτός είναι τρελός ~ δέσιμο'* || *πράγματα - πέταμα* φρ (άνθρωπος) ***για τα*** *πανηγύρια* φαιδρός, που δεν μπορεί κανείς να τον πάρει σοβαρά **13,** ομοιότητα (->-αιτ . +ονομ. όταν αναφέρεται στο υποκ τού ρήματος): *δεν μοιάζει - υπουργός* **14.** μη υπαρκτή ή ψεύτικη ιδιότητα / κατάσταση (+αιτ., +ονομ. όταν αναφέρεται στο υποκ. τού ρήματος): *περνάει ~ ωραίος* || *την είχαν ~ πεθαμένη.* (Βλ λ. *πρόθεση,* ΠΙΝ).

[πτυμ μεσν < αρχ *διά.* με συμπροφορά τού -ι- με το *-a-* (συνίζηση) και ημιφωνοποίησή του [||. *διά* > *δγιά* > *γιά* «για») **για**[2] σύνδ. (διαζευκτικός) (διαλεκτ.) 1. με απλή ή διπλή εκφορά, είτε... είτε, ή: ~ *σήμερα ~ αύριο θα φύγει* 2. (εισάγει ερώτηση) ή μήπως: *έλα να πάμε. ~ δεν θες;*

[ετυμ < τουρκ. ya). **για**[3] μόρ 1. (προτρεπτικά -ι-να) ας ~ *να δούμε τι θα κάνουμε'* 2. (με προστακτική) δηλώνει (α) προτροπή: ~ *έλα εδο')'* (β) ειρωνεία ~ *φαντάσου'* (γ) προσταγή ή παράκληση: ~ *στάσου!* || ~ *σταμάτα λίγο!* (δ) απειλή ~ *ξαναπές το και τα λέβε!*

|ιτυμ μεσν < *ίά* < *ΐα* < αρχ. *ει α* (επιφών)) **για**[4] σύνδ (διαλεκτ.) 1. (εισάγει ερώτηση) για ποιον λόγο: ~ t>rv *μας ήρθες χτες,* συν γιατί 2. (εισάγει αιτιολογική πρόταση) γιατί, επειδή: «*Στράτες μου. καθαρίσετε, μηλιές μου, φουντωθείτε. ~ θα περάσει* ο *-γαμπρός!»* (δημοτ. τραγ.).

[ετυμ < *γιατί,* αρχικώς όταν αυτό συνοδευόταν από το αρνητ. δεν. *γιατί δεν.* > *για δέν* .] **για**[5] μόρ. (διαλεκτ.) ως βεβαιωτικό, για επιβεβαίωση των ήδη προαναφερθέντων: -θα *έρθεις ή όχι; - Θα έρθω -* ' || <5ε^ *έγινε και τίποτα, δεν θα πεθάνουμε ~'*

(είυμ < τουρκ *επιφών* ya'| **γιαβάς-γιαβάς** επίρρ (λαικ-σπάν) αργά-αργά]f.tym < τουρκ yava^ «αργά»] **γιαβάσικος,** -η. -ο (λαικ-σπάν) (συνήθ για καπνά ή για καφέ) αυτός που είναι ελαφρύς ~ *καφές* αντ σέρτικος **γιαβρί** (το) ίχωρ γεν κ πληθ.) (εκφραστ-λαϊκ) κυρ στην προσφώνηση ***γιαβρί μου*** ή ***γιαβρούμ!*** μωρό μου, αγάπη μου'

[F.TYM < τουρκ vavru «νεογνό ζώο»] **γιαβρούμ** επιφών (λαϊκότ.) (ως προσφώνηση) μωρό μου. παιδί μου.

[ΕΙΥΜ < τουρκ. yavrum] **γιαγιά** (η) [-ές κ -άδες) 1. η μητέρα τού πατέρα ή τής μητέρας (ως προς τα παιδιά τους) 2. (γενικότ σε ένδειξη σεβασμού) κάθε γυναίκα προχωρημένης ηλικίας, γριούλα - - (υποκ) **γιαγιάκα** κ **γιαγιουλα** (η).

Ιετυμ Ηχομιμητική λ τής παιδικής γλώσσας] **γιαίνω** ρ αμετβ. κ μετβ. {έγιανα (να/θα γιάνω)} (λαΐκ.) ♦ **1.** (αμετβ) γίνομαι καλά. θεραπεύομαι· *μέχρι να πεις κύμινο, θα γιάνει το χτύπημα* συν γιατρεύομαι ♦ 2. (μετβ.) θεραπεύω: (μτφ.) *ποιος θα του γιάνει τον καημό και την πίκρα;* ΣΥΝ γιατρεύω [ι-τυμ μεσν. < αρχ. *υγιαίνω*

j. **γιακάς** (ο) {γιακάδες! το κομμάτι υφάσματος που περιβάλλει τον λαιμό τού ενδύματος (πουκαμίσου, φορέματος, μπλούζας κ λπ) και είναι μόνιμα ραμμένο πάνω σε αυτό, ώστε να διπλώνει ή να ανοίγει. *ψηλός / μαλακός ~* || *πιάνω κάποιον απ' τον ~* (σε καβγά) ΣΥΝ περιλαίμιο. κολάρο· φρ (μτφ.) ***τινάζω τον γιακά (μου)*** αποστρέφομαι. αποφεύγω κάποιον ως απατεώνα και, γενικότ., ως επικίνδυνο άνθρωπο. *είναι να τον βλέπεις και να τινάζεις τον γιακά σου'δεν ξέρεις ποτέ τι μπορείς να πάθεις απ'αυτόν* Επίσης (υποκ.) **ψιακαδάκι** (το). [ετυμ < τουρκ. yaka].

Γιακουμής (ο) ανδρικό όνομα.

[ετυμ < *Γιάκουμος* < βεν Giacomo < υστερολατ. Jacomus / Jacobus < μτγν. *Ιάκωβος* (βλ λ)] **γιαλαντζί** επίθ. |άκλ.} (λαικ.) ψεύτικος, όχι γνήσιος φρ ***γιαλαντζί ντολμάς*** («ψευτοντολμάς») νηστήσιμος ντολμάς αποτελούμενος μόνο από ρύζι και μυρωδικά, που έχουν τυλιχθεί σε αμπελόφυλλα [ι-τυμ < τουρκ yalanci «ψεύτικος»] **γιαλός** (ο) το τμήμα τής ξηράς που βρίσκεται κατά μήκος τής θάλασσας και (συνεκδ.) τα ρηχά νερά (βλ. κ. λ *αιγιαλός)* συν ακρογιάλι, ακτή. ακροθαλασσιά, περιγιάλι, ακρογιαλιά· φρ (α) ***γιαλό-γιαλό*** (ως επίρρ.) κατά μήκος τής γραμμής τής ακτής «*~ πηγαίναμε κι όλο για σένα λέγαμε*» (β) ***κάνε το καλό και ρίξ' το στον γιαλό*** κάνε μια καλή πράξη χορίς να περιμένεις ανταμοιβή (γ) ***ή στραβός είν[1] ο /»αλός ή στραβά αρμενίζουμε*** βλ. λ αρμενίζω. < * σχολιο λ. *ακτή, θάλασσα, παρόνυμο, συγκοπή* [ΠΤΥΜ < αρχ *αιγιαλός* < *αίγες «μεγάλα κύματα»* (πιθ. μεταφορικώς από την ορμητικότητα των *αιγών*, βλ. κ. *Αιγαίο)* + *άλός*, γεν τού *άλς* «θάλασσα», από τη φρ εν *αιγί άλός* «στην ακροθαλασσιά». Το *γιαλός* < *αιγιαλός* κατά τα *πάνω* < *επάνω, λεύτερος* < *ελεύθερος* κ.ά. Η φρ *κάνε το καλό και ρίξ' το στον γιαλό* αποτελεί ελαφρώς παρηλ- λαγμένη απόδ τής τουρκ. παροιμίας: cyligi yap, denize at «κάνε το καλό, ρίξ' το στη θάλασσα». Η τουρκ παροιμία συνεχίζει: balik bilmez ise, halik biliyor «αν το ψάρι δεν το ξέρει, το ξέρει ο Δημιουργός»].

Γιάλτα (η) πόλη τής Ν Ουκρανίας στη Χερσόνησο τής Κριμαίας. γνωστή από τη συμφωνία που υπογράφτηκε εκεί το 1945 μεταξύ των νικητών τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου (Άγγλων. Αμερικανών και Ρώσων), η οποία καθόριζε τα νέα σύνορα ορισμένων χωρών και τις ζώνες επιρροής των δυνάμεων αυτών.

[ετυμ < αγγλ Yalta < ουκρ. Djalita. πιθ. < μεσν. *(αι)για/*ός,* καθώς πιστεύεται ότι ιδρύθηκε από Έλληνες εποίκους τής Κριμαϊκής Χερσονήσου]

γιάμπολη (η) το εκχύλισμα τής γλυκόρριζας.

[Ηγυμ < Yambol, όν. πόλεως τής ΝΑ. Βουλγαρίας], **για να** σύνδ [μεσν] **1.** εισάγει τελικές προτάσεις· με τον σκοπό να. *ήρθα - σε δω* 2. εισάγει αιτιολογικές προτάσεις· για τον λόγο ότι, επειδή, αφού· *~ σ' ακούσω, κοίτα τι έπαθαί* 3. εισάγει συμπερασματικές προτάσεις με αποτέλεσμα να. ώστε να: *δεν είναι δα και μωρό παιδί ~ φοβάται[1]*1| *είναι πολύ βαρύ, ~ το σηκώσω* **4.** εισάγει χρονικές προτάσεις που δηλώνουν το υστερόχρονο· μέχρις ότου, μέχρι να· *πέρασε πολύς καιρός ~ με προσέξει* **Γιάνκης** (ο) (Γιάνκηδες) (μειωτ) **1.** ο Αμερικανός των βόρειων Πολιτειών τής Αμερικής 2. (γενικότ) κάθε πολίτης των Η.ΙΙ.Λ.

[ΕΤΥΜ. < αμερ. yankee < Jan Kees < αγγλ. John Cheese. Η ονομ. Jan Kees δόθηκε αρχικώς υποτιμητικά από Ολλανδούς κατοίκους τής Αμερικής σε Αγγλους αποίκους τής Πολιτείας Κονέκτικατ].

Γιάννενα (τα) -*Ιωάννινα

Γιάννης (ο) {λαΐκ γεν. Γιαννιού (πβ *τ'Α'ι-Γιαννιού*)} Ιωάννης (βλ.λ.)· φρ (α) ***σαρανταπέντε Γιάννηδες ενός κοκόρου γνώση*** βλ. λ. *κόκορας* (β) ***-Τι κάνεις Γιάννη; / -Γεια σου Γιάννη! -Κουκκιά σπέρνω!*** βλ, λ. *κουκκί* (γ) ***Γιάννης κερνάει, Γιάννης πίνει*** βλ. λ. *κερνώ* (δ) ***Τι 'χες Πάνη, τι 'χα πάντα*** βλ λ *έχω* (ε) ***όχι Γιάννης, Γιαννάκης / δεν είναι Πάννης, είναι Γιαννάκης*** το ίδιο πράγμα είναι, δεν υπάρχει διαφορά (στ) ***να σε κάψω Γιάννη, να σ' αλείψω μέλι*** βλ. λ. *μέλι* (ζ) ***σπίτι χωρίς Πάννη, προκοπή δεν κάνει*** όταν θέλουμε να πούμε καλά λόγια για κάποιον που λέγεται Γιάννης (η) (παροιμ.) ***φοβάται ο Γιάννης το Θεριό και το θεριό τον Πάννη*** βλ. λ. *φοβούμαι.*

Γιάννινα (τα) ► Ιωάννινα

Γιαννιτσά (τα) πόλη τής Κ Μακεδονίας στον νομό Πέλλας.

[ετυμ Ίσως < *Γιαννιτσάς,* διαλεκτ τ τού ονόματος *Γιάννης,* που πιθ χρησίμευσε ως επώνυμο σημαίνοντος προσώπου τής πόλεως επί Τουρκοκρατίας (πρόταση Γ Χατζιδάκι). Οι Τούρκοι ονόμαζαν την πόλη Yenice. το οποίο (αν δεν προέρχεται από την Ελληνική) ίσως ανάγεται σε τουρκ yeni «νέος» (δηλ. «νέα πόλη»)], **γιάντες** (το) {άκλ.} **1.** παιχνίδι μνήμης, κατά το οποίο χάνει ο παίκτης που. όταν πάρει κάτι από τα χέρια τού συμπαίκτη του, παραλείπει να αναφέρει τη συγκεκριμένη φράση τού παιχνιδιού («το ξέρω» ή «το θυμάμαι»), οπότε ο νικητής *κάνει γιάντες* 2. το διχαλωτό κοκκαλάκι από το στήθος τού κοτόπουλου, που χρησιμοποιείται σε παιχνίδι, κατά το οποίο καθένας από τους δύο παίκτες τραβά ένα σκέλος τής διχάλας και νικητής *(κάνει γιάντες)* είναι αυτός στο χέρι τού οποίου θα μείνει το μεγαλύτερο κομμάτι.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ yades < p. yadetmek «θυμούμαι»]. **γΐάνω** (να/θα) ρ -+ γιαίνω

γιαουρτάς (ο) (γιαουρτάδες). **γιαουρτού** (η) {γιαουρτούδων} πρόσωπο που φτειάχνει ή πουλάει γιαούρτι **γιαούρτι** (το) {γιαουρτ-ιού | -ιών} κρεμώδες παρασκεύασμα από γάλα που πήζει σε χαμηλή θερμοκρασία με τη δράση ειδικο')ν βακτη- ριακών καλλιεργειών και εμπλουτίζεται πολλές φορές με ειδικές γλυκαντικές ή αρωματικές ουσίες (φρούτα ή ξηρούς καρπούς) ~ *σακούλας / με ή χωρίς λιπαρά / βελουτέ / πρόβειο σε τσανάκα* ΦΡ (πα- ροιμ.) ***όποιος καεί με τον Ι στον χυλό, φυσάει και το γιαούρτι*** αυτός στον οποίο συνέβη κάτι κακό, προσέχει και φυλάγεται στη συνέχεια ακόμη και από πράγματα τελείως ακίνδυνα, προφυλάγεται σε βαθμό συχνά υπερβολικό. Επίσης **γιαούρτη** (η) — (υποκ.) **ψιαουρτάκι** (το). [ΕΤΥΜ < τουρκ. yogurt] **γιαουρτλού** (το) -♦ γιογουρτλού

γιαουρτώνω ρ. μετβ. {γιαούρτω-σα. -θηκα, -μένος} ρίχνω στο πρόσωπο (κάποιου) γιαούρτι, για να τον εξευτελίσω. — **γιαούρτωμα** (το) **γΐάπης** (ο) {γιάπηδεςί, **γιαπισσα** (η) {γιαπισσών} νέος στην ηλικία αστός επαγγελματίας (τεχνοκράτης), που ασχολείται (συνήθ.) με τη διοίκηση επιχειρήσεων, και αποσκοπεί στην επαγγελματική καταξίωση και την οικονομική επιτυχία και χαρακτηρίζεται από την τάση να περιβάλλει τον εαυτό του με σύμβολα πλούτου και αδιαμφισβήτητου κοινωνικού κύρους. — **γιάπικος,** -η, -ο.

[ετυμ < αμερ. yuppy / yuppie, ακρωνύμιο από τις αγγλ. λ young (= νέος) urban (= αστικός) professional (= επαγγελματίας) + -ie. Η λ πλάστηκε στις Η Π Α. το 1983 (κατ' αντιδιαστολή προς τη λ. hippie «χίπι», στην οποία οφείλονται τα δύο -ρρ- τού yuppie), αλλά γνο)ρισε ιδιαίτερη διάδοση το 1984, όταν οι δημοσιογράφοι τη χρησιμοποίησαν για να χαρακτηρίσουν τους οπαδούς ενός υποψηφίου για τις προεδρικές εκλογές εκείνου τού έτους] **γιαπί** (το) {γιαπ-ιού | -ιών) **1.** οικοδομή που δεν έχει ακόμα τελειώσει 2. (ειδικότ.) ο σκελετός οικοδομής που είναι υπό κατασκευή.

[ετυμ < τουρκ yapi]. **γιαπιτζής** (ο) {γιαπιτζήδες} (λαΐκ.) χτίστης, οικοδόμος [tΥΜ. < τουρκ. yapici). **γιαπράκι** (το) (λαικ) ντολμαδάκι με κιμά, ρύζι και μυρωδικά τυλιγμένα σε αμπελόφυλλα.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. yaprak «φύλλο»].

Γιαπωνέζος (ο) ->Ιαπωνία

γιαραμπής (ο) ο Αλλάχ, ο Θεός.

[ετυμ. < αραβ. επιφών. ya rabbi «Θεέ μου» < εβρ rabbi «ραββίνος, δάσκαλος»}

γιάρδα (η) {γιαρδών} μονάδα μέτρησης μήκους, χρησιμοποιούμενη κυρ σε αγγλοσαξονικές χώρες, ίση προς 0,9144 μέτρα.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. yard < αρχ. γερμ. gart(e)a «μπαστούνι»! **γιαρμάς** κ. **γερμάς** (ο) {γιαρμάδες} ροδάκινο που. όταν είναι ώριμο, έχει κιτρινοκόκκινη φλούδα (η οποία βγαίνει εύκολα με το χέρι), γλυκιά, ιδιαίτερα μαλακή και εύχυμη σάρκα και μεγάλο κουκούτσι που αφαιρείται εύκολα από αυτήν.

[ετυμ. < τουρκ. yarma < p. yarmak «σχίζω, κόβω στα δύο»], **γιασεμί** (το) {γιασεμ-ιού | -ιο)ν} **1.** αναρριχώμενο φυτό με αρωματικά λευκά ή σπανιότ. ροζ ή κίτρινα άνθη, το οποίο καλλιεργείται ως καλλωπιστικό **2.** (συνεκδ) το άνθος τού παραπάνω θάμνου **3.** (συνεκδ.) το άρωμα τού παραπάνω άνθους: *τσάι / κολόνια* ~ Επίσης **γιασεμιά** (η) (σημ. 1) — (υποκ.) **γιασεμάκι** (το) (σημ 2)

[ετυμ. μεσν. < τουρκ ya§emin < περσ jasaman]. **γιασεμόλαδο** (το) (λόγ.) το ιασμέλαιο (βλ.λ.). **γιασμάκι** (το) {χωρ. γεν} καλύπτρα που σκεπάζει το κεφάλι και το μεγαλύτερο μέρος τού προσώπου των μουσουλμανίδων, για να μην εκτίθεται αυτό σε δημόσια θέα (πβ λ. *φερετζές, τσαντόρ).*

[ετυμ. < τουρκ. yasmak]. **γιαταγάνι** (το) {γιαταγαν-ιού [-ιών} μακρύ, πλατύ και καμπύλο στο μέρος τής αιχμής σπαθί των Τούρκων και των Αράβων. — (μεγεθ) **γιαταγάνα** (η).

|ΕΤΥΜ < τουρκ. yatagan] **γιατάκι** (το) {χωρ γεν.} (λαΐκ.-παλαιότ) **1.** το στρώμα στο οποίο ξαπλώνει κανείς ή το κρεβάτι συν κλίνη 2. (συνεκδ.) τόπος κατάλληλος για ύπνο ή ανάπαυση και κατ' επέκτ. τόπος διαμονής συν κατάλυμα, [Εϊ υμ < τουρκ yatak] **γιατί** σύνδ. **1.** (εισάγει ευθεία ή πλάγια ερώτηση) (α) για ποιον λόγο ή αιτία. *~ σου μίλησε απότομα,* (β) με ποιον σκοπό: *τον ρώτησες ~ ήρθε,* 2. (εισάγει αιτιολογική πρόταση) για τον λόγο ότι. επειδή, διότι *δεν διαβάζει πολύ, - δεν προλαβαίνει* **3.** ***γιατί*** (το) (α) η ερώτηση που αναφέρεται στην αιτία ενός πράγματος: *τα ατελείωτα ~ των παιδιών* συν ερώτημα, απορία (β) (συνεκδ) η αιτία: *θέλουμε να βρούμε το ~ αυτής τής σύγκρουσης.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αιτιολογικός.*

[ετυμ Το ερωτηματικό μόριο *γιατί* (μεσν) προέρχεται από την αρχ. φρ. *διά τί, ενώ* ο αιτιολογικός σύνδ *γιατί* προέρχεται από τη φρ. *για ότι* (πβ. αρχ *διότι* < *διά δτι)].*

γιατί - διότι - επειδή. Το **γιατί** χρησιμοποιείται σήμερα τόσο σε ερωτήσεις *(Γιατί έφυγε;)* όσο και σε αιτιολογικές προτάσεις *(Έφυγε, γιατί είχε δουλειά).* Και στις δύο περιπτώσεις δηλώνει αιτία, αιτία συνδυασμένη με ερώτηση («αιτιολογική πρόταση») ή αιτία συνδυασμένη με απάντηση ή με τη διατύπωση μιας γνώμης / κρίσης («αιτιολογική πρόταση»). Το ερωτηματικό *γιατί* προήλθε από το *«διά τί»,* το αιτιολογικό *γιατί* προήλθε από το «για *ότι»* (όπως και το **διότι** < *διά ότι).* Τα συμφραζόμενα, κανονικά, συντελούν στο να αποφεύγεται ενδεχόμενη σύγχυση από τη διπλή σημασία και λειτουργία τής λέξης. Ωστόσο, για λόγους υφολογικούς περισσότερο (ποικιλίας τού λόγου και αποφυγής ενοχλητικών ή άσκοπων επαναλήψεων), μπορεί κανείς να χρησιμοποιεί το **διότι** στη θέση τού (αιτιολογικού) *γιατί,* εφόσον η αιτιολόγηση ακολουθεί, ή το

επειδή, εφόσον η αιτία προηγείται· *Δεν μπορεί* να *συμμετάσχει, διότι θα απουσιάζει - Επειδή θα απουσιάζει, δεν μπορεί να* συμ- *μετάσχει*. Συχνά, η χρήση τού ενός ή τού άλλου αιτιολογικού είναι ζήτημα ρυθμού στον λόγο ή και προσωπικών επιλογών τού ομιλητή Γενικά, πάντως, όταν η αιτία αποτελεί το σκεπτικό στη διατύπωση ενός συλλογισμού δηλώνεται με το *επειδή* (ή και με τα αφου, μια και / που σε απλούστερο ύφος), ενώ όταν η αιτία αποτελεί το επακόλουθο ενός συλλογισμού, δηλώνεται με το *διότι*.

γιατρειό (η) (λαϊκ.) 1. η θεραπεία: *η αρρώστια αυτή δεν έχει* ~ (είναι αθεράπευτη) ΣΥΝ θεραπεία, ίαση 2. (μτφ.) παρηγοριά και ανακούφιση. για να ξεπεραστεί μια δύσκολη κατάσταση: *ο χρόνος είναι η καλύτερη* ~ ΣΥΝ φάρμακο, γιατρικό.

[Γ.ΙΥΜ μεσν < *ιατρειά* < αρχ *ιατρεία* < *ιατρεύω*]. γιατρεύω ρ. μετβ {γιάτρ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} (λαϊκ.) 1. θεραπεύω: ~ *αρρώστους* 2. (μτφ.) ανακουφίζω: *ο χρόνος γιατρεύει τις πληγές* ΣΥΝ παρηγορώ, διορθώνω 3. (μεσοπαθ *γιατρεύομαι*) θεραπεύομαι, αναρρίνω ΣΥΝ αναλαμβάνω, γιαίνω. —γιάτρεμα (το) [μεσν.[. [ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ *ιατρεύω* < *ιατρός*]. γιατρικό (το) (λαϊκ.) το φάρμακο [ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ *ιατρικό* ν. ουδ. τού επιθ *ιατρικός*]. γιατρίνα (η) (λαϊκ.) η γυναίκα γιατρός. Επίσης (λαικ.) γιάτρισσα κ. γιάτραινα ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *γυναικείος*.

γιατρίνα - γιατρός - γιάτρισσα - γιάτραινα. Κοντά στον όρο η ιατρός (κάρτες, τηλεφωνικός κατάλογος, συνταγολόγιο κ.λπ.), χρησιμοποιείται ως κύρια λ. το ουσιαστικό η γιατρός για όλες τις προφορικές και γραπτές (πλην των αναφερομένων) χρήσεις της γλώσσας Ιί λ. γιατρίνα, που παλιότερα ήταν μόνο ανδρωνυμικό (η σύζυγος γιατρού), σήμερα χρησιμοποιείται σε απλούστερο προφορικό λόγο και στη θέση τού «*η γιατρός*» Αντιθέτως, τόσο το γιά- τρισσα όσο και το γιάτραινα αποτελούν τύπους τής λογοτεχνίας και των διαλέκτων και κατάλοιπα μιας προφορικής λαϊκότερης παράδοσης, που χρωματίζει ενίοτε τις λ. με τις σημασιολογικές αποχρώσεις τής λαϊκής, εμπειρικής θεραπεύτριας, τής κομπογια- νίτισσας ή ακόμη και τής μάγισσας!

γιατροπορεύω ρ. μετβ {γιατροπόρ-εψα. -εύτηκα. -εμένος} (διαλεκτ.) παρέχω σε (κάποιον) πρώτες βοήθειες με πρόχειρα μέσα, μέχρι να έρθει ο γιατρός.

γιατρός κ ιεπίσ.) ιατρός (ο/η) 1. πρόσωπο που έχει κάνει τις απαραίτητες σπουδές και διαθέτει τη σχετική άδεια για την άσκηση τής ιατρικής επιστήμης σαν θεραπευτής 2. (μτφ.) πρόσωπο που λειτουργεί ανακουφιστικά και καταπραϋντικά στην ένταση των ψυχικών παθών: ο *χρόνος είναι ο κα/.ύτερος* ~. — (υποκ.-μειωτ.) γιατρουδάκι (το), γιατρουδάκος κ γιατρουλάκος (ο). σχολιο λ. *γιατρίνα, γνιος* [ετυμ μεσν. (με συνίζηση, πβ *εορτή* > *γιορτή*, *καρδία* > *καρδιά*) < αρχ. *ιατρός* < 0 *ια-* (< ρ. *ίάομαι* «προσφέρω ιατρική φροντίδα, θεραπεύω») + επίθημα *-τρός* (μηδενισμ βαθμ. τού Ι.Ε *-ter: πα-τέρ-α. θυ- γα-τέρ-α)*. Το ρ *ιά-ομαι* είναι αβεβ ετύμου, πιθ. συνδ. με το αρχ. *ιαίνω* «ευφραίνω, δροσίζω», οπότε *ιά-ομαι* < *isa-jo-mai, πβ. σανσκρ isanyati «προτρέπω, παρακινώ», λατ ira «οργή» (< *eis-a). Δεν αποκλείεται η σύνδ με το επίθ. *Ιερός* (βλ λ.)1. γιατροσόφι (το) ιμεσν] {χωρ. γεν.} 1. πρακτικό εμπειρικό φάρμακο, παρασκευαζόμενο σύμφωνα με προφορικές συνταγές για τη θεραπεία ασθενειών: *τα - τής γιαγιάς* ΣΥΝ. γιατρικό, φάρμακο 2. (συνεκδ) εμπειρικός τρόπος θεραπείας: *τα ~ δεν θεραπεύουν τις αρρώστιες* σαν βάλσαμο. Επίσης (λόγ.) ιατροσόφιο. γι' αυτό επίρρ · για τον λόγο, για την αιτία που μόλις αναφέρθηκε: *χτες έβρεχε, ~ δεν βγήκα έξω || ~ σου λέω, πρέπει να πας οπωσδήποτε* || (+και) *δεν του συγχωρώ την προσβολή που μου έκανε, ~ και δεν του μίλησα, όταν τον είδα*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αιτιολογικός*. γιάφκα (η) {χωρ γεν πληθ.} κρησφύγετο για τη συγκέντρωση υλικού και τον σχεδιασμό παράνομων πράξεων από τα μέλη αντικαθεστωτι- κών ή τρομοκρατικών οργανώσεων: *στη ~ των τρομοκρατών βρέθηκαν περίστροφα και προκηρύξεις* [ετυμ < ρωσ. javka] γιαχνί (το) {άκλ.} τρόπος μαγειρέματος για κρέας, ψάρι, λαχανικά ή όσπρια, με κρεμμύδια τσιγαρισμένα μέσα σε λάδι και σάλτσα ντομάτας· (κ ως επίθ) *φασόλια / πατάτες* – νιαχνιστός, -ή, -ό [ε:ιυμ < τουρκ. yahni < περσ. yah ni «μαγειρευμένος (ιδ. για κρέας)»]. Υίββωνας (ο) {γιββώνων] είδος πιθήκου.

ΙΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. gibbon < γαλλ. gibbon, λ. τοπικής ινδικής γλ., την οποία έφερε στην Ευρώπη (μαζί με το φερώνυμο ζώο) ο Γάλλος J F Dupleix]

Γϊβραλτάρ (το) (αγγλ Colony of Gibraltar = Αποικία τού Γιβραλτάρ) {άκλ.} 1. ακρωτήριο στο Ν άκρο τής Ιβηρικής Χερσονήσου, που μαζί με την απέναντι βορειοαφρικανική ακτή ορίζει στενό πορθμό *(Πορθμός τού Γιβραλτάρ),* ο οποίος συνδέει τον Ατλαντικό Ωκεανό με τη Μεσόγειο Θάλασσα και χωρίζει την Ευρώπη από την Αφρική· αλλιώς *Στενά τού Πβρα?αάρ* (τα) κ. (αρχ.) *Πράκλειες Στήλες* (οι) 2. αυτόνομη πόλη και λιμάνι στο παραπάνω ακρωτήριο, που αποτελεί βρετανική αποικία.

It ι ΥΜ < αγγλ. Gibraltar < αραβ. Gibel al-Tarik «Όρος τού Ταρίκ», από τον φύλαρχο Gabai ibn Tarik, που κατέλαβε το ακρωτήριο και την πόλη το 711 μ.Χ Το Γιβραλτάρ αναγνωρίστηκε ως βρετανική αποικία το 17131

γΐγα- λεξικό πρόθημα το οποίο πολλαπλασιάζει μια ποσότητα επί ένα δισεκατομμύριο: *γιγα-μπάιτ. γιγα-χέρτς*

[Γ.ΙΥΜ Ελληνογενές λεξικό πρόθημα. < αγγλ giga- (< ελλην. *γίγας)]*.

γιγάκυκλος (ο) {-ου κ -ύκλου | -ων κ -ύκλων. -ους κ. -ύκλους} ΦΥΣ- ΓΙΛΗΙΟΦ μονάδα μέτρησης συχνότητας που ισούται με ένα δισεκατομμύριο χερτς (βλ λ.) το γιγαχέρτς.

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. gigacyclel. γιγαμπάιτ (το)

{άκλ } ΙΙΛΗΙΟΦ η γιγαψηφιολέξη (βλ.λ)

[ΕΤΥΜ < αγγλ. gigabyte (νόθο σύνθ.) Βλ λ *γιγα-. μπάιτ).* γίγαντας (ο) {γιγάντων}, γιγάντισσα (η) {γιγαντισσών} 1. ον με ανθρώπινη μορφή, αλλά με υπεράνθρωπο μέγεθος και δύναμη 2. (μτφ.) αυτός που ξεχωρίζει για το μεγάλο του μέγεθος ή και τη μεγάλη του δύναμη: *αγώνας μεταξύ γιγάντων || οι γίγαντες τής υψηλής τεχνολογίας || οικονομικός ~ || ο - τής αυτοκινητοβιομηχανίας* ΣΥΝ κολοσσός, μεγαθήριο ΑΝΤ νάνος 3. (μτφ) πρόσωπο που ξεχωρίζει για την υψίστης σημασίας προσφορά του και το αξεπέραστο έργο του ο - *τής έβδομης τέχνης / τού πνεύματος* 4. ΑΙΓΡΟΝ ονομασία πολύ λαμπρού αστέρα ερυθρής απόχρωσης *(κόκκινος γίγαντας),* βλ λ *αστέρας* ΑΝΤ νάνος 5. (με κεφ.) ΜΥΘΟΛ καθένας από τους γυιους τής Γαίας και τού Ουρανού, που είχαν τεράστιες διαστάσεις και εξοντώθηκαν από τους θεούς τού Ολύμπου. όταν στράφηκαν εναντίον τους (κατά τη Γιγαντομαχία) · 6. *γίγαντες* (οι) μεγάλα ξερά φασόλια συνήθ. μαγειρεμένα στον φούρνο ως λαδερό φαγητό. Επίσης (λόγ.) γίγας {γίγαντος}.

σχολιο λ. *γιγαντιαίος* [i-ΤΥΜ < αρχ. *γίγας, -αντος* < **γί-γαντ-ς,* αναδιπλασιασμένος τ. προ- ελλην. θέματος, αγν. ετύμου. Η λ. πέρασε ως δάνειο σε ξέν. γλώσσες, π.χ. αγγλ giant, γαλλ geant, γερμ Gigant κ ά.]. γιγάντεΐος, -α, -ο (σχολ. ορθ. *γιγάντιος*) [μτγν.] γιγαντιαίος (βλ.λ): ~ *διαστάσεις* || (μτφ.) ~ *έργο / επίτευγμα* || ~ *κινητοποίηση τής αστυνομίας / προσπάθεια*. Επίσης γιγάντινος, -η. -ο κ. γιγαντένιος, -ια, -ιο.

γιγάντειος ή γιγάντιος; Τα επίθετα σε -ios από πρόσωπα γράφονται με *-ει-* (-ειος): *Όμηρος - Ομήρειος, Πυθαγόρας - Πυθαγό- ρειος. Επίκουρος - Επικούρειος* κ.λπ. Έτσι και από το *Γίγας* (όνομα αρχαίων μυθικών όντων) πλάστηκε στην Αρχαία το Γιγάντειος. (Η γραφή με *-ι-* γιγάντιος δεν είναι ορθή). Ήδη αρχαίο και με την ίδια σημασία είναι το γιγαντιαίος. ενώ τα γιγάντινος και γιγα- ντένιος είναι νεότεροι σχηματισμοί.

γιγάντεμα (το) ♦ γιγαντώνω

γιγαντεύω ρ. -> γιγαντώνω

γιγαντιαίος, -α, -ο [μτγν.**[1.** αυτός που ταιριάζει ως προς το μέγεθος ή τα εξωτερικά χαρακτηριστικά σε γίγαντα γιγάντειος: ~ *ανάστημα / κτήριο / διαστάσεις* σαν πελώριος, θεόρατος, πανύψηλος 2. πάρα πολύ μεγάλος, αυτός που ξεπερνά τα ανθρώπινα μέτρα ~ *πρόοδος* 3. (για έργα ή ενέργειες) αυτός που απαιτεί υπεράνθρωπη δύναμη για την πραγμάτωσή του: ~ *κινητοποίηση / επιχείρηση* 4. πολύ μεγάλης σημασίας, που βρίσκεται στην κορυφή μεταξύ των ομοίων του: ~ *μορφή τού θεάτρου*. — **γιγαντιαία** επίρρ ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *γιγάντειος*.

γιγαντισμός (ο) **1.** ιατρ παθολογική υπερανάπτυξη τού αναστήματος ή τού μεγέθους ορισμένων τμημάτων τού ανθρώπινου σώματος 2. (μτφ.) η υπερβολική ανάπτυξη ή επέκταση πέρα από τα φυσιολογικά όρια. ο ~ *των σύγχρονων αστικών κέντρων* || *«κολοσσιαίοι επιχειρηματικοί όμι/.οι ενθαρρύνονται προς τον ~»* (εφημ.).

[f.tym Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ gigantism]. **ΥΪγαντοαφίσα** (η) {γιγαντοαφισών} η πολύ μεγάλου μεγέθους διαφημιστική α<ρίσα (που τοποθετείται συνήθ. σε περίοπτα σημεία), **γιγαντομαχία** (η) {αρχ.} (γιγαντομαχιών) **1.** μυθολ ο πόλεμος των Γιγάντων εναντίον των θεών τού Ολύμπου 2. (συνήθ. μτφ.) ο αγώνας μεταξύ δύο εξίσου ισχυρών αντιπάλων

γιγαντοοθόνη (η) {γιγαντοοθονών} η πολύ μεγάλων διαστάσεων οθόνη για την προβολή θεαμάτων σε ανοικτό χώρο: *τον μεγάλο τελικό παρακολούθησε πλήθος κόσμου σε ~ στην κεντρική πλατεία τού Μιλάνου*

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. giant screen], **γιγαντόσωμος,** -η. -ο [μεσν.| αυτός που μοιάζει με γίγαντα ως προς τις σωματικές του διαστάσεις, ο υπερβολικά μεγαλόσωμος ΑΝΤ. μικρόσωμος

γιγαντώνω ρ. μετβ. ί 1887J {γιγάντω-σα, -θηκα. -μένος} δίνω (σε κάτι) γιγαντιαίες διαστάσεις, μεγαλώνω πάρα πολύ *γιγαντώθηκε ο πόθος τους για λευτεριά* Επίσης **γιγαντεύω** 11896]. —**γιγάντεμα** (το) κ **γιγάντωση** (η).

γιγαχέρτς (το) (συνήθ. γράφεται και προφέρεται *γιγαχέρτζ*) {άκλ.} ΦΥΣ-ΠΛΗΡΟΦ ο γιγάκυκλος (βλ.λ).

[ει υμ < αγγλ gigahertz (νόθο σύνθ.). Βλ λ *γιγα-, χερτς).* **γιγαψηφιολέξη** (η) {-ης κ -έξεως | -έξεις, -έξεων} πληροφ μονάδα χωρητικότητας των αποθηκευτικών μέσων που αντιστοιχεί σε ένα δισεκατομμύριο χαρακτήρες [ΕΤΥΜ Από. τού αγγλ gigabyte] **γίγνεσθαι** (το) {άκλ.} **1.** φίλος η προοδευτική κίνηση στην οποία υποβάλλεται ο κόσμος και τα στοιχεία που τον απαρτίζουν περνώντας από τη στατική κατάσταση τού «είναι» στη δυναμική εξελικτική πορεία των μεταβολών και των νέων γενέσεων φρ **εν τω *γίγνεσθαι*** *(έν τω γίγνεσθαι)* σε διαδικασία εξέλιξης, μεταβολών και διαμόρφωσης νέων καταστάσεων 2. η εξελικτική διαδικασία σε κάποιον τομέα· *το ιστορικό / πολιτικό ί λογοτεχνικό* ~

[ΕΙΥΜ αρχ.. ουσιαστικοπ. απρφ ενεστώτα τού ρ *γίγνομαι).* **γίδα** (η) (γιδών? ευκίνητο μηρυκαστικό ζώο με χοντρά κέρατα, συγγενές με το πρόβατο, που ζει σε ορεινές περιοχές και εμφανίζεται εξημερωμένο σε πολλές κατοικίδιες ποικιλίες ως το θηλυκό τού τράγου ΣΥΝ. κατσίκα. — (υποκ.) **γιδούλα** (η) ΣΧΟΛΙΟ λ *χοιρινός*.

[ΕΙΥΜ μεσν, μεγεθ. τού ουσ. *γίδι* (βλ λ)]. **γιδάρης** (ο) {γιδάρηδες} πρόσωπο που βόσκει γίδια, ο γιδοβοσκός.

γιδήσιος, -ια. -ιο αυτός που προέρχεται από γίδα: ~ *προβιά*. Κπίσης **γίδινος,** -η. -ο [μεσν.| ΣΧΟΜΟ λ. *-ήσιος. χοιρινός* **γίδι** (το) [γιδ-ιού | -ιών] (λαϊκ) **1.** το νεογνό τής γίδας, το κατσικάκι φρ (μτφ.) ***κουρεμένο γίδι*** αυτός που έχει πολύ κοντά, στραβοκομμέ- να μαλλιά 2. *γίδια* (τα) κοπάδι αποτελούμενο από γίδες και τράγους ανεξαρτήτως ηλικίας* *μπήκαν τα ~ στο μαντρί* ·3. (μτφ.-υβριστ j πρόσωπο που δεν έχει τρόπους, που είναι άξεστος και αγροίκος. [ετυμ μεσν. < αρχ. *αιγίδιον,* υποκ τού *αΐξ. αιγός* Βλ κ *αίγα]* **γιδοβοσκός** (ο) [μεσν [αυτός που βόσκει γίδια, ο γιδάρης συν αιγοβοσκός. **γϊδόμαλλο** (το) (λαϊκ.) μαλλί γίδας συν (λόγ.) αιγότριχα **γιδοπρόβατα** (τα) [γιδοπροβάτων} (περιληπτ.) σύνολο από γίδια και πρόβατα συν αιγοπρόβατα **γιδόστρατα** (η) [χωρ. γεν. πληθ} ορεινός δρόμος, στενός, ανηφορικός και απότομος, που μόνο κατσίκια μπορούν να διασχίσουν συ\ κατσικόδρομος. Κπίσης **γιδόστρατο** (το). **γιδοτόμαρο** (το) το δέρμα γίδας ή τράγου συ^ κατσικόδερμα. (λόγ) αιγόδερμα

γϊδότοπος (ο) {γιδοτόπων} τόπος ορεινός και ανώμαλος, κατάλληλος για τη βοσκή γιδιοΐν, ακατάλληλος να κατοικηθεί από ανθρώπους. Επίσης **γίδοτόπι** (το). **γιεγιές** (ο) >γεγές **γιεν** (το) ♦ γεν **γιέσμαν** (ο) - ♦ γέσμαν

γιλέκο κ. **γελέκο** (το) ανδρικό ή γυναικείο ένδυμα χωρίς μανίκια, με μήκος μέχρι το ύψος τής μέσης, που συνήθ. κουμπώνει μπροστά και φοριέται κάτω από σακάκι ή μόνο του πάνω από πουκάμισο. – (υποκ) **γιλεκάκι** κ. **γελεκάκι** (το) ΣΧΟΛΙΟ λ *ενδυμασία.*

[ΐ· γυμ < τουρκ yelckl γΐνάτι κ ινάτι (το) [γινατ-ιού [-ιών} 1. το πείσμα, η ισχυρογνωμοσύ- νη: *έλα, άσε τώρα τα ~* συν καπρίτσιο 2. (ειδικότ.) η εχθρική διάθεση απέναντι σε κάποιον, που προέρχεται από πείσμα· φρ (α) (παροιμ) τό ***γινάτι βγάζει μάτι*** το πείσμα μπορεί να πλήξει τελικά τον ίδιο τον ισχυρογνώμονα. αυτόν που δεν υποχωρεί (β) ***(κάποιος) το κρατάει γινάτι*** (κάποιος) τηρεί εχθρική στάση απέναντι σε άλλον από πείσμα για κάτι που του έκανε [Εΐ υμ < τουρκ inat| γίνομαι ρ συνδετ. αποθ. [έγινα (να/θα γίνω) κ. (λαϊκ) γίνηκα (να/θα γινο) / γενώ), γινωμένος} 1, αποτελώ το τελικό αποτέλεσμα μιας διαδικασίας παραγωγής, αποκτώ συγκεκριμένη ύπαρξη, υπόσταση, μορ- (Οή *η Νιγηρία έγινε ανεξάρτητο κράτος στα 1960* JI *διάφορες υποθέσεις έχουν διατυπωθεί για το πώς έγινε ο κόσμος || το φαγητό δεν έγι- νε ακόμα || πότε έγινε αυτό το σπίτι,* ΣΥΝ δημιουργούμαι, (ειδικά για προϊόντα) παράγομαι, κατασκευάζομαι, φτειάχνομαι · 2. εμφανίζω συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ή ιδιότητες, περιέρχομαι σε ορισμένη κατάσταση: *~ κόκκινος από τον θυμό / πρώτης τάξεως επαγγελμα- τίας / χρήσιμος / μεγάλος και τρανός* συν είμαι, καθίσταμαι, διαμορφώνομαι φρ (α) ***γίνομαι άλλος*** άνθρωπος αλλάζω ριζικά · *μετά τη θεραπεία που έκανε, έγινε άλλος άνθρωπος!* ||[το *πάθημά του τον ωφέλησε, έγινε άλλος άνθρο)πος* (β) ***γίνομαι βαπόρι / Τούρκος / θηρίο*** (ανήμερο) / ***μπαρούτι / μπουρλότο*** *I* έξω ***φρενών*** εξοργίζομαι (γ) ***γίνομαι πετσί και κόκκαλο*** αδυνατίζο) πάρα πολύ (δ) ***γίνομαι βάρος (σε κάποιον)*** επιβαρύνω κάποιον (με την παρουσία μου, τις απαιτήσεις μου κ.λπ) να *μη σας γίνομαι βάρος, θα μείνω σε ξενοδοχείο* (ε) ***γίνομαι καπνός / άφαντος / λούης*** το βάζω στα πόδια, εξαφανίζομαι, *χάνομαι, μόλις είδε τους αστυνομικούς να έρχονται, έγινε καπνός* συν μην τον είδατε 3. μεταβάλλομαι σε (κάτι), παίρνω άλλη. καινούργια μορφή *όταν βράζει το νερό. γίνεται ατμός || ο πύργος έγινε ξενοδοχείο* || (παροιμ) *το αίμα νερό δεν γίνεται* (οι συγγενικοί δεσμοί διατηρούνται πάντα ισχυροί) συν μετατρέπομαι. αλλάζω, εξελίσσομαι 4. (κακόσ.) καταλήγω σε κατάσταση ή μορφή υποδεέστερη τής αρχικής· *πώς έγινες έτσι:* || *~ από δήμαρχος κλητήρας* συν καταντώ

5. συμβαίνω, λαμβάνω χώρα. *Τι γίνεται εδώ πέρα, I ιατί τόση φασαρία:* jj *έγινε τίποτε:* || το κακό *δεν* θέλει πολύ να γίνει || *πότε θα γίνουν οι γάμοι;* || *έγινε μεγά/.η φασαρία / σεισμός / ένα σοβαρό ατύχημα* (j *γίνεται τής τρελής / τής κακομοίρας* (για μεγάλη αναστάτωση, παράλογη κατάσταση))| *ό,τι γίνεται δεν ξεγίνεται* (δεν μπορεί να αλλάξει κάτι που έχει ήδη συμβεί) |) *κάτι γίνεται μ'αυτούς τους δύο*

τι γίνεται, (σε χαιρετισμό αντί τού *τι κάνεις;)* συν πραγματοποιούμαι. συντελούμαι, διεξάγομαι φρ (α) ***κουβέντα / λόγος να γίνεται*** γίνονται άσκοπες συζητήσεις, χωρίς κανένα αποτέλεσμα (β) **δεν *έγι- νε τίποτα*** (ΐ) δεν πειράζει *μη στενοχωριέσαι,* (ii) δεν υπήρξε αποτέλεσμα: *προσπαθήσαμε πολύ. αλλά τελικά ~* (γ) ***τι να γίνει;*** για την έκφραση αμηχανίας ή αδιεξόδου *Έτσι είναι η ζωή*[1] (δ) ***ό,τι έγινε έγινε*** / ο ***γέγονε γέγονε*** *(ό γέγονε γέγονε)* για κάτι που έχει συντε- λεστεί και δεν μπορεί να αλλάξει πλέον ως σχόλιο για να μην ασχολείται πλέον κάποιος με ό,τι συνέβη, για να δοθεί τέρμα σε συζήτηση σχετικά με κάτι που συνέβη κλπ : *από 'δώ και μπρος να δούμε τι θα κάνουμε* (γ) ***τι θα γίνει;*** για να δηλωθεί ανυπομονησία ή αγανάκτηση: -, *θα φύγουμε καμιά φορά,* [| *θα κρατήσει για πολύ αυτή η ιστορία:* (στ) και ***τ ι έγινε;*** για να δηλώσουμε ότι κάτι δεν μας ενδιαφέρει ή δεν το θεωρούμε σημαντικό *Εντάξει, δεν ήρθε Θα πάμε οι δυο μας* **(ζ) *(και) κάτι έγινε*** για κάτι ασήμαντο *Σιγά το έξοδο*' *Θα δίνεις δύο χιλιάρικα τον μήνα και ~!* ΣΥ\ σιγά το πράμα 6. βρίσκομαι σε συγκεκριμένη κατάσταση, σε φρ όπως ***τι μου γ ί ν ε σ α ι τ ι έγινες τόσα χρόνια;*** συν είμαι, κάνω · 7. (για καρπούς) ωριμάζω *πότε γίνονται οι φράουλες:* [| *φρούτα γινωμένα* συν μεστο')νο) · 8. (για αριθμητικά μεγέθη) φθάνω σε συγκεκριμένη αριθμητική μονάδα: *μαζί με τον αδελφό σου γινόμαστε πέντε* · 9. (απρόσ ***γίνεται)*** (+να) (α) αρμόζει, είναι πρέπον. ταιριάζει να: *~ κορίτσι πράγμα να είναι έξω από το σπίτι τέτοια ώρα;* (β) είναι δυνατόν. είναι πραγματοποιήσιμο: *~ να έρθετε λίγο νωρίτερα;* φρ δεν **ξέρω *τι μου γίνεται*** *(α)* βρίσκομαι σε πλήρη άγνοια (β) βρίσκομαι σε σύγχυση ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός, γεννώ, θυμώνω.*

[ετυμ μτγν. < αρχ. *γίγνομαι,* αναδιπλασιασμένος τ. *(γί-γν-ομαι)* θέματος *-γν-,* μηδενισμ. βαθμ τού I.E. **gen-,* πβ λατ *gigno* «γεννώ», σανσκρ *janas* «γένος*», γαλλ. generation «γενεά», ισπ gente «άνθρωποι» (περιληπτ), αγγλ kin «γένος» κά Ομόρρ *γέν-ος, γεν-ικός, γόνος, γον-εύς (-έας). γενε-ά* (< *gene-, δισύλλ ρίζα), *γένε-σις (-η), γενέ- θλιος. γνή-σιος* (βλ.λ.), *γέν-να, γεν-νώ. γεννα-ίος* κ.ά Η μεταβολή *γίνομαι* < *γίγνομαι* οφείλεται σε ανομοιωτική αποβολή τού *-γ-* και αντέκταση τού *-i-* Οι φρ. *γίνομαι άφαντος* και *γίνεται λόγος (για κάτι)* είναι ήδη μεσν.|. **γινόμενο** (το) [γινομέν-ου | -ων] μαθ το αποτέλεσμα τού πολλαπλασιασμού δύο ή περισσοτέρων αριθμών, πινάκων κ.λπ *στον πολλα-πλασιασμό 3 χ 5 το - είναι 151| ~ πολλών παραγόντων || - αριθμού επί διάνυσμα*

[ΕΤΥΜ < μτγν *γινόμενον,* ουσιαστικοπ. ουδ. μτχ ενεστ τού αρχ *γί- γνομαι].*

Γίντις (η/τα) |άκλ.) η γερμανοεβραϊκή γλώσσα [ΠΤΥΜ < γίντις yidish (daytseh) < γερμ. Jiiddisch Deutsch «Γερμανο- εβραϊκά»]

γινωμα (το) [γινώματος | χωρ πληθ } το ωρίμασμα (καρπού).

Ιετυμ < *γίν(ομαι)* + παραγ επίθημα *-ωμα* (που ξεκίνησε από ρ. σε *-όνω* < αρχ. *-όω,* πβ κ. *σάρ-ωμα - σαρ-όνω].* **γινωμένος,** -η, -ο (για καρπό) αυτός που έχει ωριμάσει: *~ γιαρμάς.* [ετυμ < *γίν(ομαι)* + επίθημα μτχ. *-ωμένος* (που ξεκίνησε από ρ. σε *-όνω.* βλ κ. *γίνωμα)]* **γιογιό**[1] (το) [άκλ] το καθοίκι (βλ.λ.).

| ΕΤΥΜ Ηχομιμητική λ. τής παιδικής γλώσσας] **γιογιό**[2] (το) παιχνίδι που αποτελείται από ένα ξύλινο ή πλαστικό μασούρι με ένα νήμα περασμένο γύρω από αυτό. ώστε κρατώντας το κανείς από την άκρη του και τινάζοντάς το ρυθμικά, να το τυλίγει και να το ξετυλίγει ανεβοκατεβάζοντας το μασούρι ΙΕΤΥΜ Αβεβ ετύμου. ίσως από εμπορική ονομασία παιχνιδιού που έ^ει την αφετηρία του στις Φιλιππίνες], **γιόγκα** (η) [άκλ } **1.** ινδικό φιλοσοφικό σύστημα, που διδάσκει την ένίοση τού Κγώ με το Υπέρτατο Ον με την κυριαρχία τού ανθρώπου στις σωματικές και πνευματικές του λειτουργίες 2. (ειδικότ) σειρά ασκήσεων αναπνοής, σωματικών στάσεων και (ατομικού ή ομαδικού) διαλογισμού για την αυτεπιβολή τού ανθρώπου στο σώμα και το πνεύμα του

[Εγγνι < αγγλ. yoga < σανσκρ yoga «ζεύξη, ένωση», p. yunakti «ενώνει»].

γιόγκι (ο/η) [άκλ.] πρόσωπο που έχει ασπαστεί το φιλοσοφικό σύστημα τής γιόγκα και το εφαρμόζει στην πράξη [ΕΤΥΜ < αγγλ. yogi[. **γιογουρτλού** κ. **γιαουρτλού** (το) [άκλ] φαγητό τουρκικής προέλευσης, που παρασκευάζεται από κρέας, το οποίο τοποθετείται πάνω σε ψημένες πικάντικες πίτες μέσα σε ποσότητα γιαουρτιού και γαρνίρεται με ψητές ντομάτες, κρεμμύδι και διάφορα μυρωδικά.

[ι ι υμ < τουρκ. yogurtlu] **γΐοκ** επίρρ.· όχι, τίποτα· συνήθ εμφατ σε οικείο λόγο για τη δήλωση τής έλλειψης, απουσίας ή ανυπαρξίας κάποιου πράγματος ή προσώπου *σήμερα δεν πρόλαβα να μαγειρέψω συνεπώς, φαγητό ~! || «στη φωτογράφιση της υπήρχε πολύ επαγγελματική φωτογραφία, καλά φωτισμένη, σωστά ρούχα, αλλά φυσικότητα -*'» (εφημ).

|1 ·ΤΥΜ < τουρκ. yokj.

γιόκας (ο) -* γυιόκας

γιόμα (το) [χωρ γεν. κ. πληθ.] (λογοτ.) **1.** το χρονικό διάστημα ανάμεσα στο πρωί και το μεσημέρι ή και το μεσημέρι: *«γοργά ντύσου, γοργά άλλαξε, γοργά να πας το ~»*(δημοτ τραγ.) 2. (συνεκδ.) το γεύμα [ΕΙΥΜ μεσν < αρχ *γεύμα*[**γιοματάρι** (το) (χωρ γεν.] βαρελήσιο κρασί που ανοίχτηκε πρόσφατα. [ΕΙΥΜ < *γιομάτος* + επίθημα *-άρι* \ **γιομάτος,**

-η, -ο -► γεμάτος **γιομίζω** ρ ♦ γεμίζω

γιορντάνι (το) {χωρ γεν } (λαϊκ) περιδέραιο αποτελούμενο από αλυσίδα με χρυσά ή ασημένια νομίσματα.

ΙΕΓΥΜ < τουρκ gerdan «λαιμός» (πβ κ. gerdanlik «περιδέραιο») < περσ. £ardan[.

γιορτάζω ρ αμετβ. κ. μετβ {γιόρτασ-α, -τηκα. -μένος} ♦ **1.** (αμετβ) (συνήθ για την ονομαστική εορτή κάποιου ή την επέτειο γεγονότος) έχω γιορτή: *μετά τη μεγά/.η νίκη γιορτάζει όλη η χώρα* ♦ 2. (μετβ) τιμώ την επέτειο γεγονότος σε συγκεκριμένη ημερομηνία με πανηγυρικές και ειδικές κατά περίπτωση τελετές· στις *25 Μαρτίου γιορτάζουμε την Επανάσταση τού 1821 και τον Ευαγγελισμό τής Θεοτόκου* (βλ κ. λ. *εορτάζω)*

Ιετυμ μεσν. < αρχ *έορτάζω* \ **γιορτάσι** (το) {γιορτασ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το γλέντι. το πανηγύρι σε ανάμνηση επετείου χαρμόσυνου γεγονότος.

[ετυμ < αρχ *εορτάσειν,* απρφ μέλλ τού ρ *εορτάζω]* **γιορτασμός** (ο) * εορτασμός

γιορταστής (ο) (λαϊκ) πρόσωπο που συμμετέχει σε γιορτή, σε εορταστική εκδήλωση (βλ κ λ *εορταστής)* **γιορταστικός,** -ή, -ό αυτός που ταιριάζει και εκφράζει τον πανηγυρικό χαρακτήρα μιας γιορτής ~ *εκδηλώσεις / ατμόσφαιρα / ύφη* (βλ κ. λ *εορταστικός)* - **γιορταστικά** επίρρ **γιορτή** (η) **1.** ημέρα καθορισμένη σύμφωνα με τον νόμο ή ανάλογα

προς τα κατά τόπους έθιμα, που είναι αφιερωμένη στον πανηγυρισμό επετείου *εθνική ί σχολική / τοπική* ~ 2. (ειδικότ) ημέρα καθορισμένη σύμφωνα προς το θρησκευτικό εορτολόγιο, αοιερωμένη στη μνήμη αγίου ή αγίας ή στην ανάμνηση θρησκευτικού γεγονότος: *η ~ τον Αγίου Νικο/Λου είναι στις 6 Δεκεμβρίου* 3. (συνεκδ.) η ονομαστική εορτή (κάποιου) *η ~ τής Μαρίας, τής φίλης μου, είναι τον Δεκαπε- νταύγουστο* 4. τελετή, πανηγυρική εκδήλωση που γίνεται σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή για τον εορτασμό γεγονότος, χωρίς να επαναλαμβάνεται σε περιοδικά διαστήματα *έγινε μια μεγάλη ~ για τ ον αρραβώνα των παιδιών τους* συν τελετή, φιέστα 5. (μτφ) κατάσταση μεγάλης χαράς και εσωτερικής αγαλλίασης *ο έρωτας είναι ~ το>ν αισθήσεων* συν πανηγύρι · 6. η αργία: *δε ν δουλεύουμε σήμερα, είναι ~* · ΦΡ ***Κυριακή κοντή γιορτή*** (ί) για να δηλωθεί ότι η Κυριακή είναι μια σύντομη αργία (ii) για γεγονός με αβέβαιο αποτέλεσμα, τού οποίου πλησιάζει σύντομα η επαλήθευση ή η διάψευση (επομένως δεν χρειάζεται να αναλώνεται κανείς σε συζητήσεις γι' αυτό): *την Παρασκευή πον μας έρχεται, βγαίνουν τα αποτελέσματα το)ν γενικών εξετάσεων ~*' 7. ***γιορτές*** (οι) (συνηθ) η εορταστική περίοδος των Χριστουγέννων, τής Πρϊοτοχρονιάς και τού Πάσχα: *πού θα πάτε φέτος τις || τις ~ οι Αθηναίοι εγκαταλείπουν* το κλεινόν *άστυ* (βλ κ λ. *εορτή).* — (υποκ.) **γιορτούλα** (η) * σχολιο λ *γνιος, συνίζηση* [ετυμ μεσν. < αρχ. *εορτή* < **Ηε-Γορτά* (με ανομοίωση τού δεύτερου και μετατροπή τού πρώτου Ε- σε δασεία), αβεβ ετύμου. ίσως συνδ. με τη λ *έρανος*\ **γιορτινός,** -ή. -ό **1.** αυτός που ταιριάζει στο κλίμα των γιορτών. *~ ατμόσφαιρα / τραπέζι* **2.** ***γιορτινά*** (τα) ρούχα επίσημα, που δεν φοριούνται κάθε μέρα συν επίσημα, τα καλά Επίσης **γιορτιάτικος,** -η. -ο **γιος** (ο) -► γνιος

γιοτ (το) {άκλ } ελλην *θαλαμηγός* ιδιωτικό πολυτελές σκάφος αναψυχής μεγάλων διαστάσεων.

[ΕΤΥΜ < αγγλ. yacht < παλαιότ. ολλ. jaght, που αποσπάστηκε από το ουσ jaghtschiff «καταδιωκτικό πλοίο»| . **γιουβαρλάκια** κ **γιουβαρελάκια** (τα) Ιχωρ. γεν.} φαγητό από μείγμα κιμά με ρύζι και καρυκεύματα πλασμένο σε μικρές μπάλες και μαγειρεμένο στην κατσαρόλα *~ αβγολέμονο* [ΕΤΥΜ < τουρκ yuvarlak «σφαιρικός»] **γιουβέτσι** κ. **γκιουβέτσι** (το) {γιουβετσ-ιού | -ιών) **1.** πλατύ και ρηχό πήλινο σκεύος για φαγητά φούρνου 2. οαγητό που ψήνεται στον φούρνο και αποτελείται από κρέας κοκκινιστό με ζυμαρικά — (υποκ.) Υίουβετσκι (το)

[ΕΤΥΜ < τουρκ. guvc9|.

Γιουγκοσλαβία (η) (σερβ Eederativna Republika Jugoslavija = Ομοσπονδιακή Δημοκρατία τής Γιουγκοσλαβίας) (παλαιότ) η Σοσιαλιστική Ομόσπονδη Δημοκρατία τής Ι ιουγκοσλαβίας, που την αποτε- λυύσαν έξι ομόσπονδες δημοκρατίες Σερβία. Κροατία, Βοσνία-Ερζε- γοβίνη. Σλοβενία, «Μακεδονία» (τα Σκόπια), Μαυροβούνιο (βλ κ. *Σερβία και Μαυροβούνιο)*

Γιουγκοσλάβος (ο), **Γιουγκοσλάβα** (η), **γιουγκοσλαβικός,** -ή. -ό κ. (καθημ.) **γιουγκοσλάβικος,** -η. ο.

[ΕΤΥΜ < σερβοκρ Jugoslavija «Νοτιοσλαβία» < jug «νότος» + slavija «Σλαβία»).

γιούκα (η) [χωρ. γεν πληθ.) αειθαλές καλλωπιστικό φυτό με ξυλώδη κορμό και μακριά λογχοειδή φύλλα

[ΕΓΥΜ < νεολατ. yucca < ισπ yuca. από γλώσσα τής Καραϊβικής). **γιουκαλίλι** κ. **γιουκαλέλι** (το) {άκλ.} μους έγχορδο μουσικό όργανο στο σχήμα κιθάρας, με μακρύ μπράτσο και τέσσερεις χορδές, ιδιαίτερα διαδεδομένο στα νησιά τής Χαβάης.

|ΕΤΥΜ < αγγλ ukulele < χαβανέζ. 'ukulele «ψύλλος» (< 'uku «ψύλλος» + lele «πηδώ»), προσωνυμία τού Βρετανού αξιωματικού Ε. Purvis, ο οποίος διέδωσε το όργανο αυτό].

Υΐούκος[1] (ο) (λαϊκ) στοίβα από σεντόνια, κουβέρτες, στρώματα, παπλώματα κ.λπ

[ΕΤΥΜ < τουρκ yiik «φορτίο, σωρός»! **γιούκος**[2] (ο) (λαϊκ) χώρος σε κοίλωμα τοίχου, όπου τοποθετείται ο γιούκος[1] Επίσης **γιούκι** (το).

[ΕΤΥΜ < τουρκ oyuk «κοίλος, εσκαμμένος»!

Γιούλης (ο) »Ιούλιος

γΐθύλι (το) {χωρ γεν \ (λαϊκ -λογοτ) ο μενεξές |ΕΙΥΜ < *ιούλι.* με συνίζηση και ανάπτυξη ευφωνικού |j-|. υποκ τού αρ^ Γον(βλλ)].

Γιουνης (ο) -> Ιούνιος

γΐούνισεξ επίθ {άκλ.} (κυρ. για ρούχα) αυτός που είναι κοινός και για τα δύο ούλα· *μπλ.ούζα ~*

[ΕΙΥΜ < αγγλ unisex], γιούπι! επιφών δηλώνει ενθουσιασμό και συχνά συνοδεύεται από έντονες κινήσεις των χεριών που δηλιόνουν χαρά και ικανοποίηση [ΕΤΥΜ < γαλλ. youpi / yupi < youp. με την επίδρ τού αγγλ. whoopee < whoop «αναφωνώ από ενθουσιασμό» < μέσ αγγλ. whopen < μέσ. γαλλ. houper, ηχομιμητικής προελ J Γιούρα (η) η Γυάρος (βλ.λ.). γΐούργια (η) {άκλ J (λαϊκ.) η έφοδος, η επίθεση.

[ΕΤΥΜ Πιθ. συνδέεται με το τουρκ yuruyiis «περπάτημα, πεζοπορία - έφοδος»].

Γιουροβίζιον (η) 1. (αγγλ Eurovision / EB.L[1] = European Broadcasting Union) το οργανωτικό και τεχνικό κέντρο τής Ευρωπαϊκής Ραδιοτηλεοπτικής Ένωσης, μέλη τής οποίας αποτελούν οι δημόσιοι ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί τής Ευρώπης και η οποία έχει οκ σκοπό την ανταλλαγή ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων μεταξύ των μελών της 2. (συνεκδ.) ο διαγωνισμός τραγουδιού που διοργανώνεται από την παραπάνω) Ένωση: *η ελληνική συμμετοχή στη ~*

[ΕΤΥΜ < αγγλ. Eurovision < Euro- (< Europe «Ευρώπη) + vision «όψη.

θέαση»]

Γιουροπόλ (η) (άκλ ί (αγγλ. Europo!) η Ευρϊοπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία. η οποία αποτελεί έναν υπερεθνικό οργανισμό που έχει συ- σταθεί σε διακυβερνητικό πλαίσιο με στόχο την πρόληψη και την καταπολέμηση όλων rojv σοβαρών μορφών εγκληματικότητας [ετυμ < αγγλ. Europol(ice) «Ευρω-αστυνομία»]

Γιουροστατ (η) {άκλ.! (αγγλ. Eurostat) η Στατιστική Υπηρεσία τής Ευρωπαϊκής 'Ενωσης

[ΕΙΥΜ. < αγγλ. Eurostat(istics) «Ευρω-στατιστική» | **γιουρούσι** (το) {γιουρουσ-ιού | -ιών} σφοδρή έοοδος. βίαιη εφόρμηση συν επίθεση

[ΕΤΥΜ < τουρκ. yiiruyiis «περπάτημα, πεζοπορία - έφοδος»] **γιούσουρι** (το) {άκλ } μαύρο κοράλλι.

[ΕΙΥΜ < τουρκ vusur] **γιουσουρουμ** (το) {άκλ J περιοχή στην οποία βρίσκονται συγκεντρωμένα πολλά παλαιοπωλεία · το ~ στο *Μοναστηράκι.*

[ι-ιυμ Από το επώνυμο τού Εβραίου παλαιοπώλη *Ηλία Γιουσουρούμ,* ο οποίος ήλθε στην Αθήνα από τη Σμύρνη στα τέλη τού 19ου αι. και μαζί με τους αδελφούς του ίδρυσε το πρώτο παλαιοπωλείο στο Μοναστηράκι]

γιούχα επιφών **1.** έκφραση αποδοκιμασίας και κοροϊδίας ανγ ζήτω 2. *γιούχα* (τα) οι γιουχαΐσμοί [ετυμ < τουρκ yuha] **γιουχαΐζω** ρ. μετβ {γιουχάισ-α, -τηκα. -μένος! αποόοκιμάζω (κάποιον) με φωνές και σφυρίγματα, τον κοροϊδεύω και δεν τον αφήνω να μιλήσει: *γιουχαΐστηκε από τους ίδιους τους οπαδούς τού κόμματός του* συν σφυρίζω, αποδοκιμαζω. Επίσης **γιουχάρω. - - γιουχάισμα** (το) κ. **γιουχσΐσμός** (ο) **γιοφύλλι** (το) {χωρ. γεν} η αγριοβιολέτα ιετυμ < αρχ. Γσν(με ανάπτυξη ευφωνικού *γ-) + φύλ/.ο*\.

γιοφύρι (το) * γεφύρι

γιρλάντα (η) {γιρλαντών] **1.** στεφάνι ή ταινία από λουλούδια, φύλλα ή άλλο υλικό, που Φορϊέται *ως* στολίδι ή κρεμιέται από ορισμένο σημείο για τη διακόσμηση μιας επιφάνειας 2. σχηματική απεικόνιση σειράς από άνθη ή άλλα φυτικά στοιχεία πάνω σε κέντημα ως δια- κοσμητική μπορντούρα

[ειυμ μεσν. < ιταλ. ghirlanda < μεσν γαλλ garlande, αγν ετύμου]

Γιώργος (ο) Γεώργιος **γιωτ** (το) ► γιοτ

γιώτα κ (λόγ.) **ιώτα** (το) {άκλ) 1. ι το ένατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου ΦΡ **δεν** *ολλάζω ούτε ένα γιώτα* δεν κάνω την ελάχιστη αλλαγή σε κάτι που έχω ήδη πει ή γράψει (βλ. κ. λ *αριθμός)* σχολιο λ γνιος.

[ειυμ < αρχ *ιώτα* < σημιτ. yod «χέρι»]

ΣΧΟΛΙΟ Τα γράμματα τού αλφαβήτου είναι κανονικώς ουδετέρου γένους, παίρνοντας το γένος τής λ. **γράμμα,** με την οποία συνεκ- φέρονται: το *γράμμα άλφα* > *το* **άλφα,** το *γράμμα βήτα* > *το* **βήτα** κ ο.κ Στους βυζαντινούς χρόνους από το **ή όλφάβητος** ελέχθησαν τα γράμματα και σε θηλυκό γένος (η άλφα. η βήτα κ.λπ.) Έτσι ελέ- χθη και **η γιώτα** σε θηλυκό γένος. Συνεπεία αυτού ελέχΟη (σε γένος θηλυκό) και **η υπογεγραμμένη (ιώτα)** αντί τού παλαιοτέρου το *υπογεγραμμένον ιώτα* Πρόκειται για το *ι* των διφθόγγων στο τέλος κυρ. των /.έξεων - στη δοτική κυρ των ονομάπον και την υποτακτική τού ρήματος που αρχικά «παρεγράφετο» (γραφόταν δίπλα) και αργότερα (τον 12ο αιώνα) **υπεγράφετθ:** *τήι ήμεραι* > *τή ημέρα, ΐνα γράφηι* > *ΐνα γράφη*

γιωτακισμός (ο) ♦ ιωτακισμός

γιωτάς (ο) {γιωτάδες} (στη στρατιωτική αργκό) αυτός που έχει κριθεί ακατάλληλος να υπηρετήσει ως μάχιμος και κάνει συνήθως βοηθητικές εργασίες

[ειυμ < *γιώτα,* από το αρχικό γράμμα Ι τής λ *ικανός,* με την οποία σημειώνεται ο βαθμός ικανότητας κάθε στρατευσίμου (1. Ι., = πλήρης ικανότητα· L. I. = βοηθητικές υπηρεσίες Ι, = απαλλαγή) ανάλογα με την ύπαρξη προβλημάτων υγείας] **γιωταχής** (ο) {γιωταχήδες} πρόσωπο που διαθέτει επιβατικό αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσεως (που δηλώνεται με τα αρχικά Ι.Χ): ο *δακτύλιος αποτελεί το μόνιμο πρόβλημα των Αθηναίων* **γιωταχί** (το) {άκλ } αυτοκίνητο ιδιωτικής χρήσεως (από τα αρχικά

Χ.). κατ' αντιδιαστολή προς τα οχήματα δημοσίας χρήσεως (Δ Χ) **-γκ-** συμφωνικό σύμπλεγμα τής Αρχαίας και Νέας Ελληνικής * σχολιο λ *βογγώ*

-γκ- ή -γγ-; ορθογραφία, (α) Οι **ελληνικής προελεύσεως** λέξεις που προφέρονται με /ng/. γράφονται είτε με **-γγ-** είτε με **-γκ-** ανάλογα με την ετυμολογική τους προέλευση. Παραδείγματα **-γγ-.** *άγγελος (παραγγέλλω. αναγγέλλω* κλπ. *εναγγέλιο* κ ά). *αγγούρι, γάγγλια, γογγύζω, γάγγραινα, εγγίζω, εγγυο')μαι. ίλιγγος, λάρυγγας, μάγγανο, μηλίγγι, σπόγγος, σφίγγω, στραγγίζω, σύριγγα, σάλπιγγα, σπαράγγι, φέγγω (φεγγάρι), φθόγγος, φάλαγγα* κ ά. **-γκ-** *αγκάθι, άγκυρα, αγκαλιά, αγκινάρα, αγκύλη, αγκίστρι, αγκώνας, έγκατα, όγκος* κ.ά Επίσης με -//- ή -γκ- γράφονται πολλές σύνθετες λέξεις τής Ελληνικής με τις προθέσεις **εν** και **συν** Παραδείγματα **-γγ-·** *έγγαμος, έγγειος, εγγίζω, εγγόνι, εγγράφω (έγγραφο, εγγραφή), εγγράμματος. εγγυώμαι (εγγύηση, εγγυητής) - συγγενής. συγγνώμη, σύγγραμμα, συγγραφέας* κ ά **-γκ-** *εγκάθετος, εγκαθιστώ, εγκαίνια, έγκαιρος, εγκαλώ, εγκάρδιος, εγκάρσιος, εγκαταλείπω. έγκαυμα, έγκειται, εγκέφαλ.ος. έγκλ.ημα (εγκληματίας), έγκληση, έγκλιση, εγκόλπιο, εγκόσμια, εγκρατής, εγκρίνω, εγκύκ/.ιος, εγκυκλ.οπαι-*

δεία, έγκυος, έγκυρος, εγκώμιο - σύγκαιρος, συγκαλά, συγκαλώ, σύγκαμα, συγκαταβαίνο), σογκάτοικος, συγκεκριμένος, σγκεντρώνω, συγκινώ, σύγκ/.ηση, συγκλίνω, συγκλονίζω, συγκοινωνώ, συγκομιδή, συγκοπή, συγκρατώ. συγκρίνω, συγκροτώ, συγκρούω, σύγκρυο, συγκυρία κ.ά (β) Ον **ξένης προελεύσεως** λέξεις με /ng/ γράφονται με *-γκ-· αγκαζέ, αγκούσα, καραγκιόζης, μαγκούφης. τσιγκέλι, μαραγκός, πάγκος, πουτίγκα, τσίγκος, μάγκας, μαγκάλι, παράγκα, ρέγκα* κ λπ Εξαίρεση: *Αγγλία, Βεγγάλη - βεγγαλικά. Γάγγης. Ουγγαρία.* Ο; λέξεις *βζγγέρα* κα\ *μαγγιόρος*, επειδή δεν προέρχονται από ng αλλά από gg (veggheria, maggioie), γράφονται συχνά με *-γγ-*. Ωστόσο, με τον γενικότερο κανόνα τής απλούστευσης τής γραφής των ξένων λέξεων, είναι προτιμότερο να γράφονται κι αυτές ως *βεγκέρα* και *μαγκιόρος*. Ιτην αρχή των λέξεων το /g/ ξένης συνήθ προέλευσης λέξεων γράφεται με *γκ: γκέτο. γκέτα, γκαρνταρόμπα, γκάμμα, γκαζόζα, γκρίνια, γκόμενα, γκάζι, γκίνια. γκαλερί, γκάφα, γκουβερνάντα, γκριμάτσα, γκιλοτίνα, γκοφρέτα, γκαρσόνι, γκρουπ, γκι. γκιαούρης, γκάιντα, γκέμι. γκιουβέτσι* κ.ά Με *γκ-* (επειδή δεν μπορεί να αρχίζει λέξη τής Ελληνικής με δύο όμοια σύμφωνα) γράφονται και οι ελληνικές λέξεις: *γκάστρι* (< *έγγάστρίον*), *γκαστρώνω* (< *έγγαστρώνω)*

γκαβίζω ρ αμετβ. {μόνο σε ενεστ. και παρατ } (λαϊκ.) αλληθο)ρίζω, δεν βλέπω καλά.

γκαβός, -ή, -ό **1.** αυτός που δεν βλέπει καλά, που αλληθωρίζει **2.** αυτός τού οποίου η όραση είναι τόσο ασθενής, (όστε δεν μπορεί να ξεχωρίσει τίποτα μέσα στο οπτικό του πεδίο συν στραβός, τυφλός, θεόστραβος 3. (υβριστ.) *γκαβά* (τα) τα μάτια (λέγεται σε περίπτωση εκνευρισμού για κάποιον που δεν βλέπει αυτό που του υποδεικνύεται): *άνοιξε επιτέλους τα ~ σου'* συν στραβά (τα).

[ΕΤΥΜ < αρωμ gavu < λατ cavus «κοίλος»]. **γκαβούλιακας** (ο) {χωρ γεν. πληθ.} (μειωτ.) στραβός (μύωπας) σε μεγάλο βαθμό ή πολύ αλλήθωρος ΣΥΝ στραβούλιακας.

[είυμ < *γκαβός* + *-ούλιακας*, πβ. κ *μπεκρ-ούλιακας*]. **γκαβωμόρα** (η) {χωρ πληθ } (λαϊκ) (υβριστ) η στραβωμάρα.

[ejym < *γκαβός* + παραγ. επίθημα *-μάρα. κατά* το σχήμα *στραβός - στραβώνω - στραβωμάρα]*. **γκογκ** (το) {άκλ.} (στον κινηματογράφο) κωμικό εύρημα, σύντομο αστείο

ΙΗΤΥΜ < αγγλ. gag < μέσ. αγγλ. gaggen «γρυλίζω-, ηχομιμητ. λ.] **γκαγκό** επίθ. {άκλ } (αρχικό) βλάκας, πρόσωπο που δεν καταλαβαίνει τι του λέει κανείς ή τι συμβαίνει γύρω του: *να του τα λες πιο απλά. γιατί είναι ·~ ο άνθρωπος* [ΕΤΥΜ < γαλλ gaga, ονοματοπ λ].

Γκαγκαούζος (ο) χριστιανός ορθόδοξος τουρκικής καταγωγής [ΕΙΥΜ < τουρκ. Gagavuz, αβεβ ετύμου. ίσως < gok «ουρανός» + ok «βέλος» Οι *Γκαγκαούζοι* αριθμούν περί τα 170.000 άτομα στη Μολδαβία. την Ουκρανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία), **γκάγκαρο** (το) βαρύ ξύλο κρεμασμένο με σχοινί πίσω από την αυλόπορτα, ώστε να την κλείνει αυτόματα με το βάρος του.

[ΕΤΥΜ Αντιδάν.. < ιταλ ganghero «στρόφιγγα» < μεσν. λατ. gangarus cancanus < μτγν. *κάγχαλος* («γλώσσα» τού Ησυχίου *κάγχαλος· κρίκος ό έπι τάς θύρας, Σικελοί)]*. **γκάγκαρος** (ο) !-οι κ -αίοι} γνήσιος, αμιγής μόνο στη ΦΡ *Αθηναίας γκάγκαρος* ο γνήσιος, ο αμιγής Αθηναίος

[εγυμ Ονομασία των αριστοκρατο>ν Αθηναίο)ν επί Τουρκοκρατίας, επειδή έκλειναν τις πόρτες τους με το *γκάγκαρο* (βλ.λ.)]. **γκάγκοτερ** (ο) -+γκάνγκστερ **γκαγκστερισμός** (ο) -^γκανγκστερισμός

Γκαζά (η) (λαϊκ) το γκαζάκι, η μπίλια· κυρ στη φρ. *παίζω Γκαζές* παίζω με γκαζάκια, μικρές μπίλιες.

[ετυμ Απαντά κυρ ως *γκαζάκι* < *γκεζάκι* (με αφομοίωση), υποκ. τού *γκέζι* «περίπατος, κύκλος - βώλος» < τουρκ. gezi(ci) «περιπατητής»] **γκαζάδικο** (το) (λαικ.) το πετρελαιοφόρο πλοίο (γενικά) πλοίο που μεταφέρει καύσιμα ΣΥΝ τάνκερ. δεξαμενόπλοιο.

[ετυμ < *γκάζι* + παραγ. επίθημα *-άδικο*, πβ *ρολογ-άδικο, ραφτ-άδικο* κ.τ.ό.1

γκαζάκι (το) {χωρ. γεν } **1.** μικρή συσκευή θερμάνσεως φαγητού ή πα* ρασκευής αφεψημάτων, που λειτουργεί με γκάζι · 2. μικρή μπίλια, συνήθ πολύχρωμη, με την οποία παίζουν τα παιδιά: *είχαν μαζευτεί οι κιτσίρικάδες και παίζανε γκαζάκια* συν γκαζά (η), **γκάζι** (το) {γκαζ-ιού | -ιών} **1.** το φωταέριο (βλ λ.) **2.** το εργοστάσιο παρασκευής φωταερίου *μια ζω)ή ολόκληρη δούλεψε στο ~ ·* 3. ο μηχανισμός που λειτουργεί με πίεση τού ποδιού (στα αυτοκίνητα) και ρυθμίζει την παροχή καυσίμου και την ταχύτητα τού οχήματος· *πατούσε το ~ τέρμα για να προ/Λβει* 4. (αρχικό) *γκάζια* (τα) οι μεγάλες ταχύτητες *με τα -* σΓΟ *φουλ ||[τέρμα τα ~. .** σχόλιο λ *-γκ-*.

[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ gaz. Η γαλλ λ πλάστηκε τον 12ο αι από το αρχ. *χάος*, δηλώνοντας μάζα απροσδιόριστης ποσότητας και συν- θέσεως]

γκαζΐά (η) (λαϊκ.) το πάτημα τού μοχλού τού γκαζιού στα οχήματα και γενικότ. η ανάπτυξη μεγάλης ταχύτητας *άρχισε τις για να κάνει φιγούρα.*

γκαζιέρα (η) {σπάν. γκαζιερών] συσκευή για θέρμανση ή μαγείρεμα, η οποία λειτουργεί με φωταέριο ή πετρέλαιο.

(ειυμ < γαλλ. ga/iere < gay «γκάζι»] **γκαζόζα** (η) {χωρ γεν. πληθ)

αεριούχο αναψυκτικό με ανθρακικό και εκχύλισμα λεμονιού. ^ χχολιο λ. *-γκ-*

[είυμ < ιταλ. gasosa, θηλ τού επιθ gasoso «αεριούχος» <gas «αέριο» (βλ, λ. *γκάζι)*!

γκαζοζέν (το) {άκλ.} (κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) μικρό αυτοκίνητο, κινούμενο με συσκευή παραγωγής αερίων (κατ' επέκτ.) κάθε μικρό, παλιό και γενικά, δυσκίνητο αυτοκίνητο [ετυμ < γαλλ. gazogene (νόθο σύνθ) < gaz «αέριο» (βλ λ *γκάζι)* + -gene < *-γενής]*. **γκαζόλαμπα** (η) Ιχωρ γεν πληθ.} λάμπα πετρελαίου **γκαζόν** (το) {άκλ.} ελλην. *χλόη-* λεπτό στρώμα από χλόη για τη δια- κόσμηση κήπων ή την κάλυψη τής επιφάνειας τού αγωνιστικού χώρου γηπέδου (χλοοτάπητας) ΣΧΟΛΙΟ λ. *γρασσίδι.*

Ιι-:ΤΥΜ < γαλλ gazon < φρανκον. woso < αρχ. γερμ. was ο «χλόη»}

γκαζο(ν)τενεκές (ο) {γκαζο(ν)τενεκέδες[(λαϊκ) ο τενεκές πετρελαίου [ετυμ < *γκάζι* «πετρέλαιο» + *(ν)τενεκές]* **γκαζοφονιάς** (ο) {γκαζοφονιάδεςΙ (αργκό) οδηγός (αυτοκινήτου ή συνήθ. μηχανής) που αναπτύσσει μεγάλη ταχύτητα οδηγώντας συνήθ. επικίνδυνα.

ΥΚαζώνω ρ αμετβ κ μετβ Ιγκάζω-σα,-μένος) ♦Ι. (αμετβ.) πατάω γκάζι, αναπτύσσω μεγάλη ταχύτητα ♦ 2. (μετβ) (αργκό) (α) επιταχύνω όχημα (β) κάνω (κάποιον) να τρέχει (συνήθ. υοιστάμενο ή άνθρωπο τού χεριού μου): *μας έχουν γκαζώσει για την επιθεώρηση και τρέχομε και δεν φτάνουμε* **γκαιμπελικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με παραπληροφόρηση, με συκοφαντίες και αθέμιτη προπαγάνδα. ~ *μέθοδοι.*

[είυμ Από το όνομα τού J P Goebbels (1897-1945), υπουργού προπαγάνδας τού Χίτλερ, υπευθύνου για πλήθος συκοφαντιών εναντίον των πολιτικών του αντιπάλων και των Εβραίων. Λκόμη και όταν ο πόλεμος είχε φανερά χαθεί για το Γ'Ράιχ, ο Γκαίμπελς επεκαλείτο ιστορικά παράλληλα και «νόμους», για να τεκμηριώσει το ακατάλυτο τής Γερμανίας και να αναπτερώσει το ηθικό τού λαού] **γκαιμπελίσκος** (ο) άθλιος προπαγανδιστής, τιποτένιος και ανάξιος λόγου για τις πράξεις του: ~ *δημοσιογράφος.*

[ετυμ < *Γκαίμπελς* (βλ λ *γκαιμπε/ακός*) + υποκ. επίθημα *-ίσκος}.* **γκάιντα** (η) {σπάν γκαιντών] λαϊκό πνευστό μουσικό όργανο, αποτε- λούμενο από έναν μελωδικό σωλήνα (αυλό) και από έναν ή περισσότερους συνοδευτικούς αυλούς, που προεξέχουν από δερμάτινο ασκό, μέσα στον οποίο διοχετεύεται ο αέρας με το στόμα ή με ειδικό φυσερό συν τσαμπούνα ** σχολιο λ *-γκ-*.

[ΕΤΥΜ < τουρκ. gayda]. **γκα'ίντατζής** (ο) {γκαϊντατζήδες} (λαϊκ) πρόσωπο που παίζει γκάιντα.

[ΕΤΥΜ < τουρκ gaydaci] **γκαλό** (το) {άκλ) επίσημη βραδινή δεξίωση (συνήθ σε αριστοκρατικούς κύκλους ή προς τιμήν υψηλών προσωπικοτήτων).

[ετυμ < γαλλ. gala < ισπ. gala «γιορτή» < παλ. γαλλ. gale «διασκέδαση» < φρανκον. *wala «καλά»]. **γκαλερι** (η) {άκλ } ελλην. *εκθετήριο, αίθουσα τέχνης* μία ή περισσότερες αίθουσες ή ολόκληρο κτήριο που είναι αφιερωμένα στην έκθεση και συχνά στην πώληση έργων τέχνης: σε αυτη *τη* ~ εκτίθενται *έργα σύγχρονων Ελλήνων καλλιτεχνών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-* [ΕΙΥΜ < γαλλ galerie < ιταλ. galleria < μεσν. λατ galeiia «ο πρόναος μεσν. ναών όπου παρέμεναν οι κατηχούμενοι, οι μη βαπτισμένοι χριστιανοί (άρα εθνικοί)», πιθ < galilaea < λατ. Galilea «Γαλιλαία, περιοχή τού Ισραήλ, όπου διέμεναν πολλοί εθνικοί, σε αντίθεση με την Ιουδαία». Η σημ «αίθουσα εκθέσεως έργων τέχνης» απαντά μετά τον 18ο αι].

γκαλερίστας (ο), **γκαλερίστα** (η) ελλην. *εκθέτης* (έργων τέχνης) **1.** ιδιοκτήτης εκθετηρίου έργων τέχνης (γκαλερί) 2. συλλέκτης και έμπορος έργων τέχνης.

[ετυμ < ιταλ gallerista. βλ κ *γκαλερί]* **γκάλοπ** (το) {άκλ.} ελλην *δημοσκόπηση, σφυγμομέτρηση* δειγματοληπτική απεικόνιση τής κοινής γνο')μης, τής στάσης και τής συμπεριφοράς της σε συγκεκριμένα θέματα, που πραγματοποιείται με διάφορες μεθόδους και συνηθέστερα με συνεντεύξεις από τυχαίο ή σε προκαθορισμένη βάση επιλεγμένο δείγμα ανθρώπων σχολιο λ. *κύριος, -α.* -ο.

[ΕΙΥΜ < αμερ gallup. από τον Αμερικανό δημοσιογράφο G.H. Gallup (1901-1984), ιδρυτή και εισηγητή μεθόδου σφυγμομετρήσεως τής κοινής γνώμης, καθώς και σχετικών ινστιτούτων], **γκαμήλα** (η) -> καμήλα

γκάμμα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** πλήρης σειρά στοιχείίον (μουσικών φθόγγων σε κλίμακα, χρωματικοί αντιθέσεων στη ζωγραφική, συναισθημάτων κ.λπ): *πλούσια ~ χρωμάτων |] όλη η - των συναισθημάτων από τη λύπη ώς τη χαρά* 2. (γενικότ.) η μεγάλη ποικιλία, *μεγάλη ~ τιμών Ι χρωμάτων / φαγητών / ρόλων ρεπερτορίου.* σχόλιό λ. *-γκ-*

[ετυμ Αντιδάν., < ιταλ. gamma < αρχ *γάμμα).*

Γ κάμπια (η) (αγγλ. Republic of ihe Gambia **=** Δημοκρατία τής Γκάμπιας) κράτος τής Δ Αφρικής με πρωτεύουσα τη Μπανγιούλ, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το νταλάσι [ΕΙΥΜ < αγγλ. Gambia, από τον ομα')νυμο ποταμό που διασχίζει όλη τη χώρα Με το όν. αυτό αποκαλούσαν οι Πορτογάλοι τού Ι5ου αι. τον ποταμό Ba-Dimma, που σημαίνει (στην τοπική γλώσσα) «ποταμός»]. ι

Γκαμπόν (η) {άκλ **}** (γαλλ. Republique Gabonaise **=** Δημοκρατία τής Γκαμπόν) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Λιμπρεβίλ, επί- σημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας (CFA). - **Γκαμπονέζος** (ο), **Γκαμπονέζα** (η). **γκο-μπονέζικος,** -η, -ο

[Γ.ΙΥΜ < γαλλ. Gabon, από τον ομώνυμο κόλπο, που βρίσκεται στο Δ μέρος τής χώρας Ο κόλπος εξερευνήθηκε το 1470 από Πορτογάλους θαλασσοπόρους, οι οποίοι του έδωσαν την ονομασία Gabao «κου-

κουλά»].

Γκάνα (η) (αγγλ. Republic of Ghana = Δημοκρατία τής Γκάνας) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα την Ακρα. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το νέο σέντι. - **Γκανέζος** (ο). **Γκανέζα** (η), **ψκα- νέζικος,** -η. -ο

[ετυμ < αγγλ. Ghana < ghana «πολέμαρχος» (λ τής γλίδσσας Μάντε). τίτλος τού βασιλιά τής μεγάλης μεσν αυτοκρατορίας τής Γκάνας, η οποία τότε εξούσιαζε περιοχές τής ΒΔ Αφρικής Μέχρι το 1957 η χώρα ονομαζόταν ***Χρυσή Ακτή*** (< αγγλ. Gold Coast) εξαιτίας τού χρυσού που ανακάλυψαν οι Πορτογάλοι τον 15ο αι. 1. **γκάνγκοτερ** (ο) {άκλ.} ελλην ***κακοποιός*** μέλος συμμορίας κακοποιών, η οποία κινείται στον υπόκοσμο αναπτύσσοντας παράνομες δραστηριότητες (δολοφονίες, εκβιασμό, λαθρεμπόριο) και ασκώντας ένοπλη βία. -- **γκανγκστερικός,** -ή, -ό, **γκανγκστερικά** επίρρ σχολιο λ ***ρεπόρτερ***

[ετυμ < αγγλ. gangster < gang «συμμορία» + επίθημα -ster, λ. που άρχισε να χρησιμοποιείται στις Η.Π.Α. κυρ. κατά την περίοδο τής ποτοαπαγόρευσης (1920-1933)] **γκανγκστερισμός** (ο) σύνολο από τακτικές, συνήθειες και τρόπους δράσεως που ταιριάζουν σε γκάνγκστερ, δηλ. βίαιες και παράνομες μέθοδοι: ***πο?Λτικός γκανιάν*** (το) {άκλ.Ι (στον ιππόδρομο) το φαβορί για τη νίκη [πτυμ < γαλλ. gagnant. μτχ. τ τού ρ. gagner «κερδίζω» < αρχ γαλλ. gaignier < φρανκον *waidanjan «εργάζομαι, κερδίζω»], **γκανιότα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} (στα τυχερά παιχνίδια) το ποσοστό ***ακό*** το κερδισμένο ποσό, που καταβάλλεται ***υπέρ*** τής χαρτοπαικτι- κής λέσχης.

[ειυμ < γαλλ cagnotie < προβηγκ. cagnotro «καλαθάκι. μικρό δοχείο» (όπου τοποθετείται το συμφωνηθέν ποσοστό κέρδους) < cagna «θηλυκός σκύλος» (λ που τον Μεσαίωνα περιέγραφε διάφορα δοχεία) < λατ canina, υποκ. τού canis «σκύλος»] **γκαντέμης** (ο), **γκαντέμισσα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που δεν έχει την τύχη με το μέρος του και προκαλεί κακοτυχία και στους άλλους ***σε ~ άνθρωπο και τα πιο απίθανα μπορούν να συμβούν*** συν κακότυχος, γρουσούζης ανт γουρλής. Ηπίσης (λαικ.) **γκοντέμω** (η)

γκαντέμικος, -η, -ο. σχολιο λ. ***τύχη***

[Ε.τυμ πιθ. < τουρκ. kademesiz «άμοιρος, γρουσούζης». Σε παρετυμολογία οφείλεται η δημοφιλής σύνδεση με το αγγλ. goddamn «θεοκατάρατος»].

γκαντεμιά (η) {δύσχρ. γκαντεμιών} (καθημ) η κακοτυχία, η γρου- σουζιά ανт γούρι

γκαντεμιάζω ρ μετβ. {γκαντέμιασα} (οικ.) γρουσουζεύω (βλλ.). – **γκσντέμιασμα** (το).

Υκαπ γκουπ (το) {άκλ.} ο ήχος τού επαναλαμβανόμενου έντονου κτυπήματος πάνω σε μια επιφάνεια: ***Σταμάτα τα ~ με το σφυρί! Θέλω να κοιμηθώ'*** Επίσης **γκάπο γκούπα** [ετυμ Ηχομιητ. λ.1. **γκαράζ** (το) {άκλ.} ελλην αμαξοστάσιο **1.** ειδικά διαμορφωμένος χώρος (ιδιόκτητος ή επαγγελματικός) στεγασμένος ή υπαίθριος για τη στάθμευση και φύλαξη των αυτοκινήτων · 2. εργαστήριο για την επισκευή ή συντήρηση των αυτοκινήτων. Επίσης (λαικ.) **γκαράζι** [εγυμ < γαλλ. garage < garer «σταθμεύω, υποστεγάζω» < φρανκον. waron, πβ. αρχ. γερμ waren «προστατεύω»}.

γκαράζ - γκαράζι. Η λ. **γκαράζ** (< γαλλ. garage) είναι μία ***από τις*** ελάχιστες δάνειες (από τη Γαλλική) λέξεις σε -αζ(< γαλλ. -age) που εντάχθηκαν στο μορφολογικό σύστημα τού ονόματος τής Ελληνικής και κλίνονται: **το γκαράζι,** ***τον γκαραζιού. τα γκαράζια*** το **γρανάζι** (< γαλλ engrenage), ***τοϋ γραναζιού, τα γρανάζια*** τα **μπα(γ)κάζια** (< γαλλ. bagages). ***των μπα(γ)καζιών*** Αντίθετα, τα περισσότερα δάνεια της Ελληνικής σε **-αζ** δεν κλίνονται· **αβαντάζ** (γαλλ avantage), **μποϊκοτάζ** (γαλλ boycottage), **μακιγιάζ** (γαλλ. maquillage), **μασάζ** (γαλλ massage), **πλαζ** (γαλλ. plage) κ.τ ό Βεβαίως, τις περισσότερες φορές παράλληλα προς τη δάνεια λέξη χρησιμοποιείται και η ελληνική, ***αβαντάζ - πλεονέκτημα, προτέρημα, υπεροχή, σαμποτάζ - δολιοφθορά*** κ λπ

γκαραζΐέρης (ο) {γκαραζιέρηδες} (καθημ) ο υπάλληλος σε γκαράζ.

[ετυμ < ***γκαράζ*** + παραγ. επίθημα ***-ιέρης,*** πβ κ. ***πορτ-ιέρης]***

γκαραζόπορτα (η) {δύσχρ γκαραζοπορτών} η πόρτα τού γκαράζ.

γκαραντι (το) {άκλ.} **1.** η εγγύηση **2.** εγγυημένος, που έχει εγγύηση: ***ψυγείο ~***

[ειυμ < γαλλ. garantie < παλ γαλλ. guarantee < μέσ. κάτω γερμ. warent < αρχ γερμ. waren «προστατεύω»!. **γκαρδιακος,** -ή/-ιά, -ό (λαικ.) **1.** αυτός με τον οποίο μας συνδέουν ιδιαίτεροι συναισθηματικοί δεσμοί, ***φίλοι ~*** συν επιστήθιος, κολλη- τός 2. (για ευχές, σχέσεις ή συναισθήματα) εγκάρδιος (βλ.λ). σχολιο λ. ***γκρεμός***

[εγυμ μεσν. < ***έγκαρδιακός*** < αρχ. ***έγκάρδιος\ γκαρ(ζω*** ρ αμετβ. (γκάριξα κ. -σα| **1.** βγάζω τη χαρακτηριστική κραυγή τού γαϊδάρου συν ογκανίζω (μτφ.-μειωτ) **2.** βγάζω αγριοφωνάρα, φωνάζω με άσχημο τρόπο: ***μίλα σαν άνθρωπος και πάψε να γκαρίζεις'*** |', στα ***νεύρα του είναι σήμερα· είναι απ' το πρωί εδώ και γκαρίζει*** **3.** τραγουδώ με φοβερές παραφωνίες ή φωνάζο; ***πολύ*** δυνατά. – **γκάρισμα** (το).

[ετυμ μεσν., αβεβ. ετύμου, πιθ < ***όγκαρίζο)*** < ***αρχ όγκώμαι*** ή < αρχ ***γαρύω*** «φωνάζω»].

Υκαρίλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) η πολύ άγρια και δυνατή φωνή (σαν γκάρισμα γαϊδάρου) συν γαϊδουροφωνάρα [ετυμ < ***γκαρίζω*** + παραγ. επίθημα ***-ίλα]***

γκαρνταρόμπα (η) |χωρ γεν πληθ.} ελλην. *ιματιοθήκη* **1.** ο χώρος όπου φυλάσσονται τα ενδύματα (συνήθ. για τα επανωφόρια σε χώρους συγκεντρώσεως πολλών ατόμων έναντι μικρού αντιτίμου): *αφήστε τα παλτά στη ~* συν βεστιάριο 2. το σύνολο των ρούχων που έχει κανείς στη διάθεσή του και τα οποία φορά: *έχει μεγάλη / πλούσια ~* σχολιο λ. *-γκ-.*

]ετυμ Μεταφορά τού γαλλ. garde-robe < garder «κρατώ, φυλάγω» + robe «ρουχισμός»].

Υκάρντεν πάρτι (το) {άκλ.} γιορτή, εκδήλωση κ.λπ. που γίνεται σε κήπο.

[ετυμ < αγγλ. garden party], **γκαρσόν** (το) {άκλ.} ο άνδρας σερβιτόρος · φρ ***σ λα γκαρσόν*** (i) αντρικά, σε αντρικό στυλ: *έκοψε τα μα?^λιά της ~* (ii) μόνο για άντρες, χωρίς συνοδία γυναικών: *βγήκαν-* Επίσης **γκαρσόνι** (το). «"σχολιο λ *-γκ-*

]ειυμ < γαλλ gar^on «σερβιτόρος - αγο')ρι». αιτ. τού παλ γαλλ. gars «αγώρι» (< φρανκον *wrakjo «μισθοφόρος στρατκότης»)] **γκαρσόνα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} (λαικ.) η σερβιτόρα. **γκαρσονιέρα** (η) {χωρ. γεν πληθ } διαμέρισμα με ένα κύριο δωμάτιο · συνήθ. εργένικο διαμέρισμα

[ετυμ < πεπαλαιωμένο γαλλ garsonniere «κατοικία για εργένη» < gar$on «αγώρι»] **γκασταρμπάιτερ** (ο) {άκλ.} ο ξένος εργάτης στη Γερμανία.

(εγυμ < γερμ GastarbeiterJ **γκαστρώνω** ρ μετβ {γκάστρω-σα. -θηκα, -μένος} (λαικ.) **1.** καθιστώ (άτομο θηλυκού γένους) έγκυο: *τη γκάστρωσε και την παράτησε* 2. ***γκαστρωμένη*** (η) γυναίκα ή θηλυκό ζώο σε εγκυμοσύνη · (παροιμ) **«***όλα τού γάμου δύσκολα κι η νύφη* (βλ. λ *γάμος***)** · **3.** (μτφ.-οικ.) ενοχλο) πάρα πολύ (κάποιον) επιμένοντας υπερβολικά (σε κάτι): *μας γκάστρωσες με τις ερωτήσεις σου!* συν πρήζω 4. (μτφ.-οικ) αφήνω (κάποιον) σε μεγάλη ανυπομονησία, κάνω (κάποιον) να αδημονεί. *Θα μας πεις επιτέλους, τι έγινε. Μας γκάστρωσες!* – **γκόστρωμα** Γ το). σχολιο λ. *-γκ-.*

[ετυμ < μεσν. *έγγαστρώνω* < μτγν *έγγάστριθ€* < *έγ-* (< έν) + *γαστήρ* (βλ.λ.)]

γκότζετ (το) {άκλ } μικρή μηχανική ή ηλεκτρονική συσκευή για πρακτική χρήση που συνήθ. θεωρείται νεωτερισμός: *υψηλής τεχνολογίας ηλεκτρονικά ~* π *χ. φορητά DVD, υπολογιστές παλάμης κ ά.* || *- για το αυτοκίνητο.*

[ετυμ < αγγλ. gadget, ίσως < γαλλ. gachette «σκανδάλη», υποκ. τού gache «γάντζος» (< φρανκον. *gaspia)j.

G.A.T.T. (η) (ΓΚΑΤΤ) πολυμερής συμφωνία, τής οποίας οι κανόνες διέπουν τη λειτουργία τού εμπορίου σε διεθνές επίπεδο και συνοψίζονται κυρίως στην αποφυγή τού οικονομικού προστατευτισμού και στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη μείωση των δασμών στη διακίνηση των εμπορευμάτων αντικαταστάθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Π.Ο Ε.).

Ιετυμ Ακρωνύμιο τής αγγλ ονομασίας General Agreement on Tarriffs and Trade «Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου»]. **γκά<ρα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} η απερίσκεπτη και επιπόλαιη κουβέντα ή ενέργεια, η οποία εκθέτει αυτόν που την κάνει *διαπράττω / κάνω ~* || *~ πρώτου μεγέθους* |[*κάνω τη μια - πάνω στην άλλη.* * *■ σχόλιό λ. *-γκ-. λάθος,*

[ειυμ < γαλλ. gaffe < προβηγκ gaf < γοτθ. gafah «πιάνω, αρπάζω»], **γκαφατζής** (ο) i γκαφατζήδες}. **γκαφατζού** (η) {γκαφατζούδες} πρόσωπο που έχει την τάση να διαπράττει διαρκώς γκάφες. Επίσης **γκαφσδόρος** (ο)

γκέι (ο) {άκλ.) **1.** ο ομοφυλόφιλος **2.** (ως επίθ) ομοφυλοφιλικός: - *κουλτούρα! μπαρ*

[ΗΤγΜ < αγγλ gay «εύθυμος, χαρούμενος» < παλ γαλλ. gai < αρχ. γερμ gahi «αιφνίδιος, γρήγορος» Η σημ «ομοφυλόφιλος» απαντά μετά τον ΒΠαγκόσμιο Πόλεμο και οφείλεται στη σημ. «αυτός που αχαλίνωτα επιδιώκει ιδιοτελείς ηδονές», την οποία είχε από τον 17ο αι

η λ gay]

γκέισα (η) {δύσχρ. γκεϊσών} νεαρή Γιαπωνέζα που έχει εκπαιδευθεί στο να κρατά ευχάριστη συντροφιά σε άνδρες [ετυμ < ιαπων. geisa «καλλιτέχνις» < gei «τέχνη» + sa «πρόσωπο»]. **Γκέκας** (ο) {Γκέκηδες} **1.** το μέλος αλβανικής φυλής, που κατοικεί στη Β Αλβανία · 2. (μτφ.-υβριστ) ο σωματο)δης, άξεστος άνθρωπος με βάναυσους τρόπους και μεγάλο πείσμα · 3. σκύλος κυνηγετικής ράτσας με μεγάλη αντοχή

[Ε ι Υ Μ Μεταφορά τού αλβ. Gege, γλωσσικός κυρ χαρακτηρισμός των κατοίκων τής Β Αλβανίας (Γκέκηδες) εν αντιθέσει προς τους νότιους Αλβανούς (Τόσκηδες)] **γκελ** (το) {άκλ.} ελλην *αναπήδηση* το αναπήδημα (τής μπάλας ή άλλου αντικειμένου όταν χτυπάει στο έδαφος): το *τόπι έσκασε κάτω, έκανε - και χτύπησε στο ταβάνι.* – **γκελάρω** ρ [εγυμ < τουρκ. gel], **γκέλα** (η) {σπάν. γκελών) **1.** (στο τάβλι) κακή ζαριά, κατά την οποία ο παίκτης φέρνει αριθμούς που αντιστοιχούν σε θέσεις κατειλημμένες από τα πούλια τού αντιπάλου 2. (συχνότ) η κάθε είδους αποτυχία ή αναποδιά.

[εγυμ < τουρκ gele] **γκέμι** (το) (γκεμ-ιού | -ιών} **1.** (συνήθ στον πληθ.) το χαλινάρι για τη συγκράτηση και την καθοδήγηση τού αλόγου 2. (μτφ) η επιβολή, η κυριαρχία σε κάποιον, η συγκράτηση και χαλιναγώγηση των παθών ή η αποτροπή ενεργειών που ξεφεύγουν από το μέτρο, *κρατάει / βαστάει τα ~* (κρατάει τον έλεγχο) || *έχασε τα* σχόλιό λ. *-γκ-.* [ετυμ. < τουρκ gem]

γκεμπελικός, -ή, -ό ♦ γκαιμπελικός

γκεμπελίσκος (ο) »γκαιμπελίσκος
γκεσέμι (το) ίγκεσεμ-ιού \ -ιών) (διαλεκτ.) τράγος ή κριάρι που προπορεύεται και οδηγεί το κοπάδι. Επίσης ψκεσέμης (ο)
ΙΕΤΥΜ < τουρκ. kosem]. γκεστάπο (η) (άκλ } η μυστική αστυνομία κατά την περίοδο τής να- ζιστικής Γερμανίας, περιώνυμη για την αγριότητά της και τα βασανιστήρια στα οποία υπέβαλλε τους κρατουμένους. — γκεσταπιτης (ο).
Υκεσταπίτισσα (η), γκεστσπίτικος, -η, ο
[πτυμ < γερμ. Gestapo, αρκτικόλεξο από την ονομασία Ge(heime) Sta(ais) Po(lizei) «Μυστική Κρατική .Αστυνομία»! γκεστ-στάρ (ο) (άκλ.) διάσημο πρόσωπο, συνήθως ηθοποιός, που συμμετέχει εκτάκτως σε σόου, ταινία, παράσταση κ.λπ πέραν των μόνιμων συντελεστίύν [ΠΎΥΜ < αγγλ. guest star], γκέτα (η) (σπάν γκετών} ελλην *περικνημίδα* δερμάτινο ή υφασμάτινο περίβλημα τής κνήμης που φοριέται εσωτερικά ή εξωτερικά προσαρμοσμένο στο ένδυμα ή το παπούτσι ΣΧΟΛΙΟ λ *-γκ-* [F.ΤΥΜ < ιταλ ghetta «περικνημίδα» < μτγν. λατ. gleta < λατ glittaj. γκέτο (το) {άκλ } 1. (παλαιότ. σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις) περιτειχισμένη και απομονωμένη συνοικία, στην οποία κατοικούσαν αποκλειστικά Εβραίοι *το ~ τής Βαρσοβίας* 2. (ειδικότ.) τα ειδικά στρατόπεδα συγκεντρο)σεο)ς. στα οποία υποχρεώθηκαν από τους Ναζί να μείνουν απομονωμένοι από τον υπόλοιπο κόσμο οι αιχμάλωτοι κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο · 3. (μτφ) τμήμα πόλεως. όπου μια κοινωνική μειονότητα για λόγους προκαταλήψεων ή αποκλεισμού της κατοικεί περιθωριοποιημένη, μακριά από τις υπόλοιπες κοινωνικές ομάδες· *τα ~ των μαύρων στη λ' Αφρική* ((*το Μπρουξ είναι ένα ~ στην καρδιά τής* /V *Υόρκης* (Βλ κ. λ *απαρτχάιντ)* ΣΧΟΛΙΟ λ *-γκ-* Ιητυμ Λβεβ ετύμου. πιΟ < διαλεκτ ιταλ. ghetto «χυτήριο» < ρ ghettare «ρίχνω, πετώ» < μτγν. λατ. ejectare < jacio. Η σημερινή σημ οφείλεται στο όνομα ενός μικρού νησιού κοντά στη Βενετία, όπου υπήρχε ένα χυτήριο και εκεί είχαν υποχρεωθεί να διαμένουν οι Εβραίοι το 1516. Γο εν λόγω γκέτο αποτέλεσε πρότυπο για όλα τα επόμενα, που κατασκευάζονταν τον Μεσαίωνα κυρ. από την Εκκλησία για τον περιορισμό και τη φρούρηση των Εβραίων) γκετοποίηση (η) {-ης κ -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} η απομόνωση σε γεωγραφικό ή κοινωνικό πλαίσιο μιας εθνικής ή κοινωνικής ομάδας: *οι μετανάστες, μη γνωρίζοντας τη γλώσσα και διαφέροντας εμφανώς από* τους ντόπιους, *οδηγούνται στη* ~ καί *την αποξένωση* — γκετο- ποιώ ρ {-εις...}
(ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ ghettoisationj. γκι (το) (άκλ } παρασιτικό φυτό με λογχοειδή φύλλα, πυκνά κλαδιά, που σχηματίζουν διχάλες και μικρούς στρογγυλούς άσπρους καρπούς στην Ελλάδα ουτρώνει πάνω στα έλατα και χρησιμοποιείται για τον στολι σμό των σπιτών την περίοδο των Χριστουγέννων (βλ. κ λ *ιξός)* .*■ ΣΧΟΛΙΟ λ *-γκ-*.
[ι ΓΥΜ < γαλλ gui < λατ. viscum], γκιαούρης (ο) {γκιαούρηδες}. γκιαούρισσα (η) {χωρ γεν. πληθ} (κατά τους μουσουλμάνους) ο αλλόθρησκος και ειδικότ ο χριστιανός.
σχολιο λ. *-γκ-, άθεος* [F.ΤΥΜ μεσν < τουρκ gavur «άπιστος» < περσ gabr «πυρολάτρης»]. ΥΚίλοτίνα (η) (χωρ. γεν πληθ } ειδικός μηχανισμός που χρησιμοποιή- θηκε παλαιότερα για τον αποκεφαλισμό καταδίκων αποτελείται από ισχυρή λεπίδα, η οποία αοήνεται να πέσει σε. ειδικά διαμορφωμένη θέση. όπου προσαρμόζεται η κεφαλή τού εκτελούμενου θύματος συν* λαιμητόμος, καρμανιόλα ΣΧΟΛΙΟ λ *-γκ-. κύριος, -α, -ο.*
ΙΕΤΥΜ < γαλλ guillotine, από το όνομα τού Ιάλλου φυσικού J Guiilotin, ο οποίος επέβαλε τη χρήση της κατά τη δεκαετία 1785-95 Ο J Guiilotin δεν εφεύρε τη λαιμητόμο υποστήριξε όμως τη χρήση της για λόγους ισότητας, επειδή ο αποκεφαλισμός ήταν αρχικά ο συνήθης τρόπος εκτελέσεως μόνο των ευγενών Η λαιμητόμος εφευρέθηκε νωρίτερα από τον Γάλλο χειρουργό Α Louis και είχε αρχικούς ονομαστεί Eouisette. ονομασία που δεν επικράτησε] γκΐνέα (η) {οπάν γκινεών) παλαιό χρυσό αγγλικό νόμισμα [ΕΤΥΜ < αγγλ. guinea < Guinea «Γουινέα», όπου πιστεύεται ότι οφει- λεται το σχέδιο και ο τύπος τού αγγλ. νομίσματος}
Γκίνες (το) {άκλ } βιβλίο που βγαίνει κάθε χρόνο με τις καλύτερες επιδόσεις που έχουν σημειωθεί μέχρι εκείνη τη στιγμή σε διάφορα παράδοξα ή και παράτολμα εγχειρήματα, σε ποικίλους τομείς δραστηριότητας *γράφομαι / μπαίνο) / περνώ στο βιβλίο* ~
|πι ΥΜ < αγγλ. Guinness, ονομασία βιβλίου που πρωτοδημοσιεύθηκε το 1955 ως *λαϊκό* ανάγνωσμα των μπιραριών, οφείλει δε το όνομά του στη φερώνυμη ιρλανδική μπίρα} γκίνια (η) {χωρ πληθ } 1. η κακή τύχη. η χασούρα (ειδικά στα τυχερά παιχνίδια) 2. (γενικότ) η γρουσουζιά, η αναποδιά, όταν όλα έρχονται στραβά ·\ντ ρέντα .* σχολιο λ. *-γκ-*]ετυμ < γαλλ. guigne < φρανκον wingjan «χάνο)»]. γκινίσι (το) {γκινισ-ιού | -ιών} ξυλουργικό εργαλείο για τη δημιουργία αυλακιού στο ξύλο
[ΕΤΥΜ < τουρκ genius «φαρδύς, αυλακωτός»} γκινΐσιά (η) αυλάκι μικρού βάθους που σχηματίζεται με ειδικό εργαλείο στην επιφάνεια τού ξύλου.
Γκιόνα (η) Μκιώνα
γκιόνης (ο) {γκιόνηδες} μικρή κουκουβάγια, αποδημητικό πτηνό με ανοιχτόχρωμο φτέρωμα με μικρές κηλίδες και γραμμώσεις και χαρα- κτηριστική μονότονη φωνή [πτυμ < αλβ. gjonj. γκιόσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. (λαϊκ) γίδα ή προβατίνα μεγάλης ηλικίας. που δεν γεννά πλέον · 2. (μτφ.- μεκοτ) γυναίκα γερασμένη, κα- κοφτειαγμένη και στριμμένη *κοίτα τη που πήγε να απλώσει τα ρούχα της πάνω από τα δικά μου!*
{ΕΙΥΜ < αρωμ ghes(u) / ghesa «μαύρη γίδα με. καφετιές ραβδώσεις», θηλ τού ghios(u) / ghes(u). πιθ < λατ aegyprius < αρχ. *Αιγύπτιος].* γκιουβέτσι (το) ~+ γιουβέτσι
γκιουλέκας (ο) {χωρ γεν πληθ ί (λαϊκ) αυτός που παριστάνει τον νταή. τον σκληρό, τον παλληκαρά · φρ *μη μου κάνεις / παριστάνεις τον γκιουλέκα!* μη μου παριστάνεις τον γενναίο, τον παλληκαρά! [εγυμ ΓΙαρεφθαρμένος τ τού ονόματος τού *Γκιόνη Λέκκα.* Αλβανού οπλαρχηγού, ο οποίος ηγήθηκε (1847) ισχυρού ανταρτικού σώματος εναντίον τού Σουλτάνου! γκιπούρ (το) {άκλ.} 1. είδος δαντέλας (οτειαγμένης με βελόνα ή στη μηχανή) από μετάξι ή βαμβάκι με διάτρητα διακοσμητικά μοτίβα χωρίς φόντο (συνεκδ.) 2. δικτυο)τό ύφασμα που μιμείται τη δαντέλα και χρησιμοποιείται κυρίως για κουρτίνες 3. σχέδιο (τρυπητό) που θυμίζει την παραπάνω δαντέλα
ΙΕΤΥΜ < γαλλ guipure < guiper < φρανκον. wipan «περιβάλλω με μετάξι»).
γκισέ (το) {άκλ } παράθυρο ή άνοιγμα, που συνήθ κλείνει με κιγκλίδωμα ή άλλο διαχωριστικό, όπως σε μια θυρίδα, και σχηματίζει δίοδο επικοινωνίας και συναλλαγής μεταξύ πελάτη και αρμόδιου υπαλλήλου συνήθ σε ταμείο (τράπεζας, ταχυδρομείου, θεάτρου ή σταθμού): *για την αγορά γραμματοσήμων περιμένετε στο διπλανό* - συν θυρίδα, ταμείο Επίσης γκισές (ο).
[ΙΤΥΜ < γαλλ guichet < αρχ. σκανδ. vik «κρύπτη», με την επίδρ. τού παλ. γαλλ uisset «πορτούλα»!
Γκιώνα (η) (ορθότ *Γκιόνα)* όρος τής Λ Στερεάς Ελλάδας στον νομό Φωκίδας
[ΕΤΥΜ Από το όν τού πουλιού *γκιόνης* (βλ.λ)]. **γκιώνης** (ο) -+ γκιόνης
γκλάβα (η) {χωρ γεν. πληθ.} (λαϊκ) το κεφάλι, το μυαλό *κόβει η - του* (είναι έξυπνος) || *ό,τι κατεβάσει η - του* (ό.τι του έρθει στο μυαλό) ΣΥ\ κεφάλα, κούτρα.
[ετυμ < σλαβ. glava (< I E. *ghebh(e)I- «κεφάλι»), που συνδ με αρχ. γερμ gebal -κρανίο», αρχ. σκανδ. gafl «μέτωπο», καθώς και με αρχ. *κεφαλή* (βλ λ)]
γκλαβανή κ. κλαβανή (η) (λαϊκ-σπάν.) πόρτα στο πάτωμα ή στην οροφή και συνεκδ ο χώρος στον οποίο οδηγεί [εγυμ < σλαβ. klavanije «κρύπτη»]
γκλάμουρ (το) {άκλ.} ελλην *αίγλη, λάμψη* (αρχικό) η γοητεία, η ακτινοβολία που εκπέμπει (κάποιος/κάτι): *η χτεσινή δεξίωση είχε πολύ ~ · παρέλασαν ένα σωρό μουτέλα και διασημότητες* συν ακτινοβολία, σαγήνη, (γαλλ.) πρεστίζ Επίσης γκλάμορ ■ .* σχολιο λ. *αίγλ,η* (ετυμ Αντιδάν.. < αγγλ glamour < σκωτσ glammar < αγγλ grammar «γραμματική - αίγλη από την κατάκτηση τής γνώσης, τής σοφίας και μάλιστα τής απόκρυφης» < ελλην *γραμματική}.*
γκλαμουριά (η) (αρχικό) η αίγλη, η λάμψη και η γοητεία.
[ετυμ < *γκλάμουρ* (βλ λ) + *-ιά]* γκλαοάρω ρ. ♦ γλάσο
ΥΚλασέ επίθ {άκλ.} (για γλυκό ή φρούτο) αυτός που έχει επάλειψη καραμελωμένης ζάχαρης ή σοκολάτας, *κερασάκι / μαρόν* ~
]Ι ·ΙΥΜ < γαλλ glace < ρ glacer «μετατρέπω σε πάγο» < λατ glaciare glacies, -ei «πάγος»] γκλάσνοστ (η) {άκλ.} ελλην. *διαφάνεια** πολιτ η διαφάνεια στην οικονομική και πολιτική πραγματικότητα τής πρώην Σοβιετικής Ένωσης την οποία είχε θέσει ως βασικό στόχο τής ανανεωτικής πολιτικής του ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ (πβ κ. λ *περεστρόικα)*
Ιι-:ι ΥΜ < ρωσ. glasnost «δημοσιότητα, διαφάνεια»} γκλάσο (το) ♦ γλάσο
γκλισάντο (το) {άκλ } ΜΟΥΣ τεχνικός όρος που δηλώνει την ολίσθηση τού τονικού ύψους μιας μουσικής γραμμής κατά τρόπον ώστε να ακούγονται όλοι οι συνεχόμενοι φθόγγοι, σε. ανιούσα ή σε κατιούσα κατεύθυνση η τεχνική και το άκουσμά του διαφέρουν ανάλογα με το μουσικό όργανο στο οποίο εκτελείται (έγχορδο, πνευστό, πληκτροφό- ρο. κρουστό)
[ι ΓΥΜ < ιταλ. glissando (οπτικό δάνειο), γερούνδ. τού p. glissare «γλιστρώ» < γαλλ glisser < φρανκον glidan] γκλιτσα (η) κ. (λαϊκότ.) αγκλιτσα {χωρ γεν πληθ } (λαϊκ.) το ραβδί τού βοσκού
[ΕΤΥΜ < *αγκλίτσα* < *αγκυλίτσα,* υποκ. τού επιθ. *αγκύ/<.ος.* λόγω τού σχήματος που συνήθ έχει η άκρη τού ποιμενικού ραβδιού] γκλόμπ (το) κλομπ
γκλόρια (το) {άκλ.} δοξολογία, το δεύτερο τυπικό μέρος τής λατινικής λειτουργίας (Κύριε, γκλόρια, κρέντο, σάνκτους-μπενεντίκτους, άγκνους ντέι) μελοποιείται πάνω σε λατινική απόδοση τής «μεγάλης δοξολογίας» «δόξα εν υψίστοις Θεο>» (gloria in excelsis Deo); *το ~ τής λειτουργίας σε* σι *τού Μπαχ* |î γυμ < λατ. gloria «δόξα»] γκλου-γκλου (το) {άκλ.} ο ήχος τής κατάποσης υγρού (εγυμ Ηχομιμητ λ.}. γκλουπ (το) {άκλ.} ο ήχος τής κατάποσης στερεάς τροοής ή μεγάλης μπουκιάς
[ΕΤΥΜ Ηχομιμητ λ.| γκογκ (το) -» γκονγκ
γκολ (το) (άκλ.} ελλην. *τέρμα* 1. (σε ομαδικά αθλήματα με μπάλα, όπως ποδόσφαιρο, χάντμπολ κ ά) η επιτυχία τής παραβίασης τής αντίπαλης εστίας, το να μπει η μπάλα στο τέρμα τής αντίπαλης ομάδας. (επίσ.) *σημειώνω* / (καθημ.) *βάζω* / (οικ) *ρίχνω* ~ || (επίσ) *δέχομαι* / (καθημ) *τρώω* ~ j[το - *δεν μετράει* (είναι άκυρο) ΣΥΝ τέρμα
2. (αργκό) σε κατάσταση αδυναμίας να ελέγξει κανείς τον εαυτό του, να αντιδράσει. κυρ υπό την επήρεια αλκοόλ ή εκνευρισμού:

ήπιε χθες δέκα ποτήρια κι έγινε ~. — (υποκ.) **γκολάκι** (το) (σημ 1), (μεγεθ) **γκολάρα** (η) (σημ 1)

[ΕΤΥΜ < αγγλ goal < μέσ. αγγλ. go] «σύνορο, όριο» < αρχ αγγλ. gtclan «εμποδίζω»!

γκολκίπερ (ο) {άκλ.} ο τερματοφύλακας (βλ λ)

[ετυμ, < αγγλ. goalkeeper < goal «τέρμα»> + keeper < keep «κρατώ, φυλάσσω»].

γκολπόστ (το) {άκλ } ελλην *τέρμα* (στον πληθ) καθένα από τα δύο τέρματα ποδοσφαιρικού γηπέδου: *η έξοδος τού τερματοφύλακα από τα - απέτρεψε την παραβίαση τής εστίας του* συν δοκάρια, εστία, καρέ (τα)

Ιετυμ < αγγλ goalpost < goal «τέρμα» + post «στύλος, κολόνα»]. ΥΚΟλτζής (ο) {γκολτζήδες} (καθημ.) ο ποδοσφαιριστής που σημειώνει πολλά γκολ.

γκολφ (το) {άκλ } άθλημα στο οποίο ο αθλητής κατευθύνει με μπαστούνι μικρή μπάλα σε διαδοχικές τρύπες (συνήθ 9 ή 18). που βρίσκονται σε διαφορετικές αποστάσεις σε διαμορφωμένο ανισόπεδο φυσικό γήπεδο, με στόχο να μπει η μπάλα σε κάθε τρύπα με όσο το δυνατόν λιγότερα κτυπήματα

|ΕΤΥΜ < αγγλ golf, αβεβ ετύμου, πιθ < μέσ. ολλ kolf «ρόπαλο» ή < σκωτσ gowf «χτυπώ»] **γκόλφι** κ **γκόρφι** (το) {χωρ. γεν } (λαικ) το εγκόλπιο συν φυλαχτό [ΕΤΥΜ μεσν. < *εγκόλπιον* «φυλαχτό», ουδ. τού αρχ επιθ *έγκόλπιος* (βλ.λ)].

Γκόλφω (η) γυναικείο όνομα.

[ειυμ < *γκόλφι* (βλ λ) + κατάλ *-ω.* από την κλητ κυρίων ονομάτων σε σλαβ. γλώσσες, που μεταοέρθηκε ως ονομαστική στην Ελληνική, λ.^ *Μάρ-ο), Λέν-ω. Φώτ-ω* κ τ ό.] **γκόμενα** (η) {χωρ γεν πληθ \ (λαϊκ.-οικ) **1.** η ερωτική σύντροφος: *την έχει ~ εδώ και δύο χρόνια* συν ερωμένη, αγαπητικιά φρ *πιάνω Ί βρίσκω γκόμενα* δημιουργα') ερωτικό δεσμό με γυναίκα 2. (συνεκδ.) η ωραία και ελκυστική γυναίκα, που προκαλεί ερωτική επιθυμία συν κούκλα, κόμματος, μαννούλι. μαννάρι **3.** η νέα γυναίκα ως ερωτικό αντικείμενο: *η Ελένη είναι πολυ ωραία ~* — (υποκ.) **γκομενίτσα** (η) κ **γκομενάκι** (το), (μεγεθ) **γκομενάρα** (η) ■ ** σχολιο λ -γκ-.*

[L γυμ < *γκόμενος* < ιταλ. gommeno < γαλλ. gommeux «όμοροος νέος. κομψευόμενος», κυριολ «αρωματισμένος», < gornme (βλ κ *γόμμα)* Ορισμένοι θεωρούν ότι αφετηρία τής λ. υπήρξε μια λακ για τα μαλλιά. που εισήχΟη το 1935 από την Αργεντινή με την ισπ ονομασία gomina (< gomma «γόμμα») και ήταν αρχικώς διαδεδομένη στις ηθοποιούς]

γκομενάκιας (ο) {γκομενάκηδες} (οικ) ο άνδρας που επιζητά να έχει πολλές γυναίκες, πολλές γκόμενες. **γκομενιάρης** (ο) {γκομενιάρηδες}, **γκομενιάρα** (η) (οικ.) πρόσωπο που έχει πολλές ερωτικές σχέσεις, που κυνηγά το αντίθετο φύλο συν ερωτύλος — **γκομενιάρικος,** -η. -ο, **γκομενιάρικα** επίρρ **γκομενίζω** ρ αμετβ {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (οικ.) **1.** δημιουργώ πολλές ερωτικές σχέσεις: *στα νιάτα του γκομένιζε κι αυτός, πότε με. τη μια, πότε με την άλλη' || δεν είναι πιστός και γκομενίζει* συν τσι- λημπουρδίζω. παίζω 2. προσαρμόζω τη συμπεριφορά και την εξωτερική μου εμφάνιση, επιδιώκοντας να προκαλώ έλξη και θαυμασμό. *δεν πρόλαβε να μπει στην εφηβεία κι άρχισε να γκομενίζει κάθε μέρα κι άλλο ντύσιμο!* Επίσης **γκομενιαρίζω** — **γκομένισμα** κ **γκομε- νιάρισμα** (το)

γκομενιλίκι (το) {χωρ γεν.} (οικ) η επιδίωξη κατάκτησης γυναικο')ν συν γκομένισμα

γκομενοδουλεΐά (η) η ερωτική περιπέτεια κάποιου με γυναίκα, γυναικοδουλειά συν τσιλημποϋρδισμα **γκόμενος** (Ο) (λαϊκ.-οικ.) ο άνδρας με τον οποίο έχει μια γυναίκα ερωτική σχέση — (υποκ.) **γκομενάκος** (ο).

[ειυμ Βλ.λ *γκόμενα*j. **γκομπλέν** (το) {άκλ.} **1.** εθνική χειροτεχνία ταπητουργίας στη Γαλλία που κατασκεύαζε τάπητες μεγάλων διαστάσεο)ν, πορτρέτα και ταπετσαρίες για καθίσματα, χρησιμοποιώντας σχέδια και διακοσμη- τικά μοτίβα ζωγράφων 2. (συνεκδ) είδος ταπητουργίας που θυμίζει την παραπάνω τεχνοτροπία

ΕΤΥΜ < γαλλ Gobelins, ονομασία οίκου ταπητουργίας που ίδρυσαν τον 17ο αι οι αδελφοί Γκομπλέν]. **γκονγκ** (το) {άκλ.} ασιατικής προέλευσης μεγάλος, κρεμαστός μπρούντζινος δίσκος με κυρτό χείλος, που όταν κρούεται από ειδικό σφυρί με καλυμμένη από μαλλί ή δέρμα άκρη. παράγει χαρακτηρι- στικό, δυνατό, παλλόμενο και υπόκωφο ήχο χρησιμοποιείται ως κρουστό όργανο συνοδίας στον χορό και στο τραγούδι, στο θέατρο προς δήλωση έναρξης τής παράστασης και γενικότ ως μέσο ειδοποίησης *ο χτύπος τού* -

Ιΐτι ym < αγγλ. gong. λ. μαλαϊκής ή ινδονησιακής προελ . πρυσανώς ηχομιμητική!.

γκοργκοντζόλα (η) ιταλικό τυρί που μοιάζει στην εμφάνιση και τη γεύση με το ροκφόρ.

Ιετυμ < ιταλ. gorgon/.ola, ονομασία λομβαρδικής πόλεως (η οποία έφερε το ρωμαϊκό όν Concordia), όπου παρασκευάζεται η συγκεκριμένη ποικιλία

τυριού'ι **γκορτσιά** κ **γκοριτσιά** (η) (διαλεκτ.) η αγριαχλαδιά συν αγριαπι- διά.

(ετυμ < αλβ goricej. **γκόρτσο** (το) (διαλεκτ.) ο καρπός τής αγριαχλαδιάς συν αγριάπιδο.

αγριαχλάδι Ηπίσης **γκόρτσι**

γκόρφι (το) γκόλφι

γκόσπελ (το) {άκλ.} είδος θρησκευτικών τραγουδιών. που τραγουδούν συνήθ μαύροι Αμερικανοί τραγουδιστές.

[ι-.τυμ < αγγλ. gospel, αρχική σημ «ευαγγέλιο». < αρχ. αγγλ godspel

god «καλός» + spell «άγγελμα, μήνυμα»). **γκουάς** (το) {άκλ.} καλ τεχν **1.** παρασκεύασμα από χρ(οστικές ουσίες σε διάλυμα κόλλας και μελιού 2. (συνεκδ.) (α) η ζωγραφική στην οποία χρησιμοποιείται το παραπάνω παρασκεύασμα. (β) το ζωγραφικό έργο στο οποίο έχει χρησιμοποιηθεί το παραπάνο) παρασκεύασμα. ** σχολιο λ ζωγραφική*

ΙΕΙΥΜ < γαλλ. gouache < ιταλ. guazzo < λατ aquatio «ποτίστρα»]

γκουβερνάντα κ **κουβερναντα** (η) {χωρ γεν πληθ } η γυναίκα που αναλαμβάνει επί πληρωμή τη φροντίδα και την ανατροφή παιδιού συν νταντά, τροφός, νόνα. ^ σχολιο λ *-γκ·*

|ΕΙΤΥΜ < γαλλ. gouvernante. θηλ τού gouvernant, μτχ τ τού ρ gouverner < λατ guvernare «κ'υβερνώ, διοικο')»] **γκουβέρνο** κ **κουβέρνο** (το) (παλαιότ) **1.** η κυβέρνηση **2.** (μτφ) διαχείριση: *ποιος έχει το ~ εδώ μέσα;*

[ΕΓΥΜ μεσν < βεν. governo < governar < λατ. guvernare «κυβερνώ, διοικώ »]

γκουλάγκ (το) (άκλ.) (στην πρώην Σοβιετική Ένωση) το σύστημα των στρατοπέδων καταναγκαστικής εργασίας στα οποία έστελνε το σοβιετικό καθεστώς τους αντιφρονούντες: «ΤΟ *αρχιπέλαγος* ~» (τίτλος μυθιστορήματος τού Λλεξ Σολζενίτσιν).

[ΕΤΥΜ < ρωσ. Gulag, ακρωνύμιο των λ. Glavnoe i/pravienie ispraviterno - trudorykh /,a«erei «Γενική Διεύθυνση Αναμορφωτικών Στρατοπέδων Εργασίας»!. **γκούλας** (το) {άκλ) φαγ?]τό κατσαρόλας ουγγρικής προέλευσης από χοιρινό ή μοσχαρήσιο κρέας, καρυκευμένο με κόκκινο πιπέρι (πάπρικα) *σερβίρουμε το ~ με κόκκινο κρασί.*

[hi ym < ουγγρ gulyas. συντετμημένος τ. τού gulyashus «η σούπα τού βοσκού»]

γκουντα (το/η) {άκλ } ημίσκληρο αγελαδινό τυρί τής Ολλανδίας με μαλακή υφή και κίτρινο χρώμα **γκουπ** (το) |άκλ } ο ήχος τού στιγμιαίου δυνατού χτυπήματος, συνήθ. με κάποιο όργανο, ή τού ήχου από το πέσιμο αντικειμένου από κάποιο ύψος: *το ~ βιβλίων που έπεσαν απ' το ράφι* [ειυμ Πχομιμητ λ]

γκουρμε (ο/η) {άκλ} πρόσωπο που εκτιμά την καλή ποιότητα στο ποτό και στο φαγητό συν καλοφαγάς

[ετυμ <γαλλ gourmet < παλ γαλλ. gromet «υπηρέτης (εμπόρου κρασιών) και δοκιμαστής τους» < αρχ αγγλ grom (σύγχρ. groom), αρχική σημ «ιπποκόμος (στο παλάτι)]. **γκουρού** (ο) {άκλ } **1.** ο διδάσκαλος που δημιουργεί προσωπική θρησκεία ή παρέχει πνευματική καθοδήγηση, κυρ. στον Ινδουισμό 2. (μτφ) κάθε πρόσωπο κύρους, που σε δεδομένο χώρο τέχνης ή πνεύματος ασκεί καθοριστική επίδραση συμβουλεύοντας και καθοδηγώντας *η καταδίκη τής ατομικής βόμβας από έναν ~ των φυσικών επιστημών, όπως ο Οπενχάιμερ, είχε ξεχωριστή βαρύτητα* JJ ο *Νίκολας Νεγρεπόντης θεωρείται ο - των δικτύων τής πληροφορικής.*

[ι ΓΥΜ < χίντι guru < σανσκρ. guru «βαρύς - σεβάσμιος»!. **γκουχ-γκουχ** (το) {άκλ.} ο ήχος που κάνει κάποιος όταν βήχει Επίσης **γκούχου-γκούχου.**

[ϊ:ΤΥΜ Ηχομιμητ. λ | **γκοφρέ** επίθ. {άκλ } αυτός που έχει ανάγλυφη επιφάνεια, η οποία σχηματίζει ομοιόμορφους ελαφρούς κυματισμούς ~ *χαρτί I τετράδιο / ύφασμα*

[ΠΤΥΜ < γαλλ gaufre < gaulre «είδος γλυκού, κέικ φόρμας» < φραν- κον walfa, πβ αγγλ. waffle|. **γκοφρέτα** (η) {γκοφρετον·} λεπτό και τραγανό γλύκυσμα. συνήθ. με γέμιση σε μία ή περισσότερες στρώσεις και σε διάφορες γεύσεις (κυρ σοκολάτας) ~ *με* σοκολάτα *γάλακτος* - (υποκ) **γκοφρετάκι** (το) κ. **γκοφρετούλσ** κ **γκοφρετίτσα** (η) ^ σχολιο λ *-γκ-* [ειυμ < γαλλ gaufrette, υποκ. τού ουσ. gaufre, βλ κ *γκοφρέ*\. **γκρα** (το) - ► γκρας **Γ κράβαρα** (τα) **-*** Κράβαρα

ΥΚράβε επίρρ μουσ ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο). ή εκφραστική δηλώνει μουσικό κομμάτι ή τμήμα μουσικού κομματιού, που παίζεται αργά και σοβαρά.

Ιετυμ < ιταλ grave < λατ gravis «βαρύς, σοβαρός»] **γκραβούρα** (η) {χωρ γεν πληθ } Ί. χαρακτική απεικόνιση σε στερεά, σκληρή ύλη (συνήθ. μέταλλο ή ξύλο) για την παραγίογή άτυπων αντιγράφων τής χαραγμένης εικόνας συν χαρακτικό 2. κάθε έντυπο αντίγραφο έργου τού παραπάνω τύπου το *βιβλίο περιλαμβάνει γκραβού- ρες τού Που αι* }ϊ *αυθεντική ~*

[ετυμ < γαλλ gravure < graver «χαράσσω» < φρανκον graban «σκάβω» < αρχ γερμ. giaban. πβ. αγγλ. grave «λάκκος, τάφος»]

Υκραν επίθ {άκλ } (λαικ) πολυτελής, αυτός που αρμόζει σε επίσημες περιστάσεις· *μια ~* τουαλέτα [| (ως επίρρ) *θα ντυθούμε ~.*

(ιτυμ < γαλλ grand «μεγάλος, σπουδαίος» < λατ grandis] **γκραν-γκινιόλ** (το) {άκλ.} **1.** (κυρ για κινηματογραφικά και θεατρικά έργα) δραματικό είδος διακρινόμενο από έμφαση στα στοιχεία τής Φρίκης και τού τρόμου, τόσο σε επίπεδο θεματολογίας όσο και σκηνοθεσίας, (μειωτ) *ιστορίες / ταινία* ~ 2. (μτφ) κάθε κατάσταση που προκαλεί συναισθήματα καταλυτικής αγωνίας και τρόμου σε όσους την υφίστανται ή μετέχουν σε αυτή σε ~ *μετατράπηκε ο αγώνας. όταν οι Γάλλοι πέτυχαν την ισοφάριση πέντε λεπτά πριν από τη ?.ήξη. για να δεχθούν τελικά γκολ στο* τελευταίο *λεπτό* συν θρίλερ. [ειυμ < γαλλ. grand guignol, όνομα θεάτρου στη Γαλλία (Παρίσι I897). που παρουσίαζε σκηνές τρόμου. Ωστόσο, το Guignol. την περίοδο τής Γαλλικής Επανάστασης, ήταν η ονομασία που έδωσε στις κούκλες του ο Γάλλος Mourguet. δημιουργο')ντας ένα θέατρο μαριο- νετών (στη Λυών) με κοινωνικό και σατιρικό χαρακτήρα Η ονομασία

Guignol οφείλεται στον τόπο καταγωγής (Chinolo) ενός Ιταλού, φίλου τού Mourguet, ο οποίος του χάρισε την πρώτη του κούκλα] **γκρανκάσα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} μουσ κρουστό όργανο που μοιάζει με το τύμπανο, αλλά διαφέρει από αυτό γιατί είναι πιο ογκώδες και παράγει ήχο χωρίς ορισμένο τονικό ύψος· αποτελείται από κυλινδρικό κορμό και δύο μεμβράνινες κεοαλές (στα Ελληνικά έχει χρησιμοποιηθεί -από τον Ν Σκαλκώτα- ο όρος «μεγάλη κάσα»).

[ετυμ < ιταλ. grancassa < gran(de) cassa «μεγάλο κιβοπιο»] **γκραν-πρί** (το) {άκλ.} **1.** (γενικά) μεγάλος διαγωνισμός **2.** (ειδικότ) το παγκόσμιο πρωτάθλημα αυτοκινητικών αγώνων ταχύτητας **3.** (συνεκδ) κάθε επίσημος αυτοκινητικός αγώνας ταχύτητας, η επίδοση στον οποίο επηρεάζει την τελική κατάταξη στο παγκόσμιο πρωτάθλημα οδηγών και κατασκευαστών (εργοστασίων)· *αγώνες ~ ((το ~ τής Φόρμουλα 1*

{ΕΤΥΜ < γαλλ. grand prix «μεγάλο βραβείο»].

Υκρας (ο) {γκράδες} στρατ οπισθογεμές ντουφέκι παλαιού τύπου· χρησιμοποιήθηκε από τον ελληνικό στρατό, κυρ στα τέλη τού 19ου αι. και στις αρχές τού 20ού. Επίσης **γκρα** (το) {άκλ.}.

ΙΚΙΥΜ < γαλλ. gras (οπτικό δάνειο), από τον Γάλλο στρατηγό B. Gras (1836-1901), εφευρέτη τού όπλου, πβ κ. *καριοφίλι]* **γκρατινέ** επίθ {άκλ.} για φαγητό παρασκευασμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε να δημιουργείται χρυσοκόκκινη κρούστα στην επιφάνειά του ύστερα από το ψήσιμο στον φούρνο και αφού το φαγητό έχει περιχυθεί με διάφορα υλικά, συνήθ αβγά ή μπεσαμέλ: *αβγά ~ με κρεμμύδια || (ως επίρρ) κό.νω τα μακαρόνια*

[ειυμ < γαλλ. gratine < gratin < gratter «ξύνω, αποξέω (ενν. την κρούστα που έχει τσιγαριστεί)» < φρανκον. kratton] **γκρατσιόζθ** επίρρ. μουσ εκφραστική ένδειξη, εκτέλεση της μουσικής «με χάρη».

[ιπυμ < ιταλ. grazioso < λατ gratiosus «χαριτωμένος, ευγενικός»] **γκράφιτι** (το; {άκλ } ελλην. *τοιχογράφημα* κάθε σχέδιο (ζωγραφικών παραστάσεων, αρχικών γραμμάτων ή συνθημάτων) που ζωγραφίζεται με ψεκαστήρα (σπρέι), κυρ. πάνω σε χτισμένες επιφάνειες, τοίχους ή πεζοδρόμια και αποτελεί συνήθ. τρόπο προσωπικής έκφρασης ή διαμαρτυρίας, *τα - στο τείχος τού Βερολίνου* [ΕΤΥΜ Αντιδάν., < ιταλ. graffiti, υποκ. τού graffio «επιγραφή, χάραγμα» < λατ. graphium < αρχ *γραφεῖον].*

γκρέιντερ (το) {άκλ) είδος σκαπτικού μηχανήματος που χρησιμοποιείται για την ισοπέδωση επιφανειών.

[ετυμ < αγγλ grader < grade (στη σημ «ισοπεδώνω») < ουσ. grade «βαθμίδα» (< λατ. gradus)] **γκρέιπ-φρουτ** (το) {άκλ.} **1.** εδώδιμο εσπεριδοειδές, μεγαλύτερο από το πορτοκάλι, στρογγυλωπό και λείο. με κίτρινο φλοιό, μαλακή και χυμώδη ανοιχτοκίτρινη σάρκα, έντονο άρωμα και γεύση πικρόξινη (συνεκδ.) δέντρο των τροπικών ή ημίτροπικών περιοχών, που παράγει τον παραπάνω καρπό.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ grape fruit < grape «σταφύλι» + fruit «φρούτο»], **γκρέκα** (η) {χωρ γεν πληθ.] διακοσμητικό σχήμα μαιάνδρου ΣΥ\ μαίανδρος.

[ετυμ < ιταλ greca, θηλ. τού επίθ. greco «ελληνικός»] **γκρεμίζω** ρ μετβ. {γκρέμισ-α, -τηκα, -μένος) **1.** προκαλώ την καταστροφή (τοίχου ή γεν οικοδομικής κατασκευής): *οι αρχαίες ε/.ληνικές πόλεις γκρέμιζαν μέρος των τειχών τους για να τιμήσουν τους νικητές των Ολυμπιακών Αγώνων || γκρέμισαν* το σπίτι, *για* να *χτίσουν πολυκατοικία* συν κατεδαφίζω 2. ρίχνω (κάποιον) από μεγάλο ύψος, πετάω σε γκρεμό *τον έσπρωξε από πίσω και τον γκρέμισε στο φαράγγι* συν (κατα)κρημνίζω **3.** (εκφραστ,) ρίχνω στο έδαφος ΣΥΝ ρίχνω κάτω 4. (μτφ) ανατρέπω: οι *επαναστάτες γκρέμισαν τον δικτάτορα από την εξουσία* 5. (ειδικότ.) (για κάτι σημαντικό, υψηλό) παύω να εκτιμώ, να σέβομαι και να υπολογίζω, το *κοινό αναδεικνύει αλλά και γκρεμίζει τα είδω/Λ* του· (μεσοπαθ. ***γκρεμίζομαι***) 6. πέφτω στον γκρεμό: *δεν μπόρεσε να ελέγξει το αυτοκίνητο και γκρεμίστηκε στη χαράδρα* **7.** πέφτω κάτω (από ύψος και με κίνδυνο τραυματισμού): ο *αναβάτης γκρεμίστηκε από το άλογο* 8. (μτφ.) καταρρέω, κα- ταστρέφομαι. «*η αυτοκρατορία που με τόσο κόπο έχτισε κινδυνεύει να γκρεμιστεί»* (εοημ.) φρ ***γκρεμίζεται ο κόσμος / γκρεμίζονται τα πάντα γύρω μου*** αισθάνομαι να καταρρέουν τα πάντα γύρω μου (ό.τι πίστευα, ό,τι υπολόγιζα κ λπ.)· για πολύ μεγάλη απογοήτευση και διάψευση *όταν έμαθε το παρε/.Οόν τού πατέρα της, ένιωσε να γκρεμίζεται ο κόσμος γύρω της* **9.** (στην προστ. ***γκρεμίσου*** με επιθετική διάθεση) (μεσον.) απομακρύνσου, φύγε αμέσως κυρ σε προστ. *γκρεμίσου από 'δώ αμέσως· και να μη σε ξαναδώ στα μάτια μου!* συν γκρεμοτσακίσου, τσακίσου, ξεκουμπίσου.

{ΕΙΥΜ μεσν. < *γκρεμνίζω* < μτγν *κρημνίζω* < αρχ. *κρημνός*, βλ κ. *γκρεμός*].

γκρέμισμα (το) {γκρεμίσμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** το να γκρεμίζει κανείς (κάτι): το ~ *τού εργοστασίου κράτησε μήνες* **2. γκρεμίσματα** (τα) τα απομεινάρια, τα ερείπια που αφήνει μια κατεδάφιση, μια καταστροφή. *περπατούσε μέσα στα ~ τού πατρικού του με δάκρυα* ΣΥΝ ερείπια, χαλάσματα, συντρίμμια, ρημάδια **3.** (μτφ.) πτώση, διάλυση το - *τού κομουνισμού στην πρώην ΗΣΣ.Δ προκά/.εσε ανακατατάξεις στον ευρωπαϊκό %άρτη* 4. (εκφραστ) η πτώση από μεγάλο ύψος **γκρεμός** κ **γκρεμνός** κ (λόγ.) **κρημνός** (ο) το επικίνδυνα απότομο και βαθύ χάσμα, το βάραθρο ***ο ~*** *έχασκε κάτω από τα πόδια τους* || το *αμάξι έπεσε στον ~* ςυχ βάραθρο, άβυσσος φρ (α) ***στο χείλος τού γκρεμού*** (i) (κυριολ) στην άκρη μιας απότομης, βραχώδους επιφάνειας (ii) (μτφ) στα πρόθυρα τής καταστροφής, λίγο πριν από την ολοκληρωτική συντριβή· *όταν αν έλαβε την εξουσία η οικονομία βρισκόταν~* (β) ιμτφ.) ***μπρος γκρεμός*** *I* ***βαθύ και πίσω ρέμα*** για οριακές καταστάσεις αδιεξόδου, όταν έχει κανείς να επιλέξει μεταξύ δύο εξί σου δυσάρεστων εναλλακτικών λύσεων / δεδομένων κ.λπ *Και τώρα τι να κάνω, Ή πληρώνω και μένω αδέκαρος ή δεν πληρώνω και πάω φυλακή'*

[εγυμ μεσν. < *γκρεμνός* (το *γκ-* αντί *κ-* από τη συνεκφορά τής λ με την αιτ. τού άρθρου, *τόν κρημνό*) < αρχ. *κρημ-νός* < θ krem-. εκτεταμένη βαθμ πρώτης συλλαβής τής δισύλλαβης ρίζας krema-. η οποία απαντά στο ρ. *κρέμαμαι* βλ. κ. *κρεμώ].*

γκρεμός - γκαμήλα - γκαρδιακός. Οι σχηματισμοί **γκρεμ(ν)ός** αντί **κρημνός, γκαμήλα** αντί **καμήλα, γκαρδιακός** αντί **καρδιακός** κ.τ ό προέρχονται από την ηχηρή προφορά τού *κ* ως **γκ** μετά από το *-ν* τού άρθρου: *τον κρεμ(ν)ό* > *τον γκρεμ(ν)ό* > *ο* **γκρεμ(ν)ός** (το *-ε-* από τροπή τού *-η-* σε *-ε-* λόγω τού παρακειμένου *-ρ-*' πβ. *σίδηρος* > *σίδερο, ξηρός* > *ξερός, θηρίο* > *θεριό* κ τ.ό.) *την καμήλα* > *τη γκαμή'Αα* > η **γκαμήλα** τον *καρδιακό* > *τον γκαρδιακό* > ο **γκαρ- διακός**

γκρεμοτσακίζομαι ρ αμετβ. αποθ {γκρεμοτσακίσ-τηκα, -μένος} (εκφραστ) 1. πέφτω στο έδαφος και τραυματίζομαι *γλίστρησε από τη σκάλα και γκρεμοτσακίστηκε'* || *θα γκρεμοτσακιστείς καμιά ώρα μ' αυτά τα πατίνια* · 2. σπεύδω, κοπιάζω, κυρ. για τη γρήγορη εξυπηρέτηση άλλου: *μό/ας ζητήσει κάτι. γκρεμοτσακίζονται να του το φέρουν* ΣΥΝ τσακίζομαι **3.** φεύγω αμέσως, εξαφανίζομαι: *γκρεμοτσακίστηκε στο δωμάτιο του, να κρυφτεί || ~ να φύγω.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*

γκρενά επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει την κόκκινη απόχρωση τού εσωτερικού τού ροδιού· *~ που?^όβερ / ταγέρ* **2.** ***γκρενά*** (το) η ίδια η κόκκινη απόχρο>ση τού ροδιού.

{ΕΓΥΜ < γαλλ grcnat < λατ grenatum «ρόδι»].

Γκρήνουιτς (το) {άκλ.} **1.** δήμος τής περιφέρειας τού Λονδίνου, στο αστεροσκοπείο τού οποίου καθορίστηκε το σύστημα μέτρησης τού γεο>γραφικού μήκους και τής ώρας **2.** (α) ***μεσημβρινός τού Γκρήνουιτς*** ο μεσημβρινός 0°. νοητή γραμμή που περνά από το Γκρήνουιτς. συνδέοντας τον Βόρειο με τον Νότιο Πόλο. ανατολικά και δυτικά τής οποίας μετριέται το γεωγραφικό μήκος (β) ***ώρα Γκρήνουιτς*** ο τοπικός μέσος ηλιακός χρόνος που ισχύει στον παραπάνω μεσημβρινό και χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς για τον προσδιορισμό τής ώρας στα διάφορα σημεία τής Γης

{ΕΙΥΜ < αγγλ Greenwich «πράσινο λιμάνι» (< αρχ αγγλ. grSne «πράσινος» + wic «λιμάνι»), επειδή βρίσκεται σε μια καταπράσινη όχθη τού ποταμού Τάμεση]

γκρι επίθ. {άκλ } **1.** γκρίζος (βλ.λ.) **2.** ***γκρι*** (το) το ίδιο το γκρι χρώμα. [ετυμ. < γαλλ. gris < φρανκον. = ·gris, πβ. αρχ. γερμ grao, αγγλ. grey κ.ά.].

γκρίζάρω ρ αμετβ. κ. μετβ {γκριζάρισ-α, -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** αποκτώ γκρίζο χρώμα, γίνομαι γκρίζος: οι *κρόταφοί* του *άρχισαν να γκριζάρουν* 2. (συνεκδ) αρχίζουν να ασπρίζουν τα μαλλιά μου· *νωρίς γκριζάρισε ο* Κώστας ♦ **3.** (μετβ) (σπάν.) κάνω κάτι γκρι: ~ το *φόντο τού σκίτσου.*

γκριζομάλλης (ο) {γκριζομάλληδες), **γκριζομάλλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } πρόσωπο που έχει γκρίζα μαλλιά, μαλλιά που αρχίζουν να ασπρίζουν.— **γκριζομάλλικος,** -η, -ο.

γκρίζος, -α, -ο **1.** αυτός που έχει χρώμα μεταξύ λευκού και μαύρου, το χρώμα τής στάχτης: ~ *μαλλιά / σύννεφα* / πινελιά / ομίχλη / *κρόταφοι / μάτια / τρίχωμα* ΣΥΝ γκρι **2.** ***γκρίζο*** (το) το παραπάνω χρώμα

3. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από ισοπεδωτική μονοτονία, που στερείται ζωντάνιας ή ενδιαφέροντος *η ~ καθημερινότητα* ΣΥ\ μουντός, πληκτικός, ουδέτερος, καταθλιπτικός · 4. (μτφ) αυτός που έχει ακαθόριστο χαρακτήρα (π χ. ως προς το νομικό καθεστώς που τον διέπει) φρ ***γκρίζες ζώνες*** (i) γεωγραφικές περιοχές που αλλη- λοδιεκδικούνται ή που είναι πληθυσμιακά μικτές (ii) (συνεκδ.) οποι- εσδήποτε καταστάσεις νοούνται σε έναν ενδιάμεσο χώρο, όπου είναι δυσχερής ο ακριβής προσδιορισμός τής κατηγορίας στην οποία ανήκει κάποιο αντικείμενο *υπάρχουν δημοκρατικά και ολοκληρολικά καθεστώτα, υπάρχουν όμως και ~* · 5. (μτφ) αυτός που έχει ύποπτο ρόλο σε μια υπόθεση · φρ* ***γκρίζα διαφήμιση*** βλ λ *διαφήμιση* — (υποκ) **γκριζούλης,** -α. -ικο, (υποκ) **γκριζάκι** (το) (σημ. 2). **γκριζωπός,** -ή. -ό [γ-.ιυμ < ιταλ. grigio, βλ. κ *γκρι* Η σημ 4 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. grey (area)J.

γκρΐλ (το) {άκλ.} αντίσταση που βρίσκεται στην οροφή τού εσωτερικού θαλάμου ηλεκτρικής κουζίνας και χρησιμοποιείται για να παίρνουν χρώμα τα φαγητά καθώς ψήνονται, *μπιφτέκι ψημένο στο ~* [ειυμ < γαλλ. gril < grille «κιγκλίδωμα, κάγκελο» < παλ. γαλλ gradilie < λατ. craticula, υποκ τού crates «πλέγμα»]

γκριμάτσα (η) {χωρ γεν. πληθ.} (καθημ.) στιγμιαία παραμόρφωση των χαρακτηριστικών τού προσώπου (με σύσπαση των μυών του) - *πόνου / δυσφορίας || ειρο)νική / πονηρή* ~ συν μορφασμός σχολιο λ. *-γκ-.*

[ΕΤΥΜ < ιταλ. grimazza < γαλλ. grimace < φρανκον grima «μάσκα»]

γκρίνια κ **γρίνια** (η) {χωρ. γεν. πληθ) (καθημ.) **1.** η συνεχής έκφραση δυσαρέσκειας με αρνητικά σχόλια, χαρακτηρισμούς, παράπονα: δεν του φτάνει η *κούραση, έχει* και *τη -* τής *γυναίκας* του *κάβε φορά που αργεί* ΣΥΝ μεμψιμοιρία, κλάψα, μουρμούρα **2.** (κυρ. για μωρά) ο διαπεραστικός ήχος σαν κλάμα, που εκφράζει ενόχληση, δυσαρέσκεια: το *μωρό τούς ξυπνούσε με τη - του μες στα άγρια μεσάνυχτα*

η συνεχής διχόνοια, εριστική διάθεση: (παροιμ.) «*η φτώχια φέρνει γκρίνια*». —**γκρινιάζω** ρ [μεσν] * σχολιο λ *-γκ.*

]ΗΤΥΜ μεσν < διαλεκτ ιταλ. grigna < γαλλ. giigne < φρανκον. grinan «τρίζω τα δόντια μου»].

γκρινιάρης, -α,-ικο κ. **γρινιάρης** {γκρινιάρηδες} (καθημ.) **1.** αυτός που αρχίζει εύκολα τη γκρίνια: *συνήθως όσο μεγα?^ώνουν οι άνθρωποι. γίνονται και πιο καθώς όλα τούς ενοχλούν* συν μουρμούρης, παραπονιάρης, δύστροπος, ανάποδος, δύσκολος, γρουσούζης · 2. ***γκρινιάρης*** (ο) δημοφιλές, επιτραπέζιο παιδικό παιχνίδι. — **γκρινιάρικα** επίρρ
[ΕΤΥΜ < *γκρίνια* + παραγ επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *παραπον-ιάρης)* **Υκριφόν** (το) {άκλ } σκύλος ράτσας με τραχύ, συνήθ. γκρίζο τρίχωμα τα σκυλιά τής ράτσας αυτής διακρίνονται σε κυνηγετικά, δρομείς και συνοδούς.
(εγυμ Αντιδάν., < γαλλ griffon < παλ. γαλλ grii'<^ccT gryphus< αρχ *γρύψ. - πός* «γρυπαετός», παράλλ. τ τού επιθ *γρυπός*. **γκρο** (το) {άκλ.) ύφασμα από βαρύ μετάξι [Ε'/ΥΜ < γαλλ gros «παχύς, φαρδύς» < δημώδ. λατ giossusj.
γκροπλάν κ. **γκρο-πλαν** (το) {άκλ.} η σκηνοθετική τεχνική λήψης εικόνας από κοντινή απόσταση και εστίασης σε λεπτομέρεια ή τμήμα γενικότερου πλάνου *η ταινία ξεκινά με ~ στο πρόσωπο τής πρωταγωνίστριας* συν ζουμ.
(ΕΤΥΜ < γαλλ. gros plan]. **γκρόσο μόντο** επίρρ. σε γενικές γραμμές, χωρίς αναφορά σε λεπτομέρειες: *η εργασία του κρίνεται ~ ικανοποιητική* ΣΥΝ χοντρικά.
[ΕΤΥΜ < ιταλ grosso modo]
Υκροτέσκος, -α. -ο **1.** αυτός που προκαλεί την αίσθηση τού αλλόκοτου. τού εξαιρετικά περίεργου **2.** ***γκροτέακο*** (το) το καλλιτεχνικό / αισθητικό είδος, που μέσα από τον συνδυασμό αταίριαστων στοιχείων προκαλεί την αίσθηση τού αλλόκοτου, τού γελοίου, συνήθ με σκοπό τη διακωμώδηση ή τη σάτιρα Επίσης **γκροτέσκ** {άκλ } [ΕΤΥΜ Αντιδάν., < γαλλ grotesque < παλ. ιταλ grottesca (pittura) «ζωγραφιά των σπηλαίων», θηλ τού επιθ grottesco «σπηλαιο')δης» < grotta «σπηλιά» < λατ. crypta < αρχ *κρύπτη],* **γκρουμ** (ο) {άκλ.} υπάλληλος ξενοδοχείου που μεταφέρει τις αποσκευές των πελατοιν και κάνει θελήματα.
[ΕΓΥΜ, < αγγλ. groom < μέσ. αγγλ. groin «αγόρι»]. **γκρουπ** (το) {άκλ } μικρή ομάδα ανθρο>πων: *παραδίδει μαθήματα σε ~ των πέντε ατόμων* [[~ *μαθητών / τουριστών / επιχειρηματιών ί επενδυτών.* — (υποκ.) **γκρουπάκι** (το)
[ΕΤΥΜ < γαλλ. groupe < ιταλ gruppo «κόμπος», < αρχ γερμ *kruppa*, πβ αρχ. γερμ. kropf «λαιμός πτηνού», αγγλ craw]. **γκρουπάρω** ρ. μετβ {γκρούπ-αρα κ -άρισα} σχηματίζω γκρουπ· *γκρουπάρισε τους μαθητές σε τρία μικρά γκρουπ.*
γκρουπούσκουλο (το) (από το πολιτικό λεξιλόγιο τής Αριστεράς) μικρή ομάδα οργανωμένων στελεχιόν κόμματος, οργάνωσης, που λειτουργεί αυτόνομα (αποκλίνει συχνά από την επίσημη γραμμή) (γενικότ -μειωτ) ομαδούλα *πολιτικά ~ || το κόμμα διαλύθηκε σε γκρουπούσκουλα*
[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ιταλ. gruppuscolo «ομαδούλα»]
Υκυ (το) γκι
γλαδιόλα (η) {χωρ γεν. πληθ.) καλλωπιστικό φυτό με όρθια, στητά φύλλα σε σχήμα σπαθιού, άνθη που αναπτύσσονται σε ταξιανθία και στάχυ με εξαιρετική ποικιλία χρωμάτων. Κπίσης **γλαδίολος** (ο). [Hi ΥΜ < νεολατ. gladiolus (με αλλαγή γένους κατά το *βιό?.α),* υποκ τού λατ gladius «ξίφος»],
γλαρόνι (το) {γλαρον-ιού | -ιών} υδρόβιο και παρυδάτιο πουλί, που μοιάζει με τον γλάρο, αλλά είναι μικρότερο, πιο λεπτό, με διχαλωτή ουρά και νηκτική μεμβράνη στα πόδια κατά την περίοδο τής αναπαραγωγής έχει μαύρο κάλυμμα στο κεφάλι [ΕΓΥΜ < *γλάρος* + παραγ. επίθημα *-όνι.* πβ κ. *ψαρ-όνι]*
γλαροπούλι (το) [γλαροπουλ-ιού | -ιών} ο γλάρος, **γλαρός,** -ή, -ό **1.** (για μάτια, βλέμμα) αυτός που ακτινοβολεί ζωντάνια ή εκπέμπει ηδυπάθεια: *«μόν' κλαίω τα μάτια τα ~. το λυγερό κορμάκι»* (Β Ρώτας) ΣΥΝ φωτεινός, άκτινοβόλος. ζωηρός, ηδυπαθής
αυτός που αποπνέει γαλήνη και ηρεμία. *~ φωνή / ματιά* συν γαλήνιος, ήρεμος — **γλαρά** επίρρ.
[ετυμ Αβεβ ετύμου. πιθ < **βλαρός* < **βλααρός* < μτγν *βλαδαρός* «αδύναμος, νωθρός, μαλακός»] **γλάρος** (ο) υδρόβιο ή παρυδάτιο πουλί μικρού ή μετρίου μεγέθους, με μακριές μυτερές φτερούγες που έχουν λευκό, γκρίζο ή μαύρο φτέρωμα στο πάνω μέρος τους· ζει κυρ. σε βράχους και παραθαλάσσιες περιοχές συν γλαροπούλι φρ (λαϊκ) (α) ***σαν γλάρος*** με εξαιρετική λαιμαργία και ταχύτητα, *τρώει ~* (β) ***μη φας, θα 'χουμε γλάρο*** οι προσπάθειές σου θα αποτύχουν, δεν θα έχεις αποτέλεσμα (επειδή ο γλάρος δεν τροίγεται)
[ετυμ μεσν. < αρχ *λάρος* < *Ia-io- < I.H. *la-*, ονοματοποιημένη ρίζα που αναπαριστάνει κραυγή, φωνή ή ομιλία, πβ. σανσκρ rayati «φωνάζει», λατ. lallo «νανουρίζω τραγουδώντας», αγγλ lull «νανουρίζω», γερμ lullen κ.ά Ομόρρ. *λα-λώ,* αρχ *λή-ρος* «ανοησία»], **γλαρώνω** ρ. αμετβ. {γλάρω-σα, -μένος} 1. πέφτω σε κατάσταση υπνηλίας: *από τις δώδεκα είχε αρχίσει* να *γλαρώνει και ήταν έτοιμος για ύπνο* 2. (συνεκδ.) γίνεται το βλέμμα μου απλανές, κοιτάζω χωρίς νεύρο· *πολλές φορές με τα ηρεμιστικά που έπαιρνε γλάρωνε || την κοιτούσε γ?Μ.ρωμένος ήταν φανερό ότι την είχε ερωτευθεί* συν χαζεύω. Ιετυμ < *γλαρός**
Υλασάρω ρ ♦ γλάσο
Υλασέ επίθ. [άκλ.) **1.** (χαρτί) με λείο και γυαλιστερή επιφάνεια, συνήθ σε διάφορα χρώματα, κυρ για χρήση από παιδιά στο μάθημα τής χειροτεχνίας **2.** (α) ***ρύζι γλασέ*** ρύζι κατάλληλο για χρήση κυρ. σε σούπες και γεμιστά ΑΝΤ σπυρωτό (β) ***φρουί-γλαασέ*** βλ.λ [ΕΤΥΜ < γαλλ. glace < glace «πάγος» < λατ. glacies).
Γλασκώβη (η) η μεγαλύτερη πόλη και λιμάνι τής Σκωτίας [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. Glasgow < κελτ. Glas Ghu «πράσινο λα γκάδι»!
γλάσο κ **γκλάσο** (το) **1.** παχύρρευστο σιρόπι από ζάχαρη και ασπράδι αβγών, με το οποίο καλύπτονται διάφορα γλυκά ή τούρτες, αποκτώντας γεύση και χρώμα, *άσπρο - πάνω από κέικ και μπισκότα || ~ σοκολάτα / καφέ / ροναγιάλ* 2. παχύρρευστη πηχτή σάλτσα, που παρασκευάζεται από τον ζωμό τού κύριου φαγητού και προσθήκη αλευριού ή αρωματικών για περισσότερη γεύση συν σάλτσα. — ψλασάρω κ γκλοσάρω ρ.
[ετυμ < *γκ?.ασάρω* (υποχωρητ.) < γαλλ. glacer «παγώνω, μεταβάλλω σε πάγο» < glace «πάγος» < λατ. glacies].
γλάστρα (η) {γλαστρών} **1.** οποιοδήποτε δοχείο, κυρ. από πηλό, μέσα στο οποίο καλλιεργείται φυτό, συνήθ καλλωπιστικό: *η ~ με το γεράνι || (συνεκδ.) ποτίζω τις* - (δηλ τα φυτά που είναι στις -)· φρ (παροιμ) ***κοντά στον / μαζί με τον βασιλικό ποτίζεται κι η γλάστρα*** για περιπτώσεις στις οποίες επωφελείται κανείς από κάτι καλό που τυχαίνει σε κάποιον άλλο 2. (μτφ.-μειωτ.) πρόσωπο (συνήθ. όμορφη κοπέλα) που σε δημόσια εμφάνιση (κυρ. τηλεοπτικές εκπομπές ή επίσημες εκδηλώσεις) περιορίζεται σε διακοσμητική και συνοδευτική παρουσία και επίδειξη τον εμφανισιακόν του προσόντων: *σε κάθε τηλεπαιχνίδι βάζουν και δυο-τρεις για ν' ανεβάζουν τη θεαματικότητα.* — (υποκ) **γλαστράκι** (το) κ **γλαστρούλα** (η) (σημ 1). σχόλιό λ *γαστέρα.*
[ετυμ < **γράστρα* (με ανομοίωση) < **γράστα* < αρχ. *γάστρα* (βλ.λ.)]
γλαύκα (η) {γλαυκών} (λόγ) η κουκουβάγια· φρ (αρχαιοπρ) ***κομίζω γλαύκα ες / εις Αθήνας*** *(κομίζω γλαϋκ' ές 'Αθήνας,* Αριστοφ. *Όρνιθες* 301) παρουσιάζω ως καινούργιο ή πρωτοποριακό κάτι ήδη γνωστό. Επίσης (αρχαιοπρ.) **γλαυξ** [αρχ.] {γλαυκός}.
[ετυμ < αρχ *γλαυξ, γλαυκός,* αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με το επίθ. *γλαυκός* (βλ.λ.) εξαιτίας τού σπινθηροβόλου βλέμματος τού πτηνού
φρ *γλαϋκ' εις 'Αθήνας,* ήδη αρχ , οφείλεται στο γεγονός ότι τα νομίσματα τής αρχ Αθήνας ονομάζονταν *γλαύκες* (επειδή έφεραν παράσταση γλαύκας, συμβόλου τής θεάς Αθηνάς) και, επομένως, το να τα γέρνει κανείς στην Αθήνα ήταν εντελώς άσκοπο και περιττό].
Γλαύκη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ (α) μία από τις Νηρηίδες (β) κόρη τού βασιλιά τής Κόρινθου Κρέοντα, δεύτερη σύζυγος τού Ιάσονα **2.** γυναικείο όνομα.
[ετυμ αρχ κύρ όν. < επίθ. *γλαυκή,* θηλ. τού *γλαυκός* με αναβιβασμό τού τόνου, βλ κ. Γλαύκος].
γλαυκός, -ή. -ό (λόγ.-λογοτ) **1.** ο αστραφτερά γαλάζιος, αυτός που έχει λαμπερό γαλάζιο χρώμα ΣΥΝ γαλανός, γαλαζωπός, κυανός, θαλασσής **2.** ***γλαυκό*** (το) το ίδιο το αστραφτερό γαλάζιο χρο)μα.
[ετυμ αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. < *y/taF- < *gIF-, που ίσως συνδ με το επίθ. *ά-γλα(Γ)-ός* «λαμπρός» (< *a-gjF-ός)!

γλαυκός: η **έννοια των χρωμάτων.** Η σύλληψη και η δήλωση των χρωμάτων, όπως δεν θα το περίμενε κανείς, αφού η αντίληψη τού χρώματος αποτελεί εμπειρικό γεγονός, διαφέρει όχι μόνον από γλώσσα σε γλώσσα, αλλά συχνά και μέσα στην ίδια γλώσσα, όταν τη δει κανείς διαχρονικά Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση τού **γλαυκός** Στην Αρχαία σήμαινε αρχικά «αστραφτερός, σπινθηροβό- λος» έτσι η Αθηνά ονομάζεται *γλανκώπις«με* αστραφτερό βλέμμα, με μάτια που πετούν φωτιές». Αργότερα παίρνει τη σημ. χρώματος, δηλώνοντας διάφορες αποχρώσεις τού κυανού (μπλε) Ο Πλάτων *(Τίμαιος* 68c) περιγράφει το *γλαυκός «κυανούς λευκφ κερανννύμε- νος».* κάτι σαν «ασπρογάλανος» Σε άλλες χρήσεις όμως δήλωσε το «γαλαζοπράσινο» χρώμα, το «πράσινο» ή και το «γκρίζο». Προκειμένου για τα μάτια, δήλωσε το «ανοιχτό γαλάζιο» χρώμα, όπως δε αναφέρει ο Αριστοτέλης *(Περί γενέσεως ζώων5.\20),* η χρωματική κλιμάκωση τού γαλανού από το πιο σκούρο στο πιο ανοιχτό ήταν: *μέλας χαροπός - γλ,αυκός* Ας σημειωθεί ότι και η (ήδη αρχαία) ονομασία τής γνωστής οφθαλμικής πάθησης **γλαύκωμα** συνδέεται με το χρώμα που παίρνουν τα μάτια τού πάσχοντος από αυτή την ασθένεια

Γλαύκος (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ (α) γνιος τού Ποσειδώνα και μιας ναϊάδας ή τού Ανθηδόνα και τής Αλκυόνης· γεννήθηκε θνητός αλλά κατά τύχη ανακάλυψε ένα φυτό που χάριζε την αθανασία έγινε θαλάσσιος θεός (β) εγγονός τού Βελλεροφόντη, εξάδελφος τού Σαρπηδόνα, πολέμησε μαζί του στην Τροία **2.** ανδρικό όνομα
Ιηίυμ< αρχ. *Γλαύκος* (ομηρικό όν) < *γλαυκός* «λαμπρός, στιλπνός» (βλ λ.), πβ. *Λάμπρος* < *λαμπρός. Φαίδρα* < *φαιδρά]* **γλαύκωμα** (το) {γλαυκώμ-ατος | -ατα, -άτων } ι αι ρ ασθένεια των ματιών, που χαρακτηρίζεται από αυξημένη ενδοφθάλμια πίεση και προκαλεί τη σταδιακή απώλεια τής όρασης, αν δεν τύχει έγκαιρης θεραπείας.
[εγυμ αρχ < *γλαυκοβμαι (-όο-)* < *γλαυκός.* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ αγγλ. glaucoma, γαλλ. glaucome, κ.ά j **γλαυξ** (η) ♦ γλαύκα
γλαφυρός, -ή. -ό **1.** (για ύφος, κείμενο, ομιλία) αυτός που χαρακτηρίζεται από παραστατική, κομψή και λογοτεχνική διατύπωση: *~ γλώσσα ι ύφος / περιγραφή / εξιστόρηση / έκφραση / ανάγνωσμα* ΣΥΝ κομψός, χαριτωμένος, ποιητικός λ\ι ακαλαίσθητος, άκομψος 2. (για ομιλητή, συγγραφέα) αυτός που εκφράζεται με άνεση και κομψότητα: *~ ρήτορας.* - **γλαφυρά** επίρρ , **γλαφυρότητα** (η) [μτγν].
[ΕΤΥΜ αρχ. < **γλαφύς* < **γλυφν-* (με ανομοίωση τού πρώτου -υ-) < I.E. *glubh- / *gleubh- «χαράσσω. ξύνω», πβ. λατ. glubo «αποφλοιώνω», αρχ. γερμ. klioban «σχίζω», βουλγ. glob «κοιλότητα τού ματιού», αγγλ cleave «σχίζω», γερμ Kluft «χαράδρα, βαθούλωμα» κ ά. Ομόρρ *γλύφω, γλυπτός* κ.ά Η λ. *γλαφυρός* απαντά αρχικώς με τη σημ. «βα- θουλωμένος», προσδιορίζοντας οικιακά σκεύη, αλλά και πλοία ή λι

μάνια Από τον Αριστοτέλη και μετά η λ χρησιμοποιήθηκε με τη σημ «γναλισμένος, κομψός'», αναφερόμενη σε αντικείμενα, αλλά και μτφ. σε προϊόντα τού πνεύματος]

ΣΧΟΛΙΟ Μερικοί χρησιμοποιούν το γλαφυρός με τη σημ τού «αστείος, φαιδρός», ήτοι με αρνητική έννοια Πρόκειται για εσφαλμένη χρήση Το *γλαφυρός* αποτελεί θετικό, κολακευτικό σχόλιο για την ικανότητα κάποιου να διανθίζει τον λόγο του με ενδιαφέρουσες, ωραία δοσμένες πληροφορίες και, προπάντων, για την ικανότητα να εκφράζεται κανείς με καλλιέπεια, ευφράδεια και ευστοχία

Γ.Λ.Δ. (η) Γερμανική Λαοκρατική Δημοκρατία (παλαιότερη ονομασία τής Ανατολικής Γερμανίας) |ΕΤΥΜ. Από̱δ. τής γερμ. ονομασίας Deutsche Demokratische Republik).

γλειφιτζούρι (το) {δύσχρ γλειφιτζουρ-ιού | -ιο')ν} γλύκυσμα για παιδιά, που αποτελείται από σκληρό κομμάτι καραμέλας στερεωμένο σε ξυλάκι στη μια άκρη του. για να μπορούν τα παιδιά να το γλείφουν κρατώντας το στο χέρι – (υποκ) γλειφιτζουράκι (το).

[είυμ < *γλείφω* (μέσω τ, *γλειφίτσης* / *-τζής* «αυτός που γλείφει») + παραγ επίθημα *-ούρι*, πβ κ *μνημ-ούρι*\

γλεί<ρτης (ο) Ιδύσχρ γλειφτών]. γλεί<ρτρα (η) {γλε\φτρών] (μειωτ.) πρόσωπο που συστηματικά κολακεύει δουλοπρεπώς άλλους, για να κερδίζει την εύνοιά τους ΣΥΝ κόλακας, οσφυοκάμπτης. – (μεγεθ.) γλειφτρόνι (το).

γλείφω ρ μετβ. {έγλειψα, γλείφτηκα, γλειμμένος} 1. περνώ, σύρω τη γλώσσα μου πάνω σε (κάτι), συνήθ για να το υγράνω ή να το γευθώ). *το σκυλί έγλειφε την πληγή του* || ~ το *παγωτό μου* || *η γάτα έγλειφε στοργικά τα μικρά της* 2. απομακρύνω (κάτι) με τη γλο')σσα. κυρ. υπολείμματα φαγητού· *έγλειψε τη σαντιγί από τα χείλη του* · 3. (μτφ για κύματα, φλόγες) κινούμαι πλησιάζοντας και αγγίζοντας ελαφρά και για λίγο μια επιφάνεια· *τα κύματα έγλειφαν τα βράχια τής ακτής* || *οι φλόγες άρχισαν να γλείφουν τις στέγες των σπιτιών* φρ (εκφραστ) **να *γλείφεις τα δάχτυλά σου!*** για φαγητό εξαιρετικά νόστιμο. είναι *εξαιρετική* μαγείρισσα κάνει *κάτι φαγητά* σαν μπουκιά και συχάριο · 4. (μτφ -μειωτ) μιλώ και συμπεριφέρομαι σε (κάποιον) με κολακευτική δουλοπρέπεια, επιδιώκοντας την εύνοιά του: *γλ,είφει συνέχεια το αφεντικό, μήπως και πάρει προαγωγή'* ΣΥΝ κολακεύω ΦΡ (μειωτ) *γλείφω εκεί όπου έφτυνα* υποστηρίζω, εγκωμιάζω αυτόν που άλλοτε απέρριπτα, πολεμούσα.· *Μην κοιτάς που τους βρίζει! Λν κερδίσουν τις νκλ,ογές. με το μέρος τους Θα 'ναι το συνηθίζει να γλείφει εκεί όπου έφτυνε'* (μεσοπαθ *γλείφομαι)* 5. περνώ τη γλο)σσα μου πάνω από τα χείλη μου ή (για ζώα) και πάνω από το σώμα μου: *γλείφεται. γιατί έχει μείνει σιρόπι ατα χείλη του* || *η γάτα για να καθαριστεί* 6. (μτφ) (α) εκδηλώνω την ανυπομονησία και την όρεξή μου (για φαγητό ή σαγώσιμο): *με το που θ'ακούσει για μουσακά, αρχίζει και γλείφεται* συν λιγουρεύομαι (β) (γενικότ.) αδημονο) για μελλοντική επιθυμητή εξέλιξη ή κατάσταση *Μη γλείφεσαι 'Δεν πρόκειται να πάρετε πρωτάθλημα'* - - γλείψιμο (το) [μεσν [. ·* σχολιο λ *γδύνω, ομόηχα*

[F/i ΥΜ μεσν < αρχ *έκ/.είχω* (η μεταβολή *-χ-* > *-φ-* οφείλεται στην αναλογική επίδρ τού *αλείφω)* < *έκ* + *λείχω* «γλείφω» Το αρχ. *λείχω* < I E. *leigh-, πβ σανσκρ lihaii. λατ. linguo. ιταλ. leccare. γαλλ. lecher, αγγλ. lick, γερμ. lccken κ ά. όλα με τη σημ «γλείνω» Ομόρρ. *λειχ~ήν (-ας), λειχ-ούδης* κ ά]

γλείφω ή γλύφω; Η ετυμολογία τής λ. γλείφω από το αρχ. *εκ?.είχω {εκ* + *λείχω* πβ και *περι-'/.είχω*, λειχούδης, *λειχήν)* δείχνει ότι η ορθή γραφή είναι με *-ει- εκ-λείχω* > *Χκλείχω* > **λείχω* > γλείφω (το *-φ-* από αναλογική επίδραση ρημάτο)ν όπως το *αλείφω)* Ηίναι προφανές ότι το *γλείφω* δεν συνδέεται με το ομόηχο γλύφω «λαξεύω, χαράσσω» (πβ *γλύπτης*), το οποίο ετυμολογείται από άλλη ρίζα (I Η. *glubh- > ελλ *γ?.υφ-).* * *γλύ>φω*

γλεντζές ίο) {γλεντζέδες]. γλεντζού (η) Ιγλεντζούδες] ο ανοιχτό- καρδος και κεφάτος άνθρίοπος, που διασκεδάζει συχνά με γλέντια: *γεννημένος / γνήσιος* ~ συν γλεντοκόπος, χαροκόπος, ξεφαντωτής.

γλεντζέδικος, -η. -ο. γλεντζέδικο επίρρ.

[ΠΙΥΜ < τουρκ eglence) γλέντι (το) {γλεντ-ιού | -ιών] 1. η αυθόρμητη και έντονη διασκέδαση, κυρ σε γιορτές με συνδυασμό φαγοποτιού, τραγουδιού και χορού· ~ *τρικούβερτο στήσανε / έκαναν στον γάμο* || *το - άναψε / άρχισε*)| *πάνω στο ~ τούς έκανε παρατήρηση η αστυνομία για τον θόρυβο* συν ξεφάντωμα, πανηγύρι 2. (κατ' επέκτ.) κάθε έντονη κατάσταση (πανηγυρισμοί, ευτράπελα, επεισόδια, καβγάς κ ά.): *τώρα να δεις ~ που 'χει να γίνει, όταν το μάθει η γυναίκα του* – (υποκ) γλεντάκι (το). γλε·ντιστής (ο)

ΙΕΤΥΜ < τουρκ. eglenti «διασκέδαση»]

γλέντι - λεβέντης - μεράκι. Αξίζει, για την ιστορία των λέξεων, να παρατηρηθεί ότι μερικές λέξεις κατεξοχήν χαρακτηριστικές τής ελληνικής ζωής είναι δάνεια, που πέρασαν τόσο βαθιά στη γλώσσα, ώστε να μη φανταζόμαστε την ξενική τους προέλευση Έτσι το γλέντι παράγεται από το γλεντώ / γλεντίζω, που προέρχεται από το τουρκ.eglenmek Το μεράκι είναι το τουρκ. merak Το ίδιο το λεβέντης πέρασε στην Κλληνική από το τουρκ. levend. το οποίο, με τη σειρά του. πλάστηκε από το ιταλ (eventi. Leventi ονόμαζαν τους «τυοεκιοφόρους ναύτες», ενώ παλιότερα λεβέντσι ονομάστηκαν από τους Έλληνες **οι πειρατές από την Ανατολή» (I.evante = Ανατολή) Π ανδρεία, η αλληλεγγύη, η ελευθεροφροσύνη και τα θετικά στοιχεία τού χαρακτήρα αυτο)ν των πολεμιστών οδήγησαν στην «εύσημη>> σημασία που απέκτησε η λ στην Ηλληνική

Υλεντοκοπώ (κ -άω) ρ. αμετβ {γλεντοκοπάς... | γλεντοκόπησα} περ- νο) τον καιρό μου με διασκεδάσεις: *επί τρεις μέρες γλεντοκοπούσαν για τη νίκη'* ||[*όλη μέρα μού γ?.εντοκοπάς, δεν κάθεσαι να δεις πώς βγαίνει το ψωμί'* συν ξεφαντώνω, γλεντο). -- **γλεντοκόπος** (ο), **γλε- ντοκόττημα** κ **γλεντοκότι** (το)

[ετυμ < *γλεντώ* + *-κοπώ(< κόπτω)*\. **γλεντώ** (κ -άω) ρ αμετβ. κ μετβ. {γλεντάς [γλέντησα} ♦ **1.** (αμετβ) διασκεδάζω σε γλέντι: *γλέντησαν ώς τα ξημερώματα με τραγούδια και χορούς* ΣΥΝ ξεφαντώνω, διασκεδάζο), ξεσκάω ♦ (μετβ) 2. περνώ όσο γίνεται πιο ευχάριστα (μια κατάσταση) *για να γλεντήσεις τη ζωή* σου, *πρέπει να έχεις λεφτά* ((~ *τα νιάτα μου* 3. διασκεδάζω με αφορμή συγκεκριμένο γεγονός: - *τη νίκη μου* συν γιορτάζω· φρ το ***γλεντώ*** (α) διασκεδάζω, γλεντώ· *κάθε Σάββατο βγαίνουμε έξω και το γλεντάμε φ)* διασκεδάζο^, απολαμβάνω (τη δεδομένη περίσταση): *εγώ όταν ο διευθυντής μού βάζει τις φωνές· χαίρομαι να τον βλέπω νευριασμένο'* ***Α.*** ξοδεύω σε διασκεδάσεις- *όσα βγάζει τα γλεντά και γΓ αύριο έχει ο θεός!* (για πρόσ.) 5. πηγαίνω κάποιον σε γλέντι. σε έντονη ψυχαγωγία· *θα σε πάω στα μπουζούκια, να σε γλεντήσω* 6. αναπτύσσω ερωτικές σχέσεις με (κάποιον) χωρίς σοβαρό αίσθημα, αποκλειστικά για την πρόσκαιρη ευχαρίστηση, *θα τη γλεντήσει για /Αγους μήνες κι ύστερα θα την παρατήσει* ΣΧΟΛΙΟ λ *γλέντι* [ι-:τυμ Μεταοορά τού τουρκ eglenmek (πβ. αόρ eglendim)] **γλεύκος** (το) Ιγλεύκ-ους j -η. -ο)ν} (λόγ) ο χυμός που βγαίνει από το πάτημα των σταφυλιών, ο μούστος

[ετυμ < αρχ. *γλεί)κος*< θ *gleuk-. τού οποίου η μηδενισμ βαθμ *gluk- απαντά στο επίθ *γλυκ-ύς* (βλ λ)]. **γλήγορος,** -η. -ο > γρήγορος

γλίνα (η) {γλινών} **1**. (σπάν) το λίπος κρέατος, κυρ. χοιρινού, το οποίο με τον βρασμό αποβάλλεται ως ζοκκή. λιπαρή και γλοιώδης ουσία, *το κρέας έβγαλε πολ/.ή - στο βράσιμο* || *η κατσαρόλα είχε* ~ 2. (κατ' επέκτ) κάθε λεκές ή συσσωρευμένη βρομιά συν λίγδα.

(ΕΤΥΜ < μτγν *γλίνη* < θ. ^gli-na, μηδενισμ. βαθμ τού I.E. *glei- < ^gel- j- «κολλώ», πβ λατ. glus «κόλλα», γαλλ glu(>αγγλ glue), ισπ gluten, ρωσ glina «άργιλος», αρχ γερμ kienan «κολλίδ». γερμ kleben, αγγλ. clammy «κολλχόδης. γλοιώδης» κ ά Ομόρρ. *γλοι-ώδης. γλίσχρος* (βλ.λ.) κ.ά]

γλινί (το) εδώδιμο ψάρι τού γλυκού νερού με μαύρο χρώμα και μικρά λέπια

[ΗΤΥΜ < *γλίνα / -η* (βλ λ) στη σημ των στάσιμων υδάτων. τής λάσπης των λιμνών Ίσως συνδ με αρωμ klenl «κυπρίνος τής λίμνης»] **γλιστερός,** -ή, -ό αυτός που μπορεί να κάνει κάποιον να γλιστρήσει, αν πατήσει πάνω του: *το πάτωμα είναι ~. γιατί χύθηκαν νερά* συν ολισθηρός.

(ΕΤΥΜ < **γλιστρ-ερός* (με ανομοιωτική αποβολή τού *-ρ-)* < *γλίστρα* < *γλιστρώ]*

γλίστρα (η) [μεσν.| {χωρ γεν πληθ \ (εκφραστ.) το γλίστρημα, οποια- δήποτε πτο')ση λόγω ολισθηρότητας τού εδάφους *πάτησα στα χυμένα /Αδια κι έφαγα μια ~!* **γλιστρίδα** (η) χαμηλό, αναρριχητικό φυτό με κίτρινα άνθη. τα φύλλα τού οποίου τρο>γονται ως σαλατικό συν αντράκλα φρ (σκωπτ) έφσ- ***για γλιστρίδα*** μιλώ ακατάπαυστα. φλυαρώ· *γλιστρίδα έφαγες και δεν μπορείς να σταματήσεις,* συν δεν βάζω γλώσσα μέσα μου ΙΕΤΥΜ μεσν. < *γλιστρώ)* **γλιστρώ** (κ -άω) ρ. αμετβ κ μετβ. {γλιστράς.. (γλίστρησα] ♦ (αμετβ.)

χάνω την ισορροπία μου λόγω τής ολισθηρότητας τού εδάφους: *γλίστρησε στο χιόνι κι έπεσε κάτω* συν ολισθαίνω φρ (ειρων) ***φέξε μου και γλίστρησα*** για βοήθεια που προσοέρεται με καθυστέρηση:

Το δάνειο το *ήθελα πριν μου κάνουν την κατάσχεση* 2. κινούμαι διαρκούς (κυρ πάνω σε λεία ή υγρή επιφάνεια), χωρίς να αποσπώνται τα πόδια μου από το έδαφος· *ο πατινέρ γλιστρούσε με χάρη πάνω στον πάγο*]] *η βάρκα γλίστρησε απαλά στη λίμνη* 3. (τριτοπρόσ. ***γλιστράει)*** (για επιφάνειες) έχει μεγάλη ολισθηρότητα: το *πάτωμα γλιστράει. γιατί το πέρασα με παρκετίνη* ***Α.*** (απρόσ ***γλιστράει)*** για ολισθηρό έδαφος, *πρόσεχε, γιατί γ/αστράει εδώ έχουν χυθεί λάδια* φρ. ***το έδαφος γλιστράει κάτω από τα πόδια μου*** για καταστάσεις ραγδαίας ανατροπής δεδομένων, μεγάλης αβεβαιότητας και ανασφάλειας *όταν έμαθε, ότι έχασε τη δουλειά του ένιωσε το έδαφος να* γλιστράν *κάτω απ' τα πόδια του* · (μτο) 5. (α) διέρχομαι μέσα από πλαίσιο ή πλέγμα, που θα μπορούσε να σταματήσει ή να περιορίσει την κίνησή μου· *το φως γλίστρησε από τα παραθυρόφυλλα στη σκοτεινή κάμαρα* (β) ξεφεύγω από κάτι που με κρατάει ή με συγκρατεί: το *ποτήρι τής γλίστρησε μέσα από τα χέρια* 6. κινούμαι ή μετατοπίζομαι (κυρ μπαίνω ή βγαίνω) χωρίς να γίνω αντιληπτός, με μυστικότητα. *γύρισε σιγά-σιγά το πόμολο τής πόρτας και γλίστρησε έξω από* το *δωμάτιο* || το *β?εμμα* του *γλίστρησε διακριτικά στον διπλανό* του 7. (για πρόσ) ξεφεύγω επιτήδεια, με πονηριά *ως δικηγόρος καταφέρνει πάντα να γλιστρά ξέροντας τα παραθυράκια τού νόμου* || ~ *σαν χέλι* φρ ***γλιστρώ μέσ' από τα χέρια (κάποιου)*** ξοεύγω από κάποιον. χάνομαι, *άφησε την ευτυχία να του γλιστρήσει μέα'* *ακό τα χέρια* || *ενώ ήταν σίγουροι ότι δεν θα κατάφερνε να δραπετεύσει, αυτός τους γ/.ίστρησε μέσ'από τα χέρια* ♦ 8. (μετβ) χώνω κρυοά. επιδέξια: *ο πορτοφολάς γλίστρησε το χέρι του στην τσέπη τού επιβάτη.* – **γλίστρημα** (το), ίυποκ) **γλιστρηματάκι** (το). ■ * ΣΧΟΛΙΟ λ *γδύνω.* (ΕΤΥΜ < μεσν. *γλιστρώ* < *έγλιστρώ* < *έκ?αστρώ* < *έκ* + *λιστρώ (-ώω)* < αρχ *λίστρον*«ξέστρο, γυαλιστήρι». αβεβ ετύμου, πιθ. < **λίτ-τρον,* που συνδ. με το επίθ. *?ατός*\. **γλίσχρος,** -α, -ο (λόγ) **1.** (για χρηματικά ποσά) αυτός που δεν επαρ-

κτεί για την κάλυψη των δεδομένων αναγκών: ~ *μέσα ί επίδομα[1] αποδοχές* συν ανεπαρκής, πενιχρός, ισχνός αντ πλουσιοπάροχος, αδρός

αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη πολυτέλειας, αφθονίας, από οικονομική στενότητα: ~ *γεύμα* συν λιτός. — **γλισχρα** [αρχ Ι επίρρ. **Υλισχρότητα** (η) {αρχ **]**

{Ε7ΥΜ αρχ. αρχική σημ. «κολλώδης, γλοιώδης», < **γλίσχω* < **γλίχ- σκω,* μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση *-χ-)* τού Ι.Ε. **glei-* < **gel-j-* «κολλώ», πβ. λατ glus «κόλλα», αγγλ. clay «άργιλος», γερμ. kleben κ ά. Ομόρρ *γλί-νη (-να), γλοι-ώδης* κ ά. Η λ. έλαβε αργότερα τη σημ εκείνου που προσκολλάται επίμονα σε κάποιον ζητώντας χρήματα] **γλίτσα** (η) {χωρ γεν. πληθ ί (καθημ *)* **1.** η λιπαρή και γλοιώδης λάσπη από σκόνη ή καπνιά, που προσκολλάται ή σφηνώνεται ανάμεσα σε επιωάνειες γο *σύντομο ιμιλόβροχο γέμισε ~ τους δρόμους, με αποτέλεσμα να είναι επικίνδυνα ολισθηροί* 2. (γενικότ*)* η βρόμα, η ακαθαρσία *τα ρούχα του είναι μέσ' στη* ~ συν. βρομιά, λίγδα. -- **γλι- τσερός,** -ή, -ό κ. **γλιτσιάρικος,** -η. -ο.

{ΕΙΥΜ Αβεβ. ετύμου, πιθ < βουλγ. glinza ή < αρχ *γλίνη* (βλ.λ)). γλιτσιάζω ρ. μετβ. κ αμετβ {γλίτσιασ-α. -μένος) ♦ 1. (μετβ.) βρομίζω (κάτι) με γλίτσα *έτσι όπως γλίτσιασε τα ρούχα του, να δούμε πώς Θα καθαρίσουν'* συν βρομίζω. λερώνω ♦ 2. (αμετβ) καλύπτομαι με γλίτσα. γεμίζω γλίτσα *με τη σκόνη από τα φουγάρα και την υγρασία τού λιμανιού, έχουν γλιτσιάσει τα πεζοδρόμια!* ΣΥΝ βρομίζω, λερώνομαι, ρυπαίνομαι. — γλίτσιασμα (το), γλιτωμός (ο) ♦ γλυτώνο) γλιτώνω ρ » γλυτώνω

γλοιώδης, -ης. -ες {γλοιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών γλοιωδέστ-ερος. -ατοςί 1. αυτός που καλύπτεται από παχύρρευστη και κολλο')δη ουσία και είναι αηδιαστικός στην αφή *ο γυμνοσάλιαγκας είναι ~ στην αφή* συν κολλοίδης 2. (μτφ.) αυτός που διακρίνεται από δουλοπρέ- πεια και ανεντιμότητα, γενικότ. αηδιαστικά απεχθής. ~ *συμπεριφορά* || - *υποκείμενο'* συν αναξιοπρεπής, αηδιαστικός, χαμερπής. —**γλοιωδώς** επίρρ. [μτγν]. ■*" ΣΧΟΜΟ λ *-ης,-ης,ες* [ευμ αρχ < *γλοιός* «κόλλα, λιπαρή ουσία» (βλ λ.)).

γλοίωμα (το) {γλοιώμ-ατος | -ατα. -άτων} ιατρ κακοήθης όγκος που εμφανίζεται σε νευρικό όργανο ξεκινώντας από τον συνεκτικό ιστό των νευρικοί κυττάρων (νευρογλοία) και που ποικίλλει ως προς τον ρυθμό τής ανάπτυξής του.

[ι υμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. glioma] **γλόμπος** (ο) **1.** το γυάλινο περίβλημα Φωτιστικής λάμπας *χρωματιστοί* ~ 2. (μτφ.-σκωπτ) αυτός που στερείται μαλλιών, ο εντελώς καραφλός ή ο υπερβολικά κουρεμένος. — (υποκ.) **γλομπάκι** (το) (σημ. Ι). [ευμ < ιταλ. globo < λατ. globus «σφαίρα»1 **γλουταμίνη** (η) {γλουταμινών} χημ ένα από τα βασικά αμινοξέα. με κρυσταλλική μορΦή και ευδιάλυτο στο νερό.

[ευμ Μεταοορά τού αγγλ. glutamin < glut-en (< λατ glus «κόλλα») + amine (βλ κ *αμινοξύ)*\ **γλουτός** (ο) η καθεμιά από τις σαρκώδεις προεξοχές που σχηματίζουν το κάτω και πίσω μέρος τού κορμού τού σώματος: *αριστερός /* συν ('-λαϊκ) κωλομέρι **—γλουτιαίος,**-α, ο [ετυμ αρχ.. αβεβ. ετύμου Αν ο σωστός χωρισμός τής λ. είναι *γ/.ου- τός* (με επίθημα *-τος).* τότε πιθ. < ^glou-/ ^glu-, μηδενισμ βαθμ τού

Ε. ˣgla-u- «στρογγυλός», πβ σανσκρ glaus «σβώλος», λατ globus «σφαίρα», γαλλ globe, *ισπ* globo, αγγλ. cloud «σύννεφο», γερμ klumpen «σβώλος» κ ά J **γλύκα** (η) [μεσν] {χωρ γεν πληθ } **1.** (για τροφές, συστατικά) η ιδιότητα τού γλυκού, *βάλε και ντομάτα, για να πάρει το φαγητό λίγη* ~ · φρ (ειρων) (σ.) ***βλέπω / καταλαβαίνω τη γλύκα*** συνειδητοποιώ με προσωπική εμπειρία (μια άσχημη κατάσταση) *τώρα που θα μπει στην ανεργία. Οα δει κι αυτός τη* ~ συν μπαίνω στον χορό (β) ***μένω με τη γλύκα*** για αναπάντεχη ματαίωση προσδοκοίμενων εξελίξεων: *πάνω που είχε πιστέψει πως θα πήγαινε εκδρομή, χάλασε ο καιρός κι έμεινε με τη γλύκα'* · 2. (μτφ) η ιδιότητα τού γαλήνιου και ευχάριστου. αυτού που προκαλεί αισθήματα τρυφερότητας, ηρεμίας, ευχαρίστησης. *η -- τού ανοιξιάτικου καιρού* |{ *παραδόθηκε στη ~ τού ύπνου'* || *η μάννα του τον κοίταζε μ' απέραντη* -' συν γαλήνη, τρυφερότητα, ζεστασιά 3. (ως χαρακτηρισμός για πρόσ) ο χαριτωμένος, αυτός που γεννά έντονα αισθήματα τρυφερότητας και συμπάθειας *να δεις το μωρό τής Σούλας, μια - είναι* || *Λες το σκυ/Λκι μου'Δεν είναι* ~. 4. (ειρων) ***γλύκες*** (οι) τα καλομπάσματα, η γεμάτη τρυφερότητα και ευγένεια συμπεριφορά: *στην αρχή ήταν όλο γλύκες μαζί μου. τις αγριάδες τις άρχισε μετά* || *αρχίζω τις* - F-πίσης (λαϊκ) **ψλυκάδα** [μεσν] (σημ Ι).

γλυκάδι (το) Ιμεσν] {δυσχρ. γλυκαδ-ιού | -ιών} **1.** ***γλυκάδια*** (τα) οι εσωτερικοί αδένες που έχουν τα αρνάκια και τα μοσχαράκια γάλακτος στον λαιμό και τα οποία μαγειρεμένα θεωρούνται εξαιρετικός μεζές ή ορεκτικό: *έβρεχε πάντα με ούζο τα* ~ || *τηγάνισε μερικά ~ για μεζέ* 2. (ευφημ) το ξίδι **γλυκαιμία** κ. (ορθότ) **γλυχαιμία** (η) ΐχωρ. πληθ } ιλιρ το επίπεδο παρουσίας τής γλυκόζης στο αίμα ενός οργανισμού, τα φυσιολογικά όρια τού οποίου βρίσκονται περίπου στο ένα γραμμάριο ανά λίτρο. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ glycaemia]

γλυκαίνω ρ μετβ κ αμετβ. [αρχ Ι {γλύκα-να, -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ)

1. κάνω (κάτι/κάποιον) γλυκό: ~ τον *καφέ με ζάχαρη* || (μτΦ.) ~ *τον τόνο τής φωνής μου* (μτφ) 2. (για καταστάσεις άγχους ή ψυχικού πόνου) καθιστώ πιο υποφερτό, πιο απαλό, ο *χρόνος γλύκανε σιγά-σιγά τον πόνο* ΣΥΝ καταπραϋνω. ανακουφίζω ♦ 3. (αμετβ) βελτιώνομαι, γίνομαι γλυκός, πιο ήπιος: *έκοψε ο βοριάς και ο καιρός γλύκανε* 4, (μεσοπαθ ***γλυκαίνομαι***) συνηθίζω (σε. κάτι ευχάριστο), καλομαθαίνω· *γλυκάθηκε από το κέρδος και τώρα όλο στα λεφτά έχει τον νου του.*

γλύκανση (η) Ιμτγν**]** **γλυκανάλατος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν έχει αρκετά αλμυρή γεύση, που μοιάζει να είναι γλυκός, ενώ θα έπρεπε να είναι αλμυρός- *δεν έβαλε πολύ) αλάτι στο φαί κι έγινε* ~ (μτφ) 2. (μειωτ) αυτός που χαρακτηρίζεται από επιτηδευμένο, κούφιο συναισθηματισμό - *ταινία* ολο *πάθος και δάκρυ* συν μελό 3. αυτός που είναι άχαρος στην προσπάθειά του να φανεί χαριτωμένος ~ *ηθοποιός / χαμόγελο* **γλυκάνισο** (το) {-ου κ -ίσου , -ων κ. -ίσων} **1.** ετήσιο ποώδες φυτό. οι αρωματικοί καρποί τού οποίου χρησιμοποιούνται ως καρύκευμα (ιδιο^ς στο ψωμί), στη φαρμακευτική (στην παρασκευή αντιβηχικίόν) και τα σπέρματά του α>ς αρωματικό στο ούζο, στη ρακή κ.α. 2. (συνεκδ) το συστατικό που προσδίδει σε Φαγητά, ποτά ή ροφήματα άρωμα γλυκάνισου: ορισμένοι *συνηθίζουν να βάζουν στο ψωμί* ~ Επίσης **γλυκάνισος** (ο) Ιμεσν).

[ητυμ < μτγν. *γλυκάνισον*< *γλυκύς* + *άνισον* Ο τ *άνισον* προέρχεται (πιθ. με ιωτακισμό) από την αρχ λ *άν(υ)ηΟον / άνησον* (βλ. κ. *άνηθο)* Πρόκειται πιθανοκ για δάνειο) **γλυκαντικός,** -ή, -ό Ιμτγν **]** **1.** αυτός που γλυκαίνει (κάτι) **2.** ***γλυκαντική ύλη*** φυσική ή συνθετική ύλη που χρησιμοποιείται για να προσδίδει γλυκιά γεύση σε τροΦές, υποκαθιστώντας τη ζάχαρη, όπως η σακχαρίνη, η ασπαρτάμη. η φρουκτόζη, η γλυκόζη κ ά. **γλύκας** (ο) (για άντρες) πολύ συμπαθητικός στην εμφάνιση και στους τρόπους

γλυκασμός (ο) Ιμτγν] **1.** (α) το να γλυκαίνει κανείς (κάτι) (β) εκκλησ ***γλυκασμός των αγγέλων*** (ευχαρίστηση, αγαλλίαση των αγγέλων) ως προσφώνηση τής Θεοτόκου **2.** (κακόσ) (για ύφος. έκφραση, διατύπωση) η υπερβολική και ανούσια συναισθηματολογία, ο ψεύτικος συναισθηματισμός *η ουσία στην ποίηση δεν βρίσκεται στους περιττούς και εύκολους* - συν γλυκερότητα **Γλυκατζής** (ο) Ιγλυκατζήδες). **γλυκατζου** (η) {γλυκατζούδες} πρόσωπο που του αρέσουν πολύ και καταναλίδνει πολλά γλυκά **Γλυκερία** (η) **1.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα

[Εϊ υμ μτγν. κύρ όν < αρχ *γλυκερός*\ **γλυκερία** (η) |Ι889| πόα το)ν εύκρατων περιοχών με λείο βλαστό και φύλλα πλατιά ή στριφτά ΙΕΙΥΜ < αρχ *γ?<υκερός* (βλ λ.)) **γλυκερίνη** (η) [18751 {χωρ πληθ } άχρο>μο υγρό που χρησιμοποιείται ως γλυκαντική ουσία (υποκατάστατο τής ζάχαρης για τους διαβητικούς) και συντηρητικό, καθώς και για την παρασκευή φαρμάκων, καλλυντικών, βερνικιίόν. ρητινών κ ά : *σαπούνι γλυκερίνης.* |Ι·ΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ. glycerine], **γλυκερός,** -ή. -ό (κακόσ) **1.** υπερβολικά γλυκός **2.** (μτφ.) γεμάτος επιτηδευμένο και κούφιο συναισθηματισμό *ένα ~ σενάριο* όλο *χωρισμούς και δάκρυα* || - *μουσική* ΣΥΝ μελό. γλυκανάλατος — **γλυκερά** επίρρ , **γλυκερότητα** (η).

|ΕΙΥΜ αρχ < *γλυκύς* -τ παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ κ. *τρομ-ερός].* **γλυκίζω** ρ. αμετβ. [μτγν.] {μόνο σε ενεστ κ παρατ } (για ποτά. τροφές) έχω γεύση που τείνει προς το γλυκό, **γλύκισμα** (το) * γλύκυσμα

γλυκό (το) οποιοδήποτε ζαχαροπλαστικό παρασκεύασμα έχει γλυκιά γεύση, μεγάλη δοσολογία γλυκαντικών ουσιών στη σύστασή του: *γλυκά είναι οι πάστες, οι τούρτες, τα αμυγδα/.ωτά. τα λουκούμια, οι σοκολάτες κ ά* || ~ *ταψιού* ΣΥΝ γλύκυσμα φρ (α) τού ***γλυκού*** (ως χαρακτηρισμός) για μέρος σερβίτσιου (κουτάλι, μαχαίρι, πιρούνι, πιάτο) που χρησιμοποιείται στην προσφορά και κατανάλωση γλυκών και είναι μικρότερου μεγέθους από τα αντίστοιχα που χρησιμοποιούνται για φαγητό: *κουταλάκι / πιατάκι* - (β) (συνεκδ.) κουταλάκι / ***κουταλιά τού γλυκού*** η ποσότητα υλικού που αντιστοιχεί στη χωρητικότητα μικρού κουταλιού, με το οποίο τρο>ει κανείς γλυκό: *ένα ~ ζάχαρη και δύο καφέ* ανί κουτάλι τής σούπας (γ) έχω ***φάει κάτι με το κουτάλι*** / ***με το κουταλάκι τού γλυκού*** για δύσκολη περίσταση την οποία βιώνει κανείς πολύ έντονα ή για κάτι το οποίο το έχει γνωρίσει πάρα πολύ καλά *έχει φάει τη θάλασσα με το κουταλάκι τού γλυκού* || *την έφαγα την* ταλαιπωρία *με το κουταλάκι τού γλυκού* (δ) ***γλυκό τού κουταλιού*** βλ λ. *κουτάλι* – (υποκ.) **γλυκάκι** [μεσν] κ. **γλυκουλάκι** κ **γλυκούλι** (το) **γλυκό-** κ **γλυκό-** κ **γλυκ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι. **1.** έχει γλυκιά γεύση· *γλυκό πατάτα, γλυκό-ποτος, γλυκ-ανάλατος* 2. (μτφ.) είναι όμορφο, τρυφερό, ευχάριστο, απαλό ή γαλήνιο *γλυκό- ηχος, γλυκό-λογο*

[ΕΙΥΜ Α συνθ τής Μτγν και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ *γ/.υκός* (βλ κ. *γλυκός)*\ **γλυκοαίματος,** -η. -ο (εκφραστ) ο ιδιαίτερα ελκυστικός λόγο) τής ευγενικής και γλυκιάς συμπεριφοράς του **γλυκογόνο** (το) [1863] ΒίΟλ πολυσακχαρίτης που συντίθεται από μονομερή γλυκόζης και αποτελεί κατηγορία υδατάνθρακα, που εναποθηκεύεται στο σώμα των ζώων, κυρ στο ήπαρ. και μετατρέπεται *ανά* πάσα στιγμή σε γλυκόζη, όταν απαιτείται χρήση ενέργειας συν ζωικό άμυλο

[Ε.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ .< γαλλ glycogene] **γλυκόζη** (η) {χωρ πληθ.) χημ το πλέον διαδεδομένο σάκχαρο που παράγεται με φωτοσύνθεση και αποτελεί την πρωταρχική πηγή ενέρ

γλυκαιμία ή γλυχαιμία, υπογλυκαιμία ή υπογλυχαιμία: Ιο ορθό είναι προφανούς το **γλυχ-αιμία** και **υπογλυχ-αιμία** λόγω τής δάσυν- σης τού β' συνθετικού *{-αιμία* < *αιμα).* *όπως* και **λευχ-αιμία** *(λευκός + αίμα),* **αφαιμάσσω / αφαίμαξη** *(από + αίμάσσω)* Οι ξένοι που έπλασαν τον όρο. δεν έλαβαν υπ' ό\ιην τη δάσυνση τής λ *αίμα.*

γειας των ζωντανών οργανισμών (ΠΤΥΜ Κλληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. glycosej. γλυκομίλητος, -η. -ο [μεσν.] (για πρόσ.) αυτός που μιλά με γλυκό τρόπο: *κα?.ός άνθρωπος και ~* γλυκόξινος, -η, -ο [μεσν.1 αυτός που έχει γεύση γλυκιά και ξινή μαζί. *οι ~ σάλτσες σ̃ι)νηθίζονται στην κινέζικη μαγειρική* γλυκθΓτατάτα (η) {χωρ γεν πληθ } 1. πολυετές ποοΐδες φυτό που προέρχεται από τη Ν. Αμερική και καλλιεργείται για την εδώδιμη, βολ- βώδη και κονδυλόμορφη ρίζα του. η οποία έχει πλούσια αλευρο')δη σύσταση 2. ο εδώδιμος κόνδυλος τού παραπάνω (ουτού [ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. sweet potato] γλυκόπικρος, -η, -ο [μεσν.] 1. αυτός που έχει γεύση γλυκιά και πικρή μαζί: *-σιρόπι ι φάρμακο* 2. (μτφ -εκφραστ.) αυτός που γεννά αντικρουόμενα. αντιφατικά συναισθήματα πόνου και χαράς, που εκφράζει ψυχική οδύνη και αγαλλίαση συγχρόνως, *διασκέδαζε πάντα το ~ βάρος τής ζωής.* – γλυκόπικρα επίρρ.

γλυκόπικρος: αντιθετικά σύνθετα. Το γλυκόπικρος ανήκει στα αντιθετικά λεγόμενα σύνθετα, δηλ σε σύνθετα με σημασιολογι- κώς αντίθετα το α' και το β' συνθετικό τους. *γλυκός + πικρός* > γλυκόπικρος, *άσπρος + μαύρος* > ασπρόμαυρος / μαυρόασπρος, *ανεβαίνω + κατεβαίνω* > ανεβοκατεβαίνω. *πηγαίνω + έρχομαι* > πηγαινοέρχομαι κ τ ό

γλυκόπιοτος, -η. -ο (για ποτό) που έχει γλυκιά γεύση ή που πίνεται ευχάριστα ~ *κρασί* **γλυκόρριζα** (η) {χωρ γεν πληθ.} ποώδες φυτό τού οποίου οι ρίζες έχουν γλυκιά γεύση και χρησιμοποιούνται στη φαρμακοποιία, ζαχα- ροπλαστική, αρτοποιία κ α.
[ετυμ μεσν < μτγν. *γλυκόρριζα* < *γ/.νκός + ρίζα],* **γλυκός,** -ιά, -ό {γλυκύτ-ερος, -ατοςί **1.** αυτός που έχει τη χαρακτηριστική γεύση τής ζάχαρης, που προκαλεί τη μία από τις τέσσερεις βασικές γεύσεις, η οποία δεν είναι αλμυρή, πικρή ή ξινή. *~ σαν μέλι || μη βάζεις πολλή ζάχαρη στον καφέ θα γίνει πολύ* (βλ κ λ *γλυκύς)·* ΦΡ (μτφ.) ***γλυκό ψωμί*** για κατάσταση ευτυχίας, ευδαιμονίας· *«να τον παντρευτείς, να νοικοκυρευτείς / -, κορού'λα μου, κοντά του να γευτείς»* ίτραγ) 2. αυτός τού οποίου η γεύση δεν πλησιάζει την αλμυρή. *το βούτυρο να είναι γλυκό, όχι αλατισμένο || ~ ψωμί / αμύγδα/.ο* ΣΥΝ ανάλατος φρ (α) ***γλυκά νερά*** τα νερά πηγών, ποταμών, λιμνών, που δεν είναι γλυφά και (συνεκδ.) κάθε φυσική υδάτινη συγκέντρωση εκτός τής θάλασσας (β) (μτφ) ***τού γλυκού νερού*** (ως χαρακτηρισμός) (i) για υδρόβιο οργανισμό που ζει και αναπτύσσεται σε ποτάμια και λίμνες, *ψάρι / φύκια* ~ (ii) (μειωτ) για κάποιον/κάτι που δεν αξίζει την ιδιότητα που φέρει: *στρατηγός ~ δεν έχει βρεθεί ποτέ του σε μάχη! || κατετάνιος ~!* σων τής πλάκας 3. (για ποτά και ειδικότ. για κρασιά) αυτός που δεν είναι ξηρός, που περιέχει αζύμωτες γλυκαντικές φυσικές ύλες· *~ κόκκινο κρασί* |) **~** *σαμπάνια'* (μτφ.) **4.** αυτός που μεταδίδει την αίσθηση τού ευχάριστου και απαλού, τού τρυφερού και γαλήνιου: *τραγουδούσε ένα ~ χαρμόσυνο σκοπό* [[*η - φθινοπωρινή δροσιά* |] *ανατρίχιασε στο ~ άγγιγμα τής θαλασσινής αύρας || ~ ησυχία / μελαγχολία* σων ευχάριστος, τερπνός, ευφραντικός, μειλίχιος· ΦΡ ***όνειρα γλυκά!*** ευχετ πριν από τον ύπνο: *καληνύχτα κι ~!*

γεμάτος απολαύσεις **~** *ζωή με διασκεδάσεις και ξενύχτια* 6. αυτός που χαρακτηρίζεται από χάρη, ευγένεια, τρυφερότητα, που γεννά συναισθήματα τρυφερότητας: *- παιδάκι / γατάκι / β/Λμμα) φιλί! χαμόγελο || «Το ~ πουλί τής νιότης»* (θεατρικό έργο τού Τ Ουίλλιαμς)· φρ ***κάνω τα γλυκά μάτια (σε κάποιον)*** προσπαθώ να προσελκύσω ερωτικά (κάποιον) με τη συμπεριφορά μου ΣΥΝ φλερτάρο). κορτάρω **7.** πολύ αγαπητός, συνήθ σε προσφωνήσεις, *γλυκέ μου!* || *γλυκιά μου!* || 77 *~ πατρίδα.* – **γλυκά** κ. **γλυκούλικα** κ **γλυκούτσικα** επίρρ., (υποκ) **γλυκούλης,** -α, -ικο κ **γλυκούτσικος,** -η/-ια. -ο Ιμεσν J.
[ΐϊΤΥΜ μτγν < αρχ *γλυκύς* (βλ.λ)]. γλυκοχαράζω ρ. αμετβ. Ιγλυκοχάραξα} (εκφραστ) 1. (απρόσ. ***γλυ~ κοχαράζει)*** ξημερώνει, χαράζει (για να εκφραστεί το αίσθημα γα?νή- νης που νϊϊόθει αυτός που το βλέπει) 2. φωτίζομαι απαλά από το χάραμα· *«γ/ΜΚοχαράζουν τα βουνά / μα εγώ τα βλέπω σκοτεινά»*(λαϊκ. τραγ). - γλυκοχάραμσ (το) γλυκύ (το) (λαϊκ.-ευφημ.) παροξυσμική εκδήλωση ασθένειας, οφειλο- μένης κυρ. σε νευρική διαταραχή (π.χ. δυσκολία ούρησης, επιληψία, κοιλόπονος): *τον έπιασε το ~ του πάλι κι έχασε τελείως τον έλεγχο- ούτε ήξερε τι έλεγε* γλυκύς, -εία, -ύ {γλυκ-έος | -είς (ουδ. -έα), -έων (θηλ -ειών) γλυκύτερος, -ατος) (λόγ.) γλυκός ΦΡ (α) /Λυκύς βραστός (καφές) με μεγάλη αναλογία ζάχαρης, γλυκός (β) ΕΚΚΛΙΙΣ ω ***γλυκύ μου έαρ*** *(ώ γλυκύ μου έαρ)* «γλυκιά μου άνοιξη» · θρηνητική προσφώνηση τής Παναγίας προς τον νεκρό Χριστό (από τη γ' στάση των Πγκωμίιον τής Μεγάλης Παρασκευής) – γλι/κύτητα (η) [αρχ.] (βλ. λ *γλυκός)* **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ύς.*
[ΕΤΥΜ αρχ < **δλυκ-ύς.* που συνδ. με το λατ. dulcis (> ισπ dulce, γαλλ. doux). Κατ' άλλη άποψη, η λ. αποτελεί τη μηδενισμ. βαθμ. θέματος *g1uk-. που απαντά στη λ. *γ/.εδκ-ος* (.βλ. λ)]. **γλύκυομα** (το) {γλυκύσμ-ατος | -ατα, -άτων| (σχολ ορθ *γλύκισμα)* **1.** κάθε παρασκεύασμα με γλυκιά γεύση το γλυκό: *σπιτικά ~ 2.* (μτφ.) (φαγητό) που είχε ιδιαίτερη επιτυχία στην παρασκευή του *ένα ψο)μί όχι σαν αυτά τ'άνοστα τού φούρνου'*

[εγυμ μτγν. < αρχ. *γλυκύς].* **γλύπτης** (ο) [γλυπτών]. **γλύπτρια** (η) [1889] {γλυπτριών} καλλιτέ* χνης που δημιουργεί έργα γλυπτικής, *μεγάλοι ~ τής κλασικής αρχαιότητας υπήρξαν οι Φειδίας.* Πολύκλειτος, *Πραξιτέλης, Σκόπας κ.ά.* [LI υμ αρχ. < *γλύφω* «λαξεύω, σκαλίζω» (βλ λ)] **γλυπτικός,** -ή. -ό [μτγν] **1.** αυτός που σχετίζεται με την τέχνη τού γλύπτη ή με τον ίδιο τον γλύπτη: *~ διάκοσμος'*2. ***γλυπτική*** (η) η τέχνη τής απόδοσης των εμπνεύσεων τού δημιουργού σε σκληρό υλικό (συνήθ. μάρμαρο, πέτρα, ξύλο ή μέταλλο) με την παραγωγή τρισδιάστατου έργου (αναγλύφου ή αγάλματος): *η ζωγραφική και η ~ είναι εικαστικές τέχνες || έκθεση γλυπτικής.* **γλυπτοθήκη** (η) [1891 [{γλυπτοθηκών) στεγασμένος χώρος που προορίζεται για τη φύλαξη ή έκθεση έργων γλυπτικής.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής σέν. όρ., < γερμ Glyptothekj **γλυπτός,** -ή. -ό **1.** αυτός τού οποίου η επιφάνεια έχει υποστεί επεξεργασία με μεθόδους τής γλυπτικής τέχνης *~ διάκοσμος με παραστάσεις ζώων. φυτών και πουλιών* 1ΥΝ ανάγλυφος, σκαλιστός **2.** ***γλυπτό*** (το) το τρισδιάστατο καλλιτέχνημα τού γλύπτη, κάθε έργο γλυπτικής τέχνης (ανάγλυφο, άγαλμα). – **γλυπτ-ά / -ώς** επίρρ [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *γλύφω* (βλ.λ.)] **γλυσινα** (η) {γλυσινών} αναρριχ(όμενο φυτό με μοβ άνθη που σχηματίζουν τσαμπιά και έχουν ωραίο άρωμα.
[ι.ΙΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ glycine < νεολατ glycina < αρχ. *γλυκύς]* **Υλυστρώ** ρ ► γλιστρώ
γλυτώνω κ. (εσφαλμ) **γλιτώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {γλύτωσα} ♦ (αμετβ.) 1. (+από) ξεφεύγω (από κίνδυνο, δυσάρεστη κατάσταση), αποτρέπω ή αποφεύγω (κάτι δυσάρεστο ή επιβλαβές) *θα φύγουν τα παιδιά για την εξοχή και θα γλυτώσω για λίγο από τη φασαρία τους* ΣΥΝ απαλλάσσομαι 2. σώζομαι *κανείς δεν γ/ώτωσε από την έκρηξη*

(+με) ξεφεύγω, σώζομαι (με συγκεκριμένο τίμημα) *γλύτωσε από την έκρηξη με μερικά εγκαύματα* [| *~ με δύο μήνες* (καταδικάζομαι σε δύο μόνο μήνες φυλάκισης)· ΦΡ ***γλυτώνω παρά τρίχα / στο παρά πέντε / στο τσακ*** σοζομαι ή ξεφεύγω από κάτι δυσάρεστο ή επικίνδυνο την τελευταία στιγμή ♦ (μετβ.) 4. βοηθοί αποφασιστικά κάποιον να αποφύγει, να απαλλαγεί (από κάτι δυσάρεστο ή επικίνδυνο): *η παρέμβασή σου με γλύτωσε από άσχημες καταστάσεις* σων σώζω, απαλλάσσω 5. αποφεύγω (κάτι δυσάρεστο) *αν συνεχίσει έτσι, δεν θα το γλυτώσει το ξύλο' || όπου και να πας, δεν θα μου γλυτώσεις!* ςρ\ αποφεύγω· φρ (α) ***τη γλυτώνω*** σώζομαι, απαλλάσσομαι από (κάτι δυσάρεστο, επικίνδυνο): *η σύγκρουση ήταν σφοδρή αλλά. ευ- τυχώς, τη γλυτώσαμε και δεν πάθαμε τίποτα* j{ ο *διευθυντής έβαλε άλλον να κάνει αυτή τη δου/.ειά εγώ τη γλύτωσα*[1] (β) ***φθηνά τη γλύτωσα*** πέρασα ή απέφυγα μια δυσάρεστη κατάσταση χωρίς συνέπειες, χωρίς να πάθω κάτι κακό ή κάποια σημαντική ζημιά: *7-χασα μόνο λίγα χρήματα, ενώ μπορεί να είχα χάσει τη ζωή μον!* 6. εξοικο- νομώ προς όφελός μου. κερδίζω *αν πας απ'αυτό το στενό, γλυτώνεις χρόνο και δρόμο*[1] **— γλυτωμός** (ο) Ιμεσν] **■ ΙΧΟΛΙΟ λ. *γδύνω* ΙετυΜ μεσν < *r γλυτώνω* < *έκλυτώνω* < αρχ. *έκλυτος* «χαλαρός, ελεύθερος». Η γρ. με *-ι- (γ/.ιτώνω)* είναι εσφαλμ και δεν έχει καμιά ετυμολογική στήριξη].
Γλυφάδα (η) παραθαλάσσιος δήμος τής Περιφέρειας Πρωτευούσης στις ΝΔ υπώρειες τού Υμηττού.
ΙΕΤΥΜ. < *γλυφός].*

ΣΧΟΛΙΟ Το συχνό τοπωνύμιο Γλυφάδα χρησιμοποιήθηκε πιθανώς αρχικά για τοποθεσίες με γλυφό νερό Το *γλυφάδα* προήλθε από το γλυφός, που ανάγεται σε αρχικό αμάρτυρο τύπο *βλυχός «γλυφός », συναγόμενο από το παράγωγό του *βλυχώδης*

Υλυφαίνω ρ αμετβ κ μετβ {γλύφανα} ♦ 1. (αμετβ) αποκτώ γλυφή γεύση ♦ 2. (μετβ) προσδίδω γλυφή γεύση, κάνω (κάτι) γλυφό, γλύφανο (το) {γλυφάν-ου | -ων] σφηνοειδές εργαλείο με κοφτερή κόψη στην άκρη τής λεπίδας του, που κατασκευάζεται από ατσάλι και χρησιμοποιείται για κόψιμο ή σμίλευση ξύλου, πέτρας κ.λπ συν. γλυφίδα, σμίλη Επίσης γλύφανος (ο) [μτγν Ι [ετυμ < μτγν *γλύφανος* < αρχ *γλύφω* (βλ λ.)], γλυφή (η) 1. η λάξευση σκληρής ύλης, η χάραξη σκληρής επιφάνειας, κυρ. για τη δημιουργία γλυπτής παράστασης 2. (συνεκδ.) η ίδια η γλυπτή παράσταση [ετυμ μτγν < αρχ. *γλύφω].* γλυφίδα (η) αιχμηρό εργαλείο που χρησιμοποιείται στη λάξευση ΣΥΝ γλύφανο, σμίλη.
ΙΕΤΥΜ < αρχ *γλυφίς, -ίδος* < *γλύφω].*
Υλυφίζω ρ αμετβ {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] έχω γεύση που τείνει προς το γλυφό: Srv *πρέπει να πίνεις νερό που γλυφίζει* γλυφός, -ή. -ό αυτός που έχει τη χαρακτηριστική γεύση τής θαλασσινής αλμύρας, που είναι ελαφρώς αλμυρός. *«διψάσαμε το μεσημέρι, μα το νερό γ/.υφό»* (Γ. Σεφέρης) συν (λόγ) υφάλμυρος, (καθημ) αλμυρούτσικος. – γλυφάδα (η). σχόλιό λ. *Γλυφάδα* [ετυμ μεσν < **βλυχός* (όπως πιστοποιείται από το μτγν. *βλυχώδης),* αγν. ετύμου]
γλύφω ρ. μετβ. {έγλυψα) (αρχαιοπρ.) λαξεύω σε σκληρή ύλη (συνήθ με τις τεχνικές τής γλυπτικής τέχνης) ΣΥΝ σμιλεύω. **■ σχολιο λ. *γλ,είφω, μετοχή, σμόηχα.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *glubh-, μηδενισμ βαθμ τού 1.Κ *gleubh- «χαράσσω,

γλυκό- *α' συνθετικό*
γλυκόηχος, -η, -ο **γλυκοκοίταγμα** (το) **γλυκόλαλος,** -η, -ο **γλυκομιλώ** ρ **γλυκοφίλημα** (το)
γλυκοκΕλάηδημα (το) **γλυκοκοπάζω** ρ **γλυκολαλώ** ρ **γλυκοτραγουδώ** ρ. **γλυκόφωνος,** -η, -ο
γλυκοκελαηδώ ρ. **γλυκοκουβεντιάζω** ρ **γλυκόλογο** (το) **γλυκοφέγγει** ρ

ξύνω», πβ λατ. glubo «αποφλοιώνω», γαλλ glome «φλοιός», αγγλ. deft «χαράδρα, σχισμή» κ ά Ομόρρ. *γλυπτός, γλαφυρός (< *γλυφν-)* κ ά.|.

γλώσσα (η) {γλωσσών} **1.** το ευκίνητο, σαρκώδες και μυώδες όργανο τού κάτω μέρους τής στοματικής κοιλότητας, που χρησιμεύει ως αισθητήριο όργανο για τη γεύση, το μάσημα και την κατάποση τής τροφής, καθώς και την παραγωγή ανθρώπινης ομιλίας κατά την άρθρωση των φθόγγων: *δαγκώνω / πλαταγίζω τη ~ μου·* ΦΡ (α) ***βγάζω τη γλώσσα μου (σε κάποιον / κάτι)*** κάνω κοροϊδευτική γκριμάτσα δείχνοντας τη γλώσσα μου (σε κάποιον)· (συνεκδ) αντιμετωπίζω με κοροϊδευτικό και υποτιμητικό τρόπο, χωρίς σεβασμό (πρόσωπο ή κατάσταση): *η γενιά που τόλμησε να βγάλει τη γλώσσα σε πολλές προκαταλήψεις τού παρελθόντος* συν κοροϊδεύω, περιγελώ (β) ***μου βγαίνει η γλώσσα*** λαχανιάζω (μτφ) κουράζομαι υπερβολικά *μου βγήκε η γλώσσα από χθες να ετοιμάσω το σπίτι* || *- στο τρέξιμο* ΣΥ\ ξεθεώνομαι (γ) ***δεν βάζω γλώσσα στο στόμα μου / μέσα μου*** μιλώ ασταμάτητα: *γλώσσα δεν* εβαλε *στο στόμα του απ' το πρωί με ζάλισε'* (δ) ***η γλώσσα μου πάει ροδάνι Ι ψαλίδι*** είμαι πολύ ή υπερβολικά ομιλητικός, με πιάνει Φλυαρία· *η γλώσσα της πάει ροδάνι* ξέρει τα νέα ολονών* συν δεν βάζω γλώσσα μέσα μου (ε) ***κόβει και ράβει η γλώσ· σα (κάποιου)*** είμαι επιδέξιος στον χειρισμό τής ομιλίας μου, καταφέρνω να οδηγήσω τη συζήτηση εκεί όπου θέλω· *~ του και πάντα ξεγλιστράει απ' τα δύσκο/.α* (στ) ***βάζω χαλινάρι στη γλώσσα μαυ*** περιορίζομαι σε αυτά που λέω. μιλώ λιγότερο ή προσεκτικότερα: *δεν βάζει κι αυτή χαλινάρι στη γλώσσα της κι όλο παρεξηγείται!* (ζ) δεν ***πάει η γλώσσα μου να...*** δυσκολεύομαι να πω (κάτι), διστάζω να εκ- φράσω, να δηλώσω (κάτι): *~ πω κακό για τον Παναγιώτη, μου 'χει σταθεί τόσες φορές!* (η) ***έχω (κάτι) στην άκρη τής γλώσσας μου*** είμαι πολύ κοντά στο να πω ή να θυμηθώ ακριβώς (κάτι)· ετοιμάζομαι να το πω· *Περίμενε λίγο! θα το θυμηθώ στην άκρη τής γλώσσας μου το χω!* (θ) (μτ<ο) ***η γλώσσα (κάποιου) στάζει μέλι / φαρμάκι*** μιλώ με γλυ- κύτητα / κακεντρέχεια, εκφράζομαι με ήπια καλοσύνη / επιθετική εχθρότητα· *μέ/.ι στάζει η γλώσσα της,* ότανμιλά *για τα παιδιά της(ν)* ***λύνεται / δένεται η γλώσσα μου*** γίνομαι ομιλητικός / μένω άφωνος (μετά από συγκεκριμένο ερέθισμα) *συνήθως δεν μιλάει καθό/.ου. αλλά όταν ακούσει για ποδόσφαιρο, του* λύνεται *η γλώσσα* || *με τους γονείς παρόντες, του είχε δεθεί η γλώσσα* (ια) (παροιμ) ***η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει*** για τη μεγάλη δύναμη που έχουν τα λόγια, κυρ ο κακόβουλος και κακεντρεχής σχολιασμός (ιβ) ***με τρώει η γλώσσα μου*** αισθάνομαι την επιθυμία να πω (κάτι): - να *το πω. αλλά δεν ξέρω πώς θα το πάρει* Γιγ) ***γλώσσα λανθάνουσα τ' αληθή λέγει*** βλ. λ. *λανθάνων* (ιδ) ***κακές γλώσσες*** όσοι διαδίδουν αρνητικά ή ψεύτικα σχόλια εις βάρος άλλων: *οι ~ τούς θέλουν στα μαχαίρια* || *οι ~ λένε πως έφυγε μόνος του. για να μην τον διώξουν πρώτοι* (ιε) (μτφ.) ***δάγκωσε Ι φάε / κατάπιε τη γλώσσα σου!*** σταμάτα να μιλάς για όσους γίνονται δυσάρεστοι αναφέροντας ή προλέγοντας κακά: *-Κι αν πεθάνεις. τι θα γίνουν τα παιδιά σου, - χριστιανέ μου. που θα πεθάνο)'* συν κουνήσου από τη θέση σου (ιστ) ***καταπίνω τη γλώσσα μου*** βλ. λ *καταπίνω* (ιζ) ***μπερδεύω τη γλώσσα μου*** χάνω τα λόγια μου. κάνω λάθη στην ομιλία μου. κυρ. μπερδεύοντας συλλαβές και φθόγγους (π χ. *λεμωμένη παγονάδα* αντί *παγω)μένη λεμονάδα)* 2. οτιδήποτε έχει σχήμα παρόμοιο με τη γλώσσα (σημ. 1). απο- τελώντας ανεξάρτητο, επίμηκες τμήμα κυρ σώματος ή όγκου· κάθε επιμήκης προέκταση, προεξοχή· *η - τού παπουτσιού* ((*πύρινες ~ φωτιάς* ll *~ στεριάς που προχωρεί στη θάλασσα* 3. αρχιτ αναλόγου σχήματος διακοσμητικό μοτίβο με διχαλωτή απόληξη · **4.** οποιοδήποτε σύνολο ή σύστημα τυποποιημένων συμβόλων, σημείων, ήχων ή κινήσεων. που συνθέτει έναν κώδικα επικοινωνίας, που αποτελεί μέσο ανταλλαγής μηνυμάτων: *η ~ τής παντομίμας / των λουλυ<5κόν / των ματιών ι τού χορού / τού σώματος* || *η ~ των κωφαλάλων* || *η ~ τής α?.ήθειας/ τής αλλ,ηλεγγύης / τής μαζικής πάλης! τού χρήματος \\ με τη ~ τού σπαθιού και τής φωτιάς* (με ένοπλη βία) 5. (ειδικότ) ο κατά ομάδες, κυρ έθνη. καθιερωμένος κώδικας επικοινωνίας, που συνί- σταται στην απόδοση συγκεκριμένων σημασιών με λέξεις και εκφράσεις (τόσο ως εσοκερικό οργανωμένο γραμματικό, συντακτικό και λεξιλογικό σύστημα, ως «λόγος», όσο και ως πράξη, εφαρμογή, δηλ ως «ομιλία»): *ελ,ληνική / ξένη ~* || *φυσική / μητρική ~* || *τεχνητή ~* (που επινοείται για συγκεκριμένους πρακτικούς σκοπούς, όπως στη διεθνή επικοινωνία ή στον προγραμματισμό υπολογιστών, γλώσσα που δεν έχει φυσικούς ομιλητές) || *μεταφέρω / αποδίδω σε μια ~* (μεταφράζω κείμενο) || *κακοποιώ τη ~* (εκφράζομαι με πολλά λάθη) || «Χυδαία ~ δεν *υπάρχει, υπάρχουν μόνο χυδαίοι άνθρωποι»* (Λορέ- ντζος Μαβίλης) 6. (ειδικότ) κάθε επιμέρους διάλεκτος (επαγγελματική. κοινωνική, γεωγραφική) ή μορφή (π χ βάσει δεδομένης ιστορικής εξέλιξης) αυτού τού κώδικα, *η ~ τής νομικής / τής ιατρικής / τής δημοσιογραφίας / των ναυτικών / των νέων / τού σορμού / τής εποχής! των πατέρων μας ι τού κράτους* || *~ επίσημη / συνθηματική / δημοτική / τού λαού·* φρ (μτφ.) ***μιλάμε άλλη γλώσσα*** δεν μπορούμε να συ- νεννοηθούμε, να βρούμε τρόπο επικοινωνίας, έχουμε διαφορετικό τρόπο αντίληψης, προσέγγισης των πραγμάτων: π'ναι *φανερό πως μεγαλώσαμε διαφορετικά και* ~ **7.** πληροφ ***γλώσσα προγραμματισμού*** σύνολο κανόνων που καθορίζουν τον τρόπο δημιουργίας ακολουθιών συμβόλων, που ονομάζονται «εντολές», και μπορούν να εκτελεστούν στον Η/Υ 8. (συνεκδ) η γνώση ξένης γλώσσας: *οι ~ σήμερα είναι σημαντικό προσόν* **ll** *ζητείται γραμματέας με τρεις τουλάχιστον* **~ 9.** (κατ' επέκτ.) ο λόγος που διέπεται *από* θρασύτητα, έλλειψη λεπτότητας ή ευγένειας· *έχει μια που ο θεός να σε φυ?^άει* {} *με τέτοια ~ πώς να είναι συμπαθής,* συ\ βρομόγλωσσα· φρ (α) ***έχω μακριά / μεγάλη γλώσσα*** είμαι αυθάδης *αυτό το πιτσιρίκι έχει μεγάλη γλώσσα!* (β) ***βγάζω γλώσσα*** γίνομαι αυθάδης, μιλώ με αγένεια *ν'άκουγες μια* ***γλώσσα που έβγαλε' || δεν ντράπηκε να βγάλει γλώσσα στον πατέρα*** του.'(γ) *μάζεψε / κράτησε τη γλώσσα σου!* πρόσεχε τι λες. μη γίνεσαι θρασύς: ***σε παρακα/.ώ ~, μην τσακωθούμε || για μάζεψε τη γλώσσα σου!*** · **10.** φιλΟΛ η σπάνια και δύσχρηστη λέξη, που χρειάζεται εξήγηση. το γλώσσημα (βλλ) · 11. μικρού μεγέθους ψάρι με χαρακτηριστικό αγκιστροειδές ρύγχος. που αλιεύεται για το άπαχο, εύπεπτο και νόστιμο κρέας του. — (υποκ) γλωσσάκι (το) κ. γλωσσιτσα (η) (σημ 1. 2). **■* σχόλιό λ. ***αργκό, γλωσσάριο, γλωσσικός, διάλεκτος, διγλωσσία, έθνος, Έλληνας, κατάκτηση. λεξικό. μακεδονικός, ομιλία*** [F.TYM < αρχ ***γλώσσα*** < ****γλώχ-}&.*** όπως μαρτυρείται στο ουσ ***γλώξ*** (πληθ ***γλώχ-ες)*** «το γένι τού σταχυού, το άγανο», το οποίο είναι αγν. ετύμου, ίσως συνδ με αρχ. σλαβ. glogu «αγκάθι» Με βάση τη λ. ***γλώσσα*** έχουν δημιουργηθεί πολλοί ελληνογενείς ξέν. όρ , π χ. αγγλ. gloss, γαλλ. glossaire. polyglotte κ.ά Ορισμένες φρ αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λχ ***δαγκώνω τη γλώσσα μον*** (< γαλλ. se mordre la langue). ***κρατώ τη γλώσσα μου*** (< γαλλ garder sa langue), ***έχω κάτι στην άκρη τής γλώσσας μου*** (< γαλλ avoir quelquechose sur lc bout dc la langue), ***καταπίνω τη γλώσσα μου*** (< γαλλ. avaler sa langue), ***βγάζω (τη) γλώσσα*** (< γαλλ tirer la langue), ***γλώσσες φωτιάς*** (< γαλλ. des langues de feu), ***ξένη / μητρική / νεκρή ι γραπτή γλώσσα*** (< γαλλ langue etrangere / maternelle / morte / ecrite) κ ά]

γλώσσα - lingua - language - Sprache - jazyk κ λπ. Το **γλώσσα** τής Ελληνικής συνδέεται ετυμολογικά με τις αρχαίες λέξεις ***γλω- χίν*** και ***γλώξ.*** που και τα δύο σήμαιναν κάτι μυτερό, αιχμηρό ***(γλώξ*** = το γένειο τού στάχυος. η άκρη τού σταχυού· ***γλωχίν*** = αιχμή, μυτερή απόληξη): **γλώσσα/ γλώττα** < ****γ?^ώχ-β*** Το σχήμα τής γλώσσας (ως ανατομικού οργάνου τού στόματος) φαίνεται ότι οδήγησε στη σύνδεση (μεταφορική ή εκφραστική) τής γλο')οσας με την έννοια τής αιχμής, τού άγανου (γένι τού σταχυού). τής αιχμής τού βέλους κ τ ό. Από τη σημ «γλώσσα τού στόματος» αναπτύχθηκε η σημ «λόγος, γλωσσική επικοινωνία» ήδη στον Όμηρο Και οι δύο σημασίες τής λ. ***γλώσσα*** χρησιμοποιούνται από τότε μέχρι σήμερα Μια τρίτη σημ. τής λ ***γλώσσα,*** «σπάνια, διαλεκτική λέξη», δεν σώζεται σήμερα Από μια άλλη Ι Κ. ρίζα (*dnghwa) προήλθαν οι περισσότερες από τις λέξεις που δήλωσαν τη γλώσσα ως όργανο τού σώματος και, κατ' επέκταση, ως όργανο επικοινωνίας, όπως και στα Ελληνικά. Τέτοιες είναι η λατινική λ lingua (από αρχικό τ dingua. συνδεόμενη με το lingere «γλείφω»), από όπου τα ιταλ. lingua, γαλλ langue και langage (από όπου και αγγλ. language), ισπ. iengua, ρουμ. iimba, αγγλ tongue, δαν. tunge, σουηδ. tunga, γερμ. Zunge. ολλ. tong και (με διάφορες μεταβολές τής ρίζας) λιθ. liezuvis, ρωσ. jazyk. πολ. je/uk κ.ά Στην Ελληνική, Αρχαία και Νέα. για τη γραπτή και προφορική γλωσσική επικοινωνία χρησιμοποιή- θηκε η λ **λόγος** (προφορικός - γραπτός λόγος), που δείχνει πως εξαρχής οι Ήλληνες συνέλαβαν τον στενό σύνδεσμο νόησης και γλώσσας (πβ Πλάτ ***Σοφιστής 26?>c «Ούκούν διάνοια*** (σκέψη, νόηση] ***μέν καί λόγος*** [γλώσσα| ταύτόν ***πλήν ό μέν εντός τής ψυχής προς αυτήν διάλογος άνευ φωνής γιγνόμενος*** ⌊ 1 τό ***δέ γ' απ' εκείνης ρεύμα διά τοϋ στόματος ιόν μετά φθόγγου κέκληται /.όγος,»).*** Οι Ρωμαίοι χρησιμοποίησαν το **aratio** «γλώσσα, λόγος» (από το ορο «προσεύχομαι, παρακαλώ, επικοινωνώ με τον θεό» ομόρριζο τού ελλην **άρά** «ευχή. προσευχή - κατάρα») και το **sermo** (πιθ. από το sero «συνδέω, ενώνω, συνθέτω» ή από ρίζα *swer-. από όπου και το αγγλ swear «ορκίζομαι») Από ρίζες που σήμαιναν «μιλώ» ή «λέγω» προήλθαν: αγγλ speech, γερμ Sprache. ολλ. spraak, δαν. sprog, σουηδ. sprak και γαλλ parole (parier «μιλώ»), γερμ Rede (reden «μιλώ»), σερβοκρ. govor. ολλ taal. λιθ ualba, ιρλ. urlabhra κ ά.

γλωσσαλγία (η) {δυσχρ γλωσσαλγιών} (λόγ.) **1.** ΙΑΤΡ ο πόνος στη γλώσσα (συνήθ από ασαφή και όχι σοβαρά αίτια) 2. (μτφ -σπάν.) η ενοχλητική, κουραστική και υπερβολική σε διάρκεια ομιλία, η περιττή πολυλογία· ***αποφεύγει τη ~*** των ***ατέρμονων και αδιέξοδων συνεδριάσεο)ν τους!*** ΣΥΝ φλυαρία **–γλωσσαλγικός,** -ή, -ό. **γλωσαλγώ** ρ Ιμτγν.] {-είς..}'.

[ΕΙΥΜ αρ^. **< *γλώσσα + -αλγία* < *άλγος*** «πόνος»] **γλωσσαμύντορας** (ο/η) {γλωσσαμυντόρων} (ειρων.) αυτός που θεωρεί τον εαυτό του υπερασπιστή τής γλώσσας του, ειδικότ. ο μαχητικός υπερασπιστής τής καθαρεύουσας (πβ λ ***δημοτικισμός).*** Επίσης **γλωσσαμίντωρ** {γλωσσαμύντορος} – **γλωσσαμυντορισμός** (ο). {ΕΓΥΜ **< *γλώσσα + αμύντωρ*** «βοηθός, υπερασπιστής» **(< *αμύνω / -ομαι)}**

ΣΧΟΛΙΟ Στον «γλωσσικό εμφύλιο» τής χώρας μας, στην περίοδο δηλ τού γλωσσικού ζητήματος, λόγιοι αλλά και απλοί άνθρωποι, χωρισμένοι σε γλωσσικά στρατόπεδα, εκτόξευαν ύβρεις και χαρακτηρισμούς οι μεν εναντίον των δε Έτσι οι οπαδοί τής καθαρεύουσας ή και τής αρχαΐζουσας αποκαλούν αρχικώς τους υποστη- ρικτές τής δημοτικής ή τής απλούστερης γλώσσας **αγελαίους** (από το ***αγέλη*** «κοπάδι») Λέει ο πολύς Κωνσταντίνος Κόντος («Γλωσσι- καί παρατηρήσεις», περ. ***Αθηνά*** 2, 1890, σ 114 κ εξ.): ***«Άν οί*** *Αγελαίοι* ***δοξάζωσιν ότι μουσικώτερον ή έμμελέσπρον διαλέγονται άποσκευαζόμενοι τήν αϋξησιν καί τόν άναδιπλασιασμόν επί τής μετοχής τοΰ παθητικού παρακειμένου, ούδέν θαυμαστόν διότι άθλιώτατοι ούτοι άνθρωπίσκοι όντες διαφερόντως άρέσκονται πάση άτοπίψ καί πάση βδε/>υρία»*** Τους ονομάζουν, επίσης, **χυδαϊστές,** ως υποστηρικτές τής χυδαίας (απλής δημοτικής) γλώσσας Γράφει ο φανατικός και ακραίος στις γλωσσικές απόψεις του Γ. Μιστριώτης «'Άν ***όλιγωρήσωμεν καί διά τήν ολιγωρίαν έπι-***

κρατήσωσιν οί χυδαϊσταί, ή μεν γλώσσα *διασπάται εις διαλέκτους, ή δέ φυλή εις κεχωρισμένας ομάδας καί τμήματα προκα- λοϋντα νέους κατακτητάς»' (Ρητορικοί Λόγοι,* τ Κ\ 1911. σ 60 κ.εξ). Τους αποκαλούν. τέλος, μαλλιαρούς («από m μακριά μαλλιά των πρώτων δημοτικιστών ποιητών» Ν Ανδριώτης, *Ητυμολ Λεξικό.* λ. *μα/Μαρός).* δηλ. ακραίους δημοτικιστές, προσδίδοντάς τους, κατά τον Μ. Ιριανταφυλλίδη, πλήθος κατηγοριών «Οί *οπαδοί τής δημοτικής, οί* μαλλιαροί, *είναι ή μισοείναι άθεοι, άνήθικοι. προδότες, άναρχικοί, μασονοι. όργανα* τοϋ *πανσλαβισμού, πον διαστρέφουν επίτηδες καί συστηματικά τήν κοινή γλώσσα* τού *έθνους» {Νεοε/Λ. Γραμματική.* Ιστορική Εισαγο>γή, θεσ/νίκη 1938. σ 128-9) Τότε είναι που ο Κ Παλαμάς βγαίνει δημόσια να υπερη- φανευτεί πως είναι μαλλιαρός. *«Ξέρω πως ο Μαλλιαρισμός βασι- λεύει Ξέρω πως από τη στενοχώρια τού φαντασμένου καθαρευουσιάνου κι από την α/Μφροσύνη τού ανίδεου | .) μαλλιαροί λέγονται όσοι. δέχια ή αδέξια, δυνατά ή αδύνατα,* [..] *δεν περιορίζο- νται να τη μιλάνε* [.. ¡ *μα και τη γράφουνε πιο σπουδασμένα και πιο προσεχτικά τη ζο>ντανή μας τη γλώσσα, την κοινή, την εθνική* [. I *Κι απάνου απ' όλα ξέρω πως είμαι, στρογγυλά και χτυπητά, μαλλιαρός απολύτως. και πως, βλέποντας ποιοι σημαδεύονται με την ετικέτα τούτη, το θεωρώ έπαινό μου και το λογαριάζω δόξα μου μαλλιαρός να κράζωμαι. Και ο μαλ/.ιαρισμός, το είπα και* ΓΟ *ξαναλέω, είναι η αρετή μου».* Αντίθετα, οι δημοτικιστές αποκαλούν τους καθαρευουσιάνους γλωσσαμύντορες, απρόσκλητους υπερασπιστές τής γλώσσας *{γλώσσα* + αρχ *άμύντωρ* «υπερασπιστής, πρόμαχος»), αλλά και σκοταδιστές, αρχαιόττληκτους, συντηρητικούς κ ά.

γλωσσάριο (το) {γλωσσαρί-ου | -ων) 1. σύντομος κατάλογος όρων εξειδικευμένης θεματολογίας ή κλάδου με συνοδευτικούς προσδιορισμούς ~ *τεχνικών όρων* 2. κάθε συνοπτικό λεξικό (συνήθ στο λεξιλόγιο συγκεκριμένου βιβλίου ή συγγραφέα): *στο τέλος τής* σι)*λλο- γής δημοτικών τραγουδιών υπάρχει - με τις διαλεκτικές λέξεις* Επίσης (καθημ.) γλωσσάρι. *.*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *λεξικό*

[ΕΤΥΜ Αντιδάν. < λατ. glossarium < αρχ *γλώσσα* «σπάνια λέξη» + παραγ επίθημα *-άριον* (λατ. -arium)]

γλωσσάριο - λεξικό. Π λ. γλωσσάριο δεν είναι το μτγν ελληνικό *γλωσσάριον,* υποκοριστικό τού *γλώσσα* (*γλωσσάριον* = γλωσσίδι, μικρή γλώσσα). Ανάγεται στο λατινικό glossarium (από αρχ. *γλώσσα* «σπάνια ή διαλεκτική λέξη» + λατ. κατάλ. -arium / -arius «-τικός»), που σήμαινε «συλλογή γλωσσών (= λέξεων σπάνιων ή διαλεκτικών)», όπως ήταν λ.χ. για την Ελληνική το περίφημο λεξικό τού Ησυχίου (5ος μ.Χ αι) Από το λατ glossarium πλάστηκαν το αγγλ glossary (15ος αι.), το γαλλ. glossaire (16ος αι) κ ά. από όπου και το ελλ γλωσσάριο, για το οποίο χρησιμοποιήθηκε αρχαία λέξη με νέα σημασία. Αντίθετα προς το *γλωσσάριο,* που ανα- φέρεται σε ειδικό (διαλεκτικό ή σπάνιο) λεξιλόγιο, το λεξικό ανα- φέρεται σε ολόκληρο το λεξιλόγιο μιας γλώσσας και γενικότ. σε κάθε συστηματικό έργο που δίνει πληροφορίες για λέξεις Γέλος. ας σημειωθεί πως ό.τι ονομάστηκε στη Λατινική glossarium, οι αρχαίοι Έλληνες το αποκαλούσαν λέξεις (σε πληθυντικό) π.χ *'Ρο- διακαί λέξεις* («γλο>σάριο διαλεκτικών λέξεων -» λεξικό από τη Ρόδο»).

γλωσσάς (ο) [μεσν] {γλωσσάδες}, **γλωσσού** (η) Ιμεσν] Ιγλωσσού- δες] (εκφραστ-οικ.) 1. πρόσωπο που φλυαρεί ασταμάτητα, ο κουραστικά ομιλητικός ΣΥΝ φλύαρος, πολυλογάς, φαφλατάς 2. πρόσωπο που μιλά με αυθάδεια συν θρασύς 3. ο κουτσομπόλης **γλώσσημα** (το) Ιγλωσσήμ-ατος j -ατα. -άτων} **1.** η λί-ξη που έχει πε- ρίπέσει σε αχρηστία ως παλαιά και δυσνόητη, που απαιτεί ερμηνεία

2. ιλωσς η ελάχιστη γλωσσική μονάδα που είναι φορέας σημασίας, π χ το *θέμα τής λέξης.* ο *επιτονισμός* κ λπ σχολιο λ. *-ημα* — **γλωασσηματικός,** -ή. -ό Ιμτγν]

|ετυΜ αρχ . αρχική σημ «πεπαλαιωμένη ή σπάνια λέξη» < *γλώσσα* Ο γλωσσ όρ. είναι αντιδάν. από αγγλ. glosseme < αρχ *γλώσσημα,* που εισήχθη ως γλωσσ όρ. από τον Δανό γλωσσολόγο L Hjelmslev (1899- I965)|

·γλωσσία / ·γλωττία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που σχετίζονται με τη γλώσσα ή τον τρόπο ομιλίας *δι- γλωσσία. πολυ-γλωσσία, ομο-γλωσσία. βραδυ-γλωσσία. ευ-γλωττία* [fiym Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ μτγν *κακο- γλωσσία,* αρχ *παγ-γλωσία),* που προέρχεται από σύνθ σε *-γλωσσος* (βλ.λ.) ή από το μορφολογικό σχήμα τους, απαντά δε και σε ελληνο · γενή σύνθετα (λ χ γαλλ di-glossie)l **γλωσσίδα** (η) * γλωττίδα

γλωσσίδι (το) ίγλωσσιδ-ιού | -ιών) **1.** κάθε όργανο ή αντικείμενο που έχει σχήμα γλώσσας: το ~ *τής κλειδαριάς / τής καμπάνας / τού κεντήματος* 2. (ειδικότ.) τμήμα πολλών αερόωωνων οργάνων, από το οποίο ρυθμίζεται και παράγεται ο ήχος: *ε/.εύθερο Ι μονό / διπλό* ~

3. ΖΩΟΛ καθένα από τα δύο συμμετρικά" στοματικά τμήματα συγκεκριμένων εντόμων, που βρίσκονται μπροστά στα χείλη και ενωμένα σχηματίζουν τη γλώσσα τους.

[εγυμ < μτγν *γλωσσίδιον* κ. *γλωττίδιον,* υποκ τού *γλωττίς]* **γλωσσικός,** -ή, -ό [1859] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γλώσσα (βλ λ , σημ 5). ~ *? ·άΟη / πρόβλημα* (η κακή χρήση τής γλώσσας) / *μελέτες ; στοιχείο / σύστημα / δομή / κατάρτιση / ιδίο)μα/ μαθήματα* (στο σχολείο. π.χ. τα Νέα Ελληνικά, τα Αρχαία Ελληνικά, η 'Εκθεση κ.λπ) 2. γλωσσ (α) *γλωσσικό ζήτημα* το ζήτημα που απασχόλησε σε διάφορες ιστορικές περιόδους τους 'Έλληνες λογίους ως προς το ποια μορφή τής Ελληνικής θα πρέπει να χρησιμοποιείται' ειδικότ η διαμάχη μεταξύ των οπαδών τής δημοτικής και των οπαδών τής καθαρεύουσας (β) *γλωσσικός άτλας* η συλλογή χαρτών στους οποίους καταγράφονται οι γλώσσες, οι μορφές γλώσσας ή γενικότ κάθε είδους φαινόμενα σχετικά με τη γλώσσα, όπως εμφανίζονται και κατανέμονται ανά περιοχή, π χ ποιες διάλεκτοι ομιλούνται σε ποιες περιοχές (γ) *γλωσσική γεωγραφία* η γλωσσογεωγραφία (βλ λ) (δ) *γλωσσική ικανότητα ο* λόγος, ο μηχανισμός παραγωγής και πρόσληψης μηνυμάτων που διαθέτει ο άνθρωπος (βλ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομιλία*) (ε) *γλωσσική εφαρμογή* η ομιλία, η εφαρμογή τής γλωσσικής ικανότητας (βλ ΣΧΟΛΙΟ λ. ομιλία)

γλωσσική (η) (παλαιότ.) η γλωσσολογία: ο *γ'τόμος το)ν Ακαδημει- κών Αναγνωσμάτων τού γλωσσολόγου Γεωργίου Χατζιδάκι επιγράφεται «Γενική ~»* · 4. αυτός που σχετίζεται με τη γλώσσα ως ανατομικό όργανο: ~ *μύες* ΣΧΟΛΙΟ λ. *γλωσσολογία, τεχνητός*

γλωσσικό ζήτημα. Κατά το πρότυπο τού «'ανατολικού ζητήματος» ονομάστηκε «γλωσσικό ζήτημα» τον 19ο αιώνα η διαμάχη για το ποια πρέπει να είναι η επίσημη (στον προφορικό και ιδ στον γραπτό λόγο) γλώσσα τού έθνους, η απλούστερη προφορική γλώσσα (η δημοτική) ή η γραφόμενη λογιότερη γλώσσα (η καθαρεύουσα) Το θέμα ως διπλή γλωσσική επικοινωνία είναι πολύ παλιό· αρχίζει στην πραγματικότητα τον Ιο αιώνα π.Χ., όταν παράλληλα προς την απλούστερη Αλεξανδρινή Κοινή, που μιλούσαν και έγραφαν όλοι. ορισμένοι λόγιοι τής εποχής (οι αποκληθέντες «αττικιστές») άρχισαν να μιμούνται στον γραπτό και στον προφορικό τους λόγο την Αττική των κλασικών χρόνων Έκτοτε ξεκινά και παγκόνεται βαθμηδόν μια διάσχιση τής γλωσσικής επικοινωνίας των Ελλήνων σε προφορική απλούστερη γλώσσα (συνέχεια τής Αλεξανδρινής Κοινής) και σε λογιότερη, γραπτή κυρ , απομίμηση τής κλασικής Ελληνικής Η διάσχιση αυτή επί αιώνες γίνεται σιωπηρώς αποδεκτή ως διπλή παράδοση και χρήση και μόνον σποραδικά από τον 17ο αιώνα αρχίζει η αμφισβήτηση τής μιας ή τής άλλης μορφής και ανακύπτει το αίτημα για ενιαία μορφή επίσημης γλώσσας. Γλωσσική διαμάχη αρχίζει στην πράξη στα τέλη τού 18ου αιώνα ανάμεσα στον Ευγένιο Βούλγαρι (1716-1806), υποστηρικτή τής λόγιας παράδοσης, και μάλιστα τής αρχαΐζουσας. και τον Ιώσηπο Μοισιόδακα (1725-1800), υποστηρικτή τής απλούστερης προφορικής παράδοσης. Η αντιπαράθεση εδραιώνεται με τη διαμάχη Αδαμ Κοραή (1748-1833), υποστηρικτή τής κοινής προφορικής γλώσσας, με παράλληλο καθαρμό (καθαρεύουσα) από το πλήθος των ξένων λέξεο>ν (τουρκικών και βενετσιάνικων). αλλά και από τα «χυδαία» στοιχεία (τα πολύ λαϊκά και διαλεκτικά), και Παναγ Κοδρικά (1762-1867). που υποστήριζε τη λόγια φαναριώτικη γλώσσα τής Κωνσταντινούπολης. Η διαμάχη φουντώνει με τους υπο- στηρικτές τής δημοτικής Ρήγα, Χριστόπουλο, Βηλαρά, Σολωμό και τους υπέρμαχους τής καθαρεύουσας Σούτσους και λοιπούς Φ.α- ναριώτες. κορυφώνεται δε με τη διαμάχη δύο μεγάλων γλωσσολόγων. τού Γιάννη Η'υχάρη (1854-1929). μαχητή υπέρ τής δημοτικής, και τού Γεωργίου Χατζιδάκι (1848-1941), ιδρυτή τής γλωσσολογίας στην Ελλάδα και υπέρμαχου τής λόγιας γλώσσας. Την περίοδο 1888-1917. την ηρωική- μαχητική περίοδο τού δημοτικισμού, το γλωσσικό ζήτημα εξελίσσεται σε «γλωσσικό εμφύλιο» με ακραίες μορφές τις ταραχές (και αιματοχυσίες) με τα Ευαγγελΐ(α)κά (1901) -τη μετάφραση τού Ευαγγελίου στη δημοτική και τα Ορεστειακά (1903). τη μετάφραση και παράσταση τής *Ορέστειας* από το Εθνικό Θέατρο στη δημοτική Το 1917 διδάσκεται για πρώτη φορά στο σχολείο (στις προϊτες τάξεις τού Δημοτικού) η δημοτική γλώσσα και έκτοτε. ανάλογα με την εκάστοτε κυβέρνηση, διδάσκεται ή δεν διδάσκεται στην εκπαίδευση (στο Δημοτικό πάντοτε) η δημοτική γλώσσα Βασικό ρόλο στην προώθηση τής δημοτικής παίζει η τριάδα τού εκπαιδευτικού δημοτικισμού ο (μετριοπαθής έναντι τού Ψυχάρη) γλ(υσσολόγος Μανόλης Τριανταφυλλίδης (1883-1959) και οι παιδαγωγοί Αλέξανδρος Δελμούζος (1880-1956) και Δημήτριος Γληνός (1882-1943) Έτσι, από το 1918 περνούμε στον *κρατικό δημοτικισμό,* που υποστηρίζεται από έργα υποδομής, όποκ είναι η (Μεγάλη ή Κρατική) Γραμματική τής δημοτικής τού Μ. Τριαντα- φυλλίδη Η διαμάχη συνεχίζεται μέχρι το 1976, οπότε επί κυβερνή- σεως Κ. Καραμανλή και με υπουργό Παιδείας τον Γ. Ράλλη θεσπίζεται (Ν 309/1976) ότι *«γλώσσα διδασκαλίας, άντικείμενον διδασκαλίας καί γλώσσα τών διδακτικών βιβλίων εϊς όλας τας βαθμίδας τής Γεν Ί-κπαιδεύσεως είναι άπό τοϋ σχολικού έτους 1976- 77 ή .Νεοελληνική Ως Νεοελληνική γλώσσα νοείται ή διαμορφω- θεΐσα εϊς πανελλήνιον έκφραστικόν όργανον υπό τοϋ ελληνικού λαού καί* τών *δοκίμο)ν συγγραφέων τοϋ έθνους Δημοτική, συντεταγμένη άνευ ίδιοφατισμών καί άκροτήτοίν»* Ίο 1982, επί κυβερ- νήσεως Ανδρέα Παπανδρέου και με υπουργό Παιδείας τον Ι-.λευθ Βερυβάκη, καθιερώνεται (ΙΙ Λ. 207/1982) η χρήση τού μονοτονικού συστήματος γραφής (κατάργηση τής διάκρισης των τόνων -οξείας και περισπωμένης- και των πνευμάτων -ψιλής και δασείας- και η χρησιμοποίηση ενός μόνο τονικού σημείου - τής οξείας-, που δηλώνει τη θέση τού τόνου σε υπερμονοσύλλαβες λέξεις)

γλωσσίτιδα (η) [1837] ιατρ φλεγμονή τής γλώσσας [ΗΙ ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ glossite]

γλωσσο- κ. γλωσσ- α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που αναφέρονται 1. στη γλώσσα ως όργανο τής στοματικής κοιλότητας. *γλωσσ-αλγία, γλωσσ-εκτομή* 2. στη γλώσσα ως κώδικα επικοινωνίας, στον προφορικό ή τον γραπτό λόγο *γλωσσο-λογία, γλωσσο-μαθής, γλωσσο-γεωγραφία.*

ΙΕΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ αρχ. *γ/.ωττο-ειδής,*

υτγν *γ/.ωσσό-κοαον).* που προέρχεται από τη λ. *γλώσσα / γλώττα* (βλλ)]

γλωσσογεωγραφία (η) {χωρ. πληθ } ΓΛΩΣΣ ο κλάδος που ερευνά την κατανομή των διαφόρων διαλέκτων και γλωσσ(όν κατά περιοχές μιας χώρας. την ταξινόμηση αυτής τής κατανομής και τη συσχέτισή της με την ιστορική εξέλιξη τής γλωσσικής κοινότητας τής χώρας ΣΥΝ γλωσσική γεωγραφία. — γλωσσογεωγραφικός, -ή, -ό. γλωσσογεωγραφία επίρρ

[ι-ΠΥΜ Μετα<ρρ δάνειο από γερμ Sprachgeographie (νόθο σύνθ.)]

γλωσσογονια (η) [1893] {χωρ πληθ.} η γένεση μιας γλώσσας — γλωσσογονικός, -ή, -ό 11894|

[ΕΙΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ , < γερμ Glottogonie] γλωσσογραφία (η) |1782] [δύσχρ. γλωσσογραφκον] 1. η σύνταξη γλωσσάριου, η συγκέντρίοση και η ερμηνεία δύσχρηστων λέξεων («γλωσσών») 2. η μελέτη για γλωσσικά ζητήματα 11: ι Υ Μ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. glossographiej γλωσσογράφος (ο/η) Ιμτγν] 1. ο συλλέκτης και ερμηνευτής δύσχρηστων λέξεων («γλωσσών») 2. φιλΟλ πρόσιοπο που υπομνηματίζει κείμενα διευκολύνοντας την κατανόησή τους ειδικότ. ο σχολιαστής χωρίων τού Ρωμαϊκού Δικαίου τον 12ο αι συν νομοδιδάσκαλος, υπομνηματιστής. — γλωσσογραφικός, -ή. -ό [1829]. γλωσσοδέτης (ο) {γλωσσοδετών) 1. σύνθετη λέξη ή ακολουθία λέξεων, που είναι δύσκολο να προφερθούν. ειδικότ με ταχύτητα, λόγω παρηχήσεων ή ελαφρών παραλλαγών συμφώνο)ν και φωνηέντων λεκτικό παιγνίδι, κυρ παιδικό, για εξάσκηση στη σο)στή προφορά, π χ *άσπρη πέτρα ξέξασπρη κι απ'τον ήλιο ξεξασπρότερη* ή *μια πάπια μα ποια πάπια* κ.ά 2. (μτφ.) κάθε δυσπρόφερτη λέξη ή φράση: ο *πρώην υπουργός Ι-.ξωτερικών τής ΕΣΣ.Δ είχε ένα επώνυμο σκέτο ~ · Μπεσμέρτνιχ* φρ ***παθαίνω γλωσσοδέτη / με πιάνει γλωσσοδέτης*** για καταστάσεις στις οποίες σιωπά κανείς λόγω αμηχανίας ή άγνοιας, *μην ανησυχείς και δεν την πιάνει γλωσσοδέτης ποτέ της δεν τα χάνει'* [ειυμ < *γλωσσο-* + *-δέτης* < &Vο>] γλωσσοδίφης (ο) {γλωσσοδιφών] πρόσωπο που μελετά επιστημονικά κάποια γλώσσα (πβ *γλωσσολόγος)*

[ΕΤΥΜ < *γλώσσα* + *-δίφης* < αρχ *διφ(ΐ) (-άο))* «ερευνώ» (βλ κ *αρχαιοδίφης)].

γλωσσοκοπάνα (η) (λαϊκ.-σκωπτ.) (για πρόσ. και ειδικότ γυναίκες) αυτός που Φλυαρεί κουραστικά και ασταμάτητα · *Τι - είναι αυτή! Μας πήρε τ' αφτιά' | | δεν βάζει γλώσσα μέσα, η ~* ΣΥΝ γλωσσού γλωσσοκοπανώ (κ -άω) ρ αμετβ. {γλωσσοκοπανάς [γλωσσοκο- πάνησα] γλωσσοκοπώ (βλ λ.). Επίσης γλωσσοκοπανίζω γλωσσοκοπώ (κ -άω) ρ μετβ. {γλωσσοκοπάς | γλωσσοκόπησα] 1. πολυλογώ, φλυαρώ 2. κακολογώ, βρίζω κάποιον ΣΥΝ γλωσσοκοπανώ, γλωσσοκοπανίζω.

[ΕΤΥΜ < *γλώσσα* + *-κοπώ* (< *κόπτω*), άσχετο από το μεσν. *γλωσσοκοπώ* «κόβω τη γλώσσα»] γλωσσολαλία (η) [χο)ρ. πληθ.] 1. ΘΕΟΛ το φαινόμενο που συνέβη την ημέρα τής Πεντηκοστής, όταν το κήρυγμα των Αποστόλων μετά την επιφοίτησή τους από το Αγ. Πνεύμα έγινε κατανοητό από τους συγκεντρωμένους αλλοεθνείς και αλλογλώσσους ως ομιλία στη γλίύσ- σα τού καθενός 2. (κατ' επέκτ) η παραγωγή συνήθ ακατάληπτου λόγου σε κατάσταση έκστασης. Επίσης γλωσσολαλιά. γλωσσολογία (η) [1809] [χο)ρ. πληθ } η επιστημονική σπουδή και έρευνα τής γλώσσας ως συστήματος («λόγος») και ως εφαρμογής τού συστήματος («ομιλία») σε προφορικό και γραπτό επίπεδο, καθώς και στη συγχρονική και διαχρονική της διάσταση φρ (α) ***θεωρητική / γενική γλωσσολογία*** ο κλάδος τής γλίοσσικής επιστήμης που μελετά τη δομή. τις λειτουργίες, τις μεθόδους και τα προβλήματα αναλύσε- ως τής γλώσσας τού ανθρωΐπου (β) ***εφαρμοσμένη γλωσσολογία*** ο κλάδος τής γλωσσικής επιστήμης που μελετά τους τρόπους, τις μεθόδους εφαρμογής των διδαγμάτων τής θεωρητικής γλωσσολογίας σε επιμέρους γλώσσες, στη διδασκαλία τής γλώσσας (μητρικής και ξένης). καθώς και σε διάφορους άλλους τομείς, όπως στη λεξικογραφία, τη μετάφραση κ α (γ) ***διακλαδική γλωσσολογία*** η επιστημονική σπουδή τής γλώσσας σε συνδυασμό με τα πορίσματα άλλων επιστημονικών κλάδων η οποία οδηγεί στη δημιουργία επιμέρους κλάδων τής γλωσσικής επιστήμης, όπως την ψυχογλωσσολογία, την κοινωνιογλωσσολογία, την εθνογλωσσολογία, τη φιλοσοφία τής γλο)σσας. την υπολογιστική γλωσσολογία κ.ά (δ) ***ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία*** η διαχρονική σπουδή επιμέρους εθνικών γλωσσίόν σε σχέση με την προέλευση (οικογένειες γλωσσών), τις μεταξύ τους σχέσεις και την ιστορία τους (βλ λ *ιστορικοσυγκριτικός)* (ε) ***λειτουργική γλωσσολογία*** βλ. λ *λειτουργικός* [ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ linguistiquel

γλωσσολογία - γλωσσική - γλωσσολόγος. Η λ γλωσσολογία ως δηλωτική τής αντίστοιχης επιστήμης εμφανίζεται ήδη (1809) στον Γρηγόριο Ζαλίκογλου. για να δηλώσει το ξένο (γαλλ) linguistique. Η λ γλωσσολογία (ως λόγος περί τής γλώσσας) είναι ήδη βυζαντινή Απαντά, όπως βρήκε ο Στέφ. Κουμανούδης *(Συναγωγή λέξεων αθησαύριστων εν τοις ελ?.ηνικοίς λεξικοίς,* Αθήναι 1883). στον χριστιανό συγγραφέα και ρήτορα Προκόπιο τον Γαζαίο (περ 465- 529). Στην Αγγλική χρησιμοποιήθηκε παλαιότερα για το *γλωσσολογία* ο όρος glossology (18ος αι) και glottology (19ος αι). επικράτησε όμως ο όρος linguistics (19ος αι) από το ουσ linguist «γλωσσολόγος» (< λατ lingua «γλώσσα»), που απαντά από τον 16ο αι Αντιστοίχως στη Γαλλική το μεν linguistc «γλωσσολόγος» χρησιμοποιείται από το 1660. ενώ το linguistique «γλίοσσολογία» είναι επίσης τού 19ου αι Προς απόδοση τού ξένου όρου χρησιμοποιή- θηκε στην Ελληνική το γλωσσολογία, ενώ ο 1 Χατζιδάκις έπλασε και τον όρο γλωσσική (ενν. *επιστήμη*, πβ. *φυσική, ιατρική, νομική* κ.τ.ό)' γράφει «*Γενική Ιλωσσική*» αντί «*Γενική* Γλωσσολο/ία» Στη Γερμανική, αντί τού λατινογενούς όρου (linguisticus ^γλωσσικός» < lingua «γλώσσα»), πλάστηκε το Spraehwissenschalt «επιστήμη τής γλώσσας» (1721) Ίο γλωσσολόγος πρώτο απαντώ στον Σπυρ /.αμπέλιο το 1859

γλωσσολογικός, -ή. ·ό [1836] αυτός που σχετίζεται με τη γλωσσολογία: - *μελέτη / έρευνα / σχολή* — γλωσσολογικ-ά / -ώς [1892] επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *τεχνητός, δομή.*

(ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ linguisiique] γλωσσολόγος (ο/η) [1859] επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη γλωσσολογία. —γλωσσολογώ ρ 11891] 1-είς . } ^ ΣΧΟΜΟ λ *γλωσσολογία.*

[ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ linguiste] γλωσσομαθής, -ής, -ές [18431 ;γλωσσομαθούς j -είς (ουδ. -ή) γλωσσομαθέστερος [-ατος} αυτός που γνωρίζει ξένες γλώσσες — γλωσσομάθεια (η) [1857[.* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες* γλωσσοπλάστης (ο) [1890] [γλωσσοπλάστου}, γλωσσοπλάστρια (η) (γλωσσοπλαστριών) πρόσοοπο που δημιουργεί νέες λέξεις · (γενικότ.) αυτός που επεμβαίνει στην εξέλιξη τής γλώσσας: ο *μεγα/.ύτερος ~ είναι ο λαός!* γλωσσοπλαστία [J861*J κ* ***γλωσσοπλασία*** *(η),* γλωσσοπλαστικός,-ή,-ό [1861]

γλωσαοττλαστία ή γλωσσοττλααία; Και οι δύο λέξεις χρησιμοποιούνται ωστόσο, αν κρίνουμε από τους συναφείς σχηματισμούς, ορθότερο κρίνεται το γλωσσοπλαστία. *γλωσσοπλάστ-ης, γλο)σσο- πλαστ-ία.* όπίος και αρχ *εύπλαστος - ευπλαστία.* αρχ *άπλαστος - απ/.αστία, παιδεραστής - παιδεραστία, κηδεστής - κηδεστία. άπληστος - απληστία* κ τ ό

-γλωσσος / -γλωττος, -η. -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν 1. πρόσωπο που ομιλεί συγκεκριμένη γλώσσα ή συγκεκριμένο αριθμό γλωσσών *ελληνό-γλωσσος, δί-γλ^ωσσος, τετρά-γλωσσος. ξενό-γ/.ωσσος* 2. τον τρόπο ομιλίας ή το περιεχόμενο των λόγων (κάποιου) *γλυκό-γ/^ωσσος. κακό-γλωσσος, εύ-γλωττος* [ΕΙΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ αρχ *πολύγλωσσος. εύ-γλωτος),* που προέρχεται από τη λ. *γλώσσα / -ττα,* απαντά δε και σε ελληνογενή σύνθ (λχ. γαλλ hetero-glotte)] γλωσσοτρώγω κ γλωσσοτρώω ρ. μετβ [γλωσσόφαγα] (λαϊκ.) 1. προκαλώ κακό σε κάποιον μιλώντας γΓ αυτόν, κάνοντας αρνητικά σχόλια *δεν μιλά και πολύ για τις επιτυχίες του από φόβο μην αρχίσουν να τον γλωσσο τρώνε* ΣΥΝ γρουσουζεύω. βασκαίνω. ματιάζω 2. (γενικότ.) εκφράζομαι αρνητικά για κάποιον, *τον γλωσσοτρώει απ' το πρωί ώς το βράδυ με τη γκρίνια της* ΣΥΝ κακολογιό γλωσσοϋφολογία (η) η υφολογία (βλ.λ)

γλωσσοφαγιά (η) {χωρ πληθ.) (λαϊκ) ο αρνητικός ή ζηλόφθονος σχολιασμός (κάποιου) (που στη λαϊκή αντίληψη θεϊορείται ότι φέρνει κακοτυχία σε αυτόν που σχολιάζεται) γλωττίδα κ γλωσσίδα (η) 1. ΑΝΑΤ το άνοιγμα στο άνω τμήμα τού λάρυγγα, ανάμεσα στις φο)νητικές χορδές 2. (γενικότ) όλο το σύστημα παραγωγής φωνής τού λάρυγγα, που περιλαμβάνει τις γνήσιες Φωνητικές χορδές και τη σχισμή που τις χωρίζει 3. ΜΟΥΣ (κοιν. «καλάμι») λεπτή μακρόστενη πλάκα από καλάμι, ξύλο. ή μέταλλο που εφαρμόζεται στο στόμιο πνευστών οργάνο)ν [ΕΤΥΜ < μτγν *γλωττίς, -ίδος,* υποκ τού αρχ *γλώσσα ίγλώ*traj. γλωττιδικός, -ή. -ό 1. ΑΝΑΙ αυτός που σχετίζεται με τη γλωττίδα

ΓΛΩΣΣ (φθόγγος) που παράγεται με το κλείσιμο τής γλωττίδας *τα ~ σύμφωνα τής Αραβικής*

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ελληνογενούς γαλλ glottal j.

Γ.Ν.Α. (το) Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας

γνάθος (η) λνατ καθένα από τα δύο οστέινα τμήματα τίον σιαγόνων *άνω ' κάτω ~* συν σιαγόνα. γναθιαίος, -α. -ο κ. γναθικός, ή, -ό. [Ετυμ αρχ. < *gno-dho-, μεταπτ βαθμ τού* Ι.Ε. **genu-* (δισύλλ ρίζα) «πιγούνι», πβ σανσκρ januh. γοτθ kinnus, αγγλ chin, γερμ Kirin κά. Ομόρρ. αρχ *γένειον (> γένι)*\. γναθοχειρουργός (ο/η) ιλιρ χειρουργός ειδικευμένος στις επεμβάσεις τής γνάθου — γναθοχειρουργικός, -ή. -ό.

[ΕΙΥΜ Απόδ τού αγγλ maxillofacial surgeon] γνάφαλλο κ γνέφαλλθ (το) {γναΦάλλ-ου | -ων} (συνήθ στον πληθ) τα υπολείμματα από τρίχες ή μαλλιά ζώων. που είναι ακατάλληλα για κλώσιμο και χρησιμοποιούνται για γέμισμα παπλθ)μάτων, μαξιλαριών, στρωμάτων κ λπ

[F.ΤΥΜ < μτγν, *γνάφαλλον* < *γνάφω / γνάπτω* < αρχ. *κνάπτω* «τρίβω, ξύνω» < **kno-bh-,* μεταπτοη. βαθμ τού Ι Ε **ken-* «ξύνω. τρίβω», πβ ουαλ. cnaif «πούπουλο», cncifio «κόβω σύρριζα», γερμ kneifen «τσιμπώ» κ.ά Ομόρρ. αρχ *κνΐψ (> σκνίπα), κνΐσα κ ά*] γνέθω ρ. μετβ. [έγνεσα, γνέστηκα, γνε(σ)μένος) φτειάχνω κλωστή ή νήμα από τις ίνες οποιουδήποτε υλικού (κυρ μαλλιού, βαμβακιού κ ά.) τραβώντας, στρίβοντας και τυλίγοντάς τες *η γιαγιά έγνεθε το μα/Μ στη ρόκα* φρ (παροιμ.) ***η καλή νοικοκυρά με το κουτάλι γνέθει*** ο πραγματικά ικανός αντεπεξέρχεται σε κάθε δυσκολία, βρίσκει πάντα τρόπους να πετυχαίνει τον σκοπό του. ακόμα και με ελάχιστα μέσα. — γνέσιμο (το).

[ειυμ μεσν.. από συμφορρμό των αρχ *νέω* «συσσωρεύω, γεμίζω» και *νήθω)* «γνέθω, κλώθω» Ίο αρχ *νήθο)* < *νέω* (πβ παθ αόρ *νηθήναι) Βλ* κ. *νήμα*\.

γνέμα¹ (το) {γνέμ-ατος j -ατα. -άτων} το νήμα. η κλωστή που παράγει κανείς γνέθοντας «τώρα *σου σπάω το γνέμα*» (Άγγ Σικελιανός) ΣΥΝ κλώσμα, νήμα

γνέμαζ (το) [μεσνΐ {γνέμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαικ.) το νεύμα (βλλ.) ΣΥΝ γνέψιμο, γνεψιά.
γνέψω ρ. μετβ {έγνεψα} κάνω νόημα με το κεφάλι, το χέρι ή τα μάτια ΣΥΝ νεύω – **γνέψιμο** (το) κ. (λαικ.) **γνεψιά** (η)
[Ε1 ΥΜ μεσν. < *γνεύω* < **έγνεύω* < αρχ εκτνεύω < *έκ + νεύω* (βλ λ). Ο ενεστ. *γνέφω* από τον αόρ. *έγνεψα* κατά το σχήμα *έκλεψα - κλέβω, έβαψα - βάφω}.*
γνέφαλλο (το) * γνάφαλλο
γνήσιος, -α, ό **1.** αυτός που έχει πράγματι τη φύση. τον χαρακτήρα, την ποιότητα ή την προέλευση που του αποδίδεται ~ *χειρόγραφο / αντίκα / σφραγίδα / υπογραφή / δέρμα / μετάξι / χρυσάφι / έρωτας / δημοκρατία* ΙΥΝ αυθεντικός, πρωτότυπος, πραγματικός ΑΝΤ ψεύτικος, συνθετικός, πλαστός, (λαϊκ.) μαϊμού 2. (για πρόσ.) αυτός που ανταποκρίνεται πλήρως στην ιδιότητα με την οποία είναι γνωστός* *με την αυτοθυσία του έδειξε ότι είναι ~ απόγονος τού ηρωικού του πατέρα || στάθηκε στο ύψος ενός ~ πνευματικού ανθρώπου || ~ ποιητής / επαναστάτης / δημοκράτης / καλλιτέχνης / Έλληνας* ΣΥΝ αληθινός. ακραιφνής 3. απαλλαγμένος από υποκρισία, επιτήδευση ή προσποίηση *υπάρχουν ακόμη μέρη. όπου οι άνθρωποι παραμένουν* - || ~ *χιούμορ* ΣΥΝ πηγαίος, αγνός, ανεπιτήδευτος. – **γνήσια** / **γνησίως** ί αρχ.] επίρρ . **γνησιότητα** (η) [αρχ].
[ΕΙΥΜ αρχ. < **γνήτ-ιος* < **γνη-τός* «γεννημένος» (πβ *δημόσιος* < *δη- μότιος* < **δημότ-ης)* < δισύλλ. ρίζα **γενη-* τού Ι Ε. *gen-*. πβ λατ gens «έθνος, γένος», gigno «γεννώ», σανσκρ. janah «γένος», γαλλ. και ισπ. gentil «ευγενικός», αγγλ kind κ ά Ομόρρ. αρχ. *γι-γν-ομαι, γέν-ος, γόνος, γον-εύς (-έας), γενε-ά (*< *gena-, δισύλλ. ρίζα), *γενέ-θλιος, γένε-σις* κ.ά.].
γνοιάζομαι ρ -♦ νοιάζομαι
γνώθι σαυτόν *(γνώθι σαυτόν)* γνώρισε τον εαυτό σου ρητό για την ανάγκη τής αυτογνωσίας
[ετυμ < αρχ *γνώθι σαυτόν,* φρ. που αποδίδεται στον Χίλωνα τον Λακεδαιμόνιο (Διόδωρος Σικελιώτης Θ' 10)].
γνωμάτευση (η) {-ης κ. -εύσεως j -εύσεις. -εύσεων} η γνώμη που δίνεται από ειδικό σχετικά με ζητήματα της ειδικότητάς του: ~ *από γιατρό / δικηγόρο / εμπειρογνώμονα.* ^ σχολιο λ. *γνώμη.*
γνωματεύω ρ. μετβ. {γνωμάτευσα} εκφέρω άποψη επί θέματος ως ειδικός. αποφαίνομαι ως εμπειρογνώμων: *το συμβούλιο γνωμάτευσε ότι* δεν *υπήρχε κίνδυνος κατάρρευσης τού κτηρίου* συν. γνωμοδοτώ, αποφαίνομαι.
[ετυμ αρχ . αρχική σημ «διακρίνω, ξεχωρίζω». < *γνώμα. -ατος* «γνώμη. κρίση» (βλ λ. *γνώμη).* ΙΙ σημερινή σημ είναι μτγν.].
γνώμη (η) {γνωμών} **1.** αυτό που πιστεύει, που νομίζει κανείς για συγκεκριμένο ζήτημα· *έχω τη ~ ότι.* |] *θέλω ν' ακούσω μερικές ~ πριν αποφασίσω || κατά τη ~ μου,* δεν' *υπάρχει πρόβλημα || η ~ μου είναι ότι... || εκφράζω / υποστηρίζω / επιβάλλω τη ~ μου || θέλω και τη ~ σου γι' αυτό το θέμα*]] *αν δεν έχεις επαρκείς πληροφορίες,* δεν *μπο- ρείς να διαμορφώσεις σαφή - για το πρόβλημα*]| *ζήτησε τη ~ ενός ειδικού* ΣΥΝ άποψη, κρίση, θέση. στάση, εκτίμηση φρ (α) **έχω** *το* θάρρος ***τής γνώμης μου*** εκφράζω χωρίς δισταγμούς ή φόβους την προσωπική μου άποψη (β) ***μια δεύτερη γνώμη*** γνώμη, άποψη που έρχεται να στηρίξει ή να αμφισβητήσει προηγούμενη δεν *θα αρκεστου- με στη διάγνωση αυτού τού γιατρού θα πάμε και σε άλλον, για να έχουμε* **~** (γ) ***κοινή γνώμη*** βλ. λ *κοινός* (δ) ***είμαι τής γνώμης ότι Ι να...*** έχω την άποψη, πιστεύω ότι . 2. νομ η γνωμοδότηση (βλ. λ. *γνωμοδοτώ)* 3. (αρχαιοπρ.-σπάν) η αποφθεγματική ρήση: *γνώμες αρχαίων φιλοσόφωι'*Συν γνωμικό, απόφθεγμα, ρήση
[ΕΤΥΜ; αρχ < θ. *γνω-* (πβ ρ. *γι-γνώ-σκω).* όπου η μακρότητα τού φωνήεντος (*gno-) για να αποφευχθεί η φωνητική σύμπτωση με το θ *gno- τού ρ. *γί-γνο-μαι* (προφύλαξη). Το θ *gnO- / gno- ανάγεται πιθ σε Ι Η. δισύλλ. ρίζα *genc-* «γνωρίζω, ξέρω», πβ σανσκρ janati «γνωρίζει», λατ notio «γνώση», ισπ. conocer «γνωρίζω» (< λατ. cognoscere), γαλλ. ignorer «αγνοώ», αγγλ. know «γνο)ρίζω. ξέρω», γερμ kennen «γνωρίζω» κ.ά Ομόρρ. αρχ. *γι-γνώ-σκω, γνώσις (-η), ά-γνο- ια, γνωρ-ίζω* κ.ά. Στην *Αρχ.* η λ. *γνώμη* δήλωνε τη γνώση, την άποψη και την απόφαση που λαμβάνεται με βάση αυτή τη γνο')ση, Η φρ *είμαι τής γνώμης* αποδίδει το γαλλ etre d'avis. πβ. γερμ ich bin der Meinungl

γνώμη: συνώνυμα. Το τι σκέπτεται, πώς εκτιμά, πώς βλέπει κανείς κάτι ή κάποιον είναι μια συνήθης εκδήλο)ση στην ανθρώπινη συμπεριφορά, που συνιστά το σημασιολογικά πεδίο τής «γνώμης». Ετυμολογικά η λ **γνώμη** συνδέεται με το **γι-γνώ-σκω** «γνωρίζω» έτσι δηλώνει υποκειμενική εκτίμηση, στηριγμένη σε γνοιση (πραγμάτων και προσοιπων) και γι' αυτό βαρύνουσα. Εφόσον η γνώμη στηρίζεται σε αυστηρά λογική θεμελίωση (με σκεπτικό και συμπέρασμα), συνιστά **κρίση,** αν δε, πέρα από τη λογική θεμελίωση, στηρίζεται και σε μια γενικότερη θεώρηση ή στάση, τότε αποτελεί **θέση** Εφόσον δε η θέση, η γνώμη ή η κρίση αποτελεί αμετακίνητη πίστη τού λέγοντος ως προς την ορθότητα ή την αξιοπιστία της, συνιστά **πεποίθηση.** Αν μια γνώμη διατυπώνεται από ενταλμένους εμπειρογνώμονες (ειδική επιτροπή, οριζόμενα πρόσωπα που προβλέπονται θεσμικά κ.τ.ό.). τότε αποτελεί βαρύνουσα **γνωμάτευση.** που δεσμεύει, εν πολλοίς, όσους καλούνται να αποφασίσουν για κάτι Λιγότερο δεσμευτική είναι η **γνωμοδότηση,** η οποία στηρίζεται στη γνώση που έχουν για δεδομένα θέματα έγκριτοι ειδικοί (καθηγητές κ ά.), οι οποίοι βοηθούνται στη διαμόρφωση τής δικής τους γνώμης, εκτιμώντας κατά την κρίση τους όσα διαλαμβάνονται στη γνωμοδότηση Εφόσον μια γνώμη στηρίζεται σε εμπειρικά (όχι λογικώς επεξεργασμένα και θεμελιωμένα) δεδομένα, συνιστά απλή **αντίληψη** ή, εφόσον ο ομιλητής αποσκοπεί συνειδητά να δηλώσει την οπτική γωνία από την οποία βλέπει ο ίδιος -κατ' ανάγκην υποκειμενικά - τα πράγματα, πρόκειται για απλή **άποψη** Τελευταία, μάλιστα, από επίδραση τής αγγλικής φράσης «I have the feeling» πέρασε στην Ελληνική (από μεταφράσεις) η λ **αίσθηση,** που τείνει να αποτελέσει ευρύτατα χρησιμοποιούμενη (στον προφορικό κυρ. λόγο) λέξη. η οποία υπερκαλύπτει σημασιολογικές αποχρώσεις, αυτές που δηλώνουν οι λέξεις ***γνώμη, αντί/^ηψη*** και ***εντύπωση*** **Η** λ **εντύπωση,** η πιο ασθενής μορφή γνο>μης, αφού στηρίζεται κανονικά σε εξωτερικά, εμπειρικά και συνήθ. επιφανειακά και λογικώς ανεπεξέργαστα δεδομένα, πήγε για ένα διάστημα να λειτουργήσει όπως σήμερα η ***αίσθηση,*** ως μια γενική έκφραση γνώμης, αλλά σήμερα έχει, κατά πολύ. επα- νέλθει στην πραγματική της σημασία.

γνωμικό (το) [μτγν.} η σύντομη και περιεκτική διατύπωση, με αποφθεγματικό και διδακτικό χαρακτήρα, π.χ. *«μέτρον άριστον»* (Κλεόβουλος ο Ρόδιος Ι, 63. 2) [[*«όποιος πάει σιγά, φτάνει μακριά»* συν απόφθεγμα, ρήση. – γνωμικός, -ή, -ό [μτγν.Ι. ** σχολιο λ. *ρητό, εισαγωγικά*
γνωμοδότης (ο) [μτγν.] {γνωμοδοτών}. **γνωμοδότρια** (η) {γνωμοδοτριών} πρόσωπο που έχει την αρμοδιότητα να γνωμοδοτεί **γνωμοδότηση** (η) j-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) πράξη διοικητικού οργάνου στο πλαίσιο τής άσκησης τής γνωμοδοτικής ή συμβουλευτικής του αρμοδιότητας με την οποία διατυπώνει την άποψή του (γνώμη) για το αν η διοικητική πράξη, την οποία μπορεί ή οφείλει να εκδώσει το διοικητικό όργανο που ασκεί την αποφασιστική αρμοδιότητα. είναι σκόπιμη ή νόμιμη διακρίνεται σε «απλή γνωμοδότηση». όταν δεν δεσμεύει το όργανο που έχει την αποφασιστική αρμοδιότητα. και σε «σύμφωνη γνωμοδότηση», όταν το δεσμεύει. (Βλ. κ λ. *πρόταση).* ΙΧΟΛΙΟ λ. *γνώμη, δίνω* **γνωμοδοτΐκός,** -ή. -ό [Ι851] αυτός που σχετίζεται με τη γνωμοδότηση ή με τον γνωμοδότη: - *αρμοδιότητα* **γνωμοδοτώ** ρ αμετβ. {γνωμοδοτείς.. | γνωμοδότησα} διατυπώνω έγκυρη και υπεύθυνη γνώμη για ζήτημα τής αρμοδιότητας, της ειδικότητάς μου: *εκλήθησαν και άλλοι εμπειρογνώμονες να γνωμοδοτ ήσουν Υ.ΥS* αποφαίνομαι.
[είμι < μτγν. *γνωμοδοτώ (-έω)* < *γνώμη* + *-δοτώ* < *δότης*] **γνώμονας** (ο) {γνωμόνων} **1.** το γεωμετρικό όργανο που χρησιμοποιείται στη χάραξη ορθών γωνιών και κάθετων ευθειών συν γωνία 2. (μτφ) το κριτήριο βάσει τού οποίου λαμβάνονται αποφάσεις ή γίνονται ενέργειες: *η κυβέρνηση ενεργεί με ~ την εξυπηρέτηση τού κοινωνικού συνόλ·.ου* ΣΥΝ αρχή 3. ΜΟΥΣ άλλη ονομασία των κλειδιών τού πενταγράμμου Επίσης (λόγ.) Υνώμων [αρχ J [γνώμονος].
{ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *γνώμων.* αρχική σημ. «εκείνος που γνωρίζει, που εξετάζει». < θ. *γνω-* τού ρ. *γι-γνώ-σκω* Βλ κ. *γνώση].*
Υνώρα (η) (διαλεκτ.-σπάν) η γνωριμία ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποχωρητικός* [ΕΙΥΜ μεσν < αρχ. *γνωρίζω* (υποχωρητ.)]. **γνωρίζω** ρ. μετβ [γνώρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα)} **1.** ξέρω ~ *τα πάντα για τον πόλεμο τού '401*| ~ *τρεις ξένες γλώσσες || τόσα χρόνια διπλωμάτης, γνωρίζει πώς να αποφεύγει τις κακοτοπιές στις συζητήσεις* ΑΝΓ αγνοώ 2. είμαι πληροφορημένος. ενήμερος (για κάτι): δεν ~ το *περιεχόμενο των δηλώσεων τού υπουργού*]| *-Η περίπτωση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον Το* ~ · 3. έρχομαι σε επαφή, αποκτώ γνώση για (κάτι): *στα ταξίδια του γνώρισε ξένους* λαούς *και πολιτισμούς* ΣΥΝ μαθαίνω 4. (για πρόσ) κάνω γνο)ριμία, γίνομαι γνωστός (με κάποιον): *τον γνώρισε σε ένα ταξίδι και τρεις μήνες μετά τον παντρεύτηκε* 5. βιώνολ αποκτώ εμπειρία (πράγματος, κατάστασης): *- προνομιακή μεταχείριση Ι ανάπτυξη ι άνθηση / πίκρα / χαρά / απογοήτευση || το έργο γνώρισε πρωτοφανή επιτυχία* 6. καταλαβαίνω την ταυτότητα (κάποιου), αναγνωρίζω, *τον γνώρισα εύκολα από το τρανταχτό γέλιο και το περίεργο περπάτημα || τον άνθρωπο τον γνωρίζεις στις δύσκολες στιγμές 7.* έχω επίγνωση, συναισθάνομαι. - *την κρισιμότητα τής κατάστασης και είμαι πρόθυμος να βοηθήσω* · 8. (καταχρ) παρέχω μια πληροφορία, γνωστοποιώ, *σας γνωρίζουμε ότι οι ποινές που ορίζει ο νόμος είναι αυστηρές* ***ζυχ*** πληροφορώ **9.** (για πρόσ **)** κάνω (κάποιον) γνωστό σε (κάποιον άλλο), συστήνω *πότε θα μου γνωρίσεις τη μητέρα σου;* 10. (μεσοπαθ *γνωρίζομαι)* (α) γίνομαι αμοιβαία γνωστός (με κάποιον) *γνωρίστηκαν σε ένα πάρτι* (β) είμαι αμοιβαία γνωστός (με κάποιον): *γνωριζόμαστε εδώ και δέκα χρόνια.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *υποχωρητικός.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < **γνώ-ρον*< *gno- / *gno-, πιθ. < Ι.Ε δισύλλ. ρίζα *gene- «γνωρίζω, ξέρω», πβ. σανσκρ. jajnau «γνώρισα», λατ cognosco «γνωρίζω», γαλλ. connaitre, ισπ conocer. αγγλ. know «ξέρω», can «μπορώ», γερμ. konnen κ ά. Ομόρρ. αρχ. *γι-γνώ-σκω, γνώ-μη. γνώ-σις, γνώ-μων, ά-γνο-ια* κ ά.].

Υνωρίζω - ξέρω. Τρία βασικά ρήματα τής Αρχαίας που σήμαιναν «γνωρίζω», το **γιγνώσκω,** το **έπίσταμαι** και το **οιδα.** δεν χρησιμοποιούνται στη σύγχρονη Ελληνική, έχοντας αφήσει πίσω τους τρεις βασικές λέξεις τής Ελληνικής, τη λ. **γνώση** το ***γιγνώσκω,*** τη λ **επιστήμη** το ***έπίσταμαι*** και τη λ **ιστορία** το ***οίδα.*** (από τη ρίζα ίδ- ****ιδ-τωρ*** > ***ϊστωρ*** «γνώστης» > ιστορία). Ένα αρχαίο ρήμα, το **γνωρίζω** (που σήμαινε κυρ. <*γνωρίζομαι με κάποιον, τον γνωρίζω, τον συστήνω σε άλλους»), και ένα νέο που δημιουργήθηκε, το **ξέρω (< *έξεύρω* < *έξεύρον* < *εξευρίσκω)** αποτελούν δύο συνώνυμα σήμερα ρήματα, που δηλώνουν όλες τις σημασίες τού «έχω γνώση (για κάποιον ή κάτι)» Η διαφορά ανάμεσα ***στα γιγνώσκω / επί- σταμαι > οίδα*** και ***γνωρίζω,*** που υπήρχε στην Αρχαία («έχω γνώση» - «κάνω γνωριμία», αντίστοιχη με τη διαφορά μεταξύ «savoir» και «connaiire» τής Γαλλικής), δεν υπάρχει σήμερα μεταξύ ***ξέρω***

και *γνωρίζω* αντιστοίχως Ο Στέφ. Κουμανούδης *(Συναγωγή νέων /.έξεων...* λ. *γνωρίζω)* παρατηρεί · «7ο *ρήμα τούτο* [ενν. το *γνω)ρίζω\ όν κοινό ν τή τε παλαιά και τή σημερινή τοϋ λαοϋ γλώσση κατά τήν κυρίαν τον σημασίαν, τήν τοϋ Γα/Λικοϋ* eonnaitre. *άντικαθι- στά παρ' ήμΐν, άπό δεκαετηρίδων τινών* ΓΟ Κουμανούδης γράφει το 1900!), *ώς δέν έπρεπε. τά παλαιά εΐδέναι (οίδα. ειδώς), έπίστα- σθαι, επειδή ταϋτα μένμάς έφάνησαν, ώς καί είναι, στρυφνά και άρχαίκότερα. οί δε πολλοί τών γραφόντων δέν κατεδέχοντο τό κοινολαικόν* **ξέρω, ξεύρω** *ή τό* **έξεύρω,** *ήξεύρω,* **ε/ξεύρω,** *ίξεύρω τών γραμματισμένων, καί λέγουν* λοιπόν *καί γράφουν άηδέστα- τοΓ γνωρίζω γλώσαν, γράμματα, κολύμβι κ τ.λ.».* Δύο σημασίες τού *γνωρίζω,* οι σημ «αναγνωρίζω» και «συνιστώ κάποιον σε άλλον». δηλώνονται αποκλειστικά και μόνον από το *γνωρίζω ("Σε γνωρίζω από την κόψη τού σπαθιού την τρομερή*> *- Με γνώρισε στον διευθυντή τής εταιρείας).*

γνωριμία Ιμεσν] κ. (λαϊκ) γνωριμιά (η) (γνωριμιών) ΐ.το να γνωρίσει κανείς ένα πρόσωπο άγνωστο ή ξένο (συνήθ στο πλαίσιο κοινωνικής συνάντησης) *δήλωσε γοητευμένος από τη ~* [(*χάρηκα για τη~!* (τοπικός αποχαιρετισμός σε πρόσωπο, με το οποίο μόλις γνωριστήκαμε) ΣΥΝ συνάντηση 2. (συνεκδ) η σχέση που προκύπτει μεταξύ αυτών που έχουν γνωριστεί: *η ~ μας δεν κράτησε πο)ώ* ΣΥΝ σχέση, διασύνδεση, φιλία 3. (μτφ) η οικειότητα (με γνωστικό χώρο): *η στενή ~ με τη σύγχρονη μεθοδολογία* ΣΥΝ εξοικείωση, τριβή 4. το γνωστό πρόσωπο, ο γνώριμος: *έχει πολλές ~ ανάμεσα στους διπλωμάτες* II *σημαντική ~* ΣΥΝ γνωστός

γνώριμος, -η. -ο αυτός που είναι οικείος, που δεν είναι άγνωστος (σε κάποιον): *σ'αυτή την τάξη β/.έπω ~ πρόσωπα πολλούς από σας τους είχα μαθητές και παλιότερα* || *- φωνή, αλλά δεν μπορώ να κατα/.άβω τίνος είναι.* — **γνώριμα** επίρρ σχολιο λ. *-ικός* [ΕΤΥΜ αρχ < *γνωρ(ίζω)* + παραγ. επίθημα *-ιμος,* πβ κ. *τρόφ-ιμος).* **γνώρισμα** (το) Ιαρχ.] Ιγνωρίσμ-ατος] -ατα. -άτων) το χαρακτηριστικό και διαφοροποιητικό σημάδι, σημείο ή ιδιότητα: *ο έναρθρος λόγος είναι ~ τού ανθρώπου* συν χαρακτηριστικό, διακριτικό, **γνώση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** το να γνωρίζει κανείς (κάτι), να είναι ενήμερος (για κάτι): *ούτε - ούτε εσθύνη είχε για τα δημοσιεύματα* || *έχω σαφή ~ τού προβλήματος* φρ (α) (επίσ) ***φέρω εις γνώσιν (κάποιου)*** παρέχω πληροφορία, ενημέρωση, *φέρεται εις γνώσιν των ενδιαφερομένων ότι η είσοδος θα μείνει ελεύθερη* ΣΥΝ πληροφορώ, ενημερώνω (β) ***λαμβάνω γνώση*** (+γεν.) ενημερώνομαι (για κάτι), μου γνωστοποιείται (κάτι): *ο υπουργός δεν έλαβε ακόμα γνώση των δημοσιευμάτων* συν πληροφορούμαι (γ) ***είμαι / τελώ εν γνώσει*** (+γεν) είμαι γνώστης, είμαι ενήμερος (σχετικά με κάτι): ο *πρωθυπουργός τελεί εν γνώσει των προθέσεων τής τουρκικής κυβέρνησης* συν γνωρίζω (δ) εν ***γνώσει*** (+γεν.) με συνείδηση, επίγνωση *ενεργώ ~ των συνεπειών τού νόμου* || *οι μαζικές εκκαθαρίσεις Εβραίων γίνονταν ~ των πολιτικών ηγετών τής Γερμανίας* συν συνειδητά (ε) ***περιέρχομαι εις γνώσιν (κάποιου)*** υποπίπτω στην αντίληψη (κάποιου): *περιήλθαν εις γνώσιν τής αστυνομίας ύποπτες κινήσεις* (στ) (λόγ.) **προς *γνώση και συμμόρφωση / προς γνώσιν και συμμόρφωσιν*** για οτιδήποτε έχει χαρακτήρα παραδείγματος προς αποφυγήν, για αποτροπή τής συνέχισης ή τής επανάληψης εσφαλμένων επιλογών *αυτά τα ρεζιλίκια να τα βλέπουν οι υπόλοιποι ~* (ζ) (παροιμ) ***κοντά στον νου κι η γνώση*** για πράγματα αυτονόητα· *Μα γίνεται να πας σε ξένο σπίτι χωρίς να ειδοποιήσεις πριν, ~, καημένε!* 2. το σύνολο των πληροφοριών που αποκτά κανείς και των παραστάσεων που σχηματίζει μέσω των αισθήσεων και τής νοητικής επεξεργασίας των δεδομένων τους ό.τι γνωρίζει κανείς για τον κόσμο και τα πράγματα *με ταξίδια και διαβάσματα απέκτησε βαθιά - τής ανθρώπινης φύσης* || *βιωματική ~* (αυτή που βασίζεται στις άμεσες εμπειρίες και τις αισθήσεις) || *νοητική ~* (αυτή που θεμελιώνεται στην κρίση και προκύπτει από τις πολλές και αλλεπάλληλες εμπειρίες η λογική μορφή τής γνώσης) || *επιστημονική ~* (αυτή που παράγεται από την επιστημονική διαδικασία: παρατήρηση, έρευνα - πείραμα, επαλήθευση) || *ακριβής ! βαθιά / ειδική / τεχνοκρατική / εμπειρική / πρακτική / α/^ηθής ~* || *θεωρία τής ~* |) *τα όρια τής ~*)) *ο καρπός τής ~* (η ίδια η γνώση) · φρ ***δέντρο τής Υνώσεως*** βλ. λ *δέντρο* 3. ***γνώσεις*** (οι) ό.τι γνωρίζει κανείς, οι πληροφορίες που έχουν εγγράφει στον νου του: *έχει πολλές -* || *εγκυκλοπαιδικές ~* 4. φίλος (α) σύνολο έγκυρων προτάσεοίν, με τις οποίες κατανοείται και ερμηνεύεται η πραγματικότητα *(εμπειρική ~)* (β) η σύλληψη τής ουσίας και των αιτίων ενός συμβάντος *(ορθολογική ~): σκοπός τού φιλοσόφου είναι να φθάσει στη ~* 5. (σπάν) οτιδήποτε γνωρίζει κανείς μέσα από την παιδεία ή/και τις εμπειρίες του 6. (σπάν) το να είναι κανείς συνετός, φρόνιμος *γερόντου ~* · φρ (α) ***βάζω γνώση*** (i) συνετίζομαι *γέρασες, αλλά γνώση δεν έβαλες*[1] (ii) (σε κάποιον) συνετίζω. *βά?<.ε του γνώση, γιατί δεν συμπεριφέρεται σωστά* (β) (παροιμ) ***στερνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα*** για λανθασμένες επιλογές, που αναγνωρίζονται εκ των υστέρων ~ *αν δεν είχα παρατήσει τότε τις σπουδές, τώρα θα ήμουν επιστήμονας* (γ) ***έχουν ! έχουσι γνώσιν οι φύλακες*** *(έχουσιν γνώσιν οί φύλακες)* για περιπτώσεις στις οποίες οι αρμόδιοι, οι επιφορτισμένοι με ένα καθήκον έχουν λάβει τα μέτρα τους, είναι προετοιμασμένοι και ξέρουν πώς πρέπει να ενεργήσουν: *στις φήμες για ενδεχόμενο πραξικόπημα η υπεύθυνη ηγεσία απαντά:* (δ) ***σαράντα πέντε Γιάννηδες ενός κο- κόρου γνώση*** βλ. λ. *κόκορας* ** σχολιο λ. *γνωρίζω, γνο)στικός. ειδη- σεογραφία. εμπειρογνώμονας, ενόραση.*

[ΕΙΥΜ < αρχ. *γνώσις* < ^gno-ti- < θ *gno- / gno-* (για τη διτυπία βλ. κ. *γνώμη),* από δισύλλ. Ι.Ε ρίζα *gene- «γνωρίζω, ξέρω», πβ σανσκρ janati «γνο)ρίζει». λατ. nobilis «γνωστός, ευγενής», γαλλ eonnaissance «γνώση», ισπ. conocimiento, γερμ. Kunst «τέχνη», kennen «γνωρίζω»*

κ.ά. Ομόρρ αρχ. *γι-γνώ-σκο). γνώ-μη, γνώ-μων, γνωρ-ίζω, ά-γνο-ια* κ.ά Μεταφρ δάνεια αποτελούν οι εξής φρ και συνταγματικές κατασκευές. *φέρω εις γνώσιν (σας)* (< γαλλ porter a votre connaissance), */λαμβάνω γνώσιν* (< γαλλ prendre connaissance). *εν γνώσει μου «* γαλλ. a mon esciem). *(περι)ήλθε εις γνώσιν μου (*< αγγλ ir came *to* my knowled^e)|.

γνωσιολογία (η) [1879] φίλος ο κλάδος που μελετά θέματα σχετικά με τη γνώση και ειδικότερα τις δυνατότητες, την πηγή και το αντικείμενό της — γνωσιολόγος (ο/η) [1889], γνωσιολογικός, -ή, -ό 11890], γνωσΐολογικ-ά / -ώς επίρρ. -*■■ ΣΧΟΛΙΟ λ *ειδησεογραφία, φρασεολογία*

[εγυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. epistemology. το οποίο μερικές φορέα αποδίδεται εσφαλμένα ως *επιστημολογία].*

γνώστης (ο) {χωρ γεν. πληθ.), γνώστρια (η) {γνωστριών) (+γεν.) πρόσωπο που κατέχει ένα ζήτημα, που έχει βαθιά γνώση ενός θέματος: *είναι μεγάλος ~ τής γουναικείας ψυχολογίας* || *βαθύς ~ τού Μπαχ* συν ειδήμονας, (λόγ) επαΐων λ,ντ ανίδεος.

[ετυμ μτγν. < *γνώ-σ-της* < αρχ. θ. *γνω-* τού ρ *γι-γνώ-σκω,* βλ. κ. *γνώση. γνωστός].*

γνωστικισμός (ο) [1872] ΘΡΗΣΚ φιλοσοφικοθρησκευτική κίνηση των πρώτων χριστιανικών χρόνων, προϊόν τού θρησκευτικού συγκρητισμού, που δεν δεχόταν την πραγματική αλλά τη φαινομενική εναν θρώπηση τού Θεού στον Ιησού Χριστό και έδινε έμφαση στη γνώση ως εσωτερική εμπειρία εις βάρος τής πίστης — γνωστικιστής (ο), γνωστικίστρια (η). γνωστικιστΐκός, -ή. -ό.

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ gnosticisme].

γνωστικός, -ή. -ό [αρχ.] 1. (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τη γνώση: *~ διαδικασία / δύναμη / ενδιαφέρον / ικανότητα* || *~ ρήματα* (τα ρήματα που έχουν την έννοια τής γνώσης, π.χ. *ξέρω, γνωρίζω, μαθαίνω* κ λπ) || *εμπλουτίζει τις γνώσεις του σε νέα ~ αντικείμενα* (καθημ) 2. (για πρόσ.) αυτός που διακρίνεται από λογική και σύνεση: *πάντα μετρημένος και απέφευγε τις ακρότητες και τις υπερβολές* συν συνετός. μυαλωμένος, φρόνιμος, εχέφρων, σώφρίον αντ απερίσκεπτος, άτακτος, άμυαλος 3. (συνεκδ. για πρόσ.) αυτός που οι νοητικές του λειτουργίες δεν έχουν διαταραχθεί. που διατηρεί τη συνοχή τής σκέψης του *καιρός να ξεχωρίσουν οι τρελοί από τους ~* συν λογικός αντ παλαβός, παράφρων, τρελός · 4. *γνωστικός* (ο), *γνωστική* (η) οπαδός τού γνωστικισμού (βλ.λ.). — γνωστικ-ά / -ώς Ιμτγν.] επίρρ. σχόλιό λ. *βιωματικός.*

γνωστικός (cognitive). Με την εξέλιξη που έχουν πάρει οι σπουδές που αφορούν στη γνώση (cognitive studies), στο πώς γνωρίζουμε τον κόσμο γύρω μας. *πώς* η εμπειρική πληροφορία από τις αισθήσεις μας μετατρέπεται νοητικά σε γνώση, πο')ς γνωρίζουμε τη γλώσσα, το σημειακό σύστημα με το οποίο μιλάμε για τον κόσμο και μαθαίνουμε, τον κόσμο κ τ ό. επέδωσε και η χρήση τού επιθ γνωστικός, για να δηλώνει ό,τι το αγγλ cognitive. Χρησιμοποιείται στην ψυχολογία, τη γλωσσολογία, την πληροφορική και τη γνωστική επιστήμη (cognitive science) Ιδιαίτερα στη γλώσσα χρησιμοποιείται συχνά, για να γίνει αντιδιαστολή μεταξύ γνωστικής σημασίας (cognitive meaning) και βιωματικής σημασίας (emotive meaning), ήτοι μεταξύ τής βασικής, κεντρικής, αντικειμενικής (ή «λογικής», όπο)ς επίσης χαρακτηρίζεται) σημασίας και τής προσωπικής, υποκειμενικής, σχολιασμένης και εξατομικευμένης πλευράς τής σημασίας, που προσλαμβάνει σε κάθε άτομο σύμφωνα με τα βιώματα, τις εμπειρίες, την ψυχοσύνθεση και τη στάση του στον κόσμο τής πραγματικότητας II γνωστική ψυχολογία (cognitive psychology), εξάλλου, ασχολείται συστηματικά με τη θεωρία τής γνώσης, όχι τόσο ως προς την υφή και την αντικειμενικότητα τής γνώσης (που απασχολεί τη γνωσιολογία, κλάδο τής φιλοσοφίας), όσο ως προς τη διαδικασία απόκτησης των γνώσεων μέσα από τη νόηση τού ανθρώπου. Τέλος, το γνωστικό τής ψυχής χρησιμοποιήθηκε ως συνώνυμο τού «λογικό», για να αντιπαρατε- θεί προς το θυμικό (τα συναισθήματα) τού εσωτερικού κόσμου τού ανθρώπου, αντίθεση η οποία αντιστοιχεί προς την προαναφερθεί- σα διάκριση γνωστικής (ή λογικής) και βιωματικής (ή συναισθηματικής / υποκειμενικής) σημασίας.

γνωστοποιώ ρ. μετβ. [1851 [{γνωστοποιείς .. | γνωστοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) καθιστώ (κάτι) γνίοστό *μας γνωστοποίησε τον αρραβώνα της* || *σας γνωστοποιούμε ότι η αίτησή σας θα συζητηθεί αύριο* ΣΥΝ κοινοποιώ, ανακοινώνω, δημοσιεύω — γνωστοποίηση (η) [1856] ΣλΌλίΟ λ *ειδοποιώ.*

[ειυμ Απόδ τού γαλλ. faire eonnaitre] γνωστός, -ή, -ό 1. αυτός που έχει ήδη κατακτηθεί ως γνώση, ως πληροφορία · *τα γεγονότα είναι ~ και δεν χρειάζεται να μας τα ξαναθυ- μίζετε* φρ (λόγ.) ως *γνωστό(ν)* όπως είναι γνωστό, όπως όλοι ξέρουν. *η οικονομία αυτής τής χώρας. διέρχεται κρίση 2.* αυτός που τον γνίορίζουν πολλοί, που είναι εύκολα αναγνωρίσιμος και ανακλήσι- μος στη μνήμη, *είναι γνωστοί αυτοί που προκαλούν τα επεισόδια* || *έγινε ~ με τη δεύτερη ταινία του* || *η ~ φωνή που συγκ/.όνιζε τα πλήθη* |i ο *Ηρόδοτος, ~ και ως* «ο *πατέρας τής Ιστορίας»* συν γνώριμος, διάσημος φρ /νωστός *και μη εξαιρετέος* (συνήθ. ειρων.) πασίγνωστος · συνήθ για γνωστά δημόσια πρόσωπα, τα οποία τα συναντά συχνά κανείς σε εκδηλώσεις · *στη δεξίωση ήταν και ο κ. Χ,* 3. *γνωστός* (ο), *γνωστή* (η) (+μου. σου.) αυτός με τον οποίο έχει κανείς σχέση γνωριμίας: *συνάντησα έναν ~ μου* || *έχω πάρα πολ/.ούς ~, αλλά κανένα φίλο* ΣΥΝ γνωριμία = -* ΣΧΟΛΙΟ λ *φημισμένος.*

(ΕΤΥΜ αρχ. < *γνω-τός* (το -σ- κατ' αναλογίαν προς το αρχ. *γνωστήρ* «γνώστης») < *gno- / *gno- (για τη διτυπία βλ. λ. *γνώμη)* μεταπτωτ.

βαθμ τού Ι Ε *gene- «γνωρίζω, ξέρω», πβ σανσκρ jqata- «γνωστός», λατ. notus, γαλλ. connu «γνωστός» (< λατ. cognitus), ιταλ. cognito, αγγλ acquaint «εξοικειώνω» κ ά. Ομόρρ αρχ *γι-γνώ-σκω, γνο)-μη. γνώ- σις (-η), γνωρ-ίζο). ά-γνο-ια. άνα-γνώ-σ-της* κ.ά Από τυπικές φρ των συμβολαίων προήλθε η φρ *γνωστός και μη εξαιρετέος,* αφού ο συμβολαιογράφος δήλωνα ότι ενώπιόν του προσήλθαν λ χ ο πωλητής και ο αγοραστής, οι οποίοι είναι *γνο)στοί και μη εξαιρετέοι εκ τού νόμον,* δηλ δεν υπόκεινται σε δικαστική αντίληψη ούτε είναι ανίκανοι προς δικαιοπραξία] **γόβα** (η) {χωρ γεν πληθ } κλασικό, κλειστό γυναικείο παπούτσι *ψη- λοτάκουνη* ~ |! ~ *στιλέτο* — (υποκ) **γοβάκι** (το) κ **γοβίτσα** (η)

|ΕΙΥΜ. μεσν. < βεν goba] **γογγύζω** ρ αμετβ Ιμτγν J {γόγγυξα} βγάζω βαθύ ήχο πόνου (σωματικού ή ψυχικού) ή δυσφορίας, βογγώ ο *τραυματίας γόγγυζε από τον πόνο* J| *κάνει όλες τις βαριές εργασίες χωρίς να γογγύζει* **γογγύλι** (το) (γογγυλ-ιού | -ιών} **1.** η εδώδιμη σαρκώδης ρίζα (λευκή ή κίτρινη) tow φυτών 2. καθένα από τα φυτά που έχουν τέτοια ρίζα Ηπίσης **γογγύλη** (η) [μτγν]

[ετυμ < μεσν *γογγύλιν.* υποκ τού μτγν. *γογγύλη* < αρχ *γογγύλος* «στρογγυλός» < Ι.Η. *gong- / *geng-, πβ λατ gingira «ούλο», αρχ νορβ. kpkkr «όγκος», γερμ. Kanker κ ά] **γογγυσμός** (ο) **1.** ο βαθύς, άναρθρος ήχος που εκβράζει πόνο (σωματικό ή ψυχικό) ~ *τού αρρώστου* / τού τραυματία ΙΥΝ μουγγρητό. βογγητό 2. (μτο) η έκφραση έντονης δυσφορίας και αντίθεσης, το βαθύ παράπονο για δυσβάσταχτη κατάσταση: ο ~ *σιγά-σιγά γινόταν επανάσταση*[1] Ηπίσης **γογγητό** (το) ·* ΣΧΟΛΙΟ λ *-γκ-. -ίζω.*

[ΕΤΥΜ μτγν. < *γογγύζω,* αβεβ ετύμου. ηχομιμητική λ , που ίσως συνδ. με το ρ *γαγγαίνο)* «γελώ. εμπαίζω»}

Γ.Ο.Δ. (η) Γερμανική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία ΙΠΥΜ Απόδ. τού γερμ. Bundesrepublik Deutschland] **γοερός,** -ή (λόγ -ά), -ό (για θρήνο) ηχηρός και έντονα θρηνητικός *το παιδί ξέσπασε σε ~ /.υγμούς* [[~ *κλάμα / παρακάλια / θρήνος* συν δυνατός, θρηνητικός. -- **γοερ-ά/-ώς** [μεσν.] επίρρ.

[ετυμ αρχ. < *γόος* «θρήνος, σπαραγμός» (βλ.λ.) *ι-* παραγ επίθημα *-ερυς* \

γοερός - κραυγαλέος. 11 λ **γοερός** χρησιμοποιείται μερικές ωορές λανθασμένα αντί τού **κραυγαλέος,** από το οποίο διαφέρει σημα-σιολογικώς Λεν είναι σωστό να πούμε *γοερά αντίθεση* ή *με γοερό τρόπο* αντί «κραυγαλέα ή έντονη αντίθεση» ή «με κραυγαλέο ή έντονο τρόπο» κ τ.ό **Γοερός** σημαίνει «έντονα θρηνητικός» και χρησιμοποιείται για κραυγές θρήνου, για μεγάλο θρήνο. Λεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί με γενική σημ «έντονος, δυνατός» ή και -κραυγαλέος» Η εντύπωση αυτή γεννήθηκε πιθανόν από παρερμηνεία (λαική ερμηνεία) των λόγων τού γνωστού τροπαρίου τής Μ. Πέμπτης *«Σήμερον σέ θεωρούσα, ή άμεμπτος Παρθένος έν Σταυρώ. Λόγε. άναρτώμενον, οδυρομένη μητρώα σπλάγχνα, έτέ- τρωτο τήν καρδίαν πικρώς καί στενάζουσα όδυνηρώς έκ βάθους ψυχής, παρειάς συνθριξί κατασαίνουσα. κατετρύχετο· διό καί τό στήθος τύπτουσα,* **ανέκραζε γοερώς** *Οϊμοι, θειον τέκνον! Οϊμοι. τό φώς τοϋ κόσμου* (.]»

γόης (ο) [γό-ητες κ -ηδες, -ήτων}, **γόησσα** (η) [1869] {γοησσών} **1.** πρόσωπο που ασκεί γοητεία, που συναρπάζει τους άλλους: *Μην τον βλέπεις τώρα που γέρασε' Στα νιάτα του ήταν μεγάλος* ~ || *ακαταμάχητος* ~ 2. πρόσωπο που επιδρά υπνωτιστικά στη βούληση των άλλων ~ *φιδιών* συν γητευτής Επίσης **γόητας** [μεσν.]. ** ςχολιο λ. *παρασύρω*

|ΕΤΥΜ αρχ < *γοώ* «βγάζω κραυγή πόνου, θρηνώ» < *ˣγol·-άω* < Ι.Η *g*ou- «κραυγάζω, θορυβο')». πβ. αρχ γερμ gi-kewen «ονομάζω», αρχ αγγλ ciegan. ίσως και σανσκρ jo-gu-ve - φωνάζω δυνατά» κ.ά. Στην ^ΡΛ· *Ά λ 7*(')*ΓΙζ* σήμαινε κυρ τον μάγο. ο οποίος προσπαθεί να σαγη- νεύσει το θύμα του ή να επικαλεστεί ένα πνεύμα με κραυγές και θρήνους Π λ. χρησιμοποιείται με ιδιαιτέρως αρνητικό περιεχόμενο στην Κ Δ.. *Β'Ίιμόθ* 3, 13 *πονηροί δέ άνθρωποι καί γόητες προκό- ψουσιν επί τό χείρον* ΙΙ σημερινή σημ είναι μεσν | **γοητεία** (η) [χωρ πληθ **|** **1.** η ιδιαίτερη δύναμη που εκπέμπει η ομορφιά, η ακτινοβολία προσοίπου ή πράγματος και η έλξη που προκαλεί· *της προσέδιδαν μεγάλη ~ τα μαύρα εκφραστικά της μάτια || οι γκρίζοι κρόταφοι χαρίζουν - || υποκύπτο) στη ~ κάποιου \\ η ~ τής εξουσίας* ΣΥΝ σαγήνη 2. (συνεκδ.) κάθε χαρακτηριστικό γνώρισμα που χαρίζει αυτή τη δύναμη· γο *εκτυφ/.ωτικό λευκό είναι η - το)ν Κυκλάδων*[1] ΣΥν θέλγητρο 3. (σπάν) η πράςη που θεωρείται μαγική, που επιδρά στη βούληση των άλλων ΣΥ\ γητειά, μάγεμα. ΣΧΟΜΟ λ *αίγ/.η.* [ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ «μαγεία, σαγήνη». < *γόης* (βλ λ)} **γοητευτικός,** -ή, -ό Ιαρχ 1 αυτός που με τα προσόντα του (ομορφιά, εξυπνάδα, στυλ) γοητεύει τους άλλους *είναι ένας ιδιαίτερα ~ άνθρωπος* ΙΙ *μια νεαρή με ~ παρουσία || διαθέτει ~ φωνή || ~ βιβ/Jο / ομιλητής.* — **γοητευτικ-ά / -ώς** [μτγν] επίρρ **γοητεύω** ρ μετβ [αρχ] (γοήτ-ευσα (λαικ -εψα). -εύθηκα (καθημ. -εύ- τηκα), -ευμένος} 1. ασκώ γοητεία σε (κάποιον), υποτάσσο) στη γοητεία μου *γοήτευε πάντα* όσους τον *γνώριζαν* ΣΥΝ θέλγω, σαγηνεύω

γοητευμένος! (γαλλ enchantc) ως φιλοφρόνηση, όταν πρωτογνω- ρίζει κάποιος μια γυναίκα και συνήθ. προχωρεί σε χειροφίλημα, **γόητρο** (το) 11888] {γοήτρου | χωρ πληθ.1 η φήμη, η ακτινοβολία που εκπορεύεται από επιτυχία, επίτευγμα, αξίωμα ή άλλο τιμητικό γνώρισμα γο ~ του *κλονίστηκε / επλήγη ανεπανόρθωτα από τις πρόσφατες κυβερνητικές ανακατατάξεις* |J *αγώνας χωρίς βαθμολογικό ενδιαφέρον οι ομάδες παίζουν μόνο για το* ~ ΣΥΝ αίγλη, κύρος, πρεστίζ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίγλη*

(ι.ιυμ < *γόης* + *-τρο.* κατά τα *θέ/.γητρο. φόβητρο*J **Γ .Ο.Κ.** (Ο) Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός.

Γθλγοθάς (ο) **1.** λόοος τής Ιερουσαλήμ, που από τους Ηυαγγελιστές μαρτυρείται ως τόπος σταυρώσεως των καταδικασμένων σε θάνατο, όπου σταυρώθηκε και ο Ιησούς Χριστός 2. (μτω ως προσηγορικό) κάθε πορεία μεγάλου πόνου ή εξευτελισμού: *όλη της η ζωή ήταν ένας ατέλειωτος* ~

[ΕΤΥΜ < μτγν *Γολγοθάς* < αραμ. Golgolta < εβρ Gulgoita «κρανίο», πβ Κ Λ Ματθ 27, 33 · *.έλθόντες εις τόπον λεγόμενον Γολγοθά, ό έστιν Κρανίου Τόπος* (= εβρ. Gulgolet) *λ.εγόμενος*\ **γολέτα** (η) {γολετών} νλυι ιστιοοόρο που διαθέτει πρωραίο και κεντρικό ιστό και προ)ραία και πρυμναία πανιά ΣΥΝ (επίσ.) ημιολία {ΐΐΐ ΥΜ < βεν. goieta < γαλλ. gocletie < κελτ gwelan «γλάρος»].

Γολιάθ (ο) {άκλ } **1.** Π.Δ. ο Φιλισταίος γίγαντας, τον οποίο σκότο)σε ο Λαβίδ με πέτρα που του έριξε με σφεντόνα 2. (μετωνυμ.) (α) ο γιγαντόσωμος (βλ *Δαβίδ και Γολιάθ,* λ *Δαβίδ)* (β) άμυαλος με κτηνώδη δύναμη

[F.ΤΥΜ μτγν < εβρ Goljath. αγν ετύμου, ίσως συνδ. με τη Γαθ (Gath), μία από τις πέντε οιλισταϊκές πόλεις, από την οποία καταγόταν ο Γολιάθ) **γόμα** (η) - ► γόμμα **γομαλακα** (η) ►γομμαλάκα

γομάρα (η) [μεσν.[{χο>ρ γεν πληθ) (λαικ.) 1. η γαϊδούρα 2. (μτφ.- υβριστ) γυναίκα παχιά ή άξεστη, αναίσθητη, **γομάρι** (το) {γομαρ-ιού | -ιών} **1.** (σπάν) το φορτίο που φορτώνεται σε ζώο *τρία* ~ ςϋλα ΣΥΝ φορτίο 2. (συνεκδ) ο γάιδαρος ή το μουλάρι· (γενικότ) το μεγαλόσωμο ζώο· (μτφ -μειωτ) 3. ο μεγαλόσωμος άνθρωπος **4.** άνθρωπος χορίς αγωγή και ευαισθησία ΦΡ ***γομάρι ξεκαπίστρωτο*** (εμφατ.) για άξεστο και χωρίς ευαισθησία άνθρωπο ΣΥΝ γαϊδούρι ξεσαμάρωτο - (υποκ.) **γομαράκι** (το)

[ΠΤΥΜ < μτγν. *γομάριον,* υποκ τού αρχ *γόμος* «ωορτίο» < *γέμω* «γεμίζω»!

γόμμα (η) (σχολ. ορθ *γόμα)* {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κομμάτι από καουτσούκ επεξεργασμένο και τυποποιημένο, που διατίθεται στο εμπόριο σε μεγάλη ποικιλία για το σβήσιμο γραπτών από μελάνι ή μολύβι ΣΥΝ γομμολάστιχα. σβηστήρας, σβηστήρι 2. κόλλα ή κολλ(όδης επικάλυψη από κόμμι — (υποκ) **γομμίτσα** κ. **γομμούλα** (η). ■ *■ ΣΧΟΛΙΟ λ *κόμη*

| Γ ι ΥΜ Αντιδάν., < ιταλ gomma < λατ. gummi < αρχ *κόμμι* (βλ.λ.)]

γομμαλάκα (η) **1.** ρητίνη που βρίσκεται σε κλαδιά δέντρο)ν τής ΝΑ. Ασίας και κυκλοφορεί στο εμπόριο σε φύλλα και χρησιμοποιείται για την κατασκευή βερνικιο')ν 2. το βερνίκι που κατασκευάζεται δια- λύοντας το παραπάνω υλικό σε οινόπνευμα ή παρόμοιο διαλυτικό. [ειυμ < ιταλ. gomma lacca)

γομμολάστιχα (η) {χωρ γεν πληθ.} επεξεργασμένο κομμάτι καουτσούκ. που χρησιμοποιείται για να σβηστεί κάτι που έχει γραφτεί με μελάνι ή μολύβι συν γόμμα. σβηστήρας

[ΕΙΥΜ Αντιδάν .< ιταλ. gomma elustica. βλ λ *γόμμα. ελαστικός)* **Γόμορρα** (τα) ♦ Σόδομα και Γόμορρα

γόμος (ο) (διαλεκτ) 1. οτιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως γέμισμα - *φαγητού ι όπλου ! κ/.ινοστρωμάτων / μαξιλαριών* συν γέμιση

κάθε είδους φορτίο (για υποζύγια ή πλοία) συν φορτίο, βάρος [ετυμ αρχ. < *γέμω* «γεμίζω»! **γομφίος** (ο) καθένα από τα δόντια με στρογγυλεμένη ή επίπεδη επιφάνεια. που χρησιμεύουν στο μάσημα τής τροφής.

[ετυμ < αρχ *γομφίος* (ενν otfoOc) < *γόμφος* (βλ.λ)] **γόμφος** (ο) (αρχαιοπρ) το καρφί ΙΕΐ ΥΜ αρχ. < *gombh-. ετεροιωμ βαθμ τού Ι.Ε. *gembh- «δαγκιόνω», πβ σανσκρ. jambhah «δόντι», αρχ. γερμ. kainb «χτένα» (που έχει δηλ. δόντια), αγγλ comb, γερμ Kamm κ ά]. **γόμφωση** (η) {-ης κ -ώσεως j -ώσεις. -ώσεο)ν | (λόγ) **1.** η σύνδεση με γόμωους (βλ λ) 2. λναι είδος συνάρθρο)σης [ετυμ < μτγν *γόμφωσις* < αρχ *γομφώ (-όω)* < *γόμφος* (βλ λ.)] **γομώνω** ρ μετβ. {γόμω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** (για όπλα) βάζω μέσα σφαίρα, τοποθετώ την απαιτούμενη ποσότητα εκρηκτικής ύλης συν γεμίζιο 2. γεμίζω σκεύος ή άνοιγμα (σε φαγητό), κυρ. στοιβάζοντας μείγμα διαφόρων υλικών.

j ei ΥΜ < μτγν. *γομώ (-όω)* «γεμίζω, φορτώνω» < αρχ. *γόμος* «φορτίο»

γέμω «γεμίζω» Η σημ 2 αποδίδει το γαλλ charger] **γόμωση** (η) **[** 1871 **]** {-ης κ. ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} **1.** (για όπλα) το γέμισμα με εκρηκτική ύλη 2. η εκρηκτική ύλη που απαιτείται για το γέμισμα όπλου

[ετυμ < μτγν *γόμωσις* < *γομώ (-όω)* (βλ. λ. *γομώνω)* Οι σημερινές σημ. αποδίδουν το γαλλ charge] **γομωτήρας** (ο) όργανο για τη γόμωση (όπλου)

[ετυμ < *γομώνω* + παραγ. επίθημα *-τήρας,* απόδ. τού γαλλ. chargeur] **γόνα** (το) ► γόνατο

γονάδα (η) Βίο λ -ΦΥΣΙΟΛ (συνήθ στον πληθ) αδένας που παράγει τα αναπαραγωγικά κύτταρα των ζώων οι όρχεις είναι οι αρσενικές γο- νάδες και οι ωοθήκες οι θηλυκές

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ gonade (< αρχ *γονή* «το σύνολο των απογόνων»)].

Υονσδοτροπίνη (η) ΦΥΣΙΟΛ ορμόνη τής υπόφυσης που κινητοποιεί τους γεννητικούς αδένες για την έκκριση των ορμονών τους [F.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < αγγλ gonadotrop(h)inj. **γονατιά** (η) χτύπημα με το γόνατο

γονατίζω ρ αμετβ. κ μετβ Ιμτγν] {γονάτισ-α. -μένος} ♦ (αμετβ) **1.** λυγίζω το ένα ή και τα δύο πόδια, ώστε να ακουμπο) με το γόνατο στο έδαφος, *γονάτισε μπροστά στο εικονοστάσι και άρχισε να προσεύχεται* (μτφ) 2. υποκλίνομαι εκφράζοντας θαυμασμό ή σεβασμό· ~

μπροστά στη γυναικεία ομορφιά' || ~ *ευλαβικά μπροστά στον Θεό* **3.** λυγίζω, κλονίζομαι αδυνατώντας να αντεπεξέλθω. φθάνω στην ταπείνωση, την εξάντληση: *οι πρόσφυγες είχαν γονατίσει από την πείνα και τις κακουχίες* συν καταβάλλομαι, ηττώμαι ♦ (μετβ.) **4.** κάνω (κάποιον) να προσπέσει στα γόνατα 5. (συνήθ μτφ.) οδηγώ στην εξάντληση ή την ταπείνωση, στην εξαθλίωση: *η οικονομική κρίση γονάτισε πολλές επιχειρήσεις* || *η αρρώστια δεν τον γονάτισε ακόμα, κρα- τάει γερά* συν καταβάλλω, νικώ – **γονάτισμα** (το) [μτγν | **γονατιστός,** -ή, -ό [μτγν] αυτός που έχει γονατίσει· *την ικέτευε*

γονατιστά επίρρ [μεσν.]. **γόνατο** (το) {γονάτ-ου | -ων} **1.** η άρθρωση τού ανθρώπινου ποδιού μεταξύ μηρού και κνήμης, που επιτρέπει στο πόδι να λυγίζει ΦΡ ***πέφτω στα γόνατα*** (εμφατ.) παίρνω θέση ικεσίας, ικετεύω: τον *θερμο- παρακάλεσα. έπεσα στα γόνατα, αλλά αυτός τίποτα ανένδοτος*[1] 2. (γενικότ.) η κεντρική περιοχή τού ποδιού ανάμεσα στον μηρό και στη γάμπα *η φούστα σταματούσε περίπου στο* ~ jj *παίρνω το παιδί στα* ~ *μου* [I *παίζω το μωρό στα - μου* (πάνω στα γόνατά μου) φρ (μτφ) (α) ***λύνονται / κόβονται τα γόνατα (κάποιου)*** (*γονάτά τίνος λύειν,* Όμηρος) για περιπτώσεις μεγάλης και καταλυτικής συγκίνησης ή κλονισμού (συνήθ. από είδηση απρόσμενη ή δυσάρεστη): *μου κόπηκαν τα γόνατα απ' την τρομάρα* (β) ***(γραμμένος) στο γόνατο*** / **στο *πόδι*** για περιπτώσεις που κάτι γίνεται με μεγάλη προχειρότητα ή βιασύνη: *αυτή η εργασία φαίνεται πως είναι γραμμένη* ~ ΣΥΝ στο πόδι (γ) ***μεγαλώνω (κάποιον) στα γόνατά μου*** αναλαμβάνω την επίβλεψη και τη φροντίδα (κάποιου) από πολύ μικρή ηλικία· *έχει μεγάλο δέσιμο με την αδελφή της. στα δικά της γόνατα μεγά?.ωσε!* **3.** (συνεκδ) (σε παντελόνια) το τμήμα τού υφάσματος που καλύπτει την περιοχή τού γονάτου: *το τζιν ξέβαψε στα* ~ Επίσης (λαικ) **γόνα** (υποκ) **γο- νατάκι** (το) (σημ i).

[f.tym < μεσν. *γόνατον.* από τον πληθ. *γόνατα* τού αρχ. *γόνυ. -ατος,* κατά το σχήμα *πρόβατα - πρόβατο.* Το αρχ *γόνυ, γόνατος* < [1]*γόνP- ατος* < θ. [x]/ονF-. ετεροιωμ βαθμ. τού Ι.Η [x]gen-u- «γόνατο», πβ σανσκρ. janu. λατ genu. γαλλ. genou, γοτθ kniu. αγγλ knee, γερμ Knie κ.ά ΙΙ συνήθεια που είχαν οι αρχαίοι γεννήτορες να δείχνουν ότι αναγνωρίζουν την πατρότητα τού νεογνού τοποθετώντας το στα γόνατά τους, οδήγησε στον σχηματισμό των λατ. genuinus «γνήσιος» (< genu «γόνατο»), εξού και ισπ. genuino. Ομόρρ. *γων-ία* (< **γον-Γ-ία)* Ο μεσν τ *γόνα,* από τον πληθ. *(τά) γόνατα,* όπου η κατάλ. *-τα* θεωρήθηκε άρθρο (κατά το *πράγμα - πράγματα)}* **γ0νδθλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ } μακρόστενη με ανασηκωμένη πλώρη, αβαθής και με επίπεδο πάτο βάρκα, που χρησιμοποιείται για σύντομες μετακινήσεις στα κανάλια τής Βενετίας και οδηγείται από έναν κωπηλάτη που κινεί το κουπί όρθιος πάνω στην πρύμνη.

[είυμ Αντιδάν. < ιταλ. gondola, πιθ. < μεσν. *κοντούρα* «μικρό πλοίο που περιέπλεε τις ακτές», θηλ τού επιθ *κόντουρος* < *κοντός* + *-ουρος*

ούρά \.

γονδολιέρης (ο) Ιγονδολιέρηδες} ο κωπηλάτης γόνδολας.

[ΕΙΥΜ < ιταλ. gondoliere]. **γονέας** (ο/η) (γον-εϊς, -έο)ν} **1.** ο πατέρας ή η μητέρα παιδιού **2.** ***γονείς*** (οι) ο πατέρας και η μητέρα ενός παιδιού· *ενημέρωση γονέων και κηδεμόνων στο σχολείο* φρ (α) ***αμαρτίαι γονέων τταιδεύουσι τέκνα*** βλ. λ *αμαρτία* (β) (εκφραστ.-λαικ) ***πείνα και των γονέων*** για περιπτώσεις πολύ μεγάλης φτο')χιας και στέρησης· *εδώ δεν είχαν να φάνε ~!* Επίσης (λαικ) **γονιός** [μεσν]

[ειυμ < αρχ *γονεύς* < θ. *gon-, ετεροιωμ βαθμ. τού Ι Ε. *gen-,* όπως εμφανίζεται στις λ *γεν-νώ. γέν-ος* (βλ.λ.) Το μεσν. *γονιός* < *γονεύς* (< *οί γονέοι,* μεταπλ τ. από τη γεν πληθ. *γονέων)* < αρχ *γονεύς* Η φρ. *και των γονέων* προέρχεται από την επιμνημόσυνη ακολουθία *(μνή- σθητι Κύριε άδελφών. πάππων. προπάππων καί* τών *γονέων),* όπου η τελευταία θέση εξασφάλιζε έμφαση] **γονεϊκός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον γονέα (πβ λ. *γονικός)* [ειυμ Εσφαλμ. τ. που προέρχεται από απόσπαση τού *γονέ-* (αντί τού θ. *γον-)* από το ουσ *γον-έας.* Ο κανονικός σχηματισμός είναι *γον-ικός* (αρχ.), πβ κ *εισαγγελ-έας - εισαγγελ-ικός*\ **γονεωνυμικός,** -ή. -ό [189ί | **1.** αυτός που ονομάζεται από το όνομα τού γονέα του 2. ιλωσς ***γονεωνυμικά*** (τα) κατηγορία μετονομαστικών ουσιαστικών σε *-ιδεύς. -όπουλο* κ λπ που δηλώνουν το νεογνό ζώου: *λέων - λεοντίδενς, λύκος - λυκόπουλο, κότα - κοτόπουλο* [ΕΤΥΜ < αρχ. *γονεύς* + *-ωνυμικός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ *όνομα,* αιολ. τ τής λ *όνομα*\ **γονή** (η) Ιχωρ πληθ.} **1.** καθένας από τους απογόνους (κάποιου) ΣΥΝ παιδί, γέννημα 2. (περιληπτ.) το σύνολο των απογόνων (κάποιου): *όλοι τους είναι άτιμη φάρα,* ~ *τού αρχικ/χφτη* συν γενιά, φύτρα· φρ (μτΦ) ***γονή διαβόλου*** (για πρόσωπα, γενιές) ο εξαιρετικά έξυπνος, πονηρός και πανούργος.

[ειυμ αρχ. < θ *γον-,* ετεροιο)μ βαθμ. τής ρίζας *γεν-* (I.E *gen-), που απαντά και στο ουσ. *γέν-ος* (βλ λ.)|.

-γονία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικίόν που σημαίνουν: 1. γέννηση: *αρρενο-γονία, θηλυ-γονία 2.* δημιουργία *κοσμο-γονία, ορεο-γονία* **3.** βιολογική εξέλιξη *φυ/.ο-γονία* [ετυμ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ αρχ *θεο-γονία. θηλυ-γονία),* που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-γόνος* (βλ.λ.) ή από το μορφολογικό σχήμα τους, απαντά δε και σε ελληνογενή ξένα σύνθετα (λ.χ γαλλ spermato-gonie)] **γονίδιο** (το) ίγονιδί-ου | -ων} βιολ η βασική φυσική μονάδα κληρονομικότητας, που περιέχεται στα χρωμοσώματα, αποτελείται από D N Λ ή R N.A (βλ λ) και μεταδίδεται κληρονομικά στον απόγονο, καθορίζοντας τα εγγενή χαρακτηριστικά του ΣΥΝ γόνος – **γονιδια- κός,**-ή.-ό, **γονιδιακά** επίρρ ^ σχολιο λ ^i<5i.

[ΕΙΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ .< νεολατ gonidium, αγγλ gene[

γονιδίωμα (το) (γονιδιώμ-ατος | -ατα. -άτων} ΒΙΟΛ το σύνολο των γονιδίων ενός οργανισμού ΣΥΝ γένωμα

Ιετυμ Απόδ. τού γερμ. Genom, που αποσπάστηκε από το σύνθ Genotype (βλ λ. *γενότυπος, γένωμα)].* **γονικος,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους γονείς, *πήρε ~ άδεια από την εργασία του* 2. αυτός που προέρχεται ή παρέχεται από τους γονείς: ΓΟ *ένα σπίτι το έχτισε πρόσφατα· το άλλο είναι το ~ του* 3. ΝΟΜ (α) ***γονική παροχή*** η μεταβίβαση ακίνητου περιουσιακού στοιχείου από γονέα στο παιδί του με συμβολαιογραφική πράξη (β) ***γονική μέριμνα*** βλ. λ *μέριμνα* **4.** ***γονικό*** (τα) (α) οι γονείς: *πριν παντρευτούν. έπρεπε να του γνωρίσει τα ~ της* (β) η κληρονομημένη από τους γονείς ακίνητη περιουσία *κάθε λίγο πηγαίνει στο χωριό του να επιθεωρήσει τα ~ του.*

[ι-ΐΥΜ *αρ%.* < *γονή* (βλ.λ)! **γονιμοποίηση** (η) [1845] |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** βιολ η ένωση δύο ειδικών αναπαραγωγικών κυττάρων (γαμετών) για τον σχηματισμό ενός ζυγωτού, τού πρώτου κυττάρου ενός νέου οργανισμού η βιολογική λειτουργία με την οποία παράγεται ένας νέος οργανισμός. *εξωσωματική* ~ (βλ λ *εξωσωματικός)* 2. (ειδικότ.) (α) η βιολογική λειτουργία που οδηγεί στην παραγωγή καρπών (β) ***τεχνητή γονιμοποίηση*** (i) η πρόκληση εγκυμοσύνης με τεχνητά μέσα. κυρ. για την επίτευξη εκλεκτής ράτσας ζοκον και τη διευκόλυνση τής μαζικής αναπαραγωγής ειδών που αποδίδουν οικονομικό όφελος (ii) ΙΑΪΡ (για ζευγάρια που αντιμετωπίζουν πρόβλημα τεκνοποίησης) μέθοδος γονιμοποίησης (σημ. 1) με τεχνητά μέσα που συνίσταται στην εισαγωγή σπέρματος (που προέρχεται από δότη) στον γυναικείο κόλπο ή στην κοιλότητα τής μήτρας (σπερματέγχυση) κατά τις ημέρες τής ωορρηξίας: δεν *μπορούσαν να κάνουν παιδί και κατέ,φυγαν στην* ~

γονιμοποιητικός, -ή, -ό **γονιμοποιός,** -ός, -ό [1856] αυτός που καθιστά (κάποιον/κάτι) γόνιμο: ~ *δύναμη / γύρη.* **γονιμοποιό)** ρ μετβ [1845] {γονιμοποιείς. | γονιμοποί-ησα.-ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** (για ζώα και Φυτά) καθιστώ (κάτι) γόνιμο· συντελώ έτσι. ώστε από κάτι να γεννηθεί / να παραχθεί κάτι άλλο συνήθ μέσω τής φυσικής διαδικασίας τής αναπαραγο)γής· (για γεννητικά κύτταρα αντίθετου φύλου) γο *σπερματοζωάριο (τού άνδρα) γονιμο- ποιεί το ωάριο (τής γυναίκας)* ii *η γύρη το)ν λουλουδιών γονιμοποιεί τα φυτά* ΣΥΝ (για φυτά) καρποφορώ λν γ στειρώνω 2. (μτφ.) επηρεάζω ή επενεργώ σε (κάτι) με τρόπο που να λειτουργεί δημιουργικά, να παράγει νέα και πρωτότυπα στοιχεία (στον χοίρο τής διανόησης, τής τέχνης κ.λπ): ο *Γαλλικός Διαφωτισμός γονιμοποίησε τη σκέψη πολλών Ελλήνων λογίων* || *η επαφή με διάφορα αισθητικά ρεύματα γονι- μοποίησε την καλλιτεχνική φαντασία τού ζωγράφου.*

[ΕΙΥΜ Απόδ τού γαλλ. feconder] **γόνιμος,** -η. -ο **1.** αυτός που μπορεί και αποδίδει καρπούς: ~ *χωράφια / εκτάσεις / εδάφη* συν εύφορος, καρποφόρος, παραγωγικός λν γ άγονος, στείρος· φρ (μτφ.) ***γόνιμο έδαφος*** οι ευνοϊκές συνθήκες *στην Αθήνα τού Ιίερικ/.ή οι φιλόσοφοι έβρισκαν ~ για να αναπτύξουν τις θεωρίες τους* 2. (μτφ.) (α) αυτός που ευνοεί τη δημιουργία ή την απόδοση άφθονων αποτελεσμάτων, που προσφέρει πολλά. ~ *συνεργασία / προβληματισμός / κριτική / σταδιοδρομία* συν δημιουργικός, αποτελεσματικός (β) αυτός που είναι κατάλληλος για αναπαραγωγή: *μια γυναίκα μπορεί να συ/Λάβει όταν βρίσκεται στις ~ μέρες της.* – **γόνιμα** / **γονίμως** Ιμτγν] επίρρ ** σχολιο λ. *-ικός* [ΕΤΥΜ αρχ < *γόνος].*

γόνιμος: συνώνυμα. Οι λέξεις διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τα πεδία όπου εμφανίζουν παραγωγικότητα υλικό, πνευματικό, κοινωνικό. Το γόνιμος έχει την ευρύτερη από όλα σημασία *γόνιμο έδαφος* (ύλη) - *γόνιμη φαντασία* (πνεύμα) - *γόνιμη συνεργασία* (κοινωνία). Στον αντίποδα βρίσκεται το εύφορος, που χρησιμοποιείται μόνο υλικά *(εύφορη γη)* Ενδιαμέσως χρησιμοποιούνται τα: καρποφόρος για ύλη (καρποφόρα δέντρα) και κοινωνικό πεδίο *(καρποφόρα συνεργασία / εργασία)* · δημιουργικός · στο πνευματικό και κοινωνικό πεδίο *(δημιουργική σκέψη ι φαντασία - δημιουργικός διάλογος / αναζήτηση)* παραγωγικός στο υλικό και κοινωνικό πεδίο *(παραγωγικές περιοχές - παραγωγική εργασία / επιχείρηση / δυνάμεις)*

γονιμότητα (η) Ιμτγν | |χωρ πληθ } **1.** η ιδιότητα τού γόνιμου, η ικανότητα απόδοσης καρπών ή αναπαραγωγές, *αρχαία θεά τής* ~

(μτφ) η ικανότητα για δημιουργία, για απόδοση ευνοϊκών αποτελεσμάτων. ~ *φαντασίας* **γονιός** (ο) -► γονέας

γονόκοκκος (ο) [1894] ΒΙΟΛ -Ι ΜΡ βακτήριο που προκαλεί γονόρροια.

[ΕΤΥΜ Ηλληνογενής ξέν όρ , < *γόνος* + *κόκκος,* < νεολατ gonococcus].

γονόρροΐα (η) {χωρ. πληθ } ιατρ μεταδοτική, πυώδης φλεγμονή τής ουρήθρας ή τού κόλπου, που προκαλείται από βακτηρίδιο ΣΥΝ βλε- νόρροια, γονοκοκκική ουρηθρίτιδα [ειυμ μτγν < *γόνος* + *-ρροια* < *ρέω*\ **γόνος** (0) (λόγ.) 1.ο απόγονος (συνήθ οικογένειας με κύρος): ~ *καλής οικογενείας* jj - *ξεπεσμένης αριστοκρατικής οικογένειας* συν παιδί, τέκνο, απόγονος 2. κάθε σπέρμα ικανό να δημιουργήσει ζωντανό οργανισμό συν σπέρμα, σπόρος

[ΕΤΥΜ αρχ. < θ */ον-, ετεροκομ βαθμ τής ρίζας *γεν-* (I *E.* [x]gen), που απαντά και στο ουσ *γέν-ος* (βλ.λ.)]

-γονος[1] λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικοί που σημαίνουν την καταγωγή ενός προσο')που. τη θέση του στη διαδοχή των γενεών: *απο-γονος. επί-γονος, πρό-γονος ΣΧΟΛΙΟ λ. -γενής.*

[ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ. *έπι-γονος,*

από-γονος). που προέρχεται από το θ ***γον-*** τού ρ. ***γίγνομαι*** (παρακ. ***γέ-γον-α***) Βλ. κ. ***γόνος***]

-γόνος², -α (λόγ -ος), -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων και ουσιαστικών (σε ουδ) που δηλιόνουν ότι κάτι παράγει ή προκαλεί κάτι: ***σιε/.ογόνος αδένας || καρκινογόνα τρόφιμα*** || (κ. ως ουσ.) ***η χρήση*** <5***ακρυγόνων από την αστυνομία*** **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γενής.***

[ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ. ***τεκνο-γό- νος,*** μτγν ***τερατο-γόνος).*** που προέρχεται από θ. τού ρ ***γίγνομαι*** (βλ λ ***γονος***) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ χ. γαλλ. antigene «αντιγόνο» με εσφαλμ. χρήση τού -gene < ***-γενής,*** γαλλ oo-gone «ωογόνος» κ ά)]

γονότυπος κ **γενότυττος** (ο) [γονοτύπ-ου | -ων, -ους| ΒΙΟΛ το σύνολο των γονιδίων που μεταβιβάζονται από τον γονέα και καθορίζουν τα χαρακτηριστικά τού απογόνου – **γονοτυπικός,** -ή, -ό, **γονοτυπικά** επίρρ.

[ετυμ Εσφαλμ απόδ. τού ελληνογενούς γερμ. Genotyp Ορθότ είναι η απόδ ***γενότυπος***]. **γόνυ** (το) [μόνο σε ονομ. κ. αιτ.] (λόγ.) το γόνατο κυρ στη φρ *κλίνω το γόνυ* ***(επί γόνυ κέκλιται,*** Αισχύλ. ***Πέρσαι*** 931) (α) γονατίζω (β) (μτφ.) εκφράζω τον βαθύ μου σεβασμό: ~ ***στους ένδοξους νεκρούς*** [ετυμ ***αρχ*** . βλ. λ. ***γόνατο]*** **γονυκλινής,** -ής, -ές [γονυκλιν-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (λόγ) γονυπετής (βλ.λ.). «"ΣΧΟΛΙΟ λ ***-ης,-ης,-ες*** [ετυμ μτγν < ***γόνυ*** «γόνατο» + ***-κλινής< κλίνω].*** **γονυκλισία** (η) (μτγν] {γονυκλισιών} (λόγ.) το να πέφτει κανείς στα γόνατα για ικεσία ή ως ένδειξη ταπεινότητας: ***τον ικέτευε με γονυκλισίες και κλάματα*** ΙΥΝ γονάτισμα.

γονυπετής, -ής. -ες {γονυπετ-ούς [-είς (ουδ -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται πεσμένος στα γόνατα (για ικεσία ή λόγω ταπεινότητας): ***προσευχήθηκε ~ μπροστά στην εικόνα*** ΣΥΝ γονυκλινής, γονατιστός **2.** αυτός που εκδηλώνεται με γονυκλισία. ~ ***προσευχή / ικεσία*** συν γονυκλινής. – **γονυπετώς** επίρρ.. **γονυπετώ** ρ. Ιμτγν [[-είς } ^ Σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες.***

[ΕΤΥΜ αρχ. < ***γόνυ*** «γόνατο» + ***-πετής*** < ***πίπτω*** (πβ. απρφ αορ β' ***πε-σεΐν)]***

γόος (ο) (σπάν.) η θρηνητική και έντονη φωνή που βγάζει κανείς από έντονο ψυχικό πόνο. η σπαρακτική κραυγή ΣΥΝ οιμωγή. οδυρμός. (ΕΤΥΜ αρχ < ***γοώ*** «βγάζω κραυγή πόνου, θρηνώ» < ****γοΡ-άω*** < Ι.Ε. *gʷou- «κραυγάζω, θορυβώ», πβ αρχ. γερμ. gi-kewen «ονομάζω», ίσως σανσκρ. jo-gu-ve «φωνάζω δυνατά». Ομόρρ. ***γό-ης. γο-ερός, γο-ητεία, βο-ώ*** (βλ.λ.) κ,ά) **γόπα** (η) ♦ γώπα

Γοργίας (ο) ένας από τους σημαντικότερους αρχαίους Έλληνες σοφιστές και ρήτορες (5ος αι π.Χ) αμφισβητούσε τη γνωστική ικανότητα τού νου και την ύπαρξη τού αληθινού, τη θέση τού οποίου έπαιρνε το εύλογο· έδινε σημασία στην εύστοχη εκμετάλλευση τής κατάλληλης ευκαιρίας και στον λόγο του έδινε έμφαση στα σχήματα ***(γοργίεια σχήματα)***

ΙΕΤΥΜ αρχ κύρ όν < επίθ. ***γοργός*** (βλλ.), πβ. κ. ***Λυσ-ίας. Κριτ-ίας. *Αγαθ-ίας***

γοργο- α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ταχύτητα· ***γοργο-τάξιδος, γοργο-κίνητος. γοργο-φτέρουγος, γοργο-πόδαρος*** [ετυμ Α' συνθ τής Μεσν. και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ ***γοργός*** (βλ λ)].

γοργον (το) μους (στη βυζαντινή μουσική σημειογραφία) σημείο που ανήκει στις «έγχρονες υποστάσεις», υποδεικνύει τη διαίρεση τού μουσικού χρόνου σε δύο ίσα τμήματα (ως αποτέλεσμα, με όρους τής ευρωπαϊκής μουσικής, εάν ο μουσικός «χρόνος» αντιστοιχεί στο «τέταρτο», με τη χρήση τού «γοργού» εκτελούνται «όγδοα») **γοργονα** (η) {χωρ γεν πληθ } **1.** μυθικό θαλασσινό πλάσμα με μορφή γυναίκας από τη μέση και πάνω (κεφάλι, χέρια, κορμός) και ψαριού από τη μέση και κάτω (ουρά): ***στη λα'ική παράδοση η - εμφανίζεται ως αδελφή τού Μεγαλέξαντρου*** (βλ κ λ ***βασιλεύω)*** **2.** (συνεκδ.) ακρόπρωρο (βλ.λ.) με την παραπάνω μορφή, που πίστευαν πως προστάτευε το πλοίο από το κακό μάτι

[ετυμ < αρχ ***Γοργών,*** από τον πληθ ***Γοργόνες (αί)*** τού ονόματος ***Γορ-γώ*** (βλ λ), το οποίο δήλωνε ένα τέρας τής ελλην μυθολ.]. **γοργοπόδαρος,** -η. -ο [μεσν J (λαϊκ.) αυτός που μπορεί να τρέχει με μεγάλη ταχύτητα, που έχει γρήγορα πόδια συν (αρχαιοπρ) ωκύπους **Γοργοπόταμος** (ο) ποταμός τής Α Στερεάς Ελλάδας που πηγάζει από την Οίτη και πριν από τις εκβολές του συμβάλλει στον Σπερχειό γνωστός για την ανατίναξη τής γέφυράς του (1942) από τις δυνάμεις τής Εθνικής Αντίστασης, η οποία συνέβαλε στην επιτυχή έκβαση τού αγώνα κατά των Γερμανών **γοργός,** -ή, -ό (λαικ) γρήγορος, σβέλτος: ***έφυγε με ~ βήματα || ~ ρυθμοί*** φρ (παροιμ.) *το γοργόν και χάριν έχει* για τη χρησιμότητα τής λήψης ή επικύρωσης αποφάσεων ή τέλεσης πράξεως σε σύντομο χρονικό διάστημα, χωρίς καθυστέρηση· μια ***και τ' αποφασίσαμε, ας υπογράψουμε και τα συμβόλαια*** ~! συν στη βράση κολλάει το σίδερο

γοργά επίρρ

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «φοβερός, τρομακτικός». < ***Γοργώ*** (βλ.λ.). τέρας τής μυθολ., σύμφωνα με την οποία όποιος την αντίκριζε κατά πρόσωπο γινόταν μάρμαρο Έτσι η λ ***γοργός*** χρησιμοποιήθηκε αρχι- κώς ως χαρακτηρισμός τού βλέμματος, τής όνης κάποιου, π.χ. ***«δμμασι γοργός»*** {Κυριπ. ***Φοίνισσαι*** I46). ***«γοργότεροι ίδεΐν»*** (Ξενοφ. ***Κύρου Άνάβ*** 4 4.3) κ ά Η σημερινή σημ «ταχύς» είναι μτγν]

Γοργώ (η) {-ως κ -ούς} ΜΥΘΟΛ η Μέδουσα μία από τις Γοργόνες (οι άλλες Σθενώ και Ρ.υρυάλη)· αντίθετα από τις αδελφές της ήταν θνητή. είχε τερατώδη εμφάνιση και μεταμόρφωνε σε πέτρα "όποιον την κοίταζε τη σκότωσε ο Περσέας Επίσης **Γοργόνα**

[ετυμ αρχ. κύρ. όν., ομόρριζο τού επιθ. *γοργός* (βλ.λ.), αγν. ετύμου Ορισμένοι ανάγουν τις δύο λ. σε Ι Ε τ *garog- «τρομακτικός, φρικαλέος» (πβ αρχ ιρλ garg «άγριος», αρχ. σλαβ. groza '<φρίκη») ή τις συνδέουν με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *γέργερος βρόγχος* Καμία από τις προτάσεις δεν ευσταθεί] **γόρδιος δεσμός** (ο) **1.** ο άλυτος κόμπος που βρισκόταν στο Γόρδιο τής Φρυγίας και που. κατά τους χρησμούς, όποιος τον έλυνε θα κατακτούσε όλη την Ασία ο Μ. Αλέξανδρος, αντί να τον λύσει, τον έκοψε με το σπαθί του 2. (μτφ.) κάθε πολύπλοκο και δυσεπίλυτο πρόβλημα, μπερδεμένη κατάσταση ο - *τής εθνικής οικονομίας απαιτεί δραστικές λύσεις* φρ **Λύνω / *κόβω τον γόρδιο δεσμό*** επιλύω τολμηρά και αποφασιστικά ένα περίπλοκο πρόβλημα: *χρειάζονται τόλμη- ρές αποφάσεις για να λυθεί ο ~ των σημερινών αδιεξόδων.*

U-ΤΥΜ < μτγν. *Γόρδιον,* πόλη τής Φρυγίας, < *Γόρδιος.* βασιλιάς και ιδρυτής τού φρυγικού κράτους, αγν ετύμου]. **γορίλλας** (ο) {γοριλλών} **1.** ο μεγαλύτερος ανθρωποειδής πίθηκος τής Αφρικής· βαρύ και δυνατό ζώο με μαύρο τρίχωμα και δέρμα, πλατιούς ώμους, μακριά δυνατά χέρια και κοντά πόδια, άτριχο στήθος και πρόσωπο 2. (μτφ.) άνθρωπος με θηριώδη και πρωτόγονη εμφάνιση, που προκαλεί φόβο ή απαρέσκεια στους άλλους ΣΥΝ αγριάνθρο)- πος, ουρακοτάγκος **3.** (μτφ.-μειωτ.) ο σωματοφύλακας *έχει προσλά- βει και δύο-, για να κάθονται στην είσοδο* - (υποκ.) **γοριλλάκι** (το) (σημ 1)

[ετυμ < μτγν. *Γορίλλαι (αί),* ονομασία φυλής δήθεν τριχωτών γυναικών (προφανο>ς πιθήκων) τής Αφρικής, αγν ετύμου)

Γ.Ο.Σ. (οι) Γενικοί Όροι Συναλλαγών όροι που έχουν διατυπωθεί εκ των προτέρων για απροσδιόριστο αριθμό μελλοντικών συμβάσεων (συνήθ μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών) **γοτθικός,** -ή. -ό [μεσν} 1. αυτός που σχετίζεται με τους Γότθους· ~ *αλφάβητο / γράμμα / επιδρομή / επίδραση 2.* (για εικαστικές τέχνες, κυρ. αρχιτεκτονική) αυτός που σχετίζεται με την τεχνοτροπία που άνθησε και επικράτησε στη Δ Ευρώπη μεταξύ 1150 και 1500 και χαρακτηρίζεται από περίπλοκη και πλούσια διακόσμηση. οξυκόρυφα τόξα. θόλους με ραβδώσεις και προοδευτική εκλέπτυνση και ελάφρυνση τής κατασκευής 3. ***γοτθικό μυθιστόρημα*** το μυθιστόρημα που χαρακτηρίζεται από σκοτεινή, μελαγχολική ή και απειλητική ατμόσφαιρα, γεμάτη μυστήριο και γεγονότα που προκαλούν φρίκη **Γότθος** (ο) ιχι μέλος γερμανικού λαού. κλάδοι τού οποίου είναι οι Βησιγότθοι και οι Οστρογότθοι. γνωστοί για τις συγκρούσεις τους με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και το Βυζάντιο (κατά τους πρώιμους χρόνους τής σύστασής του).

[ετυμ μεσν < μτγν λατ. Gothi < γοτθ gutOs, gutans, αγν. ετύμου. Ανεπιβεβαίωτες παραμένουν οι προσπάθειες συνδέσεως με αρχ γερμ got «θεός» ή με ρίζα *gaut- «ρέω»].

Γουαδελούπη (η) συστάδα νησιών των Μικρών Αντιλλών στην Καραϊβική Θάλασσα, που υπάγεται στη Γαλλία.

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. Guadeloupe, που οφείλεται στον Χρ Κο- λόμβο. ο οποίος το 1493 έδωσε στα νησιά το όνομα τού ισπανικού μοναστηριού Santa Maria de Guadalupe (ποταμός τής Ισπανίας. < αραβ. wadi «ποταμός» + λατ. lupus «λύκος»)].

Γουατεμάλα (η) (ισπ Republica de Guatemala = Δημοκρατία τής Γουατεμάλας) κράτος τής Κ. Αμερικής με πρωτεύουσα την πόλη τής Γουατεμάλας, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το κετζάλ. [ΕΤΥΜ < ισπ. Guatemala < quautematlan «χώρα τού αετού», λ των Αζτέκων, ή < uhatzmalha «βουνό με αναβλύζοντα νερά», που θα αναφερόταν στο ηφαίστειο Άγουα (Agua) δίπλα στην πρωτεύουσα τής χώρας].

γούβα (η) [δύσχρ γουβών} **1.** (λαϊκ.) κάθε μικρό κοίλωμα γήινης επιφάνειας συν λακκούβα, λάκκος 2. (μτφ -συνήθ. κακόσ) κατοικημένη περιοχή που βρίσκεται χαμηλότερα από τις γύρω περιοχές· *η συνοικία τους ήταν μια* -. – (υποκ) **γουβίτσα** (η)

(κιυμ μεσν, αβεβ ετύμου, πιθ < μτγν *κύβη* «κεφάλι» (βλ. κ. *κυβί- στηση)* ή < αλβ. guve] **γουβώνω** ρ. αμετβ. {γούβω-σα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** (για επιφάνειες) σχηματίζω λακκούβα· σ' *αυτό το σημείο γουβώνει ο δρόμος* 2. (για νερά) λιμνάζω σε λακκούβα, εδώ *έχει βαθούλωμα και τα νερά απ'τη βροχή γουβώνουν* ΣΥΝ λιμνάζω **3.** (μτφ) βγάζω από κάτι το περιεχόμενο. ώστε να σχηματιστεί κενό που θα το γεμίσω μετά ~ *τις ντομάτες / τις με?ατζάνες για να μαγειρέψω γεμιστά* || - *τη ζύμη. για να τη γεμίσω αμύγδαλα, μαρμελάδα κά* || ~ *το χώμα, για να φυτέψω λου- λούδια* Επίσης **γουβιάζω.** – **γούβωμα** κ **γούβιασμα** (το)

Γουδί (το) {Γουδίου κ Γουδιού} περιοχή τής Αθήνας, γνωστή από το κίνημα τού Στρατιωτικού Συνδέσμου (αποτελούμενου από κατώτερους αξιωματικούς τής Φρουράς των Αθηνών) για την ανανέωση τής πολιτικής ζωής (1909) και από την εκτέλεση των έξι καταδικασθέ- ντων ως ενόχων για τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922). **γουδί** (το) (γουδ-ιού [-ιών} το κοίλο σκεύος από ανθεκτικό υλικό (συνήθ ξύλο ή μέταλλο), που χρησιμεύει για το κοπάνισμα υλικών πριν από τη μαγειρική ή ζαχαροπλαστική χρήση τους *κοπάνισε στο ~ το σκόρδο για τη σκορδαλιά** φρ (λαϊκ -σκωπτ.) ***το γουδί το γουδοχέρι (και τον κόπανο στο χέρι)*** για περιπτώσεις άσκοπης, κουραστικής και πεισματικής επανάληψης λόγων ή πράξεων: *μια ώρα τού εξηγούσα ότι το είδα με τα ίδια μου τα μάτια κι αυτός, να επιμένει ότι το παιδί του δεν έκανε τίποτα* ΣΥΝ τον χαβά του. το βιολί του [ΠΤΥΜ < μτγν. *ίγδίον(με* σίγηση τού αρχικού *ί-* και ανάπτυξη ευφωνικού *-ου-*, πβ και *γουλί* < **άγλίον* < *άγλις),* υποκ τού *ΐγδις -εως.* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το αρχ. *ΐξ, ικός* «είδος εντόμου»] **γουδοκοπάνισμα** (το) {γουδοκοπανίσμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ)

το κοπάνισμα υλικών ή καρπών στο γουδί ΣΥΝ κοπάνισμα 2. (μτφ) κάθε άσκοπη και κουραστική επανάληψη, που θεωρείται ανούσια

και βαρετή: *το ατελείωτο και στείρο ~ για τους ένδοξους «αρχαίους ημών προγόνους»*
γουδοχέρι (το) {δύσχρ γουδοχερ-ιού | -ιών} ο κόπανος τού γουδιού, το αμβλύ στη μία άκρη όργανο, με το οποίο λειώνουμε ή κονιορτοποιούμε διάφορα υλικά στο γουδί' φρ το ***γουδί το γουδοχέρι (και τον κόπανο στο χέρι)*** βλ. λ. *γουδί* Γ.πίσης **γουδόχερο. γουέστερν** (το) {άκλ.} ταινία ή μυθιστόρημα, η υπόθεση τού οποίου εκτυλίσσεται στη Β. Αμερική τού προηγούμενου αιώνα και περιλαμβάνει περιπέτειες όπου πρωταγωνιστούν καουμπόηδες. Ινδιάνοι, παράνομοι κ.λπ συν (λαικ) καουμπόικο φρ ***γουέστερν σπαγκέτι*** βλ. λ *σπαγκέτι*.
[ΕΤΥΜ < αγγλ. western «δυτικός»!.
Γουιάνα (η) (αγγλ. Co-operative Republic of Guyana = Συνεργατική Δημοκρατία τής Γουιάνας) κράτος τής Κ Αμερικής με πρωτεύουσα το Τζώρτζταουν, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Γουιάνας {ΕΤΥΜ < αγγλ. Guyana, λ. ινδιάν., που σημαίνει «γη των νερών» Κατ' άλλη άποψη, το τόπων προέρχεται από τις ινδιάν. λ. (Γκουαρανί) guai «γεννημένος» + ana «οικογένεια. συγγενολόι», που θα υποδήλωνε στενή συγγένεια μεταξύ των μελών τού λαού]. **γουικέντ** (το) {άκλ } το Σαββατοκύριακο.
[ΕΤΥΜ < αγγλ week-end «τέλος εβδομάδας»]
Γουινέα (η) (γαλλ. Republique de Guinee = Δημοκρατία τής Γουινέας) κράτος τής Δ Αφρικής με προκεύουσα το Κονακρύ. επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γουινέας.
[ΕΙΥΜ < γαλλ. Guinee < Ghinea, ονομασία τού αρχ. (8ος αι. π.Χ.) αφρικανικού βασιλείου τού ποταμού άνω Νίγηρα, < aginaw «μαύροι άνθρωποι» (γλώσσα Ίουαρέγκ)].
Γουινέα Ισημερινή (η) -* Ισημερινη Γουινέα Γουινέα-Μπισαου (η) (πορτ. Republica da Guine-Bissau — Δημοκρατία τής Γουινέας-Μπισάου) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Μπισάου, επίσημη γλώσσα την Πορτογαλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας
[γ.τυμ < πορτ. Guine-Bissau, βλ. λ *Γουινέα*. Η πρωτεύουσα Bissau ανάγεται στην ονομασία των ιθαγενών Bijuga, αγν. ετύμου] **γουίντ-σέρφινγκ** (το) {άκλ.} ελλην *ιστιοσανίδα, κυματοδρομία* αθλ θαλάσσιο άθλημα στο οποίο ο αθλητής ισορροπεί πάνω σε ιστιοσανίδα (βλ.λ.) εφοδιασμένη με εξαιρετικά ευλύγιστο πανί. κα- τευθύνοντας το σκάφος με αξιοποίηση τής δύναμης τού αέρα και κατάλληλους χειρισμούς τού πανιού.
[ΠΤΥΜ < αγγλ. wind surfing < wind «άνεμος» + surfing «κυματοδρομία»].
γουλί (το) {γουλιού | χωρ. γεν πληθ.} 1. (λαϊκότ.) (α) ο βλαστός των χορταρικών και κυρ. το κοτσάνι των λαχανικών συν μίσχος (β) σκελίδα σκόρδου (γ) αποφλοιωμένος καρπός (π.χ. αμυγδάλου) 2. (συνήθ. μτφ.) ξυρισμένο ή πολύ κοντά κουρεμένο κεφάλι, ώστε να φαίνεται το δέρμα: *τον κούρεψε με την ψιλή και του 'κάνε το κεφάλι ~ || (ως επίρρ.) Οα σε κουρέψω*
[ΕΤΥΜ < μεσν. *γουλίν* < **άγλίον* (με σίγηση τού αρχικού *ά-* και ανάπτυξη ευφο)νικού *-ον-*, πβ και *γουδί* < *ιγδίον*< *ϊγδις)*. υποκ. τού αρχ. *άγλις* «σκελίδα σκόρδου», που συνδ. με το συνώνυμο *γέλγις*< **γέλ- γλις* (|îε ανομοίωση). Βλ. κ. *γάγγλιο)*. γουλιά (η) το να ρουφά και να καταπίνει κανείς μικρή ποσότητα υγρού, η ρουφηξιά: *ένας ειδικός καταλαβαίνει το καλό κρασί με την πρώτη ~! || κατάπιε τον καφέ με δυο ~ || βιαστική ~* · φρ. ***γουλιά-γου- λιά*** ρουφώντας λίγο- λίγο. μικρές ποσότητες, *πίνω το ουίσκι μου για να το απολαμβάνω καλύτερα* [εγυμ μεσν < *γούλα* < λατ. gula «οισοφάγος»], γουλιανός (ο) μεγάλο σαρκοφάγο ψάρι των γλυκών νερών, το μεγαλύτερο στην Ευρώπη, με χαρακτηριστικά μουστάκια και μεγάλο πτερύγιο κάτω από την κοιλιά ώς την ουρά συν. αίλουρος.
[F.ΤΥΜ < αρχ. *γλάνος* (με ανάπτυξη ευφωνικού *-ου-* ίσως υπό την επίδραση τού ουσ. *γουλιά*), αγν ετύμου) **γούμενα** (η) ναυί (λαίκ) χοντρό σκοινί, καραβόσκοινο, παλαμάρι · φρ. (παροιμ.) ***τρώω καράβια με τις γούμενες*** τρα)ω πολύ.
[είυμ < παλ ιταλ. gumena (σύγχρ gomena), πιθ. < αραβ gummal (ίδια σημ.)]
γούμενος (ο) -> ηγούμενος **γουμένισσα** (η) -> ηγούμενη
γούνα (η) {γουνών} **1.** το πλούσιο, μαλακό και παχύ τρίχωμα που καλύπτει το δέρμα ορισμένων θηλαστικών: *η γάτα έγλειφε τη ~ της' || ~ αρκούδας / αλ.επούς / λύκου / ενυδρίδας / λαγού* συν τρίχωμα 2. (συνεκδ) το δέρμα συγκεκριμένων ζώων (π.χ. τού βιζόν, τού κάστορα κ.λπ.), που καλύπτεται από τέτοιο τρίχωμα και χρησιμοποιείται για ενδύματα ή αξεσουάρ το *παλτό είχε ~ στο γιακά* · φρ (μτφ.) (α) ***τής γούνας I κάπας μου μανίκι*** για κάτι εντελώς ξένο και αδιάφορο σε μένα, που δεν σχετίζεται άμεσα με μένα ούτε έχει επιπτώσεις πάνω μου *κι αυτός έμενε αδιάφορος. σαν να ήταν όλα αυτά τής γούνας του μανίκι* (β) ***έχω ράμματα για τη γούνα (κάποιου)*** διαθέτω στοιχεία εις βάρος κάποιου ή γνωρίζω πράγματα που μπορούν να τον εκθέσουν. το *αρχείο του το τρέμουν όλοι · έχει, βλέπεις, ράμματα για τις γούνες ολονών* (γ) ***καίω τη γούνα (κάποιου)*** εκθέτω (κάποιον) δημοσίως. μειώνω (κάποιον), κυρ ηθικά: *του 'καψε τη γούνα αποκαλύπτοντας την ανάμειξή του στο σκάνδαλο!* 3. (συνεκδ.) το παλτό που κατασκευάζεται από αυτό το επεξεργασμένο δέρμα (και το *οκοίο* θεωρείται σύμβολο πλούτου και πολυτέλειας) *μέλη οικολογικών οργανώσεων πέταξαν αβγά στις - των κυριών, καθώς προσέρχονταν στην επίσημη εκδήλωση'* συν γουναρικό **4.** (συνεκδ) οποιοδήποτε υλικό ή ένδυμα μοιάζει στην κατασκευή του με φυσικό τρίχωμα: *συνθετική / οικολογική ~* — (υποκ.) **γουνάκι** (το) κ **γουνίτσα** (η)
[ΕΙΥΜ μεσν. < λατ. gunna ή < σλαβ guna, αμφότερα κελτ. προελ.]. **γουναράς** (ο) [μεσν] {γουναράδες}, **γουναρού** (η) {γουναρούδες} πρόσωπο που εμπορεύεται ή κατασκευάζει γούνες. -- **γουναράδικο**
(το).
ΥΟυναρική (η) η τέχνη τής κατεργασίας δερμάτων για την κατασκευή γουνών.
γουναρικό (το) **1.** ένδυμα ή συμπλήρωμα ενδυμασίας από γούνα: *έμπορος γουναρικών 2.* (περιληπτ.-εκφραστ.) σύνολο γουνών: *να δεις ~ και κακό στη δεξίωση'* **γουνεμπόριο** (το) {γουνεμπορίου | χωρ. πληθ.} το εμπόριο γούνας ή γούνινων ενδυμάτων. – **γουνέμπορος** (ο), **γούνινος,** -η, -ο (για ένδυμα) **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από γούνα; ~ *παλτό / καπέλ.ο 2. γούνινο* (το) το γουναρικό (βλ.λ.) **γουνοποιία** (η) {γουνοποιιών} **1.** η τέχνη τής κατεργασίας τής γούνας για την κατασκευή ενδυμάτων 2. (κατ' επέκτ) το εργαστήριο ή η βιομηχανία κατασκευής γούνινων ενδυμάτων – **γουνοποιός** (ο/η). **γουόκι-τόκϊ** (το) {άκλ.} καθεμιά από ένα ζεύγος μικρών φορητών συσκευών που επιτρέπει στους κατόχους τους να συνομιλούν σε μικρή απόσταση καθώς περπατούν [ειυμ < αγγλ walkie-talkie[. **γουόκμαν** (το) {άκλ } μικρό φορητό στερεοφωνικό κασετόφωνο ή ραδιοκασετόφωνο, που χρησιμοποιείται με ακουστικά.
(ΕΤΥΜ. < αγγλ. Walkman (< walk «περπατώ» + man «άνθρωπος»), από τη μάρκα κατασκευής των πρώτων φορητών ραδιοκασετοφώνων]. **γουοτεργκέΐτ** (το) {άκλ } (στον δημοσιογραφικό λόγο) κάθε σκάνδαλο κρατικής διαφθοράς, κατάχρησης εξουσίας, λ.χ. τηλεφωνικών υποκλοπών από την πλευρά τού κράτους «*στη Μαδρίτη η κρίση ξε- σπά για ένα ~ αλά ισπανικά*» (εφημ.).
[ετυμ < αμερ. Watergate, ονομασία τού κτηρίου που στέγαζε τα γραφεία τού αμερ. Δημοκρατικού Κόμματος, στα οποία έγινε διάρρηξη το 1972 κατά την προεκλογική περίοδο από ανθρώπους τού Ρεπουμπλι- κανικού Κόμματος εν γνώσει τού τότε προέδρου Ρ Νίξον το -gate ως β' συνθ. χρησιμοποιείται έκτοτε για να δηλώσει πολιτικό σκάνδαλο, λ.χ *Ιρανγκέιτ* (1986) κ.ά.]. **γουότερ-πόλο** (το) {άκλ.} αθλ η υδατοσφαίριση (βλλ.).
[ΕΙΥΜ < αγγλ. water polo], **γούπατο** (το) (λαικ) βαθούλωμα τής επιφάνειας, έκταση εδάφους που σχηματίζει κοίλωμα ΣΥΝ γούβα.
[εγυμ Από συμφορμό των λ. *γούβα* και *πάτος με* απλολογία], **γουργουρίζω** ρ. αμετβ {γουργούρισα} **1.** (για στομάχι, έντερα) παράγω χαρακτηριστικό ήχο λόγω τής μετακίνησης αερίων και υγρών, δηλωτικό συνήθ. πείνας ή χο'ίνεψης: *γουργουρίζει η κοιλιά του 2.* (μτφ.-για υγρά) ρέω διακεκομμένα, ακανόνιστα και με ανάλογο θόρυβο: γο *ρυάκι γουργούριζε* 3. (κυρ. για ζώα) παράγω σιγανό, παρα- τεταμένο και διακεκομμένο ήχο, εκφράζοντας συνήθ. ευχαρίστηση: *η γάτα γουργούριζε κάθε φορά που τη χάιδευαν || τα περιστέρια γουργούριζαν ερωτοτροπώντας.* — **γουργούρισμα** κ **γουργουρητό** (το). [ετυμ Ιχομιμητική λ. από τον ήχο *γουρ-γουρ\.*
γούρι (το) {χωρ. γεν.} (καθημ.) **1.** η ευνοϊκή τύχη: *πόνταρε πάντα στο εφτά, γιατί πίστευε πως της έφερνε* - συν καλοτυχία am γρουσου- ζιά, γκαντεμιά, κακοτυχία 2. (συνεκδ) οτιδήποτε πιστεύεται πως προμηνύει κάτι ευχάριστο, πο)ς είναι ενδεικτικό καλής τύχης: *είναι, λένε. - όταν χύνεται ο καφές στο πιατάκι* σϋ.ν καλό σημάδι, καλός οιωνός · ΦΡ (α) **μου** *πάει γούρι* μου φέρνει καλή τύχη από τη στιγμή που το αποκτώ ή (για γεγονότα) μου συμβαίνει: *ελπίζει η καινούργια δουλειά να του πάει γούρι και στα προσωπικά του || μακάρι να μας πάει γούρι αυτή η χρονιά* (β) ***γύρισε το γούρι*** σε περιπτώσεις που κανείς αρχίζει να φαίνεται τυχερός μετά από περιόδους ατυχίας: *μετά την τρίτη παρτίδα ~ του και άρχιζε να κερδίζει* 3. το μικρό αντικείμενο που πιστεύεται ότι φέρνει καλή τύχη: *έχει πάντα μαζί του ένα λαγοπόδαρο για ~ || το αρκουδάκι της είναι το ~ της.* — **γούρι- κος,** -η, -ο. ** σχολιο λ. *τύχη*.
[ΕΤΥΜ < μεσν. *αγούρΐ(ν)* < δημώδ λατ. agurium < λατ. augurium «(καλός) οιωνός», με την επίδρ και τού τουρκ. ugur «τύχη», που ίσως έχει την ίδια προέλευση], **γουρλήδικος,** -η. -ο (για πράγματα) αυτός που θεωρείται πως φέρνει καλή τύχη · ~ *δαχτυλίδι / φόρεμα/ μέρα / συνάντηση* ΣΥΝ τυχερός, ευοίωνος, ευνοϊκός, γούρικος ΑΝΤ γρουσούζικος. γκαντέμικος, δυσοίωνος. – **γουρλήδικο** *επίρρ.*
Ιετυμ. < *γουρλήδ(ες)* + παραγ. επίθημα *-ικος]* **γουρλής,** -ού, -ίδικο {γουρλ-ήδες (θηλ. -ούδες)} (για πρόσ) αυτός που φέρνει καλή τύχη. που είναι γούρικος: *είναι λέει* ττολυ-. *γι'αυτό κάθε Πρωτοχρονιά τον* καλούν *να τους κάνει ποδαρικό* ΣΥΝ καλότυχος, γούρικος ΑΝΤ γρουσούζης, γκαντέμης. ΣΧΟΛΙΟ λ *τύχη*.
[ΗΙΥΜ < τουρκ. ugurlu, βλ. κ *γούρι* \. **γουρλομάτης,** -α, -ικο [μεσν.] {γουρλομάτηδες (θηλ. χωρ. γεν. πληθ)} αυτός τού οποίου τα μάτια γουρλώνουν και (συνεκδ) αυτός που έχει έντονο βλέμμα
γουρλωνω ρ. μετβ. {γούρλω-σα, -μένος} εντείνω το βλέμμα ανοίγο- ντας διάπλατα (τα μάτια) (από έκπληξη, φόβο) *ξαφνικά αντίκρισε το πιστόλι και γούρλωσε τα μάτια του από τρόμο* – **γούρλωμα** (το). [ετυμ < **γρουλλώνω* < μεσν *γρυλλώνω* < αρχ *γρύλ.λος/ γρύλος* «γου- ρούνι»]
γουρλωτός, -ή, -ό (μάτι) που προεξέχει από την κόγχη του. **γούρνα** (η) {γουρνών} (λαικ) **1.** φυσικό ή συνήθ. κτιστό κοίλωμα για τη συγκέντρωση νερού, που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα για το πλύσιμο των ρούχων και για άλλες οικιακές εργασίες ΣΥΝ δεξαμενή
(ειδικότ) ανάλογη κατασκευή σε ανοιχτό χώρο για συγκέντρωση πόσιμου νερού για ζώα. ~ - (υποκ) **γουρνίτσα** (η) κ. **γουρνάκι** (το). [f.tym μεσν. < *γρώνη* «κοιλότητα, βαθούλωμα», παράλλ. τ. τού αρσ.

γρώνος < **γρο)σ-νος* < θ. *γρωσ-*. εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ τής ρίζας **γρεσ-* (< I.E. **gres-*) «τρώγω, κομματιάζω» Βλ. κ. *γαστέρα, γάγγραινα*1.

γουρούνα (η) {χωρ. γεν πληθ.} (οικ.) 1. το θηλυκό γουρούνι 2. (μτφ) η πολύ χοντρή ή εξαιρετικά αγενής και σκληρή γυναίκα, που στερείται ανθρώπινης ευαισθησίας: *σαν δεν ντρέπεται η να μη μου δώσει μια βοήθεια!* ΣΥΝ. σκρόφα · 3. (μτφ.-αργκό) μοτοσυκλέτα χαμηλού ύψους με τρεις μεγάλες χαρακτηριστικές ρόδες μεγάλου πάχους για μεγάλη σταθερότητα στη μετακίνηση — (υποκ.) γουρουνίτσα (η) (σημ. 1-2).

γουρουνήαιος, -ια, -ιο αυτός που σχετίζεται με γουρούνι: *- μύτη i μυρωδιά* || (μτφ.) ~ *συμπεριφορά* (χυδαία, αισχρή). ΣΧΟΛΙΟ λ *-ήσιος, χοιρινός*

γουρούνι (το) {γουρουν-ιού | -ιών} (κοινό όν. και για το αρσ και το θηλ. ζώο) 1. (καθημ) ο χοίρος· φρ (α) *(αγοράζω) γουρούνι στο σακί* (i) για απρόσεκτες αγορές, κατά τις οποίες αγοράζει κανείς κάτι, χωρίς να το έχει δει ή ελέγξει: *αγόρασε ~ έδωσε 50 000 ευρώ για ένα οικόπεδο, χωρίς να ξέρει αν ήταν στο σχέδιο πόλεως* (ii) (γενικότ.) για επιπόλαια δέσμευση *παντρεύεται έναν άνθρωπο* που δ'εν τον *ξέρε* ι *παίρνει* ~ (β) (μειωτ.) *όλα τα γουρούνια μία μύτη / την ίδια μούρη έχουν* όλοι όσοι ανήκουν σε συγκεκριμένο χώρο (επαγγελματικό, πολιτικό. κοινωνικό κ λπ.) έχουν κοινούς τρόπους συμπεριφοράς· συχνά λέγεται από γυναίκες μειωτ. για τους άνδρες (γ) (εκφραστ) *σαν να σφάζουνε γουρούνι* για ήχο ιδιαίτερα διαπεραστικό και δυσάρεστο: *Τραγούδι είναι αυτό; Αυτό είναι ~!* (δ) (παροιμ) *σαπουνίζοντας γουρούνι χάνεις κόπο και σαπούνι* για τη ματαιότητα κάθε προσπάθειας να διδαχθούν σε κάποιον συνήθειες ή ιδιότητες αντίθετες στη φύση του συν τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς 2. (μτφ.-υβριστ) κακός άνθρωπος κυρ αυτός που χαρακτηρίζεται από σκληρότητα, αποκτηνωμένη συμπεριφορά, απανθρωπιά ή και λαιμαργία. βρομιά, χυδαιότητα, αλλά και υπερβολικό πάχος Το *όρθιο ~! Ακούς εκεί να με χτυπήσει!* συν κτήνος — (υποκ) γουρουνάκι (το) [μεσν.Ι (σημ. Ι). ΣΧΟΛΙΟ λ *χοιρινός*

[ετυμ. < μεσν. *γουρούνιον* < μτγν. **γρώνη*, το οποίο απαντά στη «γλώσσα» *γρενάδες* τού Ησυχίου και σημαίνει «θηλυκό γουρούνι» (στους αρχ. Λάκωνες). Το **γρώ-νη* αποτελεί δυσερμήνευτο σχηματισμό (με εκφραστ. έκταση) τού αρχ. άκλιτου μορίου *γρῦ* «τίποτα, μηδέν», το οποίο χρησιμοποιήθηκε περιφρονητικά, επειδή το άκουσμά του [grui έμοιαζε με την κραυγή των χοίρων], γουρούνια (η) (εκφραστ) η πράξη που ταιριάζει σε άνθρωπο ανήθικο ή απολίτιστο, άξεστο: *πήγε στη δεξίωση και άρχισε τις έτρωγε και έγλ,ειφε τα δάχτυλά του μπροστά σ' όλους'* γουρουνόπουλο (το) Ιμεσν.] 1. ο μικρός χοίρος ΣΥΝ γουρουνάκι

(συνεκδ.) κρέας γουρουνόπουλου ψημένο στη σούβλα γουρουνοτόμαρο (το) το δέρμα, το πετσί τού γουρουνιού. γουρουνότριχα (η) {χωρ γεν. πληθ } (λαϊκ.) η τρίχα τού γουρουνιού· φρ *παρά μία γουρουνότριχα!* παρά λίγο!

γουρουνοτσάρουχο (το) τσαρούχι που κατασκευάζεται από δέρμα γουρουνιού, γουρσουζεύω ρ. - ♦ γρουσουζεύω γουρσούζης, -α. -ικο -* γρουσούζης γουρσουζιά (η) * γρουσουζιά

Γουστάβος (ο) (παλαιότ. ορθ *Γουσταύος)* 1. όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Gustave < σουηδ. Gustav / Gustaf, πιθ < αρχ. σουηδ. Gaut (όνομα φυλής ή πάτριάς) + stafr «ράβδος»], γουστάρω ρ μετβ κ αμετβ. {παρατ γούσταρα κ. γουστάριζα, αόρ. γουστάρισα} (αργκό) ♦ (μετβ.) 1. μου αρέσει πολύ, θέλω πολύ (κάποιον/κάτι) *ά/Λαξε κύκλους* και <5εν *γουστάρει πια την παρέα μας* }| *εδώ βρίσκεις ό,τι γουστάρει η ψυχή σου!* συν τη βρίσκω 2. αρέσω, είμαι επιθυμητός: *δεν της γουστάρει πια η παρέα μας / να βγαίνει μαζί μας* || *κάνω ό,τι μου γουστάρει* ♦ 3. (αμετβ.) αισθάνομαι ικανοποίηση: αν *δεν γουστάρεις, φύγε*· δεν σε *κρατά κανείς'* }| έτσι *γουστάρω και δεν αλλάζω!* JJ (και ως επιδοκιμαστικό σχόλιο) *-Τα 'μαθές; Αύριο δεν έχει* δουλειά —' συν τη βρίσκω [ΕΤΥΜ. < ιταλ gustare < gusto (βλ λ. *γούστο)].* γουστέρα κ. γκουστέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ *)* (λαϊκ) μεγάλη πράσινη σαύρα. — (υποκ.) γουστερίτσα (η). σχολιο λ. *σαύρα* [ΠΤΥΜ < σερβοκρ. guster], γούστο (το) 1. η αισθητική αντίληψη (κάποιου), το σύνολο των στοιχείων που χαρακτηρίζουν την προσωπική αντίληψη κάποιου για το τι είναι ωραίο ή για το τι πρέπει ή δεν πρέπει να γίνεται σε δεδομένη περίσταση: *δεν μπορώ να σου πω εγώ τι θα διαλέξεις αυτό είναι θέμα προσωπικού ~* || ο *τρόπος διακόσμησης των σπιτιών δείχνει το ~ των ανθρώπων αυτής τής περιοχής* || *λεπτό ι ανεπτυγμένο ι σύγχρονο / χοντροκομμένο ~*· φρ *είναι τού γούστου μου* μου αρέσει, ταιριάζει στην αισθητική μου: *αυτή η μουσική δεν ~* 2. *γούστα* (τα) οι προτιμήσεις, ό,τι αποτελεί κριτήριο προσωπικών επιλογών: *καθένας με τα ~* του || *περίεργα ~* 3. (ειδικότ) η εξαιρετικά ανεπτυγμένη και καλλιεργημένη αισθητική: *είναι άνθρωπος με ~ ποτέ δεν θα φορούσε κάτι αντιαισθητικό* |) *κόσμημα δουλεμένο με* · **4.** ό,τι προκαλεί διασκέδαση, εύθυμη διάθεση, θυμηδία: *Ήχει ~ αυτός ο παπαγάλος!* Ό,τι ακούει το *επαναλαμβάνει* φρ *έχει* γούστο (i) για ανεπιθύμητο ενδεχόμενο, που μόλις αυτή τη στιγμή μάς περνά από το μυαλό: *- τόση ώρα που τον κουτσομπολεύουμε, αυτός να μας ακούει από το διπλανό γραφείο!* συν έχει πλάκα (ii) για κάποιον/κάτι ευχάριστο, δια- σκεδαστικό: *ωραίος τύπος ο φίλος σου, ~* i| *έχει πολύ γούστο όλη αυτή η κατάσταση που δημιουργούν οι κάτοικοι τού χωριού στο πανηγύρι* 5. (συνεκδ.) η διασκέδαση, η εύθυμη διάθεση, η θυμηδία, κυρ. στις φρ. (α) *χάριν γούστου / για γούστο* για λόγους απλής ευχαρί στησης, διασκέδασης: *μα δεν το εννοούσα στα σοβαρά έτσι, ~ το είπα!* ΣΥΝ για πλάκα (β) *κάνω γούστο* ψυχαγωγούμαι, βρίσκω διασκε- δαστικό. *δεν πειράζει κι αν δεν πετύχει το σχέδιο εμείς* γο /ουστο *μας το κάναμε μια φορά*[1]1| ~ το *μο)ρό σου τώρα που μαθαίνει να μιλάει* [1] (γ) (λαϊκ) *μη μου χαλάς τα γούστα* μη μου χαλάς τη διάθεση ή το χατίρι: *έλα κι εσύ τώρα. κάνε αυτό που θέλει και μην του χαλάς τα γούστα.*

[ετυμ < μεσν *γούστο* < βεν gusto < λατ gustus «γεύση»], γουστόζικος, -η, -ο αυτός που προκαλεί ευχαρίστηση, που διασκεδάζει τους άλλους: ~ *άνθρωπος* [1] *παράσταση / προσωπάκι / μπαράκι* συν διασκεδαστικός. Επίσης γουατόζος, -α, -ικο - γουστόζικα επίρρ

[ετυμ < ιταλ. gustoso -i- παραγ. επίθημα *-ικος,* πβ. κ *σκαμπρόζ-ικος].* γουταπέρκα (η) {γουταπερκών} υποκίτρινη ή ανοικτού καστανού χρώματος ουσία, που προέρχεται από αποξήρανση τού γαλακτώδους χυμού ορισμένων τροπικών δέντρων, η οποία, όταν θερμαίνεται, γίνεται εύπλαστη και χρησιμοποιείται ως υλικό για τα μπαλάκια τού γκολφ, τις σόλες των παπουτσιών, ο)ς μονωτικό υλικό σε καλώδια, σωλήνες κ λπ , στην οδοντιατρική για τα σφραγίσματα δοντιών κ.α. {ετυμ < αγγλ. gutta-percha (οπτικό δάνειο) < getah-percha (λ. μαλαΐ- κή) < getah «χυμός δέντρου» + percha «είδος δέντρου τής Μαλαισίας»].

γούτος (ο) (λαϊκ.) το αρσενικό περιστέρι.

{ετυμ Πιθ ηχομιμητ. λ., που μάλλον ταυτίζεται με το μεσν. *γούτος* «είδος ληκύθου» εξαιτίας τής ομοιότητας τού ήχου (κατά την εκροή νερού από τη λήκυθο) με την κραυγή τού πτηνού]. γουώκμαν (το) »γουόκμαν

γοφάρι (το) είδος πελαγήσιου ψαριού με εύγευστο κρέας [ΕΙΥΜ μεσν. < μτγν *γομφάριον,* υποκ τού αρχ. *γόμφος* (βλ λ)]. γοφός (ο) {γοφών} ανατ (συνήθ στον πληθ) καθένα από τα δύο τμήματα τού ανθρώπινου σώματος στα οποία συνδέονται τα πόδια με τη λεκάνη *τον πονάει ο δεξιός ~ του* || *σ' αυτό τον χορό έχει ιδιαίτερη σημασία η κίνηση* των ~ συν ισχίο —γοφικός, -ή. -ό.

[ετυμ < αρχ *γόμφος* (βλλ.). Η μετακίνηση τού τόνου πιθ. κατά το *μηρός)* ·

Γ.ΓΙ.Α. (το) Γεωργικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΥΡ· γραμμάριο, γραμμάρια αλλιίος *γραμμ*

γραβάτα (η) {γραβατών} διακοσμητικό στοιχείο τής ανδρικής κυρ. ενδυμασίας (κατά κανόνα τής επίσημης)· μακρόστενη έγχρωμη λωρίδα από μετάξι, βαμβάκι, δέρμα κ.ά . η οποία τυλίγεται γύρω από τον λαιμό τού πουκαμίσου και δένεται με συγκεκριμένο τρόπο (κόμπος), ώστε το μεγαλύτερο τμήμα να κρέμεται κατακόρυφα μέχρι το ύψος τού παντελονιού συν. λαιμοδέτης. — (υποκ) γραβατούλα κ Υραβα- τίτσα (η). *"■ σχολιο λ. *ενδυμασία.*

[ΕΓΥΜ < ιταλ cravatta < γαλλ cravate < Cravates «Κροάτες», επειδή οι Κροάτες συνήθιζαν να φορούν λωρίδες υφάσματος ως λαιμοδέτες] γραβατοφορεμένος, -η, -ο αυτός που φοράει γραβάτα η οποία συνήθως δίνει έναν τόνο επισημότητας σ;ο ντύσιμο Υραβατώνομαι ρ. αμετβ {γραβατο')-θηκα. -μένος} (εκφραστ) φοράω γραβάτα για να προσδώσω επισημότητα ή ύφος στο ντύσιμό μου Γραβιά (η) χωριό στον νομό Φωκίδας, όπου λίγοι 'Ελληνες με αρχηγό τον Οδυσσέα Ανδρούτσο αναχαίτισαν τις δυνάμεις τού ομέρ Βρυώ- νη (8/5/1821) μαχόμενοι σε ένα πανδοχείο (το γνωστό «χάνι τής Γραβιάς»).

[ετυμ ΓΙαρεφθαρμένη ονομασία τής αρχ. κωμόπολης *Καρφί* α (< *κάρ- φος),* που βρισκόταν κοντά].

Υραβιέρα (η) {δύσχρ γραβιερών} σκληρό κίτρινο τυρί που παρασκευάζεται στην Ελβετία και τη Γαλλία από αγελαδινό γάλα (ή και πρόβειο στην Ελλάδα), με μικρές οπές στην επιφάνειά του. έντονη γεύση και άρωμα, και διατίθεται σε μεγάλα στρογγυλά κεφάλια: ~ *Κρήτης / Δωδώνης.* σχολιο λ. *τυρί. κύριος.*

[ετυμ < ιταλ groviera < γαλλ gruyere, από την ελβετική περιοχή Gruyere. όπου παράγεται αυτό το είδος τυριού] γραδάρω ρ. μετβ. {γραδάρισα} προσδιορίζω την πυκνότητα υγρού (κρασιού, οινοπνεύματος κ.λπ.) ή το βάθος των υδάτων με γράδο (βλ.λ) *«σ' έστειλ" ο πρώτος τα νερά να πας για να γραδάρεις» (Ν* Καββαδίας).

{ετυμ < *γράδο].*

γράδο (το) 1. (λαϊκ.) όργανο μέτρησης τής πυκνότητας υγρού ή τού βάθους των υδάτων συν αραιόμετρο, πυκνόμετρο 2. *γράδα* (τα) ο βαθμός πυκνότητας υγρού· *τα - τού κρασιού ήταν υψηλά* [ΠΙΥΜ μεσν. < ιταλ grado < λατ. gradus «βαθμός») γραία (η) -> γριά

γραιγολεβάντες (ο) {χωρ πληθ } (λαϊκ) άνεμος που πνέει μεταξύ ανατολικού και βορειοανατολικού ανέμου (βλ κ λ. *άνεμος,* πιν) συν. (επίσ) μεσαπηλιώτης.

γραίγος (ο) {χωρ πληθ.} (λαικ.) ο βορειοανατολικός άνεμος (βλ κ. λ. *άνεμος,* πιν) συν (επίσ) μέσης. ** σχολιο λ *αντιδάνειο* [ΕΤΥΜ Αντιδάν.. < μεσν. *γραίγος* < βεν. grego < ιταλ. greco (vento) «ελληνικός (άνεμος), που πνέει από την Ελλάδα» Βλ. λ. *Γραικός]* γραιγοτραμουντάνα (η) {χωρ πληθ } (λαικ.) άνεμος που πνέει μεταξύ βόρειου και βορειοανατολικού ανέμου (βλ. κ. λ. *άνεμος,* ΓΗΝ) συν (επίσ.) μεσοβορράς. γραϊδΐο(ν) {γραϊδί-ου | -ων} (λόγ.) 1. η μικρόσωμη ηλικιωμένη γυναίκα, γριούλα 2. (ειρων) η παράξενη και κακότροπη γριά συν παλιό- γρια.

[ετυμ < αρχ *γραίδιον.* υποκ τού *γραῖς,* παράλλ. τ τού *γραῖα*\.

Γ ραικός (ο) ο Έλληνας· «*εγώ ~ γεννήθηκα, ~ θε να πεθάνω*» (δημοτ. τραγ για τον Αθανάσιο Διάκο) συν. Ρωμιός -- γραικικός, -ή. -ό « -* σχολιο λ *έθνος, Ίλληνας.*

[ετυμ αρχ εθνωνύμιο. Κατά τον Γ Χατζιδάκι («Ελλάς καί "Ελληνες». *Γλωσσολ Έρευναι*. τ в', Αθήναι 1977) «*Graii kai Graeci - Γραικοί άπό μικράς τινός ομάδας Έλληνων. Γραίων καί Γραικών χα/γουμένων, οΐτινες άπό τής εν Βοκοτία Τανάγρας άπώκησαν πάλαι είς τήν Ιταλίαν καί έγνωρίσΟησαν πρώτοι έκ των 'Ηλλήνα)ν είς τούς Ιταλούς*» Από τη λ *Γραικοί* προήλθε το λατ Graecus, όπου στηρίζονται οι αντίστοιχες λ. των ευρωπαϊκών γλωσσών για την Ελλάδα και τους Έλληνες, λ.χ. αγγλ. Greek - Greece, γαλλ Grec - Grece, γερμ Grieche Griechenland κ.ά.|. γραικυλισμός (ο) (μειωτ) συμπεριφορά που ταιριάζει σε γραικύλο Υραικύλος (ο) (μειωτ.) ο 'Έλληνας που είναι ανάξιος τής εθνικής του παράδοσης, ο ξεπεσμένος, παρηκμασμένος Έλληνας, συνήθ δουλο- πρεπής προς τους ξένους.
[ΕΤΥΜ < λατ. Graeculus, επίθ. με το οποίο οι Ρωμαίοι χαρακτήριζαν ειρωνικά τον ελληνίζοντα συμπατριώτη τους, ο οποίος προσπαθούσε αδέξια να μιμηθεί τους Έλληνες]

Υραμμ. - γρ

Υραμμα (το) {γράμμ-ατος **|** -άτων] **1.** σύμβολο τού γραπτού λόγου που αντιστοιχεί σε έναν ή περισσότερους φθόγγους: το *ε/.ληνικό αλφάβητο περι/.αμβάνει* είκοσι *τέσσερα* - || *το ωμέγα είναι το τελευταίο* ~ *τού ελληνικού αλφαβήτου* συν ψηφίο · ΦΡ (α) *κατά γράμμα* επακριβώς, χωρίς τροποποιήσεις ή αλλοιώσεις *εφαρμόζει - τις εντολές που πήρε* ΣΥΝ πιστά (β) (μτφ) *γράμμα τού νόμου* ό,τι ακριβώς ορίζεται τυπικά από τον νόμο. κυρ η ερμηνεία μιας διάταξης με βάση το αυστηρό νόημα τής κυριολεκτικής του διατύπωσης, κατ' αντιδιαστολή προς το πνεύμα τού νόμου · *μένει πιστός* στο ~ (γ) (μτφ.) *νεκρό γράμμα* για νομοθετική ρύθμιση, θεσμό, επαγγελία κ λπ που. ενο) ισχύει, μένει ανεφάρμοστο στην πράξη: «*η εγκαθίδρυση συστημάτων παρακολούθησης των νέων αναγκών επαγγελματικών προσόντων που απαιτούν οι επιχειρήσεις, παραμένει* ~»(εφημ **)** (δ) (μτφ **) κενό** *γράμμα* ρύθμιση, νόμος κ.λπ χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο, που αναφέ- ρεται σε καταστάσεις που πλέον δεν υπάρχουν «*καθώς εξέλιπαν οι συνθήκες που οδήγησαν στη δημιουργία του*, ο *νόμος αυτός έγινε πλέον γράμμα κενό*» (εφημ.)]] «*χωρίς συγκεκριμένες πρωτοβουλίες και μέτρα, η συζήτηση για την εξωτερική πο?ατική και τη διπλωματία θα παρέμενε* ~» (εφημ.) (ε) *κορώνα (ή) γράμματα* οι δύο όψεις ενός κέρματος (κορώνα η μία όψη. όπου υπάρχει κεφαλή ανάγλυφη, και γράμματα η άλλη) τυχερό παιχνίδι στο οποίο κάθε παίκτης ποντάρει στη μία ή την άλλη όψη κέρματος, το οποίο ρίχνεται προς τα πάνω και αφήνεται να πέσει κερδίζει όποιος έχει στοιχηματίσει στην πλευρά που φαίνεται, όταν το κέρμα πέσει στο έδαφος (στ) *παίζω (κάτι) κορώνα-γράμματα* αφήνω (κάτι) στην τύχη. θέτο) (κάτι) σε κίνδυνο, ριψοκινδυνεύω: *επενδύοντας εδώ παίζουμε το μέλλον τής εταιρείας* ~ || *παίζει το κεφάλι του* ~ (ριψοκινδυνεύει τη ζωή του) 2. η επιστολή · *έλαβα - από το εξωτερικό / από έναν φίλο μου* || *στέλνω* ~ σε *κάποιον* || *το - έφτασε γρήγορα / καθυστέρησε* || *ερωτικό* ~ *γράμματα* (τα) 3. το σύνολο τής λογοτεχνικής και επιστημονικής παραγωγής: *του αρέσουν οι τέχνες και τα* - ΣΥΝ φιλολογία 4. η μόρφωση · *μάθε. παιδί μου,* ~ || *δεν έμαθε* ~. *έμεινε αμόρφωτος* [| *δεν παίρνει τα* ~ (δεν καταλαβαίνει, υστερεί στο σχολείο) ΦΡ (α) (παροιμ) *τώρα στα γεράματα, μάθε γέρο γράμματα* βλ. λ. *γεράματα* (β) *τα πρώτα γράμματα* οι πρώτες, στοιχειώδεις γνώσεις που αποκτά κάποιος στο σχολείο 5. ο γραφικός χαρακτήρας (κάποιου) *δεν μπορώ να βγάλω τα* ~ *του* (να καταλάβω τι γράφει) [[*κάνει ωραία* ~ 6. (σε φιλμ που προβάλλεται) οι τίτλοι ή οι υπότιτλοι *μόλις τελείωσαν τα* ~. *άρχισε η ταινία* || *τα* ~ *έμεναν πολύ λίγο στην οθόνη και δεν προλάβαινα να τα διαβάσω* || *στο* τέλος *τής ταινίας πέφτουν τα* ~ **—** (υποκ) γραμμα · **τάκι** (το), (μεγεθ.) Υραμμστάρο (η) (σημ Ι) σχολ ίο λ *γιώτα, γραμματική*
[πτυμ. αρχ < *γράφω*. Εκτός των άλλων σημ . η λ απέκτησε επίσης και τη σημ. των γραπτών (και θεσπισμένων) *κανόνων*, όπως φαίνεται από τις αρχ. φρ κατά *γράμματα άρχει ν* (δηλ «εξουσιάζω κατά την κείμενη νομοθεσία»), *ή κατά γράμματα καί νόμους πολιτεία*, *οί κατά γράμμα νόμοι* (αντί των *κατά τά έθη*), που παραδίδονται από τον Πλάτωνα (Πολιτεία 293a) και τον Αριστοτέλη *(Πο/.ιτικά* 1286a) Έτσι προέκυψαν οι σημερινές φρ. *κατά γράμμα* και *γράμμα τού νόμου*. που δηλώνουν την αυστηρή προσκόλληση σε ό,τι είναι γραπτό], **γραμμάριο** (το) {γραμμαρί-ου | -ων} φως το ένα χιλιοστό τού χιλιο- γράμμου (κιλού) (συντομ γρ κ. γραμμ.)
[ετυμ < μτγν *γραμμάριον*. υποκ. τού αρχ. *γράμμα*. Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, π χ. αγγλ. και γαλλ. gramme κ ά]. **γραμματέας** (ο/η) {(θηλ γραμματέως) | -είς, -έων] **1.** (α) υπάλληλος που ασχολείται με γραφειοκρατικής «ούσεως θέματα, σχετικά με την εξασφάλιση τής λειτουργίας οργανισμού ή συλλογικού οργάνου, λ χ συμβουλίου. ~ *κοινότητος / δήμου / ινστιτούτου* (β) *γενικός γραμματέας* (συντομ Γ.Γ.) υψηλόβαθμο διοικητικό και εποπτικό στέλεχος οργανισμού ή κόμματος, *εξελέγη ο νέος* ~ *τού Ο Η Ε.* || *ακούστηκαν οι δέσεις · τού* ~ *τού κομουνιστικού κόμματος* (γ) *ιδιαιτέρα γραμματείς* (ή απλούς «ιδιαιτέρα») υπάλληλος που απασχολείται αποκλειστικά στην υπηρεσία υψηλόβαθμου συνήθ στελέχους (προέδρου, υπουργού, διευθυντή κ λπ) 2. ΘΡΗΣκ *Γραμματείς* (οι) θρησκευτική τάξη των Εβραίων, τα μέλη τής οποίας είχαν σκοπό την ερμηνεία και τη διδασκαλία τού Μωσαϊκού Νόμου · κυρ. στη φρ *Γραμματείς και Φαρισαίοι* βλ. λ. *Φαρισαίος*. Επίσης (λόγ.) **γραμματείς** {γραμματέως}.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *γραμματεύς* < *γράμμα*. Ο όρ *Γραμματείς* αναφέρεται στη θρησκευτική τάξη των Εβραίων λογίων Sopherim «Γραμματείς», το ερμηνευτικό έργο των οποίων περιελήφθη στο Ταλμούδ] **γραμματεία** (η) {γραμματειών} **1.** ο χώρος όπου εργάζονται οι γραμματείς και εξυπηρετείται το κοινό, *πήγε στη* ~ *τής σχολής, για να πάρει πληροφορίες για τις εγγραφές* · 2. (γενικά) το σύνολο των γρα

πτών μνημείων ενός έθνους (ειδικότ) το σύνολο των γραπτών μνημείων που αποτελούν εκδηλούσεις ανώτερης πνευματικής δημιουργίας (έντεχνα πεζά και ποιητικά κείμενα, επιστημονικά κ.ά.) *αρχαιοελληνική //αχτινική / νεοελληνική / ρο>σική* - συν λογοτεχνία, φιλολογία, γράμματα (πβ λ. *γραμματο/.ογία)* ** σχολιο λ. *γραμματική* [ι γυμ μτγν. < αρχ *γραμματεύω* < *γράμμα}* γραμματειακός, -ή, -ό [i886] αυτός που σχετίζεται με τη γραμματεία (βλ.λ.) - *θέση / εργασία / υποστήριξη* Υραμματείον (το) αρχαιολ η πινακίδα (βλ λ . σημ. 3).
γραμματιζούμενος, -η, -ο (λαΐκ-συχνά κ. ειρων) αυτός που έχει ανίύτερη μόρ<ωση συν μορφωμένος, εγγράμματος, σπουδασμένος [ΕΤΥΜ < μτγν *γραμματίζω* «διδάσκο) κάποιον γράμματα» < αρχ *γράμμα*, πβ *μελλούμενος, χρειαζούμενος* κ ά]
Γραμματικη (η) γυναικείο όνομα
γραμματική (η) 1. γλωσσ (γενικά) η περιγραφή τής δομής μιας γλώσσας (ή τής γλώσσας γενικά), η ανάλυση στα συστατικά της στοιχεία και η περιγραφή των σχέσεων και των λειτουργιών τους. *η ~ τής Ελ/.ηνικής*- (ειδικότ) 2. (κατά την παραδοσιακή θεώρηση) η μελέτη μιας γλώσσας ως προς τους φθόγγους της, τις λέξεις (μέρη τού λόγου, κλίσεις) και την ετυμολογία (κατ' αντιδιαστολή προς τη μελέτη τής σύνταξης -συντακτικό και τού λεξιλογίου): *η παραδοσιακή-σχο/α- κή ~ περι/λαμβάνει το φθογγολογικό. το τυπολογικό* και *το ετυμολογικό μέρος τής γ/.ώσσας* || *η ~ διδάσκει πώς κλίνεται μια 'λέξη και το* συντακτικό *πώς συντάσσεται* 3. το σύνολο των κανόνων που διέπουν τον ορθό σχηματισμό των λέξεων και των προτάσεων (μορφολογία-σύνταξη), γενικότ την ορθή χρήση τής γλώσσας· τα *Ελ/.ηνικά έχουν δύσκο/.η* ~ || τα *Γερμανικά έχουν πολλή* - (πολλούς τύπους και κανόνες), *ενώ τα Ιτα?.ικά λιγότερη* || *λέγεται ότι* οι *σημερινοί μαθητές δεν ξέρουν καλά*~ || *η διδασκα/ία τής* - **4.** επιστημονικό έργο. στο οποίο περιγρά<ονται συστηματικά και τυποποιούνται τα δομικά χαρακτηριστικά μιας γλώσσας και οι κανόνες χρήσης της *για τα Ε/Ληνικά δεν υπάρχουν πολλές επιστημονικές* - || *η ~ τού Μ Τριανταφυλλίδη / τού Λ Τσοπανάκη* 5. η επιστημονική μελέτη μιας γλώσσας (α) ως προς το θεωρητικό πρότυπο που ακολουθεί: *δομιστική ι επικοινωνια- κή/ δομολειτουργική / γενετική-μετασχηματιστική* ~(β) ως προς τους στόχους τής περιγραφής αυτής: *ρυθμιστική* ~(που δίνει τους κανόνες για το τι πρέπει να λέμε. λ.χ. η σχολική γραμματική) jj *περιγραφική* ~ (που δεν ρυθμίζει ούτε ερμηνεύει) || *ερμηνευτική* ~ (που ερμηνεύει τη δομή και τη λειτουργία τής γλώσσας) || *ιστορική* ~ (που μελετά τη μορφή μιας γλώσσας και τους νόμους που διέπουν τις μεταβολές της)

(συνεκδ) το βιβλίο που προορίζεται για διδασκαλία των συστατικών στοιχείων τής (μορφολογικής ιδίως) δομής μιας γλώσσας, κυρ. στο σχολείο: *τι λεει γΓ αυτό το ρήμα η σχολική* 7. το γλωσσικό σύστημα που αποτελεί το προσωπικό ύφος ενός λογοτέχνη: *η ποιητική τού Ελύτη* σχολιο λ. *γενετικός*.
[ΕΤΥΜ αρχ. < *γράμμα* II λ χρησιμοποιείται ήδη στην Αρχ. ως συνοδευτικό των ουσ. *τέχνη* (Πλάτ. *Κρατύλος* 43le) και *επιστήμη* (Αρι- στοτ *Τοπικά* 142b). ενο) το πρώτο βιβλίο με τέτοιο περιεχόμενο ήταν η *Τέχνη Γραμματική* τού Διονυσίου τού Θρακυς (100 π Χ), όπου στη- ρίχθηκαν όλες οι σχολικές γραμματικές]

ΣΧΟΛΙΟ Αξίζει να σημειωθεί ότι η έννοια και ο όρος **γραμματική** ξεκινά ως «μελέτη, σπουδή των **γραμμάτων»**, δηλ τού γραπτού λόγου, των κειμένων και όχι τής ομιλίας τού ανθρώπου. Αυτό δηλώνει την έμφαση που δόθηκε αρχικά από την επιστήμη τής γλώσσας (και φιλολογίας τότε) στα γραπτά κείμενα Η **γραμματική τέχνη**. όπως ήταν αρχικά η πλήρης ονομασία, ήταν η συστηματική και λεπτομερής επιστημονική ανάλυση τής γλώσσας των **κειμένων** και τής γλοώσσας γενικότερα στα συστατικά που την αποτελούν. Η γραμματική αυτή ανάλυση, που συνίστατο στην αναγνώριση τής μορφολογικής δομής και τής συντακτικής λειτουργίας κάθε λέξης (συστατικού) μέσα σε μια πρόταση, ήταν γνωστή (από τους Αλεξανδρινούς γραμματικούς που την άσκησαν συστηματικά) ως **τεχνολογία**. Αυτή είναι η πρώτη και κύρια, στους αρχαίους χρόνους, σημασία τού όρου *τεχνολογία* Επειδή δε η τεχνολογία δεν ήταν παρά η αναζήτηση και ένταξη των λέξεων σε «μέρη τού λόγου», σε «partes orationis», όπως τα μετέφρασαν οι Λατίνοι γραμματικοί, στην ανάλυση τού λόγου που γίνεται σήμερα με ηλεκτρονικούς υπολογιστές, η σύγχρονη δηλ γραμματική τεχνολόγη- ση τού κειμένου ονομάζεται επίσης parsing (< partes orationis). Η γραμματική λοιπόν συνδέεται με τη λ **γράμμα / γράμματα** και αποτέλεσε τμήμα της φιλολογικής επιστήμης κατά την περίοδο τού σχολιασμού και τής ανάλυσης των κειμένων, κατά την περίοδο των Αλεξανδρινιαν γραμματικών και φιλολόγων Ήδη στην Αρχαία, άρχισε η λ *γράμματα* να σημαίνει τα βιβλία, τη γνώση, όπως εν μέρει, και η λ **γραμματεία** (στους Εβδομήκοντα). Στη νεότερη Ελληνική τα *γράμματα* σήμαναν το αντίστοιχο των lettres (γαλλ) και letters (αγγλ). τη λογοτεχνία κυρίως αλλά και τη φιλολογία που τη μελετά. Το ίδιο και η λ. *γραμματεία*, που απέδωσε τόσο το γαλλ erudition (παιδεία, λογιότητα), όσο, κυρίως, τη λογοτεχνία (γαλλ litterature) Περιπετειώδης υπήρξε και η χρήση τής νέας λ **γραμματολογία**, που χρησιμοποιήθηκε με τρεις διαφορετικές σημασίες, αποδίδοντας αντίστοιχους ξένους όρους: (α) γραμματεία / λογοτεχνία (= γαλλ litterature / γερμ Literatur) (β) ιστορία των γραμμάτων / λογοτεχνίας (γαλλ histoire de litterature / γερμ Geschichte der Literatur) (γ) ιστορία τής φιλολογίας (γαλλ histoire litteraire / γερμ. Literaturgeschichte ή Eiterargeschichte) Σήμερα η λ χρησιμοποιείται κυρίως με τη σημ «ιστορία τής λογοτεχνίας»

γραμματικοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} γλωσσ η κωδικοποίηση πληροφοριών που χρειάζεται ο άνθρωπος στην επικοινωνία του με τη μορφή γραμματικών σημασιών (προσώπου, χρόνου, ποι- ού ενεργείας, γένους, διάθεσης κ λπ.) κατ' αντιδιαστολή προς τη λεξικοποίηση (βλ.λ), π.χ. *γράφω*, όπου το πρόσωπο δηλώνεται γραμματικοποιημένα με την κατάληξη -ω βλ. αγγλ. I write, όπου το πρόσωπο δηλώνεται με την αντων I «εγώ». — **γρσμματΐκοποιώ** ρ {-είς..}. [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. grammaticalisation ή gram- maticization]

γραμματικός (ο) [αρχ] 1. ο επιστήμονας που έχει ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης τα γραμματικά φαινόμενα: οι *αρχαίοι ~ μάς δίνουν σημαντικές πληροφορίες για παλαιότερες μορφές τής γλώσσας*

2. (παλαιότ.) αυτός που διεκπεραίωνε τη γραφική δουλειά δημόσιου ή ιδιωτικού οργανισμού" «*Γραμματικέ με το χαρτί και με* το κα- *λαμάρι*» (Κ. Παλαμάς) ΣΥΝ' γραμματέας, γραμματικός, -ή, -ό [αρχ.] γλωσσ 1. αυτός που σχετίζεται με τη γραμματική, που αποτελεί αντικείμενο μελέτης της ή χρησιμοποιείται από αυτήν: ~ *κατηγορίες* (λ.χ. τα μέρη τού λόγου) || ~ *θεωρία / ανάλυση* 2. (για γλωσσικές δομές όπως προτάσεις, φράσεις κ τ.ό.) αυτός που σχηματίζεται σύμφωνα με τους γραμματικούς κανόνες μιας γλώσσας και είναι γραμματικώς αποδεκτός, *η πρόταση «ο μαθητής έλυσε την άσκησή του» είναι* ~ αντ αντιγραμματικός φρ ***(γραμματικό) γένος*** βλ. λ. *γένος* - γραμματικ-σ /-ώς [αρχ.[επίρρ **Υραμματικοσυντακτικός**, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη γραμματική και το συντακτικό: - *φαινόμενο Ι έννοια*. — γραμματικοσυ- ντακτικ-ά / -ώς επίρρ Υραμματΐκότητα (η) [1887] {χωρ. πληθ.} ΓΛΩΣΣ. η συμφωνία με τους γραμματικούς κανόνες μιας γλώσσας: *η ~ μιας πρότασης* ΑΝΤ αντι- γραμματικότητα.

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < αγγλ. grammatically], **γραμμάτιο** (το) {γραμματί-ου | -ων} **1.** αξιόγραφο το οποίο συντάσ- σεται κατά ορισμένο νόμιμο τύπο και χαρακτηρίζεται ρητά ως «γραμμάτιο εις διαταγή», με το οποίο ένα πρόσωπο (εκδότης) υπόσχεται σε ένα άλλο πρόσωπο (λήπτη) να πληρώσει ορισμένο χρηματικό ποσό σε ορισμένο τόπο και χρόνο *τραπεζικό / πληρωτέο / ληξιπρόθεσμο / διαμαρτυρημένο* ~ 2. ***έντοκο γραμμάτιο (Δημοσίου)*** τίτλος που εκδίδει το Δημόσιο, με τον οποίο συνάπτει δάνειο βραχυπρόθεσμο, για να καλύψει επείγουσες ανάγκες του, ο οποίος αποδίδει τόκο και παρέχει διάφορα προνόμια στον αγοραστή τού τίτλου (πβ. λ. *συναλλαγματική* κ. λ *αξιόγραφο*)

[ΕΤΥΜ < μτγν. *γραμμάτιον*; αρχική σημ «επιστολή», υποκ. τού αρχ. *γράμμα*. Π σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ biJlctJ. **γραμματισμένος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που ξέρει γράμματα, που έχει σπουδάσει ΣΥΝ μορφωμένος, εγγράμματος.

[ΕΤΥΜ < μεσον. *γεγραμματισμένος*, μτχ παθ. παρακ. τού μτγν. *γραμ- ματίζω* «διδάσκω κάποιον γράμματα»].

Υραμματο- κ. **γραμματό-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: 1. με τα γράμματα τού αλφαβήτου: *γραμματοσειρά* 2. με τα γραπτά μνημεία: *γραμματο-λογία* 3. με τις ταχυδρομικές επιστολές· *γραμματόσημο, γραμματο-κιβώτιο* 4. με τα γραμματόσημα *γραμματο-σημαίνω, γραμματοσημεμπορία*.

[ετυμ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ μτγν. *γραμμα- το-φόρος, γραμματο-φύλαξ*), που προέρχεται από το ουσ. *γράμμα, -ατος*\.

γραμματοδιδάσκαλος (ο) Ιμτγν.] {γραμματοδιδασκάλ-ου | -ων, -ους} (παλαιότ.) ο δάσκαλος που δίδασκε στους μαθητές τις στοιχειώδεις γνώσεις ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικής και κατείχε στην εκπαιδευτική ιεραρχία θέση κατώτερη από τού δημοδιδασκάλου, **γραμματοθυρίδα** (η) ενοικιαζόμενη θυρίδα σε ταχυδρομικό κατάστημα.

[ΕΙΥΜ Απόδ. τού γαλλ boite postale], **γραμματοκιβώτιο** (το) [1833] {γραμματοκνβωτί-ου] -ων} 1.το κουτί που είναι τοποθετημένο έξω από τα ταχυδρομεία ή σε κεντρικά σημεία μιας περιοχής, μέσα στο οποίο ρίχνονται επιστολές, προκειμένου να συλλεγούν από τις υπηρεσίες των ταχυδρομείων προς διανομή 2. το ιδιωτικό κουτί που βρίσκεται στην είσοδο σπιτιών ή εργασιακών χώρων, στο οποίο εναποθέτει ο ταχυδρόμος την αλληλογραφία: *βρήκα γράμμα στο - μου.* **γραμματοκομιστής** (ο) [μτγν]. **γραμματοκομίστρια** (η) {γραμ- ματοκομιστριών] (λόγ.) 1. ο υπάλληλος τού ταχυδρομείου που διανέμει την αλληλογραφία στους παραλήπτες της ΣΥΝ ταχυδρόμος, διανομέας 2. (γενικότ.) κάθε πρόσωπο που μεταφέρει γραπτό μήνυμα **γραμματολογία** (η) [1844] {γραμματολογιών} φιλολ. 1.ο επιστημονικός κλάδος *που* μελετά σε ιστορική βάση τα γραπτά μνημεία (δηλ. τη γραμματεία, βλ.λ., σημ. 2) ενός έθνους στο σύνολό τους *(εθνική ~).* τις διεθνείς γραμματειακές αλληλεπιδράσεις και σχέσεις *(συγκριτι- κή ~)* ή γενικότερα γραμματειακά θέματα σε διεθνές επίπεδο *(γενική ~)* 2. (συνεκδ.) το εγχειρίδιο ιστορίας τής γραμματείας: *η ~ τού Κ.Θ. Δημαρά / τού Λ. Πολίτη.* **—γραμματολόγος** (ο/η) [1831], **γραμματολογικός,** -ή, -ό [1854]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *γραμματική*.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γερμ Literaturgeschichte]. **γραμματοσειρά** (η) σειρά γραμμάτων (οικογένεια τυπογραφικών χαρακτήρων) με όλα τα γράμματα τού αλφαβήτου, σε πεζά και κεφαλαία, που χρησιμοποιούνται για την ηλεκτρονική στοιχειοθεσία των κειμένων βιβλίων κ.λπ εντύπων τα γράμματα είναι ειδικά σχεδιασμένα και σε διάφορες ποικιλίες, ώστε κατά την εκτύπωση να αποδίδονται διάφοροι τόνοι έντασης και τύποι γραφής, π.χ. λευκά, μαύρα, όρθια, πλάγια κ λπ . και να επιτυγχάνεται η αρμονική και καλαίσθητη εμφάνιση των τυπωμένων κειμένων.

[ΕΓΥΜ Απόδ. τού αγγλ font].

γραμματοσημαίνω ρ. μετβ 11895] {γραμματοσήμα-να.-νθηκα. -σμέ- νος} (λόγ.) κολλώ γραμματόσημο πάνω σε ταχυδρομικό φάκελο. — **γραμματοσήμανση** (η), **γραμματοσημεμπορία** (η) {χωρ. πληθ.} το εμπόριο γραμματοσήμων. καθώς και των ειδών που σχετίζονται με τη συλλογή γραμματοσήμων.

γραμματόσημο (το) [Ι860] {γραμματοσήμ-ου | -ων} χάρτινο ένσημο μικρών διαστάσεων, το οποίο εκδίδεται από την Ταχυδρομική Υπηρεσία, στη μία επιφάνεια τού οποίου υπάρχει εικονογραφική παράσταση και στην άλλη κολλητική ουσία, ώστε να επικολλάται σε ταχυδρομικούς φακέλους, σε δέματα και έντυπα ως απόδειξη προπληρωμής τού ταχυδρομικού τέλους: *κυκλοφόρησε νέα σειρά* ~ | | συλλέκτης *γραμματοσήμων.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. BriefmarkeJ.

γραμματόσημο, χαρτόσημο, -σημο. Η αρχαία λ **σήμα** ως σύνθετη δεν έδωσε μόνο γνωστά επίθετα τού τύπου **ά-σημος, επί-σημος** κ.τό. αλλά και μια σειρά σύνθετων ουσιαστικών (που ενίοτε ξεκίνησαν ως ουσιαστικοποιημένα ουδέτερα επιθέτων: **εύ-αημος - εύ-σημο).** Παραδείγματα: *παράσημο, διάσημο* (συνήθ. πληθ. *διάσημα), οδόσημο, ένσημο, χαρτόσημο, οικόσημο, εθνόσημο, ορόσημο*, ιατρόσημο, τελευταία και *Σπατόσημο* (για το αεροδρόμιο των Σπάτων). Φαίνεται ότι κατά καιρούς επιβλήθηκαν πολλά είδη χαρτοσήμων, δηλ έμμεσων φόρων για συγκεκριμένους σκοπούς, που αργότερα καταργήθηκαν Τέτοια ήταν: *αστυνομικόσημο, χωροφυλακόσημο, κληρικόσημο, αυτοκινητόσημο. δικηγορόσημο* κ ά

γραμματοσημολογία (η) {χωρ. πληθ } η εξειδικευμένη απασχόληση με τη μελέτη των γραμματοσήμων και κάθε σχετικού με αυτά στοιχείου (λ χ. ταχυδρομικών σφραγίδων) **γραμματοσυλλέκτης**[1] (ο) {γραμματοσυλλεκτών}, **γραμματοσυλλέκτρια** (η) {γραμματοσυλλεκτριών} ταχυδρομικός υπάλληλος που συλλέγει τις επιστολές, οι οποίες έχουν ριχτεί μέσα στα γραμματοκιβώτια των ταχυδρομικών γραφείων, - **γρσμματοσυλλεκτι- κός,** -ή, -ό.

γραμματοσυλλέκτης[2] (ο) [1893] {γραμματοσυλλεκτών}, **γραμματοσυλλέκτρια** (η) {γραμματοσυλλεκτριών} πρόσωπο που συλλέγει γραμματόσημα και τα συγκεντρώνει σε ιδιωτική συλλογή ΣΥΝ φιλοτελιστής. — **γραμματοσυλλεκτικός,** -ή. -ό.

[ΕΓΥΜ < **γραμματοσημοσυλλέκτης* (με απλολογία)], **γραμμένος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει γραφτεί, σημειωθεί γραπτώς. *συνθήματα ~ στους τοίχους** ΦΡ (α) ***γραμμένος ατο γόνατοι ατο πόδι*** βλ. λ. *γόνατο* (β) (!) **έχω** ***(κάποιον) γραμμένο*** αδιαφορώ (για κάποιον/κάτι), δεν του δίνω σημασία *τους έχω γραμμένους για ό,τι πουν εναντίον μου! || τον - κανονικά || με έχει γραμμένο στα παλιά του τα* παπούτσια 2. αυτός τού οποίου το όνομα έχει καταχωριστεί σε κατάλογο: *διακόσιοι - στους εκλογικούς καταλόγους τού χωριού* ΣΥΝ εγγεγραμμένος · 3. (λαϊκ.) αυτός που είναι σαν να έχει ζωγραφιστεί, που έχει ωραία γραμμή: *τα μάτια τα ~* **4.** (λαϊκ.) ***γραμμένο*** (το) / ***γραμμένα*** (τα) η μοίρα τού καθενός, το πεπρωμένο: «*όλοι έχουνε γραμμένο, που το λένε πεπρωμένο*» (λαϊκ. τραγ.) ΣΥΝ γραφτό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοίρα*.

[ΕΤΥΜ μεσον. < αρχ *γεγραμμένος*, μτχ παθ παρακ. τού ρ. *γράφω].* **γραμμή** (η) **1** . το συνεχές ίχνος που χαράσσεται με γραφική ύλη πάνω σε μια επιφάνεια και έχει διάφορα σχήματα ~ *ευθεία / τεθλασμένη / καμπύλη* ΦΡ ***τραβάω γραμμή*** χαράσσω ευθεία, *τραβούσε γραμμές στην τύχη || τράβηξε δυο γραμμές και διέγραψε ό,τι δεν του άρεσε* 2. καθένα από τα ευθύγραμμα σημεία που χαράσσονται πάνω σε όργανο μέτρησης για τη δήλωση των βαθμών μιας κλίμακας, *οι ~ τού θερμομέτρου* 3. καθεμιά από τις χαράξεις στο δέρμα τής παλάμης τού χεριού (που θεωρούνται ότι αντιπροσωπεύουν την πορεία τής ζωής, τής υγείας κ.λπ.): *η ~ τής ζ(θής είναι μεγά/.η · θα ζήσεις* πολλά *χρόνια* (πβ. λ. *χειρομαντεία)* **4.** (α) η ευθυγραμμισμένη σειρά από πρόσωπα ή όμοια πράγματα ή στοιχεία: *η - των δέντρων* (δεντροστοιχία) || *η ~ των μαθητών/ των στρατιωτών που παρελαύνουν || μη χαλάτε τις ~ σας** φρ ***μπαίνω στη γραμμή*** (i) ευθυγραμμίζομαι με τους υπόλοιπους, ώστε ο ένας να βρίσκεται πίσω από τον άλλον, στοιχίζομαι (ii) παρατάσσομαι, τοποθετούμαι σε σειρά δίπλα σε άλλους (iii) παρεμβάλλομαι σε τηλεφωνική συνδιάλεξη · *κλείσε και ξα- νακάρν. με, γιατί κάποιος μπήκε στη γραμμή* (β) (ειδικότ.) κάθε διάταξη προσώπων εντός οργανωμένου συνόλου έτσι, ώστε να σχηματίζουν ένα διακριτό τμήμα τού συνόλου· *η αμυντική / μεσαία ~ μιας ομάδας* 5. η σειρά γραπτού κειμένου: *η σελίδα έχει τριάντα ~* (αράδες) || *οι ~ τού ποιήματος* (στίχοι) · φρ ***διαβάζω μέσα / κάτω από τις γραμμές*** καταλαβαίνω τι υπονοείται σε γραπτό κείμενο, τι κρύβεται πίσω από απλές, ουδέτερες ή επιδέξιες διατυπώσεις 6. η στρατιωτική παράταξη, η διάταξη των στρατιωτικών δυνάμεων *με μια γενική έφοδο διέσπασαν τις ~ τού εχθρού* φρ (α) ***η πρώτη γραμμή*** ὸ) το πεδίο των πολεμικών συγκρούσεων, όπου μάχεται η εμπροσθοφυλακή των εμπολέμων: *τον έστειλαν στην όπου μαίνονταν οι μάχες* (ii) (αγώνα ή κινήματος) στην πρωτοπορία, στην πρωτοκαθεδρία, στο μετερίζι: *ένα ιστορικό στέ/^εχος τού κόμματος, πάντοτε στην ~ των κοινωνικών αγώνων (iii)* (γενικότ) το επίκεντρο το *θέμα αυτό βρίσκεται στην ~ τής επικαιρότητας / τής ειδησεογραφίας / τού ενδιαφέροντος* (β) ***γραμμή μετώπου*** το μέτωπο, η εδαφική έκταση που κατέχουν τα στραμμένα προς τον εχθρό πρώτα στρατεύματα, όταν είναι σε ακινησία (γ) ***γραμμή πυρός*** η πρώτη γραμμή τής μάχης (βλ φρ α) **7.** (μτφ.) η επιβαλλόμενη κατεύθυνση, η καθοδήγηση για την ακολουθητέα πορεία: *ο πρωθυπουργός χάραξε τη ~ που θα ακολουθηθεί στην εξωτερική πολιτική* · φρ ***γραμμή πλεύσεως*** (i) (κυριολ.) η πο

ρεία που ακολουθεί ένα πλοίο (ii) (μτφ.) η ενδεδειγμένη πορεία· *του εξέθεσε τη ~ που θα ακολουθούσαν στις διαπραγματεύσεις* 8. (μτφ.) το σύνολο των κατευθυντήριων οδηγιών που δίνονται, *ήταν ~ τού κόμματος να μην απαντούν τα μέ/.η του σε χυδαία δημοσιεύματα || είχε πέσει ~ στις κομματικές οργανώσεις τής περιοχής να ψηφιστεί ο γυιος τού προέδρου* [| *έχει δοθεί - από τη διεύθυνση να εξυπηρετούνται ορισμένοι πελάτες κατά προτεραιότητα* 9. το καθορισμένο δρομολόγιο μεταφορικού μέσου *το πλοίο κάνει τη ~ Πειραιά-Σάμο δύο φορές την εβδομάδα* 10. (γενικότ.) η νοητή πορεία την οποία ακολουθούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς κατά την εκτέλεση των δρομολογίων τους: *αεροπορικές ~* (βλ κ. λ *αερογραμμή) || ακτοπλοϊκή ~ || πήρα το πλοίο τής ~ || η ~ τού ηλεκτρικού που συνδέει την Αθήνα με τον Πειραιά* 11. (συνήθ. στον πληθ) το σύστημα πάνω στο οποίο κινείται το τρένο, οι ράγες *έπεσε στις ~ τού τρένου, για να αυτοκτο- νήσει || γίνονται έργα στις ~* φρ ***σιδηροδρομική γραμμή*** το σύστημα από διπλές σιδηροτροχιές (ράγες). πάνω στις οποίες κινούνται τα τρένα: *η κατασκευή Ι το μήκος τής* - 12. (περιληπτ) το σύνολο των καλωδιώσεων μέσω των οποίων μεταβιβάζεται ένα μήνυμα (τηλεφωνικό, τηλεοπτικό κλπ)· φρ (α) ***τηλεφωνική γραμμή*** το σύνολο των καλωδιακών συνδέσεων για τη μεταφορά τού τηλεφωνικού σήματος, καθώς και οι γραμμές που συνδέουν τηλεφωνικά περιοχές και δηλώνονται με συγκεκριμένο αριθμό (β) ***ανοικτή τηλεφωνική γραμμή*** η διαρκούσα τηλεφωνική επικοινωνία· η ελεύθερη τηλεφωνική γραμμή, που επιτρέπει την κλήση και συνομιλία (γ) (μτφ.) ***ανοιχτή γραμμή (επικοινωνίας)*** η ελεύθερη και συνεχής ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ δύο πλευρών 13. (ειδικότ) η τηλεφωνική σύνδεση: *προσπαθώ να τον βρω* στο *τηλέφωνο, αλλά η γραμμή του είναι κατειλημμένη-* φρ. (α) ***πιάνω γραμμή*** επιτυγχάνω τηλεφωνική σύνδεση (με κάποιον) *μία ώρα προσπαθούσα να πιάσω γραμμή, χωρίς αποτέλεσμα* (β) ***άναψαν οι γραμμές / τα τηλέφωνα Ι τα αύρματα*** βλ λ *ανάβω* (γ) ***πέφτει / κόβεται η γραμμή*** διακόπτεται η τηλεφωνική σύνδεση 14. η διάταξη στοιχείων με ορισμένο τρόπο, ώστε το ένα να οδηγεί στο άλλο· φρ (α) ***γραμμή παραγωγής*** η διάταξη μηχανών και προσώπων σε παραγωγική μονάδα (λ χ. εργοστάσιο), ώστε να εξασφαλίζεται αποδοτική παραγωγή προϊόντων (β) ***γραμμή μεταφοράς*** σύστημα από αγωγούς, καλώδια κ λπ. για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας ή σημάτων μεταξύ δύο ή περισσοτέρων σημείων (γ) ***πρώτης γραμμής*** μεγάλης ικανότητας ή σπουδαίας ποιότητας· *κομματικά στελέχη* ~ 15. το σύνορο (πραγματικό ή ιδεατό) μεταξύ δύο εκτάσεων: *η ~ τού ορίζοντα / των συνόρων* φρ. ***πράσινη γραμμή / γραμμή Αττίλα*** βλ. λ. *Αττίλας* 16. το περίγραμμα των μερών ενός όλου. *η - τού ανθρώπινου σώματος || έχει πολύ ωραία ~* (σιλουέτα) || (κ στον πληθ.) *οι ~ ενός τοπίου* ΦΡ. (α) σε ***γενικές γραμμές*** στα γενικά σημεία, αδρομερώς. - *μού είπε τι ήθελε, αλλά μερικά πράγματα θα μου τα εξηγήσει αργότερα* (β) σε ***αδρές γραμμές*** χοντρικά συν αδρομερώς, γκρόσο μόντο ♦ (ως επίρρ.) 17. κατευθείαν, χωρίς λοξοδρομήσεις: *έφυγε - για το σπίτι* 18. στη σειρά, το ένα πίσω από το άλλο: *πήρε ~ τα μαγαζιά και δοκίμαζε παντελόνια.* — (υποκ.) **γραμμούλα** (η) (σημ. 1-3). ΣΧΟΛΙΟ λ *όμορφος.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *γράφω* Οι σημ της τηλεφωνικής, συγκοινωνιακής, στρατιωτικής και σχεδιαστικής *γραμμής* αποδίδουν πλήθος χρήσεων τού γαλλ. ligne (λ.χ. γαλλ. une ligne lelephonique. un avion de ligner, κ ά.) Γαλλική προέλευση έχουν επιπλέον οι φρ *στην πρώτη γραμμή* (< en premiere ligne), *διατηρώ τη γραμή μου* (ενν. σιλουέτα) (< garder ma ligne), *είμαι εκτός τής (κομματικής) γραμμής* (< etre hors de ligne du parti), σε *γενικές γραμμές* (< dans les grandes lignes). *διαβάζω μεταξύ των γραμμών* « lire enire les lignes) κ.ά,].

γραμμικός, -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στις γραμμές ή απαρτίζεται από γραμμές· φρ ***γραμμικό σχέδιο*** το σχέδιο που γίνεται με κανόνα και διαβήτη και τού οποίου φαίνεται μόνο η διαγράμμιση, *οι υποψήφιοι εξετάζονται στο* -2. γλωσς (α) ***Γραμμική (γραφή) Α*** γραφή που χρησιμοποιήθηκε στην Κρήτη από το 1700Ι600 π.Χ., τής οποίας τα σύμβολα είναι συνδυασμοί γραμμών και δεν έχει αποκρυπτογρα- φηθεί ακόμη (β) ***Γραμμική (γραφή) Β*** συλλαβογραφική γραφή με την οποία αποδόθηκε η ελληνική γλώσσα (Μυκηναϊκή) από το 1400-1150 π.Χ : *δείγματα τής ~ βρέθηκαν σε πήλινες πινακίδες στις Μυκήνες, στην Κνωσό, την Πύ/.ο κ.α.* 3. (α) αυτός που βρίσκεται σε ευθεία γραμμή με άλλον συχνά για τη διάταξη σε γραμμή στοιχείων, συσκευών κ λπ : *εξαρτήματα / κινητήρες σε ~ διάταξη* (β) αυτός που κινείται ή εξελίσσεται ευθύγραμμα. χωρίς διακυμάνσεις και παρεμβολές *μερικοί πιστεύουν ότι η ιστορία έχει ~ εξέλιξη* ΦΡ (μτφ.) ***γραμμική αφήγηση*** η αφήγηση γεγονότων και περιστατικών (πραγματικών ή επινοημένων) κατά τη χρονολογική σειρά που έγιναν (ή υποτίθεται ότι έγιναν), χωρίς χρονικές αναδρομές ή παρεμβολές ** ΣΧΟΛΙΟ λ *αλφάβητο* — **γραμμικ-ά/-ώς** Ιμτγν 1 επίρρ , **γραμμικότητα** (η) [1892] [ejym μτγν < αρχ. *γραμμή* Οι όροι *Γραμμική Α / Β* είναι μεταφρ. δάνεια από αγγλ Linear Λ / Β]

Υραμμιστής (ο) ο σχεδιαστής (βλ.λ.)

γραμμο-[1] κ. **γραμμό-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με την ύπαρξη, τη χάραξη γραμμών: *γραμμο-γράφη- μα, γραμμο-γράφος, γραμμο-σκίαση*

[ετυμ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *γραμμο- ποίκιλος),* που προέρχεται από το ουσ. *γραμμή* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ αγγλ. grammo-phone)i.

γραμμο-[2] χμμ φυς λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό όρων που δηλώνουν τα γραμμάρια ορισμένης ποσότητας μάζας: *γραμμο-μόριο, γραμμο-άτομο*

[ΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ελληνογενές επίθημα -gramme (< γαλλ gramme «γραμμάριο» < αρχ *γράμμα),* όπως απαντά στους γαλλ. όρους molecule-gramme «γραμμόριο» και atome-gramme «γραμμοάτομο»!

Υραμμοάτομο (το) {γραμμοατόμ-ου **|** -ωνί ΧΙΙΙΜ μάζα ενός στοιχείου εκφρασμένη σε γραμμάρια, που είναι αριθμητικά ίση προς το ατομικό του βάρος.

Ιετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. gram atom (όπου gram < γαλλ. gramme < όψιμο λατ gramma «μικρό βάρος» < αρχ. *γράμμα)].* **γραμμογράφημα** (το) [1890] {γραμμογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} η σχεδίαση, ιχνογράφηση ή απεικόνιση με γραμμές **γραμμογράφηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η χάραξη ενός χαρτιού με γραμμές, με τη χρησιμοποίηση γεωμετρικών οργάνων 2.η σχεδίαση σχημάτων. Επίσης **γρσμμογραφία** [18941 — **γραμμογραφικός,** -ή, -ό [1848], **γραμμογραφώ** ρ. [1896] {-είς...}.

γραμμογράφος (ο) [1871] 1. αυτός που με ειδικά όργανα χαράζει γραμμές σε χαρτί 2. το ειδικό όργανο με το οποίο οι σχεδιαστές χαράζουν με μελάνη γραμμές πάνω σε χαρτί ΣΥΝ γραμμοσύρτης. [ΕΤΥΜ. Απόδ τού γαλλ. tire-lignej.

Υραμμοειδής, -ής. -ές (αρχ.] {γραμμοειδ-ούς] -είς (ουδ -ή)} αυτός που έχει τη μορφή γραμμής ΣΥΝ γραμμωτός, ραβδωτός **γραμμομοριακός,** -ή, -ό **xh.m** αυτός που σχετίζεται με το γραμμομόριο ~ *όγκος*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ gram-molecular (νόθο σύνθ)].

γραμμομόριο (το) {γραμμομορί-ου [-ων} ΧΙΙΙΜ μάζα στοιχείου ή χημικής ένωσης εκφρασμένη σε γραμμάρια και ίση με το μοριακό τους βάρος

[ΚΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. gram-molecule (ή συντομ. mole), νόθο σύνθ., < gram (βλ λ *γραμμοάτομο)* + molecule «μόριο» (< γαλλ. molecule < νεολατ molecula, υποκ. τού λατ. moles «όγκος, βάρος»)].

Γράμμος (ο) (ορθότ. *Γράμος)* όρος τής Δ. Μακεδονίας στον νομό Καστοριάς, στα σύνορα με την Αλβανία.

[ejym Μεταφορά τού αλβ. gram-i «(το φυτό) άγρωστη», που γράφτηκε και *Γράμμος* κατά παρετυμολ. προς τη λ *γραμμή].* **γραμμοσκιά** (η) τυπογρ σκιά που σχηματίζεται από λεπτές γραμμές σε γραμμικά ή εγχάρακτα σχέδια. Επίσης **γραμμοσκίαση** — **Υραμ- μοσκιάζω** ρ.

γραμμοσύρτης (ο) [1870] {γραμμοσυρτών} ο γραμμογράφος (βλλ, σημ 2).

γραμμόφωνο (το) {γραμμοφών-ου | -ων} παλιά μηχανική συσκευή εγγραφής και αναπαραγωγής ήχων, ο πρόγονος τού σημερινού πικάπ: *είχε στο σπίτι πλάκες γραμμοφώνου* (δίσκους των 78 στροφών) συν φωνόγραφος. — **γραμμοφωνάκι** (το)

|ΙΕΤυΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αμερ. gramophone, που σχηματίστηκε κατ' αντιδιαστολή προς το αγγλ phonogram «φωνόγραφος»] **Υραμμοφωνώ** ρ. μετβ. {γραμμοφωνείς. | γραμμοφών-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} εγγράφω (ήχο, τραγούδι) σε δίσκο γραμμοφώνου. — Υραμμοφώνηση (η) **γραμμωτός,** -ή. -ό [1837] αυτός που απαρτίζεται από γραμμές ή ραβδώσεις: ο ~ *κωδικός που αποτυπώνεται στη συσκευασία των προϊόντων || ~ μύες* ΣΥΝ ριγωτός, ραβδωτός

Γράμος (ο) -► Γράμμος

Γρανάδα κ. **Γρεναδα** (η) πόλη τής Ν. Ισπανίας· σημαντικό μνημείο της η Αλάμπρα, συγκρότημα ανακτόρων εξαιρετικής αραβικής αρχιτεκτονικής.

[ετυμ < ισπ. Granada < λατ. granatum «ρόδι», ονομασία λόφου τής πόλεως, όπου αφθονεί το φρούτο] **γρανάζι** (το) {γραναζ-ιού | -ιών} 1. καθεμία από τις προεξοχές και τις εγκοπές οδοντωτού τροχού μηχανικής κατασκευής: *έσπασαν τα ~ τής μηχανής* **2.** (κακόσ-μτφ.) ***γρανάζια*** (τα) ο τρόπος λειτουργίας ενός μηχανισμού, ενός συστήματος (κοινωνικού, πολιτικού, οικονομικού ή γενικότ. τής ζωής), που θεωρείται ότι, λειτουργώντας απρόσωπα και μηχανικά, φθείρει τον άνθρωπο, τον οδηγεί σε συμβιβασμούς ή στην αλλοτρίωση: *μπήκε κι αυτός στα ~ τού συστήματος και ξέχασε ιδέες και ιδανικά || στα ~ τής γραφειοκρατίας / τού νόμου* ΣΧΟΛΙΟ λ *γκαράζ.*

[ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γαλλ engrenage < engrener < en + grain «κόκκος σίτου» (< λατ. granum)}

Γρανικός (ο) ποταμός τής ΒΑ. Μικράς Ασίας, όπου το 334 π.Χ. έγινε η πρώτη νικηφόρα μάχη τού Μεγάλου Αλεξάνδρου κατά των Περσών [ἰἐ7ΥΜ αρχ τοπωνύμιο, αγν. ετύμου].

Υρανίτα (η) {δύσχρ. γρανιτών} παγωτό που παρασκευάζεται από χυμούς φρούτων και προσφέρεται σε παχύρρευστη ή ελαφρώς συμπυκνωμένη μορφή: ~ *φράουλα / από λεμόνι*

[ΕΤΥΜ < ιταλ granita < grano «κόκκος, σπόρος» < λατ. granum].

Υρανιτένιος, -ια, -ιο 1. αυτός που είναι κατασκευασμένος από γρανίτη: ~ *πάγκος* 2. (μτφ) αυτός που έχει τη σκληρότητα ή την ανθε- κτικότητα τού γρανίτη - *κατασκευή / ηθική / θέληση* συν χαλύβδινος, άκαμπτος. Ηπίσης **γρανίτινος,** -η, -ο. **γρανίτης** (ο) [1856] {γρανιτών} 1.το σκληρό, συμπαγές και εκρηξιγενές πέτρωμα, που έχει κόκκους χονδρούς ή λεπτούς από χαλαζία και χρησιμοποιείται ως δομικό υλικό και υλικό πλακόστρωσης 2. (συνεκδ.) κάθε κατασκευή από γρανίτη: *ο πάγκος τής κουζίνας είναι ειδικός* ~ 3. (μτφ.) αυτός που είναι ασυμβίβαστος στις ιδέες, στη συμπεριφορά και τη δράση του. που δεν ενδίδει σε πιέσεις *ήταν ~ στις αρχές του* ΣΥΝ άτεγκτος, αλύγιστος —

γρανιτικός, -ή, -ό [1873J. |ειυμ Μεταφορά τού γερμ. Granit < ιταλ. granilo, p. granire «κρυ- σταλλοποιώ, κοκκοποιώ» < grano «κόκκος» < λατ granum]

γρανίτινος, -η, -ο * γρανιτένιος

Υρανιτοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ο σχηματισμός γρανίτη ή ανάλογου προς αυτόν πετρώματος **γρανιτώδης,** -ης, -ες {γρανιτώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. αυτός που έχει ομοιότητα στην όψη ή στα συστατικά με γρανίτη 2. αυτός που

απαρτίζεται από γρανίτη: ~ *επιφάνεια* ΣΥΝ γρανιτένιος. γρανίτινος

(μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και ανθεκτικό- τητα· ~ *δύναμη / θέληση / υπομονή* ΣΥΝ σκληρός, ανθεκτικός, σταθερός ♦ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες* γραπτός, -ή. -ό κ (καθημ.) γραφτός 1. αυτός που έχει διατυπωθεί με τη γραφή, εγγράφως, κατ' αντιδιαστολή προς τον προφορικό: ~ *νόμοι / μνημεία / πηγές ί μαρτυρίες / αναφορά / διαμαρτυρία* ΑΝΤ προφορικός. άγραφος 2. (κατ' επέκτ) αυτός που είναι δακτυλογραφημένος ή τυπωμένος και γενικότ. ο μη προφορικός 3. *γραπτό* (το) (α) το χειρόγραφο κείμενο μαθητή ή σπουδαστή κατά τους διαγωνισμούς ή τις εξετάσεις: *είχε πολλά ~ να διορθώσει* (β) οι εξετάσεις στις οποίες γράφει κανείς τις απαντήσεις: *στα ~ πήγε καλά, στα προφορικά υστέρησε* (γ) τα κείμενα ενός συγγραφέα (χειρόγραφα ή τυπωμένα): *οι ιδέες τού ποιητή αποτυπώνονται στα ~ του* 4. *γραφτό* (το) η ανθρώπινη μοίρα: *αυτό ήταν δυστυχώς το ~ του* ΣΥΝ γραμμένο, ριζικό, τύχη, πεπρωμένο, (λόγ) ειμαρμένη. - γραπτ-ό / -ώς [αρχ.Ι επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ *μοίρα* [F.TYM αρχ < *γράφω].*

γραπτός - **γραφτός.** Το ζεύγος αυτό με την αλλαγή *πτ* > *φτ* (γραπτός > **γραφτός)** είναι χαρακτηριστική περίπτωση «ανακύκλησης» των φαινομένων τής γλώσσας Συγκεκριμένα, σε όλες τις συναφείς λέξεις υπήρξε η ακόλουθη εξέλιξη γράφ-ω: ***γραφ-τός** (προελλη- νικό) > γραπ τός (αρχαίο ελληνικό, με αφομοίωση τού φτ σε πτ) > **Γραφ-τός** (νέο ελληνικό, με ανομοίωση τού πτ - πάλι!- σε φτ). Το φαινόμενο σημαίνει ότι σε διαφορετικούς χρόνους διέφερε το γλωσσικό αίσθημα των Ελλήνων έναντι τού ακούσματος ορισμένων συμφωνικών συμπλεγμάτων, γεγονός που οδηγούσε σε αντίστοιχες μεταβολές Προκειμένου, ειδικότερα, για το *γραπτός - γραφτός* υπήρξε και σημασιολογική διαφοροποίηση των δύο τύπων το λαϊκότερο και γνήσια δημοτικό **γραφτό** εμφανίζεται με *-φτ-*, ενώ το λογιότρρο γραπτός με *-πτ-* έχει παγιωθεί σε χρήσεις όπως *γραπτές εξετάσεις, γραπτό κείμενο, τα γραπτά* κ.ά.

γραπώνω ρ. μετβ {γράπω-σα. -θηκα. -μένος) 1. πιάνω (κάτι/κάποιον) με απότομη κίνηση τού χεριού, αρπάζω 2. συλλαμβάνω (κάποιον) βίαια: *η αστυνομία γράπωσε* τον' *κλέφτη* ΣΥΝ τσακοίνω (μεσοπαθ *γραπώνομαι)* 3. αρπάζομαι από κάπου, πιάνομαι σε κάποιο σημείο, για να μην πέσω *πρόλαβε και γραπώθηκε στα πλαϊνά τού καϊκιού, πριν τον αρπάξουν τα κύματα* ΣΥΝ αγκιστρώνομαι 4. (μτφ) στηρίζομαι ψυχολογικά και αποκλειστικά (σε κάποιον/κάτι): *γραπώθηκε κάνω του. για να ξεπεράσει το πρόβλημά της.*

[ΕΤΥΜ Μεταφορά τού ιταλ. grappare < grappa «γάντζος, άγκιστρο» < αρχ γερμ. krapfo [γρασαδόρος (ο) 1. εργάτης που λιπαίνει με γράσο επιφάνειες μηχανών ΣΥΝ. λιπαντής 2. ειδική συσκευή για τη λίπανση μηχανών [ΕΤΥΜ. < *γράσο* + *-δόρος* (βλ.λ.), πβ. *τορνα-δόρος, καντα-δόρος, αβα- ντα-δόρος* κ ά |

Υρασάρω ρ μετβ. {γρασάρισ-α. -τηκα, -μένος) (λαϊκ) αλείφω με ειδικό λίπος (λιπαντικό) μηχανές για λόγους συντηρήσεώς τους — γρασάρισμα (το)

γρασίδι (το) ♦ γρασσίδι

γράσο (το) 1. το λιπαντικό λάδι μηχανών · 2. (αργκό) ΣΤΡΑΤ (ειρων) ο νεοσύλλεκτος ή ο στρατιώτης που έχει λίγους μήνες στον στρατό ΣΥΝ στραβάδι, γκάβακας, ψάρι.

[ΕΤΥΜ < ιταλ grasso < λατ. crassus «παχύς, πυκνός») γρασσίδι (το) (σχολ. ορθ. *γρασίδι)* {γρασσιδιού | χωρ. πληθ) το χορτάρι, η χλόη: *κουρεύω το ~ τού κήπου* ΣΥΝ γκαζόν.

[ΕΤΥΜ < **γρασσίδιον,* υποκ. τού μτγν *γράσσις / γράστις* «χλόη» < αρχ. *γράω* (< **γρά-σω)* «ροκανίζω, κατατρώγω». Βλ κ *γάγγραινα].*

γρασσίδι - γκαζόν - grass. Το ελλην. γρασσίδι δεν έχει καμιά ετυμολογική σχέση με το αγγλ. grass. Το *γρασσίδι* είναι η αρχ. ελληνική λ γρόσσις/ γράστις «χλόη», που παράγεται από το αρχ ρ. γράω «ροκανίζω, κατατρώγω, κόβω σε κομμάτια», ομόρριζο των αρχ. γάγγραινα, γαστήρ, γράσος «τράγος» Αντιθέτως. το αγγλ grass ανάγεται σε ρίζα *ghro-, που σήμαινε «πρασινίζω», από όπου τα λατ gramen «γρασσίδι», αγγλ. grass, καθώς και λέξεις που σημαίνουν «πράσινος» (αγγλ. green, γερμ. grun) και «αναπτύσσομαι» (αγγλ. grow) Το γαλλ. gazon (από όπου το γκαζόν στα Ελληνικά) είναι φραγκικής προέλευσης (waso > gason > gazon).

Υρατζουνιά κ (σπανιότ) γρατσουνιά κ (λαϊκότ.) τσαγκρουνιά

(η) το ελαφρό χάραγμα τού δέρματος από νύχι ή αιχμηρό αντικείμενο· *είχε μια ~ στο πόδι από σύρμα || μετά το ατύχημα, ήταν θαύμα που βγήκε από το αυτοκίνητο χωρίς την παραμικρή ~!* ουν αμυχή, εκδορά, νυχιά.

γρατσουνίζω κ (σπανιότ.) γρατσουνίζω κ (λαικότ.) τσαγκρουνίζω ρ. μετβ. {γρατζούν-ισ-α. -τηκα, -μένος) χαράζω, σχίζω ελαφρά την επιδερμίδα με κάτι αιχμηρό: *η γάτα τής γρατζούνισε το χέρι* γρατζούνισμα κ. γρατσούνισμα (το) [μεσν.].

[ΕΤΥΜ μεσν ηχομιμητ. λ., από τον ήχο *γρατς-γρατς]* γραφέας (Ο/Η) {(θηλ γραφέως) | -είς. -έων) 1. κατώτερος υπάλληλος υπηρεσίας, που διεκπεραιώνει γραφική εργασία· ~ *υποθηκοφυλακείου* 2. κατώτατος βαθμός τής δημοσιοϋπαλληλικής ιεραρχίας: ~ *Α'*, *Β'* |(*δόκιμος* ~ 3. ΣΤΡΑΤ ο στρατιώτης που απασχολείται στη σύνταξη και τη διεκπεραίωση τής στρατιωτικής αλληλογραφίας υπό τις διαταγές των ανωτέρων του των στρατιωτικών γραφείων ΦΡ (ειδικότ.) *τεχνικός γραφέας* (i) ο στρατιώτης που υπηρετεί στο Γραφείο Κινή- σεως των στρατιωτικών μονάδων (ii) στρατιωτική ειδικότητα. Επίσης

(λόγ) Υραφεύς {γρα<οέως) κ. (λαϊκ -μειωτ) γραφιάς [μεσν.] (ο) (βλ.λ.) [ΗΙΥΜ μεσν < αρχ *γραφεύς< γράφο)].* **γραφείο** (το) **1.** το έπιπλο πάνω στο οποίο γίνεται γραφική δουλειά: *παλιό ί μοντέρνο / πρόχειρο* ~ 2. (συνεκδ.-) το δωμάτιο διαμερίσματος μέσα στο οποίο βρίσκεται το παραπάνω έπιπλο, *πήγαν από το σαλόνι στο* ~ 3. (α) επιχείρηση ~ *μελετών / προώθησης προϊόντων / τελετών {=* κηδειών) |Ι *τουριστικό / ναυτιλιακό* ~ (β) ο χώρος εργασίας επαγγελματία: *στο κτήριο υπάρχουν πολλά δικηγορικά και συμβολαιογραφικά* ~ || *περάστε αύριο από το - μου* || *επίπλωση γραφείου* ΦΡ ***δουλειά γραφείου*** η εργασία σε γραφείο, η μη χειρωνακτική ή εξωτερική εργασία **4.** τμήμα υπηρεσίας με συγκεκριμένη αρμοδιότητα: ~ *Τόπου / Πληροφοριών || στρατολογικό / επιτελικό* ~ || ~ *Ευρέσε- ως Εργασίας* φρ γραφείο ***αποκομμάτων*** βλ. λ. *απόκομμα* 5. ***γραφεία*** (τα) η γραμματεία ή οι κεντρικές υπηρεσίες (επιχείρησης, κόμματος κ λπ): *για περισσότερες πληροφορίες, απευθυνθείτε στα κατά τόπους ~ τής επιχείρησης }| βόμβα τοποθετήθηκε στα* ~ του *κόμματος* 6. (η γεν. ***γραφείου*** ως χαρακτηρισμός) για πρόσ ή δραστηριότητες που περιορίζονται σε χώρους κλειστούς (γραφείου), που δεν έχουν άμεση επαφή / σχέση με το αντικείμενό τους· *ιστορικός / λαογράφος! έρευνα* ~ · 7. η πολιτική επιτροπή με ειδική αρμοδιότητα *πολιτικό / εκτελεστικό* ~ *κόμματος.* - γραφειακός, -ή, -ό [18901.

[ΕΤΥΜ < αρχ *γραφν.ῆον.* αρχική σημ. «κάλαμος γραφής», < *γραφεύς* < *γράφω* Στη Μτγν Ελλην. η λ δήλωσε επίσης και το έπιπλο, πάνω στο οποίο γίνονταν εγγραφές ή τηρούνταν αρχεία) **γραφειοκράτης** (ο) 11847) {γραφειοκρατών). **γραφειοκράτισσα** (η) (γραφειοκρατισσών) 1. μέλος τής γραφειοκρατίας (σημ. 1) 2. (κακόσ) υπάλληλος με ιδιαίτερη σχολαστικότητα και προσήλωση στους τύπους, την τήρηση των οποίων ανάγει σε αυτοσκοπό, προκαλώντας ταλαιπωρία στους πολίτες και δυσλειτουργία στη διαδικασία εξυπηρέτησής τους *την υπόθεσή του καθυστερούν οι ~ τού υπουργείου* **γραφειοκρατία** (η) [1851**)** {χωρ πληθ **} 1.** η άσκηση τής δημόσιας διοίκησης μέσω γραφείων, στα οποία υπάρχει σαφής καταμερισμός εργασίας και αυστηρή ιεραρχική δομή 2. (κακόσ) η διεκπεραίωση τής εργασίας μεταξύ γραφείων με τρόπο σχολαστικό και με προσκόλληση στις τυπικές διαδικασίες, με αποτέλεσμα την καθυστέρηση και την ταλαιπωρία των πολιτών *αποτελεί πάγια πολίτική εξαγγελία η πάταξη τής ~ || η Λερναία 'Υδρα τής ~ || πρέπει να απαλλαγεί ο πολ.ί- της από τα εμπόδια τής ~* ([*λιγότερη ~ στο Δημόσιο* |[*κρατική* - 3. (ει- δικότ.) η κυρίαρχη τάξη που δημιουργήθηκε στις πρώην κομουνιστικές χώρες και η οποία ασκούσε συγκεντρωτικά την εξουσία, *κράτος ολοκληρωτικό με τεράστια ~*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. bureaucralie (νόθο σύνθ) < bureau «γραφείο» + -cratie < ελλην. *-κρατία* < *κρατώ]* **γραφειοκρατικός,** -ή, -ό [1876] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γραφειοκρατία και τον γραφειοκράτη (σημ. Ι): ~ *οργάνωση / δομή / διαδικασία* 2. (κακόσ) αυτός που φέρει τα χαρακτηριστικά τής γραφειοκρατίας ή τού γραφειοκράτη (σημ 2)· ~ *απαιτήσεις / ταλαιπωρία / προβλήματα / αντίλ.ηψη των πραγμάτων.* — γραφειοκρστικ-ά / **-ώς** [1886] επίρρ

γραφή (η) **1.** η αποτύπωση τού λόγου πάνω σε μια επιφάνεια (μαρμάρινη. ξύλινη, μεταλλική, χάρτινη κ.λπ) με τη χρήση συμβόλων (γραμμάτων): *ιερογλυφική / σφηνοειδής* (βλ.λ.) / *συλλ.αβογραφική* ~ || *η ιστορία τής* ~ · ΦΡ (α) ***ανάγλυφη γραφή*** βλ λ *ανάγλ.υφος* (β) ***Γραμμική (γραφή) Α*** βλ λ *γραμμικός* (γ) ***Γραμμική (γραφή) Β*** βλ λ *γραμμικός* 2. το σχολικό μάθημα κατά το οποίο οι μαθητές διδάσκονται να αποτυπώνουν τις σκέψεις τους χρησιμοποιώντας συνδυασμούς γραμμάτων (το αλφάβητο) *έμαθε ~ και ανάγνωση* 3. το γράψιμο, το να γράφει κανείς, *όργανα γραφής* (γραφίδες, στυλό, μολύβια κ.ά) || [μελάνι *γραφής* **4.** ο γραφικός χαρακτήρας· *ευανάγνωστη ~* ΦΡ ***δείγμα γραφής*** βλ λ *δείγμα* 5. το προσωπικό ύφος συγγραφέα ή γενικότ. καλλιτέχνη, όπως προκύπτει από το έργο του: *πρωτότυπη / μοντέρνα ~ || «συνέθεσε ένα μουσικό έργο. με μια - που τη χαρακτηρίζει ο λυρισμός»* (εφημ) 6. (λαικ -λογοτ.) η επιστολή, το γραπτό μήνυμα: *«πιάνουν και γράφουν μια γραφή / βρίζουν τα γένια τού Κατή»* (δημοτ. τραγ.) · 7. (στην παλαιογραφία) (σε αρχαίο χειρόγραφο) κάθε λέξη σε σχέση με άλλες που απαντούν αντί γι' αυτήν σε άλλα αντίγραφα τού ίδιου χειρογράφου *από τις διαφορετικές γραφές που παραδίνονται προτιμούμε εκείνη που βρίσκεται πιο κοντά στο ύφος τού συγγραφέα* 8. ***Γραφές*** (οι) το σύνολο το)ν ιερών κειμένων τής Αγίας Γραφής *οι ~ μιλούν για τη συντέλεια τού κόσμου* 9. ***Αγία Γραφή*** το σύνολο των βιβλίων τής Παλαιάς και τής Καινής Διαθήκης 10. ***Ιερές Γραφές*** τα ιερά (θρησκευτικά) κείμενα "διαφόρων λαών, λ.χ. οι *Βέδες*

ΦΡ. ***ατο κάτω-κάτω τής γραφής*** βλ. λ *κάτω.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλφάβητο, πνεύμα.*

[ΗΙΥΜ αρχ < *γράφω* Στη σημ. τού ύφους γρα<οής η λ. αποδίδει το γαλλ ecriiure).

ΣΧΟΛΙΟ Γραφή είναι κάθε σημειολογικό σύστημα που επινόησε ο άνθρωπος, για να ξεπεράσει τα εμπόδια τής περιορισμένης (σε χρόνο, χίορο και αριθμό προσώπων) προφορικής επικοινωνίας Η μετάδοση μηνυμάτων σε περισσότερους ανθρώπους και σε άτομα που ζουν σε διαφορετικό και απομακρυσμένο χώρο. καθώς και η διατήρηση των πληροφορκόν μέσα στον χρόνο, απαιτούν τη χρήση γραπτών σημείων (γραμμάτων ή γραφημάτων), που να δηλώνουν τα λεκτικά σημεία (φθόγγους, συλλαβές, λέξεις) τού προφορικού λόγου, απαιτούν τη χρήση τής γραφής. Πολιτισμοί και λαοί που δεν γνο')ρισαν γραφή καταδικάστηκαν στη λήθη και στην έμμεση ενίοτε επιβίωσή τους μέσα από γραπτές μνείες άλλων λαών ή από μόνα τα μνημεία που τυχόν κατέλιπαν Εξελιγμένα συστήματα γραφής μαρτυρούνται από το 4000 π.Χ (στους Βαβυλωνίους, τους

Ασσυρίους, τους Χετταίους) Οι πρώτες προσπάθειες χρησιμοποιούν την εικόνα («ζωγραφίζουν», τρόπον τινά. τον ήλιο, τον άνθρωπο, το σπίτι, τα φυτά κ.ο κ. δημιουργώντας τα λεγάμενα «εικονο- γράμματα» και «λογογράμματα»), για να δηλώσουν τη σημασία μιας λέξης, βαθμηδόν όμως περνούν σε πιο α<οηρημένες δηλώσεις (ιδεογράμματα, φωνογράμματα), για να καταλήξουν σε φωνολογικές δηλιόσεις (συλλαβογράμματα, συμφωνογράμματα), που φθάνουν στο αποκορύφωμά τους με την ελληνική επινόηση τής δήλωσης το)ν φωνηέντων και τη δημιουργία, με αυτό τον τρόπο, από τους Έλληνες τού πρώτου πραγματικού αλφαβήτου (βλ λ.). Στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκαν πολλές γραφές η **ιερογλυφική** (περ. 2000-1750 π.Χ.) η **Γραμμική γραφή** Α (περ. 1700-1400 π Χ) η **Γραμμική γραφή Β** (περ. 1400-1200 π Χ.) **η κυπρομινωική γραφή** (περ. 1500-1100 π.Χ.)· το **κυπριακό συλλαβάριο** (περ 6ος-4ος αι. π.Χ.) και η ελληνική **αλφαβητική γραφή** (πιθ. 10ος αι. π Χ μέχρι σήμερα) Από τις γραφές αυτές δεν έχουν αποκρυπτογρα<οηθεί και δεν έχουν αναγνωσθεί η ιερογλυφική, η Γραμμική γραφή Α και η κυπρομινω- ική γραφή. Αντιθέτως, έχει αναγνωσθεί (από τους Μ Ventris και J Chadwick το 1953) η Γραμμική γραφή Β, η οποία αποτελεί συλλα- βογραφικό σύστημα (κάθε γράμμα δηλώνει μία ή περισσότερες συλλαβές, γεγονός που προκαλεί δυσκολίες στην ανάγνωση). Ιερογλυφική. Γραμμική Λ. Γραμμική Β και κυπρομινωική είναι γνωστές (από τον Α. F.vans) ως **μινωικές** γρα<οές. Η χρήση τής Γραμμικής γραφής Β αντικαταστάθηκε από την ελληνική αλφαβητική γραφή, την τελειότερη που επινοήθηκε. διαδόθηκε (μέσω τής λατινικής, που έχει ελληνική προέλευση) και επικράτησε ευρύτερα

αλφάβητο

γράφημα (το) [γρα<οήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. ΜΑΘ το σύνολο των δια- τεταγμένων ζευγών (χ. ψ) τα οποία συσχετίζονται σε μια απεικόνιση ή συνάρτηση ΓΛΩΣΣ 2. το γράμμα 3. (ειδικότ) μονάδα τού συστήματος γραφής μιας γλώσσας (πβ λ *φώνημα, λέξημα, μόρφημα,* βλ κ. λ *-ημα).* — γραφηματικός, -ή. -ό.

[ΠΤΥΜ Αντιδάν., < αγγλ grapheme < μτγν. *γράφημα* «γράμμα» (< αρχ *γράφω))*

-γραφια λεξικό επίθημα που δηλώνει: 1. την επιστήμη η οποία ερευνά κάτι. *λαο-γραφία, γεω-γραφία. τοπο-γραφία, εθνο-γραφία* 2. το γράψιμο, την εγγραφή ή την εκτύπωση με ορισμένο τρόπο ή μέσο *δακτυλο-γραφία. ξηρο-γραφία. χρωμο- γραφία. ακτινο-γραφία* 3. (ειδι- κότ) την καλλιτεχνική αποτύπωση ή απεικόνιση με ορισμένο τρόπο ή με ορισμένο υλικό: *υδατο-γραφία, λιθο-γραφία, ιχνο-γραφία* **4.** τη ζωγραφική ή χαρακτική τεχνική πάνω σε συγκεκριμένο μέσο ή υλικό *τοιχο-γραφία, αγγειο-γραφία, χα/.κο-γραφία* 5. το ζωγραφικό ή χαρακτικό έργο με συγκεκριμένο θέμα *θαλασσο-γραφία. αγιο-γραφία, προσωπο-γραφία, ρωπο-γραφία* 6. τον τρόπο με τον οποίο γράφει κανείς: *κακο-γραφία, καλλι-γραφία* 7. την παραγωγή γραπτών ή έντυπων κειμένων σχετικών με ορισμένο θέμα: *βιο- γραφία, δημοσιο-γρα- φία, πορνο-γραφία* 8. την παραγωγή κειμένων ορισμένου τύπου· *αρ- θρο-γραφία, επιφυλ/αδο-γραφία, ιστοριο-γραφία. χρονικο-γραφία, γε- λοιο-γραφία* 9. το έγγραφο που περιέχει στοιχεία σχετικά με κάτι *δι- κο-γραφία* **10.** την καταγραφή, *φι/.μο-γραφία, βιβλιογραφία* **11.** ΙΑΤΡ την εξέταση ορισμένου σημείου ή οργάνου σώματος, *μαστο-γραφία* [πτυμ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Νέας Ηλληνικής, που προέρχεται από το ρ. *γράφω* (π χ μτγν *βιβλιο-γραφία)* και απαντά επίσης σε ελ- ληνογενή σύνθετα (λ.χ γαλλ. photo- graphie, chromo-graphie)} γραφιάς (ο) [γραφιάδες} (μειωτ) ο γραφέας. *το σινάφι των-* [ετυμ μεσν < *γραφέας* (με συνίζηση) < αρχ *γραφεῦς]* γραφίδα (η) 1. το όργανο με το οποίο γράφουμε πάνω στο χαρτί. ~ *από φτερό πτηνού* || *μετα/Λική* ~ συν πένα, στυλογράφος 2. (συνεκδ) ο τρόπος γραπτής έκφρασης· *δημοσιογραφική* ~ || *η* ~ του *καυτηριάζει τα κακώς κείμενα* 3. αρχαιολ μυτερό μεταλλικό όργανο με το οποίο χάραζαν σχέδια ή λέξεις σε επίπεδες και σκληρές επιφάνειες [ειυμ < αρχ *γραφίς, -ίδος* < *γράφω}.* γραφικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη γραφή ~ *χαρακτήρας* (ο τρόπος με τον οποίο γράφει κανείς, το μέγεθος, το σχήμα και η κλίση των γραμμάτων) || ~ *ύλη* (χαρτικά, μολύβια κ.λπ) 2. *γραφικές τέχνες* (α) (γενικά) η ζωγραφική, η χαρακτική και οι εφαρμογές τους (σε συνδυασμό συχνά με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών) (β) (ειδικότ.) το σύνολο των μεθόδων και των τεχνικών που χρησιμοποιούνται για τη σχεδίαση, την καλλιτεχνική επιμέλεια, την εκτύπωση και την αναπαραγωγή κειμένων και εικόνων (τυπογραφία, φωτογραφία, εκτύπωση κ λπ.) 3. *γραφικά* (τα) σχέδια ή εφαρμογές τής ζωγραφικής (με αδρές συνήθ γραμμές και έντονα χρώματα), που χρησιμοποιούνται στη διαφήμιση, την τηλεόραση, στον κινηματογράφο και στους υπολογιστές **4.** *γραφική παράσταση* βλ λ *παράσταση* · 5. αυτός που έχει ιδιαίτερη, ιδιότυπη παρουσία, που είναι χαρακτηριστικός τού είδους του ~ *τοπίο / λιμάνι i χωριουδάκι / ξο)κκλήσι* · 6. (για πρόσωπα) αυτός που έχει ιδιόρρυθμη συμπεριφορά, που αποκλίνει από τον συνήθη κοινωνικό τύπο, αξιοπερίεργος και (ειρων.) φαιδρός και διασκεδαστικός *αποτελούσε μια* ~ *φιγούρα τής πόλης* · 7. (σπάν) αυτός που αναφέρεται στην Αγία Γρα<οή· ~ *χωρίο / εδάφιο* · 8. ΙΛΩΣΣ *γραφικός ενεστώτας* βλ. λ. ενεστώτας. — γραφικότητα (η) (σημ. 5, 6) ΣΧΟΛΙΟ λ *γράφο)*

|ί;ΤΥΜ αρχ. < *γραφή* Στις σημ. 3, 4 η λ αποδίδει το γαλλ pirtoresquej. γραφίστας (ο) [σπάν γρα<οιστών[, γραφίστρια (η) {γραφιστρκόν} πρόσωπο που ασχολείται με τις γραφικές τέχνες γραφιατικός, -ή. -ό. Γραφιστικά επίρρ

[Η ι ΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ graphistej. γραφίτης (ο) [18891 [γραφιτών} 1. ορυκτό σκούρου γκρι ή μαύρου χρώματος με μεταλλική λάμψη, που αποτελεί αλλοτροπική μορφή τού κρυσταλλικού άνθρακα και χρησιμοποιείται σε ηλεκτρικές διατάξεις και στην κατασκευή μολυβιών 2. (συνεκδ.) το γκρι χρώμα τού γραφίτη: -7ι *χρώμα κα/.σόν θέλετε: -Γραφίτη.*

(iii υμ Αντιδάν.. < γαλλ. graphite < ελλην. *γράφω*J γράφο- α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με τη γραφή *γραφο-/.όγος, γραφο-μηχανή.*

|ι ;τυμ Α' συνθ τής Μτγν και Ν Ελληνικής (πβ. μτγν *γραφο-ειδής,* μεσν. *γραφο- φόρος),* που προέρχεται από το ουσ *γραφή,* απαντά δε και σε ελληνογενή ξένα σύνθετα (λ.χ γαλλ. grapho-logie)} γραφολογία (η) [1886] Ιχωρ. πληθ } η μέθοδος διακρίβωσης τής γνησιότητας μιας υπογραφής· (ειδικότ) η μελέτη τής σχέσης ανάμεσα στον γραφικό χαρακτήρα και στην ψυχοδιανοητική συγκρότηση ενός ατόμου — γραφολογικός, -ή, -ό [1886J, γραφολογικ-ά / -ώς επίρρ [ΕΤΥΜ Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. graphologie]. γραφολόγος (ο/η) [18861 επιστήμονας που έχει ειδικευτεί στη γραφολογία *πήγαν σε ~, για να διαπιστώσουν το γνήσιο τής υπογραφής* |((ειρων) *τα γράμματά του χρειάζονται ~ για να τα καταλάβεις* Ιετυμ Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. graphologue].

γραφομηχανή (η) [1889] η μηχανική συσκευή με πληκτρολόγιο, με την οποία τυπώνουμε στο χαρτί χαρακτήρες γραμμάτων, πιέζοντας με τα δάκτυλα τα κατάλληλα πλήκτρα: *παλιά / ηλεκτρονική / ογκώ- δης* ~ ΙΙ *το πληκτρολόγιο* / ο *κύλινδρος τής* ~

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Schreibmaschine[.

-Υραφος λεξικό επίθημα που δηλώνει ότι κάποιος γράφει ή κάτι έχει γραφτεί κατά ορισμένο τρόπο *ανορθό-γραφος, ομό-γραφος* -Υράφος λεξικό επίθημα που δηλώνει: 1. τον επιστήμονα ή/και τον επαγγελματία που έχει ορισμένο αντικείμενο μελέτης ή εργασίας. *λαο-γράφος, συμβολαιο-γράφος, εθνο-γράφος* 2. τον καλλιτέχνη που χρησιμοποιεί ορισμένο υλικό ή τρόπο δημιουργίας στα έργα του: *λι- Θο-γράφος. υδατο-γράφος* **3.** τον καλλιτέχνη που δημιουργεί πάνω σε ορισμένο υλικό ή μέσο: *αγγειο-γράφος, χαλκο-γράφος* **4.** τον καλλιτέχνη τού οποίου τα έργα έχουν ορισμένο θέμα: *θαλασσο-γράφος, προ- σωπο-γράφος, αγιο- γράφος* 5. αυτόν που γράφει με ορισμένο τρόπο: *κακο-γράφος. καλλι-γράφος, ορθο- γράφος* 6. όργανο γραφής, *κονδυ- λο-γράφος, στυλο-γράφος* 7. το επιστημονικό όργανο που καταγράφει και απεικονίζει γραφικά στοιχεία γύρο) από κάτι: *σεισμο-γράφος, καρδιο-γράφος, παλμο-γράφος* 8. αυτόν που γράφει ή τυπώνει χρησιμοποιώντας ορισμένο μέσο ή τεχνική, *δακτυλο-γράφος, τυπο-γράφος, στενο- γράφος* 9. αυτόν που γράφει κείμενα ορισμένου τύπου: *αρθρο- γράφος, επιφυλ/.ιδο-γράφος, χρονικο-γράφος, ευθυμο-γράφος* 10. αυτόν που γράφει σχετικά με κάτι *δημοσιο-γράφος, βιο-γράφος* **11.** τον λογοτέχνη που ασχολείται με ορισμένο είδος γραπτού λόγου· *πεζο- γράφος. ηΟο-γράφος, διηγηματο-γράφος, μυθιστοριο-γράφος* 12. τον υπάλληλο που καταγράφει κάτι *πρακτικο-γράφος.*

[ητυμ Λεξικό επίθημα τής Μτγν και Ν Ηλληνικής. που προέρχεται από το ρ. *γράφο)* (λ χ μτγν. *Ιστοριο-γράφος, καλλι-γράφος)* και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογενή σύνθ. (λ.χ. γαλλ. phoio-graphe, ehromo-graphe)} γραφτός, -ή, -ό - + γραπτός

γράφω ρ. μετβ. κ. αμετβ {μτχ ενεστ. γράφων, -ουσα | έγραψα, γράφθηκα, γραμμένος} ♦ (μετβ) **1.** σχηματίζω γράμματα πάνω σε επιφάνεια χρησιμοποιώντας γραφική ύλη (μολύβι, στυλό, πένα, κιμωλία κ.λπ.): ~ *ευανάγνωστα / καθαρά / κα?.λιγραφικά / αργά / γρήγορα* || ~ *σε χαρτί ! πίνακα / διαφάνεια / πάπυρο / περγαμηνή* 2. χρησιμοποιώ σύμβολα γραφής (γράμματα, οικογένειες γραμμάτων-γραμματοσειρές) για τη σύνταξη κειμένου ~ *ένα έγγραφο στη γραφομηχανή* || ~ *μια εργασία στον υπολογιστή* **3.** κρατώ γραπτή σημείωση· *γράψε αυτά που θα σου υπαγορεύσω* **4.** παράγω ορισμένου είδους συγγραφικό έργο *έχει γράψει πολλά έργα i μελέτες / δοκίμια** ΦΡ (μτφ.) ***γράφω ιστορία*** σημειώνω μοναδική επιτυχία, ανεπανάληπτη διάκριση, μοναδικό κατόρθωμα κ.λπ *έγραψε ιστορία ως υπουργός Οικονομικών, παίρνοντας τα πιο θαρραλέα φορολογικά μέτρα τής τε?.ευταίας εικοσαετίας* 5. (για εφημερίδα, έντυπο, βιβλίο) περιλαμβάνω (ειδήσεις, θέματα κ.λπ.): *δεν γράφουν τίποτα οι εφημερίδες για το θέμα που μας ενδιαφέρει* || το *περιοδικό γράφει κάτι αξιοπερίεργο* 6. σχεδιάζω. - *κύκλο / τετράγωνο* 7. (για μετρητές τηλεφώνου, κατανάλωσης ρεύματος, νερού, πρατηρίου βενζίνης κ.λπ) δείχνω τις μονάδες κατανάλωσης ή την αξία τής ποσότητας που έχει καταναλωθεί: *τι έχει γράψει ο μετρητής;* 8. σημειώνω (κάποιον) για παράβαση: *η τροχαία τανέγραψε για υπερβολική ταχύτητα* 9. χρεώνω, εγγράφω σε κατάλογο οφειλετών: *δεν θα πληρώσω σήμερα, γράφ'τα και θα σ' τα δώσω αύριο* 10. εγγράφω ως μέλος: ~ το *παιδί μου στο σχολείο / στο φροντιστήριο /* σε *αθλητικό σύλλογο* 11. καταχθ)ρίζω. ~ *στην πρώτη στήλη τα έσοδα και στην απέναντι τα έξοδα*ΦΡ (α) /ράψω ***(κάποιον) στα μαύρα (τα) κατάστιχα / στη μαύρη λίστα*** θεωρώ (κάποιον) στο εξής εχθρό μου· (για εγκληματίες) αποφασίζω τη δολοφονία κάποιου· *μετά την προσβολή που τους έκανε, τον έγραψαν στα μαύρα τα κατάστιχα* (β) ***Υράφ' το καλά στο μυαλό σου*** (i) κράτησέ το σταθερά στη μνήμη σου, εμπέ- δωσέ το (ii) συνειδητοποίησέ το, θεώρησέ το πλέον δεδομένο: *ό,τι και να πεις, θα γίνει αυτό που σου λέω εγώ ~!* 12. δηλώνω με συγκεκριμένη ορθογραφία, *πώς γράφεις το όνομά σου,* || *πώς γράφεις το «Χρί- στος»: με -η- ή με -ι-;* **13.** (για διαθήκη) συντάσσω, κληροδοτώ (κάτι σε κάποιον): *τα έγραψε όλα στα παιδιά του* || *έγραψε το σπίτι στο όνομά της* (την έκανε ιδιοκτήτρια) **14.** (καθημ -οικ.) σε φράσεις που δηλώνουν αδιαφορία, ότι δεν δίνουμε σημασία (σε κάποιον/κάτι), π.χ. (α) ***γράφω (κάποιον):*** *εγώ του μιλάω κι αυτός με γράφει* (β) έχω ***(κάποιον) γραμμένο*** αδιαφορώ πλήρως για κάποιον (καθώς και για ό,τι προτίθεται να κάνει) *Τους έχω όλους τους γραμμένους! Ας κάνουν ό.τι θέ/.ουν. δεν με νοιάζει!* (γ) (εμφατ) ***γράφω (κάποιον) στα παλιά μου τα παπούτσια / στα παλιά μου τα υποδήματα / κανονικά και*** με

τον νόμο / ***εκεί όπου δεν πιάνει μελάνι*** / (/) στ' ***αρχίδια μου*** απαξιώ να ασχοληθώ μαζί του 15. έχω επάνω μου γράμματα, επιγραφή, *δεν βλέπω τι γράφει η ταμπέλα"\6.* (κάτι κάποιου/σε κάποιον) συντάσσω και στέλνω επιστολή: *μου έγραψε η φίλη μου από την Αμερική* · φρ (α) ***αν με ξαναδείς, γράψε μου!*** δεν πρόκειται να με ξαναδείς ή φεύγω οριστικά: *Η συμπεριφορά σου ήταν αχαρακτήριστη! ~!* jj (κ. ως προειδοποίηση) *Κακώς του έδωσες τα λεφτά χωρίς απόδειξη Τώρα. αν του ξαναδείς. γράψε μου'* (β) (στο τέλος τού λόγου) ***(και) να μας γράφεις*** (i) μη μας ξεχάσεις *στο καλό και* ~ (ii) (ειρων.) ως αποχαιρετισμός προς κάποιον κατά βάθος- ανεπιθύμητο *φύγε και* 17. αποτυπώνω (ήχο. εικόνα, δεδομένα) σΓ αποθηκευτικό μέσο, π.χ. δισκέτα, σιντί, βιντεοταινία: ~ *μια ταινία στο βίντεο / τραγούδι σε σιντί* (αμετβ.) *βάλε στο βίντεο μια* κασάτα *κι άσ' το να γράφει* συν εγγράφω 18. συνθέτω: ~ *μουσική για τον κινηματογράφο* 19. (απρόσ. ***γράφει***) υπάρχει γραπτό κείμενο (λ.χ. ως επιγραφή): *τι γράφει στην πινακίδα; || πού το γράφει αυτό;* (ποιό το βρήκες γραμμένο, πού αναφέρεται;) ΦΡ ***ό,τι γράφει δεν ξεγράφει*** (i) κάτι που είναι μοιραίο να γίνει, δεν είναι δυνατόν να αποτραπεί (ii) ό,τι έγινε ήδη δεν μεταβάλλεται ♦ (αμετβ.) 20. εκφράζομαι γραπτώς, με τη γραφή· *μαθαίνει να γράφει και να διαβάζει* 21. ασχολούμαι με τη συγγραφή ή δημοσιεύω κείμενα σε έντυπο, *το 'χε κρατήσει κρυφό ότι έγραφε || έγραφε σε έγκριτη εφημερίδα των Αθηνών* 22. (για γραφικό υλικό) λειτουργώ σωστά, μπορώ να χρησιμοποιηθώ για γράψιμο: *δεν γράφει η πένα μου* 23. έχω συγκεκριμένο τρόπο γραψίματος, γραφικό χαρακτήρα. *τι ωραία που γράφει! || γράφει ακατάστατα* 24. παίρνω μέρος σε εξέταση, συμμετέχω σε διαγωνισμό: *πότε γράφεις,* (ενν. εξετάσεις) *|| πού γράφεις;* (δηλ. πού βρίσκεται το εξεταστικό σου κέντρο;) 25. ασκούμαι στον γραπτό λόγο· *αν δεν συνηθίσεις από μικρός να γράφεις, δεν θα μπορέσεις να τα πας καλά στο σχολείο* (μεσοπαθ. ***γράφομαι)*** 26. κάνω εγγραφή ως μέλος· ~ σε *κόμμα / στο ταμείο ανεργίας*

συντάσσομαι γραπτώς *αυτή η εργασία γράφεται με πολύ κόπο* ·

(ο αόρ. ***έγραψε!)*** (προφορ , κυρ στη γλώσσα των νέων) ως επιδοκιμασία για εντυπωσιακή ενέργεια κάποιου, ως έκφραση θαυμασμού για κάτι: *Φοβερή απάντηση!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ιπτμ αρχ., αρχική σημ. «χαράζω ελαφρά, ξύνω», < θ grbh-, συνε- σταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε *gerbh- «χαράζω», πβ γαλλ. gratin (βλ. λ. *γκρα- τινέ),* αγγλ. carve «χαράζω, σκαλίζω», scratch, γερμ kerben κά. Ομόρρ. *γράμμα, γραφή, γραπτός* κ ά Οι σημ «ορίζω κληρονόμο μέσω διαθήκης» και «ορίζω το πεπρωμένο» είναι μεσν.].

γράφω - γραφικός. Και οι δύο λέξεις έχουν σημασιολογικό ενδιαφέρον. Το γράφω (αρχαία, ομηρική λ.) ξεκινάει από τη σημ. «χαράζω, σκαλίζω» Από αυτήν εξελίσσεται προς δύο κατευθύνσεις: (α) στη σημ. «ιχνογραφώ, σχεδιάζω» και, ευρύτερα, «ζωγραφίζω» *(ζώα γράφειν,* αρχ σημ. «σχεδιάζω ζώα» > ζωγραφιά / *ζωγραφίζω)* (β) στη σημ «σχεδιάζω σημεία, γράφω» Αντιστοίχως, το επίθ. γραφικός, αρχαίο και αυτό, έχει διπλή κατεύθυνση: (α) γραφική (ενν τέχνη) στον Πλάτωνα, σημαίνει τη ζωγραφική γραφικός είναι «ο ικανός στο σχέδιο και στη ζωγραφική», από όπου ήδη στην Αρχαία γραφικός «αυτός που παρουσιάζει ωραία εικόνα, ωραία όψη σαν ζωγραφιά, με ωραία εμφάνιση» *(γραφικό τοπίο)* · στα νεότερα χρόνια, το γραφικός (τύπος κ.ά.) σήμανε «τον αποκλίνοντα, τον ιδιόρρυθμο (από υπερβολές στην εμφάνιση ή τη συμπεριφορά του), που προκαλεί ειρωνικά σχόλια» (β) γραφικός «ο αναφερόμενος στη γραφή» (αρχαία και νέα σημ).

-γραφώ λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που σημαίνουν ό,τι και το ρ. *γράφω· ηχο-γραφώ, αγιο-γραφώ, χαρτο-γραφώ* ΙΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ *καλλι- γραφώ,* μτγν. *όρθο-γραφώ),* που προέρχεται από το ρ *γράφω,* απαντά δε και σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. choreo-graphier)j. **γράψιμο** (το) [μεσν.Ι {γραψίμ-ατος j -ατα, -άτων) **1.** η χάραξη με γραφική ύλη γραμμάτων πάνω σε χαρτί ΣΥΝ γραφή 2. η συγγραφή κειμένων (βιβλίων, άρθρων κ λπ) *ασχολείται με το* ~ 3. (μτφ -οικ.) η περιφρονητική αδιαφορία, *με έχει στο ~, δεν μου δίνει σημασία*[1]1 | *έφαγε ~ κανονικό*[1] *ούτε που τον κοίταξε*[1] ■>·[1] σχόλιό λ. *γερούνδιο* **γραώδης,** -ης. -ες {γραώδ-ους j -εις (ουδ -η), -ών} (αρχαιοπρ-μτφ.) παμπάλαιος, ξεπερασμένος, ανώφελος: *άφησε κατά μέρος τους - μύ-* 0ot>c (πβ. *τούς δέ βέβηλους καί γραώδεις μύθους παραιτοϋ,* Κ Δ. *Λ Τιμόθ. 4. Ί).* * ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες.*

[ετυμ μτγν. < αρχ. *γραῦς,* βλ. κ. *γραία*\.

Γρεβενά (τα) πόλη τής Δ Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Γρεβενών)*

[ΕΤΥΜ < σλαβ. Greben «ράχη βουνού». Η πόλη κτίστηκε μετά τον 10ο αι στη θέση τής αρχ. *Ελιμαίας,* αλλά η σημερινή της ονομασία δεν μαρτυρείται πριν από την Τουρκοκρατία} **γρεγολεβάντες** (ο) * γραιγολεβάντες **γρέγος** (ο) - ♦ γραίγος

γρεγοτραμουντάνα (η) – * γραιγοτραμουντάνα **γρέζι** (το) {γρεζ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) ανωμαλία στην επιφάνεια υλικού το οποίο έχει κοπεί.

ΙΕΤΥΜ < ιταλ επιθ. greggio «ακατέργαστος» (για υλικό όπως απαντά στη φυσική του κατάσταση) < δημώδ λατ Egregius «αγελαίος» < λατ. grex, -cis «αγέλη»].

Γρενάδα (η) (αγγλ. State of Grenada = Κράτος τής Γρενάδας) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών στην Α. Καραϊβική θάλασσα, κοντά στις ακτές τής Βενεζουέλας, με πρωτεύουσα το Σαιντ Τζωρτζ, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Α Καραϊβικής. ΙΕΤΥΜ < αγγλ Grenada < ισπ. Granada, ονομασία ισπ. βασιλείου, < λατ granatum «ρόδι». Το 1498 ανακαλύφθηκε από τον Χρ. Κολόμβο και ονομάστηκε Concepcion, από ομώνυμη ρωμαιοκαθολική εορτή] **γρεναδιέρος** (ο) **1.** (παλαιότ. στη Γαλλία) στρατιώτης επίλεκτων συνταγμάτων τού Πεζικού ειδικά εκπαιδευμένος στη ρίψη χειροβομβίδων 2. φρουρός των βασιλικών ανακτόρων στην Αγγλία, με χαρακτηριστική κόκκινη στολή και ψηλό μαύρο καπέλο [F-T.ΥΜ < γαλλ. grenadier < grenade «χειροβομβίδα» < λατ. granatum «ρόδι, είδος φρούτου»], **γρήγορα** [μεσν.] κ. (λαϊκ -λογοτ **) γλήγορα** επίρρ. **1.** με μεγάλη ταχύτητα: *κινούμαι / γράφω / διαβάζω* ~ συν (λόγ.) ταχέως αντ αργά 2. σύντομα: *τελειώνω μια δουλειά* ~ αντ αργά· φρ ***αργά ή γρήγορα*** βλ λ. *αργά.* ΣΧΟΛΙΟ λ *προηγουμένως*

γρηγοράδα (η) [μεσν] (χωρ πληθ.] η μεγάλη ταχύτητα, *η ~ τού δρομέα / τού αλόγου* ΣΥΝ σβελτάδα αντ βραδύτητα.

Γρηγορία (η) γυναικείο όνομα

γρηγοριανος, -ή. -ό [1863] **1.** αυτός που σχετίζεται με πρόσωπο που ονομάζεται Γρηγόριος κυρ. για το έργο παπών οι οποίοι έφεραν το παραπάνω όνομα 2. μουσ ***γρηγοριανό μέλος*** το μονοφωνικό λειτουργικό άσμα που χρησιμοποιείται στη λειτουργία τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και στις άλλες ακολουθίες τού τελετουργικού της (από το όνομα τού Γρηγορίου Α τού Μεγάλου, ο οποίος φρόντισε για την κωδικοποίησή του) 3. ***γρηγοριανό ημερολόγιο*** το ημερολόγιο που χρησιμοποιείται στον δυτικό χριστιανικό κόσμο σήμερα (το οποίο προήλθε από μεταρρύθμιση τού πάπα Γρηγορίου ΚΓ'το 1582) και προς το οποίο συντονίστηκε στην Ελλάδα το 1923 το ιουλιανό ημερολόγιο με τη διόρθωση των 13 ημερών ΣΥΝ νέο ημερολόγιο (πβ κ. *ιουλιανό ημερο/.όγιο,* λ. *ιουλιανός).*

Γρηγόριος (ο) {Γρηγορίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας (γνωστότεροι από τους οποίους είναι ο Γρηγόριος ο Ναζιανζη- νός, ο Γρηγόριος ο Νύσσης και ο Γρηγόριος Παλαμάς), πατριαρχών, καθώς και παπών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.)

Γρηγόρης

[ετυμ < μτγν. *Γρηγόριος «ο* γρηγορών, ο άγρυπνος» < μτγν. *γρηγορώ (-έω)* (βλ.λ.)].

γρήγορος, -η, -ο κ. (λαϊκ.-λογοτ.) **γλήγορος 1.** (ενεργ) (α) αυτός που κινείται με μεγάλη ταχύτητα. ~ *άνθρωπος / αθλητής / αυτοκίνητο / μηχανάκι* ΣΥΝ ταχύς ΑΝΤ αργός, αργοκίνητος, βραδύς (β) αυτός που επεξεργάζεται δεδομένα και βγάζει αποτελέσματα με μεγάλη ταχύτητα και σε σύντομο χρονικό διάστημα: - *υπο/.ογιστής / επεξεργαστής / μυαλό* 2. (παθ.) αυτός που γίνεται, που εκτελείται σε σύντομο χρονικό διάστημα, που για να γίνει δεν απαιτείται πολύς χρόνος. ~ *υπολογισμός / ταξίδι / ενέργειες / συ/Λογισμός* φρ ***γρήγορο φαγητό*** έτοιμο ή πρόχειρο φαγητό που καταναλώνεται σε ανάλογα καταστήματα (φαστφούντ). – **γρήγορα** επίρρ [μεσν] (βλλ). **γρηγοράδα** κ (σπάν.) **γρηγοροσύνη** (η) Ιμεσν.] (βλ.λ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *σιγά* Ιβτυμ μεσν. < μτγν. *ἐγρήγορος* «άγρυπνος» < αρχ *ἐγρήγορα,* παρακ. τού ρ *εγείρω* Ο σχηματισμός τού παρακ. *ἐγρήγορα* < **ἐ-γή-γορ-α* οφείλεται στην επίδραση τού αορ β' *ἐγρέσθαι,* που περιέχει και το βασικό θέμα. Η λ. *γρήγορος* με τη σημ «ταχύς» αντικατέστησε βαθμηδόν (μαζί με το *ταχύς)* τις αρχ. λ. *ώκύς, οξύς, θοός,* ενώ το αρχ επίθ *γοργός,* που επιβίωσε, δεν χρησιμοποιείται συχνά]

γρηγορόσημο (το) (λαϊκ.) ποσό που απαιτούν παράνομα ορισμένοι δημόσιοι υπάλληλοι από πολίτες για να προωθήσουν γρήγορα μια υπόθεσή τους

γρηγορώ ρ αμετβ {γρηγορείς. · μόνο σε ενεστ. και παρατ.} (λόγ) **1.** είμαι ξύπνιος, άγρυπνος: *φύλακες, γρηγορείτεφ ο εχθρός πλησιάζει'* ΣΥΝ επαγρυπνώ ΑΝΤ υπνώττω 2. (μτφ) βρίσκομαι σε συνεχή πνευματική εγρήγορση, *«γρηγορείτε καί προσεύχεσθε»*

[ετυμ. < μτγν *γρηγορώ (-έω)* < αρχ. *ἐγρηγορώ* < *ἐγρήγορα,* παρακ τού ρ. *εγείρω.* Βλ κ *γρήγορος.* ΙΙ φρ «*γρηγορειτε καί προσεύχεσθε»* (Κ.Δ. Ματθ. 26, 41. Μάρκ 14, 38) ήταν η προτροπή τού Χριστού προς *τους* μαθητές του *το* βράδυ τής σύλληψής του], **γριά** (η) **1.** ηλικιωμένη γυναίκα: *στη λουτρόπολη έβλεπε όλο γριές και γέρους* || (κ ως επιθ.) *η ~ κατσίκα / κότα* συν γερόντισσα· φρ (α) ***μαλλί τής γριάς*** βλ. λ. *μαλλί* (β) ***η γριά η κότα έχει το ζουμί*** βλ. λ. *κότα* 2. (λαϊκ.-οικ.) η μητέρα ή η ηλικιωμένη σύζυγος *πηγαίνω περιπάτους με τη ~ μου* Επίσης (λόγ) **γραία** [αρχ.] – (υποκ.) **γριούλα** (η). [ΕΤΥΜ μεσν < αρχ *γραΐα,* με συνίζηση (πβ. κ. *έλαια* > *έλιά)* Το αρχ. *γραΐα* < **γραΐΓα* < **γράΗ-β* < *γραϊς* < **γραΓ-ς* < **gr-a-F,* μη- δενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -a-F) τού Ι.Ε **ger-* «γέρος, ώριμος», πβ. σανσκρ. jarant- «γέρος», αρμ eer, αρχ. σλαβ. zireti «ωριμάζω», γερμ. Kerl «ανθρωπάκος» κ.ά. Ομόρρ. *γέρ-ων (-όντας), γερ-αρός, γήρ-ας, Γερ-άσιμος* κ ά.].

Υριβάδι (το) {γριβαδ-ιού | -ιών] (λαικ) το ψάρι κυπρίνος (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ μεσν. < *γρίβας].* **γρίβας** (ο) [χωρ. γεν πληθ.[(διαλεκτ.) το ψαρό άλογο.

[F.ΤΥΜ μεσν., αβεβ. ετύμου, πιθ < γαλλ grive «κίχλη (με πιτσυλωτό χρώμα)» < παλ. γαλλ. griu «ελληνικός» (από υποθέσεις ότι η κίχλη διαχείμαζε στην Ελλάδα) ή < λατ. cirbrum «κόσκινο». Κατ' άλλη άποψη, < αρωμ γπνο «ψαρός», σλαβ. αρχής]. **γρΐγρί** κ Ypi-Ypi (το) {άκλ } πετρελαιοκίνητο μικρό αλιευτικό σκάφος, τού οποίου η μηχανή κάνει χαρακτηριστικό κρότο, είναι εξοπλισμένο με πυροφάνι και συνοδεύεται από μικρότερο βοηθητικό σκάφος με κυκλικά δίχτυα (δευτεροκάικο)

[ετυμ < τουρκ girgir]. **γρικώ** ρ. -+ γροικώ **Γρΐλανδία** (η) ♦ Γροιλανδία

γρίλια (η) {χωρ. γεν. πληθ } καθένα από τα μικρά επιμήκη ξύλινα τεμάχια που γεμίζουν τα διαστήματα ανάμεσα στα ξύλινα πλαίσια από τα παραθυρόφυλλα και τις μπαλκονόπορτες και τα οποία είναι τοποθετημένα σε οριζόντια διάταξη με κλίση προς τα κάτω, χωρίς

όμως να εφάπτονται μεταξύ τους. ώστε να σχηματίζουν πολλές μικρές διόδους (κενά), που επιτρέπουν στον αέρα και σε ελάχιστο φως να περνούν στον εσωτερικό χώρο· *κοιτάζουν τον κόσμο που περνά πίσω από τις ~*

[ΕΤΥΜ < ιταλ griglia < δημώδ. λατ. craticula, υποκ. τού λατ. crates « πλέγμα»],

γρίνια (η) -»γκρίνια **Ϋρινιάζω** ρ. -> γκρίνια **Γρινιάρης,** -α, -ικο + γκρινιάρης

γρίπη (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ μεταδοτική ασθένεια τού αναπνευστικού συστήματος, η οποία εκδηλώνεται με πυρετό, καταρροή, αίσθημα αδυναμίας και μυϊκούς πόνους, *κυκλοφορεί ~ || ο ιός τής - || αρπάζω* **~. — γρίΐτικός,** -ή, -ό.

[ΕΓΥΜ < γαλλ grippe < gripper «αρπάζω απότομα» < φρανκον. gripan].

Γρίπιση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ισεις, -ίσεων} ναυτ η έρευνα τού βυθού με μηχανικά μέσα για τον εντοπισμό και την περισυλλογή αντικειμένων που εξέχουν από τον πυθμένα: *~ ναρκών.*

[ετυμ < μτγν. *γριπίζω* < *γρϊπος* (βλ.λ.)]. **γρίπος** (ο) **1.** αλιευτικό μέσο παρόμοιο με την τράτα, που ρίχνεται σε μεγάλη έκταση σε λίμνες και θάλασσες με ομαλό βυθό και σέρνεται αργά-αργά από τη στεριά με σκοινιά 2. (συνεκδ.) η βάρκα μαζί με την αλιευτική συσκευή τού γρίπου 3. το σχοινί ή το σύρμα που χρησιμοποιείται στη γρίπιση

[ειυμ < μτγν. *γρΐπος,* αβεβ. ετύμου, πιθ συνδ με μέσ. άνω γερμ. krebe «καλάθι» και αρχ σκανδ. kiarf «δέμα», ενώ το ενδοσυμφωνικό -ζ- *(γρ-i-πος)* παραμένει ανερμήνευτο Βλ. κ. *γρίφος*].

Υριπώδης, -ης. -ες [1889] {γριπώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} ιατρ αυτός που εμφανίζει τα συμπτο>ματα τής γρίπης· *~ λοίμωξη* **γριπώνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {γριπώ-θηκα, -μένος} προσβάλλομαι από γρίπη: *έχει γριπωθεί για τα καλά || είναι πολύ γριπωμένος.* Επίσης **Υριπιάζω.** ^ σχολιο λ *αποθετικός.* **γρίφος** (ο) **1.** είδος αινίγματος στο οποίο λέξη ή φράση παριστάνεται με σχήμα, αριθμό ή εικόνα 2. (μτφ) αυτό που περιβάλλεται από μυστήριο. που είναι δύσκολο να εξηγηθεί ή να ερμηνευθεί λογικά ή με βάση τα υπάρχοντα στοιχεία *η υπόθεση δο/^οφονίας αποδείχθηκε πραγματικός* ~ ΣΥΝ μυστήριο. **—γριφοειδής,** -ής, -ές [μτγν] κ **γρι- φώδης,** -ης. -ες [μτγν.]. **γριφωδώς** επίρρ.

[ετυμ < αρχ. *γρίφος,* αρχική σημ «δίχτυ», από όπου μεταφορικώς «αίνιγμα, περίπλοκος λόγος» Η λ. είναι παράλλ. τ τού μτγν. *γρΐπος* (βλ.λ.). αλλά το δασύ σύμφωνο *-φ-* χρησιμοποιείται μόνον όταν η λ έχει τη σημ. τού αινίγματος (προφύλαξη)], **γροθιά** (η) **1.** η παλάμη τού χεριού, όταν είναι κλειστή με ενωμένα προς τα μέσα τα δάχτυλα 2. (συνεκδ.) το χτύπημα που προέρχεται από κλειστή παλάμη στην παραπάνω μορφή, *τον 'δωσε μια - στο πρόσωπο* συν μπουνιά 3. (μτφ.) κάθε πλήγμα εναντίον θεσμού, φορέα, πολιτικής κ λπ *~ στο κατεστημένο || η κατάθεση τού μάρτυρα απετέλεσε - στο πρόσωπο τού παρακράτους* Επίσης **γρό(ν)θος** (ο). [ΐ ΐ ΥΜ μεσν. < *γρόθος* < μτγν *γρόνθος.* Το *γρόνθος* είναι αβεβ. ετύμου, πιθ από την ίδια ρίζα με αρχ. γερμ. krimman «σφίγγω» και αρχ σκανδ krumma «χέρι», λατ. gremium «αγκαλιά» Η λ αντικατέστησε βαθμηδόν το αρχ. συνώνυμο *πύξ* (πβ. *πυξ~?-αξ)*\.

Υροθοκοπανιά (η) (εκφραστ.) το δυνατό χτύπημα με γροθιά Επίσης **Υροθοκοπάνημα** (το).

Υροθοκοπώ ρ. ->γρονθοκοπώ

Υροθοπατιναδα (η) (λαικ-εκφραστ.) σειρά από διαδοχικά χτυπήματα με γροθιές

[ετυμ < *γροθιά* + *πατινάδα,* εκφραστ. σχηματισμός από το ρ *πατώ* (πβ. κ *κλοτσο-πατινάδα)*\. **γροικώ** (κ -άω) κ. **αγροικώ** ρ. μετβ. κ αμετβ. {γροικάς... | γροίκ-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} (διαλεκτ-λογοτ) ♦ 1. (αμετβ.) ακούω: *είναι γέρος και δεν γροικά καλά || «και δε σαλεύεις, δε γροικάς τα που πικρά σού /.έω»* (Γ Ρίτσος) ♦ 2. (μετβ.) καταλαβαίνω: *δεν γροικά αυτά που του εξηγώ* ΣΥΝ παίρνω χαμπάρι, νογάω.

[είυμ < μεσν *γροικώ* < **άγροικός* < αρχ. *αγροίκος* (< *άγρός* + *οίκος)* «ανόητος, αγενής» Ο καταβιβασμός τού τόνου στο **άγροικός* οφεί- λεται στο γεγονός ότι το *ά-* (τού αρχ. *αγροίκος)* θεωρήθηκε στερητ , οπότε η λ. **άγροικός* θα προσδιόριζε αυτόν που κατανοεί, που ακούει. Βλ. κ. *αγροίκος].*

Γροιλανδία (η) το μεγαλύτερο νησί τής Γης, που βρέχεται από τον Β. Ατλαντικό και τον Αρκτικό Ωκεανό, βρίσκεται Β τής Ισλανδίας, ανήκει διοικητικά στη Δανία και έχει πρωτεύουσα το Γκότχομπ. **— Γροι- λανδός** (ο). **Γροιλανδή** (η), **γροιλανδικός,** -ή. -ό κ (καθημ) **γροιλαν- δέζικος,** -η, -ο

[ετυμ Μεταφορά τού δαν. Gronland «πράσινη γη»! **γρόμπος** κ. **γρούμπος** (ο) (καθημ.) μικρό, συνήθ. στρογγυλού σχήματος εκβλάστημα τού οργανισμού κάτω από την επιφάνεια τού δέρματος συν εξόγκωμα, όγκος, σβώλος. — (υποκ) **γρουμπούλι** κ. **γρο-** μπαλάκι κ:. **γρουμπουλάκι** κ. **γρομπαράκι** (το).

[εγυμ < ιταλ groppo. γερμ. αρχής. < *kruppa. από όπου και γερμ Kropf «πρόλοβος» κ.ά.]. **γρονθοκοπώ** (κ -άω) ρ. μετβ. {γρονθοκοπείς... κ. -άς... | γρονθοκόπ- ησα. -ούμαι κ -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} χτυπώ (κάποιον) με γροθιές *τον γρονθοκόπησαν άγρια* **— γρονθοκόπημα** (το).

[ΕΤΥΜ < μτγν. *γρονθοκοπώ (-έω)* < *γρόνθος* + *-κοπώ* < *κόπτω)* **γρό(ν)θος** (ο) **-♦** γροθιά

Υρόσι (το) {σπάν γροσ-ιού | -ιών} **1.** (παλαιότ.) τουρκικό νόμισμα που ισοδυναμούσε με το 1/100 τής χρυσής λίρας ή με σαράντα παράδες 2. (συνεκδ) *γρόσια* (τα) τα χρήματα· φρ (παροιμ) *έχεις γρόσια, έχεις γλώσσα* όποιος έχει χρήματα μπορεί να μιλάει ελεύθερα, ακό

μη και να αυθαδιάζει και να αυθαιρετεί. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρήμα.*

[ΕΤΥΜ < μεσν *γρόσιν* < βεν. grosso «πυκνός» < μεσν λατ (denarius) grossus, είδος νομίσματος].

Υρούζω ρ αμετβ {έγρου-ξα κ. -σα| (λαϊκ.) (για ζώα, όπως χοίρους, σκύλους, ή πτηνά, όπως περιστέρια κ ά) γρυλίζω: *τα γουρούνια γρούζουν ανήσυχα* — **γρουξιμο** (το).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *γρύζω.* ηχομιμητ λ από την κραυγή *γρύ].*

γρούμπος (ο) -+ γρόμπος

Υρουσουζεύω κ. (σπάν.) **γουρσουζεύω** ρ αμετβ. κ μετβ. {γρου- σούζεψα} (καθημ -εκφραστ) ♦ 1. (αμετβ.) μιλώ για την πιθανή αποτυχία ή δυστυχία (κάποιου) ή γενικώς για πιθανή αρνητική εξέλιξη (κάτι που θεωρείται στη λαϊκή αντίληψη ότι μπορεί να επιδράσει αρνητικά και να συμβεί τελικά το κακό) *Πάψε να γρουσουζεύεις! Άσε να πάνε και μια φορά κα/.ά τα πράγματα!* ♦ (μετβ.) 2. προδικάζω την αποτυχία ή δυστυχία (κάποιου): *~ έναν άνθρωπο, λέγοντας ότι θα του συμβεί κάτι κακό!* ΣΥΝ γλωσσοτρώω. κακομελετώ **3.** φέρνω κακή τύχη, θεωρούμαι άθελα μου πρόξενος κακοτυχίας: *ήρθε πάλι ο κα- τσικοπόδαρος να μου γρουσουζέψει το σπίτι χρονιάρα μέρα!* ΣΥΝ (οικ) γκαντεμιάζω — **γρουσούζεμα** (το), **γρουσούζης,** -α, -ικο κ. (σπάν.) **γουρσούζης** {γρουσούζηδες} **1.** αυτός που φέρνει κακοτυχία, γρουσουζιά ΣΥΝ (λαϊκ) γκαντέμης · **2.** (ως χαρακτηρισμός) μίζερος, κακομοίρης άνθρωπος. — **γρουσούζι- κος,** -η, -ο ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *τύχη.*

LELXM < *γουρσούζης* < τουρκ. ugursuz «δυσοίωνος, δυσμενής»], **γρουσουζιά** κ. **γουρσουζιά** (η) (λαϊκ.) **1.** η έλλειψη τύχης, η κακή τύχη: *τι ~ είναι αυτή-μια φορά βγήκα βό/.τα και άρχισε να βρέχει!* ΣΥΝ. κακοτυχία ΑΝΤ καλή τύχη **2.** οτιδήποτε θεωρείται (σύμφωνα με λαϊκές προλήψεις) κακό σημάδι ή πιστεύεται ότι προκαλεί κακοτυχία. *θείορείται ~ να δεις μαύρη γάτα* ΑΝΤ γούρι **3.** η μίζερη κατάσταση. η κακομοιριά: *τι ~ σ'αυτή την οικογένεια, όλοι κλαίγονται και παραπονούνται!*

γρυ (το) {άκλ } η φωνή που βγάζουν τα γουρούνια· φρ (α) δεν *καταλαβαίνω / ξέρω / σκαμπάζω γρυ* δεν αντιλαμβάνομαι τίποτε, ούτε κατ' ελάχιστο *από Γερμανικά* (β) δεν *έβγαλε γρυ* δεν ξεστόμισε λέξη ΣΥΝ δεν έβγαλε άχνα / κιχ / τσιμουδιά

[ΕΓΥΜ < αρχ *γρύ,* ηχομιμητ. λ. από τη φωνή [gru] των χοίρων. Η προέλευση τής λ. συνέβαλε στο να χρησιμοποιείται περιφρονητικά με τη σημ. «τίποτα, ούτε συλλαβή, ούτε λέξη». Η λ. *γρυ* αποτελεί τη βάση αρκετών λ., π.χ. *γουρούνι, γρύλος, γρύζω* (> *γρούζω) κ* ά]. **γρυλίζω** ρ. αμετβ. {γρύλισα} **1.** (για ζώα, κυρ χοίρους) βγάζω τη χαρακτηριστική φωνή τού ζώου 2. (λογοτ.-μτφ) βγάζω φωνή σαν τού χοίρου, μιλώ υπόκωφα και απειλητικά. — **γρυλισμός** (ο) κ. **γρύλισμα** (το).

Ιείυμ < αρχ. *γρυλ(/.)ίζω* < **γρϋ/*(λ)ος* < *γρυ,* με μεταγενέστερο εκφραστικό διπλασιασμό τού *-λ-]* **γρύλος** (ο) **1.** έντομο που έχει χρώμα καστανοκίτρινο ή μαύρο, μεγάλο κεφάλι, μακριές κεραίες, ψηλά πίσω πόδια και φτερά με κεράτι-να καλύμματα (έλυτρα), τα οποία τρίβουν μεταξύ τους τα αρσενικά τη νύχτα, παράγοντας χαρακτηριστικό, παρατεταμένο ήχο συν. τριζόνι · 2. μικρός μηχανισμός που λειτουργεί ως μοχλός για την ανύψωση βαριών αντικειμένων: *σήκωσε με τον ~ το αυτοκίνητο, για ν/' αλλάξει λάστιχο* · **3.** σύρτης για το σφάλισμα των παραθύρων. ΙΕΤΥΜ Το όνομα τού εντόμου (μτγν **γρϋ'Αος**) προήλθε ηχομιμητικά, όπως και το συνώνυμο *τριζόνι* (< *τρίζω).* Διαφορετική αντίληψη τού ήχου συνέδεσε πιθ. τη λ πρώιμα με τον γρυλισμό *-(γ)κρ- (γ)κρ-*των χοίρων, όπως ηχομιμητική υπήρξε πιθ. η σύνδεση τού μηχανήματος / εργαλείου με τον ήχο τού εντόμου, αν δεν πρόκειται για ξένο δάνειο],

γρυπός (ο) {γρυπών} τέρας μυθολογικό με κεφάλι, φτερά και νύχια αετού και σώμα λιονταριού, το οποίο θεωρούσαν ως το ιερό ζώο τού Απόλλωνα.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *γρύψ. -πός, παράλλ τ* τού αρχ. *γρυπός* «κυρτός» (πβ *γλαυξ -- γ/.αυκός),* αβεβ ετύμου. πιθ < θ ♦• gru-, μηδενισμ. βαθμ. τού

Ε. *grew- «κάμπτω, κυρτώνω», πβ. αγγλ. crook «αγκίστρι», γερμ. krank «άρρωστος» (αρχική σημ «κυρτωμένος») κ ά] **γρυπός,** -ή. -ό (λόγ.) αυτός που έχει επιφάνεια κυρτή, γαμψή σαν γε- ρακήσιο ράμφος: *- μύτη.*

[ΕΤΥΜ αρχ., παράλλ τ τού *γρύψ.* Βλ. λ. *γρύπας}.*

Γ.Σ. 1. (ο) Γυμναστικός Σύλλογος **2.** (η) Γενική Συνέλευση **3.** (το) Γενικό Συμβούλιο

Γ.Σ.Α.Ε. (η) Γενική Συνομοσπονδία Αυτοκινητιστών Ελλάδος.

Γ,Σ.Ε.Β.Ε.Ε. (η) Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών και Εμπόρων Ελλάδας.

Γ.Σ.Ε.Ε. (η) Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας.

Γ.Σ.Ν. (το) Γενικό Στρατιωτικό Νοσοκομείο.

Γ.Τ.Ε. (η) Γενική Τράπεζα Ελλάδας

γυάλα (η) {χωρ. γεν πληθ } **1.** γυάλινο δοχείο πλατύ και στρογγυλό: *η ~ με τα χρυσόψαρα* 2. (συνεκδ -καθημ.) η θερμοκοιτίδα όπου τοποθετούν τα βρέφη **3.** (μτφ.) κάθε χώρος προστατευμένος από το περιβάλλον, στον οποίο αισθάνεται ασφαλής και απομονώνεται κανείς απο- φεύγοντας την επαφή με τους άλλους: *τον έβαλαν στη ~* (τον απομόνωσαν από τον κόσμο) *|| άλλο είναι να ζεις τη ζωή με τους κινδύνους της και άλλο να την περνάς μέσα στη ~ || βγαίνω απ' τη ~* (αρχίζω να γνωρίζω τη ζωή) **4.** (ειδικότ.-καθημ) μεγάλο γυάλινο ή από ανάλογο υλικό περίβλημα, που χρησιμοποιείται σε βιολογικά ή άλλα πειράματα. για να εξασφαλίζονται συγκεκριμένες συνθήκες.

ΙΕΤΥΜ < *γυαλί.* πβ. κ. *κανάτι - κανάτα]* **γυαλάδα** (η) {χωρ πληθ.} το να αστράφτει, να γυαλίζει κάτι ΣΥΝ.

λάμψη, στιλπνότητα ΑΝΤ θαμπάδα, μουντάδα **γυαλάκιας** (ο) {γυαλάκηδες} (ειρων.-μειωτ) πρόσωπο που φορά γυαλιά ΣΥΝ (λόγ.) διοπτροφόρος ΣΧΟΛΙΟ λ. *διοπτροφόρος.*

[ΕΓΥΜ < *γυαλί* + παραγ επίθημα *-άκιας*. πβ κ. *ματ-άκιας*\ **γυαλί** (το) {γυαλ-ιού | -ιών) **1.** υλικό εύθραυστο και διαφανές ή ημιδιαφανές. που αποτελείται από διοξίδιο τού πυριτίου, οξίδιο τού ασβεστίου και τού νατρίου σε διάφορες αναλογίες και χρησιμοποιείται στην κατασκευή κρυστάλλων, λαμπτήρων. φιαλ<6ν. δοχείων κ ά 2. (συνεκδ.) κάθε αντικείμενο που έχει ο>ς βάση το υλικό αυτό, ειδι- κότ το ποτήρι ή το κανάτι «*η μια κερνάει με το ~*» (δημοτ. τραγ) || «*ρίξε στο ~ φαρμάκι*» (λαΐκ τραγ) ΦΡ (μτφ) ***σπάει / ραγίζει το γυαλί*** για σχέση που παύει να υπάρχει ή υφίσταται σοβαρό πλήγμα: *μετά τον πρόσφατο καβγά, οι σχέσεις* τους *πάγωσαν ράγισε πια το γυαλί* {(«*μια φορά μονάχα φτάνει να ραγίσει το γυαλί*» (λαικ τραγ) · *μετά δύσκολα ξανάρχονται κοντά δυο άνθρωποι* 3. ***γυαλιά*** (τα) (i) τα κομμάτια τού παραπάνω υλικού; πάτησε ~ *και τραυματίστηκε* (ii) οι διορθωτικοί φακοί για όσους έχουν οφθαλμικές παθήσεις ή οι <οακοί για προστασία από τον ήλιο. που προσαρμόζονται σε ειδικό σκελετό, με τον οποίο στερεώνονται μπροστά από τα μάτια ~ *ηλίου / μυωπίας / πρεσβυωπίας* || *φοράω* ~ {[*βάζω / βγάζο) τα ~ μου* |(*η θήκη των* ~ συν ματογυάλια · ΦΡ (α) (συχν μειωτ.) ***βάζω τα γυαλιά (σε κάποιον)*** ξεπερνώ (κάποιον), αποδεικνύομαι καλύτερος (κάποιου) (β) ***τα κάνω γυαλιά-καρφιά*** καταστρέφω, σπάζοντας τα πάντα · *ο άντρας της γύρισε στο σπίτι μεθυσμένος και τα 'κανε γυαλιά-καρφιά* · 4. (μτφ - μειωτ.) η τηλεόραση, *τους έχει αποβλακώσει το ~* || *βγαίνω στο ~* (βλ. λ. *χαζοκούτι)* · φρ ***τον Θέλει Ι τον πάει το γυαλί*** για κάποιον που έχει ωραία παρουσία, όταν εμφανίζεται στην τηλεόραση: «*τον Βασίλη δεν τον θέλει το γυαλί, τι θέλει και τρέχει στις εκπομπές;*» (εφημ)

5. (α) (για επίπεδες επιφάνειες) αστραφτερός, πεντακάθαρος: *με την καινούργια παρκετίνη έκανε το πάτωμα ~* (να γυαλίζει) (β) (για την επιφάνεια θαλασσών, λιμνών) ακύμαντος, γαλήνιος και διάφανος *σήμερα δεν φυσάει και η θάλασσα είναι ~* · 6. το βυθοσκόπιο, η διόπτρα των ψαράδων, με την οποία βλέπουν τον βυθό — (υποκ.) γυαλάκι (το), γυαλάκια (τα) (σημ. 3), γυαλένιος, -ια. -ιο [μεσν.[κ. γυάλινος, -η. -ο [μεσν j. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο*.

[ΕΤΥΜ < μεσν. *γυαλίν*< *υα/.ίν*, υποκ τού αρχ *ύαλος (ή),* λ. ήδη μυκ (we-a-re-ja), οπότε < "FtfoAoc. τεχν όρ., αγν. ετύμου. ίσως σκυθική λ 1 γυαλίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {γυάλισ-α. -τηκα, -μένος) ♦ 1. (μετβ) κάνω (κάτι) γυαλιστερό ~ το *πάτωμα / το τραπέζι* / τα *τζάμια / τα παπούτσια* ΦΡ (α) (λαΐκ -οικ) *μου γυαλίζει (κάτι)* μου τραβά το ενδιαφέρον, επιθυμώ να το αποκτήσο) (συχνά για ερωτικό ενδιαφέρον) *είδε τα κοσμήματα, του γυάλισαν και τα βούτηξε* || *του γυάλισε η μικρή* κι *από τότε την κυνηγάει* ΣΥΝ μου μπαίνει στο μάτι (β) (στην αθλητική αργκό) *γυαλίζω (τον) πάγκο* κάθομαι στον πάγκο των αναπληρωματικών στους αγώνες, δεν χρησιμοποιούμαι από τον προπονητή, «*τηνπερασμένη αγωνιστική περίοδο γυάλιζε πάγκο στην ομάδα του*» (εφημ)

2. (αμετβ) είμαι λαμπερός, αστράφτω *γυάλιζαν τα κρυστάλλινα βάζα στη βιτρίνα* · ΦΡ *γυαλίζει το μάτι (μου)* έχω άγρια όψη, δίνω την εντύπωση ταραγμένου ψυχικά ατόμου *πρόσεχε του, γυαλίζει το μάτι του!* – γυάλισμα (το) (βλ λ)

[ΕΙΥΜ μεσν < μτγν *ύα/.ίζοχα*αρχ *ϋα/.ος]* γυαλικό (το) 1. σκεύος κατασκευασμένο από γυαλί 2. *γυαλικά* (τα) τα γυάλινα σκεύη που διαθέτει ένα σπίτι *αλλού τοποθέτησε τα ~, αλλού τα ασημικά κι αλλού τα μπακίρια* γυάλινος, -η, -ο ► γυαλί

γυάλισμα (το) {γυαλίσματος | χωρ πληθ ί 1. το να κάνει κανείς κάτι να γυαλίζει: *τα ασημικά / τα παπούτσια χρειάζονται ~* 2. η λάμψη, το να γυαλίζει κάτι *το ~ τού ματιού*. γυαλιστερός, -ή. -ό αυτός που γυαλίζει, αστραφτερός, λαμπερός ~ *πάτωμα* συν στιλπνός αν γ θαμπός, σκοτεινός. – γυαλιστερά επίρρ γυαλοκοπώ (κ -άω) ρ. αμετβ {γυαλοκοπάς.] έχω τη λάμψη τού γυαλιού, το *πάτωμα γυαλοκοπά από καθαριότητα* || «*δύο ολόχρυσα δόντια που γυα/.οκοπούσαν στο χαμόγελό της*» (εφημο συν γυαλίζω, λάμπω αντ θαμπώνω [ετυμ < *γυαλί* + *-κοπώ*< *κόπτο)]* γυαλοπωλείο (το) -»υαλοπωλείο

γυαλόχαρτο κ (λόγ) υαλόχαρτο (το) [1898] {υαλοχάρτ-ου | -ων[χαρτί που έχει στην επιφάνειά του θραύσματα γυαλιού και χρησιμοποιείται στη λείανση τραχειών (ξύλινων ή μεταλλικών) επιφανειών *ο μαραγκός έτριβε με ~ το έπιπλο* συν σμυριδόχαρτο. – γυαλοχαρτί- ζω ρ , γυαλοχάρτισμα (το)

[f.tym Μεταφρ. δάνειο από γερμ Glaspapierj. γυάλωμα (το) {γυαλώμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. η επίστρωση υλικού που γυαλίζει 2. η γυαλάδα (βλ.λ)

Γυάρος (η) νησί των Κυκλάδων ΒΔ τής Σύρου και Α. τής Κέας χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας μελών και οπαδών τής Αριστε- ράς. Ηπίσης Πούρα [ΕΙΥΜ Αγν ετύμου]

Γύθειο (το) {Γυθείου} κωμόπολη και λιμάνι τής ΝΑ. Πελοποννήσου στον νομό Λακωνίας - Γυθειάτης (ο). Γυθειάτισσα (η), γυθειάτικος, -η, -ο

[ΕΤΥΜ < αρχ *Γύθειον*, αγν. ετύμου. Ηπί αρκετά χρόνια η πόλη ονομαζόταν *Μαραθονήσι*, επειδή ο μάραθος ήταν σε αφθονία κυρ. στη νησίδα Κρανάη. η οποία ενώθηκε με το κυρίως Γύθειο το 1898 Η αρχ. ονομασία *Ιύθειον* δόθηκε και πάλι μετά την ίδρυση τού ελλην κράτους!

γυιόκας (ο) [μεσν] {χωρ. πληθ.} (χαϊδευτ.) ο γυιος, ο κανακάρης, *καλώς τον ~ μου*.

γυιος (ο) (σχολ. ορθ *γιος)* το αρσενικό τέκνο ΣΥΝ γόνος ΦΡ *γνιεμου* (ως φιλική προσφώνηση από ηλικιωμένο σε αγώρι ή νεαρό άνδρα) (βλ. κ. λ. *υιός)* ΣΧΟΛΙΟ λ *εγγονός*.

[ΕΙΥΜ μεσν < αρχ *υίός* (βλ λ), με συνίζηση και ανάπτυξη ευφωνικού LHI

γυιος ή γιος; Από το αρχ **υίός,** που από νωρίς προφερόταν ως /i6s/ (γιατί ο μονοφθογγισμός τής διφθόγγου *νι σε ι* είναι αρχαίος), πλάστηκε με συμπροφορά («συνίζηση») ο μονοσύλλαβος τύπος /jos/. Ο τύπος αυτός γράφτηκε και **γυιος.** αργότερα δε **γιος** Πρόκειται για το ευρύτερο φαινόμενο τής Ελληνικής, που είναι γνωστό ως **συνίζηση,** κατά το οποίο ένα φωνήεν - συνήθ το /i/ αλλά και το /c/- μπροστά από άλλο φωνήεν συμπροφέρεται σε μία συλλαβή, αποκτώντας συμφωνική (αντί φωνηεντικής) υπόσταση Παραδείγματα *ιατρός >]ατρός* > **γιατρός,** *διά* > *δ]ά (δγιά)* > **για,** *ιώτα* > *jona* > **γιώτα,** *ϊον* > *ϊούλι* > *]ούλι* > **γιούλι,** *Ιούλης* > *]ού/*ης* > **Γιούλης,** *εορτή >]ορτή* > **γιορτή** κ.ά. Ομοίως και *ύαλος* > *υαλί* > *ja- λί* > **γυαλί.** Από όλα αυτά. και ιδ από το τελευταίο, φαίνεται ότι έχουμε κανονικά και *υίός* [ιός] > *υιός* ^ος] > **γυιός** (όπως και *γυαλί).* Εντούτοις, στη σχολική ορθογραφία επικράτησε (αναλογικά προς τα *γιατρός, γιορτή* κ ά) η απλούστερη φωνητική γραφή **γιος.** η οποία είναι φωνητικά ορθή. αλλά δεν διατηρεί το ετυμολογικό , ίνδαλμα τής λέξης, πράγμα που γίνεται στο **γυαλί,** που δεν γράφεται **γιαλί.** »
συνίζηση

γυλιός (ο) το στρατιωτικό σακίδιο που προσαρμόζουν οι στρατιώτες στους ώμους τους και περιέχει ατομικά είδη

[ΕΙΥΜ αρχ , αβεβ. ετύμου, πιθ. από την ίδια ρίζα με αρχ. γερμ. kiulla «σάκος», αρχ σκανδ kyll. ίσως και με το αρχ *γύαλον* «κοίλωμα»]. **γύλος** (ο) (λαΐκ.) πολύχρωμο μικρό ψάρι. που παρουσιάζει διμορφισμό και διαδοχικό ερμαφροδιτισμό

[ΕΓΥΜ < αρχ **γύλ(λ)ος* (όπως μαρτυρείται στο μτγν υποκ *γυλ(λ)ίσκος),* αγν ετύμου]. **γυμνάζω** ρ μετβ {γύμνασ-α, -τηκα, -μένος) **1.** κάνω ασκήσεις για την ενδυνάμωση και βελτίωση τής φυσικής κατάστασης (σώματος ή μέλους σώματος) ~ *το σώμα / τα πόδια / τους μυς* συν αθλώ, προπονώ 2. (γενικότ.) αναπτύσσω (σε κάποιον) σωματική ή πνευματική δεξιότητα: *ο καθηγητής τούς γύμναζε στη φιλοπονία / στην πειθαρχία* || *«ο πίθηκος που 'χα με κούραση γυμνάσει»* (Ν. Καββαδίας) συν εκγυμνάζω, εκπαιδεύω (μεσοπαθ ***γυμνάζομαι)*** 3. ασκούμαι (σε κάποιον τομέα κυρ αθλητικό): ~ *στο τρέξιμο / στηνπάλη^.* (γενικότ.) κάνω γυμναστική, φροντίζω τακτικά για τη σωματική μου άσκηση: *η έρευνα δείχνει ότι λίγοι Έλληνες γυμνάζονται* 5. (η μτχ ***γυμνασμένος,*** *-η, -ο)* εξασκημένος. έμπειρος: ~ *αθλητής / στρατιώτης / μυαλό / σκέψη* – **γύμναση** (η) Ιμτγν.]. ^ σχολιο λ. *γυμνάσιο*.

[είυμ αρχ. < *γυμνός,* εφόσον οι αθλητές στην αρχαιότητα προπονούνταν και ασκούνταν γυμνοί! **γυμνασιακός,** -ή. -ό [1851J αυτός που σχετίζεται με το γυμνάσιο: ~ *χρόνια / σπουδές / μαθήματα / βιβ/Ια* **γυμνασιάρχης** (ο/η) {(θηλ γυμνασιάρχου) κλητ γυμνασιάρχα | γυμνασιαρχών), **γυμνασιάρχισσα** (η) {γυμνασιαρχισσών) πρόσοοπο που διευθύνει γυμνάσιο ΣΧΟΛΙΟ λ. *-άρχης, γυμνάσιο* [ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ «γυμνασίαρχος, επόπτης γυμνικών αγώνων», < *γυμνάσιον* + *-άρχης* < *άρχω*] **γυμνασίαρχος** (ο) {γυμνασιάρχ-ου | -ων. -ους) αυτός που επιβλέπει την τήρηση των αθλητικών κανονισμών στους γυμναστικούς αγώνες ΣΧΟΛΙΟ λ. *-άρχης, γυμνάσιο* [ΕΤΥΜ αρχ. < *γυμνάσιον* + *-αρχος* < *άρχω*]**γυμνάσιο** (το) {γυμνασί-ου | -ων) **1.** (α) (συνήθ. με κεφ.) σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που εκπαιδεύει μαθητές ηλικίας 12-15 ετών σε τρεις τάξεις (Λ, Β', Γ Γυμνασίου) *ημερήσιο ι νυχτερινό ~* || *ο γνιος μου πηγαίνει στο ~* || *μαθητής Γυμνασίου* (β) το ίδιο το κτήριο στο οποίο λειτουργεί το παραπάνω σχολείο: *σε ποιο ~ πηγαίνεις:* || *αποχή μαθητών στο ~ τους* 2. (παλαιότ.) και οι έξι τάξεις τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για παιδιά 12-18 ετών (περιλάμβανε το σημερινό γυμνάσιο και το λύκειο) · 3. ***γυμνάσια*** (τα) οι ασκήσεις στρατιωτικής ετοιμότητας *πολεμικά αεροπλάνα έκαναν ~* φρ (μτφ.) ***κάνω γυμνάσια (σε κάποιον)*** υποβάλλω (κάποιον) σε ταλαιπωρίες: *την αγαπάει, αλλά της κάνει πολλά ~* συν κάνω καψώνι ΣΧΟΛΙΟ λ *σχολείο*.

[f.tym < αρχ. *γυμνάσιον,* αρχική σημ «γυμναστήριο». < *γυμνάζω}.*

γυμνάσιο - λύκειο. Οι έννοιες **γυμνάσιο - λύκειο** συνδέονται με \ την έννοια και την ιστορία τής παιδείας και τής εκπαίδευσης στην Κλλάδα **Γυμνάσιο** στην αρχαία ϋλλάδα ήταν το γυμναστήριο. ο τόπος όπου γυμνάζονταν οι νέοι, για να αποκτήσουν σωματική ρώμη και αθλητικές ικανότητες Ήταν ο χώρος όπου γίνονταν τα **γυμνάσια,** οι γυμναστικές ασκήσεις, από όπου και ο ενικός **γυμνάσιο.** ως χώρος των γυμναστικών ασκήσεων. Όλα τα ομόρριζα (*γυμνάσια, γυμνάσιο, γυμνάζομαι, γυμναστήριο* κ.τ ό) συνδέονται με το **γυμνός,** αφού η άσκηση στα γυμναστήρια και οι αθλητικοί αγώνες γίνονταν με γυμνό το σαίμα. Επί κεφαλής τού γυμνασίου ήταν ο **γυμνασιάρχης,** μέσα δε στις στοές τής αυλής τού γυμνασίου σύχναζαν φιλόσοφοι, ρήτορες, καλλιτέχνες, διανοούμενοι, οι οποίοι ανέπτυσσαν πνευματική και εκπαιδευτική δραστηριότητα.

ΙΙ δραστηριότητα αυτή αυξάνεται όσο υποχωρεί η επιδίωξη τής άσκησης τού σώματος και τής δημιουργίας πολιτών-πολεμιστών, υπερασπιστών τής εδαφικής ακεραιότητας τής πόλεως-κράτους. η οποία μετά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο περνά κυρίως σε μισθοφόρους[1] Έτσι, τα γυμνάσια στους μεταγενέστερους ιδίως χρόνους εξελίσσονται σε παιδευτικά και πολιτιστικά κέντρα Τέτοια ονο- μαστά γυμνάσια στην Αθήνα ήταν: (α) το γυμνάσιο στον Κολο)νό, στο ιερό άλσος τού Ακαδήμου (ήρωα τής Αττικής), το οποίο ονομάστηκε γΓ αυτό **Ακαδημία** (βλ.λ.) ή **Ακαδήμεια** και αναδείχθηκε από τον Πλάτωνα σε ανώτερο πνευματικό ίδρυμα (β) το γυμνάσιο

βορείως τού ναού τού Ολυμπίου Διός (σήμερα είναι γνωστός ως «στύλοι» τού Ολυμπίου Λιός). που από τον παρακείμενο ναό τού Λυκείου Απόλλωνος ονομάστηκε **Λυκειον** σε αυτό σύχναζε ο Σωκράτης, αλλά έγινε κυρίως γνωστό ως τόπος διδασκαλίας τού Αριστοτέλη (γ) το γυμνάσιο τού *Κυνοσάργους* ή *Κυνόσαργες,* έξω από την πόλη, αφιερωμένο στον Ηρακλή. Ία δύο πρίότα γυμνάσια εξελίχθηκαν αντιστοίχως στην **Πλατωνική Ακαδημία** και στο **Αριστοτελικό Λύκειο,** από όπου προήλθαν τα νεότερα **Ακαδημία** και **Λύκειο.** Στη μακρά ιστορία τής παιδείας στην Ελλάδα και στο εξωτερικό οι όροι **Γυμνάσιο** (Gymnasium) και **Λύκειο** (Lyceum) δήλο>- σαν διάφορες βαθμίδες τής εκπαίδευσης, πριν καταλήξουν στη σημερινή χρήση τους, οπότε το Γυμνάσιο είναι οι τρεις πρώτες τάξεις τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και το Λύκειο οι τρεις τελευταίες τής ίδιας βαθμίδας. Ο όρος **γυμνασιάρχης,** ήδη αρχαίος (αλλά σε περιορισμένη χρήση έναντι τού **γυμνασίαρχος,** που επικράτησε στην αττική διάλεκτο βλ. λ. *-άρχης),* και ο νεότερος όρος **λυκειάρχης** (τού 1890) χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν τους διευθυντές των αντίστοιχων βαθμιδών.

γυμνασιόπαιδο fro) {γυμνασιοπαίδων} ο μαθητής τού γυμνασίου: τα ~ *έκαναν κατάληψη στο σχολείο τους* Επίσης (λόγ.) γυμνσσιόΓταΐς (ο/η) [1887] {γυμνασιόπαιδος} **γύμνασμα** (το) [μτγν] Ιγυμνάσμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** η σωματική άσκηση *το καθημερινό ~ κάνει καλό στην υγεία* 2. το πνευματικό ή καλλιτεχνικό έργο που συνιστά απόπειρα να μετρήσει κανείς τις ικα- νότητές του στην προσέγγιση ενός θέματος *ρητορικά / ποιητικά / σατιρικά* ~ 3. (ειδικότ. στη ζωγραφική) δοκιμαστικό σχέδιο που προηγείται τού τελικού πίνακα **γυμναστήριο** (το) Ιμτγν.] {γυμναστηρί-ου Ι -ων} 1. ο κατάλληλα δια- μορφωμένος χώρος για άθληση *προπονούμαι σε* ~ 2. (συνεκδ) το γήπεδο γυμναστικών συλλόγων στο οποίο διεξάγονται αθλητικοί αγώνες, συνήθ. μικρό και στεγασμένο. σχολιο λ. *γυμνάσιο.* **γυμναστής** (ο) [αρχ]. **γυμνάστρια** (η) [1897] {γυμναστριών} 1. επαγγελματίας ή ερασιτέχνης αθλητής τού αθλήματος τής γυμναστικής. *οι ~ τής εθνικής ομάδας ενόργανης γυμναστικής* 2. (γενικότ) υπεύθυνος για την προπόνηση των αθλητών ενός σωματείου 3. (ειδι- κότ) (α) πτυχιούχος καθηγητής τής σχολής Φυσικής Αγωγής (β) αυτός που διδάσκει σε σχολείο το μάθημα τής γυμναστικής **γυμναστική** (η) [αρχ] **1.** (γενικά) η άσκηση τού σώματος, που αποσκοπεί στη βελτίωση και την τελειοποίηση τής φυσικής κατάστασης: *έχει ως βασικό χόμπι τη - || το πρωί οι στρατιο)τες έκαναν ~* · φρ *επαναστατική γυμναστική* (ειρων.) ως χαρακτηρισμός τής τάσης ορισμένων αριστερών κομμάτων να οργανώνουν πορείες, διαδηλώσεις, διαμαρτυρίες. ακόμη και για μικρής σημασίας θέματα 2. (ειδικότ.) (α) αθλ το άθλημα τής γυμναστικής, που περιλαμβάνει διάφορα αγωνίσματα, όπως την ενόργανη, την ανόργανη, τη ρυθμική γυμναστική, το μονόζυγο, τους ασύμμετρους ζυγούς, τους κρίκους κ ά *πρωταθλ^ητής τήζ* ~ (β) σχολικό μάθημα που αποσκοπεί στη σωματική άσκηση των μαθητών συν φυσική αγωγή — γυμναστικός, -ή, -ό [αρχ [. **γύμνια** (η) [μεσν.] {χωρ. πληθ } **1.** (κακόσ) η κατάσταση κατά την οποία το σώμα δεν καλύπτεται από ενδύματα, είναι τελείως γυμνό συν γυμνότητα 2. (μτφ.) η απουσία βασικών στοιχείων (από τον χώρο. το πνεύμα, τον λόγο. την ψυχή κ.λπ) *η αδιαφορία μπροστά στο δράμα τού συνανθρώπου φανερώνει ψυχική ~ || λόγια χωρίς ουσία, που αποκαλύπτουν ~ πνευματική || η ~ τού καμένου τοπίου* σχολιο λ. *-ια. φτώχια.* **γυμνικός,** -ή. -ό [αρχ] **1.** αυτός που αναφέρεται στη γυμνότητα, την κατάσταση τού γυμνού: ~ *εμφάνιση* 2. ιςτ *γυμνικοί αγώνες* οι αθλητικοί αγώνες που διεξάγονταν στην αρχαία Ελλάδα και στους οποίους οι αθλητές αγωνίζονταν γυμνοί **γυμνισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ **} 1.** φυσιολατρικό κίνημα, σύμφωνα με το οποίο ο άνθρωπος που κυκλοφορεί γυμνός απαλλάσσεται από τα δε- σμά τού πολιτισμού τον οποίο εκφράζουν τα ρούχα και αποκτά πάλι τη χαμένη επαφή με τη φύση και τον εαυτό του: *κέντρα / κατασκή- νο?ση γυμνισμού* 2. (γενικότ) το να κυκλοφορεί κανείς (κάπου) χωρίς ρούχα, ιδ στις παραλίες *κάνω* ~ — **γυμνιστής** (ο), **γυμνίστρια** (η), **γυμνιστικός,** -ή, -ό

[F.TYM Μεταφρ δάνειο από αγγλ. nudism], γυμνός, -ή. -ό κ. (λαίκ-σπάν) γδυμνός 1. αυτός τού οποίου το σώμα ή μέρος τού σώματός του δεν καλύπτεται από ρούχα ~ *κορμί / ώμος / στήθος / μηρός* [[*κυκλοφορούσε γυμνή, όπως τη γέννησε η μάννα της* ΣΥΝ τσίτσιδος, γδυτός, εν αδαμιαία περιβολή ΑΝΤ ντυμένος ΦΡ (λόγ) *διά γυμνού οφθαλμού* / (καθημ) *με γυμνό μάτι* χωρίς τη βοήθεια οπτικών μέσων, λ χ τηλεσκοπίου, μικροσκοπίου κ.λπ 2. αυτός που είναι ελαφρά ντυμένος, που δεν φορά πολλά ρούχα ή είναι τολμηρά ντυμένος, ώστε να εκτίθενται σε κοινή θέα σημεία τού σοΐματός του ΣΥΝ μισοντυμένος 3. αυτός που περιέχει ή προβάλλει το σώμα χωρίς ρούχα· ~ *φωτογραφία / σκηνή / πόζα || επεισόδια στη - διαδήλωση* (στην οποία οι διαδηλωτές ήσαν γυμνοί) 4. *γυμνό* (το) (α) το σώμα σε κατάσταση γύμνιας και ειδικότ η έκθεσή του σε κοινή θέα (από τον Τύπο, τα Μ Μ.F-: κ λπ): *το ~ άλλους τους συγκινεί και άλ.λους τους αφήνει αδιάφορους || το ~ προκαλεί / διεγείρει / σκανδαλίζει* (β) (στην τέχνη) καλλιτεχνικό έργο με θέμα το σώμα σε γυμνή κατάσταση *εκτίθεται ένα ~ τού Μοντιλιάνι* (πίνακας που απεικονίζει γυμνό σώμα) (γ) *γυμνά* (τα) (κακόσ.) οι γυμνές φωτογραφίες ή σκηνές έργου: τα ~ *κατακλύζουν τον Ί ύπο / την τηλεόραση* / τον *κινηματογράφο || δημοσιεύονται για πρώτη φορά τα - τής Μ. Μονρόε* (δηλ οι γυμνές φωτογραφίες) 5. αυτός που παρουσιάζεται όπως πραγματικά είναι, χωρίς να καλύπτεται ή να αποκρύπτεται καμιά πτυχή του· *η ~ αλήθεια* 6. (μτφ) αυτός που στερείται εξωτερικών αναγνωριστικοί στοιχείων (συμβόλων εξουσίας, πλούτου κ.λπ) τού κοινωνικού του ρόλου: ο *βασι/.ιάς χωρίς το στέμμα, το σκήπτρο και την ακολουθία του αισθανόταν* ~1| *αισθανόταν γυμνή χωρίς το άρωμά της* 7. (μτφ) ακάλυπτος· ~ *βουνοπλαγιά* (χωρίς βλάστηση) || ~ *ξίφος* (έ.ξω από το θηκάρι) 8. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από ανεπάρκεια. *έκαμε μια* ομιλία *γυμνή επιχειρημάτων.* — (υποκ.) **γυ> μνούλης,** -α. -ι/-ικο, **γυμνά** επίρρ.. **γυμνότητα** (η) [μτγν.Ι σχολιο λ. *-ια, γυμνάσιο, φτώχια.*

[εγυμ αρχ < **νυμνός* (η μεταβολή τού αρχικού **ν-* > *γ-* ίσως οφείλε- ται σε ανομοίωση ενισχυΟείσα από μια τάση τροποποιήσεως των λέ- ξεων-ταμπού) < Ι Ε. *nog^{w}-no- «γυμνός», πβ σανσκρ nag-nah, λατ. nudus, γαλλ nu. ισπ nudo, γερμ. nacki, αγγλ. naked κ.ά Ομόρρ. *γυμνάζω, γνμνάσιο(ν),* κ.ά Η φρ. *με γυμνό μάτι / διά γυμνού οφθαλμού* αποδίδει το αγγλ. with the naked eye], **γυμνοσάλιαγκας** (ο) **1.** το σαλιγκάρι τού οποίου το σώμα δεν περιβάλλεται από όστρακο 2. (ειρων.-μτφ) ο γλοιώδης άνθρωπος, ο κόλακας Επίσης **γυμνοσόλιαγκος. γυμνόσπερμα** (τα) [μτγν.] {γυμνοσπέρμων} βοί μία από τις δύο μεγάλες ομάδες των σπερμ(ατ)θφύτων (των φυτών που παράγουν σπέρματα), που περιλαμβάνει σημαντικά από βιολογική άποψη φυτά. όπως τη λεύκη, τον κέδρο κ.ά., τα οποία αποτελούν κύριες πηγές ξυλείας και χρησιμοποιούνται για καλλωπιστικούς και φαρμακευτικούς σκοπούς **γυμνόστηθος,** -η, -ο αυτός που έχει ακάλυπτο το στήθος του *έκανε μπάνιο και ηλιοθεραπεία γυμνόστηθη* συν ξεστήθοπος. **γυμνότητα** (η) ► γυμνός

γυμνώνω ρ. μετβ [γύμνω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** αφαιρώ τα ρούχα (κάποιου) συν γδύνω 2. (μτφ.) κλέβω τα πολύτιμα αντικείμενα που υπάρχουν κάπου· οι *αρχαιοκάπηλοι γύμνωσαν μια εκκλησία από τα πολύτιμα κειμήλια* 3. (μεσοπαθ. ***γυμνώνομαι)*** βγάζω όλα ή μερικά από τα ρούχα μου *Τι γυμνώθηκες έτσι; Θα κρυώσεις* — **γύμνωοη** (η) [μτγν] κ **γύμνωμο** (το)

[F.TYM < αρχ *γυμνώ (-όω)* < *γυμνός).* **γυναίκα** (η) {γυναικών} **1.** πρόσωπο θηλυκού φύλου κατ' αντιδιαστολή προς τον άνδρα (βλ. *ασθενές φύλο.* λ *ασθενής* κ. ωραίο *φύλο.* λ. *ωραίος)* 2. ενήλικο πρόσωπο κατ' αντιδιαστολή προς το κορίτσι και την έφηβο: *η κόρη του μεγάλωσε πια, σωστή ~ έγινε* j| *αθλητικές ομάδες ί αγωνίσματα γυναικών* (πβ λ. *κορασίδα, νεανίδα*) || *βρήκε τη ~ των ονείρων του* 3. (καθημ.) η σύζυγος: *η ~ του είναι πολύ νέα / ωραία || την έκανε - του* (την παντρεύτηκε)]| *η πρώτη του* ~ (από τον πρώτο του γάμο) συν συμβία 4. το θηλυκό πρόσωπο που με τη συμπεριφορά και τις επιλογές του ανταποκρίνεται στον ρόλο ή στο στερεότυπο που η κάθε κοινωνία αναγνωρίζει ως κατεξοχήν γυναικείο, *πιστεύει ότι αν δεν κάνεις παιδί, δεν ολοκλ.ηρώνεσαι ως ~* jj *η σύγχρονη ~ είναι εργαζόμενη και οικονομικά ανεξάρτητη*]] *εντυπωσιακή / εκρηκτική / κλασική / μοντέρνα ~* · ΦΡ. ***κλείνω ως γυναίκα*** (i) γερνώ (ii) παύω να ψάχνω για άνδρα: *μετά από σένα, έκλεισα ως γυναίκα* 5. (καθημ.) η οικιακή βοηθός ή καθαρίστρια: *έχει μια ~ που τη βοηθά στις δουλειές τού σπιτιού* 6. (μτφ.-ειρων. ως χαρακτηρισμός άνδρα) αυτός που λιποψυχεί ή έχει γυναικεία φερσίματα. - - (υποκ.) **γυναικάκι** (το) (βλ λ) κ. **γυναικούλα** (η) (βλ.λ.), (μεγεθ.) **γυναικάρα** (η) κ. **γυ· ναίκαρος** (ο).

[ετυμ < μεσν *γυναίκα* < αρχ *γυνή, -αικός* < Ι.Ε *g^{vl}ena- «γυναίκα» (*γυνή* < *g^{w}n-). πβ. σανσκρ jani-. αρχ. σλαβ. zena (> πολ./.ona «σύζυγος»), ιρλ bean. αρχ. γερμ quena, σουηδ. kvinna κ.ά. Η λ *γυνή,* καθώς και άλλες παράλλ. λέξεις στις 1 Ε. γλώσσες, χρησιμοποιήθηκαν τόσο με τη σημ. τού ανθρώπου θηλυκού φύλου όσο και με τη σημ. τής συζύγου, γνώρισαν δε ενδιαφέρουσα σημασιολ. μεταβολή. Στην Ελλην η λ *γυνή* εκτόπισε συν τω χρόνω τις συνώνυμες *άλοχος* «παρακοιμώμενη. σύζυγος, ερωμένη» και *δάμαρ* «σύζυγος» Στην αρχ. Αγγλ. από τα δύο παράλλ. ομόρριζα cwen, cwene, *που* χρησιμοποιούνταν με τη σημ «γυναίκα», προέκυψαν τα σύγχρονα αγγλ. queen «βασίλισσα» (< cwen) και quean «πόρνη» (< cwene), ενώ στη Γερμ το μειωτι- κώς χρησιμοποιούμενο Weib αντικαταστάθηκε από το συνώνυμο Frau «γυναίκα, σύζυγος»] **γυναικαδέλφη** (η) {γυναικαδελφών} η αδελφή τής συζύγου, δηλ. η κουνιάδα.

γυναικάδελφος (ο) [μεσν] {γυναικαδέλφων} ο αδελφός τής συζύγου. δηλ ο κουνιάδος. **γυναικάκι** (το) {χωρ. γεν } **1.** (υποκ.) μικροκαμωμένη γυναίκα **2.** (μει- ωτ.) ασήμαντη, ανάξια λόγου γυναίκα ΣΥΝ γυναικούλα 3. (οικ.) χα- ριτωμένη νεαρή γυναίκα: *ωραίο συμφωνείς,* **4.** (χαϊδευτ -οικ.) η νεαρή σύζυγος, *κι από 'δώ το ~ μου* **γυναικακιας** (ο) {γυναικάκηδες} ο γυναικάς (βλλ.). **γυναικάρεσκος,** -η, -ο [1782] (λόγ.) αυτός που είναι θελκτικός και ευπρόσδεκτος στις γυναίκες. — **γυναικαρέσκεια** (η) [1782] **γυναικάς** (ο) {γυναικάδες} ο μανιώδης γυναικοκατακτητής συν. δον- ζουάν, καζανόβας. **γυναικείος,** -α, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γυναίκα: ~ *φύση / σώμα / στήθος / φύλο / χαρακτηριστικά / σπουδές* (για την ιστορία και τη θέση τής γυναίκας στην κοινωνία) / *κίνημα / θέματα* 2. αυτός που προορίζεται για γυναίκα: ~ *φόρεμα / καπέλ.ο / παντελόνι / παπούτσια* 3. (α) αυτός που ταιριάζει σε γυναίκα, που παραδοσιακά θεωρείται χαρακτηριστικός τής γυναίκας (λ.χ η λεπτότητα, η ευαισθησία, η κομψότητα κ λπ): ~ *χέρια / δάχτυλα* (μαλακά και λεπτά) || ~ *ύφος / συμπεριφορά* (με λεπτότητα, ευγένεια, χάρη) || (μειωτ) ~ *δου- λ.ειές* (οι οικιακές εργασίες, το νοικοκυριό) || - *συζητήσεις* (λ.χ. για τη μόδα. την κοσμική ζωή κ.τ.ό) (β) θηλυπρεπής: *ένα αγώρι με ~ φωνή* (λεπτή, ιι/ιλή) || ~ *περπάτημα / κινήσεις* 4. αυτός που αποτελείται από γυναίκες ή απευθύνεται μόνο σε γυναίκες: ~ *μοναστήρι ί πλ.ηθυσμός*

/ οργάνωση. Επίσης (σπάν.) γυναικείος, -εια, -ειο. > .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άνδρας, ανδρικός, παρώνυμο* [ΕΤΥΜ < αρχ. *γυναικείος / γυναικήιος < γυνή].*

γυναικείο γλωσσικό κίνημα. Τα τελευταία 30 χρόνια ξεκίνησε στον αγγλοσαξονικό χώρο (ιδίως στις Η Π Α.) μια κίνηση να εξισωθεί και **γλωσσικά** η γυναίκα με τον άνδρα και να καταργηθούν ανδροκρατικές δηλώσεις στη γλώσσα (βλ. ΣΧΟΛΙΟ στο λ. *άνδρας*), που θεωρήθηκαν ότι μειώνουν τη γυναίκα, διαιωνίζοντας την εξάρτηση από τον άνδρα Η τάση αυτή εντάχθηκε στο γυναικείο κίνημα για την απελευθέρωση τής γυναίκας και κορυφώθηκε στην Αμερική τα τελευταία χρόνια μέσα στο ευρύτερο κίνημα τής «πολιτικής ευπρέπειας/ορθότητας» (political correctness), που απο- σκοπούσε στην κατάργηση -και στη γλώσσα- των πάσης φύσεως διακρίσεων (φύλου, χρώματος, κοινωνικών ομάδων κ.λπ.). Η τάση στη γλώσσα και σε σχέση με την Αγγλική είναι να καταργηθεί η αποκλειστική δήλωση διαφόρων επαγγελματικών ονομάτων και τής ίδιας τής σημασίας «άνθρωπος» διά μόνης τής λ. **man** («άνδρας - άνθρωπος»). Οι προτεινόμενες λύσεις κινούνται προς δύο κατευθύνσεις: είτε να αντικατασταθεί η λ. man με μία άλλη γενική λέξη, π.χ. το person (πχ. chairperson = ο/η πρόεδρος αντί τού chairman, salesperson = ο/η πωλητής αντί τού salesman κ ο κ.) είτε να σχηματιστούν παράλληλοι τύποι με το woman *(π.χ.* businesswoman παράλληλα προς το businessman, policewoman παράλληλα προς το policeman «αστυνομικός») Προτείνονται επίσης και άλλες λύσεις· η χρήση τού human being «ανθρώπινη ύπαρξη» αντί τού man. όταν ο ομιλητής δεν ενδιαφέρεται να δηλώσει τη διάκριση φύλου (man - woman)· η χρήση ουδετέρων (ως προς τη δήλωση τού φύλου) όρων: police officer (αντί policeman - policewoman), headteacher ή head «ο/η διευθυντής σχολείου» (αντί headmaster - headmistress), firefighter «ο/η πυροσβέστης» (αντί fireman και firewoman) κ.ο.κ Στην Ελληνική δεν υπάρχει αντίστοιχη τάση παρά μόνο σε πολύ περιορισμένη κλίμακα. Ήδη, λ χ., αντί τού **επανδρώνω** (μια επιχείρηση) προτιμάται ορθώς το **στελεχώνω,** όπου με τη λ. *στέλεχος,* δεν γίνεται διάκριση ανδρός και γυναικός Στην Ελληνική η διάκριση των γυναικείων επαγγελματικών ονομάτων σε σχέση με τα ανδρικά είναι «δημοκρατικότερη», αφού δεν χρησιμοποιείται ρητά στη δήλωσή τους η λ *άνδρας* όπως στην Αγγλική (chairman, salesman κ.λπ.) και αφού η διάκριση επιτυγχάνεται «ισότιμα» με τη χρήση διαφορετικού **άρθρου** *(ο / η πρόεδρος)* ή διαφορετικής **παραγωγικής καταλήξεως** *(ο πωλητής - η πωλήτρια, ο αθλητής - η αθλ,ήτρια).* Τελευταία μάλιστα καταλήξεις που αρχι- κώς δήλωναν ανδρωνυμικά ονόματα *(γιατρίνα* = η σύζυγος τού γιατρού, *δημαρχίνα* = η σύζυγος τού δημάρχου) τείνουν να δηλώσουν καθαρώς γυναικεία επαγγελματικά ονόματα *(γιατρίνα* = η γιατρός, *δημαρχίνα* = η δήμαρχος), έστω και σε λιγότερο τυπική μορφή λόγου *(η γιατρός, η δήμαρχος* θεωρούνται πιο «τυπικές» χρήσεις) -»*άνδρας*

γυναικείος, -εια. -ειο ► γυναικείος **γυναικρσιος,** -ια, -ιο Ιμεσν] γυναικείος (βλ.λ.) **γυναικίστικος,** -η, -ο (μειωτ) αυτός που θεωρείται ότι αρμόζει σε αναξιοπρεπή γυναίκα: ~ *καβγάς* **γυναικο-** κ. **γυναικό-** κ. **γυναικ-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν: 1. ότι κάτι σχετίζεται με γυναίκα: *γυναι- κο-κρατία. γυναικο-παρέα. γυναικό-κοσμος. γυναικ-άδερφος* 2. ότι κάτι σχετίζεται με το αναπαραγωγικό σύστημα τής γυναίκας· *γυναι- κο-λόγος* 3. (α) (μειωτ) ότι μία ενέργεια ή συμπεριφορά είναι θηλυπρεπής, ταιριάζει σε γυναίκα: *γυναικο-φέρνω. γυναικο-πρεπής* [ετυμ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ. *γυναικο- κρατία,* μτγν. *γυναικο-μανής),* που προέρχεται από το ουσ *γυνή, -αι- κός* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ γαλλ. gyneco-logie)]. **γυναικοδουλειά** (η) **1.** (μειωτ.) ασχολία που ταιριάζει σε γυναίκα και θεωρείται χαμηλού επιπέδου και ανάξια λόγου: *θεωρούσε το σκούπισμα και το σφουγγάρισμα γυναικοδου/^ειές* · 2. ερωτική περιπέτεια με γυναίκα· *υποψιάστηκε ότι κάποια - ήταν στη μέση* ΣΥΝ τσιλημπούρδισμα. γκομενοδουλειά. **γυναικοθήρας** (ο) [1868] {γυναικοθηρών} (λόγ.) πρόσωπο που προσπαθεί να κατακτά γυναίκες ΣΥΝ γυναικάς. κορτάκιας, καζανόβας, δονζουάν σχολιο λ *προικοθήρας.*

[είυμ < *γυναίκα + Θήρας* < *Θήρα* «κυνήγι»], **γυναικοκαβγάς** (ο) {γυναικοκαβγάδες} καβγάς μεταξύ γυναικών, **γυναικοκατακτητής** (ο) πρόσωπο που κατακτά γυναίκες· *στα νιάτα του υπήρξε μεγάλος* ~ σνν γόης, εραστής, δονζουάν, καζανόβας. **γυναικόκοσμος** ίο) (μτγν) {χωρ. πληθ } **1.** πλήθος γυναικών **2.** το σύνολο των γυναικών, ο γυναικείος πληθυσμός τής Γης **Υυναΐκοκρατία** (η) [αρχ.] {χωρ πληθ.} 1.η κυριαρχία τού γυναικείου φύλου σε συγκεκριμένο τομέα: *στα φιλολογικά τμήματα υπάρχει ~* αντ ανδροκρατία 2. το έθιμο, κατά το οποίο τον κυρίαρχο ρόλο στην κοινωνική ζωή μιας περιοχής αναλαμβάνουν για σύντομο χρονικό διάστημα οι γυναίκες: *κατά το έθιμο τής ~ σε περιοχές τής Β. Ελλάδας μία φορά τον χρόνο οι γυναίκες αναλαμβάνουν την εξουσία και οι άνδρες κάνουν τις δουλειές των γυναικών.* **γυναικοκρατούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] {γυναικοκρατείσαι... | γυ- ναικοκρατήθηκα} κυριαρχούμαι από γυναίκες (συνήθ. για την αριθμητική υπεροχή των γυναικών σε έναν χώρο): *η Φι/.οσοφική Σχολή γυναικοκρατείται* αντ ανδροκρατούμαι ^ σχολιο λ. *αποθετικός.* **γυναικολογία** (η) L1861] {χωρ. πληθ.} ιατρ ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο τις νόσους και τις ανεπάρκειες τού γυναικείου γεννητικού συστήματος — γυναικολόγος (ο/η) 11880]. γυναικολογικός, -ή, -ό [1861}. γυναικολογικ-ά /-ώς 11888] επίρρ. [IiI ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. gynecologic] **γυναικολόι** (το) {χωρ γεν. κ. πληθ } πλήθος από γυναίκες ΣΥΝ γυναικομάνι. [ΕΤΥΜ < *γυναίκα* + *-λόι* < *-λόγι* < *λέγω* «συλλέγω, συγκεντρώνω»] **γυναικομάνι** (το) {χωρ. γεν κ πληθ.} (καθημ) πλήθος από γυναίκες ΣΥΝ γυναικολόι [ΕΤΥΜ < *γυναίκα* + *-μάνι* < λατ. nianus «πλήθος»]. γυναικομανία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η ερωτική μανία για γυναίκες.

γυναικομανής (ο). γυναικομαστία (η) ΙΑΤΡ η αύξηση τού μεγέθους των μαστών στον άνδρα, η οποία οφείλεται σε έλλειψη ορμονικής ισορροπίας. [ΐέΐ ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ gynecomastia]. γυναΐκόμορφος, -η, -ο [μτγν] αυτός που έχει τη μορφή γυναίκας, γυναικόπαιδα (τα) [μεσν.] {γυναικοπαιδών} οι γυναίκες και τα παιδιά (συνήθ. λέγεται σε πολεμικές περιόδους για τον βασικό κορμό τού άμαχου πληθυσμού). γυναικοπαρέα (η) {δύσχρ. γυναικοπαρεών} παρέα που αποτελείται μόνο από γυναίκες ΑΝΤ. αντροπαρέα, γυναικοπρεπής, -ής, -ές [μτγν.] {γυναικοπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} θηλυπρεπής (βλ.λ): ~ *συμπεριφορά / ύφος* ΑΝΙ ανδροπρεπής, αρρενοπρεπής — γυναικοπρεπούς επίρρ.. γυνσικθΓτρέπειο (η) ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*

γυναικούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ } 1. (χαϊδευτ) η σύζυγος: *πήρα τη ~ μου και πήγαμε διακοπές* 2. (μειωτ.) γυναίκα χαμηλού επιπέδου, ανάξια λόγου 3. η απλοϊκή γυναίκα (συνήθ χωρίς ιδιαίτερη μόρφωση ή πολλές γνώσεις) · 4. (μειωτ ως χαρακτηρισμός άνδρα) αυτός που δείχνει δειλία ή έχει γυναικεία φερσίματα: *Τέτοιες ~ θα πολεμήσουν; Αυτοί φοβούνται και τη σκιά τους'* ΣΥΝ δειλός, άνανδρος. γυναικουλίστικος, -η, -ο (καθημ-μειωτ.) αυτός που χαρακτηρίζει γυναίκα αναξιοπρεπή, που δεν σέβεται τη θέση της γυναικοφέρνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ παρατ.} (μειωτ για άνδρα) παρουσιάζω συμπεριφορά που αρμόζει σε γυναίκα — γυναικοφέρσιμο (το).

γυναΐκοφοβία (η) {χωρ. πληθ } ο φόβος για το γυναικείο φύλο. γυναικωνίτης(ο) {γυναικωνιτών} το τμήμα τού χριστιανικού ναού στο οποίο κάθονται οι γυναίκες.

ΙΕΤΥΜ < μτγν. *γυναικωνΐτις (ή)* < αρχ. *γυναικών (ό)* < *γυνή*] γυναικωτός (ο) Ιμεσν] (μειωτ) θηλυπρεπής, αυτός που έχει γυναικείους τρόπους ή υιοθετεί γυναικεία φερσίματα και εμφάνιση ΣΥΝ θηλυπρεπής, γυναικοπρεπής γυναιξί -> γυνή γύναιο (το) {χωρ. γεν πληθ.} (λόγ.-υβριστ) η διεφθαρμένη ή χαμηλού επιπέδου γυναίκα ΣΥΝ παλιογυναίκα, βρομοθήλυκο.

[ΕΙΥΜ < αρχ. *γύναιον.* ουδ. τού επιθ *γύναιος*< *γυνή* + *-ιος*|. γυνή (η) {γυναικ-ός, -α | -ες, -ών'} (λόγ) η γυναίκα κυρ στις ΦΡ (α) ***πυρ, γυνή και Θάλασσα*** *(πϋρ γυνή καί θάλασσα, δυνατά τρία* · Αίσωπος) για να δειχθεί ότι η γυναίκα ανήκει στα τρία μεγαλύτερα κακά τού κόσμου (β) ***η δε γυνή ίνα φοβήται τον άνδρα*** *(ή δέ γυνή ΐνα φοβήται τόν άνδρα.* Κ.Δ *Εφεσ* 5, 33) η σύζυγος να δείχνει σεβασμό προς τον σύζυγό της (χαρακτηριστική φράση από το μυστήριο τού γάμου) (γ) ***συν γυναιξί και τέκνοις*** *[συν γυναιξί καί τέκνοις,* Κ.Δ. *Πράξ.* 21,5) λέγεται για τον άνδρα που παρευρίσκεται κάπου με ολόκληρη την οικογένειά του: *αφίχθη* [ΐέΐ ΥΜ αρχ., βλ. λ *γυναίκα].* γυπαετός (ο) μεγάλο αρπακτικό πτηνό [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. gypaete] γύπας (ο) {γυπών'} αρπακτικό μεγαλόσωμο πτηνό, με μακρουλό σχετικά κεφάλι, κυρτό και μακρύ λαιμό (γυμνό από φτερά), ράμφος κοφτερό και γαμψό, δάχτυλα με μαλακά *και* γαμψά νύχια, μεγάλες και πλατιές φτερούγες· τρέφεται με πτώματα και αποσυντεθειμένες τροφές ΣΥΝ (λαϊκ.) όρνιο. [ΕΤΥΜ < αρχ. *γύψ, γυπός,* αβεβ ετύμου, ίσως συνδ με θ. *γυ-,* από όπου και αρχ. *γύη* «καμπύλη», εξαιτίας τού ράμφους τού πτηνού], γύρα (η) {χωρ. γεν πληθ.} (λαϊκ.) 1. η κυκλική συνήθ. πορεία από ένα σημείο σε άλλο: *κάνε μια ~ και ξαναέλα σε λίγο* ΣΥΝ βόλτα · ΦΡ ***βγαίνω στη γύρα*** περιφέρομαι (συνήθ ζητιανεύοντας): *η φτώχια τον ανάγκασε να βγει στη γύρα* 2. η περιστροφή ή η κυκλική κίνηση στον χορό *έφερε / έκανε δυο - στην πίστα* ΣΧΟΛΙΟ λ *υποχωρητικός.* [ΕΤΥΜ μεσν. < *γυρίζω* (υποχωρητ.)] γυρεοθήκη (η) {γυρεοθηκών} ΒΟΙ. η θήκη τής γύρης των σπερματό- φυτων.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *γϋρις, -εως + θήκη].* γυρεύω ρ μετβ. κ. αμετβ {γύρ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} ♦ (μετβ.) 1. αναζητώ (κάποιον): *τον γύρευα ό?^η την ημέρα* ΣΥΝ ψάχνω ΦΡ. (α) ***(γυρεύω*** / ψάχνω) ***φύλλους / βελόνες στ' άχυρα*** βλ λ *άχυρο* (β) ***γύρευε τι θέλει πάλι*** για ενοχλητικό πρόσο)πο που μας ζητάει συνεχώς κάτι (γ) ***τι τα*** θες, ***τι τα γυρεύεις!*** για περιπτώσεις στις οποίες δεν έχει νόημα να συζητεί ή να ασχολείται κανείς με ένα θέμα (δ) ***στον ουρανό σε γύρευα και στη γη σε βρήκα*** βλ. λ *γη* (ε) ***τι γυρεύει η αλεπού στο παζάρι;*** βλ λ. *αλεπού* (στ) ***τι γυρεύει (κάποιος) (κάπου);*** ερώτημα με το οποίο ο ομιλητής δηλώνει ότι κακώς κάποιος βρίσκεται ή δραστηριοποιείται κάπου 2. επιδιώκω (κάτι), αποβλέπω: *γύρευε ν'αλλάξει τον κόσμο* || ~ *το δίκιο μου* ΣΥΝ σκοπεύω, επιδιώκω · ΦΡ ιτσω ***γυρεύοντας*** συμπεριφέρομαι κατά τρόπο που εκλαμβάνεται ως προκλητικός ώστε να φαίνεται πως επιδιώκω να πάθω αυτό που θα μου συμβεί. *πάει γυρεύοντας να φάει ξύλο* [| *γΓαυτό που έπαθε πήγαινε γυρεύοντας (ενν.* να το πάθει) ♦ 3. (αμετβ) ψάχνω ή διερωτώμαι (για κάτι)· ΦΡ ***τρέχα γύρευε (και Νικολό καρτέρει)*** για περιπτώσεις

στις οποίες θεωρούμε ότι είναι μάταιο πλέον να αναζητήσει κανείς κάτι, για οριστικά χαμένη υπόθεση ή για περιπτώσεις στις οποίες δεν βρίσκει κανείς άκρη. *έτσι όπως έχουν γίνει τα πράγματα, ~· δεν βγάζεις άκρη'* || (κ μετβ. + να) *το Θέμα ήταν να μη γίνει το λάΘος· τώρα, ~ να βρεις ποιος φταίει'* — γΟρεμα (το) [μεσν.].
(ετυμ μτγν. αρχική σημ. «τριγυρνώ ψάχνοντας», < *γϋρος* γύρη (η) Ιχωρ. πληθ.} οι κόκκοι των λουλουδιών για τη γονιμοποίηση: *α,λλεργία από τη* - των λουλουδιών.
(πτυμ < μτγν *γῦρις, -εως,* αρχική σημ. «η άχνη από το αλεύρι», αβεβ ετύμου. ίσως συνδ. με το ουσ *γϋρος* «στρογγυλός», επειδή έπρεπε να γυρίζουν τον μύλο, για να αλεστεί το σιτάρι και να πάρουν το αλεύ- ρι1

γυρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {γύρισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κινώ (κάτι) κυκλικά, περιστροφικά· ~ *το κ/.ειδί στην πόρτα / τον διακόπτη / τη ρόδα* 2. στρέφω (κάτι) προς ορισμένη κατεύθυνση σε σχέση με σταθερό σημείο: *γύρισε το όπλο προς το μέρος μου* **3.** (για ρολόι) ρυθμίζω στρέφοντας τους δείκτες: ~ *το* ρολόι *μπροστά / μια ώρα πίσω* **4.** (μτφ.) κάνω (κάποιον) να αλλάξει γνώμη, μεταπείθω: *τον γύρισε τα μυαλά·* φρ (α) *γυρίζω φύλλο / σελίδα* μεταβάλλω φρονήματα, αλλάζω γνώμη ή συμπεριφορά: *έλεγε πως θα με παντρευτεί, αλλά τώρα το γύρισε το* φύλλο || *μη συνεχίσεις να μ' ενοχλείς, γιατί Οα το γυρίσω το φύ/.λο!* || *σ'αυτές τις εκ/.ογές θα γυρίσουμε σε/Λδα* (β) *γυρίζω την πλάτη* βλ. λ *πλάτη* (γ) *γυρίζω (κάτι) στο αστείο / στο σοβαρό* αλλάζω την τροπή συζήτησης προς το αστείο / προς το σοβαρό: *μόλις κα- τάλαβε ότι με πείραξε αυτό που είπε, το γύρισε στο αστείο* (δ) *τα γυρίζω* αθετώ τις υποσχέσεις που έχω δώσει ή ερμηνεύω αντίθετα το περιεχόμενο των λόγων μου: *μέχρι χθες άλλα μου έλεγες, σήμερα μου τα γυρίζεις* (ε) *γυρίζω το κεφάλι (κάποιου)* αλλάζω τις ιδέες (κάποιου). τον μεταπείθω: *είναι πο/.ύ ισχυρογνώμων δεν του γυρίζεις το κεφάλι με τίποτα!* 5. (μτφ.) αλλάζω: ~ *κανά/d στην τηλεόραση* 6. (οικ) περιφέρω, ξεναγώ (κάποιον) σε διάφορα μέρη ή χώρους· *τον γύρισε σε όλα τα αξιοθέατα τού νησιού του* || *θα σε γυρίσω σε όλα τα μπαρ τής παρα/Λας* **7.** (ειδικότ. για τόπους) επισκέπτομαι ταξιδεύοντας: *έχει γυρίσει όλο τον κόσμο* || *γύρισα χώρες και χώρες* 8. διασχίζω (τόπο) ως τουρίστας ή για επαγγελματικούς λόγους: *έχει γυρίσει ό?.η την Ε/.λάδα με το αυτοκίνητο* || *γύρισα την πόλη με τα πόδια* 9. (α) αναποδογυρίζω (κάτι), φέρνω το πάνω κάτω ή αντιστρόφως, το μέσα έξω. ~ γο *παλτό ανάποδα* || ~ *το μέσα έξω στο παντελόνι* (β) (μτφ.) ανατρέπω μια κατά στάση, το εις βάρος μου αποτέλεσμα· *οι δύο αλλαγές τού προπονη τή γύρισαν* το *παιχνίδι και μας χάρισαν τη νίκη* 10. (για αρδευτικά νερά) εκτρέπω, παροχετεύω 11. επιστρέφω (κάτι που έχω δανειστεί ή έχω λάβει): *μου γύρισε* τα *χρήματα που του είχα δώσει* **jj** ~ *τον αρραβώνα* (επιστρέφω το δαχτυλίδι τού αρραβώνα, διαλύω τον αρραβώνα) || ~ *συνα/Λαγματική* (οπισθογραφώ συναλλαγματική) **12.** (για σελίδες) αλλάζω, πηγαίνω στην επόμενη **13.** (στον κινηματογράφο, στην τηλεόραση, στο βίντεο) εγγράφω (τις σκηνές ενός έργου) σε φιλμ: ~ *ταινία ί σκηνές ενός έργου* συν κινη- ματογραφώ ♦ (αμετβ.) **14.** κινούμαι κυκλικά, περιστροφικά: *η Γη είναι σφαίρα και γυρίζει* || (μτφ.) *ήπια πολύ κρασί και τώρα το κεφάλι μου γυρίζει / γυρίζει* ο *κόσμος γύρω μου* ΣΥ.ν περιστρέφομαι ΦΡ *γυρίζω σαν (τη) σβούρα* για τους υπερβολικά δραστήριους, πολυάσχολους ή υπερκινητικούς ανθρώπους: *όλη μέρα γυρίζει σαν τη σβούρα· δεν ξεκουράζεται στιγμή* **15.** στρέφομαι προς ορισμένη κατεύθυνση· *γύρισε αμέσως μόλις τον φώναξα* **jj** *για γύρνα να σε δω'* **16.** περιφέρομαι, τριγυρνώ (κάπου): *όλη τη νύχτα γύριζε στα μπαρ* || *πού γυρνάει και δεν μαζεύεται στο σπίτι.* **17.** επιστρέφω στο σημείο ή την κατάσταση από όπου ξεκίνησα ~ στο *σπίτι / στην πατρίδα / στη δουλειά μου* ΦΡ (α) (μτφ) *όταν εσύ πήγαινες, εγώ γύριζα* έχω περισσότερες γνώσεις και εμπειρίες από εσένα ή έχω προηγηθεί στην εκτέλεση μιας εργασίας. μιας δραστηριότητας (γενικά) για πράγματα που ξέρουμε καλύτερα από άλλον είτε λόγω μεγαλύτερης ηλικίας είτε λόγω μεγαλύτερης εμπειρίας *Εσύ θα μου πεις τι θα κάνουμε, ~!* (β) *να πας και να μη γυρίσεις!* (ως κατάρα) για ανεπιθύμητο ή ενοχλητικό πρόσωπο 18. (μτφ) αλλάζω γνώμη ή γενικότ ιδέες: είναι *φανατικός, δεν γυρίζει με τίποτα* || *γύρισε ο κόσμος και έριξε αλλού την ψήφο του* (δηλ μεταστράφηκαν οι ψηφοφόροι) ΣΥΝ μεταστρέφομαι 19. (μτφ) μεταβάλλομαι: *γύρισαν τα πράγματα* (άλλαξε η πολιτική κατάσταση)· ΦΡ. *γυρίζει ο τροχός* μεταβάλλεται η κοινωνική κατάσταση των ανθρώπων: ~ *κι έρχονται τα πάνω κάτω.* Επίσης γυρνώ (κ. -άω) Ιμεσν.1 1-άς. } ΣΧΟΛΙΟ λ *εργαστικός, υποχωρητικός.*
[ετυμ μεσν < μτγν *γϋρος* Στη σημ. «κινηματογραφώ» η λ. αποδίδει το γαλλ lourner. Το μεσν. *γυρνώ* από τον αόρ. *(έ)γύρισα* κατά το σχήμα *έκέρασα - κερνώ, έπέρασα περνώ].* γυρίνος (ο) το νεογνό βατράχι ττου δεν έχει ακόμη πόδια.
[ϊΓ.ΓΥΜ < αρχ *γύρινος / γυρίνος* < *γυρός* «στρογγυλός» (βλ λ *γϋρος)].* **γύρισμα** (το) {γυρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η περιστροφή αντικειμένου γύρω από τον άξονά του: ~ *τροχού! μηχανής* 2. η στροφή προς ορισμένη κατεύθυνση: το - *τού όπλου προς τα δεξιά* 3. το σημείο στο οποίο στρίβει κανείς, η στροφή: ro ~ *τού δρόμου* **4.** η επιστροφή σε τόπο: *το ~ στο χωριό* 5. η επιστροφή ποσού: ro ~ *των χρημάτων που χρωστούσε* **6.** η μεταβίβαση προς τα πίσω: το **~** *τής μπάλας στον τερματοφύλακα 7.* το στρίφωμα των ρούχων - *παντελονιού* 8. (στον κινηματογράφο και στην τηλεόραση) η διαδικασία εγγραφής των σκηνών ενός έργου σε φιλμ *δοκιμαστικό* ~ || (στον πληθ) *εσωτερικά / εξωτερικά* ~ (σε στούντιο / σε φυσικό περιβάλλον) 9. οι αλλαγές στις κλίμακες στα τραγούδια: *δύσκολο τραγούδι, έχει πολλά* **-10.** (συνήθ στον πληθ) η μεταβολή από μία κατάσταση σε άλλη: *τού χρόνου τα ~* || *έχει ο καιρός γυρίσματα'*
Ιετυμ μεσν. < *γυρίζω.* Π σημ. 8 αποδίδει το γαλλ tournagej γυρισμός (ο) Ιμεσν.} 1. η επιστροφή: *στον ~ από το χωριό θα σταμα τήσουμε για λίγο ατα διόδια* || *στον ~ έμαθε τα δυσάρεστα νέα 2. η* επάνοδος στην πατρίδα ο ~ τού *ξενιτεμένου* || *ταξίδι χωρίς* ~ ΣΥΝ επιστροφή, (αρχαιοπρ) νόστος **γυριστός,** -ή, -ό Ιμεσν.] **1.** αυτός που έχει καμπυλωτό σχήμα: ~ *πόμολο / σίδερο* ΣΥΝ κυρτωμένος 2. αυτός που έχει ελικοειδή σχηματισμό *ανέβηκαν στο επάνω πάτωμα από τις ~ σκάλες* ΣΥΝ. στριφτός **3.** ΑΘΛ (για βολή) αυτή που γίνεται με περιστροφή τού κορμού ή αλλαγή τής θέσης του: *ο παίκτης πραγματοποίησε* ~ σουτ4. αυτός που μπορεί να γυρίζει και από την αντίθετη πλευρά: *σακάκι με ~ γιακά*
φρ (αργκό) ***την κάνω γυριστή σε κάποιον*** πληρώνω με το ίδιο νόμισμα, ανταποδίδω: *με εξαπάτησε άγρια, αλλά εγώ Θα του την κάνω γυριστή'*

γυρίστρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (μειωτ.) γυναίκα που περνάει τον χρόνο της κάνοντας βόλτες ή επισκέψεις και συνήθ. παραμελεί τις υποχρεώσεις της. — (υποκ) **γυριστρουλα** (η), **γυρνώ** ρ. γυρίζω

γυροβολιά (η) η περιστροφική κίνηση (κάποιου)
[ΕΙΥΜ < μεσν *γυροβο/<.ώ* < *γϋρος* + *-βολώ*< *βάλλω].* **γύροθε** επίρρ (διαλεκτ) από γύρω. ολόγυρα, πέριξ [ΕΤΥΜ μεσν. < μτγν *γυρόθεν*< *γϋρος* + *-θεν,* επίθημα δηλωτικό προ- ελεύσεως].

γυρολόγος (ο) ο πλανόδιος μικροπωλητής ΣΥΝ πραματευτής.
[ετυμ < *γύρος* + *-λόγος* < *λέγω* «συλλέγω, συγκεντρώνω»], **γύρος** (ο) **1.** η περκοέρεια. η περίμετρος ενός πράγματος: *ο ~* του *λιμανιού / τού χωραφιού* 2. (κατ' επέκτ) κάθε αντικείμενο κυκλοτερές, που περιβάλλει (κάτι) ~ *βαρελιού* (η στεφάνη που συγκρατεί τις βαρελοσανίδες) / *φουστανιού* (το κέντημα που είναι ραμμένο σε όλη την έκταση τής περιφέρειας φουστανιού, το στρίφωμα γενικώς) / *καπέλου* (η κυκλική προεξοχή τού καπέλου) **3.** η κυκλική / περιστροφική κίνηση (γύρω από έναν άξονα): ~ *τού λεπτοδείκτη* 4. η περιοδεία, το ταξίδι ή η βόλτα στα βασικότερα σημεία ενός χώρου: *δεκαήμερος ~ τής Ε?.λάδας* || *ο ~ τού κόσμον* ΦΡ (μτφ) ***κάνω τον γύρο (π.χ. τού κόσμου)*** ακούγομαι, γράφομαι ή εμφανίζομαι παντού: *η είδηση τού θανάτου της έκανε τον γύρο* τοι) *κόσμου* **jj** «ο *γάμος τους έγινε πρωτοσέλιδο κι έκανε τον γύρο των* λαϊκών *εφημερίδων ανά τον κόσμο»* (εφημ) 5. (ειδικότ) το αθλητικό αγώνισμα που περιλαμβάνει την κάλυψη μιας απόστασης και την επιστροφή στην αφετηρία: *ποδηλατικός ~ τής Ιταλίας* 6. καθεμιά από τις φάσεις μιας διαδικασίας, διοργάνωσης ή το τμήμα αθλητικού αγώνα: *ο δεύτερος ~ των εκ?.ογών* || νέος ~ *συνομιλιών! διαπραγματεύσεων ί διαβουλεύσεων* || *βγήκε νοκ- άουτ στον πρώτο* ~ [[ΓΟ *πρωτάθλημα θα διεξαχθεί σε δύο* ~ · 7. χοιρινό κρέας που ψήνεται τοποθετημένο σε μεγάλες επάλληλες φέτες περασμένες σε κατακόρυφο μεταλλικό άξονα, ο οποίος περιστρέφεται μπροστά από μια εστία, και το οποίο σερβίρεται κομμένο σε μικρά κομμάτια: ~ *με πίτα / σκέτος* || *μια μερίδα*
[ειυμ < μτγν *γύρος,* παράλλ. τ τού αρχ. *γυρός* «στρογγυλός» < θ. *γυ-,* από όπου και αρχ. *γύ-η* «καμπύλη», που συνδ. με αρμ kor «καμπύλος, κεκαμμένος», γερμ. kauern «κάθομαι οκλαδόν», ίσως και με λατ vola «κλείδωση» (< *g*ela) Ομόρρ *έγ-γύη,* πιθ και *γϋ-ρις (-η), γυλιός* κ.ά.]

γυροσκοπικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το γυροσκόπιο (βλ.λ.): ~ *πυξίδα* (που λειτουργεί με γυροσκόπιο και δείχνει τον αληθή βορρά)
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. gyroscopique]. **γυροσκόπιο** (το) |1853] {γυροσκοπί-ου | -ων} ΤΕΧΝΟΛ συσκευή που αποτελείται από έναν τροχό ο οποίος περιστρέφεται γρήγορα μέσα σε ένα πλαίσιο με τρόπο που να διατηρεί τον προσανατολισμό του ακόμη και όταν μεταβάλλεται η κλίση τού πλαισίου του· χρησιμοποιείται σε αεροπλάνα, πλοία κ α. για να διατηρεί σταθερή τη διεύθυνσή τους.
[ΕΤΥΜ Ηλληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. gyroscope, συσκευή που εφευρέθηκε από τον Γάλλο φυσικό L Foucault το 1852, προκειμένου να αποδείξει την ημερήσια περιστροφή τής Γης], **γυροφέρνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ {γυρόφερα} ♦ **1.** (αμετβ.) περιπλανώμαι ασκόπως· *γυρόφερνε από "δώ κι από 'κεί*♦ 2. (μετβ) προσεγγίζω (κάποιον) με ύπουλους και ιδιοτελείς σκοπούς *γυρόφερνε* rov *θείο του για την κληρονομιά* **3.** (μτφ) *(κάτι με γυροφέρνει)* αισθάνομαι ότι θα πάθω κάτι, αισθάνομαι κάποια συμπτώματα: *με - γρίπη.* **γυροφούστανο** (το) (λαίκ) η περιφέρεια τής γυναικείας φούστας.
ο γύρος τού φουστανιού ΣΥΝ ποδόγυρος,

γυρτός, -ή, -ό *■ γειρτός

γύρω (ορθότ. *γύρο*) επίρρ. **1.** κατά κυκλική διάταξη, περιφερειακά: *κάθονταν όλοι ~ απ' το κασετόφωνο και άκουγαν μουσική* |] *υπάρχουν ~ μας πολλοί εχθροί* (στο ευρύτερο περιβάλλον)· φρ (α) ***τα γύρω*** τα προάστια μιας πόλης ή τα περίχωρα μιας περιοχής (β) έχω ***γύρω μου*** περιβάλλομαι από, διαθέτω: ~ *ανθρώπους ικανούς και φιλό- τίμους*Συν περιστοιχίζομαι (γ) ***γύρω-γύρω*** απέξω-απέξω, όχι επί τής ουσίας: ΓΟΙ> το *'φερε ~, για να μην τον πικράνει* (δ) ***γύρω-γύρω όλοι*** παιδικό παιχνίδι 2. (Ί-από) σχετικά με: ~ *από το θέμα που συζητούσαμε, τι αποφάσεις πήρατε,* **3.** (για χρονικό σημείο ή ποσοτικό μέγεθος) περίπου, κατά προσέγγιση· *θα επιστρέφω ~ στις τρεις το μεσημέρι* **|j** *θα ήθελα ~* στο *ένα κιλό φέτα* ΣΥΝ πάνω-κάτω {ετυμ μεσν (λ *χ. ώ φίλτατε, κατέρχου γϋρο-γϋρο.* Πάίσιος. *Ίστ Σινά* 1710), από την αιτ. *τόν γύρο* τού μτγν. *γϋρος.* ΙΙ γρ. με *-ω* κατ' αναλογίαν προς τα *μέσω. λόγω* κ τ.ό.] **γύρωθε** επίρρ. -> γύροθε Γ.Υ.Σ. (η) Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού.

Γυφτάκι (το) {χωρ. γεν } (λαίκ.) **1.** ο μικρός Γύφτος **2.** ως μειωτ. χαρακτηρισμός ^μελαχρινού και βρόμικου παιδιού. Επίσης **Γυφτάκος** (ο), **γυφταρειό** (το) (λαϊκ.) **1.** χώρος όπου ζουν Γύφτοι **2.** (μτφ -μειωτ) ο

χώρος στον οποίο επικρατεί μεγάλη ακαταστασία και βρομιά.
[ΕΤΥΜ < *γύφτος* + παραγ. επίθημα *-αρειό.* πβ. κ. *αλητ-αρηό. παπαδ- αρειό* Ι
γυφτιά (η) (λαϊκ) **1.** (περιληπτ. με κεφ.) το σύνολο των Γύφτων *μαζεύτηκε ό/.η η* ~ (μειωτ) 2. απρέπεια, συμπεριφορά που δεν ταιριάζει σε άτομα που ζουν σε εξελιγμένη κοινο)νία (ειδικότ) η απουσία αξιοπρέπειας ή κοινωνικής διακριτικότητας Σ\ Ν μικροπρέπεια **3.** η έλλειψη τάξεως και καθαριότητας ΣΥΝ ακαταστασία, ρυπαρότητα

(μτφ) πράξη που φανερώνει υπερβολική τσιγγουνιά ΣΥΝ φιλαργυ- ρία. ΣΧΟΛΙΟ λ *πρωτιά.* **γύφτικος,** -η, -ο **1.** (λαικ-μειωτ) αυτός που σχετίζεται με Γύφτο ή προέρχεται από αυτόν ~ *τσαντίρι* ΦΡ ***καμαρώνω σαν (το) γύφτικο σκεπάρνι*** καυχώμαι. καμαρώνω με τρόπο επιδεικτικό και γελοίο **2.** (μειωτ) αυτός που χαρακτηρίζεται από ακαταστασία, βρομιά και έλλειψη καλών τρόπων συμπεριφοράς **3.** ***γύφτικα*** (τα) η περιοχή που κα- τοικείται από Γύφτους· ΦΡ ***κάτι τρέχει ατα γύφτικα*** για κάτι ασήμαντο, ανάξιο λόγου *Με απει/.ει ότι δεν Οα μου ξαναμιλήσει' Σιγά. ~!* ΣΥΝ σιγά τ' αβγά - **γύφτικα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ μεσν < *αίγύπτικος* < αρχ. *Αίγυπτος].* **γυφτόκαρφο** (το) (λαϊκ) χοντρό καρφί με κωνικό σώμα και τετράγωνο κεφάλι που χρησιμοποιείται στις ξύλινες στέγες **Γυφτόπουλο** (το). **Γυφτοπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-μειωτ.) το παιδί τού Γύφτου και γενικότ μικρός Γύφτος ΣΥ\ Γυφτάκι. Ίσιγ- γανόπουλο.
[ΕΤΥΜ Νόθο σύνθ. < *γύφτος* + *-που/ω)* (βλ.λ.)].
Γύφτος (ο), **Γύφτισσα** (η) {Γυωτισσών} (λαϊκ.-μειωτ.) ο Τσιγγάνος και γενικότ κάθε μελαμψός νομάς. που ζει σε τσαντίρι, έξω από το πλαίσιο τής κοινωνικής οργάνοισης ΦΡ ***είδε / βρήκε ο Γύφτος τη γενιά του (κι αναγάλλιασε η καρδιά του)*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος χαίρεται πολύ. όταν συναντά κάποιον που του ταιριάζει ή του μοιάζει. *·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός, Τσιγγάνος, τσιγγούνης.*
[ειυμ μεσν < μτγν Αρ/ύπτιος (πβ αγγλ. gipsy < μέσ αγγλ. gypcian < Egyptian «Αιγύπτιος»). Η εξήγηση τής ετυμ. αυτής είναι ότι οι ίδιοι οι Γύφτοι υποστήριζαν κατά τον Μεσαίωνα ότι προέρχονται από μια χώρα που ονομαζόταν "μικρή Αίγυπτος», τής οποίας η ύπαρξη ουδέποτε επιβεβαιώθηκε Η σύγχρονη έρευνα απέδειξε ότι προέρχονται από την Ινδία και μετακινήθηκαν στην Ευρώπη μέσω τής Περσίας και τής Αρμενίας] **γύφτουλας** (ο) {χωρ γεν. πληθ.} (λαϊκ-μειωτ.) πρόσωπο που διακρί- νεται για την αναξιοπρέπεια και την κακομοιριά του *Κοίτα τον ~' Οι άνθρωποι δεν έχουν να φάνε κι αυτός κάνει παζάρια μαζί τους για δυο δεκάρες παραπάνω'*
[ΕΤΥΜ < *γύφτος* + παραγ επίθημα *-ουλας,* πβ. κ. *δράκ-ου/.ας*] **γυφτοφάσουλα** (τα) τα μαυρομάτικα φασόλια (βλ. λ *μαυρομάτι-κος)*
γυφτοχώρι (το) {γυφτοχωριού | -ιών} **1.** περιοχή που κατοικείται από Γύφτους **2.** (μτφ.) παραμελημένη ή φτϊοχική περιοχή, συνοικία. **γυψάδΐκο** (το) (λαΐκ) το γυψοποιείο.
γυψαδόρος (ο) πρόσωπο που κατασκευάζει τα γύψινα, τις γύψινες διακοσμήσεις των σπιτιών.
[ΕΤΥΜ < *γύψος* + *-δόρος* (βλ λ)]. **γυψός** (ο) {γυψάδες} (λαΐκ) **1.** πωλητής γύψινων αντικειμένων **2.** ο γυψαδόρος (βλ λ) **γύψινος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος από γύψο: ~ *διακόσμηση* **2.** ***γύψινα*** (τα) το σύνολο των γύψινων κατασκευών σε ένα σπίτι
γυψοειδής, -ής, -ές [μεσν] {γυψοειδ-ούς (-είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με γύψο.
γυψοκάμινος (η) [1883] {γυψοκαμίν-ου | -ων. -ους} ο φούρνος μέσα στον οποίο κατασκευάζεται γύψος **γυψόκολλα** (η) {χωρ. γεν πληθ } μείγμα από γύψο και κολλητική ύλη που χρησιμεύει στη συγκόλληση γυαλιού και μετάλλων, **γυψοκονία** (η) [1885] {χωρ. πληθ.} ο γύψος σε κατάσταση σκόνης, που χρησιμοποιείται συνήθ. στο χτίσιμο μαζί με άλλα δομικά υλικά (τσιμέντο κ.ά.). Επίσης **γυψοκονίαμα** (το)
[ΕΙΥΜ < *γύψος* + *-κονία* < *κόνις* «σκόνη»], **γυψομάρμαρο** (το) {γυψομαρμάρ-ου | -ων} 1. ο στόκος (βλ,λ.) **2.** το μάρμαρο που κατασκευάζεται από στόκο
γυψοποιία (η) {χο)ρ. πληθ **} 1.** η κατασκευή γύψου **2.** το εργαστήριο κατασκευής γύψου και γύψινων ειδών Επίσης **γυψοποιείο** (το) [1897] (σημ. 2).
[ΕΤΥΜ < *γύψος* + *-ποιία* < *ποιο)]* **γύψος** (Ο) **1.** ορυκτό ένυδρο θειικό ασβέστιο σε στερεή μορφή ή σκόνη, που χρησιμοποιείται στην αγαλματοποιία. την αγγειοπλαστική, τη διακοσμητική, την ιατρική κ α. 2. (συνεκδ.) ο ιατρικός νάρθηκας που έχει κατασκευαστεί από την παραπάνω ύλη: *έβαλαν το σπασμένο χέρι του στον* ~ **3.** (μτφ) η κατάργηση τής δημοκρατίας από ολοκληρωτικό καθεστώς *για εφτά χρόνια βρισκόταν η Ηλλάδα στον* - [ΠΤΥΜ < αρχ. *γύψος (ή)* < αραμ gassa (πβ. εβρ gir)| **γυψοσανίδα** (η) βιομηχανικό προϊόν, επίπεδο ορθογώνιο δομικό στοιχείο που έχει ως βάση τον γύψο και επένδυση από ειδικό χαρτί για μεγαλύτερη αντοχή και καλύτερη επιφάνεια χρησιμοποιείται ευρέως για την κατασκευή ψευδοροφο>ν, διαχωριστικών τοίχων, για κάλυψη κατασκευαστικών ατελεκόν και επενδύσεις τοίχων **γυψοτεχνία** (η) {χωρ. πληθ.} παραδοσιακή εργασία με αντικείμενο την επεξεργασία τού γύψου, **γυψώνω** ρ. μετβ [αρχ.] {γύψωσα} **1.** καλύπτω (κάτι) με γύψο: ~ *την οροφή τού σπιτιού με διακοσμητικά σχέδια 2.* τυλίγω με. γύψινο επίδεσμο τραυματισμένο μέλος τού σώματος — **γύψωαη** (η) [μτγν.] κ **γύψωμα** (το).
Γ.Χ.Κ. (το) Γενικό Χημείο τού Κράτους
γωβιός (ο) » κωβιός
γωνία κ **γωνιά** (σημ. 6, 8, 9) (η) {γωνι-ών} **1.** (α) το διάστημα που προκύπτει μεταξύ δύο τεμνομένων ευθειών και μετριέται σε μοίρες. *η ορθή ~ έχει 90 μοίρες || οξεία / αμβλεία* ~ (β) μαθ ***συμπλήρωμα γωνίας*** βλ λ *συμπλήρωμα* **2.** το σημείο στο οποίο συναντώνται δύο επιφάνειες και η εξοχή που σχηματίζεται *χτύπησε στη ~ τού τραπεζιού* ΦΡ (σκωπτ.) ***ράβδος εν γωνία, άρα βρέχει*** βλ. λ *ράβδος* **3.** το σημείο στο οποίο τέμνονται δύο δρόμοι: *τον περίμενε στη* - || *Πατησίων και Σολοψου ~·* ΦΡ (α) ***βάζω (κάποιον / κάτι) στη γωνία*** θέτω στο περι- θώριο, κάνω στην άκρη. καθιστώ ανενεργό ή άχρηστο (κάτι/κάποιον): *τον έβαλαν στη γωνία και ανέλαβαν οι ίδιοι όλες τις εξουσίες* ΣΥ\ βάζω στην άκρη / στη μπάντα (β) (αργκό) ***πήγαινε στη γωνία να δεις αν έρχομαι*** ως απάντηση σε κάποιον που παριστάνει τον έξυπνο ή μας λέει πράγματα που νομίζει ότι εμείς αγνοούμε **4.** (συνεκδ ως επίθ) ο γωνιακός, αυτός που βρίσκεται στη συμβολή, στη γωνία δύο δρόμων *αγόρασε μαγαζί ~, πολλά λεφτά δηλαδή* (επειδή τα γωνιακά καταστήματα έχουν μεγάλη αξία) 5. η θέση από την οποία βλέπει κανείς (κάτι) και (κυρ. μτφ) η τοποθέτηση, το πρίσμα μέσα από το οποίο κρίνει κανείς (κάτι): *είναι δύσκολο να υπάρξει μια αντικειμενική άποψη γι'αυτό το θέμα εξαρτάται από τη ~ από την οποία το β/,έπει κανείς* ΦΡ ***οπτική γωνία*** η θέση από την οποία βλέπει κανείς τα πράγματα, ο προσωπικός τρόπος με τον οποίο συνηθίζει να κρίνει και να εκτιμά κανείς τις καταστάσεις, *από τη δική μου ~ δεν βλέπω να υπάρχει πρόβλημα* ΣΥΝ πρίσμα, θέση, άποψη 6. (μόνον ο τ ***γωνιά)*** το σπίτι, ο ιδιαίτερος προσωπικός χώρος. *Οα βρούμε και μεις μια ~ να* βολευτούμε· ΦΡ (οικ) ***κάθομαι στη γωνιά μου*** δεν ανακατεύομαι, δεν ασχολούμαι, δεν αναμειγνύομαι σε υποθέσεις άλλων 7. η άκρη ψωμιού ή γλυκού του *άρεσε να τρώει τη ~ τού ψωμιού* [| (σκωπτ.) *η ουσία είναι μία και ο μπακλαβάς* - 8. το απομακρυσμένο τμήμα μιας περιοχής: *σε μια ~ τής Ηλ/.άδας ·* 9. το τεχνικό εργαλείο που έχει σχήμα ορθής γωνίας — (υποκ) **γωνιταα** (η)
[εγυμ αρχ. < *^γον-F-ία* (με αντέκταση), ετεροιωμ βαθμ. τού I.E *gen- u-* «γόνατα», πβ σανσκρ janu, λατ genu, γαλλ. genou. αγγλ. knee, γερμ. Knie κ ά Ομόρρ αρχ. *γόνυ (γόνατο)* ΙΙ φρ. *οπτική γωνία* αποδίδει το γαλλ point de vue|
γωνιάζω ρ. μετβ. [μτγν] {γώνιασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** δίνω το σχήμα γωνίας σε (κάτι), δημιουργώ γωνία: *γώνιασε το χωράφι, για να το χωρίσει σε οικόπεδα 2.* (σπάν) τοποθετιό (κάτι) σε γωνιακή θέση· *γώνιασε τα έπιπλα που έπιαναν χώρο, για να καθίσουν άνετα* — **γώνιασμα** (το).
γωνιαίος, -α. -ο Ιμτγν.] (λόγ) γοηαακός (βλ.λ.).
γωνιακός, -ή. -ό Ιμτγν] αυτός που βρίσκεται σε γωνία. - *μαγαζί / σπίτι / διαμέρισμα.* **γώνιασμα** (το) ♦ γίονιάζω
γωνιαστός, -ή. -ό αυτός που έχει γωνιαστεί (βλ λ *γωνιάζω)* **-**
γωνικός, -ή, -ό * -γωνος
γωνιοειδής, -ής, -ές [αρχ.] {γωνιοειδ-ούς \ -είς (ουδ -ή)} αυτός που έχει σχήμα γωνίας **γωνιοκόρυφος,** -η, -ο **1.** αυτός που καταλήγει σε γο)νιώδη κορυφή 2. αυτός που έχει σχήμα γωνίας ως κορυφή, **γωνιόλιθος** (ο) [1889] {γωνιολίθ-ου | -ων, -ους} (λόγ) το αγκωνάρι (βλ.λ)
[εγυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cornerstone] **γωνιόμετρο** (το) [1870] Ιγωνιομέτρ-ου | -ων} όργανο για τη μέτρηση γωνιών σε διάφορες επιστήμες (ανθρωπολογία, γεωδιαισία κ α.) [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. gonioinetre}. **γωνιώδης,** -ης.-ες [αρχ.] {γωνιώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών} αυτός που έχει ή σχηματίζει γωνίες - *αγκύλη i σχήμα προσώπου* **γωνιωτός,** -ή, -ό [μεσνΐ **1.** αυτός που έχει τοποθετηθεί σε γωνία 2. αυτός που έχει γωνιώδες σχήμα.
-γωνος, -η. -ο λεξικό επίθημα που δηλ(όνει συγκεκριμένο αριθμό γωνιών: *πεντάγωνος πύργος || τετράγωνη πισίνα || (το ουδ. ως ουσ.) σχεδιάζω έ.να τρίγωνο / ένα πολύγωνο* Επίσης **-γωνικός,** -ή, -ό.
[ΗΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λχ *τρί-γωνος. τε- φά-γωνος).* που προέρχεται από το ουσ *γο)νία\.* **γωπα** κ (εσφαλμ.) **γόπα** (η) {χωρ γεν πληθ.} **1.** ψάρι με επίμηκες σώμα. που συναντάται στις εύκρατες θάλασσες και αλιεύεται πολύ (ιδι- αίτ. στη Μεσόγειο) για την εύγευστη σάρκα του · 2. το τμήμα τού τσιγάρου που μένει ακάπνιστο: ο *λοχίας έβαλε τους στρατιώτες να μαζέψουν τις* ~ συν αποτσίγαρο.
ΙΕΤΥΜ < **βώπα* < μτγν *βώς* < αρχ *βόάξ,* αγν ετύμου]

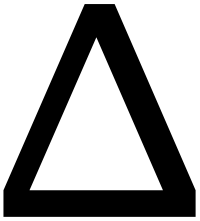

Δ, δ: δέλτα, το τέταρτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Όσο γνωρίζουμε από τη φωνολογία τής Αρχαίας Ελληνικής, το γράμμα *δ* αντιπροσώπευε ένα κλειστό οδοντικό σύμφωνο, το **-ντ-** (πβ. ξεν. d) και όχι το διαρκές οδοντικό σύμφωνο που προφέρουμε σήμερα. Η λ. **δωρον,** λ.χ., προφερόταν ως /do'oron/ και όχι ως /60ro(n)/. όπως συνέβαινε και με την προφορά των *β* (ως *-μη-)* και *γ* (ως -/κ*-). Ωστόσο, ήδη στους χρόνους πριν από τον Χριστό, το *6* άρχισε να προφέρεται ως διαρκές σύμφωνο με τη σημερινή προφορά. Στο συλλαβογραφικό αλφάβητο τής Γραμμικής γραφής Β (αντίθετα με ό,τι ίσχυε για τα γράμματα *в* και *γ*) ιδιαίτερο συλλαβόγραμμα δήλωνε το *δ* και άλλο συλλαβόγραμμα τα γ και *θ* από κοινού (στο κυπριακό συλλαβάριο και τα τρία οδοντικά τ - *δ θ* δηλώνονταν με το ίδιο συλλαβόγραμμα). Μορφικά, το τριγωνικού σχήματος Δ τής ελληνικής γραφής στο λατινικό λεγόμενο αλφάβητο (που είναι, στην πραγματικότητα, το δυτικό ελληνικό αλφάβητο τής Χαλκίδας) έλαβε τη μορφή τού D. με κύρτωση των δύο πλευρών τού τριγο')νου. Τέλος, ως προς την ονομασία τού γράμματος, οι μελετητές τής ιστορίας τής ελληνικής γραφής συμφωνούν ότι προήλθε από το βορειο- σημιτικό dalet (ή daleth). που σήμαινε «θύρα». Από το d-, το πρώτο γράμμα τού daleth, προήλθε ακροφωνικά ο συμφωνικός φθόγγος [d] (-ντ-).Ως προς την κατάληξη τού *δέλτα,* το *-a* (όπως στην περίπτωση των *άλφ-α, βήτ-α* και *γάμμ-α)* είναι κατάληξη που προστέθηκε στην Ελληνική, στην οποία οι λέξεις δεν μπορούσαν να λήγουν σε *-φ,* σε *-θ* κ.τ.ό.). σχολιο λ. *αλφάβητο, γραφή*

Δ, δ δέλτα' το τέταρτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ κ λ. *δέλτα, αριθμός).*

Δ. Δύση. δυτικά, δυτικός, -ή, -ό **Δ.Α.** (ο) Δήμος Αθηναίων.

δα μόρ **1.** επιτατ σε κατάφαση ή άρνηση: *ναι ~! || όχι ~'2.* (ειδικότ) ***όχι δα*** λέγεται με ειρωνική, θαυμαστική ή ερωτηματική διάθεση: *-Δεν υηάρχει άνθρωπος πον να αμφισβητήσει το ταλέντο της!* **-~/3.** ως επιτατικό υποκορισμού σε συνεκφορά με την αντων. *τόσος: ένας ανθρωπάκος τόσος ~ και να σας κάνει ό.τι θέ?*ει!* 4. ως μετριαστικό έντονης προσταγής ή βαριάς έκφρασης: *πήγαινε ~ εκεί* που *σον ?.έω || έλα μην κάνεις έτσι'* 5. ως προσδιοριστικό τόπου και χρόνου · *εδώ ~ || τώρα ~.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ *δή* (βεβαιωτ. μόριο), κατά τα επιρρ. σε *-a\.*

Δαβίδ (ο) (παλαιότ. ορθ *Δανίδ)* {άκλ.} **1.** ο δεύτερος (μετά τον Σαούλ) βασιλιάς τού Ισραήλ, συγγραφέας των περισσότερων από τους Ψαλ- μούς τής Π.Δ. · ΦΡ ***Δαβίδ και Γολιάθ*** για ζεύγος συνήθ. αντιπάλων, εκ των οποίων ο ένας είναι μικρόσωμος (Λαβίδ) και ο άλλος γιγαντόσωμος (Γολιάθ) ή ο ένας έχει περιορισμένες δυνάμεις και ο άλλος είναι πανίσχυρος 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Dawid «αγαπητός»!,

δάγκαμα (το) ► δάγκωμα **δαγκαματιά**

(η) > δαγκωματιά

δαγκάνο (η) {δαγκανών} **1.** η λαβίδα των καρκινοειδών (αστακών, καβουριών), με την οποία συλλαμβάνουν την τροφή τους 2. (μτφ.) η τανάλια, η τσιμπίδα: *ένα μηχάνημα με πελώριες -* || (μτφ) ρον *έπια-* σε *η εφορία στις ~ της.* [ΕΤΥΜ < *δαγκάνο)}.*

δαγκανιά (η) - * δαγκωνιά

δαγκανιάρης, -α. -ικο {δαγκανιάρηδες} αυτός που δαγκώνει συχνά: *~ γάτα / σκυ/Λ* **δαγκάνω** ρ * δαγκώνω

δάγκειος (ο) [1894J {δαγκει-ου | -ων, -ους} ΙΑΤΡ μεταδοτική ασθένεια, κύρια συμπτώματα τής οποίας είναι ο υψηλός πυρετός και τα εξανθήματα.

[είυμ Μεταφορά τού γαλλ dengue < σουαχίλι dinga, που παρασυ- σχετίστηκε προς το ισπ. dengue «ιδιοτροπία, σχολαστικότητα»], **δάγκωμα** κ **δάγκαμα** (το) [μεσν.Ι {δαγκώμ-ατος | -ατα, -άτων} 1.το να δαγκώνει κανείς (κάτι): γο ~ *τού μήλου* 2. (συνεκδ.) η δαγκωματιά (βλ.λ.)

δαγκωματιά Ιμεσν] κ (σπανιότ) **δαγκαματιά** (η) [μεσν.] το αποτύπωμα των δοντιών ή και το τραύμα που δημιουργούν αυτά, όταν δαγκώσει κανείς (κάτι/κάποιον): *είχε μια ~ στο πόδι από* σκύλο συν. δαγκωνιά.

δαγκωνιά κ. (σπανιότ.) **δαγκανιά** (η) η δαγκωματιά (βλ λ). **δαγκωνιάρης,** -α, -ικο κ **δαγκανιάρης** αυτός που συνηθίζει να επιτίθεται και να δαγκώνει, **δαγκώνω** κ. (σπανιότ.) **δαγκάνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {δάγκω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. ανοίγω το στόμα και πιάνω δυνατά με τα δόντια κάτι, αποσπώντας συνήθ ένα κομμάτι του: ~ το *μήλο / το καρπούζι / το κρέας* 2. πληγώνω, τραυματίζω αρπάζοντας με τα δόντια ή μπήγοντάς τα στο δέρμα · *ένας σκύλος* του *δάγκωσε το πόδι* || τον *δάγκωσε ένα φίδι και πέθανε* φρ (α) (οικ.) ***δαγκώνω τη λαμαρίνα*** ερωτεύομαι, *απ'ό,τι βλέπω, έχεις δαγκώσει για τα καλά τη λαμαρίνα* (β) ***δάγκωσε τη γλώσσα σου!*** μη λες πράγματα που απευχόμαστε να συμβούν: *- Λες να σκοτώθηκε;* **— 3.** δημιουργώ σημάδι στο δέρμα από παθιασμένο ερωτικό φιλί. ποιος *σε δάγκο)σε στον λαιμό:* || *γύρισε σπίτι φιλημένη-δαγκωμένη* ♦ 4. (αμετβ) είμαι επικίνδυνος: *πρόσεχέ τον. δαγκώνει* || (σε προειδοποιητικές πινακίδες σε σπίτια με σκύλο) «*Προσοχή' Ο σκύλος δαγκώνει»'* φρ ***(μη φοβάσαι), δεν δαγκώνω!*** ως προτροπή σε κάποιον να ξεπεράσει τους δισταγμούς ή τις επιφυλάξεις του απέναντι μας: *έλα κοντά μον,* **5.** (μεσοπαθ. *δαγκώνομαι)* μαζεύομαι, αντιλαμβάνομαι σφάλμα, απρέπειά μου ή υπονοούμενο εναντίον μου: *μόλις αναφέρθηκα δήθεν τυχαία στις παράνομες δραστηριότητές του, δαγκώθηκε και δεν μίλησε.*

[εγυμ μεον < *δακώνω* (η ηχηροποίηση τού *-κ-* υπό την επίδραση τού μτγν. *δαγκάνω)* < αρχ. *δάκος* «ζώο με επικίνδυνο δάγκωμα» < αόρ. β' *έ-δακ-ον* τού ρ. *δάκνω* < *dnk-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Η denk- «δα- γκο)νω», πβ. σανσκρ. daSati «δαγκώνει», αγγλ. tough «σκληρός», γερμ Zange «λαβίδα» κ ά]

δαγκωτός, -ή, -ό αυτός που έγινε με δάγκωμα: *δαγκωτό φιλί* · ΦΡ *ρίχνω δαγκωτό* (ενν το ψηφοδέλτιο) ψηφίζω φανατικά συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα ή υποψήφιο. -- **δαγκωτά** επίρρ **δάδα** (η) {σπάν. δαδών} **1.** δαυλός από εύφλεκτο ξύλο που χρησιμοποιείται για φωτισμό συν λαμπάδα, πυρσός 2. (μτφ.) το μέσο εκπολιτισμού και διαφώτισης: *οι λόγιοι μετέφεραν από τη Δύση τη - τής ε/.ευθερίας και τον γαλλικού Διαφωτισμού στην υπόδουλη Ελλάδα* [ετυμ < αρχ. *δάς, δαδός* < *δαίω* «καίω» < **δαι-ω* < **δαι-Γω* < *ΧδάΓ-]ω* < J.E *daw- «καίω», πβ. *σανσκρ* dunori «καίει», λατ bellum «πόλεμος» (< duellum), ισπ. belico «πολεμικός», γαλλ. rebeller (se) «επαναστατώ, εξεγείρομαι» (> αγγλ rebel) κ ά. Ομόρρ δαυλός (βλ λ.)], **δαδί** (το) {δαδ-ιού j -ιών} το εύφλεκτο κομμάτι από δέντρο που έχει ρητίνη, το οποίο χρησιμεύει κυρίως ως προσάναμμα *άναψαν για να βλέπουν μέσα στη νύχτα* [ετυμ < αρχ *δφδίον.* υποκ τού *δάς* / <5αΐ"ς «δάδα»},

δαδούχος (ο) [αρχ I πρόσωπο που κρατά (φέρει) δάδα ΣΥ\ λαμπα- δορόρος.

δαήμων, -ων. -ον {δαήμ-ονος. -ονα ί -ονες (ουδ -ονα). -όνων} (αρχαι- οπρ -σπάν) αυτός που έχει γνώσεις και πείρα, ο ειδήμων *έμπειρος πολιτικός, ~ και ευγενής* συν επαΐων, έμπειρος αντ αδαής, **—δαημοσύνη** (η) [μτγν }. σχολιο λ. *-ο)ν, -ων, -ον*

[εγυμ_ αρχ. < θ. *δαη-* (αόρ. *δαή-ναι),* παρεκτεταμένος τ. τού θ *δα-,* το οποίο απαντά στο ρ *δι-δά-σκω* (βλ λ)].

Δαίδαλος (ο) {Δαιδάλου} ΜΥΘΟΛ Αθηναίος γλύπτης και αρχιτέκτονας, απόγονος τού Ερεχθέα εξόριστος στην Κρήτη, φυλακισμένος τού Μίνωα κατασκεύασε τον Λαβύρινθο και τελικά δραπέτευσε με κέρινα φτερά που κατασκεύασε ο ίδιος για τον εαυτό του και τον γυιο του Ίκαρο.

[είυμ αρχ κύρ. όν < επίθ *δαίδαλος* (βλ.λ.)}. **δαίδαλος** (ο) {δαιδάλ-ου | -ων, -ους} **1.** περίπλοκη κατασκευή (διάδρομος, κτήριο κ ά.) που μοιάζει με λαβύρινθο 2. (μτφ) η έλλειψη λύσης (διεξόδου) σε ένα πρόβλημα · *τελικά χάθηκε μέσα στους ~ των προβλημάτων, των μηχανορραφιών και τής γραφειοκρατίας*

[F.ΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «περίτεχνα δουλεμένος, κατάστικτος», αβεβ. ετύμου, πιθ < **δάλ-δαλ-ος* (με αναδιπλασιασμό και ανομοίωση τού -λ-) < θ. **δαλ-* < **dj-*, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε *del- «σχίζω, κλαδεύω», πβ σανσκρ. dalam «κομμάτι», λατ dolare «πελεκίζω, κόβω», γαλλ. deuil «πένθος», ισπ. duelo. γαλλ. doloire «κλαδευτήρι» κ.ά] **δαιδαλώδης,** -ης, -ες {δαιδαλώδ-ους j -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ) **1.** αυτός που έχει περίπλοκη κατασκευή. ~ *κτήριο / διάδρομοι / δρομάκια*

πολύπλοκος, πολυσύνθετος. ~ *ζητήματα / Θεωρίες* Επίσης **δαιδαλοειδής,** -ής, -ές {1889} ** σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **δαίμονας** (Ο) {δαιμόνων} **1.** (συχνά με κεφ.) το πνεύμα τού κακού· ρον *πλάνεψε ο ~* συν. διάβολος, σατανάς φρ (α) *έχει τον δαίμονα μέσα ταυ* (i) (εύσ) είναι δραστήριος, εφευρετικός, δημιουργικός (ii) (κακόσ.) φέρεται απρεπώς, με ασέβεια, εμφανίζει ροπή προς το κακό (β) **ο** *δαίμονας / δαίμων τού τυπογραφείου / τής φωτοσύνθεσης* ο δαίμονας που υποτίθεται ότι ευθύνεται για τα τυπογραφικά λάθη, τα οποία συχνά δημιουργούν παρεξηγήσεις: *ο~ έκανε πάλι* το *θαύμα του. αντί τού ορθού «νίκη βλέπει ο υπουργός» γράφτηκε «δίκη βλέπει ο υπουργός»!* (γ) **ο** *κακός δαίμονας (κάποιου)* για αντίπαλο τον οποίο δεν

μπορεί να νικήσει κάποιος **2.** ***δαίμονες*** (οι) τα κακά πνεύματα, σε αντίθεση με τους αγγέλους ΦΡ (α) ***χορός δαιμόνων*** κατάσταση μεγάλου θορύβου, σχλοβοής και γενικού χάους ΣΥΝ πανζουρλισμός (β) ***απειλώ θεούς και δαίμονες*** βλ. λ *απειλώ* **3.** (ειδικότ.) πρόσωπο που πα- ρενοχλεί ηθικά, που ωθεί στην αμαρτία, *ήταν ένας εικοσάχρονος ~ που κόλαζε ακόμη και άγιο* **4.** (μτφ) πρόσωπο που προκαλεί με τη συμπεριφορά του, που δημιουργεί προβλήματα ή προξενεί φόβο και ανησυχία *κάθε βράδυ οι ~ με τις μηχανές χαλούν τον κόσμο* ΣΥΝ ταρα- ξίας ΑΝΤ άγγελος Επίσης (λόγ.) **δαίμων** {δαίμονος}. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *διάβολος, έξυπνος.*

[ετυμ < αρχ. *δαίμων*< *δαί-ομαι* «μοιράζω, χωρίζω» < I.E. *da(i)- «μοιράζω», πβ. σανσκρ dati «μοιράζει, κόβει», γερμ. Zeit «χρόνος», αγγλ. time, tide «παλίρροια» κ ά. Ομόρρ. αρχ. *δατέομαι* «μοιράζομαι», *συν- δαιτυμών (-όνας), παν- δαισία, ενδαίμων, δήμος* (βλ.λ) κ.ά Η ετυμ. φανερώνει ότι η λ. *δαίμων* δήλωνε αρχικώς τη θεότητα που «μοιράζει, κατανέμει» τη μοίρα Ως δαίμονες χαρακτηρίζονταν στην αρχαιότητα όλες οι θεότητες στις οποίες αποδιδόταν τιμή. Στην Κ Δ. η λ (ιδίως το υποκ. *δαιμόνιον)* περιορίστηκε στον χαρακτηρισμό των πονηρών πνευμάτων (εν αντιθέσει με τη λ. *άγγελος),* πχ Μάρκ. 1, 34 · *καί έθεράπευσεν πολλούς | .] και δαιμόνια πο/.λά έξέβαλεν καί ούκ ήφιεν λαλεΐν τά δαιμόνια..]* **δαιμονιακός,** -ή. -ό [μτγν.] δαιμονικός (βλ.λ.). **δαιμονίζω** ρ, μετβ **[**αρχ.Ι {δαιμόνιο-α. -τηκα, -μένος} **1**. (α) κάνω κάποιον να χάσει τον αυτοέλεγχό του, να παραφέρεται· *η συμπεριφορά του με δαιμόνισε* (β) (επιτατ) προκαλώ (κάποιον) με ερεθιστικά σχόλια. βάζω σε πειρασμό **2**. (μεσοπαθ. ***δαιμονίζομαι***) (α) καταλαμβάνομαι από το πνεύμα τού κακού, υφίσταμαι δαιμονοληψία ή σεληνιά- ζομαι (βλ.λ.) (β) θυμώνω, παραφέρομαι. χάνω τον αυτοέλεγχό μου

(η μτχ. ***δαιμονισμένος,*** *-η, -ο)* βλ.λ. -- **δαιμόνισμα** (το), **δαιμονικός,** -ή. -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με δαίμονα ΣΥΝ δαιμονιακός – **δαιμονικά** επίρρ. **δαιμόνιο** (το) [αρχ J {δαιμονί-ου | -ων} **1.** καθένα από τα άυλα πονηρά πνεύματα που θεωρούνται ότι εκπροσωπούν το κακό και επηρεάζουν αρνητικά την ανθρώπινη συμπεριφορά: *ο Χριστός απήλλασσε ανθρώπους από τα* - 2. (μτφ.) το άτακτο και ανυπάκουο παιδί: δεν *κάθεται καλά, το* ΣΥΝ διαολάκι. ζιζάνιο, ταραξίας · **3.** (μτφ) η ευφυΐα, η επιτηδειότητα που οδηγούν στην επιτυχία ή (ειρων.) σε επιτυχημένες παράνομες δραστηριότητες, *επιχειρηματικό / πολιτικό / αστυνομικό ~ |*] (ειρων.) *το ελληνικό - έκανε πάλι το θαύμα του συμπατριώτες μας είχαν βρει τον τρόπο να εξάγουν προϊόντα από άλλες χώρες και να εισπράττουν επιδοτήσεις γι' αυτά σαν ελ/.ηνικά* ΣΥΝ μεγαλοφυια, δεινότητα · ΦΡ ***καινά δαιμόνια*** βλ. λ. *καινός* **δαιμονιόπληκτος,** -η, -ο κ. **δαιμονόπληκτος** αυτός που έχει πληγεί, καταληφθεί από δαιμόνιο – **δαιμονιοπληξία** [μτγν.] κ. **δαιμονοπληξία** (η).

[ΕΤΥΜ μτγν < *δαιμόνιον* + *-πληκτος* < πλήττω] **δαιμόνιος,** -α. -ο (αρχ] **1.** αυτός που έχει σχέση με τον διάβολο: *~ συμπαιγνία* ΣΥΝ σατανικός, διαβολικός, δαιμονικός 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που δείχνει ξεχωριστή ικανότητα και εξυπνάδα σε ορισμένο τομέα: *ήταν ~ επιχειρηματίας / ντέτεκτιβ Ι δημοσιογράφος* - **δαιμονίως** επίρρ [αρχ]. ΣΧΟΛΙΟ λ *έξυπνος.* **δαιμόνισμα** (το) -► δαιμονίζω

δαιμονιαμένος, -η, -ο [μεσν.] **1.** αυτός που θεωρείται ότι κατέχεται από πονηρά πνεύματα (βλ. κ λ *δαιμονισμός): ο εξορκισμός μιας* ~ 2. (μτφ) πολύ έντονος και δυνατός: *~ θόρυβος* – **δαιμονισμένα** επίρρ. **δαιμονισμός** (ο) [μτγν] η κατάσταση στην οποία βρίσκεται κανείς όταν δυνάμεις υπερφυσικές σχετιζόμενες με το πνεύμα τού κακού (δαιμόνια, πονηρά πνεύματα) θεωρούνται ότι ελέγχουν και κατευθύνουν τη βούληση και τις πράξεις του. **δαιμονιστής** (ο), **δαιμονίστρια** (η) {δαιμονιστριών) πρόσωπο που λατρεύει τον Σατανά και τους δαίμονες ΣΥΝ σατανιστής. – **δαιμο- νιατικός,** -ή, -ό.

δαιμονιώδης, -ης, -ες [μτγν] {δαιμονιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών δαιμονιωδέστ-ερος, -ατος} 1. (κυριολ) αυτός που μοιάζει με δαίμονα ή αρμόζει σε αυτόν: - *συμπεριφορά* 2. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από εκρηκτικότητα. μεγάλη ένταση, παραφορά *χορεύουν με ~ ρυθμό* ΣΥΝ ασυγκράτητος, παράφορος **δαιμονιωδώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης.* -ες *r*

δαιμονοκρατία (η) Ιχωρ. πληθ.} η επικράτηση, η κυριαρχία τού Σατανά ή πονηρών πνευμάτων **δαιμονολάτρης** (ο) {δαιμονολατρών}.

δαιμονολάτρισσα (η)

{δαιμονολατρισσών} πρόσωπο που λατρεύει τον Διάβολο ή πονηρά πνεύματα ΣΥΝ σατανιστής. –**δαιμονολατρία** (η) |1889|, **δαιμονολα- τρικός,** -ή. -ό

δαιμονόληπτος, -η. -ο αυτός που έχει καταληφθεί από δαιμόνιο – **δαιμονοληψία** (η)

[ΕΤΥΜ < *δαίμονας* + *-ληπτος* < *λαμβάνω* (πβ. μέλλ. *λήψομαι* < **λήπ- σομαι)].*

δαιμονολογία (η) [1845] {δαιμονολογιών} **1.** η εξέταση των θρησκευτικών αντιλήψεων για τους δαίμονες 2. (κυρ. στον πληθ) η ενασχόληση και αναφορά στους δαίμονες, το να μιλάει κανείς για δαίμονες **3.** (μτφ) λόγος που αποσκοπεί στη διαμόρφωση αρνητικής εικόνας για κάποιον, *«οι ~ και τα ψέματα συγκροτούν τη στρατηγική τής μαύρης προπαγάνδας»* (εφημ.) || *άσε τις ~ κι ας δούμε τα πράγματα πιο λογικά* – **δαιμονολόγος** (ο/η) [1897]. **δαιμονολογικός,** -ή, -ό [1863], **δαιμονολογώ** ρ. {-εις ..}. **δαιμονομανής,** -ής, -ές 11897] {δαιμονομαν-ούς | -εις (ουδ -ή)} **1.** αυτός που είναι προσκολλημένος στη λατρεία τού Διαβόλου · **2.** αυτός που πιστεύει ότι η βούληση και οι πράξεις του ελέγχονται από δαίμονα · **3.** (γενικότ) αυτός που ασχολείται με τους δαίμονες, που αφιερώνει πολύ χρόνο σε ό,τι έχει σχέση με αυτούς. – **δαιμονομανία** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες* [πτυμ < *δαίμονας* + *-μανής* < *μαίνομαι}* **δαιμονομαντεία** (η) [1889] {δαιμονομαντειών} η μαντεία που γίνεται με. τη βοήθεια ή την επίκληση τού Σατανά ή των δαιμόνων, **δαιμονοπάθεια** (η) Π888] {δαιμονοπαθειών} διανοητική διαταραχή κατά την οποία ο πάσχων νομίζει ότι κατέχεται από δαίμονα συν δαιμονομανία.

δαιμονοπαθής, -ής, -ές {δαιμονοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που υποφέρει από δαιμονοπάθεια (βλ.λ) ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες* [ΕΤΥΜ < *δαίμονας* + *-παθής* < θ *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' *ε-παΟ-ον)].*

δαιμονοπαρμένος, -η. -ο αυτός που βρίσκεται υπό την επήρεια δαίμονα.δαιμονισμένος, **δαιμονόπιστος,** -η. -ο αυτός που πιστεύει στους δαίμονες **δαιμονόπληκτος,** -η. -ο -► δαιμονιόπληκτος **δαιμονοπληξία** (η) ♦ δαιμονιόπληκτος

δαιμονοποιώ ρ. μετβ {δαιμονοποιείς. j δαιμονοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. (κυριολ) γίνομαι δαίμονας, αποκτώ μορφή δαίμονα: *«παραδοσιακές μεταμφιέσεις τού αγροτικού καρναβαλιού θε~ ωρείται ότι αναπαριστούν δαιμονοποιημένες ψυχές νεκρών»* (εφημ.)

(μτφ.) αποδίδω σε κάποιον πολύ αρνητικές ιδιότητες, τον εμφανίζω ως υπαίτιο μιας δυσάρεστης κατάστασης, ως την πηγή των κακών: *η προπαγάνδα τους προσπαθεί να δαιμονοποιήσει τον αντίπαλό τους στα μάτια τής κοινής γνώμης* ΑΝΤ αγιοποιώ. – **δαιμονοποίηση** (η), **δαίμων** (ο) -► δαίμονας

Δ.Α.Κ.Ε. (τ|) Δημοκρατική Αγωνιστική Κίνηση Εργαζομένων, **δακοκτονια** (η) η εξόντωση τού δάκου: οι *αγρότες έκαναν ~ με αεροψεκασμό*

δακοπαγίδα (η) (λαικ) δοχείο με δηλητηριώδες μείγμα που τοποθετείται στα ελαιόδεντρα για την εξόντωση τού δάκου ή για να ελεγχθεί στατιστικά αν πρέπει να γίνει αεροψεκασμός για δακοκτονια **δάκος** (ο) {χωρ πληθ } δίπτερο παρασιτικό έντομο που καταστρέφει κυρίως τον καρπό τής ελιάς κοινώς «μύγα τής ελιάς»

[f.tym < αρχ *δάκος (τό)* < αόρ β' *έ-δακ-ον,* ρ *δάκνω* «δαγκώνω», βλ. κ. *δαγκώνω].*

δάκρυ (το) {δακρύ-ου | -ων} **1.** υγρό διαυγές και υφάλμυρο, που εκ- κρίνεται από τους δακρυικούς αδένες (βλ.λ.) και εμφανίζεται στα μάτια υπό την επίδραση εξωτερικών ερεθισμών ή ισχυρών συγκινησιακών καταστάσεων (πόνου, λύπης, χαράς κ λπ)· *τα μάτια μου πλημν- ρίζουν/ γεμίζουν δάκρυα || αναλύομαι / ξεσπώ σε δάκρυα || χύνω δάκρυα ||* (εκωραστ) *καυτά ~ || έτρεχε το δάκρυ της κορόμη'ΑΟ* (έκλαιγε πολύ) *|| ένα ~ κύ/.7]σε στο μάγου/.ό της* φρ (α) (μειωτ.) ***κροκοδίλια δάκρυα*** βλ. λ. *κροκοδίλιος* (β) ***μαύρο δάκρυ*** βλ. λ *μαύρος* (γ) (σκωπτ.) έχω ***τα δάκρυα στην τσέπη*** είμαι ευσυγκίνητος, κλαίω με το παραμικρό 2. (μτφ -λογοτ) η σταγόνα, η στάλα, *τα ~ τής βροχής* 3. αρχαιολ ***δάκρυα*** (τα) οι έξι μικροί κόλουροι κώνοι, που βρίσκονται κάτω από το δωρικό τρίγλυφο Επίσης **δάκρυο** [αρχ.] ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *-ίζω.*

[ετυμ < αρχ *δάκρυ ι δάκρυον* < I.E. **dakreu-,* πβ σανσκρ. £cru, λατ. lacruma (< dacruma), ιταλ lacrima, γαλλ larme, ισπ. Ugrima, αγγλ. icar, "(εομ. 7.ahre (ποιητ) κ.ά.]. **δακρύβρεχτος,** -η, -ο κ. **δακρύβρεκτος** [1839] βρεγμένος με δάκρυα· (κυρ. ειρων. για καλλιτεχνικό έργο) αυτός που έχει έντονο μελοδραματισμό. που χρησιμοποιεί ευτελή μέσα. για να προκαλέσει συγκίνηση ~ *ταινία / σενάριο / μυθιστόρημα* ΣΥΝ μελοδραματικός, **δάκρυ γόνος,** -ος. -ο **1.** αυτός που εκκρίνει δάκρυα: **-** *αδένες* **2.** αυτός που προκαλεί δάκρυα: - *αέρια! βλήμα* (ειδικότ.) ***δακρυγόνα*** (τα) (ενν. αέρια) χημικές ουσίες που προκαλούν ερεθισμό των ματιών και ακατάσχετη ροή δακρύων χρησιμοποιούνται ως μέσο καταστολής για τη διάλυση συγκεντρώσεων: *οι αστυνομικοί έριξαν για να* <5ιαλύ<τουν roOc *διαδηλωτές.*

[f.tym αρχ. < *δάκρυ* + *γόνος* Τα *δακρυγόνα αέρια* αποτελούν μεταφρ. δάνειο από γαλλ lacryinogenej **δακρύζω** ρ. αμετβ |δάκρυσ-α. -μένος} **1.** εμφανίζονται στα μάτια μου δάκρυα, χύνω δάκρυα ~ *από συγκίνηση* 2. (για τα μάτια) γεμίζω δάκρυα: *δάκρυσαν τα μάτια μον από τον καπνό / από τα γέλια* 3. (λογοτ) βγάζω υγρό σταγόνα-σταγόνα σαν δάκρυ αποστάζω υγρό σε μορφή δακρύων *δακρύζει το πεύκο* (τρέχει ρετσίνι από το πεύκο). – **δάκρυσμα** (το) σχολιο λ. *-ίζω.*

|[-:τυμ μεσν, από τον αόρ *έ-δάκρυσα* τού αρχ *δακρύω* < *δάκρυ]* **δακρυικός,** -ή, -ό ανατ **1.** αυτός που σχετίζεται με το δάκρυ **2.** ***δακρυικός αδένας*** ο αδένας στην άκρη τού ματιού, ο οποίος εκκρίνει δάκρυα

[I: i ʏ M Μεταφρ δάνειο από γαλλ lacryinal]. **δακρύρροια** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η εκροή δακρύων **2.** ΙΑΓΡ η ακατάσχετη εκροή δακρύων από τα μάτια. Επίσης **δακρυόρροια** [ΠΓΥΜ μτγν < αρχ. *δακρύρροος* < *δάκρυ* + *-ρροος* (με διπλασιασμό τού αρχικού *-ρ* εν συνθέσει) < *ρούς*\ **δακτυλήθρα** (η) -► δαχτυλήθρα

δακτυλίδι (το) ► δαχτυλίδι

δακτυλικός, -ή, -ό [μτγν] κ. **δαχτυλικός 1.** αυτός που σχετίζεται με τα δάκτυλα: *~ αποτυπώματα* 2. (στην ποίηση) αυτός που αποτε- λείται από μετρικούς δακτύλους: *~ εξάμετρος / στίχος.* **δακτυλιοειδής,** -ής. -ές **[** 1812] {δακτυλιοειδ-ούς **|** -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει το σχήμα δακτυλίου 2. αστρον ***δακτυλιοειδής έκλειψη τού Ήλιου*** η έκλειψη κατά την οποία ο δίσκος τής Σελήνης δεν σκεπάζει εντελώς τον δίσκο τού Ηλίου. αλλά αφήνει γύρω του φωτεινό δαχτυλίδι 3. ΑΝΑΤ ***δακτυλιοειδής χόνδρος*** ο κατώτερος από τους χόνδρους που αποτελούν τον σκελετό τού λάρυγγα. **δακτυλιοειδώς** επίρρ σχολιο λ *-ης,-ης,-ες.*

[ΕΙΥΜ Απόδ τού γαλλ. annulairej. **δακτυλιόλιθος** (ο) [1833] {δακτυλιολίθ-ου | -ων, -ους} κάθε πολύτιμος ή ημιπολύτιμος λίθος που τοποθετείται σε δαχτυλίδι ΣΥΝ. δαχτυλιδόπετρα.

δακτύλιος (ο) {δακτυλί-ου j -ων. -ους} (λόγ.) 1. το δαχτυλίδι (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) καθετί που έχει το σχήμα δακτυλιδιού ιυν κρίκος **3.** (ειδι- κότ) (α) η περίμετρος που σχηματίζει κυκλική ή σχεδόν κυκλική περιφέρεια: ~ *τής πόλης* (β) *(κυκλοφοριακός) δακτύλιος* (ειδικότ στην οδική κυκλοφορία) η κεντρική περιοχή πόλεως, όπου επιτρέπεται η κίνηση ορισμένων οχημάτων εκ περιτροπής (συνήθ βάσει τού αριθμού κυκλοφορίας τους), με σκοπό τον περιορισμό τής μόλυνσης τής ατμόσφαιρας και τη διευκόλυνση τής κυκλοφορίας· ο *μικρός και ο μεγάλος ~ τής πρωτεύουσας* **4.** αΙΤΡΟΝ φωτεινή ζώνη (με διαφορετική σε κάθε περίπτωση σύσταση) που περιβάλλει ορισμένους πλανήτες: ο **~** *τού Κρόνου I τού Δία 1* του Ουρανού **5.** ανατ (α) δίοδος σε διάφορες περιοχές τού σώματος με κυκλικό ή ωοειδές σχήμα: *μηριαίος ~* (I *δακτύλιοι τής καρδιάς* (β) (ειδικότ.) ο σφιγκτήρας τού πρωκτού 6. ΒΟΐ *δακτύλιος ετήσιος* καθένας από τους ομόκεντρους κύκλους που φαίνονται, όταν ο κορμός, ο μίσχος ή η ρίζα ενός ξυλώδους φυτού κοπεί κάθετα, και που φανερώνουν την ηλικία τού φυτού

ΒΙΟΛ καθένα από τα τμήματα που έχουν σχήμα δακτυλίου και που αποτελούν το σο')μα σκωλήκων και εντόμων.

[F.ΤΥΜ αρχ. < *δάκτυλος*. Οι σημ. 3-5 αποδίδουν το γαλλ. anneauxj.

δακτυλισμός (ο) ΜΟΥΣ η τοποθέτηση των δακτύλων πάνω σε μουσικό όργανο και η μετακίνησή τους κατά την εκτέλεση μουσικού κομματιού.

ΙΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. doigte). **δακτυλίτιδα** (η) ποώδες φυτό με μεγάλα φύλλα και κίτρινα, κόκκινα ή λευκά άνθη που σχηματίζουν ταξιανθίες, γνωστό για τις θεραπευτικές του ιδιότητες **δακτυλίωση** (η) |-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) ΖΩΟΛ η τοποθέτηση δακτυλίου από ελαφρό μέταλλο στο πόδι ή σε άλλο σημείο τού σώματος αποδημητικού ζώου, με σκοπό την αναγνώριση και παρακολούθησή του από τους επιστήμονες **δάκτυλο** (το) -♦ δάχτυλο **δακτυλοβάμων,** -ων, -ον [18731 {δακτυλοβάμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) 1. αυτός που βαδίζει στα δάχτυλα 2. ζωολ (κάθε θηλαστικό) που βαδίζει στηριζόμενο στα δάχτυλα (λ.χ. ο αίλουρος, ο σκύλος) σχολιο λ *-ων, -ων, -ον* [ετυμ < *δάκτυλο* + *-βάμων*< *βαίνω)* **δακτυλοβρεκτήρας** κ. **δαχτυλοβρεχτήρας** (ο) μικρό σκεύος που περιέχει βρεγμένο σφουγγαράκι, στο οποίο βρέχονται τα δάκτυλα για τη διευκό?„νση τής φυλλομέτρησης, τού μετρήματος χαρτονομισμάτων ή μουσκεύεται στο πίσω μέρος γραμματοσήμου για επικόλληση κ λπ.

[κτυμ < δάκτυλο + *βρεκτήρας* < *βρέχω* + παραγ επίθημα *-τήρας]*

δακτυλογράφηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η πληκτρολό- γηση κειμένου σε γραφομηχανή ή Η/Υ **δακτυλογραφία** (η) {χωρ πληθ.} η τεχνική τής πληκτρολόγησης κειμένων σε γραφομηχανή ή Η/Υ.

[Lγυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. dactylographie]. **δακτυλογράφος** (ο/η) πρόσωπο τού οποίου το επάγγελμα είναι η δακτυλογράφηση. σχολιο λ. *πολυγράφος.*

[ι τΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. daetylographe (παλαιότ.), σύγχρονο γαλλ dactylo] **δακτυλογραφώ** κ **δαχτυλογραφώ** ρ μετβ. {δακτυλογραφείς... | δακτυλογράφ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) γράφω σε γραφομηχανή ή Η/Υ, πληκτρολογώ κείμενο.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ dactylographier]. **δακτυλοδεικτούμενος,** -η. -ο αυτός που επισύρει την προσοχή των άλλων, που έχει κακή φήμη. *μετά τα τελευταία* κουτσομπολιά *έγινε - στη γειτονιά* του. **δακτυλοδεικτώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {δακτυλοδεικτείς .. μόνο σε ενεστ κ. παρατ., μεσοπαθ. μτχ δακτυλοδεικτούμενος, -η, -ο} 1. δείχνω με το δάκτυλο 2. (μτφ.) στρέφω την προσοχή όλων σε (κάποιον/κάτι), εντοπίζω· *«η εφημερίδα στον πρωτοσέ/.ιδο τίτλο της δακτυλοδεικτεί τρεις "κηλίδες" στον πολιτικό χάρτη τής Γαλλίας»* (εφημ) **3.** (η μτχ *δακτυ- λοδεικτούμενος, -η,* -ο) βλ.λ

[ετυμ < μτγν *δακτυλοδεικτώ (-έω)* < *δάκτυλος* + *-δεικτώ* < αρχ. *δ είκ-νυ-μι]*

δακτυλολογία (η) [1886J [χωρ. πληθ } η επικοινωνία με κωφούς μέσω κατάλληλων κινήσεων των δακτύλων, οι οποίες αντιστοιχούν σε σημεία ενός απλού κώδικα επικοινωνίας [ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ dactylologie). **δάκτυλος** (ο) [δακτύλ-ου | -ων. -ους} 1. (επιστημ.) το δάχτυλο (βλ λ)

η κρυφή επέμβαση και υποκίνηση: ο *Τύπος υποστηρίζει ότι πίσω από τους εμπρησμούς δασών στα ακριτικά νησιά, κρύβεται ξένος -*

(στην αρχαία μετρική) πους, που αποτελείται από μία μακρά και δύο βραχείες συλλαβές (-υυ).

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «αιχμή, άκρη», αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ με γοτθ. tekan «αγγίζω», αρχ. σκανδ taka «παίρνω», γερμ. Zahn «δόντι», λατ digitus «δάχτυλο» (> γαλλ doigt) κ.ά)

-δάκτυλος, -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό δακτύλων *πεντα-δάκτυλος. εξα-δάκτυλος.*

[f.tym Β' συνθ τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (λ χ. αρχ *πεντα-δάκτυλος, έξα-δάκτυλος),* που προέρχεται από το ουσ. *δάκτυλος}.* **δακτυλοσκοπία** (η) (1895) [χωρ. πληθ.) 1. η διακρίβωση τής ταυτότητας κάποιου από τα δακτυλικά του αποτυπώματα 2.1ΑΓΡ. η εξέταση διά τής εισαγωγής των δακτύλων στον κόλπο ή τον πρωκτό τού/τής ασθενούς για τη διάγνωση παθολογικής κατάστασης (π χ προστάτη στους άνδρες) Επίσης **δακτυλοσκόπηαη — δακτυλοσκοπικός,** -ή, -ό. **δακτυλοσκοπικά** επίρρ

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ dactyloscopiej.

Δαλάι Λάμα (ο) {άκλ } ο θρησκευτικός και πολιτικός ηγέτης των βουδιστών τού Θιβέτ.

[ειυμ < μογγολ. dalai lama < dalai «ωκεανός» + (b)lama «άγαμος ιερέας»!.

Δαλιδά (η) **1.** Π Δ εταίρα που εξαγόρασαν οι Φιλισταίοι, για να συνδεθεί ερωτικά με τον Σαμψών και να του αποσπάσει το μυστικό τής δύναμής του (που ήταν τα μακριά μαλλιά του, τα οποία και έκοψε), ώστε να τους τον παραδώσει 2. γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ μτγν. < εβρ Delilah «ευχαρίστηση, χάρις»].

Δαλματία (η) (σερβοκρ. Dahnacija) περιοχή τής Κροατίας, που εκτείνεται σε μία στενή παραλιακή λωρίδα και μία σειρά νησιών κατά μήκος των ακτών τής Αδριατικής Θάλασσας· φρ ***σκυλί Δαλματίας / δαλ- ματικό σκυλί*** ευφυέστατος σκύλος ράτσας, μήκους περίπου μισού μέτρου. με κοντό λευκό τρίχωμα και πολλές μαύρες ή σκουροκάστανες κηλίδες – **Δαλματός** (ο). **Δαλματή** (η), **δαλματικός,** -ή, -ό ιμτγν]. [ετυμ μτγν. αβεβ. ετύμου, ίσως από την ονομασία Dalmata ενός ιλλυρικού φύλου].

δαλτονισμός (ο) [1894] (συνήθ. ορθ *δαλτωνισμός)* **1.** ιατρ. μορφή αχρωματοψίας, κατά την οποία ο ασθενής αδυνατεί να διακρίνει το πράσινο από το κόκκινο χρώμα (πβ λ. *αχρωματοψία)* 2. (μτφ) η αδυναμία διάκρισης και αξιολόγησης διαφορετικών καταστάσεων: *πο?Λ- τικός ~.* – **δαλτονικός,** -ή, -ό.

[ειυμ Μεταφορά τού αγγλ daltonism, από το όνομα τού Άγγλου φυσικοχημικού John Dalton, ο οποίος έπασχε από την ασθένεια και το 1794 δημοσίευσε το πρώτο σχετικό σύγγραμμα] **δαμάζω** ρ. μετβ {δάμασ-α. -τηκα. -μένος) **1.** (για ζώα) υποτάσσω, τιθασεύω, αναγκάζω (ζώο) να εκτελεί παραγγέλματά μου. ~ *λιοντάρια / άγρια άλογα ! άγρια θηρία* 2. (για πρόσ.) επιβάλλω πειθαρχία σε (κάποιον), περιορίζω την ατίθαση φύση (κάποιου): *στη «Στρίγγλα που έγινε αρνάκι» τού Σαίξπηρ ο ήρωας κατορθώνει να δαμάσει τη δυναμική γυναίκα τον* 3. θέτω υπό έλεγχο, καταστέλλω: ~ *συναίσθημα / πάθη / τη φωτιά* || ο *άνθρωπος με την τεχνολογία κατάφερε να δαμάσει τα στοιχεία τής φύσης* ΣΥΝ κατανικώ, συγκρατώ – **δάμασμα** (το) [μεσν.) κ **δαμασμός** (ο) [μτγν)

[F/ΙΥΜ αρχ < θ *δαμα-* (δισύλλαβη ρίζα που απαντά στον αόρ *έ-δάμα-σα* τού ρ. *δάμνημι),* μεταπτωτ βαθμ τού Ι.Κ **dema-* «δαμάζω, εξημερώνω», πβ σανσκρ damita «δαμαστής», λατ. domare «τιθασεύω. δαμάζω», γαλλ. dompter. ισπ. domar. αγγλ tame, γερμ zahmen κ ά. Ομόρρ *ά-δάμας* «διαμάντι», *δάμα-λις, παν-δαμά-τωρ* κ.ά]. **δαμάλα** (η) {χωρ γεν. πληθ.) νεαρή και μεγαλόσωμη αγελάδα.

[Ι-ΤΥΜ αρχ. < *δαμα-* (δισύλλ. ρίζα) τού ρ *δαμάζω* (βλ.λ)] **δαμάλι** (το) [μτγν] {δαμαλ-ιού | -ιών} **1.** νεαρός ταύρος ή μοσχάρι **2.** (συνεκδ.) το κρέας τού δαμαλιού - (υποκ.) **δαμαλάκι** (το), **δαμα- λήαιος,** -ια, -ιο

δαμαλίδα (η) **1.** η δαμάλα (βλ λ.) **2.** η ασθένεια των βοδιών *δαμαλίτιδα* (βλ.λ) 3. ο ορός για τον εμβολιασμό κατά τής ευλογιάς συν βατσίνα.

[ιπ ΥΜ < αρρ *δάμαλις, -εως* < θ. *δαμα-* (δισύλλ. ρίζα) τού ρ. *δαμάζω]* **δαμαλιδικος,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη δαμαλίδα (κυρ. σημ. 3) **2.** ***δαμαλιδική ροδάνθη*** εξάνθημα που προκαλείται από το εμβόλιο τής δαμαλίδας **δαμαλισμός** (ο) [1826) ο εμβολιασμός κατά τής ευλογιάς με ορό δαμαλίτιδας - **δαμαλίζω** ρ [1864]

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ vaccination < νεολατ. vaccinus < λατ. vacca «αγελάδα»], **δαμαλίτιδα** (η) [1831) {χωρ πληθ } ΙΑΙΡ η λοιμώδης νόσος που προσβάλλει τις αγελάδες και τα άλογα και τής οποίας ο ορός (από τις φυσαλλίδες τής νόσου) χρησιμοποιήΟηκε ως μέσο καταπολέμησης τής ευλογιάς.

δαμασκηνής, -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει το σκούρο μοβ χρώμα τού ώριμου δαμάσκηνου **2.** ***δαμασκηνί*** (το) το ίδιο το σκούρο χρώμα τού ώριμου δαμάσκηνου σχολιο λ. *χρώμα.* **δαμασκηνιά** (η) βοι το φυλλοβόλο, οπωροφόρο δέντρο με ζωηρή βλάστηση και ύψος 6-10 μέτρων, που καλλιεργείται για τον εδώδιμο καρπό του, το δαμάσκηνο, **δαμάσκηνο** (το) ο εδώδιμος καρπός τής δαμασκηνιάς (δρύπη με σφαιρικό, ωοειδές ή ελλειψοειδές σχήμα και χρώμα που ποικίλλει από το ανοιχτό κίτρινο ώς το βαθύ μπλε), με μακρόστενο κουκούτσι, που τρώγεται συνήθ αποξηραμμένος και χρησιμοποιείται στην ποτοποιία και τη ζαχαροπλαστική

[ι-.τυμ < μεσν *δαμάσκηνον* < μτγν. *δαμασκηνόν* < *Δαμασκός* (βλ λ.), από όπου το δέντρο εισήχθη στην Ελλάδα], **δαμασκηνός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την πόλη Δαμασκό **2.** αυτός που κατασκευάστηκε στη Δαμασκό ή σύμφωνα με την τεχνική που εφάρμοζαν οι τεχνίτες τής Δαμασκού - *σπαθί / χάλυβας* ΦΡ ***δαμασκηνό ύφασμα*** το δαμάσκο (βλ λ). **δαμασκηνουργός** (ο) ο τεχνίτης που κάνει δαμασκηνώσεις. – **δαμασκηνουργία** (η) 11881]. **δαμασκηνουργείο** (το)

[F.ΤΥΜ < *δαμασκηνός* + *-ουργός* < *έργο).* **δαμασκήνωση** (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) η τεχνική διακό- σμησης μεταλλικών αντικειμένων με ένθεση, με σφυρηλάτηση συρμάτων χρυσού, αργύρου ή χαλκού στις αυλακώσεις των σχεδίων που έχουν χαραχτεί πάνω στα αντικείμενα αυτά. Ηπίσης **δαμάσκωση** κ **δαμαακήνωμα** (το) – **δαμασκηνώνω** ρ

[L γυμ Μεταφορά τού αγγλ. damascenosis < Damascus «Δαμασκός»], **δαμασκής,** -ιά. -ί ο δαμασκηνής (βλ λ) φρ ***δαμασκί (σπαθί)*** σπαθί κατασκευασμένο από δαμασκηνό χάλυβα και διακοσμημένο με δα

μασκήνωση
δαμάσκο (το) πολυτελές ύφασμα με χρυσόχρωμη ή αργυρόχρωμη διακόσμηση στην ύφανση ΣΥΝ δαμασκηνό ύφασμα.
[ΗΙΥΜ <μεον *δαμάσκον*< ιταλ. damasco, από το τόπων *Δαμασκός}.* **Δαμασκός** (η) η πρωτεύουσα τής Συρίας, μία από τις αρχαιότερες πόλεις τού κόσμου - **Δαμασκηνός** (ο), **Δαμασκηνή** (η), **δαμαακη- νός,** -ή, -ό.
[ΕJΥΜ μτγν. < αραβ. Dimasq. αγν ετύμου]. **δαμαοτής** (ο) [μτγν.Ι,
δαμάστρια (η) {δαμαστριών} πρόσωπο που δαμάζει (συνήθ άγρια ζώα) (βλ. λ *θηριοδαμαστής)*
Δαμιανός (ο) **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. *οι Άγιοι Ανάργυροι Κοσμάς και* ~ **2.** ανδρικό όνομα. 1F.ΙΥΜ μτγν. κύρ. όν., αβεβ. ετύμου, πιθ συνδ. με το αρχ *Δάμων* **δαμόκλείος σπάθη** (η) [δαμοκλείου σπάθης | χωρ. πληθ.} ο κίνδυνος που διαρκώς επικρέμαται *χιλιάδες λαθρομετανάστες βρίσκονται διαρκώς υπό τη δαμόκλειο σπάθη τής απέλασης.*
ΙώΐΥΜ Η φρ. ανάγεται στον κόλακα Δαμοκλή (< αρχ. *Λαμοκ/.ής* «ο ένδοξος τού δήμου» < *δάμος / δήμος* + *-κλής* < *κλέος* «δόξα»), που ζούσε στο ανάκτορο τού τυράννου των Συρακουσών Διονυσίου. Επειδή ο Δαμοκλής μακάριζε διαρκώς τη βασιλική ζωή. ο τύραννος τού παραχώρησε τον θρόνο του για μία ημέρα, όταν όμως ο Δαμοκλής κάθισε στο βασιλικό τραπέζι, ανακάλυψε έντρομος ότι πάνω από το κεφάλι του κρεμόταν μία σπάθη (η οποία συμβόλιζε τους κινδύνους τής βασιλικής εξουσίας)}.
Δάμων (ο) {Λάμων~ος, -α} **1.** μέλος των πυθαγορείων, γνωστός για τη φιλία του με τον Φιντία, τη θέση τού οποίου θέλησε να Λάρει όταν αυτός καταδικάστηκε σε θάνατο από τον τύραννο Διονύσιο 2. άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας Επίσης **Δάμωνας.**
[ειυμ < αρχ. *Δάμων / Δήμων* < *δήμος* (βλ.λ.), πβ κ. *Φαίδ-ων, Ιίλάτ- ων]*
Δ.Α.Ν. (οι) Δίαυλοι Ασφαλούς Ναυσιπλοΐας
Δανάη (η) 1. μυθολ κόρη τού βασιλιά τού Άργους Ακρισίου. που γέννησε τον Περσέα μετά την ένωσή της με τον Αία, ο οποίος την πλησίασε με τη μορφή χρυσής βροχής 2. γυναικείο όνομα Π'/ΓΥΜ αρχ , αβεβ. ετύμου, πιθ. < *Λαναή* < *Δαναός* (με αναβιβασμό τού τόνου· πβ. *φαιδρός* > *φαιδρά* > *Φαίδρα)* < *Δαναοί,* εθνωνύμιο που χρησιμοποιείται ήδη στον Όμηρο, για να δηλώσει όλους τους Έλληνες!. ,
Δαναΐδες (οι) [αρχ.Ι μυθολ οι πενήντα κόρες τού Λαναού, οι οποίες, επειδή σκότωσαν τους άνδρες τους την πρώτη νύχτα τού γάμου τους, καταδικάστηκαν να γεμίζουν αιωνίως στον Αδη ένα πιθάρι χωρίς πυθμένα (βλ λ. *πίθος)*
Δαναοί (οι) μυθολ **1.** αρχαία ελληνική ωυλή που κατοίκησε στο Αργος και σε άλλες περιοχές τής Πελοποννήσου 2. οι 'Ελληνες στον Τρωικό Ι Ιόλεμο* ΦΡ ***φοβού τους Δαναούς και*** δώρα ***φέροντας*** (*φοβούμαι τούς Δαναούς κα'ι δώρα φέροντας* < *λατ* timeo Danaos et dona ferentes, Βιργίλιος *Αινειάδα* Π 49 φράση τού Λαοκόοντα προς τους Τρώες, για να μη δεχτούν τον Δούρειο Ίππο που τους άφησαν οι Έλληνες) να φοβάσαι τους Δαναούς, ακόμη και όταν σου φέρνουν δώρα' για ανθρώπους απέναντι στους οποίους πρέπει να είναι κανείς πολύ επιφυλακτικός παρά τη φιλική διάθεση που δείχνουν σχολιο λ *Έλληνας*
[κτυμ αρχ., αβεβ. ετύμου. Οι Δαναοί ήταν αρχικώς υποτελείς στον βασιλιά τής Σκυθίας Tanaus, από όπου τον 15 αι. π.Χ. κινήθηκαν προς την Ελλάδα, και στον οποίο, κατά μία άποψη, οφείλουν την ονομασία τους]
Δαναός (ο) ΜΥΘΟΛ δίδυμος αδελφός τού Αιγύπτου και βασιλιάς τής Λιβύης, ο οποίος με προτροπή τής Αθηνάς μετανάστευσε και βασί- λευσε στο Αργος
[ηιυμ αρχ. κύρ όν., που συνδ με το εθνωνύμιο *Δαναοί* (βλ.λ.), ίσως σκυθ. προελ. Βλ. κ. *Δανάη}.* **δανδής** (ο) {δανδήδες} άνδρας με επιτηδευμένη κομψότητα στην ενδυμασία και στον τρόπο συμπεριφοράς του ΣΥΝ κομψεπίκομψος. [ετυμ Μεταφορά τού αγγλ. dandy, αβεβ ε.τύμου, πιθ. χαίδευτ. τού ον. Andrew]
δανέζικος, -η, -ο ► Δανία
δανειακός, -ή. -ό [μτγν] αυτός που σχετίζεται με δάνεια: - *οικονομική πολιτική* (που στηρίζεται στα δάνεια) || ~ *σύμβαση: ανάγκες.* **δανείζω** ρ. μετβ {δάνειο-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** δίνω χρηματικό ποσό σε (κάποιον) με τη συμφωνία να μου το επιστρέψει. το ίδιο ή επαυξημένο με τόκο: *ήταν πρόθυμος να δανείζει χρήματα και οι φίλοι του τον εκμεταλλεύονταν* || ~ *με τόκο I5fc* 2. (γενικότ.) δίνω (κάτι δικό μου) υπό τον όρο να μου επιστραφεί *του δάνεισα μερικά βιβ/Ια για την εργασία του* (μεσοπαθ. ***δανείζομαι)*** 3. (α) παίρνω χρηματικό δάνειο: ~ *από την Τράπεζα IQ Q00 Q00* (β) παίρνω (κάτι) με την υποχρέωση να το επιστρέψω: - βιβλία *από τη Βιβλιοθήκη* 4. (μτφ. συνήθ. για καλλιτέχνες) αντλώ, λαμβάνω ως πηγή έμπνευσης: *στους πί- νακές του δανείζεται θέματα από τη φύση* — **δάνεισμα** (το) [αρχ] [είυμ αρχ. < *δάνειον)*
δανεικός, -ή, -ό [μεσν.] **1.** αυτός που έχει δοθεί για ορισμένο χρονικό διάστημα με τη συμφωνία να επιστραφεί μετά το πέρας αυτού τού διαστήματος, *δε* ν *είναι δικό μου. είναι* ~ || *πήρα δανεικό* γο *κλαδευτήρι τού γείτονα* || *ο παίκτης δόθηκε* ~ *για έναν χρόνο σε ομάδα* τού *εξωτερικού* **2.** (καθημ) ***δανεικά*** (τα) τα χρήματα που δανείζεται κανείς· *ζητώ* ~ φρ ***δανεικά κι αγύριστα*** βλ. λ. *αγύριστος* « ·■ σχολιο λ δάνειο, *ομόηχα* **δάνειο** (το) |δανεί-ου | -ων} **1.** χρηματικό ποσό που δίνει ή παίρνει κανείς με τη συμφωνία να το επιστρέψει με ή χωρίς τόκο (ειδικότ.) ΝΟΜ (α) σύμβαση με την οποία ο ένας από τους συμβαλλομένους (δανει- οδότης) μεταβιβάζει στον άλλον (δανειολήπτη) κατά κυριότητα χρή
ματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα και αυτός έχει υποχρέωση να αποδίσει άλλα πράγματα τής ίδιας ποσότητας και ποιότητας *συνάπτω / χορηγώ / εξοφλώ / παίρνω* ~ || *χαμηλότοκο / παραγωγικό / ομο?.ογιακό* ~ || *στεγαστικό / επαγγελματικό / τραπεζικό / μακροπρόθεσμο / μεσοπρόθεσμο / βραχυπρόθεσμο* ~ (β) *εξωτερικό δάνειο* το ποσό που δανείζεται ένα κράτος από άλλο (γ) *εσωτερικό δημόσιο δάνειο* το δάνειο που συνάπτει το κράτος με φορείς τής χώρας, για να καλύψει ελλείμματα τού προϋπολογισμού του 2. γλωσς το γλωσσικό στοιχείο που εισάγεται και ενσωματώνεται στο σύστημα μιας γλώσσας προερχόμενο από άλλη γλώσσα, π.χ οι λέξεις *καπέλο, ραντάρ, κομπιούτερ.* ~ *αφομοιωμένο* (που έχει προσαρμοστεί στο κλιτι- κό σύστημα τής γλώσσας) / *μεταφραστικό* (απόδοση ξένου όρου) ** Σχολιο λ *αντιδάνειο, -ίζω*
|ΕΤΥΜ < αρχ. *δάνειον* < *δάνος* «δάνειο», πιθ συνδ. με τη ρίζα **d0-.* που απαντά στο ρ. *δί-δω-μι* «δίνω». Η φρ *μεταφραστικό δάνειο* αποτελεί απόδ. τού γαλλ. caique (phiaseologique) < ιταλ. calco < ρ calcare «πιέζω με το πόδι - αντιγράφω, ξεπατικώνω» < λατ. calcare < calx, -cis «φτέρνα»].

δάνειο - δάνειος - δανεικός. Η αρχαία λ **δάνειο** θεωρείται παρά- γωγο τής αρχ. λ **δάνος** (το) και ίσως είναι ουσιαστικοποιημένο ουδέτερο ενός αμάρτυρου επιθέτου. *(*δάνειος)* Γο επίθ **δάνειος** είναι νεότ. λόγια λ , που πλάστηκε από το *δάνειο,* και χρησιμοποι- ήθηκε κυρίως με τη σημασία «προερχόμενος από έξω. από το εξωτερικό, από τους ξένους» ως συνώνυμο τού *ξένος ι ξενικός* (*δάνεια λέξη, δάνειες συνήθειες* κ λπ.) Ως επίθ για τη λ. *δάνειο* (με οικονομική σημ.) είναι το **δανεικός** *(δανεικά κεφάλαια, δανεικά χρήματα).* που σημαίνει «προϊόν δανείου, δανεισμένος».

δανειοδότης (ο) {δανειοδοτών}. **δανειοδότρια** (η) {δανειοδο- τριών} ΟΙΚΟΝ αυτός που χορηγεί δάνειο [ι·γυΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Kieditgcber] **δανειοδότηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσειν} ΟΙΚΟΝ η χορήγηση δανείου ΣΥΝ πιστοδότηση — **δανειοδοτικός,** -ή. -ό, **δανειοδοτώ** ρ 1-εις }. **"* ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*
[ΕΤΥΜ < *δανειοδοτώ* < *δάνειο* + *-δοτώ* < *δοτός)* **δανειολήπτης** (ο) [1863] (δανειοληπτών}, **δανειολήπτρια** (η) {δα- νειοληπτριών} πρόσωπο που λαμβάνει δάνειο, **δανειοληπτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη λήψη δανείου ΦΡ ***δανειοληπτική ικανότητα*** η σχέση αξιοπιστίας μεταξύ δανειστή και οφειλέτη, που επιτρέπει τη σύναψη δανείου **δανειομεσίτης** (ο) |1888! {δανειομεσιτών}. **δανειομεσίτρια** (η) [δανειομεσιτριών} μεσολαβητής κατά τη διαπραγμάτευση δανείων μεταξύ ιδιωτών ΣΥΝ μεσίτης, **δάνειος,** -α, -ο αυτός που έχει ξένη προέλευση, αλλά έχει καταστεί οικείος ~ *πνεύμα / λέξη / γλωσσικό στοιχείο* ΣΥΝ αλλότριος. ΣΧΟΛΙΟ λ *δάνειο*
Ιι.ιυμ Εσφαλμ σχηματισμός απευθείας από το ουσ *δάνειο].* **δανεισμός** (ο) |αρχ.| **1.** η παραχώρηση σε κάποιον και για ένα χρονικό διάστημα (λ.χ. με ειδική σύμβαση) χρηματικού ποσού, κεφαλαίου ή γενικότ. πράγματος με. δέσμευση τού οφειλέτη να το επι- στρέψει στον δανειστή: *η χώρα θα αναγκαστεί να καταφύγει σε εξα>- τερικό* ~ 2. (συνεκδ.) το αντικείμενο, κυρ το χρηματικό ποσό που δίδεται ως δάνειο / που λαμβάνει κανείς ως δάνειο: *ο εξωτερικός ~ τής χώρας ανέρχεται σε πολλά δις* 3. (σπάν.) το δάνεισμα. το να παίρνει ή να δίνει κανείς (κάτι) ο^ς δανεικό ο ~ *ενός αυτοκινήτου / ενός βιβλίου / ενός δίσκου* 4. γλΟΣΣ η εισαγωγή και η υιοθέτηση ξένου γλωσσικού στοιχείου (συνήθ. λέξεως) σε μια γλώσσα **δανειστής** (ο) [μτγν]. **δανείστρια** (η) {δανειστριών} **1.** (καθημ.) πρόσωπο που δανείζει χρήματα (εντόκως ή ατόκως) συν τοκιστής, πιστοπής λντ οφειλέτης, χρεώστης 2. ΝΟΜ το πρόσωπο το οποίο μπορεί να απαιτήσει από άλλον (οφειλέτη) ορισμένη παροχή (πράξη ή παράλειψη) (δεν πρέπει να συγχέεται ο δανειστής με τον δανειοδότη. το πρόσωπο δηλαδή που δίδει κάποιο δάνειο) **δανειστήριο** (το) [1856]]δανειστηρί-ου [-ων} ίδρυμα ή γραφείο στο οποίο χορηγούνται δάνεια, **δανειστικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με δάνειο ή με δανειστή: ~ *συμβόλαιο* 2. αυτός που λειτουργεί μέσω δανεισμού ~ *βιβλιοθήκη*
Δανία (η) (δαν Kongeriget Danmark = Βασίλειο τής Δανίας) κράτος τής Β Ευρώπης με πρωτεύουσα την Κοπεγχάγη, επίσημη γλώσσα τη Δανική και νόμισμα την κορώνα Δανίας. - **Δανός** κ (λαικ) **Δανέ- ζος** (ο). **Δανή** κ (καθημ) **Δανέζα** (η), **δανικός,** -ή. -ό κ (καθημ) **δανέζικος,** η, -ο, **Δανικά** κ. (καθημ) **Δανέζικα** (τα)
|ι;ιυμ < *Δανός,* μεταφορά ξέν όρου, πβ αγγλ Dane < αρχ γερμ. Danen «Δανοί», αγν ετύμου. Π δαν. ονομασία Danmark -που είχε αποδοθεί παλαιότ και ως *Δαν(ι)μαρκία* πιθ προέρχεται από αρχ. σκανδ. Danmork «το δάσος των Δανών» ή «το σύνορο των Δανών» (δεν έχει εξακριβωθεί η αρχική σημ τού β' συνθ - mqrk. ίσως < αρχ γερμ marka «όριο. σύνορο», εχού και γερμ Mark, ίδια σημ). Γο α' συνθ έχει επίσης συνδεθεί με το γερμ. tanar «αμουδιά»].
Δανιήλ (ο) Ιάκλ.} 1. προφήτης και συγγραφέας τού ομώνυμου βιβλίου τής ΓΙ Δ 2. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ μτγν. < εβρ Daniyel «κριτής μου (είναι) ο θεός»] **Δανιμαρκία** (η) (παλαιότ) η Δανία (βλ λ) · ΦΡ ***κάτι σάπιο υπάρχει στο βασίλειο τής Δανιμαρκίας*** (αγγλ something is rotten in the state of Denmark, *Λμλετ* τού Ουίλ. Σαίξπηρ) για να δηλωθεί η υποψία ή η διαπίστωση ότι μια κατάσταση κρύβει κάτι νοσηρό: *«μια πολιτική* ελίτ *[.) εδώ και δύο δεκαετίες κατεδάφισε αργίες και πρότυπα και στη θέση τους έβαλε διαδρομές χίορίς αρχές και ψεύτικα είδωλα.*

Έτσι που όλα πια δείχνουν σήμερα πως (εφημ) **δαντέλα** (η) {δαντελών} είδος διάτρητου υφάσματος από λεπτή κλωστή, που είναι διακοσμημένο με αδιαφανή σχέδια, κυρ. ως διακο- σμητικό τελείωμα άλλων υφασμάτων Επίσης (λαϊκ.) **νταντέλα.** [ΕΤΥΜ < γαλλ. dentelle «οδοντωτή» < dent «δόντι»!

δαντελένιος, -ια, -ιο **1**. (ύφασμα) διακοσμημένο με δαντέλες ή αποτελούμενο από δαντέλες· ~ *μαντήλα* 2. (μτφ.) λεπτός και διαφανής σαν δαντέλα ~ *τέχνη / ιστός αράχνης* Συν φίνος, **δαντελωτός,** -ή, -ό **1.** στολισμένος με δαντέλα· ~ *κουρτίνα* **/** *φόρεμα / σεντόνι* 2. αυτός που μοιάζει με δαντέλα, που έχει περίγραμμα όμοιο με την οδοντωτή πλευρά τής δαντέλας: ~ *ακρογιάλια*.

δαντικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ποιητή Δάντη· ~ *ποίηση* **2.** (ειδικότ) αυτός που θυμίζει την Κόλαση από το έργο τού Δάντη *Θεία Κωμωδία* ζοφερός, φοβερός: ~ *δράμα ! φρίκη*. Επίσης (λόγ.) **δάντειος,** -ος, -ο.

[ετυμ. Από το όνομα τού Ιταλού ποιητή Dante Alighieri (1265*1321), ο οποίος έγραψε τη *Θεία Κωμωδία (La Comedia Divina)*]. **δαπάνη** (η) {δαπανών} 1. η ανάλωση χρημάτων ή είδους: *αμυντική / περιττή / υπέρογκη / έκτακτη* ~ || *αναλαμβάνω / περικόπτω! περιορίζω τις* ~ ΙΙ *οι ~ τού προϋπολογισμού*· φρ (α) ***δημοσία δαπάνη*** βλ. λ. *δημόσιος* (β) ***ιδία δαπάνη / ιδίαις δαπάναις*** με προσωπικά έξοδα **2**. το χρηματικό ποσό που ξοδεύεται: *η δαπάνη για την ανέγερση τού νοσοκομείου θα καλυφθεί με δάνεια* ΣΥΝ έξοδο 3. η διάθεση και η ανάλωση (προσπάθειας): ~ *χρόνου ι κόπου / δυνάμεων* συν ξόδεμα. [ετυμ αρχ < θ. *δαπ-* (< *δάπ-τω* «καταβροχθίζω, φθείρω») + επίθημα -ano- (θηλ.). Το *δάπτω* < Ι.Ε. *da-p- «καταβροχθίζω, κατατρώγω», πβ. λατ. daps «ευωχία, συμπόσιο», damnum «δαπάνη», ισπ. dano «ζημιά», γαλλ. dommage «απώλεια, κρίμα.», αγγλ. damage «ζημιά, καταστροφή» κ.ά Ομόρρ. *δαψι/.ής* (βλ λ.)], **δαπανηρός,** -ή, -ό [αρχ.Ι αυτός που απαιτεί μεγάλες δαπάνες, πολλά έξοδα. ~ *σχέδιο! θεραπεία / έργο* συν ακριβός, πολυέξοδος, πολυδάπανος ανγ φθηνός, οικονομικός – **δαπανηρά** επίρρ., **δαπανηρότητα** (η) [1893].

δαπανώ ρ. μετβ. [αρχ] {δαπανάς... | δαπάν-ησα, -ώμαι, -άται..., -ήθηκα. -ημένος} ξοδεύω (χρήματα ή άλλα αγαθά), καταναλώνω: *δαπα- νήθηκαν τεράστια ποσά για την ανέργερση αυτού τού κτηρίου || για την επίτευξη τού σκοπού αυτού δαπάνησε πολύ χρόνο και κόπο* συν (λόγ.) αναλίσκω, καταναλίσκω, (καθημ.) χαλάω, (οικ) τρώω – **δα- πάνηση** (η) [μτγν.].

δαπανώ: συνώνυμα. Για υλικά αγαθά (χρήματα, περιουσία κ.λπ.) και για χρόνο χρησιμοποιούνται δύο αντίθετης σημασίας ρήματα, το ένα με καλή σημασία (εύσημο), το δαπανώ, και το άλλο με κακή σημασία (κακόσημο), το σπαταλώ *(Δαπάνησε την περιουσία του. για να* σπουδάσει *τα δύο παιδιά* του - *Σπατά/.ησε την περιουσία του σε άχρηστες αγορές, σε γλέντια και σε γυναίκες)* Ουδέτερο (με καλή και κακή σημ ανάλογα με το περιβάλλον) είναι το ξοδεύω. Με αρνητική σημασία χρησιμοποιούνται τις περισσότερες φορές το καταναλώνω και το λογιότερο αναλίσκω (στη μεσοπαθ. φωνή. *Αναλίσκεται στην επιδίωξη ανέφικτων σκοπών)*, ενώ το χαλώ και το τρώω χρησιμοποιούνται σε προφορικότερο ύφος με αρνητικές επίσης σημασίες.

δάπεδο (το) {δαπέδ-ου [-ων} **1.** η επίπεδη, εξομαλισμένη επιφάνεια (κλειστού) χώρου, η οποία καλύπτεται, επιστρώνεται με πλακάκια, μάρμαρο, ξύλο ή άλλο υλικό: *επιστρώσεις δαπέδων || πλακάκια δαπέδου* (και όχι τοίχου) j| *ανισόπεδο* ~ (σε διαφορετικά επίπεδα) || *τάπητας δαπέδου* ΣΥΝ πάτωμα **2.** (συνεκδ) το υλικό που αποτελεί την επίστρωση τής παραπάνω επιφάνειας *ξύλινο / ψηφιδωτό* ~]{ *καθαρίζω 1 γυαλίζω τα ~ τού σπιτιού* **3.** (γενικά) έκταση εδάφους ειδικά διαμορφωμένη, ώστε να είναι επίπεδη *το ~ τού πεζοδρομίου / τού εξώστη*. – **δαπέδωση** (η), **δαπεδώνω** ρ.

[ΕΤΥΜ < αρχ *δάπεδον*< Ι.Η. *dm-pedom, αρχαιότατη σύνθ. λ, όπου το α' συνθ. *dm- αποτελεί συνεσταλμ. βαθμ τού Ι.Ε *dem- «χτίζω, κατασκευάζω» τού ρ. *δέμ-ω* (βλ. κ *δόμος)*, ενώ από το β' συνθ *pedom προέρχεται το ουσ. /τέδοι^έδαφος» (βλ κ. *πεδίο)*\. **δαπίτης** (ο), **δαπίτισσα** (η) {δύσχρ δαπιτισσών} μέλος τής Δ.Α.Π - Κ.Δ Φ.Κ. – **δαπίτικος,** -η, -ο.

Δ.Α.Π. - Ν.Δ.Φ.Κ. (η) Δημοκρατική Ανανεωτική Πρωτοπορία - Νέα Δημοκρατική Φοιτητική Κίνηση, **δαρβίνειος,** -ος, -ο J1865J (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τη θεωρία τού Κ Δαρβίνου. Επίσης **δαρβινικός,**-ή, -ό [1874] **δαρβινισμός** (ο) [1874]* **1.** η θεωρία τού Κ. Δαρβίνου για την καταγωγή και εξέλιξη των ζωντανών οργανισμών ΣΥΝ δαρβίνειος θεωρία 2. (κακόσ.) η αντίληψη κατά την οποία ο ισχυρότερος είναι προορισμένος να υπερισχύει εις βάρος τού ασθενεστέρου κατά τον νόμο τής φυσικής επιλογής *ο κοινωνικός* ~ (θεωρία που δημιουργήθηκε στα τέλη τού 19ου αι σύμφωνα με την οποία οι κοινωνίες, όπως και τα βιολογικά είδη, υπόκεινται στον νόμο τής ψυσικής επιλογής) – **δαρβινιστής** (ο) [1874], **δαρβινίστρια** (η).

Ιετυμ Μεταφορά τού αγγλ darwinism, από τον Αγγλο φυσιολόγο Charles R. Darwin (1809-1882), ο οποίος το 1859 στο βιβλίο του *On the Origin of Species (Επί τής καταγωγής των ειδών)* διατύπωσε τη θεωρία τής εξέλιξης].

Δαρδανέλια κ. **Δαρδανέλλία** (τα) {Δαρδανελί(ον)} πορθμός τής Μικρός Ασίας στο στενό τού Ελλησπόντου *(τα στενά των Δαρδανελίων)*. [ετυμ Από την ομηρική ονομ. *Δαρδανία (γη)*, με την οποία προσδιοριζόταν η Τροία, αφού ο μυθικός *Δάρδανος* ήταν ο ιδρυτής της. Η τουρκ. ονομ. (^anakkale σημαίνει «οχυρό, φρούριο των πήλινων αγγείων», που κατασκευάζονταν εκεί}.

δάρθηκα ρ ► δέρνω

δαρμός (ο) **1.** το δάρσιμο· *άγριος* **~** (βλ λ. *ξυλοδαρμός)* **2.** η εκδήλωση πόνου και οδύνης με κλάματα και χειρονομίες απελπισίας θρήνος ΣΥΝ οδυρμός.

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *δέρω* «δέρνω»] **δάρσιμο** (το) {δαρσίμ-ατος] -ατα, -άτων) (για πρόσ.) η πρόκληση σωματικού πόνου ή και κάκωσης από χτύπημα με το χέρι ή με όργανο ΣΥΝ ξυλοκόπημα.

[ΕΤΥΜ μεσν. < *δάρσις* < αρχ. *δέρω* «δέρνω»] **δασάκι** (το) {χωρ. γεν} μικρό δάσος ΣΥΝ δασύλλιο **δασαρχείο** (το) [1833] 1.η τοπική κρατική αρχή που εποπτεύει τις δασικές εκτάσεις οι οποίες βρίσκονται υπό τη δικαιοδοσία της και μεριμνά για τη νόμιμη διαχείριση και εκμετάλλευσή τους 2. (συνεκδ.) το κτήριο όπου στεγάζεται η υπηρεσία αυτή **δασάρχης** (ο) [1836] {δασαρχών} ο προϊστάμενος δασαρχείου [ΕΤΥΜ < *δάσος* + *-άρχης* < *άρχω].*

Δ.Α.Σ.Ε. (η) Διάσκεψη για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη.

δασεία (η) {δασειών} το σημείο Ο που κατά το πολυτονικό σύστημα σημειώνεται πάνω από το αρχικό φωνήεν τής λέξης, εφόσον η προφορά του στην Αρχ. Ελληνική ήταν δασεία (βλ. λ δασύς), συνοδευόταν δηλαδή από δασύ φθόγγο. ΣΧΟΛΙΟ λ *δασύνω, πνεύμα, από- στροφος. τρέφω*

{ΕΤΥΜ < αρχ. *δασεία*, θηλ τού επιθ. *δασύς* (βλ.λ.). ΙΙ σημ. τού τονικού σημείου είναι μτγν.] **δασικός,** -ή,-ό [18331 1. αυτός που σχετίζεται με το δάσος. - *έκταση / πυρασφάλεια / υπάλ/^ηλος / πλούτος / προστασία / προϊόν i υπηρεσία / τεχνολογία*. 2. (ως ουσ) ο υπάλληλος τής δασικής υπηρεσίας, **δασκάλα** (η) - ♦ δάσκαλος

δασκαλάκος (ο), **δασκαλίτσα** (η) [μεσν] {χωρ γεν. πληθ } (μειωτ.) ο δάσκαλος / η δασκάλα· (ειδικότ) δάσκαλος / δασκάλα χωρίς σημαντικές γνώσεις και ικανότητες, **δασκαλεύω** ρ. μετβ. [μεσν] {δασκάλ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} (κακόσ.) δίνω (σε κάποιον) οδηγίες σχετικά με το πώς να φερθεί: *την είχε δασκαλέψει ο θείος της πώς να μιλήσει στους συγγενείς || οι απαντήσεις της έδειχναν πως ήρθε δασκαλεμένη* συν καθοδηγώ, νουθετώ, (λαϊκ) ορμηνεύω. – **δασκάλεμα** (το) **δασκαλίκι** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαικ.) **1.** το επάγγελμα τού δασκάλου *περίφρονούσε το αλλά τελικά έγινε και ο ίδιος δάσκαλος* 2. νουθετική και ανταρχική συμπεριφορά· *σταμάτα πια το* ~ [F.ΤΥΜ < *δάσκαλος* + παραγ επίθημα *-ίκι* \. **δασκαλισμός** (ο) [1892] η νοοτροπία ή η συμπεριφορά που αρμόζει σε σχολαστικό δάσκαλο ΣΥ\ στενοκεφαλιά. σχολαστικισμός, **δασκαλίστικος,** -η, -ο (μειωτ.) αυτός που είναι χαρακτηριστικός τού σχολαστικού δασκάλου και γενικότ τού ανθρώπου που αγαπά να παριστάνει την αυθεντία· ~ *ύφος* σχολιο λ *-ίστικος* **δασκαλίτσα** (η) > δασκαλάκος

δασκαλοπαίδι (το) {χωρ. γεν } το παιδί δασκάλου. Ηπίσης **δασκαλόπαιδο** κ. **δασκσλόπουλο δάσκαλος** (ο) {-ου κ -άλου | -ων κ. -άλων. -ους κ -άλους], **δασκάλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. πρόσωπο που διδάσκει επαγγελματικά, που έχει ως επάγγελμα τη διδασκαλία: - *οδήγησης / χορού* συν φροντιστής. προγυμναστής φρ (α) ***απ' τ' αφτί και στον δάσκαλο*** για αυστηρή τιμωρία που επιβάλλεται αμέσως, χωρίς χρονοτριβή (β) ***δάσκαλε που δίδασκες (και νόμο δεν εκράτεις)*** βλ. λ. *διδάσκω* (γ) (πα- ροιμ.) ***μ' όποιον δάσκαλο καθίσεις, τέτοια γράμματα θα μάθεις*** η συμπεριφορά, οι πράξεις, οι ικανότητες, το ποιόν ενός ανθρώπου επηρεάζονται καθοριστικά από αυτόν που τον διδάσκει, τον καθοδηγεί 2. (ειδικότ) εκπαιδευτικός τής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, μέλος τού διδακτικού προσωπικού δημοτικού σχολείου *ανακοινώθηκαν οι μεταθέσεις των δασκάλων* συν παιδαγωγός, εκπαιδευτικός **3.** (κατ' επέ- κτ για πρόσ . συνθήκες, γεγονότα, περιστάσεις κ λπ.) αυτός που καθοδηγεί και διδάσκει ο *Σωκράτης υπήρξε ~ τού Αλκιβιάδη || οι δώδεκα Απόστολοι αναγνώριζαν τον Χριστό ως δάσκαλό τους || μεγάλος ~ ο πόλεμος* 4. (εύσημο ή κακόσ) έμπειρος και επιτήδειος (σε συγκεκριμένη πρακτική): *έχει αποδειχθεί - στις δικαιολογίες || είναι δα- σκάλα στην απάτη* συν δεξιοτέχνης, μάστορας, αυθεντία, (οικ) μαν- νούλα φρ ***βρίσκω τον δάσκαλό μου*** βλ λ. *βρίσκω*. σχολιο λ. *δι- δάσκα/.ος / ξε-*.

Ιετυμ μεσν < αρχ. *διδάσκαλος* (με απλολογία, πβ *τετράπεζα* > *τράπεζα)* < *διδάσκω* + παραγ. επίθημα *-α/.ος* (πβ κ. *πάσο-αλος))* **δασκαλοφέρνω** ρ αμετβ [μόνο σε ενεστ κ παρατ.] (λαΐκ.-κακόσ) θυμίζω στην εμφάνιση ή τη συμπεριφορά μου δάσκαλο, κυρ μιλώντας με τρόπο επιδεικτικό, διορθώνοντας τους άλλους ή κάνοντας υποδείξεις

δασμολόγηση (η) (1833] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ο προσδιορισμός και η επιβολή δασμού για εμπορεύματα που εισάγονται ή εξάγονται από μια χώρα. Επίσης **δασμολόγια** [μτγν] **δασμολογητές,** -α, -ο (εμπόρευμα) που σύμφωνα με το δασμολόγιο υπόκειται σε πληρωμή δασμού **δασμολόγιο** (το) [1882] {δασμολογί-ου | -ων} **1.** πίνακας ή κατάλογος όπου αναγράφονται κατά κατηγορίες ή αλφαβητικώς τα διάφορα εμπορεύματα και ο εισαγωγικός ή εξαγωγικός δασμός που αντιστοιχεί στο καθένα **2.** (α) το σύστημα δασμολόγησης (β) (ειδικότ) ***προστατευτικό δασμολόγιο*** το σύστημα που προστατεύει την εγχώρια βιομηχανία με την επιβολή υψηλών δασμών στα εισαγόμενα εμπορεύματα. – **δασμολογικός,** -ή, -ό **δασμολογώ** ρ. μετβ. {δασμολογείς . \ δασμολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} (για εμπόρευμα) 1. επιβάλλω δασμό, προσδιορίζω τον δασμό που πρέπει να καταβληθεί (για εισαγωγή ή εξαγωγή) 2. (μεσο-

παθ. ***δασμολογούμαι***) καταχωρίζομαι στο δασμολόγιο {ετυμ < αρχ. *δασμολογώ (-έω)* < *δασμός* + *-λογώ*< *λέγω}.* **δασμός** (ο) η έμμεση φορολογία που επιβάλλεται στα εισαγόμενα ή εξαγόμενα προϊόντα και εισπράττεται από το τελωνείο· *έκτακτος / υψηλός / προστατευτικός (τελωνειακός ι εισαγωγικός (εξαγωγικός-*

επιβολή / καταβολή / μείωση / κατάργηση / άρση δασμών | | ~ κατ' αξία! κατ'είδος συν τέλος, φόρος

(ΐΐγυμ αρχ. < **δασ-σμός* (με απλοποίηση τού *-σσ-)* < **δατ-σμός* (με προληπτική αφομοίωση τού -γ- προς το *-σ-)* < *δατ-έομαι* «μοιράζω, χο)ρίζω», όπου το *δά-τ-έομαι* (το -τ- παρεκτείνει τη ρίζα), πιθ. < θ. da-, συνεσταλμ. βαθμ τού Ι Ε *da «μοιράζω, χωρίζω», το οποίο απαντά με διαφορετικές ριζικές παρεκτάσεις στις λ. *δαπάνη, δαψιλής, δήμος, δαίμων, δακτυμόν* κ.ά] **δασόβιος,** -α, -ο [1865] (για ζώα και φυτά) αυτός που ζει μέσα στο δάσος.

δασοκομία (η) [1854] Ιχωρ πληθ } ο κλάδος τής δασικής επιστήμης ο οποίος ασχολείται με τη δημιουργία, την ανάπτυξη και τη φροντίδα των δασών. Επίσης **δασοκομική — δασοκόμος** (ο/η).

|ΗΓΥΜ < *δασοκόμος* < *δάσος* + *-κόμος* < αρχ *κομώ (-έω)* «φροντίζω» (βλ. λ -*κομία)]*

δασοκομικός, -ή, -ό |1898{ **1.** αυτός που σχετίζεται με τη δασοκομία 2. *δασοκομική* (η) (ενν επιστήμη) η δασοκομία **δασολογία** (η) [1843] {χωρ πληθ { η επιστήμη που ασχολείται με την εξασφάλιση των οικονομικών πόρίον που προέρχονται από τα δάση.

δαολόγος (ο/η) 11895], **δασολογικός,** -ή. -ό (1890)

δασονομεία (το) ί 1836] **1.** η τοπική δασική αρχή που ελέγχει την εφαρμογή τής δασικής νομοθεσίας και υπάγεται υπηρεσιακώς στο δασαρχείο 2. (συνεκδ.) το κτήριο όπου στεγάζεται η παραπάνω αρχή **δαοονομία** (η) {1897] {χωρ. πληθ } η εποπτεία και η προστασία των δασικών εκτάσεων. — **δασονομικός,** -ή. -ό {1836]. **δασονόμος** (ο) [1836] κατώτερος δασικός υπάλληλος που ασκεί διοικητικά και αστυνομικά καθήκοντα σε περιφέρεια τού δασαρχείου, **δασοπονία** (η) [1891] {χωρ. πληθ | κλάδος τής δασολογίας που ασχο- λείται με την εφαρμογή των πορισμάτων της για τη διαχείριση και εκμετάλλευση των δασικών εκτάσεων προς όφελος τού ανθρωπου

δαοπόνος (ο/η) [1892], **δαοπονικός,** -ή. -ό [1892J.

(ΕΙΥΜ < *δάσος* + *πονία* < *πόνος* < αρχ. *πένομαι* «ασχολούμαι, φροντίζω», απόδ. τού γερμ Forstwissenschaft]. **δασοπροστασία** (η) {χωρ. πληθ } σύνολο μέτρων και Ενεργειών για την προστασία των δασικών εκτάσεων **δασοπυροσβέστης** (ο) {δασοπυροσβεστών), **δασοπυροοβέ- στρία** (η) {δασοπυροσβεστριών} πυροσβέστης **/** πυροσβέστρια για την κατάσβεση πυρκαγιών στα δάση - **δαοοπυροσβεστικός.** -ή, -ό **δάος** (το) {δάσ-ους | -η. -ών) **1.** κάθε έκταση, η οποία καλύπτεται ολικά ή σποραδικά από άγρια ξυλώδη φυτά οιωνδήποτε διαστάσεων και ηλικίας, τα οποία λόγω αποστάσεοκ και αλληλεπιδράσεων αποτελούν οργανική ενότητα η οποία προσφέρει προϊόντα των φυτών αυτό)^ συμβάλλει στη βιολογική και φυσική ισορροπία και εξυπηρετεί τη διαβίωση τού ανθρώπου μέσα στο φυσικό περιβάλλον πυκνό / *παρθένο / τροπικό / αδιαπέραστο* - συν δασότοπος, (αρχαιοπρ.) δρυμός· ΦΡ (μτφ) ***βλέπω το δέντρο και χάνω το δάσος*** εμμένω στα επιμέρους και αδυνατώ να δω το γενικότερο νόημα, την ουσία πολλοί *σημερινοί επιστήμονες β/.έπουν το δέντρο και χάνουν το δάσος με το να ασχολούνται αποκλειστικά με το ειδικότερο αντικείμενό τους 2.* (κατ' επέκτ.) έκταση γης πυκνοφυτεμένη με δέντρα, άγρια ή ήμερα: *~ από ελιές* 3. (μτφ.) πυκνό πλήθος (από ψηλά ή όρθια αντικείμενα) *~ από λόγχες / από χέρια* — (υποκ) **δαοάκι** κ. (λόγ) **δασύλλιο** (το) {1888] (βλ.λ.).

[εγυμ μτγν. < αρχ *δασύς* «πυκνός» (βλ λ). Η λ. *δάσος* αντικατέστησε συν τω χρόνω τις αρχ λ *ϋλη* και *ϊϋη,* οι οποίες χρησιμοποιούνταν με τη σημ τής πυκνόδενδρης περιοχής Η φρ *βλέπω το δέντρο και χάνω το δάσος* αποδίδει την αγγλ I am unable to see the wood for the trees].

δάασ: συνώνυμα. Οι αρχαίοι χρησιμοποίησαν για το δάσος τη λ **ύλη.** που σήμαινε παράλληλα το ξύλο και την ξυλεία και που εξελίχθηκε να δηλώνει γενικά την ύλη. το υλικό, αφού το ξύλο ήταν βασική μορφή υλικού. Ιο ίδιο συνέβη με τις λατινικές λέξεις **silva** «ξύλο - δάσος - ύλη/υλικό» και, ιδίως, με το **materia** (από το mater «μητέρα»!) «ύλη που γεννά τα πάντα, μητρική» - ξύλο. ξυλεία (πβ **μαδέρι** < βεν. madero < λατ. materia) - ύλη. υλικό (πβ. ματεριαλισμός. ματεριαλιστής = υλισμός / υλιστής), με το αγγλ **wood(s)** «ξύλο - ξυλεία - δάσος» κ.ά Στην Αρχαία χρησιμοποιήθηκαν επίσης οι λ. **δάσος, δρυμός, άλσος** και **λόχμη** με παρεμφερή με τη σημερινή σημασία Σήμερα το **δάσος** (από το **δαούς)** σημαίνει «μεγάλη έκταση με πυκνή βλάστηση κυρ. από άγρια αυτοωυή δέντρα, αλλά και από ήμερα και από θάμνους» είναι η κατεξοχήν λ. που χρησιμοποιείται για το δάσος, πρωτοεμφανιζόμενη στους μεταγενέστερους χρόνους με τη σημ τής θαμνώδους περιοχής, τής λόχμης **Δρυμός** είναι το δάσος με μεγάλα δέντρα και πυκνή βλάστηση. που προστατεύεται συνήθ από το κράτος, πβ. **εθνικός δρυμός** (ίσως και το λατ. forestis {silva], από όπου τα γαλλ foret, αγγλ forest «δάσος», να προέρχεται από το forum «αγορά, δικαστήριο», άρα δάσος προστατευμένο από το κράτος, αν δεν προέρχεται από το foris «εξωτερικός», για δάσος έξω από την πόλη). Η λ *δρυμός* στην Λρχαία σήμαινε «δάσος από δρυς», άρα μεγάλο δάσος, η λέξη δε ανάγεται στη ρ. *dreu-, από όπου και οι λ. **δένδρο, δόρυ,** σανσκρ dru «ξύλο», αλβ. dru «ξύλο, δέντρο» κά. Το «πυκνό δάσος με πολλή σκιά» σημαίνει και το ξέν προελεύσεως νεοελλ **ρουμάνι** (από τουρκ orman) (πβ. Ν Καζαντζάκης «σε *σκο τεινό πλανέθηκα ρουμάνι»).* Την πυκνή θαμνώδη περιοχή από άγριους θάμνους, όπου έχουν την κοίτη και την κρύπτη τους άγρια ζώα και θηράματα, δηλώνει η λ **λόχμη.** Η λ είναι αρχαία με την ίδια σημασία, ετυμολογικά δε ανάγεται στη ρίζα *λεχ-,* από όπου τα **λέχος** «κρεβάτι», **λέχομαι** «πλαγιάζω» (αρχ. σημασία τού **λόχμη** «ο τόπος όπου πλαγιάζουν, ξαπλώνουν, ζουν τα άγρια ζώα») Το **άλαος,** που σήμερα σημαίνει «μικρό δάσος, φυσικό ή τεχνητό, το οποίο χρησιμοποιείται δημόσια για ανάπαυση ή ψυχαγωγία», ξεκίνησε με τη σημ τού «ιερού δενδρόφυτου χώρου» (συνδέεται ετυμολογικά με το **Άλτις,** το ιερό τής Ολυμπίας) Τέλος, το **πάρκο** είναι περιφραγμένος δενδροφυτευμένος κήπος μέσα στην πόλη για την αναψυχή των πολιτών (μπήκε στην Ελληνική από το ιταλ. parco, που ανάγεται σε μεσν λατ parieus από γερμ. parruk «περιφραγμένος χώρος», που είναι και η αρχική σημ. τού περσ. pairi- daesa «περιφραγμένος κήπος», από όπου το ελλην *παράδεισος).*

δασοσκέπαστος, -η, -ο {μεσν.{ (για τόπο) αυτός που είναι καλυμμένος με δάση Επίσης **δασοακεπής,** -ής. -ές [1854J. **δασοτεχνικός,** -ή. -ό 11889] αυτός που σχετίζεται με την τεχνική διαχείρισης των δασών: *- έργο.* -

δαοοτεχνικά επίρρ , **δασοτέχνης** (ο/η) [Ι889]

δασότοπος (ο) 11836] {-ου κ -όπου {-ων κ. -ύπων. -ους κ -όπους} τόπος πυκνοφυτεμένος με δασική βλάστηση ΣΥΝ δάσος. Επίσης (λαικ) **δασοτόπι** (το) **δασόφιλος,** -η.-ο J1887] αυτός που αγαπά τα δάση **δασοφύλακας** (ο) [1856] {δασοφυλάκων} ο κατοπερος υπάλληλος τής δασικής υπηρεσίας που επιτηρεί και ελέγχει ορισμένη δασική περιοχή.

δασοφυλακείο (το) [1897] το κτήριο όπου στεγάζονται οι δασοφύλακες κατά την υπηρεσία τους. **δασοφυλακή** (η) ί 18901 Ιχωρ. πληθ.} **1.** κρατική υπηρεσία που είναι υπεύθυνη για τη φύλαξη των δασών 2. το σώμα των δασοφυλάκων **δασοφυτεία** (η) [1891] {δασοφυτειών} η φυτεία άγριων δέντρων (πεύκων, βαλανιδιών κ ά) που θα εξελιχθεί σε δάσος **δασόφυτος,** -η.-ο [Ι854| (τόπος) αυτός που καλύπτεται από δάση: *~ περιοχή / πλαγιά* συν δασοσκεπής, δασώδης ανί άδεντρος, γυμνός, **δαούλλιο** το {1888] {δασυλλί-ου [-ων] (λόγ.) μικρό δάσος ΣΥΝ δα- σάκι

(ΠΤΥΜ < *δάσος* + υποκ. επίθημα -ύλλιο (βλ λ)] **δασυντικός,** -ή. -ό [μτγν] αυτός που σχετίζεται με την εμφάνιση δασέος πνεύματος στην προωρά ή τη γραφή φθόγγου: *η αττική διάλεκτος μέχρι τον 3ο αι. μ Χ ήταν* ~ **δασύνω** ρ. μετβ. {δάσυν-α. -θηκα} **1.** γράφω ή προφέρω φθόγγο με δασύ πνεύμα 2. (μεσοπαθ. *δασύνομαι)* (για φωνήεν ή λέξη) παίρνω δασεία *οι λέξεις που αρχίζουν από ύψιλον δασύνονται* — **δάσυνση** (η) [1860] ^ σχολιο λ. *πνεύμα* [ετυμ αρχ < *δασύς*\

δασυνόμενες λέξεις. Έτσι χαρακτηρίζονται οι λέξεις τής Ελληνικής οι οποίες στο (αρχαίο και σύγχρονο) πολυτονικό σύστημα αρχίζουν από φωνήεν με δασεία (στην κλασική Ελληνική ένα τέτοιο φωνήεν συνοδευόταν κατά την εκφώνησή του από την εκφορά μιας άχνας, μικρής ποσότητας εκπνεόμενου αέρα). Τέτοιες λέξεις είναι, (α) fa **άρθρα:** *δ, ή. οί* (β) Όλα τα **αριθμητικά** και τα παράγωγά τους (πλην των *οκτώ, εννέα* και *είκοσι,* που παίρνουν ψιλή) *ένας. ένα (ένδεκα, ενδέκατος, ενικός, ενώνω), έξι (εξήντα, εξακόσια, έκτος, εξαπλάσιος), επτά (έβδομος, εβδομάδα, εβδομήντα, επτακόσια), εκατό (εκατοστός, εκατομμύριο, εκατονταετία.)* (γ) **Αντωνυμίες** *όποιος, -α, -ο, όσος, -η, -ο, ο.τι, έκαστος, όλος, -η, -ο. άπας, άπασα, άπανιάπαντα. εαυτός -ή* (δ) **Επιρρήματα:** *άμα, άπαξ. εξής, οθεν.* όμοϋ, *όπου, οσάκις,* ούτως *(ή* άλλως), ώς (ε) **Σύνδεσμοι:** *έως, όμως. όπως, όταν, οπότε, ότι, ότόταν,* ώστε (στ) **Προθέσεις.** *ένεκα, έως, ως.*

Πίνακας δασυνόμενων λέξεων

Α

άβρ-ός / -ότητα
άγι-ος / -άζω (καθ-αγιάζω)
άγν-ός / -ότητα
'Άδης
άδρός/ -ότητα
αθροίζω
άθρόος
αίμα (άφ-αίμαξη, λευχ-αιμία)
Αίμος
αίρεση (άψ-αίρεση)
αιρετός *(αϋθ-αίρετος)*
αίρώ (καθ-. άφ-)
αλάτι (άψ-αλάτωση)
'Αλλιάκμων
'Αλικαρνασσός
άλι-εύω / -eia (ϋφ-α/^ος)
άλμα
άλμ-η/ -υρός (ύψ-άλμυρος)
απλώνω (έφ-άπλωμα)

Ε

Εβραίος
'Έβρος
άλτης (έφ-α/.-τήριο)
άλυκή
αλυσίδα
αλωνίζω
άλωση
άμαξα
άμαρτ-άνωΐ Λα. -ωλός
άμιλλ-α i-ώμαι (έφ-άμι/.λος)
απαλός / -ότητα
απλόσι -ότητα
άκτομαι (έφ-)
άρμα
άρμό-ζω (έφ-) άρμόδιος αρμονία
άρμός
αρπάζω (ύφ-) άψύς (άψί-κορος)

έλξη
ελόνοσία *(άνθ-ελονοσιακός)*

εδ-ρα / -ώλιο (καθ-έδρα)
είλωτας
ειμαρμένη
ειρκτή (κάθ-ειρξη)
'Εκάβη
Εκάτη
εκατό
εκούσιος
έκών
ελλα νοδίκης
'Ελλάς
Ελένη
"Ελλη
'Ελ/.ηνας (άφ-ελληνίζω)
έλληνικός (άνθ-ε/./.ηνικός)
έλικα (έλιξ)
Έλικών
έλί-σσομαι ί -γμός
έ/,κηθρο
έλκος
ελκύω (καθ-ελκύο))
έλος
ζζής
έξις (καθ' έξιν)
έορτ-ή / -άζω (μεθ-εόρτια)
έπομαι (μεθ-επόμε νος)
έπτά
έρμα
έρμαιο
ερμαφρόδιτος
ερμηνεύω (μεθ-ερμηνεύω)
Έρμης
έρμητικός
έρπω (υφ-)
άσμός
έσπέρα
έστία (έφ-έστιος)
εστιατόριο

Η

'Ήβη (εφ-ηβος)
ήγ-οϋμαι (άφ-) / -εμών, -έτης
ήδον ή
Ηλιαία
ηλικία
ψα ος (υφ-)
η?<.ος (καθ-ηλώνω)
ημέρα (καθ-ημερινός.
έφ-ήμ?ρος, πενθ-ήμερο, αύθ-ημερό ν)
ήμερ-ος / -εϋω
ήμι-
ηνίο (άφ-ηνιάζω)
ήπαρ
Ίρα
Ηρακλής
Ίρόδοτος
Ίρώ
ήρωας (άνθ-ηρωικός)
Ηρώδης
Ίσίοδος
ήσνχ-ος ι -άζω (καΟ-ησυχάζω, έφ-ησνχάζω) ηττ-αl -ώμαι Ίφαιστ-ος /

Ι

ιδρύω (καθ-ιδρύω)
ίδρο)-νω / -τας (κάθ-ιδρος)
ιέρίχξ
ιερός (καΟ-ιερώνω, άφ-ιερώνω)
ιματ ιο *ΐνα*
ΐππος (έφ-ιππος)
ιπταμαι
ικαν-ος / -οτητα
ίκέτ-ης/ -εύω (καθ-)
ίλαρ-ός / -ότητα
ιμάντας
ίσταμαι (ύφ-, άνθ-) ιστ-ίο i *-ός*
ιστορία

Ο

οδηγώ (καθ-)
όδός (έφ-, κάθ- μέθ-)
όλκή
δλμος
ολόκληρος (καθ' όλοκληρίαν)
ομάδα
όμαλ-ός / -ννω
όμήγυρις
δμηρ-ος / -ία
δμιλος
ομιλώ (καθ-ομι?^ουμένη)
δμοι-ος / -άζω
όπλ-ο / -ίζω (έφ-οπλιστής)
οπλή
όποιος
όραμα
όραση
ορατός
ορίζω (καθ-)
δρι-ο (μεθ-όριος) / -ακός
ορκ-ος i *-ίζω*
ορμόνη
όρμώ (έφ-)
όρος, ό (έφ' όρον

όλες οι λέξεις που αρχίζουν από ***ν-. υπό, ϋ/.η, ύπνος*** κ.λπ

Ω

ώρα
ώραϊος
ώριμ-ος / -άζω

δασύπους, -ους. -ουν {δασύπ-οδος, -οδα | -οδες. -όδων} (λόγ -σκωπτ.) αυτός που έχει μαλλιαρά πόδια |iiiΥΜ αρχ < ***δασύς*** + πους «πόδι»] **δααύς,** -ιά (λόγ. -εία). -ύ {δασ-ιού κ -έος | -ιοί κ -είς (ουδ -ιά κ -έα). -κύν κ -έων (θηλ κ -ειών)| **1.** πυκνός· ~ ***τρίχωμα / φύ/.λωμα*** · **2.** ΓΛΩΣΣ (για φθόγγους) αυτός που προφέρεται με τη συνοδία εκπνεό- μενου αέρα (άχνας), ήχου ανάλογου περίπου προς το λατινικό h (όπως προφέρεται στο αγγλ. have): τα ***σύμφωνα φ (p^h). θ (t^h) και χ (k^h). το ρ και το ύ στην αρχή λέξεως στην Αρχαία Ελληνική, το ι πριν από φο)νήεν στην Αγγλική είναι δασείς φθόγγοι*** **3.** *δασεία* (η) βλ.λ. - **δα- αέως** επίρρ (αρχ |, **δααύτητα** (η) [αρχ ί. ςχολιο λ ***-ύς, δάσος*** [ΕΤΥΜ αρχ. < ^xdns-, συνεσταλμ βαθμ. τού Ι Ε *dens- «πυκνός ». πβ. λατ. densus, γαλλ dense (> αγγλ. dense), ιταλ. denso κ ά. Ομόρρ. ***δάσος*** (βλ.λ) Λπό τους γραμματικούς τής ελληνιστικής περιόδου, αλλά και ήδη από τον Αριστοτέλη, χρησιμοποιήθηκε η συνεκφορά ***δασύ πνεύμα*** δηλιόνοντας τον φθόγγο h-. που από τους μεταγενέστερους χρόνους δεν σημειωνόταν στη γραφή] **δασύτριχος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει πυκνές τρίχες, ο μαλλιαρός.

στήθος ΣΥΝ πυκνόμαλλος, δασύμαλλος ΑΝΙ άτριχος

ΥΜ < μτγν. ***δασύθριξ, -τριχος< δασύς*** 4- ***θρίξ, τριχός].***

δασύφυλλος, -η. -ο αυτός που έχει πυκνό φύλλωμα, φουντωτός ΣΥΝ πυκνόφυλλος.

δασώδης, -ης. -ες [μτγν] {δασώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (τόπος) που καλύπτεται από δάση ή από πυκνή βλάστηση: ~ ***περιοχή*** συν δασό- φυτος. δασοσκεπής Ηπίσης **δασωτός,** -ή. -ό. ιχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.*** **δασώνω** ρ μετβ. κ αμετβ [μεσν] {δάσω-σα.-θηκα,-μένος} ♦Ι.(μετβ) δενδροφυτεύω περιοχή, για να γίνει δάσος αντ αποψίλώνω ♦ (αμετβ) 2. (για τόπους) γίνομαι δασώδης, γεμίζω αγριόχορτα και θάμνους **3.** (για δέντρα ή θάμνους) αποκτώ πυκνό φύλλωμα **4.** (μτχ. **δασωμένος,** *-η,* -ο) (α) (για τόπο) δασώδης (β) (μτφ.) με πυκνό τρίχωμα, δασύτριχος: ~ ***στέρνο.*** **δάαωση** (η) [1887J κ **δάαωμα** (το) [1892]. **δασωτός,** -ή. -ό -► δασώδης **Δ.Α.Τ.** (το) Δελτίο Αστυνομικής Ταυτότητας.

δατιομός (ο) η χρήση σε παθητικό τύπο ρημάτων που απαντούν κανονικά μόνο σε ενεργητικό τύπο.

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ. ***Λάτις,*** όν τού Μήδου αρχηγού στη μάχη τού Μαραθώνα, ο οποίος μιλούσε ελληνικά με λάθη, όπως όταν χρησιμοποίησε τον μέσο τ. ***χαίρομαι*** αντί τού ορθού κλασικού ***χαίρω].***

Δ.Α.Υ.Ε. (η) Διεύθυνση Αγορών Υπουργείου Κμπορίου

Δαυίδ (ο) -► Δαβίδ

δαυλί (το) (δαυλ-ιού | -ιών} (λαϊκ) **1.** μικρός δαυλός **2.** το καυσόξυλο, **δαυλιά** (η) (λαϊκ) **1.** το χτύπημα με δαυλό **2.** η ανακίνηση των δαυλιών. των ξύλων στο τζάκι, για να αναζωπυρωθεί η φωτιά, **δαυλίζω** ρ μετβ. {δαύλισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** βάζω ξύλα στη φωτιά **2.** μετακινώ τα ξύλα. τα δαυλιά (κρατώντας τη φωτιά δυνατή, ώστε να μη σβήσει) (πβ. λ υποδαυλίζω) **δαυλός** (ο) **1.** επίμηκες κομμάτι ξύλου, η μία άκρη τού οποίου καίγεται και χρησιμοποιείται για να φέγγει ΣΥΝ δάδα. πυρσός, λαμπάδα, δαυλί 2. (μτφ.) το έναυσμα, ό,τι υπάρχει ως το αίτιο που δημιουργεί ή συντηρεί μια (συνήθ. αρνητική) κατάσταση: ~ ***διχόνοιας / μίσους*** ΣΥΝ θρυαλλίδα.

[ΕΤΥΜ μεσν < ****6αΕ-ελ-ός*** < αρχ. ***δαίω*** «καίω» (< *£aF-ja)) Ήδη στον Ησύχιο απαντά το ουδ ***δαυλόν δασύ ήμίφλεκτον ξύλον*** Βλ κ. ***δάδα|***

δαύτος, -η, -ο (προηγείται πρόθεση) (συχνά μειωτ.) αυτός: π ***καλό να περιμένεις από δαύτον;***

[ετυμ < μεσν *δαϋτος* < *έδαϋτος*, από τη συνεκφορά των λ. *εδε* «να, ιδού» και *αύτός*]

δαφνέλαιο (το) [μτγν [{δαφνελαί-ου | -ων} λιπαρή ουσία που παίρνουμε από τους καρπούς τής δάφνης με συμπίεση και βρασμό Επίσης **δαφνόλαδο** [μεσν.].

Δάφνη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ νύμφη των δασών, κόρη τής Γαίας· γοήτευσε τον Απόλλίονα και για να σωθεί από την καταδίωξή του, μεταμορφιόθη- κε στο φερώνυμο φυτό 2. γυναικείο όνομα.

[ειυμ Γοαρχ ***δάφνη*** (βλ.λ.), που χρησιμοποιήθηκε ήδη στην αρχ. μυθολ ως κύριο όνομα], **δάφνη** (η) [δαφνών} **1.** αειθαλές δέντρο, με κιτρινωπά ή πρασινωπά, σκληρά δερματώδη και αρωματικά φύλλα ωοειδούς σχήματος και σκουρόχρωμους καρπούς, τα κλαδιά τού οποίου είναι σύμβολο τής δόξας ***στέφανος δάφνης*** **2.** (συνεκδ) το φύλλο τού παραπάνω δέντρου. που χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική, την αρωματοποιία και τη μαγειρική ***βάζουμε λίγη ~ στις φακές*** **3.** (μτφ) η επιτυχία, ο θρίαμβος, η δόξα ***ποιητικές / πολεμικές*** ~ συν τρόπαιο, τιμή· φρ (α) **δρέπω** *δάφνες* ***(δάφναν μή δρέπε***. αρχ. επιγραφή) διακρίνομαι, σημειώνω επιτυχίες, θριαμβεύω: ***έδρεψε δάφνες στην ποίηση*** (β) *αναπαύομαι στις δάφνες μου* επαναπαύομαι σε προηγούμενες επιτυχίες μου και δεν καταβάλλω περαιτέρω προσπάθεια Ιειυμ < αρχ. ***δάφνη / λάφνη! δαυχμός/ δαϋχνα,*** αγν. ετύμου, δάνειο (όπως και το αντίστοιχο λατ laurus) προελλην. Η φρ ***αναπαύομαι στις δάφνες μου*** αποδίδει το γαλλ. je me repose sur mes lauriers]. **δαφνηφόρος,** -ος, -ο [αρχ [**1.** στεφανωμένος θριαμβευτικά με φύλλα δάφνης συν δαωνοστεφανωμένος 2. (μτφ.) αυτός που φέρνει τιμή και δόξα: ~ ***πόλεμος*** Επίσης **δαφνοφόρος,** -ος, -ο. — **δαφνηφορώ** ρ [μτγν.] {-είς .}

Δαφνί (το) {-ίου κ. (λαϊκ) -ιού)} **1.** περιοχή τού δήμου Χαϊδαρίου, όπου βρίσκεται βυζαντινή μονή τού 11ου αι, καθώς και το Δρομο- καΐτειο Ψυχιατρείο **2.** (μετωνυμ.) το φρενοκομείο· ***είναι για το*** ~ (είναι τρελός)

[ΠΤΥΜ Για την ονομασία τής περιοχής έχουν προταθεί διάφορες εκδοχές, όπως: (α) Οφείλεται στις πολλές δάφνες που φύτρωναν εκεί (β) Προέρχεται από τη Μονή Δαφνίου. η οποία μεταφέρει την ονομασία ομώνυμου ναού τής Κων/πόλεως (γ) Ανάγεται στην εποχή τής Φραγκοκρατίας και αποδίδει το γαλλ. Dauphine (Δελφινάτο), τύπο αυτοδιοικούμενης επαρχίας], **δάφνινος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που είναι φτειαγμένος από φύλλα δάφνης· ~ ***στεφάνι.***

δαφνοκερασίά (η) αειθαλής καλλωπιστικός θάμνος που έχει ύψος πέντε μέτρα, σκούρα πράσινα, λογχοειδή, σκληρά φύλλα και λευκά, κόκκινα ή ροζ άνθη η ροδοδάφνη (βλ.λ). Ηπίσης (λόγ) **δαφνοκέρα- αος** {1853] {δαφνοκεράσ-ου [-ων, -ους}. **δαφνόκουκκο** (το) [μεσν.] ο καρπός τής δάφνης Επίσης (λόγ.) **δαφ- νόκοκκος** (ο) κ (λαϊκ) **δαφνοκούκουτσο** (το), **δαφνόλαδο** (το) [μεσν] το δαφνέλαιο

δαφνοστέφανο (το) το δάφνινο στεωάνι — **δαφνοστεφανώνω** ρ. [1896].

δαφνοστεφής, -ής, -ές [1846] {δαφνοστεφ-ούς | -είς (ουδ -ή)} (λόγ.) στεφανωμένος με δάφνες. Επίσης **δαφνοστεφάνωτος,** -η, -ο f 1896J. +~ ςχολιο λ ***-ης. -ης, -ες*** **δαφνοφόρος,** -ος. -ον ► δαφνηφόρος

δαφνόφυλλο (το) [μεσν.] το φύλλο δάφνης.

δαφνώνας (ο) [μτγν] τόπος κατάφυτος από δάφνες **Δαχομέη** (η) το Μπενίν (βλ λ)

δαχτυλάκι κ. **δακτυλάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό δάκτυλο: *τα ~ τού μωρού* 2. το πιο μικρό από τα πέντε δάχτυλα τού χεριού ή τού ποδιού φρ **δεν *φτάνω (κάποιον) Ι μοιάζω σε (κάποιον) ούτε στο μικρό του δαχτυλάκι*** δεν μπορώ σε τίποτα να συγκριθώ με κάποιον, υστερώ σε όλα απέναντι του (ακόμα και στα σημεία εκείνα στα οποία δεν διακρίνεται. δεν ξεχωρίζει ιδιαίτερα) **δαχτυλήθρα** κ. (λόγ) **δακτυλήθρα** (η) Ιδαχτυληθρών) **1.** μικρή κλειστή στη βάση της στεφάνη, μεταλλική ή κοκκάλινη, που εφαρμόζεται στην άκρη τού δαχτύλου και το προστατεύει από τρυπήματα κατά το ράψιμο 2. (συνεκδ.) μικρή ποσότητα ρευστού που χωράει σε μία δαχτυλήθρα *μια ~ μέλι*

[ετυμ < αρχ. *δακτυλήθρα* < *δάκτυλος* + παραγ. επίθημα *-ήθρα* (πβ *κολυμβ-ήθρα, ούρ-ήθρα, κηρ-ήθρα* κά.)]. **δαχτυλιά** (η) το ίχνος ή το αποτύπωμα λερωμένου δακτύλου, *έπια- σαν τον τοίχο με λερωμένα χέρια και τον γέμισαν δαχτυλιές.* **δαχτυλιδένιος,** -ια, -ιο (μτφ) τόσο λεπτός που μπορεί να χωρέσει σε δαχτυλίδι· εξαιρετικά λεπτός: *- μέση.* **δαχτυλίδι** κ **δακτυλίδι** (το) |δαχτυλιδ-ιού | -ιών) **1.** κόσμημα σε σχήμα κρίκου από μέταλλο ή από άλλη ύλη, που φορίεται σε δάχτυλο τού χεριού 2. (ειδικότ.) το δαχτυλίδι τού αρραβώνα: *αλλάζω / βάζω δαχτυλίδια* (αρραβωνιάζομαι) συν βέρα 3. οτιδήποτε έχει το σχήμα δαχτυλιδιού φρ ***μέση δαχτυλίδι*** πολύ λεπτή μέση. δαχτυλιδένια (βλ.λ). – (υποκ.) **δαχτυλιδάκι** (το) (ετυμ < αρχ. *δακτυλίδιον,* υποκ τού *δάκτυ/,ος}* **δαχτυλιδόπετρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ | ο δακτυλιόλιθος (βλ.λ) **δαχτυλικός,** -ή. -ό ► δακτυλικός

δάχτυλο κ. (λόγ.) **δάκτυλο** (το) {δαχτύλ-ου | -ων} **1.** καθένα από τα πέντε αρθρωτά οστέινα τμήματα τού σώματος, στα οποία καταλήγουν τα άνω και τα κάτω άκρα τού ανθρώπου και πολλών ζώων ΦΡ (α) ***παίζω (κάτι) στα δάχτυλα*** κατέχω (κάτι) πολύ καλά. ώστε να μπορώ να το χειρίζομαι με άνεση: *~ την ύλη των εξετάσεων* (β) ***μετριούνται στα δάχτυλα (τού ενός χεριού)*** είναι ελάχιστοι ~ οι *φορές που ήρθε να με επισκεφθεί* (γ) ***κρύβομαι πίσω από το δάχτυλό μου*** προσπαθώ να κρύψω κάτι προφανές, που οι περισσότεροι γνωρίζουν *χρόνια τώρα η διοίκηση κρύβεται πίσω από το δάχτυλό της και αρ- νείται να αναγνωρίσει την ύπαρξη τού προβλήματος* (δ) ***κουνάω το μικρό μου δάχτυλο / δαχτυλάκι*** καταβάλλω την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια *έχει τόσες γνωριμίες, που αρκεί να κουνήσει το μικρό του δάχτυλο, για να πετύχει αυτό που θέλει* (ε) ***βάζω το δάχτυλό μου*** ενεργώ παρεμβατικά σε μια κατάσταση, χωρίς να είμαι το αρμόδιο πρόσωπο (στ) (παροιμ.) ***όλα τα δάχτυλα δεν είναι ίσα*** δεν είναι όλοι οι άνθρωποι ίδιοι ή δεν έχουν όλοι την ίδια αξία (ζ) (παροιμ) ***όποιο δάχτυλο κι αν κόψεις, πονεί*** οι γονείς αγαπούν εξίσου όλα τα παιδιά τους (η) ***να γλείφεις τα δάχτυλά σου!*** βλ λ *γ/^είφω* (θ) ***(κάτι) γλιστράει μέσα από τα δάχτυλά μου / τα χέρια μου*** *χάνω* (κάτι) την τελευταία στιγμή, ενώ το είχα σίγουρο, *η ευκαιρία γλίστρησε μέσ'απ' τα δάχτυλά του* 2. (συνεκδ.) (α) ποσότητα με ύψος όσο το πάχος ενός δακτύλου: δεν *ήπιε περισσότερο από ένα ~ κρασί* (β) ύψος όσο το πάχος ενός δακτύλου, *κονταίνω τη φούστα ένα ~*

[ετυμ. < μεσν. *δάκτυ/.ου*< αρχ. *δάκτυλος* (βλ λ.) Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ δάνεια, λχ. μετριούνται στα *δάχτυλα* (< γαλλ. on les compte sur les doigts), *(η ευκαιρία) γλίστρησε μέσα από τα δάχτυλά του* (< γαλλ. la occasion lui a glisse entre les doigts), *δεν κουνάω ούτε το μικρό μου δαχτυλάκι* (< γαλλ ne pas remuer le petit doigt)]. **δαχτυλοβρεχτήρας** (ο) ► δακτυλοβρεκτήρας **δαχτυλογραφία** (η) -* δακτυλογραφία **δαχτυλογράφος** (ο/η) -► δακτυλογράφος **δαχτυλογραφώ** ρ. * δακτυλογραφώ

δαψιλής, -ής, -ές (δαψιλ-ούς [-εις (ουδ. -ή)· δαψιλέστ-ερος, -ατος} άφθονος, πλουσιοπάροχος: *προσφέρω / παρέχω ~ βοήθεια* ιγν πολύς, πλούσιος ΑΝΤ ισχνός, πενιχρός. –**δαψιλώς** επίρρ [μτγν.] ΣΧΟΛΙΟ λ. επιδαψιλεύω

[Γ-.ΤΥΜ αρχ. < θ *δαψ-,* από τον αόρ. *έ-δαψ-α* τού ρ. *δάπτω* «καταβροχθίζω. κατατρώγω», που έχει παράγωγο και τη λ. *δαπάνη* (βλ λ.)]. **Δ.Γ.Ε.** (η) Διεύθυνση Γεωργικών Ερευνών.

Δ.Δ.Κ. (η) Διεύθυνση Δημοσίων Κτημάτων.

δε[1] σύνδ.· χρησιμοποιείται **1.** στη ΦΡ ***μεν... δε*** (ο μεν ο δε. αυτός μεν.. εκείνος δε. άλλος μεν... άλλος δε, εδώ μεν.. εκεί δε. άλλοτε μεν άλλοτε δε κ.ά), με αντιθετική ή εναντιωματική σημασία, όταν ο ομιλητής θέλει να προβάλει μια δισκελή αντίθεση ή να αντιδιαστείλει έντονα μεταξύ τους δύο όρους: *δεν μπορούμε να στηριχτούμε σε κανέναν, γιατί ο μεν ένας τα παρουσιάζει όλα ωραία και εύκο/.α, ο ~ άλλος φέρνει την καταστροφή κα\ την* απελπισία 2. (συμπλεκτικά) για τη μετάβαση (μεταβατική χρήση τού *δε)* σε μια νέα πληροφορία, την οποία συνδέει με τα προηγούμενα: /] *θα προσέθετα δε και το εξής* [[*αποφασί- στηκε η λήψη μέτρων για τον αυστηρότερο έλεγχο των καυσαερίων, από τον χρόνου ~ θα απαγορευθεί εντελώς η κυκλοφορία αυτοκινήτων σε ορισμένους κεντρικούς δρόμους* 3. (με άλλους συνδέσμους χρονικούς. αιτιολογικούς, υποθετικούς) ως εμφατικός δείκτης, που επιτείνει την επιρρηματική σημασία των αντίστοιχων συνδέσμων: *πάντα τον φοβόταν, επειδή - τώρα* τελευταία *ήταν ιδιαίτερα απειλητικός, θεώρησε καλό να πάρει τα μέτρα της | | καλ,ό είναι να μην πίνεις, εάν ~ πρόκειται να οδηγήσεις, ακόμα περισσότερο.* ΣΧΟΛΙΟ λ *δεν.*

[Γ-ΙΥΜ αρχ. μόριο, που χρησιμοποιείται κυρ ως ανταποδοτικό τού *μέν* Προέρχεται από βράχυνση τού βεβαιωτ. μορίου *δή* (προφορά [dc[), προφανώς επειδή συμπροφερόταν σε ταχύ λόγο με άλλα στοιχεία και επειδή η ίδια η σημ. εξασθένησε] **δε**[2] μόρ -► δεν

Δ.Ε.Α. (Ο) Δόκιμος Έφεδρος Αξιωματικός

Δ.Ε.Α.Σ. (η) Δημοτική Επιχείρηση Αστικών Συγκοινωνιών

Δεββώρα (η) **1.** προφήτισσα και Κριτής τού Ισραήλ **2.** γυναικείο όνομα. [ΕΤΥΜ μτγν. < ε.βρ. Deborah «μέλισσα»]

δεδηλωμένος, -η. -ο αυτός που έχει καταστήσει γνωστή, που έχει δηλώσει τη στάση του *~ μαρξιστής ι δεξιός / ομοφυλόφΟ.ος* · ΦΡ ν0Μ-Π0λιτ ***αρχή τής δεδηλωμένης*** η αρχή σύμφωνα με την οποία μια κυβέρνηση πρέπει να έχει την εκπεφρασμένη («δεδηλωμένη») εμπιστοσύνη τής Βουλής σχολιο λ *μετοχή.*

[είυμ Μτχ παθ. παρακ. τού ρ. *δηλώ (-όω). Ως* πολιτικός όρ. η λ *δεδηλωμένη* εισήχθη το 1875 από τον Χαρίλαο Τρικούπη, ο οποίος ει- σήγαγε στην Ελλάδα την αρχή τής άσκησης εξουσίας από την κοινοβουλευτική πλειοψηφία).

δεδικαίωται ρ. έχει δικαιωθεί· μόνο στη φρ ο *αποθανών/ο τεθνε- ώς* / **ο** *νεκρός δεδικαίωται* βλ λ. *αποθανών*

[ιγγυμ Γ′ εν. πρόσ. παθ παρακειμένου τού αρχ. *δικαιώ (-όω)* (< *δίκαιος*)]

δεδικαομένο (το) νομ **1.** η δεσμευτική ενέργεια που απορρέει από τη δικαστική κρίση για την ισχύ ή τη μη ισχύ ενός δικαιώματος ή μιας έννομης σχέσης που αφορά καταρχήν στους διαδίκους και σημαίνει ότι η διαφορά που κρίθηκε δεν μπορεί να κριθεί πάλι σε νέα δίκη μεταξύ των ίδιων διαδίκων και. εννοείται, με το ίδιο αντικείμενο 2. *τυπικό δεδικασμένο* το απρόσβλητο δικαστικής απόφασης με τα τακτικά ένδικα μέσα (δηλ. ανακοπή ερημοδικίας και έφεση). » -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ετυμ Μτχ. παθ. παρακ τού αρχ. *δικάζω.* Ο νομικός όρ. αποδίδει το λατ. (res) judicata].

δεδομένο (το) (συνήθ στον πληθ.) **1.** (α) αυτό που έχει δοθεί (κατ' αντιδιαστολή προς κάτι που ζητείται): *διακρίνω δεδομένα και ζητούμενα σε ένα. πρόβλημα* (β) το αδιαμφισβήτητο στοιχείο (γ) καθετί το οποίο ισχύει μέχρι τώρα *η ανά'ληψη τής πρωθυπουργίας έγινε ομαλά για τα ~ αυτής τής χώρας* (δηλ θα περίμενε κανείς το αντίθετο) | | *με τα μέχρι στιγμής ~ κάτι τέτοιο πρέπει να αποκλειστεί* (δ) το στοιχείο που λειτουργεί ως βάση για περαιτέρω σκέψεις ή ενέργειες, *είναι ~ ότι η κατάσταση είναι δύσκολη | | επιστημονικά ~* [[*με τα σημερινά το κεφάλαιό σας σε 15 χρόνια θα έχει διπλασιαστεί* **2.** (περι- λπτ) πεπερασμένη ακολουθία χαρακτήρων, που παριστά κάποια πληροφορία και μπορεί να αξιοποιηθεί από Η/Υ *συλλογή / επεξεργασία δεδομένων* φρ (α) *βάση δεδομένων* συλλογή πληροφοριών, κατάλληλα οργανωμένων, που χρησιμοποιούνται για την επίλυση προβλημάτων με τη βοήθεια Η/Υ· συνήθ. αποθηκεύονται σε δισκέτα ή σκληρό δίσκο (β) *αρχείο δεδομένων* βλ. λ. *αρχείο* (γ) ***τράπεζα δεδο-μένων*** ο χώρος αποθήκευσης στοιχείων σχετικών με ορισμένο θέμα (συνήθ ένας υπολογιστής): *~ για την παραγωγή βιβλίων [1] για καταζητούμενα πρόσωπα* ^ σχολιο λ *δεδομένος, μετοχή.*

[ετυμ Π σημ. 1 αποδίδει το γαλλ donnee, ενώ η σημ. 2 το αγγλ daia (λ χ *βάση δεδομένων* < αγγλ. daia base, *τράπεζα δεδομένων* < αγγλ data bank)]

δεδομένος, -η, -ο **1.** αυτός που υπάρχει, που δεν μπορεί να αγνοηθεί, να αμφισβητηθεί, *τα σχέδια για το μέλλον θα πρέπει να βασίζονται στις ~ συνθήκες* j) (λόγ) *δεδομένης τής οικονομικής αστάθειας,* οι *ξένοι επενδυτές* <5εν *προτίθενται να* επενδύσουν *στην περιοχή \\ θεωρώ δεδομένη την υποστήριξή του* [| *με δεδομένη την αρνητική στάση τής διεύθυνσης στο θέμα, δεν έχει νόημα να συνεχιστεί η συζήτηση* ιυν αναμφισβήτητος, σίγουρος, βέβαιος φρ (λόγ) **δεδομένοι/** *ότι...* εξαιτίας τού γεγονότος ότι, καθώς, επειδή, *δεν πρέπει να περιμένετε βοήθεια, ~ κι εμείς βρισκόμαστε σε δύσκολη θέση* ΣΥΝ δοθέ- ντος ότι **2. δεδομένο** (το) βλ.λ σχολιο λ *μετοχή.*

[ΕΙΥΜ Μτχ. παθ παρακ τού αρχ *δίδωμι* Η φρ *δεδομένου ότι* αποδίδει το γαλλ etant donne que (πβ. αγγλ given that)]

δεδομένο / δεδομένα, όχι δεδόμενο / δεδόμενα. Συχνά ακούγε- ται ο τ. **δεδόμενο / δεδόμενα** αντί τού ορθού **δεδομένο / δεδομένα,** που είναι ο κανονικός τύπος τού παρακειμένου τής μεσοπαθη- τικής φωνής *{συγκεκριμένος, πεπαιδευμένος, καταβεβλημένος* κ.τ ό.). Το λάθος προέρχεται από το στοιχείο *-ο- (-ομενος).* που δίνει την εντύπωση ότι η μετοχή είναι χρόνου ενεστώτα, όπως οι ενεστωτικές μετοχές σε **-όμενος** *(γραφόμενος, παίζόμενος, οριζόμενος. πιεζόμενος* κ.λπ). Ωστόσο, ο διπλασιασμός *(δε-δομένος)* και το θέμα 5ο- *(δό-ση. δο-τός)* δείχνουν ότι δεν πρόκειται για ενεστώτα αλλά για παρακείμενο

δεδουλευμένος,-η,-ο [1890] **1.** οικον (α) αυτός που επιτελέσθηκε με εργασία *~ έργο* (β) ***δεδουλευμένο εισόδημα*** το εισόδημα που προέρχεται από εργασία (μισθοί, αμοιβές, κέρδη, προμήθειες) κατ' αντιδιαστολή προς το μη δεδουλευμένο, που προέρχεται από ενοίκια, μερίσματα, τόκους ή φυσικό πλούτο 2. ***δεδουλευμένα*** (τα) τα χρήματα που δικαιούται κανείς ως αμοιβή για την εργασία του. ^ σχολιο λ *μετοχή*

ΙΕΙΥΜ Μτχ. παθ παρακ. τού αρχ *δουλεύω,* με τη σημ. «εργάζομαι», που σχηματίστηκε στη νεότερη Ελληνική ως απόδ τού γαλλ. travaille].

Δ.Ε.Ε. (η) **1**. Διεύθυνση Εξαγωγικού Εμπορίου **2.** Διοίκηση Εξωτερικού Εμπορίου **3.** Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (βλ λ *δυτικοευρωπαϊκός)*

Δ.Ε.Ε.Ε. (η) Διεύθυνση Εκπαίδευσης Κλληνοπαίδων Εξωτερικού.

Δ.Ε.Η. (η) Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού.

δέηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η παρακλητική προσευχή που απευθύνεται στον θεό με συγκεκριμένο κάθε ωορά αίτημα: *κατανυκτική / ευχαριστήρια ~ | | τελώ / αναπέμπω ~ | | στην αρχή τής*

τελετής εφάλη επιμνημόσυνος - συν ικεσία, παράκληση, προσευχή

ΚΑΛ ιεχν εικονογραφική παράσταση στην οποία εικονίζεται ο Χριστός ένθρονος, ενώ δεξιά και αριστερά στέκονται η Παναγία και ο Ιωάννης ο Πρόδρομος με τα χέρια υψωμένα σε στάση ικεσίας 3. επιγραφή πάνω σε αγιογραφίες (τοιχογραφίες ή εικόνες σε εκκλησίες, μοναστήρια κ.λπ.) με το όνομα αυτού που προσέφερε τα χρήματα για να γίνει η αγιογραφία *δέηση οικογενείας. / τού / τής .* – **δεητικός,** -ή, -ό [αρχ.]. **δεητικά** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρακα/.ώ.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *δέηακ* < *δέω / -ομαι* «έχω ανάγκη, χρειάζοιιαι» (βλ λ. *δει)]*

Δ.Ε.Θ. (η) Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης

δει ρ. απρόσ. {εδέησε} στις ΦΡ (α) ***δει δη χρημάτων*** *{δεϊ δή χρημάτων καί άνευ τυύτων ούδέν έστι γενεσθαι τών* δεόντων. Λημοσθ. *Ολυνθ.* 20) λέγεται όταν ο ομιλητής θέλει να τονίσει την ανάγκη να εξευρε- θούν χρήματα για κάτι: όλοι *συμφωνούν* ότι το *έργο αυτό 0α αναβαθμίσει την πόλη, αλλά* ~ (β) ***πολλού (γε και) δει*** *(πολλοϋ γε και δεϊ)* δεν γίνεται ., με κανέναν τρόπο: *Να εκλεγεί βουλευτής και πάλι:* (είναι σχεδόν αδύνατον)

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δεΐ*, απρόσ χρήση τού ρ *δέω / -ομαι* «έχω ανάγκη, χρειάζομαι», που απαντά ήδη στον Όμηρο και ανάγεται σε θ *δευ(σ)-* (πβ. αρχ *έπι-δευής)* με αρχική σημ «απώλεια, κατωτερότητα», οπότε συνδ. ιαε σανσκρ. dosa «απώλεια» και ίσως με το επίθ. *δεύ-τερος* (βλλ)ί.

δείγμα (το) {δείγμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** μικρή ποσότητα ή μέρος (εμπορεύματος, φαρμακευτικού παρασκευάσματος), βάσει τού οποίου μπορεί ο ενδιαφερόμενος να σχηματίσει εικόνα για το σύνολο. ~ *υφάσματος ί χρο)μάτων*Συν έκθεμα· φρ (α) ***δείγμα γραφής*** (i) από- σπασμα γραπτού κειμένου, με το οποίο αποδεικνύεται η γνησιότητα εγγράφου ή κρίνεται η ικανότητα κάποιου (ii) (κατ' επέκτ.) ενέργεια ή απόφαση ενδεικτική τής γενικότερης συμπεριφοράς ατόμου ή ομάδας: *η κυβέρνηση τον τελευταίο καιρό έδωσε πολλά ~ ότι θα ενδώσει στα αιτήματα των εφοριακών* (β) ***δείγμα άνευ αξίας*** για ταχυδρομικό φάκελο ή δέμα. που περιέχει δείγμα μόνο τού εμπορεύματος, ώστε να μην του επιβληθεί δασμός 2. ό,τι προβάλλεται ως παράδειγμα ή απόδειξη ιδιότητας, κατάστασης, συμπεριφοράς κ.λπ . ~ *ευγνωμοσύνης ί προύδου / αισθητικής ι κακής πολιτικής* {| *αντιπροσωλευτικό / χαρακτηριστικό* ~ συν ένδειξη, σημάδι· φρ ***δείγματος χάριν*** (λόγ) παραδείγματος χάριν 3. (ειδικότ.) τμήμα πληθυσμού που επιλέγεται ως αντικείμενο παρατηρήσεως σε στατιστική έρευνα: *η δημοσκόπηση έγινε σε - δέκα* χιλιάδων *ψηφοφόρων || «οι ψυχολόγοι τής διαφημιστικής εταιρείας πειραματίστηκαν σε ανθρώπινο* (εφημ.). ** σχολιο λ. *ομόηχα.*

[ΠΤΥΜ < αρχ *δείγμα* < *δείκνυμι* «δείχνω»].

δεΐγματίζω ρ. μετβ [μτγν.] {δειγμάτισ-α. -τηκα, -μένος] παρουσιάζω αντιπροσωπευτικό κομμάτι ή ποσότητα εμπορεύματος σε πελάτη, για να αποφασίσει αν θα το αγοράσει: - *την καινούργια σειρά μικροσυ- σκενών* –

δειγματισμός (ο) [μτγν [

δειγματικός, -ή. -ό αυτός που χρησιμοποιείται ως υπόδειγμα, που αξιοποιείται ως αντιπροσωπευτικό δείγμα.

δειγματοληπτης (ο) [δειγματοληπτών}, **δεΐγματολήπτρια** (η) {δειγματοληπτρκον} 1. πρόσωπο που κάνει δειγματοληψία 2. ΝΑΥΙ μικρό μηχάνημα που χρησιμοποιείται για τη λήψη δειγμάτων βυθού ή νερού με σκοπό την ποιοτική εξέτασή τους [ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ sampler j.

δειγματοληπτικός, -ή, -ό αυτός που γίνεται με δειγματοληψία (βλ λ): - *έλεγχος.* – **δειγμστοληπτικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

δειγματοληψία (η) {δειγματοληψιών} **1.** η λήψη δήγματος από εμπόρευμα για δοκιμή ή έλεγχο ή για καθορισμό τής τιμής, τού φόρου του κ λπ. 2. η επιλογή χαρακτηριστικών παραδειγμάτων, που καθιστά δυνατή τη συναγωγή συνολικών συμπερασμάτων 3. ΝΑΥΤ η λήψη δείγματος θαλάσσιου βυθού ή νερού για την ποιοτική τους εξέταση [ΠΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. sampling].

δειγματολόγιο (το) (δειγματολογί-ου | -ων] συλλογή δειγμάτων από εμπορεύματα για επίδειξη σε υποψήφιους αγοραστές ΙΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. echantillonagel

δεικνύω ρ. ♦ δείχνω

δείκτης κ (καθημ) **δείχτης** (ο) {δεικτών} **1.** οτιδήποτε δείχνει κάτι· ΦΡ ***οδικός δείκτης*** πινακίδα σε διασταύρωση, όπου δηλώνονται με βέλη οι κατευθύνσεις των δρόμων, καθώς και οι χιλιομετρικές τους αποστάσεις 2. (ειδικότ) το δεύτερο στη σειρά δάχτυλο τού χεριού, αμέσως μετά τον αντίχειρα 3. η βελόνα που δηλώνει σε βαθμονομημένη κλίμακα συγκεκριμένο βαθμό ποσότητας, χρόνου, θερμοκρασίας κ λπ.. - *ζυγαριάς / πυξίδας || οι δείκτες τού ρολογιού* (ωροδείκτης, λεπτοδείκτης κ.ά.) 4. η ενδεικτική τιμή που δηλώνει σημείο σε εξελικτική πορεία ή τον βαθμό στον οποίο εμφανίζεται ή λειτουργεί κάτι. ο ~ *βιομηχανικής παραγωγής / ζήτησης / αποδοτικότητας / τιμών κατα- να? ·ωτή / ποιότητας! ανεργίας! εγκληματικότητας || οι ~ τής οικονομίας* || ο *Γενικός Δείκτης Τιμών τού Χρηματιστηρίου παρουσίασε ά-νοδο κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες** ΦΡ (α) ***δείκτης ευφυΐας / νοημοσύνης*** ο αριθμός που εκφράζει την αναλογία ανάμεσα στην ευφυΐα κάποιου, όπως αυτή μπορεί να ελεγχθεί με βάση την επίδοσή του σε μια σειρά ειδικών τεστ (τεστ νοημοσύνης) και τη βιολογική του ηλικία· το I Q : *υψηλός / χαμηλός* ~ (β) ***δείκτης προστασίας*** *ο* βαθμός προστασίας τον οποίο προσφέρει ένα αντηλιακό από την ηλιακή ακτινοβολία *αντηλιακό με υψηλό δείκτη προστασίας για εναίσθητες επιδερμίδες* 5. ΧΗΜ (α) η χημική ένωση (π χ. βάμμα ηλιοτροπίου) που αλλάζει χρώμα ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν σε διάλυμά της προστίθεται κατά την ανάμειξη διαλυμάτων ουσιών που αντιδρούν, με σκοπό τον προσδιορισμό τού τέλους τής αντίδρασης (β) ο αριθμός που αναγράφεται κάτω και δεξιά τού συμβόλου κάθε στοιχεί ου στον μοριακό τύπο μιας ένωσης και δείχνει τον αριθμό ατόμων τού στοιχείου αυτού που περιέχονται στο μόριο τής ένωσης 6. ΜΑΘ (α) ο αριθμός ή το σύμβολο που βάζουμε δίπλα και κάτω δεξιά από ένα γράμμα, όταν θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε το ίδιο σύμβολο για περισσότερα αντικείμενα λ.χ α (δείκτης το 1), Γ< (δείκτης το α) (β) ο αριθμός που αναγράφεται πάνω στο ριζικό μιας ρίζας και δηλώνει την τάξη τής ρίζας (τετραγωνική, κυβική κ ά.) 7. ΓΛΩΣΣ ονομασία διαφόρων γλωσσικών στοιχείων (να. *ας, θα, ως, σαν* κ ά.) που δεν έχουν δική τους σημασία, αλλά χρησιμεύουν στο να «δείχνουν», να δηλώνουν μια γλωσσική λειτουργία στην παραδοσιακή σχολική γραμματική συνήθως οι δείκτες χαρακτηρίζονται ως *μόρια* (βλ.λ): *το «ως» στην πρόταση «μιλάει ως ειδικός» είναι δείκτης τής λειτουργίας τού κατηγορουμένου* 8. ΠΛΗΡΟΦ ο κέρσορας (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ. *δείκνυμι* «δείχνω». Οι σημερινές σημ. αποδίδουν ανάλογες τού αγγλ indicator Ο επιστ όρ. *δείκτης νοημοσύνης* είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ. intellectual quotient Ομοίως και ο όρ *οδικός δείκτης* (< αγγλ. traffic indicator)] **δεικτικός,** -ή, -ό [αρχ] **1.** αυτός που χρησιμεύει για να δείχνει κάτι

ΓΛΩΣΣ (α) ***δεικτική αντωνυμία*** η αντωνυμία που χρησιμοποιείται, για να δείξει πρόσωπο ή πράγμα, να το ξεχωρίσει από πλήθος ή σύνολο *οι - στη Ν Ηλλ.ηνική είναι οι «αυτός», «(ε)τούτος». «εκείνος», «τέτοιος», «τόσος»* (β) ***δεικτικά*** (τα) τα γλωσσικά στοιχεία που δηλώνουν δείξη (βλ.λ.)· π.χ. *εγώ εσύ. εδώ - εκεί. τώρα - τότε* κ.τ.ό **δείλι** (το) ■* δειλινό

δειλία (η) [αρχ] {χωρ πληθ.} η συμπεριφορά τού δειλού (βλ λ.), η έλλειψη θάρρους, τόλμης, *απέδειξε χαρακτηριστική - κατά την κρίση* ΣΥΝ ατολμία, φόβος,

δειλιάζω ρ. αμετβ. {δείλιασα} καταλαμβάνομαι από αισθήματα φόβου και δισταγμού: *την τελευταία στιγμή δείλ,ιασε* ΣΥΝ λιποψυχώ, φοβούμαι, (λαϊκ.) κιοτεύω - **δείλιασμα** (το) [μεον.]

ΙΕΙ υ Μ μεσν. < μτγν *δειλιώ (-άω)* (από τον αόρ *έ-δειλίασα*) < αρχ. *δειλία* < *δειλός* (βλ λ.)*Ι* **δειλινό** (το) **1.** το χρονικό διάστημα λίγο πριν ή λίγο μετά τη δύση τού ηλίου συν σούρουπο, απόβραδο, γέρμα 2. το θέαμα τής δύσης τού ηλίου · **3.** το νυχτολούλουδο (βλ.λ.). Επίσης (λογοτ) **δείλι** (σημ Ι κ 2) Ιμεον]. -- **δειλινός,** -ή, -ό [μτγν] ΣΧΟΛΙΟ λ. *γεύμα* [ετυμ < μτγν. *δειλινόν*, ουδ. τού επιθ. *δειλινός* < αρχ. *δείλη*. παράλλ. τ τού *δείελος* «δειλινό» < **δέελος* (μετρική έκταση), πιθ < **δεύσ-ελ.ος*

Ι.Ε. *deus- «βυθίζομαι, βουλιάζω», πβ. σανσκρ dosa «βράδυ», περσ. dos «η περασμένη νύχτα» κ ά.]. **δειλός,** -ή, -ό **1.** (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει αυτοπεποίθηση και θάρρος, που στερείται τόλμης και γενναιότητας: *ήταν ~ και σιωπούσε* συν φοβητσιάρης, λιπόψυχος, (λαϊκ) κιοτής ανι θαρραλέος 2. αυτός που συντελείται με δισταγμό, με φόβο: ~ *εμφάνιση ! ματιά / στάση! συζήτηση / φιλί || έκανε τα πρώτα ~ βήματα τής* σταδιοδρομίας του ανγ θαρραλέος, αποφασιστικός – **δειλά** επίρρ ^σχολιο λ *δεινός, παρώνυμο*

Ιει ΥΜ αρχ. < **δΙ·ει-λός* < *δείδω* «φοβούμαι», πβ. αρχ. παρακ. *δέδοικα* (< **δέ-δΓοι-κα)* Για την ετυμ τού *δείδω* βλ λ. *δέος*]. **δείνα** αντων {άκλ } κ. (λαϊκ.) **δείνας** (για πρόσ. ή πράγμα που δεν θέλουμε να κατονομάσουμε): *δεν μιλάω μόνο για τους γνωστούς αυτό θα μπορούσε αύριο να λεχθεί για τον κύριο ~ || μην ακούς τι λ.έει ο τάδε και ο δείνας!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *τάδε.*

[ΗΙΥΜ < αρχ *δείνα*, αβεβ. ετύμου Μη πειστική παραμένει η ερμηνεία δείνα < *τάδε *ένα* (από όπου **γαδεΐνα* και αναλογικά ό δη να), όπως και υπόθεση ότι προήλθε από το αρνητ δεν (γεν. δενός)]. **δεινοπαθω** ρ αμετβ. [αρχ Ι {δεινοπαθείς. . μτχ δεινοπαθών, -ούσα, -ούν | δεινοπάθησα] 1. υποφέρω, βασανίζομαι *δεινοπάθησε μέχρι να φτάσει στον προορισμό* του || *δεινοπάθησαν μέχρι να τον κάνουν ν' αλλάξει γνο)μη* ΣΥΝ ταλαιπωρούμαι, κακοπερνώ, τυραννιέμαι, παιδεύομαι ΑΝΤ καλοπερνώ, ευτυχώ, ευημερώ **2.** (η μτχ. ενεστ **δε/νοπσ-** ***θών,*** *-ούσα,* -ούν) (συνήθ στον πληθ) αυτός που ταλαιπωρείται, που δυστυχεί: *η Ε?,λάδα απέστειλε τρόφιμα και σκηνές στους δεινοπα- θούντες πρόσφυγες τού Κοσσυφοπεδίου.* – **δεινοπάθημα** (το) [1890]. **δεινός,**-ή,-ό 1. ιδιαίτερα δυσάρεστος - *θέση Ι δοκιμασία / ήττα* ΣΥΝ. φρικτός. φρικιαστικός. τρομακτικός ΦΡ ***δεινόν / σκληρών προς κέντρα λακτίζειν*** βλ. λ *λακτίζω* **2.** ***δεινά*** *(τα)* μεγάλα βάσανα, συμφορές. *εκαπειλ.ούμενα / επερχόμενα* ~ || πολλά ~ *μαστίζουν την ανθρωπότητα* ΣΥΝ ταλαιπωρίες, κακουχίες., δυστυχίες **3.** εξαιρετικά ικανός, επιτήδειος· ~ *κολυμβητής / σκόρερ ι ξιφομάχος / ρήτορας* ΣΥΝ άξιος, επιδέξιος, δαιμόνιος. – **δεινά** επίρρ

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **δΓει-νός* < *δείδω* «φοβούμαι», πβ. παρακ. *δέδοικα* Κ **δέ-δΒοι-κα).* Η λ. αρχικώς δήλωνε τον «φοβερό, αυτόν που προκαλεί φόβο», από όπου εξελίχθηκε στις σημ «ισχυρός» και «ικανός, επιδέξιος» Βλ. κ. *δέος, δειλ.ός*\

δεινός - δειλός - φοβερός - τρομερός. Τα δειλός και δεινός είναι παραδείγματα πώς μία και η αυτή ρίζα, εν προκειμένω η ρ δει- «φοβούμαι, φόβος», εξελίχθηκε προς δύο διαφορετικές σημασίες: αυτού που αισθάνεται φόβο *(δειλός)* και αυτού που προκαλεί φόβο *(δεινός)*, δηλ με παθητική και ενεργητική σημασία αντίστοιχα. Περαιτέρω, η λ *δεινός* εξελίχθηκε στη σημ «ικανότατος, ανυπέρβλητος» *(δεινός ρήτορας, δεινός κολυμβητής* κ λπ), πράγμα που συνέβη στη σύγχρονη Ελληνική και με άλλες λέξεις αντίστοιχης σημασίας, με το φοβερός *(φοβερός ομιλητής, φοβερός παίκτης)* και το τρομερός *(τρομερό έργο, τρομερή απόδοση).*

- απίθανος*

δεινόσαυρος (ο) (1867] {-ου κ -αύρου \ -ων κ. -αύρων, -ους κ. -αύ- ρους} Ι.γιγαντιαίο σαυροειδές ζώο που έζησε πριν από χιλιάδες χρό

νια 2. (μτφ.-ειρων. κυρ. για πολιτικούς) πρόσωπο που. παρότι η εποχή του έχει παρέλθει προ πολλού. εξακολουθεί, ωστόσο, να είναι στα πράγματα και να ρυθμίζει τις εξελίξεις: είναι *καιρός να αποσυρθούν οι γνωστοί ~ και να έρθουν στα πράγματα οι σαραντάρηδες.*
|ι ;ύμ Ελληνογενής ξέν όρ , < δεινός + αρχ. σαῦρος «σαύρα». < νεολατ dinosaurus].

δεινότητα (η) [αρχ.Ι {χωρ πληθ.} η ιδιαίτερη, ξεχωριστή ικανότητα *η ρητορική ~ κάποιου* jj *χειρίστηκε την κατάσταση με εξαιρετική ~ στους διπλωματικούς ελιγμούς* ΣΥΝ επιτηδειότητα, ταλέντο.

δείξιμο (το) -» δείχνω

δείξη (η) {-ης κ -εως | χωρ. πληθ.} **1.** (κυριολ) το δείξιμο, το να δείχνει κανείς κάτι 2. γλωσσ η γλωσσική λειτουργία καθώς και κάθε γλωσσική πληροφορία που «δείχνει», που αναφέρεται δηλ σε πρόσωπα, χρόνο και τόπο και που συνάγεται από τους σταθερούς άξονες τής γλώσσας (πρόσωπο = ο ομιλητής, χρόνος = ο χρόνος τού ομιλητή, τόπος = ο τόπος τού ομιλητή) π.χ στην πρόταση «*ο Γιάννης έφυγε*» η δείξη τού προσοΐπου είναι ότι δεν πρόκειται για τον ομιλητή ή τον ακροατή, αλλά για ένα τρίτο πρόσωπο· η δείξη τού «έφυγε» είναι πα- ρελθοντική σε σχέση με το παρόν τού ομιλητή και η δείξη τού τόπου είναι απομάκρυνση από το εδώ. τον χώρο τού ομιλητή LfcJYM Αντιδάν, < αγγλ deixis < αρχ. δείξις (στον Αριστοτέλη) < *δείκ-* κνυμντον όρο έπλασε ο K. Buhlcr στη δεκαετία τού 1930[.

δείξος (ο) -* ποίσος

δειπνίζω ρ. δειπνώ

δείπνο (το) το βραδινό φαγητό: *επίσημο! λιτό / φιλικό ~ || προσκαλώ* σε ~ Π *παρέθεσε ~ προς τιμήν τού ξένου πρεσβευτή* φρ *θυέστεια δείπνα* βλ λ *θυέστειος* σχολιο λ. *γεύμα* (πτυμ. < αρχ διπνον. αγν ετύμου. πιθ. δάνειο μεσογ. προελ]

δείπνος (ο) (μτγν.] (αρχαιοπρ) το δείπνο · κυρ. στη φρ *Μυστικός Δεί- πνος* βλ. λ *μυστικός.*

δειπνώ ρ αμετβ [αρχ.Ι {δειπνείς | δείπνησα} παίρνω το βραδινό μου φαγητό. Επίσης **δειπνίζω** [αρχ.].

δείρω (να/θα) ρ ♦ δέρνω

δεισιδαιμονία (η) [μτγν] {δεισιδαιμονιών} 1.η παράλογη πίστη σε υπερφυσικές και μυστηριώδεις δυνάμεις 2. (συνεκδ) κάθε αντίληψη ή πράξη χαρακτηριστική τής παραπάνω πίστης (μάγια, ξόρκια, φόβοι για πράγματα που υποτίθεται ότι φέρνουν κακοτυχία, φαντάσματα κ.τ.ό.) ΣΥΝ πρόληψη. — **δεισιδαιμονικός,**-ή.-ό.

δεισιδαίμων, -ων, -ον {δεισιδαίμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ -ονα). -όνων} αυτός που κατέχεται από δεισιδαιμονίες συν προληπτικός Επίσης (καθημ.) **δειαιδαίμονας** (ο/η). ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων, -ων, *-ον.*
(ετυμ αρχ. < δεισι- (< δείδω «φοβούμαι», πβ. ομηρ αόρ *έδδεισε*) + *δαίμων]*

δείχνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έδειξα, δειχ-τηκα (λόγ -θηκα), -γμένος)
(μετβ.) 1. εντοπίζω μια θέση, ένα σημείο, ή προσανατολίζω προς (μια κατεύθυνση): *δείξε μου πού ακριβώς πονάς || για δείξε μου πού είσαι εσύ στη φωτογραφία || του έδειξε το σπίτι / τον δρόμο* φρ (α) ***δείχνω την πόρτα (σε κάποιον)*** ζητώ (από κάποιον) να φύγει, τον διώχνω (β) ***έλα, παππού μου, να σου δείξω τα αμπελοχώραφά σου*** βλ. λ *αμπελοχώραφα* 2. εμφανίζω (σε κάποιον κάτι): *για να μπεις, δείχνεις την πρόσκληση / το εισιτήριο / την ταυτότητά σου || του έδειξε το σημάδι που είχε στο μπράτσο ·* φρ ***δείχνω (σε κάποιον) τα δόντια (μου)*** βλ. λ *δόντι* 3. παρουσιάζω, επιδεικνύω: *~ σε κάποιον τη συλλογή μου Ι έναν πίνακά μου || στην εκπομπή έδειξαν και ρούχα γνωστών σχεδιαστών* φρ ***δείχνω τον καλύτερο εαυτό μου*** αποδίδω στον μέγιστο βαθμό ΣΥΝ βάζω τα δυνατά μου **4.** καταδεικνύω, αποδει- κνύω: *η στάση του δείχνει άνθρωπο με ήθος || η επιχειρηματολογία του δείχνει ότι κατέχει το θέμα καλά || τώρα θα δείξεις αν μπορείς να* τα *καταφέρεις / αν τον αγαπάς πραγματικά* συν πιστοποιώ 5. κάνω (κάποιον/κάτι) να φαίνεται με συγκεκριμένο τρόπο; *η τηλεόραση τους δείχνει όλους πιο* παχουλούς *απ' όσο είναι || αυτό το χτένισμα τον δείχνει πιο νέο* 6. εξηγώ (κάτι σε κάποιον) ώστε να είναι κατανοητό, να γίνει γνωστό: ο *τεχνικός τής εταιρείας τούς ε'δειξε πώς λειτουργεί το πλυντήριο || θα σου δείξω πώς να ξεχωρίζεις το καλό κρασί* jj *αν του δείξεις πώς γίνεται, θα τα καταφέρει || δείξε μου πώς ανοίγει* συν μαθαίνω, επεξηγώ* φρ ***θα σου δείξω (εγώ)*** (ως απειλή) θα σε τιμωρήσω, θα σε κάνω να το μετανιώσεις, θα σε βάλω στη θέση σου *αν σε πιάσω στα χέρια μου,* ~ συν θα σε μάθω (εγώ) 7. εκφράζω, εκδηλώνω: δεν *ήξερε πώς να δείξει τη χαρά της που μας έβλεπε || πρέπει να δείξεις ψυχραιμία || - μεγάλο ενδιαφέρον για την πο- λιτική ί το θέατρο / τις τέχνες* φρ (α) ***δείχνω πυγμή*** ενεργώ με αποφασιστικότητα (β) ***δείχνω χαρακτήρα*** δεν υποκύπτω, μένω σταθερός, επιμένω σε κάτι που ζητώ ή υποστηρίζω 8. (για όργανα μετρήσεως χρόνου, βάρους, ταχύτητας, θερμότητας κλπ) προσδιορίζω σε συγκεκριμένη τιμή, εμφανίζω μια ένδειξη ως αποτέλεσμα μετρήσεως (μεγέθους): π *ώρα δείχνει το* ρολόι σου; *|| αυτή η ζυγαριά με δείχνει πιο βαρύ κατά* δυο *κιλά! || το θερμόμετρο δείχνει 30°C || όταν προγραμματίζεις τα τραγούδια που θέ/.εις. μια φωτεινή ένδειξη δείχνει τη σειρά με την οποία θα ακουστούν* ♦ (αμετβ) 9. (ειδικότ) τείνω τον δείκτη · ξεχωρίζω από μακριά το πρόσωπο/πράγμα στο οποίο αναφέ- ρομαι με χειρονομία, νεύμα κ.λπ.. δεν *είναι ευγενικό να δείχνεις με το δάχτυλο* (πβ λ *δακτυ/.οδεικτούμενος)* 10. φαίνομαι (με συγκεκριμένο τρόπο) *τη νύχτα η πόλη δείχνει πιο μυστηριώδης, πιο γοητευτική || με αυτό το φόρεμα δείχνεις* πολύ *αδύνατη / πιο νέα* 11. συμπεριφέρομαι με τρόπο που δημιουργεί συγκεκριμένη εντύπωση: *δείχνεις πολύ ανυπόμονος / νευρικός / ήρεμος /* σίγουρος / *αδιάφορος* jj *δείχνει να το έχει πάρει αψήφιστα! να τον απασχολεί* πολύ *η γνώμη* των *άλλων* 12. (τριτοπρόσ. ***δείχνει)*** (οικ) φαίνεται *η κατάσταση ~ να ξεκαθαρίζει σιγά-σιγά* φρ (οικ) ***θα δείξει*** (απρόσ) θα φανεί, θα αποδει- χθεί, θα ξεκαθαρίσει (οριστικά): *~ ποιος θα κερδίσει μέχρι στιγμής όλα είναι πιθανά || του το είπα τόσες φορές, του το εξήγησα, τώρα ~ αν το κατάλαβε τε?ακώς* (ενν κρίνοντας τις ενέργειές του). — δείξιμο (το) [μεσν.]. ^ σχολιο λ. δίνω, *διώχνοι*
[Εΐ υμ μεσν < *έ-δειξα* (κατά το σχήμα *έριξα ρίχνω, έψαξα - ψάχνω* κ.τό). αόρ τού αρχ *δείκ-νυ-μι* < I.E. *deik- «δείχνω»», πβ. σανσκρ diQ&ti «δείχνει», λατ dico «λέγω», dictator «δικτάτορας», γαλλ. dire «λέγω» (< λατ. dicere), ισπ decir. αρχ γερμ zihan «δείχνω, κατηγορώ». αγγλ. teach «διδάσκω» (αρχική σημ. «δείχνω πώς»), γερμ. zeigen «δείχνω», zeihen «κατηγορώ» κ ά. Ομόρρ. *δείγμα, δεΐξις (-η), δίκ-η* (βλ λ), *δείκ-της* κ.ά].

δείχνω, αλλά... **δεικνύω.** Σε αντίθεση με το απλό ρήμα **δεικνύω** (από **δείκνυμί).** το οποίο μεταπλάστηκε σε **δείχνω** (από τον αόριστο *έδειξα,* κατά το σχήμα *έφερα - φέρνω, έκαμα κάμνω).* ο τύπος δεικνύω διατηρήθηκε σε σύνθετα *αποδεικνύω. αναδεικνύω. υποδεικνύω, επιδεικνύω* και (το λογιότ) *καταδεικνύω*

δείχτης (ο) > δείκτης

Δ.Ε.Κ. (το) Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, **δέκα** (το) {άκλ.} **1.** εννέα συν ένα. ο αριθμός των δαχτύλων δύο χεριών ή δύο ποδιών, ο αριθμός 10 (βλ λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.) ΦΡ (α) ***Δέκα Εντολές*** βλ. λ. *εντολή* (β) ***δέκα πληγές τού Φαραώ / τής Αιγύπτου*** βλ.
λ. *πληγή* 2. (ως επίθ) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 10:
μήνες / μέρες / λεπτά 3. ο ανώτατος βαθμός με τον οποίο βαθμολογούνται οι φοιτητές τής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι μαθητές τής πρωτοβάθμιας *πήρε ~ στο διαγώνισμα / στο μάθημα || έβγαλε ~ στο πτυχίο ·* φρ ***δέκα με τόνο*** (i) βαθμολογία «άριστα» με διάκριση, με έπαινο (ii) (μτφ.) ως επιβράβευση για κάτι που ξεπερνά το άριστο, που γίνεται καλύτερα κι από το προσδοκώμενο ~ *δίνουν όλοι στη δημοτική αρχή για τις κυκ?.0φθριακές ρυθμίσεις*
(ΕΤΥΜ αρχ < I E. *dekm «δέκα», πβ. σανσκρ. dasa. λατ. decem, γαλλ dix. ισπ. diez, ιταλ. died, αγγλ. ten. γερμ zehn κ ά]

Δ.Ε.Κ.Α. (η) Δημόσια Επιχείρηση Κινητών Αξιών **δεκα-** κ. **δεκά-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισού- ται αριθμητικά με τον αριθμό δέκα (10) *δεκα-ήμερο. δεκα-ετής,* δεκάτομος, *δεκα-σύλλαβος 2.* είναι δέκα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *δεκα-π/.άσιος*
[ι ΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (λχ αρχ. *δεκά-μηνος, δεκα-ετής).* που προέρχεται από το αριθμητ. δέκα (βλ.λ.)]. **δεκάβαθμος,** -η. -ο ♦ δεκα-. βαθμός

δεκάδα (η) το σύνολο δέκα ομοειδών μονάδων: *χώρισε τα μολύβια σε δεκάδες* [| *παραταχθείτε σε δεκάδες* [ΕΤΥΜ < αρχ *δεκας, -άδος< δέκα]* **δεκαδικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που ανήκει στη δεκάδα ή αποτελείται από δεκάδες **2.** mac-) (α) ***δεκαδικός αριθμός*** αριθμός που αποτελείται από ακέραιο και δεκαδικό μέρος, όπου το δεκαδικό μέρος παριστάνει τα μέρη μιας μονάδας, αν διαιρεθεί σε υποπολλαπλάσια τού δέκα *π χ 0,6* ή *4,7* (β) ***δεκαδικό σύστημα*** σύστημα αρίθμησης και γραφικής παράστασης αριθμών, που βασίζεται στη χρήση των δέκα συμβόλων
1,2. 3,4. 5, 6,7.8,9 (γ) ***δεκαδικό μετρικό σύστημα*** σύστημα μέτρων και σταθμών, στο οποίο όλες οι μετρικές μονάδες (μήκους, επιφάνειας, ύψους, βάρους κ λπ) έχουν δεκαδική σχέση με τις μονάδες ανώτερης ή κατώτερης τάξης, πχ ένα εκατοστό αποτελείται από 10 χιλιοστά, ένα μέτρο από 100 εκατοστά, ένα χιλιόμετρο από 1.000 μέτρα
δεκαδικά επίρρ . **δεκαδικότητα** (η).

[ΕΓΥΜ μτγν. < αρχ. *δεκάς, -άδος* Οι σημερινές σημ. περιλαμβάνουν αποδόσεις τού γαλλ. decimal] **δεκάδραχμο** (το) |αρχ 1 {δεκαδράχμ-ου | -ων} μεταλλικό νόμισμα αξίας δέκα δραχμών ΣΥΝ δεκάρικο **δεκαεννέα** (μτγν.] κ (καθημ) **δεκαεννιά** (το) [μεσν.] {άκλ.} 1. δεκαοκτώ συν ένα. ο αριθμός 19 (βλ λ. *αριθμός.* ιι\ ) 2. (ως επίθ) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 19 **δεκαεννιάρης** (ο) {δεκαεννιάρηδες}, **δεκαεννιάρα** (η) {χωρ. γεν πληθ } πρόσωπο ηλικίας δεκαεννέα ετών ΣΥΝ δεκαεννιάχρονος (βλ. λ *αριθμός,* 11ΙΝ) [ΕΙΥΜ < δεκαεννιά + παραγ επίθημα *-άρης* (βλ.λ)]. **δεκαεξαβάλβιδος,** -η, -ο ΤΕΧΝΟΛ **1.** αυτός που έχει δεκαέξι βαλβίδες 2. (αυτοκίνητο) που έχει δεκαέξι βαλβίδες, τέσσερεις σε καθέ- ναν από τους κυλίνδρους τού κινητήρα (δύο εισαγωγής και δύο εξαγωγής καυσίμου) αυτό επιτρέπει τον καλύτερο καθαρισμό τού κυλίνδρου από τα καυσαέρια και την εισροή καθαρού μείγματος βενζίνης και αέρα για την καλύτερη καύση και απόδοση τού κινητήρα, **δεκαεξάκτινος,** -η, -ο αυτός που έχει δεκαέξι ακτίνες **δεκαεξάρης** (ο) {δεκαεξάρηδες}, **δεκαεξάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ} πρόσωπο ηλικίας δεκαέξι ετών ΣΥΝ δεκαεξαετής, δεκαεξάχρονος (βλ. λ *αριθμός,* πιν)
[hi υμ < *δεκαέξι* + παραγ. επίθημα *-άρης* (βλ.λ.)] **δεκαεξασέλιδος,** -η. -ο 11888] **1.** αυτός που αποτελείται από δεκαέξι σελίδες ~ φυλλάδιο / *προκήρυξη* **2.** ***δεκαεξασέλιδο*** (το) το τυπογραφικό φύλλο που διπλώνεται σε δεκαέξι σελίδες **δεκαεξασύλλαβος,** -η, -ο [1852] μιηρ αυτός που αποτελείται από δεκαέξι συλλαβές: *- στίχος* **δεκαέξι** (το) {άκλ } 1. δεκαπέντε συν ένα, ο αριθμός 16 (βλ. λ *αριθμός,* ΠΙΝ) 2. (ως επίθ) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 16 ~ *μαθητές.*
{ΕΤΥΜ μεσν < μτγν. *δεκαέξ* < *δέκα* + ές]. **δεκαεπτά** κ. **δεκαεφτά** (το) [μτγν] {άκλ } 1. δεκαέξι συν ένα, ο αριθμός 17 (βλ λ *αριθμός.* ΙΙΙΝ) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 17. **δεκαεπτασύλλαβος,** -η. -ο κ **δεκαεφτασύλλαβος 1.** αυτός που

έχει δΓκαεπτά συλλαβές 2. ΜΕΤΡ (ως ουσ.) ο στίχος που αποτελείται από δεκαεπτά συλλαβές **δεκαετηρίδα** (η) -► δεκα-, -ετηρίδα **δεκαετής,** -ής. -ές δεκα-. -ετής **δεκαετία** (η) »δεκα-,-ετία

δεκαεφτάρης κ. **δεκαεπτάρης** (ο) {δεκαεφτάρηδες}, **δεκαεφτάρα** κ **δεκαεπτάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) πρόσωπο ηλικίας δεκαεπτά ετών συν δεκαεπταετής. δεκαεπτάχρονος (βλ λ *αριθμός,* ΙΙΙΝ).

{ΕΤΥΜ < *δεκαεφτά* + *παραγ.* επίθημα *-άρης* (βλ λ.)], **δεκάζω** ρ. μετβ {δέκασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα)) δίνω χρήματα ή δ(όρα. κυρ. σε δικαστή ή μάρτυρα, για να τους εξαγοράσω · δωροδοκώ (πβ. λ. *αδέκαστος)* συν εξαγοράζω, διαφθείρω -

δεκασμός (ο) [μτγν.}. [ΕΤΥΜ αρχ . εφετικός τ τού ρ. *δέκομαι* (διαλεκτ παραλλαγή τού <5έ- *χομαι)* με τη σημ. «κάνω κάποιον να δεχθεί δώρο», συνεπώς «τον δωροδοκώ». Η σύνδεση τής λ. με το αριθμητ. *δέκα* οφείλεται μάλλον σε παρετυμολογία. Βλ κ *αδέκαστος].* **δεκαήμερος,** -η, -ο δεκα-, -ήμερος **δεκαθέσιος,** -α, -ο -+ δεκα-, -θέσιος

δέκαθλο (το) {δεκάθλου | χωρ. πληθ.} σύνθετο αθλητικό αγώνισμα στίβου, που περιλαμβάνει δέκα αθλήματα · δρόμο 100, 400, 1 500 μέτρων. 110 μέτρων μετ' εμποδίων, ακόντιο, δίσκο, σφαίρα, σφύρα, άλμα εις ύψος. άλμα εις μήκος (πβ λ. *πένταθ?.ο).* — **δεκαθλητής** (ο).

[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. decathlon. Ην αντιθέσει προς το αρχ. *πένταθλον,* το δέκαθλο είναι νεότερο αγώνισμα], **δεκάκιλος,** -η, -ο -» δεκα-. -κιλος **δεκάκις** επίρρ. ♦ δεκα-. -άκις **δεκάκλινος,** -η. -ο -» δεκα-. -κλινος

δεκάλεπτο (το) [1833] {δεκαλέπτ-ου | -ων} **1.** χρονικό διάστημα δέκα λεπτών τής ώρας · *0' αρχίσουμε σε ένα - · 2.* (παλαιότ.) νόμισμα αξίας δέκα λεπτών τής δραχμής, δεκάρα, **δεκάλεπτος,** -η, -ο — > δεκα-, -λεπτός

δεκάλιτρος, -η, -ο ► δεκα-, -λίτρος

δεκάλογος (ο) {μτγν] {δεκαλόγ-ου | -ων. -ους} **1.** θρησκ ***Δεκάλογος*** (Ο) ο κατάλογος των Λέκα Εντολών, που αποκαλύφθηκαν από τον Θεό στον Μωυσή (βλ. λ. *εντο/.ή,* πιν) συν Δέκα Εντολές 2. (κατ' επέκτ) κάθε κανόνας που περιλαμβάνει δέκα διατάξεις, οδηγίες, συμβουλές κ λπ.. ο ~ *τής ευτυχίας / τής υγείας.* **δεκαμελής,** -ής, -ές -*■ δεκα-. -μελής **δεκαμερής,** -ής, -ές ► δεκα-. -μερής **δεκάμετρος,** -η, -ο -» δεκα-. -μετρος **δεκάμηνος,** -η. -ο ♦ δεκα-. -μηνος

δεκανέας (ο/η) [1833] {δεκαν-είς, -έων} κατώτερος βαθμοφόρος τού Στρατού Ξηράς (βλ λ. *βαθμός,* πιν).

[ΕΙΥΜ < *δεκανεύς* < μτγν *δεκανός* (λ. τής μακεδονικής στρατιωτικής ορολογίας) < αρχ. *δεκα* Βλ κ. *δεκανίκι.* **δεκανίκι** (το) {δεκανικ-ιού [-ιών} Ι.ψηλό ραβδί με οριζόντιο στήριγμα στο πάνω μέρος, όπου στηρίζουν τη μασχάλη τους οι ανάπηροι και γενικότ. αυτοί που χρειάζονται υποστήριγμα κατά το βάδισμα ΣΥΝ πατερίτσα 2. (μτφ) αυτός που προσφέρει βοήθεια, υποστήριξη: οι *σοσιαλιστές κατηγόρησαν το κόμμα αυτό ως ~ τής Δεξιάς*

ΚΚΚΛΗΣ (λαικ.) η ποιμαντορική ράβδος τού επισκόπου.

[εγυμ < μεσν *δεκανίκι(ο)*ν<μτγν *δεκανός «ο επί* κεφαλής δέκα αν- δρών» < αρχ *δέκα* Σύμφωνα με τα ετυμ στοιχεία, ως *δεκανίκι* χαρακτηριζόταν αρχικώς η ράβδος των *δεκανών.* ενώ μεσν. είναι η σημ «υποστήριγμα, μπαστούνι αναπήρου»] **δεκαοκτώ** (το) [μτγν.] {άκλ } **1.** δεκαεπτά συν ένα, ο αριθμός 18 (βλ λ *αριθμός,* ΐπν) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 18

δεκαοχτάρης (ο) {δεκαοχτάρηδες}, **δεκαοχτάρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) πρόσωπο ηλικίας δεκαοκτώ ετίόν συν δεκαοκταετής. δεκαο- κτάχρονος (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ).

[εγυμ < *δεκαοχτώ* + παραγ επίθημα *-άρης*\. **δεκαοχτούρα** (η) > δεκοχτούρα

δεκαπενθημερία (η) [1888] {δεκαπενθημεριών} το χρονικό διάστημα δεκαπέντε ημερών, το δεκαπενθήμερο (βλ λ.), **δεκαπενθήμερο** (το) [1816] {δεκαπενθημέρ-ου {-ων) το χρονικό διάστημα δεκαπέντε ημερών οι *υπάλληλοι έλαβαν τις αποδοχές τού δεκαπενθημέρου* συν δεκαπενθημερία

δεκαπενθήμερος, -η. -ο (1853] **1.** αυτός που έχει διάρκεια δεκαπέντε ημερών. - *διακοπές 2.* (για έντυπα, περιοδικά κ.λπ) αυτός που εκδίδεται κάθε δεκαπέντε ημέρες 3. ***δεκαπενθήμερο*** (το) βλ.λ **δεκαπενταετία** (η) [1816] {δεκαπενταετιών) το χρονικό διάστημα δεκαπέντε ετών. *έκλεισε - στη δουλειά και έφυγε με μειωμένη σύνταξη* — **δεκαπενταετής,** -ής. -ές **δεκαπενταμελής,** -ής.-ές [1843] {δεκαπενταμελ-ούς |-είς (ουδ.-ή)}

αυτός που αποτελείται από δεκαπέντε μέλη 2. ***δεκαπενταμελές*** (το) μαθητικό συμβούλιο γυμνασίου ή λυκείου, που αποτελείται από δεκαπέντε μέλη, τα οποία εκλέγονται κάθε χρόνο από το σύνολο των μαθητών. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες* **δεκαπεντάρης** (ο) {δεκαπεντάρηδες}, **δεκαπεντάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο ηλικίας δεκαπέντε ετών ΣΥΝ δεκαπενταετής. δεκα- πεντάχρονος (βλ λ *αριθμός,* πιν)

[ΕΤΥΜ. < *δεκαπέντε* + παραγ επίθημα *-άρης].* **δεκαπενταριά** (η) {χωρ. πληθ.} στη ΦΡ ***καμιά δεκαπενταριά*** περίπου δεκαπέντε, *ήταν* ~ καλεσμενοι (βλ. λ. *αριθμός,* πιν).

[ειυμ < *δεκαπέντε* + παραγ. επίθημα *-αριά}.* **δεκαπεντασύλλαβος,** -η. -ο [18351 **1.** αυτός που αποτελείται από δεκαπέντε συλλαβές 2. μετρ ***δεκαπεντασύλλαβος*** (ο) ο στίχος που αποτελείται από δεκαπέντε συλλαβές, ο εθνικός στίχος τής νεοελλη νικής ποίησης ΣΥΝ πολιτικός στίχος.

Δεκαπενταύγουστος (ο) η εορτή τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου στις 15 Αυγούστου **δεκαπέντε** (το) [μτγν **]** {άκλ.} **1.** δεκατέσσερα συν ένα, ο αριθμός 15 (βλ. λ. *αριθμός,* ΪΠΝ) **2.** (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 15 · ~ *άνθρωποι / πέτρες / μήλα* **δεκαπλασιάζω** ρ. ■+ δεκα-, -πλασιάζω **δεκαπλασιασμός** (ο) » δεκα-, -πλασιασμός **δεκαπλάσιος,** -α, -ο -* δεκα-. -πλάσιος **δεκαπλάσια / -ίως** επίρρ * δεκα-, -πλάσια / -ίως **δεκαπλός,** -ή. -ό ► δεκα-. -πλός

δεκάρα (η) {δύσχρ. δεκαρών} **1.** (παλαιότ.) νόμισμα αξίας δέκα λεπτών τής δραχμής 2. (ειρων.) ασήμαντο χρηματικό ποσό · *διέρρηξε το ταμείο, αλλά δεν βρήκε* ~ ΦΡ (α) **δεν *δίνω δεκάρα*** αδιαφορώ εντελώς: ~ αν *0α έρθει μαζί μας ή όχι* συν δεν μου καίγεται καρφί (β) ***τής δεκάρας*** χωρίς αξία. ασήμαντος · *ρούχο / έργο* ~ (γ) (εμφατ.) ***δεκάρα τσακιστή*** καθόλου χρήματα · *δεν έχω* ~ (βλ κ λ. *πεντάρα)* — (υποκ.) **δεκαρούλα** κ **δεκαρίτσα** (η). σχοαιο λ. *φτώχια.* **δεκάρης** (ο) -* δεκα-, -άρης

δεκάρι (το) {δεκαρ-ιού | -ιών} 1. (λαϊκ) το δεκάρικο ΣΥΝ δεκάδραχμο

το χαρτί τράπουλας που αντιστοιχεί στον αριθμό 10: *έχω δύο ~ κι έναν άσο* **3.** ο βαθμός 10 στην αξιολόγηση τής επίδοσης μαθητών, σπουδαστών, αθλητών κ λπ.. το άριστα (στη δεκάβαθμη κλίμακα).

δεκαριά (η) {χωρ πληθ.} στη ΦΡ ***καμιά δεκαριά*** περίπου δέκα: *θα λεί~ ψω για ~ μέρες* (βλ λ *αριθμός,* γην).

{ΠΤΥΜ μεσν < *δέκα* + παραγ επίθημα *-αριά* (βλ.λ)[. **δεκάρικο** (το) (καθημ) κέρμα αξίας δέκα δραχμών ΣΥΝ δεκάδραχμο.

(υποκ.) **δεκαρικάκι** (το)

δεκάρικος, -η. -ο **1.** (παλαιότ.) αυτός που είχε αξία μίας δεκάρας, δηλ. δέκα λεπτών τής δραχμής: ~ *ποτό / καφές* 2. ***δεκάρικο*** (το) βλ λ

δεκάρικος (ο) ανούσιος, ανόητος λόγος · *εκφο')νησε έναν* ~1[*έβγα?.ε έναν πανηγυρικό* ~

[ετυμ Η σημ *δεκάρικος* (λόγος) οφείλεται στον Αθηναίο Βδελόπου- λο. ο οποίος στις αρχές τού 20ού αι. κήρυττε το ευαγγέλιο στις πλα- τείες. ζητώντας ως αμοιβή ή ελεημοσύνη ένα νόμισμα των 10 λεπτών από τους ακροατές].

δεκαρολόγος [1895] **1.** πρόσωπο που χρηματίζεται με αναξιοπρεπή τρόπο και για ευτελή ποσά συν αναξιοπρεπής, μικροπρεπής 2. πρόσωπο που στις συναλλαγές του είναι εςαιρΓτικά <οειδο)λός, τσιγγού- νης — **δεκαρολογία** (η) [1889], **δεκαρολογώ** ρ [1891] {-είς. } **δεκασέλιδος,** -η, -ο * δεκα-, -σέλιδος **δεκασμός** (ο) ♦ δεκάζω **δεκάστιχος,** -η, -ο -> δεκα-, -στίχος

δεκασύλλαβος, -η, -ο -♦ δεκα-, -σύλλαβος

δέκατα (τα) [μτγν.] {δεκάτων) **1.** (για θερμομετρική κλίμακα) οι γραμμές που φέρει η πλάκα τού θερμομέτρου 2. (συνεκδ.) λίγος πυρετός. που ανεβάζει τον υδράργυρο τού θερμομέτρου κατά μερικές γραμμές· *ευτυχώς δεν έχει πολύ πυρετό, αλλά έχει ανεβάσει ~ | | έχει ~ και δεν αισθάνεται καλά* **δεκατεσσάρης** (ο) {δεκατεσσάρηδες}. **δεκατεσσάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο ηλικίας δεκατεσσάρων ετών συν δεκατετραετής, δεκατετράχρονος (βλ λ *αριθμός,* ιιιν).

[ΕJΥ.Μ < *δεκατέσσερα* + παραγ επίθημα *-άρης]* **δεκατέσσερα** (το) [μεσν.] {άκλ.} δεκατρία συν ένα, ο αριθμός 14 (βλ λ. *αριθμός,* πιν)

δεκατεσσερεις, -εις. -α {δεκατεσσάρων} αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 14 ΦΡ (α) (μτφ) ***τα μάτια σου δεκατέσσερα!*** να είσαι σε εγρήγορση, να είσαι πολύ προσεκτικός. ~ *μ'αυτούς, γιατί κλέβουν!* (β) ***περνάω (κάποιον) γενεές δεκστέσσερεις*** βλ λ *γενεά.* Επίσης (λαϊκ.)

δεκατέσαεροι, -ες. -α [F.ΤΥΜ < μτγν. *δεκατέσσαρες* < *δέκα* + *τέσσαρες]*

δεκατετράστιχο (το) [1891| το ποίημα που αποτελείται από δεκα- τέσσερεις στίχους, λ χ. το σονέτο (που περιλαμβάνει δύο τετράστιχες και δύο τρίστιχες στροφές), **δεκατημόριο** (το) [αρχ] {δεκατημορί-ου | -ων} καθένα από τα δέκα ίσα μέρη ενός συνόλου **δεκατιανό** (το) ελαφρύ γεύμα μεταξύ τού πρωινού και τού μεσημεριανού. κολατσιό.

δεκατίζω ρ μετβ {δεκάτισ-α, -τηκα. -μένος) προκαλο) σωρεία θανάτων, μεγάλες απώλειες και καταστροφές οι κάτοικοι *τής περιοχής δεκατίστηκαν από την επιδημία | | η αστυνομία δεκάτισε τη συμμορία* (βλ κ λ *αποδεκατίζω)* - **δεκατισμός** (ο) Ιμτγν]

ΙΕΙΥΜ μεσν < μτγν. *δέκατον*(ουδ τού αρχ. επιθ δέκατος). Το μεσν. ρ. είχε αρχικώς τη σημ. «προσφέρω στον Θεό το δέκατο των υλικών αγαθών που παράγω», με αφετηρία ανάλογη διευθέτηση τού Μωσαϊκού Νόμου].

δεκατόμετρο (το) [1869] το ένα δέκατο τού μέτρου Σ\.\ παλάμη, υποδεκάμετρο **δεκάτομος,** -η. -ο ► δεκα-. -τόμος

δέκατος, -η (λόγ. *δεκάτη).* -ο (επίσης γράφεται 10ος στην αραβική αρίθμηση. Γ ή Γ στην ελληνική και Χ στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δέκα (10): *βρισκόμαστε στο δέκατο μάθημα τού βιβ/.ίου* **2.** ***δέκατος*** (ο) {δεκάτου} ο δέκατος μήνας τού έτους, ο Οκτώβριος · *θα συναντηθούμε από 1/10 (πρώτης δεκάτου)* **3.** ***δεκάτη*** (η) (α) η δέκατη ημέρα κάθε μήνα: *προ τής 10ης Αυγούστου δεν θα φύγουμε για διακοπές* (β) το ένα δέκατο εισοδήματος, παραγωγής, προϊόντων ή άλλων αγαθών (γ) (παλαιότ.) *(φόρος τής* <5*εκά- της)* σύστημα φορολογίας που συνίστατο στην υποχρεωτική εισφορά τού ενός δεκάτου τής παραγωγής ή τού εισοδήματος **4.** ***δέκατο*** (το) {δεκάτ-ου | -ων} το ένα δέκατο καθένα από τα δέκα ίσα μέρη, στα

οποία διαιρείται ένα σύνολο (βλ κ λ ***αριθμός,*** ΠΙΝ.)
[ετυμ αρχ. < I.E *dekm-iO-s < dekm «δέκα», πβ. σανσκρ. dasat, αρχ. σλαβ. desetu. γοτθ taihunda κ ά.] **δέκατος έβδομος,** -η (κ λόγ. ***εβδόμη),*** -ο αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δεκαεπτά (17) (βλ. λ ***αριθμός,*** ιιιν) **δέκατος έκτος,** -η, -ο αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δεκαέξι (16) (βλ λ ***αριθμός,*** ιιιν) **δέκατος ένατος,** -η (κ. λόγ ***ενάτη). -ο*** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δεκαεννέα (19) (βλ. λ. ***αριθμός,*** πιν). **δέκατος όγδοος,** -η (κ. λόγ ***ογδόη).*** -ο. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δεκαοκτώ (18) (βλ. λ. ***αριθμός,*** πιν) **δέκατος πέμπτος,** -η. -ο αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δεκαπέντε (15) (βλ. λ ***αριθμός,*** πιν). **δέκατος τέταρτος,** -η (κ λόγ. ***τετάρτη),*** -ο αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δεκατέσσερα (14) (βλ. λ. ***αριθμός,*** πιν). **δέκατος τρίτος,** -η, -ο αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δεκατρία (13) (βλ. λ ***αριθμός,*** ΓΗΝ) **δεκατρείς,** -είς. -ία [αρχ | [δεκατριών) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 13. ~ ***άνδρες ι παιδιά*** (βλ λ. ***αριθμός,*** ιιιν). **δεκατρία** (το) [μτγν.] {άκλ.} δώδεκα συν ένα, ο αριθμός 13 (βλ. λ. ***αριθμός,*** ΠΙΝ **).**
δεκατριάρης (ο) {δεκατριάρηδες}, **δεκατριάρα** (η) (σημ 1) (χωρ γεν πληθ.} 1. πρόσωπο ηλικίας δεκατριών ετών (βλ. λ. ***αριθμός,*** ΠΙΝ) ΣΥΝ δεκατριάχρονος · 2. αυτός που έχει δεκατρείς επιτυχίες (δεκατριάρι) στον διαγωνισμό τού ΠΡΟ-ΠΟ: ***βρέθηκαν δύο που κερδίζουν από 2 000.000 δρχ.***
[ετυμ < ***δεκατρία*** + παραγ επίθημα ***-άρης]*** **δεκατριάρι** (το) [χωρ γεν} σύνολο από δεκατρείς σωστές προβλέψεις σε διαγωνισμό τού ΠΡΟ-ΠΟ (βλ. κ. λ. ***αριθμός,*** (UN.) **δεκαχίλιαρο** (το) χαρτονόμισμα αξίας δέκα χιλιάδων δραχμών **δεκάχρονος,** -η. -ο -> δέκα-, -χρονος **δεκάωρος,** -η. -ο ► δεκα-, -ωρος **δεκαώροφος,** -η, -ο * δεκα-, -ώροφος
δεκεμβριανός, -ή. -ό [1896] **1.** αυτός που συμβαίνει ή συνέβη τον Δεκέμβριο: ~ ***χιόνι / κρύο / καιρός*** **2.** ιστ *Δεκεμβριανά* (τα) η ένοπλη σύγκρουση μεταξύ δυνάμεων τού Ε.Α.Μ.-Ε.ΔΑ.Σ. και στρατιωτικών δυνάμεων τής ελληνικής κυβέρνησης και των Αγγλων τον Δεκέμβριο τού 1944 (πβ ***Απριλιανά, λ. απριλιανός,*** κ. ***Ιονλιανά. λ. ιου/.ιανός).*** Επίσης **δεκεμβριάτικος,** -η, -ο (σημ. 1). >" σχολιο λ. ***απριλιανός.*** **Δεκέμβριος** (ο) [Δεκεμβρίου} ο δωδέκατος μήνας τού έτους και ο προιτος τού χειμώνα (μαζί με τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο), ο οποίος έχει 31 ημέρες. Επίσης (καθημ) **Δεκέμβρης.** « .* σχολιο λ ***μήνας, Οκτώβριος.***
[ΕΤΥΜ μτγν. αρχική σημ. «δέκατος», < λατ December < decem + επίθημα -ben «ο δέκατος μήνας» (τού ρωμαϊκού ημερολογίου), ο οποίος διατήρησε την ονομασία του ακόμη και όταν πέρασε στη δωδέκατη θέση το 1564. οπότε ορίστηκε ο Ιανουάριος και όχι ο Μάρτιος ως πρώτος μήνας τού έτους].
Δ.Ε.Κ.Ο. (οι) Δημόσιες Επιχειρήσεις Και Οργανισμοί' δημόσια νομικά πρόσωπα τα οποία διέπονται καταρχήν από το ιδιωτικό δίκαιο, ιδρύονται με περιουσιακά στοιχεία τού Δημοσίου για την επιδίωξη σκοπών με ανάπτυξη επιχειρηματικής (δημόσιες επιχειρήσεις) ή παραγωγικής δραστηριότητας (ΟΤΕ, ΔΕΗ, ΕΛΤΑ, ΟΣΕ, ΕΥΔΑΠ. ΗΛΠΑΙΙ) **δεκοχτούρα** κ. **δεκαοχτούρα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} αγριοπερίστερο με χαρακτηριστική κραυγή, που ακούγεται σαν «δεκοχτώ».
Ιειυμ < ***δεκοχτώ*** (< ***δεκαοχτώ)*** + ***-ούρα,*** από παρετυμολ. σύνδεση με την κραυγή τού πτηνού], **δέκτης** (ο) {δεκτών} **1.** (α) (γενικά) αυτός που δέχεται (κάτι): ***έγινε ~ πολλών παραπόνων*** || ο ~ ***τού γλωσσικού μηνύματος κατά την επικοινωνία δύο ομιλητών*** ΣΥΝ λήπτης, αποδέκτης, παραλήπτης ΑΝΤ δότης, πομπός (β) (για πρόσ) αυτός που έχει την ικανότητα και την ευαισθησία να αντιλαμβάνεται ιδέες, μηνύματα κ.λπ.. οι ***μεγάλ,οι ποιητές είναι δέκτες των μηνυμάτων τής εποχής τους*** **2.** ΤΕΧΝΟΛ. συσκευή ή διάταξη κατάλληλη για να λαμβάνει σήματα μέσω ραδιοκυμάτων και να τα μετατρέπει στην αρχική ή την επιθυμητή μορφή πληροφορίας (ήχο, εικόνα κ λπ): ο ***τηλεοπτικός*** ~ ΑΝ ι πομπός.
[ετυμ αρχ < ***δέχομαι.*** Ο τεχνολ όρ. αποδίδει το αγγλ receiver), **δεκτικός,** -ή. -ό {χωρ πληθ } (λόγ.) (+γεν) αυτός που μπορεί να δεχθεί ή να γίνει δεκτός, που δεν αποκλείει (κάτι): ~ ***νους / ψυχή*** (ευαίσθητη σε μηνύματα και ιδέες) jj ***γενικά, είναι*** - ***νέων απόψεων και*** τάσεων συν επιδεκτικός ανι ανεπίδεκτος [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***δέκτης]*** **δεκτικότητα** (η) 11786] {χωρ. πληθ } η τάση ή η ετοιμότητα αποδοχής (στοιχείων) χωρίς απόρριψη ή αποδοκιμασία: ***απαιτείται ~ εκ μέρους των πολιτών, για να περάσουν τα νέα μέτρα*** **δεκτός,** -ή, -ό κ. (λαϊκότ.) **δεχτός 1.** αυτός που τον δέχεται κανείς, που δεν απορρίπτεται: ***η πρόταση I άποψη I αίτηση I παραίτηση I προσφορά έγινε ~|| η διοίκηση έκανε δεκτό το αίτημα των εργαζομένων*** συν αποδεκτός, ευπρόσδεκτος αντ απαράδεκτος, απορριπτέος 2. (ει- δικότ.) (για πρόσ) αυτός τον οποίο δέχεται σε ακρόαση προϊστάμενη αρχή: ***η αντιπροσωπία / επιτροπή θα γίνει ~ από τον πρωθυπουργό*** **3.** *δεκτή* (η) ως ένδειξη σε συναλλαγματικές, που τοποθετείται στο τέλος τού κειμένου και πάνω από την υπογραφή τού αποδέκτη **4.** ως καταφατική απάντηση για κάτι που έγινε αποδεκτό: ***- Προτείνω,*** λοι- ***πόν, την α/^αγή στο σύστημα επι/.ογής προσωπικού -Δεκτόν!***
ΙΕΤΥΜ μτγν. **<** αρχ ***δέχομαι].*** **δελεάζω** ρ. μετβ. {δελέασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (μτφ.) παρασύρω με ελκυστικά μέσα: ***τα χρήματα τον δελέασαν και τελικά υπο- χώρησν στις προτάσεις τους*** **[[~ *κάποιον με υποσχέσεις*** ΣΥΝ σαγηνεύω. πλανεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρασύρω).***

[ΕΤΥΜ αρχ < *δέΛ.£αρ]* **δέλεαρ** (το) {δελέατος συνήθ μόνο σε ονομ κ. αιτ. εν } θελκτικό μέσο με το οποίο παρασύρεται κανείς, *η προοπτική τού εύκολου κέρδους αποτέλεσε το ~ για την προσέλκυση πολλών μικροεπενδυτών στο χρηματιστήριο* ΣΥΝ θέλγητρο, δόλωμα.
[Ι-ΓΥΜ αρχ. (γεν. *δελέα-τος)* < *δέλεΓαρ < θ *δε/χΗ-*, αβεβ. ετύμου, πιθ. < I,E *gʷel- «καταπίνω», πβ. λατ gula «λάρυγγας», ισπ gula «λαιμαργία», γερμ Kehle «λάρυγγας», ρωσ gloi «γουλιά» κ ά. Η σύνδεση με το ουσ *δόλος* οφείλεται σε παρετυμολογία] **δελεασμός** (ο) Ιαρχ.Ι ο επηρεασμός (κάποιου) με ελκυστικά μέσα: *ο ~ των ψηφοφόρων με υποσχέσεις* ΣΥΝ σαγήνευση, **δελεαστικός,** -ή,-ό [μτγν] ικανός ή κατάλληλος να παρασύρει και να εξαπατά: ~ *πρόταση / υπόσχεση I όρος I προσφορά* ΣΥΝ. ελκυστικός. θελκτικός, γοητευτικός, σαγηνευτικός, πλάνος ΑΝΤ απωθητικός
δελεαστικ-ά / -ώς Ιμτγν] επίρρ., **δελεαστικότητα** (η) [1894].
δελής (ο) ► ντελής
δέλτα (το) {άκλ.} Δ, δ **1.** το τέταρτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου 2. (συνεκδ.) καθετί που έχει το σχήμα κεφαλαίου δέλτα, δηλ. ισόπλευρου ή ισοσκελούς τριγώνου 3. έκταση γης στις εκβολές ποταμού, που σχηματίζει τρίγωνο: το ~ του *Νείλου* (βλ. κ λ *αριθμός).*
[ΕΓΥΜ αρχ. < σημιτ. dalet / deJet «θύρα»] **δελτάριο** (το) {δελταρί-ου | -ων} μικρό λεπτό έντυπο που αποστέλλε- ται συνήθ. χωρίς ταχυδρομικό φάκελο, *ταχυδρομικό / επιστο/ακό* ~. [ΕΓΥΜ < μτγν *δελτάριον,* υποκ. τού αρχ *δέλτος,* βλ. κ. *δελτίο].* **δελτίο** (το) **1.** (γενικά) έντυπο που παρέχει οδηγίες ή πληροφορίες για ορισμένο σκοπό: *ενημερωτικό ~* 2. (α) συνοπτική έκθεση που προορίζεται για ανακοίνωση: *μετεωρολογικό ~* || ~ *Τύπου* (β) (ειδικότ) η τηλεοπτική ή ραδιοφωνική εκπομπή στην οποία μεταδίδονται ειδήσεις ή ειδικές πληροφορίες *το κεντρικό ~ ειδήσεων τού σταθμού* || *η μετάδοση τού - καιρού / του μετεο)ρολογικού* ~ **3.** τίτλος άρθρων εφημερίδας ή περιοδικού που πραγματεύεται ειδικό θέμα: *οικονομικό / εμπορικό* ~ **4.** περιοδικό ή εφημερίδα που εκδίδεται από σωματείο ή σύλλογο και πραγματεύεται ειδικό θέμα ~ *Εκπαιδευτικού* Ομίλου 5. (α) (γενικά) ορθογώνια διαγραμμισμένη κάρτα ή ειδικά κομμένο λευκό χαρτί, στο οποίο καταγράφονται πληροφορίες (β) (ειδικότ.) ειδικό έντυπο το οποίο πιστοποιεί κάτι: *η έκδοση δελτίου εγγραφής τού αθλητή στην ομοσπονδία* || *το ~ και το συμβόλαιο τού παίκτη είναι έτοιμα* || ~ *αστυνομικής ταυτότητας* ΦΡ (α) ***δελτίο τροφίμων / βενζίνης*** ειδική κάρτα που επιτρέπει στον κάτοχο να αγοράζει αγαθά που δεν πωλούνται ελεύθερα στην αγορά ή βρίσκονται σε έλλειψη (β) (μτφ.) ***με το δελτίο*** με φειδώ, πολύ μετρημένα: *τους έδιναν ψωμί* ~ (γ) **δελτίο εισόδου** το εισιτήριο (δ) **δελτίο εξόδου** το εξιτήριο (ε) **δελτίο** ***παροχής υπηρεσιών*** (συντομ. Δ.Ι Υ.) μπλοκ με σφραγισμένα στελέχη τα οποία συμπληρώνει και κόβει όποιος παρέχει υπηρεσίες (ελεύθερος επαγγελματίας) · (συνεκδ) το στέλεχος που κόβεται από το μπλοκ: *πληρώνεται με ~* || *εκδίδει / κόβει* ~ (στ) ***τεχνικό δελτίο*** δελτίο με ανάλυση στοιχείων για τους συντελεστές και τα στάδια υλοποίησης ερευνητικού προγράμματος.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *δελτίον,* υποκ. τού *δέλτος* «πίνακας για γράψιμο», αβεβ. ετύμου Η σύνδεση με το ρ. *δαιδάλλω* «επεξεργάζομαι με τέχνη» (βλ. λ. *δαίδαλος*) σε συσχετισμό με το λατ. dolo «πελεκώ, κόβω» δεν ικανοποιεί σημασιολογικώς, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι οι ομόρρ. γερμ. λ. σημαίνουν «σκηνή», πβ αρχ γερμ. zelt, αρχ. αγγλ. teld κά. Πιθανότερη φαίνεται η άποψη ότι η λ. (όπως και το γράμμα *δέλτα* τού αλφαβήτου) είναι σημιτικό δάνειο από εβρ delet «θύρα», αλλά και «πινακίδα» (πβ φοιν. dlt). Ορισμένες σύγχρονες σημ αποδίδουν το γαλλ. bulletin].
δελτιογράφηση (η) 11883] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η καταγραφή βιβλίων ή άλλου υλικού σε δελτία ΣΥΝ αποδελτίωση. **δελτιογράφος** (ο) [1878] **1.** αυτός που καταγράφει υλικό σε δελτία
(ειδικότ.) υπάλληλος τής Βουλής που συντάσσει το περιληπτικό δελτίο των πρακτικών της, το οποίο διανέμεται στον Τύπο
δελτιοθήκη (η) {δελτιοθηκών} ειδική θήκη για τη φύλαξη δελτίων, **δελτοειδής** (ο) {δελτοειδ-ούς | -είς} ΑΝΑΤ μυς τής περιοχής τού ώμου που έχει σχήμα δέλτα
[ΕΓΥΜ μτγν. (πρωτοαπαντά στον γιατρό Γαληνό) < *δέλτα + -ειδής].* **δέλτος** (η) **1.** πίνακας για γράψιμο: οι *δώδεκα ~ τής ρωμαϊκής νομοθεσίας* (η δωδεκάδελτος. βλ.λ.) || *μυστικαί ή ιεραί* ~ (κώδικες που χρησιμοποιούσε η Εκκλησία) 2. γραπτό μνημείο με ιστορική αξία. οι *χρυσές ~ τής ιστορίας.*
[ΕΤΥΜ. αρχ., βλ λ. δελτίο), **δελφινάριο** (το) {δελφιναρί-ου | -ων} χώρος ειδικά διαμορφωμένος που περιλαμβάνει δεξαμενή για επιδείξεις εκπαιδευμένων δελφινιών [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ , < γερμ. Dolphinarium, άσχετο από το μτγν. *δε?^φινάριον* «μικρό δελφίνι»} **δέλφινας** (ο) Ιμεσν } μεγαλόσωμο αρσενικό δελφίνι, **δελφίνι** (το)]δελφιν-ιού | -ιών} **1.** μεγαλόσωμο και ογκώδες θαλάσσιο κήτος, που θεωρείται από τα εξυπνότερα θηλαστικά (λόγω τής ανάπτυξης τού εγκεφάλου του) και χαρακτηρίζεται από φιλικότητα προς τον άνθρωπο · έχει σώμα σχήματος που του επιτρέπει να κολυμπά εξαιρετικά γρήγορα, ισχυρά πτερύγια στον θώρακα, στενό μέτωπο και μυτερό ρύγχος 2. (συνεκδ) διακοσμητικό μοτίβο (ζωγραφικό, γλυπτό, εγχάρακτο κ.λπ.) που παριστάνει το δελφίνι ή κεφαλή δελφινιού
(μτφ.) αυτός που κολυμπά γρήγορα και με. χάρη · ΦΡ ***ιπτάμενο δελφίνι*** βλ. λ. *ιπτάμενος, υδροπτέρυγο.* — (υποκ.) **δελφινάκι** (το), **δελφινοειδής,** -ής, -ές [μτγν **].**
|Ε1 Υμ < μτγν *δε/.φίν, -ΐνος* < αρχ *δελφίς* (ίσως αρχική σημ. «γου- ρουνάκι τής θάλασσας»), που συνδ με το ουσ. *δέλφαξ* «γουρουνάκι», πιθ εξαιτίας τής μορφής του. Γόσο το *δελφίνόσο* και το *δέλφαξ* ανάγονται στο ουσ. *δελφύς (-ύος),* το οποίο προσδιορίζει κάθε νεογέννη

το ζώο, αλλά και γενικά τη «μήτρα» (βλ. κ λ *άδελφός*)] **δελφίνος** (ο) **1.** (παλαιότ.) (α) ηγεμόνας παλαιός γαλλικής επαρχίας (δελφινάτου) (β) (από τον 14ο αι.) ο διάδοχος τού γαλλικού θρόνου **2.** (συνήθ) κάθε επίδοξος διάδοχος ή διεκδικητής ανώτερων πολιτικών ή άλλων αξιωμάτων *πόλεμος δελφίνων για τη διαδοχή στο κόμμα.* |ΕΤΥΜ Λπόδ. τού γαλλ. dauphin (< λατ. delphinus < μτγν. *δελφίν*«δελφίνι»). Ιον τίτλο τού δελφίνου απέδιδαν στους διαδόχους τού γαλλ. θρόνου από το 1350 ώς το 1830. Η ιστορία τού τίτλου αρχίζει από τον 12ο αι, όταν ένας φευδάρχης χρησιμοποίησε το δελφίνι ως σύμβολο τής εξουσίας του στην περιοχή του, η οποία ονομάστηκε *δελφί- νάτο* (γαλλ Dauphine) Όταν ο Κάρολος F/ τής Γαλλίας, ηγεμόνας εκείνης τής περιοχής, ανακηρύχθηκε βασιλιάς το 1364. παραχώρησε στον γιο και διάδοχό του το δελ<ρινάτο του. δίνοντάς του συγχρόνως την ονομασία *δελφίνος,* η οποία επικράτησε έκτοτε σε όλους τους διαδόχους]

Δελφοί (οι) πόλη τής Κ. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Φωκίδας, στη ΝΛ. πλευρά τού Παρνασσού κατά την αρχαιότητα σημαντικότατο πολιτικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό κέντρο, ονομάστηκαν «ομφαλός τής Γης» και απετέλεσαν την έδρα περίφημου μαντείου τού Απόλλωνα: το *μαντείο των* - **δελφικός,** -ή. -ό 1 αρχ.].

[ετυμ αρχ τοπωνύμιο. Υποστηρίζεται βάσιμα ότι η περιοχή ονομαζόταν αρχικώς **Δελφύς* «μήτρα, κοιλιά» (πιθ. λόγω τού σχήματός της ή επειδή εκεί λατρευόταν κατά τη μυκηναϊκή εποχή η μητέρα-θεά Γη), οπότε η λ *Δελφοί* (< **Δε/.φΓοί)* θα προσδιόριζε αρχικά τους κατοίκους τής περιοχήςΐ.

Δελχί (το) [λόγ. Λελχίου] η πρωτεύουσα τής Ινδίας [ΕΤΥΜ. < αγγλ. (New) Delhi (οπτικό δάνειο) < χίντι Delhi «κατώφλι», πιθ. λόγω τής Οέσεώς του μεταξύ των ποταμών Ινδού και Γάγγη], **δέμα** (το) |δέμ-ατος | -ατα, -άτων} αντικείμενο ή σύνολο αντικειμένων συσκευασμένων και δεμένων με κορδέλα, σχοινί κ λπ έτσι, ώστε να αποτελούν ενιαίο σύνολο: *ανοίγω ¹ ξετυλίγω ~* |] *πολύτιμο / πρόχειρο / ταχυδρομικό ~* || *συσκευάζω σε ~* ΣΥΝ πακέτο (υποκ) **δεματάκι** (το), (μεγεθ.) **δεματάρα** (η).

|ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *δέω / δώ* «δένω», πβ κ. *ρέω - ρεύμα)* **δέμας** (το) (αρχαιοπρ) η εξωτερική μορφή τού ανθρώπου, το σώμα και κυρ. το παράστημα και το ανάστημά του μόνο στη ΦΡ *μικρός το δέμας* (Ομήρ. /λ. Ε 801 *Τυδεύς τοι μικρός μέν εην δέμας, αλλά μαχητής)* μικρόσωμος άνθρωπος. ΣΧΟΛΙΟ λ *δομή*.

(ΕΤΥΜ αρχ < **dems-s,* μεταπτωτ. βαθμ. Ι.Ε. δισύλλ **dema-* «χτίζω - κατοικία», πβ. γοτθ. timrjan «κατασκευάζω (συνήθ με ξύλο)», αγγλ. timber «ξυλεία», γερμ Zimmer «δωμάτιο», zimmern «ξυλουργώ» κ.ά. Ομόρρ αρχ *δέμ-ω* «χτίζω», *δώ-μα, δόμ-ος, νεό-δμη-τος κ ά.*\. **δεματάς** (ο) {δεματάδες} (λαϊκ) εργάτης ειδικευμένος στο δέσιμο των αποξηραμμένων φύλλων καπνού

δεμάτι (το) {δεματ-ιού \ -ιών) σύνολο από διάφορα πράγματα (ξύλα, στάχυα κ.λπ) σφιχτά δεμένα μεταξύ τους ΣΥΝ δέμα, δέσμη, μάτσο. ΙΕΤΥΜ μεσν. < μτγν *δεμάτων,* υποκ. τού *δέμα*[**δεματιάζω** ρ. μετβ (μεσν | {δεμάτιασ-α, -τηκα, -μένος} κάνω δεμάτια, συσκευάζω σε δεμάτια ή δέματα ~ *χόρτα Ι ξύλα ι στάχυα.* **-δεμάτιασμα** (το).

Δ.Ε.Μ.Δ. (η) Διεύθυνση Εποπτικών Μέσων Διδασκαλίας δεν σ.ρνητ μόρ 1. (πριν από ρηματικούς τύπους σε οριστική) χρησιμοποιώντας την άρνηση *δεν ο* ομιλητής δεσμεύεται ότι είναι αλήθεια γι' αυτόν ότι δεν ισχύει (δεν συμβαίνει, δεν γίνεται, δεν υπάρχει κ.λπ.) αυτό που λέγεται στην πρόταση *ο Μιχά/.ης ~ είναι ανόητος, είναι έξυπνος* **ll ~** *παίρνο) ποτέ ταξί* || **~** *έφαγε ακόμη* || **~** *είδα τίποτε* **2.** (σε απλή παράθεση δύο προτάσεων με το ίδιο ρήμα, από τις οποίες η πρώτη είναι καταφατική και η δεύτερη αποφατική) σημαίνει (α) με μεγάλη δυσκολία, μόλις και μετά βίας (γίνεται αυτό που δηλώνει το ρήμα): *βγάζει ~ βγάζει τη νύχτα ο θείος του* || περνούσε - *περνούσε μέσα από τη στενή πόρτα!* (β) είτε το ένα είτε το άλλο (σε σχέση διάζευξης που υποκρύπτει ωστόσο ισχυρή εναντίωση) *μπορώ ~ μπορώ, πρέπει να πάω!* (δηλ σε οποιαδήποτε περίπτωση, πρέπει να πάω) [| *θέ- λω ~ θέλω, θα αποδεχθώ την πρότασή τους* 3. (καθημ) (μπροστά από τις ρηματικές φρ λέ(γ)ω, κάθομαι κ ά στην αρχή τού λόγου) για τον σχηματισμό ερωτηματικών φράσεων που δηλώνουν παραίνεση, προτροπή. παράκληση κ.ά : *~ μου λες, τι έγινε χθες:* (δηλ. πες μου, τι έγι- νε χθες) || - *κάθεσαι,* (δηλ. κάθισε, σε παρακαλώ) 4. (ως στοιχείο τού προφορικού λόγου) ***αμ'*** *δε* (βλ. λ. *αμ)* 5. (σε ρητορικές ερωτήσεις) για επιβεβαίωση όσων λέμε *θα έρθετε μαζί μας. έτσι - είναι.* || *~ σου το 'λεγα ότι θα γίνουν έτσι τα πράγματα,* j| *ακριβό ~ είναι:* (είναι ακριβό) 6. (σε σχήμα λιτότητας) για τη δήλωση θετικής έννοιας μέσω τής αρνήσεως τής αντίθετής της ή για την αναίρεση μιας ήδη αρνητικής έννοιας· ~ είναι *ανόητος να πιστέψει ότι μπορεί να συμβαίνουν τέτοια πράγματα* (είναι αρκετά έξυπνος να καταλάβει ότι δεν μπορεί να συμβαίνουν..) || *~ είναι καθόλου μικρό πράγμα να πετύχεις σε μια τέτοια σχολή* (είναι σπουδαίο πράγμα). * ·" ■ σχολιο λ *άρνηση*.

(ειυμ μεσν. < αρχ *ούδέν* (ουδ. τού *ούδείς,* βλ.λ.), που χρησιμοποιή- θηκε ως αρνητικό μόριο]

δεν - δε. Στην παραδοσιακή - σχολική γραμματική, ακολουθώντας κυρίως μια φωνητική διαφοροποίηση που υπάρχει στην εκφώνηση τού *δεν,* γίνεται διάκριση δύο τύπων: (α) **δεν** μπροστά από λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν ή από άηχο κλειστό / «στιγμιαίο» σύμφωνο (κ, π, *τ)* ή από άηχο προστριβές σύμφωνο *(τσ)* ή από τα συμφ(ονικά συμπλέγματα *ξ* (= *κσ)* και *ψ* (= *πσ): δεν αγαπάει* (5εν *έρχεται, δεν καταλαβαίνει δεν πεινάει - δεν τρώει, δεν τσίμπησε,* δεν *ξέρει δεν ψήσαμε* (β) **δε** σε όλες τις άλλες περιπτώσεις· *δε γελάει - δε βλέπει δε δίνει - δε μιλάει δε νοείται - δε χρησιμοποιεί - δε φεύγει - δε θέλει - δε λέει - δε ρέει δε συμ*

βαίνει - δε ζητάει Στις περιπτώσεις *δε μπαίνει - δε ντύνεται δε γκρίνιάζει.* δηλ μπροστά από τα ηχηρά κλειστά *μπ. ντ, γκ,* η σχολική γραμματική υπαγορεύει τη χρήση τού -ν: δεν *μπαίνει - δεν ντύνεται - δεν γκρίνιάζει,* αντίθετα προς τα φωνητικώς ισχύοντα στις περιπτώσεις α.υτές.

Στο παρόν λεξικό ακολουθείται μια τάση που υπάρχει στον γραπτό λόγο από πολλούς χρήστες τής Ελληνικής, να διατηρείται το *-ν* τού δεν σε όλες τις περιπτώσεις. ασχέτως δηλ. περιβάλλοντος (τού τι σύμφωνο ακολουθεί) Γράφουμε δηλ. πάντοτε **δεν** δεν *γελάει,* δεν *βλέπει, δεν θέλει, δεν χρησιμοποιεί,* δεν *φεύγει, δεν ?*έει, δεν συμβαίνει, δεν ζητάει* κ λπ Έτσι ξεπερνιέται η δυσκολία να γνωρίζει κανείς (πράγμα που δεν συμβαίνει με τον απλό χρήστη τής γλώσσας) μπροστά από ποια σύμφωνα θα πρέπει να παραλείπει το -ν! Παράλληλα, ανταποκρίνεται κανείς σε μια γενικότερη φωνητική τάση πολλών ομιλητών να προφέρουν (περισσότερο ή λι- γότερο ευκρινούς) το -ν και στα «απαγορευμένα» περιβάλλοντα. Επίσης, μπορεί να αξιοποιήσει ακώλυτα στην επικοινωνία του τον σύνδεσμο **δε** *([.] Δεν β/.άπτει δε να υποστηρίζει κανείς ότι...)* και να στοιχίσει προς την ανάλογη διατήρηση τού -νστο άρθρο *(τον),* στην αντωνυμία *(τον)* και στον δείκτη *σαν.*

δένδρο (το) -»δέντρο

δενδρόβιος, -ος. -ο 11889] (για ζώα) αυτός που ζει πάνω στα δέντρα,

δενδρογαλή (η) ♦ δεντρογαλιά

δενδροειδής, -ής. -ές [μτγν.] {δενδροειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)}] (λόγ.) αυτός που μοιάζει με δέντρο κατά το σχήμα και τη μορφή συν δεν- δρώδης. ΣΧΟΜΟ λ *-ης, -ης. -ες* **δενδροκαλλιέργεια** (η) {δενδροκαλλιεργειών} η συστηματική καλλιέργεια δέντρων (κυρ οπωροφόρων) για εμπορικούς σκοπούς συν δενδροκομία — **δενδροκαλλιερψητής** (ο).

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. arboriculture], **δενδροκομείο** (το) [1843J έκταση γης, όπου καλλιεργούνται συστηματικά και με επιστημονικές προδιαγραφές δέντρα που προορίζονται για μεταφύτευση

δενδροκομία (η) {χωρ. πληθ **}** ΒΟΤ κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη, την επιστημονική έρευνα και καλλιέργεια καρποφόρων και καλλωπιστικών δέντρων και θάμνων **— δενδροκόμος** (ο/η) [μτγν **], δενδροκομικός,** -ή. -ό Ιμτγν.].

[ΕΓΥΜ <μτγν *δενδροκόμος* < *δένδρον* + *-κόμος*< *κομώ* «φροντίζω, περιποιούμαι»] **δενδρολίβανο** [μτγν] κ. **δεντρολίβανο** (το) είδος αρωματικού, θαμνώδους φυτού που χρησιμοποιείται στη μαγειρική και τη φαρμακευτική **δενδροστοιχία** [18331 κ **δεντροστοιχία** (η) {δενδροστοιχιών} απλή ή διπλή σειρά δέντρων κατά μήκος ενός δρόμου, στο άκρο κήπου, γύρω από πλατεία κ λπ. για προστασία από τον άνεμο, τον ήλιο ή/και για διακόσμηση συν αλέα ΣΧΟΛΙΟ λ. *στοίχος.*

[ΙΤΥΜ < *δέντρο* + *-στοιχία* < *στοίχος* «σειρά, παράταξη», απόδ τού γαλλ allee. Βλ κ *αλέα] δενδροτομώ* ρ. μετβ {δενδροτομείς. | δενδροτόμ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα} κόβω δέντρα — **δενδροτόμηση** [1895] κ. **δενδροτομία** (η) [μτγν.]. **δενδροτόμος** (Ο) [μτγν]

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δενδροτομό) (-έω)* < *δένδρον* + *-τομώ* (< *τέμνω)]* **δενδροφυτεία** [1836] κ **δεντροφυτεία** (η) {δενδροφυτειών] φυτεία δέντρων, τόπος φυτεμένος με (νεαρά κυρ.) δέντρα, **δενδροφυτεύω** [1833] κ.

δεντροφυτεύω ρ μετβ. {δενδροφύτευ- σα, -θηκα (καθημ -τηκα), -μένος} φυτεύω με δέντρα. — **δενδροφύτευση** J1884] κ. **δεντροφύτευση** (η), **δενδρόφυτος** Ιμτγν | κ **δεντρόφυτος,** -η, -ο αυτός που έχει πολλά δέντρα, φυτεμένος με δέντρα: *~ τόπος / περιοχή* συν κατάφυτος, δασώδης αντ άδεντρος, (μτφ.) γυμνός, φαλακρός **δενδρύλλιο** (το) [1835] {δενδρυλλί-ου | -ων} (λόγ.) μικρό δέντρο.

[ΠΤΥΜ < *δένδρο* + υποκ επίθημα *-ύλ/.ιο,* πβ. κ *α/.σ-ν/Μο].* **δενδρώδης,**-ης,-ες [αρχ.1 {δενδρώδ-ους |-εις (ουδ -η),-ών} **1.** αυτός που περιέχει πολλά δέντρα, γεμάτος δέντρα: *~ περιοχή* ΣΥν δενδρόφυτος, δασώδης ΑΝΤ άδεντρος, γυμνός, ψιλός 2. αυτός που έχει το σχήμα και τη μορφή δέντρου· *~ τρΐανταφυλ?Λά* ΣΥΝ δενδροειδής. <.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες* **δεντρί** (το) {δεντρ-ιού | χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ -λογοτ.) το δέντρο [ΕΤΥΜ <^την δενδριον. υποκ. τού αρχ *δένδρον)* **δεντρικός,** -ή. -ό κ **δενδρικός** [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τα δέντρα ή προέρχεται από αυτά 2. (λαικ.) *δεντρικά* (τα) τα δέντρα αγροκτήματος (κατ' αντιδιαστολή λ.χ προς τα λαχανικά) Επίσης **δένδρινος,** -η. -ο [μτγν.] κ. **δέντρινος** (σημ. Ι). **δέντρο** κ **δένδρο** (το) **1.** κάθε πολυετές, ξυλώδες φυτό. μεγάλου συνήθ. μεγέθους, που έχει κύριο, σταθερό και αυτοστηριζόμενο κορμό, ο οποίος διακλαδίζεται αρκετά ψηλά επάνω από το έδαφος· *οπωρο- φόροί διακοσμητικό / αιωνόβιο / γέρικοι θεόρατο / καταπράσινο / σε- ρό / αειθα/.ές* (διατηρεί τα φύλλα του όλες τις εποχές) / *φυλλοβόλο* (ρίχνει τα φύλα του ορισμένες εποχές) ~ [[*συστάδα δέντρων* [[*«τα δέντρα πεθαίνουν όρθια»* (τίτλος θεατρικού έργου τού Α Κασόνα)· φρ (α) *χριστουγεννιάτικο δέντρο* φυσικό ή τεχνητό έλατο ή κλαδί ελάτου στολισμένο με διακοσμητικό αντικείμενα, πολύχρωμα φωτάκια και δώρα, που τοποθετείται στο σπίτι ή και σε δημόσιους χώρους κατά την περίοδο των Χριστουγέννων (β) *δένδρο της γνώσεως* (τού καλού και τού κακού) (ΐ) το δέντρο που αναφέρεται στην Π Δ.. στη *Ιέ- νεση* (κεφ. 2 και 3). από τους απαγορευμένους από τον Θεό καρπούς τού οποίου έφαγαν οι Πρωτόπλαστοι με αποτέλεσμα να εκδιωχθούν από τον Παράδεισο (ii) (μτφ.) η ίδια η γνώση **2.** (συνεκδ) κάθε σχηματική παράσταση που παριστάνει φυτό με κορμό και κλαδιά: *τα*

παιδιά ζωγραφίζουν με πράσινα κραγιόνια δέντρα φρ (α) ***γενεαλογικό δέντρο*** βλ. λ. *γενεαλογικός* (β) ***οικογενειακό δέντρο*** το γενεαλογικό δέντρο, αλλά και γενικότ οποιαδήποτε παράθεση και απαρίθμηση των προγόνων μιας οικογένειας (γ) γλωσσ **δέντρο, το** ***διά- γραμα*** η σχηματική παράσταση τής δομής μιας πρότασης με τη μορφή δέντρου (κόμβων και διακλαδώσεων / κλάδων), ώστε να δηλώνεται παραστατικά η συνάρτηση και οι σχέσεις εξαρτήσεως των (συντακτικών) συστατικών τής πρότασης, η φραστική δομή της (βλ. λ. *φραστικός*) **3.** (+ γεν. αφηρ έννοιας) γο περιεχόμενο τής έννοιας θεωρούμενο ως δέντρο που για να ριζώσει και να ευδοκιμήσει χρειάζεται φροντίδα κ λπ : *το - τής ειρήνης* (η ειρήνη) || *το ~ τής ευτυχίας* (η ευτυχία) j| *στον τόπο μας δεν ευδοκίμησε ακόμη το ~ τής ομόνοιας!* — (υποκ) **δεντράκι** κ. (λόγ) **δενδρύλλιο** (το) [1835 [(βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ < αρχ. *δένδρον*< *δένδρεον*< ᵡδέρ-δρεΡ-ον(με εκφραστικό αναδιπλασιασμό και ανομοίωση τού πρώτου -ρ- σε -ν-) < I.E. *drew- / *derw- «ξύλο», πβ σανσκρ drumaft. αγγλ. irce, γερμ Teer «πίσσα», αγγλ. true «αληθινός» (αρχικώς «σταθερός, πιστός»), γερμ. treu «αξιόπιστος» κ.ά. Ομόρρ. *δρύ-ς* (βλ.λ.). *δορυ* Το *οικογενειακό δέντρο* αποδίδει το αγγλ. family tree, το δε *γενεα?.ογικό δέντρο* αποδίδει το γαλλ. arbre genealopique]. **δεντρογαλιά** (η) φίδι χωρίς δηλητήριο, που αναρριχάται στα δέντρα. Ηπίσης **δενδρογαλή.**

[ΕΙΥΜ < *δενδρογαλή* < *δένδρο* + yaArj «γάτα»] **δεντρόκηπος** (ο) κήπος με οπωροφόρα κυρ. δέντρα ΣΥΝ. περιβόλι, **δεντρολίβανο** (το) -► δενδρολίβανο **δεντροστοιχία** (η) ♦ δενδροστοιχία **δεντροφυτεία** (η) -+ δενδροφυτεία **δεντροφυτεύω** ρ. -► δενδροφυτεύω **δεντρόφυτος** (ο) -♦ δενδρόφυτος

δεντρώνω ρ μετβ. κ αμετβ. {δεντρωσα, -θηκα, -μένος) ♦ **1.** (μετβ) φυτεύω δέντρα, καλύπτω με δέντρα (μια περιοχή): ο *δήμος προτίθε- ται να δεντρώαει τις καμένες πλαγιές* ΣΥΝ δενδροφυτεύω, (ανα)δα- σώνω ♦ (αμετβ) 2. (για εδάφη, τοποθεσίες κ.λπ.) καλύπτομαι από δέντρα, είμαι γεμάτος δέντρα *λίγα χρόνια μετά τη φωτιά δέντρωσαν πάλι τα βουνά και τα φαράγγια* **3.** (ειδικότ. για φυτά) μεγαλώνω όπως το δέντρο, αναπτύσσομαι σε μέγεθος και ύψος δέντρου δε*ντρώσανε οι βουκαμβίλιες και ξεπέρασαν τον φράχτη* — **δέντρωμα** (το) [μτγν.]

[ΕΙΥΜ < μτγν. *δενδρώ (-όω)* < αρχ. *δένδρον].* **δένω** ρ. μετβ. κ. αμετβ {έδεσα, δέθηκα, δεμένος] ♦ (μετβ.) **1.** περιβάλλω (κάποιον/κάτι) με σχοινί, λουρί, αλυσίδα κ τ.ό (για να τον/το συ- γκρατήσω ή να τον/το ακινητοποιήσω): ~ *κάποιον από τον* λαιμό / *με* αλυσίδες / *γύρω-γνρω* / *πισώπλατα* ! *πισθάγκωνα* / *σφιχτά* / *χαλαρά* ανι σεδένω, λύνω· φρ (α) ***λύνω και δένω*** βλ. λ. λύνω (β) **δένω *(κάτι) κόμπο*** θεωρώ (κάτι) δεδομένο, σίγουρο: *μην το δέσεις κόμπο* δεν *είναι σίγουρο ότι Οα έρθω* (γ) **δέσε το *κόμπο*** / **δέσε *κόμπο*** (ενν. στο μαντήλι σου) προσπάθησε να μην ξεχάσεις κάτι, λ.χ. βάζοντας σημάδι. ~ *να το θυμηθείς* οπωσδήποτε (δ) (μτφ) **δένω *τα χέρια (κάποιου)*** περιορίζω ή εμποδίζω τις ενέργειες κάποιου *μας έχουν δέσει τα χέρια δεν μπορούμε τίποτε να κάνουμε χωρίς την έγκρισή τους* ΣΥΝ αχρηστεύω 2. στερεώνω αντικείμενο με σχοινί, ταινία, κλωστή, σύρμα κ λπ έτσι. ώστε να σχηματιστεί πακέτο *δέσε καλά τους μπόγους με τα ρούχα* Συν συσκευάζω, δεματιάζω, πακετάρω λμ ανοίγω, απο- συσκευάζω, ξεπακετάρω **3.** (μτφ για χέρια) τα ενώνω μεταξύ τους σφιχτά *έδεσε τα χέρια του πάνω στο στήθος και προσευχήθηκε* συν σταυρώνω ανι λύνω, ξεσταυρώνω· ΦΡ **δένω *τα χέρια*** παραιτούμαι από προσπάθεια: *μη δένεις τα χέρια■ κινήσου αν θες να βρεις το δίκιο σου!* ΣΥΝ σηκώνω τα χέρια **4.** προσαρμόζω (κάτι) σε σταθερό και ακίνητο σημείο και (το) στερεώνω εκεί. ~ τον *γάιδαρο στο δέντρο* || ~ *τη βάρκα στον μόλο* ΣΥΝ προσδένω ανι λύνω· φρ **δένω τον ρά/δα-** ***ρό μου*** βλ. λ *γάιδαρος* 5. (σπάν.-μτφ) τοποθετώ σε κάποιον δεσμά: *συνέ'Λαβαν τους ?αχΟρεμπόρους και τους δέσανε* αντ ελευθερώνω 6. τυλίγω με. ειδικές κινήσεις τα άκρα μακρόστενου και εύκαμπτου πράγματος, έτσι ώστε να σχηματίσω κόμπο: ~ *τα κορδόνια / τη γραβάτα* αντ λύνω· φρ **δένω *κόμπο την καρδιά μου*** παραμερίζω τα αι- σθήματά μου. προκειμένου να αποφασίσω ή να πράξω κάτι δυσάρεστο, αλλά απαραίτητο συν κάνω πέτρα την καρδιά μου **7.** (για τραύματα, κατάγματα κ λπ) περιτυλίγω με επίδεσμο για προστατευτικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς· *δέσαμε πρόχειρα τις πληγές του και φροντίσαμε να μεταφερθεί αμέσως στο νοσοκομείο* συν επιδένω, τυλίγω

8. συνδέω τα μέλη συνόλου και τα προσαρμόζω μεταξύ τους έτσι, ώστε να σχηματιστεί ακέραιο το αντικείμενο ~ *μηχανή / βιβλίο* ΣΥΝ συναρμολογώ 9. συνταιριάζω πράγματα, κάνω κάτι να αποκτήσει συνοχή, ομοιογένεια: ο *γραφίστας προσπαθούσε* να *δέσει το σύνολο των διαφορετικών εικόνων* 10. (για πολύτιμους λίθους, πρώτες ύλες κοσμημάτων κ λπ) τοποθετώ σε κόσμημα, προσαρμόζω στην κατάλληλη υποδοχή: *έδωσα να μου δέσουν* το *διαμάντι στην καρφίτσα* || *τα* σκουλαρίκια *μου έχουν ρουμπίνια δεμένα σε λευκόχρυσο* συν στερεώνω, ενθέτω · 11. εξασφαλίζω δέσμευση ή ρητή υποχρέωση εκ μέρους προσώπου, ασκώντας νομική, ηθική, συναισθηματική κ λπ. πίεση· ~ *με όρκο / λόγο τιμής / συμβόλαιο ί διαθήκη* · 12. (μτφ.-λαϊκ.) κάνω μάγια σε κάποιον, ώστε να εξαναγκαστεί να κάνει κάτι: Γονεί- *χαν δέσει για να μην πάει καλά ο γάμος* του ♦ (αμετβ) **13.** (για υγρά διαλύματα ζάχαρης, σάλτσα, ζύμη γλυκών κ.λπ.) γίνομαι πυκνότερος, παχύτερος με βρασμό, ανατάραξη ή ανάμειξη με άλλα υλικά: το *σιρόπι ί το γλυκό ι η κρέμα έδεσε* ΣΥΝ πήζω. πυκνώνω αντ αραιώνω, νερουλιάζω, (μτφ.) κόβω φρ (μτφ.) ***ήρθε κι έδεσε*** (θετικά ή αρνητικά) για κάτι που ταιριάζει απόλυτα με κάτι άλλο τη στιγμή ακριβώς που συμβαίνει ή που αποτελεί το στοιχείο που ολοκληρώνει κάτι (θετικό ή αρνητικό): ει^α που *είχα πρόβλημα οικονομικό, έφθασε και το εκκαθαριστικό τής εφορίας για να π/.ηρώσω φόρο· - που λέμε!* 14. ΝΑΥΤ (για πλοία ή θαλάσσια σκάφη) (α) τίθεμαι εκτός λειτουργίας, ακινητοποιούμαι: *έχουν δέσει τα καΐκια εδώ και μία βδομάδα λόγω κακοκαιρίας* ΦΡ **τώρα, δέσαμε/** για αρνητική εξέλιξη ή για ξαφνικό γεγονός που εμποδίζει τα σχέδια κάποιου (β) αράζω στο λιμάνι. *μόλις έδεσε το καράβι, άνοιξε ο καταπέλτης κι οι τουρίστες ξεχύθηκαν στο νησί* (γ) παροπλίζομαι (κυρ στη μτχ. **δεμένος** παροπλισμένος) *η Ελευσίνα γέμισε από δεμένα καράβια* (δ) (μτφ) εγκαθίσταμαι κάπου για μεγάλο χρονικό διάστημα ή για πάντα 15. (για άνθη και φυτά) σχηματίζω καρπό ή μεταβάλλομαι σε καρπό *έδεσαν τα μή/.α / τα σταφύλια / οι ελιές* 16. (για πρόσ) αποκτο) σωματική ωριμότητα· *έδεσε πια, έχει γίνει ολόκληρος άντρας* 17. (μτφ) αποτελώ ταιριαστό συμπλήρωμα ή απαραίτητη προσθήκη: ο *χορός δένει με τον ρυθμό τής μουσικής σε μια απόλυτη αρμονία* ΣΥΝ ταιριάζω, αρμόζω, συμφωνώ ΑΝΤ διαφέρω 18. (μεσοπαθ ***δένομαι)*** (μτφ) αποκτώ ψυχικούς δεσμούς και εξαρτήσεις προς πρόσωπα, πράγματα, καταστάσεις, συναισθήματα κ λπ. *έχω δεθεί μαζί σου / με αυτή την πόλη* || ~ *με δεσμούς συγγενείας ι φιλίας / με τα δεσμά* τού *γάμου με κάποιον* ΣΥΝ συνδέ'ω. συνδέομαι · ΦΡ ***μου δένεται η γλώσσα*** δεν μπορώ να μιλήσω (συνήθ. από τρακ, φόβο. άγχος κ τ ό) ΣΥΝ μου πιάνεται η φωνή. [ΕΤΥΜ μεσν (μεταπλασμένος τ. σε -νω) < αρχ *δέω / δω* (από τον αόρ. *ε-δησα,* πβ *έψησα - ψήνω, έσβησα- σβήνω, έστησα - στήνω).* < **δέ-]ω* < I E. *de «δένω», πβ σανσκρ. dyati «δένει», da-man «δεσμός, σχοινί». αλβ. duai «δεμάτι» Ομόρρ *δεσμός, δέσμη, υπό-δημα* (βλ λ) κ ά] **δεξαμενή** (η) **1.** (α) χώρος για την αποθήκευση νερού· μεγάλη τεχνητή υδατοστεγής κατασκευή για την υδροδότηση περιοχών, κτημάτων κ.λπ.: *κτιστή / υπόγεια ί μεγάλη / βαθιά* ~ (β) κάθε τέτοια κατασκευή για την αποθήκευση διαφόρων υγρών ή αερίων: ~ *πετρελαίου* / καυσίμων (γ) δοχείο συνήθ. κυλινδρικό με ανθεκτικά τοιχώματα για την αποθήκευση υγρών ή αερίων· ντεπόζιτο: ~ *γκαζιού* (η φιάλη υγραερίου) 2. (ειδικότ) ιδιωτική ή δημόσια εγκατάσταση, ειδικά διαμορφωμένη για κολύμπι ή κολυμβητικούς αγώνες ΣΥΝ πισίνα, κολυμβητήριο

3. (α) τεχνική εγκατάσταση ναυπηγείου, ναυστάθμου ή λιμανιού, όπου επισκευάζονται, βάφονται ή καθαρίζονται τα πλοία (β) ***πλωτή δεξαμενή*** ειδική χαλύβδινη εγκατάσταση που επιπλέει σε νερά λιμένος ή ναυπηγείου και διευκολύνει τις εργασίες επισκευής πλοίων (γ) ***μόνιμη δεξαμενή*** εγκατάσταση από σκυρόδεμα για επισκευές πλοίων 4. (α) ο ειδικός χώρος στο κύτος πλοίου, που προορίζεται για αποθήκευση υγρών καυσίμων (β) (κατ' επέκτ.) κάθε αποθηκευτικός χώρος στο εσωτερικό πλοίου 5. (μτφ) οτιδήποτε μπορεί να θεωρηθεί ως πηγή από όπου αντλείται κάτι: ~ *ψηφοφόρων / οπαδών {{ αντ/.ονμε διδάγματα από τη ~ τής αρχαίας σοφίας* ΦΡ ***δεξαμενή σκέψης*** βλ. λ *σκέψη* 6. ΑΝΑΤ σχηματισμός μεταξύ παρεγκεφαλίδας και νωτιαίου μυελού, που φέρει εγκεφαλονωτιαίο υγρό. « ·" σχολιο λ. δίνω.

|ΕΙΥΜ αρχ., ουσιαστικοπ. μτχ τού αορ. *έ-δεξάμην* (ρ. *δέχομαι),* όπου διατηρείται ο αρχαιότατος τονισμός στη λήγουσα (αντί τής παραλήγουσας, *δεξαμενή-* πβ κ *Ορχομενός* αντί τής μτχ *Ερχόμενος)* \ **δεξαμενισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ΝΑΥΤ είσοδος και παραμονή σκάφους σε δεξαμενή ναυπηγείου με σκοπό την εκτέλεση επισκευής, ελαιοχρωματισμού, ελέγχου κ.λπ **δεξαμενόπλοιο** (το) φορτηγό πλοίο ειδικά εφοδιασμένο με μεγάλες δεξαμενές για τη μεταφορά υγρού φορτίου (κυρ πετρελαίου) ΣΥΝ τάνκερ, (λαικ) γκαζάδικο.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. tanker],

δεξήρ, -ιά. -ί ♦ δεξιός

Δεξιά (η) πολπ 1. (α) ο συντηρητικός πολιτικός χώρος τα μέλη τού οποίου αποδίδουν προτεραιότητα στη διαφύλαξη τού κύρους τής εξουσίας και στο σεβασμό τής ιεραρχίας και τής τάξεως (β) το σύνολο των συντηρητικών πολιτικών κομμάτο)ν και οι οπαδοί τους *παράγων/ ψηφοφόρος! εφημερίδα τής* ~ ΑΝΤ Αριστερά 2. ***άκρα Δεξιά*** *ο* ακραίος συντηρητικός πολιτικός χώρος.

[ΕΤΥΜ Η λ. *Δεξιά* χρησιμοποιήθηκε ως πολιτ όρος για πρώτη φορά στις 11/9/1789, όταν κατά τη διάρκεια τής συνεδρίασης τής Συντακτικής Συνελεύσεως (μετά τη Γαλλική Επανάσταση) οι μοναρχικοί κατέλαβαν τα δεξιά ως προς τον πρόεδρο έδρανα. Ο τ *δεξής* είναι μεταπλ τύπος τού αρχ. *δεξιός* κατά τα επίθ. σε -ύς (π.χ. *βαρύς, πλατύς, φαρδύς),* πράγμα που υπαγορεύει ως ορθότ τη γρ με -υ- *(δεξύς))* **δεξιά** επίρρ [μεσν.| **1.** προς ή από την πλευρά τού δεξιού (βλ.λ.) *χεριού πηγαίνω / στρέφομαι / κινούμαι / οδηγώ* ~ || *κλίνω επί* ~ ανι αριστερά, (λαϊκ) ζερβά φρ ***δεξιά κι αριστερά*** προς ή από όλες τις κατευθύνσεις συν παντού · 2. προς κατεύθυνση συντηρητική ως προς τα πολιτικά φρονήματα: *κινείται όλο* και πιο ~ στις επιλογές του · 3. (μτφ) κατά τρόπο ευνοϊκό και βολικό *δεν θα έχει πάντοτε τύχη. δεν Οα* του *έρχονται όλα* ~ j] ο *θεός να τα, φέρει* ~ ΣΥΝ ευνοϊκά, βολικά, κατ ευχήν αντ ανάποδα, στραβά σχολιο λ. *δεξιός* **δεξίμι** (το) {χωρ. γεν } (λαικ) 1. δώρο σταλμένο από μακριά, που λαμ- βάνεται από μακριά **2.** ***δεξίμια*** (τα) αυτά που δεχόμαστε (βλ κ λ. δε'-*ξιμο)* ΣΥΝ δεξίματα.

[ΕΙΥΜ < δες- (πβ. μεσν *δέξιμον.* βλ.λ). ρ. *δέχομαι].* δέξιμο (το) (λαϊκ.) η διαδικασία υποδοχής οικείου ή φιλικού προσώπου που επιστρέφει έπειτα από μακρά απουσία συν καλωσόρισμα, προϋπάντηση, υποδοχή ΑΝΤ ξεπροβόδισμα, αποπομπή, διώξιμο· φρ (ευχετ) ***καλά δεξίματα*** με το καλό να δεχθείτε το πρόσωπο που περιμένετε Επίσης (λαϊκότ.) δεξιμό.

[ΕΤΥΜ < μεσν. *δέξιμον,* ουδ, τού μτγν επιθ. *δέξιμος* < *δεξ-* (πβ. αόρ. *έδεξάμην)* τού αρχ. ρ. *δέχομαι].* **δεξιόθεν** επίρρ [μεσν.Ι (αρχαιοπρ) από τα δεξιά ΑΝΙ αριστερόθεν, **δεξιόπλοκος,** -η, -ο (18581 (λόγ για κάθε είδους νήμα. κλωστή κ.λπ.) αυτός που περιμένετε στριφτεί προς τα δεξιά ~ σχοινί ΑΝΤ αριστερόπλοκος. [ΕΤΥΜ < *δεξιός* + *-π/.όκος* < πλέκω].

δεξιός, -ά. -ό 1. αυτός που βρίσκεται στο μισό μέρος τού σώματος, το οποίο χωρίζεται με νοητή γραμμή από το μέρος όπου βρίσκεται η καρδιά (δηλ. από το αριστερό): ~ *μάτι / αφτί ι πόδι / χέρι / πλευρό* ανί αριστερός· φρ *το δεξίχέρι (κάποιου)* ο έμπιστος βοηθός ή σύμβουλος κάποιου ο *ΤζωρτζΣτεφανόπουλος υπήρξε το - τού προέδρου Κλίντον* 2. ***δεξιός*** (ο), ***δεξιά*** (η) αυτός που χρησιμοποιεί συστηματικά το δεξί του χέρι πολύ περισσότερο από το αριστερό συν δεξιόχειρ(ας) αντ αριστερός, αριστερόχειρ(ας). (λαϊκ) ζερβοχέρης 3. (κατ' επέκτ.) αυτός που βρίσκεται κάθε φορά προς την πλευρά τού δεξιού χεριού τού παρατηρητή: - *πεζοδρόμιο / διμοιρία ι όχθη / πόρτα / θύρα / τμήμα / παράθυρο* || ~ *ψάλτης / κέρας / πτέρυγα* ανγ αριστερός 4. ***δεξί*** (το) (α) το δεξιό χέρι *γράφω με* γο ~ || *ων χτύπησε με το* ~ (β) το δεξιό πόδι· φρ ***μπαίνω*** */ ξεκινώ με το δεξί* (ενν. πόδι) για την είσοδο κάποιου σε έναν χώρο πατώντας μέσα πρώτα το δεξί του πόδι. κάτι που σύμφωνα με λαϊκή δοξασία θεωρείται καλό σημάδι, ότι φέρνει γούρι, καλή τύχη (μτ</>) ξεκινώ (κάτι) με καλούς οιωνούς, έχω καλό ξεκίνημα 5. (αρχαιοπρ) *δεξιά* (η) το δεξί χέρι: *ασπάζομαι τη ~ σας·* φρ *δεν γνωρίζει η αριστερά του τι ποιεί η δεξιά του* βλ λ *αριστερός* 6. *Δεξιά* (η) βλ.λ. 7. αυτός που χαρακτηρίζεται ή εμφορείται από τις θεωρούμενες ως συντηρητικές πολιτικές αρχές και κατά συνέπεια τηρεί επιφυλακτική στάση ως προς τις θεωρούμενες ως προοδευτικές πολιτικές ιδέες, τις καινοτομίες, τα ριζοσπαστικά μέτρα κ.λπ : ~ *πολιτική / κόμμα* / νοοτροπία / *ψηφοφόρος ί νίκη* συν συντηρητικός αντ αριστερός. Επίσης (λαϊκ) δεξής, -ιά. -ί. σχολιο λ. εμφύλιος. [Ε-ΤΥΜ αρχ. < **δεξι-Ρός* (που απαντά σε μυκ ανθρωπωνύμιο de-ki-si- wo) < I.E *deks-wo- «δεξιός», πβ σανσκρ daksina-. λατ dexter, ιταλ destro. ισπ diestro, ιρλ deas, σερβοκρ desni κ.ά. Ομόρρ. όπως *δεξίωσις. δεξιοῦμαι* έχουν οδηγήσει στην πιθ. υπόθ. ότι το επίθ. *δεξιός* συνδ ετυμολογικά με το ρ. *δέχομαι* (πβ αόρ. *έδεξάμην*) Π λ *δεξιός* χρησιμοποιήθηκε αρχικώς για να δηλώσει το δΓξί χέρι και επειδή αυτό είναι συνήθως πιο δυνατό και επιδέξιο, κατέληξε να εξεικονίζει τη θέση ευνοίας τόσο στην αρχ. οιωνοσκοπία όσο και στη γλώσσα τής Βίβλου (κατ' αντιδιαστολή προς το *ἀρῖστερός)*\.

δεξιός: συνώνυμα. Από) Ε. ρίζα *dek^{s}(i)- σχηματίστηκαν το ελλην. δεξιός (< *δεξιούς* στην Αρχαία και δεξιτερός όπως αριστερός), λατ dexter (ενν *χειρ)* σήμαινε ήδη στον Όμηρο το «δεξί χέρι», το δε δεξιός (ομηρικό και αυτό. όπως και το *αριστερός)* «τον ευρισκόμενο στη μεριά τού δεξιού χεριού» Δοθέντος ότι το δεξί χέρι ήταν το «καλό χέρι» (το ρυθμισμένο βιολογικά στους περισσότερους ανθρώπους, ώστε να χρησιμοποιείται για τις περισσότερες και δυσκολότερες κινήσεις και ενέργειες), προηγμα το δεξιός απέκτησε «εύσημες» (meliorative) σημασίες: ευοίωνος (στην οιωνοσκοπία· και σήμερα ευχόμαστε, «να πάνε όλα δεξιά»), επιδέξιος, ικανός, (στην Αρχαία και) έξυπνος, ευγενής Τη σημ «δεξιός - ικανός» πήρε στην Αρχαία και το επίθ επιδέξιος (αρχ σημ. «από τα αριστερά προς τα δεξιά»), το οποίο βαθμηδόν περιορίστηκε στη σημ. «ικανός». Το δεξιός στη λόγια γλώσσα διατήρησε τη σημ «επιδέξιος» *(«δεξιός χειριστής τού λόγου»* - το παράγωγο δεξιότητα σημαίνει την «επιδεξιότητα» και χρησιμοποιείται πολύ στην παιδαγωγική σε σχέση με τις δεξιότητες που αποκτά ο μαθητής στο σχολείο, π.χ *«η δεξιότητα τής γραφής»), αλλά* περιορίστηκε κυρίως στη σημ. «ευρισκόμενος στη μεριά τού δεξιού χεριού». Ήδη στην αρχαία εποχή (Αρριανός, Λουκιανός) πλάστηκε και το αντίθ τού *δεξιός,* το αδέξιος, με τη σημερινή σημ. «ο στερούμενος επιδεξιότητος, ο μη επιδέξιος» (αρχικά «ο αριστερόχειρ»). Η θετική (ευσημη) αντίληψη των ανθρώπων για το δεξί χέρι και *κατ'* επέκταση για το δεξιός οδήγησε ορισμένες γλώσσες να εκφράσουν το «δεξιός» με την *ίδια* λ. που δήλωσαν το «ορθός» (πβ αγγλ. right = (α) δεξιός (β) ορθός, ωστός· ομοίο)ς γερμ. recht, πολ. prawy) ή το «ίσιος, ευθύς» (λατ. derectus > directus «ευθύς» > γαλλ droit «δεξιός», ισπ derecho «δεξιός», ρουμ. drept «δεξιός») ή το «καλός» (λιθ. labas λετ labs = (α) καλός (β) δεξιός) ΙΙ αντίθεση προς το δεξί χέρι έκανε, το αριστερό να θεϊορείται αρνητικό, κακόσημο. πράγμα που οδήγησε σε ευφημιστικές δηλώσεις: το αποκάλεσαν άριατο > αριστερός και (στην Αρχαία) ευώνυμο {< ευ + *όνομα* «καλονόματο», πβ. Εύξεινος Πόντος = η θάλασσα που καταδέχεται τους ξένους, ευφημιστική ονομασία τού «Μαύρη Θάλασσα»). Οι αρχαίοι χρησιμοποίησαν με τη σημ. «αριστερός» και το σκαιός, το οποίο απέκτησε διάφορες αρνητικές σημασίες, για να καταλή- ξει στη σημερινή «απρεπής, επιθετικός, αγροίκος» *(σκαιή συμπεριφορά).* Σε νεότερους χρόνους, πιθ. από το ζαβός (< μτγν *Σάβος / Σαβός* «ο υπηρετών τον Βάκχο, ο εκτός εαυτού, τρελός», σχηματίστηκε το ζερβός «αριστερός» (*ζερβός* < *ζαρβός* < *ζαβρός* < *ζαβός),* περνώντας ίσως μέσα από τη σημ. τού «αδέξιος».

Πολιτική σημασία απέκτησαν οι λ. δεξιός και αριστερός εντελώς συγκυριακά στα χρόνια και ες αφορμής τής Γαλλικής Επανάστασης. όταν οι μοναρχικοί κατέλαβαν στη Συντακτική Συνέλευση (1789) το δεξιό μέρος των εδράνων τής αίθουσας (εξού «δεξιοί») και οι δημοκράτες το αριστερό (εξού «αριστεροί») σε σχέση με τη θέση τού προέδρου τής Συνέλευσης. Η θέση στο Κοινοβούλιο δημιουργεί και σήμερα ακόμη πολιτικού περιεχομένου διακρίσεις. Έτσι, λ χ στο Βρετανικό Κοινοβούλιο γίνεται διάκριση ανάμεσα σε frontbenchers και backbenchers, στους αξιωματούχους πολιτικούς (μέλη κυβερνήσεως. αρχηγούς κομμάτων, κοινοβουλευτικούς εκπροσο)πους) που καταλαμβάνουν τα μπροστινά έδρανα (frontbenchers) και σε απλά μέλη κυβερνώντος κόμματος ή αντιπολίτευσης) που καταλαμβάνουν τα πίσω έδρανα (backbenchers).

δεξιόστροφος, -η, -ο [1861] 1. αυτός που έχει δεξιά κατεύθυνση. που στρέφεται προς τα δεξιά: - *κοχλίας* ΑΝ *ι* αριστερόστροφος ·2. αυτός που στρέφεται προς συντηρητικές πολιτικές αντιλήψεις: ~ πο- *λιτική.* — **δεξιόστροφα** επίρρ **δεξιοσύνη** (η) »δεξιότητα

δεξιοτέχνης (ο) (δεξιοτεχνών}, (λόγ.) **δεξιοτέχνις** (η) {δεξιοτέχνι- δος} τεχνίτης ή καλλιτέχνης που ασκεί την τέχνη του με ιδιαίτερη επιδεξιότητα: απαράμιλλος ~ || - *τού πιάνου / του βιολιού / τής μπάλας / στον χειρισμό* του *λόγου* ΣΥΝ αριστοτέχνης, βιρτουόζος ΑΝΤ. ανίκανος, ανεπιτήδειος Επίσης **δεξιοτέχνισσα** (η). — **δεξιοτεχνία** (η), **δεξιοτεχνικός,** -ή, -ό. **δεξιοτεχνικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

|ΕΤ ΥΜ < *δεξιός* + *-τέχνης* < *τέχνη,* απόδ. τού ιταλ. virtuoso] **δεξιότητα** (η) [αρχ] {δεξιοτήτων} ό,τι χαρακτηρίζει τον ικανό και τον επιδέξιο, η ιδιότητα τού επιτηδείου *συγγραφική / στιχουργική* ~ || *με τη γυμναστική αναπτύσσονται οι σωματικές και* πνευματικές - *των μαθητών || πρέπει κανείς να επιλέγει το επάγγελμα που ταιριάζει στις* κλίσεις *και τις ~ του* ΣΥΝ επιδεξιότητα, ικανότητα, επιτηδει- ότητα, δεινότητα ΑΝΤ αδεξιότητα, ανικανότητα, ανεπιτηδειότητα. ανεπάρκεια Επίσης **δεξιοσύνη.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δεξιός* **δεξιόχειρας** (ο/η) Ιδεξιοχείρων} πρόσωπο που χρησιμοποιεί περισσότερο και ευχερέστερα το δεξί χέρι σε κάθε του ενέργεια (λ.χ. εργασία. δραστηριότητα, γράψιμο, φαγητό, παιχνίδι κ λπ.) ΣΥΝ. δεξιός ΑΝΤ αριστερόχειρ(ας), αριστερός, (λαϊκ) ζερβοχέρης Επίσης (λόγ.) **δεξιόχειρ** (ο/η) (Ι89ΙJ {δεχιόχειρος} — **δεξιοχειρία** (η), **δεξιώνομαι** ρ μετβ. αποθ. {δεξιώθηκα} υποδέχομαι και περιποιούμαι (καλεσμένους), έχοντας προετοιμάσει (συνήθ. επίσημη) τελετή: *το πρωθυπουργικό ζεύγος θα δεξιωθεί το βράδυ στο μέγαρο Μαξίμου τους επίσημους προσκεκλημένους* ΣΥΝ καλωσορίζω. ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός*

|Ι ::ΙΥΜ < αρχ *δεξιοῦμαι (-όο-)* < *δεξιός,* επειδή ήδη από την ομηρική εποχή έτειναν το δεξί χέρι. προκειμένου να καλωσορίσουν έναν επισκέπτη!.

δεξίωση (η) {-ης κ -(όσεως | -ώσεις. -ιόσεων} κοσμική εκδήλωση, στην οποία προσκαλούνται πολλά πρόσωπα σε μεγάλο χώρο (αίθουσα ξενοδοχείου. σαλόνι μεγάρου ή μεγάλης κατοικίας, σε μεγάλο κήπο έπαυλης) και τους προσφέρονται ποικίλα φαγητά και ποτά. συχνά με τη συνοδία μουσικής ο *πρόεδρος τής Δημοκρατίας παρέθεσε - για την επέτειο τής αποκαταστάσεως τής Δημοκρατίας || τη γαμήλια τελετή ακολούθησε - σε γνωστό ξενοδοχείο.*

[ΕΙΥΜ < μτγν. *δεξίωσις* < αρχ. *δεξιοῦμαι (-όο-)* < *δεξιός]* **δέομαι** ρ. αμετβ. αποθ {δεήθηκα (λογιότ. εδε.ήθην, -ης, -η...)} (αρχαι- οπρ.) θρησκ απευθύνω παράκληση, ικεσία, προσευχή προς τον θεό, κάνω δέηση: *εδεήθη υπέρ διασώσεως τού πληρώματος || ~ προς τον Κύριον* ΣΥΝ ικετεύω, προσεύχομαι, παρακαλώ « .* σχολιο λ. αποθετικές, *παρακαλώ.*

[ΠΤΥΜ αρχ . τ μέσης Φωνής τού ρ. *δέω / δεύω* «χρειάζομαι, έχω ανάγκη». άρα και «ικετεύω, παρακαλώ» < **δέΗ-ω* ή **δεύσ-ω,* πιθ < I.E. *douso- «έλλειψη», πβ. σανσκρ. dosa-. Ομόρρ αρχ <5εΤ(βλ.λ.). *έν-δεής, δεύ-τερος* (βλ.λ.) κ ά.)

δέον (το) -* δέων **δέοντα** (τα) »δέων

δεοντικός, -ή, -ό ΓΛΩΣΣ (στη θεωρία τής γλώσσας) για τη δήλωση τής δέσμευσης τού ομιλητή ως προς την αναγκαιότητα ή επιθυμία του να γίνει κάτι (δηλώνεται κατεξοχήν στη γλώσσα με την προστακτική έγκλιση και άλλες μορφές τροπικότητας) *προτάσεις όπως «πες του να μου τηλεφωνήσει» ή «να πάει νωρίς για να* προλάβει» *ή «πρέπει να φύγω αύριο» δηλ/ζώνουν δεοντική δέσμευση τού ομιλητή απέναντι στο μήνυμα* ΑΝΤ επιστημικός.

[ΠΤΥΜ Αντιδάν., < αγγλ deontic < ὀ'έον, *-οντος* (βλ.λ <5εων) + *-ικός].* **δεοντολογία** (η) ί**1**887] {χωρ πληθ } **1.** σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να φέρεται κανείς, ιδ. τη συμπεριφορά και τις επιτρεπόμενες μεθόδους κατά την άσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων: *ιατρική / επαγγε/ψατική / επιστημονική* ~ || *κώδικας δημοσιογραφικής* ~ || *τηρώ ι παραβιάζω τη* ~ || *πράττω αντίθετα προς τη* - 2. διδασκαλία ή υπόδειξη των δεόντων, δηλ. τού τι πρέπει να γίνεται ή να λέγεται ΣΥΝ καθηκοντολογία — **δεοντολογικός,** -ή. -ό, **δεοντολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < *δέον* + *-λογία* < *λόγος,* < αγγλ. deontology. Τον όρο έπλασε ο Αγγλος δικαστής I Bentham (1784-1832) και απαντά στον τίτλο τού μεταθανάτιου έργου του *Deontology or (he Science of Morality (Δεοντολογία ή επιστήμη τής ηθικής)]* **δεόντως** επίρρ (λόγ.) όπως είναι αναγκαίο, όπως ταιριάζει, όπως πρέπει να γίνει, ο *κάθε αρμόδιος θα επιληφθεί - τού θέματος ||* οι *πιθανότητες αποτυχίας* <5εν *εξετάσθηκαν ~ και ιδού τα αποτε?.έσματα!* ΣΥΝ προσηκόντως. καταλλήλως, αρμοδίως |ΐ ::ι ΥΜ αρχ. < δέον], **δέος** (το) {δέους | χωρ πληθ.} συναίσθημα που συνδυάζει φόβο και θαυμασμό ή βαθύ σεβασμό (για κάποιον/κάτι) ~ *ενώπιον τού εχθρού* ΙΙ *παρακολουθούσε με ~ τη σκληρή αναμέτρηση των αντιπάλων || στη θέα τού πανύψηλου όρους αισθάνθηκαν ~* ΦΡ ***αντίπαλον δέος*** *(τό δέ* αντίπαλον *δέος μόνον πιστόν ές ξυμμαχίαν,* Θουκ 3,11)0 φόβος που προκαλεί ένας αντίπαλος, συνήθ. εξίσου ισχυρός, οι *Η Π Α κινούνται ανενόχλητες στην παγκόσμια σκακιέρα από τότε που εξέλιπε το ~ τής Σοβιετικής Ί:νωσης.*

[ΠΤΥΜ αρχ < *<5Γε'-ος < *δείδω* «φοβούμαι» < *<5Γεί-<5ω < I.E. *dwei- «φοβούμαι», πβ αρμ. erkiwl «φόβος», σανσκρ. dvesti «μισώ» κ ά. Ομόρρ. *δει-λός, δει-νός, δεισι-δαίμων* κ.ά Η λ. αρχικώς αποτελούσε γενικό όρο εκφράσεως τού Φόβου, εν αντιθέσει προς τον *φόβο, ο* οποίος προσδιόριζε την αντίδραση έναντι συγκεκριμένου και άμεσου ερεθίσματος. ΙΙ διάκριση αυτή αρχίζει να αμβλύνεται ήδη στον Όμηρο και στους αττικούς συγγραφείς, ενώ στη Ν. Ελληνική εκφρά-

ζει τον βαθύ σεβασμό που εμπνέεται από κάποιον ή κάτι[.
δέουσα (η) » δέων
Δ.Ε.Γ'Ι. 1. (η) Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου **2.** (το) Διδακτικό Επιστημονικό Προσωπικό « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πανεπιστημιακ0€*
Δ.ΕΠ.Α. (η) Λημόσια Επιχείρηση Αερίου
Δ.Ε.Π.Α.Θ.Α. (η) Διεύθυνση Εφέδρων Πολεμιστών. Αγωνιστών, Θυμάτων. Αναπήρων
Δ.Ε.Π.Ο.Σ. (η) Δημόσια Επιχείρηση Πολεοδομίας, Οικισμού και Στέγασης.
δέρας (το) {δέρ-ατος | -ατα, -άτων} (αρχαιοπρ.) **1.** το δέρμα που προέρχεται από ζώο ΣΥΝ προβιά, τομάρι **2.** ΜΥΘΟΛ ***χρυσόμαλλο δέρας*** (α) το δέρμα με το χρυσό τρίχωμα τού φτερωτού κριαριού, που μετέφερε τον Φρίξο και την Έλλη στην Κολχίδα και για το οποίο έγινε η Αργοναυτική Εκστρατεία (β) (μτφ) καθετί που μπορεί να δώσει μεγάλο πλούτο
[ΕΤΥΜ αρχ. < *δέρω* «σχίζω, γδέρνω» Βλ *λ. δέρνω]*
6ερβέναγας (ο) Ιδερβεναγάδες} **1.** ικατά την Τουρκοκρατία) ο αρχηγός τού σώματος ενόπλων που φρουρούσαν τους δημόσιους δρόμους, και κυρ τις διαβάσεις των βουνών 2. (κυρ. μτφ.) άνθρωπος με τυραννική συμπεριφορά, που ασκεί αυθαίρετη και απόλυτη εξουσία: *όσο απούσιαζε ο διενθυντής, αυτοδιορίστηκε γενικός ~ εδώ μέσα || συμπεριφέρομαι σαν ~* συν σατράπης, γκιουλέκας.
[ΕΙΥΜ < τουρκ. derbent agasi].
Δερβενάκια (τα) {Δερβενακίων) χωριό τής ΒΑ Πελοποννήσου στον νομό Κορινθίας, όπου οι Έλληνες με αρχηγό τον Θ. Κολοκοτρώνη πέ- τυχαν καθοριστικής σημασίας για την έκβαση τής επανάστασης νίκη κατά των Τούρκων (1822)
[ΕΤΥΜ Υποκ (σε πληθ) τού ουσ. *δερβένι* «στενό πέρασμα» (βλ λ){. **δερβένι** (το) {δερβεν-ιού | -ιών) (λαικ.) στενή διάβαση ανάμεσα σε βουνά ΣΥΝ κλεισούρα, διάσελο, (λόγ.) στενωπός - (υποκ) **δερβε- νάκι** (το).
[ΕΤΥΜ < τουρκ derbent < περσ darband (ίδια σημ.)]. **δερβενοχώρι** (το) (λαϊκ) χωριό που βρίσκεται κοντά ή γύρω από στενό πέρασμα βουνού, **δερβίσης** κ. **ντερβίσης** (ο) {δερβίσ-ηδες (λαϊκότ. -άδες)) (λαϊκ.) **1.** μουσουλμάνος μοναχός που έχει απαρνηθεί τα εγκόσμια και ζει με υποχρεωτική πενία και αγαμία σε ασκητικά κέντρα (τεκέδες) ή και μέσα στον κόσμο *χορός δερβίσηδων || περιστρεφόμενοι* ~ 2. (κατ' επέκτ.) υπερήφανος και λεβέντης: *γεια σου, Μάρκο μου, δερβίση!* (πβ λ *ασίκης)* **—δερβίσικος,**-η,-ο, **δερβίσικα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ μεσν. < *ντερβίσης* < τουρκ dervi§ < περσ. darwes «επαίτης»! **δερβισόπαιδο** κ. **ντερβισόπαιδο** (το) (λαϊκ) το πολύ καλό παιδί, που το θαυμάζουν για τον χαρακτήρα και τη λεβεντιά του. *καλώς το ~* συν λεβέντης, μάγκας **δέρμα** (το) {δέρμ-ο.τος (-ατα, -άτων) 1. το φυσικό, μαλακό περίβλημα τής επιφάνειας τού σώματος ανθρώπων και ζώων, που προστατεύει τα εσωτερικά όργανα και αποτελεί τον φορέα τής αισθήσεως τής αφής σε ορισμένα σημεία είναι δυνατόν να φέρει πρόσθετα όργανα και εκφύματα (τρίχες, νύχια, φτερά, λέπια, φολίδες κ.λπ): *εναίσθητο / λεπτό / μελαμ φό! λευκό 1 χιονάτο ι όμορφο / καθαρό / υγιές / άγριο ι τραχύ / φρέσκο ί* βελούδινο / *ηλιοκαμένο / ανοιχτό ι σκούρο ι ρυτιδωμένο / λείο / δροσερό / σοκολατένιο ~ || χαλάρωση / πόρος ι φλ,εγ- μονή ι καρκίνος τού* ~ 2. (ειδικότ.) το περίβλημα τού σώματος που έχει αφαιρεθεί από γδαρμένο ζώο και προορίζεται για κατεργασία: *πολύτιμο / μαλακό / παλαιό / φυσικό / τεχνητό / ακατέργαστο / κατεργασμένο ~* ΙΙ *κατεργασία / τεμάχιο δέρματος* συν (λόγ.) δορά, (λαϊκ.) προβιά, τομάρι 3. (συνεκδ) το κατεργασμένο περίβλημα σώματος ζώου. *παπούτσι / τσάντα / σάκος / γάντι / βαλίτσα από ~* ΣΥΝ πετσί ·- (υποκ) **δερματάκι** (το).
[ΕΙΥΜ αρχ < *δέρω* «σχίζω, γδέρνω» (βλ. λ *δέρνω)).*

δέρμα - επιδερμίδα - πετσί. Η λ **δέρμα** είναι η γενική λ. που χρησιμοποιείται για κάθε μορφή δέρματος, ζώων ή ανθρώπων Η **επιδερμίδα** χρησιμοποιείται για το ανθρώπινο δέρμα, ειδικότερα για την επιφάνεια τού ανθρώπινου δέρματος και μάλιστα των γυναικών που δείχνουν ιδιαίτερη φροντίδα, *λεπτή / απαλή επιδερμίδα - τα καλ/.υντικά διατηρούν την επιδερμίδα φρέσκια και νεανική* κ.λπ **Πετσί** (< ιταλ pezzo) είναι το δέρμα των ζώων, ακατέργαστο και κατεργασμένο. Μεταφορικά χρησιμοποιείται σπανιότερα και για ανθρώπους με αρνητική συνήθως σημασία: *χοντρόπετσος - Θα το αισθανθεί στο πετσί* του

δερματαλοιφή (η) αλοιφή για τη θεραπεία δερματικών παθήσεων, **δερματεμπορία** (η) {χωρ πληθ } η εμπορική δραστηριότητα που σχετίζεται με τα δέρματα το εμπόριο δερμάτων. Επίσης **δερματεμπόριο** (το) — **δερματέμπορος** (ο/η) 11869j. **δερματικός,** -ή, -ό [αρχ.] κ (σπάν) **δερμικός** αυτός που σχετίζεται με το δέρμα: - *πάθηση*. **δερμάτινη** (η) {χωρ πληθ > συνθετικό δέρμα (απομίμηση τού φυσικού δέρματος): *η ~ χρησιμοποιείται στην κατασκευή τσαντών, ρούχων κ ά.*
[ΕΤΥΜ Νόθο σύνθ < *δέρματ-* (γεν. τού *δέρμα)* + παραγ. επίθημα *-ίνη* (< γαλλ. - ine. που χρησιμοποιείται για λέξεις οι οποίες δηλώνουν απομίμηση φυσικού προϊόντος)] **δερμάτινος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από δέρμα. ~ *παπούτσι / τσάντα / ζώνη /* σακάκι / *ασπίδα / σημειωματάριο* συν πέτσινος 2. *δερμάτινο* (το) γυναικείο ή ανδρικό ένδυμα από κατεργασμένο δέρμα *το κατάστημα αυτό πουλάει δερμάτινα*. Επίσης **δερματένιος,** -ια, -ιο
δερματίτιδα (η) ΙΑΤΡ οξεία φλεγμονή τού δέρματος (βλ λ.), που προκαλείται από διάφορες αιτίες (λ.χ. παρατεταμένη έκθεση σε ακτινοβολία, προσβολή από μικρόβια, χημικές ουσίες κ.λπ) Επίσης (λόγ.) δερματίτις |1876] {δερματίτιδος | δύσχρ. δερματιτίδων).
[Ι-ΓΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. dermatite]. **δερματο-** κ **δερματό-** κ. **δερματ-** / **δερμο-** κ. **δερμό-** κ. **δερμ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει: 1. ότι κάποιος έχει δέρμα: *δερματό-βια* (ζώα) Κ *δερμό-πτερα, δερμό-φυτα* 2. (ειδικότ.) το ανθρώπινο δέρμα (κυρίως στην ιατρική): *δερματολόγος, δερματο-πάθεια, δερματογό- νος* ΙΙ *δερμο-γραφίσμός, δερμο-επιδερμίτιδα* 3. το κατεργασμένο ή μη δέρμα των ζώων. <5*δερματό-κο/.λα, δερματό-δετος, δερματ-εμπορία, δερματ-ουργία*
[ΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ. *δερμ(ατ)ό-πτε- ρος)*. που προέρχεται από το ουσ. *δέρμα,* απαντά δε και σε ελληνογε- νείς ξέν. όρους, λ χ. γαλλ. dermato-Jogie. dermo-graphie]. **δερματόδετος,** -η, -ο [1851] (για βιβλία) δεμένος με δέρμα, αυτός που έχει δερμάτινο εξώφυλλο, οπισθόφυλλο και ράχη. **δερματοειδής,** -ής. -ές [1842] {δερματοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με δέρμα, που έχει την υφή ή τη σύσταση τού δέρματος Επίσης **δερματώδης,** -ης. -ες {αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης. ~ες.*
δερματόκολλα (η) {χωρ γεν πληθ.) ΧΗΜ κόλλα που παρασκευάζεται με παρατεταμένο βρασμό τεμαχίων δέρματος και άλλων ζωικών υλο)ν και χρησιμοποιείται στη συγκόλληση ξύλινων αντικειμένων, **δερματολογία** (η) [1891] {χωρ πληθ.) ΙΑΤΡ ο κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη, θεραπεία και περιγραφή των δερματικών παθήσεων. — **δερματολόγος** (ο/η) {1876 [. **δερματολογικός,** -ή, -ό [1890[, **δερματο- λογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.
[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ dermatologiej **δερματοπάθεια** (η) [1885[{δερματοπαθειών} ΙΑΤΡ κάθε πάθηση τού δέρματος.
[ΕΓΥΜ Απόδ. τού γαλλ dermatosel **δερματοστιξία** (η) [1890] {χωρ. πληθ **)** η μόνιμη χάραξη σχεδίων, εικόνων κ λπ στο δέρμα τού ανθρώπου για διακοσμητικούς λόγους (βλ. κ. λ. *τατουάζ).*
[ΕΤΥΜ < *δέρμα* + *-στιξία* < *στίζω,* απόδ τού διεθνούς όρου *τατουάζ* (βλ.λ.) Ι
δερματουργία (η) {χωρ. πληθ) βυρσοδεψία (βλ.λ.). — **δερματουρ- γός** (ο), **δερματουργικός,** -ή. -ό [αρχ.].
[ΕΤΥΜ < *δερματουργός* < *δέρμα, -τος* + *-ουργός* < *έργο].*
δερματώδης, -ης, -ες ·♦ δερματοειδής **δερμικός,** -ή, -ό -»
δερματικός
δερμογραφισμός (ο) ΙΑΙΡ η αντίδραση τού δέρματος ορισμένων ατόμων, κατά την οποία, αν ερεθιστεί το δέρμα με αμβλύ αιχμηρό όργανο, εμφανίζει σε λίγα λεπτά λόγω υπερευαισθησίας ανάγλυφο σχήμα ανάλογο με αυτό τού αντικειμένου που προκάλεσε τον ερεθισμό ΣΥΝ προκλητή κνίδωση. Επίσης **δερμογραφία** (η). — **δερμογραφι-** κός, -ή, -ό [1844].
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. dermographism].
-δερμος, -η, -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που σημαίνουν 1. υφή, χρώμα ή άλλο χαρακτηριστικό τού δέρματος: *ερυ- θρό-δερμος, παχύ-δερμος, λεπτό-δερμος 2.* (για οικογένεια ζώων) κοινό χαρακτηριστικό τού δέρματος, *οστρακό-δερμο.*
[ΕΓΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *παχύ-δερμος).* που προέρχεται από το ουσ *δέρμα, -ατος* και απαντά επίσης σε ελληνογενεί^ ξέν όρους (λ.χ. γαλλ. echino-dermes)]. **δερνοκοπιεμαι** ρ αμετβ. αποθ. (δερνοκοπήθηκα} (λαϊκ.) θρηνώ έντονα, χτυπέμαι από απελπισία, «*τι έπαθες. μπρε, και δερνοκοπέ- σαι:»* (Α. Καρκαβίτσας) ΣΥΝ στηθοκοπέμαι, κόπτομαι, θρηνώ, δέρνο- μαι. οδύρομαι ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[ΕΤΥΜ < *δέρνω* + *-κοπέμαι* < *-κοπώ* (< κόπτω)!, **δέρνω** ρ μετβ. (έδειρα, (να/θα δείρω), δάρ-θηκα (λόγ εδάρην, -ης, - η..), -μένος) 1. δίνω χτυπήματα (σε άνθρωπο ή ζώο) με το χέρι ή με άλλο όργανο: *~ κάποιον αλύπητα / με την ψυχή μου / για λογαριασμό άλλου ί αδίστακτα / άγρια ί μέχρι αναισθησίας / μέχρι Θανάτου* |[(ως απειλή) *κάτσε ήσυχα, γιατί Θα σε δείρω!* || <5*εν τη δείρατε ποτέ την κόρη σας. γι'αυτό βγήκε τόσο κακομαθημένη!* ΣΥΝ χτυπώ. βαρώ. ςυ- λοκοπώ. καταχερίζω, ξυλοφορτώνω, (ευφημ) χειροτονώ· ΦΡ. *(φεύγω) σαν δαρμένο σκυλί* με τρόπο ταπεινωτικό, σαν να με έδιωξαν εξευτελιστικά 2. πέφτω πάνω σε κάτι με ορμή: *ένα χαμόσπιτο που το 'δερ- νε αγέρας και βροχή || το κύμα έδερνε αλύπητα το καράβι* ΣΥΝ ριπίζω 3. (μτφ.) ταλαιπωρώ, κάνω (κάτι) να δεινοπαθεί, να υποφέρει· *την ψυχή του τη δέρνει θλίψη μεγά?.η || με δέρνει η πείνα / η δίψα / μια κατάρα / η φτώχια / μαύρο χάλι /η ατυχία / η συμφορά / αμάθεια / γρουσουζιά / μοναξιά ί κακομοιριά / κακοδαιμονία* ΣΥΝ βασανίζω, ταλαιπωρώ, τυραννώ. παιδεύω, (λόγ) κατατρύχω **4.** (για ιδιότητα) χαρακτηρίζω (κάποιον) *τι* βλακεία / *τρέλα / μεγαλομανία τον δέρνει*[1] [ΕΓΥΜ μεσν. < αρχ. *δέρω* «σχίζω, γδέρνω» (κατά το σχήμα *φέρω-έφερ- να* (αντί *έφερα) - φέρνω, σύρω - έσερνα* (αντί *έσυρα) - σέρνω)* < Ι.Ε **der-* «γδέρνω, σχίζω», πβ σανσκρ. dar-ti, γαλλ. tirer, ισπ tirar, αγγλ. tear «σχίζω», γερμ trennen «χωρίζω» κ.ά Ομόρρ *δέρ-ας, δέρ-μα, δορά, δρ-έπω* κ ά. Η σημερινή σημ είναι μεσν.].
Δ.Ε.Σ. (ο) Διεθνής Ερυθρός Σταυρός.
δεσίδι (το) {δεσιδ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) **1.** το μέσο που χρησιμοποιούμε για να δέσουμε κάτι 2. το δέσιμο [ΕΤΥΜ < θ <5εσ- (ρ. *δένω,* αόρ. *έ-δεσ-α)* + επίθημα *~ίδι).*
δέση (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων) **1.** (κυριολ) το δέσιμο και (γενικότ.) η δημιουργία συνδέσμου, η προσαρμογή ενός στοιχείου σε άλλο. *η ~* πολυτίμου *λίθου σε δαχτυλίδι* ΣΥΝ δέσιμο, σύνδεση, συνένωση ΑΝΤ λύση 2. (μτφ.) ΦΙΛΟΛ τα στοιχεία που διαμορφώνουν τον αφηγηματικό ιστό διηγήματος, μυθιστορήματος, θεατρικού έργου κ.λπ (ο όρος χρησιμοποιείται κυρ στην αρχ τραγωδία) ΣΥΝ πλοκή ΑΝΤ. λύση Επίσης

(λαϊκ.) **δεσιά** (σημ 1).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *δέσις* < *δέα) / δώ* «δένω»! δέσιμο (το) (μ,Γ.ον.] {δεσίμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. το τύλιγμα (αντικειμένου) με σχοινί, λουρί, αλυσίδα κ τ ό . για να συγκρατείται ή για να μένει σταθερό ή ακίνητο *το ~ τού αλόγου σε έναν πάσσαλο* |[το ~ *των χεριών των αιχμαλ.ώτων με* αλυσίδες || *το ~ τού σκύλου με λουρί για να μη φύγει* |] *το ~ των βιβλίων με σπάγκο για να μη σκορπιστούν κατά τη μεταφορά τους* φρ ***για δέσιμο*** για το τρελοκομείο *δεν είναι καλά ο άνθρωπος· είναι ~! || τρελός ~!* 2. ο σχηματισμός κόμπου με το κατάλληλο πλέξιμο σχοινιών, κορδονιών κλπ.. *το ~ τής γραβάτας* ΛΝΤ λύσιμο 3. το τύλιγμα (πληγής, τραύματος) με επίδεσμο ΣΥΝ επίδεση **4.** η συρραφή *το ~ των φύλλων του βιβλίου* **5.** (λαϊκ) η μαγική πράξη που αποσκοπεί στον εξαναγκασμό (κάποιου να κάνει κάτι): λύνω το ~ (τα μάγια) 6. το πήξιμο (διαλύματος γλυκού, σάλτσας κ.τ ό.): το ~ τού *σιροπιού / τής κρέμας ι τής σάλτσας* 7. (για άνθος / φυτό) ο σχηματισμός καρπού, το ~ των *σταφυλιών* 8. ο (επιτυχής) συνδυασμός διαφορετικών στοιχείων *το ~ δύο διαφορετικών ρυθμών σε μια αρχιτεκτονική σύνθεση* 9. η δέση (βλ λ., σημ 1). δεσμευμένος, -η, -ο 1. αυτός που τον έχουν δεσμεύσει ~ *κεφάλαια*
αυτός που αισθάνεται ηθικούς ή συναισθηματικούς περιορισμούς
(κατ' επέκτ) αυτός που είναι παντρεμένος ή αρραβωνιασμένος δέσμευση (η) [μτγν Ι {-ης κ -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} 1. η ανάληψη υποχρέωσης, η υπόσχεση (για κάτι): ο *υπουργός συζήτησε τα αιτήματα. χο)ρίς να αναλάβει ωστόσο καμία ~ || πολιτική / οικονομική / διεθνής ί ρητή - || βα θέλαμε να συνεργαστείτε μαζί μας χωρίς καμία ~ αν δεν μείνετε ικανοποιημένος, μπορείτε να αποχωρήσετε 2.* ΝΟΜ η απαγόρευση χρήσεως ιδιοκτησίας ή αναλήψεως χρημάτων από τράπεζα ~ *καταθέσεων || η ~ πόρων από το Κοινοτικό Ταμείο* ΣΥΝ περιορισμός, απαγόρευση, παρεμπόδιση 3. ο περιορισμός που προέρχεται από την ανάληψη υποχρεώσεως ή που επιβάλλεται από άλλον: *ήθελ,ε να ζήσει μια ζωή χωρίς δεσμεύσεις* ΣΥ\ υποχρέωση **4.** (συνεκδ.) καθετί το οποίο περιορίζει, δεν επιτρέπει να κινηθεί κανείς ελεύθερα, όπως επιθυμεί πολλοί λένε *ότι ο γάμος αποτελεί* ~ 5. μερική ή ολική συγκράτηση (δράσης, επίδρασης, ενέργειας κ λ π) : *η ~ τής θερμότητας τού Ηλίου από το στρώμα φυσικών αερίων τής ατμόσφαιρας* κοντά *στην επιφάνεια τής Γης.*
δεσμευτικός, -ή. -ό [αρχ] αυτός που δεσμεύει (κάποιον ως προς κάτι). δεσμευτικ-ά /-ώς επίρρ.. δεσμεατικότητο (η) δεσμεύω ρ. μετβ [δεύσμευ-σα. -θηκα (καθημ -τηκα). -μένος} 1. θέτω περιορισμούς και εμπόδια, περιορίζω την ελευθερία δράσεως και επιλογών: *οι προεκλογικές εξαγγελίες τής κυβέρνησης τη δεσμεύουν απέναντι στο εκλογικό σώμα* |] *η υπόσχεση που σου έδωσα με δεσμεύει ηθικά απέναντι σου* 2. επιβάλλω ηθικούς ή νομικούς περιορισμούς. - *κάποιον με συμβόλ^αιο / με ρήτρα* 3. (ειδικότ.) δεν επιτρέπω τη χρήση ιδιοκτησίας ή την ανάληψη καταθέσεων *το κράτος δεσμεύει τις καταθέσεις σε καιρό πολέμου* **4.** συγκρατώ, δεν επιτρέπω τη διέλευση *τα φυσικά αέρια τής ατμόσφαιρας δεσμεύουν την ηλαα- κή θερμότητα·* (μεσοπαθ *δεσμεύομαι)* 5. αναλαμβάνω υποχρέωση: ~ *ενώπιον τού συμβουλίου να κάνω ό,τι μπορώ για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τής εταιρείας* 6. υπόκειμαι σε δέσμευση, περιορίζομαι ή εμποδίζομαι στις ενέργειες μου από κάτι: ~ *από το δημοσιογραφικό απόρρητο και δεν μπορώ να αποκαλύψω τις πηγές μου* [εγυμ αρχ. < *δεσμός* Ίο ρ είχε αρχικούς τη σημ «φυλακίζω, αλυσοδένω». Η σημερινή σημ αποδίδει το αγγλ bind] δέσμη (η) {δεσμών) 1. σύνολο πολλ(όν ομοειδών αντικειμένων, που είτε είναι δεμένα μεταξύ τους είτε συγκρατούνται χαλαρά με περιτύλιγμα, λαβή, κλωστή, σπάγκο κλπ.. ~ *χαρτιών / λ.ουλουδιών /* εγ- *γράφων* συν δέμα. δεμάτι, δεσμίδα, (λαϊκ.) μάτσο 2. οτιδήποτε εμφανίζεται ή αντιμετα>πίζεται ως σύνολο ομοειδών πραγμάτων με κοινή πηγή. προέλευση ή με κοινό *στόχο. - μέτρων 1 προβλημάτωνι προτάσεων / φωτεινών ακτίνων ι ευθειών / ηλ,εκτρομαγνητικών κυμάτο)ν* συν πακέτο · 3. (ειδικότ.-παλαιότ) καθεμιά από τις ομάδες μαθημάτων που όφειλαν να παρακολουθήσουν και στα οποία εξετάζονταν στο τέλος τής σχολικής περιόδου για την εισαγωγή τους στα Ανώτερα και Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα οι μαθητές τής τελευταίας τάξης τού λυκείου και που καθεμιά αντιστοιχεί σε συγκεκριμένες ανώτερες και ανώτατες σχολές *μάθημα δέσμης* || οι *βάσεις στις - διαμορφώθηκαν φέτος σε* υψηλά *επίπεδα*
[ΕΙΥΜ αρχ., αρχική σημ «δεμάτι», < *δέω / δώ* «δένω». Η σημερινή σημ. αποδίδει το αγγλ bundle], δεσμίδα (η) μικρή δέσμη ή σύνολο μικροαντικειμένων, συνδεδεμένίον μεταξύ τους ~ *χαρτονομισμάτων / εισιτηρίων / φυσιγγίου* [Ι-.ΤΥΜ < αρχ *δεσμίς. -ίδος* < *δέο) / δώ* «δένω»), δέσμιος, -α. -ο 1. αυτός που έχει δεθεί, που φέρει ή συγκροτείται με δεσμά ο *επί κεφαλής των τρομοκρατούν εμφανίστηκε ~ μπροστά στις τηλεοπτικές κάμερες* συν δεμένος, δεσμώτης λντ λυτός, ελεύθερος 2. (μτφ.) αυτός που δεσμεύεται (από κάποιον/κάτι), που δεν μπορεί να δράσει ελεύθερα λόγω εσωτερικών ή εξωτερικών περιορισμών: *η κυβέρνηση είναι* ~ των *προεκλογικών της εξαγγελιών* |[- *των παθών* / των υποσχέσεων/ *των συνθηκο')ν / τού παρελθόντος ι τής μοίρας* συν δούλος, όργανο, υποχείριος ανι λυτρωμένος 3. νομ *δέσμια αρμοδιότητα* βλ. λ *αρμοδιότητα.*
[είυμ αρχ. < *δεσμός]* δεσμός (ο) (πληθ δεσμοί κ δεσμά (τα)] 1. σχέση που προϋποθέτει ή συνεπάγεται ηθικό, νομικό ή συναισθηματικό σύνδεσμο: *κατά την ομιλία του ο ξένος πρέσβης εξήρε τους παραδοσιακούς ~ φιλίας μεταξύ των δύο* λαών || - *αγάπης ί συγγενείας / έρωτος ί εκτιμήσεως || ισχυρός ι ακατάλυτος / συγγενικός / πνευματικός ί φιλικός / ερωτικός / εξωσυζυγικός / συναισθηματικός / άρρηκτος / εγκάρδιος* / κοίνωνι- *κόσ! παράνομος* ~ συν σχέση, συναναστροφή φρ (α) δεσμός *αίμα* ***τος*** βλ. λ *αίμα* (β) ***γόρδιος δεσμός*** βλ.λ **2.** (ειδικότ) η ερωτική σχέση: *έχει ~ με μια φοιτήτρια || ο ~ τους χάλασε || δεν έχω ~ αυτή την περίοδο || έχουν σοβαρό ~* (πηγαίνουν για γάμο) 3. ***δεσμά*** (τα) (α) (κυ- ριολ) τα όργανα με τα οποία δένουν τα χέρια και τα πόδια των κρατουμένων, των καταδίκων και των αιχμαλώτων: *σπάω / Οραύο) / απο- τινάσσω τα ~ || απαλλάσσω τον σκλάβο από τα ~* του ΣΥΝ αλυσίδες, σχοινιά (β) (μτφ) ο καταναγκασμός (που επιβάλλει μια κατάσταση ή ένα φαινόμενο): *τα ~ τού γάμου / τής δουλχίας / τής σκλαβιάς / τής αμαρτίας* ΣΥΝ ζυγός 4. (κατ' επέκτ.) η στέρηση τής προσωπικής ελευθερίας *καταδίκη σε ισόβια* ~ ΣΥΝ φυλάκιση, κάθειρξη 5. ΧΗΜ η αλληλεπίδραση ή σύνδεση με διαφόρους τρόπους ατόμων ομοίων ή διαφορετικών, που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία των χημικών ενώσεων: *ομοιοπολικός / ετεροπολικός / μεταλλικός / απλός / διπλούς ~.* [ΕΤΥΜ αρχ. < δέω / δω «δένω» Η λ. ήδη από την Αρχ παρουσίαζε διπλό πληθ. για σημασιολ. διαφοροποίηση· έτσι *οί δεσμοί* (ήδη μυκ.) είχαν γενική χρήση, ενώ *τά δεσμά* αναφέρονταν κυρ. στις αλυσίδες, στα όργανα με τα οποία έδεναν κάποιον Ο χημ όρ αποδίδει το αγγλ bondl
δεσμοφύλακας (ο/η) Ιητγν.] {δεσμοφυλάκων} πρόσωπο που φρουρεί τους κρατουμένους σε σωφρονιστικό κατάστημα και επιβλέπει τις δραστηριότητές τους - **δεσμοφυλακείο** (το) 11873] **δεσμώ** ρ. μετβ {δεσμείς . · εύχρ. στον ενεστ.} (αρχαιοπρ.) δένω μόνο στη φρ ***δεσμείν και λύειν*** (ΐ) η εξουσία που δόθηκε από τον Χριστό στους Αποστόλους (και κατ' επέκτ στους επισκόπους) να χορηγούν ή όχι άφεση αμαρτκόν (ii) (σπάν -μτφ.) η εξουσία να αποφασίζει κανείς και να ενεργεί όπως θέλει, *αυτός έχει το ~ εδώ μέσα* [f·i ΥΜ < μτγν. *δεσμώ (-έω)* < αρχ. *δεσμός* Στους εκκλησιαστικούς συγγραφείς απαντά με διάφορες παραλλαγές η φρ. *δεσμεΐν καί λύειν* (πβ. σύ δός *εξουσίαν* . λύειν# *δει* λύειν καί *δεσμεΐν & δεΐ δεσμεΐν,* Κλήμης, *Όμιλίαι* 3, 72), ώστε να αποδοθεί η φράση τού Χριστού· οσα εάν *δήσητε επί τής γης έσται δεδεμένα έν ουρανω, και οσα εάν* λύσατε *επί τής γης έσται* λελυμένα εν *ούρανφ* (Κ.Δ. Ματθ 18. 18)] **δεσμωτήριο** (το) [αρχ.) [δεσμωτηρί-ου | -ων] (λόγ) **1.** ειδικός χώρος σε αστυνομικό τμήμα ή στρατιωτική μονάδα, όπου κρατούνται προ- σιορινά υπόδικοι, ύποπτοι ή ανακρινόμενοι ΣΥΝ κρατητήριο 2. (παλαιότ) το κτίσμα όπου εξέτιναν την ποινή τους οι καταδικασμένοι σε ποινή φυλάκισης ΣΥΝ φυλακή, (λόγ) ειρκτή, (λαϊκ) μπουντρούμι **δεσμώτης** (ο) Ιαρχ.ΐ ^δεσμωτών), **δεσμώτρια** (η) {δεσμωτριών} **1.** πρόσωπο που έχει ριχτεί στα δεσμά. που στερείται τής προσωπικής του ελευθερίας. «*Προμηθέας* ~»(τραγο)δία τού Αισχύλου) ΣΥΝ φυλακισμένος. δέσμιος 2. (μτφ) πρόσωπο που βρίσκεται υπό τη γοητεία, υπό την ολοκληρωτική επίδραση προσώπου ή πράγματος. - *τού έρωτα/ τού πάθους]* ΣΥΝ δέσμιος, αιχμάλωτος, δούλος, υποχείριος [ΕΙΥΜ αρχ < *δεσμός]* **δεσοξυριβοζονουκλεϊ(νι)κό οξύ** (το) το Ντι-Εν-Ήι / D.N Λ. (βλ.λ.)
Δ.Ε.Σ.Π.Α. (η) (παλαιότ.) Διοικούσα Επιτροπή Συλλόγων Πανεπιστη- μίου Αθηνών.
δεσπόζουσα (η) ΜΟΥΣ **1.** στην τροπική μουσική (βλ. λ. *τρόπος*). ο φθόγγος ο οποίος ακούγεται συχνότερα σε ένα τροπικό μέλος χρησιμεύοντας ως πόλος έντασης, σε αντίθεση προς την τονική η οποία χρησιμεύει ως πόλος ηρεμίας' στο τροπικό σύστημα η θέση του εντοπίζεται. ανάλογα με τον τρόπο, σε διάφορες θέσεις ψηλότερα από την τονική (μια τρίτη, μια τέταρτη, μια πέμπτη), ενώ στο τονικό σύστημα (σύστημα μείζονος - ελάσσονος) η θέση τής δεσπόζουσας έχει σταθεροποιηθεί σε απόσταση πέμπτης ψηλότερα από την τονική ~ *βαθμίδα*]] *η* μελωδία *κινείται προς την ~ 2.* στη διατονική αρμονία, η τρι- φωνη συγχορδία η οποία σχηματίζεται πάνω στη δεσπόζουσα βαθμίδα. *η συγχορδία τής* ~ (βλ λ *τονικός. υποδεσπόζουσα).*
| ΕJ ΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ dominantej **δεσπόζω** ρ. μετβ {δέσποσα} (+σε) **1.** (σπάν.-κυριολ.) έχω απόλυτη εξουσία, κυριαρχώ ολοκληρωτικά σε πρόσωπο ή πράγμα ΣΥΝ εξουσιάζω, δυναστεύω 2. (συχνότ μτ<ο) κυριαρχώ, ξεχωρίζω από τους υπολοίπους, κατέχω τη σπουδαιότερη θέση: *η ηγετική του φυσιογνωμία δέσποζε στο πολιτικό σκηνικό των αρχών τον αιώνα* ΣΥΝ κυριαρχώ. επικρατο') 3. (μτφ) βρίσκομαι ψηλότερα και ως εκ τούτου γίνομαι ορατός από όλες τις πλευρές, *σε ολ.όκληρη την περιοχή δέσποζε το βενετσιάνικο κάστρο* ΣΥΝ ξεχωρίζω 4. (μτφ.) επιβάλλομαι με τον όγκο, γενικότ. με τις διαστάσεις μου, στον χώρο: *στην είσοδο τού λιμανιού τής Νέας Υόρκης δεσπόζει* το *άγαλμα τής Πλ- ευθερίας.* [ΗΙΥΜ αρχ. < **δεσπόδ- / δεσπότ^ω < δεσπότης]* **δεσπόζων,** -ουσα. -ον **1.** αυτός που ξεχωρίζει, επιβάλλεται ή κυριαρχεί: ~ *μορφή των* ελληνικών *γραμμάτων || κατέχει ~ θέση στα πο- λ^ιτικά δρώμενα τής χώρας μας* ΣΥΝ εξέχων, επικρατών 2. ***δεσπόζουσα*** (η) βλ λ
[ΕΙΥΜ Μτχ ενεστ τού αρχ δεσπόζω (βλ λ.), μεταφρ δάνειο από γαλλ. dominant).
Δέσποινα (η) {-ας κ. (λόγ) -οίνης} **1.** η Παναγία (ως βασίλισσα τού κόσμου) «*σώπασε κυρά-Δέσποινα και μην* πολυδακρύζεις» (δημοτ τραγ) 2. γυναικείο όνομα. ΣΧΟΛΙΟ λ. κύριος, *-α, -ο.*
[ΠΤΥΜ Το αρχ. δέσποινα (βλ.λ) χρησιμοποιήθηκε (ήδη στη μυθολ.) ως προσφώνηση τής θεάς Δήμητρας και τής Περσεφόνης] **δέσποινα** (η) {σπάν δεσποινών} **1.** η κυρία τού σπιτιού, αυτή που διοικεί τον οίκο ΣΥΝ οικοδέσποινα, (λαϊκ.) αφέντρα, κυρά 2. (λογοτ - επίο.) τιμητική προσφ(όνηση για κυρία, ιδ ευγενούς καταγωγής και υψηλής κοινωνικής θέσης *Ρωμαία* ~ ΣΥΝ αριστοκράτισσα (ΕΤΥΜ αρχ. < **δεσπότνια* < **δεσ-πότν-ja.* θηλ. τού *δεσπότης,* εφόσον το β' συνθ *πότνια* αποτελεί θηλ τού *πόσις* «ο σύζυγος, ο κύριος τού σπιτιού» Βλ. λ *δεσπότης]* **δεσποινίς** (η) {δεσποιν-ίδας κ (λόγ) -ίδος | -ίδες. -ίδων} **1.** (γενικά-

παλαιότ.) γυναίκα μικρής ηλικίας συν[1] κορίτσι, κοπέλα 2. (συνήθ.) η ανύπαντρη γυναίκα οποιασδήποτε ηλικίας *δεσποινίς, ελάτε να σας πω κάτι* || *Να σας συστήσω: από εδώ η ~ Ελένη* ΣΥΝ άγαμη, ελεύθερη αντ. κυρία. Επίσης (καθημ) **δεσποινίδα** – (υποκ.) **δεσποινιδού- λα** (η) κ. (λόγ.-παλαιότ.) **δεσποινάριο** (το) ΣΧΟΛΙΟ λ κύριος. [ετυμ. < μεσν. δεσποινίς, *-ίδος,* υποκ. τού αρχ δέσποινα], **δεσποσύνη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (παλαιότ.) η κόρη τού δεσπότη, δηλ. τού άρχοντα · 2. (επίσ.) η ανύπαντρη γυναίκα, νεαρής συνήθ ηλικίας ΣΥΝ δεσποινίς 3. αντί τού «δεσποινίς» ως προσφώνηση με ειρωνικό ή πειρακτικό χαρακτήρα: *τι επιθυμεί πάλι η ~ σας;*

[ΕΤΥΜ Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *δεσπόσυνος*«ο ανήκων στον δεσπότη, στον κύριο» < *δεσπότης]* **δεσποτάκι** (το) {χωρ. γεν.} αρκετά σκληρό και βαρύ ανοιχτόχρωμο ξύλο που χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία, την κατασκευή σκελετών αεροπλάνων, αυτοκινήτων κ α

[ΠΤΥΜ < τουρκ di^budak, με παρετυμολογία προς τη λ. *δεσπότης]* **δέσποτας** (ο) ► δεσπότης

δεσποτάτο (το) [μεσν.] (από τον 13ο αι. κ εξ) περιοχή τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας που κυβερνιόταν από ανεξάρτητο άρχοντα, τον δεσπότη (βλ λ.), ο οποίος συχνά ήταν μέλος τής αυτοκρατορικής οικογένειας: το ~ *τού Μυστρά / τής Ηπείρου* **δεσποτεία** (η) |αρχ] {χωρ. πληθ } **1.** η απόλυτη εξουσία, η μορφή διακυβέρνησης κατά την οποία ένα πρόσωπο (μονάρχης) κυβερνά με τρόπο αυθαίρετο (χωρίς να δεσμεύεται από κανενός είδους δίκαιο) και αυταρχικό: *η ~ τής τσαρικής Ρωσίας* ΣΥΝ δεσποτισμός, απολυταρχία αντ δημοκρατία 2. ιστ ***(πε)φωτισμένη δεσποτεία*** (γερμ. aufgeklarte Monarchie) (κατά την εποχή τού Διαφωτισμού) η ηπιότερη άσκηση τής μοναρχικής εξουσίας (σε σχέση με την απόλυτη μοναρχία), η συνύπαρξη τής μοναρχίας με τις πολιτικές ιδέες που αναπτύχθηκαν από τους φιλοσόφους τού Διαφωτισμού, αποσκοπώντας στη βελτίωση τής ζωής των υπηκόων (μέσω τής ανάπτυξης τής παιδείας, τής τέχνης, τής βελτίωσης τής οικονομικής τους κατάστασης κ.λπ.): *η ~ του Φρειδερίκου Β' τής Πρωσίας* 3. (κατ' επέκτ.) η επιβολή τυφλής υπακοής και πλήρους υποταγής: *βρίσκομαι υπό τη ~ κάποιου.*

δεσπότης (ο) {-η κ. (λόγ.) -ου (κλητ. δέσποτα) | -ες (κ λαϊκ -άδες). -ών (λαϊκ. -άδων)} 1. (καθημ.) ο επίσκοπος: *την ευλογία σου,* δέσποτα ΣΥΝ μητροπολίτης, αρχιερέας · φρ (α) (παροιμ.) ***καλά είναι τα φαρδομάνικα, μα είν' για δεσποτάδες*** για όσους έχουν φιλοδοξίες ανώτερες των δυνατοτήτων τους (β) λέω ***τον δεσπότη Παναγιώτη*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος σαστίζει, τα χάνει ή παθαίνει κάτι και υποφέρει: 7ο *τι τράβηξα μ'αυτή την υπόθεση δεν λέγεται[1] Είπα τον δεσπότη Παναγιώτη!* **2.** αυτός που έχει απόλυτη εξουσία, άρχοντας που κυβερνά αυθαίρετα και απολυταρχικά: *αμείλικτος / τυραννικός / στυγνός* ~ συν. δυνάστης, άρχοντας, αυθέντης, εξουσιαστής, ηγεμόνας. βασιλιάς, κυβερνήτης, κυρίαρχος · 3. (ως προσφώνηση) ο Θεός: *ευλόγησον, δέσποτα'* ΣΥΝ Κύριος · 4. ιστ (στο Βυζάντιο) (α) ο αυτο- κράτορας (β) μέλος τής αυτοκρατορικής οικογένειας (πρώτος στην ιεραρχία τού παλατιού) (γ) (κατά τον 13ο αι.) καθένας από τους ανεξάρτητους ηγεμόνες τής Ηπείρου και τού Μυστρά (βλ. κ. λ *δεσποτάτο)* · 5. ο αρχηγός τής οικογένειας και κύριος τού οίκου και (κατ' επέκτ.) αυτός που κατέχει απόλυτα, που έχει την πλήρη κυριότητα πράγματος ΣΥΝ. οικοδεσπότης, νοικοκύρης, σπιτονοικοκύρης, αφεντικό. Επίσης (λαϊκ.) **δέσποτας** (σημ. 1). ΣΧΟΛΙΟ λ *δούλος, κύριος.* Ιετυμ αρχ < **δεμ-σ-πότης,* σύνθ. λ. που ταυτίζεται με το σανσκρ. dampati «οικοδεσπότης». Είναι αβέβαιο αν το α' συνθ. (**δεμ-σ-)* προέρχεται από 1 Ε *dem- (από όπου και *dema- «χτίζω - κατοικία», βλ. λ *δέμας, δόμος)* με ριζική παρέκταση -s- ή αν πρόκειται για γενική πτώση αρχ. λ. με τη σημ «σπίτι» Το β' συνθ. είναι η λ. *πόσις «ο* σύζυγος, ο κύριος (τού σπιτιού)», που προέρχεται από I Ε. *poti-s, πβ. σανσκρ patifci «κύριος, ο σύζυγος», λατ potis, γαλλ pouvoir «ισχύς», αγγλ power κ.ά Από τη σημ. τού οικοδεσπότη η λ. χαρακτήρισε αργότερα τον αυτοκράτορα τού Βυζαντίου και, επί Τουρκοκρατίας, τον χριστιανό διοικητή ενός *δεσποτάτου.* Η εκκλησ χρήση τής λ. ως προ- σφωνήσεως τού επισκόπου είναι μεσν Από την κλητ *δέσποτα* σχηματίστηκε και τ. ονομαστικής *ό δέσποτας,* πβ. *πατήρ* - κλητ. *πάτερ,* ονομαστική ό *πάτερ]* **δεσποτικός,** -ή. -ό [αρχ] **1.** αυτός που σχετίζεται με ή αρμόζει σε απόλυτο άρχοντα, σε κυρίαρχο και (γενικότ) αυτός που χαρακτηρίζεται από απολυταρχικές τάσεις, που στερείται δημοκρατικότητας και ελευθερίας ~ *καθεστώς / επιθυμία / χαρακτήρας / κυβέρνηση / συμπεριφορά* ΣΥΝ τυραννικός, απολυταρχικός, δυναστευτικός αντ φιλελεύθερος · εκκλις 2. αυτός που αναφέρεται ή αφιερώνεται στον Χριστό: ~ *τροπάρια* φρ ***δεσποτικές εορτές*** οι εορτές που τε- λούνται προς τιμήν τού Χριστού, κατά τις οποίες μνημονεύονται τα σπουδαιότερα γεγονότα τού βίου του (λ.χ. Χριστούγεννα. Θεοφάνια κ.λπ) 3. αυτός που σχετίζεται με ανώτερο κληρικό - *θρόνος! άμφια* συν αρχιερατικός, επισκοπικός **4. δεσποτικό** (το) (α) θρόνος στα δεξιά τού ναού, όπου στέκεται ο αρχιερέας, όταν χοροστατεί στις ακολουθίες ΣΥΝ αρχιερατικός / επισκοπικός θρόνος (β) (σπανιότ.) η κατοικία τού επισκόπου, το επισκοπικό μέγαρο συν (αρχι)επισκοπή. μητρόπολη – **δεσποτικ-ά / -ώς** [αρχ.] επίρρ. **δεσποτισμός** (ο) [1782| {χωρ. πληθ.} **1.** η δεσποτεία (βλλ.): ο *τσαρικός ~ || ο* - ασιατικού *τύπου* 2. (γενικότ.) η αυταρχική συμπεριφορά, οι τυραννικοί τρόποι ΣΥΝ αυταρχικότητα. σατραπισμός.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. despotisme] **δέστρα** (η) {σπάν. δεστρών] ΝΑΥΤ σιδερένια στήλη, στερεωμένη στην προκυμαία ή στο κρηπίδωμα τού λιμανιού, για να δένονται εκεί τα σχοινιά των πλοίων.

Ιετυμ < θ. δεσ- (ρ δένω) + παραγ επίθημα *-τρα,* άσχετο προς το μτγν *δέστρον* «τμήμα τού τροχού» < αρχ. δέω / δώ]

δετικός, -ή. -ό [μεσν.] **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για το δέσιμο 2. ***δετικά*** (τα) το χρηματικό ποσό που δίδεται σε βιβλιοδέτη ως αμοιβή για την εργασία του ΣΥΝ βιβλιοδετικά.

Δ.Ε.ΤΟ.Ρ.Σ. (η) Διαρκής Επιτροπή Τοπικών Ραδιοφωνικών Σταθμών,

δετός, -ή, -ό αυτός που έχει δεθεί ή που μπορεί να δεθεί ~ *μα/.λιά , κορδόνια* ΣΥΝ δεμένος, δέσμιος ΑΝΓ λυμένος, λυτός. - - **δετά** επίρρ [ΕΤΥΜ αρχ. < *δέω / δώ* «δένω»]

Δ.Ε.ΤΡΟ.Π. (η) Διεθνής Έκθεση Τροφίμων Ποτών.

Δευκαλίων (ο) {Δευκαλίων-ος, -α} ΜΥΘΟΛ γιος τού Προμηθέα μαζί με τη σύζυγό του Πύρρα ήταν οι δύο άνθρωποι που έσωσε ο Δίας από τον κατακλυσμό με τον οποίο θέλησε να καταστρέψει το ανθρώπινο γένος Επίσης **Δευκαλίωνος**

[ΕΤΥΜ αρχ. κύρ. όν < *<4ευκ -αλ-ίων, ομόρριζο τού *Πολυ-δεύκης* (βλ.λ), όπου και λεπτομερής ανάλυση], **δεύρο** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** προς την κατεύθυνση όπου βρίσκεται ο ομιλητής ΣΥΝ εδώ, προς τα εδώ **2.** (ειδικότ. στην Κ.Δ., εμφατικό στοιχείο που ισοδυναμεί προς το νεότ. *εμπρός* και συνοδεύεται συχνά από προστακτική: *δεῦρο ακολουθεί μοι,* Ματθ 19, 21) · μόνο στη φρ ***(Λάζαρε), δεύρο έξω!*** (*Λάζαρε, δεῦρο έξω,* Ιωάν 11.43) 3. (ενίοτε σήμερα καταχρ -σκωπτ.) έλα έξω. βγες έξω

[ΕΤΥΜ < αρχ. δεύρο «εδώ» < *δε-αύρο, όπου το α' συνθ. πιθ. αποτελεί το επιθηματικό στοιχείο *-δε* (π.χ. οι'κα-δε), ενώ το β' συνδ. με λιθ. aure και αρμ. ur «προς τα εδώ»] **δεύτε** επίρρ. (αρχαιοπρ.) εμπρός, ελάτε, προσέλθετε · κυρ. σε εκκλησιαστικές φρ.. όπως (α) **δεύτε *λάβετε φως*** ελάτε να λάβετε φως (λέγεται πριν από την Ανάσταση) (β) ***δεύτε προσκυνήσωμεν*** ελάτε να προσκυνήσουμε (γ) ***δεύτε τελευταίον ασπασμόν*** βλ. λ. *ασπασμός* [ΕΤΥΜ < αρχ. δεύτε, από συνεκφορά τής φρ. *δεῦρο ἴτε* «εδώ ελάτε»] **Δευτέρα** (η) η δεύτερη ημέρα τής εβδομάδας (μετά την Κυριακή που θεωρείται πρώτη) · ΦΡ (α) ***Καθαρή / Καθαρά Δευτέρα*** βλ. λ. *καθαρός* (β) ***Μεγάλη Δευτέρα*** η αντίστοιχη ημέρα τής Μεγάλης Εβδομάδας **δευτεριάτικος,** -η. -ο. **δευτεριάτικα** επίρρ [ΕΤΥΜ. Θηλ. τού αρχ. επιθ. *δεύτερος,* που αποδόθηκε στη δεύτερη ημέρα τής εβδομάδας κατά την εβραϊκή αρίθμηση και συνήθεια. Στις λατινογενείς γλώσσες αντιστοιχεί με την «ημέρα τής σελήνης» (λατ. lunac dies > γαλλ. lundi, ισπ. lunes κ ά). όπιος ακριβώς και στις γερμανικές γλώσσες (αρχ γερμ. manatag > γερμ. Montag. αγγλ. Monday, πβ. moon «σελήνη» + day «ημέρα»)], **δευτεραγωνιστής** (ο) [αρχ]. **δευτεραγωνίστρια** (η) {δευτερα- γωνιστρκών} 1. πρόσωπο που έχει δευτερεύοντα ρόλο (σε θεατρικό / κινηματογραφικό / λογοτεχνικό έργο) ΑΝΤ πρωταγωνιστής 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που δεν συμβάλλει αποφασιστικά σε ζήτημα, υπόθεση κ.λπ , που δεν έχει πρωταρχική σημασία ΑΜ πρωταγωνιστής, **δευτεραθλητής** (ο) [1896]. **δευτεραθλήτρια** (η) {δευτεραθλη- τριών} αθλητής που καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση σε αγώνες, **δευτεράντζα** (η) {χωρ γεν. πληθ.) (ως χαρακτηρισμός) αυτός που είναι χαμηλής αξίας ή ποιότητας (αισθητικής κ λπ.). *αυτός πουλάει όλο δευτεράντζες || αυτή η κοπέλα* δεν *έχει καθόλου αισθητική, είναι πολύ* ~.

[ετυμ < *δεύτερος* + παραγ επίθημα *-άντζα* (βλ λ)] **δευτερεία** (τα) (αρχαιοπρ.) **1.** το δεύτερο βραβείο σε αγώνα, διαγωνισμό κ.λπ. αντ πρωτεία 2. (σπάν) η δεύτερη θέση σε σειρά ή κατάταξη. *κατέχω / καταλαμβάνω τα* ~ ΑΝΓ πρωτεία {ετυμ < αρχ. δΤυτερεία (ενν. *άθ'Αα)* < *δεύτερος]* **δευτερεύων,** -ουσα, -ον {δευτερεύ-οντος (θηλ. -ας κ λόγ -ούσης), -ο- ντα | -οντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ -ουσών)} 1. αυτός που δεν έχει καθοριστική σημασία ή αξία. που δεν διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο, που βρίσκεται σε δεύτερη, λιγότερο σημαντική θέση ~ *θέση / μοίρα / θέμα / ζήτημα! αιτία / ρόλος / σημασία / πρόβλημα / συνέπεια / περιστατικό / πράγμα* συν επουσιώδης, ήσσονος σημασίας αντ πρωτεύων. κύριος · φρ ***δευτερεύον μάθημα*** σχολικό μάθημα που θεωρείται λιγότερο σημαντικό στο σχολικό πρόγραμμα, λ.χ. τα καλλιτεχνικά ή η ξένη γλώσσα (σε αντίθεση π.χ. με τα μαθηματικά ή τα Ελληνικά, που θεωρούνται πρωτεύοντα) 2. αυτός που συμπληρώνει κάποιον/ κάτι κύριο, που διαδραματίζει βοηθητικό ρόλο: ~ στοιχείο / *όρος / υπηρεσία* ΣΥΝ (επι)βοηθητικός. επικουρικός, πρόσθετος ανγ κύριος 3. γλωσς ***δευτερεύουσα πρόταση*** η πρόταση που προσδιορίζει επιρρηματικά (δηλώνοντας χρόνο, αιτία, σκοπό κ.λπ) ή συμπληρώνει (προτάσεις με *ότι* ή *να)* το περιεχόμενο άλλης πρότασης ή όρου. ο οποίος ανήκει σε άλλη πρόταση, π χ στην περίοδο «οι *τουρίστες έφυγαν από το νησί, όταν άνοιξαν τα σχολεία»* η πρόταση που εισάγεται με το *όταν* είναι δευτερεύουσα, εξαρτημένη από την κύρια πρόταση *(«Οι τουρίστες έγνγαν από το νησί»): η εισαγωγή / η εκφορά των δευτε- ρευουσών προτάσεων* συν εξαρτημένη πρόταση αντ κύρια / ανεξάρτητη πρόταση – **δευτερευόντως** επίρρ.

[ΕΓΥΜ Μτχ τού μτγν. *δευτερεύω)* «είμαι δεύτερος» < αρχ. *δεύτερος]* **δευτέριο** (το) {δευτερίου} ΧΗΜ ισότοπο τού υδρογόνου (γνωστό και ως «βαρύ υδρογόνο»), τού οποίου ο πυρήνας αποτελείται από ένα πρωτόνιο και ένα νετρόνιο χρησιμοποιείται ευρύτατα στις θερμοπυρηνικές αντιδράσεις

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. deuterium], **δεύτερο-** κ **δεύτερό-** κ. **δευτερ-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν. 1. ότι κάτι γίνεται για δεύτερη φορά: *δευτερο-λογώ 2.* (α) ότι κάτι καταλαμβάνει σε σειρά τη δεύτερη θέση: *δευτερό-τοκος, δευτερ-αγωνιστής, δευτερό-κλιτος* (β) ότι κάτι προκύπτει ως επακόλουθο: *δευτερο-γενής, δευτερο-παθής.*

[f.tym Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ. *δευτεροτόκος,* μτγν. *δευτερολογία),* που προέρχεται από το αριθμητ επίθ *δεύτερος* (βλ.λ)]

δευτεροβάθμιος, -α, -ο [1833] **1.** αυτός που ανήκει στον δεύτερο

βαθμό ιεραρχίας ή στη δεύτερη σειρά, τάξη κ.λπ.· ~ *εκπαίδευση* (Γυμνάσιο - Λύκειο) **2.** αυτός που εξετάζει μια υπόθεση για δεύτερη φορά (σε δεύτερο βαθμό), αφού δηλ. έχει εκδοθεί απόφαση σε πρώτο βαθμό (από πρωτοβάθμιο όργανο): ~ *επιτροπή / απόφαση* || ~ *δικαστήριο* (που δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των πρωτοβάθμιων) σχολιο λ. *παιδεία.* **δευτερογαμία** (η) [μτγν.Ι {δευτερογαμιών} η τέλεση δεύτερου γάμου μετά τη λύση τού πρώτου (λόγω θανάτου ή διαζυγίου), **δευτερογενής,** -ής. -ές {δευτερογεν-ούς | -είς (ουδ-ή)} **1.** (α) υτός που προκύπτει ως επακόλουθο άλλου, που έρχεται ως συνέπεια άλλου: ~ *αιτία / συνέπεια* φν\ υστερογενής ανγ πρωτογενής (β) ιατρ ***δευτερογενή συμπτώματα Ι φαινόμενα*** συμπτώματα ή παρενέργειες που εμφανίζονται μετά την πάροδο τής οξείας φάσης ασθενείας 2. (κατ' επέκτ) αυτός που γίνεται αργότερα, σε δεύτερη φάση. – δευτερογενώς επίρρ. [1890]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ΠΤΥΜ μτγν. < *δεύτερος* + *-γενής* < *γένος]* **δευτεροετής,** -ής, -ές (1852J {δευτεροετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που βρίσκεται στο δεύτερο έτος των σπουδών του σε Ανώτερη ή Ανώτατη Σχολή: ~ *φοιτητής τής Ιατρικής* **■

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **δευτεροκάικο** (το) το καΐκι που συνοδεύει το γρίγρί (βλ.λ.) **Δευτεροκανονικά** (τα) πκκλης κατηγορία βιβλίων τής Π.Δ. (τού «δευτέρου κανόνος», όπως λέγονται), τα οποία δεν περιλαμβάνονται στη σημερινή μορφή τής εβραϊκής Βίβλου, αλλά αναγνωρίζονται από την Ορθόδοξη και από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ. deutcrocanonicall

δευτεροκλασάτος, -η. -ο αυτός που από άποψη σπουδαιότητας ανήκει σε δεύτερη κατηγορία, που δεν θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός· ~ *κομματικά στελέχη* ΣΥΝ δευτερεύων αντ πρωτοκλασάτος **δευτερόκλιτος,** -η, -ο [18621 γλωσσ (όνομα ουσιαστικό και επίθετο) που κλίνεται κατά τη δεύτερη κλίση, σύμφωνα με την κατηγοριοποί- ηση των κλίσεων στην παραδοσιακή σχολική γραμματική, π χ ο *δρόμος, η έξοδος, το τετράδιο, καλός, -ή,* -ό κ ά

δευτερόλεπτό (το) [μτγν.] {δευτερολέπτ-ου | -ων} **1.** μονάδα μέτρησης τού χρόνου, η οποία ισούται με το ένα εξηκοστό τού πρώτου λεπτού τής ώρας (σύμβολο: 1") 2. μονάδα μέτρησης τόξου ή γωνίας που ισούται με το ένα εξηκοστό τού πρώτου λεπτού τής μοίρας (ή με το 1/3.600 τής μοίρας) 3. (κατ' επέκτ.) ελάχιστο χρονικό διάστημα, σε ΦΡ όπως (α) ***ήταν υπόθεση δευτερολέπτων*** πολύ σύντομη ((3) ***σε κλάσμα δευτερολέπτου*** ταχύτατα, στο πει και φει. **δευτερολεπτοδεικτης** (ο) {δευτερολεπτοδεικτών} ο δείκτης των δευτερολέπτων, δηλ ο βραχίονας τού ρολογιού που δείχνει τα δευτερόλεπτα τής ώρας. **δευτερολογία** (η) [μτγν] {δευτερολογιών) η αγόρευση για δεύτερη φορά για το ίδιο θέμα: *η ~ τού υπουργού στο θέμα το)ν τηλεφωνικών υποκλοπών* || *η - τού κατηγορουμένου* στο *δικαστήριο δεν μπορεί να υπερβαίνει τημισή ώρα* ανι πρωτολογία.

δευτερολογία - πρωτολογία. Τελευταία χρησιμοποιείται, ιδίως στον προφορικό λόγο, ο νεολογισμός **πρωτολογία** ***(Όπως υποστήριξα στην πρωτο/.ογία μου*** .) που πλάστηκε αναλογικώς προς το **δευτερολογία.** Η λ. ***πρωτολογία*** αντικαθιστά τον γενικότερο όρο «ομιλία» ή «λόγος» και αποτελεί χρήσιμη αντιδιαστολή προς τη λ ***δευτερολογία,*** οσάκις ο ομιλητής χρειάζεται την αντιδιαστολή

δευτερθλθγώ ρ αμετβ. [μτγν.Ι {δευτερολογείς... [δευτερολόγησα} αγορεύω για δεύτερη φορά στο ίδιο θέμα σε επίσημη περίσταση (συνήθ στη Βουλή ή στο δικαστήριο), με σκοπό να συμπληρώσω την προηγούμενή μου αγόρευση ή να αντικρούσω επιχειρήματα που προ- έβαλαν άλλοι ομιλητές: ***ο πρωθυπουργός δεντερολόγησε κατά τη συζήτηση στη Βουλή για τον κρατικό προϋπολογισμό*** ΣΥΝ ανταπαντώ.

δεύτερον επίρρ. [αρχ] {άκλ.} 1. σε απλή απαρίθμηση, δηλώνει στοιχείο που ακολουθεί το πρώτο, κι ***άρχισε να μου εξηγεί: πρώτον αυτό, ~ εκείνο, τρίτον το άλλο . 2.*** για την εισαγωγή στη συνέχεια τού λόγου σκέψης, συμπεράσματος, σχολίου κ.λπ. που ακολουθεί προηγούμενη σκέψη, συμπέρασμα, σχόλιο κ λπ.. ***πρώτον, δεν είμαστε σν/ουροι αν τα πράγματα έγιναν έτσν ~. και να έγιναν έτσι, θα ήταν προτιμότερο να μη δώσουμε ιδιαίτερη σημασία.***

Δευτερονόμιο (το) {Δευτερονομίου} ΘΡΗΣΚ το τελευταίο βιβλίο τής ***Πεντατεύχου*** (βλ.λ.) και το πέμπτο κατά σειρά στον βιβλικό κανόνα περιλαμβάνει ανακεφαλαίωση και ερμηνεία τής διδασκαλίας τού Μωυσή.

[ετυμ < μτγν *Λευτερονόμιον* < *δεύτερος* + *-νόμιον* < *νόμος.* Τον τίτλο αυτόν χρησιμοποίησαν στην ελληνική μετάφραση τής Π Δ οι Εβδομήκοντα, θεωρώντας το πέμπτο βιβλίο τής *Πεντατεύχου* ως εξήγηση ή συμπλήρωση τού Νόμου Ο τίτλος τού βιβλίου στην πρωτότυπη εβρ. είναι Devarim «Λόγοι» και προέρχεται από τη φρ. *«ουτοι οί λόγοι»,* με την οποία αρχίζει το κείμενο].

δευτεροπαθής, -ής, -ές [1879] {δευτεροπαθ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} ιατρ **δευτεροπαθής νόσος** αυτή που εκδηλώνεται ως δεύτερο στάδιο ή επιπλοκή ή επακόλουθο προηγούμενης νόσου (τής πρωτοπαθούς), ιδ. όταν η άμυνα τού οργανισμού έχει εξασθενήσει (λ.χ η πνευμονία μετά από γρίπη ή ο μεταστατικός καρκίνος). σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες*** [ετυμ < μτγν ***δευτεροπαθώ*** (υποχωρητ) < ***δεύτερος*** + ***-παθώ*** < θ. ***παθ-,*** πβ. αόρ β' ***έ-παθον*** τού ρ. ***πάσχω].***

δεύτερος, -η (λόγ. ***δευτέρα***), -ο (επίσης γράφεται 2ος στην αραβική αρίθμηση, Β' ή β' στην ελληνική και ΙΙ στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δύο (2). που έρχεται κατά σειρά (ή κατά τοπική ή χρονική ακολουθία) αμέσως μετά τον πρώτο: ***τα «Άπαντά» του γνωρίζουν δεύτερη και τρίτη έκδοση || ~ φάση / μέρος / ημίχρονο ι γάμος / σημείο ι φορά / απόπειρα ι αίτημα / σφάλμα / γύρος*** *συνομιλιών/ παιδί! μήνας / χρόνος* || *αναδεικνύομαι / κατατάσσομαι* -συν επόμενος ανι πρώτος, προηγούμενος· φρ (α) **δεύτερο φύλο** το γυναικείο φύλο· απηχεί καθιερωμένα κοινωνικά στερεότυπα και για μερικούς ομιλητές έχει και ειρωνική χροιά (β) ***δεύτερη κατανομή*** βλ. λ *κατανομή* (γ) **κάθε *δεύτερη ημέρα (μήνα !χρόνο κ.λπ.)*** μέρα παρά μέρα (μήνα παρά μήνα, χρόνο παρά χρόνο κ λπ.) (δ) ***έρχομαι*** **δεύτερος** με προλαβαίνει άλλος σε πράξη, ενέργεια, επίτευγμα συν καθυστερώ (ε) (μτφ) ***χωρίς δεύτερη κουβέντα Ι δεύτερο λόγο*** (i) χωρίς καμία καθυστέρηση ή χρονοτριβή συν αμέσως (ii) χωρίς καμία αντίρρηση ή αντίλογο, με απόλυτη συμφωνία (στ) ***κατά δεύτερο λόγο*** για να δηλωθεί κάτι που ακολουθεί λογικά ή δεν είναι εξίσου σημαντικό σε σχέση με αυτό που δηλώνεται πρώτο (πβ κατά πρώτο λόγο, λ *λόγος)* (ζ) ***Δευτέρα Παρουσία*** βλ. λ *παρουσία* (η) ***δεύτερη φύση*** βλ λ *φύση* (θ) ***δεύτερο χέρι*** (i) (για ελαιοχρωματισμούς, οικοδομικές ή άλλες εργασίες κ λπ) επανάληψη τού βαψίματος πάνω από το πρώτο βάψιμο ο *τοίχος χρειάζεται και* ~ συν πέρασμα (ii) (για ειδήσεις. πληροφορίες κ.λπ.) αυτές που λαμβάνονται όχι από άμεση αντίληψη, αλλά έμμεσα, με τη μεσολάβηση τρίτων (iii) (για εμπορεύματα) αυτός που είναι μεταχειρισμένος, που έχει ήδη χρησιμοποιηθεί και επιστραφεί: *βιβ?αα / αυτοκίνητα / μηχανές από* ~ 2. (ειδικότ. για μέλη ιεραρχίας) αυτός που κατέχει τον αμέσως επόμενο (κατώτερο) από τον πρώτο βαθμό και είναι επιφορτισμένος με τα ανάλογα καθήκοντα: - *γραμματέας / βιολί* ανί πρώτος ΦΡ (α) ***συγγένεια δευτέρου βαθμού*** η σχέση που συνδέει πρόσωπο με τους συγγενείς που βρίσκονται εκτός τού πλαισίου τής στενότερης οικογένειάς του (δηλ. εκτός από γονείς, αδέλφια και τέκνα) (β) ***δεύτερος εξάδελφος Ι δεύτερη εξαδέλφη*** ο γιος *ί* η κόρη τού εξαδέλφου / τής εξαδέλφης τού πατέρα ή τής μητέρας κάποιου 3. (για ηγεμόνες, βασιλείς, αρχιερείς κ.λπ. που έχουν το ίδιο όνομα) ο νεότερος στην ηλικία, αυτός που διαδέχεται τον πρώτο με το ίδιο όνομα ή έχει το ίδιο όνομα με προηγούμενο ηγέτη (σύμβολο **Β').** *Θεοδόσιος ο* ***Β'*** *Αικατερίνη η* β'(η δευτέρα) 4. (κατ' επέκτ.) αυτός που υπάρχει ή εμφανίζεται πρόσθετα ή εναλλακτικά (σε κάτι άλλο): *υπάρχει και μια ~ λύση στο πρόβλημά μας* ||{ *άκουσε και μια ~ γνώμη*]] *εμφανίστηκε μια ~ περίπτωση ενδιαφερομένου αγοραστή* || *η - σημασία μιας λέξης* ΣΥΝ πρόσθετος, εναλλακτικός, άλλος 5. (μτφ) ο όμοιος (όχι ο ίδιος) με άλλον, αυτός που συγκρίνεται με άλλον και παρουσιάζει παρόμοια χαρακτηριστικά: *στάθηκε ~ πατέρας για μένα* || *~ Μέγας Α?.έξανδρος δεν γεννήθη- κε μέχρι τώρα* 6. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει κατώτερη ποιότητα ή αξία σε σύγκριση με άλλον *είναι πολύ εκλεκτικός ~ πράγμα δεν αγόρασε ποτέ*[1] συν ευτελής, κατώτερος αντ ανώτερος, πρώτος· φρ. ***βάζω / θέτω σε δεύτερη μοίρα*** θεωρώ λιγότερο σημαντικό και λιγό- τερο επείγον **7.** γλωσσ (α) ***δεύτερο πρόσωπο*** το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται ο ομιλητής· δηλώνεται κυρίως με τις καταλήξεις β' προσώπου τού ρήματος *(τρέχ-εις, έτρεχ-ες)* καθώς και με τις προσωπικές αντωνυμίες *(εσύ, εσείς),* όταν χρειάζεται να δηλωθεί έμφαση ή αντιδιαστολή *(εσύ φταις - εσείς κάνατε διακοπές όσο εμείς δουλεύαμε)* (β) ***δεύτερη κλίση*** ο τρόπος κλίσης των ονομάτων τής αρχαίας Ελληνικής σε *-ος (στρατός, έξοδος)* και -ον *(δώρον)* σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των κλίσεων στην παραδοσιακή σχολική γραμματική (πβ. κ. *πρώτη κ/.ίση. τρίτη κλίση)* 8. ***δεύτερος*** (ο) {δευτέρου} (α) ναυί ο αξιωματικός που κατέχει τον επόμενο βαθμό μετά τον καπετάνιο τού πλοίου (β) ο δεύτερος όροφος (πολυ)κατοικίας. *μένει στον ~ και ανεβαίνει πάντα με τα πόδια* (γ) ο δεύτερος μήνας τού έτους, ο Φεβρουάριος: *έπιασε δουλειά στις 15/2 (δεκαπέντε δευτέρου)* **9. δεύτερα** (η) (α) ταχύτητα οχήματος, *βάζω* - (β) η δεύτερη ημέρα κάθε μήνα *η 2α Ιανουαρίου δεν είναι αργία* (γ) η δευτέρα τάξη Δημοτικού, Γυμνασίου ή Λυκείου: *τελειώνει τη ~ Γυμνασίου* (δ) ***Δευτέρα*** (η) βλ.λ. **10.** ΜΑΘ (α) ***(ένα) δεύτερο*** (το) {(ενός) δευτέρου} το μισό, το ένα από τα δύο ίσα μέρη, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο (σύμβολο: 1/2): *το ~ τού 4 είναι το 2* (β) ***δεύτερο λεπτό*** μονάδα μετρήσεως τόξων ή γωνιών που ισούται με το 1/360 τής μοίρας (1°) **11. δεύτερο** (το) {δευ- τέρ-ου | ~ων} μονάδα μετρήσεως τού χρόνου, που ισούται με το ένα εξηκοστό τού πρώτου λεπτού και το 1/3.600 τής ώρας (σύμβολο: 1")' το δευτερόλεπτο, *έχετε ακόμη δέκα λεπτά και τριάντα δύο - μέχρι τη λήξη τού χρόνου* (βλ. κ λ *αριθμός,* ΠΙΝ)

Ιετυμ αρχ , συγκρ βαθμός τού θ. *δεύ-* τού ρ. *δεύομαι,* παράλλ. τ. τού ρ *δέω /-ομαι* «στερούμαι, έχω ανάγκη». Σύμφωνα με την ετυμ. αυτή, η λ. *δεύτερος* θα πρέπει αρχικώς να προσδιόριζε τον υποδεέστερο, εκείνον που ακολουθεί, πράγμα που αιτιολογεί την παρετυμολ. σύνδεση με το αριθμητ δύο Η φρ *δεύτερο χέρι* αποδίδει το αγγλ. secondhand]

δευτερότερος, -η, -ο αυτός που δεν έχει μεγάλη αξία, ποιότητα

δευτερότοκος, -η, -ο (παθ.) αυτός που γεννήθηκε δεύτερος κατά σειρά, μετά τον πρωτότοκο: ~ *υιός! κόρη / τέκνο* συν δεύτερος, δευτερογενής A.NJ' πρωτότοκος, πρώτος (βλ. κ λ *πρωτότοκος)*

[ΕΤΥΜ μεσν. < *δεύτερος* + *τόκος* «γέννηση»}.

δευτερώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {δευτέρω-σα, -μένος} **♦ 1.** (μετβ) πράττω κάτι ή ενεργώ με τον ίδιο τρόπο για δεύτερη φορά: - *την προσπάθεια/ τον λόγο! τη νίκη* ΣΥΝ επαναλαμβάνω, ξανακάνω + 2. (αμετβ.) γίνομαι για δεύτερη φορά με τον ίδιο τρόπο: *πρόσεξε μη δευτερώσει το κακό* ΣΥΝ επαναλαμβάνομαι, ξαναγίνομαι, επανεμφανίζομαι, ξα- νασυμβαίνω. **–δευτέρωμα** (το) [μεσν.].

ΙγτυΜ < μτγν *δευτερώ (-όω)* < αρχ. *δεύτερος].*

Δ.Ε.Φ.Α. (η) Δημοτική Επιχείρηση Φωταερίου Αθήνας.

δεφτέρι (το) -► τεφτέρι

δέχομαι ρ. μετβ. αποθ {μτχ. ενεστ. λαϊκ. δεχούμενος, -η. -ο. δέχθηκα (καθημ -τηκα)· όταν το *δέχομαι* έχει ενεργ σημ , χρησιμοποιείται ως παθητικό του η περίφραση *γίνομαι δεκτός}* 1. λαμβάνω (κάτι που μου προσφέρεται, που μου αποστέλλεται κλπ.): *η πό/*η* μας *δέχεται* πολ-

/.ές και μεγάλες δωρεές για την ανέγερση τού νέου δημαρχιακού μεγάρου |{ ~ *δώρα / πρόσκ/^ηση / προσφορά i τη μπάλα* (σε παιχνίδι) / *αιτήσεις / επίσκεψη/ βοήθεια / εγγραφές/ ενεργεσία/ συμβου/^ές/ κέρασμα* ΣΥΝ παραλαμβάνω, παίρνω ανι αποκρούω, διώχνω **2.** (ειδι- κότ) λαμβάνω (κάτι που προέρχεται από αλλού), γίνομαι δέκτης: rov *έπεισε να δεχθεί τις υπηρεσίες τής εταιρείας του* || «οι *υπεύθυνοι δέχονται πολλές καταγγελίες για την έλλειψη καθαριότητας στις παραλίες*» (εφημ) J| ~ *επιδράσεις από κάποιον* || *η Θάλασσα δέχεται τα νερά των ποταμών* ΣΥΝ (λόγ.) εισδέχομαι 3. υφίσταμαι κάτι εις βάρος μου: *δέχθηκε φραστική επίθεση από βουλ,ευτές τής αντιπο/λτευσις* ||

επικρίσεις / πλήγμα! σφαίρα / ράπισμα / χτύπημα [[*η δραχμή δέχεται πιέσεις* || *η ομάδα μας δέχθηκε δύο γκολ σε πέντε λεπτά* **4.** (+ αιτ. προσ.) επιτρέπω (σε κάποιον) την είσοδο στο σπίτι μου ή στον επαγγελματικό μου χώρο και συμπεριφέρομαι σύμφωνα με τους κοινωνικούς κανόνες συμπεριφοράς και φιλοξενίας *ο πρόξενος δέχθηκε φι- λοφρόνως τους ξένους επισήμους* || ~ *καλεσμένους / αντιπροσωπία / τον πρόεδρο / πελάτες / το προεδρείο* || ~ *κάποιον με ανοιχτές αγκάλες* ϕν υποδέχομαι, δεξιώνομαι ΑΝ r διώχνω, εκδιώκω, αποπέμπω· ΦΡ (α) (ευχετ.) ***καλώς να δεχτείς (κάποιον)*** για ασφαλή και χαρούμενη άφιξη αγαπημένου προσώπου: ~ *τον γιιο σου* || *κα'Αώς να τα δεχτείς τα* παιδιά *σου* (β) (ευχετ) καλώς ***τα δέχτηκες!*** προς κάποιον που υποδέχθηκε αγαπημένο πρόσωπο **5.** (ειδικότ για σημαίνοντα πρόσωπα ή επαγγελματίες που διατηρούν επαγγελματικό γραφείο, λ.χ. δικηγόροι, γιατροί, καθηγητές κ ά.) βρίσκομαι στη διάθεση όσων θέλουν να με επισκεφθούν (συγκεκριμένες ημέρες και ώρες): ο *γιατρός δέχεται Τρίτη και Πέμπτη 5-9 μ μ* ΣΥΝ υποδέχομαι 6. εκφράζω την αποδοχή μου (για πράξη / ενέργεια / πρόθεση / σκέψη / άποψη κ.λπ άλλου αναγνωρίζω την ορθότητα ή τη σπουδαιότητά της) *δέχθηκα να προσφέρω τη βοήθειά μου στην προσπάθειά τους* [[~ *πρόταση i σχέδιο / λύση* jj *δεν θα μπορούσα ποτέ να δεχθώ τέτοιο πράγμα* || *δέχομαι αυτά που είπες, αλλά όχι ανεπιφύλακτα* ΣΥΝ παραδέχομαι, επιδοκιμάζω, εγκρίνω αντ αποκρούω, απορρίπτω, αρνούμαι. αποποιούμαι **7.** (κατ' επέκτ.-μτφ.) έχω την άποψη, εκφράζω τη γνώμη, τη θέση κ.λπ. *στο έργο του δέχεται ότι η τεχνο/.ογική ανάπτυξη και η οικο/.ογική ισορροπία είναι ασύμβατες* συν πιστεύω 8. υιοθετώ στάση ανοχής (απέναντι σε πράξη / ενέργεια / κατάσταση κ.λπ. που μου είναι δυσάρεστη): ~ *την κριτική των άλλων I την αμφισβήτηση*]] *τα δέχεται* τα *πειράγματα χωρίς να παρεξηγείται* || ~ *ύβρεις / περιορισμούς / αστεία εις βάρος μου / συζήτηση*· ΦΡ δεν ***δέχομαι κουβέντα*** δεν ανέχομαι καμία απολύτως αντίρρηση, *αυτό θα γίνει και* ~.'9. (μτφ. για τόπους) είμαι ευνοϊκός για την εγκατάσταση, την ομαλή προσαρμογή ή/και για τη βελτίωση τής υγείας κάποιου, τον *δέχθηκε καλά το βουνό* 10. (για στοιχείο τού λόγου) συνδυάζομαι με τρόπο αποδεκτό στον λόγο με άλλο στοιχείο, *ποια ρήματα δέχονται αντικείμενο σε γενική*, συν συντάσσομαι 11. (η μτχ. ***δεχούμενος,*** *-η. -ο)* αυτός που γίνεται δεκτός ή ανεκτός ΣΥΝ ευπρόσδεκτος' φρ (παροιμ.) ***και τα καλά δεχούμενα και τα κακά*** δεχούμενα πρέπει να αποδέχεται κανείς και τις καλές και τις άσχημες στιγμές τής ζωής και να υπομένει αγόγγυστα τις συμφορές σχολιο λ. *αποθετικός, δωροδοκία, εντέλλομαι.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δέχομαι / δέκομαι* < I Ε *dek-* «συμμορφώνομαι, προσαρμόζομαι», πβ. σανσκρ. dasati «τιμά, αναγνωρίζει», λατ. doceo «διδάσκω», dignus «άξιος» (> γαλλ digne, ισπ. digno) κ.ά Ομόρρ. *δέκτης, δεξαμεν-ή*, <5οκ-(5ς, *δοχ-εϊο(ν),* πιθ. κ. *δόκ-ιμος, δόξ-α, δοκ-ώ* κ ά. Η σημ. «συμμορφώνομαι, προσαρμόζομαι» τής I.E ρίζας σώζεται στο ομόρρ. λατ. decet (απρόσ.) «πρέπει, αρμόζει», από όπου προήλθε το ουσ. decus «κόσμημα» (> γαλλ. decor «διάκοσμος, ντεκόρ») Ο συσχετισμός τού ρ. *δέχομαι* με ομόρρ. τόσο ευρέος σημασιολογικού φάσματος οφείλεται στη σύνδεσή του με τις νοητικές και πνευματικές λειτουργίες, με τις αρετές που αποδίδονται στον ευδίδακτο και ευπροσάρμοστο άνθρωπο. Η ετυμολογική σχέση με το επίθ. *δεξιός* δεν μπορεί να αποκλειστεί].

δεχτός, -ή, -ό -» δεκτός

δέψη (η) {-ης κ. -εως] -εις. -εων) η κύρια εργασία τού βυρσοδέψη, η μετατροπή τής δοράς σε δέρμα

[ΕΓΥΜ < αρχ *δέφω* «τρίβω, κατεργάζομαι» (πβ κ. *βυρσο-δέψης),* αγν. ετύμου. πιθ συνδ με αρχ. *διφθέρα* «κατεργασμένο δέρμα»].

δέων, -ουσα, -ον {δέ-οντος (θηλ. -ας κ. λογιότ. -ούσης). -οντα j -οντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} (λόγ.) 1. αυτός που ταιριάζει, αρμόζει, είναι αναγκαίος στην περίσταση ή επιβάλλεται από αυτή: *αντιμετωπίζω ένα θέμα με τη δέουσα προσοχή / σοβαρότητα / υπευθυνότητα*]] */.αμβάνω τα δέοντα μέτρα* συν αναγκαίος, πρέπων, σο)- στός, προσήκων, ορθός, κατάλληλος· ΦΡ (α) (ως επίρρ.) πέρα(ν) ***τού δέοντος / υπέρ το δέον*** (λατ. ultra quam oportet) περισσότερο από όσο αρμόζει ή επιβάλλεται, σε υπερβολικό βαθμό *υπήρξες υπέρ το δέον αυστηρός μαζί του* αντ υπερβολικά (β) γο δέον ***γενέσθαι*** αυτό που πρέπει να γίνει: *πέρα από τις διαπιστώσεις πρέπει να αποφασίσουμε και* - II *τι δέον γενέσθαι,* (τι πρέπει να γίνει:) 2. δέοντα (τα) (α) το σύνολο των ενεργειών που γίνονται και των μέτρων που λαμβάνο- νται για την αντιμετώπιση (δυσάρεστου) γεγονότος ή κατάστασης *ενεργούνται τα ~ για τη σύλληψη τού δράστη* || *πράττω τα* ~ (ό,τι πρέπει) (β) οτιδήποτε απευθύνεται ως χαιρετισμός: τα ~ *στη μητέρα σας, αγαπητέ μου!* συν χαιρετίσματα, σέβη.

[ετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ ρ *δέω /-ομαι* με τη σημ. τού απροσ. *δει* (βλ.λ.)].

θασμένη χρήση από την (ορθή) φράση «*πέρα τού δέοντος*», που έχει την ίδια σημασία με το «*υπέρ το δέον*»

δη μόρ. (λόγ) βεβαίοκ. κυρ. σε αρχαίες ή λόγιες φράσεις, π χ. *δει δη χρημάτων* υπάρχει ανάγκη βεβαίως για χρήματα επίσης (εμφατ.) κα» *δη (και)* και επιπλέον, και μάλιστα: *όταν ακούει κανείς τέτοιες εκφράσεις από τα χεί/.η πολιτικών, - καταξιωμένων, δεν μπορεί παρά να ανησυχεί.*

[L*:i ym αρχ. < I.E. *de, ίσως οργανική πτώση δεικτικού μορίου, που χρησιμοποιήθηκε εμφατικώς (πβ κ. λατ. de), καθώς και στον σχηματισμό συνθέτων, π.χ *ή-δη. δή-θεν. υπει-δή* κ ά.]

και δη ή **και δη και;** Η φράση είναι αρχαία και στον πεζό λόγο τη χρησιμοποιούσαν κατά κανόνα με το **και** να προηγείται και να έπεται τού **δη· και δη και** *(«και δή καί νύν τί φής:»* και τώρα μάλιστα τι λες;) Η φράση χρησιμοποιείται για να δηλώσει επίταση: *Όλοι πρέπει* να *βοηθήσουν και δη και* (= και μάλιστα, και ιδιαίτερα) *αυτοί που ωφελούνται περισσότερο από το έργο*

ΔΗ.ΑΝΑ. (η) Δημοκρατική Ανανέωση

δήγμα (το) {δήγμ-ατος I -ατα, -άτων} (λόγ.) 1. ΙΑΤΡ το δάγκωμα: ~ *όφε- ως / σκύλου* || *θανατηφόρο / δηλητηριώδες* ~ ΣΥΝ δαγκωνιά, δαγκω- ματιά 2. (κατ' επέκτ.) το τσίμπημα από έντομα: ~ *από σφήκα* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *ομόηχα*

[ΕΤΥΜ < αρχ *δήγμα* < *dak-ma. εκτεταμ βαθμ τού ρ *δάκ-νω* «δαγκώνω». Βλ κ. *δαγκώνω]* **δήθεν** επίρρ. **1.** (ειρων) για να δηλώσουμε ότι κάτι είναι ψευδές, προσποιητό και όχι αληθινό: *πέταξε τη λέξη αυτή ~ τυχαία, χωρίς* να *δείξει ότι υπονοούσε κάτι άλλο* ΣΥΝ τάχα ΛΝΤ όντως, πράγματι 2. (ως επίθ) αυτός που υποτίθεται ότι έχει μια ιδιότητα, ενώ στην πραγματικότητα δεν συμβαίνει κάτι τέτοιο: ο ~ *φί/.ος* \\η ~ *ξαδέ/.φη μου* ΛΝΤ πραγματικός, αληθινός 3. (ως άκλ. ουσ. ειρων.-μειωη) αυτός που δεν είναι αυθεντικός, αλλά συμπεριφέρεται επιτηδευμένα, που παριστάνει κάποιον/κάτι σπουδαίο· *σ'αυτό το κέντρο μαζεύονται όλοι οι ~ και σχολιάζουν τους πάντες και τα πάντα* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-θεν.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δήθεν* < *δή* (βλ λ) + επίθημα -0εν]

ΔΗ.Κ.ΚΙ. (το) Δημοκρατικό Κοινωνικό Κίνημα πολιτικό κίνημα που ίδρυσε το 1995 ο Δημήτρης Τσοβόλας. **δηκτικός,** -ή, -ό (μτφ) αυτός που θίγει, που πειράζει, που προκαλεί λόγω τής οξύτητάς του: ~ *λόγος I υπαινιγμός i παρατήρηση / σημείωση / σάτιρα* ΣΥΝ δριμύς. ειρωνικός, καυστικός, πικρόχολος, σαρκαστικός. φαρμακερός ΛΝΤ θωπευτικός, κολακευτικός. — **δηκτικ-ά** / **-ώς** [μτγν.Ι επίρρ.. **δηκτικότητα** (η) [1871 [.

[Γ.ΙΥΜ αρχ < *δήκτης.* εκτεταμ βαθμ. τού ρ *δάκ-νω* «δαγκώνο»]! **δηλαδή** σύνδ. **1.** (επεξηγηματικός) δηλώνει ότι τα συμοραζόμενά του διασαφούν αυτά που ειπώθηκαν προηγουμένως *προτείνω να ζητήσουμε τη γνώμη τού* λαοι5, ~ *να γίνει δημοψήφισμα* ΣΥΝ δηλονότι, ήτοι, τουτέστιν. με άλλα λόγια, σαν να λέμε. πάει να πει, με άλλες λέξεις · 2. (συμπερασματικός) επομένως, είναι προφανές, είναι φανερό: *άλλα μου λες κι άλλα κάνεις, ~ με κοροϊδεύεις* ΣΥΝ λοιπόν, ήτοι. ήγουν 3. (ειδικότ) ενισχύει και τονίζει το περιεχόμενο ερώτησης. ~ *τι νομίζεις.* || ~ *τι θες να κάνω,* ΣΥΝ *λοιπόν* [ΕΤΥΜ. < αρχ. *δήλά δη* < *δήλα* (πληθ τού επιθ <5*ήλος* «φανερός, σαφής») + *δή* (βλ.λ)[

δηλαδή: συνώνυμα. Ορισμένες λέξεις χρησιμοποιούνται στην αρχή μιας φράσης ή πρότασης, όταν θέλει κανείς να επεξηγήσει κάτι που έχει πει *Ισχυρίζονται ότι θα* μειώσουν το *κόστος, δηλαδή ότι Οα που/.ούν φθηνότερα.* Στη θέση τού **δηλαδή** θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί εδιό το **ήτοι** ή το **τουτέση(ν).** καθώς και οι φράσεις **με άλλα λόγια, με άλλες λέξεις, ητου θα πει.** Σε λογιότερο ύφος μπορεί να χρησιμοποιηθεί και το **ήγουν.** ενώ σε προοορικό απλούστερο ύφος η φράση *σαν* **να λέμε** Το **δηλονότι** και το **πάει να πει** χρησιμοποιούνται παρενθετικώς, το πρώτο σε λογιότερο ύφος, το δεύτερο στην απλούστερη προφορική ομιλία (επίσης στη λογοτεχνία, σε διαλέκτους κ.τό.): Όποιος *υποστηρίζει, δηλονότι, πως θα αυξηθεί ο τιμάριθμος, πρέπει να εξηγήσει... - Κάνουν παρέα από τα σχολικά τους χρόνια είναι, πάει να πει. κο?Λητοί.* Ορισμένες φορές, σε ρητορικό ιδίως ύφος. συνήθιζαν παλαιότερα να συσσωρεύουν τέτοιες επεξηγηματικές φράσεις, γεγονός που προ- κάλεσε ειρωνικά σχόλια για την κενολογία που υποκρύπτουν τέτοιες σίορευτικές χρήσεις: *«Εν ά/.Μίς λόγοις. δη?Μδή, ήγο\)ν, του- τέστιν. ήτοι, η Αφροδίτη είσαι συ, εσύ 'σαι η Αφροδίτη»'* (Γιάννης Μαυρομιχάλης). Το **δηλαδή** προέρχεται από την αρχ φράση «<5Γ/λά *δη ότι.* »(είναι φανερά λοιπόν ότι , **δήλος** = φανερός, σαφής), το ίδιο και το **δηλονότι** = *δήλον ότι.* Και τα δύο, ωστόσο, ήδη στην αρχαία γλώσσα αποτελούσαν αντιστοίχως μία λέξη. Το **τουτέ- ατι(ν)** (< *τοϋτό έστι)* εμφανίζεται από τους χρόνους τού Ευαγγελίου και ισοδυναμεί προς το επεξηματικό **i.e.** (= id est: τούτο εστί) τής Λατινικής, που πέρασε από αυτήν και σε άλλες σύγχρονες γλώσσες (Αγγλική, Γαλλική κ.ά). Το **ήγουν** (< *ή γε* ούν). αρχαίο και αυτό, χρησιμοποιήθηκε συχνά στην Αρχαία σε μονολεκτικές ή βραχύλογες επεξηγήσεις Αρχαίο είναι και το **ήτοι** (< *ήτοι) Τα* άλλα είναι νεότερα, ενίοτε και μεταφραστικά δάνεια.

υπέρ γο **δέον** όχι **«υπέρ τού δέοντος».** Συχνά χρησιμοποιείται εσφαλμένα η φράση «*υπέρ τού δέοντος*» αντί τής ορθής **υπέρ το δέον.** Το **υπέρ.** όταν δηλώνει «υπέρβαση» ή «υπερβολή», συντάσ- σεται με αιτιατική, ενώ με γενική δηλώνει «υπεράσπιση» *(Μίλησε υπέρ τού κατηγορουμένου)* Οι ομιλητές παρασύρονται στη λαν

δηλητηριάζω ρ. μετβ. 11876] {δηλητηρίασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** βάζω δηλητήριο σε (κάτι), καθιστώ (κάτι) δηλητηριώδες, *δη/.ητηρίασαν το νερό, για να αναγκάσουν* τους *κολιορκημένους* να *παραδοθοϋν*ΣΥΝ φαρμακώνω 2. (ειδικότ.) προκαλώ σκοπίμως τον θάνατο (ανθρώοπου, ζώου) χρησιμοποιώντας δηλητήριο (συνήθ. στην τροφή τού θύματος):

δη/^,ητηρίασε τον άντρα της, επειδή την απατούσε συν φαρμακώνω, δίνω φαρμάκι, (για ζώα) ρίχνω φόλα 3. (μτφ.) δημιουργώ στον οργανισμό επιβλαβείς ουσίες (δηλητήρια) το *νέφος δη/,ητηριάζει* τους *κατοίκους τής πρωτεύουσας* || *ο καπνός δη?.ητηριάζει τους πνεύμονες* ΣΥΝ βλάπτω, ζημιώνω 4. (μτφ) έχω αρνητική επίδραση, προκαλώ λύπη, στενοχο'ϊρια ή διαταράσσω την ισορροπία: *οι αμφιβολίες δηλητηριάζουν τη σχέση τους* ||{ *παρόμοια περιστατικά δηλητηριάζουν το κα- λό κλίμα στις σχέσεις* των δυο *χωρών* συν καταστρέφω, υπονομεύω

δηλητηριαστής (ο) 118631- **δηλητηριασμός** (ο) **δηλητηρίαση** (η) 118661 ί-ης κ -άσεως **|** -άσεις. -άσεωνί **1.** (γενικά) η εισαγωγή δηλητηρίου σε ζωντανό οργανισμό ή σε τρόοιμα και στο νερό, με αποτέλεσμα την πρόκληση σοβαρών βλαβών ή θανάτου ΣΥΝ φαρμάκωμα 2. (ειδικότ. για έμψυχα) σοβαρή πάθηση τού οργανισμού ανθρώπων και ζώων, που προκαλείται από την επιβλαβή δράση δηλητηριωδών ουσιών: *υφίσταμαι / πεθαίνω από ~* ||[*οξεία ! βραδεία ! ομαδική / τοξική / τροφική / ε?^αφρά ~* 3. (ειδικότ) η φθοροποιός και παθολογική έξη που αποκτά ο οργανισμός από τη συχνή χρήση τοξι- κών ουσιών: *~ από νικοτίνη / ηρωίνη* 4. (μτφ) η πρόκληση αρνητικών συναισθημάτων ή η μετάδοση αρνητικών ιδεών *η ~ μιας σχέσης λό- γω κακής συμπεριφοράς ενός μέλους* jj *η ~ τής νεολαίας από τον καταναλωτισμό* ΣΥΝ φθορά, διαφθορά, υπονόμευση **δηλητήριο** (το) [δηλητηρί-ου **|** -ων) **1.** φυσική ή χημική ουσία, η οποία, όταν εισαχθεί στον οργανισμό ανθρώπου ή ζώου σε ικανή ποσότητα, προκαλεί σωματικές διαταραχές, σοβαρές βλάβες ή/και θάνατο· *δραστικό / πικρό / άγνωστο / φοβερό / επικίνδυνο ~* || *πίνω / παίρνω ~* || *~ φιδιού* ΣΥΝ φαρμάκι (μτφ) 2. (γενικότ.) οτιδήποτε προξενεί ή είναι δυνατόν να προξενήσει φθορά στον οργανισμό τού ανθρώπου ο *καπνός / τα ναρκωτικά / το υπερβολικό αλκοόλ είναι ~* 3. οτιδήποτε έχει πικρή γεύση *αυτός ο καφές είναι ~* ΣΥΝ κινίνο, χολή

αυτός που είναι γεμάτος επιθετικότητα, μίσος ή κακία, που προκαλεί φόβο: *βλέμμα ~* || *τα λόγια, του ήταν ~* φρ *στάζω δηλητήριο* είμαι γεμάτος κακεντρέχεια. επιθετικότητα ή μίσος *τα λόγια του στάζουν δηλητήριο* 5. το περιεχόμενο έργων, λόγων, θεωρκών. προπαγάνδας κ.λπ που προκαλεί μεγάλη θλίψη, στενοχώρια ή ψυχική και ηθική φθορά: *το ~ τής συκοφαντίας ! τού μίσους / τού φόβου / τής διχόνοιας / τής αγνωμοσύνης* || *τα θεάματα αυτά είναι - τής ψυχής.* Ιετυμ < αρχ. *δη?^ητήριον* (ενν *φάρμακον).* ουδ τού επιθ. *δη/.ητήριος*

δηλ,έομαι «βλάπτω, καταστρέφω», αβεβ ετύμου. πιθ. συνδ με λατ dolo «πελεκίζω, κόβο)», dolor «πόνος» (> γαλλ douleur), πράγμα που οδηγεί σε 11£. *del-* «σχίζω, κλαδεύω» (βλ λ. *δαίδαλος).* ίο επίθημα *-τήριον* οφείλεται πιθ. στην αντίθεση προς τη φρ. *σοπήριον (φάρμακον)}.*

δηλητηριώδης, -ης. -ες Ιμτγν] {δηλητηριώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών)

αυτός που περιέχει δηλητήριο ή που προκαλεί δηλητηρίαση· *~ αέριο / οξύ / ουσία / δήγμα / αναθυμιάσεις / πνοή* || *~ φίδι* (που το δάγκωμά του προκαλεί δηλητηρίαση και θάνατο) / *φυτό* ΣΥΝ τοξικός, φαρμακερός 2. (μτφ.) αυτός που περιέχει αυστηρή κριτική, επιθετικότητα ή ειρωνεία, που θίγει την υπόληψη προσώπου: *~ επιθέσεις ί σχόλια / προπαγάνδα / άρθρο* (εφημερίδας) / *θεωρία* συν δηκτικός.

δηλητηριωδώς επίρρ. 11847) ** ςχομο λ *-ης,-ης,-ες* **δήλιος,** -ία. -ιο(ν) αυτός που σχετίζεται με τη νήσο Δήλο. που προέρχεται από αυτήν φρ (α) ***δήλιος κολυμβητής*** ο άριστος, ο έμπειρος κολυμβητής (β) ***δήλιον πρόβλημα*** άλυτο πρόβλημα ή κατάσταση χωρίς διέξοδο Ηπίσης **δηλιακός,**-ή. *-ό* |αρχ.).

[ειυμ αρχ. < *Δή/^ος.* Η φρ. *δήλιον πρόβλημα* έχει την εξής ιστορία Σύμφωνα με την παράδοση, όταν το 430 π.Χ ενέσκηψε· λοιμός στη Δήλο. το μαντείο χρησμοδότησε ότι η επιδημία θα αναχαιτιζόταν, αν μπορούσαν να κατασκευάσουν έναν κύβο διπλάσιο σε όγκο από δεδομένο κύβο Με το δυσεπίλυτο αυτό γεωμετρικό πρόβλημα ασχολή- θηκαν (χωρίς αποτέλεσμα) πολλοί αρχαίοι μαθηματικοί Η φρ. *δήλιος κολυμβητής* οφείλεται στην άποψη των αρχαίων ότι οι Δήλιοι ήταν δεινοί κολυμβητές], **δηλονότι** επίρρ. (αρχαιοπρ) 1.(κυρ. παρενθετικώς) κατά τρόπο σαφή και φανερό *επιχειρηματολογούσε ακατάπαυστα ήταν ~ πεπεισμένος ότι μπορούσε να επιβάλει την άποψή του* συν σαφούς, φανερά 2. (σπανιότ με επεξηγηματική σημασία) για τη διασάφηση όσων προ- αναφέρθηκαν *πήρε απολυτήριο με γενικό βαθμό άριστα. - δεκαεννέα και δέκα δέκατα τέταρτα ΣΥ*<* δηλαδή. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *δηλαδή* [ειυμ αρ^χ < φρ *δήλ,όν (έστιν) ότι* «είναι φανερό ότι» Βλ.λ *δή/.ος]* **δηλοποιω** ρ μετβ [δηλοποιείς .. | δηλοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} (αρχαιοπρ) καθιστώ (κάτι) φανερό, γνωστοποιώ: *~ πρόθεση / στόχο* συν φανερώνω, κοινοποιώ, ανακοινώνω αντ αποκρύπτω, αποσιωπώ. - **δηλοποίηση** (η) [1856J. **δηλοποιητικός,** -ή. -ό [ί 840)

[ειυμ < μτγν. *δη/<.οποιώ (~έω)*< *δήλος* + *ποιώ\.*

Δήλος (η) νησί των Κυκλάδων \'Δ τής Μυκόνου γενέτειρα τής Λρτέ- μιδος και τού Απόλλωνα, αποτελούσί σπουδαίο θρησκίτυκό κέντρο στην αρχαιότητα. — **Δήλιος** (ο) [αρχ.). **Δήλια** κ. (λόγ) **Δηλία** (η), **δήλιος,** -α. - ο (βλ.λ) ^ ςχολιο λ. *παρώνυμο*

[f.tym < αρχ *Δήλος,* αγν. ετύμου. πιθ προελλην τοπωνύμιο (όπως μαρτυρείται από το σπάνιο *Δηλησσος),* που συνδέθηκε παρετυμολ με το επίθ *δήλος* «φανερός» εξαιτίας ενός αρχ. μύθου, κατά τον οποίο το νησί εμφανίστηκε *(«δή?.ον»)* ξαφνικά) δήλος, -ος. -ον (αρχαιοπρ) 1. αυτός που οαίνεται, που διακρίνεται, που είναι ορατός ΣΥΝ φανερός, καταφανής, ευδιάκριτος ΑΜ άδηλος

νομ ***δήλη ημέρα*** η ορισμένη ημέρα κατά την οποία έχει συμφω- νηθεί ότι ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρίόσει την παροχή. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δηλαδή*

[ειυμ < αρχ. *δήλος* < **δέα-λος,* ρηματικό επίθ. τού σπάνιου ρ *δέατο* «φαινόταν» (παρατατικός) < I K. **dej-a* «λάμπω», πβ. σανσκρ. dideti «φαίνεται»!

δηλωμένος, -η. -ο 1. αυτός που δημόσια δηλώνει με παρρησία τις (πολιτικές, κοινίνικές. ηθικές κ.ά) πεποιθήσεις το\> ~ *αριστερός ! δεξιός / εχθρός* συν κηρυγμένος, φανερός συν κρυφός 2. δηλωμένη (η) η ιερόδουλος που ασκεί το επάγγελμά της εν γνώσει και υπό την εποπτεία των αστυνομικίον αρχών δηλώνω ρ. μετβ {δήλω-σα. -θηκα (λόγ μτχ. δηλωθείς, -είσα. -έν), -μένος (λόγ δεδηλωμένος)} 1. καθιστώ (κάτι) φανερό, κάνω (κάτι) γνωστό σε (άλλον) *πολλοί δήλωσαν ευχαριστημένοι από τα κυβερνητικά μέτρα* || *~ την πρόθεσή μου να συμμετάσχω στις εκ/.ογές* || *~ την προτίμησή μου υπέρ ενός υποψηφίου* ||[*~ τη δυσαρέσκειά μου για τη στάση που τήρησε* ΣΥΝ φανερώνω, ανακαλύπτο), γνωστοποιο), εκδηλώνω, κοινοποιώ ανι κρύβω, αποκρύπτω φρ ***δηλώνω συμμετοχή*** εκφράζω προφορικώς ή/και γραπτώς την πρόθεσή μου να συμμετάσχω σε εκδήλωση, διαγωνισμό κ.λπ 2. αναφέρω, κάνω επίσημη ανακοίνωση: ο *υπουργός δήλωσε ότι υπάρχει ανάγκη /.ήψεως εκτάκτων μέτρων* || *~ τελεσίδικα / προκαταβολικώς / κατ' επανά/.ηψιν / σαφώς! επίσημα! κατηγορηματικώς/ υπεύθυνα!* άνι; *περιστροφών/ πανηγυρικά! επιγραμματικά ! απερίφραστα / λακωνικά / ρητώς ! ζυθαρσώς / δημοσίως ! ορθά-κοφτά / επανει/.ημμένως ! εγκαίρως* συν ανακοινώνω, αναφέρω, εκθέτω, λέγω αν ι αποσιωπο), αποκρύπτω **3.** ομολογώ: *~ άγνοια / συμπαράσταση / αδυναμία / πίστη ! υποταγή / μετάνοια* **4.** (ειδικότ.) αναφέρω κάτι στις αρμόδιες αρχές: *~ τα εισοδήματά μου στην εφορία* || *~ το όνομά μου ! την ιδιότητά μου ! τα στοιχεία μου στην* αστυνομία || *η καταγγελία αφορά σε μη δηλωθέντα ενοίκια*]) *~ εμπορεύματα στο τε/.ωνείο* συν αναφέρω 5. (ειδικότ τριτοπρόσ. ***δηλώνει)*** έχει την έννοια, το νόημα, τη σημασία ο *μύθος / η παροιμία! η λέξη ! η φράση δηλώνει,* συν σημαίνει, φανερώνει, δείχνει 6. (η μτχ ***δηλωμένος,*** *-η.* -ο) βλ.λ Επίσης (λόγ) δηλώ [αρχ.! {-οίς, -οί.. μτχ δηλοΐν,-ούσα,-ούν) —δήλωμα (το) |αρχ.|. ςχολιο λ *μετοχή.* [εγυμ < αρχ. *δηλώ (-όω)* < *δί)λος* (βλ.λ.)) δήλωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) 1. η φανέρωση: *για τη ~ τής αιτίας χρησιμοποιούνται καταχρηστικές προθέσεις, επιρρήματα κά.* συν ένδειξη 2. η πράξη με την οποία κάτι γίνεται ευρέως γνωστό. ανακοινώνεται, φανερώνεται *σύμφο>να με υπουργική ~, η κυ- βέρνηση προτίθεται να αποσύρει το επίμαχο νομοσχέδιο* || *προβαίνω σε ~* || *διαφεύδω / κάνω / αποκρύπτω / ανακαλώ / ανασκευάζω ~* || *βαρυσήμαντη / ει/.ικρινής / κατηγορηματική / πρωτάκουστη / επίμαχη / εμπρηστική / επιθετική! ανακριβής / προθυπουργική / σομπ/αρωματική ! ερμηνευτική / επώνυμη / διευκρινιστική / σοβαρή! επιπόλαιη! επίσημη / τολμηρή! εκτενής! αντιφατική / σιβυλλική / ψευδής! αποκαλυπτική ~* συν γνωστοποίηση, ανακοίνωση **3.** (ειδικότ) η έγγραφη ανακοίνωση πολίτη προς κρατική αρχή με υπεύθυνο και επίσημο χαρακτήρα, καθώς και το σχετικό έγγραφο: *φορολογική ~* || *- γεννήσε- ως/ γάμου / θανάτου ί φόρου ακίνητης περιουσίας* || *υποβάλλο) / υπογράφω ~*· φρ (α) ***δήλωση συμμετοχής*** προφορική ή/και γραπτή έκφραση τής πρόθεσης να συμμετάσχει κανείς σε αγώνα, διαγωνισμό ή εκδήλωση, καθώς και το σχετικό έγγραφο (αν υπάρχει) (β) ***δήλωση*** *μετανοίας* η επίσημη δήλωση που εξαναγκάζονταν να υπογράψουν πολίτες αριστερών ορονημάτων κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο, με την οποία αποκήρυσσαν τα φρονήματά τους (γ) *προγραμματικές δη****λώσεις*** η έκθεση τού προγράμματος κάθε νέας κυβέρνησης, η οποία γίνεται προφορικά στη Βουλή από τον πρωθυπουργό κατά τις πρόκες συνεδριάσεις μετά τις εκλογές και την οποία ακολουθεί ψηφοφορία για την παροχή ή όχι ψήφου εμπιστοσύνης στη νέα κυβέρνηση (δ) *υπεύθυνη δήλωση* (i) έγγραφη ανακοίνοοση πολίτη προς τις κρατικές αρχές για οποιοδήποτε θέμα, υπό την προϋπόθεση ότι ο δηλών φέρει στο ακέραιο την ευθ\)νη για το περιεχόμενό της και τιμωρείται με φυλάκιση χωρίς αναστολή, αν αυτή αποδειχθεί ψευδής (ii) (συνεκδ.) το έντυπο που περιέχει τυποποιημένο το κείμενο τής υπεύθ\>νης δήλωσης αλλιώς *δήλο)ση τον νόμου 105* ή *τον νόμου 1599/86* (ε) νομ ***δήλωση βουλήσεως*** η εξωτερίκευση ορισμένης βούλησης, έτσι ώστε να καταστεί γνωστή **4.** ιλωςς η σχέση ανάμεσα στη λέξη και στο πράγμα που δηλώνει η σχέση τής λέξης με το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται («αντικείμενο αναφοράς»), π χ το δέντρο, τον άνθρωπο, τη θάλασσα, όταν πρόκειται για τις λ. *δέντρο, άνθρωπος, θά/.ασσα·* η «εξωτερική» αυτή σχέση αντιδιαστέλλεται προς την «εσωτερική» σχέση που συνδέει το σημαινόμενο (σημασία) και το σημαίνον (μορφή) μέσα σε κάθε λέξη (γλο)σικ*ό σημείο)

[ετυμ < αρχ. *δήλωσις* < *δηλώ (-όω)* II γλωσσ. σημ είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ. denotation < λατ. denotatio, που αποδίδει το αρχ *ή τών όντωνλόγΟ')* *δήλωσις,* ΙΙλάτ. *Πολ* 287α].

δήλωαη - συνδήλωση - συμπαραδήλωση - συνυποδήλωση - υποδήλωση. Ο όρος **δήλωση** (denotation) σημαίνει τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη σημασία μιας λέξης και σε αυτό που δηλώνει, στο *δηλούμενο* ή *αντικείμενο αναφοράς* π χ. η δήλωση τής λέξης *δέντρο* είναι το δέντρο, το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται, για την ακρίβεια μάλιστα, όλα τα *δηλούμενα* (denotata), κάθε είδους δέντρο Ό.τι ανακαλεί στη μνήμη τού ομιλητή η χρήση τής λέξης *δέντρο* και ειδικότερα η σημασία της. η σκιά που προσφέρει το δέντρο, το θρόισμα τΐον φύλλων του. η ομορφιά στο περιβάλλον όπου υπάρχει κ.λπ., είναι οι **συνδηλώσεις** (connotatio) τής σημασίας «δέντρο», ό.τι συνδηλοόνεται μαζί με τη σημασία τής λέξης, ιδίως σε βιωματικό, συγκινησιακό επίπεδο Ίο ίδιο δηλώνουν, στην πράξη, και οι όροι **συμπαραδήλωση** και **συνυποδήλωση.** οι οποίοι όμως ως όροι δεν έχουν τη δηλοηική διαφάνεια τής λ. *συνδήλοιση* Τέλος, η λέξη **υποδήλωση** (implicatio) αναφέρεται περισσότερο στο «τι αφήνει να εννοηθεί η χρήση μιας λέξης, ό.τι δεν λέγεται ρητά αλλά υπονοείται. υποδηλ(όνεται, λανθάνει στη σημασία τής λέξης, συνήθως από το περιβάλλον τής χρήσης της». *Το δέντρομέ-*

σα *στο λεκτικό περιβάλλον τού ποιήματος είναι η υποδή/Μση τής φύσης.*

δηλωσίας (ο/η) {δηλωσιών} (μειωτ.) πρόσωπο που δήλωσε εγγράφως ότι αποκηρύσσει τις πολιτικές του πεποιθήσεις, που έκανε δήλωση μετανοίας (βλ. λ. *δήλωση,* σημ. 3).
[ΕΤΥΜ < *δήλωση* + παραγ. επίθημα *-ίας.* πβ. κ *επιδειξ-ίας.* ΙΙ λ. πλάστηκε στον Εμφύλιο για να χαρακτηρίσει υποτιμητικά τον κομουνιστή, ο οποίος υπέβαλε στις αρχές δήλωση μετανοίας για τις πεποιθήσεις του].
δηλώσιμος, -η, -ο αυτός που μπορεί ή πρέπει να δηλωθεί: ~ *εισόδημα στην εφορία* ΣΥΝ δηλωτέος. **δηλωτή** (η) χαρτοπαίγνιο που παίζεται από ζυγό αριθμό παικτών με τράπουλα από την οποία έχουν αφαιρεθεί τα μπαλλαντέρ.
[F.ΤΥΜ < *δηλώνω,* επειδή κάθε παίκτης πρέπει να *δηλώνει* φανερά την κατηγορία χαρτιών που κατεβάζει στο τραπέζι] **δηλωτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που δηλώνει ή διά τού οποίου δηλώνεται, φανερώνεται (κάτι): *πρόκειται για ενέργεια δηλωτική των προθέσεών του* συν ενδεικτικός, χαρακτηριστικός, σημαντικός 2. (ει- δικότ) αυτός που δηλώνει κάτι με τρόπο σαφή και ευρύτερα κατανοητό: ~ *λέξη / σημασία / όρος || η λέξη Διαδίκτυο είναι* σημασιολο- *γικά περισσότερο δη/.ωτική αυτού που σημαίνει η λέξη Ίντερνετ* - **δηλωτικότητα** (η), **δημαγωγία** (η) [αρχ.] (δημαγωγιών! **1.** η προσπάθεια παραπλάνησης και απόσπασης τής εύνοιας τού λαού με αθέμιτους τρόπους (κολακείες, ψεύτικες υποσχέσεις, σκόπιμη συγκινησιακή φόρτιση κ.ά.): *η ~ χαρακτηρίζει πολλούς πολιτικούς* 2. (συνεκδ.) λόγος που αποσκοπεί στην παραπλάνηση τού λαού και την απόσπαση τής εύνοιάς του: *κά- λεσε τον αντίπαλό του να εγκαταλείψει τις ~ και να τοποθετηθεί ουσιαστικά στο θέμα* **δημαγωγικός,** -ή, -ό Ιαρχ J αυτός που σχετίζεται με την παραπλάνηση τού λαού. προκειμένου να κερδηθεί η εύνοια και η εμπιστοσύνη του: ~ *λόγος / υποσχέσεις / τακτική / νοοτροπία / εξαγγε/Λες* – **δημαγωγικ-ά** / **-ώς** [μτγν] επίρρ **δημαγωγός** (ο) (κακόσ.) πολιτευτής ή πολιτικός, ο οποίος προσπαθεί με απατηλά, αθέμιτα μέσα (λ.χ. κολακείες, ψεύτικες υποσχέσεις, συγκινησιακή διέγερση τού ακροατηρίου) να παραπλανήσει τον λαό και να αποσπάσει την εύνοια και την εμπιστοσύνη του. προκειμένου ο ίδιος να αποκομίσει πολιτικά και προσωπικά οφέλη: *επικίνδυνος / αδίστακτος / ασύστολος / ανεύθυνος* ~ συν. δημοκόπος, λαοπλάνος. [ΕΤΥΜ αρχ < *δήμος* + *άγωγός* < *άγω* «οδηγώ», ήδη από την Αρχ. με αρνητικό περιεχόμενο!, **δημαγωγώ** ρ. αμετβ [αρχ.] (δημαγωγείς...· μόνο σε ενεστ κ. παρατ.} μιλώ ως δημαγωγός, ασκώ δημαγωγία: οι *πολιτικοί που δημαγωγούν προσπαθούν να χειραγωγήσουν τον λαό* **-- δημαγώγηση** (η) [1897]. **δημαιρεσία** (η) {δημαιρεσιών} (παλαιότ.) (συνήθ. στον πληθ.) οι εκλογές για την ανάδειξη των δημοτικών αρχόντων ΣΥΝ δημοτικές εκλογές. – **δημαιρεσιακός,** -ή, -ό [1833].
[ΕΤΥΜ < *δήμος* + *-αιρεσία*< αρχ. *αίροϋμαι* «εκλέγω»Ι. **δημαρχείο** (το) [1832] η έδρα τού δήμου, το κτήριο όπου στεγάζονται οι δημοτικές αρχές και υπηρεσίες ΣΥΝ δημαρχία. **δημαρχευω** ρ αμετβ. [1871] (σπάν.) **1.** αναπληρώνω τον δήμαρχο, ασκώντας τα καθήκοντά του, χωρίς ωστόσο να κατέχω το δημαρχικό αξίωμα: *όταν απουσιάζει ο δϊψαρχος. δημαρχεύει ένας από τους αντιδημάρχους·* συχνά κ. στη μτχ *δημαρχεύων, ~ουσα. επειδή είχε παραιτηθεί ο δήμαρχος,* μιλήσαμε *με τον δημαρχεύοντα* 2. (σπανιότ.) είμαι δήμαρχος.
δημαρχία (η) [αρχ.] {δημαρχιών} 1.το αξίωμα τού δημάρχου: *ανήλ- θε στη - με το 60% των ψήφο)ν των δημοτών* 2. η εξουσία τού δημάρχου και η άσκηση των καθηκόντων που αυτή συνεπάγεται· *τον τελευταίο μήνα ο αντιδήμαρχος ασκεί τη διότι ο δήμαρχος απουσιάζει στο εξωτερικό* 3. η χρονική περίοδος κατά την οποία κάποιος είναι δήμαρχος: *επί δημαρχίας Σπ. Μερκούρη εξωραΐσθηκε η Αθήνα*
(συνεκδ.) το κτήριο όπου στεγάζονται οι δημοτικές αρχές και υπηρεσίες ΣΥΝ δημαρχείο · - **δημαρχιακός,** -ή, -ό. **δημαρχικός,** -ή, -ό -+ δήμαρχος **δημαρχιλίκι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαικ.-ειρων) το αξίωμα τού δημάρχου και η εξουσία που αυτό συνεπάγεται: *πήραν τα μυαλά του αέρα με το - και καβάλησε το καλάμι* συν δημαρχία. **δημαρχίνα** (η) 11893] Ιχωρ γεν. πληθ } (λαικ) 1.η γυναίκα που εξε- λέγη δήμαρχος · 2. η σύζυγος τού δήμαρχου: (παροιμ.) *«να με πούνε ~ κι ας φοφάω από την πείνα»* σχολιο λ. *γυναικείος.* **δήμαρχος** (ο/η) {-ου κ. -άρχου [-ων κ -άρχων, -ους κ. -άρχους} πρόσωπο που εκλέγεται με καθολική και μυστική ψηφοφορία κάθε τέταρτο χρόνο, την πρώτη Κυριακή μετά τη 10η Οκτωβρίου, για να ασκεί τη διοίκηση τού δήμου, ο άρχων τού δήμου· ΦΡ (α) *από δήμαρχος κλητήρας* για κάποιον που χρεωκόπησε ή ξέπεσε ή υποβιβάστηκε στην ιεραρχία τού κλάδου του ΣΥΝ απ' τα ψηλά στα χαμηλά (β) **τα** *παράπονά σου στον δήμαρχο* βλ. λ. *παράπονο.* – **δημαρχικός,** -ή, -ό [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-άρχης*
[πτυμ αρχ. < *δήμος* + *-αρχος* < *άρχω Δήμαρχος* απεκαλείτο στην αρχ Αθήνα ο καθένας από τους αρχηγούς των *δήμων,* ενώ σε άλλες πόλεις δήλωσε και τους αρχιδικαστές. Η λ απέδωσε επίσης τον λατ τίτλο tribunus plebis, όπου έχει την αφετηρία της και η σημερινή χρήση],
δημεγέρτης (ο) {δημεγερτών} (λόγ.) αυτός που παρακινεί τον λαό σε εξέγερση, που υποδαυλίζει στάση ΣΥΝ ταραχοποιός, στασιάρχος ΛΝΤ ειρηνοποιός. – **δημεγερσια** (η) [1824], **δημεγερπκός,** -ή. -ό [1824], **δημεγερτικώς** επίρρ.
[ΕΤΥΜ μεσν < *δήμος* + *έγέρτης* < *εγείρω].*

δήμευση (η) [αρχ.| {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} ΝΟΜ η αφαίρεση τής κυριότητας κινητού ή ακινήτου προς όφελος τού Δημοσίου, η οποία επιβάλλεται με δικαστική απόφαση ως παρεπόμενη ποινή ή ως μέτρο ασφαλείας σε περιπτώσεις τελέσεως αξιοποίνων πράξεων **δημεύσιμος,** -η,-ο 11856] αυτός που πρέπει ή μπορεί να δημευθεί. ~ *περιουσιακό στοιχείο.*
[ΕΤΥΜ Από̱δ τού γαλλ. confiscable], **δημεύω** ρ μετβ {δήμευ-σα. -θηκα / -τηκα, -μένος} ΝΟΜ αφαιρώ την κυριότητα κινητού ή ακίνητου περιουσιακού στοιχείου ιδιώτη προς όφελος τού Δημοσίου κατόπιν δικαστικής αποφάσεως. το ανακηρύσ- σω κτήμα τού Δημοσίου: *η επαναστατική κυβέρνηση δήμευσε τα αγροκτήματα των αριστοκρατών* – **δημευτής** (ο), **δημεύτρια** (η), **δημευτικός,** -ή. -ό [μεσν]
[ΕΤΥΜ apj(. < *δήμος].* **δημηγορία** (η) {δημηγοριών} **1.** (επίσ.) πολιτική αγόρευση, ομιλία πολιτικού σε συγκεντρωμένο πλήθος συν λόγος · 2. (ειδικότ.) συμβουλευτικός ρητορικός λόγος, που εκφωνούσαν σημαίνουσες πολιτικές, στρατιωτικές και πνευματικές προσωπικότητες ενώπιον τής Εκκλησίας τού Δήμου ως είδος άνθησε τον 5ο αι π.Χ. στην αθηναϊκή δημοκρατία έχοντας ως κύριο χαρακτηριστικό του την έντεχνη διάταξη των επιχειρημάτων οι ~ Γου *Αλκιβιάδη, όπως* τις *παραθέτει* ο Θου- *κυδίδης.* – **δημηγορικός,** -ή, -ό [αρχ.|. **δημηγορώ** ρ [αρχ.] {-είς .}. [ΕΤΥΜ αρχ. < *δημηγόρος* < *δήμος* + *-ηγόρος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *αγορά]*
Δήμητρα (η) **1.** ΜΥΘΟΛ μια από τις δώδεκα θεότητες τού Ολύμπου, θεά τής γης. των καλλιεργειών (κυρ. των σιτηρών) και τής υλικής αφθονίας μέσω των δημιουργικών δυνάμεων τής γης 2. γυναικείο όνομα (βλ. λ. *δωδεκάθεο,* πιν)
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Δημήτηρ / Δαμάτηρ ι Δωμάτηρ,* αβεβ. ετύμου. Είναι βέβαιο ότι το β' συνθ. τού ονόματος περιέχει τη λ *μήτηρ / ματηρ,* ενώ ως προς το α' συνθ η αληθοφανέστερη άποψη το ταυτίζει με το αρχαιότατο ουσ. *δά* «γη», οπότε το όνομα θα εσήμαινε «η μητέρα γη» Βλ. κ. *Αημήτριος].* ^
δημητριακά (τα) ετήσια ή διετή φυτά διαφόρων οικογενειών, που καλλιεργούνται συστηματικά σε ολόκληρο σχεδόν τον πλανήτη και των οποίων οι σπόροι, συνήθ. αλεσμένοι, αποτελούν βασική τροφή τού ανθρώπου και πολλών ζώων. λ χ το σιτάρι, το κριθάρι, ο αραβόσιτος. η βρώμη, η σίκαλη κ.λπ. ΣΥΝ σιτηρά, γεννήματα.
[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *Δήμητρα,* η οποία ήταν θεά τής γεωργίας], **δημήτριο** (το) 11840] {δημητρίου} ΧΗΜ μεταλλικό στοιχείο αργυρού χρώματος (σύμβολο Ce) που βρίσκεται σε αφθονία στη γη και χρησιμοποιείται στη βιομηχανία οπτικών ειδών, τη φωτογραφία, την υφα- ντουργική και αλλού (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ).
[ΠΤΥΜ Από̱δ. τού νεολατ. cerium, που οφείλεται στον αστεροειδή *Δήμητρα* (Ceres), ο οποίος είχε ανακαλυφθεί λίγα χρόνια πριν από το χημικό στοιχείο]
Δημήτρίος (ο) {Δημητρίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο αυτόν που μαρτύρησε στη Θεσσαλονίκη τον 3ο αι **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Δημήτρης.** * ΣΧΟΛΙΟ λ *-ιος* [F.ΤΥΜ Το αρχ. επίθ. *δημήτρίος* «ο σχετιζόμενος με τη (θεά) Δήμητρα», που ήδη από την αρχαιότητα χρησιμοποιήθηκε ως κύριο όνομα] **δήμιος** (ο) {-ου κ. -ίου | -ων κ -ίων. -ους κ -ίους} **1.** πρόσωπο που εκτελεί τους καταδικασμένους σε θάνατο, ο ~ *τού Άουσβιτς* || ο ~ *πέ-* ρασε *τη θηλιά στον /.αιμό τού καταδίκου* συν εκτελεστής, (λαϊκ.) μπόγιας 2. (μτφ) πρόσωπο που σκοτώνει με το ίδιο του το χέρι ή μεθοδεύει τον θάνατο άλλων, χωρίς να συμμετέχει ο ίδιος *υπήρξε ο ~ των μειονοτήτων τού κράτους του* ΣΥΝ φονιάς, δολοφόνος, εκτελεστής 3. (μτφ - γενικότ.) πρόσωπο που κυβερνά τυραννικά, που καταργεί τις πολιτικές ελευθερίες: ~ *των ε/.ευΟεριών τού λαού / των δικαιωμάτων* συν βασανιστής, στραγγαλιστής.
[Ηί ΥΜ. αρχ. επίθ. (< *δήμος),* που προσδιόριζε αρχικώς τον σχετιζόμε- νο με τον δήμο, τον δημόσιο σε αντίθεση με τον ιδιωτικό, επομένως και τον *δήμιον* δοϋλον (Αριστοφάνης), που ήταν επιφορτισμένος με τις εκτελέσεις των θανατικών ποινο')ν] **δημιούργημα** (το) [μτγν.] {δημιουργήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** οτιδήποτε έχει κατασκευαστεί, το αποτέλεσμα τής δημιουργίας (βλ λ.): *καλλιτεχνικό! σημαντικό / αξιόλογο! τέλειοι ανθρώπινο! θείο! κλασικό ! πνευματικό ~ || ~ τής τέχνης / τού λόγου / τού πνεύματος* συν. έργο. κατασκεύασμα, κατασκευή, πλάσμα, πλαστούργημα 2. γενικά ό,τι προκύπτει ως αποτέλεσμα συνδυασμού δημιουργικών δυνάμεων, επιδράσεοον, συντελεστών κ.λπ : *η Γαλλική Επανάσταση υπήρξε το αναγκαίο ~ των ιστορικών δεδομένων* 3. (γενικότ.) το προϊόν τής ενέργειας ή τής επίδρασης φαινομένου, καταστάσεως, λειτουργίας κ.λπ.: ο *καταναλωτισμός είναι ~ τού τεχνικού πολιτισμού || ~ τής φαντασίας ! τού μυα/.ού κάποιου* (μη πραγματικό, φανταστικό) ΦΡ ***είμαι δημιούργημα (κάποιου)*** (για πρόσ) οφείλω την εξέλιξη και την επιτυχία μου (αλλά και πιθανή αποτυχία) στην προεργασία, τη δράση ή/και την προσπάθεια άλλου: ~ *των γονιών! των δασκά/Μν/ τού εαυτού μου*
δημιουργία (η) [αρχ] {δημιουργιών} **1.** (γενικά) η διαδικασία κατασκευής ενός πράγματος ή υλοποίησης μιας ιδέας ή σχεδίου *η ~ τού νέου οδικού δικτύου* [[*η ~ θέσεων εργασίας! κέντρου άθλησης* συν κατασκευή, γένεση, γενεσιουργία, επιτέλεση, σχηματισμός, παραγωγή, επινόηση, εκπόνηση, πλάσιμο, ίδρυση, θεμελίωση αντ εξόντωση, εκμηδένιση, αφανισμός 2. το αποτέλεσμα τής παραπάνω διαδικασίας. το δημιούργημα (ειδικότ.) ό.τι προκύπτει ως αποτέλεσμα έμπνευσης και προσπάθειας, ιδ. όταν χαρακτηρίζεται από πρωτοτυπία στη σύλληψη και την εκτέλεση: *το ανέβασμα τής «Δωδεκάτης Νύχτας» τού Σαίξπηρ αποτελεί την κορυφαία καλλιτεχνική ~ τού θεάτρου μας || οι τελευταίες ~ των Γάλ?.ων σχεδιαστών || ποιητική /*

ανθρώπινη / νέα ί εκπληκτική / μουσική ! κλασική / δραματική / ρομαντική ! πρωτοποριακή / δυναμική / πνευματική ! περίλαμπρη ! αρχιτεκτονική ~ **3.** (ειδικότ. για τον Θεό. τη θεία δύναμη) ***Δημιουργία*** (η) η κτίση τού κόσμου, τού σύμπαντος· το σύνολο των δημιουργημάτων τού Θεού, ο κόσμος: *ο άνθρωπος θεο)ρείται το κόσμημα τής* ~ || οι *επτά ημέρες τής* ~ συν. πλάση, γένεση, κοσμογονία, **δημιουργικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που έχει την ικανότητα να δημιουργεί. να παράγει νέες και πρωτότυπες μορφές (γενικότ.) αυτός που παράγει έργο, που είναι αποτελεσματικός. ~ *καλλιτέχνης / φαντασία / ικανότητα / οίστρος / πνοή ! χρόνια / ορμή ί στιγμή / διάθεση / περίοδος / πρωτοβουλία / προσπάθεια / ημέρα / συνεργασία / πορεία ! σκέψη / φάση* συν επινοητικός, εφευρετικός, παραγωγικός, γόνιμος αντ εξοντωτικός, εκμηδενιστικός, διαλυτικός 2. αυτός που παρέχει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει κανείς τις δυνατότητες και τις ιδέες του: ~ *ρόλος / εργασία / δραστηριότητα / ζωή / προοπτική* **3. δη-** ***μιουργικό*** (το) τμήμα διαφημιστικής εταιρείας στο οποίο συλλαμβά- νονται και αναπτύσσονται πρωτότυπες ιδέες. — **δημιουργικ-ά / -ώς** [αρχ] επίρρ.. **δημιουργικότητα** (η) [Ι861]. ** σχολιο λ. *γόνιμος.* **δημιουργος** (ο/η) **1.** πρόσωπο που δημιουργεί (κάτι): *ο ~ τής επιτυχίας / τής νίκης / μιας επιχείρησης* 2. (ειδικότ) (α) καλλιτέχνης, παραγωγός καλλιτεχνικού έργου: *συχνά οι ~ αισθάνονται πικρία για τις κριτικές πον τους επιφυλάσσουν οι εφημερίδες* (β) ***κινηματογράφος (ή σινεμά) τού δημιουργού*** η δημιουργία κινηματογραφικών έργων σύμφωνα με το ύφος και την οπτική που επιθυμεί ο σκηνοθέτης (κατ' αντιδιαστολή προς τον εμπορικό κινηματογράφο, όπου τον πρώτο λόγο έχει ο παραγωγός ή ο χρηματοδότης) **3.** ***Δημιουργός*** (ο) ο Θεός ως δημιουργός τού κόσμου: *ο πάνσοφος* ~ ΣΥΝ Πλάστης. σχολιο λ *-ουργός, χειρουργός*

[εγυμ. αρχ. < **δημιο-Γοργός* < *δήμιο-* (< *δήμος)* + *-Ροργός* < *έργον* (< **F£ργον)* Αρχική σημ. τής λ. είναι «αυτός που δουλεύει για τον δήμο, σε εργασίες κοινής ωφέλειας, ο τεχνίτης, ο χειρώναξ, ο εργαζόμενος (από ζαχαροπλάστης και μάγειρος έως πρακτικός γιατρός). Η έννοια τού «δημόσιου ενδιαφέροντος» διατηρήθηκε επίσης στη χρήση τής λ. «δημιουργός» ως τίτλου για τους άρχοντες πολλών αρχαίων πόλεων- κρατών. Η λ. δήλωσε επίσης αυτόν που για πρώτη φορά συλλαμβάνει και κατασκευάζει ή προτείνει κάτι, τον δημιουργό με τη σημερινή έννοια Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στο να εγκαταλειφθεί βαθμηδόν (ήδη στην Αρχαία) η αρχική σημ , η οποία δηλώθηκε υποτιμητικά με τη λ. *βάναυσος* (βλ.λ.)]. **δημιουργώ** ρ. μετβ κ. αμετβ. [αρχ.] {δημιουργείς.. [δημιούργ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. παράγω κάτι, φτειάχνω (κατασκευάζω, υλοποιώ ιδέα / έμπνευση κ.λπ): *η τεχνική πρόοδος δημιούργησε πολ?.ά νέα επαγγέλματα* [[*ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο* ((*τα παιδιά μου μεγάλωσαν και δημιούργησαν δική τους οικογένεια* ||

(θεατρική, κινηματογραφική, μουσική κ.λπ.) *παράδοση / φήμη* αντ χαλάω, καταστρέφω **2.** (καταχρ.) γίνομαι αίτιος να προκύψει κάτι. προκαλώ: οι *δηλώσεις τού υπουργού δημιούργησαν σύγχυση* || ~ *πανικό* / (ευχάριστη, δυσάρεστη κ λπ.) *ατμόσφαιρα / ανωμαλίες / σάλο ί αμφιβολίες / εμπόδια / δναρεσκεια / ψευδαίσθηση / εντύπωση ! υποψίες ! ρήγμα / αναστάτωση / σκάνδαλο / δίλημμα / επεισόδιο / ενδιαφέρον / οξύτητα ! υπόνοιες / θόρυβο / προϋποθέσεις / ενκαιρία ! ψυχρότητα* **[[** ~ *κλίμα ενφορίας ί φανατισμού* συν προξενώ, γεννώ ♦

(αμετβ) (ειδικότ για καλλιτέχνες) βρίσκομαι στο στάδιο υλοποιή- σεως μιας έμπνευσης, μιας ιδέας, παράγω καλλιτεχνικό έργο· *μην απασχολείτε τον μετρ, τώρα δημιουργεί!* **4.** (η μτχ ***δημιουργημένος,*** *-η, -ο)* (α) αυτός που έχει κατασκευαστεί ή διαμορφωθεί (από κάποιον) (β) (ως επίθ.) αυτός που έχει αποκατασταθεί οικονομικά και κοινωνικά: *είναι άνθρωπος ~ με /..εφτά και νπόληψη ·+~* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κάνω*

δημιουργώ (προβλήματα, καταστροφές, εχθρούς κ.τ.ό)! Η λ. δημιουργώ χρησιμοποιείται τελευταία καταχρηστικά με συμπληρώματα που δηλώνουν αρνητικές καταστάσεις *(προβλήματα, δνσκο- λίες* κ.τ.ό) Από έλλειψη προσοχής στις σημασιολογικές αποχρώσεις των ρημάτων παρατηρείται η τάση να χρησιμοποιείται το *δη- μιουργώ* σχεδόν αντί τού κάνω (*δημιουργώ θόρυβο, φασαρία* κ.ά), αντί τού προκαλώ *(δημιουργώ δνσάρεστες εντυπώσεις, μεγάλες καταστροφές, αντιδράσεις κ* τ ό.). αντί τού γεννώ *(δημιουργώ προ- β/.ήματα, δυσκολίες* κ.ά.) κ.λπ Το *δημιονργώ* είναι κατεξοχήν εύσημο (meliorative) ρήμα, έχει δηλ. καλή σημασία, δηλώνοντας κάτι νέο και καλό: *Δημιούργησαν αθάνατα έργα τέχνης / πολιτισμό/ πρότυπα* κ.λπ Όχι όμως «*δημιούργησε εχθρούς*»'.

δημο- κ. δημό- κ δημ- λεξικό πρόθημα που δηλώνει: 1, το σύνολο τού λαού *δημο-φιλής, δημο-ψήφισμα, δημο-σκόπηση, δημο-κράτης* 2. τον δήμο (ως τοπική αρχή): *δημο-γέροντας, δημ-αιρεσία.*

{ΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν Κλληνικής, που προέρχεται από το αρχ. *δήμος]* δημογέροντας (ο) {δημογερόντων} (κατά την Τουρκοκρατία) αιρε- τός άρχοντας τής ελληνικής κοινότητας με διοικητικά και αστυνομικά καθήκοντα συν προεστός, πρόκριτος, προύχοντας, κοτζάμπασης [ΕΤΥΜ. < αρχ. *δημογέρων* < *δήμος* + *γέρων.* Με τη δημιουργία νέων θεσμών και αξιωμάτων κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο αναβίωσαν διάφοροι αρχαίοι όροι, όπως *δημογέρων / δημογέροντες,* που δήλωνε τους σεβάσμιους ευγενείς γέροντες, οι οποίοι ασκούσαν συμβουλευτικό ή διοικητικό έργο (πβ *κ γερουσία)]* δημογεροντία (η) [1829] {χωρ πληθ.} (κατά την Τουρκοκρατία) 1. το αξίωμα και η εξουσία τού δημογέροντα (βλ.λ.) 2. (κατ' επέκτ) το σύνολο των δημογερόντων, η ομάδα που αποτελείται από δημογέροντες 3. (κατ' επέκτ.) η έδρα των δημογερόντων, ο τόπος όπου συγκεντρώνονταν για να συνεδριάσουν — δημογεροντικός, -ή, -ό [1833].

[ΕΤΥΜ Η λ. πλάστηκε από τον Αδαμάντιο Κοραή με βάση το αρχ. *δημογέρων (δημογέροντες)]* δημογραφία (η) [18551 επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη στατιστική μελέτη τού πληθυσμού, δηλ. τη διάρθρωση (λ χ κατά ηλικία, κατά φύλο κ.λπ) και τη δυναμική του (γεννήσεις, γάμοι, θάνατοι, μεταναστευτικά ρεύματα κ λπ.). — δημογράφος (ο/η) [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ demographie]. δημογραφϊκός, -ή, -ό [1894] αυτός που σχετίζεται με τη δημογραφία (βλ λ.): ~ *μελάτες / έρευνες / στοιχεία / ανάπτυξη* συν πληθυ- σμιακός· φρ ***δημο γραφικό πρόβλημα*** οι δυσχέρειες και οι δυσκολίες που προκύπτουν (στην οικονομία, τα εθνικά θέματα, τη μετανάστευση κ.λπ) από τη δυσανάλογη αύξηση ή κυρ. τη μείωση τού πληθυ- σμού. — δημογραφικ-ά /-ώς επίρρ. δημοδιδάσκαλος (ο) [1833] {δημοδιδασκάλ-ου [-ων. -ους}, δημοδιδασκάλισσα (η) [1833] Ιδημοδιδασκαλισσών} (παλαιότ.) δάσκαλος τού δημοτικού σχολείου, δηλαδή τής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, πρόσωπο που διδάσκει στα παιδιά τα πρώτα γράμματα — δημοδι- δσσκαλικός, -ή. -ό 11877]. δημοκόπος (ο/η) πρόσωπο που προσπαθεί με κάθε τρόπο να κερδίσει την εύνοια και την εμπιστοσύνη τού λαού, για να αποκομίσει πολιτικό και προσωπικό όφελος ο *λαός βρέθηκε στο έλεος των* ~ συν δημαγωγός, λαοπλάνος. — δημοκοπία (η) [μτγν]. δημοκοπικός, -ή, - ό [αρχ.]. δημοκοπώ ρ. [μτγν] {-είς ..}.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *δήμος* + *-κόπος* < *κόπτω].* δημοκράτης (ο) {δημοκρατών}, δημοκράτισσα (η) {δημοκρατισ- σών} 1. οπαδός τού δημοκρατικού πολιτεύματος, αυτός που θεωρεί τη δημοκρατία ως το καλύτερο σύστημα πολιτικής διακυβέρνησης ΣΥΝ δημοκρατικός 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται σύμφωνα με τις αρχές τής δημοκρατίας (που υπερασπίζεται την ελευθερία τού λόγου, τη λήψη συλλογικών αποφάσεων, την αρχή τής πλειοψηφίας κ ά.). *·"■* σχολιο λ *αντιδάνειο*

ΙΕΤΥΜ μεσν, αρχική σημ «αξιωματούχος των Πρασίνων ή των Βένετων». < *δημο-* + *-κράτης* < *κρατώ.* Η σημερινή σημ είναι αντιδάν από γαλλ. democratef.

δημοκράτης ή δημοκρατικός; αριστοκράτης ή αριστοκρατικός;

Οι λ. *δημοκράτης κ* αι *αριστοκράτης* αποτελούν παραδείγματα για το πώς η χρήση μπορεί και επιβάλλει τύπους που δεν είναι γραμ- ματικώς ορθοί. Το δημοκράτης πρωτοεμφανίζεται μόλις στο Βυζάντιο (αναφέρεται από τον Κωνσταντίνο τον Πορφυρογέννητο *-Έκθεσις βασιλείον τάξεως,* σ. 12, 13 κα- ως αξίωμα των Πράσι- νων και των Βένετων, αντιδιαστελλόμενο προς το αξίωμα τού δημάρχου). ενώ η δημοκρατία είναι θεμελιώδης λέξη-θεσμός τής κλασικής αρχαιότητας Τόσο το *δημοκράτης όσο* και το αριστοκράτης (απαντά άπαξ στην Αρχαία σε σχολιαστή τού Αριστοτέλη, 1ος αι. μΧ.) θα σήμαιναν αντιστοίχως λόγω τού σχηματισμού τους. «ο κρατών τού δήμου» και «ο κρατών των αρίστων», δηλ. το αντίθετο αυτού που πραγματικά σημαίνουν! Οι ορθές λ αντιστοίχως θα ήταν: δημοκρατικός και αριστοκρατικός (χρησιμοποιούνται και οι δύο στην Αρχαία) Ωστόσο, στη χρήση επικράτησαν οι λ *δημοκράτης* και *αριστοκράτης* (πιθ για να επιτευχθεί διάκριση ανάμεσα στο επίθ. *δημοκρατικός ί αριστοκρατικός* και το ουσιαστικό *δημοκράτης / αριστοκράτης),* οι οποίες μάλιστα αποτέλεσαν το πρότυπο για τον σχηματισμό και άλλων τέτοιων συνθέτων, οδηγώντας σε υποσύστημα *λαοκράτης, θεοκράτης. κεφαλαιοκράτης, γραφειοκράτης, αποικιοκράτης, φαυλ.οκράτης, τρομοκράτης, τεχνοκράτης, στρατοκράτης, πλ^οντοκράτης* κ ά. Όλα τα σύνθετα αυτού τού τύπου έχουν σχηματιστεί (αντί επιθ. σε *-ικός)* από τα αντίστοιχα αφη- ρημένα ουσιαστικά: *γραφειοκρατία - γραφειοκράτης (αντί γραφειοκρατικός). τρομοκρατία - τρομοκράτης* (αντί *τρομοκρατικός)* κ.τ.ό. Ειδικότερα, οι λέξεις αριστοκράτης και δημοκράτης, με τη σημερινή τους σημασία, είναι αντιδάνεια από τη γαλλική γλώσσα, στην οποία το 1550 πλάστηκαν οι λ arisiocrate και democrate, αρχικά με αναφορά στην αρχαιότητα, ενώ στους χρόνους τής Γαλλικής Επανάστασης απέκτησαν το πολιτικοκοινωνικό περιεχόμενο που έχουν και σήμερα.

δημοκρατία (η) {δημοκρατιών} ιιολιτ 1.(α) πολίτευμα με διαφορετικές μορφές κατά κοινωνίες και ιστορικές περιόδους, σύμφωνα με το οποίο η πολιτική εξουσία πηγάζει από τον λαό και ασκείται προς όφελός του, βασικές δε αρχές του αποτελούν η ισονομία, η ισοπολι- τεία. η κατοχύρωση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιομάτων, η αρχή τής πλειονοψηφίας κ.λπ.. *αρχές! όρια! υπονόμευση / ανατροπή! σεβασμός / στήριξη / εδραίωση τής - || ζηλωτής / νπέρμαχος / αγωνιστής τής* ~ αντ τυραννία, απολυταρχία, ολιγαρχία, μοναρχία, δεσπο- πσμός. δικτατορία, φασισμός (β) ***άμεση δημοκρατία*** το πολιτικό σύστημα κατά το οποίο οι αποφάσεις λαμβάνονται απευθείας από τους πολίτες, χωρίς τη μεσολάβηση αντιπροσώπων (όπως λ.χ. στην αρχαία Αθήνα), κατ'αντιδιαστολή προς την έμμεση, την κοινοβουλευτική δημοκρατία (γ) ***έμμεση / αντιπροσωπευτική δημοκρατία*** η συνηθέστε- ρη μορφή σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος, κατά την οποία η πολιτική εξουσία ασκείται από τον λαό έμμεσα, μέσω αιρετών αντιπροσώπων κατά το Σύνταγμα (δ) ***μικτή δημοκρατία*** δημοκρατικό πολίτευμα αντιπροσωπευτικού τύπου, στο οποίο όμως υπάρχουν θεσμοί που επιτρέπουν στον λαό να ασκεί απευθείας πολιτική εξουσία σε ορισμένες περιστάσεις (ε) ***βασιλευομένη δημοκρατία*** το δημοκρατικό πολίτευμα στο οποίο ο ανώτατος άρχοντας είναι ο βασιλιάς, κατ' αντιδιαστολή προς την προεδρευομένη δημοκρατία (στ) ***αβασίλευτη δημοκρατία*** δημοκρατικό πολίτευμα, κατά το οποίο ο ανώτατος άρχοντας (πρόεδρος τής Δημοκρατίας) εκλέγεται από τον λαό είτε άμε

σα είτε έμμεσα (δηλαδή από τους αντιπροσώπους του) (ζ) ***προεδρική δημοκρατία*** κοινοβουλευτικό δημοκρατικό πολίτευμα, στο οποίο ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας εκλέγεται απευθείας από τον λαό και είναι το κεντρικό όργανο τής εκτελεστικής εξουσίας: ~ *είναι το πολίτευμα των Η Π Α. και τής Γαλλίας* (η) ***προεδρευομένη δημοκρατία*** η μορφή κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, στο οποίο κεντρικό όργανο τής εκτελεστικής εξουσίας είναι η κυβέρνηση που εξαρτάται από την εμπιστοσύνη τής Βουλής, ενώ ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας εκλέγεται από τη Βουλή και δεν ασκεί ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες: *το πολίτευμα τής Ε/.λάδας είναι* ~ (θ) ***λαϊκή δημοκρατία*** το καθεστώς των χωρών, στις οποίες, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κυβερνούσε το κομουνιστικό κόμμα (ι) ***δημοκρατία τής μπανάνας*** η μπανανία (βλ λ.) 2. (συνεκδ) (α) έθνος ή κράτος που κυβερνάται με δημοκρατικό πολίτευμα: *η Κύπρος ανακηρύχθηκε ανεξάρτητη* - [[*η Γαλλική / η Ε/^.ληνική Ι η Ισπανική* ~ (β) ομοσπονδιακή δημοκρατία κρατικός οργανισμός που αποτελείται από περισσότερες τής μίας δημοκρατικές πολιτείες, τις οποίες διοικεί κεντρική (ομοσπονδιακή) κυβέρνηση. όπως λ χ. στη Γερμανία **3.** (σε φρ. όπως *Α, Β'κ.λκ Δημοκρατία*) η περίοδος δημοκρατικής διακυβέρνησης που αρχίζει από την ψήφιση ή αναθεώρηση ενός Συντάγματος: *ο Ντε Γκωλ υπήρξε πρόεδρος τής Ε' Γα/^ικής Δημοκρατίας.* ^ σχολιο λ. *δημοκράτης.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *δήμος* + *-κρατία*< *κράτος.* Ορισμένοι πολιτικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *λαϊκή / ομοσπονδιακή δημοκρατία* (πβ. γαλλ. republique populaire / federale)]

Δημοκρατία τού Κονγκό (η) το Ζαΐρ (βλ.λ.). **δημοκρατικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ο εκδημοκρατισμός (βλ.λ) — **δημοκραπκοποιώ** ρ {-είς .}. **δημοκρατικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη δημοκρατία και τον δημοκράτη, αυτός που αρμόζει στις αρχές τής δημοκρατίας: ~ *ιδεώδη ! ιδέες / αντιλήψεις / πεποιθήσεις / διοίκηση / νομιμότητα / /.ειτουργία / πολίτευμα / θεσμοί / σύστημα / χώρα / κίνημα / ψηφοδέ/.τιο / πορεία / φρονήματα / παιδεία / νομοθεσία / σύνταγμα / ε/^ευθερίες / χαρακτήρας / Τύπος / αίσθημα / λύση / συνει- δηση / δικαιώματα / ήθος / κυβέρνηση / καθεστώς / μανδύας / πολιτική / συνέδριο / κόμμα* ||[*το* ~ *έλλειμμα μιας χώρας* συν λαοκρατικός αντ. αυταρχικός, απολυταρχικός, μοναρχικός, δυναστικός, δεσποτι- κός, δικτατορικός, φασιστικός 2. (ειδικότ για πρόσ) ο υπέρμαχος και οπαδός τής δημοκρατίας, αυτός που θεωρεί τη δημοκρατία ως το καλύτερο σύστημα διακυβέρνησης. ~ *άνθρωπος / πολίτης / λαός / κόσμος / νεο/.αία* αντ μοναρχικός, φασίστας **3.** (καταχρ. στο λεξιλόγιο τού αντιδεξιού πολιτικού χώρου) αυτός που δεν ανήκει σε δεξιό (συντηρητικό) πολιτικό κόμμα ΣΥΝ προοδευτικός· ΦΡ ***δημοκρατική παράταξη*** το σύνολο των μη δεξιών πολιτικών δυνάμεων, οι κεντρώες και οι αριστερές πολιτικές δυνάμεις **4.** (ειδικότ.) αυτός που εφαρμόζει και υπερασπίζεται τις βασικές δημοκρατικές αρχές (όπως την ελευθερία τού λόγου, την αρχή τής πλειονοψηφίας για τη λήψη αποφάσεων, την ισότητα κ.λπ.) *υπήρξε πάντοτε* ~ *πολιτικός, σεβόμενος έμπρακτα τις διαφορετικές απόψεις των αντιπάλων του* ΣΥΝ. φιλελεύθερος, προοδευτικός 5. ***Δημοκρατικοί*** (οι) **/ *Δημοκρατικό Κόμμα*** ένα από τα δύο μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα στις Η Π Α. 6. μέλος ή οπαδός των Δημοκρατικών στις ΗΠΑ,:~ *γερουσιαστής / υποψήφιος.*

δημοκρατικ-ά /-ώς [μτγν Ι επίρρ., **δημοκρατικότητα** (η) [1894]. 3.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *δημοκράτης* **δημοκρατισμός** (Ο) [1836[**1.** η έννοια και η ιδεολογία τής δημοκρατίας, καθώς και η πίστη στα ιδεώδη της ΣΥΝ. δημοκρατικότητα 2. (κακόσ.) η καπηλεία τής δημοκρατικής ιδεολογίας για την εξυπηρέτηση σκοπιμοτήτων

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ republicanisme],

Δημόκριτος (ο) {-ου κ -ίτου| **1.** ο σημαντικότερος αρχαίος Έλληνας φυσικός φιλόσοφος από τα Άβδηρα τής Θράκης (5ος αι. π.Χ.), ο οποίος έμεινε γνωστός ως θεμελιωτής τής ατομικής θεωρίας 2. ονομασία τού Κέντρου Ι Ιυρηνικών Ερευνών τής Ελληνικής Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας **3.** ανδρικό όνομα. — **δημοκρίτειος,** -α. -ο Ιμτγν.]

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «ο κριτής τού δήμου», < *δήμος* + *-κριτος* < *κρίνω].*

δημοπρασία (η) [1840] {δημοπρασιών} **1.** η δημόσια εκποίηση κινητών ή/και ακινήτων αντικειμένων ή περιουσιακών στοιχείων, τα οποία κατακυρώνονται τελικώς σε όποιον προσφέρει το υψηλότερο χρηματικό αντίτιμο: *διενεργείται / προκηρύσσεται / κατακυρώνεται / διεξάγεται Ι λαμβάνει χώρα* -1 | *εκθέτω Ι πωλώ Ι βγάζω σε* ~ ΣΥΝ πλει- στηριασμός 2. (α) ***μειοδοτική δημοπρασία*** διαδικασία που διεξάγεται δημόσια και κατά την οποία περιέρχεται περιουσιακό στοιχείο ή ανατίθεται δημόσιο έργο σε όποιον προσφέρει το χαμηλότερο χρηματικό κόστος ΣΥΝ μειοδοτικός διαγωνισμός (β) ***μυστική δημοπρασία*** η δημοπρασία, κατά την οποία οι προσφορές των πλειοδοτών (ή των μειοδοτών) βρίσκονται μέσα σε σφραγισμένους φακέλους (γ) ***φανερή δημοπρασία*** η δημοπρασία, κατά την οποία οι προσφορές των πλειοδοτών (ή των μειοδοτών) γίνονται προφορικά την ώρα τής διαδικασίας. — **δημοπρατικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *δημοκράτης* < *δήμος* + *-πράτης* < αρχ *πι-πρά-σκω* «πωλώ» (βλ. λ. *πρατήριο)].* **δημοπρατήριο** (το) [1833] {δημοπρατηρί-ου | -ων} **1.** ο ανοιχτός ή κλειστός χώρος που προορίζεται για τη διενέργεια δημοπρασιών

(κατ' επέκτ.) ανοικτός χώρος ή κατάστημα, όπου πωλούνται μεταχειρισμένα είδη σε χαμηλή τιμή **δημοπράτης** (ο) {δημοπρατών} αυτός που πουλά σε δημοπρασία. [ετυμ μτγν < *δήμος* + *-πράτης* < ρ *πι-πρά-σκω* «πωλώ» (βλ λ. *πρατήριο)].*

δημοπρατώ ρ μετβ. [1840] {δημοπρατείς... | δημοπράτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. εκθέτω σε δημοπρασία, βγάζω σε πλειστηριασμό κινητό ή ακίνητο περιουσιακό στοιχείο συν εκπλειστηριάζω, (καθημ) βγάζω στο σφυρί 2. προκηρύσσω μειοδοτική δημοπρασία για την εκτέλεση δημόσιου έργου *οι μελέτες ανατίθενται, μόνον οι κατασκευές έργων δημοπρατούνται.* — δημοπράτηση (η)

[ΕΤΥΜ < μτγν *δημοπράτης* < *δήμος* + *-πράτης* < αρχ. *πι-πρά-σκω «πωλώ»* (βλ. λ πρατήριο)].

Δήμος (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα

ως χαϊδευτ. των ον *Δημήτρης, Δημοσθένης* κ ά [ι-τυμ Συγκεκομμ. τ τού ον. *Δημήτρης,* χρησιμοποιήθηκε όμως και ως συγκεκομμ τ άλλων ονομάτων, όπως *Δημοσθένης, Νικόδημος]*

δήμος (ο) **1.** διοικητική περιφέρεια που κατοικείται από πέντε χιλιάδες κατοίκους και άνω (ή που έχει χαρακτηριστεί ως λουτρόπολη, ιστορική περιοχή κ.λπ.) και η οποία διοικείται από αιρετό άρχοντα, τον δήμαρχο (βλ λ.) και από δημοτικό συμβούλιο μαζί με την κοινότητα (βλλ) αποτελούν τον πρώτο βαθμό τοπικής αυτοδιοίκησης ~ *Αθηναίοι / Θεσσα/.ονίκης || εκπρόσωποι / συνέδριο δήμων και κοινοτήτων* || (συνεκδ) *υπηρεσίες / έσοδα / έξοδα τού* - 2. (κατ' επέκτ) το σύνολο των κατοίκων διοικητικής περιφέρειας που ορίζεται ως δήμος· φρ (παροιμ.) ***τα εν οίκω μη εν δήμω*** *(τά εν οϊκο) μή έν δήμω)* τα οικογενειακά προβλήματα ή μυστικά δεν πρέπει να κοινολογούνται ΣΧΌΛΙΟ λ *επιδημία* [ΕΤΥΜ < αρχ. *δήμος* (ήδη μυκ da-mo) < Ι Ε. **da-* «μοιράζω, διανέμω», πβ. ιρλ. dam «πλήθος, ομάδα» κά Η ρίζα απαντά με διαφορετικές παρεκτάσεις στις λ *δαπάνη, δασμός, δαψιλής, δαίμων κ ά* Η λ (στον Όμηρο) αναφερόταν στους κατοίκους μιας περιοχής, ιδίως δε στους πλούσιους και ισχυρούς πολίτες που ασκούσαν επιρροή και (αργότερα) εξουσία].

Δημοσθένης (ο) {-η κ. -ένους} **1.** ο επιφανέστερος και σημαντικότερος αρχαίος Αθηναίος ρήτορας (384-322 π Χ.) και ένας από τους άξιο- λογότερους πολιτικούς τής εποχής του 2. ανδρικό όνομα — δημο- σθένειος, -α, -ο Ιμτγν] κ. δημοσθενικός, -ή. -ό Ιμτγν.| .

| ϊτυμ αρχ., αρχική σημ. «το σθένος τού δήμου», < *δήμος* + *-σθένης σθένος*].

δημοσία επίρρ (αρχαιοπρ) σε δημόσια εμφάνιση, μπροστά σε όλο τον κόσμο, ενώπιον ακροατηρίου: το *σωματείο μας διακήρυξε* ~ *τους στόχους του* αντ ιδιωτικώς. εμπιστευτικώς, κεκλεισμένων των Ουρών ΦΡ ***ιδία και δημοσία*** *(ίδια και δημοσία)* τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο βίο.

[ητυΜ < αρχ. *δημοσία,* δοτ. ενικού τού θηλ. τού επιθ. *δημόσιος,* που χρησιμοποιήθηκε επιρρηματικώς]

δημοσιά (η) [μεσν] (λαικ.) μεγάλος, δημόσιος δρόμος που διασχίζει την ύπαιθρο (όχι πόλεις ή κατοικημένες περιοχές).

δημοσίευμα (το)]1894 | {δημοσιεύμ-ατος j -ατα, -άτων} καθετί το οποίο δημοσιεύεται (σε εφημερίδα ή περιοδικό), *σύμφωνα με πρόσφατο* ~ *αμερικανικής εφημερίδας, ο κίνδυνος πολέμου απομακρύνεται.* -* σχολιο λ *με/.έτη*

[ΕΙΥΜ Από τού γαλλ publication]

δημοσίευση (η) [μτγν **]** {-ης κ -εύσεως | -εύσεις. -εΰσεων} **1.** η διαδικασία κατά την οποία γίνεται κάτι ευρέως γνωστό διά τού Τύπου *επειδή ο χώρος δεν το επιτρέπει, είναι αδ|'>νατη η* ~ *τόσο εκτενών επιστολών || δίνω προς / προβαίνω σε* ~ || *αναστέλλω / αποφεύγω / επισπεύδω τη* ~ || *η* ~ *γυμνών φωτογραφιών μεγάλης ηθοποιού προκάλε- σε σκάνδα/.ο* || *απαγορεύεται η* ~ *και ανατύπωση μέρους ή όλου τού κειμένου χωρίς την άδεια τού συγγραφέα* συν γνωστοποίηση, ανακοίνωση, δημοσιοποίηση 2. (ειδικότ.) η καταχώριση σε έντυπο (εφημερίδα, περιοδικό κ.λπ) πληροφοριών, ειδήσεων, αγγελιών κ.λπ.. αλλά και μικρών μελετών, άρθρων ή λογοτεχνημάτων. οι *εκλαϊκευμένες* ~ *περί των εθνικών θεμάτων αποπροσανατολίζουν τον λαό || εκτός από τα βιβλία του έχει να παρουσιάσει και πολλές* ~ *σε επιστημονικά περιοδικά* || *η* ~ *τής μελέτης του θα γίνει στο επόμενο τεύχος* συν δημοσίευμα, μελέτη, συνεργασία. σχολιο λ. *έκδοση, μελέτη.*

δημοσιεύσιμος, -η. -ο [1890| αυτός που είναι δυνατόν ή που αξίζει να δημοσιευθεί: *η εργασία αυτή δεν είναι ακόμη χρειάζεται περισσότερη τεκμηρίωση.*

δημοσιεύω ρ. μετβ {δημοσίευ-σα. -θηκα (καθημ -τηκα), -μένος} **1.** καθιστώ (κάτι) ευρύτερα γνωστό διά τού Τύπου καταχωρίζω (κάτι) στον Τύπο (εφημερίδες, περιοδικά κ λπ): - *αγγελία / είδηση / άρθρο / με/.έτη / δοκίμιο / επιφυλ/.ίδα / φωτογραφία* 2. (ειδικότ.) κυκλοφορώ σε βιβλίο το προϊόν διανοητικής εργασίας: *φέτος δημοσίευσε τον πρώτο τόμο των απομνημονευμάτων του* ΣΥΝ εκδίδω, βγάζω, τυπώνω. « -* σχολιο λ *έκδοση*

[Ειυμ αρχ. < *δημόσιος* Το αρχ. ρ. *δημοσιεύω* σήμαινε κυρίως· (α) «φέρω) κάτι σε κοινή (δημόσια) γνώση ή χρήση» {π.χ. βιβλίο «δεδη- μοσιευμένα» λέγονταν τα ρητά που αποτελούσαν κοινό κτήμα) και (β) «προσφέρω τις υπηρεσίες μου. υπηρετώ στο Δημόσιο επ'αμοιβή»)

Δημόσιο (το) {-ου κ -ίου | χωρ. πληθ.} **1.** το νομικό πρόσωπο τού Κράτους το οποίο αποτελείται από τα ενταγμένα σε αυτό διοικητικά όργανα και τις εξαρτημένες και αυτοτελείς δημόσιες υπηρεσίες και είναι φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων περιουσιακής φύσεως το ~ *ζημιώθηκε πολλά δισεκατομμύρια από μη καταβολή τού ΦΠ Α από διαφόρους επαγγελματίες || χρέη / οφειλές στο* ~ || το *ελ/.ηνικό* ~ ΣΥΝ πολιτεία, αρχές 2. (ειδικότ.) το σύνολο των κρατικών υπηρεσιο>ν και επιχειρήσεων κατ' αντιδιαστολή προς τις αντίστοιχες ιδιωτικές: *διαγωνισμός για προσλήψεις στο* ~ || *μάχη για μια καρέκλα* (θέση υπαλλήλου) aro ~

δημοσιογραφία (η) [1852] {χωρ. πληθ.} **1.** η συγκέντρωση ειδήσεων πολιτικής, κοινωνικής, πνευματικής κ.λπ. φύσεως και η διάδοσή τους διά τού Τύπου και διά των ηλεκτρονικών μέσων μαζικής ενημέρωσης με στόχο την πληροφόρηση τού πολίτη 2. (ειδικότ.) το επάγγελμα τού δημοσιογράφου (βλ λ) και το έργο που αυτός επιτελεί: *άσκησε τη* ~

επί σαράντα συναπτά έτη JJ *μάχιμη* - 3. (συνεκδ) το σύνολο των επαγγελματιών δημοσιογράφων: *η ζώσα* **~ 4.** (κατ' επέκτ**)** το σύνολο των οργάνων, με τα οποία διαδίδονται οι ειδήσεις, δηλ. οι εφημερίδες, τα περιοδικά, τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής ενημέρωσης κ.λπ.. fi/τυ- *πη / η/.εκτρονική* **-** 5. (κατ' επέκτ) ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται από τον Τύπο ή από τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής ενημέρωσης θέματα και γεγονότα: ~ *τής σκανδα/.οθηρίας | | σχο/.ιαστική / ερευνητική* ~

δημοσιογραφικός, -ή, -ό [1863] αυτός που σχετίζεται με τη δημοσιογραφία ή τον δημοσιογράφο: ~ *επάγγελμα / όργανο / πληροφορίες / αποστολή[1] καθήκον / αργκό / έρευνα / ταυτότητα / αποκαλύψεις / κάλυψη γεγονότος |] από έγκυρες - πηγές πληροφορήθηκα ότι..* ΦΡ (α) ***δημοσιογραφικοί κύκλοι*** οι δημοσιογράφοι που αποτελούν την πηγή τής πληροφόρησης κάποιου (συνήθ όταν κάποιος επικαλείται (χνωνύμως τις πηγές πληροφοριών του): *σύμφωνα με δημοσιογραφικούς κύκλους, ο υπουργός έχει ήδη υποβά/.ει την παραίτησή του* (β) ***δημοσιογραφικό ύφος*** το απλό και λιτό ύφος. που βασίζεται στη συντομία και την αποφυγή σύνθετου ή μακροπερίοδου λόγου (γ) ***δημοσιογραφικός χάρτης*** το χαρτί στο οποίο εκτυπώνονται οι εφημερίδες ίδ) ***δημοσιογραφικό απόρρητο*** το δικαίωμα τού δημοσιογράφου να μην κατονομάζει τους πληροφορητές του. να μην αποκαλύπτει τις πηγές του – **δημοσιογραφικ-σ** / **-ώς** επίρρ.

δημοσιογράφος (ο/η) [1826[πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με, τη δημοσιογραφία ΣΥΝ ανταποκριτής, ρεπόρτερ, συντάκτης, αρθρογράφος. ειδησεογράφος. επιφυλλιδογράοος – (υποκ) **δημο- σιογραφίσκος** (ο) [1884], (μεγεθ.) **δημοσιογραφάρα** (η). .** ΐχολιο λ *πολυγράφος. ρεπόρτερ* |π.ιύμ Απόδ. τού γαλλ. publicisie[
δημοσιογράφο) ρ αμετβ. [1839] {δημοσιογραφείς . | δημοσιογράφη- σα] ασχολούμαι με τη δημοσιογραφία

δημοσΐολογία (η) 11862] {χωρ. πληθ.} **1.** ΝΟΜ η επιστημονική μελέτη και ενασχόληση με το Δημόσιο Δίκαιο και γενικότ. με τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα 2. λόγος για τα δημόσια πράγματα. – **δημοσιολόγος** (ο/η) [1836]. **δημοσιολογικός,** -ή, -ό [1891], **δημοαιολο- Υώ** ρ [1844J {-είς ,] (σημ. 2).

δημοσιονομία (η) [1873] ΟΙΚΟΝ Ο επιστημονικός κλάδος που ασχο- λείται με τη συστηματική μελέτη των δημοσκον οικονομικών και συγκεκριμένα με την εξεύρεση τρόπων και μεθόδων για την καλύτερη δυνατή διαχείριση των οικονομικών τού κράτους **— δημοσιονόμος** (ο/η) [1881]
IF ι ΥΜ Απόδ τού γερμ. Finanzwissenschaft].

δημοσιονομικός, -ή. -ό [1881] ΟΙΚΟΝ **1.** αυτός που σχετίζεται με τη διαχείριση των οικονομικών τού κράτους ~ *ε/Λείμματα / τομέας* 2. ***δημοσιονομική πολιτική*** η χρησιμοποίηση τής φορολογίας και των δαπανών τού κράτους για την επίτευξη οικονομικοί στόχων (αύξησης τής ζήτησης, ανάπτυξης, πλήρους απασχόλησης κ.ά) *η κυβέρ- νΐ]αη ακολουθεί σφιχτή* ~ (αύξηση τής φορολογίας, μείωση των δημοσίων δαπαν(όν) 3. ΝΟΜ ***Δημοσιονομικό Δίκαιο*** το σύνολο των κα- νόνίον που ρυθμίζουν τον τρόπο απόκτησης και διαχείρισης το>ν οι- κονομικίόν μέσων που χρειάζεται το κράτος. – **δημοσιονομικ-ά** /**-ώς** [1881] επίρρ

δημοσιοποίηση (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η γνωστοποίηση στο κοινό (πληροφορίας, αγγελίας, γεγονότος κ.λπ): *η ~ τού πλήρους κειμένου τού νομοσχεδίου | | η ~ τής ιδιωτικής ζωής σε τηλεοπτικές εκπομπές* ΣΥΝ δημοσίευση, κοινολόγηση · 2. (α) η απόκτηση εκ μέρους τού κράτους ακίνητων περιουσιακών στοιχείων (β) η ολική ή μερική μετατροπή ιδιωτικής επιχείρησης σε δημόσια ΣΥΝ εθνικοποίηση, κρατικοποίηση – **δημοσιοποιώ** ρ [1893] [-είς .} ** ΣΧΟΛΙΟ λ *έκδοση*

δημόσιος, -α, -ο |-ου κ. -ίου (θηλ. -ας κ. -ίας) | -ων κ -ίων. -ους κ -ίους**}** **1.** αυτός που σχετίζεται με το κοινό, με τον λαό, που υπάρχει για το σύνολο τού λαού - *χώρος / βιβλιοθήκη* / λουτρά / *υγεία / ασφάλεια / δρόμος / νοσοκομείο / σχο/.είο I εκπαίδευση | | η πολιτική μας λαμβάνει υπ'όψιν το ~ συμφέρον* συν κοινός, κοινόχρηστος λντ ιδιωτικός, ατομικός φρ (α) ***δημόσιος άνδρας*** πολιτικός ή αξιωμα- τούχος με υψηλή θέση στον κρατικό μηχανισμό, ο οποίος ασχολείται με τα κοινά (β) ***δημόσιο πρόσωπο*** πρόσωπο ευρείο γνωστό (λόγω τής θέσης, τού κύρους ή τής προβολής του σε κάποιον τομέα δραστηριότητας) (γ) ***δημόσιο έργο*** (συνήθ στον πληθ) κάθε έργο υποδομής μιας χώρας που καλύπτει βασικές ανάγκες τού κοινωνικού συνόλου, συμβάλλει στην αύξηση τού εθνικού προϊόντος, στην ασφάλεια τής χώρας και γενικά αποσκοπεί στη βελτίωση τής ποιότητας ζωής, η εκτέλεσή του δε εποπτεύεται από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες (δ) ***δημόσια τάξη*** η ομαλή κοινωνική συμβίωση, τής οποίας η προστασία έχει ανατεθεί στις αρμόδιες αρχές (Αστυνομία) σύμφωνα με τους νόμους τού κράτους *Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως* (ε) ***δημόσιες σχέσεις*** (i) το σύνολο των πράξεων και το>ν ενεργειών στις οποίες προβαίνει πρόσωπο, σύλλογος, σωματείο, επιχείρηση, κρατική υπηρεσία κ λπ.. προκειμένου να διαμορφωθεί ευνοϊκή υπέρ αυτού άποψη στην εγχώρια ή διεθνή κοινή γνώμη ή στους πελάτες με τους οποίους συναλλάσσεται, ενημερώνοντας με δελτία Τύπου ή παρέχοντας κάθε δυνατή πληροφορία στο κοινό κ.λπ. (ii) η ειδική υπηρεσία (επιχείρησης, υπηρεσίας κ λπ) που έχει ο>ς έργο της την υλοποίηση των παραπάνω στόχων *τηλεφώνησα στις ~ τού Υπουργείου* (iii) η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των τρόπων για την επίτευξη των παραπάνω στόχων (iv) (μτφ.) οι κοινωνικές δραστηριότητες που αναπτύσσει κανείς για την κοινωνική και επαγγελματική του προβολή και εξέλιξη *γυρίζει από δεξί(»ση σε δεξίωση και κάνει* ~ (στ) ***δημόσια υγιεινή*** η επιστήμη και η πρακτική τής προλήψεους ασθενειών και τής βελτίωσης τής ζωής. όπως ασκείται από την οργανωμένη πο

λιτική κοινότητα (ζ) ***δημόσιος κίνδυνος*** (i) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε θεωρείται επικίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο (ii) (ειρων.-σκωπτ.) κάθε πρόσωπο αδέξ,ο ή επιπόλαιο, τού οποίου οι ενέργειες προκαλούν προβλήματα: *όταν πιάνει το τιμόνι, γίνεται* ~(η) ***δημόσια αιδώς*** βλ. λ. *αιδώς* (θ) ***δημόσια ανάγκη*** βλ. λ. *ανάγκη* (ι) ***δημοσίας χρήσεως*** (συντομ. Δ Χ.) ως χαρακτηρισμός για κάτι που διατίθεται για χρήση από το κοινωνικό σύνολο ή για την εξυπηρέτησή του *αυτοκίνητο / τσυαλέτες* ~ αντ ιδιωτικής χρήσεως (Ι.Χ) 2. αυτός που διεξάγεται ενώπιον τού λαού, που γίνεται ανοιχτά και το κοινό έχει τη δυνατότητα να παρακολουθήσει (ή και να λάβει μέρος): ~ *συζήτηση / ομιλία ι διά/.ογος / τε/^ετή / εκδή/.ωση / διαγο)νισμός / κριτική / εμφάνιση / δραστηριότητα / δήλωση / ανακοίνωση / εικόνα κάποιου* συν ανοιχτός ΦΡ (α) ***δημόσιος βίος*** η πολιτική ζωή, οι παράγοντες που τη διαμορφώνουν και ο τρόπος ασκήσεως των κρατικών λειτουργημάτων (β) ***δημόσιο θέαμα*** (i) κάθε θέαμα που απευθύνεται στο κοινό και για τού οποίου την οργάνωση και παρουσίαση μεσολαβεί κάποιος επιχειρηματίας (ii) καθετί που εκτίθεται δημόσια, που το βλέπουν ή μπορούν να το δουν όλοι: *καβγαδίσαμε στη μέση τού δρόμου και γίναμε* ~ 3. (ειδικότ.) (α) αυτός που σχετίζεται με το κράτος, που αποτελεί περιουσία του και ελέγχεται από αυτό: ~ *περιουσία / έγγραφο / ταμείο / χρήμα / πλούτος / θέση / κτήριο / αρχή / χρέος / λειτουργός* συν κρατικός, πολιτειακός, δημοτικός, κοινοτικός αντ ιδιωτικός (β) ***δημόσιος υπάλληλος*** ο υπάλληλος που υπηρετεί σε τομέα τής δημόσιας διοίκησης και μισθοδοτείται από το κράτος (γ) ***δημόσια διοίκηση*** το σύνολο των κρατικών υπηρεσιών και των διοικητικών υπαλλήλων τους, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αυτές διοι- κούνται και λειτουργούν (δ) (ειδικότ.) ***δημόσια επιχείρηση*** / ***δημόσιος οργανισμός*** βλ. λ *επιχείρηση* (ε) ***δημόσια έσοδα*** *I* ***οικονομικά*** οι αναγκαίοι χρηματικοί πόροι που εισπράττει ή οφείλει να εισπράττει το κράτος, για να αντεπεξέλθει στα έξοδά του (προέρχονται από τη φορολογία, αλλά και από χορήγηση προνομίων, έκδοση επαγγελματικών αδειών κ.λπ) (στ) ***δημόσια οικονομία*** η διαχείριση των οικονομικών τού κράτους (ζ) ***δημόσιες δαπάνες*** η διάθεση των χρημάτων που εισπράττει το κράτος (των δημοσίων εσόδων) για την κάλυψη των αναγκών του και την υλοποίηση των στόχων του (η) ***δημόσιες επενδύσεις*** επενδύσεις κρατικών χρημάτων που αποσκοπούν στη διατήρηση τής οικονομικής σταθερότητας και την εξυπηρέτηση τής ανάπτυξης (θ) ***δημόσιο χρέος*** το χρέος τού κράτους από τη σύναψη δανείων (ι) ***δημόσια υπηρεσία*** η κρατική υπηρεσία ή αυτή που υπάγεται σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου (ια) νομ ***δημόσιος κατήγορος*** το πρόσωπο (βαθμοφόρος τής Αστυνομίας, τού Λιμενικού, δασάρχης, επόπτης γεωργικών συνεταιρισμών κ ά.) στο οποίο ανατίθεται από τον νόμο η άσκηση τής ποινικής δίωξης στα πταισματοδικεία και το οποίο έχει καθήκοντα ανάλογα με τού εισαγγελέα στα ποινικά δικαστήρια (ιβ) ***δημοσία δαπάνη*** *(δημοσία δαπάνη)* με έξοδα τού κράτους ή τού δήμου για λόγους τιμητικούς: *η κηδεία τού απο- θανόντος πρώην πρωθυπουργού θα γίνει* - (ιγ) νομ ***Δημόσιο Δίκαιο*** κλάδος τού Δικαίου που ρυθμίζει την οργάνωση και τη λειτουργία των κρατικών οργάνων και των Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π Δ.Δ.) *Οργανισμός Δημοσίου Δικαίου* (ιδ) ***δημόσιος τομέας*** το Δημόσιο (βλ. παρακάτω): ο *ευρύτερος* ~ **4.** ***Δημόσιο*** (το) βλ λ. – **δημόσια** / **δημοσίως** [μτγν.Ι επίρρ.

[L1 ΥΜ αρχ. < **δημότ-ιος* < *δημότης*. Η σημ. 4 είναι ήδη αρχ., ενώ πολλοί όροι και φρ είναι μεταφρ. δάνεια, λ χ *δημόσιο ταμείο! συμφέρον / Δίκαιο* (< γαλλ. tresor / interet / droit public), *δημόσιος τομέας* (< γαλλ la fonction publique), *δημόσιος κίνδυνος* (< γαλλ. danger public), *δημόσιες σχέσεις* (< αγγλ public relations), *δημόσιος κατήγορος* (< αγγλ public prosecutor), *δημόσια έργα / έσοδα / χρέη* (< αγγλ. public works / revenues / debts), *δημόσιος υπάλ/jj/.ος / βίος* (< αγγλ. public servant / life) κ.ά.[. **δημοσιοσυντήρητος,** -η,-ο [1833J 1.(για κοινωφελή ιδρύματα) αυτός που συντηρείται από το Δημόσιο: ~ *νοσοκομείο i σχολείο* 2. (συχνά σκωπτ. για πρόσωπα) ο δημόσιος υπάλληλος: *υπάρχουν εκατοντάδες ~ που υποαπασχο/^ούνται στο Δημόσιο.* **δημοσιοσχετίστας** (ο) }χωρ γεν. πληθ.} (κακόσ.) πρόσωπο ικανό στις δημόσιες σχέσεις, τις οποίες χρησιμοποιεί για τα συμφέροντά του. Επίσης **δημοσιοσχεσίτης** (ο), **δημοσιοσχεσίτισσσ** (η).

[ΕΙΥΜ. Σύνθετο εκ συναρπαγής από τη φρ. *δημόσιες σχέσεις* + παραγ. επίθημα *-ίστας* (πβ *πιανίστας),* αντί τού *δημοσιοσχεσίστας* από επίδρ. τού ρ *σχετίζομαι}*

δημοσιότητα (η) Ι1824J {χωρ. πληθ.} η διαδικασία κατά την οποία πράξη, ενέργεια, δήλωση κ.λπ. γίνεται γνωστή στο ευρύ κοινό, περιέρχεται στην κοινή αντίληψη: *ευρεία / μεγά/^η ι περιορισμένη / έντονη / καθημερινή* ~ φρ (α) ***δίνω I φέρνω στη δημοσιότητα*** δημοσιοποιώ, καθιστώ ευρύτερα γνωστό: το *πλήρες κείμενο τής συνθήκης θα δοθεί στη ~ αύριο* (β) ***έρχομαι στη / παίρνω / λαμβάνω δημοσιότητα*** γίνομαι ευρύτερα γνωστός, διαδίδομαι: γο *θέμα πήρε δημοσιότητα και σύντομα προκ/.ήθηκε σκάνδαλο* (γ) ***βλέπω το φως τής δημοσιότητας*** γίνομαι ευρύτερα γνωστός διά τού Τύπου ή των ηλεκτρονικών μέσων μαζικής ενημέρωσης *πολλά αποτρόπαια εγκλήματα είδαν πρόσφατα το φως τής δημοσιότητας* ΣΥΝ δημοσιεύομαι (δ) **υπό** το **φως *τής δημοσιότητας*** υπό το πρίσμα όσων αποκαλύφθηκαν από τη δημοσιοποίηση στοιχείων, δεδομένων κ λπ. (ε) νομ ***αρχή τής δημοσιότητας*** θεμελιώδης αρχή τής διαδικασίας τής δίκης με συνταγματική κατοχύρωση στο ελληνικό δίκαιο, η οποία συνίσταται στη δυνατότητα των τρίτων να παρακολουθούν ελεύθερα τις συνεδριάσεις των δικαστηρίων στο ακροατήριο και μάλιστα είτε παρι- στάμενοι οι ίδιοι είτε μέσω τής ραδιοτηλεοπτικής ή γενικότ τής δημοσιογραφικής κάλυψης τής δίκης· η δημοσιότητα εγγυάται τον έλεγχο τού δικαιοδοτικού έργου από τη λαϊκή κυριαρχία και εμπε

δώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην αμερόληπτη απονομή δικαιοσύνης. [F.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. publicite Η φρ. *φως τής δημοσιότητας* αποδίδει το αγγλ. limelight, λ.χ. bring something in the limelight «φέρνω κάτι στο φως τής δημοσιότητας»].

δημοσιοϋπαλληλίκι (το) Ιχωρ γεν. κ. πληθ.} το επάγγελμα τού δημοσίου υπαλλήλου, **δημοσιοϋπαλληλικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τους δημοσίους υπαλλήλους: *~ κλάδος / κόσμος! ιεραρχία! νομοσχέδιο! μονιμότητα/ τάξη! μισθολόγιο! κώδικας! καθήκοντα/ νοοτροπία* **—δημοσιοϋπαλληλικά** επίρρ **δημοσκόπηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η έρευνα που γίνεται στην κοινή γνώμη για οποιοδήποτε θέμα και η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων τής έρευνας· *πρόσφατη ~ έδειξε ότι το 80% των Ελλήνων συμφωνεί με τα μέτρα* ΣΥΝ σφυγμομέτρηση, γκάλοπ.

δημοσκόπος (ο/η), **δημοσκοπώ** ρ {-είς.

[ΠΤΥΜ < *δημο-* + *σκολώ* «παρατηρώ προσεκτικά», απόδ. τού διεθνούς όρου *γκάλοπ,* βλ λ.] **δημότης** (ο) {δημοτών), **δημότισσα** (η) {δημοτισσών} πολίτης κάποιου δήμου, αυτός που ανήκει σε δήμο και είναι εγγεγραμμένος στα μητρώα του *~ τής Αθήνας / τής Θεσσα/.ονίκης / τής Πάτρας* [[*ανακηρύσσομαι επίτιμος* Επίσης (λόγ.) **δημότις** (η) {δημότιδος}.

ΙΕΤΥΜ *αρχ.* < *δήμος]* **δημοτική** (η) [1818} ΓΛΩΣΣ η απλή. εξελιγμένη απευθείας από την Αρχαία, μορφή τής ελληνικής γλώσσας, την οποία χρησιμοποίησαν φυσικά και αβίαστα οι περισσότεροι ομιλητές στην προφορική τους επικοινωνία και η οποία παλαιότερα θεωρήθηκε υποτιμητικά από τους αρχαϊστές και τους καθαρολόγους σαν χυδαίο γλωσσικό ιδίωμα των αμορφώτων μετά από έντονη διαμάχη, που κράτησε δύο περίπου αιώνες και έμεινε γνωστή ως «γλωσσικό ζήτημα», καθιερώθηκε (το 1976) η δημοτική (ή «Νεοελληνική») ως επίσημη γλώσσα (στην εκπαίδευση, τη διοίκηση, την επιστήμη, στα Μ Μ Ε. κ.λπ., πέρα από τη λογοτεχνία όπου είχε από νωρίς επικρατήσει): *αμιγής! στρωτή / σωστή / απλή / τρίτη* (= καλλιεργημένη, λόγια) */ ακραία / εξεζητημένη ~* Ιί *καλλιέργεια / καθιέρωση / γραμματική / έρευνα / περιγραφή / γνώση! οπαδός / αντίπα/.ος! υπέρμαχος! εχθρός / υποστηρικτής! μελετητής / γνώστης / χειριστής τής ~* ΣΥΝ δημώδης, κοινή, καθομιλουμένη, (σκωπτ.) μαλλιαρή ΑΝΙ καθαρεύουσα, λόγια, αρχαΐζουσα ΣΧΟΛΙΟ *γλωσσικό ζήτημα,* λ. *γλωσσικός.* **δημοτικίζω** ρ αμετβ. [1897] (παλαιότ) **1.** χρησιμοποιώ στον προφορικό ή/και στον γραπτό λόγο δημοτική γλώσσα ή τύπους και εκφράσεις αυτής ΑΝΓ αρχαΐζω 2. (ειδικότ) εκδηλώνω συμπάθεια ή κλίνω προς την κίνηση υποστήριξης τής δημοτικής, δηλ τον δημοτικισμό (βλ.λ.) · **3.** (κακόσ) εκχυδαΐ'ζω την ελληνική γλώσσα, χρησιμοποιώντας τύπους τής δημοτικής ΣΥΝ μαλλιαρίζω. **δημοτικισμός** (ο) {χωρ πληθ } ΓΛΩΣΣ γλωσσικό κίνημα που απέβλεπε στη χρησιμοποίηση τής δημοτικής γλώσσας σε όλα τα επίπεδα τού λόγου, ιδ στην επίσημη γραπτή γλώσσα και κατ' επέκτ. στην καθιέρωσή της ως επίσημης γλώσσας τού κράτους: *πρωτεργάτης / οπαδός τού ~ || μαχητικός / εκπαιδευτικός / ορθόδοξος ~* ΑΝΙ καθαρευουσιανισμός. **■* ΣΧΟΛΙΟ *γ?.ωσσικό ζήτημα,* λ *γλωσσικός* **δημοτικιστής** (ο) [18931. **δημοτικίστρια** (η) ΓΛΩΣΣ ο οπαδός τού δημοτικισμού (βλ λ) — **δημοτικισπκός,** -ή, -ό. **δημοτικό** (το) το σχολείο στο οποίο παρέχεται η εξάχρονη στοιχειώδης εκπαίδευση περιλαμβάνει έξι τάξεις και απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 6-12 ετών αλλιώς *πρωτοβάθμια εκπαίδευση πάει στην πρώτη τάξη τού ~ || έβγαλε / τέλειωσε το ~* (αποφοίτησε από το δημοτικό σχολείο) || *είναι τού ~* (έχει γνώσεις δημοτικού). ΣΧΟΛΙΟ λ. *σχολείο.*

δημοτίκοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η απόκτηση και η εκμετάλλευση περιουσιακών στοιχείων ή επιχειρήσεων εκ μέρους τού δήμου, των δημοτικών αρχών. *~ των αστικών συγκοινωνιών.* **δημοτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον δήμο ως διοικητική υποδιαίρεση, που υπάγεται στη δικαιοδοσία τού δήμου: *~ βιβλιοθήκη ! θέατρο / οδός! φόρος / τέλη / σύμβουλος / άρχοντες / κύκλοι! νοσοκομείο! κατασκήνωση / υπάλληλος! ιατρείο! υπηρεσίες! εκλογές ! έργα / δραστηριότητα / αστυνομία / επιχείρηση / αίθουσα / οργανισμός ! λουτρά* συν κοινοτικός αντ δημόσιος, ιδιωτικός' ΦΡ (α) *δημοτικό συμβούλιο* αιρετό συμβουλευτικό και διοικητικό όργανο τού δήμου· αποτελείται από έντεκα έως σαράντα ένα μέλη, ανάλογα με τον πληθυσμό τού δήμου (β) (περιληπτ.) *δημοτική αρχή* το σύνολο των αιρετών αρχόντων ενός δήμου ή κοινότητας (ο δήμαρχος/κοινοτάρχης και το δημοτικό/κοινοτικό συμβούλιο) (γ) *δημοτικός και κοινοτικός κώδικας* το σύνολο των διατάξεων που ρυθμίζουν όσα σχετίζονται με την Τοπική Αυτοδιοίκηση **2.** (ειδικότ) αυτός που σχετίζεται με ή προέρχεται από τον λαό: *- λόγος / μουσική / παράδοση! ποίηση ! δημιουργία* συν λαϊκός, κοινός ΦΡ *δημοτικό (τραγούδι) (ι)* είδος λαϊκού τραγουδιού, κυρ τής υπαίθρου (κατ' αντιδιαστολή προς το λαϊκό τραγούδι των πόλεων), που διαδιδόταν προφορικά και σε διάφορες παραλλαγές και το οποίο αναφέρεται σε όλα τα θέματα τής ανθρώπινης ζωής (γέννηση, γάμο, θάνατο, πόλεμο, ξενιτειά κ.λπ) και εκφράζει τις αντιλήψεις και τα αισθήματα τού λαού για όλες τις εκφάνσεις τού ιδιωτικού και δημόσιου βίου (ii) καθένα από τα τραγούδια τού παραπάνω είδους *μας τραγούδησε ένα ~ από τη Ρούμελη* **3.** (α) **δημοτική** *εκπαίδευση* η στοιχειώδης, πρωτοβάθμια εκπαίδευση (β) *δημοτικό σχολείο* το σχολείο τής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (για παιδιά 6-12 ετών). - **δημοτικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ < *δημότης]* **δημοτικότητα** (η) [1836] {χωρ πληθ.} η απήχηση που έχει κάποιος στον λαό, το να έχει αποκτήσει την εύνοια και την αγάπη του: *δια πιστώνεται μείωση τής ~ τής κυβέρνησης, σύμφωνα με τις τελευταίες σφυγμομετρήσεις* αντ αντιδημοτικότητα.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. popularity], **δημοτολόγιο** (το) [18911 {δημοτολογί-ου | -ων} το μητρώο δήμου ή κοινότητας, στο οποίο εγγράφονται όλοι οι δημότες και των δύο φύλων (κατ' αντιδιαστολή προς το μητρώο αρρένων. το οποίο περιλαμβάνει μόνο τους άρρενΓς δημότες): *αριθμός δημοτο/.ογίου* [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. matricule municipale] **δημοφιλής,** -ής. -ές {μτγν] {δημοφίλ-ούς] -είς (ουδ -ή)· δημοφιλέστερος, -ατος} 1. αυτός που τον αγαπά ο λαός. που έχει την εύνοια και τη συμπάθειά του: *~ πρωταγοΜστρια / τραγουδιστής / ποδοσφαιριστής ! συγγραφέας! συνθέτης / ηθοποιός ! πολιτικός / καλ/.ιτέχνης / περιοδικό / αθλητής / συγκρότημα / μέσο συγκοινωνίας / πρόσωπο / ομάδα ! έκφραση* ΣΥΝ λαοφιλής, κοσμαγάπητος αντ αντιλαϊκός, αντιδημοτικός 2. (καταχρ) διάσημος ^ σχολιο λ *-ης, -ης, -ες* **δημοψήφισμα** (το) [1883] {δημοψηφίσμ-ατος | -ατα. -άτωνί ο θεσμός κατά τον οποίο εκφράζεται η θέληση και η απόφαση τού λαού για σοβαρότατο εθνικό, πολιτειακό κ λπ θέμα με γενική και καθολική ψηφοφορία («ναι» ή «όχι»), με το σκεπτικό ότι μια κυβέρνηση δεν μπορεί να αναλάβει την ευθύνη για κρισιμότατη απόφαση, χωρίς την άμεση έγκριση τού εκλογικού σώματος: *διενέργεια δημοψηφίσματος* Ιί *λύση σοβαρού εθνικού θέματος με ~ || έγινε προσφυγή στη λαϊκή βούληση υπό μορφήν δημοψηφίσματος || το ~ τού 1974 για τον χαρακτήρα τού πολιτεύματος τής Ελλάδος* (βασιλευόμενη ή αβασίλευτη δημοκρατία)

[ΕΤΥΜ Απόδ τού διεθνούς λατ. όρου referendum «αυτό που πρέπει να αναφερθεί (ενν. στον λαό)» < ρ. referre], **δημώδης,** -ης. -ες [αρχ] {δημώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών δημωδέστ- ερος. -ατος} αυτός που αναφέρεται στον λαό ή προέρχεται από αυτόν *~ ποίηση ! τραγούδια / άσματα / μουσική ! γλώσσα / τύπος* (γλωσσικός) */ λογοτεχνία 1 γραμματεία / παράδοση* συν δημοτικός, λαϊκός ΑΝΤ λόγιος **—δημωδώς** επίρρ Ιμτγν] σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες, αστείος*

δηνάριο (το) {δηναρί-ου | -ων} νομισματική μονάδα πολλών χωρών, λ χ τής Αλγερίας, τής Τυνησίας, τής Ιορδανίας, τού Ιράν, τής Νέας Γιουγκοσλαβίας κ.ά.

[ετυμ < μτγν. *δηνάριον*< λατ. denarius «νόμισμα που περιείχε δέκα ασσάρια» < deni «ανά δέκα»!

ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. (το) Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο **-δήποτε** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αναφορικών αντωνυμιών και επιρρημάτων με αοριστολογική σημασία: *οποιοσ-δή- ποτε, οσοσ-δήποτε,* ο7του-<^7τοτ£

[ΕΤΥΜ Παραγ. επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ αρχ. *οΐοσ-δή- ποτε),* που προέρχεται από τη συνεκφορά *δή ποτε* (γράφεται και ως μία λ), αρχική σημ «κάποτε, μια φορά». Ήδη αρχ. η σημερινή χρήση (πβ. αρχ *ότι-δήποτε)]* **δηώνω** ρ. μετβ {δήω-σα, -θηκα (λογιότ εδηώθην, -ης. -η..., μτχ δηω- θείς, -είσα, -έν), -μένος} (λόγ. για εισβολέα, στράτευμα κ λπ.) καταστρέφω και λεηλατώ χώρα. περιοχή (στην οποία έχω εισβάλει), κατοικία κ.λπ. συν ρημάζω. Επίσης (αρχαιοπρ) **δηώ** {-οίς, -οί...}. **—δή-** ωαη (η) [μτγν |

[F.ΤΥΜ < αρχ *δηώ (-όω)* < *δήιος,* αβεβ. ετύμου. πιθ < *δαΕ-ίος,* οπότε η λ. συνδ. με το ρ. *δαίω* «καίω» (< **δάΓ-]ω,* βλ κ. *δαυλός)]* δΐ (το) {άκλ } φθόγγος τής βυζαντινής μουσικής κλίμακας, που αντιστοιχεί στο σολ τής ευρωπαϊκής

[ετυμ Βλ. λ *πα]*

δΐ- κ. **δί-** κ **δίσ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισούται αριθμητικά με τον αριθμό δύο (2): *δι-κέφαλος, δί-κωπος, δισύλλαβος, δι-ώροφος, δι-ετής, δι-φωνία, δί-κλιτος, δισ-διάστατος* 2. είναι δύο φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: *δι-πλάσιος, δισ-εκατομμύριο.* +* ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύο* [ετυμ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν Ελληνικής (λ.χ. αρχ *δίδυμος.* μεσον *δισ-έγγονος* < μτγν. *δισ-έκγονος),* που προέρχεται από το αριθμητ <5ίς].

δια *(δι-ά)* κ. **δΓ** (πριν από φωνήεν) πρόθ. (λόγ.) δηλώνει: **1.** διέλευση από τόπο (διά μέσου) (Γ-γεν): *ταξίδι ~ θα?Λσησ || ~ ξηράς προέλαση των στρατευμάτων* 2. χρονική διάρκεια (+γεν.) *στο δηλώνω άπαξ ~ παντός* (μια για πάντα) || ~ *βίου* (εφ' όρου ζωής, για όλη τη ζωή) *εκπαίδευση || ~ νυκτός* (στη διάρκεια τής νύχτας") *απόδραση || απόφαση που πάρθηκε ~ μιας* (αμέσως, ξαφνικά) **3.** όργανο / μέσο / τρόπο με τα οποία γίνεται κάτι (+γεν.) *τα υπόλοιπα θέματα θα διευθετηθούν ~ τής διπλωματικής οδού || η απόφαση ελήφθη δι'ανατάσεως τήσχει- ρός* (υψώνοντας το χέρι) */ ~ βοής* (με φωνές) || *φαινόμενο ορατό ~ γυμνού οφθαλμού* (με γυμνό μάτι. χωρίς μικροσκόπιο ή τηλεσκόπιο)]| *~ τής βίας συγκατάθεση || έλαμψε - τ?ίς απουσίας του || ~ νόμου* (με νόμο) || *περάσαμε ~ πυρός και σιδήρου* (μέσα από μεγάλες ταλαιπωρίες) || *τα στρατεύματα πέρασαν την κατακτημένη περιοχή ~ πυρός και σιδήρου* (πολεμώντας και σφάζοντας) |[*~ ροπάλου* (με τη βία) *απαγόρευση ενός πράγματος || διορισμοί ~ τής τεθ/Μσμένης* (με τρόπο αθέμιτο) || *επίτευξη στόχων ~ τής πλαγίας οδού* (με τρόπο ανορθόδοξο) || *εικόνα ~ χειρός Γενναδίου* (φτειαγμένη από το χέρι τού Γενναδίου) || *~ βραχέων* (με λίγα λόγια) || *~ μακρών* (διεξοδικά) || *δι' ευχών των αγίων ημών* (με τις ευχές των αγίων μας) **4.** για (+αιτ.): *έργο ακατάλληλο δΓ ανηλίκους || ~ παν ενδεχόμενον, έχε μαζί σου και κάποια χαρτόσημα || φόνος δν ασήμαντον αφορμήν || - τούτο / ~ ταύ- τα* (=γι' αυτό) · 5. ΜΑΟ το σύμβολο τής διαίρεσης (+αριθμητ. ή γεν.): *έξι ~ δύο ίσον τρία.* (Βλ λ *πρόθεση,* πιν). σχολιο λ. *γνιος, μέσα* [f.tym αρχ < **δισ-ά* (κατ' αναλογίαν προς τα *μετά. παρά)* < I E. **di-.* μόρφημα που εξέφραζε διαχωρισμό, πβ. λατ di-s- (π.χ. difficilis «δύσκολος» < dis + facilis), αρχ. γερμ. zi-, ze- (από όπου. με συμφυρμό

προς το er, προήλθε το γερμ. zer-, *π.χ.* zer-stOren «καταστρέφω») κ.ά Το *διά* χρησιμοποιήθηκε εξαρχής με ευρύτητα σημασιών, οι οποίες περιελάμβαναν τον χρόνο, τον τόπο, το μέσον και την αιτία Οι χρήσεις αυτές αποτυπώνονται στα σύνθετα (βλ. λ. *δια-)* το νεοελληνικό *για* (βλ λ) αποτελεί φωνολογική εξέλιξη τού αρχ. *διά].*

διά (το) {δι-ά* άκλ } (λεκτική απόδοση για) το σύμβολο τής διαίρεσης (:) ή (-), λ.χ 4:2 ή 4/2, τέσσερα διά δύο).

δια- κ. **διά-** κ. **δι-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει: **1.** διανομή: *δια-μοι- ράζω, δια-νέμω* 2. χωρισμό· *δι-αιρώ, δια-χωρίζω, δια-κρίνω* 3. διασκορπισμό *δια-χέο), δια-σπαθίζω, δια-σπείρω* 4. διαφορά, ασυμφωνία. *δια-φο)νώ, δια-φέρα), διά-σταση* 5. άμιλλα: *δι-αγωνίζομαι* 6. εναντιότητα. διαμάχη: *δια-πληκτίζομαι, δια-μάχομαι* **7.** αμοιβαιότητα: *δια-λέγομαι. διά-λογος* 8. επίταση (τής έννοιας τής λέξεως) *δια-φθει- ραλ δια-στρέφω, δια-στρεβ/^ώνω* 9. υπεροχή: *δια-πρέπω, δια-κρίνομαι. διά-σημος* **10.** κίνηση μέσα από τόπο *δι-έρχομαι, δια-βαίνω, δια-σχί- ζω, δί-οδος* 11. χρονική διάρκεια: *δια-μονή* 12. διακοπή: *διάλειψη, δια-κόπτω* 13. έμμεσα εξαγόμενη γνώση ή συμπέρασμα· *δια-γιγνώ- σκω. διά-γνωση* 14. σχέση μεταξύ δύο ή περισσοτέρων (προσώπων, κρατών, τομέων κ.λπ): *δια-κρατικός, δι-επιστημονικός, δια-προσωπι- κός. δια-φυλικός.* ^ σχολιο λ *μεσολαβώ.*

[ΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. διά].

διάβα (το) {άκλ.} (λαϊκ.-λογοτ) **1.** η διέλευση: *το ποτάμι φούσκωσε και παρέσυρε τα πάντα στο* ~ του συν διάβαση, πέρασμα 2. η παρέλευση: *στο - τού χρόνου / το)ν αιώνων* ΣΥΝ κύλισμα, πέρασμα.

[ηγυμ μεσν προστ. τού ρ. *διαβαίνω,* η οποία χρησιμοποιήθηκε ως ουσιαστικό].

διαβάζω ρ. αμετβ κ μετβ {διάβασ-α,-τηκα.-μένος} ♦ (αμετβ) **1.** μπορώ να αναγνώσω, ξέρω ανάγνωση: *δεν πήγε σχολείο και δεν ξέρει να γράφει και να διαβάζει* 2. μελετώ (για το σχολείο, το πανεπιστήμιο κ λπ) *αν δεν διαβάζεις, πώς θα περάσεις την τάξη:* || *έχω πονοκέφαλο και δεν μπορώ να διαβάσω* ♦ (μετβ.) 3. κατανοώ γραπτό κείμενο με ανάγνωση. ~ *βιβλίο / περιοδικό / εφημερίδα / φυλλάδιο / υποτίτλους / μυθιστόρημα / αγγελία / είδηση / γράμμα / ποίημα* || ~ *δύσκο- λα ! σιγά / δυνατά / φωναχτά / μηχανικά / σωστά / άσχημα / αδιάκοπα / ευτατικά / προσεκτικά* 4. αναγιγνώσκω με προσοχή, μελετώ (κάτι): ~ *τα μαθήματα τού σχο/χίου* ΣΥΝ. προετοιμάζομαι, μαθαίνω **5.** (ειδικότ) βοηθώ κάποιον να μελετήσει και να εμπεδώσει τα μαθή- ματά του *στη φυσική με διαβάζει ο αδελφός μου* · 6. (μτφ.) κατορθώνω να διαβλέψω γεγονότα, σκέψεις, συναισθήματα, αναγνωρίζοντας τα εξωτερικά τους στοιχεία ή συμπτώματα: ~ *την αλήθεια στα μάτια σου* [[~ *τη μοίρα κάποιου στο χέρι του* || ~ *τη σκέψη / την αγωνία / τη λαχτάρα* || ~ *τον πόνο στο βλέμμα / στην όψη / στην καρδιά / στο πρόσωπο* συν μαντεύω · **7.** εκκλης (για ιερέα) απαγγέλλω λειτουργικό κείμενο κατά τη διάρκεια ακολουθίας: *τη Μ Πέμπτη ο παπ- πάς διαβάζει τα Δώδεκα Ευαγγέλια* 8. (για ιερέα) απαγγέλλω ευχές για άνθρωπο δυστυχή, ετοιμοθάνατο κ.λπ. ή κάνω εξορκισμό για να τον απαλλάξω από κακά δαιμόνια: *ήρθε ο παππάς να διαβάσει* τον *άρρωστο* συν ευλογώ, εξορκίζω · 9. (η μτχ. *διαβασμένος, -η, -ο)* βλ.λ [ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *διαβιβάζω* (με απλολογία)]

διαβάζω: συνώνυμα. ΙΙ έννοια τού «διαβάζω» εκφράστηκε διαφορετικά στις ευρωπαϊκές γλώσσες· άλλοτε μέσα από την έννοια τού «αναγνωρίζω - γνωρίζω», όπως στην περίπτωση τού *αναγίγνωσκα) / ανάγνωση* άλλοτε από την έννοια τού «περνώ μέσα από», όπως το διαβάζω (< *δια-βιβάζω)* και το διεξέρχομαι (ένα κείμενο) ή τα αγγλ run through και γαλλ. parcourir «διαβάζω γρήγορα» άλλοτε μέσα από την έννοια «συλλέγω, μαζεύω, βάζω μαζί» και «λέγω», όπως το λατ. legere, από όπου ιταλ. leggere, γαλλ. lire, ισπ leer «διαβάζω» ή τα αγγλ. read «διαβάζω», που συνδέεται με τα γερμ raten «συμβουλεύω» και reden «μιλώ» Στη σημερινή Ελληνική τα **διαβάζω/διάβασμα** δηλώνουν σιωπηρή ανάγνωση (από μέσα μας), το **ανάγνωση** εκφώνηση τού κειμένου που να παρακολουθείται από άλλους, το **διεξέρχομαι** γρήγορη αλλά και επιμελημένη ανάγνωση, τα **εκφωνώ** και **απαγγέλλω** ανάγνωση πεζού και ποιητικού κειμένου αντιστοίχως, προοριζόμενη να ακουστεί από ακροατές, το δε **αποδίδω** καλλιτεχνική επαγγελματική ανάγνωση ενός κειμένου

διαβαθμίζω ρ. μετβ. [1892] {διαβάθμισ-α, -τηκα. -μένος) κατατάσσω (πρόσωπα, πράγματα, αφηρημένες έννοιες κ λπ) σε σειρά, ιεραρχώ με βάση κλίμακα, κατατάσσω σε βαθμίδες: *στο σύγγραμμά του επινοεί ειδική κλίμακα και διαθαθμίζει τη νοητική καθυστέρηση* || ~ *έγγραφα ως προς τον θαθμό απορρήτου / πληροφορίες* συν ταξινομώ, τακτοποιώ. **—διαβάθμιση** (η) [1838].

[ΕΤΥΜ Από τού γαλλ. graduer] διαβαίνω ρ μετβ. κ. αμετβ. {διάβηκα (λόγ. διέβην, -ης, -η..., μτχ. δια- βάς, -άσα, -άν)} ♦ 1. (μετβ) περνώ από τόπο/περιοχή κ.λπ. ή από το ένα μέρος στο άλλο, πηγαίνω απέναντι. ~ τα *σοκάκια τού χωριού* || *διάβηκε περιχαρής το κατίόφ/.ι τού σπιτιού* || οι στρατιώτες *διάβηκαν το ποτάμι και πέρασαν στην αντίπερα όχθη* || *διαβήκαμε άνυδρες πε**διάδες*** *και ψηλά βουνά, μέχρι να φθάσουμε στη θάλασσα*]| *διαβήκαμε ο/.όκληρη την απόσταση **από** το κέντρο τής πόλης μέχρι το κάστρο* || συν διέρχομαι, διασχίζω, διατρέχω, διαπερνώ· φρ *διέβη τον Ρουβίκωνα* βλ. λ ***Ρουβίκων*** ♦ (αμετβ) **2.** κινούμαι από ένα σημείο σε άλλο. περνώ, διέρχομαι · *ένας λεβέντης διάβαινε* || «ο ***Εφιάλτης θα*** *φανεί στο τέλος / κι οι **Μήδοι** επιτέ'Αους **θα** διαβούνε»* (Κ Καβάφης) || ***«Μέριασε** βράχε να διαβώ»* (Α. Βαλαωρίτης)· ΦΡ (παροιμ) **αν** *έχεις τύχη διάβαινε και ριζικό περηάτει* όσοι έχουν την τύχη με το μέρος τους επιτυγχάνουν **3.** (μτφ. για τον χρόνο) φεύγω, περνώ ***οι** μέρες **δια** **βαίνουν** **αργά** και **μονότονα*** συν παρέρχομαι, κυλώ 4. (μτφ. για συναισθήματα. καταστάσεις κ.λπ.) παύο) να υπάρχω, περνώ: *κάνε υπομονή και οι πόνοι θα διαβούν* || διαβαίνουν οι *χαρές, διαβαίνουνε κι οι λύπες, όλα περνούν και φεύγουν.* σχολιο λ *διαβήτης.*

[ετυμ αρχ. < *δια-* + *βαίνω}.* **διαβαλκανικός,** -ή, -ό αυτός που υφίσταται. διεξάγεται ή λαμβάνει χώρα μεταξύ των βαλκανικών χωρών: ~ *σχέσεις! σύνοδος / συμφωνία / συνεργασία / διάσκεψη.* **διαβάλλω** ρ μετβ. {διέβαλα, διαβλήθηκα (λόγ διεβλήθην, -ης, -η.... μτχ διαβληθείς, -είσα, -έν). διαβεβλημένος} διατυπώνω κατηγορίες ανυπόστατες, προσπαθώ να θίξω την υπόληψη (κάποιου) συκοφα- ντώντας τον: *πολλοί έσπευσαν να τον διαβά/.ουν, για να χάσει την εύνοια τού υπουργού* ΣΥ\ δυσφημώ, συκοφαντώ, διασύρω, κακολογώ αντ επαινώ, συνηγορώ ^ σχολιο λ *διάβολος.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *δια-* + *βά?.λω.* Το ρ σήμαινε αρχικώς «διασχίζω - περνώ κάτι πάνω ή μέσα από άλλο» και απαντά σε πολλές τεχνικές χρήσεις. Ήδη αρχ είναι η σημ. «προκαλώ δυσφήμηση σε κάποιον, εγείροντας υποψίες γι' αυτόν», από όπου προέκυψε η γενική σημ. «συκοφαντώ»]

διάβαση (η) {-ης κ -άσεως [-άσεις, -άσεων} **1.** η διέλευση από χώρα, περιοχή κ λπ , από τον έναν τόπο στον άλλον, από ένα σημείο σε άλλο. *η ~ τής Ερυθράς Θαλάσσης* || ~ *πορθμού / ποταμού / όρους* || *πα- ρεμπόδιση Ι παρακώλυση τής* - συν πέρασμα, διέλευση, διάπλους (για θάλασσα, ποταμό κ.τ ό) 2. (συνεκδ.) τόπος, γέφυρα, στενός δρόμος κ.λπ . ο οποίος επιτρέπει το πέρασμα κατασκευή διά τής οποίας περνά κάποιος: *υπόγεια / επικίνδυνη / ορεινή / ισόπεδη / ανισόπεδη/ σιδηροδρομική / θαλάσσια / αφόλαχτη* ~ |j ~ *πεζών* συν πέρασμα [ετυμ < αρχ *διάβασις* < *διαβαίνω]* **διάβασμα** (το) [μεσν] {διαβάσματος j -ατα, -ατων} **1.** η ανάγνωση: *το ~ τού κειμένου* || *προσεκτικό / βιαστικό / αργό* ~ 2. η μελέτη: γο ~ τοι5 *μαθήματος* [| *θέλει ποΑ,ύ* ~ *για να περάσεις την τάξη* || *έριξε πολύ* ~ *για να πάρει το πτυχίο* **3.** (α) η ανάγνωση ευχής, συνήθ. από ιερέα, σε κάποιον ο οποίος πάσχει από κάτι φρ ***κάποιος θέλει διάβασμα*** (ειρων.) για κάποιον που δεν συμπεριφέρεται φυσιολογικά (β) το ψάλσιμο τής νεκρώσιμης ακολουθίας, **διαβασμένος,** -η. -ο **1.** (παθ) αυτός που έχει αναγνωσθεί· ~ *βιβλίο* 2. (ενεργ. για μαθητές) αυτός που έχει μελετήσει τα μαθήματά του: *πήγε καλά ~ στο σχολείο* αντ αδιάβαστος **3.** αυτός τον οποίον έχουν συμβουλεύσει ή προετοιμάσει καλά (για κάτι): ο *μάρτυρας ήρθε ~ στο δικαστήριο* συν δασκαλεμένος, ορμηνεμένος 4. (α) αυτός για τον οποίο έχει ψαλεί η νεκρώσιμη ακολουθία (κατ' επέκτ) ο νεκρός αντ. αδιάβαστος (β) αυτός για τον οποίο έχει διαβάσει ο ιερέας μια ευχή. **διαβαστερός,** -ή, -ό (οικ.) **1.** (ενεργ.) αυτός που διαβάζει, που μελετά πολύ. *είναι καλός και ~ μαθητής* ΣΥΝ μελετηρός, επιμελής 2. (παθ) αυτός που διαβάζεται εύκολα και ευχάριστα: ~ *βιβ/Ιο / μυθιστόρημα / λεξικό.* **διαβαταρης** (ο) > διαβάτης

διαβατάρικος, -η. -ο (λαϊκ-λογοτ.) **1.** αυτός που δεν είναι μόνιμα εγκατεστημένος (κάπου): ~ *φυλή* συν νομαδικός ανγ μόνιμος, οριστικός 2. (ειδικότ για τα πτηνά) αυτός που αποδημεί κάθε άνοιξη και φθινόπωρο, ακολουθώντας συγκεκριμένο δρομολόγιο και, κατά συνέπεια, αυτός που περνά ανά τακτά χρονικά διαστήματα από περιοχή. *«πουλιά μου διαβατάρικα, που στα ψηλά πετάτε»* (δημοτ τραγ.) συν αποδημητικός **3.** (μτφ.) αυτός που διαρκεί λίγο. που ξαφνικά έρχεται και γρήγορα χάνεται τα *χρόνια τής νιότης τα* ~ || *αύρες* ~ συν πρόσκαιρος, εφήμερος, παροδικός, περαστικός αντ μόνιμος, διαρκής. Επίσης **διαβατικός,** -ή. -ό [μτγν.].

[ετυμ < μεσν *διαβατάρης*< αρχ. *διαβάτης* + παραγ επίθημα *-άρης].* **διαβατήριο** (το) {διαβατηρί-ου | -ων} δημόσιο έγγραφο υπό μορφήν βιβλιαρίου, που πιστοποιεί την ταυτότητα και την εθνικότητα τού προσώπου που το φέρει και με το οποίο επιτρέπεται η μετάβαση και παραμονή σε χώρα τού εξωτερικού: *έκδοση / θεώρηση* / ανανέωση *διαβατηρίου* [[*βγάζω / παίρνω* ~ || *ατομικό / οικογενειακό! έγκυρο! πλαστό / νόμιμο* - συν (λαϊκ) πασαπόρτι, (πληθ.) χαρτιά· φρ (μτφ.) ***παίρνω διαβατήριο*** μου ανοίγεται ο δρόμος ή ετοιμάζομαι να αναχωρήσω (για κάπου): ~ *για το υπουργείο* (πρόκειται να γίνω υπουργός) || *η εθνική ομάδα πήρε το διαβατήριο για* τον *τε?ακό τής διοργάνωσης* (προκρίθηκε) **— διαβατηριακός,** -ή, -ό.

[εγυμ < αρχ *διαβατήριον,* ουδ. τού επιθ. *διαβατήριος* < *διαβάτης* < *διαβαίνω.* Στην Αρχ. η λ. χρησιμοποιήθηκε ως μέρος τής φρ. *ιερά διαβατήρια.* η οποία αναφερόταν στις θυσίες, τις ιερές προσφορές που έπρεπε να τελεσθούν, προτού κανείς διαβεί τα σύνορα. Ως ονομασία τού επίσημου εγγράφου η λ. αποδίδει το γαλλ passeport). **διαβατήριος,** -α, -ο λαογρ αυτός που συνδέεται με τη μετάβαση από μια φυσική ή κοινωνική κατάσταση σε άλλη, κυρ με τους τρεις σημαντικότερους σταθμούς τής ανθρώπινης ζωής (γέννηση, γάμο, θάνατο): ~ *έθιμα / τελετές.*

[πτυμ < αρχ. *διαβατήριος,* βλ.λ. *διαβατήριο].* **διαβάτης** (ο) {διαβατών?, **διαβάτισσα** (η) {δύσχρ. διαβατισσών} πρόσωπο που περνά, που διαβαίνει από κάπου, χωρίς να σταθεί ή να σταματήσει: *ελ,άχιστοι ~ υπήρχαν στους παγωμένους δρόμους* ΣΥΝ περαστικός, οδοιπόρος. Επίσης **διαβατάρης** [μεσν.] [διαβατάρηδες]. [ΕΤΥΜ *αρρ* < *διαβαίνω].* **διαβατικός,** -ή, -ό [μτγν.] 1. διαβατάρικος (βλ.λ) 2. μους στην αρμονία τής μουσικής, είδος ξένου φθόγγου (βλ. λ.), ο οποίος δεν ανήκει στη συγχορδία με την οποία συνακούεται, αλλά συνδέει, με διαστήματα δευτέρας. δύο φθόγγους, από τους οποίους ο προηγούμενος ανήκει στην προηγούμενη συγχορδία και ο επόμενος στην επόμενη, **διαβατός,** -ή, -ό αυτός τον οποίο μπορεί κάποιος να περάσει, που επιτρέπει τη διάβαση: *με την τελευταία ζηρασία ο ποταμός έγινε* -

σε πολλά σημεία ΣΥΝ βατός, ευκολοδιάβατος ΑΝΤ αδιάβατος, απέ- ραστος. άβατος [ΕΤΥΜ αρ^. < *διαβαίνω*) **διαβεβαιωνω** ρ μετβ {διαβεβαίω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** βεβαιώνω ρητά και με πειστικότητα, υποστηρίζω (άποψη, συμβάν κ λπ) ως βέβαιο και αναμφισβήτητο · τον *διαβεβαίωσε ότι το αίτημά τον θα ικανοποιῆ]θεί* ΣΥΝ επιβεβακόνω, πιστοποιώ, εγγυώμαι 2. (ειδικότ.) δίνω υπόσχεση με έμφαση και κατηγορηματικότητα ο *δήμαρχος επιθυμεί να διαβεβαιώσει την κοινή γνώμη ότι το έργο έχει προγραμματιστεί για την επόμενη άνοιξη* ΣΥΝ υπόσχομαι, δίνω τον λόγο μου. Κπίσης (λόγ.) **διαβεβαιώ** |αρχ.] {-οίς,-οί .}. **διαβεβαίωση** (η) [μτγν | {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** η έκφραση πλήρους βεβαιότητας, η ρητή και υπεύθυνη υπόσχεση (για κάτι) *τον τελευταίο καιρό οργιάζουν φήμες για ανασχηματισμό παρά τις επίσημες ~ τής κυβέρνησης περί τού αντιθέτου | | περιμένουμε την κατασκευή ικανού αριθμού νέων σχολικών κτηρίων μετά τη σχετική ~ τού υπουργού* ΣΥΝ πιστοποίηση, εγγύηση, επιβεβαίωση · 2. ΗΚΚΛΗΣ (ειδικότ. για ιερείς) (α) ο ειδικός όρκος των κληρικών ενώπιον τού δικαστηρίου, καθόσον αυτοί δεν ορκίζονται στο Ευαγγέλιο, όπως οι λαϊκοί, αλλά τοποθετούν το δεξί χέρι στο στήθος και «διαβεβαιώνουν πάνω στην ιεροσύνη τους» (β) επίσημη υπόσχεση που δίνει μητροπολίτης πριν από την ενθρόνιση και την ανάληψη το)ν καΟηκόντο)ν του ενώπιον τού ανώτατου άρχοντα τής χώρας (δηλ τού προέδρου της Δημοκρατίας) ότι θα εκτελεί τα καθήκοντά του σύμφωνα με τους κανόνες τής Εκκλησίας και τους νόμους τού κράτους. – **διαβεβαιωτικός,** -ή. -ό Ιμτγν], **διαβεβσιωτικ-ά / -ώς** [μτγν] επίρρ. **διάβηκα** ρ. -► διαβαίνω

διάβημα (το) {διαβήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** αποφασιστική διπλωματική ενέργεια που επιχειρείται από την κυβέρνηση ή το Υπουργείο Εςωτερικίον μιας χώρας προς την κυβέρνηση άλλου κράτους και αφορά σε σπουδαιότατο ζήτημα ή σκοπό ζωτικής σημασίας· συνήθ έχει τη μορφή αίτησης, διαμαρτυρίας ή πρότασης για έγκριση: *στον πρέσβη έγινε εντονότατο ~ διαμαρτυρίας για τις παραβιάσεις τού εθνικού εναέριου χώρου από αεροπλάνα τής χώρας του* ΣΥΝ διακοί- νωση. νότα 2. σημαντική, κρίσιμη ενέργεια στην οποία προβαίνει κάποιος ΦΡ ***απονενοημένο διάβημα*** πράξη που γίνεται σε στιγμή απελπισίας, απόγνωσης (συνήθ. ως χαρακτηρισμός αυτοκτονίας): *τα συσσωρευμένα χρέη του τον οδήγησαν στο ~*

[εγυμ μτγν. αρχική σημ. «βήμα», < *δια- + βήμα* Με την πολιτική σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ demarche [. **διαβήτης** (ο) {διαβητών} **1.** γεωμετρικό όργανο που χρησιμοποιείται για τον σχεδιασμό κύκλων και τη μέτρηση διαστημάτων, το οποίο αποτελείται από δύο κινητά, αρθρωτά σκέλη (από τα οποία το ένα έχει αιχμηρό άκρο. ώστε να σταθεροποιείται σε ένα σημείο και το άλλο έχει στην άκρη μολύβι, ώστε να γράφει) ενωμένα σε ένα κοινό σημείο, με ρυθμιζόμενο άνοιγμα φρ **γο *λογαριάζω / τα πάω όλα με τον διαβήτη*** ενεργώ, κατευθύνω τη ζωή μου με περίσκεψη και ακρίβεια. ενεργώ προγραμματισμένα 2. (μτφ ως επίθ) ο απολύτως ακριβής. αυτός που είναι υψηλής ακρίβειας: αθλ *μπαλιά / σέντρα* - · 3. ι αί ρ σοβαρή διαταραχή τού μεταβολισμού, χαρακτηριζόμενη από την εμφάνιση υψηλών τιμοιν γλυκόζης στο αίμα και στα ούρα' *σακχαρώδης* - (με χαρακτηριστικά συμπτώματα τη μεγάλη δίψα, τη συχνή ούρηση, τις κράμπες στα πόδια και το στομάχι, απώλεια βάρους, κόπωση και εμετό) ΣΥΝ ζάχαρο. ^ σχολιο λ. *διαβήτης* |ετυμ αρχ < *διαβαίνω* Η σημ τού γεωμετρικού οργάνου είναι ήδη αρχ.. ενώ μτγν. είναι η χρήση τής λ προς δήλωση τής ομώνυμης ασθένειας (από όπου και αγγλ diabetes, γαλλ diabete κ.ά)]

διαβήτης: γεωμετρικό όργανο και ασθένεια! Η λ διαβήτης από το ρ διαβαίνω χρησιμοποιήθηκε ήδη στην Αρχαία Ελληνική με δύο διαφορετικές σημασίες τού γεωμετρικού οργάνου για τη χάραξη κύκλων και τής γνωστής και σήμερα ασθένειας, που φέρει το όνομα *διαβήτης*. Η α' σημ οφείλεται στα δύο απομακρυσμένα μεταξύ τους σκέλη τού οργάνου, που ανταποκρίνονται στη βασική σημ τού ρήματος *διαβαίνω* «περπατοί ή στέκομαι με ανοιχτά (απέχοντα μεταξύ τους) τα πόδια». Η β' σημ , που. μέσω τού λατ diabetes, πέρασε στις διάφορες γλώσσες ως ιατρικός όρος (γαλλ. diabete, αγγλ diabetes), οφείλεται σε μια βασική σημ τής λ διαβήτης, τη σημ «σιφώνι» (αυλός διοχετεύσεως υγρών), που μεταφορικά χαρακτήρισε την ασθένεια τού διαβήτη, κατά την οποία παρατηρεί- ται συχνή ροή ούρων, σαν να πρόκειται για σιφώνι!

διαβητικός, -ή, -ό [1890] 1. αυτός που σχετίζεται με την πάθηση τού διαβήτη ~ *κώμα / σύμπτωμα* 2. *διαβητικός* (ο), *διαβητική* (η) πρόσωπο που πάσχει από διαβήτη: *ειδικές τροφές για διαβητικοί)ς* διαβητολογία (η) ΙΑΤΡ ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη και τη θεραπεία τού σακχαρώδη διαβήτη. – διαβητολόγος (ο/η). διαβητολογικός, -ή, -ό

[ΕJΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ diabetologiej διαβιβάζω ρ. μετβ. {διαβίβασ-α (λογιότ διεβίβασα). -τηκα / -θηκα, -μένος} (λόγ.) (+ σε/προς) 1. μεταφέρω (κάτι) από ένα σημείο σε άλλο μέσω ενδιάμεσου φορέα (προσώπου, γραφειοκρατικής διαδικασίας, μέσου μεταβιβάσεως κ λπ) *διεβίβασε τον φάκελό του στην Εισαγγελία Εφετών / τη δικογραφία* στον *ανακριτή* συν αποστέλλω 2. μεταφέρω ως ενδιάμεσος φορέας (μήνυμα) προς τον τελικό αποδέκτη του. ~ *τις ευχαριστίες / τα συλλυπητήρια / τις απόψεις / τις ευχές / τους χαιρετισμούς / την επιθυμία / το αίτημα* / την *έκκ/.ηση για βοήθεια κάποιου* συν μεταδίδω, μεταβιβάζω.

Ιετυμ. αρχ < *δια- + βιβάζω*, βλ. λ. *βάζω*J διαβίβαση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} 1. η μεταβίβαση ή με ταφορά από ένα σημείο σε άλλο 2. ΣΤΡΑΤ. ***Διαβιβάσεις*** (οι) όπλο τού Στρατού Ξηράς με αποστολή την εξασφάλιση των στρατκοτικών επικοινωνιών *υπηρετώ στις ~ | | κατετάγη στις ~ | | αξιωματικός / στρατιώτης των ~*

[ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ. transmission], **διαβιβαστής** (ο), **διαβιβάστρια** (η) {διαβιβαστριών} **1.** ΣΤΡΑΤ στρατιώτης που υπηρετεί στο όπλο των Διαβιβάσεων 2. πρόσωπο που με- ταοέρει ή μεταβιβάζει πληροοορίες ή μηνύματα [ΗΙΥΜ Απόδ. τού γαλλ. transmeueur] **διαβιβαστικός,** ή, -ό [μτγν.] αυτός που χρησιμοποιείται ως μέσο για τη μεταιοορά μηνυμάτων. ~ *έγγραφο / γράμμα* **διαβιβρώσκω** ρ »διαβρώνω

διαβιώ ρ αμετβ. {διαβιοίς. -οί.. | διαβίωσα} (λόγ) περνο) τη ζωή μου, ζω. *διαβιούν υπό άθλιες συνθήκες σε πλήρη ένδεια.* Επίσης **διαβιώνω.** [ΕΙΥΜ < αρχ *διαβιώ (-όω)* < *δια- + βιώ* < *βίος)* **διαβίωση** (η) [μτγν.] {-ης κ -(ήσεως | χο>ρ πληθ } ο συγκεκριμένος τρόπος ζο)ής, το σύνολο των συνθηκών υπό τις οποίες ζει κανείς *πο- /^ντε/.ής ~ | | υψηλό επίπεδο διαβιώσεως | | χαμηλοί όροι διαβίωσης* συν ζωή. βίος

διαβλέπω ρ. μετβ. [αρχ { {διέβλεψα κ διείδα (να/θα διίδω)} **1.** συμπεραίνο) από συγκεκριμένα δεδομένα ή ενδείξεις. κάνο> προβλέψεις (βά- σει αυτών) για μελλοντικές εξελίξεις, *ο Τύπος διαβλέπει νέα κρίση στις σχέσεις εργοδοτών υπό άθλιες συνθήκες σε πλήρη ένδεια.* Επίσης **διαβιώνω.** [ΕΙΥΜ < αρχ *διαβιούν υπό άθλιες συνθήκες σε πλήρη ένδεια.* Επίσης **διαβιώνω.** [ΕΙΥΜ < αρχ *διαβιώ (-όω)* < *δια- + βιώ* < *βίος)* **διαβίωση** (η) [μτγν.] {-ης κ -(ήσεως | χο>ρ πληθ } ο συγκεκριμένος τρόπος ζο)ής, το σύνολο των συνθηκών υπό τις οποίες ζει κανείς *πο- /^ντε/.ής ~ | | υψηλό επίπεδο διαβιώσεως | | χαμηλοί όροι διαβίωσης* συν ζωή. βίος

διαβλέπω ρ. μετβ. [αρχ { {διέβλεψα κ διείδα (να/θα διίδω)} **1.** συμπεραίνο) από συγκεκριμένα δεδομένα ή ενδείξεις. κάνο> προβλέψεις (βά- σει αυτών) για μελλοντικές εξελίξεις, *ο Τύπος διαβλέπει νέα κρίση στις σχέσεις εργοδοτών υπό άθλιες συνθήκες σε πλήρη ένδεια. για το ασφαλιστικό* Συν μαντεύω, συμπεραίνω, συνάγω, εικάζω. προβλέπω 2. (ειδικότ) έχω την ικανότητα να δω συγκεκριμένη κατάσταση στην πραγματική της διάσταση, να διαισθανθώ (κάτι που δεν είναι εύκολα αντιληπτό) - *τις προθέσεις / τους σκοπούς κάποιου* / τον κίνό'υνΌ συν διαισθάνομαι, διακρίνω, (μτφ) οσμίζομαι, συλλαμβάνω, **διαβλήθηκα** ρ. -+ διαβάλλω

διαβλητός, -ή. -ό **1.** (συνήθ. για πράξεις ή καταστάσεις) αυτός που μπορεί να κατηγορηθεί (για κάτι): - *κατάθεση / μαρτυρία / εκ/.ογικό αποτέ?^εσμα* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που περιέχει σφάλματα, παρατυπίες ή παραλείψεις, μη αντικειμενικός: ~ *διαδικασίε€* ΛΝΙ αδιάβλητος – **διαβλητότητα** (η). {ΠΤΥΜ < *διαβάλλω*, κατά το αντώνυμο *αδιάβλητος* (βλ λ.)], **διαβόητος,** -η, -ο (κακόσ) αυτός που είναι πολύ γνωστός για την κακή του φήμη και την αρνητική εικόνα που έχει για αυτόν η κοινή γνώμη: *ο ~ απατεώνας / ληστής / φονιάς / εγκ/.ηματίας / δικτάτορας* συν περιβόητος ^ σχολιο λ *περιβόητος, φημισμένος.*

[ΕΙΥΜ. μτγν < αρχ *διαβοώ*< *δια- + βοώ*\ **διαβολάκι** (το) {χωρ γεν } **1.** (κυριολ.) ο μικρότερης σημασίας ή δύναμης Διάβολος 2. (συνήθ. οικ.- χαϊδευτ.) παιδί πολύ ζωηρό και έξυπνο. που δεν αφήνει κανέναν σε ησυχία: *πραγματικό ~ ησυχία δεν έχει* συν πειραχτήρι, ζιζάνιο. Ηπίσης **διαβολάκος** (ο) **διαβολάνθρωπος** (ο) {διαβολανθρώπ-ου | -ων, -ους} (κακόσ) άνθρωπος πανούργος και ραδιούργος, που μηχανορραφεί εις βάρος των άλλων συν σατανικός, μοχθηρός, καταχθόνιος **διαβολέας** (ο/η) {διαβολ-είς, -έων} πρόσωπο που διατυπώνει διαβο- λές εναντίον άλλοιν συν κακόβουλος, συκοφάντης. Ηπίσης (λόγ.) **διαβολευς** {διαβολέως}.

[ετυμ < μεσν. *διαβο?.εύς* < αρχ *διαβάλλω).* **διαβολεμένος,** -η. ο [μεσν [κ (λαϊκ.) **διαολεμένος 1.** (κακόσ.) αυτός που στην πανουργία μοιάζει με τον Σατανά, που έχει τον Διάβολο μέσα του: ~ *γυναίκα / άνθρωπος* συν πανούργος, σατανικός 2. (με θετική σημ) αυτός που διακρίνεται ως εξαιρετικός, ως χαρακτηριστικός ιδιαίτερης ικανότητας: - *εξυπνάδα / ικανότητα* συν τετραπέρατος 3. (επιτατ) αυτός που εμφανίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό, με μεγάλη ένταση. ~ *κρύο / ζέστη / πόνος / ταχύτητα / όρεξη / τύχη / θόρυβος/ φασαρία / κέφι* συν τρομερός, ανυπόφορος – **διαβολεμένα** επίρρ κ (λαικ) **διαολεμένα** (σημ. 3) **διαβολή** (η) η διατύπωση ανυπόστατης κατηγορίας (εις βάρος κάποιου): *σύντομα θα αποκρούσει τις ~ που εκτοξεύθηκαν από τα χείλη των αντιπά/.ων του* ΣΥΝ. συκοφαντία, δυσφήμηση. κατηγορία. σχολιο λ *διάβο?.ος* [είυμ αρχ. < *διαβάλλω)* **διαβολια** κ (λαϊκ) **διαολιά** (η) **1.** (σπάν) πράξη με πανουργία και πονηριά, που αποσκοπεί στην εξαπάτηση τού άλλου συν κατεργαριά. μηχανορραφία 2. (ειδικότ. για μικρά παιδιά) η μικροαταξία. *δεν μας αφήνει να ησυχάσουνμε με τις ~* του [ηγυμ < αρχ *διαβολία* < *διάβολος,* βλ. κ *ζαβολιά*\ **διαβολικός,** -ή. -ό [μτγν.[κ (λαϊκ.) **διαολικός 1.** (κυριολ.-σπάν) αυτός που σχετίζεται με τον Διάβολο και τις ενέργειές του φρ ***διαβολική / σατανική σύμπτωση*** βλ λ *σύμπτωση* 2. (συνήθ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πονηριά, δόλο, μοχθηρότητα. που μηχανορραφεί και χρησιμοποιεί αθέμιτα μέσα. - *άνθρο)πος · δεν έχει ούτε* ιερο ούτε *όσιο* συν σατανικός 3. αυτός που περιέχει ειρωνεία, σαρκασμό, πονηριά ή χαιρεκακία. που εμπνέει ανησυχία ή φόβο ~ *έκφραση / χαμόγελο* 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ευφυΐα και πονηριά ως προς τη σύλληψη και την εκτέλεση ~ *σχέδιο / συνωμοσία / ενέργεια / σύ/.ληψη* συν πανούργος, μεγαλοφυής, σατανικός, **διαβολικότητα** (η) [1897J {χωρ. πληθ } η διαβολικά ύπουλη διάθεση ή συμπεριφορά.

διαβόλισσα (η) {διαβολισσών} **1.** γυναίκα με διαβολικές ιδιότητες (μτφ.) γυναίκα πανέξυπνη και πανούργα ΣΥΝ διαβολογυναίκα, δαιμόνισσα

διάβολο- κ. **διάβολό-** κ. **διαβολ-** / (λαϊκ.) **διαολο-** κ **διαολό-** κ. **διαολ-** λεξικό πρόθημα λέξεων που δηλούνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** χαρακτηρίζεται (α) από πανουργία, σατανικότητα, κατεργαριά *διαβο- λο-κόρτσο, διαβολο-γυναίκα, διαβολ-άνθρωπος* (β) από μεγάλη έντα

ση, σφοδρότητα: *διαβο/.ό-καιρος. διαβολό-κρυο* 2. (σε ρήματα και ρηματικά ουσ) γίνεται με έντονα αρνητική διάθεση ή με τρόπο που θα ταίριαζε στον διάβολο: *διαβολο-στέλνω. διαβολοσκορπίσματα.*

[ι ·' ί ΥΜ Λεξικό πρόθημα της Μεσν. και Ν Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ *διάβολος* (βλ λ.)].

διαβολογυναίκα κ. (λαϊκ.) **διαολαγυναίκα** (η) {διαβολογυναικών} γυναίκα πανούργα και τετραπέρατη, που μηχανορραφεί εις βάρος άλλων συν δια(β)ολοθήλυκο. Ηπίσης δια(β)ολογυναικο (το).

διαβολοθήλυκο κ (λαϊκ.) **διαολοθήλυκο** (το) η διαβολογυναίκα (βλ λ). _

διαβολόκαιρας κ (λαϊκ) **διαολόκαΐρος** (ο) πολύ άσχημος καιρός που χαρακτηρίζεται από ισχυρούς ανέμους και καταιγίδες: *μ'αυτό τον ~ δεν είναι να ξεμυτάει κανείς | | κάνει έναν* ΣΥΝ παλιόκαιρος, βρομόκαιρος.

διαβολοκόριτσο κ (λαΐκ.) **διαολοκόριτσο** (το) κοπέλα νεαρής ηλικίας και πολύ έξυπνη, με ζωηρό και πανούργο χαρακτήρα, που φέρνει σε δύσκολη θέση τους άλλους με τη συμπεριφορά της.

διαβολόπαιδο κ. (λαικ.) **διαολόπαιδο** (το) μικρής ηλικίας παιδί άτακτο, ατίθασο και ζωηρό, που παιδεύει και παρενοχλεί τους άλλους: *σε χλωρό κλαρί δεν μας αφήνουν με τις φωνές τους κάθε μεσημέρι τα ~* συν άτακτο, κακότροπο, κακοαναθρεμμένο.

διαβολόπαππας κ. (λαΐκ) **διαολόπαππας** (ο) {διαβολοπαππάδες} (μειωτ -υβριστ) ο πονηρός παππάς που εξαπατά και εκμεταλλεύεται τους πιστούς

διάβολος κ (λαϊκ.) **διάολος** κ (σπανιότ -λαϊκότ.) **διάλος** (ο) [δια- βόλ-ου Ι -ων, -ους} **1.** (συχνά με κεφ) το πνεύμα τού κακού, η προσω- ποποιημένη δύναμη των πονηρών πνευμάτων που απομακρύνει τον άνθρωπο από τον δρόμο τού Θεού και του δημιουργεί πειρασμούς και προβλήματα *ο ~ βάζει σε πειρασμό τον άνθρωπο* συν Σατανάς, Βεελζεβούλ, Εωσφόρος, Μεφιστοφελής, τρισκατάρατος, δαίμονας, (λαικ.) εξαποδώς ΦΡ (α) ***βάζει* ο *διάβολος την ουρά* του** για μπέρδεμα που ανατρέπει την αναμενόμενη πορεία των πραγμάτων (β) ***σπάει* ο *διάβολος το ποδάρι του*** για κάτι που γίνεται απροσδόκητα, αντίθετα προς ό,τι περιμένουμε. *Πες πως - και δεν έρχονται τα πράγματα όπως τα σχεδιάσαμε Ί!Ι κάνουμε τότε.* (γ) ***βρίσκω τον διάβολό μου*** βρίσκομαι μπλεγμένος εκεί όπου δεν το περίμενα. βρίσκω τον μπελά μου *πήγε να βοηθήσει και βρήκε τον διάβολό της* (δ) **τραβάω *τον διάβολό μου*** υφίσταμαι δυσκολίες και μαρτύρια *~ κάθε μέρα, για να βρω θέση να παρκάρω* (ε) **πουλάω *την ψυχή μου στον διάβολο*** (μεσν φρ) δεν διστάζω να κάνω αθέμιτες συμφωνίες, για να πετύχω τον σκοπό μου (στ) ***παίρνει (κάποιον) ο διάβολος (και τον σηκώνει)*** (μεσν. φρ) για κάποιον που παθαίνει μεγάλη συμφορά, δυστυχεί: (συνήθ. υ- βριστ) *που να σε πάρει ο διάβολος και να σε σηκώσει'* (ζ) ***να πάρει ο διά(β)ολος!*** ως έκφραση αγανάκτησης ή μεγάλης απογοήτευσης: *έχασα το τρένο την τελευταία στιγμή! | | Που ~! Λεν υπάρχει κανείς υπεύθυνος σ'αυτή την υπηρεσία;* (η) **όπως ο *διάβολος* το *λιβάνι*** με τόση αντιπάθεια ή φόβο. όση υποτίθεται ότι δείχνει ο Διάβολος για το λιβάνι: *αποφεύγει το αλκοόλ ~* (θ) ***κάνω τον συνήγορο / δικηγόρο τού διαβόλου*** (λατ advocatus diaboli) εκφράζω επιχειρήματα ή σκέψεις τής αντίθετης ή αντίπαλης πλευράς (κυρ σε συζήτηση, για την προ- ϋθηση τού διαλόγου) (ι) ***δουλειά δεν είχε* ο *διάολος...*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος ασχολείται με πράγματα επουσιώδη ή εξεζητημένα ενοχλώντας τους άλλους (συνήθ. επειδή δεν έχει τι άλλο να κάνει) **2.** (ως επιφών.) ***διά(β)ολε!*** (μεσν επιφών) για δήλωση μεγάλου θυμού, αγανάκτησης ή έκπληξης. *Πού ήσουν χθες όλη νύχτα και σε γυρεύαμε,]] δεν θα του κάνουμε κάθε φορά τα χατίρια, -'*3. (συνεκδ) ο τόπος όπου βρίσκεται ο Διάβολος και γενικότ. κάθε μακρινός τόπος ή μέρος όπου επικρατούν άσχημες συνθήκες· ΦΡ (α) ***στον διά(β)ολο*** (i) (υβριστ) στην κόλαση: *να πας ί (άι)~\ \ να πάνε όλα ~ κι ακόμη παραπέρα* (ii) για την έκφραση έντονης έκπληξης: *άι - είπε τέτοιο πράγμα η αθεόφοβη:* συν ε. όχι!, αν είναι δυνατόν!. μη μου πεις' (β) ***στέλνω (κάποιον) στον δ/ά(β)ολο*** (i) του λέω «άι στον διάβολο», τον βρίζω) με αυτή τη βρισιά, τον διαολοστέλνω (ii) απορρίπτω (κάποιον/κάτι), απαξιώ να ασχοληθώ (με κάποιον/κάτι): *στείλ' τους στον διάολο και κάνε ό,τι εσύ νομίζεις'* (μην τους ακούς. αγνόησε τους) || *θα τα στεί- λω όλα στον διάολο και θ' αρχίσω καινούργια ζωή'* (γ) ***γράφω στού διαβόλου το κατάστιχο*** αδιαφορώ, δεν δίνω σημασία: *«στού διαβόλου τα 'γραψα όλα το κατάστιχο και γλεντώ τα νιάτα μου πριν με πιά- σει λάστιχο'»* (λαϊκ. τραγ.) (δ) ***κατά δια(β)όλου*** *από* το κακό στο χειρότερο, βαδίζοντας προς την ολοκληρωτική καταστροφή· *μετά την τε? ·.ευταία πτώση των μετοχών, η επιχείρησή του πάει ~* (ε) **στού *δια- όλου τη μάννα*** (μεσν φρ.) πάρα πολύ μακριά, όπου δεν είναι εύκολο να πάει κανείς, *πήγαμε ~, για να βρούμε διανυκτερεύον φαρμακείο* (μτφ.) **4.** άτομο που με ύπουλους τρόπους μηχανορραφεί εις βάρος άλλων ΣΥΝ πανούργος, μοχθηρός, κακεντρεχής, καταχθόνιος· ΦΡ (α) ***διάβολος μεταμορφωμένος ί με κέρατα*** πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από πανουργία και μοχθηρία (β) ***έχει τον διάβολο μέσα του*** για άνθρωπο που φέρεται με ανάρμοστο τρόπο ή για άνθρωπο πολύ ευουή και δραστήριο 5. πρόσωπο ή πράγμα που προκαλεί ενόχληση ή ανα- στάτο>ση, που διαταράσσει την ηρεμία και δημιουργεί προβλήματα· *ήρθε αυτός ο ~ και μας έκανε άνω-κάτω) | | πότε θα σταματήσει αυτός ο ~ στον δρόμο να κάνει φασαρία,* 6. πρόσωπο που κατορθώνει με την εξυπνάδα του να τα βγάζει πέρα και να ξεμπλέκει από κάθε είδους δυσκολία *είναι δεν τον γελάς με τίποτα* συν. ατσίδα, τετραπέρατος, σπίρτο, πανέξυπνος, αετός ΦΡ ***δια(β)όλου κάλτσα*** άνθρωπος τετραπέρατος και πανούργος 7. εξαιρετικά ικανός, επιτήδειος· *στα ηλεκτρονικά είναι ~ | | είναι - με τις γυναίκες*

|(·.τυμ αρχ., αρχική σημ «συκοφάντης», < *διαβάλ/.ω*. Από τη μετάφραση των Εβδομήκοντα (3ος αι. π.Χ) η λ. χρησιμοποιήθηκε ως απόδ. τής εβρ λ *Σατανάς* (βλ.λ.). ενώ στην Κ Δ και οι δύο λ. χρησιμοποιούνται σχεδόν εξίσου. Μέσω τού λατ diabolus (< *διάβο/^ος)* η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, λ χ. γαλλ. diable, αγγλ devil, γερμ Teufel, ισπ. diablo κ.ά. Η φρ *διαβόλου κάλτσα* οφείλεται σε μεσαιωνικές προλήψεις, κατά τις οποίες τα πόδια τού νεογέννητου παιδιού έμπαιναν σε μια μαύρη κάλτσα (που πιστευόταν ότι προέρχεται από τον Διάβολο), για να γίνει έξυπνο και τυχερό].

διάβολος: συνώνυμα. Π έννοια τού κακού, τού άρχοντα των κακών πνευμάτων που ενσαρκώνει ο **Διάβολος,** έκανε ώστε να χρησιμοποιηθούν περισσότερα ονόματα / χαρακτηρισμοί για να αποδώσουν τις ιδιότητες του. Οι Εβραίοι τον ονόμασαν **satan.** που σημαίνει «εναντιούμενος, εχθρός» (ενν. τού Θεού και τού ανθρώπου). Στη μετάφραση τής Π. Διαθήκης από τους Εβδομήκοντα το satan αποδόθηκε ελληνικά ως **Σατανάς** αλλά και (με ελληνική λέξη) ως **διάβολος,** δίσημη λέξη που σήμαινε και «εχθρός» (*διαβά'λλομαι* = εχθρεύομαι, συγκρούομαι. *διαβο?.ή* = έχθρα) και «συκοφάντης» (*διαβάλ/Μ* = συκοφαντώ, *διαβολή* = συκοφαντία) Δοθέντος ότι ο Διάβολος είναι και εχθρός τού ανθρώπου και εχθρός τού Καλού (τού αγαθού που στην απόλυτη μορφή του είναι ο Θεός), αλλά και συκοφάντης τού Θεού προς τον άνθρωπο (τον οποίο προσπαθεί να παραπείσει και να οδηγήσει στην αμαρτία μέσω διαφόρων πειρασμών), η λ **διάβολος** έγινε η κύρια λ. δηλώσεως τού «πεπτωκότος» από τον ουρανό και την τάξη των αγγέλων πονηρού πνεύματος. Θ χαρακτηρισμός του ως **Πονηρού,** δηλώνει ακριβώς ότι αποτελεί το πονηρό πνεύμα, το πνεύμα τού κακού («αλλά *ρῦσαι ημάς άπο* τοῦ πονηρού». Κυριακή Προσευχή) ΙΙ λ. **Βεελζεβούλ.** που μεταπλάστηκε και σε **βελζεβούλ(ης),** ανάγεται στο σημιτικό Baal- zebub και δήλωνε τον «θεό των μυγών» (πβ τα ελλην *Μύαγρος* ή *Ζεύς Απόμυιος*) ή τον «θεό τής κόπρου» *(κοπρόθεου), ο* οποίος ταυτίστηκε με τον άρχοντα το>ν κακών πνευμάτων, τον Σατανά. Στην Π.Δ. *(Ησαΐας* 14. 12) αναφέρεται «*πώς έξέπεσεν έκ τοϋ ουρανού ὁ έωσφόρος δ πρωί ανατέλλων;*». **Εωσφόρος,** δηλ. φωτοφόρος, ήταν ο Διάβολος όσο ήταν και αυτός άγγελος, δηλ. προτού τιμωρηθεί με πτώση από τον ουρανό για την αλαζονεία του να υποκαταστήσει τον Θεό, οπότε κατά τη ρήση τού Χριστού (Κ.Δ. Λουκ. 10. 18) «*έθε- ώρουν τον Σατανάν ώς αστραπήν έκ τοΰ ουρανού πεσόντα*». Η ήδη ομηρική ελληνική λ. *εωσφόρος* δηλώνει τον φέροντα την *έω* (την αυγή, το φως τής αυγής), που δεν ήταν άλλος από τον πλανήτη Αφροδίτη, τον γνωστό 0)ς *Αυγερινό*. Ο Σατανάς, λοιπόν, από «Φωτοδότης» *(έωσφόρος)* εξέπεσε σε «άρχοντα τού σκότους», με την ονομασία *εωσφόρος* να δηλοί»νει την προτέρα του φύση Η ονομασία **δαίμονας** από το αρχ. *δαίμων*, που. ως μέση λέξη, είχε και καλή σημασία (Θεός) και κακή (πονηρό πνεύμα), προκειμένου περί τού Διαβόλου σήμανε το κακό πνεύμα, τον πονηρό Το όνομα **Μεφιστοφελής** έχει λογοτεχνική προέλευση: ήταν το κακό πνεύμα. ο διάβολος (mephisto) που λειτουργούσε ως πειρασμός τού Φά- ουστ, στον παλαιότατο μύθο τού Φάουστ, που έγινε πολύ γνωστός με το ομώνυμο έργο τού Γκαίτε. Μολονότι **αντίχριστος** για την Εκκλησία σημαίνει τον εχθρό τής χριστιανικής πίστης και. ειδικότερα, το μοιραίο πρόσωπο που θα αποτελέσει την έσχατη ύβριν προς τον Θεό πριν από τη συντέλεια τού κόσμου, οπότε ο Χριστός θα παραδώσει τον αντίχριστο στη γέεννα τού πυρός, εντούτοις στην κοινή αντίληψη (και γλώσσα) το *αντίχριστος* ως «ενάντιος τού Χριστού» καθιερώθηκε να δηλώνει τον Διάβολο. Οι ονομασίες **εξαποδώς** (< *έξω από εδώ*) και **τρισκατάρατος** (ο πολύ και από όλους καταραμένος) αποτελούν «αρατικά» ονόματα τού Διαβόλου, που χρησιμοποκχύν οι άνθρωποι «καταρώμενοι». τρόπον τινά, τον Διάβολο ή αποφεύγοντας ευφημιστικά να κατονομάσουν τον Διάβολο με το όνομά του (πβ. **εξορκιαμένος** = ονομασία τού καρκίνου)

διαβολοσκορπίσματα κ. (λαϊκ.) **διαολοσκορπίσματα** (τα) βλ. λ *ανεμομάζωμα*

διαβολοστέλνω κ (λαΐκ) **διαολοστέλνω** ρ. μετβ {δια(β)ολόστει- λα} στέλνω (κάποιον) στον διάβολο (βλ.λ., σημ. 3). **διαβουκολώ** ρ {διαβουκολείς... | διαβουκόλ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) (λόγ) παραπλανώ με ψεύτικες ελπίδες, δημιουργώντας ψευδείς εντυπώσεις, «*τον διαβουκό?.ησαν να επιτεθεί εναντίον τού νησιού υποσχόμενοι ανταλλάγματα...*» (εφημ.). – **διαβουκόληση** (η). ΙΕΤΥΜ < μτγν *διαβουκολώ (-έω)* < *δια-* + *βουκο/.ώ* (< *βουκόλος,* βλ.λ.)].

διαβουλεύομαι ρ αμετβ. αποθ. [αρχ] {διαβουλεύθηκα} συσκέπτομαι με άλλους ανταλλάσσοντας απόψεις *οι υπουργοί Εξωτερικών τής Κοινότητας διαβου/.εύονται για το μέλλον τής πρώην Γιουγκο- σλαβίας* ΣΥΝ διασκέπτομαι. **διαβούλευση** (η) [1782} {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} (επίσ.) (συνήθ. στον πληθ) συνεννοήσεις και επιμέρους διαπραγματεύσεις για την επίτευξη τού επιδιωκόμενου αποτελέσματος οι ~ *για την υπογραφή ειρηνευτικής συμφωνίας συνεχίζονται | | στη Νέα Υόρκη ξεκινά νέος γύρος διαβου/.εύσεων μεταξύ των εμπλεκομένων μερών* ΙΙ *υπήρξαν / έγιναν διαβουλεύσεις μεταξύ των ομολόγων υπουργών* ΣΥ\ συζητήσεις, διαπραγματεύσεις. – **διαβουλευτικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ consultation(s)|. **διαβούλιο** (το) [διαβουλί-ου | -ων) **1.** μυστικό συνέδριο για τη λήψη αποφάσεων ΣΥΝ κονκλάβιο 2. *διαβούλια* (τα) μηχανορραφίες και δολοπλοκίες που εξυφαίνονται (εις βάρος κάποιου): τα ~ κατά *των επα- ναστατημένων εθνών τής Ευρώπης στις αρχές τού 19ου αι* · ΦΡ *συμβούλια και διαβούλια* άσκοπες διαδοχικές συζητήσεις και φλυαρίες χωρίς αποτέλεσμα *αφήστε τα συμβούλια και τα διαβούλια και κάρ- τε μια απόφαση τώρα.*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *διαβού?αον< δια- + -βούλιον< βου/.ή].* **διαβρέχω** ρ. μετβ. [αρχ] {διέβρεξα} διαπερνώ με υγρό, μουσκεύω ΣΥΝ διαποτίζω — **διαβροχή** (η) Ιμτγν.]. **διάβροχος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός τον οποίο διαπερνά το νερό ή που έχει ήδη μουσκέψει ΑΝΤ αδιάβροχος [ΕΙΥΜ αρχ. < *διαβρέχω]* **διαβρώνω** ρ μετβ {διέβρωσα. διαβρώ-θηκα, -μένος} **1.** (για πέτρωμα, δομικό υλικό κ.λπ.) επενεργώ σιγά-σιγά προκαλώντας φθορές στη σύσταση των στοιχείων *το νερό διαβρώνει τα πετρώματα || ο μολυσμέ- νος αέρας τής Αθήνας διαβρώνει τα* αρχαία *μάρμαρα* 2. (μτφ) επιφέρω σταδιακά φθορά σε κάτι, καθιστώντας το πιο ευάλωτο ή αλλοιώ- νοντάς το: *πράκτορες τού εχθρού είχαν διαβρώσει τις μυστικές υπηρεσίες τής χώρας || ιδέες που διαβρώνουν τα θεμέλια τού κοινωνικού συστήματος* ΣΥΝ υπονομεύω, υποσκάπτω

[ΕΙΥΜ. < *διάβρωση* (υποχωρητ.). κατά το σχήμα *βεβαίωση - βεβαιώνω, μείωση- μειώνω κ.τ.ό.].* **διάβρωση** (η) {-ης κ -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** ΓΕΩΛ (α) το σύνολο των διεργασιών οι οποίες συντελούν στη μεταφορά τού υλικού τής αποσάθρωσης των πετρωμάτων η μεταφορά τού υλικού γίνεται με τη δράση των ανέμων, των ποταμών, των κυμάτων και των πάγων (β) η επιφανειακή αλλοίωση ενός σώματος (μετάλλου ή πετρώματος) υπό την επίδραση τής υγρασίας, τού οξυγόνου τού αέρα, των οξέων ή άλλων χημικών ενώσεων. ~ *σιδήρου / τού εδάφους* ΣΥΝ (καθημ.) φάγωμα (γ) *αιολική διάβρωση* βλ. λ. *αιολικός 2.* (μτφ.) φθορά που συ- ντελείται σταδιακά, χωρίς να γίνεται αμέσως αντιληπτή, και επιφέρει την αποσύνθεση και αλλοίωση (των συστατικών στοιχείων ή αυτού που την υφίσταται): ~ *αξιών 1 τής κοινωνίας* ΣΥΝ καταστροφή. [ΕΤΥΜ < μτγν *διάβρωσις* < αρχ. *διαβιβρώσκω,* βλ. κ. *βρώση].* **διαβρωσιγενής,** -ής, -ές [1888] {διαβρωσιγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που προκύπτει από διάβρωση ~ *όρη / κοίλωμα.*

[εγυμ < *διάβρωση + -γενής < γένος].* **διαβρωτικός,** -ή. -ό [μτγν] **1.** αυτός που έχει την ιδιότητα να προκαλεί διάβρωση 2. (μτφ.) αυτός που επενεργεί ύπουλα, χωρίς να γίνεται αντιληπτός, προκαλώντας αλλοίωση και αποσύνθεση· *η - επίδραση τής τηλεόρασης / τής προπαγάνδας.* — **διαβρωτικά** επίρρ. **διαγγελέας** (ο) [1856] {διαγγελ-είς, -έων) (σπάν.) **1.** πρόσωπο που μεταφέρει μηνύματα ΣΥΝ αγγελιαφόρος 2. ςίρατ αξιωματικός ή υπαξιωματικός επιφορτισμένος με την ευθύνη τής μεταβίβασης διαταγών των ανωτέρων του στους άνδρες που έχει υπό τις διαταγές του ή των αναφορών των ανδρών του προς τους ανωτέρους τους. **διάγγελμα** (το) [μτγν.] {διαγγέλμ-ατος [-ατα, -άτων} επίσημο μήνυμα το οποίο απευθύνεται από τον ανώτατο άρχοντα ή από την κυβερνητική ηγεσία στον λαό ή στους αντιπροσώπους του στη Βουλή και περιέχει σημαντικές αποφάσεις για κρίσιμα ζητήματα τής χώρας εξ αφορμής σημαντικής επετείου ή εκτάκτων περιστάσεων: *βαρυσήμαντο ! πρωτοχρονιάτικο* ~ **διάγγελος** (ο) [αρχ.] {διαγγέλ- ου | -ων, -ους} **1.** ο διαγγελέας (βλλ)

στρατ (σπάν.) υπασπιστής στρατηγού που διαβιβάζει τις διαταγές του 3. διπλωματικός αντιπρόσωπος τού Πάπα (λατ. Internuntius), **διαγιγνώσκω** ρ. μετβ. {διέγνωσ-α, -θην. -ης, -η... (μτχ. διαγνωσθείς, -είσα, -έν). -μένος} (λόγ) 1. καταλήγω σε συμπεράσματα με βάση διάφορες ενδείξεις: *διέγνωσε ορθώς ότι επιβαλλόταν η επιδίωξη μιας νέας οικονομικής πολιτικής* συν συμπεραίνω, εικάζω 2. (στους άλλους χρόνους πλην τού ενεστώτα και τού παρατατικού) ιατρ κάνω διάγνωση (βλ.λ., σημ. Ι)· *ο καρκίνος τής μήτρας θεραπεύεται, αν δια- γνωσθεί εγκαίρως.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *δια- + γιγνώσκω.* βλ κ. *γνώση]* **διαγκωνίζομαι** ρ. αμετβ αποθ. {διαγκωνίσ-θηκα, -μένος} (λόγ) **1.** (κυριολ) προσπαθώ σπριόχνοντας με τους αγκώνες μου να ανοίξω πέρασμα 2. (μτφ.) ανταγωνίζομαι έντονα άλλους που διεκδικούν ό.τι κι εγώ: *μεγάλες ξένες εταιρείες διαγκωνίζονται, για να αναλάβουν την κατασκευή τού μετρό* [| *«πόλεις που διαγκωνίζονται για την ανάληψη των Ο/.υμπιακών Αγώνων»* (εφημ.). * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* [ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «στηρίζομαι στον αγκώνα μου», < *δι(α)- + άγκωνίζομαι* < *άγκών].*

διαγκωνισμός (ο) [1888] (λόγ) **1.** η προσπάθεια να ανοιχτεί πέρασμα ανάμεσα σε πλήθος με σπρωξίματα 2. (μτφ.) ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ συνδιεκδικητών ο ~ *χι/Λάδων υποψηφίων για την εισαγωγή τους στα Α.Ε.Ι*

[ειυμ Το μτγν. *διαγκωνισμός* σήμαινε «σπρώξιμο με τους αγκώνες»], **διάγνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** ιατρ (α) η διαδικασία προσδιορισμού τής φύσης συγκεκριμένης ασθένειας μέσω τού ιστορικού, τής φυσικής εξέτασης και των εργαστηριακών εξετάσεων· *έγκαιρη ί επιτυχής* ~ (β) (συνεκδ) η απόφαση ή το συμπέρασμα που προκύπτει μέσα από τέτοιου είδους εξέταση: *κάνω / βγάζω / προβαίνω σε* ~ 2. η ανάλυση τής αιτίας ή τής φύσης προβλήματος ή κατάστασης και η συναγωγή συμπερασμάτων για την αντιμετώπισή τους. - *τού κινδύνου.*

[ΠΤΥΜ < αρχ. *διάγνωσις* < *διαγιγνώσκω* < *δια- + γιγνώσκω,* βλ. κ. *γνώση* Η λ. πέρασε και σε ξέν γλώσσες, π.χ. αγγλ. diagnosis, γαλλ diagnose κ.ά.| .

διαγνωστικός, -ή. -ό [μτγν] **1.** αυτός που αναφέρεται, χρησιμεύει ή συντελεί στη διάγνωση (κυρ. ασθένειας): ~ *σύμπτωμα / μέθοδος! κέντρο !* <5ια<5ικ·ασία / *τεστ* 2. ιαιρ *διαγνωστική* (η) κλάδος που ασχο- λείται με τον καθορισμό των ασθενειών μέσα από τη σύντομη και σαφή έκθεση των χαρακτηριστικών τους συμπτωμάτων **Διαγόρας** (ο) **1.** πυγμάχος από τη Ρόδο (5ος αι. π.Χ.). νικητής σε πολλούς αγώνες, που, σύμφωνα με την παράδοση, πέθανε ευτυχής ενώ τον μετέφεραν στους ώμους θριαμβευτικά οι τρεις ολυμπιονίκες γιοι του 2. ανδρικό όνομα . ...

[ετυμ αρχ. κύρ. όν. < *διαγορεύω* «δηλώνω δημοσίως, εκθέτω λεπτομερώς» < <5i(α> + *αγορεύω].* δΐαγουμίζω ρ. μετβ. {διαγούμισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) λεηλατώ, αρπάζω πράγματα που δεν μου ανήκουν ο)ς λάφυρα: *οι εχθροί διαγούμισαν την πόλη* συν αρπάζω. — διαψούμισμα (το).

[ετυμ μεσν, αβεβ. ετύμου, πιθ. < *διαγουμάς* < τουρκ. yagma «διαρ- παγή» Κατά μία άποψη, το ίδιο το τουρκ yagma < **διαγωμίζω* < **διά- γωμα* < αρχ. *διάγω,* οπότε πρόκειται για αντιδάνειο. Δεν ευσταθεί η ετυμ από το αρχ. *διακομίζω].*

διαγουμιστής (ο) πρόσωπο που λεηλατεί αρπάζοντας (ξένα πράγματα) συν άρπαγας. **διάγραμμα** (το) [αρχ.] [διαγράμ-ματος | -ατα -άτων} **1.** σχηματική απεικόνιση που προβάλλει και επεξηγεί τα διάφορα τμήματα ή τον τρόπο λειτουργίας αντικειμένου: *το ~ μηχανής* || ~ *οικίας* ΣΥΝ σκαρίφημα, σχέδιο, πλάνο 2. γραμμική αναπαράσταση τής πορείας ενός φαινομένου ~ *σεισμού* || - *τού τιμαρίθμου* **3.** ΜΑΘ γραφική απεικόνιση (παράσταση) που χρησιμοποιούμε για να μελετήσουμε ένα μαθηματικό θέμα ή μια μαθηματική έννοια λ χ ~ *τού Venn* (για τα σύνολα). ~ *συνάρτησης* · 4. ο εννοιολογικός σκελετός, στον οποίο στηρίζεται η ανάπτυξη ενός θέματος, η διατύπωσή του σε γενικές γραμμές: ~ *ομιλίας! έκθεσης / θεατρικού έργου* συν περίληψη, σύνοψη,

διαγραμμίζω ρ. μετβ. [μτγν] [διαγράμμισ-α. -τηκα. -μένος} χωρίζω μια επιφάνεια με το τράβηγμα γραμμών, τραβώ διαχωριστικές γραμμές: τα *συνεργεία τού δήμου διαγράμμισαν την Πανεπιστημίου και την Πατησίων* ΣΥΝ χαρακώνω, **διαγράμμιση** (η) {-ης κ. -ίσεως **|** -ίσεις. -ίσεων} **1.** η χάραξη ή ο σχε- διασμός γραμμών για τη διαίρεση μιας επιφάνειας *η - των δρόμων!* τετραδίου / *γηπέδου* 2. (συνεκδ.) οι γραμμές που χαράσσουμε ή σχεδιάζουμε: *μονή ! διπλή* ~ || *φύλλο με διαγραμμίσεις* · **3.** (στις επιταγές) η προσθήκη διαγωνίως δύο παράλληλων γραμμών για ασφάλεια, **διαγραφή** (η) [αρχ.] **1.** η ακύρωση τής ύπαρξης ή τής ισχύος *η ~ μιας διάταξης ! λέξης* || ~ *χρεών* συν (καθημ) σβήσιμο, εξάλειψη, απαλοιφή 2. (για πρόσ.) η εκδίωξη, η απομάκρυνση (κάποιου) από θέση (που κατείχε): *η ~ του από το κόμμα θεωρείται σίγουρη έπειτα και από τις τελευταίες προκλητικές του δηλώσεις* **3.** ο σχεδιασμός. *η ~ ενός κύκλου* 4. (μτφ.) η σχηματική ή σε γενικές γραμμές περιγραφή ή απόδοση: *η ~ των χαρακτήρων τού έργου με ζωντάνια και φυσικότητα]] η ~ των προθέσεών του* συν. σκιαγράφηση **διαγράφω** ρ. μετβ. {διέγρα-ψα, διαγρά-φτηκα (λόγ. διεγράφην, -ης, -η ., μτχ. διαγραφείς, -είσα. -έν), -μμένος (λόγ. διαγεγραμμένος)} (+από) 1. σβήνω, ξεγράφω: ~ *μια λέξη από το κείμενο* 2. ακυρώνω την ύπαρξη ή την ισχύ: ~ τα *χρέη* || ~ *μια νομική διάταξη* συν εξαλείφω, απαλείφω **3.** (για πρόσ) διώχνω (κάποιον) απομακρύνοντάς τον από τη θέση που κατείχε: ~ *κάποιου από κόμμα για ανάρμοστη συμπεριφορά* 4. (κυριολ. κ. μτφ.) σχηματίζω γραμμές, ένα σχέδιο πάνω σε επιφάνεια: - *κύκλους πάνω στο χαρτί* [| *το αεροπλάνο διέγραφε μία καμπύλη στον ουρανό* || *«η Ρωσία διέγραφε μια αξιόλογη τροχιά στα διαστημικά πράγματα»* (εφημ.) ΣΥΝ σχεδιάζω ΦΡ ***διαγράφω πορεία*** έχω συγκεκριμένη εξέλιξη ή παρουσία σε κάποιον χώρο πιστεύεται *ότι αυτός ο πο/>ιτικός θα διαγράψει λαμπρή πορεία || η εταιρεία αυτή έχει διαγράψει σπουδαία πορεία στο χρηματιστήριο* 5. (μτφ) δίνω σε πολύ γενικές γραμμές ή απεικονίζω σχηματικά με αδρές γραμμές *διαγράφει τους θεατρικούς χαρακτήρες του με μεγάλη καθαρότητα*)| *η εναρκτήρια ομιλία τού πρωθυπουργού διαγράφει τις βασικές γραμμές τής κυβερνητικής πολιτικής* ΣΥΝ σκιαγραφώ, απεικονίζω 6. (μεσοπαθ ***διαγράφομαι)*** (μτφ.) διαφαίνομαι· *διαγράφεται ο κίνδυνος διάσπασης τού κόμματος* || *το μέλλον του διαγράφεται λαμπρό / ευοίωνο / ζοφερό*

[ετυμ αρχ < *δια- + γράφω* Η σημ. «αποδίδω τη γενική εικόνα, το σχήμα κάποιου» αποδίδει ανάλογη σημ. των αγγλ. outline, γαλλ decrire, ενώ το μεσοπαθ. *διαγράφομαι* στη σημ. «διαφαίνομαι» αποδίδει το αγγλ. he delineated) διάγω ρ. αμετβ. {παρατ διήγα, αόρ. διήγαγα (να/θα διαγάγω)} (λόγ.) περνώ τη ζωή μου ή τον καιρό μου υπό ορισμένες συνθήκες, με συγκεκριμένο τρόπο διαβιώσεως: ~ *βίον τρυφηλόν* || *διήγαγε τα* τελευταία *έτη τής ζωής του με προσευχή και νηστεία* συν. διαβιώ.

[ltym αρχ < *δι(α)- + άγω]* **διαγωγή** (η) {χωρ. πληθ.} ο τρόπος συμπεριφοράς υπό συγκεκριμένες συνθήκες απέναντι στους άλλους· ~ *κοσμία* (βλ. λ. *κόσμιος) / κακή / άριστη* || *δείχνω σωστή* ~ || *πρόσωπο αμέμπτου διαγωγής* [ετυμ αρχ. < *διάγω],* **διαγωνίζομαι** ρ αμετβ. αποθ [αρχ] {διαγο)νίστηκα} αγωνίζομαι μαζί με άλλους και προσπαθώ να τους ξεπεράσω για την απόκτηση συγκεκριμένης διάκρισης και την επίτευξη τού επιδιωκόμενου στόχου· λαμβάνω μέρος σε διαγωνισμό (βλ.λ.): ~ *για υποτροφία / για το πρώτο βραβείο i για μια θέση στο Δημόσιο* || ~ *στο άθλημα τού ακοντισμού ! τής σφαιροβολίας* || - *για μετάλλιο* || *πολλοί αθλητές θα διαγωνιστούν στο* τελευταίο *παγκόσμιο πρωτάθλημα στίβου* συν ανα- μετρούμαι. ανταγωνίζομαι, διεκδικώ. συναγωνίζομαι. — **διαγώνιση** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *συναγωνισμός, αποθετικός.* **διαγώνιος** (η) {διαγωνί-ου | -ων. -ους) γεωμ το ευθύγραμμο τμήμα που ενώνει δύο μη διαδοχικές (προσκείμενες) γωνίες ή κορυφές πολυγώνου ή πολυέδρου: ~ *τριγώνου / τετράπλευρου* || *φέρ(ν)ω τη* ~ *με χάρακα και μολύβι.* **διαγώνιος,** -α (λόγ. -ος). -ο [μτγν] 1. αυτός που συνδέει δύο μη διαδοχικές γωνίες: ~ *κατεύθυνση* 2. ΓΕΩΜ *διαγώνιος* (η) βλ.λ. —διαγώνια / διαγωνίως [μεσν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάμετρος.*

διαγώνισμα (το) [1880 | {διαγωνίσμ-ατος | -ατα, -άτων) (συνήθ. για μαθητές) γραπτή (ή προφορική) εξέταση για έλεγχο και αξιολόγηση των γνώσεων σε συγκεκριμένο μάθημα. ~ *τριμήνου* | | ~ *στην ιστορία*

συν γραπτή δοκιμασία, εξετάσεις (πβ. λ *τεστ).*
[ΕΤΥΜ Τη λ. έπλασε ο Αδ. Κοραής, προκειμένου να αποδοθεί το γαλλ concours]

διαγωνισμός (ο) [μτγν.] **1.** αναμέτρηση για την κατάκτηση διακρί- σεως (βραβείου), η διαδικασία ανάδειξης τού καλυτέρου ανάμεσα στους μετέχοντες σε. συγκεκριμένο τομέα: ~ *ομορφιάς / φωτογραφίας / ζωγραφικής / τραγουδιού* ΣΥΝ αγώνας, συναγωνισμός 2. (ειδικότ) διαδικασία παροχής προσφορών για την εκτέλεση ενός έργου, η οποία αποβλέπει στην επιλογή τής πιο συμφέρουσας: *προκήρυξη διεθνούς μειοδοτικού - για την κατασκευή τής σήραγγας* συν ανταγωνισμός · 3. (ειδικότ. για μαθητές) γραπτή δοκιμασία που διενεργείται σε. συγκεκριμένες χρονικές περιόδους για την προαγωγή στην επόμενη τάξη ή για την αποφοίτηση *περίοδος διαγωνισμών* συν διαγώνισμα, εξετάσεις. σχολιο λ *συναγωνισμός* **διαγωνιστικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με διαγωνισμό: *στο ~ τμήμα τού Φεστιβάλ επιλέχθηκαν τριάντα πέντε ταινίες || ~ βραβείο.* **διαδεδομένος,** -η. -ο αυτός που έχει ευρεία διάδοση: ~ *άθλημα / ιδέες.* ** σχόλιό λ *μετοχή* [ετυμ Μτχ. παθ. παρακ τού αρχ. *διαδίδωμι}.* **διαδερμικός,** -ή, -ό ιατρ αυτός που συντελείται διά μέσου τού δέρματος: ~ *βιοψία / χολαγγειογραφία* [f.tym Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. percutaneous], **διαδέτης** (ο) {διαδετών} ναυι σχοινί με το οποίο προσδένονται μεταξύ τους τα άκρα άλλων σχοινιών (f.tym μεσν. < *δια-* + *-δέτης* < αρχ. *δέω / δώ* «δένω»], **διαδέχομαι** ρ. μετβ αποθ. Ιαρχ.] {διαδέχθηκα} **1.** ακολουθώ χρονικά κάποιον στη θέση ή στο αξίωμα που κατείχε, γίνομαι ο διάδοχός του: *ήθελε να τον διαδεχθεί ο γνιος του στην επιχείρηση || ~ κάποιου στην εξουσία / στον θρόνο / στην πρωθυπουργία* ΣΥΝ. ακολουθώ, έπομαι 2. (ειδικότ. για καταστάσεις ή ενέργειες) έρχομαι μετά από (κάτι άλλο στη σειρά, σαν τους κρίκους μιας αλυσίδας): *οι ατυχίες διαδέχονται η μία την άλλη* ΣΥΝ εναλλάσσομαι. σχολιο λ *θετικός, αποθετικός.* **διαδηλώνω** ρ μετβ {διαδήλω-σα.-θηκα,-μένος) Ι.κάνω (τη στάση και τα αισθήματά μου απέναντι σε κάποιον/κάτι) ευρύτερα γνωστά, προσδίδω δημοσιότητα: ~ *την πίστη / την αφοσίωση / τη συμπαράσταση / την απόφαση / την αντίθεσή μου σε κάτι* συν αναγγέλλω, διαλαλώ. διατυμπανίζω, κοινοποιώ, δημοσιοποιώ, διακηρύσσω, φανερώνω, εκθέτω 2. μετέχω ενεργά σε δημόσια εκδήλωση εκφράσεως τής κοινής γνώμης, σε συλλαλητήριο, κάνω διαδήλωση: οι *φοιτητές δια- δηλώνουν εναντίον τής κυβερνητικής πολιτικής σε θέματα παιδείας* ΙιΓΓΥΜ < μτγν *διαδηλώ (-ώω)* < αρχ *διάδη/^ος* «ευδιάκριτος, σαφής» < *δια-* + *δήλος* (βλ.λ.)]. **διαδήλωση** (η) 11848] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) 1.η δημόσια γνωστοποίηση των αισθημάτων και τής στάσης (κάποιου) απέναντι σε μια κατάσταση: ~ *λαϊκής οργής και αγανάκτησης* 2. συγκέντρωση και πορεία διαμαρτυρίας (για κάποιο ζήτημα): *εργατική / φοιτητική -]] οργανώνω / διαλύω ~ || λαμβάνω μέρος σε ~]| - σπουδαστών έξω από το Υπουργείο Παιδείας || ο όγκος / το μέγεθος τής - || στη - συμμετείχαν όλοι οι συνδικά/.ιστικοί φορείς || κάνω / κατεβαίνω σε ~ || στα αντιλαϊκά μέτρα τής κυβέρνησης οι εργαζόμενοι απάντησαν με διαδη/.ώσεις || ογκώδης/ μεγάλη ~* ΣΥΝ συλλαλητήριο, κινητοποίηση [ετυμ Απόδ τού γαλλ. manifestation], **διαδηλωτής** (ο) [1889]. **διαδηλώτρια** (η) [1886] {διαδηλωτριών} πρόσωπο που μετέχει σε διαδήλωση: or - *φώναζαν συνθήματα κατά τής κυβέρνησης || αστυνομικές δυνάμεις επιχείρησαν να διαλύσουν τον κύριο όγκο των ~* **διάδημα** (το) {διαδήμ-ατος [-ατα, -άτωνί διακοσμητική ταινία ή κάλυμμα τής κεφαλής από πολύτιμα μέταλλα ή πετράδια, που φοριέται από βασιλείς, ηγεμόνες ή τον Πάπα ως σύμβολο εξουσίας συν κορώνα, στέμμα, τιάρα
[f.tym αρχ < *διαδέω* «περιδένω» < *δια-* + *δέω / δώ* «δένω»] **διαδημοτικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με δύο ή περισσότερους δήμους ή τον διαχειρίζονται από κοινού περισσότεροι τού ενός δήμοι: ~ *επιχείρηση συγκοινωνιών / ραδιοφωνικός σταθμός / συμφωνία / συνεργασία.*

διαδίδω ρ μετβ {διέδωσα, διαδόθηκα, διαδεδομένος) **1.** κάνω (κάτι) ευρύτερα γνο^στό. γνωστοποιώ (κάτι) σε ευρύτερες μάζες: *διέδωσαν τον χριστιανισμό σε όλη τη Γη || - ένα νέο* **2.** (μτφ.) θέτω σε κυκλοφορία ανυπόστατες ειδήσεις και φήμες: *ποιος διέδωσε ότι θα παραιτηθεί από την αρχηγία τού κόμματος;* ΣΥΝ διασπείρω· (μεσοπαθ ***διαδίδομαι)*** 3. αποκτώ μεγάλες διαστάσεις, επεκτείνομαι *η αρρώστια διαδόθηκε γρήγορα και πήρε διαστάσεις επιδημίας* ΣΥΝ μεταδίδομαι

(ειδικότ. για ειδήσεις, φήμες κ.λπ) αποκτώ μεγάλη δημοσιότητα: *η είδηση διαδόθηκε αστραπιαία* 5. (απρόσ ***διαδίδεται)*** κυκλοφορεί ως φήμη: ~ *ότι θα παραιτηθεί* ΣΥΝ φημολογείται. λέγεται. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω, μετοχή.*
[f.tym < αρχ. *διαδίδωμι* < *δια-* + *δίδωμι* «δίνω»], **διαδικασία** (η) {διαδικασκόν} **1.** συστηματική σειρά ενεργειών που καταλήγουν σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα. - *έκδοσης εκλογικών αποτελεσμάτων / εκλ,ογής Προέδρου / χορήγησης αδειών || ψήφιση νομοσχεδίου με τη ~ τού κατεπείγοντος || ανακριτική / διοικητική / ακροαματική/ συνοπτική / αποδεικτική* ~2. σύνολο διεργασκόν ή μεταβολών, που διεξάγονται σε διαδοχικές, προκαθορισμένες ή μη, φάσεις και με συγκεκριμένο τρόπο, *θα ήθελα να σας εξυπηρετήσω, αλλά η- επιβάλλει να κάνετε αίτηση πρώτα || - αποσύνθεσης των πετρωμάτων || ~ φθοράς* 3. (μτφ) κωμαστική προσπάθεια για την εκτέλεση έργου, πολύπλοκη σειρά ενεργειών: *πού να κάθεσαι να φτειά- ξεις μουσακά,* είναι *ο/.όκληρη -/*
[ετυμ αρχ., αρχική σημ «η σειρά διαδοχικών ενεργειών που προηγούνται δικαστικής αποφάσεως», < *διαδικάζω* «εκφέρω κρίση (ως δικαστής)» < *δια-* + *δικάζω.* Η σημερινή σημ. αποδίδει τα γαλλ. procedure, γερμ. Prozess].

ΣΧΟΛΙΟ Η λ. **διαδικασία** είναι αρχαία και σήμαινε κυρίως τη δίκη, αλλά και την παραπομπή σε. δίκη, καθώς και τη δικαστική απόφαση. Σε νεότερους χρόνους η λ. χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τις τυπικές ενέργειες που απαιτεί η διεξαγωγή μιας δίκης και, κατ' επέκταση. κάθε πορεία ενεργείας για την επίτευξη ενός σκοπού. Στη χρήση αυτή αποτελεί απόδοση ξένων όρων, των process και procedure, που απαντούν στην Αγγλική μέσω Γαλλικής ή άλλων συναφών γλωσσών (πβ γερμ Prozess), οι οποίες ανάγονται στο λατ. pro-cedo «προχωρώ». Το γερμ. Prozess (προφερόμενο ως **προτσές)** έδωσε και την ξενική λ. **προτσές,** «τη διαδικασία εξελίξεων στον πολιτικοκοινωνικό χώρο», που χρησιμοποιείται στον πολιτικό λόγο αντί τής λ *διαδικασία* ή **εξελικτική διαδικασία**

διαδικαστικός, -ή, -ό (1833] αυτός που σχετίζεται με. την εφαρμογή συγκεκριμένης διαδικασίας (και όχι λ.χ με τα θέματα ουσίας τα οποία η διαδικασία επιλύει): ~ *ζήτημα / πρόβλημα* Επίσης **διαδικα- σιακός,** -ή, -ό.
διάδικος (ο/η) {διαδίκ-ου | -ων. -ους] ΝΟΜ υποκείμενο τής έννομης σχέσης τής δίκης· είναι είτε το πρόσωπο το οποίο επιδιώκει υπέρ αυτού την παροχή δικαστικής προστασίας (ενάγων) είτε το πρόσωπο έναντι τού οποίου επιδιώκεται η παροχή δικαστικής προστασίας (εναγόμενος).
[ΕΤΥΜ μτγν < *δια-* + *-δικός* < *δίκη].*
Διαδίκτυο (το) {Διαδικτύου | χο)ρ. πληθ.) ΠΛΗΡΟΦ παγκόσμιο δίκτυο μέσω τού οποίου συνδέονται υπολογιστές και δίκτυα υπολογιστών που είναι εγκατεστημένα σε πανεπιστήμια, βιβλιοθήκες, επιχειρήσεις, ιδρύματα και οργανισμούς και επιτυγχάνεται η μεταξύ τους επικοινωνία, καθώς και η παροχή στον χρήστη διαφόρων υπηρεσιών (π.χ. ηλεκτρονικό ταχυδρομείο) · το Ίντερνετ – **διαδικτυακός,** -ή, -ό, **διαδικτυακά** επίρρ
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Internet], **διαδικτυώνομαι** ρ. αμετβ {διαδικτυώ-θηκα. -μένος) συνδέομαι με το Διαδίκτυο (βλ.λ.). - **διαδικτύωση** (η), **διάδοση** (η) {-ης κ. -όσεως **]** -όσεις, -όσεων) **1.** η γνωστοποίηση σε ευρεία κλίμακα: ~ *φαρμάκου / ιδεών* 2. ***διαδόσεις*** (οι) ανυπόστατες, ψευδείς ή ανεξακρίβωτες φήμες *πολλά περίεργα ακούγονται για τις σχέσεις τους,* αλλά *μάλλον είναι ~* jj *δεν μπορείς να δίνεις βάση σε ~ τέτοιου είδους* ΣΥΝ' ψευδολογήματα, κουτσομπολιά, φημολογίες. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*
[ΕΤΥΜ < αρχ *διάδοσις* < *διαδίδωμι].* **διαδοσίας** (ο/η) {διαδοσιών} πρόσωπο που διασπείρει ανυπόστατες ειδήσεις και ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες με.
αποτέλεσμα συνήθ την πρόκληση αναστάτωσης, ανησυχίας.
[πτυμ < *διάδοση* + παραγ επίθημα *-ίας,* πβ κ. *δηλωσ-ίας* **διαδοχή** (η) **1.** η ανάληψη από κάποιον αξιώματος ή θέσης, μετά την αποχώρηση (π.χ. λόγω παραίτησης, λήξεως θητείας κ.λπ.) εκείνου που τα κατείχε: *αγώνας για τη ~ στην ηγεσία τού κόμματος || μέτρα για την ομαλή - στην προεδρία / στον θρόνο* 2. η σειρά γεγονότων κατά την οποία το ένα ακολουθεί χρονικά το αμέσως προηγούμενο: *η ~ των γεγονότων που οδήγησαν στον πόλεμο || η ~ των εποχών τού χρόνου* ΦΡ ***κατά διαδοχήν*** με διαδοχική σειρά, διαδοχικά 3. ΝΟΜ (α) η μεταφορά δικαιώματος από ένα πρόσωπο σε άλλο. συνήθ. με την εκφρασμένη θέληση των ενδιαφερομένων (β) **εξ *αδιαθέτου διαδοχή*** η κτήση τού συνόλου ή μέρους τής περιουσίας προσώπου που πέθανε χωρίς να αφήσει διαθήκη (αδιάθετος) από τους κληρονόμους του με τη σειρά που ορίζει ο νόμος (συγγενείς, σύζυγος, κ.λπ.).
[ειυμ αρχ < *διαδέχομαι].* **διαδοχικός,** -ή, -ό [1833] 1. (για πράγματα, ενέργειες ή καταστάσεις) αυτός που ακολουθεί κατά σειρά ή σε αδιάσπαστη συνέχεια τον προηγούμενο, χωρίς διακοπή ή με πολύ μικρή χρονική διαφορά: ~ *εκρήξεις βομβών αναστάτωσαν το κέντρο τής πόλης || ~ συσκέψεις / συνομιλίες / επισκέψεις / νίκες / ήττες / δονήσεις / πλήγματα* 2. αυτός που σχετίζεται με τη συγκεκριμένη διαδικασία διαδοχής ή με το πρόσωπο που καταλαμβάνει τη θέση τού προκατόχου του: ~ βασιλεία / *δικαιώματα / ζεύγο€.* – **διαδοχικ-ά** / **-ώς** [1843] επίρρ., **διαδοχικότητα** (η) [1891 [.
διάδοχος (ο/η) [αρχ.] {διαδόχ-ου | -ων, -ους} **1.** πρόσοιπο που διαδέχεται άλλο στη θέση ή στο αξίωμά του σύμφωνα με νόμιμη διαδικασία: *πριν αποχωρήσει από την επιχείρηση, θα ορίσει τον ~ του* 2. (ει- δικότ) (α) (σε μοναρχίες) πρόσωπο που φέρει το δικαίωμα να διαδεχθεί τον μονάρχη σε περίπτωση θανάτου ή εκούσιας απομάκρυνσής του από την εξουσία, π.χ ο γνιος του: ο ~ *τού αγγλικού θρόνου* ΣΥΝ. πρίγκιπας (β) (το αρσ.) ο πρωτότοκος γνιος μιας οικογένειας ως τυπικός συνεχιστής τού πατρικού ονόματος, *να σας ζήσει ο* **διάδοχος,** -η (λόγ -ος). -ο (λόγ.) αυτός που ακολουθεί, διαδέχεται στη σειρά κάποιον/κάτι, ο οποίος βρισκόταν στην ίδια θέση προηγουμένως: *προετοιμάζεται η - κατάσταση μετά την αποχώρηση τού ιδρυτή τού κόμματος \\ το ~ πολιτικό σχήμα στην εξουσία τής χώρας* **διαδραματίζω** ρ. μετβ {διαδραμάτισ-α. -τηκα) **1.** έχω ενεργό συμμετοχή σε υπόθεση ή κατάσταση, συντελώ ενεργά στην εξέλιξή της: ~ *αποφασιστικό / σημαντικό / πρωτεύοντα ρό/.ο* 2. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. ***διαδραματίζεται / διαδραματίζονται***) λαμβάνει / λαμβάνουν χώρα. εκτυλίσσεται / εκτυλίσσονται (συνήθ με τρόπο δραματικό ως προς την πλοκή και την εξέλιξη): *η ιστορία των δύο νέων διαδραματίζεται στο Παρίσι τής δεκαετίας τού '601| σκηνές απείρου κάλλους διαδραματίστηκαν μπροστά στα έκπ/^ηκτα βλέμματα των ξένων επισήμων.* [Γ-.ΓΥΜ μτγν. < *δια-* + *δραματίζω* < *δράμα\.*

διαδραματίζω: συνώνυμα. Δράμα, τραγωδία, κωμωδία, έννοιες οικείες στον Έλληνα, ήταν φυσικό να περάσουν και στη γλωσσική του επικοινωνία Η λ. **δράμα** έδωσε δύο αρχαίες ήδη λέξεις: το **δραματοποιώ** και το **διαδραματίζω.** Το *δραματοποιώ* σήμαινε «δίνω μορφή δράματος» (πρωτοεμφανίζε.ται στην *Ποιητική* τού Αριστοτέλη), «μετατρέπω ένα κείμενο σε δράμα με τη χρήση δραματικών διαλόγων», και σε νεότερη μεταφορική σημασία «παρουσιάζω τα πράγματα τραγικά, σοβαρά και επικίνδυνα, παραποιώντας την πραγματική κατάσταση» *(Δεν χρειάζεται να δραματο- ποιείς την αποτυχία σου στις εξετάσεις, σαν να έφτασε το τέλος τού κόσμου)* Το *διαδραματίζω* στη μεταγενέστερη Ελληνική σή- μαινε «τελειώνω να παίζω σε ένα δραματικό έργο», ενώ σήμερα ως ενεργ. ρ σημαίνει «παίζω» *(Διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις τής εποχής του)* και ως μέσο «γίνομαι, συμβαίνω» *(Όλον αυτό τον καιρό διαδραματίζονται πολύ σοβαρά γεγονότα στη Ρωσία).* Η λ. **κωμωδία** έδωσε το **διακωμωδώ,** το οποίο είναι επίσης αρχαίο, σημαίνοντας από παλιά μέχρι σήμερα «σατιρίζο)». Τέλος, η λ. **τραγωδία** έδωσε το **διεκτραγωδώ,** το οποίο είναι νεότερη λ, που φαίνεται ότι πρωτοχρησιμοποίησε ο λεξικογράφος Στέφανος Κουμανούδης το 1888.

διάδραση (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις. -άσεων) η διεπίδραση (βλ.λ).
|ΕΓΥΜ Απόδ. τού αγγλ. interaction] **διαδραστικός,** ή. -ό αλληλεπιδραστικός (βλλ) **διαδραατικά** επίρρ.

διαδρομή (η) **1.** η πορεία που ακολουθείται για τη μετάβαση από ένα σημείο σε άλλο. *ακολουθούσε καθημερινά την ίδια ~ από το σπίτι στο γραφείο του || απο/λαμβάνουμε τη ~ προς το χωριό* ΣΥΝ δρόμος, δρομολόγιο ΦΡ ***ειδική διαδρομή*** (σε αγώνες αυτοκινήτων σε φυσικές πίστες) το ορισμένης δυσκολίας δρομολόγιο υπό συγκεκριμένες συνθήκες, το οποίο πρέπει να ακολουθήσουν οι συμμετέχοντες οδηγοί (συνήθ. περιλαμβάνει χιοματόδρομο και στροφές) 2. πληροφ (στην αποθήκευση αρχείων) ο δρόμος τον οποίο ακολουθεί το λειτουργικό σύστημα διά μέσου των καταλόγων, προκειμένου να εντοπίσει, να ταξινομήσει ή να ανακτήσει αρχεία τού δίσκου **3.** (συνεκδ.) το διάστημα που καλύπτει τοπικά ή χρονικά την απόσταση δύο σημείων: *~ μίας ώρας με τα πόδια || η ~ Αθηνών-Κορίνθου είναι 80χλμ* ΣΥΝ απόσταση 4. (μτφ) η χρονική ακολουθία γεγονότων ή καταστάσεων *στη ~ τής ζωής μου / τής ιστορίας / των αιώνων>*
]ΕΤΥΜ αρχ. < *δια-* + *-δρομή*, βλ. λ *δρόμος* Στην πληροφορική η λ αποδίδει το αγγλ. path], **διαδρομίστής** (ο) {διαδρομιστών} μέλος ομάδας πίεσης (βλ. λ *λόμπι)* ΣΥΝ λομπίστας.
[f.tym Απόδ. τού αμερ lobbyist (βλ κ. *λόμπι)].* **διάδρομος** (ο) |αρχ.| {διαδρόμ-ου | -ων,-ους] **1.** η επιμήκης δίοδος που διευκολύνει την πρόσβαση, τη σύνδεση και την επικοινωνία ανάμεσα σε χώρους που βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο (δωμάτια διαμερίσματος, τμήματα τού ίδιου ορόφου, κτηρίου, βαγόνια τρένου ή καμπίνες πλοίου κ λπ.): οι *~ τού νοσοκομείου / τής πολυκατοικίας* 2. (ειδικότ) το ειδικά διαμορφωμένο δάπεδο τού αεροδρομίου, πάνω στο οποίο κινούνται τα αεροπλάνα κατά την προσγείωση ή την απογείωσή τους. *~ προσγειώσεως ί απογειώσεως* j| *βοηθητικός ~* **3.** (ειδικότ. στον στίβο) καθεμιά από τις παράλληλες σειρές, διαχωρισμένες μεταξύ τους με λευκές γραμμές, στις οποίες τρέχουν οι δρομείς 4. (συνεκδ.) μακρόστενο χαλί ή μοκέτα που στρώνεται κυρ σε διαδρόμους (σημ. 1) 5. όργανο γυμναστικής, το οποίο αποτελείται από έναν πλατύ ιμάντα που κινείται με ρυθμιζόμενη ταχύτητα και πάνω στον οποίο βαδίζει με ανάλογη ταχύτητα το πρόσωπο που γυμνάζεται, **διαζευγμένος,** -η, -ο (λόγ) (για συζύγους) αυτός που έχει πάρει διαζύγιο ΣΥΝ χωρισμένος
11: ι ΥΜ < αρχ *διαζεύγνυμι* < *δια-* + *ζεύγνυμι*, βλ. κ *ζεύξη).* **διαζευγνυω** ρ μετβ {διέζευξα. διαζευγμένος} (λόγ) χωρίζω πρόσωπα ή πράγματα που ήταν ενωμένα
[ΗΙΥΜ Μτγν τ τού αρχ *διαζεύγνυμι* < *δια-* + *ζεύγνυμι* (βλ. λ. *ζεύω, ζεύξη)]*

δίαζευκτήριο (το) (1879] {διαζευκτηρί-ου | -ων} ΝΟΜ επίσημο έγγραφο που πιστοποιεί τη λύση ενός γάμου.
[υΙ ΥΜ Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ *διαζευκτήριος.* Βλ. λ. *διαζευτικός. διάζευξη].*

διαζευκτικός, -ή, -ό ΓΛΩΣΣ αυτός που σχετίζεται με τη διάζευξη όρων ή προτάσεων: *~ σύνδεση / σύνδεσμος* (ή, είτε-είτε) — **διαζευ- κτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ
[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *διαζεύγνυμι*, βλ. κ *ζεύξη].* **διάζευξη** (η) {-ης κ, -εύξεως | -εύξεις, -εύξεων} **1.** ο διαχωρισμός δύο πραγμάτων που ήταν ενωμένα η διάκριση και αντιδιαστολή, π χ δύο εννοιών *~ σχέσεων / μεταξύ θεωρίας και πράξης* λνί σύζευξη 2. (ει- δικότ.) η διάλυση τού γάμου ΣΥΝ. διαζύγιο (πβ. λ. *διάσταση)* **3.** ΙΛΩΣΣ παρατακτική σύνδεση όρων ή προτάσεο>ν. κατά την οποία δύο (ή περισσότερες) πληροφορίες αλληλοαποκλείονται ή αντιδιαστέλλονται. λ.χ. θα έρθεις εσύ *ή* θα έρθω εγώ, να μείνω *ή* να φύγω.
[ΕΙΥΜ < αρχ. *διάζευξις* < *διαζεύγνυμι.* βλ κ. *ζεύξη].* **διαζύγιο** (το) {διαζυγί-ου | -ων} **1.** ΝΟΜ η δικαστική απόφαση τής διάλυσης ενός γάμου και τής οικογένειας που προέκυψε από αυτόν. *υποβά/Ιλω αγωγή διαζυγίου || παίρνω / δίνω ~* (συναινώ στην έκδοσή του) || *αυτόματο / συναινετικό* -2. (συνεκδ) η διάλυση ενός γάμου ΣΥΝ χωρισμός **3.** (μτφ) η οριστική διάσταση στις σχέσεις προσοοπων. ομάδων ή κρατών: το *- Τσετσενίας - Ρωσίας φαίνεται αναπόφευκτο* φρ ***παίρνω διαζύγιο (από κάτι)*** εγκαταλείπω κάτι, παύει να με απασχολεί. *οι περισσότεροι νέοι έχουν πάρει πλέον διαζύγιο από την πο λιτική αδιαφορούν πλήροκ γΓαυτή.*
[ετυμ < μεσν. *διαζύγιον* < αρχ. *διαζεύγνυμι*, βλ. κ *ζεύξη, ζυγός].* **διάζωμα** (το) {διαζώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** αρχιτ-αρχαιολ το τμήμα των ναών που βρίσκεται ανάμεσα στο επιστύλιο και το γείσο και είναι διακοσμημένο με μετόπες και τριγλύφους ή με ζωφόρο 2. (σε. θέατρα ή στάδια) ημικυκλικός διάδρομος, παράλληλος προς την ορχήστρα. που χρησιμοποιείται από τους θεατές για να φθάνουν στις θέσεις τους, και τέμνει τον χοόρο των θέσεων ή κερκίδων σε ζώνες διαφορετικού ύψους: *άνω / κάτω / μεσαίο ~*
[ετυμ αρ)'. < *διαζώννυμι / -όω* < *δια-* + *ζώννυμι.* βλ. κ *ζώνη).* **διαθερμαινω** ρ μετβ [αρχ.] {διαθέρμα-να, -νθηκα, -σμένος} θερμαίνω ες ολοκλήρου. -
διαθέρμανση (η) 11876]. **διαθερμία** (η) {διαθερμικόν} ιατρ θεραπευτική μέθοδος που συνίστα- ται στην παραγωγή θερμότητας μέσω ηλεκτρικού ρεύματος που διοχετεύεται στους ιστούς — διαθερμικός, -ή, -ό.
[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. diathermic] **διάθεση** (η) {-ης κ -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** η χρησιμοποίηση και αξιοποίηση χώρου ή χρόνου για την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου *~ ελεύθερου χρόνου στο διάβασμα 2.* η παραχώρηση τής δυνατότητας χρήσεως (πράγματος) σε άλλον *θέτω το αυτοκίνητό μου στη - σας || το σπίτι του είναι στη ~ μας* φρ (α) ***είμαι / τίθεμαι στη διάθεση (κάποιου)*** είμαι έτοιμος ή εύκαιρος να δεχθώ ή να εξυπηρετήσω (κάποιον): *περίμενε λίγο. γιατί είμαι απασχολημένος' σε δύο λεπτά θα ~ σου* (β) **έχω *στη διάθεσή μου*** έχω τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσω κάτι· *πόσο χρόνο έχω στη διάθεσή μου για ν' αποφασίσω. || έχει στη διάθεσή του πο/άούς ετοιμοπόλεμους άνδρες* 3. η προο')θηση στην αγορά και η κατανάλωση: *~ αμοιβαίων κεφαλαίων || ημερομηνία έναρξης διαθέσεως των μετοχών* j[*άμεση ~ των προϊόντων || η κεντρική ~ τού περιοδικού είναι στην οδό...* 4. (για περιουσιακά στοιχεία) η κληροδότηση και μοιρασιά στους κληρονόμους 5. (για χρήματα) η διανομή στους δικαιούχους. *~ των κερδών || ~ των πιστώσεων τού προϋπολογισμού / των κονδυλίων* 6. (α) η ψυχική κατάσταση στην οποία βρίσκεται κανείς· *σήμερα έχει πολύ άσχημη ~ από το πρωί* (β) (ειδικότ) η καλή ψυχική διάθεση, η όρεξη, το κέφι *δεν έχω ~ για κουβέντα || χαλάω τη ~ κάποιου || ξαναβρίσκω τη ~ μου* συν ευθυμία, ευδιαθεσία **7.** το σύνολο των συναισθημάτων (θετικών ή αρνητικών) που τρέφει κανείς για τους άλλους· *με εχθρική / με/.αγχο/.ική / καλή / κακή / απαισιόδοξη ~* 8. ***διαθέσεις*** (οι) οι βαθύτεροι σκοποί, οι προθέσεις που κινούν κάποιον στην εκτέλεση το)ν πράξεών του· φρ ***άγριες διαθέσεις*** η τάση για διαπληκτισμό ή η μεγάλη επιθυμία για κάτι *μην τον πηγαίνεις κόντρα σήμερα έχει έρθει με ~ || μόλις ήρθε ζήτησε ποτά. φαγητό, μουσική, έχει ~!* · 9. γλΩΣΣ σημασιολογική κατηγορία τού ρήματος, η οποία Φανερώνει πώς διατίθεται το υποκείμενο τού ρήματος απέναντι στην ενέργεια ή κατάσταση που δηλώνει το ρήμα επικοινωνιακά. ο ομιλητής χρησιμοποιεί την ***ενεργητική διάθεση,*** για να τονίσει ό,τι δηλώνει το υποκείμενο τού ρήματος (δράστη, αιτία, όργανο, βιώνοντα μια κατάσταση), ενώ με την ***παθητική*** υποβαθμίζει τον ρόλο τού δράστη και προβάλλει το αντικείμενο (δέκτη) ο *υπουργός υπέγραψε την απόφαση* (ενεργ.) *η απόφαση υπογράφηκε* (παθητ.) η ***μέση*** διάθεση χρησιμοποιείται, για να δηλωθεί ότι ο δράστης και ο δέκτης τής ενέργειας τού ρήματος ταυτίζονται: *η Μαρία ντύνεται -r* σημασία τής ενεργητικής διάθεσης δηλώνεται κανονικώς με τους μορφολογικούς τύπους τής ενεργητικής φωνής. ενο) η σημασία τής παθητικής διάθεσης με τους τύπους τής με- σοπαθητικής φωνής· η μεσοπαθητική φωνή δηλώνει και τη σημασία τής μέσης διάθεσης· ωστόσο, τύποι τής μεσοπαθητικής φωνής -ιδίως στα αποθετικά ρήματα (βλ λ)- μπορούν να δηλώνουν ενεργητική διάθεση: *δέχεται τους φί/.ους στο σπίτι εισηγήθηκαν τον βομβαρδισμό τής Γιουγκοσλαβίας* (βλ κ λ. *φωνή. έγκλιση).*
ΙΕΤΥΜ < αρχ. *διάθεσις* < *διατίθημι* < *δια-* + *τίθημι* «θέτω» 11 λ. σή- μαινε αρχικώς «την εν σειρά τοποθέτηση, την τακτοποίηση πραγμάτων ή υποθέσεων», από όπου προέκυψε η σημ «κατανομή περιουσιακών στοιχείων διαθήκη». Ήδη αρχ είναι οι σημ τής σωματικής ή ψυχικής κατάστασης κάποιου, ενώ η γλωσσ. σημ. είναι μτγν. ΙΙ φρ. *στη διάθεσή σας* αποδίδει το γαλλ. a votre disposition) **διαθέσιμος,** -η, -ο [1833j **1.** αυτός που δεν υπόκειται σε δέσμευση, που μπορεί να διατεθεί ελεύθερα και να χρησιμοποιηθεί κατά βούληση: *είμαι ~ || ~ εμπορεύματα / χρόνος* συν ελεύθερος, εύκαιρος, χρησιμοποιήσιμος 2. οικον ***διαθέσιμα*** (τα) (διαθεσίμων) αξίες ρευστοποιήσιμες ή εμπορεύματα παραδοτέα αμέσως κατόπιν αιτήσεως. [ι· ι ΥΜ Απόδ. τού γαλλ disponibIe[**διαθεσιμότητα** (η) |1833| {χωρ. πληθ } η προσωρινή απομάκρυνση δημοσίου υπαλλήλου ή στρατιωτικού από την οργανική του θέση λόγω παραπτώματος, αμέλειας στην εκτέλεση τίον καθηκόντων του ή άλλης αιτίας: *ετέθη σε ~ μέχρι την έκδοση τού πορίσματος τής ανα- κριτικής επιτροπής || θέτω σε ~ || είμαι σε ~*
[ΠΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ disponibilite] **δισθεσμικός.** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με περισσότερους τού ενός θεσμούς.
[ΙΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. interinstitutional] **διαθέτης** (ο) {διαθετών},
διαθέτρια (η) {διαθετριών) ΝΟΜ πρόσωπο που ρυθμίζει με διαθήκη πώς θα διατεθεί η περιουσία του.
[γ.ιυμ αρχ < *διατίθημι* < *δια-* 4- *τίθημι* «θέτω»] **διαθέτω** ρ μετβ {διέθεσα, μεσοπαθ. ενεστ. διατίθ-εμαι, -εσαι, -εται, -έμεθα, -εσθε. -ενται, μεσοπαθ παρατ. διετιθ-έμην. -εσο, -ετο, -έμεθα, -εσθε, -εντο. αόρ. διατέθηκα (λόγ διετέθην, -ης. -η .. μτχ διατεθείς, -είσα, -έν), μτχ. παρακ. διατεθειμένος} 1. έχω (κάτι) στην κατοχή μου με τη δυνατότητα να το χρησιμοποιήσω, όπου αυτό απαιτείται - *πλειοψηφία / χρήματα / μέσα 1 γν(»ριμίες / χρόνο / πείρα / αντίληψη* ΣΥΝ έχω. έχω στη διάθεσή μου / διαθέσιμο · 2. κάνω άμεση χρήση

(πράγματος) σε συγκεκριμένο τομέα, *διαθέτη τα χρήματά τον για επενδύσεις || ~ τον χρόνο μου σε επωφελείς δραστηριότητες* ΣΥΝ. χρησιμοποιώ, τοποθετο'), επενδύω 3. προσφέρω, αφιερώνω: *έχει διαθέσει μεγάλο μέρος τής ζωής του στην τέχνη* **4.** (για διαθήκη) μεταβιβάζω τα περιουσιακά μου στοιχεία, *διέθεσε ό/<.η του την περιουσία σε κοι- νο)φε/.ή ιδρύματα* συν καταλείπω, κληροδοτώ, αφήνω 5. παραχωρώ (σε κάποιον) την ευχέρεια ή το δικαίωμα χρησιμοποιήσεως (στοιχείου που μου ανήκει): *σας - το σπίτι μου, για να μείνετε* jj *μπορείς να μου διαθέσεις λίγο από τον χρόνο σου:* συν δίνω 6. προορίζω (κάτι) για την πραγματοποίηση ορισμένου σκοπού: ο *χώρος έχει διατεθεί για την ανέγερση σχολείου || τα χρήματα τής συναυλίας θα διατεθούν για τα παιδιά των εμπόλεμων περιοχών* 7. (ειδικότ. για εμπορεύματα) πουλώ *διαθέτει τα προϊόντα του σε πολύ χαμηλές τιμές* jj *τα είδη μας διατίθενται σε ποικίλα σχέδια και χρώματα* 8. (+αιτ προσώπου +επίρρ) δημιουργώ θετικά ή αρνητικά αισθήματα (απέναντι σε πρόσωπο, πράγμα ή κατάσταση): *με τα λόγια του μας διέθεσε εχθρικά απέναντι σου* συν προδιαθέτω (μεσοπαθ ***διατίθεμαι)*** 9. έχω την επιθυμία, την όρεξη (να κάνω κάτι) - ua *βοηθήσω* 10. τρέφω θετικά ή αρνητικά αισθήματα (απέναντι σε κάποιον/κάτι): ~ ευκοΐ- *κώς απέναντι του* 11. (η μτχ. ***διατεθειμένος,*** *-η, -ο)* βλ.λ * σχολιο λ. *μετοχή*.

LETYM μεσν., μεταπλασμ. τ τού αρχ *διατίθημι*, βλ. κ. *θέτω*\. **διαθήκη** (η) {διαθηκών} **1.** έγγραφη διατύπωση τής επιθυμίας κάποιου για τον τρόπο διαθέσεως των περιουσιακών του στοιχείοον μετά τον θάνατό του: *συντάσσω / γράφω / εκτελώ / προσβάλλω τη ~* |j *δημόσια / ιδιόχειρη / μυστική ~* ΦΡ ***ρίχνω τη διαθήκη*** προσβάλλω δικαστικούς μια διαθήκη και επιτυγχάνω να θεωρηθεί άκυρη 2. (μτφ.) παραινέσεις, συμβουλές και νουθεσίες προς τους μεταγενεστέρους ως κληροδότηση τής πείρας των μεγαλυτέρων τους: *η πολιτική ~ τού Ελευθερίου Βενιζέλου || η πνευματική ~ των προγόνων μας* ΣΥΝ παρακαταθήκη, υποθήκη 3. θρηςκ συμφωνία - υπόσχεση (α) ***Παλαιό Διαθήκη*** (συντομ Π.Δ.) βλ λ. *παλαιός* (β) ***Καινή Διαθήκη*** (συντομ Κ.Δ.) βλ λ. *καινός*

[tTYM αρχ. < *διατίθημι* < *δια-* 4- *τίθημι* «θέτω» Η λ. χρησιμοποιήθη- κε από τους Κβδομήκοντα ως μετάφραση τού εβρ όρου berith «συνθήκη, συμφωνία», περιγράφοντας αρχικούς την ειδική σχέση τού Θεού με τον (λαό) Ισραήλ. Βλ. κ *καινός*J. **διάθλαση** (η) [18611 {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΦΥΣ η αλλαγή τής κατεύθυνσης μιας ακτίνας φωτός, ενός ηχητικού κύματος κ.λπ. κατά την πλάγια πρόσκρουσή τους στη διαχωριστική επιφάνεια δύο μέσων, στα οποία η ταχύτητα διάδοσης τού φωτός ή των κυμάτων είναι διαφορετική: - *φωτός! ήχου* [Πτυμ Μεταορ δάνειο από γαλλ. refraction], **διαθλαστικός,** -ή. -ό [1840) αυτός που μπορεί να προκαλέσει διάθλαση ή να γίνει μέσω διαθλάσεως: ~ *πρίσμα / επιφάνεια! τηλεσκόπιο* — **διαθλαστικότητα** (η) [1861] **διαθλώ** ρ. μετβ. {διαθλάς | διέθλασα, διαθλ-ώματι, -άται... -άστηκα, δια(τε)θλασμένος} 1. (κυριολ) σπάζω σε δύο σημεία, χωρίζω στη μέση 2. ΦΥΣ προκαλώ τη διάθλαση μιας δέσμης φωτός, ενός ηχητικού κύματος κ.λπ : το *νερό διαθ'λά το φως.*

[ΕΙΥΜ < μτγν. *διαθ/.ώ (-ά(ο)* < *δια-* + *θλώ* «σπάζω», αγν ετύμου]. **διαθρέψω** (να/θα) ρ » διατρέφω

διαθρυλώ ρ. μετβ. [αρχ] {διαθρυλείς... | διαθρυλούμαι] κυρ τριτο- πρόσ. μεσοπαθ. ***διαθρυλείται*** φημολογείται. λέγεται με μεγάλη ένταση, διατυμπανίεται. *διαθρυλούνται σενάρια επικείμενων εκλογών* **διαϊδρυματικος,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με δραστηριότητες μεταξύ ιδρυμάτων: - *συνεργασία* **διαίρεση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -έσεως j -έσεις, -έσεων] **1.** η κατάτμηση ενός όλου σε δύο ή περισσότερα μέρη: *η ~ τής χώρας σε διοικητικές περιφέρειες || κοινωνική ~ τού λαού σε τάξεις* [[- *τού έργου σε τρία μέρη* συν διαχωρισμός, διαμερισμός 2. (μτφ.) η διάσπαση ενός συνόλου ανθρώπων σε μικρότερες ομάδες λόγω διαφωνιών, αντιθέσεων κ.λπ · - *μιας οικογένειας || ~ τής Εκκ?*ησίας* συν διάσταση, διχασμός

μαθ η αντίστροφη προς τον πολλαπλασιασμό μαθηματική πράξη, με την οποία σε δύο αριθμούς (ή δύο πολυώνυμα) αντιστοιχεί ένας τρίτος που πολλαπλασιαζόμενος με τον δεύτερο δίνει τον πρώτο: τέλεια / *ατε/.ής* ~ 4. βιολ βασικός μηχανισμός πολλαπλασιασμού των κυττάρο>ν ή ολόκληρων το>ν οργανισμών, ο οποίος βασίζεται στην ανάπτυξη τμημάτων που αποκόπτονται από το γονικό κύτταρο ή το σώμα τού γονέα ΣΥΝ μίτωση 5. (στη Λογική) η ανάλυση μιας έννοιας γένους στα είδη της. ςχομο λ. *αίρω*

διαιρέσιμος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που μπορεί να διαιρεθεί ΣΥΝ διαιρετός.

διαιρετέος, -α, -ο [αρχ.[**1.** αυτός που πρέπει να διαιρεθεί: ~ *περιουσία* **2.** μλθ ***διαιρετέος*** (ο) το προιτο μέλος τής διαιρέσεως, ο αριθμός που πρόκειται να διαιρεθεί σε ίσα μέρη. ο αριθμητής κλάσματος ΣΧΟΛΙΟ λ *αίρω*.

διαιρέτης (ο) Ιμτγν.Ι {διαιρετών} μαθ ο αριθμός με τον οποίο πρέπει να διαιρεθεί ο διαιρετέος ο παρονομαστής κλάσματος ■ˢ σχολιο λ. *αίρω*

διαιρετικός, -ή. -ό [αρχ] **1.** αυτός που μπορεί να προκαλέσει διαίρεση· ~ *μηχανισμός* 2. αυτός που γίνεται με διαίρεση: ~ *διαδικασία* **διαιρετός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που μπορεί να διαιρεθεί ς\ν διαιρέσιμος, τμητός 2. μαθ ο αριθμός που διαιρείται ακριβώς από έναν άλλον και έχει μηδενικό υπόλοιπο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω*. **διαιρετότητα** (η) [1812] {χωρ. πληθ } **1.** η ιδιότητα των σοιμάτων να υπόκεινται σε διαίρεση: *η ~τής ύλης* 2. ΜΑΘ (α) η ιδιότητα ενός αριθμού να υπόκειται σε τέλεια διαίρεση (με μηδενικό υπόλοιπο) (β) (στη θεωρία των αριθμών) το κεφάλαιο που πραγματεύεται τις ιδιότητες τής διαίρεσης αριθμών.

διαιρώ ρ μετβ. {διαιρείς... [διαίρ-εσα. -ούμαι. -έθηκα. -εμένος (λόγ. διηρημένος)} 1. χωρίζω ένα όλον (σε δύο ή περισσότερα μέρη): ~ *το μάθημα σε ενότητες* jj - το *ποσό σε 10 μηνιαίες δόσεις* συν κατανέμω. διαχωρίζω, μοιράζω 2. μαθ (α) χωρίζω έναν αριθμό σε ίσα μέρη με τη μαθηματική πράξη τής διαίρεσης (β) είμαι διαιρέτης, χωρίς να αφήνω υπόλοιπο το *4 διαιρεί το 16* 3. (μτφ) προκαλώ διασπαστικές κινήσεις, διαταράσσω την ενότητα και την ομόνοια ανάμεσα στα μέλη μιας ομάδας *η κατάργηση τής θανατικής ποινής τείνει να διαιρέσει την κοινή γνώμη* συν διχάζω, διασπώ φρ ***διαίρει και βασίλευε*** (λατ divide ut regnes) να προκαλείς διχασμό στους αντιπάλους ή τους εξουσιαζομένους, διότι έτσι τους διοικείς ευκολότερα, ασκείς χωρίς φόβο την εξουσία σου ** σχόλιό λ. *αίρω, μετοχή* [εγυμ < αρχ *διαιρώ (-έω)* < *δΐ(α)~ + αίρω*, βλ κ. *αίρεση*J **διαισθάνομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {διαισθάνθηκα (λόγ μτχ. διαισθανθείς. -είσα, -έν)} νιώθω, προαισθάνομαι (κάτι), παρά το γεγονός ότι δεν είναι άμεσα αντιληπτό: ~ *τον κίνδυνο || ~ ότι κάτι δεν πάει καλά* συν εννοώ, καταλαβαίνω, προβλέπω, νιώθω, διαβλέπω, (οικ.) παίρνω μυρθ)διά ςχολιο λ. *ενόραση, αποθετικός* **διαίσθηση** (η) [μτγν.] {-ης κ -ήσεως | χωρ πληθ.} η αντίληψη ή κατανόηση χο)ρίς τη συμβολή τής λογικής ή των δεδομένων των αισθήσεων: *αλάνθαστη / γυναικεία ~ || ακολουθώ)! εμπιστεύομαι τη ~ μου.* ςχολιο λ. *ενόραση* **διαισθησιαρχία** (η) {χωρ. πληθ.} φίλος θεωρία σύμφωνα με την οποία η αληθινή γνώση για τον κόσμο επιτυγχάνεται με τη διαίσθηση συν διαισθητισμός.

[F.tym Απόδ τού γαλλ inluitionalisine] **διαισθητικός,** -ή. -ό (1894] **1.** αυτός που επιτυγχάνεται με τη διαίσθηση ή που προκύπτει από αυτήν ~ *ερμηνεία / γνώση* συν ενορατικός 2. (για πρόσ) αυτός που είναι προικισμένος με διαίσθηση ~ *άτομο.* — **διαιαθητικ-ά / -ώς** επίρρ.. **διαισθητικότητα** (η) [ETYM. Απόδ. τού γαλλ. intuitif]. **διαισθητισμός**

(ο) η διαισθησιαρχία (βλ.λ.).

Δίαιτα (η) (ορθότ *δίετα)* το συμβούλιο, η συνέλευση τοπικών ηγεμό- μων, εκκλησιαστικών αξιωματούχων και αντιπροσώπων πόλεων (κυρ. Γερμανών) στα μεσαιωνικά και, σπανιότ , σε μερικά νεότερα κράτη, όπως το νομοθετικό σώμα στην Ιαπωνία συν εθνοσυνέλευση, βουλή [f.tym < μεσν λατ. dicta «ταξίδι ή συγκέντρωση διάρκειας μιας ημέρας, ημερήσια συνεδρίαση» < λατ. dies «ημέρα»], **δίαιτα** (η) {-ας κ (λόγ.) -αίτης | -ών} **1.** ο τρόπος διατροφής τον οποίο ακολουθεί κανείς: ~ *πλούσια σε βιταμίνες! σε υδατάνθρακες*]| *προσέχω τη - μου, δεν κάνω καταχρήσεις* 2. το ειδικό πρόγραμμα διατροφής το οποίο ακολουθεί κανείς, για να επιτύχει συγκεκριμένα αποτελέσματα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. ~ *αδυνατίσματος / για αθλητές* | | ο *γιατρός τού συνέστησε ειδική ~ για λόγους υγείας*]| *ακολουθώ / κάνω αυστηρή* -1| *υποβάλλω κάποιον σε* -1| *σπάω / χαλώ ! διακόπτω ! παραβιάζω τη ~ || αρχίζω ~* jj *είμαι σε* ~ 3. (ειδικότ.) το πρόγραμμα διατροφής που ακολουθεί κανείς, για να χάσει τα περιττά κιλά και το οποίο κυρ. βασίζεται στον περιορισμό τής τροφής που καταναλώνει και των θερμίδων που προσλαμβάνει· *αποτελεσματική ! εξαντλητική / εύκολη / σύντομη ~ || χημική -* (με βάση τα συστατικά των τροφών και τον συνδυασμό τους) |j *θερμιδική ~* (με βάση τις θερμίδες που έχει κάθε τροφή) | | ~ *αστραπή' Χάνετε πέντε κιλά σε μία βδομάδα* jj - *συντήρησης* (για να σταθεροποιηθεί κανείς σε συγκεκριμένο βάρος) **4.** (συνεκδ) φυλλάδιο ή βιβλίο που περιέχει προγράμματα όπως τα παραπάνω με πληροφορίες για τη δοσολογία, τους ενδεικνυόμενους ή επιτρεπτούς συνδυασμούς τροφο'ίν, τον αριθμό των θερμίδων κ.λπ. 5. (η γεν. ***διαίτης*** ως χαρακτηρισμός) διαιτητικός (βλ.λ.): *ψωμί! γιαούρτι / ζάχαρη ~*

[ETYM αρχ., αρχική σημ. «τρόπος ζωής». < *διαιτώμαι (-άο-)* (βλ.λ), υποχωρητ. Με τη σημ 3 η λ. πέρασε σε ξέν. γλοισσες. λ.χ αγγλ. diet, γαλλ. diete, γερμ Diat κ.ά.].

δίαιτα - διαιτητής: ομόρριζα! Τόσο το διαιτώμαι όσο και το (υποχωρητικό παράγωγό του) δίαιτα είχαν στην Αρχαία δύο διαφορετικές σημασίες, μία ιατρική (αυτή που διατηρείται και σήμερα *δί- αιτα* = τρόπος διατροφής - *διαιτώμαι* = διατρέφομαι. περνοό τη ζωή μου) και μία δικαστική (*δίαιτα* = κρίση από τρίτον, διαιτησία

διαιτο'μαι – κρίνο), χρησιμεύω ως διαιτητής, από όπου και η λ διαιτητής «κριτής», επίσης αρχαία λέξη). Αρα πρόκειται πράγματι για ομόρριζες λέξεις, που συνδέονται ετυμολογικά και διαφοροποιούνται σημασιολογικά στη Ν Ελληνική, όπου το *δίαιτα* και το *διαιτώμαι* κράτησαν μόνο την ιατρική σημασία και το *διαιτητής* μόνο τη δικαστική Αβέβαιο παραμένει αν η λέξη ξεκινάει ετυμολογικά από την έννοια τού «πηγαίνω» **διά* + *ι-τός*> *διαιτώ(μαι)* (το *ίτός,* ρηματικό επίθετο τού αρχ. *ειμι* «πηγαίνω», το βρίσκουμε στα *προσ-ιτός, εισ-ιτήριο, ιτ-αμός* κ ά.) ή. όπως φαίνεται πιθανότερο, από την έννοια τού «αίτιος»: *διά* + *αιτώ* > διαιτώ(μαι) Στην α' περίπτωση, από τη σημ. «πηγαίνω» περάσαμε στη σημ «περνώ» και στη σημ. τού «κρίνω» (αρχικά «τον τρόπο ζωής»;) στη β' περίπτωση. από τη σημ «αναζητώ τον αίτιο, τον υπεύθυνο» άρα «κρίνω». πέρασε η λ. στη σημ. «περνώ τη ζωή μου», πιθ μέσω τής σημ «παρεμβαίνω στον τρόπο ζωής των άλλων, κρίνοντάς τους». «Τρίτη λύση», λιγότερο πιθανή, θα ήταν οι δύο λέξεις να έχουν αρχικά διαφορετική ετυμολογική προέλευση (το ένα από το *εΐμι*, το άλλο από το *αίσα* > *αίτιος)* και να συνέπεσαν εκ των υστέρων στη ση- μασιολογική τους εξέλιξη

διαιτησία (η) [1871] {διαιτησιών} **1.** (α) η επίλυση διαφορών και η διευθέτηση εκκρεμοτήτων μεταξύ μεμονωμένων ατόμων ή κρατούν από τρίτους που επιλέγονται κατόπιν κοινής συμφωνίας, *παραπέμπω !*

υποβάλ/.ω στη ~ |] *επιτροπή διαιτησίας* συν κρίση (β) νομ η δεσμευτική διάγνωση τής ισχύος ή τής μη ισχύος μίας έννομης σχέσης, όχι από τακτικό δικαστήριο κατά τη διαδικασία που ορίζει η πολιτική δικονομία αλλά από τρίτα πρόσωπα στα οποία οι διάδικοι συμφώνησαν εγγράφως να υποβάλουν τη διαφορά τους 2. (συνεκδ) η διαδικασία που ακολουθείται σύμφωνα με τον παραπάνω τρόπο επίλυσης των διαφορών: *παραπομπή τού θέματος* σε ~3. αθλ η επίβλεψη και εφαρμογή των κανονισμών αθλητικού αγο)να από πρόσο)πα επιφορτισμένα με αυτό τον ρόλο. τους διαιτητές: *κακή / ικανοποιητική I επιτυχής / άψογη* ~ ΦΡ ***παρατηρητής διαιτησίας*** πρόσο)πο που αξιολογεί τους διαιτητές ενός αγώνα. σχολιο λ. *διαιτα* [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ arbitrage] **διαιτητεύω** ρ. μετβ. {διαιτήτευσα} **1.** συμμετέχω στη μεσολάβητική διαδικασία επιλύσεως διαφορών κατ' απαίτηση των αντιμαχόμενων πλευρών 2. αθλ εποπτεύω αθλητικό αγώνα ως διαιτητής, **διαιτητής** (ο), **δίαιτήτρια** (η) [1892] {διαιτητριών} **1.** πρόσωπο ή φορέας εξουσιοδοτημένος από τις αντιμαχόμενες πλευρές για την επίλυση τής μεταξύ τους διαφοράς συν κριτής, μεσολαβητής 2. αθλ πρόσωπο που επιβλέπει την ορθή διεξαγωγή των αγώνων με την πιστή τήρηση των προβλεπόμενων κανονισμών. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *δίαιτα* [ΕΤΥΜ αρ^. < *δίαιτα.* Στη σημ. 2 η λ αποδίδει το αγγλ. referee], **διαιτητική** (η) [αρχ.Ι η επιστήμη που ασχολείται με θέματα διατροφής και την προσαρμογή τους στις ειδικές ανάγκες των ασθενών, **διαιτητικός,** -ή. -ό [αρχ] 1. αυτός που σχετίζεται με τον διαιτητή ή με την όλη διαδικασία τής διαιτησίας: ~ *απόφαση / δικαστήριο* · 2. αυτός που σχετίζεται με τη δίαιτα: ~ *κανόνες / αγωγή* **διαιτολόγιο** (το) [1889] {διαιτολογί-ου | -ων} **1.** συγκεκριμένο πρόγραμμα δίαιτας ανάλογα με τις επιβαλλόμενες ανάγκες 2. (συνεκδ.) το βιβλίο που περιέχει συγκεντρωμένες τις ειδικές κατά περίπτωση δίαιτες ΣΥΝ' δίαιτα 3. (περιληπτ) το σύνολο των φαγητών που καταναλώνονται με μεγαλύτερη συχνότητα και χαρακτηρίζουν τη διατροφή πληθυσμιακών συνόλων ή ατόμων, *το γιαπωνέζικο ~ στηρίζεται στο ρύζι και στα ψάρια.* **διαιτολόγος** (ο/η) 11889J ειδικός που καθορίζει συγκεκριμένο τρόπο διατροφής για την απώλεια βάρους ή τη διατήρηση τής καλής φυσικής κατάστασης αθλητών, ασθενών ή άλλων ατόμων, που αντιμετωπίζουν προβλήματα με τη διατροφή τους. — **διαΐτολογικός,** -ή. -ό **διαιτώμαι** ρ. αμετβ αποθ. [διαιτάσαι... μτχ διαιτώμενος,-η,-ο μόνο σε ενεστ. κ παρατ } (λόγ) έχω συγκεκριμένο τρόπο διατροφής, ακολουθώ δίαιτα: ~ *σωστά* ΣΥΝ διατρέφομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, δίαιτα, υποχωρητικός.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *διαιτώμαι (-άο-),* αβεβ. ετύμου Ενώ το α' συνθ. είναι ασφαλώς η πρόθ *διά.* δεν μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα αν το β' συνθ προκύπτει από *δια-ιτάω* (θέμα *Ί~τος.* πβ. *προσ-ιτός, εισιτήριο,* μεταπτωτ. βαθμ. τού ρ *είμι* «πηγαίνω») ή αν συνδ. ετυμολογικά με το επίθ. *αίτιος,* το ρ *αιτώ* (βλ.λ.) κ.τό., οπότε το ρ *διαιτώ ι -ώμαι* θα σήμαινε αρχικώς «διανέμω, διαμοιράζω», από όπου προέκυψαν αργότερα οι υπόλοιπες σημασίες] **διαιωνίζω** ρ μετβ {διαιώνισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** διατηρώ (κάποιον/ κάτι) στην αιωνιότητα, αποτρέποντας την εξαφάνιση ή την καταστροφή: ~ *το είδος / το γένος (μου)* 2. (μτφ -κακόσ.) συντηρώ επ' άπειρον αρνητική κατάσταση. ~ *το πρόβλημα ι την εκκρεμότητα* / το *μίσος ανάμεσα σε δύο λαούς* ΙΕΤΥΜ μτγν. < *δι(α)- -τ -αιωνίζω* < *αιών).* **δίαιώνιος,** -α, -ο [αρχ.[αυτός που διαρκεί αιώνια, ο ατελεύτητος: ~ *φύση.*

διαιώνιση (η) [1862] {-ης κ. -ίσεως | χωρ πληθ } **1.** η διατήρηση στην αιωνιότητα, η αποτροπή τής εξαφάνισης ή τής καταστροφής: *η ~ τού είδους* / τού *γένους* ΣΥΝ συνέχιση 2. (μτφ.-κακόσ.) η συντήρηση αρνητικής κατάστασης χωρίς αντιμετώπιση ή ανατροπή της: *η ~ ενός προβλήματος / μιας παρεξήγησης / τής βεντέτας / τού μίσους μεταξύ των δύο λαών*

διακαής, -ής, -ές {διακα-ούς [-είς (ουδ. -ή)· διακαέστ-ερος. -ατος} {συνήθ. μτφ. για συναισθήματα) αυτός που είναι ιδιαίτερα θερμός, ώστε να βιώνεται με πολύ έντονο τρόπο: ~ *πόθος / επιθυμία / πάθος* συν. ακατανίκητος, έντονος, σφοδρός, φλογερός. — **διακαώς** επίρρ [μτγν], **διακαίομαι** ρ αμετβ. [αρχ.] ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

(ΕΤΥΜ. μτγν. < *δια-* + *-καής,* πβ. παθ. αόρ β' *έ-κάηντού* ρ. *καίω].*

Δίακαΐνήσιμος (η) {Διακαινησίμου} ΠΚΚΛΗΣ η εβδομάδα από την Κυριακή τού Πάσχα ώς την Κυριακή τού Θωμά.

[ΕΙΥΜ μεσν. < *δια-* + *καινός* «νέος. καινούργιος», κατ' αναλογίαν προς το επίθ *νηστήσιμος.* Η εβδομάδα αυτή ονομάστηκε έτσι, ίσως επειδή θεωρήθηκε η πρώτη εβδομάδα τού εκκλησιαστικού έτους ή επειδή ήταν η πρώτη εβδομάδα μετά το βάπτισμα των κατηχουμένων (το Μεγάλο Σάββατο)] **διακανονίζω** ρ μετβ [1887] {διακανόνισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα). -μένος} ρυθμίζω τις εκκρεμότητες (υπόθεσης, ζητήματος κ λπ.), δίνω λύση · - *τους λογαριασμούς / τις διαφορές / την υπόθεση / τις λεπτομέ- ρειες* ΣΥΝ τακτοποιώ, διευθετώ, κανονίζω.

διακανονισμός (ο) (18441 η ρύθμιση των εκκρεμοτήτων (μιας υπόθεσης), η διευθέτηση ο - *ενός λογαριασμού / των διαφορών δύο πλευρών* ΣΥΝ τακτοποίηση **διακατέχω** ρ. μετβ. [μτγν.] {διακατείχα (παρατ που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ)} 1. (συνήθ. για συναισθήματα) κυριεύω την ψυχή (κάποιου). δημιουργώ συγκεκριμένη συναισθηματική διάθεση (σε κάποιον): *αγωνία διακατέχει όλο τον κόσμο λόγω τού πυρηνικού ατυχήματος* 2. (μεσοπαθ. ***διακατέχομαι)*** (+από) αισθάνομαι, κυριεύομαι από (συναίσθημα): *διακατέχεται από βαθύ αίσθημα ιστορικής ευθύνης μπροστά στις προκλήσεις των καιρών.* σχολιο λ. *έχω. απέχω, παρέχω* **διάκειμαι** ρ αμετβ. αποθ. [αρχ] {ενεστ διάκ-ειμαι. -είσαι, -ειται, -ει-μεθα, -εισθε, -εινται, μτχ. διακείμενος, -η, -ο. δύσχρ παρατ. διεκ-είμην, -εισο. -ειτο. -είμεθα, -εισθε., -ειντο} (λόγ) (+επίρρ) 1. βρίσκομαι σε συγκεκριμένη ψυχική κατάσταση, αντιμετωπίζω με ορισμένο τρόπο πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις ~ *ευνοϊκά / ευμενώς / δυσμενώς / εχθρικώς / φιλικά απέναντι σε* κάποιοι/συν είμαι διατεθειμένος 2. (η μτχ ***διακείμενος,*** *-η,* -ο) αυτός που έχει συγκεκριμένη στάση / διάθεση απέναντι σε κάποιον/κάτι: *είναι ευνοϊκά ~ απέναντι μας.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **διακειμενικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} φιλολ-Γλωσς η σχέση που υπάρχει μεταξύ ενός κειμένου (λογοτεχνικού ή μη) προς άλλα συναφή κείμενα *(εξωκειμενική ~)* ή ανάμεσα στα στοιχεία ενός και τού αυτού κειμένου *(ενδοκειμενική -)*■ στην πράξη, η διακειμενικότητα συνι- σταται στις άμεσες ή έμμεσες επιδράσεις, στη μίμηση (συνειδητή ή υποσυνείδητη) προτύπων, στη σύγκλιση επιλογών από κοινές λογοτεχνικές ή άλλες πεποιθήσεις κ.ά — **διακειμενικός,** -ή, -ό. **διακειμενικά** επίρρ.

{ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. intertextuality]. **διακείμενο** (το) {διακειμέν-ου | -ων} ιμιος κάθε κείμενο που συνδέεται με άλλο με σχέση άμεσης ή έμμεσης επίδρασης [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. intertext],

διακεκαυμένη (η) (ενν ζώνη) το τμήμα τής γήινης σφαίρας που περιλαμβάνεται ανάμεσα στους δύο τροπικούς κύκλους (τού Καρκίνου και τού Αιγόκερω) κατά μήκος τού Ισημερινού και χαρακτηρίζεται από θερμές κλιματολογικές συνθήκες καθ' όλη τη διάρκεια τού έτους. σχολιο λ. *μετοχή*

[F.1ΥΜ Μτχ παθ παρακ. τού αρχ. ρ *διακαίω Η φρ. διακεκαυμένη ζώνη απαντά* στον Στράβωνα (2.1.1)]. **διακεκομμένος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι συνεχής, που παρουσιάζει διακοπές ~ *γραμμή* | | ~ συνουσία (κατά την οποία ο άνδρας πριν από την εκσπερμάτιση αποσύρει το πέος του από τον γυναικείο κόλπο) συν ασυνεχής. ^ σχολιο λ. *μετοχή.*

[F.VΥΜ Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ ρ. διακόπτω ως απόδ τού γαλλ interrompu].

διακεκριμένος, -η, -ο **1.** (λόγ) αυτός που διακρίνεται από το(ν) αντίστοιχό του, που ξεχωρίζει (από κάτι άλλο): *δύο σαφώς ~ μεταξύ* τους *θέματα* 2. (μτφ.) αυτός που ξεχωρίζει για την προσφορά και το έργο του σε συγκεκριμένο τομέα, που έχει αποκτήσει πολύ καλή φήμη και βρίσκεται σε περίοπτη θέση ~ *επιστήμονας ; καλ/ατέχνης ι* μέλος / *προσωπικότητα / ομιλητής* |[*μετάλλιο διακεκριμένων υπηρεσιών* ΣΥΝ διαπρεπής, ονομαστός, διάσημος. — **διακεκριμένως** επίρρ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή, φημισμένος.*

[ΕΤΥΜ Μτχ. παθ. παρακ τού αρχ ρ *διακρίνω* Στη σημ 2η λ αποδίδει το γαλλ distinguel

διακεκριμένος με ένα ή δυο -μ-; Η γραφή με δύο *μ (διακεκριμμέ- νος)* είναι εσφαλμένη και οφείλεται στο ότι οι γράφοντες θεωρούν ότι το ρ **κρίνω** ως έρρινο πρέπει να γράφεται στη μετοχή του με δύο *μ (οξύνω - οξυμμένος, αισχύνομαι - κατησχυμμένος. αποξηραίνω - απο(ε)ξηραμμένος)*[1]. Το σωστό είναι *δια-κεκριμένος (συγκεκριμένος. εγ-κεκριμένος).* διότι ο αόρ και ο παρακ. τού αρχ. ρ. *κρίνω* σχηματίζονταν από θέμα **κρι-** *(έ-κρί-θην - κρι-θώ. κέ-κρι-μαι*

κε-κρι-μένος) και όχι *κριν-*

διάκενο (το) [διακέν-ου | -ων} **1.** το κενό διάστημα μεταξύ δύο επιφανειών ή σημείων κυρ. γυποΓΡ το κενό διάστημα ανάμεσα σε δύο στήλες: *μεγάλο ~ | | ποιητικό ~* (ο κενός χώρος που μεσολαβεί ανάμεσα στις στροφές ή τις ενότητες στίχων ποιήματος που διακρίνονται μεταξύ τους τυπογραφικά) 2. μους ο κενός χώρος ανάμεσα σε δύο γραμμές τού πενταγράμμου, στον οποίο γράφονται νότες (συνήθ εσφαλμ ονομάζεται «διάστημα», βλ.λ).

[ετυμ Ουδ τού αρχ επιθ. *διάκενος* < *δια-* + /crude], **διάκεντρος** (η) μαθ. η ευθεία που ενώνει τα κέντρα δύο κύκλων ή δύο σφαιρών

διακήρυξη (η) [μτγν.] {-ης κ -ύξεως \ -ύσεις,-ύξεων} 1.η επίσημη δημόσια εξαγγελία (θέσεων και αποφάσεων): ~ *διαμαρτυρίας* [[*προεκλογική / ιδρυτική / πολιτική I ιδεολογική* ~ συν ανακοίνωση, γνωστοποίηση. κοινοποίηση, προκήρυξη 2. (ειδικότ.) η επίσημη καταγραφή και κοινοποίηση θεμελιωδών αρχών: *η ~ τής Ανεξαρτησίας / των Δικαιωμάτων τού Ανθρώπου και τού Πο/άτη* | | ~ *των ιμπρεσιονιστών* συν μανιφέστο 3. διεθνής σύμβαση που γνωστοποιεί και επικυρώνει τη συμφωνία μεταξύ κρατών σε διάφορα θέματα ~ *φιλίας και συ-νεργασίας.*

διακηρύσσω κ. **διακηρύττω** ρ μετβ [μτγν] {διακήρυ-ξα κ λόγ. διεκήρυξα, -χθηκα. -γμένος} 1. (α) εξαγγέλλω επισήμως και δημοσίως (θέση, απόφαση), *διακήρυξε την πλήρη διαφωνία του με την απόρριψη τού ειρηνευτικού σχεδίου* (β) γνωστοποιώ ευρέως (απόφαση, είδηση κ λπ.): ~ *την απόφασή μου 1 την αντίθεσή μου / την πίστη μου* συν αναγγέλλω, ανακοινώνω, εξαγγέλλω 2. (ειδικότ.) καταγράφω και κοινοποιώ επισήμως (κάτι) *διεκήρυξαν την ανεξαρτησία τους* — **διακηρυκτικός.** -ή, -ό [μτγν.]. **διακινδυνεύω** ρ. μετβ [αρχ] {διακινδύνευσα} **1.** θέτω σε κίνδυνο, εκθέτω σε κίνδυνο ~ *τη ζωή μου / τη θέση μου 1 τα πάντα* συν δια- κυβεύω. ρισκάρω, ριψοκινδυνεύω 2. αποτολμώ δημόσια τοποθέτηση σε συγκεκριμένο θέμα με βάση στοιχεία που δεν είναι επαρκή ή ασφαλή, που δεν επιτρέπουν την απόλυτη βεβαιότητα: - *σχόλιο ι πρόβλεψη / εκτίμηση* ΣΥΝ ρισκάρω. —**διακινδυνευαη** (η) [1834] **διακίνηση** (η) [μτγν **]** {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η μεταφορά (προσώπων ή πραγμάτων προς τον τελικό τους προορισμό): *η - επιβατών / εμπορευμάτων/ βιβ/Λων / κεφαλαίων* Συν μετακίνηση, κυκλοφορία

(μτφ.) η διάδοση, η κυκλοφορία πνευματικών και πολιτισμικών

αγαθών από περιοχή σε περιοχή ή από άτομο σε άτομο ΦΡ ***διακίνηση ιδεών*** η διάδοση των ιδεών που αναπτύσσονται σε πνευματικούς χώρους: *ελεύθερη / απαγορευμένη ~ || το πανεπιστήμιο είναι κατεξο- χήν χώρος διακίνησης ιδεών || μια χώρα δεν μπορεί να αναπτυχθεί πνευματικά αν δεν υπάρξουν χώροι ε/.εύθερης* ~ 3. η διανομή (κυρ κατά παράνομο τρόπο), η διάθεση στην αγορά *η ~ ναρκωτικών στα σχολεία έχει πάρει ανησυχητικές διαστάσεις || παράνομη ~ όπλων* **διακινώ** ρ. μετβ {διακινείς... | διακίν-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** μεταφέρω (πρόσωπα ή πράγματα) προς τον τελικό προορισμό *~ επιβάτες / εμπορεύματα* ||[«τα *χρήματα διακινούνται μέσω ενός μυστικού δικτύου επιχειρήσεων*» (εφημ.) 2. θέτω στην κυκλοφορία, διανέμω: *~ έντυπα / ναρκωτικά* 3. (μτφ) (για σκέψεις, ιδέες, γνώσεις) διαδίδω *· τα κόμματα έχουν το συνταγματικό δικαίωμα να διακινούν ισότιμα τις ιδέες και τις θέσεις τους* — διακινητής (ο), διακινήτρια (η). |ΒΓΥΜ. < αρχ. *διακινώ (-έω)*, με διαφορετική σημ. («θέτω σε κίνηση»

«επιφέρω σύγχυση» κ.ά.), < *δια-* + *κινώ]* **διακλαδίζομαι** ρ αμετβ. αποθ (1858| {διακλαδίσ-τηκα, -μένος}

(για δέντρα) αποκτού κλαδιά 2. (μτφ.) χωρίζομαι σε δύο ή περισσότερες κατευθύνσεις ή επιμέρους τμήματα: ο *δρόμος / ο ποταμός / η σιδηροδρομική γραμμή διακλαδίζεται* ΣΥΝ διασπώμαι, χωρίζομαι, σχίζομαι. Επίσης **διακλαδώνομαι** [1849]. .** ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* [ετυμ Απόδ. τού γερμ. vcr/.wcigen]. **δίακλαδικός,** -ή, -ό αυτός που αναφέρεται στην εξάρτηση και τη σχέση διαφορετικών κλάδων μεταξύ τους *τέτοια σύνθετα θέματα τής επιστήμης απαιτούν ~ θεώρηση \\ ~ σύνδεση1 σχέση / προσέγγιση*]] *~ διάσκεψη / συνεργασία ί έρευνα* — **διακλαδικά** επίρρ.

[ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. interbranch], **διακλάδωση** (η) [1843| {-ης κ -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} 1. ο χωρισμός ενός συνόλου σε επιμέρους τμήματα ή κατευθύνσεις *~ δρόμου / ποταμού / αρτηρίας* συν διαχωρισμός, διάσχιση 2. (συνεκδ.) τμήμα που προκύπτει από τη διάσπαση συνόλου *· ένας* κλάδος κατ' αντιδιαστολή προς τον αρχικό κορμό συν παραβλάσταρο, παρακλάδι, **διακλαδωτήρας** (ο) εξάρτημα σε σχήμα Τ. σταυρού ή γωνίας, που χρησιμοποιείται για τη σύνδεση σωλήνων στα σημεία διακλάδωσης **διακοινοβουλευτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με δύο ή περισσότερες εθνικές κοινοβουλευτικές ομάδες - *συνεργασία.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ interparlementaire]. **δίακοινοτικός,** -ή. -ό **1.** (γενικά) αυτός που διεξάγεται μεταξύ κοινοτήτων: οι - *συνομιλίες στην Κύπρο* 2. αυτός που γίνεται μεταξύ των χωρών τής Ευρωπαϊκής Ένωσης (παλαιότ. Ευρωπαϊκής Κοινότητας) *~ προγράμματα.*

[ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. intercommunautaire]. **δίακοίνωση** (η) [18481 {-ης κ -ώσεως \ -ώσεις. -ο')σεων} 1. επίσημο διπλωματικό έγγραφο που αποστέλλεται στην ανοπατη αρχή χώρας ή διπλωματικού φορέα για τη γνωστοποίηση κρίσιμων θέσεων και αποφάσεων: - *τής ελληνικής κυβέρνησης/ διαμαρτυρίας* 2. ΠΟΛΗ *ρηματική δίακοίνωση* ρητά, δηλ. προφορικά αλλά επίσημα, διατυπωμένη θέση μιας χώρας (δήλωση, εξήγηση, διαμαρτυρία κ.λπ) σε μιαν άλλη διά τής διπλωματικής οδού *· «ο 'Ελληνας πρέσβης στην Άγκυρα προέ- βη σε - τής Ελλάδος για το θέμα των δηλώσεων τον υπουργού Εξωτερικών τής Τουρκίας»* (εφημ) ΣΥΝ διάβημα. **διακοινώνω** ρ. [ετυμ < *διακοινώνω* < *δια-* + *-κοινώνω* < *κοινός,* απόδ. τού διεθνούς όρου note (πβ. κ *ρηματική δίακοίνωση* < αγγλ verbal note)! **διακομίζω** ρ, μετβ Ιαρχ.) {διακόμισ-α, -τηκα, -μένος} μεταφέρω) (ασθενή ή τραυματία) σε χώρο νοσηλείας: *οι τραυματίες διακομί-στηκαν στο πλησιέστερο νοσοκομείο* — **διακομιδή** [αρχ.] κ διακό- **μιση** (η). .** ΣΧΟΛΙΟ λ *κομίζω.* **διακομιστής** (ο) **1.** αυτός που διακομίζει κάτι **2.** (ειδικότ) εταιρεία μέσω τής οποίας συνδέεται κανείς στο Διαδίκτυο.

[ετυμ μτγν.. αρχική σημ «ταχυδρόμος, αγγελιαφόρος», < αρχ *διακομίζω* (< *δια-* + *κομίζω).* Ο ηλεκτρον. όρος αποτελεί απόδ τού αγγλ carrier].

διακομματικός, -ή, -ό αυτός που γίνεται με τη συμμετοχή όλων των πολιτικών κομμάτων: *~ διάλογος ί κοινοβουλευτική επιτροπή / έλεγχος! συμφωνία.* — **διακομματικά** επίρρ. **διακόνεμα** (το) -+ διακονιά

διακονεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ {διακόνεψα} βγαίνω στη γύρα και ζητιανεύω με παρακάλια συν (λόγ) επαιτώ, (λαϊκ) ψωμοζητώ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διακονώ* [ΕΤΥΜ < *διάκονος,* βλ κ. *διακονιά*\ **δίακόνημα** (το) [αρχ.j {διακονήμ-ατος (-ατα. -άτων} εκκλιις η υπεύθυνη εργασία που αναθέτει ο ηγούμενος τής μονής σε κάθε μοναχό τού μοναστηριού ΣΥΝ διακονία ΣΧΟΛΙΟ λ. *διακονώ.*

διακονητής (ο) ο μοναχός που εκτελεί διακόνημα (βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ μεσν.. αρχική σημ. «ο διάκονος ηλικιωμένου μοναχού (γέροντα) σε μοναστήρι». < αρχ. *διακονώ* (βλ. λ. *διάκονος)].* **διακονιά** (η) (λαϊκ.) **1.** η ζητιανιά, η επαιτεία *έπεσε στη* ***-2.*** (συνεκδ.) η ελεημοσύνη που δίνεται σε ζητιάνο Επίσης **διακόνεμα** (το). ** ΣΧΟΛΙΟ λ *διακονώ*

[ετυμ Ο συνιζημένος τ *διακονιά* με τη σημ «επαιτεία» είναι μεσν. και οφείλεται στη συνήθεια των μοναχών (που απεκαλείτο «διακονία») να γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι ζητώντας χρήματα και άλλες προσφορές για τα μοναστήρια τους}, **διακονία** (η) {διακονιών} **1.** η υπηρεσία, η αφοσίωση σε συγκεκριμένη αποστολή *αφιέρωσε τη ζωή* του *στη ~ τού* λαού *του* ΣΥΝ υπηρέτηση 2. (συνεκδ.) ίδρυμα με φιλανθρωπική δράση και αποστολή: *Απο- στολική Διακονία τής Ξκκ?*ησίας τής Ελ?.άδος* 3. κκκλης το λειτούργημα και ο βαθμός τού διακόνου ΣΥΝ διακόνημα *·* ΦΡ *η εν Χριστώ διακονία (ή έν Χριστφ διακονία)* (ί) το σύνολο των διακόνων (ΐί) το σύνολο των πιστών που είναι αφιερωμένοι στην υπηρεσία τού Κυρί ου. ΣΧΟΛΙΟ λ *διακονώ* [ετυμ *αρχ.* < *διάκονος[* **διακονιαρης** (ο) [μεσν] {διακονιάρηδες κ. διακοναραίοι}, **διακονιάρα** (η) **1.** (λαϊκ-συχνά μειωτ.) πρόσωπο που ζει ζητιανεύοντας, που παρασιτεί εις βάρος άλλων: *τι κάθεσαι και τους παρακαλάς σαν ~ αντί να απαιτήσεις τα δικαιώματά σου,* συν ζητιάνος, (λόγ) επαίτης, ζήτουλας, ψωμοζήτης 2. (κατ' επέκτ) πολύ φτωχός, πρόσωπο που στερείται ακόμη και τα προς το ζην συν θεόφτωχος, αξιολύπητος. Επίσης διακονιάρισσα (η) {διακονιαρισσών). — διακονιάρικος, -η. -ο, διακονιάρικα επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ *ζητιάνος* **διακονικός,** -ή, -ό [αρχ.] πκκλης **1.** αυτός που σχετίζεται με τον διάκονο ή που ανήκει σε αυτόν *~ άμφια / εκπαίδευση* 2. *διακονικό* (το) (α) το μέρος τού Αγίου βήματος όπου στέκεται ο διάκονος κατά τη Θεία Λειτουργία (β) το σκευοφυλάκιο που βρίσκεται στο Αγιο Βήμα (γ) (στον πληθ.) οι δεήσεις που εκφωνεί ο διάκονος **διακόνισσα** (η) Ιμεσν] {διακονισσών} **1.** γυναίκα επιφορτισμένη με τη φροντίδα τού ναού **2.** η σύζυγος τού διακόνου **3.** (στον πληθ.) εκκλης τάξη γυναικών τής αρχαίας Εκκλησίας με ιδιαίτερα ποιμαντικά καθήκοντα (που απευθύνονταν κυρ. σε γυναίκες), **διάκονος** (ο) {διακόν-ου | -0)ν, -ους} **1.** ΕΚΚλης ιερωμένος τής Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας που κατέχει τον κατώτερο από τους τρεις βαθμούς τής ιεροσύνης (οι άλλοι δύο είναι ο πρεσβύτερος και ο επίσκοπος) συν (λαϊκ.) διάκος 2. (μτφ.) αυτός που έχει αφοσιωθεί σε ένα έργο, που υπηρετεί έναν σκοπό: *~ τής ειρήνης και τής αγάπης.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός* [ηιυμ αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < *διακονώ* (υποχωρητ.). Αν το *δια-* θεωρηθεί α' συνθ. τότε ίσως η λ. συνδ. με το ρ *έγκονώ* «υπηρετώ με προθυμία», για το οποίο υποστηρίζεται ότι < *έν* + *-κονώ* < θ *κον-,* που συνδ. με λατ. conor «επιχειρώ, προσπαθο')» Οι παραδοσιακές απόψεις που συνδέουν ετυμολογικά τη λ *διάκονος* με το ουσ *κόνις* «σκόνη» ή με το ρ. *διήκω* «φθάνω» δεν στηρίζονται επαρκώς Η λ. γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, αφού στην Κ.Δ προσδιορίζει τόσο τον εκκλησιαστικό βαθμό υπηρεσίας (πβ *Λ Τιμόθ* 3, 8-10, όπου καθορίζονται σαφώς τα προσόντα τους) όσο και γενικότερα κάθε πιστό (π χ. Μάρκ. 10, 43: *άλλ' δς άν θέλη μέγας γενέσθαι έν ύμϊν έσται υμών διάκονος).* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλο>σσες, π χ αγγλ. deacon, γαλλ diacre, γερμ Diakonus κ.ά J **διακονώ** ρ μετβ. {διακονείς.. | διακόνησα} **1.** προσφέρω υπηρεσίες, αφοσιώνομαι (σε κάποιον/κάτι): *~ την υπόθεση τής ειρήνης / την επιστήμη* συν υπηρετώ 2. εκκλης έχω τον βαθμό τού διακόνου (βλ.λ.). [ετυμ < αρχ *διακονώ (-έω)* Βλ. λ διάκονος].

διακονώ - διακονεύω, διακονία - διακονιά. Τα ζεύγη αυτών των λέξεων διαφέρουν σημασιολογικά: το διακονώ σημαίνει «υπηρετώ. προσφέρω τις υπηρεσίες μου», ενώ το διακονεύω σημαίνει «ζητιανεύω, επαιτώ» Αντίστοιχα διαφέρουν τα διακονία «υπηρεσία» και διακονιά «ζητιάνεμα, επαιτεία». Παρόμοια σημασιολογι- κή διαφορά υπάρχει και ανάμεσα στα διάκόνημα «υπηρεσία, καθήκον - απασχόληση κάθε μοναχού / μοναχής στα κοινόβια μοναστήρια» και διακόνεμα «ζητιάνεμα», καθώς, βεβαίως, και ανάμεσα στο διάκονος «υπηρέτης - εκκλησιαστικός βαθμός» και διακονιάρης «ζητιάνος». Η *διακονία* μετέπεσε στη *διακονιά* από τους μοναχούς τού Μεσαίωνα, που γύριζαν από σπίτι σε σπίτι ζητώντας βοήθεια (χρήματα, τρόφιμα, υλικά) για τα μοναστήρια

ζητιάνος

διακοπή (η) **1.** προσωρινή ή οριστική αναστολή στη συνέχεια και την ομαλή διεξαγωγή ενέργειας ή δραστηριότητας που είχε ήδη ξεκινήσει και βρίσκεται σε εξέλιξη *~ τής κυκλοφορίας / των συγκοινωνιών / των εργασιών / τής κίνησης / των διπλοψατικών σχέσεων / τού ταξιδιού* 2. το σύντομο διάστημα που παρεμβάλλεται στις διαδοχικές φάσεις μιας δραστηριότητας *· ~ μίας ώρας για ξεκούραση || <5ουλευει χωρίς ~ || κάνω μία* - ΣΥΝ παύση, διάλειμμα 3. (ειδικότ.) προσωρινή επιπλοκή στην ομαλή ροή τού ηλεκτρικού ρεύματος ή γενικότ στη λειτουργία μηχανημάτων: *πολύωρη / ολιγό/.επτη* **-** *τού δικτύου* **4.** (ει- δΐκότ σε συζητήσεις) παρεμβολή στην ομαλή ροή τής ομιλίας και παρενόχληση τού ομιλητή με ερωτήσεις ή άσχετες με το θέμα διαπι- στίόσεις **5.** ***διακοπές*** (οι) (α) οι ημέρες κατά τις οποίες αναστέλλουν τις εργασίες τους δημόσιες υπηρεσίες, εκπαιδευτικά ιδρύματα κ λπ για ξεκούραση, κυρ. με τη συμπλήρωση συγκεκριμένου κύκλου δραστηριοτήτων ή με α<οορμή μεγάλη γιορτή: οι - *των Χριστουγέννων ί τού Πάσχα* [| *χειμερινές ί θερινές / καλοκαιρινές ~* φρ ***τμήμα (θερινών) διακοπών τής Βουλής*** τμήμα τής Βουλής με περιορισμένο αριθμό βουλευτών που συνέρχεται κατά την περίοδο τού καλοκαιριού (β) το χρονικό διάστημα το οποίο αξιοποιείται με διαφόρους τρόπους από τους εργαζομένους κατά την ετήσια άδειά τους: *περνάω τις ~ μου || είμαι σε ~ || έχω / κάνω ~* ΣΥΝ άδεια [ΕΤΥΜ αρχ. < *διακόπτω]* **διακόπτης** (ο) {1851) {διακοπτών} **1.** ειδική διάταξη που χρησιμοποιείται για τη διακοπή ή την αποκατάσταση τής ροής ενός κυκλώματος*· ανοίγω / κλείνο) / ανεβάζω / κατεβάζω / πατάω τον ~* 2. (συνεκδ.) το εξάρτημα στην εξωτερική επιφάνεια συσκευής ή μηχανής ή στην επιφάνεια τοίχου, το οποίο με ένα πάτημά του θέτει σε λειτουργία τη συσκευή, τη μηχανή (ή επιμέρους λειτουργία της), ανοιγοκλείνει το φως κ λπ . *επάργυροι / πλαστικοί / μοντέρνοι / φτηνοί ~ || <5εν πρέπει να αγγίζουμε τους ~ με βρεγμένα χέρια* [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ interrupteur] **διακόπτω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {διέκοψα, διακόπηκα (λόγ. διεκόπην. -ης, -η .). διακεκομμένος} 1. τερματίζω (οριστικά ή προσωρινά) ενέργειες ή δραστηριότητες που έχουν ήδη ξεκινήσει και βρίσκονται σε εξέλι

ξη. ~ *ένα ταξίδι / τις συνομιλίες / τις διαπραγματεύσεις ι την κυκλοφορία* / τον *αγώνα (μια σχέση / την* ηλεκτροδότηση συν αναστέλλω, παύω. σταματώ 2. (ειδικότ για συζητήσεις) παρεμβάλλομαι σε συνομιλία και διαταράσσω την ομαλή ροή τού λόγου τού ομιλητή *μην τον διακόπτεις, πριν ο/»οκλ,ηρώσει τη σκέψη του* ΣΥΝ κόβω. σταματώ

(η μτχ. ***διακεκομμένος,*** *-η. -ο)* βλ.λ ** σχολιο λ. *μετοχή* **διακορευτής** (ο) **1.** αυτός που διακορεύει (γυναίκα) · **2.** (λαΐκ) μικρή συσκευή γραφείου που ανοίγει τρύπες σε χαρτιά διατρητική μηχανή συν. περφορατέρ.

[ΓΤΥΜ < *διακόρευα)* (βλ λ.). Στη σημ τής συσκευής η λ αποδίδει το γαλλ perforateur!

διακορεύω ρ. μετβ. {διακόρευσα} προκαλώ ρήξη τού παρθενικού υμένα (μέσω συνουσίας), κάνω μια γυναίκα να χάσει την παρθενιά της ΣΥΝ (λαΐκ.) ξεπαρθενεύω. — **διακόρευση** (η) [μτγν-J ΙΕΤΥΜ αρχ. < *δια-* + *-κορεύω*< *κόρη}*

διάκος (ο) ο διάκονος (βλ λ. σημ. i)

[L-.ΙΥΜ μεσν < μτγν διάκων (κατά το σχήμα *δράκων - δράκος, γέρων γέρος* κ.τ.ό), μεταπλασμ. τ. τού αρχ. *διάκονος* κατά τα τριτόκλιτα σε -ων}

διακοσάρης (ο) {διακοσάρηδες}, **διακοσάρα** (η) {χωρ γεν. πληθ) **1.** αθλ δρομέας που τρέχει σε αγώνες διακοσίων μέτροιν 2. (ειδικότ. το θηλ.) (α) μηχανή διακοσίων κυβικών εκατοστών (β) βιντεοκασέτα διάρκειας διακοσίων λεπτών (γ) (λαικ.) χρηματικό ποσό διακοσίων χιλιάδων δραχμών: *παίρνει μια - τον μήνα* (βλ. λ *αριθμός,* ΓΙΙΝ). [ΕΤΥΜ < *διακόσια* + παραγ επίθημα *-άρης\.*

διακοσάρι (το) {δύσχρ. διακοσαρ-ιού | -ιών} **1.** χαρτονόμισμα αξίας διακοσίων δραχμών ΣΥΝ διακοσάρικο 2. αγώνας δρόμου διακοσίων μέτρων **3.** (λαΐκ.) χρηματικό ποσό διακοσίων χιλιάδων δραχμών *η επισκευή τού αυτοκινήτου τού κόστισε ένα* ~ (βλ. λ *αριθμός,* ΠΙΝ). [ΕΙΥΜ < *διακόσια* + παραγ. επίθημα *-άρι (< -άριο.* βλ.λ.)}. **διακοσαριά** (η) {χωρ πληθ.} στη Φΐ> ***καμιά διακοσαριά*** περίπου διακόσιοι, -ιες, -ια. *ήταν ~ άνθρωποι* (βλ λ. *αριθμός,* πιν) [ειυμ < *διακόσια* + παραγ. επίθημα *-αριά].* **διακοσάρικο** (το) χαρτονόμισμα αξίας διακοσίων δραχμών συν' διακοσάρι (σημ. 1) (βλ. λ *αριθμός,* ΠΙΝ).

(ετυμ < *διακόσια* + παραγ. επίθημα *-άρικο}.* **διακόσια** (το) {άκλ ί εκατόν ενενήντα εννέα συν ένα, ο αριθμός 200 (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ).

διακοσιαπλάσιος, -α, -ο διακόσιες φορές μεγαλύτερος ή περισσότερος. [πτυμ μτγν. < *διακοσιοι* + *-πλασιος* (βλ.λ.)]. **διακοσιετηρίδα** (η) [1881] **1.** χρονικό διάστημα 200 ετών **2.** επέτειος για τη συμπλήρωση διακοσίοιν χρόνων από σημαντικό γεγονός και (συνεκδ) η γιορτή για την επέτειο αυτή

διακόσιοι, -ιες, -ια {διακοσίων} αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 200 (βλ. λ *αριθμός,* ιιιν.).

[ετυμ. αρχ. < *δια-* (< *δις,* κατά το *τρια-κόσιοι*) + *-κόσιοι* αντί *-κάτιοι* (< *εκατόν,* βλλ). όπου το -ο- τού *-κόσιοι* οφείλεται στην επίδρ. των *τριά-κοντα, -κοστός* κ.τ.ό].

διακοσιομέδιμνος (ο) [1889] {διακοσιομεδίμν-ου | -ων, -ους} (συνήθ. στον πληθ.) ιστ (στο τιμοκρατικό σύστημα τής αρχαίας Αθήνας) κάθε πολίτης, μέλος τής τρίτης κοινωνικής τάξης, στην οποία ανήκαν όσοι είχαν εισόδημα άνω των διακοσίων μεδίμνων αλλιώς *ζευγίτης* (βλ κ. λ. *πεντακοσιομέδιμνος)*

διακοσιοστός, -ή. -ό [μτγν] (επίσης γράφεται 200ός στην αραβική αρίθμηση, Σ' ή σ′ στην ελληνική και CC στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό διακόσια (200) (βλ. κ. λ *αριθμός,* ΠΙΝ).

δίακόσμηση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** η διαδικασία στολισμού ενός χώρου, ο τρόπος διατάξεοκ των διαφόρων στοιχείων του για τη δημιουργία ενός αισθητικά αρμονικού συνόλου, *η ~ τής βιτρίνας / τού σπιτιού / τού δωματίου* συν εξωραϊσμός. καλλωπισμός. στόλισμα 2. (συνεκδ.) το σύνολο των στοιχείων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη τού αισθητικού αποτελέσματος *πρόσεχε, μη χαλάσεις τη* ~ συν διάκοσμος.

διακοσμητής (ο) Ii844|. **διακοσμήτρια** (η) [1894] {διακοσμητριών} πρόσωπο ασχολούμενο επαγγελματικά με τη διακόσμηση χώρων και κυρ. των εσωτερικών ΣΥΝ ντεκορατέρ.

[ΓΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. decorateur, λ που πλάστηκε από τον φιλόσοφο Π. Λρμένη-Βράιλα Το θηλ. πρωτοαπαντά στον Α Παπαδιαμάντη].

διακοσμητική (η) η τέχνη και η τεχνική τής διακόσμησης.

διακοσμητικος. -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για τη διακόσμηση. που συντελεί στο αισθητικά επιθυμητό αποτέλεσμα ~ *φυτά / παραστάσεις / εικόνα I μοτίβο* συν εξωραϊστικός, καλλωπιστικός· ΦΡ **διακοσμπτικες τέχνες** οι τέχνες και οι επιμέρους ειδικότητες που ασχολούνται με την αισθητική διαμόρφωση ενός χώρου όπως η αγγειοπλαστική, η υφαντουργία, η μεταλλοτεχνία, η επιπλοποιία 2. (μτφ.- συνήθ. για πρόσ) αυτός που παίζει ρόλο μη ουσιαστικό και δευτερεύοντα, χωρίς καμία σημαντική λειτουργία· *ο τις συνε- /.εύσεις είναι ~ στοιχείο* – **διακοσμητικά** επίρρ. **διάκοσμος** (ο) [αρχ | {διακόσμου | χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των στοιχείων που χρησιμοποιούνται για τη διακόσμηση ενός χώρου συν στολίδια, ντεκόρ 2. το ύφος, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που απαρτίζουν μια διακοσμητική σύνθεση *αποκριάτικος / εορταστικός i φαντασμαγορικός / εντυπωσιακός / χριστουγεννιάτικος / πένθιμος* ~ 3. (στο θέατρο) ***σκηνικός διάκοσμος*** ο ειδικός τρόπος διάταξης τής σκηνής. ο φωτισμός και τα υπόλοιπα τεχνικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται σε θεατρική παράσταση για την πιστότερη απόδοση τού ανα- παριστώμενου χώρου συν σκηνογραφία **διακοσμώ** ρ. μετβ. {διακοσμείς . | διακόσμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} διατάσσω τα στοιχεία ενός χώρου ή μιας επιφάνειας κατάλληλα για την επίτευξη αισθητικώς αρμονικού αποτελέσματος ΣΥΝ καλλωπίζω, στολίζω

[ετυμ < αρχ *διακοσμώ (-έω)* < *δια-+ κοσμώ*Ι **διακρατικός,** -ή. -ό αυτός που γίνεται μεταξύ κρατών: ~ *συμφωνία / συνεργασία / διένεξη.*

[ΕΓΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ interstate], **δίακρατώ** ρ. μετβ. {μτγν.| {διακρατείς.] διακράτησα} διατηρώ (κάτι) για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στην κατοχή μου «*προτροπές να αγοράσουν, να πωλήσουν ή να διακρατήσουν μετοχές*» (εφημ.). — **διακράτηση** (η) [μτγν]

[f.tym Μεταφρ δάνειο από αγγλ. interstate! **διακριβώνω** ρ. μετβ [αρχ [{διακρίβω-σα. -θηκα, -μένος} πιστοποιώ τη γνησιότητα ή την πλαστότητα ύστερα από αυστηρώς λεπτομερή έλεγχο συν εξακριβώνω — διακρίβωση (η) [μτγν.] **διακρίνω** ρ μετβ. [αρχ I {διέκρινα, διακρίθηκα, διακεκριμένος) **1.** βρίσκω τις διαφορές, τα ιδιαίτερα στοιχεία που διαφοροποιούν τις σχέσεις μεταξύ προσώπων, πραγμάτων ή καταστάσεων, που ανήκουν στην ίδια κατηγορία *αυτό που διακρίνει τον άνθρωπο από τα άλλα ζώα είναι η λογική* ([- το *καλό από το κακό [1] το σωστό από το λάθος ι τον απατεώνα από τον έντιμο* συν ξεχωρίζω, διαχωρίζω 2. (τριτο- πρόσ. *διακρίνει, διακρίνουν)* (για χαρακτηριστικές ιδιότητες) αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κάποιου, του προσδίδει ένα ιδιαίτερο στοιχείο *τον διακρίνει το ήθος / η εργατικότητα / η φιλοτιμία i η πολιτική δεξιοτεχνία i η* ευγένεια των *τρόπων I το χιούμορ* συν χαρακτηρίζει. ξεχωρίζει, διέπει **3.** αναγνωρίζω (κάποιον/κάτι) με τις αισθήσεις ή με τη λογική μου. σχηματίζω την οπτική ή ακουστική του παράσταση στη σκέψη μου. ~*μια φιγούρα στο σκοτάδι / μια /.άμψη στο βλέμμα της / τη φωνή τους* jj *ήταν αδύνατο να τον ~ μέσα στο π/.ήθος·* (μεσοπαθ *διακρίνομαι)* **4.** γίνομαι αντιληπτός από τις αισθήσεις των άλλων και ειδικότ. γίνομαι ορατός· *το πλοίο μόλις που δια- κρινόταν στον ορίζοντα || η ουλή έχει κλείσει και δεν διακρίνεται σχεδόν καθόλου* συν φαίνομαι, παρατηρούμαι, επισημαίνομαι 5. (α) κερδίζω διάκριση: *κατάφερε* να *διακριθεί* στον διαγωνισμό, *παίρνοντας την τρίτη θέση* (β) υπερέχω των άλλων σε συγκεκριμένο τομέα ή ως προς συγκεκριμένες ιδιότητες· ~ *στις σπουδές / στον πόλεμο / στη δουλειά μου / ως ποιητής* ΣΥΝ ξεχωρίζω 6. έχω ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό μου: ~ *για την ευθύτητα τού χαρακτήρα μου / για το ήθος μου / για τη φαντασία και την ειλικρίνειά μου || διακρίνεται για τον πρωτότυπο χαρακτήρα τού έργου του* συν χαρακτηρίζομαι, διέπομαι, ξεχωρίζω. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαφέρω, μετοχή.* **διάκριση** (η) [αρχ.] |-ης κ. -ίσεως **[** -ίσεις, -ίσεων} **1.** η διαφοροποίηση μεταξύ ομοειδών προσώπων, πραγμάτων ή καταστάσεων: ~ *μεταξύ πτυχιούχων και μη* |[~ *ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη || η ~ των εξουσιών* (η άσκηση από διαφορετικά πρόσωπα ή φορείς των τριών εξουσιών, τής νομοθετικής, τής εκτελεστικής και τής δικαστικής) συν διαφορά, διαχωρισμός, διαστολή 2. η ικανότητα (κάποιου) να ξεχωρίζει τις λεπτές διαφορές, να κρίνει σωστά και ανάλογα με την περίπτωση, αποφεύγοντας τις άστοχες γενικεύσεις και εξισώσεις *η σημασιο/.ογική ~ των* συνωνύμων *λέξεων είναι λεπτή διεργασία και απαιτεί ειδικές γνώσεις* **3.** *διακρίσεις* (οι) (α) η ευνοϊκή αντιμετώπιση και μεταχείριση (κάποιου) εις βάρος άλλων· *κάνει ~ ανάμεσα στους μαθητές || ανάμεσα στους φίλους δεν γίνονται* ~ συν εύνοια (β) (ειδικότ.) η πολιτική προκαταλήψεων εις βάρος ορισμένων ανθρώπων ή κοινωνικών ομάδων που αποκλίνουν από την πλειοψηφία (ως προς το χρώμα τού δέρματος, την καταγωγή, την κοινωνική θέση. τη θρησκεία, τις πολιτικές πεποιθήσεις κ ά): *φυλετικές / κοινωνικές i θρησκευτικές / ταξικές* ~ || οι ~ *των ανθρώπων σε ανώτερους και κατώτερους είναι ανεπίτρεπτες σε μια δημοκρατία* συν ρατσισμός **4.** ειδική τιμή που απονέμεται (σε κάποιον) ως αναγνώριση τής προσφοράς (του): *τιμητική / υψηλή* ~ [[*δέχθηκε πολλές* ~ · 5. (στη γλώσσα των μοναχών) η διακριτικότητα, η διανοητική λεπτότητα και τα- πεινοσύνη η ενέργεια με διακριτικό τρόπο, ώστε να μη θίγει κανείς αλλά και να μη δίνει την αίσθηση ότι ξεχωρίζει από τους άλλους: ο *γέροντας Παΐσιος μπορούσε να συμβουλεύει και να αναπαύει τις ψυχές των προσκυνητών* με *μεγάλη διάκριση.* διακριτικός, -ή. -ό 1. αυτός που είναι ικανός να διακρίνει, να εισχωρεί σε βάθος για την ανεύρεση των διαφορών ή που αναφέρεται στην ικανότητα αυτή· ~ *βλέμμα / σκέψη / λειτουργία* ΣΥΝ διεισδυτικός· ΦΡ *διακριτική ευχέρεια / εξουσία* (i) η δυνατότητα που παρέχεται σε κάποιον να επιλέγει και να κρίνει ανάμεσα στις προσφερόμενες εναλλακτικές λύσεις το *θέμα αυτό ανήκει στη ~ τού προέδρου || είναι στη ~ τού υπουργού να επιλ,έγει ποια ημερομηνία εξυπηρετεί την κατάθεση τού νομοσχεδίου* (ii) ΝΟΜ διακριτική ευχέρεια έχει το διοικητικό όργανο, όταν οι κανόνες που διέπουν την αρμοδιότητά του δεν καθορίζουν εκ των προτέρων δεσμευτικά τη δράση του. αλλά του αναγνωρίζουν μικρότερη ή μεγαλύτερη ελευθερία κυρίως ως προς το περιεχόμενο τής διοικητικής πράξης ή τη σκοπιμότητα έκδοσής της \Μ δέσμια αρμοδιότητα **2.** αυτός που χαρακτηρίζει (κάποιον/κάτι), διακρίνοντάς το(ν) από τα ομοειδή του: ~ *γνώρισμα / χαρακτηριστικό / σήμα* συν δηλωτικός, χαρακτηριστικός **3.** (ειδικότ.) *διακριτικά* (τα) τα χαρακτηριστικά σημεία των διαφόρων βαθμών συνήθ. στη στρατιωτική ιεραρχία · **4.** αυτός που δεν προκαλεί την ιδιαίτερη προσοχή ή τα σχόλια των άλλων* που δεν είναι φανταχτερός, προκλητικός ή εκκεντρικός: ~ *ντύσιμο / βάψιμο / παρουσία / ζωή / φωτισμός* · 5. αυτός που δεν προσβάλλει με τη συμπεριφορά του ή με τα λόγια του. — διακριτικ-ά / -ώς [αρχ.] επίρρ.

[Γ.ΤΥΜ αρχ. < *διακρίνω.* Στη σημ. τής ευγενικής και λεπτής συμπεριφοράς η λ. αποδίδει το γαλλ discret. όπως συμβαίνει και με το παράγ. *διακριτικό* π/τα (< γαλλ discretion)]

διακριτικότητα (η) [μτγν) {χωρ πληθ } η λεπτότητα τρόπο»ν που χαρακτηρίζει μια συμπεριφορά η οποία δεν προκαλεί και δεν θίγει, *από δεν ρώτησε την η?ακία της* [j *χειρίζομαι μια υπόθεση με* ~ ΣΥΝ τακτ. ευγένεια

διακριτός, -ή. -ό [1881] αυτός που μπορεί να τον διακρίνει κανείς, να γίνει εύκολα αντιληπτός, ευδιάκριτος [εγυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. distincti, **διακυβέρνηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | χωρ πληθ } η άσκηση τής ανώτατης εξουσίας σε συγκεκριμένο τομέα, ο τρόπος με τον οποίο κυβερνάται. διευθύνεται (κάποιος/κάτι) *η ~ τής χώρας / τού σκάφους* II *οικονομική / καταπιεστική ί νοικοκυρεμένη / κακή / συνετή* - ΣΥΝ διεύθυνση, διοίκηση **—διακυβερνώ** ρ. |αρχ J {-άς...} **διακυβερνητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται σε δύο ή περισσότερες κυβερνήσεις χωρών: - *συνάντηση κορυφής* (σε επίπεδο λ χ. πρωθυπουργών) / *διάσκεψη* **2.** ***Διακυβερνητική*** (η) (ενν *σύσκεψη)* (στην Η.Ε) σύσκεψη σε επίπεδο κυβερνήσεων με τη συμμετοχή πρωθυπουργών (ή εκπροσώπων τους).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ intergouvernemenralj. **διακύβευμα** (το) {διακυβεύμ-ατος | -ατα, -άτων} αυτό που μπορεί να κερδίσει ή να χάσει κανείς σε ένα εγχείρημα ή επιχείρηση· αυτό το οποίο επιδιώκει να πετύχει. να κερδίσει κ.λπ. κανείς σε ανταγωνισμό: *«το βασικό ~ τής επόμενης εκλογικής μάχης θα είναι "ποιος" και "πώς" θα διαχειριστεί τη μετά-ΟΝΕ εποχή»* (εφημ.) || *πολιτικό / οικονομικό ! κοινωνικό /* πολιτιστικό - ΣΥΝ (μτφ.) στοίχημα.

[ΕΤΥΜ < *διακυβεύω* (βλ.λ.). απόδ. τού γαλλ enjeu]. **δίακυβεύω** ρ μετβ {διακύβευ-σα. -θηκα, -μένος} (λόγ) **1.** θέτω (κάτι) σε κίνδυνο μπροστά στο αβέβαιο αποτέλεσμα γεγονότος ή εγχειρήματος· τα παίζω όλα για όλα: ~ τα *συμφέροντά μου / τη ζωή μου / την ειρήνη / τα πάντα* ΣΥΝ ρισκάρω, ριψοκινδυνεύω, διακινδυνεύω 2. (μεσοπαθ. ***διακυβεύομαι)*** εκτίθεμαι σε κίνδυνο, απειλούμαι: *διακυ- βενεται η ασφάλεια και η σταθερότητα τής χώρας* [| *διακυβεύονται σημαντικά ποσά* — **διακύβευση** (η) [1852]

[Ε7 υμ μτγν. < *δια-* + *κυβεύω* «παίζω ζάρια - διακινδυνεύω» < *κύβος* «ζάρι»]. ^ **δισκυμσίνσμαι** ρ αμετβ. αποθ [μτγν.J {διακυμάνθηκα} υφίσταμαι συνεχείς μεταβολές προς τα πάνω ή προς τα κάτω. παρουσιάζω κυματοειδή κίνηση, αυξάνομαι ή μειώνομαι συν. αυξομειώνομαι, (μτφ.) κινούμαι ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* **διακύμανση** (η) 11880] {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} (λόγ.) η συνεχής εναλλαγή στην εξέλιξη και τη διαμόρφωση μιας κατάστασης. οι αυξομειωτικές μεταβολές: ~ *τιμών / τού κόστους τής ζωής / τού σκορ* / του *εδάφους* \\ *η ~ τής δημοτικότητας τού πρόεδρου* ΣΥΝ ανεβοκατέβασμα, αυξομείωση [ΕΓΥΜ Απόδ. τού γαλλ fluctuation] **διακωμωδώ** ρ. μετβ [αρχ] {διακωμωδείς .. | διακωμώδ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} κάνω (κάποιον/κάτι) να φαίνεται γελοίο(ς), κοροϊδεύω: ~ *την πο?.ιτική ζωή / τη συμπεριφορά του* ΣΥΝ γελοιοποιώ, σα- τιρίζω, περιγελώ, εμπαίζω, εκθέτω, χλευάζω. -- **διακωμώδησα** (η) [1861]. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *κοροϊδία, διαδραματίζω* **διαλαλητής** (ο) [μεσν] **1.** (παλαιότ) πρόσωπο που διαλαλεί μια είδηση. που κάνει (κάτι) ευρύτερα γνωστό σων ντελάλης 2. (ειδικότ) πρόσωπο που δημοσιοποιεί μυστικά και διασπείρει φήμες, **δίαλαλώ** ρ. μετβ. [αρχ] {διαλαλείς .. | διαλάλ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κάνω (μια είδηση, ένα γεγονός ή μυστικό) ευρύτερα γνωστό στην κοινή γνώμη με έντονο και ιδιαίτερα εντυπωσιακό τρόπο: *οι εφημερίδες* διαλαλούν *το νέο οικονομικό σκάνδαλο* {{ *άρχισε να δια- λαλεί το ευχάριστο νέο σε* όλο *τον κόσμο* ΣΥΝ διατυμπανίζω, κοινολογώ, διακηρύσσω, δημοσιοποιώ, (οικ.) κάνω βούκινο, βγάζω στη φόρα 2. (για εμπορεύματα) διαφημίζω μεγαλοφώνως *οι μικροπω?ατές* διαλαλούσαν *την πραμάτεια τους.* — **διαλάλημα** (το) [μεσν.] κ. **διαλαλημός** (ο) [μεσν) κ **διαλάληση** (μτγν.] κ. **διαλαλιά** (η) [μτγν.] **διαλαμβάνω** ρ. μετβ {διέλαβα} (λόγ.) περιλαμβάνω, μιλώ εκτενώς, πραγματεύομαι, *η συμφωνία / ανακοίνωση διαλαμβάνει τα εξής* || *περί τού θέματος αντού δεν διαλαμβάνει στο έργο του ο συγγραφέας* ^ ΣΧΟΛίΟ λ *λαμβάνω*

[ΕΓΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «αποκτώ, αρπάζω - διαιρώ. διαχο>ρίζω», < <!>ια- + *λαμβάνω.* Η σημερινή σημ. πρωτοαπαντά στον Ιλιάτωνα. δηλώνοντας τον συλλογισμό που βασίζεται σε διακεκριμένες σκέψεις και ταξινομημένα επιχειρήματα] **διαλάμπω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {διέλαμψα, μτχ. διαλάμψας, -ασα, -αν)} (μτφ) διακρίνομαι, ξεχωρίζω: *διέλαμψαν στις τέχνες και στα γράμματα* |{ *άνδρες διαλάμψαντες στην παιδεία.* **διαλανθάνω** ρ μετβ. [αρχ.] {διέλαθα} (λόγ.) στη ΦΡ ***διαλανθάνει Ι διέλαθε την προσοχή μου*** διέφυγε την προσοχή μου· *διαλανθάνει την προσοχή σας, όμως, και η κοινοτική διάσταση τού θέματος* |[*η στάση του δεν διέλαθε την προσοχή μου*

διαλανθάνω *την* προσοχή. Τόσο στην αρχαία γλωσσά, απ' όπου προέρχεται η λέξη. όσο και στη λόγια παράδοση, η ορθή χρήση τού διαλανθάνω '< ξεφεύγω, μένω απαρατήρητος» είναι με αιτιατική (και όχι με γενική): Το *γεγονός αυτό διέ/.αβε την προσοχή των υπευθύνων* (και όχι: *διέλαθε τής προσοχής.*) Το ίδιο συντάσσεται και το διαφεύγω: *Δεν πρέπει να διαφύγει την προσοχή μας ότι. .* όχι: *Να διαφύγει τής προσοχής μας..*

διάλεγμα (το) [μεσν.] |διαλέγμ-ατος | -ατα, -άτων} (καθημ.) **1.** η επιλογή από ένα σύνολο: *το ~ των φρούτων / των λαχανικών* 2. το ξεχώ- ρισμα των επιθυμητών στοιχείων από τα άχρηστα το - *των γερών καρπών από τους χαλασμένους* **διαλέγομαι** ρ αμετβ. αποθ. [αρχ.] {διαλέχθηκα (λογιότ. διελέχθην, -ης. -η..., μτχ διαλεχθείς, -είσα, -έν)} (λόγ.) (+με) συζητώ λογικά (με κάποιον), συμμετέχω σε συζήτηση: *πρόκειται για αυταρχικούς ανθρώπους που ουδέποτε διαλέγονται αποφασίζουν και διατάσσουν* ΣΥΝ. κουβεντιάζω, συνδιαλέγομαι, συνομιλώ, κάνω διάλογο. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός, ντιμπέιτ.* **διαλέγω** ρ. μετβ [αρχ] {διάλε-ξα, -χτηκα, -γμένος} **1.** κάνω μια επιλογή από ένα σύνολο δυνατών περιπτώσεων, ανάλογα προς τις προτιμήσεις μου· ~ *τον δρόμο μου / τους φίλους μου / έναν τρόπο ζωής / ένα επάγγελμα* || *διάλεξε τη μέρα / την ώρα / την κατά?.ληλη στιγμή να έρθει!* ΣΥΝ επιλέγω, ξεχωρίζω, βρίσκω 2. ξεχωρίζω σε σύνολο τα χρήσιμα από τα άχρηστα: ~ *καρπούς / τα καλά από τα σκάρτα* ΣΥΝ ξεδιαλέγω, ξεσκαρτάρω ΣΧΟΛΙΟ λ *εκλέγω.* **διάλειμμα** (το) {διαλείμμ-ατος **[** -ατα, -άτων} **1.** η σύντομη διακοπή που παρεμβάλλεται στα διαδοχικά στάδια εξελίξεως συγκεκριμένης χρονικής περιόδου ή καταστάσεως: *ένα ~ ειρήνης μεταξύ δύο πολέ.- μων* || *καιρός βροχερός με διαλείμματα λιακάδας* || *ευχάριστο* ~1| *αρκετά δού/.εψες. κάνε ένα* ~ ΣΥΝ παύση, διακοπή· ΦΡ (α) ***κατά διαλείμματα*** όχι συνεχόμενα, αλλά κατά μικρά χρονικά διαστήματα: ο *καιρός θα είναι ~ νεφελώδης* (β) ***φωτεινό διάλειμμα*** (i) σύντομο διάστημα προσωρινής αποκατάστασης τής μνήμης ή τής λογικής διαύγειας σε πάσχοντες από αμνησία ή διανοητικές διαταραχές ΣΥΝ έκλαμψη (ii) (γενικότ) διάστημα με βελτίωση, μιας άσχημης, δυσάρεστης κατάστασης 2. (στο σχολείο) το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο διδακτικές ώρες για την ανάπαυση διδασκόμενων και διδασκόντων, *χτυπάει (το κουδούνι για)* ~ ΣΥΝ ανάπαυλα

(σε θεάματα) το διάστημα διακοπής τής δράσης, που χωρίζει στο μέσον μια παράσταση (θεάτρου), κινηματογραφική προβολή, τηλεοπτικό πρόγραμμα για λειτουργικούς λόγους και για ξεκούραση των θεατών ΦΡ (α) ***μουσικό διάλειμμα*** σύντομη διακοπή προγράμματος στη διάρκεια τής οποίας ακούγεται μουσική ή παρουσιάζονται μουσικά κομμάτια (β) ***διαφημιστικό διάλειμμα*** σύντομη διακοπή στη ροή (συνήθ. τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού προγράμματος) για τη μετάδοση διαφημίσεων. *σχολιο λ. ομόηχα*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *διαλείπωΐ* **διαλείπων,** -ουσα. -ον [αρχ | (για φυσικά ή ιατρικά φαινόμενα) αυτός που εμφανίζεται περιοδικά, κατά τακτά χρονικά διαστήματα, που σταματά και διαδοχικά επανέρχεται, *διαλείπων σφυγμός* [| <5ια- *λείποντες πυρετοί* || *δια?.είπουσα μανία / χωλότης* || *δια?.είπον φως.* **διάλειψη** (η) {-ης κ -είψεως | -είψεις, -είψεων} ΙΑΙΡ (συνήθ. στον πληθ.) η προσωρινή διαταραχή τής κανονικής λειτουργίας οργάνου και ειδι- κότ. το διανοητικό κενό στην επεξεργασία των ερεθισμάτων που προσλαμβάνει ο εγκέφαλος λόγω παθολογικούν ή ψυχολογικών αιτιών *παθαίνει* συ^νά - *τής μνήμης και δεν θυμάται τίποτε* || *υποφέρει από - τής καρδιάς.*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *διάλειψις* < *δια/χίπω).* **διαλεκτική** (η) {χωρ. πληθ } ΦΙΛΟΣ **1.** μέθοδος αναζήτησης τής αλήθειας μέσω μιας διαδικασίας συνεχών ερωταποκρίσεων, είτε. γενικά μέσω τής συζήτησης είτε μέσω τού συστηματικού διαλόγου ως μεθόδου ευρέσεώς της 2. (στην εγελιανή και μαρξική φιλοσοφία) η ιδέα τής ενότητας των «ντιθέτο>ν στο ιστορικό γίγνεσθαι αλλά και στη σκέψη 3. (γενικότ.-καταχρ) η δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των στοιχείων που συνθέτουν ένα σύνολο, μια κατάσταση: *στις ανθρώπινες σχέσεις υπάρχει καθένας επηρεάζεται από τον άλλον αλλά και τον επηρεάζει.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ντιμπέιτ*

[ΕΤΥΜ Αντιδάν., < γερμ. Dialektik < αρχ διαλεκτική (ενν *τέχνη)* < *δια-?.εκτικός* < *διαλέγομαι].* **διαλεκτικός[1],** -ή, -ό ΦΙΛΟΣ **1.** αυτός που αναφέρεται στη διαλεκτική ή έχει τα χαρακτηριστικά της *η ~ κίνηση τον* κόσμου || ~ *αλληλεπίδραση των ιδεών / σκέψη / διαδικασία / μέθοδος! κριτική* 2. (ειδικότ.) ***διαλεκτικός υλισμός*** το μαρξικό σύστημα σκέψης που συνδυάζει τον φιλοσοφικό υλισμό με τη διαλεκτική μέθοδο τού Χέγκελ χωρίς το ιδε- αλιστικό της υπόβαθρο

|κΐ ΥΜ αρχ < *δια?^έγομαι.* Ο όρ. *διαλεκτικός υλισμός* αποτελεί μετά- φρ. δάνειο από γερμ dialektischer Matcrialisirius]. **διαλεκτικός[2],** -ή, -ό ΓΛΩΣΣ αυτός που σχετίζεται με μια διάλεκτο (βλ.λ.): ~ *στοιχεία / διαφορές / τύπος / σύνταξη / φαινόμενα* [ΠΤΥΜ Αντιδάν.. < γαλλ. dialectique < αρχ διαλεκτικός!

διαλεκτολογία (η) [1893] ΓΛίΣΣ κλάδος τής γλωσσολογίας που ασχολείται με τη μελέτη των διαλέκτων, την περιγραφή τους σε όλα τα γλωσσικά επίπεδα (φωνολογικό, μορφολογικό. συντακτικό, σημα- σιολογικό). τις σχέσεις μεταξύ τους και με την κοινή, καθοός και τις συνθήκες γένεσης και εξέλιξής τους - -

διαλεκτολόγος (ο/η) [1890], **διαλεκτολογικός,** -ή. -ό.

[ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ dialeciologie]. **διάλεκτος** (η) {διαλέκτ-ου | -cov, -ους} ΓΛΩΣΣ **1.** (α) κάθε γεωγραφική διαφοροποίηση στη χρήση μιας γλώσσας (β) (ειδικότ) γλωσσική ποικιλία ομιλητών συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής που διαφέρει από την επίσημη μορφή τής γλώσσας (νόρμα) σε στοιχεία φωνολογίας. γραμματικής και λεξιλογίου, *κρητική / αττική / δωρική* ~ ΣΥΝ γλώσσα, ιδίωμα, ντοπιολαλιά 2. (ειδικότ) η γλώσσα και συνήθ. το ειδικό λεξιλόγιο που χαρακτηρίζει ορισμένη επαγγελματική ή κοινωνική ομάδα, η οποία χρησιμοποιεί τον δικό της συνθηματικό κώδικα για την επικοινωνία των μελών της: *τεχνική / δημοσιογραφική / ποδοσφαιρική* ~

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *διαλέγομαι.* Η λ *διάλεκτος απαντά* αρχικώς με τη σημ «συνομιλία, συζήτηση», αντιτιθέμενη προς το ουσ. *έρις. Ο* Αριστοτέλης έχει ακόμη κατά νου την ετυμολογική αρχή της. όταν τη χρησιμοποιεί με τη σημ τού «κοινού λόγου, που εξυπηρετεί την επικοινωνία». Η σημ. τού τοπικού ιδιώματος ως ποικιλίας μιας κυρίαρχης γλώσσας πρωτοαπαντά στον Ιούλβιο (2ος αι π.Χ.) Η λ. πέρασε και

σε ξέν. γλώσσες, π.χ αγγλ. dialect, γαλλ dialecte, γερμ. Dialeki κ ά.].

διάλεκτος - κοινόλεκτος - ιδιόλεκτος - κοινωνιόλεκτος - ιδίωμα « ντοπιολαλιά - κοινή - αργκό. Κάθε εθνική γλώσσα υπόκειται σε ευρεία διαφοροποίηση *ατομική* ή *υφολογική* (διαφορετικά χρησιμοποιεί τη γλώσσα κάθε ομιλητής μιας γλώσσας), *κοινωνική* (οι ομιλητές συχνά διαφοροποιούνται κατά ηλικιακές. κοινωνικές, επαγγελματικές, ιδεολογικές κ ά. ομάδες) και *γεωγραφική* (τα Ελληνικά τής Κρήτης, τής Θεσσαλίας, τού Πόντου, των Δωδεκανήσων κ λπ) Με τον όρο **διάλεκτος** οι γλωσσολόγοι χαρακτηρίζουν τη γεωγραφική διαφοροποίηση ευρύτερων περιοχών, ιδ αυτήν που εμφανίζει έντονες αποκλίσεις από την κοινή γλοοσσα σε όλα τα επίπεδα (προφορά, γραμματικοσυντακτική δομή, λεξιλόγιο) και σε βαθμό που οι ομιλητές τής διαλέκτου να μην είναι εύκολα κατανοητοί από τους ομιλητές τής κοινής γλώσσας. Αρα ο όρος διάλεκτος είναι υπερκείμενη διάκριση. Αντίθετα, ο όρος **ιδίωμα** δηλώνει μικρότερη γλωσσική διαφοροποίηση, που δεν εμποδίζει την κατανόηση από τους ομιλητές τής κοινής Μια διάλεκτος μπορεί να έχει περισσότερα από ένα ιδιώματα Διάλεκτοι τής Αρχαίας Ελληνικής είναι η *δωρική*, η *αχαϊκή*, η *ιωνική* και η *αττική*. Στη νεότερη Ελληνική διακρίνονται οι εξής **διάλεκτοι:** *τσακωνική, πο- ντι(α)κή, καππαδοκική. κατωιταλική* και (καταχρηστικώς) *κυπριακή* και *κρητική*. Όλες οι λοιπές διαφοροποιήσεις αποτελούν τα **ιδιώματα** Αυτά, ανάλογα με τις ομοιότητες και τις διαφορές τους, ομαδοποιούνται στα λεγόμενα *βόρεια ιδιώματα* (Στερεά Ελλάδα εκτός Αττικής, Β Εύβοια, Ήπειρος, Θεσσαλία. Μακεδονία, Θράκη, νησιά τού Β Αιγαίου και 1 Ιόντος), που χαρακτηρίζονται από κωφώσεις (προφορά τού *ο* ως ου. τού *ε* ως *ι* και σίγηση των ατόνων *ι* και *ου* ου *Νίκους, τού πιδί. σκ'/Λ. αλών\ κβαλάου)* και στα *νότια ιδιώματα* (τα υπόλοιπα) Ως ιδιώματα που διαφέρουν μεταξύ τους θεωρούνται τα *δωδεκανησιακά,* τα *κυκ/.αδίτικα.* τα *επτανησιακά.* τα *πελοποννησιακά.* τα *βορειοελ/^αδικά.* τα *ημιβόρεια* (Σκύρου. Μυκόνου, Καστοριάς, Λευκάδας κ ά.). τα *δυτικά μικρασιατικά,* τής *Χίου,* τής *Ικαρίας,* των *Κυθήρων,* τής *Μάνης,* καθώς και τής ομάδας *Κύμης, Μεγάρων, Αίγινας* και *παλαιάς Αθήνας.* (Ας σημειωθεί ότι για τη δήλωση των γλωσσικών ιδιωμάτων πλάστηκε, τα νεότερα χρόνια και υπό το κλίμα τής απόδοσης των λόγιων όρων στη δημοτική, και ο όρος **ντοπιολαλιά)** Αντίθετη προς τις διαλέκτους και τα ιδιώματα είναι η **κοινόλεκτος** (ενν γλώσσα) ή **κοινολε- κτούμενη,** δηλ η **κοινή** γλώσσα που μιλιέται σε μια χώρα από όλους (συμπεριλαμβανομένων, κατά κανόνα, και αυτών που μιλούν διαλεκτικά και ιδιωματικά). Ως **ιδιόλεκτος** χαρακτηρίζεται από τους γλωσσολόγους, ο τρόπος (γνώση και πράξη) με τον οποίο χρησιμοποιεί ο καθένας τη γλώσσα. Τέλος, ως **κοινωνιόλεκτος** χαρακτηρίζεται η διαφοροποιημένη χρήση τής γλώσσας κατά κοινωνικές ομάδες (ομιλία των νέων, των στρατιωτών, των φοιτητο'>ν. τής Αριστεράς, των πολιτικών νεολαιών κ.τ.ό.). Συχνά για τις κοινω- νιολέκτους χρησιμοποιείται ο όρος **συνθηματική γλώσσα** ή **αργκό**

-► *αργκό*

διαλεκτός, -ή. -ό -*■ διαλεχτός

διαλελυμένος, -η. -ο > διαλύω

διάλεξη (η) {-ης κ -έξεως | -έξεις, -έξεων} **1.** η ομιλία που γίνεται μπροστά σε ακροατήριο fux τη διδασκαλία πανεπιστημιακού μαθήματος σε φοιτητές ή γενικότ. για την πραγμάτευση συγκεκριμένου θέματος, *δίνω δημόσια* - || *σειρά διαλέξεων για τη μοντέρνα τέχνη* || *επιστημονική* ~ συν ομιλία, λόγος, παράδοση (ειδικότ για πανεπιστημιακές διαλέξεις) 2. (ειρων.) λόγος μακροσκελής και με σύνθετο περιεχόμενο, πολυλογία ή επιδεικτική φλυαρία· *εντάξει, σε καταλάβαμε. άφησε τη ~!*

(ετυμ < αρχ. *διάλεξις* < *διαλέγομαι* «συζητώ, κάνω διάλογο»!, **διαλευκαινω** ρ μετβ. [μτγν.Ι (διαλεύκαν-α,-θηκα} προσπαθώ να εξιχνιάσω σε όλη του την έκταση ένα ζήτημα που εμφανίζει ασάφειες. ~ το *μυστήριο / μια σκοτεινή υπόθεση / το έγκλημα* **διαλεύκανση** (η) |1895[<-ης κ. -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων} η εξι- χνίαση (ζητήματος), η άρση όλων των ασαφειών, των σκοτεινών σημείων του. ώστε να είναι πλέον ξεκάθαρο, σαφές· *η ~ ενός εγκλήματος / τής υπόθεσης.*

διαλεχτός, -ή. -ό [μεσν.] κ. **διαλεκτός** Iμεσν.] **1.** (για πράγματα) αυτός που συγκεντρώνει την κοινή προτίμηση και ξεχωρίζει για την καλή του ποιότητα: ~ *φρούτα / εμπορεύματα / αποσπάσματα* ΣΥΝ εκλεκτός, εξαιρετικός, ξεχωριστός 2. (για πρόσ) αυτός που έχει πολύ καλή φήμη, που ξεχωρίζει μεταξύ των ομοίων του: - *συνάδελφος / καλλιτέχνης / συμπατριώτης* συν¹. ξεχωριστός, εξαιρετικός, διακεκριμένος, εκλεκτός.

δΐαλλαγή (η) |αρχ | (λόγ.) η τήρηση συμφιλιωτικής ή συμβιβαστικής στάσης απέναντι σε πρόσωπο ή κατάσταση, *η ~ των εμπο/έμων επιτεύχθηκε με παρέμβαση τού ΟΗ.Η.* συν συμφιλίωση, συνδιαλλαγή.

διαλλάσσομαι ρ |αρχ] **διαλλακτικός,** -ή, -ό αυτός που διέπεται από πνεύμα συμβιβασμού και συμφιλίωσης: ~ *πολιτικός / στάση! διάθεση* συν συμβιβαστικός, συμφιλιωτικός, συναινετικός, ανγ αδιάλλακτος, ασυμβίβαστος, άκαμπτος - **διαλλακτικώς** επίρρ

[πτυμ μτγν. < αρχ. *διαλλακτής* < *διαλλάσσω / -ομαι* < *δι(α)-* + άλλασσω]

διαλλακτικότητα (η) |1868] Ιχωρ πληθ.} διάθεση συμφιλιοισεως και συμβιβασμού, ώστε να αποφεύγονται οι εντάσεις, οι συγκρούσεις, οι διαφωνίες: *η Ελλάδα αντιμετώπισε το θέμα με ~ και με φανερή προσπάθεια επίλυσης τού προβλήματος* ανγ αδιαλλαξία **διαλογή** (η) η διαδικασία κατά την οποία ταξινομούνται τα στοιχεία ενός συνόλου και ξεχωρίζονται ορισμένα από αυτά βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων: *η ~ δελτίων τού 1ΠΡΟ-ΠΟ* (δηλ. αυτών που κερδίζουν) || ~ *ψηφοδελτίων* (ο διαχωρισμός των εγκύρων από τα άκυρα και η ταξινόμηση των εγκύρο)ν) || *η ~ φρούτων*(των γερών από τα χαλασμένα) II *προϊόντα πρώτης / δεύτερης διαλογής* (δηλ ποιότητας)

διαλογέας (ο/η)

(ετυμ αρχ. < *διαλέγω].*

διαλογίζομαι ρ. αμετβ κ μετβ αποθ. [αρχ-J {διαλογίστηκα} ♦ **1.** (αμετβ.) σκέφτομαι: ~ *ελεύθερα, απερίσπαστος από τις καθημερινές ενασχο/.ήσεις* συν στοχάζομαι ♦ 2. (μετβ.) επεξεργάζομαι με τη σκέψη, αναλύω (κάτι) νοητικώς: *συζητούσαν επί ώρες και δια/λογίζονταν για την πραγματική έννοια τής ελευθερίας* συν συλλογίζομαι. ** · σχολιο λ *αποθετικός.*

διαλογικός, -ή. -ό Iμτγν.) αυτός που φέρει τα τυπικά χαρακτηριστικά τού διαλόγου, που βασίζεται στην εναλλαγή απόψεων, επιχειρημάτων κ λπ ανάμεσα στους συνομιλητές: ~ *συζήτηση / ποίημα σε - μορφή* **διαλογικ-ά / -ώς** [μτγν] επίρρ.. **διαλογικότητα** (η).

διαλογισμός (ο) **1.** (συχνότ στον πληθ) η νοητική διαδικασία για την παραγωγή κρίσεων (σχετικά με σημαντικό θέμα), καθώς και το προϊόν αυτής τής διαδικασίας «*Αφορισμοί και Διαλογισμοί*» (Κ. Τσάτσος) συν στοχασμός **2.** σκέψη εις βάθος γύρο) από πνευματικά συνήθ θέματα και ειδικότ μέθοδος ορισμένων ανατολικών θρησκειών για την ανάπτυξη ψυχοπνευματικών ικανοτήτων.

[εγυμ αρχ < *διαλογίζομαι,* αρχική σημ «εξισώνω λογαριασμούς - υπολογίζω αριθμητικά μεγέθη». < *δια-* + *λογίζομαι.* Η σημ. 2 είναι ήδη αρχ I

διάλογος (ο) {διαλόγ-ου | -ων, -ους} 1.η συζήτηση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανθρώπους (για την επίλυση προβλήματος, την ανταλλαγή πληροφοριών κ λπ) *οξύτατος ~ διεξήχθη στο αμφιθέατρο μεταξύ φοιτητών και καθηγητή* || *γόνιμος ι εποικοδομητικός / απροκατάληπτος ι ειλικρινής / σκινθηροβό?.ος* ~ συν συζήτηση, κουβέντα, στιχομυθία, συνομιλία· ΦΡ (α) ***διάλογος μεταξύ κωφών*** για πλήρη ασυνεννοησία. όταν οι συνομιλητές εμμένουν στις θέσεις τους και αρ- νούνται να ακούσουν τους άλλους (β) ***ανοίγω διάλογο (με κάποιον)*** ξεκινώ συζητήσεις (με κάποιον) για ένα θέμα 2. η ανταλλαγή ιδεών ή απόψεων σχετικά με συγκεκριμένο θέμα για την επίτευξη συμφωνίας και τη γεφύρωση των αντιθέσεων: *ο - κυβέρνησης και εργαζομένων κατέ/.ηξε σε ναυάγιο* || *τα προβλήματα επι/.όνται με ~* || *διεξαγωγή γόνιμου ~ μεταξύ των παραγωγικών τάξεων για την οικονομική πολιτική* jj *ελ/.ηνοτουρκικός ~* j| *δημόσιος ~ για την εθνική άμυνα* συν συνομιλίες. διαπραγματεύσεις 3. κάθε συνομιλία μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων: *τον συνάντησα τυχαία στον δρόμο και είχαμε έναν σύντομο* ~ 4. (ειδικότ) η συζήτηση ανάμεσα στα πρόσωπα ενός μυθιστορήματος, ενός θεατρικού έργου κ.λπ ως δραματουργικό στοιχείο. *γρήγοροι / αργοί! ζωηροί! έξυπνοι /* πνευματώδεις ~ *τής ταινίας* συν στιχομυθία, ερωταποκρίσεις 5. (συνεκδ.) φιλοσοφικό ή λογοτεχνικό έργο με διαλογική ανάπτυξη τού θέματος, όπου η έκθεση των απόψεων τού συγγραφέα παρουσιάζεται ως πόρισμα συζητήσεως: οι ~ *τού Πλάτωνα.* ■** σχολιο λ *ντιμπέιτ.*

(εγυμ αρχ < *διαλέγω* / -ομαι «συζητώ». Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, π χ αγγλ. και γαλλ. dialogue, γερμ. Dialog κ.ά].

διάλος (ο) ► διάβολος

διάλυμα (το) {διαλύμ-ατος | -ατα. -άτων) χημ ομογενές μείγμα που σχηματίζεται με την ανάμειξη δύο ή περισσοτέρων ουσιών και παρουσιάζει την ίδια σύσταση και τις ίδιες ιδιότητες σε όλη του την έκταση *υγρό / στερεό / αέριο* ~ · ΦΡ (α) ***ακόρεστο διάλυμα*** βλ. λ *ακόρεστος* (β) **κορεσμένο διάλυμα** βλ λ. *κορεομένος* (γ) **αλκαλικό διάλυμα** βλ. λ. *αλκαλικός.* ΣΧΟΛΙΟ λ *ομόηχα.*

[ετυμ μεσν. αρχική σημ. «ερμηνεία, εξήγηση», < αρχ *δια/.ύω.* Ο χημικός όρ. είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ solutioni.

διάλυση (η) (αρχ] {-ης κ -ύσεως {-ύσεις. -ύσεων} 1. (γενικά) ο χωρισμός ενός συνόλου σε επιμέρους κομμάτια, η ανάλυση ενός όλου στα μέρη του: *η ~ μιας μηχανής* συν αποσυναρμολόγηση, αποσύνδεση. ςεμοντάρισμα 2. (οικ) η έντονη φθορά, εξάντληση (υλική, ψυχοπνευ- ματική) · *βρίσκομαι σε κατάσταση διάλυσης απ' την κούραση.* 3. η διάσπαση τής συνοχής, αποδιοργάνωση, διασκόρπισμα · *η ~ τού στρατεύματος / τού κράτους / τής οικονομίας / τού κόμματος / τής συγκέντρωσης / μιας οικογένειας* 4. η παύση τής λειτουργίας και η επίσημη κατάργηση: ~ *επιχείρησης με απόφαση τού πρωτοδικείου* || ~ *τής Βουλής* και *προκήρυξη εκλογών* φρ ***βαράω διάλυση*** βλ. λ. *βαράω*

(για δεσμεύσεις, συμφωνίες) η ματαίωση ή ακύρωση · *η ~ τού αρραβώνα ! τής συμφωνίας* 6. η ανάμειξη δύο ή περισσοτέρων ουσιών, ώστε να σχηματιστεί διάλυμα, *η ~ τού αλατιού στο νερό 7.* (μτφ) η κατάρρίψη (άποψης, εντύπωσης κ λπ. ως ανυπόστατης) ~ *μιας υποψίας ! αμφιβολίας / των φόβων κάποιου*

διαλυτήριο (το) {διαλυτηρί-ου I -ων} ειδικές εγκαταστάσεις για την αποσυναρμολόγηση μεγάλων κατασκευών: - *πλοίων! αεροσκαφών* [ΕΓΥΜ < *διαλύω* + παραγ επίθημα -*τήριο,* πβ κ. *στιλβω-τήριο].*

διαλύτης (ο) {διαλυτών} χημ το σώμα που βρίσκεται σε μεγαλύτερη αναλογία σε ένα διάλυμα.

[ετυμ. αρχ. < *δια/λύω.* Ο χημικός όρ είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dissolvent]

διαλυτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που μπορεί να διαλύει μια ουσία: ~ *υγρό / ουσία 2.* (μτφ) αυτός που επιφέρει διάλυση τού χώρου στον οποίο ανήκει ~ *πολιτική / στοιχείο* 3. χιμ ***διαλυτικό*** (το) οργανικός διαλύτης που χρησιμοποιείται για τη διάλυση διαφόρων ουσιών ή για την αραίωση χρωμάτων ή άλλων πυκνών διαλυμάτων: *αραιώνω το διορθωτικό με* ~ 4. γλωσσ ***διαλυτικά*** (τα) οι δύο τελείες που τίθενται πάνω από τα φωνήεντα ι και υ. για να δηλώσουν ότι δεν συμπροφέρο- νται με το προηγούμενο φωνήεν *παιδάκια, καταπραΰνω.* — **διαλυ-**

τικ-ά / **-ώς** Ιαρχ ΐ επίρρ, **διαλυτικότητα** (η).
(ητυμ αρχ. < διαλύτης < *διαλύω* Το *δια/.υτικό (υγρό)* είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ. solvant (liquide)] **διαλυτότητα** (η) **[** 1802] **1.** (γενικά) η ιδιότητα ενός σώματος να διαλύεται μέσα σε διαλύτη (βλ λ)· η δυνατότητα μιας ουσίας να διαλύεται σε κάποια άλλη (υγρή. στερεά ή αέρια) συν ευδιαλυσία, ευ- τηξία 2. χημ η ποσότητα τού σώματος που μπορεί να διαλυθεί σε ορισμένη ποσότητα διαλυτικού υγρού και σε ορισμένη θερμοκρασία. [f.tym Μεταφρ δάνειο από γαλλ. solubilite] **διαλυτός,** -ή, -ό [αρχ] αυτός που μπορεί να διαλυθεί μέσα σε άλλο σώμα· *ουσίες ~ στο πετρέλαιο* **διαλύω** ρ. μετβ. [αρχ.] {διάλυσα κ (λόγ) διέλυσα, διαλύ-θηκα, -μένος κ. (λόγ) διαλελυμένος] 1. χωρίζω ένα σύνολο στα επιμέρους κομμάτια από τα οποία αποτελείται, αναλύω ένα όλον στα μέρη του. ~ *μηχανή / παλιό* πλοίο συν αποσυναρμολογώ, αποσυνδέω, ξεμοντάρω 2. προκαλώ φθορά (υλική ή ψυχοπνευματική) - *παπούτσια / ρούχα / έπιπλα* / ΓΟ *σπίτι* JJ *με διέλυσε η γρίπη* j) *τα νέα για τον χαμό τού παιδιού του τον διέλυσαν* συν ξεχαρβαλιόνω (για υλική φθορά), ξηλώνω, κάνω κομμάτια, συντρίβω (ψυχικά), προκαλώ κατάρρευση (συναισθηματική) 3. διασπώ τη συνοχή, απυδιοργανώνω ή διασκορπίζω. ~ *το στράτευμα* / το *κράτος / την οικονομία 1* τον *κρατικό μηχανισμό ί μια παρέα ι το κόμμα / μια οικογένεια ! διαδήλωση / πορεία / συγκέντρωση || σήμερα, ένας στους τέσσερεις γάμους διαλύεται* || διαλυμένη *οικογένεια ι διαλυμένο σπίτι* (με διαζευγμένους γονείς) συν διασπώ. καταστρέφω 4. διακόπτω τη λειτουργία (καταστήματος, οργανισμού, σωματείου, επιχείρησης) και καταργώ επισήμως: *με απόφαση τού πρωτοδικείου* διαλύεται *η επιχείρηση ! ο σύνδεσμος /* το *κατάστημα* |Ι *εντός δεκαημέρου διαλύεται η Βου/.ή και προκηρύσσονται εκ/.ογές* συν εκποιώ (για επιχειρήσεις), καταλύω· φρ ***το διαλύουμε***

χωρίζουμε, διακόπτουμε τις μεταξύ μας σχέσεις (ii) σταματούμε το γλέντι ή διακόπτουμε μια συνάθροιση και αποχωρούμε, ΓΟ *δια/δύσαμε γύρω στα μεσάνυχτα* συν φεύγω 5. (για δεσμεύσεις ή συμφωνίες) παίρνω πίσω τον λόγο μου, ματαιώνω ὀ.τι θα επακολουθήσει ή ακυρώνω όσα έχουν ήδη προηγηθεί. ~ *αρραβώνα / γάμο / δεσμό / συμφωνία* ΣΥΝ καταργώ, ακυρώνω, λύνω, διακόπτω 6. αναμειγνύω δύο ή περισσότερες ουσίες με σκοπό τη δημιουργία διαλύματος. ~ *α/Λτι σε νερό /* μέλι *σε ζεστό γάλα* || *το απορρυπαντικό διαλύει τους* λεκεδες *1 τα λ,ίπη 7.* (μτφ για απόψεις, εντυπώσεις ή συναισθήματα) αναιρώ μια ήδη σχηματισμένη εικόνα ή ιδέα, αποδεικνύοντας ότι είναι ανυπόστατη: *~ τις υποψίες ί τις αμφιβο/.ίες* / τις *αμφισβητήσεις / τους φόβους! τον θυμό ί τους δισταγμούς / την παρεξήγηση/ τον μύθο!* το *μυστήριο / τη σύγχυση / την υπόνοια / κάθε σκιά στις μεταξύ μας σχέσεις* συν εξαλείφω, εκμηδενίζω, εξουδετερώνω. Επίσης (λαϊκότ) **διαλώ** {-άς. }
διαμαντέ επίθ {άκλ.ί (για κρύσταλλο) αυτός που έχει κατεργασμένες άκρες: *~ καθρέφτης / δίσκος* ΙΕΓΥΜ < *διαμάντι* + καταλ. επίθημα *-έ* (βλ.λ)].
διαμαντένιος, -ια. -ιο [μεσν.] αυτός που αποτελείται ή είναι διακοσμημένος με διαμάντια: *~ δαχτυλίδι / περιδέραιο* ΣΥΝ αδαμάντινος, αδαμαντοκόλλητος **Διαμαντής** (ο) ♦ λδαμάντιος
διαμάντι (το) (διαμαντ-ιού | -ιών] **1.** πολύτιμος λίθος, που εμφανίζεται στη φύση με διαφανή κρυσταλλική μορφή ως αλλοτροπική μορφή τού άνθρακα 2. τεχνολ εργαλείο με διαμαντένιο αιχμηρό άκρο που χρησιμοποιείται στη χάραξη ή κοπή σκληρών επιφανειών για πρακτικούς ή διακοσμητικούς σκοπούς οι *διαρρήκτες έκοψαν με ~* το *τζάμι τού παραθύρου* 3. (μτφ. για πράγματα) οτιδήποτε έχει τη στιλπνότητα, την καθαρότητα και τη διαύγεια τού διαμαντιού *νερό ! κρασί* - 4. (μτφ. για ανθρώπους) αυτός που διακρίνεται για την ακεραιότητα τού χαρακτήρα του παιδί / *γυναίκα* ~ συν ηθικός, ενάρετος, αδιάφθορος, έντιμος 5. (μτφ) αυτός που παρουσιάζει μια ιδιότητα στον ύψιστο βαθμό γο ~ *τής αρετής/ τού πνεύματος* συν κορυφή Επίσης **αδάμας** {αδάμαντος} κ **αδάμαντας** (ο).
Ιετυμ Αντιδάν.. < μεσν. *διαμάνπ(ν)* < ιταλ. diamante < μτγν. λατ diamas < αρχ *ά-δάμας).* **διαμαντικά** (το) **1.** κόσμημα ποικιλμένο με διαμάντι **2.** ***διαμαντικά*** (τα) κοσμήματα στολισμένα με διαμάντια ή άλλους πολύτιμους λίθους.
διαμαντόπετρα (η) (χωρ γεν. πληθ.} κατεργασμένο διαμάντι δαχτυλιδιού ή ακατέργαστο διαμάντι στο φυσικό του μέγεθος,
διαμαντόσκονη (η) {χωρ γεν. πληθ } σκόνη από διαμάντι **διαμαρτία** (η) Ιδιαμαρτιών} ΙΑΙΡ ανωμαλία στη διάπλαση μερών ή οργάνων τού σώματος, που εμφανίζεται κατά την ενδομήτρια ζωή τού νεογνού.
[ετυμ αρχ. < *διαμαρτάνω* «αποτυγχάνω παταγωδώς» < *δι(α)-* + *άμαρτανω* Ο ιατρ όρ. *διαμαρτίες (διαπλάσεως)* αποτελεί απόδ τού αγγλ malformations], **διαμαρτύρηση** (η) 11856] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] νομ (για γραμμάτια, συναλλαγματικές κ.λπ) η σύνταξη συμβολαιογραφικής πράξης, που γνωστοποιεί τη λήξη τής προθεσμίας εξόφλησής τους σχόλιό λ. *διαμαρτύρομαι.*
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ protestation], **διαμαρτυρία** (η) {διαμαρτυριών) **1.** προφορική ή γραπτή έκφραση ένστασης, αποδοκιμασίας ή διαφωνίας ως αντίθεση σε ενέργεια (την οποία κάποιος δεν έχει τη δύναμη να προλάβει ή να αποφύγει) *ψήφισμα / φωνή / υπόμνημα / συγκέντρωση ί κίνημα διαμαρτυρίας || θύελλα διαμαρτυριών* 2. η αντίρρηση, η γκρίνια *δέχεται πάντα ό,τι του πεις χωρίς καμία* - συν δυσανασχέτηση. μεμψιμοιρία, μουρμούρα. ** σχολιο λ *διαμαρτύρομαι.*
[ΕΤΥΜ αρχ < *διαμαρτυρώ* (-έω)< δια- + μαρτυρώ].

διαμαρτυρικό (το)] L833] συμβολαιογραφικό έγγραφο που κοινοποιεί στους αποδέκτες του τη μη αποδοχή ή τη μη εμπρόθεσμη εξόφληση συναλλαγματικής ή γραμματίου [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. protet]. διαμαρτύρομαι ρ. αμετβ αποθ {διαμαρτυρή-θηκα, -μένος] 1. εκφράζω προφορικά ή γραπτά τις αντιρρήσεις, ενστάσεις ή τη διαφωνία μου για λόγια ή ενέργειες: - *για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων / για τα νέα οικονομικά μέτρα* Συν ενίσταμαι, παραπο- νούμαι 2. (καθημ.) αντιδρώ με γκρίνια, εκφράζω δυσαρέσκεια, *τώρα που του έπεσε όλη η δου/.ειά μαζεμένη, διαμαρτύρεται* ΣΥΝ εξανίσταμαι, εξεγείρομαι J*·ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός* {ΕΤΥΜ αρχ < δια- + *μαρτύρομαι* < *μάρτυς.* Η λ. σήμαινε αρχικώς «επικαλούμαι θεούς και ανθρώπους ως μάρτυρες», ενώ στην Κ.Δ απαντά κυρίως η σημ «δίνω εκτεταμένη μαρτυρία, δημόσια διακήρυξη» (πβ. *Πράξ.* 20, 21 δια*μαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε και 'Ελλησιν τήν εις Θεόν μετάνοιαν και πίστιν είς τόν κύριον ημών Ἰησοῦν)].*

διαμαρτύρομαι - διαμαρτυρώ, διαμαρτυρία - διαμαρτύρηση. Προκειμένου για οικονομικές συναλλαγές (γραμμάτια, συναλλαγματικές) χρησιμοποιούμε το ρ. **διαμαρτυρώ** και το παραγωγό ουσ. **διαμαρτύρηση** (*'// τράπεζα του διαμαρτύρησε τρία γραμμάτια - Δια- μαρτυρούνται / διαμαρτυρήθηκαν πολλά γραμμάτια αυτή την εποχή - Η διαμαρτύρηση τόσων συναλλαγματικών από την τράπεζα τον καθιστά αφερέγγυο)* Αντιθέτως. το **διαμαρτύρομαι** και το ουσ. **διαμαρτυρία** χρησιμοποιούνται με τη γενικότερη σημ. «υποβάλλω ένσταση, αντιτίθεμαι, δηλώνω την αντίθεσή μου» - «αντίθεση, δήλωση τής αντίθεσης» Ας σημειωθεί ότι στην Αρχαία το *διαμαρτύρομαι* σήμαινε αρχικά «επικαλούμαι τη μαρτυρία», το διαμαρτυρία την «εξώδικο διαμαρτυρία», ή «εξώδικο έγγραφο», το δε δια- *μαρτυρώ* «την υποβολή εξωδίκου» (διαμαρτυρίας). Η λ *διαμαρτύρηση* είναι νεότερη και. προτού προσλάβει τη σημερινή οικονομική σημασία, σήμανε επίσης την έντονη και έγγραφη δήλωση αμφισβητήσεις τής ορθότητας ορισμένων εκκλησιαστικών αποφάσεων περίφημη είναι η *διαμαρτύρηση* (= *διαμαρτυρία*) των Λουθηρανών (1529) κατά των αποφάσεων τού Πάπα, η οποία κατέληξε στο θρησκευτικό δόγμα των **διαμαρτυρομένων** (ή **προτεσταντών**) και τής **Διαμαρτυρομένης Εκκλησίας** Οι διαμαρτυρόμενοι, μάλιστα, απεκλήθησαν ναι **διαμαρτυρηταί** (Κ. Ασώπιος), χαρακτηρισμός που τελικά δεν επικράτησε.

δια μαρτυρόμενος, -η (λόγ. -ένη). -ο {διαμαρτυρομέν-ου (θηλ. -ης) J -ων, -ους] 1. αυτός που σχετίζεται με τους προτεστάντες και το δόγμα τους ~ Ηκκλησία 2. ***δισμορτυρόμενος*** (ο), ***διαμαρτυρομένη*** (η)
οπαδός τού δόγματος τού προτεσταντισμού, προτεστάντης / προτεστάντισσα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαμαρτύρομαι.*
[ΕΤΥΜ Μτχ. ενεστ. τού αρχ ρ. *διαμαρτύρομαι,* απόδ τού ξέν *προτεστάντης* (βλ.λ.)]
διαμαρτυρώ ρ μετβ {διαμαρτυρείς . | διαμαρτύρ-ησα,-ούμαι,-ήθη- κα, -ημένοςΐ 1. ΟΙΚΟΝ (για συναλλαγματικές ή γραμμάτια) θέτω σε λειτουργία διαδικασία διαμαρτυρήσεως (βλ.λ) για τη μη αποδοχή ή τη μη έγκαιρη εξόφλησή τους 2. ΝΟΜ ***διαμαρτυρημένο γραμμάτιο Ι διαμαρτυρημένη συναλλαγματική*** γραμμάτιο / συναλλαγματική που δεν έχουν εξοφληθεί μέσα στις νόμιμες προθεσμίες. ΣΧΟΛΙΟ λ *διαμαρτύρομαι.*
(ΕΤΥΜ < αρχ. *διαμαρτυρώ (-έω),* αρχική σημ. «προβαίνω σε νομικές ενέργειες, προκειμένου να μη φθάσει μια υπόθεση στο δικαστήριο»,

δια- + *μαρτυρώ* < *μάρτυς* II οικον σημ αποδίδει το γαλλ. protester] διαμάχη (η) [αρχ] {διαμαχών! 1. έντονη αντιπαράθεση αντιτιθέμε- νων ομάδων ή των ιδεών που αντιπροσωπεύονται από αυτές: *~ ερ-/α- τών και εργοδοσίας || η συγκεκριμένη ερμηνευτική προσέγγιση τού κειμένου θα αποτελέσει αντικείμενο οξείας επιστημονικής* ~ συν διαπάλη, ανταγωνισμός 2. αντιπαράθεση που καταλήγει σε μικρότερης ή μεγαλύτερης έκτασης διένεξη και προστριβή *οικογενειακές / πο/ατικές / θρησκευτικές / κομματικές /* δικαστικές - συν έριδα, φιλονικία, σύγκρουση, τσακωμός, καβγάς. — διαμάχομαι ρ [αρχ.] διαμείβομαι ρ. αμετβ αποθ. {κυρ στον λόγ. αόρ. διημείφθην, -ης, -η. . μτχ διαμειφθείς, -είσα. -έν] 1. ανταλλάσσομαι: *κανείς δεν γνωρίζει τι ακριβώς διημείφθη μεταξύ τους* 2. ***δισμειφθέντσ*** (τα) οι συζητήσεις που έγιναν. τα λόγια που ειπώθηκαν, που ανταλλάχθηκαν σε συζήτηση. τα *~μεταξύ των* δύο *π/.ευρών* ^ σχολιο λ, *αποθετικός* {ειυμ αρχ , αρχική σημ «ανταλλάσσω», < δι(α> + *αμείβομαι).* διαμελίζω ρ. μετβ |διαμέλΐσ-α. -τηκα, -μένος} 1. κόβω σε κομμάτια: διαμελισμένα *πτώματα* συν τεμαχίζω, κομματιάζω 2. (μτφ) κατακερματίζω ένα όλον. λ χ. ένα κράτος. - - διαμελιστής (ο) [Ι860]. [πτυμ, μτγν < *δια-* + μελίζω < *μέλος*\ διαμελισμός (ο) [μτγν] 1. η κοπή, ο τεμαχισμός σε μικρότερα κομμάτια: ο - *ενός σώματος* 2. (μτφ.) η αποσύνθεση, η (βίαιη) διάσπαση σε κομμάτια: ο ~ *τής* Γιουγκοσλαβίας Επίσης διαμέλιση (η) 1ι8ι2]. διαμελιστικός, -ή, -ό [1866J αυτός που προκαλεί ή χαρακτηρίζεται από ενέργειες κατακερματισμού ενός συνόλου: - *σχέδια! πολιτική* διαμένω ρ αμετβ [αρχ] {διέμεινα] μένω για μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας χρονικό διάστημα σε συγκεκριμένο μέρος, έχω το σπίτι μου (κάπου) διαμε·νουν *μόνιμα στην Αθήνα* |[πολυμελές *οικογένεια διαμένει σε τρώγ?.η 25 τετραγωνικών* συν κάθομαι, κατοικώ, ζω, μένω. j * σχολιο λ. *μένω* διαμερίζω ρ μετβ. {διαμέρι-σα. -τηκα / -θηκα, -μένος} (λόγ) χωρίζω και μοιράζω σε μερίδια συν διαμοιράζω, διανέμω φρ. (μτφ.) ***διεμε- ρίσαντο τα ιμστια αυτού*** *(διεμερίσαντο τα ἱμάτια αυτού,* Κ.Δ. Ματθ. 27, 35) για περιπτώσεις ανθρώπων που εκμεταλλευόμενοι την αδυναμία ή τον θάνατο κάποιου σπεύδουν να μοιραστούν τα υπάρχοντά

του. --**διαμερισμός** (ο) [αρχ.Ι ** *σχομο λ. μοιράζω, διαμέρισμα.* [είυμ αρχ < *δια-* + *μερίζω* < *μέρος* Η φρ. «*διεμερίσαντο τά ιμάτια αύτοϋ*» προέρχεται από την Κ.Δ και περιγράφει την πράξη που έκαναν οι Ρωμαίοι στρατιοπες, οι οποίοι έβαλαν κλήρο για να μοιραστούν τα ενδύματα τού Ιησού, ενώ εκείνος ήταν πάνω στον σταυρό (πβ Ματθ 27, 35 · *σταυρώσαντες δε αυτόν διεμερίσαντο τά ίματια αύτοϋ βαλόντες κλήρον)]*. **διαμέριαμα** (το) [1871] [διαμερίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το αυτόνομο τμήμα πολυκατοικίας που αποτελείται από επιμέρους δωμάτια και χρησιμοποιείται ος κατοικία ή εργασιακός χώρος· ιδιόκτητο' πολυτελές ι *διαμπερές / ευάερο (ευρύχωρο ί άνετο* ~ 2. τμήμα μιας γεωγραφικής περιοχής (χώρας, επαρχίας, πόλης, κωμόπολης κλπ.), συνήθ. με διοικητική αυτοτέλεια: *ψηφίζω για συμβούλους στο Β'~ Αθηνών [[γεωγραφικό* ~ — (μεγεθ.) **διαμερισματάρα** (η) (σημ. 1). (υποκ.) **διαμεριαματάκι** (το) (σημ. 1). **διαμερισματικός,** -ή. -ό (σημ. 2).
[ΗΤΥΜ < διαμερίζω, μεταφρ. δάνειο από γαλλ appartementj.

ΣΧΟΛΙΟ Η λ. διαμέρισμα είναι νεότερη και εμφανίζεται στον Αγγελο Βλάχο (1871) Η λ *διαμέρισμα* (από το *διαμερίζω)* είναι μεταφραστικό δάνειο τού γαλλ. appartment (από όπου και το αγγλ apartment με ένα -ρ·) που προέρχεται από μεσν. λατ appartimen- tum, παράγωγο τού p. appartire «διαιρώ, διαμερίζω».

διαμεαολαβητής (ο), **διαμεσολαβήτρια** (η) {διαμεσολαβητριών|
πρόσωπο που διαμεσολαβεί, που βοηθά στη συνεννόηση ή την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ διαφορετικών (συνήθ. αντίπαλων) μερών: ο *ειδικός ~ τού Ο.Η Ε για το Κυπριακό* **2.** πρόσο)πο που ορίζεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και παραλαμβάνει τις καταγγελίες όλων των πολιτών τής Κ.Ε για οποιαδήποτε περίπτωση κακής διοίκησης στο πλαίσιο τής δράσης των κοινοτικιόν οργάνων ή οργανισμών διεξάγει έρευνες και, αν οι καταγγελίες είναι βάσιμες, διαβιβάζει εκθέσεις προς το Κοινοβούλιο ή προς το οικείο όργανο · 3. ερμηνευτής ενός κειμένου (λογοτεχνικού, θεατρικού κ ά.), ο φιλόλογος, κριτικός τής λογοτεχνίας ή τού θεάτρου κ.ά ΙΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. (inter)mediatorj **διαμεσολαβώ** ρ. αμετβ. [διαμεσολαβείς... | διαμεσολάβ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) 1. μεσολαβώ, βοηθώ στη συνεννόηση ή την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ διαφορετικών μερών 2. (ειδικότ) παρεμβάλλομαι ανάμεσα στον συγγραφέα και τον αναγνώστη για να βοηθήσω τον δεύτερο στην ερμηνεία και την κατανόηση ενός κειμένου (λογοτεχνικού. θεατρικού κ.λπ.) ο *θεατρικός κριτικός διαμεσο/-αβεί στο θεατρικό* κείμενο *για να διευκολύνει την πρόσληψή* του **— διαμε- σολάβηση** (η) *r σχομο λ. μεσολαβώ.* **διάμεσος,** -ος/-η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που βρίσκεται στο μεταξύ διάστημα (τοπικώς, χρονικώς ή εννοιολογικώς): ~ *διάστημα Ι κενό (απόσταση / στρώμα / έννοια* συν ενδιάμεσος αμ ακραίος, ύστατος 2. ΙΕΩΜ ***διάμεσος*** (η) {διαμέ-ου | -ων, -ους} (α) *(~ τριγώνου)* το ευθύ- γραμμο τμήμα που συνδέει την κορυφή τριγώνου με το μέσο τής απέναντι πλευράς (β) *(~ τραπεζίου)* το ευθύγραμμο τμήμα που συνδέει τα μέσα των μη παράλληλων πλευρών 3. ***διάμεσο*** (το) (διαμέ-ου (-ων} (α) το ιντερμέτζο (βλ λ) (β) το μέντιουμ (βλ.λ). **διά μέσου** πρόθ [αρχ **]** (+γεν.) δηλώνει: **1.** τη διέλευση από τόπο *πήγε στο χωριό του - Τριπόλεως* 2. τον τρόπο: ~ *τής διπλωματικής οδού*. **διαμετακομίζω** ρ. μετβ {διαμετακόμισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα) -μένος} μεταφέρω (εμπορεύματα) μέσω τρίτης χώρας, που συνιστά συγκοινωνιακό κόμβο. — **διαμετακόμιση** (η) [1833).
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transiterJ **διαμετακομιστικός,** -ή, -ό [1833]**1.** αυτός που σχετίζεται με τη διαμετακόμιση 2. ***δισμετακομιστικό εμπόριο*** η εισαγωγή εμπορευμάτων σε αποθήκες τελωνείου με σκοπό τη μελλοντική διοχέτευσή τους σε επιμέρους αγορές ΣΥΝ τράνζιτ.
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού διεθνούς όρου transit < λατ. transitus, ρ transire «περνώ, διασχίζω»], **διαμέτρημα** (το) 11886] (διαμετρήμ-ατος **[** -ατα. -άτων} **1.** το μήκος τής διαμέτρου (συνήθ. κάννης όπλου) 2. (μτφ για πρόσ) η αξία. το κύρος, *επιστήμονας μεγάλου ~ * ." σχομο λ. εμβέλεια.*
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ calibre], **διαμετρικός,** -ή. -ό Ιμτγν] αυτός που σχετίζεται με τη διάμετρο, **διαμετρικώς** επίρρ στη φρ ***δισμετρικώς αντίθετος*** εντελώς αντίθετος. στο άλλο άκρο· το *καλό και* το *κακό είναι διαμετρικώς αντίθετες* ε'ννοιες Επίσης **διαμετρικά.** σχολιο λ *διάμετρος.*
(F.ΙΥΜ Η φρ. *διαμετρικούς αντίθετοι* αποδίδει τη γαλλ diametralement opposes].
διάμετρος (η) [αρχ 1 |διαμέτρ-ου [-ων, -ουςί γεωμ το ευθύγραμμο τμήμα που διέρχεται από το κέντρο κύκλου, συνδέοντας δύο σημεία τής περιφέρειάς του ΦΡ **εκ *διαμέτρου αντίθετος*** *{έκ διαμέτρου άντικείμενος.* παπυρικό απόσπ) εντελώς αντίθετος, ευρισκόμενος στο άλλο άκρο. οι *ομιλητές υποστήριξαν* **~** *απόψεις.* **-- διαμετρώ** ρ. Ιαρχ.1 {-εις }. σχομο λ *εμβέλεια.*

εκ διαμέτρου αντίθετος - διαμετρικώς αντίθετος. Διάμετρος (ενν. *γραμμή*) είναι αυτή που, περνώντας μέσα από το κέντρο ενός κύκλου, ενώνει δύο απέναντι σημεία τής περιφέρειας τού κύκλου Τα δύο αυτά σημεία βρίσκονται σε πλήρη «εκ διαμέτρου» αντίθεση. είναι απολύτως ή **«εκ διαμέτρου αντίθετα»** ή **«διαμετρικώς αντίθετα».** Η σχέση αυτή ήταν ιδιαιτέρως αισθητή στα ουράνια σώματα (πλανήτες), που χαρακτηρίζονταν ως «*εκ διαμέτρου αντι- κείμενοι*»

διαμήκης, -ης, διάμηκες [1898] (διαμήκ-ους | -εις (ουδ -η)} **1.** αυτός που εκτείνεται σε όλο το μήκος κάποιου πράγματος. ~ *τομή* ΑΝΤ. εγκάρσιος **2.** ΝΑΥΤ *διάμηκες* (το) η τομή ενός κατακόρυφου επιπέδου που διέρχεται από την πλώρη καν την πρύμνη διαιρώντας το πλοίο σε δεξιό και αριστερό τμήμα
ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες.*
[ΕΙΥΜ < *δια-* + *-μήκης(π$ ουρανο-μήκης)* < *μήκος]* **διαμηνύω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {διαμήνυ-σα (λόγ. διεμήνυσα), -θηκα (λόγ. διεμηνύθην, -ης, -η ..)} (επίσ.) διαβιβάζω (προφορικό ή γραπτό μήνυμα) ο *εισαγγελέας τού Αρείου Ίπάγου διεμήνυσε στον αρμόδιο ανακριτή να διενεργήσει προκαταρκτική εξέταση || διεμήνυσε την πρόθεσή του να οδηγήσει την υπόθεση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.* — **διαμήνυση** (η)
διαμιάς επίρρ. χωρίς μεσολάβηση χρονικού διαστήματος, αμέσως: *σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν έχουμε καιρό για σκέψη οι αποφάσεις λαμβάνονται*
διαμοιράζω ρ. μετβ. (μεσν] {διαμοίρασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος]
χωρίζω σε μερίδια, τα οποία διανέμω *διαμοίρασε τα υπάρχοντά του στους φτωχούς* 2. (μεσοπαθ *διαμοιράζομαι*) παίρνω μερίδιο από (κάτι) μαζί με άλλους: *οι συγγενείς διαμοιράστηκαν την περιουσία του.* — **διαμοίραση** (η) [μεσν] κ **διαμοιρασμός** (ο) [1782j ** σχολιο λ. *μοιράζω*
διαμονή (η) {χωρ. πληθ } η παραμονή και διαβίωση σε συγκεκριμένο τόπο (συνήθ. για περιορισμένο χρονικό διάστημα): *η ~ σε ξενοδοχείο || αναλαμβάνω τα έξοδα διαμονής και διατροφής των φιλοξενούμενων.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μένω* [Ι.ΓΥΜ αρχ < *διαμένω],* **διαμονητήριο** (το)]1871] {διαμονητηρί-ου | -ων} **1.** (παλαιότ.) η άδεια παραμονής 2. η άδεια που εκδίδεται από την κοινότητα τού Αγίου Όρους και με την οποία επιτρέπεται σε κάποιον να επισκεφθεί τις μονές εντός τής επικράτειάς του. **διαμορφώνω** ρ μετβ. [διαμόρφω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** (α) δίνω σχήμα και μορφή σε (κάτι): *μας αρέσει να διαμορφώνουμε με το δικό μας γούστο τον χώρο όπου ζούμε* (β) τροποποιώ τη μορφή ή τη λειτουργία. ~ *μια αποθήκη σε στούντιο* 2. (α) επιδρώ καθοριστικά στην τελική μορφή που κάτι λαμβάνει: οι *γονείς και οι δάσκα/.οί μας μας διαμόρφωσαν ως προσωπικότητες || ~ τις συνθήκες / τον χαρακτήρα / την εξέλιξη / τις αντιλήψεις* ΣΥΝ καθορίζω, μορφώνω (β) δίνω την τελική μορφή σε κάτι: *διαμόρφωσαν* το *πρόγραμμα* τού *σταθμού / την εξωτερική πολιτική τής χώρας || αυτός ο παίκτης διαμόρφωσε το τελικό σκορ με δύο δικά του γκολ |) διαμόρφωσαν τις προϋποθέσεις μιας γόνιμης συνεργασίας (| στη χώρα αυτή έχει διαμορφωθεί ένα πλαίσιο υγιούς ανταγωνισμού* 3. καθορίζω την αξία: ~ *τα μισθώματα ι τις τιμές προϊόντων ί τα ενοίκια || «το δολάριο διαμορφώθηκε* στα *χαμηλότερα επίπεδα των τελευταίων εβδομάδων έναντι τού μάρκου»* (εφημ) || *«οι τιμές των ενοικιαζομένων δωματίων διαμορφώνονται ελεύθερα»* (εφημ.)
[FI ΥΜ < μτγν *διαμορφώ (-όω)* < *δια-* + *-μορφώ* < *μορφή* j **διαμόρφωση** (η) [μτγν] j-ης κ -ώσεως | -α>σεις, -ώσεων) **1.** (α) το να δίνει κάποιος συγκεκριμένο σχήμα και μορφή σε κάτι · - *εσωτερικού χώρου / εδάφους || η ~ πλατείας / χώρου άθλησης* (β) η τροποποίηση τής μορφής και τής λειτουργίας (συνήθ. χώρου, οικήματος). ~ τού νε- *οκλασικού κτηρίου σε θέατρο* 2. (α) ο καθορισμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ~ *χαρακτήρα / γούστου* / συνειδήσεων || *εργάζονται για τη ~ ενός πλαισίου συνεργασίας* [| *η - άποψης / γνώμης / πολιτικού προσανατολισμού* ΣΥΝ διάπλαση (β) ο καθορισμός τής τελικής μορφής, *η ~* του *σκορ* ενός *αγώνα* 3. ο καθορισμός τής αξίας: *η ~ τής τιμής μιας μετοχής στο* τέλος *τής συνεδρίασης* ΙΙ *η ~ των ενοικίων σε μια περιοχή*
διαμορφωτής (ο) [1888], **διαμορφώτρια** (η) (διαμορφωτριών| **1.** πρόσωπο που δίνει σχήμα και μορφή σε (κάτι): *- χώρων ι αποφάσεων/ πολιτικής ΣΥΙ* δημιουργός 2. (μτφ.) πρόσωπο που διαπλάθει ηθικά και πνευματικά: ο *Ρήγας Βε/.εστινλής υπήρξε ~ τού προεπαναστατικού κλίματος.* - **διαμορφωτικός,** -ή, -ό (μτγν.], **διαμορφωπκ-ά / -ώς** [1893] επίρρ. **διαμπερής,** -ής. -ές {διαμπερ-ούς | -είς (ουδ -ή)ί αυτός που φθάνει από το ένα άκρο στο άλλο: ~ *τραύμα / διαμέρισμα.* ** σχολιο λ. *-ης,*
~ε$
[Ρ.ΤΥΜ. αρχ < *δι(α)-* + *-αμπερής* < *άμπείρω.* ποιητ. τ. τού *άναπειρω* «διαπερνώ» (ίΐε συγκοπή) < *ανα-* + *πείρο).* Βλ. κ *πόρπη].* **δίαμφίσβητώ** ρ μετβ. Ιαρχ.] {διαμφισβητείς.. | διαμφισβήτ-ησα,-ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. (λόγ) αμφισβητώ, *διαμφισβητούνται τα λε- γόμενά του* 2. προβάλλω διεκδικήσεις (σε κάτι): *διαμφισβητεί την κυριότητα ενός οικοπέδου τού πατέρα του* ΣΥΝ διεκδικώ, διαφιλονι- κώ — **διαμφισβήτηση** (η) [αρχ.]. **διάνα** επίρρ. (καθημ) κυρ στις ΦΡ *κάνω / πετυχαίνω διάνα* (i) βρίσκω με ακρίβεια τον στόχο- και ως επιφών *διάνα!* (βρήκα στόχο, πέτυχα) (μτφ.) (ii) βρίσκω τη σωστότερη λύση. κάνω τη σωστότερη επιλογή: *Έκανε διάνα! Πούλησε* το *κτήμα λίγο πριν πέσει η τιμή του* (iii) μαντεύω σωστά* *Έκανες διάνα! Πράγματι αυτός ήταν ο ένοχος!*
[ΕΙΥΜ < ισπ. diana Πιθ. από το λατ όνομα Diana «Αρτεμις», η θεά τού κυνηγιού, τής οποίας την εικόνα συνήθιζαν να χρησιμοποιούν ως δείκτη που δήλωνε το κέντρο τού στόχου Κατ' άλλους. < ισπ. diana «εγερτήριο σάλπισμα» < dia «ημέρα, πρωί»] **διαναφορά** (η) η αμοιβαία αναφορά μεταξύ στοιχείων τού ίδιου κειμένου με συνεπείς ~ συν&?ει μεταξύ τους στοιχεία τού ποιήματος *που, διαφορετικά, θα διέφευγαν την προσοχή τού αναγνώστη* (ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. cross-reference], **διανεμητής** (ο) [μτγν.]. **διανεμήτρια** (η) {διανεμητριών} (σημ Ι)
πρόσωπο που κάνει διανομή 2. γεωργικό μηχάνημα που διανέμει το λίπασμα σε καλλιέργειες **διανεμητικός,** -ή, -ό [αρχ] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη διανομή **2.**

ΓΛΩΣΣ ***διανεμητικά αριθμητικά*** τα αριθμητικά που εκφέρονται εμπροθέτως (ανά + απόλυτο αριθμητικό), π.χ *ανά ένας*, ή με διπλασιασμό τού απόλυτου αριθμητικού, π χ *τρεις-τρεις*, και εκφράζουν χωρισμό ή κατανομή· *μπείτε στη σειρά ανά δύο* || *ένας-ένας παρακαλώ, μη σπρώχνετε*'

διανέμω ρ μετβ. [αρχ.((διένειμα, διανεμή-θηκα, -μένοςί δίνω στον καθένα αυτό που του αντιστοιχεί από ένα σύνολο ομοειδϋν πραγμάτων ο *ταχυδρόμος διένειμε την αλ/.η/.ογραφία* || ~ *φυλλάδια / φαγητό για το σπίτι* || *τα συνεργεία τού Υπουργείου διένειμαν τρόφιμα στους σεισμοπαθείς* |j *οι αγρότες ζήτησαν να διανεμηθεί ξανά η γη με πιο δίκαιο τρόπο* συν μοιράζω, κατανέμω. σχολιο λ. *μοιράζω* **διανεύω** ρ αμετβ. {διένευσα} (λακ.) κάνω νεύμα συν. γνέφω — **διά- νεμα** (το).

[ετυμ αρχ. < *δια-* + *νεύω* (βλ λ)J. **διανθίζω** ρ. μετβ. [μτγν] {διάνθισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** στολίζω με καλολογικά στοιχεία *συνήθιζε να διανθίζει την* ομιλία *του με αποφθέγματα κλασικών συγγραφέων* ΣΥΝ καλλωπίζω 2. ποικίλλω (λόγο, καλλιτεχνικό έργο) με στοιχεία που επηρεάζουν τον αισθητικό του χαρακτήρα: *ποιητική ταινία διανθισμένη με ιδιότυπο χιούμορ.* **διανθρώπινος,** -η. -ο αυτός που πραγματοποιείται ανάμεσα σε ανθρώπους· - *επικοινωνία / σχέσεις ί κατανόηση* [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. inierhuman| **διανόημα** (το) [αρχ] {διανοήμ-ατος | -ατα. -άτων} αυτό που στοχάζεται (κάποιος): *αυτό το φι/>οσοφικό βιβ/ίο εκφράζει υψηλά ~* || *οι μαθητές πρέπει να μάθουν να εκφράζουν με, σαφήνεια τα διανοήματά τους* συν σκέψη, στοχασμός **διανόηση** (η) |αρχ.} Ι-ης κ -ήσεως | χωρ πληθ.} **1.** η πνευματική λειτουργία τής σύνδεσης εννοιών με κρίσεις 2. (περιληπτ.) το σύνολο των πνευματικών ανθρώπων, των διανοουμένων: το *μοντέ/.ο τής σύγχρονης καταναλωτικής κοινωνίας χτυπήθηκε πολύ από την προοδευτική ~ τής Ευρώπης* || *η υψη/.ή ~* συν άνθρωποι των γραμμάτων / τού πνεύματος, πνευματική ηγεσία, ιντελιγκέντσια. **διανοητής** (ο) [μτγν.Ι. **διανοήτρια** (η) {διανοητριών} άνθρωπος που καταπιάνεται με τη μελέτη γενικότερων πνευματικών προβλημάτων *θεωρούσε τον Ευάγγε/-ο Παπανούτσο ως έναν από τους οξυδερκέστερους Έ/.ληνες ~ τού καιρού του* συν στοχαστής, διανοούμενος. σχολιο λ *κουλτουριάρης* **διανοητικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη διανόηση. ~ *λειτουργία / ισορροπία ί υγεία / εγρήγορση / διαύγεια* **2.** ΙΑΤΡ (α) ***διανοητική καθυστέρηση / ανεπάρκεια*** η ανάπτυξη τής νοημοσύνης σε επίπεδα χαμηλότερα από τα φυσιολογικά για την ηλικία τού συγκεκριμένου ατόμου (β) ***διανοητική κατάπτωση*** η ανίατη βλάβη των γνωστικών λειτουργιών, η οποία εκδηλώνεται με νευροψυχικές διαταραχές (γ) ***διανοητική σύγχυση*** βλ. λ. *σύγχυση* **3.** αυτός που έχει αναπτύξει κυρ. τον τομέα τής προσωπικότητάς του που αφορά στη σκέψη: *λειτουργεί εγκεφαλικά είναι καθαρά ~ τύπος* ΣΥΝ εγκεφαλικός λνί συναισθηματικός. -- **διανοητικ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ. **διανοητικότητα** (η) [189*6] (χωρ. πληθ } **1.** η ιδιότητα τού σκεπτόμε- νου ανθρώπου 2. ο βαθμός διανοητικής ανάπτυξης, *υψηλή ~* συν ευφυΐα.

διάνοια (η) |-ας κ (λόγ.) -οίας | -ών] **1.** η λειτουργία τής σκέψης που κωδικοποιεί σε έννοιες και παραστάσεις τα δεδομένα των αισθήσεων συν νους, πνεύμα ΦΡ (α) ***προϊόντα τής δισνοίας*** τα πνευματικά δημιουργήματα που υπόκεινται στην προστασία των διατάξεων περί πνευματικής ιδιοκτησίας (β) ***ούτε κατά διάνοια*** ούτε να το διανοη- θείς, να μη σου περάσει καν από το μυαλό· *Να αντιγράψω στις εξετάσεις; ~!* || *Να την αφήσω να πάει μόνη της διακοπές, ~!* 2. η πνευματική ικανότητα: *ανεπτυγμένη ι υψηλή* **~** συν μυαλό 3. (συνεκδ για πρόσ -καθημ.) αυτός που έχει πνευματικές ικανότητες ανεπτυγμένες σε πολύ υψηλό βαθμό *τον θεωρούν ~ στα μαθηματικά* ΣΥΝ μεγαλοφυία σχολιο λ *ενδιάθετος, έξυπνος* [πτυμ αρχ < διανοούμαι]. **δϊανοίγω** ρ μετβ |αρχ] {διάνοι-ξα, -χθηκα, -γμένος} 1. κατασκευάζω (δρόμο, διώρυγα, τούνελ), *διανοίχθηκε ο νέος περιφερειακός δρόμος*

(μεσοπαθ. ***διανοίγομαι)*** (μτφ.) εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι: *με την τεχνολογική πρόοδο διανοίγονται νέες προοπτικές για το ανθρώπινο γένος.* - **διάνοιγμο** (το) [18311 **διάνοιξη** (η) Ιμτγν.] {-ης κ -οίεως | -θίξεις, -οίξεων} **1.** η κατασκευή (δρόμου ή περάσματος): *η ~ οδού σε δύσβατη ορεινή περιοχή* Ι| *~ διώρυγας* 2. η διαπλάτυνση: *δόθηκαν αποζημιο>σεις για τη ~ αγροτικών δρόμων* συν πλάτεμα, φάρδεμα. διεύρυνση **διανομέας** (ο/η) |διανομ-είς, -έων] **1.** πρόσο>πο που έχει έργο του να πηγαίνει και να παραδίδει πράγματα ενός συνόλου σε καθέναν από αυτούς που τα δικαιούνται συν διανεμητής φρ (επίσ.) ***ταχυδρομικός διανομέας*** *ο* ταχυδρομικός υπάλληλος που διανέμει επιστολές και δέματα στους παραλήπτες συν ταχυδρόμος, γραμματοκομιστής

το ντιστριμπιτέρ (βλ λ)

[είυμ < μτγν *διανομεύς* < αρχ διανέμω. Η ηλεκτρ. σημ. στα αυτοκίνητα αποδίδει το γαλλ distributeur] **διανομή** (η) **1.** (α) η παράδοση των αντικειμένων ενός συνόλου σε καθέναν από αυτούς που τα δικαιούνται: ~ *των σχολικών βιβλίων στους μαθητές* || ~ *συσσιτίου / επιστολών / γαιών στους ακτήμονες* || *κάνω ~ διαφημιστικών εντύπων* || ~ *φαγητών κατ' οίκον* (β) η παροχή (κυρ. ενέργειας) σε διαφορετικούς αποδέκτες *η ~ ρεύματος / αερίου* (γ) η διαίρεση ενός συνόλου σε μέρη σύμφωνα με κάποια κριτήρια και η παράδοση τού κάθε μέρους σε καθέναν από αυτούς που το δικαιούται: οι *αγρότες ζητούν δικαιότερη ~ τής αγροτικής γης* ΣΥΝ μοί- ρασμα 2. (συνεκδ.) η υπηρεσία που έχει ως αρμοδιότητα την κατανομή επιστολών και δεμάτων στους κατά τόπους ταχυδρόμους, καθώς και ο χώρος στον οποίο στεγάζεται 3. η διάθεση στο κοινό: ~ *τίτ λων τού Δημοσίου* ΣΥΝ παροχή **4.** ΚΙΝΗΜ (α) το στάδιο που μεσολαβεί από την ολοκλήρωση τής παραγωγής μιας ταινίας μέχρι την προβολή της στο κοινό' περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που είναι αναγκαίες για να εξασφαλιστεί η προβολή τής ταινίας σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό κινηματογραφικών αιθουσών: οι *ελληνικές ταινίες έχουν πρόβλημα στη ~* τοτ;ε (β) (συνεκδ.) ο αριθμός των αιθουσών στις οποίες προβάλλεται μια ταινία *κα/.ή ~ στις μέρες μας θεωρείται αυτή που περιλαμβάνει προβολή τής ταινίας τουλάχιστον σε δύο πολυκινηματογράφους* 5. (για ρόλους στο θέατρο) ο καθορισμός των ρόλων που πρόκειται να υποδυθούν τα μέλη θεατρικού θιάσου, οι ηθοποιοί ταινίας ή οι τραγουδιστές όπερας, *ταινία που ξεχωρίζει για τη ~ της, καθώς συμμετέχει μια πλειάδα καλών ηθοποιών* [ΕΤΥΜ αρχ < *διανέμομή* **διανοούμαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ αποθ. Ιδιανοήθηκα] **♦ 1.** (μετβ) βάζω με τον νου μου. κάνω συγκεκριμένη σκέψη (μόνο αρνητ. ή σε ερώτηση): δεν ~ *καν ότι ο γιος μου θα μπει στο Πανεπιστήμιο δεν έχω τέτοιες ε? ·πίδες* || *πώς διανοήθηκες τέτοιο πράγμα.* **♦** 2. (αμετβ) στοχάζομαι: *στην αρχαία Αθήνα υπάρχαν πολλοί που μπορούσαν να διανοούνται ελεύθερα και δημιουργικά* ΣΥΝ σκέφτομαι, φιλοσοφώ. ΣΧΟΜΟ λ. *αποθετικός.*

[κι ΥΜ < αρχ *διανοούμαι (-έο-)* < *δια-* + *νοούμαι* < νους), **διανοουμενίστικος,** -η, -ο (μειωτ.) αυτός που μιμείται τα χαρακτηριστικά διανοουμένου, αυτός που χαρακτηρίζεται από επίφαση κουλτούρας ~ *ύφος / λόγος* ΙΥΝ κουλτουριάρικος. [ΕΤΥΜ < *διανοούμενος* + παραγ. επίθημα *-ίστικος.* πβ. κ */.αικ-ίστι- κος* \.

διανοούμενος (ο) {διανοουμέν-ου | -ων. -ους}, **διανοούμενη** (η) πνευματικός άνθρωπος που ασχολείται με τα γράμματα, τις τέχνες ή την επιστήμη, παρεμβαίνοντας και στην κοινωνική και πολιτική ζωή με το ιδιαίτερο βάρος που έχει η άποψή του συν άνθρωπος των γραμμάτων / τού πνεύματος, διανοητής (Βλ. κ. λ. */.όγιος)* σχολιο λ *κουλτουριάρης.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ intellectuel]. **διάνος** (ο) το πουλί γάλος· η αρσενική γαλοπούλα (βλ λ) ΣΥΝ ινδική όρνιθα, κούρκος.

ΙείυΜ < *ινδιάνος* (βλ λ.)[. **διανυκτέρευση** (η) [μτγν] [-ης κ -εύσεως [-εύσεις, -εύσεων] **1.** η παραμονή σε συγκεκριμένο τόπο κατά τη νύχτα: *θα ξεκινήσουμε στις 8 00 το πρωί. η - θα γίνει στην Καβάλα και την άλλη μέρα θα κε- ράσουμε στην Τουρκία* 2. σι ΡΑΤ η άδεια να περάσει ο στρατιώτης τη νύχτα του εκτός στρατοπέδου: ο *επιλοχίας τού έδωσε έξοδο με* **διανυκτερεύω** ρ αμετβ. {μτχ. ενεστ διανυκτερεύων, -ουσα, -ον **|** διανυκτέρευσα) 1. περνώ τη νύχτα σε συγκεκριμένο τόπο: *θα διανυ- κτερεύσουμε σε κοντινό χωριό* συν καταλύω, σταθμεύω 2. (η μτχ. ενεστ. ***διανυκτερεύων,*** *-ουσα,* -ον) μένω ανοικτός, λειτουργώ τη νύχτα διανυκτερεύοντα νοσοκομεία */ φαρμακεία / βενζινάδικα* || δια- νυκτερεΰων *ιατρός* || διανυκτερευουσα *(νοσοκόμος)*

[ΕΙΥΜ αρχ < *δια-* + *νυκτερεύω* < *νύκτερος «νυχτερινός»* < *νύξ, νυ- κτός*\

διάνυσμα (το) {διανύσμ-ατος | -ατα, -άτων} μαθ το προσανατολισμένο ευθύγραμμο τμήμα στο οποίο έχουμε ορίσει διεύθυνση, φορά και μέτρο συν άνυσμα. — διανυσματικός. -ή. -ό [ετυμ μτγν. αρχική σημ. «καλυφθείσα απόσταση», < αρχ. *διανύω.* Η μαθ σημ. αποδίδει το γαλλ. vecteurJ. **διανύω** ρ. μετβ {διάνυσα κ. (λόγ.) διήνυσα, διανύθηκα, -μένος} **1.** διατρέχω (συγκεκριμένη απόσταση): ~ *πολλά χι/αόμετρα* |j *ένα σώμα διανύει τροχιά γύρω από άλλο σώμα* συν καλύπτω 2. (κατ' επέκτ) (i) βρίσκομαι σε μια συγκεκριμένη χρονική φάση, περίοδο: *η εβδομάδα ι ο μήνας* / ο *χρόνος που διανύουμε* || ~ *το 18ο έτος τής η/.ικίας μου*

αντιμετωπίζω, περνώ: *διανύσαμε μια μεγάλη περίοδο κρίσης* || *έχουμε ακόμη πολλά στάδια να διανύσουμε πριν από το τελικό* — **διάνυση** (η) Ιμτγν].

JF.ΤΥΜ αρχ < *δι(α)·* + *άνύω* «φέρω εις πέρας, πραγματοποιώ», παράλλ τ τού ρ *ά-νυ-μι* < **ά-νυ-μι* < I.E. *sn-nu-. Ομόρρ. *αύθ-έντης* < *αύτο-* + **έντης* < I F.. *sen- (απαθής βαθμ τής ρίζας με συνεσταλμ. βαθμίδα το sn- του *ά-νυ-μι*, πβ. σανσκρ. san0ti «κερδίζει») Η σημερινή σημ. ήδη άρχ.]. **διαξιφισμός** (ο) **1.** (σπάν) η ανταλλαγή χτυπημάτων με ξίφη συν ξιφομαχία 2. (συνήθ. μτφ) η λεκτική αντιπαράθεση μεταξύ συνομιλητών *από την αρχή τής συζήτησης εμφανίστηκαν ιδεο/.ογικοί* - [| *εμπλέκομαι σε έντονους* ~ συν σύγκρουση. σχολιο λ. *συνομιλία.* [ετυμ μτγν < αρχ. *διαξιφίζομαι* < *δια-* + *ξιφίζομαι* < *ξίφος]* **διαξονικός,** -ή, -ό -► δι-. -αξονικός **διαολεμένος,** -η. -ο **♦** διαβολεμένος **διαολια** (η) -» διαβολιά **διαόλια** (τα) {χωρ. γεν.} (οικ) η οργίλη διάθεση, η οργή· κυρ. σε φράσεις. λ.χ *έχω τα ~ μου* (έχω τα νεύρα μου) || μ' *έπιασαν τα ~ μον* (εξοργίστηκα).

διαολίζω ρ. μετβ {διαόλισ-α. -τηκα, -μένος} (οικ) εκνευρίζω πολύ, εξοργίζω κάποιον: *μη με διαολίζεις με. τις βλακείες* σου'ΙΙ (συνήθ. μεσοπαθ) τέτοια *ακούω και* διαολίζομαι **διαολικός,** -ή/-ιά, -ό **-♦** διαβολικός **διαολογυναίκα** (η) **♦** διαβολογυναίκα **διαολοθήλι/κο** (το) ***** διαβολοθήλυκο **διαολόκαιρος** (ο) **->** διαβολόκαιρος **διαολοκόριτσο** (το) **-♦** διαβολοκόριτσο **διαολόπαιδο** (το) **-»**διαβολόπαιδο **διάολος** (ο) **-*** διάβολος

διαπαιδαγώγηση (η) 11876] {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ } ο τρόπος με τον οποίο ανατρέφεται και εκπαιδεύεται κανείς *οικογενειακή / σε*

ξυναλική/ στρατιωτική / ηθική i θρησκευτική -συν αγωγή, καθοδήγηση, παιδεία. ^ σχολιο λ *παιδεία* **διαπαιδαγωγώ** ρ μετβ. [αρχ.] {διαπαιδαγωγείς J διαπαιδαγώγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} διαμορφώνω, διαπλάθω τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά (κάποιου) με παιδευτικές μεθόδους· *πολλοί είναι οι φορείς που διαπαιδαγο)γούν τους νέους: σχολείο, πολιτεία. Εκκλησία, οικογένεια* συν εκπαιδεύω, καθοδηγώ, **διαπάλη** (η) [μτγν] (χωρ. πληθ } η έντονη αναμέτρηση μεταξύ αντιπάλων ~ *μεταξύ κρατών \ \ ταξική / ιδεολογική / κοινωνική / κομματική* ~ ΣΥΝ ανταγωνισμός, πάλη. **διά παντος** επίρρ |αρχ.| (λόγ) για πάντα συνήθ στη φρ ***άπαξ (και) διά παντός*** μια για πάντα αντ προσωρινά, στιγμιαία, **διαπασών** (η/το) {άκλ.) **1.** μους (α) το διάστημα μουσικής κλίμακας συν' ογδόη (β) η έκταση μιας φωνής ή ενός οργάνου (από τον χαμηλότερο μέχρι τον οξύτερο φθόγγο) φρ ***στη διαπασών*** (i) (για ήχο οργάνου ή ανθρώπινη φωνή) στο μεγαλύτερο ύψος τής κλίμακας, με τη μεγαλύτερη οξύτητα (ii) (κατ' επέκτ) στη μεγαλύτερη δυνατή ένταση: το *ραδιόφωνο έπαιζε όλη μέρα ~ και αναστατώθηκε η πολυκατοικία* 2. ***διαπασών*** (το) (i) μικρό κρουστό χαλύβδινο όργανο με στέλεχος που απολήγει σε δύο άκρα. η κρούση των οποίων παράγει τον φθόγγο λα και χρησιμοποιείται στο κούρδισμα των οργάνων (ii) μικρό πνευστό όργανο, που θυμίζει σφυρίχτρα, με προορισμό ανάλογο με τον παραπάνω.

[εγυμ < αρχ. *διαπασών,* από τη φρ *ή διά πασών χορδών συμφωνία* (Πλάτ. *Πο/.ιτεία* 432a) Στη σημ 2 η λ προέρχεται από το γαλλ. αντι- δάν diapason (< λατ diapason < αρχ. *διαπασών)].* **διαπεπιστευμένος,** -η, -ο -* διαπιστεύω

διαπεραιώνω ρ μετβ {διαπεραίω-σα, -θηκα. -μένος} (λόγ) μεταφέρω από τη μια όχθη στην άλλη, από ένα λιμάνι σε άλλο· *βάρκες διαπε- ραίωναν τους πρόσφυγες από τα μικρασιατικά παράλια στα ελληνικά νησιά* συν. διαπορθμεύω - διαπεραίωση (η) [μτγν].

[ΕΤΥΜ < αρχ *διαπεραιώ* < *δια-* ■+■ *περαιώ (-ώω)*< *πέρας].* **διαπεραστικός,** -ή, -ό [1799] **1.** αυτός που προκαλεί την αίσθηση ότι διαπερνά, ότι τρυπά πέρα ώς πέρα· ~ *κρύο* (που «τρυπά τα κόκκα- λα») | | ~ *πόνος! β/.έμμα* (έντονο βλέμμα που δίνει την αίσθηση ότι διειδύει στις σκέψεις των άλλων) 2. (ειδικότ. για ήχους) δυσάρεστα οξύς, που «τρυπά τα αφτιά» *στριγγή ~ φωνή* [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ penetrant], **διαπερατός,** -ή, -ό (σώμα) που είναι δυνατόν να διαπεραστεί από φως, υγρά, αέρια κ.λπ.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *διαπερώ (-άω)* (βλ.λ *διαπερνώ*). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. permeable!.

διαπερατότητα (η) [χωρ. πληθ.} η ιδιότητα σώματος να είναι διαπερατό.

[εγυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. permeability, **διαπερνώ** ρ μετβ {διαπερνάς. | διαπέρασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μέ- νος} 1- τρυπώ από τη μια άκρη ώς την άλλη: τον *διαπέρασε με το σπαθί του* ΣΥΝ διατρυπώ 2. διεισδύω σε (σώμα), διέρχομαι μέσα από (σώμα): *το φο)ς διαπερνά το ημιδιαφανές γυαλί* | | (μτφ.) *ογκούμενο κύμα ξενοφοβίας διαπερνά το κοινωνικό σώμα* | | (μτφ.) *όταν άκουσε την φωνή του στο τηλέφωνο, ένα ρίγος διαπέρασε το σώμα της* [ΕΤΥΜ. < μεσν. *διαπερνώ* < αρχ. *διαπερώ (-άω)* < *δια-* + *περώ* < *πέ- ρας*\

διαπίδυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -υσεων} 1, (επιστημ.) η εκροή υγρού από τους πόρους τού σώματος 2. ΦΥΣ η αμοιβαία διείσδυση υγρών ή αερίων μέσα από τις οπές πορώδους φράγματος που τα διαχωρίζει 3. (,μτφ.) η αμοιβαία διείσδυση στοιχείων από έναν χώρο σε άλλον, «ο *ΧΚ θέτει το ζήτημα των επιβιώσεων και των διαπιδύσεων των θρησκευτικών στοιχείων μέσα στον θαυμαστό καινούργιο κόσμο τής εικονικής πραγματικότητας*» (εφημ)

[ετυμ < αρχ. *διαπίδυσις* < *διαπιδύω* «διυλίζω. διηθώ» < *δια-* + *πιδύω πΐδαξ* (βλ.λ.)].

διαπίστευση (η) [1886] {-ης κ. -εύσεως] -εύσεις, -εύσεων) ο επίσημος διορισμός πρεσβευτή **διαπίστευμα** (το) [1887] {διαπιστεύμ-ατος | -ατα. -άτων} καθετί που λειτουργεί ωΣ εγγύηση, που παρέχει εμπιστοσύνη

διαπιστευμένος,-η,-ο ► διαπιστεύω

διαπιστευτήρια (τα) [1856] {διαπιστευτηρίων} το επίσημο κυβερνητικό έγγραφο με το οποίο δηλώνεται ο διορισμός τού διπλωματικού αντιπροσώπου σε μια άλλη χώρα· *σύμφωνα με* το *διπλωματικό πρω- τόκολλο, κάθε νέος πρεσβευτής επισκέπτεται τον πρόεδρο τής Δημοκρατίας και του επιδίδει τα ~ του* | | (μτφ) *το νέο από κτήμα τής ομάδας κατέθεσε τα ~ του από την αρχή τού πρωταθλήματος* (έδειξε τι αξίζει).

[ετυμ < *διαπιστευτήριο (γράμμα),* μεταφρ. δάνειο από γαλλ (lettre) creditive / dc creance]. **διαπιστεύω** ρ. μετβ. {διαπίστευ-σα, -θηκα, -μένος κ (λόγ) διαπεπι- στευμένος} (συνήθ. μεσοπαθ. ***διαπιστεύομαι)*** ορίζομαι (από την κυβέρνηση) διπλωματικός εκπρόσωπος σε ξένο κράτος *τρεις νέοι πρέσβεις διαπιστεύθηκαν στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Αλβανία*

είναι διαπιστευμένος στην πρεσβεία μας στο Παρίσι. +* σχολιο λ *διαπιστώνω, έμπιστος, μετοχή.*

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ «θέτω εμπιστοσύνη σε κάποιον», < *δια-* + *πιστεύω.* Π σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. accreditor], **διαπιστώνω** ρ. μετβ [1766] {διαπίστω-σα, -θηκα, -μένος} ανακαλύπτω ή επιβεβαιώνω (συγκεκριμένο γεγονός) με προσωπική παρατήρηση, εμπειρία και συνάγω συμπεράσματα *από τα αποτελέσματα των εξετάσεων διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές αγνοούν στοιχειώδη πράγματα | | δεν πίστευα ότι έπινε, μέχρι που το διαπίστωσα και ο ίδιος β?.έποντάς τον μια μέρα μεθυσμένο*

[ΕΤΥΜ < *δια-* + *πιστώνω)* < *πιστός,* άσχετο προς το αρχ. *διαπιστώ (-έω)* «δυσπιστώ»]

διαπιστώνω: ομόρριζα. Το **διαπιστώνω** (όπως και το **διαπίστωση)** είναι νεότερη λ. που πλάστηκε από τον διδάσκαλο τού Γένους Ευγένιο Βούλγαρι (1716-1806) Δεν έχει σχέση με το **διαπιστώ** *(-εις. -ε ϊ .)* τής Αρχαίας, το οποίο προέρχεται από τα *διά* + *απιστώ* και σημαίνει «δυσπιστώ». Αντίθετα, το **διαπιστεύω / διαπιστεύομαι** (για πρέσβεις) είναι το αρχαίο *διαπιστεύω* με νέα, εξειδικευμένη σημασία το αρχ. *διαπιστεύω* σήμαινε «εμπιστεύομαι, έχω εμπιστοσύνη». το νέο *διαπιστεύω* σημαίνει «ορίζω ως πρέσβη», δηλ ως έμπιστο εκπρόσωπο τής χώρας. Τέλος, το **δυσπιστώ** (συνώνυμο τού *διαπιστώ* στην Αρχαία) από την αρχαία γλώσσα (Πλούταρχος) μέχρι σήμερα χρησιμοποιείται με τη σημ «δεν εμπιστεύομαι, δεν έχω εμπιστοσύνη». Τής ίδιας εποχής (μεταγενέστερης Ηλληνικής) είναι και το αντίθετο τού *δυσπιστώ.* το **εμπιστεύομαι** (και *εμπι- στεύω)*

διαπίστωση (η) [1766] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** το να δια- πιστώνει κανείς (κάτι): *αρκούνται στη ~ τού προβλήματος και δεν κάνουν τίποτε για την επίλυσή του* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε διαπιστώνει κανείς, *μια θλιβερή ~.* ·" ΣΧΟΜΟ λ. *διαπιστώνω.* **διαπλάθω** ρ. -> διαπλάσσω) **διαπλακώ** (να/θα) ρ διαπλέκω

διαπλανητικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον χώρο των πλανητών, με το διάστημα ~ *ταξίδι*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ interplanetary (νόθο σύνθ.)]. **διάπλαση** (η) [-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων] η διαμόρφωση τού ηθι- κοπνευματικού κόσμου (τού ατόμου) *η ηθική ~ των νέων* | | *η ~ τού χαρακτήρα* ΣΥΝ διαπαιδαγώγηση, ανατροφή· ΦΡ ***σωματική διάπλαση*** η διαμόρφωση των μερών τού σώματος *η γυμναστική βοηθά στη σωστή ~* | | *έχει καλή ~* ΣΥΝ δέσιμο [ΕΤΥΜ < μτγν. *διάπλασις* < αρχ *διαπλάσσω*]. **διαπλάσσω** ρ. μετβ. {διέπλασα, διαπλάσ-θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. δίνω σχήμα σε (εύπλαστη ύλη) ΣΥΝ πλάθω, σχηματοποιώ 2. (μτφ.) διαμορφώνω (τον χαρακτήρα, τον ηθικό και πνευματικό κόσμο κάποιου) *το σχολείο ~ τον χαρακτήρα και διαμορφώνει την προσωπικότητα των μαθητών* ΣΥΝ διαπαιδαγωγώ. ανατρέφω, καλλιεργώ. Επίσης (προφορ) **διαπλάθω.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλάθω* |ΕΤΥΜ < αρχ. *διαπλάσσω / -ττω* < *δια-* + *πλάσσω / -ττω* (βλ.λ.)] **διαπλαστικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με ή συμβάλλει στη διάπλαση **2.** ΝΟΜ ***διαπλαστική αγωγή*** η αγωγή με την οποία επιδιώκεται η δικαστική αναγνώριση τής υπάρξεως ενός διαπλαστικού δικαιώματος και η αντίστοιχη προς το περιεχόμενο αυτού τού δικαιώματος μεταβολή (σύσταση, κατάργηση, αλλοίωση) μιας έννομης σχέσης διά τής δικαστικής απόφασης, **διάπλατα** επίρρ. εντελούς ανοιχτά, σε όλο το πλάτος: *άνοιξε ~ την πόρτα, για να χωρέσει το πιάνο* | | *άνοιξε ~ την αγκαλιά της* ΣΥΝ ορθάνοιχτα. (οαρδιά-πλατιά **διάπλατος,** -η. -ο αυτός που είναι εντελώς ανοιχτός, σε όλο του το πλάτος *άφησε διάπλατες τις πόρτες, να μπει όλος ο κόσμος μέσα* ΛΝΤ κατάκλειστος, θεόκλειστος iRTYM < *διαπ/.ατύνω* (υποχωρητ)J **διαπλάτυνση** (η) 11833] |-ης κ -ύνσεοκ | -ύνσεις,-ύνσεων} η αύξηση τού εύρους επιφανείας (κυρ δρόμου, πλατείας κ λπ) — **διαπλατύνω**

ρ· [αρχ] ·

διαπλεκω ρ. μετβ [αρχ.] {διέπλεσα. διαπλέχθηκα (λόγ. διεπλάκην, -ης. -η , να/θα διαπλακώ), διαπεπλεγμένος} συνδέω (αλληλεξαρτώ- μενα στοιχεία) (μεσοπαθ ***διαπλέκομαι)*** (συχνά κακόσ.) εξαρτώμαι αμοιβαία (με κάποιον κάτι): *διαπ/.εκόμενα συμφέροντα μεταξύ εκδοτών πολιτικών*

διαπλεκόμενα συμφέροντα. Τη δεκαετία τού '80 πλάστηκε (από τον πρωθυπουργό Κ. Μητσοτάκη) και καθιερώθηκε βαθμηδόν ο όρος **διαπλεκόμενα συμφέροντα** ή απλώς **διαπλεκόμενα** Με αυτόν δηλώνονται τα αθέμιτα αλληλεξαρτιόμενα συμφέροντα, που αναπτύσσονται παρασκηνιακά μεταξύ πολιτικών και διαφόρων επιχειρηματιών, π χ. αυτών που δραστηριοποιούνται στον χώρο τής ενημέρωσης (ως εκδότες εφημερίδων ή ιδιοκτήτες ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών σταθμών), (όστε να εξυπηρετούνται αμοιβαία οι πολιτικές και επιχειρηματικές τους σκοπιμότητες (προβολή και προπαγάνδα από την πλευρά των πολιτικών και οικονομικά οφέλη από την πλευρά των επιχειρηματιών).

διαπλεύσω (να/θα) ρ. -» διαπλέω

διαπλέω ρ αμετβ. [αρχ.] {διέπλευσα (να/θα διαπλεύσω)} (για πλοίο ή για επιβάτες του) πλέω, ταξιδεύω διασχίζοντας θάλασσα, ποταμό ή λίμνη. — **διάπλευση** (η). ΣΧΟΜΟ λ. *πλέω* **διαπληκτίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ {διαπληκτίσ-τηκα (λόγ -θηκα)} (+με) συγκρούομαι λεκτικά με κάποιον, μαλώνω· οι *οδηγοί των αυτοκινήτων που συγκρούστηκαν διαπ/^ηκτίζονταν για πολλή ώρα* ΣΥΝ. λογοφέρνω, φιλονικώ, καβγαδίζω, τσακώνομαι. — **διαπληκτισμός** (ο) [μτγν.] ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

I f.tym μτγν < *δια-* + *πληκτίζομαι* < *πλήκτης* < *πλή-σσω* / -ττω]. **διαπλοκή** (η) [αρχ] (λόγ.) η στενή αλληλεξάρτηση (συχνά κακόσ.) η αμοιβαία εξάρτηση: *παραοκηνιακές ~* (| *«σκάνδαλο διαπ? ·οκής πολι- τικών - μαφιόζων»* (εφημ) ** σχομο λ *διαπλέκω.* **διαπλοκολογία** (η) λόγος ή συζήτηση για διαπλοκή συμφερόντων, για διαπλεκόμενα συμφέροντα. **διαπλοκολόγος** (ο). [ΕΤΥΜ < *διαπλοκή* + *-λογία].*

διάπλους (ο) {διάπλου | χωρ πληθ.} (λόγ) το πέρασμα θάλασσας, ποταμού ή λίμνης με σκάφος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλέω*.

[ειυμ αρχ < *διαπ/.εω*} διαπνέω ρ μετβ αποθ [αρχ.] {μόνο σε ενεστ κ. παρατ } αποτελώ χαρακτηριστικό στοιχείο (κάποιου): *τον διαπνέει αλαρουνιστικό πνεύμα* || (συνήθ μεσοπαθ +από) οι *στρατιώτες πρέπει να διαπνέονται από φιλοπατρία* || *το έργο του διαπνέεται από απαισιοδοξία*. διαπνοή (η) {χωρ. πληθ.) (επιστημ) η αποβολή υδρατμών από τους πόρους και την επιφάνεια των Φύλλων των φυτών. — διαπνευστι- κός, -ή. -ό Ιμτγν.]. σχολιο λ *αναπνοή* [ετυμ αρχ < *διαπνέω*\ διαποίμανση (η) [1888] {-ης κ. -άνσεως j -άνσεις, -άνσεωνί η άσκηση τής πνευματικής αρχής και τής διοίκησης τής επισκοπής από αρχιερέα κατά τη διάρκεια τής αρχιερατείας του — διαποιμαίνω ρ [μτγν. [, διαποιμαντικός, -ή. -ό. διαπολιτισμικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με διάφορους πολιτισμούς ή που συνδυάζει στοιχεία διαφόρων πολιτισμών *η ~ διάσταση τού μαθήματος* || *~ εκπαίδευση / επαφή ι σχέση* [Ι-τυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ interculiura1] διαπομπεύω ρ μετβ. {διαπόμπευ-σα, -θηκα, -μένος} εξευτελίζω δημοσίως συν διασύρω, (λαϊκ) πομπεύω — διαπόμπευση (η) 11893].

ΣΧΟΛΙΟ λ *πομπή*.

[πτυμ αρχ. < *δια- + πομπεύω* < *πομπή*] διαπορθμεύω ρ μετβ [αρχ.] {διαπόρθμευ-σα. -θηκα, -μένος} μεταφέρω στην αντίπερα ακτή ή όχθη συν διαπεραιώνω - διαπόρ- θμευση (η) [μτγν.] διαπορώ ρ αμετβ. {διαπορείς . μόνο σε ενεστ κ παρατ.} (+για) βρίσκομαι σε έντονη απορία: *«ενεός. πανικόβλητος και διαπορών από τα γεγονότα αυτής τής εβδομάδας»* (εφημ.) — διαπόρηση (η) [μτγν.] [f.tym < αρχ. *διαπορώ (-έω)* < *δι(α)- + άπορώ* (βλ.λ.)]. διαποτίζω ρ μετβ. [μεσν.1 {διαπότισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} 1. μουσκεύω (κάτι) σε όλη του την έκταση: - *το βαμβάκι με οινόπνευμα* 2. (συνήθ μτφ) επηρεάζω καταλυτικά (για ιδέες ή συναισθήματα) · (συνήθ μεσοπαθ.) αφομοιώνω, οικειοποιούμαι πλήρως ιδέες και συναισθήματα: *στη Δύση διαποτίστηκε ο Κοραής από τα ιδανικά των φ?/.ε/.εύθερων επαναστάσεων*. - διαπότιση (η), διαπραγματεύομαι ρ μετβ κ αμετβ αποθ. {διαπραγματεύ-θηκα (καθημ -τηκα)} ♦ 1. (μετβ.) διεξάγω συνομιλίες για τη διεκπεραίωση θέματος ή για την επίλυση διαφοράς: *το κράτος διαπραγματευόταν την πώληση τής προβληματικής επιχείρησης* || *~ τους όρους συνεργασίας / συμφωνίας / συμβολαίου* 2. καταχρ αντί τού πραγματεύομαι

(αμετβ.) 3. (+για): *η κυβέρνηση διαπραγματεύεται με τους τρομοκράτες για την απελευθέρωση των ομήρων* 4. καταχρ. αντί τού «τυγχάνω διαπραγμάτευσης», π χ *οι μετοχές διαπραγματεύονται στο Χρηματιστήριο,* αντί *οι μετοχές τυγχάνουν διαπραγμάτευσης στο Χρηματιστήριο* ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός*

[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «εξετάζω λεπτομερώς». < *δια- + πραγματεύομαι*. Η σημερινή σημ αποδίδει το γαλλ. negotier].

διαπραγματεύομαι - πραγματεύομαι. Οι δύο λέξεις έχουν διαφορετική σημασία Η χρήση τού διαπραγματεύομαι αντί τού πραγματεύομαι είναι λανθασμένη. Συγκεκριμένα, *πραγματεύομαι* (με αιτιατική ή *περί* + γεν.) σημαίνει «εξετάζω λεπτομερώς, αναλύω διεξοδικά» *(Στη διδακτορική διατριβή του πραγματεύεται το θέμα των ελληνοτουρκικών διαφορών - Είναι πολύ χρήσιμο βιβλίο Ο συγγραφέας του πραγματεύεται περί των θεσμών τής αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας)* Αντιθέτως, το *διαπραγματεύομαι* (+αιτ.) σημαίνει «διεξάγω συνομιλίες για τη διεκπεραίωση ενός θέματος, συζητώ για την επίλυση ενός προβλήματος» *(Οι δύο εταιρείες διαπραγματεύονται με το Δημόσιο την ανάληψη μεγάλ.ων κατασκευαστικών έργων σε συνεργασία με ξένες εταιρείες).* Είναι λάθος να πούμε: *Στο βιβλ.ίο του διαπραγματεύεται το θέμα των θεσμών τής δημοκρατίας* (!) αντί *Στο βιβλ.ίο του πραγματεύεται το θέμα των θεσμών τής δημοκρατίας* Το ίδιο ισχύει αντιστοίχως και για τα πα- ράγωγα: το πραγμάτευση διαφέρει από το διαπραγμάτευση (πβ. και διαπραγματεύσιμος, διαπραγματευτής, διαπραγματευτικός).

διαπραγμάτευση (η) (1833] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} 1. η διεξαγωγή συνομιλιών για τη διεκπεραίωση θέματος ή την επίλυση διαφοράς: *ορισμένα δευτερεύοντα ζητήματα μπορούν να γίνουν αντικείμενα διαπραγμάτευσης, αλ.λά στα βασικά παραμένουμε* ανυποχώρητοι Κ *το θέμα είναι υπό ~* (δεν έχει ληφΟεί απόφαση) || (συνήθ. στον πληθ.) *οι δύο πλευρές οδηγούνται σε διαπραγματεύσεις* || *διεξάγονται διαπραγματεύσεις* || *η έναρξη των ~ για την ένταξη τής Κύπρου στην Ε.Ε* || *διμερείς ~* 2. η αγορά και η πώληση μετοχών ή ομολόγων στο Χρηματιστήριο. ΣΧΟΛΙΟ λ *διαπραγματεύομαι* [ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. negotiation]. διαπραγματεύσιμος, -η, -ο [18871 αυτός που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης- ο *πρωθυπουργός δήλ^ωσε ότι τα εθνικά μας δίκαια δεν είναι ~* || οι *μετοχές θα είναι από σήμερα - στο Χρηματιστήριο*.

διαπραγματευτής (ο) [!840[, διαπραγματεύτρια (η) {διαπραγ- ματευτριών} ΠΟΛΠ ΟΙΚΟΝ πρόσωπο που εκπροσωπεί μία πλευρά στις συνομιλίες με μέλη τής άλλης πλευράς για τη διεκπεραίωση θέματος ή την επίλυση διαφοράς (πβ λ. *διαμεσολ.αβητής*): ο *Έλληνας ~ στις συνομιλίες για το Κυπριακό* || *συνάντηση των - για την επίλυση τής κρίσης* || *~ ομολόγων* [ΕΙΥΜ Απόδ. τού αγγλ negotiator], διαπραγματευτικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη διαπραγμάτευση · *~ αντικείμενο / ικανότητες / αντιπροσωπία* φρ *διαπραγμα τευτικό χαρτί* το στοιχείο που μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς σε διαπραγματεύσεις για την ενίσχυση των θέσεων του ** σχολιο λ *διαπραγματεύομαι* διαπράττω ρ μετβ [αρχ [{διέπραξα. διαπρά-χθηκα (καθημ. - χτηκα), -γμένος) τελώ, κάνω (κάτι κακό) ~ *αδίκημα / έγκλημα / αδικία εις βάρος κάποιου / σφάλμα / αμάρτημα* — διάπραξη (η) [αρχ.] ** σχολιο λ. *κάνω*.

διαπρεπής, -ής, -ές {διαπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· διαπρεπέστ-ερος, -ατος} αυτός που έχει διακριθεί σε τομέα κοινωνικής δραστηριότητας, αυτός που έχει κύρος και υπόληψη: *~ επιστήμονας* συν επιφανής. φημισμένος. — διαπρεπώς επίρρ. [μτγν]. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες. φημισμένος*.

[ετυμ αρχ. < *διαπρέπω*]. διαπρέπω ρ αμετβ. [αρχ.] {διέπρεψα} διακρίνομαι (σε συγκεκριμένο τομέα), έχω μεγάλη επιτυχία, δημιουργώ σημαντικό έργο. - *στην πολίτική [1] στη ζωγραφική / στα γράμματα* || (κ. ειρων) *νεαροί που διαπρέπουν στην αγένεια*. διαπροσωπικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με διαφορετικά πρόσωπα. που αναφέρεται συγχρόνως σε σχέσεις, καταστάσεις κ.λπ. μεταξύ προσώπων *~ σχέσεις! επαφή* συν διανθρώπινος.

[ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ interpersonal] διαπρύσιος, -α. -ο (λόγ) στη φρ *διαπρύσιος κήρυκας* πρόσωπο που διακηρύσσει *κάτι* με ιδιαίτερη θέρμη, με ένταση και παλμό: *έγινε ~ τής αδελφοσύνης των λ,αών*

[ΕΤΥΜ αρχ < **δια-πρύ-τιος,* πιθ. < *δια-πρό* «διαμπερώς, πέρα ώς πέρα», όπου η μεταβολή -υ- < -ο- *(-πρυ-* < *-προ-)* Οφείλεται μάλλον σε αιολικό φωνηεντισμό (πβ αιολ *όνυμα,* από όπου *επώνυμος, ανώνυμος, συνώνυμος* κ λπ . αντί τού *όνομα)]*. διάπυος, -ος. -ο(ν) (λόγ.) γεμάτος πύον.

[ετυμ αρχ < δια- + *πύον}*. διαπυούμαι ρ. αμετβ. αποθ. {διαπυείσαι... | διαπυήθηκα} (λόγ) (για πληγή) μαζεύω πύον. *το τραύμα διαπυήθηκε*. — διαπύηση (η) [μτγν].

σχολιο λ *αποθετικός* [εγυμ < αρχ *διαπυώ (-έ(ο)* < *δια- + πυώ* < *πύο υ)*. διάπυρος, -η, -ο 1. (για υλικά) αυτός που έχει κοκκινίσει από τη θερμότητα. αυτός που βρίσκεται σε υψηλή θερμοκρασία. - *όλ.η / μέταλλο* συν πυρωμένος, πυρακτωμένος, καυτός 2. (μτφ.) πολύ έντονος, ένθερμος. ο - *πόθος του να γορίσει στην πατρίδα* 3. σε στερεότυπη ευχή με την οποία κλείνουν έγγραφα ή επιστολές ανωτέρων εκκλησιαστικών - *έν Χριστώ / πρός θεόν ευχέτης* συν διακαής, φλογερός, σφοδρός.

ΙΙΪΤΥΜ αρχ < *δια- + -πυρος* < *πῦρ]* **διαρθρώνω** ρ. μετβ. {διάρθρω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** συνδέω (στοιχεία) με τέτοιον τρόπο, ώστε να αποτελέσουν οργανωμένο σύνολο ΣΥΝ συναρθρώνω. συναρμόζω 2. (μτφ.. κυρ για κείμενα) διατάσσω) με λογική σειρά (έννοιες και ιδέες), δομώ και διαπλέκω (επιμέρους θεματικές ενότητες) ΣΥΝ διατάσσω, διαπλέκω, συνθέτω ΣΧΟΛΙΟ λ *δομή*. [ι ι ΥΜ < αρχ *διαρθρώ* < *δι(α)- + άρθρώ (-όω)* < *άρθρον}*. **διάρθρωση** (η) [αρχ.] {-ης κ. - ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} 1.η δόμηση και σύνδεση των επιμέρους μελών σε οργανωμένο σύνολο: *η - ενός θεατρικού έργου* \\ *η κοινωνική ~ μιας εποχής* || *η - τού χώρου* ΣΥΝ δομή. υφή, σύνθεση 2. (ειδικότ. για κείμενα) η διαπλοκή των επιμέρους θεματικών ενοτήτων: *η ~ ενός ποιήματος / μυθιστορήματος / άρθρου* ΣΥΝ δόμηση, οργάνωση 3. ΑΝΑΤ η κλείδωση, η άρθρωση των οστών **διαρθρωτικός,** -ή. -ό [μτγν **[1.** αυτός που σχετίζεται με τη διάρθρωση 2. (ειδικότ) αυτός που προχωρεί σε βάθος, που αγγίζει την ίδια τη δομή, την οργάνωση συστήματος· *για να καταπολεμηθεί η γραφειοκρατία. χρειάζονται - αλλαγές* || *~ παρεμβάσεις / μέτρα! Ταμείο* **διάρκεια** (η) [μτγν **]** {-ας κ. -είας **|** χωρ. πληθ **} 1.** το συνεχές χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο γίνεται κάτι: κ- ατά *τη ~ τού ταξιδιού* (κατά τον χρόνο τού ταξιδιού) || *κατά τη ~ τής προσγείωσης απαγορεύεται το κάπνισμα* 2. (συνεκδ) η έκταση τού παραπάνω χρονικού διαστήματος: *η ταινία έχει ~ τρεις ώρες* || *μεγάλη - [| γάλα μακράς διαρ- κείας* || *μουσικό έργο συνολικής ~ τεσσάρων ωρών* 3. η ιδιότητα τού διαρκούς: τα *κλασικά έργα έχουν ~* 4. (η γεν *δισρκείσ* ως χαρακτηρισμός) αυτός που έχει μεγάλη διάρκεια, συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς κάτι που διαρκεί στιγμιαία ή που ισχύει για μία μόνο φορά: *εισιτήριο ~* (που ισχύει για πολύ καιρό, όχι για μία μόνο φορά) || στυ- *λό ~* (στο οποίο δεν ανανεώνεται το μελάνι και αχρηστεύεται όταν τελειώσει το σωληνάριο μελάνης που είναι ενσωματωμένο στην κατασκευή του) || *απεργία / άδεια! αγώνας - || ενεστώτας -* **διαρκής,** -ής. -ές [αρχ.] [διαρκ-ούς **|** -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από χρονική συνέχεια: *τα κατάφερε χάρη στις ~ του προσπάθειες* ΣΥΝ αδιάκοπος, ακατάπαυστος, αδιάλειπτος ΑΝΤ στιγμιαίος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από μονιμότητα και σταθερότητα *η ~ Ιερά Σύνοδος τής Εκκλησίας* || *~ Κοινοβουλευτική Επιτροπή* ΣΥΝ μόνιμος, σταθερός — διαρκώς επίρρ. [αρχ [**r* ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης,*

-K,

διαρκώ ρ. αμετβ. {διαρκείς... | διήρκεσα} ***1.*** γίνομαι, συντελούμαι σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *κάθε μάθημα διαρκεί 45 λεπτά* **2.** (συνεκδ) έχω μεγάλη ή απεριόριστη διάρκεια, αντέχω στον χρόνο: *υπάρχουν οι επιπόλαιες φιλίες και οι φιλίες που διαρκούν* 3. βρίσκομαι σε εξέλιξη, σε συνέχεια: *όσο διαρκεί ο καύσωνας, αποφεύγετε να βγαίνετε έξω'* || *η απεργία θα διαρκέσει μέχρι να ικανοποιηθούν τα αιτήματα των εργαζομένων* φρ (λόγ.) *διαρκούντος τού / διαρκούσης τής...* όσο διαρκεί (κάποιος/κάτι) *διαρκούσης τής εκεχειρίας δεν σημειώθηκαν κρούσματα βίας* (πβ. λ *μεσούντος*).

[F.tym < αρχ. *διαρκώ (-έω)* < *δι(α)~ + άρκώ* Η φρ. *διαρκούντος τού....* όπου το ρήμα εμφανίζεται σε γενική απόλυτη μετοχή, αποδίδει το γαλλ durant le/la j.

διαρπάζω ρ μετβ. [αρχ] |δι-ήρπασα, -αρπάχθηκα. -ηρπασμένος) (λόγ) καταληστεύω, λεηλατώ, *«η έρευνα έδειξε ότι κάποιοι διήρπα- σαν τεράστιας έκτασης υλικό προοριζόμενο για τους σεισμοπαθείς»* (εφημ.} — **διαρπαγή** (η) [αρχ.] **διαρρέω** ρ. μετβ κ αμετβ. [αρχ] {διέρρευσα} ♦ **1.** (μετβ.) (για ποταμό) διασχίζω, ρέω μέσα από (έκταση γης): *ο Δούναβης διαρρέει την Ουγγαρία* ♦ (αμετβ.) **2.** (για υγρά ή αέρια) διαφεύγω ρέοντας μέσα από άνοιγμα· *διέρρευσε υγραέριο από τον αγωγό* **3.** (για χρόνο) παρέρχομαι. κυλώ; *διέρρευσε αρκετός καιρός από τότε που πρωτοσυ- ναντηθήκαμε* συν περνώ **4.** (για πληροφορία μυστική, απόρρητη κ.λπ.) δημοσιοποιούμαι (διοχετευόμενη σε τρίτους): *χθες διέρρευσε (η είδηση) ότι θα παραιτηθεί ο υπουργός.* — **διάρρευση** (η) [1892].

διαρρέω: παράγωγα. Το **διαρρέω** με τη σημ. 4 χρησιμοποιείται κανονικά ως αμετάβατο ρήμα. δηλ. χωρίς αντικείμενο *(Διέρρευσε η κ/.ηροφορία ότι.).* Ως μεταβιβαστικό χρησιμοποιήθηκε κυρίως στη φράση **αφήνω (κάτι) να διαρρεύαει** *(Από το Υπουργείο Χωροταξίας άφησαν να διαρρεύσει ότι η νομιμοποίηση των αυθαιρέτων Οα αρχίσει εντός των επομένων μηνών).* Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια το *διαρρέω* άρχισε να χρησιμοποιείται καταχρηστικώς (αντί τού **διοχετεύω)** και ως μεταβατικό ρήμα *(Κυβερνητικά στελέχη διέρρευσαν την πληροφορία ότι ετοιμάζονται σαρωτικές αλλαγές στην οικονομία)* Παράγωγο τού *διαρρέω* με αμετάβατη και μεταβατική σημ είναι η λ **διαρροή** Τελευταία, με μεταβατική ιδίως σημασία, χρησιμοποιείται και το **διάρρευση** (= διάδοση) πληροφοριών. Ιδιαίτερος διαφορετική είναι η σημ. τού άλλου παραγώγου, τού **διάρροια,** που χρησιμοποιείται από τον Ιπποκράτη μέχρι σήμερα

διαρρηγνύω ρ. μετβ. {διέρρ-ηξα, -ήχθην (κ. -άγην, -ης, -ης.), -ηγμέ- νος} (λόγ) 1. δημιουργώ ρήγμα σε (συμπαγή επιφάνεια, συμπαγές σώμα), σχίζω βίαια: *σε σεισμούς μεγάλων μεγεθών η ζώνη που διαρρηγνύεται έχει μήκος αρκετών δεκάδων χιλιομέτρων* ΣΥ\ σπάζω · φρ ***διαρρηγνύω τα ιμάτιά μου*** (σχίζω τα ρούχα μου) διαμαρτύρομαι έντονα, κυρ υποστηρίζοντας την αθωότητα ή το δίκιο μου, συχνά ειρων.: πολλοί *από εκείνους που κατηγορήθηκαν για εγκ?^ήματα πολέμου διερρήγνυναν τα ιμάτιά τους ότι εκτε/.ούσαν διαταγές άλλων* 2. ανοίγω βίαια, παραβιάζω (κλειστό χώρο): *δύο ληστές διέρρηξαν το χρηματοκιβώτιο / την τράπεζα / το σπίτι* **3.** (μτφ.) διακόπτω απότομα ή βίαια (σχέση, δεσμό κ.λπ.): *«το εκλογικό σώμα σύντομα θα διαρρή- ξει τούς παραδοσιακούς πολιτικούς δεσμούς του με τα μεγάλα κόμματα»* (εφημ) || *η ανάπτυξη τής μηχανής τείνει να διαρρήξει την άμεση σχέση ανάμεσα στον άνθρωπο και τα μέσα παραγωγής* [F.ΤΥΜ < αρχ *διαρρήγνυμι* < *δια- + ρήγνυμι,* βλ κ *ρήγμα.* Η φρ *διαρρηγνύω τα ιμάτιά μου* απαντά με διάφορες μορφές τόσο στην Π Δ. όσο και στην Κ.Δ., αποτελούσε δε ιδιαίτερο εμφατικό τρόπο, με τον οποίο οι Ισραηλίτες εξέφραζαν αγανάκτηση (π.χ. Ματθ. 26. 65 · *τότε ό άρχιερεύς διερρηξεν* τὰ *ἱμάτια* αὐτοῦ)]. **διαρρήδην** επίρρ. (αρχαιοπρ.) χωρίς περιστροφές ή υπεκφυγές *υποστήριξε ~ τις διεκδικήσεις του* ΣΥΝ ρητά, κατηγορηματικά, απερίφραστα. αναφανδόν.

[ετυμ αρχ < *δια- + ·ρή- (< 0 -ρη-.* πβ. παθ αόρ. *ἐρ-ρή-Οην.* βλ. κ *ρήση*) + επιρρ. επίθημα -δ^ν]. **διαρρήκτης** (ο) {διαρρηκτών), **διαρρήκτρια** (η) {διαρρηκτριών! πρόσωπο που διαπράττει διάρρηξη (βλ.λ.. σημ. 2) — **διαρρηκτικός,**

-ή, -ό [1887].

[ΕΙΥΜ μτγν < αρχ. *διαρρήγνυμι* (βλ. λ. *διαρρηγνύω)}.* **διαρρηκτός,** -ή, -ό νόμ αυτός που είναι δυνατόν να ακυρωθεί: ~ δι- *καιοπραξία / σύμβαση.* **διάρρηξή** (η) {-ης κ -ήξεως | -ήξεις,-ήξεων} 1.η παράνομη παραβίαση κλειστού χώρου: *έκαναν ~ στο σπίτι και έκλεψαν όλα τα κοσμήματα* **2.** (λόγ) το βίαιο σχίσιμο (πβ. 1ΑΤ Ρ ~ *σπ/.ηνός / μήτρας)* **3.** η δημιουργία ρωγμής σε τοίχο ή μέλος οικοδομικού έργου ή σε πέτρωμα, η ρηγμάτο)ση: *στον σεισμό τής Ρόδου η - των πετρωμάτων έγινε σε υποθαλάσσιο σημείο τής περιοχής* 4. (λόγ.-μτφ.) η απότομη διάσπαση τής ενότητας, η βίαιη διακοπή τής συνέχειας, *η ~ τής ενότητας τού κόμματος || επή'^θε ~ τής σχέοεώς* του *με το υφιστάμενο κομματικό σύστημα* 5. ΝΟΜ η ακύρωση, η διακοπή τής ισχύος: ~ των *όρων τού* συμβολαίου.

[ετυμ < μτγν. *διάρρηξις* < αρχ. *διαρρήγνυμι* (βλ λ *διαρρηγνύω*)| **διαρροή** (η) **1.** η διαφυγή, η απώλεια υγρού ή αερίου μέσα από ανοίγματα **~** *νερού ί γκαζιού / ραδιενέργειας / τοξικών ουσιοΐν στο περιβάλλον* (μτφ.) 2. η γνωστοποίηση μη ανακοινώσιμων στοιχείων: - *π/.ηροφοριών / μυστικών / θεμάτων εξετάσεων* **3.** εγκατάλειψη ενός χώρου από πρόσωπα που ανήκαν σε αυτόν. ~ *ψηφοφόρων τού κυβερνώντας κόμματος προς τα κόμματα τής αντιπολίτευσης || στις μυστικές ψηφοφορίες υπάρχει συχνά ~ ψήφων* (= ψηφοφόρων) 4. η απώλεια που παρουσιάζεται κάπου προς όφελος άλλου: *η φυγή χιλιάδων νέων στο εξωτερικό για σπουδές, επιφέρει - πο/.ύτιμου συναλλάγματος.* σχολΚ) λ *διαρρέω, -ρρ-*

[ειυμ αρχ.. αρχική σημ «αγωγός - ροή νερού», < *διαρρέω.* Η σημ. 2 αποδίδει το αγγλ. leak], **διάρροια** (η) {διαρροκον) η συνεχής αποβολή από το έντερο κοπράνων σε ρευστή κατάσταση· *τον έπιασε / έπαθε* ~ συν ευκοιλιότητα, (λαϊκ) τσιρλιό —**διαρροϊκός,**-ή.-ό [μτγν.] σχολιο λ *διαρρέω, άγνοια.*

[πτυμ αρχ < *διαρρέω.* Η λ πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, π.χ. αγγλ. diarrhoea, γαλλ diarrhee ή ως μεταφρ. δάνειο, πβ. γερμ. Durchfall]. **διαρρυθμίζω** ρ. μετβ. [μτγν] {διαρρύθμισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα). -μένος} διευθετώ την επίπλωση και τη διακόσμηση σε (εσωτερικό χώ

ρο): *διαρρύθμισαν με μοντέρνο τρόπο το σαλόνι τους.* — **διαρρύθμιση** (η) [1888], **διαρρυθμιστικός,** -ή, -ό [1862 [**διαρχία** (η) [1887] {διαρχιών} **1.** η άσκηση τής εξουσίας από δύο πρόσωπα ή φορείς **2.** ΦΙΛΟΣ το φιλοσοφικό σύστημα, θεμελιώδης θέση τού οποίου είναι ότι ο κόσμος κυριαρχείται από τις αντίδρομες δυνάμεις τής ύλης και τού πνεύματος συν δυϊσμός ΑΝΤ μονισμός. — **διαρχικός,** -ή, -ό. σχοαγο λ δυο.

Ιετυμ < *δι-* (< *δις* <<δύο φορές») + *-αρχία* < *άρχω*Ι.

Δίας (ο) |Δία κ. Διός} **1.** μυθολ ο βασιλιάς και πατέρας των θεών του Ολύμπου (βλ κ λ *Ζευς)* · **2.** αστρον ο μεγαλύτερος πλανήτης τού ηλιακού μας συστήματος, ο οποίος κινείται ανάμεσα στον Αρη και τον Κρόνο.

[ΕΤΥΜ Βλ.λ *Ζεύς*]. **διασάλευση** (η) Ιμτγν Ι {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η αναστάτωση. η διατάραξη μιας κατάστασης *τους συνέ/.αβαν για ~ τής τάξης* συν κλονισμός, **διασαλεύω** ρ. μετβ. {διασάλευ-σα, -θηκα. -μένος] αναστατώνω, δια- ταράσσω μια κατάσταση *τιμωρούνται όσοι διασαλεύουν την κοινωνική ειρήνη* συν κλονίζω. - **διασαλευτής** (ο) [1891].

[εγυμ αρχ < *δια-* + σαλεύω < *σάλος* (βλ λ)] **διασαλπίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν] {διασάλπισ-α, -τηκα. -μένος) διαλαλώ, διατυμπανίζω (βλ λ) **διασαφηνίζω** ρ. μετβ {διασαφήνισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος) δίνω διευκρινίσεις (για κάτι) κάνοντάς το σαφές. ~ *τη θέση μου* συν ξεκαθαρίζω, αποσαφηνίζω — **διασαφήνιση** (η) [μτγν.]

(ΕΤΥΜ αρχ. < *δια-* + *-σαφηνίζω* < *σαφηνής* < επίρρ. *σάφα* (βλ λ. *σαφής*)1

διασαφηνίζω / διαααφώ, αποσαφηνίζω / αποσαφώ. Από το αρχ. επίρρ **σάφα** «σαφώς» σχηματίστηκε το αρχ επίθ **σαφ-ηνής** «αυτός που εμφανίζεται κατά τρόπο σαφή, καθαρό» (πβ. **απ-ηνής, προσ-ηνής** [το τέρμα *-ηνής*< **άνος* «πρόσωπο» είναι κάτι ανάλογο προς το τέρμα *-ειδής, ευ-ειδής, δυσ-ειδής*).* Από αυτό παρήχθη το αρχ. ρ **σαφηνίζω** «εξηγώ σαφώς - εκφράζομαι καθαρά» και τα σύνθετα **απα-σαφηνίζω** και **δια-σαφηνίζω** με τα παράγωγά τους Από το **σάφα,** εξάλλου, παρήχθη το **σαφής,** από το οποίο σχηματίστηκε ρ **σαφώ.** εμφανιζόμενο κυρίως ως σύνθετο (στο σπάνιο σήμερα ρήμα) **αποσαφώ** και **διασαφώ** (με τα παράγωγά τους).

αδιευκρίνητος

διασάφηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] 1. η παροχή διευκρινίσεων για κάτι, ώστε να γίνει σαφές, ξεκάθαρο: *η ~ των βασικών θέσεων τού δοκιμίου γίνεται με τη χρήση παραδειγμάτων* 2. (ει- δικότ.) η γραπτή δήλωση τής προέλευσης και τού προορισμού εμπορευμάτων στο τελωνείο, *«καθετί που περνούσε τα σύνορα έπρεπε να περάσει τη* διαδικασία *των διασαφήσεων, γι' αυτό από τα χαράμματα συνέρρεαν στα τελωνεία οι εκτε/^ωνιστές»* (εφημ). — διασαφητικός, -ή, -ό [μτγν.].

διασαφώ ρ μετβ {διασαφείς. j διασάφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) (λόγ.) παρέχω διευκρινίσεις σε (συγκεκριμένο θέμα) ΣΥΝ διασαφηνίζω, ξεκαθαρίζω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διασαφηνίζω.*

[ΕΤΥΜ < αρχ *διασαφώ (·εω)* < *δια- + -σαφώ* < *σαφής].* **διάσειση** (η) {-ης κ - είσεως **|** -είσεις. -είσεων) **1.** το δυνατό τράνταγμα ΣΥΝ κλονισμός 2. ιλιρ ***διάσειση εγκεφάλου / εγκεφαλική διάσει- ση*** η πρόσκαιρη τραυματική παράλυση των εγκεφαλικών λειτουργιών.

[ΠΤΥΜ < μτγν *διάσεισις* < αρχ διασείω. ΙΙ ιατρ. σημ. αποδίδει το αγγλ. concussion], **διασείω** ρ. μετβ. [αρχ] {διέσειο-α. διασείσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος) (σπάν,) τραντάζω, σείω δυνατά ΣΥΝ κλονίζω **διάσελο** (το) (λαϊκ.) **1.** το μονοπάτι που αποτελεί δίοδο μεταξύ βουνών ΣΥΝ. κλεισούρα, δερβένι 2. (μτφ-λογοτ) το μεταίχμιο: *«στής Ιστορίας το ~ όρθιος ο γνιος πολέμαγε»* (Ν. Βρεττάκος).

ΙΕΤΥΜ < δία- + *-σελο* < *σελί* < μεσν. *σελίον.* υποκ τού σελα| **διάσημος,** -η, -ο **1.** γνωστός στο ευρύ κοινό, περίφημος: ~ *πιανίστας / ηθοποιός || ~ για τις εκκεντρικές του συνήθειες* ΣΥΝ φημισμένος, ξακουστός ΑΝΙ άσημος 2. ΣΤΡΑ'Ι ***διάσημα*** (τα) {διασήμων} τα διακριτικά στρατιωτικού βαθμού, τα ~ *τού στρατηγού.* ΣΧΟΛΙΟ λ *περιβόητος, φημισμένος*

[ΕΙΥΜ αρχ < *δια-* + *-σημος* < *σήμα* Η σημ 2 αποδίδει το γαλλ. insigne(s)]

διασημότητα (η) [1858] {διασημοτήτων} 1.η καλή φήμη που έχει κάποιος στο ευρύ κοινό ΑΝΤ ασημότητα 2. {συνεκδ) ***διασημότητα*** η ευρύτατα γνωστή προσωπικότητα: *στο φεστιβάλ συγκεντρώνονται πολ- λές διασημότητες* ΣΥΝ (καθημ.) φίρμα, βιπ. σχολιο λ *φημισμένος.* [ΕΤΥΜ Στη σημ. 2 η λ αποδίδει το αγγλ celebrity] **διασκεδάζω** ρ. αμετβ. κ μετβ {διασκέδασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα)) ♦ **1.** (αμετβ) ενεργώ ώστε να έρθω σε κατάσταση ευθυμίας, ευχάριστης διάθεσης, *πάμε κάπου να διασκεδάσουμε || - σε μπαρ ί σε ντίσκο I σε πάρτι I σε γλέντι || ~ με τα αστεία του I κάνοντας φάρσες* συν γλεντώ, το ρίχνω έξω ♦ (μετβ.) 2. κάνω (κάποιον) να έρθει σε κατάσταση ευθυμίας, σε ευχάριστη διάθεση *μας διασκέδαζε με τα έξυπνα αστεία του*]| δεν *με διασκεδάζουν οι ταινίες βίας* · **3.** διασκορπίζω, απομακρύνω (δυσάρεστο συναίσθημα): *προσπάθησε να διασκεδάσει τις κακές εντυπώσεις από την αγενή συμπεριφορά του* |) ~ *τους φόβους / τις ανησυχίες κάποιου* ΣΥΝ διαλύω

[Π.ΙΥΜ μτγν. < αρχ. *διασκεδάννυμι* «διασκορπίζω» (κατά τα ρ σε' *άζω*) < δια- + *σκεδάννυμι* < **σκεδάσ-νυ-μι* (από τον αόρ *έσκέδασα* κατά το σχήμα *πετάννυμι - έπέτασα, κεράννυμι - έκέρασα),* πιθ. < I.E *sq(h)nd- / *sq(h)en-d- «σχίζω, καταστρέφω», πβ. σανσκρ skhadate

«σχίζω», αγγλ. scatter «διασκορπίζω», shatter «θραύω», γερμ. Schindel «σχίζα» κ ά]

ΣΧΟΛΙΟ Είναι ενδιαφέρουσα η σημασιολογική εξέλιξη τής λ διασκεδάζω (αρχαιότερος τ τού *διασκεδάννυμι)* Αρχική σημ τής λ ήταν το «σκορπίζω, διασκορπίζω», που παρέμεινε και σήμερα μέσα από τη λόγια παράδοση (*«διασκεδάζω τις ανησυχίες»* = διασκορπίζω. διαλύω) Από χρήσεις όπως *«διασκεδάζω τη θλίψη* μου» ή *«διασκεδάζω την ανία / πλήξη* μου» κατά παράλειψη τού ουσιαστικού *(θ/.ίψη / ανία / την πλήξη* κ.τ ό), έφθασε το διασκεδάζω στη σημ. «ευχαριστιέμαι, κάνω κάτι που με ευχαριστεί, περνώ την ώρα / τον καιρό μου ευχάριστα» Γενικότερα, η έννοια τής απλής διασκέδασης προϋποθέτει την απόσπαση τού ανθρώπου από την υποχρεωτική ασχολία και τη στροφή του σε ευχάριστες απασχολήσεις (έτσι δημιουργήθηκαν τα ξεδίνω, το ρίχνω έξω [πβ τα γαλλ 'distraire, γαλλ divertir από λατ distrahere «διασπώ, κομματιάζω», αγγλ. divert από λατ divertere «αποσπώ, αποστρέφω», από όπου κ ά. |)

διασκέδαση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων] **1.** η κατάσταση στην οποία αισθάνεται κανείς ευθυμία και περνάει ευχάριστα: *καλή είναι η δουλειά, αλλά χρειάζεται και η ~\\ το έριξε στο ποτό και στις ~* φρ (α) ***κσλή διασκέδαση!*** (ευχετ.) σε κάποιον που πηγαίνει να διασκεδάσει (σε γλέντι, χορό, βραδινή έξοδο κ.λπ.) συν να περάσεις καλά! (β) ***κέντρο δ/σσκεδσσεως*** κατάστημα στο οποίο πηγαίνει ο κόσμος για να διασκεδάσει (π χ. ακούγοντας τραγούδια, χορεύοντας κ λπ) 2. (συνεκδ) ο τρόπος με τον οποίο διασκεδάζει κανείς *η μόνη ~ που* του *έμεινε είναι η τηλεόραση.* **διασκεδασμός** (ο) **1.** ο άτακτος διασκορπισμός **2.** οπτ ***διασκεδα- σμός τού φωτός*** η διάθλαση τού λευκού φωτός σε ακτινοβολίες άλλων χρωμάτων
Ιετυμ μτγν. < *διασκεδάζω.* Ο επιστ όρ. είναι μεταφρ δάνειο, πβ αγγλ. dispersion]

διασκεδαατής (ο), **διασκεδάστρια** (η) [διασκεδαστριών] πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα να διασκεδάζει άλλους.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ entertainer. Το μτγν. *διασκεδαστής* σήμαινε «διασκορπιστής»[**διασκεδαστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που προκαλεί ευθυμία, γέλιο: *~ ταινία / θέαμα / παιχνίδι / καταστάσεις* [| *τα ~ κόλπα των γελωτοποιών* συν αστείος, ευτράπελος, τερπνός 2. (μειωτ) αυτός που στερείται σοβαρότητας. *τους τρόμαξε όλους με τις απειλές του. αλλά προσωπικά τον βρήκα μάλ/^ον διασκεδαστικί*5 ΣΥΝ φαιδρός, αστείος, γελοίος — **διασκεδαστικά** επίρρ
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ divertissant Το μτγν *διασκεδαστι- κός* σήμαινε «διασκορπιστικός»] **διασκελιά** (η) * δρασκελιά

διασκελίζω ρ. μετβ (διασκέλισ-α, -τηκα. -μένος} δρασκελίζω (βλ λ).
διασκέλισμα (το) [μεσν]
Ιείυμ μεσν. < μτγν *διασκε?άζομαι* < *δια-* + *-σκελίζομαι* < *σκέλος].* **διασκελισμός** (ο) **1.** το άνοιγμα των σκελών κατά το βάδισμα ή το τρέξιμο, η δρασκελιά: *περπατούσε με μεγάλο -* · 2. φιλοα (στην ποίηση) η μη ολοκλήρωση τού νοήματος σε έναν στίχο και η συνέχισή του στον επόμενο, π χ *«Φαιδρόν του ουρανόν ι'Εχεις, και από τα δένδρα σου / Πολλή πάντοτε κρέμεται / Καρποφορία»* (Α. Κάλβος).
[iiΙυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ enjembee]. **διασκέπτομαι** ρ. αμετβ αποθ [μτγν.] (διασκέφθηκα] (για επίσημα ή θεσμικά πρόσωπα, π.χ υπουργούς, δικαστές κ ά) συνεδριάζω για τη λήψη αποφάσεων *οι ηγέτες τής Ευρώπης διασκέπτονται στις Βρυ- ξέλλες* συν συσκέπτομαι ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
διασκευάζω ρ μετβ [διασκεύασ-α. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος] επιφέρω τροποποιήσεις σε (καλλιτεχνικό έργο λόγου ή μουσικής) *διασκεύασαν την «Ειρήνη» τού Αριστοφάνη. για να την παρουσιάσουν σε παιδικό κοινό* || *την ορχηστρική απόδοση των «Ουγγρικών Ραψωδιών» την έχει διασκευάσει ο ίδιος ο Λιστ* — **διασκευαστής** (ο) [μτγν.], **διασκευάστρια** (η), **διασκευαστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].
[είυμ αρχ.. αρχική σημ «προετοιμάζω, παρέχω», < δια- + *σκεύάζω*
σκευή Ήδη μτγν η σημ «αναθεωρώ, διορθώνω (βιβλίο προς έκδο- ση)»ϊ.
διασκευή (η) **1.** το να διασκευάζει κανείς (κάτι): *η ~ λογοτεχνικών έργων για την τηλεόραση είναι κάτι ιδιαίτερα απαιτητικό* 2. (συνεκδ.) το έργο που προκύπτει ως αποτέλεσμα τής παραπάνω εργασίας, η νέα μορφή διασκευασμένου έργου· το *σενάριο ρίναι μια ~ τού ομώνυμου μυθιστορήματος* (πβ. λ. *ριμέικ)*
(ΙΠΥΜ. μτγν, αρχική σημ. «εφοδιασμός (με προμήθειες), κατασκευή»,
αρχ. *διασκευάζω* (βλ.λ.). Ήδη μτγν η σημ. «νέα έκδοση (έργου) με διορθώσεις»].
διάσκεψη (η) {-ης κ. -έψεως | -έψεις, -έψεων) **1.** η συνάθροιση προσώπων. συνήθ ανώτερων κυβερνητικών παραγόντων ή εκπροσώπων κρατών, προκειμένου να συζητήσουν και να αποφασίσουν επί ειδικών ζητημάτων: *~ κορυφής* (όπου συμμετέχουν αρχηγοί κρατών) 2. ΝΟΜ το στάδιο τής διαδικασίας στα πολυμελή δικαστήρια, μετά από τη δημόσια συζήτηση στο ακροατήριο, κατά το οποίο ο εισηγητής δικαστής, αναπτύσσει τις θέσεις του και πραγματοποιείται μυστική συζήτηση μεταξύ των δικαστών τού πολυμελούς δικαστηρίου προκειμένου αυτό να καταλήξει στην απόφασή του [Γ.ΤΥΜ < αρχ. *διάσκεψις* < *διασκέπτομαι].* **διασκόπιο** (το) {διασκοπί-ου | -ων) το επιδιασκόπιο (βλλ)
[ΕΤΥΜ Ιέλληνογενής ξέν όρ . < αγγλ. diascope]. **διασκορπίζω** ρ. μετβ [μτγν.Ι {διασκόρπισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος] 1. σκορπίζω εδώ και εκεί 2. (μτφ.) ξοδεύω απερίσκεπτα, κατα σπαταλώ. *διασκόρπισε την περιουσία της.* — διασκόρπιαη (η) [μεσν] κ. διασκορπισμός (ο) Ιμτγν.]. διασπαθίζω ρ μετβ. {διασπάθισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} (κακόσ.) κατασπαταλώ, ξοδεύω απερίσκεπτα και χωρίς φειδώ: *μέλη τής κυβέρνησης κατηγορήθηκαν ότι διασπάθισαν το δημόσιο χρήμα* — διασπάθιση (η) |1886],
Ιετυμ μτγν. < *δια-* + *σπαθίζω* < *σπάθη].* **διάσπαρτος,** -η. -ο διασκορπισμένος σε πολλά διαφορετικά μέρη, απ' άκρου εις άκρον *υπάρχουν Έλ?.ηνες ~* σε *όλη την οικουμένη* συν διεσπαρμένος, εγκατεσπαρμένος.
[ΜΥΜ < *διασπείρω].* **διάσπαση** (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** ο απότομος ή βίαιος διαχωρισμός ενός όλου στα μέρη που το αποτελούν ή σε μικρότερα τμήματα, *η ~ ενός πο?^νεθνικού κράτους σε κρατίδια / ενός κόμματος* ςυ\ διαμελισμός 2. (μτφ.) η ρήξη που προκύπτει σε κάτι συμπαγές, ενιαίο: *η ~ τού μετώπου από τον εχθρό* || *η ~ τής αμυντικής γραμμής* συν διάλυση · 3. φος ***διάσπση (τού) ατόμου*** η μετατροπή ατομικού πυρήνα σε δύο άλλους με διαφορετικά χαρακτηριστικά από τον αρχικό, κατά την οποία σημειώνεται εκπομπή ή απορρόφηση ενέργειας

4. χημ η χημική αντίδραση κατά την οποία μια χημική ένωση λύεται σε απλούστερες ενώσεις ή στα στοιχεία που την αποτελούν. [ετυμ < αρχ. *διάσπασις* < *διασπώ* Οι σημ τής πυρηνικής φυσικής και τής χημείας αποτελούν απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ disintegration], **διασπαστής** (ο) [1840], **διασπάστρια** (η) {διασπαστριών] (κακόσ.) πρόσωπο που προκαλεί διάσπαση.
Ιειυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. disruptionistj. διασπαστικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη διάσπαση, κυρ αυτός που επιφέρει διάσπαση: ο *αρχηγός* τού *κόμματος κατήγγειλε τις ~ πρωτοβουλίες* || - *κινήσεις* ΣΥΝ σχισματικός, αποσυνθετικός — διασπαστικά επίρρ
[ετυμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. disruptif] **διασπείρω** ρ μετβ. |αρχ] {διέσπειρα, διασπάρΟηκα κ. (λόγ) διεσπά- ρην (να'θα διασπαρώ), διεσπαρμένος} 1. (λόγ.) σκορπίζω ή τοποθετώ εδώ κι εκεί: *έχουν διασπείρει ελεύθερους σκοπευτές σε διάφορα σημεία τής πόλης* || το *καθεστώς είχε διασπείρει τις πυρηνικές κεφαλές σε όλη την έκταση τής αχανούς χώρας* 2. (μτφ.) διαδίδω (συνήθ. κάτι ψευδές): *~ τερατώδη ψέματα / ανυπόστατες φήμες / ψευδείς ειδήσεις*
διασπόρά (η) Ιμτγν.] [χωρ πληθ \ **1.** (λόγ.) το σκόρπισμα εδώ κι εκεί· *η ~ των θρανσμάτων μιας βόμβας / ναρκών σε μια περιοχή* συν διασκορπισμός 2. η ύπαρξη ή τοποθέτηση σε πολλά διαφορετικά σημεία, ο *έλεγχος τής διασποράς των πυρηνικών όπλων σε χώρες τού Τρίτον Κόσμου* [| *απαιτείχαι ~ των χώρων στάθμευσης* 3. η μετανάστευση σε διάφορες χώρες τού κόσμου μέρους μιας εθνικής ομάδας, ενός έθνους (αρχικώς προκειμένου για την εγκατάσταση των Εβραίων σε διάφορα μέρη τού κόσμου): *Έλληνες! Εβραίοι τής* ~4. η διάδοση (συνήθ για κάτι αναληθές) ΦΡ ***διασπορά ψευδών ειδήσεων*** αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος διασπείρει με οποιονδήποτε τρόπο ψευδείς ειδήσεις ή φήμες, ικανές να επιφέρουν ανησυχία ή φόβο στους πολίτες ή να ταράξουν τη δημόσια πίστη ή να κλονίσουν την εμπιστοσύνη τού κοινού στο εθνικό νόμισμα ή στις Ένοπλες Δυνάμεις τής ^ώρας ή να επιφέρουν διαταραχή στις διεθνείς σχέσεις της. **διασπορέας** (ο) [μτγν.] {διασπορ-είς, -έων) **1.** αυτός που διασπείρει, που σκορπίζει (κάτι) προς διάφορες κατευθύνσεις 2. (μτφ.-κακόσ.) αυτός που διαδίδει κάτι ψευδές *~ ψευδών ειδήσεων.* **διασπώ** ρ. μετβ {διασπάς .. | διέσπασα, διασπώμαι, -άται ., διασπάσ- τηκα (λόγ. -θηκα), διασπασμένος (λόγ. διεσπασμένος)} 1. διαχωρίζω απότομα ή βίαια ένα όλο στα μέρη που το αποτελούν ή σε μικρότερα τμήματα συν κομματιάζω, διαμελίζω, διαλύω 2. προκαλώ ρήξη σε (σε κάτι ενιαίο): *με τις ενέργειες τους επιχειρούν να διασπάσουν το μέτωπο κατά τού αντιπάλου* συν διχάζω, διαιρώ [ετυμ < αρχ. *διασπώ (-άω)* < *δια-* + *σπώ* «σπάζω», βλ κ *σπάζω].* **διαστάλθηκα** ρ ► διαστέλλω
διασταλτικός, -ή. -ό [μτγν [1. αυτός που μπορεί να προκαλεί διαστολή ή να διαστέλλεται · 2. νομ ***διασταλτική ερμηνεία*** ερμηνεία κατά διαστολή, ευρύτερη ερμηνεία μιας διάταξης, σύμφωνα με το γενικό πνεύμα και όχι με το στενό γράμμα τού νόμου, **διασταλτικότητα** (ή) [18711 {χωρ. πληθ } Ι.φος η διασταλτική ιδιότητα: *η ~ τής θερμότητας* 2. η ιδιότητα των σωμάτων να διαστέλλο- νται με τη θερμότητα, διατηρώντας τη μάζα τους αναλλοίωτη.
[Γ.ΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dilatabilite] **διασταλτός,** -ή,
-ό [1861 [αυτός που μπορεί να διασταλεί.
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dilatable] **διάσταση** (η) {-ης κ -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** κάθε μέγεθος που καθορίζει πόσο μεγάλο είναι ένα αντικείμενο (μήκος, πλάτος, ύψος, βάθος, όγκος κ λπ) οι *~ του δωματίου είναι 4x5* (4 μέτρα μήκος και 5 πλάτος) || *η τέταρτη ~* (ο χρόνος κατά τη θεωρία τής σχετικότητας)· φρ (στις εικαστικές τέχνες) ***τρίτη διάσταση*** το βάθος, η προοπτική ***2.** η (μτφ.) πλευρά συγκεκριμένου θέματος, *η τελευταία ομι/Ja προέ- βαλε μια ~ τού ζητήματος. η οποία δεν έχει συζητηθεί αρκετά* συν πτυχή, παράμετρος, άποψη 3. ***διαστάσεις*** (οι) (α) οι σωματικές αναλογίες. *άψογες ~* || *οι ~ τής Μις Υφήλιος είναι 92-55-92* (β) (μτφ.) τα όρια, η έκταση που έχει ή λαμβάνει ένα θέμα: *θα ήταν καλύτερα να αφήσουμε τις υπερβο/.ές και να δούμε το ζήτημα στις πραγματικές* του ~ || το *φραστικό επεισόδιο δεν πήρε μεγάλες* - · 4. ΓΥΜναςτ η στάση κατά την οποία τα πόδια είναι ανοιχτά και τεντωμένα: *με τα πόδια σε ~* 5. (μτφ) η σημαντική διαφορά, το ασ\)μβίβαστο: *υπήρξε - απόψεων μεταξύ των συνομιλητών* συν ρήξη αντ συμφωνία 6. (για ανδρόγυνα) η χωριστή διαβίωση, συνήθ. πριν από την έκδοση διαζυγίου *βρίσκονται σε ~ / εν διαστάσει* [ετυμ < αρχ *διάστασις* < *δίισταμαι].*

διαστατός, -ή. -ό ΦΙΛΟΙ ***διαστατές έννοιες*** οι έννοιες που δεν μπορούν να υπαχθούν από κοινού σε γενικότερη κατηγορία, δεν βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση συναλληλίας ή υπαλληλίας ούτε έχουν κοινό γνώρισμα.
[ετυμ μτγν < αρχ. *διίσταμαι]*
-διάστατος, -η. -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι έχει συγκεκριμένο αριθμό διαστάσεων, *μονο-διά- στατος, τριο-διάστατος*
[ΕΙΥΜ Λεξικό επίθημα της Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το ουσ. *διάσταση* και απαντά σε μεταφρ. δάνεια (λ χ αγγλ thiee-dimentional «τρισδιάστατος»)], διασταυρούμενος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που διασταυρώνεται (με κάποιον/κάτι) · στη ΦΡ ***διασταυρούμενα πυρά***
[ΠΤΥΜ Μτχ μεσοπαθ. ενεστ. τού αρχ *διασταυροῦμαι* (βλ λ. *διασταυρώνω)].*
διασταυρώνω ρ. μετβ {διασταύρω-σα. -θηκα. -μένος} 1. τοποθετώ (αντικείμενα) έτσι. ώστε να σχηματίζουν σταυρό· ΦΡ (μτφ.) ***διασταυρώνω το ξίφος*** (με κάποιον) συγκρούομαι (με κάποιον), *οι δύο πολιτικοί διασταύρωσαν τα ξίφη τους στη χθεσινή συνεδρίαση τής Βουλής* · 2. πραγματοποιώ επιμιξία (ποικιλιών φυτών ή ζώων διαφορετικής ράτσας) με σκοπό να δημιουργήσω νέα ποικιλία · 3. εξακριβώνω την εγκυρότητα (πληροφορίας), ανατρέχοντας και σε άλλες πηγές, ο *δημοσιογράφος διασταύρωσε τις πληροφορίες που είχε πριν τις μεταδώσει || αυτό που σου κέω ισχύει, είναι διασταυρωμένο* (μεσοπαθ. ***διασταυρώνομαι)*** 4. (για δρόμους, γραμμές κ λπ) τέμνομαι* στο *ύψος τής Νομικής η οδός Σόλωνος διασταυρώνεται με την οδό Σι'να* 5. συ- ναντώμαι τυχαία *διασταυρωθήκαμε καθώς περπατούσα εγώ στην Τσιμισκή κι εκείνος έστριβε από την Αγίας Σοφίας* || (μτφ.) *διασταυρώθηκαν τα βλέμματά τους* — διασταύρωμα (το)
[είυμ < αρχ *διασταυρονμαι (-όο-)* «οχυρώνω με όρθιους πασσάλους» < *δια-* + *σταυροῦμαι* < σταυρός «πάσσαλος». Η σημερινή σημ απαντά από το 1853 ως απόδ τού γαλλ croiser]

διασταυρώνω - διασταύρωση. Το πλήθος των σημασιών που εμφανίζει η λ **διασταυρώνω** είναι νέες, ενώ το αρχαίο ρ. **διασταυρώ** είχε μία μόνο και μάλιστα διαφορετική σημασία («οχυρώνω με πε- ρίφραξη από πασσάλους») Οι νέες σημασίες πρωτοεμφανίζονται τον 19ο αιώνα (πρώτη μαρτυρία από τον Γαβριήλ Σοφοκλέους, 1853) και αποδίδουν μεταφραστικά σημασίες που δηλώθηκαν με το γαλλ. croiser ή το αγγλ cross Ο όρος **διασταύρωση** δεν είναι αρχαίος· πρωτοαπαντά το 1861 στον Βασίλειο Λάκωνα

διασταύρωση (η) 11861] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** το να διασταυρώνεται (κάτι με κάτι άλλο): *η ~ των ξιφών 2.* (ειδικότ.-συνεκδ) (α) η ποικιλία (φυτού ή ζώου), που προκύπτει ως αποτέλεσμα σκόπιμης επιμιξίας ΣΥΝ (επιστημ. για φυτά) υβρίδιο (β) (γενικότ.) η επιμιξία: *«προέρχομαι από ~ γονιών δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών»* (εφημ.) **3.** το σημείο όπου τεμνονται δύο δρόμοι *στη ~ (των οδών) Μεσογείων και Κατεχάκη* 4. η εξακρίβωση τής εγκυρότη- τας (πληροφορίας) μέσω διαφόρων πηγών; *~ στοιχείων/ πληροφοριών / είδησης.* ^ ΙΧΟΛΙΟ λ. *διασταυρώνω* [ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ croisement] **δίαστέλλω** ρ μετβ. {διέστειλα. διαστάλθηκα (λόγ. διεστάλην, -ης, -η...), διεσταλμένος} 1. αυξάνω τις διαστάσεις (ενός πράγματος), διευρύνω: *παρακολουθούσε με διεσταλμένους τους μυς τού προσώπου από την ένταση || οι διεσταλμένες κόρες των ματιών* ΑΝΤ. συστέλλω
φυς. (για τη θερμότητα) αυξάνω τον όγκο (σώματος): γο *καλοκαίρι οι σιδηροδρομικές ράγες διαστέλλονται λόγω ζέστης* ΑΝΙ συστέλλω
αντιδιαστέλλω (βλλ.): *στο άρθρο του διαστέλ/.ει τις έννοιες τού εθνισμού και τού εθνικισμού.*
ΙΪΐΤΥΜ αρχ. < *δια-* + *στέλλω,* βλ κ *στέλνω]* **διάστημα** (το) {διαστήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το συγκεκριμένο τοπικό ή χρονικό μέγεθος, η τοπική ή χρονική απόσταση, *είναι αρκετό το ~ που πέρασε από τότε που έχω να τον δω || το τελευταίο ~ συμπεριφέρεται περίεργα || όταν γράφουμε, καλό είναι να αφήνουμε ανάμεσα στις λέξεις ένα μικρό* - 2. ο άπειρος χώρος, ο οποίος βρίσκεται πέρα από την ατμόσφαιρα τής Γης. *η εξερεύνηση τού ~ || ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ Η Π.Α και Σοβιετικής Ένωσης επεκτάθηκε και στο ~* ΣΥΝ άπειρο, χάος **3.** ΜΟΥΣ (α) ακουστικώς, η διαφορά τού τονικού ύψους ανάμεσα σε δύο φθόγγους, που εκφράζεται ως λόγος των συχνοτήτων των φθόγγων αυτών, λ.χ. διάστημα 2/1 (ογδόης), διάστημα 3/2 (πέμπτης) κλπ. (β) η απόσταση ανάμεσα σε δύο φθόγγους, που μετριέται κατά μήκος μιας κλίμακας, λ.χ διάστημα δευτέρας. τρίτης, ογδόης (ή οκτάβας) κ.λπ (γ) η απόσταση ανάμεσα σε δύο φθόγγους, που μετριέται σε τόνους και ημιτόνια, λ.χ διάστημα δύο τόνων, διάστημα ενός τόνου και ενός ημιτονίου (δ) ***αυξημένο διάστημα*** το διάστημα το οποίο σχηματίζεται από το αντίστοιχο «καθαρό», με την επαύξησή του κατά ένα, συνήθ.. ημιτόνιο (ε) ***ελαττωμένο διάστημα*** το διάστημα το οποίο σχηματίζεται από το αντίστοιχο «καθαρό», με τη σμίκρυνσή του κατά ένα συνήθως ημιτόνιο: *ελαττωμένη τετάρτη* (ένας τόνος, δύο ημιτόνια) / *ελαττωμένη πέμπτη* (δύο τόνοι, δύο ημιτόνια) (στ) ο κενός χώρος ανάμεσα σε δύο γραμμές τού πενταγράμμου, στον οποίο γράφονται νότες (ορθότ. *διάκενο,* βλ.λ.) (ζ) ***διάφωνο διάστημα*** η διαφωνία (βλ λ).
[βτυμ. αρχ. < *δια-στή-ναι.* απρφ αορ β' τού ρ *διίστημι* «διαχωρίζω (χρονικά ή τοπικά)» ΙΙ σημ 2 αποδίδει το γαλλ. espace). **διαστημάνθρωπος** (ο) {διαστημανθρώπ-ου | -ων, -ους} **1.** ο αστροναύτης 2. ο εξωγήινος. ΙΧΟΛΙΟ λ. *διάστημα.*
ΙΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. space-man], **διαστημικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το διάστημα (βλ λ. σημ 2) ~ */.εωφορείο / έρευνα.* — διαστημικά επίρρ.

διαστημικός ή διαστηματικός; Ια ουσιαστικά σε -μα σχηματίζουν κανονικώς παράγωγα επίθετα σε -ικός από το θέμα τής γενικής· *σύστημα - συστηματ-ικός* (γεν *συστήματ-ος). μάθημα -μαθηματικός* (γεν. *μαθήματ-ος). επαγγελματικός, συνθηματικός, πραγματικός. κομματικός* κ.ά Αρα, κανονικά θα έπρεπε να πούμε *διάστημα*
διαστήματ-ος - διαστηματικός, όπως λέμε (από την ίδια ρίζα *-στη-) συστηματικός* και *αποστηματικός* Ίο διαστημικός πλάστηκε απευθείας από το θέμα τής ονομαστικής· *διάστημα - διαστημικός* (όπως και τα σύνθετα, *διαστημόπλοιο, διαστημάνθρωπος αντί διαστηματόπ/Λίο* και *διαστηματάνθρωπος).* πιθανόν για να αποφευχθούν οι υπερβολικά πολυσύλλαβες λέξεις Ομοίως, πλάστηκε πρόσφατα και ο επιστημονικός (γλωσσολογικός) όρος *συστημ- ικός.* για να αποφευχθεί ίσως ο (διαφορετικής σημασίας) παλαιό- τερος όρος *συστηματικός.*

διαστημόμετρο (το) [1896] {διαστημομέτρ-ου | -ων} μικρός μεταλλικός κανόνας ή όργανο σε σχήμα διαβήτη για τη μέτρηση μικρών αποστάσεων κατά τη σχεδίαση ή τη χάραξη γραμμών **διαστημόπλοιο** (το) |διαστημοπλοί-ου | -ων} το σκάφος με το οποίο πραγματοποιείται πτήση στο διάστημα σχολιο λ *διάστημα.* Ιετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ spaceship]
διαστίζω ρ. μετβ. [αρχ **]** {διέστι-ξα, -γμένος} **1.** τοποθετώ σε (κείμενο) σημεία στίξεοκ ΣΥΝ στίζω 2. γεμίζω (κάποιον/κάτι) με στίγματα *διέ- στιξαν το κορμί τον με πυρωμένο σίδερο* συν καταστιγματίζω. — **διάστιξη** (η) [μτγν.Ι
δίαστικός, -ή. -ό (για μεταφορικό μέσο) αυτός που εκτελεί δρομολόγια μεταξύ πόλεων με ελάχιστες ή καθόλου ενδιάμεσες στάσεις (ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. intercity], **διάστικτος,** -η, -ο γεμάτος στίγματα συν κατάστικτος.
[ηίυμ < *διαστίζω,* πβ. κ *στίζω - στικτός*]. **διάστιχο** (το) |μεσν.[{διαστίχ-ου | -ων} **1.** το τυπογραφικό διάστημα που παρεμβάλλεται ανάμεσα σε δύο αράδες 2. η ειδική πλάκα που χρησιμοποιείται στη στοιχειοθεσία, για να μεγαλώνει το διάστημα ανάμεσα σε δύο τυπογραφικές σειρές. ** σχολιο λ *στοίχος*
διάστίχος, -η. -ο 11857] αυτός που γίνεται ανά στίχο: *~ μετάφραση* Ηπίσης **διαστιχικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. interlineairei **διαστολέας** (ο) {διαστολ-είς | -έων} ΙΑΤΡ το ιατρικό εργαλείο για τη διάνοιξη των τοιχωμάτων σωματικής κοιλότητας (τραχήλου τής μήτρας, οισοφάγου κ.λπ.).
[ει υμ < μτγν. *διαστο/.εύς* < αρχ <5*ιαστέλλω* Η σημ τού ιατρικού εργαλείου είναι ήδη μτγν και απαντά στον γιατρό Γαληνό (2ος αι. μΧ·)Ι·
διαστολή (η) **1.** η αύξηση των διαστάσεων σώματος· *συστολή και ~ τής καρδιάς* ΣΥΝ μεγέθυνση, διόγκωση, πλάτυνση ανι συστολή 2. φυς το φυσικό φαινόμενο τής αύξησης τού όγκου ή των διαστάσεων γενικά σώματος λόγω αύξησης τής θερμοκρασίας ανγ συστολή · 3. ΜΟΥΣ η κάθετη γραμμή που χωρίζει τα μέτρα στο πεντάγραμμο. [ετυμ αρχ < *διαστεΑ,λώ]* **διαστολικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τη διαστολή, και ειδικότ. με τη διαστολή τής καρδιάς. *~ πίεση / ήχος.* **διαστράφηκα** ρ διαστρέφω
διαστρεβλώνω ρ. μετβ. |διαστρέβλω-σα, -θηκα, -μένος} παραποιώ το περιεχόμενο (λόγων, κειμένων): *διαστρέβλωνε συστηματικά την αλήθεια, για να κάνει προπαγάνδα || ~ τα λεγόμενα / τις απόψεις κάποιου* συν διαστρέφω, αλλοιώνω - **διαστρεβλωτής** (ο) [1889). **δια- στρεβλώτρια** (η), **διαστρεβλωτικός,** -ή. -ό [1895].
[ι-:τυμ < αρχ *διαστρεβλώ* < *δια-* + *στρεβλώ (-όω)* < *στρεβλός*[. **διαστρέβλωση** (η) [1889] Ι-ης κ. -ώσεως [-ώσεις. -ώσεων} (για λόγια, πράξεις κ.λπ.) η παρουσίαση με ψευδή ή αλλοιωμένη μορφή *η ~ τής ιστορικής αλήθειας / τής πραγματικότητας / των απόψεων / των λόγων κάποιου || σκόπιμη / συστηματική* > *απαράδεκτη* ~ συν αλλοίωση. παραποίηση
διάστρεμμα (το) (διαστρέμμ-ατος | -ατα. -άτων} ιατρ η εξάρθρωση, το στραμπούληγμα *σοβαρό ~ || - στον αστράγαλο.*
[ετυμ αρχ. < *διαστρέφω.* ΙΙ ιατρ. σημ. ήδη στον Ιιποκράτη (5ος αι. π.Χ.)].
διαστρέφω ρ. μετβ. [αρχ] Ιδιέστρεψα. διαστράφηκα, διεστραμμένος}
διαστρεβλώνω (βλ λ): *~ την πραγματικότητα / τα λόγια (κάποιου)*
(η μτχ. ***διεστραμμένος,*** *-η.* -ο) βλ.λ. ** ιχολιο λ. *μετοχή.* **διαστροφή** (η) **1.** η διαστρέβλωση, εσκεμμένη παραποίηση λόγου ή κειμένου, για να προκύψει συμπέρασμα που δεν υπήρχε στις προθέσεις τού ομιλητή ή τού συγγραφέα· *«η ερμηνεία του αυτή αποτελεί δείγμα δημαγωγίας. ~ τού πολιτικού* λόγου» (εφημ) συν αλλοίωση, νόθευση · 2. η σεξουαλική ικανοποίηση με τρόπους που θεωρούνται ανώμαλοι συν ανωμαλία, σεξουαλική παρέκκλιση 3. (συνεκδ) κάθε τρόπος σεξουαλικής ικανοποίησης που θεωρείται ανώμαλος. — **διαστροφέας** (ο) [μτγν].
[ηίυμ αρχ. < *διαστρέφω].* **διαστρωμάτωση** (η) {-ης κ -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων) **1.** η κατάταξη σε στρώματα, το να χωρίζεται κάτι σε επιμέρους στρώματα 2. κοινωνιολ η διάρθρωση μιας κοινωνίας σε κοινωνικά στρώματα, κατηγορίες και τάξεις, που βρίσκονται σε ιεραρχική σχέση μεταξύ τους συν στρωματοποίηση, δομή, επιπεδοποίηση [πτυμ Απόδ τού γαλλ. stratification],
διάστρωση (η) Ι1856] i-ης κ -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) ιϊϊχνολ η διαδικασία κατά την οποία ένα υλικό στρώνεται, απλίνεται ομοιόμορφα πάνω σε μια επιφάνεια ή μέσα σε καλούπι κ.α , καθώς και τα

επάλληλα στρώματα των υλικών που αποτελούν την επικάλυψη επιφανειών: ~ *πλακών / ασφάλτου / χλοοτάπητα / νωπού σκυροδέματος.* [F.ΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. revetemenl]. **διασυλλογικός,** -ή. -ό αυτός που γίνεται μεταξύ δύο ή περισσότερων συλλόγων: ~ *διοργάνωση / αγώνες.* – **διασυλλοψικά** επίρρ [ετυμ Μεταφρ δάνειο από αγγλ interclub] **διασυμμαχικός,** -ή. -ό αυτός που αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ συμμάχων: ~ *ασκήσεις ί συμφωνίες / διασκέψεις* [îέΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. inter-alliedl. **διασύνδεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** (α) η σύνδεση μεταξύ στοιχείων, γεγονότων κ\λπ. «*αυτό το πυραυλικό σύστημα έχει δυνατότητα διασύνδεσης με τις υπάρχουσες συστοιχίες πυραύλων*» (εφημ) [| *υπάρχει ~ μεταξύ των γεγονότων* (β) ***Γραφείο Διασύνδεσης*** (στα Α.ϊϊ Ι.) Γραφείο που συνδέει φοιτητές ή πτυχιούχους με χώρους εργασίας 2. (συνήθ. κακόσ.) η σχέση γνωριμίας ή συναλλαγής μεταξύ προσώπων ή ομάδων προσιόπων, που αποσκοπεί στην αλληλοεξυ- πηρέτηση και το αμοιβαίο όφελος· «*διαπιστώνεται ~ τής παράνομης διακίνησης ναρκοϊτικών με την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα*» (εφημ) || (κυρ. στον πληθ) *έχει διασυνδέσεις με σημαντικούς οικονομικούς παράγοντες τής χώρας.* – **διασυνδέω** ρ.
[ΠΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. connection(s)f. **διασυνοριακός,** -ή, -ό αυτός που βρίσκεται ή γίνεται στα σύνορα δύο ή περισσότερων κρατών: ~ *συνεργασία* των *ευρωπαϊκών χωρών κατά τής τρομοκρατίας* || ~ *ζώνη ελέγχου.* ~ **διασυνοριακά** επίρρ. [ïï'ΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. interfrontierj. **διασύρω** ρ. μετβ [αρχ.] {διέσυρα, διασύρ-θηκα. -μένος} γελοιοποιώ δημοσίως, βλάπτω την καλή φήμη και υπόληψη (κάποιου): *μήνυσε τον δημοσιογράφο επειδή τον διασύρει μέσω τηλεοράσεως* || *οι εθνικιστικές υστερίες διασύρουν τη χώρα διεθνώς* || *η ομάδα του δια- σύρθηκε στο ντέρμπι τής Κυριακής* (υπέστη ταπεινωτική ήττα) ΣΥΝ εκθέτω, εξευτελίζω, διαπομπεύω – **διασυρμός** (ο) [μτγν] **διασφαλίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {διασφάλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} εξασφαλίζω, εγγυώμαι την ασφάλεια: *η πο?Λτική μας διασφαλίζει τα εθνικά μας συμφέροντα.* Σχομο λ *ασφα/^ής* **διασφάλιση** (η) {-ης κ -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η εξασφάλιση, η παροχή εγγυήσεων για την ασφάλεια *η ~ τής ειρήνης* / των *συμφερόντων τής χώρας / ίσων ευκαιριών στους πολίτες* **διασχίζω** ρ. μετβ. [αρχ.) {διέσχισα, διασχίσ-τηκα (λόγ. -θηκα). διεσχι- σμένοσί 1. διατρέχω επιφάνεια εδάφους από τη μία *άκρη* στην άλλη ΣΥΝ διέρχομαι, περνώ **2.** (ειδικότ.) τέμνω (επιφάνεια γης) διερχόμε- νος διά μέσου αυτής: ο *Πηνειός διασχίζει τον θεσσαλικό κάμπο.* – **διάσχιση** (η) [μτγν.]. **διασώζω** ρ. μετβ. [αρχ] |διέσω-σα, διασώ-θηκα (λόγ. διεσώθην, -ης. - η.... μτχ διασωθείς, -είσα, -έν), -(σ)μένος} 1. γλυτώνω (κάποιον) από κίνδυνο: *ένα καΐκι* διέσωσε *τους ναναγούς* ΣΥΝ σώζω. περισώζω 2. προφυλάσσω (κάτι) από τη φθορά τού χρόνου, από φυσικές ή άλλες καταστροφές, *διέσωσε αρκετά χειρόγραφα από την πυρκαγιά* || *στο έργο του διέσωσε πολλές σπάνιες λέξεις* ΣΥ\ διατηρώ, κρατώ 3. (για Η/Υ-σπάν.) αποθηκεύω (βλ. κ λ. *σώζω)* - **διασωστικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] ^ σχομο λ. *σώζω* **διασωλήνωση** (η) [1895] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιλγρ η εισαγωγή ελαστικού σωλήνα σε όργανο ή φυσική κοιλότητα τού *ωό-* ματος, λ.χ η εισαγωγή αναπνευστικού σωλήνα στην τραχεία, για να διατηρηθούν ανοιχτές οι αεροφόροι οδοί (σε διάφορες περιπτώσεις, όπως σε οίδημα τού λάρυγγα) – **διασωληνώνω** ρ. [1895].
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο, πβ. αγγλ intubation] **διασωματειακός,** -ή. -ό αυτός που αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ σωματείων ή που σχετίζεται με το σύνολο των σωματείων. ~ *μέτωπο* / συλλαλητήριο.
διάσωση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** σειρά ενεργει- (όν που αποσκοπούν στη σωτηρία (κάποιου), στο να γλυτώσει από τον κίνδυνο στον οποίο βρίσκεται: *η ~ εγκλωβισμένων! των ναναγών*

η προφύλαξη από τη φθορά τού χρόνου, από φυσικές ή εσκεμμένες καταστροφές· ~ *αρχαίων μνημείων* 3. (για Η/Υ-σπάν) η αποθήκευση δεδομένων συν σώσιμο, **διασώστης** (ο) ίδιασωστών}, **διασώστρια** (η) {διασωστριών} πρόσωπο που ανήκει σε ομάδα διάσωσης [ετυμ < *διασώζω,* πβ μτγν. *διασωστής* «αστυνομικός»] **διάτα** (η) {χωρ. πληθ } (λαικ.) η διαταγή: «*έβγα?*ε ~ *ο Κρούταγος, τής Βουλγαριάς ο τσάρος*» (Κ. Παλαμάς). σχολιο λ. *υποχωρητικός* [ετυμ μεσν < *διατάζω* (υποχωρητ)] **διαταγή** (η) **1.** η παραγγελία από υπερκείμενη αρχή (συνήθ σε σώματα στρατιωτικού χαρακτήρα), που είναι δεσμευτική ως προς την εκτέλεσή της για το πρόσωπο προς το οποίο απευθύνεται: *βγάζω / εκτελώ* ~ || *ήρθε ~ από το επιτελείο* συν προσταγή, εντολή· φρ (α) ***(είμαι) στις διαταγές*** / (λόγ.) ***υπό τας διαταγάς (κάποιου)*** είμαι υπό την εξουσία (κάποιου), εκτελώ τις διαταγές (κάποιου): *είχε δέκα άνδρες υπό τας διαταγάς του* (β) ***στις διαταγές σας!*** (i) σι ραγ απάντηση κα- τιοτέρου προς ανώτερο, που δηλώνει ότι θα εκτελεστούν οι διαταγές του (ii) (γενικότ.) ως δήλωση ευπειθειας σε κάποιον, ότι θα κάνουμε ό,τι μας λέει (γ) ***ανωτέρω διαταγή*** βλ. λ *ανώτερος* (δ) ***βασιλική διαταγή και τα σκυλιά δεμένα*** βλ λ. *βασι?.ικός* **2.** *(α)* το έγγραφο στο οποίο περιγράφεται η παραπάνω παραγγελία, *έχω εδώ μια σύμφωνα με την οποία* || *εκδίδω* ~ (β) νομ ***διαταγή πληρωμής*** εκτελεστός τίτλος εκδιδόμενος από τον ειρηνοδίκη ή τον δικαστή τού μονομελούς πρωτοδικείου για την ικανοποίηση χρηματικών απαιτήσεων ή απαιτήσεων παροχής χρεωγράφων οι οποίες αποδεικνύονται εγγρά- φως, δεν εξαρτώνται από αίρεση, προθεσμία, όρο ή αντιπαροχή και το οφειλόμενο ποσό χρημάτων ή χρεωγράφων είναι ορισμένο (γ) στρατ. ***ημερήσια διαταγή*** βλ. λ. *ημερήσιος.* ΣΧΟΛΙΟ λ *συμβουλή*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *διατάσσω)* διάταγμα (το) {διατάγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. (γενικά) έγγραφη εντολή από υψηλά ιστάμενη αρχή 2. ΝΟΜ πράξη τού Προέδρου τής Δημοκρατίας στο πλαίσιο άσκησης τής εκτελεστικής λειτουργίας, στην οποία, κατά κανόνα, συμπράττει ο αρμόδιος υπουργός, *νομοθετικό / προεδρικό / κανονιστικό* ~
[ΕΤΥΜ μτγν < αρχ *διατάσσω)* διατάζω ρ μετβ κ αμετβ {διέταξα, διατάχ-τηκα (λόγ. -θηκα), διατεταγμένος} ♦ 1. (μετβ) δίνω διαταγή σε (κάποιον), ο *λοχίας διέταξε τους στρατιώτες να ετοιμαστούν για την πορεία* ΣΥΝ προστάζω· ΦΡ. *διατεταγμένη υπηρεσία* βλ λ *διατάσσω* ♦ (αμετβ) 2. δίνω διαταγές / διαταγή, *μόνο να διατάζει ξέρει* ΣΥΝ προστάζω 3. (προστ *διατάξτε)* είμαι έτοιμος να εκτελέσω διαταγή: *διατάξτε, κύριε λοχαγέ!* (Βλ κ. λ. *διατάσσω).*
[ΠΤΥΜ μεσν. < αρχ. *διατάσσω* (από τον αόρ. *διέταξα,* που συνέπιπτε φωνητικά με εκείνον των ρ σε *-άζω).* βλ λ Ι

διατάζω - διατάσσω. Χαρακτηριστική περίπτωση διτυπίας, που ο μεν νεότερος τύπος (διατάζω) έχει νέα μορφή *(-ζω)* και σημασία («προστάζω»), ενώ ο διατηρημένος αρχαίος τύπος (δια-τάσσω) έχει και τη μορφή *(-σσω)* και τη σημασία («βάζω σε τάξη, σε σειρά») τού αρχικού ρήματος, καθώς και (λογιότ.) τη σημ «διατάζω».

- υποχωρητικός*

διατακτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με διάταγμα ή διαταγή διατακτική (η) η ειδική έγγραφη άδεια για είσπραξη, παραλαβή ή αποθήκευση ο *πελάτης ζήτησε από τον έμπορο να του κόψει μια* ~ 3. ΝΟΜ διατακτικό (το) το μέρος τής δικαστικής απόφασης, στο οποίο καταγράφεται η αποδοχή ή απόρριψη των αιτημάτων των διαδίκων και επιτάσσεται η εκτέλεση όσων έχουν αποφασιστεί (κατ' αντιδιαστολή προς το αιτιολογικό) ΣΥΝ (το) διά ταύτα. – **διατακτικώς** επίρρ [μτγν.]
[F.ΤΥΜ μτγν. < αρχ. διατάσσω. Το *διατακτικό* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ dispositifj **διάτανος** (ο) {χωρ. γεν. κ πληθ.} (λαϊκ) ο διάβολος (βλ.λ.).
[ειυμ Από συμφυρμό των λ. *διάβο/.ος* και *σατανάς).* **διάταξη** (η) {-ης κ -άξεως **|** -άξεις. -άξεων} **1.** η τοποθέτηση σε τάξη ή σειρά, *η ~ αντικειμένων στον χώρο ί κτισμάτων* / πλοίων / *χερσαίων δυνάμεων* ΣΥΝ διευθέτηση, τακτοποίηση, νοικοκύρεμα **2.** (συνήθ. μτφ) η τοποθέτηση σε λογική σειρά έτσι, ώστε να προκύπτει συνοχή και αλληλουχία· τον *συμβούλεψε να προσέξει στην έκθεσή του τη ~ των ιδεών* συν ταξινόμηση · 3. νομ τμήμα νόμου ή κανονισμού με ακέραιο νόημα, που αναφέρει όσα επιβάλλονται για συγκεκριμένο θέμα: *θεμε/.ιώδεις ~ τού ποινικού κώδικα* || *συμφώνως προς τις κείμενες* ~ · 4. ϊϊ.χνολ διάφορα στοιχεία / όργανα τοποθετημένα με καθορισμένη σειρά · 5. ***ημερήσια διάταξη*** βλ λ. *ημερήσιος* [F.ΤΥΜ < αρχ. *διάταξις< διατασσω).* **διαταξικός,** -ή. -ό αυτός που αναφέρεται στη σχέση μεταξύ διαφόρων τάξεων, που σχετίζεται με το σύνολο των τάξεων ~ *συναίνεση* **διατάραξη** (η) [1840] {-ης κ -άξεως | -άξεις, -άξεων} το να διατα- ράσσει κανείς (κάτι), η αναταραχή, η αναστάτωση *συνελήφθη για ~ τής κοινής ησυχίας / τής οικιακής ειρήνης* ΣΥΝ διασάλευση, **διαταράσσω** [αρχ [κ. **διαταράζω** ρ μετβ. {διατάρα-ξα, -χτηκα (λόγ -χθηκα). -γμένος} 1. προκαλώ αναταραχή σε (κάτι): *οι τελευταίες προκλήσεις διαταράσσουν το κλίμα ομαλών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών* || ~ *μια συνεργασία* ΣΥΝ διασαλεύω, ταράζω 2. (ειδικότ.) προκαλώ ανωμαλίες (στον οργανισμό): οι *γιατροί φοβούνταν μήπως το τραύμα διαταράξει την ακοή του* 3. (η μτχ. ***διαταραγμένος,*** *-η,* -ο) αυτός που έχει διαταραχθεί· - *προσωπικότητα / σχέση / πλανητική ισορροπία / συνταγματική τάξη / ενότητα* **διαταραχή** (η) [μτγν **] 1.** η αναταραχή που προκαλείται (κάπου) **2.** η απώλεια τής οργανικής ή ψυχικής ισορροπίας. ~ *ψυχική ί διανοητική* || ~ *τής προσο)πικότητας / τής όρασης* **διάταση** (η) {-ης κ -άσεως **|** -άσεις, -άσεων} (λόγ.) **1.** (α) το τέντωμα (β) ιαιρ. ***διάταση τού στομάχου*** η παθολογική έκταση και χαλάρωση των τοιχωμάτων τού στομάχου (γ) ***διάταση μυών / τενόντων / συνδέσμων*** το υπερβολικό τέντωμα των μυϊκών ινών. είτε μερικώς (διά- στρεμμα) είτε ολικώς (ρήξη), που οφείλεται σε απότομη κίνηση ή τραυματισμό 2. ***διατάσεις*** (οι) το τέντωμα όλων των μυών τού σώματος με τη βοήθεια ειδικών ασκήσεων (ή και οργάνων), για να επανέλ- θουν στην κανονική τους μορφή ή ν' αποφευχθεί το «πιάσιμο»
Ι f.tym < αρχ. *διάτασις < διατείνω).* **διατάσσω** ρ μετβ {διέταξα, διατάχθηκα, δια(τε)ταγμένος} **1.** τοποθετώ (σύνολο) σε τάξη: *στρατιώτες καλώς διατεταγμένοι* συν τακτοποιώ, διευθετώ · 2. (λόγ.) διατάζω (βλ.λ.) φρ διατεταγμένη υπηρεσία η υπηρεσία που προκύπτει από διαταγή προϊστάμενης αρχής. *εκείνην την ώρα το αστυνομικό όργανο βρισκόταν σε* σχόλιό λ *διατάζω*
Ι i"ît υμ αρχ. < δια- + *τάσσω.* Π φρ. *διατεταγμένη υπηρεσία* αποδίδει το γαλλ. service commande] **διατατικός,** -ή. -ό [μτγν] αυτός που προκαλεί διάταση, τέντωμα: ~ *ασκήσεις* (ασκήσεις για το τέντωμα των μυών χωρίς κίνηση). – **διατατικ-ά / -ώς** επίρρ **διατεθειμένος,** -η, -ο **1.** (+να) αυτός που έχει τη διάθεση ή την προθυμία να προχωρήσει σε συγκεκριμένη ενέργεια *είναι ~ να κάνει υποχωρήσεις προκειμένου να μην οδηγηθούν στο διαζύγιο* 2. (+επίρρ) αυτός που εκδηλιόνει συγκεκριμένη διάθεση απέναντι σε κάποιον/κάτι *είναι ~ εχθρικά / φιλικά / ευνοϊκά απέναντι σου.*
[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *διατίθημι* (βλ. κ *διαθέτω).* Η φρ. είμαι *διατεθειμένος* να.. αποδίδει τη γαλλ etre dispose a.. η δε φρ *ει*

μαι ευμενώς / δυσμενώς διατεθειμένος έναντι αποδίδει τη γαλλ etre bicn / mal dispose envers...|. **διατείνομαι** ρ μετβ. αποθ [μόνο σε ενεστ κ παρατ.) (+υτΐ) προβάλλω τον ισχυρισμό: *καθένας από τους εμπολέμους διατεινόταν ότι είχε δίκιο* II *διατείνεται ότι του ανήκει η κυριότητα τής ιδέας* ΣΥΝ υποστηρίζω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΙΥΜ Μέση φωνή τού αρχ. *διατείνω* «τεντώνω ώς το τέρμα» (< *δια-* + *τείνω),* τού οποίου η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ., έχοντας ως αφετηρία τις σημ «αγωνίζομαι να πείσω για την ειλικρίνειά μου, υποστηρίζω έντονα»|

διατελώ ρ {διατελείς... | διετέλεσα} 1. βρίσκομαι σε ορισμένη κατάσταση: *ισχυρίστηκε ότι διατε?„ούσε εν αγνοία* του *γεγονότος* συν τελώ. είμαι φρ (παλαιότ.) ***δ/ατελώ μετά τιμής / μεθ' υπολήψεως*** ως τυποποιημένη έκφραση για κλείσιμο επιστολής, αίτησης 2. έχω συγκεκριμένη ιδιότητα (θέση, αξίωμα): *είχε διατε/,έσει υπουργός Προεδρίας* σχολιο λ *τελώ.*

|ΕΤΥΜ < αρχ *διατελώ (-έω)* «υπάρχω με ορισμένη ιδιότητα», συνήθ συντάσσεται με κατηγορηματική μτχ. *διατελοϋσι καθεύδοντες* (= κοιμώμενοι), < *δια- + -τελώ* < *τέ/.ος]* **διατεταγμένος,** -η. *-ο -> διατάσσω*

διατήρηση (η) [μτγν] [-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ } 1. το να παραμένει κάτι στην κατάσταση ή στα επίπεδα που βρίσκεται τώρα ~ *τής κοινωνικής γαλήνης / τής δημόσιας τάξης / τής θερμοκρασίας / των τιμών*2. (ειδικότ. για τρόφιμα) η συντήρησή τους, για να μην αλλοιωθούν: *η ~ των λαχανικών στην κατάψυξη* 3. (ειδικότ. μόνο με έναρθρο αντικείμενο) η συνέχιση *η -* του *θετικού κλίματος / τού ευδιαφέροντος τού κοινού* 4. (+ άναρθρο αντικείμενο) η ύπαρξη: *η ~ στενών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών ι φιλικών δεσμών* 5. φυς ***διατήρηση τής ενέργειας*** αρχή σύμφωνα με την οποία η συνολική ενέργεια ενός συστήματος παραμένει ποσοτικά αμετάβλητη (ασχέτως τού αν αλλάζει μορφές, π.χ. από κινητική γίνεται δυναμική, από μηχανική θερμική κ.λπ.) 6. χημ ***διατήρηση τής μάζας*** (ή *νόμος τού Λαβουαζιέ* ή *νόμος τής αφθαρσίας τής ύλης)* νόμος σύμφωνα με τον οποίο, σε κάθε χημική αντίδραση που γίνεται σε κλειστό σύστημα, η μάζα των σωμάτων που αντιδρούν είναι ίση με τη μάζα των προϊόντων τής αντίδρασης.

διατηρήσιμος, -η. -ο [1865] αυτός που είναι δυνατόν να διατηρηθεί, να προστατευθεί από την αλλοίωση *αυτά τα τρόφιμα είναι ~ στο ψυγείο* — διατηρησιμότητα (η) διατηρητέος, -α. -ο Ιμτγν.) 1. αυτός που είναι επιβεβλημένο να συντηρηθεί. να διασωθεί από τη φθορά: *το νεοκλασικό κτίσμα κρίθηκε ~ από το Υπουργείο Πο/ατισμού* 2. ***διατηρητέο*** (το) κτίσμα που έχει κηρυχθεί ως μνημείο τής πολιτιστικής κληρονομιάς με αποτέλεσμα να απαγορεύεται η κατεδάφισή του και να επιβάλλεται η συντήρησή του· *η Πλάκα είναι η περιοχή με τα περισσότερα ~ στην Αθήνα.* διατηρώ ρ μετβ. {διατηρείς . | διατήρ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. φροντίζω *ώστε.* κάτι να παραμένει στην κατάσταση ή στα επίπεδα που βρίσκεται τώρα: *ήθε?.ε να διατηρήσει σε καλή κατάσταση το πατρικό του σπίτι* || *~ τη φόρμα μου / τη σιλουέτα μου* || *- τις τιμές σε χαμηλά επίπεδα*]| *- τις αρμόζουσες ισορροπίες* [[*~ χαμηλούς τόνους στις συζητήσεις μου* || *~ κάποιον στη ζωή* 2. (ειδικότ. για τρόφιμα) συντηρώ για να μην αλλοιωθούν: *προϊόν σε ειδική συσκευασία, ώστε να μπορεί να το διατηρήσεις στο ψυγείο για πολύ καιρό* 3. (ειδικότ. μόνο με έναρθρο αντικείμενο) συνεχίζω να έχω κάτι. δεν το χάνω: *~ τις αποστάσεις / το φρόνημά μου ακμαίο ί την αισιοδοξία μου / την ψυχραιμία μου / το ενδιαφέρον μου για κάτι* 4. (+ άναρθρο αντικείμενο) έχω: *- στενές σχέσεις / δεσμούς με κάποιον* · 5. έχω στην κατοχή μου: *~ βίλα στην Κηφισιά / επιχείρηση / κατάστημα / γραφείο* ΣΥΝ διαθέτω, κατέχω· (μεσοπαθ. ***διατηρούμαι)*** 6. παραμένω αναλλοίωτος, δεν μεταβάλλομαι. *- ακμαίος* || το *γάλα διατηρείται στο ψυγείο σε θερμοκρασία 4-6°C* 7. βρίσκομαι σε καλή κατάσταση υγείας σε σχέση με την ηλικία μου: *οι γονείς του διατηρούνται καλά* ΣΥΝ κρατιέμαι 8. (η μτχ ***διατηρημένος,*** *-η. -ο)* (α) αυτός που παραμένει σε ορισμένη κατάσταση (β) (για τρόφιμα) αυτός που συντηρείται στο ψυγείο ή στην κατάψυξη.

[ΕΤΥΜ < αρχ *διατηρώ (-έω)* < *δια-* + *τηρώ* (βλ.λ.)]

διατίθεμαι ρ * διαθέτω

διατίμηση (η) Ιμτγν.] |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ο προκαθορισμός και έλεγχος τού ανώτερου ορίου τιμής εμπορευμάτων (κυρ τροφίμων πρώτης ανάγκης) ή αμοιβής από τον αρμόδιο κρατικό φορέα· *αγαθά που το Υπουργείο Εμπορίου συμπεριέλαβε στη ~ είναι τυ ψωμί. η φέτα, το ελαιόλαδο κ.ά* διατιμώ ρ. μετβ [αρχ.] {διατιμάς.. | διατίμ-ησα, -ώμαι, -άται .. -ήθηκα, -ημένος} προκαθορίζω το ανώτερο όριο (τιμής ή αμοιβής): *προϊόντα που υπάγονται στην κατηγορία των διατιμημένο)ν ή ελεγχόμενων για υπερβο?ακό κέρδος* διατμηματικός, -ή, -ό αυτός που γίνεται ή αφορά σε δύο ή περισσότερα τμήματα κάποιου τομέα δραστηριότητας. *~ πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδό)ν.* — διατμηματικά επίρρ. διάτμηση (η) [1840] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) φυς είδος παραμόρφωσης ενός στερεού σώματος, η οποία συνίσταται στη μεταβολή τού σχήματος χωρίς ταυτόχρονη μεταβολή τού όγκου ενός στρώματος τού υλικού — διατμητικός, -ή, -ό 11766].

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Durchschnitt]. **διατοίχω** ρ. αμετβ {διετοίχησα) (λόγ.) ΝΑΥΤ. (για πλοίο) ταλαντεύομαι κατά τον εγκάρσιο άξονα ΣΥΝ (λαικ) μποτζάρω ΑΝΓ προνευστάζω. προνεύω, (λαϊκ.) σκαμπανεβάζω.

Επίσης **διατοιχίζομαι.** — **δια- τοίχηση** (η) 118951 κ **διατοιχισμός** (ο).

ΙΕΤΥΜ < μτγν *διατοιχώ (-έω)* < *δια-* + *τοιχώ* < *τοΐχος].* διατομή (η) 1. το σχήμα που προκύπτει από την εγκάρσια τομή ενός σώματος, π χ *η - σανίδας* (σχήματος παραλληλογράμμου), *η ~ σωλήνα* (σχήματος κύκλου) 2. (κατ' επέκτ) το εμβαδόν τού παραπάνω σχήματος (π.χ. το πάχος επί το πλάτος τής τομής τής σανίδας)

[ΕΤΥΜ αρρ < *διατέμνω].* **διατομικός,** -ή, -ό χημ (για μόριο) αυτός που αποτελείται από δύο άτομα τού ίδιου ή διαφορετικών στοιχείων.

{ετυμ Ελληνογενής ςέν όρ , < αγγλ. diatomic], **διατονικός,** -ή. -ό μους **1.** ***διατονικό γένος*** ένα από τα τρία γένη (ομάδες τρόπων) τής αρχαίας ελληνικής μουσικής, τα οποία υιοθε- τήθηκαν και από τους βυζαντινούς θεωρητικούς (τα άλλα δύο είναι το *χρωματικό* και το *εναρμόνιο),* το οποίο κινείται κατά τόνους και ημιτόνια (λόγω τής απλότητάς του επικράτησε στη Δύση και εξελίχθηκε στο *σύστημα μείζονος - ελάσσονος* τής δυτικής μουσικής) 2. μουσική που χρησιμοποιεί ως επί το πολύ τους φθόγγους των διατονικών κλιμάκων (μείζονος - ελάσσονος), χωρίς υπερβολικές αλλοιώσεις. γιατί τότε μεταπίπτει στον χρωματισμό (βλ λ. *χρωματικός).* [ετυμ μτγν < *διάτονος* < αρχ *διατείνω* Το *διατονικό γένος* ονομάστηκε έτσι, επειδή *«σφοδρότερον ή φωνή κατ' αυτό διατείνεται». Ο* μουσικός όρ. είναι αντιδάν. από γαλλ. diaionique]. **διάτονος,** -ος (καθημ. -η), -ο αυτός *τον οποίου* η έκταση φθάνει από τη μία μεριά στην άλλη: *~ τοίχος / δοκός ι π/.ινθοδομή* (διυλόκτιστος τοίχος, μπατικό χτίσιμο)

[ειυμ μτγν. < αρχ. *διατείνω],* **διάτορος,** -ος, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που είναι τρυπημένος πέρα ώς πέρα συν διάτρητος 2. (μτφ.) διαπεραστικός (βλ λ): *~ κραυγή* συν οξύς.

διατόρως επίρρ [1895).

[ΕΤΥΜ *αρχ.* < *δια-* + *-τορος*< *τείρω* «τρυπώ, καταπονώ, προκαλώ οδύνη», βλ λ *τρίβω, διά-τρη-τος].* **διατραγωδώ** ρ. μετβ. [αρχ] {διατραγωδείς | διατραγώδ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} διεκτραγωδώ (βλ.λ.) **διατρανώνω** ρ. μετβ {διατράνω-σα. -θηκα. -μένος} εσωτερικεύω με κατηγορηματικό τρόπο: *με το δημοψήφισμα τού 1974 ο λαός διατράνωσε την αντίθεσή του στον θεσμό τής βασι/.είας* συν διακηρύττω.

διατράνωση (η).

[ητυμ < αρχ. *διατρανώ* < *δια-* + *τρανώ (-όω)* < *τρανής,* βλ, λ. *τρανός].* **διατραπεζικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με συναλλαγές μεταξύ τραπεζών: *~ επιτόκια* **2.** ***διατραπεζική (αγορά)*** τυ σύνολο των συναλλαγών μεταξύ τραπεζών, *πτώση τού δείκτη τιμών στη ~.*

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. interbank), **διατρέφω** ρ. μετβ [αρχ] {διέθρεψα (να/θα διαθρέψω), δια-τράφηκα. -τεθραμμένος} προσπορίζω σε (κάποιον) τα μέσα προς το ζην: ο *πρώτος γυιος, αφότου πέθανε ο πατέρας του. διέτρεφε όλη την οικογένεια* συν συντηρώ, (οικ.) ταΐζω, τρέφω. σχολιο λ. *τρέφω.* **διατρέχω** ρ. μετβ. {διέτρεξα} 1. διανύω απόσταση τρέχοντας ή με γρήγορο βηματισμό 2. διασχίζω κάποια περιοχή, πέρνω από μέσα: *~ την πεδιάδα* 3. (για χρόνο) διανύω, διάγω *διατρέχει το εικοστό έτος τής ηλικίας του* 4. (μτφ.) διαδίδομαι με ταχύτητα, απλώνομαι παντού. *ρίγη συγκίνησης τον διέτρεξαν* || *φήμες περίεργες δι έτρεχαν το χωριό·* ΦΡ ***διατρέχω τον κίνδυνο*** (+ να) / ***διατρέχω κίνδυνο*** αντιμετωπίζω συγκεκριμένο ή μη κίνδυνο

[εγυμ αρχ. < *δια-* + *τρέχω.* Η φρ. *διατρέχω κίνδυνο* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. courir un danger] **διάτρηση** (η) {-ης κ.-ήσεως | -ήσεις,-ήσεων} **1.** η διάνοιξη οπής συν. διατρύπηση, τρύπημα 2. ιαιρ η ρήξη τοιχώματος οργάνου στα σπλάχνα λόγω αλλοίωσης των ιστών του: *- στομάχου.*

Ιετυμ < αρχ. *διάτρησις* < *διατετραίνω* «διατρυπώ» (πβ. αόρ *διέτρη- σα).* Βλ. κ. *διάτρητος].* **διατρητής** (ο), **διατρήτρια** (η) (σημ. **Ι)** {διατρητριών} **1.** χειριστής διατρητική^ μηχανής **2.** [1887) όργανο με το οποίο γίνεται διάτρηση, **δίατρητικος,** -ή, -ό {1897] αυτός που χρησιμοποιείται για διάτρηση: *~μηχανή.*

δίατρητος, -η, -ο **1.** γεμάτος τρύπες συν κατατρυπημένος **2.** (μτφ.) αυτός που επισύρει πολλαπλή κριτική, στον οποίο βρίσκει κανείς πολλά ελαττώματα: *το σκεπτικό τής δικαστικής απόφασης είναι ~, καθώς στερείται παντελώς τόσο νομικής όσο και ανθρωπιστικής βά- σεως* {{ *~ κατηγορητήριο*

[εγυμ μτγν < *δια-* + δισύλλ. ρίζα *τερη-* < I E. *terg-* «σχίζω, διατρυπώ», πβ, λατ. terere «τρίβω, λειαίνω», γερμ. drucken «πιέζω, σφίγγω», drehen «στρέφω», αγγλ throw «ρίχνω», thrash «ραβδίζω, αλωνίζω», thread «κλωστή, νήμα» κ ά. Η λ εμφανίζει τη μηδενισμένη (ως προς το α' φωνήεν) βαθμίδα *τρη-* τής ρίζας (πβ. κ. *διά-τρη-σις*Υ από άλλες βαθμίδες σχηματίστηκαν τα *τερη-δών, τρω-τός* και το αρχ. *τέρε-τρον* «τρυπάνι». Από τη μονοσύλλαβη μορφή *τερ-* προέρχονται λ όπως τα αρχ. *τείρω* «τρυπώ, τυραννώ» (< **τέρ-]ω), τόρ-νος, διά-τορ-ος* κ ά.). **διατριβή** (η) η επιστημονική πραγματεία *διδακτορική* - (ειδική και πρωτότυπη επιστημονική μελέτη που υποβάλλεται σε Α.Ε.Ι για την απόκτηση διδακτορικού διπλο')ματος) || (παλαιότ.) *~ επί υφηγεσία* || *εναίσιμος* ~. σχολιο λ *εναίσιμος, μελέτη.*

[ετυμ αρχ.. αρχική σημ. «κατανάλωση χρόνου, ενασχόληση με κάτι». < *διατρίβω* «ξοδεύω χρόνο». Η σημ. «επιστημονική πραγμάτευση θέματος» είναι ήδη αρχ (πβ. Πλάτ *θεαίτητος* 172c *τούς έν φιλοσοφία καί τή τοιάδε διατριβή τεθραμμένους»*). Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες (π.χ αγγλ. και γαλλ. diatribe, με τη σημ «οξεία κριτική επί ενός θέματος»)].

διατρίβω ρ αμετβ [αρχ.) {διέτριψα} (λόγ.) περνώ τον χρόνο μου σε συγκεκριμένο χώρο: *εσχάτως διατρίβει σε κοσμικές ταβέρνες* συν συχνάζω ** σχολιο λ. *εναίσιμος* **διατροφή** (η) {χωρ. πληθ **} 1.** η συντήρηση τού οργανισμού με τη λήψη τροφής: *η υγιεινή διαβίωση βασίζεται στη σωστή ~* || *τα έξοδα διαμονής και διατροφής* συν τροφή, σίτιση 2. (κατ' επέκτ.) η παρα

κολούθηση των διατροφικών συνηθειών (κάποιου) από ειδικό γιατρό (συνεκδ.) το διαιτολόγιο: Το *πρόγραμμα περύ,,αμβάνει υγιεινή ~ και γυμναστική παράλ/.ηλα* 3. στρατ Ο εφοδιασμός με τρόφιμα συν επισιτισμός, τροφοδοσία **4.** ΝΟΜ η υποχρέωση παροχής σε χρήμα ή είδος που έχει ο υπόχρεος σύμφωνα με τον νόμο ή τη σύμβαση, για την κάλυψη των εν γένει βιοτικών αναγκών τού δικαιούχου (τροφή, ένδυση, εκπαίδευση, ψυχαγωγία κά), π.χ. παλαιότ η υποχρέωση διατροφής μεταξύ των συζύγων που πήραν διαζύγιο [ετυμ αρχ. < *διατρέφω.* ΙΙ νομ. σημ. αποδίδει το γαλλ. pension alimentairej.

διατροφικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη διατροφή· ~ *συνήθειες / έθιμα*

διατρυπώ ρ. μετβ. [αρχ.] {διατρυπάς. | διατρύπ-ησα. -ώμαι. -άται..., -ήθηκα. -ημένος} τρυπώ πέρα ώς πέρα ΣΥΝ διαπερνώ. – διατρύπη- ση (η).

διάττων μτχ. {διάττ-οντος, -οντα {-οντες, -οντων} μόνο αστρον *διάττων αστήρ / διάττοντας αοτέρσς* βλ λ *αστέρας* Επίσης διάττοντας.

ΙΕ.ΤΥΜ μτχ. ενεστ τού αρχ. ρ. *διάττω / διάΐσσω* «εκτινάσσομαι, αναπηδώ» < *δι(α)-* + άϊσσω, αβεβ ετύμου, πιθ < **αιΕ-ίκ-]ο),* που συνδ με τη λ αΓολος (< **Εαί-Εολ-ος,* βλ.λ.), ίσως και αιών (< *aiF-ών,* βλ λ.){. διατυμπανίζω ρ. μετβ. [1896] {διατυμπάνισ-α. -τηκα, -μένος} γνωστοποιώ) θορυβωδώς: *πάλι διατυμπανίζει τις επιτυχίες του!* ΣΥΝ δια- λαλώ, κάνω βούκινο. -- **διατυμπάνιση** (η) 11889].

[εγυμ Απόδ τού ελληνογενούς γαλλ tympaniserj διατυπώνω ρ μετβ. {διατύπω-σα, -θηκα. -μένος} εκφράζοο γλωσσικά κάτι: ~ *άποψη / επιφύ/.αξη / ερώτημα / αντίρρηση* συν δηλώνω [εγυμ < αρχ *διατυπώ (-όω).* αρχική σημ. «σχηματίζω, δίνω μορφή»,

δια- + *τυπώ* < *τύπος* Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γερμ. ausdriicken].

διατύπωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** ο τρόπος με τον οποίον εκφράζεται γλωσσικά κάτι ~ *απόψεων / θέσεων / επιφυλάξεων / αιτήματος / αντιρρήσεων / προτάσεων / ερωτήματος* | | *προσεκτική/ πρόχειρη / λιτή / περίτεχνη / διπ/.ωματική / περιοριστική / γενική* ~ 2. η ποιότητα τού λόγου από πλευράς γλώσσας, ύφους και σαφήνειας· οι *εκθέσεις+του είναι πλούσιες σε σκέψεις και φαντασία, αλλά υστερούν στη* ~ · 3. *διατυπώσεις* (οι) οι τυπικές ενέργειες με τις οποίες διεκπεραιώνεται και επικυρώνεται (κάτι): *στο* τελωνείο *είχαμε πολλές* ~.

[ΕΤΥΜ < αρχ *διατύπωσις* «πλήρης, τελική μορφή - σύστημα» < <5ια- *τυπώ* (βλ.λ) Οι σημ Ι. 2 αποδίδουν το γερμ Ausdruck, ενώ η σημ. 3 αποδίδει *το γαλλ* formalitesj

διαύγεια (η) [μτγν.] Ιχωρ. πληθ } η ιδιότητα τού διαυγούς (βλ.λ.) φρ *πνευματική διαύγεια* η ικανότητα να σκέπτεται κανείς σωστά, η καθαρότητα τού νου σχολιο λ *διαφανής.*

διαυγής, -ής, -ές {διαυγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· διαυγέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και καθαρότητα συν[1] διαφανής, καθαρός 2. (ειδικότ.) αυτός που δεν έχει σύννεφα: ~ *ατμόσφαιρα / ορίζοντας* συν ανέφελος *3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σαφήνεια και ακρίβεια: ~ *λόγος / κατάσταση / κείμενο* συν εύληπτος, κατανοητός, ευκρινής. ** ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης. -ης, -ες, διαφανής.* [ετυμ αρχ. < *δι(α)-* + *-αυγής* < *αυγή].* δίαυλος (ο) {διαύλ-ου] -ων, -ους} **1.** η στενή δίοδος που συνδέει δύο θάλασσες συν πορθμός, κανάλι ΦΡ (μτφ) 5/αυΛος *επικοινωνίας* μέσο, τρόπος επικοινωνίας *οι δύο αντίπαλες πλευρές αναζητούν δίαυλο επικοινωνίας* 2. (α) οι τεχνικές εγκαταστάσεις εκπομπής ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών σημάτων συν κανάλι (β) (συνεκδ) ο ίδιος ο ραδιοφο>νικός ή τηλεοπτικός σταθμός ΣΧΟΛΙΟ λ αυλός (ετυμ αρχ. < *δι(α)-* + αυλός (διάφορο τού επίσης αρχ *δίαυλος* «αυλός με δύο σωλήνες» < *δι-* < *δίς* «δύο φορές» + αυλός)] διαφαίνεται, διαφαίνονται ρ τριτοπρόσ αμετβ αποθ. [αρχ] {διαφάνηκε (λόγ. διεφάνη)} (συνήθ. μτφ) 1. διακρίνομαι αμυδρά. όχι πλήρως. μόλις που φαίνομαι στα *λόγια του διαφαίνεται πρόθεση υποχώρησης* jj *διαφαίνεται η αλήθεια / η ελπίδα / ο κίνδυνος / η λύση / μια πιθανότητα TYS* υπολανθάνω ανί καταφαίνομαι **2.** αρχίζω να φαίνομαι (ως πιθανότητα): στον *ορίζοντα διαφαίνεται η επίλυση τού προβλήματος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

διαφαίνομαι = καταφαίνομαι; Συχνά χρησιμοποιείται το **διαφαίνεται** εσφαλμένα με τη σημ. «φαίνεται καθαρά, φαίνεται καλώς» ***(Μετά τις δηλώσεις τού Αμερικανού προέδρου διαφαίνεται η περιπόθητη λύση τού Κυπριακού,*** με τη σημ. «είναι φανερή, φαίνεται καθαρά. »!). Η σημ. αυτή δηλώνεται στην Ελληνική με το **καταφαίνεται.** ενο) το ***διαφαίνεται*** σημαίνει το αντίθετο «φαίνεται αμυδρά. μόλις που φαίνεται, αρχίζει να φαίνεται». Το ***διαφαίνεται*** δηλ είναι συνώνυμο τού ***(υπο)λανθάνει***

διαφάνεια (η) Ιδιαφανειών} 1. η ιδιότητα σώματος να επιτρέπει στο φως να το διαπερνά, με αποτέλεσμα να μπορεί να δει κανείς μέσα από αυτό: ***η ~ τής ατμόσφαιρας*** / τοι) ***νερού / τού ορίζοντα || έλλειψη διαφάνειας*** ΣΥΝ διαύγεια, καθαρότητα ΑΝΙ θολούρα, αδιαφάνεια, θαμπάδα 2. (μτφ.) (α) η απουσία μυστικών, παράνομων ή/καί δόλιων μέσων και διαδικασιών ***η σωστή λειτουργία τού χρηματιστηρίου*** απαιτεί ***διαδικασίες διαφάνειας*** (β) (ειδικότ. στην πολιτική) ο έλεγχος των κυβερνητικών διαδικασιών από την κοινωνία, η υπέρβαση των κλειστών διαδικασιών (λ χ. τής κομματικής γραφειοκρατίας) και των μυστικών και παράνομο)ν αποφάσεων κομματικής ηγεσίας (βλ κ λ ***γκλάσνοστ): ~ στην πολιτική / στις προσλήψεις / στις αναθέσεις δημοσίων έργων / στη χρηματοδότηση των κομμάτων / στις κρατικές προμήθειες*** ΑΝΤ αδιαφάνεια · **3.** διαφανής επιφάνεια από ειδικό υλικό που, όταν τη διαπερνά το φως προβολέα, προβάλλονται τα κείμενα, τα σχέδια, οι φωτογραφίες κ.λπ.. ***που*** είναι τυπωμένα πάνω της, σε κατακόρυφο και λείο επίπεδο (οθόνη, πίνακα, τοίχο): ***κείμενο γραμμένο σε - [| προβάλλω / δείχνω διαφάνειες στο κοινό*** ΣΥΝ σλά- ιντ ΣΧΟΛΙΟ λ ***διαφανής.***

[ετυμ αρχ < ***διαφανής.*** Η σημ. τής διαφανούς εικόνας που τοποθετείται σε προβολέα, αποδίδει το αγγλ slide] διαφανής, -ής, -ές {διαφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή) διαφανέστ-ερος, -ατος}

. αυτός που επιτρέπει στο φως να τον διαπερνά: ~ ***ρούχα / γυαλί / νερά / κρύσταλλο / επιφάνεια / πόρτα / ύφασμα*** συν διαυγής ΑΝΤ σκοτεινός. θαμπός, θολός, αδιαφανής 2. (μτφ.) αυτός που διακρίνεται καθαρά, εμφανής· ~ ***κίνητρα / προθέσεις / προσπάθεια / σκοπός*** συν καθαρός, προφανής, πρόδηλος αντ αδιαφανής, μυστικός **3.** αυτός που γίνεται φανερά ή δεν έχει ύποπτο χαρακτήρα. ~ ***διαδικασίες / διαγωνισμός / πο/.ιτική / διαχείριση*** συν καθαρός, τίμιος, (μτφ.) κρυστάλλινος ανί αδιαφανής, μυστικός. Επίσης διάφανος,-η.-ο. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ ***-ης. -ης, -ες. άβαφος.***

[ΕΙΥΜ αρχ. < ***διαφαίνω / -ομαι***

διαφανής - διαυγής - διαφάνεια. Οι λέξεις αυτές δηλώνουν την καθαρότητα υλικών και, κατ' επέκταση, άυλων στοιχείων σε σχέση με δύο έννοιες: το «διά μέσου» (η πρόθ. **διά)** και το «φως» ***(αυγή*** και ***φαίνω«φέ***ρω στο φως. κάνω να φανεί κάτι») Έτσι πλάστηκαν οι (ήδη αρχαίες) λέξεις **δι-αυγής / διαύγεια** και **δια-φανής / διαφάνεια.** για να δηλώσουν τον έχοντα την ιδιότητα τού καθαρού σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορείς να βλέπεις διά μέσου αυτού Οι Ρωμαίοι μετέφεραν από τα Ελληνικά τις δύο λέξεις αντιστοίχως ως trans-lucens (ρ translucere) και irans-parent (ρ transparere). από όπου πέρασαν και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες (πβ. αγγλ. translucent και transparent) Η έννοια τής ***διαφάνειας*** καταλαμβάνει καίρια θέση στην ποίηση και την ποιητική θεωρία τού Ελύτη: ***«Σίγουρα θα πρέπει να 'ταν μια σταγόνα καθαρού νερού*** / στην ***παιδική του ηλικία ο ήλιος |]. Αφήνω τη*** *διαφάνεια.* ***Ιίου έτσι και το φέρει η τύχη ν' αγαπήσεις μια κοπέλα, βλέπεις μέσα της. Όπως στα ποιήματα Εάν υπάρχει ένας τρόπος να πεθάνεις χωρίς ν'αφανίζεσαι*** -- / ***είναι αυτός■ μια*** *διαφάνεια* ***όπου*** τα ***ύστατα συστατικά σου / -δρόσος, φωτιά- όντας ορατά για όλους, έτσι κι*** αλλιώς, / ***θα υπάρχεις κι εσύ εσαεί»*** **(«Ο *Μικρός*** Ναντίλος**»,** σ. 116) και **«Το *δύ- σκο/.ο* [..] *είναι να την κατεβάσουμε -τη*** *διαφάνεια* ***εννοώ πάντοτε- από 'κεί ψηλά και να την εφαρμόσουμε στα αισθήματά μας, στις αισθήσεις μας. στις ιδέες μας να βλέπουμε άσχετα, κάποτε κι εναντίον τού κατασκευασμένου μας υπερεγώ, μέσα απ' το πρώτο και το δεύτερο και το τρίτο επίπεδο, ποιοι πραγματικά είμαστε και κατ' ακο/.ουθίαν ποιοι θα μπορούσαμε να είμαστε» (Αναφορά στον Εμπειρικό, σ*** 18-19) Η έννοια τής **διαφάνειας** πέρασε, τέλος, στον πολιτικό λόγο. όπου γίνεται συχνά λόγος για «διαφανή διαχείριση των δημοσίων πόρων», για «διαφάνεια στην πολιτική», με αποκορύφωμα τη «glasnost». τη διαφάνεια, βασικό στόχο τής ανανεωτικής πολιτικής τού Γκορμπατσόφ στην πρώην Σοβιετική Ένωση.

διάφεγγος, -η, -ο (λογοτ.) αυτός που μπορεί να τον διαπεράσει το φως συν διαφανής, διάφανος, διαυγής αντ σκοτεινός, θολός, θαμπός, αδιαφανής.

διαφέγγω ρ. αμετβ. Ιδιέφεγγα} φαίνομαι μέσα από κάτι άλλο, μόλις που φαίνομαι ΣΥΝ υποφώσκω, αχνοφέγγω ΑΜ φαίνομαι (καθαρά), **διαφεντεύω** ρ μετβ. {διαφέντ-ευσα (λαΐκότ. -εψα). -εύτηκα, -εμένος κ. -ευμένος} (λαϊκ) 1. έχω υπό την εξουσία μου ***να διαφεντεύεις ο ίδιος την περιουσία σου*** j] ~ τα ***υπάρχοντά τους*** ΣΥΝ ορίζω, εξουσιάζω. κυβερνώ, διαχειρίζομαι 2. προβάλλω αντίσταση και δεν επιτρέπω να αφαιρεθεί (κάτι δικό μου) ~ ***το κάστρο*** ΣΥΝ υπερασπίζομαι, προστατεύω – **διαφέντεμα** (το) κ. **διαφέντευση** (η) Ιμεσν.]. **διαφεντευ- τής** (ο), **διαφεντεύτρα** (η)

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***διαφεντεύω/ διαυθεντεύω/ δηφενδεύω*** < ***λατ*** defendo «υπερασπίζομαι», με την παρετυμολ. επίδραση των λ. ***αφέντης, αύθέ- ντηςί***

διαφερόντως επίρρ [αρχ.] (σπάν.-λόγ.) κατά τρόπο εξαιρετικό: ~ ***σημαντικό επίτευγμα*** διαφέρω ρ αμετβ. {διέφερα} (+ από) 1. είμαι ανόμοιος, δεν μοιάζω, τα ***χρώματα τού δείγματος διαφέρουν από τα πραγματικά*** |] οι ***απόψεις τους διαφέρουν \\ το καινούργιο αυτοκίνητο διαφέρει κατά πολύ από τα προηγούμενα [| αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε το θέμα διαφέρει****!* (αλλάζει, αποκτά άλλο ενδιαφέρον) ΣΥΝ είμαι διαφορετικός, έχω διαφορά αντ μοιάζω, είμαι ίδιος 2. είμαι ξεχωριστός, υπερέχω συγκρινόμενος με άλλους, ***διέφερε από τους*** συνομηλίκους του ***και τε/ακά διέπρεψε*** συν υπερέχω, διακρίνομαι, πλεονεκτώ, ξεχωρίζω αντ μειονεκτώ, υστερώ.

[ΕΓΥΜ αρχ < <5ια- + ***φέρω.*** Το ρ είχε αρχικώς τη σημ «μεταφέρω στην άλλη πλευρά, φέρω εις πέρας», ενώ ήδη αρχ. είναι οι σημ. «δια- σπείρω (φήμες), διατέμνω. διαλύω». Από την Αρχ. το ρ χρησιμοποιείται (ως αμετβ) και με τη σημερινή σημ «ξεχωρίζω, διακρίνομαι»].

διαφέρω: συνώνυμα. Η έννοια τής διαφοράς όπως και τής ομοιότητας είναι βασική στην ανθρώπινη επικοινωνία Η διαφορά ως κατάσταση δηλώνεται με το ρ **διαφέρω** («οι ***χαρακτήρες των ανθρώπων διαφέρουν»)*** Με το ***διαφέρω*** διαπιστώνεται μια κατάσταση (αμετάβατο ρήμα) Με τα **διακρίνω** και **ξεχωρίζω *(Μπορεί και διακρίνει / ξεχωρίζει αμέσως τους χαρακτήρες των ανθρώπων)*** περιγράφεται μια ενέργεια (μεταβατικά ρήματα), δηλ. τα ρήματα αυτά δέχονται «αντικείμενο» Το **διαφοροποιώ** είναι νεότερο μεταβι- βαστικό ρ. και σημαίνει «κάνω κάτι να διαφέρει, να είναι διαφορετικό» (***Διαφοροποίησε τη θέση του από αυτή*** των ***άλλων*** συν<5ι-

κα/αστών). Το ίδιο και το νεότερο ρ. **διαφορίζω.** που πλάστηκε υποχωρητικά από το **διαφορισμός** και αποτελεί ακόμη νεολογισμό τής Ελληνικής. Στη συνείδηση των ομιλητών και το ***διαφοροποιώ*** και το ***διαφορίζω*** συνδέονται με το **διάφορος** και δηλώνουν την ενέργεια τού «να κάνεις κάτι να διαφέρει, να είναι διαφορετικό».

διαφεύγω ρ. μετβ. [αρχ.) {διέφυγα (λόγ. μτχ. διαφυγών, -ούσα, -όν. να/θα διαφύγω)| 1. απομακρύνομαι εντέχνως (από τόπο ή κατάσταση), χωρίς να γίνομαι αντιληπτός: οι ***λησταί διέφυγαν στο εξωτερικό*** ΧΥΝ ξεφεύγω **2.** καταφέρνω να αποφύγω (κάτι αρνητικό για μένα): ο ***δράστης διέφυγε τη σύλληψη || - τις κυρώσεις / τις συνέπειες / την τιμωρία/ τον Θάνατο-*** ΦΡ *διαφεύγω την προσοχή (κάποιου)* δεν γίνομαι αντιληπτός από κάποιον, δεν με προσέχει, ***το γεγονός διέφυγε την προσοχή μου*** ΣΥΝ (λόγ.) διαλανθάνω (την προσοχή) **3.** (για υγρό / αέριο που είναι κλεισμένο κάπου) διαρρέω, διαχέομαι: ***διέφυγε ραδιενέργεια από τον πυρηνικό σταθμό || διέφυγαν δηλητηριώδη αέρια*** **4.** (+ γεν προσ. αντων) (α) (κάτι) δεν γίνεται αντιληπτό, δεν κατανοεί- ται η σημασία του: σας ***διαφεύγει μια*** λεπτομέρεια ***σημαντική*** (β) **μου** *διαφεύγει (κάτι)* δεν θυμάμαι ~ ***αυτή τη στιγμή το όνομά τον***

διαφεύγει **τής προσοχής;** Λανθασμένη χρήση Ίο σωστό: διαφεύγει **την προσοχή·** *Δεν διαφεύγει την προσοχή μας η δυσκολία που παρουσιάζει η επίλυση τού θέματος. Ήτοι* το διαφεύγω συντάσσε- ται με αιτιατική (πβ. *διαφεύγω τον κίνδυνο, τη σύλληψη* κ.λπ.)

διαφημίζω ρ μετβ {διαφήμισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος[**1.** παρουσιάζω στο κοινό (προϊόν, υπηρεσία ή και τρόπο συμπεριφοράς), προβάλλοντας τα πλεονεκτήματά του και την αναγκαιότητα απόκτησης ή υιοθέτησής του, με σκοπό να αυξήσω την κατανάλωσή του ή να οδηγήσω το κοινό στην αποδοχή του: ~ *από την τηλεόραση / από* το *ραδιόφωνο / από τις εφημερίδες και τα περιοδικά / με επιδείξεις / με μηνύματα Ι με γιγαντοαφίσες* || ~ *αποτελεσματικά / με χιούμορ ί έξυπνα* || ~ *ένα νέο προϊόν / ένα κόμμα / την αιμοδοσία / μια συναυλία / ένα βιβλίο* συν λανσάρω, προωθώ αντ δυσφημώ 2. (σπα- νιότ.-συνήθ. με άρνηση) μιλώ επαινετικά (για κάποιον) προβάλλοντας τα προσόντα του: *δεν έχει ανάγκη να τον διαφημίσεις*■ όλοι *στην υπηρεσία τον εκτιμούν* ΑΝΤ δυσφημώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαφήμιση* [ετυμ μτγν.. αρχική σημ. «διαδίδω, διακηρύττω δημόσια» (πβ Κ.Δ Μάρκ. 1. 45. *ήρξατο κηρύσσειν πολλά, καί διαφημίζειν τον λόγον),* < δια- + *φημίζω].*

διαφήμιση (η) [1887] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η δημοσιοποίηση και η προβολή των ιδιοτήτων προϊόντος ή προσώπου με σκοπό οικονομικά ή άλλα οφέλη ή την προβολή μηνυμάτων για κοινωφελείς σκοπούς, την προστασία των πολιτών κ.λπ.: *χωρίς - δεν μπορεί να κινηθεί ένα προϊόν στην αγορά* || *ο υπεύθυνος για τη ~ τής εταιρείας* || οι *θετικές και οι αρνητικές πλευρές / τα υπέρ και τα κατά τής* ~ || ~ *για την καταπολέμηση των ναρκωτικών* || ~ του *αντικαρκινικού αγώνα* 2. τομέας και τεχνική τής εμπορικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας για τη διάδοση πληροφοριών (για προϊόντα, κόμματα, ιδέες κ.ά.), που απευθύνονται σε ομάδα ανθρώπων (υποψήφιοι καταναλωτές). με σκοπό να επηρεάσουν την καταναλωτική συμπεριφορά τους. *δουλεύει χρόνια στη ~ [| η ~ αποτε/.ει έναν από τους δυναμικότερους κλάδους τής οικονομίας* || *η ~ συνιστά μορφή οικονομικού ανταγωνισμού* **3.** (συνεκδ.) καταχώριση σε έντυπο, σύντομη τηλεοπτική / ραδιοφωνική / κινηματογραφική παρεμβολή στη ροή τού προγράμματος ή ποικίλου μεγέθους αφίσα για την προβολή προϊόντος, ιδέας, κόμματος κ.ά το *τη/^εοπτικό πρόγραμμα διακόπτεται συχνά για διαφημίσεις* || *διασκεδαστική / ελκυστική / ενοχ/^ητική / έξυπνη / εκτεταμένη / πομπώδης / πρωτότυπη / προκλητική / πολιτική / σαχλή* ~ συν ρεκλάμα αντ δυσφήμηση· φρ (α) *γκρίζα διαφήμιση* η συγκε- καλυμμένη διαφήμιση, η προβολή προϊόντος όχι στον προβλεπόμενο διαφημιστικό χώρο ή χρόνο, αλλά κατά τη διάρκεια τής κανονικής ροής ενός προγράμματος ως στοιχείο τού σκηνικού ή τού σεναρίου: *όταν η κάμερα δείχνει τη μάρκα τού ποτού που πίνει ο ηθοποιός, έχουμε* ~ συν έμμεση διαφήμιση (β) *αρνητική Ι μαύρη διαφήμιση* βλ. λ. *αρνητικός* **4.** (μτφ.) ο έπαινος, η προβολή των προτερημάτων (κάποιου) ή των πλεονεκτημάτων (πράγματος): <5fv *χρειάζεται να μον κάνεις ~, όλοι ξέρουν ποιος είμαι*]] *κάνει ~ στο καινούργιο της σπίτι* [ετυμ. Απόδ. τού γαλλ reclame].

ΣΧΟΛΙΟ Το **διαφήμιση** είναι νεότερη λ., που πλάστηκε στην Ελληνική τον 19ο αι (1887) για να αποδώσει το γαλλ. reclame (πβ. κ **ρεκλάμα),** από το λατ reclamare «αναφωνώ». Η λ. σχηματίστηκε από το αρχ (μτγν.) **διαφημίζω,** που σημαίνει «κάνω γνωστό, εξαπλώνω», γι' αυτό και γράφεται κανονικά με ***-ι~ (διαφήμιση).*** Αντιθέτο>ς, το αρχ. **δύσφημος** (< ***δυσ- + φήμη,*** αντίθ τού **εύφημος** «εύφημος μνεία»), ως σύνθετο έδωσε παρασύνθετο ρ. σε -ώ, -είς, -εί. , το ρ **δυσφημώ** (πβ ***φιλόσοφος - φιλοσοφώ, άγρυπνος - αγρυπνώ, οικοδόμος - οικοδομώ),*** σύμφωνα με τον κανόνα τού σχηματισμού παρασύνθετων ρημάτων από σύνθετα (όχι με προθέσεις) ονόματα, που είναι γνωστός ως «χρυσούς κανών τού Scaliger» (pracceptum aureum Scaligeri) Από το ρ. ***δυσφημώ*** το παραγόμενο ουσιαστικό είναι η **δυσφήμηση** με ***-η-*** (πβ ***κινώ - κίνηση, αμφισβητώ - αμφισβήτηση, δυσανασχετώ - δνσανασχέτηση*** κ τ.ό.). το οποίο είναι και το ορθό Αναλογικά προς το ***διαφημίζω - διαφήμιση*** πλάστηκαν και τύποι ***δνσφημίζω - δυσφήμιση,*** παράλληλοι και νεότεροι από τους τ. ***δυσφημώ - δυσφήμηση*** Οπωσδήποτε, προτιμότεροι -και ορθότεροι- παραμένουν οι αρχικοί τύποι: **δυσφημώ - δυσφήμηση.**

διαφημιστής (ο) 11894], **διαφημίστρια** (η) {διαφημιστριών} πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα τη διαφήμιση, που ασχολείται με την προβολή προϊόντος ή υπηρεσίας στο κοινό: ***επιτυχημένος / ευρήματα κός / ταλαντούχος ~.*** **διαφημιστικός,** -ή, -ό [1891] αυτός που γίνεται για διαφήμιση ή σχετίζεται με αυτή. - ***φυλλάδιο / γιγαντοαφίσα / μήνυμα / εκπομπή / πρό- γραμμα / δαπάνη / λόγοι*** / υλικό / ***εκστρατεία ι σλόγκαν / χρόνος ί γραφείο / εταιρεία! διά?»ειμμα.*** – **διαφημιστικά** επίρρ. **διαφθείρω** ρ μετβ [αρχ.] {διέφθ-ειρα (λόγ. διεφθάρην, -ης. -η , να/θα διαφθαρώ, μτχ. διαφθαρείς, -είσα, -έν). -αρμένος} 1. ωθώ ή οδηγώ στη διαφθορά (βλ.λ.): ***οι κακές συναναστροφές διαφΘείρουν || ~ την κοινωνία ! τον χαρακτήρα / την ψυχή*** ΣΥΝ εξαχρειώνω, εκμαυλίζω, εκφαυλίζω 2. παρασύρω σε ανήθικες πράξεις ΣΥΝ ατιμάζω, αποπλανώ

(ειδικότ.) εκπαρθενεύω: ***τον κατηγορούν ότι διέφθειρε μιαν ανήλικη*** ΣΥΝ διακορεύω. ** ΣΧΟΛΙΟ λ ***μετοχή.***

διαφθείρω: συνώνυμα. Όλες οι σχολιαζόμενες λέξεις δηλώνουν ηθική φθορά. Από αυτές το **διαφθείρω** και το **εκφυλίζω** αναφέρο- νται περισσότερο στα ήθη, στον χαρακτήρα, στην ηθική υπόσταση ***(Με τα λόγια, τις πράξεις και το παράδειγμά του έχει διαφθείρει*** τα ***ήθη των νέων τής μικρής πόλης - Έχει πια εκφυλισθεί σ' αυτή τη χώρα κάθε έννοια ηθικής και αξιοπρέπειας)*** Τα **εκμαυλίζω, εξαχρειώνω** (αχρείος) και **εκφαυλίζω** (φαύλος) κυριολεκτούνται για πρόσωπα: ***Κατηγορείται ότι εκμαύλισε τις γυναίκες τού περιβάλλοντός του και τις οδήγησε στην πορνεία - // φτώχια, η αθλιότητα και η έλλειψη παιδείας έχουν εξαχρειώσει τους κατοίκους πολλών περιοχών τής χώρας - Με δωροδοκίες, χρηματίσμούς και αθέμιτα μέσα έχει εκφαυλίσει τους υπαλλήλους τής υπηρεσίας και του εγκρίνουν τα πάντα***

διαφθορά (η) 1. η φθορά των ηθών. η εξαχρείωση, η ανηθικότητα (ειδικότ) η κατάσταση στην οποία χρησιμοποιούνται αθέμιτα μέσα, για να παραβιάζονται οι νόμοι (με δωροδοκίες, εξυπηρετήσεις, προσφορές κ.λπ.) για ιδιωτικό όφελος, *η ~ των ανώτερων αξιωματούχων ενός καθεστώτος* || *η ~ στη δημόσια διοίκηση* || *κοινωνική! πο/.ιτική ι ηθική / ψυχική* ~ ΣΥΝ. σήψη, εκμαυλισμός. φαυλότητα, εκφυλισμός, ατιμία ΑΝΙ ηθικότητα, τιμιότητα 2. (ειδικότ.) η κατάσταση κατά την οποία δεν τηρούνται οι ηθικοί κανόνες στη σεξουαλική συμπεριφορά: *η πορνεία είναι* - || *νέοι που βουλιάζουν στη* ~ ΣΥΝ ακολασία, προστυχιά, έκλυση ηθών ΑΝΤ ηθικότητα [ΕΤΥΜ *αρρ* < *διαφθείρω}* διαφθορέας (ο) {διαφθορ-είς, -έων} πρόσωπο που προκαλεί ή ωθεί στη διαφθορά. ~ των νέων ΣΥΝ εκμαυλιστής [ΕΤΥΜ < αρχ. *διαφθορεύς* < *διαφθείρω].* διαφθορείο (το) [1890] (λόγ.) το μέρος όπου συντελείται εξαχρείωση ηθών (ειδικότ.) το πορνείο, διαφίλονικώ ρ [αρχ.] {διαφιλονικείς | διαφιλονίκησα. μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. διαφίλονικούμενος. -η. -ο} θέτω υπό αμφισβήτηση: ~ *τα κυριαρχικά δικαιώματα / την ηγεσία* [[*διαφιλονικούμενα εδάφη* ΣΥΝ διεκδικώ, αμφισβητώ. – διαφιλονίκηση (η) [1825] διαφορά (η) 1. η έλλειψη ομοιότητας· - *αξίας / ακόψεων / γραμμής ι θερμοκρασίας / μεγέθους* || *αριθμητική / αισθητή / απειρος/Αχιστη / βασική / ειδοποιός* (βλ λ) / *ιδεολογική / κοινωνική / ποσοτική / ποιοτική/ ριζική / ουσιώδης* ~ || εντοπίζεται / *διαπιστώνεται ί εξαλείφεται / καταργείται μια* ~ ΣΥΝ ανομοιότητα, απόκλιση, απόσταση ΑΝΙ ομοιότητα · ΦΡ ***με τη (μόνη) διαφορά ότι...*** αποκλίνοντας ο>ς προς: *ακολούθησε το αρχικό σχέδιο, ~ ξεκίνησε πέντε λεπτά νωρίτερα* 2. (συνεκδ,) το να ξεχωρίζει (κάτι) από τα όμοιά του. επειδή υπερέχει: *η αισθητή ~ τού νέου προϊόντος από τα ήδη υπάρχοντα ανέβασε τις πωλήσεις του* ΣΥΝ υπεροχή, ανωτερότητα ΑΝΙ μειονεξία · **3.** (συνήθ. στον πληθ.) η αντιδικία (προς κάτι): *ο Ο Η Π έχει ως στόχο του την ειρηνική επίλυση των διαφορών μεταξύ των κρατών-μελών* || *αγεφύρωτες / διπλωματικές / ιδεολογικές / κτηματικές / συνοριακές / συζυγικές / χρηματικές / υφιστάμενες* ~ || *λύνω / επιλύω / ρυθμίζω / διευθετώ τη* ~ ΣΥΝ αντίθεση, ασυμφωνία, διαφωνία, διένεξη, φιλονικία ΑΝΙ ομοφωνία, ομόνοια, συμφωνία **4.** ΝΟΜ η αμφισβήτηση από την πλευρά των διαδίκων τής ισχύος ή μη ισχύος ενός δικαιώματος ή μιας έν- νομης σχέσης τού ουσιαστικού δικαίου, η οποία αίρεται με τη δεσμευτική διάγνωση τού δικαστηρίου (πβ. λ *υπόθεση, αμφισβητούμενη δικαιοδοσία): επίδικος* ~ (για την οποία γίνεται η δίκη) · 5. mac-) (μεταξύ δύο αριθμών / ποσών) το εξαγόμενο της πράξης της αφαίρεσης ή ο αριθμός που πρέπει να προστεθεί στον μικρότερο, για να γίνει ίσος με τον μεγαλύτερο: *η* ~ rot) *6 από* το *4 είναι 2* jj *θα πληρώσω τη* ~ ΣΥΝ υπόλοιπο 6. (γενικότ) η απόσταση μεταξύ μεγεθών που εκφράζονται αριθμητικά: *πήρε το πρωτάθλημα με ~ τερμάτων* || *πρώτος και με (μεγάλη)* ~ || ~ *εδρών Ι ψήφων \\ η* ~ *τής ώρας μεταξύ δύο χωρών* ΣΧΟΛΙΟ λ *ειδοποιώ.*

[ετυμ αρχ. < *διαφέρω].* **διαφορετικά** επίρρ. **1.** με τρόπο διαφορετικό: *έλυσε το πρόβ/.ημα ~* συν αλλιώς, αλλιώτικα λντ όμοια, ομοίως, ίδια 2. σε αντίθετη περίπτωση: *πρέπει να έρθεις μαζί μας ~ θα μείνεις μόνος σου* ΣΥΝ αλλιώς. ειδεμή, ειδάλλως. **διαφορετικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που διαφέρει · - *άποψη / ερμηνεία / οπτική* ΣΥΝ αλλιώτικος αντ ίδιος, όμοιος **2.** (μτφ.) αυτός που διαφέρει από ό,τι είναι κοινωνικώς αποδεκτό: *ο σεβασμός* τού *άλλου, τού διαφορετικού από τους πολλούς, χαρακτηρίζει τις ανεκτικές κοινωνίες* συν περιθωριακός, αποκλίνων αντ συνηθισμένος, κανονικός, νορμάλ. ΣΧΟΜΟ λ. *διάφορος, όμοιος.*

[ετυμ < μεσν *διαφορετικός / διαφορητικός* < *αρχ. διαφορώ (-έω)* «διασπείρω» (κατά την εξέλιξη και την επίδρ τού ρ. *διαφέρω)* < *διά-*

ψορος]

διαφορετικότητα (η) [1889] {χωρ. πληθ } το να διαφέρει (κάποιος) από τους άλλους (συνήθ τους πολλούς) ως προς τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, την καταγωγή, τις επιλογές του κ ά *υπερασπίζομαι το δικαίωμα στη* ~1| *η* ~ δεν *πρέπει να Θεωρείται απειλή* αντ ομοιότητα, ταυτότητα, ομοιογένεια (πβ λ. *ιδιαιτερότητα).* **διαφορίζω** ρ. μετβ. {διαφόρισ-α, -τηκα (λόγ -θηκα). -μένος! **1.** ΜΑΘ εκτελώ υπολογισμούς, για να βρω το διαφορικό μιας συνάρτησης (βλ. λ. *διαφορικός*, σημ. 2) 2. διαφοροποιώ σχόλιο λ. *διαφέρω.* [f.tym Το μεσν. *διαφορίζω* (< αρχ. *διάφορον)* έχει τη σημ «έχω όφελος, κέρδος» Η μαθ. σημ αποδίδει το γαλλ. differencierj. **διαφορικός,** -ή. -ό **1.** (λόγ-σπάν.) αυτός που σχετίζεται με τη διαφορά: ~ *ψυχολογία* (κλάδος που έχει ως αντικείμενο τις διαφορές στη συμπεριφορά των ατόμων υπό ανάλογες συνθήκες) 2. μαθ αυτός που συσχετίζει μεταβλητούς αριθμούς και ποσότητες, που βοηθούν στον υπολογισμό τής πορείας μαθηματικής καμπύλης ~ *λογισμός / εξισώσεις* (που συνδέουν μια συνάρτηση με τις παραγώγους διαφόρων τάξεων) 3. ***διαφορικό*** (το) σύστημα από γρανάζια στον άξονα κινήσεως τού αυτοκινήτου, που κατευθύνει με τέτοιον τρόπο την κινητήρια δύναμη, ώστε να επιτρέπει τη γρηγορότερη κίνηση ορισμένων τροχών (πρόσθιων ή οπίσθιων), ανάλογα με το σύστημα μετάδοσης · φρ ***διαφορικός αναλυτής*** *$λ. λ* αναλυτής. * ." σχολιο λ *πληροφορική.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ. *διαφορά.* Ο όρ. *διαφορικές εξισώσεις* είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ. differential equations. Ομοίως και ο *διαφορικός λογισμός* (< γαλλ. calcul differentiel), καθώς και το ουδ. *διαφορικό* (< γαλλ. differentiel)]. **διαφορίσμός** (ο) (λόγ.) ο εντοπισμός τής διαφοράς, τής απόκλισης μεταξύ συναφών εννοιών ή πραγμάτων ΣΥΝ διαφοροποίηση. Επίσης **διαφόριση** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ *διαφέρω.* **διάφορο** (το) > διάφορος

διαφοροποίηση (η) (-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** το να γίνεται κάτι διαφορετικό *από* άλλα όμοια: *ολοκληρωτική ί σημαντική* [[*η* ~ *τού υπουργού από την κυβερνητική πο/.ιτική οδήγησε στην απομάκρυνσή του* αντ εξομοίωση 2. βιολ (α) το σύνολο των φαινομένων που σχετίζονται με τη δημιουργία των διαφορετικών ιστών ενός οργανισμού με τη μεταβολή αρχικώς όμοιων κυττάρων αδιαφοροποίη- των ως προς τη δομή και τη λειτουργία τους (β) ***σεξουαλική / φυλετική διαφοροποίηση*** το στάδιο κατά το οποίο το έμβρυο αποκτά τα μορφολογικά χαρακτηριστικά τού αρσενικού ή τού θηλυκού. σχολιο λ. *αλ?.αγή*

[ΕΙΥΜ Απόδ τού αγγλ. differentiation] **διαφοροποιητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει τη δυνατότητα να κάνει κάτι διαφορετικό από τα άλλα, να επιφέρει μεταβολή **2.** ΓΛΩΣΣ ***διαφοροποιητική αξία*** η ιδιότητα ορισμένων φθόγγων τής γλώσσας, των φωνημάτων (βλ.λ.). να δίνουν διαφορετικές σημασίες, όταν βρεθούν στο ίδιο γλωσσικό περιβάλλον, π χ. π(όνος) - τ(όνος) - φ(όνος) - μ(όνος).

[ετυμ Απόδ τού αγγλ. differenriative] **διαφοροποιώ** ρ. μετβ {διαφοροποιείς... | διαφοροποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) 1. κάνω (κάτι) να διαφέρει από (κάτι άλλο): *στη νέα του δήλωση,* ο *υπουργός διαφοροποίησε τη θέση του για τα εξοπλι- στικά προγράμματα* || ~ *βαθμιαία / οριστικώς τις απόψεις μου* συν αλλάζω, μεταβάλλω αντ συντηρώ, διατηρώ 2. (μεσοπαθ ***διαφοροποιούμαι)*** τοποθετούμαι διαφορετικά ως προς άλλον, υιοθετώ διαφορετική άποψη: *αρκετοί βου/.ευτές τού κόμματος διαφοροποιήθηκαν από τις θέσεις τού προέδρου τους.* ** σχολΐο λ *διαφέρω.*

[πτυμ Απόδ. τού αγγλ differentiate], **διάφορος,** -η, -ο {διαφόρων! **1·** (συνήθ. στον πληθ) αυτός που εμφανίζει ποικιλία, παντός είδους, *ασχολείται με* ~ *μικροζητήματα* || - *αιτίες/ διατυπώσεις / εκδηλώσεις ι ερωτήσεις / εκδοχές / λάθη/ λι?σεις / κίνδυνοι / φήμες* ([(ως αντων.) *διάφοροι υποστηρίζουν αυτή την εκδοχή* ΣΥΝ ποικίλος, παντοειδής ανγ συγκεκριμένος· ΦΡ ***πολλά και διάφορα*** για ανόμοια πράγματα, με διαφορετικό περιεχόμενο: *ακού- γονται* ~ *για τον γείτονα* || - *έχουν υποστηριχθεί σχετικά με* τον *συγγραφέα αυτού τού έργου* 2. (λαϊκ.) ***διάφορο*** (το) (α) αυτό που καρ- πο>νεται κανείς ο>ς κέρδος: *συμφώνησαν στο* ~ *και κλείσανε τη δουλειά* ΣΥΝ συμφέρον, όφελος αντ ζημιά, (λαικ) χασούρα (β) (συνεκδ.) ο τόκος, τα επιπλέον χρήματα που παίρνει ο δανειστής με την επιστροφή τού κεφαλαίου: το ~ *ήταν αβάστακτο.*

[ετυμ αρχ < *διαφέρω].*

διάφορος - διάφοροι - διαφορετικός. Το επίθ. **διάφορος** τής Αρχαίας, που είχε περίπου τις χρήσεις τού σημερινού **διαφορετικός,** στη Ν. Ελληνική υποχώρησε βαθμηδόν στο να χρησιμοποιείται σχεδόν μόνο στον πληθυντικό με τη λειτουργία αοριστολογικής (επιθετικής) αντωνυμίας *(Τον απασχολούν διάφορα προβλήματα - Θα συναντήσεις διαφόρους ανθρώπους, που θα προσπαθήσουν να σε εκμεταλλευτούν - Διάφοροι υποστηρίζουν ότι το κλίμα έχει αλλάξει).* Χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής δεν θέλει να κατονομάσει και να προσδιορίσει επακριβώς τα λεγόμενα, αλλά θέλει να δηλώσει «πλήθος» και «ποικιλία». Σε αυτές τις περιπτώσεις το **διάφοροι,** -ες, -α αντιστοιχεί στο (αοριστολογικό) **πολλοί** «ποικίλης υφής». Στον ενικό η λ. υποκαταστάθηκε από το μεσν. *διαφορετικός,* το οποίο είναι πιθανόν να ανάγεται στο αρχ. <5ία- *φορώ* **(<** *διάφορος),* που δεν σώζεται στη Ν Ελληνική (πβ κ αρχ. επίθ. *διαφορητικός* από το *διαφορώ* με χρήση ιατρικού όρου).

διαφοροτρόπως επίρρ. [1847] (λόγ) **1.** με διαφορετικό τρόπο: *καθένας εκφράζεται* ~ **2.** με διάφορους, ποικίλους τρόπους· *έσπευσε να του εκφράσει την ευγνωμοσύνη του* ~ συν ποικιλοτρόπως. **διάφραγμα** (το) {διαφράγμ-ατος [-ατα, -άτο)ν) 1. ΑΝΑΤ ο κύριος αναπνευστικός μυς, θολοειδής και μεμβρανώδης, που χωρίζει τη θωρακι- κή από την κοιλιακή κοιλότητα 2. κάθε λεπτό τοίχωμα που διαχωρίζει δύο κοιλότητες ή μάζες μαλακού ιστού στο σώμα. ~ *τής γλώσσας / τού εγκεφάλου / τής λεκάνης / τής καρδιάς / τού οσχέου* · 3. φωτοι Ρ το ρυθμιζόμενο άνοιγμα φακού, το οποίο ελέγχει την ποσότητα φωτός που περνά από αυτόν *η φωτογραφία βγήκε πολύ φωτεινή, γιατί χρησιμοποίησα πολύ ανοιχτό* **~ · 4.** ιατρ κολπική συσκευή, από ελαστική ή πλαστική ύλη, που εφαρμόζεται στον τράχηλο τής μήτρας και λειτουργεί οκ αντισυλληπτικό ιέσο. – **διαφραγματικός,** -ή,-ό [1783]

[ΕΤΥΜ αρχ. < *διαφράσσω.* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, π.χ. αγγλ. diaphragm, γαλλ diaphragme, *από* τις οποίες προήλθαν ως μεταφρ δάνεια οι σημερινοί επιστημ. όροι) **διαφυγή** (η) *αρχ] 1.η απομάκρυνση (κάποιου) από (ένα σημείο). συ~ νήθ. κατά τρόπο κρυφό ή όχι συνηθισμένο: οι *ληστές αναζητούσαν τρόπο διαφυγής* ΣΥΝ δραπέτευση 2. (ειδικότ) η διαρροή αερίου ή υγρού μέσα από τον χώρο στον οποίο είναι κλεισμένο: *η* ~ *τοξικών αερίων από εργοστάσιο χημικών* 3. ΜΟΥΣ είδος ξένου φθόγγου (βλ.λ.). ο οποίος δεν ανήκει στη συγχορδία με την οποία συνακούε- ται, αλλά προκύπτει από την κίνηση ενός συγχορδιακού φθόγγου κατά διάστημα δευτέρας. **διαφύγω** (να/θα) ρ. -» διαφεύγω

διαφυγών, -ούσα. -όν {διαφυγ-όντος. -όντα [-όντες (ουδ. -όντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} αυτός που έχει διαφύγει (βλ. λ. *διαφεύγω)* ΦΡ. ***διαφυγόν κέρδος*** *το* κέρδος που δεν πραγματοποιήθηκε εξαιτίας κάποιου λόγου: τα *διαφυγόντα κέρδη τής εταιρείας από την ξαφνική ματαίωση των πτήσεων ανέρχονται σε πολλά εκατομμύρια.*

[ΕΓΥΜ Μτχ. αορ. β' τού αρχ. *διαφεύγω)]* **διαφύλαξη** (η) [1825] {-ης κ. -άξεως | χωρ πληθ.) η διατήρηση (πράγματος) με επιμέλεια και προσοχή· *η* ~ *των εθνικών κειμηλίων / τής εθνικής κληρονομιάς / των εργασιακών συμφερόντων* ΣΥΝ διάσωση ΑΝΤ παραμέληση, **διαφυλάασω** ρ μετβ. [αρχ.) {διαφύλα-ςα, -χθηκα, -γμένος[φροντίζω ώστε να προστατευθεί και να διατηρηθεί (κάτι): ~ *το απόρρητο / την πίστη μου / τη σωματική μου ακεραιότητα / τις παραδόσεις / την ανεξαρτησία* ΣΥΝ συντηρώ, περισώζω, προστατεύω, προασπίζω ΑΝΤ. παραμελώ, καταστρέφω, **διαφύλικός,** -ή, -ό αυτός που αναφέρεται στα δύο φύλα (σε άνδρες και γυναίκες): - *σχέσεις / προβ/.ήματα.* **διάφυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} ΑΝΑΤ το μεσαίο τμήμα κάθε μακρού οστού

[ΕΤΥΜ < αρχ *διάφυσις* (ήδη στον Ιπποκράτη) < *διαφύομαι* < *δια-* + *φύω / -ομαι].*

διαφωνία (η) [αρχ.] {διαφωνιών} 1.η διάσταση απόψεων, η ασυμφωνία γνωμών: *εξέφρασε ανοιχτά τη διαφωνία του με τη γραμμή τού κόμματος* || *υπάρχει ένα βασικό σημείο διαφωνίας μεταξύ τους* ΣΥΝ. αντιγνωμία. διχογνωμία ΑΝΓ ομοφωνία, ομογνωμοσύνη 2. [μτγν.] ΜΟΥΣ. στην παραδοσιακή ευρωπαϊκή μουσική, το μουσικό διάστημα που, λόγω τής μεγάλης εσωτερικής έντασης που εγκλείει, παρουσιάζει τραχύ άκουσμα και τείνει να «λυθεί» προς ένα άλλο διάστημα «σύμφωνο» (βλ.λ) (ακουστικά, αντιστοιχεί σε πολύπλοκη αριθμητική σχέση των συχνοτήτίον των δύο φθόγγων που το αποτελούν η μουσική πρωτοπορία τού 20ού αι. προχώρησε σε «χειραφέτηση τής διαφωνίας» με την κατάργηση τής απαίτησης για «λύση» τού διάφωνου διαστήματος) ΣΥΝ διάφωνο διάστημα **διαφωνώ** ρ αμετβ. {διαφωνείς... [διαφώνησα) (με κάποιον σε κάτι) εκφράζω διαφωνία σχετικά με κάτι. *τα κόμματα διαφωνούν ως προς τα οικονομικά* || ~ *ριζικά / εμπράκτως* j] ~ *μαζί σου σε όλα τα θέματα* [[- *με όλους τους ομιλητές* ΣΥΝ αντιλέγω, αντιτίθεμαι ΑΝΤ συμφωνώ, ομογνωμώ.

[ΗΙΥΜ < αρχ. διαφωνώ < *δια-* + *φωνώ (-έω)* < *φωνή].* **διαφωνών,** -ούσα. -ούν {διαφων-ούντος (θηλ. -ούσης) | -ούντες (ουδ. -ούντα). ούντων (θηλ -ουσών)} αυτός που είναι αντίθετος, συνήθ. σε επίπεδο ιδεολογίας: *οι* ~ *συνδικαλιστές απεχώρησαν* (κ. ως ουσ) *οι* ~ *διεγράφησαν από* το *κόμμα* ΣΥΝ αντιφρονών [ΕΓΥΜ Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *διαφωνώ (-έω)]* **διαφωτίζω** ρ. μετβ [μτγν] {διαφώτισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** παρέχω σαφείς πληροφορίες, ενημερώνω σωστά ή γενικότ. παρέχω παιδεία σε (κάποιον): *πρέπει να διαφωτιστεί η κοινή γνώμη για τα ζητήματα εξωτερικής πο/.ιτικής* ΣΥΝ κατατοπίζω 2. αποκαλύπτω την αλήθεια, ξεκαθαρίζω, εξιχνιάζω: *η αστυνομία / η ανάκριση διαφωτίζει πλήρως την υπόθεση / το μυστήριο / το έγκλημα / την εξαφάνιση* ΣΥΝ δια- λευκαίνω ΑΝΤ συσκοτίζω. — **διαφώτιση** (η) Ιμτγν], **διαφωτιστικός,** -ή, -ό [1861]

διαφωτισμός (ο) [1887J {χωρ πληθ } 1.η παροχή γνώσεων, ενημέρω- σης ή γενικότ. παιδείας 2. ΙΣΤ (α) ***Διαφωτισμός*** (ο) πνευματική κίνηση που εκδηλώθηκε τον 18ο αι. και απέβλεπε στην απαλλαγή τού ανθρώπου από τις προλήψεις και τις αυθεντίες και στη διάδοση τής επιστημονικής γνώσης με την καλλιέργεια τού ορθού λόγου (βλ κ λ διαφωτιστής κ αιώνας *των Φώτων*) ο *αιώνας τού* ~ (β) ***Νεοελληνικός Διαφωτισμός*** η πνευματική κίνηση που από τα μέσα τού 18ου αι. μέχρι τα πρώτα χρόνια τής ύπαρξης τού ελληνικού κράτους προσπάθησε να μεταδώσει τα φώτα τού ευρωπαϊκού πνεύματος (Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός) στον υπόδουλο ελληνισμό, συμβάλλοντας στην εθνική αφύπνιση και την καλλιέργειά του.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. Enlightenment, γαλλ Lumieres, γερμ. Aufklarung].

διαφωτιστής (ο) [1897], **διαφωτίστρια** (η) {διαφωτιστριών} **1.** κα

θένας από τους πνευματικούς ανθρώπους, που συμμετείχαν στην κίνηση τού Διαφωτισμού (βλ.λ., σημ 2): *διαπρεπείς διαφωτιστές ήταν ο Βολταίρος, ο Μοντεσκιέ, ο Ντιντερό*, ο *ντ' Αλαμπέρ κ.ά* 2. (ευφημ) προπαγανδιστής (κυρ. σε κομματική ιδεολογία), πρόσωπο που αναλαμβάνει να μυήσει κάποιον στις αρχές και τις κατευθυντήριες γραμμές της.

διαφωτος, -η. -ο 11896] αυτός που δέχεται φως από παντού ΣΥΝ κατάφωτος.

διαχαρασσω ρ Ιμτγν.] {διαχάρα-ξα, -χθηκα. -γμένος} (λόγ.) 1. καθορίζω (τα όρια) χαράσσοντας γραμμές *τα όρια των δύο νέων κρατών διαχαράχθηκαν από ειδική συνθήκη* ΣΥΝ οριοθετο), χωρίζω, οροθετώ 2. (μτφ) καθορίζω τον τρόπο ή την πορεία δράσεως: ~ *πολιτική* ΣΥΝ προγραμματίζω, ρυθμίζω. — διαχάραξη (η) [μτγν]. διαχεψαζω ρ. αμετβ (διαχείμασα) (λόγ.) περνώ τον χειμώνα (κάπου): *συχνά* οι *κάτοικοι ορεινών περιοχών διαχειμάζουν σε πεδιάδες* ΣΥΝ ξεχειμωνιάζω. --διαχείμαση (η) [1897].

[ΙΕΤΥΜ αρχ < δια- + *χειμάζω* (βλ. λ. *χειμάζομαι*)] διαχειρίζομαι ρ. μετβ αποθ. [αρχ.] {διαχειρίσ-τηκα (λόγ.-θηκα),-μένος} κάνω τις απαραίτητες ενέργειες για (κάτι που υπάγεται στην αρμοδιότητά μου), αποφασίζω τι πρέπει να γίνει για κάθε περίπτωση ~ *τα κοινά / την εξουσία / μυστικά κονδύλια / την τύχη τής χώρας / τα εθνικά ζητήματα / τα οικονομικά τού κράτους / περιουσία / ποσά* || ~ *κάτι υπεύθυνα / προσωπικώς* / εν *λευκώ* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*

διαχειρίζομαι: σύνταξη. *«Τα κονδύ/.ια τής Ε.Ο.Κ θα διαχειριστούν από ειδική επιτροπή, που συγκροτήθηκε στο υπουργείο Οικονομικών»*. Η χρήση αυτή είναι λανθασμένη. Το σωστό είναι *Η διαχείριση τ(ον κονδυ/.ίων τής Π Ο Κ. θα γίνει από*. Το διαχειρίζομαι ως αποθετικό ρήμα (δηλ μόνο σε *-ομαι*, αφού δεν υπάρχει *διαχειρί- ζω.')* σχηματίζει την παθητική φωνή του με περίφραση *(Η διαχείριση γίνεται από..)*. Αλλιώς, μπορεί να μετατρέψει κανείς τη σύνταξη σε ενεργητική, *ειδική επιτροπή που θα διαχειριστεί τα κονδύλια τής Ε.Ο.Κ*

αποθετικός

διαχείριση (η) [αρχ] {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} 1. το σύνολο των ενεργειών που κάνει κανείς, για να τακτοποιήσει, να επιλύσει ή να προωθήσει θέματα τής αρμοδιότητας του, ο τρόπος με τον οποίο τα χειρίζεται ~ *κρατικών υποθέσεων / προβλημάτων* 2. (ειδικότ.) ΟΙΚΟΝ ο συνδυασμός υλικών και πνευματικών μέσων μιας επιχείρησης για την επίτευξη τής μεγίστης απόδοσης: *η ~ τον δημοσίου χρήματος / πόρων / περιουσίας! κονδυ/.ίων* ΣΥΝ διεύθυνση, διοίκηση 3. (συνεκδ.) υπηρεσία αρμόδια για οικονομικές κυρ υποθέσεις (πληρωμές, εισπράξεις κ.λπ) το *γραφείο τής - βρίσκεται στον πρώτο όροφο* 4. ΠΛΗΡΟΦ η διαδικασία με την οποία μεταφέρει, αντιγράφει, διαγράφει, οργανώνει, μετασχηματίζει κανείς δεδομένα ή αρχεία σε Η/Υ ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαχειρίζομαι*.

διαχείριση: ορθογραφία. Με -ι- ή με *-η-;* Επειδή προέρχεται από ρ. σε *-ίζω (-ίζομαι)*. γράφεται με -ι- *(διαχείριση)* Συχνά γράφεται εσφαλμένα με *-η- (διαχείρηση!)* από παρασύνδεση με το *επιχείρηση*, το οποίο γράφεται σωστά με *-η-* ως παράγωγο ρήματος σε *-ώ: επιχειρώ - επιχείρηση*, όπως *επινοώ - επινόηση, κινώ - κίνηση, συζητώ - συζήτηση*. Αλλά: *διαχειρίζομαι - διαχείριση, μεταχειρίζομαι - μεταχείριση*. Για το πρόβλημα τής ορθογραφίας τού εγχείρηση βλ.λ.

διαχειριστής (ο) [1856]. διαχειρίατρια (η) {διαχειριστρκόν} 1. πρόσωπο που διευθετεί υποθέσεις για λογαριασμό άλλων και ειδικότ. αυτός που ρυθμίζει τις οικονομικές υποθέσεις (λ.χ. εταιρείας): ο ~ *τής οικογενειακής περιουσίας / κεφαλαίου* || *«οι πολιτικοί κατάλαβαν ότι έχουν γίνει απλοί ~ των αποφάσεων και των παιχνιδιών χρηματιστών και τραπεζιτών»* (εφημ.) 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που φροντίζει για τη σωστή λειτουργία πολυκατοικίας: ~ *γίνεται εκ περιτροπής ένας από τους ενοίκονς τής πολυκατοικίας* διαχειριστικός, -ή, -ό [μτγν [αυτός που σχετίζεται με τη διαχείριση ή τον διαχειριστή: ~ *έλεγχος / ατασθαλίες / περίοδος* — διαχειρί- στικ-ά / -ώς επίρρ. διαχέω ρ μετβ. [διέχυσα, διαχύθηκα, -μένος} σκορπίζω τριγύρω: ~ *φως / οσμή* ΣΥΝ εκπέμπω, αναδίδω Επίσης διαχύνω (μτγν.}.

ΙΕΤΥΜ αρχ < δια- + *χέω, βλ. λ. χύνω].* διαχρονία (η) {διαχρονιών} 1. η μελέτη των φαινομένων μέσα στον χρόνο 2. ΓΛΩΣΣ (α) η μελέτη των δομών και το>ν λειτουργιών τής γλώσσας μέσα στον χρόνο, δηλ ως προς την προέλευση, την εξέλιξη και τις μεταβολές τους (β) (ειδικότ.) η σύγκριση μεταξύ δύο τουλάχιστον συγχρονικών συστημάτων μιας γλώσσας· π.χ τής μυκηναϊκής και τής κλασικής ελληνικής γλώσσας ΑΝΤ συγχρονία.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. diachronie]

ΣΧΟΛΙΟ Η προέλευση τής λέξης είναι ενδιαφέρουσα. Τη λ. διαχρονία. ως γλωσσολογικό όρο στην αρχή. έπλασε ο ιδρυτής τής μοντέρνας γλωσσολογίας, ο Ελβετός γλωσσολόγος Ferdinand de Saussure (1857-1913) Η λ. διαχρονία (γαλλ diachronie) επινοήθηκε από τον Saussure, για να δηλο>σει τον αντίποδα τής συγχρονίας (γαλλ. synchronic). Με τον όρο *συγχρονία* ο Saussure δήλωσε την κατάσταση τής γλώσσας, το πώς είναι μια γλώσσα σε δεδομένο χρόνο, υποστηρίζοντας ότι οι γλωσσολόγοι πρέπει να περιγράφουν τη γλώσσα με τη μορφή που έχει το σύστημά της σε ορισμένο χρόνο (συγχρονική θεώρηση). Το αντίθετο τής *συγχρονίας* είναι, κατά τον Saussure, η διαχρονία, η εξέλιξη τής γλώσσας μέσα στον χρόνο. Μιλάμε για διαχρονία και *διαχρονική* θεώρηση, όταν μελετά και συγκρίνει κανείς δύο ή περισσότερες συγχρονίες, δύο ή περισσότερες χρονικές καταστάσεις μιας γλώσσας (π.χ. την Αρχ και τη Ν. Ελληνική), δηλ. την εξέλιξη και μεταβολή τής γλώσσας μέσα στον συγκεκριμένο χρόνο. Αυτή είναι η σημασία και η αρχική χρήση τού διαχρονικός. Από τη γλωσσολογία η λέξη *διαχρονικός* πέρασε (από τη δεκαετία τού '80 κυρίως) σε ευρύτερη χρήση, σημαί- νοντας (α) «εξελικτικός» (β) (νέα σημ.) «ο υπάρχων μέσα στον χρόνο, ο διανύων την πορεία του μέσα στον χρόνο, αυτός που ξεπερνά ή δεν περιορίζεται μόνο στο παρόν, από παλιά μέχρι σήμερα» *(Η διαχρονική πορεία τον κόμματος αποδεικνύει τη συνοχή των στελεχών* του - *Αυτές οι αρχές έχουν διαχρονική αξία)*.

Ο συνδυασμός συγχρονικής και διαχρονικής θεώρησης συνιστά τη λεγόμενη παγχρονική θεώρηση τής γλώσσας, την πληρέστερη, αφού μέσα στην παγχρονία (συγχρονία και διαχρονία) τα γλωσσικά φαινόμενα εξετάζονται χωριστά μεν, αλλά συνδυαστικά σε ένα δισδιάστατο επίπεδο.

διαχρονικός, -ή, -ό **1.** αυτός που διατηρεί τη σημασία ή την αξία του κατά το πέρασμα τού χρόνου, που ξεπερνάει τον χρόνο και ισχύει σε διάφορες εποχές· *έργο με ~ αξία* || διδασκαλία *που περιέχει ~ μηνύματα* ΣΥΝ υπερχρονικός 2. ΓΛΩΣΣ αυτός που σχετίζεται με τη διαχρονία (βλ λ): ~ *γλωσσολογία / μορφολογία* ||[*η ~ εξέταση τής λειτουργίας τού παρακειμένου στην αρχαία, τη μεταγενέστερη και τη μεσαιωνική Ελ/.ηνική.* — **διαχρονικ-ά / -ώς** επίρρ , **διαχρονικότητα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαχρονία*.

[ΙΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ diachronique] **διάχρυσος,** -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ) αυτός που είναι στολισμένος με χρυσό· ~ *ύφασμα / κόσμημα* συν χρυσοΰφαντος. χρυσοποίκιλτος, **διαχρωμία** (η) {διαχρωμιών} τεχνική για τη μετατροπή τού ασπρόμαυρου φιλμ σε έγχρωμο. — **διαχρωματικός,** -ή, -ό

διαχύνω ρ. ► διαχέω

διάχυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} 1. ο διασκορπισμός προς όλες τις κατευθύνσεις: ~ *αερίων / φωτός / υγρών / θερμότητας* ΣΥΝ εκπομπή, έκλυση **2.** ΦΥΣ η διείσδυση ενός υγρού ή αερίου σε ένα άλλο · 3. *διακύσεις* (οι) η έντονη έκφραση συναισθημάτων: *ερωτικές / τρυφερές / επιδεικτικές* ~ || *διαχύσεις χαράς / ευθυμίας.* ** σχολιο λ. *διάχυτος*

[ΕΙΥΜ < αρχ. *διάχυσις < διαχέω*. Ο φυσ. όρ είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ diffusion, ενώ η σημ 3 αποδίδει (στον πληθ) το γαλλ effusionsl. **διαχυτικός,** -ή. -ό [αρχ.[αυτός που εκδηλώνει έντονα τα συναισθή- ματά του: οι ~ *άνθρωποι* συ^νά *παρεξηγούνται ως υπερβο/ακοί* ΣΥΝ εκδηλωτικός, εγκάρδιος ΑΝΤ μαζεμένος, κλειστός, συγκρατημένος

διαχυτικ-ά / -ώς επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «διαλυτός», < *διαχέω.* Η σημερινή σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ effusam} **διαχυτικότητα** (η)] 1887] {χωρ. γεν πληθ.} η έντονη εκδήλωση φιλικών συναισθημάτων προς άλλους με χειρονομίες, λόγια, εκφράσεις προσώπου, έντονες κινήσεις γενικά *άρχισε τις ~ μπροστά σε. ό/.ους.* **διάχυτος,** -η. -ο αυτός που έχει διασκορπιστεί, που έχει διαδοθεί σε μεγάλη έκταση: *είναι ~ η εντύπωση ότι σύντομα θα έχονμε εκλογές*

ΙΙ ~ *αγανάκτηση / γαλήνη / ανησυχία / ευωδιά / ερωτισμός / ενθουσιασμός / ερωτήματα / δυσπιστία / λύπη / φήμη / φόβος* || ~ *φως* (που ανακλάται προς όλες τις κατευθύνσεις, όταν προσκρούει σε τραχείες επιφάνειες). — **διάχυτα** επίρρ [ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *διαχέω*].

διάχυτος - διαχυτικός. Και τα δύο συνδέονται με το διαχέω. (το διαχυτικός μέσω τού *διάχυση)* Διάχυτος (ευθυμία, φως. πνευματικότητα, αγάπη κλπ.) σημαίνει «σκορπισμένος και υπάρχων παντού - φανερός παντού, ολοφάνερος». Το *διαχυτικός (Οχ είναι πολύ διαχυτικός),* συνδεόμενο με το *διαχύσεις,* σημαίνει «εκδηλωτικός. αυτός που φανερώνει ανοιχτά τα συναισθήματά του»

διαχωρίζω ρ. μετβ. [αρχ.] {διαχώρισ-α, -τηκα. -μένος} 1. χωρίζω στα δύο ή ξεχωρίζω δύο όμοια πράγματα *το αυλάκι* διαχωρίζει *τα χωράφια ως φυσικό όριο* || ~ ΓΟ σαλόνι *με πρόσθετο τοίχο* ΣΥΝ διαιρώ, χωρίζω ΑΝΤ συνενώνω · 2. διακρίνω σε χωριστή κατηγορία. - *τη δημόσια από την ιδιωτική ζωή / το μαύρο από το λευκό / τη φαντασία από την πραγματικότητα* || ~ *τις ευθύνες μου / τη θέση μου / την τύχη μου* (δεν δέχομαι να είμαι συνυπεύθυνος) ΣΥΝ ξεχωρίζω · 3. ΤΥΠΟΓΡ *διαχωρίζω χρώματα* αναλύω στα τέσσερα βασικά χρώματα τής τετραχρωμίας εικόνα για την εκτύπωση — διαχώριση (η) [αρχ], διαχωριστής (ο) [μτγν.], διαχωριστικός, -ή, -ό [μτγν.] διαχωρισμός (ο) [μτγν.] 1. η διάκριση, ο χωρισμός ενός (στοιχείου, προσώπου) από άλλο *ο - των αρμοδιοτήτων* || *φυλετικός* ~ (ρατσισμός) 2. μέθοδος απομάκρυνσης ενός στοιχείου από άλλο· (ειδικότ.) μέθοδος απομάκρυνσης ενός ή περισσοτέρων συστατικών από αρχικό μείγμα, προκειμένου για τον καθαρισμό ουσιών από άλλες, την εξαγωγή μετάλλων από μετάλλευμα κ.λπ 3. ΤΥΠΟΓΡ *διαχωρισμός χρωμάτων* η εργασία ανάλυσης των χρωμάτων μιας έγχρωμης εικόνας στα τέσσερα βασικά χρώματα (μπλε, κίτρινο, κόκκινο και μαύρο) για εκτύπωση στο σύστημα όφσετ. διαχωριστικός, -ή. -ό (κυριολ.) αυτός που χωρίζει κάτι στα δύο ή από τα όμοιά του ΦΡ (α) *διαχωριστική γραμμή* (i) το φυσικό ή τεχνητό όριο που χωρίζει δύο περιοχές: ο *Δούναβης είναι η - μεταξύ Ρουμανίας και Βουλγαρίας* (ii) (μτφ.) το νοητό όριο *η - ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα* (iii) (κακόσ.) το όριο που χωρίζει δύο αντίπαλους χώρους: οι ~ *υπονομεύουν την ενότητα τού κόμματος* (β) *διπλή διαχωριστική* (ενν *γραμμή)* διπλή γραμμή στο οδόστρωμα που δηλώνει απαγόρευση προσπέρασης (γ) *διαχωριστική νησίδα*

κατασκευή (συνήθ. από τσιμέντο ή μέταλλο) ή επιμήκης σειρά φώτων (θάμνων ή δέντρων) στο μέσο τού οδοστρώματος εθνικών οδών, που χωρίζει τα δύο ρεύματα κυκλοφορίας των οχημάτων, ώστε να αποφεύγονται τα τροχαία δυστυχήματα. — διαχωριστικά επίρρ. [ετυμ μεσν. < αρχ *διαχωρίζω*. Μεταφρ δάνεια αποτελούν οι φρ. *δια- χωριστική γραμμή* (< γαλλ ligne disjonctive). *διαχωριστική νησίδα* (< αγγλ. traffic island)], **διαψεύδω** ρ μετβ. (αρχ Ι {διέψευσα, διαψεύσ-τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} 1. δηλώνω ή/και αποδεικνύω ότι (κάτι) είναι ψευδές ή ότι (κάποιος) ψεύδεται - *το δημοσίευμα / τις διαδόσεις / τον ισχυρισμό / την κατηγορία / την καταγγελία* jj ~ *κατηγορηματικά / μετ' αγανα- κτήσεως κάποιον* αντ επαληθεύω, επιβεβαιώνω · 2. δεν επιβεβαιώνω, δεν πραγματοποιώ κάτι. τού οποίου αναμένεται η πραγματοποίηση: ~ *τις ανησυχίες* / την *αισιοδοξία* / τα *προγνωστικά* / *τις προσδοκίες* / *τις προβ?.εψεις* / *τις ελπίδες* 3. (μεσοπαθ ***διαψεύδομαι)*** αποδει- κνύεται ότι έχω άδικο, ότι κάνω λάθος: *οι προβλέψεις του διαψεύ- στηκαν παταγωδώς*. **διάψευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} **1.** δήλωση που απο- δεικνύει ή επιχειρεί να αποδείξει ότι (κάτι) είναι ψευδές ή ότι (κάποιος) ψεύδεται: ~ *δημοσιεύματος* / διαδόσεων / *καταγγελιών* | | *επίσημη* / *ρητή* / *τυπική* / *έμπρακτη* ~\ \ *ο υπουργός προέβη σε - των φημών για υποτίμηση της δραχμής* αντ επαλήθευση, επιβεβαίωση 2. η μη επαλήθευση ή η μη πραγματοποίηση (προσδοκίας, πρόβλεψης κ.λπ) *η ~ των προσδοκιών του τον οδήγησε στην αποτρόπαιη πράξη* | | *η - των* εΑπίδων / των *υποψιών* / *των προβ?Λψεων* | | *άμεση* / *απότομη* / *θλιβερή* / *ξαφνική* ~ ανι επαλήθευση 3. (ειδικότ.) η απογοήτευση από τη μη πραγματοποίηση προσδοκίας: *είχε έντονο το αίσθημα τής διάψευσης*
[ετυμ < μτγν. *διάψευσις* < αρχ. *διαψεύδω*. Η σημ. 3 αποτελεί απόδ τού αγγλ. frustration], **διαψευαιμότητα** (η) (χωρ. πληθ.] η δυνατότητα να αποδειχθεί κάτι ψευδές.
[ετυμ Μεταφρ δάνειο, πβ αγγλ. falsifiability) **διαψύχω** ρ. μετβ (αρχ] {διέψυξα, διαψύχθηκα, διεψυγμένος} (λόγ) χαμηλώνω τη θερμοκρασία συν ψυχραίνω, δροσίζο) λντ θερμαίνω **διβάνι** (το) {χωρ. πληθ } ιστ **1.** (παλαιότ) η αίθουσα συνεδριάσεων τής κυβέρνησης στην Οθωμανική Αυτοκρατορία **2.** (συνεκδ) η κυβέρνηση τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, *συνεδριάζει το* ~. Επίσης (λόγ.) διβάνιο(ν).
ΙΠ-ΤΥΜ μεσν.. βλ. λ. *ντιβάνι]* **διβάρι** (το) {διβαρ-ιού | -ιών}
(λαϊκ) το βιβάρι (βλ.λ)
{ΕΤΥΜ. μεσν < *βιβάριον(]Χ£* προληπτική ανομοίωση) < λατ vivarium < vivo «ζω»]
διβολίζω ρ. μετβ {διβόλισ-α. -τηκα, -μένος} οργώνω (χωράφι) για δεύτερη φορά. για να καταστραφούν τα ζιζάνια. — διβόλισμα (το). (ειυμ < μτγν *διβολώ (-έω)* < αρχ. *δίβολος* < *δι-* (< *δίς)* + *-βολος* < *βά/Λω]*
δίβολος, -η. -ο (για χωράφι) αυτός που έχει οργωθεί για δεύτερη φορά μέσα σε έναν χρόνο, για να καταστραφούν τα ζιζάνια.
[ετυμ αρχ.. βλ. λ *διβο/Λζω]*. **δίβουλος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν μπορεί να καταλήξει σε μία άποψη ~ *πελάτης* ΣΥΝ δίγνωμος, αναποφάσιστος, αμφιταλαντευόμενος. αμφιρρεπής αντ αποφασισμένος, σίγουρος, σταθερός 2. αυτός που παρουσιάζει στους άλλους γνώμη αντίθετη από την πραγματική · *τους ξεγέλασε η πανουργία τού* ~ συμβούλου *τους* συν δόλιος, απατεώνας. υποκριτής — διβουλία (η). **■ σχολιο λ. δυο.
(ετυμ μτγν. < *δι-* (< *δίς)* + *-βουλος* < *βου/.ή]* **διγαμία**
(η) -* δίγαμος
δίγαμμα (το) [μτγν.] {άκλ.} το έκτο γράμμα τού πρώιμου ελληνικού αλφαβήτου (*Γ*), το οποίο παρίστανε φθόγγο προφερόμενο παρόμοια με το σημερινό «β».

ΣΧΟΛΙΟ Ονομάστηκε έτσι από το σχήμα τού γράμματος *(Ι ·)*. που είναι δύο γάμμα (το ένα πάνω στο άλλο). Ήταν κανονικός φθόγγος τής Αρχ. Ελληνικής, που σε άλλες διαλέκτους (Ιωνική και Αττική) σιγήθηκε νωρίς, ενώ σε άλλες (Δωρική) διατηρήθηκε έως και τους ελληνιστικούς χρόνους. Το δίγαμμα ήταν παραγωγό ενός ημιφώνου (νν; τής ινδοευρωπαϊκής γλώσσας, το οποίο στην Ελληνική εμφανίζεται ως φωνήεν (είναι το υ) και ως σύμφωνο (είναι το δίγαμμα), ήτοι ως */υ/(υ)* και ως */ν/(F)* Παραδείγματα · Ι Ε. *werg-*, ελλην. *Εέργον* (που σιγήθηκε στα Ελληνικά, αλλά σώζεται στα αγγλ., γερμ. κ.α). αγγλ work (το w είναι το ελλην. δίγαμμα), γερμ^ Werk · Ι Ε. *weid-*. ελ- λην. Fn<5ος, αρχ. *Ρόιδα* «γνωρίζω», *εΤιδον* > *εϊδονίείδα,* λατ. videre «βλέπω», γαλλ. voir, σανσκρ veda «Βέδαι. γνώσεις, σοφία», αγγλ wise «σοφός», γερμ wissen «γνωρίζω», αγγλ. view, γαλλ vue «θέα» κ.ά. Έτσι εξηγούνται στην Ελληνική και γλωσσικές σχέσεις όπως ρέω - ρεύμα - ρυάκι (*ρεΕ-ω* > *ρέ-ω, ρεύ- μα, ρυ-άκι.* όπου φαίνεται η σχέση *Γ υ)*

δίγαμος, -η, -ο αυτός που έχει συνάψει δεύτερο γάμο. ενώ ισχύει ακόμη νομικά ο πρώτος *οι - διώκονται ποινικά.* —διγαμία (η) (μτγν.] (ΕΤΥΜ μτγν < *δι (< δίς)* + *γάμος]*
Δ.Ι.Γ.Ε. (η) Διεύθυνση Ιδιωτικής Γενικής Εκπαίδευσης διγενής, -ής, -ές {διγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. (σπάν) αυτός που προέρχεται από δύο διαφορετικά γένη, φυλές ή εθνότητες · 2. (για ζώα και φυτά) αυτός που διαθέτει και τα δύο φύλα, ερμαφρόδιτος συν αρσενικοθήλυκος 3. γλΩσς (όνομα) που έχει δύο γένη (αρσ κ. θηλ.) και τα δηλώνει με τον ίδιο μορφολογικό τύπο. π.χ *ο-η σαφής, ο-η πρόεδρος.* - *επίθετα* / ουσιαστικά. — διγένεια (η) (1860] ** σχολιο
λ. *-ης, -ης·* -ες.

ΙΕΤΥΜ μεσν., αρχική σημ «ερμαφρόδιτος - διπλής καταγωγής», < *δι- (< δίς)* + *-γενής* < *γένος].* δίγλυφος, -η. -ο (λόγ.) 1. αυτός που έχει διπλό σκάλισμα: ~ *αρχιτε- κτόνημα* 2. *δίγλυφο* (το) αρχιτεκτονικό κόσμημα με δύο γλυφές [ΕΤΥΜ μεσν < *δι- « δίς)* + *-γλυφός* < *γλύφω «σκαλίζω»]* διγλωσσία (η) [1830] {χωρ. πληθ.} 1. γλοσς (α) η χρήση στο εσωτερικό ομάδας ή λαού δύο διαφορετικών γλωσσών (β) (καταχρ) η χρήση, στο εσωτερικό ομάδας ή λαού. μορφών τής ίδιας γλοίσσας. οι οποίες συνήθ. εξυπηρετούν διαφορετικούς επικοινωνιακούς σκοπούς και έχουν άλλο κύρος ορθότ. *διμορφία* (βλ λ) 2. το να γνωρίζει και να χρησιμοποιεί κανείς δύο γλώσσες ως μητρικές ~ *παιδιών που προέρχονται από μικτούς γάμους* · 3. (μτφ -κακόσ.) η υποκριτική έκφραση διαφορετικών απόψεων αναλόγως προς την περίσταση: *η ~ μιας κυβέρνησης σε θέματα εξωτερικής πολιτικής*
[ΠΤΥΜ Η σημ. «διμορφία» από ελληνογενή ξένο όρο (< γαλλ diglossie), ενώ η σημ τής χρήσης διαφορετικών γλωσσών (κατεξοχήν διγλωσσία) αποδίδει το αγγλ bilingualism]

διγλωσσία - διμορφία. Ο όρος διγλωσσία χρησιμοποιήθηκε σε σχέση με το γλωσσικό ζήτημα, για να δηλώσει τη χρήση δύο γλωσσών (!) στην Ελλάδα, τής καθαρεύουσας και τής δημοτικής. Η χρήση τού όρου είναι προφανώς εσφαλμένη, διότι η καθαρεύουσα και η δημοτική υπήρξαν δύο *μορφές* τής ίδιας γλώσσας (δεν διέθεταν δύο εντελώς διαφορετικά φο)νολογικά, μορφολογικά και συντακτικά συστήματα, ούτε δύο εντελώς διαφορετικά λεξιλόγια') λρα το σωστό θα ήταν να μιλάμε για διμορφία στην περίπτωση τής Ελληνικής, αφήνοντας τον όρο *διγ?±ωσσία* για περιπτώσεις που σε μια χώρα (π.χ. στο Βέλγιο, στην Ηλβετία κ α) μιλούν δύο διαφορετικές γλο')σσες (στο Βέλγιο μιλούν Φλαμανδικά [Ολλανδικά] και Γαλλικά, στην Ελβετία μιλούν Γαλλικά. Γερμανικά και Ιταλικά κ ο.κ) Στη γλωσσολογία χρησιμοποιούνται δύο διαφορετικοί όροι για τις διαφορετικές αυτές περιπτώσεις: οι όροι bilingualism (δύο διαφορετικές γλώσσες) και diglossia (δύο μορφές τής ίδιας γλο)σ- σας). Ο όρος bilingualism αποδίδεται στην Ελληνική με το δι/λωσ- *σία.* ενώ ο όρος diglossia με το *διμορφία*

δίγλωσσος, -η. -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που χρησιμοποιεί για τις επικοι- νωνιακές του ο:νάγκες δύο γλώσσες, *οι Βλάχοι είναι - Έλληνες, μιλούν δηλ τα Βλάχικα και τα Ελ?^ηνικά* ανι μονόγλωσσος **2.** αυτός που συντάσσεται σε δύο γλώσσες ~ *κείμενο* / *συνθήκη* / *επιγραφή* / *έκδοση* · 3. (κακόσ.) αυτός που εκφράζει διαφορετικές απόψεις αναλόγως προς την περίσταση: ~ πολιτικές ςυ\ υποκριτής **διγλώχΐν** (ο/η) {διγλώχ-ινος | -ίνων} **1.** αυτός που έχει δύο γλωσσίδια, άκρα **2.** ανατ ***διγλώχινβαλβίς*** {διγλώχινος βαλβίδος) η κολποκοιλιακή βαλβίδα τής αριστερής κοιλίας τής καρδιάς, **δίγνωμος,** -η. - ο [μτγν.} αυτός που έχει δύο γνώμες για το ίδιο θέμα, που δεν εκφέρει σταθερή άποψη συν δίβουλος, δίγλωσσος, αμφιτα- λαντευόμενος, αμφιρρεπής am αποφασιστικός, σταθερός, σίγουρος
διγνωμία (η) [μεσν.]. **δίγραμμος,** -η. -ο **1.** αυτός που αποτελείται από δύο γραμμές **2.** ***δίγραμμη επιταγή*** τραπεζική επιταγή που έχει διπλή διαγράμμιση και μπορεί να εισπραχθεί μόνον σε τράπεζα («γενική διαγράμμιση») ή από την τράπεζα που αναγράφεται σε αυτήν («ειδική διαγράμμιση») **δίδαγμα** (το) {διδάγμ-ατος | -ατα. -άτων} το συμπέρασμα που συνάγεται από διδασκαλία ή εμπειρία και που έχει πρακτική χρησιμότη- τα για τη ζωή τού ανθρώπου, υποδεικνύοντας τι πρέπει να γίνεται σε κάθε περίπτωση *αποκομίζω* / *εξάγω* / αντλώ / *συνάγω* / *βγάζω* / *ενστερνίζομαι ένα* -1 | *βαθύτερο* / *σοφό* / *πολύτιμο* ~ | | ~ *τής πείρας* ι τοϋ *μαθήματος* / *τής Ιστορίας* / *τού Ευαγγελίου* | | *το ηθικό - αυτού τού παραμυθιού είναι ότι «όποιος ζητάει τα πολλά, χάνει και τα λίγα».* [Λιυμ αρχ.< *διδάσκω].* **διδακτέος,** -α, -ο [αρχ Ι αυτός που πρέπει να διδαχθεί - *ύλη*. **διδακτήριο** (το) {διδακτηρί-ου | -ων} το κτήριο στο οποίο γίνονται μαθήματα, διδασκαλία· το *νέο ~ χτίστηκε με τα λεφτά τού κ?^ηροδο- τήματος* | | *ιδιωτικό* / *δημόσιο* / *σπουδαίο* ~ συν σχολείο, σχολή. — **διδακτηριακός,** -ή. -ό
[είυμ < *διδάσκω* (μέσω ρηματ. επιθ *διδακτός).* Το αρχ. *διδακτήριον* είχε τη σημ. «απόδειξη»] **διδακτικός,** -ή. -ό [μτγν] 1. αυτός που σχετίζεται με τη διδασκαλία: ~ *μέθοδος* / *όργανα και μέσα ί εγχειρίδια I βιβλία* (αυτά που έχουν εγκριθεί από το κράτος για διδασκαλία στα σχολεία) / *ανάγκες! σκοπός* / *εμπειρία[1] προσωπικό* / *ώρα* / *έργο* **2.** ***διδακτική*** (η) ο κλάδος τής παιδαγωγικής επιστήμης, που ασχολείται με τη μεθοδολογία και τα προβλήματα τής διδασκαλίας: *γενική* / *ειδική* - · 3. αυτός που διδάσκει. που οδηγεί σε διδάγματα: ~ *ιστορία* / *παραμύθι 1 ταινία* / *πάθημα ί ποίηση.* — διδακτικ-ά / **-ώς** Ιμτγν | επίρρ. **διδακτισμος** (ο) {χωρ πληθ } η τάση κάποιου να θέλει να διδάξει, να δίνει διδάγματα, συνήθ. με τρόπο απόλυτο, δογματικό ή με ρητορισμό και υπεροψία *ρηχός* / *στείρος* ~ (| ο ~ των *ποιημάτων του τα καθιστά απωθητικά*
[F.ΤΥΜ Ελληνογενής σέν. όρ . < γαλλ. didactisme[**διδάκτορας** (ο/η) {(θηλ διδάκτορος) | διδακτόρων} (συντομ. δρ) το πρόσωπο στο οποίο απονεμήθηκε τίτλος μεταπτυχιακός για πρωτότυπη επιστημονική πραγματεία (διδακτορική διατριβή), η οποία εγκρίθηκε από επιτροπή καθηγητών πανεπιστημιακής σχολής: «να- *γορεύω* / *ανακηρύσσω σε διδάκτορα* | | *επίτιμος ~ τής Φιλοσοφικής Σχολής* ΣΥΝ δόκτορας Επίσης (λόγ) **διδάκτωρ** [1833] {διδάκτ-ορος | -όρων}. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διδάσκαλος.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ Doktor < λατ. doctor] **διδακτορία**
(η) [1833] ο τίτλος τού διδάκτορα *διατριβή επί ~*

διδακτορικός, -ή, -ό [1833] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον διδάκτορα ή τη διδακτορία: ~ *διατριβή / δίπλωμα* **2.** ***διδακτορικό*** (το) (α) η διδακτορική διατριβή, η πρωτότυπη επιστημονική μεταπτυχιακή εργασία, που οδηγεί στον τίτλο τού διδάκτορα: *κάνω το ~ μου || έχω αρχίσει ~ [| υποβά/^λω / υποστηρίζω το ~ μου* (β) ο τίτλος τού διδάκτορα, η διδακτορία: *έχει*
[ητυμ Το *διδακτορικό (δίπλωμα)* αποδίδει το γαλλ. doctorat]. **διδακτός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που μπορεί να διδαχθεί ο *Σωκράτης υποστήριζε ότι η αρετή είναι* - **δίδακτρα** (τα) [μτγν.] {διδάκτρων} τα χρήματα που πληρώνει κανείς, για να διδαχθεί (κάτι): *ακριβά ι ετήσια ~ j | αυξήσεις στα ~ των ιδιωτικών σχο/.είων || πληρώνο) / καταβάλλω τα ~.* **διδάξας,** -ασα. -αν {διδάς-αντος (θηλ. -άσης). -αντα [-αντες (θηλ. -ασαι, ουδ. -αντα), -άντων (θηλ. -ασών)} (λόγ.) στη φρ. **πρώτος *διδά- ξας*** πρόσωπο που πρώτο εφαρμόζει κάτι καινούργιο στο είδος του, *το* οποίο αποτελεί το πρότυπο που ακολουθούν και άλλοι στη συνέχεια *υπήρξε* ο ~ *στην οργάνωση λογιστηρίων || (κ. ειρων.) ήταν οι πρώτοι διδάξαντες στις απάτες αυτού τού είδους.*
[ΕΤΥΜ Μτχ αορ. τού αρχ *διδάσκω].* **διδασκαλείο** (το) [αρχ] **1.** η σχολή για την κατάρτιση ή επιμόρφωση δασκάλων ή καθηγητών: ~ *Μέσης Εκπαίδευσης* **2.** ο χώρος στον οποίο γίνεται διδασκαλία· εκπαιδευτήριο: ~ *ε/Ληνικής γλώσσας* ΣΥΝ (λαϊκ.) δασκαλειό. **διδασκαλία** (η) Ιαρχ.] {διδασκαλιών} Ί. η διαδικασία μεταδόσεως γνώσεων από τον δάσκαλο στον μαθητή ~ *εποπτική / υποδειγματική / συστηματική / με ηλεκτρονικούς υπολογιστές* {{ *κατ' οίκον* ~ (μέσω ιδιαιτέρων μαθημάτων και όχι μέσω σχολείου) [| *αίθουσα / μέθοδος / αρχές / τρόπος διδασκα/Λας*]] ~ *χορού / μουσικής* ΣΥΝ μάθημα, παράδοση, διδαχή (πανεπιστημιακή) 2. (συνεκδ) η υπόδειξη αυτού που θεωρείται σωστό ή που πρέπει να γίνει: *με ηθικοπλαστικές δίδασκα- λίες δεν* τον *φέρνεις στον σωστό δρόμο* ΣΥΝ νουθεσία, δασκάλεμα, καθοδήγηση, διδαχή · 3. το σύνολο των αρχών και των κανόνων θρησκείας. επιστημονικής ή φιλοσοφικής θεωρίας: *χριστιανική ~ [[η ~ τού Σωκράτη* ΣΥΝ διδαχή · **4.** η όλη διαδικασία που αποσκοπεί στην παρουσίαση θεατρικής παράστασης και περιλαμβάνει την ερμηνεία τού έργου και την καθοδήγηση το>ν ηθοποιών και των υπολοίπων συνεργατών από τον σκηνοθέτη *έγινε διάσημος για την υποδειγματική και πρωτοποριακή ~ τού αρχαίου δράματος* · 5. ***διδασκαλίες*** (οι) (στην αρχαιότητα) τα επίσημα πρακτικά των δραματικών αγώνων, που περιείχαν τα ονόματα των τριών ποιητών που συμμετείχαν στους αγώνες, των χορηγών και των πρωταγωνιστών, τους τίτλους των δραμάτων και το αποτέλεσμα τής κρίσης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διδάσκαλος* **διδασκαλικός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τη διδασκαλία ή τον διδάσκαλο: ~ *έργο || Διδασκα?ακή Ομοσπονδία Ελ/Λδος* **διδάσκαλος** (ο) (διδασκάλ-ου | -ων, -ους}. **διδασκάλιασα** (η) [μεσν.] {διδασκαλισσών} (λόγ.) 1. δάσκαλος (βλ.λ). πρόσωπο που διδάσκει στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση φρ άνευ ***διδασκάλου*** χωρίς δάσκαλο· συνήθ για μεθόδους εκμάθησης ξένης γλώσσας με προσωπική οργάνιση τής μελέτης και ελέγχου τής προόδου μόνο από τον ενδιαφερόμενο 2. (γενικότ.) πρόσωπο που διδάσκει, ερμηνεύει ή διαφωτίζει *· οι διδάσκα/.οι τού Νόμου* / τής *Εκκλησίας / τού Γένους.* ΣΧΟΜΟ λ. *εχέμυθος.*
[ΕΓΥΜ αρχ. < *διδάσκω* + παραγ. επίθημα *-αλος* (πβ. κ. *πάσσ-αλος)]*

διδάσκαλος: συνώνυμα. Οι λέξεις που δηλώνουν στις (ινδο)ευρω- παϊκές γλώσσες τη σημ. «διδάσκω - δάσκαλος» προέρχονται, κατά κανόνα, είτε από λέξεις που σημαίνουν «μαθαίνω» (πβ. δι-δά- *σκω* - ομηρ *έ-δάην* «έμαθα» - *ά-δαής* «αμαθής» - λατ. disco «μαθαίνω» (< di-da-sco), doc-eo «διδάσκω», doctor «διδάσκαλος») είτε από λέξεις που σημαίνουν «δείχνω πώς» (πβ. αγγλ. reach, ομόρρ. γερμ. zeigen «δείχνω», σανσκρ upa-dic «δείχνω - διδάσκω», όλα από την ίδια ρ με το ελλην. *δείκ-νυ-μι)* ή «οδηγώ, δείχνω τον δρόμο» (πβ. *καθηγούμαι* «οδηγο'')» > *καθηγητής* «οδηγός» και «δάσκαλος») ή «διατάσσω, είμαι κύριος» (πβ αγγλ. master «κύριος» και «δάσκαλος» - headmaster, schoolmaster από λατ. magister «κύριος. αρχηγός» και «δάσκαλος», από όπου γαλλ maitre «δάσκαλος» κ.ά). Το διδάσκαλος (< *διδάσκω)* είναι η αρχαιότερη λ. από όλη την ομάδα και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα, συχνότερα με τον τ. δάσκαλος, που προήλθε με απλολογία (πβ. *τετράπεζα* < *τράπεζα, άμφιφορεύς* > *άμφορεύς).* Τον 19ο αι. έγινε ιδιαίτερα γνωστή η λ με τη διαφωτιστική δραστηριότητα που ανέπτυξαν οι περίφημοι Διδάσκαλοι τού Γένους (Ευγ. Βούλγαρις. Ανθ Γαζής, Νεόφ Δούκας κ.ά.). Η λ. καθηγητής («καθοδηγητής, οδηγός», «δάσκαλος») αναπτύχθηκε στους χρόνους περί τον Χριστό και χρησιμοποιείται στο Ευαγγέλιο τού Ματθαίου (23, 8 κ εξ.): *«ύμεΐς δέ μή κληθήτε ραββί* [εβρ λ = διδάσκαλος] *· εΐς γάρ έστιν υμών ό διδάσκαλος, ό Χριστός* [...] *μηδέ κληθήτε καθηγηταί, είς γάρ υμών έστιν ό καθηγητής.* ό Χριστός» Από την αρχαία λ. διδαχή «διδασκαλία» σχηματίστηκε το νεοελλ διδάχος «δάσκαλος» Νεόπλαστη (τού 19ου αι.) είναι και η λ. διδάκτωρ, που χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει το λατ. doctor (< doceo) «διδάσκαλος» και «ο έχων άδεια διδασκαλίας στο πανεπιστήμιο, δόκτωρ (τίτλος πανεπιστημιακός)». Ε,πειδή τέτοια άδεια διδασκαλίας απαιτείτο ειδικά για τους γιατρούς. το doctor (δόκτωρ) σήμανε και «γιατρός». Τελευταία, άρχισε να χρησιμοποιείται και ο όρος διδάσκων ως γενική λ. για οποιαδήποτε βαθμίδα και με ουδέτερο, περιγραφικό περιεχόμενο, αντίθετα προς το βιωματικό περιεχόμενο και την παιδευτική βαρύτητα που απέκτησε η λ *δάσκαλος,* που έφθασε να είναι προσφώνηση και προσφορά τιμής στον προσφωνούμενο.

διδάσκω ρ. μετβ. κ αμετβ. {δίδα-ξα (μτχ. διδάξας. -ασα. -αν), -χθηκα (λόγ μτχ. διδαχθείς, -είσα, -έν). -γμένος} ♦ (μετβ.) 1. μεταφέρω (γνώσεις), μαθαίνω (κάτι) σε (κάποιον): ~ *Ελ/.ηνικά / τραγούδι || από μάννα σε κόρη διδάσκεται η τέχνη τού κεντήματος* |[(μτφ) *η Ιστορία μάς διδάσκει για το παρόν και το μέλλον || διδαχθείσα ύλη* (τα μαθήματα που διδάχθηκαν οι μαθητές) ΦΡ. (α) **πρώτος *διδάξας*** βλ. λ *διδάξας* (β) ***δάσκαλε που δίδασκες (και νόμο δεν εκράτεις)*** για όποιον υποδεικνύει ή επιβάλλει σε άλλους πράγματα που ο ίδιος δεν τηρεί: *Μετά από τόσα αντικαπνιστικά κηρύγματα που μας έκανε, τον βρήκαν να καπνίζει στα κρυφά! ~!* · 2. διακηρύσσω αυτό που θειορώ σωστό σε μεγάλο κοινό: ~ *μια νέα θρησκεία Ι ένα φιλοσοφικό σύστημα / μια θεωρία* · **3.** (για το αρχαίο δράμα) ανεβάζω (θεατρική παράσταση): *δίδαξε τους «Ορνιθες» στην Επίδαυρο* ♦ **4.** (αμετβ) ασκώ το επάγγελμα τού δασκάλου ή τού καθηγητή· *φέτος ~ σε ένα επαρχιακό σχο/^είο || έχω διδάξει σε όλες τις τάξεις τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.*
[ΕΙΥΜ αρχ. < *δι-δά-σκω,* ενεστ αναδιπλασιασμός τού θ δα-, το οποίο μαρτυρείται στο απρφ. παθ. αορ. β' *δα-ήναι* (πβ. *ά-δα-ής)* < **δασ-ήναι*

*dns-. που ίσως συνδ με λατ. disco «μαθαίνω», γαλλ. discipline «επιστήμη, μάθηση» κ.ά Ομόρρ *ά-δαής* (βλλ), *αδημονώ* (βλ.λ.), *δί- δακ-τρα* κ ά.[.
διδάσκων (ο) {διδάσκ-οντος. -οντα | -οντες. -όντων}, **διδάσκουσα** (η) {διδασκ-ούσης | -ουσών) (λόγ.) πρόσωπο που διδάσκει· κυρ εκπαιδευτικός που στελεχώνει σχολικό ίδρυμα: *η αναλογία διδασκόντων διδασκομένων στα σχολεία τού νομού είναι ένας προς δεκαπέντε* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διδάσκαλος.*
[ΕΤΥΜ Μτχ. ενεστ. τού αρχ *διδάσκω*] **διδαχή** (η) **1.** η διδασκαλία, η προτροπή, που αποβλέπει στη νουθεσία: το *παράδειγμα είναι η πιο πειστική* ~ ΙΥΝ καθοδήγηση, κήρυγμα. δασκάλεμα 2. το σύνολο των αρχών και των κανόνων θρησκείας, επιστημονικής ή φιλοσοφικής θεωρίας, *οι - τού Χριστού / των Αποστόλων* [| *οι «Διδαχές» τού Κοσμά τού Αιτωλού* ΣΥΝ διδασκαλία, δόγμα. ** ΣΧΟΜΟ λ. *διδάσκαλος* [ΕΙΥΜ αρχ. < *διδάσκω* (παρακ. *δεδίδαχα)].* **διδάχος** (ο) (σπάν) πρόσωπο που υποδεικνύει ή διδάσκει τους άλλους. ο δάσκαλος: *«πάλι τους είδα κυκλικά ωσάν ο αρχαίος ~»* (Α Σικελιανός). ΣΧΟΛΙΟ λ *διδάσκα/^ος.*
[ΕΤΥΜ < *διδαχή* (υποχωρητ.)]. **δίδραχμο** (το) {διδράχμ-ου j -ων} (παλαιότ.) το νόμισμα που αξίζει δύο δραχμές ΣΥΝ δίφραγκο.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *δίδραχμο* < *δι-* (< *δίς)* + *δραχμή).*
δίδραχμος * δι-. -δραχμος **διδυμία** (η) δίδυμος
διδυμογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} η γέννηση διδύμων.
δίδυμος, -η, -ο **1.** καθένα από τα δύο παιδιά που κυοφορούνται μαζί και γεννιούνται κατά την ίδια γέννα από την ίδια μητέρα: ~ αδελφοί / *αδελφές*]] *μοιάζουν σαν* ~ (κ. ως ουσ.) ***δίδυμοι*** / ***δίδυμες*** (οι), ***δίδυμα*** (τα) · **2.** (μτφ.) αυτός που παρουσιάζει συμμετρία και ομοιότητα με άλλον: - *μύες / αδένες* (οι όρχεις) / *κρύσταλλο* **3.** (συνήθ στον πληθ.) διπλός ή δύο όμοια πράγματα μαζί: ~ *πυροβόλα / πύργοι* (σε κάστρο) [[~ τείχος · **4.** ***δίδυμο*** (το) {διδύμ-ου (-ο)ν} (α) δύο άνθρωποι που συνηθίζουν να εμφανίζονται μαζί ή συνεργάζονται στενά για την επίτευξη κοινού στόχου: *το επιθετικό ~ τής ομάδας || γνωστό ~ τού ελληνικού κινηματογράφου || όταν* είναι *αυτοί οι δύο μαζί, φτειάχνουν ένα αχτύπητο χιουμοριστικό* ΣΥΝ ντουέτο (β) στοίχημα στον ιππόδρομο σε δύο άλογα · **5.** ***Δίδυμοι*** (οι) {Διδύμ-ων. -ους} (α) ΑΣΤΡΟΝ αμφιφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου (β) ΑΣΓΡΟΛ το τρίτο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 21/5-21/6 (γ) (συνεκδ.-στον εν) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου - διδυμία (η).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *δί-δυ-μος.* με εκφραστικό αναδιπλασιασμό τού δυο]
Διδυμότειχο (το) {Διδυμοτείχου} κωμόπολη τού νομού Έβρου, κοντά στα σύνορα με την Τουρκία.
[ΕΙΥΜ < μεσν. *Διδυμότειχον* < *δίδυμον τείχος,* εξαιτίας τού δίδυμου τείχους που περιέβαλλε την πόλη κατά τους βυζαντινούς χρόνους]. **Δίδω** (η) {-ώς κ -ούς} **1.** ΜΥΘΟΛ πριγκίπισσα τής Τύρου· μετά τη δολοφονία τού συζύγου της από τον αδελφό της Πυγμαλίωνα κατέφυγε στην Αφρική όπου ίδρυσε την Καρχηδόνα **2.** γυναικείο όνομα [ΕΤΥΜ μτγν < λατ Dido, αβεβ ετύμου, πιθ. φοιν αρχής] **δίδω** ρ. * δίνο)
διεγείρω ρ. μετβ. {διήγειρα, διεγέρ-θηκα, -μένος} εξάπτω, ερεθίζω: ~ το εν<5ια<ρέρον *ι τα ένστικτα ί τα πάθη* και *τα μίση ι την προσοχή / τη φαντασία || ~ σεξουα/ακά / ψυχικά κάποιον || πολιτικοί λόγοι που διεγείρουν τα πλήθη || φάρμακα που διεγείρουν τα νεύρα || τον διεγείρουν τα αισθησιακά θεάματα* (τον εξάπτουν σεξουαλικά) ΑΝΤ κατευνάζω. καταπραϋνω,ηρεμώ [ΕΓΥΜ αρχ. < *δι(α)-* + *εγείρω\.*
διέγερση (η) [μτγν.] {-ης κ -έρσεως | -έρσεις. -έρσεων} **1.** η αντίδραση σε εξωτερικό ερέθισμα, που συνοδεύεται από ένταση, έξαψη, ερεθισμό κ.λπ - των *νεύρων ι καταθλιπτική Ι των οργάνων τού σώματος* 2. (ειδικότ.) ο σεξουαλικός ερεθισμός (των γεννητικών οργάνων) *βρίσκομαι σε* ~ **3.** ΝΟΜ αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος με οποιονδήποτε τρόπο προκαλεί ή διεγείρει δημόσια άλλους σε απείθεια κατά των νόμων ή των διαταγμάτων ή εναντίον άλλων νόμιμων διαταγών τής Αρχής: ~ σε *διάπραξη εγκλήματος.*
διεγερσιμότητα (η) [1811] {χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ η ικανότητα των κυττάρων ή των οργανισμών να αντιδρούν σε εκείνες τις αλλαγές τού περιβάλλοντος, οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν ως ερέθισμα ΣΥΝ ερεθιστικότητα.

[ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ excitabilitej **διεγέρτης** (ο) [1887] {διεγερτών!, **διεγέρτρια** (η) {διεγερτριών} πρόσωπο που μπορεί να ερεθίσει, να μεταδώσει έξαψη ή να τονώσει κάποιον ή κάτι.
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. excitant], **διεγερτικός,** -ή, -ό [μτγν] **1.** αυτός που προκαλεί διέγερση τού νευρικού συστήματος: ~ *χάπια* 2. (ειδικότ.) αυτός που προκαλεί σεξουαλική διέγερση: ~ *σταγόνες* ΣΥΝ αφροδισιακός 3. ***διεγερτικό*** (το) καθετί το οποίο προκαλεί σεξουαλική διέγερση. – **διεγερτικά** επίρρ. **διεγκέφαλος** (ο) [διεγκεφάλ-ου | -ων, -ους} ένα από τα τμήματα τού εγκεφάλου, που περιλαμβάνει τους οπτικούς θαλάμους, την επίφυση, την υπόφυση και τον υποθάλαμο.
[ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. diencephalon]. **διεγχειρητικος,** -ή, -ό αυτός που εφαρμόζεται ή εκτελείται κατά τη διάρκεια εγχείρησης: ~ *χολαγγειογραφία / ακτινογραφία* [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ intraoperative], **διεδρικός,** -ή, -ό ---» δι-, -εδρικός **δίεδρος,** -η. -ο δι-, -εδρος **διέδωσα** ρ. ♦διαδίδω
Δ.Ι.Ε.Ε. (η) Διεύθυνση Ιδιωτικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, **διεθνής,** -ής, -ές [1853] {διεθν-ούς | -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που ανα- φέρεται σε περισσότερες από μία χώρες ή στο σύνολο των εθνών ~ *αναγνώριση / απομόνωση / δίκαιο / δύναμη / προσκήνιο / διαγωνισμός/ Τύπος / προσανατο?ασμός / θέματα / εξελίξεις / σύμβαση / επίπεδο / σχέσεις / φεστιβάλ / έκθεση βιβλίου / πρακτορείο / σύνορα. / εμπόριο / κατακραυγή / πτήσεις / κοινή γνώμη / νομιμότητα / σταυροφορία / συνέδριο* [| *Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης* || *οι εκλογές διεξήχθησαν υπό την* παρουσία ~ *παρατηρητών τού Ο.Α.ΣΒ.* ΣΥΝ παγκόσμιος ΛΝΤ. εθνικός ΦΡ (α) ***Διεθνής Αμνηστία*** βλ. λ. *αμνηστία* (β) **Δ/εθνές *Νομισματικό Ταμείο*** βλ λ *Δ Ν.Τ.* (γ) ***Διεθνές Δικαστήριο*** βλ. λ *δικαστήριο* (δ) ***διεθνής οργανισμός*** βλ. λ *οργανισμός (ε)* ***διεθνής κοινότητα*** το σύνολο των κρατών με διακρατικές μεταξύ τους σχέσεις · 2. ***διεθνής*** (ο/η) αθλητής ομαδικού αθλήματος, που έχει συμ- μετάσχει έστω και μία φορά σε επίσημο αγώνα εθνικής ομάδας, *η ομάδα περι/λαμβάνει στις τάξεις της τρεις ~* · 3. ***Διεθνής*** (η) (α) καθεμιά από τις τέσσερεις παγκόσμιες οργανώσεις των κομουνιστικών κομμάτων (1864. 1889, 1919. 1937): *απόφαση τής Γ'Διεθνούς* (β) *ο* παγκόσμιος ύμνος των κομουνιστικών κομμάτων («Εμπρός, τής γης οι κολασμένοι. ») (γ) (κακόσ) κάθε οργάνωση με παγκόσμια επιρροή και δράση *η ~ των ναρκωτικών / τής τρομοκρατίας* – **διεθνώς** επίρρ. [1893]. ΣΧΟΛΙΟ λ. -*ης, -ης, -ες. εθνικισμός.*
ΙΕΤΥΜ < *δι(α)-* + *-εθνής* < *έθνος,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. international!.
διεθνικός, -ή, -ό [1895] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον διεθνισμό (βλ λ.): ~ *θεωρία / τάση / στάση* ΣΥΝ διεθνιστικός ΛΝΐ εθνικιστικός 2. αυτός που σχετίζεται με περισσότερες από μία χώρες ή με το σύνολο των εθνών: - *δίκτυα πληροφοριών.* **— διεθνικώς** επίρρ.. **διεθνικότητα** (η).

διεθνικός - διεθνής. Το **διεθνικός** δεν δημιουργήθηκε εξαρχής ως σύνθετο των *διά* + *εθνικός,* αλλά ήταν αποτέλεσμα μεταπλασμού τού **διεθνής** «επί το δημοτικότερον», για να αποφευχθεί δηλ. ο (τριτόκλιτος) τύπος σε *-ης.* γεν. *-ους.* που την περίοδο τής έξαρσης τού γλωσσικού τον θεωρούσαν καθαρευουσιάνικο. Είναι δηλ. περισσότερο προϊόν τεχνητού μεταπλασμού, σε αντίθεση με άλλους μεταπλασμούς *(διαφανής - διάφανος. ανωφε?.ής - ανώφελος, πο- λυπαθής - πολύπαθος* κ ά) ♦ *άβαφος*

διεθνισμός (ο) [1893] **1.** η θειορία σύμφωνα με την οποία πρέπει να επιδιώκεται η σύσφιξη των σχέσεων μεταξύ των λαών και η κατάργηση των επιμέρους εθνικών συμφερόντων ανί εθνικισμός 2. (στον μαρξισμό) δόγμα το οποίο πρεσβεύει την ένωση όλων των λαών και την κατάργηση των συνόρων («προλετάριοι όλων των χωρούν ενωθείτε») φρ *προλεταριακός διεθνισμός* η ενδεδειγμένη στάση τού κομουνιστή, όταν υπήρχε η Σοβιετική Ένωση, να υποτάσσει την πολιτική τού τοπικού του κόμματος και τής πατρίδας στις ανάγκες τής εξωτερικής πολιτικής τής Σοβιετικής Ένωσης – **διεθνιστής** (ο), **διεθνίστρια** (η), **διεθνιστικός,** -ή, -ό. **διεθνιστικά** επίρρ.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. imernationalisme|. **δΐεθνολόγος** (ο/η) [1889] επιστήμονας που ασχολείται με τη μελέτη των σχέ.σεων μεταξύ των κρατών, με το διεθνές δίκαιο (βλ λ. *διεθνής).* – **διεθνολογία** (η), **διεθνολογικός,** -ή, -ό **διεθνοποίηση** (η) [1887] ί-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} ΠΟΛΙΓ η απόπειρα χειρισμού ενός θέματος ή προβλήματος ως ζητήματος με ευρύ διεθνές νομικό ή πολιτικό ενδιαφέρον και όχι με περιφερειακή ή περιορισμένη εμβέλεια: *η ~ τού Κυπριακού.* – **διεθνοποιώ** ρ Ι-είς !
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. internationalisation!,
διεθνώς επίρρ -► διεθνής **διέθρεψα** ρ. ► διατρέφω
διείδα ρ ► διαβλέπω
διείσδυση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} **1.** (α) η εισχώρηση σε κάτι (β) (για διάφορες ουσίες) (κυριολ.) το να διαπερνά και να εισχωρεί σε κάτι *η διείσδυση τού υγρού στο ύφασμα* · (μτφ) · 2. το να φτάνει κάποιος σε βάθος ή στην ουσία: *η ~ στις σκέψεις και στα συναισθήματα αυτού τού ανθρώπου δεν είναι δυνατή* ΣΥΝ εμβάθυνση **3.** το να εισχωρεί κάποιος/κάτι σε έναν χώρο και να επιβάλλεται με έμμεσο πολλές φορές αλλά και συστηματικό τρόπο: *η ~ τής αμερικανικής κουλτούρας στην ελληνική κοινωνία* || *η - τής πληροφορικής στην καθημερινή ζωή* j] *η οικονομική - τής* Ελλάδας *στα Βαλκάνια* **4.** το να εισχωρεί κάποιος τεχνηέντως σε χώρο που δεν είναι τής δικαιοδοσίας του ή στον οποίο κινείται ένας κλειστός κύκλος ανθρώπων: *η ~ τής μαφίας στην εξουσία* \\ *η ~ νεόπλουτων στον χώρο τής αριστοκρατίας* \\ *η ~ ξένων πρακτόρων στις κρατικές μυστικές υπηρεσίες*
διεισδυτικός, -ή. -ό [1887] αυτός που έχει την ικανότητα να διεισδύει. να εμβαθύνει: ~ *ανάλυση / βλέμμα / ματιά / κριτική.* – **διεισδυτικά** επίρρ.
διεισδυτικότητα (η) [1886] Ιχωρ. πληθ.} η ικανότητα διείσδυσης: *η ~ μιας ξένης κουλτούρας στην εγχώρια ζωή* || *η ~ μιας θρησκείας σε μια περιοχή* |] *η ~ τής ανάλυσης / τής ματιάς κάποιου* **διεισδύω** ρ. αμετβ. {διείσδυσα} (+σε) **1.** διαπερνώ (κάτι) και εισχωρώ σε (αυτό): *το φως διεισδύει στο δωμάτιο μέσ'από τις γρί/αες* σον τρυπόνω. χώνομαι, μπαίνο)· (μτφ.) 2. εισχωρώ στην ουσία, πηγαίνω στο βάθος: *η ματιά του προσπαθούσε να διεισδύσει στα βάθη τής ψυχής της* ανγ. μένω στην επιφάνεια 3. εισχωρώ σε χώρο που δεν είναι στη δικαιοδοσία μου. *μεγάλες δυτικές εταιρείες διεισδύουν οικονομικά στην Α Ευρώπη*]| ~ *στις τάξεις τού εχθρού / στα παρασκήνια.* σχολιο λ. *μπαίνω* [ετυμ μτγν < *δι(α)-* + εισδύω (βλ λ)]. **διεκδίκηση** (η) {-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η αξίωση ικανοποίησης αιτήματος, κυρ. με προσφυγή στη Δικαιοσύνη· (γενικότ.) η απαίτηση για απόκτηση, η προσπάθεια να κάνουμε δικό μας (κάτι που ώς τώρα δεν μας ανήκε): *εδαφικές ~* [[*οι ~ των εργαζομένων* (για καλύτερες εργασιακές συνθήκες ή αμοιβές) **διεκδικητης** (ο) [μεσν.]. **διεκδικήτρια** (η) {διεκδικητριών} πρόσωπο που αξιώνει να ικανοποιηθούν τα δικαιώματά του ή να καταλάβει θέση ή αξίωμα· ~ *περιουσίας / τίτλου / θρόνου.* **διεκδίκητικός,** -ή, -ό] 1854] **1.** αυτός που σχετίζεται με διεκδίκηση (πράγματος, δικαιώματος, αξιώματος κ.λπ.): ~ *αγωγή* 2. αυτός που ξέρει να διεκδικεί (τα δικαιώματά του), που ζητεί ό.τι του ανήκει: *πρόκειται για ~ άτομο* [| ~ *πολιτική* **διεκδικώ** ρ μετβ. {διεκδικείς.. | διεκδίκ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα} απαιτώ και αγωνίζομαι να επιτύχο) ή να αποκτήσω (κάτι) ή να το διατηρήσω στην κατοχή μου: ~ *τη νίκη / την ικανοποίηση αιτημάτων / την εξουσία / τίτλο / τα πρωτεία / εδάφη / βραβείο / κληρονομιά* / ελευθερία / *ίση μεταχείριση / μια θέση εργασίας*)] ~ *με πείσμα ι θαρραλέα / δικαστικά / με κάθε τρόπο τα δίκαιά μου* || *διεκδικεί επάξια μια θέση στις* σελίδες *τής ιστορίας τού αιώνα μας.*
[ΕΤΥΜ < μτγν. *διεκδικώ.* αρχική σημ. «εκδικούμαι», < *δι(α)-* + *έκδικώ*
έκ + *δικώ (-έω)* < *δίκη* Η σημερινή σημ πρωτοαπαντά στον Ιουστινιάνειο Κώδικα (6ος αι μ.Χ.) ως απόδ. τού λατ. vindicare], **διεκπεραιώνω** ρ μετβ. {διεκπεραίω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** περατώνω, ολοκληρώνω εργασία με σειρά ενεργειών μου: ~ *εντολή / εργασία / αποστολή / έργο / συναλλαγή / καθήκοντα / συμφωνία* συν. φέρω εις πέρας, εκτελο) 2. (ειδικότ.) ταξινομώ, οργανώνω και αποστέλλω: ~ *έγγραφα/ αλληλογραφία.* –**διεκπεραιωτής** (ο)] 1833]. **διεκπεραιώτρια** (η), **διεκπεραιωτικός,** -ή, -ό
(ετυμ. < μτγν *διεκπεραιοϋμαι* < *δι(α)-* + *έκπεραιοϋμαι* < *έκ* + *πε- ραιώ / -ούμαι* (βλ λ)]. **διεκπεραίωση** (η) [1833] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η ολοκλήρωση μιας εργασίας ~ *έργου / αποστολής* 2. (ειδικότ.) η ταξινόμηση, οργάνωση και αποστολή (εγγράφων, αλληλογραφίας, εντύπων κ.ά) 3. (συνεκδ.) υπηρεσία που εκτελεί την παραπάνω εργασία, **διεκτραγωδώ** ρ. μετβ. [1888J (διεκτραγωδείς... | διεκτραγώδ-ησα, -ού- μαι. -ήθηκα. -ημένος} διηγούμαι με δραματικό τρόπο: ~ *με μελανά χρώματα τη ζωή μου*]] ~ *μια άθλια κατάσταση 1 την οικτρή οικονομική θέση / τα μαρτύρια / τη μοίρα μου* – **διεκτραγώδηση** (η) [1896]. σχολιο λ *διαδραματίζω.*
[ετυμ < *δι(α)-* + μτγν. *έκτραγωδώ (-έω)* < *έκ* + *τραγωδώ* < *τραγωδός].* **διέλαβα** ρ -> διαλαμβάνω
διέλαση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ } μέθοδος κατεργασίας μετάλλων, από την οποία παράγονται σωλήνες ή ράβδοι [εί ΥΜ < αρχ. *διέλασις,* αρχική σημ. «επέλαση». < *διελαύνω* (< *δι(α)-* + *έλαύνω)* Η σημερινή σημ. είναι μτγν.].
διελέγχω ρ μετβ [αρχ] {διήλεγξα} (λόγ.) υποβάλλω σε λεπτομερή έλεγχο
διέλευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} **1.** το πέρασμα μέσα από (κάτι) *επιτρέπω / εμποδίζω / απαγορεύω τη ~* || - *ζώων / αμαξοστοιχιών / οχημάτων / πεζών* ||[άδεια *διελεύσεως* 2. νόμ ***αβλαβής διέλευση*** βλ λ *αβλαβής* 3. (συνεκδ.) το ίδιο το μέρος, μέσα από το οποίο περνά κανείς *επικίνδυνη / ελεύθερη / προβληματική / αδύνατη ~* || *Προσοχή! ~ πεζών* ΣΥΝ διάβαση, δίοδος.
[ΕΙΥΜ. < μτγν. *διέλευσις* < δ*(α> + ελευσί^]. *
διελκυστίνδα (η) {διελκυστινδών} **1.** παιχνίδι με σχοινί ή άλλο μηχανισμό, στα άκρα τού οποίου βρίσκονται αντίπαλα άτομα ή ομάδες, που προσπαθούν τραβώντας το σχοινί ή τον μηχανισμό να παρασύρουν τον αντίπαλο προς το μέρος τους 2. (μτφ.) ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ δύο αντιπάλων για την επικράτηση σε κάποιον χώρο: *Η.Α. και Γερμανίας για την επιρροή στις χώρες τής Κ. και Α. Ευρώπης»* (εφημ.). σχολιο λ *ελκύω.*
[ΕΤΥΜ μτγν < *διελκυστός* (< αρχ. *διέ/<.κω)* + παραγ. επίθημα -ίνδα. το οποίο χρησιμοποιήθηκε στην Αρχ. ως προσδιοριστικό παιχνιδιών (π χ *κρυπτ-ίνδα. κυνηγητ-ίνδα* κ.ά.]. **διεμβολίζω** ρ. μετβ {διεμβόλισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** διατρυπώ με έμβολο 2. (μτφ) (α) διεισδύω κάπου από τα πλάγια: *ο παίκτης διεμβό-* λισε *από τα αριστερά την αντίπαλη άμυνα* (β) πλήττω κάποιον με πλάγιο τρόπο ή μέσω τρίτου 3. εισχωρώ σε χώρο επιρροής τρίτων: «*επιδίωξη τού νέου κόμματος είναι να διεμβολίσει* το *δικομματικό σύστημα*» (εφημ.). – **διεμβόλιση** (η).

[ΕΙΥΜ < *δι(α)-* + *εμβολίζω* (βλ.λ.)].
διένειμα ρ. -♦ διανέμω
διένεξη (η) j-ης κ. -έξεως | -έξεις, -έξεων! έντονη αντιπαράθεση: *εσωτερική / διεθνής / εδαφική / οξύτατη / κομματική / μακροχρόνια / τοπική / φυλετική ~ || η ~ οξύνεται / αμβ/.ύνεται || διευθετώ / προκαλώ / τερματίζω / επεκτείνω τη ~ || σημεία / θύμα / αφορμή διενέξεως* ΣΥΝ σύγκρουση, τσακωμός, διαμάχη
Ιετυμ < μτγν διένεξις < διενεγκειν, απρφ. αορ β' τού αρχ. ρ *διαφέρω]·* ,
διενέργεια (η) {χωρ. πληθ } η οργάνωση και ολοκλήρωση έργου από αρμόδιο πρόσωπο ή φορέα · *η ~ εκλογών / ανακρίσεων* ΣΥΝ πραγματοποίηση. διεξαγωγή.
[ετυμ < *διενεργώ*] **διενεργώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {διενεργείς.. | διενήργ-ησα, διενεργ-ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} (λόγ) οργανώνω και φέρω εις πέρας στο πλαίσιο τής αρμοδιότητάς μου: *~ ανάκριση / αρχαιρεσίες / προανάκριση / διαγωνισμό / έρευνα / έλεγχο / εκλογές* συν διεξάγω, εκτελώ, πραγματοποιώ ** σχολιο λ *κάνω*. **διεξάγω** ρ. μετβ [διεξήγαγα (να/θα διεξαγάγο)), διεξήχθην, -ης, -η.... (μτχ. διεσαχθείς, -είσα, -έν)} (λόγ) 1. ξεκινώ και προωθώ μια διαδικασία, (προσπαθώ να) τη φέρω εις πέρας: *~ εκστρατεία κατά τού καπνίσματος || ~ αγώνα / ανακρίσεις / δίκη / έρευνα / έλεγχο / εκλογές / ασκήσεις ι ανασκαφές / πειράματα I συζήτηση I διαγωνισμό I διαπραγματεύσεις || ~ (κάτι) κανονικά / με απόλυτη τάξη / με μυστικότητα / αποτελεσματικά / υπό δραματικές συνθήκες* συν διενεργώ, επιτελώ, πραγματοποιώ **2.** (μεσοπαθ. ***διεξάγομαι)*** γίνομαι, βρίσκομαι σε: *η κυκλοφορία στους δρόμους διεξάγεται με* δυσκολία j| *η δίκη διεξάγεται κεκ/^εισμένων των θυρών* [ετυμ μτγν. < *δι(α)-* + *ές* + *άγω*). **διεξαγωγή** (η) [μτγν.] **1.** η έναρξη, προώθηση και ολοκλήρωση μιας διαδικασίας *η ~ εκλογών / συνεδρίου / δίκης / στρατιωτικής επιχείρησης || απρόσκοπτη ~ έρευνας* συν διενέργεια 2. νομ η εξέταση μαρτύρων ενώπιον εισηγητή δικαστή πολιτικών δικαστηρίων **διεξέρχομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ | [δις-ήλθα (μτχ. διεξελθών, -ούσα, -όν)} (λόγ) πραγματεύομαι ή ομιλώ διεξοδικά για (κάτι): *~ ένα θέμα.* <." ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαβάζω, αποθετικός* **διεξήγαγα** ρ -► διεξάγω
διεξοδικός, -ή. -ό αυτός που περιλαμβάνει όλες τις λεπτομέρειες *~ απάντηση / ανάλυση / ανάπτυξη [1] αναφορά / διαπραγμάτευση / εξέταση / έρευνα / εξήγηση / εργασία / συζήτηση / διαδικασία* ΣΥΝ εκτενής, λεπτομερής, εξαντλητικός, εξονυχιστικός ΑΝΤ συνοπτικός, γενικός. **– διεξοδικ-ά / -ώς** [μτγν] επίρρ , **διεξοδικότητα** (η) [18731 ΣΧΟΛΙΟ λ. *λεπτομερής.*
[ετυμ αρχ < *διέξοδος].* **διέξοδος** (η) [αρχ.] {διεξόδ-ου | -ων. -ους} **1.** το σημείο από το οποίο μπορεί κανείς να βγει: *η περίπολος βρήκε ~ ανάμεσα στα βουνά και ξέφυγε από* τον *ασφυκτικό κλοιό των εχθρών* συν δίοδος, πέρασμα ΑΝΤ αδιέξοδο **2.** (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο μπορεί κανείς να ξεπε- ράσει ένα πρόβλημα: *δεν διαφαίνεται ~ από την κρίση || αναζητώ > ψάχνω για - στα προβλήματά μου || βρίσκω ~ στο διάβασμα / στη γυμναστική |[πολλοί νέοι αναζητούν ~ στα ναρκωτικά και στη βία* συν. λύση, διαφυγή αν γ αδιέξοδο ΣΧΟΛΙΟ λ *αδιέξοδο, οδός* **διεπαφή** (η) **1.** τηχ.νολ κύκλωμα που επιτρέπει τη σύνδεση δύο συσκευών που δεν είναι συμβατές μεταξύ τους 2. (μτφ.) το επίπεδο επαφής στο οποίο συναντώνται μεταξύ τους διαφορετικά πράγματα, στοιχεία, έννοιες *η ~ των σχέσεων.*
[ΕΙΥΜ Απόδ. τού αγγλ. intefacej. **διεπίδραση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η αμοιβαία επίδραση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα στοιχεία (ενός συνόλου), πρόσωπα. συστήματα πληροφορικής και χρήστες κ.λπ ■ *η η οποία υφί- σταται μεταξύ φτώχιας και εγκληματικότητας* ΣΥΝ διάδραση – **δίεπιδραστικός,** -ή. -ό, **διεπιδρώ** ρ. |-άς...}.
[FΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. interaction], **διεπιστημονικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται σε περισσότερους από έναν επιστημονικούς κλάδους: *~ έρευνα / τμήμα / αντικείμενο / πρόβ/»ημα / συζήτηση* συν διακλαδικός 2. αυτός που αποτελείται από επιστήμονες διαφορετικών κλάδων: *~ συμβούλιο ι επιτροπή.* -- **διεπιστημονικ-ά / -ώς** επίρρ , **διεπιστημονικότητα** (η).
[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. interdisciplinary],
διεπιφάνεια (η) {διεπιφανειών} η διεπαφή (βλ.λ)
διέπλεξα ρ -+ διαπλέκω **διέπλευσα** ρ -* διαπλέω
διέπω ρ μετβ. [δύσχρ. παρατ. διείπον μόνο σε ενεστ κ. παρατ } καθορίζω, ρυθμίζω, κανονίζω *γραφειοκρατική νοοτροπία διέπει την υπα/<.ληλική συμπεριφορά* || (κ. μεσοπαθ.) τα *φυσικά φαινόμενα διέ- πονται από αιώνιους και σταθερούς νόμους || ~ από αρχές / ήθος.* ΙΕΥΜ αρχ. < *δι(α)-* + *έπω* «ασχολούμαι, φροντίζω για κάτι» (άσχετο προς το ρ *έπομαι* «ακολουθώ») < I E. *sep- «φροντίζω, επιμελούμαι», πβ. σανσκρ sapati, λατ bepelio «ενταφιάζω» κ.ά. Ομόρρ. *δί-οπος* (βλ.λ.)]. ^
διεργασία (η) [1872] {διεργασιών} σειρά ενεργειών που εκτυλίσσονται βαθμιαία προς συγκεκριμένο αποτέλεσμα: οι *~ στο εσωτερικό τού κόμματος για την ανάδειξη νέου προέδρου συνεχίζονται* ΣΥΝ. (μτφ.) ζώμωση (πβ. λ. *διαδικασία)*
διερεύνηαη (η) [μτγν.] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η προσεκτική έρευνα (για την εξακρίβωση στοιχείων, προθέσεων κλπ.). *η - μιας υπόθεσης / των προθέσεων (κάποιου)* **διερευνητικός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τη λεπτομερή έρευνα για την εξακρίβωση (στοιχείων, προθέσεων κ.λπ.): *~ προσπάθεια / ερώτηση / εντολή* (η εντολή που δίνεται από τον πρόεδρο τής Δημοκρατίας στον αρχηγό τού κόμματος που ήρθε πρώτο στις εκλογές, χωρίς να έχει πάρει απόλυτη πλειοψηφία, προκειμένου να ερευνήσει κατά πόσον μπορεί να σχηματίσει κυβέρνηση, που θα λάβει ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή)
- · **διερευνητικ-ά / -ώς** επίρρ. **διερευνώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {διερευνάς.. | διερεύν-ησα. -ώμαι, -άται..., -ήθηκα, -ημένος} εξετάζω με προσοχή και σε βάθος: *~ τα αίτια τού ατυχήματος || - Tic καταγγελίες / το θέμα / το μυστήριο / τις προθέσεις /* τα στοιχεία || *- τη δυνατότητα /* το *ενδεχόμενο* να *γίνει κάτι* συν ερευνώ, ψάχνω, ανιχνεύω – **διερευνητής** (ο) Ιαρχ.]. **διερευνήτρια** (η) {διερευνητριών} **διερμηνέας** (ο/η) [1819] [(θηλ διερμην-έως) | -είς. -έων} ειδικός που βοηθεί να επικοινωνήσουν μεταξύ τους άνθρωποι που δεν μιλούν την ίδια γλώσσα, μεταφράζοντας τα λεγόμενα τού ενός στη γλώσσα τού άλλου ■ *η παρεξήγηση οφείλεται σε λάθος τού ~ || οι επίσημοι ~ τού Υπουργείου Εξωτερικών || (μτφ) ο ένας παρεξηγεί τα λόγια του άλλου- χρειάζονται για να μην τσακώνονται!* Ηπίσης (λόγ) **διερμη- νεύς** (ο/η) {διερμηνέως}. **–διερμηνεία** (η) [1808]. ** σχολιο λ. *μεταφραστής*
[ι-τυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. interprete], **διερμηνεύω** ρ. μετβ [μτγν] {διερμήνευ-σα. -θηκα, -μένος} **1.** μιλώ εκφράζοντας τη διάθεση ή τις επιθυμίες άλλων *ο εκπρόσωπος τής μειοψηφίας, διερμηνεύοντας το ?»αϊκό αίσθημα, απαίτησε εκλογές* συν μεταφέρω, εκφράζω · 2. (ειδικότ) μεταφράζω, εξηγώ κάτι σε άλλη γλώσσα, συνήθ. προφορικά συν είμαι διερμηνέας. **– διερμήνευση** (η) Ιαρχ.]. **διερμηνευτής** (ο) [αρχ.]. **διερμηνεύτρια** (η), **διερμη- νευτικός,** -ή, -ό [μτγν.] **διέρρευσα** ρ. ->διαρρέω **διέρρηξα** ρ. -* διαρρηγνύω
διέρχομαι ρ. μετβ αποθ [αρχ.] {διήλθα (μτχ. διελθών, -ούσα, -όν)} (λόγ.) 1. περνώ μέσα από, διά μέσου, *ο ποταμός διέρχεται από τις πεδιάδες τού Βορρά || σκοτώθηκε από διερχόμενο όχημα* συν διανύω, διαβαίνω· φρ ***κέντρο διερχομένων*** (i) στρατ στρατιωτικές έγκατά- στάσεις στις οποίες φιλοξενούνται προσωρινά οι στρατιώτες που μεταβαίνουν στις μονάδες τους για να καταταγούν ή κατά τις μετακινήσεις τους από μονάδα σε μονάδα (ii) (μτφ-μειωτ.) χώρος στον οποίο πηγαινοέρχεται συνεχώς κόσμος: *τι έκανες το σπίτι μας,* 2. περνώ, ζω: *η χώρα διέρχεται κρίσιμες ώρες || ~ κρίση / κίνδυνο / κάμψη / στιγμές αγωνίας* συν διανύω. ·■ * ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.* **διερωτωμαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {διερωτάσαι. (μτχ διερωτιόμενος, -η. -ο) | διερωτήθηκα} (λόγ) εκφράζω απορία και προβληματισμό: *- αν αξίζει όλη αυτή η προσπάθεια || ~ ειλικρινά / εναγωνίως* συν αναρωτιέμαι. απορώ. --- **διερώτηση** (η). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. αποθετική, **δίεση** (η) {-ης κ -έσεως | -έσεις, -έσεων} ΜΟΥΣ η αλλοίωση και το σημείο αλλοιώσεως που δηλώνει ότι ο φθόγγος που ακολουθεί πρέπει να εκτελεσΟεί κατά ένα ημιτόνιο υψηλότερα · η λέξη συνοδεύει την ονομασία της νότας· *κουαρτέτο σε ντο δίεση μινόρε* [ειυμ Αντιδάν .< γαλλ diese < αρχ *δίεσις* «το συντομότερο διάστημα στη μουσική κλίμακα - ημιτόνιο» < *διίημι* «αφήνω, επιτρέπω» < *δι(α)-*+ *ἵημι* « ρίχνω »[**διεσπάρην** ρ. - ► διασπείρω
διεσπαρμένος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει διασκορπιστεί: *τσιγγά- νικα φύλα είναι ~ σε όλη την Ευρώπη* ΣΥΝ σκόρπιος ΑΝΓ συγκεντρωμένος ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
[Πι ΥΜ Μτχ. παθ παρακ. τού αρχ. *διασπείρω].*
διεατάλην ρ. **->**διαστέλλω **διέστειλα** ρ. ►
διαστέλλω
διεστραμμένος, -η, -ο αυτός που αποκλίνει από ό,τι θεωρείται ορθό, ηθικό, φυσιολογικό (κυρ. ο σεξουαλικά ανώμαλος): *~ ορέξεις / ευχαρίστηση / πάθος / ψυχή / παιχνίδια / μυαλό / δολοφόνος* ΣΥν ανήθικος. διεφθαρμένος, έκλυτος, έκφυλος αντ. ηθικός, φυσιολογικός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
[ΕΤΥΜ Μτχ παθ. παρακ τού αρχ *διαστρέφω].* **δίεστώτα** (τα) (λόγ.) οι διαφορές συνήθ. στη ΦΡ ***συμβιβάζω τα διε- στώτα*** βρίσκω τρόπο επίλυσης των διαφορών.
[ΕΤΥΜ < αρχ *διεστώτα* (ως αντώνυμο τού *ηνωμένα),* πληθ. ουδ. τού τ *διεστώς, -ώτος,* μτχ παρακ. τού ρ. *διίσταμαι* (βλ λ)]. **διετής,** -ής. -ές -* · δι-, -ετής **διετία** (η) + δι-. -ετία
διευθέτηση (η) [μεσν] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} (λόγ.) η τακτοποίηση, η ρύθμιση (προβλήματος, θέματος κ.λπ): *~ εκκρεμοτήτων / πολιτικής διένεξης / κρίσεως / διαφορών* **διευθετώ** ρ. μετβ {διευθετείς . | διευθέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} τακτοποιώ, βάζω τάξη και. κατ' επέκτ , επιλύω: *~ διαφορά / διένεξη / ζήτημα / κρίση / κατάσταση / πρόβ/»ημα || ~ ειρηνικά / δίκαια / οριστικά / ομα/.ά / προσωρινά* συν εξομαλύνω, ρυθμίζω, διακανονίζω. [ετυμ < μτγν *διευθετώ (-έω)* < *δι(α)-* + *εύθετώ* < *εύθετος* «κατάλληλος, τακτοποιημένος, διατεταγμένος»],
διευθυνση (η) [1833] j-ης κ -ύνσεως [-ύνσεις. -ύνσεων} **1.** η συστηματική οργάνωση και επίβλεψη (έργου, επιχείρησης, προσωπικού κ.λπ.) από πρόσωπο ή ομάδα προσώπων που τίθενται επί κεφαλής: *- ορχήστρας / θεάτρου / σχολείου / εφημερίδας / παραγωγής* |j *αναλαμβάνω από σήμερα τη ~* του *οργανισμού* ΣΥΝ διοίκηση, διακυβέρνηση
Διεύθυνση (η) υπηρεσιακός κλάδος οργανισμού, υπεύθυνος για τη λειτουργία τομέα· *~ Αγροτικών* Ασφαλίσεων / *Αγορανομίας* / Αλλοδαπών || *JZ'Διεύθυνση* τού *Υπουργείου Εσωτερικών* 3. (συνεκδ.) ο χώρος, το γραφείο στο οποίο βρίσκονται όσοι ασκούν τη διοίκηση και. κατ' επέκτ., ο ίδιος ο επί κεφαλής, *η - τού καταστήματος σας ευχαριστεί θερμά || εκ τής διευθύνσεως* (συνήθ. σε εγκυκλίους ή άλλα επίσημα έγγραφα που περιέχουν οδηγίες από τους διευθυντές) |[*~ σύνταξης* (σε μέσο ενημέρωσης) συν διευθυντής, διοίκηση · **4.** ΦΥΣ η ευθεία

γραμμή, ο άξονας πάνω στον οποίο κινείται αντικείμενο ή βρίσκεται κάποιο διανυσματικό φυσικό μέγεθος: *η ~ της δύναμης F είναι ο άξονας χχ'5. σύστημα διευθύνσεως* ο μηχανισμός που επιτρέπει στον οδηγό να κατευθύνει το όχημα χρησιμοποιώντας τιμόνι (σε αυτοκίνητο). ηηδάλιο (σε αεροπλάνο) κοκ · 6. ο τόπος διαμονής (κάποιου). όπως καθορίζεται από την περιοχή, την οδό και τον αριθμό τού σπιτιού του: *μον δίνετε τη ~* σας: jj *κατάλογος τηλεφώνων και διευθύνσεων* II *η ~ ήταν λανθασμένη, με αποτέλεσμα να μη βρω το σπίτι του.* ΣΧΟΛΙΟ λ *μεγέθυνση.*

|ΕΤΥΜ Η σημ. 4 αποδίδει το γαλλ. direction, ενώ η σημ. 6 αποδίδει το γαλλ. adresse],

διευθυναιογράφος (ο) πρόγραμμα σε Η/Υ που τυπώνει στοιχεία διευθύνσεων σε ετικέτες. διευθυνσιολόγιο (το) {διευθυνσιολογί-ου | -ων} κατάλογος (συνήθ σε ψηφιακή μορφή) που περιέχει τις διευθύνσεις, π.χ. πελατών, στελεχών επιχείρησης κ.λπ.

(ΕΓΥΜ Απόδ τού αγγλ address book], διευθυντήριο (το) [1782] {διευθυντηρί-ου | -ων} **1.** ο χώρος που στεγάζει τη διεύθυνση/διοίκηση ΣΥΝ γραφείο διευθύνσεως · 2. (α) ιστ *Διευθυντήριο* (το) η περίοδος 1795-99 τής Γαλλικής Επανάστασης, κατά την οποία την εξουσία είχε πενταμελής επιτροπή (β) (κατ' επέκτ.) κάθε ολιγοπρόσωπη και αυταρχική διοίκηση με υπερβολική εξουσία *έχει εγκαταστήσει ~ και δεν επιτρέπει σε κανέναν να αντενεργήσει* [[*το ~ των Βρυξελλών*

[ειυμ Η σημ. 2 αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. Directoire]. **διευθυντής** (ο) [μτγν.] {-ή κ (λόγ.) -ού. κλητ. διευθυντά}, **διευθύντρια** (η) [1867] {διευθυντρίων} πρόσωπο που διευθύνει, που ασκεί τη διεύθυνση (βλ.λ.): *ο ~ σχολείου ί εταιρείας! γραφείου / σπουδών/ πωλήσεων / εφημερίδας / προσωπικού / ορχήστρας / σύνταξης* (σε μέσο ενημέρωσης) || *οικονομικός / γενικός ~.* **διευθυντικός**, -ή. -ό [1826] αυτός που σχετίζεται με τον διευθυντή ή τη διεύθυνση: *~ θέση / στέλεχος επιχειρήσεως / καθήκοντα / αρμοδιότητες/ γραφείο / αποφάσεις / χειρισμοί* **διευθύνω** ρ μετβ. [μτχ ενεστ διευθύνων, -ουσα, -ον | διηύθυνα, δι- ευθύνθηκα] 1. οργανώνω συστηματικά και επιβλέπω την εκτέλεση έργου, την πορεία συνόλου δραστηριοτήτων, ασκώ τη διεύθυνση (βλ.λ.): *~ θίαso / επιχείρηση / εμπορική αντιπροσωπία* σαν διοικώ, κυβερνώ, (οικ) κουμαντάρω· φρ *διευθύνων / διευθύνουσα σύμβουλος* μέλος τού διοικητικού συμβουλίου ανο>νυμης εταιρείας, με απόφαση τού οποίου εκπροσωπεί την εταιρεία και διαχειρίζεται τις υποθέσεις της 2. (ειδικότ. για ορχήστρα) συντονίζω (ως διευθυντής ορχήστρας): *τη Φι/.αρμονική Ορχήστρα τής Νέας Υόρκης διηνθυνε επί δεκαετίες ο Δ. Μητρόπουλος* · 3. οδηγώ προς συγκεκριμένη κατεύθυνση. κινώ προς συγκεκριμένο σημείο: ~ το *β/<.έμμα* / το *πλοίο* συν. κατευθύνω. ςχολιο λ. *μεγέθυνση* [ειυμ μτγν. < *δι(α)-* + *εύθύνω*< *ευθύς].*

διευκόλυνση (η) [1815] {-ης κ -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσείον} 1.η εξυπηρέτηση (μιας διαδικασίας), η χρήση μέσων, μεθόδων κ.λπ., ώστε να γίνει (κάτι) πιο εύκολο: *η - τής κυκλοφορίας μέσω παρακαμπτήριων οδών\\ η ~ τής αγοράς συναλλάγματος* 2. *διευκολύνσεις* (οι) οι οικονομικές εξυπηρετήσεις (π.χ η δυνατότητα πληρωμής με δόσεις): *παρέχω ~* συν ευκολίες. ςχολιο λ *μεγέθυνση*

διευκολύνω ρ μετβ [1857] {διευκόλυ-να, -νθηκα, -μένος} 1. καθιστώ πιο εύκολη μια διαδικασία: *~ την κυκ/.οφορία / τη συγκοινωνία / την επικοινωνία / την παραγωγή / το εμπόριο / την π/.ηρωμή / τα σχέδια / την κατάσταση / τη συνάντηση / τις εκλογές / το αγοραστικό κοινό 1 την πέψη / τον εργαζόμενο* || *~ κάποιον με κάθε τρόπο* συν βοηθώ, προσφέρω, κάνω εκδούλευση αντ δυσχεραίνω 2. (ειδικότ) παρέχω οικονομική εξυπηρέτηση: *του ζήτησε να τον διευκολύνει με την έγκριση ενός άτοκου δανείου* συν ενισχύω αντ επιβαρύνω — **δι- ευκολυντικός**, -ή, -ό [1854).

διευκρινίζω ρ. μετβ. 11892] {διευκρίνισ-α, -τηκα. -μένος} καθιστώ (κάτι) σαφές· *ζητήθηκε από τον πρέσβη να διευκρινίσει τις θέσεις τής χώρας του* [| *~ τα κίνητρα / τους λόγους / μια έννοια / τη θέση μου / τη στάση μου / δη/^ώσεις / προθέσεις* || *~ αρμοδίους / πλήρως / περαιτέρω* συν ξεκαθαρίζω, αποσαφηνίζω, διαφωτίζω, εξηγώ, ξεδιαλύνω αντ συσκοτίζω Επίσης (αρχαιοπρ.) διευκρινώ |αρχ] {-είς. } [ηιυμ < *διευκρινώ*, κατά τα ρ. σε *-ίζω*. Το αρχ. διευκρινώ *(-έω)* < *δι(α)-* + *ενκρινώ*< *ευκρινής*]. **διευκρίνιση** (η) [1892] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} 1. το να γίνει (κάτι) πιο σαφές, να διαφωτίζεται περισσότερο η σημασία του (ώστε να σχηματίζουμε ακριβή εικόνα για αυτό)· *αυτό το σημείο τού κειμένου χρειάζεται ~* συν διασάφηση, αποσαφήνιση, εξήγηση 2. (συνεκδ . συνήθ. στον πληθ.) οτιδήποτε συμβάλλει στο να γίνει κάτι σαφέστερο *ζητήθηκαν από τους εξεταστές διευκρινίσεις σχετικά με το θέμα* συν διασάφηση, αποσαφήνιση, **διευκρινιστικός**, -ή. -ό αυτός που διευκρινίζει, που καθιστά κάτι *σαφές· ~ ερώτηση / σχόλιο / δήλωση* — **διευκρινιστικά** επίρρ. **δίευρυνση** (η) [1879] {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων] 1. η αύξηση τού εύρους· *η ~ τού δρόμου / τού ορύγματος* συν διαπλάτυνση αντ στένεμα 2. η επέκταση σε περισσότερους χώρους ή πεδία: *η ~ τού πνεύματος / τής εκλογικής βάσης ενός κόμματος / ενός γνωστικού* αντικείμενου || *η-μιας περιφέρειας* || *η~ των αρμοδιοτήτων/ των εργασιών / των επιχειρήσεων / τής Ευρωπαϊκής Ένωσης με την εισδοχή νέων χωρών-με?νών* αντ. συρρίκνωση. ςχολιο λ. *μεγέθυνση.* **διευρύνω** ρ. μετβ. {διεύρυ-να, -νθηκα, -μένος} 1. ενεργώ ώστε να αυξηθεί κάτι σε πλάτος, να αποκτήσει περισσότερο εύρος: *~ δρόμο / κύκλο / εδαφικό χώρο* || (μτφ.) το *χάσμα μεταξύ* πλουσίου *Βορρά* και *φτωχού Νότου συνεχώς διευρύνεται* αντ στενεύω, περιορίζω 2. (μτφ.) κάνω κάτι ευρύ. να εκτείνεται σε περισσότερους χώρους ή πεδία: *~ τους ορίζοντες / τον κύκλο εργασιών / τις σχέσεις μον / μια συνεργασία / το πνεύμα μον / τις αρμοδιότητες / την επιρροή / τη βάση δεδομένων* || *παρέχει στη μειονότητα διευρυμένη αντονομία* ΣΥΝ ευρύνω. πλαταίνω, αυξάνω αντ στενεύω, συρρικνώνω, περιορίζω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μεγέθυνση* [ετυμ. αρχ < *δι(α)-* + *ευρύνω* < *ευρύς].*

διεφθάρην ρ. -* διαφθείρω

διεφθαρμένος, -η, -ο αυτός που έχει υποστεί (ηθική κυρ) διαφθορά ή συμβάλλει σε αυτήν ανήθικος: *~ πολιτικός / κράτος / φύση / καθεστώς* ΣΥΝ έκφυλος, ακόλαστος ΑΝΤ ηθικός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.* [ΕΙΥΜ Μτχ παθ παρακ τού αρχ *διαφθείρω]* **δΐέφυγα** ρ. -»διαφεύγω **διέχυσα** ρ. > διαχέω

δίζυγο (το) γυμναστ όργανο γυμναστικής που αποτελείται από δύο οριζόντιες, παράλληλες μεταξύ τους και ισοϋψείς δοκούς, οι οποίες στηρίζονται σε τέσσερεις στύλους φρ. *ασύμμετρο δίζυγο* οι ασύμμετροι ζυγοί (βλ λ *ζυγός)*

|ΕΤΥΜ Ουδ. τού αρχ. επιθ *δίζυγος]* **διζωνικός,** -ή. -ό αυτός που αποτελείται από δύο (γεωγραφικές) ζώνες ή σκοπεύει στην ύπαρξη δύο ζωνών: *~ ομοσπονδία.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ bizonal (νόθο σύνθ)]. **διήγημα** (το) Ιμτγν.] {διηγήμ-ατος | -ατα.-άτων} πεζογράφημα μικρής σχετικά έκτασης, το οποίο παρουσιάζει την ολοκληρωμένη αφήγηση περιστατικού ή ιστορίας· αστυνομικά / *σατιρικό ~* || *συλ/.ογή διηγημάτων* || *ήρωας / πλοκή / υπόθεση / δομή / έκταση / είδος / συγγραφή / ανάγνωση / ερμηνεία / τέχνη / τεχνική διηγήματος.* — (υποκ) **διηγηματάκι** (το), **διηγηματικός,** -ή, -ό Ιαρχ.], **διηΥΠματικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ *ηγούμαι* **διηΥΠματογράφος** (ο/η) [1883] συγγραφέας διηγημάτων. — **διηγη- ματογραφία** (η) [18951, **διηγηματογραφώ** ρ. [1892[{-είς...}.

[ετυμ Απόδ τού γαλλ nouvelliste] **διήγηση** (η) |αρχ] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η εξιστόρηση γεγονότος. περιστατικού, η αναλυτική περιγραφή συμβάντων: *προφορι- κήί γραπτή* ~2. (συνεκδ.) το κείμενο που περιέχει την αναλυτική περιγραφή γεγονότων. *«Λιήγησις των συμβάντων τής ελ/<.ηνικής φυλής»* (τα *Απομνημονεύματα* τού Θ Κολοκοτρώνη) ςχολιο λ. *ηγούμαι.*

διηγούμαι ρ. μετβ. αποθ. {διηγείσαι... | διηγή-θηκα, -μένος} περιγράφω (γεγονός ή περιστατικό) σε προφορικό ή γραπτό λόγο *~ ένα παραμύθι / μια ιστορία / τα καθέκαστα / τη ζωή μου* ΣΥΝ αφηγούμαι, περιγράφω, εκθέτω, εξιστορώ. ςχολιο λ *αποθετικός, ηγούμαι* (ΕΤΥΜ < αρχ. *διηγούμαι (~έο~)* < *δι(α)-* + *ηγούμαι* «είμαι αρχηγός - πιστεύω, νομίζω»], **διήθημα** (το) Ιμτγν I {διηθήματος | -ατα. -άτων] το καθαρό υγρό που μένει, αφού φιλτράρουμε αιώρημα στερεού σε υγρό (ενώ αυτό που μένει επάνω στο φίλτρο ονομάζεται *ίζημα).*

διήθηση (η) [μτγν] {-ης κ -ήσεως | χωρ πληθ.} **1.** η διοχέτευση αιωρήματος (στερεού σε υγρό ή αέριο) μέσα από φίλτρο, το οποίο συ- γκρατεί τα στερεά σωματίδια αφήνοντας να περάσει το καθαρό υγρό ή αέριο συν διύλιση, φιλτράρισμα, σούρωμα · 2. ιατρ η επέκταση μιας παθολογικής αλλοίωσης κατά συνέχεια ιστού, λ χ διήθηση τού ορθού από καρκίνο τής κύστης **διηθώ** ρ. μετβ. {διηθείς... | διήθ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} διοχετεύω αιώρημα (στερεού σε υγρό ή αέριο) μέσα από φίλτρο, το οποίο συγκρατεί τα στερεά σωματίδια αφήνοντας να περάσει το καθαρό υγρό ή αέριο συν διυλίζω, φιλτράρω, σουρώνω. — **διηθητικός,** -ή, -ό, **διηθητός,** -ή, -ό

[ΓΤΥΜ < αρχ. *διηθώ* < *δι(α)-* + *ήθώ (-έω)*« φιλτράρω» < *se-tho (η έλλειψη δασύτητας λόγω ανομοιώσεως προς το *-Θ-)* < I.E. *se «διυλίζω», πβ αλβ. shosh «κοσκινίζω» κ ά. Ομόρρ *ήθ-μός* (βλ λ)]. **διήκω** ρ. αμετβ {μόνο σε ενεστ.} (αρχαιοπρ-σπάν.) φθάνω από ένα σημείο σε άλλο: *η* παρουσία *τέτοιων λέξεων διήκει όλους τους αιώνες από τους τραγικούς ώς τη σύγχρονη γλώσσα μας* [ΕΤΥΜ αρχ. < *δι(α)-* + *ήκω* «έχω έλθει, έφθασα» (βλ. λ. *αν-ήκω*)]. **διηλεκτρικός,** -ή, -ό αυτός που δεν είναι καλός αγωγός τού ηλεκτρικού ρεύματος: *~ μέσο* ΣΥΝ μονωτικός.

[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ dielectric] **διήλθα** ρ. διέρχομαι

διημερεύω ρ. αμετβ [αρχ.] {μτχ. ενεστ. διημερεύων, -ουσα, -ον | διημερεύσα] (λόγ.) 1. περνώ την ημέρα *οι εκδρομείς διημέρευσαν στα Τέμπη* **2.** (για κατάστημα) μένω ανοιχτός όλη την ημέρα: *διημερεύον φαρμακείο / νοσοκομείο* αντ διανυκτερεύω - διημέρευση (η) [μτγν.[. ςχολιο λ. *ενήμερος.* **διημερίδα** (η) εκδήλωση που εκτείνεται χρονικά σε διάστημα δύο ημερών: *~ ποίησης.* ΣΧΟΛΙΟ λ. συνέδριο **διήμερος,** -η. -ο -» δι-. -ήμερος

διηνεκής, -ής, -ές {διηνεκ-ούς | -είς (ουδ -ή)} (λόγ.) αυτός που διαρ- κεί για πάντα, χωρίς διακοπή· *~ αναζήτηση / προβληματισμός / κόποι / προσπάθειες* ΣΥΝ διαρκής, ακατάπαυστος. αιώνιος αντ στιγμιαίος, σύντομος, ακαριαίος· φρ *εις το διηνεκές* χωρίς διακοπή *του φαινόταν ότι η προσπάθεια θα συνεχιζόταν ~.* — **διηνεκώς** επίρρ. [αρχ.].

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, σύνθετος.*

[ΕΙΥΜ αρχ. < *δι(α)-* + *-ενεκ-ής,* τού οποίου το θ. **ενεκ-* μαρτυρείται στον αόρ β' *ένεγκεΐντού* ρ *φέρω]* **διηπειρωτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται σε δύο ή παραπάνω ηπείρους, - *μεταφορές/ σχέσεις /* κύπελλο (αθλητική διοργάνωση μεταξύ των πρωταθλητριών ομάδων τής Ευρώπης και τής Αμερικής)

αυτός που διασχίζει μια ήπειρο: ~ πύραυλοι.

[ετυμ Μεταφρ δάνειο *από* αγγλ intercontinental], **διηρημένος,**-η,-ο ♦ διαιρώ

διήρκεσα ρ > διαρκώ

διθέσιος, -α. -ο -+ δι-. -θέσιος
διθύραμβος (ο) {διθυράμβ-ου j -ων, -ους} **1.** φιλολ εορταστικό τραγούδι και στη συνέχεια είδος τής χορικής ποίησης, με ενθουσιώδη χαρακτήρα, που τραγουδιόταν από χορευτές (άνδρες ή αγώρια) στο πλαίσιο τής διονυσιακής λατρείας με τη συνοδία αυλού αρχικά περιείχε θέματα από τη ζωή τού Διονύσου και αποτέλεσε τον πρόδρομο τής τραγωδίας 2. (συνεκδ.) ιδιαιτέρως επαινετική κριτική: *γράφτηκαν διθύραμβοι από τους κριτικούς για την ερμηνεία της* στον *ρόλο τής Μήδειας* συν εγκώμιο αντ ψόγος, μομφή, λοιδορία. — **διθυραμβικός,** -ή, -ό [αρχ.], **διθυραμβικ-ά / -ώς** [μεσν.] επίρρ.
[πτυμ αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. προελλην. (μη Ι.Ε.) λ., όπως και οι ομοιοκατάληκτες *θρίαμβος, ίαμβος*, που ανήκουν στο λεξιλόγιο τού τραγουδιού και τού χορού Ανεπιβεβαίωτη παραμένει η υπόθεση ότι πρόκειται για Ι.Ε. λ που συνδ. με σανσκρ. aiiga- «μέλος, μελωδία» (ως προς το *-αμβος*). η οποία αφήνει ανερμήνευτο το α' συνθ. *διθυρ-]* **δίθυρος,**-η.-ο » δι-. -θυρος
διίδρωμα (το) [1879] {διιδρώμ-ατος | -ατα. -άτων} ΙΑΙΡ παθολογικό βιολογικό υγρό με χαμηλή περιεκτικότητα σε λεύκωμα ΑΝΤ εξίδρωμα
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transsudat].
διίδω ρ διαβλέπω
διίσταμαι ρ αμετβ. αποθ {διίστα-σαι, -ται, -μεθα, -σθε. -νται (μτχ. διιστάμενος, -η, -ο) · παρατ. διιστ-άμην. -ασο. -ατο, -άμεθα, -ασθε. -αντο} (λόγ.) παρουσιάζω διαφορές, διαφωνίες: *οι γνώμες στο συμβούλ.ιο δι- ίστανται || διιστάμενες απόψεις* συν διαφέρω, αποκλίνω αντ. συ- γκλινώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[ετυμ αρχ < *δι(α)* + *ίσταμαι* (βλ.λ.)] **διισχυρίζομαι** ρ. μετβ αποθ. [αρχ] [διισχυρίστηκα[(λόγ) ισχυρίζομαι (κάτι) παρουσιάζοντας αναλυτικά τη σκέψη μου. **— διισχυρί- σμός** (ο) [1871]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **δικάζω** ρ. μετβ {δίκασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** εξετάζω (κάτι/κάποιον) ως προς τη νομιμότητά του, εφαρμόζω τον νόμο ως δικαστής, ρυθμίζω διαφορές και κρίνω το αξιόποινο πράξεων: *δικάζει πολλές υποθέσεις κάθε μέρα || θα με δικάσουν αύριο* συν απονέμω δικαιοσύνη · ΦΡ ***μη- δενίδικην δικάοης, πριν σμφοίνμόθον ακούσης*** βλ. *λ.μηδείς* · 2. (μεσοπαθ. ***δικάζομαι)*** (α) περνώ από δίκη, κρίνομαι από δικαστήριο: *~ ως ηθικός αυτουργός / για εγκληματική δράση Ι για εσχάτη προδοσία Ι ερήμην* (χωρίς να παρίσταμαι στο δικαστήριο) (β) (καταχρ. αντί τού *καταδικάζομαι*): *δικάστηκε ισόβια.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή* [ετυμ αρχ. < *δίκη].* **δίκαια** επίρρ. **1.** σύμφωνα με τους νόμους και τους κανόνες, με το δίκαιο · *γι'αυτό που έκανε - τιμωρήθηκε* 2. όπως έπρεπε να συμβεί. δικαιολογημένα *με τόσα που του είπες ~ αγανάκτησε* συν ευλόγως, σωστά Επίσης (λόγ) **δικαίως** [αρχ.]. **δικαιικός,** -ή, -ό κ. (ορθότ) **δικαϊκός** [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με το δίκαιο — **δικαιικά** κ. **δικαϊκά** επίρρ. **δίκαιο** (το) [αρχ] (δικαί-ου | -ων} 1. νομ το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν αναγκαστικά τις σχέσεις των μελών μιας κοινωνίας, ορίζοντας τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις καθενός και προβλέποντας κυρώσεις για τη μη τήρηση των κανόνων. *Εμπορικό / Κληρονομικό / Οικογενειακό / Συνταγματικό / Σωφρονιστικό Ι Αστικό* (που ρυθμίζει τις βασικές σχέσεις τής ιδιωτικής ζωής και των ιδιωτικών συναλλαγών) / *Δημόσιο ί Ιδιωτικό* (που ρυθμίζει τις σχέσεις οι οποίες αναφέρονται στα ιδιωτικά συμφέροντα) / *Διοικητικό / Διεθνές* (που ρυθμίζει τις σχέσεις των κρατών) / *Εκκλησιαστικό / Εμπράγματο* (που ρυθμίζει τις έννομες σχέσεις των προσώπων προς τα πράγματα) / *Ενοχικό* (που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ δύο προσώπων, από τα οποία το ένα δικαιούται να αξιώσει από το άλλο πράξη ή παράλειψη) / *Κοινοτικό* (οι νόμοι τής Ευρωπαϊκής Ένωσης) / *Εργατικό ~* }| *αποκατάσταση / επικράτηση / παράβαση τού δικαίου || κανόνας δικαίου || ~ γραπτό* (οι γραπτοί νόμοι) / *άγραφο || εθιμικό δίκαιο* (κοινωνικά ήθη, κοινωνικές συνήθειες, κανόνες ευπρέπειας κ.λπ., που δεν έχουν όμως αναγκαστικότητα) · φρ (α) ***το δίκαιο των πολλών / τής πνγμής Ι τού ισχυροτέρου*** οι πολλοί / οι ισχυρότεροι επιβάλλουν τη θέλησή τους (β) **το *δίκαιο τής ζούγκλας*** όπου επικρατεί η βούληση τού δυνατού, όπου δεν προστατεύεται ο αδύνατος 2. (α) ***Θετικό δίκαιο*** που ισχύει σε ορισμένο χρόνο και σε ορισμένη πολιτεία (β) ***φυσικό δίκαιο*** η αιώνια, αναλλοίωτη και κοινή για όλους ιδέα τού ορθού σύμφωνα με το καλό. το αγαθό (γ) ***κράτος Δικαίου*** κράτος, τού οποίου τη λειτουργία καθορίζει το δίκαιο, σύστημα νόμων, και όχι ένα πρόσωπο αυθαίρετα, λ.χ μονάρχης 3. (με κεφ.) η νομική επιστήμη · *σπουδάζει ~* · 4. η νόμιμη αξίωση, ό.τι δικαιούται κανείς σύμφωνα με τον νόμο ή με το περί δικαίου αίσθημα: *θα υπερασπιστούμε τα δίκαια τού λαού μας* συν απαίτηση, δικαίωμα αντ υποχρέωση · 5.ό,τι θεωρείται σωστό, η ιδανική αντί- ληψη για το δίκαιο, η ιδέα τής δικαιοσύνης (πβ. *φυσικό δίκαιο,* σημ. 2): δεν *είναι ~ άλ/»οι να ενημερούν και άλλοι να πειvούν* συν ορθό. πρέπον, δέον, επιτρεπτό ΑΝΤ άδικο, ανεπίτρεπτο · ΦΡ ***περί δικαίου αίσθημα / σίσθημα δικοίου*** βλ. λ. *αίσθημα* 6. ***δίκαια*** *(τα)* οι διεκδικήσεις που απορρέουν από το ορθό, την ιδέα τής δικαιοσύνης: *αγωνίζεται για τα - τού έθνους.* «"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίκιο* **δικαιόγραφο** (το) [1833] [δικαιογράφ-ου | -ων} νομ το έγγραφο με το οποίο αποδεικνύεται το νόμιμο δικαίωμα (κάποιου) συν τίτλος, πιστοποιητικό.
δικαιοδοσία (η) {δικαιοδοσιώνΙ ΝΟΜ **1.** η περιορισμένη σε. καθορισμένο πλαίσιο εξουσία, που παραχωρείται σε κρατικά όργανα ή πολίτες από τον νόμο: *το θέμα σας υπάγεται στη ~ ά/.λης υπηρεσίας || επεκτείνω / διευρύνω τη - κάποιου* |[*περιέχομαι στη ~ || άμεση / έκτακτη / αναγνωρισμένη / απεριόριστη / διοικητική /* εκκλησιαστική ~ συν εξουσία, αρμοδιότητα 2. (ειδικότ.) (α) η εξουσία των οργάνων τού κράτους για απονομή δικαιοσύνης (β) ***αμφισβητούμενη δ/κα/σ* δοσίσ*** η εξουσία των πολιτικών δικαστηρίων να δικάζουν ιδιωτικές διαφορές, διαφορές δηλαδή όπου αντικείμενο δίκης αποτελεί ένα δικαίωμα ή μία έννομη σχέση ρυθμιζόμενη από το ιδιωτικό δίκαιο (γ) ***εκούσια δικαιοδοσία*** όπου το δικαστήριο δεν κρίνει επί τής ισχύος ή μη ιδιωτικών δικαιωμάτων ή εννόμων σχέσεων, αλλά διατάζει κυρίως ρυθμιστικά μέτρα διαπλαστικού ή διαπιστωτικού χαρακτήρα (δ) ***διεθνής δικαιοδοσία*** η εξουσία των δικαστηρίων ενός κράτους να εκδι- κάζουν διαφορές με στοιχεία αλλοδαπότητας, π.χ. όταν κάποιος ή και οι δύο διάδικοι είναι αλλοδαποί. — **δικαιοδοτικός,** -ή, -ό. **δικαιοδοτώ** ρ. [μτγν.] {-είς..}.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *δικαιοδοτώ* < *δίκαιο* + *-δοτώ (-έω)* < *δότης]* **δικαιοδόχος** (ο/η) [1833] ΝΟΜ πρόσωπο στο οποίο μεταβιβάζονται τα δικαιώματα άλλου ΑΝΤ δικαιοπάροχος [ΕΤΥΜ < *δίκαιο-* + *-δόχος* < *δέχομαι].* **δικαιοκρισία** (η) [μτγν.Ι {δικαιοκρισιών} η δίκαιη δικαστική απόφαση: *ουδέποτε αμφισβητήθηκε η ~ του, η ικανότητά του* να *κρίνει σωστά και να αποδίδει δικαιοσύνη* **δικαιοκρίτης** (ο) [μτγν.] {δικαιοκριτών} πρόσωπο που αποφασίζει αμερόληπτα, ο δίκαιος κριτής: (ως επίθ.) ο - *Θεός.* **δικαιολόγηση** (η) ►δικαιολογώ
δικαιολογήσιμος, -η, -ο [1843] αυτός που μπορεί να δικαιολογηθεί, για τον οποίον μπορεί να διατυπωθούν δικαιολογίες. **δικαιολογητικός,** -ή. -ό [1833] **1.** αυτός που μπορεί να δικαιολογήσει: *~ στάση* |[*η ~ βάση τής δικαστικής απόφασης* 2. ***δικσιολογητικά*** (τα) έγγραφα ή στοιχεία που χρειάζεται κάποιος για να προβεί σε νόμιμες ενέργειες: *συγκεντρώνω / επισυνάπτο) τα απαραίτητα* - [[*υπο- βά/.λω τα ~ μου για την έκδοση ταυτότητας / διαβατηρίου* [| *~ για την έγκριση δανείου*
δικαιολογία (η) [αρχ.] {δικαιολογιών} **1.** ό,τι λέει κανείς για να εξηγήσει ή να καλύψει σφάλμα ή παράλειψη: *πού τη σκαρφίστηκες αυτή τη -,* || *γελοία / πρωτότυπη ι απαράδεκτη Ι απίστευτη / εύκολη ί κοινή / πρόχειρη ~* || *βρίσκω -* ΣΥΝ πρόφαση, αφορμή ΑΝΤ αιτία 2. ο ισχυρισμός με τον οποίο αποδεικνύεται το δίκιο (κάποιου): *προτού τον δικάσεις, άκουσε προσεκτικότερα τη - του* [[*σοβαρή / ακατανόητη / αβάσιμη / λογική / ανεπαρκής / νόμιμη / ικανοποιητική / παράξενη / αστήρικτη ~* || *προβάλλω -* ΣΥΝ επιχείρημα, λόγος, αιτιολογία, αιτία 3. (ειρων.) ***δικαιολογίες*** (οι) για περιπτώσεις στις οποίες αμφισβητούμε την ειλικρίνεια κάποιου: ■ *αντί να πει ότι δεν ήθελε να έρθει, λέει ότι δεν μπόρεσε, ότι κάτι έτυχε και τα γνωστά...* || *άσε τις ~ και πες μου την αλήθεια.* ΣΧΟΛΙΟ λ *αιτία.* **δικαιολογώ** ρ. μετβ {δικαιολογείς. | δικαιολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. θεωρώ ότι (κάποιος) δρα ή ότι (κάτι) συντελείται με τρόπο ορθό και σύμφωνα με τους κανόνες· *~ απολύτως τις πράξεις του* || *~ (κάποιου) πλήρως / εν μέρει* |[*δικαιολογημένες απουσίες από το σχολείο* |[*~ τις διαμαρτυρίες κάποιου που αδικήθηκε* ΣΥΝ δικαιώνω, κρίνω σωστό ΑΝΤ καταδικάζω, αμαυρώνω 2. προβάλλω ελαφρυντικά ή προφάσεις, για να υπερασπιστώ (κάποιον) *προσπαθεί να δικαιολογήσει στον διευθυντή την απουσία των συναδέλφων του* || *μην προσπαθείς να* ron *δικαιολογήσεις, είναι αδικαιολόγητος* · 3. αποτελώ την αιτία, *η καθημερινή έκθεση στην ακτινοβολία δικαιολογεί την πάθηση στα μάτια* του || *η ξενοφοβία των πολιτών δικαιολογεί την έξαρση ρατσιστικών φαινομένων* ΣΥΝ αιτιολογώ, εξηγώ. — **δικαιολογημέν-α/-ως** επίρρ., **δικαιολόγηση** (η) 1.1843}.
[ΕΤΥΜ < μτγν *δικαιολογώ* (πβ. αρχ. *δικαιολογούμαι)* < *δίκαιο-* + *-λογώ (-εω)* < *λόγος].* **δικαιοπάροχος** (ο/η) [1864] {δικαιοπαρόχων} ΝΟΜ πρόσωπο που μεταβιβάζει δικαιώματά του σε άλλον ΑΝΤ δικαιοδόχος.
Ικγυμ < *δίκαιο-* + *-πάροχος* < *παρέχω]* **δικαιοπρακτικός,** -ή, -ό ΝΟΜ αυτός που σχετίζεται με τη δικαιο- πραξία (βλ λ.): - *αποτελέσματα / ικανότητα.* **δικαιοπραξία** (η) [1890] {δικαιοπραξιών} ΝΟΜ το πραγματικό (νομο- τυπική μορφή, αντικειμενική υπόσταση), το οποίο περιέχει αναγκαία δήλωση βουλήσεως και το οποίο αναγνωρίζεται στον νόμο ως λόγος για να επέλθει η έννομη συνέπεια που θέλησε ο δικαιοπρακτών: *ικανός ! ανίκανος για ~* || *μονομερής / διμερής /* εν *ζωή ~*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ acte judiciairc]
δίκαιος (ο) ο επί κεφαλής σκήτης στο Αγ. Όρος.
[f.tym < μεσν. δίκαιος «τοποτηρητής θρησκευτικού ηγέτη», πιθ. από τη δοτ. *δικαίω* (αρχ *δίκαιος)]* **δίκαιος,** -η. -ο **1.** αυτός που είναι σύμφωνος με τους νόμους και τους κανόνες, που συμφωνεί με το δίκαιο: *διεθνής πρωτοβου/Ja για τη ~* επίλυση *τού Κυπριακού || ~ αίτημα ί ικανοποίηση / πράξη / αξίωση / αγώνας* ΣΥΝ νόμιμος, ορθός, σωστός ΑΝΤ άδικος ΦΡ ***επί δικαίους και αδίκους*** βλ. λ *άδικος* 2. ***δίκαιο*** (το) βλ.λ. · 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη μεροληψίας. αντικειμενικός: *~ κριτής / συ- μπεριφορά / παρατήρηση / εξέταση / διαγωνισμός / νόμοι / πολιτικός* ΣΥΝ αμερόληπτος ΑΝΤ άδικος, μεροληπτικός ΦΡ (α) ***κοιμάται τον ύπνο τού δικαίου*** για αφελή άνθρωπο, που δεν καταλαβαίνει τι συμβαίνει γύρω του ή ότι τον εξαπατούν (β) **ο *ύπνος τού δικαίου*** με ησυχη συνείδηση, για άνθρωπο χωρίς ενοχές ή έγνοιες · **4.** αυτός που έχει λόγους να συμβεί: *η παρανομία επέσυρε τη ~ οργή τού πλήθους* || *~ δυσφορία / παράπονο / πόθος / χειροκρότημα / αναγνώριση* ΣΥΝ δικαιολογημένος ΑΝΤ αδικαιολόγητος.
[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ. «ο συμμορφούμενος προς τους θεσμούς, τις δικανικές αποφάσεις», < **δίκα-ΐος* < *δίκα / δίκη].* **δικαιοστάσιο** (το) {δικαιοστασί-ου | -ων} ΝΟΜ προσωρινή αναστολή τής εκδίκασης υποθέσεων και ταυτόχρονη αναστολή προθεσμιών, παραγραφών *κ λπ*
[ΕΤΥΜ < δίκαιο- + *-στάσιο* < *στάσις,* απόδ τού διεθνούς νεολατ. όρου

justitium].

δικαιοσύνη (η) [αρχ.] {χωρ πληθ.} **1.** η τήρηση και εφαρμογή των νόμων με τρόπο αντικειμενικό, αμερόληπτο, *αρχές ισοτιμίας και δικαιοσύνης || αποκαθιστο) / αποδίδω / απονέμω ι εφαρμόζω / εδραιώνω τη ~ || η έννοια / το αίσθημα τής ~ || παρωδία δικαιοσύνης* συν δίκαιο, νομιμότητα αντ αδικία 2. (συνεκδ., συνήθ με κεφ.) το νομικό σύστημα με *το* οποίο ένα κράτος εφαρμόζει το Δίκαιο και οι συνακόλουθοι θεσμοί και λειτουργοί (δικαστήρια, δικαστές κ.λπ): *η λειτουργία / ο πέ/χκος / η ανεξαρτησία / ο υπουργός τής Δικαιοσύνης || καταφεύγω / παραπέμπω / έχω εμπιστοσύνη στη ~ ·* ΦΡ *ναός τής Δικαιοσύνης* το δικαστήριο συν ναός τής Θέμιδος 3. (καταχρ) η κοινή αντίληψη περί δικαίου, αυτό που οι πολλοί θεωρούν δίκαιο, σωστό να γίνεται· (ει- δικότ) η απόδοση στον καθένα αυτού που του αξίζει, η αντιμετώπισή του με σωστό και δίκαιο τρόπο: *μεταχειρίζομαι κάποιον με ~ || δεν υπάρχει ~ στον κόσμο · άλλοι πεινάνε, ενώ άλλοι δεν ξέρουν τι να κάνουν τα λεφτά τους* 4. (γενικότ.) η απουσία αδικίας, ανισοτήτων κ.λπ.. *κοινωνική ~*

ΒΑΘΜΟΙ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Α. Πολιτικά δικαστήρια

Ειρηνοδικείο * Ειρηνοδίκης *Πρωτοδικείο* (α) Δικαστικός Πάρεδρος (β) Πρωτόδικης (γ)
Πρόεδρος Πρωτοδικών *Εφετείο* -> (α) Εφέτης (β) Πρόεδρος Εφετών
Άρειος Πάγος -* (α) Αρεοπαγίτης (β) Αντιπρόεδρος Αρείου Πάγου (γ) Πρόεδρος Αρείου Πάγου

Β. Ποινικά δικαστήρια

Πταισματοδικείο	-* Ιΐταισματοδίκης (Ειρηνοδίκης)
Μονομελές *Πλημμε/.ειοδικείο*	Πλημμελειοδίκης (Πρωτόδικης) -♦ 3
Τριμελές Π?.ημμελειοδικείο	Πλημμελειοδίκες
Τριμε/.ές Εφετείο Πλημμε/.ημάτων	(Πρωτόδικες)
Πενταμελές Εφετείο Πλημμεληιάτων	-► 3 Εφέτες
Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων	5
Πενταμελές Εφετείο Κακουργημάτων	Εφέτες -» 3
Ποινικά τμήματα Αρείου Πάγου	Εφέτες —►

Γ. Διοικητικά δικαστήρια

Ελεγκτικό Συνέδριο (α) Εισηγητής (Πρωτόδικης) (β) Πάρεδρος (Εφέτης) (γ) Σύμβουλος (Αρεοπαγίτης) (δ) Αντιπρόεδρος (ε) Πρόεδρος

Συμβούλιο Επικρατείας -► Οι ίδιοι βαθμοί

δικαιούμαι ρ. μετβ. αποθ {δικαιούσαι, -ούται... | παρατ. δικαιούμουν κ (λόγ.) εδικαιούμην. -ούσο, -ούτο...} 1. έχω νόμιμο δικαίωμα (για κάτι): *δικαιούται ισο μερίδιο απ' την κληρονομιά* 2. έχω δίκιο να κάνω (κάτι), ενεργώ δικαιολογημένα: *δικαιούται να υπερηφανεύεται για την επιτυχία του* || δεν δικαιούται να *ομιλεί για νομιμότητα αυτός που την κατήργησε* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληρώ, αποθετικός* [ετυμ < αρχ. *δικαιούμαι (-όο-)* < *δίκαιος].* **δικαιούχος** (ο/η) [1833J ΝΟΜ. πρόσωπο που έχει νόμιμο δικαίωμα (για κάτι): οι *δικαιούχοι των μεριδίων εισέπραξαν το ποσό που τους αναλογούσε* |] *το επίδομα θα καταβ/.ηθεί στους ~ σύντομα.*

[ετυμ < *δίκαιο* + *-ούχος*< *έχω]* **δικαιόχρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων] ΝΟΜ-ΟΙΚΟΝ μορφή εμπορικής συνεργασίας, βάσει της οποίας μια μεγάλη εταιρεία παραχωρεί σε μια άλλη (συνήθως μικρή) το δικαίωμα να χρησιμοποιεί την επωνυμία της. το σήμα, τις τεχνικές μεθόδους ή ακόμη και τις μεθόδους διοικήσεως έναντι χρηματικής αμοιβής.

[ii ι ΥΜ Απόδ τού αγγλ. franchising (βλ. λ *φραντσάιζινγκ*)] **δικαίωμα** (το) {δικαιώμ-ατος j -ατα. -άτων} 1.ΝΟΜ η ελευθερία που αναγνωρίζεται από τον νόμο σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο να ενεργεί για την ικανοποίηση των έννομων συμφερόντων του: *~ ελευθερίας / αυτοδιάθεσης / έκφρασης / απεργίας* |] *ασκώ / αφαιρώ / διασφαλίζω / στερώ / προστατεύω / υπερασπίζω / διεκδικώ / παραχωρώ / αποκτώ ~ || εκλογικά / πολιτικά / συνταγματικά / κοινωνικά / ατομικά / εμπράγματα / κεκτημένα / κ?.ηρονομικά / κυριαρχικά ~|[αναφαίρετο / απαράγραπτο / αποκλειστικό / θεμελιώδες* ~ ΣΥΝ απαίτηση ανι υποχρέωση φρ (α) *ανθρώπινα δικαιώματα / δικαιώματα τού ανθρώπου* βλ λ. ανθρώπινος (β) **σμεταβιβαστο** *δικαίωμα* βλ. λ. *αμεταβίβα- στος* (γ) *δικαίωμα ακρόασης* συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα των διαδίκων να τους παρασχεθεί η δυνατότητα να αναπτύξουν ενώπιον τού δικαστηρίου τούς ισχυρισμούς τους και αντίστοιχη υποχρέωση τού δικαστή να λάβει υπ' όψιν του και να εξετάσει τους ισχυρισμούς αυτούς 2. *δικαιώματα* (τα) (α) το νόμιμο ποσοστό που εισπράττει ο δημιουργός ενός έργου από την εμπορική εκμετάλλευση τού έργου του: *συγγραφικά ~ · φρ πνευματικά δικαιώματα* βλ. λ. *πνευματικός* (β) η δυνατότητα εμπορικής εκμετάλλευσης προϊόντος *αυτός ο εκδοτικός οίκος εξασφάλισε τα ~ τού μυθιστορήματος για να το εκδώσει στα Ελληνικά || η κρατική* τηλεόραση *έχει τα ~ αναμετά δοσης τού διαγωνισμού τραγουδιού τής Γιουροβίζιον* **3.** η δυνατότητα που αναγνωρίζεται σε κάποιον να κάνει κάτι · *έχω κάθε ~ να απαιτώ εξηγήσεις για τη συμπεριφορά σου || δεν έχεις το ~ να μου μι?.άς έτσι για ποια με πέρασες; || είναι ~ τού καθενός / καθένας έχει το ~ να ρυθμίζει όπως θέλει την προσωπική του ζωή || ποιος σου έδωσε / πού βρήκες το ~ να μας μιλάς έτσι,* || (+σε) *ό/.οι έχουν ~ στο όνειρο / στην ελπίδα / σε ένα καλύτερο αύριο / στη ζωή / στον έρωτα φρ (α)* ***δίνω δικαιώματα (σε κάποιον)*** με τη στάση μου επιτρέπω σε κάποιον να με κατακρίνει: *ήταν πάντα άψογος στη συμπεριφορά* του · *ποτέ δεν έδωσε δικαιώματα στους άλλους* j| αν δίνεις *δικαιώματα, λογικό είναι να σε σχολιάζουν* (β) ***δικαίωμά μου (να...)*** προσωπικό μου ζήτημα, δικό μου θέμα ~ να *κάνω ό.τι νομίζω εσένα τι σε νοιάζει;* [| *άσ' τον να πάει όπου* θέλει *δικαίωμά του!* (γ) ***με ποιο δικαίωμα*** με ποια άδεια, ποιος (σου) επιτρέπει να. .· *~ μου μιλάς με αυτό τον τρόπο:* || *~ διαδίδεις τέτοια ψεύδη,*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *δικαιώ (-όω)* < *δίκαιος*]. **δικαιωματικά** επίρρ· με την αξία (κάποιου), επάξια, δίκαια: *του αυήκει ~* {{ *κέρδισε τη νίκη* Επίσης (λόγ.) **δικαιωματικώς** [1833] **δικαιωματικάς,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με δικαίωμα, νόμιμη αξίωση ή δικαιολογημένη απαίτηση ή παροχή **δικαιώνω** ρ. μετβ {δικαίω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** (για αρμόδιο όργανο) αποφαίνομαι ότι (κάποιος) έπραξε ορθά ή ότι (κάτι) είναι σωστό: *το δευτεροβάθμιο δικαστήριο τον δικαίωσε και δέχθηκε την προσφυγή τ* ου 2. αποδεικνύω σωστό, επιβραβεύω: *οι μετέπειτα εξελίξεις δικαίωσαν τις* επιλογές *του* ΑΝΙ διαψεύδω **3.** αποδεικνύω ότι δικαίως υπάρχει ή γίνεται κάτι: *στο ρεσιτάλ ο διάσημος πιανίστας* δικαίωσε *τη φήμη του / το όνομά του / τα όσα λέγονται γι'αυτόν* || *με τη θαυμάσια εμφάνισή του δικαίωσε την παρουσία του στον τελικό τού αθ/.ήματος ·* ΦΡ ***δικαιώνω τις προσδοκίες ι ελπίδες*** ανταποκρίνομαι στις προσδοκίες / ελπίδες *· η λαμπρή εμφάνιση τής ομάδας άρσης βαρών στην Ολυμπιάδα δικαίωσε τις προσδοκίες όλων μας* 4. (μεσοπαθ. ***δικαιώνομαι)*** μου αναγνωρίζουν ότι έχω δίκιο, βρίσκω το δίκιο μου: *δικαιώθηκε μετά από πολύχρονο δικαστικό αγώνα || «ο αγώνας τώρα δικαιώνεται»* (πολιτικό σύνθημα τού ΠΑ.ΣΟ.Κ.).

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δικαιώ (-όω)* < *δίκαιος]*

δικαίως επίρρ ♦ δίκαια

δικαίωση (η) [αρχ-J {-ης κ -ώσεως [-ώσεις. -ώσεων} 1. η αναγνώριση (από αρμόδιο όργανο; ότι κάποιος έχει δίκιο σε ό.τι ζητεί, διεκδικεί, υποστηρίζει κ.λπ.. *η ~ ενός πολίτη σε αντιδικία του με το Δημόσιο || η απόφαση τού δικαστηρίου αποτελεί ~ των προσπαθειών του* 2. (μτφ) η αναγνώριση τής αξίας, ο *δημόσιος έπαινος αποτελεί τη ~ αγώνων μιας ζωής* jj *η σημερινή διπλωματική επιτυχία συνιστά ~ τής πολιτικής του στο υπουργείο* |[*οι προειδοποιήσεις του βρήκαν θ?αβερή ~ στις φετινές καταστροφές* ΙΥΝ επιβεβαίωση αντ διάψευση **3.** ΕΚΚλιις η απολύτρωση τού ανθρώπου από την προπατορική αμαρτία με το έργο τού Ιησού Χριστού και ο εξαγιασμός του με την ενέργεια τού Αγίου Πνεύματος και την προσωπική του πίστη, **δικανικος,** -ή. -ό αυτός που αναφέρεται σε δίκη ή δικαστήριο: *~ κλάδος / πάλη / σταδιοδρομία / ύφος / λόγος.*

[ΕΓΥΜ αρχ. < *δίκη.* όπου ο μορφολ. σχηματισμός (σε *-ανικός)* παραμένει ασαφής Η λ είχε αρχικώς υποτιμητική χρήση, αναφερόμενη στην ευγλωττία και τη φλυαρία τού ρήτορα, ο οποίος έγραφε και εκφωνούσε λόγους σε δίκη] **δίκαννο** (το) [1866] κυνηγετικό όπλο με δύο χαλύβδινους σωλήνες (κάννες), μέσω των οποίων εκτοξεύονται τα βλήματα.

[ΕΤΥΜ < δι- (< *δις)* + *-καννο* < *κάννη]* **δικάσιμος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** (κυριολ) αυτός που μπορεί να περάσει από δίκη 2. (συνήθ.) ΝΟΜ ***δικάσιμος*** / (καθημ.) ***δικάσιμη*** (ενν *ημέρα)* (η) η ημέρα κατά την οποία ορίζεται να διεξαχθεί δίκη *η υπόθεση παρα- πέμφθηκε σε τακτική δικάσιμο* **δικαστηριακός,** -ή. -ό [1887] αυτός που σχετίζεται με το δικαστήριο: *~ πρακτική.*

δικαστήριο (το) {δικαστηρί-ου [-ων} ΝΟΜ **1.** (περιληπτ.) οι δικαστές που εκδικάζουν υποθέσεις με ποικίλο περιεχόμενο: *- πρωτοβάθμιο / αναθεωρητικό / αρμόδιο || δευτεροβάθμιο / έκτακτο /* λαϊκό (βλ. λ. *λαικός) / τακτικό* (με τακτικούς δικαστές, βλ. λ *δικαστής) / ορκωτό / μικτό ~* ΦΡ (α) ***πολιτικό δικαστήριο*** το δικαστήριο που κατά κανόνα ρυθμίζει τις ιδιωτικές διαφορές (λ.χ τον γάμο, το διαζύγιο, την κληρονομιά. τη σύσταση εταιρείας κ.λπ.) (β) ***ποινικό δικαστήριο*** το δικαστήριο που δικάζει αξιόποινες κατά τον νόμο πράξεις ή παραλείψεις (πταίσματα, πλημμελήματα και κακουργήματα) (γ) ***διοικητικό δικαστήριο*** το δικαστήριο που ασχολείται με τις διαφορές μεταξύ τής διοίκησης (τού κράτους) και των πολιτών (δ) ***ειδικό δικαστήριο*** το δικαστήριο που συγκροτείται για την αντιμετώπιση ειδικών θεμάτων (λ χ των ενστάσεων κατά τού κύρους εκλογών, την ουσιαστική αντισυνταγματικότητα τυπικού νόμου κ λπ.) (ε) ***στρατιωτικό δικαστήριο*** το δικαστήριο που δικάζει στρατιωτικά αδικήματα σύμφωνα με τις διατάξεις τού Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα (στ) ***εκκλησιαστικό δικαστήριο*** το δικαστήριο που δικάζει τα παραπτώματα των κληρικών (ζ) **Δίεθνές *Δικαστήριο*** προαιρετικό και αυτόνομο δι- καιοδοτικό όργανο των Ηνωμένων Εθνών με έδρα τη Χάγη (η) ***Ευρωπαϊκό Δικαστήριο*** βλ λ. *ευρωπαϊκός* **2.** (περιληπτ.) το σύνολο των δικαστών που εκδικάζουν μια υπόθεση, η σύνθεση τού δικαστηρίου: το *~ απαλλάσσει τον κατηγορούμενο* || το *~ κρίνει / αποφασίζει ί δείχνει επιείκεια / καταδικάζει / συνεδριάζει / επιλαμβάνεται μιας υποθέσε- ως / διακόπτει τις εργασίες του / δηλώνει αναρμόδιο / προχωρεί στην εξέταση μαρτύρων* || ο *πρόεδρος* / ο *γραμματέας τού ~* ΦΡ ***Οργανισμός Δικαστηρίων*** το σύνολο των κανόνων Δικαίου, που ρυθμίζουν τη συγκρότηση, την οργάνωση και τη λειτουργία των δικαστηρίων **3.** (συνεκδ.) ο τόπος και το κτήριο όπου διεξάγονται οι δίκες: *η μετα-*

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

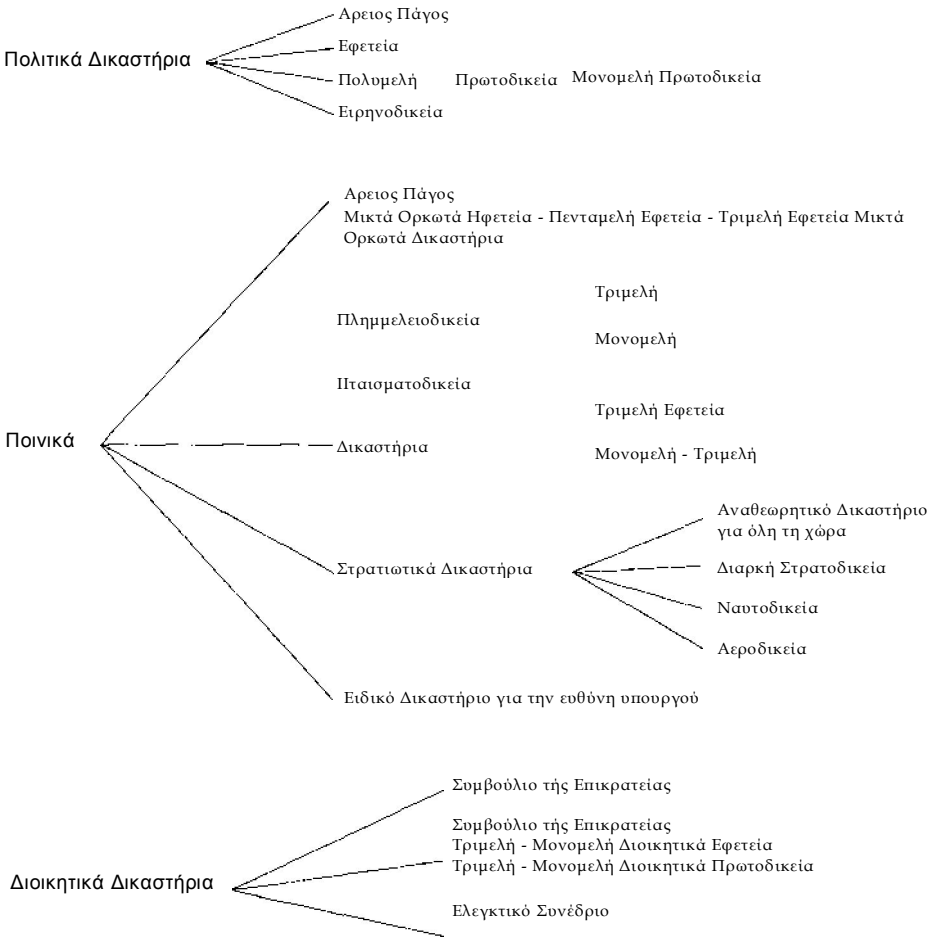

φορά των δικαστηρίων στην περιφέρεια τής πόλης διευκόλυνε τη συγκοινωνία Η *οδηγούμαι στο* ~ (δικάζομαι) ΣΥΝ ναός τής Δικαιοσύνης / τής Θέμιδος **4.** (συνεκδ.) η εκδίκαση υποθέσεως. η διεξαγωγή δίκης οι *δικηγόροι απέχουν από τα* ~ | | *η υπόθεση έφθασε στα* ~ | | *έχω* ~ *αύριο* ΦΡ ***πηγαίνω / αέρνω / τραβάω / στέλνω / τρέχω κάποιον στα δικαστήρια*** οδηγώ την υπόθεση κάποιου σε δικαστικό αγώνα, τον φέρνω στη θέση τού κατηγορουμένου σε δίκη: *μας τρέχει στα δικαστήρια δυο χρόνια τώρα γι' αυτή την υπόθεση | | τον πήγε στα δικαστήρια για κάποια κτηματική διαφορά.*

[ετυμ < *αρχ: δικαστήριον* < *δικάζω* + παραγ. επίθημα *-τήριον*\. **δικαστής** (ο/η) {θηλ δικαστού· κλητ. δικαστά} **1.** δημόσιος λειτουργός ο οποίος συνδέεται με το κράτος με αμειβόμενη πάγια σχέση και συγκροτεί το δικαστήριο είτε μόνος του είτε από κοινού με άλλους δικαστές, απολαύει δε λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας. *αδέκαστος / αμείλικτος / αμερό?^ηπτος / αυστηρός / επιεικής! δίκαιος / σκληρός* ~ [(~ *τακτικός* (πρόσωπο με κύριο έργο του την άσκηση τής δικαστικής λειτουργίας) / *ειδικός* (που δεν έχει ως κύριο έργο του την άσκηση τής δικαστικής λειτουργίας, λ.χ. ένας μουφτής (βλ.λ.) σε υποθέσεις Ελλήνων μουσουλμάνων) **2.** (α) **αθλητικός *δικαστής*** βλ λ. *αθλητικός* (β) ***φυσικός δικαστής*** ο δικαστής ο οποίος προσδιορίζεται από τον νόμο με αντικειμενικά κριτήρια πριν ακόμη υποβληθεί η αίτηση δικαστικής προστασίας για τη συγκεκριμένη διαφορά ή υπόθεση. Ηπίσης (καθημ.) **δικαστίνα** (η) [χωρ γεν πληθ }.

[ετυμ αρχ < *δικάζω*]. **δικαστικός,** -ή, -ό [αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τους δικαστές, τη δίκη ή το δικαστήριο ~ *απόφαση / εξουσία / αρχές / μέγαρο / πλάνη 1 διαμάχη / υπηρεσίες ι έρε\>να / έξοδα / προστασία / προσφυγή* ‖ ~ *αγώνας* (η δίκη) / *σώμα* (οι δικαστές) / *λειτουργοί* (δικαστές και εισαγγελείς) / *αντιπρόσιοπος* (συνήθ δικηγόρος που αποστέλλεται σε εκλογικό τμήμα για τις βουλευτικές, δημοτικές ή κοινοτικές εκλογές) / *έξοδα* (που κάνει ο διάδικος για τη δίκη) / *υπάλληλοι* (κυρ οι γραμματείς ή υπάλληλοι γραμματείας δικαστηρίων και εισαγγελιών κ ά.) / *επιμελητής* (βλ λ) / *πληρεξούσιος* (βλ.λ) / *όρκος* (βλ.λ.) | | *θα ακο- λουθήσουν τη* ~ *οδό για την επίλυση τής διαφοράς τους* |[~ *συμπαράσταση* (βλ.λ) **2.** **δικαστικός** (ο/η) δικαστής ή εισαγγελέας: *οι προ- αγωγές των* – **δικαστικ-ά** / **-ώς** [μτγν] επίρρ.

δικατάληκτος, -η, -ο [μτγν] ΓΛΩΣΣ (για επίθ τριγενές) που έχει δύο καταλήξεις, δηλ όμοια κατάληξη στο αρσ και θηλ γένος, λ χ ο/ *η νοσογόνος,* το *νοσογόνο.* **δικάταρτος,** -η. -ο [1888] ναυτ **1.** (για πλοίο) αυτός που έχει δύο κατάρτια **2.** ***δικάταρτο*** (το) πλοίο με δύο κατάρτια.

ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α. (το) Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Αναγνώρισης Τίτλο)ν Σπουδών Αλλοδαπής **δικέλλα** (η) {δικελλών} εργαλείο για σκάψιμο, που έχει τη μία άκρη διχαλωτή Επίσης **δικέλλι** (το) [μεσν]

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δίκελ/.α* < **δι(σ)-κελ-ϊα,* αβεβ ετύμου, πιθ < *δι-* (< *δίς* «δύο») + *-κελ-*, που συνδ με το ουσ. *κελεΐς* «αξίνα» και με το ρ. κλώ *(-άω)* «σπάζω» (βλ λ. *κ/.άσμα),* οπότε η λ. *δίκελλα* θα είχε τη σημ. τού εργαλείου που διαθέτει δύο σκαπτικές αιχμές, αξίνες]. **δικέρατας,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που έχει δύο κέρατα ή που χωρίζεται σε δύο τμήματα που μοιάζουν με κέρατα 2. διχαλωτός (βλ.λ)

δικέρατο (το) έντομο με δύο κεραίες, **δικέρι** (το) κηροπήγιο με δύο κεριά επίσης το ανάλογο εκκλησιαστικό σκεύος. Επίσης **δίκερο** [ετυμ < μεσν. *δικέριον* < *δι-* (βλ λ) + κερί(ον)]. **δίκερος,** -η, -ο αυτός που έχει δύο κέρατα ή που αποτελείται από δύο τμήματα που μοιάζουν με κέρατα.

[ειυμ < αρχ. *δίκερως, -ωτος (με* μεταπλασμό κατά τα δευτερόκλιτα σε *-ος)* < *δι-* (βλ λ) + *-κερως* < *κέρας, -ατος*\. **δικέφαλος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που έχει δύο κεφάλια ~ *αετός* (σύμβολο τού Βυζαντίου, που κοιτάζει και προς την Ανατολή και προς τη Δύση. όπου και η επικράτεια τής αυτοκρατορίας) · **2.** ***Δικέφαλος*** (ο) {δικεφάλ-ου | -ων, -ους| ονομασία αθλητικών ομάδων που έχουν ως σύμβολό τους τον δικέφαλο αετό (Α Ε Κ . Π Α.Ο Κ , επειδή ιδρύθηκαν από πρόσφυγες από την Κωνσταντινούπολη, την πρωτεύουσα τού Βυζαντίου) ο ~ *ενισχύθηκε με τις τελευταίες μεταγραφές* | | *ο* ~ τού *Βορρά* (ο Π.Α.Ο Κ.) · **3.** ΑΝΑΤ μυς που βρίσκεται στην πρόσθια πλευρά τού βραχίονα **■ σχόλιό λ *δύο.*

Δίκη (η) ΜΥΘΟΛ κόρη τού Δία και τής Θέμιδος. θεότητα που αποτελεί προσοιποποίηση τής δικαιοσύνης συχνά λατρευόταν μαζί με τις αδελφές της Ευνομία και Ειρήνη· ΦΡ **έστι *Δίκης οφθαλμός*** (ας ***τα πάνθ'ορά)*** βλ. λ *οφθαλμός.*

[ΕΤΥΜ αρχ. κύρ. ὀν < *δίκη* (βλ λ.)] **δίκη** (η) {δικών} **1.** η εκδίκαση υποθέσεως ενώπιον δικαστηρίου **2.** (ει- δικότ.) ΝΟΜ (α) (με τυπική έννοια) η διαδικασία για την παροχή τής ζητούμενης δικαστικής προστασίας (β) (με ουσιαστική έννοια) η έν- νομη σχέση τού δικονομικού δικαίου η οποία συνδέει τους διαδίκους και το δικαστήριο: *διεξάγω / κερδίζω / αναβάλ?.ω / διακόπτω τη ~ || καταθέτω / παραπέμπω σε ~ || ατελείωτη / ερήμην / ιστορική / κε- κ? :εισμένων των θυρών(*που δεν επιτρέπεται να την παρακολουθήσει το κοινό) */ πολύκροτη ~ || περνώ από ~* (δικάζομαι) συν ακροαματική διαδικασία φρ (α) ***θεία δίκη*** η (θεϊκής προελεύσεως) τιμωρία (λέγεται για όσους υφίστανται δεινά, αφού έχουν διαπράσει αδικίες): *η αρρώστια που βρήκε* τον *παιδοκτόνο ήταν ~* συν νέμεση (β) ***ανακοίνωση δίκης*** βλ. λ *ανακοίνωση* (γ) ***μηδενί δίκην δικάσης, πριν αμφοίν μύθον ακούσης*** βλ, λ. *μηδείς* σχόλιό λ. *διαδικασία, δωσίλογος.* [ΕΤΥΜ αρχ.. μηδενισμ. βαθμ. τού θ *δείκ-* (πβ. *δείκ-νυ-μι* «δείχνω») Η λ *δίκη* χρησιμοποιήθηκε στον Όμηρο με τη σημ. «κανόνας, συνήθεια», παράλληλα με τη λ. *θέμις.* Ωστόσο, ενώ η *δίκη* αναφερόταν αποκλειστικά στην ανθρο')πινη δικαιοσύνη, η *θέμις* περιέγραψε επίσης τη θεία δικαιοσύνη, τον τρόπο εφαρμογής των θεϊκών αποφάσεων Έτσι, ήδη στον Όμηρο η λ. *δίκη* χαρακτήριζε πολλές φορές την κρίση, ορθή ή εσφαλμένη, η οποία εκφερόταν εις βάρος κάποιου. Ως νομικός όρ. η λ. απαντά στους Αττικούς συγγραφείς] **δϊκηγοράκος** (ο) (υποκ -μειωτ.) ο δικηγόρος που δεν έχει να επιδει- ξει (ακόμα) σημαντική σταδιοδρομία και επιτυχίες, συνήθ. νέος δικηγόρος ΑΝΤ μεγαλοδικηγόρος. Ηπίσης (λόγ.) **δικηγορίακος δικηγορία** (η) {χωρ. πληθ } το επάγγελμα τού δικηγόρου: *ασκεί τη ~ επί τριάντα έτη* j] *μαχόμενη ~* **δικηγοριστικος,** -η, -ο (κακόσ *)* δικολαβίστικος (βλ λ.). — **δικηγο- ρίστικα** επίρρ.

[ετυμ < *δικηγόρος* + παραγ. επίθημα *-ίστικος,* πβ κ *κοριτσ-ίστικος].* **δικηγόρος** (ο/η) 1. ειδικός επιστήμονας (πτυχιούχος Νομικής) που επαγγελματικά παρέχει νομικές συμβουλές και παρίσταται στα δικαστήρια ή στις αρχές για λογαριασμό άλλων· *διάσημος / έγκριτος / ικανός / πετυχημένος / έξυπνος / εύγλωττος / ετοιμόλογος / διακεκριμένος ί πληρεξούσιος ~ || δεν μι/.ώ χωρίς τον ~ μου* || να *απευθυνθείς στον ~ μου* |j *ασκούμενος* - (που δεν έχει αναλάβει «κόμη υποθέσεις, βοηθός παλιού δικηγόρου) συν συνήγορος, (κακόσ.) δικολάβος · 2. αυτόκλητος υπερασπιστής *ευχαριστώ για την υπεράσπιση, αλλά δεν χρειάζομαι ~.* Ι-πίσης (καθημ) δικηγορίνα (η) {χωρ γεν. πληθ.} — δικηγορικός, -ή. -ό {1856], δικηγοριλίκι (το).

{εγυμ < μτγν *δικήγορος* < *δίκη* + *-ηγορος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγορά* \. **δικηγορόσημο** (το) {δικηγοροσήμ-ου | -ων) νομ ειδικό ένσημο που επικολλούν οι δικηγόροι στα δικαστικά έγγραφα. **δικηγορώ** ρ αμετβ. [μεσν.] {δικηγορείς.. | δικηγόρησα} ασκώ τη δικηγορία, το επάγγελμα τού δικηγόρου **δίκην** επίρρ. (λόγ.) (+γεν.) όπως ακριβώς, σαν *αν και υπάλληλος, συ- μπεριφερόταν στο κατάστημα ~ ιδιοκτήτου || «ορισμένοι δημοτικοί άρχοντες κατηγορούνται ότι διαχειρίζονται το δημοτικό και δημόσιο χρήμα ~ φευδάρχου»* (εφημ.).

[ετυμ αρχ αιτ. τού ουσ. *δίκη,* που χρησιμοποιήθηκε επιρρηματικώς]

ΣΧΟΛΙΟ Αρχική σημ. τής λ. **δίκη** ήταν «συνήθεια, χρήση, τρόπος, κανόνας» (πβ. το ομηρικό *αϋτη δίκη έστΐ βροτών* «αυτός είναι ο τρόπος των θνητών, έτσι συνηθίζουν οι θνητοί»). Η σημ αυτή χρη- σιμοποιήθηκε και στη μεταγενέστερη πεζογραφία, από όπου το **δίκην** σε επιρρηματική χρήση έφθασε να σημαίνει «κατά τον τρόπο, όπως».

δίκηο (το) -* δίκιο

δικηροτρίκηρα (τα) 11819) ΕΚΚΛΗΣ κηροπήγια από τα οποία το ένα έχει δύο κεριά (δίκηρο) και το άλλο τρία κεριά (τρίκηρο). **δίκιλος,** -η, -ο ♦ δι-. -κιλος **δικινητήριος,** -α, -ο -» δι-. -κινητήριος

δίκιο (το) (λαϊκ.) ό.τι είναι ορθό και σύμφωνο προς τους ηθικούς κυρ. και τους κοινωνικούς κανόνες, προς το κοινό περί δικαίου αίσθημα: το *~ είναι να μοιραστούν τα λεφτά οι δυο τους, αφού και οι δύο ήταν ιδιοκτήτες τού διαμερίσματος || έχεις απόλυτο ~* ΑΝΤ άδικο · ΦΡ (α) ***για να λέμε / για να πούμε και τού στραβού το δίκιο*** βλ. λ. *στραβός* (β) ***δίνω (σε κάποιον) δίκιο*** θεωρώ ότι (κάποιος) έπραξε ορθά. *δεν δίνω δίκιο σε κανέναν από τους δύο · φταίνε εξίσου* ΣΥΝ δικαιώνω ΑΝΤ καταδικάζω (γ) ***παίρνω το δίκιο μου πίσω*** παίρνω εκδίκηση από κάποιον: *περίμενε είκοσι χρόνια, μέχρι να πάρει το δίκιο του πίσω* ΣΥΝ παίρνω το αίμα μου πίσω. εκδικούμαι (δ) ***με το δίκιο μου*** δικαιολογημένα: *με το δίκιο τους διαμαρτύρονταν τους υποσχέθηκαν τόσα και δεν έκαναν τίποτα* (ε) ***με πνίγει το δίκιο (μου)*** για δικαιολογημένη αγανάκτηση: *φωνάζω, γιατί ~* (στ) ***βρίσκω το δίκιο μου*** δικαιώνομαι, μου δίνουν δίκιο: *πού να βρεις το δίκιο σου αν δεν έχεις κάποιον να σε βοηθήσει!* (ζ) **έχω *δίκιο* / έχω *το δίκιο με το μέρος μου*** αυτά που λέω ή έχω κάνει είναι τα σωστά. *γι' αυτό και δεν φοβάμαι κανέναν*[1] (βλ. κ. λ *δίκαιο κ δίκαιος*).

ΙΕΤΥΜ μεσν. συνιζημένος τ. τού αρχ. *δίκαιον]*

δίκιο ή δίκηο; Ο τύπος **δίκιο** έγινε με συνίζηση (συμπροφορά) του -αι- με το ακόλουθο φωνήεν Στη συμπροφορά το **-αιο** προφέρθηκε ημιφωνικά ως l-γοj. γι' αυτό και γράφεται με τον απλούστερο τρόπο (ως **-ι-).** ήτοι *δί-και-ο* > *δί-καιο* > **δί-κιο** (το *-η-* θα σήμαινε ότι το *-αι-* ετράπη σε *-η-,* πράγμα που δεν είναι σωστό) (πβ. *παλαιός* > **παλιός,** ελαία **> ελιά.** *ωραίος* > **πανώριος).** —► *συνίζηση*

δικλίδα κ (εσφαλμ.) **δικλείδα** (η) η βαλβίδα που ρυθμίζει την κίνηση υγρού ή αερίου προς μία διεύθυνση, χωρίς να του επιτρέπει να αντιστρέψει πορεία ΦΡ ***ασφαλιστική δικλίδα / δικλίδα ασφαλείας*** (i)
η βαλβίδα που ρυθμίζει την ασφαλή και βαθμιαία έξοδο τού ατμού από τον λέβητα (ii) (μτφ.) καθετί που προστατεύει από κίνδυνο, από δυσάρεστες εξελίξεις *«η μόρφωση δεν αποτε/.εί από μόνη της την ~ για να αποφευχθεί η εκδήλωση βίας»* (εφημ.).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *δικ/.ίς, -ίδος* < *δι-* (< *δίς)* + *-κλίς* < *κλίνω* Η φρ. *ασφαλιστική δικ/αδα* αποδίδει το γαλλ. soupape de surete).

δικλίδα ή δικλείδα; *Το* ***δικλίδα*** *ετυμολογικά* ανάγεται στο αρχ **δι- κλίς.** *-ίδος,* που συνδέεται με το ρ. **κλίνω** και σημαίνει τη «δίφυλλη πόρτα», άρα τη στερεή, τη δυνατή, την απαραβίαστη θύρα. Δεν έχει σχέση δηλ. με το ρ *κλείνω,* αλλά με το *κλίνω,* γι* αυτό και γράφεται με **-ι-** Ωστόσο, παραδίδεται και τ. **δίκλεις** (από τον Ιπποκράτη), που σημαίνει τον «διπλοκλεισμένο» Η λέξη αυτή. αν έχει διασωθεί σωστά, θα έδινε τ. **δικλείδα** (με τον τόνο στην προπαραλήγουσα), που δεν υπάρχει. Αρα, είναι ασφαλέστερο να ακολουθήσουμε την παραδεδομένη λ **δικλίδα,** ορθογραφημένη με -ι-.

δίκλινης, -ής, -ές 1. (για επιφάνεια) αυτός που έχει δύο κλίσεις προς τα έξω και κάτω εκατέρωθεν ενός μεσαίου άξονα 2. ΑΡΧΙΙ η «δίριχτή» στέγη, με κλίση από τον κορυφαίο άξονα προς τις δύο πλευρές τού κτηρίου.
{ΕΤΥΜ < *δι-* (< *δίς)* + *-κλινής* < *κλίνω]*
δίκλινος, -η, -ο ·► δι-, -κλινος
δίκλιτος, -η, -ο -♦ δι-, -κλιτός
δίκλωνος, -η, -ο *[1896]* 1. αυτός που έχει δύο κλώνους, κλαδιά: *το D N.A. έχει - σχήμα* · 2. αυτός που έχει υφανθεί με δύο κλωστές *~ μετάξι*
δικογραφία (η) [αρχ.] {δικογραφιών} το σύνολο των εγγράφων που σχετίζονται με την εκδίκαση μιας υπόθεσης *ογκώδης / πολυσέλιδη / κουραστική ~ || μελετώ / εξετάζω τη* **δικόγραφο** (το) [1833] {δικογράφ-ου | -ων} ΝΟΜ έγγραφο το οποίο συντάσσεται από τους διαδίκους ή τους δικαστικούς τους πληρεξουσίους και με το οποίο είτε πραγματοποιείται είτε πιστοποιείται μία διαδικαστική πράξη: *~ αγωγής / εφέσεως* j[*επίδοση δικογράφου.* **δίκογχος,** -η. -ο -* δι-. -κογχος
δικοίνοτίκός, -ή, -ό αυτός που αποτελείται από δύο κοινότητες: - *ομοσπονδία.*
δικολαβίστικος, -η. -ο (για επιχειρήματα, δικαιολογίες) αυτός που γίνεται με σκοπό να παρουσιάσει τα πράγματα όπως εξυπηρετούν κάποιον και όχι σύμφωνα με την αλήθεια - *επιχειρήματα.* — **δικο- λαβίστικα** επίρρ.
ΙΕΤΥΜ < *δικολάβος* + παραγ. επίθημα *-ίστικος,* πβ. κ. *ακαταλαβ-ίστι- κος, νομικ-ίστικος)* **δικολάβος** (ο) 1. ΝΟΜ (παλαιότ.) πρακτικός δικηγόρος που δεν είχε πτυχίο και μπορούσε να δικηγορεί μόνο σε κατώτερα δικαστήρια 2. (μτφ - κακόσ.) πρόσωπο που προσπαθεί με διάφορους τρόπους να παρουσιάσει τα πράγματα όπως το εξυπηρετούν, να εμφανιστεί ότι έχει δίκιο (ακόμη και παραποιώντας την αλήθεια) ΣΥΝ στρεψόδικος — **δικολαβισμός** (ο), **δικολαβία** (η), **δικολαβικός,** -ή. -ό. **δικολαβικά** επίρρ λτ ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω*
[ΕΓΥΜ μεσν < *δίκη* + *-λάβος* (θ *-λαβ-,* πβ. αόρ. β' *έ-λαβ-ον,* ρ. *λαμ- βάνω)].*
δικομανίσ (η) [1868] {χωρ πληθ } η μανία για δίκες, η υπερβολική επιθυμία να παρακολουθεί κανείς δίκες ή να προσφεύγει συχνά στη δικαιοσύνη ακόμη και για ασήμαντους λόγους ΣΥΝ δικοφιλία — **δικομανής,**-ής, -ές [1888].
δικομματίσμός (ο) [1895] ΠΟΛΙΤ η κυριαρχία δύο κομμάτων στην πολιτική ζωή ενός τόπου · η εναλλαγή στην εξουσία δύο μόνο κομμάτων (λ.χ. στις Η Π Α , το Δημοκρατικό και το Ρεπουμπλικανικό). — **δικομματικός,** -ή, -ό, **δικομματικά** επίρρ.
[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. bipartisanism] **δικονομία** (η) [1833| [δικονομιών} ΝΟΜ η κωδικοποίηση των νομοθετικών κειμένων που ρυθμίζουν τα όργανα, τις προϋποθέσεις και τη διαδικασία παροχής έννομης προστασίας: *πολιτική / ποινική ~* ΣΥΝ δικονομικό δίκαιο. — **δικονομικός,** -ή, -ό [1890[, **δικονομικ-ά / -ώς** 11856] επίρρ
[ΕΤΥΜ < *δίκη* + *-νομία* < *νόμος].* **δίκοπος,** -η. -ο (κυριολ) (για κοπτικά όργανα) αυτός που έχει δύο κόψεις: - *μαχαίρι* ΣΥΝ αμφίστομος, δίστομος· ΦΡ (μτφ.) ***δίκοπο μαχαίρι*** λόγος, πράξη, ενέργεια, κατάσταση κ λπ που χρησιμοποιείται εναντίον κάποιου, αλλά που μπορεί να στραφεί και εναντίον αυτού που το χρησιμοποιεί: *η ευημερία αποτελεί ~ για τον σύγχρονο άνθρωπο* [[*«αγάπη που 'γινες* (λαϊκ. τραγ.) ΣΥΝ μπούμερανγκ ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος, -η,* -ο. IF.ΤΥΜ < *δι-* (< *δις)* + *-κοπος* < *κόπτω].*
δίκορφος,-η,-ο >δι-, -κορφος
δικός, -ή/-ιά, -ό αντων κτητική (+ μου. σου, του. μας κ.λπ) 1. για να δηλωθεί σχέση ιδιοκτησίας με έμφαση στο πρόσωπο που κατέχει κάτι και το οποίο δηλώνει η γεν τής προσ. αντων. · το *~ μου σπίτι / αυτοκίνητο* [[*η ~ σας επιχείρηση* 2. για να δηλωθεί ότι κάτι σχετίζεται αποκλειστικά με το πρόσωπο που δηλώνει η προσ. αντων: *η ~ μας γιορτή* || ο *~ σας γάμος* |j ο *~ μας κόσμος* 3. για πρόσωπο με το οποίο συνδέεται στενά κάποιος· για συγγενή, οικείο, στενό φίλο, ομοϊδεάτη: *είχε δικούς του ανθρώπους μέσα στο υπουργείο και εξυπηρετήθηκε αμέσως* [j *θα πάω να δω τους δικούς μου* (τους συγγενείς μου) || *κάθε κυβέρνηση εξυπηρετεί τους δικούς της* (τους οπαδούς της) 4. (δια- λεκτ.) ***δικοί*** (οι) συγγενείς, οικείοι πρόσωπα: *το σπίτι του είναι ανοι*

χτό για ξένους και δικούς φρ (α) (αργκό) ***ο δικός σου / η δικιά σου*** αντί τού «εγώ / εμένα» ή τού «αυτός / αυτή». *Να δεις τη δικιά σου* (= αυτή για την οποία μιλάμε) *πώς χόρεψε*[1]1| *Γιήγα ο δικός σου* (= εγώ) *να του ζητήσω τον λόγο.* (β) ***τα Θέλω όλα δικά μου*** έχω υπερβολικές και παράλογες απαιτήσεις (γ) ***λέω τα δικά μου*** (i) συζητώ για θέματα καθαρά προσωπικού ενδιαφέροντος *είχαν καιρό να συναντηθούν και να ποουν τα δικά τους* (ii) λέο) αυτά που συνηθίζω να λέω και που με χαρακτηρίζουν: *ο Νίκος άρχισε να λέει τα δικά του και μας ζάλισε* (iii) λέω πράγματα άσχετα με το θέμα, αποφεύγω να μπω στο θέμα: *μόλις τον ζορίσεις λίγο, αρχίζει να λέει τα δικά του και δεν βγαίνει συμπέρασμα* (δ) (σε ευχάριστα γεγονότα, όπως αρραβώνα, γάμο κ.λπ.) ***και στα δικά σου*** / σας/ ευχή από εγγάμους σε αγάμους να συνάψουν και αυτοί γάμο (ε) ***τα δικά μου δικά μου και τα δικά σου δικά μου*** ειρων για άνθρωπο πλεονέκτη, που τα θέλει όλα δικά του (στ) (αργκό) ***δικέ μου!*** ως προσφώνηση φίλου *Μπράβο Καλά τα λες'* (ζ) το ***δικό μου*** (ενν. *θέλημα)* οι επιθυμίες μου, αυτό που εγώ θέλω: *θέλω πάντα να γίνεται / να περνάει / να κάνω* Ηπίσης (λόγ.) ιδικός. Ιετυμ μεσν < μτγν. *ιδικός* < αρχ. *ίδιος}.* δικοτυλήδονας, -η, -ο [1873] βοτ 1. αυτός που έχει δύο κοτυληδόνες (βλ.λ.) 2. ***δικοτυλήδονα*** (τα) αγγειόσπερμα φυτά, των οποίων το έμβρυο φέρει δύο κοτυληδόνες Επίσης δικότυλσς [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. dicotyledones (πληθ)]. δικοφιλία (η) {χωρ. πληθ } η τάση να προσφεύγει κανείς στη δικαιοσύνη για ασήμαντους λόγους ΣΥΝ δικομανία δίκοχος, -η, -ο 1. αυτός που έχει δύο γωνιώδεις προεξοχές, δηλ κόγχες 2. ***δίκοχο*** (το) στρατιωτικό πηλήκιο χωρίς γείσο, με δύο προεξοχές εμπρός και πίσω.

[εγυμ < *δι-* (< *δις*) + *-κόχος*< *κόχη* < *κόγχη*] δικράνι (το) {δικραν-ιού | -ιών} γεωργικό εργαλείο το οποίο αποτε- λείται από ξύλινο στέλεχος που απολήγει σε διχαλωτό άκρο · χρησιμοποιείται σε διάφορες γεωργικές εργασίες (μάζεμα χορταριών, παλαιότ στο λίχνισμα των σιτηρών κ.λπ) ΣΥΝ. δίκρανο, διχάλα, φούρκα. [ΙΕΤ υμ. μεσν. υποκ. τού μτγν *δίκρανον* < αρχ. *δίκρανος* < *δι-* (< *δίς)* + *-κράνος,* βλ λ. *κρανίο).* δίκρανο (το) [μτγν] {δικράν-ου [-ων} 1.το δικράνι (βλ.λ.) 2. (σπάν) στενό πέρασμα μεταξύ δύο απόκρημνων βράχων ΣΥΝ δίοδος 3. μονάδα μεταβολών τού βελησνεκούς στις βολές πυροβολικού ΦΡ ***διέρχομαι / περνώ από καβδιανά δίκρανα*** βλ. λ. *καβδιανός* δίκροκος, -η. -ο [μεσν.] κ δίκορκος [μεσν | (συνήθ. στο ουδ. για το αβγό) αυτός που έχει δύο κρόκους δίκταμο (το) {-ου κ. -άμου | -ων κ. -άμων] βοτ θεραπευτικό αρωματικό φυτό που ευδοκιμεί στο κρητικό όρος Δίκτη · (συνεκδ) το αφέψημα που παρασκευάζεται από αυτό. Ηπίσης δίκτσμνσ κ δίχταμο (το) κ. δίκταμνος (η)

[ετυμ. < αρχ. *δίκταμνον,* πιθ. < *Δίκτη,* όνομα βουνού τής Κρήτης, όπου φύτρωνε το δίκταμνο. Το επίθημα -αμνόν πιθ προελλην.} δικτάτορας (ο) {δικτατόρων} 1. πολιτ πολιτικός ή στρατιωτικός που κατέλαβε την εξουσία με βίαιο συνήθ. τρόπο, επωφελούμενος από κρίσιμες (πολιτικές / κοινωνικές) καταστάσεις, συγκεντρώνοντας στο πρόσωπό του (επίσημα ή παρασκηνιακά) όλες τις πολιτικές και στρατιωτικές εξουσίες, ασκώντας τις βίαια και με περιορισμό ή κατάργηση των δημοκρατικών ελευθεριών 2. (μτφ.) πρόσωπο που συμπεριφέ- ρεται ή ενεργεί αυταρχικά και αυθαίρετα, χωρίς να υπολογίζει τη γνώμη των άλλων συν τύραννος, σατράπης, δυνάστης. Ηπίσης (λόγ.) δικτάτωρ [μτγν.] {δικτάτορος}. σχολιο λ. *διδάσκαλος, φασισμός.* [ΕΤΥΜ < μτγν. *δικτάτωρ, -ορος* < λατ dictator < dicto «διατάσσω. πα- ραγγέλλω», θαμιστικό τού ρ dico «λέγω»].

δικτάτορας - δικτάκτορας, δικτατορία - δικτακτορίσ. Πολύ συνηθισμένο λάθος -που ακούγεται και από μορφωμένους- είναι η χρήση τύπων με **-κ-** (μπροστά από το *-τορ-)\ δικτάκτορας, δικτα- κτορία.* **ΙΙ** λέξη. προερχόμενη από το λατ. **dictator,** δεν έχει **-κ-** ίσως να παροδηγεί το ομόηχο **διδάκτορας** (και το **διδακτορία),** αφού παράγεται από το **διδάσκω** (*διδακτός / διδακτικός* κ.λπ), για να αποδώσει το λατ. doctor

δικτατορία (η) (μτγν.] {δικτατοριών} ΠΟΛΙΤ 1. καθεστοΐς που προκύπτει συνήθ. μετά από βίαιη κατάληψη τής εξουσίας (συχνά κατόπιν πραξικοπήματος), η οποία ασκείται από ένα ή περισσότερα πρόσωπα κατά παράβαση των κανόνων Δικαίου (κατάργηση ατομικών ελευθεριών, πολιτικών δικαιωμάτων, απαγόρευση τής αντιπολίτευσης, λογοκρισία κ λπ.) 2. η εξουσία τού δικτάτορα: *η ~ τού Φράνκο διήρκεσε σχεδόν σαράντα χρόνια* · ΦΡ (στον μαρξισμό) ***δικτατορία τού προλεταριάτου*** μεταβατικό πολιτικό σύστημα, πριν από την εγκαθίδρυση τής σοσιαλιστικής αταξικής κοινωνίας, σύμφωνα με το οποίο η εργατική τάξη θα αναλάβει την εξουσία μετά την κατάλυση τού καπιταλιστικού συστήματος και τού αστικού κράτους 3. (μτφ.) η επιβολή προτύπου, θεσμού, συνήθειας κ ά. σε έναν χώρο με ιδιαίτερα αισθητό τρόπο: *η - τού γκρι στις φετινές κολεξιόν / των Μ.Μ.Ε / τού κορσέ τον προηγούμενο αιώνα.* - δικτατορικός, -ή, -ό [1877], δικτατορεύω ρ ,δικτατορικ-ά/-ώς [1853] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δικτάτορας, φασισμός.* δικτατορίσκος (ο) (μειωτ.) 1. ασήμαντος δικτάτορας 2. (μτφ) πρόσωπο ασήμαντο ή μικρό σε ηλικία, που καταπιέζει τους άλλους με τις απαιτήσεις του.

Δίκτη (η) όρος τής Κρήτης στον νομό Λασιθίου.

[ΕΤΥΜ < αρχ. *Δίκτη / Δίκτον,* αιγαιακής προελ , αγν. ετύμου| δίκτυακός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με δίκτυο (τηλεπικοινωνιακό. συγκοινωνιακό κ.λπ) 2. (καταχρ.) αυτός που σχετίζεται με το διαδίκτυο, διαδικτυακός · ~ *χρήστης Ι έντυπο ί περιοδικό* |) *εταιρεία παροχής ~ υπηρεσιών* - δικτυακά επίρρ.

δίκτυο (το) {δικτύ-ου | -ων} **1.** (λόγ) το δίχτυ (βλ λ.) **2.** ι ΕΧΝΟΛ σύνολο πολύπλοκων κυκλωμάτων ή συστημάτων τηλεπικοινωνίας, ηλεκτρο- δότησης, ύδρευσης, αποχέτευσης, συγκοινωνίας κ.λπ: τηλεπικοινωνιακά/ *αποχετευτικό / συγκοινωνιακό ~ || ~ πληροφοριών / μεταφορών / αεράμυνας* **3.** ΠΛΗΡΟΦ (α) το σύνολο των μέσων για τη διασύνδεση Η/Υ έτσι, ώστε να επικοινωνούν μεταξύ τους για τη μεταφορά πληροφοριών και την τηλεπεξεργασία πληροφοριών: *συνδέομαι σε ~j| είμαι στο ~ || μπαίνω Ι βγαίνω στο ~* (β) το Διαδίκτυο (βλ.λ.) 4. (μτφ.) οργανωμένη ομάδα προσώπων και μέσων, που συνδέονται με πολύπλοκο τρόπο για την επίτευξη κοινού στόχου, θεμιτού ή αθέμιτου: - *καταστημάτων/ επιχειρήσεων / κατασκόπων / διακίνησης ναρκωτικών* [ΕΤΥΜ < αρχ. *δίκτυον,* πιθ. υποκ. τού **δίκτυς* «ρίψη, βολή», αγν ετύμου. προελλην μη Ι.Ε λ Οι σημ 2-4 αποτελούν μεταφρ δάνειο από αγγλ. net]

δίκτυοπειρατής (ο) μη εξουσιοδοτημένο πρόσωπο, συνήθ. ταλαντούχος ερασιτέχνης, που χειρίζεται με επιδεξιότητα τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ιδιαίτερα τους μικροϋπολογιστές, και προσπαθεί να αποκτήσει παράνομα πρόσβαση στο περιεχόμενο των αρχείων υπολογιστή, σπάζοντας τους κωδικούς ασφαλείας συν κυβερνοπει- ρατής, χάκερ. — **δικτυοπειρστεία** (η). [ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ hacker < p. hack «τεμαχίζω - αποκτώ παράνομη πρόσβαση σε δίκτυο υπολογιστών»] **δίκτύωμα** (το) {δικτυώμ-ατος [-ατα. -άτων} ΤΕΧΝΟΛ μεταλλική κατασκευή που μοιάζει με δίχτυ.

[ΕΤΥΜ Απόδ τού αγγλ. reticulation] **δίκτυώνω** ρ. μετβ {δικτύω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** ΤΕΧΝΟΛ εντάσσω (κάποιον) σε δίκτυο, *θα δικτυώσουν τις εταιρείες κοινής δραστηριότητας* 2. (μτφ.) εντάσσω (κάποιον) σε οργανωμένη ομάδα ατόμων με κοινά συμφέροντα και επιδιώξεις· (μεσοπαθ *δικτυώνομαι*) **3.** αποκτώ γνωστούς, που μπορούν να μου φανούν χρήσιμοι 4. συνδέομαι με δίκτυο (υπολογιστών, ραδιοτηλεοπτικό κ λπ): *έχει δικτυωθεί στο Ίντερνετ* **5.** (η μτχ. *δικτυωμένος, -η.* -ο) αυτός που έχει κύκλο γνωστών, που μπορούν να του φανούν χρήσιμοι: *αυτός είναι κα/Λ ~ στον πολιτικό χώρο*

[ΕΤΥΜ < μτγν. *δικτυοΰμαι (-όο-)* «συλλαμβάνομαι σε δίχτυ» < αρχ *δίκτυον* Οι σημερινές σημ. απευθείας από το νεοελλ. *δίκτυο[* **δικτύωση** (η) {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις, -ώσεων} **1.** ιι-χνολ η σύνδεση με δίκτυο (ραδιοτηλεοπτικό, υπολογιστών): *τεχνολογία δικτύωσης υπολογιστών || «η ~ των υπουργείων με τράπεζες πληροφοριών διεθνών οργανισμών»* (εφημ) 2. (μτφ) η σύναψη γνωριμιών που μπορούν να φανούν χρήσιμες *έχει εντυπωσιακή ~ στον πολιτικό κόσμο*

(καταχρ.) η σύνδεση με το διαδίκτυο, η διαδικτύωση **δικτυωτος,** -ή. -ό [μτγν.] κ. **δίχτυωτός** 1. αυτός που έχει σχήμα δίχτυού, που μοιάζει με δίχτυ: *~ κάλτσες 2. δικτυωτό* (το) πλέγμα από λεπτές ξύλινες ή μεταλλικές ράβδους, που διασταυρώνονται μεταξύ τους, σχηματίζοντας τετράγωνα ή ρομβοειδή ανοίγματα και χρησιμεύει ως χώρισμα ή παραπέτασμα ΣΥΝ καφάσι, καφασωτό, πέργκολα. — **δικτυωτά** επίρρ. **δικυκλίστής** (ο) [1891]. **δικυκλίστρια** (η) {δικυκλιστριών} ο οδηγός δίτροχου οχήματος (ποδηλάτου, μοτοσυκλέτας).

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. bicyclisie (νόθο σύνθ.)]. **δίκυκλος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει δύο κύκλους (τροχούς): *~ όχημα* ΣΥΝ δίτροχος 2. *δίκυκλο* (το) {δικύκλ-ου | -ων} όχημα με δύο τροχούς, το ποδήλατο ή η μοτοσυκλέτα.

[ΕΤΥΜ μτγν. < *δι-* (< αρχ. *δίς)* + *κύκλος* Το *δίκυκλο* αποδίδει το γαλλ. bicycle].

δικυλινδρος, -η (λόγ -ος). -ο [1888] ΤΕΧΝΟΛ (για μηχανή) αυτός που έχει δύο κυλίνδρους.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. bicylindrical (νόθο σύνθ)].

δίκωπος, -η. -ο -» δι-, -κωπος **δίλεπτος,** -η. -ο ► δι-, -λεπτός

δίλημμα (το) {διλήμμ-ατος **[** -ατα. -άτων} **1.** φίλος (στη Λογική) συλλογισμός που συνίσταται σε δύο αντιθετικές προτάσεις, από τις οποίες όποια και αν επιλεγεί θα έχει εξίσου θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα 2. (κατ' επέκτ) η κατάσταση αμηχανίας που προκαλείται από την ανάγκη επιλογής μεταξύ δύο κρίσιμων, εξίσου επιθυμητών ή επώδυνων λύσεων, *κρίσιμο / εκβιαστικό / πολιτικό ~ |[βρέθηκε σε ~ ποια από τις δύο προτάσεις να δεχθεί* · φρ *τεχνητό δίλημμα ο* εξαναγκασμός για την επιλογή μεταξύ δύο λύσεων, οι οποίες παρουσιάζονται δήθεν ως οι μόνες δυνατές. — **διλημματικός,** -ή, -ό [1861]. ΣΧΟΛΙΟ λ *δύο.*

[ΕΤΥΜ μτγν., αρχική σημ. «αμφισβητούμενη πρόταση», < δι- (< *δίς)* + *λήμμα,* με τη σημ «λογική πρόταση λαμβανομένη ως αληθής, προϋπόθεση» (Αριστοτέλης) < *λαμβάνω* ΙΙ λ. πέρασε. και σε ξέν γλώσσες, π χ αγγλ. dilemma, γαλλ diiemme κ.ά , από όπου προέκυψε (τον 17ο αι.) η συνήθης σημερινή σημ.]. **δίλιτρος,** -η, -ο -► δι-, -λιτρος **δίλοβος,** -η. -ο ► δι-, -λοβος

δίλοφος, -η. -ο [αρχ | 1. αυτός που έχει δύο λόφους · 2. (κυρ για πτηνά) αυτός που έχει δύο λοφία, **διμελής,** -ής, -ές ♦ δι-, -μελής **διμερής,** -ή^, -ές -> δι-. -μερής

διμεταλλικος, -ή, -ό |1894] **1.** ΤΕΧΝΟΛ αυτός που αποτελείται από δύο διαφορετικά μέταλλα με διαφορετικό συντελεστή διαστολής· ~ *έλασμα που χρησιμοποιείται στους θερμοστάτες* 2. ΟΙΚΟΝ αυτός που σχετίζεται με τον διμεταλλισμό (βλ λ)

(ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. bimetallique (νόθο σύνθ.)]. **διμεταλλισμός** (ο) [1848] ΟΙΚΟΝ νομισματικό σύστημα που ίσχυσε μέχρι το τέλος τού 19ου αι. και βασιζόταν σε διπλό μεταλλικό νομισματικό κανόνα, δηλ. στην παράλληλη χρήση χρυσού και αργύρου

ως μέσων συναλλαγής.
[ΕΙ ΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. bimetallisme (νόθο σύνθ.)]. **δίμετρος,** -η, -ο (μτγν.] **1.** αυτός που έχει διαστάσεις (μήκος, ύψος. πλάτος) δύο μέτρων · 2. μετρ (στίχος) που είναι γραμμένος σε δύο μέτρα · 3. μους αυτός που εκτείνεται σε δύο μέτρα · ~ *παύση*. **διμετωπος,** -η. -ο [μτγν] (μτφ.) αυτός που έχει δύο μέτωπα, που είναι στραμμένος προς δύο διαφορετικές κατευθύνσεις: *εξαπέ/.υσε ταυτόχρονα ~ επίθεση* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύο* **διμήνι** (το) (διμην-ιού [-ιών} (λαΐκ.) είδος σιταριού που θερίζεται δύο μήνες μετά τη σπορά του. Επίσης (διαλεκτ.) **διμηνιό. διμηνία** (η) -► δι-. -μηνία **διμηνιαίος,** -α, -ο -► δι-, -μηνιαίος **διμηνίτικος,** -η. -ο αυτός που είναι δύο μηνών **δίμηνος,** -η, -ο -► δι-. -μηνος
δίμιτος, -η. -ο **1.** (ύφασμα) υφασμένο με δύο κλωστές, που έχει πυκνή ύφανση 2. *δίμιτο* (το) το ύφασμα τζιν (βλ λ)
[ετυμ μεσν. < *δι-* (< *δίς*) + *μίτος* «κλωστή, νήμα»], **διμοιρία** (η) [διμοιριών! στρατιωτικό (ή αστυνομικό) σώμα που απο- τελείται συνήθ από είκοσι τέσσερεις άνδρες: ~ *των Μ.Α. Τ.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύο*.
[ΕΤΥΜ αρχ , στη μτγν σημ. «ημιλόχιο», < *δι- {*< *δίς*) + *-μοιρία* < *μοῖρα].*
διμοιρίτης (ο) Ιμτγν.| {διμοιριτών} στραγ ο αρχηγός διμοιρίας, **διμορφία** (η) [1895] {διμορφιών} 1.η ύπαρξη δύο μορφών ή η εμφάνιση με δύο μορφές 2. χημ η ιδιότητα χημικών ενώσεων να παρουσιάζονται σε δύο διαφορετικές κρυσταλλικές καταστάσεις 3. γλώσς η παράλληλη χρονικά χρήση δύο μορφών τής ίδιας γλώσσας (λ.χ στη Ν Ελληνική, τής δημοτικής και τής καθαρεύουσας) Επίσης **διμορφισμός** (ο) [1888]. — **δίμορφος,** -η, -ο [μτγν.Ι * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *διγλωσσία* Γετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. dimorphic. Ο γλωσσ όρ. αποδίδει το αγγλ diglossia, που μερικές φορές μεταφέρεται εσφαλμένα ως *δι-γλωσσία* (βλ.λ.)Ι
δίνη (η) {δινών} **1.** περιστροφική κίνηση νερού ή ανέμου, που οφείλε- ται συνήθ. στη συνάντηση αντίθετων ρευμάτων συν στρόβιλος, (λαΐκ.) ρούφουλας. ανεμοστρόβιλος, ρουφήχτρα 2. (μτφ.) συναίσθημα, κατάσταση ή σειρά γεγονότων που προκαλούν ανωμαλία ή αναστάτωση: *η ~ τού πολέμου / τού πάθους*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο*. [ετυμ αρχ. < **Si-vF-a,* αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με το ρ. *δίεμαι* «κυνηγώ. καταδιώκω» δεν ευσταθεί ούτε από μορφολογικής ούτε από σημασιολογικής πλευράς Αν το ρ. *δινέω* (< **δϊ-νεΡ-ω < *δίνη)* θεωρηθεί ότι προέρχεται από χειλοϋπερωκό θέμα **qʷi-*, τότε, παρά τις φωνητικές δυσκολίες, θα μπορούσε να συσχετιστεί με το ρ. *βινέω* «οχεύοχ συνουσιάζομαι» (με υβριστική χρήση)], **δίνω** κ (λόγ.) **δίδω** (μτγν.Ι κ (διαλεκτ.) **δώνω** ρ. μετβ. [έδωσα (σπάν. έδωκα· να/θα δώσω), δόθηκα (να/θα δοθώ..., λόγ. μτχ δοθείς, -είσα, -έν), δοσμένος} 1. μεταβιβάζω (κάτι) από το χέρι μου στο χέρι (κάποιου άλλου): *δώσε μου τις φωτογραφίες που κοίταζες πριν || δώσε μου το αλάτι* συν (λόγ) εγχειρίζω ανί παίρνω· φρ (α) ***δίνω πίσω*** επιστρέφω (β) (μτφ.) ***δίνω (σε κάποιον) τα παπούτσια στο χέρι*** τον διώχνω με τον πλέον εξευτελιστικό τρόπο, τον αποπέμπω 2. (γενικά) προσφέρω, χορηγώ: *η εκδήλωση αυτή μας δίνει την ευκαιρία να σας ευχαριστήσουμε || δεν του έδωσε άδεια να λείψει για λίγες μέρες* 3. παρέχω, παραχωρώ (κάτι που μου ανήκει σε άλλον με ή χωρίς αντάλλαγμα): *θα μου δώσεις το φόρεμά σου για σήμερα το βράδυ,* [| (πα- ροιμ.) αλλού *τρως, αλλού πίνεις κι αλλού πας και το δίνεις* (για γυναίκα που απατά τον άνδρα ο οποίος τη συντηρεί, συνήθ. τον σύζυγό της)· ΦΡ. (α) ***δίνω ένα χέρι*** (μεσν φρ.) / ***ένα χεράκι*** προσφέρω τη βοήθειά μου: *θα μας δώσεις ένα χέρι στη μετακόμιση;* (β) ***δίνω στη δημοσιότητα*** γνωστοποιώ, ανακοινώνω (γ) ***(κάτι) δίνει και παίρνει*** (μεσν. φρ.) για κάτι που γίνεται σε μεγάλη έκταση, που γνωρίζει μεγάλη διάδοση τα *ναρκωτικά δίνουν και παίρνουν στην περιοχή μας* (δ) ***δίνω το αίμα μου (για κάποιον / κάτι)*** βλ. λ. *αίμα* (ε) ***δίνω και το βρακί μου για κάτι*** προσφέρω τα πάντα για να αποκτήσω ή να μου συμβεί κάτι **4.** (ειδικότ **)** αφήνω κληρονομιά, κληροδοτώ: ο *θείος του δεν είχε παιδιά και του έδωσε όλη του την περιουσία* 5. (για κηδεμόνες) επιτρέπω (στον κηδεμονευόμενο) να παντρευτεί ή αποφασίζω ποιον θα παντρευτεί: *έδωσαν την κόρη τους σ'ένα κακομαθημένο πλουσιόπαιδο* 6. πουλώ σε ορισμένη τιμή: *πόσο θα μου (το) δώσεις τελικά το αυτοκίνητο,* 7. απονέμω: *τα βραβεία μάς έδωσε ο πρόεδρος τής Σχολής* 8. αναθέτω: *τι δουλειά θα μου δώσεις να κάνω;* 9. πληρώνω, καταβάλλω (αμοιβή ή μισθό): *πόσα σου δίνει* τον *μήνα,* φρ **δεν *δίνω δεκάρα / δεκάρα τσακιστή / δυάρα*** αδιαφορώ εντελώς 10. προσποριζω, αποφέρω: *πόσο τόκο δίνει το κεφά/,αιό σου;* || *αυτή η περιοχή δίνει καλούς καρπούς || μια δουλειά που σου δίνει πολλά* 11. παρουσιάζω δημόσια, εκτελώ · διοργανώνω · ~ *ρεσιτάλ / συναυλία / παράσταση* || (μτφ.-ειρων) ~ *σόου / παράσταση* (γίνομαι θέαμα σε άλλους, διασκεδάζουν οι άλλοι μαζί μου) 12. (+ουσ.) σε φράσεις που δηλώνουν ό,τι και το αντίστοιχο ουσ., λ.χ. ~ *όρκο* (ορκίζομαι) / *υπόσχεση* (υπόσχομαι) / *δάνειο* (δανείζω) / *προσοχή* (προσέχω) κλπ. **13.** (στην προστ **δώσε)** βάλε δύναμη: ~ *κι άλλο και τα καταφέραμε!* (μεσοπαθ. ***δίνομαι***) **14.** παρέχομαι, μεταβιβάζομαι (σε κάποιον): *μου δίνεται η ευκαιρία να πετύχω τους στόχους μου || δίνονται δάνεια* || (λόγ) *δίδονται τα εξής στοιχεία* 15. (μτφ.) αφιερώνομαι σε κάτι με ζήλο *δόθηκε ολόψυχα στην επιστήμη του* **16.** (μτφ.) ανταποκρίνομαι στις ερωτικές επιθυμίες κάποιου *του δόθηκε χωρίς αναστολές* · ΦΡ (α) ***δίνω σημεία ζωής*** γνωστοποιώ την ύπαρξή μου: *ανησυχούν οι συγγενείς, γιατί δεν έχει δώσει σημεία ζωής* (αγνοείται η τύχη του) (β) ***δίνω τον λόγο μου / τον λόγο τής τιμής μου*** βλ λ. *λόγος* (γ) ***δίνω τόπο στην οργή*** (μεσν φρ) συγκρατώ τον θυμό μου, υποχωρώ, *μη θυμώνεις, δώσε τόπο στην οργή'[δ)* ***δίνω δρόμο / πόδι (σε κάποιον)*** διώ

χνω, απορρίπτω (κάποιον): *του 'δωσε δρόμο* (ε) ***δίνω ξύλο / ένσ χέρι ξύλο (σε κάποιον)*** χτυπώ (κάποιον): *κάθισε ήσυχος, γιατί θα σου δώσω ξύλο* (στ) ***δίνω (σε κάποιον) να καταλάβει*** βλ λ *καταλαβαίνω* (ζ) ***του δίνω και καταλαβαίνει*** βλ. λ. *καταλαβαίνω* (η) ***μου τη δίνει*** τρελαίνομαι, χάνω τα λογικά μου: *από τη στενοχώρια τού την έδωσε και δεν ήξερε τι έλεγε* (θ) ***(κάποιος Ι κάτι) μου τη δίνει*** (ι) (κάποιος/κάτι) με εκνευρίζει: - *η φάτσα του* (ιι) μου αρέσει υπερβολικά: *Μου τη δίνει αυτή η μουσική[1] Με φτειάχνει'* (ι) ***(κάποιος / κάτι) μου τη δίνει στα νεύρα*** (κάποιος/κάτι) με εκνευρίζει: ~ στα *νεύρα αυτός ο θόρυβος* (ια) ***δίνω μια (σε κάποιον)*** τον χτυπώ: *του 'δωσε μια που δεν ήξερε από πού του 'ρθε' ||* (απειλητικά) *να σου δώσω μια. να μάθεις!* (ιβ) (αργκό) ***του δίνω*** φεύγω αμέσως, ***δίνε του!*** φύγε αμέσως!, να του *δίνουμε όσο είναι καιρός'* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, θυμώνω.*
[ι ·.ι ΥΜ μεσν < μτγν *δίδω* < αρχ. *δί-δω-μι* (με ενεστ αναδιπλασιασμό)
θ. *δω- < Ι.Ε *do- «δίνω», πβ. σανσκρ da-da-mi, λατ dare, donum «δώρο», γαλλ. donner «δίνω» (< λατ. donare «δωρίζω»), ισπ. dar, ρουμ da, ιταλ. donare, πολ dac, αλβ dhane κ.ά. Ομόρρ. *δό-σις (-η), δό-της, δο-τήρ (-ας), δώ-ρο(ν)* κ ά Το μεσν. *δώνω* < αρχ. *δίδωμι*, από τον αόρ. *έδωσα*, που συνέπιπτε φωνητικά με εκείνον των ρ. σε -όνω, πβ. *πλήρωσα - πληρώνω, ύψωσα - υψώνω* κ.τ.ό. Η φρ *δίνω τόπο στην οργή* (ήδη μεσν) απαντά και στην Κ.Δ. *μή εαυτούς έκδικούντες, αγαπητοί, αλλά* δότε *τόπον τή οργή,* Ρωμ. 12.19]

δίνω - δίδω. Το αρχ. ρ. **δίδωμι** μεταπλάστηκε από ρ. σε **-μι** *(δίδωμι)* σε βαρύτονο ρ. σε **-ω (δίδω)** ήδη τον 3ο αι μ Χ , ενώ σε νεότερους χρόνους μεταπλάστηκε εκ νέου από ρ σε **-ω** *(δίδω) σε* ρ σε **-νω (δίνω),** σύμφωνα με μια γενικότερη τάση των ενεστωτικών τύπων τής Ελληνικής (πβ *κλείω* > κλείνω, *δέω* > *δένω. λύω* > λύνω, ενδύω > ντύνω, *φέρω* > *φέρνω, σπείρω* > *σπέρνω, στέλλω* > *στέλνω, πτύω* > *φτύνω* κ.ο.κ. κατά τα ρήματα σε **-νω:** *έφθασα - φθάνω* και ιδίως τα πολλά ρ τού τύπου *έζωσα - ζώνω, ίδρωσα - ιδρώνω·* σύμφωνα με τα τελευταία, σχηματίστηκε και προφορ.-διαλεκτ. τ. **δώνω** (από το **έδωσα)** Το *δίδωμι* / δίδω είχε δύο θέματα, ένα ισχυρό (μακρό) **δω-** και ένα ασθενές (βραχύ) **δο-.** Από το θ. **δω-** σχηματίστηκαν τα. **δώρο, δωρεά, δωρίζω, δωρητής, δωσίλογος** (όχι δοσίλογος!) κ ά. Από το θ **δο-** προήλθαν τα: **δόση** *(δόσις),* **δοτήρ** *(δόνειρα),* **δοτός, δοτική, δότης,** (δανειο)-δοτώ, (δάνειο)**-δότηση. δοσοληψία** κ ά.
Ενώ το απλό ρ. **δίδω** μεταπλάστηκε σε **δίνω.** τα περισσότερα σύνθετα διατήρησαν τον τ. **-δίδω** (πβ και δείχνω αλλά υπο-δεικνύω, *ρίχνω* αλλά *απορρίπτω* κ τ.ό) Παραδείγματα· **εκ-δίδω** *(έκδοση, εκδότης, εκδοτικός),* **παρσδίδω** *(παράδοση, παραδοτέος),* **δια-δίδω** *(διάδοση),* **κατα-δίδω** *(καταδότης, κατάδοση),* **(ανα)μετα-δίδω** *(μετάδοση).* **προ-δίδω** *(προδότης, προδοσία, προδοτικός),* **επι-δίδω** *(επίδοση, επίδομα),* **εν-δίδω** *(ενδοτικός),* **(αντ)απο-δίδω** *(απόδοση, αποδοτικός),* **προσ-δίδω.** Σύνθετα με το δίνω. **αναδίνω, παραδίνω / παραδίνομαι, ξεδίνω, προδίνω.**
Από τα παράγωγα *δότης / δοτός* σχηματίστηκαν επίσης πολλά σύνθετα σε **-δοτώ: επι-δοτώ** *(επιδότηση),* **λογο-δοτώ** *(λογοδοσία).* **μισθο-δοτώ** *(μισθοδοσία),* **πλειο-δοτώ** *(πλειοδοσία, πλειοδότης),* **εξουαιο-δοτώ** *(εξουσιοδότηση),* **συνταξιο-δοτώ** *(συνταξιοδότηση),* **προικο-δοτώ** *(προικοδότηση),* **γνωμο-δοτώ** *(γνωμοδότηση).* **κληροδοτώ** *(κ/<,ηροδοσία),* **πυρο-δοτώ** *(πυροδότηση),* **χρηματο-δοτώ** *(χρηματοδότηση, χρηματοδότης),* **ηλεκτρο-δοτώ** *(η?.εκτρο-δότηση),* **σηματο-δοτώ** *(σηματοδότηση, σηματοδότης),* **τροφο-δοτώ** *(τροφοδοσία, τροφοδότης).*
Όλοι οι τύποι τού ρήματος σχηματίζονται από τρία θέματα: **διν-** *(δίν-ω, έδινα, δίνομαι, δινόμουν),* **δωσ-** *(δώσω, έδωσα, έχω* δώσει, δώσε/δώστε; και **δοθ-** *(δοθώ. δόθηκα, έχω δοθεί, δόσου, δοσμένος)*

διό επίρρ. (αρχαιοπρ.) γι' αυτό, συνεπώς, *η ανάγκη λήψεως ενός τέτοιου μέτρου ήτο προφανής,* ~ *και εγένετο* ΣΥΝ κατά συνέπεια, γι' αυτό τον λόγο.
[ΕΙΥΜ αρχ < *δι*δ*< *διά* + ο, ουδ. τής αντωνυμίας *ος, ή, ό].* **Διογένης** (ο) {-η κ -ους} **1.** *ο Απο/Λωνιάτης* αρχαίος'Ελληνας φιλόσοφος (5ος αι. π Χ.), μαθητής τού Αναξιμένη 2. ο *Λαέρτιος*- αρχαίος Έλληνας ιστορικός τής φιλοσοφίας (3ος αι μ.Χ.) 3. ο *Σινωπεύς* ο αποκαλούμενος «Κύων» (400-325 π.Χ.)· ο γνωστότερος κυνικός φιλόσοφος **4.** ανδρικό όνομα
[ειυμ αρχ. < *διογενής«ο* γεννημένος από τον Δία» < *Ζευς* (γεν. *Λιός,* βλ. λ. *Ζευς)* + *-γενής* < *γένος*\ **διογκώνω** ρ. μετβ [διόγκ-ωσα, -ώθηκα, -ωμένος} **1.** μεγαλώνω τον όγκο (πράγματος) συν εξογκώνω, φουσκιόνω 2. αυξάνω (κάτι) πέρα από το κανονικό: *διογκώνει ακόμη περισσότερο την ήδη μεγάλη σπατάλη || «ο εργολάβος διόγκωσε τον προϋπολογισμό των έργων του»* (εφημ) 3. (μτφ.) προσδίδω σε κάτι μεγαλύτερη σημασία από όση έχει στην πραγματικότητα απελπίζεται *εύκολα, γιατί συνηθίζει να διογκώνει τα προβ/.ήματά του || τα Μ.Μ Ε. διόγκωσαν το περιστατικό και δημιούργησαν πανικό* **4.** (μεσοπαθ ***διογκώνομαι*** κ. λόγ. ***διογκούμαι)*** αυξάνω σε όγκο, αριθμό ή ένταση: *τα συνεχώς διογκούμενα οικονομικά εσωτερικά προβλήματα || ο αδένας διογκώνεται || η διογκούμενη οικο/.ογική και κοινωνική κρίση* ΣΧΟΛΙΟ λ *πληρώ* [ετυμ < αρχ. *διογκώ* < *δι(α)~ + όγκώ (-όω) < όγκος].* **διόγκωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ πληθ } 1. η αύξηση σε όγκο·
αδένα / κύστης / χρέους ΣΥΝ αύξηση 2. (μτφ) η παρουσίαση (γεγονότος, προσώπου, φήμης) σε μεγαλύτερες διαστάσεις από τις πραγματικές ΣΥΝ μεγέθυνση **διόδια** (τα) {διοδίων} **1.** τα τέλη που καταβάλλονται (κυρ. από τους οδηγούς μεταφορικών μέσων) για τη διέλευση από συγκεκριμένα οδικά σημεία (από γέφυρα, σήραγγα, διώρυγα κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) οι θυρίδες όπου καταβάλλονται τα παραπάνω τέλη: *έλεγχος τής Τροχαίας*

στα ~ των εθνικών οδών. ΣΧΟΛΙΟ λ *οδός.*
|ΕΤΥΜ Ιληθ τού μτγν *διόδιον* «πέρασμα, διάβαση» < αρχ. *δίοδος.* Η σημ. «τέλη χρήσεως εθνικών οδο>ν» αποδίδει το αγγλ tolls] δίοδος (η) {διόδ-ου | -ων, -ους} 1. (σπάν.) η διάβαση, το πέρασμα από τόπο σε τόπο ΣΥΝ διέλευση 2. (συνήθ συνεκδ) το μέρος από όπου μπορεί κανείς να περάσει από έναν τόπο σε άλλον· διάδρομος· *στενή / υπόγεια / θαλάσσια ~ || διάνοιξη διόδου* ΣΥΝ μονοπάτι 3. (ειδικότ.) στενός δρόμος ή πέρασμα **4.** ΦΥΣ ηλεκτρονικό εξάρτημα αποτελού- μενο από δύο ημιαγο)γούς που επιτρέπει τη διέλευση ρεύματος προς μία μόνο κατεύθυνση.
Ιετυμ αρχ < *δι(α)-* + *οδός*]
Διόδωρος (ο) {-ου κ. -ώρου} 1. *ο Σικελιώτης·* αρχαίος Έλληνας ιστοριογράφος (περ 90-20 π.Χ) 2. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.
(εγυμ αρχ.. αρχική σημ «δώρο τού Δία». < *Ζεύς* (γεν. *Διός,* βλ λ *Ζευς)* + *-δωρος* < *δώρον].* **δίοικα** (τα) 11859] {διοίκων] ΒΟΤ κατηγορία Φυτών τα οποία έχουν ξεχωριστά (σε άλλο άνθος) τα αρσενικά από τα θηλυκά όργανα [ΕΤΥΜ Αντιδάν.. < νεολατ diocca (πβ γαλλ dio'ique) < di- (< δι-) + -oeca < *-οικα* < αρχ *οίκος]* **διοίκηση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) 1.η διεύθυνση, η διαχείριση, ο τρόπος με τον οποίο διοικείται (κάποιος/κάτι): *η ~ στρατιωτικής μονάδας* < *σωματείου / κράτους / εταιρείας / επιχειρήσεων* συν διακυβέρνηση 2. το δικαίωμα ή η εξουσία κάποιου να διοικεί *ασκώ / ανα/.αμβάνω / παραχωρώ τη ~* 3. (συνεκδ.) το σύνολο των προσώπων που διοικούν υπηρεσία, οργανισμό, ίδρυμα, επιχείρηση, σωματείο κ λπ.. *νέα προσωρινή ~ διορίστηκε από τον πρόεδρο [Ιρωτοδι- κών |(συνήλθε εκτάκτως η ~ τού ιδρύματος* ΣΥΝ προϊστάμενη αρχή ΦΡ ***δημόσια διοίκηση*** βλ. λ *δημόσιος* 4. (συνεκδ) το κτήριο όπου στεγάζονται αυτοί που διοικούν διοικητήριο 5. υποδιαίρεση μιας χώρας για την καλύτερη άσκηση τής κρατικής εποπτείας ~ *Μακεδονίας* **διοικητήριο** (το) [1856] {διοικητηρί-ου j -ων} το κτήριο όπου εδρεύει ο διοικητής και άλλα διοικητικά όργανα, **διοικητής** (ο) [μτγν] {-ή κ -ού. κλητ. διοικητά}. **διοικήτρια** (η) [μτγν.] (διοικητρκόν) πρόσωπο που διευθύνει αρχή, υπηρεσία, οργανισμό κ.λπ.· ανώτατος προϊστάμενος ο ~ *τής Αστυνομίας / τής Εθνικής Τράπεζας* || ο *στρατιωτικός ~ των μονάδων τού 'Εβρου.* **διοικητικός,** -ή. -ό Ιμτγν 11. (α) αυτός που σχετίζεται με τον διοικητή ή τη διοίκηση· *~ υπηρεσία i ικανότητες / καθήκοντα ι τομέας / στέλεχος* (β) ***διοικητικό συμβούλιο*** το διαχειριστικό και εκπροσω- πευτικό όργανο τής ανώνυμης εταιρείας, τού οποίου οι πράξεις κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του θεωρούνται πράξεις τού νομικού προσώπου τής εταιρείας 2. (α) ***Διοικητικό Δίκαιο*** κλάδος τού Δημοσίου Δικαίου στο οποίο κατατάσσονται συστηματικά οι ειδικοί κανόνες δικαίου που εφαρμόζονται στη δημόσια διοίκηση (β) ***διοικητι-*** ᵏΠ ᵃ***ΡΧΠ*** (i) (υπό στενή έννοια) διοικητικό όργανο το οποίο ανήκει στο Δημόσιο και έχει αρμοδιότητα άσκησης δημόσιας εξουσίας (ii) (υπό ευρεία έννοια) κάθε διοικητικό όργανο που ανήκει σε οποιοδή- ποτε δημόσιο νομικό πρόσωπο (γ) ***διοικητική πράξη*** είναι η δήλωση βουλήσεως τού διοικητικού οργάνου με την οποία θεσπίζεται μονο- μερώς ένας κανόνας δικαίου, θεσπίζεται δηλ. μία νομική ρύθμιση με μόνη τη βούληση τού διοικητικού οργάνου (δ) ***διοικητική σύμβαση*** ιδιαίτερο είδος σύμβασης στο οποίο αθροιστικά: (i) τουλάχιστον ένα από τα συμβαλλόμενα μέρη είναι δημόσιο νομικό πρόσωπο (ii) το αντικείμενο τής σύμβασης έχει σχέση με την άσκηση δημόσιας υπηρεσίας με λειτουργική έννοια ή εξυπηρετεί δημόσιο σκοπό που καθορίζεται από τις σχετικές διατάξεις (iii) η κατάρτιση και η εκτέλεση τής σύμβασης υιέπονται, έστω μερικά, από κανόνες τού Διοικητικού Δικαίου ή η σύμβαση περιέχει όρους που δημιουργούν για το συμβαλλόμενο δημόσιο νομικό πρόσωπο ένα εξαιρετικό συμβατικό καθεστώς (ε) ***διοικητικό όρ^σνο*** είναι τα δημόσια όργανα τα οποία ασκούν δημόσια εξουσία θεσπίζοντας μονομερώς κανόνες δικαίου υποχρεώνοντας τα πρόσωπα στα οποία αυτοί απευθύνονται χωρίς τη βούλησή τους και εναντίον της 3. (ειδικότ) ***διοικητικός*** (ο), ***διοικητική*** (η) αυτός που αναφέρεται στις μη τεχνικές υπηρεσίες, ο υπάλληλος γραφείου: *μια υπηρεσία τού Ο.Τ.Ε. που απασχολεί δέκα διοικητικούς και πέντε τεχνικούς* 4. ***Διοικητικό*** (το) το συμβούλιο που διοικεί μια υπηρεσία *για το αίτημά σου είναι αρμόδιο το -* || *Διεύθυνση Διοικητικού* 5. ***Διοικητική*** (η) η διοίκηση επιχειρήσεων, το μάνατζμεντ (βλ λ). **– διοικητικ-ά / -ώς** [1854] επίρρ. **διοικώ** ρ. μετβ. {διοικείς . μτχ διοικών, -ούσα. -ούν | διοίκ-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος] διευθύνω, διαχειρίζομαι και ρυθμίζω συλλογικές ^υποθέσεις: *αύριο θα εκ/.εγεί η νέα διοικούσα επιτροπή* [| *διοίκησε με σύνεση τον οργανισμό* συν διευθετώ
[ΕΤΥΜ < αρχ *διοικώ,* αρχική σημ «φροντίζω τα τού οίκου μου». < *δι(α)-* + *οικώ (-έω)* < *οϊκος*\ διολισθαίνω ρ. αμετβ. {διολίσθησα] (λόγ.) 1. γλιστρώ και ξεφεύγω από την πορεία μου: *η οικονομία διο/ασθαίνει επικίνδυνα* || *«διολί- σθησε σε πολύ διαλλακτικότερες θέσεις»* (εφημ) 2. ΟΙΚΟΝ μειώνομαι σε αξία: *η δραχμή* διολισθαίνει *έναντι τού* δολαρίου.
[είυμ μτγν < αρχ *διο?ασθάνω* < *δι (α)-* + *όλισθάνω* (βλ. κ *ολισθαίνω) I*
διολίσθηση (η) [1883] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] (λόγ) 1. το γλίστρημα, η παρέκκλιση από την πορεία: *«οδηγεί την Ελλάδα σε - από τις κατοχυρωμένες θέσεις της»* (εφημ.) 2. (συνήθ.) ΟΙΚΟΝ η βαθμιαία μείωση τής αξίας νομίσματος, που προκαλείται από τις αλλαγές στις ισοτιμίες των νομισμάτων στη διεθνή χρηματαγορά: *~ τής δραχμής.* διόλου επίρρ. καθόλου, εντελώς: *~ απίθανο να τον συναντήσουμε* || *δεν έχασε ~ καιρό.*
[ειυμ < αρχ δΓ όλου < *δια + δλος).*

Διομήδης (ο) **1.** βασιλιάς τού Αργους, ήρωας τού Τρωικού Πολέμου 2. ανδρικό όνομα
[ι γυμ αρχ., αρχική σημ «η σκέψη τού Δία». < *Ζεύς* (γεν *Διός,* βλ.λ.) + *-μήδης* < *μήδος* «σκέψη, σχέδιο αποφάσεως» (πβ Μήδεια)], **διομολόγηση** (η) [μτγν] {-ης κ -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] (κυρ. στον πληθ) καθεστώς που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και που αφορούσε στην παροχή δικαιωμάτων και προνομίων σε πολίτες και προξένους ξένων χωρών, οι οποίοι ζού- σαν στην Τουρκία· το καθεστώς αυτό επεκτάθηκε αργότερα στις χώρες τής Απω Ανατολής – **διομολογώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}.
Διονυσία (η) γυναικείο όνομα.
Διονύσια (τα) [αρχ] {Διονυσίων} γιορτές στην αρχαία Αθήνα προς τιμήν τού θεού Διονύσου (με έντονο θρησκευτικό αλλά και δραματικό χαρακτήρα)· από αυτές θεωρείται ότι προήλθε και το αρχαίο ελληνικό θέατρο: *τα εν άστει / τα κατ' αγρούς ~.* **διονυσιάζομαι** ρ αμετβ [μτγν.Ι {διονυσιάσ-τηκα, -μένος] βακχεύω, οργιάζω, μεθοκοπώ. **διονυσιακός,** -ή, -ό {αρχ.] **1.** αυτός που αναφέρεται στον θεό Διόνυσο ή στα Διονύσια: **~** *λατρεία / πνεύμα / τελετή* **2.** (συνεκδ.) ενθουσιώδης. οργιαστικός κατ' αντιδιαστολή προς τον απολλώνιο (βλ.λ.): ~ /λεντι / *έκσταση*
διονυσιασμός (ο) η έξαψη των αισθήσεων που συνοδεύεται από ερωτικό οίστρο, η μανία για απολαύσεις ΣΥΝ βακχεία, ερωτομανία.
διονυσιαστής (ο) [μτγν.].
Διονύσιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** *ο Α/.ικαρνασσεύς* ρήτορας και ιστορικός που διέπρεψε στη Ρώμη (1ος αι. μ.Χ.) 2. ο *θραξ* Αλεξανδρινός γραμματικός και κριτικός (2ος αι. π.Χ.) **3.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας *Αγιος ~* ο *Αρεοπαγίτης, πολιούχος των Αθηνών* **4.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Διονύαης.** [ετυμ αρχ. < *Διόνυσος* (βλ λ)]
Διόνυσος (ο) {Διονύσου} ΜΥΘΟΛ. γυιος τού Δία και τής Σεμέλης, θεός τού κρασιού, τού γλεντιού και τής γονιμότητας [ει ΥΜ < αρχ *Διόνυσος / Διόννυσος / Ζόννυσος* < **Διόσ-νυσος,* αβεβ. ετύμου. Είναι βέβαιο ότι το α' συνθ. τού ονόματος προέρχεται από το *Ζεύς,* γεν. *Διός.* Ως προς το β' συνθ. έχουν διατυπωθεί πολλές υποθέσεις, από τις οποίες η πιο αληθοφανής το συνδέει με το *Νϋσα / Νύσσα,* όνομα νυμφών οι οποίες θεωρούνταν από τη μυθολογία ως τροφοί τού Διονύσου. Η αναγωγή τού θεού σε θρακικές και λυδικές πηγές δεν ενσταθεί μετά τη διαπίστωση τής ύπαρξής του ήδη στη μυκηναϊκή εποχή (πβ. μυκ di-wo-nu-so-jo, τ. γενικής)], **διοξίδιο** (το) 11887] (συνήθ. ορθ. *διοξείδιό)*]διοξιδί-ου | -ων] ΧΗΜ η ένωση χημικού στοιχείου με δύο άτομα οξυγόνου· ~ *τού άνθρακα ι τού αζώτου / τού πυριτίου.* ΣΧΟΛΙΟ λ *δύο, ξίδι.*
[F.ΤΥΜ < δι- (< *δις*) + οξίδιο (βλ.λ), απόδ. τού γαλλ. bi-oxyde| **διοξίνη** (η) {διοξινο)ν} ουσία εξαιρετικά τοξική και καρκινογόνος: *εντοπίστηκαν τροφές με διοξίνες* **— διοξινούχος,** -α, -ο.
{ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ dioxine < di- (< λατ di-< αρχ δυο /δι-) + -ox- (< ox-ygenc «οξυγόνο») + -ine]. **δίοπος** (ο) {διόπ-ου | -ων. -ους} υπαξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού (βλ λ βαθμός, πιν)
[ΕΤΥΜ αρχ < διέπωΐ **διοπτεύω** ρ. αμετβ. {διόπτευσα] (λόγ) **1.** παρατηρώ με διόπτρα **2.** (κατ' επέκτ) κατασκοπεύω, παρατηρώ ΣΥΝ εξετάζω **3.** ΝΑΥΤ βρίσκω τη γωνία που σχηματίζεται μεταξύ τής νοητής γραμμής παρατηρητή και ενός αντικειμένου (φάρου, κάβου κ λπ) και Βορρά (απόλυτη) ή πλώρης (σχετική) **διόπτευση** (η) [μτγν].
[ΕΙΥΜ αρχ. < *δι(α)-* + *όπτεύω* < θ όπ-, πβ παρακ. *δπ-ωπ-α* τού ρ. *ορώ*
(βλ λ *όψη)].*
δίοπτρα (τα) {διόπτρων} οι διόπτρες (βλ. λ. *διόπτρα).*
[ετυμ < αρχ *διοπτρον*< *δι(α)-* + *-οπτρον*< *θ. όπ-,* πβ παρακ. *όπ-ωπ- α,* ρ. *ορώ* (βλ. λ *όψη)}* **διόπτρα** (η) [μτγν.] {διοπτρών] **1.** οπτικό όργανο που αποτελείται από σύστημα ειδικών φακών για την παρατήρηση μακρινών αντικειμένων συν τηλεσκόπιο, κιάλι 2. ναυτ οπτικό όργανο λήψης διοπτεύσε- ων και το τηλεσκόπιο τού εξάντα (βλ.λ) **3.** (λόγ.) *διόπτρες* (οι) το ζεύγος των φακών που φορούν όσοι έχουν ελαττωματική όραση ή για την προστασία των ματιών από το φως τού ηλίου τα γυαλιά συν ματογυάλια. – **διοπτρικός,** -ή. -ό Ιμτγν]. **διοπτροφόρος,** -ος, -ο [1883] (λόγ.) **1.** αυτός που φέρει διόπτρα 2. (ειδικότ.) αυτός που φοράει γυαλιά.

διοπτροφόρος - γυαλάκιας. Όπως και σε άλλες περιπτώσεις, η αντίθεση λόγιου (λόγιας προελεύσεως) και δημοτικού τύπου δημιουργεί υφολογική αντίθεση. Εν προκειμένω. το μεν **διοπτροφόρος** λειτουργεί ως εύσημη λ, ενώ το **γυαλάκιας** ως κακόσημη. Με την πρώτη περιγράφουμε μια κατάσταση (ότι κάποιος φοράει γυαλιά για να βλέπει), με τη δεύτερη σχολιάζουμε αρνητικά (ειρωνικά. υποτιμητικά κ.λπ.) την ίδια κατάσταση.

διόραμα (το) [1841] {διοράμ-ατος | -ατα. -άτων] θέαμα κατά το οποίο τα όσα παριστάνονται δίνουν την ψευδαίσθηση τού πραγματικού λόγω τού κατάλληλου φωτισμού **διόραση** (η) Ιμεον.] {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.] ενορατική αντίληψη χωρίς τη μεσολάβηση των αισθήσεων **διορατικός,** -ή. -ό αυτός που έχει την ικανότητα να προβλέπει την έκβαση των πραγμάτων· οξυδερκής. ~ *πνεύμα* ΣΥΝ ενορατικός ΑΝΙ κοντόφθαλμος – **διορατικ-ά /-ώς** Ιμτγν] επίρρ [ΠΤΥΜ μτγν. < αρχ *διορώ* < *δι(α)-* + ορώ «βλέπω»]
διορατικότητα (η) [1884] {χωρ πληθ] η ικανότητα να προβλέπει κανείς την έκβαση των πραγμάτων.

διοργανικός, -ή, -ό αυτός που αφορά σε περισσότερα από ένα όργανα (σωματικά ή διοικητικά) ή οργανισμούς. **δϊοργανωνω** ρ μετβ [μτγν I {διοργάνω-σα.-θηκα,-μένος} μεριμνώ για την προετοιμασία και τη διεξαγωγή (εκδήλωσης, δραστηριότητας κ.λπ.) ~ *αγώνα / εκδρομή / συλ/^α/^ητήριο / εκδήλωση ι ημερίδα / φεστιβάλ* ΣΥΝ προετοιμάζω, επιμελούμαι, **διοργάνωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η προετοιμασία, η φροντίδα για τη διεξαγωγή, η ρύθμιση όλων των λεπτομερειών: ~ *αγώνων / συναυλίας / γιορτής / Ολυμπιάδας || έξοχη / φροντισμένη / πρόχειρη* ~ 2. (συνεκδ.) το σύνολο των δραστηριοτήτων σχετικά με ένα θέμα, η ίδια η εκδήλωση που προετοιμάστηκε: *η ~ κλείνει απόψε με μικρή γιορτή || οι ομάδες μας διακρίθηκαν στη διεθνή* ~ συν οργάνωση **διοργανωτής** (ο) [1871], **διοργανώτρια** (η) (18951 {διοργανωτριών} πρόσωπο που διοργανώνει μια (συνήθ ομαδική) δραστηριότητα. — **διοργανωτικός,**-ή, -ό [1886] **διόρθωμα** (το) [αρχ] Ιδιορθώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (συχνά στον πληθ) η μικρής εκτάσεως ή σημασίας επιδιόρθωση· *αν εξαιρέσω μερικά διορθώματα που πρέπει να γίνουν, το σπίτι βρίσκεται σε άριστη κατάσταση* ΣΥΝ επισκευή **2.** η διόρθωση (γραπτών, εργασιών κ.ά.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *διόρθωση*. **διορθώνω** ρ. μετβ {διόρθω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** επαναφέρω (κάτι) στην αρχική του καλή κατάσταση ή θέση, στο επιθυμητό σημείο· αποκαθιστώ, ο *τεχνικός προσπάθησε να διορθώσει τον ήχο στα μηχανήματα* ||[~ *τα χρώματα στην τηλεόραση || προσπαθεί να διορθώσει τ' αδιόρθωτα* (για ανεπανόρθωτη ζημιά)· ΦΡ *διορθώνω το λάθος / σφάλμα* προβαίνω σε επανορθωτική πράξη, αποκαθιστώ (ζημιά) ή αναγνωρίζω (σφάλμα): *προσπάθησε να διορθώσει το λάθος του, υπο- πίπτοντας σε* άλλο *λάθος* συν ισοφαρίζω, εξισορροπώ, (λαικ) πατσίζω 2. βελτιώνω, καλυτερεύω: *δεν διορθώνονται όλα από τη μια μέρα στην* άλλη 3. (για γραπτό κείμενο) (α) επισημαίνω τα λάθη και τις τυχόν παραλείψεις, σημειώνω το σωστό ~ *τυπογραφικά δοκίμια* (β) (καταχρ.) βαθμολογώ αφού σταθμίσω τα θετικά και αρνητικά στοιχεία κειμένου εξετάσεων. ~ *τα διαγωνίσματα / τα γραπτά / τις εκθέσεις των μαθητών* 4. (για πρόσ) σωφρονίζω χρησιμοποιώντας τιμωρία· συνετίζω: *έννοια σου και θα σε διορθώσω!* ** σχολιο λ. *διόρθωση, κάνω* |ΕΤΥΜ. < αρχ *διορθώ (-όω)* < δι (α)- + *όρθώ* < *ορθός).* **διόρθωση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η επισήμανση των ατελείων, σφαλμάτων και η αποκατάστασή τους. *η ~ των χρωμάτων σε ένα σχέδιο στον υπολογιστή ||{ η ~ τής συμπεριφοράς κάποιου || η ~ τής θέσης των παρουσιαστών στο στούντιο || η ~ τής πορείας σκάφους* συν αποκατάσταση, επανόρθωση 2. (σε γραπτό κείμενο) η εύρεση των λαθών και η αντικατάστασή τους με τον ορθό τύπο: *η ~ επιγραφής I ανακοίνωσης* 3. (ειδικότ.) η σημείωση των λαθών και η βαθμολόγηση ενός γραπτού (άσκησης, τεστ, διαγωνίσματος): *κάνω ~ || έχω πολλές εκθέσεις για ~* συν διόρθωμα 4. ΙΥΠΟΓΡ (α) η εύρεση των σφαλμάτων κειμένου που έγιναν κατά τη δακτυλογράφηση: *κάνω την πρώτη / δεύτερη ~* (β) (συνεκδ) το τυπογραφικό δοκίμιο πάνω στο οποίο έχουν σημειωθεί τα σφάλματα, *συγκεντρώνω τις ~ από τους διορθωτές* (γ) (συνεκδ.) **διορθώσεις** (οι) τα σφάλματα που επισημαίνει ο διορθωτής *υπάρχουν πολλές ~ σε αυτή τη σελίδα* 5. (στην πλαστική χειρουργική) η επέμβαση για την αποκατάσταση δυσμορφιών ή για την επίτευξη τής επιθυμητής αισθητικά μορφής - *τής μύτης* — διορθώσιμος, -η. -ο [1858].

διόρθωση - διόρθωμα - επιδιόρθωση. Η λ **διόρθωση** χρησιμοποιείται για την πράξη τού **διορθώνω** και αναφέρεται γενικά σε επανορθωτικές παρεμβάσεις (διόρθωση σφαλμάτων, χαρακτήρων, μορφών συμπεριφοράς κ λπ.), ιδιαιτέρως δε αναφέρεται στην αποκατάσταση τής ορθότητας και τη βελτίωση τής γλωσσικής έκφρασης γραπτών κειμένων (εξετάσεων, βιβλίων, τυπογραφικών δοκιμίων κ.τ.ό). Το **διόρθωμα** (ιδιο)ς σε πληθ) αναφέρεται κυρίως σε επισκευές, για τις οποίες χρησιμοποιείται περισσότερο το **επιδιόρθωση (επιδιορθώσεις).**

διορθωτής (ο) [μτγν.], διορθώτρια (η) [διορθωτριών] 1. πρόσωπο που διορθώνει κάτι 2. (ειδικότ) πρόσωπο που ασχολείται με τη διόρθωση τυπογραφικών δοκιμίων διορθωτικος, -ή, -*ό* [αρχ.) 1. αυτός που σχετίζεται με τη διόρθωση ή τον διορθωτή: ~ *παρέμβαση / ρυθμίσεις / πρόγραμμα ι ποσό* (που συ- μπεριλαμβάνεται στον μισθό εργαζομένου ως αντιστάθμισμα τού πληθωρισμού) || *λευκή ~ ταινία* 2. *διορθωτικό* (το) ειδικό υγρό ή ταινία που χρησιμοποιεί κανείς κατά το γράψιμο, για να σβήνει τα λάθη 3. *διορθωτικά* (τα) η αμοιβή τού διορθωτή τυπογραφικών δοκιμίων

4. ΦατοΓΡ *διορθωτικό φίλτρο* το αντισταθμιστικό φίλτρο (βλ. λ. *αντισταθμιστικός)* — διορθωτικά επίρρ. διορία (η) διωρία

διορίζω ρ. μετβ. {διόρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} τοποθετώ (κάποιον) επίσημα σε ορισμένη θέση (συνήθ εργασιακή): *η κυβέρνηση διόρισε πολλούς εκπαιδευτικούς φέτος || ο υπουργός διόρισε επιτροπή για τη μελέτη τού θέματος || «ο Μπ. Γιέ/,τσιν διόρισε νέο πρωθυπουργό στη θέση τού Γ. Ιριμακόφ»* (εφημ.).

[ΕΤΥΜ αρχ . αρχική σημ. «διαχωρίζω, προσδιορίζω (αποσαφηνίζοντας τις διαφορές)». < *δι(α)- + ορίζω.* Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. designer]

διορισμός (ο) [αρχ.] 1. η επίσημη τοποθέτηση σε ορισμένη θέση· (ει- δικότ.) η πρόσληψη στο Δημόσιο ο *υποψήφιος βουλευτής υποσχέθη- κε διορισμούς σε πολλούς ψηφοφόρους του μόλις εκλεγεί || έγκριση διορισμού || καταγγέλθηκαν παράνομοι ~ στις Λ.Ε.Κ.Ο.* 2. (συνεκδ) το έγγραφο με το οποίο κοινοποιείται αυτή η τοποθέτηση: *ήρθε ο ~ μου*

διοριστήριο (το) [διοριστηρί-ου | -ων} το επίσημο έγγραφο με το οποίο ανακοινώνεται ο διορισμός (στο Δημόσιο), **διόρυξη** (η) {-ης κ. -ύξεως | -ύξεις, -ύξεων} η εκσκαφή, η διάνοιξη τάφρου, η κατασκευή διώρυγας. - -

διορύσσω ρ fapx.J.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *διόρυξις* < αρχ. διορύσσω < *δι(α)- + ορύσσω* / -ττω (βλλ)[.^

διοσημία (η) {διοσημιών} (λόγ) φυσικό ή καιρικό φαινόμενο (λχ. ανεμοστρόβιλος, έκλειψη Ηλίου, βροντή, σεισμός κ.λπ.), που οι αρχαίοι αντιμετώπιζαν σαν μήνυμα από τους θεούς ή οιωνό που προα- νήγγελλε το μέλλον

[ΕΤΥΜ αρχ. < *διο-* (< *Ζεύς,* γεν *Λιός)* + *-σημία* < *σήμα].* **Διοσκουρίδης** κ **Διοσκορίδης** (ο) γνωστός γιατρός τής αρχαιότητας (1ος αι μ Χ), συγγραφέας τού έργου *Περί ύλης ιατρικής.* [ΕΙΥΜ μτγν. κύρ. όν < αρχ. *Διόσκουροι* (βλ λ)]

Διόσκουροι (οι) {-ων κ. -σκούρων, -ους κ. -σκούρους} 1. ΜΥΘΟΛ Ο Κά- στωρ και ο Πολυδεύκης, δίδυμοι γιοι τού Δία και τής Λήδας, οι οποίοι έλαβαν μέρος στην Αργοναυτική Εκστρατεία και στο κυνήγι τού Καλυδωνίου κάπρου· θεωρούνται προστάτες όσων κινδυνεύουν, κυρ. στη θάλασσα, αφότου ο Δίας τους μεταμόρφωσε σε αστερισμό *(Δίδυμοι)* 2. (μτφ ως χαρακτηρισμός) δίδυμοι ή στενοί, αχώριστοι φίλοι

3. ΑΣΤΡΟΝ ο αστερισμός των Διδύμων (βλ. κ λ *Κάστωρ, Πολυδεύκης, δίδυμος)*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *Διός κούροι* «οι γιοι τού Δία» < *κούρος* (βλ λ.)], **διότι** σύνδ (λόγ.) γιατί, επειδή: *η αποτυχία του ήταν αναμενόμενη,* - δεν *είχε προετοιμαστεί επαρκώς* ΣΥΝ για τον λόγο ότι, καθότι, καθόσον, αφού, λόγω τού ότι. *■ · ΣΧΟΛΙΟ λ *γιατί, αιτία.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *δι(α)- + ότι,* από φρ. όπως *διά (τούτο) ότι..*] **διούρηση** (η) [1876] {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων} ΙΑΤΡ η απέκκριση ούρων.

[ΕΤΥΜ Ηλληνογενής ξέν όρ., < γαλλ diurese] **διουρητικός,** -ή, -ό **1.** ΙΑΤΡ αυτός που διευκολύνει την ούρηση **2.** ΦΑΡΜ ***διουρητικά (φάρμακα)*** ουσίες που ενεργούν στους νεφρούς και συντελούν στην αύξηση τής απέκκρισης ούρων από τον οργανισμό (συνήθ. έπειτα από πνευμονικό οίδημα ή αρτηριακή υπέρταση). ΙΕΤΥΜ αρχ < *διουρώ* < *δι(α)- + ούρώ (-έω)].*

διόφθαλμος, -η. -ο [1886] (λόγ.) **1.** αυτός που έχει δύο μάτια **2.** ***διόφθαλμη όραση*** η ιδιότητα τής όρασης να παρουσιάζει τα αντικείμενα μονά, ενώ στα μάτια σχηματίζονται διπλά είδωλα. — **διοφθαλμικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ (vision) binoculaire]. **διοχετεύσιμος,** -η. - ο αυτός που μπορεί να διοχετευθεί μεταβιβά- σιμος ΑΝΤ αδιοχέτευτος.

διοχετεύω ρ μετβ, (διοχέτευ-σα, -θηκα (καθημ -τηκα),-μένος} **1.** μεταφέρω μέσω αγωγού. - *υγρό / αέριο / ηλεκτρικό ρεύμα* 2. (μτφ) μεταδίδω με έμμεσο και ελεγχόμενο τρόπο. ~ *ναρκωτικά / ειδήσεις / πληροφορίες σε (κάποιον)* || τα κονδύλια *θα διοχετευθούν προς χώρες τής Α. Ευρώπης* || ~ *την ενεργητικότητά μου στον αθ?.ητισμό* 3. (α) προωθώ ή διευκολύνω την κυκλοφορία ενός προϊόντος· τα *βαποράκια διοχετεύουν την ηρωίνη στις πιάτσες* των *ναρκομανών* (β) κατευθύνω (κάποιον) σε συγκεκριμένο χώρο ή τομέα: το *κράτος διοχετεύει τους άνεργους στα σεμινάρια εξειδίκευσης* |Ι (κ μεσοπαθ.) *είναι μικρός ο αριθμός των πτυχιούχων που διοχετεύονται στα μεταπτυχιακά τού εσωτερικού.* ~ **διοχέτευση** (η)

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < δι(α> + *όχετεύω* < *οχετός]* **διπαράλληλος** (ο) ΝΑΥΤ όργανο μέτρησης και χάραξης των πορειών και διοπτεύσεων στον ναυτικό χάρτη

δίπατος, -η, -ο [μεσν.] **1.** (για οικοδομήματα) αυτός που έχει δύο πατώματα διώροφος· ~ *σπίτι* 2. (για σκεύη κ.ά.) αυτός που έχει δύο πυθμένες, δύο πάτους. ~ *δοχείο / βα?Λτσα* **διπίθάμος,** -η, -ο > δι-, -πίθαμος

δίπλα επίρρ. **1.** παραπλεύρως, πλάι. *κάθισε* **~** *στο τζάκι* **||** *προχωρούσαν δίπλα-δίπλα* (ο ένας πλάι στον άλλον, πολύ κοντά)· || (+γεν προσ. αντων.) *στάθηκε ~ μου* ΣΥΝ κοντά· ΦΡ (α) (μτφ.) ***στέκομαι δίπλα (σε κάποιον)*** συμπαραστέκομαι (σε κάποιον), υποστηρίζω (κάποιον): *ό,τι κι αν σου συμβεί, θα σταθώ δίπλα σου* (β) (αργκό) ***(την) πέφτω (από) δίπλα (σε κάποιον)*** πλησιάζω (κάποιον) με υστερόβουλους ή ανήθικους σκοπούς τα *βράδια σού την πέφτουν από δίπλα κάτι α/.ητόβι- οι κι αρχίζουν το ψηστήρι* · 2. (για σύγκριση) σε σχέση με: *η εργασία τους ~ στη δουλειά των άλλων ξεχωρίζει για την υψηλή της ποιότητα* ΣΥΝ εν συγκρίσει ΣΧΟΛΙΟ λ *υποχωρητικός.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < μτγν διπλά, από τον πληθ ουδ τού αρχ. επιθ. διπλοϋς·|.

δίπλα (η) {δύοχρ διπλών} **1.** η πτυχή υφάσματος, πτύχωση, *μια φούστα με πολλές* ~ ΣΥΝ πιέτα, σούρα · 2. γλύκυσμα από αβγά και αλεύρι, μελωμένο και πασπαλισμένο με τριμμένο καρύδι [ΕΤΥΜ. μεσν. < διπλώνω (υποχωρητ.)].

διπλανός, -ή. -ό **1.** αυτός που βρίσκεται δίπλα, πλαϊνός ~ *δωμάτιο / τραπέζι / σπίτι / πόρτα* **2.** ***διπλανός*** (ο), ***διπλανή*** (η) (α) πρόσωπο τού οποίου η κατοικία βρίσκεται δίπλα στη δική μας: *επέστρεψαν οι ~ από τις διακοπές* (β) πρόσωπο που στέκεται ή κάθεται δίπλα μας: ο *μαθητής αντέγραφε από τον ~ του*

[ΕΙΥΜ. < *δίπλα* + παραγ. επίθημα *-νός,* πβ. κ. *πλαΐ-νός],* **διπλαρώνω** ρ. μετβ |διπλάρω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** (λαικ.) πλησιάζω (κάποιον) με υστερόβουλους σκοπούς *με διπλάρωσε και μου ζητούσε δανεικά* ΣΥΝ πλευρίζω **2.** ΝΑΥΤ. φέρνω το πλοίο στο πλάι άλλου πλοίου ή κρηπιδώματος' πλευρίζω, *η βάρκα* διπλάρωσε *την αποβάθρα* ΣΥΝ. ακοστάρω — **διπλάρωμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < *διπλάρω (< δίπλα,* επίρρ) + -ώνω].

διπλασιάζω ρ. -+ δι-. -πλασιάζω

διπλασιασμός (ο) -► δι-, -πλασιασμός

διπλάσιος, -α, -ο —» δι-, -πλάσιος **διπλάσια** / **-ίως** επίρρ. -► δι-. -πλάσια / -ίως **δίπλευρος,** -η. -ο -* δι-, -πλευρος

διπλό- κ **διπλό-** κ **διπλ-** Ιμτγν] α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι υπάρχει ή γίνεται δύο φορές το ίδιο *διπλο-σάγονο, διπλο-γραφία, δι- πλο-κλειδώνω, διπλό-τυπο* **δίπλοβάρδια** (η) {χωρ γεν. πληθ.} **1.** η διπλή βάρδια *σήμερα θ' αργήσει έχει ~ στο εργοστάσιο* 2. (ειδικότ.) η διεξαγωγή μαθημάτων το πρωί και το απόγευμα που ισχύει σε ορισμένα δημόσια σχόλεια. προκειμένου να εξυπηρετηθεί διπλός αριθμός μαθητών (λόγω έλλειψης χώρου, υλικοτεχνικής υποδομής κ λπ) **διπλογενής,** -ής, -ές [1889] {διπλογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} ΓΛΩΣΣ. (για όνομα) αυτός που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε δύο γένη με την ίδια σημασία, π χ *η έ/Λκα - ο έλικας, ο σωλήνας - η σωλήνα, ο τζίτζικας το τζιτζίκι, η μελάνη το μελάνι.*

διπλογραφία (η) [18461 {διπλογραφιών} η τήρηση λογιστικών βιβλίων με χρέωση ενός λογαριασμού και αντίστοιχη πίστωση άλλου

διπλογραφικά επίρρ, **διπλογράφος** (ο/η) [1849], **διπλογραφικός,** -ή,-ό [1892].

δίπλόγραφο (το) [1833] {διπλογράφ-ου [-ων] (στη λογιστική) διπλό αντίγραφο

διπλοδοντικός, -ή, -ό συνήθ. στη φρ *διπλοδοντικά σύμφωνα* τα συριστικά σύμφωνα, **διπλοεγγεγραμμένος,** -η, -ο κ **διπλογραμμένος 1.** αυτός που έχει γραφεί δύο φορές. ~ *σελίδα* 2. (ως ουσ.) πολίτης που -είτε από λάθος είτε σκόπιμα- είναι γραμμένος σε δύο εκλογικούς καταλόγους, και στον τόπο καταγωγής και στον τόπο διαμονής του. **διπλοείδής,** -ής, -ές {διπλοειδ-ούς [-είς (ουδ -ή)} βιολ (για πυρήνα, κύτταρο, οργανισμό) αυτός που περιέχει τον συνολικό αριθμό χρωμοσωμάτων, δηλ ένα ζεύγος από κάθε είδος (πβ. λ *απλοειδής, πολυ- πλοειδής)* ΣΧΟΜΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[είυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ. diploide]. **διπλοθεσία** (η) {διπλοθεσιών} η κατάληψη δύο θέσεων εργασίας, στον ίδιο ή σε διαφορετικό χώρο, από τον ίδιο εργαζόμενο **διπλοθεσίτης** (ο) {διπλοθεσιτών}, **διπλοθεσιτισσα** (η) {διπλοθε- σιτισσών} δημόσιος υπάλληλος που. κατά παράβαση τού νόμου, κατέχει ταυτόχρονα δύο εργασιακές θέσεις, **δίπλοκαθίζω** ρ. αμετβ. {διπλοκάθισ-α. -μένος} **1.** κάθομαι με διπλωμένα τα πόδια **2.** στρογγυλοκάθομαι (βλ.λ.) ΣΥΝ καλοκάθομαι **διπλοκατοικία** (η) {διπλοκατοικιών} κτίσμα που περιλαμβάνει δύο ανεξάρτητες κατοικίες: *στην περιοχή υπάρχουν κυρίως μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες* **διπλοκλειδώνω** ρ. μετβ. {διπλοκλείδω-σα, -θηκα, -μένος} κλειδώνω στρέφοντας το κλειδί δύο φορές στην κλειδαριά, συνεπώς κλείνω με ασφάλεια ΣΥΝ διπλομανταλώνω **δίπλόκλίτος,** -η. -ο γλωσς (ουσιαστικό) αρσενικού γένους, που στον πληθυντικό αριθμό αλλάζει γένος και ακολουθεί επομένως άλλη κλίση. ο *πλούτος τα πλούτη* | | ο *βράχος* - οι *βράχοι* ι *τα βράχια* **διπλοκράτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η κράτηση τής ίδιας θέσης (σε μέσο μεταφοράς, θέατρο κ λπ) για δύο διαφορετικά πρόσωπα

διπλομανταλώνω ρ. μετβ [μεσν.] (διπλομαντάλω-σα,-θηκα.-μένος} διπλοκλειδώνω (βλ λ) **διπλοπαρκάρισμα** (το) {διπλοπαρκαρίσμ-ατος j -ατα, -άτων) το παρ- κάρισμα οχήματος δίπλα σε ήδη σταθμευμένο όχημα έτσι, ώστε να σχηματίζεται διπλή σειρά, αντίθετα προς τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας

διπλοπενιά (η) **1.** τρόπος παιξίματος μουσικού κομματιού στο μπουζούκι, που συνδυάζει νότες πρίμο-σεκόντο: *«να σου παίξω μπουζου- κάκι μ'όμορφη ~»*(λαικ τραγ) 2. ο δεξιοτεχνικός τρόπος παιξίματος τού μπουζουκιού, *άσος τής* **διπλοπόδι** επίρρ.· με σταυρωμένα πόδια, σταυροπόδι, **διπλοπρόσωπος,** -η. -ο [18091 διπρόσωπος (βλλ). — **διπλοπροσωπία (ν\)** [18791

διπλός, -ή. -ό **1.** αυτός που αποτελείται από δύο όμοια μέρη: ~ *πόρτα ! κουρτίνα / τζάμι / διαφορικό* | | *ξυριστική μηχανή με ~ λεπίδες* · ΦΡ (α) (στον λόγ. τ. *διπλούν)* ***εις διπλού ν*** (για έγγραφο) σε δύο όμοια αντίτυπα: *να έχεις μαζί σου την αίτηση* ~ (β) ***τα βλέπω διπλά*** έχω μεθύσει και δεν βλέπω κανονικά τα πράγματα, βλέπω τα αντικείμενα με είδωλα: *μόλις πιω δυο ποτηράκια, αρχίζω να* ~ 2. δύο φορές μεγαλύτερος σε μέγεθος, ποσότητα, έκταση ή πάχος διπλάσιος: ~ *μισθός / τιμή / έξοδα* / /^εωφορείο / *μερίδα / τεύχος περιοδικού* (με περισσότερες. όχι κατ' ανάγκην διπλάσιες, σελίδες)][*έγινε* ~ (πάχυνε υπερβολικά) | | *καφές / ουίσκι / κονιάκ / μερίδα / σουβλάκι* (με δύο πίτες) | | - *δίσκος / C D ι κασέτα* (που αποτελούνται από δύο δίσκους / C.D. / κασέτες με μουσική ή τραγούδια) 3. κατάλληλος για δύο άτομα: ~ *κρεβάτι / κουβέρτα / ποδήλατο* · ΦΡ (α) ***και τού χρόνου διπλός!*** ευχή σε άγαμο να παντρευτεί εντός τού έτους (β) ***και τού χρόνου διπλή!*** ευχή σε έγγαμη γυναίκα να αποκτήσει παιδί 4. αυτός που ανα- φέρεται σ*' δύο θέματα ταυτόχρονα ή γίνεται παράλληλα με κάτι άλλο: ~ *συνομιλίες, για το Κυπριακό και την υφαλοκρηπίδα τού Αιγαίου* [[*διεξάγονται ~ εκλογές, εθνικές και ευρωεκ/,ογές* **5.** (κυριολ κ. μτφ.) χωρισμένος στα δύο, διχασμένος. ~ *δρόμος / προσωπικότητα* φρ (α) ***δρόμος διπλής κατευθύνσεως*** δρόμος που επιτρέπει τη διέλευση οχημάτων σε δύο αντίθετες κατευθύνσεις (β) ***διπλή διαχωρι- ατική (γραμμή)*** οδική σήμανση με τη μορφή δύο λευκών παράλληλων γραμμο)ν που χωρίζουν στα δύο το οδόστρωμα δρόμων διπλής κατευθύνσεως, δηλώνοντας ότι απαγορεύεται η καταπάτησή τους από τα διερχόμενα οχήματα 6. αυτός που εμφανίζεται με δύο διαφορετικές μορφές ~ *αόριστος ενός ρήματος / μετοχή / σημασία* [] *παίζω ~ πα ραλλαγή στο ΓΙΡΟ-ΠΟ* (σημειώνω δύο διαφορετικές προβλέψεις για το αποτέλεσμα ενός αγώνα, π χ. IX. Χ2) 7. (μτφ) διφορούμενος ή υποκριτικός, *κάνω ~ ζωή* | | *παίζω - παιχνίδι* 8. (εμφατ για συναισθήματα) πολύ έντονος, ισχυρός ή που προέρχεται από δύο πηγές: ~ *χαρά / πόνος / πένθος* | | *η επιτυχία του είναι για μας ~ χαρά. και γιατί είναι γυιος μας και γιατί δόξασε την Ελλάδα* 9. διπλωμένος στα δύο: *κρύωνε κι έβαλε την κουβέρτα* ~ 10. ***διπλό*** (το) (α) ΑΘΛ αγώνας προπόνησης, κατά τον οποίο οι παίκτες μιας ομάδας χωρίζονται στα δύο και παίζουν σε όλη την έκταση τού γηπέδου ανάμεσα στις δύο εστίες (γενικότ.) αγώνας μεταξύ δύο ομάδων σε όλη την έκταση τού γηπέδου ΑΝΙ μονό (.β) (στο ΙΙΡΟ-ΠΟ) το σημείο 2. που δηλώνει νίκη τής ομάδας που αναφέρεται δεύτερη (επειδή παίζει εκτός έδρας) στο δελτίο με τους αγώνες των προγνωστικών ποδοσφαίρου: *στο ΓΙΡΟ-ΠΟ ήρθαν πολλά ~ αυτή την Κυριακή* | | *παίζω μια ομάδα / έναν αγώνα* ~ (σημειώνω 2. ότι θα έρθει «διπλό», θα νικήσει η ομάδα που παίζει εκτός έδρας) ΣΥΝ δύο (γ) (στα ζάρια, στα χαρτιά) ο αριθμός δύο: *ρίχνω κάτο) το* ~ (το χαρτί με τον αριθμό «δύο») | | *φέρνω διπλές* (ζαριά όπου τα δύο ζάρια δείχνουν στην επάνω επιφάνειά τους τον αριθμό «δύο») Επίσης (λόγ) **διπλούς,** -ή. -ούν [αρχ.].

[ΠΤΥΜ μτγν. < αρχ *διπλούς* < <5ι- (< *δίς)* + *-πλούς* < *-πλόος,* για το οποίο βλ. λ απλούς].

-διπλός, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν (με έμφαση) πόσες φορές έχει αυξηθεί κάποιος/κάτι: *τετρά-δι- πλος. πεντά-διπλος* [hl'ΥΜ Β'συνθ τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (λχ. μτγν. *τετρά-διπλος).* που προέρχεται από το αρχ. *διπ/.οῦς / διπλός* (βλ λ)] **διπλοσάγονο** (το) η συσσώρευση πάχους κάτω από το κανονικό σαγόνι, που δίνει την εντύπωση δεύτερου σαγονιού ΣΥΝ προγούλι, **διπλοσκοπιά** (η) η φύλαξη χώρου από δύο σκοπούς, έναν ακίνητο και έναν μετακινούμενο — **διπλοσκοπός** (ο) **διπλοτυπία** (η) {διπλοτυπιών} ΓΛΩΣΣ η ύπαρξη δύο διαφορετικών τύπων στην ίδια λέξη: *χτυπώ - κτυπώ. σιτάρι - στάρι, κυβέρνησης* - κυ- *βερνήσεως* ΣΥΝ διτυπία **διπλότυπος,** -η, -ο [1833] **1.** ΓΛΩΣΣ αυτός που έχει διπλό τύπο: **~** *σύνθετα* (λ.χ. καρδιοχτύπι - χτυποκάρδι) · 2. τυπωμένος σε δύο αντίτυπα. ~ *απόδειξη* 3. ***διπλότυπο*** (το) (α) βιβλίο έντυπων αποδείξεων πληρωμής ή παραλαβής, που αποτελείται από όμοια (ανά δύο) δελτία / φύλλα, το ένα από τα οποία παραμένει στο βιβλίο (β) (συνεκδ.) το φύλλο που παραμένει στο βιβλίο αποδείξεων το στέλεχος, **διπλούς,** -ή. -ούν -► διπλός

διπλόφαρδος, -η. -ο αυτός που έχει φάρδος διπλάσιο από το κανονικό: ~ *ύφασμα* ΑΝΤ μονόφαρδος **διπλοψηφίζω** ρ. αμετβ 11892] Ιδιπλοψήφισα} ψηφίζω, κατά παράβαση τού νόμου, δύο φορές στην ίδια εκλογική αναμέτρηση (συνήθ. σε διαφορετικά εκλογικά τμήματα). — **διπλοψηφία** [1840) κ. **διπλοψήφιση** (η) [1891] κ **διπλοψήφισμα** (το), **δίπλωμα** (το) {διπλώματος | -ατα. -άτων] **1.** το τσάκισμα (στα δύο, τέσσερα κ.λπ), ώστε η αρχική επιφάνεια να γίνεται κάθε φορά διπλή· το ~ τοι5 *σεντονιού / των ρούχων / τού φύλλου τής πίτας* 2. το περιτύλιγμα με διαδοχικά τσακίσματα, *χαρτί διπλώματος* (συνηθέστ περιτυλίγματος) ΣΥΝ τύλιγμα, αμπαλάζ · 3. έγγρα<οο με το οποίο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή άλλος επίσημος οργανισμός πιστοποιεί την επιτυχή ολοκλήρωση κύκλου σπουδών ή την επάρκεια υποψηφίου αντι- στοίχως. *πήρε το ~ του από το Πολυτεχνείο* | | *πήρα το ~ οδήγησης* | | *διδακτορικό ~* jj *έκανε επέκταση τού - οδήγησης, από ερασιτεχνικό σε επαγγελματικό* ΣΥΝ πτυχίο, άδεια φρ (α) (ειδικότ.) ***παίρνω δίπλωμα*** κρίνομαι άξιος ή κατάλληλος για (κάτι), επιτυγχάνω σε σχετική εξέταση: ~ *οδήγησης / μηχανικού / δασκάλου* (β) ***αναμνηστικό / τιμητικό δίπλωμα*** έγγραφο που αναγνωρίζει επίσημα ιδιότητα ή τίτλο τού υποψηφίου και δίνεται προς τιμήν του (γ) ***δίπλωμα ευρεσιτεχνίας*** προνομιακό έγγραφο που παρέχει το κράτος σε εφευρέτη για την κατοχύρωση και αποκλειστική εκμετάλλευση τής εφεύρεσής του

4. (στην παλαιογραφία) έγγραφο διπλωμένο ώστε να ασφαλίζεται το περιεχόμενό του και να βεβαιώνεται η γνησιότητά του με την επίθεση σφραγίδας

[ΕΙΥΜ αρχ. < *διπλώ (-όω)* < *διπλούς* Από τη μτγν. σημ. τού διπλωμένου εγγράφου η λ δήλωσε αργότερα και το πιστοποιητικό ορισμένης ικανότητας (π.χ. οδήγησης) ή το πτυχίο Με αυτή τη σημ. η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, π χ. αγγλ diploma, γαλλ diplome κ.ά [. **διπλωμάτης** (ο/η) [1851] {διπλωματών} **1.** επίσημος αντιπρόσωπος μιας κυβέρνησης σε ξένη χώρα· (συνήθ.) ανώτερος υπάλληλος τού Υπουργείου Εξωτερικών, που ασχολείται με τη διαχείριση εξωτερικών υποθέσεων τού κράτους: ~ *καριέρας 2.* (μτφ.) πρόσωπο επιτήδειο και επιδέξιο σε συνεννοήσεις ή διαπραγματεύσεις 3. (κατ' επέκτ.) πονηρός. διπρόσωπος άνθρωπος.

[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ dipiomate < diplomatique < νεολατ. diplomatics (όπως μαρτυρείται σε τίτλο βιβλίου τού 1681: *De* re *diplomatica)*

λατ. diploma < αρχ *δίπλωμα* (βλ λ). επειδή οι διπλωμάτες επέδιδαν τα διαπιστευτήριά τους σε διπλωμένα έγγραφα| **διπλωματία** (η) [1871| {διπλωματιών] 1.το έργο και η ιδιότητα τού διπλωμάτη: *μυστική / διεθνής* ~ | | *τις πολεμικές επιχειρήσεις διαδέχθηκε η* ~ 2. (συνεκδ.) το σύνολο των προσώπων και υπηρεσιών που ασχολούνται με τις διεθνείς σχέσεις ενός κράτους: *επιτυχία τής ελληνικής* ~ 3. (μτφ) ικανότητα και επιδεξιότητα σε συνεννοήσεις ή διαπραγματεύσεις *χρειάζεται υπομονή και για να πειστεί* 4. (μτφ.) ανειλικρίνεια, διπροσωπία **διπλωματικός,** -ή, -ό [1814J 1. αυτός που σχετίζεται με τη διπλωματία ή τους διπλωμάτες: ~ *ασυλία / λύση / αντιπρόσωπος / επιτυχία / ήττα / κύκλοι / δραστηριότητα / πηγή / ρόλος / πρωτοβουλία / παρασκήνιο* (j το *ζήτημα τακτοποιήθηκε διά τής ~ οδού* · φρ ***Διπλωματικό***

ΙΕΡΑΡΧΙΑ ΣΤΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
(από τον κατώτερο προς τον ανώτερο)

Ακόλουθος Πρεσβείας
Γραμματέας Πρεσβείας Γ'
Γραμματέας Πρεσβείας Β'
Γραμματέας Πρεσβείας Α'
Σύμβουλος Πρεσβείας Β'
Σύμβουλος Πρεσβείας Α
Πληρεξούσιος Υπουργός Β' Ί
Πληρεξούσιος Υπουργός Α > Πρεσβευτικές βαθμίδες
Πρέσβης J

Πρέσβης επί τιμή (πρέσβης που έχει συνταξιοδοτηθεί και του έχει δοθεί τιμητικά ο βαθμός τού πρέσβη· εάν δεν προέρχεται από τη διπλωματική υπηρεσία, λέγεται *πρέσβης εκ προσωπικοτήτων)*

** *Πρεσβευτές* χαρακτηρίζονται μόνον οι Πληρεξούσιοι Υπουργοί Α και Β' (τιμητικά προσφωνούνται *πρέσβεις)*

*** *Επιτετραμμένος,* οποιασδήποτε βαθμίδας διπλωμάτης αντικαθιστά τον πρέσβη, όταν απουσιάζει ή δεν υπάρχει

Πρεσβεία - Προξενείο

Πρεσβείες υπάρχουν μόνο στις πρωτεύουσες των κρατών και οι πρέσβεις προΐστανται των πρεσβειών εκπροσωπώντας τον πρόε- δρο τής Δημοκρατίας και την κυβέρνηση τής χώρας προέλευσης *Γενικά προξενεία* υπάρχουν σε πολλές μεγάλες πόλεις με αρμοδιότητες σχετικές με υποθέσεις πολιτών ενός κράτους σε ξένη χώρα (στην πόλη όπου διαμένουν, εμπορεύονται κ.λπ), καθώς και με θέματα τής ομογένειας.

Μόνιμες Αντιπροσωπίες

Υπάρχουν στις έδρες των Διεθνών Οργανισμών και σε αυτές προΐσταται διπλωμάτης πρεσβευτικής βαθμίδας *(Μόνιμος Αντιπρόσωπος, λ.χ* . στον Ο.Η.Η.)

Σώμα (συντομ Δ Ι) / *Διπλωματική Υπηρεσία* το σύνολο των διπλωματών σε μια χώρα 2. (μτφ) αυτός που ενεργεί με έξυπνο και προσεκτικό τρόπο ή με πονηριά; ~ *απάντηση* (που δεν φανερώνει σαφώς ποια είναι η άποψη, η θέση τού ομιλούντος, αλλά μπορεί να ερμη- νευθεί ποικιλοτρόπως) συν πανούργος · 3. φιλολ *διπλωματική* (η) κλάδος τής παλαιογραφίας που ασχολείται με την ανάγνωση και ερμηνεία διπλωμάτων ή άλλων επίσημων εγγράφων, που έχουν σωθεί σε χειρόγραφα και παπύρους · φρ *διπλωματική εργασία* η πτυχιακή εργασία σε ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα — διπλωματικά επίρρ.. διπλωματικότητα (η) [1896] (σημ. Ι. 2)

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. diplomatique], διπλωματούχος, -ος, -ο [1853] κάτοχος διπλώματος ανώτατης ή ανώτερης σχολής· πτυχιούχος - *μηχανικός τοϋ Πολυτεχνείου.* διπλώνω ρ μετβ κ. αμετβ. {διπλω-σα, -θηκα, -μένοςΙ ♦ 1. (μετβ.) τσακίζω (κάτι) σε δύο ή περισσότερα μέρη: *δίπλωσε την εφημερίδα και την έβα/.ε στην τσάντα του* συν μαζεύω, κάμπτω ♦ 2. (αμετβ.) μαζεύομαι στα δύο: *πονούσε τόσο πολύ η κοιλιά της, που δίπλωσε στα δύο* — δίπλωση (η) [αρχ.], διπλωτής (ο) [1890J, διπλωτικός, -ή, -ό κ διπλωτός, διπλωτά επίρρ

[ΕΙΥΜ < αρχ *διπλώ (-όω),* αρχική σημ. «διπλασιάζω». < *διπλούς.* II σημερινή σημ. είναι μτγν j διπλωπία (η)]1844] {χωρ πληθ.} ιατρ η διαταραχή τής όρασης, κατά την οποία ο ασθενής βλέπει τα αντικείμενα διπλά [ΠΤΥΜ < *διπλός* + *-ωπία.* πβ παρακ. *όπ-ωπ-α* (ρ. *όρώ* «βλέπω»), ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. diplopie]. διποδίζω ρ. αμετβ. {διπόδισα} (για υποζύγια) κινούμαι με διποδισιό (βλ λ).

διποδισμός (ο) ρυθμικός βηματισμός τού αλόγου, που γίνεται με διαδοχική ανύψωση και στήριξη των διαγώνιων ποδιών του δίποδος, -η, -ο 1. αυτός που στηρίζεται σε δύο πόδια, που έχει δύο υποστηρίγματα: ~ *πτερωτό / βάση / σκεύος* 2. *δίποδο* (το) [δίπόδ-ου | -ων} (α) ο άνθρωπος (β) τα πόδια τού αλόγου θεωρούμενα ανά δύο: *πρόσθιο / οπίσθιο* ~ σχολιο λ. *δύο.*

[εγυμ < αρχ *δίπους, -οδος*< *δι-*(< *δίς)* + ττους«πόδι») διπολικός, -ή. -ό 1. αυτός που έχει δύο πόλους: ~ *διακόπτης* / μα- *γνήτης* 2. αυτός που αποτελείται ή βασίζεται σε δύο αντιτιθέμενα στοιχεία: ~ *πολιτικό σύστημα* (όπου εναλλάσσονται στην εξουσία δύο αντίπαλα κόμματα) συν δίπολος. — διπολικότητα **(η),** διπολισμός (ο) η ύπαρξη δύο πόλων, δύο ανταγωνιστικών δυνάμεων, των οποίων η σύγκρουση και ο ανταγωνισμός καθορίζει τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις συν δικομματισμός δίπολος, -η, -ο 11882] 1. διπολικός (βλ.λ.) 2. *δίπολο* (το) ίδιπόλ-ου | -ων} σύστημα που αποτελείται από δύο μαγνητικούς πόλους με ίσες αλλά ετερώνυμες ποσότητες μαγνητικού φορτίου ** σχολιο λ. *δύο.* [ι ι υμ Μεταφρ δάνειο από γαλλ bipolaire] δίποντο (το) (στην καλαθοσφαίριση) καλάθι δύο πόντων.

[ΕΤΥΜ < *δι-* (< *δίς)* + *πόντος,* ουδ. κατά το *καλάθι*\ δίπορτος, -η, -ο 1. αυτός που έχει δύο πόρτες, δύο εξόδους: ~ *αυτοκίνητο* συν δίθυρος 2. (μτφ.) *δίπορτο* (το) διπλή διέξοδος καταφύγιο· ΦΡ *το έκω δίπορτο* (i) διατηρώ ταυτόχρονα δύο διαφορετικές ασχολίες (ii) διατηρώ ταυτόχρονα δύο ερωτικές σχέσεις.

δίπρακτος, -η. -ο -+ δι-. -πρακτος

διπρόσωπος, -η, -ο [μτγν] αυτός που δείχνει δύο πρόσωπα, υποκριτικός: ~ άτομο/πολιτική ΣΥΝ διπλοπρόσωπος. - **διπρόσωπα** επίρρ., **διπροσωπία** (η) [μεσν.]. **δίπτερος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που έχει δύο φτερά **2.** ζωολ ***δίπτερα*** (τα) [διπτέρων] μεγάλη τάξη εντόμων που έχουν δύο φτερά · 3. λρχαιολ ***δίπτερος ναός*** ναός με διπλή σειρά κιόνων και στις τέσσερεις πλευρές

δίπτυχος, -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που έχει δύο πτυχώσεις· διπλωμένος στα δύο 2. (μτφ) καθετί αποτελούμενο από δύο μέρη ~ *προβλήματα / κινηματογραφικό αφιέρωμα* 3. ***δίπτυχο*** (το) {διπτύχ-ου [-ων] (α) στρατιωτικό πηλήκιο με πτυχώσεις (κόγχες) στο πρόσθιο και το οπίσθιο άκρο του· δίκοχο (β) εκκλης (i) βιβλίο ή χαρτόνι διπλωμένο στα δύο, όπου αναγράφονται τα ονόματα ζώντων και νεκρών, που μνημονεύει ο ιερέας στην προσκομιδή (βλ λ) (ii) μικρή εκκλησιαστική εικόνα αποτελούμενη από δύο ξύλινες πλάκες συνδεδεμένες σε σχήμα γωνίας, που απεικονίζουν θρησκευτικά, εκκλησιαστικά θέματα, μορφές αγίων (iii) (γενικότ) έργο ζωγραφικής ή γλυπτικής αποτελούμενο από δύο πετάσματα που μπορούν να διπλιόνονται το ένα πάνω στο άλλο **4.** φιλολ ***δίπτυχα*** (τα) (στην παλαιογραφία) δύο συνενωμένες πινακίδες (βλ λ), που αποτελούσαν έναν κώδικα (βλ.λ.. σημ. 6) (βλ. κ λ. *τρίπτυχα. πολύπτυχα)*

δίπτωτος, -η. -ο [μτγν | γλωσσ **1.** αυτός που έχει δύο μορφολογικά διακρινόμενες πτωτικές καταλήξεις (π.χ ο *πατέρ-ας. τού / τον πατέρα)* 2. (για ρήμα) αυτό που συντάσσεται με δύο αντικείμενα, εκφερό- μενα σε δύο διαφορετικές πτώσεις (π.χ. δίνω του *φίλου μου νερό).* **δίπυλος,** -η. -ο -*■ δι-, -πυλος

διπύρηνος, -η, -ο [μτγν.] (για καρπούς) αυτός που έχει δύο πυρήνες, δύο κουκούτσια.

δίπυρίτης (άρτος) (ο) {διπυριτών} άρτος που ψήθηκε δύο φορές, για να διατηρηθεί περισσότερο · παξιμάδι, γαλέτα [εγυμ < αρχ *δίπυρίτης (άρτος)* < *δι-* (< *δίς)* + *-πυρίτης* < *πϋρ*\. **δίριχτος,** -η, -ο (για στέγη) αυτός που έχει δύο κεκλιμένες πλευρές* ~ *σκεπή / στέγη* συν αμφικλινής [ΙΖΥ.Μ < *δι-* (< *δις)* + *ριχτός]*

Δίρφη (η) όρος τής Εύβοιας μεταξύ Χαλκίδας και Κύμης. Επίσης **Δίρ- φυς** {Λίρφους}.

[ετυμ < αρχ *Δίρφυς, -υος,* προελλην προελ.. αγν ετύμου] **δις**[1] (η) συντομ. [δίδος. δίδα] (επίσ. κυρ σε επιστολές, προσκλητήρια κ.λπ) η δεσποινίδα ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος.*

[ετυμ Συγκεκομ. τ τού *δ(εσποιν)ίς,* πβ. κ. αγγλ. miss < mi(stre)ssj **δις**[2] (το) συντομ {άκλ.) το δισεκατομμύριο: *κόστισε δύο* [είυμ Συγκεκομμένος τ τού δισεκατομμύριο,)] **δις**[3] επίρρ. (λόγ) δύο φορές: ~ *εις θάνατον* | | το ~ *εξαμαρτείν ουκ αν- δρός σοφού* (βλ. λ *εξαμαρτείν)*

ΙΕ7 υμ αρχ < **δΡίς* < 1 Ε *dvvi- «δύο φορές», πβ. σανσκρ dvih, λατ. bis. bi- (α' συνθ.). π χ. γαλλ biscuit «μπισκότο» (< bis + cuit «ψημένο») κ.ά. Ομόρρ *δύο* (βλ λ). *διχο-* (α' συνθ). *δι- (α'* συνθ) κ ά.].

Δ.Ι.Σ. (η) Διαρκής Ιερά Σύνοδος

δισ- >δι-

δισάκι (το) {χωρ γεν.} (λαϊκ -παλαιότ) δύο μικροί σάκοι από ύφασμα ή δέρμα, ενωμένοι στο επάνω μέρος, που τους κρεμούσαν είτε στο σαμάρι ζώου από τη μια και την άλλη μεριά είτε από τον ώμο μπροστά και πίσω για να μοιράζεται το βάρος

[ετυμ μεσν. < μτγν *δισάκκιον* < *δι-* (< αρχ. *δίς)* + *σακκίον.* υποκ. τού αρχ. *σάκ(κ)ος}*

δισαπόστακτος, -η, -ο (για ποτό) αυτός που έχει υποστεί διπλή απόσταξη: ~ *ούζο* (που θεωρείται και το καλύτερο).

[ΕΤΥΜ < *δις* + *-απόστακτος* < *αποστάζω*\

δισδιάστατος, -η, -ο -* δι-. -διάστατος

δισέγγονος (ο) [μτγν], **δισέγγονη** (η) το παιδί τού εγγονού ή τής εγγονής σε σχέση με τον παππού ή τη γιαγιά τους η τρίτη γενιά Επίσης **δισέγγονος** (ο), **δισεγγονή** κ. (λαϊκ) **δισεγγόνα** (η) — **δισέγγονο** κ. **δισεγγόνι** (το) σχολιο λ. *δύο* **δισεκατομμύριο** (το) [1871J {δισεκατομμυρί-ου | -ων} το ποσό των χιλίων εκατομμυρίων, ο αριθμός 1.000 000.000 (βλ. λ. *αριθμός,* πιν) σχολιο λ. *δύο* [ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. billion]

ΣΧΟΛΙΟ Σωστά έχει παρατηρηθεί από τον λεξικογράφο Γ. Ζηκίδη ότι η νεόπλαστη αυτή λέξη *«δύναται να σημαίνη μόνον δύο* εκατομμύρια, *πβ δισχίλιοι, δισμύριοι»* και ότι ορθότερο θα ήταν τα χίλια εκατομμύρια, που είναι το δισεκατομμύριο, να δηλώνονται με τον νεολογισμό χιλιεκατομμύριο.

δισεκατομμυριούχος, -ος, -ο [1891] 1. αυτός που έχει περιουσία πάνω από ένα δισεκατομμύριο 2. (κατ' επέκτ.) πολύ πλούσιος, πά- μπλουτος.

δίσεκτος, -η. -ο κ (καθημ.) δίσεχτος 1. (έτος) που έχει 366 μέρες: ~ *χρόνος* 2. (μτφ) χρόνος με πολλές δυσκολίες και συμφορές: *ήρθαν καιροί* συν δυσοίωνος, (λαϊκ.) γρουσούζικος.

[ετυμ μεσν. < δίς + *έκτος,* απόδ. τού λατ. bissextilis / bissextus. Εφόσον δίσεκτα είναι τα έτη που έχουν 366 (αντί 365) ημέρες, κατά τη ρωμαϊκή εποχή αυτό συνέβη με την εισαγωγή μιας εμβόλιμης ημέρας μετά τις 24 Φεβρουάριου, έξι ημέρες πριν από τις καλένδες τού Μαρτίου Δεισιδαιμονικές πεποιθήσεις που συνδέονται με τα δίσεκτα έτη (λατ anni bisexti), προέρχονται από την αρχ Ρώμη και οφείλονται πιθ στο γεγονός ότι ο Φεβρουάριος (όπου προσετίθετο η εμβόλιμη ημέρα) ήταν ο μήνας το)ν νεκρών και οι Ρωμαίοι πίστευαν ότι τότε ήταν εξαιρετικά δυσοίωνο να συνάπτει κανείς γάμο ή εμπορικές

συμφωνίες! **δισέλιδος,** -η, -ο - ► δι-. -
σέλιδος **δισήμαντος,** -η, -ο -♦ δι-. -
σήμαντος
δίσημος, -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που έχει δύο σημασίες ΣΥΝ δισήμα' ντος · 2. μους *δίσημος πους* ρυθμική μονάδα τής βυζαντινής μουσικής που αποτελείται από δύο χρονικά σημεία - **δισημία** (η) (σημ I). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *δύο.*

δίσημος: συνώνυμα. Τόσο το **δίσημος** όσο και το **δισήμαντος** δηλώνουν λέξεις με δύο σημασίες (π.χ **τάξη** = (α) ευταξία (β) κατηγορία **διάσταση** = (α) μήκος, πλάτος κ λπ. (β) διαφορά κ.ο κ.) Αντιθέτως. το **αμφίσημος** δηλώνει περισσότερο τη σημασιολογική αμφιβολία και ασάφεια που προκαλεί είτε μια δίσημη / δισήμαντη λέξη είτε και μια **μονόσημη / μονοσήμαντη** λέξη σε συγκεκριμένο περιβάλλον. Το ίδιο ισχύει και για το **διφορούμενος,** που δηλώνει διπλή εκδοχή στον τρόπο κατανοήσεως μιας λέξης

δισθενής, -ής, -ές {δισθεν-ούς | -είς (ουδ.-ή)} 1. ΧΙΙΜ. χημικό στοιχείο που έχει σθένος +2 ή -2 (που χρειάζεται ή προσφέρει δύο ηλεκτρόνια κατά τον συνδυασμό του με άλλο στοιχείο για τον σχηματισμό χημικής ένωσης βλ. κ λ. *σθένος*) 2. ΓΛΩΣΣ (ρήμα) που συντάσσεται με ένα αντικείμενο: ο *Πέτρος* κοιτάζει *τη θάλασσα*(ένα σθένος είναι το υποκείμενο «*ο Πέτρος*» και ένα το αντικείμενο «*τη Θάλασσα*» βλ. κ. λ. *σθένος* ** ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, -ης, -ες, δύο.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ bivalent], **δισκάδικο** (το) (καθημ.) το κατάστημα στο οποίο πωλούνται δίσκοι μουσικής και γενικότ έντυπο και οπτικοακουστικό υλικό γύρω από τη μουσική δισκοπωλείο **δισκάριο** (το) Ιμεσν.] [δισκαρί-ου J -ων} ΚΚΚΛΙΣ λειτουργικό σκεύος, όπου τοποθετείται ο άγιος άρτος τής προσφοράς κατά την τέλεση τής Θείας Λειτουργίας,
δισκελής, -ής, -ές * δι-, -σκελής
δισκέτα (η) {δισκετο')ν} ΓΙΛΗΡΟΦ εύκαμπτος φορητός δίσκος με μα- γνητική επικάλυψη, που χρησιμεύει για την εγγραφή και αποθήκευση πληροφοριών *μεταφέρω / περνάω τα κείμενα σε -* (τα γράφω ή τα αντιγράφω) ΣΥΝ εύκαμπτος / μαλακός δίσκος ΑΝΤ σκληρός δίσκος. [f.iym Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. diskette], **δισκίο** (το) μικρής ποσότητας φάρμακο, που έχει συμπιεστεί, ώστε να λάβει στερεά μορφή σε σχήμα μικρού δίσκου· χάπι ΣΥΝ ταμπλέτα · ΦΡ. ***αναβράζον δισκίο*** βλ. λ *αναβράζω* [ΕΤΥΜ Απόδ. τού αγγλ. tablet!
δισκοβολία (η) [χωρ πληθ.} ΑΘΛ ολυμπιακό αγώνισμα τού κλασικού αθλητισμού, κατά το οποίο οι αθλητές διαγωνίζονται στη ρίψη δίσκου κατασκευασμένου από ξύλο και μέταλλο (βλ. κ. λ *δίσκος)* — **δισκοβόλος** (ο/η) [μτγν.Ι.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *δισκοβόλος* < *δίσκος* + *-βόλος* < *βάλλω}.* **δισκογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (κυριολ.) η εγγραφή ηχητικού υλικού σε δίσκους (βινυλίου ή ψηφιακούς), που αναπαράγουν σε ειδικό μηχάνημα (πικάπ ή σιντί) τον ήχο 2. η αναπαραγωγή και διακίνηση τέτοιων δίσκων με μουσική και τραγούδια: *η ~ είναι ανεπτυγμένη στη χώρα μας* 3. (συνεκδ) το σύνολο των δίσκων που παράγονται και διακινούνται: *η ελ'ληνική ~ έχει να παρουσιάσει αξιόλογα μουσικά έργα.* — **δισκογραφικός,** -ή, -ό, **δισκογραφικά** επίρρ. **δισκοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.) {δισκοειδ-ούς j -είς (ουδ -ή)} αυτός που έχει σχήμα δίσκου **δισκοθήκη** (η) {δισκοθηκών} **1.** θήκη στην οποία τοποθετούνται (μουσικοί συνήθ.) δίσκοι και (συνεκδ) έπιπλο ή χώρος στον οποίο αυτοί φυλάσσονται 2. η συλλογή μουσικών δίσκων ταξινομημένων κατά θέματα και κατά συνθέτες: *έχει πλούσια -* 3. η ντισκοτέκ (βλ λ). [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < γαλλ discotheque!, **δισκοπάθεια** (η) {δισκοπαθειών} ΙΑΤΡ κάθε πάθηση μεσοσπονδύλιων δίσκων τής σπονδυλικής στήλης τού ανθρώπου.
[ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ , < αγγλ. discopathy] **δισκοπότηρο** (το) Ιμεσν] 1. ΗΚΚΛΗΣ το άγιο ποτήριο τής Θείας Κοινωνίας (μαζί με το δισκάριο) 2. (κατ' επέκτ) κάθε σκεύος που έχει το σχήμα αυτού τού ποτηριού 3. ***δισκοπότηρα*** (τα) τα ποτήρια, τα φλιτζάνια και οι δίσκοι (σπιτιού ή καταστήματος) για σερβίρισμα, **δίσκοπρίονο** (το) φορητό ηλεκτροκίνητο πριόνι με ατσάλινο οδοντωτό δίσκο, ο οποίος περιστρέφεται με μεγάλη ταχύτητα, **δισκοπωλείο** (το) το δισκάδικο (βλ.λ)
δίσκος (ο) **1.** ΑΘΛ επίπεδο κυκλικό αντικείμενο από ξύλο ή μέταλλο, το οποίο ρίχνεται σε απόσταση στο αγώνισμα τής δισκοβολίας 2. ΑΘΛ (συνεκδ.) το αγώνισμα τής δισκοβολίας: *πήρε χρυσό μετάλλιο στον ~* 3. (α) καθετί με κυκλικό και επίπεδο σχήμα: - *για τον άγιο άρτο* (δισκάριο) || *~ τής ζυγαριάς* (όπου τοποθετούνται τα προϊόντα ή τα ζύγια) \\ *~ τού ρολογιού* (όπου αναγράφονται οι ώρες) {| (μτφ.) ο - *τον ηλίον* φρ ***ιπτάμενος δίακος*** ουράνιο σώμα σε σχήμα δίσκου, που κινείται σε μεγάλο ύψος και με υψηλή ταχύτητα, και πιστεύεται ότι προέρχεται από το διάστημα (βλ. κ λ. *ούφο)* (β) (ειδικότ.) συνήθ κυκλικό (αλλά και σε άλλα σχήματα), επίπεδο σκεύος για σερβίρισμα: *έφερε* τον *καφέ σε έναν παραδοσιακό* -4. ΑΝΑΤ ***μεσοσπονδύλιοι δίσκοι*** οστέινες συνδέσεις που επιτρέπουν την κίνηση ανάμεσα στα ζεύγη των σπονδύλων και εξουδετερώνουν τις πιέσεις που δέχεται η σπονδυλική στήλη (από τρέξιμο, πήδημα κ λπ.) 5. (α) (ειδικότ.) το κυκλικό σκεύος που περιφέρεται για έρανο προς το τέλος τής Θείας Λειτουργίας- *βγαίνει Ι περνά ~* || *η περιφορά τού ~* (β) (μτφ) έρανος για οποιονδήποτε σκοπό · κυρ στη φρ ***βγάζω δίσκο*** κάνω έρανο, *τώρα που έχασε τη δουλειά τον, θα βγάλουμε δίσκο να τον συντηρήσουμε* · 6. επίπεδη, κυκλική πλάκα από βινύλιο ή μέταλλο, στην οποία έχει εγγράφει με ειδική διαδικασία ηχητικό υλικό, το οποίο αναπαράγεται από κατάλληλο μηχάνημα (πικάπ για τους δίσκους βινυλίου. CD-player για τους ψηφιακούς δίσκους): *~ μικρής / μακράς διαρκείαςί γραμμοφώνου* }| *βγάζω* - (κυκλοφορώ δίσκο με τραγούδια Μ-ου) ΙΙ *Χρυσός / πλατινένιος ~* (δίσκος μουσικής / τραγουδιών που ξε- πέρασε σε πωλήσεις τα 30.000 ή 50.000 αντίτυπα αντιστοίχως) || *κυκλοφόρησε* ο πρώτος προσωπικές *του ~* ΦΡ ***ψηφιακός δίσκος*** (CD- συμπαγής δίσκος) μικρός δίσκος όπου εγγράφονται με ψηφιακό σύστημα δεδομένα, μουσική ή εικόνες και αναπαράγονται σε ψηφιακή συσκευή με ακτίνες λέιζερ 7. πληροφ επίπεδη κυκλική βάση. πλαστική ή μεταλλική, καλυμμένη με μαγνητικό υλικό, σκληρή σε ειδικό περίβλημα προστασίας (*σκληρός ~*). ή μικρή εύκαμπτη και φορητή (δισκέτα), που επιτρέπει την εγγραφή και αποθήκευση δεδομένων με ψηφιακή μορφή σε ομόκεντρους κύκλους (πίστες) · φρ ***οπτικός δίσκος*** δίσκος όπου αποθηκεύονται δεδομένα σε ψηφιακή μορφή, όπως κείμενα, μουσική ή φωτογραφίες, και αναπαράγονται με τη βοήθεια ακτίνων λέιζερ. --(υποκ.) **δισκάκι** (το) (κυρ σημ 6).
[ετυμ αρχ. < **δίκ-σκος* < θ ˣ<5ικ-, που απαντά στο απρφ αορ β' *δικ- εῖν* «ρίχνω, εκτοξεύω» (χωρίς ενεστ.), το οποίο πιθ. αποτελεί μηδενι- σμ βαθμ. τού θ *δει κ-*τού ρ *δείκ-νυ-μι* '«δείχνω» Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ γαλλ. disque, αγγλ disc, γερμ. Diskus κ.ά Στην πληροφορική η λ. χρησιμοποιείται ως μεταφρ. δάνειο στους όρους *σκληρός δίσκος {*< αγγλ hard disc) και *εύκαμπτος δίσκος* (< αγγλ floppy disc), ενώ ο *ψηφιακός δίσκος* αποδίδει το αγγλ. compact disc],
δίσκόφρενο (το) {δισκοφρένων} είδος φρένου, που περιλαμβάνει δύο τακάκια, τα οποία πιέζουν τον περιστρεφόμενο δίσκο τού τροχού, προκαλώντας με την τριβή επιβράδυνση, **δισταγμός** (ο) Ιμτγν] η αναστολή κάποιου να προβεί σε ενέργεια ή να λάβει απόφαση λόγω αμφιβολίας για την ορθότητα ή την αποτε- λεσματικότητά τους ή και λόγω φόβου: *διακρίνω κάποιον - στα λόγια* σου || (συχνότ στον πληθ.) *μίλα μου χωρίς* διστοτ/μους || προσπάθησα *να διαλυσω τονς ~ τον.*
| ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. disc brake] **διστάζω** ρ αμετβ {δίστασα} καθυστερώ να προχωρήσω σε μια ενέργεια λόγω αβεβαιότητας ή φόβου σταπιό λόγω αμφιβολίας · *~ να μιλήσω ί να συμμετάσχω σε μια εκδήλωση* || *δίστασε για μια στιγμή, το ξανασκέφτηκε και τελικά έκανε πίσω* || *δεν ~ μπροστά σε τίποτα* || *μη διστάσεις να μας πεις ό.τι σε απασχολεί* ΣΥΝ δειλιάζω. ΣΧΟΛΙΟ λ ενδοιασμός
[ΕΤΥΜ αρχ < **δι-στ-ός* < *δι-* (< *δίς)* + *-στ-*, μεταπτωτ. βαθμ. θ που απαντά στο ρ *ἵ-στη-μι* (βλ λ. *ίσταμαι*). οπότε η λ. *διστάζω* είχε αρχι- κώς τη σημ. «στέκομαι μεταξύ δύο αποφάσεων, ταλαντεύομαι». Ο σχηματισμός τού **δι-στ-ός* αντιστοιχεί στο σανσκρ dvj-sth-a «αμφί- γνωμος» (< I E **dwi-sth-o-)) **διατακτικός,** -ή. -ό [μτγν.] κ (καθημ.) **δισταχτικός** αυτός που διστάζει: *~ στάση / ματιά / ύφος / φωνή* ΣΥΝ αμψιταλαντευόμενος. δίγνωμος ΑΝΤ αποφασιστικός. — **διατακτικά** επίρρ , **δίστακτικότητα** (η) [1895].
δισταυρία (η) {χωρ. πληθ | ΠΟΛΠ σύστημα εκλογής υποψηφίων, κατά το οποίο επιτρέπεται, ανάλογα με την εκλογική περιφέρεια, η σημείωση σταυρού δίπλα στα ονόματα δύο μόνο υποψηφίων στο ψηφοδέλτιο κάθε συνδυασμού,
δίστηλος, -η, -ο -* δι-, -στηλος **δίστιγμα** (το) (18341 ΓΛΩΣΣ τα διαλυτικά (')
δίστιγμο (το) [1761] ΙΛΩΣΣ η άνω και κάτω τελεία (:). **δίστιχος,** -η, -ο - ♦ δι-, -στίχος
δίστοιχία (η) [μτγν Ι {διστοιχιών'} η παράταξη σε διπλή σειρά **διστομιαση** (η) [18911 {-ης κ -άσεως | -άσεις. -άσεων'} ΙΑΤΡ λοίμωξη τού ανθρώπου και των μηρυκαστικών, την οποία προκαλούν τα πα- ρασιτικά σκουλήκια τα οποία ονομάζονται *δίστομα* και που εκδηλώνεται ανάλογα με την περίπτωση με διάρροια, φαγούρα, αναιμία, εμετό. διόγκωση τού ήπατος κ ά. ΣΥ\ (λαικ.) χλαπάτσα [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < νεολατ. distomiasis < *δίστομος*
δι- + *-στομος*< *στόμα].*
Δίστομο (το) {Διστόμου} κωμόπολη τής Λ. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Βοιωτίας, γνωστή για τις γερμανικές αγριότητες που υπέστησαν οι κάτοικοι και την πυρπόληση τής κωμόπολης (1944)
|ΠΥΜ < *δίστομος* (βλ λ.), πιθ επειδή η κωμόπολη βρίσκεται στην πεδιάδα που περικλείεται από δύο βουνά, τον Ελικώνα και τον Παρνασσό]
δίστομος, -η. -ο Ιαρχ.] (για κοπτικά όργανα) αυτός που έχει δύο κόψεις, δίκοπος ~ *μαχαίρι* ΣΥΝ αμφίστομος, **διστρατο** (το) [μεσν] (λαϊκ) το σημείο όπου ένας δρόμος χωρίζεται στα δύο ή στο οποίο συναντιούνται δύο δρόμοι
δίστυλος, -η, -ο ♦ δι-, -στύλος **δισύλλαβος,** -η, -ο ■+ δι-, -σύλλαβος
δισυπόστατος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που έχει δύο υποστάσεις διφυής. ^
δισχιδής, -ής. -ές {δισχιδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ) αυτός που είναι σχισμένος στα δύο, διχαλωτός * -■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες* [ΕΙΥΜ αρχ. < *δι-* (< *δίς)* + *-σχιδής*< *σχίζω].* **δισχίλιοι,** -ες. -α [αρχ.1 {δισχιλίων' δύο χιλιάδες: *η έκθεση είχε τεράστια απήχηση, αφού τα στοιχεία μιλούν για δισχίλιους επισκέπτες. πον θαυμάζουν καθημερινά τα εκθέματα.* **διτάξιος,** -α, -ο * δι-, -τάξιος
δίτερμα (το) {μόνο σε ονομ. κ αιτ | χωρ. πληθ.} παιχνίδι ποδοσφαίρου που παίζεται από σύνολο παικτών, που έχουν χωριστεί σε δύο ομάδες, μεταξύ δύο εστιών (τερμάτων) ΑΝΓ μονότερμα.
[ΕΙΥΜ < *δι-* (< δίς) + *τέρμα]*
δίτομος, -η, -ο δι-, -τομος
δίτροχος, -η, -ο [μτγν.11. (για οχήματα) αυτός που έχει δύο τροχούς

~ *άμαξα* 2. ***δίτροχο*** (το) {διτρόχ-ου | -ων} όχημα με δύο τροχούς (μοτοσυκλέτα, ποδήλατο) συν δίκυκλο ** ΣΧΟΜΟΛ. *δύο.* **διττογραφία** (η) {διττογραφιών} φιλολ (στην παλαιογραφία) η αντιγραφή συλλαβής, λέξης ή φράσης δύο φορές από τον αντιγραφέα ενός κειμένου λόγω σφάλματος.
[ετυμ < *διττός + -γραφία < γράφω]* **διττογραφούμαϊ** ρ. αμετβ {διττογραφείται.. | διττογραφ-ήθηκα, -ημένος! γράφομαι με δύο τρόπους — **διττογράφημα** (το) 11887] [ετυμ < *διττός + -γραφώ I -ούμαι (< γράφω)].*
διττός, -ή, -ό (λόγ.) διπλός, αυτός που αποτελείται από δύο μέρη ή είναι δύο ειδών: ο *κίνδυνος είναι* ~ | | *το όφελος απεδείχθη* ~ — **διττ-ά** / -ώς [αρχ.] επίρρ.
[ΕΤΥΜ < αρχ *δισσός / -ττός* < **διχ-]ός* < *δίχα* «σε δύο μέρη, χωριστά» *δίς}'*
διτυπία (η) (18931 {διτυπιών η διπλοτυπία (βλ λ). **διυλίζω** ρ μετβ. {διύλισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** περνώ υγρό μέσα από φίλτρο, για να το απαλλάξω από ξένες ουσίες· φιλτράρω ΣΥΝ στραγγίζω, διηθώ 2. (μτφ.) εξετάζω (κάτι) σχολαστικά: *μη διυλίζεις τόσο τα πράγματα, δες τα πιο απλά** ΦΡ (μτφ.) ***διυλίζω τον κώνωπα και καταπίνω την κάμηλον*** βλ. λ. *κώνωψ.* — **διύλιση** (η) [μτγν] κ. **διύλισμα** (το) [μτγν.Ι.
[f.tym αρχ. < *δι(α)- +* -υλίζω < *ϋλ,η]* **διυλιστήριο** (το) [μτγν] {διυλιστηρί-ου [-ων} **1.** οι εγκαταστάσεις όπου γίνεται ο καθαρισμός ή ο εξευγενισμός διαφόρων ουσιο>ν, καθώς και ο διαχωρισμός μιας ουσίας στα συστατικά της με απόσταξη:
πετρε'Λαίου **2.** η συσκευή με την οποία διυλίζονται υγρές ουσίες, **διυποκειμενικός,** -ή. -ό αυτός που αφορά σε περισσότερα τού ενός υποκείμενα (πρόσωπα): ~ *σχέσεις.* — **διυποκειμενικά** *επίρρ.*
ΕΤΥΜ Mkvracpp δάνειο από γαλλ. intersubjectif]. **διυπουργικός,** -ή, -ό αυτός που αποτελείται από διάφορους υπουργούς ή στελέχη υπουργείων: - *συμβούλιο / επιτροπή* ΙΕΤΥΜ Μεταφρ δάνειο από γαλλ. interministeriel]
δίφασικός, -ή, -ό Η\ΕΚΠ> ρεύμα που είναι συνδυασμός δύο εναλλασσόμενων μονοφασικών ρευμάτων [ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. diphase], **δίφατσος,** -η, -ο (για οικοδόμημα) αυτός που έχει πρόσοψη σε δύο δρόμους.
ΙΕΤΥΜ < *δι-* (βλ.λ.) + *φάτσα]* **δίφθέρα** (η) {διφθερών} **1.** το κατεργασμένο δέρμα ΣΥΝ σκύτος, βύρ- σα 2. (ειδικότ) κατεργασμένο δέρμα με επιφάνεια κατάλληλη για γραφή ΣΥΝ περγαμηνή.
Ιετυμ αρχ. < **διψ-τέρα* < *δέφω* (πβ μέλλ. *δέψω)* «τρίβω, μαλακώνω, κατεργάζομαι» (με τροπή τού *-ε-* σε *-ι-*). αγν ετύμου] **διφθερίτιδα** (η) [1879] ιατρ παιδική μεταδοτική ασθένεια που χαρακτηρίζεται από την παραγωγή ψευδομεμβρανών στους βλεννογόνους και μπορεί *να* οδηγήσει σε καρδιακές, νευρικές βλάβες, καθώς και σε ασφυξία —**διφθεριτικός,**-ή,-ό [1887]
[ΕΤΥΜ Αντιδάν, < γαλλ diphtherie < μτγν. *διφΟερΐτις.* θηλ τού *διφθε- ρίας* «αυτός που φοράει *δίφθέρα,* κάπα από κατεργασμένο δέρμα» Η ονομασία τής ασθένειας οφείλεται στις λεπτές ψευδομεμβράνες, που σχηματίζονται στις ανώτερες αεροφόρους οδούς] **δΐφθογγοποίηση** (η) [1895] |-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} ΓΛΩΣΣ η τροπή δύο φωνηέντων σε δίφθογγο ή η ανάπτυξη ημιφώνου πλάι σε φωνήεν
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ , < γερμ. Diphthongisierung] **δίφθογγος,** -η. -ο [μτγν.] ΓΛΩΣΣ **1.** (φωνήεν) που αποτελείται από δύο φθόγγους 2. ***δίφθογγος*** (η, κ., σπανιότ., ο) {δίφθόγγ-ου | -ων. -ους} δύο φωνήεντα που συμπροφέρονται σε μία συλλαβή ή ένα και το αυτό φωνήεν που μεταβάλλει ποιόν κατά την εκφώνησή του *(αρχαία ει, οι, ου, αι* κ.λπ.· σύγχρονα *όι* στη λ. *ρόιδι, άι* στη λ. *αηδόνι* κ.λπ).

δίφθογγος - δίγραμμα (δίψηφο φωνήεν) - συνδυασμός - μονόφθογγος. Δίφθογγο αποτελούν δύο φθόγγοι, για την ακρίβεια δύο φωνήεντα, που συμπροφέρονται σε μία συλλαβή. Έτσι, στη Νέα Ελληνική δίφθογγοι είναι το /οι/ που προφέρουμε στη λ *κορόιδο (κο-ρόΐ'δο)* ή το /αι/ που προφέρουμε στη λ. *αηδόνι (αη-δό-νι*). Δεν είναι δίφθογγοι (όπως γράφεται σε μερικές γραμματικές) τα **αι, ει, οι, αυ,** *εν, ου* και **υι** τής Νέας Ελληνικής. Αυτά αποτελούσαν διφθόγγους (προφέρονταν ως δύο φθόγγοι) στην Αρχαία Ελληνική (λ.χ. το *και* προφερόταν ως /kai/, όχι ως /ke/), ενώ στη μετέπειτα Ελληνική και μέχρι σήμερα προφέρονται *μονοφθογγικά.* δηλ. ως ένας φθόγγος. Είναι δηλ. **μονόφθογγοι** και όχι *δίφθογγοι.* Επειδή γράφονται δε με δύο γράμματα, μπορούν να χαρακτηριστούν ως **δίγράμματα** ή ως **δίψηφα φωνήεντα.** Στη Ν Ελληνική υπάρχουν δίφθογγοι, νέες δηλ. δίφθογγοι, όπου δύο φωνήεντα συμπροφέρο- νται σε μία συλλαβή, όπως οι λ. *κορόιδο, αηδόνι, νεράιδα, καημένος, βούιζε, τσάι, λείμονάκι* κ.ά. Πρόκειται για τις κύριες διφθόγγους. αυτές που σχηματίζονται από τη συμπροφορά των a/e/o/u με το i (ai, ei, oi, ui, ασχέτως τού πώς γράφονται· το /ai/ λ.χ. μπορεί να γράφεται *αη* στο *αηδόνι* ή *αι* στο *γάιδαρος*) ή των a, e. o με το u (au, eu. ou). Περισσότερο, ωστόσο, χρησιμοποιούνται στη Ν Ελληνική οι λεγόμενες **καταχρηστικές δίφθογγοι,** αυτές στις οποίες προηγείται το i συμπροφερόμενο ως ημίφωνο (y) μαζί με το φωνήεν που ακολουθεί, π.χ. ya· *καρ-διά* (ακούγεται καρδγιά) ye: *καρδιές* yo: *καρ-διών πα-λιά, πα-λιές, πα-λιών, πα-λιού* κ.λπ. Ως προς τα **au (=** af **/** av) και **ευ (=** ef / ev), αυτά αποτελούν **συνδυασμούς** φωνήεντος και συμφώνου και δεν είναι ούτε δίφθογγοι ούτε δίψηφα φωνήεντα

δίφορος, -η, -ο 1. (για φυτά) αυτός που καρποφορεί δύο φορές τον χρόνο· δίκαρπος: ~ *συκιά* 2. (για καρπούς) αυτός που προέρχεται από δεύτερη καρποφορία τού δέντρου.
[ΕΤΥΜ μτγν. < *δι-* (< *δίς)* + *-φορος < φέρω].* **διφορούμενος,** -η, -ο **1.** αυτός που επιδέχεται δύο ερμηνείες, που μπορεί να ερμηνευθεί με δύο τρόπους αμφίσημος. - *έννοια / νόημα / ύφος* **2.** (μτφ) ασαφής, αόριστος: ~ *λόγος / απάντηση* ΣΥΝ αμφιλεγόμενος ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίσημος.*
[εγυμ Μτχ. ενεστ. τού μτγν *διφορούμαι* «προφέρομαι, εκφωνούμαι διττώς» < *δι-* (< *δίς)* + *φορώ / -ούμαι* < *φέρω.* Η σημερινή σημ. απαντά αρχικώς στους στωικούς φιλοσόφους], **δίφραγκο** (το) (παλαιότ.) μεταλλικό νόμισμα αξίας δύο δραχμών δίδραχμο· ΦΡ (οικ.) ***τέρμα τα δίφραγκα*** (i) τελείωσαν τα χρήματα (ii) (συνήθ μτφ.) για την έκφραση τής πρόθεσης (κάποιου) να δώσει οριστικό τέλος (σε κάτι) *λυτή η κατάσταση δεν μπορεί να συνεχιστεί άλλο ώς εδώ! ~!* — (υποκ.) **διφραγκάκι** (το) ΣΧΟΛΙΟ λ. *νόμισμα* **δίφρος** (ο) (αρχαιοπρ.) **1.** κάθισμα χωρίς ράχη και βραχίονες **2.** αρχαίο πολεμικό άρμα και. κατ' επέκτ.. κάθε τροχοφόρο όχημα.
[εγυμ αρχ. < δι- (< *δίς)* + *-φρ-*. μηδενισμ βαθμ τού *φέρω.* Ονομαζόταν έτσι επειδή αρχικώς έφερε δύο αναβάτες, τον *ηνίοχο* και τον *πα- ραιβάτη].*
διφυής, -ής, -ές {διφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει δύο μορφές, δισυπόστατος. — **διφυΐα** (η) Ιαρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[ΕΤΥΜ αρχ < *δι-* (< δίς) + *-φυής < φύω]* **δίφυλλος,** -η, -ο Ιμεσν.] **1.** αυτός που έχει δύο φύλλα· ~ *παράθυρο / κόλλα αναφοράς* **2.** βοτ ***δίφυλλα*** (τα) {διφύλλων} φυτά που τα φύλλα τους αποτελούνται από δύο τμήματα **διφωνία** (η) [διφωνιών} μους η εκτέλεση τραγουδιού από δύο φωνές, ντουέτο Συν διωδία — **δίφωνος,** -η, -ο.
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Zweistimmigkeit].
διφωνικός, -ή. -ό δι-. -φωνικός **δίφωνος,** -η, -ο -* δι-, -φωνος
διχάζω ρ. μετβ. {δίχασ-α. -τηκα, -μένος} (συνήθ. μεσοπαθ.) **1.** χωρίζω σε δύο μέρη ή σε δύο πλευρές: *οι κριτικοί έχουν διχαστεί άλλοι επαινούν κι άλλοι απορρίπτουν την παράσταση | |* ο *Τύπος εμφανίζεται διχασμένος στην περίπτωση εμπλοκής στον πό?.εμο* 2. (συνήθ μτφ.) προκαλώ διάσταση, φέρνω διχόνοια *αυτού τού είδους οι πο?ατικές δηλώσεις διχάζουν τον λαό / την κοινή γνώμη* ανγ ενώνω, συμβιβάζω· ΦΡ ***διχασμένη προσωπικότητα*** (i) άτομο που εμφανίζει συμπτώματα σχιζοφρένειας ή άλλων ψυχοπαθειών (ii) (μτφ.) για πρόσωπο που δεν έχει ξεκαθαρίσει τις ιδέες και τα συναισθήματά του, που αμφιταλαντεύεται. — **διχαστής** (ο) [αρχ J. **διχαστικός,** -ή, -ό [1890), **διχαστικά** επίρρ.
[ετυμ αρχ. < επίρρ *δίχα* «σε δύο μέρη, χωριστά» < *δίς]* **διχάλα** (η) {δύσχρ. διχαλών} 1.η απόληξη αντικειμένου σε δύο σκέλη: *η ~ τής σφεντόνας* 2. η διακλάδωση σε δύο κατευθύνσεις: στο *σημείο αυτό ο δρόμος κάνει* ~ 3. (συνεκδ.) γεωργικό εργαλείο που απολήγει σε δύο μακρόστενες άκρες, οι οποίες συνήθ ενώνονται στη βάση τους· το δικράνι (βλ.λ.) 4. κάθε αντικείμενο που έχει παρόμοια απόληξη: *υπήρχε μια ~ στον τοίχο, για να κρεμάει κανείς πράγματα* (ετυμ μτγν. < αρχ. *δίχηλος / δίχαλος* (βλ, λ *δίχηλος)]* **δίχαλο** (το) |διχάλ-ου | -ων} οποιοδήποτε αντικείμενο ή εργαλείο καταλήγει σε δύο σκέλη, λ.χ. η σφεντόνα, το δικράνι κ ά.
[ετυμ < αρχ. επίθ. *δίχαλος* < *δίχηλος* (βλ.λ). από μεσν φρ. όπως *τό δικράνιν τό διχαλόν (Άκολ. Σπανού* Α 227)]. **διχαλωτός,** -ή, -ό [1867] αυτός που έχει το σχήμα τής διχάλας, που η άκρη του είναι χωρισμένη σε δύο μέρη: ~ *πάσσαλος / γλώσσα (φιδιού).* --- **διχαλωτά** επίρρ. **διχασμός** (ο) Ιμτγν.] **1.** (κυριολ.- σπάν.) ο χωρισμός σε δύο μέρη **2.** (μτφ.) η διχόνοια, η διάσπ-αση σε αντίθετα μέρη: ο ~ *τής κοινής γνώμης / ενός κόμματος / τού λαού / τής προσωπικότητας* (στην ψυχιατρική) 3. ιστ ***Διχααμός*** (ο) η διαίρεση τού ελληνικού λαού σε βενιζε- λικούς και βασιλικούς (κωνσταντινικούς) κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, εξαιτίας τής διαφωνίας τους για τη στάση που έπρεπε να κρατήσει η Ελλάδα σε εκείνον τον πόλεμο, **διχαστής** (ο) * διχάζω **διχαστικός,** -ή, -ό ♦ διχάζω
δίχειλικός, -ή, -ό γλωσσ (φθόγγος) που αρθρώνεται με συμμετοχή και των δύο χειλιών (τα *π, μπ, μ).*
[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. bilabial] **δίχειλος,** -η, -ο [μτγν] αυτός που έχει δύο χείλη ή δύο άκρες. **δίχειρος,** -η, -ο **1.** (για τον άνθρωπο σε αντίθεση με τα ζώα) αυτός που έχει δύο χέρια 2. (για αγγείο) που έχει δύο λαβές,
δίχηλος, -η, -ο **1.** (για ζώα) αυτός τού οποίου η οπλή είναι χωρισμένη στα δύο, έχει δύο χηλές **2.** 7.ΩΟΛ ***δίχηλα*** (τα) {διχήλων} θηλαστικά των οποίων τα δύο μεσαία δάχτυλα είναι περισσότερο ανεπτυγμένα από τα δύο πλευρικά, που είναι ατροφικά και δεν αγγίζουν το έδαφος (λ.χ. τα βόδια και τα πρόβατα).
[είυμ < αρχ. *δίχηλος / δίχαλος* < *δι-* (< *δίς)* + *-χη/.ος* < *χηλή* «οπλή» (βλλ)].
διχο- κ. **διχό-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν διαίρεση σε δύο μέρη ή στη μέση: *διχο-τόμηση, διχό-νοια* [ητυμ Λεξικό πρόθημα τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ. *διχό-νοια, διχο-στασιά),* που προέρχεται από το επίρρ. *δίχα* «σε δύο μέρη, χωριστά» (< *δίς)}*
διχογνωμία (η) [18561 {διχογνωμιών} η ύπαρξη αντίθετων γνωμών, η διάσταση απόψεων ΣΥΝ διαφωνία, αντιγνωμία ΑΝΤ συμφωνία, ομοφροσύνη. Επίσης (λαϊκ.) **διχογνωμοσύνη** [μτγν]. - **διχογνωμώ** ρ [μτγν] |-είς...}.
[ετυμ < μτγν *διχογνωμώ (-έω)* < *διχο-* (< αρχ. *δίχα* «σε δύο μέρη, χωριστά» < *δίς) + -γνωμώ* < *γνώμη).*

διχόνοια (η) {διχονοιών} η κατάσταση δυσαρμονίας στις ανθρώπινες σχέσεις, η κατάσταση έχθρας και μίσους *προκαλώ / φέρνω / σπέρνω / καλ/.ιεργώ τη ~* {{ *«η ομόνοια χτίζει / φτειάχνει σπίτια κι η διχόνοια τα γκρεμίζει / χαλάει»* (παροιμ) αντ. ομόνοια, σύμπνοια [ΕΙΥΜ αρχ. < *διχο-* (< *δίχα* «σε δύο μέρη, χωριστά» < *δίς)* + *-νοια* < *νοΰς* I

δίχορδος, -η, -ο δ\-. -χορδος

διχοστασία (η) {διχοστασιών} (λόγ.) η διάσταση απόψεων, συμφερόντων κ.λπ συν διχόνοια λντ ομόνοια, σύμπνοια [ετυμ αρχ < *διχο-* (< *δίχα* «σε δύο μέρη, χωριστά» < *δίς)* + -στασία *στάσις].*

διχοτόμηση (η) (μτγν [{-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1. η διαίρεση σε δύο ίσα τμήματα *η ~ τής γωνίας! των κυττάρων2.* (κατ' επέκτ.) η διαίρεση σε δύο (άνισα) τμήματα, *η πραξικοπηματική ~ τής Κύπρου || η ~ τής Γερμανίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλ,εμο* Επίσης **διχοτο- μία** [αρχ.]. - **διχοτομικός,** -ή. -ό [1887). **διχοτομος** (η) μαθ **1. διχοτόμος *γωνίας*** η ημιευθεία που ξεκινά από την κορυφή μιας γωνίας και τη χωρίζει σε δύο ίσα μέρη *2.* ***διχοτόμος τριγώνου*** το ευθύγραμμο τμήμα που χωρίζει μια γωνία ενός τριγώνου σε δύο ίσα μέρη και ορίζεται από την κορυφή έως την απέναντι πλευρά

[ΕΤΥΜ αρχ. < *διχο- (*< *δίχα* «σε δύο μέρη. χωριστά» < *δίς)* + *-τόμος* < *τομή)*

διχοτομώ ρ. μετβ [αρχ.] {διχοτομείς.. | διχοτόμ-ησα.-ούμαι.-ήθηκα, -ημένος} χωρίζω σε δύο ίσα μέρη **δίχρονα** (τα) ► δι-. -χρονα

δίχρονος, -η, -ο [μτγν] 1. γλωσς (για φωνήεντα) αυτός που έχει δύο προσωδιακούς χρόνους, άλλοτε μακρό και άλλοτε βραχύ, π.χ. η προφορά των φθόγγων που δήλωναν τα *α, ι* και *υ* τής Αρχαίας Ελληνικής

2. αυτός που έχει διάρκεια ή ηλικία δύο ετών συν διετής · 3. ΜΗΧΑΝ αυτός τού οποίου ο κινητήρας παράγει έργο σε δύο χρόνους σε μία πλήρη στροφή, διαθέτει λιγότερα εξαρτήματα και δίνει μεγαλύτερη ιπποδύναμη από τον τετράχρονο: *~ εξω?.έμβια μηχανή.* Επίσης **διχρονίτικος** (σημ. 2).

διχρωμία (η) {διχρωμιών} **1.** η ύπαρξη δύο χρωμάτων *2.* μέθοδος εκτύπωσης κειμένου ή εικόνας με δύο χρώματα, **δίχρωμος,** -η, -ο -► δι-, -χρωμος

δίχτυ (το) {διχτ-υού | -υών (λόγ δικτύων)} **1.** πλέγμα από σχοινιά ή σύρματα, που διασταυρώνονται μεταξύ τους σχηματίζοντας τετράγωνα ή ρομβοειδή ανοίγματα: *το ~ τού ψαρά* (όπου παγιδεύονται τα ψάρια) || *θηρευτικό ~* (όπου παγιδεύονται θηράματα) |] το ~ *τού τένις / τού βόλεϊ / τού καλαθιού* φρ ***δίχτυ ασφαλείας*** (i) πλέγμα που τοποθετείται κάτω από το σημείο στο οποίο εκτελούνται επικίνδυνες ακροβασίες για την προστασία των ακροβατών σε περίπτωση πτώσης τους (ii) (μτφ.) καθετί που λειτουργεί προστατευτικά για κάποιους εντός ενός πλαισίου·. *«η νέα ευρωπαϊκή Αριστερά δεν επιθυμεί να μετατρέψει το κράτος πρόνοιας σε απλό ~»*(εφημ) 2. (συνεκδ.) καθετί που μοιάζει, αποτελείται ή περιέχει τέτοιο πλέγμα: *μεταφέρω τα ψώνια στο ~* (τσάντα από ~) || *ο ποδοσφαιριστής έστειλε τη* μπάλα *στα -* (στο τέρμα που έχει δίχτυα) / *στο βάθος των ~ τής αντίπαλ/.ης ομάδας* || *βάζω ~* στο *παράθυρο* (σήτα) || *βάζω το ~ στα μαλ/.ιά* (φιλέ) || *τα - τής αράχνης* (ο ιστός της) 3. (μτφ.) καθετί από το οποίο δεν μπορεί να ξεφύγει κανείς, η παγίδα, *μπλέκομαι στα! ξεφεύγω από τα ~ κάποιου* |] *με τύλιξε στα ~ του, χωρίς να το καταλάβω* || *πιάστηκε στα - τού έρωτα* (ερωτεύτηκε σφόδρα) || *έπεσε στα ~ εμπόρων ναρκωτικών* (έγινε υποχείριό τους, παγιδεύτηκε) || *«η Μ Ντήτριχ στον ρόλο τής μοιραίας γυναίκας παρασύρει στα ~ της έναν μεσήλικο καθηγητή»* (εφημ) ΣΥΝ τέχνασμα, ενέδρα |ΕΤΥΜ μεσν < αρχ. *δίκτυον* (βλ.λ)]. **δίχως** πρόθ. (λογοτ.) δηλώνει. **1.** στέρηση, έλλειψη, απουσία (= χωρίς) (+αιτ., +να.): *έφυγε ~ να πει λέξη* || *ήρθε μόνη της ~ τον άντρα της* || *διαμάχη ~ αιτία (κι αφορμή)* || *αγώνας ~ ελπίδα 2.* εξαίρεση ή αναίρεση (= χωρίς) (+αιτ.. +να..): *η επιχείρηση αυτή χρωστά 1 δισ., ~ να λογαριάσουμε τους τόκους*]] *πήραν διαζύγιο ~ να το μάθει κανείς* 3. (το) ***δίχως άλλο*** εξάπαντος, οπωσδήποτε *αφού είναι τόσο σοβαρή η κατάσταση, πρέπει (το) ~ να συναντηθούμε!* (Βλ. λ *πρόθεση,* Πΐ\ ). [ΕΤΥΜ μεσν., από συμφυρμό των αρχ προθ *διχώς* και *δίχα* «σε δύο μέρη, χωριστά», που αμφότερες ανάγονται στο αριθμητικό *δίς*\. **δίψα** (η) {χωρ. πληθ **} 1.** το αίσθημα που δημιουργείται από την ανάγκη ή την επιθυμία (κάποιου) να πιει (κάτι): *λόγω τής ζέστης αισθάνονταν μεγάλη ~* Jj *από τη ~ τούς είχε στεγνώσει το στόμα 2.* (συνεκδ.) η έλλειψη νερού: *πέθαναν από την πείνα και τη ~* 3. (μτφ.) έντονη επιθυμία, πόθος για κάτι: *~ για δόξα / διάκριση / χρήμα / εξουσία / μάθηση / εμπειρίες.*

[ΕΤΥΜ αρχ . αγν. ετύμου]. **διψαλέος,** -α. -ο (λόγ)

αυτός που διψάει πο?.ύ.

[ετυμ μτγν. < *δίψα* + *-αλέος* (βλ.λ.)]. **δίψαααμα** (το) (διψάσματος | χωρ. πληθ.} το να αισθάνεται κανείς δίψα

διψήφιος, -α, *-ο* ► δι-. -ψήφιος

δίψηφο (το) {διψήφ-ου | -ων} ΓΛΩΣΣ δύο γράμματα μαζί που αντιστοιχούν σε έναν φθόγγο (π.χ αι, ου, μπ, γκ/ γγ κ.λπ.): *~ φωνήεν / σύμφωνο.* ^ σχολιο λ *δίφθογγος.* **διψομανία** (η) [1893] ψυχιλτρ η ανεξέλεγκτη τάση να πίνει κάποιος υγρά (νερό. οινοπνευματώδη κ.ά.)

[πτυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ dipsomanie]. **διψώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ μετβ. (αρχ.) Ιδιψάς .. | δίψασ-α. -μένος} (+για) ♦ 1. (αμετβ.) έχω το αίσθημα τής δίψας: *«διψάσαμε το μεσημέρι, μα το νερό γλυφό»* (Γ Σεφέρης) || (μτφ.) *διψασμένο χωράφι / γη* (που θέλει πότισμα) ανί ξεδιψά), δροσίζομαι ♦ 2. (μετβ) (μτφ) επ θυμώ έντονα, λαχταρο') ~ *για χρήμα / δράση / έρωτα / εξουσία* ΣΥΝ ποθώ.

ΣΧΟΛΙΟ λ *σπάζω.* **διωγμός** (ο) **1.** η βίαιη απομάκρυνση ατόμου από ορισμένο τόπο, η αποπομπή ΣΥΝ εκδίωξη, απέλαση 2. (συνήθ. στον πληθ.) η συστηματική υποβολή σε ταλαιπωρίες, καθώς και οι διώξεις ή και η εξόντωση ατόμων που πρεσβεύουν αντιλήψεις αντίθετες με την ιδεολογία και τις πεποιθήσεις των κρατούντων · *οι ~ των χριστιανών* || *υφίσταμαι διωγμό* || *βρίσκομαι υπό διωγμόν* [ΕΙΥΜ αρχ. < *διώκω]* **διωδία** (η) {διωδιών} ΜΟΥΣ μελωδία που εκτελείται από δύο φωνές · ντουέτο ΣΥΝ διφωνία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύο.*

(ΕΓΥΜ < *δι-* (< δις) + *-ωδία* < *άδω* (βλ. λ *ωδικός*), απόδ τού ιταλ duetto. Βλ. κ *ντουέτο}.* **διώκτης** (ο) Ιμτγν.) {διωκτών}, **διώκτρια** (η) {δκοκτριών} πρόσωπο που διώκει (κάποιον) λντ προστάτης, προασπιστής, υπερασπιστής, **διωκτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τη δίωξη. ~ *αρχές* (η αστυνομία, τα σώματα ασφαλείας κ.λπ), **διώκω** ρ. μετβ {δίω-ξα, -χθηκα, -γμένος) (λόγ.) **1.** ενεργώ εναντίον ατόμων ή συνόλου με διαφορετικές (θρησκευτικές, πολιτικές κ λπ) πεποιθήσεις· ο *μακαρθισμός στις Η.Π Α. δίωκε οποιαδήποτε φιλοκο- μουνιστική δραστηριότητα 2.* καταζητώ (κάποιον για παράνομη δράση) **3.** (ειδικότ **)** καταπολέμα), *η αστυνομία διώκει το έγκλημα* **4.** ΝΟΜ κινώ την ποινική διαδικασία εναντίον κάποιου *διώκεται για σωρεία παραβάσεων* ■+* σχολιο λ. *διώχνω*

(ΕΙΥΜ αρχ. < *δίεμαι* (με διαφορετικό επίθημα) «φεύγω γρήγορα - φοβούμαι», αβεβ. ετύμου πιθ οτ δί'ον^φοβήθηκα» (αόρ. τού *δίεμαι)* να συνδ με τα συνώνυμα *δείδω. δέδοικα* (βλ λ *δέος)].*

Διώνη (,η) **1.** ΜΥΘΟΛ κόρη τού Ουρανού και τής Γαίας ή τού Ωκεανού και τής Τηθύος, λατρευόταν στη Δωδώνη ως σύζυγος τού Δία κατά άλλη παράδοση ήταν κόρη τού Ατλαντα και απέκτησε από τον Τάνταλο τη Νιόβη και τον Πέλοπα **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα

ΙΕΙΥΜ αρχ. κύρ όν, πιθ < **Διώνη* (όπου επέδρασαν τα κύρ. ονόματα με α συνθ. *Λιο-.* λ χ. *Διό-δωρος, Διο-τίμα,* που ανάγονται στο θεω- νύμιο *Ζεύς, Διός)* < *Δηωΐνη / Δηώ,* υποκορ τού *Δη-μήτηρ* (βλ λ. *Δήμητρα)]*

διώνυμος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει δύο ονόματα **2.** μαθ αλγεβρική παράσταση που αποτελείται από δύο όρους· συνήθ. αναφέρεται στο *διώνυμο τού Νεύτωνος.* δηλ στην παράσταση (α+β)ν ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύο.*

[ΕΤΥΜ αρχ < *δι-* (< *δίς)* + *ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα,* αιολ τ. τής λ *όνομα. Ο* μαθ. όρ. είναι μεταφρ δάνειο από γαλλ. binome < νεολατ. binomium < λατ binominis < bi- (< bis «δις») + nomen, -inis «όνομα»], **δίωξη** (η) {-ης κ. -ώξεως | -ώξεις, -ώξεων} 1. η καταπολέμηση από επίσημη αρχή (παράνομου προσώπου ή δραστηριότητας): *η - τού εγκλήματος / των ναρκωτικών* 2. (συνήθ. στον πληθ.) κατατρεγμός, προσπάθεια για εξόντωση *υφίσταμαι ~ |*] *οι αντιφρονούντες υφίστανται συνεχείς ~ από το καθεστώς* ΣΥΝ διωγμός **3.** ΝΟΜ ***(ποινική)*** *δίωξη* οι ενέργειες τής δικαστικής αρχής που ξεκινούν κατόπιν εγκλήσεως ή αυτεπαγγέλτως εν ονόματι τής πολιτείας εναντίον προσώπου που πα- ρέβη τον νόμο *Α. Δίωξη* (η) υπηρεσία τής Αστυνομίας με συγκεκριμένο τομέα δράσεως (λ χ αρχαιοκαπηλία, ναρκωτικά κ.λπ.).

[ΕΓΥΜ < αρχ *δίωξις* < *διώκω]* **διώξιμο** (το) - * διώχνω

διωρία (η) {διωριών} το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πρέπει να γίνει κάτι, η προθεσμία · τους *έδωσαν δέκα μέρες ~ για την αποπεράτωση τού έργου.*

[ΕΙΥΜ μτγν < *δι(α)-* + *-ωρία* < *ώρα}.*

διωρία ή διορία. Η ορθογραφία τής λ αμφισβητείται Τα λεξικά τής Αρχ Ελληνικής παραδίδουν μόνο τον τ. **διωρία** με διττή σημασία: (α) «προσδιορισμένος τόπος» και (β) «προθεσμία» (προσδιορισμένος χρόνος) · το α' θα ήταν από το *όρος* (το *-ω-* θα οφείλεται στη σύνθεση) · το β' παράγεται ομαλά από το **ώρα** Αρα. το ορθό φαίνεται ότι είναι το *διωρία* με *-ω-* (πβ Ν. Ανδριώτη, *Ετυμολογικό ?.εξικό τής Νέας Ελληνικής, λ διωρία)* Ωστόσο, στο (βυζαντινοί χρόνων) λεξικό τού Ησυχίου αναφέρεται *«διωρία · διά τοϋ ω μεγάλου καιρόν δηλοΐ* διορία δέ = *προθεσμία, διορία».* Αυτό σημαίνει ότι στην αλεξανδρινή, πιθανότατα, παράδοση «επινοήθηκε» ετυμολογική διαφοροποίηση ενός **διορία** με -ο- (= προθεσμία) και ενός **διωρία** με -ω- (= δίωρο) Αλλά η λ. **προθεσμία** (από το *«προθεσμία ημέρα»)* είναι η κυρίως χρησιμοποιούμενη λέξη από την αρχαία γλώσσα μέχρι σήμερα, για την «προκαθορισμένη λήξη ενός χρονικού διαστήματος», επομένως το *διορία με -ο-* είναι νεότερη επινόηση από ετυμολογική επίδραση των όρος, *όριο.*

δίωρος, -η, -ο > δι-, -ωρος **διώροφος,** -η. -ο * δι-. -ώροφος

διώρυγα (η) {διωρύγων} μεγάλη τεχνητή, συνήθ. πλωτή, δίοδος, που χρησιμεύει στη σύνδεση θαλασσών, λιμνών ή ποταμών, τα οποία σε αντίθετη περίπτωση θα χωρίζονταν από στενή λωρίδα ηπράς, και η οποία εξυπηρετεί συγκοινωνιακούς, αρδευτικούς, αποξηραντικούς κ ά. σκοπούς *η ~ τού Σουέζ! τού Παναμά* || *αποξηραντική / αρδευτική ~* σχολιο λ *σύνθετος.*

[ετυμ < μτγν *διώρυξ, -υχος!* -υ/ος< αρχ. *διορύσσω* (βλ κ. *διόρυξη)]* **διωστήρας** (Ο) ράβδος που μετατρέπει την παλινδρομική κίνηση σε περιστροφική μεταξύ δύο εξαρτημάτο)ν αρθρωμένων στα άκρα της με παράλληλους άξονες· η μπιέλα.

(ΕΤΥΜ. < μτγν. *διωστήρ. -ήρος* < αρχ *διωθώ* < *δι(α)- + ώΟώ*) . * *

δίωτος, -η, -ο ΑΡΧΑΙΟΛ (αγγείο) που έχει δύο λαβές.
[πτυμ αρχ. < *δι-* (< *δίς)* + *ούς. ώτός «αφτί»]* διώχνω ρ. μετβ. {έδιωξα, διώχτηκα, -γμένος} 1. ζητώ / απαιτώ (με τον τρόπο, τη συμπεριφορά ή τα λόγια μου) από (κάποιον) να φύγει. - *κάποιον με τις κλοτσιές / κακήν κακώς / με το ζόρι* (δηλ με αγενή τρό- πο ή χρησιμοποιώντας βίαια μέσα) 2. απομακρύνω (κάποιον ή κάτι) από τον χώρο στον οποίο βρίσκεται· - *τα γίδια απ' το χωράφι* 3. απομακρύνω (κάποιον) από τη θέση που κατέχει· *τον έδιωξαν απ' τη δουλειά / από το στράτευμα / από την υπηρεσία* συν απολύω, παύω, αποπέμπω, εκδιώκω 4. απομακρύνω (κάποιον/κάτι) από τον τόπο μόνιμης διαμονής του: *οι εχθροί τούς έδιωξαν από τα χωριά τους* συν εκτοπίζω 5. απομακρύνω από τη σκέψη μου ή την ψυχή μου· ~ *τις υποψίες / τις αμφιβολίες ι τις σκέψεις / τις κακές ιδέες / τις έγνοιες / τις ανησυχίες / τους καημούς / τις λύπες* / τον *θυμό* 6. απομακρύνω κάποιον από τη χώρα διαμονής του. τον απελαύνω: ~ *τον πρεσβευτή μιας χώρας* 7. απομακρύνω κάποιον από μισθωμένη κατοικία, του κάνω έξωση: δεν *π/.ήρωνε* το *ενοίκιο και τον έδιωξαν από το σπίτι* 8. δίνω αποβολή, *έδιωξαν τους ταραξίες για πάντα απ'* το *σχο?.είο* ΣΥΝ αποβάλλω 9. ξεφορτώνομαι (κάποιον), απαλλάσσομαι από την παρουσία του: *τον έδιωξε από κοντά της* 10. (μτφ) προστατεύω ή απαλλάσσω (από κάποιον/κάτι): *σπρέι που διώχνει τα έντομα || σαμπουάν που διώχνει την πιτυρίδα.* — διώξιμο (το)
[ΕΙΥΜ μεσν. < αρχ *διώκω* (βλ λ) από τον αόρ. *εδίωξα.* κατά το σχήμα *έδειξα - δείχνω, έριξα - ρίχνω* κ.ά.].

διώχνω - διώκω. Όπως και σε άλλες περιπτώσεις, το μεν απλό ρήμα μεταπλάστηκε *(διώκω* > διώχνω, όπως *δεικνύω* > δείχνω, *ρίπτω* > ρίχνω κ λπ). ενώ το σύνθετο με προθέσεις ρήμα διατηρεί την αρχική του μορφή Έτσι λέμε διώχνω, αλλά επί-διώκω (όχι επιδιώ- χνω!) και κατα-διώκω.

Δ.Κ.Α.Σ. (ο) ΝΑΥΤ Διεθνής Κώδικας Αποφυγής Συγκρούσεων
Δ.Κ.Ε.Ο. (η) Διεύθυνση Κατασκευών Έργων Οδοποιίας.
Δ.Κ.Σ. (ο) ΝΑΥΤ Διεθνής Κώδικας Ζημάτων.
Δ.Μ.Ε. (το) Διδασκαλείο Μέσης Εκπαίδευσης
Δνείπερος (ο) ποταμός τής Α Ευρώπης που πηγάζει από τα υψίπεδα τής Ρωσίας και εκβάλλει στον Εύξεινο ΙΙόντο (ΕΙΥΜ Μεταφορά τού γερμ Dnieper (πβ. μεσν *Δάναπρις*) < ρωσ Dnepr, ίσως < αβεστ danu «ποταμός» + apara «μακριά». Βλ κ *Δνείστερος].*
Δνείστερος (ο) ποταμός τής Α. Ευρώπης που πηγάζει από τα Καρπάθια Όρη και εκβάλλει στον Εύξεινο Πόντο
[ΓΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Dniester (πβ. μεσν *Λάναστρις)* < ρωσ Dniestr, ίσως < αβεστ danu «ποταμός» + nazdjo «πλησίον» Βλ. κ. *Δνείπερος].*
Δ.Ν.Τ. (το) Διεθνές Νομισματικό Ταμείο· διεθνής οργανισμός με έδρα την Ουάσινγκτον, που αποσκοπεί στη διεθνή νομισματική συνεργασία, τη συναλλαγματική σταθερότητα, την καταπολέμηση τής ελλει- ματικότητας των κρατικών ισοζυγίων πληρωμών κ.ά. **δοβλέτι** (το) -* ντοβλέτι
Δοβρουτσά (η) ιστορική περιοχή τής Α. Ευρώπης στον Εύξεινο Πόντο μεταξύ Βουλγαρίας και Ρουμανίας.
[ΕΐΐΥΜ < βουλγ Dobrud/.a. από το όν. τού Βουλγάρου ηγεμόνα Dobrod/.ic, ο οποίος άσκησε εξουσία στην περιοχή μεταξύ των ετών 1350 και 1385].
δόγα κ. **δούγα** (η) {χωρ. γεν πληθ.) (λαικ) 1. κυρτή σανίδα βαρελιού 2. η στεφάνη βαρελιού 3. η ντούγια (βλ.λ)
[ΕΤΥΜ μεσν. < ιταλ doga < μτγν λατ. doga «δοχείο», ετρουσκ. προελ.].
δόγης (ο) {δόγηδες}, **δόγισσα** (η) {δογισσών} τίτλος ανώτατου άρχοντα των παλαιών δημοκρατιών τής Βενετίας και τής Γένοβας. - **δογικός,** -ή. -ό
[ΕΤΥΜ μεσν < βεν. doge < λατ. dux «οδηγός, ηγεμών»] **δόγμα** (το) {δόγματος | -ατα, -άτων) **1.** ΦΙΛΟΣ θεμελιώδης αρχή φιλοσοφικού συστήματος 2. (γενικότ.) αξίωμα, αρχή *επιστημονικό / ιδεο- λογικό / στρατηγικό* ~ 3. ΠΟΛΙΤ σύνολο θεμελιωδών αρχών που διατυπώνονται από πολιτικό ηγέτη ή κυβέρνηση και προτείνουν πολιτική, οικονομική, στρατιωτική κ.λπ στρατηγική ~ *Τρούμαν / Μονρόε* \\ το *ενιαίο αμυντικό ~ μεταξύ Ελλάδας - Κύπρου* ~ · **4.** ΕΚΚΛΗΣ η αυθεντική περί πίστεως διδασκαλία, όπως διατυπώνεται από Οικουμενική Σύνοδο, η αλήθεια τής οποίας θεωρείται ότι έχει απόλυτο κύρος και γίνεται προσιτή μόνο με την πίστη: *τριαδικό / χριστολογικό / εσχατολογικό* ~ **5.** το σύνολο των βασικών πεποιθήσεων μιας θρησκείας· *προτεσταντικό / αγγλικανικό* ~
[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «γνώμη, πεποίθηση - δικαστική απόφαση, κρίση», < *δοκώ.* βλ λ. *δοκούν]* **δογματίζω** ρ. αμετβ [μτγν] {δογμάτισα} **1.** αποφαίνομαι με τρόπο που δεν επιδέχεται αντίρρηση δεν *πρόκειται να πείσεις κανέναν, όταν δογματίζεις* 2. αποφασίζω αυθαίρετα, **δογματικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με ένα δόγμα, με μια αρχή θρησκευτικής πίστης ή ιδεολογικοφιλοσοφικού συστήματος· ~ *συζήτηση / διαφορά / ζήτημα* 2. αυτός που αποφαίνεται (για κάτι) με απόλυτο, αξιωματικό τρόπο, χωρίς να δέχεται αντιρρήσεις: ~ *στάση / επιχείρημα / κριτική / απάντηση || είναι* ~. δεν *μπορείς να συζητήσεις μαζί του* 3. ΘΗΟΛ ***δογματική*** (η) κλάδος τής θεολογίας που μελετά συστηματικά τα χριστιανικά δόγματα ως υποχρεωτικές αλήθειες τής πίστη::. **δογματικ-ά / -ώς** [μτγν] επίρρ., **δογματικότητα** (η) [1851]
δογματισμός (ο) [μτγν] η αξιωματική αποδοχή και διατύπωση απόψεων (χωρίς αιτιολόγηση ή απόδειξη), η αναγωγή μιας (προσωπικής συνήθ.) θέσης σε απόλυτη, αδιαμφισβήτη αλήθεια (με παράλληλη απόρριψη κάθε αντίθετης άποψης και αντίρρησης): *πρέπει να πάψει ο ιδεο/.ογικός - και ο φανατισμός.* — **δογματιστής** (ο) (μτγν.]. **δογματολογία** (η) ιμτγν] ΘΚΟΛ Ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο τα δόγματα των θρησκειών η δογματική. **δογματοφύλακας** (ο) [1815] {δογματοφυλάκων} ο φύλακας, τηρη- τής των εκκλησιαστικών δογμάτων.
Δ.Ο.Ε. 1. (ο) Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος **2.** (η) Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδος **3.** (η) Διεθνής Οργάνωση Εργασίας **4.** (η) Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή, **δοθείς,** -είσα. -έν {δοθ-έντος (θηλ -είσης). -έντα | -έντες (ουδ. -έντα), -έντων (θηλ -εισών)} (λόγ) αυτός που έχει δοθεί ή που θεωρείται δεδομένος: *οι δοθείσες οδηγίες || τα δοθέντα σήματα* ΦΡ (α) ***τούτου δοθέντος*** έχοντας αυτό ως δεδομένο, θεωρώντας ότι αυτό ισχύει: ~, *οι επιλογές μας στην εκπαιδευτική πο?.ιτική πρέπει να ξανασυζητη- θούν* (β) **δοθέντος *ότι*** με δεδομένο ότι. λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι ισχύει κάτι ~ *η διεθνής τιμή τού πετρελαίου δεν πρόκειται να υποχωρήσει σύντομα, εκφράζονται φόβοι για άνοδο τού πληθωρισμού* (γ) ***δοθείσης τής ευκαιρίας / ευκαιρίας δοθείσης*** αφού δόθηκε η ευκαιρία ή εφόσον δοθεί η ευκαιρία *σχεδιάζει με προσοχή τις επόμενες πολιτικές του κινήσεις,* ώστε ~ να *προβ,ηθεί ως ο κατα?.ληλότερος για την ηγεσία τού κόμματος || από καιρό ζητούσε αφορμή για να τον πΑ,ήξει έτσι χθες* ~, *τού άσκησε δριμεία κριτική.*
ΙΕΤΥΜ Μτχ. παθ. αορ. τού αρχ *δίδωμι* Οι φρ είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. *δοθέντος ότι (*< etant donne que .)] **δόθηκα** ρ. -+ δίνω
δοθιήνας (ο) ΙΑΤΡ φλεγμονώδες, πυώδες εξάνθημα τού δέρματος ΣΥΝ. (λαικ.) καλόγερος.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *δοθιήν, -ήνος,* αγν. ετύμου] **δοθιήνωση** (η) [1891J {-ης κ -ώσεως] χωρ. πληθ.] ΙΑΤΡ ασθένεια που χαρακτηρίζεται από την ταυτόχρονη ή διαδοχική εμφάνιση πολλών δοθιήνων (βλ λ.). * ΣΧΟΛΙΟ λ *-ωση.*
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. furunculosis] **δοιάκι** (το) {δοιακ-ιού | -ιών} **1.** μοχλός περιστροφής τού πηδαλίου στα πλοία ΣΥΝ (αρχαιοπρ.) οίας **2.** (συνεκδ.) το πηδάλιο, το τιμόνι. (ΕΙΥΜ < μεσν *οιάκιον* (το αρχικό δ- οφείλεται στην επίδραση τού διοικώ), υποκ. τού αρχ *οϊαξ* < 1 Ε *oisa- / oiso-.* πβ. σανσκρ. Isa «τιμόνι». σλοβ. oje κ.ά]
Δοϊράνη (η) λίμνη στα σύνορα τού κράτους των Σκοπίων και τής Ελλάδας στον νομό Κιλκίς.
[ΕΤΥΜ Από το όν τής αρχ πόλεως *Δοβήρο\)ς* (αγν. ετύμου). πιθ. μέσω βαλκανικής γλώσσας, πβ. βουλγ Dojransko (ezero)]. **δόκανο** (το) {δοκάνων} **1.** παγίδα για τη σύλληψη θηραμάτων (ζώων ή πουλιών): *πιάνομαι / πέφτω στο* ~ || *στήνω* ~ 2. (μτφ.) παγίδα, η σύλληψη επ' αυτοφώρω. *οι λαθρέμποροι πιάστηκαν στο δόκανο τής Αστυνομίας* ΣΥΝ αρπάγη
[ητυμ < μεσν *δόκανον* < μτγν *δόκανα (τά)* < αρχ. *δοκός].* **δοκάρι** (το) {δοκαριού | -ιών} **1.** μακρύ και χοντρό ξύλο τετράγωνης ή ορθογώνιας τομής, που χρησιμεύει για τη στήριξη στέγης, πατώματος κ.λπ. συν δοκός, (λαϊκ) πάτερο 2. (κατ' επέκτ.) κάθε επίμηκες υποστήριγμα από οποιαδήποτε ύλη (μέταλλο, μπετόν κ.λπ) **3.** (στο ποδόσφαιρο) καθένας από τους τρεις ξύλινους στύλους που ορίζουν τον χώρο μέσα από τον οποίο πρέπει να περάσει η μπάλα, για να επιτευχθεί τέρμα (γκολ): *οριζόντιο / κάθετο* ~ **4.** (συνεκδ.) η πρόσκρουση τής μπάλας στο δοκάρι: *η Α Ε Κ είχε δύο* ~ στο *α' ημίχρονο* (πτυμ < μεσν. *δοκάριον.* υποκ. τού αρχ. *δοκός].*
Δ.Ο.Κ.Ε.Π. (το) Διεθνές Ολυμπιακό Κέντρο Ειρήνης και Πολιτισμού.
δοκησίσοφος, -ος/-η. -ο (λόγ.) αυτός που θεωρεί τον εαυτό του σοφό, ο κατά φαντασίαν σοφός ΣΥΝ μωρόσοφος, κενόσοφος, ψευδόσο- φος — δοκησισοφία (η) [αρχ]
[ΕΤΥΜ αρχ < *δόκησις* (< *δοκώ)* 4- *σοφός]* **δοκητισμός** (ο) ΘΠ.ΟΛ χριστιανική αίρεση που βασίζεται στον δυϊσμό. κατά την οποία η ενανθρο'ίπηση τού Χριστού ήταν φαινομενική [ΠΤΥΜ < μτγν. *δοκηταί* (< αρχ. *δοκώ),* όπως αποκαλούνταν οι ακόλουθοι τού φερώνυμου θεολογικού συστήματος],
δοκίδα (η) (στην οικοδομική) μικρό δοκάρι.
δοκιμάζω ρ μετβ κ αμετβ {δοκίμασ-α.-τηκα,-μένος! ♦ (μετβ.) **1.** εξετάζω την ποιότητα, τις ιδιότητες, την ενέργεια ή την αποτελεσμα- τικότητα ενός πράγματος, κάνω δοκιμή. ~ *ένα απορρυπαντικό / ένα σαμπουάν* || ~ τα *λάστιχα τού αυτοκινήτου* / τα *φρένα*]| - *την αντοχή ενός υλικού*]] ο *προπονητής θέ/.ει να δοκιμάσει δύο νέους παίκτες στον φιλικό αγώνα* || ~ *έναν* υπάλληλο *πριν τον προσλάβω* ΣΥΝ ελέγχω 2. (ειδικότ.) (α) (για τροφές ή ποτά) γεύομαι για να εξακριβώσω τη νοστιμιά ή τη γευστικότητα: *η καρμπονάρα είναι εκπ/*ηκτικήφ τη δοκίμασες:* (β) (για ενδύματα ή υποδήματα) φοράω για να διαπιστώσω αν μου ταιριάζει το μέγεθος ή το χρώμα ΣΥΝ προβάρω **3.** ελέγχω την ύπαρξη ή τον βαθμό μιας ιδιότητας: ~ *τις δυνάμεις μου / την υπομονή μου / τις γνώσεις μου ί τα νεύρα μου·* ΦΡ. ***δοκιμάζω το χέρι/το πόδι μου*** (στο μπάσκετ ή το ποδόσφαιρο) κάνω βολές / σουτ (πριν αρχίσει το παιχνίδι) για ζέσταμα ή για να ελέγξω την ευστοχία μου **4.** (ει- δικότ) προσπαθώ να εξακριβώσω (συναισθήματα, προθέσεις, ικανότητες κ.λπ κάποιου) *αυτό το έκανα για να σε δοκιμάσω* [| ο *Θεός δοκιμάζει την πίστη μας* · 5. καταβάλλω προσπάθεια να πετύχω κάτι, επίχειρα) τολμώ: *δοκίμασε να* δραπετεύσει [[*δοκίμασαν να κρύψουν την έκπληξή τους* ΣΥΝ προσπαθώ, αποπειρώμαι · 6. υφίσταμαι δυσάρεστη κατάσταση, υποφέρω: *ο λαός δοκίμασε όχι μόνο στερήσεις, αλ?.ά και διώξεις* · 7. επιχειρώ να προσεγγίσω (κάτι, συνήθ για πρώτη φορά): - *την τύχη μου στο Θέατρο* / στα *χαρτιά* ||[~ τον *έρωτα* · 8. αισθάνομαι, νιώθω· - *χαρά / λύπη / πικρία / ικανοποίηση / έκπ/.ηξη / συγκίνηση* ♦ 9. (αμετβ.) προσπαθώ να πετύχω ή να εξακριβώσω (κάτι) δεν *ξέρω αν θα τα καταφέρω, θα δοκιμάσω όμως* 16. (μεσοπαθ **δο-**

κιμάζομαι) υφίσταμαι ταλαιπωρίες, δοκιμασίες, *στην Κατοχή οι Έλληνες δοκιμάστηκαν σκληρά* {{ *δοκιμάζονται τα νεύρα των κατοίκων αυτής τής πόλης* **11.** (η μτχ. ***δοκιμασμένος,*** *-η, -ο)* (α) αυτός που έχει αποδειχθεί άξιος, κατάλληλος ή ικανός μετά από έλεγχο ~ *μέθοδος [1] συνταγή1 ελαστικά αυτοκινήτου* j| *θα ανεβάσουν ένα ~ έργο, που εγγυάται την εισπρακτική επιτυχία* (β) (κατ' επέκτ) έμπειρος και αξιόπιστος. - *τεχνίτης/ πο/ατικός* - δοκίμασμα (το) Ιμεσν] ·* σχολιο λ. *σπάζω.*

[ΕΓΥΜ αρχ < *δόκιμος*. δοκιμασία (η) [αρχ) {δοκιμασιών} 1. ο έλεγχος, η εξέταση για τη διαπίστωση, την εξακρίβωση (ιδιοτήτων, ικανοτήτων ή τής καταλληλότητας προσώπων και πραγμάτων): *το έργο του άντεξε στη - τού χρόνου*)| οι *υποψήφιοι υποβλήθηκαν σε πολύωρη για να επιλεγούν οι καλύτεροι* ΣΥΝ δοκιμή, έρευνα, τεστ φρ ***γραπτή / προφορική δοκιμασία*** εξέταση σε διδαγμένη και συγκεκριμένης έκτασης ύλη, για να κριθεί και να αξιολογηθεί η πρόοδος μαθητών ή φοιτητίδν ΣΥΝ τεστ 2. υπέρμετρη καταπόνηση, κατάχρηση, ζόρισμα: *μη βάζεις σε ~ την υγεία σου* || ο *πληθωρισμός έθεσε σε ~ την οικονομία τής χώρας* 3. (γενικότ., συνήθ σε πληθ) κάθε δυσάρεστο, επώδυνο γεγονός ή κατάσταση που αντιμετωπίζει (κάποιος στη ζωή): ο πόλεμος *ήταν μεγάλη ~ για όλους μας* || *υπομένει αγόγγυστα τις ~* || *πέρασε με-γάλες ~ στη ζωή* του ΣΥΝ ταλαιπωρία, βάσανο, κακοτυχία, δεινοπάθημα

δοκιμασία - δοκιμή - δοκίμιο. Οι λέξεις κινούνται σημασιολογικά ανάμεσα στη σημ. τού «ελέγχου» και τής «απόπειρας» **Δοκιμασία** και **δοκιμή** σημαίνουν τον «έλεγχο» στον οποίο υποβάλλω πρόσωπα ή πράγματα, για να εξακριβώσω την επάρκεια, την ικανότητα, τη λειτουργία, τις γνώσεις κ.λπ Έτσι, *δοκιμασία* φτάνει να σημαίνει την «εξέταση» (η λ. χρησιμοποιείται και για να αποδώσει το ξενικό **τεστ)** Εφόσον δε ο έλεγχος είναι σκληρός, φθάνει να σημαίνει και «βασανιστήριο» Στις λέξεις **δοκιμή** και **δοκίμιο** είναι εντονότερη η σημ. τής προσπάθειας, τής απόπειρας να προσεγγίσει κανείς ένα θέμα, να το αναλύσει ή να το ερμηνεύσει. Λυτή η αίσθηση τής απόπειρας, τού ανολοκλήρωτου αποτελέσματος στην πραγμάτευση ενός πνευματικού θέματος, οδήγησε τον μεγάλο Γάλλο στοχαστή και συγγραφέα Montaigne να αποκαλέσει «απόπειρες», essai (από το essayer «προσπαθώ, δοκιμάζω»), τα στοχαστικά κείμενά του (πβ. αγγλ. essay), έννοια η οποία στην Ηλληνική αποδόθηκε με τη λ *δοκίμιο,* ενώ ο Σεφέρης το απέδωσε πιο πιστά ως *δοκιμή* (οι *Δοκιμές,* δηλ. τα **δοκίμια** τού Γ. Σεφέρη, είναι πολύ αντιπροσωπευτικά τής έννοιας και τού είδους τέτοιων κειμένων).

δοκιμαστήριο (το) [μτγν Ι {δοκιμαστηρί-ου | -ων} χώρος καταστήματος διαμορφωμένος για τη δοκιμή ρούχων από τους πελάτες **δοκιμαστής** (ο) [αρχ.], **δοκιμάστρια** (η) [δοκιμαστριών} **1.** (γενικά) πρόσωπο που εξετάζει ή ελέγχει την ποιότητα, τις ιδιότητες κ.λπ. ενός αντικειμένου 2. (ειδικότ. για τροφές και ποτά) πρόσωπο ειδικά εκπαιδευμένο, που πρώτο γεύεται μικρή ποσότητα (ποτών, φαγητών ή γλυκών), για να ελέγξει την ποιότητα και τη γευστικότητά τους ΣΥΝ γευσιγνώστης.

δοκιμαστικός, -ή. -ό **1.** αυτός που χρησιμεύει ή γίνεται για δοκιμή ~ *σωλήνας ι πτήση / πρόγραμμα* **2.** ***δοκιμαστικό*** (το) εξέταση τής καταλληλότητας υποψηφίου (για ρόλο. συμμετοχή σε εκπομπή, πρόσληψη σε επιχείρηση κ λπ.): *η νεαρή ηθοποιός έκανε 1 πέρασε από ~ για τον ρό/.ο* || ο *υποψήφιος διορθωτής πέρασε από ~ πριν προσληφθεί* – **δοκιμαστικ-ά / -ώς** [μτγν.} επίρρ

Ιετυμ μτγν. < αρχ *δοκιμαστής* Το *δοκιμαστικό* αποδίδει το αγγλ. test]

δοκιμή (η) **1.** έλεγχος ή εξέταση για την εξακρίβωση ποιότητας, ιδιότητας. λειτουργίας κ.λπ. αντικειμένου: ~ *προϊόντος πριν από την αγορά* || «μια ~ *θα σας πείσει»* (διαφήμ. προϊόντος)· ΦΡ (λόγ) **υπό δοκι-** ***μή(ν)*** με προσωρινή σύμβαση εργασίας, για να διαπιστωθεί η καταλληλότητα (κάποιου) σε εργασία, *είμαι ακόμη ~ στην υπηρεσία* 2. (ειδικότ.) ο πειραματικός έλεγχος μηχανισμού, συσκευής, τεχνικού έργου κ λπ , για να διαπιστωθεί αν λειτουργεί σωστά, αν αποδίδει ικανοποιητικά, τι αποτελέσματα έχει κ.λπ. *η ~ ενός νέου μοντέλου αυτοκινήτου ! όπλου / αεροσκάφους / βόμβας* || *απαγόρευση των πυρηνικών* ~ **3.** μαθ επαλήθευση τού εξαγομένου μαθηματικών πράξεων με συγκεκριμένες μεθόδους: *στη διαίρεση η ~ συνίσταται στον πολλαπλασιασμό τού πη/άκου επί τον διαιρέτη και πρόσθεση τού υπολοίπου* **4.** (για καλλιτεχνικές εκδηλώσεις) πρόχειρη εκτέλεση θεατρικής παράστασης, συναυλίας κ λπ.. που σκοπεύει στην αρτιότερη προετοιμασία και στην εξασφάλιση τής επιτυχίας συν πρόβα **5.** το δοκίμιο: *οι «Δοκιμές» τού Σεφέρη.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δοκιμασία*

[ετυμ μτγν. < αρχ. *δόκιμος*] **δοκίμι** (το) {δύσχρ. δοκιμ-ιού | -ιών} (αργκό των στρατιωτών) ο δόκιμος έφεδρος αξιωματικός (Δ.Ε.Λ.) στον Στρατό Ξηράς.

[ειυμ < *δόκιμος,* πβ. κ. *γερόντι.* Το μεσν. *δοκίμι(ον)* είχε τη σημ. «αγώνισμα»!

δοκίμιο (το) {δοκιμί-ου | -ων} **1.** (α) αρχικό σχεδίασμα κειμένου, δοκιμαστικό έργο (β) τυπογρ πρόχειρο αντίγραφο κειμένου, τυπωμένο σε μεγάλες ταινίες χαρτιού, που αντιπαραβάλλεται με το χειρόγραφο ή δακτυλόγραφο τού συγγραφέα, για να επισημανθούν και να διορθωθούν τα τυπογραφικά λάθη 2. κείμενο, περιορισμένης συνήθ. εκτάσεως, που πραγματεύεται συγκεκριμένο θέμα (από διάφορους χώρους· κοινωνία, επιστήμη, πολιτική, τέχνη κ λπ.), χωρίς να το εξαντλεί, και το οποίο αποδίδει με σαφήνεια τις απόψεις τού γράφοντος: *ιστορικό/ αισθητικό/ λογοτεχνικό* ~. – **δοκιμιακός,**-ή,-ό. «"ΣΧΟΛΙΟ λ. *δοκιμασία*

[ετυμ. < μτγν. *δοκίμιον,* αρχική σημ. «δοκιμή, εξέταση», < αρχ. *δόκι μος* Η σημ τού γραπτού κειμένου απόψεων αποδίδει το γαλλ. essai (< ρ essayer «προσπαθώ, δοκιμάζω»), λ που χρησιμοποίησε αρχικώς ο Γάλλος συγγραφέας M. de Montaigne το 1588 στο έργο του *Hssais (Δοκιμές),* για να δείξει ότι τα κείμενά του αποτελούσαν απλώς *προσπάθειες* προσεγγίσεως τού θέματος. Το *(τυπογραφικό) δοκίμιο* αποδίδει το γαλλ. epreuvej δοκιμιογράφος (ο/η) [18671 αυτός που συγγράφει δοκίμια. – δοκιμιογραφία (η), δοκιμιογραφικός, -ή, -ό δόκιμος, -η. -ο 1. (για πρόσ.) αυτός τού οποίου η αξία ή η ικανότητα έχει δοκιμαστεί και θεωρείται αναμφισβήτητη· δοκιμασμένος: ~ *συγγραφέας* ΣΥΝ αναγνωρισμένος, ικανός, έγκριτος 2. (για λέξεις, φράσεις, γραμματικούς τύπους κ λπ.) αυτός που έχει καθιερωθεί λόγω τής χρήσης του σε κλασικούς και αναγνωρισμένους συγγραφείς· ~ *όρος* ΑΜ αδόκιμος 3. (α) αυτός που βρίσκεται στο στάδιο τής προ- παρασκευής ή τής δοκιμασίας, μαθητευόμενος· ~ *μοναχός* (υποψήφιος μοναχός) || ~ *έφεδρος αξιωματικός* (β) ΣΤΡΑΙ ***δόκιμος*** (Ο) απόφοιτος τής Σχολής Εφέδρων Αξιωματικών (Δ Ε Α. = Δόκιμος Έφεδρος Αξιωματικός) τού Στρατού Ξηράς (γ) ***Ναυτικός Δόκιμος*** ο σπουδαστής τής Σχολής Ναυτικών Δοκίμων. – δόκιμα επίρρ., δοκιμότητα (η) Ιμτγν.]

[ΕΓΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «αποδεκτός έπειτα από δοκιμασία - επιδοκιμασμένος», < *δοκώ,* βλ. λ. ό'οκ-ούν'. Η αρχική σημ. απαντά επίσης στην Κ.Δ (πβ 2 *Τιμόθ.* 2, 15: *σπούδασον σεαυτόν δόκιμον παρα- στήσαι χφ θεφ Ρωμ* 14. 18 *ευάρεστος τφ θεφ καί δόκιμος τοΐς άνθρώποις*)]

δοκός (η) (λόγ.) 1. το δοκάρι 2. ΓΥΜΝΑΓΓ (ειδικότ) όργανο γυμναστικής πάνω στο οποίο εκτελεί κανείς ασκήσεις, κυρ. ισορροπίας. [ΕΤΥΜ αρχ. < *δέχομαι / δέκομαι]* δοκούν (το) εύχρ. στη ΦΡ ***κατά το δοκούν*** (i) κατά τη γνώμη (κάποιου), όπως φαίνεται σωστό (σε κάποιον) *ως προς το ζήτημα τής επιλογής συνεργατών, έχετε το δικαίωμα να προχωρήσετε* ~ (ii) (κατ' επέκτ.) αυθαίρετα: *ενεργεί* ~

[ΕΤΥΜ < αρχ *δοκοΰν.* μτχ ενεστ τού ρ. *δοκώ (-έω),* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ *δεκ-,* ρ *δέχομαι / δέκομαι* (βλ λ). Ομόρρ. *δόκησι(ς). δόξα, δόκιμος. δοκιμάζω* κά Το ρ δοκώ χρησιμοποιήθηκε με πληθώρα σημασιών, η δε ετυμολογική του προέλευση (από το ρ. *δέχομαι*) οδηγεί στην άποψη ότι η λ. αρχικά σήμαινε «κάνω κάποιον να δεχθεί, διδάσκω» (πβ. λατ doceo) Ωστόσο, η βασική σημ τού ρ. *δοκώ* ήταν «σκέφτομαι, νομίζω. πιστεύω»1 δόκτορας (ο/η) {χωρ. γεν πληθ } 1. ο διδάκτορας (βλ λ.) 2. (α) (ειδι- κότ.) τίτλος γιατρού (β) (γενικότ.-προφορ.) κάθε γιατρός. Επίσης *(Χ6γ.)* δόκτωρ [μεσν] {δόκτορος} * σχολιο λ. *διδάσκαλος.*

[ΕΤΥΜ μεσν. < λατ doctor < doceo «διδάσκω»| . δολάριο (το) |δολαρί-ου | -ων} 1. νομισματική μονάδα των Η Π Α.. τού Καναδά και άλλ(ον κρατοών 2. (συνεκδ.-καθημ) η αμερικανική οικονομία ΓΟ ~ *κυβερνά τον κόσμο.*

[ΕΤΥΜ < αγγλ dollar < μέσ. κάτω γερμ. daler < T(h)aler, σύντμηση τού Joachimsthaler, νόμισμα που κατασκευαζόταν στην κωμόπολη Joachimsthal τής Βοημίας (πβ *τάλιρο)]*

δολάριο - τάλιρο. Τα δύο νομίσματα έχουν κοινή καταγωγή Το τάλιρο προέρχεται από το ιταλ tallero. που και αυτό είναι δάνειο από το γερμ. T(h)aler, συγκεκομμένο τ τού Joachimsthaler, αργυρό νόμισμα που κατασκευαζόταν στην κωμόπολη Joachimsthal τής Βοημίας Από το γερμ. T(h)aler προήλθε και το μεσν. γερμ daler, από όπου το αγγλ. dollar (1545).

δολερός, -ή, -ό [αρχ 1 αυτός που χαρακτηρίζεται από δόλο, που εκφράζει ή χρησιμοποιεί δόλια μέσα πανούργος, ανειλικρινής: - *άτομο / βλέμμα* συν επίβουλος, απατηλός, φθονερός, δόλιος, ύπουλος λντ άδολος. – δολερ-ά / -ώς [μτγν] επίρρ., δολερότητα (η) δολιεύομαι ρ. μετβ αποθ. [μτγν] Ιδολιεύθηκα} (λόγ) χρησιμοποιώ δόλο, για να εξαπατήσω (κάποιον) συν επιβουλεύομαι, υπονομεύω.

δολίευση (η), δολιευτικός, -ή. -ό ^ σχολιο λ. *αποθετικός.* δόλιος, -α. -ο 1. αυτός που χρησιμοποιεί ή περιέχει δόλο: *χρησιμοποίησε ~ μέσα. για να τον κερδίσει* [| ~ *τέχνασμα / επινόηση / πράξη* συν δολερός, επίβουλος, ύπουλος ανί άδολος · 2. (με συνίζηση -δόλιος-, για να δείξουμε συμπάθεια) αυτός που έχει υποστεί πολλές ταλαιπωρίες και δυστυχίες στη ζωή του *η ~ μάννα απέμεινε έρημη και πικραμένη* ΣΥΝ δύσμοιρος, ταλαίπωρος κακομοίρης, (λαϊκ.) καψερός. έρμος, φουκαράς – δολιότητα (η) [μτγν] (σημ. 1), δόλια /δο- λίως (αρχ 1 επίρρ. (σημ. 1) «" ΣΧΟΛΙΟ λ. *συμπάθεια, συνίζηση* [ΕΤΥΜ αρχ. < *δόλος.* Το επίθ. *δόλιος* απαντά με συνίζηση από τον Μεσαίωνα. οπότε και απέκτησε τη σημ «κακομοίρης, δύστυχος»!

δό-λι-ος και δό-λιος. Χαρακτηριστική περίπτωση φωνολογικής διαφοροποίησης (διαφοράς στην προφορά) που δηλώνει και σημα- σιολογική διαφοροποίηση το δό-λι-ος (ασυνίζητος τύπος με προφορά τού *-ι-* σε χωριστή συλλαβή) δηλώνει τον «δολερό, αυτόν που ενεργεί δολίως», ενώ το δό-λιος (συνιζημένος τύπος, όπου το -ι- συμπροφέρεται με το -ο- σε μία συλλαβή) σημαίνει «δύστυχος, κακομοίρης»

δολιοφθορά (η) η προμελετημένη φθορά ή καταστροφή (εγκαταστάσεων, στρατιωτικού, βιομηχανικού υλικού κ λπ). προκειμένου να πληγεί ο αντίπαλος, *η καταστροφή τής αποθήκης πυρομαχικών αποδόθηκε* σε ~ ΣΥΝ σαμποτάζ.

[ΕΤΥΜ Απόδ τού γαλλ sabotage, βλ. κ *σαμποτάζ*. δολιοφθορέας (ο/η) {δολιοφθορ-είς, -έων} (λόγ) πρόσωπο που προκαλεί δολιοφθορές (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ saboteur, βλ κ. *σαμποτέρ*. δολιχοδρομώ ρ. αμετβ [αρχ.} [δολιχοδρομείς . [δολιχοδρόμησα) (αρχαιοπρ.) 1. (κυριολ) αγωνίζομαι στον δόλιχο (βλλ) 2. (συνήθ μτφ.) διανύω μεγάλη απόσταση, καθυστερώ — δολιχοδρόμος (ο) Ιαρχ.]. δολιχοδρόμηση κ. δολιχοδρομία (η) [1885]. δολιχοκεφαλία (η) ανθρωπολ η ανάπτυξη τού ανθρώπινου κρανίου κατά τρόπον ώστε να είναι πολύ μακρύ σε σχέση με το πλάτος του σον δολιχοκρανία, μακροκεφαλία a.vt βραχυκεφαλία Επίσης δολι- χοκρανία — δολιχοκέφαλος, -η, -ο (1890].

[ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ . < γαλλ dolichocephalic] δόλιχος (ο) [δολίχ-ου | -ων, -ους) 1. το αμπελοφάσουλο · 2. (στην αρχαιότητα) δρόμος αντοχής μεγάλων αποστάσεων και μονάδα μήκους που ισοδυναμούσε με δώδεκα στάδια. ^ σχολιο λ. *ενδε/.εχής.*

{εγυμ αρχ. < *doligh-. μεταπωτ. βαθμ δισύλλαβου θ. (που αποτελεί παρεκτεταμένο τ τού I.H *del- «μακρύς»), πβ. σανσκρ. dirgha-. σερβοκρ dug, πολ. dtugi. ρωσ dolgij κ.ά. Ομόρρ. *έν-δελεχής* (βλ.λ)J δολομίτης (ο) [1876] {δολομιτών} **1.** ανοιχτόχρωμο. συνήθ κιτρινωπό ή γκριζόλευκο ορυκτό, που αποτελείται από ανθρακικό ασβέστιο και μαγνήσιο και απαντά στη φύση κυρ σε μορφή μικρών συμπαγών κρυστάλλων, χρησιμοποιείται δε στην οικοδομική, τη γλυπτική, τη διακοσμητική και ως πυρίμαχο υλικό 2. (συνεκδ.) πέτρωμα με μεγάλη περιεκτικότητα σε αυτό το ορυκτό. — δολομιτικός, -ή, -ό.

[ετυμ Μεταφορά τού γαλλ. dolomite, από το όνομα τού Γάλλου γεωλόγου Deodat de Dolomieul. δολοπλοκία (η) [δολοπλοκιών) ο σχεδιασμός ή/και η χρησιμοποίηση δόλιου τρόπου δράσης (εναντίον κάποιου): *πολιτικές* - συν *πλεκτά-* νη, μηχανορραφία, ραδιουργία, ίντριγκα. - δολοπλόκος (ο/η) Ιαρχ.]. [ετυμ αρχ. < *δολοπ/.όκος* < *δόλος* + *-πλόκος* < *πλέκω*] δολοπλοκώ ρ. αμετβ. [1896] [δολοπλοκείς. | δολοπλόκησα} κάνω δολοπλοκίες (βλ.λ.): *οι άνθρωποι τού στενού του περιβάλλοντος δολοπλοκούσαν εις βάρος τον* συν ραδιουργώ, μηχανορραφώ δόλος (ο) 1. νόμ η βούληση (κάποιου) να συντελέσει με τις πράξεις του ή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο στην παραγωγή παράνομου αποτελέσματος ή η γνώση (κάποιου) ότι οι πράξεις του είναι ενδεχόμενο να επιφέρουν παράνομο αποτέλεσμα και η αποδοχή τους: *καταλογίζω ι διακρίνω / διαπιστώνω) ~ στις πράξεις κάποιον* [| *ενεργώ με ~ εναντίον κάποιον* || *άμεσος / ενδεχόμενος* ~ (πβ. λ. *αμέλεια) 2.* ο τρόπος ή το μέσον εξαπάτησης ή παραπλάνησης (κάποιου): *χρησιμοποιώ ί εξυφαίνω ~ εναντίον κάποιον* Jj *επιτυγχάνω / αποκτώ με -* συν δόλωμα, παγίδα, πλεκτάνη, κόλπο, τέχνασμα 3. (συνεκδ) η εξαπάτηση ενός προσώπου συν κατεργαριά **4.** το δόλωμα: (παροιμ.) *«χωρίς ψάρι δεν πιάνεται»* ΣΧΟΛΙΟ λ *συμπάθεια*

[ΕJΥΜ αρχ. < *dol-. ετεροιωμ βαθμ. τού I.E. *del- «αποβλέπω, αποσκοπώ», πβ λατ. dolus «δόλος», ισπ dolo, γερμ. zahlen «πληρώνω». Zahl «αριθμός», αγγλ. tale «διήγηση, παραμύθι», tell «λέγω. αφηγούμαι» κ.ά. Η συσχέτιση με το ουσ. *δέ/.εαρ* οφείλεται σε παρετυμολογία).

δολοφονία (η) [αρχ.I [δολοφονιών} 1. η σκόπιμη και προμελετημένη αφαίρεση τής ζωής ανθρώπου: *στυγερή / απάνθρωπη / βίαιη / ωμή / εν ψυχρώ / ανεξιχνίαστη / περίεργη ~* || *απόπειρα δολοφονίας* || *πολιτική ~* (από μυστική πολιτική ομάδα ή παράταξη εις βάρος πολιτικού αντιπάλου ή από τρομοκράτη) συν ανθρωποκτονία 2. (μτφ.) πράξη που οδηγεί σε φθορά, κακομεταχείριση ή καταστροφή: *η ~ τής φύσης από ασυνείδητους καταπατητές* || *η ~ τής γλώσσας από απρόσεκτους ομιλητές*

δολοφονικός, -ή, -ό ί 1887] 1. αυτός που σχετίζεται με τον δολοφόνο ή με τη δολοφονία. ~ *μέσα / όπλα / σύνεργα* συν φονικός 2. αυτός που γίνεται με πρόθεση φόνου: ~ *επίθεση* > *απόπειρα / ενέργεια / σχέδιο* 3. αυτός που θέτει σε άμεσο κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή που έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια ζωών: ~ *αμέ/.εια ί ανευθυνότητα* συν εγκληματικός 4. (μτφ.) επιθετικός ή βίαιος, που θυμίζει δολοφόνο: - *ύφος I βλέμμα ι ένστικτο* — δολοφονικ-ά / -ώς [1887J επίρρ. δολοφόνος (ο/η), (λαικ.) δολοφόνισσα (η) 1. πρόσωπο που δια- πράττει δολοφονία, *ο ~ με το αγγελικό πρόσωπο* || *μανιακός / στυγε- ρός|ί αποκρονστικός / σατανικός ~* || *κατά συρροήν ~* (βλ λ *σίριαλ κί- λερ)* συν φονιάς 2. (μτφ) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε προκαλεί τον βίαιο θάνατο ανθρώπου ή ανθρώπων: *ιός-δολοφόνος ενθύνεται για τον θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων* || *φάλαινα-δολοφόνος* (η όρκα) || *νταλίκα-δολοφόνος ξεκληρίζει οικογένεια στην εθνική* 3. (μτφ.) ο καταστροφέας (συνήθ. πολύτιμου αγαθού) ο *άνθρο)πος είναι ο ~ τής φύσης.*

[ετυμ αρ)'. < *δό/.ος* 4- *φόνος* δολοφονώ ρ. μετβ. [αρχ.[{δολοφονείς . | δολοφόν-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. διαπράττω δολοφονία, *το αυταρχικό καθεστώς δολοφονούσε τους αντιφρονούντες* συν φονεύω, σκοτώνω 2. (μτφ) κατα- στρέφω. κακοποιώ (κάτι), μεταχειρίζομαι (κάτι) με τον χειρότερο τρόπο: ~ *ένα τραγούδι / ένα θεατρικό έργο / την τέχνη / τη γλώσσα* (μιλώ πρόχειρα ή κάνοντας πολλά λάθη) συν φονεύω, σκοτώνω, δόλωμα (το) {δολώμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. η μικρή ποσότητα τροφής που τοποθετείται σε αγκίστρι ή παγίδα (για να προσελκύσει και να συλλάβει κανείς ψάρια ή για να παγιδεύσει ζώα ή άγρια θηράματα): *βάζω τυρί στη φάκα για ~* || *καλό / ακριβό ~* || *τι ~ θέλει αυτό το ψάρι,* ΣΥΝ. δόλος 2. (μτφ.) το πρόσωπο ή το μέσο που χρησιμοποιείται, για να παρασύρει κανείς (κάποιον) δελεάζοντάς τον: *έβαλαν ~ μια ωραία γυναίκα, για να καταφέρουν να τον συλλάβουν* συν δέλεαρ. [ετυμ αρχ. < *δολώ (-όω)* < *δόλος).* δολώνω ρ. αμετβ κ μετβ. [δόλω-σα, -θηκα. -μένος) ♦ 1. (αμετβ.) τοποθετώ δόλωμα σε αγκίστρι ψαρέματος ♦ 2. (μετβ) χρησιμοποιώ δόλο για να εξαπατήσω (κάποιον)

[ετυμ < αρχ *δολώ (-όω)* «εξαπατώ, ξεγελώ» < *δό/.ος* Η σημερινή σημ. είναι μεσν].

δομέστικος κ. **δομέστιχος** (ο) **1.** ΙΣΓ (στο Βυζάντιο) έμπιστο πρόσωπο που κατείχε ανώτερο αξίωμα στη στρατιωτική, πολιτική και εκκλησιαστική διοίκηση: ~ των ***Σχολών*** (μικτών ταγμάτων πεζικού και ιππικού) 2. (ειδικότ.) καθένας από τους εξάρχοντες των δύο χορών των ψαλτών στους ναούς

[ΕΤΥΜ μεσν. < λατ domesticus < domus «οίκος»]

δομή (η) **1.** ο τρόπος με τον οποίο έχει φτειαχτεί. χτιστεί ή κατασκευαστεί (κάτι) ***η ενός κτηρίου*** συν κατασκευή, χτίσιμο **2.** ο τρόπος με τον οποίο επιμέρους στοιχεία σχετίζονται και συνδέονται μεταξύ τους. ώστε να σχηματίζουν ενιαίο σύνολο ή σύστημα: ***η*** ~ ***ποιήματος*** / ***οικογένειας*** / ***πρότασης*** / λήμματος / ***γλώσσας*** / ***υπουργείου*** / ***οργανισμού*** ι ***τής Ευρωπαϊκής Ένωσης*** |[***η νέα ~ τού ΝΑΤΟ*** || ***κοινωνική*** ~ (η διαφοροποίηση και ο χοίρισμός μιας κοινωνίας σε κοινωνικές τάξεις και στρώματα ή ο τύπος και το σύστημα πεποιθήσεων, σχέσεων, θεσμών κ λπ μιας κοινωνικής ομάδας ή μιας κοινωνίας) | | ***μοριακή*** ~ (ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους τα άτομα σε ένα μόριο. κυρ. όπως τον αναπαριστά η οργανική χημεία) || ***οικονομική*** ~ ***μιας χώρας*** j| ***απλή*** / ***πολύπλοκη*** - ΣΥΝ διάρθρωση. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***γενετικός***

ΙΕΤΥΜ μτγν < αρχ. ***δέμω*** «χτίζω», βλ κ. ***δέμας, δόμος*** Η σημ. 2 αποδίδει το γαλλ. structure (< λατ. structura < ρ. struere «χτίζω, κατασκευάζω»)!.

δομή - υφή - σύσταση - σύνθεση - διάρθρωση ΙΙ λ. **δομή.** ως λέ- ξη-κλειδί των κοινωνικών επιστημών, χρησιμοποιείται ευρύτατα τα τελευταία χρόνια. ΙΙ λέξη χρησιμοποιήθηκε κυρίως στη νεότερη («μοντέρνα») γλωσσολογία με αναφορά στη γλώσσα, απ' όπου πέ- ρασε και στις άλλες κοινωνικές επιστήμες. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο κύριος εισηγητής τής θεωρίας περί δομής τής γλώσσας, ο Ferdinand de Saussure, εισήγαγε τον **δομισμό,** χωρίς να χρησιμοποιήσει ο ίδιος τον όρο **structure** (δομή), ο οποίος χρησιμοποιήθη- κε αργότερα στην Ευρώπη με βάση τη διδασκαλία του και ανεξάρτητα από τον αμερικανικό γλωσσολογικό δομισμό (Bloomfield. Harris, Hockett κ.ά.). Ο Saussure αντί τού δομή χρησιμοποίησε τον όρο **σύστημα,** που είναι η ουσία και το κατεξοχήν χαρακτηριστικό τής δομής τής γλώσσας. Οι ξένοι χρησιμοποίησαν τον όρο structure, που προέρχεται από το ***λατ.*** **structura** (< μτχ structus τού ρ. struere «δομώ, κατασκευάζω»). Με βάση το **υφαίνω** πλάστηκε στην Ελληνική και η λ **υφή,** που στην αρχαία γλώσσα σήμαινε την «ύφανση» (πέπλων κ.λπ.), ενώ στη Ν. Ελληνική σημαίνει ό,τι και το **δομή.** δηλ τη **σύσταση** ή τη **σύνθεση** (τής γλώσσας, τής κοινωνίας, των ομάδων. των ιδεών κ.λπ.). Ας σημειωθεί ότι και η λ ***δομή*** είναι αρχαία, σημαίνοντας (από το ρ *δέμω* ***«κτίζω») το*** «κτίσιμο» και κυρίως «το κτίσιμο τού σώματος, το σώμα» (αρχ. **δέμας)** £2ς προς τις αποχρώσεις τής σημασίας των συνωνύμων, τα μεν ***υφή, σύσταση*** και ***σύνθεση*** τονίζουν περισσότερο την έννοια «των συστατικών, που απαρτίζουν κάτι», ενώ τόσο η ***δομή*** όσο και το **διάρθρωση** δηλώνουν «τις σχέσεις μεταξύ των συστατικών» και μάλιστα η δομή δηλώνει «τις σχέσεις των συστατικών με αναφορά ***στο*** σύνολο» συστατικά, σχέσεις και σύνολο συνιστούν το ***σύστημα*** (γλώσσας, κοινωνίας, ομάδας κ λπ.). κατά τα διδάγματα τού δομισμού (στη γλωσσολογία, την κοινωνιολογία. την ανθρωπολογία, την ψυχολογία κ α.).

δόμηση (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων) **1.** το χτίσιμο, η οικοδόμηση (ενός κτηρίου): ***σφάλματα κατά τη*** ~· ΦΡ *συντελεστής δόμησης* ο συντελεστής που καθορίζει την οικοδομήσιμη επιφάνεια ενός κτηρίου σε σχέση με το εμβαδόν τού οικοπέδου μέσα στο οποίο αυτό οι- κοδομείται 2. ο τρόπος με τον οποίο έχει δομηθεί (κάτι), η δομή του: ***αριστοτεχνική ~ || η - τής πρότασης.***

[ΕΤΥΜ < μτγν. ***δόμησις*** < ***δομώ*** (βλ.λ.)]. **δομήσιμος,** -η, -ο αυτός που μπορεί να δομηθεί, που είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί σε κατασκευές· - ***λίθινα υλικά.***

[ετυμ < ***δομώ*** (από το θ. τού αορίστου ***δόμησ-α)*** + παραγ επίθημα ***-ιμος,*** πβ κ ***μετρήσ-ιμος***] **δομικός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τη δόμηση, με την κατασκευή ή το χτίσιμο: ~ ***υλικά*** (οι φυσικές ή τεχνητές ύλες που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή κτηρίων, λ χ το τσιμέντο, οι πέτρες. τα ξύλα κ.λπ.) (β) *δομικά έργα* τεχνικά έργα θεμελιωμένα στο έδαφος - οικοδομές-, συγκοινωνιακά έργα -δρόμοι, γέφυρες, σήραγγες, λιμάνια- έργα υδραυλικά -φράγματα, υδραγωγεία- καθώς και άλλα ειδικά έργα -πυλώνες γραμμών μεταφοράς ενέργειας, ιστοί τηλεοράσεων κ.ά. (γ) *δομικά στοιχεία* τα μέρη από τα οποία αποτελείται ένα τεχνικό έργο, λ.χ. οι τοίχοι, τα θεμέλια, τα δάπεδα, οι δοκοί κ ά (δ) *δομικές μηχανές* αυτοκινούμενα συνήθ μηχανήματα, που χρησιμοποιούνται σε κατασκευαστικά έργα. λ.χ. γερανοί, μπουλντόζες κ.ά 2. αυτός που σχετίζεται με. τη δομή. με τη διάρθρωση ενός συνόλου: ***ε- πισημάνθηκαν οι - αδυναμίες τής εθνικής οικονομίας*** [| ~ ***μεταρρύθμιση*** / ***ανάλνση*** (η ανάλυση ενός κειμένου κατά τον δομισμό) **3.** *δομική* (η) η οικοδομική **δομικ-ά** / **-ώς** επίρρ [ΕΙΥΜ μεσν < μτγν. ***δομή.*** Η σημ. 2 αποδίδει το γαλλ structurel] **Δομινικανή Δημοκρατία** (η) (ισπ Republica Dominicana) κράτος των Μεγάλων Αντιλλών που καταλαμβάνει το Α τμήμα τού νησιού Ισπανιόλα, στην Καραϊβική θάλασσα, με πρωτεύουσα τον Αγιο Δομίνικο, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το πέσο Δομινικανής Δημοκρατίας.

[ΕΤΥΜ < ισπ. Republica Dominicana, από το όνομα τού νησιού (και τής πρωτεύουσας) Santo Domingo «Αγιος Δομίνικος» (άγιος τής Ρω- μαιοκαθολικής Εκκλησίας)] **δομινικανός** (ο), **δομινικανή** (η) **1.** μοναχός ή μοναχή τού χριστια

νικού τάγματος τού Αγίου Δομίνικου **2.** ***Δομινικανοί*** (οι) χριστιανικό τάγμα που ίδρυσε ο Αγιος Δομίνικος και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην Ιερά Εξέταση.
[ΗΤΥΜ < μεσν. λατ Dominicanus < Domenicus < λατ. Dominus «Κύριος», τίτλος τού Θεού]
Δομινίκη (η) γυναικείο όνομα.
Δομίνικος κ **Δομένικος** (ο) **1.** άγιος τής Ρωμαιοκαθολικής Ηκκλη- σίας 2. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ < μεσν. λατ. Domenicus. βλ. κ. *δομινικανός*|. **δομισμός** (ο) [χωρ. πληθ } **1.** (γενικά) κοινή θεωρία ορισμένων επιστημών τού ανθρώπου (γλωσσολογίας, ψυχολογίας, θεωρίας τής λογοτεχνίας κ.λπ.), η οποία προσεγγίζει τα ανθρώπινα πράγματα ως δομικά στοιχεία ενός όλου, που αλληλοπροσδιορίζονται με βάση συγκεκριμένους κανόνες ΣΥΝ στρουκτουραλισμός **2.** ΓΛΩΣΣ η μέθοδος ανάλυσης τής γλώσσας η οποία εστιάζεται στη μελέτη τής δομής τής γλώσσας με έμφαση: (α) στην έννοια τής γλώσσας ως συστήματος, που αποτελείται από επιμέρους στοιχεία τα οποία επιτελούν ορισμένες λειτουργίες και συνδέονται μεταξύ τους σε ευρύτερα σύνολα σχέσεων με αναφορά πάντοτε στο γενικότερο σύστημα τής γλώσσας (β) στη συγχρονική εξέταση (γ) στον προφορικό λόγο (δ) στον καθορισμό των ελάχιστων μονάδων (φωνημάτων, μορφημάτων κ.λπ.) (ε) στη διάκριση σαφώς προσδιορισμένων επιπέδων δομής τής γλώσσας ΣΥΝ στρουκτουραλισμός 3. ΛΝΘΡΩΠΟΛ η έρευνα της οργάνωσης και τής λειτουργίας των αρχαϊκών κοινωνιών με βάση την αρχή ότ\ οι κοινωνίες αυτές αποτελούν σύστημα αλληλεξαρτώμενων στοιχείων (θεσμών, πεποιθήσεων, τεχνικών κ λπ.) 4. ΨΥΧΟΛ η ανάλυση τής ψυ- χονοητικής δραστηριότητας τού ανθρώπου με βάση την ιεραρχική σχέση μεταξύ δομών, ιδεών, αντιλήψεων, αισθήσεων κ.λπ. – **δομι- στής** (ο), **δομιστικός,** -ή. -ό, **δομιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δομή*. [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. structuralismc)
Δόμνα (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυ- ναικείο όνομα.
[ΕΤΥΜ μτγν κύρ όν., βλ λ. *δόμνα]* **δόμνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ΙΣΤ (ως τιμητική προσαγόρευση) η σύζυγος αυθέντη στο Βυζάντιο ή στην Τουρκοκρατία **2.** (γενικότ.) κυρία, αρχόντισσα.
[ΕΤΥΜ μτγν < μτγν. λατ domna < λατ. domina «κυρία, οικοδέσποινα» domus «οίκος»]. **δομολειτουργικός,** -ή. -ό ΓΛΩΣΣ αυτός που σχετίζεται με τη δομή και τη λειτουργία μιας γλώσσας, δηλ. με τις μορφολογικές (γραμματικές) δομές και τις συντακτικές λειτουργίες που αυτές δηλώνουν, προκειμένου να καλύψουν γλωσσικές επικοινωνιακές ανάγκες: - *γραμματική 1 περιγραφή 1 ανάλυση*
[ΕΤΥΜ Από̱δ. τού αγγλ. structural-functional αντί τού *δομικο/^ειτουρ- γικός].*
δόμος (Ο) **1.** η οροφή που έχει ημισφαιρικό σχήμα ΣΥΝ θόλος, τρούλος. ψαλίδωμα 2. οριζόντιο στρώμα λίθων ή πλίνθων.
[ηιυμ αρχ.. αρχική σημ. «οίκος», < *domo-, ετεροιωμ. βαθμ. Ι Ε δι- σύλλ. θ. *dema- «χτίζω κατοικία», πβ λατ. domus «οίκος», domesticus «οικιακός», γαλλ. domestique, αγγλ. timber «ξυλεία», γερμ Zimmer «δωμάτιο» κ.ά. Ομόρρ. *δέμ-ας, δέμ-ω* «χτίζω», *δώμ-α, νεό-δμῆ]-τος* κ.ά.].
δομώ ρ. μετβ. {δομείς | δόμ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** οργανώνω, διαρθρώνω επιμέρους συστατικά με τρόπο που να αποτελούν εντιαίο και συνεκτικό σύνολο, ώστε να χαρακτηρίζονται από σαφήνεια και αλληλουχία: *η* ομιλία του δομείται σε τρεις *θεματικές ενότητες* || *το έργο έχει δομηθεί πάνω στους εξής άξονες*.. **2.** (η μτχ. ***δομημένος,*** *-η. -ο)* συγκροτημένος, αυτός που έχει ευδιάκριτη διάταξη των μερών του, ώστε να γίνεται κατανοητός· ~ *λόγος / έργο / σκέψη* [ΕΤΥΜ < μτγν. *δομώ (-άω / -όω)* < αρχ *δόμος* (βλ λ)]
Δον (ο) {άκλ.} ποταμός τής Α Ευρώπης που πηγάζει από τα υψίπεδα τής Ρωσίας και εκβάλλει στην Αζοφική Θάλασσα.
[ετυμ < ρωσ. Don < αβεστ. danu «ποταμός»], **δον** (ο) {άκλ } 1. (παλαιότ. στην Ισπανία ως τιμητικός τίτλος) μέλος τού παπικού ιερατείου, ηγεμόνας ή αριστοκράτης: ο - *Κιχώτης* || ο ~ *Ζουάν* **2.** (ως προσφώνηση) για καθολικό ιερέα ~ *Καμίλο* [ΕΤΥΜ < ισπ. don < λατ dominus «κύριος»] **δόνα** (η) {χωρ. πληθ.} (στην Ισπανία, ως τιμητική προσαγόρευση) γυναίκα που ανήκε στην αριστοκρατική τάξη.
[ετυμ < ισπ dona < λατ. domina «κυρία»] **δονάκιον** (το) [1879] {δονακί-ου | -ων} ΒΙΟΛ αερόβιο βακτήριο που προκαλεί χολέρα: ~ *τού Κοχ*
(Εϊ ΥΜ Υποκ τού αρχ *δόναξ, -ακος* «βλαστός, κοτσάνι», αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το ρ. *δονώ]* **δον Ζουαν** (ο) {άκλ.) (μετωνυμ.) ο άνδρας που επιδιώκει να κατακτά γυναίκες *κάνω τον* ~ ΣΥΝ ερωτύλος, γυναικοκατακτητής, γυναικάς, καζανόβας. – **δονζουανισμός** (ο), **δονζουανικός,** -ή, -ό Ιετυμ < ισπ Don Juan (ορθή προφ Δον Χουάν), θρυλικό πρόσωπο τής ισπ. λογοτεχνίας τού 16ου αι.. όπου παρουσιάζεται ως ο χαρισμα- τούχος τυχοδιώκτης και απατεώνας, που επιδιώκει διαρκώς ποικίλες ερωτικές περιπέτειες), **δονηαη** (η) {-ης κ -ήσεως) -ήσεις, -ήσεων} **1.** η παλμική κίνηση: *σεισμική / μετασεισμική* ~ || *ισχυρή / ανεπαίσθητη* ~ || *οι ~ των φωνητι- κών χορδών* jj *κινητό τηλέφο)νο με* - (που ειδοποιεί για εισερχόμενη κλήση) 2. ΦΥΣ η μετακίνηση ενός σώματος από και προς τη θέση ισορροπίας του ΣΥΝ' ταλάντωση 3. (μτφ -λογοτ) ισχυρή συγκίνηση: *οι ~ τής καρδιάς και τού πνεύματος.* – **δονητικός,** -ή, -ό.
[ειυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. vibration] **δονητής** (ο) **1.** ΙΕΧΝΟΛ ηλεκτρομαγνητική συσκευή που μετατρέπει το συνεχές σε παλμικό ρεύμα προκαλώντας δονήσεις ~ *σκυροδέμα*
τος (η συσκευή που αυξάνει την πυκνότητα και τη μηχανική αντοχή τού σκυροδέματος μέσω κατάλληλων δονήσεων) 2. (ειδικότ.) επιμήκης κυλινδρική συσκευή, που πάλλεται και χρησιμοποιείται κυρ. για μασάζ ή για την ερωτική ικανοποίηση τού χρήστη.
[ΗΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. vibrator] **δον Κιχώτης** (ο) {-ες κ -ώτηδες} (μετωνυμ.) πρόσωπο που δεν έχει αίσθηση τής πραγματικότητας και παρασύρεται από ρομαντικές φαντασιοπληξίες (ειδικότ.) πρόσωπο που ξοδεύει τον χρόνο του σε αδιέξοδες, ουτοπικές διεκδικήσεις ΣΥΝ ονειροπαρμένος - **δονκιχωτικός,** -ή. -ό [1897J.
[ΕΤΥΜ < *Δον Κιχώτης* (κύρ. όν.) < ισπ. Don Quijote. κεντρικός ήρωας τού μυθιστορήματος τού Μ. ντε Θερβάντες με τίτλο EI ingenioso hidalgo don Quijore 'de la Mancha («Ο ευγενής ιδαλγός Λον Κιχώτης τής Μάντσα»), που εκδόθηκε μεταξύ των ετών 1605-1615. Στο μυθιστόρημα αυτό ο γηραιός Δον Κιχώτης, επηρεασμένος από τα ιιποτι- κά μυθιστορήματα που διάβαζε, ξεκινάει για περιπέτειες καθοδηγούμενος από τη χιμαιρική του φαντασία και από έκδηλο ψευτο- παλληκαρισμό].
δονκιχωτισμός (ο) η συμπεριφορά τού Λον Κιχώτη (βλ.λ.): ο *πολιτικός αναλυτής σημείωνε πως ο ~ τής κυβέρνησης στην εξωτερική πολιτική είναι εθνικά επιζήμιος* (εφημ.)
Δονούσα (η) νησί των Κυκλάδων Α. τής Νάξου |ετυμ < μτγν *Δονούσ(σ)α.* αγν. ετύμου]. **δοντάς** (ο) {δοντάδες), **δοντού** (η) {δοντούδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που έ^ει μεγάλα δόντια **δόντι** (το) {δοντ-ιού | -ιών} **1.** καθένα από τα οστεοειδή όργανα που είναι συμμετρικά διατεταγμένα μέσα στη στοματική κοιλότητα, στην άνω και κάτω γνάθο, και χρησιμεύουν τόσο στο μάσημα τής τροφής όσο και στην προφορική ομιλία: *πήγε στον οδοντίατρο, για να του βγάλει το χαλασμένο* ~ || *σφράγισμα / εξαγωγή δοντιού* || *πλένω τα ~ μου* φρ (α) ***τρίζω τα δόντια (σε κάποιον)*** βλ. λ. *τρίζω* (β) **έξω *από τα δόντια*** με πλήρη ειλικρίνεια, ξεκάθαρα, χωρίς περιστροφές: του *μίλησα για να μη νομίζει ότι τον κοροΐδεύο)* || *αυτός μΟλει πάντα δεν ξέρει από διπ/^ωματίες* (γ) ***με νύχια και με δόντια*** με κάθε μέσο, με όλες τις δυνάμεις, καταβάλλοντας κάθε προσπάθεια· *παλεύει για να αποδείξει την αθωότητά του / για να σώσει την επιχείρησή του* (δ) ***πονάει το δοντάκι μου*** είμαι ερωτευμένος: *πονάει ro δοντάκι του για μια μελαχρινή* (ε) ***(κάτι) δεν είναι για τα δόντια (κάποιου)*** για πρόσωπο ή πράγμα το οποίο δεν μπορεί να το έχει ή να το απολαύσει (κάποιος), επειδή ξεπερνά τις δυνατότητές του *μην τρέφεις ελπίδες, η κο- πέλα ~ σου* (στ) (για μωρά) ***βγάζω δόντια / ακάζουν τα δόντια μου*** για τα πρώτα δόντια που βγάζει ένα μωρό (ζ) **αλλάζω *δόντια*** (για μικρά παιδιά) πέφτουν τα δόντια τής πρώτης οδοντοφυΐας και φυτρώνουν τής δεύτερης (η) ***απ' τού Χάρου τα δόντια*** από τον θάνατο: *γλύτωσε / σώθηκε ~!* (θ) ***δείχνω (σε κάποιον) τα δόντια (μου)*** *φανερώνω* (σε κάποιον) τη δύναμή μου, την ισχύ μου: *στο πρόσφατο στρατιωτικό επεισόδιο η χώρα έδειξε τα* δόνπα *της σε όσους την επιβουλεύο-* νται (ι) ***μέσ' από τα δόντια*** χωρίς να ακούγονται καθαρά αυτά που λέω. χωρίς να ανοίγω πολύ το στόμα μου, χωρίς να αρθρώνω καθαρά τις λέξεις: *μημι/Λς ~ σου, δεν κατα/.αβαίνουμε τι λες!* (ια) ***σφίγγω τα δόντια*** (i) κάνω τις οδοντοστοιχίες μου να πιέσουν η μία την άλλη (ii) (μτφ.) κάνω υπομονή, συγκεντρώνω όλες μου τις δυνάμεις, για να α- ντέξω δύσκολες καταστάσεις: *στις συμφορές οι γενναίοι σφίγγουν τα δόντια και συνεχίζουν* (ΐβ) ***ακονίζω τα δόντια μου*** βλ λ *ακονίζω* (ιγ) ***κάνω το χρυσό δοντάκι*** (για μικρά παιδιά) κοινωνώ. λαμβάνω τη Θεία Κοινωνία (ιδ) ***οπλισμένος ώς τα δόντια*** ως χαρακτηρισμός για πάνοπλο άνθρωπο · 2. (μτφ) η αιχμηρή προεξοχή σκεύους ή εργαλείου *χάλασαν τα ~ τού μαχαιριού* ·3. (αργκό ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που κάνει εξυπηρετήσεις σε γνωστούς του, που χρησιμοποιεί την εξουσία του προς όφελος φίλων του· κυρ. στη ΦΡ **έχω *δόντι***: *έχει γερό δόντι στο υπουργείο και του κάνουν όποια εξυπηρέτηση ζητήσει* συν μέσον. Επίσης (αρχαιοπρ.) **οδούς** (ο) {οδόντος}. – (υποκ.) **δοντάκι** (το), (μεγεθ.) **δοντάρα** (η).
[ΕΙΥΜ μεσν. < *όδόντιον,* υποκ τού *αρχ οδούς* (βλ.λ.) Ορισμένες φρ είναι μεταφρ. δάνεια, λ χ. *σφίγγω τα δόντια* (< αγγλ clench the teeth), *με νύχια και με δόντια* (< αγγλ iighi tooth and nail), *τρίζω τα δόντια* (< γαλλ grincer les dents), *(μιλώ) μέσ' από τα δόντια* (< γαλλ. parier entre les dents), *δείχνω τα δόντια μου* (< γαλλ. montrer mes dents), *οπλισμένος ώς τα δόντια* (< γαλλ arme jusqu'aux dents) κ ά] **δοντιά** (η) [μεσν.] το σημάδι ή το αποτύπωμα δοντιών που μένει πάνω στο δέρμα ή σε εδώδιμο προϊόν ύστερα από δαγκωματιά. **δονώ** ρ. μετβ {δονείς . | δόν-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} **1.** προκαλώ παλμική κίνηση ο *αέρας από τους πνεύμονες δονεί τις φωνητικές χορδές* ΣΥΝ πάλλω 2. σείω. τραντάζω μια στερεή επιφάνεια: *η πολυκατοικία δονήθηκε από τον σεισμό* ΣΥΝ ταρακουνώ. κλυδωνίζω 3. (μτφ.) προκαλώ ισχυρή συγκίνηση σε (κάποιον): *πατριωτικός ενθουσιασμός δονούσε τις καρδιές όλων των Ε/^ήνων* [ΕΤΥΜ < αρχ. *δονώ (-έω),* αγν. ετύμου. ίσιος πελασγική λέξη], **δόξα** (η) {χωρ γεν. πληθ.} **1.** ο θαυμασμός και η εκτίμηση που απολαμβάνει κανείς εκ μέρους των περισσότερων ανθρώπων: *οι μεγάλες προσωπικότητες περίβά/Λονται από αθάνατη ~* || *εφήμερη / μεγάλη* ~ ΣΥΝ' αίγλη, φήμη ΛΝΤ αφάνεια, ασημότητα. ανωνυμία· ΦΡ (α) ***βασιλεύς τής δόξης*** ο Θεός (β) **δόξσ *τω Θεώ*** / **δόξσ νσ *'χει ο* Θεός** / **δόξα *σοι ο* Θεός** για την έκφραση ικανοποίησης από υπόθεση που είχε ομαλή έκβαση *όλα πήγαν* καλά (γ) **στο *απόγειο τής δόξας*** στο μέγιστο σημείο, στον κολοφώνα τής δύναμης, τής φήμης και τής επιτυ- χίας: τον *5ο αι π.Χ. η Αθήνα βρισκόταν ~ της* (δ) ***μεγάλες δόξες*** σπουδαίες επιτυχίες και τιμές· τον *περίμεναν* - "ΣΥΝ μεγαλεία (ε) ***(είμαι) στις δόξες (μου)*** (i) είμαι σε πολύ χαρούμενη διάθεση, πολύ υπερήφανος· *τώρα πια που πέρασε στο πανεπιστήμιο, είναι στις δόξες*

τον (ii) (είμαι) στην κορυφή τής επιτυχίας (μου): *εκείνη την εποχή ήταν ακόμα στις δόξες του και πλήθος θαυμαστριών τον κυνηγούσαν για ένα αυτόγραφο* (στ) ***προς δόξαν (κάποιου)*** (ειρων.) για να δοξαστεί (κάποιος/κάτι)· για κάποιον/κάτι που παίζει αρνητικό ρόλο σε μια κατάσταση: *όλα τα μέσα επιστρατεύονται για την προβολή τού προϊόντος.* ~ *τού οικονομικού ανταγωνισμού* (ζ) ***δόξα πατρί*** το σημείο στο μέτωπο μεταξύ των δύο φρυδιών και τής μύτης: *η σφαίρα τον βρήκε στο* ~ || *την έφαγε στο* ~ (η) ***ιδού στάδιον δόξης λομπρόν*** βλ λ. *ιδού* (θ) (...) ***και ξανά προς τη δόξα τραβά*** (ειρων.) για αρνητική κατάσταση που συνεχίζεται εντονότερα μετά από σύντομη διακοπή της 2. (συνεκδ.) όποιος ή ό,τι φέρνει φήμη σε κάποιον αποτελώντας το καύχημά του: *Μέγας Αλ/.έξανδρος, η ~ των Μακεδόνων* 3. (συνεκδ.) πρόσωπο που έχει δοξαστεί σε έναν τομέα *είναι από τις παλιές ~ τού ελληνικού μπάσκετ ! κινηματογράφου* συν αστέρι · **4.** πκκλης το διακοσμητικό χρυσό φωτοστέφανο, ωοειδούς συνήθ. σχήματος, των ιερών προσώπων στις αγιογραφίες · 5. (αρχαιοπρ) η υποκειμενική άποψη κάποιου συν γνώμη, δοξασία.

[είυμ αρχ . αρχική σημ «γνώμη, άποψη», < *δοκώ* (βλ. λ. *δοκούν).* Ενώ στον Όμηρο, τον Ηρόδοτο και τους προσωκρατικούς φιλοσόφους η λ. σήμαινε κυρ την παραδεκτή άποψη, την προσωπική γνώμη, στην πλατωνική ορολογία η λ. *δόξα* περιέγραψε τόσο την προσωπική άποψη που μπορεί να είναι σωστή (εν αντιθέσει προς τη γνώση που εξέφραζε η λ *επιστήμη)* όσο και τη γνώμη που κάποιος έχει για έναν άλλον, την υπόληψή του. Στη Βιβλική γλώσσα, ιδίως δε στην Π Δ., η λ χρησιμοποιείται ως χαρακτηριστικό τού Θεού και τής παρουσίας Του, μεταφράζοντας το εβρ kavodh, το οποίο προέρχεται από το επίθ. kavedh «βαρύς, εντυπωσιακός»] **δοξάζω** ρ. μετβ. |αρχ.] {δόξασ-α. -τηκα. -μένος] **1.** εξυμνώ (κάποιον/ κάτι), αποδίδω τιμές σε (κάποιον): *Έκαναν πράξη τις ελπίδες τού λαού μας* Δοξάστε, τους!* ΣΥΝ. λατρεύω, τιμώ **2.** κάνω (κάποιον) να αποκτήσει δόξα: *δόξασε με τον ηρωισμό του την πατρίδα* λνι ντροπιάζω 3. ευγνωμονώ, ευχαριστώ με θέρμη: *να δοξάζεις τον Θεό που βρήκες δουλειά*[1] — **δόξασμα** (το) [αρχ j **δοξάρι** (το) {δοξαρ-τού | -ιών] **1.** το επίμηκες όργανο (σαν βέργα), με το οποίο κρούονται οι χορδές ορισμένων μουσικών οργάνων (βιολιού, λύρας κ.λπ.) 2. το τόξο

] in υμ < μεσν *δοξάριον* < μτγν *τοξάριον.* υποκ τού αρχ. *τόξον]* **δοξαριά** (η) ίμεον.Ι **1.** η κρούση των χορδοών μουσικού οργάνου (βιολιού, λύρας κ.λπ) με δοξάρι και ο ήχος που παράγεται με αυτό τον τρόπο: *με την πρώτη ~ ο βιολιστής μάγεψε τον κόσμο* · 2. (λογοτ) η ρίψη σαΐτας ΣΥΝ σαΐτιά

δοξαρωτός, -ή. -ό αυτός που έχει σχήμα δοξαριού, **δοξασία** (η) {δοξασιών} αντίληψη που δεν θεμελιώνεται επιστημονικά, αλλά αποτελεί προϊόν υποκειμενικής σκέψης και συνδέεται συνήθ. με λαϊκές και πρωτόγονες (κυρ μαγικοθρησκευτικές) παραδόσεις και πρακτικές: *σε πολλά λαϊκά έθιμα επιβιο)νουν πανάρχαιες ~ || ο εθνολόγος μάς περιγράφει τις ποικίλες ~ πρωτόγονων φυλών.* [ετυμ μτγν. < αρχ. *δοξάζω,* αρχική σημ. «πιστεύω, εκφέρω γνο')μη»].

δοξαστικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που αποδίδει δόξα (σε κάποιον), που εξυμνεί · ~ *ύμνος / ποίηση* συν υμνητικός, εγκωμιαστικός 2. εκκλης ***δοξαστικόν*** (το) το ιδιόμελο τροπάριο τού όρθρου, τής λιτής και τού εσπερινού, που εισάγεται με τον στίχο *«Λόξα Πατρί και Υίφ. ».* — **δοξαστικ-ά / -ώς** [αρχ] επίρρ.

Δοξάτο (το) κωμόπολη τού νομού Δράμας, τής οποίας οι κάτοικοι υπέστησαν αγριότητες από τους Βουλγάρους κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1914) και κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

[f.tym < μεσν. *δοξάτον* < *τοξάτον* «οικοδόμημα με τόξο» (πβ κ *δοξάρι)].* ,

δοξολογία (η) Ιμτγν J {δοξολογιών] **1.** ΕΚΚΛΗΣ η ευχαριστία προς τον Θεό. ευχαριστήρια και δοξαστική προσευχή που αποτελείται από μια σειρά λόγων ή ύμνων, απευθύνεται προς τον Θεό ή την Λγία Τριάδα και αρχίζει με τη φρ *«Δόξα Πατρί και Υίφ καί Άγίω Πνεύματι»* (μικρή δοξολογία) ή με τη φρ *«Λόξα έν Ύψίστοις Θεφ»* (μεγάλη δοξολογία) 2. (ειδικότ.) η εκκλησιαστική λειτουργία που γίνεται σε σημαντικές θρησκευτικές εορτές ή περιστάσεις: *στον μητροπο?.ιτικό ναό εφάλη ~ για τη μεγάλη επέτειο.* **δοξολογώ** ρ. μετβ [μτγν.] {δοξολογείς... | δοξολόγ-ησα. -ούμαι (καθημ. -ιέμαι), -ήθηκα, -ημένος) απευθύνω δοξολογία προς τον Θεό ΣΥΝ υμνολογώ, υμνώ. — δοξολόγημα (το)

δοξομανής, -ής. -ές [μτγν] {δοξομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που επιδιώκει διαρκώς και με κάθε τρόπο την απόκτηση δόξας ΣΥΝ μεγαλομανής, φιλόδοξος ΑΝΙ σεμνός, μετριόφρων — **δοξομανία** (η) [μτγν.[. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **δορά** (η) (λόγ.) το γδαρμένο δέρμα ζώου ΣΥΝ. τομάρι, πετσί, προβιά [ΕΤΥΜ αρχ. < *δέρω* «γδέρνω», βλ. κ. *δέρνω]*

δοριάλωτος, -η, -ο (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που κατακτήθηκε με πόλεμο 2. ο αιχμάλωτος πολέμου.

[ΕΙΥΜ αρχ < *δορι-* (δοτ. οργανική τού ουσ. *δόρυ)* + *-άλωτος* < *άλω- τός,* ρηματικό επίθ. τού *ά/άσκομαι* «κσ.τακτώμαι» (βλ. λ. *άλωση)]* **δορίκτητος,** -η. -ο κ. **δορύκτητος** (αρχαιοπρ) αυτός που απο- τέλεσε λάφυρο πολέμου ή έχει κυριευθεί με πόλεμο: ~ *κύρη* [ΕΤΥΜ αρχ < *δορι-* (δοτ. οργανική τού ουσ. *δόρυ)* + *-κτητος*< *κτώμαι (-άο-)* «αποκτώ»], **δορκάς** (η) {δορκάδ-ος | -ων] (λόγ) το ζαρκάδι.

[Ετυμ < αρχ *δορκάς, -άδος* < *δόρξ,* που συνδ. με κελτ. iwrch, βρετον iourc'h (< I.K *jork-o).* Η συσχέτιση με το ρ *δέρκομαι* «βλέπω» οφεί- λεται μάλλον σε παρετυμολογία]

-δόρος (λαϊκ) παραγωγικό επίθημα που δηλώνει 1. αυτόν που ασχο- λείται με ανάξιες λόγου ή παράνομες δραστηριότητες *κομπινα-δό- ρος, λουφα-δόρος, τρακα-δόρος, σουλατσα-δόρος. σαλτα-δόρος* 2. το πρόσωπο που έχει ιδιαίτερη ικανότητα σε αυτό που δηλώνει το θέμα· *μπα?^α-δόρος. ντριπλα-δόρος, ταβλα-δόρος* **3.** το πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με αυτό που δηλώνει το θέμα τής λέξης: *πρεσα-δόρος. τορνα-δόρος. πιτσα-δόρος, παρκα-δόρος* **4.** εξάρτημα ή μηχάνημα με το οποίο γίνεται κάτι: *πρεσα-δόρος, κοτσα-δόρος.* [ΕΙΥΜ. < *-(α)δόρος* < βεν. παραγ. επίθημα -(a)dor < λατ. -(a)torem, αιτ. τού επιθήματος -ator (πβ. λατ saltator «χορευτής» > βεν. saitador > *σαλταδόρος*)]

δόρυ (το) {δόρ-ατος | -ατα, -άτων] αρχαίο όπλο από μακρύ ξύλινο στέλεχος (κοντάρι), το οποίο είχε στερεωμένη στην άκρη του μια σιδερένια ή ορειχάλκινη αιχμή συν κοντάρι· φρ ***αιχμή τού δόρατος*** βλ λ *αιχμή.*

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ «δέντρο, ξύλο», < I.E *dor-w-, ετεροιωμ βαθμ τού θ *drew- / *derw- «ξύλο», πβ. σανσκρ. daru, αγγλ. tree «δέντρο», tar «πίσσα», γερμ. Teer κ.ά. Ομόρρ. *δένδρο(ν)* (< **δέρ-δρεΓ-ον*), *δρϋ-ς. δρυ-μός* κ.ά Ήδη στον Όμηρο η λ. <5όρυ χρησιμοποιείται με τη σημ τού αιχμηρού όπλου, αντικαθιστο')ντας βαθμηδόν το αρχαιότατο ουσ. *έγχος].*

δορυφορικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με δορυφόρο: ~ *τεχνολογία I σταθμός / επικοινωνία! σύστημα / εικόνα'* φρ (α) ***δορυφορική τηλεόραση*** (i) τηλεοπτικός δέκτης κατάλληλος για τη λήψη και αναπαραγωγή τηλεοπτικού σήματος, που αναμεταδίδεται από δορυφόρο (ii) (περιληπτ.) το σύνολο των τηλεοπτικών δικτύων, των προγραμμάτων τους, καθώς και τα συστήματα εκπομπής σήματος, αλλά και οι τηλεοπτικές επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν τηλεπικοινωνιακούς δορυφόρους για τη μετάδοση προγραμμάτων (β) ***δορυφορικό κανάλι*** τηλεοπτικός σταθμός που εκπέμπει το πρόγραμμά του μέσω δορυφόρου (γ) ***δορυφορικό πρόγραμμα*** το τηλεοπτικό πρόγραμμα δορυφορικού τηλεοπτικού σταθμού (καναλιού) (δ) ***δορυφορική λήψη*** η λήψη τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού σήματος που εκπέμπεται μέσω δορυφόρου. *λόγω κακοκαιρίας η - δεν είναι καλή* (ε) ***δορυφορική μετάδοση*** η μετάδοση γεγονότος (λ χ εκδήλωσης, αθλητικής συνάντησης κ ά) μέσω τηλεπικοινωνιακού δορυφόρου (στ) ***δορυφορική κεραία*** / (προφορ) ***δορυφορικό πιάτο*** ειδική κεραία σε σχήμα κατόπτρου («πιάτο») για τη λήψη σήματος που εκπέμπεται μέσω δορυφόρου. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *τίλτΠροφορική*

[ετυμ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. satellite (programme / transmission / channel κ.ά.) Το αρχ. *δορυφορικός* αναφερόταν στον σωματοφύλακα που έφερε δόρυ].

δορυφόρος (ο) **1.** ΑΣΤΡΟΝ το ουράνιο σώμα που περιστρέφεται γύρω από πλανήτη, λ χ. η Σελήνη γύρω από τη Γη: *ο Φόβος και ο Δείμος είναι οι ~ τού Άρη* · **2.** η συσκευή που εκτοξεύεται (με πύραυλο κυρ.) στο διάστημα και κινείται γύρω από την επιφάνεια τής Γης, υποβοηθώντας επιστημονικές παρατηρήσεις, στρατιωτικούς σκοπούς, τις τηλεπικοινωνίες κ.ά.. *εκτοξεύω ~ || θέτω ~ σε τροχιά || μετάδοση μέσω δορυφόρου || μετεωρολογικός! κατασκοπευτικός / τηλεπικοινωνιακός ~*

3. (στην αρχαιότητα) ο οπλισμένος με δόρυ φρουρός σημαντικού προσώπου συν ακόλουθος, σωματοφύλακας, υπασπιστής **4.** (μτφ.) πρόσωπο ή κράτος που εξαρτάται πολιτικώς από άλλο ισχυρότερο: *η Σοβιετική Ένωση και οι ~ της απείχαν από την Ο/.υμπιάδα τού Λος Αντζελες το 1984.* ^ σχολιο λ. *πληροφορική.*

[ειυμ αρχ . αρχική σημ. «ο σωματοφύλακας που φέρει δόρυ». < *δόρυ* + *-φόρος* < *φέρω.* Η σημ. τού ουράνιου σώματος που διαγράφει τροχιά γύρω από πλανήτη, είναι μεταφρ δάνειο από αγγλ satellite].

δοσατζής (ο) [δοσατζήδες], **δοσατζού** (η) (δοσατζούδες] (λαϊκ.) **1.** έμπορος που επισκέπτεται πελάτες και πουλάει με δόσεις 2. εισπρά- κτορας των δόσεων. Επίσης **δοσάς** (ο) [δοσάδες].

[f.tym < *δόση* + παραγ επίθημα *-ατζής,* πβ. κ *σουβλ-ατζής).*

δόση (η) {-ης κ -εως | -εις, -εων] **1.** καθεμιά από τις καθορισμένες ποσότητες (χρημάτων, φαρμάκων, ποτού κ λπ) στις οποίες είχε διαιρεθεί η αρχική ποσότητα, καθορισμένο μετρήσιμο μέρος ποσότητας: *καταβάλ?.θ) τη ~ τού μηνάς Απριλίου || κάθε οχτώ ώρες θα παίρνετε μία - αντιβιοτικού !| καταναλώνω κάτι σε μεγάλες ~* · φρ ***δόση / ίχνος / κόκκος / μόριο αλήθειας*** βλ λ *αλήθεια*

2. ***δόσεις*** (οι) τρόπος καταβολής τού ποσού για την αγορά πράγματος, σύμφωνα με τον οποίο ο αγοραστής δεν πληρώνει το σύνολο τού ποσού κατά την αγορά τού προϊόντος, αλλά συμφωνεί να καταβάλλει σε τακτά χρονικά διαστήματα (συνήθ μηνιαίως) από ένα μέρος τού ποσού, ώσπου αυτό να πληρωθεί στο ακέραιο: *ισόποσες / άτοκες / μηνιαίες ~*]] *αγοράζω κάτι με δόσεις* ανί τοις μετρητοίς **3.** (ειδικότ) η συνήθ. μικρή ποσότητα ναρκωτικής ουσίας που λαμβάνει κάθε φορά ο χρήστης *παίρνω τη - μου || έκλεψε, για να βρει λεφτά για τη ~ του || πέθανε από υπερβολική ~ ηρωίνης* **4.** (μτφ) ποσότητα από (κάτι): *μια ταινία με αρκετή ~ βίας και σεξ* j| *είχε μια ~ ειρωνείας στο πρόσωπο* · **5.** φυς το μέτρο τής έκτασης στην οποία κάποια ύλη έχει εκτεθεί σε ιοντίζουσα αντινοβολία - - (υποκ) **δοσούλα** (η) (σημ 1) ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω* [πτυμ < αρχ. *δόσις,* συνεσταλμ βαθμ. τού θ *δω-* τού ρ *δί-δω-μι* «δίνω». Π σημ. τής ορισμένης ποσότητας, τού μερίσματος απαντά ήδη στην Π Δ. (Μετάφραση των Εβδομήκοντα). λ.χ. *Ιενεσις* 47, 22: *..έν δό- σει γάρ έδωκεν δόμα τοΐς ιερεύσιν].*

-δοσία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν παροχή ή ενέργεια *?<.ογο-δοσία. μισθο-δοσία, τροφοδοσία. αιμο-δοσία.*

[ετυμ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *προ-δοσία, μισθο-δοσία).* που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-δότης* (βλ.λ) ή από το μορφολογικό σχήμα τους].

δοαιδικία (η) -►δωσιδικία

δοσίδικος (ο) -*■ δωσίδικος

δοσίλογος (ο) -♦ δωσίλογος

δοσιμετρία (η) {χωρ. πληθ } η μέτρηση με δοσίμετρο τής δόσης τής

ιοντίζουσας ακτινοβολίας που έχει απορροφήσει κάποια ύλη. — δοσίμετρικός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. dosimitrie] **δοσίμετρο** (το) {δοσιμέτρου | -ων} η συσκευή η οποία μετρά τη δόση ιοντίζουσας ακτινοβολίας που έχει απορροφήσει κάποια ύλη. *φορητό / βιολογικό / ατομικό* Ιετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. dosimeirej. **δόσιμο** (το) {δοσίμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το να δίνει, να προσφέρει κανείς (κάτι σε κάποιον) ΣΥΝ παροχή **2.** η πλήρης διοχέτευση της ενεργητικότητας τού ατόμου σε κάποιον σκοπό, η αφιέρωσή του σε αυτόν: *αυτή η δουλειά θέλει ~* συν προσφορά, θυσία, αφοσίωση. (ΕΤΥΜ μεσν. < μτγν επίθ *δόσιμος* < αρχ. *δίδωμι*, βλ κ. *δόση]* **δοσμένος,** -η. -ο [μεσν] **1.** αυτός που έχει δοθεί (σε κάποιον): *έχει το φουστάνι δοσμένο σε μια φίλη της* · 2. αυτός που είναι αφιερωμένος σε (κάτι), που έχει δοθεί σε (κάτι): *- στον αγώνα για την πατρίδα | | ~ στις σπουδές του.* **δοσοληψία** (η) {δοσοληψιών} **1.** οικονομική συναλλαγή: *εμπορικές / καθημερινές ~ ΣΥΝ* (λαικ.) αλισβερίσι, νταραβέρι **2.** (συνήθ. κακόσ.) *δοσοληψίες* (οι) οι αμοιβαίες σχέσεις και οι επαφές *στην Κατοχή είχε ~ με τους Γερμανούς* [[*έχει ~ με ύποπτα πρόσωπα* συν (λαϊκ.) νταραβέρι, πάρε-δώσε. σχόλιό λ. *δίνω.*
[ΕΤΥΜ μτγν. < *δοσο-* (< αρχ. *δόσις)* + *-ληψία* < αρχ. *λήψις*J. **δοσολογία** (η) {δοσολογιών} ο καθορισμός των δόσεων (φαρμάκου) και (συνεκδ.) η ποσότητα που αντιστοιχεί σε κάθε δόση · *η ~ που συνέστησε ο γιατρός ήταν δύο δισκία την ημέρα | | ισχυρή / μικρή ~.* [ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ dosage (νόθο σύνθ.)}.
δοσομετρητής (ο) μικρό σκεύος με βαθμονομημένη κλίμακα που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των δόσεων υγρών ή στερεών υλικών: *~ ρυζιού / νερού / γάλακτος.* **δότης** (ο) {δοτών}, **δότρια** (η) {δοτριών} πρόσωπο που δίνει, που παρέχει ή προσφέρει (κάτι) *~ αίματος* [[*~ σπέρματος* (άνδρας που δίνει έναντι αμοιβής σπέρμα σε τράπεζα σπέρματος) | | *~ οργάνων για μεταμόσχευση* ΣΥ\ δωρητής ΑΝΓ λήπτης. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *δίνω.*
[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *δοτήρ* < *δί-δω-μι* «δίνω»]
-δότης β' συνθετικό που δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα που δίνει ή παρέχει αυτό που δηλώνει το θέμα τής λέξης· *πληροφοριο-δότης, ρευματο-δότης, αιμο-δό της.*
[ετυμ Β' συνθ τής Αρχ και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ *δότης* (πβ αρχ. *έργο-δότης))*
-δότηση λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν παροχή, δόσιμο: *δανειο-δότηση. συνταξιο-δότηση, χρηματοδότηση, εξουσιο-δότηση.*
[ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μεσν. *προικο- δότησις*). που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-δοτώ* (βλ.λ.)]. **δοτική** (η) ΓΛΩΣΣ η πτώση των ονομάτων (ουσιαστικών και επιθέτων, π χ. *δόξα πατρι καί υίφ καί άγίω πνεύματι)* τής Αρχαίας Ελληνικής, τής Λατινικής και άλλων γλωσσών (π.χ τής Γερμανικής), που δηλώνει κυρ τον αποδέκτη τής ενέργειας (έμμεσο αντικείμενο) και διάφορες επιρρηματικές σχέσεις ΣΧΟΛΙΟ λ *δίνω* [ΕΤΥΜ Ουσιαστικοπ θηλ τού αρχ. επιθ. *δοτικός* < *δίδωμι*. Η σημ. τής πτώσης είναι μτγν (πβ κ. λατ. dativus < do «δίνω»), εφόσον η βασική της αρχική λειτουργία ήταν τού προσώπου στο οποίο δίνεται κάτι] **δοτικοφανής,** -ής, -ές {δοτικοφαν-ούς (-είς (ουδ -ή)} ΓΛΩΣΣ αυτός που εμφανίζεται με τη μορφή δοτικής πτώσης, π χ. *αυτολεξεί: - επιρρήματα* * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης*, -ες.
ΙΕΤΥΜ < *δοτικός* + *-φανής* < *φαίνομαι* (πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' *έ-φάνην)*
δοτός, -ή. -ό (κακόσ.) **1.** αυτός που έχει δοθεί, που δεν τον παίρνει κανείς με δική του πρόθεση, αλλά του επιβάλλεται: *~ στοιχεία πολιτισμού* 2. αυτός που διορίζεται σε θέση. κατ' αντιδιαστολή προς τον αιρετό: *- διοίκηση / πρόεδρος* ΣΥΝ διορισμένος ΑΝ'Τ εκλεγμένος 3. ΠΟΛΙΤ αυτός που καταλαμβάνει μια θέση κατά παράβαση των προ- βλεπόμενων ή συνταγματικά κατοχυρωμένων διαδικασιών, κυρ. ύστερα από την υπόδειξη ή την πίεση ισχυρού παράγοντα: *~ πρωθυπουργός* « ·" ■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*
[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ δίδωμι «δίνω»].
-δοτώ λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που σημαίνουν παροχή, δόσιμο · *δανειο-δοτώ. μισθο-δοτώ, συνταξιο-δοτώ* |ΕΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *μισθοδοτώ, μτγν. έργο-δοτώ),* που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-δότης* (βλ.λ) ή από το μορφολογικό σχήμα τους).
Δ.Ο.Υ. (η) Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών η κατά τόπους αρμόδια εφορία· *υπάγομαι στη Δ.Ο Υ. Ηλιούπολης* **Δουβλίνο** (το) η πρωτεύουσα τής Δημοκρατίας τής Ιρλανδίας [ΕΓΥΜ Μεταφορά τού αγγλ. Dublin < ιρλ. Dubh Linn «μαύρη λίμνη», εξαιτίας τής βαλτώδους λίμνης που υπήρχε στο μέρος όπου βρίσκεται σήμερα η πόλη, στις όχθες τού ποταμού Αίφεϊ. Είναι αξιοσημείωτο ότι το Δου(3λίνο μνημονεύεται ήδη από τον Πτολεμαίο (2ος αι. μ Χ.) υπό την ονομασία *'Εβλανα* Η ιρλ. ονομασία τής πόλεως είναι Baile Atha Cliaih. που σημαίνει «πόλη τού ξύλινου περάσματος» και οφει- λεται στα ξύλινα φράγματα που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα για τον ποταμό Λίφει] **δούκας** (ο) {δουκών}, **δούκισσα** (η) [μτγν.] {δουκισσών} **1.** ΙΣΤ. ευγενής στη μεσαιωνική και νεότερη Δ. Ευρώπη και αξιωματούχος στο Βυζάντιο **2.** Βρετανός ευγενής που κατέχει τον ανώτερο κληρονομικό τίτλο (μετά τα μέλη τής βασιλικής οικογένειας), κατατάσσεται αμέσως κάτω από τον πρίγκιπα και πάνω από τον μαρκήσιο · (κατ' επέκτ) κάθε ευγενής άλλης χώρας, ο οποίος κατέχει ανάλογο τίτλο: ο ~ του *Κεντ.* Επίσης **δουκέσα** (η) - - **δουκικός,** -ή, -ό Ιμτγν].
ΙΕΤΥΜ < μτγν. *δούξ, -κός* < λατ. dux < duco «άγω, οδηγώ»].

δουκάτο (το) 1ΣΤ **1.** η περιοχή που διοικείται από δούκα: *η Θήρα ανήκε στο ~ τής Νάξου* (κατά τη Φραγκοκρατία) | | *το - τής Ηπείρου* | | το *Μέγα Δουκάτο ιού Λουξεμβούργου* · 2. χρυσό ή αργυρό νόμισμα διαφόρων ευρωπαϊκών κρατών από τον 12ο ώς τον 19ο αι.
ΙΗΤΥΜ μεσν < λατ. ducatum < dux, αρχική σημ «ηγεμών. αρχηγός»]
δούλα (η) ► δούλος
δουλάκι (το) {χωρ. γεν.} (υβριστ-παλαιότ.) η μικρή υπηρέτρια ΣΥΝ δουλίτσα.
δουλειά (η) **1.** το βιοποριστικό επάγγελμα που ασκεί κανείς, η εργασία. *τι - κάνεις;* |[*βρίσκω ~ | | χάνω τη ~ μου* (απολύομαι) | | *επικερδής / πρωινή / νυχτερινή / δύσκολη ~* |) *~ να υπάρχει κι όλα γίνονται* (για να δηλωθεί πόσο σημαντικό είναι να έχει κανείς μια εργασία) | | *βρήκε ~ για τις ελεύθερες ώρες του* jj *~ γραφείου* Φρ ***δουλειά ρουτίνας*** εργασία χωρίς απρόοπτα, τυποποιημένη 2. (ειδικότ) η εργατικότητα, το να εργάζεται κανείς (με ζήλο, εντατικά) · φρ (α) **άνθρωπος *τής δουλειάς*** (i) ο εργατικός και φιλόπονος (ii) (ειδικότ) αυτός που έχει πείρα σε συγκεκριμένη εργασία: *είναι ~ και ξέρει τα μυστικά της* (β) (παροιμ) ***η πολλή δουλειά τρώει τον αφέντη*** βλ λ. *αφέντης* (γ) ***στρώνω (κάποιον) στη δουλειά*** βάζω κάποιον να δουλεύει συστηματικά: τον *έστρωσε για τα καλά στη δουλειά και τώρα δεν σηκώνει κεφάλι* | | (μεσοπαθ) *στρώθηκε στη δουλειά μήπως βγάλει τα /.εφτά που χρωστάει* (δ) (παροιμ.) ***η δουλειά ντροπή δεν έχει*** δεν πρέπει να ντρέπεται κανείς για το είδος τής δουλειάς, σημασία έχει να εργάζεται κανείς 3. έργο. κάτι που πρέπει να γίνει · *σου έχω μια ~ για αύριο* |{ *έχω πολλή - σήμερα | | γυρίστε στις ~ σας* · φρ (α) **έχω *δουλειά*** (i) είμαι απασχολημένος: δεν *μπορώ να σου μι/^ήσω τώρα. ~!* (ii) εργάζομαι, δεν είμαι άνεργος, *όπους έχει δουλειά σήμερα, είναι ευτυχής* (iii) βρίσκομαι (κάπου): τι δουλειά *έχεις εσύ εδώ:* (γιατί βρίσκεσαι εδώ;) (β) ***γίνεται δουλειά*** καταβάλλονται αξιόλογες και αποτελεσματικές προσπάθειες (γ) δουλειά τού ποδαριού (i) ευκαιριακή εργασία που απο- φέρει μικρό κέρδος: *τον απέλυσαν από το εργοστάσιο και ζει κάνοντας δουλειές* τοϋ *ποδαριού* (ii) το έργο που γίνεται πρόχειρα, χωρίς φροντίδα και επιμέλεια συν προχειροδουλειά, τσαπατσοδουλειά, πασσάλειμμα (δ) ***κάνω μιαές δουλειές*** βλ λ *κάνω* 4. (συνεκδ.) το αποτέλεσμα τής εργασίας, το δημιούργημα: *η νέα ~ ενός ζωγράφου παρουσιάζεται απόψε*]] *καταπληκτική ~* γο *έργο που είδαμε* 5. (συνεκδ) ο χώρος και ο χρόνος τής επαγγελματικής ενασχόλησης, *θα είμαι στη ~ μέχρι τις πέντε | | θα περάσω απ' τη ~ του | | πηγαίνω στη ~ κάθε πρωί* [[*λείπει, είναι στη ~* 6. (γενικά) η απασχόληση (με κάτι) συν ασχολία · φρ (α) **σε *δουλειά να βρίσκομαι*** να ασχολούμαι με κάτι. για να περνώ τον καιρό μου (β) ***βάζω (κάποιον) σε δουλειά*** (i) απασχολώ (κάποιον), επιβαρύνω (κάποιον) με πρόσθετη απασχόληση (ii) μεσολαβώ, για να βρει κάποιος εργασία (γ) ***ράβε, ξήλωνε, δουλειά να μη σου λείπει*** για περιττή δραστηριότητα, που γίνεται κυρ. για να μην κάθεται κανείς, για να γεμίζει τον χρόνο του ή για να δικαιολογεί την ύπαρξή του σε έναν χώρο δραστηριότητας (δ) ***δουλειά δεν είχε ο διά- ολος (έδερνε τα παιδιά του)*** βλ. λ. διάβολος **7.** (συνεκδ.) η κοπιαστική προσπάθεια (που καταβάλλεται για την επίτευξη κάποιου σκοπού): *η επιτυχία απαιτεί πολ/.ή ~* ΣΥΝ μόχθος, κούραση, ταλαιπωρία · ΦΡ (α) **θέλω *δουλειά (ακόμη)*** απαιτεί αρκετή προσπάθεια, επεξεργασία (ακόμη): ΓΟ *διήγημά σου θέλει δουλειά ακόμη, για να ολοκληρωθεί* (β) ***(κάτι) έχει δουλειά*** πρέπει να ασχοληθεί κανείς αρκετά με αυτό · *~ ακόμη το τραπέζι, για να τελειώσει* 8. (συνήθ στον πληθ.) υπόθεση που απαιτεί δαπάνη χρόνου και ταλαιπωρία ΦΡ (α) ***ανοίγω δουλειές (σε κάποιον)*** κάνω (κάποιον) να αφιερώσει προσωπικό χρόνο ή και να διαθέσει πολλά χρήματα και γενικότ. να ταλαιπωρηθεί με κάτι που προέκυψε. *η εγκατάσταση* κλιματιστικού *μάς* άνοιξε *δουλειές στο σπίτι* (β) ***δουλειές με φούντες*** βλ λ *φούντα* 9. η αγοραπωλησία, οι συναλλαγές, η εμπορική κίνηση: δεν *είχαμε ~ σήμερα στο μαγαζί* |J *από - πώς πάμε;* συν. κίνηση, εισπραξη, έσοδα · ΦΡ ***κάνω δουλειά*** έχω αρκετά έσοδα από την εργασία μου, αποκομίζω κέρδη

η αρμοδιότητα, ο χώρος ευθύνης, *μην ασχολείσαι*, δεν *είναι δική* σου ~ · ΦΡ (α) **δουλειά σου *και δουλειά μου*** *ί* για τη δήλωση ενόχλησης εξαιτίας τής ανάμειξης (κάποιου) σε θέματα που δεν ανήκουν στην αρμοδιότητά του: *Να μη σε νοιάζει τι κάνω εγώ' ~/* (β) (λαϊκ) ***δουλειά σου / κάνε δουλειά σου!*** ως αυστηρή επίπληξη κάποιου που αναμειγνύεται σε υποθέσεις άλλου (γ) **εσύ *να κοιτάς τη δουλειά σου!*** ως προτροπή, προσταγή ή επίπληξη προς κάποιον, προκειμένου να α- σχολείται μόνο με τον δικό του χώρο ευθύνης και να μην ανακατεύεται σε υποθέσεις άλλων. -, *αυτό δεν σε αφορά!* [[*κοίτα τη δουλειά σου και μην ασχολείσαι με το τι κάνουν οι άλλοι'.* 11. ***δουλειές*** (οι) η επιχειρηματική δραστηριότητα: *άνοιξε κι άλλες- με τους Γερμανούς*

οι ~ ανοίγουν/ κόβουν/ πέφτουν/ περιορίζονται | | πώς πάνε οι ~, 12. (α) διαπραγμάτευση για το κλείσιμο συμφωνίας ή δραστηριότητα που έχει ήδη τεθεί σε εφαρμογή: *πάνω που είχαμε συμφωνήσει στο ποσό, χάλασε η ~ | | έκλεισε η ~ από αύριο ξεκινάμε* (β) (ειδικότ.) η απάτη, η παράνομη δραστηριότητα *τη ~ με τα πλαστά πεντοχίλιαρα την είχαν στήσει τρεις αλλοδαποί* [[*είχαν σχεδιάσει να ληστέψουν την άδεια βίλα, αλλά επέστρεψαν οι ένοικοι και τους χάλασαν τη ~* ΣΥΝ κομπίνα · 13. σχέση, αναφορά: *τι ~ έχω εγώ μ' αυτό,* ·14. (ευφημ.- οικ) η σεξουαλική πράξη κυρ. στη φρ ***της την έκανε τη δουλειά*** · φρ (α) ***την κάνω τη δουλειά (κάποιου)*** προκαλώ σκόπιμα (σε κάποιον) πρόβλημα *παραπονέθηκε στον διευθυντή και μου την έκανε τη δουλειά* (β) (οικ) ***τη βλέπω τη δουλειά*** αντιλαμβάνομαι το πρόβλημα, τα δυσάρεστα μιας κατάστασης *τη β'Αέπω εγώ τη δουλειά θα μας κάνει ρεζίλι στους πάντες αν* δεν *του μαζέψεις λιγάκι!*
** σχολιο λ. *ανεργία, ξενιτειά, συνίζηση*
(ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ. δουλεία Η σημ «εργασία, απασχόληση», ήδη μεσν., αποτελεί εξέλιξη τής αρχικής σημ «κατάσταση τού δούλου, σκλαβιά», εξαιτίας των καταναγκαστικών εργασιών με τις οποίες

επιβαρυνόταν ο δούλος]

δουλειά - δουλεία - εργασία. II μετάβαση από τη σημ. «δουλεία, κατάσταση τού δούλου» στη σημ «εργασία», από το **δουλεία** στο **δουλειά.** Οφείλεται στην καταναγκαστική σκληρή εργασία που ανέθεταν στους δούλους. Έτσι. το δουλεία «σκλαβιά» στους μεσαιωνικούς χρόνους μεταπίπτει στο *δουλειά* «εργασία». Ο μετα- πλασμός τού τ. σε δουλειά **(δουλειά,** το **ει** συμπροφέρεται σε μία συλλαβή με το **α)** εξυπηρετεί, προφανώς, τη σημασιολογική διαφοροποίηση των δύο λέξεων Αρχικά, το *δουλειά* σήμαινε βαριά, σκληρή εργασία, επιβαλλόμενη από άλλους, βαθμηδόν όμως πέρασε στη γενική έννοια τής εργασίας, ακόμη και τής πνευματικής, ιδεολογικής κ.λπ. **Η** λ **εργασία** (από το **εργάτης)** παρέμεινε από την αρχαία εποχή μέχρι σήμερα μια ευρείας χρήσεως λέξη (στην Αρχαία το *εργασία* σήμαινε και «κατεργασία», επεξεργασία διαφόρων υλικών και αντικειμένων), εντασσόμενη στον μεγάλο κύκλο των ομορρίζο)ν τής εργασιακής δραστηριότητας *(εργασία, εργασιακός, εργάτης, εργοδότης, εργοδοσία* κ λπ.), ενώ το *δουλειά* δεν έδωσε παράγωγα. Αντίθετα τού *εργασία* στη μεν Αρχαία Ελληνική ήταν τα **αργία** και **αεργία,** σήμερα δε το **ανεργία** μετά την εξέλιξη τού *αργία* σε άλλη σημασία (*αργία* = επίσημη σχόλη) και την υποχώρηση τής λ *αεργία.* -+ *ανεργία*

δουλεία (η) {χωρ. πληθ. στις σημ. 1-3} **1.** η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο δούλος (βλ.λ.), η στέρηση τής ατομικής ελευθερίας *μακρά / πικρή / ατιμωτική ~ κάποιου* || ο *ζυγός τής ~* (η στέρηση τής ατομικής ελευθερίας κάποιου) ΣΥΝ σκλαβιά, υποτέλεια, (αρχαιοπρ) δουλοσύνη αντ ελευθερία 2. (ειδικότ.) κοινωνικός και οικονομικός θεσμός που επιτρέπει την κατοχή και τη χρησιμοποίηση δούλων ως μέσου παραγωγής: ο *Πρόεδρος Αίγκολν υπήρξε υπέρμαχος τής κατάργησης τής ~ στις Η.Π.Α.* συν δουλοκτησία **3.** (μτφ.) κάθε κατάσταση *που* χαρακτηρίζεται από έλλειψη ελευθερίας, από καταναγκασμό και εξάρτηση *αιώνες αμορφωσιάς τούς οδήγησαν σε πνευματική ~\\ η ~ τού ανθρώπου στο κέρδος* συν υποδούλωση, υποταγή ανγ ανεξαρτησία (βλ λ *σκλαβιά)* 4. νομ (α) *προσωπική δουλεία* βάρος επί ακινήτου υπέρ προσώπου (φυσικού ή νομικού), π.χ. επικαρπία (β) *πραγματική δουλεία* βάρος επί ακινήτου, το οποίο παρέχει δικαίωμα στον ιδιοκτήτη γειτονικού ή παρακειμένου ακινήτου επί τού δουλεύοντος. π.χ. δουλεία διόδου. * .* σχολιο λ. *δουλειά, ξενι- τειά, συνίζηση.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < *δουλεύω]* **δούλεμα** (το) [μεσν **]** {δουλέμ-ατος | -ατα,-άτων} **1.** η λεπτομερής επεξεργασία. *αυτό το κείμενο θέλει ~* || το *άρθρο* / το *κείμενο* / το *ύφος του χρειάζεται ~, για να είναι πιο στρατό* ΣΥΝ κατεργασία 2. (ειδι- κότ) το πλάσιμο μαλακής ύλης με τα χέρια: *η ζύμη θέλει κι άλλο για να γίνει ομοιόμορφη* 3. (μτφ) το πείραγμα (κάποιου) με αστεία: *παράτα / άρχισε το ~* || *άγριο ί χοντρό / ψιλό ~* || (αργκό) *ρίχνω - σε κάποιον* ΣΥΝ κοροϊδία — (υποκ) **δουλεματάκι** (το), **δουλεμένος,** -η. -ο **1.** επεξεργασμένος, κατεργασμένος: **~** *κείμενο I έκφραση* 2. εξασκημένος, σκληραγωγημένος: ~ *κορμί.* **δουλεμπορικό** (το) [1890] το πλοίο δουλεμπόρου (κυρ σημ. 2). **δουλεμπόριο** (το) [1865] {δουλεμπορί-ου] -ων} **1.** το εμπόριο, η αγοραπωλησία δούλων 2. (καταχρ) η παράνομη έναντι αμοιβής μεταφορά λαθρομεταναστών σε προηγμένες οικονομικά χώρες. Επίσης **δουλεμπορία** (η) [1890] —**δουλεμπορικός,** -ή,-ό [1890]. **δουλέμπορος** (ο) [1844] {δουλεμπόρ-ου | -ων. -ους} **1.** αυτός που αγοράζει και πουλάει δούλους 2. (καταχρ.) πρόσωπο που αναλαμβάνει έναντι αμοιβής την παράνομη μεταφορά οικονομικών μεταναστών (λαθρομεταναστών) σε προηγμένες οικονομικά χώρες, **δουλευταράς** (ο) {δουλευταράδες}, **δουλευταρού** (η) {δουλευτα- ρούδες} (λαϊκ) πολύ εργατικός άνθρωπος *τον πήρε στο μαγαζί, γιατί είναι* ~ ΣΥΝ (λόγ) φιλόπονος, φίλεργος, εργατικός ΛΝΓ ακαμάτης, τεμπέλης, (λόγ) οκνηρός Επίσης **δουλευτάρης** (ο).

[ΕΤΥΜ < *δου/^ευτής* + μεγεθ επίθημα *-αράς,* πβ κ *χορευτ-αράς].* **δουλευτής** (ο) [μτγν] {-ήδες κ. -άδες}, **δουλεύτρα** (η) [μεσν.[{χωρ. γεν πληθ.I 1. πρόσωπο που εργάζεται (κυρ σε χειρωνακτική δουλειά), για να ζήσει ΣΥΝ εργάτης 2. πρόσωπο που εργάζεται με ευσυνειδησία και προθυμία τον *προτιμά, γιατί είναι καλός τεχνίτης και* ~ ΣΥΝ δουλευταράς ΑΝΤ ακαμάτης, **δουλεύω** ρ. αμετβ. κ μετβ {δούλ-εψα. -εύτηκα, -εμένος (λόγ δεδουλευμένος)} ♦ (αμετβ) 1. εργάζομαι (σωματικά ή πνευματικά), προκειμένου να εξασφαλίσω τα απαραίτητα προς το ζην: ~ *σκληρά / χαλαρά / λίγο / σαν σκυλί* / σαν *σκλάβος* || ~ *νύχτα-μέρα / απ' το πρωί ώς το βράδυ ι πενθήμερο / οχτάωρο / και τις αργίες* || ~ σε *τράπεζα / σε γραφείο* ΣΥΝ απασχολούμαι 2. (+για) (α) είμαι στην υπηρεσία κάποιου: - *για μια εταιρεία καυσίμων / για έναν όμιλο επιχειρήσεων* (β) ενεργώ προς όφελος κάποιου, για το συμφέρον του: ~ *για τους Αμερικανούς / για μια ξένη δύναμη / για το καλό τού έθνους* · 3. μοχθώ, καταβάλλω κόπο· *δούλεψε* πολύ, *για ν' αποκτήσει όσα απο/λαμβάνει σήμερα* jj (+ πάνω σε κάτι) - *εδώ και καιρό πάνω στην κοινωνιο/.ο- γία τής δημοσιογραφίας* ΑΝΤ τεμπελιάζω · 4. (μτφ.) βρίσκομαι σε κίνηση, σε λειτουργία το *ρολόι ί ο ανελκυστήρας* / το *τηλέφωνο* / το *μυαλό δου/.εύει* || *αφήστε τη φαντασία σας να δουλέψει* [[ο *χρόνος* δουλευεί *εναντίον μας* · 5. αφήνω ικανοποιητικά κέρδη· το *εστιατόριό* του *δούλεψε καλά αυτό το καλοκαίρι* ♦ (μετβ.) 6. κατεργάζομαι, επεξεργάζομαι (κάτι): ~ τον *αγρό* (καλλιεργώ) / *τον πηλό ί τη ζύμη* (πλάθω) / γο *σχέδιο* / το *κείμενο* (επεξεργάζομαι) ·7. (μτφ.-οικ.) (α) κοροϊδεύω (κάποιον): τον *δούλευαν για το παράξενο όνομά του* || *μη με δουλεύεις,* μίλα *μου σοβαρά!* φρ **δουλεύω** *(κάποιον) ψιλό γαζί* βλ. λ. *γαζί* (β) (μτφ -οικ.) ξεγελώ (κάποιον): *Σε δουλέψανε' Ούτε τα μι-σά λεφτά από όσα έδωσες δεν αξίζει '* ΣΥΝ εξαπατώ.

[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «είμαι δούλος». < *δούλος].* **δούλεψη** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η εργασία · συνήθ. το να δουλεύει κανείς για (κάποιον άλλον): *έχω / παίρνω κάποιον στη ~ μου* || *τους παρακάλεσε να μπει στη ~ τους.*

[ετυμ μεσν. < μτγν *δούλευσις* < αρχ δουλευωΐ. **δουλικός,** -ή, -ό |αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον δούλο ή τη δουλεία, που θυμίζει δούλο: ~ *συμπεριφορά / νοοτροπία / ύφος* ΣΥΝ δουλοπρεπής αντ υπερήφανος, αξιοπρεπής 2. (μειωτ.) ***δουλικό*** (το) νεαρή γυναίκα που εργάζεται ως υπηρέτρια οικογένειας συν. δούλα

δουλικ-ά / -ώς [αρχ.] επίρρ **δουλικότητα** (η) [1897] {χωρ πληθ.} η συμπεριφορά τού δούλου, η απόλυτη υποταγή σε ανώτερο · *η ~ ενός υπαλλήλου προς τον διευθυντή του* συν δουλοπρέπεια. **δουλίτσα** (η) {χωρ. πληθ } **1.** (α) η περιστασιακή, εύκολη ή πρόχειρη δουλειά: *βρήκα μια ~ για τις απογευματινές ώρεςφ)* (οικ.) η εργασία κάποιου: *έχω τη ~ μου, το σπιτάκι μου. τι άλλο Οέ/.ω;* · 2. (μειωτ.) η μικρής ηλικίας υπηρέτρια ΣΥΝ δουλικό, **δουλοκτησία** (η) **1.** η κατοχή και εκμετάλλευση δούλων **2.** οικονομικό. κοινωνικό και πολιτικό σύστημα το οποίο στηρίζεται στην ύπαρξη και εκμετάλλευση των δούλων ως εργατικού δυναμικού [ι ::γυμ < *δουλοκτήτης* < *δού/.ος* + *-κτήτης*<*α.ρχ. κτώμαι (-άο-)* «αποκτώ»]

δουλοκτητικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το σύστημα τής δουλοκτησίας: ~ *σύστημα / κοινωνία* - **δουλοκτητικ-ά / -ώς** επίρρ. **δουλοπαροικία** (η) [1846] {δουλοπαροικιών} ιστ. (στη μεσν Ευρώπη) το σύστημα κατά το οποίο εκτάσεις γης που ανήκαν σε φεουδάρχη καλλιεργούνταν από δουλοπαροίκους (βλ.λ) **δουλοπάροικος** (ο) [1819] ιστ (στη μεσν. Ευρώπη) ο καλλιεργητής γης που ανήκε σε γαιοκτήμονα ή φεουδάρχη μαζί με τη γη την οποία καλλιεργούσε και στην οποία ήταν μόνιμα και υποχρεωτικά εγκατεστημένος. *η τάξη των ~.*

[f.tym Απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ serf de la glebe], **δουλοπρεπής,** -ής, -ές {δουλοπρεπ-ούς | -είς (ουδ -ή)· δουλοπρεπέστ- ερος. -ατος} αυτός που γίνεται ή ενεργεί με τρόπο που ταιριάζει σε δούλο: ~ *συμπεριφορά / υπάλληλος* ΣΥΝ δουλικός. Επίσης (σπάν.) **δουλόπρεπος,**-η,-ο. **—δουλοπρεπώς** επίρρ [μτγν |, **δουλοπρέπεια** (η) [αρχ.] σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες* [ΕΤΥΜ αρχ < *δούλος* + *-πρεπής*< *πρέπω* «αρμόζω»|. **δούλος** (ο), **δούλα** κ. (λόγ) **δούλη** (η) **1.** πρόσωπο που έχει στερηθεί την ατομική του ελευθερία και αποτελεί ιδιοκτησία άλλου: οι ~ *στις φυτείες τού αμερικανικού Νότου* || *εμπόριο δούλων* συν σκλάβος, υπόδουλος, δεσμώτης, ανδράποδο αντ ελεύθερος 2. (παλαιότ.) υπηρέτης (κάποιου κυρίου): *πρόσταξε τους ~ να οδηγήσουν τους ξένους στα δωμάτιά τους* || (παροιμ.) *η καλή νοικοκυρά είναι δού/.α και κυρά* συν θεράπων, υποτακτικός **3.** (μτφ.) αυτός που συμπεριφέρεται με δουλοπρέπεια συν δουλικός, αναξιοπρεπής **4.** (μτφ) ο εξαρτημένος (από κάτι): ~ του *χρήματος / τής εργασίας* ΣΥΝ υποχείριος, δέσμιος. όργανο φρ (α) **δούλος σας** στις προσταγές σας, στη διάθεσή σας: *~. κύριε* |] *~. κυρία μου. ζητήστε ό,τι θέλετε* (β) εκκλμς ***δούλος τού Θεού Ι τού Κυρίου*** αυτός που οφείλει πλήρη υπακοή στον Θεό και πιστή τήρηση των εντολών του (γενικά) κάθε χριστιανός: *βαπτίζεται / αρραβωνίζεται / υνμφεύεται ο ~* σχολιο λ. *ελεύθερος.* [Ετυμ < αρχ. *δούλος* < *δδε-λος* (πβ. μνκ do-e-ro), αγν. ετύμου, πιθ. καρικό ή λυδικό δάνειο, πράγμα που δεν εκπλήσσει, αφού η δουλεία προέρχεται από την Εγγύς Ανατολή]

δούλος - σκλάβος - ανδράποδο - υπηρέτης. Τόσο η λ. **δούλος** όσο και η λ. **ανδράποδο** είναι αρχαίες, χαρακτηριστικές τής ανθρώπινης συμπεριφοράς και τής διαστρωμάτωσης στις αρχαίες κοινωνίες. Το δούλος σήμαινε κυρίως τον γεννημένο ως μέλος τής τάξης των δούλων και όχι τον δούλο από αιχμάλωτο πολέμου, που ήταν τα **ανδράποδα** Σε αντίθεση με μια υποτιμητική στάση που κρατούσαν απέναντι στα *ανδράποδα* (η ίδια η λέξη σχηματίστηκε κατ' αναλογία προς τα **τετρά-ποδα!),** ο *δούλος,* είτε ως **οικέτης** («οικότροφος», μέλος τού σπιτιού) είτε ως **θεράπων/θεραπαινίδα** (ακόλουθος, συνοδός, υπηρέτης) είτε ως **υπηρέτης** (ακόλουθος, προσωπικός βοηθός), ήταν μέλος τού σπιτιού, αντιτιθέμενο προς τον **οικοδεσπότη** (αρχ **δεσπότης)** II ίδια η λ. *δούλος,* που απαντά ήδη στους μυκηναϊκούς χρόνους ως **δόελος** (απ' όπου το δούλος με συναίρεση) είναι ξενικής προελεύσεως (κάπου από την περιοχή τής Μικράς Ασίας). Χαρακτηριστική είναι και η προέλευση τής λ. *υπηρέτης από* το **υπό** + **ερέτης** «κωπηλάτης», που ήταν οι δούλοι που εκτελούσαν το βαρύ έργο τής κωπηλασίας με την οποία κινούνταν τα πλοία Ως προς την αντίληψη περί δούλων θα χρειαστεί να φθάσουμε στον χριστιανισμό για να διακηρυχθεί από τον Απόστολο Παύλο (Κ Λ. *Γαλ.* 3.26-28): «*Πάντες γάρ υιοί Θεού έστε διά τής πίστεως έν Χριστφ Ιησού· όσοι γάρ εις Χρίστον έβαπτί- σθητε Χρίστον έ.νεδύσασθε Ούκ ένι Ιουδαίος ουδέ "Ελλην, ούκ ένι δούλος ουδέ ελεύθερος, ούκ ένι άρσεν καί θήλυ πάντες γάρ ύμεΐς είς έστε έν Χριστώ 'Ιησού*» Τον 8ο αι μ Χ . στο Βυζάντιο, οι αιχμάλωτοι **Σλάβοι** έδωσαν αΦορμή στη δημιουργία μιας νέας λέξης για το *δούλος,* τής λ **σκλάβος** (σλαβ Slovenin > *Σλάβος* > *Σθλάβος* > *Στλάβος* > **Σκλάβος,** πιθ με επίδραση των *Σλαβηνός* > *Σκλαβηνός,* άλλη ονομασία των Σλάβων) Μέσω τού μεσν. λατ. sclavus η λ. πέρασε (με την ίδια σημ. «δούλος») και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες (πβ. αγγλ. slave).

δουλοσύνη (η) [αρχ [{χωρ. πληθ.] η κατάσταση τού δούλου

δουλόφρων, -ων. -ον {δουλόφρ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ -ονα). -όνων}

(λόγ) αυτός που έχει φρόνημα και τρόπο ζωής δούλου *κατηγόρησε τους ~ πολιτικούς για εθνική μειοδοσία* ΣΥΝ δουλοπρεπής. δουλικός Επίσης **δουλόφρονας** (ο/η). –**δουλοφροσύνη** (η) [1871]. •"ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων, *-ων, -ον*

Ιετυμ μεσν. < *δούλος* + *-φρων*, μεταπτωτ. βαθμ τού αρχ. *φρην. -ενός]*. **Δούμα** (η) **1.** το Κοινοβούλιο τής σημερινής Ρωσίας **2.** ΙΣΤ η νομοθετική συνέλευση τής Ρωσικής Αυτοκρατορίας (1906-17).

|ΕΤΥΜ < ρωσ. Duma, γερμ. αρχής, πβ αρχ. αγγλ dom «κρίση» (> αγγλ doom), γοτθ. domus κ.ά.].

Δούναβης (ο) {-η κ. -άβεως} ποταμός τής Κ. Ευρώπης, που πηγάζει από τον Μέλανα Δρυμό (Γερμανία) και εκβάλλει στον Εύξεινο Πόντο

[ετυμ < σλαβ. Dunav < κελτ Danuvius. αγν. ετύμου Κίναι χαρακτηριστικό ότι ο ποταμός (ιδ ο κάτω ρους) ήταν γνωστός ήδη στον Ηρόδοτο με το όνομα *Ίστρος* Ο ποταμός διασχίζει οκτώ χώρες, στις οποίες απαντά με τα εξής ονόματα: γερμ. Donau, τσεχ Dunaj. σερβο- κρ. Dunav, βουλγ. Dunav, ουγγρ Duna, ρουμ Dunarea, ρωσ. Dunayj **δούναι** (το) {άκλ.[τό δόσιμο· στη ΦΡ. ***δούναι και λοβείν*** (το) *(δούναι καί λ,αβεΐν)* (αρχαιοπρ.) οι συναλλαγές, οι δοσοληψίες: *το ~ με την εφορία* συν (λαϊκ.) πάρε-δώσε, αλισβερίσι.

[ΕΤΥΜ < αρχ *δούναι* < **δοΓ-έναι*, απρφ. αορ β' τού ρ *δί-δω-μι* «δίνω»]

Δουνκέρκη κ. **Δουγκέρκη** (η) πόλη και λιμάνι τής ΒΔ. Γαλλίας στον Πορθμό τού Ντόβερ.

[είωμ Μεταφορά τού γαλλ. Dunkerque < μέσ ολλ. dune «αμμόλοφος» + kerke «ναός», ονομασία που αναφέρεται σε ναό κτισμένο στους παράλιους αμμολόφους τον 7ο αι] **δουρειος ίππος** (ο) **1.** το ξύλινο άλογο που επινόησε ο Οδυσσέας για την άλωση τής Τροίας **2.** (μτφ) καθετί που χρησιμοποιείται ως παγίδα, ως μέσο εξαπάτησης, δημιουργώντας στον αντίπαλο καλή εντύπωση, λειτουργώντας όμως στην πράξη εναντίον του: *«πολλά συνδικάτα βλέπουν το 35ωρο ως ~ για τη γενίκευση τής μερικής απασχόλησης και τής ελαστικοποίησης των εργασιακών σχέσεων»* (εφημ.) (| *«οι μειονότητες λειτουργούν συχνά [.. / ως* <5*ούρειοι ίπποι για την αποσταθεροποίηση και τη μεταβολή τού στάτους κβο τής διεθνούς έννομης τάξης»*(εφημ.).

[ΕΤΥΜ αρχ , αρχική σημ. «ξύλινος». < *δόρυ]* **δοχείο** (το) το σκεύος μέσα στο οποίο τοποθετούνται υγρά. λουλούδια, διακοσμητικά αντικείμενα ή τρόφιμα, για τη διατήρηση τού περιεχομένου τους ή για τη διακόσμηση χώρου *πήλινο / γυάλινο / εύθραυστο i αρχαίο / συμμετρικό / κυλινδρικό ~* | | *~ απορριμμάτων* φρ (α) ***δοχείο νυκτός*** το ουροδοχείο ΣΥΝ[1] (καθημ.) καθοίκι (β) (μτφ.-λόγ.) ***δοχείο ττάοης ρυπαρότητος*** άνθρωπος με άθλιο χαρακτήρα ΣΥΝ λέρα. καθοίκι (γ) ***συγκοινωνούντα δοχεία*** (i) δοχεία που επικοινωνούν μεταξύ τους, κυρ μέσω κάποιου σωλήνα: ο *νόμος των συγκοινωνού- ντων δοχείων* (ii) (μτφ.) για σύνολα μεταξύ των οποίων υπάρχει έντονη αλληλεπίδραση και συχνή ανταλλαγή μελών τα δύο *κόμματα λειτουργούν ως ~* (iii) (μτφ) υποθέσεις ή καταστάσεις που σχετίζονται στενά μεταξύ τους (ΕΤΥΜ < μτγν. *δοχεΐον*< αρχ. *δέχομαι).*

-δόχος λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικοί που δηλώνουν αυτό ή αυτόν που δέχεται, αποδέχεται ή παραλαμβάνει, παίρνει (κάτι): *εντο/.ο-δόχος, παραγγελιο-δόχος, καπνο-δόχος* [ΕΓΥΜ Λεξικό επίθημα τής Μτγν και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν *καπνοδόχος, χολη-δόχος*). που προέρχεται από τη μεταπτωτ βαθμ *-δόχος* τού ρ. *δέχομαι].* **δρ** (ο/η) συντομ. τής λ. διδάκτορας (βλ λ)

δρόγα κ. **ντρόγα** (η) {χωρ γεν πληθ.} (λαϊκ**) 1.** το δίχτυ που χρησιμοποιούν οι ψαράδες για να μαζεύουν κοράλλια, σφουγγάρια κ λπ. από τον βυθό 2. η βυθοκόρος (βλ λ.).

[ΕΤΥΜ < γαλλ. drague < αγγλ drag «δίχτυ» < ρ drag «σέρνω, τραβώ»)

δραγάτης (Ο) {δραγατών}, **δραγάτισσα** (η) {δραγατισσών} (παλαιότ -λαϊκ.) ο αγροφύλακας.

[ετυμ μεσν., που αποσπάστηκε από αρχ σύνθ. όπως *άρχι-δρα-γάτης* Αν θεωρηθεί παλαιότ. ο τύπος *δεργάτης* τής τσακωνικής διαλέκτου, τότε πιθ. αποκόπηκε από σύνθ. όπως *άμπελι-δεργατης* (με εσφαλμ χωρισμό)]^

Δραγατσάνι (το) (Δραγατσανίου) πόλη τής Ν Ρουμανίας, γνωστή από τη θυσία τού Ιερού Λόχου υπό τον Αλέξανδρο Υψηλάντη κατά την Επανάσταση τού 1821 [ΕΤΥΜ < ρουμ. DragSsani. αγν ετύμου} **δραγομάνος** κ. **δραγουμανος** (ο) ιστ ο διερμηνέας ή μεταφραστής στην αυλή τού σουλτάνου, συνήθ μη τουρκικής καταγωγής [ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν dragomano < αραβ tarjuman «διερμηνέας»], **δραγόνος** (ο) ιστ (στη Γαλλία κατά τους προηγούμενους αιώνες) πολεμιστής τού ελαφρού ιππικού, ο οποίος μαχόταν και ως στρατιώτης τού πεζικού.

[Ι;ΤΥΜ Αντιδάν.. < γαλλ dragon, στρατιώτης τού ιππικού που έφερε την ομώνυμη κοντόκαννη καραμπίνα (πβ. αγγλ. dragoon), < λατ. draco

αρχ. *δράκων*|.

δράκα (η) **1.** η ποσότητα που μπορεί να κρατήσει κανείς στη χούφτα του: *μια ~ μύγδαλα* 2. (μτφ.-λογοτ.) πολύ μικρός αριθμός: *μια ~ αγωνιστών ξεκίνησε την επανάσταση* [ΗΤΥΜ < μτγν. *δράξ, -κός,* < αρχ. *δράττομαι* (βλ λ)] **δράκαινα** (η) (δύσχρ. δρακαινών} **1.** ο θηλυκός δράκοντας (βλ λ , σημ 1) **2.** λαογρ (στα παραμύθια) η γυναίκα τού δράκου (βλ λ . σημ 1) **3.** (μτφ.) η πολύ κακιά, επικίνδυνη γυναίκα *σωστή·* **4.** ψάρι με μικρό πτερύγιο, που φέρει δηλητηριώδη αγκάθια και τού οποίου το δάγκωμα προκαλεί μεγάλο πόνο και αιμορραγία · **5.** δενδρώδες φυτό, που ευδοκιμεί κυρίως στα Κανάρια Νησιά, με φαρμακευτικές ιδιότητες

(από τον κορμό του βγαίνει κόκκινη ρητίνη) Επίσης **δρακόντισσα** κ. **δράκισσα** (σημ 2)

(ΕΙΥΜ αρχ θηλ. τού *δράκων*\

δράκοντας (ο) {δρακόντων} **1.** τέρας που υπάρχει στις παραδόσεις πολλών λαών (Ελλήνων, Αιγυπτίων, Ρωμαίων. Κινέζων κ.ά.) παριστά- νεται ως ένα μεγαλόσωμο, φτερωτό, συνήθ φολιδωτό ερπετό, με μεγάλα νύχια και δύναμη, που βγάζει από το στόμα και τα ρουθούνια φωτιά· στη χριστιανική τέχνη, συμβολίζει την αμαρτία και την ειδωλολατρία και γΓ αυτό απεικονίζεται πεσμένο στη γη κάτω από τα πέλματα αγίων και μαρτύρων οι *Σκανδιναβοί σκάλιζαν δράκοντες στις πλώρες των πολεμικών τους πλοίων* | | *παλιότερα, ο ~ ήταν το σύμβολο τής κινεζικής σημαίας* | | *η εικόνα δείχνει τον Άγιο Γεώργιο να σκοτώνει τον ~* (βλ. κ. λ *δράκος) 2. (α)* ονομασία διαφόρων ειδών μικρής σαύρας τής ΝΑ Ασίας (β) γιγαντιαία σαύρα τής Ινδονησίας. [ΕΙΥΜ < αρχ. *δράκων, -οντος* < *drk- *(δρακ-)* συνεσταλμ. βαθμ. τού

Ε. *derk- «βλέπω, κοιτάζω έντονα», πβ. σανσκρ dadarsa «έχω δει», αρχ γερμ. zoraht «ευκρινής», αρχ αγγλ torht, πιθ κ αλβ. driid «φως» Ομόρρ. αρχ *δέρκ-ομαι* «βλέπω, κοιτάζω», *όξυ-δερκής.* ΙΙ λ. *δράκων* αποδόθηκε στα ερπετά κυρ εξαιτίας τού βλέμματός τους, με το οποίο πολλές φορές παραλύουν το θύμα τους Στην Κ Δ. η λ. απαντά μόνο στην *Αποκάλυψη* προσδιορίζοντας τον Σατανά, π χ. *Αποκάλ.* 12,9: *καί έβλήΟη 6 δράκων ό μέγας, ό οφις ό αρχαίος,* ό *κα/<,ούμενος Διάβολος και ό Σατανάς*\

δρακόντειος, -α. -ο αυτός που είναι ιδιαίτερα αυστηρός, σκληρός: *~ μέτρα ασφαλείας* (παρά πολύ αυστηρά) / *νόμοι* (πολύ σκληροί). ΙΕΤΥΜ αρχ. < *δράκων* Η φρ. *δρακόντειοι νομοί* οφείλεται στον Αθηναίο νομοθέτη Δράκοντα (περ. 620 π Χ), στον οποίο αποδίδονταν πολύ σκληροί νόμοι, ώστε να γραφτεί αργότερα γΓ αυτόν ότι *«δι' αίματος. ούδιά μέλανος τούς νόμους ό Δράκων έγραψεν»]*

δρακοντιά (η) {δύσχρ. δρακοντιών} είδος φαρμακευτικού φυτού, το φιδόχορτο.

(ΕΤΥΜ < μτγν *δρακοντία (βοτάνη)* < αρχ. *δράκων, -οντος.* στη σημ «ερπετό »]

δράκος (ο) **1**. μορφή των νεοελληνικών παραμυθιών, εξέλιξη τού δράκοντα (οφιοειδούς όντος τής αρχαίας ελληνικής μυθολογίας), όμοιος με άνθρωπο στην εξωτερική του εμφάνιση αλλά με δαιμονική φύση (είναι ανθρωποφάγος. κατοικεί σε σπηλιές ή σε ένα είδος κάτω κόσμου) · 2. (μτφ.) αυτός που διαπράττει κατά σύστημα και κατά συρροή βιασμούς σε συγκεκριμένη περιοχή, συχνά σκοτώνοντας τα θύματά του: ο *~ των βορείων προαστίων* | | ο *διαβόητος ~ ήταν έφεδρος ανΟυπολοχαγός* · **3.** (παλαιότ.-λαϊκ.) το νεογέννητο αρσενικό παιδί που είχε ανεπτυγμένη τριχοφυΐα, ιδ. στην πλάτη, και που κατά τη λαϊκή αντίληψη θα γινόταν ανδρείος, γενναίος άνθρωπος · **4.** (μτφ.) άγρυπνος φύλακας ΣΥΝ κέρβερος · 5. ο δράκοντας (βλ.λ , σημ. Ι) [ΕΤΥΜ μεσν. < αρχ *δράκων,* κατά το σχήμα *γέρων - γέρος, χάρων - χάρος* κ ά].

δρακουλας (ο) |χωρ γεν. πληθ.} τρομακτικός βρικόλακας με μυτερά δόντια και μαύρη κάπα, ο οποίος παρουσιάζεται ως κόμης σε πύργο των Καρπαθίων και αποτελεί τον κεντρικό χαρακτήρα σε ταινίες και βιβλία τρόμου (πβ λ *βαμπίρ, βρικόλακας).* –**δρακουλήσιος,** -ια. -ιο. **δρακουλίστικος,** -η, -ο, **δρακουλίστικα** επίρρ.

(ΕΙΥΜ < αγγλ. Dracula, μυθικός ήρωας τού Ιρλανδού συγγραφέα B. Stoker, ο οποίος έγραψε τις περιπέτειές του το 1897 *(The story of Count Dracula)]* 9

Δράκων (ο) {Δράκοντ-ος. -α} αρχαίος Αθηναίος νομοθέτης· οι νόμοι που θέσπισε (621 π.Χ) θεωρήθηκαν πολύ αυστηροί, γι' αυτό οι αυστηροί νόμοι ονομάζονται «δρακόντειοι» Επίσης **Δράκοντας** [ΕΤΥΜ αρχ κύρ όν. < *δράκων, -οντος* (βλ. λ. *δράκοντας*)].

Δράμα (η) πόλη τής Α. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Δράμας).* – **Δραμινός** (ο), **Δραμινή** (η), **δραμινός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ μεσν. πιθ. < **Υδράμα* < αρχ *ύδρ-* (< *ΰδωρ*), λόγω των πολλών νερών τής περιοχής Ι-

δράμα (το) {δράμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** ΦΙΛΟΛ (στην αρχαιότητα) έμμετρο θεατρικό έργο βασισμένο στον διάλογο, στη μουσική και την όρχηση, καθώς και το αντίστοιχο λογοτεχνικό είδος, στο οποίο υπάγονταν η τραγωδία, η κωμωδία και το σατυρικό δράμα (βλ. λ. *σατυρικός)* 2. (γενικότ) κάθε διαλογικό έργο: *ερωτικό / θρησκευτικό / μουσικό ~* (λ χ η όπερα) **3.** (ειδικότ) θεατρικό, κινηματογραφικό ή τηλεοπτικό έργο με έντονες συγκινήσεις, θλιβερό ή βίαιο περιεχόμενο: *ένα ερωτικό - στην Κρήτη τού 1880* **4.** (μτφ.) κάθε τραγικό, θλιβερό γεγονός· (γενικότ.) η δυστυχία: *ζούσε το προσωπικό της - | | οικογενειακό / δικαστικό i αβάσταχτο ~* 5. (ως επίρρ.) άσχημα, χάλια: *Πώς τα πας;* –' j| *~ η κατάσταση με τον νέο διευθυντή!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαδραματίζω*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δράμα* < *δρω.* που ήδη από την Αρχ δήλωνε τη σκηνική και θεατρική πράξη, καθώς και το περιεχόμενό της, το δρώμενο Η παράσταση τραγωδιών κατά την αρχαιότητα οδήγησε στη χρησιμοποίηση τής λ. *δράμα* με τη σημ. «τραγωδία, θλιβερό γεγονός»).

δραμαμίνη κ. **ντραμαμίνη** (η) {δύσχρ δραμαμινών} ΦΑΡΜ αντιι- σταμινικό φάρμακο που χρησιμοποιείται κατά τής ναυτίας ΙΕΤΥΜ < αγγλ. Dramamine, εμπορική ονομασία]

δραματικός, -ή, -ό [αρχ] **1.** αυτός που σχετίζεται με το δράμα είτε ως θεατρικό έργο είτε ως λογοτεχνικό είδος: *~ ποίηση / πλοκή / σχο- λή / τέχνη / υπόθεση* ΣΥΝ θεατρικός **2.** (μτφ.) αυτός που προκαλεί έντονη συγκινησιακή φόρτιση: *~ εξομολογήσεις ενός άστεγου μπροστά στην τηλεοπτική κάμερα* **3.** (ειρων) αυτός που αποσκοπεί στη δημιουργία εντυπώσεων ΣΥΝ επιτηδευμένος, θεατρινίστικος, μελοδραματικός **4.** (μτφ.) δυσάρεστος, θλιβερός· *~ εξελίξεις στη Βοσνία[Φ] επίκειται επέμβαση τού NATO* | | *- κατάσταση μητέρα κακοποίησε και εγκατέλειψε βρέφος* ΣΥΝ τραγικός. – **δραματικ-ά** / **-ώς** [μεσν]

επίρρ., **δραματικότητα** (η) [1819] ΣΧΟΛΙΟ λ. *δραστικός* **δραματογράφος** (ο/η) [1895] ο δραματουργός (βλ.λ.) συν θεατρο- γράφος. – **δραματογραφία** (η) [18691 ^ σχολιο λ. *πο/.υγράφος.* **δραματολογία** (η) **1.** η επιστήμη που έχει ως αντικείμενό της τη μελέτη των δραματικοί έργων 2. η τέχνη που καταπιάνεται με τη σύνθεση και τη διδασκαλία δραμάτων - **δραματολογικός,** -ή. -ό **δραματολόγιό** (το) [18711 {δραματολογί-ου | -ων} το σύνολο των θεατρικών έργων που έχει ανεβάσει ή πρόκειται να ανεβάσει σε ορισμένη χρονική περίοδο θεατρικός θίασος το ~ *τής φετινής περιόδου περιελάμβανε έργα κ/.ασικών συγγραφέων* ΣΥΝ ρεπερτόριο.

[ΚΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ repertoire! **δραματοποιία** (η) {χωρ πληθ } η δραματουργία (βλ.λ) **δραματοποιός** (ο/η) [μτγν ! ο δραματουργός (βλ.λ). **δραματοποιώ** ρ μετβ Ιαρχ! {δραματοποιείς. | δραματοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. δημιουργώ μύθο σε θεατρικό έργο ή διασκευάζω μύθο σε σενάριο *οι τρεις μεγά/.οι τραγικοί τής αρχαιότητας δραματοποίησαν μύθους τής αρχαίας παράδοσης* 2. δίνω διαλο- γική μορφή σε λογοτεχνικό έργο 3. (μτφ) παρουσιάζω (γεγονός ή κατάσταση) με τραγικούς τόνους, κατά τρόπο υπερβολικό: *δεν ωφελεί σε τίποτε να δραματοποιείς τα πράγματα* συν τραγικοποιώ. – **δραματοποίηση** (η) [1877]. ΣΧΟΛΙΟ λ *διαδραματίζω.* **δραματουργία** (η) [μτγν] {δραματουργιών) **1.** η σύνθεση, η συγγραφή δραμάτων *σύγχρονη* δραματοποιία 2. θεατρική διδασκαλία ιυν δραματολογία. – **δραματουργό)** ρ. αμετβ. [μτγν | {-είς..} **δραματουργΐικός,** -ή, -ό [I866] αυτός που σχετίζεται με τη δραματουργία ή τον δραματουργό: ~ *ικανότητα / επεξεργασία.* **δραματουργός** (ο/η) πρόσωπο που συγγράφει δραματικά έργα: ο *Σαίξπηρ υπήρξε μεγάλος* - ΣΥΝ δραματογράφος. δραματοποιός. ΣΧΟΛΙΟ λ *-ουργός. χειρουργός.*

Ιετυμ μτγν.. αρχική σημ. «μηχανευτής». < *δράμα, -ατος* + *-ουργός* < *εργον]*

δράμι (το) {δραμ-ιού j -ιών} **1.** (παλαιότ) μονάδα βάρους που ισοδυναμούσε με το ένα τετρακοσιοστό τής οκάς, περ. 3.203 γραμμάρια 2. (μτφ) η πολύ μικρή ποσότητα: *δεν έχει ~ μυαλό μέσα στο κεφάλι* του ΣΥΝ σταλιά, κουκούτσι.

[ΕΙΥΜ Αντιδάν., < μεσν. *δράμιον*< αραβ. dirhem < **δράχμιον,* υποκ. τού αρχ *δραχμή].* **δράνα** (η) |δρανα>ν] η φυτεμένη «σειρά» ενός χωραφιού ΣΥΝ ντάνα [ΕΓΥΜ Αβεβ ετύμου, πιθ < μτγν. *δράνος (τό)* «κατασκεύασμα» ή < *άναδενδράνα* (με απόσπαση τού *-δράνα.)* < αρχ. *άναδενδράς, -άδος]* **δράξασθε παιδείας** (το) ♦ δράττομαι

δράπανο (το) {δραπάν-ου | -ων} ΓΕΧΝΟΛ εργαλείο που φέρει τρυπάνι και ανοίγει τρύπες *ηλεκτρονικό ί κρουστικό* - [ΕΓΥΜ < αρχ. *δράπανον/ δρέπανον,* βλ. λ *δρεπάνι].* **δραπανοκατσάβιδο** (το) μηχανικό εργαλείο που βιδώνει ή ανοίγει οπές ασκώντας πίεση (κρούση): *επαναφορτιζόμενο* ~ **δραπετεύω** ρ. αμετβ. {δραπέτευσα} **1.** καταφέρνω να ξεφύγω (από χώρο μέσα στον οποίο είμαι φυλακισμένος, αιχμάλωτος ή περιορισμένος): *δύο βαρυποινίτες δραπέτευσαν από τις φυλακές* ΣΥ\ διαφεύγω. (λαΐκ) το σκάω 2. (μτφ) ξεφεύγω από δυσάρεστη κατάσταση: ~ *από τη ρουτίνα / το άγχος τής πόλης | | με τη μουσική ~ από τα τετριμμένα.* – **δραπέτευση** (η) [μεσν I [ΕΤΥΜ αρχ < *δραπέτης].* **δραπέτης** (ο) {δραπετών}, **δραπέτισσα** (η) {δραπετισσών} πρόσωπο που έχει δραπετεύσει (από κάπου) ΣΥΝ φυγάς.

[ΕΤΥΜ αρχ < θ *δρα-π-* (όπου το *-π-* παραμένει δυσερμήνευτο) < *δι- δρά-σκω,* βλ λ. *απόδραση].*

Δραπετσώνα (η) δήμος τής Αττικής στην επαρχία Ιίειραιώς. απέναντι από τη νησίδα Ψυττάλεια.

[ΕΙΥΜ Πιθ από τη ρεματιά *Ντράπε Τσώνα,* που έδωσαν στην περιοχή αρβανιτόφωνοι ναυτικοί τής Σαλαμίνας (αρβ drape «ρέμα» + *Τσώνης,* επώνυμο ντόπιου κτηματία)], **δράση** (η) {-ης κ. -εως **|** -εις, -εων} **1.** το σύνολο των πράξεων σε τομέα δραστηριότητας, *τον τίμησαν για την πλούσια ~ του στον σύλλογο* |[*φιλανθρωπική / κυβερνητική / τρομοκρατική / πο/.ιτική* - [[*η ~ αντεθνικοί στοιχείων ι* Ληστών'|| *αναπτύσσω / αναλαμβάνω έχω ελευθερία / άνεση δράσης | | πεδίο δράσεως* (ο τομέας στον οποίο δραστηριοποιείται κανείς) · ΦΡ εν ***δράσει*** την ώρα / τη στιγμή που δρα κανείς· *κινηματογραφήσαμε* <5υο *τρομοκράτες* - · 2. η επίδραση, η επε- νέργεια. *η ~ ενός φαρμάκου* 3. ΦΥΣ ***δράση-αντίδραση*** νόμος σύμφωνα με τον οποίο, αν ασκηθεί σε ένα σώμα κάποια δύναμη, αυτό ασκεί με τη σειρά του ίση αλλά αντίθετη δύναμη (την «αντίδραση») στο σώμα που προκάλεσε τη «δράση» · 4. (σε ένα έργο) η διαπλοκή των στοιχείων (μοτίβων. θεμάτων, περιπετειών, αντιθέσεων) μιας υπόθεσης με τρόπο που να προκαλούν το ενδιαφέρον τού αναγνώστη, τού ακροατή ή τού θεατή: *προτιμώ τις σκηνές με έντονη ~ | | εσωτερική ~* (οι ψυχικές διακυμάνσεις και η σύγκρουση των προσοΐπων και το>ν ιδεών τους) | | *εξωτερική ~* (η κίνηση των προσώπων ττάνω στη σκηνή, η είσοδος και έξοδός τους από τη σκηνή) 5. (ειδικότ) η περιπέτεια, το σύνολο εντυπωσιακών πράξεων (βία, συγκρούσεις, μάχες, καταδιώξεις κ.τ.ό) *ένα φιλμ με πολλή / με καταιγιστική ~* · 6. (κ ***πρόγραμμα δράσης / κοινή δράση)*** σύνολο ενεργειών με χρονικό όριο για την εκπλήρωση στόχων, οι οποίοι αποφασίζονται από το Συμβούλιο Υπουργών τής Ευρο>παϊκής Ένωσης: *στη ~ 1 είναι επιλέξιμες μόνο προτάσεις* που *αφορούν στην ανάπτυξη* · 7. ***Άμεση I Άμεσος Δράση*** βλ λ, *άμεσος* ΣΧΟΛΙΟ λ *ενέργεια.*

[Li I ΥΜ < μτγν *δράσις* < αρχ *δρω.* Η φρ. *δράση'αντίδραση* είναι μεταφρ. δάνειο, πβ αγγλ aetion-reaction. ενώ η φρ. *εν δράσει* αποδίδει το γαλλ. en action!,

δρασκελιά (η) (λαϊκ.) **1.** το άνοιγμα των ποδιών κατά τον βηματισμό *έκανε μεγά?χς ~ για να τους προλάβει* συν διασκελισμός, διασκέλισμα. βήμα 2. (συνεκδ) η απόσταση που διανύει κανείς με ένα βήμα: *στάθηκε δυο ~ πιο πέρα* **δρασκελίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {δρασκέλισα} ♦ **1.** (μετβ.) υπερπηδώ (κάτι) περνώντας τα πόδια μου από πάνω του. - *το χαμηλό συρματό- π?.εγμα* ♦ **2.** (αμετβ) περπατώ με δρασκελιές. Επίσης **δρασκελώ** (κ. -άω) {-άς ..}. – **δρασκέλισμα** (το) κ. **δρασκελισμός** (ο).

[f.tym μεσν. (πιθ κατ'επίδρ τού μεσον *δράμω* «τρέχω») < μτγν *δια- σκελίζομαι* < *δια-* + *σκελίζομαι* < *σκέ/.ος*| **δραστηριοποιώ** ρ μετβ [1849] {δραστηριοποιείς . | δραστηριοποίησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. ωθώ (κάποιον) σε δράση, τον κάνω να ενεργοποιηθεί: *τα παραπάνω) κίνητρα θα δραστηριοποιήσουν τους υπαλλήλους τής εταιρείας* 2. (μεσοπαθ *δραστηριοποιούμαι*) αναπτύσσω δράση, γίνομαι δραστήριος, ο *μεγάλος οίκος μόδας δραστηριοποιείται πλέον και στον χώρο* των' *καλ/.υντικών ZYS.* ενεργοποιούμαι - **δραστηριοποίηση** (η), **δραστήριας,** -α, -ο **1.** αυτός που αναπτύσσει δραστηριότητα, που ενεργοποιείται έντονα σε ορισμένο πεδίο δράσεως: *ήταν ένας εξαιρετικά - πολιτικός | | - λαός / στέλεχος* ΣΥΝ δυναμικός, ρέκτης ΑΝΤ αδρανής, νίοθρός 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έντονη δράση: το *έργο αποπερατώθηκε χάρη στις ~ πρωτοβουλίες λίγων ανθρώπων.* – **δραστήρια / δραστηρίως** ιμτγν.] επίρρ [ΕΙΥΜ αρχ. < *δράσις* (πβ. κ. *δράσ-της)* < *δρω].* **δραστηριότητα** (η) [μεσν.] {δραστηριοτήτων} **1.** το σύνολο των ενεργειών σε ορισμένο πεδίο δράσης: *επέδειξε έντονη συνδικαλιστική ~ | | στην Αττική παρατηρείται πτώση τής οικοδομικής ~ | | αναπτύσσω κοινωνική ~* 2. *δραστηριότητες* (οι) οι ασχολίες: *έχει ποικί-* λες ~ | | οι ~ του *δεν του αφήνουν ελεύθερο χρόνο | | μαθητικές / σχολικές ~* (που αναπτύσσουν οι μαθητές στο σχολείο) * ." ΣΧΟΛΙΟ λ *ενέργεια.*

δράστης (ο) {δραστών}, (λόγ.) **δράστις** (η) [αρχ.] {δράστ-ιδος | -ίδων} 1. πρόσωπο που έχει προβεί σε πράξη η οποία διώκεται ποινι- κώς. *ο ~* τού *εγκλήματος / τού φόνου / τής ληστείας* ΣΥΝ αυτουργός 2. (ειρων) πρόσωπο που ευθύνεται (για κάτι αδέξιο, άσχημο ή αθέμιτο) *ο ~ τής φάρσας.* Ηπίσης **δράατιδα** κ **δράατρια** (η) {δραστριών}. |ετυμ αρχ. < *δρω* (θ *δρασ-* + παραγ. επίθημα *-της)].* **δραστικός,** -ή, -ό [αρχ] **1.** αυτός που έχει ισχυρή και άμεση επίδραση: ~ *φάρμακο / απορρυπαντικό 2.* πολύ αποτελεσματικός: ~ *μέτρα για την καταπολέμηση τού νέφους* 3. πολύ μεγάλος, καθοριστικός: ~ *μείωση των δαπανούν τού Δημοσίου | | ~ περικοπές των μισθών* – **δραστικά** επίρρ.. **δραστικότητα** (η) (1761] (σημ I) « ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *αντιδάνειο.*

δραστικός - δραματικός. Δύο αντιδάνειοι ξενισμοί που χρησιμοποιούνται πολύ στη δημοσιογραφική και πολιτική επικοινωνία ως εκφραστικές λέξεις Στην πραγματικότητα, οι ξένοι (ιδίως οι αγγλόφωνοι) χρησιμοποιούν τις λέξεις για να δηλώσουν παραστατικά, με λόγιο ύφος (χρησιμοποιώντας λέξεις ελληνικές) και με εκφραστικότητα τη σημ «μεγάλος, σημαντικός, βασικός, καίριος» · *Η Κυβέρνηση θα προβεί σε δραστικές αυξήσεις τής τιμής των καυσίμων - Από χτες μέχρι σήμερα σημειώθηκαν δραματικές εξελίξεις στο μέτωπο τού πολέμου.* Το *δραστικός* αντιστοιχεί στο αγγλ. **drastic** (< *δραστικός),* το δε *δραματικός* στο αγγλ **dramatic** (< *δραματικός)* και ξαναγύρισαν -με τη σημ αυτή- στην Ελληνική μέσω της Αγγλικής. Είναι δηλ αντιδάνεια. Συχνό σφάλμα αποτελεί η χρήση τού *δραματικός* αντί τού *δραστικός (Δραματική μείωση των κουδουλίων για την Παιδεία}* *αντιδάνειο*

δράσω (να/θα) ρ. -+ δρω

δράττομαι ρ μετβ. αποθ. (λόγ.) αρπάζω, επωφελούμαι ΣΥΝ αδράχνω · κυρ στη φρ (α) *δράττομαι τής ευκαιρίας* επωφελούμαι από την ευκαιρία. ~, *κύριοι βουλευτές, να σας Θυμίσω το ιστορικό τής υπόθεσης* (β) δράξασθε *παιδείας (δράξασθε παιδείας μήποτε όργισθή Κύριος,* Ψαλμ 2.12, «αρπάξτε τη σύνεση (συνετισθείτε). μήπως οργισθεί εναντίον σας ο Κύριος») αποκτήστε παιδεία, μορφωθείτε ^ ΣΧΟΛΙΟ λ *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < **δράχ-]ομαι* < *drgh-. συνεσταλμ. βαθμ τού I.E. *dergh- «συλλαμβάνω. πιάνω», πβ. αρμ. tre-ak «δεμάτι», μέσ ιρλ dremm «ομάδα» κ.ά Ομόρρ *δραχ-μή, δράξ]* **δραχμή** (η) η νομισματική μονάδα τής Ελλάδας μέχρι το 2002 (σήμερα είναι το ευρώ) · φρ (α) *μεταλλική δραχμή* η θεωρητική νόμισμα* τική μονάδα που χρησιμοποιείται για την πληρωμή δασμών, προστίμων ή δημοσίιον τελών (β) (παλαιότ.) *πολιτική τής σκληρής δραχμής* η οικονομική πολιτική που αποσκοπεί στη συγκράτηση τής υφιστάμενης νομισματικής αξίας τής δραχμής - - (υποκ) **δραχμούλα** (η), **δραχμικός,**-ή. -ό [1858]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *νόμισμα* [ΕΙΥΜ αρχ. < *drgh-sma, συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *dergh- «συλλαμβάνω. πιάνω» (οπότε η λ. *δραχμή* θα σήμαινε «κάτι που κρατάει κανείς στο χέρι»). Βλ κ. *δράττομαι]*

-δραχμο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν νόμισμα συγκεκριμένης αξίας σε δραχμές *δεκά-δραχμο. εικοσά-δραχ- μο, εκατοντά-δραχμο.*

ΙΕΤΥΜ Β'συνθ. τής Αρχ και Ν Ελληνικής (πβ. αρχ. *δί-δραχμον. τετράδραχμο* ν), το οποίο προήλθε από το ουσ *δραχμή].* **δραχμοβίοτος,** -η. -ο δραχμοσυντήρητος (βλ.λ)

(ΙΪΤΥΜ < *δραχμή* + *-βίοτος* < αρχ. *βίοτος* «ζωή - πόροι, τα προς το ζην», παράλλ τ. τού *βίος* κατά το αντώνυμο *θάνατος].* **δραχμοβόρος,** -ος, -ο αυτός που απαιτεί μεγάλες και συνεχείς δαπάνες

ΙΕΤΥΜ < *δραχμή* + *-βόρος* < *βορά].*

δραχμοδίαιτος, -η, -ο (ως χαρακτηρισμός για πρόσωπο) ο δραχμοσυντήρητος (βλ.λ.).
Ιετυμ < *δραχμή* + · -δίαιτος< δίαιτα], **δραχμοποιω** ρ μετβ. {δραχμοποιείς .. | δραχμοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω ξένο νόμισμα, επιταγή ή μετοχή σε δραχμές.
δραχμοποίηση (η).
δραχμοσυντήρητος, -η, -ο αυτός που συντηρείται με πενιχρούς οικονομικούς πόρους, που μπορεί να εξασφαλίσει ένα ελάχιστα ανεκτό βιοτικό επίπεδο: - *υπάλλη/.ος / συνταξιούχος* ΣΥΝ δραχμοβίοτος. **δραχμοφονιάς** (ο) {δραχμοφονιάδες} (λαϊκ.) άνθρωπος που είναι πάρα πολύ τσιγγούνης, φιλοχρήματος συν φραγκοφονιάς, εξηνταβελόνης, σπαγκορραμμένος αντ απλοχέρης, γενναιόδωρος, **δράχνω** ρ -► αδράχνω
δρεπανηφόρος, -α, -ο [αρχ.] αυτός που φέρει δρεπάνια ~ *άρμα* || *ο Ιούνιος αναπαριστάται συ^νά ως νέος δρεπανηφόρος* **δρεπάνι** (το) {δρεπαν-ιού | -ιών} κοφτερό θεριστικό εργαλείο που χρησιμοποιείται στη γεωργία για τον θερισμό χόρτου ή δημητριακών και το οποίο έχει ξύλινη ή μεταλλική χειρολαβή και κυρτή μεταλλική λάμα. Επίσης **δρέπανο** [αρχ.].
[ΕΤΥΜ < μτγν. *δρεπάνιον*, υποκ. τού αρχ. *δρέπανον*< *δρέπω* (βλ.λ.) + παραγ επίθημα *-ανον*. πβ. κ. *δόκ-ανον].* **δρεπανίζω** ρ μετβ [1878] {δρεπάνισα} θερίζω με δρεπάνι –**δρεπάνισμα** (το) κ. **δρεπανισμός** (ο) 11878].
Δρέπανο (το) ακρωτήριο τής Χαλκιδικής, η κατάληξη τής χερσονήσου τής Σιθωνίας στο Β Αιγαίο Πέλαγος
[ετυμ < αρχ. *Λρέπανον*. ονομασία πολλών ακρωτηρίων τής αρχαιότητας (λ.χ. στον κόλπο Κοραλλίων τής Κύπρου, στη ΒΔ. Σικελία) λόγω τού σχήματός τους], **δρέπανο** (το) --*■ δρεπάνι
δρεπανοειδής, -ής, -ές [αρχ.] {δρεπανοειδ-ούς | -είς (ουδ.-ή)} αυτός που μοιάζει με δρεπάνι, που έχει ημικυκλικό σχήμα ΣΥΝ τοξοειδής
δρεπανοκυτταρικός, -ή, -ό **1.** βιολ αυτός που σχετίζεται με τα δρεπανοκύτταρα ή τη δρεπανοκυττάρωση 2. ιατρ ***δρεπανοκυτταρική αναιμία*** βαριά και χρονία κληρονομική ασθένεια που οφείλεται σε απόφραξη των τριχοειδών αγγείων από δρεπανοκύτταρα (βλ λ.)
[ετυμ Η *δρεπανοκυτταρική αναιμία* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sickle cell anaemia], **δρεπανοκύτταρο** (το) {δρεπανοκυττάρ-ου) -ων} ΒΙΟΛ. το ερυθρό αιμοσφαίριο, τού οποίου το σχήμα έχει παραμορφωθεί τόσο, ώστε να μοιάζει με δρεπάνι λόγω τής ελάττωσης τού οξυγόνου τού περιβάλλοντας του [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ drepanocyte]. **δρέπω** ρ. μετβ {έδρεψα} **1.** αποκτώ, μαζεύω (κάτι) κόβοντάς το: - *άνθη ! καρπούς* 2. (μτφ.) ανταμείβομαι, κερδίζω, αποκτώ: ~ *τους καρπούς των μόχθων μου ! τα επακό/.ουθα τής διαγωγής μου / δάφνες* (βλ. λ *δάφνη).*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *dr-ep. μηδενισμ. βαθμ τού Ι.Ε. *der- «γδέρνω, σχίζω», πβ. σανσκρ. dar-ti, ρωσ. drapaju, σερβοκρ. drapati, αγγλ tear «σχίζω», γερμ. zerren «τραβώ, σύρω» κ.ά. Ομόρρ. *δέρ-ας, δορ-ά, δέρ-μα. δέρ-ω* (> *δέρ-νω), δρέπ-ανο(ν)* κ.ά.Ι **Δρέσδη** (η) πόλη τής Α. (ενωμένης) Γερμανίας [ετυμ Μεταφορά τού γερμ Dresden < αρχ. σλαβ. drenzga «δάσος»], **δρίμες** (οι) {δριμών} (λαϊκ.) **1.** οι δαίμονες που κατά τις λαϊκές προλήψεις κάνουν κακό στα ρούχα, στους λουσμένους, στα αμπέλια κ.λπ 2. το πρώτο εξαήμερο τού Αυγούστου. που. κατά τις λαϊκές δοξασίες, είναι επικίνδυνο, όταν έρχεται κανείς σε επαφή με το νερό. Επίσης **δρίματα** (τα) {δριμάτων}
[ΕΤΥΜ < μτγν *δρϊμαι* «ψύχος» < αρχ *δριμύς].* **δριμύς,** -εία, -ύ {δριμ-ύ (λόγ -έος) | -είς (σπάν. ουδ. -έα), -έων (θηλ. -ειών) · δριμύτ-ερος, -ατος} (λόγ) 1. (α) αυτός που γίνεται αισθητός με ιδιαίτερη ένταση: ~ *πόνος* (β) (για Φυσικά φαινόμενα) που παρουσιάζουν έντονη εκδήλωση των χαρακτηριστικών τους, προκαλώντας δυσκολίες στους ανθρώπους ~ *χειμώνας Ι ψύχος·* ΦΡ ***επανέρχομαι Ι επιστρέφω δριμύτερος*** ξαναγυρίζω κάπου ή ασχολούμαι ξανά με κάτι με μεγαλύτερη ένταση ή μεγαλύτερη οξύτητα από πριν: *οι άνεμοι προσωρινά κόπασαν σύντομα θα επανέ'λθουν δριμύτεροι* jj *ο δημοσιογράφος επανέρχεται δριμύτερος στο επίμαχο θέμα με νέο καυστικό άρθρο του* 2. (μτφ) αυτός που είναι καυστικός, δηκτικός, έντονος ή αυστηρός. - *σχόλιο / κριτική* jj *του απηύθυνε δριμύ «κατηγορώ»* - **δριμέως** επίρρ [αρχ], **δριμύτητα** (η) [αρχ.]. ** σχολιο λ. *-ύς.* [ετυμ αρχ., αγν. ετύμου Αν το επίθ. *δριμύς* < **δρισ-μύς* σήμαινε αρχικώς «αυτόν που ξεσχίζει, που κατακόβει», τότε ίσως η λ συνδ. με λετ. dris-me «σχισμή, αμυχή, γρατζούνισμα». Ίσως συνδέεται ετυμολογικά με το ρ *δέρω* (βλ λ. *δέρνω*) και τα ομόρριζά του], **δρόγη** (η) {δρογών} η ζωική ή φυτική πρώτη ύλη που χρησιμοποιείται για την παρασκευή φαρμάκων επίσης, χαρακτηρισμός φαρμάκων. [ΕΤΥΜ Μεταφορά τού γαλλ. drogue < ολλ droog «ξηρός»] **δρόλαπας** (ο) {δρολάπων} (λαϊκ) βροχή μαζί με σφοδρό αέρα συν. καταιγίδα, (λόγ.) λαίλαπα. Επίσης **δρολάπι** (το).
[ΕΙΥΜ < **δρολαιλάπι* (με απλολογία) < **υδρολαιλάπιον*, υποκ. τού **ύδρολαΐ?ναψ* «καταιγίδα». Βλ κ *λαίλαπα].* **δρομάδα** (η) η αφρικανική καμήλα (με μία καμπούρα) (βλ. κ λ. *βα- κτριανή*)
[ΕΤΥΜ < αρχ. *δρομάς, -άδος* < *δρόμος}.* **δρομαίος,** -α, -ο [αρχ.] (αρχαιοπρ.) τρεχάτος, ταχύς: *έφυγε δρομαίος.*
δρομαίως [μτγν.] επίρρ. σχολιο λ *παρώνυμο.* **δρομάκι** (το) δρόμος
δρομάκος (ο) ► δρόμος
δρομέας (ο/η) {(θηλ. δρομ-έως) | -είς, -έων} **1.** ο αθλητής των αγωνισμάτων δρόμου · 2. ΤΗΧΝΟΛ το στρεφόμενο μέρος μηχανής, συσκευής (στροβίλων, ανεμιστήρων, αξονικών ή φυγόκεντρων αντλιών κ.λπ) ΣΥΝ στροφείο. 3. ΠΛΙΡΟΦ ο κέρσορας (βλ λ.). -* ΣΧΟΛΙΟ λ *παρώνυμο.* [ειύμ^ < αρχ. δρομεύς < *δρόμος)*
-δρομία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν το άθλημα που διεξάγεται με συγκεκριμένο όχημα, τρόπο, μέσο ή σε συγκεκριμένο χώρο: *αρματο-δρομία. ιππο-δρομία, σκυταλο-δρομία, χιονο-δρομία.*
[ηιυμ Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ *ίππο-δρο- μί(Χ,* μτγν. *αρματο-δρομία).* που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-δρόμος* (βλλ.)]*.,*
δρομικός, -ή. -ό [αρχ] **1.** ΑΘΛ αυτός που σχετίζεται με το τρέξιμο: ~ *αγώνες* · 2. *δρομικός τοίχος* ο τοίχος που χτίζεται έτσι, ώστε οι πέτρες ή οι πλίνθοι να τοποθετούνται με την πιο επιμήκη τους πλευρά (πβ. κ. λ. *μπατικό)*
-δρόμιο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών που σημαίνουν: 1. ειδικές εγκαταστάσεις για την προσγείωση και απογείωση ιπτάμενων οχημάτων, *αερο-δρόμιο. ελικο-δρόμιο* 2. αθλητικές εγκαταστάσεις για τη διεξαγωγή ορισμένου αθλήματος· *ποδηλατοδρόμιο, ιππο-δρόμιο* 3. τον δρόμο που προορίζεται για την κίνηση (κάποιου): *πεζο-δρόμιο*
[ετυμ Λεξικό επίθημα τής Μτγν και Ν Ελληνικής (πβ. μτγν. *ιππο- δρόμιον),* που προέρχεται από τα σύνθ σε *-δρόμος* (βλλ.) και εμφανίζεται ως απόδοση σε ελληνογενή ή νόθα ξένα σύνθετα (λ χ γαλλ velo-drome «ποδηλατοδρόμιο»)]
δρομολόγηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (για συγκοινωνιακό μέσο) η ένταξή του σε συγκοινωνιακή γραμμή, η είσοδός του στο πρόγραμμα εκτέλεσης δρομολογίου: *έκτακτη ~ πλοίου για τη μεταφορά* ετεροδημοτών' 2. (μτφ) η ένταξη (π.χ. σχεδίου, έργου) σε πρόγραμμα, με σκοπό την υλοποίησή του: ~ *των μεγάλων έρ'/ων ι θεσμικών αλλαγών*
δρομολόγιο (το) [1833] {δρομολογί-ου | -ων} 1.η απόσταση ανάμεσα σε δύο σημεία, την οποία διανύει συγκοινωνιακό μέσο: *ανακοινώθηκε ότι δεν θα πραγματοποιηθεί το προγραμματισμένο ~ Πειραιά-Νά- ξου λόγω θαλασσοταραχής* |j *αλλαγή δρομολογίου || σύνηθες / τακτικό / δύσκολο* ~ 2. (συνεκδ.) ο κατάλογος που αναφέρει ακριβείς αποστάσεις, ώρες αναχώρησης, ενδιάμεσες στάσεις, ώρες άφιξης και ό.τι άλλο συμπληρώνει την περιγραφή τής πορείας (συγκοινωνιακού μέσου) *ανακοινώθηκε το ~ τού πλοίου* 3. (μτφ.) η πορεία που ακολουθεί κανείς για να φθάσει στον προορισμό του το *καθημερινό μου ~ για το σπίτι* |j το ~ *τής χρηματαποστολής ήταν γνωστό στους ληστές* **δρομολογώ** ρ. μετβ. [1889] {δρομολογείς., j δρομολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. εισάγω νέες συγκοινωνιακές γραμμές, εντάσσω συγκοινωνιακό μέσο στο πρόγραμμα εκτέλεσης δρομολογίου: *φέτος θα δρομολογηθούν στην πρωτεύουσα αρκετά λεωφορεία νέας τεχνολογίας* [(*«ένα νέο οχηματαγωγό δρομολογήθηκε στις ακτοπλοϊκές γραμμές Πειραιά προς Κυκλάδες»* (εφημ.) 2. (μτφ.) αρχίζω να υλοποιώ (π χ για κάποιο έργο): *έχουμε δρομο/.,ογήσει ως κυβέρνηση εκατό αρδευτικά έργα* 3. (συνήθ. μεσοπαθ. ***δρομολογούμαι***) αρχίζω να ακολουθώ μια πορεία (συνήθ. σύμφωνα με προβλεπόμενο τρόπο): *δρομολογούνται εξελίξεις στο κυβερνών κόμμα.* **δρομόμετρο** (το) [1885] |δρομομέτρ-ου j -ων} όργανο μέτρησης τής ταχύτητας των πλοίων *κοινό! μηχανικό* ~ ΣΥΝ (λαϊκ.) παρκέτα [ΕΤΥΜ Απόδ. ξέν όρου, πβ αγγλ (maritime) log], **δρομομετρώ** ρ [18581 {δρομομετρείς. | δρομομέτρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} μετρώ την ταχύτητα (πλοίου) με δρομόμετρο **δρομομέτρηση** (η) [1886] **δρόμος** (ο) **1.** η λωρίδα εδάφους που εξυπηρετεί τη συγκοινωνία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα γεωγραφικά σημεία *πρόσφατα ανοίχτηκε ~ μέχρι το χωριό* |} *οι ~ τής επαρχίας είναι σε κακή κατάσταση* || ~ *ευθύς / εθνικός* (που συνδέει τις πόλεις μιας χώρας) */ αστικός / ασφα/.τοστρωμένος / κακοτράχαλος / φαρδύς / κεντρικός / κιφιος 1 δευτερεύων / επαρχιακός / διπλής κατευθύνσεως* (βλ. λ. *διπλός)* ΣΥΝ οδός. αρτηρία ΦΡ (α) ***είμαι στον δρόμο*** (για κάπου) πηγαίνω (κάπου), είμαι καθ' οδόν (προς κάπου): - *προς την Αθήνα* (β) ***πετάω (κάποιον) στον δρόμο*** (i) διώχνω (κάποιον) από το σπίτι όπου κατοικεί, του κάνω έξωση: *δευ είχαν να πληρώσουν το νοίκι και ο σπιτονοικοκύρης τούς πέταξε στον δρόμο* (ii) στερώ από κάποιον τη δυνατότητα να ζει αξιοπρεπώς. αφήνω κάποιον χωρίς μέσα διαβίωσης: *έκλεισαν το εργοστάσιο και πέταξαν τόσες οικογένειες στον δρόμο* || *«άπονη ζωή, μας πέταξες στού δρόμου την άκρη»* (τραγ) (γ) ***βρίσκομαι στον δρόμο*** απομένω άστεγος και χωρίς κανένα περιουσιακό στοιχείο: *από τα πλούτη και τη δόξα, βρέθηκαν ζαφνικά στον δρόμο* (δ) **μένω *στον δρόμο*** μένω στη μέση τής διαδρομής (λόγω βλάβης τού οχήματός μου ή έλλειψης καυσίμων) (ε) ***βγαίνω στον δρόμο / στους δρόμους*** σε πορεία, σε διαδήλωση *μόλις μαθεύτηκαν τα νέα, ό?νθΐ, νέοι και γέροι, βγήκαν στον δρόμο* (στ) ***παίρνω δρόμο*** (ΐ) φεύγω αμέσως. το βάζω στα πόδια: *μόλις είδαν τους ληστές, πήραν δρόμο* κ. στην προστ. ***(πόρε) δρόμο!*** φύγε, εξαφανίσου: *~! Δεν θέλω να σε βλέπω'* (ii) απολύομαι *αν δεν βγάλετε τη δουλειά εγκαίρως, θα πάρετε δρόμο!* (ζ) ***παίρνω τον δρόμο*** (i) (**+**· για / προς) κατευθύνομαι κάπου: *πήραν τον δρόμο για τη Λάρισα* (ii) (+γεν.) εισέρχομαι σε μια διαδικασία: *«η "Ολυμπιακή Αεροπορία" παίρνει τον δρόμο τής ιδιωτικοποίησης»* (εφημ) (η) ***παίρνω τον κσκό (του) δρόμο*** αρχίζω να ζω με ανάρμοστο τρόπο, να έχω κακές παρέες, να αναμειγνύομαι σε παρανομίες κ.λπ.. *από τότε που πέθανε ο πατέρας του. πήρε τον κακό δρόμο■ έμπλεξε με ναρκωτικά και αλήτες* (θ) ***δρόμο παίρνω, δρόμο αφήνω*** (στερεότυπη φράση στα παραμύθια) διανύω μεγάλη απόσταση, οδοιπορώ: *δρόμο παίρνει, δρόμο αφήνει, φτάνει σε μια μεγάλη πο/.ι- τεία...* (ι) ***αφήνω τα πράγμα τα να τραβήξουν / να πάρουν τον δρόμο τους*** αφήνω τα πράγματα να εξελιχθούν από μόνα τους, χωρίς να

εκβιάζω την έκβασή τους (ια) ***παίρνω τους δρόμους*** αρχίζω να περιπλανώμαι εδώ κι εκεί *πήρε τους δρόμους και τον γύρευε* (ϊβ) ***τραβώ τον δρόμο μου*** (i) ασχολούμαι με τις δικές μου υποθέσεις, ίσυ *τράβα τον δρόμο σου και μη σε νοιάζει τι κάνουν οι άλλοι'* (ii) ακολουθώ δική μου ξεχωριστή πορεία *μετά το Πανεπιστήμιο ο καθένας τράβηξε τον δρόμο του* (ιγ) ***βγαίνω από τον δρόμο μου*** (i) παρεκκλίνω από τη σωστή πορεία, *βγήκαμε ?άγο από τον δρόμο μας κι επι- σκεφτήκαμε ένα κοντινό χωριό* (ii) εκτρέπομαι *το λεωφορείο βγήκε από τον δρόμο του κι έπεσε σε ένα χαντάκι* (iii) (μτφ) παρεκτρέπομαι: *έμπλεξε με κακές παρέες και βγήκε απ' τον δρόμο του* (ιδ) ***ανοίγω δρόμο*** βλ. λ. *ανοίγω* (ιε) ***ανοίγω τον δρόμο (σε κάποιον)*** βλ. λ *ανοίγω* (ιστ) ***ανοίγω (νέους) δρόμους*** *I* ***ορίζοντες*** βλ λ *ανοίγω* (ιζ) ***κόβω δρόμο*** παρακάμπτω μιαν απόσταση, φθάνοντας γρηγορότερα στον προορισμό μου: *έκοψε δρόμο μέσ'από τα στενάκια και έφτασε πιο γρήγορα* (ιη) ***χαράζω δρόμο*** (i) (στην πολεοδομία) καθορίζο) πού θα κατασκευαστούν δρόμοι σε μια πόλη (ii) (μτφ.) διαγράφο) και οριοθετώ πορεία, «*εμπρός στον δρόμο που χάραξε* ο *Νοέμβρης'*» (σύνθημα που αναφέρεται στην εξέγερση τού Πολυτεχνείου το 1973) (ιθ) ***βρίσκω (κάτι) στον δρόμο*** βρίσκω, αποκτώ (κάτι) εύκολα ή τυχαία. *τα λεφτά δεν τα βρίσκεις στον δρόμο, πρέπει να τα εκτιμάς* (κ) (μτφ.) πάνω ***στον δρόμο*** στην άκρη. στο πλάι τού δρόμου *το μαγαζί* του *είναι* ~ (κα) ***στο μισά τού δρόμου*** στη μέση τής διαδρομής ή (μτφ.) πριν ολοκληρωθεί μια διαδικασία, πριν φτάσει κάτι στο τέλος - *μας έπια- σε καταιγίδα || μας άφησε πάνω πον είχαμε πιστέψει ότι θα πετυχαίναμε τον στόχο μας* (κβ) ο ***δρόμος είναι ανοιχτός*** (ή ***βασιλική διαταγή) και τα σκυλιά*** δεμένα βλ. λ *βασΟακός* (κγ) ***τού δρόμου*** (για γυναίκα) ελευθερίου ηθών *έχει μπλέξει με μια* ~ '1 *δεν είναι καμιά* ~, *είναι σοβαρή και μαζεμένη κοπέλα || γυναίκα* ~ (πόρνη) || *γνώρισε μια* ~ (κδ) ***εμπορικός δρόμος*** (i) η οδός στην οποία υπάρχουν πολλά εμπορικά καταστήματα (ii) μεγάλος δρόμος από τον οποίο διακινού- νται (συνήθ. διεθνώς) εμπορεύματα (κε) ***ταινία δρόμου*** (αγγλ. road movie) κινηματογραφική ταινία τής οποίας η υπόθεση εκτυλίσσεται σε μεγάλο βαθμό σε μεγάλους αυτοκινητοδρόμους, που περιέχει σκηνές όπου ο πρωταγωνιστής περιπλανάται σε αυτοκινητοδρόμους 2. η οδός στην οποία βρίσκεται το σπίτι, η κατοικία (κάποιου) *σε ποιον - μένεις. || μένει δυο δρόμους παρακάτω* 3. η απόσταση (από ένα σημείο σε άλλο) *είναι μακρύς ο* ~ *μέχρι τα Ιωάννινα* 4. η μετάβαση από έναν τόπο σε άλλον με κάποιο μέσο συγκοινωνίας και η διάρκειά της σε *όλο τον* ~ *έλεγαν αστεία || (ευχή) καλό δρόμο' || κάνω πολύ - κάθε μέρα* ΣΥΝ διαδρομή· ΦΡ (α) ***ο δρόμος τής επιστροφής*** η επάνοδος: *ο* ~ *στην πόλη ήταν δύσκολος || (μτφ) για* τον βουλευτή *πον αποχώρησε από το κόμμα του δεν υπάρχει πλέον δρόμος επιστροφής* (β) ***από δρόμο*** από ταξίδι, *κάτσε να ξεκουραστείς, είσαι* ~ 5. ΑΘΛ ο αγώνας τρεξίματος. ~ *ταχύτητας / ημιαντοχής / αντοχής / επί ανω-* μάλου *εδάφους / μετ' εμποδίων || μαραθώνιος* ~ (μτφ.) 6. (συνήθ +γεν.) ο τρόπος ζωής (σύμφωνα με αυτό που δηλώνει η γεν.): ο ~ *τού κακού* J| ο ~ *τής αρετής || ο* ~ *τής Αρετής και τι)ς Κακίας || ο* ~ *τού Θεού* 7. η πορεία στη ζωή, τα χρόνια και οι εμπειρίες (κάποιου) *είσαι μικρός ακόμη έχεις πο/.ν* ~ *να διανύσεις* 8. το σύνολο των ενεργειο')ν που πρέπει να κάνει κανείς για να επιτύχει κάτι· *ο - προς τη δόξα / προς την κορυφή || ο* ~ *για τον τελικό είναι δύσκο/.ος || ο* ~ *για την επιτυχία απαιτεί* Ουσίες ΦΡ ***ο τρίτος δρόμος*** εναλλακτική πρόταση, λύση, που διαφοροποιείται από τις (συνήθ. δύο) επικρατούσες «*πολύς λόγος γίνεται για νέα ευρωπαϊκή ''κεντροαριστερά", για έναν* ~ *πον χάραξαν οι μοντέρνοι σοσια? ·δημοκράτες ηγέτες*» (εφημ.) 9. η διέξοδος: *βρήκαν - μέσ' από τα βουνά και διέφυγαν* 10. (μτφ.) η λύση, η δυνατότητα, η επιλογή· *στην περίπτωσή μας δεν υπάρχει άλλος* ~ || «*μες στη ζωή δρόμοι ανοίγονται σωρός*» (λαικ. τραγ) j| *αναζητούσε νέους* ~ *έκφρασης / για το τραγούδι* 11. ο προσανατολισμός, η σωστή πορεία: *έχασα τον* ~ *μου μέσα στο χιόνι* [| *οι εργασίες βρίσκονται σε καλό* ~ 12. (συνεκδ) το δρομολόγιο: *κάθε πρωί* ακολουθώ *τον ίδιο* ~ *μέχρι τον σταθμό || θα περάσω από το σπίτι σου, είσαι στον* ~ *μου*

(υποκ.) δρομάκι (το) κ δρομάκος κ (λόγ.) δρομίσκος [I865| (ο). [ετυμ αρχ. < *dr-om-. μηδενισμ. βαθμ τού I.E *der- «τρέχω», που απαντά με διάφορες βαθμίδες και παρεκτάσεις σε ξέν. γλώσσες, πβ. σανσκρ. dramati, αρχ γερμ trotton, γαλλ trottoir «πεζοδρόμιο».;αγγλ trample «ποδοπατοΐ». γερμ Triti «βήμα», κ ά. Ομόρρ αρχ. *δι-δρά-σκω* «φεύγο), δραπετεύω», *δρα-π-έτης, δρομ-ενς (-έας)*, κά Η λ. απαντά πολύ συχνά ως β' συνθ *(-δρόμος)* ήδη στην Αρχ.) **δρόμωνας** (ο) {δρομώνων} ναυτ **1.** (στο Βυζάντιο) κωπήλατο και ιστιοφόρο πλοίο 2. η κορβέτα (βλ.λ.).

[F.tym < μτγν. *δρόμ)ν, -ωνος*< αρχ *δρόμος*] **δροσάτος,** -η, -ο [μεσν | **1.** αυτός που έχει δροσιά: *φύσηξε στα πρόσωπά μας δροσάτο το αγέρι* συν δροσερός 2. (μτφ.-στάν) αυτός ττου χαρακτηρίζεται από φρεσκάδα: *ξύπνησε* ~ *και ενδιάθετος || ~ φιλί* συν φρέσκος.

δροσερεύω ρ αμετβ. [μεσν.] {δροσέρεψα} (λαικ.) γίνομαι δροσερός. *άρχισε και δροσερεύει ο καιρός δεν κάνει πια τόση ζέστη* συν. δροσίζω αντ ζεσταίνω, **δροσερός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που έχει δροσιά: ~ *ατμόσφαιρα / δωμάτιο / αεράκι* συν δροσάτος, ολόδροσος 2. αυτός που προσφέρει δροσιά *ήπιαν* ~ *αναψυκτικά* συν δροσιστικός 3. (μτφ) αυτός που χαρακτηρίζεται από φρεσκάδα ~ *μάγουλα / χείλη* ΣΥΝ απαλός, μαλακός. τρυφερός —δροσερότητα Ιμεσν.] κ δροσεράδα [μεσν.[(η) J* σχολιο λ *θερμότητα.* **δροσιά** (η) **1.** το ήπιο ψύχος, ανάμεσα στο χλιαρό και το κρύο: *τις ημέρες τού καύσωνα αναζητούσαν τη* ~|| *τη* ~ *του να 'χεις?* (ευχή σε κάποιον που μας φέρνει κάτι δροσερό, για να ξεδιψάσουμε) συν δροσερότητα. δροσεράδα 2. η υγρασία· *οι σταγόνες τής πρωινής* ~ 3. το μέρος στο οποίο υπάρχει σκιά. *κάθισαν κάτω από κάποια - να ξαποστά σουν!* υν ήσκιος 4. (μτφ.) η φρεσκάδα, το κάλλος, *η νεανική* ~ *τον προσώπου της.* Ηπίσης δρόσος (η) [αρχ] κ (λογοτ.) δροσό (το) Ιμεσν]. — (υποκ.) δροσούλα (η) β* σχολιο λ *θερμότητα.*

Ιείυμ < μτγν. *δροσία*< αρχ *δρόσος.* αγν ετύμου] **δροσίζω** ρ μετβ. *κ* αμετβ. [αρχ I {δρόσισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ (μετβ) 1. σταματώ τη δίψα (κάποιου) *τους δρόσισε με κρύα αναψυκτικά* 2. φρεσκάρο), προσφέρω δροσιά - *το πρόσωπό μον* **3.** (για καλλιέργειες) ραντίζω με νερό ΣΥΝ νοτίζω, υγραίνω, ποτίζω 4. (για τρόφιμα) μειώνω τη θερμοκρασία ΣΥΝ ψύχο>. κρυώνω, παγώνω ♦ 5. (αμετβ) γίνομαι κάπως ψυχρός, δροσιστικός *από το απόγευμα δρόσισε ο καιρός.* — δρόσισμα (το) [μεσν.] κ δροσισμός (ο) Ιμτγν]. δροσιστικός, -ή, -ό. **δροσό** (το) δροσιά

δροσο- α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν ότι κάτι σχετίζεται με τη δροσιά: *δροσο-σταλιά. δροσο-πηγή.*

[ΠΤΥΜ Α' συνθ. τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *δροσο-πάχνη),* που προέρχεται από το ουσ. *δρόσος* (βλ λ.)]. **δροσολογώ** ρ αμετβ |μεσν.| {δροσολογείς... | δροσολόγ-ησα, -ούμαι κ -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} (λαϊκ-λογοτ) δροσίζω κάποιον *καθόταν κάτω από ένα πλατάνι και δροσο/.ογιόταν.* — δροσολόγημα (το), **δροσόπαγος** (ο) [1897] η παγωμένη δροσιά, η πάχνη {πτυμ Απόδ. τού γαλλ gelee blanche] **δροσοπέταλο** (το) [1892] (λογοτ) το δροσερό πέταλο λουλουδιού, **δροσοπηγή** (η) η πηγή από την οποία τρέχει δροσερό νερό **δρόσος** (η) ♦ δροσιά

δροσοσταλιό (η) {χο>ρ. γεν. πληθ.} (λογοτ.) η σταγόνα δροσιάς Επίσης δροσοσταλίδα κ. δροαοατάλα **Δροσούλα** (η) γυναικείο όνομα

δροσόφυλλα (τα) {δροσοφύλλων} βοι γένος εντομοφάγων φυτών |1£I υμ Ελληνογενής ξέν όρ .< νεολατ drosophylla] **δρουγγάριος** (ο) {δρουγγαρί-ου [-σον, -ους} ιστ (στο Βυζάντιο) αξιω- ματούχος τού στρατού, τού στόλου ή τής δικαιοσύνης Επίσης δρουγ- Υάρης (ο){δρουγγάρηδες}

|είυμ μεσν < λατ drungarius < drungus (> *δρονγγος* «στρατιωτικό σώμα στο Βυζάντιο»)]

Δρυάδες (οι) ΜΥΘΟΛ νύμφες των δασών. Επίσης **Αμαδρυάδες.** [ΓΤΥΜ < μτγν *Λρυάς. -άδος* < αρχ *δρῦς* (βλ.λ) Στο μτγν. *ρΑμαδρυάδες* απαντά ως α' συνθ το αρχ *άμα,* δηλώνοντας τις νύμφες που εμφανίζονται τον καιρό που ανθούν οι *δρύες]* **δρυΐδης** (ο) {δρυϊδών} ιερέας των Κελτών.

[πτυμ < αρχ *Λρυΐδης* (ήδη στον Αριστοτέλη) < κελτ. druides, που συνδ. με αρχ ιρλ drui «μάγος», ουαλ. derwen «δρυς» κ ά., εφόσον οι δρυίδες σύχναζαν σε δάση με βαλανιδιές], **δρύινος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο βαλανιδιάς. από δρυ ~ *καναπές / πάτωμα* **δρυμός** (ο) 1. δάσος από βαλανιδιές 2. (γενικότ) περιοχή που είναι γεμάτη δέντρα συν δάσος ΦΡ ***εθνικός δρυμός*** η προστατευόμενη δασική έκταση· *το κράτος θα χαρακτηρίσει την περιοχή εθνικό δρν- μό.* Επίσης δρυμώνας [μτγν.]. σχολιο λ *δάσος.*

[ι.γυμ. αρ£ < *δρυς*I **δρυοκολάπτης** (ο) {δρυοκολαπτών'] ζωολ πτηνό με μακρύ λαιμό και μεγάλο κεφάλι, ευθύ σκληρό ράμφος, με το οποίο τρυπά τον φλοιό των δέντρων, για να βρει έντομα και κάμπιες για τροφή, αλλά και για την κατασκευή τής φωλιάς του

|ετυμ αρχ. < *δρυς, -υός* + *κολάπτης* < *κο?.άπτω* «τρυπο). τσιμπώ», βλ. κ. *εκκολάπτο)]*

δρύπη (η) {δρυπών} είδος σαρκώδους καρπού με σκληρό ξυλώδες ενδοκάρπιο. όπως η ελιά. το κεράσι, το ροδάκινο flii υμ Μεταφορά τού γαλλ drupe < λατ. drupa «πολφός (καρπού)»] **δρυς** (η) {δρυ-ός | -ες, -ών. δρυς} η βαλανιδιά (βλ λ.)· ΦΡ ***δρυός πε- σούσης πας ανήρ ξυλεύεται*** *(δρνός πεσούσης πας άνήρ ξυλενεται)* όταν χάσει κανείς τη δύναμή του. όλοι τρέχουν να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία εις βάρος του: *τώρα που έχασε την εξουσία, άρχισαν όλοι* να *τον κατηγορούν βλέπεις,* ~. ΣΧΟΛΙΟ λ *δάσος.*

[ΗΙ ΥΜ < αρχ *δρῦς* < *dr-u-. μηδενισμ βαθμ. τού I E. *drew- / *der-w- «ξύλο», πβ γοτθ. triu «ραβδί», αγγλ tree «δέντρο», tar «πίσσα», γερμ. Teer κ ά Ομόρρ. *δένδρον* (< *δἔρ-δρεΕ-ον). δόρ-υ. δρν-μός* κ.ά] **δρύφρακτο** (το) 1. (σε σιδηροδρομικές διαβάσεις) κινητή ξύλινη ή μεταλλική δοκός που κατεβαίνει χειροκίνητα ή με ειδικό μηχανισμό, για να εμποδίσει την κίνηση αυτοκινήτων ή πεζών, όταν διέρχεται αμαξοστοιχία 2. νλυγ (λόγ.) το παραπέτο (βλ.λ.).

[π υμ < αρχ. *δρύφακτος* / μτγν. *δρύφρακτος* (ο αρχ. τ. με ανομοίωση τού -ρ-) < *δρῦς* + *-φ(ρ)ακτος* < *φράσσω]* **δρχ.** δραχμή, δραχμές.

δρω ρ αμετβ. {δρας , λόγ μτχ δρων, -ώσα. -ων j έδρασα (λόγ *μτχ* δράσας, -ασα, -αν. να/θα δράσω)} 1. αναπτύσσω δράση, ενεργοποιούμαι. ~ *άμεσα και αμέσως* (προσωπικά, ο ίδιος και χωρίς χρονοτριβή) / *συστηματικά / αποτελεσματικά / με σύνεση / με επιφύλαξη / ανεξέ- λεγκτα || συμμορίες ληστών δρουν στην περιοχή || τα δρώντα πρόσωπα τού δράματος* 2. ασκώ επίδραση, επιρροή: *το νέο διεθνές περι- βάλλον αναμένεται να δράσει καταλυτικά στις διακρατικές σχέσεις || γο φάρμακο έδρασε ενεργετικά για τον οργανισμό* συν επιδρώ, επηρεάζω ·* σχόλιό λ *κάνω. σπάζω*

[πτυμ < αρχ *δρω* < *δρά-ω* < 1 E *dra- «εργάζομαι» (πιθ. από δισύλλ. θέμα *der-a-), πβ. λιθ. darau «κάνω, πράττω», λετ darit. πιθ. κ. σανσκρ. dhar-ma-«νόμος, διάταξη». Ομόρρ *δρά-μα, δρά-σις (-η), δρασ-τήριος, ά-δραν-ής* (βλλ) κ.ά. Εν αντιθέσει προς το συνώνυμο *πράττω,* το ρ. *δρω* εξέφραζε την ιδέα τής παρεχόμενης υπηρεσίας, καθώς και τής ευθύνης που συνεπαγόταν η πραγματοποίησή της] **δρώμενα** (τα) [αρχ.] {δρωμένων} 1. δραματοποιημένο ιερό θέαμα, θρησκευτική τελετή 2. θεατρική παράσταση ή άλλο δημόσιο θέαμα·

λαϊκά ~ (λαΐκά, παραδοσιακά θεάματα) 3. (μτφ) κάθε κοινωνική δραστηριότητα: *τα πολιτικά* ~. **δρωτσίλα** (η) {χωρ. γεν πληθ.} η εμφάνιση εξανθημάτων στο δέρμα, που οφείλεται στην υπερβολική εφίδρωση. [ΕΤΥΜ < *(ι)δρωτ-ίλα*, με τσιτακισμό και σίγηση τού ατόνου αρχικού φωνήεντος].

Δ.Σ. (το) **1**. Διπλωματικό Σώμα **2.** Διοικητικό Συμβούλιο.

Δ.Σ.Α. (ο) Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών.

Δ.Σ.Ε. (ο) Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας **Δ.Σ.Θ.** (ο) Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης.

Δ.Σ.Κ. (το) Δημοκρατικό Συνδικαλιστικό Κίνημα.

Δ.Τ.Α. (το) Διεθνές Ταμείο Ανάπτυξης.

Δ.Τ.Α.Α. (η) Διεθνής Τράπεζα Ανόρθωσης και Ανάπτυξης **Δ.Τ.Κ.** (η) Δείκτης Τιμών Καταναλωτή.

Δ.Τ.Υ. (η) Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών.

δυ- λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι ισούται με τον αριθμό δύο (2)· *δυ-αρχία*. σχολιο λ *δύο* (ΕΤΥΜ Λεξικό πρόθημα τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής (πβ. μτγν *δυ-αρχία)*, που προέρχεται από το αριθμητ. δυο].

Δ.Υ. (η) Δημόσια Υπηρεσία.

δυάδα (η) [αρχ] δύο όμοια πρόσωπα ή πράγματα, που θεωρούνται ενιαίο σύνολο: ~ *ποτηριών / αβγών* ΣΥΝ ζευγάρι λνγ μονάδα. σχολιο λ. *δύο*.

δυαδικός, -ή. -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στον αριθμό δύο: **-** *σύστημα αρίθμησης / ψηφίο* ΦΡ μαθ. ***δυαδικό σύστημα*** το σύστημα αρίθμησης και γραφής που χρησιμοποιούν οι Π/Υ για την παράσταση των πληροφοριών και την εκτέλεση των πράξεων έχει ως βάση τον αριθμό και έτσι οι αριθμοί παριστάνονται ως άθροισμα δυνάμεων τού δύο. χρησιμοποιώντας δύο μόνο σύμβολα, το 0 και το 1, λ.χ. ο αριθμός

(τού δεκαδικού συστήματος) στο δυαδικό σύστημα γράφεται 1001 2. αυτός που απαρτίζεται από δύο μέρη: ~ *οικονομία / οργάνωση / θρησκευτικό σύστημα* (καλό - κακό. Θεός - Διάβολος κ λπ) ΣΧΟΛΙΟ λ *δύο*

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ. *δύο* Η σημ. που αναφέρεται στο δυαδικό σύστημα, αποδίδει το γαλλ. binaire]. **δυαδισμός** Ιμτγν.] κ. **δυαλισμός** (ο) ο δυϊσμός (βλ λ). σχομο λ. *δύο*.

δυάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} παλαιό ελληνικό νόμισμα αξίας δύο λεπτών, το δίλεπτο* φρ **δεν** ***δίνω δυάρα*** δεν με απασχολεί τίποτε, αδιαφορώ πλήρως ΣΥΝ δεν δίνω δεκάρα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύο, νόμισμα*. **δυάρι** (το) [μεσν.] {δυαρ-τού **|** -ιών} **1.** διαμέρισμα με δύο βασικά δωμάτια: *έμενε σ' ένα λιτό* ~ 2. (συνεκδ) το χαρτί τής τράπουλας που έχει τον αριθμό δύο 3. (στο μπάσκετ) (α) συγκεκριμένη θέση παίκτη τής ομάδας (β) ο ίδιος ο παίκτης που παίζει στην παραπάνω θέση. ΣΧΟΛΙΟ λ *δύο*.

δυαρχία (η) {δυαρχιών} ο δυϊσμός (βλ.λ.). ** σχολιο λ. δυο [ετυμ μτγν., αρχική σημ «η ύπαρξη δύο αρχών», < *δύ(ο)* + *-αρχία*< *άρχή*. Π σημ «δυϊσμός» αποδίδει το γαλλ dualismel **δυϊκός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αποτελείται από δύο, συνήθ. αντίθετα μεταξύ τους. στοιχεία: - *αντίθεση* (καλός - κακός κ λπ.) **2.** γλωσσ ***δυϊ- κός (αριθμός)*** (για τον αριθμό των κλιτών μερών τού λόγου τής αρχαίας ελληνικής γλώσσας) αυτός με τον οποίο δηλώνονται δύο (μόνο) πρόσωπα ή πράγματα (βλ. κ. λ *αριθμός).* ** σχολιο λ. δύο.

[ΕΤΥΜ. μτγν < αρχ *δύο].* **δυϊσμός** (ο) 11891] η θεο)ρία, σύμφωνα με την οποία η πραγματικότητα (κοσμολογική, θρησκευτική, κοινωνική κ.λπ.) διαμορφώνεται από δύο θεμελιακές και αντίμαχες μεταξύ τους ουσίες / δυνάμεις (λ.χ. καλό - κακό, Θεός - Διάβολος) ΣΥΝ δυαρχία, δυαδισμός ΑΝΤ μονισμός, ενισμός **— δυϊστής** (ο), **δυϊστικός,** -ή. -ό [18861 σχολιο λ. *δύο*.

[.ΕΓΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dualisme].

-δυμος, -η, -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν τον αριθμό το)ν τέκνων που γεννήθηκαν μαζί: *δί-δυμος. τρίδυμος* Π *γέννησε τετράδυμα.*

[ϊϊΤΥΜ Λεξικό επίθημα τής Αρχ και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. δί-δυμος, μτγν. *τετρά-δυμος)*, το οποίο προέρχεται από το θ. τού αριθμητ. δύο και το παραγ επίθημα *-μος.* Πρωτοαπαντά στο *δί-δυ-μος* (βλ.λ.), από όπου επεκτάθηκε και σε άλλες λ.] **δύναμαι** ρ. μετβ αποθ. {δύν-ασαι. -αται, -άμεθα, -ασθε, -ανται κ. δύν- εσαι. -εται, -όμαστε. -εστε, -ονται. δύσχρ. παρατ. εδυνάμην κ ηδυνάμην. -ασο. -ατο, -άμεθα, -ασθε, -αντο κ δυνό-μουν. -σουν. -ταν, -μα- σταν, -σασταν, δύνονταν | δυνήθηκα (λόγ. έδυνήθην, -ης, -η... μτχ δυ- νηθείς. -είσα, -έν)} 1. (λόγ.) έχω τη δυνατότητα (να πράξω κάτι): ο *νέος εκπαιδευτικός πρέπει να δύναται να ανταποκριθεί επάξια στην αποστολή του* ςυ\ μπορώ 2. διαθέτω αντοχή, δύναμη: *«δύνεσαι. μαύρε μ\ δύνεσαι, στο γαίμα για να πλέξεις;»* (ακριτικό τραγ.). Κπίσης (σπάν-λαϊκ.) **δύνομαι.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύναμη, αποθετικός.*

[ετυμ αρχ. < *δύ-ν-α-μαι* (με πρόσφυμα *-ν-),* αβεβ. ετύμου Πιθανόν να συνδέεται με το αρχ. *δηρός* «μακρόχρονος, διαρκής» (< *δFά-Ρός)]· **,**

δυναμαρης (ο) {δυναμάρηδες} (λαϊκ.) δυνατός, ανθεκτικός.

[ετυμ, μεσν < *δύναμις* + παραγ. επίθημα *-άρης].* **δυναμαρι** (το) |δυναμαρ-ΐού **|** -ιών] **1.** οτιδήποτε χρησιμοποιείται προς ενίσχυση τής αντοχής και τής σταθερότητας αντικειμένου 2. το φρούριο, το οχυρό.

ΙΕΤΥΜ < μεσν. *δυναμάρι(ν)* < *δύναμις* + παραγ. επίθημα *-άριον*] **δυνάμει** επίρρ (λόγ.) **1.** (+γεν) επί τη βάσει, σύμφωνα με: ~ τού *άρθρου 30 τού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας...* [| ~ *νόμου / κανονισμού*

2. δυνητικά, χαρακτηρίζοντας αυτό που θα μπορούσε να υπάρξει ή να συμβεί: *«δημιουργούν την προοπτική μιας ~ μεγά/.ης και ελκυστικής αγοράς»* (εφημ) || *«η χώρα* αυτή *δίνει την εικόνα ενός δύσκολου και ~ επικίνδυνου γείτονα»* (εφημ.) αντ. ενεργεία. ^ σχολιο λ. *ενέργεια.*

[ΕΤΥΜ Δοτ. εν. τού αρχ. δύναμις] **δύναμη** (η) {-ης κ -άμεως [-άμεις, -άμεων} **1.** η σωματική ρώμη· οι πολεμιστές *διέθεταν φοβερή* ~ ΣΥΝ ρωμαλεότητα, αλκή. ισχύς ΑΝΤ αδυναμία 2. το σύνολο των στοιχείων που συνθέτουν την καλή σωματική κατάσταση τού ατόμου, *δεν έχω πια τη* ~ *να συνεχίσω'* φρ. (α) το ***κατά δύναμιν*** *{κατά δύναμιν,* Ηροδ 3. 142) όσο αντέχει και μπορεί κανείς: *θα κάνω* ~ *και ελπίζω να τα καταφέρω* (β) ***παίρνω δυνάμεις*** ενισχύω, τονώνω τον οργανισμό μου: *φάε καλά να πάρεις δυνάμεις'* ΑΝΤ εξασθενώ (γ) ***χάνω τις δυνάμεις μου*** (μεσν. φρ.) χάνω την αντοχή μου. δεν αισθάνομαι δυνατός, ικανός να αντεπεξέλθω βιολογικά (σε κάτι) (δ) ***ανακτώ (τις) δυνάμεις (μου)*** βλ λ. *ανακτώ* (ε) ***φυλάω / κρατώ δυνάμεις*** χρησιμοποιώ με φειδώ τις σωματικές μου δυνατότητες. δεν εξαντλούμαι: *μην κουράζεσαι τόσο τώρα, κράτησε δυνάμεις για το τέλος* 3. η μεγάλη πνευματική ικανότητα (ανάλυσης, διεισδυτικότητας. εύστοχων παρατηρήσεων κ.λπ.): *διακρίθηκε για τη* ~ τού *στοχασμού του* ΣΥΝ ευφυΐα 4. η ικανότητα να παράγει (κανείς/κάτι) ορισμένο έργο. να επιτελεί ορισμένη λειτουργία, *μυϊκή / ελκτική / κινητική* - || *έχει αξιοσημείωτη* ~ *πειΟούς* 5. το ψυχικό σθένος, η ικανότητα να αντιμετωπίζει κανείς επιτυχώς τις αντιξοότητες ή να επιχειρεί κάτι δύσκολο: *έχει μεγά/.η* ~ *και γι' αυτό ξεπέρασε γρήγορα την απογοήτευση από την αποτυχία στον διαγωνισμό* || *από πού αντλεί τόση* ~ *αυτός ο άνθρωπος;* φρ ***βρίσκω τη δύναμη να...*** αποκτώ το κουράγιο, το σθένος (να κάνω κάτι) *στην αρχή είχε απο- γοητευθεί, αλλά στη συνέχεια βρήκε τη δύναμη να ξαναφτειάξει τη ζωή της* 6. η ορμή σε συνδυασμό με το βάρος (κάποιου) η σφοδρότη- τα. η ισχύς: *η* ~ *μιας γροθιάς / ενός χτυπήματος* / τού *ανέμου / τής έκρηξης* φρ ***με δύναμη*** (i) με μεγάλη ορμή και με όλο το βάρος· *έπεσε πάνω του* ~ *και τον τραυμάτισε* || *χτύπησε τη γροθιά στο τραπέζι* ~ II *τον χτυπούσε με όλη του τη δύναμη* (ii) η ένταση (με την οποία γίνεται / εκδηλώνεται κάτι): το *μπαλόνι έσκασε* — || ο *εκρηκτικός μηχανισμός εξερράγη* ~ 7. η ικανότητα σε συγκεκριμένο τομέα, *έχω τη* ~ *να προβλέπω το μέλλον / να επιβάλλομαι στον εαυτό μου* φρ (α) ***πάνω από τις δυνάμεις (κάποιου)*** για ό.τι ξεπερνάει τις δυνατότητες ή τις ικανότητες (κάποιου): *αυτές οι εξετάσεις ήταν* **~** *του* (β) ***με τις δικές μου δυνάμεις*** με τα προσωπικά μου εφόδια, με τις προσωπικές μου δυνατότητες *έφτασα σ'αυτή τη θέση* ~ ΑΝΤ με ξένες πλάτες, με μέσον 8. (συνήθ. στον πληθ.) οργανωμένο σύνολο προσώπων, συνήθ. ενόπλων, καθώς και των υλικών μέσων που χρησιμοποιούν: *ένοπλες/ στρατιωτικές Ι αστυνομικές Ι αεροπορικές* ~ || δυνάμεις *κατοχής ι ασφαλείας / τής τάξης* (η Αστυνομία) || ~ *κρούσεως* (ομάδα που διενεργεί στρατιωτική επίθεση) || - *καταστολής* · 9. (για φάρμακα) η δραστικότητα. η δυνατότητα επενέργειας στον οργανισμό 10. η δυνατότητα επιρροής ή επιβολής: *είχε τη* ~ *να τους πείσει* || *έχω* ~ *στο διοικητικό συμβούλιο* || *η τη? ·εόραση έχει μεγάλη* ~ || *η* ~ *τής συνήθειας / τής πίστης στον Θεό / τής τεχνο/.ογίας* φρ (α) ***χάνω τη δύναμή μου*** χάνω την επιρροή μου (β) **εν** ***δυνάμει*** για κάποιον/κάτι που, ενώ δεν είναι τώρα, είναι δυνατόν να γίνει ή να αποτελέσει κάτι στο μέλλον: *«το συγκεκριμένο ρεπορτάζ αποτελούσε* ~ *απειλή για την εθνική ενότητα τής χώρας»* (εφημ) || *«αυτή τη στιγμή στο κυ- βερνών κόμμα υπάρχουν οκτώ* ~ *πρωθυπουργοί»* (εφημ.) 11. (συνεκδ.) οποιοσδήποτε επιδρά σε άλλον ή ασκεί καθοριστική επίδραση φρ (α) ***είμαι δύναμη*** έχω εξουσία που μπορεί να επηρεάσει και να επιβληθεί: ο *Τύπος σήμερα είναι δύναμη* (β) ***κινητήρια δύναμη*** (μτφ.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε θεωρείται απαραίτητος για να λειτουργήσει κάτι επιτυχώς: *το χρήμα είναι η* ~ *τής οικονομίας* || ο *Πέτρος είναι η* ~ *τής επιχείρησης* (γ) ***δημιουργική / ζωοποιός δύναμη*** ο Θεός 12. κάθε κράτος από πλευράς ισχύος σε ορισμένο τομέα: *η Κίνα εξελίσσεται σε παγκόσμια* ~ *\\ η χώρα μας αποτελεί υπολογίσιμη* ~ *στη ΝΑ. Μεσόγειο* || *οι Η Π Α αποτελούν μεγάλη οικονομική* ~ || *η Βραζιλία είναι σπουδαία ποδοσφαιρική* ~· φρ ***Μεγάλες Δυνάμεις*** βλ. λ *μεγάλος* · 13. το κύρος αξίας, αλήθειας ή θεσμού *η* ~ *των νόμων* / τού παραδείγματος / *τής αρετής* · 14. μαθ το σύμβολο τού πολλαπλασιασμού ενός αριθμού με τον εαυτό του τόσες φορές όσες δηλώνει ο εκθέτης: 3^5 = 3x3x3x3x3 και γενικότερα το σύμβολο α^, όπου α, β κατάλληλοι αριθμοί ή παραστάσεις · 15. φυς το αίτιο τής μεταβολής τής κινητικής κατάστασης σώματος ή τής μορφής αυτού· είναι ανάλογο προς τη μάζα ενός σώματος και την επιτάχυνση και επηρεάζεται από την επιτάχυνση τής βαρύτητας: *κεντρομόλος ι φυγόκε- ντρος / ηλεκτρομαγνητική* - · 16. αόρατη υπερφυσική ουσία / υπόσταση: *οι - τού σκότους / τού κακού* (οι δαίμονες) / *τού καλού'* φρ (α) ***ουράνιες Δυνάμεις*** *τα* τάγματα των Αγγέλων (β) ***Κύριε των Δυνάμεων!*** άρχοντα των Αγγέλων, Θεέ μου', για περιπτώσεις στις οποίες δοκιμάζει κανείς ισχυρή έκπληξη από κάτι παράδοξο, πρωτοφανές ή απαράδεκτο: *~! Έκανε τέτοιο πράγμα:* || *Τι λόγια είναι αυτά που ξεστόμισε,* συν έλα Χριστέ και Παναγιά', έλα Παναγία μου[1]., (ο) Χριστός και (η) Παναγία'. Χριστός κι Απόστολος'. Θεέ και Κύριε! (γ) ***ανώτερη δύναμη*** κάθε ον ή ουσία που ξεπερνά τα ανθρώπινα μέτρα και θεωρείται ότι αποτελεί την αιτία τής αρχής και εξέλιξης τού κόσμου: δεν' *ξέρω αν υπάρχει Θεός. πιστεύω όμως στην ύπαρξη μιας ~ που κινεί τα πάντα* **17.** ***Δυνάμεις*** (οι) ένα από τα τάγματα των Αγγέλων **18.** (στον πληθ.) οι πολιτικές παρατάξεις· *οι ~ τής συντήρησης / τής προόδου* **/** *τής αλλαγής* 19. ΟΙΚΟΝ ***αγοραστική δύναμη*** βλ. λ *αγοραστικός* 20. ***αναγνωστική δύναμη*** βλ. λ. *αναγνωστικός* · 21. η τελευταία μπουκιά, κουταλιά, πιρουνιά κ.λπ. στο φαγητό (για την οποία υπάρχει η λαϊκή αντίληψη ότι δεν πρέπει να την αφήνει κανείς στο πιάτο του, γιατί, αν τη φάει κάποιος άλλος, θα του πάρει τη δύναμη!) *φάε την τελευταία κουταλιά σου· είναι η ~ σου!*

[είυμ. < αρχ *δύναμις* < *δύναμαι* (βλλ.), λ. που αντικατέστησε το αρχ όνομα *(F)ic* (πβ. λατ. vis) Ήδη αρχ είναι η σημ. τής στρατιωτικής ισχύος, τού στρατεύματος. Η φρ *Μεγάλες Δυνάμεις* αποδίδει το γαλλ. Grandes Puissances, ενώ η φρ. *(αυτό) υπερβαίνει τις δυνάμεις μου* αποδίδει το γαλλ (cela) passe mon pouvoir]

δύναμη - ισχύς ~ ρώμη - σθένος. Η γενική σημασία των πάσης φύσεως δυνατοτήτων που διαθέτει κανείς (σωματική και ψυχική δύναμη, αντοχή, ικανότητα, εξουσία, επιβολή κ.λπ.), η γενική έννοια τού «δύνασθαι» (ρ δύναμαι) δηλώνεται με τη λ. δύναμη. Έτσι μιλούμε για ψυχική και σωματική δύναμη, για οικονομικές και φυσικές δυνάμεις, για στρατιωτική, πολιτική και κοινωνική δύναμη κ.ο κ Η σωματική δύναμη δηλώνεται καλύτερα με τη λ. ρώμη (πβ. ρωμαλέος και ά-(ρ)ρωστος «ο στερούμενος ρώμης, σωματικής δύναμης, υγείας», ανάρρωση κ.ά). Ας σημειωθεί ότι το λατ. Ρώμη είναι ετρουσκικής προελεύσεως και δεν έχει ετυμολογική σχέση με το ρώμη, μολονότι έδωσε γνήσια ελληνικές λέξεις, τα Ρωμιός, ρωμιοσύνη, ρωμαίικος κ ά Όταν αναφερόμαστε σε άσκηση εξουσίας, προτιμότερη είναι η λ. ισχύς (στρατιωτική, πολιτική) Προκειμένου περί ψυχικών δυνάμεων χρησιμοποιείται περισσότερο η λ. σθένος *(Δεν έχει το ψυχικό σθένος να τους αντιμετωπίσει)* (πβ. σθεν-αρός, α-σθενής κ.ά) Ωστόσο, μεταφορικώς και με επέκταση τής σημασίας τους όλες σχεδόν οι λέξεις αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε διάφορες χρήσεις (*πνευματική ρώμη, ηθικές δυνάμεις* κ λπ.).

δυναμική (η) 1. ΦΥΣ κλάδος τής μηχανικής, ο οποίος μελετά τις δυνάμεις και τις κινήσεις που αυτές προκαλούν 2. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. Ο αλλη- λοπροσδιορισμός ή η σύγκρουση των στοιχείων ενός κοινωνικού όλου (τάξεων, θεσμών, προτύπων κ.λπ) που εξηγούν τον εξελικτικό μετασχηματισμό του *η ~ κοινωνικού συστήματος! των κοινωνικών ομάδων* 3. (γενικότ.) η εξελικτική πορεία ενός φαινομένου: *ο ομιλητής ανέλυσε τα στοιχεία που συνιστούν τη - τής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < γαλλ. dynamique]. δυναμικό (το) {χωρ πληθ } 1. το σύνολο των ανθρώπων που προσφέρουν παραγωγικές υπηρεσίες (σε κάποιον τομέα): *εργατικό / καλλιτεχνικό ~* · ΦΡ *έμψυχο δυναμικό* βλ. λ. *έμψυχος* 2. ΦΥΣ το έργο τής δύναμης ενός πεδίου (βαρυτικού ή ηλεκτρικού) ανά μονάδα μάζας (στο βαρυτικό) ή φορτίου (στο ηλεκτρικό) κατά τη μεταφορά τής μάζας ή τού φορτίου από μια θέση τού πεδίου μέχρι το άπειρο.

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ potcntielj. δυναμικός, -ή, -ό [μτγν.] 1.ΦΥΣ αυτός που σχετίζεται με τη δύναμη:

ενέργεια / πεδίο ΣΥΝ στατικός 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έντονη δραστηριότητα και δημιουργική δράση: *- επιχειρηματίας / πωλητής / προσωπικότητα* 3. αυτός που επιτυγχάνεται με την χρήση δύναμης: *~ ζ.ύση / εξέγερση / επέμβαση* 4. ΟΙΚΟΝ *δυναμική οικονομική ανάλυση* η ανάλυση των οικονομικών μεγεθών που λαμβάνει υπ' όψιν τον παράγοντα χρόνο ΑΝΤ στατική οικονομική ανάλυση. — δυναμικά επίρρ

δυναμικότητα (η) Ιχωρ. πληθ.} 1. η έντονη δραστηριότητα, η ενεργητικότητα, η μαχητικότητα και η αυτοπεποίθηση που χαρακτηρίζουν κάποιον ΣΥΝ δυναμισμός · 2. η ανώτατη ικανότητα παραγωγής επιχειρηματικού κλάδου ή οικονομίας σε ορισμένο χρονικό διάστημα: *τονίστηκε η ανάγκη να ληφθούν τα αναγκαία μέτρα για την αύξηση τής ~ των επιχειρήσεων* ΣΥΝ αποδοτικότητα, παραγωγικότητα

3. το δικαίωμα που παραχωρείται σε μέλη τού εμποροβιομηχανικού κόσμου να εισάγουν περιορισμένο αριθμό εμπορευμάτων ή πρώτων υλών 4. (συνεκδ.) το έγγραφο που παρέχει την άδεια εισαγωγής, δυναμισμός (ο) f1890j (χωρ. πληθ.) η έντονη δραστηριότητα, η ενεργητικότητα. η αυτοπεποίθηση και η μαχητικότητα (με την οποία ενεργεί κάποιος): *θαύμαζε την εργατικότητα και τον- των νέων* ΣΥΝ. δυναμικότητα.

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. dynamismej. δυναμίτης (ο) {δυναμιτών} 1. η ισχυρή εκρηκτική ύλη που αποτελεί- ται κυρ. από νιτρογλυκερίνη: *απαγορεύεται το φάρεμα με ~* [[*χρησιμοποίησαν δυναμίτη για την ανατίναξη πετρωμάτων 2.* (μτφ) το γεγονός που έρχεται ξαφνικά να ανατρέψει ή να υπονομεύσει καταστάσεις · *~ στα θεμέλια τής Ευρωπαϊκής 'Ενωσης οι δηλώσεις τού Ιερμανού υπουργού* 3. σε φραστικά ονόματα, δηλώνει: (α) εκρηκτικό- τητα χαρακτήρα, εντυπωσιακή εμφάνιση κ.λπ.. *γυναίκα* – (β) ότι κάτι είναι πολύ δυνατό, προκαλεί έξαψη: *κοκτέι?.* – Επίσης δυναμίτιδα κ. (λόγ.) δυναμίπς (η) |1889] {δυναμίτιδος}

[ΕΙΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < αγγλ. dynamite, λ. που πλάστηκε (βά- σει τού αρχ. *δύναμις)* από τον Σουηδό Α. Nobel, ο οποίος εφεύρε το εκρηκτικό αυτό υλικό το 1866J. δυναμιτίζω ρ. μετβ [J887J |δυναμίτισ-α, -τηκα, -μένος} 1. βάζω δυναμίτη 2. (μτφ.) υπονομεύω μια κατάσταση, διασαλεύω: *η τρομοκρατική ενέργεια δυναμιτίζει τις συνομιλίες για ειρήνευση.*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ , < αγγλ. dynamite] δυναμιτιστής (ο) [1891] 1. αυτός που ανατινάζει (κάτι) με δυναμίτη

(μτφ.) αυτός που ανατρέπει θετικές καταστάσεις: *κατηγορήθηκε ως ~ τής εθνικής ενότητας.* — δυνσμιτιστικός, -ή, -ό f 1892]. δυναμό (το) {άκλ.) η συσκευή που παράγει συνεχές ηλεκτρικό ρεύμα και τροφοδοτεί μπαταρίες και ηλεκτρικές εγκαταστάσεις αυτοκινήτων ΣΥΝ γεννήτρια.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. που αποσπάστηκε από το γαλλ. machine dynamoelectrique «δυναμοηλεκτρική μηχανή»! δυναμογόνος, -ος, -ο [1892] αυτός που παράγει και τροφοδοτεί με δύναμη. — δυναμοψονία (η) [1892]

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. dynamog&ne|. **δυναμογράφος** (ο) [1895] το όργανο καταγραφής τής μυϊκής ισχύος (είδος δυναμομέτρου)

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. dynamographe]. **δυναμοηλεκτρικος.** -ή, -ό [1894] αυτός που σχετίζεται με τον δυναμικό ηλεκτρισμό ~ *ενέργεια / μηχανή* [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ. dynamoelectrique]

δυναμόμετρο (το) [1855] {δυναμομέτρ-ου | -ων} ΦΥΣ όργανο για τη μέτρηση δυνάμεων και ροπών.

{F.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ dynamometre] **δυναμώνω** ρ. μετβ κ. αμετβ. |δυνάμω-σα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** αυξάνω τη δύναμη, ενισχύω: *οι παραινέσεις δυνάμωσαν το ηθικό των στρατιωτών* ΣΥΝ τονώνω, ισχυροποιώ ΑΝΤ εξασθενίζω, αποδυναμώνω 2. αυξάνω την ένταση *δυνάμωσε το ραδιόφωνο, για να ακούμε καλύτερα* ♦ (αμετβ.) **3.** αποκτώ μεγαλύτερη (μυϊκή) δύναμη, ισχυροποιούμαι: *έκανε βάρη για να δυναμώσει* **4.** παίρνω δυνάμεις ή αναρ- ρώνω *φάε. για να δυναμώσεις* 5. αποκτώ μεγαλύτερη ένταση: ο *αέρας δυναμώνει* ΑΝΤ εξασθενώ 6. αποκτώ ισχύ *όταν το νεαρό κράτος δυνάμωσε αρκετά, άρχισε επιθετικούς πο?.έμους.* — **δυνάμωμα** (το) Ιμεσν], **δυναμωτικός,** -ή, -ό [μτγν.].

[ΕΙΥΜ. < μτγν. *δυναμώ (-όω)* < αρχ *δύναμις].* **δυναστεία** (η) [αρχ.] {δυναστειών} **1.** το σύνολο ηγεμόνων (βασιλέων, αυτοκρατόρων κ.λπ.) που συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις αίματος: *η δυναστεία των Αψβούργων* ΣΥΝ μοναρχία, ηγεμονία **2.** (μτφ) η οικογένεια που συγκεντρώνει στα χέρια της ιδιαίτερη πολιτικοοικονομική επιρροή · **3.** η άσκηση τυραννικής εξουσίας ΣΥΝ δυνά- στευση. δεσποτισμός — **δυνσστειακός,** -ή, -ό. **δυναστεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ [αρχ.] |δυνάστευ-σα, -θηκα, -μένος}

1. (μετβ.) ασκώ καταπιεστική εξουσία, *ένας ηγεμόνας που δυναστεύει τους υπηκόους του* ΣΥΝ. καταπιέζω, τυραννώ ♦ 2. (αμετβ) κατέχω την εξουσία, είμαι απόλυτος άρχοντας ΣΥΝ εξουσιάζω, κυβερνώ. — **δυνάστευση** (η), **δυναστευτικός,** -ή, -ό [αρχ] **δυνάστης** (ο) {δυναστών), **δυνάστρια** (η) {δυναστριών) **1.** πρόσωπο που ασκεί απολυταρχικά την εξουσία, ο απόλυτος άρχων 2. (μτφ.) πρόσωπο που έχει αυταρχική συμπεριφορά ΣΥΝ σατράπης, τύραννος

δυναστικός, -ή. -ό [αρχ.], **δυναστικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *δύναμαι* (βλ λ.), όπου το -σ- τού *δυνά-σ-της* είναι δυσερμήνευτο Η λ. χρησιμοποιήθηκε εξαρχής ως δηλωτική πολιτικής ισχύος, χαρακτηρίζοντας τον Δία. τους ηγέτες ενός καθεστώτος, καθώς και τον βασιλιά. Ήδη αρχ. είναι η σημ. τού καταπιεστικού άρχοντα. τού τυράννου, ενώ στην Κ Λ. απαντά επίσης η σημ. «αξιωμα- τούχος», προσδιορίζοντας τον υπεύθυνο τού θησαυροφυλακίου τής Αιθιοπίας (βλ. *Πράξ.* 8, 27)]. **δυνατός,** -ή, -ό 1. αυτός που διαθέτει (σωματική, πνευματική, ηθική κ.λπ) δύναμη: *~ μυαλό i προσωπικότητα / σώμα* ΑΝΤ αδύναμος ΦΡ ***βάζω τα* δυνατά *μου*** επιστρατεύω όλες μου τις δυνάμεις. -, *για να πραγματοποιήσω τα με/Λοντικά μου σχέδια* 2. αυτός που είναι ιδιαίτερα ικανός σε ορισμένο τομέα: *- στα μαθηματικά / στα νομικά* [[*~ καθηγητής / δικηγόρος* ΣΥΝ. ικανός, αξιόλογος **3.** αυτός που έχει αντοθεκτικότητα (στην καταπόνηση, στις δύσκολες συνθήκες) - *όχημα / λαμαρίνα* ΑΝΤ εύθραυστος · **4.** αυτός που έχει υψηλή απόδοση: *~ μηχανή 5.* αυτός που χαρακτηρίζεται από ένταση · *~ πυρετός / βροχή / φως / ήλιος / ζέστη / θόρυβος / γέλιο* / ομιλία / *συναίσθημα / πόνος / έκρηξη* 6. αυτός που ασκεί πολύ έντονη επίδραση (σε κάποιον): εικόνες *τόσο που προκα/.ούν σοκ!* 7. (για ποτά) αυτός που περιέχει μεγάλη ποσότητα οινοπνεύματος: - *κρασί* · 8. αυτός που είναι εφικτός; *δεν είναι ~ η ικανοποίηση όλων των αιτημάτων* ΣΥΝ πραγματοποιήσιμος, κατορθωτός ΑΝΤ αδύνατος, ανέφικτος· ΦΡ. (α) (απρόσ) ***είναι* δυνατόν** μπορεί, είναι εφικτό να γίνει ~ να *εξυπηρετηθώ κατά προτεραιότητα,* (β) **ιτώς *είναι δυνατόν!*** για την έκφραση έντονης έκπληξης (για κάτι πρωτοφανές, παράδοξο): *πώς είναι δυνατόν να πληρώνω δύο φορές τον ίδιο ?*ογαριασμό,* (γ) ***κατά το* δυνατόν / *όσο είναι δυνατόν*** (*κατά το δυνατόν,* Πλάτ. *Κρατύλος* 422d. όσον δυνατόν, Ευριπ *Ιφιγ εν Αυλίδι* 997) όσο επιτρέπουν οι δυνατότητες που έχουμε (δ) ***το μέγιστο δυνατό*** το ανώτερο που μπορεί να γίνει: *έκανε ~ για να τον πείσει* [[*πέτυχε ~ κέρδος* (ε) **στο *μέτρο τού δυνατού*** όσο μπορεί κανείς: *θα προσπαθήσουμε ~* (στ) ***κάνω* τ' αδύνατο δυνατά** χρησιμοποιώ όλα τα μέσα. προκειμένου να επιτύχω τον σκοπό μου

δυνατά επίρρ. [μεσν.].

[ΕΙΥΜ αρχ. < *δύναμαι* (βλ λ).Ήδη αρχ. είναι η σημ «πιθανό, εφικτό» στην απρόσ σύνταξη (λ χ. οὐ δυνατόν *γενέσθαι*, Σαπφώ)|. **δυνατότητα** (η) [1876] {δυνατοτήτων} **1.** το να είναι κάτι εφικτό, το να μπορεί να πραγματοποιηθεί (υπό συγκεκριμένες συνθήκες): *υπάρχουν δυνατότητες επίτευξης μιας ικανοποιητικής συμφωνίας 2.* κάθε πιθανή προοπτική ή επιλογή, *το σχέδιο αυτό έχει πολλές ~ αξιοποίησης || δεν έχεις* εξαντλήσει *ακόμη όλες τις ~ που σου προσφέρονται || η θέση αυτή εξασφαΡ.ίζει δυνατότητες ανέλιξης || λοιπόν, σ'αυτή την περίπτωση έχεις δύο ή να παραιτηθείς ή να* ακολουθήσεις *τις εντολές τους* **3.** κάθε αξιοποιήσιμη ιδιότητα ή γνώρισμα: *έχει μεγάλες φωνητικές ~, που, αν τις αξιοποιήσει σωστά, θα θριαμβεύσει στο τρα- γούδι || αν κρίνουμε από τις - του,* δεν *απέδωσε τα αναμενόμενα || ηθοποιός περιορισμένων ~* **4.** τα μέσα (οικονομικά κ λπ.) που έχει κάποιος για να πετύχει κάτι. τα περιθώρια που έχει για να κάνει κάτι: *δυστυχώς δεν έχω την οικονομική ~ να σπουδάσω στο εξωτερικό || κάτι τέτοιο είναι πέρα από τις ~ μου || έχω τη ~ να ζοδεύω πολλά, γιατί κερδίζω πολλά* [[*προς το παρόν, δεν υπάρχει η ~ να σας εξυπηρετήσουμε || θα θέλαμε να μας βοηθήσετε, στο μέτρο των ~ σας. βέβαια.* « " ΙΧΟΜΟ λ *ενέργεια.* **δύνη** (η) {δυνών} ΦΥΣ. μονάδα μέτρησης τής δύναμης που ασκείται σε μάζα ενός γραμμαρίου, προκειμένου να μετακινηθεί με επιτάχυνση

ένα εκατοστό ανά δευτερόλεπτο εις το τετράγωνο (1 cm/sec²).
(ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ dyne (< αρχ *δύναμις)].*
δυνητικός, -ή. -ό 1. αυτός που είναι δυνατόν να συμβεί. ~ *ερμηνεία* || *«οι δημοσκοπήσεις έχουν αξία αλήθειας και το δυνητικό εκλαμβάνεται ως γεγονός»* (εφημ) συν πιθανός, ενδεχόμενος 2. γλωσσ αυτός που εκφράζει το πιθανό, το ενδεχόμενο (να συμβεί κάτι), π.χ. η ρηματική δομή «θα τα κατάφερνε»· ~ *οριστική ί ευκτική.* — δυνητικ-ά / -ώς επίρρ
[ΕΙΥΜ μτγν. < αρχ *δύναμαι).*
δύνομαι ρ δύναμαι
δύο κ. δυο (το) |άκλ.} 1. ένα συν ένα. ίσος με τον αριθμό των χεριών ή των ποδιών τού ανθρώπου, ο αριθμός 2 (βλ. λ. *αριθμός,* πιν) φρ (α) στα ***δύο*** στη μέση: *μοίρασε τα λεφτά ~* || *κόβω τη ντομάτα ~* (β) ***ανά δύο*** κατά δυάδες, *στοιχηθείτε -/* (γ) ***ένας-δυο / δυο-τρεις / κάνα δυο (τρεις)*** για να δηλωθεί μικρός αριθμός ή ποσότητα: *δεν ήταν πολλοί δυο-τρεις παρέες όλες κι όλες'* || *κάνα δυο πιτσιρίκια μόνο έπαιζαν στην πλατεία* (δ) ***χίλιοι δυο*** για να δηλωθεί μεγάλος αριθμός *έχο) χίλια δυο προβλήματα, δεν μπορώ ν' ασχολούμαι και με σένα!* (ε) ***και μια και δυο*** (+ρήμα) (συνήθ. σε αφηγήσεις) για να δηλωθεί η ταχύτητα και η προθυμία με την οποία κάποιος κάνει κάτι: *και μια και δυο ξεκίνησε να πάει να τον βρει* (στ) ***ένα κι ένα κάνουν δύο*** βλ. λ. *ένας* 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 2: *~ πόρτες / αδέλφια* φρ ***δυο-δυο*** κατά ζεύγη: *πηγαίνουν ~ σαν τους Χιώτες* (για δύο πρόσωπα που τους βλέπει κανείς συνήθως μαζί) 3. (κυρ. στον τ. δυο) αντί των «κάποια». «μερικά»: *έλα να σου πω δυο κουβέντες* || *πες του δυο λόγια μήπως αλ/.άξει γνώμη* || *~ πραγματάκια αγόρασα, τίποτα σπουδαίο .** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αριθμός, ενδοιασμός, συνίζηση.*
[ΕΤΥΜ αρχ. < *δυ/·ο (πβ. μυκ. d-wo) < I E. *duwo- «δύο», πβ. σανσκρ. duvi, λατ duo, γαλλ deux, ισπ. dos, αγγλ. two, γερμ. zwei, ρωσ. dva κ.ά., Ομόρρ. *δίς* (< *δ/·ις), *δώδεκα* (βλ λ) κ.ά.|.

δι(σ)- κσι δυ-. Τα σύνθετα τού αριθμητικού δύο σχηματίζονται όχι με το *δύο* αλλά με το επίρρ. δι- / δια- (*δι-* + σύμφ / *δισ-* + *ε)* Παραδείγματα: δι-: *δι-μερής, δι-κέφαλος, δι-μέτωπος. δί-σημος, δισθενής, δι-σέλιδος, δί-?.ημμα, δι-μοιρία, δί-πολο. δί-ποδο, δι-γενής, δί-τομος, δί-τροχο, δί-βου/.ος, δι-οξίδιο. δί-ωρος, δι-οφοφος* (το -ω- λόγω τής σύνθεσης), *δι-ώνυμο, δι-ωδία* («ντουέτο»)· δισ-. *δισ-έγγο- νος, δίσ-εκτος, δισ-εκατομμύριο* Ας σημειωθεί ότι, ενώ κανονικώς ο τ. δισ- θα έπρεπε να χρησιμοποιείται προ φωνήεντος, η χρήση του έχει περιοριστεί μόνο μπροστά από *ε-* (σπάνια είναι τα χημικά δισόξινος και διαάνθραξ) Σύνθετα όπως *δι-οξίδιο, δι-οφοφος,* δί-ωρος κ τ.ό. δείχνουν ότι το *δι-* και όχι το *δισ-* χρησιμοποιείται και μπροστά από αυτά τα φωνήεντα, ενίοτε και μπροστά από το *ε- (δί-εδρος)* Ως προς τη λ. δισδιάστατος, όπου εμφανίζεται *δισ-* μπροστά από σύμφωνο, προφανώς χρησιμοποιείται το *δισ-* αντί τού *δι-*, για να αποφευχθεί η κακοφωνία και το δυσπρόφερτο τού **διδιάστατος.* Με *δυ-*γράφονται τα *παράγωγα* (όχι σύνθετα) τού *δύο: δυ-άρα, δυ-άρι, δυ-άδα* (αρχ. *δυάς. δυάδος,* απ' όπου και *δυαδικός, δυαδ-ισμός). δυ-ικός, δυ-ισμός* η γραφή των *δυ-αρχία* και δυ- *ανδρία* αμφισβητείται· ορθότερη είναι, σύμφωνα με όσα είπαμε, η γραφή *δι-αρχία* και *δι-ανδρία.* Τέλος, το συν-δυ-άζω (και τα παρά- γωγά του) γράφεται κανονικά με *-υ-*, γιατί παράγεται από το αρχ. συνδυο(«και οι δύο μαζί») - *συνδυ-άζω (συνδυασμός, συνδυαστικός* κ.λπ.)

δυοίν θάτερον (αρχαιοπρ.) το ένα από τα δύο [ΕΤΥΜ < αρχ. δυοῖν *θάτερον* < δυοίν (γεν. τού *δύο)* + *θάτερον* < *τό άτερον,* αιολ και δωρ. τύπος τού *έτερος]*
δυόμισι επίθ. {άκλ.} δύο και μισός. ~ *ώρες / κι?Λ* > ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενάμισης*
[ΕΓΥΜ < μτγν. *δυόμΐσυ*< δυο + *ήμισυ].* δυοσμαρίνι (το) {χωρ
γεν } το δεντρολίβανο (βλ.λ.).
[ηίυμ < *ροσμαρί* (βλ λ.) με παρετυμολ. επίδρ. τού *δυόσμος].* δυόσμος (ο) αρωματικό φυτό με μικρά, πριονωτά και λογχοειδή φύλλα και μικρά άνθη, φύλλωμα με χαρακτηριστική, δυνατή αρωματική γεύση και μυρωδιά, το οποίο χρησιμοποιείται ως μυρωδικό.
[ΗΙΥΜ μεσν. < αρχ *ηδύοσμος* < *ήδύς* «ευχάριστος, τερπνός» + -0σμ0£ < *οσμή).* Δυρράχιο (το) {Δυρραχίου} (αλβ. DurrSs) πόλη και λιμάνι τής Δ. Αλβανίας στην Αδριατική Θάλασσα. * ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-.*
[ετυμ < αρχ. *Δυρράχιον.* αγν ετύμου, λ. ιλλυρ. προελ. Η πόλη ιδρύθηκε από 'Ελληνες τον 7ο αι. π.Χ και ώς τη ρωμαϊκή κατάκτηση (168 π.Χ) έφερε δύο ονόματα. *Δυρράχιον* και *Επίδαμνος.* Η τελευταία ονομασία εγκαταλείφθηκε από τους Ρωμαίους, ίσως επειδή θύμιζε το λατ. damnun «ζημία, απώλεια», και έτσι επικράτησε το *Δυρράχιον,* από όπου και το αλβ DurresJ. δυσ- κ. δύσ- παραγωγικό πρόθημα λέξεων που δηλώνει: 1. κακή ιδιότητα: *δυσ-οσμία, δύσ-τυχος, δύσ-μορφος* 2. δυσκολία για κάτι: *δυσ-εξήγητος, δυσ-καμψία, δύσ-πνοια* ΣΧΟΛΙΟ λ. δυσεντερία [εγυμ αρχ. αχώριστο μόριο < I.E. *dus- «κακό, έλλειψη», πβ. σανσκρ. du§-, γοτθ. tuz-. αρχ. αγγλ tor-, αρχ. γερμ zur-, πιθ κ στο λατ. difficilis «δύσκολος» (αν < *dus-faciiis). Το μόριο δυσ- αντίθεται στο *εύ-* (βλ.λ.) (π.χ. *ευμενής - δυσμενής, εύκολος - δύσκολος*) και χρησιμοποιείται ως στερητ. (π χ. *δυστυχής, δύσμοιρος*)]. δυσάγωγος, -η. -ο (λόγ) (0)ς χαρακτηρισμός, συνήθ. για παιδί) αυτός που μπορεί να διαπαιδαγωγηθεί δύσκολα αντ ευάγωγος.
[ΕΤΥΜ μτγν < δί>σ- + *-άγωγος* < *άγω]* δυσαισθησία (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ η κατάσταση κατά την οποία από συνηθισμένα ερεθίσματα προκύπτουν δυσάρεστα αισθήματα

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν, < αγγλ. dysesthesia < μτγν. *δυσαισθησία* «χαμηλό επίπεδο ευαισθησίας»], δυσανάγνωστος, -η. -ο [μτγν | αυτός που είναι δύσκολο να διαβαστεί: ~ *γράμματα / κείμενο* ANT ευανάγνωστος, δυσανάλογος, -η. -ο [1842] αυτός που δεν βρίσκεται σε αρμονική σχέση με (κάτι): *φορο/.ογούνται με ~ τρόπο εν συγκρίσει προς τα ει- σοδήματά τους* ΣΥΝ αταίριαστος ANT ανάλογος. — δυσανάλογα επίρρ . δυσαναλογία (η) [1812].
[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. disproportionnej. δυσαναπλήρωτος, -η, -ο [1863] αυτός που είναι τόσο χρήσιμος, ώστε δύσκολα αναπληριώνεται *με τον θάνατό της αφήνει ~ κενό στον χώρο τής τέχνης T.YS.* αναντικατάστατος ANT αναπληρώσιμος. αντι- καταστάσιμος.
δυσανασχετώ ρ. αμετβ. {δυσανασχετείς . | δυσανασχέτησα} εκφράζω τη δυσφορία ή την αγανάκτησή μου (για κάτι που θεωρώ αρνητικό ή άδικο): δυσανασχέτησε *με την καταδικαστική απόφαση τού δικαστηρίου* ΣΥΝ δυσφορώ, αγανακτώ. —δυσανασχέτηση (η) [1895]. [ΕΤΥΜ < αρχ. *δυσανασχετώ -(-έω)* < *δυσ-* + *-ανασχετώ* < θ. *άνασχ-*, πβ. αόρ β' *άνέσχον,* ρ. *άνέχω ι -ομαι* Βλ κ. *ανάσχεση}.*
δυσανεξία (η) {δυσανεξιών} ΙΑΤΡ η έντονη -ενίοτε και παθολογική- «ντίδραση τού οργανισμού σε ουσίες που δεν μπορεί να αφομοιώσει και να μεταβολίσει φυσιολογικά
[ΕΤΥΜ < μτγν *δυσάνεκτος* < *δυσ-* + *ανεκτός,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. intolerance], δυσαπόδεικτος, -η, -ο [αρχ] αυτός που αποδεικνύεται δύσκολα, δυσαπόκτητος, -η, -ο [1829] (λόγ.) αυτός που αποκτάται δύσκολα· *ένα πολυτελές σπίτι είναι ~ για έναν χαμηλόμισθο υπάλληλο* ANT ευαπόκτητος
δυσαρέσκεια (η) [1782] [χωρ πληθ } το αρνητικό συναίσθημα που προκαλεί κάτι το οποίο δεν αρέσει ή ενοχλεί: *η αντίδρασή του υποδηλώνει ~* II ο *υπουργός εξέφρασε τη ~ του για τον χειρισμό τής υπόθεσης* II *μορφασμός / γκριμάτσα δυσαρέσκειας* || *ήταν φανερή η ~ του από το γεγονός ότι δεν πήρε προαγωγή* || *έντονη ί απροκάλυπτη* ~ αντ. ευαρέσκεια, ευχαρίστηση.
[ΕΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ mecontentement].

δυσαρέσκεια - ευαρέσκεια, δυσάρεστος - ευάρεστος. Οι λέξεις **δυσαρέσκεια** και **ευαρέσκεια** είναι νεότερες (είναι τού 19ου αι. η λ. *δυσαρέσκεια* πρωτοαπαντά στον Αδ. Κοραή) Είναι «περίεργοι» σχηματισμοί Ενώ δηλ. είναι αφηρημένα ουσ. σε **-εια** τού τύπου ευ- *γενής - ευγένεια, απρεπής - απρέπεια,* έχουν το στοιχείο **-κ-** τού ρήματος **αρέακω** (!) και αντιστοιχούν όχι σε επίθετα σε **-ης** αλλά σε (ρηματικά) επίθετα σε **-ος. δυσάρεστος - ευάρεστος.** Τα επίθετα αυτά παρήγαγαν στην Αρχαία· (α) ρήματα: *δυσάρεστος* - **δυσάρεστά»** (χρησιμοποιείται και σήμερα), *ευάρεστος* - **ευαρεστώ** (από όπου και τα αρχαία ρηματικά ουσιαστικά: *δυσαρεστώ* - δυσαρέ- **ατηαις,** *ευαρεστώ* **ευαρέατησις),** και (β) ουσ. σε **-ία·** *δυσάρεστος*
δυσαρεατία. *ευάρεστος* - **ευαρεστία** Αρα, κανονικώς, αντί τού *δυσαρέσκεια* θα έπρεπε να λέμε **δυαρεστία** και αντί τού *ευαρέ- σκεια* να χρησιμοποιούμε το **ευαρεστία.** Αλλά usus norma loquendi (η χρήση ρυθμίζει τον λόγο)...

δυσάρεστος, -η, -ο Ιαρχ] αυτός που προκαλεί δυσαρέσκεια, που ενοχλεί: ~ *αναπνοή / συναίσθημα / εμπειρία / νέο / γεύση / είδηση* ανι ευχάριστος, ευάρεστος. ** σχολιο λ. *δυσαρέσκεια.* **δυσαρεστώ** ρ μετβ Ιαρχ.) [δυσαρεστείς . | δυσαρέστ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα,-ημένος} προκαλώ (σε κάποιον) αρνητικά συναισθήματα κάνοντας κάτι που δεν του αρέσει ή τον ενοχλεί *η συμπεριφορά του μας δυσαρέστησε όλους* || *έφυγε δυσαρεστημένη από την απάντησή του* συν στενοχωρώ, κακοκαρδίζω αντ ευχαριστώ. °.* σχολιο λ. δυσαρέσκεια
δυσαρθρία (η) {δυσαρθριών} ΙΑΤΡ η δυσχέρεια στην άρθρωση τοῦ λόγου, ενώ υπάρχει πλήρης αντίληψή του· οφείλεται σε λήψη τοξικών ουσιών ή σε βλάβη τού κεντρικού νευρικού συστήματος.
[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. dysarthria] **δυσαρμονία** (η) [1867] {δυσαρμονιών} **1.** ΜΟΥΣ η έλλειψη συντονισμού ανάμεσα στις φωνές που τραγουδούν ΣΥΝ παραφωνία, φάλτσο ANT αρμονία 2. (μτφ.) η απουσία αρμονίας σε πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις - *μεταξύ) κυβέρνησης και λαϊκής βούλησης* || ~ *χαρακτήρων* ΣΥΝ ασυμφωνία, δυσαναλογία. ασυμμετρία ANT αρμονία.
δυσαρμονικός, -ή, -ό [1874], **δυσαρμονικά** επίρρ [ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ.. < γαλλ dysharmonie] **δυσβασία** (η) [1801] {χωρ. πληθ.} η διαταραχή στο βάδισμα, η οποία προκαλεί σημαντική αναστολή των βαδιστικών κινήσεων.
[ΕΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < νεολατ. dysbasial. **δυσβάστακτος,** -η, -ο [μτγν] κ. (καθημ) **δυσβάσταχτος 1.** αυτός που είναι δύσκολο να τον κρατήσει και να τον μεταφέρει κανείς: ~ *φορτίο / βάρος* ΣΥΝ βαρύς, ασήκωτος, αβάσταχτος ANT ελαφρύς ·2. (μτφ.) αυτός που δεν μπορεί να τον υπομείνει ή να τον ανεχτεί κανείς: ~ *υποχρεώσεις* ΣΥΝ επαχθής, σκληρός, **δύσβατος,** -η, -ο (για τόπους) αυτός στον οποίο περπατά κανείς με δυσκολία (επειδή υπάρχουν εμπόδια στο έδαφος): ~ *βουνά I χαράδρες / περιοχή* ΑΝΤ ευκολοδιάβατος [ΕΤΥΜ αρ^. < δυσ- + *βατός* (βλ λ)] **δυσβουλία** (η) {δυσβουλιών} ΙΑΤΡ η διαταραχή τής λειτουργίας τής βούλησης ή και τής εκτέλεσης μιας απόφασης [ΗΤΥΜ αρχ < δυσ- + *βουλία* < *βουλή).* **δυσγενεσία** (η) {δυσγενεσιών} ΒΙΟΛ το φαινόμενο κατά το οποίο από τη διασταύρωση ατόμων διαφορετικών ειδών ή γενών παράγονται απόγονοι στείροι

[Ρ.ΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < αγγλ dysgenesis] **δυσγραφία** (η) {χωρ. πληθ.} η δυσκολία στη γραφή (πολύ αργή. αδυναμία διατήρησης ίσιας γραμμής, επανάληψη γραμμάτων ή συλλαβών κ.ά). — **δυσγραφικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ., < γαλλ dysgraphie]. **δυσδιάγνωστος,** -η, -ο Ιμτγν.) αυτός τού οποίου η διάγνωση γίνεται με δυσκολία ~ *νόσος*

δυσδιάκριτος, -η, -ο Ιμτγν [αυτός που δύσκολα διακρίνεται συν αμυδρός ανγ ευδιάκριτος, **δυσδιάλυτος,** -η, -ο [αρχ.] χημ αυτός που διαλύεται δύσκολα σε συγκεκριμένο διαλύτη (π.χ. το βούτυρο είναι δυσδιάλυτο στο νερό, αλλά ευδιάλυτο στην αλκοόλη) ανι ευδιάλυτος **δυσειδής,** -ής, -ές {δυσειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή) δυσειδέστ-ερος, -ατος] (λόγ) αυτός που έχει άσχημη μορφή συν δύσμορφος, (λαΐκ.-εκφρα- στ.) ασχημομούρης, κακομούτσουνος λνί ευειδής, όμορφος ΣΧΟΜΟ λ *-ης, -ης. -ες, όμορφος* [ΕΤΥΜ αρχ. < *δυσ-* + *-ειδής* < *εΐδος* «μορφή»], **δυσεκπλήρωτος,** -η, -ο [μτγν] αυτός που δύσκολα πραγματοποιείται, που δεν εκπληρώνεται εύκολα ~ *αίτημα*

δυσεκτασία (η) {χωρ. πληθ 1 ιλτρ διαταραχή κατά τη διάνοιξη τού στομίου τής ουροδόχου κύστης [ετυμ Ελληνογενής ξέν όρ . < νεολατ. dyseetasia]

δυσέλεγκτος, -η, -ο > δυσεξέλεγκτος

δυσεντερία (η) (αρχ.) Ιχωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ οξεία λοίμωξη τού παχέος εντέ.ρου, που διαταράσσει την ομαλή λειτουργία του και εκδηλώνεται με έντονη διάρροια και αιματόρροια. — **δυαεντερικός,** -ή. -ό

ίαρλ-J-

δυσεντερία ή λυσεντερία; Η λ. **δυσεντερία** είναι αρχ λέξη που δηλώνει ασθένεια (σύνθετα τού ***δυσ-) II λ λυσεντερία*** είναι νεότερη (μεσν) από παρετυμολογική (λαϊκή) σύνδεση τής σημασίας τής λ με το **«<λύσις** (λύση) τού εντέρου»!

δυσεξακρίβωτος, -η. -ο [1844] αυτός που δεν μπορεί να εξακριβωθεί εύκολα.

δυσεξάλειπτος, -η, -ο [μτγν) **1.** αυτός που δύσκολα εξαλείφεται ή που δεν μπορεί να εξαλειφθεί 2. (μτφ.) αυτός τον οποίο δεν μπορεί κανείς να ξεπεράσει. να ξεχάσει εύκολα: *η τραυματική παιδική του ηλικία τού άφησε ~ στίγμα* ΑΝΤ ευεξάλειπτος. **δυσεξέλεγκτος,** -η, -ο [αρχ.Ι κ **δυσέλεγκτος** Ιμτγν.] αυτός που με δυσκολία μπορεί να ελεγχθεί ή να αναιρεθεί. ~ *απόφαση / κατηγορία* — **δυσεξέλεγκτα** κ. **δυσέλεγκτα** επίρρ. **δυσεξήγητος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που εξηγείται με δυσκολία - *χωρίο κειμένου* ΣΥΝ δυσερμήνευτος, δυσνόητος ΑΝΤ ευεξήγητος, ευνόητος 2. (μτφ.) αυτός που μας παραξενεύει, επειδή δεν μπορούμε να τον ερμηνεύσουμε ~ *φαινόμενο / σύμπτωση / συμπεριφορά* ΣΥΝ αλλόκοτος, παράξενος, παράδοξος **δυσεξίτηλος,** -η. -ο {μτγν.ί αυτός που δύσκολα ξεβάφει, που δύσκολα χάνεται · (μτφ) ~ *μνήμες* ΑΝ ι εξίτηλος **δυσεξιχνίαστος,** -η. -ο **1.** αυτός που με δυσκολία εξιχνιάζεται, επιλύεται ~ *έγκλημα / μυστήριο* 2. (μτφ.) αυτός που με δυσκολία ερμηνεύεται και γίνεται κατανοητός · ~ *συμπεριφορά / προθέσεις* ΣΥΝ δυσνόητος, δυσεξήγητος **δυσεπίλυτος,** -η, -ο [Ι890| αυτός που με δυσκολία επιλύεται- ~ *διαφορά / πρόβλημα* ΑΝΓ ευεπίλυτος **δυαεπίσχετος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που με δυσκολία ανακόπτεται και συγκρατείται. ~ *αιμορραγία.*

[ΕΤΥΜ μτγν < <5υσ- + *-επίσχετος* < *έκέχω* «σταματώ, συγκρατώ» (πβ αόρ β' *έπέσχον).* Βλ κ. *επίσχεση]* **δυσεπίτευκτος,** -η. -ο (λόγ) αυτός που με δυσκολία επιτυγχάνεται: ~ *αποτέλεσμα ι κατόρθωμα*

[ΠΤΥΜ μτγν < *δυσ-* + *-ν.πίτευκτος*< *επιτυγχάνω* (πβ μελλ *έπιτεύξο- μαι)* Βλ κ *επίτευξη]* **δυσεπιχείρητος,** -η. -ο |αρχ [αυτός τον οποίο δύσκολα επιχειρεί ή τολμά κανείς να πραγματοποιήσει - *σχέδιο* **δυσεπούλωτος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που με δυσκολία επουλώνεται ~ *πληγή / τραύμα.* **δυσερεύνητος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που είναι δύσκολο να ερευνη- θεί: ~ *υπόθεση*

δυσερμήνευτος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που με δυσκολία ερμηνεύεται: ~ *κείμενοί συμπεριφορά* ΣΥΝ δυσεξήγητος ΑΝΓ ευεξήγητος **δυσετυμολόγητος,** -η, -ο [μτγν | (λέξη) που είναι δύσκολο να ετυμολογηθεί

δυσεύρετος, -η, -ο αυτός που δύσκολα μπορεί να βρεθεί, που εμφανίζεται σπάνια: *το λάδι ήταν ~ στην Κατοχή | | - βιβλίο ί γραμμα- τόστ\μο | |* (καταχρ. κ. για πρόσ) *με όλες αυτές τις ασχολίες έχει γίνει* ~ ΣΥΝ σπάνιος, λιγοστός, ακριβοθώρητος.

(ΕΤΥΜ αρχ. < ὁ'υσ- + *-εύρετος* < *εύρίσκοή* **δυσεφάρμοστος,** -η, -ο [1835] αυτός που με δυσκολία μπορεί να εφαρμοστεί ~ *διάταξη / μέτρα / πολιτική.*

δύσή (η) {-ης κ -εως | -εις. -εων| **1.** η κάθοδος ουράνιου σοίματος. κυρ. τού ήλιου, στον ορίζοντα, ο *ήλιος έγερνε στη* ~, *όταν έφτασε* ΣΥΝ βασίλεμα. λυκόφως ΑΝΤ ανατολή 2. (συνεκδ) η ώρα κατά την οποία δύει ο ήλιος: *συνέβη λίγο πριν από τη ~ τού ηλίου* ΣΥΝ ηλιοβασίλεμα, (λογοτ) γέρμα, λιόγερμα 3. (συνεκδ.) ένα από τα τέσσερα σημεία τού ορίζοντα, αυτό στο οποίο δύει ο ήλιος: *κοίταξε προς τη* ~ (βλ κ λ. £υ- σμάς) **4.** (μτφ.) η πορεία προς την αποδυνάμωση. την τελική πτώση, *η*

τής Βρετανικής Αυτοκρατορίας j| *η ~ τού αρχαίου κόσμου* || *ένας πολιτισμός που βρίσκεται / οδηγείται στη* ~ του ΣΥΝ παρακμή, εξασθένηση. κατάπτωση 5. (μτφ για πρόσ.) τα τελευταία χρόνια από τη ζθ)ή ή τη δραστηριότητα (κάποιου) *στη ~ τής ζωής του / τής καριέ- ρας του* ΣΥΝ τέλος, στερνά ΑΝΓ αρχή (συνεκδ ***Δύση)* 6.** ο γεωγραφικός χώρος που περιλαμβάνει τις χώρες τής Δ. Ευρώπης και τής Β. Αμερικής, κατ' αντιδιαστολή κυρ προς την Ασία και την Α Ευρώπη· επίσης, οι λαοί που κατοικούν σε αυτές τις χίόρες και ο πολιτισμός τους, ο οποίος έχει τις ρίζες του στον αρχαίο ελληνορρωμαϊκό κόσμο, τον προτεσταντικό και ρωμαιοκαθολικό χριστιανισμό, κατ' αντιδιαστολή προς τον πολιτισμό των χωρών τής Ανατολής **7.** (περιληπτ.-παλαιότ) το σύνολο των μη κομουνιστικών χωρών τής Ευρώπης και τής αμερικανικής ηπείρου, που βρίσκονται, κατά πλειοψηφία. συνασπισμένες στη Βορειοατλαντική Συμμαχία (ΝΑΤΟ) και έχουν ως πολίτευμα την κοινοβουλευτική δημοκρατία, *οι χώρες τής ~[| πολλοί θεωρούν ότι η ~* πλούτισε *εις βάρος τού Τρίτου Κόσμου* |j *«ανήκομεν εις την Δύσιν»* (Κ. Καραμανλής) ΑΝΤ Ανατολή, ανατολικό μπλοκ 8. η περιοχή που περιλαμβάνει τις δυτικές Η.Π Α. *η κατάκτηση τής ~* (η εξάπλωση των πρώτων αποίκων στα δυτικά τής αμερικανικής ηπείρου και η εγκατάσταση τους εκεί) ΦΡ ***Άγρια Δύση*** (i) οι δυτικές περιοχές των σημερινών Η.Π Α. προς τις οποίες κατευθύνθηκαν μαζικά τον περασμένο ακόνα οι λευκοί άποικοι τής Β Αμερικής και οι οποίες έγιναν γνωστές ευρύτερα από τις ταινίες γουέστερν, κυρ. ως χώροι σύγκρουσης αποίκων και στρατού με Ινδιάνους καθώς και δράσης παρανόμων: *μονομαχία στην* ~ (ii) (μτφ.) (κ *Φαρ Ουέστ)* κάθε χώρος ή κατάσταση όπου υπάρχουν ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ παρανόμων ή μεταξύ αστυνομικών και παρανόμων και όπου υπάρχει κοινωνική αναστάτωση λόγω υψηλής εγκληματικότητας. *«Άγρια Δύση τρεις νομοί, πρωτοφανείς καταστάσεις με σκληρό ανθρωποκυνηγητό και ανταλλαγές πυρών»* (εφημ) (βλ. κ λ *Σικάγο, Τέξας, Φαρ Ουέστ).* [ετυμ < αρχ. *δύσις* < *δύω.* Οι πολιτικές σημ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού αγγλ. west].

δύαη - ανατολή, δύω - ανατέλλω. Στην Αρχ Ελληνική χρησιμοποιήθηκαν σε σχέση με τα άστρα και ειδικότερα τον ήλιο δύο ρήματα με τα αντίστοιχα παράγωγα ουσιαστικά: **τέλλω / ανατέλλω** και το **δύω** Μόνο του το **τέλλω / τέλλομαι** σημαίνει «ανυψοϊνομαι, ανεβαίνω πάνω από (ενν τον ορίζοντα)» Από το **ανατέλλω** πλάστηκε το ουσ. **ανστολή** (τού ηλίου) - στην Αρχαία και **αντολή.** Από το **δύω** το ουσ **δύαη** *(δύσις)* και **δυσμή** Η καθημερινή επανάληψη τού φαινομένου τής ανατολής και τής δύσης έκανε ώστε το σημείο τού ορίζοντα όπου συμβαίνει το φαινόμενο, να δηλοίνεται συχνά σε πληθ. **προς ανατολάς / δυσμάς - από ανατολών / δυσμών**

δυσηκοΐα (η) (χωρ. πληΟ.Ι ΙΑΤΡ δυσκολία στην ακοή. η κακή ακοή συν βαρηκοΐα — **δυσήκοος,**-ος (λαϊκ -η),-ο [αρχ.].

Ιετυμ μτγν. < αρχ. *δυσήκοος* < *δυσ-* + *-ήκοος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ἀκοή* \. **δυσήλατος,** -η. -ο (λόγ.) (μέταλλο) που σφυρηλατείται δύσκολα.

[Εϊ ΥΜ μτγν. < δυσ- + *-ή/.ατος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *έ?Μύνω* (πβ *ελατός)].* **δυσηλεκτραγωγός,** -ός. -ό [1870] φυς κακός αγωγός τού ηλεκτρισμού· -σώματα:ανι ευηλεκτραγο)γός. **δυσήλισς,** -ος (λαικ -α). -ο [αρχ j (λόγ.) αυτός που δεν φωτίζεται από τον ήλιο. που δύσκολα τον βλέπει ο ήλιος · ~ *τόπος* συν ανήλιαγος ανί ευήλιος.

δυσήνιος, -ος. -ο (αρχαιοπρ) (για υποζύγια) αυτός που δύσκολα δέχεται χαλινάρι, αδάμαστος [ειυμ αρχ. < *δυσ-* + *-ήνιος* < *ηνία* (βλ. λ *ηνίο)]*

δυσηχαγωγός, -ός. -ό φυς. αυτός που δεν επιτρέπει το πέρασμα τού ήχου από μια επιφάνεια σε άλλη μέσα από τη μάζα του συν ηχομονωτικός

[ειυμ < *δυσ-* + *ηχαγωγός (< ήχος* + *αγωγός)].* **δυσθανασία** (η) |χο>ρ. πληθ.) η παρατεταμένη και επώδυνη επιθανάτια αγωνία, ο αργός και βασανιστικός θάνατος ΑΝΤ ευθανασία, **δυσθεράπευτος,** -η, -ο (αρχ] κ. (καθημ.)

δυσκολοθεράπευτος

αυτός που δύσκολα θεραπεύεται ~ *ασθένεια* (πβ. λ *αθεράπευτος, ανίατος)* συν δυσίατος. Επίσης (καθημ.) **δυσκολοθεράπευτος. δυσθερμαγωγός,** -ή. -ό [Ι870| φυς αυτός που είναι κακός αγωγός τής θερμότητας, που δεν επιτρέπει στη θερμότητα να διαδοθεί εύκολα μέσα από τη μάζα του ~ *σώματα*

δυσθεώρητος, -η, -ο [αρχ j αυτός τον οποίο δύσκολα μπορεί να δει και να συλλάβει κανείς σε όλο του το μέγεθος φρ (μτφ -εμφατ) ***δυσθεώρητο ύψος*** πολύ μεγάλος βαθμός (στον οποίο βρίσκεται ή εκδηλώνεται κάτι) *οι τιμές έχουν φθάσει σε ~ ύψη* (| *σ' αυτούς τους κοινωνικούς κύκλους υπάρχει ~ φαρισαϊσμού και υποκρισίας.* **δυσθυμία** (η) [αρχ] {δυσθυμιοίν} η κακή ψυχική διάθεση, η έλλειψη κεφιού και όρεξης για ζωή συν μελαγχολία, αδιαθεσία, ανορεξία, ακεφιά, κακοκεφιά αντ ευθυμία **δύσθυμος,** -η. -ο (λόγ) αυτός που έχει κακή. δυσάρεστη διάθεση: *κάτι τον απασχολεί τις τελευταίες μέρες και είναι κάπως* ~ ΣΥΝ κακόκεφος ανί εύθυμος. — **δύσθυμα / δυσθύμως** [μτγν] επίρρ., **δυ- αθυμώ** ρ [αρχ.] {-είς)

[ΕΤΥΜ αρχ < *δυσ-* + *θυμός* (βλ λ)]

δυσίατος, -η. -ο δυσθεράπευτος (βλ.λ)

[ετυμ αρχ. < δυσ- + *ιατός* (βλ.λ.)] **δυσιδρωσία** (η) {χωρ πληθ.ί ιατρ η παθολογική κατακράτηση τού ιδρώτα μέσα στο δέρμα, που εκδηλώνεται με εξανθήματα τής επιδερμίδας Επίσης **δυαίδρωαη** |ΠΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ dy^hidrosisj **δύσκαμπτος,** -η, -ο [μτγν] **1.** αυτός που κάμπτεται, που λυγίζει με δυσκολία. ~ μέταλλο αντ εύκαμπτος, ευλύγιστος 2. (μτφ. για πρόσ) αυτός που δεν λυγίζει εύκολα στις δυσκολίες, που δεν μπορεί εύκο

λα κανείς να κάμψει το ηθικό του ΣΥΝ τραχύς, σκληρός, επίμονος 3. αυτός που δεν προσαρμόζεται εύκολα στις καταστάσεις, που δεν μπορεί να κάνει τους κατάλληλους ελιγμούς: *-χαρακτήρας / σύστημα/ οικονομία* ΣΥΝ. δυσπροσάρμοστος **δυσκαμψία** (η) [1871J {χωρ. πληθ.} **1.** το να μην κάμπεται (κάτι) εύκολα: *η ~ των μετάλλων* ανγ ευκαμψία, ευλυγισία (πβ. λ. *ακαμψία*)

(μτφ.) η αδυναμία προσαρμοστικότητας, η τήρηση άκαμπτης, αδιάλλακτης στάσης. ~ *τού πνεύματος* ΑΝΤ προσαρμοστικότητα

δυσκατάληπτος, -η, -ο δυσνόητος (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ < *δυσ-* (βλ λ.) + *καταληπτός* < *καταλαμβάνω].* **δυσκαταποσία** (η) (μτγν.Ι {δυσκαταποσιών} ΙΑΤΡ η δυσκολία στην κατάποση (οφείλεται συνήθ. σε βλάβες τού οισοφάγου), **δυσκατέργαστος,** -η, -ο [αρχ.Ι αυτός τον οποίο δύσκολα μπορεί να κατεργαστεί κανείς ~ *δέρμα* ΑΝΤ ευκατέργαστος **δυσκινησία** (η) [αρχ Ι Ιχωρ. πληθ } **1.** (γενικά) η δυσκολία στις κινήσεις ΣΥΝ βραδυκινησία ΑΝΤ ευκινησία 2. ΙΑΤΡ δυσκολία ή ανωμαλία στην εκτέλεση εκούσιων μυϊκών κινήσεων ~ *τής μήτρας / των χολη- φόρων* οδών 3. (μτφ,) η έλλειψη ζωντάνιας, ετοιμότητας για δράση, η βραδύτητα στις ενέργειες *τον γραφειοκρατικό μηχανισμό χαρακτηρίζει η* ~ ΣΥΝ νωθρότητα, οκνηρία, ραθυμία, τεμπελιά, νωχέλεια Α\Τ ταχύτητα, εγρήγορση, κινητικότητα, **δυσκίνητος,** -η, -ο |αρχ j **1.** αυτός που εκτελεί διάφορες κινήσεις με μεγάλη δυσκολία, μεγάλη βραδύτητα: *πλαδαρός και* ~ ΣΥΝ αργός, αργοκίνητος, βαρύς, οκνηρός· (μτφ) 2. αυτός που δεν παίρνει εύκολα την απόφαση να μετακινηθεί, γενικότ να ενεργήσει, να δράσει· *είναι* τόσο ~ και οι *δυο τους' ποτέ δεν* προγραμματίζουν να κάνουν *κάτι, όλο βαριούνται και δεν έχουν διάθεση για το παραμικρό* ΣΥΝ. νωθρός

(για τον νου) αυτός που αργεί να καταλάβει, που έχει μειωμένη αντιληπτικότητα: ~ μυαλό ΣΥΝ αργόστροφος. — δυσκίνητα επίρρ

δυσκοίλιος, -α, -ο [μτγν.] **1.** (παθ.) αυτός που πάσχει από δυσκοιλιότητα 2. (ενεργ.) αυτός που προκαλεί δυσκοιλιότητα: ~ *τροφή* ΑΝΤ ευκοίλιος.

δυσκοιλιότητα (η) |1856] {χωρ. πληθ.} ιατρ εντερική ανωμαλία που χαρακτηρίζεται από τη δυσκολία και τη μικρή συχνότητα κενώσεως των εντέρων: *χρονία* -1[*πάσχω από* ~ ΣΥΝ ευκοιλιότητα, **δυσκολεύω** ρ μετβ κ. αμετβ Ιμεον Ι {δυσκόλ-εψα. -εύτηκα, -εμένος} ♦ (μετβ.) 1. καθιστώ (κάτι) δύσκολο: *η στάση του δυσκο/,εύει την πραγματοποίηση τού σχεδίου* ΣΥΝ δυσχεραίνω, (λαϊκ.) ζορίζω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι δύσκολος: *με τις τελευταίες μεταβολές* στο *σύστημα των εξετάσεων, τα πράγματα δυσκόλεψαν* ΣΥΝ δυσχεραίνω· (με- σοπαθ ***δυσκολεύομαι)*** 3. αντιμετωπίζω δυσκολίες, περιέρχομαι σε δυσχερή θέση: *αν δυσκολευτείς, ζήτα του βοήθεια* ΣΥΝ ζορίζομαι, στενοχωριέμαι, (οικ.) τα βρίσκω μπαστούνια 4. (+να) μου είναι δύσκολο: ~ να λύσω *την άσκηση* }[δυσκολεύτηκα να *βρω το σπίτι* 5. (+να) διστάζω, δεν μπορώ να κάνω (κάτι) άνετα: ~ *να του* μιλήσω *μετά τον καβγά μας.* — **δυσκόλεμσ** (το) [μεσν Ι (σημ. 1. 2) **δυσκολία** (η) (αρχ.Ι {δυσκολιών} **1.** η κατάσταση ή το συγκεκριμένο σημείο που προκαλεί πρόβλημα, δυσχέρεια: *η ~ ήταν να παραδοθεί το έργο μέσα στα καθορισμένα χρονικά πλαίσια* [| *το κείμενο δεν παρουσίαζε ιδιαίτερες δυσκολίες* || *τα παράτησε με την πρώτη* ~*ο βαθμός *δυσκολίας μιας άσκησης* || *με ~ τα βγάζω πέρα* jj *προκαλώ / βρίσκω* / συναντώ / *αντιμετωπίζω δυσκολίες* ΣΥΝ δυσχέρεια 2. (ειδικότ) ***δυσκολίες*** (οι) τα προβλήματα που έχει κανείς, η στενόχωρη κατάσταση, συνήθ. οικονομικής φύσεως: *αντιμετωπίζει πο/.λές ~ αυτό τον καιρό και δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του.* **δύσκολο-** κ **δυσκολό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι γίνεται δύσκολα: *δυσκολο-χώνευτος, δυσκο-'"λο-πρόφερτος, δυσκολό-πιστος.*

[ετυμ Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. *δυσκολό-πιστος, δυ- σκολο-πάτητος).* που προέρχεται από το αρχ. επίθ. *δύσκολος].* **δύσκολος,** -η, -ο **1.** αυτός που απαιτεί ιδιαίτερη προσπάθεια, δεξιότητες ή μόχθο για την επίτευξή του: ~ δουλειά *ι αγώνας Ι υπόθεση Ι εγχείρηση* || *είναι ~ να ζεις σε ξένη χώρα* || μου *είναι ~ να δεχτώ κάτι τέτοιο* ΣΥΝ δυσχερής, επίπονος, (οικ.) ζόρικος αντ εύκολος· ΦΡ ***κάθε αρχή και δύσκολη*** βλ. λ *αρχή* 2. αυτός που δεν αντιμετωπίζεται εύκολα: ~ *πρόβλημα* / αντίπαλος- λντ εύκολος 3. αυτός που δεν γίνεται εύκολα κατανοητός· ~ *θεωρία! θέμα* συν δυσνόητος, περίπλοκος αντ εύκολος, εύληπτος 4. (για καταστάσεις) αυτός που δεν παρουσιάζει πλεονεκτήματα, αλλά δημιουργεί πρόσθετα εμπόδια και δυσχέρειες. *φέρνω κάποιον σε ~ θέση* || *το έργο πραγματοποιήθηκε υπό ~ συνθήκες* ΣΥΝ προβληματικός, χαλεπός, (οικ) ζόρικος ανγ ευνοϊκός

(για χρονική περίοδο) αυτός που δεν είναι κατάλληλος, που είναι απρόσφορος για (κάποιον/κάτι): - *καιροί για πρίγκιπες* jj - *εποχή για την οικονομία* συν χαλεπός, ακατάλληλος αντ ευνοϊκός, εύκολος 6. (γενικότ.) αυτός που είναι γεμάτος προβλήματα και δυσχέρειες. ~ *μέρες / στιγμές / χρόνια / ώρες / ζωή / δρόμος 7.* αυτός που δεν μπορεί να θεραπευθεί εύκολα: ~ *περίπτωση / αρρώστια* συν δυσθεράπευτος 8. ***δύσκολα*** (τα) προβληματικές ενέργειες ή καταστάσεις, *θέλω / ζητώ / μου αρέσουν τα* ~ αντ εύκολα (τα) 9. (για πρόσ.) αυτός που προξενεί προβλήματα, που δεν μπορεί να αντιμετωπίσει κανείς εύκολα τον ιδιότροπο χαρακτήρα του ~ *άνθρωπος / πε/Λτης / παιδί / χαρακτήρας* ΣΥΝ δύστροπος, ζόρικος, ιδιότροπος, στρυφνός, ανάποδος, στριμμένος 10. (ειδικότ.) αυτός που δεν μπορεί εύκολα να ικανοποιηθεί με κάτι, που είναι πολύ λεπτολόγος σε κάθε επιλογή του: ~ *στο φαγητό / στις συναλλαγές του* [[*κάνω τον* ~ || *για να κάνει τη έμεινε στο ράφι* συν σχολαστικός, λεπτολόγος -- **δύσκολα** / **δυσκόλως** [μτγν.]

επίρρ. σχολιο λ *εύκολος*

(ΕΤΥLM αρχ. επίθ. (από τα σύνθετα με πρόθεμα δυσ-). τού οποίου το β' συνθ. *-κολος* είναι αγν ετύμου και η σύνδεσή του με το θ **k"el-* τού ρ *πέλομαι* δεν είναι πειστική], **δυσκολοχώνευτος,** -η, -ο (κυριολ. κ. μτφ) αυτός που χωνεύεται με δυσκολία: ~ *τροφή* [| (μτφ.) ~ *άνθρωπος* ΣΥΝ δύσπεπτος ανί εύπεπτος, ευκολοχώνευτος.

δυσκρασία (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η κακή κράση τού οργανισμού, η καχεξία 2. ιατρ η έλλειψη ισορροπίας το)ν συστατικών τού αίματος ή τού μυελού των οστών, που προκαλεί χρόνια διαταραχή τής ομαλής λειτουργίας τού οργανισμού 3. το κακό κλίμα ενός τόπου ΑΝΤ ευκρασία. — **δυσκρασικός,** -ή, -ό [1894J.

[ΕΤΥΜ μτγν. < δυσ- + -κρασιά < κράσις] **δυσλαλία** (η)

(χωρ πληθ.} ΙΑΤΡ η δυσαρθρία (βλ.λ.).

[ΐτΓΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ dyslalia]. **δυσλειτουργία** (η) {δυσλειτουργιών} η μη ομαλή λειτουργία συστήματος ή στοιχείου του, η οποία προκαλεί τον αποσυντονισμό του:

τού κρατικού μηχανισμού / τού εκπαιδευτικού συστήματος / ενός αδένα / ενός οργάνου. — δυσλειτουργικός, -ή, -ό, δυσλειτουργώ ρ. αμετβ {-είς }

[ΕΙΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. malfonciion).

δυσλεκτικός, -ή, -ό δυσλεξικός

δυσλεξία (η) {χωρ. πληθ.} ΨΥΧΟΛ μαθησιακή διαταραχή που συνί- σταται στην ελαττωμένη ικανότητα τού ατόμου να ερμηνεύει τη σχέση μεταξύ των γραμμάτων και των λέξεων ενός κειμένου και να ενσωματώνει σε μία ενότητα τις προσλαμβάνουσες ακουστικές και οπτικές πληροφορίες.

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. dyslexia! **δυσλεξικός,** -ή. -ό κ. **δυσλεκτικός** ΨΥΧΟΛ (κ. ως ουσ) αυτός που σχετίζεται με τη δυσλεξία ή πάσχει από δυσλεξία.

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ dyslexic!, **δύσληπτος,** -η. -ο **1.** (τροφή) που λαμβάνεται από το στόμα με δυσκολία: ~ *φάρμακο* · 2. (έννοια) που δεν γίνεται εύκολα κατανοητή:

*έννοια/ ιδέα / κείμενοί.*ΥΝ δυσνόητος ανγ εύληπτος [ετυμ μτγν. < δυσ- + *-?<.ηπτος* < *'λαμβάνω* (βλ. κ *λήπτης)].* **δυσμάς** (λόγ.) στις φρ (α) ***προς δυσμάς*** στα δυτικά, προς τη δύση (β) (μτφ) ***εις τας δυσμάς τού βίου*** στο τέλος τής ζωής κάποιου. [ετυμ Αιτ. πληθ τού αρχ. *δυσμή* «δύση» (κυρ πληθ *δυσμαί)* < δύω], **δυσμένεια** (η) ί αρχ.] {χωρ. πληθ.} η κατάσταση κατά την οποία δεν αντιμετωπίζεται κανείς θετικά, στερείται ευνοϊκής αντιμετωπίσεως: *λόγω* των *ακραίων θέσεών του βρίσκομαι ι πέφτω / περιπίπτω σε* ~ [[*προκαλώ τη* ~ · *κάποιου* \\ *η ~ τής τύχης* **δυσμενής,** -ής, -ές (δυσμεν-ούς [-είς (ουδ -ή) · δυσμενέστ- ερος, -ατος} αυτός που δεν έχει ευνοϊκή διάθεση, που στρέφεται εναντίον κάποιου: ~ *σχόλια Ι κριτική / αντιδράσεις / εξέλιξη / καιρικές συνθήκες* συν αρνητικός αντ ευμενής, θετικός. --**δυσμενώς** επίρρ. [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης. - ης, -ες* |ΕΤΥΜ αρχ. < δυσ- + *-μενής* < *μένος]* **δυσμηνορροια** (η) [1876] ίχο)ρ. πληθ,} ιατρ πόνος αισθητός κατά τη διάρκεια τής εμμηνόρροιας, καθώς και οι διαταραχές που εμφανίζονται κατά την έμμηνη ρύση

[ΗΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. dysinenorrhccj. **δυσμνησία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΙΡ διαταραχή τής μνήμης κατά την οποία το άτομο εμφανίζει δυσκολία να ανακαλέσει συγκεκριμένες αναμνήσεις κατά την επιθυμητή στιγμή.

[ΗΤΥΜ_ Ελληνογενής ξέν. όρ . < νεολατ. dysmnesia]. **δύσμοιρος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που έχει κακή τύχη, που όλα στη ζωή τού έρχονται ανάποδα ΣΥΝ κακότυχος, δύστυχος, άμοιρος, κακορίζικος ΑΝΤ καλότυχος, τυχερός, καλόμοιρος. **δυσμορφία** (η) [αρχ] {δυσμορφιών} **1.**(γενικά) η ασχήμια ΑΝΤ ομορφιά. κάλλος, ευμορφία 2. ΙΑΤΡ κάθε παραμόρφωση ή ανωμαλία που παρουσιάζεται σε τμήμα τού σώματος, **δύσμορφος,** -η, -ο [αρχ] αυτός που έχει από τη φύση του άσχημη όψη. κακοφτειαγμένος ΣΥΝ. άσχημος ΑΝΓ όμορφος, καλοφτειαγμέ- νος — **δύσμορφα** επίρρ. **δυσνόητος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που γίνεται κατανοητός με δυσκολία:

χωρίο / ταινία συν. ακαταλαβίστικος, στρυφνός, σκοτεινός λντ ευνόητος, εύληπτος, σαφής Επίσης (καθημ.) δυσκολονόητος 11710] — δυσνόητα επίρρ.

δυσοίωνος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που προοιωνίζεται κακή έκβαση, που δεν αφήνει περιθώρια για θετικές εξελίξεις: ~ *προβλέψεις / προφητείες* συν ζοφερός, δυσμενής αντ ευοίωνος. — **δυσοίωνα** επίρρ. **δυσοσμία** (η) [αρχ.] {δυσοσμιών} **1.** η έντονα έως ανυπόφορα δυσάρεστη οσμή: *η ~ των σκουπιδιών/ από τη σήψη τροφίμων/ τού κλειστού* δωματίου συν δυσωδία, βρόμα, κακοσμία, (οικ.) μπόχα αντ ευοσμία, ευωδία, άρωμα 2. δυσάρεστη οσμή προερχόμενη από τις φυσικές κοιλότητες (λ.χ. στόμα) ή ορισμένα τμήματα τού σώματος (μασχάλες, πόδια), η οποία οφείλεται συνήθ σε ελλιπή αγωγή υγιεινής: *η ~ τού ιδρώτα* συν κακοσμία. — **δύαοσμος,** -η, -ο [αρχ.]. **δυσουρία** (η) [αρχ] {χωρ πληθ { ιατρ επώδυνη δυσχέρεια κατά την ούρηση. **δυσπαρευνία** (η) {χωρ πληθ } ΙΑΤΡ η παθολογική κατάσταση κατά την οποία η συνουσία είναι επώδυνη ή δυσχερής για τη γυναίκα λόγω ψυχολογικών ή οργανικών αιτίων.

Ιετυμ < αρχ *δυσπάρευνος*< *δυσ-* + *πάρε υ νος* «ομόκλινος, σύζυγος»

παρ(α)- + *-ευνος*< *εύνή* «κρεβάτι». Η λ. είναι ελληνογενής ξέν. όρ ,

δύσκολο- / δυσκολό- α' συνθ

δυσκολο-απόδεικτος, -η, -ο δυσκολο-διάβαστος, -η, -ο δυσκολο-νόητος, -η, -ο **δυσκολο-πρόφερτος, -η, -ο**

δυσκολο-βάσταχτος, -η, -ο δυσκολο-θεράπευτος, -η. -ο δυσκολό-πιστος, -η, -ο **δυσκολο-χτένιστος, -η, -ο**

νεολατ. dyspareunia].

δύσπεπτος, -η. -ο (τροφή) που χωνεύεται με δυσκολία ΣΥΝ δυσκολοχώνευτος. βαρύς ΑΝΙ εύπεπτος.

[ετυμ αρχ. < δυσ- + *πεπτός* < *πέσσω* «χωνεύω», βλ. κ. *πέψη].* **δυσπεψία** (η) [μτγν) |χωρ πληθ.} ιαιρ η κακή λειτουργία τού πεπτικού συστήματος και οι συνακόλουθες δυσχέρειες που προκαλεί κατά την πέψη αντ ευπεψία. **δυσπιστία** (η) {μτγν.] Ιχωρ. πληθ.} **1.** η δυσκολία να πιστέψει κανείς (κάποιον), η επιφυλακτικότητα με την οποία αντιμετωπίζει κανείς (μια πληροφορία, ένα πρόσωπο, μια εξέλιξη κ.λπ.) *εκφράζω ~ για τις κυβερνητικές εξαγγελίες* 2. *πρόταση δυσπιστίας* η πρόταση ορισμένου αριθμού βουλευτών (τής συμπολίτευσης, τής αντιπολίτευσης ή ανεξαρτήτων) για άρση τής εμπιστοσύνης από την κυβέρνηση συνολικά ή από ένα ή περισσότερα μέλη της συν πρόταση μομφής, **δύσπιστος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που με δυσκολία πιστεύει και εμπιστεύεται τους άλλους: ~ *άνθρωπος* ΣΥΝ καχύποπτος ΑΝΙ εύπιστος 2. αυτός που φανερώνει επιφυλακτικότητα για την αλήθεια ή την ισχύ (ισχυρισμού, άποψης κ.λπ.): ~ *β/^έμμα* αντ εύπιστος — **δύ- σπιατα** επίρρ

δυσπιστώ ρ αμετβ [μτγν] {δυσπιστείς... · μόνο σε ενεστ κ. παρατ.} (+σε) δυσκολεύομαι να πιστέψω και να εμπιστευθώ (κάποιον/ κάτι): - στα *λόγια των πο/.ιτικών* / στις *διαφημίσεις* ΑΝΤ ευπιστώ **δυσπλασία** (η) {δυσπλασιών} ιατρ παραμορφωτική ανωμαλία στην ανάπτυξη κυττάρων, ιστών ή οργάνων λόγω διαταραχής τής εμβρυογένεσης.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. dysplasia], **δύσπνοια** (η) {χωρ πληθ } ΙΑΤΡ αίσθημα αναπνευστικής δυσφορίας, το οποίο συνοδεύεται από μεταβολές τής συχνότητας και τού ρυθμού των αναπνών. — **δυσπνοϊκός,** -ή, -ό [μτγν.].

[ειυμ αρχ. < *δύσπνοος* < *δυσ-* + *-πνοος* < *πνοή*. Η λ. πέρασε και σε ξέν γλώσσες, πβ. αγγλ dyspnoea, γαλλ. dyspnSe κ.ά] **δυσπραγία** (η) {χωρ. πληθ.} η έλλειψη άνεσης και ευρωστίας στο βιοτικό επίπεδο, η κατάσταση στενότητας και δυσχερειών *οικονομική* ~ — **δυσπραγώ** ρ [αρχ.] {-είς.

[ΕΤΥΜ μτγν. < αρχ *δυσπραγώ (-έω)* (υποχωρητ.) < *δυσ-* + *-πραγώ* < θ. *πραγ-*. πβ παρακ. *κέ-πραγ-α* τού ρ. *πράττω).* **δυσπροσάρμοστος,** -η, -ο αυτός που δεν προσαρμόζεται εύκολα σε μια κατάσταση αντ ευπροσάρμοστος

δυσπρόσβλητος, -η, -ο αυτός που προσβάλλεται με δυσκολία από εξωτερική επίδραση: - *στις ασθένειες* λντ' ευπρόσβλητος.

[ΕΤΥΜ μτγν. < <5υσ- + *-πρόσβλητος* < *προσβάλλω]* **δυσπροσιο** (το) {δυσπροσίου} χημ μεταλλικό στοιχείο αργυρόλευκου χρώματος, σκληρό, χημικά δραστικό και δύστηκτο, το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως στην πυρηνική τεχνολογία (βλ. κ λ *περιοδικός,* πιν).

[ετυμ Ελληνογενής ξέν. όρ , < νεολατ. dysprosium < μτγν *δυσπρόσιτος,* επειδή το στοιχείο αυτό δεν απομονώνεται εύκολα] **δυσπρόσιτος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός τού οποίου η προσέγγιση είναι δύσκολη, που δεν γίνεται προσιτός με ευκολία. ~ *περιοχή*]| (μτφ.) ~ *άνθρωπος* λντ προσιτός, **δυσπρόφερτος,** -η. -ο [1819] κ. (καθημ.) **δυσκολοπρόφερτος** (για φθόγγους, λέξεις, γλωσσικά στοιχεία) αυτός που παρουσιάζει ιδιαίτερη δυσκολία στην προφορά του ~ *λέξη / σύμπλεγμα συμφώνων.* Επίσης (καθημ.) **δυσκολοπρόφερτος.**

δυσσέβεια (η) {-ας κ. -είας | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η έλλειψη σεβασμού (συνήθ προς τον Θεό) συν ασέβεια αντ ευσέβεια —**δυσσεβής,-ής.** -ές (αρχ-J.

[ετυμ αρχ < *δυσσεβής*< *δυσ-* + *-σεβής*< *σέβας].* **δύστηκτος,** -η. -ο αυτός που τήκεται με δυσκολία, που δεν λειώνει εύκολα: ~ *μέταλλα* αντ εύτηκτος.

[ετυμ. αρχ. < δυσ- + *-τηκτος*< *τήκω* «λειώνω»], **δύστηνος,** -ος, -ο (αρχαιοπρ) δυστυχής, άτυχος: ~ *μοίρα.*

[ετυμ. αρχ. < **δύσ-στάνος* «αυτός που βρίσκεται σε δύσκολη θέση»

δυσ- + **στάνος* < θ στα- τού ρ. *ϊ-στα-μαι / ϊ-στη-μι,* βλ λ ίσταμαι] **δυστοκία** (η) {δυστοκιών} **1.** ιατρ δυσκολία κατά την πορεία τού τοκετού 2. (μτφ) αργοπορία και δυσχέρεια δυσκολία στην πορεία ολοκλήρωσης μιας διαδικασίας: *μεγόίλη ~ στη λήψη αποφάσεων* || *φραστική* — **δύατοκος,** -η, -ο [αρχ]

[ετυμ αρχ. < *δύστοκος* < *δυσ-* + *τόκος* (βλ λ)]. **δυστονία** (η) {χωρ πληθ.} ιατρ νευρολογική διαταραχή που χαρακτηρίζεται από ισχυρούς ακούσιους μυϊκούς σπασμούς, οι οποίοι προκαλούν την επώδυνη καθήλωση τού σώματος σε ορισμένη στάση. [είυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ dystonia], **δυστροπία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ } συμπεριφορά που προκαλεί προβλήματα στους άλλους, ο άσχημος τρόπος αντίδρασης σε κάτι ΣΥΝ κακοτροπία.

δύστροπος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που με τη συμπεριφορά του προκαλεί δυσκολίες και προβλήματα στο περιβάλλον του: ~ *χαρακτήρας / άνθρωπος / παιδί* || *μετά την αρρώστια έγινε πολύ* ~ ΣΥΝ ανάποδος, δύσκολος, ιδιότροπος, στριμμένος, στρυφνός ανγ καλότροπος, προσηνής, βολικός. — **δύστροπα** / **δυατρόπως** [μτγν.] επίρρ. **δυστροπώ** ρ αμετβ {δυστροπείς . | δυστρόπησα} **1.** συμπεριφέρομαι με άσχημο τρόπο 2. προβάλλω αντιρρήσεις, αντιδρώ αρνητικά: *δυ- στροπεί κάθε φορά που πρέπει να πληρώσει.* **δυστροφία** (η) [I8871 {χωρ πληθ.} ιατρ διαταραχή στην ανάπτυξη, που οφείλεται σε ελλιπή διατροφή ιστού, οργάνου ή και ολόκληρου τού οργανισμού, με τις συνακόλουθες αλλοιώσεις — **δυστροφικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ . < νεολατ. dystrophia], **δυστύχημα** (το) [αρχ.] {δυστυχήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** κάθε κακή στιγμή, απρόσμενη συμφορά ή δυσάρεστη εξέλιξη 2. (ειδικότ.) σοβαρό και απρόοπτο συμβάν, συνήθ. με τα μέσα μεταφοράς, που έχει ως αποτέλεσμα τον σοβαρό τραυματισμό και την απώλεια ανθρώπινων ζωών: *αυτοκινητικά / αεροπορικό* ~ || *τραγικό* ~ ΣΥΝ ατύχημα, κακό, συμφορά · **3.** η ιδιαίτερα δυσάρεστη, οδυνηρή πτυχή ενός γεγονότος· το - *είναι ότι με τον θάνατό του Οα μείνουν αβοήθητοι η γυναίκα* του *και τα παιδιά του* || *τι ~ να πεθάνει τόσο νέος!* ΣΥΝ πλήγμα, συμφορά, χτύπημα ΑΝΤ ευτύχημα ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ατύχημα.* **δυστυχής,** -ής. -ές {δυστυχ-ούς | -είς (ουδ. -ή) δυστυχέστ-ερος, -ατος} δυστυχισμένος (βλ λ.): ~ *και περίλυπος.* Επίσης δύστυχος, -η, -ο [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες. συμπάθεια, τύχη, φτώχια.*

[ΕΤΥΜ αρχ < δυσ- + *-τυχής,* βλ. λ *δυστυχώ],* **δυστυχία** (η) [αρχ] {δυστυχιών} **1.** το βαρύ πλήγμα, η συμφορά: είναι ~ *να ζεις σε μια χώρα όπου το κράτος δεν σέβεται τον πολίτη* ΣΥΝ. κακοτυχία, ατυχία, συμφορά, κακό 2. (ειδικότ.) η στερημένη από χαρά και ευτυχία ζωή(λόγω οικονομικής ανέχειας, οδυνηρών συμβάντων κ λπ.): *έζησε μέσα στη* ~ [| *μέρες δυστυχίας* ΑΝΙ ευτυχία, **δυστυχισμένος,** -η, -ο **1.** αυτός που ζει μέσα στη δυστυχία, που στερείται κάθε χαρά και ευτυχία: ~ *άνθρωπος / ύπαρξη / πλάσμα* ΣΥΝ (λαϊκ.-εμφατ.) συφοριασμένος, (αρχαιοπρ.) δύστηνος, (λόγ.) δύσμοιρος. (λαϊκ.) κακορίζικος, κακόμοιρος ΑΝΤ ευτυχισμένος 2. (για την έκφραση συμπάθειας) αυτός που προκαλεί λύπηση, που αξίζει συμπάθεια: *τι να σου κάνει ο* ~ με *όλα αυτά που* του *έτυχαν;* ΣΥΝ δυστυχής, καημένος, φουκαράς, κακομοίρης, (οικ.) καψερός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *συμπάθεια.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. τού μεσον *δυστυχίζω* < αρχ. δυστυχώ].

δυστυχισμένος - δυστυχής - δύστυχος, κακόμοιρος - κακομοίρης. Παράλληλα προς το **δυστυχισμένος,** που χρησιμοποιείται διαπιστωτικά / περιγραφικά από τον ομιλητή για να δηλωθεί η κακή κατάσταση (συμφορά) κάποιου, τα **δυστυχής** (σε λογιότερο ύφος) και **δύστυχος** (σε απλό, καθημερινό ύφος) δηλώνουν τη **συμπάθεια** τού ομιλητή προς κάποιον που πάσχει Σημασιολογική διαφορά υπάρχει και μεταξύ των λ **κακόμοιρος** *και* **κακομοίρης:** η πρώτη δηλώνει περιγραφικά την κακή κατάσταση (*κακόμοιρος* δυστυχισμένος), ενώ η *δεύτερη* εκφράζει συμπάθεια (*κακομοίρης* = δύστυχος / δυστυχής) -* *συμπάθεια*

δύστυχος, -η, -ο > δυστυχής

δυστυχώ ρ. αμετβ. (αρχ **]** {δυστυχείς... **[** δυστύχησα} **1.** υφίσταμαι βάσανα και ταλαιπωρίες, με βρίσκουν συμφορές ΣΥΝ κακοτυχώ, υποφέρω, πάσχω, βασανίζομαι, ταλαιπωρούμαι 2. (ειδικότ.) στερούμαι των αναγκαίων, βρίσκομαι σε κατάσταση οικονομικής εξαθλίωσης ΣΥΝ (λόγ.) δυσπραγώ, πένομαι

[ΕΤΥΜ. < αρχ. δυστυχώ *(-έω)* < *δυστυχής* < *δυσ-* + *-τυχής,* από το θ. τού αορ β' ε-τυ^-ονΜρ *τυγχάνω)]* **δυστυχώς** επίρρ [αρχ.] **1.** (για τον σχολιασμό γεγονότος) για κακή τύχη. αντίθετα προς το επιθυμητό αποτέλεσμα: ~ δεν' *κατάφερε να τελειώσει το σχο*λείο ΑΝΤ ευτυχώς 2. (ως ελλειπτική μονολεκτική απάντηση) προς μεγάλη μου λύπη, αντίθετα προς αυτό που θα ήθελα (να είχε συμβεί): - *Θα έρθεις μαζί μας: —-/* (δεν θα μπορέσω να έρθω) || *-Είναι αλήθεια ότι πέθανε,* - (είναι αλήθεια), **δυσφαγία** (η) [1879] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ η δυσκολία στην κατάποση των τροφών

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. dysphagiel. **δυσφήμηση** [1871] κ. **δυσφήμιση** (η) [1782] j-ης κ -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. η αμαύρωση τής εικόνας, τής φήμης, τής υπόληψης (κάποιου): *οι φήμες που κυκλοφόρησαν εις βάρος* του *είχαν ως αποτέλεσμα την επαγγε/^ματική του δυσφήμηση* ΣΥΝ διασυρμός, κακολο- γία, διαβολή, διαπόμπευση, συκοφαντία 2. ΝΟΜ το αδίκημα που συνεπάγεται η παραπάνω πράξη (βλ. λ *συκοφαντικός).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαφήμιση.*

[ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. diffamationi, **δυσφημίζω** ρ. μετβ. [1782] {δυσφήμισ-α. -τηκα. -μένος} δυσφημώ (βλ.λ)

δυσφημιστικός, -ή. -ό αυτός που συνιστά δυσφήμηση ή αποσκοπεί σε αυτήν: ~ *διαδόσεις / σχόλια / άρθρα / δημοσιεύματα.* — **δυσφημιστικά** επίρρ.

δυσφημώ ρ. μετβ. {δυσφημείς... | δυσφήμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} βλάπτω, αμαυρώνω την καλή εικόνα, το καλό όνομα, τη φήμη κάποιου, *η κακή συμπεριφορά των μαθητών δυσφημεί το σχολείο τους* || ~ *τη χώρα / την εταιρεία* ΣΥΝ εκθέτω, διασύρω. ΣΧΟΜΟ λ. *διαφήμιση*

[ΕΤΥΜ < αρχ. *δυσφημώ (-έω)* < *δύσφημος* < δυσ- + *-φημος* < *φήμη).* **δυσφορία** (η) {χωρ πληθ } **1.** αίσθημα δυσαρέσκειας και έντονης ενόχλησης από συγκεκριμένη αιτία: *η αύξηση τής τιμής των καυσίμων προκάλεσε τη λαϊκή* ~ || *αίσθημα / κύμα δυσφορίας* || *εκφράζω τη* ~ μου ΣΥΝ απαρέσκεια, δυσανασχέτηση ΑΝΙ ευφορία 2. ελαφράς μορφής αδιαθεσία τού οργανισμού, που χαρακτηρίζεται από αυξημένη νευρικότητα, δύσπνοια και ταραχή — **δασφορώ** ρ. [αρχ.] {-είς ..}.

[ΕΤΥΜ αρχ. < *δυσφορώ (-έω)* < *δυσ-* + *-φορώ* < *φέρω].* **δυσφράδεια** (η) {χωρ. πληθ } ΙΑΤΡ δυσχέρεια στην προφορά και την άρθρωση των λέξεων.

[ΕΤΥΜ μεσν. < *δυσφραδής* < *δυσ-* + *-φραδής* < *φράζω* «μιλώ, εκφράζομαι» (βλ. κ. *φράση)].* **δυσφωνία** (η) [μτγν.] {χωρ πληθ.} ΙΑΤΡ διαταραχή τής φυσιολογικής φωνητικής λειτουργίας κατά την παραγωγή τής φωνής, **δυσχεραίνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {δυσχέραν-α. -θηκα} κάνω (κάτι) δυσχερές· *οι κακές καιρικές συνθήκες δυσχεραίνουν την έξοδο προς την*

ύπαιθρο || η αδιαλλαξία τής μίας πλευράς δυσχεραίνει την πρόοδο των διαπραγματεύσεων Συν δυσκολεύω. **–δυαχέρανση** (η) [μτγν.]. **δυσχερανπκός,** -ή, -ό (μτγν] **δυσχέρεια** (η) [αρχ] {δυσχερειών} **1.** η διαταραχή τής ομαλής ροής των πραγμάτων. ~ *στην ομιλία / στην επίλυση προβ/βήματος* ΣΥΝ κώλυμα 2. η δύσκολη κατάσταση *αντιμετωπίζει οικονομικές* ~ ΣΥΝ (λαϊκ.) ζόρι, στρύμωγμα αντ ευχέρεια, ευκολία **δυσχερής,** -ής, -ές {δυσχερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· δυσχερέστ-ερος, -ατος} αυτός που χαρακτηρίζεται από αυξημένο βαθμό δυσκολιών και προβλημάτων: *βρίσκεται σε ~ θέση / κατάσταση* ΣΥΝ δύσκολος, (οικ.) ζόρικος, (λόγ.) χαλεπός – **δυσχερώς** επίρρ. [αρχ.]. ^σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες. εύκολος.*

[πτυμ αρχ , αβεβ. ετύμου. πιθ < *δυσ-* + *-χερής* < *χείρ* «χέρι», αν και τα σύνθετα τής λ. *χείρ* εμφανίζουν θ. *-χειρ-*, π.χ. *πρό-χειρος, επιχειρώ* κ.τ.ό. ϊτην περίπτωση αυτή η λ. *δυσ-χερής* θα σήμαινε αυτόν που είναι δύσκολο να χειριστεί κανείς!, **δύσχρηστος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν είναι εύκολος στη χρήση του: ~ *συσκευή / μηχάνημα* αντ εύχρηστος 2. αυτός που χρησιμοποιείται σπάνια, που δεν προσφέρεται για συχνή χρήση - *όρος ι λέξη* αντ εύχρηστος – **δύσχρηστα** επίρρ., **δυσχρηατία** (η) [μτγν.I [ΕΤΥΜ αρχ. < δυσ- + *χρηστός* < *χρώμαι* «χρησιμοποιώ»], **δυσχρωματοψία** (η) [1883 | {χωρ πληθ.} ιατρ κάθε διαταραχή τής όρασης, που συνδέεται με δυσκολία στη διάκριση ορισμένων χρωμάτων

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν όρ , < γαλλ. dyschromatopsie]. **δυσχρωμία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ ανωμαλία στη χρωστική τού δέρματος.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ , < νεολατ dyschromia], **δυσώδης,** -ης. -ες {δυσώδ-ους | -εις (ουδ -η), -ών δυσωδέστ-ερος, -ατος} αυτός που χαρακτηρίζεται από δυσάρεστη οσμή· ~ *αναθυμιάσεις* συν δύσοσμος, βρομερός λντ ευώδης, εύοσμος. – **δυσωδώς** επίρρ. « ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες, οσμή.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < δυσ- + *-ώδης* (βλ.λ.)]. **δυσωδία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** άσχημη και ανυπόφορη μυρωδιά ΣΥΝ κακοσμία, δυοσοσμία, αποφορά, (καθημ.) βρόμα, μπόχα· φρ (εμφατ.) ***βρόμα και δυσωδία*** βλ. λ. *βρόμα* 2. (μτφ) ηθική βρομιά, εξαθλίωση των ηθών. ηθική κατάπτωση *η ~ μιας υπόθεσης κρατικής διαφθοράς* ΣΥΝ ανηθικότητα. ΣΧΟΛΙΟ λ *βρόμα.*

(ΕΙΥΜ αρχ. < *δυσώδης* (βλ.λ)]. **δυσώνυμος,** -η, -ο (λόγ) αυτός που έχει βγάλει κακό όνομα και φήμη, που προκαλεί αποτροπιασμό και στο άκουσμα μόνο τού ονόματός του· ~ *οίκος* συν κακόφημος. – **δυσωνύμως** επίρρ.

[ετυμ αρχ. < <5υσ- + *-ώνυμος* (με έκταση φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα,* αιολ τ. τής λ *όνομα]* **δύτης** (ο) {δυτών}, **δύτρια** (η) {δυτριών} **1.** πρόσωπο που καταδύεται, που βουτάει κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας συν (λαϊκ.) βουτηχτής 2. (ειδικότ.) πρόσωπο ειδικευμένο σε υποβρύχιες καταδύσεις, το οποίο με τη βοήθεια ειδικής εξάρτυσης μπορεί να παραμεί- νει για αρκετό χρονικό διάστημα κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας (για την αναζήτηση και ανάσυρση αντικειμένων από τον βυθό, για υποβρύχιες επιχειρήσεις, ωκεανογραφικές έρευνες κ ά): *ερασιτέχνης / επαγγελματίας* ~ || *σχολή δυτών* || *νόσος των* Ιετυμ. αρχ. < *δύω].*

Δυτικές Ινδίες (οι) {Δυτικών Ινδιών} (αγγλ West Indies) αρχιπέλαγος τού Δ. Ατλαντικού Ωκεανού, που εκτείνεται Α. από τον Κόλπο τού Μεξικού ώς τη Βενεζουέλα περικλείοντας την Καραϊβική Θάλασσα και περιλαμβάνει τις Μπαχάμες, τις Μεγάλες Αντίλλες, τις Μικρές Αντίλλες και τις Ολλανδικές Αντίλλες **Δυτική Γερμανία** (η) (καθημ-παλαιότ) το τμήμα τής Γερμανίας που βρισκόταν στη σφαίρα επιρροής των Αμερικανών, Βρετανών και Γάλλων μετά τον διαμελισμό της το 1949 και αποτέλεσε. ανεξάρτητο κράτος με την επίσημη ονομασία «Ομοσπονδιακή Δημοκρατία τής Γερμανίας» (γερμ Bundesrepiiblik Deutschland) μέχρι την επανένωση τής χώρας το 1990 (βλ. κ. λ. *Γερμανία).* – **Δυτικοψερμανός** (ο). **Δυτι- κοψερμανή** κ **Δυτικοψερμανίδα** (η), **δυτικογερμανικός,** -ή. -ό.

[ετυμ Βλ. λ. *Γερμανία]*

Δυτική Σαχάρα (η) (αραβ. Sahara al-garbiya) περιοχή τής ΒΔ. Αφρικής, πρώην ισπανικό προτεκτοράτο, που πέρασε στην κυριαρχία τού Μαρόκου και αποτελεί αντικείμενο σύγκρουσης τού Μαρόκου με το τοπικό ανταρτικό κίνημα Πολισάριο [ετυμ Βλ λ. *Σαχάρα].* **δυτικιστής** (ο), **δυτικίστρια** (η) {δυτικιστριών} **1.** ο δυτικόφιλος (βλ.λ.) 2. ισχ ο οπαδός ιστορικοφιλοσοφικού ιδεολογικού ρεύματος που διαμορφώθηκε στη Ρωσία στις αρχές τού 19ου αι., υποστηρίζοντας τη στροφή στον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό κατ' αντιδιαστολή προς τους σλαβόφιλους (βλ λ) – **δυτικισμός** (ο) [1831J **δυτικοευρωπαϊκός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Δυτική Ευρώπη: ~ *πολιτισμός / χώρες* 2. ***Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ)*** ένωση ευρωπαϊκών κρατών με κυριότερη αποστολή της την υποχρέωση πα- ροχής βοήθειας σε περίπτωση επίθεσης κατά τής Ευρώπης και τη διατήρηση τής ειρήνης και τής ασφάλειας στην Ευρώπη. – **δυτικοευρωπαϊκά** επίρρ.

δυτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που βρίσκεται στη δύση ή είναι προσανατολισμένος προς τη δύση: *τα Επτάνησα* βρίσκονται *στη ~ Ελ?λδα || η - Μακεδονία / Θράκη || - πτέρυγα / παράλια / επαρχίες / προάστια / συνοικίες || στα δυτικά* (στη δύση) λντ ανατολικός· φρ. ***Δυτική Εκκλησία*** η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία κατ' αντιδιαστολή προς την Ορθόδοξη Ανατολική 2. αυτός που προέρχεται από τη δύση· ~ *άνεμος / προέλευση* 3. πολιτ (παλαιότ.) αυτός που σχετίζεται με τις χώρες τής Δύσης (που έχουν κοινοβουλευτική δημοκρατία, κατ' αντιδιαστο λή προς τις κομουνιστικές) και τον πολιτισμό τους: ~ *πολιτισμός / κ*υ-βερνήσεις / πο/.ιτική / τρόπος σκέψης* **4.** ***Δυτικοί*** (οι) οι κάτοικοι τής Δ Ευρώπης και τής Β. Αμερικής ως οι περισσότερο οικονομίκοκοινω- νικά ανεπτυγμένοι κάτοικοι τού πλανήτη και οι κυβερνήσεις τους: *οι συχνά δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις ιστορικές ρίζες των βαλκανικών προβλημάτων* – **δυτικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ αρχ., αρχική σημ «ικανός να βυθιστεί, να βουτήξει». < *δύτης*

δύω Η σημερινή σημ. (κατ'αντιδιαστολή προς το *ανατολικός)* είναι μτγν. και αντικατέστησε το αρχ. επίθ. δυσμικός. Οι πολιτικές σημ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού αγγλ western], **δυτικότροπος,** -η, -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από τον δυτικοευρωπαϊκό τρόπο και ύφος ~ *μουσική σύνθεση / ζωγραφική* 2. αυτός που θυμίζει τη Δυτική Ευρώπη και τους Δυτικοευρωπαίους: *- νοοτροπία* – **δυτικότροπα** επίρρ. **δυτικόφιλος,** -η, -ο ο υποστηρικτής τού δυτικού τρόπου ζωής. σκέψης και διακυβέρνησης ΣΥΝ δυτικιστής -- **δυτικοφιλία** (η), **δύω** ρ. αμετβ. [έδυσα} **1.** (για τον Ήλιο και τα ουράνια σο>ματα) φαίνομαι να κινούμαι προς το δυτικό σημείο τού ορίζοντα, να παίρνω καθοδική κλίση: ο *ήλιος / το φεγγάρι δύει* ΣΥΝ βασιλεύω ΑΝΤ ανατέλλω 2. (μτφ.) διαγράφω φθίνουσα πορεία, χάνοντας την αρχική μου λάμψη και ευρωστία· παρακμάζω: το *άστρο μου δύει || η δόξα τής Αθήνας έδυσε μετά τον Πε?^οπονννησιακό Πόλεμο* ΣΥΝ. φθίνω, (καθημ.) ξεπέφτω

[ΕΙΥΜ αρχ . αβεβ ετύμου, πιθ. < *δυσ-ω* (με αποβολή τού ενδοφωνη- εντικού -σ-). μηδενισμ. βαθμ. τού Ι Ε. *deus- «βυθίζομαι, βουλιάζω»,* πβ. σανσκρ upS-du- «εν-δύομαι», ίσως και dosa «βράδυ». Σε αυτή την περίπτωση το ρ *δύω* πιθ. συνδ. με αρχ *δείελος* «δειλινό» (βλ. λ. *δειλή).* Ομόρρ. *δύ-της. δυ-τικός, δύ-σις (-η), έν-δύω* κ τ ό]

Δ.Χ. Δημοσίας Χρήσεως.

δω (να/θα) ρ. -► βλέπω

'δώ επίρρ. * εδώ

δώδεκα (το) {άκλ.} **1.** έντεκα συν ένα. ο αριθμός 12 **2.** (ως επίθ **)** αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 12: ~ Απόστολοι / *ώρες / λεπτά* (βλ. λ. *αριθμός,* ΠίΝ)

[ΕΤΥΜ αρχ. < **δΓώ-δεκα*< **δΓω-* (> *δύο,* βλ.λ.) + *δέκα,* με τη σημ 2 + - 12].

δωδεκάδα (η) [αρχ.] σύνολο αποτελούμενο από δώδεκα μέλη: *μια ~ ποτήρια / αβγά* ΣΥΝ (λαϊκότ) ντουζίνα, **δωδεκαδακτυλίτιδα** (η) [1861 [{χωρ. πληθ } ΙΑΤΡ οξεία ή χρόνια φλεγμονή τού δωδεκαδακτύλου [ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από γαλλ duodenitej **δωδεκαδάκτυλο** (το) [δωδεκαδακτύλου | χωρ. πληθ } ΑΝΑΤ το πρώτο ακίνητο τμήμα τού λεπτού εντέρου σε σχήμα πετάλου, μήκους 25- 30 εκατοστών, που συγκρατείται στο πίσω τοίχωμα τής κοιλιάς· *έλκος τού* ~ – **δωδεκαδακτυλικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ < μτγν. *δωδεκαδάκτυ/.ος (έκφυσις),* επειδή έχει μήκος δώδεκα δακτύλων, λ. που μαρτυρείται σε γιατρούς τής ελληνιστικής εποχής]. **Δωδεκάδελτος** (η) [μεσν] {Δωδεκαδέλτου} η κωδικοποίηση του Ρωμαϊκού Δικαίου που έγινε το 451 π.Χ σε δώδεκα δέλτους (πίνακες) με την οποία χειραφετήθηκαν οι πληβείοι, **δωδεκάεδρος,** -η, -ο [αρχ.] ΜΑΘ **1.** αυτός που έχει δώδεκα έδρες

δωδεκάεδρο (το) {δωδεκαέδρ-ου | -ων} το στερεό σώμα που έχει δώδεκα έδρες

δωδεκαετής, -ής, -ές [μτγν.] {δωδεκαετ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει ηλικία ή διάρκεια δοόδεκα ετών: ο *Ιησούς ~ στον ναό* ΣΥΝ. δωδεκάχρονος, δωδεκάρης. ΣΧΟΛΙΟ λ *-ης, ης, -ες.* **δωδεκαετία** (η) [μτγν] [δωδεκαετιών} χρονικό διάστημα δώδεκα ετών.

δωδεκαήμερο [μεσν.] κ. (λαϊκ.) **δωδεκάμερο** (το) [δωδεκαημέρ- ου | -ων} 1. το χρονικό διάστημα των δώδεκα ημερών 2. (ειδικότ.) το χρονικό διάστημα που χωρίζει τα Χριστούγεννα από τα Θεοφάνια. Επίσης **Δωδεκάμερα** (τα) (σημ. 2) **δωδεκάθεο** (το) [μτγν.] [δωδεκαθέου | χωρ. πληθ.} ΜΥΘΟΛ (περιλη- πτ.) οι δώδεκα θεοί τού αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού κόσμου

ΔΩΔΕΚΑΘΕΟ

Ελλάδα	**Ρώμη**	
Ζευς / Δίας	Jupiter	βασιλιάς των θεών, πατέρας θεών και ανθρώπων
Ήρα	Juno	σύζυγος τού Δία, προστάτιδα τού γάμου
Αθηνά	Minerva	θεά τής σοφίας και των τεχνών και προστάτιδα τής αρχαίας πόλεως των Αθηνών
Απόλλων	Apollo	θεός τού φωτός, τής μουσικής, τής μαντικής και τής παγκόσμιας αρμονίας
Αρης	Mars	θεός τού πολέμου
Αρτεμις	Diana	θεά τής άγριας φύσης και τού κυνηγιού
Αφροδίτη	Venus	θεά τής ομορφιάς και τού έρωτα
Ποσειδών		θεός τής θάλασσας, το)ν πηγών, των ποταμών και γενικότ τού υγρού στοιχείου
Ήφαιστος	Vulcanus	θεός τής φωτιάς και τής μεταλλουργίας
Δήμητρα	–	θεά των δημιουργικών δυνάμεων τής γης και προστάτιδα τής γεωργίας
Ερμής	Mercurius	αγγελιαφόρος των θεών, προστάτης τού εμπορίου και ψυχοπομπός
Εστία	Vesta	θεά τής οικογενειακής εστίας

δωδεκαμελής, -ής. -ές [μτγν.] [δωδεκαμελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός

που αποτελείται από δώδεκα μέλη: ~ συμβούλιο σχολιο λ *-ης, -ης, -ες.*
δωδεκαμερής, -ής,-ές [μτγν] {δωδεκαμερ-ούς | -είς (ουδ -ή)} αυτός που απαρτίζεται από δώδεκα μέρη. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες* **δωδεκάμηνος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που διαρκεί δώδεκα μήνες: ~ *θητεία* 2. ***δωδεκάμηνο*** (το) {δωδεκαμήν-ου j -ων} χρονικό διάστημα δώδεκα μηνών, ενός έτους.
Δωδεκάνησα (τα) {Δωδεκανήσων} **1.** νησιωτικό συγκρότημα στο ΝΑ. τμήμα τού Αιγαίου Πελάγους, το οποίο επανήλθε στην ελληνική επικράτεια από το 1948 **2.** ***νομός Δωδεκανήσου*** νομός τού ΝΑ. Αιγαίου Πελάγους, που περιλαμβάνει τα νησιά Αστυπάλαια. Κάλυμνο, Κάρπαθο, Κάσο. Κω, Λειψούς, Λέρο. Μεγίστη (Καστελόριζο), Νίσυρο, Πά- τμο, Ρόδο, Σύμη, Τήλο και Χάλκη με πρωτεύουσα τη Ρόδο — **Δωδε- κανήσιος** ίο), **Δωδεκανήσιαι** (η), **δωδεκανησιακός.** -ή, -ό.
[πτυμ Ο όρος άρχισε να χρησιμοποιείται από το 1908, όταν το κίνημα των Νεοτούρκων επιχείρησε να αφαιρέσει από τα νησιά τα προνόμια που τους είχαν παρασχεθεί το 1522 από τον σουλτάνο Σουλεϊ- μάν τον Μεγαλοπρεπή Προηγουμένως τα νησιά αποκαλούνταν *Σποράδες* ή *Προνομιούχοι Νήσοι τού Αρχιπελάγους]* **δωδεκάρης** (ο) Ιμεσν] {δωδεκάρηδες}. **δωδεκάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ } 1. πρόσωπο ηλικίας δώδεκα ετών συν δωδεκαετής, δωδεκάχρονος (βλ. λ *αριθμός,* πιν) 2. πρόσωπο που έχει δώδεκα επιτυχίες στον διαγωνισμό τού ΠΡΟ-ΠΟ: *κάθε ~ κερδίζει 500.000 δρχ.* **δωδεκάρι** (το) [μεσν.] {δωδεκαρ-ιού | -ιών} σύνολο δώδεκα ομοίων πραγμάτων: *έπιασε ~ στο ΠΡΟ-ΠΟ* (δώδεκα σημεία σωστών προγνωστικών)
δωδεκαριά (η) {χωρ. πληθ } στη φρ ***καμιά δωδεκαριά*** περίπου δώδεκα (βλ λ *αριθμός,* πιν).
[εγυμ. < *δώδεκα* + παραγ. επίθημα *-αριά)* **δωδεκατημόριο** (το) {δωδεκατημορί-ου [-ων} **1.** το ένα δωδέκατο (1/12) ενός συνόλου 2. οικον το ένα δωδέκατο των ετήσιων πιστώσεων τού προϋπολογισμού τού κράτους.
[ΕΤΥΜ < αρχ. *δωδεκατημόριον* < *δωδέκατος* + *μόριον].* **δωδέκατος,** -η (λόγ. -άτη), -ο [αρχ.] (επίσης γράφεται 12ος στην αραβική αρίθμηση, ΙΒ' ή ιβ' στην ελληνική και ΧΙΙ στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δώδεκα (12) **2. δωδέκατος** (ο) [δωδεκάτου) ο δωδέκατος μήνας τού έτους, ο Δεκέμβριος: σύμπτωση *να γεννηθεί στις 25/12 (εικοσιπέντε δωδεκάτου)* **3. δωδέκατη** (η) (α) η δωδέκατη ημέρα κάθε μήνα: *η Ί2η Ιουνίου είναι η επέτειος τού γάμου τους* (β) το μεσημέρι ή τα μεσάνυχτα. **~** *βραδινή / μεσημβρινή* **4. δω- δέκατο** (το) [δωδεκάτ-ου | -ων) καθένα από τα δώδεκα ίσα μέρη. στα οποία διαιρείται ένα σύνολο (βλ. κ λ. *αριθμός,* πιν). **δωδεκάφθογγος,** -η, -ο μους αυτός που σχετίζεται με το μουσικό σύστημα που πρότεινε ο συνθέτης Αρνολντ Σαίμπεργκ (A. Schonberg), το οποίο στηρίζει τη μουσική σύνθεση στην προεπιλογή μιας σειράς (βλ.λ): ~ *μουσική || ο συνθέτης αυτός χρησιμοποίησε το ~ σύστημα*]I *το έργο›* aurd *είναι* ~. Επίσης **δωδεκαφθογγικός,** -ή, -ό. **δωδεκάχρονος,** -η, -ο [μεσν j αυτός που έχει ηλικία ή διάρκεια δώδεκα ετών ΣΥΝ δωδεκαετής, δωδεκάρης.
Δωδώνη (η) κωμόπολη τής Ηπείρου στον νομό Ιωαννίνων, στην οποία υπήρχε, κατά την αρχαιότητα, σημαντικό μαντείο αφιερωμένο στον Δία και όπου σώζεται αρχαίο θέατρο. --- **Δωδωναίος** (ο), **Δωδωναία** (η), **δωδωναίος,** -α, -ο [αρχ [
[ετυμ αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. προελλην τοπωνύμιο (μη 1 Η.)} **δώθε** κ.
εδώθε επίρρ. (για τόπο) από αυτό το μέρος, από εδώ συν εδώθε, εντεύθεν φρ (α) ***πέρα-δώθε*** από τη μία ώς την άλλη πλευρά, πάνω-κάτω . *άρχισε να κόβει βόλτες* ~ (β) ***δώθε-κείθε*** από τη μία και από την άλλη πλευρά, από εδώ και από εκεί.
[ΕΤΥΜ < μεσν. *έδώθεν*< *εδώ* + *-θεν* (βλ.λ.)]. **δώμα** (το) {δώμ-ατος | -ατα, -άτων} μικρή κατασκευή που κτίζεται πάνω από τον τελευταίο όροφο οικοδομήματος (συνήθ πολυκατοικίας). [ΕΤΥΜ. < αρχ. *δώμα* < θ **dom-,* εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού δι- σύλλ. Ι Ε θ. ˣdema- «χτίζω - κατοικία», πβ. αρμ tun «σπίτι», γοτθ. timrjan «κατασκευάζω (συνήθ με ξύλο)», γερμ Zimmer «δωμάτιο», αγγλ limber «ξυλεία» κ.ά. Ομόρρ. *δέμ-ας, δόμ-ος, νεό-δμη- τος* κ ά] **δωμάτιο** (το) {δωματί-ου [-ων} **1.** καθένας από τους χώρους στους οποίους χωρίζεται το εσωτερικό ενός σπιτιού 2. (γενικότ.) διαίρεση τού χώρου στο εσωτερικό ενός κτηρίου, που περιβάλλεται ή απομονώνεται από τα υπόλοιπα τμήματά του: ~ *νοσοκομείου* συν αίθουσα, χώρος **3.** ενιαίος χώρος που χρησιμοποιείται ως κατάλυμα με την ανάλογη επίπλωση για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών: *ενοικιαζόμενα* ~ || ΙΟ ~ *208 ξενοδοχείου* || *κλείνω / κρατάω ένα ~ σε ξενοδοχείο* ΦΡ (α) ***μουσική δωματίου*** μουσική κατάλληλη για εκτέλεση σε χώρο μικρών διαστάσεων από ολιγάριθμο ορχηστρικό σύνολο *το πρόγραμμα μουσικής δωματίου περιελάμβανε το «Κουιντέτο τής πέστροφας» τού Σοΰμπερτ*(β) ***ορχήατρα δωματίου*** ορχήστρα που παίζει μουσική δωματίου (γ) ***θερμοκραaία δωματίου*** η θερμοκρασία που κανονικά έχει ένα δωμάτιο και η οποία δεν είναι ούτε ιδιαίτερα υψηλή ούτε ιδιαίτερα χαμηλή: *τα φάρμακα να φυ?λοσονται σε* —- (υποκ) **δωμάτιά- κι** (το), (μεγεθ.) **δωματιάρα** (η).
[ετυμ < αρχ *δωμάτιον,* αρχική σημ. «μικρό σπίτι», υποκ. τού *δώμα* (βλ.λ.). Η *μουσική δωματίου* αποδίδει το γερμ. Kammermusik. και η *ορχήστρα δωματίου* το γερμ. Kammerorchester] δωνω ρ. > δίνω
δωρεά (η) [αρχ] 1. η εκούσια αφιλοκερδής προσφορά συν δώρο. χάρισμα 2. (ειδικότ.) το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων (σε χρηματικά ποσά, ακίνητα κ.λπ.). τα οποία παρέχονται ως χορηγία για την εκτέλεση κοινωφελών έργων *κάνω ~ στο ελ? ·ηνικό Δημόσιο / σε φιλανθρωπικό ίδρυμα* || ο *ναός χτίστηκε από δωρεές ιδιωτών* |j *προσφέρω ως* ~ **3.** νομ σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (δωρητής) παρέχει στον άλλο συμβαλλόμενο (δωρεοδόχο) ένα περιουσιακό αντικείμενο χωρίς αντάλλαγμα **δωρεάν** επίρρ **1.** χωρίς πληρωμή ή αμοιβή: *δίνω / παίρνω κάτι* ~ ΣΥΝ. τζάμπα 2. (ως επίθ.) αυτός που παρέχεται, που διατίθεται χωρίς χρήματα, χωρίς να πληρώσει κανείς: ~ *εισιτήρια ί εξυπηρέτηση ί ταξίδι.* [ΕΤΥΜ αιτ. ενικού τού αρχ. *δωρεά,* που χρησιμοποιείται επιρρηματι- κούς ήδη από τον Ηρόδοτο] **δωρεοδόχος** (ο/η) [1854] πρόσωπο που δέχεται ή προς το οποίο απευθύνεται μια δωρεά.
[ΕΤΥΜ. < *δωρεά* + *-δόχος* < *δέχομαι*]. **δώρημα** (το) [αρχ.] {δωρήμ-ατος | -ατα. -άτων} οτιδήποτε δωρίζεται, χαρίζεται · *θείο* ~
δωρητήριο (το) {δωρητηρί-ου [-ων} ΝΟΜ το έγγραφο που πιστοποιεί μια δωρεά
δωρητής (ο) [μτγν]. **δωρήτρια** (η) {δωρητριών} πρόσωπο που κάνει δωρεά, προσφέρει ευεργεσία με τη βούληση του ΣΥΝ ευεργέτης, δωροδότης· ΦΡ ***δωρητής σώματος / οργάνων*** αυτός που δηλώνει επισή- μως ότι δέχεται να χρησιμοποιηθούν μετά τον θάνατό του όργανα τού σώματός του για μεταμοσχεύσεις **Δωριείς** (οι) {Δωριέων} ελληνικά φύλα που κατέβηκαν από τον Βορρά γύρω στον 12ο αι π Χ., καταλαμβάνοντας το μεγαλύτερο τμήμα τής Πελοποννήσου. τής Δ Ελλάδας και την Κρήτη [ετυμ < αρχ *Δωριείς,* εθνωνύμιο σε *-εύς (Δωριεύς),* αβεβ ετύμου, ίσως συνδ. με το ουσ *δόρυ,* δηλώνοντας τον πολεμικό λαό που το χρησιμοποιούσε στη μάχη, ενώ έχει προταθεί και η σύνδεση με το όν. τού μυθικού ιδρυτή τους *Δώρου* (βλ.λ.)}
δωρίζω ρ. μετβ Ιμεσν [{δώρισ-α. -τηκα (λόγ -θηκα), -μένος} προσφέρω (κάτι) ως δώρο ή ως δωρεά *δώρισε όλη την περιουσία του στο κράτθ€* συν δίνω, χαρίζω, προσφέρω, **δωρικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τους αρχαίους Δωριείς: - *γη / διάλεκτος / αποικία ί φύλα* 2. (μτφ) αυτός που ταιριάζει στο ύφος και στον χαρακτήρα των Δωριέων ~ *λιτότητα / σκληρότητα / απλότητα* συν σπαρτιάτικος 3. (ειδικότ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από λιτότητα και απλότητα - *μορφή* || ο *λόγος του ?ατός, απέριττος,* ~ συν λιτός, αυστηρός 4. ΑΡΧΑΙΟΛ αυτός που σχετίζεται με τον έναν από τους τρεις βασικούς αρχιτεκτονικούς ρυθμούς τής αρχαίας Ελλάδας (βλ. κ λ. *ιωνικός, κορινθιακός),* που χαρακτηρίζεται από την αυστηρότητα και την απλότητά του (με λιτές αυλακωτές ραβδώσεις, χωρίς στολίδια): ο ~ *κίονας δεν έχει βάση* || ~ *κιονόκρανο.* **δώρο** (το) **1.** οτιδήποτε δίνεται εκούσια χωρίς την απαίτηση ανταλλάγματος δίνω *ως* ~ συν δώρημα, (καθημ.) προσφορά (λαϊκότ.) μπου- ναμάς, (λαϊκότ) πεσκέσι 2. (ειδικότ) οτιδήποτε χαρίζεται από ένα πρόσωπο σε άλλο (ως ένδειξη φιλίας, εύνοιας ή τιμής με συγκεκριμένη αφορμή, π.χ. γιορτή, γενέθλια): *χαρίζω / προσφέρω / φέρνω* ~ || *σου έφερα ~ ένα πουκάμισο* jj *προσωπικό / συμβολικό / αποχαιρετιστήριο* ~ ΦΡ (α) ***δώρο Θεού*** / **εξ *ουρανού*** για απρόσμενη, ξαφνική ευνοϊκή εξέλιξη μιας κατάστασης (β) ***δώρον άδωρον*** βλ. λ. *άδωρος* (γ) ***θείο δώρο*** θεϊκό χάρισμα εξαιρετικής αρετή ή ικανότητα, που θεωρείται έμφυτη στον άνθρωπο: *είχε το ~ να μιλάει πολύ ωραία* συν χάρισμα 3. L-κκλης ***Άγια / Τίμια Δώρα*** (από τον 4ο αι. μ Χ.) οι προ- σφορές τού πιστού προς τον Θεό ως ένδειξη λατρείας ή χάριν συγ- χωρήσεως των αμαρτιών ο άρτος και ο οίνος τού μυστηρίου τής Θείας Ευχαριστίας 4. (για τους εργαζομένους) χρηματικό ποσό που δίνεται επιπλέον τής κανονικής πληρωμής σε περιόδους εορτών ~ *Χριστουγέννων / Πάσχα* 5. (γενικότ.) οτιδήποτε αισθάνεται κανείς ότι του έχει χαριστεί, για να το απολαμβάνει, γο~ *τής ελευθερίας* συν ευλογία, αγαθό — (υποκ.) **δωράκι** (το) (σημ. 2).
[ΕΓΥΜ < αρχ. *δώρον* < θ. δω-, από όπου και ρ *δί-δω-μι* «δίνω», βλ. κ. λ. *δίνω* Ο άρτος και ο οίνος τής Θείας Ευχαριστίας λέγονται «δώρα», γιατί προσφέρονται ως δώρα στον Θεό από τους πιστούς, πβ. *τά σα έκ τών σών σοί προσφέρομεν* Χαρακτηρίζονται και «Τίμια», γιατί μετά τον καθαγιασμό τους μεταβάλλονται σε σώμα και αίμα Χριστού].
δωροδάνειο (το) [δωροδανεί-ου | -ων) καταναλωτικό δάνειο που χορηγεί τράπεζα για αγορές τις περιόδους των εορτών (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Ιιάσχα) · βλ. κ *εορτοδάνειο.* **δωροδοκημα** (το) [αρχ.] {δωροδοκήμ-ατος | -ατα, -άτων} οτιδήποτε δίνεται ως δώρο σε δωροδοκία **δωροδοκία** (η) [αρχ] [δωροδοκιών} αξιόποινη πράξη την οποία τελεί κάποιος (π.χ. υπάλληλος) που απαιτεί ή δέχεται ή προσφέρεται να δεχθεί δώρα ή άλλα ανταλάγματα (τα οποία δεν δικαιούται) ή την υπόσχεση δώρων ή ανταλλαγμάτων για ενέργεια ή παράλειψή του μελλοντική ή ήδη τελειωμένη, η οποία είναι αντίθετα στα καθή- κοντά του ή ανάγεται στην υπηρεσία του. καθώς και όποιος δίνει ή προσφέρει ή υπόσχεται τέτοια δώρα ή άλλα ανταλλάγματα ΣΥΝ εξαγορά. (λαικ) λάδωμα ΑΝΤ δωροληψία.

δωροδοκία - δωροληψία, δωροδοκώ - δωροληπτώ. Η ιστορία αυ- τών των λέξεων και μερικών άλλων συναφών (των αρχαίων *δωρο- δότης / δωροδοτώ. δωροφόρος / δωροφορώ, δωροξενία, δωροκόπος / δωροκοπώ / δωροκοπία)* είναι ενδιαφέρουσα. Το αρχ. **δωρο-δοκώ** (παραγόμενο από τα **δώρον + - δοκώ < δέκομαι** «δέχομαι») σήμαι- νε κυρίως το «δέχομαι δώρα» και ήταν συνώνυμο τού **δωροληπτώ.** Το ίδιο και η **δωροδοκία,** που ήταν ό,τι το **δωροληψία** Ωστόσο, ήδη στην αρχαιότητα, ιδίως στον πολιτικό λόγο των ρητόρων, το *δωροδοκώ* (παρά την ετυμολογική του σύνδεση με το *δέχομαι)* σή- μανε επίσης και «διαφθείρω κάποιον με την προσφορά δώρων», δηλ ό,τι αποτελεί σήμερα την αποκλειστική σημασία τού ρ Επίσης. επειδή το *δωρο/.ηπτώ* δεν είχε ακόμη τότε τη σημ. «δωροδοκούμαι», το παθητικό τού *δωροδοκώ,* το ρ **δωροδοκούμαι,** χρησι-

μοποιήθηκε με τη σημ. «δωροληπτώ, δωροδοκούμαι, διαφθείρομαι με την αποδοχή δώρων» Στους ελληνιστικούς χρόνους, τη σημ. «δωροδοκώ» δήλωσε, σε περιορισμένη μάλλον χρήση, το *δωρο- κοπώ* (και *δωροκόπος, δωροκοπία). το* οποίο όμως δεν επιβίωσε στους νεότερους χρόνους Καλή σημασία είχαν («εύσημα») και τα *δωρο'δοτώ / δωροδότης, δωροληπτώ / δωρολήπτης / δωρο/.ηψία* και *δωροφορώ / δωροφόρος / δωροφορία*. Όλα σήμαιναν «δίνω» - «λαμβάνω» δώρα χωρίς την έννοια τής δωροδοκίας. Ωστόσο, και οι λέξεις αυτές, με εξαίρεση το *δωροληπτώ / δωροληψία / δωρο?.ή~ πτης*, δεν επιβίωσαν στην Ελληνική Γνωστή, εξάλλου, ήταν στην αρχαία Αθήνα η μήνυση για *δωροξενία*, ήτοι για δωροδοκία των κριτών από άτομα ανήκοντα στους ξένους, προκειμένου να τους αναγνωριστεί η ιδιότητα τού Αθηναίου πολίτη. Στη σύγχρονη Ελληνική μπορούμε να χρησιμοποιούμε τις λέξεις *δωροδοκώ/ δωροδοκία* για τον δράστη τού αδικήματος τής δωροδοκίας και τα *δωροληπτώ / δωροληψία* για τον συνένοχο στο αδίκημα τής δωροδοκίας, τον αποδέκτη αξιόποινων δώρων. Η χρήση εκφράσεων όπως «παθητική δωροδοκία» αντί τού *δωρο?.ηψία* είναι τεχνητή και περιττή, αντιτιθέμενη στο περίεργο «ενεργητική δωροδοκία»!

δωροδόκος (ο/η) πρόσωπο που δωροδοκεί ή δωροδοκείται [ΕΤΥΜ αρ^. < *δώρον* + *-δάκος* < *δέχομαι / δέκομαι].* **δωροδοκω** ρ μετβ. [αρχ 1 {δωροδοκείς... j δωροδόκ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} προσφέρω σε (κάποιον) υλικά αγαθά (συνήθ χρήματα) ή άλλες υπηρεσίες για την εξαγορά τής συνείδησής του. ώστε να πα- ραβεί το καθήκον του και να μεροληπτήσει προς όφελός μου: ~ *δικαστή / μάρτυρα / πο?ατικό* ΣΥΝ εξαγοράζω, διαφθείρω, (λαΐκ) λαδώνω. **δωροεπιταγή** (η) επιταγή που εκδίδουν ορισμένα καταστήματα, την οποία έχει τη δυνατότητα να προσφέρει κάποιος αντί για δώρο σε άλλον, συμπληρώνοντας το χρηματικό ποσό που επιθυμεί και με το οποίο ο κάτοχος τής επιταγής μπορεί να αγοράσει από το συγκεκριμένο κατάστημα ό,τι ο ίδιος επιλέξει.

Δωροθέα (η) [μτγν] γυναικείο όνομα

Δωρόθεος (ο) {Δωροθέου} **1.** όνομα προσώπων τής ελληνικής αρχαιότητας 2. όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων, κληρικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα ΙΓΧΜ αρχ κύρ. όν < *δώρον* + *θεός],* **δωροθέτής** (ο) {δωροθετιόν}. **δωροθέτρια** (η) {δωροθετριών} πρόσωπο ή εταιρεία που προσφέρει δώρα ως έπαθλα σε εκδηλώσεις, ρα διοτηλεοπτικές εκπομπές κ λπ. - - **δωροθεαία** (η)·
(ΕΙΥΜ, < *δώρο* + *-θέτης* (< αρχ. *τίθημι*). κατ' αναλογίαν προς τα *αγω- νο-θέτης - αγωνο-θεσία}.* **δωρολήπτης** (ο) (μτγν.] ^δωροληπτών}, **δωρολήπτρια** (η) {δωρο- ληπτριών} πρόσωπο που έλαβε δώρο, για να παραβεί το καθήκον του **δωροληπτω** ρ. αμετβ. [μεσν] {δωροληπτείς...· μόνο σε ενεστ κ παρατ.} αποδέχομαι προϊόντα δωροδοκίας ΣΥΝ. δωροδοκούμαι, **δωροληψία** (η) Ιμτγν.] {δωροληψιών} η λήψη δώρου από κάποιον, προκειμένου να παραβεί το καθήκον του.

Δωρος (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ. γυιος τού Έλληνα, εγγονός τού Δευκαλίωνα και τής Πύρρας, γενάρχης των Δωριέων **2.** ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ < αρχ *Δώρος* < εθνωνύμιο *Δωριείς* (βλ.λ.), χάριν τού οποίου πλάστηκε, προκειμένου να χρησιμεύσει ως το όν. τού γενάρχη τους. Είναι αβεβ ετύμου, μολονότι το έχουν συνδέσει με το σύνθ. *Λωρί-μα- χοι* από το αρχ. *δόρυ* (βλ λ.), καθώς και με το αρχ. *δορά* «τομάρι» (< ρ. *δέρω*), με την ερμηνεία ότι ο *(*Δώρΐος) Απόλλων* κατείχε τη χρυσή *δορά*. Το νεοελλ. *Δώρος* έχει αποσπασθεί από τα ον. *Θεό-δωρος* και (σπανιότ.) *Δωρό-θεος].* **δωρόσημο** (το) {δωροσήμ- ου | -ων} ένσημο που επικολλάται στο ασφαλιστικό βιβλιάριο και που αντιστοιχεί στο δώρο των Χριστουγέννων ή τού Πάσχα *εργοδοτική εισφορά δωροσήμου* **δωοιδικια** (η) (δωσιδικιών} ΝΟΜ η κατά τόπον αρμοδιότητα κάθε δικαστηρίου από τη σκοπιά τού διαδίκου ή τής επίδικης διαφοράς. — **δωαίδικος** (ο) [αρχ] *·*" σχολιο λ. *δωσίλογος.*
[Γ.ΙΓΥΜ μτγν. < αρχ. *δωσίδικος* < *δωσ-* (πβ απρφ. μέλλ *δώσ-ειντού* ρ *δίδωμι* «δίνω») + *-δικία* < *δίκη]* **δωσίλογος** (ο) [1840] **1.** πρόσωπο που υποχρεούται να λογοδοτήσει για τις πράξεις του, για τις παρανομίες που έχει διαπράξει ΣΥΝ υπόλογος, υπεύθυνος 2. (ειδικότ) ΙΣΤ πρόσωπο που συνεργάστηκε με τον εχθρό την περίοδο τής Κατοχής. — **δωαιλογιαμός** (ο).
[ΕΤΥΜ < *δωσ- (δώσω,* μέλλ. τού *δίνω)* + *λόγος.* απόδ. τού ιταλ. renditore di conio (νομ. όρ.)]

δωσίλογος ή δοαίλογος; Η λ είναι σύνθετη από τα **δώαω + λόγον,** και όχι από τα **δόαις + λόγον** (!), γι' αυτό και η σωστή γραφή είναι με -ω-: **δωσίλογος.** Το ίδιο ισχύει και για τη λ **δωαιδικία,** που επίσης παράγεται από **δώαω + δίκην.**

δώσω (να/θα) ρ δίνω

Ε

Ε, ε: έψιλον, το πέμπτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Με την επινόηση τού **ε** και των λοιπών φωνηέντων ***(α, η, ι, ο, υ, ω)*** οι Έλληνες μπόρεσαν να δημιουργήσουν το προ'ηο πραγματικό αλφάβητο, όπου κάθε γράμμα δήλωνε και έναν φθόγγο (σπανιότερα δύο ή και τρεις φθόγγους). Συγκεκριμένα, το γράμμα Ε χρησιμοποιήθηκε μέχρι το 403 π.Χ. (εκτός από την ιωνική διάλεκτο) για να δηλώνει: (α) το βραχύ έψιλον (c), π.χ ***?<.έγομεν*** = ΛΕΓΟΜΕΝ, (β) το μακρό ανοικτό έψιλον (§), π.χ. μήλον = ΜΕΛΟΝ, και (γ) το μακρό κλειστό έψιλον (e), τη λεγόμενη «νόθο δίφθογγο» (γιατί μετά το 403 π,Χ. γραφόταν ως ΕΙ). που προέκυπτε από αντέκταση ή συναίρεση, π.χ. ***είμί*** = ΕΜΙ (με αντέκταση *εσ-μι > ***είμί)*** και ***κινείτε*** = ΚΙΝΕΤΕ (με συναίρεση ****κινεετε > κινείτε).*** Από το 403 π.Χ. περιορίζεται στη δήλωση τού βραχέος ***ε.*** ενώ για το μακρό ***ε*** χρησιμοποιείται έκτοτε το Η (που μέχρι τότε δήλωνε το δασύ πνεύμα). Η ίδια η ονομασία τού γράμματος έ **ψιλόν** (από όπου το **έψιλον)** δήλωσε την αντίθεση τού Ε ως ψιλού ***ε*** έναντι τού δασέος φθόγγου Η. Αρχική ονομασία τού γράμματος ***ε*** ήταν η ονομασία **εϊ,** που αντικαταστάθηκε από το έ **ψιλόν.** Η μορφή δε τού γράμματος Ε -καθώς και η φωνητική του αξία (e)- ανάγονται, κατά τους μελετητές τής ιστορίας τής ελληνικής γραφής, στο βορειοσημιτικό γράμμα he' «θυρίδα» (όπου το αρχικό δασύ ήταν αρθρωτικά ασθενές, αντίθετα προς το ισχυρό αρκτικό δασύ τού γράμματος hei, που έδωσε λαβή στη δημιουργία τού Η). Ας σημειωθεί -για να γίνει αντιληπτή η σημασία τής επινόησης τού Ε- ότι στο παλαιότερο συλλαβογραφικό αλφάβητο τής Γραμμικής γραφής Β (1450-1200 π.Χ.) χρησιμοποιούνταν 14 συλλαβογράμματα τού Ε (***πε. τε. κε, λε, ρε, με, νε*** κ.λπ), χωρίς να δηλώνεται καν η διάκριση βραχέος και μακρού ε Στο δε κυπριακό συλλαβάριο χρησιμοποιούνταν 11 ε. αφού στα αλφάβητα αυτά δηλώνονταν οι συλλαβές τής λέξης και όχι τα μεμονωμένα γράμματα). ^ σχολιο λ. ***αλφάβητο, γραφή.***

Ε, ε έψιλον το πέμπτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ κ. λ. ***έψιλον, αριθμός)***

ε επιφών **1.** ως κλητικό: ***Άγγελε, σ'εσένα μιλάύ) || -, εσύ, σχάσου ένα λεπτό'***2. σε ερώτηση (α) για την επίμονη απόσπαση απάντησης ***δεν θα έρθεις μαζί,*** ~, (β) σε περίπτωση που κάτι δεν έγινε αντιληπτό, δεν ακούστηκε ***Τι είπες,*** Μίλα ***πιο δυνατά!*** **3.** για έκφραση επιθυμίας ή ευχής: ***και να ήταν εδώ τώρα, τι θα γινόταν!*** συν μακάρι, είθε **4.** (α) για την έκφραση εύλογης δυσαρέσκειας σε κατάσταση που δεν γίνεται πλέον ανεκτή: ***δεν πας στον διάολο. λέω 'γώ! || άντε να χαθείς'*** συν βρε (β)για την έκφραση ευχαρίστησης ή εντυπωσιασμού, σε φρ. τής μορφής: ***ρε γλέντια! || ρε λεφτά να δουν τα μάτια σου' · 5.*** (επαναλαμβανόμενο και παρατεταμένο) ως έκφραση δισταγμού, αμηχανίας ***ε ε δ ε ν ξέρω τι να σας πω.***

[ετυμ μεσν. < αρχ. επιφών. ***αι*** *i* αί].

Ε (ως κωδική ένδειξη που αναγράφεται στη συσκευασία προϊόντων) για να δηλωθεί ότι αυτά περιέχουν χρωστικές ουσίες και συντηρητικά που έχουν λάβει έγκριση από την Ευρωπαϊκή Ένωση και χρησιμοποιούνται νομίμως ως ασφαλείς ουσίες για τη δημόσια υγεία (λ.χ. το Ε 101, Ε 385 κ ά.) (βλ κ. ***πρόσθετα, λ πρόσθετος).*** **έ-** γλΩΣΣ μορφοφωνολογικό ρηματικό στοιχείο («συλλαβική αύξηση», βλ. κ. λ. ***αύξηση***), που εμφανίζεται στους παρελθοντικούς χρόνους των ρημάτων τής α' συζυγίας, τα οποία αρχίζουν από σύμφωνο και σχηματίζουν δισύλλαβο τον ενεργητικό ενεστώτα των τριών προσώπων τού ενικού (π.χ. ***λύ-νω, παί-ζω)'*** λειτουργεί ως φορέας τού τόνου στην τρίτη συλλαβή (προπαραλήγουσα): ***έ-λυσα*** / ***έ-λυνα*** (αλλά: ***λύσαμε*** / ***λύ-ναμε), έ-παιξα*** / ***έ-παιζα*** (αλλά: ***παί-ξαμε*** / ***παί-ζαμε,*** όχι *ε- ***παίξαμε / *ε-παίζαμε).***

[ΕΤΥΜ Αρχ. μόρφημα συλλ. αυξήσεως (στη Ν. Ελληνική διατηρήθηκε η τονούμενη μορφή του), το οποίο απαντούσε σε όλα τα πρόσωπα των παρελθοντικών χρόνων τής Αρχαίας ***(έ-λυσα, έ-λυσας, έ-λυσε***, ε- ***λύσαμεν, έ-λύσατε, έ-λυσαν)*** εμφανίζεται και σε μερικές άλλες Ι.Ε. γλώσσες (π.χ. Σανσκριτική, Αρμενική, Φρυγική). Αρχ.· ε-λυσα, ***έ-λύ- σαμεν*** Ν.Κ . ***έ-λυσα,*** λύσαμε].

-έ (λαϊκ) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό άκλιτων λέξεων που δηλώνουν κατάσταση, τρόπο, χαρακτηριστικό κ.λπ : ***γυφτ-έ, αχονρ-έ, παντοφλ-έ, κουρελ-έ***

[ΕΤΥΜ Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που εμφανίζεται αρχικώς σε λ. γαλλ. προελεύσεως (λ.χ ***αμπιγέ*** < habille) και επεκτάθηκε στη συνέχεια και σε άλλες (λ.χ. ***κουρελ-έ, παντοφλ-έ***|.

Ε.Α. Ελληνική Αεροπορία.

ε.α. εν αποστρατεία, τα***ξίαρχος ε.α***

έ.α. ένθα ανοπέρω. (βλ. λ ***ένθα).***

Ε.Α.Α. (η) **1.** Ελληνική Αεροπορική Αστυνομία **2.** Ένωση Απόστρατων Αξιωματικών **Ε.Α.Β.** (η) Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία.

Ε.Α.Ε. (η) Ένωση Ασφαλιστικών Εταιρειών.

Ε.Α.Κ. (η) Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα.

εάλω η Πόλις *(εάλω ή Πόλις,* Γ. Σφραντζή, ***Χρονικόν Γ***64) αλώθηκε, κυριεύτηκε η Πόλη (από τη φράση που ελέχθη ύστερα από την άλωση τής Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς).

ΙΕΤΥΜ < αρχ. ***εάλω*** «κυριεύθηκε», γ' εν. πρόσ αορίστου β' τού ρ. ***άλί-σκομαι*** (βλ. λ. άλωση)]

Ε.Α.Μ. (το) **1.** Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο· ελληνική αντιστασιακή οργάνωση που ιδρύθηκε το 1941 με πρωτοβουλία τού Κ.Κ.Ε

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο **εαμίτης** (ο) {εαμιτών}, **εαμίτισσα** (η) {εαμιτισσών} μέλος τού Ε Λ Μ (βλ.λ.). — **εαμίτικος,** -η, -ο κ **εαμικός,** -ή, -ό

Εαμοβούλγαρος (ο) (παλαιότ -υβριστ.) ως χαρακτηρισμός που χρησιμοποιούσαν οι εθνικόφρονες για τους αριστερούς κυρίως ή και για τους εαμογενείς.

εαμογενής, -ής. -ές Ιεαμογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που προέρχεται από το Ε.Α Μ |ΕΙΥΜ < *Ε.Α Μ* + *-γενής* (βλ λ.)1 **εάν** σύνδ -♦ αν ^

[ΕΤΥΜ < αρχ. *εάν*< *εΐ* άν(ιε κράση), βλ λ *αν}.*

Ε.Α.Π. (η) 1. Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων **2.** Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Ε.Α.Π.Ε.Τ. (η) Επικουρική Ασφάλιση Προσωπικού Εταιρειών Τσιμέντου.

έαρ (το) {έαρος | χωρ. πληθ } (αρχαιοπρ.) η άνοιξη, *«ω γλυκύ μου ~!»* (βλ λ *γ/.υκύς)*

[ΕΙΥΜ αρχ. < **Ρέσαρ* < Ι.Ε. **wesr-* «άνοιξη», πβ. λατ. ver, ιταλ. prima- vera, αρμ £arun, αρχ. σλαβ vesna κ ά.]. **εαρινοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) ΒΙΟΛ τεχνητή έκθεση νεαρών φυτών ή των σπερμάτων τους σε χαμηλές θερμοκρασίες, με σκοπό την ταχύτερη ανάπτυξή τους και την επιτάχυνση τού βιολογικού τους κύκλου.

[ΕΙΥΜ Μεταφρ δάνειο από αγγλ. vernalisation], **εαρινός,** -ή. -ό [αρχ.] (λόγ.) αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται την άνοιξη · *~ ισημερία / περίοδος / εξάμηνο*

ΣΥΝ ανοιξιάτικος ΑΝΤ φθινοπωρινός.

-έας παραγωγικό επίθημα επωνύμων μανιάτικης, κατά κανόνα, καταγωγής: *Μαυρ-έας, Μανιατ-έας, Χαριστ-έας.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταγωγή.* [ΕΓΥΜ Παραγ. επίθημα επωνύμων (ήδη μεσν λ.χ. *Σπαν-έας, Καλαμ- έας),* το οποίο προήλθε από επαγγελματικούς ή τεχν. όρους σε *-εύς* / (μεσν.) *-έας* (λ.χ. *βαφ-έας, γαλκ-έας, κεραμ-έας),* και όχι από αρχ. κύρ ονόματα (λ.χ. *Φιλ-έας. Χαιρ-έας),* τα οποία είχαν περιπέσει σε αχρηστία].

Ε.Α.Σ. (η) Επιχείρηση Αστικών Συγκοινωνιών **Ε.Α.Σ.Α.**

(η) Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής.

Ε.Α.Τ. / **Ε.Σ.Α.** (το) (παλαιότ.) το Ειδικό Ανακριτικό Τμήμα τής Ελληνικής Στρατιωτικής Αστυνομίας **εαυτός** (ο) αυτοπαθής αντων ο καθένας, όπως υπάρχει ο ίδιος, κατ' αντιδιαστολή προς τους άλλους συνήθ στη μορφή ο *εαυτός μου. σου,* του / *της / ο εαυτός μας. σας, τους* και, λιγότερο συχνά, *οι εαυτοί τους. μόνο τον ~ της σκέφτεται* || ο *κα/<.ότερος φί/.ος σου είναι ο ~ σου* [[αντί να *σχολιάζει τους άλλους, δεν κοιτάζει καλύτερα τον ~ του στον καθρέφτη!* || *έχει μεγάλη ιδέα για τον ~ της* || *είμαι* ο *~ μου · δεν μιμούμαι κανέναν*)) *δεν μπορεί να θεωρηθεί σπουδαίος ηθοποιός- παίζει πάντα τον ~ του* || *με την επιμονή σου δεν κερδίζεις τίποτε · τον ~ σου μόνο β?Λπτεις* || *στον συγκεκριμένο αγώνα ήταν μακριά από τον καλό του ~ και απογοήτευσε τους οπαδούς του* ΦΡ (α) ***δίνω / δείχνω τον καλύτερό μου εαυτό*** αποδίδω ή συμπεριφέρομαι όσο καλύτερα μπορώ: *όλοι οι συντελεστές τής εκδήλωσης έδωσαν τον καλύτερό τους εαυτό* (β) ***ξεπερνώ τον εαυτό μου*** (ϊ) αποδίδω καλύτερα από ό,τι συνήθως: *στο έργο αυτό ο ηθοποιός ξεπερνά τον εαυτό του* (ii) υπερβαίνω τα συνήθη όρια, συμπεριφέρομαι υπερβολικά, πολύ πιο άσχημα από άλλες φορές: *Αυτή τη φορά ξεπέρασε τον εαυτό του[1] Αεν θα τον αφήσω ατιμώρητο!* (γ) ***μιλάω με τον εαυτό μου*** παραμιλώ, μιλάω χωρίς να υπάρχει άλλος κοντά μου (δ) ***(ξανα)βρίσκω τον εαυτό μου*** συνέρχομαι μετά από ασθένεια ή ταλαιπωρία, γίνομαι πάλι όπως ήμουν παλιά: *μετά τον τραυματισμό του άργησε να ξαναβρεί*

τον εαυτό του || προσπαθεί να βρει τον παλιό κα/^ό εαυτό της (ε) **τα *βρίσκω με τον εαυτό μου*** αποδέχομαι τον εαυτό μου, παύω να έχω αμφιβολίες για τις επιλογές, τις πράξεις, τις επιθυμίες μου κ.λπ. ξεκαθαρίζω τι θέλω, τι μου συμβαίνει κ.λπ.. *για να τα έχεις καλά με τους άλλους, πρέπει να τα έχεις βρει με τον εαυτό σου* (στ) **καθ' εαυτόν**, *-ήν, -ό* κ. ***καθαυτόν,*** *-ήν, -ό* ο ίδιος, αυτός ακριβώς (και όχι άλλος): *ασχοληθήκαμε με τις αιτίες, με τις συνέπειες του, αλλά ποτέ με το θέμα καθ'* εαυτό (| αυτη *καθαυτήν η* μετανάστευση συνεπάγεται *προβ/.ήματα* (ζ) ***εκτός εαυτού*** έξω φρένων, σε σημείο που είναι αδύνατον να συγκρατηθεί κανείς, *με τη συμπεριφορά τ ου με έφερε* ~ (,η) **ο σώζων εαυτόν *σωθήτω*** βλ. λ *σώζω* (θ) **εαυτούς *και αλλήλους*** τους εαυτούς τους και τους δικούς τους· *κοιτάζουν πάντα να βο/.ευτούν* ~ (ι) ***αφ' εαυτού (του / της)*** από μόνος του. με τη θέλησή του. χωρίς πίεση: *το έκανε αφ' εαυτού της κανείς δεν την παρακίνησε* ΣΥΝ οι- κειοθελώς, εκούσια.

[Ι2ΤΥΜ < μεσν. *εαυτός*, από την αρχ αντωνυμία *έαυτοϋ, -ω, -όν*, η οποία αποτελείται από το *ε* (γ' πρόσωπο προσ. αντωνυμίας) «αυτόν» και το *αυτός*\

εαυτός - καθ' εαυτός / καθαυτός - καθ' εαυτό / καθαυτό - καθ' εαυτού / καθαυτού. Ιι λ. **εαυτός** πλάστηκε υποχωρητικά από την κανονική χρήση τής λέξης ως αντωνυμίας σε πτώση αιτιατική. *Αγαπά μόνο τον εαυτό του - Κοιτάζει τον εαυτό της στον καθρέφτη* Πρόκειται για αυτοπαθή αντωνυμία, που χρησιμοποιείται με ρήματα σε (μέση) αυτοπαθή χρήση· *Βλέπουν τον εαυτό τους να ανέχεται τα πάντα* (σε αυτή τη χρήση απαντά, λιγότερο συχνά, και ο πληθωντικός τής αντωνυμίας· *Βλέπουν* **τους εαυτούς τους** /των/ *να ανέχονται.*) Από τη χρήση αυτή σχηματίστηκε και ονομαστική **(εαυτός)** και γενική **(εαυτού)** τής αντωνυμίας, πάντα με άρθρο: *Τον ενδιαφέρει μόνο* **ο εαυτός *του*** *- // φροντίδα των παιδιών και λιγότερο **τού εαυτού της** δεν της αφήνει χρόνο για άλλα.*

Ιο **καθ' εαυτός / καθαυτός** (που είναι στην πραγματικότητα *κατά* + αιτ., *κατά εαυτόν* > **καθ' εαυτόν / καθαυτόν,** *κατά* + *εαυτούς* > **καθ' εαυτούς/ καθαυτούς** κ.ά.) χρησιμοποιείται σε **αιτιατική τττώ- αη,** που συμφωνεί σε γένος και αριθμό με τη λέξη σιην οποία ανα- φέρεται // *υπόθεση **καθ' εαυτήν** δεν ενδιαφέρει την εταιρεία - Τα πρόσωπα **καθ' εαυτά** είναι απολύτως σεβαστά, όμως... Τους επιχειρηματίες **καθ' εαυτούς** δεν τους συμφέρει να αντιδικήσουν με το Δημόσιο στην περίπτωση αυτή* Σε απλούστερη διατύπωση τέτοιες φράσεις μπορούν να αναδιατυπωθούν με την αντωνυμία **ο ίδιος ο...**· ***Η ίδια*** *η υπόθεση.. **Τα ίδια** τα πρόσωπα - **Τους ίδιους** τους επιχειρηματίες.*

Αντί τής λογιότερης χρήσης τού **καθ' εαυτός** (σε αιτ.) μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ο άκλιτος επιρρηματικός τύπος **καθ' εαυτό/ καθαυτό** (μπροστά από το όνομα): *Τους* **καθαυτό** *επιχειρηματίες.*

Η καθαυτό *υπόθεση . - Τα **καθαυτό** πρόσωπα.* Είναι λανθασμένη η χρήση **καθαυτού** αντί τού **καθαυτό:** *«τους **καθαυτού** επιχειρηματίες »*

εαυτοσκοπία (η) Ιχωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ σπάνια οπτική ψευδαίσθηση, κατά την οποία το άτομο νομίζει ότι βλέπει το είδωλο τού σώματός του όπως σε καθρέφτη.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. heautoscopyf. **εαυτούλης** (ο) [1895] (ειρων.) ο εαυτός για περιπτώσεις στις οποίες ενδιαφέρεται κανείς μόνο για το άτομό του, αδιαφορώντας εγωιστικά για ό,τι συμβαίνει έξο> από αυτόν: *αν κοιτάζεις μόνο τον - σου, μην περιμένεις να κάνεις φί/.ους*[1] **Ε.Β.Α.** (η) Εθνική Βιβλιοθήκη Αθήνας

εβαζέ επίθ {άκλ.} (για γυναικείο ρούχο) αυτός που ανοίγει, που φαρδαίνει προς τα κάτο): ~ *φόρεμα · φούστα.*

[ΕΤΥΜ < γαλλ evase, μτχ τού ρ evaser «ανοίγω. Φαρδαίνω»].

έβαλα[1] ρ * βάζω **έβαλα**[2] ρ. -♦ βάλλω

εβαπορέ επίθ {άκλ } (γάλα) το οποίο μετά την εξάτμιση ποσότητας νερού που περιέχει, συμπυκνώνεται και αποστειροίνεται σε συνθήκες υψηλής πίεσεως και θερμοκρασίας.

[ΕΤΥΜ < γαλλ. evapore, μτχ. τού ρ. evaporer «εξατμίζω» < λατ vapor «ατμός»!.

εβαπορίτης (ο) {εβαποριτών} ΓΕΩΛ. χημικό ίζημα το οποίο σχηματίζεται μετά την εξάτμιση τού διαλυτικού μέσου (νερού) και την απόθεση διαλυμένων αλάτων, όπως είναι ο γύψος, ο ανυδρίτης ή το ορυκτό άλας

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. evaporites < evaporate «εξατμίζω», βλ λ *εβαπορέ*\. **έβγα** ρ βγες' (βλ λ *βγαίνω*)

[ΕΤΥΜ μεσν. προστ. τού ρ. *έβγαίνω / βγαίνω*\ **έβγα** (το) {άκλ} (λαϊκ.) 1. το σημείο εξόδου από συγκεκριμένο σημείο. η έξοδος: *το έμπα και το ~ των καραβιών από το* λιμάνι ΛΝΙ έμπα 2. το σημείο λήξεως χρονικής περιόδου: *στο - τού 20ού αιώνα* ΣΥΝ εκπνοή.τέλος, τέρμα [ΕΤΥΜ μεσν., προστ τού ρ *βγαίνω]*

έβγα (η) {μόνο σε ονομ. κ. αιτ. εν.) (παλαιότ) περίπτερο ή ψιλικατζή- δικο που πουλά και γαλακτοκομικά προϊόντα τής Ε.Β.ΓΑ. (ή ενδεχομένως και άλλης εταιρείας): *παλιότερα. που ο περισσότερος κόσμος δεν είχε τη/.έφωνο, τη/.εφωνούσαμε από την ~ τής γειτονιάς.*

|ΕΤΥΜ < Ε Β ΓΛ., ακρωνύμιο τής εμπορικής ονομασίας *Ελ/.ηνική Βιομηχανία Γά?.ακτος].*

Ε.Β.ΓΑ. (η) Ελληνική Βιομηχανία Γάλακτος,

έβγαλα ρ ► βγάζω

εβδομάδα κ. (καθημ.) **βδομάδα** (η) περίοδος επτά διαδοχικών ημερών. που ημερολογιακά αρχίζει από την Κυριακή και τελειώνει το Σάββατο, στην καθημερινή όμως επικοινωνία υπολογίζεται από τη Δευτέρα ώς την Κυριακή, *τη δεύτερη ~ τού μήνα || κάθε ~ || διανύουμε ~ σημαντικών εξελίξεων* ΦΡ (α) ***την άλλη εβδομάδα*** (i) μετά από επτά ημέρες (ii) οποιαδήποτε ημέρα από την ερχόμενη Δευτέρα μέχρι την Κυριακή που ακολουθεί (β) κκκλης ***Μεγάλη Εβδομάδα / Εβδομάδα των Παθών*** η τελευταία εβδομάδα τής Σαρακοστής, κατά την οποία η Εκκλησία τιμά τα πάθη τού Χριστού [ΕΤΥΜ < αρ^. *έβδομάς. -άδος* < *εβδομοςΐ* **εβδομαδιαίος,** -α, -ο [1856] **1.** αυτός που γίνεται ή εμφανίζεται μία φορά την εβδομάδα ή κάθε εβδομάδα. ~ *περιοδικό [1] έκδοση / εφημερίδα / π/^ηρωμή / δημοσιογραφική επιθεώρηση / επαφή με τους δημοσιογράφους* 2. αυτός που διαρκεί μία εβδομάδα ή υπολογίζεται με βάση το χρονικό διάστημα μίας εβδομάδας: - *ωράριο εργασίας || ~ έξοδα*

εβδομήκοντα (το) {άκλ } **1.** (αρχαιοπρ.) εβδομήντα (βλ.λ.) **2.** ***Εβδομήκοντα*** (οι) (α) φιλολ -θιήςκ οι 72 Ιουδαίοι φιλόλογοι, που υπό την επίβλεψη τού Πτολεμαίου Β' απέδωσαν στα Ελληνικά το κείμενο τής

Δ.. γνωστό και ως «Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Ο')» για τις ελληνόφωνες κοινότητες τού Ιουδαϊσμού τής Διασποράς (β) οι εβδομήντα μαθητές ή Απόστολοι τού Χριστού

(Γ-:ΤΥΜ < αρχ. *εβδομήκοντα* < *έβδομος* + *-κοντά*, πληθ τού επιθήματος *-κάτι.* για το οποίο βλ. λ. *είκοσι.* Στη φρ. *(Μετάφραση των) Εβδομήκοντα (Ο')* αντιστοιχεί το λατ Septuaginta]

εβδομήκοντα- κ. **εβδομήκοντα-** κ **εβδομηκοντ-** Ιμτγν] (λόγ.) α' συνθετικό που δηλίόνει ότι κάποιος/κάτι 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό εβδομήντα (70): *εβδομηκοντα-ετής, εβδομηκοντ-άκις*2. είναι εβδομήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης *εβδομηκοντα-πλάσιος*

εβδομηκονταετηρίδα (η) -* εβδομήκοντα-, -ετηρίδα **εβδομηκονταετής,** -ής, -ές » εβδομήκοντα-. -ετής **εβδομηκονταετία** (η) » εβδομήκοντα-. -ετία

εβδομηκοντάκις επίρρ. ♦ εβδομήκοντα-, -άκις **εβδομηκονταπλάσιος,** -α. -ο -* εβδομήκοντα-. -πλάσιος **εβδομηκοντούτης** (ο) [μτγν.] {εβδομηκοντουτών}, **εβδομηκοντούτις** (η) [μτγν.Ι {εβδομηκοντούτ-ιδος j -ίδων} (λόγ) πρόσωπο ηλικίας εβδομήντα ετών ΣΥΝ εβδομηντάχρονος, εβδομηκονταετής, **εβδομηκοστός,** -ή, -ό [αρχ.] (επίσης γράφεται 70ός στην αραβική αρίθμηση, Ο' ή ο' στην ελληνική και LXX στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό εβδομήντα (70) (βλ. κ. λ. *αριθμός,* ΙΙΙΝ).

εβδομήντα (το) {άκλ } **1.** εξήντα εννέα συν ένα, ο αριθμός 70 (βλ. λ. *αριθμός,* πιν) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό εβδομήντα: ~ *άνθρωποι / μαθήτριες / θρανία.* Επίσης (λόγ) **εβδομήκοντα** (βλ λ)

[ΕΤΥΜ < μεσν. *έβδομήντα* < αρχ *έβδομήκοντα* (βλ.λ.)|. **εβδομήντα** - κ. **εβδομηντά-** κ **εβδομηντ-** [μεσν.] α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι· 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό εβδομήντα (70): *εβδομηντά-χρονος* **2.** είναι εβδομήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *εβδομηντα-πλάσιος* **εβδομηντάρης** (ο) {εβδομηντάρηδες}, **εβδομηντάρα** (η) {χωρ γεν πληθ.} πρόσωπο ηλικίας εβδομήντα ετών ή περίπου εβδομήντα ΣΥΝ εβδομηκονταετής, εβδομηντάχρονος (βλ λ *αριθμός,* ΙΙΙΝ).

[L1ΥΜ < *εβδομήντα* + παραγ επίθημα *-άρης]* **εβδομηνταριά** (η) {χωρ πληθ **}** στη ΦΡ ***καμιά εβδομηνταριά*** περίπου εβδομήντα: *θα είναι ~ πάνω-κάτω τόσο τους υπολογίζω με μια πρώτη ματιά* (βλ. λ *αριθμός,* ΙΙΙΝ).

[ητυμ < μεσν. *έβδομηνταριά* < *έβδομήντα* + παραγ επίθημα *-αριά*\ **έβδομος,** -η (λόγ. *εβδόμη),* -ο (επίσης γράφεται 7ος στην αραβική αρίθμηση, Ζ' ή ζ' στην ελληνική και VII στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό επτά (7) ΦΡ (α) (εκφραστ.) **στον *έβδομο ουρανό*** σε πολύ μεγάλη ευοορία, απέραντη ευτυχία συν σε πελάγη ευτυχίας (β) ***έβδομη τέχνη*** ο κινηματογράφος 2. ***εβδόμη*** (η) η έβδομη ημέρα κάθε μήνα *ήρθε στη δου/.ειά την 7η Ιανουαρίου 1990*

έβδομος (ο) {εβδόμου} (α) ο έβδομος όροφος πολυκατοικίας (β) ο έβδομος μήνας τού έτους, ο Ιούλιος *μετά τις 31/7 (τριάντα μία εβδόμου) οι περισσότερες υπηρεσίες κ/^είνουν για το κα/.οκαίρι* 4. ***έβδομο*** (το) {εβδόμ-ου [-ων} καθένα από τα επτά ίσα μέρη. στα οποία διαιρείται ένα σύνολο (βλ κ λ *αριθμός.* ΙΙΙΝ).

|ΕΓΥΜ < αρχ *έβδομος* < *sebd-mos < I E *sept-mos (τα *β* και *ό'* από ηχηροποίηση των πκαι γ) < *septm«επτά» Βλ κ *επτά*\

Ε.Β.Ε. (το) Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο, **εβενίδες** (οι) θάμνοι και δέντρα τροπικών περιοχών με χαρακτηριστικό σκούρο ξύλο (βλ κ. λ *έβενος)*

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ Ebenaceae] **εβένινος,** -η. -ο [μτγν] **1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος από ξύλο εβένου ~ *έπιπλα* 2. (μτφ) μαύρος και στιλπνός ~ *μαλλιά* **έβενος** (ο/η) {εβέν-ου | -ων. -ους} **1.** σκληρό, ανθεκτικό, μελανού χρίσματος ξύλο. από τροπικά δέντρα τής Αφρικής και τής Ασίας, που χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία, για την κατασκευή πατωμάτων, δια- κοσμητικών αντικειμένων κ.λπ 2. κάθε δέντρο που δίνει τέτοιου είδους ξύλο 3. (συνεκδ.-λογοτ.) το στιλπνό μαύρο χρώμα: *χαράζει πάνω στον ~ τής νύχτας.*

[ΕΤΥΜ αρχ. < αρχ αιγυπτ hbnj (πβ κ εβρ. hovenim), πιθ. λ. νουβικής προελεύσεως).

εβενούργημα (το) {εβενουργήμ-ατος | -ατα. -άτων} έργο τέχνης κατασκευασμένο από έβενο. **εβενουργική** (η) η τέχνη τής κατεργασίας τού εβένου Επίσης **εβε-** voupYia [1891] – **εβενουργός** (ο) [1809].

ΙΕΤΥΜ < *έβενος + -ουργία / -ουργός < έργο}* ■ “ -

Έβερεστ ***(το)*** {άκλ.} όρος τής Ν. Ασίας ***στα*** σύνορα τού Νεπάλ με το Θιβέτ, το ψηλότερο των Ιμαλαΐων και όλου τού κόσμου (8.848 μ.). ΙΕΤΥΜ. Το όρος ονομάστηκε έτσι το 1865 προς τιμήν τού Βρετανού γεωδαίτη και γεωγράφου Sir George Everest, ο οποίος εργάστηκε για την τοπογράφηση των Ινδιών. Η θιβετιανή ονομασία είναι Chomolungma και σημαίνει «θεά μητέρα τού κόσμου»], **εβίβα** επιφών. (ως ευχή σε πρόποση) στην υγειά σου / σας, εις υγείαν. Επίσης **βίβα.**

(ετυμ. βλ. λ. *βίβα}.*

Ε.Β.Ο. (η) Ελληνική Βιομηχανία Όπλων,

εβολουσιονισμός (ο) η εξελιξιαρχία (βλ.λ.).

fΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. evolutionism < evolution «εξέλιξη»}, **εβονίτης** (ο) {εβονιτών} ΧΗΜ. σκληρό πλαστικό που προέρχεται από την επεξεργασία τού καουτσούκ με την πρόσληψη μεγάλης ποσότητας θείου και χρησιμοποιείται στην κατασκευή μονωτικών υλικών για ηλεκτρικές συσκευές.

|12ΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. ebonite < ebony (< αρχ. ***έβενος)}.*** **εβραϊκός,** -ή. -ό Ιμτγν-j αυτός που σχετίζεται με τους Εβραίους, την ιστορία και τον πολιτισμό τους: ~ ***αλφάβητο/ γλώσσα ι κοινότητα! συναγωγή.*** Επίσης (λαϊκ.) **εβραίικος,** -η. -ο [μεσν.Ι. — **εβραϊκά** επίρρ.. **Εβραϊκά** κ. (λαϊκ.) **Εβραίικα** (τα). **εβραιολογία** (η) [1895] [χωρ. πληθ.} η επιστήμη που μελετά την ιστορία. τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Εβραίων. — **εβραιολόγος** (ο/η) L18801, **εβραιολογικός,** -ή. -ό. **εβραιομαχαλάς** (ο) {εβραιομαχαλάδες} (λαϊκ.) συνοικία Εβραίων. **Εβραιόπουλο** (το) Ιμεσν.), **Εβραιοπούλα** (η) μικρός Εβραίος.

Εβραίος (ο), **Εβραία** (η) μέλος τού σημιτικού έθνους που κατοικούσε στην αρχαία Παλαιστίνη και θεωρείται ότι προέρχεται από τους απογόνους των Πατριαρχών τής Βίβλου Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ συν. Ισραηλίτης. Ιουδαίος. ·* σχολιο λ. ***εθνικός.***

ΙΠΤΥΜ. < μτγν. ***'Εβραίος*** < εβρ. 'Ibri. Για την ετυμολογία τής εβρ. λ. έχουν προταθεί οι εξής απόψεις: (α) < p.'abar «διαβαίνω, διασχίζω», ίσως δηλώνοντας ***τη*** διάβαση τού Ευφράτη Ποταμού από τον γενάρχη των Εβραίων Αβραάμ κατά θεϊκή εντολή (β) < όν. 'Eber, προγόνου τού Αβραάμ (γ) < ακκαδ. habiru / hapiru, λ. με την οποία προσδιορίζονταν λαοί και πολιτισμοί τής Αιγύπτου κατά τη δεύτερη π.Χ. χιλιετία, όταν δηλ. οι Εβραίοι ήταν αιχμάλωτοι εκεί Ι.

Εβραίος - Ιουδαίος - Ισραηλίτης - Ισραηλινός. Η ονομασία **Εβραίος** δηλώνει το έθνος των Εβραίων, με ιδιαίτερη θρησκεία (πρώιμα μονοθεϊστική) και ιδιαίτερο, έντονα θρησκευτικό, πολιτισμό. Το ίδιο και η παλαιότερη ονομασία **Ιουδαίος,** που έχει εθνικό, θρησκευτικό. ιστορικό και πολιτισμικό περιεχόμενο. Η ονομασία **Ισραηλίτης** αναφέρεται κυρίως στη θρησκεία των Εβραίων δηλώνει το θρήσκευμα. Τέλος, η ονομασία **Ισραηλινός** δηλώνει τον πολίτη τού κράτους τού Ισραήλ, αναφερόμενο στην εθνική ταυτότητα των σύγχρονων Εβραίων.

εβραϊσμός (ο) [1809] **1.** η μίμηση των τρόπων, τής γλώσσας ή τού χαρακτήρα των Εβραίων 2. το εβραϊκό έθνος ως συνολική οντότητα. [ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. hebraismej. **εβραϊστής** (ο) [1848], **εβραΐστρια** (η) {εβραΐστριών) επιστήμονας ασχολούμενος με την ιστορία, τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Εβραίων συν. εβραιολόγος.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. hebraistel. **εβραϊστί** επίρρ. [μτγν.] (αρχαιοπρ.) στην εβραϊκή γλώσσα.

Εβρίδες (οι) συστάδα βρετανικών νησιών τού ΒΑ. Ατλαντικού Ωκεανού ΒΔ. τής Σκωτίας.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Hebrides, αγν. ετύμου. Το ρωμαϊκό όν. των νήσων ήταν Ebudae (και με παρανάγνωση Ebridae)[.

Έβρος[1] (ο) **1.** ο μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός τής Βαλκανικής Χερσονήσου. που πηγάζει από τα όρη Ρίλα τής Βουλγαρίας και εκβάλλει στο Θρακικό Ι Ιέλαγος* τμήμα του αποτελεί το σύνορο τής Ελλάδας με την Τουρκία **2.** *νομός Έβρου* νομός τής Θράκης με πρωτεύουσα την Αλεξανδρούπολη. - **Εβρίτης** (ο). **Εβρίτισσα** (η).

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***"Εβρος,*** αγν. ετύμου. Ο ποταμός, κατά μία εκδοχή, οφείλει την ονομασία του στον ***"Εβρο,*** γιο τού βασιλιά Κασσάνδρου. ο οποίος έπεσε και πνίγηκε στον ποταμό, προκειμένου να αποφύγει την εκδίκηση τού πατέρα του, αφού η μητέρα του τον είχε συκοφαντήσει για απόπειρα βιασμού).

Έβρος[2] (ο) ποταμός τής ΒΑ. Ισπανίας που πηγάζει από τα Καντα- βρικά Όρη και εκβάλλει στη Μεσόγειο Θάλασσα.

[ΕΤΥΜ. < ισπ. Ebro, από την ίδια ρίζα με το ***7βηρες($λ. λ. Ιβηρική Χερσόνησος)}.***

Ε.Γ. (το) Επιτελικό Γραφείο.

Ε/Γ επιβατηγό (ενν. πλοίο).

έγγαμος, -ος, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει συνάψει γάμο συν. παντρεμένος, νυμφευμένος αντ. άγαμος, ανύπαντρος, ανύμφευτος 2. αυτός που σχετίζεται με τους παντρεμένους: ~ ***βίος.*** σχολιο λ. ***-γγ-.*** ΙΕΤΥΜ. μτγν. < ***έγ-*** (< ***εν-)*** + ***γάμος].*** **εγγαστρίμυθος** (ο/η) πρόσωπο που μπορεί να μιλά με ελάχιστη ή χωρίς καθόλου κίνηση των χειλιών του, ώστε η φωνή να φαίνεται ότι παράγεται από άλλη πηγή και όχι από τον πραγματικά ομιλούντα. — **εγγαστριμυθία** (η). ·* σχολιο λ. -/*/-.

[ΕΤΥΜ. αρχ., σύνθ. εκ συναρπαγής. από τη φρ. ***έν γαστρι μύθος,*** εξαι- τίας τής παλαιότε.ρης άποψης ότι χρησιμοποιούνταν τα τοιχίνματα τού στομάχου για την παραγωγή ήχων|. **εγγεγραμμένος,** -η,-ο -►εγγράφω

εγγειοβελτιωτικός, -ή. -ό αυτός που αποβλέπει στη βελτίωση τής γεωργικής εκμετάλλευσης τής γης, στην αύξηση τής απόδοσης τού εδάφους: ~ ***έργα / πρόγραμμα.*** — **εγγειοβελτίωση** (η). ··" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γγ-.***

ΙΕΤΥΜ, < **έγγειος** (βλ.λ.) **+** ***βε?.τιωτικός.*** Ο όρ. ***εγγειοβελτίωση*** αποτελεί απόδ. τού αγγλ. land reclamation!, **έγγειος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που αναφέρεται στη γη, που συνιστά ακίνητο περιουσιακό στοιχείο ή προέρχεται από αυτό: ~ ***ιδιοκτησία / πρόσοδος.*** ΣΧΟΛΤΟ λ. ***γη, -γγ-, ομόηχα.***

[ητυμ. < αρχ. ***έγγειος ι έγγαιος*** < ***έγ-*** (< ***έν-)*** + ***γαΐα*** / ***γή}.*** **εγγενής,** -ής. -ές {εγγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που ενυπάρχει στην ίδια τη φύση, από την αρχή τής παρουσίας ενός ατόμου ή τής γένεσης μιας κατάστασης: ~ ***ιδιότητα / αδυναμία / χαρακτηριστικό*** || ~ ***δυσχέρειες τού θέματος*** ΣΥΝ. έμφυτος αντ. επίκτητος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες. -γγ. σύμφυτος.***

[πτυμ. αρχ. < ***έγ-*** (< ***έν-)*** + ***-γενής*** < ***γένος].*** **εγγιζω** ρ. -► αγγίζω

έγγιστα επίρρ. (αρχαιοπρ.) πάρα πολύ κοντά· ΦΡ. **ως** *έγγιστα* κατά τη μεγαλύτερη δυνατή προσέγγιση, περίπου.

[ΕΤΥΜ. Υπερθ. βαθμός τού αρχ. επιρρ. ***εγγύς].*** **εγγλέζικος,** -η, *ο (λαϊκ.) αγγλικός. — **εγγλέζικα** επίρρ., **Εγγλέζικα** (τα).

εγγλέζικος - αγγλικός. Το **εγγλέζικος (Εγγλέζικα)** διαφέρει υφο- λογικά τού **αγγλικός (Αγγλικά).** Το ***εγγλέζικος*** χρησιμοποιείται περισσότερο στον απλούστερο προφορικό λόγο ***(Μαθαίνει Εγγλέζικα),*** ενώ το ***αγγλικός*** είναι ο εθνικός χαρακτηρισμός ***που*** χρησιμοποιείται στον γραπτό λόγο και σε επίσημο ύφος ***(Φροντιστήριο Αγγλικών - Η αγγλική κυβέρνηση εμφανίζεται*** επιφυλακτική ***σε ορισμένες κοινοτικές δραστηριότητες).***

Εγγλέζος (ο). **Εγγλέζα** (η) **1.** (λαϊκ.) ο Αγγλος **2.** (μτφ.) ο συνεπής στην ώρα του. αυτός που δεν αργοπορεί: ***είναι ~ στα ραντεβού του.***

Εγγλεζάκι (το). ^ σχολιο λ. ***-γγ-.***

[ΠΤΥΜ. < όψιμο μεσν. ***Αγγλέζος<*** ιταλ. inglese, βλ. κ. ***Αγγλία}.*** **έγγλυφος,** -η, -ο χαραγμένος σε βάθος: ***έγγλυφη σφραγίδα.***

[FΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***έγγλύφω*** < ***έγ-*** (< ***έν-)*** + ***γλύφω].*** **εγγονή** (η) [μτγν.Ι η κόρη τού γιου ή τής κόρης (κάποιου). Επίσης **εγγόνα** κ. (λαϊκ.) **αγγόνα. εγγόνι** [μεσν.] κ. (λαϊκ.) **αγγόνι** (το) Ιμεσν.) {χωρ. γεν.} το παιδί (αγο)- ρι ή κορίτσι) τού γιου ή τής κόρης (κάποιου). σχόλιό λ. ***-γγ-.*** **εγγονός** κ. **έγγονος** κ. (λαϊκ.) **αγγονός** (ο) ο γιος τού γιου ή τής κόρης (κάποιου). ·* σχολΐο λ. ***-γγ-.***

[ετυμ. < αρχ. ***έγγονος*** <***έγ-*** (< ***έκ-)*** + ***γόνος.*** Ο καταβιβασμός τού τόνου πιθ. κατά τα ***ανεψιός, υιός*** κ.ά.).

έγγονος - εγγονός ή έκγονος; Η αρχική αρχαία λ., από την οποία προήλθε το ήδη αρχαίο **έγγονος.** είναι η λ. **έκ-γονος.** Και οι δύο τύποι ε'//ονοςκαι ***έκγονος*** απαντούν στις αττικές επιγραφές μέχρι το 300 π.Χ. Ο τ. ***έγγονος*** δεν χρησιμοποιείται συχνά στην Ελληνιστική Κοινή· η χρήση του επιδίδει αργότερα, για να επικρατήσει τελικά ως μοναδικός τύπος. Από το ***έκ-γονος*** πλάστηκε το ***έγ-γο- νος.*** όπως συνέβη και με άλλα σύνθετα τής πρόθεσης **εκ-: *έκ- δύ(ν)ω > εγ-δύνω*** > **γδύνω - *έκ-δέρ(ν)ω > εγδέρνω*** >**γδέρνω** κ.λπ. Ο οξύτονος τ. **εγγονός** (αντί τού ***έγγονος)*** που επικρατεί σήμερα, σχηματίστηκε κατά τα συγγενικά ονόματα **γυιος, ανιψιός, γαμπρός, πεθερός** κ.ά.

έγγραμμα (το) <εγγράμμ-ατος | -ατα, -άτων} ΨΥΧΟΛ. μνημονικό ίχνος, το οποίο κωδικοποιείται και εντυπώνεται στα εγκεφαλικά νεύρα, παρέχοντας τη βάση για τη συνέχιση και τη διατήρηση τής μνημονικής διαδικασίας. ■*" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γγ-.***

ΙΓ,ΤΥΜ. **< *εγγράφω\.*** **εγγράμματος,** -η» -ο Ιαρχ.) αυτός που γνωρίζει γράμματα, που έχει μόρφο)ση ΣΥΝ. (λαϊκότ.) γραμματισμένος, γραμματιζούμενος, μορφωμένος ΑΝΤ. αγράμματος. ··* ΣΧΟΛΙΟ λ. **έγγραμμος,** -η, -ο ΠΛΗΡΟΦ. (για υπολογιστές, δίκτυα κ.λπ.) αυτός που συνδέεται απευθείας ή ελέγχεται από κεντρική μονάδα (βλ, λ. ***ον-λάιν).***

[f.tym. < ***εγ-*** (< εν) + ***-γραμμος*** <***γραμμή,*** απόδ. τού αγγλ. on line), **εγγραφέας** (ο) [μτγν.Ι [εγγραφ-είς. -έων) όργανο που επιτρέπει τη συνεχή ή κατά διαστήματα καταγραφή τής πορείας ενός φυσικού μεγέθους. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γγ-.*** **εγγραφή** (η) [αρχ.] 1.η καταχώριση τού ονόματος και των στοιχείων (κάποιου), ενδεχομένως με την προσκόμιση των απαραίτητων δικαι- ολογητικών. σε κατάλογο προσώπων (π.χ. μελών υπηρεσίας, οργανισμού, σωματείου κ.λπ.): ***εγγραφές νέων μελών ι συνδρομητών / μαθητών / στα μητρώα των δημοτικών καταλόγων |] οι ~ για τα νέα τμήματα αρχίζουν στα μέσα*** τοϋ ***επόμενου μήνα || η ~ συμπερι/^αμβάνει και προκαταβολή για τα δίδακτρα*** (το ποσό που καταβάλλεται για την εγγραφή) 2. (για εμπορικές ή λογιστικές πράξεις) η καταχώριση κάθε είδους συναλλαγών εμπορικής φύσεως στα ανάλογα λογιστικά βιβλία: ***ενεργώ*** / ***ακυρώνω*** / ***διορθώνω μια*** ~ ||[***πιστωτική*** / ***χρεωστική ~*** **3.** (για ήχο ή εικόνα) μηχανική, οπτική και μαγνητική αποτύπωση ήχου ή εικόνας σε δίσκο, μαγνητική ταινία κ.λπ.: ***παλιά*** / ***κακή*** - [[~ σε ***κασέτα*** [[***κεφαλή εγγραφής*** ΣΥΝ. ηχογράφηση / μαγνητοσκόπηση

4. γπωμ. ο σχεδιασμός γεωμετρικού σχήματος στο εσωτερικό ενός άλλου, ώστε το εσωτερικό σχήμα να ικανοποιεί ορισμένες συνθήκες, λ.χ. για πολύγωνα, οι κορυφές τού εσωτερικού να ανήκουν στις πλευρές τού εξωτερικού, ή για κύκλο, να εφάπτεται στις πλευρές: ~ τε- ***ψαγώνου σε κύκλο*** || ~ κύκλου στ ***τρίγωνο.*** ^ σχολιο λ. **έγγραφο** (το) {εγγράφ-ου) -ων} **1.** γραπτό κείμενο επίσημου χαρα

κτήρα: ***απόρρητα*** / ***δημόσια*** / ***ιδιωτικά*** / ***εμπιστευτικά*** / συμβόλαιο- ***γραφικά*** / δίπλωμαπκά / δίκαστικά **~ 2.** ΠΛΗΡΟΦ. αρχείο δεδομένων που αποτελεί ολοκληρωμένη εργασία και που συνήθ. περιέχει κείμενο. ** ΣΧΟΜΟ λ. ***-γγ-.***

Ιετυμ.. < μτγν. ***έγγραφον***, ουδ. τού επιθ. ***έγγραφος*** < ***έγ-*** (< ***έν***-) + ***-γρά- φος*** < ***γράφω.*** Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. document!, **έγγραφος,** -η, -ο [μτγν.Ι αυτός που παρέχεται σε γραπτή μορφή: ~ ***οδηγία*** / ***άδεια*** / ***διαμαρτυρία*** / ***απολογία*** / ***διαταγή*** / ***εντολή*** ΣΥΝ. γραπτός αντ. προφορικός, άγραφος. **– εγγρόφως** επίρρ. Ιμτγν.]. ^ σχόλιο λ. ***-γγ-.***

εγγράφω ρ. μετβ. [αρχ.] {ενέγραψα, εγγράφηκα (λόγ. ενεγράφην, -ης, -η..., μτχ. εγγραφείς, -είσα, -έν). εγγεγραμμένος} **1.** καταχωρίζω σε κατάλογο, μητρώο, ειδικό πίνακα: ~ ***μαθητή σε σχολείο*** jj ~ ***στους εκλογικούς καταλόγους*** *ί* ***στη δραματική σχολή*** συν. καταγράφω, αναγράφω 2. καταχωρίζω (συγκεκριμένη πράξη) σε σειρά ανάλογων πράξεων: ***η διάσημη ηθοποιός ενέγραψε στο ενεργητικό της τους περισσότερους από τους σημαντικότερους ρόλους τού παγκόσμιου ρεπερτορίου*** **3.** κάνω μια μηχανική, οπτική ή μαγνητική αποτύπωση ήχου ή εικόνας σε δίσκο, μαγνητική ταινία κ.λπ.: ~ ***δίσκο*** *ι* ***κασέτα*** συν. ηχο- γραφώ. γράφω · **4.** υπωμ. κάνω εγγραφή (σημ. 4) ενός σχήματος στο εσωτερικό ενός άλλου: ~ ***τετράγωνο σε κύκ/.ο*** || (λόγ. μεσοπαθ. μτχ. *εγγεγραμμένος,* ***-η, -ο) κύκλος*** - ***σε τρίγωνο.*** σχολιο λ. ***-γγ-.*** **εγγράψιμος,** -η. -ο γεωμ. (σχήμα) που μπορεί να εγγράφει, να σχεδιαστεί μέσα σε άλλο σχήμα: ~ (σε κύκλο) ***πολύγωνο.*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γγ-.***

[ετυμ. < θ. ***εγγραψ-*** (ρ. ***εγγράφω)*** + παραγ. επίθημα ***-ιμος***]. **εγγύηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** (α) επίσημη διαβεβαίωση. δέσμευση, με την παροχή εχεγγύων ως ασφάλεια, κυρ. για την εξόφληση χρεών (β) νομ. σύμβαση μεταξύ δανειστή και τρίτου με την οποία ο τελευταίος αναλαμβάνει απέναντι στον δανειστή την ευθύνη ότι θα καταβληθεί η οφειλή τού αρχικού οφειλέτη (πρωτοφειλέτη) **2.** (μτφ.) πράξη ή κατάσταση που διασφαλίζει την πραγματοποίηση συγκεκριμένου αποτελέσματος: ***ο πλούτος δεν αποτελεί*** - ***για την ευτυχία*** **3.** (συνεκδ.) η επίσημη δέσμευση κατασκευάστριας εταιρείας ότι θα αποκαταστήσει τη βλάβη ή άλλη τυχόν ανωμαλία που ενδεχομένως θα παρουσιάσει το προϊόν της μέσα σε ορισμένο χρονικό διάστημα από τη στιγμή τής αγοράς του: ***το αυτοκίνητο κα- λύπτεται ακόμα από την*** ~ || ~ ***για δύο χρόνια*** || ***η*** ~ ***ποιότητας*** **4.** (σε περιπτώσεις αποφυλάκισης) χρηματικό ποσό που παρέχεται ως ασφάλεια ότι το άτομο που απαλλάσσεται από τη νόμιμη κράτησή του θα επιστρέψει για την έκτιση τής ποινής του σε ορισμένο χρόνο, εφόσον αποδειχθεί η ενοχή του: ***αφέθηκε ελεύθερος με*** - *10.000.000* ***δραχμών.*** .* σχολιο λ. ***-γγ-.***

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***έγγύησις*** < ***έγγυώ*** / ***-ώμαι*** (βλ.λ.). **Η** σημ. 3 αποδίδει το γαλλ. garantie].

εγγυητής (ο) [αρχ.], **εγγυήτρια** (η) 11756] {εγγυητριών} **1.** πρόσωπο που παρέχει τις απαραίτητες εγγυήσεις για την εξασφάλιση τής τήρησης συγκεκριμένων συμφωνιών: ***ο Ο.Η.Ε. εμφανίζεται ως*** - ***για την τήρηση τής ειρήνης στην εμπόλεμη ζώνη*** || (κ. ως επίθ.) ***εγγυήτρια δύναμη*** **2.** ΝΟΜ. *δικονομικός εγγυητής* το πρόσωπο το οποίο σε περίπτωση ήττας τού εναγομένου θα έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει (π.χ. δικονομικός εγγυητής είναι η ασφαλιστική εταιρεία η οποία υποχρεούται να καλύψει τα χρήματα που θα αναγκαστεί ο εναγόμενος να καταβάλει ως αποζημίωση στον ενάγοντα). ^ σχόλιό λ. ***-γγ-.*** **εγγυητικός,** -ή, -ό ί μτγν.1**1.** αυτός που σχετίζεται με την παροχή εγγυήσεων: ***~ επιστολή*** *2. εγγυητικό* (το) το έγγραφο με το οποίο συμ- φωνείται η εγγύηση μεταξύ των συμβαλλομένων μερών. Επίσης **εγ· γυητήριος,** -α, -ο [1833 [. σχολιο λ. ***-γγ-.*** **εγγυοδοσία** (η) [1833] {εγγυοδοσκόν} πράξη παροχής εγγυήσεων. **– εγγυοδότης** (ο) [1889]. **εγγυοδοτώ** ρ. ί 1889] {-είς...}*. σχολιο λ. *77*-.

εγγύς επίρρ. {εγγύτ-ερα, -ατα] (λόγ.) κοντά, σε πολύ μικρή απόσταση ΣΥΝ. πλησίον ΑΝΤ. άπω, μακράν ΦΡ. (α) **ερρύς** *μέλλον* το άμεσο μέλλον. η πολύ κοντινή χρονική στιγμή: ***οι συζητήσεις θα συνεχιστούν στο*** - [Ι ***για το*** - ***δεν προβλέπω τίποτα διαφορετικό*** (β) *Εγγύς Ανατολή* βλ. λ. ***ανατολή.***

ΙΕΤΥΜ, αρχ.. επιρρ. σχηματισμός σε -υς. πιθ. σύνθ. από την πρόθ. εν -ι- αμάρτυρη λ. που σημαίνει «χέρι» (για την οποία βλ. λ. ***έγγυώμαι).*** Εν προκειμένω το επίρρ. ***εγγύς*** θα σήμαινε «στο χέρι»|. **εγγύτατος,** -η, -ο |αρχ.| (υπερθ.) πάρα πολύ κοντινός: ***το*** ~ ***παρελθόν*** ΣΥΝ. πλησιέστατος ΑΝΤ. απώτατος. **– εγγύτατα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-77-*.

εγγύτερος, -η, -ο [αρχ.Ι (συγκρ.) αυτός που βρίσκεται πιο κοντά: (μτφ.) ***οι*** ~ ***συγγενείς*** ΣΥΝ. κοντινότερος, πλησιέστερος ΑΝ Γ. απώτερος.

εγγύτερα επίρρ. σχΟλΐΟ λ. ***-γγ-.*** **εγγύτητα** (η) {χωρ. πληθ.} το να βρίσκεται κάτι κοντά (σε κάτι άλλο).

ΙΧΟΑJΟ λ. ***-γγ-.***

[ετυμ. < μτγν. ***έγγύτης, -ητος*** < αρχ. ***εγγύς].*** **εγγυώμαι** ρ. μετβ. αποθ. {εγγυάσαι... | εγγυή-θηκα, -μένος) **1.** παρέχω τις απαιτούμενες εγγυήσεις για (κάτι): - ***την ανεξαρτησία μιας χώρας / την ασφάλεια των πολιτών / για την πληρωμή των χρεών / για το δάνειο*** **2.** αναλαμβάνω δεσμεύσεις, υπόσχομαι την πραγματοποίηση συγκεκριμένοι πραγμάτων: ***σας*** ~ ***μιαν αξέχαστη βραδιά με γνωστούς καλ/.ιτέχνες*** || ***δεν μπορώ να σου εγγυηθώ ότι θα πετύχεις*** ΣΥΝ. διαβεβαιώνω, υπόσχομαι. ^ σχολιο λ. ***-γγ·, αποθετικός.***

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***εγγυώμαι (-άο-),*** μέση φωνή τού ρ. ***έγγυώ*** < ***έγγύη*** «νυφικό τίμημα, εγγύηση» < ***έγ-*** (< ***έν-)*** + ****γύη*** «χέρι, παλάμη» (που συνδ. με αβεστ. gava ««χέρι», λιθ. gaunu «λαμβάνω, κρατώ»), οπότε η λ. ***έγγύη*** θα σήμαινε «κάτι που δίνεται στα χέρια». Το ρ. ***έγγυώ*** στην αττ. διάλεκτο δήλωσε επίσης την παράδοση τής κόρης σε γάμο από τον πατέρα της, πράξη που συνοδευόταν απαραιτήτως από την καταβολή νυφικού τιμήματος ως εγγύησης], **έγδαρα** ρ. -* γδέρνω **Ε.Γ.Ε.** **(η) Ένωση Γυναικών Ελλάδας, έγειρα** ρ. γέρνω

εγείρω ρ. μετβ. {ήγ-ειρα. -έρθην. -ης. -η... (μτχ. εγερθείς. -είσα, -έν)} **(λόγ.)** 1. **(κυριολ.) σηκώνω (κάτι) όρθιο, υψώνω: -** *τη σημαία* 2. **(συ- νηθ. μτφ.) βγάζω (κάποιον) από τη νάρκη του:** ~ *κοιμισμένες συνειδήσεις* **συν. αφυπνίζω, ξεσηκώνο)** 3. **φέρνω στην επιφάνεια, κάνω (κάτι) φανερό:** ~ *πρόβ/.ημα* **/** *θέμα* **/** *ζήτημα* **/** *διεκδικήσεις* **/** *αξιώσεις* **συν. προβάλλω, θέτω 4. προκαλώ:** ~ *αντιρρήσεις* **/** *την υπόνοια* **/** *τη δυσπιστία* **/** *ερωτήματα* **/** *αμφιβολίες* **/** *το ενδιαφέρον* 5. **ασκώ. αποδίδω:** ~ *αγωγή εναντίον κάποιου* **/** *κατηγορία* **συν. υποβάλλω.**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. <** **έ-γέρ-]ω.* **πιθ. <** *έ-* **προθεμ. + Ι.Ε. *ger-«<ξυπνώ» πβ. σανσκρ. ja-gar-ii «ξυπνάει», αλβ. ngre «σηκώνω», αρχ. σκανδ. kerskr «ζωηρός, ζωντανός» κ.ά. Ομόρρ.** *έγερτήρ̃ο(ν), έγρήγορσις (-η), γρήγορος* **(βλ.λ.).** *γέρνω* **(βλ.λ.) κ.ά.}. εγελιανισμός (ο)** φίλος, **το φιλοσοφικό σύστημα τού Εγέλου και των συνεχιστών του, που διέπεται από τις αρχές τής διαλεκτικής του: ο** ~ *τού Δ. Σολωμού.* **– εψελιανός (ο).**

[ΕΤΥΜ. **< γερμ. Hegelianismus, από τον Γερμανό φιλόσοφο Georg W.F. Hegel (εξελληνισμένος** *τ.Έγελος)* **\. εγέρθητι / εγέρθητε** ρ. **(αρχαιοπρ.) σήκο) όρθιος / σηκωθείτε όρθιοι · συνήθ. ως στρατιωτική διαταγή αλλά και ειρων.:** *Εγέρθητι! Ακόμη είσαι στο κρεβάτι:*

[ετυμ. **Προστ. παθ. αορ. τού αρχ.** *εγείρω* **(βλ.λ.)]. έγερση** (η) {-ης κ. -έρσεως | -έρσεις, -έρσεων} (λόγ.) **1. η άρση, η ύψωση** · **(ειδικότ.) το σήκωμα από το κρεβάτι, το ξύπνημα:** *πρωινή* ~ **2. (μτφ.) η ενεργοποίηση (κάποιου), ώστε να μη βρίσκεται πια σε νάρκη, σε αδράνεια:** *η* ~ *των εφησυχασμένων συνειδήσεων* συν. **αφύπνιση** 3. **η εκδήλωση (κάποιου πράγματος), κατά τρόπο ώστε (κάτι) να καθίσταται γνωστό:** *η* ~ *προβλήματος / ζητήματος εκ μέρους ενός από τους διαπραγματευομένους καθυστερεί τις συνομΟλιες* **4. η πρόκληση:** *η* - *αντιρρήσεων / υπονοιών* 5. **η άσκηση, η απόδοση:** *η* ~ *αγω'γής! κατηγορίας.* **– εγερτικός, -ή. -ό Ιαρχ.].**

[ετυμ. **< αρχ.** *έγερσις < έγείρω].* **εγερσιμότητα (η) {χωρ. πληθ.)** φυζΐολ. **η ικανότητα των οργανισμών να αντιδρούν στα εξωτερικά ερεθίσματα που δέχονται.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. excitability},** **εγερτήριο** (το) **{εγερτηρί-ου | -ων} 1. πρωινό σάλπισμα για να ξυπνήσουν οι στρατιώτες:** *σήμανε* ~ **2. (μτφ.) αναγκαστικό ξύπνημα νωρίς το πρωί:** *αύριο έχουμε* ~ *στις 6.30. για να πάμε να μαζέψουμε τις ε?αές* 3. **(μτφ.) ποίημα ή τραγούδι που λειτουργεί ως μέσο ξεσηκωμού και αφύπνισης τού πλήθους.**

ΙΕΤΥΜ. **< μτγν.** *έγερτήριον* **< αρχ.** *έγείρω* **+ παραγ. επίθημα** *-τήριον].* **εγερτήριος, -α. -ο αυτός που έχει τη δύναμη να αφυπνίζει και να ξεσηκώνει: -** *σάλπισμα* **/** *δύναμη.* **έγια μόλα** επιφών. **(παρακελευσματικό) για να δίνει τον ρυθμό σε κωπηλάτες ή (μτφ.) για τον συντονισμό των κινήσεων κατά τη μετακίνηση βαριών αντικειμένων** φρ. *έγια μόλα, έγια λέσα* **(προς τους κωπηλάτες) μία μπρος, μία πίσω. (Πβ. λ.** *μόλα).*

[ΕΤΥΜ. **< ιταλ. eia (< αρχ. επιφών.** *εΐα)* **+** *μόλα* **< ιταλ. molla. προστ. τού mollare «αφήνω, λασκάρω»].** *έγινα* **ρ. ♦ γίνομαι**

Εγίρα (η) η φυγή τού Μωάμεθ από τη Μέκκα στη Μεδίνα το 622 μ.Χ.. η οποία λαμβάνεται ως αφετηρία τού ισλαμικού συστήματος χρονολόγησης.

[εί υμ. **< μεσν. λατ. hegira < αραβ. hijrah «αναχώρηση, μετανάστευση»].** **εγκάθειρκτος, -η, -ο έγκλειστος σε φυλακή** συν. **φυλακισμένος.**

[ετυμ. **μτγν. <** *έγ-* **(< εν-) +** *-κάθειρκτος,* **βλ. κ.** *κάθειρξη].* **εγκάθετος** (ο) **{εγκαθέτ-ου | -ων. -ους}. εγκάθετη** (η) **{εγκαθέτων) πρόσωπο που σκόπιμα τοποθετείται κάπου, εκτελώντας πιστά συγκεκριμένες εντολές, συνήθ. για την επιδοκιμασία ή την αποδοκιμασία πολιτικών προσώπων:** *εγκάθετοι τής κυβέρνησης συντάσσουν τα κρατικά δελτία ειδήσεων || τραμπουκισμοί από εγκαθέτους τού κόμματος* συν. **βαλτός.**

[ΕΤΥΜ. **αρχ., αρχική σημ. «κρυφά τοποθετημένος», <** *έγκαθίημι* **«αναθέτω - κατεβάζω» <** *έγ-* **(< εν-) +** *καθίημι,* **βλ. κ.** *κάθετος*? **εγκαθίδρυση (η) 11871} {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} 1. η ίδρυση σε συγκεκριμένο τόπο 2. (για θεσμούς, πολιτεύματα κ.λπ.) η θεσμοθέτηση και η εφαρμογή:** ~ *ενός σύγχρονου επιχειρηματικού συστήματος* |[*η* <- *τής δημοκρατίας μετά την ανατροπή ενός απολυταρχικού καθεστώτος* συν. **θέσπιση, εγκαθιδρύω** ρ. μετβ. **[αρχ.] {εγκαΟίδρυ-σα, -θηκα, -μένος] 1. ιδρύω (κάτι) σε συγκεκριμένο τόπο: -** *μια επιχείρηση* συν. **εγκαθιστώ 2. (για θεσμούς, πολιτεύματα κ.λπ.) θεσμοθετώ και θέτω σε ισχύ:** ~ *καθεστώς τρόμου / δημοκρατία / τυραννία.* **εγκαθιστώ** ρ. μετβ. **{εγκαθιστάς... | εγκατ-έστησα (να/θα εγκαταστήσω). εγκαθίσταμαι, εγκατ-αστάθηκα, -εστημένος} 1. τοποθετώ (εγκαταστάσεις. ανθρώπους) σε συγκεκριμένο τόπο:** *εγκατέστησαν πυρηνικά όπλα / πυραύλους || οι κατακτητές εγκαθιστούν εποίκους στη νήσο* **2. (ειδικότ.) τοποθετώ σε συγκεκριμένη θέση (ένα δίκτυο) και κάνω τις απαραίτητες συνδέσεις, ώστε να τεθεί σε λειτουργία:** ~ *σύστημα αποχέτευσης* **/** *δεύτερη τη?.εφωνική γραμμή* 3. **(για παραχώρηση δικαιώματος) υποδεικνύω και ορίζω συγκεκριμένο πρόσωπο, για να αναλάβει συγκεκριμένη ιδιότητα ή θέση (καθήκον, αξίωμα, δικαίωμα κ.λπ.):** *τον εγκατέστησε κληρονόμο* **/** *διαχειριστή τής περιουσίας του* **4. (για θεσμούς, πολιτειακά συστήματα) θέτω σε ισχύ μεταβάλλοντας την προϋπάρχουσα πολιτική κατάσταση:** ~ *δημοκρατία*

/ ***τυραννία*** ΣΥΝ, εγκαθιδρύω) **5.** (μεσοπαθ. *εγκαθίσταμαι)* έρχομαι να διαμείνω μόνιμα ύστερα από αλλαγή τού τόπου μόνιμης διαμονής μου: ***όταν τελείωσε τις σπονδές του. εγκαταστάθηκε στο εξωτερικό.*** Επίσης (λαϊκ.) εγκαταοταίνω.

[ηί υμ. **<** μεσν. ***εγκαθιστώ (-άω),*** μεταπλ. τ. τού αρχ. ***έγκαθίστημι < έγ-*** (< ***έν-)*** + ***καθίστημι,*** βλ. κ. ***καθιστώ.*** Η σημ. 2 αποδίδει ***το*** αγγλ. install].

εγκαίνια (τα) {εγκαινίων} ειδική τελετή κατά την έναρξη τής λειτουργίας εγκαταστάσεως. ιδρύματος ή έργου: ~ ***νοσοκομείου / νέων γραφείων / θεάτρου / έκθεσης || η τελετή των ~.***

[ετυμ. μτγν. ***< έγ- (< έν-) + -καίνια<*** κο^νός^καινούργιος»]. **εγκαινιάζω** ρ. μετβ. [μεσν.1 {εγκαινίασ-α, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος! **1·** τελώ τα εγκαίνια: ***~ ζαχαροπλαστείο / ανθοπωλείο / βιβΡαοθή- κη*** 2. (μτφ.) χρησιμοποιώ καινούργιο απόκτημα για πρώτη φορά: ***- τα παπούτσια μου στον χορό / το καινούργιο μου αυτοκίνητο*** **3.** θέτω σε εφαρμογή σχέδιο: ***εγκαινίασε σκληρή τακτική έναντι των αντιπάλων του*** [j ***η Εφορία εγκαινίασε νέα σειρά εξορμήσεων για την πάταξη τής φοροδιαφυγής*** **4.** πραγματοποιώ την επίσημη έναρξη μιας νέας φάσης, σημαίνω την απαρχή της: ***οι συναντήσεις των δύο ανδρών εγκαινιάζουν μια νέα περίοδο επαφών μεταξύ των χωρών τους || το τέλος τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου εγκαινίασε την πυρηνική εποχή.***

εγκαινίαση (η) [18761 κ. **εγκαινιααμός** (ο).

έγκαιρος, -η. -ο [αρχ. 1 αυτός που γίνεται στην κατάλληλη στιγμή, χωρίς καθυστέρηση: - ***διάγνωση / θεραπεία / επέμβαση / προειδοποίηση*** ! ***ενημέρωση / παράδοση προϊόντος*** αντ. άκαιρος, καθυστερημένος. — **έγκαιρα** [μεσν.| / **εγκαίρως** Ιμτγν.] επίρρ.. **εγκαιρότητα** (η)
118931.

εγκαιροφλεγής, -ής. -ές {εγκαιροφλεγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που αναφλέγεται εύκολα, στην κατάλληλη στιγμή 2. (ειδικότ. στρατιωτικό βλήμα) που ρυθμίζεται κατάλληλα, ώστε να αναφλέγεται σε ορισμένο σημείο τής τροχιάς του: ~ ***βολίδες / οβίδες.*** Επίσης **εγκαιρόφλεκτος,** -η. -ο [1886|. **εγκαλλώπισμα** (το) [αρχ.] (εγκαλλο)πίσμ-ατος | -ατα, -άτων} (αρχαι- οπρ.) οτιδήποτε για το οποίο μπορεί κανείς να καμαρώνει, να καυ- χάται ΣΥΝ. καμάρι, καύχημα, τιμή. κόσμημα, αγλάισμα, **εγκαλώ** ρ. μετβ. |αρχ.[Ιεγκαλείς... [ενεκάλεσα κ. εγκάλεσα} 1. νομ. ζητώ την τιμωρία κάποιου ενώπιον αρχής (αστυνομίας, εισαγγελίας) για αξιόποινη πράξη, η οποία δεν διώκεται αυτεπαγγέλτως συν. καταγγέλλω, μηνύω **2.** (γενικότ.) προσάπτω κατηγορία: ***προκαλώ αυτούς που με εγκα/.ούν για αμέλεια, να μου υποδείξουν πώς θα ενεργούσαν εκείνοι σε ανάλογη κατάσταση.*** **εγκάρδιος,** -α, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ειλικρίνεια αισθημάτων, ο από καρδιάς πραγματοποιούμενος: ~ ***ευχές / χαιρετισμοί / υποδοχή / σχέσεις / συνεργασία / ατμόσφαιρα*** / φίλος ΣΥΝ. ειλικρινής, θερμός 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που εκδηλώνει με ειλικρίνεια τα αισθήματά του. που είναι ζεστός, προσιτός στις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους ιυν. διαχυτικός, εκδηλωτικός, ανοι- χτόκαρδος. — **εγκάρδια / εγκαρδίως** Ιμτγν. | επίρρ. **εγκαρδιότητα** (η) 11888} {χωρ. πληθ.) η εκδήλωση εγκάρδιας διάθεσης: του ***μίλ,ησε / τον δέχτηκε με μεγάλη*** ~ [| ***τα λόγια του έδειχναν*** ~ συν. διαχυτικότητα αντ. ψυχρότητα, τυπικότητα. **εγκαρδιώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {εγκαρδίω-σα. -θηκα, -μένος} δίνω θάρρος (σε κάποιον), ενισχύω την αυτοπεποίθηση (κάποιου): ***η επίσκεψή της τον εγκαρδίωσε*** συν. εμψυχώνω, ενθαρρύνω λντ. αποκαρδιώνω, αποθαρρύνω. — **εγκαρδιωση** (η) 11835J, **εγκαρδιωτικός,** -ή, -ό [1894J. **εγκάρσιος,** -α, -ο αυτός που τέμνει καθέτως· στη φρ. *εγκάρσια τομή* τομή ενός στερεού με επίπεδο κάθετο στον κατακόρυφο άξονά του.

εγκάρσια επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ.«αυτός που διασχίζει, που τέμνει καθέτως».

έγ-καρ-τος* < *έγ-* (< εν-) + θ. *καρ-* < *kj·-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Κ. **(s)qer-* «κόβω. τέμνω», πβ. λιθ. skersas «καθέτως», αρχ. περσ. kirscha κ.ά. Ομόρρ. *κέρ-μα. κορ-μός. κουρ-εύς (-έας). ά-καρ-ιαΐος,* βλ.λ.]. **εγκαρτέρηση (η) [1871 [{-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.) καρτερική, αδιαμαρτύρητη υπομονή και απάθεια: *δέχεται τη μοίρα του με* ~ συν. καρτερία. — **εγκαρτερώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}. **έγκατα** (τα) {εγκάτων} τα εσώτατα, τα κατάβαθα: *τα ~ τής γης* / (μτφ.) *τής ψυχής.*

[ΗΙΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Έχει υποστηριχθεί ότι πρόκειται για εμ- φατικό παράγωγο τού *έν* κατ' αναλογίαν προς το επίθ. ***έσχατος*** (βλ.λ.), το οποίο παράγεται από το αντώνυμο ***εξ.*** Και στα δύο επίθ. δυσεξήγητος παραμένει ο μορφολογικός σχηματισμός σε ***-κα-τος\.*** **εγκαταβιωση** (η) [1889] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.] (λόγ.) **1.** γενικά ο τρόπος ζωής, το πώς ζει κανείς (κάπου) 2. (για μοναχό) η ζωή σε μονή, το να μονάζει, να ασκητεύει (κανείς). — **εγκαταβιώνω** ρ. [μτγν.]. [LTYM. < μτγν. ***εγκαταβιώ*** «περνώ τη ζωή μου κλεισμένος μέσα» < ***έγ- (< έν) + κατα- + βιώ (-όω)\.*** **εγκαταλείπω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {εγκατέλ-ειψα, εγκαταλ-εί- φθηκα. -ειμμένος (λόγ. εγκαταλελειμμένος)} ♦ (μετβ.) **1.** αφήνω (κάποιον/κάτι) οριστικά και αμετάκλητα, αδιαφορώ για την τύχη του: ~ ***την οικογένειά μου ' ένα παιδί / το βυθιζόμενο σκάφος || - την πό/.η στον εχθρό*** [[ΓΟ ***κράτος έχει εγκαταλείψει την περιοχή αυτή στην τύχη της*** ΣΥΝ. παρατώ **2.** απομακρύνομαι από συγκεκριμένο τόπο, δεν γορίζω πίσω: ~ ***τη χώρα*** |[***εγκατέλειψε την Ελλάδα για πάντα*** [| - ***τα εγκόσμια·*** ΦΡ. *εγκαταλείπω τον μάταιο τούτο κόσμο* πεθαίνω **3.** παραιτούμαι από (σκέψεις, ενέργειες ή συναισθήματα), αφήνω κατά μέρος: ~ ***μια προσπάθεια / ιδέα ι απόφαση / τις φιλοδοξίες μου / τις απόψεις μου ' κάθε ε/^πίδα / τις συνήθειές μου / την ενεργό δράση***

4. (αμετβ.) παραιτούμαι, αφήνω στη μέση προσπάθεια που βρίσκεται σε εξέλιξη: ***πολλοί αθλητές εγκατέλειψαν ήδη στη μέση τής διαδρομής.*** +* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πεθαίνω.***

εγκατάλειψη (η) [μτγν.} {-ης κ. -είψεως] χωρ. πληθ.} **1.** το να εγκαταλείπει κανείς (κάποιον/κάτι): *η - τής οικογένειας από τον σύζυγο / τού σκάφους από το πλήρωμα / μιας περιοχής από τους κατοίκους της* || ~ 0εσεω.τ(από στρατιώτη) ΛΝΤ. παραμονή 2. το να μη συνεχίζει κανείς (προσπάθεια, διαδικασία): *η ~ του αγώνα / τής διεκδίκησης μιας θέσης/ τής προσπάθειας υλοποίησης ενός σχεδίου* αντ. συνέχιση, ολοκλήρωση, (απο)περάτωση 3. η απουσία μέριμνας, φροντίδας, το να αφήνει κανείς (κάποιον/κάτι) στην τύχη του: *η ~ και ο μαρασμός τής υπαίθρου* ||[*η ~ των αναξιοπαθούντων από την πολιτεία* ΣΥΝ. παραμέληση, αδιαφορία, **εγκατασπείρω** ρ. μετβ. [μτγν.} {εγκατέσπειρα, εγκατασπάρθηκα. εγκατεσπαρμένος} (λόγ.-σπάν.) 1. σκορπίζω στον χώρο, εκτοξεύω προς όλες τις κατευθύνσεις ΣΥΝ. διασπείρω 2. (μτφ.) υποθάλπω και διαδίδω προς όλες τις κατευθύνσεις (ειδήσεις, φήμες κ.λπ.): ~ *τη διχόνοια / ψεύδη* συν. διασπείρω, διασκορπίζω. ■ -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή*. **εγκαταστάθηκα** ρ. »εγκαθιστώ

εγκαταοταίνω ρ. -+ εγκαθιστώ

εγκατάσταση (η) [1856] {-ης κ. -άσεοκ | -άσεις,-άσεων} 1.η μόνιμη τοποθέτηση και η σταθερή προσαρμογή (σε συγκεκριμένο σημείο): *η ~ συσκευών* * *εξοπλισμού* || ο *χώρος τού υπογείου προορίζεται για την ~ μηχανημάτων* || *η - πυραυλικών συστημάτων* συν. τοποθέτηση ΛΝΤ. μετατόπιση 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει τοποθετηθεί σε χώρο ή θέση: *πού βρίσκεται η ~ τού ηλεκτρικού / του νερού / τής θέρμανσης:* || *θερμική / ψυκτική* ~ 3. (α) η επίσημη ανάληψη καθηκόντο)ν (σε θέση εξουσίας, διοίκησης κ.λπ.): *η ~ του στο υπουργείο συνοδεύτηκε από αλλαγές στο προσωπικό* || *η ~ των επαναστατών στην εξουσία προκάλ.εσε τις έντονες αντιδράσεις των δυτικών κυβερνήσεων* (β) ΝΟΜ. *εγκατάσταση κληρονόμου ο* ορισμός κληρονόμου εκ μέρους τού συντάκτη διαθήκης **4.** *εγκαταστάσεις* (οι) τα κτήρια και τα μηχανήματα και γενικότ. το σύνολο των ακίνητων και κινητών στοιχείων που συνθέτουν το πάγιο ενεργητικό επιχείρησης, οργανισμού, υπηρεσίας κ.λπ.: *στρατιωτικές / σύγχρονες / ιδιόκτητες / βιομηχανικές / τουριστικές / υποτυπώδεις* ~ 5. ο ερχομός ή η μεταφορά (ατόμων, πληθυσμών) σε συγκεκριμένο τόπο για παρατεταμένη ή μόνιμη διαμονή: *η ~ σλαβικών φύλων στα Βαλκάνια* || *μόνιμη ~ μεταναστών στην Ε?λά- δα* || *η ειρηνική / προβληματική ~ προσφύγων σε μια περιοχή.*

[ετυμ. < *εγκαθιστώ,* απόδ. τού γαλλ. ctablissement|.

εγκαταστήοω (να/θα) ρ. » εγκαθιστώ

εγκατεσπαρμένος, -η.-ο εγκατασπείρω

εγκατεστημενος, -η, -ο ► εγκαθιστώ **εγκατέοτησα**

ρ. -* εγκαθιστώ

εγκατοίκηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} (λόγ.) η κατοίκηση μέσα σε κάτι ή η εγκατάσταση σε έναν τόπο. **εγκατοικώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {εγκατοικείς... | εγκατοίκησα} (λόγ.) κατοικώ μέσα σε (κάτι): «*η μορφή του εγκατοικεί στην ψυχή μου...*» ,(εφημ).

έγκαυμα (το) {εγκαύμ-ατος | -ατα. -άτων} βλάβη στο δέρμα και στους ιστούς τού σώματος, που προκαλείται από τη φλόγα τής φωτιάς και γενικότ. από την επίδραση τής θερμότητας ή τη δράση φυσικών παραγόντων (λ.χ. τού ηλεκτρισμού, τής ραδιενέργειας κ.ά.) ή χημικών (λ.χ. οξέων, αλκαλίων κ.ά.): *υπέστη σοβαρά ~* || *καθολικά / ελαφρά ~* || *- πρώτου / δευτέρου / τρίτου βαθμού* (βλ. λ. *βαθμός)* συν. κάψιμο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*

Ιετυμ. αρχ. < *έγκαίω* < *έγ-* (< εν-) + *καίω*. **εγκαυματιας** (ο) {εγκαυματιών} πρόσωπο που έχει πάθει έγκαυμα. Ιετυμ. < *έγκαυμα. -ατος* + παραγ. επίθημα *-ίας.* κατ' αναλογίαν προς το *τραυματ-ίας*.

εγκαυστικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την εγκαυστική: **~** *τεχνική / ζωγραφική 2. εγκαυστική* (η) κλλ. TF.XN. τεχνική τής αρχαίας ζωγραφικής που βασιζόταν στην τοποθέτηση με πυρακτωμένη λαβίδα χρωμάτων διαλυμένων σε κερί πάνω σε λείες επιφάνειες (λ.χ. από ξύλο, μάρμαρο, ελεφαντόδοντο κ.ά.): οι *προσωπογραφίες φα- γιούμ βασίζονται στην ~ επί ξύ?.ου.* ςυΚ'. κηρογραφία.

[ίΠΥΜ. μτγν. < *έγκαυστής* < αρχ. *έγκαίω* < *έγ-* (< *έν-)* + *καίω*. **έγκειται** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. Ιμόνο ενεστ.] (λόγ.) (+σε) βρίσκεται, ενυπάρχει (σε κάτι): ο *κίνδυνος - στην απειρία των στελεχών που ανέλαβαν την υλοποίηση τού σχεδίου* || γο *παράλογο τής υπόθεσης ~ στο εξής...* || *η διαφορά τους ~ στην ποιότητα* ΣΥΝ. βρίσκεται, συνί- σταται. ^ σχόλιό λ. *-γκ-, εξαρτώ, συνίσταμαι.*

[ετυμ. < αρχ. *έγκειμαι* < *έγ- (< έν-) + κείμαι*].

έγκειται - αυνίσταται. Λογιότερες χρήσεις που εμφανίζονται στον λόγο με τη σημ. υπαρκτικού / συνδετικού ρήματος (= *βρίσκεται, είναι, υπάρχει).* Τόσο το **έγκειται** όσο και γο **αυνίσταται** συντάσ- σονται με την πρόθ. **σε:** *-Πού έγκειται η διαφορά ανάμεσα στους δύο υποψηφίους; -Η διαφορά έγκειται / συνίσταται στο ότι ο ένας κατέχει διδακτορικό δίπλωμα και έχει πλήθος δημοσιεύσεων, ενώ ο άλλος διαθέτει μόνο το πτυχίο του - Η συμβολή του έγκειται / συνίσταται στις προδιαγραφές που έθεσε για την ασφαλή εκτέλεση τού έργου.* Λς σημειωθεί ότι. ενώ λέγεται (σε ερωτήσεις) *πού έγκειται...:»,* δεν λέμε «*πού συνίσταται...:*» *αλλά «σε τι συνίστα- ται...:»*

εγκεκριμένος, -η. -ο αυτός που έχει εγκριθεί, που έχει καταστεί έγκυρος με προφορική ή γραπτή δήλωση, πράξη κ.λπ. αρμόδιας αρχής, κρατικού ή άλλου επίσημου φορέα κ.λπ.: ~ ***ενέργεια : σχέδιο / δαπάνη]] βιβ/.ίο ~ από το Υπουργείο Παιδείας*** ΣΥΝ. επικυρωμένος. ♦ σχολιο λ. ***διακεκριμένος, μετοχή, κλίνω.***

ΙΗΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *εγκρίνω).*

Εγκέλαδος (ο) **1.** μυθολ. ο αρχηγός των Γιγάντων κατά τη Γιγαντο

μαχία. τον οποίο φυλάκισε η Αθηνά κάτο) από το ηφαίστειο Αίτνα, από όπου προσπαθώντας να απελευθερο)θεί προκαλούσε σεισμούς

(μετωνυμ.) ο σεισμός, η σεισμική δόνηση: γο *χτύπημα τού ~* || ο *~ χτύπησε μια περιοχή*.

[ΠΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «θορυβώδης». < *έγ-* « εν'-) + *κέλαδος* «θόρυβος», για το οποίο βλ. λ. *κελαηδώ*\. **εγκεντρίζω** ρ. μετβ.]αρχ.[{εγκέντρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (λόγ.) μπολιάζω. — **εγκεντρισμός** (ο) |αρχ.|. **εγκεφαλαλγια** (η) [1889] {εγκεφαλαλγιών} ιατρ. πόνος τού εγκεφάλου.

εγκεφαλικός, -ή. -ό [1871] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον εγκέφαλο: *~ νεύρα / αρτηρίες / έλικες ι κοιλίες / ?.οβοί / στέλεχος ι φλοιός: κύτταρα* || *- πάθηση / αιμορραγία / διαταραχή* < *προσβολή / θρόμβωση / συμφόρηση / αποπληξία / διάσειση / ανωμαλία / μαλάκυνση / βλάβη* **/** *παράλυση-* ΦΡ (α) ***εγκεφαλικό (επεισόδιο)*** η απόφραξη ή η αιμορραγία αιμοφόρου αγγείου που οδηγεί στον εγκέφαλο, με συνέπεια την ανεπαρκή οξυγόνωσή του. πράγμα που μπορεί να προκαλέσει βαρύτατες βλάβες, λ.χ. παράλυση σε ολόκληρο τμήμα τού σώματος, προβλήματα ή απο')λεια τής ομιλίας, των αισθήσεων, τής διανοητικής λειτουργίας κ.ά.: *έπαθε εγκεφαλικό βαριάς μορφής* (| (για κάτι δυσάρεστο) *μην του το πεις απότομα και πάθει κανένα εγκεφα/ακό!* (β) ***εγκεφαλικός θάνατος*** η νέκρωση τού εγκεφαλικού στελέχους ύστερα από την οποία, σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια, το άτομο θεο>ρεί- ται οριστικά νεκρό **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που βασίζεται ή θεμελιο')νε- ται στη σκέψη και τη θεωρία, που απαιτεί διανοητική προσπάθεια: *- εργασία / έργο* συν. διανοητικός λντ. συναισθηματικός 3. (α) (για πρόσ.) αυτός που βασίζεται στη λογική, που οι λόγοι και οι πράξεις του είναι προϊόν κυρ. λογικής σκέψης παρά συναισθημάτο)ν ή παρορμήσεων: *~ παίκτης / καλλιτέχνης / τύπος* (πβ. λ. *συναισθηματικός, παρορμητικός)* (β) (ειδικότ.) αυτός που βασίζεται σε διανοητική επεξεργασία (και όχι σε βίωμα, στην προσωπική επαφή): *πρόκειται για ~ προσέγγιση· η καθημερινή εμπειρία όμως μας οδηγεί αλλού.* — **εγκεφαλικά** επίρρ., **εγκεφαλικότητα** (η) [1894] (σημ. 2. 3).

[til υμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cerebral}, **εγκεφαλίτιδα** (η) [18371 {χωρ. γεν. πληθ.} ιλγρ. φλεγμονώδης πάθηση τού εγκεφάλου, που προκαλείται από ιούς, βακτήρια, παράσιτα, μύκητες κ.λπ. ή επέρχεται ως δευτεροπαθές σύμπτωμα γενικής νόσου. [ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. encephalite]. **εγκεφαλογράφημα** (το) [εγκεφαλογραφήμ-ατος | -ατα.-άτων} ιατρ. το διάγραμμα όπου απεικονίζονται και καταγράφονται οι διαφορές δυναμικού των εγκεφαλικών κυττάρων και το οποίο χρησιμεύει κυρ. για διαγνωστικούς σκοπούς ΣΥ\. ηλεκτροεγκεφαλογράφημα.

[γ.τυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. encephalograpli]. **εγκεφαλοκήλη** (η) }1839] ιατρ. η πρόπτωση τμήματος τού εγκεφάλου από τρύπα τού κρανίου (συνήθως από σοβαρό τραύμα).

[ΠΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cncephalocc)c|. **εγκεφαλομυελίτιδα** (η) ιατρ. φλεγμονώδης πάθηση τού εγκεφάλου, που προσβάλλει ταυτόχρονα και τον νωτιαίο μυελό.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. encephalomyelitis], **εγκεφαλονωτιαίος,** -α, -ο []836] ιατρ. αυτός που σχετίζεται με τον εγκέφαλο και τον νωτιαίο μυελό συγχρόνως: *~ σύστημα / υγρό.* [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cerebro-spinal]. **εγκεφαλοπαθεια** (η)|1889[{εγκεφαλοπαθειών} ιατρ. κάθε οργανική πάθηση τού εγκεφάλου, που οφείλεται σε λόγους μεταβολικούς, στερητικούς (λ.χ. από έλλειψη τής βιταμίνης Β). τοξικούς (λ.χ. από επίδραση τού μολύβδου) κ.ά.· φρ. ***σπογγώδης εγκεφαλοπαθεια*** βλ. λ. *σπογγώδης.*

ΙΚΤΥΜ. Πλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. encephalopathie}. **εγκέφαλος** (ο) {εγκεφάλ-ου | -cov. -ους} **1.** ανατ. το ανώτερο, ογκώδες τμήμα τού κεντρικού νευρικού συστήματος, το οποίο περιέχεται στην κρανιακή κοιλότητα των σπονδυλωτοί ζώων και συνιστά το κέντρο όπου ολοκληρώνονται και υφίστανται επεξεργασία όλες οι ζοκικές λειτουργίες τού οργανισμού· αποτελείται από μάζα νευρικών ιστών, οργανωμένων έτσι. ώστε να επιτρέπουν την αντίληψη των ερεθισμάτων των αισθήσεων, τον συντονισμό των κινητικών ωθήσεων και τη λειτουργία τής μνήμης, τής μάθησης και τής συνείδησης: *διάσειση / φλεγμονή / έλικες / κύτταρα / κάκωση τού ~* || *εγχείρηση για την αφαίρεση όγκου από τον -* || *μαλάκυνση εγκεφάλου* || *τε?*.ικός ~* (βλ. λ. *τελικός)* συν. μυαλό 2. ο νους. η διανοητική συγκρότηση (κάποιου), ο τρόπος σκέψεως· φρ. (α) (οικ.-μειωτ.) ***(έχει) κόλο στον εγκέφαλο*** είναι ανόητος. ανισόρροπος ή ξεροκέφαλος: *πού να συζητήσεις μαζί του. αυτός έχει ~!* (β) ***πλύση εγκεφάλου*** η συνεχής προπαγάνδα που ασκείται υπέρ ή κατά προσώπου, κοινωνικής ομάδας ή πράγματος και η οποία στοχεύει στη διαμόρφωση συγκεκριμένης στάσης (θετικής ή αρνητικής) απέναντι τους: *η συνεχής επανάληψη ενός διαφημιστικού μηνύματος κάνει - στο καταναλωτικό κοινό* || *του 'χουν κάνει ~ στο κόμμα του και βλέπει τα πάντα μονόπλευρα* 3. (μτφ.) αυτός που οργανώνει και κατευθύνει (δύσκολο εγχείρημα, επιχείρηση κ.λπ.. συνήθ. χωρίς να λαμβάνει ο ίδιος μέρος), το πρόσωπο που συλλαμβάνει τις ιδέες και καθορίζει τον τρόπο δράσεως: *ο ~ τής συμμορίας* |] *στρατιωτικός/ οικονομικός/ επιχειρηματικός/ "διπλωματικός! στρατηγικός -* || *ο ~ τής επανάστασης / τού κινήματος: τής ληστείας* συν. ιθύνων νους **4.** (παλαιότ.) ***ηλεκτρονικός εγκέφαλος*** ο ηλεκτρονικός υπολογιστής (βλ.λ.) ιυν. κομπιούτερ. *-*'" ιχολιο λ. *-γκ-.*

| ΕΤΥΜ. αρχ. < *έγ-* (< ἐν-) + *-κέφαλος* < *κεφα/.ή.* Η *πλύση εγκεφάλου* είναι απόδ. τού αγγλ. brainwashing], **εγκεφαλοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η ανατομική εξέταση τού εγκεφάλου. Κπίσης **εγκεφαλοακοπία.**

[πτυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. encephaloscopy].

εγκεχυμένος,-η.-ο ► εγχέω

εγκιβωτίζω ρ. μετβ. **1**3 889J {εγκιβοκισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** (λόγ.-σπάν.) βάζω (κάτι) μέσα σε κιβώτιο και το κλείνω 2. τεχνολ. διενεργώ εγκι- βωτισμό (βλ.λ.. σημ. 2) 3. (λογοτ.) ενθέτω αφήγηση σε άλλη.

[ΕΤΥΜ. < *εγ-* (< εν-) + *-κιβωτίζω* < *κιβώτιο,* απόδ. τού γαλλ. encaisser. Ο λογοτ. όρ. αποδίδει το αγγλ. embed}. **εγκιβωτισμός** <ο) 11884] **1.** (λόγ.-σπάν.) η τοποθέτηση αντικειμένου σε κιβώτιο 2. τεχνολ. η απομόνωση τμήματος τού πυθμένα από το νερό κατά τη θεμελίωση τεχνικο')ν έργο)ν στον βυθό θάλασσας ή λίμνης. στην κοίτη ποταμού κ.λπ., που συνίσταται στη βύθιση τερά- στιο)ν κιβωτίων, με ορθογώνια ή κυκλική διατομή, τα οποία χρησιμοποιούνται ως κέλυφος για την κατασκευή τού υπόλοιπου έργου 3. (στη θεωρία τής λογοτεχνίας) η ένθεση μιας αφήγησης («ενθηκευμέ- νη» / «εγκιβωτισμένη» αφήγηση) σε μια άλλη· η τοποθέτηση ή η παρεμβολή αφηγήσεως στο εσωτερικό άλλης ευρύτερης, εξωτερικής («πλαισιο>μένη» αφήγηση): *συχνοί είναι οι - στον Πρόδοτο.*

[γ.ιύμ. Απόδ. τού γαλλ. encaissement}. **έγκλεισμα** (το) {εγκλείσμ-ατος | -ατα, -άτων) ορυκτ. μικροσκοπικό σώμα σε στερεή, υγρή ή αέρια κατάσταση, που εγκλείεται στους κρυστάλλους διαφόρων ορυκτών.

[γ.ιύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. inclusion}, **εγκλεισμός** (ο) το κλείσιμο, ο περιορισμός κάποιου σε κλειστό χώρο (σο)φρονιστικό κατάστημα, ίδρυμα κ.λπ.): *ο ~ κάποιου σε ψυχιατρείο / στη φυλακή! σε άσυλο.* Επίσης **έγκλειση** (η) [μεσν.[.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *έγκ/.είω* < *έγ-* (< ἐν-) + *κ/.είω*\. **έγκλειστος,** -η. -ο {εγκλείστ-ου | -ων, -ους} **1.** αυτός που δεν έχει ελευθερία κινήσεων και που έχει περιοριστεί σε κλειστό χώρο: (συνήθ. ο>ς ουσ.) *οι ~ των φυ/.ακών Κορυδαλλού* ΣΥΝ. περιορισμένος, φυλακισμένος 2. (στην οδοντιατρική) (για δόντι) που εμποδίστηκε να βγει από διπλανά δόντια ή από οστό τής γνάθου: *~ φρονιμίτης* [[*εξαγωγή εγκλείστων* 3. (παλαιότ. για έγγραφα, χαρτιά, χαρτονομίσματα κ.λπ.) αυτός που κλείνεται στον ίδιο φάκελο με επιστολή: *- επιταγή ! αναφορά* ΙΥΝ. εσώκλειστος. — **εγκλειατως** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *έγκλείο)].* **εγκλε(στρα** (η) [μτγν.[{εγκλειστρών} κάθε κλειστός χώρος, ιδ. σπηλιά. όπου μονάζει ένας ασκητής ΣΥΝ. ερημητήριο. Κπίσης **έγκλειστρο** (το)]μεσν.[.

εγκλείω ρ. μετβ. {ενέκλεισα, εγκλείσθηκα (μτχ. εγκλεισθείς, -είσα. -έν). εγκεκλεισμένος! (λόγ.) 1. κλείνω, περιορίζω (σε κλειστό χώρο, ει- δικότ. σε σωφρονιστικό κατάστημα): *- σε ίδρυμα* συν. φυλακίζω · 2. (ειδικότ. για έγγραφα, χαρτιά κ.λπ.) τοποθετώ μαζί με επιστολή, κλείνω σε φάκελο επιστολής: *~ επιταγή / αναφορά* ιυν. εσωκλείω 3. (μτφ.) εμπεριέχω: *τα ποιήματά του εγκ/.είουν υψηλές ιδέες και ιδανικά* συν. περιέχω, εμπεριέχω, (συμ)περιλαμβάνω. σχολιο λ. *κλίνω.* [F.tym. αρχ. < *έγ-* (< ἐν-) + *κ/.είω* «κλείνω»], **έγκλημα** (το) {εγκλήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** νομ. κάθε πράξη άδικη, καταλογιστή, προβλεπόμενη και τιμωρούμενη με ποινή από τον νόμο: *ειδεχθές / στυγερό / ανεξιχνίαστο / πο/.ιτικό / άγριο / αποτρόπαιο / σατανικό / προμελετημένο / σεξουα?ακό ~* || *~ εσχάτης προδοσίας*]] *δίωξη / εξιχνίαση / δια/λεύκανση εγκ/.ήματος* || *~ κατά τής ζωής ι τής ιδιοκτησίας / τής τιμής / τής γενετήσιας ελευθερίας* || *~ με δόλο / από αμέλεια* || *αποδοχή προϊόντο)ν εγκλήματος* ιυν. εγκληματική ενέργεια· φρ. (α) **σώμα** *τού εγκλήματος* (λατ. corpus delicii) βλ. λ. *σώμα* (β) *τόπος τού εγκλήματος* ο χώρος στον οποίο διαπράχθηκε το έγκλημα: *ο δολοφόνος γυρίζει πάντοτε στον -* (γ) *αναπαράσταση εγκλήματος* βλ. λ. *αναπαράσταση* (δ) *έγκλημα* **καθοσ/ώσεως** βλ. λ. *καθοσίωση* (ε) *έγκλημα και τιμωρία* (από το ομώνυμο μυθιστόρημα τού Φ. Ντοστογέφσκι) για περιπτώσεις στις οποίες μια εγκληματική ή γενικότ. κακή πράξη βρίσκει τη δίκαιη τιμωρία της (στ) *έγκλημα πολέμου* βλ. λ. πόλεμος (ζ) *οργανωμένο έγκλημα* η παράνομη δράση το)ν κυκλωμάτων τού υποκόσμου (η) *διαρκές έγκλημα* έγκλημα τού οποίου η ενέργεια τής πράξης (τού εγκλήματος) συνεχίζεται και μετά την τέλεσή του (θ) *στιγμιαίο έγκλημα* έγκλημα το οποίο τελειώνει με την τέλεσή του. π.χ. ο φόνος 2. (α) (καταχρ.) η ανθρωποκτονία (β) (καθημ.-εκφραστ.) πράξη που θεωρείται κακή, ανεπίτρεπτη: *είναι ~ να μην αφήνεις τα παιδιά σου να συνεχίσουν το σχολείο!* || *η φοροδιαφυγή αποτελεί ~ κατά τού κοινωνικού συνόλου* συν. σφάλμα, αδικία. *-* ιχολιο λ. *-γκ-. εγκληματώ.*

| Ε ι ΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «κατηγορία», < *εγκαλώ* «προσάπτω κατηγορία (σε κάποιον)». Ι Ιδη αρχ. η σημ. «αξιόποινη πράξη»]. **εγκληματίας** (ο/η) 11826] {εγκληματιών} δράστης εγκλήματος: *στυ- γνός / αδίστακτος / παράφρων / κοινός* ~ ΙΥΝ. κακούργος, κακοποιός· ΦΡ. *εγκληματίας πολέμου* πρόσωπο που διαπράττει εγκλήματα πολέμου (βλ. λ. *πόλεμος).* ΙΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-. εγκληματώ.* **εγκληματικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το έγκλημα:

σκοπός / κρούσμα / έργο / όργανο / ενέργεια 2. αυτός που δείχνει τάση για έγκλημα ή θυμίζει εγκληματία: *~ φυσιογνωμία / φύση / ένστικτο / πρόσωπο / τύπος* 3. αυτός που οδηγεί σε μεγάλο κακό: *από ~ αμέλεια τοw κατασκευαστών κατέρρευσε τμήμα τής γέφυρας* || *~ αδιαφορία / σπατάλη / πολιτική / διαχείριση / παρά'Αειψη.* — **εγκλη· ματικ-ά** / **-ώς** |μεσν.| επίρρ. **εγκληματικότητα** (η) [I840] {χωρ. πληθ.} **1.** η ροπή προς εγκληματικές πράξεις και η διάπραξή τους: *η ~ των ανηλίκων οφείλεται συχνά στην έλλειψη οικογενειακής καθοδήγησης* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των εγκληματικών πράξεων που διαπράττονται σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο: *ραγδαία αύξηση τής ~* || *παιδική / εφηβική ~* ΣΥΝ. παρα- βατικότητα· ΦΡ. *δείκτης εγκληματικότητας* ο δείκτης που απεικονίζει τη σχέση μεταξύ τού πληθυσμού μιας χώρας και τού αριθμού των εγκλημάτο>ν που καταγράφονται επισήμως σε αυτήν σε ορισμένη χρονική περίοδο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγκληματώ.*

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. criminalite[.

εγκληματογόνος, -ος/-α, -ο αυτός που ευνοεί την ανάπτυξη εγκληματικής δράσης: *«το μετρό, όπως δεν μπορεί να είναι ένας επιτηρούμενος και αστυνομοκρατούμενος χώρος, έτσι δεν πρέπει να μεταβληθεί σε ~ εστία»* (εφημ.).
[ετυμ. < *έγκλημα, -ατος* + *γόνος.* πβ. κ. *καρκινο-γόνος. νοσο-γόνος],* **εγκληματογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} η περιγραφή και η κατάταξη των εγκλημάτων.
εγκληματολογία (η) 11889] {χωρ. πληθ.} η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο το έγκλημα από νομικής και κοινωνιολογικής απόψεως. καθώς και τις μεθόδους πρόληψης και καταστολής του. — **εγκλημα· τολόγος** (ο/η) 118401. **εγκληματολογικός,** -ή, -ό ! 18871, **εγκληματολογίας** επίρρ. ·* σχόλιο λ. *εγκληματώ.*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. criminologie (νόθο σύνθ.)]. **εγκληματώ** ρ. αμετβ. }I864| {εγκληματείς... | εγκλημάτησα} **1.** δια- πράττω έγκλημα 2. (καθημ.-εκφραστ.) ενεργώ με τρόπο ανεπίτρεπτο, επιζήμιο (κυρ. για το κοινο)νικό σύνολο): *εγκληματούν οι κατασκευαστές τέτοιων κακών δρόμων || αυτός ο γλύπτης εγκληματεί κατά τής αισθητικής!* ^ σχολιο λ. *-γκ-, παρώνυμο.*

εγκληματώ - εγκληματίας - εγκληματικότης - εγκληματολόγος. Μολονότι η λ. **έγκλημα** είναι αρχαία, τόσο το **εγκληματίας** όσο και το ρήμα **εγκληματώ** είναι νεότεροι σχηματισμοί, το πρώτο τού 1826. το δεύτερο τού 1864. Από το αρχαίο **εγκληματικός** πλάστηκε το 1840 η **εγκληματικότης** και συγχρόνως το **εγκληματολόγος.** Στην Αρχαία πλάστηκε και λ. **εγκληματίζω** με τη σημ. τού «εγκαλώ κάποιον στο δικαστήριο για τη διάπραξη αδικήματος». Με την ίδια σημ. πλάστηκε σε νεότερους χρόνους (1849) και ρ. **εγκλημα~ τοποιώ.** Με τη σημ. τού «διαπράττω έγκλημα» πλάστηκε από το *έγκλημα* το *εγκληματώ,* το οποίο, πάντως, δεν έχει σχηματιστεί σωστά, αφού από τα ουσιαστικά *σε* **-μα** παράγονται κανονικώς ρήματα σε **-ίζω:** *βήμα* - **βηματίζω,** *γεύμα* - **γευματίζω,** *ανάθεμα* - **αναθεματίζω,** *σχήμα* - **σχηματίζω,** *χρώμα* - **χρωματίζω** κ.λπ., άρα και *έγκλημα* - **εγκληματίζω.** Ωστόσο, για μια ακόμη φορά η χρήση -έστω και εσφαλμένη- επικράτησε τού ορθού. Όλοι λένε και γράφουν **εγκληματεί** (ο τάδε).

έγκληση (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων} νομ. η καταγγελία αδικήματος από τον παθόντα με απαίτηση τιμωρίας τού δράστη· φρ. ***κστ' έγκλησιν*** κατόπιν εγκλήσεως εκ μέρους τού παθόντος: γο *αδίκημα αυτό διώκεται* - αντ. αυτεπαγγέλτως. — **εγκλητικός,** -ή, -ό. [ετυμ. < μτγν. *έγκ/.ησις* «κατηγορία, καταγγελία» < αρχ. *έγκαλώ}.* **εγκλητήριο** (το) [I833| {εγκλητηρί-ου | -<ον| νομ. το έγγραφο που κοινοποιείται στον κατηγορούμενο πριν από τη δίκη και περιέχει συνοπτικά την κατηγορία που του αποδίδεται ΣΥΝ. κλητήριο θέσπισμα, **εγκλητικός,** -ή, -ό + έγκληση
εγκλιματίζω ρ. μετβ. 11860} {εγκλιμάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}
συνηθίζω (ζωντανό οργανισμό) να επιβιώνει και να αναπτύσσεται σε ξένο (προς αυτόν) κλίμα: *επιστήμονες εγκλιματίζουν μία εξωτική ποικιλία φρτού στο κλλμα τής Ευρώπης-* (μεσοπαθ. ***εγκλιματίζομαι)*** (για πρόσ.) **2.** προσαρμόζομαι σε ξένο κλίμα, σε καινούργιες κλιμα- τολογικές συνθήκες: *«το φυτό αυτό εισήχθη στην Ελλλδα τον 19ο αι. και εγκλιματίστηκε εύκολα και γρήγορα»* (εφημ.) || *ένας Νοτιοευρω- παίος δύσκολα εγκλιματίζεται στις συνθήκες τής Β. Κυρώπης* **3.** συνηθίζω σε νέο τρόπο ζωής, νέο περιβάλλον: *δεν έχει εγκλιματιστεί ακόμη στο καινούργιο του σχολείο* συν. εξοικειώνομαι, προσαρμόζομαι. — **εγκλιματισμός** (ο) 118571 κ. **εγκλιμάτιση** (η) j 1868|. **«"σχολιο** λ. *παρώνυμο.*
Ιετυμ. < *εγ-* (< *ένν-*) + *κλιματίζω* ‹ *κλίμα,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. acclimaier (νόθο σύνθ.)}. **εγκλίνομαι** ρ. αμετβ. (αρχ.} {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} γλωσσ. (για λέξη) αποβάλλο) τον τόνο μου ή τον αναβιβάζω στην τελευταία συλλαβή τής προηγούμενης λέξης: *οι πλάγιοι τύποι τής προσωπικής αντωνυμίας (λ.χ. μου, σου. του κ.λπ.) τις περισσότερες φορές εγκλίνονταν π.χ. «ο άνθρωπός μου».*
[ετυμ. αρχ. < *έγ-* (< *ένν-*) + κλίνω|. **έγκλιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} γλωσσ. (α) (για ρήματα) μορφολογική κατηγοριοποίηση των τύπων τού ρήματος ανάλογα με τον σχηματισμό τους (ληκτικά μορφήματα, δείκτες), η οποία χρησι- μοποιείται για τη δήλωση των διαφόρων τρόπων κατά τους οποίους διατίθεται ο ομιλητής απέναντι σε αυτό που δηλώνει το ρήμα· οι εγκλίσεις δηλ. είναι κύρια, γραμματικοποιημένη μορφή δήλωσης τής τροπικότητας (βλ.λ.)· πβ. και σχέση φωνής - διάθεσης ρημάτων (βλ.λ. *φωνή): οι ~ τής Ν. Ελληνικής είναι η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική* (Γραμματική Μ. Τριανταφυλλίδη) (β) ***έγκλιση τόνου*** το φαινόμενο κατά το οποίο λόγω τής στενής συνεκφοράς δύο λέξεων ο τόνος τής δεύτερης αποβάλλεται και είτε αναβιβάζεται στη λήγουσα τής πρώτης (π.χ. *το αυτοκίνητό της)* είτε, εφόσον η προηγούμενη λέξη τονίζεται στη λήγουσα ή την παραλήγουσα, σιγάται (π.χ. *η ζωή μου.* ΓΟ *χέρι σου. δώσ'* το). ** σχολιο λ. *-γκ-. ευκτική, ίσως,* κλίνω. Ιετυμ. < αρχ. *έγκλισις ‹ έγκλίνω.* Οι γλωσσ. σημ. απαντούν ήδη στους γραμματικούς τής Ελληνιστικής Περιόδου |. **εγκλιτικός,** -ή. -ό {μτγν.} γλωσσ. **1.** αυτός που σχετίζεται με την έγκλιση τού τόνου ή τις εγκλίσεις τού ρήματος: *~ τύπος* 2. (α) ***εγκλιτική λέξη*** κ. ***εγκλιτικό*** (το) λέξη που σχηματίζει ενιαία τονική ενότη- τα με την προηγούμενή της και. ως εκ τούτου, αποβάλλει τον τόνο της, ο οποίος σιγάται ή αναβιβάζεται στη λήγουσα τής προηγουμέ- νης· στη Ν. Ελληνική είναι κυρ. οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών και των κτητικών αντωνυμκόν (μου, σου. του. με, σε. μας, σας. τον, την, το. των. τους), π.χ. *άκουσέ με*)) *μίλα μου* jj *βλέποντάς τον* αντ. προκλιτική λέξη / προκλιτικό (βλ. λ. *προκλιτικός)* (β) ***εγκλιτική αντι***
κατάσταση βλ. λ. *αντικατάσταση.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκκρουση. προσωπικός. κλίνω.*
εγκλωβίζω ρ. μετβ. {εγκλώβισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** κλείνω. περιορίζω σε πολύ μικρό χώρο: *εχθρικές δυνάμεις εγκλώβισαν συμμαχική περίπολο σε στενό πέρασμα και την αιχμαλώτισαν || αρκετοί ένοικοι πολυκατοικιών εγκλωβίστηκαν στους ανελκυστήρες λόγω τής ξαφνικής διακοπής ρεύματος* ΣΥΝ. εγκλείω, αποκλείω **2.** (μτφ.) οδηγώ κάποιον σε κατάσταση από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει: οι *υπερβολικές απαγορεύσεις εγκλωβίζουν το παιδί και του αφαι- ρούν τη διάθεση να αναλάβει πρωτοβουλίες]| έχει εγκλωβιστεί στην καθημερινότητα και αδυνατεί να δει τα υπαρξιακά του προβλήματα* συν. αιχμαλωτίζω, παγιδεύω 3. ***εγκλωβισμένοι*** (οι) (α) χαρακτηρισμός που αποδόθηκε στα τέλη τής δεκαετίας τού '90 στους μικροε- πενδυτές που εισήλθαν στη χρηματιστηριακή αγορά όταν ο δείκτης τού Χρηματιστηρίου Αθηνών ήταν σε υψηλά επίπεδα και στη συνέχεια. λόγω τής πτώσης του και τής παρατεταμένης παραμονής του σε χαμηλά επίπεδα, απώλεσαν σημαντικό μέρος τού κεφαλαίου τους και αναγκάστηκαν να παραμείνουν προσδοκώντας την ανάκαμψη τού Χρηματιστηρίου (β) οι Έλληνες Κύπριοι οι οποίοι εγκλωβίστηκαν στις εστίες τους στη Β. Κύπρο, την οποία κατέλαβαν οι Τούρκοι εισβολείς το 1974.
|ϋΤΥΜ. < *εγ-* (< *ενν-)* + *-κλωβίζω* < *κλωβός,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. encagerj.
εγκλωβισμός (ο) **1.** το κλείσιμο, η παγίδευση σε πολύ μικρό χώρο: **~** *σε ασανσέρ* || (μτφ.) «ο ~ *τού μικροαστού σε εγωιστικά μικροσυμφέ- ροντα»* || ο ~ *των αυτοκινήτων στους δρόμους λόγω τής αυξημένης κίνησης* 2. (μτφ.) ο περιορισμός χωρίς δυνατότητα διαφυγής, η παγίδευση κάποιου σε ανεπιθύμητη κατάσταση: ο *δημοσιογράφος μίλ.ησε για ~ τής πολιτικής ζωής* σε *μια παρατεταμένη κρίση || «η παράδοση δεν πρέπει να είναι ~* σε *σχήματα τού παρελθόντος»*(εφημ.) {) *«η κυβέρνηση προσπαθεί να αποφύγει τον ~ της σε έναν διάλογο με προ- κατασκευασμένες λ.ύσεις»* (εφημ.) || ο ~ *μικροεπενδυτών στο Χρηματιστήριο λόγω τής ξαφνικής και συνεχούς πτώσεως τού δείκτη.*
εγκόλλημα (το) -+ εγκολλώ **εγκόλληση** (η) ♦ εγκολλώ
εγκόλλητος, -η, -ο |J889| (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει κολληθεί, που έχει προσαρμοστεί με κολλητική ουσία: - *ψηφίδα / πετράδι* συν. συ~ γκολλημένος.
εγκολλώ ρ. μετβ. /μτγν./ (εγκολλάς... | εγκόλλ-ησα, -ώμαι, -άσαι..., -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) προσαρμόζω σταθερά (αντικείμενο) μέσα σε άλλο χρησιμοποιο)ντας κολλητική ουσία: - *ψηφίδα / πετράδι* λντ. απο *κολλώ.* — **εγκόλληση** (η) {μτγν.Ι κ. **εγκόλλημα** (το) j 1896]. **εγκόλπιο** (το) {εγκολπί-ου | -ων} **1.** περιληπτικό βιβλίο μικρού συνήθ. σχήματος, που περιλαμβάνει βασικές και εκλαϊκευμένες γνώσεις, οδηγίες, κανονισμούς κ.λπ, για ορισμένη επιστήμη, τέχνη, διδασκαλία κ.λπ.: γο ~ *τού ευέλ.πιδος* > *τού κηπουρού* / του *μελ.ισσοκόμου* ΣΥΝ. εγχειρίδιο 2. (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε θεωρείται ότι περιέχει βασικές οδηγίες για πράξη ή συμπεριφορά · 3. κόσμημα ή διακριτικό που κρέμεται με αλυσίδα από τον λαιμό και φθάνει μέχρι το στήθος: *απλό / πολύτιμο / περίτεχνο* ~ |[*αρχιερατικό* ~ (που εικονίζει τον Χριστό, συμβολίζοντας την αρχιερατική εξουσία) **4.** το φυλαχτό συν. (λαϊκ.) γκόλφι. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*
[ετυμ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *έγκόλπιος* < *έγ-* (< *ένν-*) + *-κόλ,πιος* < κόλπος. Βλ. κ. *γκόλφι\.*
εγκολπώνομαι ρ. μετβ. αποθ. {εγκολπώ-θηκα. -μένος} (λόγ.) αποδέχομαι, υιοθετώ: ~ *αρχές / ιδέες / απόψεις / γνώμη* > *κηρύγματα* ΣΥΝ. ενστερνίζομαι, ασπάζομαι. — **εγκόλπωση** (η) [1874J. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, αγκα/λάζω, πληρώ.*
|ητυμ. < αρχ. *έγκολπούμαι (-όω~).* αρχική σημ. «κλείνω μέσα μου. αγκαλιάζω», < *εγ-* (< *ενν-*) + *-κολπούμαι* < *κόλπος)\.* **εγκοπή** (η) η εσοχή στην επιφάνεια αντικειμένου που προορίζεται για αντίστοιχη προεξοχή άλλου αντικειμένου: *για να συναρμολογήσετε το παιχνίδι, τοποθετήστε τα κομμάτια στις κατάλληλες ~ τής βάσης.*
[f.tym. μτγν. < αρχ. ***έγκόπτω*** < ***έγ-*** (< ***έν-)*** + ***κόπτω.*** Η λ. πρωτοαπαντά στην Κ.Δ. με τη σημ. «πρόσκομμα, εμπόδιο». ***Α' Κορινθ.*** 9. 12: ***ίνα μη τινα εγκοπήν*** <5ώμεν ***τφ εύαγγελίω τοϋ Χριστού].*** **εγκόσμιος,** -α, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που βρίσκεται ή ανήκει στον γήινο, υλικό κόσμο: ~ ***αγαθά / πειρασμός ι ζωή / πράγματα*** ΣΥΝ. επίγειος, κοσμικός λντ. (επ)ουράνιος, υπερκόσμιος, υπερφυσικός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει περιορισμένη διάρκεια, που υπόκειται στη φθορά ΣΥΝ. εφήμερος, φθαρτός αντ. αιώνιος, άφθαρτος 3. ***εγκόσμια*** (τα) {εγκοσμίων} τα πράγματα τού κόσμου τούτου, γενικότ. η καθημερινή ζωή και ο κόσμος της· φιλ ***εγκαταλείπω / απαρνούμαι τα εγκόσμια*** βλ. λ. ***απαρνούμαι.*** σχόλιό λ. ***-γκ, -ης. -ης. -ες.*** **εγκράτεια** (η) {αρχ.} {χωρ. πληθ.} η ολιγάρκεια και η κυριαρχία στις επιθυμίες και στα πάθη: ***τη ζωή του χαρακτηρίζει η*** ~ αντ. ασωτία. φιληδονία, αποχαλίνωση, **εγκρατής,** -ής. -ές {εγκρατ-ούς | -είς (ουδ.-ή)· εγκρατέστ-ερος. -ατος} (λόγ.) 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από λιτότητα, ολιγάρκεια και κυριαρχία στα πάθη του: ***διάγω βίο*** - **2.** (ειδικότ.) αυτός που απέχει από τις υλικές απολαύσεις και ιδ. από τις σαρκικές ηδονές αντ. άσωτος, έκδοτος, φιλήδονος · 3. αυτός που γνωρίζει κάτι καλά, που το κατέχει: ***είναι ~ τής ελληνικής γλ.ώσσας.*** — **εγκρατεύομαι** ρ. αμετβ. [αρχ.} (σημ. 1,2). ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***
ΙΓ.ΤΥΜ. αρχ. < *έγ-* (< *ένν-*) + *-κρατής* < *κράτος*J. **εγκρίνω** ρ. μετβ. [αρχ.| {ενέκρινα. εγκρίθηκα (λόγ. ενεκρίθην. -ης.-η..., μτχ. εγκριθείς. -είσα, -έν). εγκεκριμένος} 1. εκφράζω θετική κρίση (για κάποιον), αποδέχομαι: *η μάννα της δεν τον εγκρίνει για γαμπρό || τις προθέσεις του τις θεωρώ καλές, τις πράξεις του όμως δεν τις ~*

συν. επιδοκιμάζω, επικροτώ ΛΝΤ. αποδοκιμάζω. κατακρίνω, απορρίπτω 2. (για επίσημο φορέα, αρμόδιο πρόσοιπο. υπηρεσία κ.λπ.) δίνω συγκατάθεση σε (κάτι), επιτρέπω, καθιστώ (κάτι) έγκυρο και ενεργό: *το Πρωτοδικείο Αθηνών ενέκρινε σήμερα την ίδρυση τριών νέων σωματείων* (I *οι σύνεδροι ενέκριναν σχετικό ψήφισμα* || *~ δαπάνες / κονδύλια 1 προσλήψεις / πρόταση / τον προϋπολογισμό* αντ. ακυρώνω, απορρίπτω. * σχολιο λ. *-γκ-. εν-, μετοχή*. **έγκριση** (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεωνΙ **1.** η αποδοχή, η σύμφωνη γνώμη (προς κάτι): *τέτοιες ενέργειες δεν έχουν την ~ μου* 2. η αποδοχή από αρμόδιο φορέα, η επίσημη συγκατάθεση (σε κάτι): *το θέμα τελεί υπό την ~ των αρμόδιων υπουργών* || *η πρότασή μας έλαβε - από την αρμόδια υπηρεσία* [| *δίνω / ζητώ την ~ κάποιου* || *η ~ τού προϋπολογισμού από τη Βουλή* λντ. απόρριψη, ακύρωση 3. (συνεκδ.) το ειδικό έγγραφο με το οποίο ανακοινώνεται ότι εγκρίνεται (κάτι): *θα σας επιτρέψω να προχωρήσετε, μόλις λάβω την - τού υπουργείου.* -- **εγκριτικός,** -ή. -ό 11886|. **έγκριτος,** -η, -ο αυτός που έχει εγνωσμένο κύρο, αξία. που διακρί- νεται για το καλό του όνομα, την καλή του φήμη: - *εφημερίδα* || *~ δημοσιογράφος ι αναλυτής ι δικηγόρος ι επιστήμονας ι καθηγητής* ΣΥΝ. διακεκριμένος, διαπρεπής, επίλεκτος, επιφανής, εξαίρετος, ευυπόληπτος αντ. ανυπόληπτος.

Ιετυμ. αρχ. < *εγκρίνω].* **εγκρύτιτω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {ενέκρυψα, εγκρύφθηκα, εγκεκρυμμένος} (λόγ.-σπάν.) κρύβω (κάτι) μέσα σε (κάτι άλλο), **εγκύκλιος** (η) {εγκυκλί-ου | -ων, -ους} επιστολή, αγγελία ή διαταγή γενικού περιεχομένου, που απευθύνεται από δημόσια συνήθ. υπηρεσία σε πολλούς ταυτοχρόνως παραλήπτες, υφιστάμενα όργανα ή αρχές και αναφέρεται στην ερμηνεία των νόμων ή στην ενιαία αντιμετώπιση κοινών προβλημάτων ή ζητημάτων: *με σχετική ~ γο Υπουργείο Υγείας συνιστά στους γιατρούς να παρακολουθήσουν το διεθνές ιατρικό συνέδριο* || *στέλνω / αποστέλλω / συντάσσω / εκδίδω / κοινοποιώ* ~ [[*ερμηνευτική* σχολιο λ. *-γκ-, απανταχούσα.*

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *έγκύκλιος* (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. circulaire (administrative)[. **εγκύκλιος,** -α (λόγ. -ος), -ο αυτός που απευθύνεται σε όλους, που έχει γενική σημασία ή παρουσιάζει καθολικό ενδιαφέρον: - *διαταγή* ΣΥΝ. γενικός, καθολικός λντ. ειδικός, μερικός· φρ. (α) ***εγκύκλιος παιδεία*** / ***εγκύκλιες σπουδές*** / ***εγκύκλια γράμματα*** η γενική μόρφωση, αυτή που προσφέρει τις βασικές γενικές γνώσεις και προηγείται τής επιστημονικής εξειδίκευσης (β) ***εγκύκλια μαθήματα*** τα μαθήματα που ανήκουν ή αποτελ,ούν μέρος τής εγκυκλίου παιδείας.

Ιετυμ. αρχ. < *έγ-* (< *εν-)* + *-κύκλιος* < *κύκλος*|. **εγκυκλοπαίδεια** (η) [εγκυκλοπαιδεκόν} **1.** σύγγραμμα, συνήθ. σε περισσότερους τού ενός τόμους, που περιέχει συνοπτικώς και σε αλφαβητική σειρά το σύνολο τής ανθρώπινης γνώσης, δηλ. άρθρα για κάθε θέμα και τομέα τού επιστητού· φρ. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ***ζωντανή / κινητή εγκυκλοπαίδεια*** πρόσωπο με ευρύτητα γνώσεων, παντογνώστης, πολύξερος 2. (ειδικότ.) παρόμοιο συνοπτικό έργο. που αναφέρεται στις γνώσεις ορισμένης επιστήμης, ενός γνίοστικού αντικειμένου, το οποίο και εξετάζει από όλες τις πλευρές: ιατρική / *φυσική / πολιτική / γεωγραφική / ιστορική* ~. Επίσης (παλαιότ.) εγκυκλοπαίδεια [17I0J. ■«“ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*

[ετυμ. Αντιδάν., < γαλλ. encyclopedic < νεολατ. encyclopaedia < μτγν. *εγκυκλοπαίδεια,* που θεωρείται εσφαλμ. γραφή αντί τού μτγν. *εγκύκλιος παιδεία*\.

δεία / γνώσεις [{ σΓΟ *μάθημα τής φυσικής οι μαθητές διδάσκονται τον νόμο τής βαρύτητας· για την - τους ενημέρωση μαθαίνουν και για τον Νεύτο)να. ο οποίος τον διατύπωσε* **2.** αυτός που σχετίζεται με την εγκυκλοπαίδεια (σημ. Ι) και το περιεχόμενό της: ~ *?.ήμμα / λεξικό* (συνοπτική εγκυκλοπαίδεια) 3. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με πληροφορίες γενικού και ειδικού ενδιαφέροντος αναφορικά με όρο. πράγμα κ.λπ. (κατ' αντιδιαστολή προς τη γλο)σσική ερμηνεία του, την απόδοση τής σημασίας του): γο *λεξικό αυτό περιέχει και ~ στοιχεία*

εγκυκλοπαιδικοί (οι) οι εγκυκλοπαιδιστές (βλ.λ **). — εγκυκλοπαιδικά** επίρρ., **εγκυκλοπαιδικότητα** (η) | I872J (σημ. Ι).

[ι ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. encyclopediqucj. **εγκυκλοπαιδισμός** (ο) {χωρ. πληθ.[**1.** η συστηματική και μέχρι υπερβολής προσπάθεια να αποκτήσει κανείς εγκυκλοπαιδικές γνώσεις (συχνά για λόγους επιδεικτικούς και χωρίς κριτική επεξεργασία τους): *τα κείμενά του μαρτυρούν έναν στείρο ~. μια ανούσια παράθεση γνώσεων* 2. η οργανωμένη και συστηματική συγκέντρωση γνώσεων ορισμένου επιστημονικού κλάδου ή τομέα 3. φίλος, η συσσώρευση γνώσεων χωρίς συνδετικό ιστό, που δεν απαρτίζουν οργανωμένο σύνολο.

|ι ;ίύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. encyclopedisme). **εγκυκλοπαιδιστής** (ο) |1858[ιςί. **1.** καθένας από τους συντάκτες τής Μεγάλης Γαλλικής Εγκυκλοπαίδειας, που εκδόθηκε από το 175J ώς το 1772 από τους επιφανέστερους Γάλλους επιστήμονες, φιλοσόφους. λογοτέχνες κ.λπ. (επί κεφαλής ο Ντιντερό και ο Ντ* Αλαμπέρ) *2. (κατ'* επέκτ.) οι φιλόσοφοι, λόγιοι και καλλιτέχνες τού !8ου αι.. που ασπάστηκαν και ανέπτυξαν το μεταρρυθμιστικό και επαναστατικό κίνημα τού Διαφωτισμού, κυρ. στη Γαλλία.

IF.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. encyclopedistcj. **εγκυμονικός,** -ή, -ό]μτγν.[ιατρ. σχετικός με την εγκυμοσύνη, **εγκυμονώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {εγκυμονείς... (λόγ. θηλ. μτχ. εγκυμονούσα)· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.) ♦ 1. (αμετβ.) (για γυναίκες και θηλυκά ζώα) έχω έμβρυο στη μήτρα, είμαι έγκυος ΣΥΝ. κυοφορο), (για γυναίκα) είμαι σε ενδιαφέρουσα (ενν. κατάσταση) ♦ 2. (μετβ.) κυοφορώ· (συχνότ. μτφ.) κλείνω μέσα μου. εμπεριέχω (κάτι κακό), που όμως δεν γίνεται φανερό στους πολλούς: *η κατάσταση εγκυμονεί κινδύνους.* ~ **εγκυμόνηση** (η) [μτγν.|.

Ι ΕΤΥΜ. < μτγν. *εγκυμονώ (-έω)* < αρχ. *έγκύμων* «έγκυος» < *έγ-* (< *έν-)* + *-κύμων*< *κύμα* «έμβρυο» < *κυό)* «κυοφορώ», βλ. λ. *κύηση).* **εγκυμοσύνη** (η) Ιχωρ. πληθ.} η κατάσταση τής εγκύου: *ομαλή / κανονική / δύσκολη* ~ συν. κύηση, κυοφορία. **έγκυος** (η) {εγκύ-ου | -ων, -ους| αυτή που κυοφορεί, που φέρει έμβρυο στη μήτρα: *είμαι* - || *~ οχτώ μηνών* || *μένω* ~ (συλλαμβάνω παιδί) II *την άφησε* / (λόγ.) *κατέστησε έγκυο* ΣΥΝ. κυοφορούσα, εγκυμονούσα. (λαϊκ.) γκαστρωμένη. ^ σχολιο λ. *-γκ-, ομόηχα.*

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < *έγ-* (< ru-) + *-κυος* < *κυώ* «κυοφορώ», βλ. κ. *κύηση].* **εγκύπτω** ρ. αμετβ. {ενέκυψα} (λόγ.) (+σε) **1.** σκύβω και εξετάζω με προσοχή (αντικείμενο ή γεγονός, κατάσταση, ζήτημα κ.λπ.), προσηλώνω το ενδιαφέρον μου (σε κάτι): *η επιτροπή ενέκυψε στα δυσεπί-* λυτα *προβλήματα τού σωφρονιστικού συστήματος* 2. καταγίνομαι συστηματικά και με ζήλο: *~ στη γλωσσολογία ι στην ιατρική* ΣΥΝ. επιδίδομαι, εμβαθύνο).

[ΠΤΥΜ. αρχ. < *έγ- {*< ru-) + *κύπτω* (βλ.λ.)].

εγκύπτω - ενσκήπτω. Συχνά παρατηρείται το λάθος να συγχέο- νται οι δύο λέξεις, μολονότι δεν έχουν μεταξύ τους καμία ετυμολογική ή σημασιολογική συγγένεια. Το **εγ-κύπτω** (< *εν* + *κύπτω* «σκύβο>») σημαίνει «σκύβω μέσα σε κάτι. μπαίνω μέσα» άρα «εξετάζω προσεκτικά, συστηματικά, με ενδιαφέρον». Το **ενακήπτω** (< ťV + *σκήπτω* '«επιπίπτω, ορμώ") σημαίνει ^ορμώ μέσα, εισορμώ εναντίον, επιτίθεμαι με σφοδρότητα». Η ομοηχία των δύο λέξεων είναι πιθανόν αυτή που προκαλεί τη σύγχυση.

εγκυκλοπαίδεια ή εγκυκλοπαίδεια; Από το **εγκύκλιος παιδεία** πρωτοαπαντά στον αρχαίο συγγραφέα Κοϊντιλιανό η λ. **εγκυκλοπαίδεια.** που θεωρείται από τους φιλολόγους εσφαλμένη γραφή αντί τού «εγκύκλιος παιδεία». Επειδή (στην Αρχ. Ελληνική) το -α στο **παιδεία** ήταν μακρό, ο κανονικός τονισμός τού συνθέτου *εγκυκλοπαίδεια είναι* στην παραλήγουσα (σύμφωνα με τον κανόνα ότι. όταν η λήγουσα είναι μακρά. δεν τονίζεται η τρίτη συλλαβή, η προπαραλήγουσα). Αρα. το σωστό είναι *εγκυκλοπαίδεια* (πβ. **προπαιδεία, υπνοπαιδεία).** Ωστόσο, αναλογικώς προς τα πολλά ουσιαστικά σε *-εια τα* οποία τονίζονταν στην προπαραλήγουσα (κυρίως ως παράγο>για επιθέτων σε *-ης* με βραχύ το *-α* τού *-εια).* σχηματίστηκε και τ. **εγκυκλοπαίδεια,** όπως **ευγένεια** κ *ευγενής).* **ασέβεια** (< *ασεβής),* **αμάθεια** (< *αμαθής),* **αντιπάθεια** (< *αντιπαθής).* **αλήθεια** (< *α/.ηθής),* **κακοήθεια** (< *κακοήθης),* **συνήθεια** (< *συνήθης)* κ.τ.ό.. ο οποίος τελικά επικράτησε.

Η λ. *εγκυκλοπαίδεια,* έστω και ος εσφαλμένη ανάγνο)ση. μέσω τού λόγιου λατινικού encyclopaedia (I508). πέρασε στη Γαλλική ^1532) ως encyclopedic και από αυτήν σε όλες τις γλώσσες τής Ευρώπης (16ος αι.). Το 1710 πρωτοαπαντά η λέξη και στην Ελληνική, στη *Φιλολογική Εγκυκλοπαίδεια,* έργο τού ιερωμένου και σχολάρ- χη τού Φλαγγινιανού Ελληνομουσείου τής Βενετίας Ιωάννη Ι Ια- τούσα. Με τον όρο *«εγκύκλιος παιδεία»* νοείται «η παιδεία που περιλαμβάνει όλο τον κύκλο των γνώσεων». Κατά τον Βυζαντινό συγγραφέα Ζίοναρά. *«εγκύκλιος: η γραμματική, ή ποιητική, ή ρητορική, ή φιλοσοφία, ή μαθηματική καί απλώς πάσα τέχνη καί έπιστήμη διά τό περιιέναι ταΰτα τούς σοφούς ώς διά τίνος κύκλου».*

Κατά το *εγκυκλοπαίδεια* σχηματίστηκε και τ. **προπαίδεια** αντί τού αρχαίου ήδη *προπαιδεία «τα* προπαρασκευαστικά μαθήματα που έπρεπε να διδαχθεί ο μαθητής προτού παρακολουθήσει τη διαλεκτική».

εγκύρος, -η, -ο [1892| **1.** αυτός που διαθέτει κύρος, βαρύτητα και αξιοπιστία: ~ *πολιτική / οικονομική / στρατιωτική πηγή* || *- γνώμη ; παρατηρητής / ανακάλυψη / μαρτυρία / κύκλοι / εκπρόσωποι / σχολιαστής / άποψη / έκδοση / πληροφορία / εφημερίδα* συν. αξιόπιστος αντ. αναξιόπιστος 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει ισχύ (σύμφωνα με νόμο. κανονισμό κ.λπ.): ~ *γάμος ι διαθήκη / απόφαση / ορκωμοσία 1 εκλογή/ ψήφος/ αποτέλεσμα* αντ. άκυρος. — **εγκυρότητα** (η) 11892[.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*

[F.ΤΥΜ. < *εγ-* (< εν-) + *κύρος].* **εγκύστωση** (η) [18971 {-ης κ. -ίόσεως | -ώσεις. -ο)σεο)ν[**1.** βιολ. (στα Πρωτόζωα και σε κατώτερα Μετάζωα) η δημιουργία ανθεκτικού περιβλήματος (κύστης) από οργανισμό και η έγκλειση σε αυτό. που συνοδεύεται από ελάτποση των φυσιολογικοί λειτουργιών του, προκει- μένου ο οργανισμός να αντιμετωπίσει παροδικές δυσμενείς συνθήκες τού περιβάλλοντος 2. ΙΑΙ Ρ. αμυντική αντίδραση οργανισμού, που συνίσταται στην ανάπτυξη συνδετικού ιστού γύρω από ξένο σώμα ή παθολογικό σχηματισμό, προκειμένου να απομονωθεί το παθογόνο σημείο και να καταστεί έτσι λιγότερο επιβλαβές για τη λειτουργία τού οργανισμού. - **εγκυστωμένος,**-η.-ο. **εγκυοτώ ρ.** 11881J {-οίς,.Ι. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ency^tation]. **εγκυτιωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η τοποθέτηση μέσα σε κυτίο: *η - αναψυκτικών.*

ΙΕΤΥΜ. < *εγ-* (< εν-) + κυπον(βλ. λ. *κουτί)* + παραγ. επίθημα *-ωση.* κατά το *εμ-φιάλωση}.* **εγκωμιάζω** ρ. μετβ. [αρχ.[{εγκωμίασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} επαινώ με θέρμη, με ενθουσιασμό: *την καινούργια του ταινία εγκωμίασαν ανεπιφύλακτα οι κριτικοί κινηματογράφου* ΣΥΝ. (ες)υμνώ, εκθειάζω ΑΝΤ. ψέγω. — **εγκωμιασμός** (ο) 11796). **εγκωμιαστής** (ο)

εγκυκλοπαιδικός, -ή, -ό [1659| **1.** αυτός που σχετίζεται με την εγκύκλιο παιδεία, με γνώσεις από διάφορους χώρους: ~ *μόρφωση / παι*

Ιμτγν.Ι, **εγκωμιάστρια** (η), **εγκωμιαστικός,** -ή, -ό Ιαρχ.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με εγκχομιο **2.** (ειδικότ.) αυτός που έχει τον χαρακτήρα εγκωμίου: - *κρίση / άρθρο / σχόλιο / κριτική* ΣΥΝ. (εξ)υμνητικός, εκθειαστικός, επαινετικός αντ. τπικριτικός, επιτιμητικός. - **εγκωμιαστικ-ά / -ώς** [μτγν.Ι επίρρ. **εγκώμιο** (το) {εγκωμί-ου | -ων| **1.** προφορικός ή γραπτός λόγος που εκθειάζει (πρόσωπα ή πράξεις και συμπεριφορά άξια τιμής), που εκφράζει θερμή και ενθουσιώδη επιδοκιμασία: *όλες οι εφημερίδες και οι τηλεοπτικοί σταθμοί έπλεξαν το ~ τού χρυσού ολυμπιονίκη* ΑΝΤ. επίκριση, ψόγος 2. φιλολ. λογοτεχνικό έργο με επαινετικό περιεχόμενο (για πρόσωπο, ιδιότητα ή κατάσταση): «*Μωρίας έγκώμιον*» (τίτλος βιβλίου τού Εράσμου) αντ. ψόγος· φρ. εκκλης. ***εγκώμια (τού) Επιταφίου*** τα 185 σύντομα τροπάρια με εγκωμιαστικό περιεχόμενο και πλούσια μελωδία, που ψάλλονται το βράδυ τής Μεγάλης Παρασκευής σε τρεις στάσεις πριν από την έξοδο και κατά την περιφορά τού Επιταφίου και αποτελούν τον επιτάφιο θρήνο για τον Ησταυρα)- μένο Χριστό. »*" σχόλιο λ. *-γκ-*.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *έγκώμιον*, ουδ. τού επιθ. *έγκώμιος* < *έγ- (< ev-) + -κώ- μιος*< *κώμος* «είδος τιμητικής εορτής» (βλ. λ. *κωμικός),* από φρ. όπως *έγκώμιος ύμνος. έγκο)μιον μέλος,* τα οποία ψάλλονταν προς τιμήν κάποιου. Η σημερινή γενικευμένη χρήση είναι ήδη αρχ.|. **έγνοια** (η) -*■ εννοια·

εγνωσμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που βρίσκεται πέρα από κάθε αμφιβολία, που έχει αναγνωριστεί από όλες τις πλευρές: *ο εκλιπών υπήρξε επιστήμονας εγνωσμένου κύρους* ΣΥΝ. αναγνωρισμένος, αναμφισβήτητος, πανθυμολυγούμενος, αδιαφιλονίκητος. σχόλιο λ. *μετοχή*.

Ιετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *γιγνώσκω]*. **εγρήγορση** (η) Μ? ᵏ · -όρσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η κατάσταση και η ιδιότητα τού ανθρώπου που δεν κοιμάται, που έχει ξυπνήσει ή αγρυπνεί 2. (συνήθ. μτφ.) η ετοιμότητα, το να βρίσκεται κανείς σε επαγρύπνηση, σε επιφυλακή, να μην εφησυχάζει, να μην επαναπαύεται: *οι καιροί απαιτούν το έθνος να βρίσκεται σε ~ || ηθική / ψυχική / πνευματική / αδιάπτωτη* φρ. (λόγ.) *εν εγρηγόρσει* σε κατάσταση επαγρύπνησης, ετοιμότητας, επιφυλακής.

ΙLiϊΥΜ. < αρχ. *έγρήγορσις* < *έγρήγορα,* παρακ. τού ρ. *έγείρω* (βλ.λ.). Βλ. κ. *γρήγορος).*

Ε.Γ.Σ. (η) Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών.

Ε.Γ.Σ.Α.Ο.Π.Ε. (η) Εθνική Γενική Συνομοσπονδία Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου Ελλάδος, **εγχόραγμα** (το) ► εγχαράσσω

εγχάρακτος, -η, -ο αυτός που έχει χαραχθεί σε πέτρα, ξύλο ή άλλο υλικό: *η επιτύμβια στήλη φέρει ~ παραστάσεις* συν. χαραγμένος, **εγχαράσσω** ρ. μετβ. Ιμτγν.| |εγχάρα~σα, -χθηκα. -γμένοςί (λόγ.) χαράζω (κάτι) με οξύ όργανο σε επιφάνεια (από πέτρα, ξύλο, μέταλλο ή άλλο σκληρό υλικό), για καλλιτεχνικούς σκοπούς συν. χαράσσω. σκαλίζω. — **εψχάραξη** (η) Ιμτγν.}, **εγχόραγμα** (το) [μτγν.}. **εγχείρημα** (το) {εγχειρήμ-ατυς | -ατα, -άτων} (λόγ.) **1.** ό.τι επιχειρεί κανείς **2.** (ειδικότ.) κάθε τολμηρή και δύσκολη επιχείρηση: *η ζεύξη Ρί- ου-Αντιρρίου αποτελεί σπουδαίας σημασίας ~ || το ~ τής αναδιάρθρωσης τής οικονομίας με τα παρόντα μέσα είναι καθ'εαυτό εξαιρετικά δυσχερές* }) *αμφίβολο / πολιτικό / επικίνδυνο / τυχοδιωκτικό / αποτυχημένο ι πρωτοφανές* ~ συν. απόπειρα, τόλμημα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγχείρηση*.

|ϋΓΥΜ. αρχ. < *εγχειρώ].* **εγχείρηση** (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ιλτρ. θεραπευτική ή επανορθωτική μέθοδος, που συνίσταται σε χειρουργική επέμβαση στο σώμα (ασθενούς ή τραυματία): ο *ασθενής υπεβλήθη χθες σε πολύωρη και δύσκολη ~ || λεπτή / επιτυχημένη / αποτυχημένη / απλή / πλαστική / σοβαρή ~ || ~ χολής / σκω/.ηκοειδίτιδας*■ φρ. ***εγχείρηση ανοικτής καρδιάς*** εγχείρηση για επαναιμάτωση τής καρδιάς (μπαϊ- πάς / αορτοστεφανιαΐα παράκαμψη) ή για αποκατάσταση των βαλβίδων. κατά τη διάρκεια τής οποίας η κυκλοφορία τού αίματος στο σώμα γίνεται εξωσωματικά με αντλία. — (υποκ.) **εγχειρησούλα** (η).

σχόλιό λ. *διαχειρίζομαι, ομόηχα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έγχείρησις* < *έγχειρώ*. Η φρ. *εγχείρηση ανοικτής καρδιάς* είναι μεταφρ. δάνειο (< γαλλ. operation a crcur ouvert)].

εγχειρητής (ο) υ γιατρός που εκτελεί τη χειρουργική επέμβαση: ***καλός*** ~ (ο επιδέξιος χειρουργός).

[ιτυμ. αρχ. ***< εγχειρώ*** (βλ.λ.)|. **εγχειρητική** (η) 118951 ιατρ. η χειρουργική, η θεραπεία με χειρουργική επέμβασή.

εγχεΐρητ!Κ0ς, -ή, -ό |αρχ.Ι αυτός που σχετίζεται με την εγχείρηση.

εγχειρητικ-ό/-ώς |μτγν.Ι επίρρ. **εγχειρίδιο** (το) {εγχειριδί-ου | -ων} **1.** μικρό σε μέγεθος μαχαίρι, που χρησιμοποιείται ως όπλο συν. στιλέτο, κάμα. μαχαιράκι · 2. μικρό σε μέγεθος βιβλίο, που περιλαμβάνει περιληπτικώς τις κυριότερες γνώσεις και έννοιες επιστήμης ή τέχνης: ~ ***φυσικής / χημείας / βοτανικής*** συν. εγκόλπιο 3. (επίσ.) βιβλίο διδακτικού περιεχομένου, κυρ. σχολικό βιβλίο: ***διδακτικό*** ~ || ~ ***εκμάθησης Ελληνικών.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***λεξικό.***

|f.tym. < αρχ. ***έγχειρίδιον.*** ουδ. τού επιθ. ***έγχειρίδιος*** < ***έγ-*** (< ***εν-)*** + ***χείρ*** «5ξèρΐ». Η σημ. τού συνοπτικού βιβλίου είναι μτγν.]. **εγχειρίζω** ρ. μετβ. Ιενεχείρισ-α. εγχειρίσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** (λόγ.-επίσ.) παραδίδω (κάτι) στα χέρια (κάποιου), το θέτω υπ' ευθύνη του: ***του ενεχείρισε εμπιστευτική επιστολή*** **συν.** επιδίδο) · **2.** εκτελώ χειρουργική επέμβαση σε (ασθενή ή τραυματία). — **εγχείριση** (η).

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εγχείρηση, ομόηχα.***

[f.tym. αρχ. < ***έγ-*** *{<* ***έ v-)*** + ***-χειρίζω*** < ***χείρ*** «χέρι»], **έγχελυς** (ο) {εγχέλ-υος | -εις. -ύων} (λόγ.) το χέλι (βλ.λ.). **εγχέω** ρ. μετβ. {ενέχυσα, εγχύθηκα, εγκεχυμένος} (αρχαιοπρ.) χύνω (υγρό) μέσα σε (κάτι) αντ. εκχέω, εκχύνω, ξεχύνω. Επίσης **εγχίινω.** ΣΧΟΜΟ λ. ***ένεση.***

|ι-τυμ. αρχ. < ***έγ-*** (< ***έν-)*** + ***χέω*** «χύνω»], **έγχορδος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που έχει χορδές: ~ ***όργανο*** **2.** ***έγχορδα*** (τα) {εγχόρδων} κατηγορία μουσικών οργάνων που περιλαμβάνει αυτά που διαθέτουν χορδές (λ.χ. την κιθάρα, την άρπα, το βιολί κ.λπ.). σε αντιδιαστολή προς τα πνευστά και τα κρουστά: ***κουαρτέτο εγχόρδων.***

εγχρήματος, -ος. -ο(ν) (λόγ.) αυτός που προϋποθέτει χρήματα για τη λειτουργία του: - ***οικονομία*** (σε αντιδιαστολή προς την ανταλλακτική οικονομία).

[γ.τυ.μ. < ***εγ-*** (< ***εν-)*** + ***χρήμα, -ατος,*** πβ. κ. ***εμ-πράγματος).*** **εγχρωμότωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} η προσθήκη χρο)- ματυς (σε ασπρόμαυρη κινηματογραφική ταινία) με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. co!ourisation|. **έγχρωμος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει χρώματα (συνήθ. περισσότερα από ένα): ~ ***εκτύπωση / έκδοση / τοιχογραφία*** *i* ***εικόνα*** ΣΥΝ. χρωματισμένος. χρωματιστός ΑΜ. άχρωμος, αχρωμάτιστος **2.** ΤΕΧΝΟΛ. (α) αυτός που μπορεί να παράγει προϊόντα με χρώματα: ~ ***εκτυπωτής*** ***φιλμ*** (β) (για συσκευή) που μπορεί να αναπαράγει τα χρώματα: - ***οθόνη*** ***τηλεόραση***■ (ειδικότ. για κινηματογραφικές ταινίες, φωτογραφίες κ.λπ.) αυτός που δεν είναι ασπρόμαυρος, που περιέχει όλα τα χρώματα · 3. (κυρ. σε κράτη με πληθυσμό πολυεθνικής προέλευσης) αυτός που ανήκει σε οποιαδήποτε φυλή πλην τής λευκής (μαύρος, ερυθρόδερμος, κίτρινος κ.λπ.)· (κυρ.) ο μαύρος: ***ένας - τραγουδιστής/ ποδοσφαιριστής.*** — **έγχρωμα** επίρρ.

1FΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. colour(cd)|. **εγχύθηκα** ρ. -► εγχέω

εγχύλισμο (το) |εγχυλισμ-ατος) -ατα. -άτων} **1.** χυμός που προέρχεται από σύνθλιψη καρπού **2.** φλρμ. ειδικό ξηρό εκχύλισμα.

[ετυμ. ***< μτγν. έγχυλίζω*** «μετατρέπω σε χυλό» (πβ. κ. ***εκ-χύλισμα)< έγ-*** **(< έν-) + -χυλίζω < χυλός].** **έγχυμα** ι το) (εγχύμ-ατος | -ατα. -άτων} φαρμ. υδατικό εκχύλισμα δρόγης (βλ.λ.) που λαμβάνεται όταν η ουσία αυτή περιχυθεί με βραστό νερό για μερικά λεπτά.

Ιετυ.μ. αρχ. < ***έγχεω].*** **εγχίινω** ρ. ► εγχέω

έγχυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύ%εων} (λόγ.-επιστημ.) **1.** το να χύνει κάποιος υγρή ουσία σε αγγείο, δοχείο ή στον οργανισμό (με ένεση. για θεραπευτικούς λόγους) ΣΥΝ. χύσιμο λντ. έκχυση **2.** (συνεκδ.) το υγρό που εγχέει κανείς 3. ιατρ. η ενδοφλέβια ή υποδόρια ενστάλα- ση με ειδικές συσκευές μεγάλων ποσοτήτων υγρών σε ασθενή, προκειμένου να διατηρηθεί η θρέψη τού οργανισμού, ή φαρμάκων, για να εξασφαλιστεί η άμεση και ταχεία δράση τους ΣΥΝ. ορός. ένεση. σχόλιό λ. ***ένεση.***

l Li **ι** ΥΜ. < μτγν. ***έγχυσις*** < αρχ. ***έγχέω).*** **εγχυτήρος** (ο) 11897**]** (λόγ.-σπάν.) η σύριγγα. ** σχολιο λ. ***ένεση.***

[ι-τυμ. Απόδ. τού γαλλ. seringue (βλ. κ. ***σύριγγα)].*** **εγχώριος,** -α. -ο αυτός που ανήκει ή προέρχεται από το εσωτερικό μιας χώρας (κατ* αντιδιαστολή προς ό,τι ανήκει ή προέρχεται από το εξωτερικό): ~ ***κτηνοτροφία / γεωργία / παραγωγή / προϊόν / κατανάλωση ί βιομηχανία I ανταγωνισμός I αγορά I πρώτες ύλες I πηγές I ανάγκες! ζήτηση·[1] εσοδεία*** συν. επιχώριος, ντόπιος, τοπικός αντ. ξένος. ξενικός. — **εγχωρίως** επίρρ. Ιμεσν.1.

[ετυ.μ. αρχ. < ***έγ-*** *(<* ***έν-)*** + ***-χώριος*** < ***χωρα].*** **εγώ** αντων. {εμένα / μου. εμένα / με, εμείς, εμάς / μας} ο τύπος τής ονομαστικής τού πρώτου προσώπου τής προσωπικής αντωνυμίας, με τον οποίο ο ομιλών ή ο γράφων ορίζει τον εαυτό του: να ***'μαι κι ~!*** || ***στη φωτογραφία είμαστε η Ελένη και*** ο ***φί?·.ος της ο Νίκος*** || (εμ- φατ.. για να τονιστεί η αντιδιαστολή προς άλλα πρόσωπα) - ***φταίω■ το παραδέχομαι |[~ και κανένας άλλος!]| -Ποιος θα πάει; -Όχι ~ πάντως! II -Ποιος θέλει κρασί; |[πάντα ~ πληρώνω τη νύφη! |[~ β/Μ- κας; Για πρόσεχε τα λόγια σου!*** (βλ. λ. ***εγκλιτικός)·*** φρ. *εγώ τα* **Λέω,** *εγώ* **τ*** ***ακούω*** κανείς δεν δίνει προσοχή στα όσα λέω, δεν εισακούο- μαι: ***τόσες φορές σας έχω πει να μαθαίνετε και τις εξαιρέσεις, αλλά***

εγχείρηση - εγχείριση. Η «χειρουργική επέμβαση» είναι η **εγχείρηση** (αρχαία λ., πβ. *Ανατομικαί εγχειρήσεις,* έργο τού Γαληνού) και γράφεται κανονικά με *-η-,* γιατί παράγεται από το (αρχαίο ρή- μα) **εγχειρώ** «χείρουργώ» (αρχική σημασία: «θέτω την χείρα», «επεμβαίνω σε περίπτωση που απαιτείται ιατρική αντιμετώπιση»)· πβ. *επεμβαίνω* - (χειρουργική) **επέμβαση** και την αρχαία λ. *χειρουργός. χειρ-ουργώ.* Έτσι έχουμε **εγχειρώ - εγχείρηση - εγχειρητικός - μετεγχειρητικός** και **εγχείρημα** (επέμβαση, προσπάθεια). Αρχαίο, χρησιμοποιούμενο μέχρι σήμερα, είναι και το ρ. **εγχειρίζω** «δίνω στα χέρια κάποιου» (εγχειρίζω επιστολή, δίπλωμα κ.λπ.) με παράγωγο το **εγχείριση** (τής επιστολής, τού διπλώματος κ.λπ.). Στους μετέπειτα χρόνους μέχρι και σήμερα το *εγχειρίζω* χρησιμο- ποιήθηκε με τη σημ. τού «χείρουργώ». έτσι μερικοί γράφουν *εγχείριση* με *-ι- {ως* παράγωγο ρήματος σε *-ίζω.* τού *εγχειρίζω),* λ. άγνωστη στην Αρχ. Ελληνική. Αφού προϋπάρχει το *εγχείρηση {έστω* και αν περιέπεσε σε αχρηστία το αρχ. *εγχειρώ).* η λ. πρέπει να εξακολουθεί να ορθογραφείται ως *εγχείρηση.* Έτσι επιτυγχάνεται και γραπτή διάκριση από το *εγχείριση* «την πράξη τού να δίνεις κάτι στα χέρια κάποιου ή να του απονέμεις μία διάκριση».

εγχειρήσιμος, -η, -ο αυτός που είναι σε θέση να εγχειριστεί: ~ *ασθενής / όγκος* συν. χειρουργήσιμος.

ΣχυΜΟ λ. *προσωπικός.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *ego «εγώ», πβ. σανσκρ. ahum, λατ. ego. γαλλ. je, ισπ. yo. γερμ. ich, αγγλ. 1. πολ. ja κ.ά.].

εγώ - εδώ - τώρα. Η γλωσσική επικοινωνία τού ανθρώπου είναι δυνατή. με μεγάλη σχετικά οικονομία και ευκολία στην κατάκτη- ση (εκμάθηση) και στη χρήση της, επειδή -μεταξύ άλλων στηρίζεται ar ορισμένες σταθερές συντεταγμένες, οι οποίες είναι καθολικές στη γλώσσα. Οι σταθερές αυτές μπορούν βραχυλογικά να αποδοθούν με το τρίπτυχο **εγώ, εδώ** και **τώρα** (λατ. **ego, hinc** et **nunc),** που επισημάνθηκε από παλιά στον χώρο τής φιλοσοφίας. Συγκεκριμένα, η γλωσσική επικοινωνία έχει ως βάση και σημείο αναφοράς το *εγώ,* αυτό που ονομάζουμε *α* πρόσωπο, και που δεν είναι άλλος από τον **ομιλητή** σε κάθε πράξη επικοινωνίας. Ο ομιλητής είναι το πρόσωπο που ως *εγώ* ρυθμίζει τα άλλα πρόσωπα (το β' που είναι ο ακροατής και το γ" που είναι κάθε άλλο πρόσωπο εκτός τού ομιλητή και τού ακροατή).Όταν λέμε λ.χ. **γράφεις** ή **φεύγει,** το β' πρόσωπο τού *γράφεις* ή το γ' τού *φεύγει* ορίζονται σε σχέση με το σταθερό α" πρόσωπο εμένα τού ομιλητή, που λέω το *γράφεις* ή το *φεύγει.* Επίσης, το **φεύγει** (ή το **έρχεται** κάποιος) ορίζεται σε σχέση με τον τόπο τού ομιλητή, που αποτελεί το *εδώ,* βά- σει τού οποίου ρυθμίζονται (και κατανοούνται) τα άλλα. Το **φεύγει** δηλώνει *απομάκρυνση* από εδώ. από τον τόπο τού ομιλητή, ενώ το **έρχεται** δηλώνει *προσέγγιση* προς τον τόπο τού ομιλητή (προς τα εδώ). Τέλος, ο χρόνος ρυθμίζεται με βάση τον χρόνο τού ομιλητή, που είναι σταθερά το *τώρα.* Έτσι. όταν λέω **έφυγε** ή **θα φύγει,** το **έφυγε** είναι παρελθόν σε σχέση με το *τώρα,* που είναι ο χρόνος τού ομιλητή με τον οποίο γίνεται η σύγκριση, όπως και το **θα φύγε»** είναι μελλοντικός χρόνος σε. σχέση με το σταθερό παρόν (το>- *ρα)* τού ομιλητή. Αρα το τρίπτυχο *εγώ - εδώ - τώρα* ρυθμίζει και καθιστά κατανοητά στην επικοινωνία το **πρόσωπο,** τον **τάπο** και τον **χρόνο** των πράξεων, ενεργειών ή καταστάσεων που δηλώνει το ρήμα. το οποίο και αποτελεί τη βάση των λεγομένων, **εγώ - εγάκι! - εγούλι!** - **εαυτούλης.** Στην ιστορία των χρήσεων τής Ελληνικής πλάστηκαν από λογίους (δημοσιογράφους τής εφημ. *Ακρόπολις)* τα υποκοριστικά **εγ-άκι** (1895) και **εγ-ούλι** (1897), για να δηλώσουν την εγωιστική αγάπη στον εαυτό μας (που ελέχθη επίσης -και επικράτησε · ως **εαυτούλης):** *Ο καθένας με το εγάκι* του, *τις σχεσούλες,* τους φιλαράκους *και τα συμφεροντάκια του.*

εγώ (το) {άκλ.Ι **1.** η συνείδηση τού ανθρώπου για τον εαυτό του και την προσωπικότητά του συν. ο εαυτός μου· φρ. ψυχολ. το ***άλλο εγώ*** (λατ. alter ego) (i) το σύνολο των ιδιοτήτων, τάσεων, επιθυμικόν κ.λπ. που συνιστούν έναν δεύτερο κατά κάποιον τρόπο εαυτό, ο οποίος συνήθ. αντιτίθεται ή και συγκρούεται με τον πρώτο (ii) (καθημ.) το πρόσωπο που λειτουργεί συμπληρωματικά προς κάποιο άλλο, που αντιπροσωπεύει ό.τι δεν είναι το άλλο πρόσωπο (με το οποίο έχει στενή σχέση) 2. ο εγωισμός: *δεν την αφήνει το ~ της να παραδεχθεί το λάθος της^*

εγωισμός (ο) 118331 **1.** (κακόσ.) η ιδιοτελής προσήλωση στον εαυτό μας. το να σκέφτεται κανείς μόνο τον εαυτό του και να αδιαφορεί για τους άλλους: *ο ~ του τον κάνει να συμπεριφέρεται αλαζονικά || υπερτροφικός / ανδρικός / γυναικείος / άκρατος / παθολογικός / πληγωμένος ~ || σπέρμα / δόση / ίχνος εγωισμού* JJ *τραυματίζω / πληγώνω / τσαλαπατώ / θίγο*> */ δαμάζω / κολακεύω τον ~ κάποιου* [[*κινούμαι από* ~ συν. φιλαυτία, εγωκεντρισμός, εγωλατρία, εγωπάθεια ανί. φιλαλληλία, αλτρουισμός ΦΡ. ***ο εγωισμός του θα τον φάει*** βλ. λ. *τρώ- (γ)ω* · 2. (καθημ.) το αίσθημα τής αξιοπρέπειας και τής προσωπικής αξίας: *Πώς επέτρεψες να σου μιλήσει έτσι: Δεν έχεις ~ μέσα σου:* συν. φιλότιμο, ευθιξία, αυτοσεβασμός· φρ. ***ρίχνω τον εγωισμό μου*** βλ. λ. *ρίχνω.*

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. egoi'smcl.

εγωισμός ή εγωισμός; ηρωισμός ή ηρωϊσμός; Μετά το **-ω-** δεν χρειάζονται διαλυτικά (όταν ακολουθεί **-ι-).** γιατί δίφθογγος **-ωκ** δηλ. κίνδυνος να διαβαστεί το *-ωι-* ως -ω- (!) δεν υπάρχει. Προφέρουμε **εγωτισμός, εγω-ιστής, εγω-ιστικός, ηρω-ισμός, ηρω-ικός** (ποτέ *εγο)σμός* ή *ηρωκός?).*

εγωιστής ιο) [Ι805|. **εγωίστρια** (η) Ιεγωιστριών} (κακόσ.) πρόσωπο που σκέφτεται μόνο τον εαυτό του. που ενεργεί με βάση μόνο το ατομικό του συμφέρον και αδιαφορεί για τους άλλους **ΣΥΝ.** φίλαυτος. εγωπαθής **ΑΝΓ.** αλτρουιστής. - - (μεγεθ.) **εγωίσταρος** κ. ίεπιτατ.) **εγωισταράς** (ο), **εγωισταρού** (η), (υποκ.) **εγωιστάκος** (οj. ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *εγωισμός.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ego'iste]. **εγωιστικός,** -ή, -ό 118371 **1.** αυτός που σχετίζεται με τον εγωισμό ή τον εγωιστή: *~ πολιτική / συμπεριφορά [1] ομολογία ι χαρακτήρας / αντίληψη* **ΣΥΝ.** εγωκεντρικός, φίλαυτος **ΑΝΤ.** αλτρουιστικός **2.** αυτός που προέρχεται ή γίνεται από εγωισμό ή που στοχεύει στην ικανοποίησή του: *- πράξη / ενέργεια/ βλέψη / υπόδειξη / επιδίωξη / διάθεση i επιθυμία* **ΑΝΤ.** αλτρουιστικός. **—εγωιστικ-ά** / **-ώς** 11878| επίρρ. *"■ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *εγωισμός.*

ΙΓ.ΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ego'istiqucj. **εγωκεντρικός,** -ή.-ό αυτός που χαρακτηρίζεται από εγωκεντρισμό: *~ χαρακτήρας ι συμπεριφορά.* **— εγωκεντρικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. egoceruriquc). **εγωκεντρισμός** (ο) **1.** (καθημ.-κακόσ.) η τάση να θεωρεί κανείς τον εαυτό του κέντρο τού κόσμου και η επιδίωξή του να συγκεντρώνει την προσοχή των άλλων **2. τυχολ.** χαρακτηριστικό τής παιδικής σκέψης.

κατά την οποία όλα γίνονται αντιληπτά και ερμηνεύονται από προσωπική και μόνο σκοπιά: ο - *τού νηπίου είναι εμφανής στο γεγονός ότι, ενώ ξέρει π.χ. ότι ο Γιώργος είναι αδελφός του, δεν μπορεί να αντι- ληφθεί ότι και ο Γιώργος έχει αδε'^φό* αντ. αλλοκεντρισμός. Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cgoccntrismej. **εγωλοτρία** (η) {χωρ. πληθ.} η λατρεία τού ««εγώ», ο υπερβολικός και παθολογικός εγωισμός συν. εγωπάθεια, εγωκεντρισμός, αυτοθαυμασμός λντ. αυταπάρνηση, φιλαλληλία. **— εγωλότρης** (ο) 11895], **εγωλάτρισσα** (η), **εγωλατρικά** επίρρ. **εγωμανής,** -ής, -ές {εγωμαν-ούς | -εις (ουδ. -ή)} υπερβολικά εγωιστής συν. εγωπαθής. **—εγωμανια** (η) j 1897]. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **εγωπαθής,** -ής, -ές |1897] {εγωπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· εγωπαθέστερος. -ατος} αυτός που αγαπά παθολογικά τον εαυτό του, που χαρακτηρίζεται από υπερβολικό εγωισμό και φιλαυτία συν. εγωλάτρης, εγωκεντρικός, φίλαυτος ΛΝΤ. αλτρουιστής. **— εγωποθώς** επίρρ.

11897J, **εγωπάθεια** (η) 11897]. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* jhi ΥΜ. < *εγώ* + *-παθής* < θ. *παθ-.* πβ. αόρ. β' *έ-πα-θον* τού ρ. πάσ^ω]. **εγωτισμός** (ο) **1.** φίλος, η υπερβολική αυτοανάλυση και αυτοκαλλιέργεια τού ατόμου με σκοπό την ανάδειξη και την τελειοποίηση κάθε προσωπικού και πρωτότυπου στοιχείου του για την ατομική του τελειοποίηση 2. (λογοτ.) η διάθεση να μιλάει κανείς για τον εαυτό του. να κάνει λεπτομερείς αναλύσεις τής προσωπικότητάς του και η αισθητική απόλαυση που συνδέεται με αυτές: ο *τού Ρουσσώ* 3. (κατ' επέκτ.) η λατρεία τού «εγώ», η αποκλειστική προσήλωση (κάποιου) στην προσωπική (του) μόνο ανάπτυξη και επιτυχία (πβ, λ. *εγωισμός, ναρκισσισμός).* - **εγωτιστής** (ο). **εγωτίστρια** (η).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. egoiisme].

Ε.Δ. (οι) Ένοπλες Δυνάμεις.

Ε.Δ.Α. (η) Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά· ιδρύθηκε το 1951 ως συνα- σπισμόο κομμάτων, **εδαφιαίος,** -α. -ο Ιμτγν.Ι (λόγ.) αυτός που εκτείνεται, που φθάνει μέχρι το έδαφος. **— εδαφιαί-α** / **-ως** [μεσν.] επίρρ. **εδαφικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το έδαφος: *- μεταβολές/ καθίζηση / ποικιλία / έκταση* 2. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με το έδαφος χο>ρας. την έκταση που καταλαμβάνει από πολιτικής και στρατιωτικής πλευράς: *- διαφορές / αξιώσεις · διεκδικήσεις » ακεραιότητα / κυριαρχία.* - **εδαφικ-ά** / **-ώς** (18861 επίρρ. **εδαφικότητα** (η) Ιχωρ. πληθ.} νομ. χωρικός περιορισμός τής κρατικής εξουσίας εντός τού εδάφους όπου ασκεί το κράτος κυριαρχικά δικαιώματα.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. territorialitc[. **εδάφιο** (το) {εδαψί-ου | -ων) **1.** μικρό τμήμα, απόσπασμα κειμένου: *~ από την Αγία Γραφή* συν. χωρίο **2.** (ειδικότ. για νόμους και άλλα επίσημα έγγραφα συντεταγμένα κατά παραγράφους με αύξοντα αριθμό) μικρό τμήμα (κειμένου) ή υποδιαίρεση (παραγράφου), που διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα με αριθμητική ένδειξη (ψηφίο ή γράμμα): *~ άρθρου / καταστατικού / κανονισμού* ΣΥΝ. υποπαράγραφος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παραπομπή.*

(ΕΤΥΜ. < μτγν. *έδαφιον.* υποκ. τού *αρχ. έδαφος,* στη μτγν. σημ. «κείμενο χειρογράφου»). **εδοφογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως [-έσεις, έσεων) γεωλ. (στην εδαφολογία) ο τρόπος σχηματισμού και εξέλιξης των εδαφών.

[ΠΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. pedogenesis (< *πέδον* + *γένε-σις)).*

εδαφολογία (η) [1892] ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη δημιουργία, τις ιδιότητες και τις μεταβολές τού εδάφους. **— εδαφολόγος** (ο/η), **εδαφολογικός,** -ή. -ό. **εδαφολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

ΙΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. pedoiogie (< ped- < αρχ. πέδον «έδαφος»)).

έδαφος (το) {εδάψ-ους [-η, -ών} **1.** (γενικά) το ανώτατο στρώμα τού φλοιού τής Γης. που αποτελείται κυρ. από θρυμματισμένα ή ακέραια πετρώματα και αποσυντεθειμένες οργανικές, ουσίες 2. (ειδικότ.) το υλικό που καλύπτει τη στερεή επιφάνεια τού πλανήτη από ποιοτική άποψη: *άγονο / γόνιμο / εύφορο / βραχώδες / λασπώδες / μαλακό / σκληρό / στερεό / πλούσιο / φτωχό / ολισθηρό / πεδινό - συ* ν. χώμα, γη

(καθημ.) ό.τι βρίσκεται κάτω από τα πόδια μας. η επιφάνεια πάνω στην οποία περπατούμε: *κυλίστηκε αιμόφυρτος στο ~ |[ένιωσε το ~ να κουνιέται■* φρ. (α) (για αεροπορικές εταιρείες) ***προσωπικό / πλήρωμα εδάφους*** το σύνολο των προσώπων που απασχολούνται εντός τού αεροδρομίου και όχι εν πτήσει (β) **συνοδός *εδάφους*** (ο/η) βλ. λ. *συνοδός* 4. στρλτ. (η γεν. ***εδάφους*** ως χαρακτηρισμός) για πυραυλικά συστήματα (α) ***πύραυλος εδάφους-αέρος*** πύραυλος που εκτοξεύεται από το έδαφος (σημ. I) και πλήττει στόχο στον αέρα. λ.χ. αερο- πλάνο (β) ***πύραυλος εδάφους-εδάφους*** πύραυλος που εκτοξεύεται από το έδαφος (σημ. 1) και πλήττει στόχο στο έδαφος 5. γεωγραφική έκταση ή περιοχή που υπάγεται σε εθνικό, δημόσιο ή ιδιωτικό ιδιοκτησιακό καΟεστιός: *ελληνικό / τουρκικό / γαλλικό ~ || μάχες επί ελληνικού –]] πάτριο / εθνικό / ουδέτερο / φιλόξενο ~|) προστασία / προσάρτηση εδαφών* συν. τόπος, γη, περιοχή· φρ. ***ανταλλαγή εδαφών*** βλ. λ. *ανταλλαγή* · 6. (μτφ.) η εκάστοτε προσφερόμενη βάση για την ανάπτυξη ή εκτέλεση πράξης, ενέργειας, δραστηριότητας, λειτουργίας κ.λπ.: *αυτή τη στιγμή υπάρχει - συνεννόησης* μεταξύ των *δύο χωρών* |[*φαίνεται ότι έχει αρχίσει να προετοιμάζεται το ~ για εκλογές* II προλειαίνω [1] *(προπαρασκευάζω το ~ για κάτι || βρίσκω γόνιμο / ευνοϊκό / πρόσφορο - για δράση / επιχειρήσεις / εξέλιξη■* φρ. (α) **κερδίζω έδαφος** (i) (σε αγώνα ταχύτητας) φθάνω σταδιακά αυτόν που προηγείται ή αυξάνω την απόσταση από όσους με ακολουθούν (ii) αποκτώ πλεονέκτημα, τείνω να επικρατήσω: *η πρόταση για απευθείας συνομιλίες μεταξύ το)ν αντίπαλων πλευρών κερδίζει συνεχώς έδαφος* (β) **χάνω έδαφος** βλ. λ. *χάνω* (γ) (μτφ.) **πατώ σε στέρεο έδα**

φος διεξάγω δραστηριότητα με ασφάλεια και ευνοϊκούς όρους· αισθάνομαι ασφαλής (δ) (μτφ.) *το έδαφος φεύγει / τρίζει ι* **αποχωρεί** *κ.λπ. κάτω από τα πόδια μου* ***χάνω*** την ασφάλεια και τη σιγουριά μου ή η θέση μου γίνεται επισφαλής ή επικίνδυνη (ε) *αφήνω το έδαφος ελεύθερο (για κάποιον)* αποσύρομαι από διεκδίκηση, επιτρέποντας σε άλλον να διεκδικήσει (κάτι): ***η αποχώρηση*** του ***γερουσιαστή από τη διεκδίκηση της προεδρίας τού κόμματος, άφησε το έδαφος ελεύθερο στον αντίπαλό του.*** σχολιο λ. ***έδρα.***

[f.tym. αρχ. μεμονωμένος σχηματισμός σε ***-(α)φος.*** που πιθ. συνδ. με το ρ. ***εζομαι*** «κάθομαι» (πβ. αρχ. ***έδος*** «διαμονή, εγκατάσταση»). Η έλλειψη δασύτητας στον τύπο ***έδαφος*** πιθ. οφείλεται σε ανομοίωση προς το *-φ-*: *sed-(a)phos > **έδ-αφος.*** Βλ. λ. ***έδρα.*** Η σημ. 6 αποτελεί απόδ. ορισμένων χρ7)σεων τού γαλλ. terrain, ενώ γαλλική προέλευση έχουν και οι παρακάτω φράσεις: ***κερδίζω / χάνω έδαφος*** (< gagner / perdrc du terrain), ***προετοιμάζω το έδαφος*** (< preparer le terrain), ***πρόσφορο έδαφος*** (< un terrain favorable), ***αναγνωρίζω το έδαφος*** (< reconnaitre le terrain), ***στερεό έδαφος*** (< la terre firme)j.

Ε.Δ.Ε. (η) Ένορκη Διοικητική Εξέταση.

Ε.Δ.Ε.Ε. (η) Ένωση Διαφημιστικών Επιχειρήσεων Ελλάδας.

εδέησα ρ. μετβ.· βρήκα τρόπο (να κάνω κάτι που όφειλα / έπρεπε), κατάφερα επιτέλους: ***εδέησε να μου επιστρέψει το βιβλίο που του είχα δανείσει πριν από έξι μήνες.***

ΙΗΤΥΜ. Λόρ. τού αρχ. ***δέω,*** βλ. λ. δέομαι).

έδειρα ρ. ♦ δέρνω

Εδέμ (η) {άκλ.} (ή **κήπος** *τής Εδέμ)* Π.Δ. η ονομασία τού επίγειου παραδείσου, όπου κατοικούσαν ο Αδάμ και η Εύα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. <. εβρ. Edhen, αβεβ. ετύμου. πιθ. από ρίζα που σημαίνει «ευχαρίστηση, τρυφή», οπότε η συχνά επαναλαμβανόμενη (στην Π.Δ.) φράση «κήπος τής Ηδέμ» (εβρ. gan-bc Edhen) θα σήμαινε «κήπος τέρψεως, ευχαρίστησης». Έχει προταθεί ακόμη η σύνδεση της λ. ***Έδεμ*** με τη σουμεριακή λ. eden «πεδιάδα»].

Ε.Δ.Ε.Μ.Ε.Δ. (η) Εταιρεία Διαχειρίσεως Ειδών Μονοπωλίου Ελληνικού Δημοσίου.

Ε.Δ.Ε.Σ. (ο) Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ένοπλη αντιστασιακή οργάνωση στην Κατοχή, που ιδρύθηκε στην Αθήνα τον Οκτώβριο τού 194)). — **Εδεσίτης** (ο), **εδεσίτικος,**-η,-ο.

έδεσμα (το) {εδέσμ-ατος [-ατα. -άτων) (λόγ.) **1.** οτιδήποτε αποτελεί ανθρώπινη τροφή ΣΥΥ φαγητό, φαί **2.** (ειδικότ.) οποιοδήποτε φαγητό (το οποίο μαγειρεύτηκε με φροντίδα και τέχνη): ***γευστικό*** ~ ζϊν. φαγώσιμο. σχολιο λ. ***εστία, μενού.***

[F.TYM. αρχ. < ****έδ-μα*** (κατά μεταπλασμό τού θ. τού παθ. αορ. ***ήδέσθην)***

ρ. ***έδω*** «τρώγω < I.E. *cd- «τρώγω», πβ. σανσκρ. ad-mi, λατ. edo, ισπ. comer (< λατ. com-ederc «καταβροχθίζω»), αγγλ. eat, γερμ. essen κ.ά. Ομόρρ. αρχ. ***έσθίω*** «τρώγω», ***όδ-ούς*** (γεν. ***όδόντος)*** «δόντι», πιθ. κ. ***οδύνη*** (βλ.λ.)].

εδεσματολόγιο (το) [1894] {εδεσματολογί-ου [-ων} κατάλογος φα- γηπόν. αυτός που προσφέρεται σε εστιατόρια, ταβέρνες κ.λπ. συν. μενού. ^ σχολιο λ. ***μρνού.***

Έδεσσα (η)]-ας κ. -έσσης) πόλη τής Κ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού νομού Πέλλας, γνωστή για τους καταρράκτες της. — **Εδεασαί- ος** (ο), **Εδεσσσία** (η), **εδεαααϊκός,** -ή. -ό.

[LiTYM. αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. προελλην. λ. Κατά τον Μεσαίωνα η πόλη ονομαζόταν ***Βοδενά*** (< σλαβ. voda «νερό», παλαιότ. ονομασία τού ποταμού ΪΞδεσσαίου που διαρρέει την πόλη), ενώ η αρχ. ονομασία επαναφέρθηκε στα τέλη τού 19ου αι.].

Ε.Δ.Ε.Τ. (η) Ένωση Δημιουργών Ελληνικού Τραγουδιού.

Ε.ΔΗ.Κ. (η) Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου.

Ε.ΔΗ.Ν. (η) Ένωση Δημοκρατικής Νεολαίας.

εδικός, -ή, -ό -* δικός

έδικτον (το) {εδίκτ-ου | -ων) ΐΐτ. **1.** (στους Ρωμαίους) διάταγμα που εκδιδόταν από άρχοντα (κυρ. πραίτορα, αγορανόμο ή διοικητή επαρχίας): ***το ~ των Μεδιολάνων*** (313 μ.Χ.) **2.** (κατά την Αναγέννηση και τους νεότερους χρόνους) ονομασία διαφόρων σημαντικών διαταγμάτων και αποφάσεων: ***το - τής Μάντης*** (1598).

[ι-'ΤΥΜ. < μτγν. ***έδικτον*** < λατ. edictuni «διάταγμα, παράγγελμα» < ρ. edico «εξαγγέλλω, κηρύττω»].

Εδιμβούργο (το) η πρωτευούσα τής Σκωτίας.

[ι-ΤΥΜ. < αγγλ. Edinburgh «φρούριο τού Έντουιν», από τον βασιλιά Edwin (7ος αι. μ.Χ.). ο οποίος κατέλαβε τν φημισμένο φρούριο τής πόλης. Την ίδια σημ. έχει και η ονομασία Dunejdeann στην Κελτική τής Σκωτίας|.

Ε.Δ.Μ.Ε. (οι) Εντολοδόχοι Διαχείρισης Μηχανικού Εξοπλισμού.

Ε.Δ.Ο.Σ.Α. (η) Ένωση Δωρητών Οργάνων Σώματος Ανθρώπου.

Ε.Δ.Π. (το) Επιστημονικό Διδακτικό Προσωπικό (στα Πανεπιστήμια).

έδρα (η) {εδρών} 1. βάθρο, ψηλότερο από το επίπεδο τού πατώματος μιας αίθουσας, πάνω στο οποίο τοποθετείται βήμα ομιλητή ή κάθισμα (δασκάλων, καθηγητών, δικαστών), ώστε ο ευρισκόμενος πάνω σε αυτό να βλέπει και να τον βλέπουν καλύτερα περισσότερα άτομα (μαθητές, ακροατήριο διάλεξης ή δικαστηρίου κ.λπ.) 2. (ειδικότ.) κάθισμα τοποθετημένο πιο ψηλά από το επίπεδο τού πατώματος, που διαθέτει συνήθ. και αναλόγιο ή γραφείο, ίσως και κάποιο είδος περί- φραξης, και διατίθεται ή προορίζεται για σημαίνοντα πρόσωπα: ***η - τού δικαστηρίου > τού εισαγγελέα*** συν. βήμα, θρόνος, θώκος, καθέδρα

(α) ο τόπος μόνιμης εγκατάστασης και λειτουργίας επίσημων αρχών, φορέων εξουσίας, δημόσιων και ιδιωτικών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων, σωματείων κ.λπ.: ***η ~ τής κυβέρνησης είναι η Αθήνα*** || ***η*** - του

//.Ε στη Ν. Υόρκη || η Φιλαρμονική τής Βιένης. μετά τις συναυλίες που έδωσε στη χώρα μας, επέστρεψε στην - της || - δήμου / κοινότητας . υπουργείου (β) ΘΗΐΐΣΚ. *Αγία Έδρα* (ιταλ. Santa Sede) (επίσ.) το Βατικανό ως τόπος διαμονής τού θρησκευτικού αρχηγού τής Ρωμαι οκαθολικής Εκκλησίας (τού 1 Ιάπα), από όπου διοικούνται και συντονίζονται όλες οι δραστηριότητες των πιστών τού καθολικού δόγματος

(κατ' επέκτ.) το τοπικό σημείο, ***από*** όπου ξεκινά και συντονίζεται η δράση προσώπου, ομάδας, οργάνωσης κ.λπ.: ***η σπείρα είχε την ~ της στην Πάτρα*** ΣΥΝ. βάση. ορμητήριο, στρατηγείο 5. αθλ. το γήπεδο που ανήκει σε μια ομάδα ή που το χρησιμοποιεί για να υποδέχεται τους αντιπάλους ΦΡ. (α) *εντός έδρας / στην έδρα (κάποιου)* στη βάση τής δράσης ή στο σημείο τής μόνιμης εγκατάστασης και λειτουργίας: ***η Λίβερπονλ συνέτριψε εντός έδρας την Ηάρμα || η*** *Α.Π.Κ.* ***παίζει στην ~ της με τον Ολυμπιακό*** (β) *εκτός έδρας* (ι) σε μικρότερη ή μεγαλύτερη απόσταση από τη βάση δράσης ή από τον χώρο μόνιμης εγκατάστασης και λειτουργίας: ***αγωνίζεται ~ με δύσκο?^ο αντίπαλο*** (ii) (συνεκδ.) ***(εκτός έδρας, τα)*** το ποσό που πληρώνεται επιπλέον ο εργαζόμενος, επειδή τον στέλνει η υπηρεσία του σε εργασιακή αποστολή μακριά από τη βάση της: ***μαζί με τον μισθό ασέπραξε και τα***

6. (συνεκδ.) οι συνθήκες που επικρατούν σε ένα γήπεδο ομάδας (οι οπαδοί και η ατμόσφαιρα που δημιουργούν) και που επιδρούν στην έκβαση τού αγώνα: ***θα αντέξουν οι παίκτες μας μέσα στην καυτή / σκληρή / δύσκολη - τού αντιπάλου***; *7.* (μτφ.) η θέση και το αξίωμα επίσημου προσώπου. που κατέχει συγκεκριμένες εξουσίες και αρμοδιότητες: ***προεδρική,[1] βουλευτική / εισαγγελική ι επισκοπική ι μητρο- πολιτική ~ || καταλαμβάνω / διεκδικώ / κερδίζω / χάνω την ~*** **8.** (ειδι- κότ.) η θέση καθηγητή ανώτερης ή ανώτατης σχολής ή ακαδημίας: ***~ γλωσσολογίας / κλασικής φιλολογίας / μεσαιωνικής ιστορίας || κατέχω / διεκδικώ μια ~ στο πανεπιστήμιο || κενή ι χηρεύουσα / πληρω- θείσα ~*** **9.** (α) θέση βουλευτή που. σύμφωνα με το εκλογικό μέτρο, διαθέτει μια εκλογική περιφέρεια: ***πόσες έδρες έχει η*** *Α'* ***Θεσσαλονίκης:*** (β) η θέση βουλευτή την οποία κερδίζει σε εκλογική περιφέρεια ένα κόμμα: τν ***κυβερνών κόμμα διαθέτει 176 έδρες στην παρούσα Βουλή*** **10.** ανλτ. (ειδικότ.) (αί ο πόρος που αποτελεί το εξωτερικό άκρο τού παχέος εντέρου, ο δακτύλιος τού πρωκτού συν. πρωκτός, σφιγκτήρας (β) (κατ' επέκτ.) το μέλος τού ανθρωπίνου σώματος, πάνω στο οποίο ο άνθρωπος κάθεται συν. οπίσθια, πισινός, πυγή **11.** το σημείο τού ανθρώπινου σώματος, το οποίο αποτελεί το κέντρο ορισμένης φυσιολογικής λειτουργίας: ***η ~ των διανοητικών λειτουργιών / των αντανακλαστικών κινήσεων / των οπτικών ερεθισμάτων*** || (μτφ.) ***η καρδιά είναι*** -- των ***αισθημάτων και των κινήτρων*** · **12.** μλΘ. (α) το κάθε. ημιεπίπεδο δίεδρης γωνίας (β) καθένα από τα επίπεδα πολύγωνα. στα οποία περατώνεται ένα πολύεδρο γεωμετρικό σχήμα ή οποι- οδήποτε στερεό σώμα: ο ***κύβος έχει έξι*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ειδώλιο.*** 1f.tymι< αρχ. ***έδρα*** < θ. έ<5- < J.K. *sed- «καθίζω, τοποθετώ», πβ. σανσκρ. sid-ati «κάθεται», λατ. sedeo «κάθομαι», sedes «θέση», γαλλ. (s')asseoir «κάθομαι» (< ad + sedere), ισπ. ser «είμαι» (αρχικώς «είμαι καθισμένος σε συγκεκριμένη θέση»), αγγλ. sit, γερμ. sitzen κ.ά. Ομόρρ. αρχ. ***εζομαι*** «κάθομαι» « ****έδ-]ομαι), καθίζω. έφ-εδρος. έδ- ώλιυ(ν), έδ-αφος*** (βλ.λ.), ***ιδ-ρύω*** κ.ά. Στη σημ. τής κοινοβουλευτικής έδρας η λ. αποδίδει ανάλογη σημ. τού γαλλ. siege, ενώ η σημ. τής ακαδημαϊκής έδρας αποδίδει το γαλλ. chair].

έδρα - έδρανο - εδώλιο - καθέδρα. Όλα από την ίδια ρίζα. τη ρ. **έδ-** (< sed-, απ' όπου και τα **καθ-ίζω, έδ-αφος, ιδ-ρυω,** λατ. sedeo «κάθομαι», γαλλ. (s')asscoir, αγγλ. sit, γερμ. sitzen κ.ά.). Σημασιο- λογικά, και ιδίως στη σύγχρονη χρήση τους, οι λέξεις έχουν αρκετά διαφοροποιηθεί ως προς την έννοια τού καθίσματος. Το **έδρα** δηλώνει κυρίως το προβεβλημένο κάθισμα -πάνω σε βάθρο- που επιτρέπει να διακρίνεται ο καθήμενος (δάσκαλος, καθηγητής, δικαστής) από το ακροατήριο (μαθητές, φοιτητές, διαδίκους και ακροατές κ.λπ.). Το **έδρανο** χρησιμοποιείται κυρίως για καθίσματα μέσα σε επίσημους χώρους, κυρίως αμφιθεατρικούς και ιδίως σε σχέση με το πανεπιστήμιο ή τη Βουλή. Τέλος, το **εδώλιο** σήμερα έχει περιοριστεί κυρίως (στον χώρο και) στο κάθισμα στο δικαστήριο (συνήθως πάγκος μπροστά από την έδρα των δικαστών ή καθίσματα εντός περιφραγμένου χώρου απέναντι από τους δικαστές). Παλαιότερα χρησιμοποιήθηκε και ο όρος **καθέδρα** για πανεπιστημιακούς καθηγητές, βουλευτές, υπουργούς, δικαστές, δηλ. με τη σημ. τής επίσημης θέσης. Σήμερα με τη σημασία αυτή, ιδίως για υπουργούς, χρησιμοποιείται η λ. **θώκος** (πιθ. από τν αρχ. ***τί-θη-μι).***

εδράζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.) {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) ♦ **1.** (μετβ.) (σπάν.) τοποθετώ σταθερά σε βάση ή θεμέλιο συν. στηρίζω, θεμελιώνω, βασίζω, εδραιώνω ♦ 2. (αμετβ.) (συνήθ. μεσοπαθ. εδράζομαι) (α) διαθέτω σταθερό στήριγμα, αμετακίνητη βάση: ***τα αγάλματα εδράζονται σε μαρμάρινα βάθρα*** συν, στηρίζομαι, ακουμπώ (β) (μτφ.) αποκτώ στήριξη, διαθέτω ισχυρά θεμέλια: ***οι σχέσεις μεταξύ*** των ***δύο χωρών εδράζονται στην αρχή τής ισότητας και τού αμοιβαίου σεβασμού*** συ ν. θεμελιώνομαι, στηρίζομαι, βασίζομαι.

εδραίος, -α. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από απόλυτη σταθερότητα, που δεν είναι δυνατόν να κλονιστεί ή να μετακινηθεί: - ***βάση*** || (μτφ.) ~ ***έξις / θέ?.ηση / πεποίθηση*** ΣΥΝ. ακλόνητος, σταθερός αντ. ασταθής · 2. ανατ. αυτός που βρίσκεται κοντά στην έδρα. στον πρωκτό · φρ. *εδραία θέση* (στη γυμναστική) η στάση κατά την οποία ο γυμναζόμενος είναι καΟιστός, με το σώμα του να σχηματίζει ορθή γωνία.

εδραιώνω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {εδραίω-σα. -θηκα. -μένος] **1.** καθιστώ (κάτι) σταθερό, αμετακίνητο ή μόνιμο συν. στερεώνω, σταθεροποιώ, παγιώνω. μονιμοποιώ λντ. κλονίζω 2. καθιστώ (κάτι) περισσότερο ισχυρό και σίγουρο: τα ***καινούργια στοιχεία που προέκνψαν εδραιώνουν την απαγγελθείσα κατηγορία |{ η νίκη αυτή εδραίωσε την πίστη μας στη δημοκρατία και στους θεσμούς jj εδραιωμένη άποψη / πεποίθηση***

συν. ισχυροποιώ ανί. εςασθενίζω. — **εδραίωση** (η) Ιμεσν.]. **έδρανο** (το) {εδράν-ου | -ων) **1.** κάθισμα (συνήθ. στο Κοινοβούλιο ή το πανεπιστήμιο): ~ *αμφιθεάτρου (πανεπιστημίου) / τής Βουλής* · **2.** μηχλν. σταθερό τμήμα μηχανής για τη στήριξη ατράκτου ή περιστρεφόμενου άξονα: ~ *ολισθήσεως / κυλίσεως* συν. στήριγμα, έρεισμα, βάση. ΣΧΟΜΟ λ. *έδρα, ειδώλιο.*

|1 ΤΥΜ. < αρχ. *έδρανον*, ποιητ. τ. τού ουσ. *έδρα* (βλ.λ.)]. **έδρασα** ρ.

- ♦ δρω

εδρεύω ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] **1.** (για αρχές, επιχειρήσεις, σωματεία κ.λπ.) έχω συγκεκριμένο τόπο ως έδρα (σημ. 3): *η διοίκηση τής μεραρχίας εδρεύει στην Τρίπο/.η || η πλοιοκτήτρια εταιρεία εδρεύει στον Πειραιά* 2. βρίσκομαι σταθερά σε συγκεκριμένη θέση. συγκεκριμένο σημείο ·, *ο πόνος εδρεύει στο στομάχι.* **-εδρικός,** -ή. -ό παραγωγικό επίθημα που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό εδρών: *ο κύβος είναι εξαεδρικός || μονοεδρική εκλογική περιφέρεια.*

-εδρος, -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό γεωμετρικών εδρών: *εξά-εδρος* || (το ουδ. ως ουσ.) *κατασκευάζω ένα οκτάεδρο.*

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *σύν-εδρος* - μτγν. *τετρά-εδρος. έξά-εδρος).* το οποίο προέρχεται από το ουσ. *έδρα].* **Ε.Δ.Τ.Π.** (το) Ειδικό Διοικητικό Τεχνικό Προσωπικό (των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων).

Ε.Δ.Υ.Π. (η) Εταιρεία Λιαχειρίσεως Υπέγγυων Προσόδων, **εδώ** κ. **'δώ** επίρρ. **1.** (τοπικό) σε αυτό τον τόπο, στο μέρος όπου βρισκόμαστε ή για το οποίο γίνεται λόγος: *ζω στην Αρτα || έχω φίλους ~ || θα συναντηθούμε ~ || εγώ εσύ εκεί || μέχρι ~ καλά ήρθαμε* jj *έλα 'δώ|* | **-** *είμαι!* (να "μαι.ήρθα) · φρ. (α) **εδώ που ταλέμε** στην αρχή πρότασης. για να ομολογήσουμε ή απλώς να πούμε κάτι που έχει αντικειμενική αξία, μια αλήθεια: *έπρεπε να είχε πάρει το πρώτο βραβείο || δεν έχει κι άδικο!* (β) **εδώ *κι εκεί* / *από 'δώ κι από 'κεί*** σκόρπια, σε αταξία: *βρήκαμε το δωμάτιό μας ανοιχτό και τα πράγματά μας* - 2. κοντά, πλησίον, προς το μέρος όπου βρισκόμαστε ή στο οποίο αναφερόμαστε: *δεν έρχεσαι λίγο πιο* 3. σε αυτό το σημείο: *η ουσία τού ζητήματος δεν βρίσκεται ~ || ~ διαφωνούμε || ο συγγραφέας - περιγράφει προσωπικές στιγμές■* ΦΡ. **εδώ *σε θέλω!*** σε αυτή την περίσταση, σε αυτό το πρόβλημα θα φανεί τι αξίζεις (πβ. κ. φρ. **εδώ σε *θέλω κάβουρα, να περπατάς στα κάρβουνα*** βλ. λ. *κάβουρας)* 4. το ανώτατο ανεκτό όριο, κυρ. στις φρ. (α) *μ' **έχει φέρει ώς εδώ!*** (συνοδεύεται συνήθ. από χειρονομία που δείχνει το επίπεδο τού λαιμού ή τού μετώπου) κάποιος με έχει κάνει να ψθάσω στα όρια τής ανοχής μου (β) **ώς εδώ *και μη πορέκει!*** φτάνει, δεν πάει άλλο · για συμπεριφορά ή κατάσταση που δεν μπορεί πλέον να γίνεται ανεκτή (γ) **ώς εδώ *ήτο- νε!*** ώς αυτό το σημείο, δεν αντέχω άλλο ή δεν έχω άλλη υπομονή ή ανοχή: -Μεν *αντέχω άλλο περπάτημα! || -! Αν βες άλλα λεφτά, να πας να δουλέψεις!* 5. (με τη δεικτική αντων. *αυτός, -ή. -ό)* για επίταση τής έννοιας τής δείξεως: *αυτό ~ είναι το σπίτι μου || αυτό ~ το παλιόπαιδο τα φταίει όλα!* 6. (με τα τοπικά επιρρήματα *πάνω. κάτω. πέρα. χάμω)* για ακριβή προσδιορισμό τοπικού σημείου: *~ πάνω έχει φανταστική θέα!* ΦΡ. **εδώ *και τώρα*** (επιτακτικά) για την έκφραση έντονης προτροπής για άμεση ικανοποίηση αιτημάτων · (χρον.) 7. (από για τη δήλωση χρονικής αφετηρίας: *από - αρχίζουν τα δύσκολα■* φρ. ***από 'δώ κι εμπρός*** για τη δήλωση χρονικής διάρκειας από ένα χρονικό σημείο και μετά: *~ θα δουλεύεις μόνος σου στο γραφείο* 8. (+ και) (α) για τη δήλωση τού χρονικού διαστήματος κατά το οποίο ξεκίνησε και συνεχίζεται (κάτι): *~ και δέκα χρόνια μένει στο εξωτερικό || όλα αυτά δεν είναι καινούργια, ακούγονται ~ και καιρό* (β) για τη δήλωση τού χρονικού διαστήματος που καρήλθε σε σχέση με συγκεκριμένο παρελθοντικό γεγονός: *μετακόμισε ~ και δυο χρόνια* 9. (μετά τις προθέσεις μέχρι(ς), (έ)ως. ίσαμε κ.λπ.) για τη δήλωση τού ακριβούς χρονικού σημείου μέχρι το οποίο διαρκεί μια πράξη: *μέχρι ~ όλα πήγαν καλά || ώς - είχαμε προβλήματα■ ας ελπίσουμε ότι στη συνέχεια θα βελτιωθεί η κατάσταση.* σχομο λ. *εγώ.*

IFTY.M. < μεσν. *εδώ* < αρχ. *ώδε* «έτσι» (με αντιμετάθεση), παρεκτετ. τ. τού επιρρ. *ώς,* που χρησιμοποιείται με οργανική και δεικτική σημ. Το επίρρ. *ώς* (που δεν επιβίωσε στη Ν. Ελληνική) < ˣs0 (το -ς τού ώ-ς είναι απλο>ς καταληκτικό επίθημα) συνδ. με λατ. sic «έτσι» (< so-c)[. **εδωδά** επίρρ. (καθημ.) εδώ ακριβώς, σε αυτό ακριβώς το σημείο: *~ καθόταν κι έκλαιγε* αντ. εκειδά. Επίσης (λαϊκ.) **εδωνά, εδωδιμοπωλείο** (το) 11887J (λόγ.) εμπορικό κατάστημα στο οποίο πωλούνται τρόφιμα συν. μπακάλικο, παντοπωλείο. — **εδωδιμοπώλης** (ο) 118521.

εδώδιμος, -ος. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που τρώγεται, ο κατάλληλος και προοριζόμενος για φαγητό: - *καρπός / έλαιο* συν. φαγώσιμος, βρώσιμος 2. *εδώδιμα* (τα) το σύνολο των φυτικών και ζοηκών ουσιών που αποτελούν την τροφή τού ανθρο')που · τρόφιμα: *~ και αποικιακά* (παλαιότ. επιγραφή σε καταστήματα για τρόφιμα από τις αποικίες) ΙΥΝ. φαγώσιμα. *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εστία, μενού.*

[ΐΐΤΥΜ. αρχ. (με παραγ. επίθημα *-ιμος)* < *έδωδή* «τροφή», αναδιπλ. τ. τού θ. *-ωδ-*. εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού ρ. τρώγω». Βλ. κ. *έδεσμα|.* **εδώθε** επίρρ. * δώθε

έδωκα ρ. »δίνω

εδώλιο (το) {εδωλί-ου | -ων) (παλαιότ.) κάθισμα, συνήθ. για δύο ή περισσότερα πρόσωπα, που συναντάται κυρ. σε δημόσιους χώρους: *βουλευτικά / θεατρικά i κενά / κυβερνητικά / υπουργικά* -ΣΥΝ. έδρα, έδρανο, θώκος· φρ. εδώλιο τού κατηγορουμένου (ΐ) (κυριολ.) η ειδική θέση στην οποία κάθεται ο κατηγορούμενος κατά τη διεξαγωγή τής δίκης (ii) (συνεκδ.) η θέση και η κατάσταση τού κατηγορουμένου ή η υπαγωγή προσώπου σε δίκη: *η κυβέρνησή μας θα σύρει στο -*

τους υπευθύνους το)ν σκανδάλων. σχολιο **λ.** *έδρα. ειδώλιο.*

| κ γυμ. **< αρχ.** *έδώλιον* **(συνήθ. πληθ.), παρεκτεταμένος τ. τού θ.** *εδ-* **<**

Ε. *bed-ol- (για το οποίο βλ. λ. *έδρα)* **τού ρ.** *έζομαι* **«κάθομαι» (<** **έδ~]ομαι).* **Παρεκτεταμένοι τύποι απαντούν (με τη σημ. «κάθισμα») και σε άλλες γλώσσες, πβ. λατ. sella (< *sed-la). γερμ. Scssel, ρωσ. scdlo «σέλα» κ.ά.|. εδωνά** επίρρ. ► εδωδά **έδωσα** ρ. ◄ δίνω

Ε.Ε. (η) **1. Ευρωπαϊκή Ένωση 2. Ετερόρρυθμη Εταιρεία (βλ. λ.** *εταιρεία)* **3. Εκτελεστική Επιτροπή.**

Ε.Ε.Α.Ε. (η) Ελληνική Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας.

Ε.Ε.Δ.Δ.Α. (η) Ελληνική Επιτροπή Διεθνούς Δημοκρατικής Αλληλεγγύης.

Ε.Ε.Δ.Ε. (η) Ελληνική Εταιρεία Διοικήσεως Επιχειρήσεων.

Ε.Ε.Ε. (η) 1. Ετερόρρυθμη Εμπορική Εταιρεία 2. Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών.

Ε.Ε.Ε.Ε. (η) Ελληνική Εταιρεία Επιχειρησιακών Ερευνών. Ε.Ε.Ε.Η.Α.Ε. (,η) Ελληνική Επιστημονική Εταιρεία Ιονιακής και Αιολικής Ενέργειας.

Ε.Ε.Ε.Λ. (η) Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών.

Ε.Ε.Θ.Σ. (η) Εταιρεία Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων.

Ε.Ε.Λ. (η) Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών.

Ε.Ε.Ο.Σ.Ε. (η) Ευρωπαϊκή Ένωση Οργανισμών Συλλογικών Επενδύσεων.

Ε.Ε.Π. (η) Ευρο)παϊκή Επιτροπή Περιβάλλοντος Ε.Ε.Σ. (Ο) Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός.

Ε.Ε.Τ. (η) 1. Ένωση Εργατών Τύπου 2. Ένωση Ελληνικών Τραπεζών.

Ε.Ε.Υ. (η) Ελληνική Εταιρεία Υδάτων.

Ε.Ζ.Ε.Σ. (η) Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγίόν.

Ε.Ζ.Α.Θ. (η) Ελεύθερη Ζώνη Λιμένα Θεσσαλονίκης.

Ε.Ζ.Λ.Π. (η) Ελεύθερη Ζώνη Αιμένα Πειραιά.

-έζος επίθημα εθνικών ονομάτων: *Καλαβρ-έζος. Γενοβ-έζος. Κιν-έζος. Βιετναμ-έζος. Παπων-έζος.*

|Ετυμ. **Μεταφορά τού ιταλ. -ese. σε εθνωνύμια που αρχικώς οφείλονταν στη μεσολάβηση τής Ιταλικής, λ.χ. Inglcse, Fruncesc. Giapponesc κ.ά.).**

Ε.Η.Σ. (οι) Ελληνικοί Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι.

Ε.Θ.Ε. (η) Ένωση Θεσμικών Επενδυτών, εθεάθην ρ. ■* θεώμαι

εθελόδουλος, -η. -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που εκούσια υποτάσσεται, που θεληματικά γίνεται ή μένει δούλος, που ανέχεται τη δουλεία συν. **δουλόφρων. δουλοπρεπής** λντ. **ελευθερόφρων. — εθελοδουλία (η) Ιαρχ.], εθελοδουλεϋω ρ. [μτγν.|.**

[ΕΙ ΥΜ. **αρχ. <** *έθέλω* **+** *δούλος].* **εθελοθυσία (η) |1883| {εθελοθυσιών} (λόγ.) η ηθελημένη θυσία, η εκούσια προσφορά τού εαυτού μας ή η θυσία το)ν συμφερόντο)ν μας για κάποιον σκοπό** συν. **αυτοθυσία, αυταπάρνηση, εθελοντής (ο), εθελόντρια (η) {εθελοντριών| 1. πρόσωπο που προ- σφέρεται με τη θέλησή του για συγκεκριμένο σκοπό:** *χρέη τραυματιοφορέων εκτελούν οι ~ ερυθροσταυρίτες* **|j** *~ αιμοδότης* **||** *με τα συνεργεία τού δήμου συνεργάζονται και πολλοί ~ για την αποκατάσταση των ζημιών* ΣΥΝ. **εθελούσιος, αυτόβουλος 2. (ειδικότ.)** στρατ. **πρόσωπο που κατατάσσεται στις ένοπλες δυνάμεις εκουσίως και χωρίς να υπέχει στρατιωτική υποχρέωση:** *πηγαίνω ~* **||** *ομάδα ' λόχος / σύνταγμα εθελοντών.*

|ι τυμ. αρχ. < θ. *έθελοντ-* **τής μτχ.** *έθέλων.* **ρ.** *έ.θέλω\.* **εθελοντικός, -ή. -ό [18911 1. αυτός που συντελείται. αναφέρεται ή προέρχεται από την ελεύθερη βούληση τού ατόμου, χωρίς εξωτερικούς καταναγκασμούς:** *~ εργασία / συνδρομή / θητεία / υπηρεσία / εισφορά / προσφορά / βοήθεια* **ΣΥΝ. εκούσιος, εθελούσιος, προαιρετικός, οικειοθελής ΛΝΤ. υποχρεωτικός, αναγκαστικός, ακούσιος 2. (ει- δικότ.) ΣΠ'ΛΤ. αυτός που αποτελείται από εθελοντές i-βλ.λ.):** *~ στρατός / σώμα / ομάδα.* **— εθελοντικ-ά / -ώς** επίρρ. **εθελοντισμός (ο) η οργανωμένη προσφορά υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο χωρίς την απαίτηση ανταλλάγματος:** *για την επιτυχία τής Ολυμπιάδας δόθηκε έμφαση στην ανάπτυξη τού* **[|;ΙΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. volomarisme|. εθελοτυφλώ ρ. αμετβ. 11880J {εθελοτυφλείς... j μόνο σε ενεστ. κ. πα- ρατ.Ι προσποιούμαι ότι δεν βλέπω, δεν θέλω να δω και να παραδεχθώ (κάτι ολοφάνερο):** *αν μια τόσο φανερά δυσμενής εξέλιξη δεν σας προβληματίζει, τότε μάλλον εθελοτυφλείτε* συν. **παραβλέπω, παρορώ, κλείνω τα μάτια, κάνω τα στραβά μάτια, στρουθοκαμηλίζω. - εθελοτυφλία (η) Ι1888J. εθελότυφλος, -η. -ο 11877|. εθελούσιος, -α. -ο (λόγ.) αυτός που συντελείται με τη θέληση τού πράττοντος. που προκύπτει από την ελεύθερη βούληση τού ατόμου:** *~ δράση / κατάταξη ; παραχώρηση* **/** *παράδοση* **||** *η - έξοδος από την* **υπηρεσία** ΣΥΝ. **εθελοντικός, εκούσιος, αυτοπροαίρετος, θεληματικός** αντ. **ακούσιος, αθέλητος, (εξ)αναγκαστικός, υποχρεωτικός. - εθελουσίως** επίρρ. **[μτγν.|.**

{ετυμ. **αρχ. < μτχ.** *έθέλ-ων* **(ρ.** *έθέλω)* *κατά* **το συνώνυμο** *εκούσιοα\.* **ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε. (το) Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας, εθίζω ρ. μετβ. {εθίσ-τηκα, -μένος} 1. κάνω (κάποιον) να αποκτήσει συγκεκριμένη συνήθεια, έξη:** *πρέπει να εθίζουμε τα παιδιά να λένε την αλήθεια* **||** *πολλές τηλεοπτικές σειρές εθίζουν τους θεατές στη βία* συν. **συνηθίζω, εξοικειώνω 2. (συνήθ. μεσοπαθ.** *εθίζομαι)* **(4-σε) δημιουργώ εξάρτηση (από κάτι) λόγω τακτικής πολύχρονης χρήσης:** *έχω* **εθκτπΙ στα ναρκωτικά** *||* *εθισμένος στο αλκοόλ* **||** *(μτφ.) έχει* **εΟι-** *στεί στην τηλεόραση.*

Ιετυμ. **αρχ. <** *έθος|.* **εθιμικός, -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τα έθιμα:** *~ τελετές >*

εκδηλώσεις■ ΦΡ. εθιμικό δίκαιο το σύνολο των άγραφων νόμων, δηλ. των κανόνων που προκύπτουν από τα ήθη και τα έθιμα (από την παράδοση και την κοινοινική ζωή και όχι από τον νόμο, το γραπτό δίκαιο) και οι οποίοι καθορίζουν τις αξίες, τις σχέσεις και τη συμπεριφορά των μελών μιας κοινότητας. · - **εθιμικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **έθιμο** (το) {εθίμ-ου | -ων} **1.** παγιωμένη συνήθεια κοινωνικής ομάδας, που διαμορφώθηκε από μακρά παράδοση και επιβίωσε από γενιά σε γενιά: ***το πρωτοχρονιάτικο - επιβά?.λει το κόψιμο τής βασιλόπιτας || λατρευτικά / ειδωλολατρικά / οικογενειακά / βάρβαρα / πολεμικά / πανάρχαια / πατροπαράδοτα / ναυτικά / αποκριάτικα / τροφικά*** ΣΥΝ. συνήθεια, παράδοση, θέσμια· φρ. ***ήθη και έθιμα*** το σύνολο των ενεργειών και των κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς κάθε κοινωνικής ομάδας, που κληρονομούνται από την παράδοση 2. νομ. άγραφος κανόνας δικαίου ο οποίος διαμορφώνεται με τη μακρά. ομοιόμορφη και αδιάκοπη συμπεριφορά των κοινωνών (των μελών οργανωμένης κοινωνίας, των κρατών, των οργανισμών κ.λπ.) οι οποίοι έχουν την πεποίθηση ότι τηρώντας αυτή τη συμπεριφορά συμμορφώνονται προς τις επιταγές κανόνα δικαίου (opinio juris). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έθνος. ήθος. ντόπιος.***

(try M. < μτγν. ***έθιμον<*** αρχ. ***έθος.*** Η φρ. ***τα έθιμα*** με τη σημερινή σημ. απαντά ήδη στον Λθήναιο (4, 15ic)|. **εθιμολογία** (η) [1864f {χα>ρ. πληθ.ί το σύνολο των εθίμων (λαού ή περιοχής). #

εθιμοτυπία (ητ]187Χ] {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των κανόνων κοινο>- νικής συμπεριφοράς που έχουν επικρατήσει και εφαρμόζονται στις διάφορες εκδήλωσης τής κοινωνικής ζωής (λ.χ. σε συνεστιάσεις, γά- μους. κηδείες κ.λπ.) 2. (ειδικότ.) το σύνολο των τυποποιημένων και υποχρεωτικών κανόνων που εφαρμόζονται στις επίσημες πολιτικές και θρησκευτικές τελετές, στην υποδοχή και τη φιλοξενία ξένων ηγεμόνων κ.λπ.: ***τηρώ*** / ***παραβιάζω*** / ***ακο?.ουθώ την*** ~ συν. πρωτόκολλο. ΙΠΧΥΜ Απόδ. τού γαλλ. etiquette}, **εθιμοτυπικός,** -ή, -ό } 18871 αυτός που προβλέπεται ή ακολουθεί τους κανόνες τής εθιμοτυπίας: - ***δεξίωση*** / ***συνάντηση*** / ***τελετή*** > ***επίσκεψη.*** – **εθιμοτυπικ-ά** /**-ώς** 11893] επίρρ. **εθισμός** (ο) Ιαρχ./ {χωρ. πληθ.} **1.** ***το*** να συνηθίζει (κάποιος κάτι), απόκτηση συνήθειας συν. έξη 2. (ειδικότ.) ιαγρ. η προοδευτική εξοικείωση και έλλειψη αντίδρασης τού οργανισμού σε διάφορες τοξικές ουσίες λόγω συχνής λήψεως. έτσι ώστε να απαιτείται διαρκώς μεγαλύτερη ποσότητα των ουσιών αυτών, προκειμένου να επιτευχθεί η επιθυμητή δράση τους· σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρείται και στερητικό σύνδρομο, αν διακοπεί η χρήση των ουσιών ΣΥΝ. τοξικομανία.

εθιστικός, -ή, -ό αυτός που προκαλεί εθισμό: ~ ***ουσία.*** **εθναπόστολος** (ο) } 18891 {εθναποστόλ-ου | -ων.-ους} **1.** ο κήρυκας των εθνικών δικαίων, που συστηματικά και με πάθος διαδίδει ή προπαγανδίζει τα εθνικά ιδεο')δη συν. απόστολος, κήρυκας · 2. θιήσκ. (κ. ***Απόστολος των Εθνών***) προσωνυμία τού Αποστόλου Παύλου, που κήρυξε τον χριστιανισμό στα έθνη (δηλ. στους μη Ιουδαίους).

[ΕΤΥΜ. Από συμφυρμό τήο φρ. ***(ειμι εγώ) εθνών άπόστο'/.ος*** (Κ.Δ. ***Ρωμ.*** 13)].

εθνάρχης (ο) [μτγν.] {εθναρχών} **1.** πολιτικός, πνευματικός ή/ και θρησκευτικός ηγέτης, ο οποίος εκφράζει και ενσαρκώνει τα εθνικά ιδανικά, διαθέτοντας κύρος σε ολόκληρο το έθνος και όχι σε μία μόνο πολιτική παράταξη 2. (ειδικότ.) ο πολιτικός αρχηγός ενός Έθνους: ο ~ ***τής Κύπρου*** 3. (ειδικότ. στην Ελλάδα ως προσωνυμία) καθένας από τους επιφανείς πολιτικούς τού εικοστού αιώνα· (ειδικότ.) ο Ελευθέριος Βενιζέλος (1864-1936). ο πρόεδρος τής Κυπριακής Δημοκρατίας Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ (1913-1977), καθώς και ο Κων/νος Καραμανλής (1907-1998). – **εθναρχικός,**-ή.-ό |1888}. **εθναρχία** (η) Ιμτγν.} {χωρ. πληθ.} **1.** το αξίωμα τού εθνάρχη: ***η ~ Κύπρου*** |] ***]ραφείο*** / ***Εκτελεστικό Σώμα Εθναρχίας*** **2.** (συνεκδ.) η έδρα τού εθνάρχη 3. το σύνολο των συμβούλων τού εθνάρχη, **εθνεγερσία** (η) 11831J {εθνεγερσιών} η εξέγερση έθνους εναντίον κα- τακτητή. ο ξεσηκο>μός του για την αποτίναξη τής δουλείας συν. επα* νάσταση λντ υποτέλεια. υποταγή. - **εθνεψέρτης** (ο) 11878). **εθνε- γερτικός,**-ή.-ό 1) 8481.

(ΗΤΥΜ. ***< εθνεγέρτης < έθνος + εγέρτης < εγείρω|.***

-εθνής, -ής, -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δη- λο')νουν είτε τον αριθμό των εθνών από τα οποία αποτελείται ένα κράτος είτε ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με έθνη: μονο-εθνής. διεθνής, ***τρι-εθνές, πολν-εθνής.*** Κπίσης **- εθνικός,** -ή. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης,***

ης, *-ες.*

(ΕΤΥΜ. Αεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***όμο-εθνής.*** μτγν. ***άλλο-εθνής).*** που προέρχεται από το ουσ. έθνος), **έθνικ** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που σχετίζεται με τα φυλετικά χαρακτηριστικά (αλλά και με γλωσσικά ή θρησκευτικά γνωρίσματα), τα οποία διακρίνουν ένα σύνολο ανθρώπων από ένα άλλο 2. (γενικότ.) αυτός που σχετίζεται με τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες, που είναι τυπικός ενός εθνικού συνόλου: ~ ***μουσική*** / ***ντύσιμο*** / ***φαγητό.***

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. ethnic < μτγν. ***έθνικός'ί*** **εθνικισμός** (ο) **[** 1859} **1.** (κακόσ.) υπερβολική και αποκλειστική προσήλωση προς την ιδέα τού έθνους και των εθνικών ιδεωδών, με κύριο χαρακτηριστικό τη διάκριση των εθνών σε ανώτερα και κατώτερα και τη διάθεση επιβολής των πρώτων στα δεύτερα (πβ. λ. ***σοβινισμός, πατριωτισμός)*** λντ. διεθνισμός, κοσμοπολιτισμός 2. (ειδικότ.) η έντονη προβολή τής εθνικής ταυτότητας, κυρ. όταν συνδέεται με τάσεις απόσχισης ή επέκτασης 3. ιστ. η ιδεολογία που εμφανίστηκε στο πλαίσιο αστικών επαναστάσεων και έθετε ως πολιτικό θεμέλιο τού κράτους την έννοια τού έθνους (.εθνικό κράτος) και όχι, π.χ.. τη θρησκεία ή τον βασιλιά.

|ΠΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. nationalism].

εθνισμός - εθνικισμός - διεθνισμός - φιλοπατρία - πατριωτισμός

σοβινισμός. Το να αγαπά κανείς την πατρίδα του. η **φιλοπατρία** (λ. που πρωτοεμφανίζετσ.ι στον Αριστοφάνη), είναι το πιο φυσικό πράγμα. Στα τέλη τού 18ου αι.-αρχές τού 19ου αι., όταν η λ. *φιλοπατρία* δίνει την αίσθηση λογιότερης λέξης, αρχίζει να υποκαθίσταται από τις λέξεις **πατριωτισμός** (αντιδάνειο μέσω τού γαλλ. patriotismo). που πρωτοχρησιμοποιούν ο Ρήγας Φεραίος. ο Ευγένιος Βούλγαρις κ.ά., και **εθνισμός** (μαρτυρείται από τον Ν. Ιπη- λιάδη. 1826). Για λίγο μάλιστα φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκαν με την ίδια σημασία και τα **εθνικότης** και **εθνότης.** που γρήγορα όμως εξειδικεύθηκαν στη σημασία που έχουν και σήμερα. Η χρήση τής λ. *εθνισμός με* τη σημ. τού πατριωτισμού, τής φιλοπατρίας είναι τόσο έντονη τον 19ο αι., ώστε ο περίφημος δικαστής και συγγραφέας Αναστάσιος Πολυζωίδης, αναζητώντας (το 3 859) μια λέξη ομόρριζη τού **εθνικός** (= ειδωλολάτρης) για να δηλώσει την ειδωλολατρία, τον παγανισμό, αποφεύγει τη λ. *εθνισμός (* = πατριωτισμός), για να μην προκαλέσει σύγχυση, και δημιουργεί τη λ. **εθνικισμός** με τη σημ. *<ειδωλολατρισμός» (από το **εθνικός** «ειδωλολάτρης»). που είναι και η πρώτη σημ. τής λέξης! Βαθμηδόν η λ. *εθνισμός* υπεχώρησε· τη θέση της πήρε η λ. *εθνικισμός,* που σήμανε και τον πατριωτισμό, την αγάπη προς την πατρίδα, αλλά και τις εδαφικές απαιτήσεις ενός έθνους εις βάρος άλλων εθνο')ν, τον εθνικό επεκτατισμό, δήλωσε δηλ. και τη θετική και την αρνητική σημ. Τον φανατικό, με επεκτατικές-επιθετικές βλέψεις, πατριωτισμό δήλωσε και η ξενικής (γαλλικής) προελεύσεως λ. **σοβινισμός** (από το ήρο>α θεατρικού έργου, τού αφοσιωμένου στον Ναπολέοντα πατριώτη N. Chauvin). Με τις σαρωτικές αλλαγές που έγιναν στο παγκόσμιο πολιτικό σκηνικό* από τη δεκαετία τού '80. με τους ποικιλώνυμους εθνικισμούς που εμφανίστηκαν μετά την πτίδση των κο* μουνιστικών καθεστώτων, η διάκριση μεταξύ nationism και nationalism κατέστη και στην Ηλλάδα αναγκαία και άρχισε να εκφράζεται αντιστοίχως με το σημασιολογικό-λεξικό ζεύγος εθνισμός - *εθνικισμός,* όπου το *εθνισμός* δηλώνει τον αγνό πατριωτισμό. τυ δε *εθνικισμός* τις εθνικιστικές επεκτατικές βλέψεις. Απέναντι σε αυτό το ζεύγος η λ. **διεθνισμός** παρέμεινε από παλιά να δηλώνει το ξεπέρασμα τής έννοιας τού έθνους και την υποκατάστασή της από τη δι-εθνική αντίληψη ότι δεν πρέπει να υπάρχουν όρια που να χωρίζουν τους λαούς, αντίληψη την οποία προέβαλε ο κομουνισμός, η κατεξοχήν διεθνιστική ιδεολογία.

εθνικιστής (ο) [1840]. **εθνικίστρια** (η) {εθνικιστριών} **1.** πρόσωπο που πιστεύει στον εθνικισμό (σημ. I): ~ *πο/Λτικός* / διανοούμενος 2. (καταχρ.) πρόσωπο που πιστεύει στα εθνικά ιδεώδη: συ^νά *όσοι τρέφουν πατριωτικά αισθήματα χαρακτηρίζονται από τους διεθνιστές ως εθνικιστές.*

jΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. nationalist), **εθνικιστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον εθνικισμό: ~ *κόμμα / κυβέρνηση / πολιτική · προπαγάνδα.* --

εθνικιστικά επίρρ.

[είνμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. nationalistic], **εθνικοαπελευθερωτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την απε- λευθέρωσή έθνους από ξενικό ζυγό: ~ *αγώνας / κίνημα / επανάσταση.* **εθνικοποίηση** (η) |1890| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσειον} **1.** το να γίνεται (κάτι) εθνικό, το να υπάγεται στην ευθύνη τού κράτους 2. ΟΙΚΟΝ. το σύνολο των ενεργειών και των μέτρων με τα οποία οι παραγωγικές, βιομηχανικές, τραπεζικές και ασφαλιστικές επιχειρήσεις που εδρεύουν σε μια χώρα μεταβιβάζονται στο κράτος ή συγχωνεύονται με τις αντίστοιχες κρατικές, καθώς και ολόκληροι τομείς τής οικονομίας που περιέρχονται στον έλεγχο τού Δημοσίου: ~ *μεταλλείων ί εργοστασίων* συν. κρατικοποίηση λνι. ιδιωτικοποίηση. – **εθνικοποιώ** ρ. μετβ. {-είς...}.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. nationalisation], **εθνικός,** -ή. -ό Ιμτγν.} **1.** αυτός που σχετίζεται με το έθνος (ή τα έθνη): - *ενεργέτης / υπηρεσία [1] προϊόν / νόμισμα / ήρωας / ανάγκη / υπερηφάνεια / συμφέρον / αξιοπρέπεια [1] πολιτική / ασφάλεια / ενότητα ι κίνδυνος / μειονότητα ι τραγωδία .[1] αναγέννηση ι ανεξαρτησία / παράδοση' πένθος > αποκατάσταση / καταστροφή / επέτειος ι χορός ' κτήματα / υπόθεση: έργο || τα ~ χρώματα* r?/j *E?Λάδας είναι το γαλάζιο και το λευκό■* Φΐ'. (α) *Εθνική Συνέλευση (ΕΒνοσυνέλευση)* συνάθροιση το)ν αντιπροσώπων τού έθνους: *η ~ τής Τροιζήνας* (β) *Εθνική* **Λντ/προσωπισ** βλ. λ. *αντιπροσωπία* (γ) ιστ. *Εθνική Αντίατσαη* βλ. λ. *αντίσταση* (δ) *εθνική εορτή* επέτειος γεγονότος μεγάλης σημασίας για ένα έθνος (κυρ. ανεξαρτησίας, απελευθέρωσης κ.λπ.), η οποία εορτάζεται με επίσημο τελετουργικό τρόπο (δοξολογίες, παρελάσεις κ.λπ.) και με την καθιέρωση αργίας (ε) *εθνικός* **ύμνος** βλ. λ. *ύμνος* (στ) *εθνική ενδυμασία I φορεσιά* παραδοσιακή στολή, συνήθως απλοποιημένη και τυποποιημένη, που αποτελεί ένα από τα σύμβολα ορισμένης χώρας (ζ) *εθνική μειονότητα* η μειονότητα τής οποίας τα μέλη κατάγονται από έθνος διαφορετικό από αυτό που κυριαρχεί σε ένα κράτος, π.χ. οι Έλληνες τής Αλβανίας (η) *εθνική εκκαθάριση I κάθαραη* η εθνοκάθαρση (βλ.λ.) (θ) *εθνικό κράτος* η νομική συγκρότηση ομοιογενούς και αυτοτελούς κοινωνικού συνόλου σε εδαφική περιοχή με βάση την έννοια τού έθνους συν', έθνος-κράτος (ι) *εθνική ομάδα* (i) κοινωνική ομάδα ή κατηγορία πληθυσμού με κοινούς εθνικούς (φυλετικούς, γλωσσικούς και πολιτιστικούς) δεσμούς, που ζει και κινείται εντός ευρύτερης κοινωνίας (ii) αθλ. (κ. ως ουσ. *Εθνική)* συγκρότημα αθλητοίν ομαδικού αθλήματος (λ.χ. ποδοσφαίρου), που αποτελείται από επιλεγμένους παίκτες διαφόρων ομάδων μιας χώρας, την οποία και εκπροσωπεί στις διεθνείς αθλητικές συναντήσεις:

η Εθνική Ελλάδος || η εθνική ομάδα παίδων (ια) ***εθνική οδός*** δημόσιος αυτοκινητόδρομος υψηλών ταχυτήτο>ν. που διασχίζει μια χώρα και συνδέει τις βασικές πόλεις και συγκοινωνιακούς κόμβους (λιμάνια, αεροδρόμια κ.λπ.; μεταξύ τους (ιβ) ***εθνικό πάρκο*** εκτεταμένη πε- ριοχή χώρας, μέσα στην οποία διατηρούνται φυτά. ζώα ή τοπογραφικά χαρακτηριστικά στη φυσική τους κατάσταση με σκοπό τη δημόσια ψυχαγωγία ογ) **εθνικός δρυμός** γεωγραφική περιοχή, η οποία συγκεντρώνει σπάνια και απειλούμενα με εξαφάνιση είδη ζώθ)ν και φυτών και γι' αυτό τον λόγο προστατεύεται από το κράτος με ειδικό νομικό καθεστώς (ιδ) ***εθνική οικονομία*** το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που συντελούνται εντός εθνικού κράτους και οι οποίες δημιουργούν το εθνικό προϊόν (ΐε) ***εθνικό εισόδημο*** το σύνολο των εισοδημάτων που αποκτούν οι μόνιμοι κάτοικοι χώρας από την αμοιβή τους για τη συνεισφορά τους στην παραγωγική διαδικασία (ιστ) ***εθνικό κεφάλαιο I πλούτος*** όλα τα υλικά περιουσιακά στοιχεία μιας χώρας και το καθαρό απόθεμα απαιτήσεων προς το εξωτερικό, αν αθροιστεί η αξία τους (ιζ) ***εθνική άμυνα*** βλ. λ. ***άμυνα*** (ΐη) ιστ. ***(Εθνική) Άμυνο*** βλ. λ. άμυνα (ιθ) **εθνικό *ζήτημα*** (i) το πρόβλημα που δημιουργήθηκε με την έκρηξη εθνικών κινημάτων τον 19ο και τον 20ό αι. στην Ευρώπη κ.α. (ii) πρόβλημα ανεκπλήρωτων πόθων εθνικής ανεξαρτησίας ή ολοκλήρωσης κυρ. σε πολυεθνικές αυτοκρατορίες (Αυστρο-Ουγγαρία, Οθωμανική Αυτοκρατορία κ.ά.) ή πολυεθνικά κράτη (πρώην Σοβιετική Ένωση) (iii) οποιοδήποτε πολιτικό θέμα που λογίζεται ως μεγάλης εθνικής σημασίας (π.χ. το Κυπριακό για την Ελλάδα) (κ) ***εθνική κυριαρχία*** η κυριαρχία ενός έθνους-κράτους. η αποτελεσματική άσκηση τής πολιτικής ενός κράτους στο δικό του έδαφος, χωρίς ξένες παρεμβάσεις (κα) ***εθνική ολοκλήρωση*** η συμπε- ρίληψη όλων των «αλύτρωτων» εδαφών στο έθνος-κράτος. ώστε τα όρια τού κράτους να συμπίπτουν ακριβώς με τα όρια τού έθνους 2. αυτός που σχετίζεται με το ιδεώδες τού έθνους και τού πατριωτισμού: ~ ***φρονήματα / συνείδηση / ιδέα / καλό / ιδεώδη*** ΣΥ\. πατριωτισμός ΑΝΓ. αντεθνικός · **3.** θρησκ. **εθνικός** (ο) ο ειδωλολάτρης, κατά τους χριστιανούς των πρώτων χριστιανικών αιώνων **4.** ΓΛΠΣΣ. ***εθνικά*** (ενν. ονόματα) (τα) ονόματα, ουσιαστικά και επίθετα, παράγωγα τοπωνυμίων και εθνωνυμίων, που δηλώνουν τον κάτοικο πόλης, χωριού, αυτόν που ανήκει σε συγκεκριμένο έθνος ή τον καταγόμενο από εκεί. π.χ. ***Αθηναίος, Βολιώτης, Περιστεριώτης*** κ.λπ. - · **εθνικ-ά/-ώς** Ιμτγν.) επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εθνικισμός, έθνος, Έλληνας.***

ΣΧΟΛΙΟ Εθνικά ονόματα ως ουσιαστικά ή επίθετα. Η περίπτωση που ένα εθνικό κύριο όνομα δίνει λαβή στον σχηματισμό μιας λέξης. η οποία δηλώνει πια. ανεξαρτήτως της αρχικής πηγής της, συγκεκριμένο χαρακτηριστικό ή ιδιότητα, δεν είναι σπάνια. Έτσι από τη θρακική φυλή των **Αλαζώνων** γίνεται ο **αλαζόνας** (αρχ. ***άλαζών),*** ο υπερόπτης. Από τους **Βανδάλους** υ βάνδαλος, ο βάρβαρος καταστροφέα.ς των έργων τού πολιτισμού και γενικότ. αυτός που επιδίδεται σε καταστροφές. Το όνομα των **θύννων** χρησιμοποιήθη- κε για να δηλώσει τον βάρβαρο και σκληρό επιδρομέα και μάλιστα τους Γερμανούς Ναζί για τις θηριωδίες τους κατά τον Β' Παγκό- σμιο Πόλεμο. Από τους **Κάφρους,** τους ιθαγενείς διαφόρων φυλών τής Α. Αφρικής, προέρχεται ο **κάφρος,** ο απολίτιστος, ο άξεστος. Με την ίδια απαξιωτική σημασία χρησιμοποιήθηκαν λιγότερο και τα ονόματα **Ζουλού.** φυλής ιθαγενών τής \. Αφρικής, και **Μάο-Μάο.** φυλής τής Κένυας, ακόμη δε λιγότερο και το όνομα **Απάτσι,** φυλής Ινδιάνων τής Β. Αμερικής (απ' όπου προήλθε παλιότερα και η ονομασία «Απάχηδες»). Το εθνικό όνομα **Τούρκος,** όταν στην Ελληνική λέμε «έγινα Τούρκος», δηλώνει τον γεμάτο οργή, τον ασυγκράτητα εξαγριωμένο. Τυ **Βούλγαρος** δήλωσε παλιότερα τον αγροίκο και υπερβολικά σκληρό, ενώ χρησιμοποιήθηκε μειωπκά και υβριστικά κατά την περίοδο τού Εμφυλίου' χρησιμοποιήθηκε επίσης καταχρηστικά και υβριστικά στην ποδοσφαιρική αργκό. Το όνομα **Γύφτος** χρησιμοποιήθηκε για να δηλωθεί η τσιγγουνιά, που φθάνει μέχρι μορφές αναξιοπρεπούς συμπεριφοράς (το ίδιο το **τσιγγούνης** είναι από το **Τσιγγάνος** μέσω τού τουρκ. ϑingenc). Το **Εβραίος** χρη- σιμοποιήθηκε συχνά για να δηλώσει τη φιλαργυρία, την υπερβολική αγάπη για το χρήμα. Η συναφής όμως λέξη που καθιερώθηκε ευρύτερα στην Ελληνική είναι το **καρμοίρης** από το μεταγενέστερο αρχ. ***Καρίμοιρος*** « τιποτένιος - μισθοφόρος», που ανάγεται ετυμολογικά το εθνικό όνομα **Κάρες** (και ***μοίρα),*** τους οποίους οι Έλληνες αντιμετώπιζαν περιφρονητικά και χρησιμοποιούσαν ως δούλους. Π εργασιακή απασχόληση στην Κλλάδα και σε άλλες χώρες γυναικών από τις Φιλιππίνες προσέδωσε στη λ. **Φιλιππινέζα** τη σημασία τής οικιακής βοηθού, αλλά και τού προσώπου που χρησιμοποιείται σε βοηθητικές ή δευτερεύουσες σημασίες δουλειές, ενώ η μορφή εργασιακής απασχόλησης, συχνά και εκμετάλλευσης, οικονομικών μεταναστών από την Αλβανία οδήγησε τα τελευταία χρόνια στη χρήση τής λ. **Αλβανός** με τη σημ. τού σκληρά εργαζομένου και υπαμειβομενου εργάτη. Ακόμη, το όνομα **Γερμανός** χρησιμοποιείται συχνά για να δηλώσει άνθρωπο πειθαρχημένο. αυστηρό και σκληρό, ενώ το **Εγγλέζος / Αγγλος** στη φρ. ***είναι Εγγλέζος ι Άγγλος στα ραντεβού του*** δηλώνει αυτόν που είναι ακριβής, στην ώρα του σε προκαθορισμένες συναντήσεις. Η λ. **Αμερικανάκι** χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει τον αφελή άνθρωπο, που πιστεύει ό,τι του λένε (yia ***Αμερικανάκια μάς*** περνάς·;), όπως και το **Κου- τόφραγκος** για τον αφελή και εύπιστο Ευρωπαίο. Τέλος, το όνομα **Κινέζος** χρησιμοποιείται στη φρ. ***κάνω τον Κινέζο*** για να δηλώσει αυτόν που προσποιείται ότι δεν καταλαβαίνει αυτά που του λένε.

-εθνικός, -ή, -ό + -εθνής

εθνικοσοσιαλισμός (ο) πολιτ. το ακραίο ολοκληρωτικό κίνημα που αναπτύχθηκε στη Γερμανία υπό την ηγεσία τού Αδόλφου Χίτλερ (1889-1945). με κύρια χαρακτηριστικά τον εθνικισμό, τον ρατσισμό (κυρ. κατά των Εβραίων), την απόρριψη τής δημοκρατίας, την πίστη στον φίρΓρ (Hiihrcr = ηγέτης) και την εδαφική επέκταση ΣΥΝ. ναζισμός. - **εθνικοσοσιαλιστής** (Ο), **εθνικοσοσιαλίστρια** (η), **εθνικοσοσιαλιστικός,** -ή, -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***φασισμός.***

ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Nationalsozialismus (Nazi). Βλ. κ. ***ναζισμός].*** **εθνικότητα** (η) 118331 {εθνικοτήτων! **1.** η ιδιότητα τού μέλους ενός έθνους, το να ανήκει κανείς σε ένα έθνος (λόγω γεννήσεως. καταγωγής ή υπαγωγής σε αυτό) **2.** η καταγωγή από συγκεκριμένο έθνος: ***ελληνικής*** ~ ***Σουηδός βουλευτής*** || π ***εθνικότητας είναι;*** (πβ. λ. ***υπηκοότητα).*** ΣΧΟΜΟ λ. ***εθνικισμός.***

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. nationu!ite|. **εθνικόφρων,** -ων, -ον {εθνικόφρονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων) (λόγ.) 1. αυτός που έχει εθνικά φρονήματα, που πιστεύει στην ιδέα τού έθνους, την υποστηρίζει και την προβάλλει συν. πατριώτης 2. (κακόσ.) ο (θανατικά προσηλωμένος στο έθνος, στα εθνικά ιδεώδη και συμφέροντα, και συγχρόνως ιδεολογικά και πολιτικά συντηρητικός (κυρ. αντικομουνιστής): ~ ***παράταξη / κόμμα*** συν. εθνικιστής ΛΝΤ. διεθνιστής. αριστερός. Επίσης **εθνικόφρονας** (ο/η). – **εθνικοφρο- συνη** (η). .*" ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων'. ***-ων.*** -ον, ***εμφύλιος.***

ΙΕΤΥΜ. < ***εθνικός*** + ***-φρων.*** μεταπτωτ. βαθμ. τού θ. ***φρέν-,*** πβ. αρχ. ***φρήν. φρενός\.***

εθνισμός (ο) JI826! η συνείδηση ότι ανήκει κανείς σε συγκεκριμένο έθνος· επίσης, το πατριωτικό αίσθημα το οποίο προκύπτει από αυτήν ΣΥΝ. εθνική συνείδηση, πατριωτισμός, φιλοπατρία. - - **εθνιστής** (ο), **εθνίατρια** (η), **εθνιστικός,** -ή. -ό. **εθνιστικά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εθνικισμός.***

εθνο- κ. **εθνό-** κ. **εθν-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται με ένα έθνος: ***εθνο-γένεση, εθνο-μάρ- τνρας, εθνό-σημυ. εθν-ωνύμιο. εθνο-λογία.***

ΙΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. ***νθν-άρχης, έθ\Ό-φύλαξ).*** που προέρχεται από το αρχ. ***έθνος\.*** **εθνοβόρος,** *ος. -ο |1850J (λόγ.) ο φθοροποιός ή/και καταστροφικός για το έθνος: - ***πο/.ιτική*** ΣΥΝ. εθνοκτόνος ΑΝΓ. εθνοσωτήριος, εθνωφελής.

Ιετυμ. < ***έθνος*** + ***-βόρος*** < ***βορά*** (βλ.λ.)]. **εθνογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} η δημιουργία ενός έθνους: ***η ~ των Σέρβων τον Μεσαίωνα.*** – **εθνογενετικός,** -ή, -ό. **εθνογλωσσικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη γλώσσα ενός έθνους. – **εθνογλωσσικ-ά / -ώς** επίρρ. **εθνογλωσσολογία** (η) ίχωρ. πληθ.f γλωσσ. κλάδος που μελετά τη γλοκτσα λαών οι οποίοι δεν διαθέτουν γραφή, καθώς και τις σχέσεις μεταξύ γλώσσας, κοινωνίας και πολιτισμού των λαών αυτών.]ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cthnolinguistics (νόθο σύνθ.)|. **εθνογραφία** (η) [1818J κλάδος τής εθνολογίας (βλ.λ.). που ασχολεί- ται με την περιγραφή των στοιχείων και των εκδηλώσεο)ν τού πολιτισμού σε διάφορους λαούς (κυρ. πρωτόγονους). – **εθνογράφος** (ο/η)

[18331. **εθνογραφικός,** -ή, -ό 11845 K **εθνογραφικ-ά / -ώς** [1845] επίρρ. Ιετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cihnographie). **εθνοκάθαρση** (η) I-ης κ. -άρσεως | -άρσεις, -άρσεων} η μαζική εκδίωξη των μελών μιας εθνότητας από μια περιοχή ή/'και ο αφανισμός τους. με σκοπό συνήθ. τη βίαιη εξασφάλιση πληθυσμιακής ομοιογένειας σε μία γεωγραφική περιοχή για γεωπολιτικούς σκοπούς ΣΥΝ. εθνική εκκαθάριση / κάθαρση, **εθνοκαπηλία** (η) |εθνοκαπηλιών) η εκμετάλλευση τής ιδέας τού έθνους για πολιτικά ή και προσωπικά οφέλη. -- **εθνοκάπηλος** (ο/η), **εθνοκεντρισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.) **1.** (γενικά) η αναγωγή των πάντων στην ιδέα τού έθνους και στο ίδιο τυ έθνος 2. κοινωνιολ. μορφή κοινωνικής αντίληψης που συνίσταται στην τάση να χρησιμοποιεί κανείς τους κανόνες και τις αξίες τής δικής του κοινωνικής ομάδας ως μέτρο για την κρίση και την αξιολόγηση των κανόνων και των αξιών άλλων κοινωνιών. – **εθνοκεντρικός,**-ή. -ό, **εθνοκεντρικά** επίρρ. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. eihnocentrism[. **εθνοκτόνος,** -ος. -ο 11845i (λόγ.) αυτός που με την ενέργεια ή τη δράση του καταστρέοει το έθνος: - ***διχασμός / εμφύλιος / επινόηση / πολιτική*** συν. εθνοβόρος, εθνοφθόρος αντ. εθνωφελής, εθνοσωτήριος. - - **εθνοκτονία** (η) [! 874 [. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-κτόνος.***

[ΕΤΥΜ. < ***έθνος*** + ***-κτόνος*** < αρχ. ***κτείνω*** «φονεύω» (βλ. λ. ***-κτονία)\.*** **εθνόλεκτος** (η) {εθνολέκτ-ου | -ων. -ους) γλωσσ. η γλώσσα ομάδας ομιλητών (π.χ. των Τσιγγάνων) που διαφοροποιούνται μόνο γλωσσικά από τους λοιπούς πολίτες τής ίδιας χώρας· πρόκειται για γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιείται από ορισμένους ομιλητές παράλληλα προς τη χρήση τής επίσημης εθνικής γλώσσας.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ethnolcct. Για τον μορφολ. σχηματισμό βλ. λ. ***διάλεκτος,*** που αποτέλεσε πρότυπο για τους όρους αυτούς (λ.χ. ***ιδιό-λεκτος, κοινωνιό-λεκτος)\.*** **εθνολογία** (η)] 1854] {χωρ. πληθ.} επιστημονικός κλάδος που μελετά συγκριτικά τη δομή, την εξέλιξη και τις εκδηλοισεις πολιτισμού διαφόρων εθνών και κυρ. μικρών αυτοτελών κοινωνικών ομάδων που ζουν κατά φύση («πρωτόγονοι λαοί») ΣΥΝ. κοινωνική ανθρωπολογία, πολιτιστική ανθρωπολογία. – **εθνολόγος** (ο/η), **εθνολογικός,** -ή, -ό, **εθνολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cthnologie]. **εθνομάρτυρας** (ο) {εθνομαρτύρων} αυτός που υπέστη μαρτύρια ή βρήκε μαρτυρικό θάνατο στον αγώνα υπέρ τού έθνους του: ο ***μητρο- πο/~.ίτης Σμύρνης Χρυσόστομος ανακηρύχΟηκε*** ~. Επίσης (λογιότ.) **εθνομάρτυς** 118681 {εθνομάρτυρος}. **εθνομουσικολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΜΟΥΣ. Ο τομέας τής μουσικολογίας που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη όλων των μουσικών παρα

δόσεων, πλην τής δυτικοευρωπαϊκής· στην αρμοδιότητά του ανήκουν λαϊκές μουσικές κάθε έθνους, μουσικές πρωτόγονων ή αρχαίων λαών και κοινωνιών κ.λπ. – **εθνομουσικολόγος** (ο/η), **εθνομουσικολογι- κός,** -ή, -ό. **εθνομουσικολοψικά** επίρρ.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ethnonmsicoiogiej.

εθνοπατέρας (ο) [18921 (συχνά ειρων.) ο πατέρας τού έθνους, ο βουλευτής.

εθνοπρεπής, -ής. -ές 1188J] {εθνοπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· εθνοπρε- πέστερος, -ατος} αυτός που αρμόζει στο έθνος, που είναι αντάξιος τής ιστορίας και το)ν παραδόσεων τού έθνους: *πρέπει να διασφαλιστεί η υγιής και - μόρφωση των παιδιών των προσφύγων* ΑΝΤ. ξενοπρεπής, ξενότροπος. – **εθνοπρεπώς** επίρρ., **εθνοπρέπεια** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

εθνοπρόβλητος, -η, -ο [1893] αυτός που προβάλλεται ή εκλέγεται από το έθνος σε ανώτατο αξίωμα: - *κυβερνήτης* συν. λαοπρόβλητος.

έθνος (το) {έθν-υυς | -η. -ών} **1.** σύνολο ανθρώπων που γίνονται αντιληπτοί και από τους ίδιους και από τους άλλους ως ομοιογενές σύνολο. καθώς συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς κοινής καταγωγής και ιστορικό παρελθόν, κοινά στοιχεία πολιτισμού, κοινά ιδανικά και πολλές φορές κοινή γλώσσα και θρησκεία, ενώ παράλληλα έχουν συνείδηση τής διαφοράς τους από τα άλλα ανάλογα σύνολα ανθρώπων συν. φυλή. γένος· φρ. *έθνος-κράτος* το εθνικό κράτος, το κράτος που έχει συγκροτήσει ένα έθνος στο έδαφος όπου διαβιοί: *τα σύγχρονα έθνη-κράτη προέκυψαν από τη διάλυση μεγάλων αυτοκρατοριών* 2. ΘΡΙΪΣΚ. *έθνη* (τα) (α) (στην 1Ι.Λ.) οι άλλοι λαοί τού κόσμου κατ' αντιδιαστολή προς τους Ισραηλίτες (β) (στην Κ.Δ.) οι ειδωλολάτρες και ει- δικότ. οι Έλληνες (γ| το γένος των χριστιανών *(«έθνος άγιον»).* .*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικισμός.*

jβϊύμ. αρχ. < *swedh-nos < Ι.Ε. *swedh- «έθιμο, συνήθεια» (για το οποίο βλ. λ. *εθος).* 'Οπως φαίνεται από τη σημ. τής Ι.Ε. ρίζας, η λ. δήλωνε αρχικά *τα πρόσωπα που* χαρακτηρίζονται από κοινά ήθη και έθιμα].

έθνος - λαός - κράτος - φυλή - γένος. Όλες αυτές οι λέξεις δέχονται εθνικούς προσδιορισμούς: **το ελληνικό έθνος - ο ελληνικός λαός - το ελληνικό κράτος - η ελληνική φυλή / η φυλή των Ελλήνων - το γένος των Ελλήνων. Ιl** έννοια τού έθνους προσδιορίζεται ήδη από τον Ηρόδοτο ως το σύνολο των ανθρώπων που έχουν κοινή *καταλογή* (το «ομαιμον»). κοινή *γλώσσα* (το «όμό- γλωσσον»), κοινή *θρησκεία* και κοινά *ήθη* και *έθιμα.* Γενικότερα, από πολλούς επιστήμονες (ιδίως τής Γερμανικής Σχολής) ως χαρακτηριστικά τού έθνους προσδιορίζονται η (κοινή) καταγωγή, η (κοινή) γλώσσα και η (κοινή) παράδοση, πράγμα που ισχύει απολύτως για έθνη όπως οι Έλληνες. Ωστόσο. Αμερικανοί. Ρώσοι. Ελβετοί κ.ά. αποτελούν έθνη. χωρίς να διαθέτουν πλήρως αυτά τα χαρακτηριστικά (διαφέρουν στη γλώσσα, δεν έχουν κοινή παράδοση ή δεν έχουν κοινή καταγωγή). ΓΓ αυτό, άλλοι επιστήμονες (Γαλλική Σχολή) υποστηρίζουν ότι κύριο κριτήριο για τον προσδιορισμό τού έθνους είναι η *συνείδηση κοινότητας,* η συνείδηση των ίδιων των ανθρώπων ότι αποτελούν *εθνικό σύνολο, εθνική κοινότητα* και ο τρόπος με τον οποίο *αυτοπροσδιορίζονται.* Το **λαός.** αντίθετα προς τον αφηρημένο χαρακτήρα που έχει το *έθνος,* έχει πολύ συγκεκριμένο πΡιεχόμενο. *Λαός* είναι οι άνθρωποι, οι πολίτες, το έμψυχο υλικό, με έμφαση στο ανθρώπινο δυναμικό ενός έθνους. Νομική και πολιτειακή είναι η έννοια τού **κράτους,** που απαιτείται να είναι συντεταγμένο και να διέπεται από νόμους και ρυθμίσεις που θα ορίζουν τις λειτουργίες του και τις μεταξύ των πολιτών σχέσεις. Ενώ στην έννοια τού *έθνους* αντιστοιχεί ο *λαός* (ο λαός απαρτίζει ένα έθνος), στην έννοια τού *κράτους* αντιστοιχεί ο **πολίτης** (οι πολίτες μιας χώρας συνθέτουν το κράτος). Η λ. **φυλή** τονίζει περισσότερο το στοιχείο τής κοινής ιστορικής προέλευσης και εθνολογικής καταγωγής ενός λαού. Η φυλή των Ελλήνων, λ.χ., διαφέρει από τις ασιατικές φυλές που έχουν άλλη φυλετική καταγωγή. Τέλος, την κοινή καταγωγή τονίζει και η έννοια τού **γένους** (συχνά κεφαλαιογραφείται ως **Γένος):** το **Γένος των Ελλήνων** ή. κατά τους προεπαναστατικούς χρόνους, το **Γένος των Γραικών,** τονίζει ακριβώς -στα χρόνια που δεν υπάρχει ακόμη ελληνικό κράτος και που το έθνος των Ελλήνων τελεί υπό τουρκικό ζυγό την ανάγκη ενότητας των Ελλήνων εντός και εκτός Ελλάδος, την ανάγκη (δια)ψωτισμού των Ελλήνων για την ιστορία και την καταγωγή τους και την ανάγκη ξεσηκωμού των Ελλήνων για να επανακτήσουν την ελευθερία τους.

Ετυμολογικά, είναι αξιοσημείο)το ότι η λ. *έθνος* ανάγεται σε ρίζα **εθ-** (< Ι.Ε. *swcdh-), από όπου παράγονται και οι λέξεις **ήθ-ος** / **ηθικός** και **έθ-ος/έθ-ιμο. Η** λ. *λαός* τόνισε την έννοια τού ανθρώπου: άνδρες / στρατιώτες είναι οι **λαοί** (στον πληθ.) στην *Ιλιάδα* τού Ομήρου, άνδρες / άνθρωποι στην *Οδύσσεια,* συγκεντρωμένοι άνθρωποι / λαός στους μετέπειτα χρόνους, λαϊκοί (σε αντίθεση με τους ιερείς) στην Π. Διαθήκη, οι χριστιανοί ίσε αντίθεση με τους εθνικούς / ειδωλολάτρες) στην Κ.. Διαθήκη. Το *κράτος* σήμανε εξαρχής την εξουσία, τη δύναμη τού οργανωμένου έθνους με δικαιοδοσίες πάνω στους πολίτες. ΙΙ <ρυλη συνδέεται με το **φυλον** (sex), αναγόμενη στο **φύω** / **φύομαι.** Δηλώνει δεσμούς αίματος («ομαιμον»). κοινή καταγωγή ευρύτερη ή καιά ομάδες. Και η λ. **γένος** δηλώνει καταγωγή, τη **γενεά** / **γενιά,** από το επίπεδο τής οικογένειας ώς το επίπεδο τής φυλής. Τόσο η *φυ/jj* όσο και το *γένος* αντιστοιχούν στο ξεν. **ράτσα** (ιταλ. razzu «φυλή» < αραβ. ru's «κεφαλή - καταγωγή»· από το ιταλ. τα ευρωπαϊκά γαλλ. race, αγγλ. racc κ.λπ.). Την έννοια τής «καταγωγής» ως βάσης τού έθνους έδωσε και το λατ. **natio** «γέννηση, καταγωγή» (< nascor «γεννιέμαι»),

από όπου τα ευρωπαϊκά γαλλ. nation, αγγλ. nation κ.λπ. Οι ξένοι χρησιμοποιούν, κατ' αντιδιαστολή προς τα nation / national, τον όρο ethnic(s) / ethnical από την Ελληνική για να δηλώσουν τις εθνικές μειονότητες (αλβανική στα Σκόπια, ελληνική στην Αλβανία) ή τις ομάδες που διοαρέρουν ως προς την καταγωγή ή το θρήσκευμα (Τσιγγάνους, μουσουλμάνους) μέσα στο ίδιο έθνος.

Ας σημειωθεί τέλος ότι. όπως παρατηρεί ο Στέφ. Κουμανούδης (Συ- *ναγωγή Νέων Λέξεων.... λ. εθνωφελής*), σύνθετα και παράγωγα τής λ. *έθνος «έν τοΐς λεξικοϊς τής αρχαίας γλώσσης ύπάρχουσιν μόνον δεκατρείς* Ιλέξεις] *εν ταύτη δέ τή Συναγωγή άνεγράφησαν νέαι /.../ εκατόν εικοσιεννέα. Παρέχει, βέβαια, καί τούτο νύξιν σκέψεων εις τον φιλοσοφούντα περί τάς εκφάνσεις τής Ιστορίας κατα τάς διαφόρους έποχάς τών εθνών».*

εθνόσημο (το) [1856] {εθνυσήμ-ου | -ων} **1.** διακριτικό σύμβολο που χρησιμοποιείται ως έμβλημα έθνους 2. (ειδικότ.) το σήμα ή σύμβολο τού έθνους που υπάρχει στη στολή ή στο πηλήκιο των στρατιωτικών. \ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. cocardc (βλ. λ. *κονκάρδα)}.* **εθνοσυνέλευση** (η) [1793! S-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η συνέλευση των αντιπροσώπων ενός έθνους, που ενσαρκώνει τη λαϊκή κυριαρχία και εκφράζει τη θέληση τού λαού' συγκαλείται σε έκτακτες περιστάσεις και ασκεί συντακτική εξουσία (δηλ. ασχολείται με τη σύνταξη ή την τροποποίηση τού συντάγματος) ΣΥΝ. κοινοβούλιο. [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. assemblec nationalc|. **εθνοσωτήρας** (ο) [1878] ο σωτήρας τού έθνους,

εθνοσωτήριος, -α. -ο [1895] σωτήριος ή ευεργετικός για το έθνος: ~ *ιδέες / πολιτική* συν. εθνωφελής ανγ. εθνοφθόρος, εθνοκτόνος, εθνοβόρος.

εθνότητα (η) [18571 [-ας κ. (λόγ.) -ότητος | -οτήτων} το σύνολο των μελών μιας εθνικής ομάδας (εν ευρεία εννοία ταυτίζεται με το έθνος, ενώ υπό στενή έννοια δηλώνει μια πολιτιστικά (λ.χ. γλωσσικά) δια- κρίτή ομάδα τού ίδιου έθνους): *τα προβ?.ήματα των ~ στα Βα?.κάνια*

συμπαγής / αναφομοίωτη ~· φρ. ***αρχή των εθνοτήτων*** η αρχή σύμφωνα με την οποία κάθε έθνος έχει το δικαίωμα να συγκροτήσει κράτος στο έδαφος όπου διαβιοί (εθνικό κράτος). σχολιο λ. *έθνος, εθνικισμός.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. γαλλ. nationalite. αγγλ. ethnicityJ. **εθνοτικός,** -ή, -ό (καταχρ.) αυτός που ανήκει σε μια εθνότητα (κατ' αντιδιαστολή προς το έθνος), συνήθως μειονοτική, σε έναν ευρύτερο χώρο έΟνους-κράτους, π.χ. οι Μαγυάροι (ουγγρικής καταγωγής) στη Ρουμανία. - **εθνοτικά** επίρρ.

I f.tym. < *εθνότητα* + παραγ. επίθημω *-ικός*J. **εθνοφθόρος,** -ος, -υ ! 18501 (λόγ.) αυτός που με την ενέργεια ή τη δράση του φθείρει το έθνος: ~ *πολιτική ί διχόνοια* συν. εθνοκτόνος, εθνοβόρος ανί. εθνοσωτήριος, εθνωφελής.

[ΠΤΥΜ. < *έθνοζ* + *-φθόρος* < *φθείρω].* **εθνοφρουρά** (η) [1833] 1. η ένοπλη δύναμη τού έθνους, αυτή που έχει καθήκον να φρουρεί το έθνος 2. οργάνωση ενόπλων πολιτών, που συγκροτείται σε έκτακτες περιστάσεις για την τήρηση τής τάξης (βλ. κ. λ. *εθνοφυλακή).* – **εθνοφρουρός** (ο).

I ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. garde naiionalc]. **εθνοφυλακή** (η) [1833J σώμα ενόπλων πολιτών στρατιωτικής φύσε- ως. που αναλαμβάνει δράση μόνο σε περίοδο πολέμου ή σε έκτακτα περιστατικά και το οποίο τηρεί επαφή με τη στρατιωτική εκπαίδευση σε καθορισμένες περιόδους. – **εθνοφύλακας** (ο) Ιμτγν.].

εθνοφυλετισμός (ο) [1872 | η προσήλωση στα εθνικά ιδεώδη στο πλαίσιο τής πολιτικής των φυλετικών διακρίσεων, **εθνοψυχολογία** (η) ψυχολ. ο κλάδος που ασχολείται με την ψυχολογική μελέτη και έρευνα εθνοτήτων.

[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ethnopsychologyl. **εθνωνύμιο** (το) [εθνωνυμί-ου | -ο>ν} η ονομασία ενός έθνους.

(F.TYM. < *έθνος* + *-ωνύμιο* < αρχ. *ονυμαΓαιυλ.* τ. τής λ. *όνομα*\. **εθνωφελής,** -ής, -ές [18491 Ιεθνωφελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· εθνωφελέστ- ερος, -ατος} (λόγ.) ωφέλιμος για το έθνος, για το σύνολο το)ν πολιτών: ~ *δράση / πολιτική* ΣΥΝ. κοινο)φελής, εθνοσωτήριος αν γ. εθνοκτόνος, Γθνοβόρος. εθνοφθόρος. .*·ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **εθολογία** (η) βιολ.-τυχολ. κλάδος που εξετάζει και αναλύει θεωρητικά τη συμπεριφορά των ζώων στο φυσικό τους περιβάλλον (πβ. λ. *ηθολογία).*

[ει υμ, Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ethnology], **έθος** (το) [έθ-ους | -η. -ών) (λόγ.) πράξη, ενέργεια ή συμπεριφορά που παρατηρείται συχνά και κατ' επανάληψη: ο *θρήνος και ο ολοφυρμός κατά την εκφορά των νεκρο)ν αποτελεί πανάρχαιο* - τού *ελληνικού λαού* συν. έθιμο. έξη. συνήθεια· φρ. ***κατ' έθος*** όπως ορίζει το έθιμο, σύμφωνα με τη συνήθεια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έθνος.*

[ει υμ. αρχ. < *swedh-os c Ι.Ε. *swedh- «έθιμο, συνήθεια», πβ. σανσκρ. svadhii-, γοτθ. sidus, λατ. sod-alis «σύντροφος, συνάδελφος», suesco «εθίζομαι» (< *swcdh-sko), γαλλ. coutume «έθιμο» ο αγγλ. custom), γερμ. Sitte κ.ά. Ομόρρ, *έθ-ιμο(ν), έθ~ίζω, έθ-νυς. ήθ-ος, ηθικός* κ.ά.|. **έθρεψα** ρ. ► τρέφω

ει σύνδ. (αρχαιοπρ.) μόνο στις ΦΡ. (α) ***ει δυνατόν*** αν γίνεται: *θα w ήθελα το συντομότερο, ~ και αύριο!* (β) ***ει μη μόνον*** παρά μόνο: *κανείς δεν ξέρει τι πραγματικά συνέβη. ~* ο *θεός!*

[ΐϊΓΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Βασιζόμενοι στο γεγονός όπ η αρχική χρήση τής λ. ήταν επιφωνηματική. υποθέτουμε ότι πρόκειται πιθ. για αρχαιότατη τοπική πτώση (σε *-i)* δεικτικού μορίου *e- / *o-. Ως πρόθεμα απαντά σε λ. όπως *εάν, ειθε, εϊτε* κ.ά. ΙΙ χρήση τής λ. ως υποθετικού και ως ερωτηματικού συνδέσμου, που είναι και η βασική, απαντά ήδη στον Όμηρο [.

-εια κατάληξη θηλυκών προπαροξύτονων ουσιαστικών, συνήθ. από επίθετα σε -ης: ***συνεχής - συνέχεια, ευγενής - ευγένεια, επιμελής - επιμέλεια***[1] αλλά και: ***βοήθεια, καλλιέργεια, ωφέλεια.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. κατάλ. ουσιαστικών που προέρχονταν αρχικο')ς από επίθ. σε ***-ής (συνεπ-ής - συνέπεια),*** καθο')ς και από ρήματα που εμφάνιζαν συναίρεση ***(βυηθώ - βοήθ-εια)\.***

-εια: ουσιαστικά σε -εια. Τα ουσιαστικά σε /-ia/, εφυσον τονίζονται στην προπαραλήγουσα (στην τρίτη από το τέλος συλλαβή), γράφονται με **ει (-εια).** Παραδείγματα: ***ευγέν-εια (ευγενής). ακριβ-εια (ακριβής), διαύγ-εια (διαυγής), συνήθ-εια (συνήθης), αμάθ-εια (αμαθής), επιμέλ-εια (επιμελής), ασθέν-εια (ασθενής), συνέπ-εια (συνεπής), καλλιέργ-εια (καλ/αεργώ). ωφέλ-εια (ωφελο)), βοήθ-εια (βοηθώ), κροσπάθ-εια (προσπαθώ), ενέργ-εια (ενεργώ), υπώρ-εια (όρος, το), παν-άκ-εια*** (αρχ. ***άκος. τό), Αλεξάνδρ-εια (Αλέξανδρος), Αντιόχ-εια (Αντίοχος). Καισάρ-εια (Καίσαρ). Ορέστ-εια (Ορέστης). Οδύσσ-εια (Οδυσσεύς)*** κ.ά. **Εξαιρούνται:** (α) Τα ουσιαστικά σε **-οια** από τα **νους, ρους, πλους, *πνους** (πνέω): ***έν-νοια, πρό-νοια, διά-νοια, απόρ-ροια. διάρ-ροια, παλίρ-ροια, ά-πλοια, ά-πνοια. δύσπνοια*** κ.τ.ό. (βλ. -οια), καθώς και τα ***άγνοια, Βέροια. Εύβοια*** (β) Τα προπαροξύτονα ουσ. σε **-τρια: *φοιτήτρια, γεννήτρια, εργάτρια*** κ.τ.ό. (γ) Τα κύρια ονόματα ***Ilo?^úμνια. Ερέτρια.***

είδα ρ. »βλέπω

ειδάλλως επίρρ.· σε αντίθετη περίπτωση: ***παρακαλώ να με ακολουθήσετε με το καλό. - θα σας εξαναγκάσω*** ΣΥΝ. αλλιώς. διαφορετικά. Επίσης **ειδαλλιώς.**

ΙΓΤΥΜ. **<** αρχ. Φρ. ***ει δ' άλλως].*** **ειδεμή** σύνδ. (λόγ.) σε αντίθετη περίπτωση, διαφορετικά: ***αν θέλεις να συμμετ άσχεις στην προσπάθεια, μείνε· -, φύγε και μην ξανα γυρίσεις!*** ΣΥΝ. αλλιώς, αλλιώτικα, ειδάλλως.

Ι.ΙΡΥΜ. < αρχ. φρ. ει ***δε μή).*** **ειδεχθής,** -ής, -ές {ειδεχθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ειδεχθέστ-ερος. -ατος) αυτός που είναι αποκρουστικός στην όψη και τη θέα. αυτός που προκαλεί αηδία και αποτροπιασμό: γο ***έγκλημα χαρακτηρίστηκε από τον εισαγγελέα ιδιαζόντως ειδεχθές || - πράξη / βιασμός / βιαστής / εγκληματίας*** / ***δο/.οφόνος*** ΣΥΝ. απεχθής, βδελυρός, μυσαρός, φρικιαστικός, ανατριχιαστικός. **— ειδεχθώς** επίρρ. |μεσν.|. **ειδέχθεια** (η) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.***

[ετυμ. αρχ. < ***είδος*** «μορφή» + ***-εχθής*** < ***έχθος*** «εχθρότητα. μίσος»)· **είδη** (η) |χο)ρ. πληθ.) (αρχαιοπρ.) η όψη και η έκφραση τού προσώπου συν. μορφή, φυσιογνωμία.

ΓΕΤΥΜ. c ***είδος*** (βλ.λ.). με αλλαγή γένους κατά το συνώνυμο ***μορφή].*** **είδήμων** (ο/η) {ειδήμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα).-όνων) (λόγ.) αυτός που κατέχει σε μεγάλο βαθμό επιστήμη ή τέχνη, ο ειδικός: ***για*** την ***εκτίμηση των πολύτιμων λίθων να αποταθείτε στους - || να ακούτε όχι τους πολλούς, αλλά τους ~*** ΣΥΝ. γνιόστης, επαΐων, έμπειρος ΑΝΤ. αδαής, ανίδεος. **— ειδημόνως** επίρρ. Ιμτγν.). **ειδημοσύνη** (η) [1866|. [ΕΤΥΜ. μτγν. **<** θ. ***είδ-.*** πβ. απρφ. ***εϊδ-έναι*** τού ρ. ***οίδα*** (βλ.λ.)].

•ειδής, -ής, -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν ότι το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό έχει τη μορφή που δηλώνει το α' συνθετικό τους: ***ανθρωπο-ειδής. οστρακο-ειδής. ελικο-ειδής. τριγωνο-ειδής. χονδρο-ειδής.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***είδος,*** λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, το οποίο χρησιμοποιείται στον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν μορφή, σχήμα και. γενικότερα, προσδιοριστικά χαρακτηριστικά), **ειδησεογραφία** 118881 κ. (ορθότ.)

ειδησιογραφία (η) |χωρ. πληθ.)

η ανακοίνωση ειδήσεων από τα Μ..Μ.Ε. (έντυπος και ηλεκτρονικός Τύπος): ***στη σχετική - δεν αναφέρεται αν ελήφθη απόφαση || κυβερνητική ! πο/.ιτική*** ~2. (συνεκδ.) το σύνολο των ειδήσεων σε ορισμένο χρονικό διάστημα (συνήθ. μιας ημέρας): ***επιλογές από τη διεθνή - || καθημερινή*** ~. – **ειδησεογράφος** (ο η) 1Ι892|. **ειδησεογραφικός,** -ή. -ό Ι1896J. **ειδησεογραφικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

ειδησεογραφία ή ειδησιογραφία; Ί α σύνθετα από θηλ. ονόματα σε ***-ση (-σις)*** σχηματίζονται κανονικά με το θέμα τής ονομαστικής **ει- δησι-** και όχι με το θέμα τής γενικής **ειδησε-.** Άρα, το σωστό* θα ήταν **ειδησι-ο-γραφία** και όχι **ειδησε-ο-γραφία,** που επικράτησε ωστόσο στη χρήση (πβ. ***φύση Ιφύσιςj - φυσι-ο-λογία, γνώση \γνώ- σις! - γνωσι-ο-λογία. κίνηση /κίνησις) - κινησι-ο-λογία, περιπτω- σι-ο-λογία. κα υχησι-ο^ογ ί α. φθισι-ολογία. αναισθησι-ο-λογία, κι- νησι-ο-γραφία. επιθεωρησι-ο-γραφία. φυσι-ο-γραφια*** κ.ά.). Το ίδιο ισχύει και για το ***φρασεολογία,*** εσφαλμένο τύπο αντί τού ***φρασιο- λογία.***

ειδησεολογία [18931 κ. (ορθότ.) **ειδησιολογία** (η) {χωρ. πληθ.) η συλλογή ειδήσεων κοινού ενδιαφέροντος για δημοσίευση στον ημερήσιο ή περιοδικό Τύπο ή για μετάδοση από τα ηλεκτρονικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. **— ειδησεολογικός,** -ή, -ό |1894). **ειδησεολο- γικ-ά / ώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ειδησεογραφία.***

ειδησεολογία ή ειδησιολογία; Το **ειδησι-ο-λογία** είναι ορθότερο από το **ειδησε-ο-λογία** (βλ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ειδησεογραφία).***
Το ***ειδησιολογία*** είναι η λ. που θα μπορούσε να αποδιύσει ελληνικά το ξένο **ρεπορτάζ** (γαλλ. reportage).

είδηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** (γενικά) ό,τι αναγγέλλεται, οτιδήποτε πληροφορείται (κάποιος): ***καλήι άσχημη / ευχάριστη / δυσάρεστη -*** συν. πληροφορία, νέο, (λαϊκ.) χαμπάρι· φρ. (α) *παίρνω είδηση* αντιλαμβάνομαι (κάποιον/κάτι): ***προσπάθησε να κρυφτεί, αλ λά τον πήραν είδηση*** j) <5εν ***πήρες είδηση ότι παραιτήθηκε η κυβέρνηση;*** ΣΥΝ. καταλαβαίνω (β) ***έχω είδηση I ειδήσεις*** λαμβάνω πληροφορίες. γνωρίζω την κατάσταση και τα νέα (προσώπου που με ενδιαφέρει): ***είχες καμιά είδηση απ'τον γυιο σου:*** συν. μαθαίνω νέα (γ) *φέρνω* ***ειδήσεις*** δίνω πληροφορία / πληροφορίες: ***τι ειδήσεις μάς έφερες:*** συν. πληροφορώ, γνωστοποιο) **2.** (συνεκδ.) το ίδιο το συμβάν ή το γεγονός για το οποίο γίνεται αναγγελία ή δίδεται πληροφορία 3. (ει- δικότ. στον Τύπο) κάθε πληροφορία που ξεχωρίζει από το σύνολο λόγω ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, σπανιότητας ή πρωτοτυπίας και η οποία αξιολογείται ως σημαντική για να ανακοινωθεί στο κοινό: ο ***αντίκτυπος τής ~ τού θανάτου τής διάσημης ηθοποιού στην κοινή γνώμη ήταν μεγά'/.ος || ευχάριστη / τραγική ι ψευδής! συκοφαντική ί συνταρακτική / παράδοξη / φρικιαστική*** [1] ***συγκλονιστική / ανησυχητική ι ανακριβής: επίκαιρη*** - || εξωτερικές / ***εσωτερικές*** ~ || ***μεταδίδω ι διαψεύδω / λαμβάνω / διοχετεύω / ανακοινώνω / αποκρύπτω / χαλκεύω / επιβεβαιώνω -***1| ***διασπορά ψευδών -*** συν. νεο' ΦΡ. (α) ***ειδήσεις*** (οι) / ***δελτίο ειδήσεων*** η (συνοπτική ή αναλυτική) παρουσίαση των γεγονότων, των συμβάντων και των επίσημων ανακοινώσεων τής ημέρας (από το ραδιόφωνο και την τηλεόραση): ***οι ~ των εννέα*** (που μεταδίδονταν στις εννέα το βράδυ))) ***έμαθα το γεγονός από τις ~*** (β) ***πρακτορείο ειδήαεων*** δημοσιογραφικός οργανισμός που συλλέγει και καταγράφει ειδήσεις προερχόμενες από όλες τις περιοχές μιας χώρας ή και από ολόκληρο τον πλανήτη και στη συνέχεια τις διοχετεύει σε εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς κ.λπ.. χωρίς να τις δημοσιεύει (γ) ***βγάζω είδηση*** εκμαιεύω σημαντική πληροφορία (μέσα από συζήτηση για άλλο θέμα): ***από τη συνέντευξη βγάλαμε είδηση: ο διάσημος ηθοποιός σκοπεύει να πολι- τευθεί.*** - (υποκ.) **ειδησούλα** (η).

ILTYM. < αρχ. ***εϊδησις.*** αρχική σημ. «γνώση». < θ. ***ειδ-*** (< I.H. *wcid- « γνωρίζω»). πβ. απρφ. ***είδ-έναι*** τού ρ. ***οιδα*** (βλ.λ.). Οι φρ. ***δελτίο*** / ***πρακτορείο ειδήσεων*** είναι μεταφρ. δάνεια από αγγλ. news bulletin / agency. **Η** φρ. ***παίρνω είδηση απαντά*** αρχικώς σε μεσαιωνικά κείμενα με τη σημ. ^ παίρνω την άδεια, τη συγκατάθεση (κάποιου)» (λ.χ. ***άνευ να έπάρη εϊδησι άπέ τόν αφέντη τής χώρας, Άσσίζαι*** 472. 10)).

ειδησιογραφία (η) »ειδησεογραφία

ειδησιολογία (η) -+ ειδησεολογία

ειδητικός, -ή. -ό **1.** (γενικά) αυτός που συνιστά το είδος (βλ.λ.). δηλ. τη μορφή, το εξωτερικό σχήμα 2. (ειδικότ.) ψυχολ. αυτός που αναφέ- ρεται στην αισθητοποίηση το)ν αναμνήσεων, (όστε αυτές να προβάλλονται ως πραγματικές εικόνες' ΦΡ. (α) ***ειδητική παράσταση*** αυτή που διατηρείται στη μνήμη με τόση ενάργεια και λεπτομέρειες, ώστε μπορεί να συγκριθεί με τις εικόνες τής άμεσης αντίληψης (β) ***ειδητικό άτομο*** το άτομο που έχει την ικανότητα να περιγράφει μια μνη- μονική παράσταση με τόση ζωντάνια και λεπτομέρεια, σαν να έχει άμεση αντίληψη αυτής την ώρα τής περιγραφής 3. φιλος. (α) (στη φιλοσοφία τού Αριστοτέλη) αυτός που σχετίζεται με το είδος. δηλ. τη μορφή (β) (στη φαινομενολογία) ό,τι χαρακτηρίζει τις ουσίες αυτές καθ' εαυτές. δηλ. κάτι το ολοκληρωτικά και οριστικά αληθινό αντ' διαλεκτικός.

|ΗΤΥΜ. αρχ. < θ. ***ειδ-*** < I.E. *wcid- «γνωρίζω», πβ. απρφ. ***εϊδ-έναι*** τού ρ. ***οίδα*** (βλ.λ.). Ως όρος τής ψυχολογίας η λ. αποτελεί αντιδάνειο. < γερμ. cidciisch).

ειδίκευση (η)) I87]) j-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων) 1. το να γίνεται (κάτι γενικό) πιο ειδικό: ***η*** ~ του θέματος που ***συζητείται σε μία μόνο πτυχή του*** **2.** (στον χώρο τής εργασίας, των σπουδών) η απόκτηση ειδικών γνώσεων, η εκπαίδευση (εργαζομένου, σπουδαστή) σε συγκεκριμένο αντικείμενο: ***η - συμβά?*.λει στον καταμερισμό τής εργασίας.*** σχολιο λ. ***εξειδικεύω.***

[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. specialisation).

ειδικεύω ρ. μετβ. [1871) {ειδίκευ-σα, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος) **1.** κάνω (κάτι) πιο συγκεκριμένο, ειδικό, περιορίζω (κάτι) σε μία μόνο περίπτωση. αναφορά, εφαρμογή κ.λπ.: ~ ***την ερώτηση*** συν. εξειδικεύω λντ. γενικεύω 2. (για πρόσ.) εκπαιδεύω μαθητευόμενο σε συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο: ***οι γεωργικές σχολές ειδικεύουν το προσωπικό Συνεταιριστικών Οργανώσεων*** συν. εξειδικεύω, καταρτίζω 3. (μεσοπαθ. ***ειδικεύομαι)*** αποκτώ λεπτομερείς γνώσεις σε κλάδο επιστήμης ή τέχνης, γίνομαι ειδικός (βλ.λ.) σε γνωστικό αντικείμενο: ***ειδικεύθηκε στην πυρηνική φυσική || οι ειδικευόμενοι γιατροί των νοσοκομείων Αθηνών και Πειραιώς*** **4.** (η μτχ. ***ειδικευμένος, -η.*** -ο) αυτός που έχει αποκτήσει ειδικές γνώσεις και ικανότητες (σε συγκεκριμένη πνευματική ή χειρωνακτική εργασία): - ***εργάτης*** / ***προσωπικό*** ι ***ιατρός*** ί ***συνεργάτης*** αντ. ανειδίκευτος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εξειδικεύω.*** jfcTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. specialiser].

ειδικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με ορισμένο είδος ή περίπτωση. που έχει ορισμένο σκοπό ή αποστολή: - ***όρος*** / ***μέτρα*** / ***μηχανισμοί : γνώσεις ί δικαστήριο / απεσταλμένος / μηχάνημα / διαδικασία ί σύμβουλος / κατάστημα > επιτροπή / φόρος / τεύχος / θεραπευτική αγωγή / μάθημα / σύστημα / έρευνα / μεταχείριση / διαγωνισμός / εκπαίδευση ι δίαιτα*** / ***θέμα*** / ***προβολή (ταινίας)*** ΣΥΝ. μερικός, επιμέρους αντ. γενικός, καθολικός· ΦΡ. (ευφημ.) ***με ειδικές ανάγκες*** με προβλήματα σωματικής αναπηρίας ή διανοητικής διαταραχής (ως όρος χρησιμοποιείται για την αποφυγή τής γλωσσικούς στιγματισμένης χρήσης όρων. όπως ανάπηρος, σακάτης, παράλυτος κ.τ.ό.): ***πρόγραμμα κοινωνικής ένταξης για άτομα ~ || αθλητικές δραστηριότητες για παιδιά -*** **II** ***η «Ολυμπιάδα yia άτομα (Spccial Olympics) είναι π/.εόν θεσμός*** 2. (ειδικότ.) αυτός που προορίζεται για περιορισμένη χρήση ή που ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένες προδιαγραφές: ***~ συσκευή ι φάρμακο*** συν. ιδιαίτερος, ξεχωριστός 3. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που έχει αποκτήσει γνώσεις και πείρα σε ορισμένο κλάδο επιστήμης ή τέχνης: ***κατόπιν διαβεβαιώσεως ειδικού γιατρού ανακοινώνεται ότι***

«fey *υφίσταται κίνδυνος εξάπλωσης τής επιδημίας* συν. **ειδικευμένος** αντ. **ανειδίκευτος 4.** *ειδικός* **(ο),** *ειδική* **(η) πρόσωπο που κατά κοινή παραδοχή έχει ειδικευτεί σε συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο ή είναι έμπειρο σε μια τέχνη ή τεχνική και θεωρείται αυθεντία στη δουλειά του:** *πρόκειται, λένε οι για πραγματική επανάσταση στον τομέα των Η,Υ || είμαι - στο θέμα* συν. **εξπέρ. μετρ. σπεσιαλίστας** 5. φυς. *ειδικό βάρος* **(σύμβολο ε) το βάρος σώματος ανά μονάδα όγκου**

γλωσς. **(α)** *ειδικός σύνδεσμος* **καθένας από τους συνδέσμους με τους οποίους εισάγονται οι λεγόμενος ειδικές προτάσεις** *(ότι. πως* **και /του) (β)** *ειδική πρόταση* **δευτερεύουσα ονοματική πρόταση, που ως συμπλήρωμα ρήματος «ειδικεύει», εξειδικεύει δηλ. το γενικό και αόριστο περιεχόμενο τής κυρίας πρότασης· εισάγεται με τους ειδικούς συνδέσμους και εξαρτάται από ρ. λεκτικά, γνωστικά, ειδικά κ.ά. (γ)** *ειδικό απαρέμφατο* **το απαρέμφατο που δηλώνει μια κρίση στην Αρχ. Κλληνική και επέχει θέση ειδικής πρότασης (στη Ν. Κλληνική εμφανίζεται αναλυμένο σε ειδική πρόταση, που εισάγεται με το** *ότι* **ή το** *πως,* **βλ. κ.** σχομο **λ.** *απαρέμφατο*) 7. ιατρ. *ειδικό νόσημα* **κάθε μη κοινό νόσημα· ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί για τη φυματίωση, τη σύφιλη και κάθε σεξουαλικώς μεταδιδόμενο νόσημα. — ειδικ-ά /-ώς** Ιμτγν.**|** επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *εξατομικεύω.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *είδος.* **Η σημ. 2 αποδίδει το γαλλ. spccifiquc, ενώ οι σημ. 3 και 4 αποδίδουν το γαλλ. spccialistc].** **ειδικότητα (η) J1833J j-ας κ. (λόγ.) -ότητος | -οτήτων} 1. η ειδική γνώση σε επιστήμη ή τέχνη, που απαιτείται για την άσκηση επιστημονικής ή τεχνικής επαγγελματικής δραστηριότητας:** *η - μου είναι παθολόγος |ΐ έχει αποκτήσει ~ ως χειριστής τόρνου* συν. **(εξ)ειδίκευση 2. (συνεκδ.) ο τομέας ειδίκευσης:** *στην πανεπιστημιακή κ?*.ινική προστέθηκαν νέες* **~ 3. (συνεκδ.) το σύνολο των εκπαιδευτικών μεθόδων για την απόκτηση ειδικών γνώσεων σε επιστήμη ή τέχνη:** *περίπου τριάντα νέοι γιατροί κάνουν την ~ τους στο νοσοκομείο μας.*

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. special ite J. **ειδολογικός,** -ή, -ό **|I840|** αυτός που αναφέρεται στο είδος, δηλαδή στη βασική μορφή των πραγμάτων (και όχι στο περιεχόμενό τους): *~ διαφορές* συν. μορφολογικός. **— ειδολογϊκώς** επίρρ. **[J840J. ειδοποίηση** (η) |μτγν.j {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η γραπτή ή προφορική ενημέρωση (κάποιου), η γνωστοποίηση (ενδιαφέρουσας πληροφορίας): *κατηγόρησαν τις αρχές ότι δεν είχαν προβεί στην έγκαιρη ~ τού πληθυσμού* συν. κοινοποίηση, ανακοίνωση, αναγγελία **2.** (ειδικότ.) η κλήση (συνήθ. αρμόδιας υπηρεσίας) για επέμβαση: *η ~ έφτασε αργά στην πυροσβεστική και κάηκε μεγάλο μέρος τού δάσους* **3.** (συνεκδ.) το έγγραφο με το οποίο γίνεται επίσημη γνωστοποίηση: *παρακαλούνται οι ενδιαφερόμενοι να προσέλθουν στις αρμόδιες υπηρεσίες, μόλις λάβουν τη σχετική ~* **|| *έλαβα ~ από το ταχυδρομείο για την παρα'/.αβή*** *δέματος* συν. ειδοποιητήριο, **είδοποιητήριος,** -α. -ο **[** 1833J (λόγ.) **1.** αυτός με τον οποίο γίνεται γνωστοποίηση ή διά τού οποίου ανακοινώνεται (κάτι): **-** *επιστολή* **/** *τηλεγράφημα ι πυροβολισμός* συν. ειδοποιητικός **2.** *ειδοποιητήριο* (το) {ειδοποιητηρίου | -ων} το έγγραφο με το οποίο γίνεται επίσημη γνωστοποίηση συν. ειδοποίηση, αγγελτήριο, **ειδοποιητικός,** -ή. -ό Ιμτγν.! αυτός που ειδοποιεί, **ειδοποιος,** -ός. -ό (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζει ορισμένο είδος, που το κάνει να ξεχωρίζει από τα άλλα· κυρ. στη ΦΡ. *ειδοποιός διαφορά* (i) (λατ. differeniin) φιλΟΣ. το χαρακτηριστικό γνώρισμα, αυτό που διαφοροποιεί ένα είδος από τα υπόλοιπα είδη τού ίδιου γένους (λ.χ. στη φρ. *μέλας ζωμός,* το επίθετο *μέλας* διαφοροποιεί τον συγκεκριμένο από τα υπόλοιπα είδη ζωμών, αποτελεί δηλαδή την *ειδοποιό διαφορά)* (ii) (καθημ.) η βασική, η κύρια διαφορά: *η ειδοποιός διαφορά τής πολιτικής μας είναι ότι εμείς δεν θεωρούμε την Ενωμένη Ευ- ρώπη αυτοσκοπό αλλά μέσον.* σχόλιό λ. *ειδοποιώ.*

[ετυμ. αρχ. **<** *είδος* **+** *-ποιος* **<** *ποιώ***|. ειδοποιώ** ρ. μετβ. {ειδοποιείς... | ειδοποί-ησα. -ούμαι -ήθηκα. -ημένος} **1.** πληροφορώ προωρικώς ή γραπτώς (κάποιον) για (κάτι): *μόλις είδε τα εχθρικά αεροπλάνα, έσπευσε να ειδοποιήσει τον κυβερνήτη τού σκάφους* **|| *μό/.ις άκουσε το ευχάριστο νέο, έσπευσε* να *ειδοποιήσει τους συγγενείς του*** συν. γνωστοποιώ, ανακοινώνω **2.** πληροφορώ (αρμόδια υπηρεσία για θέμα τής αρμοδιότητάς της), (την) καλώ (να επιληφϋεί θέματος): *~ την αστυνομία για ένα έγκλημα* **|| *~ την πυροσβεστική για μια πυρκαγιά*** ΣΥΝ. καλώ.

[πτυμ. **<** μτγν. *ειδοποιώ (·έω),* αρχική σημ. «μοροοποιώ. απεικονίζω, περιγράφω». **<** αρχ. *ειδοποιος* (βλ.λ.). **Η** σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. informer **1.**

θιστορηματικό / μουσικό ~ || ~ διδασκαλίας / διαλόγου / εργασίας [[*ορισμένα - πτηνών απειλούνται με εξαφάνιση*■ φρ. (α) (λόγ.) ***εν είδει*** *(έν εϊδει)* (+γεν.) υπό μορφήν, σαν: *το Άγιο Πνεύμα εμφανίστηκε ~ περιστεράς κατά τη βάπτιση τού Χριστού* συν. δίκην (β) ***ειδών-ειδών*** με τη μέγιστη δυνατή ποικιλία: *εύρισκζ ~ κρασιά* ΣΥΝ. κάθε λογής, λογιών-λογιών (γ) ***στο είδος (κάποιου)*** στην ιδιαίτερη κατηγορία, στον ιδιαίτερο τύπο με τον οποίο εμφανίζεται (κάποιος/κάτι): *είναι ο καλύτερος τεχνίτης ~ του || αυτό το βάζο είναι από τα ακριβότερα - του (8) έκαστος εις το / στο είδος του* βλ. λ. *έκαστος* 2. φίλος (α) (στην αριστοτελική Λογική) κάθε έννοια που περιλαμβάνεται ολοκληρωτικά στο πλάτος τής ευρύτερης έννοιας (που ονομάζεται *γένος): αν η έννοια «θη?.αστικό» θεωρείται γένος, τότε η έννοια «ίππος» θεωρείται* ~ (β) (στην αριστοτελική Μεταφυσική) η νοητή ενοποιητική και οντολογική αρχή τον πραγμάτων 3. το ποιόν, η ιδιαιτερότητα (προσώπου ή πράγματος), η ξεχοοριστή ποιότητα (κάποιου): *τι είδους άνθρωπος είναι αυτός:* || *να αποφεύγετε αυτού τού ~ τις τροφές || άκουσα κάθε/παντός είδους απειλές* **4.** (συνήθ. στον πληθ.) κάθε αντικείμενο που προορίζεται για συγκεκριμένη χρήση· προϊόν: *είδη ένδυσης > υπόδυσης || ~ διατροφής / επιπλώσεως / νοικοκυριού || ανδρικά / γυναικεία / παιδικά ί σχολικά / φαρμακευτικά ~ || - πρώτης ανάγκης* (βλ. λ. *πρώτος) / πολυτελείας*■ φρ. (α) ***είδος εν ανεπαρκεία*** αγαθό στο*οποίο υπάρχει έλλειψη (β) ***πληρώνω σε είδος*** αγοράζω (προϊόν) δίνοντας άλλο (ίσης αξίας) προϊόν ως αντάλλαγμα (και όχι πληρώνοντας σε χρήμα την αξία του) 5. ΒΙΟΑ. η βασική ταξινομική μονάδα διακρίσεως των ζωντανών οργανισμών με κοινά χαρακτηριστικά, δηλ. το σύνολο των ατόμων που μοιάζουν τόσο από γενετική άποψη μεταξύ τους, ώστε να μπορούν να καταχωριστούν με το ίδιο όνομα· συγγενικά είδη που ανήκουν στο ίδιο γένος δεν διασταυρώνονται στη φύση και δεν παράγουν γόνιμους απογόνους: *το λιοντάρι και η τίγρη είναι ~* αιλουροειδών *|| το γένος βα/.ανιδιά περιλαμβάνει δώδεκα ~·* φρ. (α) ***αναπληρωματικά είδη*** βλ. λ. *αναπ?.ηρωματικός* (β) ***είδος υπό εξαφάνιση*** ζώο ή φυτό που κινδυνεύει να εξαφανιστεί (συνήθ. λόγω εκτεταμένης οικολογικής καταστροφής ή θήρευσης). σχομο λ. *δίγαμμα, ειδοποιώ, ειδώλιο, όμορφος.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *είδος,* αρχική σημ. «μορφή», < **Γεϊδ-ος* < Ι.Ε. *weid- «γνωρίζω. βλέπω», πβ. σανσκρ. vedus- «απόκτηση, κατοχή», λατ. video «βλέπω», ισπ. ver. ιταλ. videre, γαλλ. voir. γερμ. wissen «ξέρω», αγγλ. wihc «σοφός» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *οϊδ-α* «γνωρίζω καλά» (αρχική σημ. «έχω δκι», βλ.λ.). *εϊδ-ησις, είδ-ήμων, είδο-ποιός. είδ-ύλλιο(ν), εΐδ-ωλο(ν).* αρχ. απρφ. *ιδ-εϊν. ιδ-έα. ισ-τορία* (βλ.λ.) κ.ά.|. **είδότες** (οι) αυτοί που γνωρίζουν καλά τα πράγματα συν. επάϊοντες, ειδήμονες, ειδικοί.

|ΓΤΥΜ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. ρ. *οίδα* (βλ.λ.)}. **ειδυλλιακός,** -ή. -ό [1889[1. αυτός που σχετίζεται με το ειδύλλιο (ως λογοτεχνικό είδος): *- ποίηση / ποιητής* 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ομορφιά, ευχάριστη ατμόσφαιρα, ποιητικότητα, γενικότ. ο ιδανικός: *~ τοπίο / ζωή / τοποθεσία / εικόνα / ξωκκλήσι / έρωτας / χωριό ! παραλία / πρωινό / ατμόσφαιρα* συν. μαγευτικός, γραφικός αντ. άσχημος, άχαρος. **— ειδυλλιακ-ά / -ώς** επίρρ. **ειδύλλιο** (το) {ειδυλλί-ου | -ων} Ι.φιλολ. σύντομο περιγραφικό ή δια- λογικό ποίημα εξαιρετικής τεχνικής με θέμα από την αγροτική και κυρ. την ποιμενική ζωή, χαρακτήρα τρυφερό και ερωτικό, διανθισμένο και με μυθολογικά στοιχεία, το οποίο αποτελεί το χαρακτηριστικότερο (μαζί με το επίγραμμα) λογοτεχνικό είδος τής Ελληνιστικής Εποχής, με σημαντικότερους εκπροσώπους τον Μόσχο, τον Βίωνα και κυρ. τον Θεόκριτο **2.** δράμα ή πεζογράφημα με αισθηματικό, ερωτικό περιεχόμενο 3. (μτφ.) τρυφερή ερωτική σχέση ή ερωτικό επεισόδιο: *στην εκδρομή πλέχτηκε το ~ τους* 4. (μτφ.) υι καλές σχέσεις, οι σχέσεις φιλίας και συνεργασίας (μεταξύ ανθρώπων, ομάδων, κρατών): *το νέο ~ Μόσχας-Ουάσινγκτον προαναγγέλλει εξελίξεις πολιτικού και οικονομικού ενδιαφέροντος.*__

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *εϊδΰλλιον*< *είδος* + υπο*: επίθημα *-ύλ/.ιον* (βλ.λ.). Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς με τη σημ. τού μικρού βουκολικού ποιήματος. στα δε φημισμένα *Ειδύλλιά* του ο ποιητής Θεόκριτος (3ος αι. π.Χ.) περιέλαβε και ερωτικά θέματα (με πρωταγωνιστές βοσκούς). Με αυτή τη σημ. η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες (πβ. αγγλ. idyll, γαλλ. idvllc), καταλήγοντας στη σημ. τού αισθηματικού δεσμοΰΐ.

ειδώθηκα ρ. -+ βλέπω

ειδώλιο (το) {ειδωλί-ου | -ων} μικρού μεγέθους ομοίωμα, που αποδίδει με συγκεκριμένο ή αοηρημένο τρόπο τη μορφή (ανθρώπου. ζο')ου, φυτού ή αντικειμένου), κατασκευασμένο από διάφορα υλικά (πέτρα, πηλό. ξύλο, κόκκαλο. ελεφαντοστό, μέταλλο κ.ά.): *κυκλαδικό* ~ συν. αγαλμάτιο, αγαλματίδιο.

[ιϋμ. < μτγν. *ειδώλιον,* υποκ. τού αρχ. *ειδω?.ον).*

ειδοποιώ - ειδοποιός, Η αρχαία λ. **ειδοποιώ** σήμαινε «μορφοποιώ. προσδίδω μορφή» **(είδος)** και «απεικονίζο)». Το επίσης αρχαίο **ειδοποιός.** χρησιμοποιούμενο όπως και σήμερα για να ορίσει τη «διαφορά» **(ειδοποιός διαφορά),** σήμαινε «αυτόν που διαφοροποιεί. που εξειδικεύει, που γεννά διαφορά είδους» ***(μερική διαφορά και*** όχι ***διαφορά γένους).*** Αντίθετα προς το ***ειδοποίός,*** το ***ειδοποιώ*** χρησιμοποιήθηκε νεολογικά για να δηλώσει τη σημ. τού «γνωστοποιώ. καθιστώ γνο)στό», αποδίδοντας κατά τον τύπο το γαλλ. informer (λατ. in-formurc «μορφο-ποιώ. ειδο-ποιώ (με την αρχαία σημασία)», που μετέστη στη σημ. «πληροφορώ, γνωστοποιο)» από τη σημ. τού «μορφοποιώ». Ο Λδ. Κοραής αγανακτώντας με αυτές τις εξαλλαγές τής σημασίας μιας αρχαίας λ., χαρακτήρισε (***Επι- στολ.*** 3. 148) αυτά τα κατασκευάσματα (τού ***ειδοποιώ*** και των πα- ραγώγων του με άλλη σημασία) «κακά και ψυχρά»!

είδος <το) Ιείδ-ους | -η. -ών} **1.** καθεμιά ***από*** τις επιμέρους μορφές υπό τις οποίες απαντά (κάτι γενικό)· καθένα από τα υμοειδή στοιχεία που ανήκουν στην ίδια κατηγορία: ***ποιητικό / λογοτεχνικό / θεατρικό / μυ***

ειδώλιο - εδώλιο. Παλαιότερα γινόταν σύγχυση ανάμεσα στις δύο λέξεις, η οποία οδήγησε σε εσφαλμένη χρήση τής λ. **εδώλιο** με τη σημ. **ειδώλιο.** Οι δύο λέξεις έχουν διαφορετική σημασία και προέλευση: το ***ειδ(όλιο*** προέρχεται από το **είδ-ωλο** (επίσης από το **είδος)** και σημαίνει «ομοίωμα τής μορφής (είδους) τού ανθρώπου» (τα ***είδωλα*** συχνά χρησιμοποιήθηκαν στη λατρεία ποικιλώνυμων και ποικιλόμορφων θειον συνιστώντας ό.τι χαρακτηρίστηκε **ειδωλολατρία).** Ί ο ***εδώλιο*** προέρχεται από τη ρίζα **εδ-** των **έδ-ρα, έδρανο** και σημαίνει τύπο καθίσματος (εδώλιο κατηγορουμένου). Αρα το ***εδώλιο*** δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αντί τού ***ειδώλιο.***

είδωλο (το) {ειδώλ-ου | -ων} **1.** απεικόνιση ή ομοίωμα λατρευομένης θεότητας σε άγαλμα, εικόνα κ.λπ.' (γενικότ.) λατρευτικό αντικείμενο: ***ορισμένοι λαοί ?^ατρεύουν ακόμη είδωλα || εχθρός / φί?.ος των ~*** συν. άγαλμα, εικόνα, απείκασμα 2. (μτφ.) πρόσωπο που γίνεται αντικείμε

νο υπερβολικής αγάπης και εκδηλώσεων λατρείας: *πολλοί ηθοποιοί έχουν γίνει είδωλα και λατρεύονται από μυριάδες θαυμαστών || ~ τής τηλεόρασης / τού κινηματογράφου || μουσικό / ποδοσφαιρικό ~ || - τής νεολαίας* συν. ίνδαλμα, θεός 3. άυλη μορφή, πλάσμα τής φαντασίας: *μη στηρίζεις τις ελπίδες σου σε σκιές και ~* συν. φάντασμα

4. φυς. η αναπαραγωγή τής εικόνας αντικείμενου με τη βοήθεια οπτικών συσκευών (φακών, κατόπτρων κ.λπ.) και σύμφωνα με οπτικά φαινόμενα, όπως η ανάκλαση (στα κάτοπτρα), η διάθλαση (στους φακούς). η περίθλαση κ.λπ.: *οπτικό ~* 5. (γενικότ.) η εικόνα που εμφανίζεται σε διάφορες επιφάνειες (γυαλί, καθρέφτη, νερό, τζάμι κ.λπ.), όταν σταθεί κανείς μπροστά, απέναντι τους: *η λίμνη ήταν τόσο ήρεμη, ώστε έβλεπε καθαρά το - του στα νερά της.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδώλιο, ομοίωμα.*

[LiTYM. < αρχ. *εἴδωλον*, αρχική σημ. «ομοίωμα, απεικόνιση», < *είδος* «μορφή» + επίθημα *-ωλον*. Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς με τη σημ. «ομοίωμα» κυρ. ψευδών ή μη πραγματικιόν προσώπων και πραγμάτων (π.χ. Ομήρ. Οδ. λ 746 «*βροτών* π<5ωλα'>, Αισχύλ. *Αγαμέμνων* 839 «*εἴδωλον σκιάς*» κ.ά.). ενώ στην Α.Γ. η λ. δηλώνει οποιοδήποτε ομοίωμα ή όργανο λατρείας, το οποίο συχνά αναφέρεται σε ψεύτικους θεούς και συνήθ. συνοδεύεται από επιτιμητικές εκφράσεις και απαγορεύσεις (βλ. λ.χ. *Ήζοδος* 20, 4: *ού ποιήσεις σεαυτφ εἴδωλον...*). Με αυτή τη σημ, η λ. εισήχθη στο λατ. idolum, από όπου και στις υπόλοιπες ευρωπ. γλώσσες, π.χ. αγγλ. idol, γαλλ. idole (από όπου προέκυ- ψε η σημ. 4) κ.ά.). ειδωλολατρία (η) {χωρ. πληθ.} 1. η λατρεία και γενικότ. οι θρησκευτικές εκδηλώσεις που αποδίδονται στα είδωλα 2. κάθε λατρεία προς ψευδείς θεότητες και προς τα ομοιώματα αυτών, ιδ. στα πλαίσια πο- λυθεϊστικών θρησκειών ΣΥΝ. παγανισμός, πολυθε'ΐα 3. (μτφ.) η υπερβολική αγάπη και αφοσίωση προς πρόσωπο, που αγγίζει τα όρια τής λατρείας. — ειδωλολάτρης (οι Ιμτγν.], ειδωλολάτρισσα (η), είδωλο- λατρικός,-ή, -ό | Ι8Ι4|. ειδωλολατρικ-ά/-ώς 11883] επίρρ. ** σχολιο λ. *εθνικισμός, ειδώλιο.*

I Li'l'Y.vi. μτγν. < *ειδωλολάτρης* < *εἴδ&λον* + *λάτρης*. Η λ. εμφανίζεται για πρώτη φορά στην Κ.Δ. (λ.χ. *Α' Κορινθ.* 10. 14: *Αιόπερ, αγαπητοί μου. φεύγετε άπο τής ειδω/.ο/.ατρίας*)\.

ειδωλολατρία ή ειδωλολατρεία; με -ι- ή με -ει-; Επειδή το σύνθετο δεν παράγεται από το είδωλο 4- λατρεία, αλλά είναι παρασύνθετο, παράγωγο τού συνθέτου ειδωλολάτρης, γράφεται κανονικώς με *-ι-* όπως όλα τα σε *-ία:* όπως *κακός - κακία* έτσι και ειδωλολάτρης - ειδωλολατρία (ενώ το λατρεία γράφεται με *-ει-* ως πα- ράγωγο τού λατρεύω, όπως *μαγεύω - μαγεία*)· ομοίως πορεία με -π- από το πορεύομαι, αλλά αεροπορία με *-ι-* από το σύνθετο αεροπόρος καπηλεία από το καπηλεύομαι, αλλά αρχαιοκαπηλία και βιβλιοκαπηλία από τα σύνθετα αρχαιοκάπηλος και βιβλιοκάπη- λος· επίσης εικονολατρία (και όχι *εικονολατρεία)* από το εικονολάτρης.

ειδωλοποιώ ρ. μετβ. Ιαρχ.| {ειδωλοποιείς... | ειδωλοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος! αποδίδω υπερβολική τιμή προς (πρόσωπο, ιδέα ή πράγμα), αφοσιώνομαι υπέρμετρα (σε αυτό), αγγίζοντας τα όρια τής λατρείας: *πολλοί έχουν ειδούποιήσει τον εαυτό τους || η τηλεοπτική πραγματικότητα ειδωλοποιεί το χρήμα, το σεξ και τη βία.* — ειδω- λοποίηση (η) Ιμτγν. |. ειδωλοσκόπιο (το) 11873]]ειδωλοσκοπί-ου | -ων} συσκευή που απο- τελείται από κάτοπτρα και με την οποία σχηματίζονται πέντε είδωλα αντικειμένου σε συμμετρική διάταξη (βλ. κ. λ. *καλειδοσκόπιο).* **Ε.Ι.Ε.** (το) Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

Ε.Ι.Η.Ε.Α. (η) Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, είθε μόρ.· δηλώνει ευχή και επιθυμία (συνήθ. να γίνει κάτι θετικό): *~ να πραγματοποιηθούν οι επιθυμίες σου! || - να γιατρευτεί!* συν. άμποτε. μακάρι, γένοιτο. ο Θεός να δώσει, από το στόμα σου και στού Θεού τ' αφτί, ευχής έργον αντ. Θεός φυλάξοι, ο Θεός να βάλει το χέρι του, ο μη γένοιτο. [*'] σχολιο λ. *ευκτική.*

(ετυμ. αρχ. < *εί* (βλ.λ.) + επίθημα *-θε* (< I.F.. *-gh[w]e*, πβ. σανσκρ. gha, αρχ. σλαβ. 2c)J.

είθισται ρ. απρόσ. (λόγ.) συνηθίζεται, υπάρχει η συνήθεια: *- να προ- σφέρονται άνθη στους επιτυχόντες || ως ~* (όπως συνηθίζεται), *τον λόγο εξεφώνησε ο απερχόμενος πρόεδρος.*

[LiTYM. Γ ενικό πρόσ. παθ. παρακ. τού αρχ. *είθίζω*, ποιητ. τ. τού ρ. *εθίζω].*

εικάζω ρ. μετβ. {είκασα} 1. συμπεραίνω βάσει συγκεκριμένων δεδομένων συν. συνάγω 2. (συνήθ.) διατυπώνω υπόθεση (για ορισμένο ζήτημα): *εικάζουν ότι η απόφαση αυτή τού υπουργού συνδέεται με πιθανή παραίτησή του || μόνο να εικάσω μπορώ τους λόγους που τον ώθησαν στην αυτοκτονία* συν. υποθέτω, μαντεύω 3. (απρόσ. *εικάζεται)* λέγεται ως υπόθεση, ως πιθανή εκδοχή: *εικάζεται ότι είχε σχέσεις κατά τη διάρκεια τής παραμονής του στο εξωτερικό με τρομοκρατικές οργανώσεις.*

(f.tym. αρχ. < **Εε-Ικ-άζω*, αναδιπλασιασμένος τ. τού θ. **FIK~*, το οποίο αποτελεί μηδενισμ. βαθμ. τού βλ. κ. πνόναΙ.

εικασία (η) [αρχ.ί {εικασιών} αυτό το οποίο υποθέτει, φαντάζεται κανείς ως πιθανό: *πρόκειται για απλή όχι για βέβαιη γνώμη || δεν μπορούμε να βασιζόμαστε σε εικασίες- χρειαζόμαστε ασφαλή στοιχεία* συν. υπόθεση, πιθανολογία, εικαστικός, -ή, -ό αυτός που έχει την ικανότητα να δίνει μορφή στην ύλη και να την απεικονίζει, να την παριστάνει ΣΥΝ. (απ)εικονιστικός, παραστατικός· φρ. *εικαστικές τέχνες* βλ. λ. *τέχνη.* — εικαστικ-ά/-ώς ιμτγν.) επίρρ.

[ητυμ. αρχ. < *εἴκαστής*< *εικάζω*|.

εική επίρρ. (αρχαιοπρ.) μόνο στη φρ. *εική και* **ως** *έτυχε* στην τύχη, χωρίς συγκεκριμένο σκοπό ή προοπτική συν. στα τυφλά, (καθημ.) στα κουτουρού.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *εική*, δοτικοφανές επίρρ., < **έ(Ρ)εκή* < *εκών {*< **Ηεκών*. βλ.λ.), οπότε το *εική* θα είχε αρχικώς τη σημ. «σύμφωνα με τη θέληση (κάποιου), κατά βούληση»!, **εικόνα** (η) {-ας κ. (λόγ.) -όνος] **1.** (στην τέχνη) υλική αναπαράσταση πραγματικού ή φανταστικού αντικειμένου: *ποιος ζωγράφος μπορεί να φιλοτεχνήσει την - μιας γυναίκας με τέτοια καλλονή;* ΣΥΝ. ομοίωμα. απεϊκασμα. ζωγραφιά, προσωπογραφία, πορτρέτο· φρ. *έχω / κάνω (κάποιον) εικόνα Ι εικόνισμα* βλ. λ. *εικόνισμα* 2. (ειδικότ.) εκκλης. ζωγραφική παράσταση ιερής μορφής (τού Χριστού, τής Παναγίας και γενικά όλων των αγίων και ιερο>ν προσώπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας), η οποία κατασκευάζεται με ειδική τεχνική και τεχνοτροπία και αποτελεί τμήμα τής αγιογράφησης ναού ή/και φορητό, εκκλησιαστικό ή οικιακό, λατρευτικό αντικείμενο: *λιτάνευση αγίας! ιερής / θαυματουργής ~ || έκθεση φορητών ~* συν. εικόνισμα, αγιογραφία· φρ. *αναστήλωση των εικόνων* βλ. λ. *αναστήλωση* 3. (ειδικότ.) ο σχηματισμός τού ειδώλου αντικειμένου με τη βοήθεια τής ανάκλασης ή τής διάθλασης: *είδα ζαφνικά την ~ μου στον καθρέφτη και τρόμαξα* **4.** (ειδικότ.) η αναπαράσταση τού πραγματικού κόσμου ή η δημιουργία φανταστικών σκηνών μέσω τού κινηματογράφου και τής τηλεόρασης: *κινηματογραφικές ι τηλεοπτικές ~ || τυ ντοκιμαντέρ αυτό συνδυάζει αρμονικά λόγο και -]] οι σκηνές τής καταστροφής που πρόβαλε η τηλεόραση και συγκλόνισαν την κοινή γνώμη, φανερώνουν και πάλι τη δύναμη τής - || «μια ~ αξίζει όσο χίλιες λέξεις»* **5.** (μτφ.) η εναργής και παραστατική αναπαράσταση (αντικειμένου, προσώπου, γεγονότος κ.λπ.) στη φαντασία ή τη σκέψη, καθώς και η περιγραφή διά τού προφορικού ή τού γραπτού λόγου: *και εκείνη τη στιγμή πέρασαν απ' το μυαλό της ένα σωρό εικόνες τον παρελθόντος της |] κατά την ομιλία τους οι ξένοι αντιπρόσωποι έδωσαν την ~ τής κατάστασης που επικρατεί στη γειτονική χώρα || στα βιβλία του δίνει εικόνες από τη ζωή τής προπολεμικής Αθήνας* 6. (ειδικότ.-μτφ.) η συγκεκριμένη άποψη ή εντύπωση που σχηματίζεται από περιγραφή (προσώπου, γεγονότος, κατάστασης κ.λπ. διά τού προφορικού ή τού γραπτού λόγου): *ζοφερή / ευχάριστη / ανάγλυφη ί ζωντανή / συγκεκριμένη / γενική! αμυδρή / ολοκληρωμένη ι ακριβής! συγκεχυμένη / θλιβερή ! σαφής / λεπτομερής / φευγαλέα / αισιόδοξη / πλήρης ~* 7. ΛΟΓΟ'Γ. (α) είδος εκτεταμένης παρομοίωσης, που απαντά κυρ. στον ποιητικό λόγο (ομηρικά έπη, Ερωτόκριτος κ.λπ.) και κατά την οποία τα λεγόμενα τού ποιητή παρομοιάζονται με ολόκληρες σκηνές τής αγροτικής, τής ποιμενικής και σπανιότ. τής αστικής ζωής (β) σύντομο (μικρό) τμήμα θεατρικού έργου, που αποτελεί υποδιαίρεση τής πράξης (βλ.λ.) 8. θπολ. *κατ' εικόνα και (καθ') ομοίωαιν* βλ. λ. *ομοίωση.* — (υποκ.) **εικονίτσα** (η) Ιμεσν.|. '•'ΣΧΟΛΙΟ *λ. άγαλμα, ομοίωμα.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *εἴκών*< *Εεικών*< θ. Fn/c-. τού οποίου η ετεροιωμ. βαθμ. απαντά στο ρ. *έοικα* «ομοιάζω» (< **FΕ-l'oiK-a)*, ίσως από Ι.Ε. ρίζα **wcik-*. Ομόρρ. *είκ-άζω, είκ-ασία. έπι- εικ-ής* (βλ.λ.) κ.ά. Η σημ. τού λατρευτικού αντικειμένου μαρτυρείται από τον 3ο αι. μ.Χ.]. **εικονίδιο** (το) Ιμτγν.Ι {εικονιδί-ου | -ων) (λόγ.) **1.** (κυριολ.) μικρή εικόνα 2. πλιιροφ. η οπτική αφαιρετική απεικόνιση με γράφημα ή σχήμα ενός προγράμματος Η/Υ ή αρχείου, η οποία χρησιμοποιείται ως τρόπος επικοινωνίας με τον χρήστη, **είκονίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {εικόνισ-α.-τηκα, -μένος} παριστάνω (κάτι) με εικόνα, δίνω την εικόνα (αντικειμένου, γεγονότος, κατάστασης κ.λπ.): *ο πίνακας αυτός εικονίζει τη μάχη στα Δερβενάκια* [| (μτφ.) *στα βιβλία του ο Εμίλ Ζολά εικονίζει τα ήθη τής εποχής του* συν. απεικονίζω, εξεικονίζω. ζωγραφίζω. — **εικονίσμός** (ο) [μτγν.Ι. **εικονικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στις εικόνες ή περιλαμβάνει εικόνες: *~ τέχνη* συν. παραστατικός, (απ)εικονιστικός αντ. ανεικονικός 2. (συχνότ. μτφ.) αυτός που δεν έχει πραγματική υπόσταση. ψεύτικος: *~ γάμος / πώληση / ισολογισμός* < *διαμάχη / δωρεά ! επίθεση / ενδιαφέρον / δίκη / εκτέλεση* (αναπαράσταση εκτέλεσης από εκτελεστικό απόσπασμα, που δεν οδηγεί στον θάνατο τού καταδίκου και γίνεται προκειμένου να καμφθεί το ηθικό του) ΣΥΝ. φαινομενικός. πλαστός, πλασματικός, ψευδής αντ. αληθινός, πραγματικός· ΦΡ. *εικονική πραγματικότητα* περιβάλλον που δημιουργείται από σύνολο προγραμμάτων Η/Υ και το οποίο επιδρά μέσω ειδικών συσκευών σε όλες τις αισθήσεις τού χρήστη, δίνοντάς του την ψευδαίσθηση ότι είναι πραγματικό και το οποίο χρησιμοποιείται σε προγράμματα ψυχαγωγίας, εκπαίδευσης ή προσομοίωσης (βλ.λ.) 3. (ειδικότ.-μτφ.) αυτός που υφίσταται ως υπόθεση και όχι στην πραγματικότητα: *~ αντίπαλος* συν. υποθετικός αντ. πραγματικός. **εικονικ-ά / -ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ., **εικονικότητα** (η) (κυρ. σημ. 2).

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *είκών*. Η φρ. *εικονική πραγματικότητα* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. virtual reality|. **εικόνισμα** (το) [αρχ.| {εικονίσμ-ατος | -ατα, -άτων} η εικόνα (βλ.λ., σημ. 2): *άγιο / ιερό / σεπτό / θαυματουργό ~ || προσκυνώ / φιλώ / ασπάζομαι το ~* ΣΥΝ. εικόνα· φρ. (μτφ.) **έχω** */ κάνω (κάποιον) εικόνισμα / εικόνα* τον σέβομαι και τον υπολήπτομαι πολύ (σαν πρόσο)πο ιερό): *από τότε που του έσωσε τη ζωή χειρουργώντας τον, τον έχει* κ-άνει *εικόνισμα.* — (υποκ.) **εικονισματάκι** (το), **εικονιστικός,** -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που περιγράφει (πρόσωπο, γεγονός. κατάσταση, αντικείμενο κ.λπ.) με εικόνες ή εκφράζεται μέσω εικόνων: *- τέχνη / διακόσμηση* συν. παραστατικός, εικονικός ΑΝΤ. ανει- κονικός. — **εικονίσμός** (ο) [μτγν.]. **εικονίτσα** (η) »εικόνα **εικονογράφημα** (το) -♦ εικονογραφώ **εικονογραφημένος,** -η, -ο -* εικονογραφώ **εικονογράφηση** (η) **[** 1891J {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις. -ήσεων} **1.** διακό-

σμηση (εντύπου ή χώρου) με εικόνάς ΣΥΝ. ζωγράφισμα, εικονογραφία 2. (συνεκδ.) το σύνολο των εικόνων (σκίτσα, ζωγραφιές, φωτογραφίες) που κοσμούν (χώρο ή έντυπο): *πλούσιο σε ύλη και ~ κυκλοφόρησε το νέο τεύχος τού περιοδικού*. **εικονογροφία** (η) Ιμτγν.) {εικονογραφιών} **1.** (γενικά) η αναπαράσταση (έμψυχου ή άψυχου πράγματος, κατάστασης, γεγονότος κ.λπ.) με εικόνες συν. εικονισμός 2. η διακόσμηση (χώρου ή εντύπου) με εικόνες συν. εικονογράφηση 3. (ειδικότ.) εκκλης. η σύμφωνα με την τεχνοτροπία και τους κανόνες τής ορθόδοξης εκκλησιαστικής παράδοσης ζωγραφική απεικόνιση αγίων και ιερών μορφών και σκηνών για την αγιογράφηση των ναών. αλλά και για την κατασκευή φορητών εικόνων: *βυζαντινή / εκκλησιαστική* ·~ συν. αγιογραφία 4. (ειδικότ.) η τέχνη και το επάγγελμα αυτού που φιλοτεχνεί ιερά εικονίσματα ή/και αγιογραφεί ναούς. — **εικονογράφος** (ο/η) | αρχ. Ι. **εικονογραφίας,** -ή. -ό 11766]. **εικονογραφικ-ά / -ώς** επίρρ. **εικονογροφώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {εικονογραφείς.... εικονογράφ-ησα. -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. φιλότεχνό) εικόνες (προσώπων, ζώων. αντικειμένων, γεγονότων κ.λπ.) συν. ζωγραφίζίυ. απεικονίζω, προσωπογραφώ, κάνω πορτρέτο 2. διακοσμώ (χώρο ή έντυπο) με εικόνες 3. (ει- δικότ.) διακοσμώ με θρησκευτικές εικόνες (χώρο. εκκλησία) ΣΥΝ. ιστορώ 4. (μτφ.) περιγράφω (κάτι) με μεγάλη ενάργεια και παραστατικότητα. ώστε όποιος ακούει ή διαβάζει την περιγραφή να νομίζει ότι βλέπει τις αντίστοιχες εικόνες: ο *Κ. Κρνστάλλης εικονογραφεί στα ποιήματά τον τη βυκο?ακή ζωή* 5. (η μτχ. *εικονογραφημένος, -η,* -ο) αυτός που περιλαμβάνει εικόνες (είτε για διακοσμητικούς λόγους είτε ως συμπλήρωμα τού περιεχομένου του): ~ σελίδα / *βιβλίο / ανάγνωσμα / περιοδικό / ημερολόγιο / έκδοση*■ ΦΡ. *κλασικά εικονογραφημένα* βλ. λ. *κλασικός*. - **εικονογράφημα** (το) Ιμεσν.]. **εικονοκλοοία** (η) η εικονομαχία (βλ.λ.). σχολιο λ. *ειδωλυλ,ατρία*.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *εικών* + *-κλασία* < αρχ. *κλώ* «σπάζω». Βλ. κ. *κ/.άση*\. **εικονοκλάστης** (ο) Ιμεσν.] {εικονοκλαστών} ο εικονομά.χος (βλ. λ. εικονομαχία).

εικονοκλαστικός, -ή. -ό [Ι884| **1.** ο εικονομαχικός. αυτός που σχετίζεται με την εικονομαχία 2. (μτφ.) ο ριζοσπαστικός, ο ρηξικέλευθος: ~ *αντίληψη τού χώρου και τής κίνησης στο θέατρο*. — **εικονοκλαστικά** επίρρ.

εικονολοτριο (η) [1864] {χωρ. πληθ.} εκκλιις. η λατρεία των ιερών εικόνων λντ. εικονομαχία. εικονοκλασία (βλ. κ. λ. *εικονομαχία)*. — **εικονολάτρης** (ο) [μεσν.[. **εικονολάτρισσα** (η), **εικονολστρικός,** -ή. -ό, **εικονολατρικά** επίρρ. **εικονολήπτης** (ο) {εικονοληπτών}, **εικονολήπτριο** (η) {εικονοληπτριών} (στη σημ. Ι) 1. τεχνικός που χειρίζεται την κάμερα λήψης κινούμενων εικόνίον συν. κάμερα-μαν. οπερατέρ 2. η συσκευή λήψεως κινούμενων εικόνων συν. κάμερα. — **εικονοληπτικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. cameraman), **είκονοληψία** (η) {εικυνοληψιών} **1.** η λήψη κινούμενων εικόνων με κάμερα: *ο φωτισμός αυτός δυσχεραίνει την* ~ 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο γίνεται η λήψη με κάμερα: *προς το τέλος τής ~ προέκυψε πρόβ?.ημα.* **εικονολογία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** επιστημονικός κλάδος που ασχολεί- ται με την κατάταξη, τη μελέτη και την ερμηνεία των έργων μεγάλων ζωγράφων · 2. η επιστήμη που ερευνά τα σύμβολα και τα εμβλήματα των θεών και των ηρώων τής αρχαιότητας, αλλά και τής τριαδικής θεότητας και των αγίων στον χριστιανισμό.

[F.TYM. Αντιδάν.. < γαλλ. iconologie < αρχ. *εικονολογία* «συμβολική ομιλία» | .

είκονομαχίο (η) |μεσν.| {χωρ. πληθ.} ΕΚΚΛΗΣ. ο αγώνας κατά τής τιμής των αγίων εικόνων και των ιερών λειψάνων και η μη αναγνώριση των θαυματουργών ιδιοτήτων τους στο Βυζάντιο (727-843), που κατέληξε στην επικράτηση τής εικονολατρίας (βλ.λ.) και στην ανα- στήλωση των αγίων εικόνων από την αυτοκράτειρα Θεοδώρα (με την παραδοχή ότι δεν αποδίδεται τιμή στην εικόνα, αλλά στο εικονιζό- μενο ιερό πρόσωπο και ότι η εικόνα αποτελεί μέσο και όχι αντικείμενο τιμής) ΣΥΝ. εικονοκλασία ΛΝΤ. εικονολατρία. — **εικονομάχος** (ο/η) [μεσν.Ι, **εικονομαχικός,** -ή. -ό [μεσν.]. **εικονομήνυμα** (το) {εικονομηνύμ-ατος | -ατα. -άτων} μήνυμα υπό μορφήν εικόνας που αποστέλλεται κατά την επικοινωνία μέσω κινητής τηλεφωνίας· αντιδιαστέλλεται στο *γραπτό μήνυμα*.

{F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. piciurc inessagc | . **εικονοσκόπιο** (το) {εικονοσκοπί-ου | -ων} ηλεκτρονική λυχνία τηλεοπτικής κάμερας, στην οποία μία δέσμη ηλεκτρονίων υψηλής ταχύτητας ανιχνεύει και αναλύει ένα εκπεμπόμενο φωτεινό σήμα (τηλεοπτικής εικόνας).

[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. iconoscopc | . **εικονοστάσι** (το) {εικονοστασιού | -ιών} **1.** (συνήθ. σε κατοικία) η προθήκη ή κόγχη στην οποία τοποθετούνται εικονίσματα για λατρευτικούς σκοπούς: *το μικρό ~ με το καντήλι καίει μπρος στην εικόνα τού Αϊ-Γιώργη* 2. εκκλιις. το χώρισμα, παραπέτασμα (κυρ. από ξύλο ή μάρμαρο) που χωρίζει το Ιερό Βήμα από τον κυρίως ναό και διακοσμείται με λατρευτικές εικόνες: *προσκύνησε μία-μία όλες τις εικόνες στο* ~ συν. τέμπλο 3. μικρό κτίσμα σε εξωτερικό χώρο για την τοποθέτηση συνήθ. μιας εικόνας για λατρευτικούς σκοπούς (κυρ. εις μνήμην ενός προσώπου): *τα ε?*λληνικά νησιά είναι γεμάτα εικονοστάσια και εκκλησιές.* Ηπίοης **εικονοστάσιο** {εικονοστασίου}.

[εγυμ. < μεσν. *εικονοστάσιον*< *εικών* + *-στάσιον*< *στάσις]*. **εικονοστΟΓχείο** (το) ιέχνόλ. το πίξελ (βλ.λ.).

εικονοτηλεφωνο (το) {εικονοτηλεφών-ου | -ων} **1.** τηλέφωνο εφοδιασμένο με οθόνη, στην οποία μπορεί κανείς να βλέπει τον συνομιλητή του 2. θυροτηλέφωνο που επιτρέπει την οπτική τπαφή με τον χώρο τής εισόδου (κτηρίου, κυρ. πολυκατοικίας).

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. visiophone (νόθο σύνθ.)| . **εικονοτυπία** (η) {εικονοτυπιών} η περιμετρική αποτύπωση εικόνας, κυρ. αγίου, με διάτρητο ανθιβόλιο (βλ.λ.), καθώς και η ίδια η τεχνική τής παραγωγής και τής αναπαραγωγής εικόνων, σχεδίων με υποδειγματικό ανθιβόλιο.

[ετυμ. < *εικόνα* + *-τυπία* < *τύπος]*. **είκονόφιλος,** -η. -ο [1864] (στην περίοδο τής εικονομαχίας στο Βυζάντιο) υπέρμαχος τής λατρείας των εικόνων ΣΥΝ. εικονολάτρης λντ. εικονομάχος.

εικός (το) [πληθ. εικότα] (αρχαιοπρ.) μόνο στις φρ. (α) **ως** *εικός (ώς εΐκός.* Ηροδ. Ι. 45) όπως είναι φυσικό, όπως φαίνεται (β) *κατά το εικός ϊ κατά τα εικότα* όπως είναι εύλογο και κατά πάσα πιθανότητα αναμενόμενο ιυ.ν. εικότως, ευλόγως. φυσικά (γ) *κατά το εικός και το αναγκαίον* σύμφωνα με τη φυσιολογική και αναγκαία πορεία των γεγονότων: *η δράση στην αρχαία τραγωδία εξε?Λσσεται* [ΕΤΥΜ. Ουδ. τού αρχ. *εΐκώς* (μτχ. τού ρ. *εοικα* «ομοιάζω») < **Ρε-Πικ- ώς*< Χ/ ·ΐκ ·. μηδενισμ. βαθμ. τού **Γεικ-*, βλ. κ. *εικόνα].* **εικοσάβαθμος,** -η. -ο *Ι*8911 αυτός που έχει είκοσι βαθμίδες, είκοσι βαθμούς: ~ *κλίμακα βαθμολόγησης.* **εικοσάδα** (η) ομογενές σύνολο που συγκροτείται, απαρτίζεται από είκοσι μέλη: *μι* α ~ *πιάτα.*

[εγυμ. < μτγν. *είκοσάς, -άδος* < αρχ. είκοσι), **εικοσάδραχμο** (το))Ι833 | το κέρμα που αντιστοιχεί σε αξία είκοσι δραχμών συν. εικοσάρικο, εικοσάρι.

εικοσοετηρίδα (η) |μτγν.| **1.** η εικοσαετία (βλ.λ.) **2.** εορταστική εκδήλωση ή επέτειος για τη συμπλήρωση εικοσαετίας, **εικοσαετής,** -ής. -ές [αρχ.Ι |εικοσαετ-ούς) -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει ηλικία ή διάρκεια είκοσι ετών: τους ενώνει ~ *φιλία* [[~ *φοιτητής* συν. εικοσάχρονος. σχόλιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

εικοσαετία (η) [μτγν.] {εικοσαετιών} περίοδος είκοσι ετών: *η -- '60-W υπήρξε περίοδος σημαντικών αλλαγών στη δομή τής ελληνικής κοινωνίας.*

εικοσάλεπτο (το) [1894) {εικοσαλέπτ-ου | -ων} χρόνος είκοσι λεπτών: *περίμενε επί ένα* ~. **εικοσάλεπτος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει διάρκεια είκοσι λεπτών: **~** *συνάντηση ί διάλειμμα / συζήτηση* | | ~ *τη/.εοπτική καταχώριση* / συνέντευξη **2.** *εικοσάλεπτο* (το) (βλ.λ.). **εικοσαπλοσιάζω** ρ. μετβ. {εικοσαπλασίασ-α, -τηκα. -μένος} κάνω (κάτι) είκοσι φορές περισσότερο, πολλαπλασιάζω επί είκοσι: *τα έξοδα τού κράτους την τελευταία δεκαετία έχουν εικοσαπλασιαστεί*. **εικοσοπλάσιος,** -α. -ο αυτός που είναι είκοσι φορές μεγαλύτερος: ~ *μέγεθος / βάρος / ύψος / αξία / ποσοστό.* — **εικοσαπλάσια / εικοσα- πλασίως** επίρρ.

{εγυμ. μτγν. < είκοσι + *-π/Μσιος* (βλ.λ.){. **εικοσάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) **1.** νέα γυναίκα είκοσι *ατών 2.* (αργκό) (α) ποινή φυλάκισης, στέρησης εξόδου, αποκλεισμού από αγώνες κ.ά. είκοσι ημερών: *έφαγε* ~ (β) αθλ. διαφορά είκοσι πόντων σε αγώνα δύο ομάδων: *τους έριξαν ~ στο μπάσκετ.* **εικοσάρης** (ο) {εικοσάρηδες}, **εικοσόρο** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο ηλικίας είκοσι ετών ή περίπου είκοσι συν. εικοσαετής, εικοσάχρονος 2. (ειδικότ. τυ θηλ.) (α) (αργκό) ποινή φυλακίσεως. στέρησης εξόδου, αποκλεισμού από αγώνες κ.λπ. είκοσι ημερών: *έφαγε* ~ (β) αθλ. διαφορά είκοσι πόντων σε αγώνα δύο ομάδων: *τους έριξαν* - στο *μπάσκετ* (γ) (λαϊκ.) χρηματικό ποσό είκοσι χιλιάδων δραχμών (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.).

{ετυμ. < *είκοσι* + παραγ. επίθημα *-άρης],*

εικοαάρι (το) -* εικοσάρικο

εικοσαριά (η) {χωρ. πληθ.} στη φρ. *καμιά εικοσαριά* περίπου είκοσι: *ήταν ~ παιδιά κι έπαιζαν ποδόσφαιρο* (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

{ΕΤΥΜ. μεσν. < *είκοσι* + παραγ. επίθημα *-αριά],* **εικοσάρικο** κ. (λαϊκ.) **κοσόρικο** (το) **1.** κέρμα αξίας είκοσι δραχμών συν. εικοσάδραχμο 2. (ειρων.) πρόσωπο ηλικίας περίπου είκοσι ετ(όν: *ήρθε και το ~ να μας δείξει τι πρέπει να κάνουμε.* Επίσης **εικο- σάρι** κ. (λαϊκ.) **κοσάρι** (σημ. Ι) (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

[εί υμ. είκοσι + παραγ. επίθημα *-άρικο].* **εικοσάχρονος,** -η. -ο [μεσν.) αυτός που έχει ηλικία ή διάρκεια είκοσι ετών: ~ *νέος / φοιτητής: πείρα* συν. εικοσαετής, εικοσάρης, **είκοσι** (το) {άκλ.} **1.** δύο φορές τυ δέκα. ο αριθμός 20 (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί πυυ ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 20: ~ *στρατιώτες / μέρες / κιλά.* σχολιο λ. *αριθμός.*

[ετυμ. αρχ. < *}·'είκατι / Ηίκατι* < Ι.Ε. **wi-kmi-i* (όπου το θ. **wi-* αντιστοιχεί στο **di-. *dwi-* των αριθμητ. *δύο. δίς.* ενώ το **kmi-* στο **de- kmt-* τού *δέκα.* οπότε η σύνθεση τής Ι.Ε. ρίζας για το *είκοσι* σημαίνει «δύο δεκάδες»), πβ. σανσκρ. vimSati-. λατ. viginti, γαλλ. vingt. ισπ. veinie. ιταλ. venii, αγγλ. twenty, γερμ. /wanzig κ.ά. Το *-ο-* στον κοινό τ. είκοσι οφείλεται στους τύπους των άλλων δεκάδων (π.χ. *τριά-κοντα, τε σσαρά- κο* ν *τα)* | .

είκοσι δύο (το) {άκλ.} **1.** είκοσι συν δύο. ο αριθμός 22 (βλ. λ. *αριθμός.* ιιιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 22: - *άνθρωποι ί στρατιώτες / αυτοκίνητα* **3.** *Εικοσιδύο* κ. *Εικοσιδυό* (το) (ή **το '22)** το έτος J922 και ειδικότ. το χρονικό διάστημα στο οποίο συνέβη η Μικρασιατική Καταστροφή: *ήρθε στην ίίλλάδα το - με τους πρόσφυγες.*

είκοσι ένο (το) {άκλ.Ι **1.** είκοσι συν ένα, ο αριθμός 21 (βλ. λ. *αριθμός,* ΓΙΙΚ.) **2.** (ως επίθ.) βλ. λ. *εικοσιένας* **3.** *Εικοσιένα* (το) (ή **το** *'21)* το έτος κηρύξεως τής επανάστασης των Ελλήνων για την απελευθέρωση από τους Τούρκους και συνεκδ. όλη η επανάσταση και ο αγώνας των Ελλήνων για ελευθερία ώς την ίδρυση ανεξάρτητου κράτους: *το ένδοξο ~ γιορτάζεται στις 25 Μαρτίου* | | *τα ηρωικά κατορθώματα των ίί?^λήνο)ν τού -* | | «■να *'τανε το '2L να 'ρθει μια βραδιά*>* (λαϊκ. τραγ.)

χαρτοπαίγνιο που παίζεται όπως το «τριανταμία» (βλ.λ.). ΙΧΟΛΙΟ λ. ***αριθμητικά.*** **εικοσιένας,** εικοσιμία. εικοσιένα επίθ. |εικοσι-ενός (-μιάς)} αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 21: ~ ***άνδρες / χώρες / τριαντάφυλλα*** (βλ. λ. ***αριθμός,*** πιν.)· **εικοσιτετράωρο** (το) {εικοσιτετραώρ-ου 1 -ων} το διάστημα είκοσι τεσσάρων ωρών, η διαδοχή ημέρας και νύχτας εντός τού ανάλογου χρονικού διαστήματος: ***το πρατήριο είναι ανοικτό ό/.ο το - ||*** σε ***δύο ~ θα*** γνωρίζουμε το ***αποτέλεσμα*** j| ***αναμένονται περισσότΓρες πληροφορίες εντός τον*** - ΣΥΝ. ημερονύκτιο, **εικοσιτετράωρος,** -η.-ο |1888[αυτός που έχει διάρκεια ενός εικοσιτετραώρου: ~ ***απεργία / προθεσμία / αναβολή / λειτουργία καταστήματος*** συν. ολοήμερος, **εικοστός,** -ή. -ό Ιαρχ.) (επίσης γράφεται 20ός στην αραβική αρίθμηση, Κ' ή κ' στην ελληνική και ΧΧ στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό είκοσι (20): ***ήρθε - στην παγκόσμια κατάταξη || ο ~ αιώνας*** **2.** *εικοστή* (η) η εικοστή ημέρα κάθε μήνα: ***την 20ή*** Μαίου ***εορτάζεται η ανακομιδή των λειψάνων τού Αγίου Νικολάου*** **3.** *εικοστό* (το) καθένα από τα είκοσι ίσα μέρη. στα οποία διαιρείται ένα σύνολο (βλ. κ. λ. ***αριθμός,*** πιν.). **εικοτολογίο** (η) Ιεικοτολογιών} (λόγ.) **1.** η αυθαίρετη διατύπωση εκδοχών καν συμπερασμάτων, η διερεύνηση μέσω υποθέσεων και η συζήτηση χωρίς αποδείξεις: ***η όλη επιχειρηματολογία του εκφυλίστηκε σε μιαν ανώφελη*** ~ **2.** (συνεκδ.) κάθε επιμέρους έκφραση άποψης κατά συμπερασμό, χωρίς επαρκή στήριξη: ***αυτό είναι απλή δεν μπορεί να θεωρηθεί πειστικό επιχείρημα!*** συν. πιθανολογία, υπόθεση. – **εικοτολογικός,** -ή, -ό Ιμτγν.). **εικοτολογικά** επίρρ., **εικοτολογώ** ρ. [μτγν.] {-είς...}.

[ετυμ. μτγν. < ***εικοτολογώ (-έω)*** < αρχ. μτχ. ***εικώς, -ότος,*** απτ. τ. τού ***έοικώς,*** ρ. ***εοικα*** «ομοιάζω» (βλ. λ. ***εικόνα)\.*** **εικότως** επίρρ. (αρχαιοπρ.) 1. κατά λογικό και εύλογο τρόπο: ***η ενόχλησή*** του ***συνάγεται ~ από το έντονο ύφος των δηλώσεών του***

όπως πρέπει, δεόντως.

[ετυμ. αρχ. επίρρ. τής μτχ. ***εικώς.*** απτ. τύπος τού ***έοικώς.*** ρ. ***έοικα*** «ομοιάζω»', βλ. κ. εικόνα], **εικών** (η) -► εικόνα

Είλείθυια (η) μυθολ. κόρη τού Δία και τής Ήρας, θεά προστάτιδα των επίτοκων γυναικών.

[ετυμ. < αρχ. ***Είλείθυια/ Ίλείθυια*** < ***Ϊϊ/.εύθυια*** (μυκ. e-rc-u-ti-ja). που συνδ. με το ρ. ***έ/.εύθω*** «έρχομαι, φέρνω» (βλ. λ. ***έλευση, ελεύθερος***)). **ειλεοκολικός,** -ή, -ό 11836| λ.νατ. αυτός που σχετίζεται με τον ειλεό και το παχύ έντερο: - ***πτυχή.***

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ileocoliquc|. **ειλεός** (ο) **1.** ανατ. το τελευταίο, πιο επίμηκες τμήμα τού λεπτού εντέρου. που εκτείνεται ώς το παχύ έντερο 2. ιατρ. απόφραξη τού αυλού τού εντέρου, η οποία οφείλεται σε ανάπτυξη μάζας (πολύποδας, καρκίνος), σε ξένο σο>μα (σπανιότ.) ή σε στραγγαλισμό εκ των έξω (συμφύσεις, διήθηση από νΓόπλασμα)· προκαλεί έντονους εμετούς, κοιλιακούς πόνους κ.λπ.

[ετυμ. < αρχ. *ειλεός i ιλεός*< *ειλεω* «συστρέφω, τυλίγω» < **Γελ-νέ-ω*

I.E. *wci- «περιστρέφω, κυλώ», πβ. λατ. vol-vere «στρέφω, κυλώ», γαλλ. (sc) vautrer -κυλιέμαι», αγγλ. wallow, γερμ. wallcn «κοχλάζω» κ.ά. Ομόρρ. *άπ-ειλ-ώ. έλ-ιξ {-κας). εΐλιγγος / 'ίλιγγος, εΐλ-ητάριο(ν), ολ-μος* κ.ά.|.

ειλεοστομία (η) ιατρ, η χειρουργική δημιουργία εξόδου τού ειλεού στο πρόσθιο κοιλιακό τοίχωμα (σε περίπτωση αποφράξεως τού εντέρου μετά τον ειλεό).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ileostomyl. **ειλεοτυφλικός,** -ή. -ό ανλτ. αυτός που σχετίζεται με τον ειλεό και το τυφλό τμήμα τού παχέος εντέρου: ~ ***βαλβίδα.***

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ileocecal (νόθο σύνθ.)). **ειλημμένος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει ληφθεί: - ***απόφαση*** (βλ. λ. ***λαμβάνω κ. ανειλημμένος).*** σχόλιο λ. ***μετοχή.***

[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ***λαμβάνω*** \. **είλητάριο** (το) {ειλητάρι-ου | -ων] εκκλιις. στενή και επιμήκης λωρίδα παπύρου ή και περγαμηνής που τυλιγόταν γύρω από τον ***κοντό*** (κυλινδρικό ξύλο), ώστε μπορούσε να ξεδιπλώνεται και να διπλώνεται, και που τη χρησιμοποιούσαν για την αναγραφή σε αυτήν τής Θείας Λειτουργίας και την ανάγνωση των Ηυχών από τον ιερέα: ***ίε- ράς Μονής Ϊλάτμου - Λειτουργίας Ιωάννου τού Χρυσοστόμου.***

[ετυμ. < μτγν. ***ειλητάριον.*** αρχική σημ. «περιτύλιγμα», < ***ειλητός*** < αρχ. ***ειλέω*** «συστρέφω, τυλίγω», βλ. κ. ***είλεός\.*** **ειλητό** (το) εκκλης. το ύφασμα που στρώνεται πάνω στην Λγία Τράπεζα και πάνω στο οποίο κατά τη Θεία Ευχαριστία τοποθετούνται τα Τίμια Δώρα.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. ***ειλέω*** «συστρέφω, τυλίγω», βλ. λ. είλεός. **ειλικρίνεια** (η) [αρχ.] Ιχωρ. πληθ.) η γνήσια, χωρίς προσποίηση εσωτερική διάθεση κάποιου, ώστε η συμπεριφορά και τα λεγόμενά του- να εκφράζουν αυτά που πραγματικά αισθάνεται και σκέφτεται: ***θα*** σου ***μιλήσω με κάθε*** ~. ***αν και ξέρω ότι θα σε πληγώσω || είχε την ~ και την εντιμότητα να αναγνωρίσει το λάθος του*** ΣΥΝ. ευθύτητα, ανυποκρισία, φιλαλήθεια αν γ. ανειλικρίνεια, ψέμα, προσποίηση, **ειλικρινής,** -ής. -ές [ειλικριν-ούς j -είς (ουδ. -ή)· ειλικρινέστ-ερος. -ατος} αυτός που διακρίνεται από γνησιότητα και αμεσότητα, ώστε να μην παραποιεί την αλήθεια, να μην υποκρίνεται: ***είναι ευθύς και***

χαρακτήρας■ ποτέ δεν λέει ψέματα [j ***δεχθείτε τα*** - μου ***συ/Λυπητήρια / συγχαρητήρια)) ~ ευχές / ευχαριστίες)| το ·~ ξέσπασμά του συγκίνησε ακόμα και τους αντιπάλους του! || τρέφει για μένα ~ αισθήματα*** συν. αληθινός, γνήσιος, αυθόρμητος, ανυπόκριτος, αυθεντικός, ατόφυος αντ. ανειλικρινής, υποκριτικός. – **ειλικριν-ά / -ώς** [αρχ. [επίρρ. ^ σχόλιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. σύνθετο, αρχική σημ. «αμιγής, αγνός», τού οποίου το β' συνθ. *-κρινής* προέρχεται από το *κρίνω.* Αβέβαιη παραμένει η ταυτότητα τού α'συνθ. *είλι-.* Έχει προταθεί η σύνδεση με το αρχ. ουσ. *εΐλη* «θερμότητα τού ηλίου», οπότε *ειλικρινής* θα σήμαινε «ευδιάκριτος στον ήλιο» (πβ. και δωρ. τ. *Γέλα* «το φως τού ηλίου»). Η άποψη αυτή. ωστόσο, εμφανίζει σημασιολ. δυσκολίες, όπως και η σύνδεση με το ρ. *ειλέω* «συστρέφω, τυλίγω», που δεν δίνει κανένα νόημα|.

ειλικρινά - ειλικρινώς. Αντίθετα προς τα ζεύγη επιρρημάτων όπου ο τύπος σε **-α** διαφέρει σημασιολογικά από τον τύπο σε **-ως** (πβ. λ.χ. **έκτακτα - εκτάκτως, απλά - απλώς),** η διτυπία **ειλικρινά - ει- λικρινώς** ανήκει στην περίπτωση των παράλληλων τύπων χωρίς σημασιολογική διαφορά (πβ. και *βέβαια βεβαίοκ. γενναία γενναίως* κ.λπ.).

Το **ειλικρινά** μορφολογικώς (από πλευράς σχηματισμού) δεν είναι σωστό, γιατί τα επίθ. σε *-ής. ακό* όπου προέρχεται, σχηματίζουν κανονικώς επιρρήματα σε *-ώς* και όχι σε *-ά·* πβ. *ευτυχής* **ευτυχώς.** *αξιοπρεπής* - **αξιοπρεπώς,** *ευγενής* - **ευγενώς·** *ασφαλής* - **ασφαλώς** κ.ο.κ. Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή, η χρήση καθιέρωσε τον τύπο σε *-ά* **(ειλικρινά)** παράλληλα προς τον (κανονικό) τ. σε *-ώς* **(ειλικρινώς).**

είλωτας (ο) [ειλώτων} **1.** ιστ. κάθε μέλος τής κατώτερης τάξης των δημόσιων δούλων τής αρχαίας Σπάρτης, ο δουλοπάροικος που ανήκε στο κράτος 2. (μτφ.) κάθε άνθρωπος που εργάζεται σκληρά σαν δούλος· αυτός που τον εκμεταλλεύονται εργασιακά: *ήρθαν πάλι* οι - *για δουλειά απ' τα χαράματα* || - *τής βιοπάλης* / του *κεφαλαίου* συν. σκλάβος. ςχολ]ο λ. *δασύνω.*

Ιετυμ. < αρχ. ***είλως. -ωτος.*** αβεβ. ετύμου. Κατά τον Ελλάνικο τον .Μυ- τιληναίο (5ος αι. π.Χ.). η ονομασία οφείλεται στη μικρή πόλη ***Έ/.ος*** τής Λακωνίας, τής οποίας οι κάτοικοι είχαν υποδουλωθεί, άποψη φωνολογικούς αστήρικτη. Πιθανότερη φαίνεται η σύνδεση με το θ. τού αορ. β' ***είλονζρ. αίρώ"***καταλαμβάνω, κυριεύω»), ενώ η συσχέτιση με τον αόρ. β' άλώναι (< ᵛΓ*«λώνα») τού ρ. ***άλίσκομαι*** «συλλαμβάνομαι». με την παρεμβολή υποθετικού τ. ****ε-Γέ?,ω-τες*** (> ***είλωτες),*** δεν ερμηνεύει ούτε τη δασύτητα τής λ. ούτε τον φωνηεντισμό (θα αναμέναμε ****εΐλωτες*** με απουσία δασύτητας και συναίρεση)], **είμαι** ρ. συνδετ. [ήμουν [για τους υπόλοιπους χρόνους δανείζεται τ. από άλλα ρήματα, π.χ. υπήρξα, έγινα. διετέλεσα, χρημάτισα} 1. έχω ιδιότητα (μόνιμη ή προσίορινή): - ***γιατρός ι τουρίστας ι καλ/·.ιεργί]μέ- νος / ψηλός / ειρηνιστής / δημοκράτης / νέος / έτοιμος / ανέντιμος*** **2.** βρίσκομαι (σε μια κατάσταση): - ***σε απελπισία / σε αδιέξοδο / στις καλές*** μου / ***εκτός εαυτού / στο ζενίθ τής καριέρας μου / σε αδυναμία να απαντήσω / πυρ και μανία / στα τελευταία μου*** / οΓ ***πλεονεκτική θέση*** **3.** βρίσκομαι (σε συγκεκριμένη θέση)· εντοπίζομαι (σε συγκεκριμένο σημείο): ***πού ακριβώς είναι η Ρουάντα:*** || (μτφ.) ***πού είναι το παράλογο σε*** αυτά ***που είπε;*** || ***εδώ είναι το πρόβλημα στις σχέσεις σας*** **4.** (ως υπαρκτικό) υπάρχω: ***είναι κάποιος που δεν κατάλαβε:*** || ει- ***ναι κανείς εδώ: || ήταν μια φορά κι έναν καιρό ένας πρίγκιπας...*** **5.** (Η-γεν.) (α) κατάγομαι από (κάποιον), έχω συγγενική σχέση με (κάποιον): γο ***παιδί είναι τού γείτονα*** ([***τίνος είσαι:*** ΦΡ. *είμαι από* κατάγομαι, έχω καταγωγή, προέρχομαι από (κάπου): ***αυτά τα υφάσματα, είναι από την*** Γαλλία || ***είναι από π/.ούσια οικογένεια τής Αθήνας*** || ~ ***την Ελλάδα*** (β) ανήκω (σε κάποιον) ως περιουσιακό στοιχείο, κτήμα: ***όλα αυτά τα χωράφια είναι τού Πέτρου*** (γ) έχω ορισμένη ιδιότητα, χαρακτηριστικό: ***η φούστα αυτή δεν είναι τής μόδας*** || ***δεν είναι τού*** /ούστου ***μου αυτή η ταινία*** || ***είναι άνθρωπος τής εμπιστοσύνης μας■*** **ΦΡ.** *είμαι τής γνώμης ότι...* βλ. λ. ***γνώμη*** *6.* (+για) (α) προορίζομαι: ποιο^' ***είναι για εξέταση:*** j| ***αυτά είναι ιστορίες για μικρά παιδιά*** J) ***αυτό είναι μόνο για να το βλέπεις!*** (β) *είσαι για...* θέλεις, επιθυμείς (να κάνεις κάτι): ***είσαι για μια βόλτα;*** || ***είσαι για μπίρα:*** (να πιούμε μπίρα)

αξίζω, είμαι ικανός, άξιος για (κάτι): ***δεν είναι τώρα να στενοχωριέσαι για τέτοια! || &τ είναι αυτός για σαλόνια και δεξιώσεις || δεν*** είναι ***για πολλά, δεν του κόβει!*** **8.** υποστηρίζω: -Ά ***ομάδα είσαι: -Είμαι Ο.Φ.Π. λόγω καταγωγής από την Κρήτη || -Τι κόμμα είναι ο Θά- νος; - ΠΑ.ΣΟ.Κ., αλλά η γυναίκα του είναι Νέα Δημοκρατία! · ΦΡ*** (οικ.) (α) *είσαι (μέσα);* θέλεις, αποδέχεσαι, αντέχεις; ***θα πάμε εκδρομή αύριο.*** || ***ξεκινάμε νέα δουλειά· εσύ - μέσα:*** (β) *είμαι για να 'μαι* είμαι εντελώς έτοιμος, κατάλληλος για (κάτι): ***τώρα πια*** ~*!* jj (ειρων.) ***έτσι που καντάντησα*** ~*!* (γ) τι *είναι;* τι συμβαίνει, για τι πρόκειται; τι (σε) απασχολεί: ·-: *Πάλι σε β/.έπω κακόκεφη!* || (όταν μας φωνάζει κάποιος) -*Γιάννη! πάλι;* (τι θέλεις πάλι:)

[πτυμ. < μεσν. *είμαι* < αρχ. *είμί* (κατά τα μέσα ρ. *κείμαι. κάΟημαι.* από τον παρατατικό *έκαθή-μηνκου* συνέπιπτε φωνητικά με τον μεσν. τ. *ήμην* τού ρ. *είμί).* Το αρχ. *ειμί* < J.E. **cs-mi* «είμαι», πβ. σανσκρ. as- mj. λατ. es «είσαι» (> γαλλ. es), ισπ. es «είναι», γερμ. ist, αγγλ. is κ.ά. Ομόρρ. εσ-τί. *είναι* (βλ.λ.), *ών.* ον, ουσία κ.ά.|. **ειμαρμένη** (η) (λόγ.) αυτό που θεωρείται ότι έχει προκαθοριστεί να συμβεί στον καθένα, η μοίρα που επηρεάζει και διαμορφώνει καθοριστικά τις επιλογές στη ζωή (κάποιου): *ό/.οι υποκύπτουν στην* ~ ιυν. ριζικό, τύχη. μοίρα, πεπρωμένο. **■ σχολιο λ. *μοίρα.*

Ιετυμ. < αρχ. *ειμαρμένη*, ουσιαστικοπ. μτχ. παθ. παρακ. *εΐμαρμαι* τού ρ. *μείρομαι.* βλ. λ. μοίρα), **ειμή** σύνδ. (λόγ.-συνήθ. με το *μόνο[ν]* και πάντα μετά από αρνητικές διατυπώσεις) παρά μόνο. εκτός από: ό'εν *ευελπιστώ για την έκβαση τής δίκης.* ~ *μόνον και ανατραπεί το δυσμενές κλίμα.*

Ιιτυμ. < αρχ. φρ. *εΐ μή* \. **ειμί** ρ. (είμι) (αρχαιοπρ.) είμαι· συνήθ. σε φρ. από το Ευαγγέλιο, λ.χ. «*εγώ - τό φως*» || «*εγώ - τό άλφα καί τό ώμέγα*» (βλ. λ. *είμαι* κ. *εστί).*

[F.ΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. ***εἶμαι\. . είναι*** (το) {άκλ.} **1.** φιλοι. η σταθερή και αμετάβλητη πραγματικότητα, ο ορίζοντας στον οποίο κινείται κάθε επιμέρους ύπαρξη, η ίδια η ύπαρξη, η παρουσία τού όντος στον κόσμο κατ' αντιδιαστολή προς το γίγνεσθαι και το φαίνεσθαι 2. ο ψυχισμός, η ψυχοσύνθεση ενός προσώπου. καθώς και τα επιμέρους στοιχεία που τη συνθέτουν: ***και μόνο στην ιδέα ενός συμβατικού γάμου επαναστατούσε όλο το ~ της*** || το ***έλεγε και το πίστευε με όλο του το*** -! συν. εαυτός **3.** (μτφ.) αυτό που ο καθένας αξιολογεί ως το κατεξοχήν σημαντικό και πολύτιμο στοιχείο τής ζωής του: ***το παιδί αυτό ήταν όλο της το*** ~ || το ***γράψιμο δεν ήταν απΡ^ώς η δουλειά*** roir ***ήταν το ίδιο τον το*** [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***είναι*** (απρφ. τού ***είμί)*** < *e>>-nai < I.E. *cs- (βλ. λ. ***είμαι).*** Τ'ο σημερινό γ' εν. πρόσ. ***είναι*** δεν προέρχεται από το αρχ. απρφ. ***είναι,*** αλλά από το μεσν. ***έναι*** < αρχ. ***ένι***, συγκεκομμένος τ. τού ***ένεστι.*** κατ' αναλογίαν προς το ***είμαι, είσαι*** κ.τ.ό.|.

Ε.Ι.Ν.Α.Π. (η) Ένωση Ιατρών Νοσοκομείων Αθήνας και Πειραιά.

Ε.Ι.Ν.Β.Ε.Θ. (η) Ένωση Ιατρών Νοσοκομείων Βόρειας Ελλάδας και Θεσσαλίας.

Ε.Ι.Ο. (η) Ελληνική Ιστιοπλοϊκή Ομοσπονδία.

-ειό παραγωγικό επίθημα λέξεων που δηλώνουν τον τόπο, το κτήριο όπου γίνεται (κάτι): ***καπηλ-ειό. κρασοπουλ-ειό, σχολ-ειό, μαγε(ι)ρ-ειό.*** [F.ΤΥΜ. Ιίαραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μεσν. ***καπη/.- ειό),*** το οποίο προέρχεται με καταβιβασμό τόνου και συνίζηση από το αρχ. επίθημα ***-εῖον*** (βλ.λ.)[.

-ειο |αρχ.| παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών που δηλώνουν: **1.** τόπο. κτήριο: ***δασαρχ-είο. βιβλιοπωλ-είο***

(συνεκδ.) την υπηρεσία, την αρχή κ.λπ. που στεγάζεται στο συγκεκριμένο μέρος: ***πήγε στο εφετ-είο! στο λιμεναρχ-είο / στο στρατοδικείο.*** ** ***ΣΧΟΜΟ*** λ. ***-φυλάκιο.***

-είος παραγωγικό επίθημα αρσ. λόγ. επιθέτων: ***αριστοτέλ-ειος. ηράκλειος.*** ΣΧΟΜΟ λ. ***-ιος. γιγάντειος.***

[ΙΛΤΥ.Μ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από I.E. ˣcs-jo- / ˣe-jo-[.

Ε.Ι.Π.Α. (η) Ένωση Ιπταμένων Ι Ιολιτικής Αεροπορίας, **είπα**

ρ. -> λέγω **ειπώθηκα** ρ. -► λέγω **είρα** (η) — ήρα

ειργμός (ο) το εμπάργκο (βλ.λ.).

[F.ΤΥΜ. < αρχ. ***είργμός*** «φυλακή» < ***εἴργω*** «κλείνω, αποκλείω» (βλ. λ. ***ειρκτή)].***

Έιρε (το) ► Ιρλανδία

ειρημένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει λεχθεί· ΦΚ ***κατά τσ ειρημέ- νσ*** κατά τα λεχθέντα: ***ενήργησε ~.*** ΙΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. μτχ. παθ. παρακ., βλ. λ. ***ρήση].***

Ειρηναίος (ο) **1.** όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** κύριο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ρένος.**

[f.tym. < μτγν. ***Ειρηναίος*** < αρχ. ***ειρήνη*** + παραγ. επίθημα ***-ιος*** (πβ. κ. ***άρ%ή - άρχσϊος)J.*** **ειρήνευσή** (η) [μτγν.] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων[**1.** η επίτευξη ειρήνης, η διακοπή των εχθροπραξίίον: ***μεσολαβητικές προσπάθειες βρίσκονται σε εξέλιξη για την ~ στην περιοχή*** ΣΥΝ. ειρηνοποίηση ΑΝΤ. σύγκρουση **2.** (οπάν.) η συμφιλίωση, η αποκατάσταση τής γαλήνης. τής ηρεμίας ανάμεσα σε πρόσωπα που βρίσκονται σε προστριβή, **ειρηνευτής** (ο) [μεσν.], **ειρηνεύτρια** (η) {ειρηνευτριών} πρόσωπο που προσπαθεί να οδηγήσει δύο ή περισσότερες εμπόλεμες πλευρές σε ειρήνη· (ειδικότ.) επίσημο πρόσωπο που έχει ως αποστολή του την ειρήνευση σε συγκεκριμένη περιοχή ΣΥΝ. ειρηνοποιός. **ειρηνευτικός,** -ή, -ό [μεσν.] αυτός που σχετίζεται με την ειρήνευση, που οδηγεί στην ειρήνη: ~ ***συνομιλίες / πρωτοβουλία δυνάμεις / σχέδιο / αποστολή.*** — **ειρηνευτικά** επίρρ. **ειρηνεύω** ρ. μετβ. ***κ.*** αμετβ. Ιαρχ-J {ειρήνευσα (κ*. καθημ. -Γψα). -ευ- μένος (κ. καθημ. -εμένος)} ♦ (μετβ.) 1. ηρεμώ (αντιμαχομένους ή αντιπάλους). εξασφαλίζω την ειρηνική τους συνύπαρξη: ***προσπαθεί να ειρηνεύσει τις αντιμαχόμενες πλευρές*** συν. συμφιλιώνω ανί . διχάζω, (καθημ.) ρίχνω λάδι στη φωτιά 2. (ειδικότ.) αντιμετωπίζω αποτελεσματικά εξεγέρσεις ή συγκρούσεις σε ένα πεδίο, ώστε να διασφαλίσω την ειρήνη: ***η έγκαιρη παρέμβαση τού στρατού ειρήνευσε την περιοχή*** **3.** γαληνεύω, χαλαρώνω (κάποιον): ***προσπάθησε να*** τους ***ειρη- νέψει μετά τον τσακωμό τονς. αλλά αυτοί δεν σήκο)ναν κουβέντα*** συν. καταπραΰνω. καθησυχάζω αντ. ταράζω, εκνευρίζω ♦ (αμετβ.) **4.** ηρεμώ, παύω να έχω ένταση, επιθετικότητα: ***με τα χρόνια γλύκανε και ειρήνεψε*** **5.** (για καιρικά φαινόμενα) γίνομαι ήπιος, καλμάρω: ***ει- ρήνεψε η θάλασσα, μόλις έπεσε ο άνεμος*** αντ. αγριεύω, ταράζομαι. **Ειρήνη** (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας και ηγεμονίδων τού Βυζαντίου **2.** γυναικείο όνομα.

|ΚΙ'ΥΜ. αρχ. κύρ. όνομα < ουσ. ***ειρήνη*** (βλ.λ.)[. **ειρήνη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** κατάσταση κατά την οποία δεν υπάρχουν εχθροπραξίες, συγκρούσεις ή αναταραχές μεταξύ κρατών ή στο εσωτερικό ενός κράτους: ***επικρατεί - επί εικοσαετία*** || ***η διαφύλαξη τής - στα Βαλκάνια || διαδήΡ.ωση για την ~ και τον αφοπλισμό || «αν επιθυμείς ~. προετοίμαζε πόλεμο»*** (λατ. si vis paccm, para bellum, Ιούλιος Καίσαρ) || ***παγκόσμια / επισφαλής / μακρόχρονη / διαρκής*** ~ αντ. πόλεμος. διένεξη, εχθροπραξίες, αναταραχή· φρ. (α) ***κοινωνική ειρήνη*** η κατάσταση κατά την υποία απουσιάζουν οι αναταραχές και οι συγκρούσεις ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες ενός κράτους· η απουσία κοινωνικών αναταραχών (β) ***εργασιακή ειρήνη*** η απουσία συγκρούσεων ανάμεσα στους εργαζομένους και τους εργοδότες (γ) ιστ. ***Ρωμαϊκή Ειρήνη*** (λατ. Pax Romana) η περίοδος τής πλήρους επικράτησης τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στη Μεσόγειο, με αποτέλεσμα την απουσία πολέμων ή εξεγέρσεων στην περιοχή (Ιος-2ος αι. μ.Χ.)

(δ) *κίνημα ειρήνης* το σύνολο των οργανώσεων που αγωνίζονται για την επικράτηση τής παγκόσμιας ειρήνης, που ακολουθούν τον ειρηνισμό (βλ.λ.): το *σύγχρονο - έχει παρακμάσει*■ νομ. (ε) *κοινή ειρήνη* η απουσία κοινωνικών αναταραχών, βιαιοπραγιών κ.λπ.: *διατάραξη τής* ~ (με βιαιοπραγίες, παράνομη εισβολή σε ξένα σπίτια κ.λπ.) *από πλήθος ταραχοποιών (στ) διατάραξη τής ειρήνης των πολιτών* η πρόκληση ανησυχίας ή τρόμου στους πολίτες από τις απειλές κάποιου ότι θα προβεί σε επιβλαβείς για το κοινωνικό σύνολο πράξεις (ζ) *διατάραξη τής οικιακής ειρήνης* αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος εισέρχεται παράνομα ή παραμένει παρά τη θέληση τού δικαιούχου στην κατοικία άλλου ή στον χιόρο που αυτός χρησιμοποιεί για την εργασία του ή σε χώρο περικλεισμένο τον οποίο αυτός (ο παθών) κατέχει **2** ο τερματισμός των εχθροπραξιών, η ειρήνευση: *ε?>πί- δες για ~ στην περιοχή μετά τις χθεσινές συνομιλίες*||*με στόχο την*

ξεκινούν διαπραγματεύσεις **3.**(συνεκδ.) κάθε επίσημη συμφωνία που ορίζει τους όρους τερματισμού πολέμου, σύγκρουσης: *υπογράφω / συνάπτω / συνομολογώ* ~ [[οι *όροι τής - ήταν επαχθείς για τους ητ- τημένους* ||*κλείνω - με κάποιον* (συμφωνώ για ~) συν. συνθήκη, σύμφωνο 4. η εσωτερική κατάσταση γαλήνης και ηρεμίας, η απουσία παθών, εντάσεων και εσωτερικών συγκρούσεων: *έζησε με -* ||*αναπαύσου εν* ~ (σε επιτάφια επιγραφή ως ευχή για τη μεταθανάτια ζωή) || ~ *διανοίας / συνειδήσεως* || *ειρήνη υμίν (ειρήνη νμΐν)* ως ευχή και προτροπή για ήσυχη ζωή. απουσία εντάσεων και ταραχών λντ. ταραχή.

|Lii'VM. < αρχ. *ειρήνη / ipavex/ ίρεϊνά,* αγν. ετύμου. Οι διαφορετικοί τύποι τής λ. στις διαλέκτους (που δεν ερμηνεύονται φωνητικο'κ) οδηγούν στην επικρατούσα άποψη ότι η λ. αποτελεί αρχ. δάνειο προελλην. καταγωγής. Η λ. χρησιμοποιείται στην Αρχ. κατ' αντιδιαστολή προς τη λ. *πόλεμος,* περιγράφοντας μια διαρκή κατάσταση, αργότερα δε και τη συνθήκη ειρήνης, καθώς *και* την αρμονική κατάσταση τής διάνοιας. Η φρ. *ειρήνη υμίν* ανάγεται σε χαιρετισμούς τής εβρ. γλώσσας. που περιέχουν τη λ. sal6m «ειρήνη», με την έννοια ότι η ειρήνη αποτελεί θεϊκό δώρο], **ειρηνικός,** -ή, -ό |αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με την ειρήνη: ~ *περίοδος/ζωή / παράδοση / ανάπτυξη/έργα/σχέσεις / συνύπαρξη* λντ. πολεμικός 2. αυτός που συμβάλλει στην επικράτηση τής ειρήνης, στην αποτροπή τού πολέμου: *η ~ διευθέτηση των διαφοροΐν των δύο χωρών* || *η - πρόθεση εκδηλώνεται με - μέσα* **3.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ήρεμη και φιλική φύση και διάθεση, που αντιτίθεται στη βία και στον πόλεμο: *οι Έλ/.ηνες είναι ~ λαός* || ~ *φυλή / γειτονιά* συν. φιλειρηνικός, ειρηνόφιλος αντ. εχθρικός, πολεμοχαρής, φιλοπόλεμος

(λογοτ.) αυτός που διακρίνεται από γλυκύτητα και αρμονία, από γαλήνη: *τα - απομεσήμερα τού καλοκαιριού* || ~*πρόσωπο / βλέμμα* συν. γαλήνιος, ήρεμος γλυκύς **5.** εκκλης. *ειρηνικά* (τα) αιτήματα που εκφωνούνται κατά τη Θεία Λειτουργία, κυρ. ως προσευχή για ειρήνη, και αρχίζουν με την εισαγωγική φρ. *«έν ειρήνη τού Κυρίου δεη- θώμεν».* — **ειρηνικά** επίρρ.

Ειρηνικός (Ωκεανός) (ο) ο μεγαλύτερος ωκεανός τής Γης· βρίσκεται μεταξύ τής Αμερικής, τής Ασίας και τής Αυστραλίας.

|ετυμ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. Pacific Ocean|. **ειρηνισμός** (ο) η αντίθεση στον πόλεμο ή στη χρήση βίας ως μέσου επίλυσης διαφορών και ειδικότ. η άρνηση ανάμειξης σε στρατιωτικές. πολεμικές επιχειρήσεις λόγω προσωπικών αρχών ή πεποιθήσεων: *ο - κορυφώθηκε ως κίνημα στις ΙΙ.Π.Α. την εποχή τού πολέμου στο Βιετνάμ* συν. πασιφισμός, ειρηνοφιλία. — **ειρηνιστικός,** -ή, -ό. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pacifismcl. **ειρηνιστής** (ο), **ειρηνίστρια** (η) {ειρηνιστριών} **1.** πρόσωπο που αγαπά την ειρήνη 2. πρόσωπο που πιστεύει στον ειρηνισμό (βλ.λ.) και συμμετέχει σε κινήματα ειρήνης, ειρηνιστικές οργανώσεις κ.λπ. |ι τυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. paeifisre]. **ειρηνοδικείο** (το) [1833J νομ. το κατώτερο πρωτοβάθμιο τακτικό πο- λιπκό δικαστήριο για εκδίκαση διαφορών οι οποίες έχουν αντικείμενο μικρής αξίας. ᵣ **ειρηνοδικης** (ο/η) {(θηλ. ειρηνοδίκου) [ειρηνοδικών} τακτικός δικαστής σε ειρηνοδικείο (βλ. λ. *δικαιοσύνη,* ιπν.).

[Fi υμ. < μτγν. *είρηνοδίκαι.* όρος που χρησιμοποιήθηκε για να απο- δ(όσει το λατ. Fetiales «Ρωμαίοι ιερείς, διορισμένοι να επιβλέπουν τη σύναψη συνθηκών ειρήνης ή συμμαχίας και να διενεργούν την επίσημη τελετή »|.

ειρηνοποιός (ο/η) Ιαρχ-J **1.** επίσημο πρόσωπο που ενεργεί για την κατάπαυση των εχθροπραξιών ή των ανταγωνισμών, που επιτυγχάνει τη σύναψη / επικράτηση ειρήνης ΣΥΝ. ειρηνευτής **2.** (γενικότ.) αυτός που κινείται από φιλειρηνική διάθεση: ο *υπουργός Εξωτερικοί έφθα- σε ως ~ στη Βοσνία* ||*υποδέεται τον - ωθώντας παρασκηνιακά στη σύγκρουση τις δύο π/.ευρές* ΣΥΝ. ειρηνευτής αν ί. ταραχοποιός. — **ειρηνοποιώ** ρ. [μτγν] {-είς...}. **ειρηνόφιλος,** -η. -ο |!839[αυτός που αγαπά την ειρηνική ζωή, που έχει ειρηνικά αισθήματα, που ενεργεί για τη διατήρηση ή την επίτευξη ειρήνης: - *λαός / χωριό / φυ/.ή* || ~ *χαρακτήρας / άνθρωπος / φύση! πολιτική / τάση* ΙΥΣ. πασιφιστής, ειρηνιστής, φιλειρηνικός αντ. πολεμοχαρής, φιλοπόλεμος, φιλόμαχος. — **ειρηνοφιλίσ** (η) 11812J. **ειρηνοφιλικός,** -ή. -ό. **ειρηνοφόρος,** -α (λόγ. -ος). -ο [μεσν-J αυτός που φέρνει τη συμφιλίωση. την ειρήνευση: ~ *χαμόγελο / μήνυμα* || '<*ανοίξτε αγκαλιές* (Δ. £ολωμός) ΣΥΝ. ειρηνικός, ειρηνευτικός, **ειρήσθω εν παρόδω** *(ειρήσθω* έν *παρόδω)* (λόγ.) ας λεχθεί κατά τη ροή τού λόγου· χρησιμοποιείται για την προαναγγελία της αναφοράς από τον ομιλητή στοιχείων συμπληρωματικών, παρενθετικών: *ο Περι- κλής, ο οποίος, ~. επί είκοσι συναπτά έτη ηγείτο των Αθηναίων, υπήρξεο αρχιτέκτονας τού μεγαλείου τής αθηναϊκής ηγεμονίας.*

[f.tym. < αρχ. *ειρήσθω έν παρόδω,* όπου το ρ. *ειρήσθω* αποτελεί το γ'

ενικό προστ. παθ. παρακ. τού ρ. *λέγω* (βλ. κ. *ρήση*)\.

ειρήσθω εν παρόδω - εν τη ρύμη τού λόγου. Συχνά οι δύο λόγιες αυτές φράσεις συγχέονται στη χρήση και προκαλούν λάθη. Το **ειρήσθω εν παρόδω** χρησιμοποιείται παρενθετικώς, για να δηλώσει ο ομιλητής ότι πρόκειται να προσθέσει συμπληρωματικά ή διευκρινιστικά ορισμένες πληροφορίες: ***Αυτά τα έξοδα, ειρήσθω εν παρόδω. δεν Οα βαρύνουν τον προϋπολογισμό τού πανεπιστημίου, αλλά θα καταβληθούν από την Κοινότητα.*** Το **εν τη ρύμη τού λόγου** έχει διαφορετική σημασία και χρήση. Με τη φράση αυτή, που έχει κατά κανόνα αρνητική (κακόσημη) υφολογική χροιά, σχολιάζεται και εξηγείται από τον ομιλητή η στάση κάποιου, τα λεγόμενά του κ.λπ.: ***Ο υπουργός εν τη ρύμη τον λόγου του ομολόγησε ορισμένα βαριά λάθη που διέπραξε η κυβέρνησή του.*** Πν ολίγοις, το ***ειρήσθω εν παρόδω*** σημαίνει χονδρικά «ας μου επιτραπεί να αναφέρω παρενθετικώς». ενώ το ***εν τη ρύμη τού λόγου*** σημαίνει αδρομερώς «στη ροή τού λόγου, μιλώντας».

ειρκτή (η) (λόγ.) **1.** το δημόσιο δεσμωτήριο, κάθε τόπος καταδίκης ή ακούσιας κράτησης για έκτιση ποινής συν. φυλακή 2. (μτφ.) κάθε χώρος στον οποίο καταλήγει κανείς, χωρίς να μπορεί να ξεφύγει: ***μες στην υγρή του ~, στον βυθό*** **3.** νομ. (παλαιότ.) κάθε ποινή στερήσεως τής προσωπικής ελευθερίας για χρονικό διάστημα πέντε ώς είκοσι ετών: ***εκτίει - επτά ετώνΣΥΚ.*** πρόσκαιρος κάθειρξη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ειρκτή*** / ***ειρκτή*** < ***εἴργω*** / ***εἴργω*** < ****ε-Ρέρ-γ-ω*** < ***ε-*** προθεμ. + Ι.Ε. *wcr-g- «περικλείω, φράζω», πβ. λατ. urgere «πιέζω», ισπ. urgir, γαλλ. urgent «επείγων, πιεστικός», γερμ. rachen «εκδικούμαι» κ.ά. Ομόρρ. ***κάθ-ειρξις (-η)\.***

ειρμολογικό μέλος (το) (στη βυζαντινή μουσική) είδος μέλους, κα- τά κανόνα σύντομου, όπου το υμνολογικό κείμενο μελοποιείται συλλαβικά' λέγεται έτσι. γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο μελοποιούνται οι ειρμοί των κανόνων (υπάρχουν, όμως, και το «αργόν ειρμολογικόν>> μέλος και ο «καλοφωνικός ειρμός», στα οποία η μελωδία είναι πιο πλατιά και περίτεχνη). (Βλ. κ. ***στιχηραρικό μέλος, παππαδικό μέ/^ος).*** **ειρμολόγιθ** (το) {ειρμολογί- ου | -ων[(στη βυζαντινή μουσική) λειτουργικό βιβλίο που περιέχει τους ειρμούς των κανόνων, κατά τους οκτώ ήχους (βλ.λ.).

Ιετυμ. < μεσν. ***είρμολόγιον*** < ***ειρμός*** (στη σημ. «ιδιόμελο τροπάριο τής οκτωήχου, βάσει τού οποίου ρυθμίζονται και τα υπόλοιπα») + ***-λόγιαν*** (βλ.λ.)|.

ειρμός (ο) **1.** η νοηματική συνοχή, η αλληλουχία σκέψεων, η εσωτερική σύνδεση και ροή λόγου: ***ασυνάρτητο κείμενο χωρίς λογικό ~ || χάνει*** τον ~ των ***σκέψεων του, όταν διασπάται η προσοχή του*** ΣΥΝ. συνοχή, σύνδεση, αλληλουχία, συνάρτηση ΑΝΙ. ανακολουθία, ασυναρτησία, ασυνέπεια 2. ΜΟΥΣ. (στην υμνογραφία) το πρώτο τροπάριο καθεμιάς από τις εννέα ωδές τού κανόνα, που αποτελεί το πρότυπο για την ψαλμωδία των υπολοίπων.

[ετυμ. < αρχ. ***ειρμός*** < ***εἴρω*** «συνδέω, συναρμόζω» (που απώλεσε τη δασύτητα, πιθ. λόγω τής συχνής παρουσίας του εν συνθέσει) < ****ερ-]ω*** < Ι.Ε. *ser- «τοποθετώ στη σειρά», πβ. λατ. sero «πλέκο). σειροθε- τώ». γαλλ. sermon «ομιλία, διάλεξη», ιρλ. sreth «τακτοποιημένος» κ.ά. Ομόρρ. ***όρ-μος. όρ-μαθός*** (βλ.λ.)].

είρων (ο/η) {είρων-ος, -α | -ες, ειρώνων} πρόσωπο που ειρωνεύεται, που χρησιμοποιεί συχνά την ειρωνεία: ο ***γνωστός*** ~ ***κοσμικογράφος με*** γο ***καυστικό χιούμορ.*** Η.πίσης (καθημ.) **είρωνας.**

[i-.ΤΥΜ. < αρχ. ***εἴρων***, αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η σύνδεση με το ρ. ***εἴρομαι*** (τού ***ἐρώ***<·ρωτώ. ανακρίνω»), πράγμα που θα προϋπέθετε αρχική σημ. τού ***ειρων*** «αυτός που ρωτά. που διερωτάται». αλλά το ***ε ιστό εἴρομαι*** δεν είναι αρχικό. Ο συσχετισμός τού ***ειρων*** με το ρ. ***εἴρω*** «λέγω. δηλώνω», μορφολογικά ορθός, παρουσιάζει σημασιολ. δυσχέρειες, παρότι θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως συνδετικό κρίκο τη σημ. «λέω κάτι χωρίς να το σκεφτώ» (τού ρ. ***εἴρω).*** Η σημερινή σημ. τού ειρων «σκωπτικός, περιπαικτικός» είναι ήδη αρχ., αφού η λ. χρησιμοποιείται συχνά στον Αριστοτέλη ως αντίθετη τού επιθ. *άληθευ- τικός}.*

ειρωνεία (η) [αρχ.| {ειρωνειών} **1.** η χρήση τού λόγου κατά τέτοιον τρόπο, ώστε το αποδιδόμενο νόημα να αντιτίθεται στο κυριολεκτικό: ***με εμφανή - χαρακτήρισε πρωτότυπο*** τον ***δέκατο πανομοιότυπο αναπτήρα που της έκαναν δώρο || γνήσια / λεπτή ι ανεπαίσθητη / διακριτική*** / ***κρυφή*** · ***σαρκαστική*** / ***έκδηλη*** / ***χλευαστική*** / ***κυνική*** ~ συν. σκίόμμα. χιούμορ 2. (κατ' επέκτ.) η κοροϊδευτική διατύπωση, το σχόλιο που ερμηνεύεται ως έμμεση προσβολή (κάποιου): το ***κλίμα εδώ δεν σηκώνει ειρωνείες και εξυπνάδες! || πες του να συμμορφωθεί και ν' αφήσει την*** -! συν. σαρκασμός, χλεύη, χλευασμός, κοροϊδία· ΦΡ. (α) ***ειρωνεία τής τύχης*** / ***τής μοίρας*** για περιπτώσεις στις οποίες οι ενέργειες κάποιου ανατρέπονται αναπάντεχα (συνήθ. κατά όχι ευνοϊκό ή επιθυμητό τρόπο): ***αυτό είναι να τον σώσει ο άνθρωπος τον οποίο είχε απολύσει!*** (β) ***τραγική ειρωνεία*** η άγνοια από τον ήρωα θεατρικού / μυθιστορηματικού / κινηματογραφικού έργου τής τραγικής θέσης στην οποία βρίσκεται ή προς την οποία οδεύει, με αποτέλεσμα να ενεργεί με τρόπο που επιφέρει αρνητικά γι' αυτόν αποτελέσματα· κάτι το οποίο γνωρίζει ο αναγνώστης / θεατής (λ.χ. ο Οιδίποδας επιμένει να ανακαλύψει τον φονιά τού πατέρα του, αγνοώντας ότι είναι ο ίδιος, πράγμα που θα τον οδηγήσει στην καταστροφή) (γ) ***σωκρατική ειρωνεία*** η προσποίηση αφελούς άγνοιας σε μια συζήτηση ως μέσο εκμαιεύσεως θέσεων και προώθησης τού διαλόγου σε επιθυμητές κατευθύνσεις. σχολιο λ. ***κοροϊδία.*** **ειρωνεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.|]ειρωνεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} εμπαίζω (κάποιον) μιλώντας με έμμεσο αλλά ξεκάθαρα υποτιμητικό τρόπο γι' αυτόν: τον ***ειρωνεύεται για την αστεία προφορά του. ρωτώ*** *ντας τον αν έχει κάτι η μύτη του!* **||** ***ειρωνεύτηκε τον αντίπαλό του για τις δηλώσεις*** του, *λέγοντας πως δεν κατάλαβε τι ακριβούς σήμαι- ναν!* σχολιο λ. *αποθετικός.*

ειρωνικός, -ή. -ό [αρχ.] 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από ειρωνεία, που κοροϊδεύει με τρόπο λεπτό και υπαινικτικό πρόσωπα ή καταστάσεις: - *ύφος ι μειδίαμα ι αντιμετό)πιση / υπαινιγμός / σχόλιο* ΣΥΝ. σαρκαστικός, σκωπτικός 2. αυτός που χρησιμοποιεί την ειρωνεία, που εμπαίζει τους άλλους ή κοροϊδεύει καταστάσεις με τρόπο υπαινικτικό, όχι χονδροειδή: *είναι τόσο ~ απέναντι τους, όσο χρειάζεται για να τους πικάρει, χωρίς όμως να τους εξοργίζει* 3. (ειδικότ.- λογοτ.) αυτός που φανερώνει την αποστασιοποίηση τού δημιουργού από τα πρόσωπα τού έργου του και την τύχη τους. αλλά και ενίοτε από το ίδιο του το δημιούργημα: - *γραφή.*ειρωνικ-ά / -ώς |αρχ.| επίρρ.

εις, μία, εν ► ένας. μία, ένα Ιετυμ. < αρχ. *είς*< **ἑμ-ς*<Ι.Ε. *sem-s «ένας», πβ. σανσκρ. samah, λατ. sem-el «άπαξ. μία φορά», γαλλ. simple «απλός». γοτΟ. sama «ίδιος», αγγλ. same κ.ά. Ομόρρ. *μ-ία*(βλ.λ.). *ἑν(α). ἀ-μα. ἀ-παξ. ἀ-π/.οϋς*κ.ά.].

εις πρόθ. (λόγ.) (+αιτ.) (λόγ. τύπος τής καθημ. ***σε.*** χρησιμοποιείται κυρ. σε λόγ. παγιωμένες εκφράσεις) δηλώνει: 1. κίνηση προς τόπο / προορισμό ή πρόσωπο ή (σπάν.) τον τόπο. το τοπικό σημείο στο οποίο αναφερόμαστε: ***να προσέλθει*** - ***το εδώ/.ιο ο μάρτυς*** || ***απευθύνθηκε*** - ***τους ανωτέρους του || ανέβηκε ~ το βήμα για να εκφωνήσει λόγο || βρίσκεται*** - ***τας Αθήνας*** || ***κατοικεί ~ τας Σέρρας*** || (κ. μτφ.) ***δεν είμαι ~ θέσιν να εκφράσω άποψη■*** φρ. **(α)** *(απεδήμησεν) εις τας αιωνίους μονός* (πήγε) στον άλλο κόσμο, δηλ. πέθανε (β) **εις** *κόρακας* (υβριστ.) στον διάβολο (γ) *εις τόπον χλοερόν* σε τόπο δροσερό (από την νεκρώσιμη ακολουθία) (δ) *έρχομαι εις γάμου κοινωνίαν* παντρεύομαι

τρόπο: ~ ***βάθος έρευνα*** || ~ ***βάθος διερεύνηση τής υπόθεσης■*** ΦΡ. (α) *εις επήκοον* φανερά μπροστά σε όλους: τον ***πρόσβαλε*** - ***όλων των συναδέλφων*** (β) *εις μάτην* μάταια: ***προσπάθησα*** - ***να την πείσω*** 3. σκοπό: ~ ***απόδειξιν τής απόψεώς του έφερε όλα τα σχετικά επιχειρήματα jj εξήλθε ~ αναζήτησιν τροφής ||[πολιτευόμενος ~ άγραν ψήφων || - άτοπον απαγωγή || άγαλμα - μνήμην το)ν πεσύντων || επιταγή ~ εξόφλησιν χρέους*** || ~ ***άφεσιν αμαρτιών*** φρ. (α) *εις επίρρωσιν* προς ενίσχυση: ~ ***τού επιχειρήματός του*** (για να ενισχύσει το επιχείρημά του) ***έφερε παράδειγμα*** (β) *(και) εις ανώτερα!* ευχή σε επιτυχόντα σε διαγωνισμό. προαχθέντα. αποφοιτήσαντα / πτυχιούχο κ.λπ. για υψηλότερες διακρίσεις **4.** χρόνο· **φρ.** (α) **ες** *αύριο ν τα σπουδαία* βλ. λ. ***αύριο*** (β) *εις τας δυσμάς τού βίου* στο τέλος τής ζωής (γ) *εις το διηνεκές* για πάντα (δ) **ες** *αεί* για πάντα (ε) *εις τον αιώνα τον άπαντα* αιώνια, για πάντα (στ) *εις τους αιώνας των αιώνων* αιώνια, για πάντα **5.** σε διάφορες λόγ. παγιωμένες εκφράσεις (στρατιωτικά παραγγέλματα, ευχές κ.λπ.): ~ ***έπαρσιν σημαίας*** || ~ ***τα όπλο*** || ~ ***καράταξιν*** || ~ το ***επανιδείν*** || ~ το ***επανακονειν*** || ~ ***υγείαν!*** || ***έγγραφο*** - ***διπλούν*** (σε δύο αντίτυπα) || ***Πιστεύω ~ ένα Θεόν... || ~ πολλά έτη, δέσποτα!*** (Βλ. λ. ***πρόθεση.*** ιιιν.). Κπίσης (σπάν.-αρχαιοπρ.) **ες.**

|εγυμ. < αρχ. *εις / ές* < *ένς*, όπου το *ἐν-* αποτελεί πιθ. τ. αιτιατικής ενός Ι.Ε. θέματος, πράγμα που αιτιολογεί τη χρήση τής προθ. *είς* ως δηλωτικής κατευθύνσεως. Η παρέκταση σε -ς *(ἐν-ς)* οφείλεται στην αναλογική επίδραση τού *ἐξ.* Το νεοελληνικό *σε*(βλ.λ.) αποτελεί φωνολογική εξέλιξη τού *εις.* Παράγωγά του αποτελούν επίσης τα *ές-ω. ἐσώ-τερος, εσώ-τατος*\.

εισ- α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: 1. κίνηση προς τα μέσα: *εισχωρώ, εισ-δύω. εισ-έρχομαι, εισ-άγω, εισ-ρέω* 2. (μτφ.) αποδοχή ή ένταξη: *εισ-ακούω. εισ-δοχή.*

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. *είς* (βλ.λ.)].

-εις, -είσα. -έν [-έντος (θηλ. -είσης) [-εντες (ουδ. -εντα). -έντων (θηλ. -εισών)} κατάληξη τής λόγιας μετοχής τού παθητικού αορίστου: *οι αποσπασθέντες εκπαιδευτικοί* **||***οι διασωθέντες ναυαγοί* **||***οι πληγεί· σες από τον σεισμό περιοχές* **||** *τα εκδοθέντα κείμενα* **||**ΓΟ *άρτι συ- σταθέν σωματείο.*

Ιετυμ. αρχ. καταλ. < **-εντ-ςο είς)*,όπως εμφανίζεται στη γενική].

εισαγάγω (να/θα) ρ. -♦ εισάγω

εισαγγελέας (ο/η) {(θηλ. εισαγγελ-έως) | εισαγγελ-είς, -έων} νόμ. ισόβιος δικαστικός λειτουργός επιφορτισμένος με την άσκηση ποινικής δίωξης αξιόποινων πράξεων και τη διενέργεια των πράξεων που προβλέπει ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας: *ακο/^ονθησε η αγόρευση τού - τής έδρας* συν. εισαγγελική αρχή. Επίσης (λόγ.) εισαγγελεύς (ο/η) {-έως, κλητ. εισαγγελεύ}.

[ετυμ. < αρχ. *εισαγγελεύς*. αρχική σημ. «ο δικαστικός κλητήρας». < *είσ-* + *-αγγελεύς*< *αγγέλλω*.Η σημασία «κατήγορος» είναι μτγν.|.

εισαγγελεύω ρ. αμετβ. [1890] {εισαγγέλευσα! ασκώ καθήκοντα εισαγγελέα.

εισογγελία (η) |αρχ.[{χωρ. πληθ.) 1. το δικαστικό αξίωμα τού εισαγγελέα και το έργο του κατά την άσκηση των καθηκόντων του 2. (συνεκδ.) το γραφείο τού εισαγγελέα και το κτήριο στο οποίο στεγάζεται. το δημόσιο κατάστημα στο οποίο εδρεύουν οι υπηρεσίες τής εισαγγελική^ αρχής.

εισαγγελικος, -ή.-ό [1873[αυτός που σχετίζεται με τον εισαγγελέα ή την εισαγγελία: ~ *παρέμβαση/ λειτουργός ι έρευνα ι εξέταση/ αρχή/εξουσία.*

εισάγω ρ. μετβ. Ιαρχ.| {εισ-ήγαγα (να/θα εισαγάγω), -ήχθηκα (λόγ. ει- σήχθην. -ης, -η.... μτχ. εισαχθείς, -είσα. -έν). -ηγμένος} 1. βάζω. τοποθετώ μέσα: - τον *ασθενή στο χειρουργείο* 2. (για προϊόντα, εμπορεύματα) φέρνω από ξένη χώρα: ~ *αυτοκίνητα από τη Γερμανία*|| ~ *πρώτες ύλες ι ρούχα! πετρέλαιο 1 φυσικό αέριο*λντ εξάγω 3. (η μτχ. *ει- σαγόμενος, -η. -ο)* αυτός που δεν αποτελεί προϊόν εγχώριας παραγωγής, που προέρχεται από το εξωτερικό: - *προϊόντα* 4. (μτφ.) οδηγώ (κάποιον) στη σταδιακή κατάκτηση γνώσης ή τέχνης, του παρουσιά

ζω μεθοδικά σύνολο, σύστημα γνο>σεων: τον *εισήγαγε στα μυστικά τής διπ/.ωματίας || ~ κάποιον στην τέχνη τού χορού / σε μια επιστήμη / στην* κουλτούρα *τής Ανατολής* συν. μυώ, μαθαίνω, διδάσκω 5. φέρνω (προς συζήτηση, ψήφιση, επικύρωση) σε αρμόδιο συλλογικό όργανο: *ο πρόεδρος εισήγαγε προς συζήτηση δύο θέματα εκτός ημε- ρησίας διατάξεως* jj *- ρυθμίσεις / προτάσεις / προσθήκες / μέτρα* II *~ προς επικύρο)ση || εισάγω σε δίκη* (φέρνω στο δικαστήριο, θέτω υπό δικαστική κρίση) || *η υπόθεση εισήχθη στο Εφετείο* 6. συμβάλλω στη διάδοση, καθιερώνω: *~ μια μόδα [1] θεωρία ι ιδεολογία > μέθοδο / αντίληψη / ορο/.ογία [1] τεχνοτροπία ί κουλτούρα || ~ ένα διαφορετικό κλίμα / μια νέα οπτική / αισθητική || ~ ξένα έθιμα / καινούργιες συνήθειες[1]* ΦΡ. *εισάγω καινά δαιμόνια (καινά δαιμόνια.* Πλάτ. *Απολ. Σω- κρ.* 24 c) συμβάλλω στη διάδοση καινοφανών αντιλήψεων, που ανατρέπουν την καθιερωμένη τάξη 7. (μεσοπαθ. *εισάγομαί)* (α) εισέρχομαι (σε νοσοκομείο): *εισήχθη στον Ευαγγελισμό* (β) επιτυγχάνω σε εξετάσεις για την εισαγωγή μου (σε εκπαιδευτικό ίδρυμα): *εισήχθη στην Ιατρική Σχολή* ΣΥΝ. πετυχαίνω, μπαίνω 8. (στο χρηματιστήριο) εντάσσο) (μετοχές, τίτλους) στη διαδικασία τής διαπραγμάτευσης: *νέες μετοχές τού Ο.Τ.Ε. Θα νισαχθούν στο χρηματιστήριο.* σχολιο λ. *άγω.*

εισαγωγέας (ο/η) {-α κ. -έως | -είς, -έων) έμπορος που εισάγει προϊόντα από το εξωτερικό ΛΝΤ. εξαγωγέας.

[ΗΤΥ.Μ. < αρχ. *εισαγωγεύς*, αρχική σημ. (στην Αθήνα) «δικαστικός που εισηγείτο υποθέσεις, προκειμένου να εκδικαστούν». < *εισάγω.* Η γενική σημ. τής λ. είναι ήδη αρχ.].

εισαγωγή (η) **1.** η τοποθέτηση εντός: *η ~ νερού στη δεξαμενή* |j *~ δισκέτας στον υπο/.ογιστή* 2. η προσθήκη, η ένταξη: *~ επιπλέον στοιχείων και παραγράφων στο άρθρο || ~ επιμορφωτικών εκπομπών στο τηλεοπτικό πρόγραμμα* [[- του *έντεκνου στοιχείου στο λαϊκό τραγούδι* συν. ενσωμάτωση. εμπλουτισμός 3. η μεταφορά και διάθεση προϊόντων στο εμπόριο από ξένη χώρα: *~ πρώτοι υλών / πετρελαίου / αρωμάτων* ||[*- συναλ/λγματος [1] εργατικού δυναμικού || μείωση / αύξηση των* ~ ΑΝΤ. εξαγωγή 4. η νομοθετική ή μη καθιέρωση: *~ τής διδασκαλίας τ(ον Αρχαίων στα γυμνάσια* j) *~ τής πληροφορικής στην εκπαί- δευση* D *~ τής Νεοελληνικής ως επίσημης γλώσσας* ΣΥΝ. αναγνώριση

η παρουσίαση και πρόταση για εκδίκαση: *- τής υπόθεσης στο Εφε- τείο* συν. κατάθεση, παραπομπή 6. η είσοδος (κάποιου) σε νοσηλευτικό ίδρυμα για απαραίτητη θεραπευτική αγωγή και παροχή ιατρικών υπηρεσιών: ο *γιατρός είπε πως πρέπει να γίνει αμέσο)ς ~ στην καρ- διο/.ογική κλινική* 7. η ένταξη (κυρ. κατόπιν δοκιμασίας ή βάσει κριτηρίων αξιολόγησης) σε εκπαιδευτικό ίδρυμα: *γιόρτασαν σε νυχτερινό κέντρο την -* του *στην αρχιτεκτονική || η - των ισοβαθμούντων γίνεται με σταθερά κριτήρια* αντ. απόρριψη, αποτυχία, αποφοίτηση 8. το προκαταρκτικό τμήμα (ή οτιδήποτε τίθεται προκαταρκτικά) βιβλίου, επιστημονικού έργου κ.λπ. ή η σύντομη τοποθέτηση, ομιλία που προτάσσεται διευκρινιστικά ή ως προϊδεασμός τού ακροατή, αναγνώστη, θεατή σχετικά με το κύριο μέρος: *πριν προχωρήσει στην κυρίως πραγ- μάτευση τού ζητήματος. έκανε μια - δίνοντας λίγες διευκρινιστικές π/.ηροφορίες* |j *η - στο έργο* του *Καλβίνου ·Αιδασκα?Αα τής χριστιανικής θρησκείας'> είχε θέση μαχητικού προπαγανδιστικού φυλλαδίου* 9. (συνεκδ.) κάθε επιστημονικό έργο ή κύκλος παραδόσεων, μαθημάτων κ.λπ.. που στοχεύει στη μετάδοση βασικών θεωρητικών γνώσεων για το αντικείμενο μελέτης ή επιστήμης: *~ στη φι'/.οσοφία[1] γλωσσολογία / ανατομία* 10. (στο χρηματιστήριο") η έναρξη τής διαπραγμάτευσης στη χρηματιστηριακή αγορά: *~ τίτλων* 11. μους. (α) τυπικό μέρος τής όπερας, εισαγωγικό κομμάτι που παίζεται από την ορχήστρα πριν από την έναρξη τής σκηνικής δράσης, στο οποίο κατά κανόνα παρουσιάζονται τα σπουδαιότερα θέματα τής όπερας- συμπίπτει μερικώς με το πρελούδιο (βλ.λ.): *η ~ στον* (*ή από τον)* <■ *Ταγχώιζερ* » *τού Ηάγκνερ* (β) αυτόνομη ορχηστρική φόρμα, συμφωνικό ποίημα που φέρει τον τίτλο «εισαγωγή»: *η - ·■Έγκμοντ»* του *Μπετόβενΐ\\.* ουβερτούρα. Ιετυμ. αρχ. < *εισάγω.* Ο μουσ. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. ouverturcj.

εισαγωγή - πρόλογος - προλεγόμενα. Και οι τρεις λέξεις δηλώνουν σύντομο κείμενο που προηγείται τού κυρίου μέρους τού βιβλίου, **Η εισαγωγή** καταλαμβάνει αρκετές σελίδες και σε αυτήν ο συγγραφέας δίνει σημαντικές πληροφορίες για το περιεχόμενο τού έργου του. τα κύρια προβλήματα που τον απασχόλησαν, τις γενικές θέσεις του κ.λπ. Από αυτή τη σημασία η λ. ***εισαγωγή*** χρησιμοποιείται συχνά και ως είδος βιβλίου που ***εισάγει*** σε θέμα. κλάδο ή επιστήμη (π.χ. ***Εισαγωγή στην Πυρηνική Φυσική. Εισαγωγή στην Κοινωνιο?.ογία*** κ.τ.ό.ι. Αντίθετα, υ **πρόλογος** είναι ένα πολύ σύντομο κείμενο, συχνά, γραμμένο από πρόσωπο διαφορετικό από τον συγγραφέα (από τον εκδότη, από γνωστό ειδικό, από πρόσωπο συνδεόμενο προς τον συγγραφέα κ.λπ.). Ο ***πρόλογος*** γράφεται επίσης και από τον ίδιο τον συγγραφέα, για να περιλάβει σε αυτόν γενικότερες πληροφορίες, τεχνικά θέματα τού βιβλίου, ευχαριστίες κ.λπ. Ι-φόσον υπάρχει ***εισαγωγή,*** ο ***πρόλογος*** προηγείται τής εισαγωγής και διαφοροποιείται από αυτήν πλήρο>ς. Αν δεν υπάρχει εισαγωγή. ο πρόλογος περιέχει συχνά στοιχεία που θα δίδονταν σε μία εισαγωγή και είναι εκτενέστερος. Τέλος, παλαιότερα ιδίως, στην Ελληνική χρησιμοποιούνταν τα **προλεγόμενα** ως συνδυασμός εκτενούς εισαγωγής και προλόγου. Περίφημα έχουν καταστεί τα **Προλεγόμενα** τού Λδαμαντίου Κοραή στις εκδόσεις των αρχαίων συγγραφέων που εκπόνησε υ Κοραής με εκτενή σχόλια, προλεγόμενα όπου ο Κοραής προέτρεπε το Γένος «εις φωτισμόν», δηλ. στην απόκτηση παιδείας και στη γνωριμία με τη γραπτή παράδοση τον ελληνικών κειμένων.

εισαγωγικά (τα) ΓΛΩΣΣ. σημείο στίξεως που χρησιμοποιείται για την αυτολεξεί παράθεση ευθέος λόγου («...») σε ένα κείμενο (π.χ. ***ο Κώστας είπε: «■καιρός να πηγαίνω»)*** ή για την παράθεση λέξης ή φράσης η οποία βρίσκεται στο εσωτερικό άλλης φράσης, η οποία εσωκλείεται ήδη με εισαγωγικά (π.χ. ***είπε ο Γιάννης: «όταν ακούσεις "φύγαμε!'' θ' αρχίσεις να τρέχεις»,*** οπότε λέγονται ***άγκιστρα*** ή ***εσωτερικά / άνω ' ανο)φερή εισαγωγικά),*** την αναφορά σε τίτλο άρθρου, κεφαλαίου, βιβλίου ή έργου τέχνης (ο ***Αριστοτέλης στην «Ποιητική» του...)*** ή, ως σχολιαστικό σημείο στίξεως (βλ.λ.), για τη δήλωση ειρωνείας και αμφισβήτησης (από πλευράς τού ομιλητή) συγκεκριμένου χαρακτηρισμού, άποψης ή διατύπωσης: τέτοιου είδους ***«φι/.ίες» κατέστρεψαν πολλούς■*** ΦΡ. (προφορ.) **εντός** *εισαγωγικών* για κάτι που λέγεται ***κατ'*** ευφημισμόν ή με προφανή σκοπό τού ομιλητή να το αμφισβητήσει ή να εννοήσει το αντίθετο: ***αυτή η - αγνή ψυχή είναι ο εγκέφαλος τής δολοπλοκίας || μας κατέστρεψαν οι ~ σωτήρες τού έθνους!***

εισαγωγικό («...»). Τα **εισαγωγικό** ανήκουν στην κατηγορία των ***σχολιαστικών σημείων στίξεως.*** στα σημεία στίξεως δηλ.. που -αντίθετα προς τα συντακτικά σημεία στίξεως (κόμμα, τελεία, άνω τελεία κ.ά.)- τα χρησιμοποιεί ο ομιλητής για να ***σχολιάσει*** τα λεγόμενα κατά διάφορους τρόπους: (α) Δηλώνει ότι μεταφέρει αυ- ***τούσια*** τα λόγια άλλου (πρόκειται για τη μορφή των λεγομένων που χαρακτηρίζεται ως ***ευθύς λόγος: (Ο Γιάννης μού είπε: <·Δεν θα έρθει κανείς μαζί μου■ θα χειριστώ το θέμα μόνος μου»).*** Πριν από τα εισαγωγικά χρησιμοποιείται δίστιγμο, μετά από εισαγωγικά και έξω από αυτά χρησιμοποιείται τελεία (β) Δηλιόνει. γενικότερα, λόγια που έχουν λεχθεί από άλλους, είτε πρόκειται περί ρήσεων (ρητών) προερχομένων από γνωστές προσωπικότητες ***(Ο Χαρίλαος Τρικούπης είπε μέσα στη Βουλή: «Η Ελλάς προώρισται να ζήσει και θα ζήσει»)*** είτε περί παροιμιωδών φράσεων ή γνωμικών ***(Όπως λέει κι ο λαός: «Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέ- ρει»)*** (γ) Δηλώνει τη χρήση τίτλων που ανήκουν σε βιβλία, σε θεατρικά ή κινηματογραφικά έργα κ.τ.ό. ***(Στην Επίδαυρο παίχτηκε χθες το βράδυ η «Ηλέκτρα» τού Σοφοκλέους - Από τα πιο γνωστά βιβλία τού Ν. Καζαντζάκη είναι το "Βίος και πολιτεία τού Αλέξη Ζορμπά»)*** (δ) Ο ομιλητής αναφέρεται σε λέξεις, φράσεις ή σημασίες. σχολιάζει δηλ. μεμονωμένα γλωσσικά στοιχεία ***(Θέλω να δη- λώσω ότι με τη λέξη «ευαισθησία» εννοώ ό.τι έχει σχέση με μια βαθύτερη συναισθηματική λειτουργία. που αντιτίθεται στη λογική***

Το «θέλω» δε ν σημαίνει κατ'ανάγκην και ότι «μπορώ» Μία λέξη. η λέξη «ελευθερία» ακούστηκε από το στόμα τους). Η λειτουργία αυτή είναι γνωστή ως ***μεταγ/.ωσσική λειτουργία*** στη γλώσσα (γλωσσικά σχόλια για την ίδια τη γλώσσα) (ε) Ο ομιλητής χρησιμοποιεί εντός εισαγωγικών και σχολιάζει δυσμενώς (ειρωνικά, μει- ωτικά. υποτιμητικά, με διάθεση αμφισβήτησης) έννοιες, ιδέες, σημασίες κ.τ.ό. ***(Για άλλα φροντίζουν οι «πατέρες τού έθνους»*** - ***Τη στρατιωτική εισβολή τους στην Κύπρο και την κατάκτηση τού 379r τού κυπριακού εδάφους οι Τούρκοι την αποκαλούν «επέμβαση» - Να μας /.είπουν τέτοιοι «φίλοι»).***

Τυπογραφικώς υπάρχουν δύο ειδών εισαγωγικά σημεία: τα (πα- λαιότερα) ***γωνιώδη*** *(«...»)* και τα (νεότερα) ***άγκιστρα*** *("...")* ή ***άνω*** ή ***ανωφερή*** εισαγωγικά. Τα γωνιώδη χρησιμοποιούνται περισσότερο στον ευθύ λόγο. ενώ τα άγκιστρα σε μεμονωμένες λέξεις ή φράσεις. Τα άγκιστρα χρησιμοποιούνται επίσης για να εγκλείσουν μία λέξη ή φράση, όταν αυτή βρίσκεται στο εσωτερικό άλλης φράσης που εσωκλείεται ήδη με (γωνιώδη) εισαγωγικά (π.χ. ***Ο Γιάννης είπε: «όταν ακούσεις 'φύγαμεΓ θ' αρχίσεις να τρέχεις»).*** Στην πραγματικότητα, τα γωνιώδη εισαγωγικά και τα άγκιστρα εναλλάσσονται στη χρήση κατά τη βούληση τού γράφοντος και τις τυπογραφικές δυνατότητες.

εισαγωγικός, -ή. -ό Ιμτγν.j **1.** οικον. αυτός που σχετίζεται με την εισαγωγή (βλ.λ.. σημ. 3): *~ **εμπόριο** / **διαδικασία** / **ενδιαφέρον** < **συνάλ- λαγμα*** αντ. εξαγωγικός **2.** αυτός βάσει τού οποίου εισέρχεται κανείς κάπου ως νέο μέλος, στέλεχος κ.λπ.: ***οι ~ εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση[1]*** ΦΡ. *εισαγωγικός βαθμός* ο βαθμός με τον οποίο εισέρχεται στην ιεραρχία ενός κλάδου ένας πρωτοδιοριζόμενος δημόσιος υπάλληλος 3. αυτός που αποτελεί την εισαγωγή στο κύριο μέρος ενός έργου (ομιλίας, βιβλίου κ.λπ.): ***η - τοποθέτηση κάποιου πριν από την ανάπτυξη των ϋέσεών του με επιχειρήματα j| ~ μάθημα / παρουσίαση / σημείωμα*** 4. *εισαγωγικά* (τα) βλ.λ. **– εισαγωγικ-ά / -ώς** Ιμτγν.) επίρρ.

εισαγώγιμος, -η. -ο |αρχ.) αυτός που μπορεί να εισαχθεί ανγ. εξα- γώγιμο^.

εισακούω ρ. μετβ. [αρχ.] {εισάκουσα. εισακούσ-τηκα (λόγ. -0ηκα)[**1.** ακούω με θετική διάθεση και ανταποκρίνομαι σε παράκληση, αίτημα: ο ***Θεός εισάκουσε τις προσευχές*** του ***και τον βοήθησε*** ΣΥΝ. ανταποκρίνομαι. αποδέχομαι, τείνω ευήκοον ους λντ. αδιαφορώ, (λόγ.) κωφεύω 2. (μεσοπαθ. *εισακούομαι)* βρίσκω ανταπόκριση σε υπόδειξη ή αίτημα: ***μέσα σε τέτοια σύγχυση σπανίως εισακούονται οι πιο*** συνετοί ***|| δυστυχώς, δεν εισακούστηκα και τοφα είμαστε σε αδιέξοδο!*** συν. λαμβάνομαι υπ" όψιν ΑΜ. αγνοούμαι.

εισακτέος, -α. -ο **1.** αυτός που πρέπει να εισαχθεί (κάπου) **2. εισακτέο/** (οι) αυτοί που ετησίως εισάγονται με εξετάσεις ή άλλο σύστημα στα ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα τής χώρας.

ILii ΥΜ. αρχ. ρηματικό επίθ. < ***εισάγω].***

εισβάλλω ρ. μετβ. [αρχ.Ι ιεισέβαλα (ναθα εισβάλω)) **1.** (για κράτη) παραβιάζω με στρατό τα σύνορα άλλου κράτους και εισέρχομαι στο έδαφος του: ***οι Τούρκοι εισέβαλαν στην Κύπρο και κατέλαβαν το βόρειο τμήμα της*** **2.** (μτφ.) εισέρχομαι αυθαίρετα ή αναιδώς. παραβιά

ζω δικαίωμα ή ελευθερία: ***η τη/.εόραση εισβάΡΛει στα σπίτια και επιβάλ/.ει νέα ήθη*** |j ***ο ρεπόρτερ εισέβαλε στο διαμέρισμα με την κάμερα προκα/.ώντας αναστάτωση*** **3.** (γενικότ.) εισέρχομαι με ορμή. ασυγκράτητα: ***το πλήθος εισέβαλε στο γήπεδο, μόλις άνοιξαν οι πόρτες για τη συναυλία*** συν. εφορμώ, χυμώ, (λαϊκ.) μπουκάρω **4.** (μτφ.) έρχομαι μαζικά, κατακλύζω: ***κάθε καλοκαίρι χι/αάδες τουρίστες εισβάλλουν στα νησιά μας.*** σχολιο λ. ***μπαίνω.*** **εισβολέας** (ο) [1894| {εισβολ-είς.-έων) αυτός που εισβάλλει (κάπου), **εισβολή** (η) **1.** η παραβίαση από εχθρικό στρατό των συνόρων ενός κράτους και η είσοδος στο έδαφός του: ***η - τής Γερμανίας στην Πολωνία το J939*** || ***η ~ τής Τουρκίας στην Κύπρο*** **2.** (μτφ.) κάθε ορμητική (και συχνά αυθαίρετη) είσοδος: ***η ~ αγανακτισμένων απεργών στο γραφείο τού υπουργού*** |[***η ~ δημοσιογράφων στην ιδιωτική ζωή των πολιτών***3. καθετί που γνωρίζει μεγάλη εξάπλωση (προκαλώντας ανησυχία. προβληματισμό, αντιδράσεις κ.λπ.): ***~ νέων ηθών*** σε ***μια παραδοσιακή κοινωνία*** || ***~ ξένων λέξεων σε μια γλώσσα*** || ***~ τής τηλεοπτικής βίας στο σπίτι κάθε τηλεθεατή.***

Γετυμ. αρχ. < *εισβάλλω].*

εισβολή - επέμβαση. Χαρακτηριστικό τής κύμανσης στη χρήση των λέξεων, ιδίως στον πολιτικό λόγο. είναι οι λέξεις **εισβολή** και **επέμβαση** σε σχέση με το κυπριακό ζήτημα. Οι Τούρκοι τον Ιούλιο τού I974 εισβάλλουν στην Κύπρο και καταλαμβάνουν διά τής βίας το 37% τού κυπριακού εδάφους, χωρίζοντας την Κύπρο στα δύο με τη «γραμμή Αττίλα» (βλ. λ. ***Αττί/Μς).*** Έχουμε, λοιπόν, ***εισβολή*** των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο, που αποτελεί καταφανή παραβίαση τού διεθνούς δικαίου και στυγνή καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι Τούρκοι, ωστόσο, δεν μιλούν για εισβολή (invasion) αλλά για ***επέμβαση*** (intervention), προκειμένου να προστατεύσουν τους Τουρκοκυπρίους από τους Έλληνες! Τα κατε- χόμενα από τους Τούρκους κυπριακά εδάφη, οι υπερχίλιοι αγνοούμενοι, η λεηλασία τής ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς χιλιετιών, η δημογραφική αλλοίωση με τη βίαιη εκδίωξη 200.000 Ελλήνων από τις πανάρχαιες προγονικές τους εστίες, την παράνομη μεταφορά χιλιάδων εποίκων από την Τουρκία και τον εξαναγκασμό των Τουρκοκυπρίων σε μαζική μετανάστευση μαρτυρούν ότι δεν πρόκειται για ***επέμβαση*** χάριν των Τουρκοκυπρίων αλλά για ***εισβολή*** και βίαιη κατοχή.

εισδοχή (η) **η εισαγωγή ή η ένταξη κάποιου κάπου:** ***η ~ τής Ελλάδας στην C.O.K.*** || ***- ενός κράτους στα Ηνωμένα Έθνη*** || ***~ νέων μελών σε ?-έσχη / σύ½.λογο / οργάνωση*** ΣΥΝ. **είσοδος.** – **εισδέχομαι** ρ. Ιαρχ. Ι. [ετυμ. **αρχ. < *εΐσδέχομαι].*** **εισδύω** ρ. αμετβ. **{εισέδυσα} (λόγ.) περνώ στο εσωτερικό, εισχωρώ απαρατήρητος** συν. **διεισδύω, τρυπώνω, χώνομαι.** – **είσδιιση (η) Ι°ΡΧ·Ι·** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *μπαίνω.***

[πτυμ. αρχ. < ***εισ-*** + ***δύω*** «βυθίζομαι» (βλ.λ.)]. **εισέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εισήλθα (μτχ. εισελθών. -ούσα, -όν)} **1.** (λόγ.) έρχομαι μέσα. μπαίνω: ***ο πρωθυπουργός εισέρχεται στο προεδρικό μέγαρο*** || ***εισερχόμενος στην αίθουσα Τύπου, ο γνωστός συνθέτης εξέφρασε τη συγκίνησή του για την υποδοχή*** αντ. εξέρχομαι **2.** (μτφ.) εντάσσομαι, εισάγομαι σε ομοειδές σύνολο: ~ στον ***δικαστικό κλάδο*** συν. γίνομαι δεκτός **3.** περνώ σε άλλη κατάσταση, σε άλλη περίοδο ή χώρο: ~ ***στην ώριμη η/.ικία*** || ~ ***στον κόσμο των ενη?.ίκων*** *4.* (α) ***εισερχόμενα*** (τα) {εισερχομένων} (i) τα έγγραφα που λαμβάνει και πρωτοκολλά μια υπηρεσία αντ. εξερχόμενα (ii) (στην ηλεκτρονική επικοινωνία και στην κινητή τηλεφωνία) τα μηνύματα που λαμβάνει κάποιος καθώς και ο χώρος στον οποίο αυτά αποθηκεύονται (β) ***εισερχόμενες κλήσεις*** οι κλήσεις που δέχεται ένα κινητό (σε αντιδιαστολή με τις εξερχόμενες). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός, μπαίνω.***

[πτυμ. αρχ. < ***είσ-*** + ***έρχομαι.*** Η σημ. 4 αποδίδει το αγγλ. incoming (documents)!.

εισέτι επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** ακόμη, μέχρι τώρα: ***η κυβέρνηση δεν έχει αντιληφθεί - τους κινδύνους από τη ?·>ήψη τόσο σκληρών οικονομικών μέτρων*** ΣΥΝ. μέχρι τούδε. ώς τώρα **2.** ακόμη, επιπλέον, επίσης: ***πρέπει ~ να τονιστεί ότι τέτοιες ενέργειες μειώνουν το κύρος των ιθυνόντων.*** [πτυμ. μτγν. < ***εισ-*** + ***έτι*** «ακόμη» (βλ.λ.) **εισέχω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) σχηματίζω εσοχή αντ. εξέχω. σχόλιό λ. ***έχω.*** **εισήγαγα** ρ. -♦ εισάγω

εισήγηση (η) {-ης κ. -ήσεως **]** -ήσεις. -ήσεων} **1.** η γραπτή ή προφορική διατύπωση πρότασης (προς τον αρμόδιο ή υπεύθυνο να αποφαν- θεί): ***μετά από*** ~ του ***νομικού συμβούλου ασκήθηκε μήνυση*** || ***στην - του υπάρχουν πολλά διαφωτιστικά σημεία*** || ***διατυπώνω / υποβάλλω / καταθέτω μια*** - συν. πρόταση **2.** (ειδικότ.) η ανακοίνωση σε συνέδριο, το σύνολο των θέσεων που παρουσιάζει κανείς ως εισηγητής σε συγκεκριμένο θέμα: ***τολμηρή / τεκμηριωμένη*** ~ **3.** το εισαγωγικό τμήμα ψηφίσματος, συμβολαίου, νομοθετήματος ή άλλου επίσημου εγγράφου, στο οποίο δηλώνεται ο σκοπός του **4.** (κατ' επέκτ.) η προ- εισαγωγή: ***πριν από την ομιλία τού υπουργού, έκανε μια μικρή*** - ***ο δήμαρχος*** **5.** νομ. ***αναιρετική εισήγηση*** η εισήγηση τού εισηγητή δικαστή στον Αρειο Πάγο με την οποία εκείνος προτείνει στο δικαστήριο να γίνει δεκτή η ασκηθείσα αναίρεση και να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση για κάποιον από τους λόγους που επικαλείται ο αναιρεσείων (ο εισηγητής ήταν αναιρετικός). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ηγούμαι.*** [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***είσήγησις*** ‹ ***εισηγούμαι].*** **εισηγητής** (ο) {-ή κ. (λόγ.)-ού), **εισηγήτρια** (η) |1861| {εισηγη- τριών| 1. πρόσωπο που διατυπώνει, καταθέτει ή παρουσιάζει μια εισήγηση (βλ.λ.)·. ο ***~ τού*** νομοσ/εότου **2.** νομ. ο δικαστής πολυμελούς δικαστηρίου στον οποίο ανατίθεται η εξέταση των μαρτύρων και η σύνταξη σχετικής εισήγησης, η οποία τίθεται εν συνεχεία στην κρίση ενώπιον των λοιπών δικαστών (χωρίς να έχει δεσμευτικό για αυτούς χαρακτήρα) 3. δημόσιος υπάλληλος που βρίσκεται στην ιεραρχία μεταξύ τμηματάρχη Β' και γραμματέα Α' **4.** (σε συνέδριο) ο πρώτος ομιλητής, αυτός που πραγματοποιεί την πρώτη ανακοίνωση: - ***τού συνεδρίου θα είναι τιμής ένεκεν ο υπουργός*** **5.** αυτός που κατεξοχήν συμβάλλει στη διάδοση και καθιέρωση (επιστήμης, ιδέας, θεωρίας, ρεύματος, τάσης κ.λπ.): ***ο Γεώργιος Χατζιδάκις είναι ο - τής γλωσσολογίας στην Ελλάδα.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ηγούμαι.***

[ΕΤΥΜ.. αρχ.< ***εισηγούμαι***]. **εισηγητικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την εισήγηση, που λειτουργεί ως εισήγηση ή αποτελεί εισήγηση: - ***τοποθέτηση / ομι/Ja / έκθεση.*** **—εισηγητικ-ά /-ώς** επίρρ. ** ***ΣΧΟΜΟ λ. ηγούμαι.*** **εισηγμένος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει εισαχθεί (κάπου): ***μετοχές ~ στο χρηματιστήριο*** || ~ προ/'dvra. ■ ." ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.***

[Li'J'VM. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ***εισάγω].*** **εισηγούμαι** ρ. μετβ. αποθ. {εισηγείσαι... | εισηγήθηκα} **1.** διατυπώνω πρόταση με την ιδιότητα τού επίσημου εισηγητή: ***ο εισαγγελέας ει- σηγήθηκε την αναβολή τής δίκης*** **2.** εκφράζω προσωπική ή συλλογική εκτίμηση και πρόταση, διατυπώνω άποψη: ο ***πρόεδρος εισηγήθη- κε τη συνέχιση τής απεργίας*** ΣΥΝ. προτείνω, συμβουλεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

[κτυμ. < αρχ. ***εισηγούμαι (-έο-)*** ‹ ***εισ-*** + ***ηγούμαι*** (βλ.λ.)].

εισήχθην ρ. -»εισάγω

εισιτήριο (το) {εισιτηρί-ου j -ων] **1.** μικρό δελτίο που αποδεικνύει ότι καταβλήθηκε το καθορισμένο αντίτιμο, το οποίο είναι υποχρεωτικό για την είσοδο (σε μεταφορικό μέσο. εκδήλωση, θέαμα κ.λπ.): ***προμηθεύομαι / βγάζω / εκδίδω / κόβω ~ || μαθητικό / στρατιωτικό / φοιτητικό*** ~ **[| *ατομικό / ομαδικό*** ~ **|| *βρίσκω*** - (προμηθεύομαι) || ***ακυρώνω το ~ μου***■ ΦΡ. (α) ***εισιτήριο μετ' επιστροφής / με επιστροφή*** δελτίο που εξασφαλίζει στον κάτοχό του μεταφορά και δικαίωμα επιστροφής με το ίδιο μέσο σε ορισμένη ή ελεύθερη ημερομηνία ΣΥΝ. αλέ-ρετούρ (β) ***εισιτήριο διαρκείας*** δελτίο που για ορισμένο χρονικό διάστημα εξασφαλίζει δικαίωμα απεριόριστου αριθμού διαδρομών ή παρακολούθησης εκδηλώσεων στον κάτοχό του: οι ***κάτοχοι εισιτηρίων διαρκεί- ας για τους αγώνες μιας ομάδας μπάσκετ*** (γ) ***μειωμένο / μισό εισιτήριο*** αυτό που αντιστοιχεί σε μειωμένη ή στη μισή τιμή τού κανονικού εισιτηρίου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί από άτομα συγκεκριμένων κοινωνικών ή επαγγελματικών ομάδων (φοιτητές, σπουδαστές, στρατιωτικούς, πολυτέκνους) βάσει τής ιδιότητάς τους αυτής (δ) ***κλείνω εισιτήριο*** εξασφαλίζω την απόκτηση εισιτηρίου αρκετό χρόνο πριν από τη χρήση του: - ***για μια*** συναυλία (ε) ***απλό εισιτήριο*** βλ. λ. ***απλός*** (στ) ***κόβω εισιτήρια*** (για παράσταση, θέαμα) έχω εισπρακτική επιτυχία, σημειώνω εμπορική επιτυχία, είμαι εμπορικός: ***έχει καλούς συντελεστές η παράσταση, αλλά δεν κόβει εισιτήρια*** συν. πουλάω **2.** το χρηματικό αντίτιμο που καταβάλλεται για την αγορά τού παραπάνω δελτίου: το - ***ήταν εβδομήντα πέντε δραχμές*** || ***τα - αυξήθηκαν πάλι!***

(μτφ.) το μέσο που επιτρέπει σε κάποιον να μεταβεί σε μια επιθυμητή κατάσταση: ***τα συγχωροχάρτια που πουλούσε η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία κατά τον Μεσαίονα, ήταν το - για την είσοδο*** των πιστών ***στον Παράδεισο!*** || ***με τη νίκη αυτή πήρε το ~ για τον επόμενο γύρο τής διοργάνωσης*** (= προκρίθηκε).

[ΕΤΥΜ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. ***εισιτήριος*** (βλ.λ.). Σε επιγραφή τού 2ου αι. μ.Χ. η λ. χρησιμοποιείται με τη σημ. τού εγγυητικού αντιτίμου που καταβαλλόταν, προκειμένου να επιτραπεί η είσοδος|.

εισιτήριο ή εισητήριο; Συχνά συγχέονται στην ορθογραφία το δεύτερο και τρίτο /i/ τής λέξης και γράφεται λανθασμένα ως ***~εισητί- ριο*** ή ***εισητήριο*** αντί τού ορθού **εισ-ιτήριο.** Μόνο η ετυμολογία μπορεί να βοηθήσει στο να θυμόμαστε το σωστό. Το θέμα τής λέξης είναι μόνο το **ι,** αυτό που βρίσκουμε στο αντίθ. ***εξ-ι-τήριο*** και σε ομόρριζα όπως ***προσ-ι-τός. ι-ταμός. (ανεξ)-ί-τηλϋς. (εισ)-ι-τήριο.*** Το (αρχαίο) ρήμα. από όπου προέρχεται η λ., είναι το ρ. **εϊ-μι** «έρχομαι» (πληθ. i-μεν. ***ϊ-τε. ΐ-ασι.*** απρφ. ***ι-έναι.*** μτχ. ιών, ***ίοϋσα, ιόν).*** Το ρημ. επίθετο είναι ί-τος (με μηδενισμένο το **ε** τού **ει-** και με μόνο το **κ** όπως και στα ***ϊ-μεν. ϊ-τε*** κ.λπ.), που βρίσκουμε στα ***προσιτός (α-πρόσ-ιτος). εξ-ί-τηλος (αν-εξίτη?.ος). ι-ταμός*** κ.λπ. Αρα: ***εισ- ι-τήριο< εισ + ι -ι- τήριος.***

εισιτήριος, -α, -ο (λόγ.) αυτός με τον οποίο πιστοποιείται η ικανότητα ή αναγνωρίζεται η δυνατότητα εισόδου, εισαγωγής: οι ~ ***εξετάσεις*** || ***~ έλεγχος*** ΣΥΝ. εισαγωγικός ΑΝΤ. εξιτήριος.

[ΠΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ο σχετικός με την είσοδο», <_ειο- + ***-ιτή- ριος*** < θ. -ι- (+ επίθημα ***-τήριος).*** μηδενισμ. βαθμ. τού ***είμι.*** πβ. πληθ. ***ϊ-μεν.*** Για το αρχ. ***είμι*** βλ. λ. ***ιταμός].*** **εισοδεύω** ρ. αμετβ. |αρχ.| {εισόδευσα} (αρχαιοπρ.) (για λειτουργό.

ιερέα) τελώ την είσοδο (βλ.λ., σημ. 9). **εισόδημα** (το) {εισοδήμ-ατος | -ατα, -άτων} το σύνολο των εσόδων κάποιου: ***ατομικό / καθαρό ι ακαθάριστο / εθνικό / ετήσιο / τεκμαρτό / κατά κεφα?^ήν*** ~ · φκ ***φόρος εισοδήματος ο*** φόρος που επιβάλλεται στο ετήσιο σύνολο αποδοχών, κερδών φυσικού ή νομικού προσώπου: ***δήλωση φόρου εισοδήματος.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ξοδεύω, περιουσία.***

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. ***εισοδεύω (το*** αντίθετο τού ***έξοδεύω)*** ‹ αρχ. ***είσοδος.*** Το επίθημα ***-ημα*** πιθ. κατά το ***γέννημα].*** **είσοδηματίας** (ο/η) [1886] {(θηλ. γεν. εισοδηματίου) | εισοδηματιών) πρόσωπο που έχει σταθερούς πόρους εισοδήματος (από υπάρχουσα περιουσία, κληρονομιά, ακίνητα κ.λπ.), ικανούς να του παρέχουν οικονομική εξασφάλιση χωρίς προσωπική εργασία.

[ΠΤΥΜ· Από̱δ. τού γαλλ. rentier], **εισοδηματικός,** -ή. -ό 11812J αυτός που σχετίζεται με τα εισοδήμα

τα· συνήθ. στη ΦΡ. ***εισοδηματική πολιτική*** η πολιτική που ακολουθεί το κράτος σχετικά με τη διαμόρφωση των εισοδημάτων (μέτρα για τους μισθούς, την αποφυγή πληθωριστικών πιέσεων, τη δικαιότερη κατανομή τού εθνικού πλούτου κ.λπ.).

Εισόδια (τής Θεοτόκου) (τα) {Εισοδίων} **1.** ακίνητη θρησκευτική εορτή (21 Νοεμβρίου) αφιερωμένη στη Θεοτόκο (σε ανάμνηση της εισόδου της στον ναό τού Σολομώντος, όπου την αφιέρωσαν στον Θεό οι γονείς της Ιωακείμ και Αννα) **2.** το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα. ςχολΓο λ. ***οδός***.

[ϊτυμ. < μτγν. *είσόδιος* < αρχ. *είσοδος*. Η φρ. *εισόδια τής* Θεοτόκου είναι μεσαιωνική (7ος αι.), όπως και η ίδια η γιορτή|. **εισοδικό** (το) εκκλης. τροπάριο που ψάλλεται κατά τη «Μικρά Είσοδο» τής Θείας Λειτουργίας.

|πτυμ. < μτγν. ***είσοδικόν<*** επίθ. ***είσόδιος*** (< αρχ. ***εισοδος)\. είσοδος*** (η))αρχ.| {εισόδ-ου | -ων. -ους} **ί.** η κίνηση από χώρο που νοείται ως εξωτερικός σε χώρο που νοείται ως εσωτερικός: ***η - στο κτήριο/ στο διαμέρισμα / στο γραφείο / στο κατάστημα/ στον υπόγειο σιδηρόδρομο*** / ***στην πόλη***]| ***απαγορεύεται η*** - (σε προειδοποιητικές πινακίδες) || ***η ~ των στρατευμάτων κατοχής στην Αθήνα το 1941*** λντ. έξοδος 2. (συνεκδ.) το άνοιγμα ή το πέρασμα από το οποίο εισέρχεται κανείς κάπου: ***η*** - του ***σχολείου*** / του ***δημαρχείου*** / ***τού νοσοκομείου*** / ***τής πολυκατοικίας / τής πόλης (| φτωχική / μοντέρνα! λιτή [[κύρια/ δευτερεύουσα / βοηθητική ~ 3.*** (συνεκδ.) ο τρόπος με τον οποίο εισέρχεται κανείς σε έναν χώρο: ***καθυστέρησε να έρθει, για να κάνει εντυπωσιακή*** ~ II ***μεγα?.οπρεπής*** / ***θριαμβευτική*** / ***προκλητική*** ~4. (συνεκδ.) το αντίτιμο που καταβάλλεται για την εξασφάλιση τής δυνατότητας (κάποιου) να εισέλθει (σε ορισμένο χώρο): ***ακριβή*** / ***ελεύθερη! δωρεάν~ στο θέατρο! στον κινηματογράφο*** / ***στα μέσα μεταφοράς*** ΣΥΝ. εισιτήριο 5. (συνεκδ.) η άδεια που παρέχεται σε κάποιον να εισέρχεται σε χώρο ή θέαμα χωρίς καταβολή αντιτίμου: ***έχει μόνιμη ~ για την Επίδαυρο ως δημοσιογράφος || εξασφάλισε ~ σε όλα τα κέντρα λόγω των γνωριμιών του*** **6.** η ένταξη (νέου μέλους) σε σύνολο, η εγγραφή (λ.χ. σε σύλλογο): ***η ~ νέων μελών στη λέσχη*** συν. εισδοχή 7. κάθε έναρξη ή μετάβαση σε νέα κατάσταση, εποχή, περίοδο κ.λπ.: ***η ~ στην ωριμότητα*** **8.** ιέχνολ. (αγγλ. input) (aj (σε ηλεκτρονικές συσκευές) το σημείο από το οποίο εισάγονται πληροφορίες σε ηλεκτρονικό σύστημα (το σημείο εισερχόμενου σήματος σε συσκΓυή βίντεο, σε ενισχυτή στερεοφωνικού συγκροτήματος κ.λπ.) αντ. έξοδος (β) (περιληπτ.) τα δεδομένα, οι πληροφορίες που εισάγονται σε ηλεκτρονικό υπολογιστή προς επεξεργασία συν. εισαγόμενα ανί. εξαγόμενα (γ) το σημείο εισαγωγής. η διαδικασία κατά την οποία τα δεδομένα αυτά εισάγονται στην εσωτερική μνήμη ενός υπολογιστή κατ' αντιδιαστολή προς την έξοδο (αγγλ. output) (δ) (στην ηλεκτρολογία) το ένα από τα δύο άκρα κάθε ηλεκτρικής διάταξης, από το οποίο το ηλεκτρικό ρεύμα οδηγείται μέσα σε αυτή 9. ΠΚΚλιις. (α) *Μικρά* ***Είσοδος*** η εν πομπή μεταφορά τού Ευαγγελίου από τον κυρίως ναό στο Ιερό Βήμα κατά τη διάρκεια τής Θείας Λειτουργίας (β) *Μεγάλη* ***Είσοδος*** η εν πομπή μεταφορά των Τιμίων Δώρων τής Θείας Ευχαριστίας από την πρόθεση (βλ.λ., σημ. 3β) στο θυσιαστήριο. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***οδός***. **εισορμώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] {εισορμάς... | εισόρμησα} (λόγ.) εισέρχομαι ξαφνικά (κάπου), με επιθετική συνήθ. διάθεση συν. εισβάλλω, εφορμώ. **— εισόρμηση** (η) **[1895J. είσπήδηση** (η) [**18941** {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) (λόγ.) ΕΚ.ΚΛΗΣ. η τέλεση λατρευτικών πράξεων ή η συμμετοχή σε αυτές κληρικών (επισκόπων. πρεσβυτέρων και διακόνων) σε άλλη μητρόπολη (οι επίσκοποι) ή ενορία (οι πρεσβύτεροι και διάκονοι), χωρίς προηγούμενη έγκριση τής επιχώριας εκκλησιαστικής αρχής. — **εισπηδώ** ρ. [αρχ.|. **εισπλέω** ρ. αμετβ. |αρχ.| {εισέπλευσα} (λόγ.) (για σκάφος) εισέρχομαι σε λιμάνι συν. πιάνω λιμάνι αντ. εκπλέω, αποπλέω. - - **είσπλοι/ς** *(ο)* [αρχΤ σχολκ) λ. ***πλέω.*** **εισπνέω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ-j {εισέπνευσα} εισάγω αέρα ή αέριο στους πνεύμονες μέσω τής ρινικής κοιλότητας: (αμετβ.) ***εισκνεύστε και εκπνεύστεί*** **]|** (μετβ.) ***απαγορεύθηκε το κάπνισμα σε δημόσιους χώρους, για να μην εισπνέουν*** οι ***μη καπνίζοντας τον καπνό των άλλων.*** — εισπνευιστικός, -ή, -ό [18791. **εισπνοή** (η) Ιαρχ.11. η εισαγωγή αέρα στους πνεύμονες μέσω τής ρινικής κοιλότητας: ***πάρε βαθιές*** ~ συν. ανάσα α.ντ. εκπνοή **2.** η εισαγωγή φαρμακευτικών ουσιών ή οξυγόνου στους πνεύμονες για τη θεραπεία ασθενούς: ***ο γιατρός συνέστησε*** εισπνοές ***με ευκάλυπτο*** || συ- ***σκενή εισπνοών.***

εισπνοοθεραπεία (η) {χωρ. πληθ.) θεραπεία με εισπνοές φαρμακευτικών ουσιών. — **εισπνοοθεραπευτικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού αγγλ. inhalation therapy 1. **εισπρακτέος,** -α, -ο αυτός που οφείλει να εισπραχθεί, να καταβληθεί για εισπρακτικούς λόγους: - *ποσό* / *φόρος* αντ. καταβλητέος. [ΕΤΥΜ. Ρηματικό επίθ. τού αρχ. *εισπράττω*, πβ. κ. *πρακτέος].*

εισπρακτικός, -ή. -ό κ. (καθημ.) **εισπραχτικός** αυτός που σχετίζεται με την είσπραξη (χρημάτων): *η παράσταση ήταν μζγά/.η* ·~ *επιτυχία* Κ ~ *μέτρα φορο/.όγησης* || - *πολιτική.* — **εισπρακτικ-ά** / **-ώς** επίρρ^

εισπράκτορας (ο/η) {(θηλ. εισπράκτορος) | εισπρακτόρων} υπάλληλος που είναι αρμόδιος για την είσπραξη οφειλόμενων χρημάτων ή για την έκδοση των εισιτηρίων στα μέσα μαζικής μεταφοράς ΣΥΝ. ταμίας. Επίσης (λόγ.) **εισπράκτωρ** (ο/η) |μτγν.Ι {εισπράκτορος).

[ΕΙ ΥΜ. < μτγν. *εισπράκτωρ. -ορος* < αρχ. *εισπράττω*\. **είσπραξη** (η) {-ης κ. -άξεως **|** -άξεις, -άξεων) **1.** η λήψη οφειλόμενων χρημάτων: ~ *φόρου* / *προστίμου* / *εισφορών* αντ. καταβολή, πληρωμή **2.** ***εισπράξεις*** (οι) τα έσοδα από πώληση (εισιτηρίων, εμπορευμάτων, λαχνών κ.λπ.): *οι ~ από το ΠΡΟ-ΠΟ ήταν αυξημένες* || *οι - τής συ- ναυλίας ανέρχονται στο ποσό των είκοσι εκατομμυρίων ΣΥΝ.* έξοδα.

|ετυμ. < αρχ. ***εΐσπραξις*** < ***εισπράττω***\. **εισπράττω** ρ. μετβ. [αρχ.] {εισέπραξα. εισπρά-χθηκα (καθημ. -χτηκα) (λόγ. μτχ. εισπραχθείς, -είσα. -έν)} 1. πληρώνομαι, λαμβάνω (χρήματα) που μου οφείλονται: ***το κράτος θα εισπράξει σημαντικά ποσά από τους νέους φόρους]) για την εμφάνισή του στην τηλεόραση εισέπρα- ξε 500.000*** αντ. καταβάλλω, πληρώνω **2.** (μτφ.) γίνομαι αποδέκτης, δέχομαι τις επιπτώσεις μιας κατάστασης (που συνήθ. εγώ δημιούργησα ή προκάλεσα): ***εισέπραξε το χειροκρότημα τού κοινού*** || ~ ***την αποδοκιμασία*** / ***την ευγνωμοσύνη*** / ***τη δυσαρέσκεια*** **3.** ερμηνεύω (λόγο / πράξη κ.λπ.) με ορισμένο τρόπο: ***εισέπραξα το σχόλιό του ως αποδοκιμασία.***

εισρέω ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {εισέρρεα. εισέρρευσα) (λόγ.) **1.** (για υγρά) ρέω μέσα (σε κάτι άλλο): ***από τις ισχυρές βροχοπτώσεις νερά εισέρ- ρευσαν σε ισόγειες*** κατοικίες και ***υπόγεια*** λντ. εκρέω **2.** (μτφ. για αγαθά, οικονομικά ποσά κ.λπ.) (α) εισέρχομαι στο ταμείο (κράτους, επιχείρησης κ.λπ.): ***θα εισρεύσουν κοινοτικά κονδύλια στα ταμεία τού κράτους*** (β) (για πρόσ.) εισέρχομαι σε μεγάλους αριθμούς: ***κατά κύματα εισρέουν στη χώρα οι πρόσφυγες από την εστία τής πολεμικής αντιπαράθεσης.*** **εισροή** (η) **1.** η ροή υγρού προς τα μέσα: ~ ***υδάτων*** αντ. εκροή **2.** (α) (μτφ. για αγαθά, οικονομικά ποσά κ.λπ.) η συνεχής ροή προς το εσωτερικό (χώρας, επιχείρησης κ.λπ.): *η ~ **ξένων επενδυτικών κεφαλαίων στη χώρα μας*** || ~ ***συναλλάγματος*** λντ. εκροή, απώλεια (β) (για πρόσ.) η είσοδος, συνεχής ροή προς το εσωτερικό: ***·<η ελλιπής φύλαξη των συνόρων επιτρέπει την ανεξέλεγκτη*** ~ ***λαθρομεταναστών***» (εφημ.). [ΕΓΥΜ. μτγν. < αρχ. ***εισρέω***|. **εισρόφηση** (η) {-ης κ. -ήσεως) -ήσεις, -ήσεων) ιατρ. η διείσδυση υγρών ή στερεών ουσιών στις αναπνευστικές οδούς. κυρ. όταν δεν λειτουργούν τα λαρυγγικά αντανακλαστικά ή λόγω απότομης εισπνοής· (καθημ.-καταχρ.) η αναρρόφηση.

|ΕΙΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. aspirationi.

Ε.Ι.Σ.Φ. (η) Ένωση Ιπταμένων Συνοδών και Φροντιστών, **εισφέρω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εισέφερα} **1.** προσφέρω (ποσό) κυρ. μετέχοντας σε συλλογική προσπάθεια και στον βαθμό που μου αναλογεί: - ***στην ανέγερση τού ναού*** / ***στον έρανο*** συν. συνεισφέρω **2.** (γενικότ,) προσφέρω ως βοήθεια: ***θέλω και εγώ να*** ~ ***στην προσπάθειά σας τις λιγοστές μου δυνάμεις.*** **εισφορά** (η) [αρχ.Ι (επίσ.) **1.** η καταβολή χρημάτων ή οικονομικών αξιών (για σκοπό κοινής ωφέλειας): ***~ για την κατασκευή αεροδρομίου I) οι πάγιες ~ στα ασφαλιστικά ταμεία [| ~ σε φιλανθρωπικά ιδρύματα*** |] - ***σε χρήμα*** / ***σε είδος*** || ***έκτακτη*** / ***αντισταθμιστική*** (βλ.λ.) ***/ μηνιαία! ασφαλιστική*** - ΣΥΝ. συμβολή, συνδρομή, (λαϊκ.) ρεφενές **2.** (συνεκδ.) το καταβαλλόμενο ποσό: ***η πληρωμή των - γίνεται με επικόλληση στα ασφαλιστικά βιβλιάρια αντίστοιχης αξίας ενσήμων jj αύξηση*** / ***καταβολή των*** ~ **3.** (γενικότ.) οποιαδήποτε συμβολή σε κοινά έξοδα ή κοινή προσπάθεια: ***πολύτιμη*** - ***σε ιδέες και προτάσεις*** || ~ ***γνώσεων και εμπειριών*** συν. συνεισφορά, συμμετοχή. **εισφοροδιαφεύγω** ρ. αμετβ. Ιεισφοροδιέφυγα (λόγ. μτχ. εισφορο- διαφυγών, -ούσα. -όν)} (κυρ. για εργοδότη) αποφεύγω την καταβολή των οφειλόμενων εισφορών (προς το αντίστοιχο ασφαλιστικό ταμείο). **εισφοροδϊαφυγή** (η) (κυρ. για εργοδότη) η μη καταβολή των οφειλόμενων εισφορών (προς το αντίστοιχο ασφαλιστικό ταμείο), **εισχώρηση** (η) |1876| {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις. -ήσεων) **1.** η διείσδυση στο εσωτερικό, στο βάθος (ενός πράγματος): ***η - των ξένων δυνάμεων στην ενδοχώρα*** **2.** (μτφ.) η διάδοση, εξάπλωση (κάποιου πράγματος) σε έναν χώρο: ***η - ξενόφερτων συνηθειών στην καθημερινή μας ζωή {{ η ~ πρακτόρων στην οργάνωση.*** **εισχωρώ** ρ. αμετβ. {εισχωρείς... | εισ(ε)χώρησα) **1.** κινούμαι προς το εσωτερικό ή το βάθος: ***τα στρατεύματα εισχώρησαν στην ενδοχώρα || || κρέμα ημέρας που εισχωρεί στους πόρους και προσφέρει πλούσια ενυδάτωση*** συν. εισέρχομαι, εισδύω, μπαίνω **2.** (μτφ.) διεισδύω, βρίσκω πρόσφορο έδαφος να δράσω ή να αναπτυχθώ: ***πράκτορες τής αστυνομίας είχαν εισχωρήσει στα άδυτα'τής παράνομης οργάνωσης || στη νυχτερινή διασκέδαση έχουν εισχωρήσει ξενόφερτες συνήθειες*** συν. διαδίδομαι, μεταδίδομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μπαίνω, καταχωρίζω.*** {εί υμ. < μτγν. ***εισχωρώ (-έω)*** < ***εισ-*** + ***χωρώ*** < ***χώρος***|. **είτε** σύνδ. για διάζευξη ισοδύναμων ή αντίθετων στοιχείων: ~ ***έρθεις***

δεν έρθεις, το ίδιο μου κάνει.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***εί*** (βλ.λ.) + εγκλιτικό μόριο ***τε\. έιτζ*** (το) (αγγλ. A.I.D.S.) {άκλ.} ΙΑΤΡ. το σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας· ασθένεια τού ανοσοποιητικού συστήματος, χωρίς θεραπεία μέχρι σήμερα, με μακρά περίοδο επώασης, που προ- καλείται από τους ιούς H1V και H1V-2. μεταδίδεται με τη σεξουαλική επαφή, τη μετάγγιση αίματος ή τη χρήση μολυσμένης βελόνας και προσβάλλει τα κύτταρα τού ανοσοποιητικού συστήματος τού ανθρώπου, με αποτέλεσμα λοιμώξεις βαριάς μορφής, σπάνιους και κακοήθεις όγκους και τελικά θάνατο· χαρακτηρίζεται ως ***μάστιγα τού αιώνα*** λόγω τής εξάπλωσής της παγκοσμίως.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. A.I.D.S.. ακρωνύμιο τού Aquircd immune Deficiency Syndrome «σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας»]. **E.I.T.X.Δ.** (το) Ερευνητικό Ινστιτούτο Τεχνικών Χημικών Διεργασιών, **είχα** ρ. -► έχω

ειωθός (το) {ειωθότος) (αρχαιοπρ.) οτιδήποτε επαναλαμβάνεται κατά σταθερή συχνότητα, η συνήθεια· εύχρ. στη ΦΡ. *κατά το* **ε/ωθός** */ κατά τα ειωθότα* ***(κατά τό είωθος.*** **Θουκ. 4, 17 / *τά είωθότα.*** **Αριστοφ.** ***Βάτραχοι*** **1. Θουκ. 2,51) κατά πώς συνηθίζεται, κατά τον συνήθη τρόπο: *παιδική χορωδία έψαλε τα κάλαντα στον Πρόεδρο.***

[ητυμ. Ουδ. μτχ. τού αρχ. ***εΐωθα*** «έχω τη συνήθεια» (παρακ. με ενεστ. χρήση) < ****σέ-σΓωθ-α.*** αναδιπλασιασμένος τ. τού θ. ****σΡ'ωθ-*** < *swOdh-. εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού i.E. *swcdh- «έθιμο, συ

νήθεια». πβ. σανσκρ. svadha-, λατ. sod-alis «σύντροφος. συνάδελφος», suesco «εθίζομαι», γαλλ. de-suet «πεπαλαιωμένος, απηρχαιωμένος'», γερμ. Sitte «έθιμο» κ.ά. Ομόρρ. *εθ-οχέθ-ιμο(ν). έθ-ίζω, έθ-νος, ήθ-ος, ήΟ-ικός*κ.ά.].

εκ κ. (μπροστά από φωνήεν) **εξ** πρόθ. (λόγ.) (+γεν. = από +αιτ.) δηλώνει: 1. τοπικό προσδιορισμό (το τοπικό σημείο στο οποίο προσδιορίζεται (κάποιος/κάτι), συγκεκριμένη τοποθεσία ή κατεύθυνση· ΦΡ. (α) **εκ δεξ/ών** στα / από τα δεξιά (β) **εξ** *αριστερών ί ευωνύμων* στα / από τα αριστερά (γ) *εξ αποστάσεως* από απόσταση (δ) **εκ** *των ένδον* από μέσα. από το εσωτερικό: ***η πληροφορία διέρρευσε*** - (ε) **εκ** *τού μακρόθεν* από μακριά (στ) **εκ τού** *πλησίον* από κοντά (ζ) **εκ** *τού* **συστάδαν** από κοντά (η) **εκ** *τού σύνεγγυς* από πολύ κοντά **2.** κίνηση από τόπο: ***ήλθε*** ·~ ***ΠαρισίωνΖ.*** προέλευση πραγματική ή μεταφορική / νοητή: τα Κfp^rj ~ ***τής επιχειρήσεις είναι μεγάλα-*** φρ. (α) *(συγγένεια) εξ αίματος / εξ αγχιστείας* (συγγένεια) από γάμο (β) **εκ** *βάθρων* / **εκ** *θεμελίων* από τα θεμέλια, από τις ρίζες: γο ***κτήριο σείστηκε*** - (γ) **εκ βάθους** *ψυχής ι καρδίας* από τα βάθη τής ψυχής / τής καρδιάς (κάποιου)· για την έκφραση ειλικρινών συναισθημάτων (δ) **εκ** *τού μη όντος* από το τίποτα: ***προκύπτουν προβλήματα ~ 4.*** καταγωγή: ***επιστήμων - Νάξου*** || ***- παλαιάς αριστοκρατικής υικογενείας*** **5.** χρονικό προσδιορισμό' το χρονικό σημείο στο οποίο συμβαίνει ή τοποθετείται (κάτι): ***γνώριζα το αποτέλεσμα τού αγώνα - των προτέρων*** || ***η - των υστέρων κριτική είναι εύκο'Αη-*** φρ. (α) *εξ αρχής* από την αρχή. την έναρξη: ***διαπιστώθηκε - το καλό κλάμα που υπήρχε στις συνομιλ.ίες μεταξύ των δύο χωρών*** (β) **εξ** *απαλών ονύχων* από μικρή ηλικία: - ***έμαθε στις στερήσεις*** || ***συνθέτει μουσική*** ~ (γ) **εκ** *γενετής* / (σπα- νιότ.) *εκ κοιλίας μητρός* από γεννησιμιού, από τη στιγμή τής γέννησης: γο ***σημάδι αυτό το έχει εκ κοιλίας μητρός*** || ***τυφλός εκ γενετής*** (δ) **εκ** *προοιμίου* από την αρχή: ***ήταν - καταδικασμένο σε αποτυχία αυτό το εγχείρημα*** **6.** τρόπο: ασκεί ***κριτική - τού*** ασφαλούς (από ασφαλή θέση χωρίς να κινδυνεύει ή να διακινδυνεύει κάτι)' φρ. (α) *εξ απροόπτου* απρόοπτα, ξαφνικά (β) *εξ ακοής* έχοντας ακούσει για κάποιον/κάτι από έμμεση πληροφόρηση: ***τον γνωρίζω ~. δεν τον έχω*** συ- ***ναντήσει ποτέ μου!*** (γ) **εξ** *αντικειμένου* βλ. λ. ***αντικείμενο*** (δ) **εκ** *βα- θέων* από τα βάθη τής ψυχής κάποιου: ***~ εξομολόγηση*** (ε) **εκ** *διαμέτρου* ***εντελώς: η άποψή*** σου ***με βρίσκει ~ αντίθετο*** (στ) **εκ** *των ενό- ντων* με ή από αυτά ή αυτούς που ήδη υπάρχουν: &*v ***θα προσλά- βουμε άλλους υπαλλήλους' θα τελειώσουμε το έργο*** - (ζ) **εξ** *αδιαιρέτου* χωρίς να έχει γίνει επίσημη μοιρασιά / διανομή: ***είναι ιδιοκτήτης διαμερίσματος - με τη σύζυγό του*** (η) *εξ επαφής* ακουμπώντας την κάννη τού όπλου στο σώμα: ***πυροβολισμός*** ~ θ) **εξ** *ημίαείας* από μισά ο καθένας: ***κληρονόμησαν από τον πατέρα τους ένα σπίτι*** ~ (ι) **εκ** *νέου* πάλι. ξανά: ***η - εξέταση μιας υπόθεσης*** (ία) **εκ** *περιτροπής* διαδοχικά, εναλλακτικά (ΐβ) **εκ** *πρώτης όψεως* με μια προ)τη ματιά / θεο)- ρηση: ***~ φαίνεται καλή εργασία*** (ιγ) **εκ** *τού προχείρου* πρόχειρα, χωρίς προετοιμασία: ***απάντηση*** ~ (ιδ) **εξ** *ολοκλήρου* εντελώς, ολοκληρωτικά: γο ***κτήριο αυτό πρέπει να γκρεμιστεί και να χτιστεί*** ~ (ιε) **εξ** *ορισμού* βλ. λ. ***ορισμός*** (ιστ) **εκ** *των πραγμάτων* όπως έχουν τα πράγματα, αντικειμενικά: ~ δεν ***μπορούμε να κάνουμε,*** αλλιώς (ΐζ) **εκ** *μέρους* / **εξ ονόματος** βλ. λ. ***όνομα*** αη) **εκ** *συστήματος* συστηματικά, για κάποιον που συνηθίζει να κάνει κάτι: ***είναι - τρακαδόρος*** (ΐθ) **εξ όψεως** από την όψη, από το πρόσωπο: τον ***γνωρίζω μόνο -***, <5εν ***έχουμε ποτέ μιλ.ήσει*** (πβ. ***ες ακοής)*** (κ) **εξ** *ιδίων (κρίνει τα αλλότρια)* με βάση τον ίδιο του τον εαυτό (κρίνει τους άλλους) (κα) **εξόνι/χος** *τον λέοντα* από μια μικρή ένδειξη μπορεί κανείς να καταλάβει το σύνολο: ***από τις πρώτες κιόλας γραμμές τού βιβλίου κατάλαβα περί τίνος επρόκειτο-***~' (κβ) *εξ άπαντος* οπωσδήποτε: ***πρέπει να έχουμε τελειώσει μέχρι την Τρίτη ~ 7.*** αιτία: ***είναι ~ πεποιθήσεως εργένης [[φόνος εξ αμελείας || φόνος ~ προμελέτης || σου μιλάω ~ πείρας || δεν το έκανε ~ προθέσεως-*** φρ. (α) εξ *ανάγκης* επειδή είχε ανάγκη, αναγκαστικά (β) εξ *επαγγέλματος* βλ. λ. ***επάγγελμα*** (γ) εκ *παραδρομής* από απροσεξία (δ) εκ φύσεως από φυσικού του: ***ντροπαλός ~*** (ε) ως εκ *τούτου* όπως προκύπτει από αυτό που αναφέρθηκε: ***είχε πιει και ~ ήταν εκτός εαυτού*** (στ) *εξ οικείων* από τους δικούς του: ***αυτή τη φορά η κριτική προήλθε ~ (ζ)*** *εξ οικείων τα βέλη* για επίθεση που δέχεται κάποιος από δικούς του ανθρώπους **8.** ύλη: ***κατασκευή - μετάλλου ι σιδήρου*** **9.** το σύνολο από ***το*** οποίο λαμβάνεται μέρος: ***στον διαγωνισμό έλαβαν μέρος 5.000 υποψήφιοι ~*** των ***οποίων πέτυχαν οι 500·*** ΦΡ. (α) στρατ. **εξ εφέδρων** από αυτούς που είναι στην εφεδρεία: ***αξιωματικός*** ~ (β) **εκ** *τωνωνυκ άνευ* βλ. λ. ***άνευ.*** (Ηλ. λ. ***πρόθεση,*** ιιιν.). ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***έκ / έξ*** (όπου ο αρχικός πλήρης τ. είναι ***έξ,*** ενώ το έκ απαντά προ συμφώνου) < I.E. *cks, πβ. λατ. ex (> γαλλ. ex-, π.χ. externe «εξωτερικός»»), ιρλ. ess-, αρχ. σλαβ. is/iz κ.ά. Ομόρρ. ***έξ-ω. έκ-τός. έχ- θρός*** (βλ.λ.) κ.ά. Η πρόθ. ***έκ! έξ*** στην Αρχ. έχει τη βασική σημ. «έξω από» και χρησιμοποιείται για να δηλώσει την προέλευση πιο εξειδι- κευμένα από την πρόθ. ***από\.***

εκ - εξ. Η πρόθεση **εκ** εμφανίζεται με δύο παραλλαγές, την **εκ** -Ι- σύμφωνο και την **εξ +** φωνήεν: **εκ *βαθέων - εξ ουρανού*, εκ *τού μηδενός - εξ ακοής.*** Το ίδιο ισχύει και στις σύνθετες λέξεις: ***εκ-τι- μώ. εκ-πομπή, εκ-λέγω,*** αλλά ***εξ-ασφαλίζω, εξ-ετάζω. εξ-ορμώ.*** Δυσκολία εμφανίζουν ρήματα ***δισύλλαβα*** σε -ω ***σύνθετα (δί-δω. λέγω...)*** με την πρόθεση εκ-, τα οποία παίρνουν τη λεγόμενη **εσωτερική αύξηση (ε-),** πράγμα που επιφέρει και αλλαγή στην πρόθεση από **εκ-** σε **εξ-.** Μερικά ρήματα που εμφανίζουν τέτοια αύξηση είναι: ***εκ-βάλλω -► εξ-έβαλα, εκ-βράζω εξ-έβρασα. εκ-δίδω - *■ εξέδωσα, εκ-δράμω -* εξ-έδραμα. εκ-θέτω * εξ-έθεσα, εκ-λέγω * εξέλεξα, εκ-λείπω εξ-έλειψα, εκ-πέμπω ·-> εξ-έπεμψα, εκ-πίπτω ■-* εξ -έπεσα. εκ-κλέω-* εξ -έπλευσα, εκ-πλήττω -»εξ-έπληξα. εκ-πνέω -*** εξ-έπνευσα. ***εκ-σκάητω -* εξ-έσκαψα, εκ-τείνω -*** εξ-έτεινα. ***εκ-τρέπω -* εξ-έτρεψα. εκ-τρέφω ►*** εξ-έθρεψα, ***εκ-φέρω εξ-έφερα, εκ-φράζω -* εξ-έφρασα.*** Ι Ιροσοχή! Τα σύνθετα τής **εκ-** με ρήματα που (ως απλά) έχουν πάνω από δύο συλλαβές ***(εκ-βιάζω. εκ-θρονίζω, εκ-κυλάπτω, εκ-λ.αϊκεύω. εκ-μαιεύω*** κ.τ.ό.) ή που τονίζονται σε ***-ώ (εκ-τιμώ. εκ-μυζώ. εκ-τελώ. εκ-κενώ*** κ.τ.ό.) δεν τρέπουν το ***εκ-*** σε ***εξ-,*** γιατί δεν παίρνουν εσωτερική αύξηση ***(εκ-βιάζω - * εκ-βίασα. εκ-θρονίζω * εκ-Ορόνισα. εκ-τιμώ -* εκ-τίμησα. εκ-τελ.ώ *εκ~τέ- λεσα).***

Σύνθετες λέξεις με την **εκ** και με β' συνθετικό λέξη που αρχίζει από **κ-** γράφονται με δύο **-κκ-.** Τέτοιες λέξεις είναι: ***εκ-καΟαρίζω (-ιση, -ιστικός). εκ-κεντρικός (-ότητα). έκ-κεντρος, εκ-κενώνω (-ωση). εκ-κινώ (-ηση). έκ-κληση, εκ-κλησία, εκ-κοκκίζω (-ισμός, -ιστήριο), εκ-κολάπτω (-αψη, -απτικός), εκ-κρεμές. εκ-κρεμής (-ότητα).εκ·κρεμώ, εκ-κρίνω (-ιση. -ιμα), εκ-κρούω. έκ-κρουση.*** **εκ- κωφαντικός.** Οι λέξεις αυτές συχνά προφέρονται με διπλό ***κ*** (μολονότι τα διπλά σύμφωνα προφέρονται στη Ν. Ελληνική ως απλά), όταν γίνονται αισθητές ως σύνθετα, οπότε προφέρονται έτσι όπως γράφονται ή. αλλιώς, προφέρονται «ετυμολογικά»: ***εκ-κενώνω. εκκινώ. εκ-κεντρικός.*** αλλά ***εκ-κλησία*** (με ένα ***κ). εκ-κρεμές*** (με ένα ***κ)*** κ.ο.κ.

Ενίοτε παρατηρείται το λάθος να σημειώνεται απόστροφος μετά το **εξ *(εξ' ανάγκης'., εξ' απίνησί).*** σαν να έχει σιγηθεί κάποιο φωνήεν, πράγμα που προφανώς δεν συμβαίνει.

εκ- / εξ- α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** διεργασία που οδηγεί σε μία κατάσταση: ***εκ-γερμανισμός. εκ-δημοκρατισμός*** **2.** αφαίρεση: ***εκ-βρα- χισμός, εκ-θεμελίωση*** 3. επίταση, έμφαση: ***εκ-καθάριση, έκ-λαμπρος, εκ-μηόένιση, εκ-πεσμός*** 4. φορά ή κατεύθυνση προς τα έξω: ***εκ-σφεν- δονίζω, εκ-παραθυρώνω. εκ-βάλλω.*** ** σχολιο λ. ***σε-, εκ, γδύνω, εγγονός, εξατομικεύω.***

[ΠΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. ***έκ / έξ*** (βλ.λ.)Ι- **E.K.** 1. (το) Εθνικό Κτηματολόγιο 2.(ο) Εμπορικός Κώδικας 3.(η)Ένω- σις Κέντρου ***(Κόμμα τής Ηνώσεως Κέντρου)-***κόμμα που ιδρύθηκε το 1961 με αρχηγό τον Γεώργιο Ιιαπανδρέου 4. (το) Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

E.K.A. 1. (η) Επιτροπή Καταπολέμησης Αναλφαβητισμού **2.** (η) Εφορία Κλασικών Αρχαιοτήτων 3. (το) Εργατικό Κέντρο Αθηνών.

E.K.A.B. (το) Εθνικό Κέντρο Αμεσης Βοήθειας.

Εκάβη (η) **1.** σύζυγος τού Πριάμου, βασίλισσα τής Τροίας, μητέρα τού Έκτορα, τού Πάρη. τής Κασσάνδρας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου].

E.K.A.M. 1. (ο) Ενιαίος Κωδικός Αριθμός Μητρώου **2.** (η) Ειδική Κατασταλτική Αντιτρομοκρατική Μονάδα, **έκανα/έκαμα** ρ. ► κάνω **εκάρην** ρ. » κείρω

E.ΚΑ.Σ. (η) Ένωση ΚαλαΟοσφαιρικών Σωματείων, **εκάς οι βέβηλοι** ♦ βέβηλος

έκαστος, -άστη, -αστο(ν) {εκάστ-ου | -ων. -ους) αντων. (λόγ.) καθένας· συνήθ. σε τυποποιημένες εκφράσεις που δηλώνουν την ατομικότητα. την έμφαση στη μονάδα, κατ' αντιδιαστολή προς το σύνολο· ΦΡ. (α) **καθ' εκάστην** (ενν. ημέρα) κάθε ξεχωριστή μέρα. καθημερινά (β) *έκαστος εις το* / **στο** *είδος του* ο καθένας είναι καλός στον τομέα του. στην ειδικότητα ή στην κλίση του: ***και ο Λουμίδης στους καφέδες»*** (διαφήμ.) (γ) *έκαστος εφ' ω ετάχθη* ***(έκαστος*** έφ' ***ώ έτάχθη)*** καθένας οφείλει να υπηρετεί αυτό στο οποίο είναι ταγμένος, το οποίο έχει αναλάβει ως αποστολή του (δ) *εις έκαστος **(είς έκαστος, ενός έκάστου, ένα έκαστον)*** (λόγ.) ο καθένας χωριστά: ο ***δημοσιογράφος που επισκέφθηκε τους τραυματίες αναφέρθηκε στην υγεία ενός εκάστου.***

Ιετυμ. < αρχ. ***έκαστος,*** πιθ. από συνεκφορά ****έκάς τις*** «ο καθένας χωριστά» μέσω των πλαγίων πτώσεων, δηλ. γεν. ****έκάς τεο*** › ***έκάστου,*** δοτ. ****έκάς τω*** › ***έκάστω*** κ.τ.ό. Λιγότερο πιθ. η άποψη ***έκαστος*** ‹ ***έκάς*** «μακριά από» **+ -τος** (τακτικό επίθημα). Για το αρχ. επίρρ. ***έκάς,*** βλ. λ. ***έκάτερος. ανέκαθεν).***

εκάστοτε επίρρ. (λόγ.) σε κάθε περίπτωση, κάθε φορά: ***ο ~ πρωθυπουργός ll η ~ αντιπολίτευση αρνείται συνολικά το κυβερνητικό έργο ll η - νεολαία αμφισβητεί την παλαιά τάξη πραγμάτων \\ συμπεριφέ- ρεται αναλόγως των ~ περιστάσεων.***

Ι ΐιΤΥΜ. < αρχ. ***εκάστοτε*** ‹ ***έκαστος*** + επίθημα -rff. **εκατ.** συντομ. τής λ. εκατομμύριο, εκατομμύρια: ***βοήθεια ύψους 100 εκατ. δολαρίων.***

Εκαταίος (ο) ***ο Μιλήσιος-*** αρχαίος Έλληνας χρονογράφος (6ος αι. π.Χ.)· έργα του ***Περίοδος ϊ'ής ή Περιήγησις*** και ***Γενεηλογίαι.***

[fty.m. < μτγν. ***'Ηκαταίος<*** αρχ. ***Εκάτη*** (βλ.λ.)Ι- **εκάτερος,** -έρα, -ερον |εκατέρ-ου | -ων, -ους[αντων. (αρχαιοπρ.) καθένας από τους δύο χωριστά· στη ΦΡ. *έτερον εκάτερον **(έτερον έκά· τερον) άλλο*** το ένα, άλλο το άλλο· για μη συγκρίσιμα ή σχετιζόμενα μεταξύ τους θέματα: ρον ***εκτιμώ ως επιστήμονα, όχι όμως και ως άνθρωπο-*** ~! ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αμφότερος.***

(ΗΤΥΜ. < αρχ. ***έκάτερος***. από το θ. ***έκα-*** τού αρχ. επιρρ. ***έκάς*** «μακριά (από)» (το οποίο προήλθε από το γ' προσ. ***έ*** «αυτόν» τής αντωνυμίας και το επιμεριστικό επίθημα ***-κας.*** πβ. αρχ. ***άνδρα-κάς*** «κατά άνδρα») και το επίθημα ***-τερος,*** όπως παρουσιάζεται στα ***έτερος, πότερος*** κ.α.].

εκατέρωθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) από καθεμιά από τις δύο πλευρές χωριστά, και από τη μία πλευρά και από την άλλη χωριστά· η καθεμιά για τον εαυτό της: ***κατά την εκδίκαση τού διαζυγίου διατυπώθηκαν - απειλές και κατηγορίες || δέχθηκαν πυρά*** σχολιο λ. -0ε ν.

Γετυμ. < αρχ. *εκατέρωθεν* < *έκάτερος* + *-Θεν*.

εκατέρωθεν - αμφοτέρωθεν. Λόγια επιρρήματα, tv χρήση ιδίως στην επιστημονική γλώσσα. Και οι δύο λέξεις σημαίνουν «από τους δύο. από τις δύο πλευρές», αλλά το μεν **εκατέρωθεν** σημαίνει «από τους δύο. αλλά χωριστά από τον καθένα», ενώ το **αμφοτέρωθεν** σημαίνει «και από τους δύο μαζί»: *Οι αμφοτέρο)θεν επιθέσεις έ?^ηξαν μετά τη συμφιλίωση που επετεύχθη* (οι επιθέσεις που γίνονταν και από τις δύο πλευρές μαζί) - *Αναγνωρίστηκε εκατέρωθεν η ισχύς τής υπογραφείσης συμβάσεως* (χωριστά από τον έναν και από τον άλλον). Εν ολίγοις. το *εκατέρο)θεν*τονίζει το «χωριστά». το *αμφοτέρωθεν το* «μαζί». -■* *αμφότεροι*

Εκάτη (η) μυθολ. χθόνια θεότητα τής μαγείας, των φαντασμάτων, τού σκότους και τής σελήνης.

[ΐέΤΥνι. < αρχ. *Ψ.κάτη*. αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται στο εκάς «μακριά (από)», αν συνδεθεί με τα επίθ. *Έκηβό? ·.ος*, *'Εκατηβόλος*, που αποδίδονταν στον Απόλλίοναΐ. **εκατό** (το) **ί** άκλ. **[1.** ενενήντα εννέα συν ένα, ο αριθμός 100 (βλ. λ. *αριθμός*, πιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 100: *- άνθρωποι / μαθήτριες ί σπίτια*■ ΦΡ. (α) *εκατό φορές* για κάτι που επαναλαμβάνεται πολλές φορές (συνήθ. χωρίς αποτέλεσμα ή εκνευριστικά): *σου έχω πει - να κλείνεις το φως όταν βγαίνεις! || ~ να του το θυμίσεις, αυτός πάλι θα το ξεχάσει* ΣΥΝ. (λόγ.) επανειλημμέ- νως (β) *τοις εκατό / επί τοις εκατό / στα εκατό* / (προφ.) **τα** *εκατό* (σύμβολο '/<) (i) για δήλωση τού επιτοκίου: *η τράπεζα δίνει επιτόκιο έξι τοις εκατό* (ii) για ποσοστό σε κλίμακα εκατό μονάδων: *πήρε αύξηση είκοσι ~* Π γο *πενήντα ~ των ερωτηθέντων αντιτίθεται στα μέτρα τής κυβέρνησης* (γ) *εκατό τοις* (προφορ. κ. *τα) εκατό* (100%) για την έκφραση απόλυτης σιγουριάς, βεβαιότητας: *θα έρθουμε σίγουρα, να μας περιμένετε ~!* συ\. αναμφίβολα, οπωσδήποτε 3. (α) ο τηλεφωνικός αριθμός κλήσης τής υπηρεσίας Αμέσου Δράσεως και συνεκδ. η ίδια η υπηρεσία: *αν δεν σταματήσει τη φασαρία ο γείτονας. Θα πάρω το ~* Π *ας ειδοποιήσει κάποιος το ~!* συν. Άμεση Δράση. Λστυνομία (β) (συνεκδ.) το αστυνομικό όχημα: *ήρθε* ■ *ε'φτασε το ~* ΣΥΝ. αστυνομικό. περιπολικό. Κπίσης **εκατόν** (σε αριθμητικά, όπως *εκατόν ένα. εκατόν είκοσι* κ.λπ.). ·* ιχολιο λ. *αριθμός*.

[F.TYM. < αρχ. *εκατόν*, πιθ. < ***εν** κατόν* «ένα εκατό» (πβ. αγγλ. one hundred) · το βασικό θ. **κατόν*< 1.Γ:. **kmt-om*, πβ. σανσκρ. satam, λατ. centum, γαλλ. cent, ισπ. ciento. αγγλ. hundred, γερμ. hundert κ.ά.|. **εκατό-** α'συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι ισούται αριθμητικά με τον αριθμό εκατό (100): *εκατό-φυλ/.ος. εκ(χτό-?.ιτρο.*

Ιετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. *έκατό-φυλλον).* που προέρχεται από το αριθμητ. *εκατόν* (βλ.λ.). Βλ. κ. *εκατοντα-].* **εκατόγχεΐρ** (ο'η) |εκατόγχ-ειρος | -ειρες. -είρων} **1.** αυτός που έχει εκατό χέρια **2.** μυθολ. *Εκατόγχειρες* (οι τερατώδη πλάσματα με πενήντα κεφάλια και εκατό χέρια, που παλαιότερα θεωρούνταν ως προσωποποίηση φυσικών δυνάμεων (σεισμών, τρικυμιών κ.λπ.)· στην τέχνη απεικονίζονται σαν τους Γίγαντες. Επίσης **εκατόγχειρος,** -η. -ο [αρχ.|.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *εκατόγχειρος* < *εκατόν* + *-χείρος* < *χείρ, χειρός*|. **εκατόμβη** (η) (εκατομβών} απώλεια μεγάλου αριθμού ζωών *από* βίαιο θάνατο (συνήθ. σε πολέμους, καταστροφές, ατυχήματα κ.λπ.): *κάθε Σαββατοκύριακο θρηνούμε εκατόμβες θυμάτων στην άσφαλτο || στον τελευταίο βομβαρδισμό υπήρξαν εκατόμβες αμάχων*. σχολιο λ. *παρώνυμο*.

[ετυμ. < αρχ. *εκατόμβη*< **έκατόμ-βΓά*< *εκατόν* + **-βΙ·ά*< **gʷa-*, με- ταπτωτ. βαθμ. τού Ι.Ε. **gʷo-u-* «βόδι» *(*βώυς* > αρχ. *βοΰς).* Βλ. κ. *βόδι*. Η λ. αναφερόταν αρχικά στις θυσίες εκατό βοδιών προς τιμήν των θεών ήδη στα Ομηρικά Έπη η λ. απέκτησε γενικό χαρακτήρα), **εκατομμύριο** (το) **[**18051 [εκατομμυρί-ου | -ων} **1.** εννιακόσιες ενενήντα εννέα χιλιάδες συν ένα. ο αριθμός 1.000.000 **2.** (ως επίθ. *ένα εκατομμύριο)* αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 1.000.000: *ένα - πρόσφυγες / δραχμές / αντίτυπα-* φρ. *εκατομμύρια / ένα εκατομμύριο φορές* αμέτρητες φορές: *ένα εκατομμύριο φορές του το 'χω πει κι αυτός τίποτα!* συν. άπειρες φορές, εκατό φορές 3. ποσότητα χι- λίων χιλιάδων: ό'υο */ τρία* **~ ||** *εκατομμύρια άνθρωποι ?.ιμοκτονούν* **4.** (συνήθ. στον πληθ.) ποσό χιλίων χιλιάδων οικονομικών μονάδων (λ.χ. δραχμών): *κερδίζει ·■ βγάζει / κοστίζει εκατομμύρια || ζημιά εκατομμυρίων || «τα - των ονείρων σας!»* (διαφήμ.). ^ σχολιο λ. *δισεκατομμύριο*.

[πτυμ. < *εκατόν* + *-μύριο* < αρχ. *μυριος* (με τον τόνο στην παραλήγουσα) «αναρίθμητος» (αλλά στον πληθ. ως προπαροξύτονο *μύριοι* «δέκα χιλιάδες»), οπότε το εκατομμύριο αποτελείται από εκατό μυριάδες (J00 επί 10.000 = 1.000.000). Π λ. πλάστηκε από τον Α<5. Κοραή}. **εκατομμυριοστός,** -ή, -ό **[** 1853**1 1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό 1.000.000 **2.** *εκατομμυριοστό* (το) καθένα από τα ένα εκατομμύριο ίσα μέρη στα οποία υποδιαιρείται ένα σύνολο, **εκατομμυριούχος** (ο/η) [18531 πρόσωπο που έχει ποσό ενός εκατομμυρίου και άνω (συνήθ. περιουσία | πολλών! εκατομμυρίων): *κέρδισε τον πρώτο αριθμό τού λαχείου κι έγινε* **εκατόν** (το) -* εκατό **εκατοντα-** κ. **εκατοντά-** κ. **εκαντοντ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάποιος'κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό εκατό (100): *εκατοντά-δραχμο. εκατοντά-χρονη. εκατοντα-πνΡ^ιανή* 2. είναι εκατό φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: *εκα- τοντα-πλάσιος.*

|ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *έκατο- ντα-ετής, έκατόντ-αρχος).* που προέρχεται από το αριθμητ. *εκατόν* (βλ. λ. *εκατό)* κατ' αναλογίαν προς τα σύνθ. των υπολοίπων δεκάδων (λ.χ. ***εξήκοντα-, τριακοντα-. πεντηκοντα-ετία*** κ.τ.ό.)|.

εκατοντάβαθμος, -η, -ο ♦ εκατοντα-. -βαθμός

εκατοντάδα (η) ► εκατοντα-, -άδα

εκατοντάδραχμο (το) νόμισμα με χρηματική αξία εκατό δραχμών: ***μεταλ/.ικό*** ~ || ~ ***σε κέρμα*** / ***σε χαρτονόμισμα*** ΣΥΝ. κατοστάρικο. [ΕΓΥΜ. < μτγν. ***έκατοντάδραχμος*** «βάρους εκατό δραχμών» < αρχ, ***εκατόν*** (κατ' αναλογίαν προς τα αριθμ. ***πεντήκοντα. εξήκοντα)*** + ***δραχμήΐ***

εκατονταετηρίδα (η) -» εκατοντα-. -ετηρίδα

εκατονταετής, -ής. -ές *■ εκατοντα-. -ετής

εκατονταετία (η) ♦ εκατοντα-. -ετία

εκατονταήμερος, -η. -ο εκατοντα-. -ήμερος

εκατονταθέσιος, -α, -ο ► εκατοντα-. -θέσιος

εκατοντάκιλος, -η. -ο · * εκατοντα-, -κιλος

εκατοντάκις επίρρ. *■ εκατοντα-, -άκις

εκατοντάκλινος, -η. -ο * εκατοντα-. -κλινος

εκατονταμελής, -ής, -ές ·■♦ εκατοντα-. -μελής

εκατοντάμετρος, -η. ***-ο*** * εκατοντα-. -μετρος

εκατονταπλασιάζω ρ. -» εκατοντα-, -πλασιάζω

εκατονταπλάσιος, -α. -ο -» εκατοντα-. -πλάσιος

εκατονταπλός, -ή. -ό -► εκατοντα-, -πλός

εκατονταρχία (η) |μτγν.| {εκατονταρχιών} **Jir. 1.** (στον ρωμαϊκό στρατό) (α) το αξίωμα και η θητεία τού εκατόνταρχου (β) υποδιαίρεση τής ρωμαϊκής λεγεώνας, ομάδα εκατό πεζών και δέκα ιππέων 2. μονάδα πολιτικής υποδιαίρεσης των τάξεων τού ρωμαϊκού λαού από εκατό πρόσωπα ή οικογένειες με αναγνωρισμένο δικαίωμα ψήφου ανά υποδιαίρεση, **εκατόνταρχος** (ο) {-ου κ. -άρχου [-ων κ. -άρχων. -ους κ. -άρχους} ιστ. αξιωματικός τού ρωμαϊκού στρατού, διοικητής εκατονταρχίας, ομάδας εκατό πεζών ανδρών και δέκα ιππέων καθεμιάς από τις τριάντα φατρίες τής Ρώμης συν. κεντυρίων.

11:γυμ. < αρχ. *εκατόνταρχος* < *έκατοντ(α)* + *-αρχος* < *άρχω*. Το μτγν. *κεντυρίων* < *λατ.* centurio (ίδια σημ.)|. **εκατοντάφυλλος,** -η, -ο » εκατοντα-. -φυλλος

εκατοντάχρονα (τα; ► εκατοντα-. -χρονα **εκατοντάχρονος,** -η, -ο » εκατοντα-, -χρονος **εκατονταψήφιος,** -α, -ο -» εκατοντα-. -ψήφιος

εκατοντούτης (ο) [μτγν.] {εκατοντουτών}, **εκατοντούτις** (η) |εκατοντούτ-ιδος | -ίδων} (λόγ.) πρόσωπο ηλικίας εκατό ετών συν. εκατονταετής. εκατοντάχρονος.

(εγυμ. < μτγν. ***εκατοντούτης*** < αρχ. ***εκατονταετής*** < ***εκατοντα-*** + ***-ετής < έτος*. εκατοστάρης** (ο) -► κατοστάρης **εκατοστάρι** (το) ♦ κατοστάρι

εκατοσταριά (η) -» κατοσταριά **εκατοστάρικο** (το) -* · κατοστάρικο

εκατοστή (η) εκατό πρόσωπα ή πράγματα, στη **φρ.** ***καμιά εκατοστή*** περίπου εκατό: *ήταν ~ συγκεντρωμένοι, που έκλεισαν τον δρόμο.*

[L·τ ΥΜ. < ορχ ***εκατοστή*** «φόρος Γ/c». θηλ. τού επιθ. ***εκατοστός].*** **εκατοστημόριο** (το) 11856[[εκατοστημορί-ου | -ων} το καθένα από τα εκατό ίσα ελάχιστα μέρη ενός συνόλου, καθεμιά από τις εκατό υποδιαιρέσεις του συ ν. εκατοστό, **εκατοστιαίος,** -α, -ο Ιμτγν.) αυτός που σχετίζεται με κλάσμα που έχει παρονομαστή εκατό ή με αναλογίες που έχουν ως βάση το εκατό: ~ ***κ/.άσμα*** *ί* ***αναλογία*** || οι ***σφυγμομετρήσεις δείχνουν πτώση κατά πέντε ~ μονάδες.***

εκατοστίζω κ. **κατοστίζω** ρ. μετβ. ΚΠκατόστισα} αυξάνω (κάτι) στον αριθμό των εκατό: ***κατάφερε να εκατοστίσει τα γκολ που έχει πετνχει με αυτή την ομάδα-*** **φρ.** ***να τα εκατοστίσεις*** (ως ευχή για τα γενέθλια κάποιου) να φθάσεις στην ηλικία των εκατό χρόνων: ***χρόνια πολλά, ~!***

IF.TYM. < *εκατοστή* + παραγ. επίθημα *-ίζω]** **εκατοστόγραμμο** (το) 118831 |-ου κ. -άμου | -ων κ. -άμων} μονάδα μέτρησης τής μάζας που ισοδυναμεί με το ένα εκατοστό τού γραμμαρίου.

[ΕJΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. centigramme (νόθο σύνθ.)).

εκατοστόλιτρο (το) [1891] μονάδα μέτρησης τού όγκου (ή τής χωρητικότητας) που ισοδυναμεί με το ένα εκατοστό τού λίτρου.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. centilitre!, **εκατοστόμετρο** (το) 118311 |εκατοστομέτρ-ου | -ων} καθεμιά από τις εκατό υποδιαιρέσεις τού μέτρου· μονάδα μήκους ίση προς το 1/100 τού μέτρου (cm) ΣΥΝ. πόντος, εκατοστό.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. centimetre|. **εκατοστός,** -ή, -ό [αρχ.] (επίσης γράφεται 100ός στην αραβική αρίθμηση. Ρ' ή ρ' στην ελληνική και C στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό εκατό (100) **2.** ***εκατοστό*** (το) (α) καθένα από τα εκατό ίσα μέρη. στα οποία διαιρείται ένα σύνολο ΣΥΝ. εκατοστημόριο (β) καθεμιά από τις εκατό υποδιαιρέσεις τού μέτρου ΣΥΝ, πόντος, εκατοστόμετρο (βλ. κ. λ. ***αριθμός,*** ΓΗΝ.), **εκατόφυλλο** (το) Ιμτγν.} μεγάλο τριανταφυλλο, που έχει περισσότερα πέταλα από τα συνηθισμένα, **εκατόφυλλος,** -η. -ο ·♦ εκατό-, -φυλλος

εκατοχρονίτης (ο)]εκατοχρονιτο')ν}. **εκατοχρονίτισσα** (η) [εκατοχρονιτισσών} 1. πρόσωπο που έχει ηλικία εκατό ετών ή μεγαλύτερη **2.** (γενικότ.) ο πολύ μεγάλης ηλικίας ΣΥΝ. εκατονταχρονος, εκατονταετής. –

εκατοχρονίτικος, -η, -ο. **εκατόχρονος,** -η. -ο -+ εκατό-, -χρονος

έκατσα ρ. *■ κάθομαι

E.K.A.X. (η) Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ανθρακα και Χάλυβα,

έκαψα ρ. - καίω

εκβάθυνση (η) [1883] |-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσεων} **1.** η αύξηση τού βάθους, η διαμόρφωση διαστάσεων μεγαλύτερου βάθους κυρ. σε επιφάνειες: ~ *θεμελίων / ορύγματος / πυθμένα διώρυγας* ΣΥΝ. σκάψιμο, βάθεμα 2. (συνεκδ.) το αποτέλεσμα ανάλογης επέμβασης, ο χώρος που διαμορφώνεται: *πέτυχαν - δύο μέτρων επιπλέον* ΣΥΝ. βάθος, βαθούλωμα. – **εκβαθύνω** p. 118831.

εκβάλλω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.[{εξέβαλα, εκ-βλήθηκα. -βεβλημένος} (λόγ.) ♦ **1.** (αμετβ.) (για ποταμούς) καταλήγω, χύνομαι σε : *ο Αξιός εκβά/.λει στο Αιγαίο* ΣΥΝ. χύνομαι ♦ (μετβ.) 2. ωθώ προς τα έξω. βγάζω έξω (κυρ. με βίαιο ή έντονο τρόπο): *εκφράστηκαν φόβοι ότι τα θα- λάσσια ρεύματα θα εκβάλουν το αργό πετρέλαιο στις ακτές* **3.** (μτφ.- λογοτ.) εξωτερικεύω, βγάζω προς τα έξω, κυρ. με μεγάλη ένταση: *εξέ- βοίλε κραυγή αγωνίας για το μέλ/.ον τής ανθρωπότητας.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκ, βάλλω.*

εκβαρβαρώνω ρ. μετβ. [αρχ.Ι [εκβαρβάρω-σα. -θηκα, -μένος} κάνω (κάποιον) βάρβαρο, εξαγριώνω: *η τη?*.εόραση εκβαρβαρο)νει τα ήθη με την προβολή σκηνών βίας* ΣΥΝ. αποκτηνώνω, αποθηριόνω ΑΝΙ. εκπολιτίζω, εξανθριοπίζω, εξημερώνω. – **εκβαρβάρωση** (η) Ιμτγν.] *κ.* **εκβαρβαρισμός** (ο) (ί 8431. **έκβαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} (λόγ.) το αποτέλεσμα, η κατάληξη μιας υπόθεσης ή διαδικασίας: *ας ευχηθούμε μια θετική ~ των διαπραγματεύσεων \\ η ~ τής μάχης δικαίωσε τις επιλογές τού στρατηγού || αίσια I καταστροφική / ολέθρια I μοιραία I αβέβαιη* - ΣΥΝ. αποτέλεσμα, κατάληξη, απόληξη.

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *έκβασις*, αρχική σημ. «αποβίβαση (από πλοίο)», < *έκβαίνω< εκ- + βαίνω].* **εκβεβλημένος,** -η, -ο ► εκβάλλω

εκβιάζω ρ. μετβ. |αρχ.| [εκβίασ-α (λόγ. εξεβίασα), -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. εξαναγκάζω με απειλή (κάποιον) σε πράξη ή παράλειψη, ασκώ εκβιασμό (βλ.λ.): *έχοντας ενοχοποιητικά στοιχεία γΓαυτόν. τον εκβίαζαν για να* του *αποσπούν χρήματα* **2.** (μτφ.) προσπαθώ να επιτύχω κάτι με ανάρμοστο και πιεστικό τρόπο: *με θεαματικό πέσιμο στη μικρή περιοχή ο παίκτης προσπάθησε να εκβιάσει πέναλτι από τον διαιτητή [[με παρακάλια και υποσχέσεις προσπάθησε να εκβιάσει τη συγκατάθεση των υπολοίπων.* **σχολιο** λ. *εκ.* **εκβιασμός** (ο) [μτγν.] η χρήση απειλής προκειμένου να εξαναγκαστεί κάποιος σε πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες ωφελούν αυτόν που ασκεί την απειλή ή τρίτον: *ωμός / συγκεκα/.υμμένος / απαράδεκτος / πολιτικός I οικονομικός* **~ συν.** εξαναγκασμός, καταναγκασμός. Επίσης νομ. **εκβίαση** (η) [1840J. **εκβιαστής** (ο) [μτγν.Ι, **εκβιάστρια** (η) [18971 (εκβιαστριών') πρόσωπο που ασκεί εκβιασμό: *στυγνός / αμείλικτος* - || *ο* ~ απειλούσε *ότι θα αποκάλυπτε στοιχεία εις βάρος του. αν δεν τον έδινε χρήματα.* **εκβιαστικός,** -ή, -ό [18841 αυτός που σχετίζεται με τον εκβιασμό, που λειτουργεί ως εκβιασμός: ~ *δίλημμα / κίνηση / τακτική.* – **εκβιαατικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Το μτγν. *εκβιαστικός* είχε τη σημ. «καταπιεστικός, τυραννικός»].

εκβιομηχάνιση (η) [1894] [-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.] η εισαγωγή και ανάπτυξη βιομηχανικών τεχνικών *και* μεθόδων παραγωγής σε ευρεία κλίμακα: *η ~ συνδέεται με τον τεχνολογικό και κοινωνικό εκσυγχρονισμό μιας χώρας* ΣΥΝ. βιομηχανοποίηση. Επίσης **εκβιομηχανισμός** (ο). - **εκβιομηχανίζω** ρ. **εκβλαστάνω** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {εκβλάστησα} ΒΟΤ. (επίσ. για φυτά, σπόρους) αναπτύσσομαι βγάζοντας νέους βλαστούς, ακολουθώ τη φυσική διαδικασία εξέλιξης, φυτρώνω ΣΥΝ. βλαστάνω. **εκβλάστημα** (το) {εκβλαστήμ-ατος | -ατα, -άτων} ΒΟΤ. κάθε οργανική απόφυση φυτού ή ζώου, φυσιολογικό εξόγκωμα, προεξοχή ζωντανού οργανισμού.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *εκβλαστάνω].* **εκβλάστηση** (η) |μτγν.[{-ης κ. -ήσεως { -ήσεις, -ήσεων} **1.** ιιοτ. (για σπέρματα, σπόρους, βολβούς) το σύνολο των σταδίων δραστηριοποί- ησης και ορατής αύξησης αναπαραγωγικού σώματος (υπό κατάλληλες συνθήκες): *η έκθεση σε ήλιο και υγρασία συμβάλλει στην έναρξη τής* ~ 2. ΒΙΟΛ. η διαδικασία κατά την οποία προεξοχή που προβάλλει ή διακλαδίζεται από το κύριο σώμα συγκεκριμένων, συγκριτικά απλών, οργανισμών (όπως τα σφουγγάρια, τα κοράλλια, τα παράσιτα κ.λπ.) και αναπτύσσεται χωρίς γονιμοποίηση, δίνει νέο. ξεχωριστό άτομο ΣΥΝ. βλαστογένεση, αγενής αναπαραγωγή **3.** ΙΑΤΡ. επιδερμικός σχηματισμός από υπερπλασία: *αδενοειδείς ~.*

εκβολή (η) **1.** το σημείο στο οποίο ένας ποταμός εκβάλλει στη θάλασσα (συνήθ. στον πληθ.): *στις ~ των ποταμών είναι συχνός ο σχηματισμός δέλτα* ΣΥΝ. στόμιο **2.** (σπάν.) η αποβολή: ~ *περιττωμάτων από τον πεπτικό σωλήνα* ΣΥΝ. απόρριψη, εξαγωγή **3.** ΓΥΜΝΑΣΤ. *εκβολή τού σκέλους* η μετάθεση τού δεξιού ή αριστερού ποδιού προς τη διεύθυνση των δακτύλων.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έκβαλλοή.* **εκβράζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι [εξέβρασα, εκβράστηκα} (λόγ.) ξεβράζω (βλ.λ.).

εκβραχισμός (ο) [1887J η απόσπαση και απομάκρυνση ή σύνθλιψη και διάλυση των βράχων (για την εξομάλυνση εδάφους): ~ *οικοπέδου || για την ολοκλήρωση τού δρόμου απαιτήθηκαν χρονοβόρα έργα εκβραχισμού* ΣΥΝ. λατόμηση. **εκβραχίζω** ρ. 11896|. **εκβραχιστικός,** -ή, -ό [18971 αυτός που σχετίζεται με τον εκβραχισμό: ~ *μηχανές / έργα.* **εκγλύφανο** (το) |1870| {εκγλυφάν-ου | -ων} (επίσ.) περιστροφικό κο- πτικό εξάρτημα από χάλυβα με ενσωματωμένη ή πρόσθετη οδόντωση. που σχηματίζει κοπτικές ακμές συμμετρικά γύρω από τον άξονα περιστροφής του και χρησιμοποιείται στην κατεργασία επιφανειο')ν ΣΥΝ. φρέζα.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***έκγλύφω*** «αποξέω» < ***έκ-*** + ***γλύφω*** (βλ.λ.). απόδ. τού γαλλ. fraiscj.

έκγονος (ο) {εκγόν-ου | -ων. -ους} (αρχαιοπρ.) ο εγγονός. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εγγονός.***

Ιι-τυμ. αρχ. < ***έκ-*** + ***γόνος}.*** **εκγυμνάζω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι [εκγύμνασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** γυμνάζω με μεθοδικό τρόπο, ασκώ συστηματικά με γυμναστική: ***εκγυμνάζει τους πρωταθλητές για τους Ολυμπιακούς Αγώνες*** συν. εξασκώ, προπονώ 2. (για ζώα) ασκώ σε συγκεκριμένες ικανότητες, εκπαιδεύω για την εκτέλεση μηχανικών κινήσεων, γυμνασμάτων: ***εκγυμνάζει άλογα για τις ιπποδρομίες I λιοντάρια για το τσίρκο.*** **εκγύμναση** (η) 118871 {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η γύμναση με συστηματικό τρόπο·, ***η ~ των αθλητών*** || ***η σωστή ~ των μυών*** συν. άσκηση 2. (για ζώα) η άσκηση στην εκτέλεση (μηχανικών) γυμνασμάτων: ~ ***αλόγων / σκύλων.*** σχολιο λ. ***ωρίμαση.***

εκδάσωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** η απογύμνωση και καταστροφή δάσους (κυρ. από εκχερσώσεις, πυρκαγιές, υπερβόσκη- ση ή καταχρηστική εκμετάλλευσή του) συν. αποψίλωση 2. (ειδικότ.) η μεταφορά υλοτομημένης ξυλείας στο σημείο φορτώσεως για περαιτέρω διακίνησή της στον τόπο προορισμού της. - **εκδασώνω** ρ. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. deforestation!, **εκδεδομένος,** -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) κ. **εκδομένος** (κυρ. για βιβλία, έργα. έντυπα) αυτός που έχει εκδοθεί. σχολιο λ. ***εκδίδω.*** **εκδέρω** ρ. μετβ. {εξέδειρα, εκδεδαρμένος} (λόγ.) **1.** αφαιρώ το δέρμα ή τον φλοιό **2.** προκαλώ εκδορά. ·" σχολιο λ. ***εγγονός.***

[ετυμ.. αρχ. < ***έκ-*** + ***δέρω*** (βλ. λ. ***δέρνω)***\.

Ε.Κ.Δ.Ε.Σ. (το) Ελληνικό Κέντρο Διεθνούς 'Ερευνας και Συνεργασίας.

έκδηλος, -η, -ο (λόγ.) ολοφάνερος, ξεκάθαρος: ~ ***συγκίνηση / απογοήτευση / χαρά / υπερηφάνεια / βελτίωση / αγωνία / διαφωνία I προσπάθεια / μεΟόδευση / πρόθεση*** ΣΥΝ. πρόδηλος ΑΝΤ. άδηλος. – **έκδηλα** / **εκδήλως** [μτγν.Ι επίρρ.

|ετυμ. αρχ. < ***έκ-*** + ***δή?>.ος*** «προφανής, φανερός» (βλ.λ.)]. **εκδηλώνω** ρ. μετβ. {εκδήλω-σα (λόγ. εξεδήλωσα), -θηκα. -μένος} **1.** εμφανίζω προς τα έξω. εξωτερικεύω: - ***περιέργεια / συγκίνηση / πίκρα / ενθουσιασμό ι ενδιαφέρον/ αντίθεση / προτίμηση / αγάπη ι προσήλωση*** συν. εκφράζω, φανερώνω, δείχνω αντ. αποκρύπτω· (μεσοπαθ. *εκδηλώνομαι)* **2.** γίνομαι αντιληπτός ή αναγνωρίσιμος· δίνω το χαρακτηριστικό μου στίγμα: ***η ασθένεια εκδηλώθηκε με έντονους πόνους*** συν. εμφανίζομαι, φαίνομαι **3.** φανερώνω τοποθέτηση ή ιδιότητά μου (που δεν είχα κοινοποιήσει): ***αργά ή γρήγορα όλο ι θα εκδηλωθούν μέχρι τις εκλογές || μόλις ανακοινώθηκε το αποτέλεσμα, επιτέλους εκ- δη/.ώθηκε*** **4.** εμφανίζομαι ξαφνικά: ***εκδηλώθηκε πυρκαγιά στις αποθήκες πυρομαχικών || ανταρσία εκδηλώθηκε στις τάξεις τού εχθρού.*** συν. ξεσπώ.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***έκδηλώ (-όω)*** < αρχ. ***έκδηλος].*** **εκδήλωση** (η) [1851] {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις. -ο>σεων} **1.** η εμφάνιση κατά τρόπο δηλωτικό και χαρακτηριστικό: ***η*** · ***ασθένειας / επιδημίας / συμπτωμάτων / ενδείξεων*** συν. σύμπτωμα, παρουσίαση, εμφάνιση **2.** η κοινοποίηση και γνωστοποίηση, σκόπιμη ή συνειδητή φανέρωση: ~ ***χαράς I αμφιβολίας / γνώμης / αγάπης I λατρείας / διαμαρτυρίας / συμπαράστασης ι σεβασμού*** συν. εξωτερίκευση, έκφραση, φανέρωμα **3.** κάθε οργανωμένη δραστηριότητα (τελετή, γιορτή, επίδειξη, συζήτηση, διάλεξη κ.ά.) σχετικά με ορισμένο θέμα: ***επίσημη / μουσική / χορευτική I πολιτική ~ || πολιτιστικές εκδη?·.ώσεις.***

[ΕΤΥΜ. Από. τού γαλλ. manifestationi, **εκδηλωτικός,** -ή, -ό [1890] (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από εξωστρεφή και αυθόρμητη συμπεριφορά, που συνηθίζει να εξω- τερικεύει την εσωτερική του κατάσταση ή διάθεση: - ***χαρακτήρας*** |j ~ ***φύση I προσωπικότητα*** ΣΥΝ. εξωστρεφής ΑΝΤ. εσωστρεφής. - **εκδηλωτικό** επίρρ.. **εκδηλωτικότητα** (η), **εκδημία** (η) [αρχ.Ι [εκδημκόν} (λόγ.) 1. η αποδημία (σημ. Ι) · 2. ο θάνατος. **j·*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***επιδημία.*** **εκδημοκρατίζω** ρ. μετβ. [1K89] {εκδημοκράτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. εισάγω και καθιερίδνω δημοκρατικές αρχές και νόμους διακυβέρνησης 2. (κατ' επέκτ.) εξασφαλίζω συνθήκες μεγαλύτερης διαφάνειας και ελεύθερης έκφρασης: ***Οα εκδημοκρατιστούν τα σώματα ασφαλείας.***

εκδημοκρατισμός (ο) **1.** η εισαγωγή και καθιέρωση δημοκρατικού πολιτεύματος, δημοκρατικών αρχών και συστημάτων διακυβέρνησης: ο - ***τής πολιτικής ζωής μιας χώρας δυσχεραίνεται από την απουσία δημοκρατικής παράδοσης και νοοτροπίας των*** πολιτών **2.** (κατ' επέκτ.) η εξασφάλιση συνθηκών μεγαλύτερης διαφάνειας και ελεύθερης έκφρασης (κυρ. εντός συγκεκριμένης διοικητικής, υπηρεσιακής, κρατικής δομής εξουσίας): ***ο*** - ***των σωμάτων ασφαλείας*** [[ο ~ τού ***πανεπιστημίου με φοιτητική συμμετοχή στα όργανα τής διοίκησης (| ~ διαδικασιών / θεσμών / μέσων ενημέρωσης.*** **εκδημοτικισμός** (ο) γλωσσ. η προσαρμογή (γλωσσικού στοιχείου) στους κανόνες τής δημοτικής: ~ ***λόγιων τύπων.*** – **εκδημοτικίζω** ρ. **εκδημώ** ρ. μετβ. [εκδημείς... | εξεδήμησα} **1.** φεύγω από τον τόπο καταγωγής μου και κατοικώ σε άλλη περιφέρεια ή χώρα συν. αποδημώ, ξενιτεύομαι αντ. (λόγ.) ενδημώ 2. (μτφ.) εγκαταλείπω τη ζωή. πεθαίνω· κυρ. στη φρ. *εκδημώ εις Κύριον* ***(έκδημώ εις Κύριον)*** συν. αποθνήσκω ΑΝΤ. γεννιέμαι. σχολιο λ. ***επιδημία, πεθαίνω.***

[ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***εκδημώ (-έω)*** < ***έκ-*** + ***-δημώ*** < ***δήμος\.*** **εκδίδω** ρ. μετβ. {εξέδωσα, εκδόθηκα (λόγ. εξεδόθην. -ης, -η.... μτχ. εκ- δοθ-είς, -είσα. -έν), εκδεδομένος κ. εκδομένος} 1. είμαι εκδότης, έχω αναλάβει τα έξοδα και την ευθύνη μιας έκδοσης: - ***εφημερίδα*** / ***περιοδικό*** / έντυπο / ***ποιητική συλλογή*** / ***απομνημονεύματα*** 2. (ειδικότ.) τυπώνω και θέτω σε κυκλοφορία: ***το βιβλ,ίο Οα εκδοθεί σύντομα*** jj ***θα***

εκδώσω τα άρθρα μου σε τόμο συν. δημοσιεύω, κυκλοφορώ **3.** (για νομίσματα, οικονομικούς τίτλους, χρηματικές αξίες) τυπώνω σε αριθ- μημένα αντίτυπα και θέτω σε κυκλοφορία (για επίσημη χρήση ή πώληση και κυρ. διακίνηση κεφαλαίων): ~ ***επιταγή / τσεκ ι συναλλαγματική / φορτωτική / απόδειξη / ομόλογα / μετοχές / γραμματόσημα*** συν. κόβ(ο **4.** (για επίσημα έγγραφα ή πιστοποιητικά) συντάσσω και παρέχω για νόμιμη και προσωπική χρήση: ~ ***διαβατήριο ι αστυνομική ή φοιτητική ταυτότητα / πιστοποιητικό*** συν. βγάζω **5.** (για αποφάσεις. οδηγίες κ.λπ.) συντάσσω και δίνω στη δημοσιότητα προς ενημέρωση ή εφαρμογή: - ***ένταλμα / αποτελέσματα εξετάσεων / ταξιδιωτική οδηγία / ανακοίνωση*** · **6.** οδηγώ (κάποιον) στην πορνεία και τον εκμεταλλεύομαι οικονομικά: ***ένα κύκλωμα έφερνε παράνομα αλλοδαπές στη χώρα μας και ης εςέδιδε*** ΣΥΝ. προάγω **7.** (μεσοπαθ. *εκ- δίδομαι*) εκπορνεύομαι · 8. παραδίδω (καταζητούμενο) στις αρμόδιες αρχές άλλου κράτους (από το οποίο έχει γίνει σχετική αίτηση ή τού οποίου έχει την υπηκοότητα). ΣΧΟΛΙΟ λ. δίνω, ***εκ. μετοχή.*** Ιετυμ. < αρχ. ***έκδίδωμι*** < ***έκ-*** + ***δίδωμι*** «δίνω». Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «παραδίδω κάτι χωρίς αντίσταση, χωρίς αντάλλαγμα», χρησιμοποιείται δε συχνά στους αρχ. συγγραφείς με τη σημ. «δίνω τη θυγατέρα μου σε γάμο / τον γυιο μου για υιοθεσία». Σε μεσν. δημώδη κείμενα απαντά η σημ. «δημοσιεύω», καθώς και η φρ. ***εκδίδω απόφαση.*** Από την ίδια χρονική περίοδο μαρτυρ^ίται και η σημ. τής εκτεινόμενης γυναίκας, τής πόρνης], **εκδικάζω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {εκδίκασ-α, -τηκα, -μένος} διεξάγω δίκη για την έκδοση απόφασης: ***η έφεση που κατέθεσε θα εκδικαστεί τον Μάιο*** II ΙΟ ***πρωτοδικείο είναι αναρμόδιο να εκδικάσει αυτή την υπόθεση*** συν. κρίνω. σχολιο λ. ***μετοχή.*** **εκδίκαση** (η) Ιμτγν.] j-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων) η διεξαγωγή δί- κης. η συζήτηση (υποθέσεως) ενώπιον δικαστηρίου για την έκδοση απόφασης. σχολιο λ. ***ωρίμαση.*** **εκδίκηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} κάθε σκόπιμη πράξη εναντίον κάποιου ως ανταπόδοση βλάβης ή ζημίας είτε από τον ίδιο τον παθόντα είτε εν ονόματι αυτού συν. ανταπόδοση, βεντέτα, (λαϊκ.) γδικιωμός· ΦΡ. (α^*παίρνω εκδίκηση* ***ανταποδίδω κακό*** που έχει γίνει σε μένα ή σε άλλον: ~ ***για την προσβολή τής τιμής μου*** συν. παίρνω το αίμα μου πίσω (β) (παροιμ.) *η εκδίκηση είναι ένα πιάτο που τρώγεται κρύο* εκδικείται κανείς πιο αποτελεσματικά, όταν το κακό που του έγινε έχει ξεχαστεί. όταν ο φταίχτης δεν περιμένει πια την αντί- δρασή του.

Ιετυμ. < μτγν. ***έκδίκησις*** < αρχ. ***έκδικώ (-έω)*** «τιμωρώ έπειτα από δίκη. εγείρω δικαστικό αγώνα» < ***έκδικος < έκ-*** + ***-δικός*** < ***δίκη.*** Η φρ. ***η εκδίκηση είναι ένα πιάτο που τρώγεται κρύο*** είναι από. τού γαλλ. la vengeancc est un plat qui sc mange froidj.

εκδίκηση: συνώνυμα. Το *εκδίκηση* ***είναι*** η κύρια ***λέξη*** τής Ελληνικής που δηλώνει την ανταπόδοση από τον παθόντα τού κακού που του έγινε. την τιμωρία που επιβάλλει κάποιος μόνος του στους δράστες ενός εγκλήματος εναντίον του με τη μορφή τής **αυτοδικίας,** χωρίς δηλ. να ζητεί την τιμωρία τους από την επίσημη Δικαιοσύνη. Στη λαϊκή και διαλεκτική γλώσσα με την ίδια σημασία χρησιμοποιούνται και τα **γδικιωμός** και **ξεγδικιωμός.** Η ανταπόδοση σε εκδικητική ενέργεια, η **αντεκδίκηση,** που είναι και αυτή πράξη αυτοδικίας, αποκαλείται σε ορισμένες περιοχές τής Ελλάδας (Κρήτη. Μάνη κ.α.) **βεντέτα** (< ιταλ. vendetta < λατ. vindicta < vindico «εκδικούμαι»). **II νέμεση** (αρχ. ***νέμεσις < νέμω*** «μοιράζω») δηλώνει, από την αρχαία ήδη μυθολογία, τη θεία τιμωρία που επιβάλλεται για ηθικές κυρίως παραβάσεις· είναι κυρίως η εκδίκηση των θεών. η άνωθεν τιμωρία, που προσωποποιήθηκε στην αρχαία θεά **Νέμεση.**Όμοια είναι και η σημ. τού αρχ. **τίσις.** που έρχεται ως τιμωρία στην **υβρι,** στις ηθικές παραβάσεις των ανθρώπων (αλαζονεία. πρόκληση, ανηθικότητα κ.τ.ό.).

εκδικητής (ο) |μτγν.J. **εκδικήτρια** (η) 118351 {εκδικητριών} πρόσωπο που παίρνει εκδίκηση, που κάνει κακό σε κάποιον, για να ανταποδώσει βλάβη που ο ίδιος έχει υποστεί· πρόσωπο που προβαίνει σε αυτοδικία: ***σιωπηλός*** - **|| *αυτός έγινε - τού φόνου τού αδελφού του.*** **εκδικητικός,** -ή. -ό |μεσν.1**1.** αυτός που σχετίζεται με πράξεις ή προθέσεις εκδικήσεως: ~ ***σκέψη / μανία ι φύση / πράξη / διάθεση*** 2. αυτός που διακρίνεται από τάση να εκδικείται, που δεν συγχωρεί τις εις βάρος του πράξεις ΣΥΝ. φιλέκδικος, μνησίκακος αντ. ανεξίκακος, αμνησίκακος. — **εκδικητικ-ά** / **-ώς** 11897] επίρρ. **εκδικητικότητα** (η) 11897] {χωρ. πληθ.} η τάση να ανταποδίδει κανείς τις εις βάρος του πράξεις, η εκδικητική διάθεση, **εκδικούμαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {εκδικείσαι... | εκδικήθηκα} ♦ **1.** (αμετβ.) παίρνω εκδίκηση: ***εκδικήθηκα για τον φόνο τού αδε?.φού μου***

2. (μετβ.) κάνω κακό σε (κάποιον) ανταποδίδοντας το κακό που έχω υποστεί: ***εκδικήθηκε τον φονιά τού αδε?^φού του || κάποτε θα σε εκδικηθώ για τις προσβολές σου.*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

[γ.τυμ. Μέσ. τ. τού αρχ. ***έκδικό) (-έω)*** «τιμωρώ έπειτα από δίκη. εγείρω δικαστικό αγώνα» < ***έκ*** + ***-δικώ*** < ***δίκη}.*** **εκδιπλώνω** ρ. μετβ. [Ι890| {εξεδίπλωσα. εκόιπλίόθηκα} (λόγ.) **1.** ξεδιπλώνω (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) αναπτύσσω, ξετυλίγω: ***όλα αυτά τα στοιχεία εκδίπλώνονται νοηματικά με τη βοήθεια των αφηγηματικών μέσων.*** -- **εκδίπλωση** (η).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ,. deployer |. **εκδιώκω** ρ. μετβ. [αρχ.] {εξεδίωξα. εκδιώ- χθηκα (καθημ. -χτηκα), -γμέ- νος} (λόγ.) 1. διώχνω κάποιον από τη θέση του. συνήθ. με επιθετικό και βίαιο τρόπο: ***εξεδίωξε τους πολιτικούς του αντιπάλους με φυλακίσεις και εξορίες || εκδιώχθηκε από τη θέση του ύστερα από απαίτηση μεγαλομετόχων*** ΣΥΝ. αποπέμπω **2.** αναχαιτίζω και απωθώ: ***εξε-*** *δίωξαν τους εισβολείς.*

εκδίωξη (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ώξεως | -ώξεις. -ώξεων) (λόγ.) **1.** η συνήθ. βίαιη απομάκρυνση κάποιου από τη θέση του: *η* - των πολιτικών *του αντιπάλων* || *η ~ κάποιου από τη θέση που κατείχε* ΣΥΝ. αποπομπή, διώξιμο 2. (ειδικότ.) η αναχαίτιση και απώθηση (κάποιου): *η ~ των εισβολέων από τα εδάφη που είχαν καταλάβει.*

εκδομένος, -η. -ο ♦ εκδεδομένος

εκδορά (η) (λόγ.) **1.** (κυριολ.) το γδάρσιμο τού δέρματος των ζ6)ων για ποικίλες χρήσεις 2. (κατ' επέκτ.) το γδάρσιμο. η γρατζουνιά στο δέρμα ή σε λεία επιφάνεια: στο *σώμα του υπήρχαν εμφανείς - και μώλωπες* || στο *έπιπλο δημιουργήΟηκαν εκδορές κατά τη μεταφορά του* ΣΥΝ. γρατζούνισμα.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *έκδέρω* < *έκ-* + *δέρω* «γδέρνω, σχίζω». Βλ. κ. *γδέρνω, δέρνω*\.

εκδορεύς (ο) [1886] Ιεκδορ-έως [-είς. -έων) (επίσ.) πρόσο)πο που αφαιρεί το δέρμα των ζώων στα σφαγεία συν. γδάρτης.

|ΗΤΥΜ. < αρχ. *έκδέρο)* < *έκ-* + *δέρω* «σχίζω, γδέρνω»].

εκδοροσφαγέας (ο) {εκδοροσφαγ-είς, -έων] πρόσωπο που σφάζει και γδέρνει ζώα σε σφαγείο.

| ΕΤΥΜ. < *εκδορέας* + *σφαγέας*].

έκδοση (η) {-ης κ. -όσεοκ | -όσεις. -όσεων} **1.** η τύπωση και δημοσίευση πρωτότυπου ή παλαιότερου έργου σε πολλά αντίτυπα και η διάθεσή τους στην κυκλοφορία: - ***απομνημονευμάτων / μυθιστορήματος / μεταφράσεων / φυλ/.αδίων / αφισών / έργων κλασικών συγγραφέων*** || ***έτος / αριθμός έκδοσης*** 2. (συνεκδ.) το έντυπο που εκδίδε- ται: ***περιοδική / μηνιαία / καθημερινή*** · ***εβδομαδιαία*** -· ΦΡ. *ήλεκτρο- νική έκδοση* εφημερίδα που διαβάζεται στο Διαδίκτυο **3.** (συνεκδ.) το εκδιδόμενο έργο (από απόψεως ποιότητας μορφής και περιεχομένου): ***πολυτελής / κα/.αίσθητη*** - || ~ πλούσια σε ***υλικό αρχείου*** **4.** το κείμενο, γενικότ. το υλικό (λ.χ. φωτογραφικό), που δημοσιεύεται ως έργο το οποίο κάποιος έχει συγγράψει, συνθέσει ή επεξεργαστεί (κυρ. επιστημονικά) με συμπληρώσεις, τροποποιήσεις παλαιότερου υλικού: ***αναθεωρημένη / βε/.τιωμένη / επαυξημένη*** ~· ΦΡ. (α) *κριτική έκδοση* βλ. λ. ***κριτικός*** (β) *πρώτη έκδοση* (λατ. editio princeps) κείμενο, κυρ. κλασικού συγγραφέα, στη μορφή στην οποία εκδίδεται για πρώτη φορά μετά από φιλολογική επεξεργασία (γ) (για εφημερίδες) *δεύτερη έκδοση* η επανατύπωση φύλλου με αναδιάρθρωση, εμπλουτισμό της ύλης του αναλόγως των εξελίξεων, λόγω των εκτάκτων γεγονότων μιας ημέρας: ***έβγαλαν δεύτερη για να προλάβουν την παραίτηση τής κυβέρνησης*** **5.** (καταχρ. για βιβλία) η ανατύπωση (λ.χ. λόγω εξα- ντλήσεως των αντιτύπιον που είχαν διατεθεί στο εμπόριο): ***τρίτη / τέταρτη*** - || το ***μυθιστόρημα βγήκε ' κυκλοφόρησε σε πολλές*** ~ **6.** (συνεκδ.) το σύνολο των τεχνικών εργασιών και η οικονομική τους στήριξη για τη δημιουργία και διάθεση εντύπων: ***αντιμετωπίζουν προ- βλήματα στην - τού εντύπου*** **7.** (ειδικότ.) ο συντονισμός των τεχνικών και δημιουργικών τμημάτων περιοδικού, εφημερίδας κ.λπ.: ο ***υπεύθυνος εκδόσεως ενός εντύπου*** **8.** εκτύπωση και διανομή (επίσημου εγγράφου) για προσωπική χρήση: ~ ***κάρτας / διαβατηρίου / ταυτότητας / πιστοποιητικού || πρέπει στην αίτηση να συμπ/.ηρώσεις και ημερομηνία έκδοσης τής ταυτότητας*** *9.* η σύνταξη και κοινοποίηση εγγράφου: ~ ***ετυμηγορίας / εντάλματος / αποτελεσμάτων*** **10.** η εκτύπωση αντιτύπων ορισμένης χρηματικής αξίας, οικονομικού αντιτίμου (για χρηματιστηριακή ή τραπεζική χρήση): ~ ***εισιτηρίων / ομολόγων ι μετοχών / συναλλαγματικών / χαρτονομισμάτων*** · 11. η παράδοση αλλοδαπού καταζητουμένου στη χώρα στην οποία διώκεται: ~ των ***εμπόρων ναρκωτικών στη χώρα καταγωγής τους || γίνονται προσπάθειες να απλοποιηθούν οι διαδικασίες έκδοσης ατόμων που κατηγο-*** *ρούνται για τρομοκρατική δράση.* - **εκδόσιμος,** -η. -ο [μτγν.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *επανέκδοση. δίνω.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έκδοσις.* αρχική σημ. «παράδοση - διακοπή», < *έκδίδω- μι.* Ήδη μτγν. είναι η σημ. τής δημοσίευσης των έργων ενός συγγραφέα (λ.χ. *'Αριστοφάνειος έκδοσις.* Πφαιστίων *Περί ποιημάτων 74* C)|.

ΣΧΟΛΙΟ Η λ. έκδοση με τη σημασία τής δημοσίευσης βιβλίου πρωτοαπαντά στους ελληνιστικούς χρόνους και χρησιμοποιείται για τις εκδόσεις έργων από τους αρχαίους γραμματικούς. Το λατ. editio (από όπου τα γαλλ. edition, αγγλ. edition) είναι μεταφραστική απόδοση τού ***έκδοση*** (το λατ. edo «εκδίδω» αποδίδει το αρχ. έκ-δίδωμι «δημοσιεύω»). Η ***έκδοση*** αφορά στον επιστήμονα, ο οποίος συνέγραψε ένα έργο ή επεξεργάστηκε (αν πρόκειται για έργο άλλου) τη δημοσίευση ενός έργου. II ***έκδοση*** δηλ. είναι διαδικασία καθαρώς επιστημονική. Αντίθετα, η διαδικασία τής δημόσιας εμφάνισης, τής δημοσίευσης ενός έργου είναι τεχνικό ζήτημα και καλείται εκτύπωση, (ϋι ξένοι διακρίνουν τις δύο διαδικασίες ως edition την ***έκδοση*** και ως publication -από το λατ. publicatio «δημοσιοποίηση»- την εκτύπωση και τη ***δημοσίευση εν*** γένει). Στα Ελληνικά η λ. δημοσίευση αποδίδει τόσο το ***έκδοση*** (επιστημονική επεξεργασία) όσο και το ***εκτύπωση*** (τεχνική επεξεργασία). Τα ξένα (αγγλ.) editor «ο επιστημονικός εκδότης» και publisher «ο τεχνικός εκδότης / τυπογράφος» στην Ελληνική δεν διακρίνονται σαφώς, αφού το εκδότης σημαίνει τον «τεχνικό εκδότη / τυπογράφο» (τον publisher τής Αγγλικής!). Έτσι. προκειμένου να δηλωθεί στην Ελληνική το editor (τής Αγγλικής), χρησιμοποιούμε την περίφραση επιστημονικός εκδότης (που μπορεί να διαφέρει από τον συγγραφέα ενός έργου, όπως συμβαίνει λ.χ. στην έκδοση ενός συλλογικού τόμου) ή, ενίοτε, το αδόκιμο «επιμελητής εκδόσεως», που συγχέει τον επιστημονικό εκδότη με τον τεχνικό επιμελητή τής εμφάνισης ενός βιβλίου.

* ***επανέκδοση***

εκδοτήριο (το) f 1894] {εκδοτηρ-ίου ! -ων} το γραφείο ή παράρτημα

γραφείου, από το οποίο προμηθεύεται κανείς εισιτήρια που έχουν εκ- δυθεί από τον αρμόδιο φορέα. λ.χ. για μεταφορικό μέσο. εκδήλωση, **εκδότης** (ο) {εκδοτών}, **εκδότρια** (η) {εκδοτριών} πρόσωπο που καλύπτει οικονομικά και νομικά μια έκδυση ή εγγυάται τη χρηματική της απόδοση: ~ ***εφημερίδας*** , ***περιοδικού*** || ~ ***συναλλαγματικής*** / ***εντάλματος/ διαβατηρίου ' εισιτηρίου || Σύνδεσμος Εκδοτών Ηιβλίου.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έκδοση, δίνω.*** [ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***έκδίδωμι].*** **εκδοτικός,** -ή, -ό {J887} **1.** αυτός που σχετίζεται μ* ·* τον εκδότη ή την έκδοση: ~ ***διαδικασία*** / ***έξοδα*** / ***επιχείρηση*** / ***προσπάθεια*** / ***παράδοση*** / ***πείρα*** · ΦΡ. (α) ***εκδοτική τράπεζα*** η τράπεζα που έχει το προνόμιο εκ- δόσεως χαρτονομισμάτων: ***η Τράπεζα Ελλάδος είναι*** ~ (β) ***εκδοτικός οίκος*** επιχείρηση η οποία ασχολείται με εκδόσεις 2. ***εκδοτικά*** (τα) το σύνολο των εξόδων που απαιτεί μια έκδοση. * χολιο λ. ***δίνω.*** Ιετυμ. Η φρ. ***εκδοτικός οίκος*** είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. publishing house].

έκδοτος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει παραδοθεί ολοκληρωτικά στις απολαύσεις, στην ικανοποίηση των αισθήσεων ή των παθών του: ~ ***νέος*** / ***ζωή*** ΣΥΝ. έκλυτος, ακόλαστος ΑΝΤ. εγκρατής.

[εγυμ. αρχ., αρχική σημ.«παραδεδομένος, προδομένος - δοσμένος εξ ολοκλήρου», < ***εκδιδωμι].*** **εκδούλευση** (η) Ιμεσν.) {-ης κ. -εύσεως j -εύσεις, -εύσεων) (λόγ.) κάθε σκόπιμη πράξη που γίνεται χαριστικά για την εξυπηρέτηση (κάποιου): ***του ζήτησε μια μικρή αν θα μπορούσε να τον εξυπηρετήσει σε μια υπόθεση, για να μην τρέχει σε γραφεία και υπηρεσίες*** ΣΥΝ. εξυπηρέτηση, βοήθεια, χάρη. **εκδοχέας** (ο) {εκδοχ-είς j -έων) νομ. το πρόσωπο στο οποίο μεταβιβάζεται. εκχωρείται, μια ενοχική απαίτηση από τον δικαιούχο της. Ιετυμ. < μτγν. ***έκδοχεύς«***πράκτορας μεταφορών, διαβιβαστής» < αρχ. ***έκδέχομαι {< έκ + δέχομαι)].*** **εκδοχή** (η) **1.** η υποκειμενική ερμηνεία: ***η δική του*** ~ ***είναι πιο αληθοφανής || πιθανή / τραβηγμένη / απίθανη / πρόσφατη*** *i* ***επίσημη / νέα*** ~ συν. ερμηνεία, άποψη, εξήγηση 2. (κατ' επέκτ.) ο τρόπος, η μορφή με την οποία εμφανίζεται κάτι: ***το έργο παρουσιάστηκε σε τρεις διαφορετικές από τις οποίες η δεύτερη είναι η πιο ικανοποιητική.***

[Ει υμ. αρχ., αρχική σημ. «παραλαβή, αποδοχή». < ***έκδέχομαι*** < ***έκ-*** + ***δέχομαι.*** Η σημ. 2 αποδίδει το γαλλ. version], **έκδοχο** (το) {εκδόχ-ου | -ων[φαρμ. κάθε φαρμακολογικώς αδρανής ουσία, που χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με φάρμακο για επίτευξη επιθυμητού όγκου, πυκνότητας, σύστασης: σης ***αλοιφές η εκλογή τοϋ - ρυθμίζει τη δράση τού φαρμάκου.***

[ΠΤΥΜ. < ***έκδέχομαι.*** μεταφρ. δάνειο από γαλλ. excipicnt|. **εκδράμω** ρ. αμετβ. {εξέδραμα} (λόγ.) πάω εκδρομή: ***οι Αθηναίοι θα εκδράμουν πάλι κατά χιλιάδες το τριήμερο.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εκ.***

|ΕΤΥΜ. αρχ. υποτ. αορ. β' (απρφ. ***έκδραμεΐν),*** για το οποίο βλ. λ. ***δρόμος].*** **εκδρομέας** (ο/η) [1854] {εκδρομ-είς, -έων} πρόσωπο που πηγαίνει εκδρομή: ***χιλιάδες εκδρομείς κατακλύζουν κάθε Σαββατοκύριακο την Αράχοβα || οι ~ τού τριημέρου.*** **εκδρομή** (η) σύντομο ταξίδι, μικρής διάρκειας απομάκρυνση από την κατοικία για λόγους αναψυχής: ***μονοήμερη*** ' ***ετήσια*** / ***εκπαιδευτική / με αυτοκίνητο / με συνοδό / σχολική / οργανωμένη ~·*** φρ. *πευθήμερη* / (καθημ.) ***πενταήμερη εκδρομή*** το καθιερωμένο ετήσιο πεν- θήμερο ταξίδι αναψυχής των μαθητών της Ι'' Λυκείου σε τοποθεσία τής επιλογής τους, που οργανώνεται από το σχολείο και το δεκαπε- νταμελές μαθητικό του συμβούλιο και πραγματοποιείται με επίβλεψη συνοδών - καθηγητών.

ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «έφοδος». < ***έκ*** + ***-δρομή***, για το οποίο βλ. λ. ***δρόμος].***

εκδρομικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την εκδρομή ή τους εκδρομείς: ~ ***σακίδιο*** / ***ενδυμασία*** / ***εξοπλισμός*** / ***πούλμαν*** / ***σωματείο*** / ***όμιλος.***

εκδρομισμός (ο) η κίνηση για πραγματοποίηση οργανωμένων ομαδικών εκδρομών, κυρ. από ειδικά σωματεία ή ομοσπονδίες, **έκδυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων) (λόγ.) **1.** η απόθεση ή αφαίρεση τής ενδυμασίας: ο ***κανονισμός τής λέσχης απαγόρευε την*** των ***κο/.υμβητών εκτός των αποδυτηρίων*** συν. γδύσιμο **αντ.** ένδυση, ντύσιμο 2. ΒΙΟΛ. (σε ορισμένα ζωικά είδη) η αποβολή φτερώματος, δέρματος και γενικότ. τής επιδερμίδας κατά τη διαδικασία τής ανανέωσης ή ανάπτυξης: ***περιοδική / ετήσια ~ || η ~*** του ***φιδιού. -*** **εκδύω** ρ. Ιαρχ.].

Ιετυμ. < αρχ. ***έκδυσις*** < ***έκδύω*** < ***έκ-*** + ***δύω*** (βλ.λ.), κατ' αντιδιαστολή προς το ρ. ***ενδύω*** «ντύνω»], **εκδυτικισμός** (ο) το γεγονός ή ο βαθμός προσαρμογής μιας ομάδας ή κοινωνίας στον δυτικό πολιτισμό. – **εκδυτικίζω** ρ.

Ε.Κ.Ε. (το) Ειδικό Κέντρο Εκπαίδευσης.

Ε.ΚΕ.ΒΙ. (το) Εθνικό Κέντρο Βιβλίου.

εκεί κ. **'κεί** επίρρ. (με δεικτική κυρ. σημασία) για συγκεκριμένο χρονικό ή τοπικό σημείο ή υπόδειξη κατευθύνσεως τής κίνησης: ***κοίτα*** ~ ***τον άνθρωπο με το κόκκινο || - γύρω στα πενήντα πρωτόγινε μόδα το ροκ*** |j ***όταν πήγε ~, συνάντησε τον Κώστα*** ΑΝΤ. εδώ- ΦΡ. (α) ***από εκεί*** δηλώνει από τόπο κίνηση ή καταγωγή, προέλευση: ***αν πας*** ~ ***γλυτώνεις κόπο, γιατί είναι πιο γρήγορα || όσοι κατάγονται ~ έχουν άλ/.η φι- νέτσα!*** (β) *κατά 'κεί* δηλώνει κίνηση προς τόπο ή κατεύθυνση: ***τράβηξε*** ~ ***μήπως τον συναντήσει*** (γ) ***εκεί που*** καθώς, τη στιγμή που, ενώ, πάνω που: - μιλούσε, ***ξαφνικά σταμάτησε και με ρώτησε την ώρα*** || ***κι ~ όλα πήγαιναν κατ' ευχήν, ήρθε αυτός και τα χάλασε!*** || ~ ***μας χρωστούσε, μας βγήκε κι από πάνω*** (δ) ***άκου / ακούς εκεί / κοίτα / είδες εκεί*** για έκφραση έντονου εκνευρισμού, για να δηλωθεί προεξαγγελτικά η αντίθεση και η απόλυτη απόρριψη από τον ομιλητή

όσων ακολουθούν: ~ ο ***παλιάνθρωπος να πει*** τέτοια ***πράγματα*** || -! ***Πού ξαναείδες τέτοια ξετσιπωσιά!*** (ε) *από 'κεί/* ***'δώ*** *πάν' κι (οι) άλλοι* βλ. λ. ***πηγαίνω*** (στ) ***(κι) αυτός εκεί*** για την επιμονή κάποιου: ***Εγώ να του λέω πως δεν θέλω άλλο φαγητό κι ~! «Φάε. φάε!».***

|Ι:ΤΥΜ. < αρχ. ***εκεί*** < ***έ-*** (αρχ. δεικτικό μόριο, π.χ. ***χθές εχθές)*** + ***-κεί*** (που απαντά ως ***κεΐ*** στον Αρχίλοχο) < Ι.Ε. δεικτικό μόριο *kc(i)-. πβ. λατ. hi-c «αυτός εδώ», ci-s «επί τάδε. εντεύθεν», χετ. ki «αυτό» κ.ά. Ομόρρ. ***έκει-νος*** (βλ.λ.)].

εκειδά επίρρ. [μεσν.] (διαλεκτ.) ακριβώς εκεί: - ***κάτω σού δείχνω τόση ώρα*** · ***δεν βλέπεις:*** αν'Τ. εδωδά (βλ. κ. λ. δα), **εκείθε** [μεσν.| κ. **κείθε** επίρρ. (λαϊκ.-συνήθ. μετά την πρόθ. ***κατά)*** προς τα εκεί: ***«εκείθε με τους αδελφούς, εδώθε με το Χάρο***» (Δ. Σολωμός) ανί. εδώθε· φρ. ***δώθε-κείθε*** από τη μια και από την άλλη πλευρά, από εδώ και από εκεί (για συνεχόμενη και συνήθ. άσκοπη μετακίνηση): ***μην τρέχεις*** -! **εκείθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** από εκεί (σε τοπικούς - γεωγραφικούς προσδιορισμούς): ***η ~ των Άλπεων Γαλατία*** αντ. εντεύθεν **2.** γι' αυτό τον λόγο συν. εξού. σχολιο λ. ***-θεν.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***έκεΐθεν< έκεΐ*** + -0εν(βλ.λ.)|. **εκείνος,** -η, -ο κ. (καθημ.) **κείνος** αντων. **1.** για υπόδειξη απομακρυσμένων (τοπικά ή χρονικά) προσώπων, αντικειμένων, γεγονότων ή καταστάσεων: τα ***χρόνια*** · ***δεν ήταν εύκολο να σπουδάσει μια γυναίκα || θυμάσαι ~ το ατύχημα την προηγούμενη εβδομάδα:*** || ***~ ο κύριος στο βάθος*** **2.** (ειδικότ.) αυτός που βρίσκεται πιο μακριά, συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς το «αυτός»: ***τους είδα και τους δύο*** · ***αυτός χαρούμενος,*** - ***σκυθρωπός*** **3.** (συνήθ. με αναφορικές προτάσεις) για να δηλώσει αυτό για το οποίο γίνεται λόγος, για να δηλωθεί ότι αυτό για το οποίο γίνεται λόγος είναι σε απόσταση, απομακρυσμένο: π ***να γίνονται εκείνοι οι παλιόφιλοι!*** [[του ***είπε κι εκείνο το αμίμητο, που δεν το κατάλαβε κανείς!*** **4.** για να εκφραστεί θαυμασμός, σεβασμός ή περιφρόνηση, αποδοκιμασία (για κάτι): ***για θυμήσου*** ~ ***την αντιπαθητική έκφραση που έπαιρνε όταν μας έβ?.επε!*** **[[** ***~ η υπέροχη ψυχή, η δυνατή μα κι αγνή!***

|Ι ::ΤΥΜ. < αρχ. *έκεινος / κείνος* < *έ-* (αρχ. δεικτικό μόριο) + *κείνος* <

Ε. ^ke(i)- (βλ. λ. *εκεί)* + -eno-, επίθημα που χρησιμοποιείται για αντικείμενα απομακρυσμένα ως προς τον τόπο ή τον χρόνο. Παρόμοιοι σχηματισμοί, βάσει τού ιδίου Ι.Ε. θ., απαντούν και σε άλλες γλώσσες, πβ. λατ. c-quidem « *έγοιγε* (εγώ βέβαια)», ρωσ. e-tot «αυτός», σανσκρ. a-sau «εκείνος» κ.ά. Ομόρρ. *έκεΐ].*

Ε.Κ.Ε.Μ. (το) Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών.

Ε.ΚΕ.ΠΙΣ. (το) Εθνικό Κέντρο Πιστοποίησης.

Ε.Κ.Ε.Τ.Κ. (η) Ελληνική Κρατική Εταιρεία Τεχνικών Κατασκευών. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. (το) Εθνικό Κέντρο Έρευνας Φυσικοίν Επιστημών, **εκεχειρία** (η) {εκεχειριών} **1.** η αναστολή των εχθροπραξιών για συγκεκριμένη χρονική περίοδο βάσει αμοιβαίας συμφωνίας των εμπόλεμων μερών: ***η*** ~ ***κατά τη διάρκεια των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν θεσμός για τους αρχαίους*** συν. ανακωχή, κατάπαυση εχθροπραξιών, ειρήνευση 2. (συνεκδ.) η ίδια η συμφωνία ή συνθήκη για αναστολή των εχθροπραξιών: ***η υπογραφή τής ~ γιορτάστηκε με. ενθουσιασμό*** || ***επίτευξη*** / ***κλείσιμο*** : ***παραβίαση εκεχειρίας*** **3.** (μτο.) κάθε περίοδος διακοπής συγκρούσεων και αντιδικιών: ***πολιτική*** ~ \\ ***η πρόσφατη*** ~ ***σαφατείων και εργοδοσίας έφερε άνοδο στο χρηματιστήριο.***

|Ρ.ΤΥΜ. αρχ. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***έχειν χεΐρας*** (όπου το ***έχω*** σημαίνει «συγκρατώ, σταματώ»), με ανομοίωση τού πρώτου ***-χ-*** σε ***-κ-*** και κατάλ. -ια|. **έκζεμα** (το) {εκζέμ-ατος | -ατα, -άτων) ιατρ. η φλεγμονώδης κατάσταση τού δέρματος, που συνοδεύεται από κνησμό και έκκριση ορού αίματος· η συχνότερη δερματοπάθεια. – **εκζεματώδης,** -ης, -ες [18391 κ. **εκζεμαπκός,** -ή. -ό.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***έκζέω*** «βράζω, εκχέω» < ***έκ- + ζέω*** (βλ. λ. ***ζέση).*** Η λ. πέρασε ως ιατρ. όρ. και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. eczema, γαλλ. eczema κ.ά.|.

Γ

εκζήτηση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) **1.** η επιδίωξη τής διαφοροποίησης, η σκόπιμη και επίμονη επιλογή ακραίων μορ- φών έκφρασης: ~ ***λόγου*** / ***λέξεων*** *i* ***μορφών*** || ο ***φΐ/.ε?·.ευθερισμός και η επαναστατικότητά*** του ***ήταν απλή*** - || ***ποιητής τής*** ~ **2.** η σκόπιμη με- θόδευση. η τυποποίηση στη συμπεριφορά: ***τον κούραζε η υπερβολική*** ~ των ***τρόπων της, η τυπικότητά της*** || ~ ***κινήσεων*** / ***χειρονομιών*** / ο***μι-?Λας*** ΣΥΝ. επιτήδευση, προσποίηση, πόζα αντ. φυσικότητα, αυθορμητισμός.

εκζητώ ρ.μετβ. Ιμτγν.] {εκζητείς..., μτχ. εκζητών. -ούσα, -ούν) εκζήτη- σα κ. (λογιότ.) εξεζήτησα, -θηκα, εξεζητημένος! (λόγ.) 1. ζητώ επίμονα (κάτι), ώστε να (το) γνωρίσω (από όλες του τις πλευρές): οι ***εκζη- τούντες τον Κύριον*** / ***τον θεό*** / ***την αλήθεια*** **2.** (η μτχ. ***εξεζητημένος, -η,*** -ο) βλ.λ.

εκηβόλος, -ος. -ο (λόγ.) (όπλο) που βάλλει σε μεγάλη απόσταση αντ. αγχέμαχος.

[ει υμ. < αρχ. ***έκηβόΡ^ος*** (επίθ. τού Απόλλωνος στην ***Ιλιάδα)*** < ***έκη-*** / ***έκά-*** < ***έκών*** (βλ.λ., πβ. κ. ***έκά-εργος)*** + ***-βόλος*** {< ***βάλλω),*** με αρχική σημ. «αυτός που επιτυγχάνει τον στόχο του». Ήδη αρχ. η παρετυμολογική σύνδεση με το επίρρ. ***έκάς*** «μακριά»|.

Ε.Κ.Η.Π.Ε.Δ. (το) Εκπαιδευτικό Κέντρο Ηλεκτρονικού Πολέμου Ενόπλων Λυνάμεων.

Ε.Κ.Θ. (το) **1.** Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Θεσσαλονίκης **2.** Εθνικό Κο- λυμβητήριο Θεσσαλονίκης, **έκθαμβος,** -η, -ο βαθιά εντυπωσιασμένος και κυριευμένος από μεγάλο θαυμασμό ή απορία: ***μένει κανείς*** ~ ***μπρος*** στα ***επιτεύγματα τής σύγχρονης τεχνολογίας*** συν. έκπληκτος, θαμπωμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εμβρόντητος.***

[ετυμ. μτγν. < ***έκ-*** + ***θάμβος*** (βλ.λ.)|.

εκθαμβώνω ρμετβ. {εκθάμβω-σα. -θηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** θαμπώνω (κάποιον) με δυνατό φως. ώστε να μη μπορεί να δει 2. (μτφ.) προκαλώ σε (κάποιον) ισχυρή έκπληξη, μεγάλη εντύπωση, ώστε δεν μπορεί να αντιδράσει: *εκθαμβώθηκαν από την ομορφιά και τη χάρη της.* Ιετυμ. **< μτγν.** *έκθαμβος* **(βλ.λ.). Δεν προέρχεται από το μτγν.** *έκθαμβο¹) (-έω),* **το οποίο δεν έχει ασυναίρετο τύπο -όω]. εκθαμβωτικός,** -ή. -ό **[1887] 1.** αυτός που λάμπει, που ακτινοβολεί τόσο έντονα, ώστε ξεπερνά τη δυνατότητα τού ματιού να αντικρίσει το ανακλώμενο φως: ~ *ήλιος* / *ανατολή* / *δύση* / *λευκό* / *χρυσάφι* συν. **θαμπωτικός 2. (μτφ.) αυτός που θαμπώνει με την ακτινοβολία του. που εντυπωσιάζει:** ~ *ομορφιά* / *εμφάνιση* / *γυναίκα* / *προσωπικότητα* / *ακτινοβολία* συν. **εντυπωσιακός. – εκθαμβωτικά** επίρρ. **Ιετυμ, <** *εκθαμβώνω* **(βλ.λ.). άσχετο προς το μεσν.** *έκθαμβητικός* **< μτγν.** *έκθαμβέω}.*

Ε.Κ.Θ.Ε. (το) Εθνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών, εκθειάζω ρ. μετβ. **{εκθείασ-α (λογιότ. εξεθείασα), -τηκα (λογιότ. -θηκα), -μένος} (λόγ.) εγκωμιάζω με ιδιαίτερη έμφαση, εξαίρω:** *εξεθεία- σε την προσφορά τής αρχαίας Αθήνας* **στον** *πολιτισμό* ΣΥΝ. **εξυμνώ, επαινώ** αντ. **κατήγορο), υποβιβάζω. – εκθειαστής (ο) [1858J.**

Ιετυμ. **μτγν. <** *έκ-* + *-θειάζω* < *θεΐος\.* **εκθειασμός (ο) [μτγν.] (λόγ.) ο υμνητικός εγκωμιασμός: ο** ~ *τού ήθους και τής εργατικότητάς του* συν. **έπαινος, εκθειαστικός,** -ή, -ό **(λόγ.) αυτός που εκθειάζει, που εξαιρεί τιμητικά (κάποιον/κάτι):** ~ *λόγια* / *αναφορά* συν. **εγκωμιαστικός, επαινετικός. – εκθειαστικ-ά / -ώς** επίρρ. **έκθεμα** (το) Ιεκθέμ-ατος [-ατα, -άτων> **1. οτιδήποτε εκτίθεται σε δημόσια θέα (συνήθ. σε κατάλληλη προθήκη), σε οργανωμένη πολιτιστική, καλλιτεχνική ή εμπορική έκθεση:** *τα σπάνια - τού μουσείου προσελκύουν χιλιάδες τουρίστες || εκθέματα αγγειοπλαστικής / χειροπλαστικής* / *χρυσοχοΐας* / *χειροτεχνίας* 2. νομ. **πλαίσιο στο οποίο αναγράφονται οι δικαστικές υποθέσεις που έχει ορισθεί να εκδικα- σθούν κάθε μέρα κατά σειρά εκδικάσεως.**

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *εκτίθημι* «εκθέτω»], **εκθεμελιώνω** ρ. μετβ. 11878] [εκθεμελίωσα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** (για κτήρια, οικοδομήματα) καταστρέφω από τα θεμέλια, γκρεμίζω συν. ξεθεμελιώνω 2. (μτφ.) καταστρέφω κάθε βάση στηρίξεως, κατα- λύοντας δομημένο σύστημα: *εκθεμελίωσαν με τον ορθό λόγο το οικοδόμημα τής δεισιδαιμονίας που στοίχειωνε την παραδοσιακή κοινωνία.* ~ **εκθεμελίωση** (η), **εκθεμελιωτης** (ο), **εκθεμελιωτικός,** -ή. -ό. **εκθεσάς** (ο) {εκθεσάδες} (καθημ.) ο φιλόλογος καθηγητής, ο οποίος στο πλαίσιο τής φροντιστηριακής εκπαίδευσης διδάσκει το μάθημα τής έκθεσης, συνήθ. σε υποψηφίους για την τριτοβάθμια εκπαίδευση συν. εκθεσιολόγος. **έκθεση** (η) {-ης κ. -έσεως j -έσεις. -έσεων} **1.** η δημόσια παρουσίαση ή επίδειξη (κυρ. εμπορικών προϊόντων, επιστημονικών επιτευγμάτων ή καλλιτεχνικών δημιουργιών) σε ειδικά διαμορφωμένο ανοικτό ή στεγασμένο χώρο, με στόχο την προσέλκυση τού ενδιαφέροντος ή την ενημέρωση τού κοινού: *εμπορική / καλ/.ιτεχνική / διεθνής / τοπική* ~]| ~ *βιβλίου / αυτοκινήτου / επίπλων / μηχανημάτων' ειδών εξοπ/.ισμού γραφείου / φωτογραφίας || βιομηχανική / ανθοκομική / κτηνοτροφική* ~ 2. (συνεκδ.) ο ίδιος ο χώρος τής δημόσιας επίδειξης, παρουσίασης: *τα πρωινά βρίσκεται στην ~ και μετά πηγαίνει στο γραφείο || η ~ κατα/.αμβάνει χώρο χιλίων τ.μ.* 3. (α) η κατάσταση κατά την οποία (κάποιος ή κάτι) εκτίθεται, μένει ακάλυπτος ή απροστάτευτος (μπροστά σε κάτι): *απαγορεύεται η - τού προϊόντος σε υψηλές θερμοκρασίες || η ~ τού φιλμ στο φως κατέστρεψε τις φωτογραφίες || η πολύωρη ~ στον ήλιο προκαλεί εγκαύματα || η ~ τού πληθυσμού στη ραδιενέργεια* (β) η παρουσίαση (κάποιου) σε κοινή θέα: *η ~ τής προσωπικής ζωής κάποιων στα τηλεοπτικά σόου μετατρέπει την ιδιωτική τους ζο)ή σε τη- λεοπτικό θέαμα || η ~ των σταρ στα φώτα τής δημοσιότητας* · 4. κάθε έγγραφο που συντάσσεται από αρμόδια αρχή για πιστοποίηση πράξεων με λεπτομερή και ακριβή παράθεση δεδομένων: ~ *πεπραγμένων ι ορκωτών λογιστών / αστυνομίας i ιατροδικαστή / πραγματο- γνώμονα* [[*ο διευθυντής τού σχολείου κατέθεσε λεπτομερή - το)ν ζημιών* · 5. (α) σχολικό μάθημα που διδάσκει τον γραπτό λόγο από την πλευρά τής παραγωγής του, που στοχεύει στην εξάσκηση και βελτίωση τής ικανότητας παραγωγής γραπτού λόγου: *πάντα ήταν άριστος στην ~·* φρ. *έκθεση ιδεών* η γραπτή ανάπτυξη και πραγμάτευση θέματος, η κατάθεση τού προβληματισμού και τού σκεπτικού βάσει τού οποίου τοποθετείται κανείς σε δεδομένο θέμα (β) (συνεκδ.) το γραπτό κείμενο μαθητή σχετικά" με δεδομένο θέμα: *μια ~ γεμάτη ασάφειες || ~ για / τού είκοσι (άριστη) |j ~ εκτός θέματος* · 6. η εγκατάλειψη (βρέφους και σπανιότ. άλλου αβοήθητου προσώπου) σε δημόσιο χώρο: *η - βρεφών στις πόρτες εκκλησιών ή ορφανοτροφείων απο- τελούσε λύση απελπισίας για τις άγαμες μητέρες* · 7. ΜΟΥΣ. το πρώτο τμήμα φούγκας ή σονάτας, στο οποίο συνήθ. εισάγονται τα κυρίαρχα θέματα τής σύνθεσης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δοκιμασία.*

Ιετυμ. < αρχ. *έκθεσις* < *εκτίθημι.* Η σημ. τού γραπτού κειμένου στο οποίο αναπτύσσεται ένα θέμα. αποδίδει το γαλλ. (commentaire) expose, ενώ η σημ. τής δημόσιας επίδειξης έργων ή αντικειμένων αποδίδει το γαλλ. exposition|.

εκθεσιακός, -ή, -ό **αυτός που σχετίζεται με την έκθεση (σημ. 2):** ~ *χώρος* / *κέντρο* **(όπου πραγματοποιούνται εκθέσεις), εκθεσιολόγος (ο/η) φιλόλογος καθηγητής που διδάσκει συνήθ. σε υποψηφίους για την τριτοβάθμια εκπαίδευση το μάθημα τής έκθεσης** συν. **(καθημ.) εκθεσάς. εκθετήριο** (το) **[18701 {εκθετηρί-ου | -ων] κατάλληλα διαμορφωμένος χώρος για τοποθέτηση εκθεμάτων, διοργάνωση εκθέσεων, εκθέτης (ο) {εκθετών), εκθέτρια (η) {εκθετριών} (σημ. !) 1. J183I] πρόσωπο που παρουσιάζει εκθέματα σε οργανωμένη εμπορική, ενη**

μερωτική ή καλλιτεχνική έκθεση, λαμβάνοντας επίσημα μέρος σε αυτήν: ***φιλοξενούμε εκθέτες από εβδομήντα χώρες*** · **2.** [17611 μλθ. το σύμβολο ή ο αριθμός που σημειώνεται πάνω δεξιά από άλλο σύμβολο ή αριθμό σε μια δύναμη, δηλώνοντας τον αριθμό (ή το σύμβολο) στο οποίο είναι υψωμένος, λ.χ. 2^3 (ο αριθμός 3 είναι ο ~) λντ. βάση. |ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «εξώστης, μπαλκόνι». < αρχ. ***εκτίθημι.*** Η λ. ως μαθ. όρ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. exposam]. **εκθετικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** μαθ. αυτός που έχει τη δομή δύναμης, δηλ. όρους τής μορφής a»*: ~ ***κατανομή*** / ***συνάρτηση*** **2.** (μτφ.) αυτός που εξελίσσεται ραγδαία, με ταχείς και υψηλούς ρυθμούς: ***η ~ ανάπτυξη τής τεχνολογίας.*** **– εκθετικά** επίρρ. **έκθετος,** -η. -ο 1. αυτός που έχει εκτεθεί ή εγκαταλειφθεί χωρίς προστασία ή κάλυψη σε αντίξοες γΓ αυτόν (καιρικές ή κοινωνικές) συνθήκες: ~ ***στο κρύο και στην αγωνία*** jj ***μένει*** - ***στην κοινή γνώμη*** / ***στις επιθέσεις τού Τύπου*** / στην ***κριτική των αντιπάλων*** || ~ ***υπόληψη*** ι ***πλευρά*** συν. εκτεθειμένος, απροστάτευτος, ανυπεράσπιστος, αστέγαστος ανί. προστατευμένος, προφυλαγμένος **2. έκθετο** (το) βρέφος, μικρό παιδί που έχει εγκαταλειφθεί από τους γονείς του σε δημόσιο χώρο: ***βρέφος βρέθηκε - στην είσοδο πολυκατοικίας.***

[ετυμ. αρχ. < ***έκτίθημι\.*** **εκθέτω** ρ. μετβ. {εξέθεσα · μεσοπαθ. ενεστ. εκτίθ-εμαι, -εσαι, -εται. -έμεθα, -εσθε. -ενται. μεσοπαθ. παρατ. εξ-ετιθέμην. -ετίθεσο, -ετίθετο, -ετιθέμεθα, -ετίθεσθε. -ετίθεντο, αόρ. εκτέθηκα (λόγ. εξετέθην, -ης, -η..., να/θα εκτεθώ, μτχ. εκτεθείς, -είσα, -έν). παρακ. εκτεθειμένος (βλ.λ.)} 1. πραγματοποιώ έκθεση, παρουσιάζω δημοσίως (προϊόν ή έργο) σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο (για εμπορικούς ή διαφημιστικούς λόγους): ~ ***εμπορικά προϊόντα*** / ***καλλιτεχνικές δημιουργίες*** [| ***εκθέτει έργα του στο Πνευματικό Κέντρο τού Δήμου || στο μουσείο εκτίθενται ευρήματα από τις ανασκαφές*** ς|ν. παρουσιάζω, επιδεικνύω **2.** αφήνω (κάποιον/κάτι) ακάλυπτο ή απροστάτευτο να έλθει σε άμεση επαφή με κάτι: ***οι αρχές κατηγορούνται ότι σκοπίμως εξέθεσαν τον πληθυσμό τού χωριού στη ραδιενεργό ακτινοβολία, για να με/.ετή- σουν επιστημονικά τις επιπτώσεις*** || ***μην εκθέτετε*** το ***σώμα σας για πολλή ώρα στον ή/.ιο || οι χειρισμοί του μας εξέθεσαν σε μεγάλο κίνδυνο*** ι| ΓΟ ***προϊόν αυτό δεν πρέπει να εκτίθεται σε θερμότητα*** **3.** (α) παρουσιάζω δημοσίως, σε κοινή θέα: ***δεν μπορώ να εκθέσω την ιδιωτική μου ζωή σε τηλεοπτική εκπομπή*** (β) αφήνω (κάποιον) έκθετο, ακάλυπτο ή αποκαλύπτω (εις βάρος του) στοιχεία φέρνοντάς (τον) σε δύσκολη θέση· πλήττω το κύρος, την υπόληψη (κάποιου): ***οι αποκαλύψεις τού Τύπου τον εκθέτουν ανεπανόρθωτα στην κοινή γνώμη || οι λανθασμένοι χειρισμοί του εξέθεσαν τη χώρα διεθνώς || εκτέθηκε ο προϊστάμενος στη διοίκηση, διότι οι υπάλληλοι δεν έκαναν σωστά τη δουλειά τους*** **4.** παρουσιάζω σε κάποιον γραπτώς ή προφορικώς (σκέψεις, απόψεις, περιστατικά κ.λπ.): ***εξέθεσε τις απόψεις του με λιτότητα και σαφήνεια || - τη διαφωνία / τις θέσεις μου || ~ την κατάσταση με ακρίβεια σε έγγραφο που καταθέτω*** συν. εκφράζω, καταθέτω **5.** (η μτχ. *εκτεθειμένος,* ***-η. -ο)*** βλ.λ. σχολιο λ. ***εκ.***

[Ετυμ. μεσν. < αρχ. ***εκτίθημι*** < ***έκ-*** + ***τίθημι,*** βλ. κ. ***θέτω\.*** **εκθηλύνω** ρ. μετβ. {εκθήλυ-να. -νθηκα. -ομένος} (λόγ.) προσδίδω (σε κάποιον) χαρακτηριστικά (εμφάνισης ή συμπεριφοράς) που θεωρούνται γυναικεία, κάνω (κάποιον) θηλυπρεπή. **– εκθήλυνση** (η) [αρχ.|. [ΕΤΥΜ. (χρχ. < ***έκ-*** + ***θηλύνω*** < ***θήλυς*** «θηλυκός»], **έκθλιψη** (η) {-ης κ. -ίψεως [-ίψεις. -ίψεων} 1. η εξαγωγή χυμού με συμπίεση και σύνθλιψη: ~ των ***σταφυλιών*** / των ***ελιών*** / των ***πορτοκαλιών*** συν. στείψιμο · **2.** ΓΛΩΣΣ. η σίγηση τελικού φωνήεντος λέξεως πριν από το αρχικό φωνήεν τής επόμενης λέξης στη γρήγορη εκφορά τού λόγου· στη γραφή, δηλώνεται με απόστροφο (ˈ), λ.χ. γο ***άφησε*** > τ' ***άφησε, από ό?^ους*** > ***απ' ό/.ους.*** αντίθετο φαινόμενο, η αφαίρεση (το ***έδωσε*** > ***το 'δωσε).*** - **εκθλιπτικός,** -ή, -ό [18891. **εκθλίβω** ρ. [αρχ.|. σχολιο λ. ***έκκρουση, απόστροφος. παρώνυμο.***

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***εκΟλιψις*** < ***εκθλίβω***j.

εκθρέψω (να/θα) -* εκτρέφω

εκθρονίζω ρ. μετβ. [I826J {εκθρόνισ-α (λόγ. εξεθρόνισα). -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. απομακρύνω (συνήθ. με βίαιο τρόπο) από τον θρόνο ή την εξουσία: ***η επανάσταση εκθρόνισε*** τον ***βασιλιά*** συν. καθαιρώ. ανατρέπω αντ. ενθρονίζω 2. (μτφ.) εκτοπίζω από την κορυφή (τής δημοσιότητας, τής βαθμολογίας κ.λπ.): ***ο Π.Α.Ο. νίκησε την Α.C.K. και την εκθρόνισε από την κορυφή || η νεαρή ηθοποιός έχει εκθρονίσει π/.έον την αντίζηλό της στο κινηματογραφικό στερέωμα. —*** **εκθρο- νισμός** (ο) [1812| κ. **εκθρόνιση** (η) [I831{. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εκ.***

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ. < γαλλ. deironer (νόθο σύνθ.)]. **έκθυμος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που εκφράζεται με θέρμη και προθυμία: ~ ***αποδοχή*** / ***ανταπόκριση*** / ***ευχαριστία*** συν. εγκάρδιος, πρόθυμος, ειλικρινής, ολόψυχος. **– εκθύμως** επίρρ. Ιμτγν.].

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < ***έκ-*** + ***θυμός].*** **έκθυση** (η) {-ης κ. -ύσεως [-ύσεις. -ύσεων} ιατρ. η εμφάνιση δερματικού εξανθήματος.

ΙΕΙΥΜ. < αρχ. ***έκθυσις*** (όρ. τού Ιπποκράτη) < ***έκθύω.*** αρχική σημ. «θυσιάζω. καταπραΰνω μέσω θυσιών» (αργότερα επίσης «εμφανίζομαι ως φλεγμονή ή εξάνθημα»), < ***έκ-*** + ***θύω*** (βλ.λ.)]. **εκιού** (ECU) (το) {άκλ.} Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα, το κοινό νόμισμα των κρατών-μελών τής Ε/υρωπαϊκής Ένωσης.

[ΕΤΥΜ. Ακρωνύμιο τού αγγλ. όρου European Currency Uniti.

Ε.Κ.Κ. (το) Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, **εκκαθαρίζω** ρ. μετβ.)μτγν.[{εκκαθάρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (λόγ.) 1. ξεκαθαρίζω, απαλλάσσω (κάτι) από τα περιττά, ανεπιθύμητα ή επικίνδυνα στοιχεία· (ειδικότ.) απομακρύνω (κυρ. ως αρχή ή ασκώντας εξουσία) τα μέλη ενός συνόλου που μου είναι ανεπιθύμητα: ***αναλαμβάνοντας την προεδρία, υποσχέθηκε να εκκαθαρίσει την εταιρεία από τα στελέχη που βαρύνονταν με καταγγελίες για***

σκάνδαλα 2. ΛΟΝΣΤ. ρευστοποιώ το ενεργητικό και εξοφλώ το παθητικό μιας εταιρείας κατά το κλείσιμο των υποθέσεων που αφορούν στη διαχείριση τής περιουσίας της 3. τακτοποιώ τις οικονομικές υποχρεώσεις χρηματιστηριακής συναλλαγής με παράδοση τίτλων και καταβολή τού αντιτίμου **4.** (γενικότ.) ολοκληρώνω, διευθετώ πλήρως μια αποστολή, ένα καθήκον ή μια εργασία: *ανέλαβε να εκκαθαρίσει την υπόθεση διερευνο)ντας όλες τις καταγγελίες.* – **εκκαθαριστής** (ο) IJ887]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ΓΚ.* **εκκαθάριση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} (λόγ.) **1.** κάθε ενέργεια που στοχεύει στο ξεκαθάρισμα, στην απομάκρυνση περιττών, ανεπιθύμητων ή επικίνδυνων στοιχείων: *η - των δασών από τους σωρούς απορριμμάτων* **|| ~** *των αρχείων από περιττά έγγραφα* **2.** (α) (μτφ.) *εκκαθαρίσεις* (οι) η απομάκρυνση ή αποπομπή μελών (οργανωμένης ομάδας) με το σκεπτικό τής έλλειψης νομιμοφροσύνης (εκ μέρους τους) ή ως ανεπιθύμητων στοιχείων συχνά με συνοπτικές διαδικασίες και βίαιο τρόπο: *οι μαζικές ~ αντίφρονούντων || αφού ανέλαβε την ηγεσία, άρχισε τις - των εσωκομματικών του αντιπάλων* \\ (μτφ.) *στρατιωτικές δυνάμεις επιχειρούν εκκαθαρίσεις στις επαναστατημέ- νες περιοχές* ΣΥΝ. διώξεις, διωγμοί (β) ***εθνική εκκαθάριση*** (η) η εθνοκάθαρση (βλ.λ.) 3. λοιπ. η διαδικασία ρευστοποίησης τού ενεργητικού μιας εταιρείας και εξόφλησης τού παθητικού της κατά το κλείσιμο των υποθέσεων που αφορούν στη διαχείριση τής περιουσίας της **4.** (συνεκδ.) το αντίγραφο ή το απόσπασμα λογαριασμού, με το οποίο βεβαιώνεται η ορθότητα των δοσοληψιών μιας εταιρείας, το παραστατικό που απεικονίζει τη διαδικασία που ακολουθήθηκε σε οικονομική δοσοληψία 5. (στο χρηματιστήριο) η τακτοποίηση των οικονομικών υποχρεώσεων χρηματιστηριακής συναλλαγής, που συνίστα- ται στην παράδοση τίτλων (από τον πωλητή) και στην καταβολή τού αντιτίμου (από τον αγοραστή): *γραφείο εκκαθαρίσεως* 6. (γενικότ.) η ολοκλήρωση (με διευθέτηση και των τελευταίων λεπτομερειών) αποστολής, καθήκοντος, εργασίας κ.λπ.: *χρειάζεται πολύς κόπος για την ~ τής υπόθεσης* συν. τακτοποίηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκ.*

[ετυμ. < μτγν. *έκκαθάρισις* < *έκ-* + *καθαρίζω.* Η λογιστική σημ. αποδίδει ανάλογη τού γαλλ. liquidation, το οποίο έχει επίσης αποδοθεί ως *ρευστοποίηση*|. **εκκαθαριστικός,** -ή, -ό ι 1888! 1. αυτός που σχετίζεται με εκκαθάριση: - *διαδικασία / ενέργεια* [[~ *επιχειρήσεις τού στρατού* **2.** ***εκκαθαριστικό (σημείωμα)*** (το) το σημείωμα που αποστέλλει κάθε χρόνο η εφορία στους φορολογούμενους προς ενημέρωσή τους σχετικά με το ποσό που θα εισφέρουν ή που έχουν εισφέρει στον κρατικό προϋπολογισμό, αναλόγως αυτού που δηλώνουν στην προσωπική τους φορολογική δήλωση: *πιστωτικό / χρεωστικό ~.* – **εκκαθαριστικά** επίρρ. ιχολιο λ. *εκ.*

εκκαλώ ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εκκαλείς... | εξεκάλεσα) νομ. εφεσιβάλλω δικαστική απόφαση, ασκώ έφεση: *τόσον επιδικάζεται όσον εκκαλείται* (λατ. tanium devolutum quantum appellatum), **εκκαμινεύω** ρ. μετβ. [1833] {εκκαμίνευσα} υπερθερμαίνο) ορυκτό, μετάλλευμα ή πέτρωμα σε καμίνι, για να παραγάγω ορισμένο προϊόν, λ.χ. μέταλλο, κράιια κ.λπ. - **εκκσμίνευση** (η) [1868], **εκκαμινευτης** (ο) [1897J.

[ετυμ. < *εκ-* + *-καμινεύω* < *κάμινος*\. **έκκαυμα** (το) {εκκαύμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** κομμάτι ξύλου που χρησιμοποιείται ως προσάναμμα συν. φρύγανο 2. στρατ. υλικό που χρησιμοποιείται για την πυροδότηση εκρηκτικής ύλης στο εσωτερικό ενός σωλήνα πυροβόλου: *μηχανικό / επικρουστικό / εμφραγματικό / ηλεκτρικό / απλό*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έκκαίω* < *εκ-* + *καίω*\.

E.K.K.E. (το) **1** . Ηθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών **2.** Επαναστατικό Κομουνιστικό Κίνημα Ελλάδας, **ecce homo** λατ. (προφέρεται *έκε χόμο)* ελλην. *ίδε ο άνθρωπος* (βλ.λ.) · να (ποιος είναι) υ άνθρωπος.

[Ι-ΤΥΜ. Λατ. απόδ. τού μτγν. *ιδού ὁ ἄνθρωπος* (Γωάνν. 19. 5), φρ. τού Πόντιου Πιλάτου προς τους Ιουδαίους, όταν τους παρουσίασε τον Ιησού με τον ακάνθινο στέφανο και το πορφυρό ιμάτιοΙ. **εκκεντρικός,** -ή, -ό [18911 αυτός που αποκλίνει από τα αποδεκτά ή συνηθισμένα πρότυπα χαρακτήρα, συμπεριφοράς, πρακτικής κ.λπ., που διακρίνεται από αντισυμβατικότητα: *~ ντύσιμο / φέρσιμο / χτένισμα / θέση / τοποθέτηση* || *~ σκηνοθέτης / προσωπικότητα / μουσική / χρώμα* συν. ιδιότροπος, αλλόκοτος, παράξενος. – **εκκεντρικ-ά** / **-ώς** 11766) επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γκ.*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. exeentrique < μεσν. λατ. ec- ccntricus < μτγν. *έκκεντρος* (για τροχιά αποκλίνουσα τού κέντρου)!, **εκκεντρικοτητα** (η) [1891! {εκκεντρικοτήτων} **1.** η ιδιότητα τού εκκεντρικού: *η ~ τού ντυσίματος / τής συμπεριφοράς* ΑΝΤ. συμβατικότητα 2. (συνεκδ.) κάθε πράξη που χαρακτηρίζεται από αντισυμβατι- κότητα, που θεωρείται παράξενη ή ιδιόρρυθμη, ώστε να συγκρούεται με τα καθιερωμένα ή τα συνηθισμένα: οι *~ του απασχολούν συχνά τις κοσμικές στήλες* [] *οι ~ των εκατομμυριούχων* ΣΥΝ. ιδιορρυθμία. ♦"ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκ. ιδιαιτερότητα.* **έκκεντρος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν συμπίπτει με το κέντρο κύκλου, που βρίσκεται έξω από αυτό **2.** (ειδικότ.) αυτός που δεν έχει το ίδιο κέντρο (κυρ. για δύο κύκλους ή σφαίρες, που ο ένας ή η μία τουλάχιστον περιλαμβάνει τα κέντρα και των δύο) 3. αυτός τού οποίου ο άξονας περιστροφής δεν περνά από το κέντρο του **4.** μιιχαν. ***έκκεντρο*** (το) δίσκος ή κύλινδρος ακανόνιστου σχήματος, τού οποίου η περιστροφή θέτει σε ασταθή ή παλινδρομική κίνηση κάθε εφαπτόμε- νο στέλεχος μηχανής. **–εκκεντρότητα** (η) [μτγν.]. * ·* σχοαιο λ. *εκ.* [πτυμ. μτγν. < *έκ* + *-κέντρος* < *κέντρον*\. **εκκεντροφόρος** (ο) (ενν. *άξονας)* τεχινολ. άξονας μηχανών εσωτερικής καύσεως, στον οποίο είναι προσαρμοσμένα τα έκκεντρα (βλ.λ.), που με την κίνησή τους ανοίγουν και κλείνουν τις βαλβίδες.

[ετυμ. < ***έκκεντρο (το)*** (βλ.λ.) + ***-φόρος*** (< ***φέρω)].*** **εκκενώνω** ρ. μετβ. {εκκένω-σα, -θηκα. -μένος[**1.** αδειάζω (κάτι), αφήνω άδειο: *~* ***δεξαμενή*** αντ. γεμίζω 2. εγκαταλείπω (χώρο που κατέχω ή στον οποίο βρίσκομαι, ώστε να μείνει ελεύθερος, άδειος): *~* ***γραφείο / δωμάτιο . φρούριο / θέατρο / γήπεδο || η αστυνομία εκκένωσε το κτήριο ύστερα από τη/.εφώνημα για βόμβα*** || (μτφ.) *~* ***μία θέση.*** – **εκκενωτικός,** -ή. -ό 11893J. σχολιο λ. ***εκ.***

[ετυμ. **<** αρχ. ***εκκενώ < εκ- + κενώ (-όω) < κενός].*** **εκκένωση** (η) [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) (λόγ.) **1.** το άδειασμα (χώρου, δοχείου κ.λπ.. ώστε να μείνει άδειο): ***η - τής δεξαμενής / τού βόθρου*** αντ. γέμισμα 2. η εγκατάλειψη (περιοχής, κτηρίου κ.λπ., κυρ. για λόγους στρατηγικής, ασφαλείας): ***δια τάχθηκε η*** - του κτηρίου ***ύστερα από προειδοποιητικό τηλεφώνημα για βόμβα || η ~ φρουρίου / πόλης*** *ANT.* κατάληψη · 3. φυς. η ξαφνική διέλευση ηλεκτρικού φορτίου από ένα αγώγιμο σώμα σε άλλο (όταν αυτά βρίσκονται σε διαφορετικά ηλεκτρικά δυναμικά)· φρ. (α) *λυχνία εκκενώσεως* λαμπτήρας από διαφανές περίβλημα με αέριο στο εσωτερικό του. το οποίο υπό την επίδραση τάσεως ιοντίζεται και φωτοβολεί (β) *ατμοσφαιρική εκκένωση* η διέλευση ηλεκτρικών φορτίων μεταξύ δύο περιοχών τής ατμόσφαιρας με διαφορετικό δυναμικό, γενικότ. μεταξύ δύο νεφών ή μεταξύ νέφους και εδάφους (πβ. λ. ***αστραπή).*** * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εκ, κένωση.***

[ετυμ. < μτγν. ***έκκένωσις*** < αρχ. ***εκκενώ.*** Οι σημ. στη φυσική αποδίδουν το αγγλ. discharge|. **εκκίνηση** (η) [**1**839J [-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων) **1.** η έναρξη κίνησης. το ξεκίνημα: ***άκυρη / γρήγορη*** ~ (σε αγώνες δρόμου)· φρ. (στις δημοπρασίες) *τιμή εκκίνησης* η τιμή που ορίζεται σε δημοπρασία ως αρχική, με βάση την οποία ξεκινά η διαπραγμάτευση τής αξίας τού πωλούμενου τεμαχίου ΣΥΝ. αναχώρηση **2.** (συνεκδ.) το σημείο από το οποίο ξεκινούν ταυτόχρονα οι αθλητές αγώνα ταχύτητας: οι ***αθλητές βρίσκονται ήδη στην περιμένοντας τον πυροβολισμό τού αφέτη*** συν. αφετηρία, αρχή 3. ΠΛΗιόφ. η έναρξη τής λειτουργίας τού υπολογιστή με το λειτουργικό σύστημα στη θέση του. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εκ.*** **εκκινητηρας** (ο) ίί ::χνολ. η μίζα (τού αυτοκινήτου).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. starter (πβ. γαλλ. mise en marche)|. **εκκινώ** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] [εκκινείς... | μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.) **1.** ξεκινώ λντ. σταματώ 2. (μτφ.) έχω συγκεκριμένη λογική βάση ως αφετηρία στοχασμού: ***τα επιχειρήματά του εκκινούσαν από εσφαλμένο θεωρητικό πλαίσιο*** ΣΥΝ. εξικνούμαι, ξεκινώ, βασίζομαι. σχόλιό λ. εκ. ***ξε.***

έκκληση (η) [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] η αίτηση (συνήθ. βοήθειας), το κάλεσμα (που απευθύνει κανείς σε συγκεκριμένους αποδέκτες για σημαντικό σκοπό): ***απηύθυνε ~ σε όλους τους ισχυρούς τής Γης να στηρίξουν τη φτωχή χώρα του*** συν. παράκληση. ** σχολ 10 λ. ***εκ, ομόηχα.***

[ει υμ. < μτγν. ***έκκλησις*** < αρχ. ***εκκαλώ (-έω)].*** **εκκλησία** (η) {εκκλησιών) **1.** ο χριστιανικός ναός: ***βυζαντινή / γοτθική / αγγλικανική - [] το τέμπλο / οι καμπάνες τής ~·*** φρ. *πηγαίνω στην εκκλησία* παρακολουθώ τακτικά τη Θεία Λειτουργία, εκκλησιάζομαι τακτικά: ***-Εσείς πηγαίνετε στην εκκλησία; -Πηγαίνουμε, αλλά σπάνια. συνήθως κάθε Χριστούγεννα και Πάσχα!*** 2. (συνεκδ.) η ακολουθία που τελείται σε χριστιανικό ναό: ***σήμερα το πρωί έχει*** ~ || ***πότε τελειώνει η*** 3. (μτφ.) χώρος στον οποίο επικρατεί ευπρέπεια, τάξη και ησυχία: ***όταν διδάσκει αυτός ο καθηγητής, το αμφιθέατρο είναι*** -! **4.** *Εκκλησία* (η) (α) θεολ. το σύνολο των πιστών τής χριστιανικής θρησκείας, που συγκροτεί ένα ενιαίο σώμα πιστών και έχει ως κεφαλή τον Χριστό: ***οι Μεγάλοι Πατέρες τής*** -1| ***στα χρόνια τού Διοκλητιανού η ~ βρισκόταν υπό διωγμόν Σ***ΥΝ. χριστιανοσύνη (β) το σύνολο των πιστών συγκεκριμένου χριστιανικού δόγματος: ***Ορθόδοξη / Ρωμαιοκαθολική -*** |] ***Ιιροτεσταντικές ~*** (γ) το οργανωμένο σύνολο των πιστών συγκεκριμένου χριστιανικού δόγματος σε συγκεκριμένο κράτος ή περιοχή: ***η αυτοκέφαλη ~ τής Ε?^λάδος*** || *ο* ***προκαθήμενος*** (ο αρχιεπίσκοπος) ***τής - Βορείου και Νοτίου Αμερικής*** |[***Ιερά Σύνοδος τής ~ τής Ελλάδος*** jj ***η μεγάλη τού Χριστού*** ~ (το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως) (δ) το σύνολο των κληρικών (γενικότ.) το σύνολο των θεσμών και των άλλων στοιχείων που ανήκουν στην εκκλησιαστική παράδοση, στην εκκλησιαστική ζωή και οργάνωση: ***μελετά- ται ο χωρισμός Εκκλησίας και Κράτους · 5.***]ΣΤ. *Εκκλησία τού Δήμου* (σε αρχαίες ελληνικές πόλεις με δημοκρατικό πολίτευμα) η λαϊκή συνέλευση κατά την οποία λαμβάνονταν αποφάσεις για τις δημόσιες υποθέσεις. Επίσης (λαϊκ.) **εκκλησιά** [μεσν.Ι (σημ. Ι). – (υποκ.) **εκκλησάκι** (το) κ. **εκκλησίτσα** κ. **εκκλησούλα** (η) (σημ. Ι). σχολιο λ. ***εκ, διαμαρτύρομαι, ναός.***

[εγυμ. αρχ. **<** ***εκκλητος*** < ***εκκαλώ*** «καλώ έξω, συγκαλώ» **<** ***έκ-*** + ***καλώ.*** Η λ. αναφερόταν αρχικά στην Εκκλησία τού Δήμου, καθώς και στις συγκεντρώσεις των υπευθύνων μιας πολης-κράτους, οι οποίες λειτουργούσαν ως νομοθετικά σώματα. ΠΓριλαμβάνει γενικά τη σύγκληση (επίσημη ή ανεπίσημη) προσώπων για προκαθορισμένο σκοπό. Θρησκευτική σημ. απέκτησε η λ. στη βιβλική γλώσσα. Στην Π.Δ. οι Εβδομήκοντα χρησιμοποίησαν τις λ. ***έκκλησία*** και ***συναγωγή*** αποδίδοντας την εβρ. λ. qahal «συγκέντρωση, συνάθροιση» σε σχέση με τη συγκέντρωση τού Ισραήλ για θρησκευτικούς ή πολεμικούς σκοπούς. Στην Κ.Δ. ***έκκλησία*** ονομάζεται το σύνολο των χριστιανών (γενικά ή τοπικά), καθώς και το σύνολο των πιστών που αναγνωρίζουν τον Χριστό ως κεφαλή τους (πβ. ***Κολ.*** 1, 18: ***καί αυτός εστιν ή κεφαλή τού σώματος τής εκκλησίας)].*** **εκκλησιάζομαι** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {εκκλησιάστηκα} συμμετέχω στη Θεία Λειτουργία. – **εκκλησιασμός** (ο) [μτγν.]. **εκκλησ(ι)άρης** (ο) [εκκλησ(ι)άρηδες]. **εκκλησ(ι)άρισσα** (η) {εκ-

κλησ(ι)αρισσών} (λαϊκ*.) πρόσωπο που ασχολείται με το καθάρισμα και την ασφάλεια των εκκλησιών συν. νεωκόρος. **εκκλησιάρχης** (ο) {εκκλησιαρχών} (στην υστεροβυζαντινή περίοδο) αξιωματούχος τής Εκκλησίας που είχε τη γενική επιμέλεια και φροντίδα μιας εκκλησίας· (ειδικότ.) ο διακονητής μοναχός, που φροντίζει για το καθολικό και γενικότ. υπηρετεί τον ναό.

[ετυμ. μεσν. < ***έ.κκλησίη*** + ***-άρχης< άρχω].*** **εκκλησίασμα** (το) [18931 {εκκλησιάσματος | χο)ρ. πληθ.Ι το σύνολο των πιστών που παρακολουθούν στην εκκλησία τη θεία Λειτουργία, **εκκλησιασμός** (ο) -» εκκλησιάζομαι

Εκκλησιαστής (ο) βιβλίο τής Π.Δ. με συγγραφέα τον βασιλιά Σολο- μώντα.

[ΕΤΥΜ. ***αρχ.*** < ***έκκλησιάζω*** < ***έκκλησϊα.*** Το ομο>νυμο βιβλίο τής Π.Δ. ονομάστηκε έτσι από τους Εβδομήκοντα, αποδίδοντας την εβρ. ονομασία Qoheleth «συναθροιστής. συγκεντρωτής». που αναφέρεται στον ρόλο τού βασιλιά τού Ισραήλ να συγκεντρώνει το έθνος υπό την κατεύθυνση τού θεού], **εκκλησιαστικός,** -ή. -ό Ιαρχ.11. αυτός που σχετίζεται με την Εκκλησία (σημ. 1-4): ~ ***τελετονργικό / κειμή/.ια / βιβλία / σκεύη / πνεύμα / εκπαίδευση / λύκειο / θεσμός / διενέξεις / σχίσματα / συμβούλιο*** *2.* (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τη χριστιανική θρησκεία: ~ ***γραμματεία / φιλ,ο/.ογία / ρητορική / αντιρρητική / απολογητική / μουσική / τέχνη / αρχιτεκτονική*** συν. χριστιανικός.

εκκλησιολογία (η) οεολ. ο κλάδος που εξετάζει τα σχετικά με τη φύση. την ουσία, τις δομές, την ιερατική εξουσία και τα μυστήρια τής Εκκλησίας. — **εκκλησιολόγος** (ο/η). **εκκλησιολογικός,** -ή, -ό. **εκ- κλησιολογικά** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cccJesiologic). **εκκλητεύω** ρ. μετβ. [αρχ.[{εκκλήτευ-σα. -θηκα) νομ. προσάγω (μάρτυρα) στο δικαστήριο διά τής βίας.

έκκλητος, -ος, -ον ΝΟΜ. (για δικαστική απόφαση) που είναι δυνατόν να προσβληθεί με έφεση ενώπιον τού εφετείου από ανώτερο δικαστήριο. **σχόλιό** λ. ***ναός.***

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «επιδιαιτητής», < ***έκκαλ,ώϊ*** **εκκοκκίζω** ρ. μετβ. {εκκόκκισ-α. -τηκα. -μένος! ξεχωρίζω το σπέρμα (φυτού) από τις ύλες που το περιβάλλουν (μαζεύω τους σπόρους). — **εκκοκκιατικός,** -ή. -ό 11897]. σχολιο λ. ***εκ.***

[ετυμ. αρχ. < ***έκ-*** + ***-κοκκίζω*** < ***κόκκος***]. **εκκόκκιση** (η) |-ης κ. -ισεο)ς | -ίσεις. -ίσεων} (λόγ.) ο αποχωρισμός τού σπέρματος (φυτού) από τις ύλες (ίνες) που το περιβάλλουν (μάζεμα των σπόρων). Κπίσης **εκκοκκισμός** (ο) [18891. σχολιο λ. ***εκ.*** **εκκοκκιστήριο** (το) [1871] {εκκοκκιστηρί-ου | -ων} **1.** η μηχανική συσκευή εκκόκκισης 2. το εργοστάσιο στο οποίο γίνεται ο διαχωρισμός τού καρπού από το περίβλημά του: ~ ***βάμβακος / αραβοσίτου / ρυζιού / λιναριού/ καννάβεως.*** σχολιο λ. ***εκ.*** **εκκολαπτήριο** (το) [1897[{εκκολαπτηρί-ου | -ων} 1.η μηχανή εκκόλαψης (νεοσσών) 2. ο χώρος στον οποίο γίνεται η εκκόλαψη (νεοσσών).

εκκολάπτω ρ. μετβ. {εκκόλα-ψα.-φθηκα} **1.** τ*ιΟλ. κάνω (νεοσσό πουλιού) να βγεί από το αβγό. σπάζοντας το κέλυφος· (μτφ.-μεσοπαθ. *εκκολάπτομαι) 2.* (για πράξεις) φθάνω στο στάδιο τής πραγμάτωσης, υλοποιούμαι: ***η συνεργασία*** των ***δύο χωρών εκκολάφθηκε στη συνάντηση των δύο Υπουργών Εξωτερικών*** **3.** (συνήθ. η μτχ. *εκκολαπτόμενος,* ***-η.*** -ο) βρίσκομαι στο στάδιο τής διαμόρφωσης, πριν ολοκληρωθώ σε ορισμένο τομέα: ~ ***δικηγόρος / γιατρός.*** σχολιο λ. ***εκ.*** [f.tym. αρχ. < ***έκ***- + ***κολάπτω*** «τρυπώ, τσιμπώ» < Ι.Κ. *qo]s- «τρυπώ. σκάβω», πβ. λιθ. kulii «χτυπώ δυνατά», αρχ. σλαβ. koljy. «σφάζω» κ.ά. Ομόρρ. ***δρυο-κολαπτης. κόλαφος*** (βλ.λ.), ***κολο-βός*** (βλ.λ.). ***δίκελ-λα*** (βλ.λ.). ***κλ-ώ*** «σπάζω» (βλ. λ. ***κλάσμα)].*** **εκκόλαψη** (η) [αρχ.Ι]-ης κ. -άψεως [χωρ. πληθ.} **1.** βιολ. (στα ωοτόκα ζώα: πτηνά, ψάρια, έντομα κ.λπ.) η έξοδος και η απελευθέρωση τού νεοσσού, που έχει μετατραπεί πλέον σε τέλειο οργανισμό, από το αβγό με σπάσιμο τού κελύφους. ή τού ολοκληρωμένου εντόμου από το βομβύκιο: ***φυσική*** ~ **||** ***τεχνητή*** ~ ***με τη χρήση ειδικό)ν ?.αμπτήρων*** *2.* (μτφ. για κάτι που προετοιμάζεται) η εκδήλωση, η οριστική διαμόρφωση: ***«η Ε.F.. θα ενισχύσε.ι την υπό*** ~ ***πρωτοβουλία που έχει ανα- ληφθεί για το Κυπριακό»*** (εφημ.). — **εκκολαπτικός,** -ή. -ό. **εκκόλπωμα** (το) {εκκολπώμ-ατος | -ατα. -άτων} ιατρ. κάθε μη φυσιολογική κοιλότητα που μοιάζει με σάκο και η οποία επικοινωνεί με κοίλο όργανο: ~ ***κύστεως / παχέος εντέρου.***

[ητυμ. Απόδ. τού νεολατ. diverticulum], **εκκολπωματίτιδα** (η) ιατρ. η φλεγμονή των εκκολπωμάτων τού παχέος εντέρου.

[ητυμ. Απόδ. τού αγγλ. divcrticulitis[. **εκκολπωμάτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιατρ. η παρουσία εκκολπωμάτων σε διάφορα όργανα (π.χ. στο παχύ έντερο), **εκκοσμίκευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η μεταβολή τού θρησκευτικού χαρακτήρα ενός κοινωνικού θεσμού σε κοσμικό, η χειραφέτησή του από τη θρησκευτική αυθεντία και τον θρησκευτικό συμβολισμό: ***οι ιδέες τού Διαφωτισμού συνέβαλαν αποφασιστικά στην*** ~ των ***κοινωνιών τής Δύσης.*** — **εκκοσμικεύω** ρ.

|ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. secularisation], **εκκρεμές** (το) Ιεκκρεμ-ούς j -ή} 1. ΦΥΣ. το σώμα που κρέμεται από σταθερό σημείο και εκτελεί παλινδρομικές κινήσεις (ταλαντώσεις) ανάμεσα σε δύο ακραία σημεία: ***φυσικό / σύνθετοί μαθηματικό*** ~2. (συνεκδ.) ρολόι τού τοίχου που λειτουργεί με ταλαντώσεις λεπτής, μεταλλικής ράβδου. ^ σχολιο λ. ***εκ.***

[J-ΤΥΜ. Η ονομασία τής συσκευής αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pendule < λατ. pendulus «κρεμαστός»], **εκκρεμής,** -ής, -ές {εκκρεμ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει διεκπεραιωθεί, διευθετηθεί: ~ *φορολογικές υποθέσεις* || ~ *ζήτημα / λογαριασμός* [[*έχει αφήσει πολλά θέματα* ~ 2. αυτός που δεν έχει γίνει ακόμη: ~ *δίκη* 3. φυς. *εκκρεμές* (το) βλ.λ. «*■ σχόλιό λ. *εκ.* [ετυμ. μτγν. < αρχ. *έκκρέμαμαι* < *έκ* + *κρέμαμαι. βλ. κ. *κρεμώ}.* εκκρεμοδικία (η)] 1833] [εκκρεμοδικιών) ΝΟΜ.Ι.η δικονομική κατάσταση μιας υπόθεσης, η οποία βρίσκεται ακόμη στο στάδιο τής εκδίκασής της. μεταξύ τής άσκησης τής αγωγής και τής έκδοσης απο- φάσεως 2. *ένσταση εκκρεμοδικίας* ένσταση η οποία εμποδίζει το δικαστήριο να κρίνει νεότερη αγωγή ανάμεσα στους ίδιους διαδίκους για την ίδια διαφορά όσο εκκρεμεί η αρχική αγωγή.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. litispcndancc}. εκκρεμότητα (η) [Ι889J {εκκρεμοτήτων} 1. το να μην έχει επιλυθεί, να μην έχει ρυθμιστεί (κάτι): το *πρόβϊ,ημα παραμένει σε* - 2. (συνεκδ.) το ζήτημα που δεν έχει επιλυθεί ή ρυθμιστεί: δεν *μου αρέσει να αφήνο) εκκρεμότητες*]] *στην τελευταία φάση τής εργασίας Οα τακτοποιήσουμε όλες τις* ~. **

ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκ.* εκκρεμώ ρ. αμετβ. {εκκρεμείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} δεν έχω ακόμη επιλυθεί ή διευθετηθεί: *χιλιάδες δικαστικές i φορολογικές υποθέσεις εκκρεμούν.* σχολιο λ. *εκ.* έκκριμα (το) Ιμτγν.] [εκκρίμ-ατος | -ατα,-άτων} καθεμιά από τις ουσίες που εκκρίνουν διάφορα όργανα ή ιστοί τού οργανισμού (λ.χ. ιδρώτας, σάλιο, ορμόνες κ.λπ.). **■ ιχολιο λ. *εκ. ενδοκρινής.*

[f.tym. μτγν. < αρχ. *εκκρίνω).* εκκρίνω ρ. μετβ. {εξέκρινα. εκκρίθηκα} (για κύτταρα και αδένες) παράγω ουσίες που είτε αποβάλλονται είτε διοχετεύονται στο αίμα: οι *ιδρωτοποιοί αδένες εκκρίνουν ιδρώτα*][(γενικότ.) *τα πεύκα εκκρίνουν ρετσίνι.* σχολιο λ. *εκ, ενδοκρινής.*

ILTYM αρχ., αρχική σημ. «ξεχωρίζω, αποβάλλω» < *έκ- + *κρίνω],* έκκριση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} 1. βιολ. η λειτουργία με την οποία ένας αδένας παράγει ουσίες και είτε τις διοχετεύει στην κυκλοφορία τού αίματος (όπως γίνεται με τις ορμόνες) είτε σε κοιλότητες τού σώματός του στο εσωτερικό του (όπως γίνεται με το γαστρικό υγρό στο στομάχι) είτε τις αποβάλλει (όπως γίνεται με τον ιδρώτα) 2. (συνεκδ.) η ίδια η ουσία που παράγεται από την παραπάνω διαδικασία συν. έκκριμα 3. βοτ. η αντίστοιχη λειτουργία των φυτών. που οδηγεί στην παραγωγή ουσιών, όπως το ρετσίνι, το κόμμι ή τα αιθέρια έλαια. - εκκριτικός, -ή. -ό [αρχ.|. ιχολιο λ. *εκ.* έκκροτος, -η, -ο γλωσσ. κυρ. στη ΦΡ. *έκκροτα σύμφωνα I έκκροτοι φθόγγοι* τα κλειστά σύμφωνα (βλ. λ. *κλειστός).* έκκρουση (η) {-ης κ. -ούσεως | -θύσεις, -ούσεων} γλωσσ. η αποβολή (σίγηση) φωνήεντος κατά τη συνάντηση δύο φωνηέντων μέσα στη φράση, στο τέλος μιας λέξης και στην αρχή μιας άλλης, όπου το ισχυρό φωνήεν εκκρούει (= αποβάλλει) ασθενές ή ασθενέστερο φωνήεν (γο *έδωσε* > *το 'δωσε, από αυτόν* > *απ' αυτόν)* · η θέση τού εκ- κρουομένου φωνήεντος δηλώνεται με την απόστροφο (*) · το φαινόμενο τής έκκρουσης είναι γνωστό και ειδικότερα προσδιορισμένο ως *έκθλιψη* και *αντίστροφη έκθλιψη* ή *αφαίρεση* αντ. ολολεξία. — εκ- κρουστικός, -ή. -ό [αρχ.], εκκρουστικ-ά / -ώς επίρρ. σχολιο λ. *εκ.* [ετυμ. < αρχ. *έκκρουσις* < *έκκρούω* «εκδιώκω, εξωθώ» < *έκ- + *κρούω.* Η γλωσσ. σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γερμ. Aus-stoBen],

έκκρουση φωνήεντος. Κατά τη συνάντηση δύο φωνηέντων μέσα στη φράση (τέλος μιας λέξης - αρχή μιας άλλης, π.χ. *αλλά + εγώ, το* + έδωσε) το πιο ισχυρό από τα δύο **εκκρούει.** δηλ. αποβάλλει ή. αλλιώς, κάνει να μην προφέρεται το λιγότερο ισχυρό ή αδύνατο φωνήεν και έτσι αποφεύγεται η **κακοφωνία** που γεννά η προφορά αλλεπάλληλων φωνηέντων. Ισχυρό φωνήεν είναι κατεξοχήν το **α** που εκκρούει όλα *τα άλλα* φωνήεντα· ισχυρό είναι επίσης το **ου** (u) έναντι τού **ε** και τού **i,** το **ο** έναντι τού **ε** και τού **i** κ.ο.κ. Ανάλογα με τη θέση τού εκκρουομένου (σιγωμένου ή εκδιωκομένου) φωνήεντος. μιλάμε για **έκθλιψη** (όταν εκκρούεται το ληκτικό φωνήεν τής προηγούμενης από τις δύο λέξεις) και για **αφαίρεση** ή *αντίστροφη έκθλιψη* (όταν εκκρούεται το αρχικό φωνήεν τής λέξης που ακολουθεί): *Μ' αγόρασε τσιγάρα και γλυκά και μ' επισκέ- φθηκε στο νοσοκομείο* (έκθλιψη/έκκρουση τού *ου* (u) από το *α* και τού ε από το ρ) - *Τα 'δωσε όλα στους φίλους του* (αφαίρεση / έκκρουση τού *ε* από το α) - *Τ άκουσες αυτό προσεκτικά:* (έκθλιψη / έκκρουση τού ο από το α) **-** *Του 'πε ότι θα φύγει* (αφαίρεση / έκκρουση τού n /i/ από το ου /u/). Λέξεις που υφίστανται κανονικώς έκκρουση στη γρήγορη ομιλία είναι οι προσωπικές αντωνυμίες που λήγουν σε φωνήεν και συνεκφέρονται («εγκλιτικά») με ρήματα, όπως τα: **με - μου, σε - σου, το - του - τα** και τα άρθρα **(το - τα)** με ουσιαστικά.

Το ποιο φωνήεν εκκρούει ή εκκρούεται (αποβάλλει το άλλο ή αποβάλλεται το ίδιο) έχει σχέση με τη «σχετική ισχύ» των φωνηέντων, με τα λεγόμενα «ισχυρά» και «αδύνατα» φωνήεντα. Η σχέση αυτή και η κλίμακα που ακολουθεί η σχετική ισχύς των φωνηέντων είναι η εξής:

(α) α εκκρούει coi u **(e =** ε/αι **- ο -** ο/ω

i = ι/η/υ/ει/οι - u- ου)

(β) ο » e i u

(γ) u » e i

(δ) i » e

Ητοι: (α) το ***α*** είναι ισχυρότερο και εκκρούει όλα τα άλλα φωνήεντα: *τα* έδωσε > *τα* 'δωσε. *το άκουσε* > *τ'* άκουσε, **τσ** *είπε* > *τα 'πε, μου αγόρασε* > *μ' αγόρασε* (β) Το ο υπερισχύει των e, i και u: *το* έδωσε > *το* 'δωσε. *το είπε* > *το 'πε, μου όρισε* > *μ' όρισε* (γ) Το u υπερισχύει των e και i: *του* έδωσε > *του 'δωσε. του είπε* > *του 'πε* (δ) Το i υπερισχύει μόνο τού c: *με είδε* > *μ'είδε.* Γενικά τα οπίσθια φωνήεντα (α, ο, u) υπερισχύουν το)ν προσθίων (e, i), ενώ από τα

πρόσθια φωνήεντα υπερισχύει το i τού e.

'Οταν τα συναντιόμενα μέσα στη φράση φωνήεντα είναι όμοια, συμβατικά θεωρείται ότι έχουμε **έκθλιψη:** *από όλους* > *απ' όλους, τα αγόρασε* > *τ' αγόρασε, με έπεισε* > *μ' έπεισε, τον ουρανού* > *τ' ουρανού, λίγα άφησε* > *λίγ'άφησε. πάντα ανοιχτά* > *πάντ'ανοιχτά, τα ακούει* > *τ' ακούει, μήτε εγώ* > *μη τ'εγώ. μήτε εσύ* > *μήτ' εσύ.* Αναλογικά προς περιπτώσεις στις οποίες το ληκτικό φωνήεν τής λέξης **αλλά** εκκρουόταν κανονικά, επικράτησε να λειτουργεί η *έκθλιψη* στη λέξη *αλλά,* ασχέτως περιβάλλοντος: αΛ/.'ε/ώιαντΐ *αλλά 'γο).* που θα απαιτούσε η σχετική ισχύς των Φωνηέντων).

Σε σχέση με τον **τόνο** κατά την **αφαίρεση,** σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες τού μονοτονικού. «ένας ρηματικός τύπος που έμεινε άτονος *από* αφαίρεση δεν ανεβάζει το τονικό σημάδι στην προηγούμενη λέξη»: **το 'δωσε** (όχι *τό 'δωσε).* **μου 'φερε** (όχι *μον 'φερε).* **του 'πε** (όχι *τού 'πε).* Ληλαδή μαζί με το εκκρουόμενο φωνήεν φεύγει και ο τόνος του· δεν μετακινείται στην προηγούμενη συλλαβή. Ας σημειωθεί, εντούτοις, ότι η τονική αυτή ρύθμιση προσκρούει στον νόμο τής τρισυλλαβίας τής Ελληνικής (που δεν επιτρέπει ο τόνος να ξεπερνάει την γ' συλλαβή ή, αλλιώς, να μην υπάρχει σε μία από τις τρεις ληκτικές συλλαβές), αφήνοντας μια τονική ενότητα από 3 ή 2 συλλαβές *(μον 'φερε. τον 'δωσαν. του 'πε, το 'δε. να 'θελε. τα δωσε* κ.τ.ό.) άτονη.

Συχνά παρατηρείται -ιδίως σε παλαιότερα κείμενα- το λάθος να εκλαμβάνεται η αφαίρεση ή και η έκθλιψη ο>ς συναίρεση (!). με αποτέλεσμα να έχουμε εσφαλμένες γραφές τού τύπου: **τάδωσε, τοϋπε** (ή παλαιότερα **τούπε.** ακόμη και **τάλλα** με περισπωμένη, γιατί το *α* εθεωρείτο μακρό από συναίρεση των δύο *α\).* **τόδε** κ.λπ. αντί των ορθοίν **τα δωσε, του 'πε, τ' άλλα, το 'δε.**

Η απόστροφος (*) χρησιμοποιείται στην έκκρουση (έκθλιψη ή αφαίρεση) για να δηλώσει τη θέση τού φωνήεντος που αποβάλλεται: γο *έδωσε* > *το 'δωσε, με αγαπούν* > *μ ' αγαπούν, του είπε* > *του 'πε.*

Αποκοπή λέγεται η έκκρουση τού ληκτικού φωνήεντος μιας λέξης όχι μπροστά από φωνήεν, όπιος είναι το κανονικό με την έκθλιψη, αλλά μπροστά από σύμφωνο: *φέρε το* > **φέρ' το,** *από τους πολλούς* **> απ' τους πολλούς.**

εκκρούω ρ. μετβ. [αρχ.] {εξέκρουσα. εκκρούσθηκα} γλιυσς. αποβάλλω. προκαλώ τη σίγηση φωνήεντος· π.χ. στη φράση «*τα 'δωσε*» το *α* τού *τα* εκκρούει το *ε* τού *έδωσε* (βλ. ιχολιο λ. *έκκρουση).* ιχολιο λ. *εκ.*

εκκύκλημα (το) [εκκυκλήμ-ατος | -ατα. -άτωνΙ (στο αρχαίο θέατρο) σκηνικό μηχάνημα, ξύλινο τροχοφόρο δάπεδο, πάνω στο οποίο παρουσιάζονταν στη σκηνή τα αποτελέσματα ορισμένων πράξεων, που εθεωρείτο ασεβές να διαδραματιστούν ενώπιον των θεατών (λ.χ. τα πτώματα νεκρών από φονική πράξη).

[πτυμ. μτγν. < αρχ. *εκκυκλώ (-έω)* < *εκ* + *κυκλώ* < *κύκ?^.ος\.* **εκκωφαντικός,** -ή. -ό [1888] αυτός που έχει πολύ δυνατή ένταση (που ξεκουφαίνει): - *θόρυβος / μουσική.* + σχολιο λ. *εκ.*

[ετυμ. < αρχ. *έκκωφώ (-εω)* «ξεκουφαίνω» < *εκ-* + *-κωφώ* < *κωφός].* **εκλαϊκευτικός,** -ή, -ό [1888] αυτός που γίνεται με σκοπό να εκλαϊκεύσει (κάτι), να κάνει (κάτι σύνθετο, πολύπλοκο, δυσνόητο κ.λπ.) προσιτό στον απλό λαό: *συγγραφέας - βιβλίων γύρω από θέματα τής σύγχρονης φυσικής* |[~ *μαθήματα φιλοσοφίας.* ■ – **εκλαϊκευτικά** επίρρ.

εκλαϊκεύω ρ. μετβ. {εκλαΐκευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} απλουστεύω, κάνω κάτι πιο απλό, ώστε να γίνεται κατανοητό από τον λαό. προσιτό και αφομοιώσιμο από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο: *σε μια σειρά δημοσιευμάτων προσπάθησε να εκλαϊκεύσει σύγχρονες επιστημονικές θεωρίες* συν. απλοποιώ ΑΝΤ. δυσκολεύω. – **εκλαίκευση** (η), **εκλαϊκευτής** (ο), **εκλαϊκεύτρια** (η). σχολιο λ. *εκ, εξατομικεύω.*

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. popularise[.

εκλαίρ (το) εκλέρ

εκλάκτιση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} γυμναστ. άσκηση κατά την οποία το ένα ή τα δύο πόδια τεντώνονται προς τα πίσω από τη θέση τής συσπείρωσης.

[ετυμ. < αρχ. *έκλακτίζω* < *εκ* + *λακτίζω].* **εκλαμβάνω** ρ. μετβ. [αρχ.] [εξέλαβα, εξελήφθην. -ης. -η.... μτχ. εκλη- φθείς, -είσα, -έν) (λόγ.) αντιλαμβάνομαι (κάτι) με ορισμένο τρόπο, συχνά εσφαλμένο: *εξέλαβε τα λόγια τον ως έμμεση απειλή* [| *φοβάμαι μήπο>ς η προσφορά σου εκληφθεί ως απόπειρα δωροδοκίας!* ΣΧΟΜΟ λ. *λαμβάνω.*

εκλαμπρότητα (η) [μεσν.[Ιχωρ. πληθ.} (παλαιότ.) *σε* προσφωνήσεις υψηλόβαθμων κρατικών και εκκλησιαστικών αξιωματούχων: *η - σας.*

εκλαμπρότατος, -η, -ο (παλαιότ.) σε προσφωνήσεις υψηλόβαθμων κρατικών και εκκλησιαστικών αξιωματούχων συν. εξοχότατος.

f.tym. Υπερθ. βαθμ. τού μτγν. *έκλαμπρος,* μεταφρ. δάνειο από ιταλ. ill usirissimo |.

έκλαμψη (η) [αρχ.] |-ης κ. -άμψεως | -άμψεις, -άμψειον} **1.** η αναλαμπή. η δέσμη φωτός που εκπέμπεται αιφνιδίως από κάπου ιων. ακτι- νοβόλημα, λαμπηδόνα, μαρμαρυγή· φρ. *ηλιακή έκλαμψη* καθένας από τους φοηεινούς σχηματισμούς που εμφανίζονται ξαφνικά στον ηλιακό δίσκο και διαρκούν ελάχιστα 2. (μτφ.) η σωστή ή φυσιολογική αντίδραση ή εκδήλωση (κάποιου) που συνήθ. αντιδρά ή συμπεριφέ- ρεται παράξενα, αφύσικα ή πάσχει από κάτι: *μες στην τρέλα του έχει και μερικές ~ λογικής* || (ειρων.) *σήμερα, είχε μια ~ εξυπνάδας!*

εκλαμψία (η) [189J] {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική διατάραξη τής εγκυμοσύνης των γυναικών, που εκδηλώνεται με σπασμούς και κώμα.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cclampsic[.

εκλάπη ρ ► κλέβω

εκλατίνίζω ρ. μετβ. | ί7661 [εκλατίνισ-α. -τηκα. -μένος} προσδίδω (σε κάτι) λατινικό χαρακτήρα, μορφή κ.λπ. - · **εκλατινισμός** (ο) [Ι894|. [ιύμ. Απόδ. τού γαλλ. lutiniser < δημώδ. λατ. latinizarej. **έκλαψα** ρ. -► κλαίω

εκλέγειν και εκλέγεσθαι (το) το συνταγματικό δικαίωμα κάθε πολίτη να μπορεί να ψηφίζει στις εκλογές και να μπορεί να εκλέγεται, να θέτει υποψηφιότητα, **εκλέγω** ρ. μετβ. |αρχ.[{εξέλεξα, εκλέχ-θηκα (καθημ. -τηκα. λόγ. εξε- λέγην. -ης. -η.... μτχ. εκλεγείς, -είσα, -έν). εκλεγμένος} 1. αναδεικνύω με την ψήφο μου (κάποιον) ως αντιπρόσωπό μου (σε Κοινοβούλιο, σύλλογο *κ.λπ.): τον εξέλεξαν πρόεδρο τον Δικηγορικού Συλλόγου* · 2. (λόγ.) διαλέγω μεταξύ περισσοτέρων: *μπορείτε να εκλέξετε μόνος σας το χρώμα τής αρεσκείας σας* ιυ.ν. επιλέγω, διαλέγω. ιχολιο λ. *εκ. μετοχή.*

εκλέγω - επιλέγω - διαλέγω. Το **εκλέγω** διαφέρει από τα **επιλέγω** και **διαλέγω** στη συνήθη χρήση (σε λογιότερη υφολογική χρήση μπορεί να χρησιμοποιηθεί όπως αυτά: *θα εκλέξει μόνη της τον άνδρα Τ(»ν ονείρων της).* Το *εκλέγω* έχει περιοριστική σημασία· σημαίνει επιλέγω διά ψηφοφορίας αυτούς που θα με αντιπροσωπεύσουν στη Βουλή ή σε άλλα όργανα. Τ.χει δηλ. επίσημο και θεσμικό περιεχόμενο. Αντίθετα, τα *επιλέγω* και *διαλέγω* δηλώνουν προτίμηση αυτού ή εκείνου (τού προσώπου ή πράγματος) έναντι των άλλων. Από αυτά, το μεν *διαλέγω)* χρησιμοποιείται στην καθημερινή γλώσσα, ενοί το *επιλέγω* είναι περισσότερο επίσημο και τυπικό και υποδηλώνει επιλογή που γίνεται κατόπιν προσοχής και. συχνά, κατόπιν προκαθορισμένης διαδικασίας: *Η Επιτροπή θα επιλέξει με διαγωνισμό και συνέντευξη τονς κατα/^ληλότερους για αξιωματικούς Διάλεξε ό.τι σ'αρέσει και πάρ'το.*

Ας σημειωθεί ότι και τα τρία ρήματα είναι αρχαία: πρωτοεμφανί- ζονται στον Ιΐρόδοτο και σημαίνουν «επιλέγω» μαζί με συναφείς σημασίες, ιδίως τού «ταξινομώ». Και αυτό γιατί και τα τρία είναι σύνθετα με το ρ. **λέγω.** τού οποίου η αρχική σημ. είναι «συγκεντρώνω. μαζεύω, ταξινομώ, συγκαταλέγω, επιλέγω», από όπου εξελίχθηκε στη σημ. «μετρώ, απαριθμώ», για να καταλήξει στη γνωστή σημ. τού «αναφέρω, διηγούμαι, λέγω». Την αρχική σημ. τού *λέγω* διασώζουν και τα επίσης αρχαία και σύγχρονα **συλ-λέγω** και **κατα-λέγω.**

έκλειγμα (το) [εκλείγμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ,) **1.** (α) φάρμακο το οποίο λειώνει στο στόμα, παστίλια (β) το ματζούνι (βλ.λ.) · 2. το γλειφιτζούρι **3.** (μτφ.) οτιδήποτε λέει κανείς καταχρηστικά: *η λέξη αυτή έχει καταντήσει - στο στόμα ορισμένων ερμηνευτών.*

|ετυμ. μτγν. < αρχ. *έκλείχω* (βλ. λ. *γλείφω)].* **εκλειπτική** (η) λστρον. ο μέγιστος κύκλος τής ουράνιας σφαίρας, που προκύπτει από την τομή της με το επίπεδο τής τροχιάς τής Γης γύρω από τον Ήλιο. **εκλειπτικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την έκλειψη

2. αυτός που σχετίζεται με την εκλειπτική.

εκλείπω ρ. αμετβ. [αρχ.| {εξέλιπα. μτχ. εκλιπών. -ούσα. -όν} (λόγ.) **1.** παύω να υφίσταμαι: *εξέλιπαν οι λόγοι διαφωνίας του* || *εξέλιπαν τα ανώτερα ηθικά πρότυπα που θα ενέπνεαν τη νεολαία* ιων. παρέρχομαι, εξαφανίζομαι **2.** (η μτχ. *εκλιπών,* **-ούσα)** πρόσωπο που έφυγε από τη ζωή: ο *εκλιπών ήταν αξιαγάπητος άνθρο)πος* || *η εκ?^πούσα μάς είχε συχνά συμπαραστΑοεί* συν. μακαρίτης / μακαρίτισσα. **/■* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκ.*

έκλειψη (η) {-ης κ. -είψεως | -είψεις. -είψεων} **1.** (κυριολ.) η κατάσταση απουσίας, ανυπαρξίας προσώπου, πράγματος ή φαινομένου: *η ~ τής ηθικής* || *η ~ των κλασικών / διαχρονικών έργων* συν. εξαφάνιση

2. αίτιόν, το φαινόμενο που παρατηρείται όταν τρία κινούμενα ουράνια σώματα βρεθούν σε ευθεία γραμμή, με αποτέλεσμα το ένα από αυτά να εισέλθει στη σκιά ενός εκ των δύο άλλων και να συ- σκοτισθεί μερικώς ή ολικώς: - *τού Ηλιου* (όταν η Σελήνη παρεμβληθεί ανάμεσα σε αυτόν και τη Γη) |] ~ *τής Σελήνης* (όταν η Σελήνη εισέρχεται στη σκιά τής Γης). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ε/Λιπής. παρώννμο.*

[ετυμ. < αρχ. *έκλειψις* < *εκλείπω].*

εκλεκτικισμός (ο) 11886] **1.** καλ. tf.xn. καλλιτεχνική τάση που προσπαθεί να συνδυάσει τους ρυθμούς τού παρελθόντος (στις πλαστικές τέχνες και στην Αρχιτεκτονική) και που εκδηλώνεται έντονα κυρ. στη δυτική τέχνη τού I9ου αι. **2.** φιλοι.-ΘΕΟΛ. η τάση επιλογής από διάφορα συστήματα σκέψης των θεωριών που κρίνονται ορθότερες, χωρίς να υιοθετείται το όλο αρχικό σύστημα στο οποίο ανήκει η κάθε θεωρία· η επιλογή συνοδεύεται από την επιδίωξη να απαρτισθεί μία θεωρία με εσωτερική συνοχή και διαφέρει συνήθως από τον συγκρητισμό, που συμφύρει κατά τρόπο άκριτο ετερόκλιτα στοιχεία. **εκλεκτι(κι)-στικός,** -ή, -ό. |εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. eclecticism], **εκλεκτικός,** -ή.-ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που είναι απαιτητικός και προσεκτικός στις επιλογές του, που επιζητεί το καλύτερο δυνατόν: *είναι ιδιαίτερα - στις σχέσεις του με το άλλο φόλο* · φρ. *εκλεκτική συγγένεια* η ύπαρξη κοινών στοιχείων ανάμεσα σε πρόσωπα, που οφείλεται στην καλλιέργειά τους ή στις προτιμήσεις τους: *υπήρχε μια - ανάμεσα στους δύο ποιητές* 2. *εκλεκτικός* (ο), *εκλεκτική* (η) ο οπαδός τής θεωρίας τού εκλεκτικισμού (βλ.λ.). – **εκλεκτικότητα** (η)] 18861. **εκλέκτορας** (ο) ! 1792] [εκλεκτόρων) **1.** πρόσο>πο που έχει επιφορτιστεί με το καθήκον τής εκλογής (προσώπου ή ανώτερης αρχής): *το νομοσχέδιο προσδιορίζει επακριβώς την ταυτότητα και τον αριθμό εκλεκτόρων των πρυτανικών αρχών* || *αυτός ο υποψήφιος συγκε*

ντρώνει τονμεγαλύτερο αριθμό εκλεκτόρων στη διεκδίκηση τής προεδρίας τού κόμματός του 2. αυτός που έχει την ευθύνη επιλογής κάποιων: *ο ~ τής εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου* (που επιλέγει τους παίκτες). — **εκλεκτορικός,** -ή. -ό.

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. clcctcur], **εκλεκτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει ξεχωριστή ποιότητα, αξία και φήμη: ο *δημοσιογράφος είχε καλέσει στην εκπομπή του ~ συνομι/.ητές* συν. διαλεχτός, διακεκριμένος, ξεχωριστός **2.** ***εκλεκτός*** (ο), ***εκλεκτή*** (η) πρόσωπο που τον έχει διαλέξει κανείς ανάμεσα σε πολλούς: ο *~ τής καρδιάς μου* (υ αγαπημένος, το ταίρι μου) 3. (εκφραστ.) αυτός που έχει προικιστεί με κάτι εξαιρετικό, που τον έχει επιλέξει κάποια ανώτερη δύναμη: *οι Εβραίοι πιστεύουν ότι είναι ο ~ λαός τον Θεού.* Ιετυμ. αρχ. < *εκλέγω].* **εκλέξιμος,** -η, -ο **[1**8711 **1.** αυτός που μπορεί λόγω ηλικίας, ικανοτήτων ή άλλων νομικών προϋποθέσεων να εκλεγεί σε αξίωμα ΣΥΝ. εκλόγιμος **2.** αντί τού επιλέξιμος (βλ.λ.). — **εκλεξιμότητα** (η) [1874]. **εκλεπτύνω** ρ. μετβ. [μτγν.] {εκλέπτυ-να. -νθηκα, -σμένος} **1.** (για υλικά σώματα) εξομαλύνω την επιφάνεια ή ελαττώνω το πάχος · 2. κάνω (κάτι) πιο ευγενικό, πιο αβρό και πολιτισμένο: *με τον καιρό οι τρόποι τους εκλεπτύνθηκαν και η συμπεριφορά τους ημέρεψε* ΣΥΝ. εξευγενίζω. - **εκλέπτυνση** (η) Ιμτγν.|. **εκλεπτυσμένος,** -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από αβρότητα, λεπτότητα, ευγένεια: - *τρόποι / συμπεριφορά / ύφος.* **εκλέρ** (το) (συνήθ. ορθ. *εκλαίρ)* {άκλ.[επίμηκες γλύκυσμα από μαλα- κή ζύμη με γέμιση σοκολάτας ή κρέμας και επικάλυψη γλάσου σοκολάτας στην πάνω πλευρά του. — (υποκ.) **εκλεράκι** (το).

[f.tym. < *γaXX.* eclair < p. eclairer «φωτίζω»], **εκλιπαρώ** ρ. μετβ. {εκλιπαρείς... | εκλιπάρησα! παρακαλώ ικετευτικά: εκλιπαρούσε *να τον βοηθήσουν, αλλά όλοι αδιαφορούσαν* ΣΥΝ. ικετεύω. —**εκλιπάρηση** (η) [μτγν.Ι. σχοαιο λ. *παρακαλώ.*

[f.tym. < μτγν. *εκλιπαρώ (-έω)* < *έκ- + λιπαρώ* «επιμένω, παρακαλώ θερμά», που συνδ. με το ρ. */.ίπ-τω* «επιθυμώ», αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με λιΟ. liepiii <«προστάζω». Η σύνδεση με το επίθ. *λιπαρός* προσκρούει στο βραχύ *-ι-* τού επιθ. (εν σχέσει με το ρ. *λΐπαρώ)].* **εκλιπών,** -ούσα. -όν ·--► εκλείπω

εκλογέας (ο/η) 118311 {(θηλ. εκλογ-έως) | -είς, -έων} πολίτης που έχει δικαίωμα ψήφου για την εκλογή και την ανάδειξη εθνικών αντιπροσώπων και είναι εγγεγραμμένος στους εκλογικούς καταλόγους ΣΥΝ. ψηφοφόρος.

[F.I ΥΜ. < αρχ. *έκλογεύς* «φοροσυλλέκτης» < *έκ/.έγω.* Το σημερινό προέρχεται απευθείας από το ουσ. *εκλογή / -ές].* **εκλογή** (η) **1.** το να επιλέγει κανείς (κάτι/κάποιον): *η ~ τού καλυτέρου || δύσκο/.η* - ιυν. επιλογή, προτίμηση · 2. η ανάδειξη προσώπου σε ορισμένο αξίωμα διά ψηφοφορίας: *επίκειται η ~ προέδρου τής Δημοκρατίας || άμεση / έμμεση ~ || ~ διά βοής* 3. (ειδικότ.) ***εκλογές*** (οι) η καθολική ψηφοφορία για την ανάδειξη των μελών σωματείου, συλλόγου. τής εθνικής αντιπροσωπίας κ.λπ.: *εθνικές / βουλευτικές / μαθητικές/ νομαρχιακές / δημοτικές/ τοπικές /τμηματικές / φοιτητικές / προεδρικές / πρόωρες ~* [| *~ βίας και νοθείας || κερδίζω / χάνω τις ~*· φρ. (α) ***κατεβαίνω / κατέρχομαι στις εκλογές*** συμμετέχω ο)ς υποψήφιος σε εκλογική αναμέτρηση (β) ***παίρνω τις εκλογές*** νικώ σε εκλογική αναμέτρηση, βγαίνω πρώτος: το *κόμμα του πήρε τις εκλογές με σημαντική διαφορά από το δεύτερο κόμμα* **4.** φιλολ. η ανθολογία: «*Εκλογές από τα τραγούδια τού ελληνικού λαού*» (τίτλος συλλογής δημοτ. τραγουδιών από τον Ν.Γ. Πολίτη). ■.* σχοαιο λ. *ανθολογία.* [f.tym. αρχ. < *εκλέγω].* **εκλογίκευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** ψυχολ. η παρουσίαση και ερμηνεία (ενός φαινομένου ενίοτε θεωρουμένου ως εξωλογικού) μέσα στο πλαίσιο τής ανθρώπινης λογικής· (γενικότ.) μηχανισμός άμυνας με τον οποίο το άτομο προσπαθεί να δικαιολογήσει μια στάση, συμπεριφορά, πράξη του με λογικά επιχειρήματα, όταν τα κίνητρά του δεν είναι φανερά ή δεν γίνονται κατανοητά ή θέλει να αποκρύψει από τους άλλους τα πραγματικά του κίνητρα 2. κοινωνίΟΛ. η υπαγωγή θεολογικών ή μεταφυσικών ερμηνειών των κοινωνικών φαινομένων σε ερμηνείες επιστημονικά, ορθολογικά τεκμηριωμένες: *η ~ στη θρησκεία εκφράζεται με την εξάλειψη κάθε μαγικού στοιχείου.* — **εκλογικεύω** ρ.

|ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. rationalisation|. **εκλογικός,** -ή. -ό 118401**1.** αυτός που σχετίζεται με τις εκλογές ή τον εκλογέα: - *περιφέρεια / βιβ/.ιάριο / δικαίωμα / κατάλογος / σώμα / αντιπρόσωπος / αναμέτρηση / συνδυασμός / αποτέλεσμα* 2. (α) ***εκλογικό σύστημα*** το σύστημα υπολογισμού των εκπροσώπων από την καταμέτρηση ψήφων στις εκλογές (αναλογικό, πλειοψηφικό κ.λπ.) (β) ***εκλογικός νόμος*** ο εκάστοτε νόμος που ορίζει το εκλογικό σύστημα που ισχύει στις εκλογές, **εκλόγιμος,** -η, -ο 11831 [αυτός που μπορεί να εκλεγεί συν. εκλέξιμος.

εκλογιμότητα (η) 11840|.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. eligible|. **εκλογοδικείο** (το) το δικαστήριο που εκδικάζει ενστάσεις για τη νομιμότητα εκλογικών αποτελεσμάτων.

εκλογολογία (η) [εκλογολογιών} η συζήτηση γύρω από τις εκλογές: *η ~ είχε αρχίσει πολύ πριν από την προκήρυξη των εκ'λογών.* **— εκλο- γολογικός,** -ή. -ό.

εκλογολόγος (ο/η) ο ειδικός αναλυτής που μελετά και αναλύει τις εκλογές.

εκλογομάγειρας (ο) {εκλογομαγείρων} (κακόσ.) πρόσωπο που μηχανεύεται τρόπους αλλοίωσης τού εκλογικού αποτελέσματος προς όφελος τού κόμματός του μέσω κατάλληλων ρυθμίσεων τού εκλογικού νόμου. **— εκλογομαγείρεμα** (το), **εκλογομαγειρείο** (το) (κακόσ.) **1.** ο τόπος στον οποίο λαμβάνουν χώρα μεθοδεύσεις για νόθευση τής ψήφου τού λαού 2. το σύνολο των προσώπων που μεθοδεύουν τη νόθευση τής ψήφου τού λαού. **έκλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως [-ύσεις. -ύσεων} ί. η αποδέσμευση από κάτι (συνήθ. από ηθικές δεσμεύσεις), η (ηθική) χαλάρωση, και εκτροπή· ΦΡ. ***έκλυση ηθών*** η χαλάρωση των ηθών. ο ηθικός εκπεσμός ΣΥΝ. εξα- χρείωση, ανηθικότητα. ακολασία 2. φυς.-χημ. (για ενέργεια) η αποδέσμευση και διάχυση στο περιβάλλον: *~ θερμότητας / ραδιενέργειας / χημικών ουσιών* ιυν. απελευθέρωση, διάχυση. σχολιο λ. *ομόηχα.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *έκλυσις* «απελευθέρωση - χαλάρωση» < *εκλύω].* **έκλυτος,** -η, -ο αυτός που δεν σέβεται τους ηθικούς κανόνες και δεν χαλιναγωγεί τα πάθη του, ανήθικος: - *νέος i βίος* ΣΥΝ. ανήθικος, ακόλαστος, διεφθαρμένος.

[εγυμ. αρχ., αρχική σημ. «ελαφρός - χαλαρός» < *εκλύω].* **εκλύω** ρ. μετβ. Ιαρχ.| {εκλύθηκα (λόγ. μτχ. εκλυθείς, -είσα. -έν)}

απελευθερώνω (κάποιον) από δεσμά, κάνω (κάποιον/κάτι) χαλαρό

ΦΥΣ.-ΧΗΜ. (για ενέργεια) αποδεσμεύω και διαχέω στο περιβάλλον: *ραδιενέργεια.*

εκμαγείο (το) το κοίλο αποτύπωμα, μέσα στο οποίο στερεοποιείται και μορφοποιείται παχύρρευστο υλικό (κερί, γύψος, πηλός κ.λπ.) ιυν. καλούπι, μήτρα. σχολιο λ. *ομοίωμα.*

[ετυμ. < αρχ. *έκμαγεΐον* < *έκμάσσω / -ττω* «σφογγίζω. αποτυπώνω» < *έκ- + μάσσω* «μαλάσσω, πιέζω», βλ. κ. *μάζα].* **εκμαγει'ωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η διαδικασία παραγωγής εκμαγείου, **εκμάθηση** (η) [μτγν.} {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} η ολοκληρωμένη μάθηση, η τέλεια γνώση: *η ~ τής Γερμανικής απαιτεί κόπο.* ιχολιο λ. *κατάκτηση.*

εκμαιεύω ρ. μετβ. {εκμαίευ-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) προσπαθώ με έμμεσο τρόπο να αποσπάσω (ομολογία, δήλωση, πληροφορία κ.λπ.). προσπαθώ με διάφορες ερωτήσεις να κάνω (κάποιον) να πει (κάτι το οποίο δεν θέλει να μαθευτεί ή δεν το έχει συνειδητοποιήσει): ο *δημοσιογράφος προσπαθούσε να εκμαιεύσει από τον υπουργό κάποια είδηση.* — **εκμαίευση** (η).

[ετυμ. < μτγν. *εκμαιεύομαι* < *έκ- + μαιεύομαι* < *μαία* (βλ.λ.)|. **εκμανθάνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εξέμαθα (να/θα εκμάθω)} μαθαίνω κάτι καλά. ολοκληρωμένα: *δυσκολεύτηκε να εκμάθει Ελληνικά.* **εκμαυλίζω** ρ. μετβ. {εκμαύλισ-α. -τηκα, -μένος} παρασύρω στη διαφθορά: *τρόποι διασκέδασης που εκμαυ/αζουν τη* νεολαία συν. δια- φθείρω. - **εκμαυλισμός** (ο) [1880|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαφθείρω.*

[πτυμ. < *εκ- + μαυλίζω* (βλ.λ.)|. **εκμαυλιστής** (ο) 11888]. **εκμαυλίστρια** (η) [1887} {εκμαυλιστριών} (κακόσ.) πρόσωπο που παρασύρει στην πορνεία και σε κάθε μορφής διαφθορά: το *ανήλικο κορίτσι έγινε αντικείμενο σκ/.ηρής εκμετάλ- /^ευσης από αδίστακτο* - ιυν. προαγωγός, μαστροπός, διαφθορέας, **εκμέκ** (το) {άκλ.} σιροπιασμένο παντεσπάνι με κρέμα από πάνω: *~ παγωτό / κανταΐφΐ.*

[πτυμ. < τουρκ, ekmek (kadayifj) < ckmek «ψωμί»1. **εκμεταλλεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. [1867J {εκμεταλλεύ-θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. χρησιμοποιώ (κάτι) προς όφελός μου: *~ δημιουργικά τον ε/,εύθερο χρόνο μου || - μια ευκαιρία / τη γοητεία μου* [| *~ κοιτάσματα / χρυσωρυχεία / μεταλ,λεία || ~ τουριστικά μια περιοχή* 2. (κακόσ.) χρησιμοποιώ (κάποιον/κάτι) προς όφελός μου (με αθέμιτο τρόπο): *εκμεταλλεύόταν την ανάγκη τους για δουλειά και τους υποχρέωνε σε επιπλέον εργασία || εκμεταλλεύθηκε την άγνοιά τους και τους πούλησε πλαστούς πίνακες για αυθεντικούς* |[*με βρήκε στην ανάγκη και με εκμεταλλεύθηκε* **3.** καταχρώμαι: *~ την ανεκτικότητα κάποιου / την καλοσύνη του / την αδυναμία που μου έχει.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[εγυμ. < μτγν. *έκμετα/Λεύω* «εξορύσσω μετάλλευμα» < *έκ + μεταλ- λεύ(ύ* < μέταλλον. VI μτφ. σημ. είναι νεότερη|.

εκμεταλλεύομαι - αξιοποιώ. Η διαφορά στη σημασία των δύο λέξεων είναι ότι το μεν **αξιοποιώ** έχει θετικό περιεχόμενο, ενώ το **εκμεταλλεύομαι** και αρνητικό. Το ***εκμεταλλεύομαι*** υποδηλώνει όφελος με ιδιοτέλεια και πλησιάζει στη σημ. τού **καρπούμαι / καρπώνομαι** και τού **καπηλεύομαι: *Εκμεταλλεύεται τους υπαλλήλους του Εκμεταλλεύεται την καλοσύνη μας - Εκμεταλλεύεται τη θέση του για να πλουτίσει*** κ.τ.ό. Ωστόσο, στην οικονομική και τη νομική επιστήμη χρησιμοποιείται με ουδέτερη σημασία: ***Εκμεταλλεύονται το κοίτασμα χρυσού - Εκμεταλλεύεται το κατάστημα, το οικόπεδο, την αποθήκη*** κ.λπ. Αντίθετα, το ***αξιοποιώ*** δηλώνει ανιδιοτελή ωφέλεια προερχομένη από την καλή χρήση προσφερόμενων δυνατοτήτων: ***Αξιοποιεί όλους τους έμπειρους συνεργάτες του*** (αντίθετο το: ***«Εκμεταλλεύεται όλους τους έμπειρους...») - Αξιοποίη- σε το έμψυχο δυναμικό τής εταιρείας και όλους τους υπάρχοντες πόρους*** (διαφέρει σημασιολογικά το: ***«Εκμεταλλεύθηκε το έμψυχο δυναμικό...») - Να τον αξιοποιείς χωρίς να τον εκμεταλλεύεσαι - Αξιοποιεί τις ευκαιρίες· δεν τις εκμεταλλεύεται.***

εκμετάλλευση (η) 118581 {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η χρησιμοποίηση προς όφελος (κάποιου): ***η - των πλουτοπαραγωγικών πηγών τής χώρας / καταστήματος / οικοπέδου / κτήματος || η ~ των φυσικών προσόντο)ν ενός αθλητή για καλύτερες επιδόσεις ||*** (κ. στον πληθ.) ***γεωργικές / βιοτεχνικές ~*** **2.** (κακόσ.) (α) η χρησιμοποίηση (κάποιου) για προσωπικό όφελος (συνήθ. με τρόπο αθέμιτο): ***η ~ ανθρώπου από άνθρωπο || η εξαθλίωση χωρών τού Τρίτου Κόσμου συντηρεί τη στυγνή ~ το)ν πληθυσμών τους από κερδοσκοπικούς μηχανισμούς*** (β) ΝΟΜ. *εκμετάλλευση πόρνης* βλ. λ. ***πόρνη*** **3.** η κατάχρηση: ***η ~ τής καλοσύνης / τής αφέλειας / τής εμπιστοσύνης κάποιου*** **4.** ΟΙΚΟΝ, η ιδιοποίη

ση μέρους τού προϊόντος τού εργάτη από άλλους· (ειδικότ. στον μαρξισμό) η ιδιοποίηση από μια κοινωνική τάξη τού πλεονάσματος που παράγεται από άλλη κοινωνική τάξη: *η ~ τής εργατικής τάξης από τους καπιταλιστές || η - τής εργατικής δύναμης ανηλίκων.* **εκμεταλλεύσιμος,** -η. -ο [189J] αυτός που είναι δυνατόν να αποτε- λέσει αντικείμενο εκμετάλλευσης: ~ *πρώτες ύλες I ευκαιρίες I δυνατότητες.*

εκμεταλλευτής (ο) 11879], **εκμεταλλεύτρια** (η) 11894] {εκμεταλ- λευτριών] 1. πρόσωπο που χρησιμοποιεί κερδοφόρες πηγές προς όφε- λός του: ~ *επιχείρησης ι κοιτάσματος / οικοπέδου* **2.** (κακόσ.) πρόσωπο που χρησιμοποιεί τους άλλους με αθέμιτο τρόπο για προσωπικό του όφελος: *είναι ένας στυγνός ~.* **εκμεταλλευτικός,** -ή, -ό [1889] αυτός που σχετίζεται με την εκμετάλλευση: *-μηχανισμοί ι μεταχείριση / πολιτική.* **εκμετρώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι [εκμετρείς... | εξεμέτρησα] (λόγ.) στη ΦΡ. **εξε-** *μέτρησε το ζην / τον βίον* πέθανε. * σχολιο λ. *πεθαίνω.* **εκμηδενίζω** ρ. μετβ. 11829] {εκμηδένισ-α, -τηκα, -μένοςΐ (λόγ.) **1.** οδηγώ στο μηδέν, εξαφανίζω: το *νέο σύστημα εκμηδενίζει τον κίνδυνο κλοπής || μια μέθοδος που εκμηδενίζει τις πιθανότητες λάθους* 2. (μτφ.) καθιστώ (κάποιον/κάτι) εντελώς ανίσχυρο, συχνά ταπεινώνο- ντάς τον: δεν *τον νίκησε απλώς, τον εκμηδένισε || στόχος τους ήταν να εκμηδενίσουν τον αντίπαλό τους, να τον σβήσουν από τον πο/.ιτι- κό χάρτη.* – **εκμηδένιση** (η) 11871J κ. **εκμηδενισμός** (ο) [1871]. σχολιο λ. *εκμηδενίζω.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. annihiler|.

εκμηδενίζω - μηδενίζω, εκμηδενισμός / εκμηδένιαη - μηδενισμός

μηδένιση. Το **εκμηδενίζω** είναι νεότερη λ. (1829). σημαίνει «οδηγώ στο μηδέν, εξαφανίζω» και αποτελεί απόδοση αντίστοιχων ξένων λέξεων (αγγλ. annihilate, γαλλ. annihiler < εκκλησ. λατ. annihilare < ad «προς» + **nihil** «μηδέν»). Το **μηδενίζω,** νεότερη επίσης λ., σημαίνει κυρίως «βαθμολογώ με μηδέν» - «τοποθετώ (έναν μετρητή) στο μηδέν». Τα **εκμηδενισμός** και **εκμηδένιση** σημαίνουν ό,τι το *εκμηδενίζω*, ενώ το **μηδένιση** σημαίνει ό.τι το *μηδενίζω.* Ο όρος **μηδενισμός (μηδενιστής)** είναι φιλοσοφικός όρος, απόδοση τού ξεν. nihilismus (γαλλ. nihilismc), και σημαίνει «την άρνηση των πάντων (αξιών, προσώπων, θεσμών κ.λπ.)». Στην Ελληνική πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον διδάσκαλο τού Γένους Βενιαμίν Λέσβιο (1759-1824). ο οποίος και απέδωσε τον όρο. ενώ το *μηδενιστής* αποδίδεται στον Εμμ. Ροΐδη που μετέφρασε έτσι το γαλλ. nihiliste.

εκμηδενιστικός, -ή,-ό 11845] αυτός που οδηγεί στην εκμηδένιση. **εκμηχάνιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} η εισαγωγή μηχανικού εξοπλισμού στην παραγωγική διαδικασία (εργοστάσια, βιοτεχνίες κ.λπ.): ~ *τής παραγωγής.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. mechanisation], **εκμισθώνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {εκμίσθω-σα. -θηκα. -μένος] παραχωρώ έναντι μισθώματος, βάζω σε ενοίκιο: ~ *ακίνητο / διαμέρισμα* συν. νοικιάζω. – **εκμίσθωση** (η) |μτγν.|. σχολιο λ. *μισθώνω.* **εκμισθωτής** (ο) 118431, **εκμισθώτρια** (η) {εκμισθωτριών} **1.** πρόσωπο που παρέχει τη χρήση έναντι μισθώματος· ιδιοκτήτης ενοικιαζό- μενου ακινήτου: *κατέβα/.ε τη νόμιμη εγγύηση στον* ~ λν τ. ενοικιαστής. μισθωτής 2. (στη μισθωτή εργασία) ο εργαζόμενος (ο οποίος παρέχει έναντι ανταλλάγματος την εργασία του). σχολιο λ. *μισθώνω.*

εκμοντερνίζω ρ. μετβ. {εκμοντέρνισ-α. -τηκα. -μένος} προσδίδω (σε κάτι) μοντέρνο, σύγχρονο χαρακτήρα: ~ *το ντύσιμό μου ι τη ζωή μου / το σπίτι μου* συν. εκσυγχρονίζω. – **εκμοντερνισμός** (ο), **εκμο- ντερνιστικός,** -ή, -ό. |ΕΤΥΜ. Νόθο σύνθ., απόδ. τού γαλλ. moderniser], **εκμυζώ** ρ. μετβ. {εκμυζάς... | εκμύζ-ησα -ώμαι. -άται..,. -ήθηκα, -ημένος} (λόγ.) 1. βυζαίνω 2. (μτφ.) αποσπώ χρήματα ή οφέλη εκβιάζοντας. εξαπατώντας ή εκμεταλλευόμενος την αδυναμία και την αφέλεια τού άλλου: *η σωρεία των υπεράριθμων διορισμένων υπα/^λήλων εκμυζά τον προϋπολογισμό των Δ.Ε.Κ.Ο.* ΣΥΝ. (λαϊκ). απομυζώ, αρμέγω. – **εκμύζηση** (η) [μτγν.Ι, **εκμυζητικός,** -ή. -ό [1867]. Ιετυμ. < αρχ. *εκμυζώ (-άω)* < *έκ-* + *μυζώ* (βλ. κ. *απομυζώ)*\.

εκμυστηρεύομαι ρ. μετβ. αποθ. {εκμυστηρεύ-θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} αναφέρω (κάτι κρυφό) σε έμπιστο πρόσωπο: *της εκμυστη- ρεύθηκε τα προβλήματα πον είχε με τον άντρα της* συν. εμπιστεύομαι. εξομολογούμαι. * σχολιο λ. *αποθετικός.* **εκμυστήρευση** (η) [1849[{-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσειον] η εμπι- στευτική αναφορά (μυστικού, προσωπικών στοιχείων σε κάποιον): *όταν πια είχαν γνωριστεί καλά, άρχισαν τις εκμυστηρεύσεις || η ~ περιστατικών τής ιδιωτικής μας ζωής σε κάποιον προϋποθέτει αμοιβαία εμπιστοσύνη.* **εκμυστηρευτικός,** -ή, -ό 118881. **εκμυστηρευ- τικ-ά/-ώς** 11890| επίρρ. **εκναυλώνω** ρ. μετβ. {εκναύλω-σα, -θηκα, -μένος! εκμισθώνω πλοίο.

εκναύλωση (η), **εκναυλωτής** (ο), **εκναυλώτρια** (η) {εκναυλωτριών} πρόσωπο που εκμισθώνει πλοίο: ο ~ *τού πλοίου ζήτησε αποζημίωση από τους ναυλωτές* II (κ. ως επίθ.) *εκναυλώτρια εταιρεία.* **εκνευρίζω** ρ. μετβ. {εκνεύρισ-α, -τηκα, -μένος] προκαλώ νεύρα σε (κάποιον), τον κάνω να αρχίζει να θυμώνει, να χάνει την ψυχραιμία του: *προσπαθούσε να με εκνευρίσει με ειρωνικά σχόλια* συν. εξερε- θίζω. σχολιο λ. *θυμώνω.*

[κι ΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «απονευρώνω, εξασθενίζω», < *έκ-* -}- *-νευρί- ζω< νεῦρον.* 11 σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. enerver|. **εκνευρισμός** (ο) [μεσν.| η κατάσταση στην οποία αρχίζει κανείς να χάνει την υπομονή, την ψυχραιμία και την αυτοκυριαρχία του και η οποία εκδηλώνεται με έντονη ανησυχία, νευρικές κινήσεις κ.ά. **εκνευριστικός,** -ή.- ό [1871J αυτός που προκαλεί ψυχολογική ένταση. απώλεια τής ψυχραιμίας κ.λπ.: - *παρατηρήσεις / ψΟ.όβροχο* ΣΥΝ. ενοχλητικός. – **εκνευριστικά** επίρρ. **έκνομος,** -η. -ο |αρχ.] (λόγ.) αυτός που δεν είναι σύμφωνος με τον νόμο: ~ *ενέργεια* συν. παράνομος αντ. σύννομος, νόμιμος. - **έκνομα / εκνόμως** |αρχ.] επίρρ.

E.K.O. (τα) Ελληνικά Καύσιμα - Ορυκτέλαια.

E.K.O.N. (η) Ελληνική Κομουνιστική Οργάνωση Νεολαίας, **εκόντως** επιρρ. (λόγ.) εθελουσίως, χωρίς χρήση βίας: ~ *αποφάσισε να θυσιαστεί για τις ιδέες του* ΣΥΝ. εκουσίως, οικεία βουλήσει, αυτοβού- λως. αυτοπροαίρετος, θεληματικά αντ. ακόντως.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *έκοντως.* επίρρ. τού αρχ. *έκών* (βλ.λ.)].

ECU (το) ► εκιού **Εκουοδόρ**

(το) -+ Ισημερινός²

εκουαλάϊζερ (το) {άκλ.} ελλην. *εξισωτής·* ηλεκτρονικό μηχάνημα που βρίσκεται σε σύστημα παραγωγής, μετάδοσης ή εγγραφής ήχου (π.χ. σε στερεοφωνικό συγκρότημα, σε ραδιόφωνο), το οποίο έχει σχεδιαστεί έτσι, ώστε να ελαττώνει την παραμόρφωση τού ήχου εξισώνοντας την ένταση στο σήμα σε όλο το φάσμα τής συγκεκριμένης ζώνης συχνοτήτων.

[ετυμ. < αγγλ. equaliser < equalise «εξισώνω» < equal «ίσος»], **εκούσιος,** -α. -ο αυτός που γίνεται με τη θέληση τού ενεργούντος. που δεν είναι προϊόν εξωτερικής επιβολής: - *θυσία στον βωμό τής ελευθερίας τής πατρίδας* || το *πάθος τού Χριστού ήταν* - ΣΥΝ. ηθελημένος, σκόπιμος, θεληματικός αντ. ακούσιος. – **εκούσια / εκουσίως** Ιαρχ.Ι επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *έκούσιος* < **έκόντ-ιος* < *έκών, έκόντος* (βλ.λ.)]. **E.K.O.Φ.** (η) **1.** (παλαιότ.) Εθνική Κοινωνική Οργάνωση Φοιτητών **2.** Ελληνική Κολυμβητική Ομοσπονδία Φιλάθλων.

ΕΚΟΦΙΝ (το) (ECOFIN) το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας τής Κ.Κ. **εκοφίτης** (ο) {εκοφιτών} (παλαιότ.) μέλος τής Ε.Κ.Ο.Φ. (βλ.λ.. σημ. 1).

εκοφίτικος, -η, -ο.

E.K.Π. 1. (το) Ελάχιστο Κοινό Πολλαπλάσιο **2.** (η) Επιτροπή Κρατικών Προμηθειών.

E.K.Π.A. (το) Εθνικό και Καποδιστριακό Ι Ιανεπιστήμιο Αθηνών.

έκπαγλος, -η. -ο (λόγ.) εκθαμβωτικός: *κόρη εκπάγλου καλλονής* || - *φως.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **έκ-πλαγ-λος* (με ανομοίωση) < *έκπλήσσω,* πβ. απρφ. παθ. αορ. β' *έκ-πλαγ-ήναι*\. **εκπαίδευση** (η) **L1**825] {-ης κ. -εύσεως **|** χωρ. πληθ.**}** **1.** η συστηματική διαδικασία μετάδοσης γνώσεων και ανάπτυξης δεξιοτήτων σχετικά με συγκεκριμένο αντικείμενο: *άρτια / ελλ.ιπής ~* || *~ νεοσυλλέκτων / τού προσωπικού / των καινούργιων υπαλλήλων μιας επιχείρησης στην πληροφορική* 2. (α) ο θεσμός που αποσκοπεί στη συστηματική διδασκαλία μαθητών και σπουδαστών, στην ανάπτυξη των πνευματικών, σωματικών και ηθικών ικανοτήτων τού ανθρώπου μέσα από ειδικά ιδρύματα (σχολεία) και συγκεκριμένες μεθόδους· ο θεσμός στον οποίο υπάγονται κάθε είδους εκπαιδευτικά ιδρύματα: *δημόσια / ιδιωτική / στοιχειώδης / τεχνική / επαγγελματική / βασική ~* |[*κατώτερη ή πρωτοβάθμια* ~ (δημοτικό) || *μέση ή δευτεροβάθμια* ~ (γυμνάσιο-λύκειο) || *ανώτερη* ~ (Ι.Ε.Ι.) || *ανώτατη* ~ || *εξ αποστάσεως*

[[*ηλεκτρονική εξ αποσ τάσεως* ~ (αγγλ. c-icarning. βλ. λ. *τη/εκπαίδευση)* (β) *αντισταθμιστική εκπαίδευση* σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συμπληρώνουν ή αντικαθιστούν τα κανονικά σχολικά προγράμματα με σκοπό να αντισταθμίσουν, δηλ. να άρουν. τους αρνητικούς παράγοντες που επιβαρύνουν μερικούς μαθητές από κοινωνικές. μαθησιακές ή άλλες μορφές υστέρησης ή ανισότητας **3.** (γενικά) η διαδικασία με την οποία κάποιος μαθαίνει κάτι: ~ σκύλων (άσκηση) |[*η ~ ενός υπολογιστικού προγράμματος να αναγνωρίζει ορισμένα ? ·.άθη.* σχολιο λ. *παιδεία.*

εκπαιδεύσιμος, -η, -ο **1.** αυτός που είναι δυνατόν να εκπαιδευτεί **2.** *εκπαιδεύσιμος* (ο), *εκπαιδεύσιμη* (η) {εκπαιδευσίμ-ου | -ων, -ους} δια- νοητικώς καθυστερημένο άτομο, που έχει την ικανότητα, έπειτα από ειδική εκπαίδευση, να ενταχθεί μερικώς στην παραγωγική διαδικασία (πβ. λ. *ασκήσιμος).*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. educable|. **εκπαιδευτήριο** (το) [J833] {εκπαιδευτηρί-ου | -ων] ο χώρος στον οποίο παρέχεται εκπαίδευση γν.ν. σκολείο, **εκπαιδευτής** (ο) [1865|. **εκπαιδευτρια** (η) {εκπαιδευτριών} πρόσωπο που μορφώνει ή εκγυμνάζει σε συγκεκριμένο αντικείμενο: *για τα πυροβόλα - ήταν ένας ανθυπολοχαγός*]] ~ *σκύλων / υποψήφιων οδηγών / στρατιωτών.* **εκπαιδευτικός,** -ή, -ό [I837I **1.** αυτός που σχετίζεται με την εκπαίδευση ή τους εκπαιδευτικούς (δασκάλους και καθηγητές): ~ *θεσμός / λειτουργίες / σύστημα / ιδιότητα / αιτήματα / αναγέννηση / βαθμίδα / ίδρυμα* 2, *εκπαιδευτικός* (ο/η) πρόσωπο που διδάσκει στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κυρ. ο δάσκαλος, **εκπαιδεύω** ρ. μετβ. {εκπαίδευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} **1.** διδάσκω συστηματικά, μεταδίδω (σε κάποιον) γνώσεις ή αναπτύσσω δεξιότητες σχετικά με συγκεκριμένο αντικείμενο: *αναρωτιέται αν τα σημερινά πανεπιστήμια εκπαιδεύουν επιστήμονες ή επαγγε/.ματίες* || <5rv *έχουμε εκπαιδευθεί στις νέες τεχνολογίες* **2.** (ειδικότ.) ασκώ συστηματικά (κάποιον) σε συγκεκριμένο αντικείμενο: *εκπαιδευμένο προσωπικό / πλήροφα* || ~ νεοσυλλέκτους */ τους άνδρες τού λόχου στις μάχες σώμα με σώμα* |[-> *σκύλους στην ανίχνευση ναρκωτικών* || *εκπαιδευμένες φώκιες τού τσίρκου.*

ΙΕΓΥΜ. αρχ. < *έκ-* + *παιδεύω* (βλ.λ.)).

έκπαλαι επίρρ. (αρχαιοπρ.-σπάν.) από πολύ παλιά: *ήταν ~ έμπιστό του άτομο* συν. παλαιόθεν.

Ιετυμ. μτ^ν. < φρ. *έκ πάλαι*. βλ. κ. *παλαιός*\. **εκπαραθύρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** (κυριολ.) το ρίξιμο (κάποιου) από το παράθυρο στο έδαφος 2. (μτφ.-εκφραστ.) η εκδίωξη (κάποιου) από θέση / αξίωμα: *η ~ τού υπουργού προκαλεί εύλογες απορίες* ΣΥΝ. αποπομπή. – **εκπαραθυρώνω** ρ. |ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. defenestration], **εκπαρθενεύω** ρ. μετβ. {εκπαρθένευ-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) διαρρηγνύω με συνουσία τον παρθενικό υμένα γυναίκας ΣΥΝ. (λαϊκ.) ξεπαρθενεύω, διακορεύω. – **εκπαρθένευση** (η). ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *έκ-* + *παρθενεύω* < *παρθένος*\. **εκπατρίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. |1824] {εκπατρίσ-θηκα (καθημ.-τηκα), -μένος} φεύγω ή εκδιώκομαι από την πατρίδα μου: *με την αλλαγή τής πολιτικής καταστάσεως εκπατρίστηκαν αρκετοί αντιφρονούντες* αντ. επαναπατρίζομαι. - **εκπατρισμός** (ο) II83**1j.** * σχολιο λ. *αποθετικός*.

Ε.Κ.Π.Ε. (το) Ευρωπαϊκό Κέντρο Πληροφοριών για Επιχειρήσεις, **εκπέμπω** ρ. μετβ. κ*. αμετβ. |αρχ.| (εξέπεμψα (λόγ. *μτχ.* εκ/τεμφθείς, -είσ(Χ. -έν)} ♦ (μετβ.) **1.** διαχέω προς τα έξω: *~ θερμότητα / ακτινοβολία / λάμψη* }| *~ ρύπους / καυσαέρια* |) (μτφ.) *αυτός ο άνθρωπος εκπέμπει μια ασυνήθιστη γοητεία* · 2. μεταδίδω (ήχο και εικόνα) μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων: *τα προγράμματα που εκπέμπει η τηλεόραση* · ΦΡ. *εκπέμπω σήμα κινδύνου* (i) ζητώ βοήθεια μέσο) ασυρμάτου: *το πλοίο, πριν βυθιστεί, εξέπεμψε σήμα κινδύνου* (ii) προειδοποιώ για ενδεχόμενο κίνδυνο ή για τη διαμόρφωση μιας αρνητικής κατάστασης: οι *διανοούμενοι εξέπεμψαν σήμα κινδύνου για τις διαστάσεις που λαμβάνει το φαινόμενο τής ξενοφοβίας* ♦ 3. (αμετβ.) μεταδίδομαι μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων: ο *σταθμός μας εκπέμπει σε τρεις συχνότητες*. « ·* σχολιο λ. *εκ*. **εκπεσμός** (ο) 11861] (λόγ.) ο ξεπεσμός (βλ.λ.).

Ιετυμ. < αρχ. *εκπίπτω* (πβ. αόρ. β' *έξ-έ-πεσ-ον)*\.

εκπεσών, -ούσα. -όν ♦ εκπίπτω

εκπεφρασμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει εκφραστεί, έχει δηλωθεί: *η ~ θέληση τού λαού αντανακλάται στο εκλογικό αποτέλεσμα*. ^ σχολιο λ. *μετοχή*.

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *εκφράζω*|. **εκπηγόζω** ρ. αμετβ. |1854| {εκπήγασα} (+από) **1.** (κυριολ.) έχο> την πηγή μου σε συγκεκριμένο σημείο ή τόπο 2. (μτφ.) έχω την αφετηρία μου, την αρχή μου σε συγκεκριμένο φαινόμενο, γεγονός ή κατάσταση: *από τις καινοτόμους ιδέες τού Διαφωτισμού εκπήγασε η ανάπτυξη* των *επιστημών*. **εκπίπτω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {εξέπεσα (μτχ. εκπεσών, -ούσα, -όν), εκπεσμένος} (λόγ.) 1. (+γεν, / +από +αιτ.) χάνω θέση ή αξίωμα που κατέχω: - *τού προεδρικού αξιώματος/ από το βουλευτικό αξίωμα* ΣΥΝ. καθαιρούμαι· φρ. *εκπεσόνΆγγελος* ο Διάβολος **2.** (μτφ.) χάνω την ηθική μου υπόσταση, την προσωπική μου τιμή και αξιοπρέπεια· ξεπέφτω συν. εξαχρειώνομαι, διαφθείρομαι · 3. απαλλάσσομαι από φόρο. αφαιρούμαι από το εισόδημα που δηλώνεται στην εφορία: *τα έξοδα ενδύσεως εκπίπτουν τού φόρου || οι τόκοι των στεγαστικών δανείων εκπίπτονται από το εισόδημα*. + ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκ. ςε-*.

εκπίπτω ή εκπίπτομαι; Κπειδή η λέξη χρησιμοποιείται πολύ σε σχέση με τον φόρο εισοδήματος και την εφορία εν γένει, αξίζει να σημειωθούν τα εξής. Ιο **εκπίπτω,** αρχαία λέξη. χρησιμοποιήθηκε -όπως και στην αρχαία- ως μεταβατικό ρήμα με νέα σημασία, αυτή τού «υποτιμώ, κατεβάζω, αφαιρώ». Με αυτή τη σημασία σχημάτισε (όπως το *αφαιρώ)* και παθητικό τύπο **εκπίπτομαι** = αφαιρού- μαι. Αρα, όχι μόνο δεν είναι λάθος να λέμε *«Εκπίπτεται το ποσό το)ν 100.000 δρχ. κατά συντηρούμενο άτομο»*, αλλά είναι και το σωστό. Αρα: *Η εφορία εκπίπτει τα ποσά για ασφάλιση και σπονδές πον τέκνων - Τα ποσά για ασφάλιση... εκπίπτονται από την εφορία.*

σύνταξη τού *εκπίπτο)* με τη σημ. «χάνω, στερούμαι» (κυριολεκτικά: «πέφτω από...») είναι είτε με **γενική** *(Εξέπεσε τού θρόνον / τού αξιώματος τού προέδρου)* είτε με εμπρόθετο **από** + αιτ. *(Κξέπε- σε από τον θρόνο / το αξίωμα τού προέδρου)*.

εκπλειστηριάζω ρ. μετβ. L18331 {εκπλειστηρίασα} θέτω (κάτι) προς πώληση σε πλειστηριασμό: - *παλιά έργα τέχνης ΣΥ* ν. βγάζω στο σφυρί. δημοπρατώ.

εκπλειστηρίασμα (το) [1833J {εκπλειστηριάσμ-ατος | -ατα.-άτων} η αξία αντικειμένου που εκποιείται σε πλειστηριασμό. **εκπλέω** ρ. αμετβ. |αρχ.| {εξέπλευσα} (λόγ.) απομακρύνομαι από το λιμάνι ή την παραλία: το *πλοίο εξέπλευσε στις έξι το πρωί από το λιμάνι τού Πειραιά* συν. αποπλέω αντ. εισπλέω. σχολιο λ. *εκ, πλέω*. **εκπληκτικός,** -ή. -ό [αρχ.**| 1.** αυτός που δημιουργεί έκπληξη **2.** θαυμάσιος. εξαιρετικός: *η ελ?.ηνική ομάδα σημείωσε ~ επιτυχίες στο μπάσκετ* συν. καταπληκτικός, έξοχος, υπέροχος. – **εκπληκτικ-ά / -ώς** [μτγν.Ι επίρρ. σχολιο λ. *επιτατικός*. **έκπληκτος,** -η, -ο αυτός που ξαφνιάζεται, που αισθάνεται έκπληξη (από κάτι): *παρακολουθώ ~ όσα γίνονται μπροστά στα μάτια μου*. ^ σχολιο λ. *εμβρύντητος*.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *εκπλήσσω / -ττω*\. **έκπληξη** (η) {-ης κ. -ήξεως | -ήξεις, -ήξεων} **1.** η συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται κανείς, όταν αντιμετωπίζει κάτι απροσδόκητο (συνήθ. ευχάριστο): *νιώθω / αισθάνομαι / δοκιμάζω* ~ συν, ξάφνιασμα 2. (συνεκδ.) το ίδιο το ξαφνικό γεγονός που προκαλεί το παραπάνο) συναίσθημα: *μας ετοιμάζει πολλές - για απόψε || η αποτυχία του αποτέλεσε δυσάρεστη* χ χολ 10 λ. *εκπλήσσω*. ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *έκπληξις< εκπλήσσω / -ττω*\.

εκπληρώνω ρ.μετβ. {εκπλήρω-σα (λόγ. εξεπλήρωσα),-θηκα,-μένος} **1.** φέρω εις πέρας. ολοκληρο)νω: *~ τις στρατιωτικές μου υποχρεώσεις*\\ *~ τονςστόχους) τις φι/.οδοξίες μον* φρ. *εκπληρώνω/εξοφλώ τοκοινόν χρέος $λ. λ. χρέος*2. τηρώ, πραγματοποιώ: *~ πάντα τις υποσχέσεις μον* αντ. αθετώ. – **εκπλήρωση** (η) Ιμτγν.]. σχολιο λ. *πληρώ*.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έκπληρώ (-όω)*. αρχική σημ. ««συμπληρώνω ποσότητα μέχρι ορισμένου αριθμού», < *έκ* + *πληρώ* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.}.

εκπλήσσω κ. εκπλήττω ρ. μετβ. {εξέπληξα, (λόγ.) εξεπλάγην, -ης, -η... (μτχ. εκπλαγείς. -είσα. -έν)} προκαλώ (σε κάποιον) ξάφνιασμα, έκπληξη: *μας εξέπληξε με την ενρνμάθειά τον || οι δικαστές εξεπλά- γησαν από το θράσος τού κατηγορονμένον*. σχολιο λ. *εκ*.

Ιι-τνμ. αρχ. < *έκ- + πλήσσω / -ττω* (βλ.λ.)}.

εκπλήσσω - καταπλήσσω, έκπληξη - κατάπληξη. Τα **εκπλήσσω** / **έκπληξη** δηλώνουν ευχάριστο, θετικό για τον ομιλητή ξάφνιασμα *(Με εξέπ/.ηξε ότι μέσα σε ελάχιστο χρόνο κατάφερε να μάθει τη γλώσσα και να περάσει τις εξετάσεις - Η έκπληξη τής βραδιάς ήταν η εμφάνιση τού καλύτερού μας φίλον, πον έλειπε τα τελευταία χρόνια στο εξωτερικό)*, ενώ τα **καταπλήσσω** / **κατάπληξη** δηλώνουν συνήθως δυσάρεστο, αρνητικό για τον ομιλητή ξάφνιασμα *(Μας κατέπληξε η απαράδεκτη συμπεριφορά τον ποτέ άλλοτε δεν είχε φερθεί έτσι - Ήροξενεί κατάπληξη το γεγονός ότι ένα τέτοιο ιστορικό κόμμα δεν κατάφερε καν να εκπροσωπείται στη Βουλή)*.

έκπλους (ο) (λόγ.) η απομάκρυνση πλοίου από το λιμάνι ΣΥΝ. απόπλους αντ. κατάπλους, είσπλους. σχολιο λ. *πλέω*.

Ιετυμ. αρχ. < *εκπλέω*J. **εκπνέω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {εξέπνευσα} **1.** αποβάλλω αέρα από τα αναπνευστικά μου όργανα: *εκπνεύστε αργά με ανοιχτό το στόμα* αντ. εισπνέω · 2. παύω να αναπνέω, ξεψυχώ: ο *τραυματίας, πριν οδηγηθεί στο νοσοκομείο, εξέπνευσε* συν. πεθαίνω · **3.** (για χρόνο) ολοκληρώνομαι, εξαντλούμαι: *η προθεσμία τον τελεσιγράφου έχει εκπνεύσει* συν. τελεκόνω, λήγω. – **εκπνοή** (η) [αρχ.]. * ·* σχολιο λ. *εκ, πεθαίνω*. **εκποδών** επίρρ. (αρχαιοπρ.) έξω από τα πόδια των άλλων, μακριά από τους άλλους· μόνο στη φρ. **θέτω** *εκποδών* απομακρύνω (κάτι/κάποιον ενοχλητικό), βγάζω από τη μέση.

[γτυμ. αρχ. < φρ. *έκ ποδών*. βλ. λ. *πόδι*\. **εκποίηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως **[** -ήσεις. -ήσεων} **1.** (α) η αναγκαστική πώληση, συνήθ. κατόπιν αποφάσεως δικαστηρίου (β) (κακόσ.) το ξεπούλημα: *η ~ τού εθνικού π/.ούτου σε ξένους επιχειρηματίες* 2. νομ. η μεταβίβαση, αλλοίωση, κατάργηση ή επιβάρυνση υφιστάμενου δικαιώματος. - **εκποιητής** (ο), **εκποιητικός,**-ή,-ό. **εκποιώ** ρ. μετβ. {εκποιείς... **|** εκποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** (α) πωλώ αναγκαστικά, συνήθ. κατόπιν αποφάσεως δικαστηρίου (β) (κακόσ.) ξεπουλώ: οι *αρχές και οι αξίες δεν είναι εμπορεύσιμα είδη και δεν εκποιούνται!* 2. νομ. ενεργώ εκποίηση (βλ.λ.) (δικαιώματος ή αντικειμένου).

[ι ::τυμ. < αρχ. *έκποιώ (-έω)*, αρχική σημ. «παραδίδω παιδί προς υιοθεσία». < *έκ- + ποιώ*. Η λ. προσέλαβε στην Αρχ. και τη σημ. «επιτρέπω. δίνω άδεια». Η σημ. «απαλλοτριώνω» είναι ήδη αρχ.]. **εκπολιτίζω** ρ. μετβ. [1856] {εκ·πολίτισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} 1. μεταδίδω τον πολιτισμό, καθιστώ (κάποιον) πολιτισμένο: - *ανθρώπους / λαούς / φυλές* συν. εξανθρωπίζω, εκλεπτύνω αντ. εκβαρβαρώνω 2. συμβάλλω στην πολιτιστική πρόοδο ενός λαού ή μιας χώρας. – **εκπολιτισμός** (υ) [18731.

|ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ. civiliserj. **εκπολιτιστικός,** -ή, -ό 11863] αυτός που σχετίζεται με το έργο τής μετάδοσης και τής προώθησης τού πολιτισμού: *~ σύλλογος / σωματείο / όμιλος J εκδήλωση I προσπάθεια / πρωτοβουλία i παρέμβαση*.

εκπολιτιστικά επίρρ. **εκπομπή** (η) **1.** φυς. η αποδέσμευση και διάχυση ενέργειας: *~ ακτινοβολίας / θερμότητας / καυσαερίων / ρύπων* 2. η μεταβίβαση ήχου ή εικόνας μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων: - *ραδιοτη/.εοπτικών σημάτων / προγραμμάτων* 3. (συνεκδ.) το τηλεοπτικό ή ραδιοφωνικό πρόγραμμα: *επιμορφωτική / πολιτική / καλλιτεχνική / αθλητική ~* || *~ λόγου / τέχνης*. σχολιο λ. *εκ*.

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αποπομπή, εκδίωξη», < *εκπέμπω*. Η σημερινή σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. emission], **εκπονώ** ρ. μετβ. {εκπονείς... | εκπόν-ησα, -ούμαι. -ήθηκα (λόγ. μτχ. εκπονηθείς. -είσα. -έν). -ημένος} ασχολούμαι συστηματικά και με ιδιαίτερη φροντίδα με την παραγωγή (πνευματικού συνήθ.) έργου: - *μελέτη / διατριβή / σχέδιο* συν. επεξεργάζοιιαι, δουλεύω. – **εκπόνηση** (η) [18871-

Ιετυμ. < αρχ. *εκπονώ (-έω)*. αρχική σημ. «επεξεργάζομαι, τελειοποιώ», < *έκ* + *πονώ* < *πόνος]*. **εκπορεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. |αρχ.] {εκπορεύθηκα} (λόγ.) προέρχομαι από: *αναρωτιόταν από ποια κέντρα εξουσίας εκπορεύονταν οι σνκοφαντίες εναντίον τής χώρας τον || γο Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται από τον Πατέρα (θεό)* συν. εκπηγάζω. – **εκπόρευση** (η) [μτγν.]. * σχόλιό λ. *αποθετικός*. **εκπορθητής** (ο) 11888] πρόσωπο που καταλαμβάνει ύστερα από μάχη οχυρωμένη πόλη συν. πορθητής, κατακτητής. **εκπορθώ** ρ. μετβ. {εκπορθείς... | εκπόρθ-ησα (λογιότ. εξεπόρθησα), -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} (λόγ.) 1. κυριεύω οχυρωμένη πόλη ύστερα από πολιορκία ή μάχη ΣΥΝ. κατακτώ 2. (μτφ.) επιτυγχάνω στόχο μετά από μεγάλη προσπάθεια: *δεκάδες χι/.ιάδες φοιτητές κάθε χρόνο αγωνίζονται να εκπορθήσουν τις πύλες* των ***Α,Ε.Ι.*** – **εκπόρθηση** (η) [μτγν.|.

|ετυμ. < αρχ. *εκπορθώ (-έω)* < *εκ- + πορθώ* (βλ.λ.)]. **εκπορνεύω** ρ. μετβ. [μτγν.] {εκπόρνευ-σα. -θηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** προωθώ (κάποιον) στην πορνεία συν. εκμαυλίζω, εκδίδω · 2. (μτφ.) ανταλλάσσω (κάτι σπουδαίο, υψηλό ή ιερό) με παροχές, αξιώματα ή άλλα οφέλη- ευτελίζο). αμαυρο>νω: d>v *ανέχεται να εκπορνεύουν κάποιοι δημοκόποι τα αγνά ιδεοη5η. για τα οποία αγωνίστηκαν ολόκληρες γενιές.*

εκπόρνευση (η), **εκπρόθεσμος,** -η. -υ [μτγν.Ι αυτός που άφησε να περάσει η καθορισμένη προθεσμία, αυτός που δεν διενεργείται εντός τής προθεσμίας: *είστε -, δεν μπορείτε να υποβάλετε πλέον δικαιολογητικά* || ~ *υποβο- ?·.ή φορολογικής δήλωσης* λντ. εμπρόθεσμος, **εκπροσώπηση** (η) -+ εκπρόσωπό)

εκπρόσωπος (ο/η) Ιμεσν.] {εκπροσα)π-ου | -ων. -ους} πρόσωπο που αντιπροσοίπεύει κάποιον/κάτι (πρόσωπο, συγκεκριμένο αισθητικό ή ιδεολογικό ρεύμα, εταιρεία ή σύλλογο, πολιτικό κόμμα κ.λπ.): *κοινοβουλευτικός ~ κόμματος* || ~ *τού κλασικισμού / τού ρομαντισμού / μιας νέας τάσης* **ΣΥΝ.** αντιπρόσωπος, πληρεξούσιος, **εκπροσωπώ** ρ. μετβ. |μεσν.| {εκπροσοιπείς... | εκπροσώπ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. ενεργώ για λογαριασμό (κάποιου): *την Εκκλησία εκπροσώπησε στα εγκαίνεια τού μουσείου ο επίσκοπος* **ΣΥΝ.** αντιπροσωπεύω 2. αποτελώ τον βασικό εκφραστή φιλοσοφικής, πολιτικής ή αισθητικής θεωρίας: *ο Νόαμ Τσόμσκι θεωρείται ότι εκπροσωπεί το κίνημα τής Νέας Αριστεράς στις Η.Π.Α.* **ΣΥΝ.** εκφράζω, **εκπροσώπηση** (η) **[** 1888J. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αντιπροσωπεύω.* **έκπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** το ποσό κατά το οποίο μειώνεται η τιμή πο')λησης προϊόντος από τον πωλητή (συνήθ. για λόγους προσέλκυσης τού αγοραστικού κοινού): *κάνω - 20% επί των αναγραφόμενοι τιμών* [[*που/.άω / αγοράζω με* ~ [| (μτφ.) δεν' *κάνω εκπτώσεις στις αρχές / στις ιδέες μου* (δεν υποχωρώ, δεν συμβιβάζομαι) **2.** ***εκπτώσεις*** (οι) η περίοδος κατά την οποία τα εμπορικά καταστήματα πωλούν τα προϊόντα τους νομίμως σε τιμές χαμηλότερες τής κανονικής περιόδου: *αρχίζουν πρόωρα φέτος οι* ~3. (ειδικότ.) η μείωση επί τοις εκατό τής τιμής αγοράς αγαθού που δικαιούται κανείς (λόγω ιδιότητας): *ως μαθητής δικοίΐούται ~ 50r/r στο εισιτήριο τού λεωφορείου* || *οι εργαζόμενοι στη Α.Ε.Η. έχουν ~ στο ηλεκτρικό ρεύμα* **· 4.** η απο')λεια (πολιτικού ή κυρ. εκκλησιαστικού) αξιώματος: ~ *από τον επισκοπικό θρόνο* || ~ *από τη θέση τού υπουργού* **ΣΥΝ.** καθαίρεση 5. (μτφ.) ο ξεπεσμός: *ο ομιλητής αναφέρθηκε στην - των κοινωνικών* αξιών συν. αποσάθρωση, παρακμή, εξαχρείωση · 6. νομ. η ακύρωση συμβάσεως λόγω ελλιπούς τηρήσεως των όρων τής συμφωνίας · **7.** ιατρ. η μείωση τής λειτουργίας ενός συστήματος τού οργανισμού: -> *τής νεφρικής λειτουργίας* || *διανοητική* ~(η απιόλεια τής νοητικής ικανότητας).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έκπτωσις,* αρχική σημ. '«εγκατάλειψη, απόδραση». < *εκπίπτω.* Η σημ. τής προσφοράς αγαθών με μειωμένη τιμή αποδίδει ξέν. όρο. πρ. αγγλ. discount, γαλλ. rubuis|. **εκπτωτικος,** -ή, -ό Ιμεσν.) αυτός που περιέχει έκπτωση ή παρέχει το δικαίο)μα έκπτωσης: ~ *τιμές ι κουπόνι.* — **εκπτωτικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **έκπτωτος,** -η. -ο **1.** αυτός που απώλεσε αξίωμα, εξουσία ή τη σημαντική θέση που είχε: *με την παλινόρθωση τής δημοκρατίας ο βασιλιάς κηρύχθηκε* ~ || ο *Αδάμ και η Ενα υπήρξαν έκπτωτοι από τον Παράδεισο 2.* νομ. αυτός που έχασε έπειτα από δικαστική απόοαση τα δικαιώματά του για έργο που είχε αναλάβει. επειδή δεν εκπλήρωσε απολύτως τους όρους τής εκτέλεσής του: - *εργολάβος.*

[πτυμ. μτγν. < αρχ. *εκπίπτω].* **εκπυρσοκροτώ** ρ. αμετβ. [1887J

[εκπυρσοκροτείς... | εκπυρσοκρότησα] (για πυροβόλο όπλο) παράγω κρότο με πυροδότηση τής εκρηκτικής ύλης: *το όπλο εκπυρσοκρότησε καθώς το γυάλιζε και τον τραυμάτισε.* — **εκπυρσοκρότηση** (η) 118871.

[ΕΤΥΜ. < *εκ + πυρσό-* (< *πυρ.* πβ. *πυρσός) + κροτώ\.* **εκπώμαστρο** (το) {εκπωμάστρ-ου | -ων] (λόγ.) το εργαλείο με το οποίο γίνεται η αφαίρεση πώματος ΣΥΝ. ανοιχτήρι, τιρμπουσόν, ανα- πωμαστήρας. Επίσης **εκπωμαστήρας** (ο)]1888|. |ΕΤΥΜ. Από5. τού γαλλ. tire-bouchon. Βλ. λ. *τιρμπουσόν],* **εκπωματίζω** ρ. μετβ. [μεσν.] |εκπωμάτισα) (λόγ.) αφαιρώ το πώμα: ~ *φιά/.η* συν. ξεβουλλώνω, αποσφραγίζω. — **εκπωμάτιση** (η). **εκρογώ** (να/θα) ρ. -+εκρήγνυμαι

εκράν (το) {άκλ,} (παλαιότ.) η οθόνη τού κινηματογράφου.

[ετυμ. < γαλλ. ceran < μέσ. ολλ. schcrm «διαχωριστικό. κάλυμμα». Η λ. σήμαινε αρχικώς «προστατευτικό κάλυμμα από τη φωτιά», ενώ προς το τέλος τού ΙΟου αι. δήλωσε την επιφάνεια στην οποία ανα- παράγεται η εικόνα ενός αντικειμένου], **εκρέω** ρ. αμετβ. |αρχ.| Ιεξέρρευσα] (λόγ.) **1.** (για ποταμούς και υγρά) χύνομαι προς τα έξω λντ. εισρέω 2. (μτφ. για οικονομικά ποσά) με- ταφέρομαι στο εξωτερικό, ξοδεύομαι προς όφελος άλλου: *συνάλλαγμα εκρέει στο εξωτερικό.* **εκρήγνυμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εξερράγην, -ης. -η.... να/θα εκραγώΐ (λόγ.) 1. παθαίνω έκρηξη, ανατινάζομαι: *δύο βόμβες εξερράγησαν στο κέντρο τής πό/^ης προκαλώντας αναστάτωση 2.* (μτφ.) ξεσπώ ξαφνικά και βίαια: *ο πόλεμος εξερράγη αιφνιδιάζοντας τις κυβερνήσεις π»ν γειτονικών χωρών* 3. (μτφ.) αφήνω θυμό. οργή ή καταπιεσμένα συναισθήματα να ξεσπάσουν: *μετά από πο'Αλά φευδή δημοσιεύματα ο υπουργός εξερράγη στρεφόμενος κατά μερίδας τού Τύπου.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

]ΕΤΥΜ. αρ^. < *έκ-* + *ρήγνυμαι,* μέση φωνή τού ρ. *ρήγνυμι,* βλ. κ. *ρήξη\.* **εκρηκτικός,** -ή, -ό **[** 1885] **1.** αυτός που μπορεί να κομματιαστεί από έκρηξη ή να προκαλέσοη έκρηξη: ~ *ύλη 2. εκρηκτικά* (τα) οι εκρηκτικές ύλες (μπαρούτι, δυναμίτης κ.λπ.) 3. (μτφ.) αυτός που έχει εξάρσεις, που αφήνει να εκδηλωθούν έντονα συναισθήματα (οργής, χαράς. λύπης κ.λπ.): ~ *προσωπικότητα / ταμπεραμέντο* **4.** (μτφ.) αυτός που προκαλεί. που εξάπτει και ερεθίζει: ~ *καλλονή / ομορφιά / μελαχρινή.* - **εκρηκτικά** επίρρ.. **εκρηκτικότητα** (η) 118971.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνεια από γαλλ. cxplosif|. **έκρηξη** (η) {-ης κ. -ήξεως | -ήξεις. -ήξεων} **1.** ο θρυμματισμός σώματος ή εξωτερικού περιβλήματος λόγω εκτόνωσης εσωτερικών πιέσεων ή ανάφλεξης (που συνοδεύεται από κρότο): ~ *οβίδας / ηφαιστείου / φιάλης υγραερίου·* (μτφ.)· φι». ***(θεωρία τής) μεγάλης έκρηξης*** (αγγλ. big-bang theory) κοσμολογική θεωρία, σύμφωνα με την οποία ο χώρος. ο χρόνος, η ύλη και η ακτινοβολία δημιουργήθηκαν ταυτόχρονα με μία ασύλληπτη «έκρηξη», που έγινε πριν από 10-20 δισ. χρόνια 2. το ξέσπασμα, η απότομη εκδήλωση: ~ *πολέμου / αναταραχών / επανάστασης: βίας 3.* η απότομη και έντονη εκδήλωση (συναισθημάτων ή ορμο>ν): *συναισθηματική* ~ ||[~ *γέλιου / ενθουσιασμού / χαράς ι οργής* 4. (μτφ.) η απότομη άνοδος: *πληθυσμιακή / δημογραφική / πολιτιστική / καλλιτεχνική* - συν. μπουμ.

[εί υμ. < αρχ. *εκρηξις* «απότομο ρήγμα» < *έκρήγνυμι* < *έκ-* + *ρήγνυ- μι,* βλ. κ. *ρήξη.* Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. explosion!, **εκρηξιγενής,** -ής. -ές] 1873[{εκρηξιγεν-ούς j -είς (ουδ. -ή)| αυτός που προκλήθηκε από έκρηξη: ~ *πετρώματα.*

[ΕΤΥΜ. < *έκρηξη* + *-γενής* < *γένος.* από5. τού γαλλ. erupti Γ]. **εκριζώνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {εκρίζω-σα, -θηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** (για φυτά ή δέντρα) αποσπώ από το έδαφος μαζί με τις ρίζες ΣΥΝ. ξεριζώνω

(μτφ.) καταστρέφω ριζικά: *το αυταρχικό καθεστώς προσπάθησε με κάθε τρόπο να εκριζώσει τη θρησκευτική πίστη το>ν ανθρώπων* συν, αφανίζω, ξεθεμελιώνω. — **εκριζωτικός,** -ή. -ό. **εκρίζωση** (η) [μτγν.|. σχολιο λ. *ξε.*

εκρίζωτής (ο) Ιμτγν.] (λόγ.) γεωργικό μηχάνημα για το ξερίζωμα (φυτών, κυρ. ζιζανίων), **εκροή** (η) **1.** (για ποταμό ή υγρό) η ροή προς τα έξω: ~ *νερού από αγωγό* ανι. εισροή · *2.* (για οικονομικά ποσά) η εξαγωγή από μια χώρα, η (χπώλεια: *με τη φοίτηση πολλών Ελλήνων σε ξένα πανεπιστήμια σημεκόνεται μεγάλη ~ συναλλάγματος* λντ. εισροή.

ILTYM. αρχ. < *εκρέω.* Ii σημ. 2 αποδίδει το αγγλ. outllowj. **εκρού** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει ανοικτό μπεζ (βλ.λ.) χρώμα: ~ *πουλόβερ / πουκάμισο 2.* ***εκρού*** (το) το ανοιχτό μπεζ χρώμα.

]ετυμ. < γαλλ. ecru «άχρωμος» < παλ. γαλλ. cseru < cs- (< λατ. ex-) + cru «ωμός» (< λατ. crudus)], **έκρυθμος,** -η. -ο Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που βρίσκεται στα πρόθυρα τής έκρηξης, που πρόκειται από στιγμή σε στιγμή να ξεσπάσει: *η κατάσταση τής χώρας πριν από το πραξικόπημα ήταν ιδιαίτερα* - ΣΥΝ. διαταραγμένος. **εκρύθμως** επίρρ., **εκρυθμία** (η) [1889]. **εκσκαφεας** (ο) (εκσκαφ-είς. -έων] μηχάνημα που χρησιμοποιείται για εκσκαφή και μεταφορά χωμάτων κατά τη διάνοιξη σηράγγων, αυ- λάκων κ.λπ.: *ερπυστριοφόρος* ~.

]εγυμ. Μεταορ. δάνειο από αγγλ. excavator|. **εκσκαφή** (η) Ιμτγν.] (λόγ.) **1.** η εξόρυξη, η εξαγωγή ενός πράγματος από το έδαφος με σκάψιμο 2. η διάνοιξη με σκάψιμο (κοιλιώματος, λάκκων, αυλακιών). — **εκσκάπτω** ρ. Ιμτγν.Ι. **εκσλαβίζω** ρ. μετβ. [1843J {εκσλάβισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} κάνω (κάποιον) να μιλάει, να ζει και να συμπεριφέρεται όπως οι Σλάβοι: *ζώντας μέσα σε σλαβικό στοιχείο επί αιώνες, σταδιακά εκσλαβίστηκαν.* — **εκσλαβισμός** (ο) |1872|. **εκσπερματίζω** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {εκσπερμάτισα} (για άνδρα) αποβάλλω σπέρμα από την ουρήθρα κατά τον οργασμό ΣΥΝ. (λαϊκ.) χύνω. F^i^c **εκσπερματώνω** [μτγν.|. **εκσπερμάτιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} η αποβολή σπέρματος από την ανδρική ουρήθρα κατά τον οργασμό: *πρόωρη* - (φαινόμενο κατά το οποίο ο άνδρας εκσπερματίζει πολύ νωρίς) συν. (λαϊκ.) χύσιμο. Επίσης **εκσπερμάτωση** (η) κ. **εκσπερματισμός** (ο), **εκσπώ** ρ. αμετβ. {εκσπάς... | εξέσπασα} (λόγ.) ξεσπώ (βλ.λ.).

[ηι υμ. < αρχ. *έκσπώ (-άω)* < *έκ- -}- σπώ.* βλ. κ. *σπάζω\.* **έκσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} **1.** (στον μυστικισμό και σε ορισμένες θρησκευτικές τελετές) η κατάσταση κατά την οποία νιώθει κανείς ότι βγαίνει από τον εαυτό του. ότι απελευθερο>νεται από τα γήινα και επικοινωνεί με το θείο, κατά τη διάρκεια τής οποίας σημειώνεται έξαψη των αισθήσεων και τής φαντασίας, με παραισθήσεις, οράματα κ.λπ., πράγματα που δεν εξηγούνται φυσικά κ.ά.: οι *στροβιλιζόμενοι δερβίσηδες πέφτουν σε -* || *η Πυθία χρησμοδοτούσε σε κατάσταση έκστασης* || *σε ορισμένες θρησκευτικές τελετές χρησιμοποιούνται ναρκωτικές ουσίες για να περιέλθει κανείς σε* ~ 2. (ει- δικότ. στον χριστιανισμό) η ψυχική έξαρση, η απόσπαση από τον φυσικό κόσμο, που ακολουθείται από αίσθημα φωτισμού (βλέπει κανείς φωτεινά αντικείμενα) και στη συνέχεια από το αίσθημα τής μετάδοσης πνευματικών εμπειριών ΣΥΝ. μεταρσίωση **3.** το να καταλαμβάνεται ολοκληρωτικά κανείς από ένα πολύ ισχυρό συναίσθημα, συνήθ. υπό την επίδραση συγκεκριμένου ερεθίσματος: *πέφτω σε ~ υπό την επήρεια ναρκωτικών* ουσιών || *Θρησκευτική / ερωτική* ~ 4. η κατάσταση έντονου ενθουσιασμού, έντονης απόλαυσης και απορρόφησης (από κάτι): *άκουγε μέσα σε ~ τις υπέροχες μελωδίες.*

Ιετυμ. < αρχ. *έκστασις.* αρχική σημ. «εκτόπιση, μεταβολή», < *έξί- στημι* < *έκ/ έξ* + *ΐστημι.* βλ. κ. *ίσταμαι.* Στον Ιπποκράτη μαρτυρείται η σημ. τής σύγχυσης τού μυαλού εξαιτίας τρόμου, θυμού, έκπληξης κ.λπ. Η κατάσταση τής ψυχικής έξαρσης, που συνοδεύεται από υπερφυσικό όραμα, εμφανίζεται στην Κ.Δ. (πβ. *Πράξ.* 11,5: *και είδον έν έκστάσει όραμα),* όπου απαντά και η γενικότερη σημ. (πβ. Μάρκ. 16,8: *εϊχεν γάρ αύτάς τρόμος καί έκστασις).* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. ecstasy, γαλλ. extase, γερμ. Ekstase κ.ά.|. **έκστασι** (το) {άκλ.} αμφεταμινική ναρκωτική ουσία.

[γπυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. ecstasy|. **εκστασιάζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εκστασιάσ-τηκα, -μένος} βρίσκομαι

σε έκσταση (βλ.λ.): *εκστασιάστηκε μπροστά στη συγκλονιστική ερμηνεία τού μεγάλου ηθοποιού.* σχολιο λ. *αποθετικός.* **εκστατικάς,** -ή, -ό Ιαρχ.Ι αυτός που έχει εκστασιαστεί: *κοίταζε ~.* **— εκστατικά** επίρρ. σχολιο λ. *εμβρόντητος.* **εκστομίζω** ρ. μετβ. [1876] {εκστόμισα (λογιότ. εξεστόμισα)! (λόγ.) βγάζω από το στόμα μου. προφέρο) (συνήθ. ύβρεις, αγενείς φράσεις ή κατάρες) ΣΥΝ. ξεστομίζω. - **εκστόμιση** (η), **εκστρατεία** (η) [μτγν.] {εκστρατειών} **1.** η ετοιμασία, ο πολεμικός εξοπλισμός στρατού και η έξοδός του από τη χώρα εναντίον εχθρού: *η - τού Ξέρξη κατά των Ελλήνων* **[|** *η πανελλήνια - τού Αλεξάνδρου στην Ασία.* **2.** (συνεκδ.) ο χρόνος κατά τον οποίο συμμετέχει κανείς στην πολεμική έξοδο στρατού: *σκοτώθηκε στη Μικρασιατική ~* **3.** (μτφ.) οργανωμένη προσπάθεια για την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος: *προεκλογική / διαφημιστική / ενημερωτική / διαφωτι- στική -]] ~ λάσπης* (κατασυκοφάντησης) */ παραπληροφόρησης.* **εκστρατεύω** ρ. μετβ. [αρχ.[[εκστράτευσα (λόγ. εξεστράτευσα)} οργανώνω και πραγματοποιώ εκστρατεία. -- **εκστρατευτικός,** -ή, -ό. **εκσυγχρονίζω** ρ. μετβ. {εκσυγχρόνισ-α, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} προσαρμόζω στις σύγχρονες ανάγκες, καθιστώ (κάτι) σύγχρονο, μοντέρνο, απαλλάσσοντάς το από γνωρίσματα τού παρελθόντος που εμποδίζουν την εξέλιξή του: ~ ΤΟ *κράτος / την εκπαίδευση / τους θεσμούς : συστήματα; συμπεριφορές / νοοτροπίες* ΣΥΝ. μεταρρυθμίζω. [ΚΐΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. modcrniscrj. **εκσυγχρονισμός** (ο) η διαδικασία προσαρμογής στις νέες συνθήκες και απαιτήσεις· (ειδικότ.) η διαδικασία μεταβολών σε όλους τους τομείς τής ανθρώπινης δραστηριότητας με σκοπό την προσαρμογή στα δεδομένα τής πραγματικότητας με την εφαρμογή νέων επιστημονικών αντιλήψεων, μεθόδων και τεχνολογιών, ώστε να επιτυγχάνεται η καλύτερη απόδοση (οικονομική, θεσμική, πολιτιστική κ.λπ.). - **εκσυγχρονιστής** (ο), **εκσυγχρονίστρια** (η), **εκσυγχρονιστικός,** -ή. -ό. **εκσυγχρονιστικά** επίρρ. **εκσφενδονίζω** ρ. μετβ. {εκσφενδόνισ-α, -τηκα. -μένος! **1.** (κυριολ.) ρίχνο) (κάτι) με σφεντόνα 2. (συνήθ. μτφ.) ρίχνω (κάτι) στον αέρα με δύναμη, απότομα ή βίαια: *οι πολιορκητικές μηχανές εκσφενδόνιζαν τεράστιες πέτρες εναντίον των τειχών τής πόλης* || (μεσοπαθ. *εκσφενδονίζομαι*) *κατά τη σύγκρουση ο μοτοσυκλετιστής εκσφενδονίστηκε και έπεσε στο οδόστρωμα με δύναμη.* **— εκσφενδόνιση** (η)
11858] κ. **εκσφενδονισμός** (ο) [1834].
fF.TYM. μεσν. < μτγν. *έκσφενδονώ (-άω)* < *εκ-* + *σφενδονώ* < *σφενδόνη].*
E.K.T. 1. (το) Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο **2.** (η) Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
εκτάδην επίρρ. (λόγ.) σε ξαπλωτή στάση, φαρδιά-πλατιά.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *εκτείνω* + επιρρ. επίθημα *-άδην\.*
εκτάθηκα ρ. * εκτείνω
έκτακτα επίρρ.' θαυμάσια, υπέροχα: ~ *ήταν απόψε! Περάσαμε θαυμάσια* (βλ. κ. λ. εκτάκτως). ** σχολιο λ. *ειλικρινά, προηγουμένως.* [F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. extraordinairement[.

έκτακτα - εκτάκτως. Τα δύο επιρρήματα διαφέρουν στη σημασία. Λανθασμένα χρησιμοποιείται ενίοτε το **έκτακτα** και με τη σημ. τού **εκτάκτως** ως δημοτικότερος (!) τύπος. Το *έκτακτα* σημαίνει «έξοχα, υπέροχα» *(Περάσαμε **έκτακτα** στο πάρτι τού Γιάννηόλοι έχουν να το λένε)'* το *εκτάκτως* σημαίνει «ξαφνικά, απροσδόκητα» *(Οι γιατροί ειδοποιήθηκαν να λάβουν μέρος* **εκτάκτως** *σ' ένα συμβούλιο για έναν βαριά ασθενή),* ΐΐροφανώς είναι λάθος να πει κανείς *«Ανεχώρησε έκτακτα χθες το βράδυ ο πρωθυπουργός για τις Βρυ- ξέλλες»*\

έκτακτος, -η (λόγ. -ος), -ο **1.** αυτός που γίνεται σε ειδικές περιπτώσεις: *η κυβέρνηση έλαβε ~ μέτρα για το νέφος* [[*ακούσαμε το ~ δελτίο θυέλ,λης* || *~ παράρτημα (εφημερίδας)* || *κατάσταση εκτάκτου ανάγκης* (βλ. λ. *ανάγκη)* αντ. τακτός, κανονικός· φρ. ***έκτακτος / έκτακτη υπάλληλος*** υπάλληλος που προσλαμβάνεται για να καλύψει προσωρινές ή εποχικές ανάγκες προσωπικού τού δημοσίου ή τού ιδιωτικού τομέα: *ο υπουργός εισηγήθηκε τη μονιμοποίηση πολλών εκτάκτων υπαλλή/.ων* ανγ. μόνιμος υπάλληλος 2. αυτός που γίνεται εκτός προγράμματος, εκτός των όσων προβλέπονται κανονικά: - *δικαστήριο / στρατοδικείο / εξουσίες* j| *σε ~ εμφάνιση ένας δημοφιλής κωμικός*
3. θαυμάσιος, υπέροχος: ~ *νέος ο ανιψιός σας!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πανεπιστημιακός.*
[ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «απεσπασμένος, κατειλημμένος (για ειδικό σκοπό)». < αρχ. *εκ τάσσω / -ττω* «ξεχωρίζω, παρατάσσω» < *έκ-* + *τάσσω ι -ττω* (βλ.λ.). [Ι σημ. «θαυμάσιος» αποδίδει το γαλλ. extraordinaire].
εκτάκτως επίρρ. [μτγν.] εκτός προγράμματος, χωρίς να προβλέπεται κανονικά: ~ *θα προβληθεί απόψε η ταινία «Η τελευταία γυναίκα»* · *η προγραμματισμένη ταινία* «Η *έκλειψη» αναβάλλεται.* σχολιο λ. *ει- λικρινά. έκτακτα, προηγουμένως.*
εκταμιεύω ρ. μετβ. [μτγν.] {εκταμίευ-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) λαμβάνω χρήματα από καταθέσεις (προσωπικών λογαριασμών σε τράπεζες. ταμεία κ.λπ.) ή κονδύλια (που έχουν εγκριθεί για συγκεκριμένο σκοπό): *ο κατηγορούμενος είχε εκταμιεύσει μικροποσά από διάφορους λογαριασμούς καταθέσεων*]] *οι πιστώσεις για τα Μ.Ο.Π. δεν έχουν ακόμη εξ ολοκλήρου εκταμιευθεί.* **— εκταμίευση** (η).
εκτάριο (το) 11884[{εκταρί-ου [-ων} μονάδα επιφανείας που ισούται με δέκα χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα.
[FTYM. Αντιδάν., < γαλλ. hcctarc < αρχ. *εκατόν* + επίθημα -are|.
έκταση (η) {-ης κ. -άσεως [-άσεις. -άσεων} **1.** ο χώρος που καταλαμβάνει (κάτι) ή στον οποίο συναντά κανείς (κάτι): *η ~ του οικοπέδου* ||
η ~ τής καλλιεργήσιμης γης || *~ πολλών χιλιομέτρων έχει καλυφθεί από τα νερά τού ποταμού που ξεχείΡ.ισε* || *μια πόλη τεράστια σε ~* |] *η ~ ενός γλωσσικού ιδιώματος·* φρ. (λόγ.) **εν** *εκτάσει* αναλυτικά, διά μακρών: *στη διατριβή του πραγματεύεται ~ το ζήτημα των μειονοτή- των2.* (συνεκδ., συνήθ. στον πληθ.) χώρος μεγάλης επιφάνειας: *διέθετε απέραντες ~ γης με αμπε?.οκαλ?αέργειες* 3. (μτφ. για γεγονότα) το εύρος και η σημασία: *από την έκρηξη τής βόμβας προκλήθηκαν μεγάλης ~ ζημιές σε καταστήματα* [[γο *ζήτημα έλαβε / πήρε ~ και προ- κάλεσε πολλές αντιδράσεις* · 4. γυμνλςτ. το τέντωμα: - *χεριών* συν. άπλωμα ακ Γ. σύμπτυξη, μάζεμα · 5. γλωσς. (στα Αρχαία Ελληνικά) η μετατροπή βραχέος φωνήεντος σε μακρό (βλ. λ. *αντέκταση)* 6. μους. η απόσταση ανάμεσα σε δύο άκρους φθόγγους: ~ *φωνής / οργάνου.* [f.tym. < αρχ. *έκτασις* < *έκτείνω\.* **εκτατός,** -ή, -ό αυτός που μπορεί να εκταθεί, να λάβει έκταση: - *κλί- μακα.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έκτεϊνω\.* **εκταφή** (η) [J887] **1.** η εξαγωγή των οστών νεκρού από τον τάφο του ύστερα από χρονικό διάστημα αρκετό για την αποσύνθεση τού σώ- ματός του 2. (ειδικότ.) η εξαγωγή πτώματος από τον τάφο για νεκροψία (ύστερα από ιατροδικαστική απόφαση) 3. η εξαγωγή αντικειμένου θαμμένου, κρυμμένου στη γη; - *αρχαίων σκευών' αγγείων / κτε- ρισμάτων* ΣΥΝ. ξέθαμμα, ξέχωμα.
E.K.T.E. (r|) Εθνική Κτηματική Τράπεζα Ελλάδας, **εκτεθειμένος,** -η, -ο 1. αυτός που έχει εκτεθεί, που είναι σε κοινή θέα: *πλήθος εμπορευμάτων ήταν εκτεθειμένα πάνω σε πάγκους* 2. αυτός που μένει απροστάτευτος, ακάλυπτος απέναντι σε (κάτι): - *στο κρύο / στη χλεύη / στη βία / στην αθ?Λθητα / σε ανθυγιεινό περιβάλλον / σε θορύβους* ΛΝΤ. καλυμμένος 3. (μτφ.) αυτός που έχει εκτεθεί, τού οποίου έχει προσβληθεί η τιμή και η υπόληψη: *βγήκα ~ από την απρεπή συμπεριφορά τής γραμματέως μου προς πελάτη τής εταιρείας* · 4. αυτός που έχει επωμιστεί κάποια υποχρέωση: *είμαι ~ απέ- ναντι στον προϊστάμενό μου.* ΙΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
ΙΚΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *έκτίθημι].*

εκτεθειμένος, διατεθειμένος: ορθογραφία. Οι λέξεις γράφονται με -ίι-, ως παθητικές μετοχές παρακειμένου τού **τίθεμαι.** Ο παρακ. τού *τίθεμαι* στην Αρχαία ήταν **τέθειμαι** (παθητ. φωνή) και **τέθει- κα** (ενεργητική)· οι τύποι αυτοί σχηματίζονται σε *-ει-* αναλογικά προς τους **είμαι** και **εΐκα,** παρακειμένους τού **'ίημι.**

εκτέθηκα ρ. ► εκθέτω
εκτείνω ρ. μετβ. [αρχ.] {εςέτεινα, εκτάθηκα (λόγ. εξετάθην. -ης, -η.... μτχ. εκταθείς, -είσα, -έν). εκτεταμένος} **1. απλώνω, τεντώνω: -** *τα χέρια (μεσοπαθ.* ***εκτείνομαι*****) 2. καταλαμβάνω χώρο, έχω συγκεκριμένη έκταση, διαστάσεις:** *τα χωράφια του εκτείνονται μέχρι τη θάλασσα* [[*η Βρετανική Αυτοκρατορία εκτεινόταν από το i'ιβραλτάρ ώς τις Ινδίες* **|] (μτφ.)** *εξετάθη σε επουσιώδη* **(ξέφυγε από την ουσία)** 3. **(η μτχ. εκτεταμένος,** *-η, -ο)* **βλ.λ. - εκτατικός, -ή. -ό.** σχολιο **λ.** *εκ.* **E.K.T.E.A. (το) Ενοποιημένο Κοινό Ταμείο Εισπράξεων Λεο>φορείων. εκτέλεση (η) [1840] [-ης κ. -έσεως [-έσεις. -έσεων] 1. η πραγματοποίηση. η ολοκλήρωση (έργου που είχε αναληφθεί):** *η ~ τής αποστολής* **/** *τού κατασκευαστικού έργου / υπηρεσίας* συν. **υλοποίηση, επιτέλεση 2. η εφαρμογή:** ~ *ποινής ί απόφασης* 3. νομ. ***αναγκαστική εκτέλεση*** **βλ. λ.** *αναγκαστικός* **4. (για κατάδικο) η υλοποίηση τής θανατικής καταδίκης, η θανάτωση:** *η ~ των ενόχων εσχάτης προδοσίας* || *~ στην ηλεκτρική καρέκλα* · ΦΡ. ***εικονική εκτέλεση*** **σκηνοθετημένη διαδικασία θανάτωσης που αποσκοπεί στο να πλήξει το ηθικό καταδίκου, κατά την οποία αυτός υδηγείται στον χώρο όπου θα εκτελε- στεί. το εκτελεστικό απόσπασμα παρατάσσεται κανονικώς, δίνεται η εντολή εκτελέσεως. αλλά τα πυρά είναι άσφαιρα** 5. **(γενικότ.) η θανάτωση. η δολοφονία:** *μαζικές ~ αντιπάλων τού καθεστώτος* **|| εν** *φυ- χρώ ~ πολιτικού* · 6. μους. **η απόδοση ενός μουσικού έργου (κειμένου) με φωνή, όργανο ή και με τα δύο:** *μοναδική / πιστή / συναρπαστική / κακή ~.*
εκτελεστέος, -α, -ο [1856] (λόγ.) αυτός που πρέπει να εκτελεστεί. εκτελεστήριος, -α, -ο [1833J (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με την εκτέλεση (βλ.λ., σημ. J-3). εκτελεστής (ο) 118121, εκτελέστρια (η) [1892] {εκτελεστριών} 1. πρόσωπο που αναλαμβάνει την ευθύνη να υλοποιήσει συγκεκριμένη εντολή 2. μους. **πρόσωπο που εκτελεί με όργανο μουσικό κομμάτι**
3. **δολοφόνος:** *η τρομοκρατική οργάνωση χρησιμοποιεί π? ·ηρωμέ- νους* **~** || *ψυχρός ~* · **4.** κομ. ***εκτελεστής διαθήκης*** **ένα ή περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσο)πα στα οποία ανατίθεται από τον διαθέτη με τη διαθήκη του η εκτέλεση των διατάξεων αυτής.**
Ιητυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. execuieur[. εκτελεστικός, -ή, -ό [1796] αυτός που σχετίζεται με την εκτέλεση (βλ.λ., σημ. 1-3)** · φρ. **(α)** ***εκτελεστική εξουσία*** **η μία από τις τρεις κύριες εξουσίες (εκτός από τη νομοθετική και τη δικαστική) τού δημοκρατικού πολιτεύματος, η οποία ασκείται από την κυβέρνηση (β)** *εκτελεστικό απόσπασμα* **το μικρό στρατιωτικό άγημα, το οποίο έχει ως έργο την εκτέλεση ατόμων που έχουν καταδικαστεί σε θάνατο (γ)** *εκτελεστικό γραφείο* **συλλογικό όργανο πολιτικού κόμματος (δ)** *Εκτελεστική Γραμματεία / εκτελεστικός γραμματέας* **γραμματέας, συνεργάτης τού διευθυντή και εκπρόσωπός του (ε)** *εκτελεστικό όργανο (τού κράτους)* **δημόσιος υπάλληλος που εργάζεται για την εφαρμογή των νόμων.**
[ετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. executif, λ.χ.** *εκτελεστική εξουσία* **< γαλλ. le pouvoir exeeutif'J. εκτελεστός, -ή, -ό [1833] αυτός που μπορεί να εκτελεστεί, να υλοποιηθεί:** *η δικαστική απόφαση ήταν αμέσως* **~ ||** *~ τίτλος.*

εκτελώ ρ. μετβ. {εκτελείς... | εκτέλ-εσα (λόγ. εξετέλεσα), -ούμαι. -έστηκα (λόγ. -έσθηκα κ. λογιότ. εξετελέσθην, -ης, -η.... μτχ. εκτελε- σΟεΐς. -είσα, -έν), -εσμένος} **1.** πραγματοποιώ, επιτελώ: ~ ***εντολές / απόφαση / το καθήκον μου / αποστολή || ~ κατά γράμμα / πιστά || ο αξιωματικός ανέφερε, στον διοικητή: «Αποστολή εξετε/,έσθη!»*** **ΦΡ.** ***εκτελώ χρέη*** (+ γεν. ουσ.) ασκώ προσοορινά συγκεκριμένα καθήκοντα. συνήθ. χωρίς να είμαι άμεσα αρμόδιος: ***κατά την απουσία τού προϊσταμένου του, χρέη διευθυντού εκτελούσε ο τμηματάρχης Α'*** **2.** ενεργώ σύμφωνα με όσα επιτάσσει (σύμβαση, δεσμευτικό έγγραφο κ.λπ.): ~ ***τους όρους διαθήκης / συμβόλαιο / συνταγή / οδηγίες*** 3. ερμηνεύω (μουσικό έργο): ***η Φιλαρμονική τον Βερολίνου εκτέλεσε την Τρίτη Συμφωνία τού Μπετόβεν · 4.*** θανατώνω (κατάδικο): ***- δΓ απαγχονισμού*** **5.** δολοφονώ: ***τρομοκρατική οργάνωση εκτέλεσε επιχειρηματία.*** ιχολιο λ. ***εκ. τελώ.***

(ΗΤΥ.Μ. **<** αρχ. ***έκ τελώ (-έω)*** «φέρω εις πέρας, ολοκληρώνω» ***< έκ- + τελώ < τέλος.*** I) σημ. «αποδίδω μουσικό έργο» είναι ήδη μεσν., ενώ η σημ. «εκτελώ θανατική ποινή» είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. executer}.

εκτελωνίζω ρ. μετβ. |εκτελώνισ-α, -τηκα. -μένος} περνώ από το τελωνείο (εμπορεύματα) καταβάλλοντας τους προβλεπόμενους δασμούς. **– εκτελώνιση** (η) 11888| κ. **εκτελωνισμός** (ο) i I890|.

|ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dedouancrj.

εκτελωνιστής (ο) |l896j. **εκτελωνίστρια** (η) Iεκτελωνιστριών} πρόσωπο που έχει ως επαγγελματική απασχόληση τις γραφειοκρατικές διατυπώσεις για τη νόμιμη διακίνηση εμπορευμάτων από τελωνείο.

εκτελωνιστικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη διακίνηση εμπορευμάτων μέσω τελωνείου: ~ ***διατυπώσεις*** **2.** ***εκτελωνιστικό*** (τα) το ποσό που καταβάλλεται στο τελωνείο για εξαγωγή εμπορευμάτο>ν.

εκτενής, -ής, -ές {εκτεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)· εκτενέστ-ερος. -ατος} αυτός που απλώνεται σε μεγάλη έκταση: - ***μελέτη / αναφορά / έρευνα / περιγραφή / ανάλυση / παρουσίαση*** συν. αναλυτικός, λεπτομερής, διεξοδικός λντ. σύντομος. **– εκτενώς** επίρρ. Ιαρχ.]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες. /.επτομερής.***

[ΕΤΥΜ.. μτγν. < αρχ. ***έκτείνω\.***

εκτεταμένος, -η. -ο **1.** αυτός που καταλαμβάνει μεγάλη έκταση: ~ ***περιφέρεια / λόγος / ανάλυση*** || ~ δίκτυο ***μέσων μεταφοράς*** || ***από τις πλημύρες υπήρξαν - καταστροφές*** συν. μακρός **2.** αυτός που διαρκεί αρκετό χρόνο: ***είχαν - τηλεφωνική συνομιλία*** 3. αυτός που έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις: ***καταγγέλλεται - νοθεία στις εκλογές*** **4.** γλωσσ. ***εκτεταμένη βαθμίδα*** η συλλαβή τής οποίας το φωνήεν παρουσιάζει έκταση (βλ.λ.) σε σχέση με αυτό τής ομόρριζης βασικής (απαθούς) συλλαβής (βλ. κ. σχόλιό, λ. ***μετάπτωση).*** **– εκτεταμέν-α / -ως** [μτγν.Ι επίρρ. σχολιο λ. ***λεπτομερής, μετοχή.***

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ***εκτείνω.*** II ***εκτεταμένη βαθμίδα*** είναι μεταφρ. δάνειο από γερμ. Dchnsmfe[.

εκτίθεμαι ρ. ► εκθέτω

εκτίμηση (η) [μτγν.[I-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων | χωρ. πληθ. στις σημ. 1-4} **1.** η αξιολόγηση (προσδιορισμός τής αξίας, τής τιμής): ***- έργου τέχνης / πολύτιμου πετραδιού / αντίκας*** **2.** ο υπολογισμός (σε χρήμα): ***η ~ των ζημιών από τους σεισμούς*** || ***η - τού εμπορεύματος***

(γενικότ.) ο προσδιορισμός τής ποιότητας, τού πόσο αξίζει (κανείς/κάτι): ***η ~ ενός κειμένου / μιας εργασίας / μιας μελέτης*** || ***η ~ τού επιστημονικού 1 πολιτικού / κοινωνικού έργου (κάποιου)*** **4.** η υπόληψη (κάποιου), η αξία και ο σεβασμός που αποδίδεται (σε κάποιον): ***τυγχάνει / χαίρει μεγάλης εκτιμήσεως από τους συντοπίτες του |) τρέφω μεγάλη - για το πρόσωπό του*** || δεν τον έ^ω σε είναι ***παλιό χαρακτήρας!*** *5.* η υποκειμενική αξιολόγηση (μιας κατάστασης) ή η πι- θανολόγηση σχετικά με την εξέλιξή της: ***δημοσιεύονται εκτιμήσεις διαφόρων πολιτικών αναλυτών για το μέλλον τής συμμαχίας \\ η - μου είναι ότι το νομοσχέδιο θα ψηφιστεί στη Βουλή.***

εκτιμητής (ο)) 185I |, **εκτιμήτρια** (η) {εκτιμητριών} **1.** πρόσοιπο που εκτιμά την αξία προσώπου ή πράγματος, που αξιολογεί συγκεκριμένες καταστάσεις: ~ ***τής πολιτικής ζωής / τού λογοτεχνικού ταλέντου*** 2. πρόσωπο που προσδιορίζει επακριβώς με βάση αντικειμενικά δεδομένα την αξία (αντικειμένου): ***- έργων τέχνης / επίπλων.***

εκτιμώ ρ. μετβ. [αρχ.| {εκτιμάς... | εκτίμ-ησα, -ώμαι. -άται... -ήθηκα. -ημένος} 1. (για πρόσ.) αναγνιορίζω την αξία και τις ιδιαίτερες ικανότητες (κάποιου): ***εκτιμούσε πολύ τους φίλους τον*** [| ***εκτιμώ τις ικα- νότητές της ως επιστήμονας*** ΣΥΝ. υπολήπτομαι, σέβομαι **2.** υπολογίζω την αξία (κάποιου): ***πήγαν σε ειδικό, ο οποίος θα εκτιμούσε τις αντίκες που κληρονόμησαν*** συν. κοστολογο) 3. κρίνω, αποδίδω σε (κάτι) τη σημασία που θεωρώ ότι έχει: του ***ζητήθηκε να εκτιμήσει το αποτέλεσμα των εκλογών στη γειτονική χώρα || παράγοντες τού υπουργείου εκτιμούν πως το ποσό αυτό είναι δύσκο/.ο να καλυφθεί*** συν. αξιολογώ. **– εκπμητικός,** -ή, -ό 11851 j. σχόλιό λ. ***εκ, νομίζω.***

εκτίναξη (η) Iμτγν.) |-ης κ. -άξεο>ς | -άξεις, -άξεωνί **1.** το τίναγμα εμπρός ή προς επάνω ώστε να βρεθεί κάποιος σε απομακρυσμένη σε ύψος ή μήκος θέση από αυτή που βρισκόταν: ***η ~ βλήματος*** |) ***η ~ τού τερματοφύλακα στη γωνία τής εστίας του απεσόβησε το γκολ*** **2.** (μτφ.) η ξαφνική μεγάλη αύξηση: ***η ~ των τιμών των υγρών καυσίμων στα ύψη*** 3. γυμνλΣΤ. ορμητική κίνηση των χεριών από την πρόπτυξη στην έκταση ή των ποδιών από το βαθύ κάθισμα με πήδημα στην ορθή θέση.

εκτινάσσω ρ. μετβ. [αρχ.[|εκτίνα-ξα. -χθηκα. -γμένος! **1.** τινάζο) μακριά με ορμή: ~ ***βλήματα / όλμους*** [[(μεσοπαθ.) ο ***πιλότος εκτινάχθηκε εγκαίρως με το κάθισμά του από το μαχητικό αεροσκάφος και γλύτο)σε τη ζωή του*** συν. εκσφενδονίζω **2.** οδηγώ ξαφνικά σε μεγάλη αύξηση: ***η βελτίωση τού πολιτικού κλίματος εκτίναξε στα ύψη τον δείκτη τιμών τού χρηματιστηρίου*** 3. γυμναστ. πραγματοποιώ εκτίνα ξη (βλ.λ.).

εκτίνω κ. (εσφαλμ.) **εκτίω** ρ. μετβ. {εξέτισα} (κυριολ.) εξοφλώ (οφει- λόμενο ποσό)· ΦΡ. (α) **εκτίνω** ***ποινή*** (για καταδίκους) υφίσταμαι την ποινή που μου επιβλήθηκε από το δικαστήριο: ***εκτίνει ποινή φυλάκισης δέκα*** Γϊγόν(β) (ευφημ.) ***εξέτιτε το κοινό χρέος*** έφυγε από τη ζωή, πέθανε. **– έκτιση** (η) |αρχ.]. σχολιο λ. ***αποτίνω.***

Ιετυμ. < αρχ. ***εκτίνω,*** αρχική σημ. «αποπληρώνω, ξεπληρώνω». < ***έκ-*** + ***τίνω*** «πληρώνω (χρέος, λύτρα κ.τ.ό.)». Το αρχ. ***τίνω*** < ****τί-νΓ-ω*** <

Ε. ^k^ci- «κάνω (κάποιον) να πληρώσει», πβ. σανσκρ. cayate «τιμωρώ», λιθ. kaina «τιμή», αρχ. σλαβ. cena κ.ά. Ομόρρ. ***ποινή*** (βλ.λ.)}. **εκτομή** (η) ο ευνουχισμός (βλ.λ.).

IïïΤΥΜ. αρχ. < ***έκ τέμνω*** < ***έκ*** + ***τέμνω}.*** **εκτομίας** (ο) {εκτομιών} (λόγ.) ο ευνούχος (βλ.λ.).

[πτυμ. αρχ. < ***εκτομή].*** **εκτονώνω** ρ. μετβ. {εκτόνω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** μειώνω την ένταση ή τη φόρτιση: ***προσπάθησε να εκτονώσει την κρίση*** συν. αποφορτίζω, αμβλύνω· (μεσοπαθ. ***εκτονώνομαι)*** 2. διοχετεύω την ενέργεια ή τον δυναμισμό μου σε συγκεκριμένο χώρο: ~ ***με τον αθλητισμό / με τον χορό*** jl ***πολλοί νέοι εκτονώνονται στα γήπεδα*** συν. ψυχαγωγούμαι 3. αποφορτίζομαι, μειώνω την ψυχική πίεση, την ένταση ή το άγχος: ***χόρεψα, τραγούδησα κι εκτονο)θηκα [[μερικοί νεαροί εκτονώνονται με πράξεις βίας.***

[πτυμ. < μεσν. ***έκτονώ*** < ***εκ*** + ***-τονώ (-όω)*** < ***τόνος***|. **εκτόνωση** (η) [I858J {-ης κ. -ώσεοκ | -ώσεις. -ώσεο)ν} **1.** η μείο)ση τής έντασης, τής πίεσης ή τού άγχους, η αποφόρτιση: ***για - πηγαίνει στο γυμναστήριο*** || ο ***χορός προσφέρει - και διασκέδαση*** **2.** φυς. η αύξηση τού όγκου (αερίου) με αύξηση τής θερμοκρασίας ή ελάττωση τής πίεσης ανί. συμπίεση. **– εκτονωτικός,** -ή, -ό [I891|, **εκτονωτικά** επίρρ.

[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. detente j. **εκτονωτήρας** (ο) τεχνολ. ο ρυθμιστής πιέσεως σε ένα σύστημα (νερού, ατμού, αερίου), **εκτόξευση** (η) {-ης κ. -εύσεο>ς | -εύσεις, -εύσεων} **1.** η ρίψη με δύναμη σε απόσταση: ~ ***νερού με μάνικα*** || ~ ***βέλους / ακοντίου*** **2.** η εκτίναξη στον αέρα (με προωθητικό μέσο): ***η ~ πυραύλου / δορυφόρου*** 3. (μτφ.) η ξαφνική, απότομη άνοδος: ***- των τιμών στα ύψη*** **4.** (μτφ.) η εξαπόλυση, η επιθετική ενέργεια: ~ ***ύβρεων / κατηγοριών.*** **– εκτο- ξευτικός,** -ή. -ό [I891}. **εκτοξευτήρας** (ο) στρατ. η διάταξη εκτόξευσης πυραύλων ή ρουκετών. Γ.πίσης **εκτοξεατής.**

[LiΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. launcher|. **εκτοξεύω** ρ. μετβ. {εκτόξευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} **1.** ρίχνω (κάτι) με δύναμη σε απόσταση: ~ ***νερό με τη μάνικα / βέ'λος / ακόντιο*** **2.** στέλνο) με δύναμη σε ύψος (συνήθ. με ειδικό μηχανισμό), βάλλω: οι ***Αμερικανοί εκτόξευσαν νέο δορυφόρο στο διάστημα*** || ~ ***ρουκέτες εναντίον εχθρικού στόχου*** 3. (μτφ.) αυξάνω απότομα: ***στα ύψη εκτοξεύθηκαν*** οι ***τιμές των γα?>ακτοκομικο)ν προϊόντων*** **4.** (μτφ.) εξαπολύω, ξεστομίζω: ***εκτόξευσε φοβερές κατηγορίες εναντίον τού αντιπάλου του.***

jΗΤΥΜ. αρχ. < ***έκ-*** + ***τοξεύω*** < ***τόξον).*** **εκτοπία** (η) {εκτοπιών} ανλτ. η μη φυσιολογική θέση οργάνου στο σώμα.

Ιει υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ectopia), **εκτοπίζω** ρ. μετβ. |αρχ.| {εκτόπισ-α, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} **1.** βγάζο) (κάποιον) από το σημείο στο οποίο βρίσκεται, καταλαμβάνοντας τον χώρο του: ***κάθισε δίπλα μου ένας ογκώδης επιβάτης και με εκτόπισε*** **2.** (μτφ.) καταλαμβάνω τη θέση που κατείχε άλλος: ***η νεαρή τραγουδίστρια σημείωσε μεγάλη εμπορική επιτυχία και εκτόπισε από την κορυφή το)ν πωλήσεων το ξένο συγκρότημα*** || (κακόσ.) ***εκτόπισε πολλούς ικανούς συναδέλφους του. για να γίνει διευθυντής*** συν. υποσκελίζω 3. διώχνω (μόνιμο κάτοικο) από την περιοχή του με βίαιο τρόπο: ***αρκετοί πληθυσμοί τής Μ. Ασίας εκτοπίστηκαν από τους κα- τακτητέςΑ.*** εκδιώκω τις εχθρικές δυνάμεις από τις θέσεις τους **5.** (για πολιτικούς αντιφρονούντες) στέλνω στην εξορία: ***συνε/^ήφθη και εκτοπίστηκε στην Ικαρία*** συν. εξορίζω **6.** (μτφ.) αφήνο) στην άκρη. ξεπερνώ: ***σύγχρονες αντιλήψεις για την οικονομία εκτοπίζουν πεπαλαιωμένες και ατελέσφορες*** συν. παραμερίζω. **– εκτόπιση** (η)

|μτγν.| κ. **εκτοπισμός** (ο) Ιαρχ.], **εκτοπισπκός,** -ή, -ό [αρχ.[. **εκτόπισμα** (το) **f** 1887} {εκτοπίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** φυς. η ποσότητα τού υγρού που εκτοπίζει ένα σώμα. όταν εισέρχεται ή βυθίζεται σε αυτό: ***το ~ ενός πλοίον*** **2.** ο χώρος που καταλαμβάνει κάποιος χάρη στις διαστάσεις του: ο ***γιγαντόσωμος μπασκετμπολίστας έχει μεγάλο ~ κάτω από το καλάθι*** 3. (μτφ.) η δύναμη επιβολής, το κύρος και η ικανότητα: ***ένας υπουργός με σημαντικό - στο πολιτικό στερέωμα.***

[ΗΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. deplacement|. **εκτόπλασμα** (το) {εκτοπλάσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (στην παραψυχολογία) η ουσία, η οποία υποτίθεται ότι εκπέμπεται από το σώμα κάποιων «μέντιουμ», όταν αυτά βρίσκονται σε ύπνωση κατά τη διάρκεια πνευματιστικής συγκέντρωσης, και από την οποία θεωρείται ότι σχηματίζονται είδωλα (προσώπων, ζώων ή πραγμάτων) 2. ΖΩΟΛ. η εξωτερική επιφάνεια τού σώματος των μονοκύτταρων πρωτοζώων.

εκτοπλασματικός, -ή. ό.

[ετυμ. < ***εκτός*** + ***πλάσμα,*** ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ecto-plasme|. **έκτοπος,** -η. -ο |αρχ.| λνατ. (για όργανα τού σώματος) αυτός που δεν βρίσκεται στη φυσιολογική του θέση. **εκτός** πρόθ.· δηλώνει: **1.** εξαίρεση (= πλην) (+γεν. ή ως περιφραστ. πρόθ. Ϊ-από +αιτ.): ***Ήρθαν όλοι - από σένα || ~ τής συνεδρίασης. έχω κι άλλες δουλειές || ~ από λίγες εξαιρέσεις, οι περισσότεροι ανταπο- κρίθηκαν θετικά***· φρ. ***εκτός απροόπτου*** αν εξαιρεθεί κάτι το απρόβλεπτο και απροσδόκητο: ***θα είμαστε στον γάμο την Κυριακή*** - **2.**

προσθήκη (+γεν. ή **οκ** περιφραστ. πρόθ. +από +αιτ.): ***θα έρθουν - από σένα και άλλοι πέντε || ~ τού ότι είναι έξυπνος. είναι και επιμελής* II *είναι έξυπνος και ~ αυτού είναι εργατικός, άρα θα πετύχει || είναι ~ των άλλων και ευγενής*** **3.** τόπο: απουσία από μία περιοχή (μακριά από) (+γεν.): ***απουσιάζει ~ Ε?.λάδος || βρίσκεται ~ Αθηνών ||*** (μτφ.) ***είχε πιει και ως εκ τούτου ήταν ~ εαυτού ||*** (μτφ.) ***ο ασθενής νοσηλεύεται στο νοσοκομείο ~ κινδύνου [[~ νόμου οργάνωση || ~ τόπου και χρόνου || περιοχή ~ σχεδίου πόλεως || στις τελευταίες εκλογές βρέθηκε - Βουλής || υποψηφιότητα ~ συναγωνισμού || - έδρας αγώνας τής εθνικής ομάδας || η έκθεσή του ήταν ~ θέματος*** Α\Τ. εντός· ΦΡ. (α) **εκτός** νυμφώνος έξω από ή χωρίς κάτι σημαντικό: ***είχε τσακωθεί με τους γονείς του κι έτσι, όταν μοιράστηκε η κ?.ηρονομιά, εκείνος βρέθηκε ~*** (β) **εκτός των** *τειχών* έξω / μακριά από την πόλη: ***- πέρα- σαν για μια ακόμη φορά γο Πάσχα οι περισσότεροι Αθηναίοι*** **4.** τον λόγο που αποκλείει / αναιρεί την πραγματοποίηση (κάποιου πράγματος) (ως περιφραστ. σύνδ. +αν, **+** και. +και αν): ***Θα έρθουμε. ~ κι αν συμβεί κάτι απρόοπτο || θα σας δούμε στη γιορτή, ~ και αποφασίσετε να μην έρθετε*** **5.** (κ. ως επίρρ.) σε εξωτερικό χο')ρο. έξω από την κατοικία (κάποιου) ή έξω από διαδικασία, επαγγελματικό ή άλλον χώρο: ο ***Γιώργος δεν είναι στο σπίτι, είναι*** ~ || δει/ ***μπόρεσε να περά- σει στο πανεπιστήμιο, έμεινε*** φρ. **εντός, εκτός** *και επί τα αυτό* βλ. λ. *εντός.* (Βλ. λ. *πρόθεση,* γιιν.).

JF.TYM. αρχ. < *έκ-* + επιρρ. επίθημα *-τος,* πβ. κ. *έν-τός\.* **έκτος,** -η, -υ (επίσης γράφεται 6ος στην αραβική αρίθμηση, ΣΤ' ή στ'/ς' στην ελληνική και VI στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό έξι (6): *ήρθε ~ στους πανευρωπαϊκούς αγώνες κλειστού στίβου·* ΦΡ. *έκτη αίσθηση* βλ. λ. *αίσθηση 2.* **έκτος** (ο) (α) ο έκτος όροφος πολυκατοικίας (β) ο έκτος μήνας τού έτους, ο Ιούνιος: *μετά τις 15/6 (δεκαπέντε έκτου) οι μαθητές σκέπτονται τις καλοκαιρινές διακοπές* **3.** *έκτη* (η) (α) η έκτη ημέρα κάθε μήνα: *κάθε 6/9 (έκτη Σεπτεμβρίου) έχουμε ορίσει συνάντηση των παλιών συμφοιτητο')ν* (β) η έκτη τάξη τού Δημοτικού Σχολείου: *η κόρη μου τελειώνει εφέτος την ~* (γ) μους. το διάστημα μεταξύ έξι φθόγγων τής μουσικής κλίμακας **4.** *έκτο* (το) καθένα από τα έξι ίσα μέρη, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο (βλ. κ. λ. *αριθμός.* πιυ). fr.TYM. < αρχ. έκτος < έξ'<έξι» ίβλ.λ.)|. **έκτοτε** επίρρ. (λόγ.) από εκείνη τη χρονική στιγμή, από τότε: *βρεθήκαμε τυχαία στο Παρίσι πέρυσι· ~ δεν τον ξανασυνάντησα.*

[εγυμ. μτγν. < φρ. *έκ τότε\.* **εκτουρκίζω** ρ. μετβ. 11866| {εκτούρκισ-α, -τηκα, -μένος) μετατρέπω σε Τούρκο, κάνω (κάποιον) να μιλάει, να ζει και να συμπεριφέρεται όπως οι Τούρκοι. – **εκτουρκισμός** (ο) 11870]. **εκτραχηλίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εκτραχηλίσ-θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} συμπεριφέρομαι με τρόπο ανάρμοστο, που δηλώνει πλήρη απομάκρυνση από τα ηθικώς αποδεκτά όρια: οι *μεγαλύτεροι σε ηλικία κατηγορούν συχνά τη νεολαία ότι έχει εκτραχηλιστεί* ΣΥΝ. αποχαλινώνομαι. - **εκτραχηλισμός** (ο) Ιμτγν.]. «■* σχολιο λ. *αποθετικός.*

]ετυμ. αρχ., αρχική σημ. (για άλογα) «ρίχνο) τον αναβάτη». < *έκ-* + *-τραχηλίζω* < *τράχηλος.* II σημερινή σημ. ήδη αρχ.| · **εκτραχύνω** ρ. μετβ. {εκτράχυν-α. -θηκα} **1.** καθιστώ (κάτι) τραχύ: - *επιφάνεια* 2. (μεσοπαθ. *εκτραχύνομαι*) οξύνομαι, επιδεινώνομαι: *οι σχέσεις μεταξύ των δύο γειτονικών χωρών έχουν εκτραχυνθεί* αντ. εξομαλύνομαι. – **εκτράχυνση** (η) J1888).

(ετυμ. μτγν. < *έκ-* + *τραχύνω* < *τραχύς\.* **εκτρέπω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {εξέτρεψα, εκτράπηκα (λόγ. εξετράπην, -ης. -η.... μτχ. εκτραπείς, -είσα. -έν)} 1. βγάζω (κάποιον/κάτι) από την κανονική του πορεία: *το αυτοκίνητο εξετράπη και μπήκε στο αντίθετο ρεύμα κυκλοφορίας || αυτά τα σχόλια εκτρέπουν τη συζήτηση και μας βγάζουν από το θέμα 2.* (στην τηλεφωνία) στέλνω με ειδική εντολή *όλες* τις τηλεφωνικές κλήσεις προς έναν αριθμό σε άλλον αριθμό τής επιλογής μου: ~ *τις κλήσεις από το τηλέφωνο τού σπιτιού μου στο τηλέφωνί) τού γραφείου / στο κινητό μου* **3.** (μτφ.) (μεσοπαθ. *εκτρέπομαι)* συμπεριφέρομαι άσχημα, παρεκκλίνω από την ορθή συμπεριφορά συν. παρεκτρέπομαι, παραφέρομαι. ** σχολιο λ. *εκ.* **εκτρέφω** ρ. μετβ. |αρχ.| {εξέθρεψα (να/θα εκθρέψω). εκτράφηκα κ. (λόγ.) εξετράφην, -ης, -η...} 1. (για ζώα) διατρέφω (κάποιον) για να μεγαλώσει: ~ *αγελάδες 2.* (μτφ.) καλλιεργώ, αναπτύσσω: *η περιθωριοποίηση των κατώτερων στρωμάτων του π/.ηθυσμού εκτρέφει την εγκληματικότητα.* ** σχολιο λ. εκ. *τρέφω.* **έκτροπα** (τα) {έκτροπων} βίαιες ενέργειες που αποτελούν παρέκκλιση από το σωστό, που διαταράσσουν την τάξη· πράξεις που στρέφονται κατά τής νομιμότητας και τής κοσμιότητας: *σημειώθηκαν ~ από διαδη?.ω τές.*

Ιετυμ. Πληθ. ουδ. τού μτγν. *έκτροπος* < αρχ. *εκτρέπω).* **εκτροπή** (η) **1.** το να βγαίνει (κάποιος/κάτΟ από την κανονική πορεία: ~ *ποταμού* (κατασκευή καναλιού, όπου διοχετεύονται τα νερά του, προκειμένου να αλλάξει ο ρους) 2. (μτφ.) η παρέκκλιση από την ομαλή πορεία, τη σωστή κατεύθυνση: ~ *τού πολιτεύματος από τη νομιμότητα || ~ τής συζήτησης* **3.** (στην τηλεφωνία) η αποστολή με ειδική εντολή όλων των κλήσεων προς έναν αριθμό σε άλλον αριθμό τής επιλογής μου: *έχω κάνει - κλήσεων από το σταθερό τηλέφωνο στο κινητό μου.*

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *έκτρέπω\.* **εκτροφή** (η) [αρχ.Ι (για ζώο) η διατροφή (κάποιου) για να μεγαλώσει: - *πουλερικών/ χελιών.* **εκτροφείο** (το) ειδικός χώρος όπου εκτρέφονται ζίόα: - *χοίρων / αλόγων/ πεστροφών.*

εκτροχιάζω ρ. μετβ. 11887[{εκτροχίασ-α, -τηκα, -μένος) **1.** εκτρέπω από τις ράγες: *εκτρυχιάστηκε τρένο / αμαξοστοιχία / συρμός / βαγόνι 2.* (μτφ.) φερομαι άπρεπα: *εκτροχιάστηκαν και προκάλεσαν επει σόδιο* ΣΥΝ. παρεκτρέπομαι. – **εκτροχίαση** (η) [1887} κ. **εκτροχιασμός** (ο) 1.1883).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ddrailler). **έκτρωμα** (το) (εκτρώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (κυριολ.) το έμβρυο που έχει θανατωθεί με έκτρωση ΣΥΝ. εξάμβλωμα 2. (συνήθ. μτφ.) ό.τι είναι αποκρουστικά άσχημο: *η παράσταση ήταν ένα ~* ΣΥΝ. τερατούργημα.

[εί υμ. αρχ. < *έκτιτρώσκω* «προκαλώ άμβλωση» < *έκ-* + *τιτρώσκω* -«τραυματίζω, *πλήττω»* (βλ. κ. *τρωτός)}.* **εκτρωματικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι (μτφ.) αυτός που προκύπτει ως αποτέλεσμα αφύσικης (και βίαιης) επέμβασης, που προκαλεί αποτροπιασμό: ~ *φυσιογνωμία / νομοθέτημα* ΣΥΝ. εξαμβλωτικός. τερατώδης, αποκρουστικός. – **εκτρωματικ-ά /-ώς** επίρρ. λ* σχολιο λ. *-ωση.* **έκτρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιατρ. η άμβλωση (βλ.λ.). [πτυμ. < αρχ. *έκτρωσις* < *έκτιτρώσκω* «προκαλώ άμβλωση - αποβάλλω (το έμβρυο)» < *έκ-* + *τιτρώσκω* «τραυματίζω, πλήττω». Βλ. κ. *τρωτός\.*

εκτρωτικός, -ή. -ό (μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την έκτρωση, που προκαλεί έκτρωση: ~ *φάρμακο.* **εκτυλίσσω** ρ. μετβ. {εκτύλι-ξα, -χθηκα} **1.** (λόγ.) ξετυλίγω συν. ξεδιπλώνω 2. (μεσοπαθ. ***εκτυλίσσομαι)*** (μτφ.) (για αλληλεξαρτώμενα γεγονότα) λαμβάνω χώρα. εξελίσσομαι: *η υπόθεση του έργου εκτυλίσσεται σε μια επαρχιακή πόλη || συγκλονιστικές σκηνές εκτυλίσσονται μπροστά στα έκπληκτα μάτια των θεατών.* – **εκτύλιξη** (η) 118821.

{ΕΤΥ.Μ. μτγν. < *έκ-* + *τυλίσσω.* Βλ. κ. *τυλίγω].* **εκτύλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} (λόγ.) η αφαίρεση κά- λων (τύλων). – **εκτυλωτικός,**-ή.-ό.)ι:τυμ. < μτγν. *έκτύλωσις* < *έκτυλώ (-όω)* < *έκ-* + αρχ. *τυλώ* < *τύλος* (βλ.λ.)).

έκτυπος, -η, -ο |αρχ.} **1.** (λόγ.) ανάγλυφος (βλ.λ.) **2.** λρχαιολ. ***έκτυπο*** (το) {εκτύπ-ου) -ων) ανάγλυφο τού οποίου οι μορφές προεξέχουν έντονα από την υπόλοιπη επιφάνεια **3.** (μτφ.) προφανής, αυτός που ξεχωρίζει: *φέρει έκτυπα τα ίχνη τής επίδρασης από τον* Λϊτσε. **εκτυπωνω** ρ. μετβ. [αρχ.) {εκτύπω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** κάνοι (κάτι) έκτυπο 2. πραγματοποιώ εκτύπωση (βιβλίου, εφημερίδας, φωτογραφίας κ.λπ.) **3.** κόβω (νόμισμα), **εκτύπωση** (η) [μτγν.) {-ης κ. -ώσεως] -ώσεις, -ώσεων} **1.** η διαδικασία τυπογραφικής αναπαραγωγής πρωτότυπων κειμένων ή απεικονίσεων (εικόνων, σχεδίων, γραφημάτων κ.λπ.) σε σταθερή επιφάνεια (λ.χ. χαρτί): ~ *χαρτονομίσματος / γραμματοσήμου / βιβ/,ίου ι αφίσας ι περιοδικού* [| *εμφάνιση και - φωτογραφκόν σε 6Θ'\\ μέθοδοι και τεχνικές εκτύπωσης* (λ.χ. όφσετ, φωτοστοιχειοθεσία))) *η ρύθμιση τής προς ~ σελίδας συμπεριλαμβάνει τον καθορισμό τού μεγέθους τού σχεδίου. την τοποθέτησή του στη σελίδα. καθώς και τον ορισμό των αντιγράφων που Θέλετε να εκτυπώσετε σε κάθε σελίδα* συν. τύπωμα **2.** (συνεκδ.) η παραπάνω διαδικασία ως (τελικό) στάδιο τυπογραφικής εργασίας (σε βιβλία, εφημερίδες, αφίσες. κ.λπ.) ή άλλης αντίστοιχης (σε υλικά όπως ύφασμα, πλαστικό, μέταλλο κ.λπ.): *δεν μπορεί ν'αλλάξει το άρθρο' η εφημερίδα είναι στην ~* |[αύριο *θα φύγουν οι κάρτες / τα μπλουζάκια για ~* **3.** (συνεκδ.) το αποτέλεσμα τής παραπάνω διαδικασίας: *η τελευταία - δεν είναι καλή- χρειάζεται ρύθμιση ο εκτυπωτής || το περιοδικό έχει άριστη! κακή ~.* σχολιο λ. *έκδοση.* **εκτυπώσιμος,** -η. -ο αυτός που μπορεί να εκτυπωθεί, που είναι έτοιμος για εκτύπωση: ~ *σελίδα / αρχείο / χρώμα / κείμενο.*

[F.tym. Απόδ. τού αγγλ. printable], **εκτυπωτής** (ο) **1.** ΤΥΙ ιογρ. ο τεχνίτης που τυπώνει χρησιμοποιώντας τυπογραφικές μεθόδους 2. (α) πλιιροφ. συσκευή με την οποία τυπώνονται σε χαρτί κείμενα, σχέδια, εικόνες κ.λπ., τα οποία προηγουμένως έχει επεξεργαστεί κάποιος σε Η/Υ· αλλιώς *πρίντερ: ~ λέιζερ I με υψη?.ή ανάλυση / ψεκασμού ή έκχυσης μελάνης / κρουστικός / ακίδων* [| *φορητός* - (β) κάθε συσκευή που τυπώνει κάτι, λ.χ. εικόνες από βίντεο ή από φωτογραφικό φιλμ σε χαρτί.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. printer), **εκτυπωτικός,** -ή, -ό 11888] **1.** αυτός που σχετίζεται με την εκτύπωση: ~ *μέθοδος / συσκευές 2.* ***εκτυπωτικά*** (τα) τα έξοδα εκτυπώσεως **3.** αυτός που σχηματίζεται ανάγλυφα, **εκτυφλώνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εκτύφλω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** (συνήθ. για δυνατό φως) θαμπώνω την όραση 2. (μτφ.) συσκοτίζω τον νου (κάποιου), κάνω (κάποιον) να σαστίσει. – **εκτύφλωση** (η) ΙαρχΤ **εκτυφλωτικός,** -ή, -ό **[** 1**890[1.** αυτός που έχει τη δύναμη ή την ιδιότητα να εκτυφλώνει: ~ *φως / λάμψη* συν. λαμπερός, φωτεινός 2. αυτός που προκαλεί ζοιηρή οπτική εντύπωση· εκθαμβωτικός: ~ *ομορφιά ί εμφάνιση.* – **εκτυφλωτικά** επίρρ.

Έκτωρ (ο) {Έκτορ-ος. -α} **1.** γυιος τού Πριάμου και τής Εκάβης, σύζυγος τής Ανδρομάχης, ήρωας τής *Ιλιάδας,* στρατιωτικός ηγέτης των Τρώων, τον οποίο σκότιοσε ο Αχιλλέας εκδικούμενος τον θάνατο τού Πατρόκλου **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Έκτορας.**

[F.TYM < αρχ. *'Έκτωρ* (ήδη μυκ. E-ko-io), πιθ. < *έχω* (με ανομοίωση τού δασέος) + παραγ. επίθημα *-τωρ.* οπότε το όνομα θα σήμαινε «αυτός που κατέχει, που κρατάει» και. κατ' επέκταση, «αυτός που συνέχει και προστατεύει (ενν. την πόλη)», εφόσον το πρόσωπο που έφερε αυτό το όνομα, ήταν στενά συνδεδεμένο με την ιστορία τής Τροίας), **έκφανση** (η) {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} (λόγ.) κάθε εκδήλωση σε συγκεκριμένο χώρο δραστηριοτήτων: *η νοοτροπία κάθε λαού φαίνεται στις ποικίλες - τού βίου του* ΣΥΝ. έκφραση.

|ετυ_μ. < μτγν. *έκφανσις* < αρχ. *έκφαίνω / -ομαι* < *έκ-* + *φαίνω / -ομαι\.*

εκφαντικός, -ή, -ό (λόγ.) αυτός που έχει την ιδιότητα να φανερώνει, να αποκαλύπτει (κάτι)· – **εκφσντικ-σ / -ώς** επίρρ. -

[ΕΓΥΜ. μτγν. < *εκφαντος* «αποκαλυμμένος» < αρχ. *έκφαίνω* ««φέρω στο φως. φανερϊύνω»]. **εκφασισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.} η σταδιακή προώθηση και εφαρμογή φασιστικών μεθόδων ή αντιλήψεων στην κοινωνική και πολιτική ζωή.

εκφαυλίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] [εκφαύλισ-α, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μέ- νος) καθιστο) (κάποιον) φαύλο συν. διαφθείρω, εξαχρείωνα). **εκφαυλισμός** (ο) [μτγν.]. ^ σχολιο λ. *διαφθείρω*. **εκφέρω** ρ. μετβ. [αρχ-J Ιεξέφερα] **1.** (για γνώμη, κρίση κ.λπ.) εκφράζω. διατυπώνω: *δεν μπορώ να ~ άποψη, χωρίς να γνωρίζω τα δεδομένα τού ζητήματος* · 2. γλωσσ. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. ***εκφέρετσι, εκφέ- ρονται***) συντάσσεται. συντάσσονται (κατά συγκεκριμένο τρόπο): *αρκετά ρήματα εκφέρονται σε δύο πτώσης* |[*οι βου/.ητικές προτάσεις εκφέρονται με ι* σε *υποτακτική* ·3. κηδεύω: - *νεκρό*.

εκ<ρεύγω ρ. μετβ. [αρχ.| {εξέφυγα} (λόγ.) ξεφεύγω, διαφεύγο): *εξέφυγε τον κίνδυνο και επέζησε* !| (+γεν.) *αυτές οι απόψεις εκφεύγουν των ορίο)ν τής κοινής λογικής* || *κάτι εκφεύγει τού χώρου ελέγχου / των δυνατοτήτων κάποιου*. **εκφοβίζω** ρ. μετβ. [1888j {εκφόβισα! προκαλώ φόβο (σε κάποιον): *η κινδυνολογία έχει στόχο να εκφοβίσει την κοινή γνώμη* συν. τρομάζω. τρομοκρατώ. ** σχολιο λ. *φοβούμαι*. **εκφοβισμός** (ο) η πρόκληση φόβου (σε κάποιον), κυρ. ως μέσο ελέγχου των αντιδράσεων του: *πυροβόλησε τρεις φορές στον αέρα για* - || *λέει ό,τι λέει για* ~ [| *επιχειρεί τον* - *των μαρτύρων με απειλές* ΣΥΝ. τρομοκράτηση. Ηπίσης **εκφόβιση** [Ι888 | κ.

εκφόβηση (η) [μτγν.Ι. σχολιο λ. *φοβούμαι*. **εκφοβιστικός,** -ή. -ό [Ι888 | αυτός που προκαλεί φόβο, που αποσκοπεί στον εκφοβισμό: ~ *ενέργεια* / *δήλωση*. — **εκφοβισπκ-ά** / **-ώς** επίρρ.

εκφορά (η) **1.** η απομάκρυνση προς τα έξω **2.** (μτφ.) η διατύπο)ση, η έκφραση: *η ελεύθερη ~ τού λόγου* 3. γλωσσ. (α) η προφορά, η εκφώνηση. η άρθρωση: ~ *φθόγγου* || *η σωστή* - *τού λόγου* (β) ο τρόπος με τον οποίο συντάσσεται μια λέξη ή μια πρόταση: *η* - *των βου/.ητικών προτάσεων με υποτακτική* · **4.** (κατ'επέκτ. για νεκρό) η μεταφορά με νεκρική πομπή, η κηδεία: *η ~ τού νεκρού*.

Ιπτυμ. αρχ. < ***έκφέρω.*** αρχική σημ. «μεταφέρο) έξω», από όπου προέ- κυψε πλήθος σημασκόν: «παράγω, εκτελώ - γεννώ - εκπληρώνω δηλώνω δημόσια τη γνώμη μου, εκδίδω (έργο)»|. **εκφορητικός,** -ή. -ό 11836[(για σο)λήνες. αγωγούς κ.λπ.) αυτός διά μέσου τού οποίου μεταφέρονται λύματα, ακάθαρτα νερά προς τα έξω- αποχετευτικός.

[ετυμ. < αρχ. *έκφορώ (-έω)* «μεταφέρω έξω», μεταφρ. δάνειο από γαλλ. excreteur].

εκφορτίζω ρ. μετβ. {εκφόρτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** απελευθερώνω ηλεκτρικό φορτίο από έναν πυκνωτή σε εξωτερικό κύκλωμα λντ. φορτίζω 2. αφαιρο') ή μεταφέρω αλλού (ηλεκτρικό) φορτίο. λ.χ. μετατρέποντας τη χημική ενέργεια ενός στοιχείου σε ηλεκτρική συν. εκκενοίνω 3. (ειδικότ.) εξισώνω τη διαφορά δυναμικού μεταξύ δύο σημείων · **4.** τυχΟλ. επαναφέρω στη συνείδηση απωθη- μένες συναισθηματικές καταστάσεις (φόβους, επιθυμίες κ.λπ.). εκτονώνοντας την επίδραση που ασκούν. **εκφόρτιση** (η) [1872 |.

[ετυμ. < μτγν. *έκφορτίζομαι* «ξεφορτώνο από πάνω μου. αποβάλλω». Η σημερινή σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dccharger). **εκφορτώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] [εκφόρτω-σα. -θηκα. -μένος] (λόγ.. συνήθ. για μεταφορικά μέσα. πλοία, φορτηγά κ.λπ.) αφαιρώ το φορτίο ή απαλλάσσομαι από φορτίο που έχω μεταφέρει: *το φορτηγό εκφόρτωσε άμμο και τσιμέντο στην οικοδομή* ΣΥΝ. ξεφορτώνω. - **εκφόρτωσα** (η) 11833].

εκφορτωτήρας (ο) μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την εκφόρ- τωση των εμπορευμάτων (από φορτηγά, βαγόνια κ.λπ.). **εκφορτωτής** (ο) [1888] εργάτης που εκφορτώνει (πλοία, φορτηγά.

βαγόνια σιδηροδρόμων κ.λπ.) από το φορτίο τους. **εκφορτωτικός,** -ή, -ό [1894J **1.** αυτός που σχετίζεται με την εκφόρ- τωση: ~ *μηχάνημα* **2.** ***εκφορτωτική*** (η) το έγγραφο στο οποίο περιέ- χονται τα στοιχεία για το είδος που εκφορτώνεται και τη διαδικασία τής εκφόρτωσης αν γ. φορτοηική 3. ***εκφορτωτικά*** (τα) τα έξοδα εκ- φόρτωσης. η αμοιβή τού εκφορτωτή, **εκφράζω** ρ.μετβ. [εξέφρασα.εκφράστηκα (λόγ.-θηκα), -μένος] **1.** κα- θιστο") φανερό κάτι εσωτερικό (σκέψη, συναίσθημα, επιθυμία, γενικά ψυχική κατάσταση): ~ *ανησυχία ι πεποίθηση 1 πικρία ι φόβο ι διαμαρτυρία / ευγνωμοσύνη / χαρά / τη γνώμη μου* || aro *τελευταίο εκ?,ο- γικό αποτέλεσμα εκφράστηκε η λαϊκή δυσαρέσκεια* || *η εξωτερική του εμφάνιση εκφράζει τον ψυχικό του κόσμο* || - *την άποψη ότι πρέπει να γίνουν πρόωρες εκλογές* jj ~ *την ευχή να πάνε όλα καλά* συν. εκδηλώνίο, δείχνω, φανερώνω, εξωτερικεύο) 2. (ειδικότ.) εξωτερικεύω (κάτι) ως μήνυμα: ΓΟ *έργο του εκφράζει την απόγνωση τού σύγχρονου ανθρώπου* 3. (μτφ.) ανταποκρίνομαι στην αισθητική, στις προσδοκίες, τις αντιλήψεις, τις θέσεις κ.λπ. (κάποιου): *αυτό το στολ ντυσίματος δεν με εκφράζει* || *αυτή η θεωρία με εκφράζει απόλυτα* ΣΥΝ. αντιπροσωπεύο) **4.** (μεσοπαθ. ***εκφράζομαι***) (α) φανερώνω σκέψεις ή απόψεις με ορισμένο τρόπο: ~ *κολακευτικά / ειρωνικά / με ψήφο / με χειρονομίες* || *εκφράσου ελεύθερα. μη φοβάσαι!* (β) εξωτερικεύω τον ψυχικό ή/και πνευματικό μου κόσμο: ο *κα? ·λιτέχνης εκφράζεται μέσα από την τέχνη του*. ** σχολιο λ. *εκ. μετοχή*.

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *έκ-* + *φράζω* (βλ. λ. *φράση)'* \. **έκφραση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεοιν} **1.** το να εκφράζει κανείς (κάτι): ~ *ανακούφισης / απελπισίας / πόνου* || *ψυχρή / μελαγχολική* ~ || *ελευθερία έκφρασης* (τής γνώμης) || *η τέχνη* του *αποτελεί* - *των βιωμάτων του* συν. εκδήλωση, εξωτερίκευση, απεικόνιση

ο τρόπος με τον οποίο αποτυπώνεται στα χαρακτηριστικά τού προσώπου (κάποιου) η εσοκερική του κατάσταση: *ήρεμη / θυμωμένη / πονηρή / ειρωνική / αστεία / χαρούμενη / ασυνήθιστη / τρομαγμένη* ~ || *παίρνω ι αποκτώ μια* ~ || *είχε μια* ~ *ικανοποίησης στο πρόσωπό του*

(ειδικότ.) ο τρόπος με τον οποίο αποδίδεται ένα καλλιτεχνικό μήνυμα: ο *χορός ως μέσο έκφρασης* || *τα μέσα έκφρασης* rou *ηθοποιού*

(συνεκδ.) το πρόσωπο ή το πράγμα με τα οποίο εκφράζεται (κάτι): *αυτή η απεργία αποτελεί* - *τής λαϊκής δυσαρέσκειας* **5.** γλωσσ. (α) ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο διατυπώνει κανείς αυτό που σκέπτεται ή αισθάνεται: γο *περιεχόμενο είναι καλό. αλλά η ~ πάσχει* || *ωραία / άρτια* ~ (β) λόγος (φράση ή λέξη) με συγκεκριμένη, συνήθ. μεταφορική, σημασία ή συγκεκριμένο ύφος: «*Μη μου πεις!*» *είναι μια ~ που χρησιμοποιούμε, για να δείξουμε την έκπληξή μας* || *υβριστικές / ακατονόμαστες / ποιητικές* ~ (γ) ***απρόσωπη έκφραση*** βλ. λ. *απρόσωπος* 6. μους. ο τρόπος με τον οποίο αποδίδεται ένας (μουσικός) φθόγγος, ανάλογα με τους σημειούμενους χαρακτήρες ποιότητας · **7.** φιλολ. λογοτεχνικό είδος περιγραφής (οικοδομημάτων, καλλιτεχνημάτων. προσώπο>ν κ.ά.) στη βυζαντινή και πρώιμη νεοελληνική γραμματεία: ~ *τής Αγίας Σοφίας*. ** σχολιο λ. *ωρίμαση*.

εκφραστής (ο), **εκφράστρια** (η) [εκφραστριών) πρόσωπο που εκφράζει (κάποιον/κάτι): *χαρακτηριστικός / γνήσιος/ κατεξοχήνι γνωστός ~ ενός κα/.λιτεχνικού ρεύματος* j| ~ *των συμφερόντων τής εργοδοσίας* / του *παλαιό κομματισμού / τής Ρομαντικής Σχολής / μιας νέας τάσης* συν. εκπρόσωπος.

εκφραστικός, -ή.-ό [μτγν.] **1.**αυτός που σχετίζεται με την έκφραση:

τρόποι / μέσα ι δύναμη / αρτιότητα 2. αυτός που μπορεί να εκφράζει (κάτι) με παραστατικό τρόπο. κυρ. να αντανακλά τον εσωτερικό ψυχικό κόσμο (κάποιου): ~ *βλέμμα / πρόσωπο / κίνηση / χορός / ύφος / τραγούδι / φωνή / λέξεις* 3. ***εκφραστική*** (η) τυ σύνολο των μέσων έκφρασης που χρησιμοποιεί κάποιος (κυρ. καλλιτέχνης): *η υψηλή ~ ενός έργου*. — **εκφραστικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

εκφραστικές λέξεις. Στη γλο)σσα χρησιμοποιούμε συχνά λέξεις που από τη φθογγική τους σύσταση παράγουν ένα ιδιαίτερα εκφραστικό ηχητικό και σημασιολογικό αποτέλεσμα. Τις λέξεις αυ* τές τις ονομάζουμε **εκφραστικές λέξεις** (expressive forms/words) και τις χρησιμοποιούμε κυρίως στον άτυπο και απλούστερο καθημερινό λόγο. στη βιωματική επικοινωνία που επιδιώκει την εκφραστικότητα. Μεταξύ πολλών άλλων, τέτοιες λέξεις στην ομιλουμένη είναι λ.χ. οι ξένης προέλευσης λέξεις **αχταρμάς** και **χαβαλές,** με εκφραστική, ευρύτερη και απροσδιόριστη σημασία, που τις καθιστά κατάλληλες για πολλές χρήσεις, αλλά και ελληνικές λέξεις όπως **ανακατωσούρα** ή **συνονθύλευμα** ή **χαμός.** Η παρουσία υγρών, έρρινων και λαρυγγικών συμφώνων στη λέξη φαίνεται ότι ενεργεί συναισθησιακά (με ανάλογους λεκτικούς συνειρμούς), προσδίδοντας μεγαλύτερη εκφραστικότητα στη χρήση το)ν λέξεων.

εκφραστικότητα (η) [ ]849[{χωρ. πληθ.} η ικανότητα (κάποιου) να εκφράζει με επιτυχία συναισθήματα, ψυχικές καταστάσεις: *ο πιανίστας εκτέλεσε με μεγάλη* ~ ΓΟ *μουσικό κομμάτι* || ΓΟ *πρόσωπό της έχει μεγάλη* ~.

έκφρων, -ων. -ον {έκφρ-ονος | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων] (λόγ.) αυτός που βρίσκεται εκτός εαυτού· παράφρων. σχολιο λ. -ων. -ων, *-ον*. [ΠΤΥΜ. αρχ. < *έκ-* + *-φρων*< *φρήν, φρενός* (βλ.λ.)|. **εκφυλίζω** ρ. μετβ. **[** 1812**[** {εκφύλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] **1.** οδηγώ (κάποιον/κάτι) σε εκφυλισμό: *από την κατάχρηση αλκοόλ εκφυλίστηκε το ήπαρ τού ασθενούς* 2. (συνήθ. μτφ. το μεσοπαθ. *εκφυλίζομαι)* υφίσταμαι αρνητικές μεταβολές στη φύση μου, χάνω τα γνήσια, αξιόλογα και υγιή χαρακτηριστικά μου: *με τον τουρισμό η παραδοσιακή φιλοξενία εκφυλίστηκε σε πράξη εμπορίου* || *μερικοί ρατσιστές θεωρούν τους Νεοέλληνες εκφυλισμένους απογόνους των αρχαίων*]| *ένας θεσμός που εκφυλίστηκε σε στείρα τυπολατρία*. ■'+' σχολιο λ. *διαφθείρω*.

[F.tym. < *έκφυ/.ος*, απόδ. τού γαλλ. degenerer), **εκφύλιση** (η) **[** 1876**1** {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** βιολ. η αλλοίωση των κυττάρων ή τμήματος οργανισμού σε τέτοιο βαθμό, ώστε να εμποδίζεται η φυσιολογική λειτουργία του: *η - το)ν κυττάρων τού εγκεφά/^,ου* (κατά τη μαλάκυνση) 2. (περιληπτ.) το σύνολο των σωματικών ή ψυχικών αλλοιώσεων που παρουσιάζει ένα άτομο κληρονομικά ή επίκτητα.

ΙΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. degcncrescence|. **εκφυλισμός** (ο) [1867] 1. η ηθική κατάπτωση, διαφθορά, εξαχρείωση: *κλίμα εκφυλισμού και σήψης* II ο - *των ηθών* συν. έκλυση **2.** (μτφ.) η θεμελιώδης και αρνητική μεταβολή στη φύση. στον χαρακτήρα πράγματος, κατάστασης ή ενέργειας: ο *σταδιακός ~ τής Γαλλικής Επανάστασης σε τρομοκρατία* || ο — του *λαϊκού τραγουδιού / ενός κινήματος / μιας απεργίας / μιας ιδεολογίας* συν. ξεπεσμός, κατάντημα · 3. η μείωση της οξύτητας της εντάσεοις (συνήθ. ασθένειας) 4. η εκφύλιση (βλ.λ.). — **εκφυλιστικός,** -ή, -ό [1893]. **εκφυλιστικ-ά** /**-ώς** επίρρ.

|ΠΤνΜ. Απόδ. τού γαλλ. degeneration], **εκφυλόμουτρο** (το) (μειωτ.) ο έκφυλος άνθρωπος (τού οποίου η διαφθορά θεωρείται ότι αποτυπώνεται και στο παρουσιαστικό του), **έκφυλος,** -η. -ο **1.** αυτός που ρέπει προς την ακολασία, την ασέλγεια, που σχετίζεται με τον άνθρωπο υ οποίος ζει έκλυτα: - *βίος / συμπεριφορά* || ~ *ήθη / γούστα / συνήθειες* || (μτφ.) ~ *χείλη* συν. ακόλαστος, ασελγής, έκλυτος λντ. σεμνός **2.** *έκφυλος* (ο), *έκφυλη* (η) πρόσωπο που ζει έκλυτο βίο ΣΥΝ. διεστραμμένος, διεφθαρμένος. — **έκφυλο** επίρρ.. **εκφυλότητα** (η). σχολιο λ. *φύλλο*.

|ϋτΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ξένος, αλλόφυλος». < *έκ-* + *-φυ/.ος* < *φϋλον]*.

εκφυλόφατσα (η) (λαϊκ.-μειωτ.) το εκφυλόμουτρο (βλ.λ.).

εκφύομαι ρ. αμετβ.]μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} φυτρώνω από κάπου/κάτι: *εκφύονται ρίζες ι β/.αστοί / δόντια.* — **έκφυση** (η) Ιαρχ.]. IF.TYM. αρχ. < *έκ* + *φύω* / *-ομαι* (βλ.λ.)]. **εκφώνημα** (το) {εκφωνήμ-ατος | -ατα, -άτων} ΓΛΩΣΣ. η πρόταση σε σχέση με το γλωσσικό περιβάλλον της (συμφραζόμενα) μέσα στο κείμενο όπου εκφέρεται· η πρόταση «εν κειμένω» αντίθετα προς τη «συστηματική πρόταση» (ανεξαρτήτως κειμένου), όπως λ.χ. οι προτάσεις που χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα στα συντακτικά εγχειρίδια.

εκφωνηματικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. utterance}.

εκφώνηση (Π) Ιμτγν.Ι ί–ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις, -ήσεων} **1.** η μεγαλόφωνη, δημόσια ανάγνωση, αναγγελία ή απαγγελία: *ο χρόνος το)ν εξετά- σεων ξεκινά από το τέλος της ~ των Θεμάτων* 2. (καταχρ.-συνεκδ.) το κείμενο που εκφωνείται: *υπήρχε λάθος στην - των θεμάτων* 3. ΕΚΚΛίτΐ. *εκφωνήσεις* (οι) ευχές που απαγγέλλονται μελωδικά από τον ιερέα *κατά* τη διάρκεια τής Θείας Λειτουργίας **4.** νόμ *εκφώνηση υποθέσεως* η αναγγελία από τον πρόεδρο τού δικαστηρίου τής υποθέσεω^ που πρόκειται να εκδικαστεί. **εκφωνητης** (ο), **εκφωνήτρια** (η) Ιεκφωνητριών} **1.** πρόσωπο που πραγματοποιεί εκφωνήσεις: ο *~ των θεμάτων των εξετάσεων* 2. πρόσωπο που εκφωνεί από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση κείμενο (κυρ. δελτίο ειδήσεων) ή περιγράφει γεγονός (κυρ. αθλητικό)· (ειδικότ.) ο παρουσιαστής των ειδήσεων ΣΥΝ. (αγγλ.) σπίκερ.

|ι ":γνμ. Απόδ. τού αγγλ. spcakerj. **εκφωνώ** ρ. μετβ. {εκφωνείς... | εκφών-ησα. - ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} λέω (κάτι) δημόσια, κάνω εκφώνηση: *- λόγο / τον πανηγυρικό τής ημέρας / το δελτίο ειδήσεων.* .** σχολιο λ. *διαβάζω.*

Ιετυμ. < μτγν. *εκφωνώ (-έω)* < *έκ-* + *-φωνώ* < *φωνή* \. **εκχειλίζω** ρ. αμετβ. [1897J {εξεχείλισα} ξεχειλίζω (βλ.λ.). - **εκχείλιση** (η) 118521-

εκχερσώνω ρ. μετβ. {εκχέρσω-σα, -θηκα, -μένος} μεταβάλλω τη χέρσα γη σε καλλιεργήσιμη, αφαιρο')ντας πέτρες, άγρια βλάστηση κ.λπ. ΣΥΝ. ξεχερσώνω. - **εκχέρσωση** (η) 11890).

Ιετυμ. < μεσν. *έκχερσώ* < *έκ-* + *χερσώ (-όω)* < *χέρσος* \. **εκχέω** ρ. μετβ.

Ιεξέχεα} (λόγ.) εκχύνω (βλ.λ.) ΑΝΤ. εγχέω.

Ιϊϋγνμ. αρχ. < *έκ-* + *χέω* *<χύνω» |. **εκχιονισμός** (ο) ο καθαρισμός περιοχής ή δρόμου από το χιόνι. κυρ. με τη χρήση ειδικών μηχανημάτων. — **εκχιονίζω** ρ.. **εκχιονισπκός,** -ή. -ό.

εκχιονίστήρας (ο) το ειδικό μηχάνημα ή όχημα, που μοιάζει με εκσκαφέα και χρησιμοποιείται για τον εκχιονισμό: *το χωριό είχε αποκλειστεί και χρειάστηκε ~ για να ξανανοίξει ο δρόμος.*

(ΕΤΥΜ Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. snowplough], **εκχριστιανίζω** ρ. μετβ. 118891 {εκχριστιάνισ-α. -τηκα / -θηκα, -μένος} κάνω (κάποιον) χριστιανό. · - **εκχριστιανισμός** (ο), **εκχυδαίζω** ρ. μετβ. [1782} {εκχυδάισα} καθιστώ (κάτι) χυδαίο: *ορισμένες εφημερίδες στο όνομα τής εκλαΐκευσης εκχυδαΐζουν τη γλώσσα* ανί. εξευγενίζο). — **εκχυδαϊστικός,** -ή. -ό, **εκχυδαϊστικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

εκχυδαϊσμός (ο) [1868J (λόγ.) η μετατροπή τού ευγενικού και υψηλού σε χυδαίο και ευτελές: ο *~ τού πολιτικού λόγου ί των τηλεοπτικών εκπομπών* αντ. εξευγενισμός. Επίσης **εκχυδάιση** (η) [1862J. **εκχύλιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** η εξαγωγή χυμού από φυτά ή καρπούς 2. ΧΙΙΜ. διεργασία απομόνωσης ουσίας από στερεό ή υγρό της μείγμα μέσω τής διάλυσής της σε κατάλληλο διαλύτη, που έχει την ικανότητα να διαλύει μόνο αυτήν και όχι άλλα συστατικά τού μείγματος. - **εκχυλίζω** ρ. |αρχ.|.

[ετυμ. < αρχ. *εκχυλίζω* < *έκ-* + *-χυλίζω* < *χυλός* \. **εκχύλισμα** (το) [18311 {εκχυλίσμ-ατος | -ατα, -άτων} χημ. ουσία (συνήθ. υγρή) που απομονώνεται από μείγμα της με εκχύλιση: *- βοτάνων / βύνης.* - **εκχυλισματικός,**-ή,-ό [1836].

IF.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cxiraiil. **εκχύμωση** (η) ί-ης κ. -ώσεως **(**-οάσεις, -ώσεων} **1.** ΙΑΓΡ. η εκροή αίματος στους ιστούς λόγω ρήξεως τοιν αγγείων, που εκδηλώνεται με με- λάνιασμα τού δέρματος (αιμάτωμα) 2. (συνεκδ.) το ίδιο το παραπάνω αιμάτωμα ΣΥΝ. μελανιά. Κπίσης **εκχύμωμα** (το) [αρχ.]. — **εκχυμωτικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. < αρχ. *έκχύμωσις* < *έκχυμώ (-όω)* < *έκ-* + *-χυμώ* < *χυμός].* **εκχυμωτής** (ο) ο αποχυμωτής (βλ.λ.).

εκχύνω ρ. μετβ. [εξέχυσα, εκχύθηκα] (λόγ.) **1.** χύνω (κάτι) έξω (από κάτι) συν. εκχέω αντ. εγχύνο) **2.** (μεσοπαθ. *εκχύνομαι*) (για ποταμούς) εκβάλλω. — **έκχυση** (η) [αρχ.].

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *εκχέω,* βλ. κ. *χύνω* \. **εκχωματώνω** ρ. μετβ. |εκχωμάτω-σα, -θηκα. -μένος! αφαιρώ χώμα από γο έδαφος με σκοπό την ισοπέδωση, το άνοιγμα τάφρου κ.ά. ΛΝΤ. επιχωματώνω. Κπίσης **εκχωματίζω.** - **εκχωμάτωση** (η) 118871 κ. **εκ- χωμστισμός** (ο) [1889 |. **εκχώρηση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η μεταβίβαση σε κάποιον πράγματος που μου ανήκει, η παραχώρηση 2. νομ. δι- καιοπραξία με την οποία κάποιος (ο δανειστής) εκχωρεί (μεταβιβάζει) την αξίωσή του εναντίον τρίτου (οφειλέτη) σε κάποιον άλλο 3. (συνεκδ.) η ίδια η σύμβαση, με την οποία γίνεται η εν λόγω μεταβίβαση συν. εκχωρητήριο, **εκχωρητήριο** (το) [1889J {εκχωρητηρί-ου | -ων} νομ. **1.** η νομική πράξη με την οποία γίνεται η εκχώρηση αξιώσεως 2. (συνεκδ.) το έγγραφο τής εκχώρησης: συντάσσω / *υπογράφω* **εκχωρητης** (ο) }1890]. **εκχωρήτρια** (η) [1891J Ιεκχωρητριών) το πρόσωπο που εκχωρεί, που μεταβιβάζει (σε κάποιον) δικαίωμα, περιουσιακό στοιχείο κ.λπ. συν. παραχωρητής. — **εκχωρηπκός.** -ή, -ό. **εκχωρώ** ρ. μετβ. [εκχωρείς... **|** εκχώρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** μεταβιβάζω σε κάποιον κάτι που μου ανήκει, παραχωρώ: ό'εν *εκκωρούμε κυριαρχικά δικαιώματα τής χώρας μας* συν. παραχο)ρώ 2. νομ. μεταβιβάζω αξίωσή μου εναντίον τρίτου σε κάποιον άλλον. ςχολιο λ. *καταχωρίζω.*

[f.tym. < αρχ. *έκκωρώ (-έω),* αρχική σημ. «αναχωρώ, μεταναστεύω - αποσύρομαι», < *εκ-* + *χωρώ* < *χώρος).* **εκών,** -ούσα. -όν {εκ-όντος (θηλ. -ούσης) j -όντες (ουδ. -όντα). - όντων (θηλ. -ουσών)} (λόγ.) αυτός που πράττει ή παθαίνει (κάτι) με τη θέλησή του: *διατείνεται ότι τα σκάνδαλα διαπράχθηκαν εκοντος τού προέδρου* αντ. άκων φρ. *εκών σκων* βλ. λ. άκ-ων:

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έκο')ν,* μτχ. τ. τού οποίου το ρ. δεν μαρτυρείται στην Ελλην.. < *Ρεκών.* οπότε < ρ. **Ρεκ-μι* < I.E. *\vek- «θέλω. εύχομαι», πβ. σανσκρ. vas-mi «εύχομαι, απαιτώ», χετ. wek-mi. Ομόρρ. *άκων* (βλ.λ.), *εκούσιος* κ.ά. II δασύτητα τού τ. *εκών* οφείλεται στην επίδραση τού *έ,* αιτ. ενικού τής προσ. αντωνυμίας. **έλα / ελάτε** ρ. > έρχομαι **έλαβα** ρ. -+ λαμβάνο)

ελαία (η) {ελαιών} (λόγ.) η ελιά: γο *'Όρος των Ελαιών* (όπου ο Χριστός εμφανίστηκε μετά την ανάστασή του στους μαθητές του και από όπου ανελήφθη σαράντα ημέρες μετά την ανάστασή του)· ΦΡ. **κλσ- δος** *ελαίας* (i) κλαδί ελιάς ως σύμβολο ειρήνης και συμφιλίωσης (ii) (μτφ.) σε φρ. όπως *τείνω / προσφέρω κλάδον ελαίας* (εκδηλώνω τη διάθεση για συμφιλίωση, κάνω χειρονομία καλής θέλησης). — **ελαϊ- κός,** -ή, -ό [μτγν.]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίκιο.*

[ετυμ. αρχ.. βλ. λ. *ελιά\.* **ελαίνη** (η) [1849| {ελαϊνών) κύριο συστατικό των λιπαρών υλών, που βρίσκεται κυρ. στο αμυγδαλέλαιο και το ελαιόλαδο: *φυτική -.* **έλαιο** (το) ιελαί-ου **|** -ο>ν} **1.** (λόγ.) το λάδι **2.** κάθε ρευστή, λιπαρή ουσία φυτικής, ζωικής ή ορυκτής προέλευσης: *ζωικό / φυτικό I πτητικό / αιθέριο / ορυκτό* - 3. γ.κκλης. λάδι για ποικίλες εκκλησιαστικές χρήσεις: *άγιο ~.* ςχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έλαιον< έλαια* «ελιά»}, **έλαιο-** κ. **έλαιό-** κ. **ελαι-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. ότι κάτι σχετίζεται με το δέντρο τής ελιάς: ελαιο- *φυτεία. ελαι-ώνας, ελαιό-καρπος. ελαιό-λαδο* 2. ότι κάτι σχετίζεται με το λάδι τής ελιάς: *ελαιο-δοχείο, ελαιο-παραγωγός, ελαιο-πιεστή- ριο* (πβ. κ. λ. λιο-) 3. ότι κάτι σχετίζεται με ελαιώδεις ουσίες: *ελαιόχρωμα.*

[ΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ελαι*ο-κόμος,* μεσν. *έλαιό-λαδον).* που προέρχεται από τα ουσ. *ελαία* και *έ'λαιον* (αναλόγως σημ.)|.

-έλαιο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν: **1.** το λάδι που παράγεται από φυτό / καρπό: *καλαμποκ-έλαιο, βαμβακέλαιο, σογι-έλαιο, σπορ-ε'λαιο* 2. (α) υγρό καύσιμο: *πετρ-έλαιο* (β) προϊόντα απόσταξης τού πετρελαίου: *ορυκτ-έλ.αιο.*

Ιετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *άμυγδαλ-έλαι-* ον). που προέρχεται από το αρχ. *έλαιον* και απαντά επίσης σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. *ορυκτ-έλαω* < αγγλ. mineral oil)|. **ελαιοβερνίκι** (το) {ελαιοβερνικ-ιού | -ιών} βερνίκι που παρασκευάζεται από έλαια και φυσικές ή τεχνητές ρητίνες, **ελαιογραφία** (η) [1888| {ελαιογραφιών} **1.** η ζωγραφική που γίνεται με λαδομπογιές 2. ζωγραφικός πίνακας κατασκευασμένος με λαδομπογιές: *η έκθεση θα περιλαμβάνει ελαιογραφίες και ακουαρέλες.*

ελαιογραφικός, -ή, -ό 11849], **ελαιογραφώ** ρ.]1847] {-είς...}. σχόλιό λ. *ζωγραφική.*

IP.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. peinture a l'huile]. **ελαιόδεντρο** κ. **(ε)λιόδεντρο** (το) {-ου κ. -έντρου | -ων κ. -έντρων} το δέντρο τής ελιάς, **ελαιοδιαχωριστήρας** (ο) μηχάνημα των ελαιουργείων με το οποίο διαχωρίζεται το λάδι από το κατακάθι των ελιών (το υδατώδες μέρος, τη μούργα).^

ελαίοδοχείο (το) 11888] δοχείο για τη φύλαξη λαδιού, **ελαιοειδής,** -ής, -ές (μτγν.Ι {ελαιοειδ-ούς] -είς (ουδ. -ή} ελαιώδης (βλ.λ.,.

ελσιοκαλλιέργεια (η) |1894| [ελαιοκαλλιεργειών} η καλλιέργεια ελιών. **ελαιόκαρπος** (ο) [**1**833j {-ου κ. -άρπου 1 -ων κ. -άρπων} **1.** ο καρπός τού ελαιόδεντρου 2. (περιληπτ.) το σύνολο των καρπών τού ελαιόδεντρου: *η συγκομιδή τού ~* ΣΥΝ. ελιά. **ελαιοκομία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η συστηματική καλλιέργεια των ελαι- οδέντρων 2. n-Qn. κλάδος τής δενδροκομίας που ασχολείται με την καλλιέργεια των ελαιοδέντρων. — **ελαιοκόμος** (ο/η)]αρχ.]. **ελαιοκομικός,** -ή, -ό [μτγν.].

[εγυμ. μτγν. < *έλαιοκομώ* < *έλαια* + *κομώ* «φρόντιζα)». βλ. κ. *-κομία],* **ελαιόλαδο** (το) [μεσν.| {-ου κ. -άδου | χο>ρ. πληθ.} το λάδι που προέρχεται από τον καρπό τής ελιάς (κατ' αντιδιαστολή προς άλλα είδη λαδιού φυτικής, ζωικής κ.λπ. προέλευσης): *παρθένο / αγνό ~.* **ελαιόμετρο** (το) [1898f {ελαιομέτρ-ου | -ων} όργανο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τής πυκνότητας τού λαδιού.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oleometre). **ελαιοπαραγωγή** (η)]1888] ίχωρ. πληθ.] η παραγοιγή λαδιού. — **ελαιοπαραγωγικός,**-ή. -ό [1898].

ελαιοπαραγωγός, -ός. -ό (λόγ.) **1.** (τόπος) που παράγει ελιές και λάδι: *~ χώρα 2. ελαιοπαραγωγός* (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με την παραγωγή και πώληση λαδιού, **ελαιοπιεστήριο** (το) 118881 {ελαιοπιεστηρί-ου I -ων} το πιεστήριο στο οποίο συνΟλίβεται ο καρπός τής ελιάς δίνοντας το λάδι. **ελαιοποιήσιμος,** -η, -ο αυτός που μπορεί να μετατραπεί σε λάδι: *ελιές*

ελαιοπολτός (ο) το προϊόν τής συμπίεσης των ελιών σε ελαιοπιε

στήριο.

ελαιοπυρήνας (ο) [1833J 1.ο πυρήνας τής ελιάς, το κουκούτσι συν. (λαϊκ.) λιοκούκουτσο 2. τα στερεά υπολείμματα που απομένουν μετά την έκθλιψη τού ελαιοκάρπου για την παραγωγή λαδιού, **ελαιοτριβείο** (το) το σύνολο των εγκαταστάσεων για την εξαγωγή τού ελαιολάδου με έκθλιψη από τον ελαιόκαρπο. Επίσης (λαϊκ.) **λιο- τριβειό** κ. **λιοτρίβι.**

[ετυμ. < μτγν. *έλαιοτριβεῖον* < *έλαία* + *-τριβεῖον*< *τρίβω*j. **ελαιουργείο** (το) [αρχ.| εργοστάσιο επεξεργασίας και παραγωγής ελαιολάδου.

ελαιουργίσ (η) [μτγν.| {χωρ. πληθ.} κλάδος τής τεχνολογίας τροφίμων, που ασχολείται με τη διαδικασία διαχωρισμού τού ελαιολάδου από τον ελαιόκαρπο, καθώς και με την επεξεργασία και παραγωγή λαδιού. – **ελαιουργικός,** -ή. -ό [μτγν.]. **ελαιουργός** (ο/η*) **1.** ο ιδιοκτήτης ελαιουργείου **2.** αυτός που ασχολείται με την ελαιουργία.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < *ελαιον* + *-ουργος* < *εργον*|. **ελαιοφοίνικας** (ο) [Ι836| {ελαιοφοινίκωνΙ φοίνικας που απαντά στην Αφρική και στα ανατολικά παράλια τής Ν. Αμερικής· από τους καρπούς του κατασκευάζονται σαπούνια, από τα σπέρματά του πα- ράγεται λευκό λάδι. ενώ χρησιμοποιείται και στην Ηωρώπη ως δια- κοσμητικό φυτό.

|ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. oil palmj. **ελαιοφυτεία** (η) ίαρχ.Ι Ιελαιοφυτειών} φυτεία ελαιοδέντρων. **ελαιόφυτος,** -η, -ο [αρχ.] (για περιοχές, εκτάσεις) αυτός που είναι γεμάτος ελαιόδεντρα, **ελαιόχρους,** -ους. -ουν {ελαιόχρ-ου | -όχροι (ουδ. -όχροα), -όχρων) (λόγ.) αυτός που έχει το χρώμα τού λαδιού.

[ετυμ. μτγν. < *ελαιον* + *-χροος* (βλ. λ. *χρώμα)*\. **ελαιόχρωμα** (το) **1**18621 {ελαιοχρώμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) χρώμα που παρασκευάζεται από χρωστικές ουσίες, λάδι (λινέλαιο κ.ά.), δια- λυτικά και στεγανωτικά· χρησιμοποιείται για το βάψιμο τού εσωτερικού οικιών, σιδερένιων ή ξύλινων κατασκευών κ.ά. συν. λαδομπογιά.

ελαιοχρωματίζω ρ. μετβ. [1887] {ελαιοχρωμάτισ-α. -τηκα, -μένος} χρωματίζω με ελαιόχρωμα, **ελαιοχρωματισμός** (θ) f 1833] *το* βάψιμο (συνήθ. τοίχων σπιτιών) με ελαιόχρωμα.

ελαιοχρωματιστής (ο) 11886J (επίσ.) τεχνίτης ειδικός στον ελαιο- χροίματισμό.

ελαίοχρωμία (η) {χωρ. πληθ.) (στη ζωγραφική ή στα βαψίματα) η χρήση ελαιοχρωμάτων, **ελαιώδης,** -ης, -ες [αρχ.] {ελαιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) **1.** αυτός που μοιάζει στη σύστασή του (κυρ. ως προς το παχύρρευστο) με λάδι: ~ *ουσία* 2. αυτός που περιέχει λάδι ή άλλη λιπαρή ουσία: ~ *προϊόν.* ιχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

ελαιώνας (ο) έκταση κατάφυτη από ελαιόδεντρα συν. λιοστάσι, λιόφυτο.

[ετυμ. < μτγν, *έλαιών, -ώνος* < αρχ. *έ?*<.*αΐα*\.

ΕΛ.ΑΣ. (η) Κλληνική Αστυνομία.

Ε.Λ'Α.Σ. (ο) Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός· αντιστασιακή οργάνωση που έδρασε κατά την Κατοχή (1941 -44) ως στρατιωτικό σκέλος τού Ε.Α.Μ. (βλ.λ.). **έλαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} τεχνολ. μηχανική κατεργασία μετάλλων ή κραμάτων είτε εν θερμώ είτε εν ψυχρώ. με συνεχή συμπίεσή τους ανάμεσα σε δύο παράλληλους κυλίνδρους, οι οποίοι περιστρέφονται με αντίθετη φορά. ώστε το υλικό να υφίσταται βαθμιαία μείωση τού πάχους· χρησιμοποιείται για την κατασκευή λαμαρινών. ελασμάτων κ.λπ.

[ετυμ. < αρχ. *ελασις,* αρχική σημ. «εκδίωξη - εκστρατεία», < *έ/^αύνω.* Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. laminagel. **ελάσιμος,** -η. -ο 11856J (για μέταλλα) αυτός που μπορεί να τύχει κατεργασίας με έλαση (βλ.λ.).

[ετυμ. < *έλαση* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ιμος*|. **ελασίτης** (ο) (ελασιτώνΙ, **ελασίτισσα** (η) (ελασνησών} μαχητής τού Η.Λ.Λ.Σ. (βλ. κ. λ. *αντάρτης, σομμορίτης).* - **ελασίτικος,** -η, -ο. **έλασμα** (το) {ελάσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** τεχνολ. μεταλλική πλάκα ή φύλλο μετάλλου, που σχηματίζεται με έλαση: *χαλύβδινο / ορειχάλ- κινο* **~ · 2.** ΒΟΤ. το πλατύ μέρος τού φύλλου των φυτών. **-** (υποκ.) **ελασμάτιο** (το) Ιμτγν.], **ελσσμάτινος,** -η. -ο, **ελσσματοειδής,** -ής, -ές. [ετυμ. μτγν. <^αρχ. *έ/Μύνω].* **ελασματοποίηση** (η) [1890] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η διαδικασία μετατροπής μετάλλου σε έλασμα. –

ελασματοποιώ ρ. {-είς...}. **ελασματουργείο** (το) το εργαστήριο κατασκευής ελασμάτων, **ελασματουργός,** -ός. -ό [18471 (λόγ.) **1.** αυτός που κατεργάζεται ή κατασκευάζει ελάσματα: - *μηχανή* **2.** ***ελασματουργός*** (ο) πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με την κατασκευή ελασμάτων.

Ιετυμ. < *έλασμα, -ατος* + *-ουργός* (< *έργο)*|.

Ελασσόνα (η) πόλη στον νομό Λάρισας. · **Ελασσονίτης** (ο), **Ελασ- σονίτισσα** (η), **ελασσονίτικος,** -η. -ο.

[ετυμ. Πρόκειται για την Ομηρική *Ὀλοοσσόνα,* αγν. ετύμου]. **ελάσσων,** -ων, έλασσον {ελάσσ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) 1. λιγότερος. μικρότερος ο)ς προς τον αριθμό, το ποσό. τον όγκο, τον μέσο όρο κ.λπ. 2. κατώτερος ως προς την αξία ή τη σημασία: *θέμα ελάσσονος σημασίας* || ~ *Αλεξανδρινοί συγγραφείς* συν. δευτερεύων, υποδεέστερος 3. μους. (α) ***ελάσσων κλίμακσ*** (γαλλ. gamme mincurc) η μουσική κλίμακα (βλ.λ.) τής ευρωπαϊκής μουσικής, τής οποίας τα δύο εναρκτήρια διαστήματα (ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη, και ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη βαθμίδα) δίνουν, στο σύνολο, «μικρότερο» (έλασσον) διάστημα (ενάμιση τόνο) απ'ό,τι τα αντίστοιχα διαστήματα τής «μείζονος» κλίμακας. στα οποία το αντίστοιχο συνολικό διάστημα είναι μεγαλύτερο (μείζον. ίσο προς δύο τόνους) (β) ***ελάσσων συγχορδία*** συγχορδία κατ' αρχήν τριών φθόγγων, στην οποία το πρώτο διάστημα τρίτης πάνω από τη θεμέλιο είναι ενάμισης τόνος, δηλαδή «μικρότερο» (έλασσον). σε σχέση με εκείνο τής αντίστοιχης μείζονος, το οποίο είναι «μεγαλύτερο» (μεί- ζον), δηλαδή δύο τόνοι (γ) ***ελάσσων τρόπος*** (γαλλ. mode mincur) το σύνολο των ελασσόνων κλιμάκων, το να γράφεται ένα κομμάτι σε ελάσσονα κλίμακα· ο τρόπος ενός κομματιού παραδοσιακά δίδεται από την κλίμακά του: *αυτό το κομμάτι είναι γραμμένο στη φα ελάσσονα* || *φούγκα σε ντο ελάσσονα.* ^ σχολιο λ. *-ων, -ων. -ον.*

Ιετυμ. < αρχ. *έλάσσων / -ττων* < **έλάχ-]ων* < *έλαχύς* «μικρός» < *έ-* προθεμ. + I.E. **lngh*w*-u-. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. ^Icng^h- «ευκίνητος. ελαφρός», πβ. σανσκρ. laghu- «ταχύς, ελαφρός, μικρός», αρχ. σλαβ. ligii-ku «ελαφρός», λατ. levis, γαλλ. leger, ισπ. leve. αγγλ. light, γερμ. Icicht κ.ά. Ομόρρ. *ελάττωμα, ελάχιστος, ελαφρός* κ.ά.]. **ελαστικός,** -ή, -ό [!856] **1.** (α) αυτός που, αφού παραμορφωθεί προ- σωρινά υπό την επίδραση εξωτερικής δύναμης, στη συνέχεια επανέρχεται στις αρχικές του διαστάσεις: ~ *υλικά* [[~ *καλσόν / φόρμα* (β) ***ελαστική πσρσμόρφωση*** η προσωρινή παραμόρφωση που υφίσταται ένα σώμα. το οποίο επανέρχεται στην αρχική του μορφή μόλις πά- ψουν να ενεργούν σε αυτό οι δυνάμεις που προκάλεσαν την παραμόρφωση (γ) ανλτ. ***ελαστικός ιστός*** ο συνδετικός ιστός από τον οποίο απαρτίζονται συγκεκριμένοι σύνδεσμοι και τοιχώματα αρτηριών 2. ***ελαστικό*** (το) (α) το καουτσούκ, το λάστιχο (β) (συνήθ. στον πληθ.) το λάστιχο τού τροχού τού αυτοκινήτου 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από ευλυγισία και ευκινησία: οι *γάτες έχονν ~ σώμα* συν. ευλύγιστος

(μτφ. κ. για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη αυστηρότητας. που μπορεί να μεταβάλλεται ανάλογα με την περίπτωση: ~ *καθηγητής / συνείδηση / ωράριο εργασίας.*

[ετυμ. Αντιδάν., < γαλλ. elastique < νεολατ. ciasticus < μτγν. *έλαστός* αρχ. *έλαύνω*\.

ελαστικότητα (η) [1786] {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα (σώματος) να πα- ραμορφώνεται υπό την επίδραση εξωτερικής δύναμης και να επανέρχεται στις αρχικές του διαστάσεις, όταν πάψουν να ενεργούν σε αυτό οι δυνάμεις που προκάλεσαν την παραμόρφωση: *το λάστιχο με τον καιρό χάνει την ~ τον* 2. η ευλυγισία και ευκινησία: *η ~ τον σώματος* 3. (μτφ.) η επιεικής ανεκτικότητα, η έλλειψη αυστηρότητας και σταθερότητας: *η - στην τήρηση των κανόνων/ νόμων ωθεί* συ^νά *στην παρανομία* || *η ~ τής συνείδησης κάποιου.*

[ΕΤ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ekisriciie]. **ελαστίνη** (η) {ελαστινοιν} βιολ. πρωτεΐνη που βρίσκεται στους ελαστικούς και συνδετικούς ιστούς των ζώων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. elastinj. **έλαστρο** (το) {ελάστρ-ου | -ων} τεχνολ. ειδικό μηχάνημα για την έλαση (βλ.λ.).

Ιετυμ. < μτγν. *έλαστρον* < θ. *έλασ-* (τού αρχ. *έλαύνο).* βλ. κ. *έλασμα)* + παραγ. επίθημα *-τρον,* πβ. κ. *πλήκτρο ν*\. **ελάτι}** (η) -+ έλατο

ελατήριο (το) {ελατηρί-ου [-ων) **1.** ελαστικό εξάρτημα μηχανών ή συσκευών. που θέτει σε κίνηση τον μηχανισμό τους και μπορεί να συμπτύσσεται με την άσκηση πίεσης και να επανέρχεται στις αρχικές του διαστάσεις όταν αυτή σταματήσει: γο - *τού ρολογιού* || *ελικοειδές / σπειροειδές / τεντωμένο* **~ φι» *πετάγομσι / τινάζομαι σαν ελατήριο*** αντιδρώ απότομα, γρήγορα, κάνω ξαφνική κίνηση: *μόλις χτύπησε το τηλέφωνο, τινάχτηκε σαν ελατήριο κι έτρεξε να το σηκώσει* 2. το κίνητρο: *ταπεινό ι ιδιοτελές' πολιτικό / κομματικό ~* || *τα ~ τής ενέργει- άς τον είναι δύσκολο να προσδιοριστούν.* – (υποκ.) **ελατηριάκι** (το) (σημ. I).

[ετυμ. αρχ., ουδ. τού επιθ. fAtxτήριος «αυτός που εκδιώκει, που απο- μακρύνει» < *ελαύνω* (πβ. *ελατός).* Η σημ. τού μηχανικού ελάσματος αποτελεί απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. spring], **ελάτινος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που είναι κατασκευασμένος από ξύλο ελάτου: ~ *πλαίσιο / πόρτα / έπιπλο ι δοκός / κατάρτι.* Επίσης **ελατέ- νιος,** -ια. -ιο κ. **ελατήσιος,** -ια, -\ο. **έλατο** (το) [-ου κ. -άτου | -ων κ. -άτων} **1.** δασικό αιωνόβιο κωνοφόρο δέντρο, με ψηλό ίσιο κορμό και κλαδιά διατεταγμένα σε πυραμοειδές σχήμα: *τα Χριστούγεννα στολίζουμε ένα αληθινό ή ψεύτικο* - **2.** (συνεκδ.) το ξύλο τού έλατου: *θα στρώσονμε το πάτωμα με* ΕΙπίσης **ελατός** (ο) [μεσν.| κ. **ελάτη** (η) Ιαρχ.Ι. - - (υποκ.) **ελατάκι** (το).

[πτυμ. < αρχ. *έλάτη,* με μετατροπή σε ουδ. γένος κατά τα ουσ. *πεύκο,* <5έιτρο κ.τ.ό. Το αρχ. *έ/^άτη* είναι αγν. ετύμου. όπως ισχύει γενικά για τα ονόματα των κο)νοφόρων στις Ι.Π. γλώσσες. Αβέβαιη παραμένει η σύνδεση με τα αρμ. eiew-in «κέδρος», ρωσ. julov-ec, αρχ. γερμ. linta (> γερμ. Eindc «δέντρο»), καθώς και με το αλβ. lende «ξύλο. υλικό»| · **ελατοβούνι** (το) {χωρ. γεν.} βουνό κατάφυτο από έλατα, **ελατόδασος** (το) {ελατυδάσ-ους | -η. -ών} δάσος από έλατα, **ελατόξυλο** (το) |Ι891| το ξύλο τού ελάτου.

ελατόπισσα (η) {χωρ. πληθ.} το ρετσίνι τού ελάτου, που χρησιμοποιείται στις βρογχικές παθήσεις συν. ρητίνη, **ελατός,** -ή, -ό (λόγ.) (για μέταλλα) αυτός που μπορεί να αλλάζει σχήμα ή μορφή, χωρίς να σπάει, όταν του ασκηθεί εξωτερική δύναμη (π.χ. κατά τη σφυρηλάτηση. την έλαση κ.ά.). – **ελατότητα** (η). [ετυμ. αρχ. < *ελαύνω].* **ελατοσίδηρος** (ο) {ελατοσιδήρ-ου | -ων} ο σίδηρος που έχει μετα- τραπεί σε έλασμα με έλαση (βλ.λ.) αντ. χυτοσίδηρος,

ελατοσκέπαστος, -η, -ο 11892] αυτός που είναι σκεπασμένος από έλατα.

ελατότητα (η) {χωρ. πληθ.) η ιδιότητα ενός μετάλλου να μπορεί να αλλάζει σχήμα και μορφή, χωρίς να σπάει, όταν επιδράσει επάνω

του εξο>τερική δύναμη (π.χ. με τη σφυρηλάτηση. την έλαση κ.ά.). **ελάττωμα** (το) {ελαττώμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. (για πρόσ.) σο)ματική, ψυχική ή διανοητική ατέλεια, μειονέκτημα: *εγγενές / επίκτητο* ~ ΙΙ ^ *στα αφτιά / στα χέρια* συν. (λαϊκ.) κουσούρι 2. (ειδικότ.) κάθε κακή πλευρά στον χαρακτήρα (κάποιου): *το ~ τής λαιμαργίας* (} *ένα - του είναι η αναβλητικότητα* συν. ψεγάδι λντ. προτέρημα, χάρισμα 3. (για αντικείμενα) κάθε πρόβλημα στην κατασκευή ή τη λειτουργία: *το ~ αυτής τής τηλεόρασης είναι ότι δεν αποδίδει καλά τα χρώματα*

(καταχρ.) μειονέκτημα: *η τακτική τον έχει πολλά* [ϋΐΥΜ. αρχ. < *ἐλαττώ (-όω)* < *ἐλάσσων* > -*ττων* (βλ.λ.)|. **ελαττωματικός,** -ή. -ό [17611 αυτός που έχει κάποιο ελάττωμα, που παρουσιάζει κάποιο πρόβλημα (στη λειτουργία, την κατασκευή, την εμφάνιση κ.λπ.): - *πλυντήριο / συσκευή / βιβλίο / μηχανισμός.* -

ελαττωματικότητα (η) 118571. **ελαττώνω** ρ. μετβ. ιελάττω-σα. -θηκα. -μένος) κάνα) (κάτι) λιγότερο, λιγοστεύω την ποσότητα: ~ *την παραγωγή / τις ποίλήσεις / το κάπνισμα / την ταχύτητα* συν. μειώνω, περιορίζω ΑΝΤ. αυξάνω, πολλαπλασιάζω.

IF.ΤΥΜ. < αρχ. *έ/.ασσώ / -ττώ (-όω)* < *ἐλάσσων i* -ττων (βλ.λ.)]. **ελάττωση** (η) Ιαρχ.) 1-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** η μεκοση, ο περιορισμός τής εκτάσεως, τής ποσότητας: *η - των φόρων / των ελλειμμάτων/ των εσόδων* ((*σημαντική / αισθητή / δραστική* - συν. (καθημ.) λιγότεμα αν ι . αύξηση 2. (συνεκδ.) η ποσότητα κατά την οποία ελαττώνεται *(κάτι): η ~ τού αριθμού όσων δήλωσαν συμμετοχή ήταν γόρω στο ΙΟΟί σε σχέση με τους περσινούς.* **ελαύνω** ρ. μετβ. Ιμόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (αρχαιοπρ.) **1.** θέτω σε κίνηση, οδηγώ 2. (μεσοπαθ. *ελσύνομαι)* παρακινούμαι, παρασύρομαι: *ελαύνεται από ιδιοτελείς σκοπούς.*

[πτυμ. αρχ., αρχική σημ. «θέτω σε κίνηση, οδηγώ (άρμα, ποίμνιο, αγέλη. στρατό κ.ά.)», < *ᵡέλά·Γν-ω* (πβ. παράλλ. τ. *έλα-ω).* αβεβ. ετύμου. Συχνές είναι επίσης στην Λρχ. οι σημ. «οδηγώ στα άκρα. κατακυριεύω και κατευθύνω κάποιον (ως κίνητρο ή συναίσθημα)». Φαίνεται πιθ. η σύνδεση με λατ. amb-ul-ure «περπατώ», αρμ. cli «ανέβηκα, βγήκα», αρχ. ιρλ. ad-cllaim «επισκέπτομαι» κ.ά., που θα οδηγούσε σε κοινή ρίζα ᵡel-, για την οποία βλ. λ. *έλευση.* Από το ρ. *ελαύνω* έχουν προελθεί πολλές σημαντικές λ., όπως *έ?.ασμα. έλατός. ελαστικός. έλατήρΐθ(ν)* κ.ά., καθοίις και η προστ. *έλα* (με τη σημ. τού ρ. *έρχομαι)*\. **ελαφηβόλος** (ο/η) (αρχαιοπρ.) κυνηγός ελαφιών: - *θεά* (η Αρτεμις) ςυ\. ελαφοκυνηγός. — **ελαφηβολία** (η) |αρχ.).

ΙtΤΥΜ. αρχ < *έλαφος* + *-βόλος* < *βάλλω*\. **ελαφήσιος,** -ια, -ίο κ. (λαικ.-λογοτ.) **λαφήσιος** (σχολ. ορθ. *εΡ.αφί- σιος)* 1. αυτός που σχετίζεται με το ελάφι ή προέρχεται από αυτό: ~ *κρέας: δέρμα* 2. (μτφ.) αυτός που θυμίζει ελάφι. κυρ. στη χάρη και την ταχύτητα: ~ *τρέξιμο / κορμί.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ήσιος.* **ελάφι** (το) κ. (λαϊκ.-λογοτ.) **λαφι** {ελαφ-ιού | -ιών) (κοινό όν. για το αρσ. και το θηλ. ζο')ο) μηρυκαστικό θηλαστικό με λεπτό σώμα. ψηλά πόδια και ανοιχτό καστανό τρίχωμα, που ζει σε βιοτόπους με άγρια βλάστηση· το αρσενικό έχει κέρατα. Επίσης (λόγ.) **έλσφος** (ο/η) |αρχ.] {ελάφ-ου | -ων. -ους). — (υποκ.) **ελαφάκι** (το))μεσν.|. [ΕΤΥΜ < αρχ. *ἐλάφιον,* υποκ. τού *έλαφος*[< *eln-bhos). παράλλ. τ. (με επίθημα *-φος)* τού αιολ. *έ?.λός* «ελαφάκι» < **ἐλ-νος,* που συνδ. με αρχ. σλαβ. joieni (> σερβοκρ. jelen), αγγλ. elk «τάρανδος» κ.ά. Λεν θεωρείται πιθανή η συσχέτιση με το αγγλ. lamb «αρνί»|. **ελαφίνα** κ. (λαϊκ.-λογοτ.) **λαφίνα** (η) Ιμεσν.) (χωρ. γεν. πληθ.) το θηλυκό ελάφι.

ελαφοειδής, -ής. -ές)μτγν.| |ελαφοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) αυτός που έχει τη μορφή ελαφιού . ΣΧ0 ·\]0 λ. *-ης, -ης. -ες.* **ελαφοκυνηγός** (ο) αυτός που κυνηγάει ελάφια.

Ελαφόνησος (η) {Ελαφονήσου) νησί κοντά στις Λ. ακτές τού Λακωνικού Κόλπου. Ηπίσης (λαϊκ.) **Ελαφονήσι** (το).

ΙΐΐΤΥ.Μ. Απόδ. τού βεν. ονόματος Cervi (πβ. ιταλ. cervo «ελάφι»), με το οποίο ήταν γνωστό το νησί κατά τη βενετοκρατία. Στη Μτγν. Ελληνική αποκαλείται - λόγω σχήματος· "*Ονου Γνάθος*\. **ελαφοπόδαρος,** -η.-ο αυτός που έχει ταχύτητα ανάλογη με αυτή τού ελαφιού, που τρέχει γρήγορα, **ελαφόπουλο** κ. (λαϊκ.-λογοτ.) **λαφόπουλο** (το) Ιμεσν.] μικρό ελάφι συν. ελαφάκι. **έλαφος** (ο/η) * ελάφι

ελαφραδα κ. **αλαφράδα** (η) (λαϊκ.) **1.** η ελαφρότητα (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) η έλλειψη σύνεσης, η επιπόλαιη σκέψη και συμπεριφορά: *η - τής νιότηςΣΥκ.* ελαφρότητα 3. (συνεκδ.) κάθε πράξη που δηλώνει έλλειψη σοβαρότητας ή προσοχής συν. επιπολαιότητα, **ελαφραίνω** κ. (λαϊκ.) **αλαφραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.) {ελάφρυνα) ♦ 1. (μετβ.) καθιστώ (κάτι) ελαφρύ ή λιγότερο βαρύ (βλ.λ.) συν. ελαφρώνω ♦ 2. (αμετβ.) χάνω από το βάρος μου ανί . βαραίνω. **ελαφρόγνωμος,** -η. -ο αυτός που σκέφτεται επιπόλαια .συν. ελαφρυκέφαλος.

ελαφροήσκιωτος, -η, -ο ♦ αλαφροήσκιωτος **ελαφροκέφαλος,** -η. -ο [μεσν.] κ. (λαϊκ.) **αλαφροκέφαλος** αυτός που σκέφτεται και ενεργεί με επιπολαιότητα συν. ελαφρόγνωμος, ελαφρόμυαλο^. — **ελαφροκεφαλιά** (η), **ελαφροκοιμάμαι** κ. (λαϊκ.) **(α)λαφροκοιμάμαι** ρ. αμετβ. αποθ. Ιελαφροκοιμάσαι... | ελαφροκοιμήθηκα) κοιμούμαι ελαφρά, ώστε να ξυπνώ με τον παραμικρό θόρυβο ή κίνηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **ελαφροκόκκαλος,** -η. -υ 1. αυτός που θεο)ρείται πως έχει ελαφρύ σκελετό αντ. βαρυκόκκαλος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που μπορεί να κινείται με ταχύτητα, ο ευκίνητος,

ελαφρόμυαλος, -η, -ο κ. (λαϊκ.) **αλαφρόμυαλος 1.** αυτός που σκέφτεται και ενεργεί επιπόλαια, απερίσκεπτα συν. (λόγ.) ελαφρό- νους 2. (κατ' επέκτ.) ανόητος άνθρωπος. — **ελαφρομυαλιά** κ. (λαϊκ.) **αλαφρομυαλιά** (η). ** σχολιο λ. *ανόητος, τρελός.* **ελαφρόνους,** -ους, -ουν Ιμτγν.] {ελαφρόν-ου [-οες (ουδ. -οα). -όων) (λόγ.) ελαφρόμυαλος. —**ελαφρόνοια** (η) [i809j. **ελαφροντυμένος,** -η. -ο αυτός που είναι ντυμένος ελαφρά, με λίγα ή λεπτά ρούχα: *βγήκε ~ και κρύωσε, γιατί είχε ψύχρα.* **ελαφροπατώ** κ. (λαϊκ.) **αλαφροπατώ** ρ. αμετβ. [ελαφροπατάς... | ε.λαφροπάτησα) περπατώ ανάλαφρα: *προχώρησε ελαφροπατώντας, για να μην τους ξυπνήσει.* **ελαφροπετρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πέτρα ηφαιστειακής προέλευσης με πορώδη υφή. που της επιτρέπει να είναι ιδιαίτερα ελαφριά και να επιπλέει στο νερό, η οποία χρησιμοποιείται για τη λείανση επιφανειών, καθ(ός και ως πρώτη ύλη μονωτικών υλικών, **ελαφρόπιστος,** -η, -ο αυτός που είναι ευκολόπιστος, **ελαφροποινίτης** (ο) [1886] {ελαφροποινιτών) ο κατάδικος που εκτίνει μικρή ποινή, κατ' αντιδιαστολή προς τον βαρυποινίτη, **ελαφρός,** -ιά (λόγ. -ά), -ό **1.** αυτός που έχει μικρό βάρος: - *αποσκευές / τσάντα / άνθρωπος* ΣΥΝ. αβαρής, λιγόβαρος, ανάλαφρος αντ. βαρύς ΦΡ. **ας** *είναι ελαφρύ το χώμα που σε σκεπάζει!* (αρχ. επιγραφή: *γαΐαν έχοις έλαφράν)* ως ευχή σε νεκρό για αιώνια ανάπαυση 2. (για ενδύματα, παπούτσια, σκεπάσματα ή υφάσματα) λεπτός, κατασκευασμένος από υλικό κατάλληλο για εποχές χωρίς κρύο: - *ύφασμα / πουκαμισάκι* 3. αυτός που δεν φέρει βαρύ οπλισμό ή εξοπλισμό: - *ιππικό / άρμα* 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη δύναμης, πίεσης. απαλός: ~ *άγγιγμα . χάδι / αεράκι* |) - *χτύπημα στην πλάτη* || ~ *κύμα* λντ. σφοδρός, δυνατός· ΦΡ. **έχω** *ελαφρύ χέρι* (κυρ. για γιατρούς, νοσοκόμους)* δεν προκαλώ πόνο ή ενόχληση στον ασθενή: *έχει ελαφρύ χέρν ούτε που κατάλαβα πότε μου έκανε την ένεση* **5.** (γενικότ.) αυτός που δεν είναι ιδιαίτερα οξύς, έντονος στις αισθήσεις: - *γεύση / άρωμα* < *πόνος* συν. ανεπαίσθητος 6. (μτφ.) αυτός που μπορεί να γίνει υποφερτός, που δεν είναι ιδιαίτερα επαχθής και έντονος: - *αδιαθεσία 1 γρίπη / φορο/,ογία* 7. (για τροφή) αυτός που χωνεύεται εύκολα: *ο γιατρός τού συνέστησε να τρώει - φαγητά* συν. εύπεπτος, ευκολοχώνευτος **8.** (για ποτό στον τ. *ελαφρύς)* αυτός που έχει σχετικά μικρή αναλογία σε αλκοόλ: ~ *κρασί* 9. αυτός τού οποίου η επίδραση στον οργανισμό είναι σχετικώς ήπια: - *τσιγάρα / φάρμακα-* φρ. *ελαφρύς ύπνος* (ί) ύπνος από τον οποίο ξυπνά κανείς εύκολα αντ. βαρύς (ii) αναπαυτικός και ήρεμος ύπνος χωρίς εφιάλτες 10. (α) αυτός που στερείται σοβαρού περιεχομένου, που αποβλέπει μόνο στη διασκέδαση: - *θέατρο* ΣΥΝ. εύπεπτος (β) *ελαφρά μουσική* όρος που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει μια περιοχή τής μουσικής με απλουστευμένο μουσικό περιεχόμενο, τραγούδι, χορό ή μουσική «γεμίσματος» ενός χώρου (εστιατορίου, ανελκυστήρα, κινηματογράφου *κατά* την ώρα των διαλειμμάτων κ.λπ.)· θεο>ρείται ότι παρακολουθεί- ται εύκολα και χωρίς κόπο, αντιοιαστελλόμενη προς τη σοβαρή μουσική, η οποία απαιτεί προσήλωση 11. (για πρόσ.) επιπόλαιος, απερίσκεπτος: *από τη συμπεριφορά της φαίνεται πο/,ύ ~ κοπέλα* ΣΥΝ. ανόητος. ελαφρόμυαλος· φρ. (α) *ελαφρών ηθών* για γυναίκα χωρίς αυστηρή ηθική (ειδικότ. ο>ς χαρακτηρισμός για πόρνη) (β) *ελαφρά τη καρδία (ελαφρά τή καρδία)* / **με** *ελαφριά καρδιά* χωρίς συναίσθηση τής σημασίας, τού βάρους (λόγων ή ενεργειίόν), με επιπολαιότητα: *ομολόγησε το σφάλμα του* ~ (γ) *ελαφρά τη αυνειδήσει (έλαφρφ. τή συνειδήσει)* χωρίς ενοχές, τύψεις: *συκοφαντούσε - τους ανταγωνιστές του.* Επίσης **ελαφρύς,** -ιά, -ύ {κ. ελαφρ-ιού] -είς κ. -ιοί (ουδ. -ιά)· ελαφρύτ-ερος, -ατος) κ. (λαϊκ.) **αλαφρός** κ. αλαφρός κ. **αλαφριός.** — (υποκ.) **ελαφρούτσικος,** -η/-ια. -ο. **ελαφρ-ώς** [αρχ.[**/-ά /-ιά** επίρρ. « ·* σχοαιο λ. *ανόητος, -ύς.*

jΗΤΥ.Μ. αρχ. < ^*έλαχ-ρός / *έλαχ~Ρός* < *έ-* προθεμ. + **I.E.** **lngh"-.* συνεσταλμ. βαθμ. τού **I.E.** **lcngʷh-* «ευκίνητος, ελαφρός», πβ. σανσκρ. langhu- «ταχύς, ελαφρός», αρχ. γερμ. lungar. αγγλ. lunge «ρίχνομαι απότομα» κ.ά. Ομόρρ. *έλάσσων* (βλ.λ.), *έλάττωμα, ελάχιστος, έλαττώ (-ώνω)* κ.ά. Ο τ. *ελαφρύς* κατά το *βαρύς.* Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ελαφρύς ύπνος* (< γαλλ. sommeil leger), *ελαφρών ηθών* (< γαλλ. des mocurs legeres), *ελαφρά μουσική* (< γαλλ. musique legere) κ.ά.}.

ελαφρότητα (η) [αρχ.| {ελαφροτήτων} **1.** το να έχει κάποιος/κάτι μικρό βάρος: *η ~ τού βαμβακιού* συν. ελαφράδα λντ. βαρύτητα 2. (μτφ.) η έλλειψη σοβαρότητας, η επιπολαιότητα: *για άνθρωπο τής δικής του ηλικίας συμπεριφέρεται με ανεπίτρεπτη* ~ 3. η έλλειψη αυστηρότητας ή εγκράτειας- (ειδικότ.) η ηθική χαλαρότητα: *η ~ των ηθών4.* (συνεκδ.) κάθε πράξη ή εκδήλωση που μαρτυρεί έλλειψη σοβαρότητας και απερισκεψίας: *τέτοιες ~ πλήττουν το κύρος του.* ** σχολιο λ. *ανόητος.* **ελαφροχέρης** (ο) {ελαφροχέρηδες} αυτός που έχει ελαφρύ χέρν ως χαρακτηρισμός επιδέξιου κλέφτη: «*Εεν αντιλήφθηκαν τον ~ ο οποίος, την ώρα. που όλοι ήταν απασχολημένοι, άρπαξε τη βαλίτσα με τον μικρό θησαυρό»*(εφημ.). **ελάφρυνση** (η) Ιμεσν.) i-ης κ. -ύνσεως | -ϋνσεις, -ύνσεων} **1.** η ελάττωση. μείωση τού βάρους (σώματος) συν. ελάφρωση 2. (μτφ.) η απαλλαγή από υποχρέωση (οικονομικής, ηθικής κ.λπ. φύσεως): *θα ισχύσουν ειδικές φορολογικές - για τους πολυτέκνους.* **ελαψρυντικος,** -ή, -ό 11833} **1.** αυτός που επιφέρει ελάφρυνση, ανακούφιση συν. ανακουφιστικός, καταπραϋντικός **2.** *ελαφρυντικό* (το) (α) νομ ειδική περίσταση που καθορίζεται από τον ποινικό νόμο και συνεπάγεται μετριασμό τής προβλεπόμενης ποινής: ΓΟ - *τού προτέ- ρου εντίμου βίου* (β) (κατ' επέκτ.) η αιτία που επιτρέπει ή επιβάλλει επιεική κρίση: *επικαλούμαι / αναγνωρίζω ε? ·.αφρυντικά* || το *φέρσιμό σου δεν έχει κανένα* ~ λντ. επιβαρυντικό. - · **ελαφρυντικ-ά / -ώς** επίρρ.

ελαφρύνω ρ. μετβ. [μτγν.] {ελάφρυνα} **1.** ελαφρώνω **2.** καθιστώ (κάτι) λιγότερο επαχθές: *η κατάργηση ορισμένων φόρων θα ελαφρύνει τη θέση των φορολογουμένων* φρ. *ελαφρύνω τη θέση μου* καθιστώ

δυνατή την επιεικέστερη για μένα κρίση (τού δικαστηρίου): *προσπάθησε να ελαφρύνει τη θέση τον. ομολογώντας την πράξη του.*

ελαφρύς, -ιά. -ύ -» ελαφρός

ελαφρώνω [μτγν.] κ. (λαϊκ.-λογοτ.) **αλαφρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. ιμεσν.] {ελάφρω-σα. -θηκα. -μένος! ♦ (μετβ.) 1. κάνίο (κάτι) πιο ελαφρύ: *προσπάθησε να ελαφρώσεις τη βαλίτσα. γιατί είναι ασήκωτη* αντ. βαραίνω- (μτφ.) 2. καθιστο') (κάτι) λιγότερο επαχθές, δυσβάστα- χτο: *~ τη θλίψη / τον πόνο / την ψυχή κάποιον* ♦ (αμετβ.) **3.** γίνομαι πιο ελαφρός: *η βαλίτσα ελάφρωσν* **4.** ανακουφίζομαι, μου φεύγει ένα βάρος (ψυχικό): *πες μου τι σε βασανίζει να αλαφρώσεις || εξομολο- γήθηκε κι ε/.άφρωσε η καρδιά της.* — **ελάφρωμα** κ. **αλάφρωμα** (το).

έλαχε ρ. -+ λαχαίνω

ελαχιστοποιώ ρ. μετβ. {ελαχιστοποΐΐς... | ελαχιστοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) περιορίζω στο ελάχιστο: *η εταιρεία αποφάσισε να ελαχιστοποιήσει τις δαπάνες της* [[*με τα νέα μέτρα έχουν ελαχιστοποιηθεί οι κίνδυνοι για την ασφάλεια των επιβατών* ανί. μεγιστοποιώ. **ελαχιστοποίηση** (η).

|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. ininimiser|.

ελάχιστο (το) |αρχ.|]ελαχίστ-ου | -ων} **1.** το μικρότερο δυνατό μέγεθος. ποσό, έκταση· το κατώτατο όριο: *έχει περιορίσει τα έξοδα του στο -, για να τα βγάλει πέρα* 2. (κατ' επέκτ.) η πιο ασήμαντη πράξη, συνεισφορά (εκ μέρους κάποιου): *το να ζητήσεις συγγνώμη είναι το ~ πον μπορείς πια να κάνεις* **3.** (ως επίρρ.) *το ελάχιστο /* (λόγ.) *κατ' ελάχιστον* στο κατώτατο δυνατό όριο. όχι περισσότερο: *σε δύο χρόνια τα πράγματα θα είναι τελείως διαφορετικά* συν. το λιγότερο αντ. το πολύ (βλ. λ. *τουλάχιστον).*

ελάχιστος, -η. -ο Ι-ου κ. λόγ. -ίστυυ (θηλ. -ίστης) j -ων κ. -ίστων, -ους κ. -ίστους) 1. πάρα πολύ λίγος ή πάρα πολύ μικρός: *θα λείψω για ~ χρονικό διάστημα* |] *εντός ελάχιστου χρόνον η εργασία εκτελέσθηκε επιτυχώς || ~ θεατές είδαν την παράσταση* **2.** μαθ. *ελάχιστο κοινό πολλαπλάσιο* (Ε.κ.ιι.) (δύο ή περισσοτέρων φυσικών αριθμών) ο μικρότερος φυσικός αριθμός που διαιρείται (ακριβώς) με καθέναν από αυτούς: *το ~ των 2, 3 και* 5 *είναι το 30* **3.** *ελάχιστο* (το) βλ.λ. **4.** (για πρόσ.) (συνήθ. στον λόγο θρησκευόμενων) κατοκερος από όλους, ασήμαντος· αμαρτωλός: *αξιώθηκα εγώ ο ~ να δω αν τό το θαύμα* συν. ταπεινότατος. - **ελάχιστο** επίρρ. |αρχ.|.

[ΕΤΥΜ. αρχ., υπερθ. τού επιθ. *έλαχύς* (βλ. λ. *έλάσσων),* το οποίο πρα- κτικώς αντικαταστάθηκε από το συνώνυμο *μικρός].*

ελαχίστότητα (η) Ιμτγν.] **1.** το να είναι κάτι πάρα πολύ λίγο ή μικρό

(μτφ.) στη ΦΡ. *η ελαχιστότητά μου* η ταπεινότητά μου, για να δηλώσει κανείς την ταπεινοφροσύνη του.

Ε.Α.Β. (η) Εταιρεία Λαϊκής Βάσηα.

Έλβα (η) ιταλικό νησί μεταξύ τής Ιταλίας και τής Κορσικής, όπου εξορίσθηκε υ Μέγας Ναπολέων το 1814.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. Elba < λατ. Ilva, ετρουσκ. τοπωνύμιο|.

ΕΛ.Β.Α. (η) Ελληνική Βιομηχανία Αλουμίνας.

Έλβας (ο) ποταμός τής Β. Ευρώπης που πηγάζει από τα όρη τής Τσεχίας και εκβάλλει στη Βόρεια Θάλασσα.

Ιετυμ. < γερμ. Elbe (τσεχ. Labe), πιθ. από την ίδια ρίζα με τα τοπωνύμια *Λλβιών, Αλπεις* (βλ.λ.)].

Ελβετία (η) (γαλλ. Confederation Suisse, γερμ. Schweizerische Eidgenossenschaft, ιταλ. Confederazione Svizzera = Ελβετική Ομοσπονδία) κράτος τής Κ. Ευρώπης με πρωτεύουσα τη Βέρνη, επίσημες γλώσσες τη Γαλλική, τη Γερμανική και την Ιταλική και νόμισμα το ελβετικό φράγκο. — **Ελβετός** (ο), **Ελβετή** κ. **Ελβετίδα**]1890] (η), **ελβετικός,** -ή, -ό.

[li'j ΥΜ. < λατ. Helvetia < Helvetii (αγν. ετύμου). λαός κελτ. καταγωγής, που κατέλαβε την περιοχή τής σημερινής Ελβετίας το 58 π.Χ. Οι ξέν. ονομασίες (λ.χ. γερμ. Schweiz) ανάγονται στο Schwyz, ένα από τα καντόνια τής χώρας].

ΕΑ.Β.Ο. (η) Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτο)ν.

ΕΛ.Γ.Α. (οι) Ελληνικές Γεωργικές Ασφαλίσεις· κρατικός φορέας για την ασφάλιση της αγροτικής παραγωγής και του κεφαλαίου από φυσικού κινδύνους.

Ελγίνεια (τα) {Ελγίνειων} τα γλυπτά τού Παρθενώνα, που απέσπασε από την Ακρόπολη ο Αγγλος Έλγιν, στις αρχές τού 19ου αιώνα.

ΙΙΙΥ.Μ. Από το όνομα τού Αγγλου λόρδου Thomas B. Elgin ή Ελγίνου (1766-1841), διπλωμάτη και συλλέκτη έργων τέχνης. Η φρ. *ελγίνεια μάρμαρα* ανάγεται στην αγγλ. Elgin marbles].

Ελγίνεια; Είναι λάθος να ονομάζουμε **Ελγίνεια** (σαν να ανήκαν... στον Έλγιν!) τα «μάρμαρα» ή, καλύτερα, τα «γλυπτά» τού Παρθενώνα που βρίσκονται κυρίως στο αρχαιολογικό μουσείο τού Λονδίνου. Με αυτό τον τρόπο η *σύληση* θα νομιμοποιόταν (γλωσσικά) ως *κτήσηΐ*

ΕΛ.Δ.Α. (τα) Ελληνικά Διυλιστήρια Ασπροπύργου.

ΕΛ.ΔΑΠ. (το) Ελεγκτήριο Δαπανών.

Ελδοράδο (το) -> Ελντοράντο

ΕΛ.ΔΥ.Κ. (η) Ελληνική Δύναμη Κύπρου.

Ελεάτης (ο) Ιαρχ.] {Ελεατών} **1.** πρόσωπο που κατάγεται από την Ελέα (αρχαία ελληνική αποικία στη Ν. Ιταλία) **2.** καθένας από τους φιλοσόφους τής ελεατικής σχολής (βλ. λ. *ε/.εατικός).*

ελεατικός, -ή, -ύ **1.** αυτός που κατάγεται από την ΕΤλέα **2.** φίλοι. **εΑε-***ατική σχολή* φιλοσοφική σχολή που ίδρυσε στην Ελέα τής Ν. Ιταλίας ο Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος. οι εκπρόσωποι τής οποίας *(Ηλεάτες)* υποστήριξαν την ενιαία, απλή και αμετάβλητη φύση τού είναι. [Ε-ΤΥΜ. αρχ. < *Έλέα.* πόλη τής ιταλ. Καμπανίας, αποικία των Φωκαέ- ων|.

ΕΑ.Ε.Β.Μ.Ε. (η) Ελληνική Εταιρεία Βιομηχανικών και Μεταλλευτι κών Επενδύσεων.

ελεγεία (η) Ιελεγειών} **1.** φιλολ. αρχαίο ποίημα που γραφόταν σε δίστιχες στροφές αποτελούμενες από ένα εξάμετρο και ένα πεντάμετρο και αναφερόταν σε ποικίλα θέματα (πολεμικά, ερωτικά. πολιτικά κ.λπ.) 2. (γενικότ.) καλλιτεχνικό έργο με έντονα λυρικό και θρηνητικό χαρακτήρα: *η ταινία είναι μια - για τη χαμένη αθωότητα τον πολιτισμένου ανθρώπου.* Επίσης **ελεγείο** (το) (σημ. Ι).

[ετυμ, μτγν. < αρχ. *ελεγος (ό)* «θρήνος, θρηνητικό άσμα σε ελεγειακό δίστιχο», αγν. ετύμου. πιθ. μικρασιατικό δάνειο. Ως παρετυμολ. πρέπει να εκληφθεί η παραδοσιακή άποψη ότι η λ. προέρχεται από τη φρ. *έ ε /.έγειν.* όπως και οι συνδέσεις με το θρηνητικό επιφώνημα *ε/.ελεύ* και με το ρ. *όλολύζω\.* **ελεγειακός,** -ή. -ό Ι μτγν. | **1.** αυτός που σχετίζεται με την ελεγεία: *~ ποίηση ι δίστιχο* (από ένα δακτυλικό εξάμετρο και ένα δακτυλικό πεντάμετρο) 2. (μτφ.) αυτός που έχει το μελαγχολικό ύφος τής ελεγείας:

ταινία **3.** *ελεγειακός* (ο) ελεγειυγράφος. — **ελεγειακά** επίρρ. **ελεγείο** (το) |αρχ.| φιλολ. **1.** η ελεγεία (βλ.λ.) **2.** (ειδικότ.) θρηνητικό ποίημα ή επιτύμβιο σε ελεγειακά δίστιχα. **ελεγειογράφος** (ο) Ιμτγν.] ποιητής που συνθέτει ελεγείες. Επίσης **ελεγειοποιός** [αρχ.]. **ελεγκτήριο** (το) 11887Ι {ελεγκτηρί-ου | -ων} το γραφείο όπου γίνεται έλεγχος.

ελεγκτής (ο), **ελέγκτρια** (η) {ελεγκτριών} **1.** (γενικά) πρόσωπο που ασκεί έλεγχο 2. υπάλληλος αεροδρομίου να ελέγχει την πληρότητα και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών: - *δημόσιας διοίκησης »' εναέριας κυκλοφορίας* (υπάλληλος αεροδρομίου που ελέγχει την κίνηση των αεροπλάνων στον εναέριο χώρο ευθύνης τού αεροδρομίου, καθώς και κατά την προσγείωση και την απογείωσή τους) **3.** υπάλληλος τελωνείου που ελέγχει τα εισαγόμενα προϊόντα και καθορίζει ανάλογα τον δασμό τους: *τελωνειακός ~* 4. υπάλληλος τής αστικής ή υπεραστικής συγκοινωνίας που ελέγχει τα εισιτήρια των επιβατών. Ιετυμ. < *ελέγχω.* πβ. αρχ. *έλεγκτήρ. -ήρος* «ερευνητής»], **ελεγκτικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που είναι αρμόδιος ή κατάλληλος να ελέγχει **2.** ΝΟΜ. *Ελεγκτικό Συνέδριο* το παλαιότερο συλλογικό όργανο τής κεντρικής διοίκησης, το οποίο λειτουργεί και ως διοικητικό όργανο (για τον έλεγχο τής είσπραξης των δημοσίων εσόδων με τη διενέργεια επιθεωρήσεων, τον έλεγχο των δαπανών τού κράτους, των νομικών προσο>πων δημοσίου δικαίου, την απονομή συντάξεων από το δημόσιο ταμείο κ.λπ.) και ως διοικητικό δικαστήριο, **ελέγξιμος,** -η, -ο αυτός που μπορεί να ελεγχθεί. — **ελεγξιμότητα** (η).

[μτυμ. < *ελέγχω* (θ. *ελεγξ-)* + παραγ. επίθημα *-ιμος].* **έλεγχος** (ο) ιελέγχ-ου i -ων] **1.** η έρευνα για την εξακρίβωση ή πιστοποίηση τής εγκυρότητας, τής ορθότητας, τής αλήθειας ή τής πραγματικής αξίας (στοιχείων, δεδομένων, λόγων, ενεργειών κ.λπ.): *ασκώ! ενεργώ! υπόκειμαι σε ~|| αυστηρός / αιφνιδιαστικός/ τακτικός / πλή- ρης ~ || νγειονομικός / ιατρικός / βιολογικός / τελο>νειακός / κοινοβουλευτικός* -1| *σωματικός ~* (για να διαπιστωθεί αν κάποιος φέρει πάνω του απαγορευμένα αντικείμενα) \\ *~ εισιτηρίων {λ.χ.* στα λεωφορεία από τους ελεγκτές) |] - *στοιχείων ταυτότητας || ο πύργος ελέγχου των αεροδρομίων || ζώνη ελέγχου* (περιοχή στην οποία έχει κανείς εξουσία εποπτείας) || *κάνω ~ στα βιβ/.ία μιας εταιρείας-* φι> (α) *ποιοτικός έ- λεγχος* σύστημα μεθόδων ελέγχου, προδιαγραφών, κανονισμών και διαδικασιών, με τις οποίες παρακολουθείται η ποιότητα (τροφίμων, ενδυμάτων, υλικών και *κατασκευών* κ.λπ.) (β) *έλεγχος* **(προόδου)** ατομικό δελτίο μαθητή/μαθήτριας στο οποίο καταγράφονται σε τακτά χρονικά διαστήματα οι βαθμοί προόδου, η διαγωγή, ο αριθμός απουσιών του/της κ.λπ. και το οποίο επιδίδεται στον μαθητή και τον κη- δεμόνα συνήθ. κάθε τρίμηνο: αύριο *παίρνουμε ελέγχους* || π *βαθμούς έχεις στον έλεγχό σου:* 2. δημόσια ή επίσημα αναγνωρισμένη υπηρεσία. αρμόδια για την επίβλεψη τής ομαλής και άρτιας λειτουργίας άλλων υπηρεσιών: *ο ~ τού Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου* **3.** ο περιορισμός φαινομένου ή καταστάσεως. ώστε οι διαστάσεις και οι συ- νέπειες που έχει να προσεγγίσουν ή να ψθάσουν το επιθυμητό, το ανεκτό: *μέτρα για τον - τού πληθωρισμού / τής ανεργίας > τής εγκληματικότητας || ο έγκαιρος ~ τής πυρκαγιάς*]| *η κατάσταση βρίσκεται / έχει τεθεί υπό* ~ (ελέγχεται) / *είναι εκτός ελέγχου* (δεν ελέγχεται)· φρ. (α) *έλεγχος (των) γεννήσεων* το σύνολο των μέτρων που λαμβάνει το κράτος για τον περιορισμό τού αριθμού των γεννήσεων (πβ. λ. *μαλ-Ουσιανισμός* κ. *οικογενειακός προγραμματισμός,* λ. *οικογενειακός)* (β) *έλεγχος των εξοπλισμών* τα μέτρα που λαμβάνονται από δύο ή περισσότερα μέρη, σιωπηρά ή επίσημα, για να περιορίσουν την ανάπτυξη ή τη δυνατότητα χρήσεως ορισμένων οπλικών συστημάτων 4. η συγκράτηση, η πειθάρχηση: *ο - των παθών/ των ορμών/ των αντιδράσεων/ των αισθημάτων κάποιου 5.* (α) η επίβλεψη: *τα παιδιά χρειάζονται διαρκή όταν είναι μικρά* συν. παρακολούθηση (β) ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. *κοινωνικός έλεγχος* διαδικασία συμπληρωματική τής διαδικασίας τής κοινωνικοποίησης, μέσω τής οποίας η κοινωνία ελέγχει αν οι τρόποι συμπεριφοράς που επιτάσσει υιοθετούνται από τα άτομα και επιβάλλει τη συμμόρφωση των ατόμων με αυτούς συν. κοι- νωνικός εξαναγκασμός 6. η δυνατότητα χειρισμού μηχανής, συσκευής ή οχήματος κατά τρόπον ώστε να ελέγχεται ο τρόπος λειτουργίας, η κίνησή του κ.λπ.: *πάνω στη στροφή ο οδηγός έχασε τον - τού αντο- κινήτου και μπήκε στο αντίθετο ρεύμα* || (μτψ.) *έχει πάντα τον - στο σπίτι του. όλοι κάνουν ό.τι τους λέει* 7. η κυριαρχία: *οι συγκρούσεις θα δείξουν ποια από τις δύο χώρες θα έχει τον - τής περιοχής* |[ο *πόλεμος έγινε για τον ~αντής τής ζώνης* 8.η αναίρεση, η ανασκευή (θεωριών, απόψεων). συνήθ. μετά από έρευνα, με αναλυτική επιχειρηματολογία: *ο ~ ενός επιχειρήματος / μιας Οέσεως / μιας απόψεως* 9. η ενοχή. η συναίσθηση τύψεο)ν: ο *~ τής συνειδήσεως.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έ.λέγχω*.

ελέγχω ρ. μετβ. {έλεγξα (λόγ. ήλεγξα). ελέγχθηκα, ελεγμένος κ. (λόγ.) ηλεγμένος) 1. κάνω έλεγχο, ασκώ έλεγχο σε (κάτι/κάποιον), κυρ. ως αρμόδια αρχή: *η εφορία ελέγχει τα βιβλία των επιχειρήσεων || στα Κ.Τ.Γ..Ο. ελέγχουν την κατάσταση τού αυτοκινήτου || εκλήΟη ειδικός γραφολόγος, για να ελέγξει τη γνησιότητα τής υπογραφής || ο καθη- γητής έλεγξε αν έχω λύσει σωστά τις ασκήσεις* 2. θέτω υπό έλεγχο (φαινόμενο ή κατάσταση), περιορίζω τις διαστάσεις ή τις συνέπειες (που έχει) στα επιθυμητά ή ανεκτά επίπεδα: οι *δυνάμεις τής πυροσβεστικής κατάφεραν να ελέγξουν τη φωτιά || η κυβέρνηση προσπαθεί να ελέγξει τον πληθωρισμό ι την ανεργία ι την αύξηση τής εγκληματικότητας* 3. συγκρατώ. πειθαρχώ: *ο παρορμητικός άνθρωπος δεν μπορεί να ελέγξει τις αντιδράσεις του || η ωριμότητα έγκειται στον βαθμό κατά τον οποίο ελέγχει κανείς τις επιθυμίες του* **4.** (α) έχω τον έλεγχο (μηχανής, συσκευής, οχήματος κ.λπ.). ώστε να κατευθύνω την κίνησή του. να καθορίζω τη λειτουργία του: *αν δεν έχεις καλά λάστιχα. cfey ελέγχεις εύκολα το αυτοκίνητο σε βρεγμένο οδόστρωμα* (β) (μτφ.) επιβάλλομαι, κυριαρχώ *συ* (κάτι/κάποιον): *ο άπειρος δάσκαλος* δεν *μπορεί να ελέγξει εύκολα την τάξη || φύση ζωηρή και απείθαρχη, δεν μπορούσε να τον ελέγξει κανείς* **5.** έχω την κυριαρχία, καθορίζω τι θα γίνει: *και οι δύο χώρες ανταγωνίζονται για το ποια θα ελέγχει την περιοχή* 6. επιπλήττα), αποδοκιμάζω (κάποιον): *η συνείδησή του τον ελέγχει για τα σφάλματά του || τον ήλεγξε για το φέρσιμό του* 7. (για συλλογισμούς, λόγους, επιχειρήματα κ.λπ.) αξιολογο), κρίνω κατόπιν έρευνας, διασταύρωσης: *η πληροφορία ελέγχεται ως ανακριβής.* σχόλιό λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. < *Γλέμ<ρω < *έ-* προθεμ. + Ι.Ε. **leng^{v}h-* «ελαφρός, ευκίνητος», ενώ το *-χ-* τού *ελέγχω* ερμηνεύεται κατά το ομόρρ. *έλαχός* «μικρός» (βλ. κ. *έλάσσων).* Η ετυμ. αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι το ρ. *ελέγχω* απαντά στον Όμηρο αποκλειστικά με τη σημ. «ευτελίζω. μειώνω», τυ δε ουσ. *έλεγχος* χρησιμοποιείται στην επική γλώσσα ως συνώνυμο τού *όνειδος.* Παρόμοια σημασιολ. μεταβολή συναντούμε στο αρχ. γερμ. smahen «μειώνω» > μέσ. γερμ. smaehen «περιφρονώ», που προέρχεται από το επίθ. smahi «μικρός».

σημ. (τού *έλέγχω)* «διακριβώνω, ερευνο'). εξετάζω» (κυριολεκτικά: *«εξετάζο) και το* παραμικρό, εξετάζω ακόμη και τα μικρά και ευτελή») είναι ήδη αρχ. και απαντά στους τραγικούς ποιητές],

ελεεινολογώ ρ. μετβ. Ιμτγν.| (ελεεινολογείς... | ελεεινολόγ-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος) 1. θεωρώ ή χαρακτήριζα) (κάποιον) άξιο λύπησης **2.** αποδοκιμάζω. κατακρίνω (κάποιον) ως άθλιο, ελεεινό. **ελε- εινολογία**)αρχ.) κ. **ελεεινολόγηαη** (η)) 1894). ΣΧΟΜΟΛ. *?.υπάμαι, οικτίρω.*

ελεεινός, -ή. -ό **1.** αυτός που προκαλεί οίκτο, που είναι άξιος για λύπηση: *ζούσαν σε - συνθήκες*)) *τον βρήκαν σε - κατάσταση* συν. αξιολύπητος, αξιοθρήνητος 2. (κακόσ.- ιδ. για πρόσ.) αυτός που προκαλεί την αποδοκιμασία, την έντονη κατάκριση: ~ *χαρακτήρας / συμπεριφορά / άνθρωπος* συν. άθλιος, φαύλος, ποταπός, τιποτένιος 3. αυτός που έχει ιδιαιτέρας κακή ποιότητα: *έμειναν σε ένα ~ ξενοδοχείο με βρόμικα δωμάτια και ανύπαρκτες υπηρεσίες.* - - **ελεειν-ά / -ώς** [αρχ.] επίρρ.. **ελεεινότητα** (η) Ιμτγν.).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < r'Aro$_{s}$-|.

ελεεινός - αξιολύπητος. **Αντίθετα προς την Αρχαία, όπου η λ.** ελεεινός, **προκειμένου για πρόσωπα, είχε κυρίως καλή σημασία «(χυτός που προκαλεί λύπη, οίκτο», σήμερα η λέξη χρησιμοποιείται ως κακόσημη, για να δηλώσει «τον άθλιο, τον αδιάντροπο, τον εξευτελισμένο»:** *Όταν τον γνώρισα από κοντά, κατάλαβα ότι πρόκειται για* **ελεεινό** *άνθρωπο, που δεν μπορείς να του έχεις καμία εμπιστοσύνη.* **Σήμερα για τη σημ. «αυτός που προκαλεί τη λύπη, τη συμπάθεια των άλλων» χρησιμοποιείται η λ.** αξιολύπητος **(και τα συνώνυμά της):** *Με όσα του έτυχαν στη ζωή είναι πραγματικά αξιολύπητος' χρειάζεται τη βοήθεια όλων για να ξανασταθεί στα πόδια του.* ** αξιο/.ύπητος*

ελεημονώ **ρ. μετβ. Ιμεσν.) |ελεημονείς... | (δύσχρ. αόρ.) ελεημόνησα) δίνω ελεημοσύνη (σε κάποιον): -** *τους ζητιάνους.* ελεημοσύνη **(η) {χωρ. γεν. πληθ.)** 1. **ηθική και υλική συμπαράσταση προς τους φτωχούς και γενικότ. τους έχοντες ανάγκη:** *ζητώ* ~ 2. **(συνεκδ.) οτιδήποτε δίνεται (συνήθ. χρήματα) σε ανθρώπους που έχουν ανάγκη από υλική βοήθεια ή σε ζητιάνους:** *ζει από τις - των συγχωριανών του.*

[ΕΤΥΜ. **μτγν. < αρχ.** *έλεήμων\.* ελεήμων, **-ων, -ον {ελεήμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων | ελεη- μονέστ-ερος. -ατος) (λόγ.) 1. αυτός που παρέχει υλική ή ηθική βοήθεια σε φτα)χούς και πάσχοντες** συν. **φιλεύσπλαχνος, οικτίρμων** λντ. **ανελεήμο>ν 2. (συνήθ. ως χαρακτηρισμός τού θεού) αυτός που έχει απέραντο έλεος, που συμπονεί τον άνθρωπο και είναι πρόθυμος να συγχωρεί** συν. **οικτίρμων. — ελεημόνως επίρρ. [μτγν-J.**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < ελεώ|.** ελέηση

(η) ελεώ ελέησον **ρ. -**

»κύριος ελεητικός, **-ή. -ό ►**

ελεώ

ελεκτρίκ επίθ. {άκλ.} (χρώμα) πολύ ζωντανό, έντονο: *μπ/.ε* [ΕΤΥΜ. < γαλλ. (bleu) electriquc j.

Ελένη **(η)** 1. **σύζυγος τού βασιλιά τής Σπάρτης Μενελάου, φημισμένη για την ομορφιά της- την έκλεψε ο Τρώας Ι Ιάρης. δίνοντας αφορμή για τον Τρωικό Πόλεμο** 2. **αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. η μητέρα τού Μ. Κωνσταντίνου, στην οποία αποδίδεται η ανεύρεση τού Τιμίου Σταυρού** 3. **γυναικείο όνομα.**

[ΕΙ υμ. **< αρχ.** ***'F/.ένη.*** **αγν. ετύμου. Ί Ιδη από τους αρχαίους είχαν διατυπα)θεί πολλές παρετυμολ. εξηγήσεις (όπως λ.χ. η σύνδεση με το ουσ. *σελήνη)* επιστημονικώς αστήρικτες. Ενδιαφέρουσα φαίνεται η εκδοχή τού Π. Gregoire, ότι *Τ.λένη < *Εελένα < *Εενένα* (με ανομοίωση). που συνδ. με το λατ. Venus «Αφροδίτη». Το όνομα έχει περάσει σε ξέν. γλώσσες μέσω τής ελλην. μυθολογίας, π.χ. αγγλ. Helen, γαλλ. Helene κ.ά.Ι.

Ελεονόρα (η) (συνήθ. ορθ. *Ελεονώρα)* **1.** όνομα ηγεμονίδων τής Ευρώπης κατά τον Μεσαία)να 2. γυναικείο όνομα.

[πτυμ. Κύρ. όν. ξένης προελ.. πβ. αγγλ. Kleanor. πιθ. < αρχ. γερμ. ali «ξένος», παρ' ότι είναι συχνές και οι παρετυμολ. συνδέσεις με το αρχ. *7 λένη\.*

έλεος (το) {ελέ-ους | -η, χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η ευσπλαχνία, η συμπόνια: *ζήτησε το ~ των αντιπάλων του || τον χτύπησε χωρίς έλεος* συν. λύπηση. οίκτος, συμπάθεια ακτ. ασπλαχνία- φρ. (α) **στο έλεος τού** *Θεού* χωρίς βοήθεια από πουθενά: *εγκαταλείπομαι / αφήνομαι / βρίσκομαι ~* (β) **στο έλεος** *(κάποιου)* στην απόλυτη διάθεση ή κυριαρχία (κάποιου): *άφησε τη βάρκα στο - τού ανέμου || βρίσκομαι στο - τής τύχης / τού εχθρού* 2. (ειρων. ως επιφών.) (ως έκφραση αγανάκτησης για κάτι που γίνεται σε υπερβολικό βαθμό) όχι άλλο! φτάνει!: *λυπηθείτε μας επιτέλους! Όχι κι άλλες σαπουνόπερες και ριάλιτι σόου στην τηλεόραση!* 3. θρικς. η αγάπη και η ευσπλαχνία τού Θεού προς τους ανθρα')πους 4. η ελεημοσύνη, η υλική και ηθική συμπαράσταση, που εκδηλώνει κάποιος (προς τους άλλους) συν. συνδρομή· ΦΡ. **αδελφή τού ελέους** βλ. λ. *αδελφή 5. ελέη (τα) τ* α άφθονα αγαθά, ο πλούτος: *μοίρασε τα - του σε φτωχούς και αδικημένους || τα ~ τής θάλασσας·* ΦΡ. (α) **τα** *ελέη τού Θεού* / **τού** *Αβραάμ κσι* **τού** *Ισαάκ* αγαθά σε αφθονία: *δεν τους λείπει τίποτε· έχουν ~* (β) *πλούσια* **τα** *ελέη!* (μεσν. φρ.) (i) για περιπτώσεις αφθονίας αγαθών (ii) για πλούσια σωματικά χαρίσματα (συνήθ. για γυναίκα): ~ *της!* 6. (ως επιφών.) για αίτηση συγχώρησης, βοήθειας ή επιείκειας: *Μην μας εγκατα?<.ει- πετε!* 7. **ελέω** *(ελέω)* χάρη σε κάποιον, επειδή κάποιος επέτρεψε, ευνόησε (κάτι): - *υπουργού αναρριχήθηκε στις ανώτατες θέσεις τής δημόσιας διοίκησης-* ΦΡ. (για απόλυτους άρχοντες) **ελέω** *Θεού* (λατ. Dei gratia) με τη θέληση και την προστασία τού Θεού· φράση που δηλώνει πως η εξουσία αντλείται από τη χάρη και την ευσπλαχνία τού θεού και δεν υπόκειται σε άλλους (ανθρώπινους; περιορισμούς: ~ *βασιλιάς 1 μονάρχης.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, σύνθετος.*

[ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, αν και δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί η σύνδεση με θρηνητικά επιφωνήματα (λ.χ. *έλελεύ)* και με ονοματο- ποιημένες λ. (πβ. *ό/.οφυρμός).* Ενώ τυ ρ. *σπλαγχνίζομαι* αναφερόταν στο συναίσθημα λύπης και οίκτου εξαιτίας των κακών περιστάσεων κάποιου, το *ελεος* δήλωσε κυρ. την έμπρακτη εκδήλωση αυτού τού συναισθήματος. Τη λ. *έλεος* χρησιμοποίησόν επίσης οι Εβδομήκοντα ως απόδ. τού εβρ. rahamim «συμπάθεια, τρυφερότητα», που αποτελεί ιδιότητα τού Θεού).

Ελεούσα (η) -»ελεώ

ΕΛ.Ε.Π.Α.Α.Π. (η) Ελληνική Εταιρεία Προστασίας και Αποκατάστασης;: Αναπήρων Παίδων.

ΕΛ.ΕΤ.ΗΛ.ΕΝ. (η) Ελληνική Εταιρεία Ιλιακής Ενέργειας.

Ελευθερία (η) |αρχ.| γυναικείο όνομα.

ελευθερία [αρχ.] κ. (λαϊκ.) **λευτεριά** κ. **ελευτεριά** (η) {ελευθεριών) 1. (α) η δυνατότητα αυτόβουλης και απεριόριστης δράσης σύμφωνα με τις επιθυμίες (κάποιου), η απουσία εξαναγκασμού ή καταπίεσης: *συνθήκες ελευθερίας || ζω με - || η αγάπη για την - [[απόλυτη ~ [| κατάχρηση ελευθερίας* αντ. ανελευθερία, εξάρτηση, δέσμευση (β) ***προσωπική ελευθερία*** η δυνατότητα τού φυσικού προσώπου να κινείται ελεύθερα και να αναπτύσσει το πρόσωπό του ως προσωπικότητα- περιλαμβάνει όλες τις ειδικότερες εκφάνσεις ελευθερίας— σωματική, ψυχική, πνευματική, συνείδησης, βούλησης και έκφρασης, δημιουργίας, δράσης, επαγγελματική κ.λπ. 2. (συνεκδ.) κάθε επιμέ- ρους δικαίωμα που συνδέεται με την ελευθερία: *ατομικές/ θρησκευτικές / συνδικαλιστικές - || ~ γνώμης / έκφρασης / τού συνέρχεσθαι* (βλ. λ. *συνέρχομαι) / τού συνεταιρίζεσΟαι* (βλ. λ. *συνεταιρίζομαι)-* φρ. (α) ***ελευθερία τού λόγου*** το δικαίωμα τού ανθρώπου να εκφράζει ανεμπόδιστα τις σκέψεις, τις κρίσεις του (β) ***ελευθερία τού Τύπου*** η ελευθεροτυπία (βλ.λ.) (γ) ***ακαδημαϊκή ελευθερία*** βλ. λ. *ακαδημαϊκός*

(ειδικότ.) η απουσία καθεστώτος ξένης κατοχής ή τυραννίας, η εθνική ή πολιτική ελευθερία: *έπεσε, μαχόμενος για την - τής πατρίδας του |{ -, ισότητα, αδελφότητα* (γαλλ. liberte, egaliie. fraternite. το τρίπτυχο των ιδανικών τής Γαλλικής Επανάστασης) \\ - *ή θάνατος!* (το σύνθημα τής Ελληνικής Επανάστασης τού 1821) 4. η απουσία εμποδίων, η ευχέρεια: ~ *κινήσεων / ελιγμών* συν. άνεση · φρ. ***καλή λευτεριά!*** (ως ευχή σε έγκυο) να γεννήσεις καλά!

ελευθεριάζω ρ. αμετβ. |αρχ.| {μτχ. ενεστ. ελευθεριάζων, -ουσα, -ον | ελευθερίασα) 1. σκέφτομαι, εκφράζομαι ή ενεργώ κατά τρόπο ελεύθερο, παραβλέποντας καθιερωμένες αντιλήψεις: *ελευθεριάζοντα ήθη || ελευθεριάζουσα συμπεριφορά* 2. (ειδικότ.) παραβαίνω τους ηθικούς νόμους, ζω έκλυτο βίο.

Ελευθέριος (ο) |-ου κ. -ίου) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Λευτέρης.** ** σχολιο λ. *-ιος.* [ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *ελευθέριος ‹ ελεύθερος}.*

ελευθέριος, -α. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που αντίκειται στους ηθικούς νόμους- ακόλαστος, έκλυτος: *γυναίκα ελευθερίων ηθών\ \ - συμπεριφορά* · 2. (α) ***ελευθέριο*** / **ελεύθερο** ***επάγγελμα*** το επάγγελμα που ασκείται από μεμονωμένα άτομα, δεν υπόκειται σε προκαθορισμένο ο)ράριο. μισθοδοσία κ.λπ. (β) ***ελευθέριες τέχνες*** βλ. λ. *τέχνη.* ** σχολιο λ. *ελεύθερος.*

ελευθεριότητα (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.) η έλλειψη ηθικών φραγμών, η ροπή προς τον έκλυτο βίο; *είναι μεγάλη η ~ των ηθών που επικρατεί στην εποχή μας.*

ελευθεροκοινωνία (η) [187! | {χωρ. πληθ.} νλυ γ. η άδεια επικοινωνίας πλοίου με την ξηρά (που δίνεται μετά από υγειονομική εξέταση τού πληροίματος. τού φορτίου κ.λπ.): *απαγόρευση ελευθεροκοινωνίας τού πλοίου λόγω κρουσμάτων λοιμώδους νόσου στο πλήρωμα* συν. πράτιγο (βλ. κ. λ. *καραντίνα)*.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. librc pratique), **ελευθεροκοινωνώ** ρ. αμετβ. 1.1871] {ελευθεροκοινωνείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.1 ναυτ. (για το πλήρωμα και τους επιβάτες πλοίου) επικοινωνώ ελεύθερα ύστερα από άδεια τής υγειονομικής αρχής. [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. communiqucr lihrement[. **ελευθεροπλοΐα** (η) [1872| {χωρ. πληθ.} ο ελεύθερος διάπλους σε θάλασσα. ποταμό ή λίμνη, **ελεύθερος,** -η, -ο κ. (λαϊκ.) **λεύτερος** κ·. (σπάν.) **ελεύτερος** I μεσν. 11. (γενικά) αυτός που δεν υπόκειται σε δεσμεύσεις ή περιορισμούς: ~ *κίνηση / έκφραση* || ~ *κι ωραίος* || *επιτέλους ελεύθεροι!* ΑΝΤ. δεσμευμένος, περιορισμένος, εξαρτημένος· φρ. (α) **ελεύθερος** *σκοπευτής* (i) μαχητής τού πεζικού ή των καταδρομών, που δεν είναι ενταγμένος σε μονάδα τού τακτικού στρατού και που βάλλοντας εναντίον εχθρικών στόχων κρυμμένος σε θέσεις με καλό οπτικό πεδίο (συνήθ. σε ψηλό σημείο) πολεμά αυτόνομα: *ελάχιστοι τολμούσαν να κυκλοφορήσουν στους δρόμους τού Σαράγεβου φοβούμενοι τους μουσουλμάνους και Σέρβους* - (ii) (μτφ.) αυτός που έχει ελευθερία κινήσεων, που δεν έχει δεσμεύσεις, υποχρεώσεις και επιλέγει την καλύτερη ευκαιρία (β) *ελεύθερος χρόνος* ο χρόνος κατά τον οποίο δεν εργάζεται κανείς και μπορεί να επιδοθεί σε ασχολίες που τον ευχαριστούν (γ) **ελεύθερο** *ωράριο* (i) το ο)ράριο που κάθε επιχειρηματίας διαμορφώνει μόνος του, χωρίς να του επιβάλλεται από το κράτος (ii) ωράριο εργασίας το οποίο επιτρέπει στον εργαζόμενο να προσέρχεται στην εργασία του τις ώρες που επιθυμεί 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει πολιτική ή/και εθνική ελευθερία: ~ *έθνος ! χώρα* ΑΝΤ. υπόδουλος, εξαρτημένος, σκλαβωμένος, υποτελής 3. αυτός που έχει απαλλαγεί από οτιδήποτε δεσμεύει τη σκέψη ή τη θέλησή του: ~ *από προκαταλήψεις / φόβους / πάθη* || ~ *σκέψη / φρόνημα*· φρ. *σφήνω τον εαυτό μου ελεύθερο* φέρνομαι αυθόρμητα και φυσικά: *Χαλάρωσε! Άφησε τον εαυτό σου ελεύθερο να εκφραστεί!* **4.** *ελεύθερο* (το) η άδεια, το δικαίωμα: *δίνω / έχω το -* || *μου έδωσε το ~ να χρησιμοποιώ τη βιβλιοθήκη του 5.* (για πρόσ.) αυτός που δεν βρίσκεται υπό περιορισμό: *ο δράστης είναι ακόμα -* || *τον άφησαν προσωρινά ελεύθερο* 6. (για μέλη τού σώματος) αυτός που μπορεί να κινείται με ευχέρεια, απαλλαγμένος από βάρη, δεσμά ή πιέσεις: *Έχεις ε?^εύθερα τα χέρια σου; Κράτησε μου αυτό* 7. αυτός που δεν έχει παντρευτεί: *είστε ~ ή παντρεμένος;* Συν. άγαμος, ανύπαντρος ανγ. έγγαμος, παντρεμένος 8. διαθέσιμος, μη κατειλημμένος: είναι ~ ΓΟ *κάθισμα:* || *είναι αδύνατον να βρω ~ ταξί* συν. αδειανός· ΦΡ. (α) *αφήνω το πεδίο ελεύθερο (σε κάποιον)* αποσύρομαι από διεκδίκηση, διευκολύνοντας (κάποιον) να ενεργήσει πιο άνετα: *απέσυρε την υποψηφιότητά* του. *αφήνοντας έτσι στον συνυποψήφιό του ε/.εύθερο το πεδίο* (β) *ελεύθερος χώρος* (i) ο χώρος στον οποίο μπορεί να κινηθεί κανείς χωρίς εμπόδια: *ο επιθετικός παίκτης βρήκε ~ και έκανε το* σουτ(π) φυς. περιοχή όπου δεν υπάρχει ύλη ούτε παρουσία ηλεκτρομαγνητικού πεδίου ή πεδίου βαρύτητας **9.** προσιτός σε όλους: *η είσοδος είναι* **-** (δωρεάν) **10.** (για περιουσιακά στοιχεία) μη υποθηκευμένος ή διεκδικούμενος από αντα- παιτητές: *το ακίνητο είναι ~* 11. απαλλαγμένος από υποχρεώσεις ή άλλου είδους ασχολίες: *είσαι ~ την Τρίτη;* |] *δεν έχω ούτε μία ώρα ~ για να συναντηθούμε* 12. επιτρεπόμενος από τον νόμο: *είναι ~* ΓΟ *κυνήγι σε αυτή την περιοχή:* Ι[~ *στάθμευση* **13.** αυτός που δεν ακολουθεί την καθιερωμένη τάξη πραγμάτων ή τους ισχύοντες νόμους: ~ *συμβίωση* (χωρίς να έχει προηγηθεί γάμος) jj *έχουν ~ σχέση* (λ.χ. χωρίς ο ένας να διεκδικεί από τον άλλο την αποκλειστικότητα, τη δέσμευση)· φρ. ΦΙΛΟΛ. *ελεύθερος στίχος* στίχος που δεν υπόκειται στους κανόνες τής παραδοσιακής μετρικής **14.** οικον. αυτός που δεν υπόκειται σε κρατικό παρεμβατισμό: ~ *εμπόριο*· ΦΡ. (α) *ελεύθερη αγορά* αγορά που λειτουργεί με τους κανόνες τής ελεύθερης οικονομίας -με εξαιρέσεις σε θέματα υγείας, άμυνας κ.λπ.- ή κατά τα πρότυπα τής μικτής οικονομίας (β) *ελεύθερη οικονομία* βλ. λ. *οικονομία* (γ) *ελεύθερη ραδιοφωνία / τηλεόραση* η ιδιωτική ή δημοτική ραδιοφωνία / τηλεόραση κατ' αντιδιαστολή προς την κρατική (η οποία θεωρείται ελεγχόμενη από την κυβέρνηση) (δ) *ελεύθερη ζώνη* περιοχή λιμανιού ή αεροδρομίου, όπου τα εμπορεύματα είναι απαλλαγμένα από τελωνειακούς δασμούς και δεν απαιτούνται οι συνήθεις διατυπώσεις για τη διάθεσή τους **15.** αυτός που δεν ακολουθεί πιστά το πρωτότυπο, που αποδίδει το νόημα, αλλά όχι κατά λέξη: ~ *μετάφραση/ διασκευή* **16.** αθλ. (σε αθλήματα με μπάλα) βολή που εκτελείται χωρίς να παρεμποδίζεται ο παίκτης που την εκτελεί: *εκτελώ ~βολές στο μπάσκετ* || (ως ουσ.) ο *τερματοφύλακας εκτέλεσε το ελεύθερο.* — **ελεύθερα / ελευθέρως** [αρχ **!** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. e-re-ii-te-ro) < *έ-* προθεμ. + Ι.Ε. **leudh-* «αυξάνω, αναπτύσσομαι» (που γνοίρισε μεγάλη σημασιολ. ποικιλία), πβ. λατ. liber «ελεύθερος», γαλλ. librc κ.τ.ό. Από το ίδιο Ι.Ε. θέμα προέρχονται διάφορες λέξεις των γερμ. και σλαβ. γλωσσών με τη σημ. «λαός» (πιθ. με την έννοια τού συνόλου το>ν ελεύθερο>ν ανθρώπο>ν. όχι των δούλων), πβ. αρχ. γερμ. liuti «λαός» (> γερμ· Leute), αρχ. σλαβ. ljudjc, ρο>σ. Ijudi κ.ά. Η λ. *ελεύΘερος* χρησιμοποιήθηκε αρχικώς ως αντίθετο τού *δοϋλ,ος.* δηλώνοντας τον πολίτη με πλήρη πολιτικά δικαιώματα και συνεκδ. τον άνθρωπο που ενεργούσε αυτόνομα και ανεξάρτητα. Η σημ. «άγαμος» είναι μεσν. Πλήθος φράσεων έχουν ει- σαχθεί τις τελευταίες δεκαετίες ως μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ελ,εύθερη οικονομία* (< αγγλ. free enterprise), *ελεύθερη ζώνη* (< αγγλ. free zone), *ελεύθερος στίχος* (< γαλλ. vers librc), *ελεύθερη αγορά* (< αγγλ. free market), *αφήνω το πεδίο ε/.εύθερο* (< γαλλ. laisser le champ libre). *ελεύθερη είσοδος* (< γαλλ. entree libre). *ελεύθερος σκοπευτής* (< γαλλ. franc tireur) κ.ά.].

ελεύθερος: σημασιολογική εξέλιξη. Η λ. **ελεύθερος,** αναγόμενη σε μια Ι.Ε. ρίζα **leudh-* ***(-λευΟ-)*** που σήμαινε <*αυξάνο). αναπτύσσομαι». απαντά ήδη στα Μυκηναϊκά (e-re-u-te-ro = ***έ/.εύθερος. c-*** rc-u-tc-ro-se = ***ήλευθέρωσε)*** και στον Όμηρο. Ετυμολογικά συνδέεται περισσότερο προς λέξεις που σε άλλες Ι.Η. γλώσσες δηλώνουν τον «λαό» (πβ. γερμ. Leut-e. ρωσ. Ijud-i). παρά με το **έλεύσομαι** (και την παρετυμολογική μάλλον ερμηνεία τού ***ελεύθερος*** = «αυτός που μπορεί να έλθει/πάει όπου θέλει»). Το ***ελεύθερος*** σήμανε στην Αρχαία: (α) Ό,τι και το σημερινό ***ελεύθερος (ελεύθερη χώρα, ελεύθερος άνθρωπος, ελεύθερη συνείδηση)*** (β) Λυτό που αρμόζει σε ελεύθερο άνθρωπο, δηλ. ό.τι και το επίσης αρχ. **ελευθέριος.** Το ***ελεύθερος*** στην Ελληνική απέκτησε καθαρώς πολιτική σημασία: ***ελεύθερος*** - ο πολίτης με πλήρη πολιτικά δικαιώματα (στα οποία ανήκε και η άσκηση ορισμένων τεχνών και έργοον, δηλ. επαγγελμάτων. τα οποία χαρακτηρίζονταν ήδη στην Αρχαία ως **ελευθέρια έργα.** δηλ. έργα αρμόζοντα και επιτρεπόμενα μόνο σε ελεύθερους πολίτες). Με αυτή την έννοια αντετίθετο στο **δούλος,** επιδίωξη δε των δούλων ήταν να γίνουν **ελεύθεροι** (πολίτες), **απελεύθεροι** όπως λέγονταν, αποκτώντας πλήρη πολιτικά δικαιώματα.

Στη Ν. Ελληνική η λ. ***ε/^,εύθερος*** εξελίχθηκε, (φωνητικά) σε **λεύτερος** (σίγηση τού άτονου αρκτικού φο>νήεντος, τροπή τού -ιθ- σε -ft-)· το ***ε/.ευθέριος*** απέκτησε κυρίως κακή σημ. ***(γυναίκα ελευθερίων ηθών),*** πλην τής χρήσης στη φρ. ***«ελευθέρια επαγγέλματα»*** (αυτά που δεν υπόκεινται σε πλήρως προκαθορισμένους όρους εργασίας)· το δε **απελευθερωμένος** (πολ) δεν συνδέεται με το αρχ. **απελεύθερος),** από το ρ. ***απελευθερώνω,*** χρησιμοποιείται κυρίως για γυναίκες ως συνώνυμο τού «χειραφετημένος». ♦ ***άγαμος***

ελευθερόστομος, -η, -ο [αρχ.1 **1.** αυτός που μιλά με θάρρος και παρρησία, ειλικρινής **2.** (κακόσ.) αυθάδης ή αθυρόστομος. - **ελευθερόστομα** επίρρ..

ελευθεροστομία (η) [μτγν.[. **ελευθεροτεκτονισμός** (ο) ->τεκτονισμός

ελευθεροτυπία (η) |1831 [{χωρ. πληθ.} η ελευθερία τού Τύπου, το δικαίωμα κάθε πολίτη ή ομάδας πολιτών να εκφράζει ελεύθερα τις απόψεις του μέσω τού Τύπου.

[Γί ΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. liberte de Ia presse j. **ελευθερόφρων,** -ων. -ον [!807[[ελευθερόφρ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} **1.** αυτός που σκέφτεται και εκφράζεται ελεύθερα 2. αυτός που είναι απαλλαγμένος από προκαταλήψεις και δογματισμούς συν. φιλελεύθερος. - **ελευθεροφροσύνη** (η) [1812J. **ελευθεροφρο- νώ** ρ. {-είς...}. σχολιο λ. -ων. -ων. -ον.

[ετυμ. < ***ελεύθερος*** + ***-φρων*** < αρχ. ***φρήν, φρενός].*** **ελευθερώνω** ρ. μετβ. 1 αρχ.1 {ελευθέρω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** δίνω την ελευθερία (σε κάποιον): ***η νέα κυβέρνηση ε/.ευθέρωσε τους πολιτικούς κρατουμένους*** ΣΥΝ. λυτροίνω **2.** (γενικότ.) απαλλάσσω από οτιδήποτε δεσμεύει, περιορίζει, επιβαρύνει: ***ελευθερώθηκε από τις φοβίες που τον βασάνιζαν / τα χρέη'*** φρ. *ελευθερώνω τις τιμές* παύω να ασκώ έλεγχο στις τιμές, τις αφήνω να διαμορφο)θούν ελεύθερα, ανάλογα με την προσφορά και τη ζήτηση **3.** (για τόπο) απαλλάσσω από ξενικό ζυγό ή επικυριαρχία: ***θυσιάστηκαν για να ελευθερώσουν την πατρίδα τους*** συν. λυτρώνο) αντ. σκλαβώνω, υποδουλώνω **4.** απαλλάσσω από οικονομικά βάρη ή οφειλές: ***ελευθέρο)σε*** ΓΟ ***σπίτι του από την υποθήκη*** 5. απαλλάσσω από βάρη ή δεσμά: - ***τα χέρια μου*** (από τις τσάντες που κρατώ) **6.** (για χώρο) αδειάζω, απομακρύνω τα εμπόδια: ***ελευθερώστε τον διάδρομο!*** || ***ζήτησα από τον ενοικιαστή μου να μου ελευθερώσει το σπίτι*** 7. (μεσοπαθ. **ελευθερώνο-** *μαι)* (για έγκυο) φέρνω στον κόσμο παιδί, γεννώ. Επίσης (λαϊκ.) **λευτερώνω** [μεσν.[. — **ελευθέρωση** (η) [αρχ.]. **ελευθερωτής** (ο) [μτγν.] αυτός που απελευθερώνει συν. απελευθερωτής. λυτρωτής αντ. κατακτητής. υποδουλωτής. **ελευθερώτρια** (η) |1886] {ελευθεροκριών] **1.** γυναίκα που ελευθερώνει από δουλεία, σκλαβιά **2.** (με κεφ.) πκκλης. προσωνυμία τής Θεοτόκου και συνεκδ. κάθε εικόνα της (τής νεότερης εποχής), στην οποία απεικονίζεται να συνδέεται με την απελευθέρωση τής Ελλάδας από τους κατακτητές (κυρ. την περίοδο τής γερμανικής κατοχής), **έλευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} (λόγ.) η άφιξη, ο ερχομός: ***η*** ~ του ***Σωτήρος*** συμ. προσέλευση αντ. αναχο>ρηση.

[f.tym. < μτγν. ***ελευσις*** < αρχ. ***έλεύσομαι*** (που χρησιμοποιήθηκε ως μέλλ. τού ρ. ***έρχομαι)*** < ****ελεύθ-σομαι*** < *el-eu-dh-, παρεκτεταμένος τ. τού Ι.Ε. ˣcl- «κινούμαι, πηγαίνω», πβ. αρμ. eli «ανέβηκα, βγήκα», λατ. amb-ul-are «περπατώ», αρχ. ιρλ. Iuid «πήγε» κ.ά. Ομόρρ. ***προσ-ήλυ- τος, ήλ-θον*** (> ***ήλθα), ελαύνω*** (< ****ελά-Εν-ω.*** βλ.λ.)].

Ελευσίνα (η) πόλη τής Αττικής, γνωστή κατά την αρχαιότητα λόγω τού ιερού τής Δήμητρας και τής Περσεφόνης (βλ. κ. λ. ***Ελευσίνια Μυστήρια).*** — **Ελευσίνιος** (ο) [αρχ.Ι, **Ελευσίνια** (η), **ελευσινιακός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***'Ελευσις. -ΐνος.*** πιθ. < ***ελευσις*** (βλ.λ.). με την έννοια ότι η περιοχή αποτελούσε τόπο συγκεντρώσεως εκείνων που τηρούσαν τα Ελευσίνια Μυστήρια. Στην ίδια λ. ανάγεται και το τόπων. ***Ήλύσια (πεδία),*** το οποίο αποδόθηκε στα Γαλλικά ως (champs) tlysecs]. **Ελευσίνια Μυστήρια** (τα) {Ελευσινίων Μυστηρίων} αρχαίες λατρευτικές τελετές προς τιμήν τής Δήμητρας και τής Περσεφόνης με κέντρο το ιερό τους στην Ελευσίνα, **ελευτεριά** (η) ► ελευθερία **ελεύτερος,** -η, -ο -► ελεύθερος

ελέφαντας (ο) {ελεφάντων} (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. ζώο), **ελεφαντίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** εξαιρετικά μεγαλόσωμο χορτοφάγο θηλαστικό, που ζει σε τροπικά δάση και στις σαβάνες τής

Αφρικής και τής Ασίας σε κοπάδια, με χαρακτηριστική μακριά προβοσκίδα (για να μαζεύει την τροφή του, για καταιονισμό κ.ά.) και δύο χαυλιόδοντες στην άνω σιαγόνα (το ελεφαντόδοντο)· φρ. (α) *μνήμη ελέφαντα* η εξαιρετικά δυνατή μνήμη (β) (σκωπτ.) *να αποδείξω πως δεν είμαι ελέφαντας* να αποδείξω κάτι, ενδεχομένως αυτονόητο ή προφανές και το οποίο με αφορά, αλλά είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδειχθεί τυπικά: ***κο?.λοί φοβούνται ότι η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να κατασκευαστούν ψεύτικα στοιχεία εις βάρος πολιτών για πράξεις που ουδέποτε έκαναν οπότε, άντε μετά να αποδείξεις πως δεν είσαι ελχφαντας!*** 2. *θαλάσσιος ελέφαντας* φώκια με μακρύ ρύγχος που θυμίζει προβοσκίδα **3.** (μτφ.-σκωπτ.) ο ογκώδης, ο παχύς άνθρωπος. - (υποκ.) **ελεφαντάκι** (το).

[ετυμ. < αρχ. ***έλέφας, -αντος*** (ήδη μυκ. e-re-pa). αγν. ετύμου. λ. που χρησιμοποιήθηκε τόσο με τη σημ. τού ζώου όσο και με τη σημ. «ελεφαντοστό». Τόσο η λ. ***έλεφας*** όσο και άλλες Ι.Ε. λ. με την ίδια σημ. (π.χ. χετ. lampas) αποτελούν πιθ. αρχαιότατα δάνεια (2000 π.Χ.). μάλλον από περιοχή τής Μ.Ασίας. Δεν πρέπει να αποκλειστεί ακόμη πιθανή σχέση με τις σημιτ. γλο>σσες. πβ. χαμιτ. elu. αραβ. IIl κ.ά. Μέσω τού λατ. elephas *(*< αρχ. ***έλέφας)*** η λ. πέρασε στις περισσότερες ευ- ρωπ. γλώσσες, π.χ. γαλλ. elephant, αγγλ. elephant κ.ά. II φρ. ***μνήμη ελέφαντα*** είναι μεταιορ. δάνειο από γαλλ. (avoir) une memoire d*elcphant|. **ελεφαντένιος,** -ια, -ιο -» ελεφάντινος

ελεφαντίαση (η) (μτγν.I {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.1 ιατρ. **1.** διάχυτη, παθολογική υπέρμετρη πάχυνση τού δέρματος και τού υποδορίου ιστού λόγω υπερτροφίας, που έχει ως αποτέλεσμα την παραμόρφωση των περιφερειακών τμημάτων τού σώματος (κάτω και άνω άκρων, οσχέου, αιδοίου, μαστών) 2. (στα άλογα) πάθηση τού δέρματος και τού υποδορίου συνδετικού ιστού των μελών και κυρ. των πίσω άκρων τού αλόγου.

ελεφάντινος, -η, -ο Ιαρχ.J1. αυτός που σχετίζεται με τον ελέφαντα

αυτός που είναι κατασκευασμένος από ελεφαντόδοντο συνι. φιλντισένιος **3.** αυτός που είναι όμοιος στη σύσταση με ελεφαντόδοντο. Επίσης

ελεφαντένιος, -ια. -ιο. **ελεφαντόδετος,** -η, -ο |αρχ.| αυτός που είναι διακοσμημένος με ελεφαντόδοντο συν. ελεφαντοκόλλητος. **ελεφαντόδοντο** (το) [I87l[**1.** ο χαυλιόδοντας τού ελέφαντα συν. ελεφαντοστό, φίλντισι 2. η σκληρή και λευκή ύλη από την οποία απο- τελείται ο χαυλιόδοντας τού ελέφαντα και χρησιμοποιείται ως πολύτιμη ύλη στη γλυπτική, **ελεφαντοκόκκαλο** (το) το ελεφαντοστό, **ελεφαντοκόλλητος,** -η, -ο Ιμτγν.I ο ελεφαντόδετος (βλ.λ.). **ελεφαντοστό** (το) j 18861**1·** το ελεφαντόδοντο (βλ.λ.) συν. φίλντισι **2.** (συνεκδ.) κάθε είδους μικροτέχνημα κατασκευασμένο από ελεφαντόδοντο· φρ. *χάρτης ελεφαντοστού* διακοσμητικό χαρτί που χρησιμοποιείται για ζωγραφικές μικρογραφίες. Επίσης (λόγ.) **ελεφαντο- στούν** [18861.

Ελεφαντοστού Ακτή (η) -*■ Ακτή Ελεφαντοστού **ελεφοντουργία** (η) {χωρ. πληθ.} η τέχνη τής επεξεργασίας τού ελεφαντόδοντου. Επίσης

ελεφσντουργική Ιμτγν.]. – **ελεφσντουργός** (ο/η) [μτγν.].

Ιετυμ. μτγν. **< *ελεφαννουργός < έ/.έφας. -αντος* + *-ουργός< έργον*J. **ελέχθη** ρ. **+** λέγω

ελεω ρ. μετβ. {ελεείς..., μτχ. ελεών, -ούσα, -ούν j ελέ-ησα, -ούμαι. - ήθηκα, -ημένος} 1. αισθάνομαι συμπόνια και συμπάθεια για (κάποιον): ***ο Θεός να σε ελεήσει!*** ΣΥΝ. συμπονώ, σπλαγχνίζομαι. οικτίρω **2.** προσφέρω ελεημοσύνη ή βοήθεια: ***ελεήστε τον φτωχό!*** φρ. *Κύριε ελέη- σον!* βλ. λ. ***κύριος*** (ο) **3.** γ.κκλης. *Ελεούαα* (η) προσωνυμία τής Θεοτόκου· (συνεκδ.) κάθε εικόνα της στην οποία απεικονίζεται να μεσιτεύει στον Χριστό για τους πιστούς: ***η Αγία*** – **ελέηση** (η), **ελεητικός,** -ή. -ό [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***λυπάμαι.***

[ηίύμ. < αρχ. ***ελεώ (-έω)*** < ***έλεος***I. **ελέω** ♦ έλεος **ελήφθην** ρ. ► λαμβάνω

έλθω (να/θα) ρ. ► έρχομαι **Ε.Λ.Θ.** (η) Εταιρεία Λογοτεχνών Θεσσαλονίκης,

ελιά (η) **1.** αιωνόβιο και αειθαλές δέντρο με πολυετή, στιλπνά φύλλα ωοειδούς σχήματος, κορμό συνήθ. στρεβλό, με γκρίζο, ξηρό φλοιό, καρπό ωοειδή με πράσινο και σκληρό περικάρπιο, το οποίο γίνεται μαύρο και μαλακό όταν ωριμάσει, και σκληρό, επιμήκη πυρήνα (κουκούτσι)· καλλιεργείται κυρ. στις μεσογειακές χώρες συν. ελαιόδεντρο

(συνεκδ.) ο καρπός τού ελαιοδέντρου, ο οποίος γίνεται βρώσιμος με ειδική επεξεργασία ή χρησιμοποιείται ως βασική πηγή για το μαγειρικό λάδι· ΦΡ. *τρώω / περνάω με ψωμί κι ελιά* ζω με υπερβολική λιτότητα **· 3.** (μτφ.) μελανόχρωμη κηλίδα τού δέρματος, που συνήθ. εξέχει και οφείλεται σε υπερβολική έκκριση μελανίνης. Επίσης (λόγ.) **ελαίσ** ΙαρχJ (βλ.λ.). – (υποκ.) **ελίτσσ** (η). **·*■** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δίκιο.***

[ετυμ. μεσν. < αρχ. ***έλ^αία*** (ήδη μυκ. c-ru-wa) < ***^έλαϋ-'ά.*** αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο μεσογειακής προελ. Από την Ελλην. προέρχεται επίσης η αντίστοιχη λατ. λ. oliva, πβ. αγγλ. κ. γαλλ. olive κ.ά. Το μεσν. ***έλιά*** < ***έ?Μία*** με συνίζηση (συμπροφορά) τού -αι- ως ημιφωνικού -**ι**-. εξού και η γραφή με -ι- (***ελιά*** και όχι ***ε/.ηάΥ*** πβ. ***παλαιός*** > ***παλιός, μηλέα*** > ***μηλιά κ.τ.ό.*** Η σημ. 3 είναι μτγν.Ι.

Ε.Λ.Ι.Α. (το) Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο. **ΕΛ.Ι.ΑΜ.Ε.Π.** (το) Ελληνικό Ίδρυμα Αμυντικής και Εξωτερικής Πολιτικής· τώρα ονομάζεται Ελληνικό ***Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής,*** αποτελεί δε μια διεθνολογική ελληνική δεξαμενή σκέψης (think rank), **ελιγμός** (ο) **1.** κίνηση που διαγράφει ελικοκιδή και περιστροφική τροχιά. με συνεχείς αλλαγές κατευθύνσεως: ***οι ~ τού σκιέρ κατά την κα***

τάβαση || το μηχανάκι έκανε συνέχεια - μέσα στην κίνηση συν. (καθημ.) στριφογύρισμα 2. (μτφ.) ο έμμεσος τρόπος δράσης, ο χειρισμός μιας κατάστασης, <ήστε το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα να επιτευχθεί με επιδέξιο, πλάγιο τρόπο (και όχι λ.χ. με άμεση διεκδίκηση, αντιπαράθεση. σύγκρουση): *διπλωματικός / έξυπνος / πονηρός ~ || ήταν ευθύς άνθρωπος· έλεγε πάντα αυτό που σκεφτόταν χωρίς ελιγμούς και περιστροφές* || - *τακτικής || ήταν τέτοια η παρεξήγηση, ώστε έκανε πραγματικά απίστευτους - για να συμβιβάσει τα ασυμβίβαστα* з. (α) κίνηση στρατεύματος στα πλαίσια τακτικής (β) ναυτ. μεταβολή τής πορείας πλοίου (λ.χ. με κίνηση τού πηδαλίου, των ιστίων ή ελίκων) συν. μανούβρα.

[πτυμ. < αρχ. *έλιγμός* < *έλΐσσω / -ομαι* (βλ.λ.)].

Ελίζα (η) γυναικείο όνομα.

[ετυμ. < αγγλ. Eliza, συγκεκομμ. τ. τού ον. Elizabeth (βλ. λ. *Ελισάβετ)].* **έλικας** (ο) {ελίκων] **1.** εξάρτημα προωθητικής μηχανής, το οποίο περιστρέφεται με τη βοήθεια κινητήρα και χρησιμοποιείται σε πλοία, τορπίλες και αεροσκάφη συν. προπέλα · 2. βοτ. λεπτό και εύκαμπτο τμήμα τού βλαστού, με το οποίο στηρίζονται και αναρριχώνται τα αναρριχητικά φυτά · з. μα<->. σπειροειδής καμπύλη που βρίσκεται πάνω στην παράπλευρη επιφάνεια κυλίνδρου ή κώνου **· 4.** λρχγι. το σπειροειδές κόσμημα τού ιωνικού κιονοκράνου **5.** (γενικότ.) οτιδήποτε έχει σχήμα έλικα. Επίσης **έλικα** (η) (βλ. λ. *διπλ,ογενής).*

[ετυμ. < αρχ. *έλιξ (ή)* < **Εέλ-ικ-ς*< Ι.Ε. **(s)wel-* «περιστρέφω, γυρίζω», πβ. λατ. vol-verc «στρέ<ομ, κυλώ», vol-umen «ελιγμός βιβλίο», γαλλ. (se) vautrer «κυλιέμαι», ισπ. volver «γυρίζω», αγγλ. well «κυλώ, ανα- βλύζω», γερμ. Welle «κύμα. κύλινδρος» κ.ά. Ομόρρ. *άπ-ειλ-ώ. ειλεός / ιλεός. εΐλιγγος ι ίλιγγος, όλ-μος* κ.ά.|. **ελικοδρόμιο** (το) 11855] {ελικοδρομίου | -ων] χώρος ειδικά διαμορφωμένος για την προσγείωση και απογείωση ελικοπτέρων.

ΙΐϊΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. helidromej. **ελίκοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {ελικοειδ-ούς] -είς (ουδ. -ή)] όμοιος στο σχήμα ή στην κίνηση με έλικα: ~ απόφυση. – **ελικοειδώς** επίρρ. Ιμτγν.). «·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **ελικόπτερο** (το) [1888] {ελικοπτέρ-ου | -ων] αεροσκάφος που κινείται με μηχανοκίνητους έλικες περιστρεφόμενους σε κατακόρυφο άξονα: *πολεμικό / ιδιωτικό* - (υποκ.) **ελικοπτεράκι** (το). ·* σχολιο λ. *αεροσκάφος.*

ΙΓ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. helicopterj. **ελικοπτεροφόρος,** -ος, -ο αυτός που διαθέτει χώρο κατάλληλα διαμορφωμένο για την προσγείωση και την απογείωση ελικοπτέρων: ~ *πλοίο.*

ελικοφόρος, -ος, -ο (για θαλάσσιο ή εναέριο μεταφορικό μέσο) αυτός που κινείται με έλικες: ~ *αεροπλάνο* (κατ' αντιδιαστολή προς το αεριωθούμενο).

[ετυμ. < *έλ\κα(ς)* + *-φόρος* < *φέρω,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. porte- helice (νόθο σύνθ.)|. **ελικώδης,** -ης -ες Ιμτγν-J {ελικώδ-ους | -εις (ουδ. -η) -ών] ελίκοειδής (βλ.λ.). σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

Ελικώνος (ο) όρος τής Α. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Βοιωτίας, κοντά στις ακτές τού Κορινθιακού Κόλπου.

[πτυμ. < αρχ. *Έλικών. -ώνος.* Η επικρατέστερη άποψη συνδέει τον Ελικώνα με τη λ. *έλίκη* «ιτιά» (πβ. λατ. salix, αρχ. αγγλ. welig κ.ά.). οπότε το τοπωνύμιο θα ερμηνευόταν ως «το βουνό με τις ιτιές»[. **ελικωτός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που το σχήμα του μοιάζει με έλικα, ο ελικοειδής 2. ***ελικωτά*** (το) σπειροειδές καρφί που χρησιμοποιείται για τη στερέωση των σιδηροτροχιών στους ξύλινους στρωτήρες, **ελιξήριο** (το) {ελιξηρί-ου | -ων[**1.** παρασκεύασμα αλχημιστών, στο οποίο αποδίδονταν θαυματουργικές ιδιότητες· φρ. (α) ***ελιξήριο τής ζωής*** φάρμακο το οποίο υποτίθεται ότι δίνει την αθανασία (β) ***ελι- ξήριο τής νεότητας*** φάρμακο που υποτίθεται ότι διατηρεί τη νεότητα άφθαρτη (γ) ***ελιξήριο τού έρωτα*** παρασκεύασμα που υποτίθεται ότι συνδέει όσους το πιουν με δεσμά ακατάλυτου έρωτα, γνωστό κυρ. από τον μύθο τού Τριστάνου και τής Ιζόλδης 2. φαρμ. φαρμακευτικό παρασκεύασμα, μείγμα φαρμακευτικών ουσιών και οινοπνεύματος. ·* σχολή) λ. *αμβροσία, αντιδάνειο.*

[ετυμ. Αντιδάν., < αγγλ. elixir < αραβ. al-iksTr < al «το» + iksfr < μτγν. *ξηρίον* «ειδική σκόνη για την επούλωση τραυμάτων και την επίσχεση της αιμορραγίας» < αρχ. *ξηρός*\. **ελιοκούκουτσο** (το) το κουκούτσι τής ελιάς, **ελιόψωμο** (το) ψωμί που περιέχει ελιές.

Ελισάβετ (η) [άκλ.} **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, με γνωστότερη τη σύζυγο τού Ζαχαρία και μητέρα τού Ιωάννη τού Προδρόμου 2. όνομα ηγεμονίδων τής Ευρώπης з. γυναικείο όνομα.

[ετυμ. μτγν. < εβρ. Eliseva «ο Θεός μου είναι άφθονος», δηλ. ο Θεός είναι εκείνος που φέρνει την αφθονία), **ελισαβετιανός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη βασίλισσα Ελισάβετ Α' τής Αγγλίας (1533-1603) και την εποχή της: ~ *θέατρο.*

Ελισαίος *κ.* **Ελισσαίος** (ο) προφήτης τού Ισραήλ, εορτάζεται ως άγιος από την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Ιετυμ. < μτγν. *Έ/Ασαιος / Έλισαιέ* < εβρ. Elisa «ο Θεός είναι σωτηρία »J.

ελίσσομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ελίχθηκα| **1.** (κυριολ.) περιστρέφομαι γύρω από ένα κέντρο, έναν άξονα, ώστε να αλλάζω συνέχεια κατεύθυνση· παίρνω ελικοειδές σχήμα, κάνω ελικοειδή κίνηση: *ο καταδύ- της ελίχθηκε αριστοτεχνικά στον αέρα πριν πέσει κατακόρυφα στο νερό* συν. περιστρέφομαι, κουλλουριάζομαι 2. κινούμαι με συνεχείς ελιγμούς προς μια κατεύθυνση, κάνω ζιγκ-ζαγκ: *το μηχανάκι ε/.ισσό- ταν ανάμεσα στα αυτοκίνητα* з. ενεργώ με τρόπο διπλωματικό, δείχνω ευελιξία στη συμπεριφορά, ώστε να αποφεύγω τις συγκρούσεις.

να τηρώ ισορροπία ανάμεσα σε αντίθετες καταστάσεις ή αμφίρροπες συνθήκες και να αποφεύγω να εμπλακώ σε υποθέσεις που μπορεί να με βλάψουν: *επιτυχημένη εξωτερική πολιτική σημαίνει να ξέρεις ως χώρα να ελίσσεσαι σωστά* στο *διεθνές διπλωματικό πεδίο* || *ήξερε πάντα πώς να ελιχθεί, για να. πετύχει αυτό που ήθελε* **4.** στρατ. κάνω τους απαραίτητους αμυντικούς ή επιθετικούς ελιγμούς με σκοπό την απόκτηση τακτικού ή στρατηγικού πλεονεκτήματος. ixoajo λ. *αποθετικός.*

[είύ.μ. < αρχ. *έλίσσω 1 -ομαι* < **έλι*V-jco < *έλιξ, -ικος (ή)* (βλ. λ. *έλικας*)].

ελίτ (η) {άκλ.} ελλην. *αριστεία, αρίστείς/ άριστοι* **1.** το καλύτερο (κοινωνικά, οικονομικά ή πνευματικά) τμήμα ενός κοινωνικού συνόλου: *η ~ τής διανόησης* συν. εκλεκτοί, (μτφ.) αφρόκρεμα 2. (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε εκλεκτό* και ξεχωριστό.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. elite «οι εκλεκτοί, οι διαλεχτοί» < p. elire < λατ. eligere «εκλέγω »[.

ελιτισμός (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** το κοινωνικό σύστημα που υποστηρίζει την ελίτ εις βάρος των άλλων τάξεων 2. (κακόσ.) η υπεροπτική συμπεριφορά των ανθρώπων που ανήκουν στην ελίτ μιας κοινοονίας. -- **ελιτιστής** (ο), **ελιτίστρια** (η).

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. eJitisme < elitej. **ελιτίστικος,** -η, -ο κ. **ελιτίστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον ελιτισμό, που φανερώνει ή προκύπτει από ελιτισμό: *~ διάθεση / νοοτροπία.* **ελιτίστικο** επίρρ. σχολιο λ. *-ίστικος.*

Ε.Λ.Κ. (το) Ηυρωπαϊκό Λαϊκό Κόμιια.

ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ. (το) Ελληνικό Κέντρο Ιίαραγωγικότητας. **έλκηθρο** (το) (ελκήθρ-ου | -ων} μικρό όχημα που αποτελείται από αμάξωμα στερεωμένο σε ολισθητήρες. ώστε να κυλά πάνω σε επιφάνειες καλυμμένες από χιόνι ή πάγο.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *έλκηθρον* «δοκός ή σανίδα (κατά Λ. Κοραή) τού αλετριού» < αρχ. *έλκω. Η* λ. επανήλθε ως μεταφρ. δάνειο από γαλλ. traincau].

ελκοειδής, -ής, -ές {ελκοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με έλκος (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **έλκοπαθής,** -ής, -ές {ελκοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που πάσχει από έλκος (κυρ. στομάχου). * · σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ετυμ. < *έλκος* + *-παθής* < 0. *παθ-*, πβ. αόρ. β' *έ-παθ-ον* τού ρ. *πάσχω*\. **έλκος** (το) {έλκ-ους | -η. -ών} **1.** ιατρ. τραύμα τού δέρματος ή τού βλεννογόνου. που συνοδεύεται από διάλυση τού συνδετικού ιστού: *~ στο- μάχον / δωδεκαδακτύλου 2.* (μτφ.) νοσηρή κατάσταση που συνιστά αιτία προβλημάτων: *το ~ τής γραφειοκρατίας.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έλκος,* αρχική σημ. «τραύμα, πληγή». < * *έλκος* (η δασύτητα οφείλεται σε παρετυμολ. σύνδεση με το ρ. έλκω) · συνδ. με λατ. ulcus «έλκος, πληγή» και με σανσκρ. arSas «αιμορροΐδες» |. **ελκτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την έλξη **2.** αυτός που έχει την ιδιότητα να έλκει λντ. ωστικός, απωθητικός.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έ?.κτικός*< *έλκω}.* **έλκυσμός** (ο) Ιμτγν.] **1.** η έλκυση (βλ. λ. *ε?.κύω) 2.* η ροή των αερίων καύσεως από καπνοδόχο, **έλκυστηρας** (ο) το τρακτέρ (βλ.λ.). i£1YM, < αρχ. *έλκυστήρ, -ήρος* «χειρουργικό εργαλείο» < *έλκω* (πβ. αρχ. *έλκυσις).* Η λ. επανήλθε ως απόδ. τού γαλλ. tractcur (βλ. λ. *τρακτέρ)}.*

ελκυστικός, -ή. -ό [μτγν.] γοητευτικός, μαγευτικός, αυτός που ελκύει την προσοχή και το ενδιαφέρον των άλλων: *~ άνδρας / εμφάνιση/ παρουσιαστικό / χαμόγελο* |[*μια ~ πρόταση συνεργασίας* ΣΥΝ. σαγηνευτικός, θελκτικός αντ. αποκρουστικός. — **ελκυστικά** επίρρ.. **ελκυ- στικότητα** (η) [1786[. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ελκύω.* **ελκύω** ρ. μετβ. {παρατ. είλκυα, αόρ. είλκυσα, ελκύστηκα} (λόγ.) **1.** σέρνω, τραβώ προς το μέρος μου αντ. απωθώ 2. (μτφ.) γοητεύω, σαγηνεύω · συγκεντρώνω την προσοχή: *~ τη συμπάθεια / τον θαυμασμό / το ενδιαφέρον / πελάτες.* — **έλκυση** (η) [αρχ.Ι.

[f.tym. < μεσν. *ελκύω* < αρχ. *έλκω* (βλ.λ.), κατά το συνώνυμο *έρύ-ω,* με αφετηρία τον αόρ. *είλκυσα* τού *έ/.κω*\.

ελκύω - έλκω - προσελκύω. Το αρχ. έλκω « τραβώ κοντά μου. προσελκύω». από τον αόρ. εϊλκυσα και με επίδραση τού συνωνύμου αρχ. ρ. έρύω. έδωσε το ελκύω, που χρησιμοποιείται περισσότερο, και από αυτό προήλθε το σύνθετο προσελκύω που κυρίως χρησιμοποιείται σήμερα: *Κάτι τον έλκει προς την επιστήμη αυτή - Τον ελκύει περισσότερο η θάλασσα από το 'βουνό - Οι γιορτές, σωστά οργανωμένες, προσελκύουν πολ,ύ κόσμο.*

Ένα πλήθος παραγώγων τού έλκω χρησιμοποιούνται και σήμερα -με την αρχαία τους σημασία- χωρίς να έχουμε πάντοτε συνείδηση τής ετυμολογικής τους σχέσης με το *έλκω:* (α) θέμα ελκ-: *έλκος, έλξη* (β) θέμα έλκη-: *έ'λκη-θρο* (γ) θέμα ελκυ-: *ελκύω, προσ-ελ- κύω. εφ-ελκύω. ελκυ-στικός. αν-ελκυ-στήρας, δι-ελκυ-στίνδα.* Από την ετεροιωμένη μεταπτωτική βαθμίδα τής ρίζας *ελκ-.* από το θέμα ολκ-. έχουμε το ολκή «μεγάλη δύναμη έλξεως» και μτφ. «μεγάλη δύναμη, δυνατός» *(είναι παίκτης ολκής)* και το αρχ. ολκός («μηχανή έλξεως»), από όπου το ρυμουλκός *{ρυμός* «χαλινάρι» + *ολκός),* εμβρυουλκός κ.ά.

έλκω ρ. μετβ. {παρατ. είλκα} (λόγ.) ελκύω (βλ.λ.): *τα ετερώνυμα έ?.κο- νται. τα ομώνυμα απωθούνταν* ΦΡ. *έλκω το γένος / την καταγωγή I τις ρίζες μου από* κατάγομαι από.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έλκω*< I.E. *selk- / *swclk- «σύρω, τραβώ», πβ. αλβ. helq. λατ. sulcus «ολκός, αυλάκι», ισπ. surco, ιταλ. soleo κ.ά. Ομόρρ. *έλξις (-η), όλκ-ή. όλκ-ός. έλκηθρο(ν)* κ.ά.|. ελκώδης, -ης. -ες [αρχ.J {ελκώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. αυτός που μοιάζει με έλκος, που εμφανίζει συμπτώματα έλκους: *~ πληγή* 2. αυτός που προκαλεί έλκη. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **έλκωμα** (το) Ιμτγν.| {ελκώμ-ατος | -ατα, -άτων} ιλτρ. πληγή που εξελίσσεται σε έλκος (βλ.λ.. σημ. 1). **έλκωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιατρ. ο σχηματισμός έλκους.

Ιείύ.μ. < αρχ. *έλκωσις* < *έλκω (-ώω)* «τραυματίζω, προκαλώ ουλές» < *έλκος].*

Ελλάδα (η) **1.** κράτος τής ΝΛ. Ευρώπης στο Ν. άκρο τής Βαλκανικής Χερσονήσου μρ πρωτεύουσα την Αθήνα, επίσημη γλώσσα την Ελληνική και νόμισμα το ευρώ· φρ. (ειρων.) ***Ελλάς, το μεγαλείο σου!*** (επι- φωνηματικά) για αρνητικά φαινόμενα τής ελληνικής κοινωνίας, δυσλειτουργίες τού ελληνικού κράτους 2. ιστ. ο γεωγραφικός χώρος στο Ν. άκρο τής Βαλκανικής Χερσονήσου, στα παράλια τής Μικράς Ασίας και αλλού ως κοιτίδα τού αρχαίου ελληνικού πολιτισμού' φρ. ***Μεγάλη Ελλάδα*** βλ. λ. *μεγάλος.* Επίσης (λόγ.) **Ελλάς** {Ελλάδος}. — (υποκ.) **Ελλσδίτσα** κ. **Ελλαδούλα** (η), (μεγεθ.) **Ελλαδάρα** (η). σχολιο λ. *Έλ/.ηνας.*

|ετυμ. < αρχ. ΐλλάς. *-άδος* «ο τόπος κατοικίας των *Ελλήνων*» χρησιμοποιούμενο και ως προσδιορισμός ουσ. όπως *Ύ.λλάς γή, Ελλάς* /λώσσα, *Ελλάς πόλις* κ.τ.ό. Ζτον 'Ομηρο η λ. αναφερόταν με σαφή περιορισμό στη θεσσαλική Φθία (κατοικία των Μυρμιδόνων, των βασιλέων Πηλέα και Αχιλλέα), στη δε *Οδύσσεια* ειδικότ. (αλλά και σε μεταγενέστερους συγγραφείς) ο όρος προσδιόριζε την κυρίως Ελλάδα εν αντιθέσει προς την Πελοπόννησο. Ο Αριστοτέλης, στηριζόμενος σε αρχαιότερη παράδοση, υποστήριξε ότι *Ελλάς* ήταν αρχικώς το όνομα περιοχής κοντά στη Λωδώνη. Το όνομα ήδη από τον Ηρόδοτο άρχισε να αποκτά ευρύτερο σημασιολογικό περιεχόμενο, δηλώνοντας όλες τις περιοχές που κατοικήθηκαν από Έλληνες, δηλ. τόσο την ηπειρωτική Ελλάδα όσο και την Ιωνία (Μ. Ασία). Βλ. κ. *Έλληνας].* **ελλαδικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την Ελλάδα, δηλ. την ελληνική επικράτεια (κατ' αντιδιαστολή προς το επίθ. *ελληνικός,* που αναφέρεται σε ολόκληρο το ελληνικό έθνος): *~ σύνορα* 2. αυτός που προέρχεται από την Ελλάδα. σχολιο λ. *Έλληνας.*

Ελλαδίτης (ο) {Ελλαδιτών}. **Ελλαδίτισσα** (η) {Ελλαδιτισσών} ο Έλληνας κάτοικος τής Ελλάδας κατ' αντιδιαστολή προς τους εκτός Ελλάδος Έλληνες (κυρ. τους Κυπρίους). — **ελλαδίτικος,** -η, -ο.

[ετυμ, < *Ε/Λάδα* + παραγ. επίθημα *-ίτης,* πβ. κ. *σμην-ίτης. πολ-ίτης*\. **ελλοδογεννημένος,** -η, -ο (στη γλώσσα των Ελλήνων μεταναστών) (μετανάστης) που έχει γεννηθεί στην Ελλάδα, **έλλαμψη** (η) {-ης κ. -άμψεως | -άμψεις, -άμψεων} (λόγ.) η λάμψη που γίνεται στο εσωτερικό κάποιου · (ειδικότ.) ο φωτισμός τής ψυχής από τον Θεό.

|ΕΤΥ.Μ. < μτγν. *έλλ/.αμψις*< αρχ. *έλλάμπω* < *έλ-* (< *έν-)* + *λάμπω*\. **Ελλάνικος** (ο) {Ελλανίκου} αρχαίος Έλληνας ιστοριογράφος (5ος αι. π.Χ.).

|ετυμ. < αρχ. *Ελλάνικος* < **Υ.λλάνό-νικος* (με απλολογία) < "*Ελλην, -ηνος* + *-νικος*< *νίκη).* **ελλανοδίκης** (ο) {ελλανοδικών} **1.** (στην αρχαιότητα) κριτής αγώνων, μέλος τής φερώνυμης επιτροπής 2. (στον ιππόδρομο) ο κριτής των ιπποδρομιακών αγώνων: *δελτίο* ελλανοδικών (επίσημο έντυπο με τις αποφάσεις τους για κάθε ιπποδρομιακή ημέρα).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *Έλλανοδίκαι,* τ. τής δωρ. διαλέκτου (αντί τού αττ. *'Ελληνοδΐκαί).* < "*Ελλην* + *δίκη*\. **ελλανόδικος,** -ος (λαϊκ. -η), -ο f 1893[κυρ. στη φρ. ***ελλανόδικος επιτροπή*** επιτροπή τής οποίας τα μέλη εποπτεύουν τη διεξαγωγή αγώνων (αθλητικών, καλλιτεχνικών κ.λπ.), κρίνουν τους διαγωνιζομένους και ανακηρύσσουν τους νικητές: *η ~ επέβαλε στον αναβάτη ποινή σαράντα ημερών αποκλεισμού από τις κούρσες τού ιπποδρόμου.* |ΕΤΥΜ. < *ελ?-ανοδίκης* (βλ.λ.)].

Ελλάς (η) ► Ελλάδα

ελλέβορος (ο) {ελλεβόρ-ου | -ων} δηλητηριώδες φυτό που χρησιμοποιείται για θεραπευτικούς και φαρμακευτικούς σκοπούς.

[πτυμ. < αρχ. *έλ/.έβορος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *έλλός* «ελάφι» + *βορά* «τροφή»].

έλλειμμα (το) {ελλείμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** χρηματικό ή άλλο ποσό που λείπει έναντι αυτού που προβλεπόταν ή έπρεπ^ να υπάρχει: *λογιστικό / εμπορικό ~* || *~ ταμείου / αποθήκης* || *εμφανίζω / παρουσιάζω ~* || *κα/.ύπτω τα ~* αντ. πλεόνασμα, περίσσευμα· φρ. (α) οικον. ***έλλειμμα προϋπολογισμού*** το έλλειμμα που παρουσιάζεται, όταν το σύνολο των εσόδων είναι μικρότερο από το σύνολο των δαπανών (β) οικον. ***έλλειμμα εμπορικού ισοζυγίου*** το έλλειμμα που παρουσιάζεται. όταν η αξία των εισαγόμενων εμπορευμάτων σε μια χώρα είναι μεγαλύτερη από την αξία των εξαγομένων 2. (μτφ.) αυτό το οποίο λείπει από (κάτι), ώστε να είναι πλήρες: *~ δημοκρατίας.* — **ελλειμ- ματικός,** -ή, -ό 118941, **ελλειμματικότητα** (η). σχολιο λ. *έλλειψη.* [είύ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «σφάλμα - έλλειψη». < *έλ/.είπω*\. **ελλειπτικός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός που δεν είναι πλήρης, που παρουσιάζει ελλείψεις: *έχει - λόγο* / υ<ρος·(με βραχυλογία) ΣΥΝ. ελλιπής· γλωσς. (β) ***ελλειπτικό όνομα*** το όνομα που απαντά είτε σε έναν μόνο από τους δύο αριθμούς και σε όλες τις πτώσεις του (ελλειπτικά κατ' αριθμό) είτε σε έναν αριθμό και όχι σε όλες τις πτώσεις του (ελλειπτικά κατ' αριθμό και κατά πτώση), π.χ. τα λόγια (δεν υπάρχει εν. **το λόγι), το δείλι* (δεν έχει πληθ. *δείλια,* αλλά *τα δει?ανά)* (γ) ***ελλειπτικό / ελλιπές ρήμα*** κάθε ρήμα που δεν έχει όλους τους χρόνους (λ.χ. *αφορώ, έρπω* που απαντούν μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.)· ως ελλειπτικά θεωρούνται και ορισμένα ρήματα που κανονικά κατατάσσονται στα ανώμαλα, αφού συμπληρώνουν με άλλους τύπους αυτούς που δεν έχουν (φαινόμενο τού συμπληρωματισμού. βλ.λ.: *τρώω - έφαγα, βλέπω* *είδα. λέω - είπα* κ.ά.) (δ) ***ελλειπτική πρόταση*** η πρόταση τής οποί-

ας παραλείπονται ένας ή περισσότεροι βασικοί όροι (υποκείμενο, ρήμα κ.λπ.), που εννοούνται εύκολα από τα συμφραζόμενα: ***-Θα πάρο) μέρος στον διαγωνισμό. -Και εγώ.*** (ενν. ***θα συμμετάσχω)*** · **2.** αυτός που έχει το γεωμετρικό σχήμα, τής έλλειψης, ο ελλειψοειδής: ~ ***τροχιά.***

ελλειπτικ-ά / **-ώς** Ιμτγν.| επίρρ.. **ελλειπτικότητα** (η) [1889|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ελλιπής, αποσιωπητικά.***

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***ελλείπω].*** **ελλείπω** ρ. αμετβ. {μόνο στον ενεστ.) (λόγ.) **1.** λείπω από ένα σύνολο, δεν υπάρχω ιυ\. απουσιάζω, λείπω **2.** *ελλείποντα* (τα) οι ελλείψεις.

ΙΧΟΛΚ) λ. ***ελ/.ιπής,***

[ΕΤΥΜ. αρχ. ***< έν- + λείπω].*** **ελλείψει** επίρρ. (+γεν.) (λόγ.) λόγω τής έλλειψης (ενός πράγματος): ~ ***επαρκούς χρηματοδότησης, το πρόγραμμα δεν ολοκληρώθηκε || απαλλάχθηκε ~ ενοχοποιητικών στοιχείων.***

|ΕΤΥΜ. Δοτ. εν. τού αρχ. ***ε?.λειψις.*** Το συντακτικό σχήμα ***ελ?.είψει*** + γεν. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. manque de...]. **έλλειψη** (η) [-ης κ. -είψεως [-είψεις. -είψεωνί **1.** η κατάσταση κατά την οποία δεν υπάρχει (κάποιος/κ*άτι), η ανυπαρξία, η απουσία: - ***εμπιστοσύνης / ψυχραιμίας / πείρας ι ομαλότητας / απαρτίας / χρημάτων/ χρόνου / χώρου / νερού / προσωπικού*** **2.** (μτφ.) ατέλεια, ελάττωμα: ***η εργασία*** σου ***έχει πολ,λές*** ~ ***ακόμη*** ΣΥΝ. μειονέκτημα · **3.** ΓΛΩΣΣ. η παράλειψη στον λόγο ορισμένων συστατικών μιας πρότασης («ελλειπτική πρόταση», βλ.λ.), τα οποία συνήθ. εννοούνται εύκολα από τα συμφραζόμενα: ***η - είναι βασικό χαρακτηριστικό τού προφορικού λόγου, ιδίως τού διαλόγου*** · **4.** ΜΑΘ. η επίπεδη καμπύλη που προκύπτει από την τομή κώνου με επίπεδο μη κάθετο και μη παράλληλο προς τον άξονά του. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ελλιπής.***

[ετυμ. < αρχ. ***ελλειψικ ελλείπω*** < ***έν-*** + ***λείπω.*** Η γλωσσ. και η γε- ωμ. σημ. είναι μτγν.].

έλλειψη - έλλειμμα. Υπάρχει μια γενικότερη αβεβαιότητα στη χρήση των δύο αυτών λέξεων. Κατ' αρχάς η λ. **έλλειμμα** σε χρήσεις όπως ***«έλλειμμα δημοκρατίας***. «έλλειμμα αξιοπιστίας τής κυβέρνησης»*** αποδίδει το ξέν. deficit, το οποίο εμφανίζεται στο «γλωσσικό ιδίωμα» τής Ε.Ε. με ανάλογες χρήσεις. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μεταφορική, και καταχρηστική κάπως, χρήση ενός οικονομικού όρου. τού όρου ***έ'^λειμμαlελλείμματα*** (στον προϋπολογισμό. στο δημόσιο λογιστικό κ.λπ.). αντί τού οποίου θα μπορούσε στην Ελληνική να χρησιμοποιείται ο όρος **έλλειψη** (δημοκρατίας. αξιοπιστίας κ.τ.ό.). Προκειμένου για τη λ. ***έλλειψη,*** το πρόβλημα είναι διαφορετικό. Παρατηρούμε ότι η λ. ***έλλειψη,*** που κυριολεκτικά σημαίνει «μου λείπει κάτι, στερούμαι, δεν έχω κάτι που χρειάζομαι ή που είναι προς όφελός μου ή που είναι γενικότερα επιθυμητό κ<χι καλό να το έχει κανείς» (έλλειψη μέτρων, έλλειψη κύρους, έλλειψη καλοσύνης/αγάπης/εμπιστοσύνης κ.τ.ό.), χρησιμοποιείται λανθασμένα και με κακόσημες έννοιες (έλλειψη κακίας!, έλλειψη μίσους!, έλλειψη πολέμου!). Στις περιπτώσεις αυτές δεν μιλάμε για ***έλλει ψη*** (σαν να ήταν κάτι που χρειαζόμαστε ή επιθυμούμε και μας λείπει...), αλλά για **απουσία** ή **ανυπαρξία** ή **μη εμφάνιση** ή **αποφυγή** ή άλλες λέξεις ανάλογα με τα λεγόμενα.

ελλειψοειδής, -ής,-ές [18541 |ελλεΐψοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)| αυτός που έχει σχήμα ελλείψεως (βλ.λ., σημ. 4). — **ελλειψοειδώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.***

[Γ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὸρ., < γαλλ. ellipsoidej.

Έλλη (η) **1.** μυθολ. κόρη τού Λθάμαντα και τής Νεφέλης, αδελφή τού Φρίξου **2.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. < αρχ. 'Τ-λλη. αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το εθνωνύμιο ***Έλλην].***

Έλλην (ο) [αρχ.] ΓΗλλ-ηνος | -ηνες. -ήνων] **1.** μυθολ. ήρωας. γιος τού Δευκαλίωνα, γενάρχης των Ηλλήνων **2.** (λόγ.) ο Έλληνας· ΦΡ. (πα- ροιμ.) *τού Έλληνος* **ο** *τράχηλος ζυγόν δεν υποφέρει / υπομένει* οι

Έλληνες δεν ανέχονται την τυραννία. ιχολιο λ. ***Έλ/.ηνας.*** **ελληνάδικο** (το) κέντρο διασκέδασης όπου παίζονται μόνο ελληνικά (κυρ. χορευτικά) τραγούδια. Επίσης **ελληνικάδικο.**

[ετυμ. < ***ελλην(ΐκά)*** + παραγ. επίθημα ***-άδικο,*** πβ. κ. ***σκυλ-άδικο}.***

Ελληνάρας (ο) (σκωπτ.-μειωτ.) ο εΟνικιστής Έλληνας. Κπίσης **Ελλη- ναράς** {Ελληναράδες.

Έλληνας (ο) {Ελλήνων], **Ελληνίδα** (η) {Ελληνίδων] **1.** ο πολίτης τού ελληνικού κράτους 2. το πρόσωπο που ανήκει στο ελληνικό έθνος (ανεξάρτητα αν είναι Έλληνας πολίτης ή όχι).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Έλλην.* Το επίθημα *-ηνες / -άνες* τής λ. *Έλληνες / 'Έλ- λάνες* απαντά επίσης και σε άλλα ονόματα λαών τής Β. Ελλάδος, π.χ. *Άθαμάνες. λϊνιάνες. Ακαρνάνες* κ.ά. Παράλληλα με τον τ. *Έλληνες* απαντά και ο τ. *Έλλοπες.* ο οποίος προσδιόριζε κατοίκους τής Δω- δίνης και τής Β. Εύβοιας, πράγμα που οδήγησε τον Αριστοτέλη να ορίσει τη Δωδώνη ως αρχική πατρίδα των Ελλήνων. Από μορφολογικής απόψεως θεωρείται ότι οι λ. *'Έλλην* και *Ελλάς* αποτελούν παράγο)γα τού ουσ. *Έλλοί / *Έλλοι / Σέλλαι* (απαντά στον 'Ομηρο και τον Πίνδαρο), το οποίο ερμηνεύεται από τον Ησύχιο ως εξής: *«Έλ/.ον Έλληνες οί έν Δωδώνη καί οί ιερείς».* 'Ολοι αυτοί οι τύποι είναι αγν. ετύμου και σημασίας. Ως προς τη γεωγραφική επέκταση τής λ. *Έλληνες* έχουν διατυπωθεί πολλές εκδοχές. Ενώ στον Όμηρο η λ. περιορίζεται τοπικά στους Θεσσαλούς τής Φθίας, η χρήση της στο αρχ. επίθ. *Έ?.λανοδίκαι* αύξησε το κύρος της λόγω τής σημασίας των Ολυμπιακών Αγώνων. Ο Θουκυδίδης εξηγεί τη γεωγραφική επέκταση τού όρου *Έλληνες από* τον μυθολογικό ήρωα *Έλληνα,* που ταξίδευε και δρούσε συχνά σε άλλες πόλεις, ενώ ο Ηρόδοτος πιστεύει ότι ο όρος *Έ?.ληνες* χρησιμοποιήθηκε για να τονίσει την κοινή προέλευση των διαφόρων φυλών τού ελληνικού χώρου. Ο Γ. Χατζιδάκις. τέλος, ανάγει την επέκταση τού όρου στην ισχυρή εθνική συνείδηση που διαμόρφωναν τα φημισμένα ιερά (Δωδώνη. Δελφοί, Ολυμπία), τα οποία βρίσκονταν στην τοπικά περιορισμένη -αρχικώς ***Ελλάδα*** (βλ.λ.). Κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, το όν. ***"Ελλην*** έλαβε τη σημ. τού ειδωλολάτρη, τού εθνικού (εν αντιΟέσει με τον ***Ιουδαίο),*** αλλά μετά την άλωση τής Κων/πόλεως η λ. άρχισε να λαμβάνει πάλι την αρχική εθνολογική και πολιτιστική σημ., που οριστικοποιήθη- κε με την ίδρυση τού νέου ελληνικού κράτους.

Έλληνες - Γραικοί - Ρωμιοί. Η ονομασία ***Έ?.ληνες*** δεν είναι η μόνη που χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει το έθνος των Ελλήνων σε όλους τους 40 αιώνες τού μέχρι σήμερα βίου του. Οι Έλληνες ονομάστηκαν και ***Γραικοί*** και ***Ρωμαίοι*** / ***Ρωμιοί.*** **Έλληνες** ονομάζονταν αρχικά μόνον οι κάτοικοι μιας μικρής περιοχής τής Κ. Ελλάδας, τής Θεσσαλικής Φθίας. Αυτήν γνωρίζει ο Όμηρος ως **Ελλάδα: *«οϊ τ' είχον Φθίην ήδ' Έλλαδα καλ/*ιγύναικα, / Μυρμι- δόνεςδέ καλεύντο καί Έλληνες καί Αχαιοί» (Ιλ.*** Β 683-4). **Αχαιοί, Παναχαιοί, Δαναοί, Αργείοι** είναι τα ονόματα που χαρακτηρίζουν τους Έλληνες στον Όμηρο, καθώς επίσης και το όνομα **Πανέλλη- νες** (πβ. ***Ιλ.*** Β 530 ***«έγχείη δ' έκέκαστο*** [ο Αίας ο ηγεμόνας των Λο- κρών] *Πανέλληνας* ***καί 'Αχαιούς»).*** Ο Θουκυδίδης, σχολιάζοντας την ποικίλη ονομασία των Ελλήνων, αναφέρει (Α, 3): ***«πολλώ γάρ*** ύστερον ***έτι*** καί ***τών Τρωικών γενόμενος*** [ενν. ***ο Όμηρος] ούδαμού τούς ξνμπαντας ώνόμασεν*** |ενν. ***Έλληνες] ούδ' άλλους ή τούς μετ' Αχιλλέως έκ τής Φθιώτιδας, οϊπερ καί πρώτοι "Ελληνες ήσαν, Δαναούς δέ έν τοϊς επεσι καί Άργείους*** καί Αχαιούς ανακαλεί». Τον 7ο αι. η ονομασία **Πανέλληνες** έχει επικρατήσει (Ησιόδ. ***Έργ.*** 528: ***«βράδιον*** *Πανελλήνεσι* ***φαείνει*** [ενν. ***ο ήλιος]»*** - Αρχίλοχος 52: «*Πανελλήνων* ***όιζνς είς Θάσον συνέδραμαν***»). Από το **Παν-έλ- ληνες** αποσπάστηκε και γενικεύθηκε η ονομασία **Έλληνες** / **Έλλην.** εξού και ο τονισμός **Έλλην** αντί **ΈλλήνΙΈλλάν,** όπως Οα υπαγόρευαν τα οξύτονα ***Αινιάν (Αινία), Φοιτιάν (Φαιτιά). Αθα- μάν(ες). Λκαρνάν(ες)*** κ.ά. Κατά τον Γ. Χατζιδάκι, η δημιουργία των ονομασιών έγινε ως εξής: **Έλλοπία** > (με απλοποίηση) **Έλλα** > **Έλλοί** > **Ελλάς** (όπως ***νομός - νομάς, φορός ▪ φοράς*** κ.τ.ό.). Από το **Έλλοί > *Έλλάν / *Έλλήν'>** (και ως σύνθετο) **Πσν-έλληνες** (τα σύνθετα ανεβάζουν τον τόνο) > **'Έλληνες,** με απόσπαση από το σύνθετο και διατήρηση τού αναβιβασμένου τόνου. (Η σχέση τού **Έλλοί** με το **Έλληνες** διασώζεται και στον λεξικογράφο Ησύχιο: *«Έλλοί: Έλληνες* ***οί έν Δωδώνη, καί οί ιερείς»).*** Περαιτέρω, η γενίκευση τής ονομασίας Έλληνες (από τον 6ο αι.) έγινε μέσα από τους θεσμούς που ένωναν και χαρακτήριζαν όλους τους κατοίκους τής Ελλάδας, δηλ. μέσα από τα κοινά ιερά (Δελφών και Ολυμπίας) και τους πανελλήνιους αγώνες, ιδίως τους Ολυμπιακούς, μέσα από την αίσθηση τής κοινής για όλους τους Έλληνες γλώσσας, από την ενιαία ταύτιση των Ελλήνων στις πολυάριθμες αποικίες που ίδρυσαν εκτός Ελλάδος και, γενικά, μέσα από χαρακτηριστικά εθνικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά, ηθικά, μορφωτικά, που ξεχώριζαν τους Έλληνες ως ενιαίο εθνικό σύνολο από άλλα έθνη, όπως ήταν οι λεγόμενοι ***βάρβαροι.*** Μέχρι τής επικρατήσεως τού χριστιανισμού το ***Έλληνες*** είναι απλό εθνικό όνομα. Με τον χριστιανισμό το ***Έλ/.ηνες*** παίρνει αρχικώς τη σημασία «ειδωλολάτρες. εθνικοί», αυτοί που πιστεύουν σε πολλούς θεούς, άρα οι μη (μονοθεϊστές) χριστιανοί και Ιουδαίοι. Αργότερα, το ***Έλληνες*** σημαίνει γενικότερα τους «μη χριστιανούς» (Έλληνες και άλλους), ενώ οι κάτοικοι τής Ελλάδας καλούνται **Ελλαδικοί.** Στους αλεξανδρινούς χρόνους **Έλληνες** και **Ελληνίζοντες** και **Ελληνιστές** ονομάζονται αυτοί που μιλούν την ελληνική γλώσσα, και μάλιστα, από τον Ιο αι. π.Χ.. την απλοποιημένη Αλεξανδρινή Κοινή έναντι τής Αττικής (αττικισμός), που άρχισαν να γράφουν και να μιλούν τότε οι λόγιοι (αργότερα, στους χρόνους τού Κοραή και ήδη από τον 17ο αι., ως **Ελληνική** χαρακτηρίζεται η αρχαία αττικίζουσα γλώσσα, έναντι τής «κοινής» ή «χυδαίας» γλώσσας, που είναι η απλούστερη ομιλουμένη). Ας σημειωθεί ακόμη ότι με τον φανατισμό, που ήταν φυσικό να υπάρξει με την επικράτηση τής νέας θρησκείας, τού χριστιανισμού, καθετί το **ελληνικό** (κείμενο, τέχνη) θεωρείται ει» δωλολατρικό ή αντιχριστιανικό και αποκηρύσσεται. και αυτοί που αναστρέφουν την κατάσταση αίροντας την καταδίωξη και αποκα- θιστώντας τη σημασία των ελληνυαόν γραμμάτων και τής ελληνικής παιδείας είναι οι Τρεις Ιεράρχες, ιδίως ο Μ. Βασίλειος και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, οι οποίοι και συμφιλιώνουν τον Ελληνισμό με τον χριστιανισμό, θέτοντας τις βάσεις τής ελληνοχριστιανικής ή ελληνορθόδοξης παιδείας. Παρά ταύτα, οι Βυζαντινοί Έλληνες χριστιανοί, ιδίως ο κλήρος, τηρούν συχνά και για πολλούς αιώνες στάση καχυποψίας και δυσπιστίας προς την ελληνική παιδεία, που κατά βάθος τη θεωρούν αντιχριστιανική. Ωστόσο, ήδη στο Βυζάντιο, ιδίως από τον 7ο αι. κ. εξ. αρχίζει να χρησιμοποιείται σποραδικά ο όρος ***Έλλην*** (συχνά παράλληλα προς την άλλη σημασία του), ενώ από των χρόνων τού Ψελλού ί 11 ος αι.) οι μαρτυρίες πυ- κνώνουν. ιδίως στους χρόνους πριν και μετά την Αλωση ***(έσμέν γαρ ούν ών ήγεϊσθέ τε καί βασύλεύετε Έλληνες τό γένος, ώς ή τε φωνή καί ή πάτριος παιδεία μαρτυρεί.*** Ιλήθων. }5ος αι.). Η ονομασία ***Έλληνες*** ως δηλωτική τού έθνους των Ελλήνων θα επανέλθει επισήμως μετά από αιώνες, με την ίδρυση τού νέου ελληνικού κράτους. Βεβαίως, ήδη επί των Κομνηνών (Μος αι.) στο Βυζάντιο γίνεται όλο και περισσότερο αισθητή η ελληνικότητα των Βυζαντινών μέσα ιδίως από την ελληνική γλώσσα. Οπωσδήποτε, για πολλούς αιώνες, οι Έλληνες τής Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, που από τον Ι6ο αι. είναι γνωστή ως **Βυζαντινή Αυτοκρατορία** ή απλώς **Βυζάντιο** (αρχικά ***Βυζάντιο*** ονομάστηκε, κατά τον Λ.

Χακυθηνό, και η Κωνσταντινούπολις), αυτοπροσδιορίζονται ως **Ρωμαίοι,** από όπου και η μετέπειτα ονομασία **Ρωμιοί. 11** ονομασία ***Ρωμιός,*** στα χρόνια της 'Τουρκοκρατίας, χάνει την αίγλη τού «αυ- τοκρατορικού» ***Ρωμαίος*** και. με τις σκλ'ηρές συνθήκες τής υπό ζυ- γόν διαβίωσης, αποκτά επιπροσΟέτως την υφολογική χροιά τού «καπάτσου». τού «καταφερτζή», τού «ξύπνιου». Από τις αρχές τού 20ού αι. και ιδίως μετά το 1930 το ***Ρωμιός*** χρησιμοποιήθηκε συχνά για να τονίσει (ως αντίδραση και αντίθεση πολιτισμική προς τον μιμητισμό των δυτικών ευρωπαϊκών χωρών) τη λαϊκή χριστιανική -βυζαντινή- ανατολική (αλλά όχι «ανατολίτικη») φυσιογνωμία τού Νεοέλληνα έναντι τής αστικότερης κλασικής -αρχαιοελληνικής, δυτικής- ευρωπαϊκής στροφής που σημειώθηκε με τον Διαφωτισμό (ιδίως τού Κοραή) και τις ευρύτερες τάσεις τής νεοελληνικής κοινωνίας.

Στην προεπαναστατική Ελλάδα αναβιώνει μια πανάρχαια ονομασία των Ελλήνων, οι ονομασία **Γραικοί,** που χρησιμοποιήθηκε. κατά την αρχαία παράδοση, πριν ακόμη καθιερωθεί το ***Έλληνες.*** Ιε επιγραφή τού 4ου π.Χ. αι. αναφέρεται ***«'Ήλληνες ώνομάσθησαν. τό πρότερον Γραικοί καλούμενοι».*** Ο δε Αριστοτέλης (***Μετεωρολογικά*** 1,352α) γράφει: "ώκυυνίενν. στην περιοχή τής Δωδώνης στην Ήπειροί ***οίΣελ/.οί*** [πρόκειται για τους ***Έλλούς] καί οί καλούμενοι τότε μέν Γραικοί, νυν δέ "Ηλληνες***». Η πληροφορία τού Αριστοτέλη και η γενικότερη παράδοση τής αρχαιότητας συγκλίνουν στο ότι τόσο οι ονομασίες ***Γραικοί*** και ***Ήλληνες*** όσο και η περιοχή τής αρχικής εγκατάστασης των Ελλήνων τοποθετείται στην περιοχή τής Ηπείρου γύρω από τη Δωδώνη και τα σημερινά Ιωάννινα. Στους αλεξανδρινούς χρόνους η ονομασία ***Γραικοί*** απαντά λιγότε- ρο, αλλά παραλλήλως προς το ***Έλληνες.*** Στο Βυζάντιο παράλληλα με το ***Ρωμαίοι*** χρησιμοποιείται, σε περιορισμένη έκταση, και το ***Τραικοί.*** προσλαμβάνοντας την ειδικότερη σημ. «ελληνορθόδοξοι» κατ'αντιδιαστολή προς το ***Έλληνες***(= ειδωλολάτρες, πολυθεϊστές) και το **Λατίνοι** (= χριστιανοί τής Δύσεως / ρωμαιοκαθολικοί). Τον 15ο αι. (στη Σύνοδο τής Φλωρεντίας) αναφέρεται ***«συνε/^θόντες Λατίνοι τε καί Γραικοί***». Ο Κοραής και οι προεπαναστατικοί (Ρήγας, Χριστόπουλος κ.ά.) μιλούν για το «Γένος των Γραικών» και ο Αθανάσιος Διάκος απαντά περήφανα στους Τούρκους: ***«Εγώ Γραικός γεννήθηκα. Γραικός θε να πεθάνω».*** Με την ίδρυση τού νέου ελληνικού κράτους το ***Γραικοί*** αντικαθίσταται από το ***Έλ/^ηνες.*** Οι Γραικοί, είτε ως κάτοικοι (αργότερα) τής **Γραίας** στην Εύβοια και τής ευβοϊκής αποικίας Κύμης στην Κ. Ιταλία είτε απευθείας (παλαιότερα) από την περιοχή τής Ηπείρου, έγιναν γνωστοί στους Ιταλούς, που τους ονόμασαν **Graeci,** από όπου και οι ξενικές ονομασίες των Ελλήνων ως **Greek** (αγγλ.), **Grec** (γαλλ.), **Grieche** (γερμ.). Ωστόσο, οι ξένοι χρησιμοποιούν για το **Ελλάς** το **Hellas,** ως επίσημη ονομασία τής Ελλάδας στην Ευριοπαϊκή Ένωση, παράλληλα προς τα ονόματα **Greece** (αγγλ.). **Grece** (γαλλ.) και **Griechenland** (γερμ.). Ηπίσης χρησιμοποιούν τα ονόματα hellenic, hcllenism κ.ά. Αν η Ελλάδα ζητούσε, με το δικαίωμα τού αυτο- προσδιορισμού της. μια κοινή στις διεθνείς σχέσεις της ονομασία, θα μπορούσε να καθιερώσει τα **Hellene** ***(Έλληνας)*** και **Hellas** ***(F./Λάς).*** ► ***Βαλκάνια, πνεύμα***

ελληνίζω ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {ελλήνισα} μιμούμαι τους Έλληνες (κυρ. τους αρχαίους) στη γλώσσα, στα ήθη, στον τρόπο ζωής κ.λπ.

ελληνικάδικο (το) -»ελληνάδικο

ελληνικός, -ή, -ό |αρχ.[**1.** αυτός που προέρχεται από τους Έλληνες (κυρ. τής αρχαίας ή τής νεότερης εποχής) ή την Ελλάδα: - ***αλφάβητο / λαός / λογοτεχνία > γλώσσα / καταγωγή || αρχαίος ~ πολιτισμός'*** ΦΡ. (α) (παλαιότ.) *Ελληνικό Σχολείο* παλαιός τύπος τριτάξιου σχολείου. που μεσολαβούσε μεταξύ τού Δημοτικού και τού Γυμνασίου και στο οποίο άρχιζε η συστηματική διδασκαλία τής αρχαίας ελληνικής γλώσσας (β) *ελληνικός καφές* ο αλεσμένος καφές που ψήνεται σε μπρίκν λέγεται και ***βυζαντινός*** και ***τούρκικος*** (γ) *ελληνικό προφίλ / ελληνική κατατομή* η κατατομή που χαρακτηρίζεται από την ίσια μύτη. όπως στα αγάλματα τής κλασικής τέχνης **2.** *Ελληνική* (η) / *Ελληνικά* (τα) η ελληνική γλώσσα **3.** *Ελληνικά* (τα) το μάθημα τής ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας. **— ελληνικότητα** (η) 11851].

Ελληνικός ή ελληνικός; Το επίθετο **ελληνικός,** όπως και όλα τα εθνικά επίθετα (γαλλικός, αγγλικός κ.λπ.) στην κανονική του χρήση ως **επιθέτου** γράφεται με μικρό ***ε-: η ελληνική γη.*** ΙΟ ***ελληνικό τοπίο,*** η ***ελληνική σημαία*** κ.τ.ό.'Οταν όμως χρησιμοποιείται ως **ουσιαστικό,** γράφεται με κεφαλαίο ***Ε:*** // *Ελληνική* ***είναι μία από τις πιο παλιές γλώσσες στον κόσμο Διαβάζει*** *Ελληνικά* ***τρεις ώρες την ημέρα*** (αλλά ***η ελληνική γλώσσα είναι δύσκο/.η*** με μικρό ***ε-.*** γιατί το ***ε/ληνική*** εδώ είναι επίθετο· ***τα ελληνικά πλοία άραξαν στο λιμάνι,*** επίσης με μικρό ε-, γιατί το ***ελληνικά*** εδώ είναι επίσης επίθετο). Το ίδιο, φυσικά, ισχύει για όλα τα εθνικά επίθετα.

-* αγγλικός. Βαλκάνια, πνεύμα

ελληνικούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (σκωπτ.) εξεζητημένη λόγια λέξη ή φράση: ***κάπου-κάπου πετάει και καμιά*** [ετυμ. < ***ελληνικός*** + μεγεΟ. επίθημα ***-ούρα\.*** **ελληνισμός** (ο) (μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των Ελλήνων που ζουν σε όλο τον κόσμο, το ελληνικό έθνος ϋυΝ ρωμιοσύνη 2. το σύνολο των Ελλήνων που ζουν σε ορισμένη, εκτός τής Ελλάδος, γεωγραφική περιοχή: ***απόδημος ι μικρασιατικός*** ~ || ~ της ***διασποράς ί τής Κύπρου*** **3.** ο ελληνικός πολιτισμός και το σύνολο των Ελλήνων ως φορέων αυτού τού πολιτισμού, **ελληνιστής** (ο), **ελληνίστρια** (η) {ελληνιστριών} επιστήμονας που ασχολείται με την ελληνική γλώσσα και φιλολογία. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***Έλληνας.*** [κι ΥΜ. < μτγν. ***ελληνιστής*** < αρχ. ***ελληνίζω*** «μιλώ Ελληνικά». Η λ. πρωτοεμφανίζεται στην Κ.Δ. δηλώνοντας τον ελληνόφωνο Εβραίο (λ.χ. ***Πράξ.*** 11, 20: ***έ/.θόντες εις Αντιόχειαν έ/.άλουν και προς τούς Ήλληνιστάς εύαγγελιζόμενοι τόν κύριον Ίησούν).*** Η σημερινή σημ. είναι αντιδάν.. πβ. αγγλ. Hellenist]. **ελληνιστί** επίρρ. [αρχ.Ι (αρχαιοπρ.) στην ελληνική γλώσσα, **ελληνιστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την περίοδο τής ελληνικής ιστορίας από τον θάνατο τού Μεγάλου Αλεξάνδρου (323 π.Χ.) ώς την επικράτηση των Ρωμαίων (31 π.Χ.): - ***περίοδος / γλώσσα / κοινή / ποίηση / χρόνοι.*** [ΕΤΥΜ. Αντιδάν. από γερμ. hellcnistisch|. **ελληνο-** κ. **ελληνό-** κ. **ελληνα'** συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με την Ελλάδα (αρχαία και νέα), τον πολιτισμό της. τη θρησκεία της και οτιδήποτε ελληνικό: ***ελληνό-γλωσσος. ελληνολάτρης. ελληνο-πρεπής.***

[ετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***Έλλανο-δίκαι.*** μτγν. ***έλληνό-φρων).*** που προέρχεται από το αρχ. "***Έλλην. -ηνος*** και απαντά επίσης σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. Greco-Romain «ελλη- νορρωμαϊκός»)|.

Ελληνοαμερικανός (ο). **Ελληνοαμερικανή** (η) ελληνικής καταγωγής πολίτης των Η.Π.Α. Επίσης **Ελληνοαμερικανίδα** κ. **Ελληνοαμε- ρικάνα** (η).

ελληνογενής, -ής, -ές 11898J {ελληνογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει ελληνική προέλευση: ~ ***ξένος όρος*** (λόγια λ. σχηματισμένη σε ξένη γλώσσα, κυρ. Γαλλική. Αγγλική ή Νεολατινική, από ελληνικά συνθετικά στοιχεία, π.χ. acrodynamiquc). **ελληνόγλωσσος,** -η, -ο 1.1855} **1.** αυτός που έχει γραφτεί στην ελληνική γλώσσα: ~ ***έντυπο / μελ,έτηι λεξικό / περιοδικό*** **2.** αυτός που ομι- λεί την ελληνική γλώσσα ή γράφει σε αυτήν: ~ ***πληθυσμός.*** **ελληνοδιδάσκαλος** (ο) 118161 {ελληνοδιδασκάλ-ου | -ων, -ους} (παλαιότ.) δάσκαλος που υπηρετούσε στο τριτάξιο Ελληνικό Σχολείο (βλ. λ. ***ελ/.ηνικός).***

ελληνοκεντρικός, -ή, -ό αυτός που έχει ως σημείο αναφοράς του την Ελλάδα και τους Έλληνες: - ***πολιτισμός ι σκέψη.*** **– ελληνοκεντρισμός (ο).**

ελληνόκτητος, -η. -ο (ιδίως για πλοία) ελληνικής ιδιοκτησίας.

Ιιτυμ. < ***ελ/.ηνο-*** + ***-κτητος*** < αρχ. ***κτώμαι*** (βλ. λ. ***αποκτώ)\.***

Ελληνοκύπριος (ο) {Ελληνοκυπρί-ου | -ων, -ους}, **Ελληνοκύπρια** (η) ο Έλληνας τής Κύπρου (σε αντιδιαστολή προς τον Τουρκοκύπριο).

ελληνοκυπριακός, -ή, -ό.

ελληνολάτρης (ο) {ελληνολατρών}, **ελληνολάτρισσα** (η) {ελλη-νολατρισσών} πρόσωπο που θαυμάζει υπερβολικά τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό ή γενικά οτιδήποτε ελληνικό ανT. μισέλληνας. **– ελληνολατρία** (η) L1864|.

ελληνομαθής,-ής,-ές 11868] {ελληνομαθ-ούς | -είς (ουδ.-ή)} 1. (για ξένους) αυτός που γνωρίζει τη (σύγχρονη) ελληνική γλώσσα 2. (παλαιότ.) αυτός που έχει καλή γνώση τής ελληνικής γλώσσας, ιδ. τής λόγιας και τής αρχαίας. - **ελληνομάθεια** (η))1846|. ■ -* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***

ελληνομάχος (ο/η) J1859J πρόσωπο που με τις θέσεις ή τις ενέργειες του αντιμάχεται τους Έλληνες ή τα ελληνικά συμφέροντα· ο μισέλληνας αμ. φιλέλληνας, ελληνολάτρης.

Ελληνόπαις (ο) [I831| {Ελληνόπ-αιδος | -αιδες. -αίδων} (λόγ.) το Ελληνόπουλο (βλ.λ.): ***η εκπαίδευση τωνΕλληνοπαίδο)ν.***

ελληνοποίηση (η) [I890| [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το να γίνεται κάτι ξένο ελληνικό' (ειδικότ.) η απόκτηση από αλλοδαπό τής ελληνικής υπηκοότητας: ***καταγγέλλονται παράνομες*** ~ ***αλλοδαπών*** αθλητών. **— ελληνοποιώ** ρ. (L8901 {-είς...}.

Ελληνόπουλο (το), **Ελληνοπούλα** (η) {χο>ρ. γεν. πληθ.} παιδί Ελλήνων γονέων ΣΥΝ. (λόγ.) Ελληνόπαις.

[ετυμ. < ***Έλληνας*** + ***-που/.ο*** (βλ.λ.)]. **ελληνοπρεπής,** -ής. -ές [18621 {ελληνοπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ελληνοπρεπέστερος. -ατος} αυτός που αρμόζει σε Έλληνα, στις παραδόσεις και στα ιδεώδη των Ελλήνων. **–ελληνοπρεπώς** επίρρ. [1869], **ελληνοπρέπεια** (η) [I886|. ΐχοΛίολ. ***-ης, -ης, -ες.***

ελληνορθόδοξος, -η. -ο |1869] αυτός που σχετίζεται με τον ελληνισμό και την ορθοδοξία: ~ ***παράδοση / αξίες.*** **ελληνορρωμαϊκός,** -ή, -ό (1782J αυτός που σχετίζεται από κοινού με τους Έλληνες και τους Ρωμαίους: ~ ***πο/.ιτισμός·*** φρ. λθλ. *ελλη · νορρωμαϊκή πάλη* άθλημα πάλης κατά το οποίο απαγορεύονται οι κλοτσιές, οι τρικλοποδιές και οι λαβές κάτω από τη μέση. [F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. Greco-Romain|. **ελληνοτουρκικός,** -ή. -ό |1847[αυτός που σχετίζεται με τους Έλληνες και τους Τούρκους συγχρόνως: ~ ***σχέσεις / κρίση.*** **ελληνότροπος,** -η, -ο [18651 αυτός που γίνεται σύμφωνα με τα ελληνικά πρότυπα και ήθη: ~ ***αγωγή.*** - **ελληνότροπα** / **ελληνοτρόπως** [1868[επίρρ. **ελληνόφωνος,** -η. -ο * -φωνος **ελληνοχριστιανικός,** -ή, -ό |I854| αυτός που συνδυάζει στοιχεία από την ελληνική και τη χριστιανική παράδοση: ~ ***παιδεία / παράδοση ι πολιτισμός.*** **– ελληνοχριστιανικά** επίρρ. **ελληνοχριστιανισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ο συνδυασμός τού ελληνισμού και τού χριστιανισμού.

-έλ(λ)ης παραγωγικό επίθημα επωνύμων που δηλώνει καταγωγή, κατά κανόνιχ από τη Λέσβο: ***Α/.επουδ-έλ/.ης. Παπαδ-έλλης.***

ΙιίΓΥ.νι. Παραγ. επίθημα επωνύμων, που προέρχεται από το υποκορ. επίθημα *-έλλι* (το οποίο κατ' εξοχήν χρησιμοποιείται στη Λέσβο, λ.χ. *μωρ-έλλι. γαλατ-έ/λΐ).* Βλ. κ. *-έλ/.ι].*

Ελλήσποντος (ο) Ι-ου κ. -όντου[στενή λωρίδα θάλασσας μεταξύ τής Βαλκανικής Χερσονήσου και τής Μικράς Ασίας, που ενώνει το Αιγαίο Πελαγος με τη Θάλασσα τού Μαρμαρά.
[κίύμ. < αρχ. ***Ἑλλήσποντος*** < ***Ἕλλη*** (βλ.λ.) + ***πόντος*** «θάλασσα». Βλ. κ. ***Δαρδανέλ?αα].***
-έλλι 1. παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών: ***παιδαρ-έλ?.ι*** **2.** παραγωγικό επίθημα ουδέτερων ουσιαστικών: ***κοκκιν-έλλι.***
Ιετυμ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. mi N. Ελληνικής (πβ. μΓσν. ***τριβ-έλ- λιον, κρικ-έλλιον),*** το οποίο προέρχεται είτε από υποκορ. λ. με 0. σε ***-λ-*** (λ.χ. ***κρικέλλιον*** < ***κρίκελλος*** < λατ. circcllus) είτε απευθείας από λατ. λ. (λ.χ. ***τριβέλλιον*** / ***τρεβέλλιον*** < λατ. tcrcbcilum). από όπου στη συνέχεια γενικεύθηκε].
ελλιμενίζω ρ. μετβ. {ελλιμένισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** οδηγώ πλοίο μέσα σε λιμάνι συν. προσορμίζω, αράζω **2.** (μεσοπαθ. *ελλιμενίζομαι)* (για πλοία) μπαίνω στο λιμάνι, προσορμίζομαι συν. αγκυροβολώ λντ. αποπλέω. — **ελλιμενισμός** (ο) κ. **ελλιμένιση** (η) [μτγν.].
|ετυμ. αρχ. < ***ἐν-*** + ***λιμενίζω*** < ***/.ιμήν, -ένος***J.
ελλιπής, -ής. -ές Ιελλιπ-ούς | -εις (ουδ. -ή)· ελλιπέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που παρουσιάζει ελλείψεις, που υστερεί: ~ ***μόρφωση*** / ***διεύθυνση*** *i* ***στοιχεία*** λντ. πλήρης **2.** (κατ' επέκτ.) ανεπαρκής, ατελής: ~ ***προετοιμασία*** **3.** αυτός που παρουσιάζει ασυνέχεια: ***απέτυχε λόγω τής ελλιπούς παρακολούθησης των παραδόσεων*** · **4.** γλωσς. *ελλιπή ρήματα* βλ. ***ελλειπτικό ρήμα,*** λ. ***ελ/^ειπτικός*** **5.** μους. *ελλιπές μέτρο* το πρώτο μέρος μουσικής σύνθεσης, από το οποίο λείπουν ένα ή περισσότερα μέρη. — **ελλιπώς** επίρρ. |μτγν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.*** Ιετυμ. αρχ. < ***έλ?*είπω*** *{*< ***ἐν-*** + ***λείπω)*** από το θ. τού αορ. β' ***ε-λιπ-ον***|.

ελλιπής ή ελλειπής; Η λέξη γράφεται με -/- **(ελλιπής),** γιατί σχηματίζεται από το θέμα τού αορίστου (το ασθενές θέμα: αρχ. αόρ. β' **έ-λιπ-ον)** και όχι από το θ. τού ενεστώτα που είναι ***-ει-ίελ-λείπ- ω. έλ-λειψη).*** Έχουμε δηλ. ***ελ-λείπ-ω*** (0. **λειπ-)** και ***παράλειψη.*** Αγ ί- ***ψανδρία, έκλειψη,*** και ***ελ-λιπ-ής*** *(%,* **λιπ-**) ***λιπ-όθυμος. λιπ-οτάκτης, ανε?.-λιπ-ώς*** κ.λπ.. πβ. και ***πείθ-ω (πειθώ, πειθήνιος, πειστικός, πειθαρχία),*** αλλά ***πιθ ανός, {*πιθ-τος*** >) **πιστός** κ.λπ.· ***μειγ-νύω*** και ***μείξη,*** αλλά ***μιγ-άς, συμ-μιγής*** (βλ. λ. ***αναμειγνύω).***
Ας διασαφηθεί εδώ ότι το ***ελλιπής*** είναι τελείως διαφορετικό από το **ελλειπτικός** τόσο στη σημασία ***{ελλειπτικός*** είναι ο έχων έλλειψη ή ελλείψεις) όσο και στην παραγωγή (το ***ελλειπτικός*** παράγε- ται από το ισχυρό θ. **λειπ-** και όχι από το ασθενές **λιπ-** τού ***ελλιπής).***

ελλιποβαρής, -ής. -ές λιποβαρής (βλ.λ.): ~ ***νεογνό.***
[ΕΤΥΜ. < Α***ιποβαρής*** (βλ.λ.) κατ' επίδρ. τού ***ελλιπής].***
ΕΛΛ.Κ.Α. (το) Ελληνικό Κέντρο Λγροτουρισμού. **ελλοβόκαρπος,** -η. -ο βοτ. (φυτό) τού οποίου οι καρποί βρίσκονται μέσα σε λοβό (λ.χ. το κουκκί, ο αρακάς).
[ετυμ. μτγν. < ***έλλοβος*** (< ***ἐν-*** + ***λοβός)*** + ***καρπός***\. **ελλόγιμος,** -η. -ο (παλαιότ.) **1.** αυτός που διαπρέπει στα γράμματα, λόγιος, σοφός· επίσης για όσους έχουν ακαδημαϊκό τίτλο που δηλώνει διάκριση σε κάποιον τομέα συν. μορφωμένος, πολυμαθής αντ. αγράμματος, αμαθής **2.** (στον υπερθ. *ελλογιμότατος)* ως τιμητική προσφώνηση σε ανθρώπους των γραμμάτων. — **ελλογίμως** επίρρ. [μτγν.Ι. **ελλογιμότητα** (η) Ιμτγν.].
[F.TYM. αρχ., αρχική σημ. «ευυπόληπτος - εύγλωττος». < ***ἐν- + -λόγι- μος < λόγος].***
έλλογος, -η, -ο **1.** αυτός που είναι σύμφωνος με τη λογική **2.** αυτός που χαρακτηρίζεται από σύνεση και περίσκεψη συν. συνετός, λογικός. φρόνιμος λντ. άλογος, παράλογος, αλλόκοτος. — **ελλόγως** επίρρ. |μεσν.Ι.
Ιετυμ. αρχ. < ***ἐν-*** + ***λόγος].*** **ελλοχεύω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} (λόγ.) παραμονεύω για να επιτεθώ αιφνιδιαστικά, ενεδρεύω: (μτφ.) ***στην εφαρμογή μιας τέτοιας πο/Λτικής ελλοχεύει ο κίνδυνος τής αποσταθεροποίησης*** ΣΥΝ. καραδοκώ.
| ετυμ. < αρχ. ***έλλοχώ (-άω)*** < ***ἐν-*** + ***-λοχώ*** < ***λόχος***\. **ελλύχνιο** (το) {ελλυχνί-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) το φιτίλι λυχναριού συν. (λόγ.) θρυαλλίς. (λαϊκ:.) άφτρα· ΦΡ. (μειωτ.) *όζει ελλυχνίου* ***(όζει έλλυ- χνίου,*** Πλουτ. ***Δημοσθ.*** 8) μυρίζει (καμένο) φιτίλι λυχναριού· για κείμενο το οποίο στερείται πηγαίας εμπνεύσεως ή εκφραστικής ευχέρειας: ***Η τελευταία του ποιητική συλλογή Δεν έχει τη ζωντάνια των πρώτων του δημιουργιο)ν.***
Ιετυμ. < αρχ. ***ἐλλύχνιον*** < ***ἐν-*** + ***-λύχνιον< λύχνος].***
Ε.Λ.Μ.Ε. (η) Ένωση Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης, **έλμινθα** (η) {ελμίνθων} ονομασία κάθε είδους σκώληκα που ζει παρασιτικά στο έντερο τού ανθρώπου ή των ζώων.
[ετυμ. < αρχ. ***έλμι(ν)ς. -ινθος,*** για το οποίο βλ. λ. ***ε?ψινθίαση].*** **ελμινθίαση** (η) I.I897]]-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. ασθένεια που προκαλείται από παρασιτικούς σκώληκες στο έντερο.
Ιετυμ. < αρχ. ***έλμινθιώ (-άω)*** < ***έλμινς*** / ***έλμις, -ινθος*** «είδος παρασι- τικου σκώληκα» < ****Εέλμις<*** I.E. **k*^ rmi- (συνδ. με Ι.Ε. **wer- «στρέφω, λυγίζω»), που χρησιμοποιήθηκε για διάφορα είδη εντόμων, πβ. σανσκρ. krmi-, λατ. vermis, αρχ. ρωσ. vcrmic «ακρίδες», αλβ. krimp κ.ά. Η λ. αποτελεί ελληνογενή ξέν. όρ.. < νεολατ. hclininthiasisj. **ελμινθοειδής,** -ής, -ές [18361 [ελμινθοειδ-ούς | -εις (ουδ. -ή)) ανατ. αυτός που μοιάζει με έλμινθα: - ***μυς*** (μικρού μεγέθους μυς στα χέρια).
Ελντοράντο (το) (παλαιότ. ***Ε/.δοράδο)*** Ιάκλ.} **1.** μυθική περιοχή στη Ν. Αμερική, που θεωρήθηκε από τους Ισπανούς κατακτητές ως χρυ- σοφόρα 2. (μτ<ο.) κάθε τόπος που αποτελεί το όνειρο, τη βαθύτερη επιθυμία κάποιου ως προς την επιδίωξη κέρδους: *για πολλούς επενδυτές* ΓΟ *Χρηματιστήριο υπήρξε ένα όπου νόμιζαν ότι σε λίγο χρόνο Οα π/.ούτιζαν.*
[ετυμ. < ισπ. Eldorado < cl dorado «ο επιχρυσωμένος - αυτός που χρυσίζει» (< μτγν. λατ. ρ. deaurare < λατ. de + aurum «χρυσός»)], έλξη (η) |-ης κ. -εως | -εις. -εων] 1. φυς. η ιδιότητα των υλικών σωμάτων να ασκούν δυνάμεις που προκαλούν την προσέγγισή τους. καθώς και η δύναμη που προκαλεί αυτή την προσέγγιση: *ηλεκτρική / μα- γνητική ~ || η ~ τής Σελήνης στα ύδατα των θαλασσών προκαλεί την παλίρροια || η ~ τής Γης στα ουράνια σώματα || η παγκόσμια ~* **2.** (μτφ.) η γοητεία προσώπου ή πράγματος που έλκει προς το μέρος τους. που καθιστά κάποιον/κάτι επιθυμητό, θελκτικό: *φυσική - των δύο φύ/Μν || ερωτική / σωματική / σεξουαλική / πνευματική / ψυχική*
|| ασκώ σε κάποιον ~ || αμοιβαία / ακατανίκητη - συν. σαγήνη· ΦΡ. (μτφ.) ***πόλος*** *έλξεως* βλ. λ. *πόλος* · 3. Γυμνλςί. άσκηση κατά την οποία κάποιος πιάνεται από υπερυψωμένη δοκό και έλκει το σώμα του προς τα πάνω 4. γλΩΣΣ. το σχήμα κατά το οποίο όρος πρότασης αφομοιώνεται συντακτικά προς άλλον: *η ~ τού αναφορικού,* π.χ. *δόθηκαν τα ονόματα των φοιτητών όσων θα λάβουν μέρος στον διαγωνισμό* (η γενική «όσων» αντί τού ορθού «όσοι» οφείλεται σε έλξη τού αναφορικού από το ουσιαστικό «*φοιτητών»).* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ελκύω.* |γτυμ. < αρχ. *έλξις* < ελκ-ω|. ελόβιος, -α. -ο [1874] αυτός που ζει ή αναπτύσσεται στα έλη: ~ *φυτό / πτηνό* συν. ελοχαρής. ελογενής, -ής. -ές [ελογεν-ούς | -εις (ουδ. -ή)| αυτός που δημιουρ- γείται σε έλη, που υπάρχει λόγω των ελών: ~ *πυρετός* (πβ. λ. *εΑ,ώδης).*
σχομο λ *-ης, -ης, -ες.*
I ii ΓΥΜ. < *έλος* + *-γενής.* πβ. μτγν. *έλειο-γενής*|. ελόγου (+ μου. σου, του) (λαϊκ.- προφορ.) αντί για τις αντων. εγώ, εσύ. αυτός κ.λπ.: *αλλά κι ~ σου δεν είπες τίποτε*
ΣΥΝ. τού λόγου (μου. σου. του).
[κτυμ. μεσν. < *λόγου (μου.* σου...). Το αρχικό *ε-* οφείλεται στην επίδραση των *εγώ, εσύ* κ.λπ.|. ελονοσία (η) [χωρ. πληθ.} ιατρ. ασθένεια που χαρακτηρίζεται από κρίσεις πυρετού, ρίγη και εφίδρωση και προκαλείται από παρασιτικό πρωτόζωο, το οποίο εισβάλλει στην κυκλοφορία τού αίματος με το τσίμπημα κουνουπιού ΣΥΝ. (λαϊκ.) μαλάρια. — ελονοσιακός, -ή,-ό. [ετυμ. < *έλος* + *-νοσία* < *νόσος.* απόδ. τού γαλλ. paludisme (< palus '«έλος, τέλμα»)].
ΕΛ.Ο.Π.Π. (ο) Ελληνικός Οργανισμός Πιστοποιητικών Ποιότητας, έλος (το) [έλ- ους | -η. -ών} περιοχή με ρηχά λιμνάζοντα νερά. ελάχιστη βλάστηση και αυξημένη υγρασία, που ευνοεί την παρουσία μολυσματικών παρασίτων και κουνουπιών
ΣΥΝ. βάλτος, τέλμα, (λόγ.) τέναγος. — ελώδης, -ης. -ες [οφχ.[.
Ιετυμ. < αρχ. *έλος* < ΙΕ. ˣscl-os, πβ. σανσκρ. savas-. Η σύνδεση με το λατ. silva «δάσος>> και με το ουσ. *ύλη* δεν είναι βέβαιη].
ΕΛ.Ο.Τ. (ο) Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης, ελοχαρής, -ής. -ές {ελοχαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| (για ζώα ή φυτά) αυτός που εμφανίζεται συνήθως σε έλη συν. ελόβιος.
[ετυμ. < *έλος* + *-χαρής* < *χαίρω].*
Ε.Λ.Π.Α. (η) Ελληνική Λέσχη Ι Ιεριήγησης και Αυτοκινήτου.
Ελπίδα (η) ► Ελπίς
ελπίδα (η) {-ας κ. (λόγ.) -ίδος | -ων| **1.** η αίσθηση ότι θα υπάρξουν θετικές και επιθυμητές εξελίξεις, η προσδοκία ευχάριστων γεγονότων: *έχει την ~ ότι θα περάσει τις εξετάσεις || ακόμα και τις δύσκολες στιγμές αγωνιζόταν χωρίς να χάνει την ~ του || στήριζε μεγάλες ~ στις υποσχέσεις της || άρχισε με την ~ να τελειώσει γρήγορα || οι γιατροί δεν του έδωσαν πολλές ~ || διαψεύδω τις ~ κάποιου || - πρόκρισης/ νίκης\ \ μάταιη / φρούδη / αστήριχτη / παλιά / άσβεστη* ~ςυν'. προσδοκία, προσμονή, απαντοχή, αναμονή αντ. απελπισία, απόγνωση. αποθάρρυνση 2. (συνεκδ.) οποιοδήποτε ή οτιδήποτε εμπνέει πίστη ή δημιουργεί την προσδοκία ευχάριστων εξελίξεων και πραγματοποίησης επιθυμητών στόχων: *η έκθεση των εμπειρογνωμόνων ήταν η τελευταία ~ για την ανάκαμψη τής εταιρείας || γο τρίτο άλμα ήταν και η μόνη - που είχε για πρόκριση || η νέα γενιά είναι η ~ τής χώρας για ένα καλύτερο αύριο* συν. στήριγμα· φρ. (λόγ.) ***παρ' ελπίδα i παρά πάσαν ελπίδα*** *(παρ'* ελπίδα, Αισχύλ. *Αγαμέμνων* 899) (για αρνητική εξέλιξη) πέρα από τα αναμενόμενα, πέρα από κάθε προσδοκία: *αν ~ κάτι ανατρέψει τα σχέδια μας, θα σας ενημερώσουμε εγκαίρως* · 3. η πιθανότητα: *δεν έχει καμιά ~ επιτυχίας || μετά τη βαριά ήττα δεν έχει ελπίδες πρόκρισης* · 4. Λ0Λ. ***Εθνική (ομάδα) Ελπίδων / Ελπίδες*** εθνική ομάδα που αποτελείται από παίκτες οι οποίοι πρόκειται να στελεχώσουν τη βασική εθνική ομάδα: *η εθνική ελπίδων ποδοσφαίρου.* ·' ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανέλπιστος.*
Ιετυμ. < αρχ. *ελπίς, -ίδος* < *έλπομαι* «αναμένω, ελπίζω» < **Fελ-π- ομαι* < ΙΕ. **wel- «θέλω. εκλέγω», πβ. λατ. vel-le «θέλω», γαλλ. vouloir, ιταλ. volere. γερμ. wollen, αγγλ. will (ουσ.) «θέληση», willing «πρόθυμος». αρχ. σλαβ. veliti «θέλω» κ.ά.]. ελπιδοφόρος, -α (λόγ. -ος). -ο [μτγν.] αυτός που περιέχει ή δημιουργεί ελπίδα: ~ *μήνυμα / εξέλιξη / μέλλον / νέος / αποτέλεσμα / προοπτική* συν. ενθαρρυντικός, (για πρόσ.) φέρελπις αντ. απογοητευτικός. απελπιστικός. — ελπιδοφόρα επίρρ. ελπίζω ρ. αμετβ. {ήλπισα} **1.** έχω ελπίδα για κάτι. αναμένω με αισιοδοξία θετικές και ευχάριστες εξελίξεις: ~ *να σας δούμε πριν φύγετε || ~ όλα να πάνε καλά* συν. προσδοκώ, εύχομαι 2. (γενικότ.) υπολογίζω ως πιθανό ενδεχόμενο, αναμένω (με θετική διάθεση) δεδομένη εξέλιξη: ~ *να μην παρεξηγείς τα αστεία μου, έτσι:* ||[- να *του αρέσει το χρώμα, αν και μπορεί να το αλλάξει || ποτέ δεν ελπίζαμε τέτοια ανταπόκριση του κοινού* || (κ. μεσοπαθ. τριτοπρόσ. ***ελπίζεται)*** *«τώρα με τα καινούργια βιβ?Λα. ελπίζεται ότι κάτι μπορεί να αλλάξει στην*

εκπαίδευση» (εφημ.) συν. αναμένω, περιμένω, πιστεύω, φαντάζομαι

(+σε) βασίζω την πραγματοποίηση προσδοκιών μου σε (κάτι): ελπίζει *στην ενίσχυση των γονιών του, για να τα βγάλει πέρα || ελπίζουν στην αποτελεσματικότητα των νέων μέτρων για τη βελτίωση τής οικονομίας || τώρα πια - μόνο στον Θεό* συν. βασίζομαι, στηρίζομαι, εμπιστεύομαι.

Ιετυμ. αρχ. < **έλπίδ-]ω* < *ελπίς. -ίδος*.

Ελπινίκη (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. αρχ. < *ελπίς* + *νίκη}.*

Ελπίς (η) {Ελπίδ-ος, -α} **1.** μυθολ κόρη τού Δία. προσωποποίηση τής ελπίδας **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ελπίδα.**

[ΕΤΥΜ.'αρ^χ. κυρ. όν. < *έλπίς* (βλ. λ. *ελπίδα)*\. **ελπιστικός,** -ή, -ό [αρχ.Ι αυτός που δικαιολογεί και ενισχύει την ελπίδα, που εμπνέει ελπίδα συν. ελπιδοφόρος, ενθαρρυντικός λντ. απελπιστικός· φρ. *ελπιστικοί φιλόσοφοι* οι φιλόσοφοι που αναγόρευαν την ελπίδα σε μοναδικό ηθικό στήριγμα τού ανθρώπου.

Ε.Λ.Σ. 1. (η) Εθνική Λυρική Σκηνή **2.** (το) Ενιαίο Λογιστικό Σχέδιο.

Ελ Σαλβαδόρ (το) {άκλ.} (ισπ. Rcpiiblica de KI Salvador = Δημοκρατία τού Ελ Σαλβαδόρ) κράτος τής Κ. Αμερικής με πρωτεύουσα το Σαν Σαλβαδόρ, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το κολόν Σαλβαδόρ.

[ετυμ. < ισπ. KI Salvador ««ο σωτήρας», επειδή ανακαλύφθηκε από τον Ισπανό εξερευνητή P. dc Alvarad το 1524/25. την ημέρα τής Ρωμαιοκαθολικής εορτής τού Σωτήρος].

Ελσίνκι (το) {άκλ.} η πρωτεύουσα τής Φινλανδίας, σημαντικό λιμάνι τής Βαλτικής θάλασσας.

Ιετυμ. < φινλ. Helsinki, αγν. ετύμου. ΙΙ πόλη ιδρύθηκε το 1550 από τον βασιλιά τής Σουηδίας Γουστάβο Λ'[.

ΕΛ.ΤΑ. (τα) Ελληνικά Ταχυδρομεία.

έλυτρο (το) {ελύτρ-ου [-ων} **1.** ΑΝΑΤ. μέρος ή σχηματισμός που περικλείεται στενά από μεμβράνη: ~ *τού τένοντα ενός μυός* **2.** ΖΩΟΛ. η αποσκληρυμμένη και με υφή δέρματος φτερούγα εντόμου, καθώς και κάθε περίβλημα κυττάρων ή ιστών: *τα ~ των εντόμων* **3.** ναυτ. (παλαιότ.) κάθε κάλυμμα από καραβόπανο, κυρ. στα πολεμικά πλοία 4. (γενικότ.) περικάλυμμα όπλου (π.χ. ασπίδας από δέρμα, ύφασμα κ.λπ.). — **ελυτροειδής,** -ής, -ές [μτγν.].

[πτυμ. < αρχ. *έλυτρον* < **Γέλυ-τρον* < *είλύω* «κυλώ, τυλίγω» < **Ρελ- νύ-ω* < I.E. **wcl-* «κυλώ. στρέφω», πβ. λατ. vol-v-ere, evolutio «κύληση» (> γαλλ. evolution «εξέλιξη»), ισπ. volver «γυρίζω», envolvcr «τυλίγω», γερμ. wiilzen «κυλώ», αγγλ. wallow κ.ά. Ομόρρ. *άλυ-σις* (βλ.λ.). *ειλεός, είλιγγος / ίλιγγος* κ.ά.]. **ελώδης,** -ης. -ες [αρχ.] {ελώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** (κυρ. για τοποθεσίες. περιοχές) αυτός που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολλών ελών: ~ *έκταση* συν. βαλτώδης 2. αυτός που είναι χαρακτηριστικός περιοχών με έλη, που οφείλεται στην ύπαρξη ελών: ~ *πυρετός / ασθένεια* (ελονοσία). σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **εμ**[1] επιφών. γι« τη φυσική έκφραση ή διατύπωση συμπεράσματος, παρατήρησης που θεωρείται εύλογη, αυτονόητη, ειλικρινώς πηγαία και αυθόρμητη: ~ *πώς να το κάνουμε! Λυτός είναι το μεγαλύτερο όνομα στον χώρο τού τραγουδιού, αυτός θα πάρει και τα περισσότερα λεφτά!* || ~ *τόση φασαρία γίνεται, πώς να μην ξυπνήσει ο άνθρωπος;* Ιι -*Πιστεύετε ότι ήταν αγένεια εκ μέρους του: ~ τι ήταν;*

[ετυμ. < φρ. *ε μα...* από συνεκφορές όπως *ε μα* τι να yivei:, *ε μα πώς να σε βοηθήσο);* κ.τ.ό.. στις οποίες το *ε μα* > *εμ* θεωρήθηκε παραχω- ρητικό μόριο).

εμ* συνδ. συμπλεκτ. (προφ.) (για επιδοτική σύνδεση προτάσεων ή όρων) όχι μόνο... αλλά και: ~ *έκανες το λάθος,* ~ *μιλάς κι από πάνω!* (βλ. κ. λ. *αμ).*

[ΕΙ ΥΜ. < τουρκ. hem|.

Ε.Μ.Α. (η) Επιλαρχία Μέσων Αρμάτων.

εμογέ επίθ. {άκλ.} **1.** (για σκεύος) αυτός που έχει εφυαλωθεί (βλ.λ.): ~ *λεκάνη / κατσαρόλα* συν. εφυαλωμένος, σμαλτωμένος 2.*εμαγέ* (το) εφυαλωμένο σκεύος: *πήρε καινούργια*

| Ε1ΥΜ. < γαλλ. email le, μτχ. τ. τού p. emailler «σμαλτώνω» < email «σμάλτο» < φρανκον. smalt, βλ. κ. *σμάλτο*\.

Ε.Μ.Α.Κ. (η) Ειδική Μονάδα Αντιμετώπισης Καταστροφών, **εμάς** αντων. -» εγώ

εμβαδομέτρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} τοπογρ. το σύνολο των μετρήσεων για τον υπολογισμό τού εμβαδού επιφάνειας: *ο τριγωνισμός τής προς ~ επιφάνειας διευκολύνει τους υπολογισμούς.*

εμβαδομετρικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι. **εμβαδόμετρο** (το) [εμβαδομέτρ-ου | -ων} τοπογρ. όργανο για τον υπολογισμό τού εμβαδού επίφανείας.

Ιπτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. plunimctcr (νόθο σύνθ.)|. **εμβαδόν** (το) **1.** μαθ. η συνολική έκταση που καταλαμβάνει μια επιφάνεια (ή χώρος): ~ *σπιτιού / γηπέδου / οικοπέδου / τετραγώνου* 2. (συνεκδ.) το αριθμητικό αποτέλεσμα τής μέτρησης μιας επιφάνειας (σε τετραγωνικά μέτρα, εκατοστά κ.λπ.): *το συνολικό - τού διαμερίσματος είναι 300 μ.*[2] *και* στους δύο *ορόφους.*

[ΕΈΥΜ. μτγν. < αρχ. *έμβαίνω* < *έν-* + *βαίνω*, πβ. κ. *βαίνω - βάδην - βαδίζω].*

εμβάζω ρ. μετβ. {έμβασα} στέλνω χρήματα με έμβασμα.

Ιετυμ. < αρχ. *έμβιβάζω* «τοποθετώ εντός» < *έμ-* (< *έν-*) + *βιβάζω* (βλ. κ. *βάζω, έμβασμα)].* **εμβαθύνω** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {εμβάθυνα} (λόγ.) (+σε) αναλύω εις βάθος, επιχειρώντας την κατανόηση εις βάθος ή την ερμηνεία: <5εν *εμ- βαθύνει ποτέ στα μηνύματα ενός κειμένου, τα προσπερνά επιπόλαια.*

εμβάθυνση (η) Μ 8861. σχόλιό λ. *μεγέθυνση.*

εμβάλλω ρ. μετβ. [αρχ.| {ενέβαλα, ενεβλήθην. -ης, -η.... εμβεβλημένος} (λόγ.) **1.** τοποθετώ (κάτι) εντός, ρίχνω μέσα ΣΥΝ. βάζω. ενθέτω αντ. βγάζω, εξάγω, εκβάλλω **2.** (μτφ.) εισάγω σε δεδομένη κατάσταση: ***η αδιαθεσία τού ηγέτη ενέβαλε σε φανερή ανησυχία τους οπαδούς του || - σε σκέψεις / αμηχανία / πειρασμό*** ΣΥΝ. εμπνέω, δημιουργώ, προκαλώ, εμποιώ, εμφυσώ, ενσταλάζω, **εμβαλλωματικός,** -ή, -ό [1893] (λόγ.) αυτός που γίνεται με τρόπο πρόχειρο και έχει προσωρινά αποτελέσματα: ***το πρόβλημα χρειάζεται ριζική αντιμετώπιση και όχι ~ λύσεις.***

[ΕΤΥΜ. < ***εμβάλλωμα*** (βλ. λ. ***μπάλλωμα)\.*** **εμβαπτίζω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {εμβάπτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} βυθίζω (κάτι) σε υγρό. ώστε να καλύπτεται πλήρως από αυτό: ~ ***τον δείκτη στο διάλυμα τού σωλήνα*** || (μτφ.) ***έχει εμβαπτιστεί στα νάματα τής ε?.ευθερίας*** συν. βυθίζω, βουτώ, **έμβασμα** (το) {εμβάσμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** η εντολή μεταφοράς χρηματικών ποσών σε τραπεζικό λογαριασμό δικαιούχου: - ***προς πιστωτικό ίδρυμα*** || ~ ***τηλεγραφικής επιταγής*** |j ~ ***για εξόφληση οφειλών προς το δημόσιο*** συν. επιταγή **2.** (συνεκδ.) το ίδιο το αποστελλό- μενο χρηματικό ποσό: ~ ***ενός εκατομμυρίου.***

|ΕΙ ΥΜ. < ***εμβάζω*** < αρχ. ***έμβιβάζω*** < ***έμ-*** (< εν-) + ***βιβάζω,*** απόδ. τού αγγλ. remittance].

εμβατήριο (το) {εμβατηρί-ου | -ων} ρυθμικό μουσικό κομμάτι, κατάλληλο για τον συγχρονισμό τού βηματισμού ομάδας ανθρώπων στον ίδιο ρυθμό: ***η μπάντα έπαιξε στρατιωτικά - κατά την παρέλαση || πένθιμο / γαμήλιο / πατριωτικό***

| ετυμ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. ***έμβατήριος*** «κατάλληλος για πορεία, για παρέλαση» (π.χ. ***«έμβατήριος παιάν».*** Πλουτ. ***Λυκούργος*** 22) **<** αρχ. ***έμ-βαίνο)].***

εμβέλεια (η) 11897} {χωρ. πληθ.} **1.** η απόσταση την οποία καλύπτει βλήμα πυροβόλου όπλου, η μεγαλύτερη δυνατή απόσταση βολής: ***το πλοίο βρισκόταν έξω από την*** - των ***πυροβόλων τού /.ιμανιού*** 2. η ακτίνα εκπομπής (ραδιοτηλεοπτικού) σήματος: ***ο σταθμός αγόρασε πομπούς μεγαλύτερης*** - **3.** (μτφ.) η έκταση επιρροής, απήχηση: ***προσωπικότητα διεθνούς*** - συν. κύρος, αίγλη.

|ετυμ. < μτγν. ***έμβελής*** «σε απόσταση βολής βλήματος» < εν- + ***-βε- λής < βέλος].***

εμβέλεια - βελληνεκές - διαμέτρημα. Λέξεις από την ορολογία των όπλο)ν χρησιμοποιούνται συχνά μεταφορικώς στην καθημερινή γλώσσα. Συγκεκριμένα, τόσο οι όροι που δηλούν «την απόσταση, το μήκος τού διαστήματος όπου μπορεί να φθάσει το βλήμα όπλου», δηλ. οι λ. **εμβέλεια** και **βελληνεκές,** όσο και ο όρος που δηλώνει «τη διάμετρο τής κάννης τού όπλου ή και τής σφαίρας (βλήματος)», η λ. **διαμέτρημα,** χρησιμοποιήθηκαν μεταφορικά για να δηλώσουν θετικά κυρίως (ή και αρνητικά) το μεγάλο (ή το μικρό) εύρος των δυνατοτήτων, ικανοτήτων, προοπτικής, απήχησης κ.λπ. προσώπων κυρίως ή και πράξεων, καταστάσεων κ.λπ. Παραδείγματα: ***Ηίναι επιχειρηματίας μεγάλης εμβέλειας, που τον υπολογίζουν όλοι - Τέτοιες ιδέες έχουν πολύ μικρό βελληνεκές στη σημερινή κοινωνία - Ιίρόκειται για επιστήμονα μεγάλου διαμετρήματος, που η αξία του αναγνωρίζεται διεθνώς.*** Ως προς την προέλευση των όρων σημειώνεται ότι το ***εμβέλεια*** είναι νεότερο παράγωγο (απαντά στον Αγγελο Βλάχο το 1897) τού αρχ. επιθέτου **εμβελής** (αναφέρεται σε τόπο ή διάστημα και μαρτυρείται από κείμενο τού ιστορικού Πολυβίου. 2ος αι. π.Χ.). Το ***βελληνεκές*** (ενν. ***διάστημα)*** πλάστηκε από τον δημιουργό τής στρατιωτικής ορολογίας Γρηγόριο Χαντσερή (μέσα 19ου αι.) αντί τού **εμβελές** (από το αρχ. ***έμβελής.*** εξού και η ***εμβέλεια).*** Σχηματίστηκε από το **βέλος + -ενεκής** (πβ. ***δι-ηνεκής.*** θέμα ***ενεκ-*** τού αρχ. αορ. τού ρ. ***φέρω: φέρω - ήνε- γκονι ήνέχθην),*** πιθ. κατά το αρχ. **δουρ-ηνεκής** (το ***-η-*** αντί τού -ε- στο ***-ενεκής*** λόγω τής συνθέσεως). Η λ. ***διαμέτρημα*** είναι επίσης νεότερη (1886) και σχηματίστηκε ως παράγωγο τού **διάμετρος - διαμετρώ,** για να αποδώσει το γαλλ. calibre, το οποίο ανάγεται στο ελληνικό **καλαπόδι:** αρχ. **καλά-πους** «ξύλινο πόδι, ξύλινο πρότυπο ποδιού για την κατασκευή παπουτσιών» (< **κάλον** «ξύλο» + **πους** «πόδι») > αραβ. qalib > γαλλ. calibre. Έτσι. το ελλην. ***διαμέτρημα*** είναι μεταφραστικό δάνειο.

έμβιος, -α, -ο Ιμτγν.) αυτός που έχει ζωή. που χαρακτηρίζεται από δραστηριότητα των ζωτικών λειτουργιών του: - ***όντα.*** **έμβλημα** (το) {εμβλήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** κάθε συμβολική παράσταση ή σχέδιο, που αποτελεί το αναγν<ορισμένο διακριτικό γνοορι- σμα (προσώπου, ιδιότητας, κατάστασης κ.λπ.): ***~ τής εταιρείας είναι τα ενωμένα σπαθιά || ο δικέφαλος αετός ήταν το ~ τής Βυζαντινής Λυτοκρατορίας ||*** στην ***έπαυλη κυμάτιζε η σημαία με το οικογενειακό -*** συν. σύμβολο, οικόσημο, διακριτικό 2. κάθε ρητό ή επίσημο σύνθημα. που αξιοποιείται ως το σήμα κατατεθέν μιας ηθικής, πολιτικής κ.λπ.: ***ως ~ τους είχαν το «αιέν άριστεύειν» || όλα τα κόμματα κατέβηκαν στις εκλογές με - την ανανέωση*** ΣΥΝ. σύνθημα, διακήρυξη, (μτφ.) σημαία. — **εμβληματικός,** -ή, -ό [Ι856|.

ΙΗΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***έμβάλλω].*** **εμβληματολογία** (η) ΙΙ857J η επιστημονική μελέτη εμβλημάτων, κυρ. οικοσήμων ΣΥΝ. εραλδική. **εμβοή** (η) |1876| το αίσθημα που δημιουργεί στα αφτιά ένας ήχος, λ.χ. το κουδούνισμα.

[ΕΙ ΥΜ. Απόδ. ξέν. όρου, πβ. αγγλ. tinnitus], **εμβόλαιον** (το) {1858} {εμβολαί-ου | -ων} ναυτ. εργαλείο ξύλινο, κυλινδρικό. συνήθ. μυτερό στο ένα άκρο, που χρησιμεύει για προσωρινή ένωση δύο σχοινιών συν. μουρέλο.

ΙΕΤΥΜ. **< *έαβολο.*** απόδ. τού γαλλ. mandrinl.

εμβολή (η) **1.** ιαγρ. η έμφραξη αιμοφόρου αγγείου από έμβολο (σημ. 3) · **2,** ναυτ. (παλαιότ.) η επίθεση κατά εχθρικού σκάφους με πλεύρισμα ή πρόσκρουση, ύστερα από την οποία το πλήρωμα του επιτιθέμενου σκάφους εισορμούσε βίαια στο αντίπαλο σκάφος, για να το κυριεύσει (έκανε ρεσάλτο).

[ΠΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ανάταξη οστού» (στον Ιπποκράτη). < εμβάλλω!.

εμβολιάζω ρ. μετβ. |!833] {εμβολίασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** ιατρ. κάνα) εμβόλιο σε (κάτι) **2.** γγ.Ωιι. (ειδικότ.) προσαρμόζω τμήμα φυτού (με ένα ή περισσότερα μάτια) σε άλλο συγγενές για ανάπτυξη και πολλαπλασιασμό νέων φυτικών ποικιλιών: *εμβολιάζοντας τα δέντρα, βελτιώνεται η αντοχή τους στις ασθένειες* συν. κεντρώνω, μπολιάζο). ενοφθαλμίζω. - **εμβολιαστικός,** -ή. -ό. σχολιο λ. *μπολιάζω.* [ετυμ. < *εμβόλιο* (βλ. κ. *μπολιάζω),* απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. vaccinate).

εμβολιασμός (ο) [I83.3I **1.** ιατρ. η εισαγωγή ειδικού παρασκευάσματος στο σώμα για την πρόληψη ασθένειας μέσω τής ενεργοποίησης των αντισωμάτων που μπορούν να την καταπολεμήσουν: *προληπτικός ι υποχρεωτικός* ~ |(- *κατά τής ευλογιάς* (δαμαλισμός) || *ημερο?.ό- γιο εμβο?.ιασμού* **2.** ΓΕΠΠ. η προσαρμογή τμήματος φυτού (με ένα ή περισσότερα μάτια) σε άλλο συγγενές για ανάπτυξη και πολλαπλασιασμό νέων φυτικών ποικιλιών συν. μπόλιασμα, ενοφθαλμισμός

(μτφ.-λόγ.) η επιτυχής μετάδοση ιδεών, αρχών κ.λπ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. vaccination], **εμβολίζω** ρ. μετβ. {εμβόλισ-α, -τηκα. -μένος) πλήττω εχθρικό πλοίο με έμβολο (βλ.λ.. σημ. 2) ΣΥΝ. επιτίθεμαι.

[ΕΤΥΜ. < *έμβολο}.*

εμβόλιμος, -η, -ο **1.** αυτός που παρεμβάλλεται, προστίθεται στα ήδη καθορισμένα ή γνωστά: ~ *συνάντηση / δήλωση / παρέμβαση* ΣΥΝ. ένθετος. παρεμβαλλόμενος, παρένθετος 2. ΦΙΛΟΛ. αυτός που έχει ενσωματωθεί εκ των υστέρων σε κείμενο (συνήθ. χωρίς την έγκριση ή παρέμβαση τού δημιουργού): ~ *στίχοι / σκηνή / παράγραφοι / έπη* ΣΥΝ. παρείσακτος. νόθος 3. (στο θέατρο) *εμβόλιμο* (το) (α) το κομμάτι που παρεμβάλλεται μεταξύ δύο πράξεων χωρίς να έχει σχέση με την υπόθεση τού έργου ΣΥΝ. ιντερμέτζο, ιντερμέδιο (β) χορικό που δεν έχει οργανική σχέση με τον μύθο τής τραγωδίας ή τής κωμωδίας. – **εμβόλιμα** / **εμβολίμως** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «*ο* μήνας που προσετίθετο στο σεληνιακό έτος, για να αντιστοιχεί με το ηλιακό ημερολόγιο», < *εμβολή* < *έμβάλλω*.

εμβόλιο (το) {εμβολί-ου [-ων) **1.** ιατρ. παρασκεύασμα που εισάγεται στο σώμα για την πρόληψη ασθένειας μέσω τής ενεργοποίησης τού ανοσοποιητικού συστήματος για την παραγωγή των αντισωμάτων που μπορούν να την καταπολεμήσουν: *αντιμικροβιακό / ενδοδερμικό ι υποδόριο / στοματικό* ~ 2. (συνεκδ.) ο εμβολιασμός, η εισαγωγή τού παραπάνω παρασκευάσματος στο σώμα: σε *περίπτωση τραχώματος, καλό είναι να γίνεται ~ εντός δώδεκα ωρών* | | *φοβόταν τα* ~. σχολιο λ. *έυεση, συνίζηση.*

(ΠΤΥΜ. < μτγν. *έμβολιον* "δόρυ - στόμιο», υποκ. τού αρχ. *έμβολον.* Η ιατρική σημ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. vaccine], **εμβολιοθεραπεία** (η) (εμβολιοθεραπειών) ΙΑΤΡ. η θεραπεία που βασίζεται στη χρήση εμβολίων.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. vaccinothcrapy (νόθο σύνθ.)]. **εμβολιοθεραπευτική** (η) ιατρ. Ο κλάδος που εξετάζει τους τρόπους και τις δυνατότητες θεραπείας μέσω τής χορήγησης εμβολίων, καθώς και τους τρόπους παρασκευής εμβολίων, **εμβολισμός** (ο)] 1897] η επίθεση εναντίον εχθρικού σκάφους και η διάτρησή του με έμβολο (βλ.λ.. σημ. 2). Ηπίσης **εμβόλιση** (η), **έμβολο** (το) (εμβόλ-ου | -ων} **1.** μηχαν. Ο δίσκος ή ο στερεός κύλινδρος που κινείται εντός μεγαλύτερου κυλίνδρου, ασκώντας ή δεχόμενος πίεση από υγρό ή αέριο: ~ *απλής / διπλής ενέργειας* · 2. ναυτ. επιμήκης, οξεία προεξοχή τής πλώρης πολεμικού πλοίου για τη διάτρηση εχθρικών σκαφών ή την πρόκληση ρωγμών στα ύφαλα μέρη τους και τη βύθισή τους · 3. ιατρ. ημιστερεή μάζα πηγμένου αίματος, καθώς και κάθε αδιάλυτη ή ξένη ουσία ικανή να εμποδίσει την κυκλοφορία τού αίματος (π.χ. παράσιτο, φυσαλλίδα αέρα, λίπος, θρόμβος) προκαλώντας έμφραξη.

| εί υμ. < αρχ. *έμβολον.* ουδ. τού αρχ. επιθ. *έμβολος* < *έμβάλ/.ω*. **εμβολοφορος,** -ος. -ο **] 18951** (για μηχανή) αυτός που έχει ως κύριο εξάρτημα έμβολο: ~ *αντλία.*

[ΕΤΥΜ. < *έμβολο* + *-φόρος* < *φέρω}.* **εμβριθής,** -ής. -ές {εμβριθ-ους | -είς (ουδ. -ή), -ών εμβριθέστ-ερος, -ατος) (λόγ.) αυτός που διακρίνεται για τη διεισδυτικότητα τού πνεύματος. τη βαθιά γνώση του. αυτός που έχει εντυφήσει σε ορισμένο αντικείμενο: - *με?ετητής / στοχαστής / εμπειρογνώμονας / πο?^.ιτικός αναλυτής / σχο/.ιαστής* συν. περισπούδαστος, μελετημένος, βαθυστόχαστος, εμπεριστατο>μένος λντ επιπόλαιος, επιφανειακός· φρ. (σκωπτ.) *εμβριθής βλαξ* (ως οξύμωρη έκφραση) για άνθρωπο φαινομενικά περισπούδαστο και βαθυστόχαστο, που είναι στην πραγματικότητα ανόητος. - **εμβρίθεια** (η) | μ τ γ ν . σ χ ο λ ι ο λ. *-ης. -ης, -ες. βρίθω.*

[εί υμ. αρχ. < *έν-* + *-βριθής* < *βρίθω* (βλ.λ.,)]. **εμβροντησία** (η) (εμβροντησιών) ιατρ. η κατάσταση στην οποία περιέρχεται ένα άτομο λόγω ασθένειας, χρήσης ναρκωτικών, τοξικών ουσιών ή ως αντίδραση σε ψυχολογικά αίτια και η οποία χαρακτηρίζεται συνήθ. από πλήρη ακινησία, διακοπή ή μείωση τής αντιληπτικής του ικανότητας, αφωνία κ.λπ.

[F.ΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *εμβρόντητος.* II ιατρ. σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. stupcur (< λατ. stupor «θάμβος. έκπληξη»)), **εμβρόντητος,** -η. -ο **1.** αυτός που εκδηλώνει τα συμπτώματα τής εμβροντησίας 2. (γενικότ.) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους αμηχανίας λόγω απρόβλεπτων εξελίξεων, αιφνίδιας αλλαγής δεδομένων: *η κοινή γνώμη έμεινε - μπροστά στο νέο σκάνδαλο*)) ~ **άμουσε ron** *φίλο του* **να** *του ανακοινώνει τα αποτελέσματα των ιατρικών εξετάσεων* συν. **άναυδος, κατάπληκτος, σαστισμένος.**

[εί υμ. **αρχ. <** *έμβροντώ (-άω)* < *έν-* + *βροντώ* **«κεραυνοβολώ»).**

εμβρόντητος: συνώνυμα. Η κατάσταση κατά την οποία μια ισχυρή συγκίνηση (φόβος, λύπη, απροσδόκητο γεγονός, κακή είδηση κ.λπ.) συγκλονίζει ψυχικά τον άνθρωπο, εκφράζεται στην Ελληνική με τρεις σημασιολογικές περιοχές, τού «πλήγματος», τής «έλλειψης κινήσεως και δράσεως», και τής «έλλειψης φωνής». Η έννοια τού «πλήγματος» έδωσε τα εμβρόντητος (χτυπημένος από βροντή, κεραυνό), κεραυνοβολημένος, κατάπληκτος (κυριολεκτικά «χτυπημένος δυνατά», πβ. *π?^ήττω. π?.ήγμα)* **και αποσβολωμένος (αυτός που έχει γίνει** *ασβόλη.* **καπνιά από ισχυρό πλήγμα κ.λπ.). Ας σημειωθεί εδώ όπ, επειδή όλες οι λέξεις που ανήκουν σε αυτό το σημασιολογικό πεδίο έχουν αρνητικό περιεχόμενο (δηλώνουν ισχυρή συγκίνηση από κάτι κακό), γι' αυτό λέξεις όπως έκπληκτος, έκθαμβος ή εκστατικός δεν μπορούν, από την άποψη αυτή. να θεωρηθούν συνώνυμες, αφού έχουν «καλή σημασία»: δηλώνουν γενικά συγκίνηση για κάτι καλό. θετικό, ωφέλιμο. Η έννοια τής «'έλλειψης κινήσεως και δράσεως» έδωσε τα στήλη άλατος («κοκκαλωμένος, ακίνητος», από το πάθημα τής γυναίκας τού Λωτ. στην Π. Διαθήκη, που παρέβη την εντολή τού Θεού να μη γυρίσει να δει πίσω της), σαστισμένος (κυριολ. «ταραγμένος», τουρκ. ^a^mak «τα χάνω, απορώ»), χαμένος (από τη φρ. «τα χάνω», πβ. κ. τη φρ. «χάνω το μυαλό μου») και αμήχανος (δεν έχο) τρόπο να πράξω, δεν ξέρω τι να κάνω). Τέλος, η έννοια τής «απώλειας τής φωνής» έδωσε τα ενεός («άφωνος»), άναυδος** *{λαυδή* **«φωνή. ομιλία». πβ.** *απαυδώ).* **άλαλος** *{λαλώ* **«μιλώ») και άφωνος** *(φωνή),* **καθώς και τη φρ. «με ανοιχτό το στόμα» (χωρίς να βγαίνει φωνή).**

εμβροχή (η) (μτγν.) 1. (γενικά) κάθε διαδικασία για την αποσκλή- ρυνση αντικειμένου ή υλικού ή τη διάλυσή του με βύθιση σε υγρό 2. μέθοδος εκχύλισης φυτικού προϊόντος για την παραλαβή των δρα- στικών συστατικών του 3. ιαγρ. **το σύνολο των αλλοιώσεων που υφί- σταται το νεκρό πλέον έμβρυο στη μήτρα λόγω τής επίδρασης των αμνιακών υγροϊν στα οποία εκτίθεται, εμβρυϊκός, -ή, -ό [1843) κ. (σπάν.) εμβρυακός) 1879] 1. αυτός που σχετίζεται με το έμβρυο:** ~ *ζωή λειτουργία / κότταρο / ρυθμός / ανάπτυξη* [1] *κόμβος / χιτώνας / ιστός / σφαιρίνη* 2. **(μτφ.) αυτός που βρίσκεται ακόμη σε υποτυπώδες στάδιο ανάπτυξης, που δεν έχει κατα- σταλαγμένη. οριστική μορφή:** *η - κατάσταση τής βιομηχανίας*]| ~ *πειραματισμοί κα/.λιτεχνικής έκφρασης* συν. **πρώιμος, αδιαμόρφωτος. στοιχειώδης.**

έμβρυο (το))εμβρύ-ου) **-ων) Ι.κάθε έμβιος οργανισμός κατά τα πρώτα στάδια τής ανάπτυξής του· (ειδικότ. στους ανθρώπους) το γονιμο- ποιημένο ωάριο, κυρ. από τον τέταρτο μήνα τής κύησης ώς τον τοκετό 2. (ειδικότ. για φυτά) το υποτυπούδες φυτό που σχηματίζεται κατά το πρώτο στάδιο ανάπτυξης τού γονιμοποιημένου σπόρου 3. (μτφ.) οτιδήποτε βρίσκεται στην αρχή τής ανάπτυξής του. σε υποτυπώδες στάδιο. – εμβρυοειδής, -ής, -ές.** ■ * σχολιο λ. *βρέφος.*

[ετυμ. **< αρχ.** *εμβρυον* < *έν-* + *βρύον* **(βλ.λ.) <** *βρύω* **«ανθίζω, άφθονο')». 11 λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. embryo, γαλλ. embryon κ.ά.|.**

εμβρυογένεση (η) (-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} το σύνολο των διαδοχικών φάσεων σχηματισμού και ανάπτυξης εμβρύου, καθώς και οι διεργασίες με τις οποίες επιτυγχάνεται η δημιουργία ενός νέου ζωικού οργανισμού συν. **εμβρυογονία.**

Jείώ.μ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. embryogcnc.si.sJ. εμβρυογενής, -ής. -ές] 1893 1 (εμβρυογεν-ούς] -εις (ουδ. -ή)| αυτός που σχηματίζεται παράλληλα με το έμβρυο ή οφείλεται σε αυτό:** ~ *όγκος.* σχολιο **λ.** ~*ης, -ης, -ες.*

[ΠΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cmbryogenique).**

εμβρυογονία (η)] 1892j (εμβρυογονιών) η εμβρυογένεση (βλ.λ.).

[εγυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cmbryogcnie). εμβρυοθυλάκιο (το) {εμβρυοθυλακί-ου | -ων}** ανατ. ο **υμένας που περιβάλλει το έμβρυο, ο οποίος περιέχει αμνιακό υγρό για την ελεύθερη και προστατευμένη κίνηση τού εμβρύου, καθώς και την εξασφάλιση των απαραίτητων θρεπτικών συστατικών για την ανάπτυξή του. Ηπίσης εμβρυοθύλακος (ο) (εμβρυοθυλάκ-ου | -ων. -ους].**

[ΕΙΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sac embryonnaire]. εμβρυοκαρδία (η) (χωρ. πληθ.)** ιατρ. **η αλλοίωση τού καρδιακού ρυθμού, που θυμίζει τους ήχους καρδιάς εμβρύου και χαρακτηρίζεται από ταχυκαρδία, εξομοίωση καρδιακών ιστών κ.λπ.** ΣΥΝ. **εμβρυϊκός ρυθμός.**

[ΠΤΥΜ. **Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. embryocardic]. εμβρυοκτονία (η) {εμβρυοκτονιών} η βίαιη και μη φυσική διακοπή τής κύησης** Συν. **άμβλωση, έκτρωση. εμβρυοκτόνος, -ος, -ο [μεσν.].**

]ι-ΤΥΜ. < μεσν. *εμβρυοκτόνος* < *εμβρυον* + *-κτόνος* < *κτείνω* «φονεύω» (βλ. Κ. - ΚΤΟΓΖ«)|. **εμβρυολογία** (η) 11879] Ιχωρ. πληθ.} ιατρ. **η** επιστημονική σπουδή των διαδοχικών φάσεων τού σχηματισμού τού εμβρύου και τής ανάπτυξής του. – **εμβρυολόγος** (Ο/η), **εμβρυολογικός,** -ή, **-ό 1**1890J, **εμ- βρυολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. embryologie], **εμβρυομητρικός,** -ή, -ό ιατρ. αυτός που σχετίζεται με το έμβρυο και την έγκυο, πυυ αφορά στη μεταξύ τους βιολογική σχέση: ~ *ανταλλαγή ι ασυμβατότητα.*

εμβρυοπάθεια (η) {εμβρυοπαθειών} ιατρ. η ελαττωματική ανάπτυξη και ο ανώμαλος σχηματισμός εμβρύου λόγω νόσου που μεταδόθηκε σε αυτό από τη μητέρα.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cmbryopathie|. **εμβρυοπλαστία** (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. η πορεία ανάπτυξης και σχηματισμού τού εμβρύου.
1R1υμ. < *έμβρυο* + *-π/.αστία* < *πλάσω].* **εμβρυόσακος** (ο) 11889J {εμβρυοσάκ-ου | -ων, -ους) βιολ. ομάδα εσωτερικών κυττάρων των αγγειόσπερμων (ανθοφόρων) φυτών, η οποία περιλαμβάνει το ωοκύτταρο και μέσα στην οποία γίνεται η γονιμοποίηση.
ΙΕΤΥΥ1. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. embryosac]. **εμβρυουλκός** (ο) ιατρ. χειρουργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις δύσκολου τοκετού για το πιάσιμο και τράβηγμα τού εμβρύου από το κεφάλι με ειδική επέμβαση τού μαιευτήρα. – **εμ- βρυουλκία** (η) [μτγν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ελκύω.*
Ιετυμ. μτγν. < *εμβρυον+ -ουλκός*< έλκω}, **εμβρυοφθόρος,** -ος, -ο αυτός που διαπράττει εμβρυοκτονία (βλ.λ.) ΣΥΝ. εμβρυοκτόνος.
Ιπτυμ. < *έμβρυο* + *-φθόρος* < *φθείρω*\. **εμβρυώδης,** -ης. -ες [1799] {εμβρυοοδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) **1.** αυτός που σχετίζεται με έμβρυο ή που φέρει έμβρυο: ~ *ασκός / ιστός / φυτό* συν. εμβρυϊκός 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται σε πολύ πρώιμο στάδιο, που στερείται ουσιώδους ανάπτυξης ή οργάνωσης: *τα σχέδια αυτά είναι ακόμα σε ~ κατάσταση, απέχοντας πολύ από την υλοποίησή τους* ΣΥΝ. πρώιμος, υποτυπώδης. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **E.M.E.** (η) **1.** Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία **2.** Κπιθεώρηση Μέσης Εκπαίδευσης, **έμεινα** ρ. μένω **εμείς** αντων. -»εγώ **έμελλε** ρ. ->μέλλω
εμ-εμ-ές (το) {άκλ.} (M.M.S.: Multimedia Message Service: Υπηρεσία Πολυμεσικών Μηνυμάτων) τεχνολογία που επιτρέπει την αποστολή και λήψη πολυμεσικών μηνυμάτων (π.χ. φωτογραφιών, ήχων ή κινούμενων εικόνων) μέσω κινητών τηλεφώνων, **εμένα** αντων. »εγώ
έμενταλ (το) {άκλ.} κίτρινο ανάλατο τυρί με μεγάλες τρύπες.
[ΕΓΥΜ. < Emment(h)al (γερμ. Emmentaler kase «τυρί έμενταλ»), περιοχή τής γερμανόφωνης Ελβετίας |. **έμεσμα** (το) {εμέσμ-ατος (-ατα. -άτων} (λόγ.) το σύνολο των ουσιών που αποβάλλονται ως εμετός συν. (λαϊκ.) ξέρασμα, ξεράτό.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *έμώ (-έω)* (βλ.λ.)|. **εμετικός,** -ή. -ό Ιαρχ.) **1.** (φάρμακο) που χορηγείται για την πρόκληση εμετού: σε *περιπτώσεις δηλητηριάσεων η κένωση τού στομάχου γίνεται με - φάρμακα* ΣΥΝ. εμετοκαθαρτικός **2.** (μτφ.-κακόσ.) αυτός που μπορεί να προκαλέσει εμετό, που προκαλεί αηδία, πρόστυχος ή χαμηλού επιπέδου: ~ *σκηνή βίας ι περιγραφή / θέαμα / υποννοούμενο / χυδαιότητα / αστείο / συμπεριφορά* ΣΥΝ. αηδιαστικός, σιχαμερός, **εμετοδοχείο** (το) δοχείο για την αποβολή εμετού, **εμετοκαθαρτικός,** -ή. -ό 118311 αυτός που εξασφαλίζει την κάθαρση τού στομάχου με πρόκληση εμετού: - *φάρμακο / ουσία* συν. εμετικός.
εμετός κ. (επίσ.) **εμετός** (σημ. 1) (ο) **1.** αποβολή των περιεχομένων τού στομάχου από το στόμα μέσω συνεχών μυϊκών συσπάσεων λόγω ποικίλων διαταράξεων (λ.χ. ναυτίας, υπερβολικής κατανάλωσης οινοπνευματωδών. ανορεξίας κ.λπ.): *τάση προς* - συν. ικαθημ.) ξέρασμα 2. (μτφ.) το αίσθημα έντονης αηδίας: *οι δο/^οπλοκίες και τα γλοιώδη φέματά του μου προκαλούν* **~** συν. σιχαμάρα **3.** (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί αυτό το αίσθημα αηδίας: *ο λόγος του πραγματικός οχετός και βόρβορος* συν. αηδία, σιχαμάρα. Ηπίσης (επίσ.) **έμεση** (η) (στη σημ. 1).
[ΕΤΥΜ· μτγν. < αρχ. *εμετός* < *έμώ (-έω)* (βλ.λ.)!.

εμετός ή εμετός; Το σωστό είναι **έμετος.** λ. αρχαία από το επίσης αρχαίο ρ. **έμώ,** η οποία χρησιμοποιείται στην επίσημη ιατρική ορολογία. Κατά τα πολλά, όμως. ονόματα σε **-τός** (κυρίως ρηματικά επίθετα, αλλά και ουσιαστικά· πβ. *θετός, αρκετός, συνετός, αιρετός* ■ *πυρετός, σκελετός, τοκετός, παγετός* κ.ά.) μετακίνησε αναλογικά τον τόνο στη λήγουσα: **έμετος > εμετός.** Το φαινόμενο είναι νεότερο (μεσαιωνικό), αλλά ο τ. *εμετός* χρησιμοποιείται ευρύτατα.
Κατά το *εμετός* πλάστηκε και το **ξερατό** (από την αιτ. **εμετό),** πα- ράγωγο τού **ξερνώ.** που αντικατέστησε το *έμώ* (παρέμεινε μόνο το **εξεμώ** σε λογιότερη χρήση). Το *ξερνώ* ετυμολογείται από τν **έξέ- ρααα** τού **έξερώ** (αρχικά μέλλοντας τού **λέγω)** και από τη (μεταφορική) σημ. «θα τα βγάλι») όλα. θα τα πω». Το *εξέρασα - ξερνώ* κατά τα *εγέρασα - γερνώ, επείνασα - πεινώ* κ.τ.ό.

εμιγκρές (ο) Ιεμιγκρέδες) ελλην. *αυτοεξόριστος*■ μετανάστης που αυ- τοβούλως εκπατρίζεται καταφεύγοντας σε ξένη χώρα λόγω των διωγμών που υφίσταται στη χώρα του ή λόγω των πολιτικών συνθηκών που επικρατούν εκεί συν. πολιτικός φυγάς, εκπατριζόμενος.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. emigre, μτχ. τ. τού ρ. emigrer < λατ. emigrare «μετοικώ»].
εμιράτο (το) μουσουλμανικό αραβικό κράτος με ανώτατο άρχοντα τον εμίρη (π.χ. Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. emirate < emir (βλ. λ. *εμίρης)*\. **εμίρης** (ο) {εμίρηδες} οπλαρχηγός ή φύλαρχος, ηγεμόνας ή διοικητής πολιτείας σε ισλαμικές χώρες.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. emir < αραβ. amir «ο διατάσσων, ο διοικητής»].

εμμανής, -ής, -ές {εμμαν-ούς | -είς} (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μανία για κάτι συν. μανιώδης, παράφορος. – **εμμανώς** επίρρ. Ιμτγν.].
|ΕΤΥΜ. αρχ. < εν- + *-μανής* < θ. *μαν-* τού ρ. *μαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-μάν-ην)*\.
Εμμανουέλα (η) γυναικείο όνομα.
Εμμανουήλ (ο) Ιάκλ.) **1.** ονομασία τού Ιησού Χριστού κατά τον προφήτη Ησαΐα **2.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Μανόλης** (συνήθ. ορθ. *Μανώλης).*
[ΕΤΥΜ, μτγν.< εβρ. Immanu F.l «μαζί μας (είναι) ο Θεός», προσωνυμία που στην Κ.Δ. αποδίδεται στον Ιησού, πβ. Ματθ. Ι. 23: *ιδού ή παρθένος έν γαστρϊ έξει καί τέξεται υιόν. καί καλέσουσιν τό όνομα αυτού Εμμανουήλ, δ έστιν μεθερμηνευόμενον μεθ' ημών ό θεός* (με παράθεση από τον *Ησαΐα* 7. 14)]. **εμμέλεια** (η) {χωρ. πληθ.} η μελωδικότητα. η αρμονικότητα.
Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «τραγικός χορός», < *εμμελής* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. μτγν.]. **εμμελής,** -ής, -ές {εμμελ-ούς j -είς (ουδ. -ή)· εμμελέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που έχει μελωδία, αρμονική και γλυκιά μουσική: - *απαγγελία τού Ευαγγελίου* συν. μελωδικός, αρμονικός. - **εμμελώς** επίρρ. [αρχ.|.
Ι ετυμ. αρχ. < εν- + *-μελής* < *μέ/.ος*|. **εμμένω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {ενέμεινα} ί+σε) παραμένω σταθερός, αμετακίνητος. διατηρώ την ίδια στάση ή πίστη (συνήθ. παρά τις αρνητικές συνθήκες): ~ *στις απόψεις μου* συν. επιμένω αντ. υπαναχωρώ. σχόλιο λ. *μένω.*
έμμεσος, -η, -ο αυτός που προκύπτει με παρέμβαση, μεσολάβηση ή τροποποίηση και όχι ως άμεση συνέπεια ή αποτέλεσμα: *το σχόλιο σαφώς περιείχε έναν ~ υπαινιγμό || - αναφορά ι χαρακτηρισμός / απάντηση / προειδοποίηση* ΣΥΝ. πλάγιος ΛΝΤ. άμεσος, απευθείας· φρ. (α) οικον. ***έμμεσος φόρος*** ο φόρος επί των πωλήσεων ή η δασμολογική επιβάρυνση τής τιμής προϊόντος από το κράτος (υπό μορφήν φορολογίας που εισπράττεται από το κράτος): *η αύξηση τής τιμής των τσιγάρων; τής βενζίνης κ.λπ. αποτελεί* ~ (β) (στο ποδόσφαιρο) ***έμμεσο (φάουλ)*** το φάουλ που δεν επιτρέπεται να εκτελεστεί απευθείας προς το τέρμα (γ) γλωσσ. ***έμμεσο αντικείμενο*** (στη Ν. Ελληνική για ρήματα που συντάσσονται με δύο αντικείμενα) το αντικείμενο τού ρήματος που απαντά συνήθως σε γενική πτώση ή αυτό που δηλώνει πρόσωπο: *στη φράση «σου έδωσα νερό»* ~ *είναι το* «σου» (δ) ***έμμεση βολή*** η βολή που γίνεται κατά στόχου τον οποίο δεν βλέπουμε, αλλά υπολογίζουμε (ε) φίλος, ***έμμεση απόδειξη*** μέθοδος απόδειξης θέσεως μέσω τού ελέγχου τής αντίθετης προς αυτήν, η μέθοδος τής «εις άτο- πον απαγωγής» συν. απόδειξις από τού εναντίου / εκ τού αντιθέτου (ad contrario). – **έμμεσα** / **εμμέσως** [μτγν.] επίρρ., **εμμεσότητα** (η) [1886] (βλ.λ.).
[ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «ενδιάμεσος, μεσολαβών», < *έν-* + *μέσος*|.

έμμεσος - άμεσος και άμμεαος! Από τη μεσολάβηση ή μη τού **μέσος** προέκυψαν τα εν + *μέσος* > **έμ-μεσος** και *α-* (στερητ.) + *μέ- σος*> **ά-μεσος.** Το *έμμεσος* σημαίνει «ενδιάμεσος, με μεσολάβηση προσώπου ή πράγματος». το ά-μεσος σημαίνει «χωρίς ενδιάμεσο, χωρίς μεσολάβηση κανενός». Οι λέξεις αντιστοιχούν προς τα ξένα (μέσω τής Λατινικής) mediatus «έμμεσος» (αγγλ. mediate) και in-mediatus «α-μεσος» (αγγλ. immediate).
Από σύγχυση παρατηρείται συχνά το ορθογραφικό λάθος *άμμε- σος* (!) με δύο -μμ-, που αποφεύγεται, αν θυμάται κανείς την ετυμολογία τής λ.: **α + μέσος,** όπως **ά + -γευστος, ά + -μορφος, ά + -καρδος** κ.τ.ό.

εμμέσως επίρρ. [μτγν.] με έμμεσο τρόπο, όχι ευθέως: *μου εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του ~*· φρ. ***εμμέσως πλην σαφώς*** με έμμεσο τρόπο, ο οποίος όμως δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολίας για το τι εννοεί κάποιος: ~ *υπέδειξε ποιον θεωρεί κατάλληλο για διάδοχό του.* **έμμετρος,** -η, -ο αυτός που είναι γραμμένος σε μέτρο, που έχει συντεθεί με μουσικό ρυθμό: ~ *κείμενο / απόσπασμα / μετάφραση / απόδοση* συν. ρυθμικός, ποιητικός αντ. πεζός. – **έμμετρα** / **εμμέτρως** [αρχ.Ι επίρρ.
[ετυμ. αρχ. < εν- + *-μετρος* < *μέτρον].* **έμμηνα** (τα)
{εμμήνων} η εμμηνόρροια (βλ.λ.).
[ετυμ. Ουδ. πληθ. τού αρχ. επιθ. *έ'μμηνος*\. **εμμηναγωγό** (το) φλρμ. ουσία ικανή να προκαλέσει αιμορραγία σε περιπτώσεις μη κανονικής εμφανίσεως έμμηνης ρύσης, χωρίς ωστόσο προηγούμενη ωορρηξία.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. emmenagoguej. **εμμηνοληξία** (η) {χωρ. πληθ.} η εμμηνόπαυση (βλ.λ.). **εμμηνόπαυση** (η) {-ης κ. -αύσεως | χωρ. πληθ.} **1.** ιατρ. η φυσιολογική παύση τής εμμηνόρροιας λόγω ηλικίας, κυρ. σε γυναίκες σαράντα πέντε μέχρι πενήντα πέντε ετών 2. (συνεκδ.) η χρονική περίοδος κατά την οποία συμβαίνει η εμμηνόπαυση στη ζωή μιας γυναίκας συν. εμμηνοληξία, κλιμακτήριος. Επίσης **εμμηνοπαυσία. - εμμηνοπαυσιακός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mcnopauscl. **εμμηνορραγία** (η) 11847J {εμμηνορραγιών} ιλτρ. η πέραν των φυσιολογικών ορίων απώλεια αίματος σε κάθε έμμηνη ρύση.
[ΕΓΥΜ. < *έμμηνος* + *-ραγία* < αρχ. *ρήγνυμι* (βλ. κ. *ραγίζω),* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. menorrhagie). **εμμηνόρροια** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η περιοδική και κατά κανόνα μηνιαία εκροή αίματος και βλεννογόνου ιστού τής μήτρας από τον κόλπο τής γυναίκας· οφείλεται σε πτώση μη γονιμοποιημένου ωαρίου ΣΥΝ. έμμηνη ρύση. περίοδος, έμμηνη ροή. έμμηνα, εμμηνορρυσία. --

εμμηνορροϊκός, -ή, -ό.
ΙΕΤΥΜ. < *έμμηνος* + *-ροια* < *ρέω*. ελληνογενής ςέν. όρ.. < νεολατ. menorrhoca].
εμμηνορροώ ρ. αμετβ. 11889j {εμμηνορροείς...} έχω έμμηνη ρύση.
εμμηνορρυσία (η) {εμμηνορρυσιών} η εμμηνόρροια (βλ.λ.). – **εμμηνορρυσιακός,** -ή. -ό. ίϊΘΤΥΜ. < *έμμηνος* + *-ρυσία* < *ρύση* (βλ.λ.) |.
έμμηνος, -ος (καθημ. -η), -ο **1.** αυτός που έχει ρυθμό περιοδικής επανάληψης ανά μήνα. που οφείλει να επέλθει, να συμβεί εντός μηνός ΣΥΝ. μηνιαίος **2.** ιατρ. ***έμμηνη ρύση*** / ***ροή*** ή ***έμμηνα*** (τα) {εμμήνων} η εμμηνόρροια, η μηνιαία εκροή αίματος, εκκρίσεων και βλεννογόνου τής μήτρας από τον κόλπο τής γυναίκας ΣΥΝ. εμμηνορρυσία, περίοδος.
{ετυμ. αρχ. < *έν-* + *-μηνος* < *μήν, μηνός]*. **εμμηνοστασία** (η) Ιαίτ. η διακοπή ή αναστολή τής εμμηνόρροιας.
εμμπνοστασιακός, -ή. -ό.
JHTY.M. < *έμμηνας* + *-στασία* < *στάσις* «επίσχεση, διακοπή»], **έμμισθος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που παρέχεται έναντι οικονομικού αντιτίμου: ~ *υπηρεσία / εργασία* 2. αυτός που αμείβεται με μισθό: ~ *θέση στην οργάνωση* [[~ *στέλεχος ί επιμελητής! φύλακας ι στρατιώτης / υπάλληλος* συν. μίσθιος, μισθωτός αν γ. άμισθος. – **έμμισθα** / **εμμίσθως** Ιμεσν.} επίρρ. **έμμισχος,** -η, -ο fl876| (για λουλούδια) αυτός που έχει μίσχο, **εμμονή** (η) [αρχ.] **1.** η σταθερή και αμετακίνητη προσήλωση σε πεποίθηση ή*στάση (συνήθ. παρά τις αρνητικές συνθήκες): *έδειξε μεγάλη ~ στην υποστήριξη τής πρότασης αυτής* || *η ~ του στο θέμα καταντά παρεξηγήσιμη* ΣΥΝ. επιμονή αντ. χαλαρότητα, αδιαφορία, υπαναχώρηση. διαλλακτικότητα 2. (συνεκδ.) η ίδια η πίστη ή στάση κ.λπ. στην οποία εμμένει κανείς: <5εν *μπορεί να απαλλαγεί από τις ~ ταν.*
σχόλιό λ. *μένω*.
[ετυμ. αρχ. < *εμμένω]*. **έμμονος,** -η, -ο σταθερά ανυποχώρητος και επαναλαμβανόμενος: ~ *επανάληψη ί αντίληψη* > *φόβος / παράκ?ηση / διεκδίκηση ! κακοκαιρία* ΣΥΝ. σταθερός, επίμονος- ***Φ*** (a) ιατρ. ***έμμονη ιδέα*** ψυχική παράσταση παθολογικού χαρακτήρα, *που εντυπώνεται* στη συνείδηση ατόμου με επιμονή· η απόλυτη βεβαιότητα για κάτι. η οποία απασχολεί συνεχώς τη σκέψη: *του έγινε ~ ότι θα πάθει ατύχημα) ότι έχει κάποια αρρώστια* (β) χημ. ***έμμονα αέρια*** τα αέρια που έχουν πολύ μικρή πτητικότητα. – **έμμονα** / **εμμόνως** | μτγν. I επίρρ.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *εμμένω*. II φρ. *έμμονη ιδέα* αποδίδει το γαλλ. idee fixe{.
έμμορφος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει μορφοποιηθεί, που έχει σχήμα: ~ *ορυκτό* || ~ *συστατικά τού αίματος* ΣΥΝ. διαμορφωμένος, δια- πλασμένος, σχηματισμένος αντ. άμορφος, αδιάπλαστος, αδιαμόρφωτος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος*.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *έν-* + *-μορφο€*< *μορφή]*.
E.M.N.E. (η) Εταιρεία Μελέτης Νέου Ελληνισμού, **εμ-ντι-έφ** (το) (MDF) {άκλ.} υλικό σε μορφή πεπιεσμένων φύλλων, που παράγονται από υποπροϊόντα ξύλου.
[ΕΤΥΜ. Ακρωνύμιο τής αγγλ. ονομασίας Medium Density Fibres «ίνες μέσης πυκνότητας»), **εμορφιά** (η) ♦ ομορφιά **εμορφάδα** (η) -* ομορφιά
έμορφος, -η, -ο - ► όμορφος {F.TYM. μεσν. < **έμμορφος*< αρχ. *εύμορφος*, όταν η δίφθογγος εύ-προ- φέρθηκε ως /ev-/].
εμουλσιόν (η) {άκλ.} **1.** η εξαιρετικά λεπτή φωτοευαίσθητη επίστρωση τής μιας πλευράς φωτογραφικού ή κινηματογραφικού φιλμ. πάνω στην οποία εγγράφεται η εικόνα τού ειδώλου 2. (γενικότ.) κάθε υγρό μείγμα που περιέχει φάρμα/co αιωρούμενο σε μικροσκοπικά σφαιρίδια, το γαλάκτωμα.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ, emulsion «γαλάκτωμα» (οπτικό δάνειο) < λατ. emulsus emujgere «αρμέγω»].
Ε.Μ.Π. (το) Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
έμπα (το) {άκλ.} (λαϊκ.) 1. η είσοδος (κάποιου) σε δεδομένο χώρο: *«στο ~ μπήκε σαν αϊτός, στο ξέβγα σαν πετρίτης»* (δημοτ. τραγ.) αντ. έβγα (το)· ος ***έμπα-ξέβγα*** για περιπτώσεις συνεχούς και άσκοπης μετακίνησης: *θα μας τρελάνει με το ~ του απ' γο πρωί* ΣΥΝ. μπες-βγες 2. (οπάν.) το σημείο εισόδου σε κλειστό ή ανοιχτό χώρο: ~ *σπηλιάς / κήπου / πλατείας / σπιτιού / χωριού* 3. (μτφ.-λογοτ.) η έναρξη μεταβατικής περιόδου, η μετάβαση και προσαρμογή σε νέα δεδομένα (κλιματικά, χρονολογικά, κοινωνικά κ.λπ.): ~ *τής Άνοιξης / τής χρονιάς*/ roi> *νέου αιώνα* συν. ξεκίνημα, αρχή.
έμπα ρ. -♦ μπαίνω
εμπάθεια (η) Ιμτγν.] {εμπαθειών} η έντονη αντιπάθεια (εναντίον κάποιου) που εμποδίζει την αντικειμενική κριτική, η έκφραση έντονου, αρνητικού συναισθήματος: *τα λόγια του αποκάλυπταν μεγάλ.η ~ και φανατισμό* |] *τόση - δείχνει άνθρωπο μικρόψυχο και μοχθηρό* ΣΥΝ. μισαλλοδοξία, πώρωση, μοχθηρία λντ. διαλλακτικότητα, ηπιότητα. **εμπαθής,** -ής, -ές {εμπαθ-ούς | -εϊς (ουδ. -ή), -ών J εμπαθέστ-ερος. -ατυς} αυτός που είναι γεμάτος εμπάθεια: - *δήλωση / τοποθέτηση ι αντιπαράθεση / κριτική / χαρακτήρας ι πο/σιτικός/ άνθρωπος ΣΥΝ.* μισαλλόδοξος, φανατικός, κακιασμένος, μοχθηρός, φθονερός αντ. διαλλακτικός, ήπιος, μετριοπαθής. – **εμπσθώς** επίρρ. [μτγν.]. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες*.
Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «συγκινημένος - κινούμενος από πάθος». < *έν-* + *-παθής* < θ. *παθ-*, πβ. αόρ. β' *έ-παθ-ον*, ρ. *πάσχω]*. **εμπαΐγμός** (ο) (λόγ.) **1.** η επίδειξη φαινομενικού ενδιαφέροντος για την υπόθεση κάποιου, ενώ στην πραγματικότητα υπάρχει αδιαφορία ή επιδίωξη τού αντίθετου αποτελέσματος ΣΥΝ. παραπλάνηση. εξαπάτηση 2. η κοροϊδία, η γελοιοποίηση (κάποιου): *ο ~ κάποιου για σω*

ματικό του ελάττωμα συν. χλευασμός, περίπαιγμα, εξευτελισμός. ** ΣΧΟΛΗ) λ. *κοροϊδεύω, κοροϊδία*. jfiTYM. μτγν. < αρχ. *εμπαίζω]*. **εμπαίζω** ρ. μετβ. [αρχ.] {ενέπαιξα, εμπαίχθηκα, εμπαιγμένος} **1.** δείχνω φαινομενικό ενδιαφέρον για την υπόθεση (κάποιου), ενώ στην πραγματικότητα αδιαφορώ ή ενεργώ για το αντίθετο αποτέλεσμα: *είναι φανερό ότι μας εμπαίζουν δεν έχουν σκοπό να μας εξυπηρετήσουν!* [I *οι αρμόδιοι μας εμπαίζουν: κάθε φορά μάς βεβαιώνουν ότι μεριμνούν για την αντιπλημμυρική προστασία τής περιοχής και κάθε χρόνο, με την πρώτη νεροποντή, π?»ημυρίζουμε* ΣΥΝ. παραπλανώ, εξαπατώ 2. κοροϊδεύω, γελοιοποιώ κάποιον: *οι συμμαθητές του τον ενέπαιζαν εξαιτίας τής δυσμορφίας του*. **εμπαίκτης** (ο) Ιεμπαικτών}, **εμπαίκτρισ** (η) {εμπαικτριών} (λόγ.) πρόσωπο που εμπαίζει τους άλλους κατά συστηματικό τρόπο και με ιδιοτελή κίνητρα: ~ *τού λαού*.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *εμπαίζω]*. **εμπαικτικός,** -ή,-ό [ ]896] **1.** αυτός που συνιστά ή προκαλεί εμπαιγ- μό: ~ *σχόλιο / παρατήρηση / αντιμετώπιση* συν. κοροϊδευτικός, χλευαστικός. ειρωνικός, σκωπτικός 2. αυτός που καταφεύγει συχνά στον εμπαιγμό ως τρόπο συμπεριφοράς συν. κυνικός. δεικτικός, είρωνας.
εμπαικτικ-ά / **-ώς** 11868J επίρρ. **εμπάργκο** (το) {άκλ.} ελλην. *ειργμός(στο* Διεθνές Δίκαιο) απαγόρευση οικονομικού χαρακτήρα, όπως η απαγόρευση εμπορίου, κινήσεως πλοίων, αγοραπωλησιών συγκεκριμένων εμπορευμάτων, πωλήσεως όπλων που επιβάλλεται από χώρα/χώρες σε άλλη· σκοπός τού εμπάργκο είναι η αποκατάσταση τής διεθνής ειρήνης και ασφάλειας είτε από το Συμβούλιο Ασφαλείας τού Ο.Η.Ε. είτε μονομερώς: *επιβολή / άρση τού ~* || *διπ?.ωματικό / εμπορικό / οικονομικό ~*.
Ιετυμ. < αγγλ. embargo < ισπ. embargar «απαγορεύω, αποκλείω» < λατ. *imbarricare < in- + αρχ. λατ. *barra «αμπάρα»|. **έμπαση** (η) {χωρ. πληθ.} (λαικ.) **1.** το σημείο ή το όριο από όπου εισέρχεται κανείς: *η ~ τής αυ?.ής / τής εκκλησίας ί τού χωριού* συν. είσοδος **2.** μικρός ή στενός δρόμος που χρησιμεύει ως πέρασμα · 3. ο χρόνος που απαιτείται για την επαναφορά των νερών τής θάλασσας στο αρχικό τους ύψος κατά τη διάρκεια τής παλίρροιας, καθώς και το ίδιο το φαινόμενο. Επίσης εμπασιά κ. μπασιά.
Ιετυμ. μεσν. < μτγν. *έμβασις* < αρχ. *έμβαίνω}*. **εμπατή** (η) (λαϊκ.) **1.** η είσοδος ενός χώρου συν. έμπαση **2.** η είσοδος υπογείου από το εσωτερικό κτηρίου, η κατάπακτή **3.** όροφος που βρίσκεται κάτω από το επίπεδο τής επιφάνειας συν. υπόγειο.
ΕΤΥΜ. Θηλ. τού επιθ. *εμπατός* < μτγν. *έμβατός* < αρχ. *έμβαίνω]*.
Εμπεδοκλής (ο) {-ή κ. -έους} **1.** αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (493- 433 π.Χ.), ο οποίος ήταν ο πρώτος που προσέγγισε συνδυαστικά την ηρακλείτεια και την ελεατική σκέψη **2.** ανδρικό όνομα.
[ετυμ. < αρχ. *Εμπεδοκλής* «ο έχων *έμπεδον κ?.έος*, σταθερή δόξα, ο μόνιμα ένδοξος» < *έμπεδος* (βλ.λ.) + *-κλής*< *κλέος]*. **έμπεδος,** -ος.-ον(λόγ.) **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από αδιάσειστη σταθερότητα: ~ *φρονήματα / γνώση / πόνος* 2. στραγ. *έμπεδον (το)* {ε- μπέδ-ου | *ων} στρατιωτική μονάδα (νεοσυλλέκτων), η οποία εν και- ρώ πολέμου ή επιστράτευσης αντικαθιστά τα κέντρα εκπαίδευσης. [ετυμ. αρχ. < *έν-* + *-πεδος*< *πέδον«έδ*αφος». βλ. κ. πε<5ίο|. **εμπεδώνω** ρ. μετβ. {εμπέδω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** καθιστώ (κάτι) ασφαλές, σίγουρο και σταθερό, οργανώνω σε πιο συμπαγή μορφή: *η δημοκρατία εμπεδώνεται στην πράξη με τη συμμετοχή τού πολίτη* συν. στερεώνω, σταθεροποιώ, εδραιώνω 2. (μτφ.) κατανοώ (κάτι) πλήρως, κάνω κτήμα μου, αφομοιώνω: *με επαναλήψεις και εξάσκηση θα εμπεδώσει τις γνώσεις του.*
[ετυμ. < αρχ. *έμπεδώ '(-όω)* «επιβεβαιώνω, επικυρώνω» < *έμπεδος*\.

ΣΧΟΛΙΟ Τελευταία το εμπεδώνω χρησιμοποιείται με τη σημ. τού «μαθαίνω καλά, καταλαβαίνω πλήρως», ξεκινώντας πιθ. από μια μάλλον ειρωνική μεταφορά τής λ. (χπό τον χώρο τής παιδαγωγικής επιστήμης, όπου το αίτημα τής εμπέδωσης είναι βασικό για την εκμάθηση των διδασκομένων.

εμπέδωση (η) [αρχ.| {-ης κ. -ώσεως [χωρ. πληθ.} **1.** το να αποκτά (κάτι) σταθερό, μόνιμο χαρακτήρα: *η ~ τού συναδελφικού πνεύματος! τού πατριωτικού φρονήματος ί τής αξιοκρατίας / τής ειρήνης ΣΥΝ.* σταθεροποίηση, παγίωση, εδραίωση 2. (καταχρ.) η πλήρης κατανόηση: *η - γνώσεων! τού μαθήματος* || *ασκήσεις για την - τής διδαχθεί- σης ύλης* · **3.** ιατρ. η είσοδος τής κεφαλής τού εμβρύου στην πύελο τής γυναίκας πριν από τον τοκετό, **εμπειρία** (η) |αρχ.| {εμπειριών} **1.** οτιδήποτε καταγράφεται ως προσωπικό βίωμα και εντυπώνεται ως γνώση, προσωπικά επεξεργασμένο ερέθισμα (κυρ. αισθητικό): *είναι οδυνηρή ~ η απώλεια ενός φίλου* [I *η μοναδική ~ τής γέννησης ενός παιδιού* || *υπέροχη / συ/κ-λονίσπ- κή / ανεπανάληπτη ι καταλυτική* ~ 2. (συνεκδ.) το βίωμα που καταγράφεται ως σημαντικό στοιχείο προσωπικής γνώσης, ως ξεχωριστό γεγονός: *αυτή η έκθεση είναι μια ~* || *και μόνο η γνωριμία μιας τέ- τοιας προσωπικότητας ήταν για μένα ~* || *η πείρα αποτελείται από το σύνο?.ο των ~ κάποιου*. σχόλιό λ. *πείρα*. **εμπειρικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που προκύπτει από την εμπειρία ή τον πειραματισμό (π.χ. ως αποτέλεσμα πειραμάτων, μετρήσεων): - *γνώση / κατανόηση / μέθοδος / κανόνας / τόπος / δεδομένοι εξέταση*)| ~ *βεβαίωση μιας θεωρίας* αντ. θεωρητικός, επιστημονικός 2. (συνήθ. για πρόσωπα, επαγγελματίες κ.λπ.) αυτός που εφαρμόζει μεθόδους χωρίς επιστημονική κατάρτιση, στηριζόμενος καθαρά σε πρακτικές γνώσεις και εμπειρίες: *η μαία τα πα?Λά χρόνια ήταν ένα είδος εμπειρικού μαιευτήρα* ΣΥΝ. πρακτικός, αυτοδίδακτος αντ. επιστήμονας. σπουδασμένος **3.** *εμπειρική σχολή* (i) η φιλοσοφική σχολή τού

εμπειρισμού (βλ.λ.) (ii) η αρχαία ιατρική σχολή που απέρριπτε τη διάγνωση βάσει θεωρητικών δεδομένων, ερευνώντας ξεχωριστά βάσει πειραματικών, πραγματικών δεδομένων κάθε αρρώστια. – **εμπειρικά / -ώς** Ιαρχ.] επίρρ. **εμπειριοκρατία** (η) ο εμπειρισμός. – **εμπειριοκρατικός,** -ή. -ό, **εμπειριοκρατικά** επίρρ. **εμπειρισμός** (ο) 11843] **1.** φίλος, η θεωρία που πρεσβεύει ότι κάθε γνώση προκύπτει κατά κύριο λόγο ή αποκλειστικά από την εμπειρία μέσω των αισθήσεων και στηρίζεται σε αυτή ΣΥΝ. εμπειριοκρατία

(κατ' επέκτ.-μειωτ.) η πρακτική γνώση που στερείται θεωρητικού υπόβαθρου. – **εμπειριστής** (ο) [1872].

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. empirismej. **εμπειρογνώμονας** (ο/η) 118831 {(θηλ. εμπειρογνώμονος) | εμπειρογνωμόνων) ειδικός και έμπειρος σε ορισμένο κλάδο ή θέμα. πρόσωπο που εκφέρει γνωμάτευση ως ειδικός και αρμόδιος: *η έκθεση των ~ κρούει τον κο'}δωνα τού* κινδύνου *για την εταιρεία* ΣΥΝ. πραγματο- γνώμονας, ειδικός, γνώστης, (λόγ.) ειδήμων. επαΐων, εξπέρ. Επίσης (λόγ.) **εμπειρογνώμων** {εμπειρογνώιιονος}. – **εμπειρογνωμοσύνη** (η) [18901.

[ΕΙ ΥΜ. < *έμπειρος* + *-γνώμων*< *γνώμη* \.

εμπειρογνώμων - εμπειροτέχνης. Οι λέξεις διαφέρουν πολύ σημασιολογικά, μολονότι ενίοτε συγχέονται. Ο **εμπειρογνώμων** είναι ο έμπειρος και ειδικός σε ορισμένα θέματα ή κλάδο, για τα οποία μπορεί να γνωμοδοτήσει με εγκυρότητα και βαρύνουσα γνώμη. Ο **εμπειροτέχνης,** αντιθέτως, είναι ο εμπειρικός τεχνίτης, ο οποίος στηρίζεται περισσότερο στην πρακτική πείρα και λιγότερο στη θεωρητική γνώση.

εμπειροπόλεμος, -η,-ο [μτγν.] αυτός που έχει πολεμικές εμπειρίες, που υπηρέτησε σε στρατιωτική δύναμη κατά τη διάρκεια πολέμου και έχει πείρα πολεμικής ζωής και τεχνικής: ~ *στρατιοπης* συν. παλαίμαχος. βετεράνος αντ. απείροπόλεμος. σχολιο λ. *απόμαχος.* **έμπειρος,** -η. -ο αυτός που διαθέτει πείρα, που έχει προηγούμενη εμπειρία ως πρακτική γνώση: ~ *διπλ.ωμάτης / ρήτορας / οδηγός / επιχειρηματίας/ μάγειρας!.*ον. πεπειραμένος αντ. άπειρος, πρωτόβγαλτος, αρχάριος. – **εμπείρως** επίρρ. [αρχ.].

[πτυμ. αρ^. < *έν-* + *-πείρος* < *πείρα}.* **εμπειροτεχνης** (ο) |1833|

{εμπειροτεχνών'} ο εμπειρικός τεχνίτης, που στηρίζεται περισσότερο στην πρακτική πείρα παρά στη θεωρητική γνώση συν. μάστορας, τεχνίτης. – **εμπειροτεχνία** (η) [1889]. ■ :* σχολιο λ. *εμπειρογνώμονας.* **εμπεριέχω** ρ. μετβ. [αρχ.]

{εμπεριείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.)} (κυριολ. κ. μτφ.) περιέχω (κάτι) ως τμήμα, ως επιμέρους κομμάτι μου. συμπεριλαμβάνω στη σύνθεσή μου: *η έκθεση εμπεριέχει όλα τα στοιχεία των πρόσφατων ερευνών | | στην τιμή δεν εμπεριέχεται το κόστος μεταφοράς | | το σχόλιό του εμπεριέχει ειρωνεία* Συν. εμπερικλείω. – **εμπεριεκτικός,**-ή, *ό |μτγν.|. σχολιο λ. *ένδον, έχω, απέχω, παρέχω, περιλαμβάνω.* **εμπερικλείω** ρ. μετβ. [μεσν.] {παρατ. εμπεριέκλεια | εμπεριέκλεισα} κλείνω (κάτι) μέσα μου, περιλαμβάνω: *η πρόταση αυτή εμπερικλείει κινδύνους |j η προειδοποίησή του εμπερικλείει απειλή* ΣΥΝ. εμπεριέχω. « :* σχολιο λ. *περιλαμβάνω, κλείνω.* **εμπερίστατος,** -η, -ο [1897] (λόγ.) **1.** εμπεριστατωμένος **2.** αυτός που έχει εμπλακεί σε εργασίες ή βρίσκεται σε δύσκολη θέση.

εμπεριστατωμένος, -η. -ο 11837[αυτός που έγινε με μεγάλη προσοχή και επιμονή στη λεπτομέρεια: ~ *μελέτη* ΣΥΝ. συστηματικός, λεπτομερής, προσεκτικός, ακριβής αντ. πρόχειρος. – **εμπεριστατωμένα** επίρρ. ■ :* ΣΧΟΛΙΟ *λεπτομερής.*

[ετυμ. Μτχ. τού **εμπεριστατώ*< εν- + *περι-* 4- *-στατώ*< *στατός*< αρχ. *ΐστημνν* \ επιτατική σημασία οφείλεται στη σύνθεση με τη διπλή πρόθεση (πβ. τα παλαιότερα *εμπεριχαρής, εμπερισπούδαστος* κ.λπ.). Μεταφρ. δάνειο από γερμ. umstandlich]. **εμπετασμα** (το) {εμπετάσμ-ατος | -ατα, -άτων} (επίσ.) η επικάλυψη επιφάνειας τοίχου από χαρτί · η ταπετσαρία.

[ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «κουρτίνα, παραπέτασμα», < αρχ. *έμπε- τάννυμι* «ξεδιπλώνω και σκορπίζω» < *έν-* + *πετάννυμι,* βλ. κ. *πετώ*\. **εμπίπτω** ρ. αμετβ. {παρατ. ενέπιπτα | ενέπεσα} (λόγ.) βρίσκομαι εντός καθορισμένων ορίων, αποτελώ μέρος αναγνωρισμένου πλαισίου: *η έκδοση αποφάσεως δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες τού συμβου?λου* συν. συμπεριλαμβάνομαι, ανήκω, περιέχομαι.

[ετυμ. αρχ. < *έν-* + *πίπτω}.* **εμπιστεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {εμπιστεύ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** δείχνω εμπιστοσύνη σε (κάποιον): *τον ~ για τις δύσκολες υποθέσεις μου* [| <5fv *εμπιστεύεται τον τρόπο λειτουργίας τής δικαιοσύνης* ΣΥΝ. πιστεύω αντ. δυσπιστώ. αμφιβάλλω' ΦΡ. ***εμπιστεύομαι (κάποιον) τυφλά / με κλειστά μάτια*** εμπιστεύομαι (κάποιον) απολύτως. σε ό.τι κι αν κάνει: *του έχω αναθέσει την υπόθεση εν λευκώ, γιατί τον εμπιστεύομαι τυφλά* 2. αξιοποιώ (κάτι) ως έρεισμα, βασίζομαι σε (κάτι): ~ *πάντα το ένστικτό μου* Συν. στηρίζομαι (σε) 3. αναθέτω, αφήνω (κάτι) σε έμπιστο πρόσωπο: - *την αγωγή των παιδιών σε εξαιρετικό δάσκαλο*]| *φεύγοντας -για διακοπές τού εμπιστεύθηκε τα κλειδιά τον σπιτιού* ***Α.*** εκμυστηρεύομαι (κάτι) σε έμπιστο πρόσωπο: *στην καλύτε- ρή της φίλη εμπιστεύόταν όλα τα μυστικά της* συν. μοιράζομαι. ΣΧΟΛΙό λ. *αποθετικός, διαπιστώνω.*

Iltym. Μέση φωνή τού αρχ. *έμπιστεύω*< *έν-* + *πιστεύω*]. **εμπιστευτικος,** -ή. -ό 11816] 1. αυτός που προϋποθέτει την ύπαρξη εμπιστοσύνης και λειτουργεί μέσα σε πλαίσιο καλής πίστης και αμοιβαίας εκτίμησης: *έχει ~ θέση λόγω τής αφοσίωσης και τής τιμιότητάς* του 2. (ειδικότ.) αυτός που απαιτεί εχεμύθεια, που δεν είναι περαιτέ ρω ανακοινώσιμος: - *πληροφορία / είδηση / επιστολ^ή/ αποστολή / έγγραφο/* ανακοίνωσή συν. μυστικός, απόρρητος λντ. δημοσιεύσιμος, ανακοινώσιμος. – **εμπιστευτικ-ά / -ώς** 118411 επίρρ.. **εμπιστευτικότητα** (η). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μυστικός.*

JLTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. confidcntielj.

έμπιστος, -η. -ο |μεσν.| **1.** αυτός που είναι άξιος εμπιστοσύνης: - *συνεργάτης / φίλος / βοηθός / πληροφοριοδότης / σύμμαχος / πρόσωπο* συν. αξιόπιστος, εχέγγυος, πιστός λντ. αναξιόπιστος 2. *έμπιστος* (ο), *έμπιστη* (η) πρόσωπο το οποίο εξυπηρετεί κάποιον στις εμπιστευτι- κές του υποθέσεις (και το οποίο ήταν, κυρ. παλαιότ.. στην υπηρεσία τού προσώπου αυτού): *του το ανακοίνωσε ο ~ τού βασιλιά* συν. (λαϊκ.) μπιστεμένος.

έμπιστος: συνώνυμα. Η έννοια τής «εμπιστοσύνης σε πρόσωπα» εκφράζεται με πολλές λέξεις, που ποικίλλουν στη σημασία τους ανάλογα με το αντικείμενο τής εμπιστοσύνης. Η γενικότερη στη σημασία της και αρχαιότερη συγχρόνως λ. (ανάγεται στον Ι Ιλάτωνα) είναι το **αξιόπιστος,** που δηλώνει γενικά «πρόσωπο / αντικείμενο άξιο εμπιστοσύνης» ***(Είναι πολύ αξιόπιστος υπάλληλος[1] μπορείς να τον εμπιστευθείς με τυφλ.ά μάτια - Η κυβέρνηση προσπαθεί να πείσει τον λ.αό ότι ακολουθεί αξιόπιστη πολιτική με μέγιστο μέλ.ημα την οικονομική σταθεροποίηση).*** Μόνο για πρόσωπα πλάστηκε κατά τα μεσαιωνικά χρόνια η λ. **έμπιστος** (και **εμπιστοσύνη): *Θα στηριχθούν σε ένα πολ.ύ έμπιστό τους πρόσωπο.*** Για πρόσωπα που τρέφει κανείς εμπιστοσύνη στις πράξεις και στη στάση τους χρησιμοποιούνται οι λ. **πιστός, (ε)μπιστεμένος** (< ***εμπιστευμένος***) και **(μ)πιστικός** (το ***μπιστικός*** έφτασε να αποκτήσει πολύ συγκεκριμένη σημασία, αυτή τού ανθρώπου στον οποίον -σε αγροτοκτηνο- τροφικές κοινωνίες εμπιστεύονται την κύρια περιουσία τους. τα ζώα, έφτασε δηλ. να σημαίνει τον «βοσκό»). Στη λόγια γλώσσα τής διοίκησης χρησιμοποιήθηκε το **δια(πε)πιστευμένος** (< ***διαπιστεύω, διαπιστευτήρια)*** για τα πρόσωπα που μια χώρα εμπιστεύεται να την εκπροσωπούν επισήμως σε μίαν άλλη. δηλ. για τους πρέσβεις. Έμπιστο πρόσωπο είναι και αυτός που δεν αποκαλύπτει τι του εμπιστεύονται οι άλλοι, ο **εχέμυθος. *Εχέμυθος*** είναι αυτός που μπορεί να κρατάει μυστικά που γνωρίζει, χωρίς να τα αποκαλύπτει και να εκθέτει αυτούς που του τα εκμυστηρεύτηκαν. Στην καθημερινή γλώσσα λέγεται χαρακτηριστικά και **τάφος *(Γ.ίναι τάφος■ δεν λ^έει λ.έξη από όσα*** roi) ***λέει το αφεντικό του).*** Προκειμένου για εμπιστοσύνη σε θέματα οικονομικών και άλλων συναλλαγών, τα έμπιστα πρόσωπα χαρακτηρίζονται με τις λ. **φερέγγυος** και **εχέγγυος,** ο εγγυημένος από πλευράς οικονομικής αξιοπιστίας.

εμπιστοσύνη (η) |μεσν.| {χωρ. πληθ.} η πίστη στην αξιοπιστία, εντιμότητα ή ικανότητα, αξία κ.λπ. (κάποιου): *δείχνω ι εμπνέω - σε κάποιον [[χάνω / προδίδω / δικαιώνω / κερδίζω / ανακτώ / καταχρώμαι / έχω / διαφεύδω/αξίζω την ~ κάποιου | | αίρω / αποσύρω την ~ μου από κάποιον/κάτι* λντ. αμφισβήτηση · φρ. (α) *χαίρω / απολαύω τής (απο-* **Λύτου) εμπιστοσύνης (κάποιου)** θεωρούμαι (από κάποιον) ως πρόσωπο (απόλυτα) έμπιστό του και αξιόπιστο: *ο διαμεσολαβητής πρέπει να χαίρει τής εμπιστοσύνης και των δύο πλ.ευρών* (β) **έχω** *τυφλή εμπιστοσύνη (σε κάποιον)* εμπιστεύομαι (κάποιον) απολύτως, σε ό,τι κι αν κάνει (γ) *ψήφος εμπιστοσύνης* βλ. λ. *ψήφος.* σχολιο λ. *έμπιστος.*

εμπλακώ (να/θα) ρ. ♦ εμπλέκω

έμπλαστρο (το) {εμπλάστρ-ου | -ων} **1.** το στερεό ή ρευστό παρασκεύασμα που απλώνεται πάνω από ύφασμα, ή άλλο υλικό και εφαρμόζεται στο σώμα για θεραπευτικούς σκοπούς συν. κατάπλασμα, (λαϊκ.) μπλάστρι 2. (συνεκδ.) καθένα από τα τυποποιημένα τεμάχια που περιέχουν αυτό το υλικό: γο *κουτί περιέχει πέντε -.*

ΙΠΤΥΜ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *έμπλαστρος* < αρχ. *έμπλ.αστός* < *έμπλάσ- σω / -ττω* < *έν-* + *πλάσσω /-ττω*\.

εμπλέκω ρ. μετβ. [αρχ.| {ενέπλ-εξα (να-'θα εμπλακώ), -άκην. -ης, -η..., εμπλεγμένος} (λόγ.) 1. αναμειγνύω (κάποιον) σε υπόθεση, διαδικασία κ.λπ.: οι *μάρτυρες εμπλέκουν στην ιστορία εκβιασμού και υψηλά ιστάμενα πρόσωπα | | τον ενέπλ.εξαν σε υπόθεση διακίνησης ναρκωτικών | | «ο υπουργός, στις αλλαγές που ετοιμάζει, εμπλ.έκει πολλούς οργανισμούς κοινής ωφελείας»* **(εφημ.)** (| (συνήθ. μεσοπαθ.) *όσοι εμπλέκονται στον διάλογο προσπαθούν να επιβάλουν τις απόψεις τους | | στην πρόσφατη κρίση ενεπλάκηαν όλες οι όμορες χώρες* ΑΝΤ. απεμπλέκω 2. (ως νεολογισμός) βάζω (κάποιον) να συμμετέχει (σε κάτι), συμπεριλαμβάνω, εντάσσω: *στην αναβάθμιση τής περιοχής προγραμματίζουμε να εμπ/.έξουμε τα σχολεία τής περιοχής, την τοπική αυτοδιοίκηση και εθελοντές πολίτες | | στη λήψη των αποφάσεων για το έργο δεν εμπλ,έκεται ούτε το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ούτε ο Δήμος.*

εμπλέκω - εμπλοκή. Τελευταία χρησιμοποιούνται ως νεολογισμοί από την Αγγλική (από τα involve και involvement), τα **εμπλέκω** και **εμπλοκή** με τη σημ. τού «βάζω κάποιον να συμμετέχει σε κάτι, συμπεριλαμβάνω, εντάσσω» (το ***εμπ/^έκω)*** και «συμμετοχή, το να συμπεριληφθεί κάποιος σε κάτι, ένταξη» (το ***εμπλοκή).*** Στην Κλλη- νική η συνήθης χρήση των ***εμπλέκω! εμπλέκομαι*** (και τού ***εμπλοκή)*** είναι με αναφορά σε παράνομες υποθέσεις ***(Τον εμπ/.έκουν στην υπόθεση των ναρκωτικο)ν - Εμπλέκεται στην εξαπάτηση τού Δημοσίου με πλαστά έγγραφα).*** Το ***εμπλέκομαι*** δηλ. σημαίνει κανονικώς ό,τι το ***ενέχομαι (Ενέχεται στη λ.ηστεία τού τρένου)*** με την εξής σημασιολογική απόχρωση: το ***εμπλ,έκομαι*** αποτελεί δυσμενές σχόλιο και πιθανολόγηση τού ομιλητή, ενώ το ***ενέχομαι*** αποτελεί διαπίστωση ή περιγραφή, δηλ. γεγονός. 1£πομένως. χρήσεις όπως «Η ***προσπάθεια τού υπουργείου*** είναι να ***εμπ/.ακούν στην κατα***

σκευή τού έργου όλα τα συναρμόδια υπουργεία, καθώς και ο δήμος τής περιοχής» ή «Η *εμπλοκή στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις εκπροσώπου τής Κοινότητας θεωρείται εξαιρετικά χρήσιμη»■>* αποτελούν νεολογισμούς που παλαιότερα θα θεωρούνταν λανθασμένες χρήσεις και θα αποφεύγονταν. Αντ' αυτών στην α' περίπτωση θα χρησιμοποιούσαν τις λ. συνεργαστούν *(«Η προσπάθεια τού υπουργείου είναι να συνεργαστούν όλα τα συναρμόδια υπουργεία...»)* και συμμετοχή (*«// συμμετοχή στις ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις... »).*

έμπλεος, -ος, -ον (λόγ.) (+γεν.) αυτός που είναι γεμάτος (από κάτι), που συναισθάνεται κάτι σε όλη του την έκταση: - *ενθουσιασμού / χαράς / ευδαιμονίας* συ ν. πλήρης.

Ιετυμ. < αρχ. *έμπ?.εος / έμπλεως* < *εμπίμπλημι* < *έν-* + *πίμπλημι* «γεμίζω. καθιστώ πλήρες», βλ. κ. *πλήρης, πλ,έον].* **εμπλοκή** (η) **1.** η συμμετοχή, η ανάμιξη σε υπόθεση, διαδικασία κ.λπ.: *η - του στην υπόθεση λαθρεμπορίου δεν έχει αποδειχΟεί ακόμη || υπήρξε - τού ονόματός του στο θέμα τής παράνομης χρηματοδότησης || η - διαφόρου)ν φορέων στη διαδικασία επιμόρφωσης* |, - *ως ειδικός έχει μακρά - στους τομείς τής παιδείας και τής υγείας»* (εφημ.) || *«είχε πο/.ύπλευρη ~ στη διαμόρφωση τής εξωτερικής πολιτικής»* (εφημ.) ΑΝΤ. απεμπλοκή · **2.** η (κυρ. ένοπλη) σύγκρουση και η ανοιχτή αντιπαράθεση: *στρατιωτική ~ των δύο χωρών προβλέπει έκθεση τού Πενταγώνου* ΣΥΝ. συμπλοκή αντ. απεμπλοκή · 3. η αδυναμία περαιτέρω λειτουργίας (μηχανής) ή εξέλιξης (διαδικασίας): - *στο όπ?.ο καθιστά αδύνατη την εκπνρσοκρότησή του || το αεροσκάφος παρουσίασε ~ στα φρένα || ~ στις συνομιλίες λόγω αδιαλλαξίας* των *δύο μερών* λντ. απεμπλοκή. σχολιο λ. *εμπ?.έκω.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *έμπλέκω*\. **εμπλουτίζω** ρ. μετβ. [ ]893] {εμπλούτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος}

αυξάνω την αναλογία, την περιεκτικότητα ενός συνόλου ή μείγματος σε ένα στοιχείο: *τα χημικά λιπάσματα εμπλουτίζουν το έδαφος με θρεπτικά συστατικά || γάλα εμπλουτισμένο με βιταμίνες* 2. (στη μεταλλουργία) επεξεργάζομαι μετάλλευμα βελτκόνοντας τις ιδιότητες του. κατά τρόπον ώστε να είναι επικερδής η εξαγωγή των μετάλλων που περιέχει 3. (στις ιχθυοκαλλιέργειες) διασπείρω σκόπιμα και συστηματικά νέα γένη ψαριών ή υδρόβιων ζώων σε κατάλληλα για το έργο αυτό νερά ιχθυοτροφείου, επιτυγχάνοντας την ταχύτερη αναπαραγωγή τους (κυρ. για εμπορικούς σκοπούς) 4. ιαϊί*. εφαρμόζω μέθοδο πολλαπλασιασμού επιλεγμένων μικροοργανισμών σε καλλιέργεια μικροβίων, δημιουργώντας τεχνητά ειδικές ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξή τους 5. βελτιώνω (κάτι) προσθέτοντας, εντάσσοντας σε αυτό νέα δεδομένα, ενσωματώνοντας σε αυτό περισσότερα στοιχεία: ~ *τις βιβλιοθήκες με νέα συγγράμματα || ~ τις εμπειρίες μου με νέες γνώσεις και ταξίδια.*

{ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. enrichir]. **εμπλουτισμός** (ο) **[1**8741 {χωρ. πληθ.) **1.** η αύξηση τής περιεκτικότητας συνόλου ή μείγματος σε ένα στοιχείο: *χρήση λιπασμάτων για τον ~ τού εδάφους με θρεπτικά συστατικά* 2. (στη μεταλλουργία) επεξεργασία μεταλλεύματος για τη βελτίωση των ιδιοτήτων του. κατά τρόπον ώστε να είναι επικερδής η εξαγωγή των μετάλλων που περιέχει

(στις ιχθυοκαλλιέργειες) η σκόπιμη διασπορά νέου γένους ψαριών ή υδρόβιων ζώων σε κατάλληλα για το έργο αυτό νερά ιχθυοτροφείου για την ταχύτερη αναπαραγωγή του (κυρ. για εμπορικούς σκοπούς) 4. ΙΑΤΡ. η μέθοδος πολλαπλασιασμού επιλεγμένων μικροοργανισμών σε καλλιέργεια μικροβίων μέσω τής δημιουργίας ειδικών συνθηκών, ευνοϊκών για την ανάπτυξή τους 5. η βελτίωση μέσω τής προσθήκης νέων δεδομένων, η ενσωμάτωση περισσότερων στοιχείων (σε ένα σύνολο): ~ *των βιβ?.ιοθηκών με νέα συγγράμματα* |j ο ~ των *εμπειριών κάποιου μέσα από νέες γνώσεις και ταξίδια.* — **εμττλοιι- τιστικός,** -ή. -ό.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cnrichisscmcnil. **έμπνευση** (η) {-ης κ. -εύσεως **|** -εύσεις, -εύσεων} **1.** η ιδιαίτερη ψυχοσωματική και πνευματική κατάσταση, κατά την υποία οι δημιουργικές δυνάμεις τού ανθρώπου βρίσκονται σε έξαρση και εκδηλώνονται με πρωτότυπο και επιδέξιο τρόπο: *με τον καιρό στέρευε, η ~ του. με αποτέλεσμα να δημιουργεί κοινότοπες συνθέσεις || ήταν αδύνατο να του έρθει - - || έχω - || μου φεύγει η - || θεία / ποιητική -* 2. η δημιουργικότητα, η πρωτοτυπία: *ένα κείμενο χωρίς -. άνευρο, άτο/γίο. επίπεδο* 3. (συνεκδ.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε προκαλεί την παραπάνω κατάσταση: *η γέννηση τού παιδιού του ήταν η βασική ~ αυτού τού κύκλον δημιουργίας* 4. ίσυνεκδ.) ιδέα ή σκέψη που έρχεται στο μυαλό κάποιου σε συγκεκριμένη περίσταση: *τελικά, δεν ήταν καλή ~ να έρθουμε εδο) για φαγητό || κακή / περίεργη / ζαφνική ~ || αν δεν είχε εκείνη τη στιγμή την ~ να ελέγξει τη μηχανή, θα είχαν πάθει σοβαρή ζημιά || ~ τής στιγμής* ΣΥΝ. επινόηση.

[ετυμ. < μτγν. *έμπνευσις,* αρχική σημ. «πνοή, φύσημα» (πρωτοαπαντά στους Εβδομήκοντα. Π.Δ. *Ψαλμ.* 17, J6: *από έμπνεύσεως πνεύματος οργής σου).* < αρχ. *εμπνέω.* Η σημερινή σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inspirationi, **εμπνευσμένος,** -η, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που διακρίνεται από ξεχωριστή κλίση και ταλέντο σε έναν χώρο: ~ *σχεδιαστής [1] καλλιτέχνης / δημιουργός / στοχαστής / καθηγητής* συν. χαρισματικός, ταλαντούχος 2. (χυτός που προϋποθέτει ή μαρτυρεί την ύπαρξη έμπνευσης, πηγαίας δημιουργικότητας: ~ *σχέδιο / πίνακας / σύνθεση / εκτέλεση / σκηνοθεσία / σχόλιο / ανάλυση* αντ. τυποποιημένος. — **εμπνευσμένα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inspireI. **εμπνέω** ρ. μετβ. {ενέπνευσα, εμπνεύσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** λειτουργώ ως πηγή έμπνευσης» δημιουργώ σε (κάποιον) έμπνευση: *η μορφή της του ενέπνευσε ένα ποίημα* 2. δημιουργώ συναισθήματα: γο *πρόσωπο αυτό εμπνέει αμέσως εμπιστοσύνη και ασφάλεια || η κατάσταση δεν εμπνέει ανησυχία, είπαν οι γιατροί || ~ τον έρωτα > τη φιλία ' το μίσος* > τον *σεβασμό* ΣΥΝ. προκαλώ, προξενώ · 3. μεταδίδο) (κάτι που κατέχω), εμφυσώ: *τους ενέπνευσε ανθρο)πιστικές αξίες και αρχές* |! *τους ενέπνευσε την πίστη στη νίκη.* **εμπνευστής** (ο)

11889], εμττνεύστρια (η) {18891. ΙΧΟΛΙΟ λ. *εν-.* j ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «πνέω. ψυσιό», < *έν-* + *πνέω.* Π σημερινή σημ. είναι μτγν.|.

ΕΜ.Π.Ο. (ο) Ιίμπορικός Παρεμβατικός Οργανισμός, **εμποδίζω** κ. (λαϊκ.) **μποδίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {εμπόδισ-α, -τηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) θέτω εμπόδιο, λειτουργώ αποτρεπτικά, παρακωλύω: *η απεργία των καθηγητών θα εμποδίσει την* ομαλή *διεξαγωγή των εξετάσεων* συν. κωλύω ♦ 2. (αμετβ.) αποτελώ εμπόδιο: *ελπίζω να μην ~ εδώ που κάθομαι* ΣΥΝ. ενοχλώ, παρεμποδίζω.

Ιετυμ. αρχ. < *έμπόδιος*< επίρρ. *έμποδών«αχ>τός* που βρίσκεται μπροστά στα πόδια, που κλείνει τον δρόμο», κατ' αναλογίαν προς το αντίθετο *εκποδών* < φρ. *εκ ποδών,* βλ. λ. εκ7Γ0<5ών|. **εμπόδιο** (το) Ιμτγν.| {εμποδί-ου | -ων} **1.** κάθε Φυσικό ή τεχνητό φράγμα. που αποτρέπει ή καθιστά αδύνατη την κίνηση προς δεδομένη κατεύθυνση, πορεία: ο *δρόμος είναι γεμάτος εμπόδια, λόγω* κατολισθήσεων || ο *ποταμός είναι σοβαρό - για όποιον θέλει να περάσει απέναντι* 2. (ειδικότ.) το φορητό ελαφρύ φράγμα που στήνεται σε τακτά διαστήματα και πάνω από το οποίο πρέπει να πηδήσουν οι διαγωνι- ζόμενοι σε ορισμένα αγωνίσματα δρόμων ταχύτητας· φρ. *μετ' εμποδίων α)* (κυριολ.) άθλημα στίβου στο οποίο οι δρομείς διαγωνίζονται στην υπερπήδηση με ταχύτητα φραγμάτων ορισμένου αριθμού και ύψους: *ήρθε πρώτη στα διακόσια μέτρα* - (ii) (μτφ.) για οποιαδήποτε εξέλιξη, πορεία ή διαδικασία παρακωλύεται ή συναντά διαρκείς δυσκολίες: *η συζήτηση διεξήχθη ~ λόγω των συχνών διακοπών από το ακροατήριο* 3. (μτφ.) οτιδήποτε εμποδίζει, παρακωλύει: *δεν άφησε κανέναν να σταθεί ~ στα επαγγελματικά της σχέδια || ο κρατισμός στέκεται ~ στην ανάπτυξη τού ιδιωτικού τομέα.* **εμποδισμός** (ο) |αρχ.| 1. το να εμποδίζει κάποιος κάποιον/κάτι **2.** αθλ. αγώνας δρόμου μετ' εμποδίο)ν: *κάνει* ~. Κπίσης **εμπόδιση** (η)

Ιμτγν. 1 κ. **εμπόδισμα** (το) |αρχ.] κ. (λαϊκ.) **μπόδισμα** (το) (σημ. 1).

εμποδιστής (ο) ι μτγν. |. **εμποδίστρία** (η) Ιεμποδιστριών} Α(-).\. δρομέας που έχει ειδικευτεί στα αγωνίσματα δρόμου μετ' εμποδίων, **εμποιώ** ρ. μετβ. {αρχ.| {εμποιείς... | ενεποίησα} (αρχαιοπρ.) γεννώ συγκεκριμένο συναίσθημα, λειτουργώ ως ερέθισμα εντυπώσεως και πρυκλήσεως συναισθηματικών αντιδράσεων: - *φόβο στους αντιπά- λους* ΣΥΝ. εμβάλλω, εμπνέω, δημιουργώ, ενσπείρω, εμφυσώ, **εμπόλεμός,** -η.-ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που έχει εμπλακεί σε πόλεμο, που βρίσκεται σε πολεμική σύγκρουση: ~ *λαοί / χώρες / περιοχές 2. εμπόλεμοι* (οι) {εμπολέμ-ων, -ους} οι πλευρές που εμπλέκονται σε μεταξύ τους πόλεμο: *οι - συμφώνησαν σε ανακωχή δέκα ημερών.* **έμπορας** (ο) ► έμπορος **εμπορείο** (το) |αρχ.| (αρχαιοπρ.) το λιμάνι που αποτελεί εμπορικό κυρ. κόμβο, κέντρο ναυσιπλοϊκής διακίνησης εμπορευμάτων: «*να. σταματήσεις σε - φοινικικά* και *τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις...» {Κ.*. Καβάφης). **εμπόρευμα** (το) |αρχ.| {εμπορεύμ-ατος | -ατα, -άτων) κάθε διακινού- μενο φυσικό ή τεχνητό προϊόν, που αποτελεί είδος εμπορίου, αντικείμενο αγοραπωλησίας: *η μεταφορά των ~ γίνεται με ειδικά ψυγεία || εκτελωνισμός / φόλαξη / διακίνηση εμπορευμάτων* ((οι *μικροπωϊ,η- τές 6ια?.α/.ούν τα ~ τους* Συν. πραμάτεια · φρ. *ελεύθερο εμπόρευμα* εμπόρευμα που παραδίδεται στον αγοραστή του απαλλαγμένο από τα έξοδα μεταφοράς του. **εμπορευματικός,** -ή, -ό. **εμπορευματοθήκη** (η) |1889| {εμπορευματοθηκιόν} αποθήκη όπου φυλάσσονται εμπορεύματα, **εμπορευματοκιβώτιο** (το) {εμπορευματοκιβωτί-ου | -ων} μεγάλο κιβώτιο συσκευασίας με μεταλλική ενίσχυση για την ασφαλή φύλαξη και μεταφορά εμπορευμάτων τα μεγαλύτερα από αυτά χρησιμοποιούνται μερικές φορές για την προσωρινή διαμονή σεισμοπαθοιν, πλημυροπαθών κ.λπ. συν. κοντέινερ.

|ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού αγ^λ. container). **εμπορευματολογια** (η) {18901 {χωρ. πληθ.} ο κλάδος εμπορικών σπουδών που ασχολείται με την πληρέστερη γνώση των ιδιοτήτων, των μορφών μεταποίησης και τής προέλευσης των εμπορευμάτων. — **εμπορευματολογικός,** -ή. -ό. **εμπορευματοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η μετατροπή πράγματος *(κυρ. αξίας)* σε εξαγοράσιμο ή μαζικά καταναλώσιμο είδος, η εμπορική εκμετάλλευσή του: *η - των Ολυμπιακών Αγώνων ι τής τέχνης ' τού κινηματογράφου* 2. η διάθεση στο εμπόριο, η συστηματική, τυποποιημένη πώληση ενός «ρχικώς μη εμπορικού προϊόντος: *η - τής παραγωγής Οα είναι συμφέρουσα για τον συνεταιρισμό.*

|ί ί"ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cornmerciaiisationj. **εμπορευματοποιώ** ρ. μετβ. {εμπορευματοποιείς... [εμπορευματοποίησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω πράγμα (κυρ. αξίας) σε εξαγοράσιμο ή μαζικά καταναλώσιμο είδος, το εκμεταλλεύομαι εμπορικά: ~ *την τέχνη / τον αθλητισμό / την ανθρώπινη δυστυχία.*

{εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. commercialise], **εμπορεύομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. | αρχ.] ί μτχ. ενεστ. εμπορευόμενος. -η. -ο | εμπορεύτηκα (λόγ. -θηκα.)} ♦ (μετβ.) 1. ασχολούμαι με αγοραπωλησίες (εμπορευμάτων) επαγγελματικά και για την εξασφάλιση προσωπικού κέρδους: - *κρέατα / καπνά / μηχανές* 2. (μτφ.) εκμεταλλεύομαι εμπορικά, χρησιμοποιο) για κέρδος: *εμπορεύεται το τα?.έντο του δημιουργώντας φτηνά και πρόχειρα έργα* ♦ 3. (αμετβ.) ασκο) το επάγγελμα τού εμπόρου, αναπτύσσο) εμπορική δραστηριό

τητα: ο *πατέρας τον εμπορεύεται με έδρα τη Θεσσαλονίκη.* σχολιο λ. *αποθετικός.* **εμπορεύσιμος,** -η, -ο 118511 αυτός που προσφέρεται για διάθεση στο εμπόριο, που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αγοραπωλησίας: *τα οικογενειακά της κειμήλια δεν αποτελούσαν γι' αν τήν ~ αντικείμενα* συν. εκμεταλλεύσιμος. **εμπορία** (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η κάθε είδους εμπορική συναλλαγή, το εμπόριο: *~ χρνσού ι ξυλείας / ναρκωτικών* **2.** τυ επάγγελμα τού εμπόρου και η άσκησή του. σχολιο λ. *-ία.* **εμπορικός,** -ή, -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τον έμπορο ή το εμπόριο: *- λιμάνι / πλοίο / συναλλαγή / συμφωνία / νοοτροπία! κέρδος / σύλλογος / σύμβουλος / αντιπροσωπία / αποκλεισμός / βιβλίο / σύμβαση / πράξη / αλληλογραφία/ κώδικας / νόμος / επωννμία/ ιδιοκτησία / σχολή / ισοζύγιο / ναυτικό / σήμα·* φρ. *εμπορικό κέντρο* (i) το τμήμα κατοικημένης περιοχής, στο οποίο συγκεντρώνεται η αγορά, τα περισσότερα καταστήματα ή επιχειρήσεις: *η Γλυφάδα έχει πολύ καλό ~ με ακριβά μαγαζιά || η απεργία στα μέσα μαζικής μεταφοράς Θα πλήξει το ~ τής Αθήνας* (ii) σύνολο εμπορικών καταστημάτων που στεγάζονται στο ίδιο οικοδομικό συγκρότημα με λειτουργική συνοχή: *χτίζεται ένα νέο ~ με είκοσι μαγαζιά, γνμναστήριο και κέντρα διασκέδασης* 2. νομ. *Εμπορικό* **Δίκαιο** το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν το είδος των πράξεων και των σχέσεων μεταξύ εμπόρων 3. *εμπορικό* (το) το κατάστημα πώλησης εμπορευμάτων (κυρ. υφασμάτων, ειδών νεωτερισμού κ.λπ.) **4.** (συνήθ. μειωτ.) αυτός που αποσκοπεί στο κέρδος, στην ευρεία κατανάλωση, συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς τον ποιοτικό ή τον αδιάφορο για το κέρδος: ~ κίνημα / *βιβλίο* **5.** (ειδικότ.) αυτός που σημειώνει οικονομική επιτυχία: *~ παράσταση.* **εμπορικότητα** (η) 11**1891**1 {χωρ. πληθ.} 1.ο βαθμός ευκολίας στη διάθεση και ζήτηση στην αγορά: *η ~ τού δίσκον ενθουσίασε τονς υπεν-θύνονς τής εταιρείας || δεν μπορεί να θυσιάζεται η ποιότητα στον βωμό τής* - **2.** η ικανότητα επίτευξης επικερδών αγοραπωλησιών, εμπορικών συμφωνιών και επιλογών, **εμπόριο** (το) {εμπορίου | χωρ. πληθ.) η πράξη ή η διαδικασία αγοράς, πώλησης ή ανταλλαγής προϊόντων είτε χονδρικούς είτε λειανικώς με σκοπό το κέρδος: *λειανικό / χονδρικό / εσωτερικό / εξωτερικό / διεθνές/ τοπικό / εισαγωγικό / εξαγωγικό / ελεύθερο / διαμετακομιστικό*

|| ~ κρεάτων / πετρελαίου / σιτηρών || ασχολούμαι με / παρατάω το

ΦΡ. (α) *εμπόριο βρεφών* βλ. λ. ***βρέφος*** (β) *εμπόριο* **Λευκής** *σαρκός* η παράνομη επιχείρηση μεταφοράς, πώλησης και προαγωγής σε πορνεία, κυρ. γνναικών, ύστερα από αρπαγή τους ή με εκβιασμό και παρά τη θέλησή τους (γ) *ηλεκτρονικό εμπόριο* βλ. λ. *η/·.εκτρυνικός.* σχολιο λ. *αντιδάνειο.*

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. **<** επίθ. ***έμπόριος < έμπορος*** (βλ.λ.)|.

-εμπόριο β' συνθετικό για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών που σημαίνουν την εμπορική διακίνηση προϊόντος: *λαθρ-εμπόριο, κα-πν-εμπόριο.* Επίσης **-εμπορία:** *σωματ-εμπορία. φαρμακ-εμπορία.*

[Ετυμ. Β' **συνθ. τής** Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τα αντίστοιχα σύνθ. σε *-έμπορος* (βλ.λ.)**Ι. εμποριολογία** (η) [χωρ. πληθ.] η επιστημονική διερεύνηση τής οργάνωσης τού εμπορίου και ο καθορισμός των αρχών των εμπορικών συναλλαγών. **– εμποριολόγος** (ο/η), **εμποριολογικός, -ή, -ό.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. traite de commerce|. **έμπορο-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν ότι κάτι σχετίζεται με:1. το εμπόριο, τους εμπόρους και τις εμπορικές δραστηριότητες: ***εμπορο-δικείο. εμπορο-ϋπάλληλ.ος*** **2.** το Εμπορικό Ναυτικό: ***εμπορο-πλοίαρχος, εμπορο-ναύτης.***

[ΠΤΥΜ, Λ' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. ***έμπορος***

εμποροδικείο (το) **[1833] (παλαιότ.) δικαστήριο για τη διευθέτηση, εκδίκαση εμπορικών διαφορών, παραβάσεων τής νομοθεσίας περί εμπορίου, ανταγωνισμού κ.λπ. εμποροδίκης** (ο) 11833[[εμποροδικών} (παλαιότ.) δικαστής εμπορο- δικείου.

εμποροκρατία (η) [χωρ. πληθ.} ογκον.-πολ. **η οικονομική και πολιτική θεωρία και πρακτική που αναπτύχθηκε μεταξύ τού 16ου-18ου αι.. σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση διαχειρίζεται την εθνική οικονομία στοχεύοντας στη συσσώρευση χρυσού και αργύρου, παρεμβαίνοντας στο εμπόριο και δημιουργώντας πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο** συν. **εμποροκρατισμός, μερκαντιλισμός. Ηπίσης εμποροκρατισμός** (ο). **– εμττοροκράτης** (ο), **εμττοροκρατικός, -ή. -ό.**

[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mercantUisme[. **εμποροπεσίτης** (ο) [**1833[** {εμποροπεσιτών} πρόσωπο που αναλαμβάνει ως μεσίτης τη διεκπεραίωση εμπορικών αγοραπωλησιών. **– εμποροπεσιτικός,** -ή, -ό.

εμποροπηχανικός (ο) μηχανικός τού Ημπορικού Ναυτικού,

εμποροναύτης (ο) **[1833}** {εμποροναυτών} ναύτης τού Ημπορικού Ναυτικού.

εμποροπανήγυρις (η) **[1864] {εμποροπανηγύρ-εως | -εις, -εων} (λόγ.) ο θεσμός τής διοργάνωσης υπαίθριων εκθέσεων για τη διάθεση ποικίλων εμπορευμάτων, με την ευκαιρία γιορτής επετειακού χαρακτήρα ή θρησκευτικού πανηγυριού:** *στη σύγχρονη εποχή οι - εμφανίζονται με τη μορφή εμπορικών εκθέσεων || εμποροπανηγύρεις τής Χαλκίδας / τής Θήβας.*

εμποροπλοίαρχος (ο) 11826) {εμποροπλοιάρχου **j -ων,** -ους) ναυτ. πλοίαρχος τού Εμπορικού Ναυτικού, **εμπορορράπτης (ο) [1889]** {εμπορορραπτών} (λόγ.) **ο έμπορος υφασμάτων. που είναι συγχρόνως και ράφτης, κυρ. ανδρικών ενδυμάτων.**

εμπορορραφείο (το) 11890|, **εμπορορραπτικός,** -ή, -ό 11896|.

έμπορος (ο/η) (εμπόρ-ου | -ων, -ους} 1. κάθε φυσικό πρόσωπο που ασχολείται με το εμπόριο: *~ δερμάτων/ υφασμάτων / αυτοκινήτων / όπλων / έργων τέχνης || - λειανικής/ χονδρικής \ \ πλανόδιος* ~ ΣΥΝ. μεταπράτης. μεταπωλητής 2. (ειδικότ.) για πρόσωπο που ασχολείται με παράνομες αγοραπωλησίες: *- ναρκωτικών / λευκής σαρκός* **3.** (μτφ.) αυτός που εκμεταλλεύεται (κάτι μη εμπορεύσιμο) για προσο)πικό όφελος: *ορισμένοι κομπογιαννίτες λειτονργούν ως έμποροι ελπίδας για απελπισμένους ασθενείς, νποσχόμενοι κάθε είδους Θεραπεία* έναντι *αδρο')ν αμοιβών.* Ηπίσης (λαϊκ.) **έμπορας** (ο), **εμπόρισσα** (η).

ΙΕΤΥΜ. αρχ., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *έν πόρφ (ών)* «αυτός που βρίσκεται στο πέρασμα», δηλ. «αυτός που διασχίζει τη θάλασσα ως επιβάτης πλοίου» (η λ. *πόρος* δήλωνε αρχικώς το μέσον με το οποίο μπορούσε κανείς να ταξιδέψει στη θάλασσα). Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ. Εξαιτίας των πολλών ταχιδιοίν του για λόγους εμπορικών συναλλαγών, ο *έμπορος* διακρινόταν από τον *κάπηλον.* δηλ. τον ντόπιο λειανοπωλητή].

-έμπορος β' συνθετικό για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που αναφέρονται σε έμπορο: *ζω-έμπορος. χαρτ-έμπορος, λαθρ-έμπο- ρος, χονδρ-έμπορος.* Επίσης (λαϊκ.) **-έμπορας.**

[ετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *οιν-έμπορος).* που προέρχεται από τυ αρχ. *έμπορος*\. **εμποροϋπάλληλος** (ο/η) 11884] {εμποροϋπαλλήλ-ου | -ων, -ους} ο ιδιωτικός υπάλληλος που εργάζεται σε κατάστημα εμπορικής τπιχείρησης: *οι ~ εκφράζονν τη διαφωνία τονς με το ωράριο λειτονργίας των καταστημάτων.* - - **εμποροϋπαλληλικός,** -ή. -ό. **εμποτίζω** ρ. μετβ. 1186)] !εμπότισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος] **1.** (κυριολ. για αντικείμενα και κυρ. ορυκτά, πετρώματα κ.λπ.) βυθίζω (αντικείμενο) σε διάλυμα, ώστε να καλυφθεί πλήρως από αυτό σε όλη του την επιφάνεια, αφήνοντας το διάλυμα να διεισδύσει στους πόρους ή στα κενά του ΣΥΝ. διαποτίζω. βρέχω, διαβρέχω **2.** (μτφ.) εθίζω (κάποιον) σε μορφές συμπεριφοράς και σκέψης, επιτυγχάνοντας να του υποβάλω δεδομένη συναισθηματική αντίδραση ή τρόπο αντίληψης, σκέψης: *από μικρός είχε εμποτισθείμε φανατική έχθρα για τονς αντιπάλους* συν. υποβάλλω, εμφυσώ, εμβάλλω, (λόγ.) εμποιώ. **– εμποτισμός** (ο) 11896] κ. **εμπότιση** (η).

[ΕΤΥΜ. .Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. impregnerj. **εμπράγματος,** -η, -ο 118481 νομ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τα πράγματα, κυρ. ακίνητα ή μόνιμα, όπως οικόπεδα ή κτήρια: *~ ασφάλεια / αγωγή 2. εμπράγματο δικαίωμα* το δικαίωμα το οποίο παρέχει στον δικαιούχο άμεση και απόλυτη εξουσία πάνω σε ένα πράγμα' ως απόλυτη νοείται η «έναντι όλων» εξουσία **3.** *Εμπράγματο Δίκαιο* ο κλάδος τού Αστικού Δικαίου που καθορίζει κυρίως το περιεχόμενο των εμπράγματων δικαιωμάτων, τους τρόπους κτήσης, μεταβολής ή απώλειας των δικαιωμάτων αυτών, καθώς και την προστασία τους. [είυμ. Το *Εμπράγματο* Δίκαιο είναι μεταφρ. δάνειο από γερμ. Ding- liche RechtJ.

έμπρακτος, -η. -ο **1.** αυτός που εξωτερικεύεται με πράξεις, που επιβεβαιώνεται στην πράξη: *- αγάπη / πίστη / ενδιαφέρον* συν. απτός, αισθητός, χειροπιαστός ΑΜ. θεωρητικός **2.** νομ. *έμπρακτη μετάνοια* κάθε περιστατικό ικανό να επιφέρει εξάλειψη τής ποινικής αξίωσης τής πολιτείας κατόπιν εγκλήματος, για το οποίο ο δράστης φανερά μετανοεί (π.χ. με απόπειρα αποζημίωσης, προσφορά ηθικής ικανοποίησης κ.λπ.). **– έμπρακτα** / **εμπράκτως** [αρχ.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έ* ν + *-πρακτος* < *πράττω].* **εμπρέπει** ρ. απρόσ. [αρχ.Ι (αρχαιοπρ.) συμφωνεί, ταιριάζει με όσα θεωρούνται αποδεκτά και καθορισμένα: *δεν* - στους *ήρωες να λιποψυχούν* ΣΥΝ. ταιριάζει, αρμόζει, **εμπρεσιονισμός** (ο) ► ιμπρεσιονισμός

εμπρησμός (ο) η πρόκληση πυρκαγιάς για την καταστροφή αγαθών: *διαπράττω / προκαλώ* - [[*~ δασών / κτηρίου / γραφείου* [[*βρέθηκε ένοχος εμπρησμού* συν. πυρπόληση. **– εμπρηστής** (ο) Ιμτγν.], **εμπρήστρια** (η).

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *έμπίμπρημι* < *έν-* + *πίμπρημπι* «καίω, φλέγω» < *πίμ-πρη-μι* < θ. *πρη-* < *prc,* εκτεταμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *pre-us-,* που χρη- σιμοποιήΟηκε με διάφορες σημ. (το -us- αποτελεί θεματική παρέκταση), πβ. σανσκρ. prusn0ti «καταβρέχω, ραντίζω», λατ. pruina «λευκός πάγος», αρχ. γερμ. friosan «παγώνω», αγγλ. freeze, γερμ. fricren. Frost «πάγος» κ.ά.. που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το Ι.Ε. θ. περιέγραφε φυσικά φαινόμενα με μεγάλη έντασηί. **εμπρηστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για την πρόκληση εμπρησμού: *η ~ ύλη χρησιμοποιείται κυρίως ως γόμωση βλημάτων και βομβών || - βλήμα / βόμβα* συν. πυρπολικός 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί ή στοχεύει στην πρόκληση βίαιων αντιδράσεων και αναταραχών, που φορτίζει εκρηκτικά καταστάσεις ή συναισθήματα: *- άρθρο / λόγος / δηλώσεις / αγόρευση.* **– εμπρηστίκ-ά** / **-ώς** επίρρ. **εμπριμέ** επίθ. {άκλ.} (ρούχο, ύφασμα) με ποικιλόχρωμα σχέδια· που είναι βαμμένο με την τυποβαφική μέθοδο: *~ φόρεμα / φούστα.*

[ετυμ. < γαλλ. imprime «έντυπο, ύφασμα με σχέδια», μτχ. τ. τού ρ. imprimer < λατ. imprimo «αποτυπώνω»|. **εμπρόθεσμος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που ολοκληρώνεται, καταβάλλεται ή εξελίσσεται εντός των χρονικών πλαισίων δεδομένης προθεσμίας: *~ π'Αηρωμή χρεών / αίτηση / εξόφληση / παραγγελία / κράτηση* συν. έγκαιρος λν γ. εκπρόθεσμος, ληξιπρόθεσμος, καθυστερημένος. **– εμπρόθεσμα** / **εμπροθέσμως** επίρρ. **εμπρόθετος,** -η. -ο 1189111. γλωσς. αυτός που εκφέρεται με πρόθεση: *η φράση «με το μολύβι» είναι ·~ προσδιορισμός* · 2. σκόπιμος, εκ προθέσεως: *η δημιουργία ενός κειμένου σε όλα τα στάδια παραγωγής τον προϋποθέτει την ~ στάση τού συγγραφέα απέναντι σε αυτό.* **– εμπρόθετα** / **εμπροθέτως** επίρρ. ^ σχολιο λ. *επιρρηματικός.* **εμπρός** κ. (προφορ.) **μπρος** κ. (λαϊκ.) **ομπρός** επίρρ. **1.** μπροστά, εντός τού ορατού πεδίου ή σε προέκτασή του (για στάση ή κίνηση:

όρμησε ~ στη μάχη με αποφασιστικότητα συν. αντίκρυ, απέναντι, (λόγ.) ενώπιον ΦΡ. *(α) πηγαίνω μπρος / μπροστά* (i) είμαι πρωτοπόρος: *πάντα αυτός πηγαίνει μπρος και τον ακολουθούν οι άλλοι* (ii) (μτφ.) ακολουθώ πιο προοδευτικές, εκσυγχρονιστικές κατευθύνσεις: *η νεολαία πηγαίνει πάντα μπρος* (β) *βγαίνω εμπρός (σε κάποιον)* ανακόπτω την πορεία (κάποιου), πετάγομαι μπροστά του: *πήγαινε με μεγά/,η ταχύτητα και ξαφνικά του βγήκε εμπρός ένα φορτηγό* (γ) *μπρος γκρεμός I βαθύ και πίσω ρέμα* βλ. λ. *γκρεμός* · **2.** στο μέλλον στη ΦΡ. *από 'δώ κι εμπρός* (μεσν. φρ.) από εδώ και στο εξής, στο μέλλον: *είπε ότι τον συγχωρεί, αλλά ~ πρέπει να είναι πιο προσεκτικός*

3. (κυρ. στον τ. *μπρος* +σε) σε σύγκριση με, λαμβάνοντας υπ' όψιν:

στη ζημιά που έπαθα εγώ. η δίκιά σου δεν είναι τίποτα! ΦΡ. (πα- ροιμ.) *μπρος στα κάλλη τι 'ναι ο πόνος* (συνήθ. παρηγορητικά) προκειμένου να αποκτήσει κανείς την ποθητή εμφάνιση αξίζει να υποβληθεί σε ταλαιπωρίες, σε στερήσεις: *τη στενεύουν, λέει, τα ψηλοτά- κουνα. αλλά -!* · 4. (ο τ. *εμπρός* ως απάντηση σε τηλεφωνική κλήση) ναι, λέγετε, ποιος είναι, ομιλείτε: *τόση ώρα φώναζα «~» στο τηλέφωνο και κανείς δεν μιλούσε!* · 5. (προτρεπτικό, για έναρξη πράξης / δραστηριότητας) πάμε!, φύγαμε!: *~! Πάμε πιο γρήγορα || για τη νίκη!» είπε στους παίκτες του* [| % *λοιπόν! Πες μας ό.τι ξέρεις* συν. άντε· ΦΡ. (α) *παίρνω μπρος* (i) (για μηχανές) τίθεμαι σε λειτουργία: *το αυτοκίνητο τον χειμώνα δεν παίρνει εύκολα μπρος* (ii) (για ανθρώπους) μπαίνω στο νόημα (συζήτησης ή διαδικασίας), αρχίζω να καταλαβαίνω: *αργεί που αργεί να πάρει μπρος, του τα λες και μπερδεμένα!* (β) *βάζω μπρος* (i) (για μηχανές) θέτω σε λειτουργία: *~ το αυτοκίνητο / τη μηχανή* (ii) (για σχέδια, προσπάθειες) αρχίζω: *μό?.ις έβαλε μπρος το καινούργιο της μυθιστόρημα κι έχει απορροφηθεί* τελείως || *έβαλε μπρος αυτή την υπόθεση και θα του πάρει τουλάχιστον τρεις εβδομάδες* (γ) *βάζω (κάποιον) μπρος* αποπαίρνω (κάποιον), αρχίζω φραστική επίθεση εναντίον (κάποιου): *τον έβαλε μπρος για τα χθεσινά του καμώματα* συν. αρχίζω κάποιον (δ) *μπρος-πίσω* (μεσν. φρ. *όμπρός όπίσω)* για περιπτώσεις παλινδρόμησης, έντονης αναποφασιστικότητας ή άσκοπης συνεχούς μετακίνησης: *~ απ' το πρωί. δεν βαρέθηκε να πηγαινοέρχεται!*

[εγυμ. μεσν., αβεβ. ετύμου, πιθ. αποσπάστηκε από το αρχ. επίρρ. *έμπροσθεν* «μπροστά από...» με αναλογική επίδραση τού *προς* ή προήλθε από απευθείας σύνθεση < εν- + *πρός*. Από το *εμπρός* προήλθε το *εμπροστά* (> *μπροστά),* κατά τα *χωρίς - χωριστά* και το *ομπρός* αναλογικά προς το *οπίσω*\. **έμπροσθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** (από) μπροστά **2.** (ως επίθ.) αυτός που βρίσκεται μπροστά ή προηγείται · **3.** σε προηγούμενο χρόνο, πριν από. σχόλιο λ. *-θεν.*

[ετυμ. αρχ. < εν- + *πρόσθεν* (βλ.λ.)Ι. **εμπρόσθιος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που βρίσκεται μπροστά συν. μπροστινός, πρόσθιος αντ. οπίσθιος.

[ετυμ. αρχ. < *έν-* + *πρόσθιος* (βλ.λ.) [. **εμπροσθογεμής,** -ής, -ές [1858[{εμπροσθογεμ-ούς (-είς (ουδ. -ή)| (πυροβόλο όπλο) που γεμίζει από μπροστά.

[πτυμ. < *έμπροσθεν* + *-γεμής* < *γέμω* (βλ. λ. *γεμάτος*), μεταφρ. δάνειο *από* γερμ. VorderJader). **εμπροσθοφυλακή** (η) |1825| **1.** στρατ. το προωθημένο τμήμα ή τακτικό συγκρότημα από ένα Όπλο (π.χ. Πεζικό) ή από συνδυασμό Όπλων και Σωμάτων που αποσκοπεί να εντοπίσει την εχθρική διάταξη και να συλλέξει τις απαιτούμενες πληροφορίες (αφορά μόνο στις επιθετικές επιχειρήσεις) 2. (μτφ.) το τμήμα συνόλου που λειτουργεί ως φορέας των πλέον προωθημένων, προοδευτικών ή μαχητικών θέσεων και ιδεών: *η νεολαία αποτελεί την ~* τού *κινήματος ςνκ.* πρωτοπορία, αβαγκάρντ.

[ετυμ. < *έμπροσθεν* + *φυλακή*, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. avant-garde], **έμπρυμνος,** -η, -ο ναυτ. (λόγ.) (πλοίο) τού οποίου η πρύμνη είναι περισσότερο από το κανονικό βυθισμένη στο νερό. κυρίως λόγω κακής κατανομής τού φορτίου αντ. έμπρωρος. **έμπρωρος,** -η. -ο ναυτ. (λόγ.) (πλοίο) τού οποίου η πλώρη είναι περισσότερο από το κανονικό βυθισμένη στο νερό. κυρίως λόγω κακής κατανομής τού φορτίου αντ. έμπρυμνος.

{ΕΤΥΜ. < μτγν. *έμπρωρος* < *εν- + πρώρα}.* **εμπτυσμός** (ο) (λόγ.) **1.** το φτύσιμο, κυρ. ως ένδειξη περιφρόνησης, αποστροφής και προσβολής: *άξιος εμπτυσμού* 2. (συνεκδ.) η συνήθ. δημόσιου χαρακτήρα προσβολή, ο εξευτελισμός: *ο ~ τής πολιτικής ζωής μέσω κατευθυνόμενων και αβάσιμων δημοσιευμάτων.*

[.ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *έμπτύω* < *έν-* + *πτύω* «φτύνω»], **εμπύημα** (το) {εμπυήματος] -ατα, -άτων> ιατρ. η συλλογή πύου σε προϋπάρχουσα κοιλότητα (πβ. λ. *απόστημα*): *- χοληδόχου / θώρακα.* [ετυμ. αρχ. < *έμπυώ (-όω)* < *έμπυος].* **έμπυο** (το) {εμπύου | χωρ. πληθ.} η περισσότερο ή λιγότερο παχύρρευστη κιτρινόλευκη ουσία, που βρίσκεται σε αποστήματα, πληγές κ.λπ. και αποτελείται από υγρό πλάσμα, στο οποίο αιωρούνται λευκά αιμοσφαίρια συν. πύο(ν).

[ετυμ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *έμπυος* < *έν-* + *-πυος* < *πύον*\. **εμπύρετος,** -η, -ο [μεσν.| (λόγ.) αυτός που συνοδεύεται ή χαρακτηρίζεται από εκδήλωση συμπτωμάτων πυρετού, **εμπύρευμα** (το) {εμπυρεύμ-ατος | -ατα. -άτων) ποσότητα εκρηκτικής ύλης ικανή να προκαλέσει ανάφλεξη · χρησιμοποιείται για ανατινάξεις και έναυση φυσιγγίων: *- χάρτινοι φυσιγγίου / πυροβό?.ου όπλου* συν. καψούλι.

[ετυμ. αρχ. < *εμπυρεύω* < *έμπυρος* (βλ.λ.)]. **εμπύρηνος,** -η, -ο (κύτταρο) που έχει πυρήνα ή πυρήνες (περισσότερους τού ενός).

[εγυμ. Απόδ. τού αγγλ. nucleated], **εμπύριο** (το) 118581 {εμπυρί-ου | -ων} το υλικό που προκαλεί την ανάφλεξη εκρηκτικής ύλης.

(ετυμ. < εν- + *-πύριο* < *πυρ*\. **έμπυρος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει παραδοθεί στη φωτιά, που καίγεται ΣΥΝ. καιόμενος, φλεγόμενος ΑΝΤ. άπυρος **2.** αυτός που κατασκευάζεται ή σχηματοποιείται με τη θέρμανσή του σε φωτιά: - *τέχνη / κόσμημα.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < εν- + *-πυρος* < *πύρ*\.

Ε.Μ.Σ. (η) Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Ε.Μ.Σ.Ε. (η) Εταιρεία Μουσικοσυνθετών Στιχουργών Ελλάδας. **Ε.Μ.Υ. 1.** (η) Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία **2.** (ο) Ειδικός Μεταπτυχιακός Υπότροφος, **εμφαίνω** ρ. μετβ. {μόνο στον ενεστ.} (αρχαιοπρ.) προβαίνω στη δήλωση. φανερώνω: *απαιτείται βεβαίωση που να εμφαίνει σε ποιον ανήκει η κυριότητα τού οικοπέδου* ΣΥΝ. δηλώνω, δείχνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόφαση.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < εν- + *φαίνω / -ομαι).* **εμφανής,** -ής.-ές {εμφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή) [εμφανέστ-ερος,-ατος] **1.** αυτός που φαίνεται, που μπορεί να τον δει κανείς: *άφησα το βιβλίο σου σε - σημείο* συν. ορατός, φανερός 2. αυτός που είναι άμεσα αντιληπτός, ξεκάθαρος: είναι - *οι λόγοι τής συμπεριφοράς του*]| *~ θέση / πόρος ι πρόθεση / σύγχυση / ικανοποίηση* ΣΥΝ. καταφανής, πρόδηλος, προφανής, φανερός ΑΝΤ. αφανής, αδιόρατος, άδηλος. – **εμφανώς** επίρρ. [αρχ.|. < *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες. προηγουμένως.*

[ετυμ. αρχ. < εμφαίνω], **εμφανίζω** ρ. μετβ. [εμφάνισ-α, -τηκα (λόγ. ενεφανίσθην. -ης, -η...), -μένος} 1. ενεργώ ώστε να φανεί κάποιος/κάτι (που πριν δεν φαινόταν): *τράβηξε την κουρτίνα κι εμφάνισε τον φίλο τους που κρυβόταν πίσω της* [(*ο ταχυδακτυλουργός εμφάνισε ένα περιστέρι μέσα από το καπέλο* | | (μεσοπαθ.) *εμφανίστηκε ξαφνικά μπροστά τους μες στο σκοτάδι και τους τρόμαξε* ΣΥΝ. φανερώνω **2.** (ειδικότ.) παρουσιάζω, δείχνω (κάποιον/κάτι) τού οποίου η ύπαρξη δεν ήταν γνωστή: *εμφάνισε ένα συμβό/.αιο, στο οποίο φέρεται ως ιδιοκτήτης τού ακινήτου* ΣΥΝ. φανερώνω 3. (α) καθιστώ κάτι αντιληπτό, αναγνωρίσιμο: *η δημοσκόπηση εμφανίζει τις τάσεις τού εκλογικού σώματος* ΣΥΝ. παρουσιάζω, δείχνω (β) δείχνω ότι έχω (κάτι): ο *νέος ηθοποιός εμφανίζει μεγάλο ταλέντο* 4. παρουσιάζω (κάποιον/κάτι) με ορισμένη ιδιότητα: *ο ξένος Τύπος τον εμφανίζει ως αιμοσταγή τύραννο || προσπάθησαν να εμφανίσουν το περιστατικό οκ μεμονωμένο και ανάξιο λόγου* |] (μεσοπαθ.) *εμφανίστηκε στο συνέδριο ενωτικός και διαλλακτικός* || ο *υπουργός εμφανίστηκε συγκρατημένος σχετικά με την πορεία τού πληθωρισμού 5. για* κάτι που προκύπτει (στην εξέλιξη μιας ενέργειας, διαδικασίας κ.λπ.): *η αγορά τού οικοπέδου εμφανίζει απρόβλεπτα εμπόδια* || το *άνοιγμα στη διεθνή αγορά εμφανίζει προβλήματα* |[(μεσοπαθ.) *εμφανίστηκε κώλυμα την* τελευταία *στιγμή* 6. φωτογρ. (για φιλμ) επεξεργάζομαι με χημικές ουσίες, για να γίνει ορατό το αφανές είδωλο τού αρνητικού: - *ένα φωτογραφικό φιλμ* || (καταχρ.) *~ τις φωτογραφίες που έβγαλα'* (μεσοπαθ. *εμφσνίζομσι) 7.* γίνομαι αντιληπτός διά τής οράσεως σε ορισμένο σημείο: *ένα λαμπρό αστέρι εμφανίστηκε στον ουρανό τής Βηθλεέμ* || *άγνωστα ιπτάμενα αντικείμενα εμφανίστηκαν στις Jf.n.A.*jj *στο βάθος εμφανίστηκαν τα πανιά τού πλοίου* ΣΥΝ. παρουσιάζομαι, φαίνομαι 8. γίνομαι αντιληπτός κατά την εκδήλωσή μου, σημειώνομαι ή καταγράφομαι κάπου: *στη χώρα αυτή έχουν εμφανιστεί φαινόμενα ρατσισμού* || *εμφανίστηκαν κρούσματα χολέρας* || *ανά περιόδους εμφανίζονται ομάδες ταραχοποιών* ΣΥΝ. παρουσιάζομαι 9. δίνω το «παρών», έρχομαι (κάπου): αν <5εν *εμφανιστεί ώς τις δέκα, θα φύγουμε* || *έχει χαθεί από προσώπου γης,* <5εν *εμφανίζεται πουθενά* [| *κοίταξε μην εμφανιστείς στον γάμο με τέτοιο φόρεμα!* 10. έρχομαι στο προσκήνιο: πολλοί *καλοί τραγουδιστές έχουν εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια* ΣΥΝ. αναδεικνύομαι 11. συμμετέχω (σε τηλεοπτική εκπομπή, εκδήλωση, πρόγραμμα κέντρου διασκέδασης): *εμφανίστηκε σε μια πολιτική εκπομπή στην τηλεόραση* || <5εν *εμφανίζεται πια στο θέατρο* |] *εμφανίζεται πού και πού σε γιορτές συλλόγων* || *πού εμφανίζεται φέτος αυτός ο τραγουδιστής:* 12. συμπεριλαμβάνο- μαι στην ύλη (εντύπου), δημοσιεύομαι ή καταχωρίζομαι: *στο περιοδικό αυτό εμφανίζονται ανώνυμα και υβριστικά κείμενα* || σε *ορισμένες εφημερίδες εμφανίστηκαν όποπτες αγγελίες για αλλοδαπούς.*

[ετυμ. αρχ. < *έμφανής*]. **εμφάνιση** (η) [αρχ.] [-ης κ. -ισεως [-ίσεις, -ισεων} **1.** η παρουσίαση και προβολή προς τα έξω, κατά τρόπο ικανό να πιστοποιήσει την ύπαρξη αυτού που παρουσιάζεται, να το καταστήσει ορατό, φανερό: *η ~ νέων συμπτωμάτων υποψίασε τους γιατρούς* || *η ~ του στη σκηνή συνοδεύτηκε από χειροκροτήματα* || *~ γραμματίων* / συναλλα/μαπ- *κής* II *η* - νέων ιδεών *αποτελεί ένδειξη δημοκρατικότητας και προόδου* ΣΥΝ. παρουσίαση, φανέρωση, εκδήλωση ΑΝΤ. εξαφάνιση, αφανι- σμός· ΦΡ. *επί τη εμφανίσει* (επί *τή έμφανίσει)* με την εμφάνιση, την επίδειξη: στα παλαιότερα *χαρτονομίσματα, κάτω από τον αριθμό τού ποσού σε δραχμές, αναγραφόταν «πληρωτέαι ~»*(βλ. λ. *πληρωτέος)* 2. ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται κανείς (κάπου): *τέτοια ~ ερμηνεύεται ως προεκλογική κίνηση** ΦΡ. (α) (καθημ.) *κάνω εμφάνιση* εμφανίζομαι σε δημόσια εκδήλωση ή συγκέντρωση, επιζητώντας και κατορθώνοντας να γίνω το κέντρο τής προσοχής, συγκεντρώνω το δημόσιο ενδιαφέρον: *κάνοντας αρχηγικές εμφανίσεις. προσπαθεί να μονοπωλήσει τη δημοσιότητα*]] *αγόρασε ειδική τουαλέτα, για να κάνει εμφάνιση* (β) *κάνω την εμφάνισή μου (κάπου)* εμφανίζομαι, πηγαίνω (κάπου): *στο πάρτι έκαναν την εμφάνισή τους και μερικοί περίεργοι τύποι* · 3. το συνολικό παρουσιαστικό ενός ανθρώπου, η εξωτερική εικόνα που παρουσιάζει (κάποιος/κάτι): *προσέχει πάντα την ~ της και περιποιείται τον εαυτό της*]] *βραδινή / επίσημη / εξωτερική / πε- ριποιημένη / ατημέλητη / φυσική ~* || *η ~ τής πόλης / τής γειτονιάς / τού σπιτιού ι τού* δωματίου · 4. η διαδικασία χημικής επεξεργασίας

φωτογραφικού φιλμ για την αποτύπωση τής εικόνας τού αρνητικού σε χαρτί.
εμφανισιακός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την εμφάνιση (κυρ. με την εξωτερική εμφάνιση κάποιου): *είχε μεγάλο ~ πρόβλημα και άρχισε σκληρή δίαιτα || από ~ πλευράς είναι άψογος.* — **εμφανισιακ-ά /-ώς** επίρρ.: *εμφανισιακά μου αρέσει, όχι όμως και ως χαρακτήρας.* **εμφανίσιμος,** -η. -ο αυτός που διαθέτει ουραία εξωτερική εμφάνιση: *ζητούνται - κοπέλες για θέση γραμματέως* συν. ευπαρουσίαστος, όμορφος. ··"" ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος, ευπρόσωπος.* **εμφανιστήριο** (το) |Ι840| {εμφανιστηρί-ου | -ων! χώρος που διαμορφώνεται κατάλληλα (ώστε να περιλαμβάνει σκοτεινό θάλαμο) και χρησιμοποιείται για την εμφάνιση φωτογραφικών φιλμ, κυρ. σε φωτογραφείο.
έμφαση (η) i-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.) 1. η ιδιαίτερη σημασία ή προσοχή που αποδίδεται (κάπου), η εστίαση τής προσοχής σε (κάτι): *ιδιαίτερη - δίνεται στην ανάπτυξη τού τουρισμού || δίνει ~ στη σωστή απόδοση των λεγομένων του* ΣΥΝ. βαρύτητα **2.** (συνεκδ.) ο τρόπος εστίασης τής προσοχής σε (κάτι), τα εκφραστικά μέσα προβολής ενός στοιχείου: *«δεν υποχωρούμε» τόνισε με ~ στην ομιλία του.* · **εμφατικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι κ. **εμφαντικός** [μτγν.Ι, **εμφατικ-ά / -ώς** [μτγν.Ι κ. **εμφαντικ-ά** *Ι* **-ώς** Ιμτγν.] επίρρ. ** σχολιο λ. *απόφαση.*
|ιπόμ. < αρχ. *έμφασις,* αρχική σημ. «αντανάκλαση - εμφάνιση». < *εμφαίνω.* ΙΙ σημερινή σημ. είναι μτγν. και πρωτοαπαντά στη μετακλασική Ρητορικής **εμφιαλώνω** ρ. μετβ. [1892J {εμφιάλω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** βάζω και σφραγίζω (καθορισμένες ποσότητες υγρών) σε φιάλες, κυρ. κατά αυτόματο και ελεγχόμενο τρόπο (συνήθ. για διάθεση στην κατανάλωση): *- νερό / κρασί / σαμπάνια / χυμούς* συν. μποτιλιάρω **2. εμφ/σ-** ***λωμένο*** (το) νερό ή κρασί που διατίθεται στην κατανάλωση σε σφραγισμένες φιάλες, κατ' αντιδιαστολή προς το νερό τής βρύσης ή το κρασί «χύμα». — **εμφιάλωση** (η).
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. embouteiller]. **εμφίαλωτήριο** (το) (εμφιαλωτηρί-ου | -ων) ο χο')ρος στον οποίο γίνεται η εμφιάλωση υγρών, **εμφιλοχωρώ** ρ. αμετβ. (λόγ.) {εμφιλοχωρείς... | εμφιλοχώρησα} (για κάτι αρνητικό) διεισδύω (κάπου), παρεισφρέω, παρεμβάλλομαι (μεταξύ άλλων): *εμφι/.οχώρησαν παρεξηγήσεις ανάμεσά τους / τυπογραφικά λάθη στο κείμενο ι δι αφωνίες ανάμεσα στις δύο πλευρές.*
εμφιλοχώρηση (η) |μεσον.|.
[πτυμ. < μτγν. *εμφιλοχωρώ* < *έν-* + *φιλοχωρώ (-έω)* «αρέσκομαι (σε κάτι), συχνάζω με ευχαρίστηση» < *φίλος* + *χωρώ* < *χώρος* και όχι *φυ/Λοχωρώ* (< φύλλο), όπως γραφόταν παλαιότ.]. **έμφοβος,** -η, -ο ί αρχ. | (λόγ.) αυτός που έχει κυριευθεί από φόβο, από αίσθημα έντονης ανασφάλειας: *~ πολίτες / κάτοικοι* ΣΥΝ. έντρομος λντ. άφοβος. — **εμφόβως** Ιαρχ.] επίρρ. **εμφορούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εμφορείσαι...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) (-ι-από) διαπνέομαι από: *~ από υψηλά ιδανικά* ΣΥΝ. κατέχομαι. ^ σχόλιό λ. *αποθετικός.*
[ετυμ. Μέση φωνή τού αρχ. *έμφορώ (-έω)* «προκαλώ, γεννώ» < *έν-* + *φορώ*\.
έμφραγμα (το) {εμφράγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** ιατρ. κάθε ξαφνική ανεπάρκεια στην παροχή οξυγόνου στην καρδιά, η οποία επιφέρει βλάβη τού καρδιακού μυός. αλλά και κάθε ιστού ή οργάνου, προκα- λώντας τη νέκρωσή του: *- τού μυοκαρδίου ι πνευμονικό > των νεφρών ί τού ήκατος ι εγκεφαλικό* συν. καρδιακή προσβολή · 2. κάθε υλικό που τοποθετείται σε άνοιγμα για το φράξιμό του ΣΥΝ. φραγμός, τάπα. βούλλωμα.
[ετυμ. αρχ. < *έμφράσσω / -ττω* < *έν-* + *φράσσω / -ττω.* Ο ιατρ. όρ. αποτελεί απόδ. τού νεολατ. infarctus|. **εμφραγματιας** (ο) {εμφραγματιών} πρόσωπο που έχει πάθει έμφραγμα.
[ετυμ. < *έμφραγμα,* -ατος + παραγ. επίθημα -ίας, πβ. κ. *τραυματ-ίας*ί. **εμφραγματικος,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το έμφραγμα, **έμφραξη** (η) {-ης κ. -άσεως | -άξεις, -άξεων} **1.** η εισαγωγή υλικού (αμαλγάματος, ρητίνης, κονίας κ.λπ.) στην κοιλότητα τερηδονισμέ- νου δοντιού για λόγους θεραπευτικούς: *μόνιμη / προσωρινή* ~ 2. η διαδικασία τού σφραγίσματος δοντιού **3.** (γενικότ.) το βούλλωμα, καθετί που δημιουργεί φράγμα, που παρεμποδίζει τη λειτουργία **4.** ιατρ. η παύση λειτουργίας αρτηρίας λόγω απόφραξής της από εμβολή ή άλλη αιτία. — **έμφράσσω** ρ. [αρχ.], **εμφρακτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.].
[Ετυ.μ, < αρχ. *εμφραξις* < *έμφράσσω / -ττω* < *έν-* + *φράσσω / -ττω}.* **έμφρων,** -ων. -ον [έμφρ-ονος, -ονα [-ονες (ουδ. -ονα). -όνων} (λόγ.) αυτός που έχει λογική, σύνεση: *ο ~ άνθρζοπος* συν. εχέφρων αντ. άφρων.
ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων, *-ων, -ον.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έν-* + *-φρων*< *φρην. φρενός* (βλ.λ.)|. **εμφυλιοπολεμίκός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με εμφύλιο πόλεμο και ειδικότ. με τον ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο (1946-1949): *- κλίμα / κατάσταση / συνθήματα.* **εμφύλιος,** -α. -ο **1.** αυτός που εντοπίζεται ή διεξάγεται μεταξύ ομοφύλων ή ομοεθνών, που αναφέρεται ή αφορά σε μέλη κοινής φυλής: *- σπαραγμός / διαμάχη / σύγκρουση / αναταραχή* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που αναφέρεται σε άτομα-μέλη οποιουδήποτε συνόλου, μιας ομάδας: *το κόμμα πλήττεται από - αντιδικίες και υπονομεύσεις* ΣΥΝ. εσωκομματικός, ενδοπαραταξιακός. εσωτερικός 3. ***εμφύλιος*** (ο) {εμφυ- λί-ου [-ων. -ους} ο πόλεμος μεταξύ ομοφύλων, ομοεθνών: *ο αμερικανικός* **-** *ελΐ]ξε με νίκη* των *Βορείων* **4. Εμφύλιος** (ο) η περίοδος 1946-1949, κατά την οποία διεξήχθη ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων (Εθνικός Στρατός) και κομουνιστικών αντάρτικών ομάδων (Δημοκρατικός Στρατός): *οι πληγές* του ~ *ταλαιπώρησαν επί δεκαετίες τη μεταπολεμική Ελλάδα.* ** σχολιο λ. *φύλλο.*
]ειύμ. αρχ. < *εμφυλος* < *έν-* + *-φυλος* < *φύλον*\.

εμφύλιος - συμμοριτοπόλεμος. Η κοινωνικοπολιτική διάσταση μεταξύ κομουνιστών και μη κομουνιστών (δεξιών, κεντρώων, φιλελευθέρων κ.ά.) κατέληξε σε πολΓμική αναμέτρηση, σε έναν **εμφύλιο πόλεμο** Κλλήνων εναντίον Ελλήνων, που διήρκεσε από το 1946 έως το 1949. αλλά που οι συνέπειές του (διώξεις εναντίον των κομουνιστών από τους «εθνικόφρονες», εξορίες, φυλακίσεις, αποκλεισμοί από διορισμό στο δημόσιο κ.λπ.) ταλαιπώρησαν τη χώρα για πολλά χρόνια μετά. Μέσα σε αυτό το κλίμα, η λ. που χρησιμοποιούσαν οι αντικομουνιστές για να χαρακτηρίσουν τους κομουνιστές ήταν η λ. **συμμορίτες** (< *συμμορία),* τον δε πόλεμο εναντίον τους ονόμασαν **συμμοριτοπόλεμο.** Για πολλά χρόνια αυτή ήταν η λ. που χρησιμοποιόταν ευρύτερα. Μόλις τα τελευταία 20 χρόνια, μετά τη νομιμοποίηση τού κομουνιστικού κόμματος στην Ελλάδα στα χρόνια τής μεταπολίτευσης (μετά τη δικτατορία των ετών 1967- 1974). η πολιτικοκοινωνική σύγκρουση των Ελλήνων μεταξύ τους ονομάστηκε έτσι όπως πραγματικά ήταν, ένας **εμφύλιος** πόλεμος Κλλήνων εναντίον Ελλήνων. Συχνά μάλιστα σήμερα, για να γίνει διάκριση τού μεταπολεμικού ελληνικού εμφυλίου από άλλους (είτε από παλαιότερους ελληνικούς είτε από ξένους εμφύλιους πολέμους), δηλώνεται στον γραπτό λόγο ως **Εμφύλιος** (με Ε κεφαλαίο).

εμφύσημα (το) {εμφυσήμ-ατος j -ατα, -άτων] **1.** ιατρ. χρόνια ασθένεια των πνευμόνων, που χαρακτηρίζεται από δυσκολία στην αναπνοή, οφειλόμενη σε μη φυσιολογική μεγέθυνση και απώλεια τής ελαστικότητας των κυψελίδων 2. (γενικότ.) κάθε παθολογική διάταση οργάνου ή τμήματος οργάνου με αέρα ή αέρια: *πνευμονικό / \"υ- στικό / υποδόριο / οξύ* **εμφυσηματικός,** -ή. -ό J1876].
[ετυ.μ. αρχ. < *εμφυσώ {-άω).* Ο ιατρ. όρ. είναι αντιδάν. από αγγλ. emphysema].
εμφυσώ ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εμφυσάς.... | εμφύση-σα (λόγ. ενεφύσησα), -θηκα, -μένος} (λόγ.) 1. εισάγω αέρα ή αέριο σε σωματική κοιλότητα για διαγνωστικό ή θεραπευτικό σκοπό: *~ τις σάλπιγγες* 2. (μτφ.) μεταδίδω (κάτι) *σε* (κάποιον), δημιουργώντας κυρ. την επιθυμία ή την έμπνευση γΓ αυτό: *ενεφύσησε σε αυτόν τη φ/.όγα και την πίστη για τη ζωή*]| *του εμφύσησε το πάθος για τη μουσική* συν. εμπνέω, ενσταλάζω. εμβάλλω, (λόγ.) εμποιώ. — **εμφυοηση** (η) Ιμτγν.}. **εμφύτευμα** (το) Ιμτγν.] {εμφυτεύμ-ατος | -ατα, -άτων} οποιοδήποτε αντικείμενο ή υλικό (φυσικό ή τεχνητό) που εισάγεται στο σώμα με χειρουργική επέμβαση: *~ σιλικόνης.* **εμφύτευση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} ιλτρ. **1.** (α) η τοποθέτηση μοσχεύματος στο εσωτερικό μιας επιφάνειας (λ.χ. τριχών στο κε<οάλι. για την ανάπτυξη τριχώματος που είχε χαθεί): *~μαλλιών* (β) (στην οδοντιατρική) η τοποθέτηση τεχνητών δοντιών στα φατνία για αντικατάσταση δοντιών που υπέστησαν εξαγωγή: *~ οδοντοστοιχίας / δοντιού* (γ) η τοποθέτηση τεχνητού φακού στο μάτι. που αντικαθιστά φακό που προσεβλήθη από καταρράκτη 2. η τοποθέτηση με τεχνητό τρόπο γονιμοποιημένου ωαρίου στο εσωτερικό τής μήτρας (ή σε επιφάνεια γεννητικού σωλήνα σε περιπτώσεις τεχνητής γονιμοποίησης) 3. η εγκατάσταση μεταστατικών κυττάρων σε άλλο σημείο τού σώματος. — **εμφυτεύω** ρ. [αρχ.|. **εμφυτοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} η διδασκαλία που αποδέχεται την ύπαρξη έμφυτων ιδεών, αρχών ή a priori μορφών, τις οποίες θεωρεί θεμελιώδεις για την κατάκτηση τής γνώσης. jliΤΥΜ. Από. τού νεολατ. innarisnius < λατ. innascor «εμφύομαι»]. **έμφυτος,** -η. -ο αυτός που υπάρχει από τη γέννηση και εγγενώς σε (κάποιον), που δεν είναι προϊόν αγωγής, επεξεργασίας ή καλλιέργειας: *το ταλέντο του στη μουσική είναι ~* || *έχει ~ καλοσύνη και ευγένεια* [| *από μικρός έδειχνε ~ τόλμη και αποφασιστικότιτα* συν. εγγενής λνγ. επίκτητος. — **έμφυτα** / **εμφύτως** [αρχ] επίρρ. +" σχόλιο λ. *ενδιάθετος, σύμφυτος.*
[L-'ΓΥΜ. αρχ. < *έμφύω* < *έν-* + *φύο) / -ομαι* (βλ.λ.)]. **εμφωλεύω** ρ. αμετβ. {ενεφώλευσα} (λόγ.) (για ψυχικές καταστάσεις, συναισθήματα κ.λπ.) υπάρχω χωρίς να εκδηλώνομαι, υποκρύπτομαι, φωλιάζω (κάπου): *στην καρδιά του ενεφώλευε το μίσος.*
[ετυμ. μτγν. < *έν-* -+ · *φωλεύω* < *φο)λέα.* βλ. κ. *φω/.ιά].*
Ε.Μ.Χ. (η) Ένωση Μαστιχοπαραγωγών Χίου.
έμψυχος, -η. -ο Ιαρχ.] αυτός που είναι ζωντανός, που έχει ψυχή: ο *άνθρωπος είναι ~ ον* αντ. άψυχος· φρ. ***έμψυχο υλικό / δυναμικό*** το σύνολο τού ανθρώπινου δυναμικού ενός τομέα κατ' αντιδιαστολή προς το άψυχο υλικό, λ.χ. οι στρατιώτες στις Ένοπλες Δυνάμεις κατ' αντιδιαστολή προς τον εξοπλισμό τους. το σύνολο των εργαζομένων ή απασχολουμένων σε επιχείρηση, οργανισμό κ.λπ. κατ' αντιδιαστολή προς τις κτηριακές ή μηχανολογικές, ηλεκτρονικές εγκαταστάσεις κ.λπ.
εμψυχώνω ρ. μετβ. [αρχ.) {εμψύχω-σα, -θηκα, -μένος} ενισχύω ψυχικά, παρέχω υποστήριξη και συμπαράσταση, εμπνέω πίστη και αυτοπεποίθηση: *τα καλά νέα εμψύχωσαν το απογοητευμένο π/.ήθος* || δεν *σταμάτησε να εμψυχώνει τον άρρωστο* συν. ενθαρρύνο), ενισχύω, υποστηρίζω, συμπαραστέκομαι, εγκαρδιώνω ΑΝΤ. απογοητεύω, αποθαρρύνω. αποκαρδιώνω. — **εμψυχωση** (η) Ιμτγν.]. **εμψυχωτής** (ο)
11894J. **εμψυχώτρία** (η), **εμψυχωτικός.** -ή, -ό | J 896]. **εμψυχωτικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **εμώ** ρ. - -» εξεμώ **E.N.** (το) Εμπορικό Ναυτικό.
εν[1] πρόθ.· εύχρ. σε λόγ. κ. αρχαιοπρ. φρ. (+δοτ.) δηλο)νεΐ: **1.** στάση / παραμονή σε χώρο: *η ζωή - Λθήναις* || *η στρατιωτική ζωή ~ Ελλάδι* 2. χρονικό πλαίσιο, διάρκεια (ενώ διαρκεί, εξελίσσεται κάτι): ο *πι?>ότος πήρε νέες οδηγίες ~ πτήσει* || *πυρκαγιά στο πλοίο - πλω (έν πλώ)* || *το*

ατύχημα συνέβη ενώ ήμασταν ~ κινήσει || θα τα πούμε ~ ενθέτω χρό- νω (έν εθθέτω χρόνω = σε κατάλληλο χρόνο) || *θα τακτοποιήσω το θέμα ~ καιρώ (έν καιρφ* = κάποια στιγμή στο μέλλον) || *θα γράψω το γράμμα και ~ συνεχεία (έν συνεχεία) θα το ταχυδρομήσω* || ~ *αρχή (έν αρχή* = στην αρχή) || *το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε ~ τη γενέσει του*· φρ. (α) **εν τω *άμσ και το θάμα*** βλ. λ. *άμα* (β) **εν *ριπή οφθαλμού*** βλ. λ. *ριπή* 3. τρόπο με τον οποίο κάτι υπάρχει, γίνεται ή εξελίσσεται ή την κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος/κάτι· φρ. (α) ***εν αγνοίσ*** *(έν άγνοια)* χωρίς κάποιος να (το) γνωρίζει: ~ *των γονέων της παντρεύτηκε* (β) ***εν αναμονή*** *(έν αναμονή)* περιμένοντας: ~ *εξελίξεων, δεν μπορούμε να πάρουμε αποφάσεις* (γ) **εν *ανεπαρκεία*** *(έν ανεπαρκείς)* σε ανεπάρκεια / έλλειψη: *είδος* ~ (δ) **εν *βρασμώ ψυχής*** βλ. λ. *βρασμός* (ε) **εν *διαστάσει*** (για συζύγους που πρόκειται να χωρίσουν) σε χωριστή διαβίωση: τσακώνεται *συνεχώς με τον* ~ *σύζυγό της* (στ) **εν *δράσει*** βλ. λ. *δράση* (ζ) **εν *εξάλλω*** *(έν έξά?Λφ)* σε έξαλλη κατάσταση: *τον βρήκα στο γραφείο του* ~ (η) **εν *γνώσει*** (+γεν. προσ. αντωνυμ.) γνωρίζοντας: ~ *τον παραβίασε τον νόμο* (θ) **εν *ζωή*** βλ. λ. *ζωή* (ι) **εν *ισχύι*** σε ισχύ: *διάταγμα* - (ια) **εν *μέρει*** κατά ένα μέρος: *είναι ~ υπεύθυνος για όσα συνέβησαν* (ΐβ) **εν *ολίγοις*** με λίγα λόγια: *θέλεις να έρθεις μαζί μου ή όχι:* (ΐγ) **εν *όψει*** βλ. λ. *όψη* (ιδ) **εν *προ- κειμένω*** *(έν προκειμένω)* στη προκειμένη περίπτωση: ~ *ποια είναι η άποψή σου:* (ιε) **εν *πρώτοις*** βλ. λ. *πρώτος* (ιστ) **εν *σπέρματι*** βλ. λ. *σπέρμα* (ΐζ) **εν *συντομία*** *(έν συντομία)* με συντομία: - *θα σου εξιστορήσω πώς έχουν ια πράγματα* (ιη) **εν *σχέσει*** βλ. λ. *σχέση* (ιθ) **εν *τέλει*** βλ. λ. *τέλος* (κ) ***εν είδει*** βλ. λ. *είδος* (κα) **εν *ενεργεια*** βλ. λ. *ενέργεια* (κβ) **εν *λευκώ*** βλ. λ. *λευκός* (κγ) **εν *λόγω*** βλ. λ. *λόγος* (κδ) ***ενσυ- γκρίσει*** σε σύγκριση (κε) **εν *συνόλω*** *(έν συνόλφ)* συνολικά (κστ) **εν *χρήσει*** σε χρήση: *αυτός ο τύπος τής αρχαίας ελληνικής γλώσσας είναι ακόμα ~ στη Ν. Ι£?.ληνική* (κζ) ***ενπλήρει συνειδήσει*** έχοντας πλήρη συνείδηση (των πράξεων του), πλήρως συνειδητά: *εκτέλεσε το έγκλημα* ~ (κη) **εν *πάση περιπτώσει*** βλ. λ. *περίπτωση* (κθ) **εν ονόμα- *τι*** βλ. λ. *όνομα* (λ) **εν *περιλήψει*** περιληπτικά: *αυτά είναι τα νέα* - (λα) **εν *τάχει*** βλ. λ. *τάχος* (λβ) **εν *ψυχρώ*** βλ. λ. *ψυχρός* (λγ) **εν *θερμώ*** βλ. λ. *θερμός* (λδ) **εν *αποστρτσείσ*** βλ. λ. *αποστρατεία* (λε) **εν *στολή*** *(έν στολή)* φορώντας στολή: *μόλις πήρε την άδειά τον από το στρατόπεδο, ήρθε και μας βρήκε* ~ (λστ) **εν *σδίκω*** βλ. λ. *άδικος* (λζ) ***εν ανάγκη*** βλ. λ. *ανάγκη* (λη) **εν *κρυπτώ και παραβύστω*** βλ. λ. *κρυπτός.* (Βλ. λ. *πρόθεση*, iij.n.).

[Ετυμ. αρχ. < Ι.Ε. **en-* (πρόθ. που δηλώνει στάση σε τόπο. εντοπισμό). πβ. λατ. in. γαλλ. en, ισπ. en. γοτθ. in, αγγλ. in. γερμ. in κ.ά. Ομόρρ. *εντός. έν-τόσθιος, έν-τερο(ν)* κ.ά. *Από* την Ελληνιστική Κοινή η πρόθ. αντικαταστάθηκε βαθμιαίως από τον συνδυασμό *είς* + αιτ.|. **εν**[2] (αρχαιοπρ.) ένα· στις φρ. (α) **εν-δάο** / ***δνο*** σγρατ.-γυ.μΝΔτ. παράγγελμα για βάδισμα, όπου το «εν» αντιστοιχεί στην κίνηση τού αριστερού ποδιού και το «δύο» στού δεξιού (β) φιλολ. **εν *διά δυοίν*** *(έν διά δυοίν)* σχήμα λόγου κατά το οποίο μία έννοια εκφράζεται με δύο λέξεις που συνδέονται μεταξύ τους με «και», ενώ κανονικά η μία θα έπρεπε να προσδιορίζει την άλλη. *π.χ.* «φύλλα και δέντρα» αντί «φύλλα δέντρων».

[ετυμ. < αρχ. *έν.* βλ. λ. ένας), **εν-** κ. **εμ-** (μπροστά από τα σύμφωνα μ, *π.* β, φ. ψ) κ. **εγ-** (μπροστά από τα σύμφωνα κ. γ. χ) κ. **ελ-** (μπροστά από τα σύμφωνα λ. ρ) α' συνθετικό λέξεων που δηλώνουν: 1. (κυριολ. κ. μτφ.) ένταξη ή εισαγωγή: *εντοιχίζω, εμφυσώ* 2. προσθήκη, απόκτηση ή επιπλέον κατοχή *ή* εκδήλωση αυτού που δηλώνπ το β' συνθετικό: *έγχρωμος, έμπειρος, έμπρακτος, εμπρόθετος* 3. υπαγωγή σε ορισμένη κατάσταση: *έγκνος, έγγαμος, εμπόλεμος* **4.** ότι (κάποιος/κάτι) χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό («πό κάτι): *έν-θερμος. εμ-παθής.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδιαφέρω, -ρρ-.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. εν (βλ.λ.), Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, το οποίο, ανάλογα με τον αρχικό φθόγγο τού β' συνθ.. απαντά ως εξής: (α) έν-. προ φωνήεντος και προ των συμφώνων *δ, ζ. θ.* κ *σ τ (λ.χ. έν-οχος. ένδυμα. έν-θύμιο(ν), έν-ζυμο(ν)).* (β) *έμ-.* προ τού *μ* και των χειλικών *π. β. φ, ψ* (λ.χ. *έμ-πορος. έμ-βολο(ν). έμ-φανής. έμ-ψυχος).* (γ) *έγ-.* προ των ουρανικών *κ. γ, χ* (λ.χ. *έγ-καιρος. έγ-γάμος, έγ-χρωμος),* (δ) αφομοιωμένο προς τα υγρά λ, *ρ* (λ.χ. *έλ·?.ειμμα. έρ-ρνθμος)*\.

εν-: εμπνέω -► **εν-έπνευσα, εγγράφω ► εν-έγραψα** κ.τ.ό. Ρήματα σύνθετα με την πρόθεση (προρρηματικό) **εν-** παίρνουν εσωτερική αύξηση, όταν το ρήμα με το οποίο συντίθενται είναι δισύλλαβο: *εν + τείνω > εν-τείνω* * **εν-έτεινα.** Στις περιπτώσεις αυτές, εφόσον η πρόθ. **εν-** έχει πάρει τη μορφή τού **εμ-** (+ *μ / π-β-φ-ψ)* ή τού **εγ-** (+ *κ-γ-χ)*- μπροστά από το *ε-* της εσωτερικής αύξησης ξαναγίνεται εν-: *εμβάλλω (εν* + βάλλω) * **εν-έβαλα,** *εμπνέω (εν* + *πνέω)* ► **εν- έπνευσα** κ.λπ. - *εγγράφω* (εν -Ι- *γράφω)* * **εν-έγραψα.** *εγκρίνω* (εν + *κρίνω)* * **εν-έκρινα** κ.λπ.

ένα (το) Ιενός} η μονάδα, ο πρώτος ακέραιος αριθμός, ο αριθμός J (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.)· φρ. (α) ***γίνομαι ένσ με κάποιον*** (i) (για άνδρα και γυναίκα) γίνομαι ζευγάρι (ii) συμμαχώ, έρχομαι σε συμφωνία, συμπίπτω με κάποιον: *όλοι οι εκθροί τον έγιναν ένα εναντίον τον* (β) **ένα *κι ένα κάνουν δύο*** για κάτι που θεωρείται απόλυτα βέβαιο, δεδομένο: *εδώ δεν χωρούν αμφιβολίες·* (γ) **ένα *κι ένα*** το πιο κατάλληλο: *αυτό το φάρμακο είναι ~ για τον βήχα* συν. μοναδικό.

[ετυμ. < αρχ. *εν.* ουδ. τού αριθμητ. *εις* (βλ.λ. *ένας)*\.

E.N.A. (η) Κλληνική Ναυτική Αστυνομία.

εναβρύνομαι ρ. αμετβ. αποθ. [μόνο στον ενεστ.) (λόγ.) μου αρέσει να, υπερηφανεύυμαι. καυχώμαι: *εναβρύνεται να πιστεύει ότι μπορεί να καταφέρει τα πάντα* συν. καμαρώνω, κομπορρημονώ. ·■" σχολιο λ. *αποθετικός.*

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < εν- + *-αβρύνομαι* < *άβρός*|.

εναγόγω (να/θα) ρ. * ενάγω

εναγής, -ής. -ές)εναγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (αρχαιοπρ.) αυτός που φέρει πάνω του άγος. που βαρύνεται με ανόσια πράξη και τις συνέπει- ές της ΣΥΝ. καταραμένος, αφορισμένος. αναθεματισμένος, μυσαρός. [ετυμ. αρχ. < ε'ν- + *-αγής < άγος*\. **εναγκαλισμός** (ο) [1880)1.η στενή και τρυφερή περίπτυξη: *ο ζεστός και συγκινητικός ~ μητέρας και κόρης || ενϋονσιώδης - φίλων και αδελφών* συν. αγκάλιασμα, ασπασμός **2.** (μτφ.) κάθε κίνηση δέσμευσης, εγκλωβισμού: *για ασφνκτικό - τού ιδιωτικού τομέα από το κράτος παραπονέθηκαν οι επιχειρηματίες.* — **εναγκαλίζομαι** ρ. (μτγν.j. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγκαλιάζω.* **ενάγω** ρ. μετβ. {ενήγαγα (να/θα εναγάγω), ενήχΟην, - ης, -η...} ΝΟΜ. **1.** ασκώ αγωγή **2.** (α) ***ενάγων*** (ο) Ιενάγοντ-ος, -α | -όντων} / ***ενάγουσα*** (η) {-ας κ. -ούσης [-ουσών} διάδικος που ασκεί την αγωγή (β) ***πολιτι- κώς ενάγων*** αυτός που αξιώνει αποζημίωση από τον κατηγορούμενο σε ποινική δίκη **3. *εναγόμενος*** (ο) / ***εναγομένη*** (η) διάδικος εναντίον τού οποίου στρέφεται αγωγή.

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «οδηγώ προς. κατευθύνω, πείθω», < εν- + *άγω.* Οι μτχ. *ένάγων / έναγόμενος* μαρτυρούνται ως νομ. όροι ήδη τον 4ο αι. μ.Χ.|.

εναγώνιος, -α, -ο [αρχ.) αυτός που εκφράζει ή προκαλεί αγωνία: - *ματιά / αναμονή* συν. αγωνιώδης λ.ντ. ψύχραιμος, ανακουφιστικός, ήρεμος, καθησυχαστικός. — **εναγώνια** / **εναγωνίως** [αρχ.| επίρρ. **ένα-ένα-τέσσερα (114)** (το) κίνημα για την απόλυτη τήρηση τού Συντάγματος στην περίοδο τού Ανένδοτου Αγώνα (1961 -63). διότι το ακροτελεύτιο (Ι Ι4ο) άρθρο τού τότε Συντάγματος έγραφε ότι η τήρησή του επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων: *η γενιά τού* ~. **εναέριος,** -α, -ο Ιμτγν.Ι «υτός που εξελίσσεται, κινείται ή αναπτύσσεται πάνω από την επιφάνεια τού εδάφους, που βρίσκεται στον αέρα: - *τρένο / διάδρομος / γέφνρα / αγωγός* / καλώδιο / *σύρμα* || *ση- μειώθηκαν παραβιάσεις τού - κώρου από ξένα αεροσκάφη* || ~ *κίνηση / κυκλοφορία* || *Διεθνής Ένωση Εναερίων Μεταφορών* (αγγλ. ι.Α.Τ.Α.} · φρ. ***περιοχή ενσέρισς κυκλοφορίας*** ο χώρος που με βάση τις διεθνείς συνθήκες έχει καθοριστεί ως κυρίαρχος χώρος κάθε κράτους, καθώς και ο άμεσα παρακείμενος διεθνής χώρος, τού οποίου την επόπτευση (για τον έλεγχο των πτήσεων και συνολικά τής κυκλοφορίας των αεροσκαφών που διεξάγεται εντός του) αναλαμβάνει επίσης το κράτος. — **εναερίως** επίρρ. [μτγν.Ι. **εναερίτης** (ο) (εναειτών) μέλος τού τεχνικού προσωπικού τής A.R.H. που αναρριχάται σε στύλους και πυλώνες παροχής ηλεκτρικού ρεύματος για τεχνικές εργασίες.

[ετυμ. < *εναέριος* + παραγ. επίθημα *-ίτης}.* **εναίσιμος** (η) μόνο στη φρ. ***ενσίσιμος διατριβή*** η πρωτότυπη επιστημονική πραγματεία, που επισήμως υποβάλλεται προς έγκριση από πτυχιούχο πανεπιστημίου (υποψήφιο διδάκτορα) στα αρμόδια όργανα ή πρόσωπα τού πανεπιστημίου με σκοπό την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος: *έναΐσιμος έπί διδακτορία διατριβή.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόη- κα.*

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ευοίωνος», < έν- + *-αίσιμος* < *αισα* «μοίρα». βλ. λ. *αίσιος.* Η φρ. *εναίσιμος διατριβή* αποδίδει το λατ. inauguralis dissertatio και μαρτυρείται από τής ιδρύσεως τού Πανεπιστημίου Αθηνών).

εναίσιμος (επί* διδακτορία) διατριβή.** ***Η χρήση τής αρχ. λ. **εναίσιμος** (σήμαινε και «ευνοϊκός για οιωνούς, κατάλληλος, αρμόζων») για να χαρακτηρίσει την επιστημονική **διατριβή,** χρησιμοποιήθη- κε ως απόδοση τού λατ. **inauguralis dissertatio.** Στη Λατινική το **inauguralis** (προς απόδοση τού οποίου χρησιμοποιήθηκε το εναίσιμος) σήμαινε την «επίσημη εναρκτήρια» τελετή τής ανάληψης νέων αρχών κ.λπ.. που γινόταν με επίκληση των οιωνών (augur), δηλ. τής συγκατάθεσης των θεών (λατ. in-augurare «ζητώ χρησμούς. επικαλούμαι εύνοια των θεών»).

Το *εναίσιμος* (από το αρχ. **αίσα** «μοίρα», πβ. **αίσ-ιος)** δεν έχει καμία σχέση προς το **αινέσιμος** «επαινετός, υμνήσιμος» (από το **αινώ** «υμνώ», πβ. **επ-αινώ).** Το δε *διατριβή* σημαίνει στην πράξη ό.τι το **διατρίβω** «βρίσκομαι κάπου και ασχολούμαι διαρκώς με ένα θέμα. το εξετάζω, το εξαντλώ».

εναιώρημα (το) {εναιωρήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε αιωρεί- ται ή επιπλέει σε υγρό 2. ΦΛΡΜ. κάθε διάλυμα στερεάς ουσίας, που τα μόριά του αιωρούνται. χωρίς να διαλύονται, εντός δεδομένης ποσότητας υγρού.

Ιετυμ. αρχ. < *έναιωρούμαι (-έο-)* < *έν-* + *αίωρούμαι*\. **ενάλιος,** -ιος/-ία, -ιον αυτός που βρίσκεται μέσα στη θάλασσα, που ανήκει ή ζει σε αυτήν: - *πλούτος / ζωή / βάθος / αρχαιότητες*)) *«Κύπρος, γη εναλία»* (Γ. Σεφέρης) αντ. χερσαίος, στεριανός· ΦΡ. ***ενάλια αρχαιολογία*** ο κλάδος τής αρχαιολογίας που ασχολείται με την έρευνα υποθαλάσσιων μνημείων. σχολιο λ. *θάλασσα.*

[ετυμ. αρ^(. < έν- + *-άλιος < αλς (ή)* «θάλασσα» βλ. κ. *αλάτι].* **εναλλαγή** (η) η διαδοχική αλλαγή: ~ *νύχτας και μέρας*]| - των ε;το- *χών* || - *πλημυρίδας και αμπώτιδας* || ~ *χαράς και λύπης.*

[ΕΙ ΥΜ. μτγν. < αρχ. εναλλάσσω), **εναλλακτήρας** (ο) **1.** συσκευή για την παραγωγή εναλλασσόμενου ρεύματος, η οποία περιστρέφεται κατά τη λειτουργία της και χρησιμοποιείται για τη φόρτιση τής μπαταρίας (τής συστοιχίας συσσωρευτών) 2. ΗΛΕΚΤΡ. γεννήτρια που παράγει εναλλασσόμενη τάση και ρεύμα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. altcrnaior|. **εναλλακτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που διαθέτει για την εκ πε

ριτροπής και διαδοχική αντικατάσταση κάποιου άλλου (προσώπου ή πράγματος): ***η ~ λύση*** είναι εξίσου ***δαπανηρή*** || σε περίπτωση αποτυχίας ***έχει έτοιμο το - σχέδιο || ~ μορφές ενέργειας*** (προς αντικατάσταση κυρ. τού πετρελαίου) || - ***θητεία*** (βλ. λ. ***Θητεία)*** ΣΥΝ. αναπληρωματικός 2. αυτός που προκύπτει στο πλαίσιο τής αμφισβήτησης ή τής προσπάθειας διαφορετικής προσέγγισης καθιερωμένων, τυποποιημένων. παλαιών μορφών ή δομών: - ***τέχνη / κινηματογράφος / διαφήμιση*** Π - ***Θεραπεία*** (που δεν βασίζεται σε μεθόδους τής κλασικής ιατρικής) συν. πρωτοποριακός. **— εναλλακτικ-ά** /-ώς [μτγν.] επίρρ. [ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «αλλαγμένος - ανώμαλος». < αρχ. εναλλάσσω. Οι σημερινές σημ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού γαλλ. alternatif].

εναλλάξ επίρρ. · με εναλλαγή: ***οδηγούσαν μία*** ο ***ένας, μία ο άλλος*** ΣΥΝ', εκ περιτροπής ΑΝΤ. συνεχώς, αδιάκοπα.

1 îîιύμ. αρχ. < *έναλλάσσω].*

εναλλάσσω ρ. μετβ. [αρχ.] {εναλλάχθηκα (καθημ.-τηκα)} **1.** αντικαθιστώ εκ περιτροπής, διαδοχικά: ***ο σωστός παιδαγωγός λέγεται ότι εναλλάσσει την αυστηρότητα με την επιείκεια***)| (κ. μεσοπαθ.) τα ***τελευταία χρόνια*** <5ύο ***κόμματα εναλλάσσονται στην εξουσία*** **2.** (η μτχ. **εναλλασσόμενος)** (α) φυς. ***εναλλασσόμενο ρεύμα*** βλ. λ. ***ρεύμα*** (β) ΓΕΩΠ. ***εναλλασσόμενη καλλιέργεια*** η καλλιέργεια φυτών, που είτε σπέρνονται διαδοχικά είτε ωριμάζουν σε διαφορετικές εποχές για την αύξηση τής παραγωγής. - **εναλλακτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. **εναλλα- κτικ-ά/-ώς** Ιμτγν.) επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. · αρχ. **< *έν-* +** άλλάσσω. Οι φρ. είναι μεταφρ. δάνεια: ***εναλλασσόμενο ρεύμα*** (< γαλλ. courant alternatif), ***εναλλασσόμενη καλλιέργεια*** (< γαλλ. culture alternative)].

ενάμισης, μιάμιση, ενάμισι επίθ. · ένας και μισός. Επίσης (λαϊκ.) **ενά- μιαος.** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ενάμισης.***

Ιετυμ. < μεσν. *ένάμισυς< ένα- (< είς) + ήμισυς\.*

ενάμισης ή ενάμισιις - μιάμιση - ενάμισι ή ενάμισυ; Νεότερο σύνθετο που σημαίνει «ένας και μισός». Ο αρχαίος τ. ήταν **ήμισιις - ημίσεια - ήμισυ.** Από μεταπλασμό τού ***ήμισυς*** σε **ήμισος** πλάστηκε, στα μεσαιωνικά χρόνια, ο τ. **μισός** (που τονίστηκε κατά τα συναφή επίθ. ***απλός, διπλός, μονός*** κ.λπ.), με θηλ. **μισή** και ουδ. **μισό.** Σε νεότερα χρόνια σχηματίστηκαν και σύνθετα: ***ένας*** + ***ήμισυς*** › **ενάμισιις.** ***ένα*** + ***ήμισυ*** › **ενάμισυ.** Αρα οι τύποι ***ενάμισυςκαι ενάμισυ*** είναι οι ετυμολογικώς ορθοί τύποι. Θα έπρεπε δε να κλίνο- νται (και να γράφονται) ως: ο ***ενάμισυς.*** τού ***ενάμισυ,*** τον ***ενάμισυ***

το ***ενάμισυ,*** τού ***ενάμισυ,*** το ***ενάμισυ.*** Ωστόσο, επειδή στη Ν. Ελληνική δεν υπάρχουν αντίστοιχα ονόματα (ο **πέλεκυς** αντικα- ταστάθηκε από το ουδ. **πελέκι** ή από τη λ. **τσεκούρι** και ο **πρέσβης** έχει διπλή κλίση **πρέσβης - πρέσβη** / ***πρέσβεως ■ πρέσβη*** · ***πρέσβεις,*** αλλά και **πρεσβευτής, *-τή, -τή. -τέ.ς)*** και επειδή ήδη το θηλ. σχηματίστηκε διαφορετικά ***(μιάμιση),*** είναι προτιμότερο να ακολουθήσουμε την ομαλότερη κλίση και γραφή, λέγοντας και γράφοντας: ο ενάμισης (χρόνος) - τού ***ενάμιση*** (χρόνου) - τον ***ενάμιση*** (χρόνο) - η ***μιάμιση*** (ώρα) · τής ***μιάμισης*** (ώρας) - τη ***μιάμιση*** (ώρα) - το ***ενάμισι*** (λεπτό) - τού ***ενάμισι*** (λεπτού) - το ***ενάμισι*** (λεπτό) (πληθυντικός δεν υπάρχει). Κατ' αυτό τον τρόπο, εντάσσουμε το ***ενάμισης*** στην κλίση των επιθέτων τού τύπου **-ής, -ιά, -ί *(σταχτής. σταχτιά, σταχτί).*** μολονότι διαφέρει στην προέλευσή του και στο θηλυκό ***(μιάμιση).***

Σύμφωνα με το ουδ. ***ενάμισι,*** γράφονται και «κλίνονται» (στην πραγματικότητα είναι άκλιτα) σε **-ήμισι** και **-μισι** οι τύποι τού πληθυντικού (δεν έχουν ενικό) όλων των άλλων αριθμητικών: ***δυόμισι*** μήνες, ***δυόμισι*** μέρες, ***δυόμισι*** κιλά, ***τρεισήμισι*** αιώνες, ***τρεισήμισι*** ώρες, ***τριάμισι*** κιλά. ***τεσσερεισήμισι*** αιώνες, ***τεσσερεισήμισι*** μέρες, ***τεσσεράμισι*** χρόνια.

ενάνθημα (το) {ενανθήμ-ατος | -ατα. -άτων[ιλτρ. (σε περιπτώσεις λοιμωδών νοσημάτων) η εμφάνιση βλαβών στους βλεννογόνους τού στόματος ταυτόχρονα με την εμφάνιση εξανθήματος στο δέρμα. [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cnanthemaj. **ενανθράκωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) η επεξεργασία μεταλλικού αντικειμένου σε υψηλές θερμοκρασίες, προκειμένου να ενισχυθεί με ειδικές ιδιότητες μέσω τού εμπλουτισμού του σε άνθρακα. — **ενανθρακωτικός,** -ή, -ό. **ενανθρακώνω** ρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. carburising]. **ενανθρώπηση** κ. (εσφαλμ.) **ενανθρώπιση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] Θ1·0Λ. η ενσάρκωση τού Υιού και Λόγου τού Θεού. η απόκτηση υλικής, ανθρώπινης υπόστασης.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ένανθρώπησις < ένανθρωπώ*** (βλ.λ.)|.

ενανθρώπηση ή ενανθρώπιση; Το ορθό είναι με ***-η-*** **(ενανθρώπηση)** ως παράγωγο τού ρ. **ενανθρωπώ** (πβ. το Σύμβολο τής Ι Ιίστεως: ***«τόν 6Γ ήμάξ τούς ανθρώπους καί διά τήν ήJϊετέραν σωτηρίαν κατε?.θόντα εκ τών ούρανών και σαρκωθέντα έκ Πνεύματος 'Αγίου καί Μαρίας τής Παρθένου καί ένανθρωπήσαντα»).*** Το ***εν-αν- θρωκώ*** απαντά από τον Ηλιόδωρο (3ος αι. μ.Χ.). αλλά καθιερώνεται δογματικά ως όρος τον 4ο αι. (325) από την Γ' Οικουμενική Σύνοδο, από όπου κανονικώς και το ουσ. ***εν-ανθρώπηση.***

ενανθρωπώ κ. (εσφαλμ.) **ενανθρωπίζομαι** ρ. αμετβ. {ενανθρώπη- σα} ΘΕΟΛ. (στον αόρ.) (για τον Υιό και Λόγο τού Θεού) γίνομαι άνθρωπος.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ένανθρ(οπώ (-έω) < έν- +*** -α***νθρωπώ < άνθρωπος).***

έναντι επίρρ. (λόγ.) (+γεν.) **1.** στην απέναντι πλευρά: ***η σχολή βρίσκεται - τού άλσους*** ΣΥΝ. απέναντι · **2.** σε σχέση με. συγκρίνοντας με: ***υστερεί σαφώς - των υπολοίπων υποψηφίων*** ΣΥΝ. συγκριτικά, αναλογικά, σχετικώς με · **3.** για καταβολή μέρους ποσού που πρέπει να καταβληθεί αργότερα ή για καταβολή από πριν τού ποσού αγοράς και έκδοση αργότερα των παραστατικών: ***πληρώθηκα ένα ποσό - για τα χρήματα που μου οφείλουν*** φρ. ***έναντι αμοιβής*** βλ. λ. ***αμοιβή.*** [ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «ενώπιον», < ***έν-*** + αντί], **ενάντια** πρόθ. · πάντα ως σύνθετη πρόθ. ***ενάντια σε*** (+αιτ.) · αντιστοιχεί στην εναντίον (+γεν.). όμως δεν απαντά απολύτως (ως επίρρ.) · δηλώνει: εχθρική διάθεση, εναντίωση: ***πάλη - στο κατεστημένο*** (αντί: ***εναντίον τού κατεστημένου) || αγώνας - στον ιμπεριαλισμό*** (αντί: ***εναντίον τον ιμπεριαλισμού).*** (Βλ. λ. ***πρόθεση,*** **πιν.).**

ενάντια - εναντίον. Τύπος που πλάστηκε, σε συσχετισμό και με το επίθ. **ενάντιος** (< αρχ. **έναντίος),** αρχικά προκειμένου να αποφευχθούν στη δημοτική γλώσσα οι λόγιες λέξεις **εναντίον** και **κατά.** που συντάσσονται μάλιστα με γενική ***(εναντίον τού εχθρού - κατά των αντιπάλων).*** Έτσι. αντί τού ***εναντίον*** (και τού ***κατά)*** σχηματίστηκε ο τ. ***ενάντια*** (+σε): ***ενάντια στον εχθρό, ενάντια στους αντιπάλους.*** Ο τ. ακολούθησε την κανονική κατάληξη των επιρρημάτων τής δημοτικής, την κατάληξη -α. Το ότι εξάλλου δεν λέμε ****εναντία*** δείχνει ότι συνδέθηκε -έστω υστερογενώς με το επίθ. ***ενάντιος,*** που κανονικά δίνει επίρρημα ***ενάντια.***

εναντιολογώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {εναντιολογείς...) εναντιολόγησα} (λόγ.) αντιπαρατίθεμαι φραστικά σε ήδη διατυπωμένη θέση ή στάση συν. διαφωνώ, αντιλέγω, αντιτείνω, αντιμιλώ ανί. συμφωνώ. — **εναντιολογία** (η) ***[αρχ.],*** **εναντιολόγος** (ο/η), **εναντιομορφία** (η) η ιδιότητα δύο σωμάτων, τα οποία, ενώ είναι ομοιόμορφα, είναι διατεταγμένα αντίθετα και τοποθετημένα σε αντίθετες πλευρές (λ.χ. τα χέρια, τα πόδια ή τα αφτιά στο ανθρώπινο σώμα). Επίσης **εναντιομορφισμός** (ο).

[Ητυμ, Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Enantiomorphie]. **εναντιόμορφος,** -η, -ο ομοιόμορφος με άλλον, αλλά κατ' αντίθετη φορά και διάταξη. — **εναντιόμορφα** / **εναντιομόρφως** επίρρ.

[ετυμ, Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Enamiomorph|. **εναντίον** πρόθ. (λόγ.) (+γεν.) δηλώνει: εχθρική διάθεση, εναντίωση **(=** κατά, αντίθετα) · κ. απολύτως ως επίρρ., βλ. κ. ***ενάντια σε +αιτ.: συμμαχικά αεροπλάνα επέδραμαν - εχθρικών στόχων*** || αν ***εφαρμόσετε αυτή την πολιτική, θα με βρείτε ~·*** ΦΡ. **το** ***εναντίον I τουναντίον*** αντιθέτως: ***δεν είμαι καθόλου μισογύνης· -, είμαι λάτρης τού γυναικείου φύλου.*** (Βλ. λ. ***πρόθεση,*** γην.). ** σχολιο λ. ***ενάντια.***

[πτυμ. αρχ.. ουδ. τού επιθ. ***έναντίος*** (βλ.λ.), που χρησιμοποιήθηκε ως επίρρ.

Στην Κ.Δ. απαντά και η σημ. «ενώπιον» (λ.χ. Λουκ. 24, 19: ***δυνατός έν έργφ καί λόγφ εναντίον τού*** θροϋ)]. **ενάντιος,** -α. -ο κ. (λογιότ.) **έναντίος** {ε.ναντί-ου | -ων, -ους| (λόγ.)

αυτός που αντιτίθεται (σε πρόσωπο, ιδέα. άποψη, αφηρημένη έννοια κ.λπ.): ***είμαστε ενάντιοι σε κάθε περιορισμό των δικαιωμάτων τού πολίτη*** ΣΥΝ. αντίθετος, ασύμφωνος αντ. σύμφωνος- φρ. **εν ενσ-** ***ντία περιτττώσει (έν εναντία περιπτώσει)*** σε αντίθετη περίπτωση συν. αλλιώς, διαφορετικά 2. ***ενάντιο*** (το) {εναντίου] το αντίθετο, κυρ. στη φρ, ο ***καθένας θεωρείται αθώος μέχρις αποδείξεως*** τού ~ **3.** ρητορ. ***εναντία*** (τα) οι αντιθέσεις ως σχήμα λόγου **4.** φίλος, ***εναντίες έννοιες*** (στη Λογική) οι έννοιες που έχουν μεταξύ τους τέτοια σχέση, ώστε όταν τίθεται η μία, να αίρεται η άλλη. όταν όμως αίρεται η μία, δεν τίθεται κατ'ανάγκην η άλλη. λ.χ. οι έννοιες «Κυριακή» και «Δευτέρα» είναι εναντίες: αν ***είναι Κυριακή, δεν είναι Δευτέρα, αλλά, αν δεν είναι Δευτέρα, δεν είναι απαραίτητα Κυριακή· μπορεί να είναι οποιαδήποτε άλλη ημέρα τής εβδομάδας*** **5.** (κατ' επέκτ.) αυτός που εμφανίζεται διαμετρικώς αντίθετος, που διαφοροποιείται εντελώς: ~ ***γνώμη*** / ***χαρακτήρες*** ΣΥΝ. διάφορος, διαφορετικός, ασύμφωνος λντ. ίδιος, όμοιος, σύμφωνος **6.** (ειδικότ.) μη ευνοϊκός, αντίξοος: ***τα πράγματα ήρθαν*** - Η ~ ***άνεμος*** / ***καιρός*** συν. δυσμενής, αντίθετος λντ. ευμενής. — **ενάντια** / **εναντίως** [αρχ.| επίρρ. +" σχολιο λ. ***ενάντια.*** [ετυμ. < αρχ. ***έναντίος*** ‹ ***έν-*** + ***άντίος< άντι.*** Ο αναβιβασμός τού τόνου ***(ένάντιος)*** είναι ήδη μεσν. και οφείλεται σε αναλογική επίδραση επιθ. σε -ιος (λ.χ. ***άξ-ιος, γνήσ-ιος, πλούσ-ιος)}.*** **εναντιότητα** (η) [αρχ.) {εναντιοτήτων} **1.** η ριζική αντίθεση, η καθολική έλλειψη σύγκλισης και συμφωνίας μεταξύ εννοιών, απόψεων κ.λπ.: ***~ ιδεών ι γνωμών / αντιλήψεων*** συν. αντίθεση, διαφορά, ασυμφωνία, ασυμβίβαστο αντ. συμφωνία, σύμπτωση 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε εμποδίζει ή προκαλεί προβλήματα, κάθε αντίξοη περίσταση: ***κατόρθωσε να υπερνικήσει όλες τις ~ που συνάντησε στη ζωή του*** ΣΥΝ. εμπόδιο, δυσκολία, πρόσκομμα, αντιξοότητα, αναποδιά αντ. ευκολία, διευκόλυνση, ευχέρεια, **εναντιότροπος,** -η, -ο (χημική ουσία) που απαντά υπό δύο διαφορετικές φυσικές μορφές (π.χ. ρομβική), η σταθερότητα των οποίων εξαρτάται από τη θερμοκρασία ή την πίεση. — **εναντιοτροπία** (η). [ΕΤΥΜ. Το ουσ. ***εναντιοτροπία*** είναι ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. enantiotropic, άσχετο προς το μτγν. ***εναντιοτροπία*** «σύγκρουση χαρακτήρων»].

εναντιωματικός, -ή, -ό [μτγν.] **1.** (γενικά) αυτός που εμπεριέχει εναντίωση. που φανερώνει αντίθεση συν. αντιθετικός **2.** γλΩΣΣ. (α) **ενα-** ***ντιωματικός σύνδεσμος*** ο υποτακτικός σύνδεσμος που εισάγει **ενα-** ντιωματική πρόταση: ***στη Νέα Ελληνική εναντιωματικοί σύνδεσμοι είναι οι: ενώ, μολονότι, μόλο που. και που, που, κι ας. ας, και αν / κι αν, και να, που να. ας... και,*** αν ***και*** (β) ***ενσντιωμστική / ενδοτική πρόταση*** η δευτερεύουσα πρόταση που εισάγεται με εναντιωματικό σύνδεσμο και το περιεχόμενο τής οποίας εκφράζει αντίθεση ή παραχώρηση (παραχωρητική) προς αυτό που δηλώνει η πρόταση από την οποία εξαρτάται: ***μο/^ονότι σπούδασε Αγγλικά, δεν μπορεί να τα μι***

λήσει καλά ΣΥΝ. παραχωρητική/ενδοτική πρόταση (γ) *εναντιωματική μετοχή* μετοχή που εκφράζει αντίθεση προς το περιεχόμενο τού ρήματος τής πρότασης: *και μη συμφωνώντας, αναγκάζεσαι να υπογράφεις καμιά φορά τέτοιες συμβάσεις.* - **εναντιωματικ-ά** / **-ώς** Ιμεσν.] επίρρ.

εναντιώνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {εναντιώ-θηκα, -μένος} (+σε) εκδηλώνω την αντίθεσή μου: *πολλοί στρατιωτικοί εναντιώνονται στην ιδέα αποστολής χερσαίων δυνάμεων* ΣΥΝ. αντιτάσσομαι ΑΝΤ. συμφωνώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

|ητυμ. <αρχ. *έναντιύομαι (-όο-)*< *ενάντιος*\. **εναντίωση** (η) [αρχ.1 {-ης κ. -ώσεως) -ώσεις. -ώσεων} **1.** λόγος, πράξη. άποψη *κ.λπ.*. που εκφράζει άρνηση, αντίθεση ΣΥΝ. διαφωνία, αντίρρηση, αντίδραση ΑΝΤ. σύμπραξη, συνεργασία, συμφωνία 2. φιλος. (α) κάθε ζεύγος αντίθετων μεταξύ τους στοιχείων (π.χ. αρσενικό - θηλυκό, φως σκοτάδι), από τα οποία κατά τους Πυθαγορείους προέρχεται ο κόσμος (β) ειδική μορφή αντίθεσης που χαρακτηρίζει τις έννοιες και τις κρίσεις στο σύστημα λογικής τού Αριστοτέλη (βλ. κ. λ. *ενάντιος,* σημ. 4). **εναπόθεμα** (το) {1890J {εναποθέμ-ατος | -ατα, -άτων} γπωλ. η μάζα των υλικών που συγκεντρώνεται ως αποτέλεσμα μιας μετακίνησης, ροής κ.λπ.: *τα εναποθέματα στις όχθες των ποταμών μετά από πλη- μύρα.*

εναπόθεση (η) |μτγν.| 1 -ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων) **1.** η τοποθέτηση μέσα σε συγκεκριμένο χώρο: - *υλικού* / (μτφ.) *ελπίδων ι ευθυνο')ν* 2. (ειδικότ. στον πληθ.) οι ύλες και τα άλατα που επικάθονται στην εσωτερική επιφάνεια ατμολέβητα, **εναποθέτω** ρ. μετβ. {εναπόθεσα (λόγ. εναπέθεσα). μεσοπαθ. ενεστ. εναποτίθεμαι, -εσαι. -εται. -έμεθα. -εσθε, -Γνται. μεσοπαθ. παρατ. εναποτιθ-έμην. -εσο, -ετο. -έμεθα. -εσθε. -εντο, αόρ. εναπετέθηκα. μτχ. παρακ. εναποτεθειμένος} 1. τοποθετώ μέσα σε συγκεκριμένο χώρο: *οι μέλισσες εναποθέτουν το μέλι στις κηρήθρες* ΣΥΝ. (εναποθηκεύω **2.** (μτφ.) στηρίζω (προσδοκίες): ~ *τις ε/.πίδες μου στον Θεό.* **εναπόθεμα** (το) [1890), **εναπόθετος,** -η, -ο Ιμτγν|.

[ετυμ. < μτγν. *έναποτίθημι* < *έν-* + *άπο-* + *τίθημι,* βλ. κ. *θέτω].* **εναποθηκεύω** ρ. μετβ. [I884| {εναποθήκευ-σα, -θηκα. -μένος! (λόγ.) τοποθετώ (κάτι) μέσα σε συγκεκριμένο χώρο για αποθήκευση: - *τρόφιμα* συν. συγκεντρώνω, εναποθέτω. — **εναποθήκευση** (η) 11884]. **εναπόκειται** ρ. αμετβ. τριτοπρόσ. Ιμτγν.] {παρατ. εναπέκειτο} (+σε) εξαρτάται (από πρόσωπο, γεγονός, κατάσταση κ.λπ.). αφήνεται στη διάθεση ή την εξουσία (κάποιου): *αυτό ~ φυσικά στο προσωπικό σας γούστο || στους Έλ?.ηνες πολίτες - η τήρηση τού Συντάγματος || - στην κρίση τού καθενός.* σχολιο λ. *εξαρτώ.* **εναπομένω** ρ. αμετβ. [μτγν.] {εναπέμεινα (μτχ. εναπομείνας, -ασα, -αν)] (λόγ.) απομένω, μένω ως υπόλοιπο: *η δικτατορία κατάργησε και τα τελευταία εναπομείναντα ίχνη συνταγματικής τάξης* ΣΥΝ. υπολείπομαι. παραμένω, **εναργής,** -ής. -ές {εναργ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· εναργέστ-ερος. -ατος} (λόγ.) 1. (σπάν.) αυτός που φαίνεται καθαρά, που είναι ορατός με ευκρίνεια, σαφήνεια και καθαρότητα: - *σχήμα 1ΥΚ.* φανερός, ευκρινής, διαυγής λντ. δυσδιάκριτος, σκοτεινός, απροσδιόριστος 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που γίνεται εύκολα κατανοητός, που χαρακτηρίζεται από ζωντάνια και αμεσότητα: - *ύφος / έκφραση / τεκμήριο / εντύπωση || κατά τρόπον εναργή* συν. σαφής, καθαρός λντ. δυσνόητος, αόριστος, συγκεχυμένος, ασαφής. — **ενοργώς** επίρρ. Ιαρχ.|. **ενάργεια** (η) ίαρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έν-* + *-αργής* < *άργός* «λευκός, λαμπρός», βλ. κ. *άργυρος].*

εναργής-ενάργεια. Η ετυμολογική καταγωγή φωτίζει τη σημ. τής λ. εναργής και τού ουσ. ενάργεια. Προερχόμενο από το αρχ. αργός «λαμπρός, φωτεινός», δηλώνει συγχρόνως: (α) τον λαμπρό, φωτεινό, άρα διαυγή, καθαρό, ευδιάκριτο, σαφή, και (β) τον λαμπρό, φωτεινό σαν να τον βλέπεις μπροστά σου. άρα τον ζωντανό, τον άμεσο. Βαθμηδόν, μάλιστα, το βάρος έχει μετακινηθεί περισσότερο στη β' σημασία: *Ο συγγραφέας με τις περιγραφές και τους χαρακτηρισμούς των προσώπων πετυχαίνει να δώσει μια εναργή εικόνα των ανθρώπων τού Μεσοπολέμου, έτσι που ο αναγνώστης να αισθάνεται σαν ένας από αυτούς Η ενάργεια με την οποία παρουσίασε ο ομιλητής το θέμα του. σκιαγραφώντας τους Βυζαντινούς αυτοκρά- τορες. τους αυλικούς και τον κλήρο που τους περιστοίχιζε, είναι σαν να τους έχει γνωρίσει ο ίδιος.*

ενάρετος, -η. -ο [μτγν.] 1. (για πρόσ.) αυτός που ζει με αρετή και χρηστότητα, που έχει ηθικές αρχές: ~ *άνθρωπος* ΣΥΝ. ηθικός, έντιμος, χρηστός ΑΝΤ. ανήθικος, φαύλος, αχρείος 2. (για αφηρ. έννοιες) αυτός που βρίσκεται σε συμφωνία με την αρετή, που μαρτυρεί την ύπαρξη αρετής και χρηστότητας: ~ *βίος* ΣΥΝ. άμεμπτος, ηθικός ΛΝΤ. επιλήψιμος, ανάρμοστος, αχρείος. — ενάρετα / εναρέτως |μτγν.| επίρρ. έναρθρος, -η. -ο [μτγν.] 1. (λόγος) που παράγεται με την άρθρωση και τη συνεκφορά των φθόγγων, έτσι ώστε να σχηματίζονται λέξεις και προτάσεις: ο *ανθρώπινος λόγος είναι* - αντ. άναρθρος · 2. ΓΛΩΣΣ. (τύπος) που εκφέρεται με άρθρο: ~ *απαρέμφατο / μετοχή* λντ. άναρθρος. — έναρθρα / ενάρθρως Ιμτγν.] επίρρ. εναρκτήριος, -α, -ο [1862) αυτός που τελείται κατά την έναρξη ή σηματοδοτεί την έναρξη: - *λόγος / παράσταση / τελετή / συνεδρίαση ι σάλπισμα* αντ. αποχαιρετιστήριος, καταληκτικός, εναρκτικός, -ή, -ό [μτγν.) 1. αυτός που σχετίζεται με την έναρξη, που δηλώνει την έναρξη συν. αρχικός, εναρκτήριος αντ. ληκτικός 2. ΓΛΩΣΣ. (α) *εναρκτικό ρήμα* ρήμα που παράγεται από άλλο και δηλώνει την έναρξη τής πράξης που σημαίνει το αρχικό ρήμα, π.χ.: *στα*

Αρχαία Ε/ληνικά το «ηβάσκω» (μπαίνω στην εφηβεία) είναι το ~ τού «ήβώ» (βρίσκομαι στην εφηβεία)* j| *«αποκοιμιέμαι» είναι το ~ τού «κοιμάμαι»(πβ. λ. ***θαμιστικός*** *κ.* ***εφετικός)*** (β) *εναρκτικός ενεστώτας* βλ. λ. ***ενεστώτας.*** ^ σχολιο λ. ***προκαταρκτικός.*** **εναρμονίζω** ρ. μετβ. [18621 {εναρμόνισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}

φέρνω σε συμφωνία (αντικείμενα, ιδέες, θέσεις κ.λπ.), φροντίζω για την προσαρμογή τού ενός στο άλλο ή στα άλλα: ***η διάσκεψη έχει αποστολή να εναρμονίσει τις απόψεις των συμμάχων]] χρώματα και σχήματα εναρμονίζονται σε ένα ταιριαστό σ***υνολο ΙΥΝ. προσαρμόζω. (συν)ταιριάζω) · 2. (παλαιότ.) καθιστώ (μουσικό κομμάτι) αρμονικό, δηλ. προσαρμόζω σε μελωδικό θέμα την κατάλληλη μουσική αρμονία.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. harmoniscr]. **εναρμόνιος,** -α, -ο |αρχ.[**1.** αυτός που βρίσκεται σε αρμονία με κάποιον άλλον 2. μους (α) *ενσρμόνιον μέλος* ένα από τα τρία γένη (ομάδες τρόπων) τής αρχαίας ελληνικής μουσικής, τα οποία υιοθε- τήθηκαν και από τους βυζαντινούς θεωρητικούς (τα άλλα δύο είναι το διατονικό και το χρωματικό) (β) (στην ευρωπαϊκή μουσική) *εναρ- μόνιοι φθόγγοι I συγχορδίες* οι φθόγγοι / οι συγχορδίες που γράφονται με διαφορετικό τρόπο, αλλά αντιστοιχούν στο ίδιο τονικό ύψος, λ.χ. το ***ρε ύφεση*** συμπίπτει εναρμονίως με το ***ντο δίεση.*** **εναρμόνιση** (η) [I884j {-ης κ. -ίσεως [χωρ. πληθ.} **1.** η συμφωνία, η προσαρμογή κάποιου σε κάτι άλλο. ώστε να υπάρχει αρμονία, να ταιριάζουν: ***η ~ των απόψεων των εμπλεκομένων μερών || η ~ χρωμάτων / διακοσμητικών στοιχείων με τον χώρο || η ~ των οικονομικών πολιτικών των κρατών-μελών τής Ε.Ε. || η - τής τελωνειακής νομοθεσίας των κρατών τής Ε.Ε.*** · 2. (παλαιότ.) η προσαρμογή σε μελωδικό θέμα τής κατάλληλης μουσικής αρμονίας. Επίσης εναρμονισμός (ο) |I 895].

εναρμονιστής (ο) **1.** πρόσωπο που προσαρμόζει την κατάλληλη μουσική αρμονία σε μελωδικό θέμα, ο)στε αυτό να είναι αρμονικό 2. ειδικός που κατά την κατασκευή εκκλησιαστικού οργάνου εναρμονίζει τα μέρη του, που διατάσσονται σε συστοιχίες.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. harmoniste]. **έναρξη** (η) j-ης κ. -άρξεως | -άρξεις, -άρξεων} 1.η πράξη με την οποία σηματοδοτείται η αρχή ενέργειας, γεγονότος, κατάστασης κ.λπ.: ***αυτή τη στιγμή ο πρόεδρος τής Ολυμπιακής Επιτροπής κηρύσσει την ~ των αγώνων*** συν. ξεκίνημα, εκκίνηση, αρχή αντ. λήξη. περάτωση. τέλος **2.** (κατ' επέκτ.) το χρονικό σημείο κατά το οποίο αρχίζει (κάτι): ***η***

των εργασιών τής Βουλής έχει προγραμματιστεί για την επόμενη εβδομάδα ΣΥ.ν. αρχή, εκκίνηση, ξεκίνημα ΑΝΤ. τελείωμα, τελειωμός **3.** (συνεκδ.) η τελετή με την οποία ξεκινά κάτι, αρχίζει μια διαδικασία, μια περίοδος: ***κατά την - των εργασιών τής συνόδου, ο πρόεδρος θα εκφωνήσει βαρυσήμαντη ομΟΛα.*** *ΣΧΟΜΟ* λ. ***προκαταρκτικός.*** [ετυμ. < μτγν. ***έναρξις*** < αρχ. ***ένάρχομαι*** «αρχίζω, ξεκινώ» < εν- + ***άρχομαι.*** μέσ. ενεστ. τού ρ. ***άρχω*** (βλ.λ.)I- **εναρχειώνω** ρ. μετβ. {εναρχείω-σα, -θηκα. -μένος} ιιληροφ. εντάσσω (έγγραφα, φακέλους κ.λπ.) σε αρχείο, κατά τρόπον ώστε να είναι εύκολη η χρήση τους ή η παραπομπή σε αυτά ΣΥΝ. αρχειοθετώ. — εναρχείωση (η).

[F.ΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. file], **ένας,** μία κ. μια. ένα {εν-ός, -α(ν)} **1.** αυτός που αντιστοιχεί αριθμητικά στην έννοια τής μονάδας: ο *άνθρωπος έχει δύο μάτια και δύο αφτιά. - στόμα και ~ μύτη* 2. (ειδικότ.) για την έκφραση τής μοναδικότητας με έμφαση και σε αντίθεση προς την έννοια τού πλήθους: *'-πιστεύω εις ~ Θεόν»* (δηλ. όχι σε πολλούς) || *είναι - και μοναδικός* (δεν υπάρχει κανείς άλλος σαν αυτόν) || ~ *είναι η ομάδα!* (δεν υπάρχει καλύτερη) 3. (ειδικότ. πριν από ονόματα) για επίταση τού πόσο σημαντικός, πόσο ιδιαίτερος είναι (κάποιος/κάτι): *πολλές φράσεις έμειναν ιστορικές, μόνο και μόνο γιατί ειπώθηκαν από ~ Σωκράτη. ~ Σαίξπηρ ή - Καντ* **4.** σε φρ. τού τύπου *είσαι ένας... εσύ!* για να τονιστεί πόσο έντονα φέρει κανείς την ιδιότητα, για την οποία γίνεται λόγος· (συχνά κ. χαϊδευτ.) για να δηλωθεί πόσο διασκεδαστικός, χαριτωμένος είναι κανείς: *είσαι μια μουσίτσα εσύ!* || είναι *ένας γα/άφης αυτός!* 5. ο ίδιος: *αδέλφια είμαστε· ~ μάννα μάς γέννησε!* 6. (α) (ως αόριστο άρθρο) για πρόσωπα ή πράγματα που δεν προσδιορίζονται επακριβώς: *θέλεις ~ ποτό;* jj *χρειάζομαι - αυτοκίνητο, κι ας είναι ό.τι μάρκα θέλει* jj - *φορά κι ~ καιρό ήταν - βασιλιάς και ~ βασίλισσα...* (αρχή παραμυθιού) (β) κάποιος: *χρειάζεσαι έναν να σε συμβουλεύει-* φρ. ένας *κάποιος* για επίταση τής έννοιας τής αοριστίας· χρησιμοποιείται αντί τού *κάποιος,* προκειμένου να δοθεί έμφαση στην αορι- στία: ~ *Αντωνίου σε ζητεί· τον ξέρεις: 7.* (ειδικότ.) για επίταση τής ιδιότητας τού ουσιαστικού ή τού επιθέτου που ακολουθεί: *δεν μπορεί να με βλάψει ~ τιποτένιος!* **8.** *μίσ / μισ* χτύπημα (κλοτσιά, σφαλιάρα κ.λπ.): *δώσ' του ~ να ησυχάσει!* · φρ. (α) ο ένας *(κι) ο άλλος* βλ. λ. *άλλος* (β) ένος-ένας (μεσν. έκφραση) σε σειρά, κατά μονάδες, χωριστά ο καθένας: *να περνάτε -. για να μη γίνει μπέρδεμα || μη ρωτάτε όλοι μαζί· ~ παρακαλώ!* (γ) *έναν προς έναν* με εμμονή στον καθένα χωριστά: *στο τελωνείο άνοιξαν όλες τις βαλίτσες και τις ήλεγξαν μία προς μία* (δ) ένας κι *ένας* ξεχωριστοί (με καλή **ή** κακή σημασία): *οι καλεσμένοι ήταν όλοι τους ~* || (ειρων.-κακόσ.) *καλά κουμάσια, όλ,οι τους είναι ~!* (ε) *μια / μία ο ένας, μια / μία ο άλλος ο* ένας τη μία φορά, ο άλλος την άλλη χωρίς σταματημό, πότε ο ένας πότε ο άλλος αδιάκοπα: *και ο άντρας της και ο γυιος της της δημιουργούν συνεχώς προβλήματα· - θα την πεθάνουν στο τέλος τη γυναίκα!* (στ) *τη μία / μια... την άλλη* πότε... πότε, άλλοτε μεν... άλλοτε δε, τη μία φορά... την άλλη φορά: *τα λέει - έτσι και ~ αλλιώς* (τη μία φορά με τον έναν τρόπο, την άλλη με τον άλλον) || ~ *η αδελφή του δεν είχε να πληρώσει το νοίκι της. ~ η κόρη του χρειάστηκε φροντιστήριο, στο τέλος δεν του έμεινε δεκάρα* (ζ) *με μιας / διά μιας* αμέσως και ξαφνικά: *διά*

μιας εξαφανίστηκαν από μπροστά τους (η) (ως σύνδ.) ***μισ(ς) και*** βλ.λ. (θ) ***μισ και καλή Ι μισ κι έξω*** τελειωτικά, χωρίς να χρειαστεί και δεύτερη φορά (ι) ***μία σου και μία μου / ένα σου και ένα μου*** για κάτι που κάνει ο ένας ανταποδοτικά στον άλλον: *πρώτα με κορόιδεψες εσύ. τώρα σε κοροϊδεύω εγώ* · ~ (είμαστε πάτσι) (ια) (ως επίρρ.) ***μια για πάντα*** τελειωτικά, χωρίς παλινωδίες ή ανακλήσεις ΣΥΝ. άπαξ διά παντός, οριστικά (ΐβ) ***ούτε ένας*** κανένας: *Πώς είναι δυνατόν: - να μη βρεθεί να τον βοηθήσει;* (ιγ) **ένας, δύο** λίγοι: *δεν περιμένουμε κόσμο' ~ φίλοι μόνο θα "ρθουν (\.δ)* ***ο ένας μετά τον άλλο*** για να δηλωθεί διαδοχή, ακολουθία: **~** *άρχισαν να φεύγουν* (ιε) ***ένας Θεός ξέρει*** για κάτι που είναι αδύνατον να γνωρίζει (κάποιος): - π *πέρασε αυτός ο άνθρωπος ! πώς αντέχει* (ιστ) ***ένας λόγος / μισ κουβέντα είνσι*** για κάτι που λέγεται εύκολα, αλλά πραγματοποιείται δύσκολα: ~ είναι *ν'αλλάξει η κατάσταση· αυτά τα πράγματα παίρνουν χρόνια* (ιζ) ***ένα το κρατούμενο*** βλ. λ. *κρατούμενο* (ιη) ***ένα κι ένα κάνουν δύο*** για να δηλωθεί ότι κάτι είναι απλό και αυτονόητο: *ο καθένας κοιτάει τον εαυτό του και συ πρέπει να μάθεις να κάνεις το ίδιο* (ϑ) ***μια ζωή την έχουμε*** για να δηλωθεί ότι πρέπει κανείς να απολαμβάνει τη ζωή του όσο μπορεί. επειδή δεν ξαναζεί: *κι αν δε τη γλεντήσουμε, τι θα καταλάβουμε, τι θα καζαντίσουμε:»* (λαϊκ. τραγ.) (κ) ***ένα και το αυτό*** το ίδιο ακριβώς, δεν υπάρχει καμία διαφορά: *είτε εκλεγεί ο ένας είτε εκλεγεί ο άλλος είναι -: Οα ακολουθήσουν την ίδια οικονομική πολιτική* (κα) **ένας** ***ίσον κανένας*** ένα μόνο δεν έχει αξία. είναι σαν να είναι κανένα: ***Ένα*** *κομλλουράκι τι να μου κάνει:* σχολιο λ. *άρθρο. ενάμισης.*

[ετυμ. < μεσν. *ένας* < αρχ. *είς* (βλ.λ.) από την αιτ. ενικού *ένα.* Το θηλ. *μία* είναι αρχ. και προέρχεται από τ. *sm-ia. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *sem-s > *είς,* πβ. σανσκρ. sumah, λατ. semel «άπαξ», γαλλ. simple «απλός», αγγλ. same «ίδιος» κ.ά. Ομόρρ. *μία* (βλ.λ.), *έν. ά-μα, ά-παξ. ά-πλοῦς* κ.ά.|.

ενασκώ ρ. μετβ. |μτγν.| {ενασκείς... | ενάσκ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημέ- νοςΐ κάνο) χρήση (νόμιμου δικαιώματος ή ιδιότητας) συν. ασκώ. **ενάσκηση** (η)] 1874]. **ενασμενίζομαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. Ιενασμενίσθηκα} (λόγ.- σπάν.) ♦ 1. (αμετβ.) καμαρώνω για κάτι (που δεν έχω ή δεν πρέπει): *ενασμενίζεται για τις γνο)σεις του στην ιστορία* (στην πραγματικότητα δεν έχει γνώσεις) ♦ 2. (μετβ.) χαίρομαι, μου αρέσει: *ενασμενίζε- ται να πολιτικολογεί μεγαλοφώνως ενώπιον αγνώστων.* σχομο λ. *αποθετικός.*

[ετυμ. μτγν. < εν- -Ι- *άσμενίζω* < *άσμενος* «χαρούμενος, ευχαριστημένος», βλ. κ. *ασμένως\.* **έναστρος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει αστέρια, γεμάτος αστέρια: ~ *ουρανός* συν. αστροφώτιστος λντ. άναστρος, **ενασχόληση** (η) |μεσν.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] η ασχολία με την οποία καταγίνεται κανείς, κυρ. πέρα από την επαγγελματική του δραστηριότητα ή στο περιθώριο αυτής: ΓΟ *φάρεμα είναι μια ευχάριστη* - συν. απασχόληση, ασχολία. — **ενασχολούμαι** ρ. [μτγν.Ι {-είσαι...}. ·* σχολιο λ. *απασχολώ.* **ενατένιση** (η) Ιμτγν.] |-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.] η προσήλωση τού βλέμματος σε πρόσωπο, αντικείμενο, αλλά και σε γεγονός, κατάσταση κ.λπ.: *η - τού έναστρου ουρανού* jj (μτφ.) ο *καλλιτέχνης εκφράζει τη δική του* ~ του *κόσμου και τής ζωής* συν. παρατήρηση. — **ενατενίζω** ρ. |αρχ.].

ένατος, -η (λόγ. *ενάτη),* -ο (επίσης γράφεται 9ος στην αραβική αρίθμηση, θ' ή 0' στην ελληνική και IX στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό εννέα (9) **2. ένατος** (ο) (ενάτου) ο ένατος μήνας τού έτους, ο Σεπτέμβριος: *η 1/9 (πρώτη ενάτου) είναι η αρχή τού εκκλησιαστικού έτους* 3. ***ενάτη*** (η) η ένατη ημέρα κάθε μήνα: *η εκδήλωση αναβά/.λεται για την 9η Απριλίου* 4. ***ένατο*** (το) Ιενάτ-ου Ι -ων] καθένα από τα εννέα ίσα μέρη. στα οποία διαιρείται ένα σύνολο 5. κκκλης. ***ένατα*** (τα) {ενάτων] η ένατη ημέρα από την Κοίμηση τής Θεοτόκου και η εορτή που τελείται για να τιμηθεί η επέτειος αυτή ΣΥΝ. τα εννιάμερα τής Ι Ιαναγίας. ·* σχολιό λ. *εννέα* κ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **ἐνΙ·ᾱ-τος* < *έννεα* (βλ.λ.)Ι· **εναύλιος,** -α. -ο [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με την αυλή. **έναυση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -αύσεως | -αύσεις, -αύσεων] άναμμα, ανάφλεξη. πυροδότηση· η πρόκληση τής έκρηξης μιας εκρηκτικής ουσίας με έναυσμα.

έναυσμα (το) {εναύσμ-ατος | -ατα,-άτων] **1.** οτιδήποτε προκαλεί διέγερση. εξέγερση, έξαψη παθών κ.λπ.: *το επίμαχο άρθρο αποτέλεσε το ~ για την έναρξη τής διαμάχης των φατριών* 2. στρλτ. το μέσο με το οποίο μεταδίδεται πυρ σε γόμωση εκρηκτικής ύλης ή ενισχύεται το ήδη μεταδιδόμενο πυρ.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *έναύω* «ανάβω φωτιά, προκαλώ» < *έν-* + *αΰω* «παίρνω φωτιά» < **aikF-jco-* που συνδ. με λατ. haurio «αντλώ, παίρνω», αρχ. ισλ. ausa «αντλώ» κ.ά.].

ενδαγγειακός, -ή. -ό [1893] λνλί. αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει μέσα στα αγγεία: *διάχυτη ~ πήξη* (σοβαρή διαταραχή τής πήξης τού αίματος).

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. intravascular]. **ένδακρυς,** -υς, -υ {ενδάκρ-υος, -υ | -υες (ουδ. -υα), -ύων) (λόγ.) αυτός που έχει δάκρυα στα μάτια, δακρυσμένος.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *έν* + *-δακρυς* < *δάκρυ.* πβ. κ. *ά-δακρυς\.* **ενδαρθρικός,** -ή. -ό λνατ. αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει σε μια άρθρωση.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. intra-articular|. **ενδαρτηριακός,** -ή. -ό ΛΝΑΤ. αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει μέσα στις αρτηρίες.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. endarterial[.

ενδαυλικός, -ή. -ό αυτός που αναπτύσσεται ή ανευρίσκεται μέσα στον αυλό ενός οργάνου: ~ *όγκος τού εντέρου.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. intra-iubcd]. **ενδεδειγμένος,** -η. ·ο αυτός που κρίνεται ο)ς ο αναγκαιότερος ή ο καταλληλότερος για την περίσταση: *το υπουργείο αναζητεί ακόμη την ~ λύση για το πρόβλημα.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κατάλληλος, μετοχή.*

[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *ένδείκνυμι\.* **ενδείς,** -ής. -ές {ενδε-ούς] -είς (ουδ. -ή)· ενδεέστ-ερος, -ατοςΙ (λόγ.) **1.** (+γεν.) αυτός που στερείται, που έχει έλλειψη συγκεκριμένου πράγματος. που μειονεκτεί σε (κάτι): ~ *αγωγής / κα/Λιέργειας / φρενών* (παράφρων) ΣΥ\. στερούμενος λντ. επαρκής, πλήρης 2. αυτός που στερείται ακόμη και των αναγκαίο)ν πόρων για τη ζωή. που του λείπουν και τα πλέον απαραίτητα συν. φτωχός, άπορος, πένης αντ. εύπορος, πλούσιος. **ενδεώς** επίρρ. |αρχ.|. ·· * ΣΧΟΜΟ λ. *φτώχια, -ης,*

-ης- -*v

Ιετυμ. αρχ. < *ένδέω* «στερούμαι, έχω έλλειψη» < *έν-* + *δέω.* βλ. κ. <5fr], **ένδεια** (η) [αρχ.] {ένδ-ειας κ. -είας | χο)ρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η έλλειψη, η στέρηση: *η - αγαθών πρώτης ανάγκης* || (μτφ.) - *πνευματική / ηθική* λντ. επάρκεια, πληρότητα, αφθονία 2. (ειδικότ.) η έλλειψη οικονομικών πόρων, η φτώχια: *ζει μέσα στην +"* σχόλιό λ. *φτώχια.* **ενδείκνυμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ενδείκνυ-σαι. -ται, -μεθα. -σθε, -νται (μτχ. ενεστ. ενδεικνυόμενος, -η, -ο, μτχ. παρακ. ενδεδειγμένος. -η. -ο)}

υπαγορεύομαι από την ανάγκη ή επιβάλλομαι ως χρήσιμος και κατάλληλος: *οι σπασμωδικές ενέργειες δεν ενδείκνυνται για την αντι- μετοίπιση το>ν κρίσεων* αντ. αντενδείκνυμαι 2. (συνήθ. τριτοπρόσ. ***εν- δείκνυται, ενδείκνυνται)*** κρίνεται. θεωρείται αναγκαίο ή απαραίτητο (ή και απλώς χρήσιμο): *στην περίπτωση αυτή ενδείκνυται χειρουργική επέμβαση* συν. επιβάλλεται, χρειάζεται, απαιτείται αν γ. αντενδεί- κνυται 3. (η μτχ. ***ενδεικνυόμενος,*** *-η. -ο)* αυτός που προτείνεται ως χρήσιμος, κατάλληλος ή/και αναγκαίος: *για την επιβολή των ~ κυρώσεων αρμόδιο είναι το Διοικητικό Συμβούλιο τού συλλόγου* || ~ *ενέργειες/ μέτρα ι φάρμακα / μέθοδοι* 4. (η μτχ. ***ενδεδειγμένος,*** *-η. -ο)* βλ.λ. ·"■ σχολιο λ. *κατάλληλος, μετοχή, αποθετικός.*

|ετυμ. Μέσ. ενεστ. τού αρχ. *ένδείκνυμι* < *έν- + δείκνυμι* «δείχνω»], **ενδεικτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που παρέχει ενδείξεις, που φανερώνει ή υποδηλώνει (κάτι): *οι χθεσινές δηλώσεις τού υπουργού είναι - των προθέσεών του* || *«ενδεικτικό τού τι συμβαίνει εκεί μπορεί να θεωρηθεί η παρακάτω είδηση...»* (εφημ.) ΣΥΝ. χαρακτηριστικός · 2. ***ενδεικτικό*** (το) το επίσημο σχολικό έγγραφο, με το οποίο πιστοποιείται ότι ο αναφερόμενος σε αυτό μαθητής προάγεται στην επόμενη τάξη με τον αναγραφόμενο σε αυτό βαθμό. — ενδεικτικ-ά / **-ώς** Ιμτγν.] επίρρ.

σχολιο λ. *αποφοίτηση.*

|ι ::τυμ. μτγν. < αρχ. *ένδείκνυμι\.* **ένδειξη** (η) {-ης κ. -είξεως | -είξεις. -είξεων} **1.** οτιδήποτε καταδεικνύει (κάτι) ή λειτουργεί ως επιβεβαίωση, επικύρωση (πράγματος, γεγονότος, κατάστασης κ.λπ.): *υπάρχουν σοβαρές - για μεταστροφή τής πολιτικής των Η.Π.Α.* || *σαφείς / ανησυχητικές / αποχρώσες* ~ συν. δείξη, κατάδειξη, δείγμα, σημείο αντ. απόδειξη, φανέρωμα, βεβαίωση· φρ. ***σε ένδειξη*** / (λόγ.) ***εις ένδειξιν*** (+γεν.) για να δειχθεί, για να δηλωθεί: *οι αγρότες απέκλεισαν την εθνική οδό ~ διαμαρτυρίας* [[*- ενδιαφέροντος / συμπαράστασης / συμπάθειας ι αλληλεγγύης / ευγνωμοσύνης / σεβασμού 2.* ιλτρ. εκδήλωση συμπτώματος που επιβάλλει ορισμένη θεραπεία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόδειξη.*

[ktym. < (χρχ. *ένδειξις< ένδείκνυμι].* **ένδεκα**

(το) * · έντεκα

ενδεκάδα (η) **1.** σύνολο που αποτελείται από ένδεκα μονάδες **2.** λθλ. οι ένδεκα παίκτες μιας ποδοσφαιρικής ομάδας: *οι δύο - παρατάχθηκαν στο γήπεδο* lj *ο προπονητής άφησε τον παίκτη εκτός ενδεκάδας* || *η βασική - μιας ομάδας.* **ενδεκαμελής,** -ής. -ές [18311 {ενδεκαμελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που αποτελείται από έντεκα μέλη: ~ *επιτροπή / συμβούλιο.* **ενδεκασύλλαβος,** -η.-ο [μτγν.] μι ·.τρ. (στίχος) που αποτελείται από έντεκα συλλαβές, **ενδέκατος,** -η (λόγ. *ενδεκάτη).* -ο |αρχ.| (επίσης γράφεται Ι Ιος στην αραβική αρίθμηση, ΙΑ' ή ια' στην ελληνική και XI στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό έντεκα (ΙΙ) 2. ***ενδέκατος*** (ο) {ενδεκάτου} ο ενδέκατος μήνας τού έτους, ο Νοέμβριος: ***9/11*** *(εννέα ενδεκάτου) είναι τον Αγίου Νεκταρίου* 3. ***ενδεκάτη*** (η) η ενδέκατη ημέρα κάθε μήνα: *Οα Βρίσκεται στην Ελλάδα μετά την Ι Ιη Μαΐον*

ενδέκατο (το) {ενδεκάτ-ου j -ων[καθένα από τα έντεκα ίσα μέρη, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο (βλ. κ. λ. *αριθμός,* πιν.). **ενδελεχής,** -ής. -ές {ενδελεχ-ούς] -είς (ουδ. -ή)· ενδελεχέστ-ερος. -ατος} (λόγ.) 1. (σπάν.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη διάρκεια και αδιάπτωτη συνέχεια: ~ *πυρ* ΣΥΝ. συνεχής, αδιάλειπτος, εξακολουθητικός. ακατάπαυστος λντ. ακαριαίος, στιγμιαίος · 2. (συ* νήΟ.) αυτός που συντελείται ή διεξάγεται με επιμέλεια και επιμονή:

εξέταση ' έρευνα / μελέτη συν. επιμελής, επίμονος, προσεγμένος.

ενδελεχώς επίρρ. |αρχ.U **ενδελέχεια** (η)]αρχ.|. +" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες, λεπτομερής.*

|κτυμ. αρχ. < *έν- + -δελεχής* < *Χδέλεχ-ος.* δισύλλ. θέμα, τού οποίου μεταπτωτ. βαθμ. απαντά στο επίθ. *δόλιχός* «μακρύς» (βλ.λ.). Σύμφωνα με την ετυμ. αυτή. ο *ενδελεχής* θα ήταν αρχικώς ο διαρκής, ο συνεχής, επομένιος εκείνος που δείχνει ιδιαίτερη επιμέλεια].

ενδελεχής - εντελεχής. Συχνά ήδη από την αρχαία εποχή οι δύο λέξεις συγχέονται. πιθανότατα ως ομόηχες. Ωστόσο, διαφέρουν και σημασιολογικά και ετυμολογικά. Το αρχ. **ενδελεχής** πα- ράγεται από **έν** + *δέλεχος.* ομόρρ. τού αρχ. **δόλιχός** «μακρύς» και σήμαινε «μακρύς, διηνεκής, ακατάπαυστος. συνεχής», από όπου η κύρια σημερινή σημ. τής λ. «επιμελημένος, προσεκτικός, λεπτομε

ρής». Το *εντϊλεχής* είναι ανύπαρκτος όρος. που προήλθε από σύγχυση προς το *ενδελεχής* με βάση το ουσ. εντελέχεια. Το *εντελέχεια* είναι γνωστός αριστοτελικός όρος (από το *εντελής* + *έχω*. «αυτός που έχει το «τέλος», τυν σκοπό μέσα του», άρα «πλήρης, ολοκληρωμένος»), που δήλωσε την ολοκληρωμένη ενέργεια και την ολοκληρωμένη μορφή σε σχέση με την ύλη που «δυνάμει» δημιουργεί τη μορφή. Το *εντελέχεια* συγχύθηκε και αυτό προς το ουσ. τού *ενδελεχής*, προς την *ενδελέχεια*.

ενδέχεται ρ. απρόσ.!αρχ.J 1. (+να) είναι δυνατόν (να συμβεί κάτι): *να βρέξει σήμερα, αλλά* <5n' *μπυρεί κανείς να είναι σίγουρος* ΣΥΝ. μπορεί. ίσως. πιθανόν 2. (ως απάντηση) ίσως. πιθανόν, δεν αποκλείεται: - *Υπάρχει περίπτωση να συμφωνήσει:* ςχολιο λ. *ίσως*.

ενδεχόμενος, -η, -ο [αρχ.| 1. αυτός που είναι δυνατόν να συμβεί (αλλά δεν αποκλείεται και το αντίθετο): *η ασφά?αση καλύπτει κάθε ζημιά* συν. πιθανός, δυνατός λν ι. απίθανος· φρ. *είναι ενδεχόμενο να...* ενδέχεται (βλ.λ.): *είναι - να υπάρξει ισοψηφία* 2. *ενδεχόμενο* (το) |ενδεχομέν-υυ J -ων} (α) αυτό που μπορεί να συμβεί: *υπάρχει το ~ να προκληθεί έκρηξη || απέκλεισε το ~ πρόωρων εκλογών || άφησε ανοιχτό το ~ να μειωθεί η στρατιωτική θητεία*· φρ. *για κάθε ενδεχόμενο* / (λόγ.) *διά παν ενδεχόμενον* για να καλύψουμε όλες τις πιθανές περιπτώσεις, για κάθε περίπτωση: *δεν πιστεύω να βρέξει, αλλά ~ πάρε και μια ομπρέλα!* (β) φίλος, κάθε φαινόμενο που θα μπορούσε και να μην υπάρχει ή να υπάρχει υπό διαφορετική μορφή.

ενδεχόμενος - πιθανός. Η λ. ενδεχόμενος δηλώνει ότι κάτι μπορεί να συμβεί, αλλά δεν αποκλείεται και το αντίθετο. Η λ. πιθανός δίνει έμφαση στην πιθανότητα πραγματοποίησης, δηλώνοντας ότι κάτι. σύμφωνα με τα δεδομένα, αναμένεται ότι μάλλον θα συμβεί. Έτσι, η φράση '<*η ενδεχόμενη αποχώρηση από τη συμμαχία*» σημαίνει ότι μπορεί να υπάρξει αποχώρηση, μπορεί και όχι, ενώ η φράση «*η αποχώρηση από τη συμμαχία είναι πιθανή*» σημαίνει ότι. σύμφωνα με τα δεδομένα, η αποχώρηση είναι η πλέον αναμενόμενη εξέλιξη και κατά πάσα πιθανότητα θα συμβεί.

ενδεχομένως επίρρ. [μτγν.Ι (λόγ.) ίσως. είναι δυνατόν (να συμβεί κάτι)· συχνά ως ελλειπτική απάντηση: - *Θα υπάρξουν εξελίξεις στο κυπριακό; -~!* (μπορεί και ναι, μπορεί και όχι). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ίσως. προηγουμένως*.

ενδημία (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1. η μόνιμη και συνεχής διαμονή σε τόπο ή χώρο ΣΥΝ. παραμονή αντ. αποδημία, εκδημία · 2. ιλτρ. η σταθερή παρουσία μιας λοιμώδους νόσου σε συγκεκριμένη περιοχή υπό μορφήν είτε σποραδικών περιστατικών είτε και επιδημίας (λ.χ. η ελονοσία σε ελώδεις περιοχές). ··* ςχολιο λ. *επιδημία*.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ένδημώ (-έω) < έν- + -δημώ < δήμος]*. ενδημικός, -ή, -ό [1856] 1. αυτός τού οποίου η παρουσία συνδέεται με συγκεκριμένο τόπο. περιοχή: - *πρόβλημα / φαινόμενο* 2. (ειδικότ. για ασθένεια) αυτός που εμφανίζεται μόνιμα σε συγκεκριμένη περιοχή: ~ *νόσος* (βλ.λ.) / *νόσημα*. — ενδημικ-ά / -ώς επίρρ. 118971. ενδημικότητα (η) [1894],

ί^-ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., <γαλλ. endemique], ενδημισμός (ο) βιολ. το φαινόμενο τής παρουσίας συγκεκριμένων ζωικών ή φυτικών ειδών σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές.

ΙF.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. endeniisinc]. ενδημοεπιδημία "(η) {ενδημοεπιδημιών} ιλτρ. η εξέλιξη ενδημικής νόσου σε επιδημία. — ενδημοεπιδημικός, -ή, -ό IJ895J. ενδημώ ρ. αμετβ. {ενδημείς.... μτχ. ενδημών. -ούσα. -ούν | ενεδή-μησα) (λόγ.) 1. (α) διαμένω μόνιμα και συνεχώς σε τόπο αντ. εκδημώ, απόδημό') (β) *ενδημούσα Σύνοδος* βλ. λ. *σύνοδος* 2. (για νόσο. συχνά λοιμώδη) εμφανίζομαι μόνιμα σε συγκεκριμένη περιοχή υπό μορφήν είτε σποραδικοόν περιστατικών είτε και επιδημίας.

Ι πτυμ. < αρχ. *ενδημώ (-έω)* «διαμένω, κατοικώ (κάπου)» < *ενδημος* < *έν-* + *δήμος}*.

ενδιάθετος, -η, -ο 1. αυτός που βρίσκεται, συμβαίνει ή γίνεται μέσα μας: - *κλίση* ΣΥΝ. ενδόμυχος, μύχιος αντ. εξωτερικός, εκπεφρασμένος· φρ. *ενδιάθετος λόγος* (*ενδιάθετος λόγος*, Στωικοί) (α) φίλος. (κατά τον Πλάτωνα) ο εσωτερικός διάλογος, η σκέψη υπό μορφήν διαλόγου που κάνει κανείς με τον εαυτό του (β) ΙΛΩΣΣ. (i) ο λόγος (βλ.λ.. σημ. 5), η γλώσσα ως εσωτερικευμένυ σύστημα παραγωγής και πρόσληψης μηνυμάτων (βλ. ιχολιο λ. *ομί?Ja)* (ii) η δυνάμει γλώσσα, η γλωσσική ικανότητα (βλ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομιλία)* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που προέρχεται από τη φύση· κατ' αντιδιαστολή προς τον επίκτητο, αυτόν που προκύπτει από επιδράσεις τού περιβάλλοντος: ~ *ικανότητα* συν. έμφυτος, εγγενής, φυσικός. — ενδιάθετα / ενδιαθέτως Ιμτγν.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *ένδιατίθεμαι < έν- + δια- + τίθεμαι}*.

ενδιάθετος - ευδιάθετος. Το ενδιάθετος δεν έχει καμία σημα- σιολογική σχέση με το ευδιάθετος. Το *ευδιάθετος* δηλώνει αυτόν που έχει «καλή διάθεση», τον καλοδιάθετο, τον χαρούμενο: *φαίνεσαι πολύ ευδιάθετος σήμερα· τι συμβαίνει;* Το *ενδιάθετος*, αντιθέ- τως, σημαίνει τον «εν διαθέσει» υπάρχοντα, τον εσωτερικό, τον έμφυτο. Χρησιμοποιήθηκε για να χαρακτηρίσει τον *λόγο*. την εσωτερική πλευρά τής γλώσσας τού ανθρώπου, αντίθετα προς την *ομι- ?.ία*, τον φωνούμενο λόγο ή την εξωτερική πλευρά τής γλώσσας. Τη διάκριση τής γλώσσας σε λόγο (langue) και ομιλία (parole), που καθιέρωσε ο ιδρυτής τής σύγχρονης γλωσσολογίας Ferdinand de Saussure (1857-1913), τη βρίσκουμτ στον Πλάτωνα ως διαφορά ανάμεσα στη διάνοια και στον λόγο. Στους Στωικούς ο ενδιάθετος λόγος αντιπαρατίθεται στον προφορικό λόγο, στον δε νεοπλατω

νικό φιλόσοφο Πορφύριο (3ος αι. μ.Χ.) τα «*εν τή διαθέσει*» αντιτί- θενται προς τα - <*έν τή φωνή*». -+ λ. *ομιλία*

ενδιαίτημα (το) [μτγν.] {ενδιαιτήμ-ατος | -ατα. -άτων} (αρχαιοπρ.) η κατοικία, ο τόπος στον οποίο κατοικεί κανείς. ςχολιο λ. *σπίτι*.

ενδιαίτηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η διαμονή.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ένδιαίτησις* < *αρχ. ένδιαιτώμαι (-άο-)*. βλ.λ.].

ενδιαιτώμαι ρ. αμετβ. αποθ. {ενδιαιτάσαι...· μόνο σε ενεστ.} (αρχαι- οπρ.) έχω την κατοικία μου σε συγκεκριμένο χώρο ΣΥΝ. κατοικώ, δια- τρίβω. διαιτώμαι, διαμένω, ενδιατρίβω, διαβιώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.

[ετυμ. < αρχ. *ένδιαιτώμαι (-άο-)* < *έν-* + *διαιτώμαι* < *δίαιτα* «τρόπος ζωή£»[.

ενδιάμεσος, -η,-ο |1870] **1.** (τοπικώς) αυτός που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο χώρους, περιοχές: ~ *τοίχος / σταθμός / πόλη* ΣΥΝ. διάμεσος λντ. ακρινός 2. (χρονικώς) αυτός που παρεμβάλλεται μεταξύ γεγονότων, εξελικτικών φάσεων: ~ *στάδιο* [| *στο ενδιάμεσο* (στο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί) 3. (μτφ. για αφηρ. έννοιες) αυτός που έχει χαρακτήρα ή ιδιότητες από δύο ή περισσότερα πράγματα: *σε σύγκριση με την απόλυτη φτώχια και τα μεγάλα πλούτη. εγώ βρίσκομαι σε μια - κατάσταση* αντ. ακραίος. — **ενδιάμεσα / ενδιαμέσως** [1864] επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έμμεσος*.

]ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. iniermediaire).

ενδιατρίβω ρ. αμετβ. {ενδιέτριψα] (λόγ.-σπάν.) **1.** μένω σε συγκεκριμένο τόπο ή χώρο συνεχώς ή για σημαντικό χρονικό διάστημα: *προ- σωρινώς* το *στράτευμα ενδιατρίβει πλησίον τής συνοριακής γραμμής* συν. παραμένω, ενδημώ 2. (μτφ.) ασχολούμαι επίμονα με (κάτι): *στον λύγο του ενδιατρίβει σε επουσιώδη σημεία* συν. καταγίνομαι, επιμένω. εμμένω.

Ιετυμ. αρχ. < *έν-* + *διατρίβω* «συχνάζω»1.

ενδιαφέρον (το) {ενδιαφέρ-οντος | -οντα, -όντων} **1.** η διάθεση για ξεχωριστή προσοχή, ξεχωριστή φροντίδα: *έδειξε μεγά'^ο - για τη δουλειά μου*]] *η προσπάθειά του ήταν αξιό/^ογη. αλλά η* πολιτεία *δεν έδειξε κανένα* - |[*εκδη/.ώνω - για κάτι* [| *ζωηρό / αμείωτο* ~ ΣΥΝ. μέριμνα αντ. αδιαφορία 2. (ειδικότ.) η πνευματική προσήλωση, η έντονη και εξαιρετική προσοχή: *παρακολουθήσαμε με ιδιαίτερο - τη διάλεξη* Κ *κινώ ! ξυπνώ / τονώνω / προκαλο) το* - [[*στρέφω το* <- *μου* συν. προσοχή, αφοσίωση 3. η ιδιαίτερη συμπάθεια προς πρόσωπο, η οποία περιλαμβάνει και το στοιχείο τού έρωτα: *της έδειξε το - του* **4.** (συνεκδ.) η ιδιότητα τού να προσελκύει κανείς την προσοχή, να προκαλεί εντύπωση: *η χθεσινή διάλεξη είχε μεγάλο* ~ || *η πρότασή σας, παρουσιάζει* - 5. *ενδιαφέροντα* (τα) (α) το σύνολο των ιδιαίτερων κλίσεων και προτιμήσεων (συνεκδ.) οτιδήποτε ενδιαφέρει (κάποιον): το *θέατρο και ο κινηματογράφος ανήκουν στα κυριότερα - του* |[*έχουμε κοινά* ~ (β) τα συμφέροντα, οι προοπτικές κέρδους: *εργάζεται σε επιχειρήσεις ξένων ενδιαφερόντων*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδιαφέρω, αγάπη*. [ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. interetI.

ενδιαφέρω ρ. μετβ. I i 833] {μτχ. ενεστ. ενδιαφέρων, -ουσα, -ον. ενδιέ- φερα, μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. ενδιαφερόμενος, -η, -ο, ενδιαφέρθηκα} 1. προσελκύω την προσοχή ή/και τη φροντίδα, κινώ το ενδιαφέρον (κάποιου): *η ρύθμιση τού ζητήματος ενδιαφέρει σοβαρότατα την κυβέρνηση || αν πραγματικά τους ενδιέφερε η ειρήνη, θα υπέγραφαν τη συνθήκη*- φρ. *με ενδιαφέρει* έχει σημασία, είναι σημαντικό για μένα: *δεν ~ η ποσότητα, αλλά η ποιότητα* 2. (απρόσ. *ενδιαφέρει*) έχει ενδιαφέρον: *εν προκειμένω ~ να μάθουμε τι ακριβώς συμβαίνει* ΣΥΝ. αξίζει 3. (ειδικότ. για πρόσ.) ασκώ έλξη σε (κάποιον): *δεν τον ενδιαφέρουν οι γυναίκες με μυαλό*· (μεσοπαθ. *ενδιαφέρομαί)* (+για) **4.** δείχνω ιδιαίτερη φροντίδα και μέριμνα για (πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση κ.λπ.): *οι δύο ?<.αοί ενδιαφέρονται ζωηρο)ς για την περαιτέρω ανάπτυξη το)ν σχέσεών τους || οι άνθρωποι ενδιαφέρονται όλο και περισσότερο για την υγεία τους* ΣΥΝ. φροντίζω, μεριμνώ αντ. αδιαφορώ 5. (ειδικότ.) στρέφω ζωηρά την προσοχή μου (σε κάτι), ασχολούμαι (με κάτι): - *για την ποίηση / τη μουσική ι το θέατρο ι τον χορό* συν. μου αρέσει 6. (ει- δικότ.) έχω υλικό ή ηθικό συμφέρον, επιδιώκω να ε7τωφεληθ<ό: *για τις τραπεζικές μετοχές ενδιαφέρονται πολλοί!*, (η μτχ. *ενδιαφερόμενος, -η. -ο)* αυτός που εκδηλώνει ενδιαφέρον για κάτι ή που έχει συμφέρον από κάτι: *οι - να συμμετάσχουν στον διαγωνισμό, να υποβάλουν τη σχετική αίτηση εντόα τριών ημερώνΒ*, (η μτχ. *ενδιαφέρων, -ουσα*, -ον) βλ.λ.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. interesser, κυρ. από το μεσοπαθ. *ενδιαφέρομαί για...* (< γαλλ. s'interesser a...) και από το γ' πρόσ. *ενδιαφέρει*, λ.χ. «αυτό με ενδιαφέρει» < γαλλ. ςα m'interessc].

ενδιαφέρομαί - διαφέρω, ενδιαφέρον - διαφέρον. Είναι αξιοσημείωτο ότι η έννοια τού «ενδιαφέροντος» ξεκινάει από την έννοια τής «διαφοράς». 'Ο,τι διαφέρει για μένα, ό,τι ξεχωρίζει, ό,τι είναι διαφορετικό, με εν-διαφέρει κιόλας, ελκύει την προσοχή μου. Το ίδιο συνέβη σε άλλες γλώσσες· το λατ. inter-esse «βρίσκομαι μεταξύ. δι-ίσταμαι, διαφέρω» έδωσε λαβή στη δημιουργία των γαλλ. interesser, αγγλ. interest, γερμ. interessieren κ.ά. Αρα το διαφέρον είναι και εν-διαφέρον. γι' αυτό παλαιότερα χρησιμοποιήθηκε η λ. τα διαφέροντα με τη σημ. τα ενδιαφέροντα. Το εν- τής Ελληνικής πιθανόν να είναι απόδοση τού ξενικού inter-. Ας σημειωθεί ακόμη ότι η λ. νιτερέσο *(τα νιτερέσα του)* και ιντερέσο «το συμφέρον» δεν είναι άλλο από το ιταλ. interesso, που ανάγεται στο λατ. interesse· εδώ το *διαφέρον* έγινε *ενδιαφέρον και* τελικά συμφέρον (και λαϊκ. διάφορο, πβ. παροιμ. «*το διάφορο* (ή το *αγώι) ξυπνάει τον αγωγιάτη»)*.

ενδιαφέρων, -ουσα, -ον {ενδιαφέρ-οντος, -οντα | -οντες (ουδ. -οντα).

-όντων (θηλ. ουσών)} 1. αυτός που αξίζει ιδιαίτερη προσοχή, που προσελκύει το ενδιαφέρον: *η Ελλάδα είναι πολύ ~ χώρα. γεμάτη αξιοθέατα και αντιθέσεις || ~ βιβλίο / περίπτωση / προοπτική || θέλω πολύ να τον γνωρίσω· φαίνεται ~ άτομο·* φρ. ***είμαι*** σε ***ενδιαφέρουσα*** (ενν. *κατάσταση)* είμαι έγκυος, περιμένω παιδί 2. ***ενδιαφέρον*** (το) βλ.λ. [ΕΤΥΜ. Από. τού γαλλ. interessant. Η φρ. *ενδιαφέρουσα κατάσταση* (των εγκύων) αποδίδει τις γαλλ. φρ. etat interessant, position interes- sante (ήδη απηρχαιωμένες Kat σπάνιες στη Γαλλική)], ενδίδω ρ. αμετβ. [αρχ-J {ενέδωσα) (+σε) υποχωρώ, υποκύπτω: *η κυβέρνηση αναγκάστηκε να ενδώσει στις πιέσεις των απεργών || ~ στον πειρασμό / στον εκβιασμό / στις αξιώσεις / στην επιθυμία / στην επίθεση / στις ορέξεις κάποιου || - στις προτάσεις / στις ικεσίες / στις απειλές* συν. κάμπτομαι, λυγίζω, γονατίζω αντ. ανθίσταμαι, αντιστέκομαι, αντιτάσσομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.* ένδικος, -η, -ο (γενικά) 1. αυτός που σχετίζεται με τη δίκη 2. νομ. (α) ***ένδικο μέσο*** διαδικαστική πράξη με την οποία προσβάλλεται οριστική δικαστική απόφαση για λόγους που αφορούν είτε στην ουσιαστική είτε στη νομική ορθότητά της και με την οποία ζητείται είτε η εξαφάνιση είτε η μεταρρύθμιση τής προσβαλλόμενης απόφασης· ένδικα μέσα κατά τον ελληνικό Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας είναι η ανακοπή ερημοδικίας και η έφεση (τακτική) καθώς και η αναίρεση και η αναψηλάφηση (έκτακτη) (β) ***ένδικος διαφορά*** η υπόθεση που βρίσκεται σε εκκρεμή δίκη. — ενδίκως επίρρ. |μτγν.Ι.
[πτυμ. αρχ. < *ἐν-* + *-δικός* < *δίκη* \. ενδο- κ. ενδό- α'συνθετικό που δηλώνει ότι: 1. κάτι υπάρχει ή συμβαίνει στο εσωτερικό αυτού που σημαίνει το β' συνθετικό: *ενδοκυτ- ταρικός, ενδο-κυβερνητικός. ενδό-μυχος* 2. αυτό που δηλώνει το β' συνθετικό συμβαίνει στο εσωτερικό, μέσα: *ενδο-σκόπηση*.
[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. *ένδον* (βλ.λ.)|.

ενδο-: εαω-. Και τα δύο χρησιμοποιούνται ως α' συνθετικά, για να δηλώσουν την έννοια τού «μέσα. στο εσωτερικό, εντός», αυτήν που δήλωνε παλαιότερα η πρόθεση εν- (*εμ-φυτεύω, εν-οικώ, εντάσσω. εμ-περιέχω* κ.λπ.). Ως α' συνθετικό και σε πολύ περιορισμένη κλίμακα οt αρχαίοι χρησιμοποίησαν το ενδο- (< *ένδον*. πβ. *ένδο-γενής, ένδό-μυχος. ένδό-πνος, ένδ-ορχις* κ.ά.). ενώ το εσω- (< *εσ-co,* από την πρόθεση *ες / εις* και την επιρρημ. κατάλ. *-ω·* πβ. *άν-ω, κάτ-ω)* δεν χρησιμοποιήθηκε σε σύνθετα. Σε νεότερους χρόνους, κυρίως με τη δημιουργία επιστημονικών όρων που σχηματίστηκαν από την Ελληνική σε ξένες γλώσσες (endo-cardial, endo- carp, endo-crine «ενδο-κρινής». endo-cytosis, endo-plasm, endogamy κ.λπ.), το ενδο- επέδωσε ως α' συνθετικό πολλών όρων (συνήθως αντιδάνειων), δηλώνοντας το «μέσα σε. στο εσωτερικό». Από τη δεκαετία τού 1880 με την ίδια σημασία άρχισαν να σχηματίζονται και μερικά σύνθετα με το εσω- *(εσώ-κλειστος / εσωκλείω, εσώ-ρουχα, εσω-κομματικός, εσω-στρεφής. εσω-στρέφεια. εσω-νάρθηκας* κ.ά.), μερικά για καθημερινές λέξεις που σώζονται και χωρίς το αρκτικό *ε-* (*εσώβρακο > σώβρακο, εσω-κάρδιον > σω- κάρδι, εσωφόριον > σωφόρι. εσωτρόπιον > σωτρόπι. εσώψυχος > σώψυχος* κ.ά.).

ενδοβολή (η) ψυχολ. μηχανισμός άμυνας κατά τον οποίο εσωτερι- κεύει κανείς ιδιότητες ή αξίες από το περιβάλλον του (πβ. λ. *προβολή, εξωτερίκευση).*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Introjektion]. ενδοβρογχικός, -ή. -ό ΑΝΑΤ. αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει μέσα στους βρόγχους τού πνεύμονα.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.,< αγγλ. endobronchialj. ενδογαμία (η) {ενδογαμιών! 1. κοινωνιολ. έθιμο που επιτάσσει τη σύναψη γάμων μόνο μεταξύ των μελών τής ίδιας κοινότητας (εθνικής. θρησκευτικής, φυλετικής κ.λπ.) ΑΝΙ. εξωγαμία · 2. ΒΙΟΛ. η αναπαραγωγή οργανισμών που έχουν στενή συγγένεια για τη διατήρηση επιθυμητών ή την απάλειψη ανεπιθύμητων χαρακτηριστικών, π.χ. αυτογονιμοποίηση (βλ.λ.). — ενδογαμικός, -ή. -ό.
[f.tym. < *ένδο-* + *-γαμία* < *γάμος,* ελληνογενής ξεν. όρ., < αγγλ. endogamy],
ενδογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} ΒΙΟΛ. η αναπαραγωγή κυττάρων με ειδικό περίβλημα σε μορφή κάψας, κατά την οποία τα θυγατρικά κύτταρα που προκύπτουν παραμένουν μέσα στο μητρικό. Επίσης ενδογονία.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. endogenesis]. ενδογενής, -ής, -ές {ενδογενούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που οφεί- λεται σε εσωτερικά αίτια, που δεν οφείλεται στην επίδραση εξωτερικών παραγόντων: *~ ψύχωση / ατέλεια* αντ. εξωγενής 2. αυτός που γεννιέται ή παράγεται μέσα στον ίδιο τον οργανισμό: *-ουσία* ΑΝΤ. εξωγενής 3. γπωλ. (α) ***ενδογενής διεργασία Ι σχηματισμός*** οτιδήποτε συντελείται στο εσωτερικό τής γης και έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση φαινομένων όπως οι σεισμοί, οt εκρήξεις ηφαιστείων κ.λπ. (β) ενδογενές ***πέτρωμα*** το πέτρωμα που αποτελείται από υλικό προερχόμενο από τα βάθη τού γήινου φλοιού **4.** hot. **ενδογενή** (τα) τα όργανα ή τα ανατομικά στοιχεία τού φυτού, τα οποία γεννιούνται από τα κύτταρα που βρίσκονται στο βάθος των ιστών. - ενδογενώς επίρρ. σχολιο λ. ενε-.
[ΕΤΥΜ. < *ένδο-* + *-γενής* < *γένος,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. endogenous, άσχετο προς το μτγν. *ενδογενής* «αυτός που γεννήθηκε μέσα στο σπίτι »j. ενδογονία (η) ··+ ενδογένεση
ενδοδαπέδιος, -α, -ο αυτός που υπάρχει ή τοποθετείται εντός τού δαπέδου.
ενδοεπικοινωνία (η))χωρ. πληθ.} το αμφίδρομο τηλεπικοινωνιακό σύστημα, που εξασφαλίζει την επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών θέσεων ενός περιορισμένου χώρου (π.χ. μεταξύ των τμημάτων εργοστασίου).
[ετυμ. Από. τού αγγλ. διεθνούς όρου intercom, συγκεκομμένος τ. τού intercommunication), ένδοθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) από μέσα: *τέτοιες αντιδράσεις στον άνθρωπο πηγάζουν* - συν. εκ των ένδον, έσωθεν αντ. έξωθεν. ^ σχολιο λ. *-θεν.*
[ετυμ. αρχ. <*ένδον* (βλ.λ.) + *-θεν,* επίθημα δηλωτικό προελ.]. ενδόθερμος, -η, -ο χημ. αυτός που. ενώ συντελείται, απορροφά θερμότητα: *~ χημική αντίδραση.* Επίσης ενδοθερμικός, -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. endothermj. ενδοθήλιο (το) [ενδοθηλί-ου | -ων) ανατ. υμένας που αποτελείται από πεπλατυσμένα κύτταρα και επΓνδύη τα εσωτερικά τοιχώματα των καρδιακών κοιλοτήτων, των αιμοφόρων και λεμφικών αγγείων, ενώ συνιστά και το ίδιο το τοίχωμα των τριχοειδών αγγείων. — ενδοθηλιακός, -ή. -ό [18841.
[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. endothelium < *ένδο(ν) + (επι)θήλιο.* Βλ. κ. *επιθήλιο].* ενδοιασμός (ο) (λόγ.) ο δισταγμός, η επιφυλακτικότητα, οι αναστολές που έχει κάποιος κατά τη λήψη σοβαρής απόφασης: *σοβαρός ί ηθικός* - II *έχω / γεννώ / εκφράζω ενδοιασμούς* συν. δισταγμός, επιφύλαξη.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ένδοιάζω,* σύνθ. εκ συναρπαγής από την ομηρική φρ. *ἐν δοιῇ* «διστακτικά - ανάμεσα σε δύο». Το αρχ. *δοιή / δοιά* (< *dwoi-ja) θηλ. τού *δοιός* «διπλός» < *dwoi-jo (< I.K. *duwo- / *dwo- «δύο»), πβ. αρχ. σλαβ. duvoji, σανσκρ. dvaya-. γερμ. zweifeln κ.ά. Βλ. κ. *δύο].*

ενδοιασμός: συνώνυμα. Ενδοιασμός (συνήθ. σε πληθ. ενδοιασμοί)
είναι η διστακτικότητα, οι επιφυλάξεις, οι φόβοι, οι αναστολές που έχω, προκειμένου να κάνω κάτι σοβαρό: *11 κυβέρνηση έχει σοβαρούς ενδοιασμούς, αν πρέπει η χώρα να βαδίσει προς εκλογές.* Ση- μασιολογικά, λέξεις όπως επιφυλάξεις, φόβοι- (και τελευταία η ψυχολογικής προελεύσεως λ. αναστολές), όλες σε πληθυντικό, δηλώνουν ό.τι και το *ενδοιασμοί.* Ετυμολογικά αξίζει να σημειωθεί ότι μία σειρά από λέξεις, οι λ. *ενδοιασμός, διστάζω > δισταγμός / διστακτικότητα. αμφιβάλλ,ω / αμφιβολία, αμφιταλαντεύομαι / αμφιταλάντευση* συνδέονται με την έννοια τού δις / δύο και τού αμ- φί «μεταξύ δύο»: *ενδοιασμός* < αρχ. *ένδοιάζω* < *ἐν δοιῇ* «ανάμεσα σε δύο» · *δισταγμός*< *διστάζω*< αρχ. *δίζω* «διστάζω, αμφιβάλλω» < *δις αμφιβολία* < *αμφίβολος* < *αμφιβάλλω* < *αμφί* + *βάλλω (αρχική* σημ. «ρίχνω γύρω-γύρω». αργότερα «θέτω χωριστά, χωρίζω σε δύο» και «βρίσκομαι ανάμεσα σε δύο, αμφιβάλλω») -ομοίως και *αμφισβητώ* < *αμφίς* + *βαίνω «πάω* και στέκομαι χωριστά, διαφωνώ, διίσταμαι» · *αμφιταλάντευση* < *αμφιταλαντεύομαι* < *αμφί* + *ταλαντεύομαι* «ταλαντεύομαι, κυμαίνομαι ανάμεσα σε δύο».

ενδοιαστικός, -ή,-ό 1. αυτός που μαρτυρεί ενδοιασμό: *~ κρίση* συν. διστακτικός. αμφιταλαντευόμενος αντ. αποφασιστικός 2. πλωσς. ***εν- δοιαστική πρόταση*** η δευτερεύουσα πρόταση που εισάγεται με καθένα από τα μόρια *μη(ν), μήπως, να μη(ν)* και εκφράζει φόβο για ενδεχόμενο δυσάρεστο ή ανεπιθύμητο γεγονός, π.χ. *φοβούμαι μήπως δεν έρθει* [[*πρόσεξε μην το χάσεις.* — ενδοιαστικ-ά / -ώς [μεσν.] επίρρ.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *ένδοιάζω.* βλ. κ. *ενδοιασμός*[. ενδοκάρδιο (το) [1879] {ενδοκαρδί-ου | -ων) ανατ. λεπτή μεμβράνη που επενδύει εσωτερικά τις καρδιακές κοιλότητες. — ενδοκαρδια- κός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. endocardium], ενδοκαρδίτιδα (η) 11879] {χωρ. πληθ.) ιατρ. φλεγμονή τού ενδοκαρ- δίου. που προκαλείται τις περισσότερες φορές από μικροβιακές λοιμώξεις.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. endocarditis|. ενδοκάρπιο (το) [1873J {ενδοκαρπί-ου | -ων) βοτ. το εσωτερικό τμήμα τού καρπού και ειδικότ. το εσώτατο στρώμα τού περικαρπίου.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. endocarpe). ενδοκοινοτικός, -ή, -ό 1. αυτός που αναφέρεται στις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών μιας κοινότητας: *~ προβ/.ήματα ι συζητήσεις* 2. (ειδικότ.) αυτός που αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών τής Ευρωπαϊκής Ένωσης: *~ συμφωνίες.*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. intercommunautaire). ενδοκρινής, -ής. -ές)ενδοκριν-ούς | -είς (ουδ. -ή)) 1. φυσιολ. αυτός

ενδ(ο)- σ' ***συνθετικό***
ενδο-αγγειακός, -ή. -ό ενδο-αυχενικός, -ή, -ό ενδο-δερμικός, -ή. -ό ενδ-οδοντικός, -ή, -ό ενδο-εγκεφαλικός, -ή, -ό ενδο-ευρωπαϊκός, -ή. -ό
ενδο-θωρακικός, -ή, -ό ενδο-καρδιακός, -ή, -ό ενδο-κειμενικός, -ή, -ό ενδο-κοιλιακός, -ή. -ό ενδο-κομματικός, -ή, -ό ενδο-κόσμιος, -α, -ο ενδο-κρανιακός, -ή. -ό
ενδο-κρατικός, -ή, -ό ενδο-κυβερνητικός, -ή. -ό ενδο-κυτταρικός, -ή, -ό ενδο-λεξικός, -ή, -ό ενδο-μήτριος, -α. -ο ενδο-
ενδο-νοσοκομειακός, -ή, -ό ενδο-οικογενειακός, -ή, -ό ενδ-οφθάλμιος, -α. -ο ενδο-πανεπιστημιακός, -ή, -ό ενδο-παραταξιακός, -ή, -ό ενδο-πνευμονικός, -ή, -ό ενδο-σπερμικός, -ή,
ενδο-σπλάγχνιος, -α, -ο ενδο-στρατιωτικός, -ή, -ό ενδο-συμμαχικός, -ή. -ό ενδο-σχολικός, -ή, -ό

που σχετίζεται με εκκρίσεις στο εσωτερικό τού οργανισμού ΛΝΤ. εχω- κτρινής 2. *ενδοκρινείς αδένες* όργανα τού ανθρώπινου σώματος, που αποτελούνται από αδενικό ιστό και ρυθμίζουν διά των εκκριμάτων τους (δηλ. των ορμονών) τις λειτουργίες τού νευρικού συστήματος, την αναπαραγωγή, την αντιμετώπιση των μεταβολών τού περιβάλλοντος κ.λπ.· κυριότεροι είναι ο θυρεοειδής και οι παραθυρεοειδείς αδένες, ο νεφρός. τα επινεφρίδια, το πάγκρεας, οι ωοθήκες (στις γυναίκες) κ.ά. - **ενδοκρινικός,** -ή, -ύ. **ενδοκρινώς** επίρρ.
[εί υμ. < *ένδυ-* + *-κρινής* < αρχ. *κρίνω,* αρχική σημ. «διαλέγω, ξεχωρίζω» ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. endocrinc|.

ενδοκρινής - εξωκρινής. Και οι δύο όροι πλάστηκαν από ξένους επιστήμονες σε νεότερους χρόνους, για να δηλώσουν έννοιες τής λειτουργίας (φυσιολογίας) τού ανθρώπινου οργανισμού. Α συνθ. είναι αντιστοίχως τα επιρρ. **ένδον** και **έξω** και β' κοινό συνθ. το ρ. **κρίνω** στη βασική του σημ. *<ξεχωρίζω. αποχωρίζω» με επίδραση τού αρχ. ρ. *εκ-κρίνω (ék-krisis. ék-krima).* -> εν<5ο-

ενδοκρινολογία (η) {χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. Ο κλάδος που μελετά τη φυσιολογία και την παθολογία των ενδοκρινών αδένων, καθώς επίσης και των εκκρίσεών τους. – **ενδοκρινολόγος** (ο/η), **ενδοκρινολογικός,** -ή. -ό. **ενδοκρινολογικώς** επίρρ.
[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. endocrinologie]. **ενδομήτριος,** -α, -ο f 1887] **1.** αυτός που συντελείται ή αναπτύσσεται στο εσωτερικό τής μήτρας: ~ *κύηση / θάνατος* αντ. εξωμήτριος
ανατ. *ενδομήτριο* (το) {ενδομητρί-ου | -ο)ν) ο βλεννογόνος που καλύπτει εσωτερικά την κοιλότητα τής μήτρας.
[ει υμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. endomcirium).
ενδομητρίτιδα (η))1895) ιαγρ. η φλεγμονή τού ενδομήτριου.
|πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. endometritis], **ενδομητρίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως [χωρ. πληθ.) ιαγρ. η παθολογική ανάπτυξη στοιχείων ενδομήτριου στη λεκάνη έξω από τη μήτρα. [ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. endometriosis), **ενδομητροσκόπιο** (το) {ενδυμητροσκοπί-ου | -ων) ιατρικό εργαλείο για την εξέταση τής κοιλότητας τής μήτρας, **ενδόμυχος,** -η, -ο **ί.** αυτός που βρίσκεται στα μύχια τού νου ή τής ψυχής, στα ενδότατα τής συνείδησης: - *σκέψη / ελπίδα / επιθυμία* συν. μύχιος, εσώτατος 2. (ειδικότ. για συναισθήματα) αυτός που δεν έχει ακόμη εκδηλωθεί ή που υπάρχει χωρίς να εκφράζεται: ~ *ζήλια / ανησυχία / μίσος* συν. ανομολόγητος λντ. έκδηλος. φανερός. – **ενδόμυχα** / **ενδομύχως** επίρρ· σχολγο λ. *ενδο-*.
[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ο ευρισκόμενος στο βάθος τού σπιτιού», < *ένδο-* + *μυχός* (βλ.λ.). Η σημ. '«εσωτερικός, ύπουλος» πρωτοαπαντά στον γιατρό Γαληνό), **ένδον** επίρρ. (αρχαιοπρ.) μέσα, στο εσωτερικό· στη φρ. **εκ των ένδον** από μέσα, από το εσωτερικό ομάδας, συγκροτήματος, οργάνωσης κ.λπ.: *υπονομεύεται* ~ αντ. έξωθεν.
Ιετυμ. αρχ. επίρρ., που συνδ. με αντίστοιχα άλλων Ι.Ε. γλωσσαιν, π.χ. λατ. endo, indu- κ.ά. Ως προς την ετυμ. τού *ένδον,* έχει υποστηριχθεί ότι προέρχεται από την πρόθ. *έν* + *-δον,* το οποίο ανάγεται από ορισμένους σε ουσ. που σημαίνουν «σπίτι», λ.χ. *δόμ-ος* (πβ. κ. *δά-πεδον*
*dm-). Ωστόσο, αυτή η άποψη θα προϋπέθετε αρχική σημ. «μέσα στο σπίτι», ενώ οι αρχ. μαρτυρίες δείχνουν ότι το επίρρ. *ένδον* σή- μαινε αρχικώς «στο εσωτερικό τού σώματος, τού εαυτού»), **ένδοξος,** -η, -ο αυτός που περιβάλλεται από* δόξα και φήμη: ~ *κατόρθωμα / ιστορία / παρελθόν / όνομα / πορεία / πόλη / ημέρες / σημαία / κληρονομιά /στρατηγός / πο/.ιτικός ίπρόγονοι* συν. δοξασμένος, ονυμαστός, λαμπρός αντ. άδοξος, αφανής, άσημος. – **ένδοξα** / **ενδόξως** [αρχ.) επίρρ., **ενδοξότητα** (η) ίμτγν.Τ [ετυμ. αρ£. < *έν-* + *-δοξος< δόξα].* **ενδοπαρασιτο** (το) {ενδοπαρασίτ-ου | -ων) βιολ. το παράσιτο που ζει στο εσωτερικό τού σώματος των ζωικών ή φυτικών οργανισμών.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. endoparasitej. **ενδόπλασμα** (το) {ενδοπλάσματος) χωρ. πληθ.) βιολ. η εσωτερική στιβάδα τού κυττάρου.
[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. endoplasme). **ενδοττλευρικός,** -ή, -ό ΑΝΑΤ. αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει μέσα στην κοιλότητα τού υπεζωκότα (βλ.λ.).
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. intracostal). **ενδοιττικός,** -ή, -ό ανατ. αυτός που εντοπίζεται στο εσωτερικό τού ματιού.
[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. endoptique]. **ενδόρρηξη** (η) {-ης κ. -ήξεως | -ήξεις, -ήξεων) φυς. το φυσικό φαινόμενο που συνίσταται στη βίαιη θραύση προς τα μέσα στερεού σώματος, συνήθ. ενός σωλήνα με κενό αέρος, όταν δέχεται εξωτερική πίεση ανώτερη από τα όρια μηχανικής αντοχής των τοιχωμάτων του. [εγυμ. < *ένδο-* + *ρήξη* (βλ.λ.), μεταφρ. δάνειο από αγγλ. implo-sionj. **ενδόσιμος,** -η. -ο αυτός που έχει την τάση να υποχωρεί εύκολα, να ενδίδει συν. ενδοπκός. υποχωρητικός.
[ι-:ίύμ. ***αρχ.*** < *ένδίδωμι*\. **ενδοσκοπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως (-ήσεις, -ήσεων| **1.** ιατρ. μέθοδος εξέτασης τού εσωτερικού κοιλότητας ή οργάνου τού σώματος, συνήθ. με τη βοήθεια ενδοσκοπίου: ~ *στομάχου / οισοφάγου 2.* ψυχολ. μέθοδος, κατά την οποία το άτομο ερευνά με αυτοπαρατήρηση τα ψυχικά φαινόμενα και τις ψυχικές λειτουργίες τού ίδιου τού εαυτού του συν. αυτοπαρατηρησία **3.** (γενικότ.) το να εξετάζει, να ερευνά κανείς τον εαυτό του. η προσπάθεια για αυτογνωσία. Ηπίσης **ενδο- σκοπία** (σημ. !)|Ι89Ι). **–ενδοσκοπικός,**-ή,-ό. **ενδοσκοπώ** ρ. {-είς...}. IP-ΤΥΜ. Η σημ. 1 είναι ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. endoscopie, ενώ η σημ. 2 είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. introspection).

ενδοσκόπιο (το) {ενδοσκοπί-ου | -ων| ιατρ. ειδική συσκευή με προσαρμοσμένο σύστημα φωτισμού στην άκρη της, που χρησιμεύει για να φωτίζεται και να εξετάζεται το εσωτερικό κοιλοτήτων τού σώματος που έχουν στενό στόμιο (λ.χ. τού οισοφάγου).
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. endoscope), **ενδοσπέρμιο** (το) {ενδοσπερμί-ου | -ων) βιολ. η τροφή που είναι αποθηκευμένη μέσα στον ιστό τού σπόρου, για να τραφεί το έμβρυο.)ι ;τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. endosperme). **ενδοστρεφής,** -ής, -ές {ενδοστρεφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) ο εσωστρεφής (βλ.λ.). – **ενδοστρέφεια** (η). σχολιο λ. *-ης, -ης.'-ες.*
[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. introvertiert]. **ενδοσυμφωνικός,** -ή. -ό γλπς. (φθόγγος) που βρίσκεται μεταξύ συμφώνων: *το - -ι- στη λέξη «γρ-ί-πος».*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. interconsonantique|. **ενδοσυνεννόηση** (η) S-ης κ. -ήσεο)ς | -ήσεις. -ήσεων) τηλεφωνικό σύστημα ενδοεπικοινωνίας, λ.χ. μεταξύ των τμημάτων ενός γραφείου ή των δωματίων ενός σπιτιού.
*[Lί*ΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. intercommunication), **ενδότατος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** απολύτως εσωτερικός συν. εσοκατος, μύχιος ΑΝΙ. εξώτατος 2. ***ενδότατα*** (τα) {ενδοτάτων) τα τμήματα τόπου που βρίσκονται στη μεγαλύτερη δυνατή απόσταση από το κέντρο· ΦΡ. (μτφ.) ***τα ενδότατα τής ψυχής*** οι μύχιες, οι πιο κρυμμένες σκέψεις, διαθέσεις, συναισθήματα.
[κγμ. μτγν., υπερθ. βαθμ. τού αρχ. επιρρ. εν£ον[. **ενδότερος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται στις βαθύτερες περιοχές. τις πιο απομακρυσμένες από την είσοδο ή από το κέντρο: *οι ~ επαρχίες τής αυτοκρατορίας* συν. εσώτερος αντ. εξώτερος 2. (μτφ.) μη έκδηλος. αυτός που βρίσκεται στα βάθη τής ψυχής **3.** (συνήθ.) **ενδότερο** (τα) {ενδοτέρων) το εσωτερικό τμήμα (τόπου ή εσωτερικού χώρου): *αποσύρομαι / προχωρώ / φθάνω / κρύβομαι στα* ~ || (μτφ.) *το. ~ τής ψυχής.*
[ΕΤΥΜ. μεσν.. συγκρ. βαθμ. τού αρχ. επιρρ. έν<5ον). **ενδοτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που ενδίδει εύκολα, που έχει την τάση να υποχωρεί σε πιέσεις ή απαιτήσεις: *όταν διακυβεύονται τα συμφέρο- ντά μας, δεν υπάρχει περιθώριο να φανούμε ενδοτικοί* gυ.ν. υποχωρητικός, παραχωρητικός ανγ. ανένδοτος, άκαμπτος, ακλόνητος 2. ΓΛΩΣΣ. ***ενδοτική πρόταση*** βλ. *εναντιωματική πρόταση,* λ. *έναντιωμα- τικός* **3.** νομ. ***ενδοτικοί κανόνες δικαίου*** οι κανόνες δικαίου των οποίων η εφαρμογή μπορεί να αποκλεισθεί από την αντίθετη ιδιωτική βούληση αν γ. αναγκαστικός κανόνας δικαίου. – **ενδοτικ-ά** / **-ώς** [μτγν.[επίρρ., **ενδοτικότητα** (η) (1887/. ** *ΣΧΟΛΙΟ* λ. *δίνω.*
Ιΐι'ΓΥΜ. μτγν. < αρχ. *ένδιδωμι*\. **ενδοτισμός** (ο) η υποχωρητικότητα. το να ενδίδει κανείς, **ενδοτροπικός,** -ή, -ό μπτεωρ. ζώνη γύρω από τον Ισημερινό στην οποία συγκλίνουν οι αληγείς άνεμοι τού Β. και τού Ν. Μμισφαιρίου.
ΙΙΛΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. intertropical (νόθο σύνθ.)). **ενδοφλέβιος,** -α. -ο 11893) ιαγρ. αυτός που γίνεται μέσα στη φλέβα ή διά μέσου αυτής: ~ *ένεση / έγχυση.* Επίσης **ενδοφλεβικός,** -ή, -ό. – **ενδοφλεβίως** επίρρ.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. intraveineuxl. **ενδοφωνηεντικός,** -ή. -ό γλωσς. (φθόγγος) που βρίσκεται μεταξύ φωνηέντων.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. intervocalique]. **ενδοχώρα** (η) {χωρ. πληθ.) τα εδάφη συγκεκριμένου τόπου (χώρας, νησιού κ.λπ.), που εκτείνονται βαθιά προς το εσωτερικό, δηλ. σε μεγάλη (χπόσταση από τα παράλια, τα σύνορα ή το διοικητικό κέντρο: Οι *αντάρτες κρύβονται στα ορεινά τής -.*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Hinterland], **ένδυμα** (το) {ενδύμ-ατος [-ατα. -άτ(»ν} (λόγ.-επίσ.) **1.** (γενικά) καθετί το οποίο φοράει κανείς, κατασκευασμένο από οποιοδήποτε υλικό (μαλλί, βαμβάκι, μετάξι, συνθετικό κ.ά.) κατεργασμένο ή όχι και το οποίο χρησιμοποιείται για την κάλυψη, την προστασία (από τις καιρικές συνθήκες) τού σώματος ή για κοινωνικούς λόγους σε διάφορες περιστάσεις: *πρόχειρο / ελαφρό / φθαρμένο / ευτελές - || εμπόριο ι κατάστημα / εργοστάσιο κατασκευής ετοίμων* ~ συν. ρούχο 2. το σύνολο των ρούχων που φορά κανείς σε ορισμένη περίσταση, οτιδήποτε συνιστά την περιβολή του: *επίσημο* ~ II ~ *περιπάτου / γάμου / χορού* συν. ενδυμασία, αμφίεση **3.** (μτφ.) οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να αποκρύψει δυσάρεστο ή αθέμιτο γεγονός, περιστατικό, πράξη κ.λπ.. αλλάζοντάς του μορφή: *η κυβέρνηση προσπαθεί να περιβάλει τις αντισυνταγματικές ρυθμίσεις της με το ~ τού νόμου* συν. κάλυμμα. σχολιο λ. *ενδυμασία.*
[ετυμ. αρ^(. < Γν<5ύω < *έν-* + *δύω* (βλ.λ.)]. **ενδυμασία** (η) [μεσν.] {ενδυμασιών) (περιληπτ.) το σύνολο των ενδυμάτων που καλύπτουν το ανθρώπινο σώμα (και δηλώνουν συγκεκριμένη κατάσταση, περίσταση ή πολιτισμικές καταβολές): *λαϊκή / τοπική ! εθνική / γραφική / πολυτελής / επίσημη / εορταστική* ~ ΣΥΝ. (λαϊκ.) φορεσιά, περιβολή. αμφίεση, ρούχα, στολή.

ενδυμασία: ανδρικά - γυναικεία ενδύματα / ρούχα. Ο αρχαίος ελληνικός **ιματισμός** και τα συναφή **ενδύματα (χιτών, χλαμύς, μανδύας, επενδύτης, ιμάτιον** κ.λπ.) τού Βυζαντίου και τής προεπαναστατικής και μετεπαναστατικής Ελλάδας (ελληνική ενδυμασία) υποχώρησαν από τον 19ο αιώνα στον συρμό των **φράγκικων** ή **ευρωπαϊκών** ενδυμάτων. Έτσι σήμερα τα περισσότερα από τα ενδύματα που χρησιμοποιούμε στην Ελλάδα, φέρουν ξενικής προελεύ- σεως ονόματα. Στην Αρχαία (ήδη στον Όμηρο) χρησιμοποιήθηκε το ρ. **ενδύω** (και **ενδύνω).** από όπου το σημερινό **ντύνω** και το ουσ. **ένδυμα / ενδύματα,** που χρησιμοποιούμε μέχρι σήμερα. Ο Ευγένιος Βούλγαρις (1716-1806) έπλασε τη λ. **ενδυμασία,** που καθιερο)-

θηκε από τη λόγια γλώσσα. Στους μεσαιωνικούς χρόνους χρησι- μοποιήθηκε η λ. **ρουχον,** που θεωρείται ότι προήλθε από το σλαβικό rubo. Πιθανόν, ωστόσο, να πρόκειται για ευρύτερης χρήσης γερ- μανοκελτική λ., που διαδόθηκε στην Ευρώπη. Αυτό δείχνουν το αρχ. γερμανικό hroch/hroc. που έδωσε το αγγλ. frock, γαλλ. frac (από όπου και το **φράκο)** ή αρχ. ιρλ. (κελτικό) ruclu «ζακέτα, σακάκι». γερμ. Rock «ένδυμα, φούστα», μεσν. λατ. roccus. αρχ. γαλλ. roc. με τα οποία συνδέεται ετυμολογικά το σλαβ. ruho. Ειδικότερα: (α) **Ανδρική ενδυμασία. Πανωφόρι, σακάκι** και **πουκάμισο** προέρχονται από λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν στην Ελλάδα από παλιά: **πανωφόρι** < μεσν. *απανωφόριο* < *επανο)φόριον* (πβ. μεσν. *επανωκαμηλλαύκιον κα\ επανωκλίβανον* -<το επιθιορακίδιο»)· **σακάκι** < αρχ. ελλην. *σάκ(κ)ος*^ καθετί κατασκευασμένο από γιδήσιο μαλλί, χοντρόρουχο» < σημιτ. sak (ας σημειωθεί ότι και το **ζακέτα** -από γαλλ. jaquertc. υποκ. τού jaques «κοντό εφαρμοστό ένδυμα με μανίκια»- ανάγεται επίσης στο αραβ. sakk και οι Γάλλοι το χρησιμοποίησαν αρχικά (1364) ως παρατσούκλι των χωρικιον. τους οποίους αποκαλούσαν Jacques για τα χοντρά μάλλινα ρούχα τους)· **πουκάμισο** < μεσν. *πουκάμισον* < *ποκάμισον* < *ύπο-κάμισον* < *έπι- κάμισον,* το οποίο προήλθε από το λατ. camisia («λινό ένδυμα με στενά μανίκια φερόμενο κατάσαρκα»), που το πήραν οι Ρωμαίοι στρατιώτες από τους Κέλτες, οι οποίοι το δανείστηκαν από τους Γερμανούς, αρχ. λ. *hanu|?ja (από την ίδια λ. το αγγλ. chcmisc «μεσοφόρι». το γερμ. Hemd «πουκάμισο» κ.ά.). Οι λοιπές ονομασίες τής ανδρικής ενδυμασίας είναι νεότερες και ξενικής προελεύσε- ως. Το **παντελόνι** είναι το γαλλ. pantalon, που μπήκε στην Ελληνική μέσω τού ιταλ. (πληθ.) pantuloni. Το γαλλ. paniaion χρησιμοποι- ήθηκε στη Γαλλική (1650) από το όνομα ενός χαρακτηριστικού τύπου του βενετσιάνικου καρναβαλιού, τού Paniaion. ο οποίος φορούσε μακριές περισκελίδες. Η **γραβάτα,** από τα γαλλικά και αυτή (cravaic) μέσω τού ιταλ. cravaiia. ανάγεται στους Κρυάτες! Ήταν ένα μαντήλι που φορούσαν γύρω στον λαιμό τους, μέρος τής εθνικής ενδυμασίας τους. Από το γερμ. διαλεκτικό krawat πέρασε στα Γαλλικά πιθ. μέσω των Γερμανών μισθοφόροι στρατιωτών. Ο Αγγε- λος Βλάχος (1838-1920) απέδωσε τη λ. στα Ελληνικά με το **λαιμοδέτης** (187*1). Το **γιλέκο** ή **γελέκο** είτε προήλθε απευθείας από το τουρκ. vclek είτε μπήκε στην Ελληνική μέσω τού ισπανικού jileco, το οποίο πήραν οι Ισπανοί από τους Αλγερινούς Αραβες (jaleco, από το τουρκ. yclck, ήταν ένα είδος καζάκας που φορούσαν οι Χριστιανοί αιχμάλωτοι των Μαυριτανών). Το ισπ. jileco έδωσε και το γαλλ. gilct «πλεχτό γιλέκο», που και αυτό μπήκε στην Ελληνική ως **ζιλέ. Ι** Πλεχτό για τη μέση κι επάνω ήταν και το **τρικό** (από *το* γαλλ. tricot, αρχ. σημ. «βελόνα για πλέξιμο»), που βαθμηδόν αντικατα- στάΟηκε από το αγγλ. **πουλόβερ** (< αγγλ. pull-over, αρχική σημ. «πλεχτό που φοριέται από πάνω, δηλ. από το κεφάλι»), ενίοτε και από το **αουέτερ** (< αγγλ. sweater < sweat «ιδρώνω»). Οι επίσημες ανδρικές ενδυμασίες, το **φράκο** «επίσημο σακάκι, που το πίσω μέρος του είναι μακρύτερο από το μπροστινό» και το **σμόκιν** «μαύρο επίσημο κοστούμι με μεταξωτούς γιακάδες», είναι επίσης ξενικής προελεύσεως. Το *φράκο* από γαλλ. frac, το οποίο από αγγλ. frack (-coat), το δε *σμόκιν* από αγγλ. smoking (-jacket), με αρχική σημ. «σακάκι για το σπίτι, για ώρες χαλάρωσης, όπως το κάπνισμα», πέρασε στη Γαλλική. Ελληνική κ.ά. να σημαίνει το επίσημο ένδυμα φαγητού (αγγλ. dinner-jacket). **Ιl καμπαρντίνα** (ή **γκαμπαρντι- να)** προήλθε από το ισπ. gabardina, που προτού να σημάνει το «αδιάβροχο παλτό», δήλ(»νε ένα είδος κάπας. αποτελώντας πιθ. προϊόν συμφυρμού των αραβ. gaba «κάπα» και tabardina (< γαλλ. tabard «φαρδύς, ριχτός, στρατιωτικός επενδύτης») (β) **Γυναικεία ενδυμασία.** Αν το **φόρεμα** είναι πανάρχαια ελληνική λέξη (από αρχ. **φόρημα** τού **φορώ.** θαμιστικού τύπου τού ρ. *φερο),* που σή- μαινε ό,τι και το σημερινό *φορώ* ήδη στον Όμηρο!), οι άλλες ονομασίες είναι ξενικής προελεύσεως. Ο τρόπος ύφανσης στο Fustai. προάστιο τού Κάιρου, κατά μία άποψη, ή πιθανότερα το λατ. fustis «ξύλο», έδωσαν το μεσν. λατ. fustaneum «ξύλινο», από όπου το ιταλ. fustagno και από αυτό το ελλην. **φουστάνι** (μεσν. **φουστάι- νον** και **φουστάνιν).** Πιθανόν, κατά το «ξύλινα λινά» τής Αρχαίας πλάστηκε το λατ. fustaneus. από όπου και το γαλλ. futaine (είδος υφάσματος), αγγλ. fustian, ιταλ. fustagno. Από το *φουστάνι* προήλθαν αργότερα το ελληνικότατο **φουστανέλα** *(φουστάνι* + κατάλ. *-έλα)* και το σύγχρονο **φούστα,** αναλογικά προς το ξενικής επίσης προελεύσεως **μπλούζα** (από τη συνεκφορά *φουστάνι - μπλούζα* > *φούστα - μπλούζα).* Το ίδιο το *μπλούζα,* από το γαλλ. blouse, είναι γερμανικής προελεύσεως (blot) και προέρχεται πιθ. από τη φράση vetement de laine blouse «ένδυμα από καθαρό (blouse) μαλλί». Το **ταγέρ** είναι επίσης γαλλικής προελεύσεως (tailleur < cosiumc tailleur (1913) < tailleur «ράφτης» < p. tailler < λατ. taliare), όπως και η **τουαλέτα** (< γαλλ. toilette < toile «πανί. ύφασμα» < αρχ. γαλλ. teile < λατ. tela < texere «υφαίνω») (γ) **Κοινά (ανδρικά-yu- ναικεία) ενδύματα.** Το **καπέλο,** από το ιταλ. eapeilo (πβ. αρχ. γαλλ. chapel και σύγχρονο γαλλ. chapeau «καπέλο»), ανάγεται σε όψιμο λατ. capellus. υποκ. τού cappa «κουκούλα, σκέπασμα - ένδυμα» (από όπου και η ελληνική **κάπα).** Τα **υποδήματα** (από το αρχ. **υποδέω)** είναι αρχαία (και η **υπόδηση** και ο **υποδηματοποιός,** από όπου το νεότ. λόγιο **υποδηματοποιείο),** ενο) το όψιμο μεσν. **πα- πούτσι** είναι τουρκικό (pabuij.·) και μάλιστα αραβικής προελεύσε- ως. Οι Βυζαντινοί χρησιμοποίησαν και τη λ. **καλ(λ)ίγιο** (από το μτγν. *καλίγιον*< λατ. caliga «στρατιωτικό υπόδημα»· πβ. και το κύ ριο όνομα **Καλλιγάς** και το ρ. **καλιγώνω** «πεταλώνω, παπουτσώ- νω»), η οποία δεν επέζησε. Από το ιταλ. cal/.a προήλθε το **κάλταα,** όπως από το ιταλ. calzone το γαλλ. cale^on. από όπου το **καλσόν** (και **καλτσόν** με επίδραση τού *κάλτσα)* τής γυναικείας ενδυμασίας. Το μεσν. αγγλ. paletok έδωσε το γαλλ. paletoc > paletot, από όπου το ιταλ. paho και δι' αυτού το ελλην. **παλτό.** Τέλος, το **αδιάβροχο (α-** στερητ. + αρχ. **διάβροχος** «βρεγμένος») είναι νεότ. μεταφραστικό δάνειο από το γαλλ. impermeable, ενώ σπανιότερα χρησιμοποιείται και το ξενικό **τρενς-κόουτ** (από το αγγλ. trench-coat).

ενδυματολογία (η) [1893| {χωρ. πληθ.) η συστηματική και συνήθ. κατ' επάγγελμα ενασχόληση με τον σχεδιασμά, την επιμέλεια ή/και την κατασκευή ενδυμασιών, κυρ. για το θέατρο, τον κινηματογράφο και την τηλεόραση. **ενδυματολόγος** (ο/η). **ενδυματολογικός,** -ή, -ό. **ενδυματολογικ-ά / -ώς** επίρρ. **ενδυματολόγιο** (το) {ενδυματυλογί-ου j -ων| **1.** το σύνολο των ενδυμάτων που χρησιμοποιούνται σε θεατρική παράσταση: *προσεγμένο / πρωτότυπο* ~ 2. το σύνολο των ρούχων που έχει και φορά κάποιος συν. γκαρνταρόμπα. **ενδυναμώνω** ρ. μετβ. [μτγν.| |ενδυνάμω-σα. -θηκα, -μένος! **1.** καθιστώ (κάτι) ισχυρό, του προσδίδω δύναμη: *μίλησε στους παρισταμέ-* νους. *για να ενδυναμώσει την πίστη τους* ΣΥΝ. ενισχύω, ισχυροποιώ, τονώνω, δυναμώνω λντ. αποδυναμώνω, εξασθενο) 2. (μτφ.) δίνω θάρρος. ενισχύω ηθικώς: *οι συμβουλές σου με ενδυνάμωσαν και αποφάσισα να το τολμήσω* ΣΥΝ. ενθαρρύνω, εγκαρδιώνω, εμψυχώνω ανγ. αποθαρρύνω, αποκαρδιώνω. — **ενδυνάμωμα** (το) 11887|. **ενδυναμωτικός,** -ή. -ό 11856]. **ενδυναμωτικ-ά / -ώς** επίρρ. **ενδυνάμωση** (η) [μτγν.| {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) **1.** το να καθίσταται (κάποιος/κάτι) ισχυρότερος, το να ενδυναμώνεται: ~ τοτ) *φρονήματος* ιων. ενίσχυση, ισχυροποίηση αντ. αποδυνάμο)ση. εξασθένηση. αδυνάτισμα 2. φωϊόιτ. η αύξηση τού βαθμού αμαυρώσεως στο αρνητικό τής φωτογραφίας με τη βοήθεια χημικών μέσων, έτσι 6)στε στην κανονική φωτογραφία να αποδίδονται ζωηρότερα τα χρώματα, **ενδυναμωτής** (ο), **ενδυναμώτρια** (η) (σημ. Ι) {ενδυναμωτριών}

(γενικά) πρόσωπο που ενδυναμώνει · 2. ΦΩΤΟΓΚ χημικό μέσο που χρησιμοποιείται για να καταστήσει ζωηρότερα τα χρώματα των φωτογραφικών προτύπων, **ενδυναμωτικός,** -ή. -ό » ενδυναμώνω

ένδυση (η) {-ης κ. -ύσεις | -ύσεις. -ύσεων} (λόγ.-επίσ.) η περιβολή με ενδύματα, το να καλύπτει κανείς το σώμα του με ρούχα: *είδη ενδύ- σεως || η ~ τού νέου πατριάρχη με τα αρχιερατικά άμφια* συν. ντύσιμο. αμφίεση ανί. έκδυση, γδύσιμο. [ετυμ. < αρχ. *ενδυσις* < *ενδύω* < *έν-* + *δύω)* (βλ.λ.)Ι. **ενδύω** ρ. ►ντύνω

E,N.E. (η) Ελληνική Νεφρολογική Εταιρεία.

ενέδρα (η) {οπάν. ενεδρών} **1.** το να παραμονεύει κανείς κάποιον, για να τον βλάψει με οποιονδήποτε τρόπο · η καλά σχεδιασμένη παγίδα: *η αστυνομία έχει στήσει - για τη σύλληψη το>ν δραπετών || πέφτω σε* ~ συν. καρτέρι 2. (ειδικότ.) η εγκατάσταση μικρής στρατιωτικής ομάδας πεζικού σε σημείο όπου δεν διακρίνεται και κοντά στο σημείο α πό όπου αναμένεται να περάσει ο εχθρός, με σκοπό το αιφνιδιαστικό χτύπημά του. -- **ενεδρευτής** (ο) |μτγν.J. **ενεδρευτικός,**-ή, -ό Ιμτγν.]. **ενεδρεύω** ρ. αμετβ. [αρχ.J.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «θέση. αναμονή». < *έν-* + *έδρα.* Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.|. **ενέδωσα** ρ. **-♦** ενδίδω **ένειμα** ρ. **♦** νέμο)

EN.E.K. (το) Ενιαίο Εθνικιστικό Κίνημα.

ένεκα πρόθ. (λόγ.) εύχρ. σε αρχαιοπρ. φρ. (+γεν.) δηλιόνει: λόγο. αιτία (εξαιτίας. λόγω): *η κυκλοφορία διεκόπη - τής κακοκαιρίας* || (λαϊκ. +ονομ.) *συνέχισα* γο σκολείο, ~ *η φτώχια.* (Ηλ. λ. *πρόθεση,* 111Ν.). σχομο λ. *αιτία.*

Ιητυμ. < αρχ. *ένεκα / ένεκεν* (ήδη μυκ. e-ne-ka), αβεβ. ετύμου, πιθ. < **ἑν-Ρεκα* < *ἐν* «ένα» + **Ρεκα*< **Γεκών*> *έκών*« \ιε τη θέλησή του. εκ προθέσεως». οπότε το *ενεκα* θα σήμαινε «θέλοντας ένα μόνο πράγμα». Ωστόσο, η αρχαιότερη θεωρούμενη μαρτυρία, το μυκ. eneka. δεν εμφανίζει δίγαμμα, πράγμα που έχει οδηγήσει ακόμη και στην αναζήτηση διαφορετικής ετυμ., όπως στην υπόθεση ότι το β' συνθ. *-εκα* συνδ. με τον αόρ. *ένεγκεῖν* τού ρ. *φέρω,* πβ. β' συνθ. *-ηνεκής* (π.χ. *διηνεκής)* < *ένεκ-* < Ι.Ε. *n-ek- «φθάνω. φέρω»|. **ένεκεν** πρόθ.· παράλληλος τ. τής πρόθ. *ένεκα* (βλ.λ.). κυρ. στη φρ. *τιμής ένεκεν* (λατ. honoris causa) για να τιμηθεί (πρόσωπο, επέτειος κ.λπ.) · κ. σφραγίδα σε εκδόσεις που αποστέλλονται τιμητικά σε κάποιον: *ο εορτάζίον θα καθήσει στην κεφαλή τού τραπεζιού* ~ || *του έστειλε το καινούργιο βιβλίο του* ~.

{πτυμ. < αρχ. *ένεκεν,* βλ. λ. *ένεκα].* **ένεμα** (το) {ενέμ-ατος | -ατα, -άτων) το υγρό που εισάγεται με ειδική συσκευή σε σωματική κοιλότητα για τον καθαρισμό της. το κλύσμα. {εγυμ. μτγν. (ήδη στους Διοσκουρίδη και Γαληνό) < αρχ. *ένίημι* «εγχέω» (βλ. λ. *ένεση)}.*

E.N.E.N. (η) Ελληνική Νεφρολογική Ένωση Νοσηλευτών,

ενενήκαντα (το) »ενενήντα

ενενηκοντα- κ. **ενενηκοντα-** κ. **ενενηκοντ-** Ιμτγν.j (λόγ.) α' συνθετικό που δηλοίνει ότι κάποιος'κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό ενενήντα (90): *ενενηκοντα-ετής. ενενηκοντ-άκις* 2. είναι ενενήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *ε νε νη κοντά-πλ άσιος.* **ενενηκονταετηρίδα** (η) ► ενενηκοντα-, -ετηρίδα **ενενηκονταετής,** -ής. -ές -► ενενηκοντα-. -ετής **ενενηκονταετία** (η) -+ ενενηκοντα-, -ετία **ενενηκοντάκις** επίρρ. * ενενηκοντα-. -άκ\ς **ενενηκονταπλάσιος,** -α. -ο - ·► ενενηκοντα-, -πλάσιος

ενενηκοντούτης (ο) |μτγν.[(ενενηκοντουτών), **ενενηκοντούτις** (η) (ενενηκοντούτιδος ί ενενηκοντουτίδων) (λόγ.) πρόσωπο ηλικίας ενενήντα ετών ιυν. ενενηκονταετής. ενενηντάχρονος. **ενενηκοστός,** -ή, -ό (επίσης γράφεται 90ός στην αραβική αρίθμηση, V στην ελληνική και XC στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό ενενήντα (90): *το ~ χιλιόμετρο τής εθνικής οδού Αθη- νών-Λαμίας* (βλ. κ. λ. *αριθμός,* πιν.).

[ετυμ. αρχ. < *ενενήκονταj.* **ενενήντα** (το) {άκλ.} **1.** ογδόντα εννέα συν ένα, εννέα δεκάδες, ο αριθμός 90 (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 90. Ηπίσης (λόγ.) **ενενήκοντα** |αρχ.Ι. ΙΧΟΛΙΟ λ. *εννέα.*

[ΗΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *ενενήκοντα* < **ένΡαν-άκοντα* < **FvFav-* (< *έννέα,* βλ.λ.) + συνδετικό φωνήεν *-α-* + *-κοντά.* ουδ. πληθ. τού β' συνθ. *-κάτι* (που δηλώνει τη δεκάδα), το οποίο απαντά στο *είκοσι* (βλ.λ.) < *Fi- *κατι.* Το ίδιο το *-κάτι* πιθ. < *kmi- ή < *dkmt-i, που αποτελούν μετα- πτωτ. βαθμ. των *εκατόν* και *δέκα* αντίστοιχος |.

ενενήντα - κ. **ενενηντά-** κ. **ενενηντ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό ενενήντα (90): *ενενηντά-χρονος, ενενηντα-ήμερο* 2. είναι ενενήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *ενενηντα-πλάσιος.* **ενενηντάρης** (ο) (ενενηντάρηδες), **ενενηντάρα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.) 1. πρόσωπο ηλικίας ενενήντα ετών ή περίπου ενενήντα ΣΥΝ. ενενηκονταετής, ενενηντάχρονος 2. (ειδικότ. το θηλ.) κασέτα ήχου ή βίντεο διαρκείας ενενήντα λεπτών (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.). jκτυμ. < *ενενήντα* + παραγ. επίθημα *-άρης*|. **ενενηνταριά** (η) (χωρ. πληθ.) ενενήντα, στη φρ. ***καμιά ενενηνταριά*** περίπου ενενήντα: *το διαμέρισμά* του *θα είναι - τετραγωνικά μέτρα* (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.).

(ΕΤΥΜ. < *ενενήντα* + παραγ. επίθημα *-αριά*\. **ενεός,** -ά, -ό (λόγ.) άφωνος (από κατάπληξη): *έμεινα ~ στο άκουσμα τής αναπάντεχης είδησης* ΣΥΝ. άναυδος, εμβρόντητος αντ. απαθής, ψύχραιμος. ** σχόλιο λ. *εμβρόντητος.*

| ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου |.

ενεπλάκην ρ. -+ εμπλέκω

ενέπλεξα ρ. ► εμπλέκω

ενέπνευσα ρ. εμπνέω

ενεπίγραφος, -η. -ο αυτός που φέρει επιγραφή: ~ *στήλη* αντ. ανεπίγραφος.

ενέργεια (η) {-ας κ. (λόγ.) -είας j -ειών| **1.** (γενικά) οτιδήποτε πραγματοποιείται από κάποιον η πράξη: *οι δράστες τής εγκληματικής ~ παραμένουν ασύλληπτοι || άστοχη / πολιτική / τρομοκρατική / θετική / έννομη / επιθετική / σωστή / σπασμωδική / επιβαλλόμενη / παρασκηνιακή / εχθρική / διπλωματική / προγραμματισμένη ~ || προβαίνω στις δέουσες ~* συν. κίνηση, δραστηριότητα am. αδράνεια, απραξία, ακινησία 2. γλωσσ. ***ποιόν ενεργείος*** βλ. λ. *ποιόν* 3. το να ενεργεί (κάποιος/κάτι), το να αναπτύσσει δράση: *η ~ τού φαρμάκου θα αρχίσει σε μία ώρα■* φρ. **θέτω** */βάζω σε ενέργεια* ξεκινώ τη λειτουργία (για μηχανισμό, σχέδιο, πρόγραμμα, δραστηριότητα κ.λπ.), κάνω (κάτι) να ξεκινήσει να αποδίδει, να λειτουργεί, θέτω (κάτι) σε λειτουργία ΣΥΝ. ξεκινώ, αρχίζω 4. φυς. η ικανότητα για απόδοση έργου: *δυναμική / θερμική / μαγνητική / χημική / κινητική / ηλεκτρική / η?.ιακή / ατομική / πυρηνική / αιολική ~ || διατήρηση! απορρόφηση τής ~·* ΦΡ. ***πηγές ενέργειας*** οτιδήποτε στη φύση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή χρήσιμης στον άνθρωπο ενέργειας υπό μορφήν κίνησης, θερμότητας, φωτισμού κ.λπ., π.χ. το πετρέλαιο, ο άνθρακας, το νερό, ο ήλιος κ.ά.: *φυσικές ~* 5. ο βαθμός στον οποίο είναι κανείς ικανός να ενεργεί, να δραστηριοποιείται: *εξαιρετικά δραστήριο άτομο με μεγάλα αποθέματα ενέργειας* συν. ενεργητικότητα, κινητικότητα. ζωντάνια' ΦΡ. ***(εν) ενέργεια*** (i) φΙΛΟΣ. για κατάσταση που βρίσκεται στην εξέλιξή της ή έχει ήδη εξελιχθεί· κατ' αντιδιαστολή προς το ·<(εν) δυνάμει» (ii) για στρατιωτικό ή υπάλληλο που ασκεί κανονικά τα καθήκοντά του, σε αντίθεση με αυτόν που έχει συνταξιοδοτηθεί ή βρίσκεται σε διαθεσιμότητα: *αξιωματικός* εν ~. σχολιο λ. *ποιόν.*

[ετυ_Μ. αρχ. < *ένεργός.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *θέτω σε ενέργεια* (< γαλλ. mettre a IYeuvrc / cn marche), *εν ενζργεία* (< γαλλ. en activite). *κηγές ενέργειας* (< γαλλ. sources d'energie) κ.ά.].

ενέργεια - πράξη - δράση - δραστηριότητα. ΙΙ λ. **ενέργεια** υπήρξε, ήδη από την αρχαία γλώσσα, μια ιδιαίτερα σημαντική και σύνθετη έννοια. Εννοιολογικά αντιπαρατέθηκε σε μια σειρά από γλωσσικές σημασίες: ως δράση και δραστηριότητα, που οδηγεί σε πράξεις, αντιτέθηκε προς την απλή συνήθεια, που αναστέλλει τη δράση *(ενέργεια: έξις)*' ως δυναμική διαδικασία, που προηγείται και προϋποθέτει κάθε μορφή δράσης, αντιτέθηκε στη σημ. της ήδη συντελεσμένης πράξης *(ενέργεια: έργον)*- ως πραγματική δραστηριότητα και δράση, που οδηγεί σε πράξη, αντιτέθηκε στην απλή δυνατότητα για δράση *(δυνάμει: ενεργεία)*' ως εν εξελίξει δράση αντιτέθηκε στην ολοκληρωμένη δράση *(ενέργεια: εντελέχεια).* Με αυτή τη σημασιολογική ιστορία η λ. *ενέργεια* στην προσεκτική χρήση της διαφέρει από τη λ. **πράξη.** Η *ενέργεια* είναι δράση θεωρούμενη από την πλευρά τής εξέλιξής της. τής δυναμικής εκδί- πλωσής της, ενώ στη λ. *πράξη* η σημασία εστιάζεται στην ολοκληρωμένη. τη συντελεσμένη δράση που αποτελεί πια έργο, αποτέλεσμα. Σήμερα, η διαφορά *ενέργειας* και *πράξης* τείνει να είναι ό,τι παλαιότερα η διαφορά *ενέργειας* και *έργου,* δράσης και συντελεσμένου γεγονότος. Τέλος, η λ. **δράση** έχει περιληπτική έννοια και δηλίόνει το σύνολο των πράξεων που πραγματοποιεί κάποιος σε συγκεκριμένο χώρο («πεδίο δράσεως»). Έτσι μιλάμε για *εθνική, κοινωνική. φι/.ανθρωπική* κ.λπ. *δράση.* Η έννοια τού συνόλου ενεργειών ενυπάρχει και στη λ. **δραστηριότητα,** η οποία έχει επίσης περιληπτική έννοια. ΙΙ διαφορά -λεπτή διαφορά- είναι ότι η *δράση* αναφέρεται σε σειρά πράξεων, ενώ η *δραστηριότητα* σε σειρά ενεργειών.

ενεργειακός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την ενέργεια ως παραγωγική δύναμη: ~ *πηγές / πλούτος / πρόβλημα·* ΦΡ. (α) ***ενεργειακή κρίση*** η κρίση στον χώρο τής παραγωγής και, κατά συνέπεια, τής οικονομίας λόγω ξαφνικής ελλείψεως ή ανόδου των τιμών των πηγών ενέργειας, κυρ. τού πετρελαίου (β) ***ενεργειακές τροφές*** οι τροφές που παρέχουν στον οργανισμό την αναγκαία ενέργεια. – **ενεργειακά/-ώς** επίρρ.

ενεργειοκρατία (η) (χωρ. πληθ.) **1.** φίλος, (α) θεωρία που ανάγει τα πάντα στην ενέργεια, που θεωρεί την ενέργεια ως πηγή και υπέρτατο σκοπό όλων των πραγμάτων και των φαινομένων (β) ηθική θεο^ρία. σύμφωνα με την οποία το ανώτατο αγαθό έγκειται όχι σε συναισθηματικές καταστάσεις, αλλά σε κάθε έμπρακτη εκδήλωση τής ζωής ςυ.ν. ενεργητισμός 2. ψυχολ. θεωρία κατά την οποία η ψυχή δεν είναι ουσία αλλά ενέργεια. 3. φυς. η ενεργητική (βλ. λ. *ενεργητικός).*

ILTYM. Απόδ. τού ελληνογενούς γερμ. Energetik].

ενέργημα (το) **-♦** ενεργώ

ενεργητικό (το) (χωρ. πληθ.) **1.** οικον. το σύνολο των αγαθών ή των περιουσιακών στοιχείων που διαθέτει ή που δικαιούται να λάβει πρόσωπο ή επιχείρηση αντ. παθητικό 2. (μτφ.) οι επιδόσεις κάποιου, οτιδήποτε φανερώνει πόσο δραστήριος είναι: *είναι ένας από τους καλύτερους αθλητές μας με πολλές διεθνείς διακρίσεις στο ~ του* ΙΥΝ. ιστορικό.

Ji-TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. aciii'J. **ενεργητικός,** -ή. -ό (αρχ.) **1.** αυτός που ενεργεί, που δρα **2.** (για πρόσ.) αυτός που είναι πρόθυμος για δράση, αυτός που έχει την ικανότητα να ενεργεί αποτελεσματικά: *είναι μια από τις πιο ~ γυναίκες στον τομέα των επιχειρήσεων* συν. δραστήριος, δυναμικός, αποτελεσματικός, κινητικός α.ντ. αδρανής, νωθρός, οκνηρός 3. (ειδικότ.) αυτός που έχει τον ανδρικό ρόλο στη σεξουαλική πράξη: ~ *ομοφυλόφι- λος* αντ. παθητικός **4.** γλωσσ. (α) ***ενεργητική φωνή*** γραμματική μορ- φολογική κατηγορία που δηλώνει το σύνολο των ρηματικών τύπων που έχουν στο α' ενικό πρόσ. τής οριστικής ενεστώτα την κατάληξη *-ω / -ώ* αντ. παθητική φωνή (β) ***ενεργητική διάθεση*** γραμματική σημασιολογική κατηγορία που δηλώνει τα ρήματα των οποίων το υποκείμενο εκτελεί κάποια ενέργεια ή πράξη: ~ *έχουν π.χ. τα ρήματα κάνω, δίνω. εκμεταλλεύομαι κ.ά.* ΑΝΤ. παθητική διάθεση (γ) ***ενεργητικό ρήμα*** τυ ρήμα που ανήκει στην ενεργητική φωνή ή διάθεση αντ. παθητικό ρήμα 5. ***ενεργητικό*** (το) βλ.λ. · 6. (για φάρμακα, τροφές κ.λπ.) αυτός που ομαλοποιεί και διευκολύνει την κένωση τού πεπτικού συστήματος: *για τη δυσκοιλιότητα είναι καλό να τρώει κανείς λαχανικά και φρούτα. που είναι* - ΣΥΝ. ευκοίλιος αντ. δυσκοίλιος · **7.** φυι. ***ενεργητική*** (η) σύστημα μηχανικής που αποκλείει από τις αρχές του την ιδέα τής δύναμης, την οποία και αντικαθιστά με αυτήν τής ενέργειας συν. ενεργειοκρατία. - **ενεργητικ-ά / -ώς** |μτγν.[επίρρ.

ενεργητικότητα (η) (1842) {χωρ. πληθ.} **1.** η διάθεση για δράση, για κίνηση, για ζωή· (γενικότ.) η τάση για διοχέτευση ή εκτόνωση των φυσικών, ψυχικών και πνευματικών δυνάμεων: *πολλοί νέοι διοχετεύουν άδικα την ~ τους σε ανούσιες δραστηριότητες || έφηβος γεμάτος όρεξη για ζωή* j| ο *δάσκαλος πρέπει να αξιοποιεί στο έπακρον την*

των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία ΙΥΝ. ζωντάνια, ζωτικότητα. σφρίγος, δυναμισμός αντ. αδράνεια, παθητικότητα 2. το να δραστηριοποιείται κανείς, το να ενεργεί με τον απαραίτητο δυναμισμό (σε διάφορους τομείς δράσης): *δεν έχει αρκετή ~. για να πετύχει σ' έναν τόσο απαιτητικό κλάδο* συν. κινητικότητα, δυναμισμός αντ. αδράνεια, παθητικότητα. **ενεργητισμός** (ο) η ενεργειοκρατία (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. energetisme|. **ενεργοποίηση** (η) |1840| {-ης κ. -ήσεοϊς | -ήσεις, -ήσεων) 1. το να ενεργοποιείται (κάποιος/κάτι): *συνολική / μερική ~*j| *η ~ ενός μηχανισμού* II *για την επίτευξη των στόχων μας, χρειάζεται - όλων των ψυχικών και πνευματικών δυνάμεων* συν. δραστηριοποίηση ΑΝ Γ. αδρανοποίηση 2. (ειδικότ.) το να τίθεται (συσκευή, μηχανισμός) σε λειτουργία 3. φυι. η μετατροπή ατόμου ή ισοτόπου σε ραδιενεργό με τον βομβαρδισμό του με νετρόνια ή με άλλου τύπου σωματιδιακή ακτινοβολία **4.** ιατρ. η επανεμφάνιση φαινομένων που είχαν υποχωρήσει ή εξαφανιστεί: - *νόσου / συμπτωμάτων* 5. ψυχόλ. η διέγερση συγκεκριμένου τμήματος τού εγκεφαλικού φλοιού, έτσι ώστε να προκληθεί η αίσθηση τής εγρήγορσης και τής προσοχής.

{ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. aciivaiion]. **ενεργοποιώ** ρ. μετβ. |1840| {ενεργοποιείς... \ ενεργοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. βγάζω από την κατάσταση τής αδράνειας, της ηρεμίας, καθιστώ ενεργό (βλ.λ.): *αυτό το φάρμακο ενεργοποιεί τα αδρανή κύτταρα || ~ όλες τις ψυχικές μου δυνάμεις, για να επιτύχω τον σκοπό μου* 2. θέτω σε λειτουργία, καθιστο) ενεργό: ~ *το κινητό* (ενν. *τηλέφωνο)* αντ. απενεργοποιο).

|ι ::τυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. activatcj. **ενεργός,** -ός/-ή. -ό **1.** αυτός που ενεργεί, που εκδηλώνεται μέσα από πράξεις: *θέλει να έχει - συμμετοχή στα κοινά* (να πολιτεύεται, να συνδικαλίζεται κ.λπ.) || ~ *ανάμειξη / συμπαράσταση / παρουσία* jj ~ *πληθυσμός* (που ασκεί παραγωγικό έργο) συν. ενεργητικός, δραστήριος αν γ. παθητικός, ανενεργός, αδρανής 2. οικον. ***ενεργό κεφάλαιο*** το κεφάλαιο που διατίθεται σε επιχειρήσεις ή επενδύσεις· κατ' αντιδιαστολή προς το *νεκρό* ή *αργό κεφάλαιο* 3. γεωλ. ***ενεργό ηφαί~ στειο*** το ηφαίστειο στο οποίο έχουν σημειωθεί εκρήξεις σε πρόσφα

τα ή γενικότ. σε ιστορικά χρόνια, εκείνο από το οποίο εκλύονται θερμά αέρια και ατμοί **4.** ΠΛΗΡΟΦ. ***ενεργό παράθυρο*** το τμήμα τής οθόνης στο οποίο εργαζόμαστε σε δεδομένη στιγμή. — **ενεργ-ά / -ώς** [αρχ.] επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *εν-* + *-εργός* < *έργον*J.

ενεργώ ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ενεργείς... | ενήργησα κ. ενέργ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα} ♦ (αμετβ.) 1. είμαι σε δράση, αναπτύσσω δραστηριότητα, δεν μένω αδρανής και απαθής: *πρέπει να ενεργήσουμε, δεν μπορούμε να καθήσουμε με σταυρωμένα χέρια* ΣΥΝ. δρω. κινούμαι, δραστηριοποιούμαι ΑΝΤ. αδρανώ, απρακτώ, μένω αργός **2.** προβαίνω σε συγκεκριμένες πράξεις, αναπτύσσω δραστηριότητα με συγκεκριμένο τρόπο: ο *εισαγγελέας ενήργησε ες ιδίας πρωτοβουλίας* || ~ *με περίσκεψη / επιπόλαια / βάσει σχεδίου / σωστά / αδέξια / δικαστικώς / αυτοβούλως / εγκαίρως / κατ' εντολήν κάποιου / από κοινού με κάποιον / πραξι- κοπηματικώς* ΣΥν. πράττω, δρω 3. ασκώ την επίδρασή μου, επιφέρω αποτέλεσμα: *το δη/.ητήριο ενήργησε ακαριαία* ♦ (μετβ.) **4.** (λόγ.) κάνω, διεξάγω: *η Αρχαιολογική Υπηρεσία ενεργεί ανασκαφές στην περιοχή* συν. εκτελώ, διενεργώ, διεξάγω, πραγματοποιώ, επιτελώ, (καθημ.) κάνω **5.** (μειωτ.) ***ενεργούμενο*** (το) |ενεργουμ-ένυυ | -ένωνί πρόσωπο ετεροκατευθυνόμενο, που δρα καθ' υπόδειξιν άλλων και όχι με δική του πρωτοβουλία · **6.** (μεσοπαθ. ***ενεργούμαι)*** έχω κένωση, αποπατώ συν. τα κάνω. αφοδεύω. (!) χέζω. — **ενέργημα** (το) Ιμτγν.]. « ·" ΣΧΟΜΟ λ. *κάνω.*

[ετυμ. < αρχ. *ενεργώ (-έω)* < *ενεργός}.*

ενέρτζικο επίρρ. μους. εκφραστική ένδειξη: παιγμένο «ενεργητικά», με δυναμικότητα, δραστήρια.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. energico < γαλλ. energique < encrgie < μτγν. λατ. energia
αρχ. *ενέργεια*}.

ένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** ιατρ. η έγχυση θεραπευτικού ή άλλου υγρού στον οργανισμό με ειδική συσκευή (σύριγγα ή ειδικό πιστόλι): *κάνω ~ σε ασθενή* || *υποδόριος / ενδομυϊκή / ενδοφλέβια* *-1| ~*μορφίνης*2. (συνεκδ.) η σύριγγα (βλ.λ.) 3. (συνεκδ.) το ίδιο το φαρμακευτικό υγρό που εισάγεται στον οργανισμό: ο *γιατρός τής έγραψε ενέσεις για την καρδιά {μτ®.)* **4.** οτιδήποτε παρέχει ψυχολογική βοήθεια, ενισχύει ηθικώς: *σε αυτή την κατάσταση οι στρατιώτες χρειάζονται μια ~ θάρρους, για να αντιμετωπίσουν τον εχθρό* · **5.** ***ένεαη τσιμέντου*** το σύνολο των εργασιών που αποσκοπούν στη στερέωση τοίχων ή εδαφών με την εισαγωγή με πίεση στο εσωτερικό τους μάζας ρευστού τσιμεντοκονιάματος ή τσιμέντου σε σκόνη ΣΥΝ. τσιμε- ντένεση.

{ΕΤΥΜ. < αρχ. *ένεσις,* αρχική σημ. «εμβολή, ένριψη», < *ένίημι* «εμβάλλω. ενρίπτω. εμφυτεύω» < εν- + *ιημι* «ρίχνω» (βλ. λ. *αφήνω).* Κατά τον Μεσαίωνα η λ. *ένεσις* έλαβε τη σημ. «κλύσμα»].

ΣΧΟΛΙΟ Το αρχ. **έν-ίημι** (< έν + ***ίημι*** «ρίχνω»), που σήμαινε -μεταξύ άλλων- «εμβάλλω, εγχέω, ενρίπτω» (μετάφραση τού ***εν-ίημι*** είναι το λατ. in-jicio. από όπου το αγγλ. injcci κ.ά.), έδωσε το παρά- γωγο **έν-εση** «εμβολή, έγχυση, ένριψη» (για τον σχηματισμό πβ. ***αφίημι - άφεση, ανίημι άνεση*** κ.τ.ό.). Το ***ένεση*** (που στα Βυζαντινά σήμαινε και το «κλύσμα») χρησιμοποιήθηκε στα νεότερα χρόνια, για να αποδώσει -υπό μορφήν αντιδανείου- το γαλλ. *ι* αγγλ. injection, εξέλιξη τού λατ. injcctio. που είναι μετάφραση τού αρχ. ελλην. **ένεσις** (χρησιμοποιείται ήδη στον Ιπποκράτη). Το **σύριγγα** (αρχ. **σϋριγξ).** μέσω τού όψιμου λατ. syringa, χρησιμοποιή- θηκε από νεότερες γλώσσες (πβ. γαλλ. seringue. αγγλ. syringe / syrinx, γερμ. Syrinx), για να δηλώσει το όργανο για την ***ένεση*** υγρών (κυρίως φαρμάκων) στον οργανισμό τού ανθρώπου. Τον ί 9ο αιώνα χρησιμοποιήθηκαν το αρχ. **έγχυση** και το νεόπλαστο **εγχυ- τήρας (εγχυτήρ),** για να δηλώσουν αντιστοίχως την ***ένεση*** και τη ***σύριγγα***, μεταφράζοντας τα ξένα injection και injccteur, που απέδιδαν τα ελλην. ^νεση και ***σύριγγα'.***

ενέσιμος, -η. -ο ψλρμ. αυτός που εισάγεται στον οργανισμό με ένεση, με σύριγγα: ~ ***φάρμακο*** / ***σίδηρος*** (πβ. λ. ***πόσιμος).***

[ΕΤΥΜ. < ***ένεση*** + παραγ. επίθημα ***-ιμος.*** πβ. κ. ***πόσ-ιμος\.*** **ενεστώτας** (ο) ΓΑΩΣΣ. χρόνος τού ρήματος που τοποθετεί την ενέργεια ή την κατάσταση που δηλώνει το ρήμα στο παρόν τού ομιλητή και πιο συγκεκριμένα στη στιγμή τής εκφώνησης· υπό ορισμένες συνθήκες μπορεί να δηλώνει τόσο το παρελθόν όσο και το παρόν, αφού χρησιμοποιεί φαινομενικά τον ίδιο τύπο για τη δήλωση τόσο μιας μόνιμης κατάστασης όσο και μιας προσωρινής, π.χ. ***αντιμετωπίζουμε σοβαρά οικογενειακά προβλήματα*** (τώρα ή πάντα)' φρ. (α) ***ιστορικός ενεστώτας*** ο ενεστώτας που χρησιμοποιείται αντί παρελ- θοντικού χρόνου στην αφήγηση, για να δοθεί έμφαση και ζωντάνια στον λόγο, π.χ. ***και στέλνει*** (αντί ***έστειλε) τότε μήνυμα ο Μωάμεθ ο Πολιορκητής στον αυτοκράτορα και του λέει*** (αντί ***είπε):*** ... (β) ***απο- πειρατικός*** **ενεστώτας** ο ενεστώτας που δηλώνει κάτι που προσπαθεί να κάνει το υποκείμενο, π.χ. ***Τι μας λέει ετούτος; Μας κοροϊδεύει (=*** προσπαθεί να μας κοροϊδέψει) (γ) ***βουλητικός ενεστώτας*** ο ενεστώτας που δηλώνει κάτι που θέλει, που δέχεται ή που συγκατατίθεται να πράξει το υποκείμενο, π.χ. ***θα πάμε σινεμά έρχεσαι κι εσύ;*** (= θέλεις να έρθεις κι εσύ;) (δ) ***εναρκτικός ενεστώτας*** ο ενεστώτας που δηλώνει ότι κάτι τώρα αρχίζει να γίνεται, π.χ. ***πάμε να φύγουμε, νυχτώνει*** (= αρχίζει να πέφτει η νύχτα) (ε) ***αποτελεσματικός ενεστώτας*** ο ενεστώτας που δηλώνει ότι κάτι που ισχύει στο παρόν ξεκίνησε στο παρελθόν: ***γνωρίζω τον Ιάννη από τον στρατό*** (= τον γνώρισα και εξακολουθώ να τον γνωρίζω) (στ) ***μελλοντικός*** **ενεστώτας** ο ενεστώτας που δηλώνει την απόλυτη βεβαιότητα εκείνου που ομιλεί ότι κάτι οπωσδήποτε θα συμβεί. π.χ. ***φεύγω αύριο για Αμερική*** (= θα φύγω οπωσδήποτε...) (ζ) ***γραφικός ενεστώτας*** ο ενεστώτας που χρη σιμοποιείται αντί για παρατατικό (διότι με αυτόν μια παρελθοντική πράξη προβάλλεται κατά τη διήγηση στους ακροατές σαν σε «γραφή», ζωγραφιά), π.χ. *τρία πουλάκια κάθονται* (= κάθονταν). Επίσης (λόγ.) **ενεστώς** [αρχ.] {ενεστώτος}.

[πτυμ. < αρχ. *ένεστώς* «παροντικός», μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *ένίστα- μαι* «βρίσκομαι εδο), ίσταμαι, στέκομαι» και κατ' επέκτ. «είμαι παρών»].

ενεστωτικός, -ή, -ό |1854] ιλωσς. αυτός που σχετίζεται με τον ενεστώτα: ~ *θέμα*■ φρ. *ενεστωτικός αναδιπλασιασμός* φαινόμΓνο τής Αρχαίας Κλληνικής. κατά το οποίο επαναλαμβάνεται το αρκτικό σύμφωνο τής ρίζας τού ρήματος με ένα *-ι-* για τον σχηματισμό τού ενεστώτα ορισμένων ρημάτων, π.χ. *δι-δάσκω. δί-δωμι, τι-τρώσκω* κ.ά.

ενετικός, -ή. -ό [μεσν.1 ιστ. αυτός που σχετίζεται με τους Ενετούς ή/και την Ενετοκρατία: ~ *τείχη / φρούρια* συν. βενετικός, βενετσιάνι- κος· φρ. ***ενετικοί φανοί*** πολύχρωμα χάρτινα φανάρια, που χρησιμοποιούνται σε γιορτές και πανηγυρισμούς.

Ενετοκρατία (η) 11851 j {χωρ. πληθ.) ιστ. 1.η κυριαρχία τής Βενετικής Δημοκρατίας σε ελληνικές ή και σε άλλες περιοχές τής Μεσογείου (π.χ. Δαλματία) 2. (συνεκδ.) η χρονική περίοδος κατά την οποία εκδηλώθηκε η παραπάνω κυριαρχία. — **ενετοκρατούμαι** ρ. [1867| {-είται...}.

Ενετός (ο). **Ενετή** (η) ίΣΤ. ο πολίτης τής Δημοκρατίας τής Βενετίας ΣΥΝ. Βενετός, Βενετσιάνος.

[ετυμ. μεσν. < λατ. Venetus, βλ. κ. *Βενετία].* **ενεχυριάζω** ρ. μετβ. [μτγν.I {ενεχυρίασ-α.-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! παραχωρώ (κάτι) ως ενέχυρο, για να πάρω δάνειο ΣΥΝ. βάζω ενέχυρο. — **ενεχυρίαση** (η) [μτγν.I κ. **ενεχυριασμός** (ο) Ιμτγν.]. **ενεχυριαστής** (ο) [μτγν.[. **ενεχυριάστρια** (η) {ενεχυριαστριών}
πρόσωπο που δίνει αντικείμενο ως ενέχυρο, για να πάρει δάνειο
πρόσωπο που κατ' επάγγελμα δανείζει χρήματα με. ενέχυρο, **ενέχυρο** (το) {ενεχύρ-ου | -ων} **1.** αντικείμενο συνήθ. μεγάλης αξίας.
το οποίο δίνεται από τον δανειζόμενο στον δανειστή ως εγγύηση για την εξασφάλιση δανείου και έχει αξία μεγαλύτερη από το ποσό που δίνεται ως δάνειο 2. ΝΟΜ. δικαίωμα προνομιακής ικανοποίησης τού δανειστή μίας απαίτησης από την αξία ενός κινητού πράγματος. [ετυμ. < αρχ. *ένέχυρον,* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. εν *έχύρω* «εν ασφαλεία» < επίθ. *έχυρός* «σταθερός, ασφαλής» < I.E. *segh-ur- (παρέκταση σε -ur- τού I.E. θ. *segh- «έχω»), πβ. σανσκρ. sahuri- «νικητήριος, ισχυρός», αρχ. γερμ. sigu- ·<νίκη». γερμ. Sieg κ.ά. Ομόρρ. *όχυρ-ός, έχ-ω* (βλ.λ.) κ.ά.]. **ενεχυροδανειστήριο** (το)] 18331 {ενεχυροδανειστηρί-ου] -ων} πιστωτικό ίδρυμα ή γραφείο που χορηγεί έντοκα δάνεια, τα οποία εξασφαλίζονται με ενέχυρο. — **ενεχυροδανειστής** (ο) [I889|, **ενεχυρο- δανείστρια** (η), **ενεχυροδανειστικός,** -ή. -ό 11890J. **ενέχυσα** ρ. -»εγχέω

ενέχω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {ενείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.)}
φέρω ή κρύβω (κάτι) μέσα μου: *το τελευταίο προεδρικό διάγγελμα ενείχε αιχμές κατά τής κυβερνητικής πολιτικής* συν. περιέχω, εμπεριέχω. έχω 2. (μεσοπαθ. *ενέχομαι)* (+σε) έχω ανάμειξη (σε επιλήψιμη ή κολάσιμη πράξη): *κατά πάσα πιθανότητα στο σκάνδαλο ενέχονται και υφηλά ιστάμενα πρόσωπα* ΣΥΝ. εμπλέκομαι. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμπλέκω, έχω, απέχω, παρέχω, ένοχος.* **ενζενι** επίθ. {άκλ.} (στο θέατρο) ο ρόλος τής αφελούς νεαρής κοπέλας: *στα νιάτα της έπαιξε ~ ρόλους.*

[ετυμ. < γαλλ. ingenue < λατ. ingenuus «έμφυτος απλός, άδολος»|. **ένζυμο** (το) {ενζύμ-ου | -ων} ΧΠΜ. πρωτεΐνη που λειτουργεί ως κατα- λύτης σε βιοχημικές διεργασίες· τέτοιες ενώσεις έχουν και βιομηχα- νική χρήση (π.χ. στην παρασκευή τροφίμων, ποτών κ.λπ.). — **ενζυμι- κός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. Αντιδάν., < γερμ. Enzym < μεσν. *ένζυμος* (βλ.λ.)]. **ενζυμολογία** (η) {χωρ. πληθ.! η επιστήμη που έχει ως αντικείμενό της τη μελέτη των ενζύμων και των ιδιοτήτων τους. — **ενζυμολογι- κός,** -ή. -ό.

|F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. enzymologic]. **ενζυμοπάθεια** (η) {ενζυμοπαθειών} ιατρ. διαταραχή ή νόσος που εκδηλώνεται στον οργανισμό λόγω τής απουσίας ή τής μη λειτουργίας ενζύμου.

|ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cnzymopathic|. **ένζυμος,** -η, -ο **1.** (λόγ.) (ψωμί) παρασκευασμένο με προζύμι: ~ *άρτος* συν. ζυμωτός λντ. άζυμος · 2. *ένζυμο* (το) βλ.λ.

[κτυμ. μεσν. < έν- + *-ζυμος* < *ζύμη* \. **ενζωοτία** (η) [J889] {χωρ. πληθ.} επιδημική νόσος που προσβάλλει ζώα σε περιορισμένη περιοχή (π.χ. αγρόκτημα). — **ενζωοτικός,** -ή, -ό. [f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. en/.ootie|. **ενήγογα** ρ. ► ενάγω **ενήλικας** (ο) »ενήλικος

ενηλικιώνομαι ρ. αμετβ. [J897{ {ενηλικιώ-θηκα, -μένος} φθάνω στην ηλικία κατά την οποία ο άνθρωπος θεωρείται ενήλικος (στο δέκατο όγδοο έτος τής ηλικίας) συν. ωριμάζω, μεγαλώνω. — **ενηλικίωση** (η)
[18861.

ΙΡ.τυμ. < *ενήλικος,* με την επίδραση τού ουσ. *η/.ικία.* Στη μεσν. γλο>σ- σα μαρτυρείται ρήμα *ένηλικώνομαι].* **ενήλικος,** -η, -ο {ενηλίκ-ου [-ων, -ους} **1.** (α) αυτός που έχει φθάσει στην ηλικία κατά την οποία ο άνθρωπος θεωρείται σωματικά και ψυχικά ώριμος και αυτεξούσιος συν. (καθημ.) μεγάλος αντ. ανήλικος (β) (για ζώα) αυτός που έχει εισέλΟει στην αναπαραγωγική ηλικία λντ. ανήλικος 2. νομ. αυτός που έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος τής ηλικίας του και, ως εκ τούτου, έχει αποκτήσει πολιτικά δικαιώματα (όπως πλήρη ικανότητα για τέλεση δικαιοπραξίας. δικαίωμα τού εκλέγειν) και υποχρεώσεις **3.** (ως ουσ.) το πρόσωπο που έχει ενη-

λικιωΟεί: *η ταινία προορίζεται μόνο για ενηλίκους || τα παιδιά βιάζονται να εισέλθουν στον κόσμο των ενηλίκου.* Επίσης (προφορ.) ενήλικας (ο/η). — ενηλικότητα (η) 11861J. σχόλιο λ. *ανήλικος, βρέφος.* [ΕΤΥΜ. μτγν. < *ένή/.ιξ* < *έν-* + *ή/.ιξ* «συνομήλικος», βλ. κ. ηλικία!, **ενήμερος,** -η. -ο **1**18711 **1.** αυτός που γνωρίζει, που είναι πληροφορη- μένος (για συγκεκριμένο ζήτημα, γεγονός): *ο υπουργός ζήτησε να τηρείται - για την πορεία των ανακρίσεων || καθιστώ / κρατώ κάποιον ενήμερο * (λογιότ.) ~ *των γεγονότων* συν. ενημερωμένος αν γ. ανενημέρωτος, απληροφόρητος **2.** ΟΙΚΟΝ, (α) *ενήμερος λογαριασμός* ο λογαριασμός στον οποίο έχουν καταχωριστεί όλες οι πράξεις και οι μεταβολές που έγιναν (β) (για κάτοχο πιστωτικής κάρτας) αυτός που εξοφλεί κανονικά τις δόσεις του καθ' όλη τη διάρκεια τού εξαμήνου. [ΕΤΥΜ. · < *FV*~ + *ήμερ°ζ* < *ημέρα.* απόδ. τού γαλλ. £» jour].

ενήμερος: παρόγωγα. Το **ενήμερος (< *έν* + *ημέρα*.** πβ. **εφήμερος *έφ' ημέραν*, υπερήμερος < *υπέρ ημέραν)*** είναι νεότερη λ., που πλάστηκε για να δηλώσει «αυτόν που γνωρίζει τα συμβαίνοντα σε μια ημέρα, τον γνώστη των τρεχόντων». Από το ***ενήμερος*** παρή- χθησαν, εν συνεχεία, τα **ενημερώνω - ενημέρωση** και το μετονο- ματικό ουσιαστικό **ενημερότητα (ενημερότης).** Ας σημειωθεί ότι στην Αρχαία Κλληνική πλάστηκε μόνο το **ενημερεύω** (τον Ιο αι. π.Χ.) με τη σημασία «περνώ τη μέρα μου σε κάτι» (πβ. ***διημερεύω).*** Το ***ενήμερος*** επικρίθηκε ως κακός σχηματισμός αντί τού «γνώστης των καθ' ημέραν» (Χηκίδης). ωστόσο κάτι τέτοιο θα έδιδε μονολε- κτικούς επίθ. ***καθήμερος** (< ***καθ' ημέραν),*** που θα συγχεόταν πιθανώς με το **καθημερινός.** Τα «^ν ***ημέρα*** (συμβαίνοντα)», από όπου το ***ενήμερος,*** εξασφαλίζουν στη λ. ετυμολογική διαφάνεια, που οδήγησε στην ευρύτατη χρήση τού επιθ. και των παραγώγων του.

Τα **ενημερότητα** και **ενημέρωση** διαφέρουν πολύ μεταξύ τους. Το ***ενημερότητα*** είναι «η ιδιότητα τού να είναι κανείς ενήμερος / ενημερωμένος» ***(Η ενημερότητά του στα θέματα τής Αρχαιολογίας είναι εκπληκτική)*** ή «να είναι ενήμερος, δηλ. τακτοποιημένος, και στις φορολογικές του υποχρεώσεις» ***(Για είσπραξη χρημάτων από το Δημόσιο απαιτείται βεβαίωση φορολογικής ενημερότητας).*** Αντίθετα, το ***ενημέρωση*** δηλώνει την ενέργεια τού ενημερώνω, το να ενημερώνω / ενημερώσω κάποιον ή κάτι ***(Η ενημέρωση τού προέδρου για όσα συμβαίνουν καθημερινώς είναι απαραίτητη - Έχει αναλάβει την ενημέρωση των αρχείο)ν τού ιδρύματος).***

ενημερότητα (η) 118811 Ιχωρ. πληθ.} **1.** το να είναι κανείς ενήμερος σχετικά με ορισμένο ζήτημα ή τομέα δραστηριότητας: ***επιστημονική / πολιτική*** ~ **2.** οικον. *φορολογική ενημερότητα* έγγραφο με το οποίο η εφορία πιστοποιεί ότι κάποιος έχει τακτοποιήσει τυχόν εκκρεμείς λογαριασμούς του με την εφορία. σχολιο λ. ***ενήμερος.*** **ενημερώνω** ρ. μετβ. |ενημέρω-σα, -θηκα. -μένος} καθιστώ (κάποιον) ενήμερο, παρέχω πληροφόρηση: ***ο υπουργός Εξωτερικών ενημέρωσε τον πρόεδρο τής Δημοκρατίας για θέματα τής αρμόδιότητάς του || προτιμώ να ενημερώνομαι από τις εφημερίδες παρά από την τηλεόραση*** συν. κατατοπίζω, πληροφορώ. σχολιο λ. ***ενήμερος.*** **ενημέρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} το να ενημερώνεται κανείς, το να καθίσταται κανείς ενήμερος, η παροχή πληροφόρησης: ***κανένα τηλεοπτικό κανά?Λ δεν μπορεί να προσφέρει αντικειμενική / αξιόπιστη / σφαιρική - || τα έντυπα και ηλεκτρονικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης*** (βλ. λ. ***Μ.Μ.Ε.).*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ενήμερος.*** **ενημερωτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που αναφέρεται ή αποσκοπεί στην παροχή πληροφοριών για συγκεκριμένο ζήτημα: ~ ***συνάντηση / επισκόπηση / εκπομπή*** **2.** αυτός που παρέχει ικανοποιητική πληροφόρηση: ***Ιλολύ · αυτό το ντοκιμαντέρ! Έμαθα ένα σωρό πράγματα που δεν ήξερα*** ΣΥΝ. πληροφορητικός. **ενηχθην** ρ. ενάγω

ένθα επίρρ. (αρχαιοπρ.) όπου· ΦΡ. **ένθα ανωτέρω** (συντυμ. ***έ.α.)*** όπου παραπάνω· χρησιμοποιείται για παραπομπή σε χωρίο που έχει μνη- μονευθεί προηγουμένως.

Ιετυμ. αρχ. < ***έν-Οα.*** Ενώ το μόριο ***-θα*** αποτελεί αρχαϊκό τοπικό προσδιορισμό (πβ. κ. ***ίθα-γενής,*** βλ.λ.), παραμένει δυσερμήνευτη η ταυτότητα τού α" συνθ. ***έν-*** (αν και δεν μπορεί να αποκλειστεί η σύνδεση με την πρόθ. ***έν).*** Το επίρρ. ***ένθα*** συνδ. επίσης με αρμ. and «εκεί», αρχ. ιρλ. and κ.ά.|.

ενθάδε επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε αυτό εδώ το μέρος· στη φρ. **ενθάδε** *κεί- ται **(σε*** επιτύμβιες επιγραφές) εδώ βρίσκεται θαμμένος.

[ηι υμ. αρχ. < ***ένθα*** + ***-δε,*** δεικτικό μόριο), **ενθαρρυντικός,** -ή, -ό |J856] αυτός που εμπνέει θάρρος, που λειτουργεί εμψυχωτικά: ~ ***ένδειξη i γεγονός / πρόβλεψη*** Συ.ν. εμψυχωτι- κός, εγκαρδιωτικός αντ. αποθαρρυντικός, αποκαρδιωτικός. — **εν- θαρρυντικ-ά / -ώς** 11889} επίρρ. σχολιο λ. ***-ρρ-.*** **ενθαρρύνω** ρ. μετβ. [1840} {ενεθάρρυνα (λόγ.) κ. ενθάρρυ-να | -νθηκα, -μένος} 1. εμπνέω, εμφυσώ θάρρος σε (κάποιον), αναπτερώνω το ηθικό του: ***τα λόγια τους τον ενθάρρυναν να συνεχίσει*** συν. εμψυχώνω, εγκαρδιώνω αντ. αποθαρρύνω, αποκαρδιώνω, απογοητεύω 2. δίνω κίνητρα. βοηθώ στην ανάπτυξη συγκεκριμένης δραστηριότητας: ο ***δά- σκαλος πρέπει να ενθαρρύνει την ανάπτυξη πρωτοβου/Μόν από τους μαθητές του ||*** ΓΟ ***κράτος ενθαρρύνει τον αγώνα*** των ***κοινοτήτων απεξάρτησης από τα ναρκωτικά || ~ τις επενδύσεις / την ιδιωτική πρωτοβουλία.*** — **ενθάρρυνση** (η) 11840}. σχολιο λ. ***εχέμυθος, μεγέθυνση, -ρρ-, συμβουλή.***

[ετυμ. < εν- + ***θαρρύνω*** < ***θάρρος,*** μεταφρ. δάνειο από γαλλ. encouragcr|.

ένθεμα (το) {κνθέμ-ατος j -ατα, -άτων} **1.** αντικείμενο που τοποθετείται μέσα σε άλλο αντικείμενο **2.** εμβόλιο δέντρων, μπόλι **3.** κομμάτι ξύλου που αντικαθιστά φθαρμένο τμήμα άλλου ξύλου ή το επιμηκύνει συν. μάτισμα.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *έντίθημι* «ενθέτω»}, **ένθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από όπου. όθεν φρ. **ένθεν** *και ένθεν I ένθεν κακείθεν (ένθεν καί ένθεν,* Προδ. 4, 175) από εδώ και από εκεί, από τη μία και από την άλλη πλευρά, από παντού: *παλαιότερα. όταν η κυβέρνηση συναντούσε αντίδραση από τα δεξιά, είχε υποστήριξη από τα αριστερά. τώρα όμως δέχεται κριτική* ~ συν. αμφοτέρωθεν. σχολιο λ. *-θεν.*

[ετυμ. αρχ. < *έν-* (βλ. λ. *ένθα) + -θεν.* επίθημα δηλωτικό προελ.]. **ένθεος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που εμπνέεται ή κατέχεται από το θείο, που παρουσιάζεται σαν να έχει τον Θεό μέσα του: - *ζήλος / αγαλλίαση / μανία* συν. θεόπνευστος, θεόληπτος. — **ενθέως** επίρρ. [μτγν.|. j Ε ΓΥΜ. αρχ. < *έν- + θεός*. **ένθερμος,** -η. -ο |αρχ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από πάθος, από έντονα συναισθήματα: ~ *υπερασπιστής / υποστηρικτής / πατριώτης I παράκληση / συμπαράσταση* συν. θερμός, ολόψυχος. — **ένθερμα / ενθέρμως** [μεσν.] επίρρ. **ένθεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} (λόγ.) **1.** η τοποθέτηση αντικειμένου μέσα σε άλλο: οι *σωλήνες συναρμολογήθηκαν με ~ και εν- σφήνωση* 2. αρχιτ. η προσαρμογή υλικού, αντικειμένου, διακοσμητι- κού στοιχείου κ.λπ. σε τοίχο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ένθεσις < έντίθημι].* **ενθετικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που είναι ή θεωρείται κατάλληλος για να τοποθετηθεί εντός αντικειμένου, επίφανείας κ.λπ.: ~ *υλικό'* ΦΡ* *ενθετική διακόαμηαη* η διακόσμηση που συνίσταται στην προσαρμογή ποικιλμάτων από ελεφαντόδοντο, πορσελάνη, πολύτιμους λίθους κ.λπ. σε κατάλληλα διαμορφωμένες κοιλότητες υλικού (συνήθ. μετάλλου ή ξύλου), **ένθετος,** -η, -ο **1.** (γενικά) αυτός που έχει τοποθετηθεί μέσα σε ένα αντικείμενο: - *κόσμημα* ΣΥΝ. (παρ)εμβεβλημένος, εντεταγμένος **2. ένθετο** (το) {ενθέτ-ου | -ων} ειδικό φυλλάδιο, συνήθ. αφιερωμένο σε συγκεκριμένο θέμα, που παρεμβάλλεται στις σελίδες εφημερίδας ή περιοδικού.

[ει υμ. αρχ. < *έντίθημι].* **ενθέτω** ρ. μετβ. [μεσν.) (ενέθεσα, μεσοπαθ. ενεστ. εντίθεμαι, -εσαι, -εται, -έμεθα, -εσθε, -ενται. μεσοπαθ. παρακ. εντιθ-έμην, -εσο, -ετο. -έμεθα, -εσθε. -εντο. αόρ. εντέθηκα (λόγ. ενετέθην, -ης. -η...), μτχ. παρακ. εντεθειμένος} (λόγ.) θέτω κάτι μέσα σε κάτι άλλο: ~ *μια εικόνα μέσα σε κείμενο \J - μια αφήγηση μέσα σε άλλη αφήγηση.* **ένθημα** (το) {ενθήμ-ατος | -ατα, -άτων} γλωσς. πρόσφυμα στο εσωτερικό τής ρίζας λέξεως. λ.χ. το *-μ-* στο *λαμβάνω (-μ-* < -ν-) από ρίζα *λαβ-.* * σχολιο λ. *πρόσφυμα.*

}ΕΤΥΜ. αρχ. < *έντίθημι].* **ενθουσιάζω** ρ. μετβ. {ενθουσίασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! εμπνέω ενθουσιασμό σε (κάποιον): *το πλήθος είχε ενθουσιαστεί με τις πρωτοπορiακές του προτάσεις || τον ενθουσιάζει η ιδέα να επιχειρήσει κάτι παράτολμο* ([*ενθουσιασμένος με τη ζωγραφική / με τα ποιήματά της* αντ. απογοητεύω.

[εί υ.μ. < αρχ. *ένθουσιάζω / ένθουσιώ (-άω)* < *ένθους,* συνηρημένος τ. τού επιθ. *ένθεος.* Το ρ. είχε αρχικώς τη σημ. «εμπνέομαι, κατέχομαι από θεϊκή έκσταση»], **ενθουσιασμός** (ο) }αρχ.i **1.** η έξαρση ευχάριστων συναισθημάτων, ευχάριστης ψυχικής διάθεσης, που μπορεί να συνοδεύεται και από έντονες εκδηλώσεις: *κατά τη διάρκεια τής συγκέντρωσης το πλήθος παλλόταν από ~ || έγινε δεκτός με ~* 2. το έντονο και ορμητικό ενδιαφέρον ή/και ο θαυμασμός: *ο - του για την ξιφασκία έσβησε γρήγορα || δεν συμμερίζομαι τον ~ σου για τον νέο πρόεδρο.* **ενθουσιαστής** (ο) [μτγν.I, **ενθουσιάστρια** (η) {ενθουσιαστριών} (σπάν.) πρόσωπο που διακατέχεται από εκστατικό ενθουσιασμό: *οι ~ των διονυσιακών τελετών.*

ενθουσιαστικός, -ή, -ό [αρχ.I αυτός που δημιουργεί ενθουσιασμό: ~ *ποίημα / λόγια / σχόλια* ανί. απογοητευτικός, αποθαρρυντικός. — **ενθουσιαστικ-ά / -ώς** [μτγν.I επίρρ. **ενθουσιώδης,** -ης. -ες |μτγν.I {ενθουσιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών εν- θουσιωδέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που εμπνέεται από ενθουσιασμό, που είναι γεμάτος ενθουσιασμό: - *υποδοχή / νεολαία / κοινό / εκδηλώσεις / επευφημίες* 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που πράττει ή αφο- σιώνεται με πάθος και ενθουσιασμό (σε κάτι): ~ *μαχητής / υποστη- ρικτής* συν. ένθερμος. — **ενθουσιωδώς** επίρρ. |αρχ.}. **ενθρονίζω** ρ. μετβ. [μτγν.I {ενθρόνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} εγκαθιστώ, ανεβάζω στον θρόνο και παρέχω τις ανάλογες εξουσίες αντ. εκθρονίζω. — **ενθρόνιση** (η) κ. **ενθρονισμός** (ο) Ιμτγν.}, **ενθρονιστικός,** -ή.-ό.

ενθυλακώνω ρ. μετβ. [1880| {ενθυλάκω-σα, -θηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** βάζω στην τσέπη μου 2. (ειδικότ.) ιδιοποιούμαι (κυρ. χρήματα) με παράνομο τρόπο ΣΥΝ. (λαϊκ.) τσεπώνω. -- **ενθυλάκωση** (η) } J894], j εγυμ. < *εν- + θυλακώνω < θύλακος,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cmpocher].

ενθύμημα (το) [αρχ.[{ενθυμήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1 - (λόγ.) το ενθύμιο (βλ.λ.): *ταξιδιωτικό / στρατιωτικό* - συν. αναμνηστικό, θυμητάρι, σουβενίρ **2.** η ανάμνηση συν. στοχασμός, συλλογισμός · **3.** φίλος. ατελής στη διατύπωσή του λογικός συλλογισμός, στον οποίο παρα- λείπονται μία ή περισσότερες από τις προτάσεις που τον αποτελούν. **ενθύμηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεωνί **1.** νοητική διεργασία κατά την οποία κάποιος ανακαλεί κάτι στη μνήμη του 2. (συνεκδ.) αυτό που ανακαλεί κανείς στη μνήμη του, η ανάμνηση: *έχει διατηρήσει μέσα του ζωντανή την - των νεανικών του χρόνων* ΣΥΝ. θύμηση.

ενθυμητικός, -ή. -ό [μεσν.| **1.** αυτός που μπορεί να θυμίζει κάτι, που

προκαλεί ανάμνηση 2. *ενθυμητικό* (το) {χωρ. πληθ.} η ικανότητα και η ευχέρεια τού νου να διατηρεί αναμνήσεις, να θυμάται ΣΥΝ. μνήμη, μνημονικό.

ενθυμίζω ρ. [μτγν.Ι {ενεθύμισα} (λόγ.) θυμίζω (βλ.λ.). **ενθύμιο** (το) {ενθυμίου | -ων} οτιδήποτε προορίζεται να ανακαλεί στη μνήμη (πρόσωπο, γεγονός, συμβάν, επέτειο κ.λπ.)· οτιδήποτε υπενθυμίζει (κάτι από το παρελθόν): *αυτές οι μάσκες είναι - από* ΓΟ *ταξίδι μου στην Αφρική || κρατώ κάτι ως '/ για ~* ΣΥΝ. αναμνηστικό, ενθύμημα, σουβενίρ.

ΙΕΤΥΜ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *ἐνθύμιος*< *ἐν·* + *-Οὑμῖος*< *θυμός* (βλ.λ.). ΙΙ σημερινή σημ. είναι ήδη μεσν.|. **ενθυμούμαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {ενθυμείσαι... j ενθυμήθηκα} (αρχαιοπρ.) θυμάμαι (βλ.λ.). σχόλιό λ. *αποθετικός.*

[LiTYM. < αρχ. *ενθυμούμαι (-έο-).* αρχική σημ. «αντιλαμβάνομαι, αποκτώ βαθιά γνώση». **<** *ἐν-* + *-θυμούμαι* **<** *θυμός* (βλ.λ.). **Η** σημερινή σημ. είναι μεσν.Ι.

Ε.Ν.Ι. (το) Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ινστιτούτο, **ενιαίος,** -α. -ο αυτός που αποτελεί μία ενότητα, ένα όλον: *τα κόμματα δεν συμφωνούν στη χάραξη ενιαίας οικονομικής πολιτικής || η Κύπρος πρέπει να είναι μία. - και αδιαίρετη || ~ διοίκηση / μέτωπο / στάση* ΑΝΤ. διεσπασμένος, διηρημένος. **– ενιαί-α / -ως** [μτγν.[επίρρ. [ετυμ. < μτγν. *ενιαίος* < *ἑνι-* (< αρχ. εν «ένα») + *-αῖος*\. **ενιαύσιος,** -α. -ο (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που έχει ζωή ή διάρκεια ενός έτους: *~ θητεία / φυτό / μίσθωση* ΣΥΝ. μονοετής, (λαϊκ.) χρονιάρικος

αυτός που γίνεται κάθε χρόνο ΣΥΝ. ετήσιος.

Ιετυμ. αρχ. < ενιαυτός «έτος, επέτειος» (βλ.λ.)]. **ενιαυτός** (Ο) (αρχαιοπρ.) το ημερολογιακό έτος συν. χρόνος, χρονιά. [ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. < *ἐν-ιαν-τός.* Το α' συνθ. εν- αποτελεί παράγωγο αρχαιότατου Ι.Ε. θ. *en-. που απαντά στο επίθ. *ἡνις* «ενός έτους» (πβ. και λιθ. per-nai «περυσινός»). Δυσκολίες προκαλεί το β' συνθ. *-ιαυ-,* το οποίο συνήθ. ταυτίζεται με το ρ. *ιαύω* «κοιμούμαι, αναπαύομαι» (το αρχ. *ι'αύω* αποτελεί αναδιπλασιασμένο τ. τού 0. που απαντά στο ουσ. αυλή). Στην περίπτωση αυτή το ουσ. ενιαυτός θα δήλωνε αρχικώς την περίοδο τού ηλιοστασίου (δύο φορές το έτος), όπου ο ήλιος φαίνεται στάσιμος στα δύο άκρα τής ελλειπτικής του τροχιάς].

ενιαχού επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε μερικούς τόπους, σε μερικά μέρη.

fΕΤΥΜ. < αρχ. *ενιαχού* < *ἑ'νιοι* «μερικοί, κάποιοι» (βλ.λ.)}.

ενικανώνω ρ. -► ικανώνω

ενικός, -ή. -ό {χωρ. πληθ.} **1.** γαωσς. *ενικός (αριθμός)* γραμματική υποκατηγορία των ονομάτων και των ρημάτων που δηλώνεται μορ- φολογικά στην Ελληνική με ποικιλία καταλήξεων χρησιμοποιείται για να δείξουμε ότι η λέξη αναφέρεται σε ένα και όχι περισσότερα αντικείμενα αναφοράς (πρόσωπο, ζώο. πράγμα, χώρο, κατάσταση κ.λπ.), π.χ. *άνθρωπ-ος, μήλ-ο, πόρτ-α - τρέχ-ω. γράφ-εις. λέ-ει* (βλ. κ. λ. *αριθμός)* αντ. πληθυντικός (αριθμός) (βλ. κ. λ. *δυϊκόςΥ* ΦΡ. *(μιλώ / γράφω κ.λπ.) στον ενικό* απευθύνομαι σε κάποιον προφορικώς ή γρα- πτώς, χρησιμοποιώντας το «εσύ» (β' ενικό προσ.) αντί τού «εσείς» (β' πληθ. προσ.), συνήθ. όταν υπάρχει σχέση οικειότητας: *παρά τη μεγάλη διαφορά ηλικίας μιλάμε μεταξύ μας στον ενικό, γιατί γνωριζόμαστε πολύ καλά* [[*ας αφήσουμε τις τυπικότητες- μίλα μου στον ενικό*

αυτός που σχετίζεται με τον ενικό αριθμό: *δεύτερο ~ πρόσωπο.* [ετυμ. < μτγν. *ἑνικός*< αρχ. εν«ένα»[. **ένιοι,** -ες, -α {ενίων} (αρχαιοπρ.) μερικοί, ορισμένοι: *«τότε, η άποψη για μόνιμη τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων στην Ελλάδα αντιμετωπιζόταν ως μεγαλομανής ιδέα ενίων για τα αρχαία κλέη»* (εφημ.). ΙΕΤΥΜ. αρχ.. πιθ. συνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ενι of, όπου το ενι αποτελεί συγκεκομμένο τ. τού ρ. *ένεστι* «είναι δυνατόν». Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε θ. *εν-* (τού αριθμητ. είς) με ιωνική ψίλωση (πβ. γερμ. cinigc «μερικοί» < cin «ένα»)}.

-ένιος, -ία. -ιο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων, τα οποία δηλώνουν αυτόν που: 1. είναι κατασκευασμένος από αυτό που σημαίνει το θέμα: *μαργαρίταρ-ένιος, ασημ-ένιος, ζαχαρ-ένιος, μα'/.α- ματ-ένιος* 2. *έχει* ορισμένο χρώμα: *χρυσαφ-ένιος, κεχριμπαρ-ένιος.* Ιετυμ. Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από αντιμετάθεση και συνίζηση τού μεσν. επιθήματος *-ένος* (π.χ. *μηλέινος, ιτέινος*) των ουσ. σε *-έα* (π.χ. *μηλέα, ιτέα)}.* **ενίοτε** επίρρ. (λόγ.) μερικές φορές, σε ορισμένες περιπτώσεις: *προβλήματα υπήρχαν εξαρχής, αλλά ~ η κατάσταση έφθανε στο απροχώρητο* συν. καμιά φορά, κάποτε, αραιά και πού.

[ετυμ. αρχ. < φρ. *ενι οτε.* όπου το *ενι* αποτελεί συγκεκομμένο τ. τού ρ. *ένεστι* «είναι δυνατόν». Για το χρον. *δτε* βλ. λ. *όταν*\. ενισμός (ο){1874} {χωρ. πληθ.} φίλος, η θεωρία που δέχεται ότι υπάρχει μόνο μία ουσία των όντων. υλική ή πνευματική ΣΥΝ. μονισμός. – ενιστικός, -ή, -ό [1886].

LETYM. < *ένα,* απόδ. τού γαλλ. monismc|. **ενίσταμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ενίστασαι. -ται. -μεθα. -σθε, -νται· μόνο σε ενεστ.} (λόγ.) 1. προβάλλω έντονη αντίρρηση, αντιδρώ έντονα ΣΥ Ν. αντιτίθεμαι, εναντιώνομαι 2. (ειδικότ.) νομ. υποβάλλω ένσταση (βλ.λ.). σχολιο λ. *αποθετικός.*

[ετυμ. αρχ. < εν- + *ίσταμαι* (βλ.λ.)}. **ενίσχυση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} **1.** το να καθιστά κανείς (κάτι/κάποιον) ισχυρότερο: *η - μιας κατασκευής / ενός κτηρίου ||* (μτφ.) *η ~ προσπάθειας/ αγώνα / κλίματος συνεργασίας* συν. ενδυνάμωση, ισχυροποίηση, τόνωση αντ. αποδυνάμωση, εξασθένηση 2. (συνεκδ.) η βοήθεια, η συνδρομή: *η κυβέρνηση θα παράσχει κάθε ό'υ- νατή - στους σεισμοπαθείς* συν. υποστήριξη **3.** (συνεκδ.) (α) οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να γίνει (κάτι) σταθερότερο, ισχυρότερο: οι επιπλέον σανίδες είναι *πρόσθετη ~* (β) οτιδήποτε προσφέρεται ως βοήθεια: *η χρηματική ~* που *δίνει το ταμείο ανεργίας, δεν είναι παρά τυπική* 4. (συνήθ. στον πληθ.) στρατ. (α) η αποστολή επικουρικών στρατιωτικών δυνάμεων, για να ενισχύσουν αυτούς που ήδη μάχονται, καθώς επίσης και ο ανεφοδιασμός σε πυρομαχικά: *οργάνωση και αποστο/.ή ενισχύσεων* (β) (συνεκδ.) η στρατιωτική δύναμη, που προορίζεται να ενισχύσει τη γραμμή τού πυρός: *οι ~ έφθασαν εγκαίρως* 5. φυς. αύξηση τής τάσης, τής έντασης ή τής ισχύος τού ηλεκτρικού ρεύματος, που επιτυγχάνεται με ειδική συσκευή (τον ενισχυτή, βλ.λ.).

ενισχυτής (ο) τεχνολ. **1.** (στην ηλεκτρολογία) συσκευή που επιτυγχάνει την αύξηση τής τάσης, τής εντάσης ή τής ισχύος των ηλεκτρικών σημάτων, χωρίς να αλλοιώνει τα βασικά χαρακτηριστικά τους· ενσωματώνεται σε ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς δέκτες, στερεο- φο)νικά συγκροτήματα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές κ.λπ. 2. (στην ηλεκτρονική) ειδική συσκευή που χρησιμοποιείται στην ασύρματη τηλεγραφία και ενισχύει τα ασθενή σήματα κατά τη λήψη τους. ΙΕΤΥΜ. Απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. amplifier, γερμ. Verstarkcr].

ενισχυτικός, -ή. -ό |1898} αυτός που παρέχει ενίσχυση: **~** *στήριξη* **/** *κατασκευή ||* (μτφ.) *~ λόγος / πράξη / διδασκαλία* ΣΥΝ. τονωτικός, ενδυναμωτικός. επιβοηθητικός αντ. αποδυναμωτικός. εξασθενητικός.

ενισχυτικ-ά / -ώς επίρρ.

ενισχύω ρ. μετβ. {ενίσχυ-σα. -θηκα, -μένος! **1.** καθιστώ (πρόσωπο, αντικείμενο, κατάσταση κ.λπ.) περισσότερο ισχυρό, δυνατό: *η χώρα οφείλει με κάθε τρόπο να ενισχύσει την άμυνά της || τα πρόσφατα περιστατικά ενισχύουν τους φόβους μου* συν. ισχυροποιώ, δυναμώνω, τονώνω α,μ. αποδυναμώνω, εξασθενίζω, αδυνατίζω) 2. παρέχω σε (κάπιυν'κάτι) υλική βοήθεια: ΓΟ *υπουργείο ενίσχυε με μυστικά κονδύλια φι/.οκυβερνητικές εφημερίδες.*

| ετυμ. αρχ. < *ἐν* + *ισχύω* < *ισχύς.* Στην Κ.Δ. υπάρχει και η αμετβ. σημ. «παίρνω δύναμη» *(Πράξ.* 9,19)|.

εννέα κ. (καθημ.) **εννιά (**το) Ιμεσν.} [άκλ.} **1.** οκτώ συν ένα. ο αριθμός των μηνών τής εγκυμοσύνης στον άνθρωπο, ο αριθμός 9 (βλ. λ. *αριθμός,* ιιιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 9: *η εγκυμοσύνη διαρκεί - μήνες || ~ μέρες ¹ τόμοι ι κιλά·* ΦΡ. *εννιά έχει ο μήνας* για κάποιον που δείχνει πλήρη αδιαφορία, που δεν νοιάζεται για τίποτε (κυρ. για τα μελλούμενα): *του λέμε να ψάξει για καμιά δουλειά, τίποτε αυτός■ -/*

[ετυμ. αρχ. < **ἐν-νέΓα* (με διπλασιασμό -νν-) < **ἑ-νέΕα* < *ἑ-* προθεμ. + Ι.Ε. **newn-* «εννέα», πβ. σανσκρ. nava, λατ. noveni, γαλλ. ncuf. ισπ. nueve, αγγλ. nine. γερμ. ncun κ.ά. Ομόρρ. *ἐν~ατος. ἐνενήκοντα* κ.ά. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το Ι.Ε. **ncwn-* αποτελεί πα- ρεκτεταμένο τ. τού θ. **new-* «νέος», που ερμηνεύεται από τη θέση τού *εννέα* ως πρώτου αριθμού έπειτα από το *οκτώ,* δηλ. έπειτα από δύο τετράδες].

εννέα: παράγωγα. Από το αρχ. εννέα, με συνίζηση (συμπροφορά), προήλθε το εννιά *(εννέα* > **εννεά* > εννιά· πβ. *μηλέα* > **μηλεά* > *μηλιά. η βαΟεία* > *βαθέα* > **βαθεά* > βαθιά κ.λπ.). Τόσο το *εννέα* όσο και το *εννιά* και όσα σύνθετα αριθμητικά εμπεριέχουν τις δύο λέξεις γράφονται με δύο -ν-: *ενneaετής, ενneaετία.* εννιακόσιοι (ενώ το αρχ. *ένακόσιοι* επεκράτησε να γράφεται με ένα -ν- παρά την ύπαρξη και τύπου *εννακόσιοι* με δύο -ν-). *εννιάχρονος. εννιάρι, εννιάμερα* κ.ά. Με ένα -ν- γράφονται δύο λέξεις: το ένατος και το ενενήντα.

εννεα- / εννιά- κ. **εννεά- / εννιά-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό εννέα (9): *εννιά-* ωρο, εννια- ώρο<ρος. *εννεα-μελής* 2. είναι εννέα <πορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: *εννεα-πλάσιος.*

[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *ἐννεά-μηνος).* που προέρχεται από το αριθμητ. *ἐννέα* (βλ.λ.). Ο τ. *ἐννια-* είναι μεσν.|.

εννεαετής, -ής. -ές » εννεα-, -ετής

εννεαετία (η) ► εννεα-, -ετία

εννεαήμερος κ. **εννιαήμερος,** -η. -ο **»** εννεα-, -ήμερος **εννεαθέσιος** κ. **εννιαθέσιος,** -α. -ο **-♦** εννεα-, -θέσιος **εννεάκιλος** κ. **εννιάκιλος,** -η, -ο ► εννεα-. -κιλος **εννεάκις** επίρρ. -> εννεα-. -άκις **εννεακόσιοι,** -ιες, -ια ♦ εννιακόσιοι **εννεαμελής** κ. **εννιαμελής,** -ής, -ές **-»** εννεα-. -μελής **εννεαμερης** κ. **εννιαμερης,** -ής. -ές -» εννεα-, -μερής **εννεάμηνος** κ. **εννιάμηνος,** -η, -ο ► εννεα-, -μηνος **εννεαμηνία** κ. **εννιαμηνία** (η) ♦ εννεα-, -μηνία **εννεαπλασιάζω** κ. **εννιαπλασιάζω** ρ. **-*** εννεα-. -πλασιάζω **εννεαπλάσιος** κ. **εννιαπλάσιος,** -α. -ο ► εννεα-. -πλάσιος **εννεαπλός** κ. **εννιαπλός,** -ή. -ό ► εννεα-. -πλός **εννεασύλλαβος** κ. **εννιασύλλαβος,** -η. -ο **-»** εννεα-, -σύλλαβος **εννεατάξιος** κ. **εννιατάξιος,** -α, -ο ► εννεα-, -τάξιος **εννεάτομος** κ. **εννιάτομος,** -η. -ο ► εννεα-. -τομος **εννεάφυλλος** κ. **εννιάφυλλος,** -η. -ο **-»** εννεα-, -φυλλος **εννεάχρονα** κ. **εννιάχρονα** (τα) **>** εννεα-. -χρονα **εννεάχρονος** κ. **εννιαχρονος,** -η, -ο **-*** εννεα-, -χρόνος **εννεαψήφιος** κ. **εννιαψήφιος,** -α. -ο **-+** εννεα-. -ψήφιος **εννεάωρος** κ. **εννιάωρος,** -η. -ο -» εννεα-. -ωρος **εννεαώροφος** κ. **εννιαώροφος,** -η, -ο -» εννεα-, -ώροφος **εννιά** (το) ► εννέα

εννιάκοσαριά (η) [χωρ. πληθ.} εννιακόσιοι, στη φρ. *καμιά εννιακο- σαριά* περίπου εννιακόσιοι, -ιες. -ια: *θα πάνε ~ χιλιάδες για το βάψιμο* του *στιτιού* (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΝ.).

{LTYM. < εννιακόσια + παραγ. επίθημα *-αριά).* **εννιακόσια** (το) {άκλ.} οκτακόσια ενενήντα εννέα συν ένα. εννέα

εκατοντάδες, ο αριθμός 900 (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.). **εννιακοσιοστός,** -ή, -ό (επίσης γράφεται 900ός στην αραβική αρίθμηση, στην ελληνική και DM στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό εννιακόσια (900) (βλ. κ. λ. *αριθμός,* πιν.).

[εγυμ. < αρχ. *έννακόσιοι / ένακόσιοι* < **ένΕα-κόσιοι* < **τνΓα-* (< *έννέα*) + *-κόσιοι* (βλ. λ. δ'ια-κόσιοι)|. **εννιάμερα** (τα) [μεσν.| (χωρ. γεν.} το μνημόσυνο που τελείται κατά την ενάτη ημέρα από τυν θάνατο (κάποιου): *χθες είχαμε ι κάναμε τα*

τού *μακαρίτη·* ΦΡ. (!-λαϊκ.) ***τού κώλου τα εννιάμερα*** (ως σχόλιο για κάτι που λέγεται) ανοησίες, σαχλαμάρες. «·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *εννέα.* **εννιάρι** (το) {χωρ. γεν.) (καθημ.) το τραπουλόχαρτο που φέρει τον αριθμό εννέα.

έννοια[1] (η) {-ας κ. (λόγ.) -υίας | -οιών} **1.** η νοητική εικόνα για την ουσία, το περιεχόμενο συγκεκριμένου πράγματος, απτού ή αφηρημένου. η ιδέα που σχηματίζεται στον νου για το κάθε στοιχείο τού κόσμου (κατ' αντιδιαστολή προς το ίδιο το στοιχείο): *η ~ τού ωραίου / τύ όντας || νομική / φιλοσοφική / αφηρημένη* ~ 2. το περιεχόμενο, η σημασία. το νόημα: *η ~ τής λέξης* συν. σημασία 3. (ειδικότ.) συγκεκριμένη πτυχή τής σημασίας, τού περιεχομένου· το νόημα, το περιεχόμενο από συγκεκριμένη σκοπιά: *η - τής ε/.ευθερίας, όπως την αντιλαμβάνομαι εγώ. δεν αντιτίθεται στη νομιμοφροσύνη* [[*με τη στενή / την ευρύτερη ~ τού όρου* 4. ο σκοπός μιας ενέργειας και η ιδιαίτερη βαρύτητά της: γο *διάβημα έχει την ~ τής προάσπισης των εθνικών συμφερόντων* συν. νόημα, σημασία **5.** φίλος, η γενική πνευματική εικόνα, η καθολική παράσταση που περιλαμβάνει τα κύρια γνωρίσματα ενός ή περισσοτέρων (ομοειδών) αντικειμένων, δηλ. αποτελεί την έκφραση τής ουσίας τους. σχόλιό λ. *σημασία, συνίζηση.*

{ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «σκέψη, συλλογισμός», < *εννοώ.* Η σημερινή σημ ήδη αρχ.|. **έννοια**[2] (έν-νοια) κ. **έγνοια** (έγ-νοια) (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) **1.** η γεμάτη φροντίδα και ενδιαφέρον σκέψη (π.χ. για οικείο πρόσωπο): *μην έχεις καμία - για το σπίτι■ θα τα φροντίσω όλα εγώ 2.* (συνεκδ.) το πρόσωπο που αποτελεί αντικείμενο τής παραπάνω σκέψης: *μοναδική μου - είσαι συ* 3. η ανησυχία και η αγωνία ή ο προβληματισμός (για κάτι): *με τρώει η ~ να δω τι θ' απογίνεις || μη με σκοτίζεις με ξένες ~* συν. ανησυχία, προβληματισμός, σκοτούρα, περισυλλογή αντ. αμέλεια, αμεριμνησία· Φ)'. (α) **έχω *την έγνοια (κάποιου)*** ανησυχώ (για κάποιον): *είχα την έγνοια σου όλο το βράδυ και δεν μπόρεσα να κοιμηθώ* (β) ***έννοια σου...*** (i) (καθησυχαστικά) μη σε απασχολεί, μη σε νοιάζει: ~. *θα μιλήσω εγώ στον διευθυντή για το θέμα* σου (ii) (απειλητικά) περίμενε (αυτό που θα σου συμβεί), έχε στο μυαλό σου (ως ανησυχία): ~. *και θα δεις τι θα πάθνις!* σχολιο λ. *βιάζω, άγνοια, συνίζηση.*

| ΕΊΥΜ. < μεσν. *έννοια* (με συνίζηση) < αρχ. έννοια. Ο τ. *έγνοια* με ανομοίωση τού συμπλέγματος -νν- και συνιζημένη εκφορά τού -οια}. **εννοιοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} ΦΙΛΟΣ, η θεωρία που δέχεται ότι οι καθολικές έννοιες έχουν πραγματική υπόσταση, δηλ. ανεξάρτητη από τις λέξεις που τις εκφράζουν, μέσα στη συνείδηση τού ανθρώπου που τις συλλαμβάνει· αντιδιαστέλλεται προς τον νομιναλισμό και τον ρεαλισμό. — **εννοιοκρατικός,** -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. conceplua!isme]. **εννοιθλόγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η απόδοση εννοι- ολογικού περιεχομένου, σημασίας σε κάτι: *η - ενός κοινωνικού φαινομένου.* — **εννοιολογώ** {-είς...} ρ.

[Εΐ ΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. conceptualisation!. **εννοιολογικός,** -ή, -ό [18511 αυτός που σχετίζεται με τις έννοιες και τα γνωρίσματά τους: - *κατάρτιση* (το να γνωρίζει κανείς το περιεχόμενο των εννοιών) / *απόχρωση / λεξικό.* — **εννοιολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **έννομος,** -η, -ο Ιαρχ-J **1.** αυτός που είναι σύμφωνος με τον νόμο. που ακολουθεί τον νόμο ή καθορίζεται από αυτόν: ~ *δικαίωμα! τάξη AST.* παράνομος, έκνυμος. άνομος, αθέμιτος 2. ΝΟΜ. (α) ***έννομη προστασία*** η προστασία που παρέχεται από τα δικαστήρια σύμφωνα με το νόμο (β) ***έννομο συμφέρον*** η ανάγκη παροχής έννυμης προστασίας. — **έννομα** / **εννόμως** [αρχ.] επίρρ. **έννους,** -ους. -ουν [έννου | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από λογική ικανότητα, σύνεση ΙΥΝ. νοήμων, νουνεχής, λογικός, συνετός.

Ιετυμ. αρχ. < *εν-* + νοΰς|. **εννοώ** ρ. μετβ. {εννοείς... | εννό-ησα, -ούμαι, -ήθηκα} **1.** (α) (για πρόσ. που μιλά ή γράφει) έχω την πρόθεση να εκφράσω, θέλω να πω: *-Τι εννοείς; Δεν* σε *καταλαβαίνω -Εννοώ ότι...* (β) (για λόγο. προφορικό ή γραπτό) έχω ως νόημα, ως βασικό μήνυμα: *για να καταλάβεις τι εννοεί αυτό το κείμενο, πρέπει να είσαι ειδικός 2.* υποδεικνύω μέσω τού λόγου, αναφέρομαι *σε* (κάποιον/κάτι): *όταν λέω «οι δικηγόροι», δεν εννοο) εσένα προσωπικά, αλλά γενικά τους συναδέλφους σου* 3. (λόγ.) έχω σαφή αντίληψη (ενός πράγματος): *δεν δύναμαι να εννοήσω τι συμβαίνει* [| *πρέπει να εννοήσουν και οι ίδιοι οι απεργοί ότι δεν μπορεί να παραχωρηθεί τίποτε περισσότερο || δεν σας εννόησα πλήρως* ιυν. κατανοώ, καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι, νιώθω, (καθημ.) παίρνω είδηση, παίρνω χαμπάρι 4. (λόγ.) έχω ή βάζω στον νου μου, συλλαμβάνω στη σκέψη μου (έννοια, ιδέα. απόφαση κ.λπ.): *τι εννοείς να πράξεις;* ΙΥΝ. σκέπτομαι **5.** (+να) έχω την επιθυμία ή την αξίωση, προβάλλω έντονη απαίτηση: - να *γίνει αυτό που λώ* ιυν. θέλω, επιθυμώ. αξιώνω· φρ. **δεν *εννοώ*** (+να) είμαι προσκυλλημένος (σε συγκεκριμένη πρακτική, συμπεριφορά), δεν έχω την πρόθεση να αλλάξω ή να διαφοροποιηθώ: *οι κάτοικοι τής σεισμόπληκτης περιοχής δεν εννοούσαν να εγκαταλείψουν τα ετοιμόρροπα σπίτια τους* αντ. είμαι πρόθυμος να 6. (μεσοπαθ. ***εννοούμαι)*** γίνομαι αντιληπτός ως έννοια: *η οικογένεια, όπως εννοείται σήμερα, αποτελεί* γο *βασικό κύτταρο τής κοινωνίας* συν. νοούμαι· φρ. **τα *ευκόλως εννοούμενα παραλείπονται*** όσα είναι ευνόητα, προφανή, δεν χρειάζεται να αναφέρονται: ό'εν *είπα ότι πρέπει να γράψετε το όνομά σας στο γραπτό σας, γιατί* ~ **7.** (απρόσ. ***εννοείται***) είναι αυτονόητο ή προφανές: *αυτά που είπαμε, ~ ότι θα μείνουν μεταξύ μας* συν. εξυπακούεται.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έννοώ (-έω).* αρχική σημ. «σκέπτομαι, θεωρώ». < *έν-* + *νοώ* < *νους.* Το απρόσ. *εννοείται* αποδίδει το γαλλ. bicn entcndu]. **ενοικιάζω** κ. (καθημ.) **νοικιάζω** ρ. μετβ. [μεσν.| {ενοικίασ-α, -τηκα / -θηκα, -μένος} 1. (ως ενοικιαστής) χρησιμοποιώ ακίνητη ή κινητή ιδιοκτησία, καταβάλλοντας ορισμένο αντίτιμο στον ιδιοκτήτη της: ~ *ένα μικρό διαμέρισμα || ~ αυτοκίνητο για τις μετακινήσεις μου || ~ τηλεόραση / βιντεοκάμερα / βιντεοκασέτα από βιντεοκλάμπ* συν. μισθώνω, πιάνω · 2. (ως εκμισθωτής) προσφέρω για χρήση (ακίνητο ή κινητό αντικείμενο που μου ανήκει) έναντι ορισμένου χρηματικού ποσού: *τα κα/νΟκαίρια νοικιάζει το εξοχικό του σε μια οικογένεια Γερμανών* ιυν. (λόγ.) εκμισθώνω. — **ενοικίαση** (η) κ. (καθημ.) **νοίκιασμα** (το). ** σχολιο λ. *μισθώνω.* **ενοϊκίαστηρίο** (το) [1833] {ενοικιαστηρί-ου | -ων} **1.** συμφωνητικό ή συμβόλαιο μίσθωσης ΣΥΝ. μισθωτήριο **2.** η έγγραφη ή έντυπη αγγελία σε εφημερίδες ή σε εξωτερικούς χώρους ή η πινακίδα που τοποθετείται σε εμφανές σημείο, με την οποία γνωστοποιείται ότι υπάρχει ακίνητο διαθέσιμο για μίσθωση 3. (συνεκδ.) το κείμενο αυτής τής αγγελίας: *το ~ δεν αναφέρει την τιμή τού ενοικίου.* **ενοικιαστής** (ο) [1854|. **ενοικιάστρια** (η) 11865] {ενοικιαστριών] πρόσωπο που έχει τη χρήση σπιτιού, καταστήματος ή άλλου χώρου με αντάλλαγμα ορισμένο χρηματικό ποσό (ενοίκιο)*, το οποίο καταβάλλει κατά τακτά χρονικά διαστήματα στον ιδιοκτήτη· αλλιώς (καθημ.) *νοικάρης* ιυν. μισθωτής, ένοικος λντ. ιδιοκτήτης, σπιτονοικοκύρης. ·* ιχολιο λ. *μισθώνω.* **ενοίκιο** (το) {ενοικί-ου | -ων} χρηματικό ποσό που καταβάλλεται άπαξ ή σε τακτά χρονικά διαστήματα και έναντι τού οποίου παρα- χωρείται ακίνητο περιουσιακό στοιχείο προς χρήση ή κατοίκηση: *υψηλό ! ακριβό - || καθυστέρηση / εξόφληση ενοικίων.* Επίσης (καθημ.) **νοίκι.** ** σχολιο λ. *μισθώνω.*

[ετυμ. < αρχ. *ένοίκιον*< *ννοικος\.* **ενοικιοστάσιο** (το) {ενοικιοστασίου | χωρ. πληθ.} νόμ. ειδική διάταξη στο πλαίσιο τού νόμου περί μισθιόσεως αστικών κτημάτων, με την οποία επιβάλλεται παράταση τού χρόνου λήξεως των μισθοισεων ακινήτων με παράλληλο περιορισμό τής αύξησης τού ενοικίου για ορισμένο χρονικό διάστημα· μέτρο που υιοθετείται από την πολιτεία σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας, προκειμένου να εξασφαλιστεί στέγη για κατοικία ή για επαγγελματική δραστηριότητα. — **ενοι- κιοστασιακός,** -ή, -ό.

[ετυμ. < *ενοίκιο* + *-στάσιο*< *στάση}.* **ένοικος** (ο/η) {ενοίκ-ου | -ων. -ους} πρόσωπο που κατοικεί, που διαμένει σε συγκεκριμένο οίκημα: οί ~ *τής πολυκατοικίας / τού σπιτιού ι τού ξενοδοχείου.* — **ενοικώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}. ** ιχολιο λ. εν<5ο-. [ετυμ. αρχ. < *έν-* + *οίκος}.* **ενόντα** (τα) * ενών **ενόντες** (οι) ► ενών

ένοπλος, -η. -ο **1.** αυτός που διεξάγεται ή συντελείται με όπλα: **~** *σύρραξη / αγώνας / σύγκρουση / επιδρομή ! αντίσταση / εξέγερση / ληστεία 2.* (για πρόσ.) (α) αυτός που φέρει όπλο: ~ *μασκοφόροι / συμμορίες* συν. οπλισμένος αντ. άοπλος (β) ***ένοπλες δυνάμεις*** {ενόπλων δυνάμεων] το σύνολο των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών στρατιωτικών δυνάμεων ενός κράτους. — **ενόπλως** επίρρ. Ιμτγν.]. [ετυμ. αρχ. < εν- + *-οπλος* < *δπλον).* **ενοποίηση** (η) [1873] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} το να ενοποιούνται δύο ή περισσότερα πράγματα: *η ~ των δύο Γερμανιών || η ~ τής γενικής θεωρίας τής σχετικότητας και τής κλασικής θεωρίας τού ηλεκτρομαγνητισμού* || ολοκ/.ηρώνεται *η ~ των αρχαιολογικών χώρων τής Αθήνας.*

(ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. unification!, **ενοποιός,** -ός, -ό αυτός που ενοποιεί: ~ *παράγοντας / στοιχείο* / δύναμη ιυν. ενωτικός. συνενωτικός αντ. διασπαστικός.

Ιετυμ. < αρχ. *ένοποιός* < *εν, ενός* + *-ποιός* < *ποιώ\.* **ενοποιώ** ρ. μετβ. {ενοποιείς... | ενοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} κάνω δύο ή περισσότερα πράγματα ένα· επιφέρω ενότητα: - *τις ανπ- μαχόμενες εθνότητες τής χώρας || πρέπει να ενοποιήσουμε τις δυνάμεις μας για την επίτευξη τού κοινού σκοπού* || *θα γκρεμίσω τον μεσαίο τοίχο, για να ενοποιήσω τους χώρους*]| *η Ιταλία ενοποιήθηκε στα μέσα τού 19ου αι.* (έγινε ενιαίο κράτος) ΙΥΝ. ενώνω, συνενώνω, συγχωνεύω αντ. χωρίζω, διαχωρίζω, διασπώ. — **ενοποιητικός,** -ή, -ό Ιμεσν.].

Ιετυμ. < αρχ. *ένοποιώ (-έω)* < *εν, ενός* + *ποιώ|.* **ενόραση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η σε βάθος αντίληψη ή κατανόηση (ενός πράγματος) 2. φίλος, είδος απευθείας, άμεσης γνώσης, που επιτρέπει τη σύλληψη τού αντικειμένου χωρίς την προσφυγή σε ενδιάμεσες (π.χ. συλλογιστικές) διαδικασίες 3. η προσπάθεια να προσεγγιστεί με αυτοσυγκέντρωση το ιδεατό, ο μεταφυσικός κόσμος. — **ενορατικός,** -ή. -ό Ιμτγν.], **ενορατικά** επίρρ.

[ετυμ. < μτγν. *ένόρασις* < αρχ. *ένορώ* «διαβλέπω, διακρίνω, παρατηρώ σε βάθος» < εν- + *όρώ}.*

ενόραση - διαίσθηση - γνώση. Η γνώση που προέρχεται από το έν-
οραν (λατ. in-tueri), το «να βλέπεις μέσα σου», δηλ. η άμεση γνώση, η βιωματική, η υποκειμενική, είναι η ενόραση (λατ. in-iuitio). Η *ενόραση* απυκαλείται και δι-αίσθηση (από το δι-αισθάνομαι). Στην υποκειμενική, προσωπική, μέσα από ζαφνική, μη λογικά επεξεργασμένη σύλληψη, που είναι η *ενόραση! διαίσθηση,* αντιτίθεται η αντικειμενική *διά-μεση* (και όχι ά-μεση) γνώση, αυτή που βασίζεται

σε εμπειρικά δεδομένα, τα οποία έχουν τύχει προσεκτικής λογικής επεξεργασίας (συλλογισμών, κρίσεων, λογικών υποθέσεων, συμπερασμάτων, αποδεικτικής διαδικασίας). Ό.τι γνωρίζουμε από *διαίσθηση / ενόραση*, συχνά είναι προϊόν «εσωτερικού φωτισμού», στιγμιαίας έμπνευσης ή σύλληψης των αισθήσεων μάλλον παρά τής λογικής.Έτσι η **ενορατική** ή **διαισθητική** γνώση έχει. κατά κανόνα. αρνητική σημασία στην επιστήμη, αντιτιθέμενη στην αποδεικτική και αυστηρά λογική γνώση.

ενόργανος, -η,-ο 11854] **1.** μουσ. ***ενόργανη μουσική*** η μουσική που γράφεται για όργανα 2. αθλ. ***ενόργανη γυμναστική*** η γυμναστική που εκτελείται με τη βοήθεια γυμναστικών οργάνων (π.χ. μονόζυγου, δοκού, κρίκων κ.λπ.) αντ. ανόργανος · 3. χιμ. ***ενόργανη ανάλυαη*** ο κλάδος τής αναλυτικής χημείας που μελετά τις μεθόδους χημικής ανάλυσης με χρήση μετρητικών διατάξεων.
Ιετυμ. Ο μουσ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. instrumental]. **ενορία** (η) Ιενοριών] ΐϊΚΚΛΗΣ. εκκλησιαστική περιφέρεια που περιλαμβάνει το σύνολο των πιστο')ν -κληρικών και λαϊκών- ορισμένης περιοχής (κοινότητας, τμήματος, κωμόπολης ή πόλης), οι οποίοι έχουν ως κοινό λατρευτικό* κέντρο τον συγκεκριμένο ναό. από τον οποίο παίρνει και το όνομά της η περιοχή αυτή: - *Αγ. Γεωργίου || ο παπάς τής* ~. · **ενοριακός,** -ή. -ό Ιμεσν.]. σχολιο λ. *π/.ηροφορική.*
[ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «περιοχή πόλεως», θηλ. τού μτγν. *ένόριος< εν- + -όριος< ορίον.* Η εκκλησ. σημ. μαρτυρείται από τον 5ο αι.|. **ενορίτης** (ο) [μεσν.] {ενοριτών], **ενορίτισσα** (η) {ενοριτισσών} εκκλησ. λαϊκός πιστός που αποτελεί μέλος συγκεκριμένης ενορίας, **ένορκος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που συντελείται ή επικυρώνεται με όρκο: ~ *προανάκριση > κατάθεση ' μαρτυρία* 2. νομ. (συνήθ. στον πληθ.) καθένας από τους πολίτες που επιλέγονται με κλήρωση από ειδικούς καταλόγους και οι οποίοι απαρτίζουν, από κοινού με τους τακτικούς δικαστές, τα μέλη ορκωτού δικαστηρίου: *η ετυμηγορία των*

ενόρκως επίρρ. Ιμτγν.|. ^ σχολιο λ. *ορκίζω.* **ενόρμηση** (η) 11892] |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] ψυχολ. δυνατή ώθηση τού οργανισμού για δράση, προκειμένου να καταργήσει μια κατάσταση εντάσεως, δηλ. να καλυφθεί μια έλλειψη (π.χ. τροφής) ή να αποφευχθεί ένας ενοχλητικός ερεθισμός (π.χ. πόνος): ~ *αυτοσυντήρησης* |I *σεξουαλική* ~ – **ενορμητικός,** -ή, -ό.
Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. pulsion. Στην Αρχ. το ρήμα *ένορμώ* είχε τη σημ. «καταλαμβάνω (κάποιον/κάτι), κυριεύω»], **ενορχηστρώνω** ρ. μετβ. {ενορχήστρω-σα. -θηκα, -μένος] **1.** μουσ. οργανώνω τον τρόπο με τον οποίο μια μουσική σύνθεση θα παιχτεί από ένα ορχηστρικό σύνολο, γράφοντας τα μέρη των οργάνων, τα οποία, στο σύνολό τους καταρτίζουν την παρτιτούρα (βλ.λ.) 2. (μτφ.) συντονίζω πράξεις, ενέργειες κ.λπ. ή καθοδηγώ πρόσωπα για την επίτευξη σκοπού: *τις τελευταίες ήμερες διεξάγεται από τον Τύπο ενορχηστρωμένη επίθεση κατά τού Πρόεδρου.*
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. orchestrcrj. **ενορχήστρωση** (η)] 1889] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] **1.** μουσ. η οργάνωση τού τρόπου με τον οποίο μια μουσική σύνθεση θα παιχτεί από ένα ορχηστρικό σύνολο· συνήθως γίνεται με την προετοιμασία των μερών των οργάνων και τη συγκεντρωμένη καταγραφή τους στην παρτιτούρα (βλ.λ.) 2. (μτφ.) ο συντονισμός ενεργειών για την επίτευξη σκοπών.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orchesiration|. **ενορχηστρωτής** (ο), **ενορχηστρώτρια** (η) {ενορχηστρωτριών) **1.** ο μουσικός που κάνει την ενορχήστρωση 2. (μτφ.) ο εμπνευστής και κυρ. ο συντονιστής (πράξης, ενέργειας, έργου κ.λπ.): ~ *αυτού τού μοναδικού αθλητικού συνόλ/.ου υπήρξε* ο νέο,Γ *προπονητής* |[(κακόσ.) *αυτός είναι ο ~ τής συκοφαντικής επίθεσης εναντίον μου.*
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orchesiraieur]. **ενόσω** σύνδ. (λόγ.) για όσο χρονικό διάστημα: ~ *εμείς σοζητούσαμε, οι άλλοι έγραφαν τα πρακτικά* ΣΥΝ. όσον καιρό.
ΙΜΙΥ.μ. < μεσν. ενόσω < αρχ. φρ. εν όσω|. **ενότητα** (η) {ενοτήτων] 1. η ιδιότητα τού αδιάσπαστου και τού ενιαίου, η έλλειψη διαίρεσης ή διαιρετότητας: *το αρχαίο δράμα χαρακτηρίζεται από ~ τόπου, χρόνου και δράσης* 2. (ειδικότ.) η αίσθηση μεταξύ ανθρο>πων ή ανθρώπινων ομάδων ότι αποτελούν ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο: ο *ομιλητής υποστήριξε την ανάγκη να υπάρξει αρραγής ~ μέσα στο κόμμα* |i *εθνική* ~ || *πνεύμα ενότητας || επιτυγχάνω ί αποκαθιστώ / υπονομεύω / διατηρώ την* ~ · 3. η αρμονική συμφωνία, ο σωστός συντονισμός: ~ *στόχων / επιδιώξεων || ~ δράσης / σκέψης* ·4. το τμήμα διδακτικής ύλης. καθένα από τα μέρη διδακτικού εγχειριδίου: *αυτή την εβδομάδα θα καλνψουμε την πέμπτη και την έκτη*
[ιτυμ. < αρχ. *ένότης, -ητος* < *εις, ενός* «ένας». Η σημ. τού τμήματος διδακτικής ύλης είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. unitcj. **ενούρηση** (η) [J8741 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) ιλιτ. η ακούσια και ασυνείδητη ακράτεια ούρων κατά τη διάρκεια τού ύπνου, που παρατηρείται σε παιδιά άνω των τριών ετών και οφείλεται σε οργανικά ή ψυχολογικά αίτια: *νυκτερινή* ~. – **ενουρώ** ρ. |αρχ.] {-είς...}. [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. enuresis |. **ενοφθαλμία** (η) {ενοφθαλμιών] ιαιρ. η παθολογική υποχίόρηση τού βολβού τού οφθαλμού στο βάθος τής οφθαλμικής κόγχης, j ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. enophthalmie|. **ενοφθαλμισμός** (ο) **1.** τέωπ τρόπος εμβολιασμού τον φυτών (κυρ. των δέντρων), για τον οποίο χρησιμοποιείται ειδικός οφθαλμός φυτού μαζί με τμήμα φλοιού ΣΥΝ. εγκεντρίσμός. μπόλιασμα, μεταμόσχευση

ιατρ. η εισαγωγή μικροοργανισμού στον οργανισμό ζώου ή σε θρεπτικό υλικό για θεραπευτικούς ή πειραματικούς σκοπούς. – **ενοφθαλμίζω** ρ. |μτγν.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *οφθαλμός.*

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *ενοφθαλμίζω* «εμβολιάζω φυτό» < *έν-* + *όφθα?φίζω* < *όφθαλμός.* Η ιατρ. σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inoculation], **ενοχή** (η) **1.** η ευθύνη για επιλήψιμη ή ποινικά κολάσιμη πράξη: *συ- νελήφθη ύποπτος ένοπλης ληστείας και ομολόγησε την* ~ του || *αρ- νούφαι / παραδέχομαι την ~ μου* συν. υπαιτιότητα αντ. αθωότητα 2. (συνήθ. στον πληθ.) το δυσάρεστο συναίσθημα που βκόνει όποιος έχει συνείδηση ότι έχει διαπράξει κάτι κακό: *έχει ενοχές για τη βάνανση συμπεριφορά του* ΣΥΝ. τύψεις · 3. νομ. η σχέση με την οποία ένα πρόσωπο έχει υποχρέωση προς ένα άλλο σε παροχή.
[ετυμ. μεσν.. αρχική σημ. «ευθύνη, υποχρέωση». < αρχ. *ενέχω* «κρατώ σταθερά - εμπλέκω»], **ενοχικός,** -ή. -ό [J 8561 νομ. 1. αυτός που σχετίζεται με τη σχέση με την οποία ένα πρόσωπο έχει υποχρέωση προς άλλο σε παροχή 2. (α) ***Ενοχικό Δίκαιο*** ο κλάδος τού αστικού δικαίου που περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων, οι οποίοι ρυθμίζουν τα ενοχικά δικαιώματα και τις υποχρεώσεις (β) ***ενοχικό δικαίωμα*** το δικαίωμα τού δανειστή να απαιτήσει από τον οφειλέτη την εκπλήρωση τής παροχής (γ) ***ενοχική υποχρέωση*** η υποχρέωση τού οφειλέτη έναντι τού δανειστή να εκπληρώσει την παροχή (δ) ***ενοχική σχέση*** η σχέση που δημιουργείται ανάμεσα στους συμβαλλόμενους, στον δανειστή και τον οφειλέτη, **ενόχλημα** (το) Ιμτγν.] (ενοχλήμ-ατος | -ατα. -άτων! δυσάρεστο σύμπτωμα, που διαταράσσει την ομαλή λειτουργία τού οργανισμού: ~ *τής καρδιάς / τού συκωτιού || όλο και για κάποιο ~ παραπονιέται τώρα τελευταία* ΣΥΝ. ενόχληση, **ενόχληση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] **1.** (α) το να ενοχλεί κανείς (κάποιον): *ζητώ συγγνώμη για την* ~ (β) η δυσαρέσκεια, η δυσφορία που αισθάνεται κανείς, όταν διαταράσσεται η ηρεμία του: *η* ~ του *φαινόταν καθαρά* στο *πρόσωπό του* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε ενοχλεί, προκαλεί δυσαρέσκεια: *οι γείτονες με τις φωνές τους είναι μια διαρκής* ~ 3. (ειδικότ.) το ενόχλημα (βλ.λ.). **ενοχλητικός,** -ή. -ό [1889] αυτός που προκαλεί δυσαρέσκεια, που ενοχλεί: *γίνομαι ~ || - συζήτηση / ερωτήσεις / κατάσταση / παιδιά* ΣΥΝ. οχληρός δυσάρεστοι – **ενοχλητικά** επίρρ., **ενοχλητικότητα** (η) [J890|.ι
ενοχλώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ενοχλείς... | ενόχλ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος] ♦ (μετβ.) 1. προκαλώ δυσφορία ή δυσαρέσκεια σε (κάποιον), διαταράσσο την ψυχική ηρεμία (κάποιου): *το κάπνισμα / η ζέστη /* ο *θόρυβος με ενοχλεί || και μόνο η παρουσία του την ενοχλεί* 2. πειράζω, φέρνο) σε δύσκολη θέση: *φάνηκε ενοχλημένος από την αδιάκριτη ερώτηση* 3. (σε ευγενική διατύπωση) απευθύνομαι σε (κάποιον) (για να τον ρωτήσω ή να του πω κάτι): *-Μπορο) να σας ενοχλήσω και αύριο; -Όποια ώρα θέλετε! Είμαι στη διάθεσή σας!* ♦ 4. (αμετβ.) προκαλώ ενόχληση, είμαι δυσάρεστος, γίνομαι ενοχλητικός: *Αυτά τα θέματα ενοχλούν. Θίγουν πρόσωπα || Ενοχλώ;* (ευγενική ερώτηση, πριν απασχολήσουμε κάποιον ή μπαίνοντας στον χώρο κάποιοι»).
|ΕΤΥΜ. < αρχ. *ενοχλώ (-έω)* < εν- + *όχλώ* < *όχλος].* **ενοχοποιητικός,** -ή, -ό [I887| αυτός που συντελεί στο να χαρακτηριστεί (κάποιος) ένοχος, λειτουργιόντας επιβαρυντικά εναντίον του: *υπάρχουν πολλά ~ στοιχεία εις βάρος του* λντ. αθωωτικός, **ενοχοποιώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {ενοχοποιείς...] ενοχοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος] καταλογίζω (σε κάποιον) ευθύνες, ενοχή για αξιόποινη πράξη, καθιστώ (κάποιον) ένοχο: *η κατάθεσή του ενοχοποίησε πολλά ανώτερα* κυβερνητικά *στελέχη || αυτό το στοιχείο δεν είναι αρκετό, για να σε ενοχοποιήσει || η σιωπή του και μόνο μπροστά σε τόσες κατηγορίες τον ενοχοποιεί.* – **ενοχοποίηση** (η) ϊ 1856]. **ένοχος,** -η, -ο **1.** αυτός που ευθύνεται για αξιόμεμπτη πράξη ή κατάσταση: *αισθάνεται ένοχη για την απαράδεκτη συμπεριφορά της || η κοινωνία μας είναι ~ για την περιθωριοποίηση τόσο)ν νέων* **2.** ΝΟΜ. αυτός που έχει διαπράξει αξιόποινο αδίκημα: ~ *ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως ί εσχάτης προδοσίας / για υπέρβαση καθήκοντος* jj *το δικαστήριο βρίσκει τον κατηγορούμενο* ~ λντ. αθώος 3. (συνεκδ.) αυτός που φανερώνει, που δείχνει ενοχή: ~ *σιγή / βλέμμα / στάση || ΓΟ ~ γέλιο της την πρόδωσε ότι τα γνώριζε όλα* 4. αυτός που παραβιάζει τον γραπτό ή άγραφο νόμο: *διατηρεί ~ σχέσεις || ~ αγάπη / πρόθεση / πρά- ξη* ΣΥΝ. παράνομος, αθέμιτος.
|ϊϊύμ. αρχ.. αρχική σημ. «ενεχόμενος, εμπλεκόμενος, αναμεμιγμέ- νος». < *ένέχω*\.

ένοχος - αθώος - κατηγορούμενος. Οι λέξεις *ένοχος* και *αθώος* είναι και οι δύο αρχαίες. **Ένοχος** είναι αυτός που **ενέχεται** σε κάποιο αδίκημα, που έχει εμπλακεί σε πράξη επιφέρουσα ποινή, εφόσον αποδειχθεί και κριθεί από το δικαστήριο ότι πράγματι διέ- πραξε το αδίκημα για το οποίο έχει κατηγορηθεί. **Αθώος** (< *α-* στερητ. + *θωή*«ποινή») είναι ετυμολογικά «ο μη άξιος ποινής», αυτός που αποδεικνύεται και κρίνεται στο δικαστήριο ότι δεν διέπραξε αδίκημα που επιφέρει ποινή. Προτού κριθεί κανείς ένοχος· ή *αθώος* με ανάλογη απόφαση τού δικαστηρίου, είναι απλώς **κατηγορούμενος.** Ωστόσο ο *κατηγορούμενος*, «ο τελο')ν υπό κατηγορίαν», δεν είναι κατ' ανάγκην και ένοχος, όπως συχνά συγχέονται αντιδεοντολογικά οι δύο λέξεις!

εν όψει -»όψη **ένρινος,**
-η, -ο ► έρρινος
ενρίπτω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {μόνο σε ενεστ.] (αρχαιοπρ.) ρίχνω (κάτι) πάνω ή μέσα σε (κάτι) ή (μτφ.) εναντίον (κάποιου). ΣΧΟΛΙΟ λ. ένεση. **Ε.Ν.Σ. 1.** (το) Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα **2.** (η) Εταιρεία Νοσηλευτικών Σπουδών, **ένσαρκος,** -η. -ο |μτγν.] αυτός που έχει σάρκα λντ. άυλος. **ενσαρκώνω** ρ. μετβ. {ενσάρκω-σα, -θηκα, -μένος] **1.** δίνω σε (κάποιον) υλική υπόσταση ή ειδικότ. ανθρώπινη υπόσταση: ο *Ιησούς Χρι*

σ***τός ενσαρκώθηκε για τη σωτηρία των ανθρώπων*** **2.** καθιστώ (αφηρημένη έννοια) αισθητή, μέρος τής πραγματικότητας, αποτελώ την ενσάρκωση, την αισθητή έκφραση: ***~ μια ιδέα / ένα ιδεο)δες /*** ΙΣΟ ***πνεύ- μα τής εποχής / μια έννοια / έναν ρόλο*** (τον ερμηνεύω) jj ***η στάση του ενσαρκώνει τον πόθο μιας ολόκ/.ηρης γενιάς για δημοκρατία και ελευθερία.***

[ΕΤ.ΥΜ- < μ?σν. ***ένσαρκώ (-όω)*** < μτγν. ***ένσαρκος*** ‹ ***έν-*** + ***-σαρκος*** ‹ ***σάρξ. -κός\.***

ενσάρκωση (η) [μ.τγ**ν.J** {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** το να αποκτά κανείς υλική υπόσταση, σάρκα: ***με την*** - ***του ο ϊησονς Χριστός ήρθε στον κόσμο για τη σωτηρία*** τού ***ανθρώπου*** **2.** (συνεκδ.) η σαρκική υπόσταση που αποκτά μία πνευματική ύπαρξη: ***ο Ιησούς Χριστός αποτελεί την*** - ***τού Λόγου τού Θεού*** **3.** (μτφ.) το να γίνεται μία αφηρημένη έννοια αισθητή, μέρος τής πραγματικότητας, να υλοποιείται' (συνεκδ.) οτιδήποτε αποτελεί απεικόνιση, υλοποίηση μιας αφηρημέ- νης έννοιας: ***ο ήρωας αυτός είναι η ίδια η ~ τής γενναιότητας || η ~ τής γλυκύτητας / τής καλοσύνης / τού κακού*** ΣΥΝ. (για πρόσ.) προσωποποίηση. υποστασιοποίηση.

ένσημο (το) [1833J {ενσήμ-ου | -ων} μικρό κομμάτι χαρτιού σε σχήμα γραμματοσήμου με τυπωμένα πάνω του το επίσημο έμβλημα ή άλλα διακριτικά στοιχεία κρατικού οργανισμού, μαζί με την αντίστοιχη χρηματική του αξία. που χρησιμοποιείται ως απόδειξη καταβολής εισφορών σε φορολογικά ταμεία: ***συμπληρώνω τα απαιτούμενα ~ για σύνταξη || δικαστικό ~]| - εκπαιδευτικοί τε/.ών*** ΦΡ. (για εργοδότη) ***κολλώ τα ένσημα (κάποιου)*** καταβάλλω στο αντίστοιχο ασφαλιστικό ταμείο τις οφειλόμενες εισφορές (υπαλλήλου μου): ***τον κατήγγειλε στο J.K.A., γιατί δεν του είχε κολλήσει τριών μηνών ένσημα.***

[ΕΤΥΜ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. ένσημο^σημαντικός. σπουδαίος» < ***ένση- μαΐνω*** «δηλώνω, φανερώνω» < ***έν-*** + ***σημαίνω.*** I] σημερινή σημ. είναι νεότερη].

ένσιγμος, -η, -ο [I860] **1.** αυτός που περιλαμβάνει το γράμμα σίγμα (σ) αντ. άσιγμος 2. ***ένσιγμος αόριστος*** ο αόριστος που σχηματίζεται με σίγμα στην κατάληξη (λ.χ. ***έδωσ-α. έχτισ-α. λέρωσ-α. χτύπησ-α).***

ενσκήπτω ρ. αμετβ. {ενέσκηψα} (για δυσμενή φαινόμενα) εμφανίζομαι αιφνιδιαστικά και πλήττω με ορμή: θύελλα ***/ επιδημία / δριμύ ψύχος ενέσκηψε στη χώρα μας.*** **«■** σχολιο λ. ***εγκύπτω.***

Ιετυμ. αρχ. < εν- + ***σκήπτω*** «επιπίπτω, ενορμώ, πέφτω με ορμή». Βλ. λ. ***σκήπτρο\.***

ενσπείρω ρ. μετβ. [μτγν.] {ενέσπειρα} προκαλώ τη διάδοση (αρνητικού συναισθήματος, κατάστασης) σε κοινωνικό σύνολο, ομάδα: ***~ φόβο / τη διχόνοια / πανικό / ζιζάνια*** (βλ. λ. ***ζιζάνιο)*** / ***αμφιβολίες*** συν. διαδίδω, διασκορπίζω, διασπείρω.

ένσπερμος, -η. -ο Ιμτγν.) (λόγ.) (καρπός) που περιέχει σπέρμα αντ. άσπορος. Επίσης **ενσπέρματος** Ιμτγν.J.

ενσταλαζω ρ. μετβ. ιαρχ.] {ενστάλα-ξα, -χθηκα. -γμένοςI **1.** ρίχνω σταγόνα-σταγόνα (υγρό) μέσα σε δοχείο 2. (μτφ.) κάνω κάτι να εισχωρήσει σιγά-σιγά στην ψυχή ή τον νου (κάποιου): ***~ μίσος / φανατισμό / αμφιβολία / αγάπη / υγιείς αρχές / θάρρος.*** **– ενστάλαξη** (η)

11839 [.

ενσταντανέ (το) {άκλ.} ελλην. ***τής στιγμής*** **1.** η φωτογραφική λήψη (προσώπου, πράγματος ή χώρου) σε συγκεκριμένη στιγμή ή φάση: ***τραβάω ένα ~*** **2.** (συνεκδ.) στιγμιαία σκηνή, στιγμιότυπο: ***ένα χαρούμενο ! τρυφερό ~.***

[ΕΤΥΜ· < γαλλ. instantanc < instant «στιγμή» < λατ. instans «τωρινός, παρών»].

ένσταση (η) {-ης κ. -άσεως j -άσεις, -άσεων} **1.** η δήλωση αντίθεσης συν. εναντίωση, εναντιολογία 2. (συνεκδ.) η αντίθεση, η αντίρρηση· το σημείο στο οποίο κανείς διαφοροποιείται: ***η μόνη μου ~ στον σχεδίασμά που κάνετε, είναι ότι δεν θα μπορέσω να το έχω έτοιμο μέχρι αύριο || έχω μόνο μία*** -3. νομ. διαδικαστική πράξη τού εναγομένου. η οποία αποσκοπεί στην απόκρουση τής αγωγής τού ενάγοντος με επίκληση κάποιου δικονομικού ή ουσιαστικού κανόνα ο οποίος είτε δεν επιτρέπει στο δικαίωμα το οποίο στηρίζει την αγωγή να γεννηθεί, είτε το καταλύει μεταγενέστερα είτε. τέλος, εμποδίζει την άσκησή του: ***αντιτάσσω / υποβάλ/.ω ~ || η πρόεδρος έκανε δεκτή την ~ τού διαδίκου.***

[ετυμ. < αρχ. ***ενστασις< ένίσταμαι*** «βρίσκομαι τοποθετημένος, είμαι παρϊόν, μπαίνω στον δρόμο (κάποιου)». Οι σημερινές σημ. ανάγονται στον Αριστοτέλη, ο οποίος χρησιμοποίησε τη λ. με τη σημ. «άρνηση, αντίθεση σε επιχείρημα»].

ενστερνίζομαι ρ. μετβ. αποθ. [1884] {ενστερνίσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} επιδοκιμάζω και αποδέχομαι με προθυμία, υιοθετώ, δέχομαι (ιδέα. φιλοσοφία κ.λπ.) σε όλο της το βάθος: ***~ τις ιδέες / τις απόψεις / τις αρχές ι τον χριστιανισμό*** συν. ασπάζομαι, εγκολπώνομαι. **– ενστερνισμός** (ο) [1884]. «■" σχολιό λ. ***αγκαλιάζω. αποθετικός.***

Ιετυμ. μτγν., αρχική σημ. «αγκαλιάζω», < εν- + ***-στερνίζομαι*** ‹ ***στέρ- νον*** |.

ένστικτο κ. (λαϊκ.) **ένστιχτο** (το) [I849J {ενστίκτ-ου | -ων} **1.** η έμφυτη παρόρμηση, που υποκινεί τις αντιδράσεις των ζωντανών οργανισμών για τη διατήρησή τους στη ζωή και τη διαιώνιση τού είδους, χωρίς τη μεσολάβηση λογικών διεργασιών: ***το ~ τής αυτοσυντήρησης / τής αναπαραγωγής*** συν. ορμέμφυτυ. ορμή· φρ. (μτφ.) ***από ένστικτο Τ*** (λόγ.) **εξ** ***ενστίκτου*** αυθόρμητα, χωρίς σκέψη **2.** η εγγενής ορμή ή διάθεση τού ανθρώπου, που τον ωθεί σε συγκεκριμένες αποφάσεις, κρίσεις, πράξεις ή συναισθήματα, χωρίς τη μεσολάβηση τού λογικού του: ***μητρικό / εγκληματικό / ζωώδες*** ~ || (και στον πληθ.. κακόσ.) ***τα ταπεινά / κατώτερα*** - ***τού ανθρώπου*** || ***άγρια*** - **3.** φυσικό δώρο ή κλίση σε (κάτι): ***μουσικό / αστυνομικό / αλάνθαστο ~*** συν. ταλέντο **4.** (μτφ.) η διαίσθηση, η ικανότητα να αναγνωρίζει κανείς (κάτι που δεν είναι εμφανές σε όλους, που δεν γίνεται αμέσως αντιληπτό): ***αυτός ο άνθρωπος έχει ~· αμέσως κατάλαβε την αξία τού έργου και έκλεισε τα δικαιώματα προβολής του.***

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. instinct < λατ. instinctus, μτχ. τού ρ. instinguo «κεντρίζω, παρορμώ», ομόρρ. τού αρχ. ***στίζω*** (βλ.λ.)|. **ενστικτώδης,** -ης, -ες {ενστικτώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ο)ν} αυτός που προέρχεται από το ένστικτο, που γίνεται αυτομάτως, χωρίς σχέδιο ή λογική επεξεργασία: ***απέφυγε το χτύπημα με μια ~ κίνηση || ~ αντίδραση. – ενστικτωδώς*** επίρρ. σχόλιό λ. ***-ης, -ης. -ες. ένστολος,*** -η, -ο αυτός που φορά στολή: ***υι στρατιώτες θεωρούνται*** - πολίτες jj ***~ αστυνομικοί. ενσυνείδητος,*** -η. -ο [J892I **1.** αυτός που γίνεται από κάποιον που έχει συνείδηση τής πράξης του: ***~ ενέργεια*** συν. συνειδητός ΑΝ Γ. ασυνείδητος 2. αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει στο πεδίο τής συνείδησης: ***~ γνώση. – ενσυνείδητα / ενσυνειδήτως*** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συνείδηση.***

ενσύρματος, -η, -ο αυτός που φέρει καλώδιο αντ. ασύρματος· φρ. ***ενσύρματη (τηλ)επικοινωνία*** η διαβίβαση ακουστικών συχνοτήτων, τηλεγραφικών μηνυμάτων, δεδομένων υπολογιστών και τηλεοπτικών προγραμμάτων μέσω διαφόρων τύπων γραμμών (όπως λ.χ. το γυμνό σύρμα, το καλώδιο).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, π.χ. ***ενσύρματη μετάδοση*** (πβ. αγγλ. wire transmission)].

ένσφαιρος, -η, -ο [1897] αυτός που περιέχει σφαίρες: ***~ πυρά*** ΑΝΤ. άσφαιρο^.

ενσφηνωνω ρ. μετβ. {ενσφήνω-σα, -θηκα. -μένος} (λόγ.) σφηνώνω (κάτι κάπου), το κάνω να εισχωρήσει σαν σφήνα: ***οι σωλήνες ενσφηνώθηκαν {το*** αρσενικό με το θηλυκό). **– ενσφήνωση** (η) [1889].

Ιγ.τυμ. < μτγν. ***ένσφηνούμαι (-όο-)*** < ***έν-*** + ***σφηνοΰμαι*** < ***σφήν,*** βλ. κ. ***σφήνα\.***

ενσφράγιστος, -η. -ο [1871] **1.** κλεισμένος σε ειδικό, σφραγισμένο περικάλυμμα: ***~ προσφορές*** συν. εσώκλειστος αντ. ασφράγιστος **2.** αυτός που έχει σφραγιστεί: ***~ φάκελος*** συν. σφραγισμένος, **ενσώματος,** -η, -ο [μτγν.} **1.** (α) αυτός που έχει σώμα. ο ένσαρκος: ***στο πρόσωπο τού Χριστού ενώθηκε η θεία με την ανθρώπινη φύση■*** ο ***ασώματος Θεός έγινε και*** ~ (β) θεολ. ***η ενσώματη μετάσταση τής Θεοτόκου*** η χωρίς παρεμβολή θανάτου μετάσταση -ανάληψη- τής Θεοτόκου στους ουρανούς, δόγμα τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας από το 1854 αντ. ασώματος, άυλος **2.** ***ενσώματο πράγμα / αντικείμενο*** το πράγμα που έχει υλική υπόσταση, **ενσωματωνω** ρ. μετβ. {ενσωμάτω-σα. -θηκα. -μένος} καθιστώ κάτι αδιάσπαστο μέρος συγκροτημένου συνόλου: ***~ τις νέες ρυθμίσεις στον προϋπολογισμό || κάθε νέο στοιχείο πρέπει να ενσωματώνεται στο σύστημα.*** - **ενσωμάτωση** (η) [μτγν.|.

{είυμ. < μτγν. ***ένσωματώ (-όω)*** «ενσαρκώνω» < εν- + ***σωματώ*** < ***σώμα.*** Η σημερινή σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. incorporer], **εντάθηκα** ρ. -+ εντείνω

ένταλμα (το) {εντάλμ-ατυς | -ατα. -άτων} 1. η έγγραφη άδεια ή εντολή για την εκτέλεση συγκεκριμένης ενέργειας: - ***πληροψής / προπληρωμής ! εισπράξεω ς || χρηματικό*** ~ ΣΥ Ν. εντολή, διαταγή **2.** (συν- νεκδ.) το ίδιο το έγγραφο τής άδειας ή τής εντολής **3.** ΝΟΜ. η έγγραφη εντολή αρμόδιας δικαστικής αρχής (για σύλληψη, βίαιη προσαγωγή, προφυλάκιση ή προσωποκράτηση υπόπτου κ.ά.): ***εκδίδω ~ συλ- λήψεωςι βίαιης προσαγωγής/ φυλακίσεως/ κατασχέσεως.*** **— ενταλ- ματικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «εντολή». < αρχ. εντέλλω / ***-ομαι].*** **ενταλτήριο** (το) [1782] |ενταλτηρί-ου | -ων} ΕΚΚΛΗΣ. υποιοδήποτε εκκλησιαστικό έγγραφο το οποίο επιδίδεται από αρμόδια εκκλησιαστική αρχή και αναθέτει συγκεκριμένα καθήκοντα για αόριστο ή ορισμένο χρόνο σε κληρικό, μοναχό ή λαϊκό.

[F.ΤΥΜ. < αρχ. ***έντέλλω / -ομαι*** (πβ. κ. ***ένταλμα)*** + παραγ. επίθημα ***-τή- ριο.*** απόδ. τού γαλλ. mandat], **ένταμ** (το) {άκλ.} κίτρινο μαλακό τυρί, που λειώνει εύκολα και μοιάζει με το τυρί γκούντα.

ΙΓΤΥΜ.· < ολλ. Hdam, χωριό τής Ολλανδίας}, εντάξει επίρρ. 1. (ως χαρακτηρισμός) σε καλή κατάσταση, όπως πρέπει ή είναι σωστό: ***είσαι - ή έπαθες τίποτα: || Είναι ~ η μητέρα σου; Γην άκουσα λίγο στενοχωρημένη || δέκα χρονών αυτοκίνητο κι όμως είναι ακόμα*** ~! **2.** (σε διαλόγους, συζητήσεις) προκειμένου ο ομιλητής να αλλάξει θέμα συζήτησης ή να αναφερθεί σε κάτι διαφορετικό: -, ***λοιπόν, για να ρωτήσω και κάτι άλλο || ~. πες μου τώρα αυτό που ήθε/.ες πριν*** **3.** (για να επιβεβαιωθεί συμφωνία) ωραία, καλά, σύμφωνοι: ***-Θα έρθεις το βράδυ, έτσι δεν είναι: -Ναι, -, τα λέμε αργότερα εκεί*** jj (ως ερώτηση) ***θα το αγοράσετε.*** **4.** (για διακοπή, για να τερματιστεί συζήτηση ή για να εμποδίσουμε κάποιον να μας απασχολήσει περαιτέρω) τέλος, φτάνει, έχει καλώς: ~. ***σε άκουσα! Πήγαινε τώρα! || ~, κατάλαβα, κάνε ό,τι θέλεις, δεν θα βγάλουμε άκρη■*** (ως επίθ.)

(οικ.) αυτός που βρίσκεται σε καλή κατάσταση: ***αγόρασε ~ αμάξι, δεν έχει κανένα πρόβλημα*** **6.** (κυρ. για πρόσ.) τίμιος και ειλικρινής, όπως πρέπει να είναι στις συναναστροφές και τις συνεργασίες του με τους άλλους: ***ο αδελφός του είναι πολύ αποκλείεται να*** σε ***ρίξει*** jj ο ***Άκης είναι - παιδί,*** δεν ***κάνει τέτοια πράγματα || κοίτα να 'σαι ~ εσύ στη δου'/.ειά σου κι άσε τα υπόλοιπα!***

[εί υμ. < αρχ. φρ. ***έν τάξει*** (ήδη στον Πλάτωνα)|. **ένταξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} η είσοδος (προσώπου, χώρας κ.ά.) σε ένα σύνολο, ώστε να αποτελεί οργανικό μέλος του: ***η ~ τής Ελλάδας στην Ο.Ν.Ε.*** jj ***η ομα?·.ή ~ των νέων στην κοινωνική ζωή.***

ενταξιακός, -ή. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εμπλέκο).***

|ΕΙΥ.Μ. < μτγν. ***ένταξις*** < αρχ. ***έντάσσομαι*** (το ενεργ. ***έντάσσω*** είναι μτγν.)]. **ένταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** (γενικά) ο βαθμός τής

δύναμης ή τής σφοδρότητας με την οποία εκδηλώνεται (κάτι): *η κακοκαιρία συνεχίζεται με αμείωτη* ~ || οι *μάχες διεξάγονται με την ίδια* - σ' *όλα τα μέτωπα* αντ. ύφεση 2. φυς. μέγεθος μέτρησης και αριθμητικής απεικόνισης αφηρημένων φυσικών εννοιών: ~ *ηλεκτρικού πεδίου / κύματος / μαγνητικού πεδίου / ρεύματος / φωτεινής ακτινοβολίας / ήχου* || *ηλεκτρική / μαγνητική / ηχητική* ~ 3. (ειδικότ. για τον ήχο) ο βαθμός στον οποίο ένας ήχος είναι ισχυρός: *μειώνω / αυξάνω την* ~ *τού ραδιοφώνου* || *χαμηλή* - 4. κατάσταση αυξημένης συναισθηματικής φόρτισης: *η* ~ *των εξετάσεων* [j *είμαστε σε - από την αναμονή* 5. η κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έκδηλη ή λαν- θάνουσα εχθρότητα, από συγκρούσεις: *η - στις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων κατά τον Ψυχρό Πόλεμο* || *πολιτικές* ~ || *περίοδος διεθνούς* ~ || *προκαλώ νέα* ~ αντ. ύφεση 6. η επαύξηση τής δύναμης ή τής σφοδρότητας με την οποία εκδηλώνεται (κάτι): ~ *των ανέμων από αύριο το πρωί* || - *πον πολεμικών επιχειρήσεων / των ειρηνευτικών προσπαθειών* συν. (λόγ.) επίταση, ενίσχυση 7. (σπάν.-λόγ.) το τέντωμα: ~ *των χορδών* λντ. χαλάρωση, ξεσφίξιμο 8. αρχαιολ. η ελαφρά κύρτωση που δινόταν στις πλευρές των ελληνικών κιόνων.

[ετυμ. < αρχ. *έ'ντασις,* αρχική σημ. «τέντωμα, επίταση», < *εντείνω.* Πολλές σύγχρονες σημ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, π.χ. *ένταση ήχου* (πβ. αγγλ. sound intensity), *ένταση ηλεκτρικού ρεύματος* (πβ. γαλλ. imensite dc courant clcctriquc) κ.ά.]. **εντάσσω** ρ. μετβ. {ενέτα-ξα. εντά-χθηκα (κ. -χτηκα), -γμένος (λόγ. εντεταγμένος)| **1.** τοποθετώ (κάποιον/κάτι) μέσα σε ευρύτερο σύνολο, καθιστώντας τον μέλος, τμήμα τού συνόλου: γο *υπουργείο ενέταξε στην εξεταστέα ύ?η και τα δύο τελευταία κεφάλαια τού βιβλίου* || *στο πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης θα ενταχθούν όλες οι σει- σμόπληκτες περιοχές* συν. βάζω. συμπεριλαμβάνω, ενσωματο)νω· (μέσο παθ. *εντάσσομαι)* 2. ανήκω, αποτελώ μέρος: γο *φαινόμενο αυτό δεν εντάσεται στις μέχρι τώρα γνωστές κατηγορίες* || *όλα αυτά τα περιστατικά είναι ενταγμένα σε σχέδιο αποσταθεροποίησης τής περιοχής*

μετέχω στη λειτουργία (οργανωτικού, εκπαιδευτικού κ.λπ.) συστήματος: ~ *σε ένα κόμμα* [[γο *σεμινάριο θα ενταχθεί στον μεταπτυχιακό κύκλο σπουδών* || *δεν είμαι ενταγμένος σε κανένα κόμμα. είμαι ανένταχτ ος.*

[ΓΤΥμ. μτγν. < αρχ. *εντάσσομαι.* Βλ. κ. Γ<*σσω / *-ομαι].* **εντατικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η επιτάχυνση και η ενίσχυση τού ρυθμού τέλεσης μιας διαδικασίας: - *τής εργασίας ι τής παραγωγής.* — **εντατικοποιώ** ρ. {-είς...}.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνπο από αγγλ. intensification}. **εντατικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που συντελείται με επίμονη προσπάθεια και ένταση: ~ *μελέτη / πρόγραμμα εργασίας / ρυθμός* 2. ιατρ. *εντατική* (η) η Μονάδα Ηντατικής Θεραπείας (Μ.Π.Θ.), ειδικό τμήμα νοσοκομείου με πολύ έντονη και εξειδικευμένη ιατρονοσηλευτική παρακολούθηση βαρέως πασχόντων, πολυτραυματιών κ.λπ.. με τη βοήθεια και ειδικού τεχνολογικού εξοπλισμού: *είναι στην* ~ || *βγήκε από την*

3. αυτός που ολοκληρώνεται σε συντομευμένο χρόνο, που ακολουθεί ρυθμούς ταχύτερους από τους κανονικούς: γο *κα/.οκαίρι θα κάνει εντατικά μαθήματα, για να ξαναδώσα εξετάσεις* τον *Σεπτέμβριο* || ~ *τμήμα* (τμήμα που καλύπτει διδακτική ύλη σε διάστημα συντομότερο από το συνηθισμένο). **— εντατικ-ά / -ώς** [1881] επίρρ.. **εντα- τικότητα** (η) 11888[.

[ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «διεγερτικός, αφροδισιακός», < αρχ. *έντα- σις.* Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. intensiΓ|. **ενταύθα** επίρρ. (λόγ.) στο ίδιο μέρος, εδο), χωρίς αλλαγή τόπου (παλαιότ. σε επιστολές, στη διεύθυνση τού παραλήπτη, όταν αυτός βρισκόταν στην ίδια πόλη με τον αποστολέα).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ενταύθα / ένθαύτα* (με μετάθεση τής δασύτητας), σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *ένθα αύτά*\. **ενταφιάζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {ενταφίασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** τοποθετο) (τον νεκρό) μέσα στον τάφο. θάβω 2. (μτφ.) θέτω οριστικά τέρμα σε (κάτι), χάνω εντελώς: ~ *τις ελπίδες μου* || *η σύναψη συμφώνου ε/.ληνοτουρκικής φιλίας το* ***1930*** *ενταφίασε τη Μεγάλη Ιδέα.* — **ενταφίαση** (η) [μτγν.] κ. **ενταφιασμός** (ο) |μτγν.Ι, **ενταφιαστής** (ο) [μτγν.|. **ενταφιαστικός,** -ή. -ό [μτγν.|, **ενταφιαστικά** επίρρ. **εντάφιος,** -α. -ο [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία τής ταφής: - *σκεύη* (πβ. *επιτάφιος).* **εντείνω** ρ. μετβ. {ενέτεινα, εντάθηκα, εντεταμένος} **1.** ενισχύω την ένταση σε ενέργεια, κατάσταση ή συναίσθημα, οκττε να αποκτήσουν ακόμη μεγαλύτερη δύναμη ή σφοδρότητα: ~ *τις δυνάμεις* < *τις προσπάθειες / τον αγώνα / τις πιέσεις / την προσοχή / την έρευνα / τις ανησυχίες / την αδιαλλαξία* || *εντείνονται οι διώξεις φοροφυγάδων* [[*εντείνεται το κύμα κακοκαιρίας / η αγωνία* ΣΥΝ. επιτείνω, ενισχύω, επαυξάνω 2. (σπάν.-λόγ.) τραβώ και τεντώνω (κάτι) από ένα σημείο σε ένα άλλο: ~ *τη χορδή.* σχολιο λ. εν-.

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «τεντο')νω. τανύω», < *έν-* + *τείνω.* Η σημερινή γενικότερη χρήση είναι ήδη αρχ.]. **έντεκα** κ. (λόγ.) **ένδεκα** (το) {άκλ.[**1.** δέκα συν ένα, ο αριθμός 11

(ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό Ι Γ. *μια ποδοσφαιρική ομάδα αποτελείται από* ~ *παίκτες* (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ).

ΣΧΟΛΙΟ λ. *αριθμητικά.*

[ετυμ. < αρχ. *ένδεκα* < *εν* + δέκα], **εντεκάρης** (ο) {εντεκάρηδες}, **εντεκάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο ηλικίας έντεκα ετών ΣΥΝ. ενδεκαετής, ενδεκάχρονος (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.) **2.** πρόσωπο που έχει έντεκα επιτυχίες στον διαγωνισμό τού ί JP0-J ΙΟ: *κάθε* ~ *κερδίζει 100.000 δρχ.*

[ετυμ. < *έντεκα* + παραγ. επίθημα *-άρης*\. **εντεκάρι** (το) {δύσχρ. -ιού | -ιών} σύνολο έντεκα επιτυχιών στον διαγωνισμό τού ΠΡΟ-ΠΟ.

Ιετυμ. < *έντεκα* + παραγ. επίθημα *-άρι*\.

εντελβάΐς (το) {άκλ.} φυτό που ευδοκιμεί στις Αλπεις, στα Πυρηναία και τα Καρπάθια σε ύψος μεγαλύτερο των 1.700 μέτρων έχει χαρακτηριστικά λευκοκίτρινα κεφάλια (ταξιανθίες), που περιβάλλονται από λογχοειδή φύλλα καλυμμένα με λευκό χνούδι, τα οποία δια- τάσσονται σε σχήμα αστεριού.

Ιι·ΤΥΜ. < γερμ. edelweiti < edel «ευγενής. πολύτιμος» + weiii «λευκός»!.

εντέλεια (η) {χωρ. πληθ.} η τελειότητα· συνήθ. στη φρ. *ατην εντέλεια* χωρίς το ελάχιστο ψεγάδι, εντάξει μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια: ***η μηχανή λειτουργεί / έγιναν όλα / ετοιμάστηκε / τα έχει όλα / έπαιξε τον ρόλο της ~*** ΣΥΝ. τέλεια, άψογα.

|γ.τυμ. μτγν. < αρχ. ***εντελής}. εντελέχεια*** (η) {χωρ. πληθ.| φίλος, (ως όρος τής αριστοτελικής φιλοσοφίας) 1. η ζωτική δύναμη που ενυπάρχει μέσα σε κάθε ον και στρέφει κάθε ενέργειά του προς την επίτευξη τής πλήρους τελειότητας 2. (κατ' επέκτ.) η ολοκλήρωση ή η πραγματοποίηση μιας κατάστασης, κατ' αντιδιαστολή προς τη «δυνάμει» εμφάνισή της **3.** (στη νεότερη φιλοσοφία) κάθε απλή υπόσταση ή δημιουργημένη μονάδα (εφόσον ενέχει ορισμένη τελειότητα). σχολιο λ. ***ενδελεχής, ενέργεια.*** [ετυμ. αρχ.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***εντελές έχειν.*** Το επίθ. ***έντελεχής*** και το επίρρ. ***έντελεχώς*** σχηματίστηκαν αργότερα κατ' αναλογίαν προς τους τύπους ***ενδελεχής.*** -ώς|. **εντελεχής,** -ής. -ές [μτγν.] {εντελεχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (αρχαιοπρ.) πλήρης, αυτός που χαρακτηρίζεται από τελειότητα. — **εντελεχώς** επίρρ. Ιαρχ.[σχολιο λ. ***ενδελεχής, -ης. -ης. -ες.*** **εντελής,** -ής, -ές [εντελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· εντελέστ-ερος. -ατος} (λόγ.) 1. αυτός που είναι τέλειος, πλήρης 2. αυτός που έχει ολοκληρωθεί: - ***έλεγχος*** **3.** αυτός που είναι απόλυτος, ολοσχερής: ~ ***κατα- στροφή.***

[ετυμ αρχ.. αρχική σημ. «ολοκληρωτικός, πλήρης». < ***έν-*** + ***-τελής*** < ***τέλος*** |. **εντέλλομαι** ρ. μετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ.} (λόγ.) αναθέτω σε (κάποιον) την εντολή για την εκτέλεση συγκεκριμένης αποστολής: ο ***υπουργός εντέλλεται τις αρμόδιες υπηρεσίες να τηρούν σχολαστικά τις κείμενες διατάξεις*** ΣΥΝ. διατάζω, παραγγέλλω (βλ. κ. λ. ***εντεταλμένος. -η. -ο).*** σχολιο λ. ***αποθετικός, μετοχή.***

Ιετυμ. αρχ. < έν- + ***τέλλω*** «εγείρω - επιτάσσω» (βλ. κ. ***ανατέλλω)].***

ΣΧΟΛΙΟ Το **εντέλλομαι** χρησιμοποιείται εσφαλμένως. όπως και άλλα αποθετικά ρήματα (βλ. ***αποθετικός),*** με παθητική χρήση. Χρήσεις όπως «Τα ***αρμόδια λιμενικά όργανα*** *εντέλλονται* ***να παρακολουθούν την τήρηση των κανονισμών»*** ή «Οι ***υπάλληλοι*** του ***δήμου*** *εντέλλονται* ***να διενεργούν αυστηρό έλεγχο»*** είναι εσφαλμένες, γιατί το ***εντέλλομαι*** σημαίνει "δίδω εντολή να...» και (ως αποθετικό) δεν μπορεί να σημάνει «μου δίδεται / παίρνω εντολή να..,.». Όπως είναι λάθος να πούμε ***-Ή αντιπροσωπία εδέχθη από τον πρωθυπουργό***- (!) αντί τού ορθού «Η ***αντιπροσωπία έγινε δεκτή από τον πρωθυπουργό»*** (το επίσης αποθετικό ρ. **δέχομαι** δεν μπο- ρεί να χρησιμοποιηθεί ως παθητικό), έτσι και στα παραδείγματα που πήραμε, το ***εντέλλομαι*** δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί παθητικά. Θα πρέπει είτε να λεχθεί περιφραστικούς ***{«Τα αρμόδια 'λιμενικά όργανα έχουν λάβει εντολή να...»*** ή ***«Στα αρμόδια λιμενικά όργανα έχει δοθεί εντ***ολη ***να...»)*** είτε να αλλάξει η φράση («Οι ***λιμενικές αρχές εντέλλονται τα αρμόδια λιμενικά όργανα να...»*** και ***«Ο δήμος εντέλλεται τους υπάλληλους να...»). * αποθετικός***

εντελώς επίρρ.· καθ' ολοκληρίαν, κατά τρόπον ολικό και πλήρη, σε όλη την έκταση: ***γύρισε ~ διαφορετικός / αλλαγμένος / καλά / απελπισμένος / απογοητευμένος || καταστραφήκαμε ~*** ΣΥΝ. πλήρως, τελείως, εξ ολοκλήρου, όλως διόλου. ■ :* σχολιο λ. ***επιτατικός.***

[ετυμ. < αρχ. ***εντελώς < έντελής< έν-*** + ***-τελής < τέλος].***

εντελώς: συνώνυμα. Το **εντελώς** ανήκει σε μια σειρά **προσδιορι- στικών επιρρημάτων** (αγγλ. submodifiers), που προσδιορίζουν ποσοτικά κυρ. επίθετα και επιρρήματα, τα οποία δηλώνουν ποιότητα (ποιοτικά επίθετα· τύπος: ***μεγάλος, ικανός. έτοιμος, έξυπνος*** κ.τ.ό.): ***Είναι*** *εντελώς* ***ανίκανος για οτιδήποτε - Θεωρείται*** *απολύτως* ***έμπιστο πρόσωπο - Είμαστε*** *πλήρως* ***ικανοποιημένοι από την απόδοσή*** του στην ***τάξη - Είναι*** *τελείως* αδύνατο ***να*** τον ***καταλάβεις όταν μιλάει Αγγλικά - Ο δάσκαλος τον χαρακτήρισε*** *παντελώς* ***αδιάφορο για τα μαθήματα τού σχολείου - Τον βρήκαμε*** *εξ ολοκλήρου* ***ανήμπορο να αντιδράσει στα εξωτερικά ερεθίσματα - Είναι*** *πέρα για πέρα* ***έτοιμος να παλέψει για να πετύχει.*** Ας σημειωθεί ότι το **όλως διόλου** -και λιγότερο τα **εξ ολοκλήρου** και **καθ' ολοκληρίαν-** χρησιμοποιείται κυρ. με αρνητική χροιά: ***Είναι όλως διό/.ου απροετοίμαστος / άχρηστος / ανίκανος / περιττός*** (κ.λπ.). Δεν λέμε ***«Είναι όλως διό/.ου έτοιμος ' ικανός! χρήσιμος»*** κ.τ.ό.

εντερεκτομή (η) ΙΑΙΡ. η χειρουργική αφαίρεση μέρους τού εντέρου για θεραπευτικούς λόγους.

11:ϊύμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. enterectomy]. **εντερικός,** -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τα έντερα: ~ σωλήνας ***/ νόσημα / διαταραχές > ανωμαλία < υγρό*** **2.** *εντερικά* (τα) ασθένειες ή λοιμώξεις των εντέρων, **εντερίτιδα** (η) f1876| {χωρ. πληθ.} ΙΑΙΡ. η οξεία ή χρονία φλεγμονή τού λεπτού κυρ. εντέρου, που εκδηλώνεται με διάρροια, πυρετό ή και επώδυνες κοιλιακές συσπάσεις.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. enteritisI. **εντεριώνη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ΒΟΤ. το εσωτερικό μαλακό κυλινδρικό τμήμα τού βλαστού δικοτυλήδονων φυτών, μέσα στο οποίο γίνεται

αποταμίευση τροφών ΣΥ\. (καθημ.) ψίχα, καρδιά 2. το κεντρικό μαλακό τμήμα κορμού δέντρου ΣΥ\. ψίχα.
| εί υμ. αρχ. < εν- + -*ερ-*, επίθημα συγκρ. βαθμού. + παραγ. επίθημα *-ώνη*. Βλ. κ. *έντερο}*. **έντερο** (το) [εντέρ-ου | -ων} **1.** ανατ. το τελευταίο τμήμα τού πεπτικού σωλήνα από το στομάχι ώς τον πρωκτό, που χωρίζεται σε δύο τμήματα, το λεπτό και το παχύ. μέσα στα οποία γίνεται η πέψη των τροφών: *λεπτό* (αποτελείται από το δωδεκαδάκτυλο, τη νήστιδα και τον ειλεό) / *παχύ* ~ || *διάτρηση εντέρου*■ φρ. (μτφ.) ***στριμμένο άντερο*** βλ. λ. *άντερο* **2.** ***έντερα*** (τα) τα εντόσθια, το σύνολο των εσωτερικών οργάνων που βρίσκονται στην κοιλιακή χώρα (πβ. λ. *άντερο).*
|εγυμ. < αρχ. *έντερον* (συνήθ. πληθ. *έντερα)* < *έν-* « Ι.Ε. **en-*) + *-re-* ρο-, επίθημα συγκρ. βαθμού (< Ι.Ε. ˣ*iero-j.* που δείχνει ότι η λ. δήλωνε εξαρχής τα εντόσθια. τα εσώτερα μέρη τού σώματος. Η λ. συνδ. με άλλες J.H. αντίστοιχες, που σημαίνουν κυρ. «εσωτερικός, εσώτερος», πβ. σανσκρ. antura-. λατ. interior, interaneous. γαλλ. entrailles κ.ά.|. **εντεροβοκτήριο** (το) {εντεροβακτηρί-ου | -ων} βιολ. βακτήριο που ζει στο έντερο.
Γ.ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. enierobacteriunij. **εντεροκήλη** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.J η κήλη που προκαλείται από πτώση τμήματος τού εντέρου μέσα στο όσχεο, **εντεροκινάση** (η) [χωρ. πληθ.} βιολ. ένζυμο εκκρινόμενο από τον βλεννογόνο τού εντέρου, που συντελεί στη μετατροπή τού θρυψινο- γόνου σε θρυψίνη για τη διευκόλυνση τής πέψης των πρωτεϊνών.
[εί υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. enterokinasc < entero- Κ ελλην. *έντερο)* + kinase < kin(ctic) «κινητικός» + επίθημα -ase « ελλην. *-αση)1*
εντερόκοκκος (ο) [εντεροκόκκ-ου | -ων,-ους} βιολ. στρεπτόκοκκος, συχνά παθογόνος. οπότε μπορεί να επιφέρει λοιμώξεις, όπως ουρολοίμωξη, σηψαιμία κ.ά.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ..< νεολατ. enierococcus|. **εντεροκολίτιδα** (η) [1887] ιλίρ. φλεγμονή τού βλεννογόνου τού λεπτού και τού παχέος εντέρου.
|LiTYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. emerocoliiej. **εντερολογίο** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τα έντερα και τη θεραπεία παθήσεων σχετικών με αυτά. συνήθ. σε συνδυασμό με παθήσεις τής κοιλίας (πβ. λ. *γαστρεντερολογία. γαστρεντερολόγος).* – **εντερολόγος** (ο/η).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. enterology1. **εντεροπάθεια** (η) {εντεροπαθειών} ιατρ. κάθε πάθηση τού εντέρου.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. enteropathy |. **εντερορραγία** (η) | j 879) {εντερορραγιών} ιατρ. τοπική ή διάχυτη αιμορραγία τού εντέρου.
[εί υμ. < *έντερο* + *-ρραγία* (< αρχ. *ρήγνυμι).* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. enicrorrhagia|. **εντεροστομία** (η) {εντεροστομιών} ιαγρ. η χειρουργική επέμβαση, κατά την οποία ανοίγεται στην κοιλιά στόμιο στο έντερο, για να λειτουργήσει ως τεχνητός πρωκτός συν. κολοστομία. παρά φύση έδρα.
ΓΕ.1 ΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. entcrostomyj. **εντεροτομίο** (η) {1839J Ιεντεροτομιών} ιατρ. η τομή στο εντερικό τοίχωμα.
[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. enterotomiej. **εντεροτοξοιμία** (η) ιλτρ. η ασθένεια που προκαλείται από την εντεροτοξίνη.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. enterotoxaemia[. **εντεροτοξίνη** (η) {χωρ. πληθ.} ιλίρ. τοσική ουσία που παράγεται από ορισμένα βακτήρια και προξενεί διαταραχή τής διαδικασίας τής πέψης με εμετούς και διάρροια.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. enterotoxin].
εντεταγμένος, -η. -ο *■ εντάσσω
εντεταλμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει λάβει άνωθεν εντολή για την εκτέλεση συγκεκριμένης αποστολής: *τα ~ όργανα τής κυβέρνησης || οι ~ για την προστασία των* ττολ/τώνΣΥΝ. αρμόδιος **2.** η αποστολή που εκτελείται σύμφωνα με άνωθεν εντολή: ~ *υπηρεσία.* σχολιο λ. *μετοχή.*
[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *εντέλλω* (βλ. κ. *εντέλλομαι)].* **εντεύθεν** επίρρ. κ. πρόθ. (αρχαιοπρ.) **1.** (ως τοπικό) από το σημείο αυτό και εδώ ανί. εκείθεν 2. (ως πρόθ.) για προσδιορισμό τόπου, ο οποίος εκτείνεται από το σημείο που λαμβάνεται ως σημείο αναφοράς και εδώ. προς το μέρος μας: *η ~ των Α?^πεων Γαλατία || η - τού στενού τού Γιβραλτάρ Θάλασσα* ΑΜ. εκείθεν 3. (αρχαιοπρ.) όθεν. λοιπόν: *εντεύθεν συνάγεται.* σχολιο λ. -θεν.
[ετυμ.. < αρχ. *εντεύθεν / ένθεύτεν* (με μετάθεση τής δασύτητας) < *ενταύθα/ˈ ένθαδτα*, με την επίδραση τού *ένθεν].* **εντευκτήριο** ίτο) [1856] {εντευκτηρί-ου j -ων} **1.** αίθουσα ιδρύματος, λέσχης κ.λπ., που χρησιμοποιείται για την αναμονή ή την αναψυχή των μελών ή των επισκεπτών 2. (γενικότ.) χώρος ειδικά διαμορφωμένος για συναντήσεις: *το ~ τής Σχολής.*
1F.TYM. < αρχ. *εντευξις* «συνάντηση» < *έντυγχάνω*, απόδ. τού γαλλ. salle de rendez-vous / dc reunion «αίθουσα συναντήσεων»!, **έντεχνος,** -η. -ο [αρχ.| **1.** αυτός που είναι φτειαγμένος σύμφωνα με τους κανόνες τής τέχνης, ο καλά επεξεργασμένος, ο καλοφτειαγμέ- νος 2. αυτός που έχει λόγια προέλευση, που είναι φτειαγμένος από άνθρωπο που έχει σπουδάσει την τέχνη και γνωρίζει και θεωρητικά τους κανόνες της· αντιδιαστέλλεται προς το λαϊκό, αυτό που είναι φτειαγμένο αυθόρμητα και με το ένστικτο· φρ. (α) ***έντεχνη μουσική*** η λόγια μουσική, η γραμμένη από συνθέτη κατά κανόνα σπουδαγμέ- νο και επώνυμο (β) **έντεχνο** *τραγούδι* το τραγούδι που έχει γραφτεί από σπουδαγμένο μουσικό (γ) ***έντεχνο λαϊκό τραγούδι*** το τραγούδι που γράφει σπουδαγμένος μουσικός, ακολουθώντας τους κανόνες που έχουν εκ των προτέρων διαμορφωθεί από λαϊκούς μουσικούς, συνήθ. αλλάζοντας και «εξευγενίζοντας» βασικά στοιχεία τού ύφους ή τής αισθητικής τού λαϊκού δημιουργού · **3.** αυτός που γίνεται με επι- δεξιότητα, που έχει σχεδιαστεί εκ των προτέρων. που δεν είναι αποτέλεσμα λάθους ή αυθορμητισμού: - ***αδεξιότητες τού ηθοποιού για την πρόκληση γέλιου || - διατύπωση){ ~ καλλιέργεια κλίματος αναταραχής*** συν. κομψός, επιδέξιος αντ. κακότεχνος, άτεχνος. · · **έντεχνα / εντέχνως** |«ρχ.{ επίρρ. ■*“ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***τεχνητός.***
έντιμος, -η, -ο (λόγ.) **1.** (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ευσυνειδησία, ειλικρίνεια, αξιοπρέπεια, αξιοπιστία, τιμιότητα, πίστη στις ηθικές αρχές κ.λπ.: ~ ***πολιτικός / δικαστής*** || ***ένας - υπάλληλος δεν θα δεχόταν ποτέ να δωροδοκηθεί ||*** είναι ***~ άνθρωπος και τηρεί πάντοτε τις υποσχέσεις του*** συν. ηθικός, τίμιος αντ. ανέντιμος **2.** αυτός που γίνεται σύμφωνα με τις παραπάνω ιδιότητες: ~ ***συμφωνία / συνθηκολόγηση*** (συνθηκολόγηση χωρίς ταπεινωτικούς όρους) / ***/όση τού προβλήματος / παρε/.θόν*** || οι ***δικαστές τού αναγνώρισαν το ελαφρύ ντικό*** του ***προτέρου εντίμου βίου*** συν. ηθικός, τίμιος. – **έντιμα / εντίμως** [αρχ.[επίρρ.
(εγυμ. αρχ. < εν- + ***-τιμος*** < ***τιμή\.*** **εντιμότατος** (ο) {εντιμοτάτ-ου | -ων, -ους} (παλαιότ. ως προσφώνηση) ο ευυπόληπτος, ο αξιότιμος (για κυβερνητικούς αξιωματούχους ή ευγενείς).
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. honorable|. **εντιμότητα** (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τού έντιμου: ***διακρί- νεται για την*** ~ του συν. ευσυνειδησία, τιμιότητα αντ. ασυνειδησία, ανυποληψία 2. (σπάν. ως τιμητική προσφώνηση) για πρόσωπο που κατέχει υψηλό αξίωμα: ***η ~ σας.*** **εντοιχίζω** ρ. μετβ. {εντοίχισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** τοποθετώ και προσαρμόζω (κάτι) στην επιφάνεια τοίχου: - ***αναμνηστική πλάκα*** 2. εγκλείο) μέσα σε τοίχο: ***εντοιχισμένα έπιπλα κουζίνας*** |[***εντοιχισμένη ντουλάπα. -*** **εντοίχιση** (η) κ. **εντοιχισμός** (ο), **έντοκος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που αποδίδει τόκο: ~ ***γραμμάτια Δημοσίου / δάνειο*** λντ. άτοκος. – **έντοκα / εντόκως** επίρρ. **εντολέας** (ο/η) Ιμτγν.] {(θηλ. ρντολέως) | εντολ-είς. -έων] πρόσωπο που δίνει την εντολή για την εκτέλεση συγκεκριμένης πράξης συν. εντολοδότης αντ. εντολοδόχος. **εντολή** (η) ***1.** (γενικά) η διαταγή ή η παραγγελία με επιτακτικό χαρακτήρα. η οποία δίνεται από προϊστάμενο σε υφιστάμενο για την εκτέλεση συγκεκριμένης πράξης: ***εκτελώ! δίνω / παίρνω*** ~ || ***τα αστυνομικά όργανα έχουν την αυστηρή*** ~ να ***μην παραβιασθεί το*** άσυλο |[***έρευνα στα σπίτια των υπόπτων διενεργείται με ~ τού εισαγγελέα'*** ΦΡ. (α) ***κατ' εντολήν / βάσει εντολών σύμφωνα*** με τις διαταγές: ***ενεργώ*** ~ των ***προϊσταμένων μου*** (β) ***κατόπιν εντολής*** μετά από εντολή: ~ ***τού Υπουργού κινήθηκαν οι σχετικές διαδικασίες*** (γ) θρησκ. ***Δέκα Εντολές*** ο δεκάλογος που. σύμφωνα με την Π.Δ.. παραδόθηκε από τον Θεό στον Μωυσή και ενέπνευσε τόσο την ιουδαϊκή όσο και τη χριστιανική ηθική 2. γιολιτ. εξουσιοδότηση για την εφαρμογή συγκεκριμένης πολιτικής, που παρέχεται από το εκλεκτορικό σώμα ή από αυτόν που κατά το Σύνταγμα κατέχει την ανώτατη πολιτική εξουσία στα κράτη και στους εκπροσώπους τους: ***λαϊκή / διερευνητική*** ~ || ο ***πρόεδρος τής Δημοκρατίας δίνει την ~ σχηματισμού κυβέρνησης στον νικητή των εκλογών*** **3.** ΝΟΜ. σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (εντολοδόχος) αναλαμβάνει την υποχρέωση να διεξαγά- γεϊ χωρίς αμοιβή την υπόθεση που του ανέθεσε ο άλλος συμβαλλόμενος (εντολέας) 4. οικον. χρηματικό ποσό που καταβάλλεται μέσω τής τράπεζας κατόπιν εξουσιοδότησής της από τον οφειλέτη Συν. έμβασμα 5. πληροφ. οδηγία που δίνεται σε ηλεκτρονικό υπολογιστή για την εκτέλεση συγκεκριμένης λειτουργίας· φρ. ***αρχείο εντολών*** βλ. λ. ***αρχείο.*** ** σχολΚ) λ. ***συμβουλή.***
[ΕΤΥΜ. **(χρχ. < *έντέλλω* / *-ομαι].***

ΟΙ ΔΕΚΑ ΕΝΤΟΛΕΣ

(Π.Δ. ***Έξοδος*** 20. 2-17)

L. ***Έγώ ειμι Κύριος ό Θεός σου, οστις έξήγαγόν σε έκ γης Λίγύπτου. έξ οϊκου δουλείας. Ούκ έσονταί σοι θεοί έτεροι πλήν εμού.***
Ού ποιήσεις σεαυτώ εΐδω?·.ον. ουδέ παντός ομοίωμα, όσα εν ***τω ούρανώ άνω και*** όσα ***έν τή γή κάτω και όσα έν τοΐς νδασιν υποκάτω τής γης. Ού προσκυνήσεις αύτοίς, ουδέ μη λατρεύσεις αύτοίς...***
Ού ?.ή(μ)ψει τό όνομα Κυρίου τοϋ Θεού σου ***έπι ματαίψ· ού γάρ μή καΟαρίση Κύριος ό Θεός σου*** τον ***λαμβάνοντα τό όνομα αυτού επί ματαίφ.***
Μνήσθητι τήν ημέραν τών σαββάτων άγιάζειν αυτήν. **"Ης** ***ημέρας έργα καί ποιήσεις πάντα τά έργα*** σου· ***τή δέ ημέρα τή έβδομη σάββατα Κυρίω τώ Θεώ σου...***
Ίγίμα τόν πατέρα σου καί τήν μητέρα σου, Γνα ***εύ σοι γένηται, καί ίνα μακροχρόνιος γένη έπι τής γής τής άγαθής, ής Κύριος*** ο ***Θεός σου δίδωσί σοι.***
Ού μοιχεύσεις.
Ού κλέψεις.
Ού *φονεύσεις.*
Ού ***ψευδομαρτυρήσεις κατά τού π/.ησίον σου μαρτυρίαν ψευδή.***
Ούκ επιθυμήσεις τήν γυναίκα τοϋ πλησίον σου. Ούκ επιθυμήσεις τήν οικίαν τοϋ πλησίον σου ούτε τόν άγρόν αύτού οϋτε τόν παΐδα αύτού... οϋτε όσα τω πλησίον σου έστί.

εντολοδότης (ο) [1836J {εντολοδοτών}, **εντολοδότρια** (η) {εντο-

λοδοτριών] ο εντολέας (βλ.λ.). **εντολοδόχος** (ο/η) **1**1833] **1.** πρόσωπο προς το οποίο απευθύνεται συγκεκριμένη εντολή, ο αποδέκτης εντολής αντ. εντολέας, εντολοδότης **2.** ΠΟΛΙΤ. *εντολοδόχος πρωθυπουργός* το πρόσωπο που ασκεί καθήκοντα πρωθυπουργού και σχηματίζει κυβέρνηση κατόπιν διερευνητικής εντολής τού αρχηγού τού κράτους, μέχρι να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης από το κοινοβούλιο.

[ΕΤΥΜ. < *εντολή* + *-δόχος* < *δέχομαι).* **εντομή** (η) **1.** τομή, χάραγμα σε βάθος μιας επιφάνειας **2.** ανα'Γ. κάθε σχισμή ή αύλακας που παρατηρείται σε οστά ή άλλα όργανα 3. γπωπ. κάθε τομή στον φλοιό φυτού, που αποβλέπει στην ενδυνάμωσή του: *εγκάρσια*

[ΕΤ.ΥΜ. αρχ. < *έντέμνω* < *έν-* + *τέμνω).* **έντομο** (το) {εντόμ-ου **|** -ων) κάθε μικρού μεγέθους αρθρωτό ζώο με έξι πόδια, το σώμα τού οποίου χωρίζεται σε τρία βασικά μέρη (κεφάλι. θώρακα, κοιλιά): *στα ~ περιλαμβάνονται τα κολεόπτερα (σκαθάρια), τα λεπιδόπτερα (πεταλούδες), τα υμενόπτερα (π.χ. μέλισσες) και τα δίπτερα (π.χ. μύγες).*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *εντομον* (ενν. *ζφον)* < *έντομή* (βλ.λ.), που συμφωνεί με τον ορισμό τού Αριστοτέλη: «*καλώ δε έντομα όσα έχει κατά τό σώμα έντομάς*» (*Ιστορία τών Ζώων* 487a 33). Ο λατ. όρ. insectum (πβ. αγγλ. inscct, γαλλ. insecte κ.ά.), μτχ. τού p. inscco «εντέμνω», αποτελεί με- τάφρ. τού αρχ. *εντομον].* **εντομοαπωθητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που απομακρύνει τα έντομα: - *ταμπλέτα! υγρό2. εντομοαπωθητικό* (το) (α) το ειδικό χημικό παρασκεύασμα. η οσμή τού οποίου απομακρύνει τα έντομα (β) (συνεκδ.) μικρή ηλεκτρική συσκευή, στην οποία τοποθετείται το παραπάνω χημικό παρασκεύασμα σε μορφή ταμπλέτας ή υγρού και η οποία χρησιμοποιείται για να απομακρύνει τα έντομα από εσωτερικό χώρο. **εντομοκτόνος,** -ος, -ο [j 8891 **1.** αυτός που σκοτώνει έντομα: ~ *φάρμακα/ σπρέι 2. εντομοκτόνο* (το) το (υγρό, αέριο ή σε σκόνη) χημικό παρασκεύασμα που χρησιμοποιείται για την εξολόθρευση των εντόμων: *ψεκάζω με* ~. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-κτόνος.*

Ιετυμ. < *έντομο* + *-κτόνο*< *κτείνω* «φονεύω» (βλ. κ. *-κτονία),* μεταφρ. δάνε\ο από γαλλ. insecticide^, εντομολογία (η) [1852J {χωρ. πληθ.} ο κλάδος τής ζωολογίας, που πραγματεύεται τη μελέτη των εντόμων. - εντομολόγος (ο/η), εντομολογικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cntoinologie]. **εντομοφάγος,** -ος, -ο [1873J αυτός που τρέφεται με έντομα: ~ *φυτά.*

Lil.ΥΜ · Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. inscctivorusj. **εντομόφιλος,** -η. -ο βοτ. (φυτό) τού οποίου η επικονίαση γίνεται με έντομα, που η γύρη του μεταφέρεται από έντομα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. entomophilusj. **έντονος,** -η, -ο **1.** αυτός που εμφανίζεται σε υψηλό βαθμό, σε μεγάλη ισχύ. οξύτητα ή ποσότητα, που χαρακτηρίζεται από ένταση: ~ *κίνηση στους δρόμους τής Αθήνας* || - *θόρυβος / δράση / αποστροφή / συμπάθεια / ενδιαφέρον / ανησυχία ι φόβος / ρυθμοί* αντ. άτονος, ασθενής· φρ. *έντονη ζωή* η ζωή που εξελίσσεται με ρυθμούς γεμάτους ένταση, που είναι γεμάτη δραστηριότητες 2. ιδιαίτερα αισθητός, οξύς στις αισθήσεις: ~ *πόνος / κόκκινο / γεύση* συν. δυνατός, ζωηρός αντ. ήπιος, ανεπαίσθητος 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από οξύτητα, από επιθετικότητα: *αντέδρασε με ~ τρόπο* || *μίλησε με ~ ύφος* || ~ *διαμαρτυρία* αντ. άτονος, χαλαρός, υποτονικός. – **έντονα** *I* **εντόνως** Ιαρχ.] επίρρ. ** σχολιο λ. *επιτατικός.*

[ETYVL αρχ. < εντρινω]. εντοπίζω ρ. μετβ. [εντόπισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] 1. (+ έναρ- θρο αντικ.) προσδιορίζω τη θέση όπου βρίσκεται (κάποιος/κάτι) ή συμβαίνει (κάτι): *η αστυνομία εντόπισε και συνέλαβε τους ληστές σε προάστιο τής πόλης* || οι *σεισμολόγοι εντοπίζουν το επίκεντρο τού σεισμού στη θα/^άσσια περιοχή δυτικά τής Πύ/.ου 2.* (+ άναρθρο αντικ.) βρίσκω σε συγκεκριμένο χώρο (κάτι/κάποιον): *το ελικόπτερο εντόπισε ναυαγούς σε μικρή απόσταση από το ναυάγιο* || *σκάφος* τού *Λιμενικού εντόπισε λαθρομετανάστες σε βραχονησίδα* [| *εντόπισα μερικά λάθη στο κείμενο* || **οι** *ε?^εγκτές εντόπισαν πο/.λές παρατυπίες* 3. περιορίζω κάτι σε ένα σημείο / έναν χώρο (συνήθ. μεσοπαθ.): **οι** *έρευνες εντοπίστηκαν στο στενό οικογενειακό περιβάλλον τού θύματος* |j **οι** *συνομιλίες εντοπίστηκαν στο πρόβλημα τής δημοσιονομικής σύγκλισης.* – εντόπιση (η)] 1879] κ. εντοπισμός (ο) 11879].

|ετυμ. μτγν. < αρχ. *έντοπος* < *έν · + τόπος].*

εντόπιος, -α, -ο ► ντόπιος

εντοπιότητα (η) {χωρ. πληθ.] νομ. η διά νόμου σύνδεση προσώπου με ορισμένο τόπο λόγω καταγωγής ή δημοσιοϋπαλληλικής υπηρεσίας σε σχέση με τα δικαιώματα ή τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από αυτήν (λ.χ. ως στοιχείο που δίνει μόρια για τον διορισμό καθηγητή στον τόπο μόνιμης κατοικίας του): *κώλυμα εντοπιότητας.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ντόπιος.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. locality|. **εντοπιστικός,** -ή, -ό αυτός που αποσκοπεί στον εντοπισμό: ~ *μέτρα ! ενέργεια.* – **εντοπιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

εντομία (η) [1850J {εντομιών) ΤΕΧ.νολ. (λόγ.) ειδικός τρόπος συνάρμοσης δύο ξύλινων δοκιών υπό ορθή γωνία, κατά τον οποίο η κατάλληλα διαμορφωμένη άκρη τού ενός σφηνώνεται μέσα σε επίσης κατάλληλα διαμορφωμένη κοιλότητα τού άλλου (βλ. κ. λ. *τόρμος).* Ιετυμ. < *εν-* + *-τορμία*< *τόρμος].* **εντός** πρόθ. (λόγ.) (+γεν.) δηλώνει: **1.** τόπο (μέσα σε ορισμένη περιοχή, πραγματική ή νοητή): γο *σουτ έγινε - τής μικρής περιοχής* || *πα- ρατηρήθηκαν διενέξεις ~ τού κόμματος* || - *των ορίων τής πρωτευού- σης* jj ~ *τού πλαισίου* || *πέρασα τις διακοπές ~ των τειχών* || *το σπίτι είναι νόμιμο, γιατί χτίστηκε - σχεδίου πόλεως* || ~ *έδρας παιχνίδι τού* ***Ολυμπιακού με την AtK*** (| ***νιώθω ότι κάτι άλλαξε ~ μου*** αντ. εκτός **2.** χρόνο· στο χρονικό πλαίσιο, στη διάρκεια ορισμένου χρονικού διαστήματος: ~ ***τής ημέρας*** *ι* ***ολίγων ημερών*** *i* ***των προσεχών μηνών*** φρ. **εντός** *ολίγου* σε λίγη ώρα: ~ ***θα έρθει στο γραφείο*** **3.** (κ. ως επίρρ.) μέσα· κυρίως σε επιγραφές καταστημάτων (π.χ. εστιατορίων): (ενν. υπάρχει) ***κήπος*** ~ φρ. **εντός,** *εκτός και επί τα αυτά* (γωνίες) (i) γεωμ. οι δύο γωνίες που σχηματίζονται όταν δύο ευθείες τέμνονται από τρίτη ευθεία και η μία γωνία είναι μεταξύ των παραλλήλων, η δεύτερη εκτός τής ζώνης των παραλλήλων και οι δύο είναι προς το ίδιο μέρος τής τέμνουσας (ii) στα ίδια πράγματα ή στα ίδια μέρη: ***Ιιού θα πάτε στις γιορτές:*** – **]]** ***Τι θα κάνετε σήμερα:*** —. (Βλ. λ. ***πρόθεση,*** ιιιν.). ■*- ιχολιο λ. ***ένδον. μέσα.***

[ετυμ. αρχ. < ***έν-*** + ***-τός*** < I.E. επίθημα *-tos, με αφαιρετική αρχική σημ.. πβ. λατ. intus. Βλ. κ. ***εκτός].*** **εντόσθια** (τα) [εντοσθίων] **1.** τα εσωτερικά όργανα τού ανθρώπου ή των ζώων, που βρίσκονται στην κοιλιακή χώρα ΣΥΝ. σωθικά, σπλάχνα 2. (ειδικότ.) τα εδώδιμα σπλάχνα ζώων ή πουλιών.

[ετυμ. αρχ. ουδ. πληθ. τού επιθ. ***έντόσθιος*** < επίρρ. ***έντοσθεν< εντός*** + ***-θεν.*** επίθημα δηλωτικό προελεύσεως|. **εντούτοις** επίρρ. (λόγ.) ωστόσο: ***μελέτησε σκληρά όλη τη χρονιά, ~ απέτυχε στις εξετάσεις*** συν. όμ(ος, παρά ταύτα. μολοντούτο. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μολονότι.***

[ΠΤΥΜ. < μεσν. φρ. ***έν τούτοις*** (ενν. ***τοϊς πράγμασι).*** αρχική σημ. «εν τω μεταξύ, ενώ συνέβαιναν αυτά»|. **εντράδα** (η) φαγητό από κρέας και λαχανικά.

[ΠΤΥΜ. μεσν., αρχική σημ. «εισόδημα, σοδειά». < βεν. cntrada «είσοδος >» < λατ. intrata, μτχ. τού p. intro «εισέρχομαι»], **εντρέπομαι** ρ. ► ντρέπομαι

εντριβή (η) θεραπευτική διαδικασία κατά την οποία τρίβεται το δέρμα με αλοιφή ή υγρό (π.χ. οινόπνευμα) για την πρόκληση υπεραιμίας ή την απορρόφηση τής θεραπευτικής ουσίας ΣΥΝ. μασάζ, μάλαξη. [είύμ. < αρχ. ***έντρίβω*** «αλείφω με αρωματικά έλαια και καλλωπιστικές ουσίες (συνήθ. το πρόσωπο)» < εν- + ***τρίβω].*** **εντριβής,** -ής, -ές {εντριβ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) έμπειρος, εξασκημένος: ~ περι ***τα μαθηματικά.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης. -ες.***

[πτυμ. αρχ., αρχική σημ. «δοκιμασμένος ως προς την ανθεκτικότη- τα». < ***έν-*** + ***-τριβής*** < ***τρίβω].*** **έντρομος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που βιώνει το συναίσθημα τού τρόμου: ***έντρομοι ξεχύθηκαν οι κάτοικοι στους δρόμους μετά την πρώτη σεισμική δόνηση*** συν. τρομαγμένος, περίτρομος am. άτρομος, απτόητος, άφοβος, **εντροπαλος,** -ή, -ό ► ντροπαλός **εντροπή** (η) -> ντροπή

εντροπία (η) {χωρ. πληθ.] **1.** φυς.-χημ. (σύμβολο S) (α) το μέτρο τής ενέργειας που δεν είναι διαθέσιμη, για να παράγει έργο σε θερμοδυ- ναμικό σύστημα (β) το μέτρο αταξίας των μορίιον σε ένα σύστημα, η οποία αυξάνεται όσο μεγαλώνει η κατάσταση αταξίας μέσα στο σύστημα 2. (κατ' επέκτ.) κάθε κατάσταση ή ροπή τής κοινωνίας προς αταξία ή αποδιοργάνωση.

Ιετυμ. αρχ. < ***έν-*** + ***-τροπία*** < ***τρέπω.*** Ο επιστ. όρ. αποτελεί αντιδάν. από αγγλ. entropy], **εντρύφημα** (το) Ιμτγν.| {εντρυφήμ-ατος | -ατα, -άτων] (λόγ.) αντικείμενο ευχάριστης ενασχόλησης, που προσφέρει αισθήματα τέρψης ή ηδονής.

εντρυφώ ρ. αμετβ. (+σε) {εντρυφάς... j εντρύφησα] (λόγ.) ασχολούμαι σε μεγάλο βαθμό, εισχωρώ σε βάθος (σε γνωστικό χώρο): ~ ***στους αρχαίους συγγραφείς.*** - **εντρύφηση** (η) |μεσν.|.

|εγυμ. < αρχ. ***εντρυφώ (-άω)*** < ***έν-*** + ***τρυφώ*** «ζω πολυτελώς. καλοπερνώ» < ***τρυφή].***

έντυπο (το) {εντύπ-ου | -ων) **1.** ειδικό φυλλάδιο με τυπωμένα στοιχεία για την παροχή πληροφοριών ή χρησιμοποιούμενο ως υπόδειγμα για τη συμπλήρωση αιτήσεων ή άλλων εγγράφων: *διαφημιστικό* ~ || ~ *αιτήσεως 2.* (ειδικότ.) περιοδικό ή εφημερίδα: ***ανακοινώθηκε σε*** *φι'ΑΟκυβερνητικό* ***~ η παραίτηση τού υπουργού.*** **έντυπος,** -η. -ο]μτγν.| **1.** αυτός που παράγεται σε τυπογραφείο με εκτύπωση: ***διανομή*** ~ *υλικού* || ~ ***δημοσιογραφία*** **2.** *έντυπο* (το) βλ.λ.

τυπογρ. *έντυπος* **χώρος** η επιφάνεια ενός εντύπου που έχει καθοριστεί εκ των προτέρων να καλυφθεί από κείμενα, εικόνες κ.λπ. **εντυπώνω** ρ. μετβ. {εντύπω-σα, -θηκα. -μένος] αποτυπώνω μόνιμα στον νου. στη μνήμη: ***προσπάθησε να εντυπώσει τους καινούργιους γλωσσικούς τύπους || αυτά που θα σου πω. να σου εντυπωθούν είναι*** *πολύ* ***σημαντικά.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***έντυπώ (-όω).*** αρχική σημ. «εγχαράσσω», < ***έν-*** + ***τυπώ***

τύπος. Η σημερινή σημ. είναι μτγν.|. **εντύπωση** (η) [-ης κ. -ώσεως **|** -ιόσεις, -ώσεων] **1.** (α) ψυχολ. η εικόνα που αφήνει ένα εξωτερικό ερέθισμα (θέαμα, άκουσμα, πρόσοπο, κατάσταση κ.λπ.) στη συνείδηση, ο τρόπος με τον οποίο αξιολογεί η συνείδηση το ερέθισμα αυτό (β) η άποψη (για κάποιον/κάτι) που προκύπτει ως άμεση αντίδραση σε κάτι που βλέπει ή ακούει κανείς, η άποψη που δεν είναι αποτέλεσμα λογικής επεξεργασίας: ***απ' όσα άκουσα σχημάτισα την - ότι δεν έχουμε ξεκάθαρους στόχους || -Τι ~*** σου ***έκανε*** / ***άφησε ο Στέλιος:*** ***-Πολύ καλή!*** || ***προκαλώ*** / ***ενισχύω μια ~ || η πρώτη ~ έχει μεγάλη σημασία || κακή / αρνητική / α/.γενική ! θετική*** ! ***άριστη*** / ***βαθιά*** / ***έντονη*** / ***αμυδρή*** ~ || (κ. σε πληθ.) ***ποιες είναι οι***

σου από το Παρίσι; || συναντηθήκαμε για να ανταλλάξουμε εντυ- πώσεις από τα ταξίδια μας || προσπαθεί ***να διασκεδάσει*** *i* ***μετριάσει τις δυσάρεστες ~ τής προηγούμενης συμπεριφοράς του*** · ΦΡ. (α) έχω ***την εντυττωαη ότι...*** νομίζω, μου φαίνεται ότι... (β) ***δίνω την εντύπωση ότι...*** κάνω κάποιον να σχηματίσει μια άποψη για μένα: ***μου έδωσε την εντύπωση ότι δεν του άρεσε το φαγητό || γενικά, δίνει την***

εντύπωση σοβαρού επιστήμονα (γ) *μένω με την εντύπωση ότι...* καταλήγω να *έχω* ορισμένη άποψη για (κάτι), να θεωρώ δεδομένο (κάτι): *είχα μείνει με την εντύπωση ότι ήταν πολύ αγαπημένοι' δεν μπορώ να πιστέψω ότι χώρισαν jj εφόσον δεν παραπονιέσαι.* ~ *όλα πάνε καλά* 2. η έντονη αλλά φευγαλέα, χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο επίδραση εξωτερικού ερεθίσματος στη συνείδηση: *οι προεκ?^ογικοί λόγοι αποσκοπούν συνήθως στη δημιουργία εντυπώσεων || ποιο κόμμα θα κερδίσει τη μάχη των* ΦΡ. *κάνω εντύπωση (σε κάποιον)* τραβώ την προσοχή (κάποιου), προκαλώ έκπληξη ή θαυμασμό (σε κάποιον): *σκορπά επιδεικτικά τα λεφτά του, για να κάνει εντύπωση || μου κάνει εντύπωση που δεν ήρθε ακόμη' συνήθως είναι πολύ συνεπής* ΣΥΝ. εντυπωσιάζω. ιχολιο λ. *γνώμη, νομίζω.*

[ετυμ. < μτγν. *έντύπωσις* «αποτύπωση, εγχάραξη» < αρχ. *έντυπώ.* Η ψυχολογική σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. impression, όπως και οι φρ. *έχω την εντύπωση ότι...* (< γαλλ. j'ai Timpression quc/de...). *μου έκανε καλή i κακή εντύπο>ση* (< γαλλ. il m'a fail bonne / mauvaise impression), *μου δίνει την εντύπωση ότι...* (< γαλλ. il me donne ['impression de...)J. **εντυπωσιάζω** ρ. μετβ. (εντυπωσίασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} προκαλώ έντονη αίσθηση: *ήθελε να μας εντυπωσιάσει με τις γνώσεις του* συν. κάνω εντύπωση.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. impressionner|. **εντυπωσιακός,** -ή. -ό αυτός που αφήνει ζωηρές εντυπώσεις, που προκαλεί έντονα αισθήματα: *οι εφημερίδες με τους ~ τίτλους προσπαθούν να προσελκύσουν τους αναγνώστες τους || ~ θέαμα / ομοιότητα / εμφάνιση / επιτεύγματα τής επιστήμης.* -- **εντυπωσιακά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. impressive], **εντυπωσιασμός** (ο) η καλλιέργεια και η πρόκληση έντονων και ζωηρών εντυπώσεων, το κυνήγι των εντυπώσεων και τής επίδειξης: *ντύνεται τόσο ακριβά μόνο για ~ || κινήσεις εντυπωσιασμού.*

[F.tym, Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. impressiveness|. **εντυπωτικός,** -ή, -ό f 1888] αυτός που αποτυπώνεται στη σκέψη, στη μνήμη.

εν τω μεταξύ επίρρ. ► μεταξύ

ενυδατικός, -ή. -ό (κυρ. κρέμα περιποίησης προσώπου ή σώματος) που ενυδατώνει το δέρμα: ~ *λοσιόν* [[*η ~ λειτουργία μιας κρέμας || ~ προστασία.*

[ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. hydratam], **ενυδατώνω** ρ. μετβ. |ενυδάτωσα, -θηκα. -μένος) **1.** (κυρ. για κρέμες καλλυντικές, περιποίησης ή θεραπευτικές) ενισχύω τη φυσική υγρασία τού δέρματος, αυξάνω την ποσότητα τού νερού στα κύτταρα τού δέρματος: *η νέα κρέμα που ενυδατώνει και αναζωογονεί την ευαίσθητη επιδερμίδα* αντ. αφυδατώνω **2.** (κυρ. το μεσοπαθ. **ενυδατώνομαι)** χημ. προσθέτω νερό σε χημική ένωση, προκαλώντας τον σχηματισμό νέας ένωσης. – **ενυδάτωση** (η).

[ετυμ. < *εν-* + *υδατώνω* < *ύδωρ. ύδατος.* απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. hydrater |.

ενυδρείο (το) 11897] **1.** η γυάλινη δεξαμενή ή το ειδικά διαμορφωμένο δοχείο με γυάλινα τοιχώματα, όπου διατηρούνται ζωντανά ψάρια ή άλλοι υδρόβιοι ζωικοί ή φυτικοί οργανισμοί 2. γο κτήριο ή το ειδικό ίδρυμα, όπου διατηρούνται ζωντανά και εκτρέφονται ψάρια ή άλλοι υδρόβιοι οργανισμοί και παρουσιάζονται ως εκθέματα ή για ερευνητικούς σκοπούς.

[ετυμ. < *ένυδρος,* απόδ. τού λατ. aquarium < aqua «νερό, θάλασσα»], **ενυδρίδα** (η) υδρόβιο ή ημιυδρόβιο σαρκοφάγο θηλαστικό, που ανήκει στην ίδια οικογένεια με τη νυφίτσα και θηρεύεται για την εξαιρετικής ποιότητας γούνα του ΣΥΝ. βίδρα.

[ετυμ. < αρχ. *ένυδρίς. -ίδος* < *ένυδρος*\. **ένυδρος,** -η, -ο (χημική ένωση) που συγκρατεί στο μόριό της ορισμένο αριθμό μορίων νερού: ~ *άλατα: ενώσεις* αντ. άνυδρος.

(.ετυμ. αρχ. < εν- + *-υδρος* < *ὕδωρ*\. **ένυλος,** -η. -ο (αρχ.) αυτός που βρίσκεται μέσα στην ύλη, στο σώμα. **ενυπάρχω** ρ. αμετβ. |αρχ.| (ενυπήρξα) υπάρχω μέσα στη βαθύτερη ουσία ενός πράγματος, περιέχομαι μέσα στη φύση του: *σε κάθε περίοδο ακμής ενυπάρχει και το σπέρμα τής παρακμής*]] *ενυπάρχει ο κίνδυνος...* – **ενύπαρξη** (η) [μτγν.[. **ενύπνιο** (το) {ενυπνί-ου | -ων) (αρχαιοπρ.) το όνειρο.

[πτυμ. < αρχ. *ένύπνιον*< *έν-* + *-ὑπνιον*< *ὑπνος*|. **ενυπόγραφος,** -η, -ο [μεσν.Ι (έγγραφο) που φέρει υπογραφή: ~ *δήλωση* συν. υπογεγραμμένος αντ. ανυπόγραφος. – **ενυπόγραφα** / **ενυπογράφως** [1845 [επίρρ. **ενυπόθηκος,** -η, -ο Ιμεσν.] **1.** (ακίνητο) που έχει τεθεί σε υποθήκη, που είναι υποθηκευμένο: ~ *κτήμα / σπίτι* 2. αυτός που εξασφαλίζεται ή προέρχεται από υποθήκη: ~ *δάνειο / χρέος.*

ενυπόστατος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει υπόσταση, που ανταπο- κρίνεται στην πραγματικότητα συν. υπαρκτός, πραγματικός ανγ. ανυπόστατος.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < *έν-* + *ὑπόστασις*|. **ενώ** σύνδ. **1.** (εναντιωματικά) αν και. παρά το γεγονός ότι. παρόλο που· για τη δήλωση πράξης ή γεγονότος που έρχεται σε αντίθεση με ένα άλλο: ~ *δεν τους θέλεις, τους καλείς σπίτι σου* Συν. μολονότι 2. (χρονικά) τη στιγμή που· για τη δήλιοση πράξης που συμβαίνει ενώ εξελίσσεται άλλη: - *περπατούσα, τον βρήκα μπροστά μου* συν. όταν. καθώς 3. (ειδικότ.) για πράξεις ή καταστάσεις που εξελίσσονται παράλληλα: ~ *περπατούσαμε, μου μιλούσε συνέχεια για τα σχέδιά του.* Letym. < αρχ. φρ. *έν ώ (χρόνφ).* όπου το *φ* είναι δοτ. εν. τής αναφορικής αντωνυμίας *ὅς.* Η φρ. απαντά ως *ενώ* ήδη κατά τον μεσν.]. **ενωμοτάρχης** κ. (λαϊκ.) **νωματάρχης** (ο) (ενωμοταρχών) (παλαιότ.) υπαξιωματικός τής Χωροφυλακής (βλ. λ. *βαθμός,* hin.).

[ρ.Τυμ. αρχ. < **ενωμοτία** + *-άρχης* < *άρχω*\. **ενωμοτία** (η) (ενωμοτιών) **1.** ΣΤΡΑΤ. (παλαιότ.) ομάδα ΙΟ-12 ανδρών πεζικού ή ιππικού 2. ομάδα προσκόπων.

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ομάδα ορκισμένων στρατιωτών, κυρ. τού σπαρτιατικού στρατού». < ***ένώμοτος*** < ***έν-*** + ***-ώμοτος*** < ρ. ***ομ-νυ-μι*** «ορκίζομαι» (βλ. λ. ***ομνύω).*** Ήδη στα αρχ. και μτγν. κείμενα η λ. ***ενωμοτία*** απαντά με τη σημ. «το Ι/4 τού λόχου»], **ενών,** -ούσα. -όν {εν-όντος] -όντες (ουδ. -όντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} αυτός που υπάρχει (κάπου), που είναι διαθέσιμος σε δεδομένη στιγμή· κυρ. στη ΦΡ. ***εκ των ενόντων (έκ τών ένόντων.*** Δημοσθ. ***Περί στεφάνου 256.9)*** από τα υπάρχοντα / από τους υπάρχοντες προς το παρόν. από όσα / όσους είναι διαθέσιμα / διαθέσιμοι: <5εν ***έχουμε τη δυνατότητα να προσλάβουμε τώρα άλλους υπαλλήλους, η δουλειά θα βγει***

[f.tym. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ***ένειμι*** «βρίσκομαι εντός - είμαι παρών, διαθέσιμος» < ***έν*** + ***είμί*** «είμαι» (βλ. κ. ***είμαι)].*** **ενώνω** ρ. μετβ. |ένιο-σα, -θηκα. -μένος κ. (λόγ.) ηνωμένος) **1.** (γενικά) (α) συνδέω (διαφορετικά μέρη), ώστε να αποτελέσουν ένα όλο: - ***τα κομμάτια τού παζλ || ~ δύο κομμάτια ξύλου*** (β) συνδέω (κάτι) με ένα σώμα. ώστε να ενσωματωθεί σε αυτό και να αποτελέσουν ένα όλο: ~ ***το κομμάτι που έλειπε με τα υπόλοιπα*** ΑΝΤ. χο)ρίζω **2.** κάνω (συνήθ. δύο πράγματα) να ακουμπήσουν, ώστε να αποκτήσουν ένα σχήμα: ***ένωσε τα χέρια της με απελπισία*** / ***σε ικεσία-***(μτφ.) **3.** φέρνω σε επαφή και ψυχική σύμπνοια για την επιτέλεση συγκεκριμένου σκοπού: ***ενώνουμε τις δυνάμεις μας 1 τις προσπάθειές μας / τις τύχες μας*** **([** ***ενώθηκαν μπροστά στον κοινό εχθρό*** **[I** ***ένωσε τη φΐ)νή του με τις φωνές διαμαρτυρίας των άλλων*** **4.** συνδέω με ισχυρούς συναισθηματικούς δεσμούς, δημιουργώ σχέσεις αμοιβαιότητας: ***τους ενώνει μια βαθιά και ειλικρινής φιλία*** **[|** ***μας ενώνουν κοινοί αγώνες-*** ΦΡ. ***ενώνομαι (με κάποιονΙκάποια) με τα δεσμά τού γάμου*** (τον / την) παντρεύομαι **5.** (η λόγ. μτχ. ***ηνωμένος,*** *-η.* -ο) σε ονομασίες κρατών ή οργανισμών: ***Ηνωμένες Πολιτείες τής Αμερικής*** (Π.Π.Α.) || ***Ηνωμένο Βασίλειο (Μεγάλης Βρετανίας και Β. Ιρλανδίας)*** **[|** ***Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα |)*** ***Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών*** (Ο.Η.Ε.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.***

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. ***ενώ (-όω)*** < ***είς. ένός*\. ενώπιον** πρόθ. εύχρ. μόνο σε αρχαιοπρ. φρ. (+γεν. κ. γεν. τού αδύνατου τ. τής προσωπικής αντων.) δηλώνει: παρουσία πραγματική ή νοητή (μπροστά σε): ~ ***Θεού κι ανθρώπων της ορκίστηκε αιώνια πίστη*** || ***ο δράστης τής δολοφονίας οδηγήθηκε χτες ~ τής δικαιοσύνης || ομολόγησε όλη την αλήθεια ~ του || ~ τού δικαστηρίου || αισθάνεται άγχος ~ τού κοινού.*** (Βλ. λ. ***πρόθεση,*** **πιν.).**

(εγυμ. μτγν. επίρρ. και πρόθ. από το ουδ. τού αρχ. επιθ. ***ένώπιος*** (βλ.λ.)[/

ενώπιος, -ος. -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που βρίσκεται πρόσωπο με πρόσωπο με τον συνομιλητή του· κυρ. στη φρ. ***ενώπιος ενωπίω*** (Π.Δ. ***Έξοδος*** 33. **11:** ***ένώπιος ενωπίω)*** (i) πρόσωπο με πρόσωπο: ***~ με την παραοικονομία και τη μαφία βρίσκεται ο νέος πρωθυπουργός τής γειτονικής χώρας*** (ii) ανοιχτά, καθαρά, θαρραλέα: τον ***κάλεσε σε μια συζήτηση ~.***

11: **I** ν μ. αρχ. **< *έν-* + *-ώπιος<*** ώι//(γεν. ***ώπός)*** «πρόσωπο»].

ενώπιος ενωπίω. 11 φράση αυτή, που έφτασε σήμερα να σημαίνει τη συνάντηση και συνομιλία «πρόσωπο με πρόσωπο» και κατ' επέκταση την ανοιχτή, καθαρή, θαρραλέα συζήτηση, ξεκινάει από την Π.Δ. με διαφορετικό νόημα. Χρησιμοποιείται εκεί για να δηλώσει την άμεση επικοινωνία τού Θεού με τον Μωυσή. την καταδεκτική στάση τού Θεού να μιλήσει απευθείας με τον άνθρωπο Μωυσή, πρόσωπο με πρόσωπο, «όπως μιλάει κανείς στον φίλο του». Το χωρίο από την Π.Δ. (***Έξοδος*** 33. 11) έχει ως εξής: ***«καί έλάλησεν Κύριος πρός Μωυσήν ένώπιος έ.νωπιω, ώς εϊ τις λαλήσει πρός τόν εαυτού φίλον».***

ενωρίς επίρρ. –► νωρίς

ένωση (η) {-ης κ. -ώσεως (-ώσεις. -ώσεων) **1.** ο δεσμός δύο ή περισσότερων χωριστών μερών σε μία ενιαία οντότητα ΣΥΝ. ενοποίηση, συνένωση αντ. χωρισμός, αποσύνδεση· ΦΡ. *η ισχύς εν τη ενώσει* βλ. λ. ***ισχύς*** **2.** το σημείο τομής δύο ή περισσότερων τμημάτων: ***η ~ των κα- /.ωδίων*** συν. συμβολή **3.** (για πρόσ.) ο γάμος **4.** (για πρόσ.) η ερωτική συνεύρεση, η συνουσία **5.** (ειδικότ. για γεωγραφικές περιοχές) η υπαγωγή περιοχής στο συνήθ. ομοεθνές της κράτος: ***η - των Δωδεκανήσων με την Ελλάδα έγινε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*** **6.** (παλαιότ.) (α) σύνθημα συλλαλητηρίων για την ένωση τής Κύπρου με την Ελλάδα (β) η πολιτική άποψη που υποστήριζε την ένωση τής Κύπρου με την Πλλάδα **7.** (με κεφ.) (α) οργάνωση σύμπραξης προσώπων, που σχηματίζουν ενιαίο σώμα με συγκεκριμένη τυπική δομή για την προστασία των συμφερόντων τους ή γενικότ. για την επίτευξη κοινών στόχων: ***Ένωση Κατανα/.ωτών ι Συντακτών / Ελληνικών Βιομηχανιών / Ποδοσφαιρικών Σωματείων*** (β) (ειδικότ.) σύνδεση διαφορετικών κρατών ή εθνών σε ενιαίο πολιτικό οργανισμό με κοινό προσανατολισμό: ***η Ευρωπαϊκή Ένωση*** **8.** ΘΡΙΣΚ. (α) η άρση τού σχίσματος που διαιρεί τον χριστιανικό κόσμο σε Ορθόδοξη Ανατολική και Ρωμαιοκαθολική Λυτική Ι-κκλησία ως στόχος των δύο Κκκλησιών (β) η τυπική μόνο συνένωση των δύο Εκκλησιών μετά από συνθήκες που συ- νήφθησαν κατά καιρούς μεταξύ εκπροσώπων τους και με. τους όρους που επέβαλαν οι καθολικοί στους ορθοδόξους, χωρίς να βρουν αναγνώριση από τον λαό τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **9.** ΧΗΜ. σύνθετη ομοιογενής ουσία με ορισμένες ιδιότητες, σχηματιζόμενη από τον συνδυασμό δύο ή περισσότερων χημικών στοιχείων, τα οποία βρίσκονται σε σταθερές αναλογίες και συγκρατούνται μεταξύ τους με διαφόρων τύπων χημικούς δεσμούς (π.χ. διοξίδιο τού θείου, χλωριού-

χο νάτριο κ.ά.): ***οργανική / ανόργανη / ακόρεστη ~*** **10.** ηλεκτρ. η διαπίδυση ηλεκτρικού ρεύματος από έναν αγωγό σε άλλον ως αποτέλεσμα τής κακής μεταξύ τους μονώσεως συν. βραχυκύκλωμα 11. μαθ. σύνολο αποτελούμενο από τα στοιχεία των συνόλων που συνενώθηκαν για τον σχηματισμό τού συνόλου αυτού (σύμβολο U) · **12.** (με κεφ.) το αθλητικό σωματείο Α.Ε.Κ. (Αθλητική Ένωση Κωνσταντινουπόλεως). * σχόλιό λ. ***ενωτικό.***

[ΕΤΥΜ: < αρχ. ***ένωσις*** < ***ενώ*** (βλ. λ. ***ενώνω)].***

Ενωσίτης (ο) {ενωσιτών}, **Ενωσίτισσα** (η) {ενωσιττισσών} οπαδός τής Α.Ε.Κ. που αποκαλείται και ***Ένωση*** ΣΥΝ. ΑΕΚτζής. – **ενωσίτι- κος,** -η, -ο.

ενωτίζομαι ρ. μετβ. αποθ. [ενωτίσθηκα} (λόγ.) ακούω με προσοχή, αφουγκράζομαι: ***ας ενωτισθούν οι αρμόδιοι τα προβ/.ήματα των νέων και ας λάβουν τα κατάλ?.ηλα μέτρα.*** ΣΧΟΛιΟ λ. ***αποθετικός.***

[ΕΤΥΜ, μτγν. ***< έν + -ωτίζομαι (< ούς, ώτός)\.***

ενωτικό (το) ΓΛΩΣΣ. η μικρή οριζόντια παύλα (-) που τίθεται στο τέλος στίχου ή μετά τη συλλαβή στην οποία χωρίζεται μια λέξη. για να δηλωθεί ότι συνεχίζεται στην παρακάτω γραμμή, ή συνδέει δύο λέξεις, οι οποίες συνεκφέρονται δημιουργώντας μια νέα λεξική μονάδα, λ.χ. στις λέξεις: ***παιδί-θαύμα / κορίτσι-λ,άστιχο / γύρω-γύρω*** ΣΥΝ. συνέχεια.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. trait d'unionj.

ΣΧΟΛΙΟ Έτσι λέγεται (γιατί ***ενώνει*** ή ***συνεχίζει,*** εξού και ***συνέχεια)*** το σημείο στίξεως που είναι γνωστό ως «μικρή παύλα» και που χρησιμοποιείται στις εξής περιπτώσεις: 1) Στο τέλος τής αράδας (στίχου) για λέξεις που διακόπτονται ελλείψει χώρου και που με το ενωτικό δηλώνεται ότι συνεχίζονται στην επόμενη αράδα. 2) Στον χωρισμό των μερών μιας λέξης (συλλαβών, συνθετικών, καταλήξεων, προσφυμάτων κ.λπ.), για να δειχθούν τα συστατικά (φωνολογικά, μορφολο- γικά. λεξιλογικά) που την αποτελούν και, γενικότερα, η δομή της: ***έ-τοι-μος, προ-τείνω, φίλ-ος / φίλ-ον. εν-υπ-άρχ-ει.*** 3) Στην ένωση (σύνδεση) γλωσσικών στοιχείων (λέξεων, συνθέτων), για να δηλωθεί ότι υφίστανται κάποια διαφορετική σχέση μεταξύ τους, σχέση τονικής ενότητας (σύνθεσης, χαλαρής σύνθεσης, οιονεί λέξεως. φραστικής λέξης κ.λπ.): ***κυρ-Γιώργος, ευρω-νόμισμα,Αθήνα-Θεσσαλονίκη, άνω- κάτω, σιγά-σιγά, λέξη-κλειδί.***

ενωτικός, -ή, -ό [μτγν.1**1.** αυτός που σχετίζεται με την ένωση ή στοχεύει σε αυτήν: ~ ***δεσμός / πολιτική*** αντ. χωριστικός, διασπαστικός, διχαστικός **2.** ιστ. *ενωτικός* (ο) (α) (στο Βυζάντιο) ο οπαδός τής ένωσης με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία για την προστασία τού κράτους από τον τουρκικό κίνδυνο λντ. ανθενωτικός (β) ο Κύπριος που επιθυμεί την ένωση τής Κύπρου με την Ελλάδα 3. ενωπικό (το) βλ.λ. **ενώτιο** (το) {ενωτί-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) το σκουλαρίκι· χρησιμοποιείται συνήθ. ως όρος στην Αρχαιολογία ή^ τη Λαογραφία.

|ετυμ. < αρχ. ***ένώτιον*** < ***εν-*** + ***-ώτιον*** < ***ούς*** (γεν. ***ώτός)*** «αφτί»]. **εξ[1]**

πρόθ. -► εκ **εξ[2]** (το) ♦ έξι

-έξ παραγωγικό επίθημα που χρησιμοποιείται: **1.** (α) σε εμπορικές επωνυμίες ή ονομασίες χημικών. φαρμακευτικών ή βιομηχανικών προϊόντων: ***πλυντηρ-έξ, βετ-έξ, κλιν-έξ, Ρικομ-έξ*** κ.ά. (β) για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν ορισμένη κατηγορία προϊόντων: ***λαστ-ές, αφρολ-έξ*** **2.** (μειωτ.) για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ορισμένη ιδιότητα, χαρακτηριστικό, ή που παρομοιάζουν (κάτι με κάτι άλλο): ***χωριατ-έξ, γυφτ-έξ.***

(ΕΤΥΜ. Ξέν. επίθημα (λ.χ. γαλλ. last-ex, από συμφυρμό των latex και clastiquc). που επεκτάθηκε σε εμπορικές ονομασίες (λ.χ. αγγλ. pyr- ex)].

εξ- Ιαρχ.Ι α' συνθετικό αντί τού ***εκ-*** σε λέξεις των οποίων το β' συνθετικό αρχίζει από φωνήεν: ***εξ-αγοράζω. εξ-αργυρώνω.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εκ. εξα-*** κ. ***εξά-*** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισούται αριθμητικά με τον αριθμό έξι (6): ***εξα-ώροφος. εξα-ετής. εξά-ωρος. εξα-μελής*** **2.** είναι έξι φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: ***εξα-πλάσιος.***

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. ***έξά-δραχμον.*** μτγν. ***έξα-ετία),*** που προέρχεται από το αριθμητ. ***έξ*** (βλ.λ.) κατ' αναλογίαν προς τα ***έπτα-, εννεα-J.*** **εξάβαθμος,** -η, -ο -» εςα-, -βαθμός **εξαγόγω** (να/θα) ρ. εξάγω

εξαγγελία (η) [αρχ.] {εξαγγελιών} δημόσια ανακοίνωση (ειδήσεων ή δηλώσεων για πράγματα που πρόκειται να συμβούν): ***η κυβέρνηση θα προβεί στην ~ νέων οικονομικών μέτρων || με την κατάθεση τού συγκεκριμένου νομοσχεδίου η κυβέρνηση πραγματοποιεί τις προεκλογικές της ~.***

εξαγγέλλω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εξ-ήγγειλα, -αγγέλθηκα (λόγ. μτχ. εξαγγελθείς, -είσα, -έν), -ηγγελμένος} ανακοινώνω δημόσια πληροφορίες, αποφάσεις ή γενικά ειδήσεις για πράγματα που πρόκειται να συμβούν: ***η κυβέρνηση εντός των ημερών θα εξαγγείλει νέα μέτρα για την προστασία των καταναλωτών.*** « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.*** **εξάγγελος** (ο) |εξαγγέλ-ου | -ων, -ους} ΦΙΛΟΛ. (στο αρχ. δράμα) πρόσωπο που έχει ως ρόλο να διηγηθεί πάνω στη σκηνή όσα συνέβησαν ή συμβαίνουν μέσα στο ανάκτορο ή στον οίκο (σε εσωτερικό χώρο πάνω στη σκηνή)· κατ* αντιδιαστολή προς τον άγγελο (βλ.λ.), που διηγείται γεγονότα τα οποία συνέβησαν μακριά (π.χ. στην ύπαιθρο, στο λιμάνι κ.λπ.).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***έξαγγέλλω].*** **εξαγγελτικός,** -ή. -ό [αρχ.] αυτός που εξαγγέλλει, γνωστοποιεί ή θεωρείται αρμόδιος ή κατάλληλος για εξαγγελία. Επίσης

εξαγγελτή" ριος, -α, -ο [I892J.

εξαγιάζω ρ. μετβ. [μτγν.] Ιεξαγίασ-α. -τηκα / -θηκα. -μένος! **1.** (α) καθαγιάζω (β) αγιοποιώ **2.** (μτφ.) εξαγνίζω (βλ.λ.). **— εξαγιασμός** (ο), **εξαγνίζω** ρ. μετβ. {εξάγνισ-α, -τηκα / -θηκα, -μένος} απαλλάσσω από το βάρος τής αμαρτίας, καθιστώ αγνό: *πίστεψε ότι ο υψηλός του σκοπός θα εξάγνιζε τις εγκ/.ηματικές του πράξεις || εξαγνίζομαι με τη βάπτιση* ΣΥΝ. (λόγ.) αποκαθαίρω, εξιλεώνω, (εξ)αγιάζω λν τ. μολύνω, διαφθείρω, σπιλώνω. – **εξαγνισμός** (ο).

|ετυμ. < εξ- + *αγνίζω* < *αγνός,* απόδ. τού γαλλ. purifier]. **εξαγνιστηριος,** -α, -ο [1896] αυτός που συντελεί ή αποσκοπεί στον εξαγνισμό: -συν. εξιλαστήριος,

εξαγνιστικός, -ή, -ό [1867I αυτός που εξαγνίζει: ~ *θυσία* συν. εξα- γνιστήριος. – **εξαγνιστικ-ά /-ώς** επίρρ. **εξαγόμενο** (το) {εξαγομέν-ου [-ων} **1.** αυτό που προκύπτει συμπερασματικά: *το ~ τής συζήτησης* ΣΥΝ. πόρισμα, συμπέρασμα **2.** μαθ. το αποτέλεσμα αριθμητικής πράξης ή μαθηματικού υπολογισμού. [ετυμ. Μτχ. παθ. ενεστ. τού αρχ. *εξάγω,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. deduction!.

εξαγορά (η) [μεσν.| **1.** η αγορά τού όλου ή μέρους διαιρετού ή αδιαιρέτου πράγματος: ~ *μεριδίου* 2. η καταβολή χρηματικού ποσού για την απαλλαγή από υποχρέωση ή ποινή: ~ *μέρους τής ποινής / τής στρατιωτικής θητείας* 3. (κακόσ.) η δωροδοκία (κάποιου) για την επίτευξη αθέμιτου σκοπού: ~ *δικαστών / πολιτικών / συνειδήσεων* **4.** η απελευθέρωση προσώπου ύστερα από καταβολή λύτρων: - *αιχμαλώτων / δούλου.*

εξαγοράζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {εξαγόρ«σ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}

καταβάλλω το αντίτιμο για την αγορά πράγματος στο ακέραιο: **-** *μερίδιο* 2. (ειδικότ.) καταβάλλω το χρηματικό αντίτιμο (για υποχρέωση, από την οποία θέλω να απαλλαγώ): ~ *τη στρατιωτική μου θητεία / την ποινή μου* 3. (κακόσ.) παίρνω με το μέρος μου δωροδοκώντας: ~ *συνειδήσεις / ψήφους / τη σιο)πή των μαρτύρων ί τους δικαστές* **4.** απελευθερώνω (από τη δουλειά, την αιχμαλωσία) καταβάλλοντας λύτρα: - *τους δούλουα / τους αιχμαλώτουα.* -- **εξαγόραση** (η) [1859].

εξαγοράσιμος, -η, -ο 11840] αυτός που μπορεί να εξαγοραστεί: *ποινή μη*

εξαγριώνω ρ. μετβ. {εξαγρίω-σα, -θηκα. -μένος} προκαλώ την έντονη οργή (κάποιου): *η αδιαφορία των μεγαλυτέρων στην επίλυση ζωτικών προβλημάτων εξαγριώνει τη νέα γενιά* συν. εξοργίζω, κάνω έξω φρενών ΑΝΓ. ηρεμώ, καλμάρω. - **εξαγρίωση** (η) [μτγν.]. **εξαγριωτι- κός,** -ή, -ό [1761],

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έξαγριώ (-όω)* < *έξ-* + *-αγριώ* < *άγριος].* **εξάγω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι [παρατ. εξήγα | εξήγαγα (να/θα εξαγάγω). εξήχθην, -ης. -η... (να/θα εξαχθώ, μτχ. εξαχθείς, -είσα. -έν). εξηγμένος] 1. πουλώ στο εξωτερικό: ~ *γεωργικά προϊόντα* συν. στέλνω έξω, κάνω εξαγωγή αντ. εισάγω 2. (λόγ.) βγάζω· σε συγκεκριμένες χρήσεις, λ.χ. ~ αλάτι *από τη θάλασσα / πολύτιμο μετά/.λευμα / χαλασμένο δόντι* 3. (ειδικότ.) βγάζω (κάτι) από τα όρια μιας χώρας: ~ *συνάλλαγμα παράνομα* **4.** (για συμπέρασμα, άποψη, θέση κ.λπ.) καταλήγω: *από τη μεταξύ μας συζήτηση εξήχθησαν χρήσιμα συμπεράσματα || από τα λόγια σου εξάγεται ότι δεν τρέφεις ιδιαίτερη συμπάθεια προς το πρόσωπό* ΓουΙΥΝ. συνάγω 5. μαθ. καταλήγω σε (αποτέλεσμα) με συγκεκριμένους υπολογισμούς: ~ *την τετραγωνική ρίζα αριθμού.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγω.*

Εξαγωγέας (ο/η) [αρχ.] [εξαγωγ-είς, -έων} έμπορος που εξάγει προϊόντα στο εξωτερικό: ~ */.αδιού / αυτοκινήτων* ΛΝΤ. εισαγωγέας, **εξαγωγή** (η) ιαρχ.| **1.** (α) η αφαίρεση (πράγματος), η απόσπαση (μέρους από ένα σύνολο): *η ~ δοντιού* συν. (καθημ.) βγάλσιμο (β) η διοχέτευση προς τα έξω: *η ~ καυσαερίων από την εξάτμιση* 2. (α) η πώληση στο εξωτερικό: ~ *γεωργικών προϊόντων || αύξηση / μείωση των* ~ λντ. εισαγωγή (β) (συνεκδ.) το εξαγόμενο προϊόν ή εμπόρευμα: ~ *υψηλής τεχνολογίας* 3. (ειδικότ.) η μεταφορά εκτός των ορίων μιας χώρας: *παράνομη - συναλ?.άγματος ||* (μτφ.) ~ *κουλτούρας / ιδεολογιών*

(για συμπέρασμα, άποψη, θέση κ.λπ.) η κατάληξη: *αυθαίρετη ~ συ- μπεράσματος || ~ σωστού αποτελέσματος σε υπολογισμό.* **εξαγωγικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία εξαγωγής εμπορευμάτων: *ενίσχυση τής ~ προσπάθειας || ανάπτυξη ~ προγράμματος || ~ εμπόριο [[αύξηση τής ~ κίνησης || μεγάλο ~ κέντρο* αντ. εισαγωγικός 2. αυτός που χρησιμοποιείται για να εξαχθεί (κάτι) από τη θέση στην οποία βρίσκεται: ~ *μηχανήματα.* **εξαγώϊγΐμος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που είναι κατάλληλος για εξαγωγή: ~ *προϊόν.*

εξαγωνικός, -ή. -ό > εξα-. -γιονος

εξάγωνος, -η, -ο -* εξα-, -γωνος **εξάδα**

(η) -+ εσα-, -άδα

εξαδακτυλία (η) [μτγν.Ι [χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η διαπλαστική ανωμαλία, κατά την οποία εμφανίζεται είτε σε ένα είτε και στα δύο άνω ή κάτω άκρα έκτο δάκτυλο,

εξαδάκτυλος, -η, -ο [αρχ.Ι κ. (καθημ.) **εξαδάχτυλος** αυτός που έχει έξι δάκτυλα.

εξαδέλφη κ. (καθημ.) **ξαδέλφη** / **ξαδέρφη** (η) η κόρη τού θείου ή τής θείας: *πρώτη / δεύτερη -.* – (υποκ.) **ξαδελφουλα** (η), **εξάδελφος** κ. (καθημ.) **ξάδελφος / ξάδερφος** (ο) |εξαδέλφ-ου [-ων. -ους} ο γιος τού θείου ή τής θείας: ο ~ *μου || πρώτος / δεύτερος / τρίτος / μακρινός* ~. – (υποκ.) **ξαδελφούλης** (ο).

[εγυμ. μτγν., αρχική σημ. «ανεψιός, ο γιος τού αδελφού», < *έξ-* + *άδελφός.* Αντίστροφη σημασιολ. πορεία παρατηρείται στη λ. *άνεψιός* (βλ.λ.)].

εξάεδρος, -η. -ο -» εξα-. -εδρος

εξαεριζω ρ. μετβ. | I858J {εξαέρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} τροφοδοτώ (κλειστό χώρο) με φρέσκο αέρα, του ανανεώνω τον αέρα ΣΥΝ.

αερίζω. – **εξαερισπκός,**-ή. -ό [18581.
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. purgcr d'air, άσχετο προς το μτγν. *έξαερίζω* «εξαερώνω, μεταβάλλω σε αέρα»], εξαερισμός (ο) 1. η τροφοδοσία (κλειστού χώρου) με φρέσκο αέρα, η ανανέωση τού αέρα σε έναν χώρο μέσω ειδικών τεχνολογικών εγκαταστάσεοίν: *το κέντρο δεν έχει* καλό ~ *και γεμίζει καπνό* (πβ. λ. *κλιματισμός*) 2. η συσκευή ή η εγκατάσταση για την τροφοδοσία κλειστού χώρου με καθαρό, φρέσκο αέρα: ο - *λειτουργεί στο φουλ* || ο ~ *έχει χαλάσει* συν. εξαεριστήρας.
[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. ventilation]. εξαεριστήρας (Ο) το μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την ανανέωση και τον καθαρισμό τής ατμόσφαιρας σε κλειστό χώρο.
(ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. ventilateur]. εξαεριωτήρας (ο) ΤΠ.ΧΝΟΛ. ειδικό εξάρτημα των μηχανών εσωτερικής καύσης, το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάμειξη τής εξατμιζόμενης καύσιμης ύλης με τον ατμοσφαιρικό αέρα. ώστε να παρα- χθεί ένα εύφλεκτο μείγμα στην κατάλληλη αναλογία για την ενεργοποίηση τής μηχανής ΣΥΝ. καρμπιρατέρ.
[εγυμ. Απόδ. τού γαλλ. carburateur|. **εξαερώνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {εξαέρω-σα. -θηκα. -μένος} (για στερεά ή υγρά σώματα που μεταπίπτουν σε αέρια κατάσταση) μετατρέπω σε αέρα ή αέριο. Επίσης **εξαεριώνω.** – εξαερωτικός, -ή. -ό. **εξαέρωση** (η) [μτγν.> {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η μετατροπή σε αέρα ή αέριο · 2. η αφαίρεση τού αέρα από συσκευή εσωτερικής καύσης, ώστε να κυκλοφορεί καλύτερα το νερό μέσα στις σωληνώσεις της: *η - των σωμάτων τού καλοριφέρ.* **εξαερώσιμος,** -η. -ο 118861 αυτός που μπορεί να εξαερωθεί, να με- τατραπεί σε αέριο, **εξαετής,** -ής. -ές -* εξα-. -ετής **εξαετία** (η) - ♦ εξα-, -ετία
εξαήμερος, -η (λόγ. -ος), -ο Ιμτγν.11. αυτός που έχει διάρκεια ή ισχύ έξι ημερών: ~ *άδεια / ταξίδι* 2. *εξαήμερο* (το) {εξαημέρ-ου | -ων} χρονικό διάστημα έξι ημερών: *κρατήθηκε για ένα ~ στη ζωή με τεχνητά μέσα* 3. θριιςκ. *Εξαήμερος* (η) {Εξαημέρου} οι έξι ημέρες τής δημιουργίας τού κόσμου, σύμφωνα με την Π.Δ. και με τη χριστιανική γραμματεία, εξαθέσιος, -α. -ο –► εξα-, -θέσιος
εξαθλιώνω ρ. μετβ. {εξαθλίω-σα. -θηκα, -μένος} 1. οδηγώ σε αθλιότητα: *τα νέα οικονομικά μέτρα έχουν εξαθλιώσει τις λαϊκές τάξεις*
(ειδικότ.) εξαχρειώνω (βλ.λ.). εξαθλίωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} 1. το να εξαθλιώνεται (κάποιος/κάτι): *σταδιακή* ~ 2. **η άθλια κατάσταση:** *βρίσκομαι σε οικονομική* ~ συν. **αθλιότητα, μαρασμός, κατάπτωση. – εξαθλιωτικός, -ή, -ό.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *φτώχια.* **εξαίρεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} 1. η περίπτωση που δεν επιβεβαιώνει τον γενικό κανόνα, που αποκλίνει από το συνηθισμένο και γενικώς αποδεκτό:** *κάθε κανόνας έχει και τις* ~ **Γου|** *χωρίς* ~ **(για κάτι που έχει απόλυτη ισχύ)]|** *είναι η - που επιβεβαιώνει τον κανόνα* **|[** *αποτελώ* ~ · φρ. **(α)** *φωτεινή εξαίρεση* **βλ. λ.** *φωτεινός* **(β)** *κατ' εξαίρεσ-η I -ιν* **έξω από τον κανόνα, πέρα από ό.τι γίνεται συνήθως:** *ο γιατρός δεν δέχεται σήμερα. αλλά εσάς Οα σας δεχθεί* ~ **(γ)** *κάνω εξαιρέσεις* **μεροληπτώ υπέρ ή εις βάρος (κάποιων):** *δεν* ~ *στους μαθητές μον όλοι έχουν τις ίδιες υποχρεώσεις* 2. ιλωςς. **η παρέκκλιση γλωσσικού στοιχείου από τον γενικό γλωσσικό κανόνα, ο οποίος διέ- πει τα ομοειδή στοιχεία** 3. **(επίσ.) ο αποκλεισμός προσώπου από την εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων ή από νομική διαδικασία:** ~ *δικαστή I μάρτυρα* || *αίτηση εξαιρέσεως* · 4. ιατρ. **η χειρουργική αφαίρεση, λ.χ.** ~ *βασικοκυτταρικού καρκινώματος* **ή** *σπίλου* **από το δέρμα κ.ο.κ. «** ·* σχολιο **λ.** *αίρω.*
[πτυμ. < αρχ. *έξαίρεσις* < *εξαιρώ.* Η ιατρ. σημ. ήδη αρχ..]. **εξαιρέσιμος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που μπορεί να εξαιρεθεί ή έχει συγκεκριμένους λόγους που επιβάλλουν την εξαίρεσή του. **εξαιρετέος,** -α. -ο [αρχ.Ι αυτός που πρέπει να εξαιρεθεί από συγκεκριμένη διαδικασία: ~ *μάρτυρας.* ΣΧΟ.ΜΟ λ. *αίρω.* **εξαιρετικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που ξεφεύγει από τα πλαίσια τού συνηθισμένου. που αποτελεί εξαίρεση από τον κανόνα: ~ *περίπτωση / ανάγκη* συν. έκτακτος, ιδιαίτερος, ειδικός, κρίσιμος 2. πάρα πολύ καλός, μοναδικός: ~ *φίλος / επιστήμονας / κοπέλα / ποιότητα / ικανότητες* συν. εξαίρετος, αξιόλογος, εκλεκτός, ξεχωριστός 3. αυτός που ξεφεύγει από τα συνηθισμένα όρια, που πλησιάζει την υπερβολή: - *αυστηρότητα.* – **εξαιρετικ-ά / -ώς** 118481 επίρρ., **εξαιρετικότητα** (η) 118521. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιτατικός, υπερβολικά.*
[ετυμ. < *εξαίρετος,* μετα<ορ. δάνειο από γαλλ. cxccptionncl|. **εξαίρετος,** -η, -ο (συνήθ. για πρόσ.) αυτός που ξεχωρίζει για τις αρετές του. ο πάρα πολύ καλός: ~ *άνθρωπος / φίλος ; επιστήμονας* συν. εκλεκτός, ξεχωριστός, λαμπρός. – **εξαίρετα / εξαιρέτως** |μτγν.Ι επίρρ. σχολιο λ. *αίρω.*
ΙϋΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ξεχωρισμένος από σύνολο, επιλεγμένος, εκλεκτός», < *εξαιρώ*|. εξαιρώ ρ. μετβ. {εξαιρείς... | εξαίρ-εσα, -ούμαι (μτχ. εξαιρούμενος, -η, -ο), -έθηκα, -εμένος} **1.** αποκλείω από. δεν συμπεριλαμβάνω (κά- ποιον/κάτΐ) σε σύνολο, διαδικασία, κατάσταση, ενέργεια κ.λπ.: *εξαίρεσαν από τον φόρο τούς πολύτεκνους- (κυρ.* το μεσοπαθ. *εξαιρούμαι): ~ από την υποχρέωση ψήφου / υποβολής φορο/.ογικής δήλωσης* || *δεν υπάρχουν πια καλοί άνθρωποι■ εξαιρούνται, φυσικά, οι παρόντες■* φρ. *μηδενός εξαιρουμένου* χο)ρίς να εξαιρείται κανείς: *να είστε αύριο όλοι εδώ. -/* **2.** ΓΛΩΣΣ. (μεσοπαθ. *εξαιρούμαι)* αποκλίνω από τον γενικό γραμματικό κανόνα: « *η μακρόχρονη παρα?^ήγουσα που τονίζεται παίρνει περισπωμένη, όταν η ?^ήγουσα είναι βραχύχρονη: μήλο, ξυπνήστε, αγαπιούνται, ώμον εξαιρούνται οι λέξεις ώστε.*
οϋτε, μήτε, εΐτε, εϊθε»* 3.** (ειδικότ.-επίσ.) αποκλείω πρόσωπο από την εκτέλεση ορισμένων καθηκόντων, κυρ. στο πλαίσιο νομικής διαδικασίας: ***εξαιρώ τον μάρτυρα || (συνήθ. μεσοπαθ.) ***ζήτησαν να εξαιρεθεί ο συγκεκριμένος δικαστής από τη σύνθεση τού δικαστηρίου.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αίρω, παρώνυμο.***
|ΕΤΥΜ. < αρχ. ***εξαιρώ (-έω)*** < ***έξ-*** + ***αίρω*** / ***-ούμαι*** «προτιμο). διαλέγω»!.
εξαίρω ρ. μετβ. {εξήρα, εξήρθην. -ης, -η...} **1.** (α) κάνω (κάτι) να ξεχωρίσει από το σύνολο (β) δίνω ιδιαίτερη έμφαση σ^ · (κάτι), το προτάσσω αξιολογικά σε σχέση με τα υπόλοιπα συν. τονίζω 2. (συνήθ. μτφ.) εξυψώνω με επαίνους και εγκώμια: ~ ***τα κατορθώματα*** / ***το θάρρος κάποιου*** ΣΥΝ. εγκωμιάζω, εκθειάζω. σχολιο λ. ***αίρω, παρώνυμο.*** {γ.γυμ. αρχ., αρχική σημ. «ανυψώνω κάτι, ώστε να φαίνεται, να προβάλλεται», < ες- + ***αΐρω\.*** **εξαίσιος,** -α. -ο αυτός που προκαλεί τον υπέρτατο θαυμασμό, ο εξαιρετικά ωραίος: ~ ***βραδιά*** / ***μελωδία*** **||** ~ ***γυναίκα*** || ***άνθρωπος με ~ πα- ρουσιαστικό*** συν. υπέροχος, εκπληκτικός, απίθανος, θεσπέσιος. θείος, φανταστικός, θαυμάσιος αν γ. απαίσιος. **εξαίσια** / **εξαισίως** [μτγν.] επίρρ., **εξαισιότητα** (η) Ιμτγν.].
[ει υμ. αρχ. < ***εξ-*** + ***αίσιος].*** **εξαιτίας** πρόθ. (+γεν. κ. γεν. τού αδύνατου τ. τής προσωπικής αντων.) δηλώνει την αιτία δυσάρεστης εξέλιξης: ***το ταξίδι αναβλήθηκε ~ τής κακοκαιρίας || όλα αυτά τα πάθαμε ~ σου! ||[τα επεισόδια δεν αποφεύχθηκαν*** ~ του ***ότι τα μέτρα περιφρούρησης ήταν ανεπαρκή.*** (Βλ. λ. ***πρόθεση,*** πι.ν.). σχολιο λ. ***αιτία.***
[πτυμ. Απόδ. τού γαλλ. a cause de]. **εξαιτούμαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.Ι {εξαιτείσαι... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) ζητώ με παρακλητικό τρόπο: - ***την επιείκειά σας*** ΣΥΝ. επικαλούμαι. σχολιο λ. ***αποθετικός.*** **εξαίφνης** επίρρ. (αρχαιοπρ.) ξαφνικά, χωρίς να περιμένει κανείς συν. άξαφνα, έξαφνα, απροσδόκητα.
[ΕΓΥΜ. αρχ. < ***έξ-*** + ***αίφνης*** (βλ.λ.)|.
εξάκιλος,-η.-ο ► εξα-, -κιλος **εξάκις**
επίρρ. ♦ εξα-, -άκις
εξακολούθηση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η συνέχιση: ~ ***τής απεργίας*** συν. παράταση · φρ. *κατ' εξακολούθησ-η / -ιν* χωρίς διακοπή ή με συνεχείς επαναλήψεις: ***έχω απευθυνθεί - στις αρχές. χωρίς ποτέ να βρω ανταπόκριση*** συν. επανειλημμένως. συνεχώς, **εξακολουθητικός,** -ή. -ό 11889| **1.** αυτός που συνεχίζεται χωρίς διακοπή: ~ ***προσπάθειες*** / ***ενέργειες*** ςυ.ν. διαρκής, συνεχής, ακατάπαυ- στος. αδιάκοπος αντ. διακεκομμένος, ασυνεχής **2.** ΓΛΩΣΣ. *εξακολουθητικός μέλλοντας* ο ρηματικός χρόνος που φανερώνει κάτι που θα γίνεται συνεχώς (θα έχει διάρκεια) ή θα επαναλαμβάνεται συν. διαρκής (μέλλοντας) αντ. στιγμιαίος (μέλλοντας). – **εξακολουθητικ-ά** / **■ώς** 11886| επίρρ.
εξακολουθώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {εξακολουθείς... | εξακολούθ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα} ♦ 1. (μετβ.) συνεχίζω, κρατώ (ενέργεια ή διαδικασία) χωρίς διακοπή, με τον ίδιο ρυθμό: ***οι εργαζόμενοι θα εξακολουθήσουν την απεργία τους I να απεργούν, μέχρι να ικανοποιηθούν τα αιτήμα- τά τους*** *4* 2. (αμετβ.) παρατείνομαι ως προς τη χρονική μου διάρκεια: ***η ζέστη θα εξακο?.ουθήσει και τις προσεχείς ημέρες*** ςυ.ν. διαρκώ, συνεχίζομαι, κρατώ, βαστώ.
[ετυμ. < μτγν. ***εξακολουθώ (~έω)< έξ-*** + ***ακολουθώ***. **εξακοντίζω** ρ. μετβ. {εξακόντισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** ρίχνω με ορμή: - ***βέλη σε μεγά/.η απόσταση*** || ~ γο ***νερό με πίεση*** συν. εκσφενδονίζω, εκτινάσσω, εκτοξεύω 2. (μτφ.) ξεστομίζω εις βάρος (κάποιου), απευθύνω (επιθετικά λόγια): - ***μύδρους κατά τού κατηγορουμένου*** / ***ύβρεις*** / ***κατηγορίες*** / ***απειλές*** / ***φοβέρες*** ΣΥΝ. εκσφενδονίζω. εκτοξεύω. – **εξακόντιση** (η) [μτγν.| κ. **εξακοντισμός** (ο) [αρχ.|. |ετυμ. αρχ. < ***έξ-*** + ***ακοντίζω***. **εξακοντιστικός,** -ή. -ό Ϊΐ89ΐ| αυτός που χρησιμεύει για να εξακοντίζει ποσότητες υγρών σε μεγάλη απόσταση: ~ ***συσκευή.*** **εξακοσάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μηχανή εξακοσίων κυβικών εκατοστών 2. (λαϊκ.) χρηματικό ποσό εξακοσίων χιλιάδων δραχμών (βλ. λ. ***αριθμός,*** ΠΙΝ.).
Ιετυμ. < ***εξακόσια*** + παραγ. επίθημα ***-άρα).*** **εξακοσαριά** (η) {χωρ. πληθ.} εξακόσιοι, στη φρ. *καμιά εξακοσαριά* περίπου εξακόσιοι, -ιες, ια (βλ. λ. ***αριθμός,*** iiln.).
Ιετυμ. < ***εξακόσια*** + παραγ. επίθημα ***-αριά***]. **εξακόσια** (το) ο αριθμός 600 (βλ. λ. ***αριθμός,*** γπν.). **εξακόσιοι,** -ιες, -ια {εξακοσίων} αυτοί που αντιστοιχούν ποσοτικά στον αριθμό εξακόσια (600).
[ετυμ. < αρχ. ***εξακόσιοι*** < ***έξ*** + ***-κόσιοι*** (βλ. κ. λ. ***διακόσιοι),*** κατά τα ***τριακόσιοι. τετρα-κόσιοι*** κ.ά.. όπου το ***-α-*** ανήκε στο α' συνθ.]. **εξακοσιοστός,** -ή. -ό (επίσης γράφεται 600ός στην αραβική αρίθμηση, Χ' ή χ' στην ελληνική και DC στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό εξακόσια (600) (βλ. κ. λ. ***αριθμός,*** ΠΙΝ.). **εξακριβώνω** ρ. μετβ. {εςακρίβω-σα. -θηκα, -μένος} υποβάλλω (κάποιον/κάτι) σε λεπτομερή έλεγχο, για να διαπιστοίσω και να προσδιορίσω την ακρίβειά του: ~ ***μια π?.ηροφορία*** : ***μια είδηση*** || ***δεν εξακριβώθηκαν ακόμα τα στοιχεία τής ταυτότητας τού θύματος*** || ***εξακριβωμένη ενοχή*** συν. ελέγχο). επαληθεύω, επιβεβαιώνω. – **εξακριβωτικός,** -ή, -ό [1840].
Ιετυμ. < αρχ. ***έξακριβώ (~όω)*** < ***έξ-*** + ***άκριβώ*** < ***άκριβής***. **εξακρίβωση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} το να εξακριβώνει κανείς (κάτι): ***η*** ~ ***τής είδησης*** · ΦΡ. *εξακρίβωση στοιχείων* η διαπίστωση τής ταυτότητας ενός πολίτη από την αστυνομία: ***τον πήγαν στο τμήμα για*** **εξακύλινδρος,** -η, -ο (μηχανή) που έχει έξι κυλίνδρους, **εξάκωπος,** -η, -ο –► εξα-, -κωπος

έξαλα (τα) {εξάλων} ΝΑΥΓ. το τμήμα πλοίου που βρίσκεται έξι» από την επιφάνεια τής θάλασσας, πάνω από την ίσαλο γραμμή.

[ΕΤΥΜ. Ουδ. πληθ. τού αρχ. επιθ. *έξαλας* < φρ. *έξ άλός* ‹ *έξ-* + *άλς. ά/.ός* «θάλασσα» |. **εξαλάτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΧΗΜ. μέθοδος αποχωρισμού ουσίας από διάλυμά της με την προσθήκη ουσίας που διαθέτει κοινό ιόν με αυτήν.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. rclargagcj. **εξάλειπτρο** (το) {εξαλείπτρ-ου (-ων} αρχαιολ. δοχείο στο οποίο τοποθετούνταν αλοιφές.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έξάλειπτρον* ‹ *εξαλείψω*, αρχική σημ. «αλείφω εξ ολοκλήρου. επιχρίω πλήρως»], **εξαλείφω** ρ. μετβ. {εξάλει-ψα. -φΟηκα} **1.** καταστρέφω κάθε ίχνος τής ύπαρξης ενός πράγματος, καταστρέφω ολοσχερώς: ~ *κάθε ίχνος ενοχής* j| *οι πόλεμοι Οα εξαλείψουν το ανθρώπινο γένος* ΣΥΝ. εξαφανίζω

(ειδικότ.) (για συνθήκες που αντίκεινται στους κανόνες δικαίου) κάνω να εκλείψει μια κατάσταση: ~ *τις φυλετικές διακρίσεις / τις κοινωνικές διαφορές* ΣΥΝ. αίρω, καταργώ. – **εξάλειψη** (η) Ιμτγν.], **εξαλειπτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].

[ει υμ. αρχ.. αρχική σημ. «αλείφω εξ ολοκλήρου, επιχρίω πλήρως» (η σημερινή σημ. ήδη αρχ.), < *έξ-* + *ά/.είφω}.* **εξαλλαγή** (η) **1.** η πλήρης αλλαγή, η αλλοίωση: *οι ~ τής σημασίας μιας αρχαίας λέξης* **2.** ιαγρ. η μετατροπή κυτταρικής δυσλειτουργίας (όγκου κ.λπ.) τού οργανισμού σε καρκίνο: *κακοήθης I καρκινική -.*

εξαλλάσσω ρ. [αρχ.].

ΓΕΤΥΜ. αρχ. < *εξαλλάσσω* «μεταλλάσσομαι εξ ολοκλήρου (συνήθ. προς το κακό), εκφυλίζομαι» < *έξ-* + *άλλάσσω* / *-ττω.* Ο ιατρ. όρ. *κακοήθης ι καρκινική εξαλλαγή* αποδίδει το γαλλ. degeneration], **εξαλλοίωση** (η) **[1881]** {-ης κ. -ώσεως **[** -ώσεις. -ώσεων} **1.** η πλήρης αλλοίωση των συστατικών τροφίμων 2. γί-:ωλ. οι χημικές διεργασίες που οδηγούν σε αλλοίωση και ολική αποσύνθεση τής ορυκτολογικής σύστασης ενός πετρώματος· προκαλείται από τη δράση υδροθερμικών διαλυμάτων.

[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. alteration]. **έξαλλος,** -η. -ο **1.** αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση εκτός εαυτού, χωρίς να μπορεί να συγκρατήσει και να κυριαρχήσει στον εαυτό του: *έγινε - από τον θυμό του* ΣΥΝ. αλλόφρων. έξω φρένων, εκτός εαυτού 2. (συνεκδ.) (ψυχική κατάσταση ή συναίσθημα) που βιώνεται πάρα πολύ σφοδρά, οδηγώντας σε ανεξέλεγκτες αντιδράσεις: ~ *χαρά / ενθουσιασμός / πανηγυρισμοί των φιλάθλων* ΣΥΝ. σφοδρός, ξέφρενος, φρενήρης 3. (οικ.) αυτός που ξεπερνά τα όρια, που προκαλεί με τον πρωτοποριακό του χαρακτήρα: ~ *ντύσιμο / χρώματα / σχέδια* ΣΥΝ. προκλητικός. – **έξαλλα** επίρρ.. **εξαλλοσύνη** (η).

[ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ξεχωριστός, παράξενος, ασυνήθιστος» < *έξ-* + *άλλος*. Η ετυμ. δικαιολογεί επίσης τη σημ. «αυτός που μεταβάλλεται, που γίνεται άλλος, εκτός εαυτού»], **εξαλλότητα** (η) [1895] {εξαλλοτήτων, σημ. 2} **1.** η έλλειψη αυτοκυριαρχίας **2.** (συνήθ. σε πληθ.) για κάτι που ξεπερνά τα όρια: *άσε τις ~ και ντύσου* σαν *άνθρωπος'.* **εξάλλου** επίρρ. (ως δείκτης αναφοράς στην ομιλία) στοιχείο μετάβασης σε άλλη πρόταση (πληροφορία) για τη συμπλήρωση πληροφορίας: *καλύτερα που έφυγε'* ~ *δεν μας είναι απαραίτητος* ΣΥΝ. άλλωστε.

[ΗΤΥΜ. < *εξ-* + *άλλου* < *άλλος*\. **εξάλφα** (η) {άκλ.} **1.** σχήμα που αποτελείται από δύο ισόπλευρα τρίγωνα, τα οποία διασταυρώνονται σχηματίζοντας έξι άλφα 2. ο ιουδαϊκός σταυρός.

εξαμαρτείν (το) {άκλ.} (αρχαιοπρ.) μόνο στη φρ. **γο δ/ς** *εξαμαρτείν **(ουκ ανδρός σοφού) (τό δίς εξαμαρτείν ούκ άνδρός σοφού.*** Μένανδρος *ίνώμαι)* το να διαπράττει κανείς το ίδιο σφάλμα δύο φορές, δεν είναι χαρακτηριστικό σοφού ανθριόπου.

[ετυμ. < αρχ. *εξαμαρτείν*, απρφ. αορ. β' τού ρ. *έξαμαρτάνω* «αποτυγχάνω - σφάλλω»), **εξάμβλωμα** (το) {εξαμβλώμ-ατος **|** -ατα, -άτων} **1.** το έμβρυο που έχει πρόωρα αποβληθεί από τη μήτρα και παρουσιάζει γενετικές ανωμαλίες συν. έκτρωμα 2. (μτφ.) κάθε κακότεχνο ή τερατώδες κατασκεύασμα, που προσβάλλει την αισθητική μας: *αυτό το ~ το λες εσύ τέ- χνη;*

[ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «έκτρωση», < αρχ. *έξαμβλώ (-όω)* «αφαιρώ τη ζωή τού αγέννητου παιδιού, κάνω έκτρωση» < *έξ-* + *άμβλώ*, βλ. κ. *άμβλωση*\.

εξαμβλωματικός, -ή, -ό [1884] αυτός που μοιάζει με εξάμβλωμα, που προκαλεί με την τερατώδη εμφάνισή του ΣΥΝ. τερατόμορφος, εκτρωματικός.

εξάμβλωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** ΙΑΤΡ. η πρόωρη διακοπή τής εγκυμοσύνης με την αποβολή τού εμβρύου με τεχνητά μέσα ΣΥΝ. άμβλωση, έκτρωση **2.** (μτφ.) η βίαιη κακοποίηση: ~ *τής αισθητικής.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *έξάμβλωσις.* αρχική σημ. «αποβολή», < *έξαμβ?.ώ (-όω)*

έξ- + *άμβλώ.* βλ. κ. *άμβλωση].*

εξαμελής, -ής, -ές -» εξα-, -μελής

εξαμερής,-Ιής,-ές ► εξα-, -μερής

εξαμερικανίζω ρ. μετβ. 118441 {εξαμερικάνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} κάνω (κάποιον) να ζει και να σκέφτεται όπως οι Αμερικανοί (ενν. των Η.ΙΙ.Α.) ή κάνω (κάτι) να λειτουργεί σύμφωνα με τα αμερικανικά πρότυπα. – **εξαμερικανισμός** (ο), **εξάμετρος,** -η, -ο [αρχ.] ΜΕΤΡ. (στίχος) που αποτελείται από έξι μετρικούς πόδες: *τα ομηρικά έπη είναι γραμμένα σε δακτυ/^κό* ~ (ενν. στίχο).

εξαμηνία (η)εξα-,-μηνία

εξαμηνιαίος, -α, -ο ► εξα-. -μηνιαίος **εξαμηνίτικος,** -η. -ο -+ εξα-. -μηνίτικο

εξάμηνο (το) Ιαρχ.] {εξαμήν-ου [-ων} **1.** χρονικό διάστημα έξι μηνών: *το πρώτο ~ τού 1997* **2.** (στην εκπαίδευση) ακαδημαϊκή περίοδος που συνιστά το μισό τού ακαδημαϊκού έτους και διαρκεί τυπικά από 15 έως 18 εβδομάδες: *τρίτο ~ σπουδών* [| *αν οι φοιτητές συνετίσουν τις κινητοποιήσεις τους, κινδυνεύουν να χάσουν το ~* **3.** *εξάμηνά* (τα) μνημόσυνο που γίνεται με τη συμπλήρωση έξι μηνών από τον θάνατο (κάποιου), **εξάμηνος,** -η. -ο ► εξα-, -μηνος

Εξαναγκαζω ρ. μετβ. [αρχ.| {εξανάγκασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} ασκώ σε (κάποιον) πιέσεις, ώστε να ακολουθήσει αντίθετα προς τη θέλησή του τη δική μου επιθυμία: *τον εξανάγκασε να αποκαλύψει την αλήθεια* συν. αναγκάζω, πιέζω, καταναγκάζω, υποχρεώνω. – **εξαναγκασμός** (ο) 11S801**. εξαναγκαστικός,** -ή. -ό 11880]. **εξαναγκαστικά** επίρρ. **εξανάσταση** (η) -+ εξανίσταμαι

εξανδραποδίζω ρ. μετβ. {εξανδραπόδισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μέ- νος} στερώ από (κάποιον) την ελευθερία, τον κάνω δούλο, ανδράποδο συν. υποδουλώνω. – **εξανδραποδισμός** (ο) [μτγν.].

[πτυμ. αρχ. < *έξ-* + *άνδραποδίζω* (βλ.λ.)]. **εξανεμίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {εξανέμισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** σκορπίζω δεξιά και αριστερά, κάνω (κάτι) να χαθεί ολοκληρωτικά: *εξανεμίστηκαν όλες οι ελπίδες για την ανεύρεση επιζών των από* το *ναυάγιο* συν. εξαφανίζω 2. (ειδικότ. για χρήματα) κατασπαταλώ, διασκορπίζω μέχρι τελευταίας δεκάρας: *σε δύο χρόνια εξανέμισε μια τεράστια περιουσία* συν. σπαταλώ. διασπαθίζω. – **εξανέμιση** (η), **εξανέστην** ρ. > εξανίσταμαι

εξάνθημα (το) {εξανθήμ-ατος j -ατα.-άτων} ιατρ. παροδική δερματική αλλοίωση με ή χωρίς πυρετό, που εμφανίζεται ως σύμπτωμα αλλεργικής αντίδρασης ή ως εκδήλωση ορισμένων λοιμωδών νοσημάτων (ιλαρά, ανεμοβλογιά κ.λπ.): ~ *κηλιδο)δες / αιμορραγικό / φυσαλ- λιδώδες* ΣΥΝ. (καθημ.) σπυρί. – **εξανθηματικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. αρχ. < *έξανθώ i-έω)*, αρχική σημ. «ανθώ. ανθοφορώ» και στη συνέχεια «εκφύομαι, εκβλαστάνιο (στο δέρμα ως ουλή ή αλλοίωση)». < *έξ-* + *άνθώ*< *άνθος*. Ο ιατρ. όρ. απαντά ήδη στον Ιπποκράτη], **εξανθηματικός,** -ή, -ό [1831J (νόσος) που εκδηλώνεται με την εμφάνιση εξανθημάτων: ~ *πυρετός* / γ *ύφος.* **εξανθρωπίζω** ρ. μετβ. [αρχ.| {ε*ξανθρώπισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} δίνω σε (κάποιον/κάτι) ανθρώπινο χαρακτήρα, ανθρώπινο πρόσωπο: *οι συγκοινωνίες μας πρέπει κάποτε να εξανθρωπιστούν δεν είναι κατάσταση αυτή!* συν. εκπολιτίζω, ημερώνω, εξευγενίζω. – **εξανθρωπισμός** (ο) [1896|. **εξάνιο** (το) [1884[{εξανί-ου | -ων} xhm. καθεμία από τις άκυκλες οργανικές ενώσεις που είναι κεκορεσμένοι υδρογονάνθρακες και έχουν στο μόριό τους έξι άτομα άνθρακα.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hexane], **εξανίσταμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εξανίστα-σαι, -ται. -μεθα. -σθε. -νται J παρατ. εξανιστ-άμην, -ασο, -ατο, -μεθα, -ασθε. -αντο | εξανέστην. -ης, -η... (να/θα εξαναστώ. μτχ. εξαναστάς, -άσα, -άν)} (λόγ.) εκφράζω έντονα τη διαμαρτυρία ή την αγανάκτησή μου: ο *συνήγορος εξανίσταται ενώπιον τού δικαστηρίου για την παραβίαση των δικαιωμάτων τού πελάτη του* συν. δυσανασχετώ, εξεγείρομαι, διαμαρτύρομαι.

εξανάσταση (η) |μτγν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΠΤΥΜ, αρχ.. αρχική σημ. «σηκώνομαι (από τη θέση μου, τον τόπο μου κ.λπ.)», < *έξ-* + *άν(α)-* + *ίσταμαι*. Στον Ιωάννη τον Χρυσόστομο απαντά και με τη σημ. «εξεγείρομαι, στασιάζω»|. **εξάντας** (ο) **1.** αστρονομικό όργανο που χρησιμοποιείται κυρίως από ναυτικούς για τον προσδιορισμό των γεωγραφικών συντεταγμένων (γεωγραφικού μήκους και πλάτους) τής θέσης στην οποία βρίσκεται αυτός που το χρησιμοποιεί, με τη γωνιομετρική μέτρηση τού ύψους ουράνιων σωμάτων (κυρ. τού Ηλίου) και που σε αντίθεση με άλλα αστρονομικά όργανα δεν χρειάζεται στήριξη σε σταθερό βάθρο

ναυτ. γωνιομετρικό όργανο για τη μέτρηση από το κατάστρωμα τού ύψους των άστρων.

Ιετυμ. < αρχ. *έξάς, -άντος*< λατ. sextans «το 1/6» (πβ. γαλλ. sextant), λόγω τού ότι ο εξάντας διαθέτει βαθμονομημένο κυκλικό τόξο. που καταλαμβάνει το I/6 τής κυκλικής περιφέρειας], **εξάντληση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως j χωρ. πληθ.} **1.** η μέχρι τέλους κατανάλωση: - *τροφίμων / πρώτων υλών i προμηθειών / αποθεμάτων / κοιτασμάτων πετρελαίου* || οι *προσφορές στα είδη μας ισχύουν μέ- χρις εξαντλήσεως τού στοκ* 2. η κατάσταση στην οποία δεν έχει κάποιος πλέον άλλο περιθώριο ή δυνατότητα (για κάτι): ~ *τής υπομονής / τής αντοχής / τής ανοχής* \\ *μετά την ~ όλων των θεμιτών μέσων οδη- γήθηκε στην παρανομία* **3.** (για έρευνα, μελέτη θέματος κ.λπ.) η πλήρης διερεύνηση. πραγμάτευση: *η - αυτού τού θέματος απαιτεί πολύμηνη εργασία* 4. αποδυνάμωση σωματική ή ψυχική: *αισθάνθηκε ~ μετά την εντατική γυμναστική* || *η δίαιτα δεν πρέπει να οδηγεί σε ~ τού οργανισμού* || *η ~ των προσφύγων από τις κακουχίες και την απογοήτευση.*

εξαντλητικός, -ή. -ό [1891 i **1.** αυτός που εξασθενίζει, αποδυναμώνει εντελώς έναν οργανισμό: - *δουλειά / δίαιτα / ταξίδι* συν. κουραστικός 2. αυτός που επιδιώκει τη διεξοδική και πλήρη ανάλυση, τη συνολική εποπτεία: ~ *έρευνα / ανάκριση* ΣΥΝ. εξονυχιστικός, λεπτομερής, πλήρης, αναλυτικός. - **εξαντλητικ-ά / -ώς** [1894J επίρρ. « ·" σχολιο λ. *λεπτομερής.* **εξαντλώ** ρ. μετβ. {εξαντλείς... | εξάντλ-ησα (κ. λόγ. εξήντλησα), -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. καταναλώνο) μέχρι τέλους, ξοδεύω εντελώς: ~ *τα τρόφιμα* / ης *προμήθειες / όλα τα αποθέματα πετρελαίου* συν. αποσώνω, εξανεμίζιο 2. (για αφηρημένες έννοιες) δεν αφήνω άλλα

περιθώρια, φθάνω στα άκρα: *εξαντλήΟηκε η υπομονή μου ! η ανοχή μου* II *εξάντλησα όλα τα μέσα* (κατέβαλα κάθε δυνατή προσπάθεια)

(σε ερευνητική διαδικασία) πραγματεύομαι εξονυχιστικά, με κάθε λεπτομέρεια: **~** *ένα θέμα* **4.** προκαλώ τη σωματική ή ψυχική αποδυ- νάμωση (οργανισμού), αναλώνω τα αποθέματα ενεργείας του: *η υπερβο/.ική δουλειά / η αρρώστια τον εξάντλησε* |j είναι *εξαντλημένος από την πεζοπορία* || (μτφ.) *η οικονομία τής χώρας είναι εξαντλημένη* συν. εξασθενίζω **5.** (μεσοπαθ. ***εξαντλούμαι)*** (για εμπορεύματα) τελειώνω, δεν διατίθεμαι προς πώληση: *η δεύτερη έκδοση τού βιβ/.ίου εξαντλήΟηκε σε λίγες μέρες.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έξαντλώ (-έω).* αρχική σημ. «αντλώ ολόκληρο το περιεχόμενο» και. κατ' επέκταση, «ξοδεύω μέχρι τέλους». < *έξ-* + *άντ?.ώ*\. **εξαντρίκ** επίθ. {άκλ.] εκκεντρικός: *ντόσιμο πολύ* [ΠΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. excentrique < μεσν. λατ. ecccntricus < μτγν. *έκκεντρος* «αυτός που δεν βρίσκεται στο κέντρο»], **εξ άπαντος** κ. **εξάπαντος** επίρρ. (λόγ.) ό,τι κι αν συμβεί. σε κάθε περίπτωση, οπωσδήποτε: *τα τιμολόγια πρέπει να βρίσκονται ~ στο γραφείο τού διευθυντή αύριο* συν. σίγουρα, χωρίς άλλο, ό.τι και να γίνει, ανυπερθέτως, το δίχως άλλο.

[ΕΓΥΜ. μεσν. < *έξ άπαντος* < *έξ-* + *άπας. άπαντος*\. **εξαπάτηση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων) το να εξαπα- τήσει κανείς (κάποιον): *η - τής κοινής γνώμης με κατασκευασμένα ρεπορτάζ* συν. ξεγέλασμα, κοροϊδία, **εξαπατώ** ρ. μετβ. [αρχ.| {εξαπατάς... | εξαπάτ-ησα. -ώμαι. -άσαι..., -ήθηκα. -ημένος} στήνω απάτη εις βάρος (κάποιου), (τον) ξεγελάω: *τον εξαπάτησε με ψεύτικα λόγια και του απέσπασε μεγάλα χρηματικά ποσά* συν. κοροϊδεύω, παραπλανώ, (οικ.) πιάνω κορόιδο. **εξα-πατητικός,** -ή, -ό |αρχ.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απάτη.* **εξαπίνης** επίρρ. (αρχαιοπρ.) χωρίς να το περιμένει κανείς· κυρ. στη ΦΡ. ***καταλαμβάνω (κάποιον) εξαπίνης:*** *με κατέλαβε εξαπίνης και δεν ήξερα τι να του απαντήσω* ΣΥΝ. ξαφνικά, απροσδόκητα, αιφνίδια.

[ει υμ. αρχ., αγν. ετύμου. με μορφολ. σχηματισμό παρόμοιο προς το *έξαίφνης* |.

εξαπλασιάζω ρ. ► εξα-. -πλασιάζω **εξαπλάσιος,** -α, -ο ♦ εξα-, -πλάσιος

εξαπλός,-η,-ο ► εξα-. -πλός

εξαπλώνω ρ. μετβ. {εξάπλω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** κάνω (κάτι) ευρύτερα γνωστό: *~ μια θεωρία / μια ιδέα* || οί *Απόστολοι εξάπλωσαν το κήρυγμα τού Χριστού σ' όλο τον κόσμο* συν. διαδίδω, επεκτείνω, διευρύνω, απλώνω 2. (μεσοπαθ. ***εξαπλώνομαι***) αποκτώ διαρκώς μεγαλύτερες διαστάσεις, καλύπτω όλο και μεγαλύτερη έκταση: *η φωτιά εξαπ/>ώθηκε αστραπιαία λόγω των θυελ?,ωδών ανέμων* || *η αρρώστια εξαπλώνεται με δραματικούς ρυθμούς.* – **εξάπλωση** (η) [μτγν.]. [ΕΤΥΜ. < μτγν. *έξαπλώ (-όω)* < *έξ-* + *άπλώ* < *απλούς*J. **εξαποδώς** κ. **ξαποδώς** κ. **εξαποδός** κ. **οξαποδός** (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) αυτός που θέλουμε να ξορκίσουμε και να διώξουμε μακριά, ο Διάβολος, ο Σατανάς: *άντε στον ^* σχολιο λ. *διάβολος.* [είώμ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *έξω από 'δώ,* η οποία χρησι- μοποιήθηκε για τον Διάβολοί, **εξαπολύω** ρ. μετβ. |μεσν.| {εξαπέλυσα, εξαπολύθηκα} **1.** (συνήθ. για βλήματα, οβίδες κ.λπ.) εκτοξεύω σε μεγάλη απόσταση (εναντίον στόχου): *εξαπέλυσαν βόμβες / αντιαρματικά εναντίον των αντιπάλων τους* 2. θέτω σε ενέργεια, σε κίνηση (επιχείρηση με επιθετικό χαρακτήρα): *τα συμμαχικά στρατεύματα εξαπολύουν νέα επίθεση* [j *η αστυνομία εξαπέλυσε ανθρωποκυνηγητό για τη σύλληψη των δραστών 3.* (μτφ.) για τις ενέργειες κάποιου που στρέφονται εναντίον άλλου στο πλαίσιο αντιπαράθεσης: *- ύβρεις / επίθεση εναντίον τού αρχηγού τού αντίπαλου κόμματος / λίβελλο / μύδρους* συν. εκστομίζω, (καθημ.) ξεστομίζω. – **εξαπόλυση** (η) 118991. **εξαποστειλάριο(ν)** (το) {εξαποστειλαρ-ίου | -ίων] εκκλης. (στη βυζαντινή μουσική) ιδιόμελο τροπάριο τής ακολουθίας τού όρθρου, που αρχίζει με τη λέξη «εξαπόστειλον». σχολιο λ. *τροπάριο.*

[ετυμ. < μεσν. *έξαποστει?Μριον (τροπάριον)* < θ. *έξαποστειλ-* (ρ. *εξα- ποστέλλω.* απρφ. αορ. *έξαποστείλ-αι*) + παραγ. επίθημα *-άριον*\. **εξαπτέρυγο** (το) **1.** εκκλις. καθένας από τους μεταλλικούς συνήθ. δίσκους, που εικονίζουν τα Σεραφείμ με τις έξι φτερούγες και προσαρμόζονται σε ειδικά κοντάρια, για να περιφέρονται στις θρησκευτικές τελετές, συνοδεύοντας τα Τίμια Δώρα. τον Σταυρό, το Ευαγγέλιο και τις εικόνες στις λιτανείες 2. ο εξαπτερυγος άγγελος 3. (μτφ.- σκωπτ.) καθένας από τα πρόσωπα που περιβάλλουν ένα ισχυρό πρόσωπο, ο αυλοκόλακας: *τα γνωστά ~ τής ηγεσίας τού κόμματος.*

[ΗΙ ΥΜ. < μεσν. *έξαπτέρυγον,* ουδ. τού μτγν. επιθ. *εξαπτερυγος* < *έξ* + *-πτέρυγος* < *πτέρυξ. -υγος*)|. **εξαπτερυγος,** -η. -ο Ιμτγν.| **1.** αυτός που έχει έξι φτερούγες: *τα ~ Σεραφείμ* 2. ***εξαπτέρυγο*** (το) βλ.λ. **εξάπτω** ρ. μετβ. {εξήψα, εξήφθην. -ης. -η... (μτχ. εξαφθείς. -είσα. -έν), εξημμένος] (λόγ.) 1. (για φορτισμένες συναισθηματικές καταστάσεις) προκαλώ την έντονη συναισθηματική διέγερση κάποιου, ερεθίζω τα αισθήματα και τις αισθήσεις του: *- την αγάπη / το μίσος / τον θυμό / τη ζήλια / το ενδιαφέρον / τη φαντασία / την περιέργεια* συν. ανάβω, διεγείρω, παροξύνω, εξερεθίζω 2. (μεσοπαθ. ***εξάπτομαι)*** θυμώνω εύκολα, νευριάζω και εξοργίζομαι συν. ανάβω, ερεθίζομαι, αρπάζομαι. σχολιο λ. *άπτω.*

(πτυμ. αρχ.. αρχική σημ. «δένω σφιχτά, κρεμώ» και αργότερα «ανάβω φωτιά». < *έξ-* + *άπτω* (βλ.λ.). Η σημ. «διεγείρω, προκαλώ» είναι μτγν.|.

εξάπτωτος, -η. -ο ► εξα-. -πτωτος

εξαργυρώνω ρ. μετβ. |εξαργύρω-σα. -θηκα, -μένος]. **1.** μετατρέπο) σε χρήματα την αξία (ακινήτου ή τίτλων): *- επιταγή / ομολογία! λαχείο* ΣΥΝ. ρευστοποιώ 2. (μτφ.-συνήθ. κακόσ.) παίρνω υλικές απολαβές ως αντάλλαγμα τής προσφοράς μου: ***εξαργύρωσε την υποστήριξή του στο κόμμα με έναν καλό διορισμό.*** - ·· **εξαργύρωση** (η) [1885].

[ΠΤΥΜ. < αρχ. ***έξαργυρώ (-όω)*** < ***έξ-*** + ***άργυρώ*** < ***άργυρούς***\.

εξαργυρώσιμος, -η. -ο [1887J **1.** αυτός που είναι δυνατόν να εξαργυρωθεί: *~ επιταγή* **2.** (μτφ.) αυτός που είναι δυνατόν να ανταλλαγεί έναντι ωφελημάτων: ***οι υπηρεσίες που προσφέρει κανείς στην πατρίδα του δεν είναι ~ με υψηλές κοινωνικές θέσεις.*** **εξάρες** (οι) {χιορ. γεν.) (σε παιχνίδια με ζάρια) το να δείξουν και τα δύο ζάρια τον αριθμό έξι, η ζαριά έξι και έξι: *φέρνω* **εξάρης** (ο) {εξάρηδες} πρόσωπο το οποίο είχε έξι σωστές προβλέψεις στο **ΛΟΤΤΟ:** ***ήταν ο μοναδικός ~ που κέρδισε 100 εκ.*** **εξάρθρημα** (το) Iαρχ.| {εξαρθρήμ- ατος | -ατα, -άτων} ιατρ. η μετατόπιση των άκρων των οστών που σχηματίζουν άρθρωση, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται μόνιμα η σχέση τους: ***τραυματικό*** ~ Συν. εξάρθρωση.

εξαρθρώνω ρ. μετβ. {εξάρθρω-σα. -θηκα. -μένος] **1.** προκαλώ εξάρθρωση. στραμπουλίζω: *~ χέρι* / ***αγκώνα*** / ***πόδι*** **2.** (μτφ.) επιτυγχάνω τη διάλυση (συνήθ. εγκληματικής ομάδας): ***η Αστυνομία εξάρθρωσε πολυμελή σπείρα αρχαιοκαπή/.ων.***

|ΕΓΥΜ. < αρχ. ***έξαρθρώ (-ωα)*** κ. ***(-έω)*** < ***έξ-*** + ***άρθρώ*** < ***άρΰρον***\. **εξάρθρωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ωάσεων] **1.** ιατρ. το εξάρθρημα (βλ.λ.): ***έπαθε - στον ώμο*** ΣΥΝ. βγάλσιμο, διάστρεμμα **2,** (μτφ.) η διάλυση ομάδας (συνήθ. εγκληματικής) ή συστήματος: *~ **τής τρομοκρατικής οργάνωσης / σπείρας κακοποιών*** **[I** ***η ~ των κοινωνικών δομών.*** – **εξαρθρωτικός,** -ή, -ό [1864]. **εξάρι** (το) {εξαρ-ιού **]** -ιών] Ιμεσν.] **1.** διαμέρισμα με έξι δωμάτια **2.** (α) χρηματικό ποσό: ***μάζεψα κάνα - εκατομμύρια*** (β) ο βαθμός έξι (6): ***του έβαλε ένα - στο γραπτό*** (γ) (για προβλέψεις τού **ΛΟΤΤΟ)** σύνολο έξι αριθμών τους οποίους έπαιξε κάποιος και που κληρώθηκαν και οι έξι: ***βρέθηκε μόνο ένα*** ~ 3. χαρτί τράπουλας με τον αριθμό έξι **4.** το μέγεθος (ενός πράγματος): (κ. ως επίθ.) ***εξάρια γράμματα.*** **έξαρμα** (το) {εξάρμ-ατος **[** -ατα. -άτων] **1.** προεξοχή τού εδάφους (ύψωμα, λόφος κ.λπ.) 2. το εξόγκωμα τού δέρματος από πρήξιμο συν. οίδημα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***έξαίρω*** (βλ.λ)|. **έξαρση** (η) {-ης κ. -άρσεως | -άρσεις, -άρσεων] **1.** η βίωση έντονων συναισθημάτων: ***εθνική*** / ***πατριωτική*** ~ **2.** η (ψυχική ή πνευματική) ανάταση 3. η έντονη κλιμάκωση κατάστασης, η αύξηση τής έντασης με την οποία εμφανίζεται: ***προκα/.είται*** / ***σημειώνεται*** / ***παρατηρείται ~ τής βίας / τού εθνικισμού [τής εγκ/.ηματικότητας*** ΣΥΝ. επίταση, επιδείνωση **4.** το να εξαίρεται (κάτι), να τονίζεται (κάτι) ιδιαίτερα, να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, κυρ. με εγκωμιαστική διάθεση: *~ **τού ηρωικού πνεύματος σε πανηγυρικό λόγο.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αίρω.***

[ΕΤΥΜ. < (χρχ. ***έξαρσις***. αρχική σημ. «απομάκρυνση», < ***έξαίρω*** (βλ.λ.)].

εξάρτημα (το) {εξαρτήμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** το αυτόνομο τμήμα μηχανικού συνόλου: - ***μηχανής*** / ***τηλεόρασης*** / ***ραδιοφώνου*** / ***αυτοκινήτου*** **2.** οποιοδήποτε αντικείμενο αποτελεί συμπληρωματικό στοιχείο ένδυσης ή καλλωπισμού, π.χ. τσαντάκι. ζώνη. ρολόι κ.λπ. ΣΥΝ. αξεσουάρ 3. (μτφ.-μειωτ.) αυτός που εξαρτάται από άλλους, που είναι υποχείριο άλλων ΣΥΝ. όργανο, τσιράκι, δούλος, πιόνι **4.** ΑΝΑΤ. *εξαρτήματα τής μήτρας* οι σάλπιγγες και οι ωοθήκες. ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αίρω.***

LilY.M. μτγν. < αρχ. ***έξαρτώ].*** **εξαρτηματίτιδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] ΙΑΙΙ\ φλεγμονή των εξαρτημάτων τής μήτρας (βλ. λ. ***εξάρτημα).***

[ΕΤΥΜ· Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. appendiciiis]. **εξαρτημένος,** -η, -ο κ. (λόγ.) **εξηρτημένος** |αρχ.] **1.** αυτός που βρίσκεται σε εξάρτηση από (κάποιον/κάτι): είναι ***οικονομικά*** - ***από τους γονείς του*** |j ***οι φτωχές χώρες είναι ~ από τις πλούσιες*** ΑΝΤ. ανεξάρτητος 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει εθιστεί σε ναρκωτικές ή οινοπνευματώδεις ουσίες και δεν μπορεί να αποκοπεί από αυτές 3. ΓΛΩΣΣ. *εξαρτημένη πρόταση* η δευτερεύουσα πρόταση (βλ. λ. ***δευτερεύων).*** ** ΣΧΟΛΚ) λ. ***αίρω.*** **εξάρτηση** (η) [αρχ.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** η σχέση κατά την οποία κάποιος/κάτι βρίσκεται υπό τον έλεγχο, την κυριαρχία άλλου. δεν μπορεί να δράσει ή να υπάρξει αυτόνομα: ***η ~ του από τη μάννα του ήταν εμφανής*** || ***η - της από την οικογένεια δεν της επέτρεψε να πραγματοποιήσει τα όνειρά της*** **2.** η σχέση υποταγής (προσώπου. ομάδας, χώρας) σε ισχυρότερους παράγοντες, που επιβάλλουν την εξουσία τους: ***τα αρνητικά αποτελέσματα τής ~ τής χώρας από ξένες δυνάμεις*** [| ***πολιτική τής*** - (η πολιτική στάση που νομιμοποιεί την υποταγή μιας χώρας σε υπερκείμενες οικονομικο-πολιτικές δυνάμεις) || ***σχέσεις εξάρτησης των ασθενέστερων οικονομικά χωρών από τις ισχυρότερες*** 3. (ειδικότ.) η σχέση αιτίας-αποτελέσματος: ***η βιομηχανική και η οικονομική ανάπτυξη βρίσκονται σε σχέση αμοι- βαίας*** ~ **4.** ο παθολογικός εθισμός σε βλαβερές για τον οργανισμό ουσίες: - ***από τα ναρκωτικά*** / ***από το αλκοόλ*** || (κατ' επέκτ.) ***έχει πάθει ~ από την τηλεόραση*** · **5.** (κυριολ.-λόγ.) το κρέμασμα αντικειμένου σε σημείο που προεξέχει: - ***βάρους από σταθερό σημείο*** **6.** Α(-)Λ. η αιώρηση τού σώματος από μονόζυγο ή δίζυγο μόνο με τα χέρια ή και με τα σκέλη · **7.** ΓΛΩΣΣ. (α) η σχέση προσδιορισμού (προσδιορίζοντος / προσδιοριζομένου) μεταξύ των προτασιακών όρων (λ.χ. ουσιαστικό/επίθετο. ρήμα/επίρρημα) (β) η σχέση τού αντικειμένου προς το ρήμα τής έννοιας τού οποίου αποτελεί συμπλήρωμα. – **εξαρτησιακός,** -ή. -ό. ΣΧΟΛΚ) λ. ***αίρω, ομόηχα.***

εξάρτηση - εξάρτυση - εξάρτιση Τα *εξάρτηση* (από το *εξαρτώ*). *εξάρτυση* (από το αρχ. *εξαρτύω*) και *εξάρτιση* (< *εξαρτίζω)* διαφέρουν κατά πολύ στη σημασία τους, αφού διαφέρουν και στην πα

ραγωγή τους. Η **εξάρτηση** είναι «το να εξαρτάται κανείς από κάποιον/κάτι», **εξάρτυση** είναι '«τα ατομικά είδη τού στρατιώτη, ιδίως αυτά που φέρει μαζί του σε εκστρατεία», ενώ **εξάρτιση** είναι «ο εφοδιασμός / εξοπλισμός πλοίου».

εξαρτία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των ιστών και των κεραιών τού πλοίου, καθώς και των κάθε είδους σχοινιών και συσπάστων που απαιτούνται για τον χειρισμό των ιστίων των ιστιοφόρων πλοίων τα άρμενα 2. (γενικότ.) η παρασκευή και ο εφοδιασμός τού πλοίου με τα κατάλληλα όργανα.
[ΕΤΥΜ. μτγν., παράλλ. τ. τού *έξάρτιον* «ξάρτι» < *έξαρτίζω / -ομαι* «εφοδιάζω (κυρ. πλοίο)», βλ.λ.{.

εξαρτίζω ρ. μετβ. {εξάρτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} εφοδιάζω, εξοπλίζω (πλοίο) με τα απαραίτητα για την πλεύση του ιον. αρματώνω. εξοπλίζω.
[ΕΓΥΜ. μτγν. < *έξ-* + *άρτίζω* < *αρτιος*\.

εξαρτισμός (ο) |μτγν.| νλυι. 1.ο εξοπλισμός τού πλοίου και των επιμέρους τμημάτων και μηχανημάτων του με τα απαραίτητα βοηθητικά τεχνικά εφόδια (αλυσίδες, σχοινιά, συρματόσχοινα, σύσπαστα κ.λπ.) **2.** (συνεκδ.) οι κεραίες και οι ιστοί τού πλοίου **3.** το σύνολο των σχοινιών τού πλοίου. Επίσης **εξάρτιση** (η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξάρτηση, ομόηχα.*

εξάρτυση (η) {-ης κ. -ύσεως [-ύσεις, -ύσεων} **1.** ιτρατ. το σύνολο των ατομικών ειδών που φέρει στρατιώτης κατά την εκτέλεση πορείας εκστρατείας (ζωστήρας, φυσιγγιοθήκες, ατομικό σακίδιο, υδροδοχείο κ.λπ.) 2. (γενικότ.) το σύνολο των εξαρτημάτων που φέρει κάποιος κατά την εκτέλεση συγκεκριμένης εργασίας: *η ~ των δυτό)ν περιλαμβάνει μάσκα. αναπνευστήρα, φιάλη οξυγόνου κ.ά.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξάρτηση. ομόηχα.*
[îî'î'ΥΜ. < μτγν. *έξάρτυσις* < αρχ. *έξαρτύω* < *έξ-* + *άρτύω* «προετοιμάζω. διευθετώ, τακτοποιώ», ειδικότερα δε και «καρυκεύω», βλ. κ. *άρτυμα}.*

εξαρτώ ρ. μετβ. {εξαρτάς... | εξάρτ-ησα, -ιέμαι / -ώμαι, -άται.... -ήθη- κα, -ημένος} 1. (μτφ.) βασίζω (κάτι) σε όρους και προϋποθέσεις: *εξαρ- τά την επιτυχία τού όλου εγχειρήματος από τη διάθεση όλων μας να συνεργαστούμε* συν. στηρίζω, βασίζο) 2. (σπάν.-κυριολ.) κρεμώ από κάπου· (μεσοπαθ. *εξαρτώμαι)* **3.** στηρίζομαι σε (κάποιον/κάτι) (για πράγματα που δεν μπορώ να επιτύχω μόνος μου): *~ οικονομικά από τους γονείς μου* **4.** υπόκειμαι στην εξουσία (κάποιου), ορίζομαι από (κάποιον/κάτι): *τίποτε δεν εξαρτάται από μένα* (δεν έχω εξουσία για τίποτε, δεν μπορώ να κάνω τίποτε) συν. εναπόκειμαι **5.** {σε φρ. τού τύπου *το α εξαρτάται από το β)* το β αποτελεί προϋπόθεση για το α ή ορίζει το α: *το αν θα πάμε εκδρομή ή όχι εξαρτάται απ' τον καιρό* 6. (απρόσ. *εξαρτάται)* είναι ενδεχόμενο υπό όρους: *-Θα έρθεις μαζί μας:* **—** ■ *πού λέτε να πάτε:* **7.** (μτχ. *εξαρτημένος, -η, -ο)* βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω. εξάρτηση.*
|GTYM. < αρχ. *έξαρτώ (-άω)* < *έξ-* + άρτώ«προσδένω, κρεμώ» < **άΕερ- τάω* < *άείρω* (< **άΓέρ-]ω).* Βλ. κ. *αρτηρία, αορτή}.*

**ΣΧΟΛΙΟ Δύο έννοιες, φανομενικά συγγενείς, δηλώνονται αντι- στοίχως από τα ρ. εξαρτάται και εναπόκειται αφενός και από τα έγκειται και συνίσταται αφετέρου. Η έννοια ότι «κάτι βρίσκεται στην εξουσία, τη διάθεση, την απόφαση κάποιου» δηλώνεται από το *εξαρτάται* και το *εναπόκειται: Τα χαρτιά σου έχουν ετοιμαστεί, η επιτροπή το έχει εγκρίνει, τώρα από σένα μόνο εξαρτάται / σε σένα εναπόκειται να δεχθείς τη θέση που σου προσφέρουν - Οι Κύπριοι έχουν δίκιο■ εξαρτάται από / εναπόκειται στα Ηνωμένα Έθνη να το αναγνωρίσουν και να προχωρήσουν σε αποφάσεις.* Η έννοια, εξάλλου, ότι «κάτι βρίσκεται, αποτελείται, η υφή και η σύστασή του είναι κ.λπ.» αποδίδεται με τα *έγκειται / συνίσταται σε:*
Η διαφορά ανάμεσα στις δύο προτάσεις έγκειται / συνίσταται στο ότι με την πρώτη επιτυγχάνεται πολύ χαμηλό κόστος, ενώ με τη δεύτερη το κόστος είναι πολύ υψηλό.

εξαρχαΐζω ρ. μετβ. [18661 {εξαρχάισ-α. -τηκα, -μένος} δίνω (σε κάτι σύγχρονο) αρχαϊκή μορφή, μορφή που προσιδιάζει σε παρωχημένες εποχές. — **εξαρχαϊαμός** (ο) [1873J. **εξαρχάτο** (το) ιστ. καθένα από τα τμήματα στα οποία χωρίστηκαν διοικητικώς τα δυτικά εδάφη τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τον Ιουστινιανό. [ΕΤΥΜ. **< μεσν. *έξαρχάτον* < αρχ. *έξαρχος}.* **εξαρχής** επίρρ. (λόγ.) **από την αρχή: *θέλω να σας επισημάνω ~ ότι η ομιλία μου δεν εξαντλεί το θέμα μου || η διαδικασία θα επαναληφθεί*** ~ · φρ. **ευθύς εξαρχής από την πρώτη κιόλας στιγμή: *~ δήλωσα την άποψή μου.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αρχή.***
Ιετυμ. **< αρχ. φρ.** *ές άρχήα}.* **εξαρχία (η) Ιμεσν.} {εξαρχιών}** ιιτ. **1.η στρατιωτικοπολιτική δικαιοδοσία τού εξάρχου** 2. **η διοικητική περιφέρεια, στην οποία ασκούσε ο έξαρχος τα καθήκοντά του 3.** εκκλης. *Εξαρχία* **(η) (α) η διοικητική αρχή τής ανεξάρτητης βουλγαρικής Εκκλησίας, όπως ορίστηκε με σουλ- τανικό φιρμάνι το** 1870 **και διήρκεσε μέχρι το** 1915 **(β) εκκλησιαστική περιφέρεια όπου εδρεύει αντιπρόσωπος πατριαρχείου ή μητροπόλεως: *η - τού Παναγίου Τάφου στην Π'/Λκα.* εξαρχος (ο) {εξάρχ-ου | -ων, -ους} 1.**1ΣΓ. **αξιωματούχος τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, υπεύθυνος για τη διοίκηση ενός εξαρχάτου, με απόλυτες πολιτικές, στρατιωτικές, δικαστικές και οικονομικές εξουσίες** · 2. πκκλιις. ο **αντιπρόσωπος πατριαρχείου ή μητροπόλεως σε εκκλησιαστική περιφέρεια με ειδική (διοικητική και εκκλησιαστική) αποστολή.**
[F.TYM. **αρχ., αρχική σημ. «αρχηγός (στρατού ή άλλης οργανωμένης** ομάδαο. επί κεφαλής τού χορού». < *έξάρχω* < *έξ-* + *άρχω].* **εξασθενηση** (η) ιμεσν.) {-ης κ. -ήσεως] χωρ. πληθ.} **1.** η κατάπτωση των φυσιολογικών λειτουργικόν. η μείωση τής ζωτικής δύναμης: *~ τού οργανισμού / τής όρασης / τής ακοής* συν. εξάντληση, αδυνάτισμα αντ. δυνάμωμα, ενδυνάμωση **2.** η μείωση τής έντασης: *η Ε.Μ.Υ. προβλέπει για αύριο προοδευτική - των ανέμων / των βοριάδων / τής θύελλας* || *- ήχου* ΑΝΤ. δυνάμωμα **3.** (μτφ.) η μείωση, η συρρίκνωση τής ισχύος: *~ τής εθνικής άμυνας μιας χώρας / των ηθικών μας αντιστάσεων / τής θέσης κράτους στον γεωπολιτικό του χώρο ι τής επιρροής ί τή$ δύναμης κάποιου* αντ. ενδυνάμωση, **εξασθενιζω** ρ. μετβ. {εξασθένισ-α. -μένος} μειώνω τη δύναμη: *απο- σκοπούσαν στο να εξασθενίσουν τις μαχητικές δυνατότητες των αντιπάλων τους* συν. αδυνατίζω αντ. ενισχύω, δυναμώνω. **— εξασθένιση** (η) [ί 849], σχόλιό λ. *εξασθενώ.*
Ιετυμ. < *εξασθενώ* + *-ίζω].* **εξασθενώ** ρ. αμετβ. [αρχ.[{εξασθενείς... [εξασθέν-ησα, -ημένος} **1.** χάνω τις δυνάμεις μου. την έντασή μου συν. αδυνατίζω αντ. δυναμώνω 2. (για καιρικά φαινόμενα) αποκλιμακώνομαι σε ένταση: *οι άνεμοι θα εξασθενήσουν σταδιακά στα πελάγη* ιυν. καταλαγιάζω, πέφτω λντ. δυναμώνω. ιχολιο λ. *εξασθενώ.*

ΣΧΟΛΙΟ Το **εξασθενώ** διαφέρει στη χρήση (σύνταξη) από το **εξα- σθενίζω:** *«Η οικονομία τής χώρας εξασθενεί όλο και περισσότερο».* αλλά *«Οι αλόγιστες δαπάνες τού Δημοσίου εξασθενίζουν την οικονομία τής χώρας».* Το *εξασθενώ* δεν δέχεται συμπλήρωμα / αντικείμενο (είναι «αμετάβατο ρήμα»), ενώ το *εξασθενιζω* παίρνει αντικείμενο (είναι «μεταβατικό»). Ανάλογη διαφορά υφίσταται και μεταξύ των *εξασθένηση* (το να εξασθενείς) και *εξασθένιση* (το να εξασθενίζεις).

εξάσκηση (η) {1856} {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η πρακτική εφαρμογή θεωρητικών γνώσεων, συνήθ. με σκοπό την εμπέδωσή τους: *προσπαθεί να γνωρίζει ξένους, για να κάνει ~ στα Αγγλικά του* **2.** (για επάγγελμα) η ενασχόληση με συγκεκριμένο επάγγελμα, που απαιτεί προαποκτημένες θεωρητικές γνώσεις: *η ~ τού ιατρικού επαγγέλματος.*

εξασκώ ρ. μετβ. {εξασκείς... | εξάσκ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} **1.** εκπαιδεύω πρακτικά σε ορισμένο αντικείμενο: *~ τους μαθητές στο να αναπτύσσουν προφορικά τον προβληματισμό* γοιλ,'j| *έχω εξασκη- θεί στη νυχτερινή οδήγηση* ιυν. ασκώ. εκγυμνάζω, προπονώ 2. εφαρμόζω στην πράξη (κάτι που έχω μάθει θεωρητικά): *έχει σπουδάσει κουκλοθέατρο, αλλά δεν έχει εξασκήσει ακόμη την τέχνη του* || *- τη δικηγορία / το δικηγορικό επάγγελμα* συν. ασκώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή-*
|F.TYM. < αρχ. *εξασκώ (-έω)* < *έξ-* + *άσκώ}.*

εξασκώ - ασκώ. Τα δύο ρήματα δεν συμπίπτουν σε όλο το εύρος τής σημασίας και τής χρήσης τους. Το *εξασκώ* σημαίνει «γυμνάζω, εκγυμνάζω» και. κατ' επέκταση, «διδάσκω, εκπαιδεύω»: ***Η*** *γυ- μνάστρια εξασκεί τις μαθήτριες στην κολύμβηση τρεις φορές την εβδομάδα - Ο φροντιστής εξασκεί τους υποψηφίους σε εικονικές εξετάσεις, για να προετοιμαστούν για τις γενικές εξετάσεις - ϊϊξα- σκούνται καθημερινώς στη χρήση των νέων μηχανημάτων - Οι αθ/.ητές εξασκούν το σώμα τους καθημερινώς με κατάλληλες γυμναστικές ασκήσεις.* Γο *ασκώ* σημαίνει ό.τι και το *εξασκώ* (*Ασκούνται* [= εξασκούνται] *καθημερινώς στον στίβο - Ο δάσκαλος ασκεί* |= εξασκεί | *τους μαθητές του στη γραμματική και στο συντακτικό - Τους ασκεί στην κολύμβηση),* αλλά χρησιμοποιείται και σε άλλες περιπτώσεις, όπου δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί το *εξασκώ.* Αυτές είναι: (α) *ασκώ* = κάνιο, ενεργώ, πράττω, εφαρμόζω *(Τα σχολεία αυτά ασκούν πολύ σημαντικό έργο - Ασκεί καθήκοντα αναπ'^ηρωτή υπουργού)* (β) *ασκώ = απο/.εξικοποιημένο ρήμα.* ήτοι ρήμα που δεν δηλώνει δική του σημασία, αλλά τη σημασία ενός άλλου ρήματος, που εκφέρεται περιφραστικά ως όνομα μαζί με το *ασκώ■* αντί τού *πιέζω* λέγεται *ασκώ πίεση,* αντί τού *επιδρώ, ασκώ επίδραση* κ.ο.κ. *(Ασκεί πίεση* 1= πιέζει] *στον δήμαρχο, για να του επιτρέψει να κτίσει - Ασκεί δριμεία κριτική [-* κρίνει, επικρίνει, κριτικάρει} *κατά των υπευθύνων - Ασκεί άστοχη πολιτική* [= πολιτεύεται] *- Ασκεί τη δικηγορία* [= δικηγορεί]).

εξάστηλος, -η. -ο -► εξα-, -στηλος **εξαστισμός** (ο) ΚΟΙ.ΝUΝJΟΑ. η αστικοποίηση (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. urbanisation!,

εξάστιχος, -η, -ο -» εξα-, -στίχος **εξάστυλος,** -η, -ο -* εξα-. -στύλος **εξασύλλαβος,** -η, -ο -■+ εξα-, -σύλλαβος

εξάσφαιρος, -η, -ο (όπλο) που μπορεί να πάρει έξι σφαίρες: *~ πι- στόλι.*

εξασφαλίζω ρ. μετβ. ιμτγν.] {εξασφάλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. κατοχυρώνω την ασφάλεια (πράγματος ή προσώπου): *~ τα πολύτιμα αντικείμενα* συν. σιγουρεύω 2. (ειδικότ. για πρόσ.) κατοχυρώνω οικονομικά το μέλλον (κάποιου): *στη διαθήκη της δεν παρέλειψε να εξασφαλίσει τα ορφανά ανίψια της* || *είμαι εξασφαλισμένος* (έχω εξασφαλίσει οικονομικά το μέλλον μου) συν. τακτοποιώ · 3. κατοχυρώνω την απόκτηση, καταφέρνω να κερδίσω, να αποκτήσω (κάτι): *δεν τα έχω πάρει ακόμη στα χέρια μου, τα έχω όμως ήδη εξασφαλίσει* || *μια μικρή δουλίτσα, για να ~ τα προς το ζην* j] *~ την εύνοια κάποιου ι τη συγκατάθεση / **την** άδεια / τα απαραίτητα κεφάλαια* || (+ έμμεσο αντικείμενο) *θα σου εξασφαλίσω στέγη και τροφή* (θα σου βρω ή θα σου παράσχω) / *δουλειά* || *~ την επιτυχία.* < -* σχολιο λ.

ασφαλής, εκ.

εξασφάλιση (η) [1836] |-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων] **1.** η κατοχύρω- ση τής ασφάλειας (πράγματος): *~ κοσμημάτο)ν / πολύτιμων αντικειμένων* συν. σιγούρεμα 2. (για πρόσ.) η οικονομική τακτοποίηση (κάποιου) στο μέλλον: *δούλεψε για την ~ των παιδκόν τον || ο διορισμός στο δημόσιο αποτελεί* - **3.** η απόκτηση (αγαθού): - *τροφής / στέγης / χρημάτων ι μιας θέσης στο δημόσιο* συν. εξοικονόμηση **4.** (μτφ.) η εγγύηση. η διασφάλιση (μιας κατάστασης): *η - τής ειρήνης / τής συνεργασίας* συν. κατοχύρωση αντ. διακύβευση, διακινδύνευση. **εξασφαλιστικός,** -ή, -ό [18541. **εξατάξιος,** -α,-ο [18%] (σχολείο) που περιλαμβάνει έξι τάξεις: *έβγαλε το παλ ιό ~ γυμνάσιο.* **εξατμίζω** ρ. μετβ. {εξάτμισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** μετατρέ- πω (υγρό) σε ατμό. σε αέριο: (συνήθ. το μέσ.) *το νερό εξατμιζόταν πέφτοντας στην καυτή λαμαρίνα* · 2. (σπάν.) αφήνω να βγει ο ατμός (από κλειστό σκεύος)· (μτφ.) (μεσοπαθ. *εξατμίζομαι)* **3.** εξαφανίζομαι: *εξατμίστηκε η περιουσία του στις διασκεδάσεις* **4.** εξαφανίζομαι χάνοντας την έντασή μου: ο *θυμός του εξατμίστηκε.*

[.ετυμ. αρχ. < ες- -¹- *άτμίζω* < *άτμός*\. **εξάτμιση** (η) [μτγν.Ι |-ης κ. -ίσεως [-ίσεις. -ίσεων] **1.** η μετατροπή σώματος από την υγρή στην αέρια κατάσταση, σε ατμό 2. (μτφ.) η παντελής εξαφάνιση: *η ~ των προσδοκιών τους* ΣΥΝ. διάλυση **3.** (α; η εκπομπή καυσαερίων από όχημα (β) (συνεκδ.) το ίδιο το εκπεμπόμενο αέριο: *οι - των αυτοκινήτων μολύνουν σημαντικά την ατμόσφαιρα* (γ) (συνεκδ.) ο σωλήνας τού οχήματος, από τον οποίο διαφεύγουν τα καυσαέρια.

εξατομικεύω ρ. μετβ. {εξατομίκευ-σα, -θηκα, -μένος] προσαρμόζω (κάτι) σε κάθε ατομική περίπτωση: *είναι δύσκολο να εξατομικεύσω την παράδοση τού μαθήματος με βάση τις ανάγκες τού κάθε μαθητή.* — **εξατομίκευση** (η), **εξατομίκευπκός,** -ή. -ό, **εξατομικευτικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Από δ. τού γαλλ. individualiscr].

εξατομικεύω - ατομικεύω. Το **ατομικεύω** σημαίνει ό.τι και το **προσωποποιώ,** δηλ. αφαιρετικά και από ένα ευρύτερο σύνολο (ομάδα) περιορίζω και επικεντρώνω την προσοχή ή τον λόγο σε συγκεκριμένο ή μεμονωμένο άτομο. Το **εξατομικεύω** σημαίνει δράση, ενέργεια, αναφορά σε επίπεδο ατόμων και όχι στο σύνολο **(εξατομικευμένη διδασκαλία)·** όχι σε ένα ή συγκεκριμένο άτομο, αλλά «κατ' άτομον». στον καθένα χωριστά. Από πλευράς παραγωγής και τα δύο παράγονται από το επίθ. **ατομικός.** Για τη γενικότερη σημ. τής *εκ- / εξ-* σε σύνθετα από **-ικός.** πβ. *λαϊκός* - **εκλαϊκεύω** *εκλαΐκευση, ειδικός* - **εξειδικεύω** - *εξειδίκευση, ιδανικός*

εξιδανικεύω - *εξιδανίκευση* κ.τ.ό.

εξάτομος, -η. -ο —► εξα-, -τομος

εξάτροχος, -η. -ο > εξα-. -τροχος

εξαϋλώνω ρ. μετβ. |1766| (εξαΰλω-σα, -θηκα, -μένος] **1.** καθιστώ (κάτι) άυλο 2. ανάγω (κάτι) σε πνευματική οντότητα, αφαιρώ την υλική υπόσταση: *η έλλειψη υλικού βάρους και όγκου τονίζουν την πνευματικότητα και εξαϋλώνουν τις μορφές στη βυζαντινή αγιογραφία* 3. (μεσοπαθ. *εξαϋλώνομαι)* γίνομαι άυλος. χάνω την υλική μου υπόσταση: *μέχρι να τελειώσουμε αυτή τη δουλειά, θα έχουμε εξαϋλωθεί!*

εξαΰλωση (η) 11885|.

|RTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. irnmatcrialiser|. **εξαφανίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι |εξαφάνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** κάνω (κάποιον'κάτι) να μη φαίνεται, να μην είναι ορατός: ο *ταχυδακτυλουργός εξαφάνισε με μια κίνηση τη γυναίκα μέσα από το κουτί || η ομίχλη εξαφάνισε το βουνό* || (μεσοπαθ.) *εξαφανίστηκε μέσα στο πλήθος* 2. αποκρύπτω, κάνω (κάποιον/κάτι) να μην είναι δυνατόν να βρεθεί: *εξαφάνισε όλα τα ενοχοποιητικά στοιχεία / τα ίχνη τού εγκλήματος / τις αποδείξεις* 3. (για καλλυντικά, φάρμακα κ.λπ.) θεραπεύω. καταπολεμώ, βελτιώνω την όψη, την υγεία κ.λπ.: *αυτή η κρέμα εξαφανίζει τις ρυτίδες / την ακμή* **4.** κάνω (κάποιον/κάτι) να μην υπάρχει πια: *απορροπαντικό που εξαφανίζει τους λεκέδες || μέσα σε δευτερόλεπτα εξαφάνισε ό?.ους τους μεζέδες* || (μεσοπαθ.) *πολλά σπάνια είδη ζώων θα έχουν εξαφανιστεί την επόμενη δεκαετία || τα πολύτιμα κοσμήματα εξαφανίστηκαν μυστηριο)δο)ς* (σε περίπτωση κλοπής) || *μέσα σε μια νύχτα εξαφανίστηκε όλη τον η περιουσία* 'Ι *δεν μπορεί να εξαφανίστηκε' κάπου εδώ γύρω θα βρίσκεται* **5.** καταστρέφω: *τα όπλα μαζικής καταστροφής εξαφανίζουν ολόκληρες πόλεις* ΣΥΝ', αφανίζω, εξαλείφω, εκμηδενίζω· (μεσοπαθ. *εξαφανίζομαι)* 6. είμαι αγνοούμενος, δεν είναι γνωστό πού βρίσκομαι: *φάχνουν πληροφορίες για πρόσωπα που έχουν εξαφανιστεί* j] (μτφ. για πρόσ.) *όποτε σξ χρειάζομαι, εξαφανίζεσαι || πήρε τα λεφτά και εξαφανίστηκε || Πού ήσουν τόσες μέρες: Εξαφανίστηκες* **7.** παύω να είμαι ορατός, αντιληπτός: ***δεν*** *βρίσκω τα παπούτσια μου. εξαφανίστηκαν* **8.** (μτφ.- εκφραστ. ο τ. τής προστ. *εξαφανίσου)* (α) για περιπτώσεις που ζητείται από κάποιον να φύγει αμέσως, γιατί έκανε κάτι ενοχλητικό ή κακό συν. χάσου από τα μάτια μου, στρίβε, ξεκουμπίσου (β) (ως προειδοποίηση. σε περιπτώσεις κινδύνου) φύγε. κρύψου: *έρχεται η αστυνομία, εξαφανίσου!* || *θα σε δει ο μπαμπάς μου. εξαφανίσου!* **εξαφάνισή** (η) Ιμτγν.[|-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων| **1.** το να γίνεται κάποιος άφαντος, αόρατος: *η - τού κουνελιού μέσα στο καπέλο τού ταχυδακτολουργού* 2. η απόκρυψη πράγματος: *η - των ενοχοποιητικών στοιχείων* 3. (για καλλυντικά, φάρμακα κ.λπ.) η θεραπεία ή καταπολέμηση προβλημάτων υγείας, αισθητικής κ.λπ.: *κρέμα για την ~* τού *τοπικού πάχους* **4.** το να πάψει (κάποιος/κάτι) να υπάρχει, να υφίσταται (κάπου); *η ~ των ? ·.εκέδων από τα ρούχα* || *είδη ζώων υπό ~* [[*βαθμιαία ~ των διαφοροιν ανάμεσα στις δύο χώρες* j| - *πολύτιμων κοσμημάτων από το δωμάτιο* (λόγω κλοπής) 5. η εκμηδένιση, η καταστροφή: *η ~ χώρας / λαού από προσώπου γης* [[*επιδιώκει με κάθε τρόπο την ~ των αντιπάλων* του συν. εξάλειψη, αφανισμός 6. η απομάκρυνση (κάποιου) από το οικείο του περιβάλλον, ώστε να μη μπορεί να τον βρει κανείς, να αγνοείται η τύχη του: *ξαφνική / μυστηριώδης : ανεξήγητη - τού βασικού μάρτυρα κατηγορίας || - νεαρής γυναίκας || γο δικτατορικό καθεστώς κατηγορείται για εξαφανίσεις αντιφρο- νούν των.*

έξαφνα κ. **άξαφνα** επίρρ. **1.** χωρίς να το περιμένει κανείς: *~ ακού- σαμε έναν δυνατό θόρυβο* Συν. ξαφνικά, αιφνιδίως, εξαίφνης, απροσδόκητα 2. για παράδειγμα, ας πούμε: *αν ~ συμβεί σε σας το ίδιο. πώς θα αντιδράσετε:*

[είυμ. μεσν. (κατά τα επιρρ. σε -α) < *έξάφνης* < αρχ. *έξαίφνης* (βλ.λ.)].

εξ αφορμής κ. **εξαφορμής** -+ αφορμή

εξάφυλλος, -η, -ο - ► εξα-, -φυλλος **εξαχθώ**

(να/θα) ρ. ► εξάγω

εξάχνωση (η) J i 876] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) χημ. η μετάπτωση ουσίας από τη στερεά στην αέρια κατάσταση, χωρίς τη μεσολάβηση τής υγρής κατάστασης (βλ. κ. λ. *εξαέρωση).*

[ετυμ. < *εξαχνώνω* < *εξ-* + *-αχνώνω* < *αχνός,* απόδ. τού γαλλ. sublimation].

εξάχορδος, -η. -ο ► εξα-, -χορδος

εξαχρειώνω ρ. μετβ. |εξαχρείω-σα, -θηκα, -μένος! καθιστώ (κάποιον/κάτι) αχρείο ΣΥ κ. διαφθείριο. εξαθλιώνω. — **εξαχρείωση** (η) [1855|. ·** ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαφθείρω.*

j Li!"Yfyi. < μτγν. *έξαχρειώ (-όω)* «αχρηστεύω (κάτι/κάποιον), το(ν) καθιστώ άνευ αξίας» < *έξ* + *-αχρειώ* < *άχρεΐος*|. **εξάχρονα** (τα) -► εξα-. -χρονα **εξάχρονος,** -η, -ο » εξα-, -χρονος

εξάψαλμος (ο) Ιμεσν.] ϋΚΚΛΗΣ. οι έξι ψαλμοί τού Δαβίδ (3ος, 37ος, 62ος. 87ος. 102ος και 132ος), οι οποίοι αναγιγνώσκονται στην αρχή τού όρθρου. εκτός από την εβδομάδα τής Διακαινησίμου και την Απόδοση τού Πάσχα (δηλ. την ακολουθία που τελείται την παραμονή τής Ανάληψης)· ΦΡ. (μτφ.-καθημ.) (α) ***ψέλνω / ψάλλω (σε κάποιον) τον εξάψαλμο*** βλ. λ. *ψέ?^νω* (β) ***ακούω τον εξάψαλμο*** βλ. λ. *ακούω.* **έξαψη** (η) {-ης κ. -άψεως | -άψεις. -άψεων| **1.** το κοκκίνισμα τού προσώπου και το αίσθημα ξαφνικής και παροδικής θερμότητας: *αισθάνθηκε μια δυνατή ~* 2. η έντονη διέγερση (παθών, συναισθημάτων). ςχΟλΚ) λ. *άπτω.*

| ΕΓΥΜ. < αρχ. *έξαψις* < *έξάπτω*\.

εξαψήφιος, -α. -ο ♦ εξα-. -ψήφιος

εξάωρος,-η.-ο ► εξα-. -ωρος

εξαώροφος, -η. -ο -* εξα-. -ώροφος

εξέβαλα ρ. ♦ εκβάλλω

εξεγείρω ρ. μετβ. [αρχ.| {εξήγειρα. εξεγέρ-θηκα, -μένος] **1.** παρακινώ σε επαναστατική δράση: *εξήγειρε όλους τους κατατρεγμένους, προκειμένου να διεκδικήσουν δυναμικά τα δίκαιά τους* ΣΥΝ. ξεσηκώνω

(σπάν.-γενικότ.) διεγείρω την ενεργητικότητα (κάποιου)· (μεσοπαθ. ***εξεγείρομαΐ)*** 3. επαναστατώ: *τα πεινασμένα πλήθη εξεγέρθηκαν κατά των αρχόντων τους* **4.** αντιδρώ έντονα, αγανακτώ: *μετά από μια τέτοια αδικία εξεγέρθηκα.* **εξέγερση** (η) ιμτγν.] {-ης κ. -έρσεως | -έρσεις. -έρσεων} η μαζική και δυναμική κινητοποίηση εναντίον οποιασδήποτε αρχής: *η ~ τού Πολυτεχνείου || ξέσπασε ~ |j ένοπλη ~ jj <5f v πρόκειται για επανάσταση, αλλά για μια τοπική ~* συν. (λαϊκ.) ξεσηκωμός. ΣΧΟΜΟ λ. *επανάσταση.*

εξαγωνΐκός, -ή, -ό -+ εξα-, -γωνικός

εξέδρα (η) {εξεδρών] **1.** η επίπεδη, υπερυψωμένη επιφάνεια πάνω σε ειδική κατασκευή με υποστυλώματα: *στήθηκε ειδική -. από την οποία θα μιλούσε ο πρωθυπουργός || η - των επισήμων για την παρέλαση || ~ αντ?^ήσεως πετρε?.αίου* (στη μέση τής θάλασσας) 2. κλι- μακ(οτή σειρά καθισμάτων που προορίζεται για θεατές, κυρ. σε στάδια. ιποδρόμια κ.λπ.: *ο αγώνας διεξάγεται μπροστά σε άδειες / γεμάτες* - 3. (συνεκδ.) το σύνολο των θεατών που κάθονται στην παρα- πάν<ο σειρά καθισμάτων: *όλη η ~ χειροκροτούσε τους παίκτες* συν. κερκίδα.

|είύ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «προθάλαμος ή στοά γυμναστηρίου», αργότερα και «εξέδρα θεάτρου», < *έξ-* + *έδρα*\. **εξεδωσα** ρ. *■ εκδίδω

εξεζητημένος, -η, -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη φυσικότητας, από υπερβολή (βλ. κ. λ. *εκζήτηση): ~ ευγένεια / ύφος / τρόποι ¹ ομιλία / συμπεριφορά ; ντύσιμο : χτένισμα* ΣΥΝ. υπερβολικός, παρατραβηγμένος, επιτηδευμένος ανί. φυσικός, ανεπιτήδευτος 2. αυτός που δίνει υπερβολική έμφαση σε λεπτομέρειες ΣΥΝ. σχολαστικός.

εξεζητημέν-α / -ως ιμτγν.) επίρρ. +" σχολιο λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού μτγν. *έκζητώ (-έω).* με αφετηρία το επίρρ. *έξεζητημένως* «επιτηδευμένα, υπερβολικά»!, **εξέθεσα** ρ. ♦ εκθέτω **εξέθρεψα** ρ. »εκτρέφω

εξειδικεύω ρ. μετβ. 11889ι {εξειδίκευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος] 1. δίνω σε (κάτι) ειδικότερο περιεχόμενο, καθιστώ (κάτι) πιο συγκεκριμένο: γο *βιβλίο εξειδικεύει το φαινόμενο τής α/.λοτρίωσης σε τρεις περιπτώσεις: ενός μετανάστη, ενός βιομηχανικού εργάτη και ενός υπαλ?.ήλο\) γραφείου* 2. δίνω σε (κάποιον) επαγγελματική ή/και επιστημονική ειδίκευση σε συγκεκριμένο αντικείμενο: *μηχανικός αυτοκινήτων εξειδικευμένος σε ορισμένη μάρκα* 3. (μεσοπαθ. ***εξειδικεύομαι***) είμαι ειδικευμένος (σε κάτι): *η εταιρεία μας εξειδικεύεται στην κατασκευή ρολογιών ακρίβειας.* — **εξειδίκευση** (η) 11889]. ΣΧΟΜΟ λ. *εξατομικεύω.*

firry M. Απόδ. τού γαλλ. specialiscr

ΣΧΟΛΙΟ Το **εξειδικεύομαι** δηλώνει μεγαλύτερο βαθμό ειδίκευσης· ωστόσο, στην κοινή χρήση, αποτελεί εμφατική χρήση τού **ειδικεύομαι.** από το οποίο 5τν διαφέρει σημασιολογικά. Ίο ίδιο και το **εξειδίκευση** έναντι τού **ειδίκευση** ωστόσο σε μια προσεκτική χρήση τής γλώσσας, τα *εξειδικεύομαι, εξειδίκευση* μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δηλώσουν μεγαλύτερο βαθμό ειδίκευσης, π.χ. *ειδικεύθηκε στη γλωσσολογία και εξειδικεύθηκε στη χρήση πολυμέσων για τη διδασκα/άα τής γλώσσας.*

εξεικονίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {εξεικόνισ-α, -τηκα (λογιότ. -θηκα). -μένος} (λόγ.-σπάν.) απεικονίζω, παριστάνω. – **εξεικόνιση** (η) [μτγν.], **εξεικονισπκός,** -ή, -ό **[** 18871, **εξεικονιοπκά** επίρρ. **εξέλαβα** ρ. ► εκλαμβάνω

εξέλαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η έλαση (βλ.λ.).

Ιι:ΤΥΜ· < αρχ. *έξέλασις* «εκδίωξη - εκστρατεία» < *έξελαύνω* < *έξ-* + *ελαύνω* (βλ.λ.)|.

εξελεγκτικός, -ή, -ό [18651 αυτός που συμβάλλει στην εις βάθος εξέταση (προσώπου, υπόθεσης κ.λπ.): ~ *επιτροπή*. **εξελέγχω** ρ. μετβ. |αρχ] {εξήλεγξα. εξελέγχθηκα! (λόγ.) διερευνώ σε βάθος, προκειμένου να πιστοποιήσω στοιχεία, διεξάγω λεπτομερή έλεγχο. – **εξέλενξη** (η), **εξέλεξα** ρ. -·► εκλέγω

εξελιγμένος, -η, -ο κ. (σπάν.) **εξειλιγμένος** |αρχ.| **1.** αυτός που έχει εξελιχθεί 2. αυτός που έχει αναπτυχθεί, που έχει προοδεύσει οικονομικά, πολιτικά ή πολιτιστικά 3. αυτός που έχει προσαρμοστεί σε μοντέρνες αντιλήψεις και τρόπους ζωής. ^ σχομο λ. *μετοχή*. **εξελικτικός,** -ή, -ό [1871] **1.** (α) αυτός που αναφέρεται στην εξέλιξη: ~ *θεωρίες / στάδιο* (β) αυτός που βρίσκεται σε εξέλιξη: ~ *πορεία* αντ. στάσιμος **2.** ψυχολ. ***εξελικτική ψυχολογία*** ο κλάδος που εξετάζει τις μεταβολές στον ψυχικό κόσμο τού ανθρώπου κατά τα διάφορα στάδια τής ζωής του 3. βιολ.-φιλος. αυτός που αποδέχεται τη θεωρία τού Δαρβίνου για την εξέλιξη των ειδών. – **εξελικτικά** επίρρ. **εξέλιξη** (η) {-ης κ. -ίξεως [-ίξεις, -ίξεων} **1.** η διαδικασία αλλαγής ή ανάπτυξης (συνήθ. από κατώτερο ή απλούστερο σε ανώτερο ή συνθετότερο επίπεδο): *η ~ τής γλώσσας / τής κοινωνίας / τού πολιτισμού* {(*σταδιακή / βαθμιαία / αργή / ταχεία* ~ 2. (ειδικότ.) η πρόοδος στον τομέα των γραμμάτων, των τεχνών και τού πολιτισμού με την πάροδο τού χρόνου: - *τής βιομηχανίας / τής γενετικής / τής τεχνολογίας* || *εποχή τής* ~ λντ. οπισθοδρόμηση, παρακμή 3. (για πρόσ.) η βελτίωση τής επαγγελματικής κατάστασης και, κατ' επέκτ., τού βιοτικού επιπέδου και τής κοινωνικής θέσης τού ατόμου: ως *γιατρός είχε θεαματική* ~ 4. η πορεία συγκεκριμένης κατάστασης: *η ~ τής υγείας 1 τής ασθένειας / τής συζήτησης / των διαπραγματεύσεων* **5.** ***εξελίξεις*** (οι) ακολουθία σημαντικών γεγονότων, που μεταβάλλουν την υπάρχου- σα κατάσταση: *διεθνείς / τελευταίες* - ||[*αναμένονται ~ στο στρατιωτικό μέτωπο / στην πολιτική κονίστρα μιας χώρας* 6. hjoa. (α) το σύνολο των διαδοχικών μεταβολών στα χαρακτηριστικά των έμβιων όντων. κατά τη θεωρία τής εξέλιξης, αφότου πρωτοεμφανίστηκε ζωή στη Γη μέχρι σήμερα (β) **θεωρία τής εξέλιξης** η θεωρία σύμφωνα με την οποία τα έμβια όντα κατάγονται από προϋπάρχοντες. πιο πρωτόγονους οργανισμούς, οι οποίοι με την πάροδο των ετών μεταβλήθηκαν σε πιο σύνθετους συν. εξελιξικρατία. +" σχολιο λ. *εξελίσσω*. |ΗΤΥΜ. < μτγν. *έξέλιξις*< αρχ. *εξελίσσω*. II σημ. τής βιολογικής θεωρίας αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. evolutioni, **εξελιξιαρχία** (η) {χωρ. πληθ.} φίλος, η φιλοσοφική, ανθρωπολογική και κοινωνιολογική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία όλα τα ανθρώπινα πράγματα (πολιτιστικά, κοινωνικά κ.λπ.) είναι αποτελέσματα εξελικτικής διαδικασίας.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. evolutionism!, **εξελιξικρατία** (η) η εξελιξιαρχία (βλ.λ.). **εξελίξιμος,** -η. -ο αυτός που επιδέχεται εξέλιξη, **εξελίσσω** ρ. μετβ. {εξέλι-ξα, -χθηκα. -γμένος} **1.** (σπάν.) επιφέρω εκσυγχρονιστικές αλλαγές σε (κάτι): ~ *τις παραγωγικές μεθόδους / τη στρατηγική-* (μεσοπαθ. ***εξελίσσομαι)*** 2. βρίσκομαι σε διαδικασία αλλαγής. μεταβάλλομαι σταδιακά ή περνώ από ένα στάδιο σε άλλο: *η γλώσσα εξελίσσεται με την πάροδο τού χρόνου* || *δεν περίμενα να εξελιχθεί έτσι η συζήτηση* || *η υγεία* του *εξελίσσεται* ομαλά / ικανο- *ποιητικά* || *έτσι εξελίσσονται τα γεγονότα* || *εξελίχθηκε γρήγορα σε μεγάλη οικονομική δύναμη* 3. (ειδικότ.) βρίσκομαι σε διαδικασία αλλαγής ή ανάπτυξης προς (κάτι καλύτερο, ανώτερο ή συνθετότερο): *η κοινωνία εξελίσσεται, δεν μπορούμε να μένουμε στα ίδια* || *χώρες με εξελιγμένη τεχνολογία ί οικονομία* 4. προοδεύω, φτάνω σε ανώτερο επίπεδο με την πάροδο τού χρόνου: οι *θετικές επιστήμες εξελίσσονται θεαματικά στην εποχή μας* λντ. παρακμάζω, οπισθοδρομώ **5.** (για πρόσ.) βελτιώνω την επαγγελματική και κοινωνική μου θέση: *εξελίχθηκε σε καθηγητή πρώτης βαθμίδας 6.* βιολ. υφίσταμαι εξέλιξη. *κερνώ από* στάδια εξέλιξης 7. (η μτχ. ***εξελιγμένος,*** *-η.* -ο) βλ.λ. [ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ξετυλίγω - κινούμαι γρήγορα σε κυκλική τροχιά», < *έξ-* + *έλίσσω* / *-ομαι* (βλ.λ.). II σημερινή σημ. είναι μτγν.].

εξελίσσομαι - ανελίσσομαι - μεταβάλλομαι. Η γενική σημασία τού **εξελίσσομαι** είναι ουδέτερη: *Πώς εξελίχθηκαν τα γεγονότα: - Η κατάσταση εξε? ·.ίσσεται ομαλά / ανησυχητικά*■ χρησιμοποιείται όμως και με τη σημ. «αναπτύσσομαι, μεταβάλλομαι προς κάτι καλύτερο», με ποιοτική δηλ. χροιά, δηλώνοντας μεταβολή προς το *καλύτερο: Ο πο/.ιτισμός εξελίσσεται.* Το **ανελίσσομαι** σημαίνει «αναπτύσσω σε χώρο, απλώνω κάτι, ώστε να καταλάβει μεγαλύτερη έκταση» · κυριολεκτείται για στρατιωτικές δυνάμεις και αναφέρεται σε στρατηγικές μεθόδους: *Σύμφωνα με νεότερο σχέδιο.* οι <5υ- *νάμεις πεζικού θα ανελιχθούν σε όλη την έκταση τού βόρειου μετώπου* (καταχρηστικά το *ανελίσσομαι* χρησιμοποιείται συχνά αντί τού εξελίσσομαι!). Το **μεταβάλλομαι** χρησιμοποιείται γενικά με τη σημασία «τής μετάβασης από μία κατάσταση σε μιαν άλλη» χωρίς να δηλώνεται ότι είναι προς το καλύτερο (εξέλιξη / βελτίωση) ή προς το χειρότερο (χειροτέρευση / επιδείνωση). Το ίδιο ισχύει και προκειμένου περί των ονοματικών παραγώγων **εξέλιξη** (ουδέτερη μεταβολή ή μεταβολή προς το καλύτερο), **μεταβολή** (ουδέτερη μεταβολή), **ανέλιξη** (ανάπτυξη σε χώρο).

εξέλκωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΙΑΙΙ> η ανάπτυξη έλκους στο δέρμα ή σε βλεννογόνο. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ωση.***

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***έξέλκωσις*** < ***αρχ. έξελκώ (-όω)*** < ***έξ-*** + ***-ελκώ*** < ***έλκος].***

εξελληνίζω ρ. μετβ. [.μτγν.[{εξελλήνισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! 1* (για πρόσ.) κάνω (κάποιον) Έλληνα, κάνω (κάποιον) να αφομοιωθεί πολιτιστικά από το ελληνικό έθνος (στη νοοτροπία, τη γλώσσα, στον τρόπο ζωής κ.λπ.) ΑΝΤ. αφελληνίζω 2. προσδίδω σε (κάτι) ελληνικά χαρακτηριστικά: ***οι εξελληνισμένες πόλεις τής Ανατο/^ής στην ελληνιστική εποχή*** *3.* (ειδικότ.) προσαρμόζω (λέξη ξενικής προελεύσεως) στο ελληνικό γραμματικό σύστημα ***(η λέξη «δολάριο» είναι εξελληνισμένος τύπος τού αγγλικού*** «dollar») ή χρησιμοποιώ μια ελληνική λέξη στη θέση ξένης. – **εξελληνιαμός** (ο) {1782J. Βλ. ΠΙΝ. ***εξελληνισμένων ξένων λέξεων*** στην επόμενη σελίδα, **εξέμαθα** ρ. ► εκμανθάνω

εξεμώ ρ. μετβ. {εξεμείς... | εξέμεσα (λογιότ. εξήμεσα)| (λόγ.) **1.** βγάζω από το στόμα μου, κάνοντας εμετό: ~ ***την τροφή*** ΣΥΝ. ξερνώ **2.** (μτφ.- κακόσ.) εκστομίζω: ***εξέμεσε ακατονόμαστες ύβρεις*** / συκοφαντίες. Επίσης **εμώ** [αρχ.|. – **εξέμεση** (η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εμετός.*** [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***έξεμώ (-έω) < έξ-*** + ***εμώ***, πιθ. < ****Εεμ-έω*** < Ι.Ε. **wem-* «εμώ». πβ. σανσκρ. vami-ti, λατ. vomo. γαλλ. vomir > αγγλ. vomit κ.ά. Ομόρρ. ***έμ-ετος].*** **εξ εναντίας** επίρρ. [μτγν.Ι (λόγ.) αντιθέτως. απεναντίας, **εξεπίτηδες** [αρχ.] κ. (λαϊκ.) **ξεπίτηδες** επίρρ.· επίτηδες ΣΥΚ. εκ προθέσεως. ηθελημένα, σκόπιμα, εσκεμμένα. **εξεπιτούτου** επίρρ. (λαΐκ.-προφορ.) εξεπίτηδες, ϋπίσης (λαϊκότ.) **ξε- πιτούτου.**

ΙεΤυμ. < ***εξ-*** + ***επι-*** + ***τούτου,*** πιθ. από συμφυρμό των ***εξεπίτηδες*** + ***επί τούτου*** (πβ. κ. ***επί τούτω)\.*** **εξεπλάγην** ρ. * εκπλήσσω **εξέπλευσα** ρ. -*■ εκπλέω

εξέπληξα ρ. ·-+ εκπλήσσω **εξέπνευσα** ρ. ► εκπνέω

εξεργασία (η) Γμτγν.] {εξεργασιών} 1.η επεξεργασία: ~ ***μετάλλων*** / ***δοκιμίων*** · **2.** ΙΑΤΡ. η εμφάνιση παθολογικών συμπτωμάτων **3.** ο όγκος: ***κακοήθης*** ~. – **εξεργάζομαι** ρ. **έξεργο** (το) το τμήμα τού κέρματος όπου αναγράφεται η χρονολογία. ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. exergue (αρχικώς «επιφάνεια νομίσματος. όπου ετίθετο ανάγλυφη επιγραφή») < νεολατ. exergum < αρχ. ες- + ***έργον***|. **εξερεθίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εξερέθισ-α. -τηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** ερεθίζω. διεγείρω: - ***τα πάθη*** **2.** προκαλώ σε (κάποιον) αγανάκτηση: ***με τα δηκτικά του λόγια τον εξερέθισε τόσο. που εγκατέλειψε την αίθουσα.***

εξερέθιση (η), **εξερεθιστικός,**-ή.-ό 11889].

εξερεύνηση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η προσεκτική επιτόμια έρευνα: ***κάναμε μια ~ τού χώρου. πριν στήσουμε εκεί τη σκηνή μας*** 2. η περιήγηση σε άγνωστο τόπο με σκοπό τη μελέτη του ή τον εντοπισμό συγκεκριμένων στοιχείων: ***η ~ τού διαστήματος ι τού Ειρηνικού Ωκεανού από τον θαλασσοπόρο Κουκ || υποβρύχια ~.***

εξερευνηπκός, -ή, -ό [μτγν.].

εξερευνητής (ο), **εξερευνήτρια** (η) {εξερευνητριών} πρόσωπο που εξευρευνά άγνωστα μέρη: ***μεγά/.οι ~ ήταν ο Χριστόφορος Κο- λόμβος. ο Μαγγελάνος,*** ο ***Βάσκο ντα Γκάμα κ.ά.*** **εξερευνώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {εξερευνάς..., εξερεύν-ησα, -ώμαι, -άται.... -ήθηκα. -ημένος! 1. ερευνώ πολύ προσεκτικά 2. (ειδικότ.) περιηγούμαι (άγνωστες περιοχές), για να τις γνωρίσω, για να ανακαλύψω συγκεκριμένα πράγματα: - τον ***Αμαζόνιο.*** **εξερράγην** ρ. -» εκρήγνυμαι

εξέρχομαι ρ. αμετβ. αποθ. (αρχ.Ι (μτχ. ενεστ. εξερχόμενος, -η, -ο. εξήλθα} (λόγ.) (+από) **1.** βγαίνω: ο ***πρωθυπουργός εξήλθε από το προεδρικό μέγαρο και προέβη σε σύντομες δηλώσεις***· (+γεν.) στη φρ. ***εξέρχομαι τής*** *υπηρεσίας* αποσύρομαι από υπηρεσία, παύω να κατέχω αξίωμα: ***μετά από 40 χρόνια προσφοράς στο Δημόσιο εξήλθε πέρυσι τής υπηρεσίας 2.*** (α) ***εξερχόμενα*** (τα) {εξερχομένο:>ν| (i) τα έγγραφα που αποστέλλει μια υπηρεσία ΑΝΤ. εισερχόμενα (ii) (στην ηλεκτρονική επικοινωνία και την κινητή τηλεφωνία) τα μηνύματα που αποστέλλει κάποιος καθώς και ο χώρος στον οποίο αυτά αποθηκεύονται (β) ***εξερχόμενες κλήσεις*** οι κλήσεις που πραγματοποιούνται από ένα κινητό (σε αντιδιαστολή με τις εισερχόμενες). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** **έξεστι Κλαζομενίοις ασχημονείν** -* ασχημονώ **εξετάζω** ρ. μετβ. {εξέτασ-α (λόγ. εξήτασα), -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. κοιτάζω ερευνητικά, για να καταλήξω σε συμπέρασμα· συνήθ. για γιατρούς: ***πρέπει να έχεις πρόβλημα με τα μάτια σου' σ'έχει εξετάσει οφθαλμίατρος***; 2. μελετώ προσεκτικά, για να καταλήξω σε συμπέρασμα: ***εξέτασε πρώτα τα στοιχεία που διέθετε και ύστερα εξέ- φρασε την άποψή*** του|| ~ ***την ποιότητα των τροφίμων***}} - ***προσεκτικά***

υποβάλλω ερωτήσεις (σε κατηγορούμενο ή μάρτυρα): ***ο ανακριτής εξέτασε τους δύο βασικούς μάρτυρες κατ' αντιπαράσταση*** **4.** υποβάλλω (κάποιον) σε γραπτή, προφορική ή και πρακτική δοκιμασία,

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΑΑΑΙΟΤΕΡΩΝ ΞΕΝΙΚΗΣ 1ΙΡΟΕΛΕΥΣΕΩΣ ΟΡΩΝ ΠΟΥ ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΤΗΚΑΝ Ή ΥΠΟΧΩΡΗΣΑΝ Ή Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΥΡΥΤΕΡΑ ΓΝΩΣΤΗ

Παλαχότερο δάνειο	Σημασία	Ετυμολογία
αβτζής	κυνηγός»	τουρκ. avcj
αβοκάτος	δικηγόρος»	ιταλ. avocato
αζάς	αιρετός δημογέροντας»	τουρκ. aza
αϊβάζης	υπηρέτης»	τουρκ. ayva/.
αλικο(ν)τίζω	εμποδίζω»	τουρκ. alikoymak
αλιμουργιάζω	διαρπάζω. λεηλατώ»	αρωμ. aljmura
αμιράλης	ναύαρχος»	γαλλ. amiral
αμπασαδόρος	πρεσβευτής»	βεν. ambassador
αντέτι	έθιμο»	τουρκ. adet
απτάλης	ατημέλητος»	τουρκ. aptai
αραρούτι	άμυλο»	αγγλ. arrow-root
άρκλα	ερμάριο»	λατ. arcula
ασλάνι	λιοντάρι»	τουρκ. aslan
αχμάκης	ηλίθιος, νωθρός»	τουρκ. ahmak
βελέσι	φόρεμα»	βεν. valessio
γαζέτα	εφημερίδα»	βεν. gazetia
γεμεκλίκι	τροφεία, έξοδα διατροφής»	τουρκ. yemekljk
γέμελος	δίδυμος»	ιταλ. gemello
γεντέκι	δοχείο (ζεστού νερού)»	τυρκ. yedek
γιαρά	πληγή»	τουρκ. yara
γιασάκι	απαγόρευση»	τουρκ. yasak
γιάτσο	παγωτό »	ιταλ. ghiaccio
γιολντάσης	σύντροφος»	τουρκ. yoldas
γιολτζής	ταξιδιώτης»	τουρκ. yolcu
γιουρούκης	άξεστος, βάρβαρος»	τουρκ. yiiriik
γκενεράλης	στρατηγός»	ιταλ. generale
γκιόλι	λάκκος, τέλμα»	τουρκ. gol
γκιουζέλης	όμορφος»	τουρκ. giizel
γκιουλές	οβίδα»	τουρκ. giille
γούλα	οισοφάγος»	λατ. gula
γουλόζος	λαίμαργος»	ιταλ. goJoso
γρανάτα	χειροβομβίδα»	ιταλ. granata
εκμεκτσής	ψωμάς»	τουρκ. ekmekci
εσκιτζής	πολαιοπώλης»	τουρκ. eskici
ζάβαλης	δυστυχής»	τουρκ. zavalli
ζαΐρές	εφόδια, προμήθειες»	τουρκ. zahire
ζαΐφης	αδύναμος»	τουρκ. zayif
ζαπτιές	χωροφύλακας»	τουρκ. zaptiye
ζαρίφης	κομψός»	τουρκ. zarif
ζούπα	φούστα»	γαλλ. jupe
ινκάντο	δημοπρασία»	ιταλ. incanto
καβάσης	φρουρός προξενείου»	τουρκ. kavas
καβάφης	παπουτσής»	τουρκ. kavaf
καβούλι	λόγος, συμφωνία»	τουρκ. kavil
καζάζης	μεταξάς»	τουρκ. kazaz
καζασκέρης	στρατοδίκης»	τουρκ. kazasker
καμπαρντίζω	φουσκώνω»	τουρκ. kabardim
καμπούλι	συγκατάθεση»	τουρκ. kabul
καούνι	πεπόνι»	τουρκ. kavun
καπάνι	τόκος αγοράς»	τουρκ. kapan
καρούτα	σκάφη»	αλβ. karrute
καρτάλι	είδος αετού»	τουρκ. kartal
κασαβέτι	θλίψη»	τουρκ. kasavet
κατσάκης	φυγάς»	τουρκ. kagak
κατσαμάκι	νάζι, υπεκφυγή»	τουρκ. kaçamak
καφαλτί	απογευματινό γεύμα»	τουρκ. kahvalti
καφαντάρης	σύντροφος»	τουρκ. kafadar
κελεπτσές	χειροπέδα»	τουρκ. kelepye
κεμέρι	θήκη. ζώνη»	τουρκ. kemer
κεπτσές	τρυπητή κουτάλα»	τουρκ. kep9e
κεράς	ενοίκιο»	τουρκ. kira
κερεστές	ξυλεία»	τουρκ. kereste
κιοσές	σπανός»	τουρκ. kose
κιρατζής	ενοικιαστής»	τουρκ. kiraci
κοκόζης	φτωχός»	τουρκ. kokoz
κολτζής	φύλακας»	τουρκ. kolcu
κομαντάντης	διοικητής»	ιταλ. commandante
κομπρεμετάρω	διακινδυνεύω»	ιταλ. compromettere
κόνσολος	πρόξενος»	ιταλ. console
κονσουλάτο	προξενείο»	γαλλ. consulat
κοντόσης	μαστροπός»	τουρκ. kodo$
κοντότα	διαγωγή»	ιταλ. condotta
κοντράτο	συμβόλαιο»	ιταλ. contraito
κουλαξίζης	κουτσάφτης»	τουρκ. kuJaksjz
κουντούρα	είδος παπουτσιού»	τουρκ. kundura
κουρνάζης	άθλιος, δόλιος»	τουρκ. kurnaz
κουρσούνι	σφαίρα »	τουρκ. kur^un
κρέντιτο	πίστωση»	ιταλ. credito
λατίφης	χαριτωμένος»	τουρκ. latif
λεμπλεμπίδι	στραγάλι»	τουρκ. leblebi
λίνια	γραμμή»	γαλλ. ligne
μαμουτιές	οθωμανικό νόμισμα»	τουρκ. mahmudiye

Παλαιότερο δάνειο	Σημασία	Ετυμολογία
μαξούλι	σοδειά»	τουρκ. mahsul
μαρινέρος	ναύτης»	ιταλ. marinero
μαρσιάλης	αρχιστράτηγος»	αγγλ. marshal
μασάλι	παραμύθι»	τουρκ. masal
μασγάλι	πολεμίστρα»	τουρκ. mazgal
μεζάτι	δημοπρασία»	τουρκ. mezat
μεϊντάνι	αγορά»	τουρκ. meydan
μεσές	δρυς»	τουρκ. me$e
μινιστέριον	υπουργείο»	ιταλ. ministero
μινίστρος	υπουργός»	ιταλ. ministro
μούλκι	κτήμα»	τουρκ. miilk
μουντάρω	εφορμώ»	ιταλ. montare
μουσλούκι	δεξαμενή νερού»	τουρκ. musluk
μουχαλεμπί	είδος γλυκύσματος»	τουρκ. mahallebi
μουχτάρης	επιστάτης, προεστός»	τουρκ. muhrar
μπαγιονέτα	ξιφολόγχη»	γαλλ. bayonette
μπαϊρακτάρης	σημαιοφόρος»	τουρκ. bayraktar
μπαΐρι	πλαγιά»	τουρκ. bayir
μπακράτσι	χάλκινο αγγείο»	τουρκ. bakrag
μπαξεβάνης	κηπουρός»	τουρκ. bahgvan
μπαρουτχανές	πυριτιδαποθήκη»	τουρκ. baruthane
μπατάλης	άχρηστος»	τουρκ. banal
μπατάλια	μάχη»	ιταλ. battaglia
μπάχτι	τύχη»	τουρκ. baht
μπεντένι	έπαλξη»	τουρκ.beden
μπερατλής	διερμηνέας»	τουρκ. berath
μπεσλεμές	σιτευτό αρνί»	τουρκ. besleme
μπιλετζίκι	βραχιόλι»	τουρκ. bilezik
μπινιάρης	δίδυμος»	λατ. binarius
μπόζης	φαιός, σταχτής»	τουρκ.boz
μπόρτζι	χρέος»	τουρκ. borϑ
μπουρμάς	κρουνός»	τουρκ. burma
μπούρσα	χρηματιστήριο»	ιταλ. borsa
μπούρτζι	φρούριο, οχυρό»	αραβ. burg
νιζάμι	τάξη. ρύθμιση»	τουρκ. nizam
νισαντίρι	χλωριούχο αμμώνιο»	τουρκ. ni§adir
νοτάριος	συμβολαιογράφος »	λατ. notarius
νουφούσι	πιστοποιητικό »	τουρκ. niifus
νταμουζλούκι	θρεφτάρι- επιβήτορας»	τουρκ. damizlik
ντανάς	νεαρός ταύρος»	τουρκ. dana
ντέγκι	ζυγαριά»	τουρκ.denk
ντελής	ιππέας»	τουρκ. deli
ντερμάνι	δύναμη»	τουρκ. derman
ντονμές	αρνησίθρησκος»	τουρκ. donme
ντόρτσο	γλυκό πορτοκάλι»	ιταλ. dolzo
ντοτόρος	γιατρός»	ιταλ. dottore
ντουλγκέρης	ξυλουργός»	τουρκ. diilger
ντουρσέκι	γωνιά δρόμου»	τουρκ. dirsek
ουζούνης	ψηλός»	τουρκ. uzun
οφιτσιάλος	αξιωματούχος »	ιταλ. officiale
παρλαμέντο	κοινοβούλιο»	ιταλ. parlamento
πεχλιβάνης	παλαιστής»	τουρκ. pehlivan
πόστα	ταχυδρομείο»	ιταλ. posta
ποτούρι	χωριάτικο παντελόνι»	τουρκ. potur
ρεΐζης	πρόεδρος»	τουρκ. reis
ρεντζιπέρης	γεωργός»	τουρκ. rengber
ρετσέλι	κομπόστα από μούστο»	τουρκ. regel
ριτιράτα	υποχώρηση» μισθός»	ιταλ. ririrata
ρόγα	λεπτό (μαλλί)»	μεσν. λατ. roga
ρούντος	κηροπήγιο » νυφίτσα»	σλαβ. ruda
σαμντάνι	ίκτερος» σελοποιός »	τουρκ. $amdan
σαμούρι	άμυαλος, αφηρημένος»	τουρκ. samur
σαραλίκι	είδος μαχαιριού»	τουρκ. sarilik
σαράτσης	άμυαλος» μαξιλάρα»	τουρκ. saraϑ
σασκίνης	άπιστος» διοικητής»	τουρκ. §a$kin
σατίρι	δερμάτινο κορδόνι»	τουρκ. satir
σαψάλης	στρατιώτης»	τουρκ. §ap§al
σελτές	καλλυντικό »	τουρκ. $ilte
σεντζαφές	εξόριστος» αιχμηρή	ιταλ. sen/a fe
σερδάρης	κορυφή» βαφή»	τουρκ. serdar
σιρίμι	ιεροσπουδαστής»	τουρκ. sirim
σολδάτος	ιππέας»	ιταλ. soldato
σουλουμάς	φαρμακοποιός»	τουρκ. sulama
σουρ(γ)ούνης	φαρμακείο»	τουρκ. siirgun
σούρλα	τυπογραφείο»	σλαβ. surla
σουρμές	φρέσκος»	τουρκ. siirme
σοφτάς		τουρκ. sofra
σπαχής		τουρκ. sipahi
σπετσέρης		ιταλ. spc/.ieri (πληθ.)
σπετσερία		ιταλ. spezieria
σταμπαρία		ιταλ. stamperia
ταζέτικος		τουρκ. taze

W“		Ετυμολογία
ταϊφάς	πλήρωμα πλοίου»	τουρκ. tayfa
τάμπια/ντάπια	οχυρό»	τουρκ.
τάρα	απόβαρο»	labya
ταρατόρι	είδος σάλτσας»	ιταλ. tara
τεμπίχι	νουθεσία, προειδοποίηση	< τουρ κ. tembih
τερζής	ράφτης»	< τουρ κ. terzi
τεσκερές	κοινοποίηση - άδεια»	< τουρ κ. tezker
τζανφές	μεταξωτό ύφασμα»	<τουρκ. 9a$)t
τζασίτης	κατάσκοπος^ σκελετός	<τουρκ.
τζατμάς	κτηρίου» δήμιος»	9atma
τζε.λάτης	ζωέμπορος»	τουρκ.
τζελέπης	πολεμοφόδια»	cellat
τζεπχανές	ακκισμός, νάζι»	τουρκ.
τζιλβές	λεπτολόγος >>	ceJep
τιτίζος	λεπτό κατσικήσιο	τουρκ.
τιφτίκι	μαλλί» ξύλινο σφυρί»	cephane
τοκμάκι	λεύκα»	τουρκ. cijve
τοπόλι	είδος ροπάλου»	τουρκ. titiz
τοπούζι	είδος κυπαρισσιού»	τουρκ. tiftik
τούγια	αλυκή»	τουρκ.
τούζλα	περικνημίδα»	tokmak
τουζλούκι	λιβάδι»	σλαβ. topol
τσαΐρι	πεύκο»	τουρκ. topuz
τσάμι	ζωέμπορος»	γαλλ. tuya
τσαμπάζης		τουρκ. tuzla

Παλαιότερο δάνειο	Σημασία	Ετυμολογία
τσαπαρι	«είδος πετονιάς»	< τουρκ. ^apari
τσαρσί	«αγορά»	< τουρκ. var§i
τσατμάς	«ξύλινος τοίχος»	< τουρκ. 9aima
τσελεμπής	«κύριος, άρχοντας»	< τουρκ. 9clcbi
τσελίκι	«ατσάλι»	< τουρκ. ^clik
τσερτσεβές	«ξύλινο πλαίσιο παραθύρου*	>< τουρκ. ge^eve
τσεσμές	«(πέτρινη) βρύση»	< τουρκ. (,'e^me
τσέτης	«αντάρτης»	< τουρκ. çeio
τσιβερμές	« οβελίας »	< τουρκ. vevirme
τσιβί	<< καρφί. τσιμπούρι»	< τουρκ. (;ivi
τσιλιγκίρης	«κλειδαράς»	< τυυρκ. giiingir
τσιμσίρι	«δέντρο πύξος»	< τουρκ. sim^ir
τσιπλάκης	«γυμνός»	< τουρκ*. £iplak
τσορβάς	«σούπα»	< τουρκ. porba
τσουμάκι	«ρόπαλο»	< τουρκ. çoit^
φέτι	«κατάκτηση»	< τουρκ. I’ciih
φορτσέρι	«μπαούλο»	< ιταλ. forziere
χαζινές	« θησαυροφυλάκιο »	< τουρκ. hazine
χαΐνης	«ακαμάτης»	< τουρκ. hain
χαμούρι	«ζυμάρι»	< τουρκ. hamur
χαντούμης	«ευνούχος»	< τουρκ. hadim
χαραμής	«ληστής»	< τουρκ. liarami
χάψη	«φυλακήν	< τουρκ. hapis
χούμελι	«< υδρόμελι»	< σλαβ. hmel

Παρατηρήσεις

Πολλές από τις ξένες λέξεις τού πίνακα, τις οποίες συναντούμε εκτεταμένα σε παλαιότερα κείμενα (λ.χ. τού Μακρυγιάννη). αντικατα- στάθηκαν επιτυχώς από τις αντίστοιχες ελληνικές χάρις στο κίνημα τού Κοραή και άλλων λογίων τού 18ου και 19ου αι. να «αποκαθάρουν» τη γλώσσα από ξένες λέξεις.

Στον επιλεκτικό πίνακα περιέχονται κυρίως λέξεις που δεν είναι εν χρήσει πλέον στη Νεοελληνική Κοινή, αλλά είναι πιθανόν να τις συναντήσει κανείς σε παλαιότερα κείμενα, σε διαλέκτους ή. σπανιότερα, στις ιδιολέκτους μερικών ηλικιωμένων κυρίως ατόμων.

Σε ορισμένες περιπτώσεις η σημασία του ξένου όρου δεν ταυτίζεται με τη σημασία τού προσαρμοσμένου δανείου, η οποία οφείλεται συνήθως σε σημασιολογική εξέλιξη εντός τής ελληνικής ή σε άλλη επίδραση.

Σε ορισμένες διαλέκτους τής Νέας Ελληνικής ενδέχεται το προσαρμοσμένο δάνειο να έχει προσλάβει άλλη μορφή ή σημασία από αυτήν που δηλώνεται στον πίνακα.

Μερικές από τις λέξεις τού πίνακα απαντούν σε κύρια ονόματα (ανθρωπωνύμια. τοπωνύμια κ.τ.λ.).

Η ετυμολογική προέλευση που αναγράφεται εδώ αναφέρεται στην άμεση και όχι στην απώτερη αναγωγή των δανείων (λ.χ. αναφέρεται ότι μια λέξη προέρχεται από την Τουρκική και όχι αν η τουρκική λέξη είναι αραβικής, περσικής ή άλλης αρχής).

διερευνώντας κατά πόσον έχει κατακτήσει συγκεκριμένες γνώσεις ή δεξιότητες: ο *καθηγητής εξέτασε τους μαθητές στο μάθημα τής ημέρας* (J τους *υποψηφίους για τη θέση τού διευθυντή πω/.ήσεων θα εξετάσει τριμελής επιτροπή*. σχολιο λ. *εκ.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *έξ-* + *ετάζω* «ελέγχω λεπτομερώς» < *έτός* «αληθής» (ιων. ψίλωση) < i.E. ***se-to-*** «αληθής», πβ. σανσκρ. satya-, αρχ. σκανδ. sannr κ.ά.Δεν αποκλείεται σύνδεση με το θ. *cs- «είμαι». Ομόρρ. εΓυ- *μον(*< *έτεός* «αληθής»)|. **εξέταση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** η προσεκτική παρατήρηση και μελέτη: - *φαινομένου / προβλήματος / σκανδάλου* συν. έρευνα, αναζήτηση 2. η ιατρική διερεύνηση τής κατάστασης τής υγείας (κάποιου): ~ ασθενούς |{ *κάνω ~ αίματος* | | (κ. σε πληθ.) *κάνω εξετάσεις ούρων* **3. εξετάσεις** (οι) η δοκιμασία που αποσκοπεί στην αξιολόγηση των γνώσεων ή των δεξιοτήτων (κάποιου): *προφορικές / γραπτές! κατατακτήριες ι τελικές / πτυχιακές! εισαγωγικές ~ | | δίνω / έχω ~* II *υποβάλλομαι / συμμετέχω / προβιβάζομαι / απορρίπτομαι / αποτυγχάνω / κόβομαι στις ~ | | περνώ (σ)τις ~* (επιτυγχάνω) | | *περνώ από ~* (υποβάλλομαι σε εξετάσεις) | | *~ για δίπλωμα οδήγησης / στην οδήγηση* | | (κ. σε. εν.) *προφορική ~* · ΦΡ. **απολυτήριες εξετάσεις** βλ. λ. *απολυτήριος* **4.** η ανάκριση μάρτυρα ή διαδίκου: *προκαταρκτική ~*

5. ιστ. *Ιερά Εξέταση* (λατ. **Inquisitio)** (α) (από τον 12ο αι. ώς τον 18ο αι.) το συμβούλιο των καρδιναλίων τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, που ήλεγχε δογματικά τις αιρέσεις και τιμωρούσε τους αιρετικούς (β) (μτφ.) η αυστηρή δοκιμασία εξεταζόμενων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δοκιμασία., ωρίμαση.*

εξεταστέος, -α, -ο \αρχ.] αυτός που πρέπει να εξεταστεί · φρ. (ειδι- κότ.) *εξεταστέα ύλη η* ύλη (το σύνολο των γνώσεων) στην οποία πρόκειται κάποιος να εξεταστεί, **εξεταστήριο** (το) Ιμτγν.| {εξεταστηρί-ου | -ων} ο τόπος στον οποίο διεξάγονται εξετάσεις, **εξεταστής** (ο) ιαρχ.|. **εξετάστρια** (η) {εξεταστριών} πρόσωπο που κρίνει την απόδοση των υποψηφίων σε εξετάσεις: *ο - απέρριψε / έκοψε ι πέρασε τον υποψήφιο* | | - *οδήγησης.* **εξεταστικός,** -ή, -ό [αρχ.**] 1.** αυτός που παρατηρεί, που χαρακτηρίζεται από ερευνητική διάθεση: - *βλέμμα* 2. αυτός που σχετίζεται με εξετάσεις: ~ *περίοδος / επιτροπή / σύστημα.* — **εξεταστικά** επίρρ. **εξέταστρα** (τα) I1880I {εξετάστρων} το χρηματικό αντίτιμο τής συμμετοχής σε εξετάσεις: *καταβά/.λο) / πληρώνω* **εξετέθην** ρ. -► εκθέτω **εξέτεινα** ρ. -♦ εκτείνω **εξέτισα** ρ. * εκτίνω **εξετράπην** ρ. * εκτρέπω

εξευγενίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {εξευγένισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος}

δίνω σε (κάποιον/κάτι) ευγενικό χαρακτήρα, προάγω πολιτιστικά: *η μουσική! το καλό βιβλίο εξευγενίζει* τον νου / *την ψυχή / τα ήθη τού ανθρώπου* συν. εκλεπτύνω, εκπολιτίζω λντ. εκχυδαΐζω, αποβαρβαρώ- νω 2. (α) κάνω (κάτι) πιο εκλεπτυσμένο, βελτιώνω την ποιότητά του:

τη γλωσσική έκφραση (β) βελτιώνω (ζωικό ή φυτικό οργανισμό ή ουσίες) με επιστημονικές μεθόδους: ~ *λιπαρές* ουσίες που *έχουν υπο- στεί αλλοίωση* συν. ραφινάρω. — **εξευγενισμός** (ο) Ιμτγν.) κ. **εξευ- γένιση** (η) []835|, **εξευγενιστικός,** -ή. -ό 118921. **εξευμενίζω** ρ. μετβ. [μτγν.[{εξευμένισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}

καθιστώ (κάποιον) ευμενή απέναντι μου, μετριάζω τον θυμό του: *στην αρχαιότητα οι άνθρωποι, όταν πίστευαν ότι οι θεοί ήταν οργισμένοι. προσέφεραν θυσίες, για να τους εξευμενίσουν* ΣΥΝ. ημερώνω, (ειδικότ.) εξιλεώνω 2. μετριάζω, απαλύνω (αισθήματα οργής) ΙΥΝ. κα- ταπραϋνω, καταλαγιάζω ΑΝΓ. διεγείρω, (εξ)ερεθίζω. — **εξευμενισμός** (ο) |μτγν.|.

εξευμενιστικός, -ή, -ό 117901 αυτός που έχει σκοπό να εξευμενίσει (κάποιον): ~ *θυσίες.* — **εξευμενιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **εξεύρεση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -έσεως j χωρ. πληθ.} (λόγ.) η εύρεση έπειτα από συνεχή και κοπιαστική αναζήτηση: ~ *εργασίας.* **εξευρίσκω** ρ. μετβ. [αρχ-J {εξευρέθην, -ης, -η... (μτχ. εξευρεθείς, -είσα, -έν)} (λόγ.) βρίσκω έπειτα από συνεχή και κοπιαστική αναζήτηση: *μέχρι τον Μάιο πρέπει να εξευρεΟούν 2 δισ. δρχ.* | | ~ *διπλωματική / πολιτική λύση.* — **εξευρετικός,** -ή, -ό [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρίσκώ.* **εξευρωπαΐζω** ρ. μετβ. 11845| {εξευρωπάισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. κάνω (κάποιον) να ζει και να σκέφτεται σαν Ευρωπαίος· προσαρμόζω (κάτι) στα ευρωπαϊκά πρότυπα: *εξευρωπαϊσμένος τρόπος ζωής / εκπαιδευτικό σύστημα* 2. (κατ' επέκτ.) εκσυγχρονίζω (βλ. λ. *Ευρωπαίος*, σημ. 3. κ. λ. *Ευρώπη).* — **εξευρωπαΐσμός** (ο) 118751. **εξευτελίζω** ρ. μετβ. {εξευτέλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} μειώνω (συνήθ. με τη συμπεριφορά μου) την αξία. εκμηδενίζω την αξιοπρέπεια (κάποιου): *τον εξευτέ/.ισε μπροστά σε πολύ κόσμο* | | *«κι αν δεν μπορείς να κάμεις τη ζωή σου όπως την θέλεις, τούτο προσπάθησε τουλάχιστον όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις»*(Κ.11. Καβάφης) ΣΥΝ. ταπεινώνω, διασύρω, ατιμώνω. (Βλ. κ. *ξευτιλίζω).* — **εξευτελισμός** (ο) [μτγν.]. -*■“ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξευτιλίζω.* fΕΤΥΜ. μτγν. < *έξ-* + *εύτελίζω* < *ευτελής].* **εξευτελιστικός,** -ή, -ό [1856] αυτός που εξευτελίζει, που οδηγεί στον εξευτελισμό. στην ανυποληψία: ~ *συμπεριφορά / τιμές* (πολύ χαμηλές τιμές) ΣΥΝ. ταπεινωτικός, ατιμωτικός, μειωτικός. — **εξευτελιστικά** επίρρ.

εξέχω ρ. αμετβ. [αρχ.| {εξείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.)} 1. αποτελώ προεξοχή σε επιφάνεια ή ευθεία: *ακό τις άκρες* τού χαλιού *εξέχουν τα κρόσσια* | | *έκοψα μερικές κλωστές που εξείχαν* 2. (η μτχ. **εξέχων,** -ουσα, *-ον)* αυτός που έχει σημαντικό ρόλο, που ξεχωρίζει για την υψηλή του θέση (κοινωνική, πολιτική, πνευματική κ.λπ.): *εξέχων συγγραφέας* | | *εξέχουσα φυσιογνωμία* | | ε^ί^ον *μέλος τού κόμματος* | | *συνάντηση* ε^ε^ουσών *προσωπικοτήτων* συν. διακε

κριμένος, διαπρεπής, ΣΧΟΛΚ) λ. *έχω. απέχω, παρέχω.* **έξη** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -ε(ον) (λόγ.) **1.** η συνήθεια ως αποτέλεσμα επανάληψης, μάθησης ή/και συνεχούς επίδρασης τού ίδιου παράγο- ντα: *η επιμέλεια τού έχει γίνει - από τα μαθητικά του χρόνια·* ΦΡ. (α) καθ' *έξιν (καθ' έξιν)* για κάτι που γίνεται επανειλημμένως. από συνήθεια· κατ' αντιδιαστολή προς το «κατά φύσιν»: *ψεύδεται ~* (β) *έξις,* **δευ***τέρα φύσις (έξις. δεύτερα φύσις)* για τη δύναμη τής συνήθειας **2.** ιλγκ η ιδιαίτερη κατάσταση και όψη τού σώματος, όπως διαμορφώνεται από τη συνεχή επανάληψη ορισμένων πράξεων, από ασκήσεις κ.λπ. ή από κάποια πάθηση. Κπίσης (λόγ.) **έξις** {-εως}.

[ετυμ.. < αρχ. γ«!;ζ* < *εξ-,* πβ. *έξ-ω,* μέλλ. τού ρ. *έχω* (βλ.λ.). Ι/ φρ. *έξις. δευτέρα φύσις* αποδίδει τη λατ. ρήση τού Κικέρωνος «consuetudo sccunda natura (cst)»J.

εξάγαγο ρ. -* εξάγω **εξήγγειλα** ρ. -+ εξαγγέλλω

εξήγηση (η) {αρχ.} {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** ο καθορισμός τής σημασίας ή των αιτίων ενός πράγματος: *θέλω να μου δώσει μια ~ για την απαράδεκτη συμπεριφορά του* |) - *λέξεως / φαινομένου* ΣΥΝ. αποσαφήνιση, διασάφηση, αιτιολόγηση 2. (συνεκδ.) η μεταφραστική απόδοση αρχαίου ή ξενόγλωσσου κειμένου ΣΥΝ. μετάφραση, έρμη- νεία **3.** *εξηγήσεις* (οι) οι δικαιολογίες που αφορούν σε πράξη ή ενέργεια που παρεξηγήθηκε από κάποιον, που έθιξε κάποιον: *δίνω / ζητώ* σχόλιο λ. *ηγούμαι, μετάφραση.* **εξηγήσιμος,** -η. -ο [Ι890| αυτός που μπορεί να εξηγηθεί ΣΥΝ. ερμη- νεύσιμος.

εξηγητής (ο) [αρχ.] αυτός που αναλύει και ερμηνεύει (κάτι): *ήταν περίφημος - των ευαγγελικών περικοπών* ΣΥΝ. ερμηνευτής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι.*

εξηγητικός, -ή, -ό [μτγν.] αυτός που έχει σκοπό να εξηγήσει (κάτι) συν. ερμηνευτικός. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι.* **εξηγμένος,** -η, -ο ► εξάγω

εξηγώ κ. (λαϊκ.) **ξηγώ** ρ. μετβ. {εξηγείς... [εξήγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος! 1. καθιστώ (κάτι) κατανοητό, βοηθώ (κάποιον) να καταλάβει (κάτι): του ~ *μια δύσκολη έννοια / γο κείμενο / μια δυσνόητη ταινία* (Ι *προσπαθούσε με απλά λόγια να εξηγήσει τι ήθελε να πει* || του *εξήγησα ότι τα πράγματα δεν ήταν όπως νόμιζε* || - *στους μαθητές πώς να /.ύσονν την άσκηση* ΣυΝ. διασαφηνίζω, αποσαφηνίζω **2.** (ειδικότ.) προσδιορίζω τα αίτια για (κάτι): £*εν μπορώ να εξηγήσω την απότομη αλλαγή στη συμπεριφορά του* || *Στάσου, να σου εξηγήσω! Δεν φταίω εγώ για ό,τι έγινε!* |] *τώρα εξηγούνται όλα!* (μεσοπαθ. *εξηγούμαι)* **3.** ξεκαθαρίζω τη θέση μου, για να αποφευχθούν παρεξηγήσεις: *νομίζω ότι σας εξηγήθηκα από την αρχή για τις απαιτήσεις μου*

(μόνο λαϊκ. *ξηγιέμαι)* βλ.λ. 5. (λαϊκ.. η μτχ. *ξηγημένος, -η, -ο)* βλ. λ. *ξηγιέμαι.* σχόλιό λ. *ηγούμαι.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *εξηγώ*< αρχ. *εξηγούμαι (-έο-)*«αρχηγεύω - ερμηνεύω»

έξ- + *ηγούμαι* (βλ.λ.)|.

εξήκοντα (το) -»εξήντα

εξήκοντα- κ. **εξήκοντα-** κ. **εξηκοντ-** [αρχ.1 (λόγ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό εξήντα (60): *εξηκοντα-ετής. εξηκοντ-άκις* 2. είναι εξήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *εξηκοντα-πλάσιος.* **εξηκονταετής,** -ής, -ές εξήκοντα-, -ετής **εξηκονταετία** (η) -* εξήκοντα-, -ετία **εξηκοντάκις** επίρρ. > εξήκοντα-, -άκις **εξηκονταπλάσιος,** -α, -ο -» εξήκοντα-, -πλάσιος **εξηκοντούτης** (ο) {εξηκοντουτών}, **εξηκοντούτις** (η) {εξηκο- ντούτ-ιδος | -ίδων} (λόγ.) πρόσωπο που έχει ηλικία εξήντα ετών ΣΥΝ. εξηκονταετής, εξηντάχρονος.

[ετυμ. αρ^χ. < *εξηκονταετής* < *εξήκοντα* + *-ετής*< *έτος].* **εξηκοστος,** -ή. -ό [αρχ.| (επίσης γράφεται 60ός στην αραβική αρίθμηση, Ξ' ή ξ' στην ελληνική και LX στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό εξήντα (60) (βλ. κ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.). **εξηλεκτρισμός** (ο) **1.** η χρήση τής ηλεκτρικής ενέργειας σε διάφορες εφαρμογές (αγρυτοβιομηχανικές, οικιακές κ.λπ.) 2. η παροχή, η τροφοδοσία ηλεκτρικού ρεύματος: ο *πλήρης ~ τής περιοχής έγινε μόλις το* /976* ΣΥΝ. ηλεκτροδότηση. **εξηλθα** ρ. εξέρχομαι

εξημερωνω ρ. μετβ. {εξημέρω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** καθιστώ ήμερο (άγριο και επιθετικό ζώο) συν. δαμάζω, τιθασεύω 2. (μτφ.) επιφέρω ψυχική ηρεμία, καθιστώ (κάποιον/κάτι) ευγενέστερο: ~ *τα ήθη* συν. καταπραΰνω, ηρεμώ, εξευγενίζω ανγ. εξαγριώνω, εκτραχύνω. — **εξημέρωση** (η) [μτγν.]. **εξημερώσιμος,** -η, -ο [1889[.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *εξημερώ (-όω)* < *ές-* + *ήμερώ* < *ήμερος*J. **εξημερωτικός,** -ή. -ό [18911 αυτός που συντελεί στην εξημέρωση, **εξημμένος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έξαψη ή υπερβολική ένταση: *εξή?.θε ~ από την αίθουσα τού δικαστηρίου* || ~ *φαντασία* || *τις διαπραγματεύσεις δυσκό?.εψαν πολύ τα ~ πνεύματα* συν. φορτισμένος, ερεθισμένος αντ. ήρεμος.

[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *έξιχπτω].* **εξήντα** (το) {άκλ.} **1.** πενήντα εννέα συν ένα. ο αριθμός των λεπτών μιας ώρας, ο αριθμός 60 (βλ. λ. *αριθμός.*! ιιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 60: *ένα λεπτό αποτε?νείται από ~ δευτερόλεπτα.* Επίσης (λόγ.) **εξήκοντα** [αρχ.Ι.

[ετυμ. < μεσν. *εξήντα* < αρχ. *έξ-ή-κοντα* (όπου το *-η-* κατ' αναλογίαν προς το *πεντήκοντα)* < *έξ* + *-κοντά* ίβλ. λ. *ενενήντα)].* **εξήντα** - κ. **εξηντά-** κ. **εξηντ-** [μεσν.| α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό εξήντα (60): *εξη- ντά-χρονος. εξηντ-άρης* 2. είναι εξήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *εξηντα-πλάσιος.* **εξηνταβελόνης** (ο) {εξηνταβελόνηδες}, **εξηνταβελόνισσα** (η) (λαϊκ.) πρόσωπο που αγαπά παθολογικά το χρήμα, που προτιμά να ζει στη μιζέρια. προκειμένου να μην ξοδεύει χρήματα· λέξη γνωστή και από το ομότιτλο θεατρικό έργο τού Κ. Οικονόμου τού εξ Οικονόμων ΣΥν φιλάργυρος, τσιγγούνης. παραδόπιστος, σπαγκορραμμένος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *τσιγ'γούνης.* εξήντα εννέα κ. (καθημ.) εξήντα εννιά (τυ) {άκλ.ί 1. εξήντα οκτώ συν ένα, ο αριθμός 69 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 69 (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ,). εξηντάρης (ο) {εξηντάρηδες}, εξηντάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. αυτός που είναι ηλικίας εξήντα ετών ή περίπου 2. (το θηλ. ως ουσ.) κασέτα ήχου ή βίντεο διάρκειας εξήντα λεπτών (μιας ώρας) (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙ\.).

[ΕΙ ΥΜ. < *εξήντα* + παραγ. επίθημα *-άρης].* εξηνταρια (η) {χωρ. πληθ.) εξήντα, στη ΦΡ. *καμιά εξηνταριά* περίπου εξήντα: *μου χρωστάει - χιλιάδες* (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *εξηνταριά* < *εξήντα* + παραγ. επίθημα *-αριά].* εξής επίρρ. 1. στη συνέχεια: *θα βρείτε τα διαγράμματα στις σελίδες 15 και ~* (= στη σελίδα 35 και στις επόμενες· συντομ. κ. εξ.)· ΦΡ. (α) ως *εξής* κατά τον τρόπο που έπεται: *θα δου/.έψετε θα χωριστείτε σε ομάδες ερ-γασίας...* συν. ως ακολούθως (β) *και ούτω* καθεξής (συντομ. κ.ο.κ.) ομοίως και στη συνέχεια: *αυτό ισχύει στην πρώτη. τη δεύτερη περίπτωση ~* (γ) *στο εξής I από 'δώ κι εξής* / οπό τώρα *και στο* εξής από εδώ και πέρα. στο μέλλον: ~ *θα επικοινωνούμε μόνο τηλεφωνικώς* 2. (με άρθρο ως επίθ.) για να δηλώσουμε ότι ακολουθεί σειρά, παράθεση, απαρίθμηση στοιχείων (γενικότ.) για να πρυεξαγγείλουμε (κάτι που πρόκειται να αναφερθεί): *οι Εναγγελιστές είναι οι <- τέσσερεις: ο Ματθαίος.* ο *Μάρκος, ο Λουκάς και ο Ιωάννης* [[*έκανα την - σκέψη:...* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*

Ιετυμ. < αρχ. *έξης,* επιρρ. σχηματισμός ένσιγμου θ.. το οποίο απαντά και στο ρ. *έχομαι* «προσκολλώμαι, ακολουθώ» (πβ. μέλλ. *έξεσθαι)].*

εξής - εφεξής - και ούτω καθεξής. Το εξής (αρχ. έξης), παράγωγο τού έχομαι *(έχομαι των παραδόσεων* = κρατώ, τηρώ. ακολουθώ τις παραδόσεις), δηλώνει σειρά, ακολουθία, που αρχίζει από τον χρόνο ή και τον τόπο τού ομιλητή, για να συνεχιστεί με ορισμένη τάξη: *Η πομπή θα ακο/.ουθήσει την εξής διαδρομή: πρώτα θα πε- ράσει από την πλατεία Συντάγματος, εν συνεχεία θα δι έλθει την οδό Μητροπόλεως. θα διασχίσει το Μοναστηράκι και θα τερματιστεί στην πλατεία τού Θησείου - Θα ακο?.ουθηθεί το εξής πρό- γραμα... - Πέτυχαν* στον *διαγωνισμό οι εξής μαθητές* (ακολουθούν τα ονόματα). Με τη λ. *εξής* δηλ. ο ομιλητής προεξαγγέλλει ότι θα εκθέσει ακολούθως και σε ορισμένη σειρά ορισμένα στοιχεία, γεγονότα. πληροφορίες. Το *εξής* στις περιπτώσεις αυτές λειτουργεί ως (άκλιτο) επίθετο. Μπορεί επίσης να προηγείται τυ ως (ως εξής): *Τα γεγονότα εκτυλίχθηκαν ως εξής.* Ή και να χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό (γοι *τα εξής): Θέλω να σας εξηγήσο) το εξής, ότι δεν είναι απαραίτητο να καταβληθεί εξαρχής ολόκληρο το ποσό. Το* εφεξής χρησιμοποιείται ως επίρρημα χρονικής αναφοράς, για να δηλώσει συγκεκριμένο χρονικό (παρελθοντικό. παροντικό ή και μελλοντικό) σημείο, μετά τυ οποίο θα ακολουθήσει κάτι: *Ιίφεξής τα κείμενα δεν θα γράφονται σε γραφομηχανές, αλλά σε η?.εκτρο- νικούς υπολογιστές Συμφώνησαν την παύση τού πολέμου και τη διακοπή εφεξής των πυρηνικών δοκιμών.* Η φρ. και ούτω καθεξής (συντομογρ. κ.ο.κ.) χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής διακόπτει κάπου αυτά που λέει. αφήνοντας τον ακροατή να συμπληρώσει μόνος του τα ακολουθούντα ως ευκόλως εννοούμενα από όσα έχουν ήδη λεχθεί. Πρόκειται δηλ. για μια μορφή ελλειπτικού λόγου: *Στη δυναστεία αυτή βασίλευσαν κατά σειρά ο πατέρας,* ο *γνιος του, ο εγγονός του και ούτω καθεξής.* Με ελλειπτική χρήση βρίσκουμε και τη φρ. και εξής (συντομογρ. κ.εξ.), που χρησιμοποιείται συχνά σε παραπομπές: *«από τη σελίδα 32 κ.εξ.».*

εξήχθην ρ. > εξάγω

έξι (το) {άκλ.} 1. πέντε συν ένα, ο αριθμός 6 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 6: *η Πού/Λα έχει ~ άστρα* (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.). Κπίσης (αρχαίο*πρ.)* εξ.

|γ.τυμ. < μεσν. *έξι (το* -ι πιθ. κατά το πκοσ-ι) < αρχ. *έξ* < *Τέξ* ‹ I.K. *sweks-* «έξι», πβ. σανσκρ. sas-. λατ. sex. ισπ. scis, αγγλ. six. γερμ. sechs κ.ά. Ομόρρ. *έκ-τος. έξ-άς (-άδα). έξ-άς (-άντας), έξ-ή-κοντα* κ.ά.{.

έξι ή έξη; Το αρχαίο έξ. που έδινε την εντύπωση ότι στερείται κα- ταλήξεως έναντι των άλλων αριθμητικών και ότι δεν διακρίνεται ακουστικά από την πρόθεση έξ *(εξ ανάγκης - εξάγω),* μεταπλάστηκε στον τ. έξι, λή γοντας έτσι σε φωνήεν. Το -ι αυτό είναι ίσως αναλογικώς προς τον μόνο υπάρχοντα σε -ι τύπο αριθμητικού (απολύτου), προς τυ *είκοσ-ι.* εξού και η γραφή *έξι.* Μερικοί έγραψαν το έξι με -η (έξη), θεωρώντας ότι το *-η* τυ *έξι* προέρχεται από το σύνθετο *εξ-ήμισυ.* Οπωσδήποτε, ορθότερη (και επικρατούσα) είναι η γραφή εχί. με την οποία -ας προστεθεί και αυτό- διαφοροποιείται το *έξι* από το έξη (η) (< αρχ. *έξις)* «συνήθεια».

εξιδανικεύω ρ. μετβ. [1890] {εξιδανίκευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} αφαιρώ τις αρνητικές πλευρές από (κάτι), αποδίδω χαρακτήρα ιδανικό, ιδεώδη: *έχει εξιδανικεύσει τα παιδικά του χρόνια, κι ας είχε ζήσει μέσα στη φτώχια* ΣΥΝ. μυθοποιώ. — εξιδανίκευση (η) 11887J. εξιδανικευτικός, -ή. -ό, εξιδανικευτικά επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξατομικεύω.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. idealiser|. **εξίδρωμα** (το) [1876J {εξιδρώμ-ατος | -ατα. -άτων} ΙΙΙΡ. **1.** το αποτέλεσμα ή το προϊόν τής εξίδρωσης · 2. η παθολογική συσσώρευση

υγρών πλούσιων σε λευκώματα σε κοιλότητες τού σώματος ΑΝΤ. διί- δρωμα. – **εξιδρωματικός,** -ή, -ό 11894J.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. exsudati, **εξίδρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις, -(ύσεων) **1.** η εφίδρωση (βλ.λ.) **2.** η παραγωγή εξιδρώματος (σημ. 2) 3. η ύπαρξη μικρής ποσότητας (σταγόνων) νερού πάνω στην επιφάνεια των φυτών **4.** π ::Ωλ. το κομ- μάτιασμα ενός πετρώματος λόγω κρυσταλλώσεως νερού ή αλάτων στα διάκενα τής μάζας του. – **εξιδρώνω** ρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.* [ετυμ. < μτγν. *έξίδρωσις* < *αρχ. έξιδρώ (-ώω)* < *έξ-* + *i δρω,* βλ. κ. *ιδρώνω].*

εξικνούμαι ρ. αμετβ. αποθ. {εξικνείσαι...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) καταλήγω, φθάνω, έχω ως όριο: «*... ό/.η των η διανοητική ακτίς εξικνείται μέχρι τού κόκερ και μιας συζητήσεως /.../ διά το βύσσινον το οποίον απέτυχε...*» (Στρ. Μυριβήλης). σχομο λ. *αποθετικός.*

Ιετυμ. < αρχ. *εξικνούμαι* < *έξ-* + *ίκνούμαι* «φθάνω» < *ίκ-νέ-ομαι,* παρεκτεταμένος έρρινος τ. τού ρ. *i'κω.* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **scik-* «απλώνω, φθάνω», πβ. λιθ. siekiu «απλώνω» κ.ά. Ομόρρ. *ίκ-ανός. ικέτης. προ-ιξ (-ίκα)* κ.ά. Βλ. κ. *αφικνούμαι).*

εξιλασμός (ο) **1.** η ανάσχεση τής οργής (κάποιου) και η συνακόλουθη καταπράυνσή (του) ΣΥΝ. εξευμένιση. μαλάκωμα **2.** η απόσπαση συγγνώμης με τον εξευμενισμό τού θυμού (κάποιου) ΣΥΝ. ιλασμός, εξιλέωση 3. η θρησκευτική τελετή στην οποία γίνονται δεήσεις, για να εξασφαλιστεί η ευμένεια και ο κατευνασμός τού Θεού: *η εβραϊκή ημέρα εξιλασμού.*

[Ητυμ. μτγν. < αρχ. *έξιλάσκομαι* < *έξ-* + *i?„άσκομαι* (βλ. λ. *ιλασμός).* Η φρ. *ημέρα έξιλασμοϋ* (όπως και η λ. *έξιλασμός)* απαντά για πρώτη φορά στην Π.Δ. *{Λευϊτικόν* 23. 27), αποδίδοντας την εβρ. φρ. yom (ha)kippur(im). που είναι γνωστή διεθνώς ως Yom Kippur και είναι η μεγαλύτερη εβραϊκή εορτή με νηστεία και προσευχές μετανοίας). **εξιλαστήριος,** -α, -ο αυτός που προσφέρεται για εξιλασμό: ~ *θυσία-* ΦΡ. *εξιλαστήριο Θύμα* αυτός που. αν και είναι αθώος ή τουλάχιστον λιγότερο υπεύθυνος για κάτι, τιμωρείται, προκειμένου να απονεμηθεί τυπικά δικαιοσύνη, ενώ δεν λογοδοτούν οι πραγματικοί ένοχοι: ο *υπάλληλος ήταν το ~, ώστε να συγκαλνφθούν οϊ ευθύνες των προϊσταμένων του.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *έξιλάσκομαι* «εξευμενίζω, εξαγοράζω» < *έξ-* + *ίλόσκομαι* (βλ. κ. *ι?.ασμός)*\. **εξιλεώνω** ρ. μετβ. {εξιλέω-σα. -θηκα, -μένος! **1.** απαλύνω την οργή (κυρ. θεού) με στόχο την ευμένειά του: *η πόλη προσπάθησε να εξιλεώσει τους θεούς με θυσίες* συν. εξευμενίζω **2.** (μεσοπαθ. **εξιλεώνομαι)** αποκαθαίρομαι ψυχικά από το φταίξιμό μου, από ηθικό βάρος, τυγχάνω συγγνώμης: *με την αυτοθυσία του θέλησε να εξιλεωθεί για τα εγκλήματά του.*

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *έξιλεώ (-ώω)* < *έξ-* + *-ιλεώ* < *ίλεως* (βλ.λ.) **εξιλέωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως **|** χωρ. πληθ.) **1.** το να κάνει κανείς (κάποιον) ευμενή απέναντί του καταπραϋνοντάς τον: *επεδίωκαν την ~ των θεών με. θυσίες* ΣΥΝ. εξιλασμός **2.** η ψυχική κάθαρση (κάποιου) από αδικιές ή ηθικά παραπτώματα για τα οποία είναι υπεύθυνος: *γύρευε ~ για* γο *έγκλημα κου διέπραξε || αποζητούσε με αυτή την εκ (5α- θέων εξομολόγηση την - του* συν. εξαγνισμός. – **εξιλεωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι. **έξις** (η) -* · έξη

εξισλαμίζω ρ. μετβ. [**1884|** {εξισλάμισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** προσδίδω σε (κάποιον/κάτι) στοιχεία που ανήκουν στον ισλαμικό πολιτισμό (θρησκεία, έθιμα, γλώσσα κ.λπ.) 2. αναγκάζω (κάποιον) να ασπαστεί τον ισλαμισμό: *στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας πολλοί Έλληνες εξισλαμίστηκαν βίαια* (πβ. λ. *τουρκεύω).* – **εξισλαμισμός** (ο)[ΐ865[.

εξισορροπητικός, -ή. -ό αυτός που συντελεί στην ισορροπία: ο *ρόλος τού προέδρου τού κόμματος είναι γιατί προσπαθεί να συμβιβάσει τις διαφορετικές τάσεις των στελεχών.*

εξισορροπώ ρ. μετβ. [1887J {εξισορροπείς... | εξισορρόπ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. επιφέρω την ισορροπία: *προσπάθησε με μια ευγενική διατύπωση να εξισορροπήσει το επιθετικό περιεχόμενο τού γράμματος* ΣΥΝ. ισοζυγιάζω **2.** ΦΥΣ. εξουδετερώνω αντίθετες δυνάμεις. – **εξισορρόπηση** (η) 11886]. **εξίσου** επίρρ.· σε ίση ποσότητα, στον ίδιο βαθμό: *αποδείχθηκε ~ δεινός ρήτορας με τον πατέρα του.* ·-* ΣΧΟΛΙΟ λ. *επίσης.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. φρ. *έξ* Γσου]. **εξίσταμαι** ρ. αμετβ. αποθ. εκπλήσσομαι, θαυμάζω, μόνο στη ΦΡ. *απορώ και εξίσταμαι* βλ. λ. *απορώ.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αποσύρομαι, αποχωρίζομαι - αποξενώνομαι (από χώρα, ιδέα, φύση κ.λπ.)», < *έξ-* + *ίσταμαι].* **εξιστορώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.} Ιεξιστορείς...} εξιστόρ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} αφηγούμαι (περιστατικό, ιστορία). – **εξιστόρηση** (η) 11856|. **εξισώνω** ρ. μετβ. |αρχ.J |εξίσω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** επιφέρω την ισότητα μεταξύ (άνισων μερών): ο υπουρ/ιδς *υποσχέθηκε ότι θα εξισώσει αναλογικά τα φορολογικά βάρη των διαφόρων κοινωνικών ομάδων || ~ τους μεν με τους δε* 2. μλθ. σχηματίζω ισότητα, τής οποίας τα δύο μέλη γίνονται ίσα. όταν ένα ή περισσότερα στοιχεία τους λάβουν ορισμένες τιμές, **εξίσωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις. -ώσεων} **1.** το να γίνονται άνισα μέρη ίσα, το να εξισώνεται (κάτι) με (κάτι άλλο): *οι νηπιαγωγοί διεκδικούσαν την ~ των μισθών τους με αυτούς των δασκάλων* 2. ΜΑΘ. η ισότητα ανάμεσα σε δύο μαθηματικές εκφράσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν μία ή περισσότερες μεταβλητές (χ, ψ κ.λπ.), που πρέπει να λάβουν ορισμένη τιμή, προκειμένου η ισότητα αυτή να ισχύ- σει: λύνει *την ~*]| *~ δευτέρου βαθμού || ~ κύκλου || διαφορική / γραμμική / προηοβάθμια* ~. - - **εξισωτικός,** -ή, -ό [1833J.

[ΕΤΥ.vl < μτγν. *έξισωσις* < αρχ. *έξισώ (-όω)* < *έξ-* + *ίσώ* (< *ίσος).* Η μαθ. σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. equation), **εξισωτής** (ο) tf.xnoa. το εκουαλάιζερ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. equaliser], **εξίσωτίσμός** ίο) η ισοπέδωση των διαφορών που διακρίνουν άτομα ή λαούς προς όφελος ενός ισχυροτέρου· η αφομοίωση και εξομοίωσή τους από τον ισχυρότερο: *η παγκοσμιότητα δεν σημαίνει κατ' ανάγκην και γλωσσικό ~.*

{Η'ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. egalitarianism|. **εξιτάρω** ρ. μετβ. |εξιτάρισ-α. -μένος} (αργκό των νέων) διεγείρω, ερεθίζω: δεν εΐναι ο *τύπος τής γυναίκας που με εξιτάρει.*

|ΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τού γαλλ. exeiter < λατ. excito], **εξίτηλος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** (χρώμα) που γρήγορα ξεβάφει **2.** αυτός που εξαφανίζεται και σβήνει με την πάροδο τού χρόνου αντ. ανεξίτηλος.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *εισιτήριο.*

ΙΚΤΥΜ. αρχ. < *έξ-ιτός* (με παραγ. επίθημα *-ηλος,* πβ. *απατηλός, σφριγηλός* κ.ά.), στο οποίο απαντά η μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *έξειμι* «εξέρχομαι, βγαίνω». Βλ. κ. *εξιτήριο, ιταμός].* **εξιτήριο** (το) {εξιτηρί-ου | -ων} το έγγραφο που πιστοποιεί ότι ολοκληρώθηκε η θεραπεία ασθενούς και ότι αυτός μπορεί να βγει από το νοσοκομείο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εισιτήριο.*

Ιετυμ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *έξιτήριος*< αρχ. έξιτός. στο οποίο απαντά η μηδενισμ. βαθμ.τού ρ. *έξειμι* «εξέρχομαι». Βλ. κ. *εισιτήριο, ιταμός].* **εξιχνιάζω** ρ. μετβ. [εξιχνίασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** ανευρίσκω ερευνώντας ίχνη 2. (μτφ.) ανακαλύπτω την ερμηνεία, τη λύση (σκοτεινής υπόθεσης), διαλευκαίνω: ο *ανακριτής έκανε εξαντλητικές έρευνες, για να εξιχνιάσει μία περίπλοκη υπόθεση φόνου* ΣΥΝ. ξεδιαλύνω, βρίσκω την άκρη. – **εξιχνίαση** (η) [18171.

[ετυμ. μτγν. < *έξ-* + *-ιχνιάζω* < *ίχνος].* **ex cathedra** λατ. (προφέρεται *εξ καθέντρά)* ελλην. *από καθέδρας* (βλ. λ. *καθέδρα).*

ex libris λατ. (προφέρεται *ες λίμπρις)* ελλην. *εκ τής βιβλιοθήκης* (ως επιγραφή σε βιβλίο με τα στοιχεία ή το μονόγραμμα ή και κάποιο έμβλημα τού κατόχου), **ex nihilo nihil** λατ. (προφέρεται *εξ νίχιλο νίχιλ)* ελλην. *εκ τού μηδενός μηδέν* τίποτε δεν προκύπτει από το μηδέν, **εξοβελίζω** ρ. μετβ. [1814| {εξοβέλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** φιλολ. θέτω μεταξύ οβελών (φράση ή λέξη), συνήθ. αρχαίου κειμένου. και κατά συνέπεια την απορρίπτω, θεωρώντας την νόθο στοιχείο ή παρέμβλητη ΣΥΝ. αθετώ **2.** (μτφ.) αποβάλλω, διώχνω: *προσπάθησε να εξοβελίσει από το κόμμα οποιονδήποτε εξέφραζε αντίθετη άποψη.* -- **εξοβελισμός** (ο).

Ιετυμ. < *εξ-* + *οβελίζω* (βλ.λ.)Ι. **εξόγκωμα** (το) Ιαρχ.} {εξογκώμ-ατος **|** -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε εξέχει σε μια επιφάνεια 2. ιατρ. η παθολογική προεξοχή τού δέρματος ΣΥΝ. εξοίδημα, (καθημ.) πρήξιμο. **εξογκωνω** ρ. μετβ. {εξόγκω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** αυξάνω τον όγκο σε (κάτι)· (μτφ.) **2.** αυξάνω υπερβολικά: - *τα έξοδα* ΣΥΝ. διογκώνω **3.** δίνω σε (κάτι) μεγαλύτερη σημασία και έκταση από την πραγματική: άμουσε *ένα απλό κοντσομπολιό* κι *αυτή το εξόγκωσε με δικές της προεκτάσεις* συν. διογκώνω, μεγαλοποιώ. –**εξόγκωση** (η) [μτγν.Ι. « -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*

Ιετυμ. < αρχ. *έξογκώ* (-όω) < *έξ-* + *όγκώ* < ο/κος]. **εξόδιος,** -α. -ο [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την έξοδο ΣΥΝ. εξι- τήριος 2. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με την έξοδο αρχαίου δράματος **3.** ***εξόδιον*** (το) {εξοδ-ίου [-ίων} (ενν. μέλος) το αυλητικό τραγούδι (μέλος) που εκτελούσαν κατά την έξοδο τού χορού, στο τέλος δραματικής παράστασης **4.** εκκλΠΣ. (α) αυτός που σχετίζεται με την εκφορά νεκρού: - *ύμνος* (β) ***εξόδια*** / (λαϊκ.) ***ξόδια*** (τα) {εξοδίων} τα εγκώμια που ψάλλονται κατά την ακολουθία τού επιτάφιου θρήνου τη Μεγάλη Παρασκευή 5. (στη ρωμαϊκή εποχή) (κωμωδία) η οποία παιζόταν μαζί με δράμα ως παρωδία του.

έξοδο (το) {εξόδ-ου] -ων] το χρηματικό ποσό που δαπανάται (συνήθ. σε πληθ.): *τώρα που ο γνιος* του *σπουδάζει, έχει πο/Λά ~ || περιττά -)| περιορίζω τα~μου{\ κάνει έξοδα (είναι* σπάταλος) || *πρόκειται για μεγάλη επιχείρηση με τεράστια έσοδα και ~ || προσωπικά / ατομικά ~ || αναλαμβάνω* τα~ *συντηρήσεως / διατροφήσι διαμονής ι μετακινήσε- ως / παραστάσεως* (βλ.λ.) || *η εγχείρηση θα γίνει με δικά μου ~ ι με ~ τού δημοσίου* συν. δαπάνη ΑΝΤ'. έσοδο· ΦΡ. (α) ***βάζω (κάποιον) στα I σε έξοδα*** κάνω (κάποιον) να ξοδέψει για μένα πολλά χρήματα: ο *γάμος τού γνιου τους τους έβαλε στα έξοδα* (β) ***μπαίνω στα / σε έξοδο*** αναγκάζομαι να ξοδέψω. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *έξοδο, ξοδεύω.*

[F.ΤΥ.Μ. < μεσον. *έξοδον* < αρχ. *έξοδος* (με αλλαγή γένους), το οποίο μαρτυρείται με τη σημ. «δαπάνη» ήδη σε ελληνιστικές επιγραφές|.

έξοδα - έξοδο, έσοδα - έσοδο. Τελευταία οι λ. **έξοδα - έσοδα.** που χρησιμοποιούνταν μόνο σε πληθυντικό, άρχισαν να χρησιμοποιούνται και σε ενικό. Φράσεις όπως *«από την πρόσθετη εργασία του έχει κάποιο έσοδο»* ή «το *καθημερινό αυτό έξοδο μαζεύεται σιγά-σιγά και φτάνει σε σημαντικό ποσό»* είναι σημασιολογικά και συντακτικά αποδεκτές. Η αντιπαράθεση μάλιστα ενικού και πληθυντικού γεννά και υφολογικές διαφορές: *έσοδα / έξοδα* = συνεχή. συχνά και συνήθως σημαντικά σε χρήματα έσοδα / έξοδα· *έσοδο i έξοδο* = ευκαιριακό και, συνήθως, όχι σημαντικό σε χρήματα ποσό.

έξοδος (η) {εξόδ-ου [-ων. -ους} **1.** η πόρτα από την οποία μπορεί κανείς να βγει έξω, το άνοιγμα ή ο δρόμος που οδηγεί έξω: *η~ τού κτηρίου* ΣΥΝ. (λαϊκ.) έβγα (το) ΑΝΤ. είσοδος' ΦΡ. έξοδος *κινδύνου* έξοδος από την οποία μπορεί κανείς να διαφύγει σε περίπτωση κινδύνου 2.

(συνεκδ.) η κίνηση από μέσα προς τα έξω, το να βγει κανείς από κάπου: *ο πρωθυπουργός κατά την - τον από το προεδρικό μέγαρο προ- έβη σε δηλώσεις || του στέρησαν το δικαίωμα εξόδου από τη χώρα, αφαιρώντας του το διαβατήριο* || (μτφ.) ~ *από τη δύσκο/*.η κατάσταση / από την κρίση* αντ. είσοδος 3. (ειδικότ.) το να βγει κανείς από το σπίτι του για ψυχαγωγία: *η βραδινή ~* || *αύριο έχουμε ~· θα πάμε σι- νεμά* ΣΥΝ. (καθημ.) ξεπόρτισμα 4. ΣΤΡΑΤ. η άδεια που παρέχεται σε στρατιώτη για να βγει από το στρατόπεδο μέχρι κάποια προκαθορισμένη ώρα 5. η μαζική αναχώρηση (συνήθ. από την πόλη)· (ειδικότ.) η μαζική μετακίνηση (κατοίκων τής πόλης) προς την ύπαιθρο: *η πασχαλινή ~ των Αθηναίων* 6. (α) η εξόρμηση πολιορκουμένων με στόχο τη διάσπαση των γραμμών των πολιορκητών: *επιχειρώ* **~** (β) ιστ. *η Έξοδος τού Μεσολογγίου* η διάσπαση των γραμμών των πολιορκητών τού Μεσολογγίου από τους υπερασπιστές και τον πληθυσμό τής πόλης κατά τη διάρκεια τής Ελληνικής Επανάστασης στις 10 Απριλίου τού 1826 7. ΘΡΗΣΚ. *Έξοδος* (η) (α) ΐΐ.Δ. η απόδραση των Εβραίων από την Αίγυπτο και η μετάβασή τους στη Γη τής Επαγγελίας (β) το δεύτερο βιβλίο τής *Πεντατεύχου* τής Π.Δ. 8. η αποχώρηση, η απομάκρυνση από υπηρεσία: *εθελούσια ~* 9. φιλολ. το διαλογικό μέρος αρχαίας τραγωδίας μετά το τελευταίο στάσιμο 10. η αποχώρηση τού καλλιτέχνη από τη σκηνή κατά τη διάρκεια παράστασης (θεατρικής, όπερας κ.λπ.) 11. αθλ. (α) ο τρόπος με τον οποίο ο αθλητής (κυρ. γυμναστικής ή καταδύσεων) ολοκληρώνει την επίδειξή του: *έκανε καλή -* || *- με διπλή στροφή και προυνέτα* (β) η κίνηση τού τερματοφύλακα στο ποδόσφαιρο έξω από τον χώρο τής εστίας του (τέρμα), για να αποκρούσει τη μπάλα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αδιέξοδος, οδός.*

[γ ::τυΜ. αρχ. < *έξ-* + *όδός*. Με τη λ. *Έξοδος* προσδιόρισαν οι Εβδομή- κοντα το δεύτερο βιβλίο τής *Πεντατεύχου* (που αναφέρεται στην έξοδο των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο), ενώ η εβρ. ονομασία τού βιβλίου έχει ληφθεί από την εισαγωγική του φράση we'elleh Sem0th (= «και αυτά είναι τα ονόματα...»)!, **εξοδούχος** (ο) στρατ. ο στρατιώτης που έχει άδεια εξόδου.

[ΓΤΥΜ. < *έξοδος* + *-ονχος* < *έχω*\. **εξοίδημα** (το) |εξοιδήμ-ατος [-ατα. -άτων} ιατρ. η παθολογική διόγκωση που εμφανίζεται σε τμήμα τού σώματος και οφείλεται σε τοπική συσσώρευση υγρών ΣΥΝ. εξόγκωμα, οίδημα.

Ιετυμ.. < αρχ. *έξοιδώ (-έω)* < *έξ-* + *οιδώ* «πρήζω», βλ. κ. *οίδημα}*. **εξοίδηση** (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ιαγρ. το πρήξιμο τμήματος τού σώματος από τοπική συσσώρευση υγρών.

Iftym. < μτγν. *έξοίδησις* < αρχ. *έξοιδώ (-έω)* < *έξ-* + *οίδώ* «πρήζω», βλ. κ. *οίδημα].*

εξοικειώνω ρ. μετβ. {εξοικείω-σα, -θηκα, -μένος} καθιστώ (κάποιον) οικείο με (κάτι), ώστε να το συνηθίσει: *ο καθηγητής προσπαθούσε να εξοικειώσει τους μαθητές του με τη φιλοσοφική σκέψη* || *είχε εξοικειωθεί πια με το νέο του περιβάλλον.*

Ιετυμ. < μτγν. *έξοικειώ (-όω)*, αρχική σημ. «οικειοποιούμαι, προσεταιρίζομαι», < *έξ-* + *οικειώ* < *οικείος*. Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. familiariser]. **εξοικείωση** (η) 11889J {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} το να αποκτήσει (κάποιος) οικειότητα με (κάτι), να συνηθίσει (κάτι): *η - με ένα θέμα / ζήτημα / πρόβλημα* ([*η ~ με τις αντιλήψεις και τη νοοτροπία ενός ξένου λαού*■ φρ. **έχω** *εξοικείωση με (κάτι) έχω* οικειότητα με (κάτι), επειδή το χρησιμοποιώ, έχω γνώσεις γΓ αυτό, αποτελεί μέρος τής επαγγελματικής μου ενασχόλησης ή μου αρέσει: *- τους υπολογιστές / τις μηχανές.*

εξοικονομώ ρ. μετβ. [μτγν.] {εξοικονομείς... | εξοικονόμ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. βρίσκω, αποκτώ (κάτι που έχω ανάγκη): *με τα λεφτά αυτά μπορώ να εξοικονομήσω τα απολύτως απαραίτητα* 2. αποταμιεύω ως απόθεμα: *~ ενέργεια* 3. καταφέρνω να προμηθεύσω, να βρω (σε κάποιον) (κάτι που έχει ανάγκη): *σου εξοικονόμησα μία κουβέρτα, αλλά για τα υπόλοιπα θα φροντίσεις μόνος σου.* — **εξοικονόμηση** (η) Ιμτγν.!. **εξοκέλλω** ρ. αμετβ. {εξώκειλα (λαϊκ. ξώκειλα)} **1.** (για πλοία και ναυτικούς) παρεκκλίνω από την ορθή πορεία τού πλου πέφτοντας στην ξηρά και ναυαγώ: *το καράβι είχε εξοκείλει πάνω σε μια ξέρα* συν. προσαράζω 2. (μτφ.) παρασύρομαι στη διαφθορά, παίρνω κακό δρόμο στη ζωή ΣΥΝ. παραστρατώ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *έξ-* + *όκέλλω* «προσαράζω» < *ό-* προθεμ. + *κέλλω* «θέτω σε κίνηση» < **κέλ-]ω* < Ι.Ε. *kel- «κινώ. ωθώ», πβ. σανσκρ. kalayati «σπρώχνω», λατ. celer «ταχύς», ισπ. celere, αλβ. qil «φέρε», γερμ. halten «κρατώ», αγγλ. hold κ.ά. Ομόρρ. *κελ-εύω, κέλευθος* (βλ.λ.) κ.ά.]. **εξολιαθαίνω** ρ. αμετβ. {εξολίσθησα} (λόγ.) γλιστρώ από τη θέση μου ΣΥΝ. ξεγλιστρώ. — **εξολίσθηση** (η) [μεσν.Ι κ. **εξολίσθημα** (το) [1870], **εξολισθητικός,**-ή.-ό |1870j.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *έξολισθάνω* < *έξ-* + *όλισθάνω* «γλιστρώ» (βλ.λ.)]. **εξολκέας** (ο) 11870) {εξολκ-είς, -έων} (λόγ.) **1.** εργαλείο με το οποίο τραβάει κανείς κάτι προς τα έξω 2. (ειδικότ.) εργαλείο για την αφαίρεση συρραπτικών συρμάτων, το αποσυρραπτικό.

[εγυμ. < αρχ. *έσέλκω* «τραβώ, σύρω» (πβ. κ. *ολκή*, αρχική σημ. «τράβηγμα»), μεταφρ. δάνειο από γαλλ. extracteur]. **εξολοθρευτής** (ο) [μτγν.], **εξολοθρεύτρια** (η) {εξολοθρευτριών} πρόσωπο που καταστρέφει ολοσχερώς, μαζικά ΣΥΝ. καταστροφέας. αφανιστής· ΦΡ. **Λ//ελος εξολοθρευτής** ο Αγγελος που εξολόθρευσε όλα τα πρωτότοκα παιδιά και ζώα των Αιγυπτίων κατά την έξοδο των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο για τη Γη τής Επαγγελίας,

εξολοθρευτικός, -ή. -ό [μτγν.] αυτός που οδηγεί στην εξολόθρευση, στη μαζική καταστροφή: *- μέθοδος / όπλα* συν. καταστροφικός. — **εξολοθρευτικά** επίρρ. **εξολοθρεύω** ρ. μετβ. {εξολόθρευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} καταστρέφω (κάτι) ολοσχερώς, εξοντώνω (κάτι) μαζικά, ολοκληρωτικά: ***τα χημικά όπλα μπορούν να εξολοθρεύσουν ολόκ/.ηρους πληθυσμούς*** || ~ ***είδη ζώων*** ΣΥΝ. αφανίζω, εκμηδενίζω. — **εξολόθρευση** (η) [μτγν.] κ. **εξολόθρεμα** (το) [μεσν.} κ. **εξολοθρεμός** (ο) Ιμεσν.[.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < ***εξο/.εθρεύω*** (με αφομοίωση τού ***-ε-*** προς το προηγούμενο -ο-) < ***έξ-*** + ***όλεθρεύω*** ‹ ***όλεθρος].*** **εξ ολοκλήρου** επίρρ. -» ολόκληρος **εξομαλίζω** ρ. μετβ. {εξομάλισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος! **1·** καθιστώ (κάτι) ομαλό **2.** (μεσοπαθ. *εξομαλίζομαι)* ΓΛΩΣΣ. γίνομαι ομαλός, ομαλοποιούμαι, προσαρμόζομαι στο σύστημα των ομαλών: ***ο αόρ. <« ήνεγκα» τού ρήματος φέρω εξομα/άστηκε σε «έφερα».*** — **εξομάλιση** (η) [μτγν.] κ. **εξομαλισμός** (ο) [18881.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «λειαίνω», < ***έξ-*** + ***ομαλίζω*** ‹ ***ομαλός].*** **εξομάλυνση** (η) [1854] {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} **1.** (για επιφάνειες) η λείανση, η απαλλαγή από τραχείες προεξοχές, η αφαίρεση των ανωμαλιών 2. (μτφ.) η απάλειψη δυσκολιών, εντάσεων κ.λπ.· η τακτοποίηση, η διευθέτηση (κατάστασης): - ***σχέσεων / διαφορών / αρνητικού κλίματος*** ΣΥΝ. ομαλοποίηση ΑΝΤ. όξυνση, (λόγ.) εκτράχυν- ση **3.** (μτφ. για κείμενο) η άρση των δυσκολιών που παρουσιάζονται

ΟΙΚΟΝ, *επίδομα εξομάλυνσης* επίδομα που δόθηκε στους δημοσίους υπαλλήλους, όταν ίσχυσε το ενιαίο μισθολόγιο, για να ισοσκελίσει διαφορές μισθών, **εξομαλύνω** ρ. μετβ. 11892] {εξομάλυ-να,-νθηκα,-σμένος} **1.** καθιστώ (κάτι) ομαλό, ίσιο και λείο: - ***επιφάνεια*** ΣΥΝ. εξομαλίζω ΑΝ ι. εκτραχύνω **2.** (μτφ.) αποκαθιστώ την ισορροπία: ***έκαναν πολλές προσπάθειες, για να εξομαλύνουν τις σχέσεις τους, πον είχαν διαταραχθεί τε?.ευταία || ~ το έδαφος πριν από τη συνάντηση των δύο αντιπάλων.***

εξομαλυντικός, -ή, -ό [I891|. « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μεγέθυνση.*** **εξομοιώνω** ρ. μετβ. {εξομοίω-σα, -θηκα. -μένος] καθιστώ (κάτι) όμοιο (με κάτι άλλο): - ***τις διαφορετικές περιπτώσεις*** [[***προσπαθεί να εξομοιώσει τους θύτες με τα θύματα.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***έξομοιώ (-όω)*** ‹ ***έξ-*** + ***όμοιώ*** ‹ ***δμοιος\.*** **εξομοίωση** (η) |μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η υπαγωγή σε κοινό καθεστώς, σε όμοια ρύθμιση: ***μισθο/.ογική ~ δασκάλων και καθηγητών*** || ~ ***πτυχίου*** ΑΝΤ. διαφοροποίηση **2.** (συχνά αρνητικά) η τοποθέτηση στο ίδιο επίπεδο, στην ίδια αξιολογική βαθμίδα: ***ο τίτλος τής εργασίας οδηγεί τον αναγνώστη*** σε ~ ***τού Σεφέρη με τον Κρυ- στ'άλλη*** ΣΥΝ. (λόγ.) προσομοίωση ΑΝΤ. διαφοροποίηση. — **εξομοιωτικός,** -ή, -ό [μτγν.].

εξομοιωτής (ο) ΙΕΧΝΟΛ. κατασκευή που αποτελεί πιστή απομίμηση στη δομή κο.ι στον εξοπλισμό με άλλη (λ.χ. αεροπλάνο, διαστημόπλοιο κ.ά.) και η οποία χρησιμοποιείται για εκπαιδευτικούς σκοπούς και ειδικότ. για την ασφαλή εξοικείωση τού εκπαιδευομένου (λ.χ. πιλότου. αστροναύτη) με το αντικείμενο τής εκπαίδευσής του (λ.χ. τον χειρισμό των οργάνων, την αεροπορική πτήση, τον χώρο των αεροδρομίων κ.λπ.) ΣΥΝ. προσομοιωτής.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. simulator!, **εξομολόγηση** Ιμτγν.] (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων! κ. (λαϊκ.) **ξομολόγηση 1.** η εμπιστευτική συνήθ. αποκάλυψη μυστικού: ***μου έκανε ει/Λκρινείς*** ~)| ***της έκανε ερωτική*** ~ (της αποκάλυψε τον έρωτά του) **2.** ΕΚΚΛΗΣ. το μυστήριο κατά το οποίο ο πιστός αποκαλύπτει με μετάνοια τις αμαρτίες του στον ιερέα, για να πάρει άφεση. — **εξομολογητικός,**-ή. -ό Ιμτγν.). **εξομολογητήριο** (το) [1849] {εξομολογητηρί-ου | -ων} το τμήμα τού χριστιανικού ναού στο οποίο λαμβάνει χώρα το μυστήριο τής εξομολόγησης.

εξομολογητής κ. (λαϊκ.) **ξομολογητής** (ο) ΕΚΚΛΗΣ. ο ιερέας, ο πνευματικός στον οποίο εξομολογούνται οι πιστοί τις αμαρτίες τους, για να πάρουν άφεση ΣΥΝ. πνευματικός. Επίσης **εξομολόγος. εξομολογώ** κ. (λαϊκ.) **ξομολογώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {(ε)ξομολογείς...

(ε)ξομολόγ-ησα, -ούμαι (λαϊκ. -ιέμαι), -ήθηκα, -ημένος} ΐ. ΕΚΚΛΗΣ. (για ιερέα) ακούω την αποκάλυψη των αμαρτημάτων (κάποιου) κατά το μυστήριο τής εξομολόγησης **2.** (μεσοπαθ. *(ε)ξομολογούμαι / ξομο- λογιέμαι)* (α) ΕΚΚΛΗΣ. εμπιστεύομαι τις αμαρτίες μου (σε πνευματικό), ζητώντας συγχώρηση (β) αποκαλύπτω ή ομολογώ εμπιστευτικά: της ***εξομολογήθηκε τον δεσμό του με μιαν άλλη*** || ***(για) να*** σου ***ξομολογηθώ την αμαρτία μου, του είχα πει ψέματα || του εξομολογήθηκε τις μύχιες σκέψεις / τις προσδοκίες τον ΦΡ.*** *αμαρτία (εξομολογημένη, αμαρτία ουκ έστι* βλ. λ. ***αμαρτία.***

Ιετυμ. < μτγν. ***έξομολογώ (-έω)*** ‹ ***έξ-*** + ***ομολογώ].*** **εξόν** επίρρ. (λαϊκ.) εκτός: ***θα πάμε την Τετάρτη, ~ αν βρέχει*** || ***ήταν όλη η παρέα ~ (από) τον Νίκο.***

ΙΕΤΥΜ. μεσν., ουδ. μτχ. τού αρχ. ***έξεστι*** «επιτρέπεται, είναι δυνατόν».

λ. εμφανιζόταν αρχικώς σε αρνητικές μεσν. φρ., δηλώνοντας το μόνο επιτρεπτό στοιχείο ή πράξη (λ.χ. ***άλλη γυνή μή σέ χαρή*** *(...)* ***όξόν έγώ ή έντέχεται νά ένι αμέριμνος (...) εξόν παρά έχει πόλεμον)\.***

εξοντώνω ρ. μετβ. 11761] {εξόντω-σα, -θηκα, -μένος} (μόνο για έμψυχα) 1. αφανίζω, επιφέρω (σε πλήθος) μαζική καταστροφή, σκοτώνω (πλήθος): οι ***Ναζί επιχείρησαν να εξοντώσουν τους Εβραίους*** ΣΥΝ. εκμηδενίζω. εξολοθρεύω, καταστρέφω 2. κάνω (κάποιον) να πάψει να υπάρχει: ο ***δικτάτορας εξόντωσε όλονς τους πολιτικούς του αντιπάλους*** ΣΥΝ. εξουδετερώνω, εκμηδενίζω, βγάζω από τη μέση **3.** (κατ' επέκτ.) θέτω εκτός μάχης, καθιστώ (κάποιον) ανίκανο να ενεργήσει: ***η εταιρεία απέκτησε το μονοπώλιο, εξοντώνοντας όλους τους ανταγωνιστές της*** ΣΥΝ. καταστρέφω, εξουδετερώνω **4.** κουράζω υπερβολικά, στερώ τη ζωτικότητα από (κάποιον): ***οι εντατικοί ρυθμοί εργασίας με έχουν εξοντώσει*** ΣΥΝ. εξουθενώνω, εξαντλώ.

[ΕΤΥΜ. < ***εξ~*** + ***-οντώνω*** ‹ ***ον, όντος***, απόδ. τού γαλλ. aneamirj. **εξόντωση** (η) [1766] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** ο πλήρης αφανισμός, η ολοσχερής καταστροφή (λαού, έθνους κ.λπ.): ***η*** ~ των' ***Εβραίων από τους Ναζί*** ΣΥΝ. εξολόθρευση, (λαϊκ.) ξεπάστρεμα **2.**

(μτφ.) η καταστροφή (κάποιου): *μεθόδευε την ~ των πολιτικών του αντιπάλων / των ανταγωνιστών του || σέρνοντάς τον στα δικαστήρια, αποσκοπούσαν στην πο/ατική του* - συν. εξουδετέρωση. εκμηδένιση

(μτφ.) η υπερβολική, σωματική κυρ., καταπόνηση: *η ~ κάποιου στη δουλειά* συν. εξάντληση, εξουθένωση, **εξοντωτικός,** -ή, -ό 11889J **1.** αυτός που λειτουργεί καταστρεπτικά, που οδηγεί στην εξόντωση: *τα ~ μέτρα για τους 'Ελληνες τής Κωνσταντινούπολης που επιβλήθηκαν από την τουρκική κυβέρνηση* 2. αυτός που προκαλεί υπερβολική σωματική κούραση, που εξαντλεί: *~ δουλειά / προετοιμασία* ΣΥΝ. εξαντλητικός, εξουθενωτικός. – **εξοντωτικά** επίρρ.

εξονυχίζω ρ. μετβ. {εξονύχισα} ερευνώ και μελετώ σε βάθος, μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια συν. λεπτολογώ. – **εξονύχιση** (η). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. λεπτομερές.

[ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «δοκιμάζω κάτι με το νύχι - ερευνώ λεπτομερώς». < *ἐξ-* + *ονυχίζω* < *ονυξ, -χος* «νύχι»], **εξονυχιστικός,** -ή, -ό αυτός που διεξάγεται με λεπτομερή και σχολαστικό τρόπο: *~ ερευνά / έλεγχος* ΣΥΝ. σχολαστικός, λεπτομερής. – **εξονυχιστικ-ά / -ώς** επίρρ. σχολιο λ. *λεπτομερής.*

εξοπλίζω ρ. μετβ. |αρχ.| {εξόπλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** εφοδιάζω με όπλα, με πολεμικό υλικό: *ορισμένες χώρες εξοπλίζουν με σύγχρονο πολεμικό υλικό τις αντιμαχόμενες παρατάξεις* |] (κ. μεσοπαθ. ***εξοπλίζομαι)*** *εξοπλιζόμαστε για να αντιμετωπίσουμε την εξωτερική απειλή* αντ. αφοπλίζω 2. (μτφ.) εφοδιάζω με τα απαραίτητα όργανα, εξαρτήματα, μηχανήματα: *~ εργαστήριο / σκάφος / γυμναστήριο / ξενοδοχείο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εφοπλιστής.* **εξοπλισμός** (ο) [μεσν.] **1.** η ενίσχυση, ο εφοδιασμός με όπλα. με πολεμικό υλικό: *περιορίζω τους ~* αντ. αφοπλισμός 2. (μτφ.) ο εφοδιασμός με τα απαραίτητα όργανα, εξαρτήματα, μηχανήματα: *~ εργαστηρίου / σκάφους / σταδίου / νοσοκομείου* 3. τα διαθέσιμα οπλικά συστήματα, το σύνολο τού διαθέσιμου πολεμικού υλικού: *χώρες με πυρηνικό ~* 4. το σύνολο των οργάνων, εξαρτημάτων, μηχανημάτων μιας εγκατάστασης: *ο~ τού πλοίου / τού γυμναστηρίου / τού νοσοκομείου* Κ *ηλεκτρικός* – **εξοπλιστικός,** -ή, -ό [1889 [. **εξοργίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {εξόργισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} προκαλώ σε (κάποιον) οργή ΣΥΝ. εξερεθίζω αντ. εξευμενίζω, μαλακώνω, καταπραΰνω, ηρεμώ, κατευνάζω. – **εξόργιαη** (η), **εξοργιστικός,** -ή, -ό 11891] αυτός που προκαλεί οργή, αγανάκτηση: *~ αδιαφορία / συμπεριφορά.* – **εξοργιστικ-ά / -ώς** επίρρ.

εξορθολογισμος (ο) η εφαρμογή των αρχών τού ορθολογισμού, π.χ. στην οργάνωση τής εργασίας, τη δομή μιας υπηρεσίας κ.λπ. – **εξορ- θολογίζω** p., **εξορθολογιστικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. rationalisation |. **εξορία** (η) {εξοριών} **1.** η εξαναγκαστική, συνήθως εν είδει ποινής, αποπομπή από την πατρίδα: *ισόβια ~* |} *στέλνω / πηγαίνω ~ || παίρνω* τον *δρόμο τής ~* 2. ο εκτοπισμός σε συγκεκριμένη και ελεγχόμενη περιοχή μέσα στα όρια τής χώρας: *πολλά νησιά χρησιμοποιήθηκαν ως τόποι εξορίας για τους αντικαθεστωτικούς || έχω ζήσει στην ~* 3. (συνεκδ.) η κατάσταση τού να ζει κανείς μακριά από την πατρίδα του ως εξόριστος: *είμαι στην ~* 4. (συνεκδ.) ο τόπος στον οποίο απομακρύνεται ή εκτοπίζεται κανείς: *ζω στην-■* φρ. ***στην εξορία τού Αδάμ*** σε πολύ απομακρυσμένο και δυσπρόσιτο μέρος.

[ΕΤΥΜ. μτγν. θηλ. τού επιθ. *ἐξόριος* «εκτός των συνόρων» < *ἐξ-* + *-ὁριος*< *ὁρος «τέρμα,* όριο»], **εξορίζω** ρ. μετβ.]αρχ.] {εξόρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** υποχρεώνω (κάποιον), συνήθ. ως ποινή, να εγκαταλείψει την πατρίδα του: *οι βρετανικές αρχές είχαν εξορίσει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στις Σεϋχέλλες* **2.** εκτοπίζω (κάποιον) σε συγκεκριμένη περιοχή μέσα στα όρια τής χώρας και τον θέτω υπό επιτήρηση: *μετά τον Εμφύλιο χιλιάδες αριστεροί εξορίστηκαν σε ξερονήσια.* – **εξορισμός** (ο) Ιμτγν.].

εξόριστος, -η, -ο |αρχ.] αυτός που ζει εκτοπισμένος στην εξορία. που *έ.γζι* εξοριστεί: *~ αντιστασιακοί || ζω ~.* **εξορκιζω** [αρχ.] κ. (λαϊκ.)

ξορκίζω ρ. μετβ. {εξόρκισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. κκκλης. διώχνω μακριά (δαιμονικά πνεύματα) με ειδικές αποτρεπτικές προσευχές ή και τελετές · 2. παρακαλώ ικετευτικά: *σ'εξορκίζω σ'ό.τι έχεις ιερό να μην πραγματοποιήσεις την απειλή σου!* – **εξορκιστικός,** -ή, -ό [1877]. σχολιο λ. *ορκίζω.* **εξορκισμός** [μτγν.Ι κ. (λαϊκ.) **ξορκισμός** (ο) **1.** εκκλης. η ειδική εκκλησιαστική πράξη, που αποσκοπεί μέσω τής ανάγνωσης ευχών στο να απομακρύνει την επήρεια πονηρών πνευμάτων 2. η αποπομπή δαιμονικού πνεύματος με αποτρεπτικές ευχές ή και τελετές 3. (συνεκδ.) η ευχή με την οποία απομακρύνεται το δαιμονικό πνεύμα. Ηπίσης **εξόρκιση** (η) Ιμτγν.[. + σχολιο λ. *ορκίζω.* **εξορκιστής** (ο) Ιμτγν.Ι πρόσωπο που τελεί εξορκισμούς. «■* σχολιο λ. *ορκίζω.*

εξόρμηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η σφοδρή επίθεση: *η - τού στρατού* 2. η οργανωμένη δράση, συνήθ. πολλών ατόμων, που αποτελούν μια ομάδα, για την επίτευξη κοινού σκοπού: *η ~ τής νεολαίας τού κόμματος για την εγγραφή νέων μελών* |[*οικονομική ~ περιβαλλοντικής οργάνωσης για την κάλυψη των δαπανών της*

η μετακίνηση, συνήθ. ομάδας, από ορισμένο σημείο στο οποίο εδρεύει προς ορισμένη κατεύθυνση, με σκοπό την ανάπτυξη ορισμένης δράσης: *αύριο θα πάμε με* το *σχολείο* **εξορμώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {εξορμάς... | εξόρμησα} **1.** επιτίθεμαι με σφο- δρότητα: ο *στρατός εξόρμησε με όλες του τις δυνάμεις* 2. ξεκινώ προς ορισμένη κατεύθυνση, για να αναπτύξω δράση: *η θεατρική ομάδα ετοιμάζεται να εξορμήσει στην επαρχία.* – **εξορμητικός,** -ή, -ό [μτγν.]. σχολιο λ. *εκ.* **εξόρυξη** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ύξεως | -ύξεις, -ύξεων} **1.** ΓΒ2Λ. η εκσκαφή που γίνεται σε ορυχείο για την απόσπαση και την εξαγωγή χρήσιμων ορυκτών ουσιών από το υπέδαφος (μεταλλευμάτων, πετρελαίου. άνθρακα κ.λπ.) · 2. ΙΑΤΡ. η χειρουργική αφαίρεση τού βολβού τού ματιού.

εξορύσαω ρ. μετβ. {εξόρυ-ξα, -χθηκα. -γμένος} **1.** βγάζω από τη γη (ορυκτά) · **2.** ιατρ. αφαιρώ χειρουργικά τον οφθαλμικό βολβό. – **εξο- ρυκτικός,**-ή. -ό | i 8911.

[πτυμ. αρχ. < *ἐξ-* + *ορύσσω / -ττω* (βλ.λ.)}. **εξοστρακισμός** (ο) **1.** (στην αρχαιότητα) η εξορία πολιτικού προσώπου, που επιβαλλόταν από τον λαό ύστερα από συνέλευση και ψηφοφορία τής Εκκλησίας τού Δήμου, κατά την οποία κάθε πολίτης έγραφε πάνω σε όστρακο (θραύσμα αγγείου) το όνομα εκείνου που έκρινε ότι έπρεπε να εξοριστεί 2. (κατ' επέκτ.-μτφ.) η εκδίωξη, η απομάκρυνση. – **εξοστρακίζω** ρ. [αρχ.], **εξοστρακιστικός,** -ή, -ό.

Ιιτυ.μ. μτγν. < αρχ. *εξοστρακίζω* < *εξ-* + *οστρακίζω* < *όστρακον.* επειδή οι Αθηναίοι πολίτες χάρασσαν σε όστρακα το όνομα τού προσώπου που ήθελαν να εξοριστεί), **εξού** επίρρ. (λόγ.) Ι.από όπου: *«τήλε» στα Αρχαία σήμαινε «μακριά» ~ και «τηλεκατευθυνόμενος»* 2. (+ και) γι' αυτό: *δεν ξέρει να κολυμπάει. ~ και ο φόβος του για τη θάλασσα* ΣΥΝ. ως εκ τούτου.

[ετυμ. < αρχ. φρ. *ἐξ οὑ,* πβ. κ. *αφού].* **εξουδετερώνω** ρ. μετβ. [1842**1** {εξουδετέρω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** καθιστώ (κάποιον/κάτι) τελείως ανενεργό: *~ τους πολιτικούς μου αντι- πάλους / τον εχθρό / την αντίσταση* συν. εκμηδενίζω, αποδυναμώνω, εξαλείφω **2.** (ειδικότ.) σκοτώνω, θανατώνω **3.** χημ. μεταβάλλω όξινη ή αλκαλική ουσία σε ουδέτερη. – **εξουδετερωτικός,** -ή, -ό [1876]. [πτυμ. < *εξ-* + *-ουδετερώνω* < *ουδέτερος,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. neutraliser}.

εξουδετέρωση (η) [1874] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η ματαίωση βλαπτικής ενέργειας (προσώπου/πράγματος) με αντίθετη ενέργεια ή κατάλληλη αντιμετώπιση: *- τής προπαγάνδας τού εχθρού / τρομοκρατικής οργάνωσης / εκρηκτικού μηχανισμού / νάρκης* **2.** ΧΗΜ. η κατεργασία οξέος με βάση ή το αντίστροφο, ώσπου το διάλυμα να γίνει ουδέτερο.

(εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. neutralisation], **εξουθενώνω** ρ. μετβ. {εξουθένω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** κουράζω υπερβολικά ΣΥΝ. εξαντλο) **2.** μειώνω την αξία (κάποιου): *επιχείρησε με δηκτικά σχόλια να τον εξουθενώσει* συν. εκμηδενίζω, προσβάλλω, ταπεινώνω, εξευτελίζω.

[ετυμ. < μτγν. *ἐξουθενώ* (που απαντά με δύο ασυναίρετους τύπους: *ἐξουθενέω / ἐξουθενόω*) < *ἐξ-* + *-ουθενώ* < *ούθέν,* παράλλ. τ. τού αρχ. ούδεν (βλ.λ.). από τη συνεκφορά *ούτε εν* με τροπή τού *-τ-* σε *-θ-* λόγω τής δασύτητας τού *ἐν*\. **εξουθένωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η υπερβολική καταπόνηση: *η ~ των στρατιωτών από τις πολλές και κοπιαστικές ασκήσεις* ΣΥΝ. εξάντληση **2.** η καταρράκωση τού κύρους (κάποιου), η μείωση τής αξίας του: *η - του από τους ανταγωνιστές του* ΣΥΝ. εκμηδένιση. εξευτελισμός. – **εξουθενωτικός,**-ή,-ό f 1815]. **εξουσία** (η) {εξουσιών} **1.** (α) η δυνατότητα, που πηγάζει από δικαίωμα ή από ισχύ, να επιβάλλει κάποιος τη θέλησή του σε άλλους, να ελέγχει (άτομο, ομάδα, κοινωνικό σύνολο, χώρα κ.λπ.): *όσο μικρότερο είναι το παιδί, τόσο μεγαλύτερη ~ έχει ο πατέρας πάνω του* jj *ο Λουδοβίκος ΙΔ' ήταν μονάρχης με απόλυτη ~ || η διάκριση των - σε νομοθετική. εκτελεστική και δικαστική || ασκώ / νέμομαι / σφετερίζομαι την ~ || κρατώ τα ηνία τής ~ || ανώτατη / κοσμική / κρατική / συγκεντρωτική / τοπική ~ || υπόκειμαι / υποτάσσομαι στην ~ κάποιου || άνοδος / εγκατάσταση στην ~ || κατάχρηση εξουσίας || ο νόμος / η λαϊκή ψήφος αποτελούν πηγή εξουσίας* ΣΥΝ. αρχή, κυριαρχία (β) (συνήθ. στον πληθ.) οι αρμοδιότητες που αντιστοιχούν σε ορισμένο αξίωμα: οί *~ τής Βουλής / τού δημάρχου || αύξηση / μείωση / περιορισμός των - (κάποιου)* 2. (συνεκδ.) (α) ο φορέας τής παραπάνω δυνατότητας: *η αστυνομία είναι - || η τέταρτη ~* (ο Τύπος) ΣΥΝ. αρχή (β) πρόσωπο που είναι φορέας εξουσίας, κυρ. ο αστυνόμος: *κατέφθασε η ~! || ποιος είναι η ~ εδώ μέσα:* · **3.** ΘΡΗΣΚ. *Εξουσίες* (οι) τάξη αγγέλων, j εγυμ. αρχ. < *ἐξεστι* «επιτρέπεται, είναι δυνατόν», από το θ. ουσ- τής μτχ. *ἐξ-ούσ-α* (ρ. *ἐξειμι)*\. **εξουσίαση** (η) [1834] {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} η άσκηση τής εξουσίας.

εξουσιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] {εξούσιασα} ♦ **1.** (μετβ.) ασκώ την εξουσία σε (κάποιον/κάτι): ο *απόλυτος μονάρχης εξουσιάζει τον λαό. χωρίς να δίνει λόγο σε κανέναν || ο Θεός εξουσιάζει το Σύμπαν || ο άνθρωπος επιχειρεί να εξουσιάσει τη φύση || ~ τη χώρα / τον εαυτό μου* (είμαι κύριος τού εαυτού μου) φ.ν. κυβερνώ, ελέγχω, είμαι κύριος (κάποιου) ♦ 2. (αμετβ.) έχω εξουσία: ο *απόλυτος μονάρχης εξουσιάζει χωρίς περιορισμούς || (μτφ.) σ' αυτό τον τόπο εξουσιάζει η αυθαιρεσία* (κυριαρχεί). – **εξουσιαστής** (ο) [μτγν.], **εξουοιασμός** (ο) [μεσν.|.

εξουσιαστικός, -ή, -ό Ιμτγν.) αυτός που σχετίζεται με την εξουσία ή με αυτόν που την ασκεί: *- μηχανισμός / στάση / αντίληψη.* – **εξουσιαστικά** επίρρ. **εξουσιοδότηση** (η)] 1889) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η παροχή εξουσίας ή δικαιώματος από κάποιον (εξουσιοδοτούντα) σε άλλον (εξουσιοδοτούμενο) έτσι, ώστε ο δεύτερος να ενεργεί νόμιμα με το όνομα και για λογαριασμό τού πρώτου: *παρέχεται γραπτή 1 εν λευκώ / νομοθετική / διοικητική ~ σε κάποιον2.* (συνεκδ.) το έγγραφο με το οποίο παρέχεται το παραπάνω δικαίωμα: *για να εισπράξετε τα χρήματα, πρέπει να προσκομίσετε ~ τού συζύγου σας.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. automation], **εξουσιοδοτώ** ρ. μετβ. 11840| {εξουσιοδοτείς... j εξουσιοδότ-ησα. -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος} δίνω (σε κάποιον) την άδεια (προφορική ή έγ

γραφή) να με εκπροσωπήσει (κάπου) ή να ενεργήσει γενικά για λογαριασμό μου: *τον εξουσιοδότησε να πάρει αντ'αυτού τα χρήματα από την τράπεζα* || ~ *κάποιον εν λευκώ* (βλ. λ. *'λευκός).* ·*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*

[ετυμ. < *εξουσία* + *-δοτώ* < *δότης,* απόδ. τού γαλλ. autoriser|. **εξουσιομανής,** -ής,-ές [J890I {εξουσιομαν-ούς | -είς (ουδ.-ή)} αυτός που έχει το πάθος να ασκεί εξουσία συν. φίλαρχος, αρχομανής. – **εξουσιομανία** (η). σχόλιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **εξοφθαλμία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική προεξοχή τού οφθαλμικού βολβού έξω από την κανονική θέση στις κόγχες.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. exophthalmia], **εξοφθαλμισμός** (ο) γεωπ. η αφαίρεση από τα οπωροφόρα δέντρα οφθαλμών για να αναπτυχθούν αυτοί που απομένουν, **εξόφθαλμος,** -η, -ο Ιαρχ.11. (συχνά κακόσ.) αυτός που γίνεται αμέσως αντιληπτός, καταφανής: ~ *αβλεψία / αδικία* συν. οφθαλμοφανής, ολοφάνερος · **2.** ιατρ. αυτός που πάσχει από εξοφθαλμία. – **εξόφθαλμα / εξοφθάλμως** Ιμτγν.Ι επίρρ. ··* σχολιο λ. *επιτατικός, οφθαλ- μός.*

ex officio λατ. (προφέρεται *εξ οφίκιο)* ελλην. *από θέσεως, εξ αξιώμα-* Γος· επειδή κάποιος κατέχει συγκεκριμένη θέση ή αξίωμα: *ο υπουργός θα συμμετάσχει στην επιτροπή* ~

[ΕΤΥΜ. λατ. < ex «από, εξ» + officio, αφαιρετ. πτώση τού ουσ. officium « αξίωμα»]. **εξόφληση** (η) L18331 {-ης κ. -ήσεως | -ήσπς, -ήσεων} **1.** το να εξοφλεί κο:νείς χρέος: *άμεση* ~ 2. (συνεκδ.) η απόδειξη που πιστοποιεί ότι έχει εξοφληθεί χρέος: *έλαβα την* ~ *τού λο-γαριασμού* 3. (μτφ.) η ανταπόδοση προηγούμενης, μη οικονομικής υποχρέωσης: ~ *εξυπηρέτησης / ευεργεσίας.*

εξοφλητέος, -α, -ο 11826] αυτός που πρέπει να εξοφληθεί: *η τράπεζα παρέχει δάνεια - σε δύο χρόνια.*

[ΕΤΥΜ. < θ. *εξοφλη-* τού ρ. *εξοφλο)* (πβ. αόρ. *εξόφλη-σα)* + παραγ. επίθημα *-τέοβ* (βλ.λ.)]. **εξοφλητήριο** (το) |1887[{εξοφλητηρί-ου | -ων} το έγγραφο που πιστοποιεί ότι πραγματοποιήθηκε η εξόφληση οφειλόμενου ποσού, **εξοφλητικός,** -ή, -ό **1**1840**1 1.** αυτός που σχετίζεται με την εξόφληση χρέους ή που την πιστοποιεί: ~ *επιταγή / απόδειξη* **2.** ***εξοφλητικό*** (το) το εξοφλητήριο (βλ.λ.).

εξοφλώ ρ. μετβ. {εξοφλείς... | εξόφλ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος! **1.** κάνω απόσβεση χρέους: *εξόφλησε μέχρι* τελευταίας *δραχμής ό.τι του χρωστούσε* συν. αποπληρώνω· ΦΡ. εξοφλώ / ***εκπληρώνω το κοινόν*** **χρέος** βλ. λ. *χρέος* 2. ανταποδίδω (χάρη, ευεργεσία): μ' *αυτό τον τρόπο εξοφλούσε την εξυπηρέτηση που του έκανε* (βλ. κ. λ. *ξοφλώ).* σχολιο λ. *όφελος, πεθαίνω.*

[ΓΤΥΜ. < μεσν. *εξοφλώ* < *έξ-* + *-οφλώ (-έω)*< ο:ρχ. *όφλεΐν*; απρφ. αορ. β', που ανήκει στη λεξιλογική οικογένεια τού ρ. *οφείλω* (βλ.λ.). Ο αόρ. *όφλεΐν* είναι αρχαιότατος (πιθ. ήδη μυκηναϊκός) και από αυτόν σχηματίστηκε αργότερα το ρ. *όφ/-ισκάνω\.*

> **εξοφλώ - ξοφλώ.** Οι δύο λέξεις διαφέρουν σημασιολογικά, μολονότι το **ξοφλώ** παράγεται από το **εξοφλώ** με σίγηση τού αρκτικού ε- (πβ. *εξοδεύω > ξοδεύω, ερωτώ > ρωτώ).* Το *εξοφλώ* σημαίνει «αποπληρώνω χρέη, επιστρέφω χρήματα που χρωστώ», ενώ το **ξοφλώ** χρησιμοποιείται ιδίως στον αόριστο και στη μετοχή: *Αυτός πάει, ξόφλησε - Είναι πια ξοφ/.ημένος.* και σημαίνει «τελειώνω, δεν με υπολογίζουν ότι υπάρχω ή ότι αξίζω».

εξοχή (η) **1.** κάτι που εξέχει σε σχέση με μια επιφάνεια ΣΥΝ. προεξοχή· φρ. ***κατ' εξοχήν*** / ***κατεξοχήν*** κατά κύριο λόγο. περισσότερο από κάθε άλλο: *και άλλοι ασχολήθηκαν με το θέατρο, αλλά εκείνος ήταν* ~ *άνθρωπος τού θεάτρου* συν. προπάντων · 2. υπαίθρια περιοχή έξω από πόλη, πρόσφορη για παραθερισμό: ο *καλός καιρός τούς παρακίνησε να πάνε στην* ^ σχολιο λ. *έχω.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. ««προεξοχή, εξόγκωμα», < *εξέχω.* Η σημ. «ύπαιθρο (υπερυψωμένο τμήμα τού σπιτιού)» είναι μεσν., ίσως υπό την επίδραση τού επιρρ. *εξω\.* **εξοχικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την εξοχή, την ύπαιθρο, αυτός που βρίσκεται ή γίνεται στην εξοχή: - *κέντρο ! περίπατος* 2. ***εξοχικό*** (το) (α) το σπίτι που βρίσκεται στην εξοχή, για να περνά κα- νείς εκεί τις διακοπές του (β) φαγητό από κρέας που ψήνεται στη σούβλα, τυλιγμένο σε αλουμινόχαρτο, και σερβίρεται ψιλοκομμένο, **έξοχος,** -η. -ο πολύ καλός, πολύ ωραίος: - *επιστήμονας / δουλειά / καιρός / ιδέα / διάλεξη / έργο* ΣΥΝ. έκτακτος, εξαιρετικός, εξαίσιος, θαυμάσιος, περίφημος.

|πτυμ. αρχ. < *εξέχω],* **εξοχότατος** (Ο), **εξοχοτάτη** (η) ως τιμητική προσφώνηση επίσημου προσώπου (κυρ. για τον πρόεδρο τής Δημοκρατίας): *εξοχότατε κύριε πρόεδρε.*

[ετυμ. < μτγν. *έξοχώτατος,* αρχικώς προσφώνηση Ρωμαίου επάρχου (λατ. eminentissimus), υπερθ. βαθμός τού αρχ. *έξοχος*]. **εξοχότητα** (η) Ιμτγν.] {εξοχοτήτων} **1.** η αρετή τής υπεροχής, τής ανωτερότητας, η ιδιότητα τού να είναι κανείς έξοχος 2. ***εξοχοτητσ*** (η) ως προφώνηση για πρόσωπο που κατέχει ανώτερο δημόσιο αξίωμα:^ ~ *του ο κύριος πρέσβης.* Επίσης (λόγ.) **εξοχότης** {εξοχότητος}. **εξπέρ** (ο/η) {άκλ.} ελλην. *εμπειρογνώμων - έμπειρος Α.* πρόσωπο που έχει βαθιές γνώσεις και πείρα, που είναι ειδικευμένο σε συγκεκριμένο ζήτημα: ~ *σε θέματα μοριακής βιολογίας* συν. ειδικός 2. πολύ επιδέξιος και έμπειρος: *είναι* ~ *στην οδήγηση.*

Γετυμ. < γαλλ. expert < λατ. expertus «δοκιμασμένος, έμπειρος», μτχ. τού experior «δοκιμάζω, αποπειρώμαι»!, **εξπρές** (το) {άκλ.! ελλην. *ταχεία* (σημ. 1) - *κατεπείγον* (σημ. 3) **1.** το συγκοινωνιακό μέσο (συνήθ. τρένο), που διανύει μια διαδρομή πάρα πολύ γρήγορα, με ελάχιστες ή καθόλου στάσεις· (ως επίρρ.) 2. για γρήγορο ταξίδι, για ταξίδι με ελάχιστες ή καθόλου στάσεις: *φεύγουμε* -

(α) κατεπειγόντως· για αποστολή ταχυδρομικών επιστολών ή δεμάτων με την ένδειξη τού κατεπείγοντος. ώστε να φθάσουν στον παραλήπτη γρηγορότερα από το συνηθισμένο: *έστειλε το δέμα* ~ (β) (ως επίθ.) για επιστολή, δέμα κ.λπ.: *στέλνω ένα γράμμα απλό και ένα* 1F.ΤΥΜ. < γαλλ. express < αγγλ. express c μέσ. γαλλ. expres < λατ. expressus «πεπιεσμένος, συμπιεσμένος», μτχ. τού ρ. exprimo «πιέζω, εξάγω · εκφράζω»], **εξπρεσιονισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} αισθητικό ρεύμα που επηρέασε τη ζωγραφική (Β. Καντίνσκυ. ΓΙ. Κλέε κ.ά.), το θέατρο (Γκ. Κάιζερ, Ευγένιος Ο' Νηλ κ.ά.), τη μουσική (Α. Μπεργκ κ.ά.), τη λογοτεχνία (Φ. Κάφκα κ.ά.) και τον κινηματογράφο (Φ. Λανγκ κ.ά.) και έχει ως κύρια χαρακτηριστικά την υποκειμενική έκφραση τού καλλιτέχνη και την έμφαση σε έντονες συναισθηματικές ή συγκινησιακές καταστάσεις (πβ. λ. *ιμπρεσιονισμός).* – **εξπρεσιονιστής** (ο), **εξπρεσιονίστρια** (η), **εξπρεσιονιστικός,** -ή. -ό. **εξπρεσιονιστικά** επίρρ.

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. expressionnisme < expression «έκφραση»

λατ. expression

ex Silentio λατ. (προφέρεται *εξ σιλέν-τιο)* ελλην. *σιωπηρά·* χωρίς να εκφράζεται ρητώς (για έμμεση συναγωγή συμπεράσματος), **έξτρα** κ. **εξτρά** επίρρ. 1.επιπλέον: *αμείβεται* ~ *για τις υπερωρίες!*ΥΝ. παραπάνω 2. *εξτρά* (τα) {άκλ.} οτιδήποτε δίνεται ή λαμβάνεται επιπλέον: *πουλάω το αυτοκίνητό μου με όλα τα* ~ (κλιματισμό, ραδιοκασετόφωνο κ.λπ.) 3. (λαϊκ. ως επίθ.) αυτός που διακρίνεται για την ξεχωριστή του ποιότητα: ~ *ε?.αιόλαδο* ΣΥΝ. εξαιρετικός.

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. extra < λατ. extra '«έξω, εκτός», πβ. extra muros «εκτός των τειχών (τής πόλης) »|. **εξτραφόρ** (το) {άκλ.} βαμβακερή ίσια κορδέλλα για στριφώματα ενδυμάτων.

|ΠΤΥΜ. < γαλλ. extra-fort < extra (βλ. λ. *έξτρα)* + fort «ισχυρός», εδώ «ανθεκτικός»]. **εξτρέμ** (ο) {άκλ.} ελλην. *ακραίος επιθετικός* (σημ. Ι). *ακραίος* (σημ. 2)

ΑΘΛ. (στο ποδόσφαιρο) παίκτης που παίζει στα άκρα τής επιθετικής γραμμής τής ομάδας 2. (γενικά ως επίθ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ακραία στοιχεία (συμπεριφοράς, αντιλήψεων κ.λπ.): *είναι πολύ* ~ *άνθρωπος* || *εκφράζει* ~ *απόψεις.* **εξτρεμισμός** (ο) η στάση που χαρακτηρίζεται από την υιοθέτηση ακραίων αντιλήψεων και βίαιων μεθόδων (κυρ. στην πολιτική). – **εξτρεμιστής** (ο), **εξτρεμίστρια** (η), **εξτρεμιστικός,** -ή, -ό, **εξτρεμιστικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. extremisme < επίθ. extreme < λατ. extremus ««έσχατος, άκρος», υπερθ. βαθμός τού επιθ. exter / exterus «εξωτερικός»].

εξυβρίζω ρ. μετβ. [αρχ.) {εξύβρισ-α, -θηκα / -τηκα, -μένος} (λόγ.) μιλώ προσβλητικά εναντίον (κάποιου) ΣΥΝ. (καθημ.) βρίζω, προσβάλλω, **εξύβριση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων) **1.** το να εξυβρίζει κανείς κάποιον 2. ΝΟΜ. η προσβολή τής τιμής (κάποιου) με λόγια *(λόγω -),* έργα *(έργο) -)* ή άλλον τρόπο, που δεν αποτελεί συκοφαντία ή ψευδή καταμήνυση: *απλή* ~ || *μήνυση για* ~. – **εξυβριστικός,** -ή. -ό [1855]. **εξυγιαίνω** ρ. μετβ. {εξυγίαν-α. -θηκα} **1.** καθιστώ (έναν χώρο) υγιεινό, ώστε να πληροί τους κανόνες υγιεινής: *εξυγίαναν την ελώδη περιοχή με αποξηραντικά έργα* 2. (συνήθ. μτφ.) επαναφέρω στην καλή κατάσταση καταπολεμώντας ό.τι προκαλεί προβλήματα, δυσλειτουργία κ.λπ.: ~ *την οικονομία / μια επιχείρηση / τον δημόσιο τομέα ι τον χώρο τού ποδοσφαίρου.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *έξ- + υγιαίνω* (βλ.λ.), αρχική σημ. «αναρρώνω». Ο *οικονομικός* όρ. είνο:ι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. assainir]. **εξυγίανση** (η) 11896| {-ης κ. -άνσεως | χωρ. πληθ.) **1.** το να γίνεται κάτι υγιές, η αποκατάσταση τής υγείας 2. (μτφ.) η επαναφορά στην καλή κατάσταση με καταπολέμηση τής διαφθοράς, των δυσλειτουργιών κ.λπ.: *η - τού δημοσίου τομέα / των προβληματικών επιχειρήσεων.* ΙΓΤΥΜ. Παλαιότ. χρησιμοποιήθηκε και τ. *εξυγίαση* (χωρίς -ν-), επειδή η λ. θεωρήθηκε παράγωγο από αρχ. μετβ. ρ. *έξυγιάζω* «εξυγιαίνω, θεραπεύω». Ωστόσο, η χρήση τού αρχ. αμετβ. ρ. *εξυγιαίνω* ως μετβ. («<θεραπεύω») δικαιολογεί τους σχηματισμούς *εξυγίανση, εξυγιαντικός*].

εξυγιαντικός, -ή, -ό J1891J αυτός που σχετίζεται με την εξυγίανση: ~ *μέτρα / προσπάθειες / έργα.* – **εξυγιαντικά** επίρρ. **εξύμνηση** (η) Ιμεσν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ο υπερβολικός έπαινος: *η* ~ *των αρετών κάποιου* || *η - τού καθεστώτος / τής επανάστασης* ΣΥΝ. εγκώμιο, εκθειασμός αντ. καυτηρίαση. στηλίτευση. **εξυμνητικός,** -ή. -ό [1890| αυτός που εξυμνεί συν. εγκωμιαστικός, επαινετικός ΛΝΤ. επιτιμητικός, στηλιτευτικός. – **εξυμνητικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

εξυμνώ ρ. μετβ. [μτγν.] {εξυμνείς... | εξύμν-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} εγκωμιάζω, επαινώ με ενθουσιώδη τρόπο: ~ *τις αρετές / τα κατορθώματα / το έργο κάποιου / ένα καθεστώς* ΙΥΝ. εκθειάζω ΑΝΤ. καυτηριάζω, στηλιτεύω, **εξυπακουεται, εξυπακούονται** ρ. αμετβ. τριτοπρόσ. 11860] {μόνο σε ενεστ.! εννοείται από τα προηγούμενα, προκύπτει λογικά, είναι ευνόητο: *εφόσον το γάλα ήτανμολυσμένο, - ότι και όλα τα παράγω- γά* του *ήταν επίσης μολυσμένα.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. etre sous-entendu < p. sous-entendre «υπονοώ, υπαινίσσομαι».

εξυπηρέτηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η παροχή υπηρεσίας, που αποσκοπεί στη διευκόλυνση, τη βοήθεια, την επίλυση προβλήματος: *παρέχεται άμεση τη/.εφωνική ~ στους πελάτες τής εταιρείας* || *η* ~ *των επιβατών γίνεται από εκπαιδευμένο πρόσω-*

πικό jj *μέτρα για την ταχεία ~ των πολιτών από τις δημόσιες υπηρεσίες* ΣΥΝ. εκδούλευση 2. η ικανοποίηση (αναγκών, στόχων, επιδιώξεων κ.λπ.): *~ εθνικών συμφερόντων ί πολιτικών σκοπών* 3. (ευφημ.) η κατ' εξαίρεση και επιλεκτική διευκόλυνση ή ευνοϊκή ρύθμιση αιτήματος: *ο διευθυντής ήταν φίλος και μου έκανε μια ~* συν. ρουσφέτι.

εξυπηρετητής (ο) ιληροφ. **1.** μονάδα παροχής υπηρεσιών σε ένα δίκτυο υπολογιστών 2. *(εξυπηρετητής δικτύου)* υπολογιστής στον οποίο είναι συνδεδεμένοι οι υπόλοιποι υπολογιστές και ο οποίος εκτελεί τα διαχειριστικά προγράμματα τού δικτύου 3. *(εξυπηρετητής αρχείων)* κεντρική μονάδα αποθήκευσης και διαχείρισης αρχείων σε ένα δίκτυο υπολογιστών.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. server].

εξυπηρετικός, -ή, -ό [1895J αυτός που εξυπηρετεί, που συντελεί στην εξυπηρέτηση: *το μετρό είναι πολύ ~ μέσο συγκοινωνίας* || (κ. για πρόσ.) *οι υπάλ/.ηλοι προσπαθούν να είναι όσο το δυνατόν πιο εξυπηρετικοί* || (+γεν.) *μέτρα εξυπηρετικά των εθνικών μας συμφερόντων.*

εξυπηρετικά επίρρ.

εξυπηρετώ ρ. μετβ. [αρχ.] (εξυπηρετείς... | εξυπηρέτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. προσφέρω σε (κάποιον) τις υπηρεσίες μου: *δεν επαρκούν οι υπάλληλοι που εξυπηρετούν το κοινό* || *μπορώ να σας εξυπηρετήσω σε κάτι;* [| (μεσοπαθ.) *εξυπηρετείστε;* (ερώτηση υπαλλήλου σε πελάτη καταστήματος, για να δει αν τον εξυπηρετεί άλλος υπάλληλος) 2. καλύπτω την ανάγκη (κάποιου), διευκολύνω: *~ σχέδια / ανάγκες / επιδιώξεις* || *αναρωτήθηκε ποια συμφέροντα εξυπηρετούν αυτές οι δηλώσεις* ΣΥΝ. βοηθώ.

εξυπνάδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η ανεπτυγμένη νοημοσύνη, η ιδιότητα τού έξυπνου: *μάτια γεμάτα ~* ΣΥΝ. οξύνοια, ευφυΐα ΑΝΤ. ανοησία, βλακεία, ηλιθιότητα, κουταμάρα 2. (ειρων.) ανόητο αστείο, ανοησία: *μου κάνεις τη χάρη ν'αφήσεις τις ~ ||[σπουδαία - είπες!* **3.** ***εξυπνάδες*** (οι) λόγια ή πράξεις με τα οποία προσπαθεί κανείς να κάνει τον έξυπνο, να κάνει εντύπωση: *άρχισε τις ~ πάλι!* || *κάνω / πουλάω*

4. πονηριά: *μην κάνεις καμιά ~, γιατί θα βρεις τον μπελά σου!*

εξυπνάκιας (ο) {εξυπνάκηδες} (μειωτ.) πρόσωπο που παριστάνει τον έξυπνο, που λέει εξυπνάδες. – **εξυπνακίστικος,** -η, -ο, **εξυπνακίστικα** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. < *έξυπνος* + παραγ. επίθημα *-άκιας,* πβ. *ματ-άκιας, γναλάκιας*\.

εξυπνοπούλι (το) {χωρ. γεν.} (ειρων.) για κάποιον που νομίζει ότι είναι έξυπνος, αλλά στην πράξη αποδεικνύεται αφελής.

έξυπνος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται γρήγορα και σε βάθος τα πράγματα· ο ευφυής ΣΥΝ. οξύνους, πνευματώδης, τετραπέρατος ΑΝΤ. ανόητος, κουτός, χαζός, ηλίθιος, βραδύνους· ΦΡ. (α) ***κάνω τον έξυπνο*** προσποιούμαι, παριστάνω τον έξυπνο (β) (παροιμ.) ***το έξυπνο πουλί από τη μύτη πιάνεται*** βλ. λ. *μύτη* **2.** (για λόγο, πράξη, ενέργεια κ.λπ.) αυτός που φανερώνει οξύτατη αντίληψη, εξυπνάδα: *~ λύση / κόλπο / σχέδιο / αστείο* Λντ. ανόητος, χαζός, κουτός 3. (ειρων.) πονηρός, κυρ. αυτός που ενεργεί χωρίς να υπολογίζει τους άλλους (σαν να είναι οι άλλοι κορόιδα): *εγώ σηκώθηκα για να καθίσει ο ηλικιωμένος και ήρθε ο άλλος ο ~ και κάθισε αυτός!* || (με αγανάκτηση) *Κατάλαβες; Λυτός είναι ο - κι εμείς είμαστε τα κορόιδα!* 4. (για μηχανισμό, συσκευή κ.λπ.) αυτός που μπορεί να επιλέγει τον τρόπο δράσης του ανάλογα με την περίσταση, ώστε να επιτελεί τη λειτουργία του με μεγάλη ακρίβεια και επιτυχία· ΦΡ. (α) ***έξυπνα όπλα*** (π.χ. βόμβες, πύραυλοι) όπλα στα οποία χρησιμοποιείται προηγμένη τεχνολογία, ώστε να εντοπίζουν τα ίδια και να πλήττουν με μεγάλη ακρίβεια τον στόχο τους (β) ***έξυπνη κάρτα*** πλαστική κάρτα, όπως η πιστωτική, που έχει ενσωματωμένο μικροκύκλωμα ικανό να αποθηκεύει δεδομένα για τις συναλλα-γές που γίνονται με την κάρτα (γ) ***έξυπνο σπίτι*** σπίτι στο οποίο όλες οι ηλεκτρικές συσκευές και τα ηλεκτρικά συστήματα ελέγχονται από έναν Η/Υ, ο οποίος προγραμματίζεται ώστε να ανταποκρίνε-ται αποτελεσματικά στις μεταβολές των συνθηκών, χωρίς τη συνεχή ανθρώπινη παρέμβαση. Επίσης **ξύπνιος,** -ια, -ιο (σημ. 1-3). – **έξυπνα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ξύπνιος, αυτός που έχει ξυπνήσει», < *ἐξ-* + *ὕπνος.* Η αρχική σημ. στην Κ.Δ., πβ. Πράξ. 16, 27: *ἔξυπνος δέ γενό- μενοςὁ δεσμοφύλαξ...* (= και όταν ξύπνησε ο δεσμοφύλακας). Η σημ. «ευφυής» είναι μεσον. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *έξυπνη κάρτα {*< αγγλ. smart card), *έξυπνα όπλα {*< αγγλ. smart weapons)].

έξυπνος: συνώνυμα. Οι λέξεις που εξέφρασαν στην Ελληνική την έννοια τής εξυπνάδας είναι πολλές και συμβαδίζουν με τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες συνέλαβαν την έννοια αυτή. Χρησιμο- ποιήθηκε το αρχ. (μεταγενέστερο) **έξυπνος,** που δηλώνει «αυτόν που δεν βρίσκεται σε κατάσταση ύπνου, που είναι εν εγρηγόρσει». Από το *έξυπνος* και τα νεότερα **ξύπνιος, ξυπνός** και **παν-έξυπνος.** Από το *φύομαι / φύσις*«αυτός που έχει καλή φυή», ο **ευ-φυής.** Ιδιαίτερα προικισμένη φύση σε ορισμένους τομείς είναι ο **ιδιο-φυής,** ενώ πολύ προικισμένη φύση με μεγάλη νοητική ικανότητα στην πρωτότυπη και δημιουργική σκέψη είναι ο **μεγαλο-φυής.** Από τον νου, τη νοητική ικανότητα, πλάστηκαν τα **οξύ-νους, αγχί-νους** και **τσχύ-νους,** καθώς και τα **νοημων** και **εύ-στροφος.** Χαρακτηριστικό είναι το **τετραπέρατος,** που δηλώνει κυριολεκτικά τον κοσμο- γυρισμένο, που έχει βρεθεί στα τέσσερα σημεία τού ορίζοντα, δηλ. σε όλο τον κόσμο. Εξάλλου, μια σειρά από λέξεις εκφραστικές σε μεταφορική χρήση δηλώνουν επίσης τον έξυπνο: **μυαλό, διάνοια, κεφάλι - σπίρτο, σπίθα, φωστήρας - αετός, ξεφτέρι** (< λατ. accipiter «γεράκι»), **σαΐνι, ατσίδα** (< ικτίδα «νυφίτσα»), **τσακάλι, γάτα - δαίμονας, δαιμόνιος, τζίνι** (< τουρκ. cin «δαιμόνιο»).

εξυφαίνω ρ. μετβ. |αρχ.] {εξύφα-να, -νθηκα (λόγ. εξυφάνθην, -ης. -η...), -σμένος} (λόγ.) μηχανεύομαι (κάτι κακό), σχεδιάζω με δόλιο και ύπουλο τρόπο: *εξυφαίνουν σκευωρία / πλεκτάνη / συνωμοσία / προδοσία.* – εξύφανση (η) [1868].

εξυψώνω ρ. μετβ. [μτγν.] {εξύψω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** καθιστώ (κάποιον) ανώτερο ποιοτικά, τον βελτιώνω ηθικά, πνευματικά: *οι ανθρωπιστικές σπουδές εξυψώνουν τον άνθρωπο* ΣΥΝ. προάγω ανί. υποβιβάζω · 2. προσδίδω αίγλη, εγκωμιάζω: *προσπαθούσε να τον εξυψώσει στα μάτια τους* αντ. εξευτελίζω, ταπεινώνω, μειώνω, υποβαθμίζω.

εξύψωση (η) [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. η ηθική και πνευματική βελτίωση, η άνοδος τού επιπέδου (κάποιου): *η πνευματική καλλιέργεια συμβάλλει στην ~ τού ανθρώπου* ΣΥΝ. προαγωγή, βελτίωση ΑΝΤ. υποβιβασμός **2.** η τοποθέτηση (κάποιου) σε υψηλό επίπεδο (με λόγια, σχόλια κ.λπ.): *μετά το δυσφημιστικό δημοσίευμα ακολούθησαν άρθρα* που επιχειρούσαν *την ~ του υπουργού.* – **εξυψωτικός,** -ή. -ό [18961, **εξυψωτικά** επίρρ.

έξω κ. (λαϊκ.) όξω επίρρ. 1. στον χώρο που περιβάλλει έναν άλλο, στο εξωτερικό μέρος (ενός χώρου που νοείται ως εσωτερικός): *Δεν βαρέθηκες όλη μέρα στο δωμάτιο; Βγες και λίγο ~Z* || *~ από το καφενείο στεκόταν ένας άντρας* || *άφησε την επιστολή ~ από την πόρτα μου* ΑΝΤ. μέσα· ΦΡ. (α) ***απ' έξω*** βλ. λ. *απέξω* (β) **έξω *απ' τα δόντια*** βλ. λ. *δόντι* (γ) **έξω-έξω** στο πιο ακραίο σημείο, στο χείλος: *μη βάζεις το πιάτο ~ στο τραπέζι, γιατί θα σου πέσει κάτω* (δ) ***μέσα-έξω*** για κίνηση από το εσωτερικό προς το εξωτερικό μέρος ενός χώρου και αντίστροφα: *μια ώρα τώρα ~ σ" αυτό το δωμάτιο, με ζάλισες!* συν. μπες-βγες 2. (ειδικότ.) εκτός σπιτιού: *ξέχασε τα κλειδιά του και έμεινε / κλείστηκε ~* (έκλεισε η πόρτα τού σπιτιού και δεν είχε τα κλειδιά μαζί του) || *τα παιδιά παίζουν - || κοιμάμαι ~ τώρα το καλοκαίρι* || *απουσιάζει αυτή τη στιγμή, είναι* ΦΡ. ***βγαίνω έξω*** βγαίνω από το σπίτι και πηγαίνω για διασκέδαση αντ. μένω μέσα **3.** (με ρήματα που δηλώνουν κίνηση, ώστε να βρεθεί (κάποιος) σε εξωτερικό χώρο): *τον φώναξα ~* || *τον έστειλε* ΦΡ. (α) πετσω ***(κάποιον) έξω*** (i) διώχνω (κάποιον) από το εσωτερικό ενός χώρου με βίαιο τρόπο: (ως απειλή) *αν δεν κάτσεις ήσυχος, θα σε πετάξω έξω!* (ii) κάνω έξωση σε (κάποιον) (χωρίς να δείξω ευαισθησία απέναντι του): *ήταν μια πολύ φτωχή οικογένεια, αλλ' αυτός τους πέταξε έξω* (β) ***βγάζω (κάποιον) έξω*** αποβάλλω (κάποιον από* έναν χώρο): ο *δάσκα/.ος έβγαλε έξω τους άτακτους μαθητές* (ενν. από την αίθουσα) || ο *διαιτητής έβγαλε έξω έναν παίκτη για αντιαθ/.ητική ενέργεια* (γ) ***πέφτω έξω*** (i) αποτυγχάνω σε επιχείρηση, χάνω τα λεφτά μου: *άνοιξε μια βιοτεχνία δερμάτινων ειδών, αλλά έπεσε έξω* || (σε κάποιον που δείχνει πολύ απογοητευμένος) *κάνεις σαν να σου έπεσαν έξω τα καράβια!* ΣΥΝ. χρεωκοπώ (ii) κάνω λανθασμένη εκτίμηση ή αποτυγχάνω (σε πρόβλεψη): *τον θεωρούσα έμπιστο άνθρωπο, αλλά έπεσα έξω* || *δεν έπεσε έξω στις προβλέψεις του* (δ) ***το ρίχνω έξω*** (i) διασκεδάζω: *καλό είναι να το ρίχνει κανείς έξω πότε-πότε* ΣΥΝ. γλεντώ (ii) παραμελώ τα κα- θήκοντά μου: *οι βαθμοί σου φανερώνουν ότι μάλλον το 'χεις ρίξει έξω* (ε) ***μένω έξω*** αποτυγχάνω σε διαγωνισμό ή σε διεκδίκηση (θέσης, επάθλου κ.λπ.): *λέει ότι έγραψε καλά στις εξετάσεις, αλλά έμεινε έξω* || *αποκλείστηκε και έμεινε έξω από τη διεκδίκηση τού κυπέλλου Ευρώπης* **4.** στο εξωτερικό: *πήγε να σπουδάσει* **- 5.** (ως έναρθρο επίθ.) (α) αυτός που διαμένει στο εξωτερικό: *οι ~ Έλληνες* || ο *~ ελ/.η- νισμόςφ)* αυτός που σχετίζεται με την κοινωνική ζωή (κατ' αντιδιαστολή προς τη ζωή στο σπίτι ή στον εσωτερικό μας κόσμο): *δεν έχει επικοινωνία με τον ~ κόσμο* 6. (σε σύνθημα ή προσταγή) δηλώνει αίτημα για απομάκρυνση, εκδίωξη: *~ οι βάσεις!* (ενν. οι αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις) |{ *~ γρήγορα!* ΦΡ. **έξω *φτώχια!*** προτροπή για να ευθυμήσει, να διασκεδάσει κανείς, κυρ. μεταξύ ανθρώπων που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, ώστε να ξεχάσουν την κατάστασή τους: *- και καλή καρδιά* (πβ. *η φτώχια θέλει καλοπέραση)* 7. (για να δηλωθεί εξαίρεση) εκτός: *~ απ' όσα σας είπα, δεν γνωρίζω τίποτε άλλο* ΣΥΝ. πλην, εξόν. ξέχωρα **8. έξω** (το) η εξωτερική πλευρά ενός αντικειμένου: γο *- τού σπιτιού / τού αυτοκινήτου·* φρ. (συνήθ. για ρούχα) ***το μέσα έξω*** η εσωτερική πλευρά γίνεται εσωτερική: *φοράω / γυρίζω ~ ·* φρ. (α) ***μια κι έξω*** με μία προσπάθεια ή χωρίς διακοπή: *τελειώσαμε το βάψιμο ~ · δεν χρειάστηκε δεύτερο χέρι* (β) ***στα μέσα και στα έξω*** για κάποιον που γνωρίζει σημαντικά πρόσωπα ή όλα τα σημαντικά θέματα σε υπηρεσία, οργανισμό, κόμμα κ.λπ. και γι* αυτό μπορεί να επιτύχει πράγματα που οι άλλοι δεν μπορούν: *αυτός είναι - στο υπουργείο και μπορεί να σε εξυπηρετήσει* (γ) **έξω *φρενών*** (για πρόσ.) έξαλλος από θυμό και αγανάκτηση: *όταν το σκέφτομαι, γίνομαι ~* || *με έχει κάνει ~ με τα φερσίματά του* (δ) **έξω *καρδιά*** (ως χαρακτηρισμός) για άνθρωπο εκδηλω-τικό. εξωστρεφή, πρόσχαρο: *θα τον συμπαθήσεις αμέσως, είναι ~ άνθρωπος!*

[ετυμ. αρχ. < *ἐξ* (βλ. λ. *εκ ι εξ)* + *-ω.* πβ. *άν-ω, έσ-ο)* κ.ά.].

εξω- κ. **εξώ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό επιθέτων ή ουσιαστικών, που δηλώνουν αυτόν που υπάρχει ή γίνεται έξω από κάτι: *εξωγήινος* (που έρχεται έξω από τον πλανήτη Γη), *εξω-σχολικός, εξω-σω- ματικός, εξω-νοσοκομειακός. εξω-νάρθηκας* αντ. εσω-, ενδο-.

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (< αρχ. επίρρ. *έξω),* το οποίο απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. αγγλ. exosphere), καθώς και σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. αγγλ. extra-corporeal «εξωσωματι- κός»)].

εξωαυλικός, -ή, -ό αυτός που αναπτύσσεται εξω από τον αυλό ενός οργάνου, λ.χ. *εξωαυλικός όγκος,* που πιέζει και αποφράσσει ένα κοίλο όργανο.

εξωβιολογία (η) [χωρ. πληθ.) βιολ. η μελέτη των πιθανοτήτων ύπαρξης ζωής έξω από τη Γη, στο Ιώμπαν ΣΥΝ. αστροβιολογία.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. exobiology\.

εξωγαμία (η) [1867J {εξωγαμιών] κοινωνιολ. ο γάμος που συνάπτεται μεταξύ προσώπων, τα οποία ανήκουν σε διαφορετικά γένη ή διαφο

ρετικά κοινωνικά σύνολα ΑΝΤ. ενδογαμία.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. exogamie]. **εξώγαμος,** -η, -ο 1. (παιδί) τού οποίου οι γονείς δεν έχουν συνάψει γάμο: ~ *τέκνο* || (κ. ως ουσ.) *έχει δύο εξώγαμα*
ΣΥΝ. νόθος λντ. γνήσιος
(γενικά) αυτός που γίνεται έξω από τον γάμο: - *σχέσεις* ΣΥΝ. εξω- συζυγικός.
εξωγενής, -ής, -ές [18521 {εξωγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που προ- καλείται από εξωτερικά αίτια: *οφεί/.εται σε ~ καράγοντες* || - *ασθένεια* (που οφείλεται σε αίτια έξω από τον οργανισμό) αντ. ενδογενής. ^ ΙΧΟΛΚ) λ. *-ης. -ης, -ες.*
[ΕΤΥ.νι. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. exog£nej. **εξωγήινος,** -η, -ο **1.** αυτός που προέρχεται από άλλον πλανήτη, ο μη γήινος 2. *εξωγήινος* (ο), *εξωγήινη* (η) πλάσμα που υποτίθεται ότι ζει σε άλλον πλανήτη: *εισβο/.ή εξωγήινων* (σε ταινία επιστημονικής φαντασίας) αντ. γήινος (πβ. λ. *ούφο).*
[ι Ί ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. extraterrestrial], **εξωδικαστικός,** -ή. -ό αυτός που γίνεται εκτός δικαστηρίου, χωρίς δίκη: *οι αντίδικοι προσπάθησαν να βρουν μια ~ ?.ύση στο πρόβλημά τους.* – **εξωδικαστικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **εξώδικος,** -η (λόγ. -ος), -ο [1833] **1.** νομ. αυτός που γίνεται εκτός δίκης: ~ *διαμαρτυρία / πρόσκληση* **2.** *εξώδικο* (το) {εξωδίκ-ου | -ων] έγγραφο που προέρχεται από ορισμένο πρόσωπο, κοινοποιείται με δικαστικό επιμελητή και περιέχει τους ισχυρισμούς τού συντάκτη αναφορικά με συγκεκριμένη έννομη σχέση, κατάσταση ή διαφορά. ^ σχολιο λ. *διαμαρτύρομαι.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. extra-judiciaire]. **εξωδίκως** επίρρ. 11840] νομ. εκτός δίκης ΑΝΤ. δικαστικά, **έξωθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) αυτός που προέρχεται από έξω. από το εξωτερικό ή από εξωτερικό παράγοντα: *το νέο κράτος έχη ανάγκη τής ~ βοήθειας* || *δεν πρόκειται να υποκύψει σε~ πιέσεις* || - *κίνδυνος / επέμβαση* ΑΝΤ. έσωθεν, ένδοθεν, εκ των έσω, εκ των ένδον ΦΡ. **έξωθεν *καλή μαρτυρία*** η καλή φήμη και η θετική γνώμη τού κόσμου για γνωστό πρόσωπο, κυρ. σε περίπτωση που αυτό τίθεται υπό κρίση: *οι δικαστές / οι ιερείς πρέπει να έχουν την ~.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-Θεν.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έξω* + *-θεν* (βλ.λ.). **Η** φρ. *έξωθεν καλή μαρτυρία* προέρχεται από την Κ.Δ. και προσδιορίζει ως ένα από τα προσόντα τού επισκόπου την καλή φήμη και υπόληψη (Κ.Δ. *Α' Τιμόθ.* 3, 7: *δει δέ καί μαρτυρίαν καλήν έχειν άπο τών έξωθεν...)].* **εξώθερμος,** -η. -ο ΧΗΜ. αυτός που εκλύει θερμότητα: ~ *αντίδραση / διεργασία*
ΛΝΤ. ενδόθερμος. Επίσης **εξωθερμικός,** -ή. -ό.
[Ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. exothermique]. **εξώθηση** (η) [μτγν.Ι **1.** η ώθηση προς τα έξω **2.** (μτφ.) ο εξαναγκασμός κάποιου να κάνει κάτι: *η ~ κάποιου σε αυτοκτονία / στο έγκλημα* **3.** ιατρ. φάση τού τοκετού, κατά την οποία σπρώχνεται το κύημα έξω από τη μήτρα και τον κόλπο, **εξώθυρα** κ. (λαϊκ.) **ξώθυρα** (η) [δύσχρ. εξωθυρών} (λόγ.) η πόρτα τής εισόδου, η εξώπορτα αντ. εσώθυρα. **εξωθώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {εξωθείς... | εξώθ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος]
(κυριολ.-σπάν.) ωθώ προς τα έξω, διώχνω με βίαιο τρόπο 2. (συνήθ. μτφ.) λειτουργώ πιεστικά, ώστε να οδηγηθεί (κάποιος) σε (αρνητική) πράξη, συμπεριφορά: *συζήτησαν τους λόγους που εξωθούν τους νέους στο έγκλημα* |(*τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων στην πε- ριοχή εξωθούν τα δύο κράτη σε ένοιτ/-η σύγκρουση.* **εξωκειμενικός,** -ή, -ό γλωσς.-φιλολ. αυτός που δεν ανήκει στο κείμενο, που βρίσκεται έξω από αυτό. που σχετίζετο:ι με το εκτός τού κειμένου περιβάλλον (πρόσωπα, πράγματα, συνθήκες κ.λπ.): ~ *στοιχεία* αντ. κείμενικός, ενδοκειμενικός.
(Γ'.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. extra-iextualj. **εξωκκλήσι** (το) > ξωκκλήσι **εξωκοινοβουλευτικός,** -ή, -ό αυτός που δεν εκπροσωπείται στο Κοινοβούλιο: ~ *Αριστερά* (το σύνολο των μικρών κομμάτων ή ομάδων τής Αριστεράς, κυρ. η άκρα Αριστερά) |f - *αντιπολίτευση* (ομάδες *που* χρησιμοποιούν δυναμικούς τρόπους πίεσης, όπως διαδηλώσεις, καταλήψεις κ.λπ.).
[Εΐ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cxtra-parlcmentairc]. **εξωκρίνής,** -ής. -ές (εξο)κριν-ούς | -είς (υυδ. -ή)} ΦΥΣΙΟΛ. (για αδένα) αυτός που εκκρίνει τις ουσίες τις οποίες παράγει εκτός τής κυκλοφορίας τού αίματος: *οι ιδρωτοποιοί αδένες είναι* - ΑΝΤ. ενδοκρινής.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, ενδοκρινής.*
[ΕΤΥΜ. < *έξω* + *-κρινής*< *κρίνω* «ξεχωρίζω», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. exocrine].
εξωλέμβιος, -α. -ο αυτός που προσαρμόζεται και λειτουργεί έξω από τη λέμβο: ~ *κινητήρας / μηχανή.*
[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. outboard (motor)], **εξώλης και προώλης** (αρχαιοπρ.) για άνθρωπο τελείως ξεδιάντροπο. ανήθικο: *τους θεωρούν* ·*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος, κακήν κακώς.*
ΙΙ-ΤΥΜ. αρχ. < *έξ-* + *~ώλης*< ρ. *όλ-λυ-μι* «καταστρέφω, διαφθείρω» (βλ. κ. όλεθρος). Όμοιος είναι και ο σχηματισμός τού επιθ. *προώλης.* Η φρ. *εξώλης καί προώλης* αποτελεί σήμερα άκλιτη επιρρηματική φρ. (πβ. κ. *κακήν κακώς)*· στην Αρχαία κλίνεται και απαντά τόσο με κυριολεκτική όσο και με μεταφορική σημ.. π.χ. *«έξώλεις καί προώλεις ποι- εΐν τινας έν γη καί έν Θα/Μσση»* (Δημοσθένης)],
εξωλογικός, -ή. -ό αυτός που συντελείται έξω από τη λογική διαδικασία.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *λογικός, παράλογος.*
|ΚΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. illogical (νόθο σύνθ.)|.
εξωμερίτης (ο) -► ξωμερίτης
εξωμήτριος, *-α* (λόγ. -ος). -ο 11849] ιατρ. αυτός που βρίσκεται ή γίνεται έξω από τη μήτρα: ~ *κύηση* (η ανάπτυξη γονιμοποιημένου ωαρίου έξω από την κοιλότητα τής μήτρας, σε ωοθήκη ή σε σάλπιγγα) αντ. ενδομήτριος.
[RTΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. extra-uterinf. **έξωμος,** -η, -υ [μτγν.J (για ενδύματα) αυτός που αφήνει ακάλυπτους τους ώμους: ~ *φόρεμα / τουαλέτα.*
εξωμοσία (η) [αρχ.] {εξωμοσιών) η επίσημη αποκήρυξη με όρκο τής θρησκευτικής πίστης ή πεποιθήσεων: *η ~ ήταν υποχρεωτική για τους αιρετικούς που μετανοούσαν.*
[πτυμ. αρχ. < ες- + *-οψοσία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όμ-νυ-μι* «ορκίζω», βλ. κ. *ομνύω].* **εξωμότης** (ο) |Ι87Ι| (εξωμοτών!, **εξωμότισσα** (η) {εξωμοτισσών} **1.** πρόσωπο που έκανε εξοομοσία: *ένας χριστιανός / μουσουλμάνος* ~ συν. αποστάτης, αρνησίθρησκος 2. πρόσωπο που δεν τήρησε τον όρκο του, ο προδότης: ~ *αξιωματικοί έκαναν πραξικόπημα* συν. αρνη- σίπατρις. Επίσης **εξωμότρια** (η). –**εξωμοτικός,**-ή,-ό. σχολιο λ. *ορκίζω, σύνθετος.*
Ιετυμ. < *εξωμοσία,* υποχωρητ. (πβ. *συνωμότΐ]ς - συνωμοσία)].* **εξωνάρθηκας** (ο) Ιμεσν.] |εξωναρθήκο)ν} εκκλης. το εξωτερικό τμήμα τού νάρθηκα εκκλησίας, κυρ. σε παλαιοχριστιανικούς και πρω- τοβυζαντινούς ναούς (πβ. λ. *εσωνάρθηκας).*
εξωνεφρικός, -ή, -ό φυσιολ. (κυρ. για σωματικές λειτουργίες) αυτός που επιτελείται με τεχνητό τρόπο και όχι από τα νεφρά, **εξωνημένος,** -η, -ο (λόγ.- μειωτ.) εξαγορασμένος, αυτός που με την υπόσχεση ή τη λήψη ανταλλαγμάτων δεν ενεργεί νόμιμα ή ηθικά συν. (λόγ.) αργυρώνητος. Επίσης **εξώνητος** f 1885J.
[ετυμ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *έξωνούμαι* «εξαγοράζω» < *έξ-* + *ώνοϋ- μαι (-έο-)* «αγοράζω» < *ώνος* «τιμή. αγοραστική αξία» < *Fos-no-* εκτεταμένη - ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **wes-no* «αγοράζω», πβ. σανσκρ. vasnam «αγοραστική αξία», λατ. venum «αγορά», vendo «πωλώ», γαλλ. vendre κ.ά. Ομόρρ. *ψώνια* (βλ.λ.)|. **εξώνηση** (η) [μτγν.] 1-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} (λόγ.) **1.** (μειωτ.) η εξαγορά (κάποιου) με υποσχέσεις ή/και ανταλλάγματα, ώστε να μην ενεργήσει νόμιμα ή ηθικά · 2. το δικαίωμα πωλητή να αγοράσει εκ νέου από αγοραστή το αγαθό που του πούλησε (συνήθ. μέσα σε ορισμένο χρονικό διάστημα και σε ορισμένη τιμή). – **έξωνούμαι** ρ. {-είται..}.
εξώπορτα (η) Ιμεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.) η πόρτα τής εξωτερικής εισόδου κτηρίου, εξωτερική πόρτα: *η ~ του σχολείου* ΣΥΝ. εξώθυρα ΑΝΤ. εσώθυρα.
εξωπραγματικός, -ή. -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από στοιχεία που δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα: *παρουσιάζει* τον *ήρωά του με ~ διαστάσεις και ιδιότητες* 2. αυτός που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, που δεν ισχύει: *οι ισχυρισμοί σου είναι ~* 3. αυτός που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί· ανέφικτος: *τα σχέδιά σου είναι*
συν. ουτοπικός αν γ. ρεαλιστικός. – **εξωπραγματικά** επίρρ.
(ετυμ. Μεηχφρ. δάνειο από γαλλ. irreci|. **εξώπροικος,** -η. -ο [μτγν.Ι (παλαιότ.) **1.** αυτός που δεν περιλαμβάνεται στην προίκα: ~ *περιουσία* **2.** ***εξώπροικο*** (το) {εξωπροίκ-ου | -ων[ατομική περιουσία τής γυναίκας, που παραμένει στην κατοχή της μετά τον γάμο. χωρίς να περιλαμβάνεται στην προίκα, **εξωραΐζω** ρ. μετβ. |εξωράισ-α, -τηκα. -μένος] **1.** (εύσ.) καθιστά) (κάτι) ωραίο· ομορφαίνω, καλλωπίζω: ~ *μια περιοχή / έναν αρχαιολογικό τόπο /* τον *λόγο* συν. ευτρεπίζω. στολίζω, διακοσμώ ΑΝΤ. ασχημαίνω **2.** (κακόσ.) κάνω (κάτι άσχημο) νο: φαίνεται ωραίο, εμφανίζω (κάτι αρνητικό) με θετικές ιδιότητες: *πρέπει να δούμε κατάματα την κατάσταση και όχι να προσπαθούμε να την εξωραΐσουμε.* – **εξωραΐσμός** (ο) Ιμτγν.], **εξωραϊστής** (ο) |!866|. **εξωραϊστικός,** -ή, -ό [1887]. σχόλιό λ. *ομορφαίνω.*
| f.tym. μτγν. (η μτχ. *έξωραϊσμένον* ήδη στον Ησύχιο) < *έξ-* + *ώραΐζω* «κοσμώ, ομορφαίνω» < *ώρα* + *-ίζω,* βλ. κ. *ωραίος\.* **εξώρας** επίρρ. (λόγ.-σπάν.) πέρα από την κατάλληλη ώρα, αργά: *επέστρεψε* ~ ΣΥΝ. πάρωρα.
[f.tym. < αρχ. *έξωρος* < *έξω* + *-ωρος* < *ώρα\.* **εξώρασο** (το) το δεύτερο ράσο που φοριέται πάνω από το αντερί, **εξώραφος,** -η. -ο κ. **ξωραφος** αυτός που είναι ραμμένος ή διακοσμημένος με εξωτερικές ραφές, με εξωτερικά γαζιά, **έξωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] **1.** η βίαιη απομάκρυνση, η εκδίωξη 2. (ειδικότ.) απομάκρυνση από τον θρόνο, εκθρόνιση: ~ *τού βασιλιά / τού Πατριάρχη* 3. ΝΟΜ. η απομάκρυνση τού μισθωτή από μισθωμένο ακίνητο με δικαστική απόφαση: *αν δεν καταβάλει σύντομα τα ενοίκια που χρωστάει, Θα του κάνω -* || *αγωγή εξώσεως.* – **εξωστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. **εξωστικώς** επίρρ.
[f.tym. < αρχ. *έξωσις* < *εξωθώ].* **εξώστεγο** (το) Ι-ου κ. -έγου] -έγο)ν[οτιδήποτε προεξέχει από τη στέγη και αποτελείται από το ίδιο υλικό με αυτή.
Ιετυμ.. Από συμφυρμό των λ. *εξώστης* και *στέγη].* **εξώστης** (ο) {εξωστών) **1**. (λόγ.) το μπαλκόνι (ανοιχτό ή κλειστό) (βλ. λ. *χαγιάτι) 2.* (ειδικότ.) προεξοχή ορόφου ή ημιωρόφου στο εσωτερικό τής αίθουσας θεάτρου ή κινηματογράφου: *τα εισιτήρια είναι φθηνότερα στον ~* (στις θέσεις που βρίσκονται σε αυτή την προεξοχή)

εξω- σ' *συνθετικό* εξω-
αισθητικός, -ή. -ό εξω-αστικός, -ή, -ό εξω-ατμοσφαιρικός, -ή. -ό εξω-γλωσσικός, -ή, -ό
εξω-δερμικός, -ή, -ό εξω-εντερικός, -ή, -ό εξω-επιστημονικός, -ή. -ό εξω-θωρακικός, -ή, -ό
εξω-καλλιτεχνικός, -ή. -ό εξω-κομματικός, -ή, -ό εξω-κρανιακος, -ή, -ό εξω-κυβερνητικός, -ή. -ό
εξω-νοσοκομειακός, -ή, -ό εξω-ττανεττιστημιακός, -ή, -ό εξω-παραταξιακός, -ή, -ό εξω-συνδικαλιστικός, -ή, -ό
εξω-υπηρεσιακός, -ή. -ό εξω-χριατιανικός, -ή.

από την πλατεία 3. (συνεκδ.) το σύνολο των θεατών που κάθονται στον εξώστη: *κατά την απονομή των βραβείων κινηματογράφου.* ο ~ *αποδοκίμαζε την επιτροπή.*
Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που ωθεί προς τα έξω». < *εξωθώ].* **εξωστρεφεια** (η) Ιχωρ. πληθ.} ψυχολ. η κατεύθυνση των ενδιαφερόντων και η έκφραση των συναισθημάτων ενός ατόμου προς τον εξωτερικό κόσμο, η εκδηλωτικότητα, η εξωτερίκευση των συναισθημάτων και των σκέψεων am . εσωστρέφεια. -
εξωστρεφής, -ής. -ές. |ΕΤΥΜ. < *έξω* 4- *-στρέφεια* < *-στρεφής* < *στρέφω,* μεταφρ. δάνειο από γερμ. F.xtraversion, όρος τού Ελβετού ψυχολόγου C. Jung (1875-1961)1. **εξωαυζυγικος,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με δραστηριότητες εκτός τής συζυγικής ζωής: - *σχέσεις / περιπέτειες / ζωή* συν. εξώγαμος. [ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cxtra-conjugal]. **εξώσφαιρα** (η) [χωρ. πληθ.} η εξώτατη περιοχή τής ατμόσφαιρας (σε απόσταση άνω των 500 περ. χλμ. από την επιφάνεια τής Γης), η οποία φθάνει μέχρι το κοσμικό διάστημα.
[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. exosphere], **εξωσχολικός,** -ή. -ό αυτός που δεν ανήκει ή δεν σχετίζεται με το σχολείο: ot ~ *δραστηριότητες των μαθητών* || ~ *βιβλίο / διάβασμα* || (ως ουσ.) *οι καταλήψιες μαθητές απέδωσαν τις καταστροφές στο λύκειό τους σε εξωσχολικούς.* **εξωσωματικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που βρίσκεται ή συντελείται έξω από το σώμα **2.** ιλίρ. (α) ***εξωσωματική κυκλοφορία*** η προσωρινή, παράπλευρη κυκλοφορία τού αίματος έξω από το σώμα κατά τη διάρκεια καρδιοχειρουργικών επεμβάσεων (β) ***εξωσωματική γονιμοποίηση*** μέθοδος γονιμοποίησης ωαρίου από σπερματοζωάριο έξω από το ανθρώπινο σώμα.
JGTYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. extracorporeal|. **εξώτατος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που βρίσκεται τελείως έξω. στο πιο ακραίο εξωτερικό σημείο συν. ακρότατος, έσχατος αν γ. εσώτατος, ενδότατος. – **εξώτατα** επίρρ.
[ηι υμ. Ι^τγν. < αρχ. επίρρ. *έξωτάτω,* υπερθ. βαθμός τού *εξω].* **εξωτερίκευση** (η) [1859] {-ης κ. -εύσεως | χωρ, πληθ.} η έκφραση ενώπιον άλλων (όσων σκέφτεται ή αισθάνεται κανείς): *η - των σκέψεων ι των επιθυμιών / των συναισθημάτων.* **εξωτερικεύω** ρ. μετβ. [I884| {εξωτερίκευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} εκφράζω προς τα έξω, ενώπιον άλλων (κάτι που σκέφτομαι ή αισθάνομαι), φανερώνω: ~ *σκέψεις / αισθήματα / συναισθήματα.* [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. extcrioriscr]. **εξωτερικός,** -ή, -ό 1. (α> αυτός που βρίσκεται έξω: ~ *πόρτα / είσοδος / σκάλα* ΑΝΙ. εσωτερικός (β) ***εξωτερικά ιατρεία*** κρατικά ιατρεία που στεγάζονται σε νοσοκομείο και δέχονται ασθενείς που δεν νοσηλεύονται μέσα στο νοσοκομείο 2. αυτός που γίνεται έξω, όχι σε εσωτερικό χώρο: *τα ~ γυρίσματα τής ταινίας* (όχι σε στούντιο) || - *πλάνα* 3. (α) αυτός που σχετίζεται με ό.τι μπορεί να δει κανείς σε κάποιον (όχι με τον χαρακτήρα του, τον εσωτερικό του κόσμο): ~ *γνωρίσματα ι εμφάνιση* (λ.χ. το ντύσιμο, το χτένισμα κ.λπ.) (β) αυτός που σχετίζεται με τη μορφή, κατ' αντιδιαστολή προς το περιεχόμενο: *τα - γνωρίσματα ενός κειμένου* • **4.** αυτός που αφορά στις σχέσεις με ξένες χώρες: ~ *πολιτική* (πολιτική που ασκεί ένα κράτος στις σχέσεις του με άλλα κράτη) **II** *Υπουργείο Εξωτερικών* αντ. εσωτερικός **5.** ***εξωτερικό*** (το) (i) η έξω επιφάνεια κτηρίου, αντικειμένου κ.λπ.: *το - τού ναού / τοι) αγγείου* συν. (για κτήριο) πρόσοψη λντ. εσωτερικό (ii) οι ξένες χώρες, η αλλοδαπή: *διαμένω / ταξιδεύω / σπουδάζω / δραπετεύω στο* ~ |[*εκδρομή στο* - ΣΥΝ. τα ξένα 6. αυτός που αναφέρεται σε ή προέρχεται από ξένες περιοχές ή χώρες: ~ *ειδήσεις / εχθρός* 7. αυτός που αναφέ- ρεται σε ό,τι περιβάλλει το άτομο, κατ' αντιδιαστολή προς τον εαυτό του: ο ~ *και ο εσωτερικός κόσμος τού ανθρώπου* · **8.** ΓΛΩΣΣ. **εξωτε-** ***ρικό αντικείμενο*** το αντικείμενο τού ενεργητικού μεταβατικού ρήματος, που δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα στο οποίο φθάνει ή το οποίο βρίσκει η ενέργεια τού υποκειμένου, π.χ. «το παιδί» στην πρόταση «η μητέρα λούζει το παιδί» (πβ. *εσωτερικό αντικείμενο λ. εσο*>- *τερικός).* **–εξωτερικ-ά /-ώς** επίρρ., **εξωτερικότητα** (η) 11861 [.
[ΕΓΥΜ. αρχ. < *έξωτέρω.* επίρρ. συγκρ. βαθμού τού *έξω.* Η σημ. που αναφέρεται σε ξένες χο>ρες αποδίδει τα γαλλ. exierjcur και eiranger]. **εξώτερος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που βρίσκεται έξω-έξω. στο πιο απομακρυσμένο σημείο: ~ *διάστημα* λντ. εσώτερος, ενδότερος· ΦΡ. εκκλμι. ***στο / εις το πυρ το εξώτερον*** *(εις τό πύρ τό εξώτερον)* στην κόλαση: *οι αμαρτωλοί θα καταδικαστούν στο* ~.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. επίρρ. *έξωτέρω.* συγκρ. βαθμός τού *έ!ξω.* Η φρ. *είς τό πύρ τό εξώτερον* προέρχεται από συμφυρμό των φρ. τής Κ.Δ. *είς* ΓΟ *σκότος τό εξώτερον (*Ματθ. 25,30) και *είς τό πβρ τό αιώνιον (*Ματθ. 25,41)]. ^
εξωτικός, -ή, -ό αυτός που προέρχεται από ή βρίσκεται σε μακρινά, συνήθ. τροπικά μέρη: - *νησιά / φρούτα / φυτά ι ζώα / χώρες* [[~ *ομορφιά* (η ομορφιά που βρίσκει κανείς σε εξωτικές χώρες. π.χ. στα νησιά τού Ειρηνικού Ωκεανού).
[RT Y M. Αντιδάν., < γαλλ. exotique < μτγν. *εξωτικός* «ξένος, μακρινός»
αρχ. *έξω].*
εξωτισμός (ο) [1892} **1.** ο χαρακτήρας τού εξωτικού **2.** καλλιτεχνική και λογοτεχνική τάση επιλογής εξωτικών θεμάτων και μοτίβων. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. exotismej. **εξώφθαλμος,** -η, -ο ► εξόφθαλμος
εξωφρενικός, -ή. -ό ii894] αυτός που είναι εντελώς παράλογος: ~ *σκέψεις / ενέργειες / απαίτηση / αξίωση / τόκος / κατάσταση* συν. ασυλλόγιστος λντ. λογικός, συνετός. –- **εξωφρενικότητα** (η). ^ σχολιο λ. *λογικός. παράλογος.*
ΓΕΤΥΜ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από την αρχ. φρ. *έξω φρενοΐν* (που απαντά στον Ι Ιίνδαρο. *Όλυμπ.* 7. 47)Ι. **εξωφρενισμός** (ο) **1.** η τάση για παράλογα ή ακραία πράγματα
(συνεκδ.) καθετί παράλογο και ακραίο: *στο δοκίμιό του καταδικάζει τους - από το εξωτερικό, που εισάγονται υπό μορφήν μόδας στη χώρα μας.*
έξω φρενών επίρρ. -> έξω
εξώφτερνος, -η, -ο ► ξώφτερνος
εξώφυλλο (το) |Ι87ΐ] |εξωφύλλ-ου | -ων} **1.** το εξωτερικό φύλλο τετραδίου. βιβλίου, περιοδικού κ.λπ.: *σκ/.ηρό [1] μαλακό* ~ αντ. εσώφυλ- λο 2. (συνεκδ.) το περιεχόμενο τού εξωτερικού Φύλλου, ό.τι γράφεται ή απεικονίζεται σε αυτό: *ωραίοι εντυπωσιακό / πρωτότυπο ι σοβαρό : προκλητικό* - **3.** (συνεκδ.) το πρόσωπο τού οποίου φωτογραφία καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος εξωτερικού φύλλου περιοδικού: *ως μοντέλο έχει γίνει πολλές φορές ~ σε γνωστά περιοδικά μόδας.*
|Ετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** ouipaper].
Ε.Ο.Α. (η) Επιτροπή Ολυμπιακών Αγώνων.
Ε.Ο.Β. (ο) Ελληνικός Οργανισμός Βάμβακος.
Ε.Ο.Δ. (η) Επιτροπή Ορισμού Διαιτητών.
Ε.Ο.Ε.Χ. (ο) Εθνικός Οργανισμός Ελληνικής Χειροτεχνίας.
Ε.Ο.Κ. 1.(η) (παλαιότ.) Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση) 2. (η) Ελληνική Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης (ο) Εθνικός Οργανισμός Καπνού.
Ε.Ο.Κ.Α. (η) Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών, εοκικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (τη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση): ~ *κονδύλια / υποδείξεις.* **Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. (ο) Ελληνικός Οργανισμός Μικρομεσαίων Μεταποιητικών Επιχειρήσεων και Χειροτεχνίας.**
Ε.Ο.Ν. (η) Εθνική Οργάνωσις Νεολαίας (Νεολαία τής δικτατορίας τού Ι. Μεταξά).
Ε.Ο.Π. (η) Εθνική Ομοσπονδία Πυγμαχίας.
Ε.Ο.ΠΕ. (η) Ελληνική Ομοσπονδία Πετοσφαίρισης (βόλεϊ), εορτάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.| [εόρτασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} (λόγ.) γιορτάζω (βλ.λ.). εορτάζων, -ουσα, -ον]εορτάζ-οντος (θηλ. -ουσας κ. λόγ. -ούσης) | -οντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} (κ. ως ουσ.) για πρόσωπο που έχει την ονομαστική του γιορτή ή που γιορτάζει για κάποιον λόγο: οι *εορτάζοντες τού γραφείου έφεραν γλυκά* **||** *έχω πολλούς εορτάζοντες και εορτάζουσες σήμερα-* **λέγεται συχνά και *εορταζόμενος* (ενν. ο** *εορταζόμενος άγιος).*
[ι ·Ι υμ. **Μτχ. ενεστ. τού αρχ.** *έορτάζω* \. **εορτάσίμος, -η. -ο [μτγν.| (λόγ.) 1. αυτός που αρμόζει, που είναι κατάλληλος για γιορτή: -** *ενδυμασία* **/** *περιβο/.ή* **/** *διακόσμηση* συν. **γιορτινός, εορταστικός · 2. αυτός που αξίζει να τιμηθεί με γιορτή: ~ γεγονός** *ι ημέρα.* ΣΧΟΛΙΟ **λ. -ικός. εορτασμός Ιμτγν.] κ. (λαϊκ.) γιορτασμός (ο) η τέλεση εορτής:** *λαμπρός / πανηγυρικός - ||* ~ *εθνικής επετείου / επιτυχίας.* **εορταστής (ο) Ιμτγν.). εορτάστρια (η) 11823] {εορταστριούν} (λόγ.)**
πρόσωπο που συμμετέχει σε γιορτή ΣΥΝ. **γιορταστής, πανηγυριστής, εορταστικός, -ή, -ό [αρχ. 1 (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με γιορτή ή εορτασμό· πανηγυρικός:** ~ *εκδήλωση / πρόγραμμα / μήνυμα / λόγος* ΣΥΝ. **γιορταστικός, εορτή (η) (λόγ.) η γιορτή (βλ.λ.):** *ονομαστική / εθνική* ~ · ΦΡ. **(α)** ***κατόπιν εορτής*** **βλ. λ.** *κατόπιν* **(β)** ***(κατά τας) Κυριάκός και (τας) εορτάς*** **(κατά τις) Κυριακές και (τις) γιορτές, δηλ. μόνο λίγες φορές, μόνο στις αργίες: «οι** *φίλοι του είναι πολλοί, αλλά τον βλέπουν πλέον μόνο* **(εφημ.).**
Ιητυμ. **<** αρχ. *εορτή* < ***F?-J·opr«*** (με ανομοιωτική αποβολή τού δεύτερου -F- και τροπή τού αρχικού *F-* σε δασεία), αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με τη λ. *έρανος.* Το *εορτή,* με συνίζηση τού *-εο-* σε *-jo-,* μεταβλήθηκε σε *γιορτή* (πβ. *νέος* > *νιος, παλαιός* > *παλιός)* \. **εορτοδάνειο** (το) [εορτοδανει-ου **|** -ων} το δωροδάνειο (βλ.λ.). **εορτοδρόμιο** (το) [1836] Ιεορτοδρομί-ου **|** -ων} εκκλιης. **1.** (α) το σύνολο των ευαγγελικών και αποστολικών περικοπών που διαβάζονται σε κάθε γιορτή τού έτους (β) (συνεκδ.) το βιβλίο που περιλαμβάνει τις παραπάνω περικοπές 2. το εορτολόγιο (βλ.λ.).
ΕΤΥΜ. **<** *εορτή* + *-δρόμιο* **(πβ. κ.** *κυριακο-δρόμιο).* **τίτλος βιβλίου τού Νικοδήμου τού Αγιορείτου|. εορτολόγιο (το) Ιμτγν.] {εορτολογί-ου | -ων}** εκκλης. ο **κατάλογος των εορτών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. - · εορτολογικός, -ή, -ό. Ε.Ο.Τ. (ο) Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού. Ε.Ο.Φ. (ο) Εθνικός Οργανισυός Φαρμάκων.**
Ε.Ο.Φ.Π. (η) Ελ ληνική Ομοσπονδία Φιλάθλων Πάλης, επ επιφών.' δηλώνει: 1. ξάφνιασμα, έκπληξη: ~. *εδώ είσαι τόση ώρα: ΐΐώς και δεν σε είδα:* **||** *πού το βρήκες αυτό; Μια ώρα το ψάχνω! 2.* **(συνήθ. με αυστηρό ύφος) προειδοποίηση ή επίπληξη: ~.** *μην το κάνεις αυτό!* **Απαγορεύεται.' || -!** *I ια ησυχάστε λίγο!* **|| (και επαναλαμβανόμενο) ~ ~** *Τι συμβαίνει εδώ πέρα:* **Επίσης *απ* κ. οπ.**
[ΕΙ ΥΜ. **Ϊΐχομιμητ. λ.|.**
Ε.Π.Α. (η) Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης, επαγγελία (η) (επαγγελιών] η υπόσχεση: *η κυβέρνηση δεν εκπ?.ήρω- σε πολλές από τις επαγγελίες της-* φρ. *Γη* ***τής Επαγγελίας*** **(i) η γη Χαναάν, την οποία υποσχέθηκε ο θεός στους απογόνους τού Αβραάμ** (ii) **(μτφ.) κάθε εύφορη και πλούσια γη· (γενικότ.) η χώρα προορισμού ανθρώπων που αναζητούν καλύτερες συνθήκες ζωής ή νέα πατρίδα:** *για πολλούς Ευρωπαίους η Αμερική ήταν η ~.*
[ετυμ. **αρχ. <** *έπαγγέλλω* **«δηλώνω, υπόσχομαι». Η** ΦΡ. *γή τής επαγγελίας* **δεν προέρχεται από την Π.Δ. (διότι το εβρ. κείμενο δεν περιλαμβάνει οποιαδήποτε λ. με τη σημ. «υπόσχεση»), αλλά από τις μτγν. αναφορές που απαντούν στην Κ.Δ. (λ.χ. Εβρ. 11.9:** *πίστει παρώκησεν εις γήν τής επαγγελίας...)].* **επαγγέλλομαι ρ. μετβ. αποθ. {επαγγέλθηκα} 1. υπόσχομαι:** *η νέα κυβέρνηση επαγγέλλεται την οικονομική ανόρθωση τής χώρας* ΣΥΝ. **τά***

ζω, υπόσχομαι · 2. (επίσ.) ασκό') συγκεκριμένο επάγγελμα: π *επαγ- γέλλεσθε;* ** σχολιο λ. *ακοθετικός.*
[ετυμ. < αρχ. *έπαγγέλλω / -ομαι* «δηλώνω, υπόσχομαι» < *έπ(ι)-* + *άγγίλλω.* Το μέσο *επαγγέλλομαι* απέκτησε επίσης τη σημ. «ασκώ» (π.χ. *αρετήν, θεοσέβειαν),* αλλά η σημ. «ασκώ επάγγελμα, εργάζομαι» απαντά ή υπονοείται ήδη στον Πλάτωνα, π.χ. *«τοῦτό εστι τό επάγγελμα ό έπαγγέ/.λομαι>> {Πρωταγόρας* 319 a) ή «τι *έστινό έπ αγγέλλεται τε καί διδάσκει;» {Γοργίας ΑΛΙ* e)]. **επάγγελμα** (το) {επαγγέλμ-ατος | -ατα, -άτων} η βιοποριστική απασχόληση: *επικερδές / προσοδοφόρο / ανθυγιεινό / ταπεινωτικό* ~ || *το αρχαιότερο επάγγελμα* (η πορνεία) || *το ~ μου είναι επιπλοποιός* Συν. εργασία, δουλειά· ΦΡ. (α) ***ελευθέριο / ελεύθερο επάγγελμα*** βλ. λ. *ελευθέριος* (β) ***κλειστό επάγγελμα*** επάγγελμα τού οποίου δικαίωμα άσκησης έχουν μόνο άτομα που ανήκουν σε ορισμένο σωματείο ή ένωση ή καλύπτονται από ορισμένους νόμους (γ) **εξ *επαγγέλματος*** (î) νομ. αυτεπαγγέλτως (βλ.λ.) (ii) (μτφ.) *εκ'* αμοιβή, σαν να ασκεί επάγγελμα: *είναι ~ ψευδομάρτυρας* (δ) ***κατ' επάγγελμα*** (i) έχοντας ως επάγγελμα, σύμφωνα με το επάγγελμα (που έχει κανείς) (ii) συστηματικά: *είναι ~ ψεύτης (ε)* ***κάνω (κάτι) επάγγελμα*** *(κακόσ.)* κάνω κάτι συστηματικά, με αποτέλεσμα να μου αποδίδεται ιδιοτέλεια ή κακή πρόθεση: *είπαμε, να του δανείσουμε χρήματα, αλλά αυτός το έχει κάνει επάγγελμα* (δηλ. να δανείζεται χρήματα).
[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «υπόσχεση», < *έπαγγέλλω / -ομαι* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη μτγν.]. **επαγγελματι'ας** (ο/η) {(θηλ. γεν. επαγγελματίου) επαγγελματιών) **1.** πρόσωπο που ασκεί επάγγελμα: *είναι ~ φωτογράφος* ! | *ελεύθερος* - αντ. ερασιτέχνης 2. πρόσωπο που κάνει σωστά τη δουλειά του, που εργάζεται σκληρά και μεθοδικά (κατ' αντιδιαστολή συνήθ. προς τον ερασιτέχνη ή εμπειροτέχνη): *είναι πραγματικός ό.τι φτειάχνει είναι εγγυημένο* 3. πρόσωπο που κατά την άσκηση τού επαγγέλματός του δεν επηρεάζεται από συναισθηματισμούς, που κοιτάζει μόνο το επαγγελματικό του συμφέρον: *ένας ψυχρός~ επιλέγει πάντα τη συμφερότερη πρότταση* 4. (μτφ.) πρόσωπο που κάνει κάτι (αθέμιτο) συστηματικά: ~ *ψεύτης / κ?.έφτης / μάρτυρας σε δίκες* (ψευδομάρτυρας). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ερασιτέχνης.* **επαγγελματικός,** -ή, -ό [i886[αυτός που σχετίζεται με επάγγελμα ή επαγγελματία: - *τομέας / σταδιοδρομία / επιλογές / συνέπεια / δραστηριότητα / σχέσεις / μυστικό / προοπτικές / ταξίδι / απόρρητο / στέγη / αυτοκίνητο* || *είχαμε μια καθαρά ~ συνάντηση* || *αγωνιά για την ~ της αποκατάσταση* |(*δεν μπορούμε να συναντηθούμε, γιατί έχω πολλές ~ υποχρεώσεις*■ φρ. (α) ***επαγγελματική συνείδηση*** η συνέπεια, η υπευθυνότητα, η τήρηση τής δεοντολογίας και η μεθοδικότη- τα κατά την άσκηση τού επαγγέλματος (β) ***επαγγελματικός προσανατολισμός*** η επιστημονική καθοδήγηση τού ατόμου για τη σωστή επιλογή τού επαγγέλματός του, ανάλογα με τον χαρακτήρα του. τα ενδιαφέροντά του, τις κλίσεις του και την αγορά εργασίας (γ) ***σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός*** (συντομ. Σ.Ε.Π.) σχολικό μάθημα που διδάσκεται στη μέση εκπαίδευση με αντικείμενο τον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών (δ) ***επαγγελματική νόσος*** βλ. λ. νόσος. – **επαγγελματικ-ά / -ώς** 11816| επίρρ.. **επαγγελματικότητα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάστημα.* **επαγγελματισμός** (ο) 1.η συνέπεια, η υπευθυνότητα και η συστηματικότητα κατά την άσκηση τού επαγγέλματος: ο ~ *χαρακτηρίζει κάθε του δου?.ειά* · 2. η προσήλωση στην επαγγελματική επιτυχία, χωρίς συναισθηματικές ή ιδεολογικές επιρροές.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. professionalism!. **επάγεται, επάγονται** ρ. τριτοπρόσ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** (λόγ.) συνεπάγεται: το *αδίκημα τού βιασμού σε όλες τις χώρες ~ βαριά καταδικαστική ποινή* 2. έπεται, προκύπτει, συνάγεται: *από τα λόγια τού υπουργού ~ ότι οι τιμές δεν θα συγκροτηθούν.*
[ετυμ. < αρχ. *έπάγω* «οδηγώ ως αρχηγός - ασκώ επιρροή - οδηγώ κάποιον στο δικαστήριο» < *έπ(ι)-* + *άγω.* Οι σημερινές χρήσεις πρωτο- απαντούν στη *Λογική* τού Αριστοτέλη], **επαγρυπνώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {επαγρυπνείς...} επαγρύπνησα! (λόγ.) επιβλέπω άγρυπνα (κάτι), έχω διαρκώς στραμμένη την προσοχή μου σε (αυτό): τα *όργανα ασφαλείας δεν επαγρυπνούν επαρκώς.* – **επαγρύπνηση** (η) Ιμτγν.]. **επογωγέας** (ο) {επαγωγ-είς. -έων] ΦΥΣ.-τεχνολ. μαγνήτης ή σύστημα μαγνητών που προκαλεί επαγωγή σε ηλεκτρικές μηχανές.
[ετυμ. < *επαγωγή,* απόδ. τού γαλλ. inducteur. άσχετο προς το μτγν. *έπαγωγεύς* «στρώση πηλού στον τοίχο»], **επαγωγή** (η) **1.** φίλος, (στη Λογική) η συναγωγή γενικού συμπεράσματος από επιμέρους προτάσεις · 2. φυς. η παραγωγή ηλεκτρικής τάσεως σε κύκλωμα με τη μεταβολή τής μαγνητικής ροής που διέρχεται μέσα από το κύκλωμα αυτό: *ρεύμα εξ επαγωγής* · 3. νομ. (α) ***επαγωγή όρκου*** η απαίτηση διαδίκου από τον αντίδικο να βεβαιώσει με όρκο τους ισχυρισμούς του (β) ***επαγωγή κληρονομιάς*** *ο* χρόνος κατά τον οποίο η κληρονομιά τίθεται στη διάθεση των κληρονόμων να την αποδεχθούν ή να την αποποιηθούν.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *έπάγω.* Ο φυσ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. induction], **επαγωγικός,** -ή, -ο Ιμτγν.] **1.** φίλος, αυτός που σχετίζεται με τη συναγωγή γενικού συμπεράσματος από επιμέρους προτάσεις: ~ *συλλογισμός / μέθοδος* ΑΝΤ. απαγωγικός, παραγωγικός · 2. φυσ. αυτός που σχετίζεται με την επαγωγή (βλ.λ.): - *φαινόμενο / ρεύμα / πηνίο / κύκλωμα.* -- **επαγωγικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ.

επαγωγικός - απαγωγικός. Δύο διαφορετικές, αντίθετες στην πορεία τους, προσεγγίσεις τής γνωστικής (επιστημονικής, διδακτικής κ.λπ.) διαδικασίας. **Η επαγωγική** βαίνει από τα ειδικά προς τα γενικά, από τα επιμέρους στο όλον, ενώ η **απαγωγική** προχωρεί από τα γενικά στα μερικά, σύμφωνα με την αρχή πως ό,τι ισχύει για το όλον ισχύει και για το μέρος που εμπεριέχεται σε αυτό. Η *επαγωγική* είναι επιστημολογικά η μέθοδος που κινείται από τα εμπειρικά δεδομένα προς τη συναγωγή μιας γενικής πρότασης που να ερμηνεύει τα πράγματα (κατά κύριο λόγο: από τα φαινόμενα στον νόμο).

επαγώγιμος, -η. -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που γίνεται με επαγωγή **2.** ***επαγώγιμο*** *(το)* το μέρος ηλεκτρικής μηχανής, όπου παράγεται εξ επαγωγής ηλεκτρεγερτική δύναμη, η οποία προκαλεί την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, **επαγωγός,** -ός. -ό (λόγ.) **1.** (κυριολ.) ο κατανοητός, ο εύληπτος **2.** (συνεκδ.) αυτός που ελκύει· γοητευτικός, σαγηνευτικός: ~ *διδασκαλία.*
επαγωγώς επίρρ. Ιμτγν.].
]ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπάγω}.*
Ε.Π.Α.Ε. (η) Ένωση Ποδοσφαιρικών Ανωνύμων Εταιρειών, **έπαθλο** (το) {επάθλ-ου | -ων] το βραβείο που απονέμεται σε νικητή αγώνων ή διαγωνισμών: *τελετή απονομής επάθλων.* σχολιο λ. *άθλος.*
Ιετυμ. < αρχ. *έπαθλον< έπ(ι)-* + *άθ/.ον«*βραβείο» (βλ.λ.)]. **επαινετικός,** -ή. -ό]αρχ.] αυτός που λέγεται ή γίνεται για έπαινο: ~ *κριτικές / κρίσεις / σχόλια / λόγια* ΣΥΝ. εξυμνητικός, εγκωμιαστικός ανί'. επιτιμητικός. αποδοκιμαστικός. – **επαινετικ-ά / -ώς** Ιμεσν.] επίρρ.
επαινετός, -ή. -ό [αρχ.] αυτός που αξίζει έπαινο: ~ *συμπεριφορά / προσπάθεια* ΣΥΝ. αξιέπαινος ΑΝΤ. αξιόμεμπτος, κατακριτέος, αξιοκατάκριτος. – **επαινετ-ά /-ώς** [μτγν.] επίρρ. **επαινοθηρία** (η) [18921 {χωρ. πληθ.] η συνεχής επιδίωξη επαίνων. – **επαινοθήρας** (ο/η), **επαινοθηρικός,** -ή. -ό.
|ΕΤΥΜ. < *έπαινος* + *-θηρία* < *Θήρα* «κυνήγι», πβ. κ. *βαθμο-θηρία*\. **έπαινος** (Ο) |επαίν-ου | -ων, -ους] **1.** έκφραση επιδοκιμασίας· εγκώμιο: *απέσπασε πολλούς επαίνους* || *τους αξίζει κάθε έπαινος* λντ. μομφή, επίκριση· ΦΡ. ***μετ' επαίνων*** (λατ. summa cum laude) με επαίνους, με εγκώμια· συχνά ειρων. στη φρ. ***απερρίφθη μετά πολλών επαίνων*** · 2. μορφή ηθικής αμοιβής, βαθμίδα διάκρισης κατώτερη τού βραβείου: *η επιτροπή απένειμε τα βραβεία και τους επαίνους.*
[ΕΤΥΜ, αρχ. < *έπ(ι)-* + *αίνος].* **επαινώ** ρ. μετβ. {επαινείς... j επαίν-εσα. -ούμαι, -έθηκα, -εμένος] κ. (λαϊκ.) **παινώ** επιδοκιμάζω, εκφράζομαι θετικά για (κάποιον/κάτι): *η πρότασή του επαινέθηκε ομόφωνα από την επιτροπή* ΣΥΝ. εγκωμιάζω ΑΝΤ. ψέγω. επικρίνω, κατηγορώ. Ιίπίσης (καθημ.) **παινεύω.** σχολιο λ. *-εσα. εναίσιμος.*
|κίύμ. < αρχ. *επαινώ (-έω)* < *έπ(ι)-* + *αινώ}.* **επαίρομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {επήρθην. -ης. -η..., επηρμένος} (λόγ.) καυ- χώμαι, υπερηφανεύομαι: *επαίρεται για τις επιτυχίες του.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω. μετοχή, υπερηφάνεια, αποθετικός.*
[ετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *αΐρω / -ομαι* «υψώνω» (βλ.λ.). Βλ. επίσης *παίρ- νω{.*
επαίσχυντος, -η, -ο [1894] αυτός για τον οποίο ντρέπεται κανείς· επονείδιστος: ~ *διαγωγή / συμφωνία.* – **επαίσχυντα** επίρρ.
Ιετυμ. < αρχ. *έπαισχύνομαι* < *έπ(ι)-* + *αισχύνομαι}.* **επαιτεία** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} η παράκληση ή ικεσία προς οποιο- δήποτε ξένο. άγνωστο πρόσωπο για την παροχή, υπό μορφήν ελεημοσύνης, χρημάτων ή αντικειμένων που έχουν χρηματική αξία με τη δικαιολογία τής ανέχειας ή τής μεγάλης ανάγκης ΣΥΝ. ζητιανιά, (λαϊκ.) διακονιά. σχολιο λ. *φτώχια.* **επαίτης** (ο) {επαιτών}, **επαίτιδα** (η) {επαιτίδων} (λόγ.) πρόσωπο που επαιτεί. ζητιανεύει ΣΥΝ. (λαϊκ.) διακονιάρης.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *έπαιτώ*\. **επαιτώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {επαιτείς... | μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} ♦ **1.** (αμετβ.) ζητώ ελεημοσύνη, ζητιανεύω: *επαιτεί. για να ζήσει* συν. (λαϊκ.) διακονεύω ♦ 2. (μετβ.) ζητώ (κάτι) με τρόπο επίμονο και ταπεινωτικό: *κατέληξε να επαιτεί την αγάπη των άλλων* ΣΥΝ. εκλιπαρώ.
επαιτικός, -ή, -ό, **επαιτικώς** επίρρ.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *επαιτώ (-έω),* αρχική σημ. «ζητώ επιπλέον». < *έπ(ι)-* + *αιτώ.* Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.]. **επαΐων** (ο) {επαΐ-οντος, -οντα | -οντες, -όντων}.
επαΐουσα (η) {επαϊ- ούσης | -ουσών} (αρχαιοπρ.) καταρτισμένος σε έναν τομέα· ειδικός, γνώστης: τον *λόγο έχουν οι επαΐοντες* συν. ειδήμων.
[ιπύμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *έπαΐω* «εισακούω, αντιλαμβάνομαι, γνωρίζω πολύ καλά» < *έπ(ι)-* + *αίω* «ακούω προσεκτικά, καταλαβαίνω» < **άΡ-/σ-ω<* I.Ii. **aus-* «αφτί», πβ. σανσκρ. avih «προφανώς», λατ. auris «αφτί», γαλλ. oreille. ισπ. oreja. ιταλ. orecchia, αγγλ. ear, γερμ. Ohr κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *ούς* «αφτί», *αισθάνομαι* (βλ.λ.) κ.ά.].
Ε.Π.Α.Κ. (ο) Ενιαίος Πανελλαδικός Αριθμός Κλήσης (για συνδέσεις με διακομιστή τού Διαδικτύου), **επακόλουθος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που ακολουθεί ύστερα από κάτι άλλο. που επακολουθεί ΣΥΝ. παρεπόμενος **2.** **επακόλουθο** (το) αυτό που ακολουθεί ως αποτέλεσμα· συνέπεια: *σημειώθηκαν κινητοποιήσεις και αντιδράσεις, αλλά χωρίς σοβαρά επακόλουθα* συν. συνακόλουθο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *επίπτωση.* **επακολουθώ** ρ. αμετβ. ίαρχ.] {επακολουθείς... | επακολούθησα} **1.** γίνομαι ύστερα από κάτι άλλο (που προηγείται): *μετά την ομιλία επακολούθησε ενδιαφέρουσα συζήτηση* 2. ακολουθώ ως συνέπεια ή αποτέλεσμα: *χρειάζεται προσοχή στις επιλογές, διότι δεν ξέρουμε τι θα επακολουθήσει* συν. παρέπομαι. – **επακολούθηση** (η) Ιμτγν.| κ. **επακολούθημα** (το) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *περίπου.* **επακριβώς** επίρρ. [μτγν.] {επακριβέστ-ερα, -ατα} (λόγ.) με μεγάλη ακρίβεια; *δεν θυμάται ~* ror *γεγονότα.* – **επακριβής,** -ής, -ές Ιμτγν.]. **έπακρο** (το) {χωρ. πληθ.} το ακρότατο σημείο· συνήθ. στη ΦΡ. **στο**

έπακρο / (λόγ.) *εις το έπακρον* υπερβολικά, στον μέγιστο βαθμό: *οι σχέσεις των δύο χωρών οξύνθηκαν ~*
[ετυμ. < αρχ. επίθ. *έπακρος* «αυτός που έχει αιχμηρή απόληξη» (στον Ιπποκράτη) < *έπ(ι)-* + *άκρος*. Η φρ. στο *έπακρο* / εις *το έπακρον* αποδίδει τα γαλλ. extremement, a l'extreme], **επακτή** (η) η ηλικία τής Σελήνης την 1η Μαρτίου, που είναι ίδια με την ηλικία της την 1η ϊανουαρίου· χρησιμοποιείται για τον καθορισμό των κινητών εορτών.
[ετυμ. Η φρ. *έπακταί (ημέραι)* απαντά τον 7ο αι. μ.Χ. στον γραμματικός Ισίδωρο. Βλ. λ. *επακτός)*. **επάκτιος,** -α. -ο [αρχ.1 αυτός που βρίσκεται στην ακτή ή κοντά στην ακτή: *~ πυροβόλο* ΣΥΝ. παράλιος, παραθαλάσσιος αντ. μεσόγειος, **επακτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που επιβάλλεται έξωθεν συνήθ. στη ΦΡ. *επακτός όρκος (υπακτός όρκος,* Λυσίας) νομ. ο όρκος που επιβάλλεται από τον έναν διάδικο στον αντίδικό του **2.** *επακτή* (η) βλ.λ.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπάγω*\.
έπαλα ρ. ■-* πάλλω
επάλειμμα (το) [μτγν.Ι {επαλείμμ-ατος | -ατα, -άτων} η αλοιφή, **επάλειψη** (η) Ιμτγν.] j-ης κ. -είψεως | -είψεις. -είψεων} το άλειμμα επιφάνειας με ρευστή ουσία: *για τη θεραπεία των εξανθημάτων απαιτείται ~ με ειδική κρέμα* ΣΥΝ. επίχριση. – **επαλείφω** ρ. {αρχ.]. **επαλήθευση** (η) IJ867J {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** η απόδειξη τής ορθότητας προβλέψεως: *η - των προβλέψεων*Η τα *ποσοστά των δημοσκοπήσεων αναζητούν την ~ τονς στα εκλογικά αποτελέσματα* αντ. διάψευση 2. μαθ. επιβεβαίωση τού αποτελέσματος αριθμητικής πράξης: *κάνω την ~*1 | *πώς γίνεται η ~ στον πολ/.απλασιασμό;* ΣΥΝ. δοκιμή **3.** (γενικότ.) η επιβεβαίωση πληροφορίας: *για - θα ελέγξω αν η χρονολογία που μας είπε είναι η σωστή* συν. έλεγχος. – **επαληθευτικός,** -ή. -ό.
[ετυμ. Μεταφρ, δάνειο από γαλλ. verification{. **επαληθεύσιμος,** -η, -ο αυτός που είναι δυνατόν να επαληθευτεί: *- πληροφορίες.*
επαληθεύω ρ. μετβ. [αρχ.] [επαλήθευ-σα, -θηκα, -μένος} αποδεικνύα) (κάτι) αληθινό, ορθό ή ακριβές: *τη'ΑΖφώνησα στην εφημερίδα για να επαληθεύσω την είδηση* [[*~ το αποτέλεσμα τού πολλαπλασιασμού* [[*οι προβ/.έψεις τον επαληθεύθηκαν από τα γεγονότα* γυ.\. επιβεβαιώ- νω, αποδεικνύω, επικυρώνω, **επαλλάσσουσες έννοιες** (οι) {επαλλασσουσών εννοιών} φίλος. (στη Λογική) έννοιες που συμπίπτουν μερικώς ως προς το εύρος τους· λ.χ. *νέος και μαθητής* (δεν είναι όλοι οι νέοι μαθητές ούτε κάθε μαθητής είναι κατ' ανάγκην νέος).
[ετυμ. < αρχ. ρ. *έπαλλάσσω* < *έπ(ι)-* + *άλλάσσω*). **επαλληλία** (η) [μτγν.] {επαλληλιών} η διαδοχική σειρά, η αλληλοδιαδοχή.
επάλληλος, -η, -ο {-ων κ. -ήλων, -ους κ. -ήλους} (λόγ.) αυτός που γίνεται κατ' επανάληψη ή με διαδοχική σειρά: *σειρά ~ επιθέσεων* συν. αλλεπάλληλος, διαδοχικός· ΦΡ. φίλος, (στη Λογική) *επάλληλες έννοιες* οι έννοιες που έχουν το ίδιο εύρος· αλλιώς *επικοινωνούσες έννοιες.* – **επάλληλα** / **επαλλήλως** [μτγν.] επίρρ.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *-άλληλος* < *άλ/.ήλων* (βλ.λ.).}. **έπαλξη** (η) {-ης κ. -άλξεως J -άλξεις, -άλξεων} **1.** το ανώτερο μέρος των τειχών φρουρίου ή πύργου με οδοντωτά ανοίγματα, μέσα από τα οποία πολεμούσαν οι αμυνόμενοι 2. (μτφ.) θέση αγωνιστικής ετοιμότητας, επαγρύπνησης: *βρίσκεται πάντα στις* εττόλξεις *τού αγώνα*■ φρ. *επί των επάλξεων σε* ετοιμότητα (για την αντιμετώπιση κινδύνου). [ΕΤΥΜ.. < αρχ. *έπαλξις* < *έπαλλέξω* «υπερασπίζω, φρουρώ» < *έπ(ι)-* + άλέξω, βλ. κ. αλεξι-).
επαμειβόμενος, -η. -ο αυτός που πηγαίνει εναλλάξ από τον έναν στον άλλον μόνο στη φρ. *επαμειβόμενο έπαθλο / κύπελλο* το έπαθλο που απονέμεται στον νικητή μιας διοργάνωσης, ο οποίος μπορεί να το κρατήσει οριστικά μόνο αν το κερδίσει τρεις φορές συνεχώς. [ετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *έπαμείβομαι* «επακολουθώ, έρχομαι ο ένας μετά τον άλλον σε συνεχή σειρά» < *έπ(ι)* + *αμείβω* / *-ομαι* (βλ.λ.)].
Επαμεινώνδας (ο) **1.** αρχαίος Θηβαίος στρατηγός και πολιτικός (420-362 π.Χ.), θεμελιωτής τής Θηβαϊκής Ηγεμονίας και οργανωτής τής «λοξής φάλαγγας» 2. ανδρικό όνομα.
[ετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *άμείνων* «καλύτερος, ισχυρότερος» (χρησιμο- ποιήθηκε ως ένα από τα συγκριτικά επίθ. τού *αγαθός,* αναφερόμενο κυρ. στη μαχητικότητα και τη γενναιότητα) + δωρ. επίθημα -<5ας(πβ. *Αεωνί-δας. Πελοπί-δας)*\.
επαμφοτεριζόντως επίρρ. [μτγν-J (λόγ.) με τρόπο διφορούμενο, **επαμφοτερίζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.· μτχ. επαμφοτερίζων, -ουσα, -ον} **1.** κλίνω άλλοτε προς το ένα και άλλοτε προς το άλλο μέρος, αμφιταλαντεύομαι: *επαμφοτερίζουσα στάση*)| *η επαμφοτερίζουσα πο/.ιτική μιας κυβέρνησης* 2. (μτφ.) (α) επιδέχομαι διπλή ερμηνεία, είμαι διφορούμενος (β) (για λέξεις) έχω δύο τύπους 3. εμφανίζω δύο αντίθετες ιδιότητες, άλλοτε τη μία και άλλοτε την άλλη, ανάλογα με τις συνθήκες: *επαμφοτερίζονχημικό στοιχείο* (με ιδιότητες μετάλλων και αμετάλλων) | | *επαμφοτερίζουσα ουσία* (με ιδιότητες οξέος ή βάσεως) **4.** (η μτχ. ως ουσ.) (ειρων. για πρόσ.) *επαμφοτερίζων* (ο) ο αμφιφυλόφιλος. – επαμφοτεριαμός (ο) ιμτγν.].
[ετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *-αμφοτερίζω* < *άμφότεροι* (βλ.λ.)|. **επανα-** κ. **επανά-** κ. **επαν-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει επανάληψη αυτού που σημαίνει το β" συνθετικό: *επανα-πρόσληψη, επανα-διο- ρίζω, επαν-ιδρύω, επαν-εκτίμηση*. σχολιο λ. ανα-.
[εϊ υμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τις προθέσεις *επί* και *άνά* (λ.χ. *έκανα-λαμβάνω, έπανα-φέρω)* και εμφανίζεται (αντί τού απλού *άνά)* και σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. *επανασύνθεση* < αγγλ. reconstruction)], **επανάγω** ρ. μετβ. {επανή-γαγα, -χθην, -ης. -η...} (λόγ.) **1.** φέρνω (κάτι) στην αρχική του θέση ή κατάσταση· επαναφέρω · **2.** ΝΟΜ. επαναφέρω (υπόθεση) στο δικαστήριο, κάνω έφεση συν. εφεσιβάλλω, εκκαλώ.
επαναγωγή (η) Ιαρχ.). σχόλιό λ. *άγω*. iHTYjvf. αρχ. < *έπ(ι)-* + *άν(α)-* + ά/ω|. **επαναδίπλωση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις, -ώσεων} η αναδίπλωση φλ.λ.).
επανακάμπτω ρ. αμετβ. {επανέκαμψα} (λόγ.) επιστρέφω, ξαναγυρί- ζω: *επανέκαμψε στην πατρίδα του προ τριετίας* |[*~ στον πολιτικό στίβο.* – **επανάκαμψη** (η) [μτγν.].
[ετυμ, *αρρ* < *έπ(ι)-* + *άνα-* + *κάμπτω].* **επανακτώ** ρ. μετβ. {επανακτάς... | επανέκτησα, επανακτ-ώμαι. -άται..., -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) αποκτώ ξανά (κάτι που έχασα): *~ την ελευθερία / την εμπιστοσύνη / τις δυνάμεις μον* | | *~ τα δικαιώματά μον* συν. ανακτώ. – **επανάκτηση** (η).
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *έπανακτώμαι (-άο·)* < *έπ(ι)-* + *άνα-* + *κτώμαι*, βλ. κ. *ανακτώ).*
επαναλαμβανόμενος, -η, -ο αυτός που επαναλαμβάνεται, που γίνεται κατ' επανάληψη: *~ διαμαρτυρίες / κινήσεις / θόρυβοι / συνομιλίες / χτυπήματα / κρούσματα βίας / εκρήξεις / /Λθη.* **επαναλαμβάνω** ρ. μετβ. (επαν-έλαβα, -αλήφθηκα, -ειλημμένος} **1.** λέω ή κάνω (κάτι) ο ίδιος για δεύτερη φορά: *του επανέλαβα το μήνυμα δνατότερα* 2. λέω ή κάνω ξανά, με τον ίδιο τρόπο (αυτό που είπε ή έκανε κάποιος άλλος): *~* το *πείραμα ι το ίδιο λάθος* συν. ξαναλέω. ξανακάνω · 3. (ειδικότ.) ξαναδιαβάζω, κάνω επανάληψη (μαθήματος): ο *καθηγητής ζήτησε από τους μαθητές να επαναλάβουν το τε- λευταίο κεφά/.αιο στο σπίτι* **4.** (η μτχ. *επανειλημμένος, -η, -ό)* βλ.λ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.*
[ετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *άνα-* + *λαμβάνω* j.

επαναλαμβάνω και ξαναεπαναλαμβάνω! Συχνά ακούγεται τελευταία το ξαναεπαναλαμβάνω στη θέση τού απλού επαναλαμβάνω.
Λλλά το α' συνθετ. επανα- δηλώνει ήδη «την επανάληψη», έτσι το *ξαναεπαναλαμβάνω* περιττεύει, εκτός σπανίων περιπτώσεων που συνειδητά (και κάπως εξεζητημένα) επιδιώκεται ιδιαίτερη έμφαση με την αλλεπαλληλία των όμοιων α' συνθετικών.

επαναληπτικός, -ή. -ό 1. αυτός που επαναλαμβάνεται, που ξαναγίνεται: *~ ψηφοφορία* | | *~ φεκασμοί* 2. αυτός που εκτελεί κάτι με τον ίδιο τρόπο πολλές φορές, διαδοχικά: *~ όπλο / καραμπίνα* (με την οποία πυροβολεί κανείς κατ' επανάληψη, χωρίς να χρειαστεί να γεμίζει κάθε φορά) · 3. αυτός που σχετίζεται με την επανάληψη μαθήματος. διδαχθείσης ύλης: *~ διαγώνισμα / ασκήσεις* 4. γλωσσ. *επανα-ληπτική αντωνυμία* η αντωνυμία *αυτός. -ή, -ό*, η οποία έχει αναφορική λειτουργία, δηλ. δηλώνει όνομα που αναφέρθηκε προηγουμένως: ο *Τοσίτσας αγαπούσα* πολύ *την πατρίδα του, την Ηλλάδα' αυτός είναι πον έδωσε τα χρήματα, για να κτισθεί το Πολυτεχνείο.* – επαναλη- πτικ-ά /-ώς Ιμεσν.] επίρρ. **■ σχολιο λ. *λαμβάνο).* επανάληψη (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις. -ήψεων} 1. το να γίνεται κάτι για δεύτερη ή πολλοστή φορά: *~ των επεισοδίων / τον αγώνα / των διαπραγματεύσεων / τού ίδιον λάθους* | | *όσα εξήγγειλε αποτελούν - των εξαγγελιών των προκατόχων τον* φρ. (α) κατ' *επανάληψη / επα- νάληψιν* πολλές φορές, επανειλημμένα: *τον έχω κάνει παρατηρήσεις* ~ (β) σε *επανάληψη* ξανά. όχι για πρώτη φορά: *η ταινία προβάλλεται* ~ 2. η εκ νέου διδασκαλία ή μελέτη των ήδη διδαγμένων (για να τα μάθουν καλύτερα οι μαθητές): *η ~ είναι μητέρα τής μαθήσεως* |[*όταν ολοκληρωθεί η διδακτέα ύλη, θ' αρχίσουν οι* ■ φρ. *επανάληψις μή- τηρ (πάσης)* μαθήσεως (λατ. repetitio mater studiorum) η επανάληψη

επαν(α)- *ξανά, εκ νέου*

επαν-αγορά (η)
επαν-αγοράζω ρ.
επαν-αξιολόγηση (η)
επαν-αξιολογώ ρ.
επαν-απόκτηση (η)
επαν-αποκτώ ρ.
επανα-βεβαιώνω ρ.
επανα-βεβαίωση (η)
επανα-γεμίζω ρ.
επανα-γέμιση (η)
επανα-διαπραγμάτευση (η)
επανα-διάταξη (η)
επανα-διατάσσω ρ.
επανα-διατυπώνω ρ.
επανα-διατύπωση (η)
επανα-διευθέτηση (η)
επανα-διευθετώ ρ.
επανα-διορίζω ρ.
επανα-διορισμός (ο)
επανα-θεμελιώνω ρ.
επανα-θεμελίωση (η)
επανα-καθορίζω ρ.
επανα-καθορισμός (ο)
επανα-καλώ ρ. **επανα-δίοπραγματεύομαι** ρ. **επανά-κληση** (η)
επανα-κυκλοφόρηση (η)
επανα-κυκλοφορώ ρ.
επανα-λειτσυργία (η)
επανα-λειτουργώ ρ.
επανα-προσδιορίζω ρ.
επανα-προσδισρισμός (ο)
επανα-προσλαμβάνω ρ.
επανα-πρόσληψη (η)
επανα-σύνδεση (η)
επανα-συνδέω ρ.
επανα-συνιστώ ρ.
επανσ-σύσταση (η)
επανα-τοποθέτηση (η)
επανα-τοποθετώ ρ.
επανα-φοίτηση (η)
επανα-φορτίζω ρ.
επανα-φόρτιση (η)
επαν-εγγραφή (η)
επαν-εγγράφω ρ.
επαν-εκλέγω ρ.
επαν-εκλογη (η)
επαν-εκπαίδευση (η)
επαν-εκπαιδεύω ρ.
επαν-εκτίμηση (η)
επαν-εκτιμώ ρ.
επανέλεγχος (ο)
επαν-ελέγχω ρ.
επαν-εμφανίζω ρ.
επαν-εμφάνιση (η)
επαν-ενεργσποίηση (η)
επαν-ενεργσποιώ ρ.
επαν-ένταξη (η) ►
επαν-εντάσσω ρ.
επαν-ενώνω ρ. . .·. ,
επαν-ένωση (η)
επαν-εξετάζω ρ.
επαν-εξέταση (η)
επαν-ευρεση (η)
επαν-ευρίσκω ρ.
επαν-ίδρυση (η)
επαν-ιδρύω ρ.
επαν-υπάγω ρ.
επαν-υπαγωγή (η)

συμβάλλει καθοριστικά στο να μαθαίνει κανείς κάτι καλά 3. γλωσς. (α) η επανεμφάνιση γλωσσικού στοιχείου στον λόγο (ως στοιχείο ύφους, για έμφαση, νοηματική συνοχή κ.ά.) (β) ***αντωνυμική επανάληψη*** (αγγλ. clitics) η επανάληψη τού αδύνατου τύπου τής προσωπικής αντωνυμίας πριν (πρόταξη ή πρόληψη) ή μετά (επίταξη) από το αντικείμενο: ***το*** *βρήκα, επιτέλους, το ρολόι που έψαχνα* || ron *καφέ* ***τον*** *πίνω σκέτο* jj *πόσον καιρό* ***το*** *έχεις το αυτοκίνητο;* **4.** αθλ. το δεύτερο ημίχρονο ενός αγώνα: στην - *ο αγώνας ήταν συναρπαστικός.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.*

[hΤΥΜ. < μτγν. *έπανάληψις* < αρχ. *έπανα?»αμβάνω\.* **επαναπατρίζω** ρ. μετβ. {επαναπάτρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}

φέρνω πίσω στην πατρίδα άτομα που είτε ηθελημένα είτε βίαια εκπατρίστηκαν ΑΝΙ. εκπατρίζω **2.** (μεσοπαθ. ***επαναπατρίζομαι)*** επιστρέφω στην πατρίδα μου: *επαναπατρίστηκαν χιλιάδες πρόσφυγες* ΑΝΤ. εκπατρίζομαι. – **επαναπατρισμός** (ο).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. se repatrier/, **επαναπαύομαι** ρ. αποθ. αμετβ. [μτγν.} {επαναπαύ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. εφησυχάζω, δεν δραστηριοποιούμαι: *μετά από μερικά κα- λά αποτελέσματα, επαναπαύθηκε* 2. (κατ' επέκτ. -l-σε) στηρίζομαι κάπου και αδρανώ: *μην επαναπαύεσαι στα χρήματα που σου παρέχουν οι δικοί σου.* – **επανάπαυση** (η) [μτγν.]. σχολιο λ. *αποθετικός.* **επαναπροσέγγιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η εκ νέου προσέγγιση 2. ιιολιτ. (παλαιότ.-ειδικότ.) επανέναρξη σχέσεων (διαλόγου) μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων σε πολιτικό επίπεδο για την επίλυση τού Κυπριακού. – **επαναπροσεγγίζω** ρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. rapprochement], **επαναπροώθηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεωνί η εκ νέου προώθηση· συνήθ. για λαθρομετανάστες οι οποίοι μετά τη σύλληψή τους στέλνονται στα σύνορα για να προωθηθούν στις πατρίδες τους. – **επαναπροωθώ** ρ. {-είς...}. **επανάσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** λαϊκή εξέγερση, που αποσκοπεί στην αλλαγή τού πολιτικού ή/και τού κοινωνικού καθεστώτος και όχι απλώς των προσώπων που ασκούν εξουσία: *αναίμακτη* ■' *αιματηρή* ~ {{ *πολιτική / κοινωνική* ~ || *κηρύττω / οργανώνω / καταστέλλω μια* ~ || *η Γαλλική / η Οκτωβριανή Επανάσταση* (πβ. λ. *στάση, εξέγερση, σηκωμός)*· φρ. ***Βελούδινη Επανάσταση*** βλ. λ. *βελούδινος* **2.** ***Επανάσταση τού '21*** η ελληνική επανάσταση τού 1821 εναντίον των Τούρκων · 3. απότομη ή/και θεαματική μεταβολή στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, επιστημονικό τομέα: *βιομηχανική / αγροτική* ~ || *μια - στην επιστήμη / στη ζωγραφική / στην τεχνο- λογίαι* στον *τομέα τής παιδείας* || *η χρήση υπο/.ογιστών έφερε - στις εκδόσεις βιβλίων* ΦΡ. ***πολιτιστική / μορφωτική επανάσταση*** (i) βαθύτατη ανατάραξη των ηθικών ή πολιτιστικών αξιών μιας κοινωνίας (ii) (με κεφ.) μορφή πολιτικής δράσης που εγκαινιάστηκε από τον Μάο-Τσε-Τούνγκ στην Κίνα τη δεκαετία τού '60- αποσκοπούσε στην αλλαγή πνεύματος και τής δομής τής κινεζικής κοινωνίας και στην προσαρμογή των ιδεών και τής εκπαίδευσης στις ανάγκες τού λαού

(μτφ.) η έντονη αντίδραση κάποιου σε ό.τι θεωρεί καταπιεστικό: ο *γνιος τους κήρυξε - και δεν τους ακούει σε τίποτα.*

[ετυμ. < αρχ. *έπανάστασις* < *έπανίστημι* «ανεγείρω - ξεσηκώνω» < *έπ(ι)-* + *άν(α)-* + *ΐστημι* (βλ. κ. *στάση)].*

επανάσταση: συνώνυμα. Οι λέξεις αυτές δηλώνουν ομαδική, ένοπλη συνήθ., κίνηση με διεκδικήσεις που αναφέρονται εναλλακτικά στην ελευθερία, στην εξουσία και σε ποικίλες αλλαγές (κοινωνικές, πολιτικές, θεσμικές, θρησκευτικές κ.λπ.). fi λ. **επανάσταση** δηλώνει ευρύτερη ένοπλη κίνηση ενός λαού με εθνικοαπελευθερωτι- κό χαρακτήρα ***(Ελληνική Επανάσταση / η Επανάσταση τού '21)*** ή και κοινωνικό χαρακτήρα ***(Γαλλική Επανάσταση).*** **Η** λ. **εξέγερση** χρησιμοποιήθηκε και με εθνικοαπελευθερωτική σημασία ***(η εξέγερση των νήσων κατά των Τούρκων),*** αλλά χρησιμοποιείται και με κοινωνικό περιεχόμενο ***(λαϊκή εξέγερση)*** και με τη σημασία τής αντίστασης εναντίον τής έννομης εξουσίας ***(η εξέγερση των κρατουμένων στις φυλακές Κορυδα?*λού).*** Με την τελευταία σημασία τής (ένοπλης ή μη) σύγκρουσης με την έννομη εξουσία χρησιμοποιείται και η λ. **ανταρσία,** που γΓ αυτό έχει συχνά αρνητική χροιά ***(η ανταρσία ομάδας αξιωματικών τού Ναυτικού - ανταρσία τού πληρώματος).*** Ένοπλη εξέγερση κατά τού καθεστώτος με σκοπό την ανατροπή του και γενικά κατά τής έννομης εξουσίας έχει και η λ. **στάση** (εκτός από την ιστορική ***«Στάση τού Νίκα»,*** μιλάμε για ***«στάση τού στρατού»,*** ακόμη και για ***«στάση των κρατουμένων στις φυλακές»).*** Τέλος, η λ. **κίνημα** σημαίνει και ***στάση*** για ανατροπή τού καθεστώτος ***(το κίνημα των λοχαγών)*** και ευρύτερη αγωνιστική κίνηση για τη διεκδίκηση κοινωνικών και άλλων αλλαγών ***(φοιτητικό κίνημα / συνδικαλιστικό κίνημα*** κ.λπ.). Αντίθετα προς όλες τις προηγούμενες, η λ. **πραξικόπημα** έχει σαφώς αρνητική σημασία, δηλώνοντας είτε τη συνωμοτικά οργανωμένη ένοπλη ανταρσία ***(στρατιωτικό πραξικόπημα),*** για την κατάληψη τής νόμιμης εξουσίας, παραβιάζοντας το Σύνταγμα, και την εγκαθίδρυση ολοκληρωτικού καθεστώτος, είτε την αυθαίρετη υπέρβαση των συνταγματικών ορίων ασκήσεως τής εξουσίας από αυτούς που ήδη την ασκούν ***(πο?ατικό πραξικόπημα).***

επαναστάτης (ο) [1854] {επαναστατών}, **επαναατάτρια** (η) {επα- ναστατριώνΐ 1. πρόσωπο που συμμετέχει σε επανάσταση συν. στασιαστής **2.** υποστηρικτής και οπαδός ριζοσπαστικοον ιδεών: ***πνευματικός ι κοινωνικός*** ~ **3.** πρόσωπο που διαρκώς προβάλλει αντιρρήσεις ή αμφισβητεί τα πάντα: <5rv ακοϋπ ***κανέναν αυτός, είναι*** ~ ΣΥΝ. αντάρτης, απείθαρχος. Επίσης **επαναστάτισσα** (η) [επαναστατισσών}. **επαναστατικός,** -ή, -ό [184111. αυτός που σχετίζεται με την επανά

σταση: - ***κίνημα / κλίμα / δράση / εκδήλωση / ιδέες / διάθεση*** 2. (ειδικότ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ριζοσπαστικές ή ανατρεπτικές ιδέες: ~ ***θεωρία / πνεύμα***]| ***νέα ~ μέθοδος θεραπείας τής ανδρικής στειρότητας.*** – **επαναστατικά** επίρρ.. **επαναστατικότητα** (η) [1890]. **επαναστατώ** ρ. αμετβ. [Ι856| {επαναστατείς... | επαναστάτη-σα, -μένος} 1. εξεγείρομαι κατά τής εξουσίας πολιτικού ή κοινωνικού καθεστώτος ή γενικότ. εναντίον μιας κατάστασης· κάνω επανάσταση συν. ξεσηκώνομαι, (λαικ.) σηκώνω μπαϊράκι 2. (μτφ.) αγανακτώ, εξεγείρε- ται η συνείδησή μου: - ***στη σκέψη ότι θανατώθηκαν τόσοι αθώοι.*** **επανασύνθεση** (η) [Ι852J {-ης κ. -έσεως j -έσεις, -έσεων} **1.** η εκ νέου σύνθεση, ο εκ νέου σχηματισμός **2.** ΓΛΩΣΣ. η αναγωγή σε αρχικό, υποθετικό ή αμάρτυρο λεξικό τύπο (λέξη. ρίζα. θέμα, κατάληξη, πρόσφυμα), στον οποίο φθάνουν οι γλωσσολόγοι διά τής ιστορικοσυγκριτικής μεθόδου, δηλ. με σύγκριση των αρχαιότερων από τους μαρτυρούμε- νους (σε μία ή περισσότερες συγγενείς γλώσσες) συναφείς τύπους· ο τύπος αυτός δηλώνεται με τη χρήση αστερίσκου πριν από την επα- νασυντεθειμένη λέξη· π.χ. ***αμαρτάνω*** < ****ά-μαρτ-*** < *ά- στερητ. + *smrt

I.E. *smer- συν. αποκατάσταση, ανακατασκευή· ΦΡ. (α) *εξωτερική επανασύνθεση* επανασύνθεση με γλωσσικό υλικό από συγγενείς γλώσσες (Ελληνική, Λατινική. Σανσκριτική. Γερμανική κ.λπ.), π.χ. I.E. *duwo- με επανασύνθεση από ελλην. ***δύο*** (αρχ. ελλ. <5ύΡ-ο), σανσκρ. duwii. λατ. duo, γαλλ. deux, αγγλ. two. γερμ. 7.wei (β) *εσωτερική επανασύνθεση* επανασύνθεση με γλωσσικό υλικό από μία μόνο γλώσσα (μόνο την Ελληνική ή μόνο τη Γερμανική κ.ο.κ.), π.χ. η επανασύνθεση των ρηματικών τύπων ***έχω - εξω - έσχον*** τής Αρχ. Ελληνικής οδηγεί σε αρχικό τ. ****σέχω*** (> ***εχω*** με ανομοίωση). – **επανασυνθέτω** ρ. ** σχόλιό λ. ***αμάρτυρος.***

{ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reconstruction], **επανατάκτης** (ο) ΣΓΡΑΤ. σύστημα οπισθοδρόμησης και επανάταξης τού σωλήνα τού πυροβόλου.

[ΗΤΥΜ. < ***επανατάσσω*** (πβ. ***τάσσω - τακτ-ικός***) < ***επ(ι)*** + ***ανα-*** + ***τάσσω].*** **επαναφέρω** ρ. μετβ. [αρχ.] [επαν-έφερα, -αφέρθηκα} **1.** ξαναφέρνω: ~ ***το θέμα στο προσκήνιο*** || ~ ***στη μνήμη / στον νου*** (ξαναθυμάμαι) || ο ***προπονητής επανέφερε τον παίκτη στην ενδεκάδα*** ■ φρ. *επαναφέρω στην τάξη (κάποιον)* βλ. λ. ***τάξη*** **2.** αποκαθιστώ στην προηγούμενη θέση. κατάσταση ή ισχύ: ***οι γιατροί κατόρθωσαν να τον επαναφέρουν στη ζωή |{ θα επαναφέρουν*** ron ***νόμο περί ασέμνων.*** **επαναφορά** (η) [αρχ.] **1.** το να φέρει κανείς ξανά (κάτι/κάποιον) εκεί όπου βρισκόταν, στη θέση ή την κατάσταση που βρισκόταν κάποτε: ***η ~*** του ***σπονδύλου***]] ***η ~ τής μοναρχίας /*** των σ^σεων ***των δύο χωρών στην προ τού πολέμου κατάσταση! τής ειρήνης / τής ισορροπίας στις πολιτικές σχέσεις κάποκον || η - τού νεκρού στη ζωή*** ΣΥΝ. επάνοδος **2.** το να επανέλθει κάτι σε ισχύ: ***ζητούν την ~ τής επετηρίδας για τον διορισμό των εκπαιδευτικών*** **3.** το να θέτει κανείς (κάτι, λ.χ. θέμα, πρόβλημα κ.λπ.) ξανά: - ***ενός θέματος για συζήτηση*** **4.** ΓΛΩΣΣ. σχήμα λόγου κατά το οποίο επαναλαμβάνεται η ίδια λέξη ή φράση στην αρχή διαδοχικών στίχων ή προτάσεων: ***(η αγάπη) ...πάντα στέγει. πάντα πιστεύει, πάντα ελπίζει, πάντα υπομένει*** (Κ.Δ. *Λ* ***Κορινθ.*** 13.7) 5. ΦΥΣ. *δύναμη επαναφοράς* κάθε δύναμη που ξαναφέρνει σύστημα ή μέρος συστήματος στην αρχική του ισορροπία, **επανδρώνω** ρ. μετβ. [επάνδρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** τοποθετώ πλήρωμα (σε πλοίο, αεροπλάνο ή διαστημόπλοιο) 2. (γενικότ.) παρέχω (σε υπηρεσία) το απαραίτητο προσωπικό ΣΥΝ. στελεχώνω. – **επάνδρωση** (η). ^ ιχολιο λ. ***γυναικείος.***

|ετυμ. < μτγν. ***έπανδρώ (-όω)*** < ***έπανδρος*** «ανδρικός» < ***έπ(ι)-*** + ***-ανδρος< άνήρ. άνδρός].*** **επανειλημμένα** επίρρ. (λόγ.) κατ' επανάληψη: ***του έχω πει*** ~ να ***μη βρίζει, αλ)Λ δεν με ακούει*** συν. ξανά και ξανά. Ηπίσης (λόγ.) **επα- νειλημμένως** [J821J. ♦ σχολιο λ. ***λαμβάνω.*** **επανειλημμένος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που γίνεται κατ' επανάληψη: ***παρά τις ~ συστάσεις μου αδιαφορεί.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή, λαμβάνω.*** [ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ρ. ***επαναλαμβάνω].*** **επανεκδίδω** ρ. μετβ. **[** 1892] {επαν-εξέδωσα. -εκδόθηκα] **1.** εκδίδω εκ νέου έντυπο, δημοσιεύω σε νέα έκδοση 2. (ειδικότ.) εκδίδω πάλι έντυπο (εφημερίδα, περιοδικό κ.λπ.). τού οποίου η κυκλοφορία είχε διακοπεί. – **επανέκδοση** (η).

[ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reediterj.

επανέκδοση - επανεκτύπωαη - ανατύπωση. Η λ. **ανατύπωση** δηλώνει την -μετά ή άνευ διορθώσεων (κυρίως τυπογραφικών)- εκ νέου εκτύπωση ενός εντύπου (βιβλίου, σειράς κ.λπ.) κατά τρόπο που δεν διαφέρει (σε περιεχόμενο και σε εκδοτική εμφάνιση) από την προηγούμενη έκδοση. **Η επανεκτύπωση** δηλώνει την εκ νέου εκτύπωση, συνήθ. με μεταβολές στη μορφή τού κειμένου. Αντίθετα, η **επανέκδοση** προϋποθέτει συνήθ. μεγαλύτερες ή μικρότερες διαφορές ενός εντύπου από την προηγούμενή του έκδοση. ΓΓ αυτό και η ***επανέκδοση*** ή οι ***επανεκδόσεις*** ενός βιβλίου είναι εξαιρετικού ενδιαφέροντος και δηλώνονται πάντοτε βιβλιογραφικώς (συνήθ. με έναν δείκτη πάνω στη χρονολογία εκδόσεως· π.χ. 1978' ή 1990'), ενώ η ***ανατύπωση*** ή οι ***ανατυπώσεις*** μπορεί και να μη δηλώνονται.

επανεκκίνηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η ΓΚ νέου εκκίνηση (ειδικότ. ενός Η/Υ που βρίσκεται σε λειτουργία).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. restart |. **επανεκτύπωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} η εκ νέου εκτύπωση εντύπου (συνήθ. με μικρές μεταβολές στη μορφή τού κειμένου) ή φωτογραφίας. - **επανεκτυπώνω** ρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***επανέκδοση.*** **επανέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [επανήλθα} (+σε) **1.** επιστρέφω στην προηγούμενη θέση μου: ***οι αδειούχοι επανήλθαν στις θέσεις τους*** || το

(ηλεκτρικό) ρεύμα επανή/.Οε δύο ώρες μετά τη διακοπή |[*η εικόνα επανήλθε στην* τηλεόρασή συν. ξαναγυρίζατ ΦΡ. επανέρχομαί / επιστρέφω *δριμύτερος* γυρίζω κάπου ξανά (σε *τόκο* ή δραστηριότητα) με μεγαλύτερη όρεξη ή πιο έντονα ή πιο επιθετικά: *η εταιρεία επανέρχεται δριμύτερη στον χώρο τής ψηφιακής εικόνας με μια πρωτο- κοριακή βιντεοκάμερα* 'J *επανήλθε δριμύτερος στη Βουλή με δύο επε- ρωτήσεις* || *μετά τον τραυματισμό τον ο παίκτης επανήλθε δριμύτερος στους αγωνιστικούς χώρους σημειώνοντας τρία γκολ \: ο άρθρο- γράφος επανέρχεται δριμύτερος με νέες αποκαλύψεις για το σκάνδαλο* · 2. εξετάζω εκ νέου. ξανασυζητώ: ό'εκ *πρόκειται να επανέλθο)* σε *θέματα κου ήδη* συζητη^καν. * σχολιο λ. *αποθετικός.*

Ιετυμ. αρχ. < *έπ(ΐ)-* + *όν(α)-* + *έρχομαι}.* **επανιδείν** (το) {άκλ.} (λόγ.) να ξαναδεί κανείς (κάποιον)' μόνο στη φρ. (σε αποχαιρετισμό) **ε/ς** *το επανιδείν* καλή αντάμωση. σχολιο λ. *αποχαιρετισμός.*

Ιετυμ. < *επαν(α)-* + αρχ. *ιδεΐν.* απρφ. αορ. β' τού *όρώ.* Η φρ. *εις το επανιδείν* είναι απόδ. τού γαλλ. au revoir|. **επάνοδος** (η) {επανόδ-ου | -ων, -ους} 1. η επιστροφή, ο γυρισμός: *η ~ στη χώρα* || *η - στην εξουσία / στην ενεργό δράση / σε ένα καθεστώς / κάποιου στα πολιτικά πράγματα* · 2. phtop σχήμα λόγου κατά το οποίο λέξεις τής προηγούμενης πρότασης ή περιόδου επαναλαμβάνονται στην επομένη, αλλά με αντίστροφη σειρά. σχολιο λ. *οδός.*

|ltym. αρχ. < *έπ(ι)-* + «νο<Socl.

Επανομή κ. **Επανωμή** (η) πόλη τής Κ. Μακεδονίας στον νομό Θεσσαλονίκης.

επανορθώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {επανόρθω-σα. -θηκα. -μένος} αποκαθιστώ με δικά μου μέσα λάθος, ζημιά κ.λπ. που προκλήθηκε με δικές μου ενέργειες: (μετβ.) *προσπάθησε να επανορθώσει το λάθος του και υπέπεσε σε δεύτερο* [[*επανόρθωσε με δικά του χρήματα τις ζημιές που προκάλεσε στο σπίτι* || (αμετβ.) *συγγνώμη που ξέχασα τα γενέθλιά σου. θα επανορθώσω.*

|ΠΤΥΜ. < αρχ. *έπανορθώ (-όω)* < *έπ(ι)-* + *άν(α)-* + *όρθώ* < *ορθός].* **επανόρθωση** (η) |αρχ.| {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η αποκατάσταση με δικά μου μέσα λάθους, βλάβης κ.λπ.: *έχω να κάνω μια - σχετικά με τη δήλωση τού υπουργού* || *~ διά τού Τόπου* **2.** η αποζημίωση, η καταβολή τού ποσού στο οποίο ανέρχεται η ζημιά που προκάλεσε κάποιος· φρ. ***πολεμικές επανορθώσεις*** οι αποζημιώσεις που αναγκάστηκε η Γερμανία και οι σύμμαχοί της να καταβάλουν στους νικητές των δύο παγκόσμιον πολέμων εξαιτίας των καταστροφών που τους προκάλεσαν. **επανορθώσιμος,** -η. -ο }1840| αυτός που είναι δυνατόν να επανορθωθεί: *~ λάθος / παράλ,ειψη / βλάβη.* **επανορθωτικός,** -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που συντελεί ή αποβλέπει στην επανόρθωση: *- προσπάθεια / ποινή / ποσό* **2.** ιατρ. ***πλαστική επανορθωτική*** βλ. λ. *πλαστικός.* **επανορθωπκ-ά / -ώς** [μτγν.} επίρρ. **επάνω** κ. **πανω** (λαϊκ.) κ. **απάνω** επίρρ. **1.** (α) σε επιφάνεια ή σημείο που βρίσκεται ψηλότΓρα σε σχέση με σημείο αναφοράς, το οποίο ορίζει ο ομιλητής: *Εεν κατέβηκε ακόμη* είναι ~ στο δωμάτιό του* (β) (με άρθρο ως επίθ.) για κάποιον/κάτι που βρίσκεται σε ψηλότερη θέση σε σχέση με τον ομιλητή: *ο - όροφος είναι ακατοίκητος* || *στην - γειτονιά* · φρ. (α) ***(ε)πάνω-(ε)πάνω*** στο ψηλότερο σημείο: *έβαλα το βιβλίο σου για να* το βρεις εύκολα (β) ***από πάνω*** (i) για τη δήλωση κίνησης από ψηλότερο τόπο ή σημείο: *κατέβα γρήγορα ~* (ii) (κυρ. σε περιπτώσεις διαμαρτυρίας ή αγανάκτησης) επιπλέον, επιπροσθέτους: *δεν φτάνει που τον βοηθήσαμε, έχει παράπονο κι ~* || *μας έφερε τόσα προβλήματα και ζητάει και τα ρέστα ~* (γ) (μτφ.) ***(ε)πάνω απ' όλα*** κυρίως. κατά κύριο λόγο: *εκείνο που μας ενδιαφέρει ~. είναι η ποιότητα* (δ) ***πάνω-κάτω*** (μεσν. φρ,) (i) (για κίνηση): το *ασανσέρ όλη μέρα κινείται -* (ii) περίπου, σε γενικές γραμμές: *κατάλαβα ~ περί τίνος πρόκειται*[1] (με αριθμό) κατά προσέγγιση, δεν έχει σημασία η ακρίβεια: *είναι πάνω-κάτω τριάντα χρονών* || *πέντε πάνω πέντε κάτω, δεν χάθηκε ο κόσμος* (| *βάλε μου μισό κιλό φέτα' τώρα. αν είναι εκατό γραμμάρια πάνω, εκατό κάτω, δεν πειράζει* (ε) ***φέρνω / έρχονται τα πάνω κάτω*** για πλήρη ανατροπή μιας κατάστασης: *οι ψήφοι αυτής τής επαρχίας έφεραν τα πάνω κάτω στα εκ/λογικά αποτελέσματα* ij *μέσα σε μια βδομάδα ήρθαν τα πάνω κάτω στο Χρηματιστήριο* (στ) ***παίρνω τα πάνω μου*** (i) (για πρόσ.) ανακτώ και πάλι τις σωματικές ή ψυχικές μου δυνάμεις: *από τότε που άλλαξε τη διατροφή της. πήρε τα πάνω της* i| *μετά τα καλά αποτελέσματα στις εξετάσεις πήρε τα πάνω τον* (ii) (μτφ. για επιχείρηση) ανασυγκροτούμαι οικονομικά, βελτιώνω την οικονομική μου κατάσταση: *τελευταία η επιχείρηση πήρε τα πάνο) της* (ζ) ***είμαι στα πάνω μου*** είμαι σε πολύ καλή κατάσταση ή έχω μεγάλη επιτυχία σε κάτι (η) **γο*παίρνω επάνω μου*** υπε- ρηφανεύομαι για κάτι, επαίρομαι, καυχώμαι. αρχίζω να δείχνω σημεία αλαζονείας: *από ιότε που κέρδισε* στον διαγωνισμό, το *'χει πάρει απάνω* του (θ) ***παίρνω (κάτι) (ε)πάνω μου*** αναλαμβάνίο εξ ολοκλήρου ή διαχειρίζομαι προσωπικά μια υπόθεση: *πήρε επάνω τον την ευθύνη για το ατύχημα* || *αφήστε την υπόθεση πάνω μον θα το χειριστώ προσωπικά το ζήτημα 2.* στην επιφάνεια ενός αντικειμένου: *ακούμπησε τα ψώνια - στο τραπέζι* **3.** ar μια επιφάνεια, ούτως ώστε κάτι να στέκεται, να κρέμεται κ.λπ.: ο *πίνακας ήταν ~ στον τοίχο* {J *άφησα το κ/.ειδί - στην πόρτα* **4.** (+σε) πολύ κοντά, δίπλα: *οικόπεδο* **~** *στον δρόμο* || *σπίτι ~ στο κύμα* (ενν. στην ακτή) **5.** για τη δήλωση εχθρικής διάθεσης: έπεσε - *μον* κι *άρχισε να με χτυπάεν* ΦΡ. πάνω ***του / τους!*** (μεσν.) ας κινηθούμε εναντίον (του/τους): *μη φοβάστε, πάνω τους και θα νικήσουμε!* || (για επίθεση) *πάνω τους και τους φά- γαμε!6.* (με χρονική σημασία) (+σε) στην πιο κατάλληλη στιγμή: *ήρθες ~ στην ώρα που σε χρειαζόμουν* |[*έφθασε στη γιορτή ~ στο καλύτερο*■ ΦΡ. ***πάνω που*** (μεσν. φρ.) ακριβώς τη στιγμή που. μόλις συμβαίνει κάτι: *~ φεύγαμε, ήρθε ένας επισκέπτης* || *~ είχα αποκοιμηθεί.*

χτύπησε το τηλέφωνο 7. (α) (+ μου / σου / του...) (για κάτι που φέρει κανείς) μαζί μου / σου / του κ.λπ., στην τσέπη, την τσάντα, στο πορτοφόλι μου κ.λπ.: *πόσα χρήματα έχεις πάνω σου:* (στο πορτοφόλι, στην τσέπη σου κ.λπ.) || *δεν είχε την ατζέντα με τα τηλέφωνα πάνω της* (β) στα ρούχα μου / σου / του κ.λπ. · κυρ. στη φρ. ***τα κάνω πάνω μου*** (i) αφοδεύω στα ρούχα μου: το *μωρό τα έκανε πάνω τον* (ii) (μτφ.) φοβάμαι πολύ. τρομοκρατούμαι: *μόλις είδε τους ληστές, τα 'κάνε πάνω του από τον φόβο* (πβ. λ. *χέζομαι)* 8. (+από) (α) (σε μέτρηση ή υπολογισμό) περισσότεροι: *πρέπει να είναι - από 60 ετ<όν\ \ στη διάλεξη ήλθαν ~ από εκατό ακροατές* (β) σε ανώτερη θέση από κάποιον, σε. υψηλότερο επίπεδο, σε καλύτερη θέση σε ιεραρχική ή αξιολογική κλίμακα: *~ από τον προϊστάμενο είναι ο διευθυντής* |(*~ από εμάς είναι ο Θεός* || *~ απ' όλα η πατρίδα* || *η ευτυχία είναι - από τα χρήματα στη ζωή-* φρ. ***...και πάνω*** (για ηλικία ή ποσότητα) πέρα από καθορισμένο όριο: *δεχόμαστε παιδιά από δέκα χρονών ~* 9.(+ σε κάτι) (μεσν. χρήση) σχετικά / αναφορικά με (κάτι): *τι έχετε να μας πείτε - σ' αν τό:* (επ' αυτού) 10. για τη διαδοχή γεγονότων ή τη συσσώρευσή τους· κυρ. στη ΦΡ. **ο *ένας (η μία*** / ΓΟ ***ένα) πάνω στον άλλον (στην άλλη*** / aro ***άλλο)*** ο ένας μετά τον άλλον, όλοι μαζί: του *ήρθαν οι αναποδιές η μία πάνω στην άλλη* || *του έπεσαν ό? ·.α τα δυσάρεστα γεγονότα το ένα πάνω στο άλλο* 11. για την άνοδο των τιμών, οι αυξήσεις: *δέκα τοις εκατό - τα δίδακτρα* |I *όλα πάνε -* (ακριβαίνουν) || *πόσο ~ θα πάνε τα τρόφιμα:* 12. στον ψυχικό κόσμο, στην προσωπικότητα (κάποιου): *το έργο άσκησε -* του *σημαντική επίδραση* || *η αυταρχική συμπεριφορά των γονέων της επέδρασε - της αρνητικά* 13. με τρόπο που να επέρχεται επαφή: *ένας ευτραφής κύριος είχε κολ/.ήσει ~ της στο λεωφορείο* || *ένα μηχανάκι - στο αυτοκίνητό μον* ΦΡ. ***πέφτω πάνω (σε κάποιον / κάτι)*** βλ. λ. *πέφτω* 14. (για μεταφορικό όχημα, +σε) μέσα: *~ στο ?^εωφορείο ήταν πολλοί επιβάτες.*

[γιϋμ. αρχ. < *έπ(ΐ)-* + *άνω* (βλ.λ.). Οι τ. *απάνω* (με προληπτική αφομοίωση) και *πάνω* (με σίγηση τού αρχικού ε-) είναι μεσν.|. **επανωκαλύμμαυχο** (το) εκκλης. μαύρο κάλυμμα από ύφασμα, που τίθεται επάνω στον σκούφο μοναχών ή στο καμιλαύκι των ιερωμένων και φέρεται από τους άγαμους κληρικούς (ΐερομονάχους. αρχιμανδρίτες. επισκόπους) ως διακριτικό τής μοναχικής τους ιδιότητας.

|εγυμ. < μεσν. *έπανωκαμή/Λαυκον.* βλ. κ. *καμιλανκι].* **επανωτός,** -ή. -ό * απανωτός **επανωφόρι** (το) * πανωφόρι

επάξιος, -α, -ο |αρχ.{ (λόγ.) αυτός που γίνεται ή παρέχεται δίκαια ή σύμφωνα με την αξία (κάποιου): *~ συνεχιστής τού έργου των προκα- τόχων του* ΣΥΝ. αντάξιος, ισάξιος Α\Τ. ανάξιος, μηδαμινός, τιποτένιος. – **επάξια / επαξίως** |αρχ.| επίρρ. **επαπειλείται, επαπειλούνται** ρ. τριτοπρόσ. [αρχ.[{μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.f υπάρχει ως απειλή ή κίνδυνος: *- σύρραξη / συμπλοκή ι κρίση.*

επάρατος, -η. -ο αυτός τον οποίο απεύχεται κανείς, διότι προκαλεί καταστροφή· καταραμένος ΣΥΝ. επικατάρατος, αναθεματισμένος· ΦΡ. ***επάρατη νόσος*** ο καρκίνος.

[ετυμ. αρχ. < *έπαρώμαι (-άο-)* «καταριέμαι» < *έ.π(ι)-* + *άρώμαι* «προσεύχομαι» < *άρά* «προσευχή - κατάρα. συμφορά» (βλ.λ.). πβ. κ*. *κατ- αρώμαι\.*

επάργυρος, -η. -ο !αρχ.Ι ο επικαλυμμένος με στρώμα αργύρου: *- σκεύος / εικόνα* συν. ασημωμένος, **επαργυρώνω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {επαργύρω-σα, -θηκα. -μένος} καλύπτω (μεταλλική επιφάνεια) με στρώμα αργύρου Συν. ασημώνω. – **επαργύρωση** (η) 11877|. **επάρκεια** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η ύπαρξη τής αναγκαίας ποσότητας ή ικανότητας: *- αγαθών / τροφίμων / δυνάμεων* || *επαγγελματική / γνωστική ~* αν ι. ανεπάρκεια, έλλειψη, ένδεια· φρ. ***επάρκεια (διδασκαλίας)*** η βεβαίωση ικανότητας διδασκαλίας, που χορηγείται από ανώτατο κρατικό φορέα (Υπουργείο Παιδείας) σε κατόχους ορισμέ- νο)ν διπλωμάτων σε ορισμένο γνωστικό αντικείμενο (λ.χ. ξένες γλώσσες) και είναι απαραίτητη για τη νόμιμη διδασκαλία τού αντικειμένου αυτού.

επαρκής, -ής. -ές {επαρκ-ούς | -είς (ουδ. -ή) | επαρκέστ-ερος, -ατος} αυτός που επαρκεί. που ικανοποιεί πλήρως μια ανάγκη: *δεν έχει ~ γνώσεις για να διδάξει* !! <5εν *υπάρχουν - πόροι για τη συνέχιση τού έργου* συν. αρκετός **ανι.** ανεπαρκής, λιγοστός. – **επαρκώς** επίρρ. [μτγν.}. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες. αρκετά.*

[εγυμ. ^γν. < αρχ. *επαρκώ].* **επαρκώ** ρ. αμετβ. {επαρκείς... | επήρκεσα} είμαι αρκετός, φθάνω: *τα τρόφιμα επαρκούν για μια εβδομάδα* || *Εεν επαρκεί ο χρόνος για περισσότερη συζήτηση* συν. αρκώ.

[ετυμ. < αρχ. *επαρκώ (-έω)* < *έπ(ι)-* + *άρκώ* (βλ.λ.)|. **έπαρμα** (το) Ιεπάρμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.-σπάν.) οτιδήποτε εξέχει από μια επιφάνεια· ύψωμα.

IF.TYM. αρχ. < *έπαίρω* «εγείρω, υψώνω» < *έπ(ι)-* + *αΐρω* (βλ.λ.)[. **έπαρση** (η) {-ης κ. -άρσεως | -άρσεις, -άρσεων} (λόγ.) **1.** η ανύψωση: *~ σημαίας* ΛΝΤ. υποστολή, κατέβασμα **2.** (μτφ.) η υπερβολική και αδικαιολόγητη υπερηφάνεια, η αλαζονεία: *διακρίνω ~* στο *φέρσιμό του* συν. οίηση, υπεροψία (πβ. λ. *επηρμένος).* ^ σχολιο λ. *αίρω, υπερηφάνεια.*

Ιετυμ. < αρχ. *έπαρσις< έπαίρω / -ομαι* (βλ.λ.)}. **επαρχείο** (το) Ιμτγν.) δημόσιο οίκημα όπου εδρεύει ο έπαρχος, **επαρχία** (η) {επαρχιών} **1.** καθεμία από τις διοικητικές περιφέρειες που αποτελούν τον νομό · 2. κάθε περιοχή μιας χώρας εκτός από την πρωτεύουσα ή γενικότ. εκτός από τα μεγάλα αστικά κέντρα: <5εν *έβρισκε δου/.ειά στην ~ και θα ήρθε στην Αθήνα* συν. περιφέρεια, ύπαιθρος αντ. πρωτεύουσα 3. ιστ. καθεμιά από τις μεγάλες διοικητικές περιφέρειες στις οποίες χωρίζεται μία αυτοκρατορία: *μέχρι το*

1917 η Φινλανδία ήταν~ τής Ρωσίας [[*η ρωμαϊκή ~ τής Μακεδονίας.* [ΕΤΥΜ. μτγν. < *έπαρχος*|. **επαρχιακός,** -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που σχετίζεται με την επαρχία: *~ συμβούλιο / πόλη! δρόμος / νοσοκομείο.* σχολιο λ. *πληροφορική.* **επαρχιώτης** (ο) |μτγν.I {επαρχιωτών}, **επαρχιώτισσα** (η) 11894J [επαρχιωτισσιόν! 1. κάτοικος τής επαρχίας, ο καταγόμενος από επαρχία αντ. πρωτευουσιάνος 2. (μειωτ.) πρόσωπο που δεν έχει λεπτούς τρόπους, τού οποίου τη συμπεριφορά χαρακτηρίζει η τραχύτητα, η ιδιαίτερη προφορά κ.ά. ΣΥΝ. χωριάτης, αγροίκος, άξεστος. – **επαρχιώτικος,** -η, -ο. **επαρχιωτόπουλο** (το) [18941, **επαρχιωτοπούλα** (η), **επαρχιωτισμός** (ο) [1887J (μπωτ.) η έλλειψη λεπτών τρόπων ή πνευματικής καλλιέργειας συν. (λαϊκ.) χωριατιά, χοντράδα.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. provincialisme). **έπαρχος** (ο/η) {επάρχ-ου | -ων. -ους| 1. διοικητής επαρχίας **2.** ισγ. διοικητής αυτοκρατορικής επαρχίας.

|Η) υμ. αρχ., αρχική σημ. «διοικητής» (αργότερα απέδωσε το λατ. praefectus. Ρωμαίος κυβερνήτης επαρχίας). < *έπάρχω*< *έπ(ι)-* + *άρχω].* **επασφάλιστρο** (το) {-ίστρου | -ίστρων] χρηματικό ποσό που προστίθεται στο σύνηθες ασφάλιστρο, εφόσον ειδικοί λόγοι το επιβάλλουν. [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. extra premium|. **έπαυλη** (η) {-ης κ. -αύλεως | -αύλεις. -αύλεων] πολυτελής εξοχική κατοικία συν. βίλα. ^ σχολιο λ. *αυλή.*

εγυμ. < αρχ. *έπαυλις.* αρχική σημ. «εξοχική οικία», < *έπ(ι)-* + *αύλις* «κατασκήνωση» < *αύλή*\. **επαυξάνω** ρ. μετβ.]αρχ.| {επαύξη-σα. -θηκα, -μένος! κάνω (κάτι) μεγαλύτερο σε μέγεθος, ποσότητα ή περιεχόμενο· αυξάνω: *η π/.ηροφορία αυτή επαυξάνει τις ανησυχίες μας || θα κυκλοφορήσει νέα έκδοση βελτιωμένη και επαυξημένη*■ ΦΡ. *εγκρίνω Ι επικροτώ / συμφωνώ και επαυξάνω* θεωρώ όσα λες απολύτως ορθά αντ. μειώνω, ελαττώνω, λιγοστεύω. – **επαύξηση** (η) [αρχ.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.* **επαύριον** επίρρ. (λόγ.) 1. αύριο αντ. χθες 2. *επαύριον [y\)* (ενν. *ημέρα)* η αυριανή μέρα. η επομένη: *την 27η Οκτωβρίου άρχισαν οι προκ/ρήσεις και την επαύριον κηρύχθηκε επίσημα ο πόλεμος* συν. επιούσα. [ετυμ. μτγν. < *έπ(ι)-* + *αύριον* (βλ.λ.)]. **επαφή** (η) 1. το άγγιγμα δύο επιφανειών ή η ψηλάφηση· ΦΡ. (α) (λόγ.) **εξ** *επαφής* από πολύ κοντινή απόσταση: τον *πυροβόλησαν ~* (β) *φακός επαφής* βλ. λ. *φακός* 2. η αντίληψη μέσω των αισθητήριων οργάνων: *από εδώ δεν έχουμε οπυική ~ με τη βάση μας || ακουστική* -■ φρ. **δεν** *έχω επαφή / χάνω την επαφή* **με** *την πραγματικότητα* δεν αντιλαμβάνομαι τι συμβαίνει γύρω μου: *φαίνεται κως λόγω ηλικίας δεν έχει πια επαφή με την πραγματικότητα* 3. (μτφ.) η σχέση και η επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων ή μεταξύ ανθρώπου και ενός πράγματος: <5εν *έχουμε επαφές || θα σου κάνει καλό η ~ με τη φύση* · φρ. (α) *έρχομαι σε επαφή* (Η-μαζί +με) επικοινωνώ, γνωρίζω (κάποιον/κάτι): *ξένοι επιχειρηματίες ήρθαν σε επαφή μαζί του, για να αγοράσουν την επιχείρησή του || σκοπός μας είναι να έρθουν οι μαθητές* σε *επαφή με το βιβλίο* (β) *είμαι / βρίσκομαι* σε *επαφή (με κάποιον)* έχω επικοινωνία (με κάποιον): *Οα είμαστε σε εκαφή για οτιδήποτε προκύψει* (γ) *κρατάω επαφή* συνεχίζω την επικοινωνία: *να μη χαθούμε τώρα που θα φύγεις*■ *να κρατήσουμε επαφή* (δ) *φέρνω (κάποιον) σε επαφή (με άλλον)* ενεργώ ώστε δύο άνθρωποι ή δύο πλευρές να επικοινωνήσουν, να γνωριστούν κ.λπ.: *ένας κοινός γνωστός μάς έφερε σε επαφή κι έτσι γνωριστήκαμε || αναζητήσαμε κάποιον που να μπορεί να μας φέρει σε επαφή με τους αντάρτες* **4.** *επαφές* (οι) οι επίσημες συναντήσεις, συνομιλίες: ο *πρωθυπουργός στο περιθώριο τής διάσκεψης είχε σειρά επαφών με ξένους επισήμους* [| *άρχισαν επαφές για την επίλυση των διακρατικών διαφορών* 5. (μτφ.) η κοινωνική σχέση· στενή επικοινωνία: *από τότε που έφυγε για σπουδές στο εξωτερικό, έχασα την ~ μαζί του || οι καθηγητές τού σχολείου διατηρούν τακτικές ~ με τους γονείς των μαθητών* 6. η σεξουαλική πράξη συ\. συνουσία 7. τεχνολ. (για ακροδέκτες και καλώδια) (α) η ένωση δύο αγώγιμων σωμάτων, ώστε να υπάρχει μεταξύ τους αγώγιμη σύνδεση (που να επιτρέπει την ηλεκτρική σύνδεση): το *ραδιόφωνο τού αυτοκινήτου δεν κάνει ~ με τη βάση του και δεν ακούγονται καλά οι σταθμοί* (β) (συνεκδ.) το ίδιο το σημείο, π.χ. διακόπτη, όπου γίνεται η επαφή με κάτι άλλο 8. ΓΕΩΛ. η επιφάνεια σύνδεσης δύο γεωλογικα>ν σχηματισμών 9. στραγ. η προσέγγιση προς τον εχθρό με σκοπό την έναρξη μάχης είτε με την παρατήρηση των θέσεών του είτε με την ανταλλαγή των πρώτων πυροβολισμών: *λήψη επαφής με τα εχθρικά στρατεύματα* 10. τυχολ. η αμοιβαία προσέγγιση τού εσωτερικού κόσμου δύο ή περισσότερων ανθρώπων: *μεταξύ τους είχε αναπτυχθεί στενή ψυχική ~ || στις μέρες μας αποσιάζει η ουσιαστική ~ μεταξύ των ανθρώπων* ΦΡ. *σημείο επαφής* καθετί που αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό, που φέρνει δύο ή περισσότερους ανθρώπους ψυχικώς κοντά: *προσπαθούν να βρουν για να συνεννοηΟούν || δεν υπάρχει ~ μεταξύ τους* 11. το σύνολο των πληροφοριών (ονοματεπώνυμο, αριθμοί τηλεφώνου, e-mail κ.λπ.) που καταχωρίζονται σε κινητό τηλέφωνο ή ηλεκτρονικό ταχυδρομικό κατάλογο (c-mail).

IJ2TYM. αρχ. < *έπαφάω* «αγγίζω ελαφρά, επιφανειακά» < *έπ(ι)-* + *άφάω* (ομηρικός τ. με ψίλωση) < *άφή* (βλ.λ.). Ορισμένες φρ. rival μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *βρίσκομαι σε επαφή με...* (< γαλλ. ctre en contact avec...), *έχω επαφές* (< γαλλ. avoir des contacts), *χάνω την επαφή* (< γαλλ. perdre le contact), *σημείο επαφής* (< γαλλ. point de contact). *φέρνω σε επαφή* (< γαλλ. mettre en contact) κ.ά.]. **επαφίεμαι** ρ. μετβ. αποθ. {επαφίε-μαι, -σαι, -ται, -μεθα. -σθε, -νται· παρατ. επαφι-έμην, -εσο, -ετο. -έμεθα. -εσθε, -εντο | επαφέθηκα} (λόγ.) (+σε) εμπιστεύομαι τον εαυτό μου ή υπόθεσή μου στην κρίση ή τη διάθεση (κάποιου): - *στη δίκαιη κρίση σας και κυρίως στον ανθρωπισμό σας || η τήρηση τού παρόντος συντάγματος επαφίεται στον πατριωτισμό των Ε?»λήνων* ΣΥΝ. αφήνομαι. σχολϊο λ. *αποθετικός.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπ(ΐ)-* + *άφίεμαι,* μέσος τ. τού ρ. *άφίημι,* βλ. κ. *αφήνω.* Το αρχ. *έπαφίημι* είχε τη σημ. «εκτοξεύω, ρίχνω», ενώ η σημ. «αναθέτω» είναι μτγν.|. **επαφικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την επαφή **2.** γλωσσ. αυτός που αναφέρεται σε ειδική λειτουργία τής γλωσσικής επικοινωνίας, κατά την οποία ομιλητής και ακροατής δημιουργούν κατά την έναρξη τής επικοινωνίας κατάλληλο κλίμα πρώτης επαφής μεταξύ τους, για να προχωρήσουν ομαλά στη διεξαγ<ογή τής συνομιλίας τους, π.χ. οι ποικίλες μορφές χαιρετισμού « *καλημέρα / χαίρετε* κ.λπ.» ή τυπικές φράσεις όπως « π *κάνετε / πώς είστε / ωραίος ο καιρός σήμερα* κ.τ.ό.» συν. φατικός, **επαχθής,** -ής, -ές {επαχθ-ούς | -είς (ουδ. -ή) | επαχθέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που επιβαρύνει· δυσβάστακτος: *~ φορολογία / όρος / δάνειο* 2. δυσάρεστος, ενοχλητικός: *~ συνθήκες εργασίας* ΣΥΝ. οχληρός. – **επαχθώς** επίρρ. [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

Ιετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *-αχθής* < *άχθος* (βλ.λ.)].

Ε.Π.Ε. (η) Κταιρεία Περιορισμένης Κυθύνης (βλ. κ. λ. *εταιρεία).* Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. (το) Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης,

έπεα πτερόεντα *(έπεα πτερόεντα,* πβ. Ομήρ. /λ. Α 20!) (αρχαιοπρ.) φτερωτά λόγια· (ως χαρακτηρισμός) λόγια χωρίς ιδιαίτερη βαρύτητα (που τα παίρνει ο άνεμος).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *πτερόν* + παραγ. επίθημα *-όεις.* 11 ομηρική φρ. *έπεα πτερόεντα* έχει προκαλέσει πολλά ερμηνευτικά προβλήματα. Σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή, η φρ. παραβάλλα τα λόγια *(έπεα)* με τα ακόντια (τα οποία στον Όμηρο προσδιορίζει συνήθ. το επίθ. πτε- *ρόεις),* για να δείξει ότι εκφέρονται με δυνατή φωνή και βρίσκουν τον στόχο τους. Κατ' άλλους όμως, η ορθή ανάγνωση των ομηρικών χωρίων είναι **έπε' άπτερόεντα(όπου* χρησιμοποιείται το επίθ. **απτε- ρόεις* < *άπτερος)* με τη σημ. «μετέωρα λόγια, αβάσιμα. χωρίς αποδέκτες - λόγια τού αέρα», άποψη που ενισχύεται από τη χρήση τού επιθ. *άπτερος στ* α χωρία «*τή δ' άπτερος έπ/.ετο* μύθος» (Όμηρος, συχνή φρ.) και «*άπτερος φάτις*» (Αισχύλ., *'Αγαμέμνων* 278)[.

επέβαλα ρ. -»επιβάλλω **επέβην** ρ. -♦ επιβαίνω **επέδειξα** ρ. -* επιδεικνύω **επέδωσα** ρ. ► επιδίδω

επείψει, επείγουν ρ. τριτοπρόσ. [μόνο στον ενεστ.} δεν επιδέχεται αργοπορία ή αναβολή, πρέπει να γίνει αμέσως: *ασχοληθείτε μόνο με όσα επείγουν! || η αποστολή βοήθειας σε τρόφιμα επείγει* || (ως απρόσ.): *~ να ?*ηφθούν μέτρα για τη βία στα σχολεία.*

IF.TYM. < αρχ. *έπείγω / -ομαι* (βλ.λ.). Η απρόσ. χρήση είναι μτγν.]. **επείγομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (κυρ. μεσοπαθ.)]μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] (+νος) βιάζομαι: (μετβ.) *~ να φύγω* || (αμετβ.) *δεν μπορώ να μείνω άλλο,*

[ετυμ. Μέση φωνή τού αρχ. *έπείγω* «πιέζω, ωθο)». αβεβ. ετύμου, πιθ.

έπ(ι)- + *-είγω.* μεταπτωτ. βαθμ. τού ρ. *οϊγ-νυ-μι* «ανοίγω» (βλ. κ. *ανοίγω),* οπότε το ρ. *έπείγω* θα σήμαινε «ανοίγω δρόμο, κάνω (κάποιον) να υποχωρήσει»].

επειγοντολογία (η) jatp. ο κλάδος που ειδικεύεται στα επείγοντα περιστατικά. – **επειγοντολόγος** (ο/η).

Ιετυμ. < *επείγον, -οντος* + *-λογία* (βλ.λ.)]. **επειγόντως** επίρρ. 11895] χωρίς χρονοτριβή, όσο το δυνατόν γρηγορότερα: *μεταφέρθηκε ~ στο νοσοκομείο || συνή?.0ε - το συμβούλιο* συν. βιαστικά, γρήγορα λντ. αβίαστα. **επείγων,** -ουσα. -ον {επείγοντος, -οντα | -οντες (ουδ. -οντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} 1. αυτός που δεν επιδέχεται χρονοτριβή ή αναβολή, που επείγει: *επείγουσα ανάγκη || επείγοντα θέματα* 2. αυτός που πρέπει να αντιμετωπιστεί αμέσως· ΦΡ. *επείγοντα περιστατικά* (σε νοσοκομείο, ιατρείο) οι περιπτώσεις που πρέπει να τύχουν άμεσης ιατρικής αντιμετώπισης (π.χ. σοβαροί τραυματισμοί, εγκεφαλικά επεισόδια κ.λπ.) **3.** *επείγον* (το) (ως χαρακτηρισμός) για επιστολή, τηλεγράφημα ή δέμα, στην αποστολή των οποίων το ταχυδρομείο πρέπει να δώσει προτεραιότητα και να τα στείλει στον αποστολέα σε συντομότερο χρόνο: *πάνω στην επιστολή είχε σφραγίδα «~» συν.* εξπρές.

[ετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *έπείγω* (βλ. λ. *επείγομαι)*\. **επειδή** σύνδ. (για την εισαγωγή αιτιολογικής πρότασης) διότι, γιατί, για τον λόγο ότι: <5εν *σου τηλεφώνησα. ~ επέστρεψα στο σπίτι πολύ αργά* συν. γιατί, μια και, λόγω τού ότι· ΦΡ. *κι επειδή;* για να εκφραστεί αδιαφορία γΓ αυτό που μόλις ειπώθηκε: *-Θα στενοχωρηθεί ο Αχιλλέας, αν το μάθει —; Τι έγινε:* (δηλ. δεν με νοιάζει, ας στενοχωρηθεί). σχολιο λ. *αιτία, γιατί.*

[ετυμ_. αρχ. < *έπεί* + *δή* (βεβαιωτ. μόριο). Το αρχ. *έπεί* (< *έπ(ι)-* + υποθ. σύνδ. *ει)* χρησιμοποιήθηκε αρχικώς με χρονική και αργότερα με αιτιολογική σημ. Τυ *επειδή* απαντά κυρ. στην αρχ. πεζογραφία εκφράζοντας ευρεία ποικιλία χρυνικυαιτιυλογικοιν σχέσεων, ενώ συχνά εμφανίζεται συντεθειμένο με το υποθ. *άν (έπειδάν).* Στη Ν. Ελληνική διατήρησε μόνο την αιτιολ. χρήση και ανήκει στους αιτιυλυγικούς συνδέσμους που μπορούν να τεθούν στην αρχή περιόδου ή ημιπεριόδου (όπως και τα *εφόσον, αφού)* εν αντιθέσει με τους συνδέσμους *γιατί, διότι].*

επείσακτος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που προέρχεται από έξω. από άλλη χώρα: *~ λέξεις* συν. αλλότριος. ξένος.

[ετυμ. αρχ. < *έπεισάγω* < *έπ(ι)-* + *εισάγω*\. **επεισοδιακός,** -ή, -ό 11863] 1.αυτός που χαρακτηρίζεται από ένταση, διαπληκτισμούς, βίαια γεγονότα κ.λπ.: *~ διαδήλωση / συνάντηση / αγώνας / συνεδρίαση* 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από απρόοπτα: *ήταν μια ~ εμφάνιση· συνέβησαν ένα σωρό παράξενα πράγματα.* **επεισόδιο** (το) {επεισοδί-ου | -ων(**1.** συμβάν, περιστατικό: *θα σας διηγηΟώ ένα ~ από τον τελευταίο πόλεμο* 2. ιατρ. (α) *καρδιακό επει-*

σόδ/ο η καρδιακή προσβολή, το έμφραγμα (β) *εγκεφαλικό επεισόδιο* βλ. λ. *εγκεφαλικός* 3. (συνήθ. στον πληθ.) φιλονικία ή βίαιη συμπλοκή διαφωνούντων ή αντιπάλων: *αιματηρά ~ οπαδών κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικού αγώνα || θ'Αιβρά - σημάδεψαν τη συνεδρίαση τής Βουλής* · 4. καθένα από τα αυτοτελή ή συνεχιζόμενα τμήματα ενιαίου έργου (λογοτΓχνικού. κινηματογραφικού, τηλεοπτικού κ.λπ.): *σίριαλ σε είκοσι ~* 5. ΦΙΛΟΛ. το διαλυγικό μέρος τής αρχαίας τραγωδίας, που παρεμβάλλεται μεταξύ των χορικών (στάσιμων) 6. ΜΟΥΙ. τμήμα μουσικής σύνθεσης (τής φούγκας), που συνδέει διάφορες μουσικές φράσεις. ΙΧΟΛΙΟ λ. *γεγονός.*

LiTYM. < αρχ. *έπεισόδιον,* αρχική σημ. «το διαλυγικό μέρος τής τραγωδίας. που παρεμβάλλεται μεταξύ δύο χορικών», ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *έπεισόδιος* (που όμως μαρτυρείται ως μτγν.) «εισερχόμενος» < *έπ(ι)-* + *είσόδιος* < *είσοδος.* Οι σημ. 1, 2 αποτελούν απόδ. τού γαλλ. incident].

έπειτα επίρρ. **1.** (με χρονική σημασία) κατόπιν, μετά: *διαβάσαμε κι ~ αρχίσαμε την κουβέντα* συν. ύστερα λντ. πριν 2. (+από) (α) ύστερα (βλ. κ. σημ. J): *έπεσε να κοιμηθεί και ξύπνησε - από δέκα ώρες* (β) αν και. παρ' όλο. παρά: *- από όσα έκανε, μας ζητάει και εξηγήσεις!* · 3. επιπλέον, εξάλλου: *βρίσκω άσκοπη μια τέτοια ενέργεια■ ~, δεν έχει και τη συγκατάθεση των αρμοδίων* Χυν. επιπροσθέτως, εκτός από αυτό. άλλωστε · ΦΡ. (α) *(κι) έπειτα;* για τη δήλωση ειρωνείας ή αδιαφορίας για κάτι: *με απειλεί πως θα με απολύσει* Συν. ε. και: και λοιπόν; (β) *κι έπειτα μου λες...* στην αρχή φράσεων που σχολιάζουν αρνητικά κάποιον/κάτι: *Αθώωσαν έναν έμπορο ναρκωτικών και καταδίκασαν έναν χρήστη! - ότι υπάρχει δικαιοσύνη!*

Ιετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *εϊτα* (βλ.λ.), επίρρ. που ανέκαθεν εξέφραζε τη χρονική ακολουθία, η οποία δεν έχει σχέση με τον αιτιολ. παράγοντα).

επέκεινα επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** πέρα από (ορισμένο τόπο, χρόνο, ποσό κ.λπ.): *~ τού κόσμου τούτου* **2.** *επέκεινα* (το) ο άλλος κόσμος, η άλλη ζωή.

[ΠΤΥΜ, αρχ. < φρ. *επ' εκείνα* (με αναβιβασμό τού τόνου λόγω τής συν- θέσεως), που αντετίθετο προς το έττϊ *τάδε.* Εκτός τής επιρρ. χρήσης του, το *επέκεινα* μαρτυρείται στην Αρχ. τόσο ως ουδ. ουσιαστικό (συνοδευόμενο από άρθρο) όσο και συντασσόμενο με γεν.|. **επέκειτο, επέκειντο** ρ. ► επίκειται

επέκταση (η) Ι-ης κ. -άσεως (-άσεις. -άσεων} **1.** η αύξηση σε έκταση: *~ σχεδίου πόλεως\ δικτύου υδρεύσεως* του *σιδηροδρομικού δικτύου / συνόρων / κτηρίου / φωτιάς || υπάρχει άμεσος κίνδυνος επέκτασης* των *εχθροπραξιών* ΣΥΝ. εξάπλωση 2. ανάπτυξη, διεύρυνση: οι υπουρ- *γοί των δδο χωρών συμφώνησαν στην - των εμπορικών σχέσεων || ~ των δραστηριοτήτων τής επιχείρησης■* ΦΡ. *κατ' επέκταση* (i) περαιτέρω: *διευρύνονται οι αρμοδιότητες τού συμβουλίου και ~ όλης τής διοίκησης* (ii) με διεύρυνση τού σημασιολογικού πεδίου τής λέξης · 3. ΠΛΙΡΟΦ. (συνήθ. στον πληθ.) η προέκταση (βλ.λ.). [ετυμ, < αρ^. *έπέκτασις < επεκτείνω].* **επεκτατικός,** -ή, -ό Ιμεσν.) αυτός που αποσκοπεί στην επέκταση (των ορίων μιας χώρας, μιας αγοράς, τής επιρροής κ.λπ.): *~ πολιτική / πόλεμος / τάσεις* συν. ιμπεριαλιστικός. — **επιτακτικά** επίρρ. **επεκτατισμός** (ο) ΠΟλιτ. 1.η συμπεριφορά ισχυρού κράτους που χαρακτηρίζεται από την τάση για εδαφική επέκταση και κατάκτηση ή οικονομική, πολιτική και πολιτιστική κηδεμονία (άμεση ή έμμεση) χωρών και λαών πέρα από τα σύνορά του: *οικονομικός ~ || τουρκικός ~ στην Ανατολική .Μεσόγειο* συν. ιμπεριαλισμός 2. (στον μαρξισμό) το τελευταίο στάδιο τού καπιταλισμού, που χαρακτηρίζεται από τη δημιουργία διεθνών μονοπωλιακών ενώσεων των καπιταλιστών, τον σχηματισμό χρηματιστικού κεφαλαίου από τη συγχώνευση τραπεζιτικού και βιομηχανικού κεφαλαίου κ.λπ.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. expansionism), **επεκτείνω** ρ. μετβ. {επεξέτεινα, επεκτάθ-ηκα (λόγ. μτχ. επεκταθείς. -είσα, -έν), επεκτεταμένος} 1. μεγαλώνω (κάτι) σε έκταση: *- τα σύνορα / το σιδηροδρομικό δίκτυο* αντ. περιορίζω 2. αναπτύσσω, διευρύνω: *~ την κυριαρχία μου / την επιρροή μου / τις δραστηριότητές μου*)| *συζητήσαμε χωρίς να επεκταθούμε σε λεπτομέρειες* συν. εξαπλώνω. [ejym. αρχ. < *έπ(ι)-* + *έκ-* + *τείνω}.*

επέλαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσπς. -άσεων) 1.η έφοδος, συνήθ. ιππικού 2. (μτφ.) ορμητική επίθεση: *λίγα λεπτά μόνο άντεξαν οι αντίπαλοι στην ~ τής ομάδας μας.* — **επελαύνω** ρ. Ιαρχ.].

[ετυμ. < μτγν. *έπέλασις* < αρχ. *επελαύνω* < *έπ(ι)-* + ελαύνω), **επελέγην** ρ. -* επιλέγω **επέλεξα** ρ. * επιλέγω

επέλευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} ο ερχομός, η πραγματοποίηση (συνήθ. δυσάρεστου) γεγονότος: *η ~ τού θανάτου του δημιούργησε μεγάλα προβλήματα στην επιχείρηση || η ~ συνεπειών.* Ιετυμ. < μτγν. *έπέλευσις < έπ(ι)- + έ/.ευσις* (βλ.λ.)).

επέλθω (να/θα) ρ. ► επέρχομαι

επεμβαίνω ρ. αμετβ. {επενέβην. -ης. -η..., να/θα επέμβω} **1.** ενεργώ κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να επιδράσω (σε κάτι): ο *πρόεδρος επενέβη και έθεσε τέρμα στη συζήτηση || η αστυνομία επενέβη για την αποκατάσταση τής τάξης || στα προβληματικά σημεία τού κειμένου επεμβαίνει ο διορθωτής || οι γενετιστές επεμβαίνουν στη δομή των κυττάρων των ζωντανών οργανισμών* 2. αναμειγνύομαι (με τρόπο ενοχλητικό ή προκλητικό): *ο ξένος παράγοντας επεμβαίνει στα* εσω- *τερικά τής χώρας με απαράδεκτο τρόπο || μην επεμβαίνεις σε προσωπικά μου ζητήματα!* ΣΥΝ. ανακατεύομαι.

[ετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *έν-* + *βαίνω.* Το ρ. είχε αρχικώς τη σημ. «ποδοπατώ - επιτίθεμαι», η δε σημ. «αναμειγνύομαι» αποδίδει γο γαλλ. inlervenir].

επέμβαση (η) {-ης κ. -άσεως j -άσεις, -άσεων} 1. (α) η μεσολάβηση ή η αυτόκλητη ανάμειξη σε. μια υπόθεση: ***με την ~ τρίτων αποφεύχθηκε η συμπλοκή || συχνές ~ συγγενών σε οικογενειακά ζητήματα |[η επέμβαση τού*** *Ο.Η.Η.* ***απέτρεψε κ/.ιμάκωση τής έντασης*** συν. παρέμβαση (β) *ανθρωπιστική επέμβαση* στρατιωτική επέμβαση ενός κράτους ή διεθνούς οργανισμού σε άλλο κράτος είτε για την προστασία ενός πληθυσμού από τον κίνδυνο γενοκτονίας είτε για την προστασία από ένα κράτος υπηκόων του που διατρέχουν κίνδυνο σε άλλο κράτος: ***η - στη Σομαλία*** και ***τη Ρουάντα υπό την αιγίδα τού*** *Ο.Η.Ε.* **2.** (ει- δικότ.) η ανάμειξη κράτους ή διεθνούς οργανισμού σε ζητήματα που δεν περιλαμβάνονται στις αρμοδιότητές τους: ***οι δηλώσεις τού Γερμανού υπουργού Εξωτερικών συνιστούν - στα εσωτερικά τής χώρας μας*** 3. (ειδικότ.) η στρατιωτική ανάμειξη: ***η ~ τής Τουρκίας έλαβε τελικά τη μορφή εδαφικής κατοχής*** **4.** πράξη με την οποία κάτι μεταβάλλεται. αλλοιώνεται κ.λπ.: *-* ***στον γενετικό κώδικα τού ανθρώπου*** / ***στο*** κείμενο ***μιας συνθήκης ! σε ένα γραπτό από*** τον ***διορθωτή*** · **5.** ιαίρ. (α) η διεξαγωγή εγχειρήσεως: ***θα κάνει ~ για την αφαίρεση τής χολής*** (β) δραστική εφαρμογή θεραπευτικής μεθόδου: ***σο)θηκε χάρη στην άμεση επέμβαση των γιατρών*** · 6. αθλ. η ενέργεια που αποτρέ- πει κάτι: ***ο τερματοφύλακας διασφάλισε τη νίκη με δύο καθοριστικές*** ~ (αποκρούσεις) || ***η γρήγορη ~ τού αμυντικού ανέκοψε την επίθεση των*** αντίπαλων ***παικτών.*** — (υποκ.) **επεμβασούλα** (η) (σημ. 5α). ΣΧΟΜΟ λ. ***εισβολή, εγχείρηση, παρέμβαση.***

|LTYM. < αρχ. ***έπέμβασις.*** αρχική σημ. «επίθεση, έφοδος». < ***επεμβαίνω.*** Οι σύγχρονες σημ. αποδίδουν το γαλλ. inter-veniion].

επεμβατισμός (ο) η χωρίς αρμοδιότητα πολιτική τής επέμβασης κράτους ή διεθνούς οργανισμού στα εσωτερικά ζητήματα ή στις διαφορές άλλων κρατών.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. interventionism].

Ε.Π.ΕΝ. (η) Κθνική Πολιτική Ένωσις.

επένδυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} **1.** η επικάλυψη τής εσωτερικής ή εξωτερικής επιφάνειας ενός αντικειμένου με στρώμα άλλου υλικού για προφύλαξη, ενίσχυση ή διακόσμησή του: *~* ***τοίχον*** / ***πόρτας*** || ***μεταλλική*** / ***ξύλινη*** / ***χρυσή*** / ***πλαστική*** *~* **2.** (ειδικότ.) κάθε πρόσθετο υλικό στο εσωτερικό ενδύματος (π.χ. ύφασμα, γούνα, υαλοβάμβακας κ.ά.) για πρακτικούς ή αισθητικούς λόγους 3. (μτφ.) το να γράφει κανείς μουσική για συγκεκριμένους στίχους, για ταινία κ.λπ.: ***η μουσική*** *-* ***ενός κινηματογραφικού έργου*** · **4.** οικον. η διάθεση χρηματικών ποσών ή γενικότ. περιουσιακών στοιχείων για τη δημιουργία νέου παραγωγικού κεφαλαίου: ***δημόσιες ~ |] η αύξηση των***

οδηγεί και σε αύξηση τής απασχόλησης || έκανα επενδύσεις σε ακίνητα)| ζημιογόνες / κερδοφόρες ~ **5.** (συνεκδ.) οτιδήποτε μπορεί να αποφέρει βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα όφελος: ο ***υπολογιστής που αγόρασα αποτελεί ~.***

ΙΕΤΥΜ. < ***επενδύω.*** Οι οικον. σημ. είναι μεταφρ. δάνεια από αγγλ. investment].

επενδυτής (ο), **επενδύτρια** (η) {επενδυτριών} οικον. πρόσωπο που κάνει επενδύσεις: ***εγχώριος*** / ***ξένος*** / ***στρατηγικός*** - || ***θεσμικός*** - (τράπεζα, ασφαλιστικό ταμείο κ.ά.). -*" σχόλιό λ. ***παρώνυμο.***

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. investor}.

επενδύτης (ο) (επενδυτών} (λόγ.) το πανωφόρι. σχολιο λ. ενδυμασία. ***παρώνυμο.***

(ΕΤΥΜ. αρχ. < ***επενδύω].***

επενδυτικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τις χρηματικές επενδύσεις: *~* ***ενδιαφέρον*** / ***κοινό*** / ***τοποθέτηση*** / κλίμα / λύσεις / ***προϊόντα / κεφάλαια! οίκος / πολιτική / ενδιαφέρον/ πρόγραμμα / σχέδιο / δραστηριότητα*** / ***ικανότητα*** < ***σύμβου/.ος/ εταιρεία.*** ■ - **επενδυτικά** επίρρ.

επενδύω ρ. μετβ. {επένδυσα (λόγ. επενέδυσα), επενδύθηκα, επεν(δε)- δυμένος} 1. καλύπτω την εσωτερική ή εξωτερική επιφάνεια αντικειμένου με στρώμα από υλικό για την ενίσχυση, προφύλαξη ή διακό- σμησή του: ~ τους ***τοίχους με ξύλο*** || - ***την πόρτα με ειδικό προστατευτικό υλικό*** **2.** ενισχύω ένδυμα ή του προσθέτω εσωτερικά υλικό (ύφασμα, γούνα, υαλοβάμβακα κ.λπ.) για πρακτικούς ή αισθητικούς λόγους 3. (μτφ.) γράφω μουσική για συγκεκριμένους στίχους, τηλεοπτικό ή κινηματογραφικό έργο κ.λπ. · **4.** οικον. διαθέτω κεφάλαια για τη δημιουργία, την ανάπτυξη ή την επέκταση επιχειρήσεων: *~* ***στον χώρο των οικοδομικών κατασκευών || ξένοι επενδυτές επενδύουν στις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις {) ~ κεφάλαια στο Χρηματιστήριο*** **5.** πραγματοποιο) συμφέρουσες αγορές, τοποθετώ χρήματα σε αντικείμενα αξίας: *-* ***τα χρήματά μου στην αγορά γης*** / ***σε ομόλογα και μετοχές || αποκτώντας εξειδικευμένες γνώσεις, - στο μέλλον μου.*** [ετυ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «φορώ εξωτερικό ένδυμα, ιμάτιο», < ***έπ(ι)-*** + ***ενδύω*** (βλ. κ. ***ένδυμα***. ένδυση). Η οικον. σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. invest).

επενεργώ ρ. μετβ. 11797) {επενεργείς... | επενήργησα} (+σε) ασκώ επίδραση, επηρεάζω: ο ***θόρυβος επενεργεί δυσμενώς στο νευρικό μας σύστημα*** Ζ υν. επιδρώ. — **επενέργεια** (η) [Ι797].

[F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. einwirken].

επένθεση (η) {-ης κ. -έσεως [-έσεις, -έσεων} γλωσσικό φαινόμενο τής Αρχαίας Ηλληνικής, κατά το οποίο το ημίφωνο j μετατίθεται στην προηγούμενη συλλαβή με αποτέλεσμα τον σχηματισμό διφθόγγου, λ.χ. ***χαρ-}ω > χαίρω.***

*J*ετυ.μ. < μτγν. ***έπένθεσις < έπεντίΟημι*** (πβ. ***θέτο)*** - ***τίθημι)].***

επεξεργάζομαι ρ. μετβ. αποθ. {επεξεργάσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος}

κατεργάζομαι με τη βοήθεια τεχνικών ή μηχανικών μέσων (πρώτες ύλες) για την παραγωγή αγαθών απαραίτητων στη ζωή τού ανθρώπου: *~* ***μέταλ/,ο*** *ι* μαλλί / ***βαμβάκι*** **2.** ασχολούμαι συστηματικά με κάτι, για να το βελτιώσω ή να το τροποποιήσω: *--* ***υπόμνημα*** / ***καταστατικό / νομοσχέδιο / κείμενο / μυθιστόρημα / ποίημα / σχέδιο δράσης / ψηφιακά μια φωτογραφία*** **(|** ***έχει επεξεργαστεί μια νέα θεωρία για την καταγωγή τού σύμπαντος*** 3. μελετώ, ελέγχω κάτι. συνήθ. με τεχνικά

μέσα, για να διαπιστώσω κάτι. να βγάλω κάποια συμπεράσματα κ.λπ.: ~ ***τα οικονομικά στοιχεία μιας εταιρείας > τις φορολογικές δηλώσεις των φορολογούμενων / τα δεδομένα μιας έρευνας*** ΣΥΝ. τελειοποιώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

Ι^ΤΥΜ. <*ΧΡΧ* · < ***επ(ι)-*** + ***έξ-*** + ***εργάζομαι.*** Το ρ. σήμαινε κυρίως «<συνε- πιδρώ - επιτελο)». αλλά ήδη στους μτγν. συγγραφείς απαντά η σημ. «ξαναδουλεύω. αναπτύσσω εκτενώς (ένα θεωρητικό σημείο)»|. **επεξεργασία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η διαδικασία κατά την οποία μεταβάλλει κανείς μερικώς ή ολιιαός. συνήθ. με τη βοήθεια τεχνικών ή μηχανικών μέσων, τη μορφή ή τις ιδιότητες αντικειμένου: ***η - τού μετάλλου / τού χαρτιού / τού μαλλιού / πρώτων υλών || υφίσταμαι ~ || τυγχάνω επεξεργασίας*** συν. κατεργασία **2.** η διαδικασία κατά την οποία διαμορφώνει κανείς κάτι. επιφέροντας αλλαγές, τροποποιήσεις, προσθήκες κ.λπ.: ***η ~ ενός ποιήματος από τον ποιητή i τού νομοσχεδίου από την αρμόδια επιτροπή / ενός σχεδίου δράσης || η ψηφιακή - εικόνας / ήχου στον II/Υ]] ηλεκτρονική ~ κειμένου*** **3.** η μελέτη ή ο έλεγχος, συνήθ. με τεχνικά μέσα. για τη συναγωγή συμπερασμάτων, τη διαπίστωση πραγμάτων κ.λπ.: ***η ~ των προσωπικών δεδομένων / των φορολογικών στοιχείων / των δεδομένων μιας έρευνας / αρχειακού υλικού.*** σχόλιό λ. ***έκδοση.***

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *επεξεργάζομαι.* Οι σημ. τής πληροφορικής χρησιμοποιούν τη λ. ως απόδ. τού αγγλ. (image / data / word) processing), **επεξεργάσιμος,** -η, -ο αυτός τον οποίο μπορεί να επεξεργαστεί κανείς: ~ *υλικό.*

επεξεργαστής (ο) ιιληροφ. **1.** το κυριότερο μέρος ενός υπολογιστή, που ρυθμίζει και ελέγχει τη λειτουργία του· αλλιώς ***Κεντρική Μονάδα Επεξεργασίας (Κ.Μ.Η., C.P.U.)*** **2.** πρόγραμμα που χρησιμοποιείται για επεξεργασία ορισμένου είδους: ***μορφολογικός*** ~ (ή αναλυτής) [[~ ***κειμένου.***

[ει υμ. Ο όρος τής πληροφορικής αποτελεί απόδ. τού αγγλ. processor),

επεξεργαστικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που αναφέρεται ή συντελεί στην επεξεργασία: ~ ***μέθοδος.*** **επεξηγηματικός,** -ή,-ό Ιμτγν.] αυτός που χρησιμεύει για επεξήγηση: ~ ***κείμενο / φυλλάδιο / σύνδεσμος*** ΣΥΝ. διευκρινιστικός, διασαφη- τικός. Επίσης **επεξηγητικός** [18911. – **επεξηγηματικ-ά / -ώς** επίρρ. σχόλιό λ. ***ηγούμαι.*** **επέπλευσα** ρ. -»επιπλέω **επέπληξα** ρ. -»επιπλήττω

επεξήγηση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων! 1- πληρέστερη ή λεπτομερής εξήγηση· διασάφηση: ~ τίτλου συν. αποσαφήνιση, διευκρίνιση · 2. γλωσσ. όρος πρότασης που προσδιορίζει ομοιόπτωτα άλλον όρο και διασαφηνίζει τη γενική ή αόριστη σημασία του (συνήθ. στις περιπτώσεις που υπάρχει ή εννοείται το ***δη/.αδή),*** λ.χ. «από την ανακάλυψη αυτή προήλθε το πιο καταστρεπτικό όπλο τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ***η ατομική βόμβα».*** – **ετιεξηγώ** ρ. [μτγν.] {-είς...}. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ηγούμαι.*** **επεξηγητικός,** -ή,-ό επεξηγηματικός

επέπρωτο ρ. απρόσ. (αρχαιοπρ.) (+ να) ήταν πεπρωμένο: ~ ***να μη γυρίσει στην πατρίδα του■ έζησε και πέθανε στο Παρίσι.***

|ηϋμ. < αρχ. υπερσ. ***πέπρωτο*** (με αναλογική αύξηση *έ-),* ρήματος τού οποίου απαντά μόνον ο αόρ. β' πορεία παρέχω, προσφέρω» (βλ. λ. ***πεπρωμένο)).***

επέρειση (η) {-ης κ. -είσεως | -είσεις, -είσεων} **1.** γυμναιι. στήριξη τού ασκουμένου σε κάποιο όργανο ή σε συνασκούμενο, για την εκτέλεση μεγάλης κάμψεως τού κορμού 2. μους. στην αρμονία τής μουσικής, είδος ξένου φθόγγου (βλ.λ.), ο οποίος δεν ανήκει στη συγχορδία με την οποία συνακούεται, αλλά «λύνεται» προς κάποιον συγ- χορδιακό φθόγγο, ο οποίος απέχει από την επέρειση διάστημα δευτέ- ρας συν. αποτζιατούρα. Ηπίσης (λόγ.) **επέρεισις.**

[ετυμ. < μτγν. ***έπέρεισις*** < αρχ. ***έπερείδω / -ομαι*** «στηρίζομαι σε κάτι» < ***έ.π(ι)-*** + ***έρείδω / -ομαι*** (βλ. κ. ***έρεισμα)].*** **επέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. Ιαρχ.Ι {επήλθα (λόγ. μτχ. επελθών, -ούσα, -όν, να/θα επέλθω)} (λόγ.) 1. συμβαίνω, εμφανίζομαι (συνήθ. απρόοπτα, αιφνίδια): ***επή/.θε ρήξη στις σχέσεις τους*** συν. επισυμβαίνω, ενσκήπτω **2.** επακολουθώ, διαδέχομαι (ως αποτέλεσμα): ***το χτύπημα ήταν τόσο δυνατό, που ο θάνατος επήλΟε ακαριαία || μετά από μα- κρές συνομιλίες επήλθε συμβιβασμός || ·<η βελτίωση τής συγκοινωνίας θα*** ε/r ***έλθει με τη δημιουργία εκτεταμένου δικτύου μέσων σταθερής τροχιάς***»(εφημ.) **3.** (στη μτχ. ενεστ.) για κάπ που πρόκειται να συμβεί. να ακολουθήσει χρονικά: ***η επερχόμενη κακοκαιρία || οι επερχόμενες γενεές.*** ■·* ιχολιο λ. ***αποθετικός, πεθαίνω.*** **επερώτηση** (η) |αρχ.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} γραπτή ερώτηση που κατατίθεται στη Βουλή από μέλος της και αφορά συνήθ. σε θέματα κυβερνητικών πράξεων ή παραλείψεων: ***καταθέτω*** ~. ■ **επερωτώ** ρ. |αρχ.| {-άς...(. **έπεσα** ρ. ► πέφτω

επέστη ρ. τριτοπρόσ. (λόγ.) (με χρονική σημ.) πλησίασε, έφθασε: ~ ***η ώρα τής καταστροφής.***

[ετυμ. Γ ενικό πρόσ. αορ. β' τού αρχ. ***έφίσταμαι < έφ- (< έπ(Ο-)*** + ***ίσταμαι],*** **επετέθην** ρ. ♦ επιτίθεμαι

επέτειος (η) {επετεί-ου | -ων, -ους} η ημέρα κατά την οποία συμπληρώνονται ένα ή περισσότερα χρόνια από τότε που συνέβη ένα σημαντικό γεγονός: ~ ***γάμου / επανάστασης / απελευθέρωσης / θανάτου*** || ***εορτασμός επετείου*** [j ***εθνική*** ~ . – **επετειακός,** -ή, -ό. **επετειακσ** επίρρ. ** σχολιο λ. ***έτος.***

[ετυμ. αρχ. < ***έπ(ι)-*** + ***έτειος< ετος\.*** **επετηρίδα** (η) [1876] **1.** ετήσια έκδοση επιστημονικού συλλόγου ή υπηρεσίας, που περιλαμβάνει επιστημονικές εργασίες ή δραστηριότητες κατά το έτος που πέρασε · 2. ονομαστικός κατάλογος τού προ σωπικού μιας υπηρεσίας κατά σειράν αρχαιότητας: ~ *πανεπιστημιακών καθηγητών 3.* (ειδικότ.) ο ονομαστικός κατάλογος των εκπαιδευτικών που προορίζονται για διορισμό στο Δημόσιο με σειρά προτεραιότητας. στον οποίο εγγράφονταν οι εκπαιδευτικοί (ανάλογα με το έτοςλήψεως *τού* πτυχίου τους): *η ~ των μαθηματικών / των θεολόγων || κ/.είνει η ~* (δεν εγγράφονται πλέον άλλοι) j[*κατάργηση τής* *.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έτος.*

[ετυμ. < *επ(ι)-* + μτγν. *έτηρίς, -ίδος*< αρχ. *έτήρ, -ήρος«ενός έτους» < έτος,* απόδ. τού γαλλ. annuaire|. **επετράπη** ρ. -»επιτρέπω

επευφημία (η) [1873J {επευφημιών} ζητωκραυγή και χειρονομία που εκφράζει τον ενθουσιασμό και την αποδοχή (για κάποιον): *υποδέχθηκαν τον πρωθυπουργό με επευφημίες* λντ. αποδοκιμασία, **επευφημώ** ρ. μετβ. {επευφημείς... | επευφήμησα, -ούμαι, -ήθηκα} εκφράζω με ζητωκραυγές τον ενθουσιασμό, την επιδοκιμασία μου (για κάποιον): *το πλήθος επευφημούσε τον ομιλητή* συν. ζητωκραυγάζω αντ. γιουχάρω, γιουχαΐζω.

IRTYM. < αρχ. *έπευφημώ (~έω)* < *έπ(ι)* + *εύφημώ* < *εύφημος* (βλ.λ.)]. **επέχω** ρ. μετβ. {επείχα, επέσχον, -ες. -ε} (λόγ.) κατέχω, καταλαμβάνω · στη ΦΡ. ***επέχω θέση*** (+γεν.) εκτελώ υπηρεσίες ή καθήκοντα άλλου[1] αναπληρώνω ή ισοδυναμώ: *το έγγραφο αυτό επέχει θέση αποφάσεως* S| *ένα επίθετο που επέχει θέση ουσιαστικού* ΣΥΝ. υποκαθιστώ.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος, έχω, απέχω, παρέχω.*

Ιηϊύμ. αρχ. λ. (< *έπ(ι)- + έχω),* που μαρτυρείται με πλήθος σημασιών, όπως «κρατώ (σταθερά), συγκρατώ - παρέχω, κατευθύνω». Στη Μτγν. Ηλληνική το ρήμα δήλωσε επίσης τις έννοιες «κατέχω (μτφ.). καταλαμβάνω» (λ.χ. *τήν σκηνήν... τύπον έπέχουσαν τού κόσμου.* Θεοδώρητος). Η σύνταξη *επέχω θέση* + γεν. είναι απόδ. τού γαλλ. tenir lieu], **επήκοος,** -ος. -ον αυτός που ακούει κάτι με προσοχή, αυτός που ακούγεται · κυρ. στη φρ. **εις *επήκοον (πάντων* / όλων)** (αρχ. φρ. *είς έπήκοον)* σε τέτοια θέση ή με τόση ένταση, ώστε να ακούγεται · (συνεκδ.) φανερά, ενώπιον όλων: *το διάβασε -.* ** σχολιο λ. *σύνθετος.* ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *-ήκοος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άκούω* (πβ. υττ-ηκΌος)]. **επήλθα** ρ. -♦ επέρχομαι

έπηλυς, -υς. -υ [επ-ήλυδος. -ηλυ(ν) | -ήλυδες. -ηλύδων} (αρχαιοπρ.) αυτός *που* ήρθε από άλλη χώρα · αλλοδαπός: *οι ντόπιοι τον θεωρούσαν πάντοτε έπηλυ στο χωριό, ξένο σώμα* ΣΥΝ. ξένος αν γ. αυτόχθων, ιθαγενής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

[είυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *-ηλυς* (με έκταση φωνήεντος εν συνθέσει, πβ. *προσ-ή/.υτος)* < **el-u-.* μηδενισμ. βαθμ. (ως προς τη β' συλλαβή) τού δισύλλαβου θ. **el-eu-* τού ρ. *έλεύσομαι.* Βλ. κ. *έλευση*]. **επηρεάζω** ρ. μετβ. {επηρέασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** ασκώ επίδραση σε (κάποιον/κάτι): *η πρόσφατη κρίση επηρέασε σοβαρά την οικονομία || ο θάνατος τού πατέρα της επηρέασε αρνητικά τη σταδιοδρομία της* |[*η ποίηση τού Ελύτη είναι επηρεασμένη από τον υπερρεαλισμό* συν. επιδρώ 2. (ειδικότ.) επιδρώ έμμεσα (με τις πράξεις, τα λόγια. τη στάση μου κ.λπ.) στη βούληση ή στα συναισθήματα (κάποιου): *επηρεάστηκε από τους φίλους του και έμπλεξε με τα ναρκωτικά* || <5εν *έχει σταθερές αρχές και επηρεάζεται εύκο/.α* || είναι *εναίσθητη και την επηρεάζουν αυτά που γίνονται γύρω της* || <5εν *μας επηρέασε κα- θό/^ου το εχθρικό κλίμα που συναντήσαμε.* – **επηρεασμός** (ο) |αρχ.|. {ετυμ. «ρχ. < *έπήρειαΐ* **επήρεια** (η) {επηρειών} η επίδραση· κυρ. σε φρ. όπως: *υπό την επήρεια διεγερτικών/ ναρκωτικών/ αλκού/.* συν. επηρεασμός. σχολιο λ. *επίδραση, παρώνυμο.*

[είύμ. αρχ.. αρχική σημ. «κακή επιρροή - κακομεταχείριση». < **έπ- ηρής,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *έπ(ι)-* + *-αρής* < *άρειή* «κακομεταχείριση, βλάβη» (ομηρικό ουσ.) ή < *έπ(ΐ)-* + *-ερής* (με έκταση φωνήεντος εν συνθέσει), που συνδ. με το ουσ. *έρις* «έριδα» (πβ. αρχ. *έρεσ-χηλώ* «φλυαρώ, σκώπτω»). Στο σημασιολογικό πεδίο τής λ. πιθ. συνεπέ- δρασε (λόγω ιωτακισμού) το μτγν. *έπίρροια* «επιρροή»], **επηρμένος,** -η, -ο (λόγ.) γεμάτος έπαρση, φαντασμένος, αλαζόνας συν. ξυπασμένος. καυχησιάρης, υπερήφανος αντ. μετριόφρων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω. μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *έπαίρω* / -ομα/j. **επί** κ. **επ'** (πριν από φωνήεν) κ. **εφ'** (πριν από λέξη που παλαιότερα δασυνόταν) πρόθ. (λόγ.) δηλώνει: 1. τόπο (+γεν.): προσδιορισμό στον χώρο: ~ *Γης ειρήνη \\ συνελήφθησαν ~ ξένου εδάφους \\ χόκεϊ ~ πάγου*

δρόμος - ανωμά/.ου εδάφους [[*όλος ο θίασος ήταν ~ σκηνής* || *- τόπου στροφή* || (ειδικότ. με τα ονόματα οδών) *η είσοδος είναι ~ τής οδού Σκουφά*■ φρ. (α) ***επί ξύλου κρεμάμενος*** βλ. λ. *ξύλο* (β) ***επί ξυρού ακμής*** βλ. λ. *ακμή* (γ) ***επί τάπητος*** βλ. λ. *τάπητας* (δ) ***επ' ώμου*** βλ. λ. *ώμος* (ε) ***πατώ επί πτωμάτων*** βλ. λ. *πτώμα* (στ) ***επί θύραις*** βλ. λ. *θύρα* (ζ) ***επί τού πιεστηρίου*** βλ. λ. *πιεστήριο* (η) ***επί ποδός*** βλ. λ. *πους* (θ) ***επί των*** επάλξεων βλ. λ. *έπαλξη* (ι) ***(άσκηση) επί χάρτου*** βλ. λ. *χάρτης*

(+αιτ.) κατεύθυνση (κ. σε γυμναστικά / στρατιωτικά παραγγέλματα): κλίνατε *επ' αριστερά! || - δεξιά! || - σκοπόν!* (= σκοπεύστε!) · φρ. (α) ***επί δικαίους και αδίκους*** βλ. λ. *άδικος* (β) ***επί τον τύπον των ήλων*** βλ. λ. *ήλος* **3.** χρόνο: (α) (+ γεν.) χρονική περίοδο (πότε συνέβη κάτι): ~ *Τουρκοκρατίας* |j ~ *χούντας* || ~ *πρωθυπουργίας Καραμανλή* || *- μονίμου βάσεως παριστάνει τον άρρωστο* || ~ *τού παρόντος σωπαίνω* || ~ *των ημερών τού αειμνήστου πατρός μου* (β) (+γεν.) χρονικό σημείο ή διάστημα: ~ *τού παρόντος, δεν υπάρχουν νεότερα από το μέτωπο τής πυρκαγιάς** φρ. ***επ' εσχάτων*** *(έπ' εσχάτων)* τον τελευταίο καιρό, πριν από λίγο καιρό (γ) (+αιτ.) χρονικό διάστημα ή διάρκεια: ~ *τρία χρόνια προσπαθούσε να πάρει αυτή τη θέση* || *- τρεις βδομάδες προσπαθούσαν να βρουν το πέρασμα*■ φρ. (α) ***επ' άπειρον*** βλ. λ. *άπειρος*[2] (β) ***επί μακράν*** βλ. λ. *μακρός* (γ) ***επί σειρά(ν) ετών*** βλ. λ. *έτος* (δ) ***επ' αόριστον*** βλ. λ. *αόριστος* **4.** (+γεν.) αναφορά · σε σχέση με. αναφορι

κά προς: *μιλώ ~ τού θέματος·* ΦΡ. (α) *επί τής ουσίας* βλ. λ. *ουσία* (β) *επί παντός (τού) επιστητού* βλ. λ. *επιστητός* (γ) εφ* *όλης τής όλης*
βλ. λ. *όλη* (δ) *επί τού πρακτέου* βλ. λ. *κρακτέος* (ο επί της *αρχής* βλ.
λ. *αρχή* (στ) *επί τού προκειμένου* βλ. λ. *προκείμενος* 5. (+γεν.) δήλωση αρμοδιότητας: *εγώ είμαι ~ τής υποδοχής || κυρία ~ των τιμών* 6. (+αιτ. συγκριτικού βαθμού λόγ. επιθέτων) δήλωση τής τάσης για κάτι (προς): *αλλαγές στη φορολογία ~ το δικαιότερον || νομοθετικές μεταρρυθμίσεις ~ το αυστηρότερον* φρ. *επί τα βελτίω Ι επί τα χείρω* προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο: *η κατάσταση βαίνει - τα βελτίω* 7. τρόπο (+ δοτ.)· ΦΡ. (α) *επ' αυτοφώρω* βλ. λ. *αυτόφωρος* (β) *επί ίσοις όρο/ς* βλ. λ. *ίσος* (γ) *επίλέξει* βλ. λ. *λέξη* (δ) *επί παραγγελία* βλ. λ. *παραγγελία* (ε) *επί πιστώσει* βλ. λ. *πίστωση* (στ) *επί πληρωμή* βλ. λ. *πληρωμή* (ζ) *επί τροχάδην* βλ. λ. *τροχάδην* (η) *επ' ουδενί* βλ. λ. *ουδείς* (θ) *επ' αμοιβή* βλ. λ. *αμοιβή* (ι) *επ'ονόματι* βλ. λ. *όνομα* (ια) *επί τη βά- σει* βλ. λ. *βάση* (ιβ) *ζητώ την κεφαλή κάποιου επί πίνακι* βλ. λ. *ζητώ* (ιγ) (+γεν.) *επί πόνου* βλ. λ. *πόνος* 8. τον λόγο για τον οποίο γίνεται κάτι (+δοτ.): *καταδικάστηκε εις θάνατον ~ εσχάτη προδοσία (εσχάτη προδοσία) || συνε/*ήφθη ~ κατασκοπία (κατασκοπία)* 9. την κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος/κάτι: (+ δοτ.) *φοιτητής ~ πτυχίο (πτυχίο) || πρέσβης ~ τιμή (τιμή)* || (+αιτ.) *η αστυνομία βρίσκεται ~ τα ίχνη των ληστών || παρακολούθησαν τους τεχνικούς ~ το έργον* **10.** τον σκοπό για τον οποίον λέγεται ή γίνεται κάτι (+δοτ.)' ΦΡ. (α) *επί παραδείγματι* παραδείγματος χάριν (β) *επί τούτω (τουτφ) Ι ad hoc* βλ. λ. *ad hoc* (γ) *(διατριβή) επί υφηγεσια* βλ. λ. *υφηγεσία* (δ) *επ' ωφε- λεία* βλ. λ. *ωφέλεια* (ε) *επ' ογαθώ* βλ. λ. *αγαθός* (στ) *επί χρήμασι* βλ. λ. *χρήμα* **11.** με αφορμή κάτι, μια και συμβαίνει ή προκύπτει κάτι: *~ τη ονομαστική σου εορτή || ~ τη επετείω-* ΦΡ. *επ' ευκαιρία / επί τη ευ- καιρία* βλ. λ. *ευκαιρία* **12.** αναλογία, ποσοστό: *(ως) ~* γο *πλείστον, οι διαδηλωτές προέρχονταν από τον εξωκοινοβουλευτικό χώρο || γο - τοις εκατό ποσοστό των δαπανών* **13.** μαθ. δήλωση / σύμβολο τού πολλαπλασιασμού (χ ή ·): ό'υο - *τρία ίσον έξι.* (Βλ. λ. *πρόθεση,* ΙΙΙΝ.). [ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. e-pi) < Ι.Ε. *epi-.* πβ. σανσκρ. api, αρχ. περσ. apjy. αρμ. ew. λιθ api-, λατ. ob «μπροστά» κ.ά. Ομόρρ. *όπι-σ-θεν, όπί-σ-ω.* πιθ. κ. *πι-έζω* (βλ.λ.) |.

επι- κ. **επί-** κ. **επ-** / **εφ-** (λόγ.) α' συνθετικό που σημαίνει: **1.** επάνω: *επι-καλύπτω. επι-θέτω. επί -στρώση, επί-γειος* 2. προσθήκη, το επιπλέον: *επι-πρόσθετος* 3. κατόπιν, μετά: *επι-τάσσω* (τοποθετώ μετά από), *επι-γενόμενος, επι-δόρπιο* 4. (σε στρατιωτικό βαθμό) την αμέσως ανώτερη βαθμίδα από αυτήν που δηλώνει το β' συνθετικό: *επι-ζ^οχίας, επι-σμηναγός* 5. το τέλος μιας διαδικασίας: *επι-σφραγίζω. επι-λέ-γω*
σκοπό ή αιτία: *επί-δοξος, επι-βλαβής. επι-ζήμιος* 7. εχθρική διάθεση: *επι-τίθεμαι, επι-φέρω.*
ΙΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. *επί* και απαντά με τις εξής μορφές: (α) *έπι-,* προ συμφώνου (π.χ. *έπι-δέξιος. έπι-θεωρώ),* (β) *έπ-,* προ φωνήεντος (π.χ. *έπ-αγγέλλο- μαι. έπ-οικος),* (γ) *έφ-.* προ δασυνόμενου φωνήεντος (π.χ. *έφ-άπτομαι. έφ-ευρίσκο))*\.

επίατρος (ο) {-ου κ. -άτρου | -ων κ. -άτρων, -ους κ. -άτρους} στρλτ. γιατρός τού Υγειονομικού Σώματος τού Στρατού Ξηράς με βαθμό ταγματάρχη.

επιβαίνω ρ. αμετβ. (+ σε) κ. μετβ. (+γεν.) [αρχ.j {επέβην. -ης, -η.,.] (λόγ.) είμαι επάνω ή μέσα σε (μεταφορικό μέσο): *~ σε μοτοσυκλέτα ι σε αυτοκίνητο || στο λεο)φορείο επέβαιναν 40 άτομα* || (+γεν.) *οι δράστες τής επίθεσης επέβαιναν οχήματος* || (μτχ.) οι *επιβαίνοντες αναγκάστηκαν να επιβιβαστούν σε άλλο λεωφορείο.*

επιβάλλον (το) [αρχ.Ι {επιβάλλοντος | χωρ. πληθ.[(λόγ.) **1.** η ικανότητα και η δύναμη επιβολής σε άλλους: ε'να *πρόσωπο χωρίς ~ δύσκολα θα κυριαρχήσει στο κόμμα* ΣΥΝ. επιβλητικότητα αντ. ασημα- ντότητα, αδυναμία 2. η ικανότητα να προκαλεί κανείς με το κύρος του τον σεβασμό των άλλων.

επιβάλλω ρ. μετβ. {επέβαλα, επιβλήθηκα (λόγ. επεβλήθην, -ης, -η.... μτχ. επιβληθείς, -είσα. -έν), επιβεβλημένος! **1.** κάνω (κάτι) να επικρατήσει, να ισχύσει χρησιμοποιώντας τη δύναμη, την εξουσία ή το κύρος μου: *επέβα/Μν τη θέλησή τους διά των όπλων || επέβαλε τους δικούς του όρους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων* || γο *δικαστήριο τον επέβαλε αυστηρή ποινή || ~ κυρώσεις ί πρόστιμο* [| - *την άποψή μον* (μεσοπαθ. *επιβάλλομαι)* **2.** εμπνέω σεβασμό **3.** αποκτώ την εξουσία· (+σε / -Ι-γεν.) **4.** υπερισχύω (έναντι των ανταγωνιστών, των αντιπάλων μου): *επιβλήθηκε στην αντίπαλη ομάδα με μεγά/.η διαφορά στο σκορ || η Αγγλία επεβλήθη τής Ισπανίας στη ναυμαχία τού Τρα- φάλγκαρ* 5. αποκτώ τον έλεγχο: *επιβλήθηκε στην εταιρεία ως κύριος μέτοχος* || ο *καθηγητής πρέπει να επιβάλ/.εται στην τάξη* 6. (ως απρόσ. *επιβάλλεται)* απαιτείται. είναι υποχρωτικό.αναπόφευκτο: *~ να ληφθούν αποτε/χσματικά μέτρα για την καταπολέμηση τής ανεργίας* συν. χρειάζεται, ενδείκνυται. είναι αναγκαίο 7. (η μτχ. *επιβαλλόμενος, -η* (λόγ. *-ένη), -ο)* αυτός που απαιτείται από τις περιστάσεις: *μιλά στον διευθυντή του με τον - σεβασμό* ΣΥΝ. προσήκων 8. (η μτχ. *επιβεβλημένος, -η,* -ο) βλ.λ. σχολιο λ. *βάλλω, μετοχή.*
[ετυμ αρχ., αρχική σημ. «τοποθετώ πάνω σε κάτι. στηρίζω, προσαρμόζω». < *έπι-* + *βάλλω.* Συχνές είναι επίσης οι αρχ. σημ. «ρίχνω, πέφτω πάνω σε κάτι / κάποιον - επακολουθώ». Ήδη μτγν. είναι η σημ. «επικρατώ, έχω τον έλεγχο», ενώ η σημ. τής επιβολής φόρων απαντά στον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη].

επιβάρυνση (η) 11805] {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων| **1.** η αύξηση τού βάρους 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί αύξηση τού βάρους 3. η αύξηση τής δαπάνης: *η παράδοση τού εμπορεύματος γίνεται χωρίς ~ τού πελάτη || πρόσθετη ~* 4. (συνεκδ.) το ποσό κατά το οποίο αυξάνεται η δαπάνη: *η ~ ήταν 10.000 δρχ.* 5. (μτφ.) η επιδείνωση: *η - τής υγείας* (κάποιου) || *η ~ τού περιβάλ/^οντος.*

επιβαρύνω ρ. μετβ. {επιβάρ-υνα, -ύνθηκα, -υμμένος κ. (λόγ.) επιβεβαρυμμένος] 1. φορτώνω με πρόσθετο βάρος συν. επιφορτίζω, υπερφορτώνω 2. βαρύνω οικονομικά, υποβάλλω σε δαπάνες: *δεν ήθε/χ να επιβαρύνει* τους *'γονείς τον ιις τα έξοδα* των *σπουδών του* || οι *φορο- λογούμενοι θα επιβαρυνθούν με νέους φόρους* 3. (μτφ.) επιδεινώνω (μια κατάσταση): *προσπαθούσε να μην επιβαρύνει την ήδη εύθραυστη υγεία του || τα εργοστασιακά απόβλητα επιβαρύνουν το περιβάλλον* ΦΡ. *επιβαρύνω τη θέση μου* (για πρόσωπο που κατηγορείται για κάτι) κάνω χειρότερη τη θέση μου, ενισχύω με τη στάση μου την ενοχή μου: *με την προκλητική σιωπή του επιβάρυνε πολύ τη θέση του* συν. ενοχοποιώ. — επιβαρι/ντικός, -ή, -ό 11833J. ετιβαρυντικά επίρρ. * σχολκ) λ. *μετοχή.*
[F.ΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ασκώ πίεση στον εχθρό», < *έπι-* + *βαρύνω.* Οι σύγχρονες σημ. είναι μεταφρ. δάνεια από γαλλ. aggraver (λ.χ. il a aggruvc son elat «επιβάρυνε τη θέση του»)].

επιβατηγός, -ός. -ό 1. αυτός που μετακινεί επιβάτες 2. *επιβατηγό* (το) το πλοίο που μεταφέρει επιβάτες, κατ' αντιδιαστολή προς το εμπορικό. σχόλιό λ. *επιβατικός, πλοίο.*
ΙϋΤΥΜ. < μτγν. *επιβατηγός* (ενν. ναῦς) < *έπιβάτης* + *-ηγός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω].*

επιβάτης (ο) {επιβατών). επιβάτιδα (η) [18911 {επιβατίδων) πρόσωπο που επιβαίνει σε μεταφορικό μέσο· συχνά κατ' αντιδιαστολή προς τον οδηγό: - *πλοίου / αεροπλάνου / λεωφορείου / τρένου / ταξί || στο δυστύχημα τραυματίστηκε ο οδηγός και τρεις επιβάτες.* Επίσης επι- βάτρια [1876] {επιβατριών} κ. επιβάτισσα {επιβατισσών} (η).
[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ναύτης στρατιώτης πλοίου, πεζοναύτης».
επιβαίνω].

επιβατικός, -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τους επιβάτες: *~ αυτοκίνητο / αμαξοστοιχία / κοινό* [[*η - κίνηση συνεχίστηκε αμείωτη* ΑΝΤ. (οορτηγός.

επιβατικός - επιβατηγός. Το επιβατικός αναφέρεται γενικά στους επιβάτες, χρησιμοποιείται για ό,τι έχει σχέση με επιβάτες: *επιβατικό κοινό - επιβατική κίνηση - επιβατικά μέσα συγκοινωνίας - επιβατικό αυτοκίνητο - επιβατικό πλοίο.* Το επιβατηγός δηλώνει ειδικότερα τη μεταφορά επιβατών και αναφέρεται κανονικά σε μέσα μεταφοράς: *επιβατηγό πλοίο - επιβατηγό αυτοκίνητο.* Στο *επιβατηγός* αντιτίθεται σημασιολογικά το φορτηγός: *φορτηγό πλοίο - φορτηγό αυτοκίνητο.* Τα *επιβατικός* και *επιβατηγός* συμπίπτουν στη χρήση, όταν αναφέρονται σε μέσα μεταφοράς / συγκοινωνίας: *επιβατηγό / επιβατικό αεροπλάνο, επιβατηγό / επιβατικό αυτοκίνητο* κ.ο.κ.

επιβεβαιώνω ρ. μετβ. [αρχ.] {επιβεβαίω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** αναγνωρίζω, βεβαιώνω την αλήθεια (ενός πράγματος): *η κυβέρνηση επιβεβαίωσε τις πληροφορίες των δημοσιογράφων* αν γ. διαψεύδω 2. εξα- κριβώνω με έλεγχο: *η εισαγγελική έρευνα επιβεβαίωσε τις καταγγε- λίες των πολιτών* συν. επαληθεύω, πιστοποιώ· (μεσοπαθ. *επιβεβαιώνομαι)* 3. επαληθεύομαι, αποδεικνύεται ότι είχα δίκιο: *τώρα ~ στις προβλέψεις μου* 4. αναγνωρίζομαι (ότι έχω αξία) από τους άλλους: *με τη στάση του επιβεβαιώθηκε ως πολιτικός* 5. αποδεικνύω στον εαυτό μου ότι έχω αξία για αυτό που είμαι: *κυνηγώντας γυναίκες επιβεβαιώνεται ως άντρας.* **επιβεβαίωση** (η) |αρχ.| {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) η πρόσθετη, επιπλέον βεβαίωση (για κάτι)· η εξακρίβωση ύστερα από έλεγχο (κάποιου πράγματος): *αναζήτησα και άλλες πηγές για - τής πληροφορίας || ~ μιας υποψίας / των φόβο)ν μου || έχω κάποιες ενδείξεις, αλλά πρέπει να διαθέτω και άλλα στοιχεία προς ~ τής ενοχής του* ΣΥΝ. διαβεβαίωση, πιστοποίηση, επαλήθευση. — **επιβεβαιωτικός.** -ή, -ό 11840], **επιβεβαιωτικά** επίρρ.

επιβεβλημένος, -η, -ο αυτός που επιβάλλεται (να γίνει): *είναι ~ η λήψη μέτρων για την ξηρασία.*
ΙΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *επιβάλλω].* **επιβήτορας** (ο) {επιβητόρων] **1.** (αρσενικό ζώο) που χρησιμοποιείται ειδικά για την αναπαραγωγή (ταύροι ή άλογα) συν. (λόγ.) οχευ- τής. βατευτής · 2. (για ανθρώπους, ειρων.) ο άνδρας που έχει σημαντικές σεξουαλικές επιδόσεις και καυχάται για αυτές ΣΥΝ. (!-λαΐκ.) γαμιάς 3.(μτφ.) πρόσωπο που αθέμιτα κατέλαβε υψηλό αξίωμα: - *τής εξουσίας / τού θρόνου* συν. σφετεριστής.
IF.TY.M. < αρχ. *έπιβήτωρ, -ορος< έπιβαίνω].* **επιβιβάζω** ρ. μετβ. {επιβίβα-σα, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] (λόγ.) **1.** ανεβάζω (κάποιον) σε μεταφορικό μέσο λντ. αποβιβάζω) 2. (συνήθ. το μεσοπαθ. *επιβιβάζομαι)* εισέρχομαι σε μεταφορικό μέσο: - *σε λεωφορείο ι αεροπλάνο* ΛΝΤ. αποβιβάζομαι.
[ετυμ. αρχ. < *έπι* - + *βιβάζω.* βλ. κ. *βάζω].* **επιβίβαση** (η) ΐ1871] {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} η άνοδος σε μεταφορικό μέσο: (σε αεροδρόμιο) *η - θα γίνει από την έξοδο 3* ΑΝΤ. αποβίβαση. *·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ωρίμαση.* **επι βίωμα** (το) {επιβιώματος | -ατα. -άτων| το μεμονωμένο στοιχείο που, σε αντίθεση με τα όμοιά του. έχει επιβιώσει, δεν έχει εξαφανιστεί: *πολιτισμικό -.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. survival j. **επιβιώνω** ρ. αμετβ. {επιβίωσα! **1.** καταφέρνω να διατηρούμαι στη ζωή αντιμετωπίζοντας πάσης φύσεως αντιξοότητες: *αγωνιζόταν σκληρά, για να επιβιώσει αυτός και η οικογένειά του* 2. (μτφ.) υπάρχω ακόμη: σε *πολλά επαρχιακά μέρη επιβιώνουν ακόμη πανάρχαια έθιμα και δοξασίες* ΣΥΝ. επιζοί). συντηρούμαι 3. διαφεύγω θανάσιμο κίνδυνο, καταφέρνω να ζήσω. επιζώ: *κανείς δεν επιβίωσε μετά την έκρηξη.* σχολιο λ. *βιώνω.*
[ετυμ. < αρχ. *έπιβιώ (-όω)* < *έπι-* + *βιώ* < *βίος].* **επιβίωση** (η) [18401 {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1.** το να επιβιώ

νει κανείς: *ο αγώνας για την* **~ 2.** ***επιβιώσεις*** (οι) πολιτισμικά υπολείμματα τού παρελθόντος (έθιμα, παραδόσεις, αντιλήψεις, τρόποι ζωής κ.ά.).

επιβλαβής, -ής, -ές [μτγν.] {επιβλαβ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] επιβλαβέστερος, -ατος| αυτός που προκαλεί αρνητικά αποτελέσματα: *τν κάπνισμα είναι - για την υγεία τού ανθρώπου* || - *παράγοντας* ΣΥΝ. βλαβερός, επιζήμιος, φθοροποιός. – **επιβλαβώς** επίρρ. [μτγν.]. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

επιβλεπω ρ. μετβ. {επέβλεψα} ελέγχω παρακολουθο>ντας αν κάτι γίνεται σωστά: *~ τους μαθητές / ανέγερση οικοδομής / στρατιωτικές ασκήσεις* ΣΥΝ. επιτηρώ, εποπτεύω.

[εγυμ. αρχ. (< *έπι-* + βλέττω), αρχική σημ. «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω». Η σημερινή σημ. είναι μεσν.]. **επιβλεπων,** -ουσα. -ον {επιβλέπ-οντος (θηλ. -ουσας κ. λόγ. -ούσης) J -οντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} (λόγ.) (κ. ως ουσ.) αυτός που επιβλέπει, ελέγχει (κάτι): ο *~ τής διδακτορικής διατριβής* || *ο ~ μηχανικός.*

[ετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *επιβλέπω,* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. supervisor].

επίβλεψη (η) [μτγν.] {-ης κ. -έψεως | χωρ. πληθ.} ο έλεγχος, η παρακολούθηση για τη σωστή εκτέλεση (έργου, δραστηριότητας κ.λπ.): *η οικοδομή προχωρεί υπό την ~ μηχανικού* ΣΥΝ. επιτήρηση, εποπτεία. **επιβλήθηκα** ρ. * επιβάλλω

επιβλητικός, -ή, -ό αυτός που προκαλεί εντύπωση με το μέγεθος ή τη μεγαλοπρέπειά του: *- εκκλησία ! πύργος / παράσταση* συν. μεγαλοπρεπής, εντυπωσιακός. – **επιβλητικά** επίρρ., **επιβλητικότητα** (η) [I884J.

[ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που καταλαβαίνει αμέσως, ο εύστροφος», < αρχ. *επιβάλλω.* Η σημερινή σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. imposant].

επιβοήθημα (το) [17971 {επιβοηθήμ-ατος 1 -ατα, -άτων} το χρηματικό βοήθημα που χορηγείται επιπροσθέτως. **επιβοηθώ** ρ. μετβ. |αρχ.] (επιβοηθείς...] επιβοήθ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} χορηγώ επιπρόσθετη βοήθεια: *ιδιωτικοί φορείς ήλθαν να επιβοηθήσουν τους μαθητές στην αξιέπαινη πρωτοβουλία τους.* – **επιβοήθεια** (η) |αρχ.], **επιβοηθητικός,** -ή. -ό [1860], **επιβοηθητικά** επίρρ.

επιβολή (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ο καθορισμός (καταστάσεως) με τρόπο δεσμευτικό. αναγκαστικό για τον αποδέκτη της: ο *υπουργός δεσμεύθη- κε ότι δεν θα υπάρξει ~ νέων φόρων* || *~ στον κατηγορούμενο τής ποινής τού θανάτου* j| *~ ελέγχων στις τιμές* || *~ προστίμου* 2. η εγκαθίδρυση. η εδραίωση με βίαιο τρόπο: *~ τού νόμου / τής τάξης / δικτατορίας*

το να επιβάλλεται κανείς: *ασκεί ιδιαίτερη ~ στα παιδιά του* || *η ~ τού καθηγητή μέσα στην τάξη* · **4.** σιδηρουργική εργασία με την οποία συμπιέζεται ένα μέταλλο, ώστε να πάρει το σχήμα κοίλων καλουπιών (των «επιβολέων»). σχολϊο λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. αρζ. < *έπιβάλλο)* (βλ.λ.)|. **επιβουλεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {επιβουλεύθηκα} έχω κακές, ύπουλες προθέσεις για (κάποιον/κάτι): *μια ξένη δύναμη που επιβου/.εύεται την ακεραιότητα τής χώρας* \\ *- τη ζωή του / την τιμή του.* σχολιο λ. *υποπτεύομαι, αποθετικός.*

[πτυμ. αρχ. < *έπι- + βου?.εύο) I -ομαι* «σκέπτομαι» < *βουλή).* **επιβουλή** (η) εχθρικό και ύπουλο σχέδιο εναντίον κάποιου: *οι ένο- π?^ες δυνάμεις είναι έτοιμες να απαντήσουν σε κάθε ξένη* ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

Ιετυμ. αρχ. < *έπιβουλεύω / -ομαι].* **επίβουλος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από κακές, ύπουλες προθέσεις εναντίον άλλων: *~ ενέργεια* ΣΥΝ. δόλιος αντ. ανεπίβουλος. άδολος. - - **επίβουλα** επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *έπιβουλεύω / -ομαι*|. **επιβράβευση** (η) 11844] j-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} η έμπρακτη αναγνώριση (τής αξίας, τής σπουδαιότητας ή των προσπαθειών κάποιου): *ο δημόσιος έπαινος για το έργο του από τον υπουργό υπήρξε μια ηθική - γι ' αυτόν* || *~ των αγώνων / των θυσιών / των προσπαθειών κάποιου* jj *η μέχρι τώρα ατιμωρησία τους αποτελεί ~ τής αυθαιρεσίας και τού θράσους τους!* **επιβραβεύω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {επιβράβευσ-α, -θηκα (κ. -τηκα). -μένος} αναγνωρίζω έμπρακτα (την αξία, τη σπουδαιότητα ή τις προσπάθειες κάποιου): *επιβράβευσαν τη φιλότιμη προσπάθειά του* || *με την τιμητική ομΟ.ία του ήθελε να επιβραβεύσει την πολύχρονη προσφορά τού συλλόγου* JJ *οι τίμιοι πρέπει να επιβραβεύονται ηθικά και υλικά* |] *τα εύκολα θέματα στις εξετάσεις επιβραβεύουν την ήσσονα προσπάθεια* συν. εξαίρω, επιδοκιμάζω, επικροτώ. – **επιβραβευτικός,** -ή, -ό. **επιβράδυνση** (η) [1786] {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων] **1.** η ελάττωση τής ταχύτητας: *παρατηρείται ~ των ρυθμών / στους ρυθμούς εργασίας* |] (κ. ως φυσικό μέγεθος) *η ~ στη φυσική θεωρείται αρνητική επιτάχυνση* αντ. επιτάχυνση 2. η χρονική καθυστέρηση. ^ σχολιο λ. *μεγέθυνση.*

επιβραδυντής (ο) χημ. το υλικό που χρησιμοποιείται για να επιβραδύνει φυσικές ή χημικές διαδικασίες: *~ διαβρώσεως / πυρηνικού αντιδραστήρα* ΛΝΤ. επιταχυντής.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. retardateur). **επιβραδυντικός,** -ή, -ό] J 884] αυτός που προκαλεί επιβράδυνση, που καθυστερεί κάτι: *σύστημα ρίψης ~ αφρού στην πορκαγιά.* – **επιβραδυντικά** επίρρ. μετβ. Ιμτγν.] {επιβράδυν-α. -θηκα} **1.** κάνω (κάτι) να έχει μικρότερη ταχύτητα: *~ την πτώση / το αυτοκίνητο* ΛΝΤ. επιταχύνω 2. συντελώ ώστε να πραγματοποιηθεί (κάτι) αργότερα από το προ- βλεπόμενο χρονικό διάστημα: *οι απεργίες επιβράδυναν την ψήφιση τού επίμαχου νομοσχεδίου* ΣΥΝ. καθυστερώ, αργοπορώ, (καθημ.) τρε νάρω. σχολιο λ. *μεγέθυνση.* **επιγαμία** (η) {επιγαμιών} **1.** η σύναψη συγγένειας μέσω τού γάμου, η σύναψη σχέσεων μεταξύ διαφορετικών ομάδων μέσω τού γάμου ατόμων που ανήκουν στις ομάδες αυτές 2. (γενικότ.) ο γάμος μεταξύ ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες (κοινωνικές, εθνικές, θρησκευτικές κ.λπ.).

[ετυμ. αρχ. < *έπίγαμος* < *έπι- + γάμος].* **επιγαστρικός,** -ή, -ό (1843) αυτός που σχετίζεται με το επιγάστριο. **επιγάστριο** (το) {επιγαστρί-ου j -ων} · λνατ. το μέρος τού σώματος από το κάτω μέρος τού θώρακα ώς το εφηβαίο. κυρ. το τμήμα πάνω από τον ομφαλό (πβ. λ. *υπογάστριο).* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *γαστέρα.*

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *έπιγάστριον* < *έπι- + -γάστρον* < *γαστήρ, -έρος* «κοιλιά»].

επιγάστριος, -α, -ο Ιμτγν.] αυτός που βρίσκεται στο επιγάστριο. **επίγειος,** -α, -ο 1. αυτός που βρίσκεται ή γίνεται πάνω στη γη: *~ μέσα μεταφοράς*]| *~ δυνάμεις δασοπυρόσβεσης* || *τα ~ μέρη φυτού* συν. γήινος 2. (μτφ.) αυτός που σχετίζεται με τον υλικό, τον ορατό κόσμο, κατ' αντιδιαστολή προς τον πνευματικό, τον υπερβατικό κόσμο: *- ζωή / παράδεισος / αγαθά* συν. γήινος, κοσμικός ΑΝΤ. ουράνιος, υπερκόσμιος. σχολιο λ. *γη.*

[ετυμ. αρχ. < *έπι- + -γειος* < *γή].* **επιγένεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} βιολ. η εμβρυολογική θεωρία σύμφωνα με την οποία τα όργανα και οι ιστοί τού σώματος σχηματίζονται «εκ νέου» κάθε φορά κατά το εμβρυϊκό στάδιο τής ζωής τού οργανισμού χάρη στις δυνάμεις που συνυπάρχουν μέσα στο ζωντανό κύτταρο · κατ' αντιδιαστολή προς τη θεωρία τού προσχημα- τισμού (βλ.λ.) Συν. επιγονισμός αντ. προσχηματισμός.

[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. epigenesis]. **επιγέννημα** (το) [αρχ.] {επιγεννήμ-ατος [-ατα. -άτων} 1. αυτό που γίνεται ή αναπτύσσεται πάνω σε κάτι · 2. αυτό που συμβαίνει μετά από κάτι άλλο.

επιγενόμενος, -η, -ο αυτός που χρονικώς τοποθετείται και σε μεταγενέστερο χρονικό σημείο · κυρ. ως ουσ.: *άφησε στους - /.αμπρί5 παράδειγμα προς μίμηση* συν. μεταγενέστερος.

[ετυμ. Μτχ. αορ. β' τού αρχ. *έπιγίγνομαι* < *έπι- + γίγνομαι}.* **επΐγευση** (η) (1894] {-ης κ. -εύσεως · χωρ. πληθ.} η γευστική εντύπωση που αφήνει έδεσμα ή ποτό μετά την κατάποση: *κρασί με έντονη γεύση και μακρά στυφή ~.* **επιγλωττίδα** (η) ιατρ. ένας από τους χόνδρους τού λάρυγγα, που αποφράσσει την είσοδό του κατά την κατάποση.

[ετυμ. < αρχ. *έπιγλωττίς, -ίδος* < *έπι- + γλωττίς* < *γλώττα / -σσα*\. **επίγνωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} η σε βάθος συναίσθηση (μιας κατάστασης), η ακριβής γνώση: *έχει π?.ήρη - τής δυσκολίας τού εγχειρήματος.* σχολιο λ. *συνείδηση.*

επιγονατίδα (η) [μτγν.] **1.** ανατ. το μικρό, στρογγυλό και πλατύ οστό. το οποίο βρίσκεται μπροστά στο γόνατο: *υπέστη κάταγμα στην* **~2.** (συνεκδ.) τυ ειδικό περικάλυμμα που τοποθετείται γύρω από το γόνατο για την αποφυγή τραυματισμών: ο *ποδοσφαιριστής φορούσε επιγονατίδες* συν. επιγονάτιο. – **επιγονατιδικός,** -ή, -ό. **επιγονάτιο** (το) Ιμεσν.] (Γπιγονατί-ου { -ον} **1.** η τπιγονατίδα (βλ.λ.. σημ. 2) 2. εκκλης. το χρυσοκέντητο ρομβοειδές άμφιο, το οποίο φορούν επίσκοποι ή τιτλούχοι ιερείς περασμένο από τη μέση. ώστε να πέφτει πλάι από το δεξί γόνατο, **επιγονισμός** (ο) η επιγένεση (βλ.λ.).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. epigonismj. **επίγονος** (ο) {επιγόν-ου | -ων, -ους] **1.** ο απόγονος **2.** (α) ο διάδοχος στην εξουσία (β) ιστ .*Επίγονοι* οι γυιοι και οι απόγονοι των διαδόχων τού Μ. Αλεξάνδρου, βασιλείς των ελληνιστικών κρατών. – **επιγονι- κός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπι- + γόνος* (βλ.λ.)]. **επίγραμμα** (το) [αρχ.Ι {επιγράμμ-ατος j -ατα, -άτων} **1.** η συνήθ. έμμετρη επιγραφή που τίθεται πάνω σε μνημείο ή αντικείμενο τέχνης 2. ποίημα ολιγόστιχο, που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη τέχνη, συντομία. απλότητα και μεστότητα στοχασμού: *ηρωικό / επιτύμβιο / επιδεικτικό ι σατιρικό / ερωτικό ~.* **επιγραμματικός,** -ή. -ό 118611 **1.** αυτός που σχετίζεται με το επίγραμμα: *- στιχούργημα* 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από συντομία και περιεκτικότητα: *περιορίστηκε σε ~ σχόλια* συν. λακωνικός, αποφθεγματικός. – **επιγραμματικ-ά/-ώς** [1897] επίρρ., **επιγραμ- ματικότητα** (η).

επιγραμματογράφος (ο) [μτγν.] ο επιγραμματοποιός (βλ.λ.). **επιγραμματοποιός** (ο) [μτγν.] ο ποιητής που γράφει επιγράμματα, **επιγραφή** (η) [αρχ.] **1.** φιλολ.-αρχαιολ. κείμενο που είναι χαραγμένο πάνω σε μάρμαρο, πέτρα ή άλλο σκληρό υλικό, για να θυμίζει σπουδαίο πρόσωπο ή γεγονός συν. επίγραμμα 2. οτιδήποτε είναι γραμμένο σε πινακίδα (συνήθ. όνομα καταστήματος) και συνεκδ. η ίδια η πινακίδα: *ξενόγλωσση / φωτεινή -* συν. ταμπέλα 3. (σε επιστολή) τα στοιχεία τού παραλήπτη, όπως αναγράφονται στον φάκελο ή στο δέμα που αποστέλλεται ταχυδρομικώς. **επιγραφικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που έχει τον χαρακτήρα επιγραφής. αυτός που σχετίζεται με επιγραφές (κυρ. αρχαίες): *~ μαρτυρίες / χαράγματα* 2. *επιγραφική* (η) {χωρ. πληθ.) ο *κλάδος* τής αρχαιολογίας που ασχολείται με την ανάγνωση και την ερμηνεία των επιγραφών 3. *επιγραφικός* (ο) επιγραφολόγος. **επιγραφολόγος** (ο/η) [18911 αρχαιολόγος που έχει ειδικευθεί στην επιγραφική ΣΥΝ. επιγραφικός, **επιγραφοποιός** (ο) ϊ 1894] ο τεχνίτης που κατασκευάζει επιγραφές.

επιγραφοποιία (η), **επιγράφω** ρ. μετβ. |αρχ.| {επέγραψα, (λόγ.) επεγράφην. -ης. -η..., (λόγ.) επιγεγραμμένος} 1. χαράσσω πάνω σε (μνημείο ή έργο τέχνης) 2.

(σπάν.) γράφω πάνω σε (κάτι) **3»** τιτλοφορώ (κείμενο): ***- τη μελέτη μου.*** +" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.*** **επιδαπέδιος,** -α, -ο αυτός που υπάρχει ή είναι τοποθετημένος επάνω στο δάπεδο: ***- φωτιστικό.***

Επίδαυρος (η) ΙΕπιδαύρου} αρχαία πόλη τής Αργολίδας, γνωστή από το περίφημο για την ακουστική του θέατρο, που κτίστηκε γύρω στα μέσα τού 4ου αι. π.Χ.

[Γ.ι ΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου). **επιδαψιλεύω** ρ. μετβ. {επιδαψίλευ-σα, -θηκα. -μένος} (λόγ.) παρέχω χωρίς φειδώ, με αφθονία: του ***επιδαψίλευσε υπερβολικούς επαίνους.***

επιδαψίλευση (η).

[ΕΤΥΜ. αρχ. ***< έκι- + δαψίλεύω < δαψιλής*** (βλ.λ.)].

επιδαψιλεύω-δαψιλής. Λογιότερες λέξης, χρησιμοποιούμενες με τη σημ. τού «παρέχω πλουσιοπάροχα» **(επιδαψιλεύω)** και τού «πλουσιοπάροχος, άφθονος» **(δαψιλής):** Του *επιδαψιλεύσαν τιμές και διακρίσεις για την προσφορά του στην πό/.η - Ο οργανισμός προσέφερε και προσφέρει δαψιλή βοήθεια στη συντήρηση.*

επιδεικνύω ρ. μετβ. [επέδειξα. επιδείχθηκα (λόγ. επεδείχθιιν. -ης. -η...), (λόγ.) επιδεδειγμένος} 1. προβάλλω (κάτι), για να προκαλέσω εντυπώσεις: *επιδείκνυε την πολυμάθειά του* || ~ *κάτι προκλητικά* συν. διαφημίζω, (λαϊκ.) μοστράρω 2. (επίσ.) δείχνω, παρουσιάζω (σε κάποιον κάτι): *επέδειξε στον υπάλληλο τα απαραίτητα έγγραφα* 3. (λόγ.) αντί τού «δείχνω στην πράξη»; *«επέδειξε μια ευσυνειδησία πέρα από το κοινό μέτρο»* (εφημ.) || *οι στρατιώτες επιδεικνύουν αξιοζήλευτη μαχητικότητα* || επε'ό'ειξε *ιδιαιτέρως φι/Λκή διάθεση προς* το *πρόσωπό σου* || ~ *θάρρος / αποφασιστικότητα·* φρ. ***έχω να επιδείξω (κάτι)*** είναι δυνατόν να παρουσιάσω, να δείξω (τι έχω κάνει): *ως υπουργός έχει να επίδειξη σημαντικό έργο* || *η περίοδος αυτή έχει να επιδείξει εξαιρετικέ/ δείγματα τέχνης* **4.** (μεσοπαθ. ***επιδεικνύομαι)*** αυτοπροβάλλομαι προσπαθώντας να κερδίσω τον θαυμασμό, τις εντυπώσεις: *της αρέσει να επιδεικνύεται.* ^ σχολιο λ. *δείχνω.*

Ιετυμ. < αρχ. *έπιδείκνυμι* < *έπι-* + *δείκνυμι* «δείχνω»], **επιδεικτικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που προβάλλεται έντονα, που αποσκοπεί στην επίδειξη, στον εντυπωσιασμό: ~ *ντύσιμο / αμφίεση / λόγος* 2. (για πρόσ.) αυτός που του αρέσει να αυτοπροβάλλεται, να προκαλεί τον θαυμασμό. – **επιδεικτικ-ό / -ώς** [αρχ.] επίρρ.. **επιδει- κτικότητα** (η) [18401. **επιδεικτισμός** (ο) η επιδειξιομανία.

επιδεινώνω ρ. μετβ. [1844] {επιδείνω-σα, -θηκα, -μένος} κάνω (κάτι) χειρότερο από ό,τι ήταν: *η εσφαλμένη θεραπεία επιδείνωσε αντί να βελτιώσει την κατάσταση τού αρρώστου* Ί (μεσοπαθ.) ο *καιρός θα επιδεινωθεί με βροχές και καταιγίδες* συν. χειροτερεύω λντ. βελτιώνω, καλυτερεύω. – **επιδεινωπκός,** -ή, -ό 11891]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *π/.ηρώ.* Ιετυμ. < *επι-* + *-δεινόνω* < *δεινός*, μεταφρ. δάνειο από γερμ. versch- Icchtern J.

επιδείνωση (η) [1890] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} η μεταβολή προς το χειρότερο: *η ~ τού καιρού / των σχέσεων ι τής κατάστασης* συν. χειροτέρευση αντ. βελτίίοση. **επίδειξη** (η) {-ης κ. -είξεως | -είξεις. -είξεων} **1.** η έκθεση σε κοινή θέα, η δημόσια παρουσίαση: ~ *μόδας / ηλεκτρονικού προγράμματος* **2.** (επίσ.) το να δείξει κανείς κάτι σε κάποιον: οι Έλληνες πολίτες *μπορούν να εισέρχονται με απλή ~ τής ταυτότητάς τους* || ~ *εγγράφου* (η εμφάνιση εγγράφου σε πρόσωπο που νομίμως δικαιούται να πλη- ροφορηθεί το περιεχόμενό του) 3. (λόγ.) το να δείξει κανείς κάτι εμπράκτως: *η ~ εύνοιας προς ομοϊδεάτες* || ~ *υψηλής τεχνικής από* τον *αθλητή* \ \ ~ *αποφασιστικότητας / θάρρους / μαχητικότητας* **4.** η προβολή που αποσκοπεί στη δημιουργία εντυπώσεων: *του άρεσε να κάνει ~ των ικανοτήτων του* συν. δείξιμο, διαφήμιση· ΦΡ. (α) ***ναυτική επίδειξη*** η άσκηση σε ξένο κράτος με τον παράπλου πολεμικών πλοίων στις ακτές του (β) (παλαιότ.) ***(γυμναστικές) επιδείξεις*** η εκτέλεση γυμναστικών ασκήσεων από μαθητές σε δημόσιο χώρο κατά το τέλος τού σχολικού έτους.

|ητυμ. < αρχ. *έκίδειξις< έπιδείκνυμι}.*

επίδειξη - demo. Συχνά στις μέρες μας ακούγεται και γράφεται (!) η ξένη λ. **demo,** όταν πρόκειται για δημόσια παρουσίαση στο κοινό δείγματος καινούργιων πραγμάτων, π.χ. ενός νέου υπολογιστικού προγράμματος ή μιας ενδιαφέρουσας επίτευξης στον χοίρο των ηλεκτρονικών υπολογιστών ή των καινούργιων τραγουδιών κάποιου τραγουδιστή. 'Χει αρχίσει μάλιστα η λ. να υποκαθιστά ευρύτερα τη λ. **επίδειξη.** Ωστόσο, το ***επίδειξη,*** αρχαία και νέα ελληνική λ. με μεγάλη δηλωτικότητα. μπορεί να χρησιμοποιείται παντού, και για τους Ιί/Υ, αντί τού demo (συγκεκομμένος τύπος τού αγγλ. demo[nsiration|): ***Αύριο Οα γίνει επίδειξη ενός νέου υπο/.ογιστικού προγράμματος για τη γλώσσα - Η επίδειξη τής νέας γενιάς των Η/Υ θα πραγματοποιηθεί την άλλη εβδομάδα στο Πανεπιστήμιο.***

επιδειξίας (ο/η) {επιδειξιών} **1.** πρόσωπο που πάσχει από επιδειξιο- μανία (βλ.λ.. σημ. 2) συν. επιδειξιομανής 2. (γενικότ.) πρόσωπο που του αρέσει να επιδεικνύει το σώμα του στους άλλους.

[ετυμ. ***< επίδειξη +*** παραγ. επίθημα ***-ίας.*** πβ. ***αντιρρησ-ίας, επιχειρη- ματ-ίας*** κ.τ.ό.. μεταφρ. δάνειο από γαλλ. exliibitionniste]. **επιδειξιομανής,** -ής. -ές {επιδειξιομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει την τάση να αυτοπροβάλλεται. να κάνει επίδειξη 2. (συνήθ.) Ιλτρ. αυτός που πάσχει από επιδειξιομανία (βλ.λ., σημ. 2) ΣΥΝ. επιδει- ξίας.

[ΕΤΥΜ. ***< επίδειξη +*** συνδετικό φωνήεν ***-ο- + -μανής < μαίνομαι*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έ-μάν-ην*)].**

επιδειξιομανία (η) [1894] {χωρ. πληθ.} 1.η επίμονη τάση για αυτο- προβολή, για επίδειξη συν. επιδεικτισμός 2. ιατρ. η σεξουαλική διαστροφή κατά την οποία διεγείρεται κανείς επιδεικνύοντας τα γεννη- τικά του όργανα χωρίς προσπάθεια για παραπέρα σεξουαλική δραστηριότητα.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. cxhibitionnisme[. **επιδεκτικός,** -ή, -ό (λόγ.) (+γεν.) αυτός που έχει τη δυνατότητα να δεχθεί κάτι. δεκτικός: - ***μαϋήσεως*** (αυτός που έχει τη δυνατότητα να μάθει κάτι) *1* ***βελτιώσεως / τροποποιήσεο>ς / αναμορφώσεως*** λντ. ανεπίδεκτος. – **επιδεκτικότητα** (η) Μ 833}.

[ι-ΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***επιδέχομαι}.***

επιδεκτικός-ανεπίδεκτος-επιδέχομαι. Το **επιδέχομαι** είναι αρχαίο ρήμα που συντάσσεται κανονικά μΓ αιτιατική: ***Το πρόβλημα αυτό δεν επιδέχεται*** λυση. Όχι «... ***δεν επιδέχεται λύσεως***»! Η σύνταξη με γενική είναι προϊόν ξενισμού ή αναλογίας προς τα πα- ράγο>γα τού ***επιδέχομαι.*** Αντίθετα, με γεν. συντάσσονται τα **επιδεκτικός** και **ανεπίδεκτος: *Δεν είναι τόσο καλός μαθητής, αλλά είναι επιδεκτικός βελτιώσεως.*** Πάγια φράση (με ειρωνική χροιά): ***«ανεπίδεκτος μαθήσεως».***

επιδένω ρ. μετβ. [επέδεσα. επιδέθηκα} τυλίγω με απολυμαντικό επίδεσμο (τραυματισμένη περιοχή τού δέρματος): *επέδεσα με αποστει- ροψένη γάζα τις πληγές του.* – **επίδεση** (η) |αρχ.|.

|ηι ΥΜ. < αρχ. *έπιδέω< έπι-* + *δεω* «δένω»}, **επιδέξιος,** -α. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από επιτηδειότητα. δεξιότητα, από ικανότητα να κάνει κάτι όπως πρέπει, με τον σωστό τρόπο: ~ *τεχνίτης* || *οι - κινήσεις τού ταχυδακτυλουργού* || - *πολιτική*

κατάφερε με την - συμπεριφορά τον να τον πάρει με το μέρος του am. αδέξιος. - **επιδέξια** επίρρ.. **επιδεξιότητα** | αρχ. J κ. **επιδεξιοσύ- νη** (η) Ιμεσν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ό>ξί(5ς.

[ΠΤΥΜ. αρχ. < *έπι-* + *δεξιός* (βλ.λ.). Τη σημασιολογική σχέση τής δεξιάς πλευράς με την ικανότητα παρατηρούμε επίσης στο γαλλ. επίθ. adroit «επιδέξιος»], **επιδερμίδα** (η) [αρχ.] **1.** η εξίοτερική επιφάνεια τού δέρματος: *λεπτή / σκληρή / φρέσκια / νεανική* ~ 2. η διαφανής μεμβράνη που καλύπτει την επιφάνεια των φυτών. ^ σχόλιό λ. *δέρμα.* **επιδερμικός,** -ή. -ό 118491 **1.** αυτός που σχετίζεται με την επιδερμίδα: ~ *τραυματισμός* 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη βάθους, από επιπολαιότητα: ~ *σχέσεις / ανα/,όσεις / κρίσεις* συν. επι- φανειακός. επιπόλαιος αντ. ουσιαστικός, βαθύς. – **επιδερμικ-ά / -ώς** επίρρ.

επίδεση (η) ► επιδένω

επίδεσμος (ο) {επιδέσμ-ου | -ων, -ους} η αποστειρο)μένη ταινία (συνήθ. από ύοασμα). με την οποία περιβάλλεται πάσχον μέρος τού σώματος ή τραύμα.

|j'ΤΥΜ. αρχ. < *έπιδέο)* «επιδένω»], **επιδέχομαι** ρ. μετβ. αποθ. Ιαρχ.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) μπορώ να δεχθώ: γο *κείμενο επιδέχεται εκφραστικές βελτιώσεις* (διακριτική διατύπωση αντί τού «χρειάζεται εκφραστικές βελτιώσεις»). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, επιδεκτικός.* **επιδημητικός,** -ή, -ό [αρχ.] (πουλί) που παραμένει διαρκώς στον ίδιο τόπο. που δεν αποδημεί αν γ. αποδημητικός, **επιδημία** (η) {επιδημιών} 1.η διάδοση συγκεκριμένης μολυσματικής ασθένειας σε μεγάλο αριθμό ατόμων μιας περιοχής: *τε/.ευταία έπεσε στο χωριό ~ γρίπης* || *ενέσκηψε ~ χολέρας* · 2. (μτφ.) για δυσάρεστα γεγονότα που επαναλαμβάνονται σε ορισμένο χρονικό διάστημα: *τα κρούσματα δη?<.ητηριάσεων τον τελευταίο καιρό έχουν πάρει διαστάσεις επιδημίας* || - *φόνων ' αυτοκτονιών ι διαζυγίο)ν3.* (μτφ.) η γιγάντωση ενός αρνητικού συνήθ. φαινομένου: ror *τροχαία ατυχήματα έχουν λάβει διαστάσεις επιδημίας τα τελευταία χρόνια* · **4.** *άδεια επιδημίας* η άδεια που χορηγείται σε αρχαιολόγους τής αρχαιολογικής υπηρεσίας να μεταβούν και να εργαστούν επί ορισμένους μήνες ετησίως στις βιβλιοθήκες και στα ερευνητικά κέντρα τής Αθήνας και τής Θεσσαλονίκης (κυρ. για επεξεργασία των ευρημάτων τους). – **επιδημώ** ρ. [αρχ.] ϊ-είς...}.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπιδημώ (-έω)* < *έπι-* + *-δημώ* < *δήμος*\.

επιδημία: ομόρριζα. Λόγω τής σπουδαιότητας τής έννοιας «δήμος» στην Λρχαία πλάστηκαν από παλιά πολλά σύνθετα ρήματα και ουσιαστικά σε **-δημώ** (***απόδημος*** > **αποδημώ**) και σε **-δημία *(αποδημώ*** > **αποδημία). Ενδημία** είναι η μόνιμη εμφάνιση μιας νόσου σε ορισμένη περιοχή (πόλη, χώρα), ενώ **επιδημία** είναι η προσωρινή εμφάνισή της (τελευταία λέγεται και για τις άδειες των αρχαιολόγων για μετάβαση στα ερευνητικά κέντρα και στις βιβλιοθήκες τής Λθήνας και τής Θεσσαλονίκης). Ομοίως, **αποδημία** είναι η μόνιμη διαμονή κάποιου σε ξένη χώρα, ενο> **παρεπιδημία** η προσίορινή διαμονή σε ξένη χώρα. Τέ?νθς, **εκδημία** είναι σπανιότερα μεν η απομάκρυνση κάποιου από την πατρίδα και η μετάβαση σε ξένη χώρα. συχνότερα δε η εγκατάλειψη τής γης και τής ζωής. δηλ. η μετάβαση κάποιου στον άλλο κόσμο, ο θάνατος. Κυριολεκτικά ή μεταφορικά χρησιμοποιούνται αναλόγως και τα αντίστοιχα ρήματα: ***επιδημία*** **επιδημώ. *ενδημία*** - **ενδημώ, *αποδημία*** - **αποδημώ** (αλλά ***«απεδήμησε εις Κύριον»*** σημαίνει «πέθανε»!). ***εκδημία*** - **εκδημώ.**

επιδημικός, -ή. -ό κ. **επιδημιακός** Ιμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την επιδημία: ~ ***συμπτώματα*** φρ. *επιδημική νόσος* βλ. λ. ***νόσος.*** — **επιδημικότητα** (η) [1894]. **επιδημιολογία** (η) [18871 {χο>ρ. πληθ.Ι ιατρ. (αρχικά) ο ιατρικός κλά

δος που ασχολείται με τη μελέτη των επιδημιών· σήμερα, ο κλάδος ασχολείται γενικότερα με τη μελέτη και τις επιπτώσεις των νοσημάτων (λοιμωδών, φθοράς, νεοπλασματικών κ.λπ.). – **επιδημιολόγος** (ο/η) [189] Ι, **επιδημιολογικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥ.Μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cpidemiologiel. **επιδιαιτητής** (ο) [1856] νομ. Ο τρίτος διαιτητής ο οποίος διορίζεται από τους διαιτητές που έχουν ορίσει τα μέρη και ο οποίος, παρόλο που είναι ίσος με τους διαιτητές των μερών, έχει εξουσία και διευθύνει τη συζήτηση και τη διάσκεψη, ενώ σε περίπτωση που δεν σχηματίζεται πλειοψηφία υπερισχύει η γνώμη του. – **επιδιαιτησία** (η) [J 893J, **επιδιαιτητικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. surarbitre]. **επιδιασκόπιο** (το) {επιδιασκοπί-ου [-ων) συσκευή με την οποία προβάλλονται μέσω κατόπτρου σε μεγέθυνση εικόνες και κείμενα γραμμένα πάνω σε διαφάνειες, που τοποθετούνται οριζόντια πάνω στη συσκευή.

|ι:τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. epidiascope], **επιδιδυμίδα** (η) ανατ. επιμήκης σχηματισμός που περιβάλλει από πάνω και πίσω καθέναν από τους όρχεις και στον οποίο αποθηκεύεται το σπέρμα μέχρι την έξοδό του από το πέος.

[ετυμ. < μτγν. *επιδιδυμίς, -ίδος* < *έπι-* + *-διδυμίς* < *δίδυμος*. Υ λ. πέρασε και σε ξένες γλώσσες ως ιατρ. όρ., π.χ. αγγλ. epididymis, γαλλ. epididyme κ.ά.].

επιδίδυμίτιδα (η) [Ι876J {χωρ. πληθ.) ίΑΤΡ. η φλεγμονή τής επιδιδυμίδας από κοινά ή ειδικά μικρόβια: *φυματιώδης* ~.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. epididymite]. **επιδίδω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {επέδωσα. επιδόθηκα) (λόγ.) ♦ Ι. (μετβ.) παραδίδω (επίσημο έγγραφο) στα χέρια (κάποιου): ο *νέος πρεσβευτής επέδωσε τα διαπιστευτήριά του στον πρόεδρο τής Δημοκρατίας* || ~ *επιστολή / κλήση / ψήφισμα* ♦ 2. (αμετβ.) αυξάνω, εξαπλώνομαι, κερδίζω έδαφος: *η χρήση τού νεολογισμού «χαμός» επιδίδει όλο και περισσότερο* · 3. ναυτ. στρέφω το πλοίο αντίθετα από τον άνεμο συν. ποδίζω αν γ. προσάγομαι, ορτσάρω **4.** (μεσοπαθ. ***επιδίδομαι***) (+σε) καταπιάνομαι. ασχολούμαι εντατικά με (κάτι): ~ *στη ζωγραφική* / στο *ψάρεμα* **/** *στον αθ?.ητισμό* **5.** κάνω κάτι για πολλή ώρα ή κατ' επανάληψιν: *όλη την ώρα που εμείς μιλούσαμε, αυτοί επιδίδονταν σε τρυφερές περιπτύξεις* ((ο *κύριος αυτός επιδίδεται συστηματικά στη γνωστή τακτική τής παραπ/.άνησης.* σχολιο λ. δίνω.

[ετυμ. < αρχ. *έπιδίδωμι* «δίνω επιπλέον, χαρίζω, χορηγώ» < *έπι-* + *δί-* + *δωμι*. Η σημ. «ασχολούμαι» είναι ήδη μτγν. (Ωριγένης)Ι- **επιδικάζω** ρ. μετβ. |αρχ.| Ιεπεδίκασα κ. επιδίκασ-α, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος! ΝΟΜ. (για δικαστήριο) αναγνωρίζω με δικαστική απόφαση την ισχύ δικαιώματος ή αξιώσεως που αποτελεί τη βάση τής αγωγής: το *εφετείο τού επεδίκασε οικονομική αποζημίωση ενός εκατομμυρίου.* – **επιδίκαση** (η) [1858]. **επιδικος,** -η (λόγ. -ος), -ο Ιαρχ.] **1.** αυτός που διεκδικείται δικαστι- κώς. τού οποίου η κυριότητα κρίνεται σε δίκη: ~ *περιουσία / κτήμα / κ?.ηρονομιά* 2. αυτός που βρίσκεται υπό την κρίση τού δικαστηρίου: *διαφορά.*

επιδιορθώνω ρ. μετβ. Ιμτγν.| {επιδιόρθω-σα. -θηκα, -μένος! αποκαθιστώ τη βλάβη (σε κάτι), επαναφέρω (κάτι) στην αρχική του ακέραιη κατάσταση: - *τη φούστα / την καρέκλα / ένα αυτοκίνητο* συν. επισκευάζω, φτειάχνω. - **επιδιορθωτής** (ο) [ί 809]- **ετπδιορθώτρια** (η), **ετπδιορθωτικός,** -ή. -ό [μτγν.]. **■ σχολιο λ. *διόρθωση.* **επιδιόρθωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) η αποκατάσταση ζημιάς (σε κάτι), η επαναφορά στην αρχική του ακέραιη κατάσταση: ~ *ενδυμάτων / υποδημάτων* || «*επιδιορθώσεις - μεταποιήσεις* (ενν. ενδυμάτων)» (επιγραφή σε καταστήματα) συν. επισκευή, φτειάξιμο. Επίσης **επιδιόρθωμα** (το) (1871J. **επιδιώκω** ρ. μετβ. |αρχ.[{επεδίωξα κ. επιδίω-ξα, -χθηκα] πρυσπαθιό επίμονα και συστηματικά να πραγματοποιήσω ή να επιτύχω (κάτι): *επιδίωκε με κάθε μέσο να υπερισχύσει των αντιπάλων του* |] ~ *την άνοδό μου στην εξουσία* ΣΥΝ. επιζητώ, αποσκοπώ. αποβλέπω, **επιδίωξη** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώξεως [-ώξεις, -ώξεων] **1.** η έντονη (συνήθ. επίμονη και μακροχρόνια) προσπάθεια, για να αποκτήσει ή να επιτύχει κανείς (κάτι): *η ~ προσωπικού οφέλους/ κέρδους* 2. (συνεκδ.) ο σκοπός, ο στόχος: (συνήθ. σε πληθ.) *είναι κι αυτό μέσα στις ~ μας.* **επιδοκιμάζω** ρ. μετβ. {επιδοκίμασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος] εκφράζω τη σύμφωνη γνώμη μου. την αποδοχή μου ως προς (κάτι): *επιδοκίμασε τις πρωτοβουλίες μας* συν. εγκρίνω, επικροτώ, ενστερνίζομαι. προσυπογράφω, συναινώ.

(πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. approuver|. **επιδοκιμασία** (η) [1840] {επιδοκιμασιών} **1.** η αποδοχή, το να είναι σύμφωνος κανείς με (κάτι): *εκφράζω την ~ μου για τις προτάσεις του 2.* (συνεκδ.) η έκφραση αποδοχής, ευμενών συναισθημάτων (με χειροκροτήματα, ενθαρρυντικές φωνές κ.τ.ό.). – **επιδοκιμαστικός,** -ή. -ό [187I |, **ετπδοκιμαστικά** επίρρ. **επίδομα** (το) |επιδόμ-ατος | -ατα. -άτων} η πρόσθετη οικονομική ενίσχυση που δίνεται σε ειδικές περιπτώσεις: το *κράτος έδωσε ~ στους π?.ηγέντες από τις π/.ημύρες* || ~ *ανθυγιεινής εργασίας / τέκνου / πολυτέκνου* |] *οικογενειακό* ~· φρ. (α) ***επίδομα ανεργίας*** βλ. λ. *ανεργία* (β) **επίδομα** ***αναπηρίας*** βλ. λ. *αναπηρία.* – **επιδοματικός,** -ή. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*

[εγυμ, μτγν. < αρχ. *έπιδίδωμι*. βλ. λ. *επιδίδω].* **επιδοματούχος,** -ος. -ο (κ. ο>ς ουσ.) αυτός που παίρνει κάποιο επίδομα.

επιδομή (η) **1.** η οικοδόμηση πάνω σε κτίσμα **2.** (συνεκδ.) το οικοδόμημα που χτίζεται πάνω σε προϋπάρχον 3. το μέρος των θεμελίων που εξέχει από την επιφάνεια τού εδάφους **4.** το σύνολο των τεχνικών εργασιών για τη θεμελίωση και την επίστρωση των σιδηροτροχιών.

|ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. superstructure!, επίδοξος, -η, -ο |αρχ.Ι 1. αυτός που έχει τη φιλοδοξία ή αναμένεται (με καλή σημασία) ή αποπειράται (με αρνητική σημασία) να πραγματοποιήσει κάτι που επιθυμεί: ~ ***ηγέτης τού κινήματος*** || (ειρων.) ***ήταν πολ'Αοί οι - σωτήρες τού έθνους*** 2. (συχνά καταχρ.) αυτός που προσπάθησε ανεπιτυχώς να κάνει ή να γίνει κάτι: ***ο - ληστής.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***έπι-*** + ***-δοξος*** < ***δόξα\.***

επίδοξος - επίζηλος. Οι λέξεις διαφέρουν πλήρως στη σημασία τους: **επίδοξος** είναι «αυτός που τρέφει φιλοδοξίες και επιδιώκει (με θεμιτά ή και με αθέμιτα μέσα) να αποκτήσει θέση. αξίωμα κ.λπ.»: Είναι ο ***επίδοξος διάδοχος στη θέση τού προέδρου τής εταιρείας - Ο επίδοξος αρχηγός τού κόμματος προέβη σε δη/.ώσεις - επίδοξος ληστής***· **επίζηλος** σημαίνει «ζηλευτός, που αποτελεί αντικείμενο διεκδίκησης πολλών»: Πολλοί ***μνηστήρες διεκδικούν την επίζηλη θέση τού διοικητή τής τράπεζας - Οι υποψήφιες θα διαγωνιστούν για τον επίζηλο τίτλο τής «Μις Κόσμος».***

επιδόρπιο (το) {επιδορπί-ου | -ων } φαγώσιμο (φρούτο, γλυκό κ.λπ.) που σερβίρεται μετά το κύριο γεύμα.

[ετυμ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *έπιδόρπιος* < *έπι-* + *δόρπιος* < αρχ. *δόρπον* «απογευματινό φαγητό», αρχαϊκό ομηρικό ουσ.. αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με αλβ. darke *<δείπνο, βράδυ»!.

επίδοση (η) {-ης κ. -όσεως [-όσεις, -όσεων! **1.** (επίσ.) (α) η παράδοση επίσημου εγγράφου στο πλαίσιο πρωτοκόλλου ή τελετής: το *πρωί θα γινόταν η ~ των διπλωμάτων τους* συν. παράδοση (β) νομ. η κοινοποίηση ενός εγγράφου η οποία γίνεται από δικαστικό επιμελητή ή άλλο δημόσιο όργανο σύμφωνα με τη διαδικασία την οποία επακρι- βοκ καθορίζει ο νόμος (τυπική κοινοποίηση) · 2. η πρόοδος και η επιτυχία σε ορισμένο τομέα: *είχε ιδιαίτερη* ~ στα *γράμματα* ΣΥΝ. προκοπή, ευδοκίμηση 3. (α) το πόσο καλά ή άσχημα αποδίδει κανείς: οι - των *αθλητών μας στην Ολυμπιάδα τού 1996 ήταν ιδιαίτερα υψηλές* || *έχει χαμηλή ~ στα μαθηματικά* (β) αθλ. το συγκεκριμένο μετρήσιμο αποτέλεσμα που φέρνει αθλητής σε αγώνα· ρεκόρ: *νέα παγκόσμια ~ στο άλμα εις ύψος* **4.** η ένθερμη ενασχόληση με συγκεκριμένο αντικείμενο: *είχε ιδιαίτερη* ~ στο *ψάρεμα / στη ζωγραφική* συν. προσήλωση · **5.** ναυτ, η στροφή τού πλοίου αντίθετα από τον άνεμο ΣΥΝ. πόδισμα αντ. προσαγωγή, ορτσάρισμα. σχολιο λ. δίνω.

Ιετυμ. < αρχ. *έπίδοσις.* αρχική σημ. «εθελοντική συνεισφορά, επίδομα - αύξηση», < *έπιδίδωμι].*

επιδοτήριο (το) [1833] {επιδοτηρί-ου | -ων} ΝΟΜ. το έγγραφο που συντάσσεται από δικαστικό επιμελητή και πιστοποιεί την επίδοση εγγράφου.

επιδότηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** ία) η ενίσχυση που χορηγείται στις επιχειρήσεις από τις δημόσιες αρχές υπό τη μορφή άμεσης χρηματικής ενίσχυσης ή φορολογικών ελαφρύνσεων για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων οικονομικής πολιτικής: *αγροτικές* ~ (β) η κάλυψη από έναν φορέα μέρους τού κόστους προϊόντος, κοινωνικού αγαθού κ.λπ.: - *τού εισιτηρίου των αστικών συγκοινωνιών* || ~ του *ενοικίου των σεισμοπλήκτων 2.* (συνεκδ.) το χρηματικό ποσό τής οικονομικής βοήθειας, το χρηματικό επίδομα: *εισέπραξε την* σχολιο λ. *δίνω.*

επιδοτικός, -ή. -ό επιτατικός· ΓΛΩΣΣ. (α) ***επιδοτική σύνδεση όρων / προτάσεων*** παρατακτική σύνδεση κατά την οποία το δεύτερο μέρος φαίνεται να είναι πιο σημαντικό από το πρώτο: *δεν θα το περίμενε να συμβεί ούτε στα πιο τρελά όνειρά της* (β) ***επιδοτική σημασία*** (των συνδέσμων και, *ούτε, μήτε)* όταν χρησιμοποιούνται στην παραπάνω παρατακτική σύνδεση: *αυτές οι ασκήσεις είναι δυσκολότερες και από εκείνες που κάνουν στο πανεπιστήμιο*]] *ούτε στο πανεπιστήμιο δεν κάνουν τόσο δύσκολες ασκήσεις.* – ■ **επιδοτικά** επίρρ.

επιδοτώ ρ. μετβ. {επιδοτείς...] επιδότ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} παρέχω (σε κάποιον/κάτι) οικονομική ενίσχυση (συνήθ. για την υλοποίηση έργου ή για κοινωνική προστασία): *η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδοτεί τα ελ/.ηνικά αγροτικά προϊόντα* || (μτχ. ***επιδοτούμενος,*** *-η,* -ο) - *σεμινάριο / κοινοτικό πρόγραμμα / δάνειο* \\ *το κράτος επιδοτεί το εισιτήριο των αστικο)ν συγκοινωνιών, ώστε. να έχει προσιτή τιμή* ΣΥΝ. ενισχύω, επιχορηγώ. σχολιο λ. δίνω, *χορηγώ.*

Ιετυμ. < *επι-* + *-δοτώ* < *δότης].*

επιδράμω ρ. αμετβ. {επέδραμα} (λόγ.) (κυρ. στον αόρ.) κάνω επιδρομή (κυρ. στον αόρ.): *ομάδες ατάκτων επέδραμαν στα πεδινά χωριά.* (ετυμ. < αρχ. αόρ. β' *έπιδραμείν* (απρφ.) < *έπί* + *δραμεΐν* < θ. *δραμ-*, τού οποίου μεταπτωτ. βαθμ. απαντά στη λ. *δρόμος* (βλ.λ.)].

επίδραση (η) |]834] {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων! **1.** ενέργεια **που** ασκείται σε (κάποιον/κάτι), καθώς και οι μεταβολές που επιφέρει: *r\ ~ τού κλίματος* || *ασκώ θετική / βλαπτική / δυσμενή / ευεργετική / ισχυρή* - σε *κάποιον* [| *δέχομαι - από κάποιον* || ο *πόλεμος αυτός θα έχει σοβαρή ~ στον διεθνή χώρο* || *η* - των *νέων ιδεολογικών ρευμάτων στη νεολαία* **2.** (ειδικότ.) ***επιδράσεις*** (οι) η ενέργεια που ασκείται σε καλλιτέχνη ή συγγραφέα από άλλον δημιουργό ή άλλα έργα: *οι* ~ τού *υπερρεαλισμού στο έργο τού Ηλύτη* [[*δέχθηκε ποικίλες*

επίδραση - επιρροή - επήρεια. II λ. **επήρεια** δηλώνει κυρίως πώς επενεργούν σε κάποιον διάφορες ουσίες (φάρμακα, ναρκωτικά κ.τ.ό.) και έχει γενικότερα αρνητική σημασιολογική χροιά: ***Τελεί υπό την επήρεια ναρκωτικών - Η επήρεια τού φαρμάκου έχει*** αλλοιώσει ***τον χαρακτήρα του και την*** όλη ***συμπεριφορά του.*** Το **επιρροή** δηλώνει μια μορφή εξουσίας και γενικότερα την επιβολή που ασκούν σε κάποιον ορισμένα πρόσωπα: ***Ασκεί μεγάλη επιρροή στους ψηφοφόρους τής εκλογικής του περιφέρειας - Με τη διδασκαλία***

του είχε ιδιαίτερη επιρροή σε νεαρούς τότε φιλοσόφους, που τον πίστεψαν σαν προφήτη - Η επιρροή που ασκεί στους δημοσιογράφους, οι οποίοι δουλεύουν στην εφημερίδα του. είναι τεράστια. Η λ. **επίδραση** έχει ευρύτερη χρήση. Δηλώνει κάθε μορφή ενέργειας που ασκείται σε. πρόσωπα ή πράγματα καν τις μεταβολές που επιφέρει: ***Η επίδραση τού περιβάλλοντος στον άνθρωπο είναι καθοριστική για τη διαμόρφωση τού χαρακτήρα του - Λέχτηκε μεγά?*η επίδραση στη ζωγραφική του από τους Γάλλους ζωγράφους.*** Στον πληθ. το **επιδράσεις** δηλώνει συχνά την ενέργεια που ασκείται σε έργο τέχνης ή λογοτεχνίας ή σε συγγραφέα ή καλλιτέχνη από άλλα έργα ή συγγραφείς / καλλιτέχνες: ***Ο Παλαμάς δέχτηκε στο έργο του πολλές ξένες επιδράσεις - Οι επιδράσεις που άσκησαν οι ζωγράφοι τής Ολλανδικής Σχολής σφράγισαν την τέχνη του.***

Συχνά συγχέεται η ορθογραφία τού **επήρεια** με το **επιρροή** και συναντούμε γραφές όπως ***επίρροια, ***επήρροια** κ.ά. Τέτοιες ανορθογραφίες αποφεύγονται, αν θυμάται κανείς ότι το μεν ***επιρροή*** είναι από το **επί + ρέω,** όπως το ***διαρροή (διά + ρέο),*** με δύο -ρ- λόγω τής συνθέ.σεως), ενώ το ***επήρεια*** δεν έχει καμιά σχέση με το ***ρέω*** ή με το ***επί,*** παραγόμενο από ένα (αμάρτυρο) επίθ. **επηρής *{επηρής - επήρεια.*** όπως ***ειλικρινής - ειλικρίνεια, αληθής - αλήθεια*** κ.τ.ό.), από όπου και το **επηρεάζω.**

επιδράσω (να/θα) ρ. -> επιδρώ

επιδρομέας (ο) [1870] {επιδρομ-είς, -έων} πρόσωπο που πραγματοποιεί επιδρομή ΣΥΝ. εισβολέας, **επιδρομή** (η) **1.** η ένοπλη επίθεση συνήθ. για λεηλασία ή μικρής έκτασης εχθρική εισβολή (σε ξένη χώρα): *αεροπορική ~ || οι βαρβαρι- κές ~ στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία || - ανταρτών στα πεδινά χωριά* || (μτφ.) ~ *ακρίδων στα σπαρτά* 2. (μτφ.) η ομαδική εξόρμηση: *~ τουριστών στα καταστήματα με αναμνηστικά.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *έπι-* + *-δρομή*. με θ. που απαντά και στη λ. *δρόμος* (βλ.λ.)].

επίδρομος (ο) Γαρχ.] {επιδρόμ-ου | -ων, -ους} (επίσ.) η μπούμα (βλ.λ.).

επιδρώ ρ. αμετβ. (επιδράς... [επέδρασα, να/θα επιδράσω} (+σε) ασκώ επίδραση, ενεργώ έτσι, ώστε να μεταβληθεί (κάπιυιος/κάτι) ή να διαμορφωθεί με ορισμένο τρόπο: *το στενό του περιβά/λον επέδρασε καταλυτικά στην τελική επιλογή του || - δυσμενώς/ ευνοϊκά / αρνητικά* ΣΥΝ. επενεργώ, ασκώ επίδραση.

[πτυμ. < μτγν. *έπιδρώ (-άω),* αρχική σημ. «ασκώ εξαγνιστικές τελετουργίες (σε κάποιον)», < *έπι-* + *δρώ*. Η σύγχρονη σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. influcr. influencer]. **επιείκεια** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} η έλλειψη αυστηρότητας, σκληρότητας ή αυστηρής αντικειμενικότητας κατά την κρίση κάποιου: *ζητώ την ~ τού δικαστηρίου* αντ. αυστηρότητα, **επιεικής,** -ής, -ές {επιεικ-ούς j -είς (ουδ. -ή)· επιεικέστ-ερος. -ατοςί αυτός που χαρακτηρίζεται από επιείκεια: *ήταν ~ στη διόρθωση των διαγωνισμάτων* [[*υπήρξα ~ απέναντι του* [| *~ απόφαση* λντ. αυστηρός.

ΣΧΟΜΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ετυμ. αρχ. < *έπι-* + *-εικής* < θ. *Γεικ-*, τού οποίου η ετεροιωμένη βαθμ. απαντά στο ρ. *έοικα* «ομοιάζω» (< **Ρέ-Ηοικ-α),* για το οποίο βλ. λ. *εικόνα*. Αρχική σημ. «αρμόζων. ταιριαστός, κατάλληλος για την περίσταση και σύμφωνος με τον νόμο». Η ομόρρ. απρόσ. έκφραση *είκός έστί(ν)* «είναι φυσικό, αρμόζει» συνετέλεσε ώστε το επίθ. *επιεικής* να λάβει μετά τον Όμηρο τη σημ. τού μετριοπαθούς και τού λογικού, ο οποίος εκδηλίδνει ανεκτικότητα και ηπιότητα στην κρίση], **επιεικώς** επίρρ. [αρχ.] **1.** με επιεική τρόπο: *θα κριθεί ~* **2.** τουλάχιστον σε φρ. όπως: *~ απαράδεκτο.*

επίζηλος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που αποτελεί αντικείμενο επιδιώξεων και διεκδικήσεων: *- αξίωμα* συν. ζηλευτός, αξιοζήλευτος, πολυπόθητος. – **επιζήλως** επίρρ. σχολιο λ. *επίδοξος.* **επιζήμιος,** -α. -ο [αρχ.| αυτός που προκαλεί ζημία ΣΥΝ. επιβλαβής ΑΝΤ. ωφέλιμος, εποικοδομητικός. – **επιζήμια** / **επιζημίως** [μτγν.] επίρρ.

επίζησας, -ασα, -αν Ιεπιζήσ-αντος (λόγ. θηλ. -άσης) j -αντες (ουδ. -αντα), -άντων (θηλ. -ασών)} (κ. ως ουσ.) αυτός που επέζησε (από ατύχημα, ναυάγιο, σεισμό κ.λπ.): οι *επιζήσαντες από το ναυάγιο /* απ·ο τον *καταστροφικό σεισμό ι από τιχ στρατόπεδα συγκεντρώσεως* || (+γεν.) *οι επιζήσαντες τού ολοκαυτώματος.*

[ει υμ. Μτχ. αορ. τυύ αρχ. *έπιζώ*. **επιζητώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {επιζητείς... | επιζήτ-ησα* -ούμαι, -ήθηκα} πα- σχίζω να καταφέρω: *επιζητούσε να γράψει ένα σπουδαίο βιβλίο* συν. επιδιώκω. – **επιζήτηση** (η) [αρχ.]. **επιζώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] {επιζείς... | επέζησα} **1.** (+από / +γεν.) διαφεύγω τον θάνατο, σώζομαι από θανάσιμα επικίνδυνη κατάσταση: *ελάχιστοι άνθρωποι επέζησαν από το φοβερό ναυάγιο / τού φοβερού ναναγίου* 2. (μτφ.) διαρκώ, παραμένω: *επιζούν ακόμη απομεινάρια αρχαίων πολιτισμών* συν. επιβιώνω. σχολιο λ. *βιώνω.* **επιζών,** -ώσα. -ών |αρχ.| {επιζ-ώντος (λόγ. θηλ. -ώσης) | -ώντες (ουδ. -ώντα) -ώντων (θηλ. -ωσών)} (κ. ως ουσ.) αυτός που ζει (μετά από συμβάν στο οποίο άλλοι έχασαν τη ζωή τους): οι *επιζώντες τού αεροπορικού δυστυχήματος || τα επιζώντα μέλη* τοii *πληρώματος* || (μτφ.) οι *επιζώσες προκαταλήψεις παλαιότερων εποχών.* **επιζωοτία** (η) [I8401 (χωρ. πληθ.} ιατρ λοιμώδης ή παρασιτική ασθένεια, που προσβάλλει συγχρόνως μεγάλο αριθμό κατοικίδιων ζώων και ορίζεται ως τέτοια από τον νόμο (π.χ. λύσσα, πανώλης των βοοειδών. αφθώδης πυρετός κ.τ.ό.).

[πτυμ. < *επί-* + *-ζωοτία*< μτγν. *ζωότης (ή)*<\ \ φύση των ζώων» < αρχ. *ζώ*, ελληνογενής ζεν. όρ.. < γαλλ. epizootic), **επιθαλάμιος,** -ος, -ο Ιμτγν.11. φιλολ. αυτός που σχετίζεται με γαμήλιο άσμα, που κατά την αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα τραγουδιόταν μπροστά στον νυφικό θάλαμο (παστάδα) την ημέρα τού γάμου: *~ ωδή / ύμνος* **2.** *επιθαλάμιο* (το) {επιθαλαμ-ίου] -ίων} (α) το παραπάνω άσμα (β) (γενικότ.) το γαμήλιο άσμα. **επιθανάτιος,** -α. ***-ο*** [μτγν.| αυτός που συμβαίνει κατά τη στιγμή τού θανάτου: *- ρόγχος / αγωνία.* -*" ιχολιο λ. ***πεθαίνω.*** **επίθεμα** (το) {επιθέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε χρησιμοποιείται ως κάλυμμα (αντικειμένου ή επιφάνειας) συν. σκέπασμα, περικάλυμμα 2. (ειδικότ.) το ύφασμα ή η γάζα που τοποθετείται πάνω σε τραυματισμένο σημείο τού σώματος συν. έμπλαστρο, κομπρέσα. [ετυμ. αρχ. < ***έπιτίθημι*** «επιθέτω»! · **επίθεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** η κίνηση με εχθρικές προθέσεις εναντίον (κάποιου): ***δέχθηκαν αιφνιδιαστική / σφοδρή - από έναν λόχο τεθωρακισμένων || κάνω ι πραγματοποιώ / εκδηλώνεται ~ εναντίον των εχθρικών θέσεων [[αποκρούω / αντιμετωπίζω την τού εχθρού*** αντ. άμυνα **2.** αθλ. (σε ομαδικά αθλήματα) (α) η κίνηση προς την περιοχή που υπερασπίζεται ο αντίπαλος (π.χ. στο ποδόσφαιρο με στόχο το γκολ) (β) (συνεκδ.) οι παίκτες ομάδας που αναλαμβάνουν το παραπάνω έργο: ***η - τής Α.C.K. ήταν πολύ παραγωγική*** ανί. άμυνα 3. (μτφ.) η έντονη εκδήλωση αντιθέσεως ή και έχΟρας. η διατύπωση κατηγοριών εναντίον (κάποιου), η προσπάθεια να πληγεί (κάποιος): ***φραστική / λεκτική*** ~ ([***η αντιπολίτευση περνάει στην - εγκαταλείποντας τη μετριοπαθή στάση της || η καλύτερη άμυνα είναι η -*** · **4.** (λόγ.) η τοποθέτηση πάνω σε (κάτι): ***οι ιερείς χειροτονούνται δι' επιθέσεως τής χειρός τού επισκόπου.***

[εγυμ. < αρχ. ***έπίθεσις,*** αρχική σημ. «τοποθέτηση». < ***έπιτίθημι*** «επιθέτω. τοποθετώ». Η σημερινή σημ. (ήδη αρχ.) προέρχεται από το μέσο ***έπι τίθεμαι*** (βλ.λ.)]. **επιθετικός[1],** -ή. -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την επίθεση (εναντίον κάποιου): *~ **όπλο / τακτική / πόλεμος*** αντ. αμυντικός **2.** αυτός που δηλώνει αντιπαλότητα, εχθρική διάθεση: *~ **συμπεριφορά / ύφος / πολιτική*** λντ. αμυντικός 3. ΑΘΛ. αυτός που σχετίζεται με την επίθεση μιας ομάδας: *~ **παίκτης / γραμμή / προσπάθεια** || - **μέσος*** (μεσοεπιθετικός) || (ως ουσ.) ***ο διεθνής ~ τής ομάδας.*** – **επιθετικά** επίρρ. ^

επιθετικός[2], -ή. -ό [μτγν.[ΓΛΩΣΣ. αυτός που σχετίζεται με το επίθετο · φρ. (α) ***επιθετικός προσδιορισμός*** ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός ουσιαστικού, ο οποίος αποδίδει σε αυτό ιδιότητα ή χαρακτηριστικό κατά τρόπο μη εμφατικό (σε αντίθεση με τον κατηγορηματικό προσδιορισμό και τον ακόμη πιο εμφατικό τρόπο τής χρήσης κατηγορουμένου) (β) ***επιθετική μετοχή*** η αναφορική μετοχή (βλ. λ. ***αναφορικός).*** **επιθετικότητα** (η) 11896] ίχωρ. πληθ,} η ιδιότητα ιού επιθετικού, η τάση τού να είναι κανείς επιθετικός: ***εκδηλώνο) / αναπτύσσω / εμφανίζω (έντονη)*** ~ λνγ. ηπιότητα, υποχωρητικότητα. **επίθετο** (το) {επιθέτ-ου | -ων} **1.** το επο'^νυμο (βλ.λ.): ***συμπ/.ήρωσε στην αίτηση όνομα και*** ~ · **2.** γλΩΣΣ. το στοιχείο τής γλώσσας που χρησιμοποιούμε στην επικοινωνία, για να προσδιορίσουμε ιδιότητες ή χαρακτηριστικά των ουσιαστικών (προσώπων, πραγμάτων, ενεργειών κ.λπ.), εξειδικεύοντας μ' αυτό τον τρόπο τη σημασία τους, π.χ. ***είναι κα/.ός υπάλληλος - η Μαρία φοράει κόκκινο φόρεμα - το δωμάτιο είναι μικρό'*** από τη συντακτική του λειτουργία το επίθετο χαρακτηρίζεται ως ***προσδιορισμός*** ή ***κατηγορούμενο,*** στην Ελληνική δε ανήκει στα ονοματικά στοιχεία τής γλώσσας (έχει γένος, αριθμό και πτώση όπως τα ουσιαστικά): ***εύστοχο / χαρακτηριστικό / κοσμητικό / λόγιο*** ~ || (ειρων.) ρον ***στόλισε με διάφορα*** ~ (= τον έβρισε). ^ σχολιο λ. ***ε?*.ληνικός, εντελώς, επιτατικός, -ιος, -ύς. ουσιαστικός.***

[Γ.Ι ΥΜ. **<** αρχ. ***έπίθεχον,*** ουδ, τού ***έπίθετος*** «επιπρόσθετος» **<** ***έπιτίθημι*** «επιθέτω». Η γλωσσ. σημ. είναι μτγν.]. **επιθέτω** ρ. μετβ. [επέθεσα} (λόγ.) βάζω (κάτι) πάνω σε (κάτι άλλο): ο ***ιερέας επέθεσε το χέρι στο κεφάλι του. για να*** ρον ***ευλογήσει*** ΣΥΝ. βάζω.

|ετυμ;< αρχ. ***έπιτίθημι*** < ***έπι-*** + ***τίθημι*** «θέτω»|. **επιθεώρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** ο έλεγχος (κυρ. εργασίας ή λειτουργίας μιας υπηρεσίας): ***η ~ των εγκαταστάσεων τής κτηνοτροφικής μονάδας από*** ρον ***υγειονομικό υπεύθυνο*** **2.** (συνεκδ.) το ανώτερο διοικητικό όργανο, που ασκεί εποπτικό ρόλο σε υπηρεσίες υπαγόμενες στη δικαιοδοσία του: *~ **Μέσης Εκπαίδευσης*** 3. ςύρατ. ο θεσμοθετημένος έλεγχος τού επιπέδου λειτουργίας και εκ- παιδεύσεως των στρατιωτών και των μονάδων, που γίνεται από Υπα- ξιωματικό ή Αξιωματικό τής διοικητικής πυραμίδας: ***αύριο έχουμε*** ~ ***από*** τον ***επόπτη τού*** στρατοπέδου · **4.** το περιοδικό που εξειδικεύεται στην παρακολούθηση και παρουσίαση θεμάτων ορισμένου γνωστικού πεδίου: ***ιατρική / νομική - · 5.*** τυ λαϊκό θεατρικό είδος που απο- τελείται από αυτυτελή και αυτόνυμα σατιρικά σκετς (νούμερα) και μουσικοχορευτικά ιντερμέδια και που διακωμο)δεί επίκαιρα γεγονότα και καταστάσεις.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***έπιθεώρησις*** < αρχ. ***επιθεωρώ (-έω).*** Οι σημ. τού περιοδικού και τυύ θεατρικού είδους είναι μεταφρ. δάνεια από γαλλ. revuej.

επιθεωρησισκός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το θεατρικό είδος τής επιθεώρησης: *~ **νούμερα ι κείμενο.*** – **επιθεωρησιακά** επίρρ. **επΐθεωρησιογράφος** (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται με τη συγγραφή θεατρικών επιθεωρήσεοιν. **επιθεωρητής** (ο) 118401, **επιθεωρητρια** (η) 118921 {επιΰεωρητριών} υπάλληλος που κατέχει υψηλή διοικητική θέση και εποπτεύει τη λειτουργία υπηρεσιο>ν: ***γενικός / αστυνομικός*** - || (παλαιότ.) ***σχολικός*** ~ (ο σημερινός σύμβουλος) || ***Γενικός Επιθεωρητής Στρατού.***

[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inspectcur]. **επιθεωρώ** ρ. μετβ. [αρχ.| {επιθεωρείς... | επιθεώρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ελέγχω λεπτομερώς (κυρ. την εκτέλεση έργου ή τη λειτουργία υπηρεσίας): ο ***εργολάβος επιθεωρούσε το χτίσιμο τής οικοδομής***

ο Γενικός Ππιθεωρητής Στρατού θα επιθεωρήσει τη μονάδα μας. **επιθηλιακός,** -ή. -ό 11869J αυτός που σχετίζεται με το επιθήλιο (βλ.λ.): ~ *σχηματισμός / ?χιτουργία / κύτταρα / υμένας / ιστός.* **επιθήλιο** (το) [J884] |επιθηλί-ου | -ων} λνατ. στρώμα κυττάρων που συνδέονται στενά το ένα με το άλλο, σχηματίζοντας συνεχείς υμένες, οι οποίοι επενδύουν τις εξωτερικές επιφάνειες και τις εσωτερικές κοιλότητές τους.
[ΠΓΥΜ, < επί- + *θήλιο* < *θη?.ή*, ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. epithelium).

επιθηλίωμα (το) [18761 {επιθηλιώμ-ατος | -ατα.-άτων} ιατρ. κακοήθης όγκος που αναπτύσσεται στο επιθήλιο.
[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. epithelioma|. **επίθημα** (το) Ιεπιθήμ-ατος | -ατα, -άτων} γλωσσ. πρόσφυμα που τοποθετείται στο τέλος τής ρίζας λέξεως, λ.χ. μητερ-οβλα. σχολιο λ. *πρόσφυμα.*
Ιετυμ. αρχ. < *επιτίθημι.* Η γλωσσ. σημ. είναι απόδ. τού νεολατ. suffixum).

επιθυμητικός, -ή. -ό [αρχ.) **1.** (λόγ.) αυτός που λαχταρά έντονα (κάτι): - *μαθήσεως/ πλούτου / δόξας* 2. φίλος, *επιθυμητικό(ν)* (το) το μέρος τού ψυχικού κόσμου, που, κατά την πλατωνική φιλοσοφία, αποτελεί την έδρα των επιθυμιών,

επιθυμητός, -ή, -ό [αρχ.) αυτός που γίνεται αντικείμενο επιθυμίας: *χρειάζονται πολλές προσπάθειες, μέχρι να φθάσουμε στο - αποτέλεσμα/ στον ~ στόχο || επιπ/.έον προσόντα είναι* - ΣΥΝ. ανεπιθύμητος, **επιθυμία** (η) {επιθυμιών} **1.** το να θέλει κανείς (κάτι), η εσωτερική τάση τού ανθρώπου, που τον ωθεί στην απόκτηση ή την απόλαυση συγκεκριμένου αντικειμένου, εμπειρίας κ.λπ.: *ήταν ~ τού πατέρα του να γίνει γιατρός* || ικανοποιούν *κάθε - των παιδιών τους* συν. βούληση, διάθεση, όρεξη 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε θέλει κανείς να αποκτήσει ή να απολαύσει.
Ι πτυ Μ, αρχ. < *επιθυμώ* |. **επιθυμώ** κ. (λαϊκ.) **πεθυμώ** [μεσν.Ι ρ. μετβ. {επιθυμείς... | επιθύμησα} 1. (λόγ.) θέλω: π *επιθυμούν οι κύριοι*; (ερώτηση σερβιτόρου σε πελάτες) || *θα γίνουν όλα όπως επιθυμείτε* 2. (λόγ.) εύχομαι: γο *ίδιο - και για σας* 3. θέλω πολύ: *ό,τι επιθυμεί η ψυχή σας, θα το βρείτε στο κατάστημά μας* συν. λαχταρώ, ποθώ 4. (κυρ. το *πεθυμώ)* νοσταλγώ, μου λείπει: *επιθύμησε το χωριό του |(έχω πεθυμήσει την παλιοπαρέα μας || σε πεθύμησα, μου* λείπεις.'
Ιετυμ. < αρχ. *επιθυμώ (-έω),* αρχική σημ. «θέτω την καρδιά μου σε κάτι, θέλω εκ βάθους». < *έπι-* + *-θυμώ*< θυμός «καρδιά, το βαθύτερο είναι» (βλ.λ.)}.

επικάθομαι κ. (λογιότ.) **επικάθημαι** ρ. αμετβ. αποθ. Ιεπικάθισα} (λόγ.) καταλήγω, κατακαθίζω πάνω (σε κάτι): *κάποιο ίζημα επικάθισε στα τοιχώματα* τοΰ *δοχείου.* σχολιο λ. *αποθετικός.*
[ετυμ. < αρχ. *επικάθημαι* < *έπι-* + *κάθημαι* «κάθομαι» (βλ. κ. κόβομαι)].

επικαθορίζω ρ. μετβ. {επικαθόρ-ισα, -ίστηκα. -ισμένος} (λόγ.) καθορίζω κάτι σε σημαντικό (αποφασιστικό) βαθμό: ο *κοινωνικός περίγυρος συχνά επικαθορίζει τις προσωπικές επιλογές.* **επικαΐρικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την επικαιρότητα: ~ *άρθρο / τηλεοπτική εκπομπή.* - **επικαιρικά** επίρρ.

επικαιροποιώ ρ. μετβ. {επικαιροποιείς... | επικαιροποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ΐ. εκσυγχρονίζω κάτι, το ενημερώνω με νέα στοιχεία ή το μεταβάλλω, ώστε να ανταποκρίνεται στο παρόν, να συμβαδίζει με τα σύγχρονα δεδομένα: ~ *το σχέδιο εκτελέσεως ενός έργου* 2. Η/Υ καταχωρίζω νέα στοιχεία ή πληροφορίες σε ήδη υπάρχον αρχείο.

επικαιροποίηση (η).
Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. update}, **επίκαιρος,** -η, -ο **1.** αυτός που γίνεται την κατάλληλη στιγμή: ~ *επέμβαση* αντ. άκαιρος, ανεπίκαιρος, παράκαιρος 2. αυτός που σχετίζεται με το παρόν, με ό,τι συμβαίνει το')ρα. με σύγχρονα γεγονότα: *αυτό το θέμα δεν είναι πια - || η αντιπολίτευση κατέθεσε ~ ερώτηση στη Βουλή* αντ. ανεπίκαιρος 3. (για τόπους) αυτός που έχει ιδιαίτερη σημασία για την επίτευξη ορισμένου σκοπού: οι *αντίπαλες στρατιωτικές δυνάμεις κατέλαβαν ~ θέσεις* ΣΥΝ. καίριος, στρατηγικός, πρόσφορος 4. *επίκαιφα* (τα) η ειδησεογραφική κάλυψη των γεγονότων τής επικαιρότητας: (παλαιότ.) *κινηματογραφικά* ~ συν. ζουρνάλ.
[ετυμ. αρχ. < *έπι-* + *καιρός.* Η σημ. 4 αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. actualites [.

επικαιρότητα (η) 11888] {χωρ. πληθ.} 1.η ιδιότητα τού επίκαιρου: *η ~ προβλήματος / είδησης* 2. το σύνολο των γεγονότων που απασχολούν σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: οι *δημοσιογράφοι ασχολούνται με το κυνήγι τής* - || *βρίσκομαι στο κέντρο τής* - || *νέα από τη διεθνή* ~. **επικαλούμαι** ρ. μετβ. αποθ. {επικαλείσαι... | επικαλέσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} 1. προβάλλω (κάτι) ως επιχείρημα, προκειμένου να στηρίξω γνώμη. δικαίωμα ή απαίτησή μου: «ο *υπουργός επικαλέστηκε ένα άρθρο τού Συντάγματος για να αιτιο/.ογήσει την απόρριψη τής πρότασης»* (εφημ.) 2. ζητο) (ως βοήθεια), προστρέχω σε: *στο παρελθόν επικαλέστηκε πολλές φορές τη συνδρομή του, χωρίς όμως ανταπόκριση* ΣΥΝ. καλώ σε βοήθεια. σχολιο λ. *αποθετικός.*
|ΕΓΥΜ. < αρχ. επικαλούμαι *(-έο-).* μέση φωνή τού *επικαλώ* < *έπι-* + *καλώ\.*

επικάλυμμα (το) |αρχ.Ι {επικαλύμμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. οτιδήποτε σκεπάζει το εξωτερικό τμήμα επιφάνειας συν. κάλυμμα, επένδυση 2. ζωολ. το κινητό εξωτερικό κάλυμμα των βράγχιων στα ψάρια, **επικαλύπτω** ρ. μετβ. [αρχ-J {επικάλυ-ψα. -φθηκα, -μένος} **1.** καλύπτω κάτι με κάτι άλλο: ~ *ένα έπιπλο με ύφασμα* ;| ~ *μια επιφάνεια με σμάλτο*)| - *το κέικ με σοκο?.άτα* 2. καλύπτω κάποιον/κάτι με την ισχύ ή την έντασή μου, π.χ. κάνω κάποιον/κάτι να μην ακούγεται. επειδή ακούγομαι εγώ πιο δυνατά: ο *θόρυβος των αυτοκινήτων που περνούν επικα?.ύπτει τις φωνές μας* 3. (α) ως κάτι ευρύτερο, περιλαμβάνω κάτι πιο περιορισμένο, κάτι που αναφέρεται σε τμήμα μου: Γο *πρώτο κεφά/.αιο τού βιβ?Λου επικαλύπτει το δεύτερο στο θέμα τής επανάστασης || οι αρμοδιότητές του επικαλύπτουν τις δικές μου* (β) (κυρ. μεσοπαθ.) αναφέρομαι σε κάτι το οποίο ήδη αναφέρεται αλλού ή ρυθμίζω κάτι, το οποίο ρυθμίζεται και από άλλον συμπίπτω μερικώς με κάτι άλλο ως προς κάτι: *τα δύο πρώτα κεφά/.αια τού βιβ?.ίου επικαλύπτονται, αφού πραγματεύονται τα ίδια θέματα* || οι *διατάξεις αυτές επικα/.ύπτονται στο θέμα τής αναγνώρισης των συντάξιμων ετών.* -- επικαλυπτικός, -ή, -ό κ. επικαλυπτήριος, -α, -ο [μτγν.]. επικάλυψη (η))μτγν.) |-ης κ. -ύψεως | -ύψεις, -ύψεων} 1. η κάλυψη *ενός* πράγματος μ* · κάτι άλλο: *κέικ με ~ σοκολάτας / μαρμελάδας || ξόλινες ι μετα/Λικές / υφασμάτινες ~ αεροσκαφών* j) *η ~ μιας επιφάνειας με σμάλτο* 2. το να καλύπτει κάποιος/κάτι με την έντασή του ή την ισχύ του κάποιον/κάτι: *η ~ τής φο)νής μας από τη μουσική που ακούγεται πολύ δυνατά* 3. η μερική σύμπτωση τού περιεχομένου δύο διαφορετικών πραγμάτων (π.χ. ρυθμίσεων, αρμοδιοτήτων, νόμων, κεφαλαίων βιβλίου κ.ά.): *υπάρχουν περιττές ~ στα κεφάλαια τού βιβλίου || πρέπει* να *αποφεύγονται* οι - *στις αρμοδιότητες των υπηρεσιών || υπάρχει ένας βαθμός επικάλυψης σε αυτές τις διατάξεις.*

επικάλυψη - αλληλοεπικάλυψη. 11 λ. επικάλυψη σημαίνει από μόνη της «αλληλοπάθεια», ότι δηλ. δύο καταστάσεις, πράξεις, γεγονότα κ.λπ. καλύπτουν το ένα το άλλο, επικαλύπτονται, ταυτίζονται, συμπίπτουν. Επομένως, η χρήση τού αλληλοεπικάλυψη αποτελεί εξ ορισμού πλεονασμό, που καλό είναι να αποφεύγεται.

επικαρπία (η) {επικαρπιών} ΝΟΜ. περιορισμένο εμπράγματο δικαίωμα το οποίο παρέχει στον δικαιούχο (επικαρπωτή) την εξουσία πλήρους χρήσεως και καρπώσεως ξένου αντικειμένου (κινητού πράγματος, ακινήτου, ανώνυμου τίτλου ή και δικαιώματος), διατηρώντας όμως ακέραιη την ουσία αυτού.
[πτυμ. αρχ. < έπι- + *-καρπία* < *καρπός*ΐ επικάρπιο (το) {επικαρπί-ου [-ων} hot. η μεμβράνη που καλύπτει εξωτερικά το περικάρπιο.
)ετυμ. < μτγν. *έπικάρπιον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *έπικάρπιος* > *έπι-* + *-κάρπιος* < *καρπός\.* επικαρπούμαι ρ. μετβ. αποθ. [1858] {επικαρπούσαι...) επικαρπώθη- κα} νόμ. διατηρώ ή έχω την επικαρπία (πράγματος). Επίσης επικαρ- πώνομαι. **■ σχολιο λ. *αποθετικός, πληρώ.* επικαρπωτής (ο) (1851J, επικαρπώτριο (η) {επικαρπωτριών} νομ.
ο δικαιούχος τής επικαρπίας, επικασσιτερώνω ρ. μετβ. |1885] {επικασσιτέρω-σα, -θηκα, -μένος} επενδύω (μεταλλικά αντικείμενα) με κασσίτερο για την αποτροπή οξιδώσεως ΣΥΝ. γανώνω. — επικασσιτέρωση (η) [1885], επΐκαταλλαγή (η) ΟΙΚΟΝ. 1. η διαφορά μεταξύ τής επίσημης και τής πραγματικής αξίας ενός νομίσματος 2. η αμοιβή που εισπράττει η τράπεζα για την ανταλλαγή νομισμάτων.
[εί υμ. μτγν., αρχική σημ. «πληρωμή για ανταλλαγή νομισμάτων - έκπτωση», < έπι- + *καταλλσ.γή* (βλ.λ.)) επικατάρατος, -η, -ο (λόγ.-σπάν.) 1. αυτός που είναι φορτωμένος κατάρες ΣΥΝ. καταραμένος, αναθεματισμένος, επάρατος 2. αυτός που αξίζει να τον αναθεματίζει κανείς συν. επάρατος.
[ετυμ. μτγν. < *έπικαταρώμαι (-άο-)* < *έπι-* + *καταρώμαι* < *κατάρα}.* επικείμενος, -η. -ο αυτός που πρόκειται σύντομα να συμβεί. ο αναμενόμενος: *όλα αυτά θα συζητηθούν κατά την - συνάντηση των δύο ηγετών* συν. προσεχής.
|ετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *έπίκειμαι* «είμαι τοποθετημένος πάνω σε κάτι - επικρέμαμαι. επαπειλούμαι»|. επίκειται, επίκεινται ρ. αμετβ. τριτοπρόσ. {επέκειτο. επέκειντο} πρόκειται σύντομα να συμβεί: *επίκηται συνάντηση των δύο πρωθυπουργών || επίκεινται σαρωτικές αλλαγές στην ηγεσία τής Αστυνομίας* συν. αναμένεται.
[ετυμ. Γ πρόσ. ενικού τού αρχ. *έπίκειμαι* < *έπι-* + *κείμαι* (βλ.λ.)[. επίκεντρο (το) {επικέντρ-ου | -ων} 1. το βασικό σημείο, το κεντρικό θέμα: *βρίσκεται στο ~ τής δημοσιότητας / τής προσοχής / τού ενδιαφέροντος / των εξελίξεων* συν. κέντρο 2. γεΩλ. *επίκεντρο σεισμού* το σημείο τής επιφάνειας τής Γης. που βρίσκεται κατακόρυφα πάνω από την εστία των σεισμικών δονήσεων.
[ετυμ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *επίκεντρος* < *έπι-* + *-κεντρος*< *κέντρον}.* επίκεντρος, -η, -ο Ιαρχ.) γκωμ. (γωνία) που έχει ως κορυφή το κέντρο κύκλου και οι πλευρές της τέμνουν τον κύκλο, επικεντρώνω ρ. μετβ. {επικέντρω-σα, -θηκα. -μένος} 1. στρέφω (κάτι) προς (ένα σημείο ή πρόσωπο), το οποίο θεωρώ ως το κέντρο, το βασικότερο σημείο, περιορίζω (σε κύρια και ουσιαστικά στοιχεία): ~ *το ενδιαφέρον μου στα σύγχρονα κοινοτικά προβλήματα || επικέντρωσε την κριτική του στην ηγεσία τού κόμματος* || (κ. μεσοπαθ.) *η συζήτηση επικεντρώθηκε στις αιτίες τής κρίσης* ΣΥΝ. εστιάζω 2. τιχνόλ. εντοπίζω και μετρώ τον κεντρικό άξονα κυλινδρικού σώματος. — επικέντρωση (η) [μτγν.Ι.
)ΕΤΥΜ. < μτγν. *έπικεντρούμαι (-όο-)* «καταλαμβάνω καίριο σημείο» (όρος τής αστρονομίας) < *έπι-* + *-κεντρούμαι* < *κέντρον\.* επικερδής, -ής, -ές {επικερδ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · επικερδέστ-ερος, -ατος} αυτός που αποφέρει κέρδος: - *επιχείρηση / επένδυση* ΣΥΝ. κερδοφόρος ανι. επιζήμιος. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*
[ετυμ. μτγν. < *έπι-* + *-κερδής*< *κέρδος\.* επί κεφαλής (συνήθ. ορθ. *επικεφαλής*) επίρρ. 1. στην πρώτη θέση, στην κορυφή, στην αρχηγία: *ετέθη ~ τής ομάδας* 2. (ως επίθ.) αυτός που κατέχει αρχηγική θέση: ο ~ *τής εκστρατείας / τής ομάδας / τής*

επιχείρησης συν. αρχηγός αντ. ουραγός.
[ΠΤΥΜ. < φρ. ***επί κεφαλής,*** απόδ. τού γαλλ. en tele j.

ο επί κεφαλής, του επί κεφαλής, τον επί κεφαλής,.. Το **επί κεφαλής.** είτε γραφεί ως μία λέξη **(επικεφαλής)** είτε ως δύο **(επί κεφαλής),** αποτελεί επιρρηματική άκλιτη λέξη. αποτελούμενη από περίφραση («περιφραστική λέξη»). Αυτό σημαίνει, φυσικά, ότι δεν κλί- νεται: *Συνελήφθησαν οι επί κεφα/.ής τής σπείρας - Οι ενέργειες τού επί κεφαλής των στρατιωτικών επιχειρήσεων δεν είχαν αποτέλεσμα.* Χρήσεις όπως *«οι ενέργειες τού επικεφαλή...» - «συνέλα- βαν τον επικεφαλή...»* είναι προϊόντα παρανοήσεων από ομιλητές οι οποίοι εκλαμβάνουν το επίρρημα *επί κεφα/νΐ|ς(ή επικεφαλής)* ως επίθετο σε *-ής* (όπως το *ασφαλής, επιμελής* κ.τ.ό.). κλίνοντάς το όπως τα επίθετα: *τού επικεφαλούς* (!), *τον επικεφαλή* (!) κ.λπ. Στην παρανόηση συνεργεί και η γραφή τού περιφραστικού επιρρήματος ως μίας λέξης: *επικεφαλής.* ΓΓ αυτό είναι καλύτερα να γράφεται **επί κεφαλής,** πράγμα που προλαμβάνει τις παρανοήσεις.

επικεφαλίδα (η) 11882J η φράση που γράφεται πάνω από κείμενο και συνοψίζει το περιεχόμενό του: *ή ~ τού κεφαλαίου* ΣΥΝ. τίτλος. [ετυμ. < *επι-* + *-κεφαλίδα* < *κεφαλή,* απόδ. τού γαλλ. cn-teiej. **επικήδειος,** -α. -ο **1.** αυτός που συμβαίνει σε κηδείες, που σχετίζεται με κηδείες: *~ ωδή / τελετή* 2. *επικήδειος* (ο) {επικηδεί-ου | -ων. -ους} ο λόγος που εκφωνείται προς τιμήν τού κηδευόμενου προσώπου: *εκφωνώ*
[ετυμ. αρχ. < *έπι-* + *κήδειος*< *κήδος* «φροντίδα, μέριμνα (ιδ. για τους νεκρούς)», βλ. κ. *κηδεία],* **επικήρυξη** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ύξεως **[** -ύξεις, -ύξεων} **1.** η δημόσια ανακοίνωση ότι κάποιος καταζητείται από τις αρχές και προσφέρε- ται ορισμένη χρηματική αμοιβή σε όποιον συμβάλλει στη σύλληψή του: *ή - τού ληστή για το ποσό των 50.000.000 δρχ.* \\η~ *τρομοκρατών / απαγωγέων / εγκ/^ηματιών πολέμου* 2. (συνεκδ.) το ποσό που προ- σφέρεται οκ αμοιβή για τη σύλληψη επίκηρυγμένου προσώπου: *εισέ- πραξε την ~ || πόσο είναι η ~·* **επικηρύσσω** ρ. μετβ. [αρχ.] {επικήρυ-ξα, -χθηκα, -γμένος} ανακοινο')- νω την προσφορά χρηματικής αμοιβής για όποιον ανακαλύψει πρόσωπο που καταζητείται: οι *αρχές επικήρυξαν τον τρομοκράτη για 20.000.000 δρχ.*
επικίνδυνος, -η, -ο [αρχ.| **1.** αυτός που εγκυμονεί κινδύνους, που χαρακτηρίζεται από κίνδυνο: *- αποστολή / πρωτοβουλία / εγχείρημα / παιχνίδι* ΣΥΝ. επίφοβος, απειλητικός **2.** (για πρόσ.) αυτός που μπορεί να βλάψει άλλους: *~ κακοποιός.* **– επικίνδυνα / επικινδύνως** [αρχ.] επίρρ. ·˙" σχόλιό λ. *μυστικός.*
επικινδυνότητα (η) Ιχωρ. πληθ.Ι το να είναι κανείς επικίνδυνος: *η - ενός εγχειρήματος / τής χρήσης φυτοφαρμάκων* jj *υψηλός βαθμός επι- κινδυνότητας.*
επίκληρος (η) {επικλήρ-ου | -ων. -ους} (στην αρχαία Αθήνα) η μοναχοκόρη που έπειτα από τον θάνατο τού πατέρα της ήταν η μοναδική κληρονόμος τής περιουσίας και κατά τον νόμο έπρεπε να τη νυμφευθεί υ πλησιέστερος συγγενής.
[Ι-ΤΥΜ. αρχ. < *έπι-* + *κλήρος].* **επίκληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η έκκληση σε βοήθεια: *έκανε θερμή - προς τον Θεό να τη συντρέξει* jj *να αρχαία έπη ξεκινούσαν με - τής μούσας ή τής θεάς* ΣΥΝ. παράκληση. **– επικλη- τικός,** -ή, -ό [1879].
[liΤΥΜ. < αρχ. *έπικλησις* < *έπι καλώ* < *έπι-* + *καλώ].* **επικλινής,** -ής, -ές {επικλινούς **[** -είς (ουδ. -ή) · επικλινέστ-ερος, -ατος} αυτός που κλίνει προς τα κάτω ή προς τη μία πλευρά ΣΥΝ. γειρτός. κεκλιμένος, λοξός, κατηφορικός ΑΜ. ίσιος. **–** επικΜνώς επίρρ. Ιμτγν.[. σχολιο λ. *-ης. -ης,* -ες, *κλίνω.*
Ιετυμ. αρχ. < *επί-* + *-κλινής*< *κλίνω],* **επίκλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} η υπερχείλιση. η πλημύρα.
[ετυμ. < αρχ. *έπίκλυσις* < επίκ'λΰζω^πλημυρίζω» (βλ. κ. *κατακ/.ύζω)*\. **επίκοινος,** -η, -ο Ιαρχ.) **1.** αυτός που είναι κοινός σε πολλούς, που ανήκει σε πολλούς 2. γλωσσ. *επίκοινο όνομα* όνομα που δηλώνει πρόσωπο ή ζώο, χωρίς να καθορίζει το φύλο του, π.χ. *άλογο, λαγός* (και το αρσ. και το θηλ. ζώο), *ποντίκι (αλλά ο ποντικός* και *η ποντικίνα,* όταν θέλουμε να προσδιορίσουμε επακριβώς το γένος),
επικοινωνία (η) [αρχ.**[** {επικοινωνιών} **1.** η αμοιβαία επαφή (συνάντηση. συνομιλία, κοινή δραστηριότητα κ.λπ.) μεταξύ ατόμων ή και ομάδων: *στην αρχαιότητα η - μεταξύ των λαών γινόταν συχνά μέσω τού εμπορίου* jj *έχω - με κάποιον || άμεση / απευθείας* ~ 2. η αποστολή μηνυμάτων / πληροφοριών από κάποιον που νοείται ως πομπός προς κάποιον που νοείται ως δέκτης και αντίστροφα, μέσω κοινού συστήματος σημάτων, συμβόλων ή τρόπων συμπεριφοράς: *βασικό μέσο επικοινο)νίας είναι η γλώσσα || η χρήση συγκεκριμένων συμβόλων από τους οπαδούς μουσικών ρευμάτων συνιστά μορφή επικοινωνίας* 3. (συνεκδ.) (α) η μετάδοση και λήψη ακουστικών, οπτικών ή οπτικοακουστικών μηνυμάτων, δεδομένων κ.λπ. με τη βοήθεια τεχνολογικών μέσων (π.χ. τηλεφώνου, τηλεόρασης, ηλεκτρονικού υπολογιστή κ.ά.): *ενσώματη / ασώματη ~ || η - μέσω δικτύων ηλεκτρονικών υπολογιστών || ηλεκτρονικά συστήματα επικοινωνίας* (β) (ειδικότ.) η μετάδοση μηνυμάτων από κάποιον (π.χ. ένα τηλεοπτικό δίκτυο) προς πολλούς αποδέκτες (π.χ. το τηλεοπτικό κοινό) με τη βοήθεια τής τεχνολογίας: *μέσα μαζικής* ~ (ραδιόφωνο, τηλεόραση) 4. *επικοινωνίες* (οι) το σύνολο των μέσων με τα οποία γίνεται η αποστολή και λήψη μηνυμάτων: *μια χώρα προηγμένη στον τομέα των επικοινωνιών || τα βομβαρδιστικά αεροπλάνα έπ/.ηξαν τις - τού εχθρικού στρατού* 5. (α) η ουσιαστική πνευματική και ψυχική επαφή και αμοιβαία κατανόη
ση: ***η - είναι απαραίτητη για την οικογενειακή ευτυχία*** (β) η συνεννόηση. η ικανότητα να μπορεί κανείς να συζητεί αποτελεσματικά με τους άλλους για την εξεύρεση λύσεων, την επίλυση προβλημάτων, τον τρόπο χειρισμού καταστάσεων κ.λπ.: ***η έλ/.ειψη επικοινωνίας μεταξύ των συντελεστών τού έργου εμπόδισε την έγκαιρη ολοκλήρωσή του*** **6.** (α) η διαδικασία με την οποία αναπτύσσεται η επαφή κάποιου με τον κόσμο, το κοινό (μέσω διαφημιστικών μηνυμάτων, δημοσίων σχέσεων κ.λπ.). ώστε να μεταβιβάζεται στο κοινό ένα μήνυμα με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο: ***η διαφήμιση ως κλάδος ανήκει στην*** ~ (β) *πολιτική / στρατηγική επικοινωνίας* το σύνολο των τεχνικών που χρησιμοποιούν εξειδικευμένοι συνήθ. επαγγελματίες, για να οργανώσουν τη μετάδοση μιας πληροφορίας ή ενός μηνύματος προς όφελος τού πελάτη τους, με τέτοιον τρόπο, ίστε κατ' αρχάς να υπάρξει διάδοση τού μηνύματος και στη συνέχεια να επιτύχουν την καλύτερη δυνατή υποδοχή του από πλευράς τού κοινού τους και τη μεγαλύτερη δυνατή αποδοχή του (αν πρόκειται για προώθηση προϊόντος. γίνεται συνήθ. λόγος για διαφήμιση): ***η στρατηγική επικοινωνίας τού κόμματος δεν απέφερε τα αποτελέσματα που ανέμεναν οι σχεδιαστές της || οφείλουν να βελτιώσουν την πο/.ιτική επικοινωνίας τού οργανισμού, αν θέλουν να πείσουν τους πολίτες να απευθύνονται σε αυτούς*** (γ) *σύμβουλος επικοινωνίας* ο εξειδικευμένος επαγγελματίας που παρέχει συμβουλές σε επίπεδο σχεδιασμού και εφαρμογής για την τακτική που πρέπει να ακολουθηθεί προκειμένου ένα μήνυμα να φτάσει με επιτυχία στο κοινό του και να γίνει αποδεκτό στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό: ***προσέλαβαν σύμβουλο επικοινωνίας, για να βελτιώσουν την εικόνα τους στο κοινό.*** **επικοινωνισκός** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την επικοινωνία, τη μετάδοση και ανταλλαγή μηνυμάτων, πληροφοριών κ.λπ.: *~* ***συστήματα*** **2.** αυτός που σχετίζεται με την απήχηση που έχει κάποιος/κάτι στο κοινό: *~* ***τεχνικές i στρατηγικές*** *||* *~* ***πολιτική μιας εταιρείας / ενός κόμματος || οι ~ σύμβου/.οι ενός υποψηφίου δημάρχου*** Z. (για πρόσ.) αυτός που μπορεί να πείθει και να αρέσει στους άλλους, που είναι αποτελεσματικός στην επικοινωνία: ***είναι πολύ ~ πολιτικός***
ΙΛΩΣΣ. μέθοδος θεώρησης (ανάλυσης, περιγραφής, διδασκαλίας") τής γλώσσας, κατά την οποία δίνεται μεγάλο βάρος στην περιγραφή τής χρήσης τής γλώσσας σε πραγματικές καταστάσεις επικοινωνίας καθώς και στον τρόπο που οι δομές και λειτουργίες μιας γλώσσας υπηρετούν τις χρηστικές ανάγκες τής επικοινοινίας: *-* ***μέθοδος / τεχνικές διδασκαλίας τής γλώσσας || - γραμματική / προσέγγιση τής γλώσσας.*** **– επικοινωνιακ-ά / -ώς** επίρρ. σχολιο λ. ***δραστικός.*** **επικοινωνΐολόγος** (ο/η) επιστήμονας που έχει ως αντικείμενο την επικοινωνία, κυρ. στην κοινωνική και την πολιτιστική της διάσταση.
επικοινωνιολογία (η). **επικοινωνιολογικός.** -ή. -ό. **επικοινωνώ** ρ. αμετβ. {επικοινωνείς.. | επικοινώνησα! (+με) **1.** έχω κάποιου είδους επαφή με κάποιον (προσωπική συνάντηση, συνομιλία. αλληλογραφία κ.λπ.): ***από τότε που έφυγε, επικοινοη'ούμε τηλεφωνικά*** || <5εν> ***ήξερε ο ένας τη γλώσσα τού άλλου, κι έτσι επικοινωνούσαμε με χειρονομίες*** **2.** (ειδικότ.) έχω πνευματική, ψυχική επαφή με κάποιον: ***πολλοί γονείς προβληματίζονται, επειδή αισθάνονται ότι δεν επικοινωνούν με τα παιδιά τους*** 3. (για δωμάτια, χώρους, φυσικούς σχηματισμούς κ.ά.) συνδέομαι με άλλον χώρο (μέσω κοινού τμήματος, φυσικής ή τεχνητής διόδου κ.λπ.): ***τα δύο δωμάτια επικοινωνούν μεταξύ τους με εσωτερική πόρτα || τα δύο κτήρια επικοινωνούν με υπόγειες στοές*** **4.** (οικ.) σε φρ. τού τύπου: ***«καλά, επικοινωνείς;», «δεν επικοινωνεί αυτός»*** για την έκφραση απορίας για την αδικαιολόγητη ή ασυνάρτητη συμπεριφορά κάποιου.
[ετυμ. **<** αρχ. ***έπικοινο)νώ (-εω) < έπι- +*** κοινωνώ **<** κοινός], **επικόλληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (λόγ.) η τοποθέτηση με κολλητική ουσία πάνω σε χαρτί: *~* ***γραμματοσήμου*** *ι* ***φωτογραφίας*** */* ***χαρτοσήμου*** 2. η επένδυση επίπλου με λεπτό φύλλο πολύτιμου ξύλου συν. (λαϊκ.) καπλάντισμα 3. (στην επεξεργασία κειμένου Η/Υ) η μεταφορά και ένταξη κειμένου ή εικόνας από ένα κείμενο ή αρχείο σε άλλο κείμενο ή αρχείο. **– επικολλητικός,** -ή. -ό 11887].
ΙΠΤΥΜ. Ο όρ. τής ξυλουργικής αποτελεί απόδ. τού γαλλ. placage}. **επικολλώ** ρ. μετβ. {επικολλάς... | επικόλλ-ησα. -ώμαι. -άσαι. -άται.... -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) 1. κολλώ (κάτι) πάνω (σε επιφάνεια), εφαρμόζω με κόλλημα 2. επενδύω έπιπλο με λεπτό φύλλο πολύτιμου ξύλου συν, (λαϊκ.) καπλαντίζω 3. (στην επεξεργασία κειμένου σε JJ/Y) μεταφέρω και εντάσσω κείμενο ή εικόνα από ένα κείμενο ή αρχείο σε άλλο κείμενο ή αρχείο.
[] ·:ϊύμ, Ο όρ. τής πληροφορικής αποτελεί απόδ. τού αγγλ. paste],
επικολυρικός, -ή, -ό 11873] (ποιητική σύνθεση) που συνδυάζει τα χαρακτηριστικά τής επικής και τής λυρικής ποίησης, **επικονίαση** τη) |1890| ι-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} βοτ. η μεταφορά τής γύρης από τους στήμονες στον ύπερο, προκειμένου να γίνει η αναπαραγωγή τού φυτού.
[Ι-ΤΥΜ. < μτγν. ***επικονιώ (-άω)*** < ***έπι-*** + ***κονιώ*** < ***κονία*** < ***κόνις*** ««σκόνην. απόδ. τού γαλλ. pollination], **επικοντιστής** (ο), **επικοντίστρια** (η) {επικοντιστριών} αθλητής / αθλήτρια που ασχολείται με το άθλημα τού άλματος επί κοντώ.
[in υμ, Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***επί κοντώ*** (άλμα)Ι. **επικός,** -ή. -ό |μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με το έπος: ***~ ποίηση / ποιητής / αφήγηση / τόνος*** **2.** φιλολ. *επικός κύκλος* ομάδα ποιημάτων, μεταξύ των οποίων η ***Οιδιπόδεια,*** η ***Θεογονία,*** η ***Θηβαΐδα.*** τα ***Κύπρια Ήπη*** κ.ά., που αφηγούνται γεγονότα προγενέστερα και μεταγενέστερα τής ***Ιλιάδας*** και τής ***Οδύσσειας*** 3. (μυθιστόρημα, ταινία κ.λπ.) που χαρακτηρίζεται από μεγαλοπρεπές ύφος. υψηλά νοήματα ή και μεγάλη έκταση: ***- σύνθεση / γουέστερν*** **4.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ηρωισμό, που αξίζει να εξυμνηθεί: ***η αυτοθυσία έδωσε στο κατόρθωμά*** του ***~ διαστάσεις || ~ αγώνας.***

επικούρειος, -α. -ο Ιμτγν.Ι **1·** αυτός που σχετίζεται με τον αρχαίο φιλόσοφο Επίκουρο και τη φιλοσοφία του: - ***λογική*** / ***ηθική*** / ***φυσική*** / ***κοσμοθεοφία*** / ***αντίληψη*** / ***οπτική*** **2. επ/κουρε/ο/** (οι) (κ. με κεφ.) {επικουρεί-ων. -ους) οι οπαδοί τής φιλοσοφικής σχολής τού Επικούρου 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από κλίση προς τον ευδαιμονισμό. τις υλικές απολαύσεις: ~ ***βίος.*** σχόλιο λ. ***γιγάντειος. -ιος.*** **επικουρία** (η) |αρχ.| {επικουριών} **1.** η ενίσχυση, η παροχή βοήθειας συν. αρωγή, συνδρομή 2. στρατ. η ενίσχυση αυτών που πολεμούν με πρόσθετα, βοηθητικά στρατεύματα, εφόδια και υλικά, **επικουρικός,** -ή, -ό |αρχ.] (λόγ.) βοηθητικός: ~ ***στρατεύματα*** / ***επίδομα*** / ***ταμείο*** / ***κεφά/.αιο*** / ***ασφάλιση.*** — **επικουρικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **εττικουρικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} η βοηθητική, όχι κύρια, δράση· αρχή ***(αρχή τής επικουρικότητας).*** σύμφωνα ***με*** την οποία η κεντρική αρχή επεμβαίνει μόνο σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι τοπικές αρχές δεν μπορούν να επιλύσουν ικανοποιητικά ένα πρόβλημα· ειδικότ. προκειμένου για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία παραχωρεί διευρυ- μένες εξουσίες στα κράτη-μέλη και στις τοπικές τους αρχές και επεμβαίνει μόνο για να υποβοηθήσει τη δράση τους και όχι για να τις υποκαταστήσει.

ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. subsidiarity}.

Επίκουρος (ο) {-ου κ. -ούρου} αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (341-270 π.Χ.). η σχολή τού οποίου υπήρξε από τις σημαντικότερες τής εποχής του. ενώ η ηθική του φιλοσοφία χαρακτηρίζεται από την ιδιαίτερη σημασία που δίνεται στην ψυχική αταραξία, την ευζωία και τη φιλία έναντι τού έρωτα και τής πολιτικής. — **επικουρισμός** (ο). ·*" σχολιο λ. -ιος.

[πτυμ. μτγν. < αρχ. επίθ. επίκουρος (βλ.λ.)[. **επίκουρος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει βοηθητικό ρόλο **2. επίκουρος** ***καθηγητής I επίκουρη καθηγήτρια ο*** καθηγητής / η καθηγήτρια πανεπιστημίου που βρίσκεται ιεραρχικά δύο βαθμίδες κάτω από τον καθηγητή πρώτης βαθμίδας και μία θέση πάνω από τον λέκτορα.

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πανεπιστημιακός.***

[f.tym. αρχ. < ****έπί-κορσος.*** Το β' συνθ. ****-κόρσος*** αποτελεί παράγωγο ενός ρ. που δεν μαρτυρείται στην Ελλην. και συνδ. πιθ. με Ι.Ε. *krs-0. από όπου λατ. curro «τρέχω» (> γαλλ. courrir). κελτ. carros, αρμ. kar- k, πράγμα που φαίνεται λογικό, αν ληφΟεί υπ' όψιν ότι το επίθ. ***επίκουρος*** αναφερόταν κυρ. στα συμμαχικά εφεδρικά στρατεύματα που προσέτρε^αν σε βοήθεια}, **επικουρώ** ρ. μετβ. |αρχ.} {επικουρείς... | επικούρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) προσφέρω βοήθεια συν. συντρέχω, **επικρανίτις** (η) {-ιος, -ιδα | -ιδες, -ίδων} αρχιτ.- αρχαιολ, η επίστεψη των τοίχων αρχαίου οικοδομήματος.

[πτυμ. < μτγν. ***έπικρανΐτις. -ιδος*** < αρχ. ***έπίκρανον*** (βλ.λ.)}. **επίκρανο** (το) {επικράν-ου | -ων} **1.** η κουκούλα τής χλαίνης των στρατιωτικών 2. αρχιτ. στοιχείο αντίστοιχο προς το κιονόκρανο· αρχιτεκτονικό μέλος που επιστέφει την παραστάδα ή τον πεσσό.

(ητυμ. < αρχ. ***έπίκρανον*** < ***έπι-*** + ***-κρανον*** < ***κράνος*** (βλ.λ.)]. **επικράτεια** (η) {-ας κ. (λόγ.) -είας | -ών} **1.** η έκταση εντός τής οποί- ας ασκείται η πολιτική εξουσία ενός κράτους: ***το 1948 εντάχθηκαν ατην ε?.ληνική*** ~ ***τα Δωδεκάνησα*** συν. κράτος **2.** (α) ***Συμβούλιο τής Επικρατείας*** το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο της χώρας (βλ. ***κ.*** λ. ***δικαστήριο.*** ΠΙΝ.) (β) ***βουλευτής επικρατείας*** ο βουλευτής που εκλέγεται χωρίς σταυρό προτιμήσεως στο σύνολο τής χώρας και όχι σε μία εκλογική περιφέρεια.

[ΓΤΥΜ. αρχ. < ***επικρατής*** < ***έπι-*** + ***-κρατής*** < ***κρατώ.*** Το ***Συμβούλιο τής Επικράτειας*** αποδίδει το γαλλ. Conseil d'Erat. βάσει τού οποίου συ- γκροτήθηκε το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο στην Ελλάδα το 1835].

επικρατέστερος, -η, -ο **1.** αυτός που επικρατεί έναντι των άλλων: ***ήταν ο ~ υποψήφιος για την προεδρία*** || ***η ~ θεωρία*** || γο ***~ σενάριο για την έξοδο από την κρίση*** **2.** αυτός που είναι περισσότερο συνήθης και διαδεδομένος: ***η ~ περίπτωση.*** σχόλιό λ. ***κυρίαρχος.***

ΙΕΤΥΜ. Συγκρ. βαθμός τού αρχ. επιθ. ***επικρατής*** < ***έπι-*** + ***-κρατής*** < ***κρατώ)].***

επικράτηση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η υπερίσχυση (σε αντιπαράθεση, μάχη. εκλογές κ.λπ.): ***η ~ τού καλού / τού υποψηφίου στις εκλογές / των /:λλήνων στη μάχη / μιας άποψης / μιας ιδέας*** **2.** η γενίκευση ενός φαινομένου, συνήθ. σε μεγάλο βαθμό: ***η ~ τής βίας και τής εγκληματικότητας στα γήπεδα απωθεί τους φιλάθλους*** 3. η διάδοση (ενός πράγματος) σε μεγάλη έκταση: ***η ~ μιας θεωρίας / μιας αντί?^ηψης / των DVD έναντι των CD-ROM.*** **επικρατώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.] {επικρατείς... | επικράτησα (λόγ. επεκράτησα)} ♦ (αμετβ.) **1.** επιβάλλομαι: ***στην εμφύλια διαμάχη επικράτησαν οι καθεστωτικές δυνάμεις*** [| σΓο συνέδριο ***τον κόμματος επεκράτησαν οι ανανεωτικοί*** συν. κυριαρχώ, υπερισχύω, νικώ **2.** (στο γ' πρόσ.) είμαι το κυρίαρχο στοιχείο: ***στην πόλη επικρατεί χάος / κατάσταση πανικού*** || ***στην ηπειρωτική χώρα επικρατούν ακραία καιρικά φαινόμενα / ασυνήθιστα υψηλές για την εποχή θερμοκρασίες*** συν. κυριαρχώ, βασιλεύω 3. είμαι περισσότερο διαδεδομένος, έχω μεγαλύτερη ισχύ: ***επικρατούσε η άποψη ότι οι κοπέλες έπρεπε να παντρεύονται σε μικρή ηλικία*** συν. υπερισχύω ♦ **4.** (μετβ.) (λόγ.) (+γεν.) επιβάλλομαι (σε κάποιον), υπερισχύω: ***στις εκλογές επεκράτησε τού αντιπάλου του με συντριπτική διαφορά ψήφων.*** **επικρατών,** -ούσα. -ούν {επικρατ-ούντος (θηλ. -ούσας κ. λόγ. -ούσης) | επικρατ-ούντες (ουδ. -ούντα). -ούντων (θηλ. -ουσών)} αυτός που επικρατεί, που υπερισχύει (κάπου): γο ***επικρατούν δόγμα*** / ***η επικρατούσα θρησκεία, σε μια χώρα*** || ***οι επικρατούσες αντιλήψεις περί τής ισότητας των δύο φύ/.ων.***

ΙΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ***επικρατώ,*** απόδ. τού αγγλ. prevalent),

επικρέμαται, επικρέμανται ρ. αμετβ. αποθ. τριτοπρόσ. {μόνο στον ενεστ., μτχ. επικρεμάμενος. -η, -ο} (λόγ.) συνήθ. για κάτι απειλητικό που αναμένεται ή είναι δυνατόν να συμβεί: σΓα *Βαλκάνια - ο κίνδυνος τής αποσταθεροποίησης* || — *η απειλή π\>ρηνικού ατυχήματος* ΣΥΝ. επαπειλείται. ■ ·* σχόλιο λ. *αποθετικός.*

|β! ΥΜ. αρχ.. μέση φωνή τού ρ. *έπικρεμάννυμι* < *έπι-* + *κρεμάννυμι* «κρεμώ», βλ. κ. *κρεμώ}.* **επίκριμα** (το) {επικρίμ-ατος | -ατα. -άτων) απόφαση, διαταγή· ΝΟΜ. στη φρ. ***κλητήριο επίκριμα*** έγγραφο με το οποίο γίνεται η κλήση κατηγορουμένου. τού οποίου ο τόπος διαμονής είναι άγνωστος.

[f.tym. μτγν. < αρχ. *επικρίνω.* Αρχικώς απέδιδε το λατ. dccretum «ψήφισμα, διάταγμα»}, **επικρίνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {επέκρινα. επικρίθηκα} σχολιάζω αρνητικά: *τον επέκρινανμε δριμύτητα για την απαράδεκτη στάση του συν.* κατακρίνω, ψέγω, αποδοκιμάζω λντ, επικροτο). **επίκριση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} η αρνητική κρίση (που εκ- φέρεται για κάποιον): *υπήρξαν σφοδρές - για τους πολιτικούς του χειρισμούς* συν. κατάκριση, αποδοκιμασία, μομφή αντ. έγκριση, επιδοκιμασία. έπαινος.

]κίνμ. < μτγν. *έπΐκρισις* «προσδιορισμός, καθορισμός» < αρχ. *επικρίνω].*

επικριτής (ο) Ιμτγν.], **επικρίτρια** (η) [Ι850{ {επικριτριών} πρόσωπο που επικρίνει (κάποιον/κάτι) συν. (επι)τιμητής λντ. εγκωμιαστής. **επικρίτικός,** -ή,-ό Ιμτγν.] αυτός που δηλώνει επίκριση: - *σχόλια.* — **επικριτικά** επίρρ.

επικροτώ ρ. μετβ. {επικροτείς... | επικρότ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημέ- νος} επιδοκιμάζω, εκφράζω τη σύμφωνη γνώμη μου: ~ *τη θαρραλέα τον απόφαση* συ ν. προσυπογράφω. — **επικράτηση** (η) |μτγν.].

| εί υμ. < αρχ. *έπικροτώ (-έω)* «ηχο). κροταλίζω - χειροκροτώ επιδοκι- μαστικά» < *έπι-* + *κροτώ* < *κρότος}.* **επίκρουση** (η) {-ης κ. -ούσεως | -ούσεις. -ούσεων} **1.** (λόγ.) το χτύπημα πάνω σε κάτι 2. η πυροδότηση εκρηκτικής ύλης με χτύπημα πάνω στο καψούλι: ~ *όπλου* 3. ιατρ. μέθοδος φυσικής εξέτασης ασθενούς, κατά την οποία ο γιατρός χτυπά με τα δάχτυλά του κοίλα όργανα τού σώματος (πνεύμονες, κοιλιά, ουροδόχο κύστη) είτε αμέσως είτε με την παρεμβολή τής παλάμης ανάμεσα στο όργανο και τους δακτύλους που επικρούουν.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *έπίκρουσις* < αρχ. *επικρούω}.* **επικρουστήρας** (ο) [1897] στρατ. το εξάρτημα τού όπλου, που χτυπάει με δύναμη στο καψούλι τής γόμωσης ή τού φυσιγγίου και προκαλεί την εκπυρσοκρότηση.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. percutcur]. **επικρούω** ρ. μετβ. [αρχ.] {επέκρουσα} **1.** (λόγ.) χτυπώ (κάτι) από πάνω 2. ιατρ, εξετάζω με τη διαγνωστική μέθοδο τής επίκρουσης. - **επικρουστικός,** -ή, -ό [1839]. **επικτηνίατρος** (ο) {επικτηνιάτρ-ου [-ων, -ους} στρατ. κτηνίατρος τού Υγειονομικού Σώματος τού Στρατού Ξηράς με βαθμό ταγματάρχη, ·

Επίκτητος (ο) {-ου κ. -ήτου} αρχαίος Έλληνας στωικός φιλόσοφος (Ιος αι. μ.Χ.). τού οποίου η πρακτική φιλοσοφία επηρεάστηκε από τον Σενέκα και το φιλοσοφικό του σύστημα συγγενεύει στο θρησκευτικό και ηθικό του μέρος με τη χριστιανική διδασκαλία.

ΙίΤΥΜ. μτγν. < αρχ. επίθ. *έπΐκτητος* (βλ.λ.) |. **επίκτητος,** -η. -ο **1.** αυτός που αποκτάται κατά τη διάρκεια τής ζωής και δεν προέρχεται από φυσική προδιάθεση: ~ *χαρακτηριστικά / παθήσεις* αντ. έμφυτος **2.** αυτός που αποκτήΟηκε μεταγενέστερα ή επιπροσθέτως: ~ *δεξιότητα.* σχόλιό λ. *σύμφυτος.*

{f.tym. αρχ. < *έπι-* + *κτητός* < *κτώμαι* «αποκτώ», βλ. κ. *κτήση}.* **επικύηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) φΥΣΙολ. νέα κύηση, ενώ υπάρχει ήδη και άλλο κύημα στη μήτρα από προγενέστερη σύλληψη. [ετυ.μ, < αρχ. *έπικύησις* (ήδη στον τίτλο τού έργου τού ίπποκράτη *Περι έπικυήσιος)* < *έπικυώ (~έω)* < *έπι-* + *κυώ* (βλ. κ. *κύηση)].*

επικυριαρχία (η) [185J | {χωρ. πληθ.) η κυριαρχία κράτους πάνω σε άλλο. κατά τρόπον ώστε το δεύτερο να βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης και υποτέλειας προς το προ'>το. — **επικυρίαρχος,** -η, -ο IJ849], **επικυριαρχικός,** -ή. -ό [1894[.

επικυρώνω ρ. μετβ. {επικύρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** (επίσ.) πιστοποιώ την εγκυρότητα (πράγματος): γο *εκλογοδικείο επικύρωσε τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών*)) *επικυρωμένο φωτοαντίγραφο τίτλου σπουδών* | | ~ *φωτοτυπία απο/.ντηρίου / αστυνομικής ταυτότητας* | | ~ *καρτέλα ενσήμων* συν. επιβεβαιώνω, προσεπικυρώνω λ.ντ. ακυρώνω **2.** προσδίδω κύρος σε (κάτι) συν. επισημοποιώ. — **επικύρωση** (η) |αρχ.). **επικυρωτικός,** -ή, -ό i 1856). **επικυρώσιμος,** -η, -ο. |είύμ, < αρχ. *έπικυρώ (-όω)* < *έπι-*+ *κυρώ*< *κύρος}.* **επίκυψη** (η) {-ης κ, -ύψεως | -ύψεις, -ύψεων) γυμναστ. η βαθιά κάμψη τού σώματος προς τα εμπρός έτσι. ώστε τα δάχτυλα των χεριών να αγγίξουν το έδαφος, ενώ τα γόνατα παραμένουν τεντωμένα. Ιετυμ. < αρχ. *έπίκνψις*< *επικύπτω* < *έπι-* + *κύπτω* «σκύβω»], **επίκωπος** (ο) {επικώπ-ου [-ων} ναυτ. ο πλησιέστερος στην πρύμνη κωπηλάτης ΛΝΤ. πρόκωπος.

|ΕΤΥΜ. < *επί-* + *-κωπος*< *κώπη*|. **επιλαμβάνομαι** ρ. μεΓβ. αποθ. *\αρχ.}* {επιλήφθηκα (λόγ. επελήφθην, -ης. -η...)} (λόγ.) (+γεν.) αρχίζω να καταπιάνομαι (με κάτι): - *ενός θέματος* I| *δεν επελήφθη ακόμη τής υποθέσεως* συν. αναλαμβάνω. * ·" σχολιο λ. *αποθετικός.* **επιλαρχία** (η) {επιλαρχιών) στρατ. μονάδα τού Ιππικού (παλαιότ.) και σήμερα των Τεθωρακισμένων που διοικείται από επίλαρχο.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *έπιλαρχία* «δύο ίλες ιππικού, αποτελούμενες από 128 ιππείς» < *έπ(ι)-* + *ΐλαρχία}.* **επίλαρχος** (Ο) |επιλάρχ-ου [-ων. -ους} στρατ. αξιωματικός τού Ιππικού (παλαιότ.) και σήμερα των Τεθωρακισμένων με βαθμό αντίστοι

χο τού ταγματάρχη (βλ. λ. *βαθμός*, ΠΝ.).
1ΕΤΥ.Μ. < *επ(ι)~* + *ίλαρχος*|. **επιλαχών,** -ούσα, -όν {επιλαχ-όντος, -όντα | -όντες (ουδ. -όντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} αυτός που ακολουθεί σε σειρά επιτυχίας τους τελευταίους επιτυχόντες (σε εκλογή, διαγωνισμό ή εξετάσεις): - *βουλευτής* ΙΙ ο *πρώτος / δεύτερος / τελευταίος*
[ΕΤΥΜ· Μτχ. αορ. β' τού αρχ. *επιλαγχάνω* «διαδέχομαι - τυχαίνω» < *έπι-* + *λαγχάνω].*
επιλέγω ρ. μετβ. [αρχ.] [επέλεξα. επιλέ-χθηκα (λόγ. επελέ-γην κ. -χθην, -ης. -η... κ. μτχ. επιλεγείς, -είσα, -έν ή επιλεχθείς. -είσα. -έν), -γμένος} (λόγ.) 1. διακρίνω αυτόν ή αυτό που προτιμώ από ένα σύνολο (βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων): ~ *το προσωπικό τού καταστήματος* τον *επέλεξαν για να μας εκπροσωπήσει* στο *διεθνές συνέδριο* [[*προς το παρόν επελέγη αυτή η λύση* || *η διάθεση των επώνυμων προϊόντων γίνεται από επιλεγμένα καταστήματα* · 2. λέγω (κάτι) ως επίλογο των όσων προαναφέ.ρθηκαν, λέγω επιπροσθέτως: *και επιλέγει ο στρατηγός: «Δεν μπορούσαμε να κάνουμε τίποτε άλλο εκείνες τις ώρες»* 3. (μεσοπαθ. *επιλέγομαι)* φέρω ως πρόσθετο όνομα: *ο Μωάμεθ ο Β' επιλεγόταν «Πορθητής»* || *Βασί/.ειος ο Β\ ο επιλεγόμενος «Βουλ- γαροκτόνος»* συν. επονομάζομαι. σχολιο λ. *εκλέγω.* **επιλεκτικός,** -ή, -ό [1852) αυτός που επιλέγει, που ενεργεί κατ' επιλογήν: *είναι ιδιαίτερα ~ στις αγορές ρούχων* [[~ *παρουσίαση βιβλίων / αποσπασμάτων από ελληνικές ταινίες (κολ* για την υποδήλωση τής έλλειψης αντικειμενικότητας) ~ *μέθοδος / μεταχείριση / εφαρμογή τού νόμου / χρήση ενός δικαιώματος / μνεία* || *έχει ~ μνήμη· θυμάται ό.τι τη συμφέρει.* – **επιλεκτικ-ά** / **-ώς** επίρρ.. **επιλεκτικότητα** (η).
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sclectif). **επίλεκτος,** -η, -ο αυτός που ξεχωρίζει ή έχει επιλεγεί για την αξία του: - *μαθητές / αθλητές / στρατιωτικές μονάδες.*
[f.tym. αρχ. < *επιλέγω].* **επιλέξιμος,** -η, -ο **1.** αυτός που είναι δυνατόν να επιλεγεί: ~ *λύση* **2.** (ειδικότ.) αυτός που επιτρέπεται να επιλεγεί, τού οποίου προβλέπεται η χρηματοδότηση από τον κανονισμό ενός προγράμματος: ~ *δαπάνες* (σε ερευνητικά προγράμματα) συν. εκλέξιμος. – **επιλεξιμότητα** (η), **επιλήνιος,** -α, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ληνό, δηλ. το πατητήρι στο οποίο πατιούνται τα σταφύλια τού τρυγητού **2.** φιλΟλ. *επιλήνια* (τα) {επιληνίων! τα τραγούδια που τραγουδούσαν κατά την αρχαιότητα με το πάτημα των σταφυλιών.
[ΠΤΥΜ. μτγν. < *έπι-* + *-λήνιος* < *ληνός].* **επιληπτικός,** -ή, -ό !αρχ.ι **1.** σχετικός με την επιληψία: ~ *κρίσεις* 2. (για πρόσ.) αυτός που υποφέρει από επιληψία, **επιλήσμων,** -ων. -ον {επιλήσμ-ονος. -ονα] -ονες (ουδ. -ονα), -όνων) (λόγ.) (+γεν.) αυτός που ξεχνά ή έχει ξεχάσει: (συνήθ. μειωτ.) ~ τού *χρέους / των καθηκόντων* συν. αμνήμων αντ. μνήμων. σχολιο λ. *-ων, -ων, -ον.*
[ΕΤΥΜ... αρχ. < *έπι-* + *λήσμων.* βλ. κ. *λησμονώ).* **επιληψία** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. η ασθένεια, κατά την εκδήλωση τής οποίας ο ασθενής χάνει τις αισθήσεις του και παθαίνει σπασμούς ΣΥΝ. σεληνιασμός, ιερή νόσος.
[ετυμ. αρχ. < *έπίληπτος* < *έπιλαμβάνω* «λαμβάνω, αρπάζω, επιτίθεμαι», που μεταξύ άλλων είχε και τη σημ. τής ασθένειας, η οποία επιτίθεται ξαφνικά στον οργανισμό. Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. epilepsy, γαλλ. epilepsie|. **επιλήψιμος,** -η, -ο **1.** αυτός που είναι αξιοκατάκριτος: ~ *συμπεριφορά 1 διαγωγή* συν. κατακριτέος, αξιόμεμπτος, μεμπτός, επίμεμπτος
αυτός που χαρακτηρίζεται από ανηθικότητα και φαυλότητα: ~ *πράξη* συν. ανήθικος, ευτελής.
[ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που μπορεί να συλληφθεί», < αρχ. *έπιλαμβάνω* «λαμβάνω, αρπάζω - επιτίθεμαι»}. **επιλογέας** (ο) [επιλογ-είς. -έων[τεχνολ. ηλεκτρομηχανικό σύστημα που χρησιμοποιείται στις τηλεπικοινωνίες για τη ζεύξη τού κυκλώματος τού καλούντος με πλήθος κυκλωμάτων.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. scicctor}. **επιλογή** (η) **1.** η διάκριση από ένα σύνολο με βάση συγκεκριμένα κριτήρια τού επιθυμητού / προτιμώμενου (προσώπου / πράγματος): *έκανε την ~ τού συντρόφου της επηρεασμένη από τους γονείς της* || *το δικαίωμα τής* ~ συν. εκλογή· φρ. (α) *κατ' επιλογή(ν)* με επιλογή: οι *μαθητές αυτού τού* σκολείου *γίνονται δεκτοί* ~ (β) *(τεστ/ερωτήσεις) πολλαπλών επιλογών* βλ. λ. *πολλαπλός* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει επιλέξει (κάποιος): ο *δίσκος περιλαμβάνει δέκα* ~ *από το σύγχρονο ελληνικό τραγούδι* 3. οτιδήποτε μπορεί κανείς να επιλέξει: *οι ~ σου είναι περιορισμένες* 4. βιολ. *φυσική επιλογή* η φυσική διαδικασία που, σύμφωνα με τον δαρβινισμό, επιτρέπει την επιβίωση των οργανισμών που προσαρμόζονται καλύτερα στο περιβάλλον έναντι των λιγότερο προικισμένων και επιφέρει την εξέλιξη την εξέλιξη νέων ειδών. σχολιο λ. *εκλέγω.*
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *επιλέγω.* Ο βιολ. όρ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. natural selection]. **επίλογος** (ο) [αρχ.Ι {επιλόγ-ου | -ων, -ους] **1.** το τελευταίο τμήμα κειμένου, λόγου ή αφηγηματικού έργου, που συγκεφαλαιώνει τα κύρια σημεία τού περιεχομένου και έχει καταληκτικό τόνο: *στον - τής έκθεσης συνοψίζονται τα συμπεράσματα* συν. κατακλείδα, κλείσιμο αντ. πρόλογος 2. (στο θέατρο) το τελευταίο μέρος έργου, κατά το οποίο ο ηθοποιός απευθύνεται στο κοινό ζητώντας την επιείκειά του ή καλώντας το να χειροκροτήσει ΣΥΝ. (καθημ.) φινάλε 3. (μτφ.) το γεγονός με το οποίο τελειώνει (κάτι): *ο φόνος ήταν* ο *τραγικός ~ τής οικογενειακής διαμάχης* συν. συνέπεια, επακόλουθο. – **επιλογικός,** -ή, -ό Ιμτγν.). **επιλογικά** επίρρ. **επίλοιπος,** -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που υπολείπεται, που απομένει ΣΥΝ. υπόλοιπος, λοιπός.

επιλόχειος, -α/-ος, -ο αυτός που σχετίζεται με τη λοχεία (βλ.λ.): ~ ***πάθηση / πυρετός.***
ΙΕΤΥΜ. < ***επι-*** + ***-λόχειος*** < ***λοχεία*** (βλ.λ.)]. **επιλοχίας** (ο/η) |1833| Ιεπιλοχιών} υπαξιωματικός τού Στρατού Ξη- ράς: ***έφεδρος / μόνιμος*** ~ (βλ. λ. ***βαθμός.*** ΙΠΝ.). **επίλυση** (η) | αρχ.| j-ης κ.-ύσεως [-ύσεις,-ύσεων} η οριστική λύση: ***η ειρηνική ~ των διαφορών μεταξύ των δύο χωρών || η ~ ενός προβλήματος/ θέματος.***
επιλύω ρ. μετβ. [αρχ.] [επέλυσα, επιλύ-θηκα, -μένος] δίνω οριστική λύση σε (κάτι): ~ ***ένα πρόβ/.ημα/ θέμα || προσπάθησε να επιλύσει τις μακροχρόνιες διαφορές τους.*** Επίσης **επιλύνω. επιμανικια** (τα) [μτγν.] {επιμανικίων} εκκλης. κομμάτια υφάσματος κοσμημένα με σταυρούς ή άλλες παραστάσεις, με τα οποία περιβάλλουν οι ιερείς το κάτω μέρος των χειριδών (μανικκόν) τού στιχαρίου τους. Ηπίσης **επιμάνικα** [μεσν.Ι. **επιμαρτυρώ** ρ. μετβ. [αρχ.) {επιμαρτυρείς... | επιμαρτύρ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) βεβαιώνω επιπρόσθετα: ***η διαπίστωσή μου επιμαρτυρείται και από άλλα στοιχεία.*** - **επιμαρτυρία** (η) [αρχ.| . **επίμαχος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που αποτελεί αντικείμενο αμφισβήτησης και διαμάχης: ~ ***διάταξη*** / ***τροπο?^ογία*** ι ***φράση*** / ***θέμα*** ι ***ζήτημα*** / ***σημείο.*** **επιμειξία** (η) * επιμιξία
επιμέλεια (η) [αρχ.) [χωρ. πληθ.} 1.η ιδιαίτερη προσοχή και μέριμνα (κατά την εκτέλεση έργου), ο ξεχωριστός ζήλος: ***η ~ τού μαθητή στα μαθήματα*** ΣΥΝ. εργατικότητα, φιλοπονία αν γ. οκνηρία, φυγοπονία **2.** η φροντίδα για την άρτια (τεχνικά και αισθητικά) παρουσίαση, εμφάνιση έργου: ***η ~ βιβλίου / έκδοσης / τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού προγράμματος || επιστημονική ~ ενός τόμου / μιας εκπομπής*** 3. η ανάληψη τής φροντίδας ανηλίκου ή ανίκανου προσώπου (κηδεμονία, διαχείριση τής περιουσίας του κ.λπ.) κατόπιν δικαστικής αποφάσε- ως: ***διεκδικώ / κερδίζω την - των παιδιών.*** σχολιο λ. ***~ια.***
επιμελημένος, -η, -ο αυτός που έχει γίνει με ιδιαίτερη φροντίδα και προσοχή: ***~ έκδοση / έκθεση/ ντύσιμο*** συν. φροντισμένος, προσεγμένος.
Ιετυμ. < αρχ. ***έπιμεμελημένος,*** μτχ. παρακ. τού ρ. ***έπιμέλομαι*** / ***επιμελούμαι].***
επιμελής, -ής. -ές {επιμελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· επιμελέστ-ερος, -ατοςί αυτός που δείχνει ιδιαίτερη προσοχή και ζήλο (σε αυτό με το οποίο ασχολείται): ~ ***μαθητής*** ΣΥΝ. εργατικός, φιλόπονος, μελετηρός, φιλομαθής αν γ. αμελής. – **επιμελώς** επίρρ. [αρχ.|. ** σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες. προηγουμένως.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***επιμελούμαι].*** **επιμελητεία** (η) Ιμτγν.) {επιμελητειών} υπηρεσία που μεριμνά για τη συντήρηση και τον εφοδιασμό ενός χώρου με τα αναγκαία: ***το Γραφείο Επιμελητείας τού πανεπιστημίου.*** ■ - **επιμελητειακός,** -ή. -ό. **επιμελητήριο** (το) [I87)) {επιμελητηρί-ου | -ων) νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, που λειτουργεί σε τοπική, εθνική ή διεθνή κλίμακα για την εξυπηρέτηση ενός οικονομικού κλάδου και των αντίστοιχων επαγγελματικών τάξεων, έχει καθήκοντα διοικητικά και αποσκοπεί στην ενημέρωση των μελών του, την ανάπτυξη τού κλάδου κ.λπ.: ***βιομηχανικό*** / ***εμπορικό*** / ***τεχνικό*** ~ - **επιμελητηριακός,** -ή. -ό. **επιμελητής** (υ), **επιμελήτρια** (η) [μτγν.] {επίμελητριοιν] **1.** πρόσωπο που έχει ως έργο του τη φροντίδα για την αρτιότερη (κυρ. τεχνικά και αισθητικά) παρουσίαση, εμφάνιση ορισμένου έργου: ~ ***εκδόσεως*** / ***χειρογράφων*** / ***αρχαιοτήτων*** **2.** (ειδικότ.) μαθητής που αναλαμβάνει να προσέχει την αίθουσα κατά το διάλειμμα: ~ ***τής τάξης***
(παλαιότ.) επιστημονικός συνεργάτης, βοηθός καθηγητή πανεπιστημίου **4.** γιατρός νοσοκομείου, ο οποίος έχει ασκήσει την ειδικότητά του επί συγκεκριμένο χρόνο και προϊσταται συγκεκριμένου τομέα: ο ***- τής παιδοχειρονργικής κλινικής*** **5.** νομ. (α) πρόσωπο στο οποίο αναθέτει το δικαστήριο τη φροντίδα ανηλίκου ή ανίκανου προσώπου (β) *δικαστικός επιμελητής* άμισθος δημόσιος υπάλληλος ο οποίος αμείβεται από τον εκάστοτε πελάτη του, κυρίως για την επίδοση εγγράφων και την εκτέλεση εκτελεστών τίτλων. σχολιο λ. ***έκδοση, πανεπιστημιακός.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***επιμελούμαι (-έο-).*** Στην αρχαιότητα η λ. δήλωσε διάφορα αξιώματα, όπως τού στρατιωτικού διοικητή, τού φυλάρχου (στην Αθήνα), τού οικονομικού επιτρόπου, καθώς και τού υπευθύνου σε ναυπηγείο, νεώριο ή λιμένα), **επιμελούμαι** ρ. μετβ. αποθ. [επιμελείσαι... | επιμελή-θηκα (λόγ. επε- μελήθην, -ης, -η...), -μένος) (λόγ.) 1. φροντίζω με ιδιαίτερο ζήλο και μεράκι: ***επιμελείται πάντα την εμφάνιση των γραπτών της· είναι πολύ σχολαστική σ' αυτά*** 2. (γενικότ.) ασκώ εποπτεία, μεριμνώ: ~ ***έργο*** || ~ ***την έκδοση τού βιβλίου*** || (+γεν.) ***επεμελήθη τής συντάξεως*** / ***τού υπομνήματος*** · 3. νομ. ασκώ επιμέλεια και κηδεμονία συν. εποπτεύω, επιβλέπω, κηδεμονεύω. σχολιο λ. ***αποθετικός.***
Ιετυμ. < αρχ. *επιμελούμαι* (-έο-) *I έπιμέλομαι* < *επι-* + *μέλω I -ομαι* «φροντίζω», βλ. κ. *μέλει].* **επίμεμπτος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που είναι άξιος κατακρίσεως: ~ συμπεριφορά / *πράξη* συν. αξιοκατάκριτος, μεμπτός αντ. άψογος. – **επίμεμπτα** / **επιμέμπτως** [μτγν-] επίρρ.
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *έπιμέμψομαι* < *έπι-* + *μέμφομαι* (βλ.λ.)[. **Επιμενίδης** (ο) αρχαίος Έλληνας ιερέας και μάντης από την Κρήτη· πραγματοποίησε καθαρμό τής πόλεως των Αθηνών μετά το «κυλώ- νειο άγος» και συνέγραψε *Θεογονία.*
ΙΙΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν., παρεκτεταμ. τ. τού ον. ***Έπιμένης*** (πβ. κ. ***Εύμένης Ευμενίδες)*** < ***έπι-*** + ***-μένης*** < ***μένος*** (βλ.λ.)]. **επιμενω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.] {επέμεινα) ♦ (αμετβ.) **1.** (+σε) μένω σταθερός και αμετακίνητος (σε κάτι): ***επέμενε στις απόψεις του*** / ***στις αρχικές θέσεις του*** ΣΥΝ. εμμένω, είμαι ανυποχώρητος **2.** (μτφ.)

εξακολουθώ, παραμένω, δεν υποχωρώ: ο *πυρετός επέμενε* ♦ 3. (μετβ.) συνεχίζω να προσπαθώ (παρά τις αντιδράσεις, τα προβλήματα κ.λπ.): *παρότι του είπα ότι δεν ενδιαφέρομαι. επέμενε να με εγγράφει μέλος*

(η μτχ. ***επιμένω ν,*** -ουσα, *-ον)* βλ.λ. ιχολιο λ. *μένω.* **επιμένων,** -ουσα, -ον αυτός που επιμένει· κυρ. στη φρ. Ο ***επιμένων νικά*** αυτός που δεν εγκαταλείπει τις διεκδικήσεις ή τις προσπάθειες του στο τέλος τα καταφέρνει: ο *επιμένων (ελλη)νικά* (διαφημ. για την ενίσχυση τής αγοράς ελληνικών προϊόντων), **επιμερίζω** ρ. μετβ. (επιμέρισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** διαχωρίζω σε μερίδια: ~ *οικόπεδο / περιουσία* συν. διαιρώ, διανέμω, διαμοιράζω 2. (μτφ.) κατανέμω σε χωριστά μέρη, προς διαφορετικές κατευθύνσεις: *η ευθύνη δεν επιμερίζεται || - το βάρος τής εργασίας.* — επιμερισμός (ο) Ιμτγν. |- •'σχόλιό *λ. μοιράζο).*

|ΠΤΥΜ. μτγν. < *έπι-* + *μερίζω* < *μέρος].* **επιμεριστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον επιμερισμό· φρ. γλωσσ. ***αόριστη επιμεριστική αντωνυμία*** η αντωνυμία που δηλώνει συμβατικά στην παραδοσιακή - σχολική γραμματική καθένα από τα πρόσωπα στα οποία επιμερίζεται, δηλ. κατανέμεται μια ενέργεια, π.χ. *καθένας.* — **επιμεριστικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΤϊΜ· Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. distributi Γ). **επιμέρους** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που σχετίζεται με μέρος μόνο ενός συνόλου, που προκύπτει από επιμερισμό: οι ~ *τομείς μιας οργανωτικής δομής || η συζήτηση περιορίστηκε σε ~ ζητήματα* 2. ***επιμέρους*** (τα) τα δευτερεύοντα, τα εποουσιώδη: *ας αφήσουμε τα ~ και ας ασχοληθούμε με τα ουσιαστικά θέματα.*

!^ΤΥΧ· < μτγν. φρ. *έπι μέρους* (λ.χ. *τάς έπι μέρους γράφειν πράξεις.* Πολύβιος)]. ^

επιμεταλλώνω ρ. μετβ. [Ι870| {επιμετάλλω-σα, -θηκα, -μένος} επενδύω αντικείμενο με στρώμα μετάλλου ΣΥΝ. γαλβανίζω. — **επιμετάλλωση** (η) 11885}.

Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. πβ. γαλλ. metalliscr 1. **επιμέτρηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** ο υπολογισμός (π.χ. τού κόστους) που γίνεται μετά την ολοκλήρωση ενός έργου 2. ΝΟΜ. ο καθορισμός τού ύψους τής ποινής από τον δικαστή, **επίμετρητής** (ο) ο ειδικός (συνηθ. πολιτικός μηχανικός) που αναλαμβάνει τον υπολογισμό τού κόστους των έργων μιας οικοδομής, **επίμετρο** (το) Ιμτγν.) {επιμέτρ-ου | -ων} (κ-υρ. σε μελέτες) προσθήκη, συμπλήρωμα με διευκρινίσεις, σχόλια ή χρήσιμα στοιχεία για το κυρίως έργο: *στο τέλος τής εργασίας υπάρχει - όρων, τόπων και πραγμάτων || το - στη συλλογή διηγημάτων τού συγγραφέα υπογράφει γνωστός κριτικός τής λογοτεχνίας·* ΦΡ. (λόγ.) **εις *επίμετρον (πάντων)*** επιπροσθέτως, επιπλέον, **επιμετρώ** ρ. μετβ. ί αρχ. Ι {επιμετρ-είς κ. -άς... | επιμέτρ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) 1. μετρώ, υπολογίζω μετά την ολοκλήρωση ενός έργου ΣΥΝ. προσθέτω 2. νομ. (για δικαστήριο) καθορίζω επακριβώς την ποινή που θα επιβληθεί σε κατηγορούμενο.

Επιμηθέας (ο) {επιμηθ-είς, -έων} **1.** μυθολ. γνιος τού Ιαπετού και τής Ωκεανίδας Κλυμένης. αδελφός τού Προμηθέα, ο οποίος πρώτα έπραττε και μετά αναλογιζόταν τις συνέπειες 2. (μετωνυμ.) αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από έλλειψη προνοητικότητας και διαπιστώνει εκ των υστέρο>ν εκείνο που έπρεπε να είχε ήδη πράξει συν. απερίσκεπτος αντ. προβλεπτικός, προνοητικός. — **επιμήθεια** (η) [μτγν.]. [τ'j'Y.vi. < αρχ. *Ψ.πιμηθεΰς < έπι- + -μηθεύς* < θ. *μάθ-,* πβ. αόρ. β' *μαθ- εΐν* τού ρ. *μανθάνω.* Το μακρό *μάθ- (έπι-μηθεύς)* κατ' αναλογίαν προς το *Προ-μηθεύς* (βλ.λ.)[. **επίμηκης,** -ης. επίμηκες {επιμήκ-ους | -εις (ουδ. -η)} αυτός που το μήκος του είναι μεγαλύτερο από το πλάτος του: - *ράβδος* συν. μακρόστενος. μακρουλός αν γ. φαρδύς. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

[liΤΥΜ. αρχ. < *έπι-* + *-μήκης* < *μήκος*\. **επιμήκυνση** (η) [1891] {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} 1. η αύξηση τής διάστασης τού μήκους, το να γίνεται (κάτι) μακρύτερο 2. (για χρόνο) η αύξηση τής διάρκειας: *η - τού χρόνου παραμονής του στο εξωτερικό || «η ~ τής ζωής»* (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *μεγέθυνση.* **επιμηκύνω** ρ. μετβ. {επιμήκυ-να, -νθηκα, -σμένος} (λόγ.) **1.**αυξάνω το μήκος: ~ *γραμμή* συν. μακραίνω 2. (για χρόνο) αυξάνω τη διάρκεια: *επιμηκύνεται ο χρόνος παραμονής τής ειρηνευτικής δύναμης στο Κό- σοβο || «διατηρ(ώντας τα ρούχα σε καλή κατάσταση ~ τη διάρκεια ζωής τους»* (εφημ.). **επιμηκυντικός,** -ή. -ό. σχολιο λ. *μεγέθυνση.* |ϋϊ ΥΜ. μτγν. < *έπι-* + *μηκύνω* < *μήκος],* **επίμηλο** (το) [Ι858| {επιμήλ-ου | -ων} ναυτ. το ψηλότερο σημείο τού ιστού συν. (λαϊκ.) πόμολο.

(FTΥΜ. < *επι-* + *μήλο,* απόδ. τού βεν. pomolo (βλ. κ. *πόμολο)!.* **επιμιξία** (η) {επιμιξιών} **1.** η μείξη (φυλών, λαών) μέσω επιγαμιών (βλ.λ.) συν. διασταύρωση, ανάμειξη 2. (ειδικότ. για ζώα) η διαδικασία αναπαραγωγής, η οποία αποσκοπεί στη βελτίωση ενός είδους και για την οποία χρησιμοποιούνται ζώα μιγάδες, τα οποία διαθέτουν τα επιθυμητά χαρακτηριστικά. σχολιο λ. *αναμειγνύω.*

Ιετυμ. αρχ. < *έπιμειγνυμι* < *έπι-* + *μείγνυμι.* βλ. κ. *μείξη].* **επιμίσθιο** (το) 11831 j {επιμισθί-ου | -ων} η πρόσθετη αμοιβή που παρέχεται ως συμπλήρωμα τού κυρίως μισθού.

[ετυμ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *έπιμίσθιος* < *έπι-* + *μίσθιος* < *μισθός].*

επιμνημόσυνος, -η. -ο [1893[αυτός που τελείται κατά την εκκλησιαστική τελετή τού μνημοσύνου: *εφάλη ~ δέηση στη μνήμη των πε- σόντων στη Μάχη τής Κρήτης*)| ~ *τελετή / λόγος.* **επιμολύβδωση** (η) [1885J (-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η επικάλυψη επιφάνειας με μόλυβδο 2. (συνεκδ.) το στρώμα μολύβδου με το οποίο καλύπτεται το εσωτερικό τής κάννης όπλου ύστερα από τον πυροβολισμό. **επιμολυβδώνω** ρ. μετβ. **επιμολύνω** ρ. μετβ. [μτγν.] {επιμόλυνα, -νθηκα. -σμένος} (λόγ.) προκαλώ μόλυνση σε πληγωμένη περιοχή τού σώματος: *απολυμαίνω το τραύμα, για να μην επιμο/,υνθεί.* — **επιμόλυνση** (η), **επιμονή** (η) [αρχ.| Ιχωρ. πληθ.} **1.** το να επιμένει κανείς (σε κάτι): *με υπομονή και - πάντα επιτυγχάνεις* συν. εμμονή 2. (συνεκδ.) κάθε εκδήλωση τής σταθερής προσήλωσης (κάποιου σε κάτι): *δεν περίμενα τέτοια - σε λεπτομέρειες.* σχολιο λ. *μένω.* **επίμονος,** -η, -ο 1. (κυρ. για πρόσ.) αυτός που επιμένει (σε κάτι), που δεν υποχωρεί: *ήταν πολύ - στις ιδέες του || ~ άνθρωπος / χαρακτήρας* || (ως ουσ.) *οι ~ πάντα κερδίζουν* συν. σταθερός, ανένδοτος, ανυποχώρητος, πεισματάρης 2. (μτφ.) αυτός που συνεχίζει με την ίδια ένταση: ~ *πυρετός / πόνος / βήχας / προσπάθεια / βλέμμα.* — **επίμονα / επιμόνως** Ιαρχ.| επίρρ.

[ΕΤΥ_Μ· «ΡΧ· < *επιμένω*|. **επίμορτος,** -η, -ο αυτός που καλλιεργείται με τη συμφωνία να καρπώνεται υ καλλιεργητής μέρος τής σοδειάς: - *χωράφι*[1] ΦΡ. νομ. (α) ***επίμορτη αγοληψία*** το μίσθωμα αγροτικού κτήματος ως ποσοστό των καρπών, που προσδιορίζεται από το τι συνηθίζεται στην περιοχή (αν δεν έχει οριστεί κάτι άλλο) (β) ***επίμορτη καλλιέργεια*** η εκμετάλλευση αγροκτημάτων έναντι μισθώματος, που προσδιορίζεται σε σχέση με την ποσότητα τής παραγωγής.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *έπι-* + *-μορτος* < *μορτή* «αγρομερίδιο» (με παραγ. επίθημα -Π7, πβ. κ. *άορ-τή)* < *μείρομαι* «μοιράζω, -ομαι»|. **επιμορφώνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.) {επιμόρφωσα, -θηκα, -μένος} παρέχω (σε κάποιον) επιπλέον γνώσεις, με σκοπό την καλλιέργεια ικανοτήτων: *οι επιχειρήσεις επιμορφώνουν με σεμινάρια τους υπαλ/.ήλους τους. για να βελτιώσουν την απόδοσή τους || οι καθηγητές τού* σκολείου *επιμορφώνονται σε ειδικά κέντρα.* **επιμόρφωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η παροχή πρόσθετων γνώσεων, επιστημονικής ή και επαγγελματικής κατάρτισης: ~ *εκπαιδευτικών / προσωπικού* || *διαρκής* ~· φρ. ***λαϊκή επιμόρφωση*** βλ. λ. *λαϊκός.* ··" σχόλιό λ. *κατάρτιση.* **επιμορφωτής** (ο), **επιμορφώτρια** (η) {επιμορφωτριών} πρόσωπο που επιμορφώνει: - *δασκάλων / καθηγητών / υπαλλήλων.*

επιμορφωτικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την επιμόρφωση: ~ *εκδήλωση ί μαθήματα /προγράμματα /σεμινάρια.* — **επιμορφωτικά** επίρρ.

επίμοχθος, -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που απαιτεί μόχθο (για να γίνει): - *εργασία ι εγχείρημα ι λειτούργημα* ΣΥΝ. κουραστικός, κοπιαστικός, επίπονος αν γ. άκοπος, ξεκούραστος. — **επίμοχθα / επιμό- χθως** ϊμτγν.| επίρρ. **επιμύθιο** (το) {επιμυθί-ου | -ων} **1.** ο επίλογος ενός μύθου, που συμπυκνώνει ως δίδαγμα το περιεχόμενο τής διήγησης 2. (γενικότ.) ο επίλογος ή το συμπέρασμα σε κείμενο, περιγραφή κ.λπ.

LF.ΤΥΜ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *έπιμύθιος* < *έπι-* + *-μύθιος* < *μύθος].* **επίναυλος** (ο) [18381 {επίναύλ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) η συμφωνημένη προσαύξηση τού ναύλου, **επίνειο** (το) {επινεί-ου | -ων} (λόγ.) λιμάνι ή πόλη γύρω από λιμάνι, από όπου εξυπηρετείται μεγαλύτερο αστικό κέντρο, μια μεσόγεια πόλη: ο *Πειραιάς είναι το ~ τής Αθήνας.*

[ετυμ, < αρχ. *έπίνειον*< *έπι-* + *-νειον / -νιον*< *ναΰς* «πλοίο»], **επίνευση** (η) [μτγν.) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} (λόγ.) η κάμψη τής κεφαλής προς τα εμπρός* φρ. ναυτ. ***επίνευση κεραιών*** η τοποθέτηση των κεραιών τού πλοίου σε χαμηλότερη θέση ως ένδειξη πένθους.

επινεύω ρ. αμετβ. ί αρχ. Ι {επένευσα} (λόγ.) δείχνω τη συγκατάθεσή μου (σε κάτι) με κλίση τής κεφαλής προς τα εμπρός συν. επιδοκιμάζω, εγκρίνω, κατανεύω, **επινεφριδίνη** (η) * επινεφρίνη

επινεφρίδιο (το) |επινεφριδί-ου | -ων} ανλτ. καθένας από τους δύο μικρούς τριγωνικούς αδένες, που βρίσκονται πάνω στους νεφρούς και συμβάλλουν στην αρμονική ισορροπία τού οργανισμού εκκρίνο- ντας πολλές ορμόνες: *δεξιό / αριστερό*

επινεφρίδιος, -α, -ο

|αρχ.|.

[ηϋμ. < αρχ. *έπινεφριδιος* < *έπι-* + *-νεφριδιος*< *νεφρός).* **επινεφριδίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. φλεγμονή των επινεφριδίων.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cpinephritis). **επινεφρίνη** (η) {χωρ. πληθ.} RIOa. η αδρεναλίνη (βλ.λ.). Κπίσης **επι- νεφριδίνη.**

|ι:ϊ υμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. epinephrine], **επινικελώνω** ρ. μετβ. {επινικέλω-σα. -θηκα, -μένος} επενδύω μεταλλική επιφάνεια με λεπτή επίστρωση νικελίου. — επινικέλωαη (η) [18891.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. niekelcrj. **επινικελωτήριο** (το) {επινικελωτηρί-ου | -ων} το εργαστήριο στο οποίο επινικελώνονται αντικείμενα. — επινικελωτής (ο), **επινίκιος,** -α, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τη νίκη: ~ *τρόπαιο / λόγος ι πανηγυρισμός ι* ύμνος (εκκλησιαστικός ύμνος θριαμβικού-δοξο- λογικού χαρακτήρα) συν. νικητήριος 2. φιλολ. ***επινίκιον*** (το) {επινικίου} αρχαία λυρική σύνθεση, που υμνεί νίκη στους πανελλήνιους αγώνες: *οι ~ τού Βακχυ/Αδη* 3. ***επινίκια*** (τα) {επινικίων} οι εορταστικές εκδηλώσεις ύστερα από νίκη: *μετά τον θρίαμβο ακο?Λ)ύθησαν τα ~* συν. νικητήρια.

[ετυμ. αρχ. < *έπι-* + *-νίκΐος*< *νίκη].* **επίνικος** (ο) [αρχ.[{-ίκου | -ίκων} το επινίκιο (βλ.λ., σημ. 2). **επινόημα** (το) [αρχ-J {επινοήμ-ατος | -ατα, -άτων} αυτό που επινοεί κάποιος: *πονηρό / ατυχές / ιδιοφυές* - ΣΥΝ. εφεύρημα, επινόηση. — **επινοηματικός,**-ή.-ό Ιμτγν.). **επινόηση** (η) Ιμτγν.} {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} **1.** οτιδήποτε καινούργιο, πρωτότυπο συλλαμβάνει ο ανθρώπινος νους μέσω τής δημιουργικής σκέψης και φαντασίας: *το/.μήρή / πρωτοποριακή / νέα* ~ || *η - τού τροχού / τής γραφής* συν. σύλληψη, εφεύρεση, ιδέα, επινόημα

2. (ειδικότ.) η έμπνευση, η πρωτότυπη σύλληψη: *εντυπωσιακές ~ ενός ηθοποιού πάνω στη σκηνή* j| *οι ~ τού παίκτη κατά τη διάρκεια τού αγώνα ξεσήκωσαν τους φιλάθλους* 3. (ειδικότ.-κακόσ.) καθετί φανταστικό, ψεύτικο, που προβάλλεται για την απόκρυψη τής αλήθειας: οι *δικαιο/.ογίες που προέβαλε ήταν καθαρή* ~ συν. τέχνασμα, σόφισμα, μεθόδευση. επινοητής (ο) [μτγν.]. επινοήτρισ (η) Ιμεσν.[{επινοητριών} (λόγ.) πρόσωπο που επινοεί: - *ενός όρου / σχεδίου.* **επινοητικός,** -ή,-ό [μτγν.] (για πρόσ.) αυτός που έχει την ικανότητα να επινοεί: ~ *ζωγράφος/ ηθοποιός* συν. εφευρετικός, ευρηματικός, γόνιμος, πολυμήχανος. — **επινοητικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ., **επινοητικότητα** (η) **j** 1880], επίνοια (η) {επινοιών| 1.η ικανότητα να εφευρίσκει και να συλλαμβάνει κανείς νέα και πρωτότυπα πράγματα ΣΥΝ. επινοητικότητα, εφευρετικότητα, ευρηματικότητα 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε συλλαμβάνει ο άνθρωπος με τη δημιουργική του φαντασία και σκέψη ΣΥΝ. εφεύρεση, επινόημα, σύλληψη.

[ετυμ. αρχ. < *επινοώ],* επινοώ ρ. μετβ. (επινοείς... | επινό-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. σκέφτομαι και δημιουργώ κάτι νέο. συνήθ. με σκοπό την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών: ~ *εργαλεία / μηχανήματα / θεωρίες / τρόπους ζωής* συν. εξευρίσκω. ανακαλύπτω, εφευρίσκω 2. (μτφ.) μεθοδεύω έντΓχνα κάτι. για να παραπλανήσω: *επινόησε πλαστά επιχειρήματα, για να συγκαλύψει τις ευθύνες τον* συν. μηχανεύομαι, σκαρώνω, σοφίζομαι. κατασκευάζω.

[ετυμ. < αρχ. *επινοώ (-έω)* < *έπι-* + *νοώ* < *νοϋς*J. επιορκία (η) |αρχ.| {επιορκιών} η αθέτηση όρκου. — επιορκώ ρ. *[αρχ.]* {-είς...}.

επίορκος, -η, -ο !αρχ.I 1. αυτός που καταπατεί, που αθετεί τον όρκο του συν. ψεύδορκος 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει προδώσει την πατρίδα του, καταπατώντας τον όρκο που έδωσε να την υπηρετεί ΣΥΝ. προδότης. σχολιο λ. *ορκίζω.* επιούσα (η) {επιούσης | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η μέρα μετά. η επομένη· κυρ. στη ΦΡ. **π** *τέξεται η επιούσα* βλ. λ. *τι.*

[ετυμ. Θηλ. τής αρχ. μτχ. *έπιών* (< *έπειμι).* Βλ. κ. *ιόν*\. **επιούσιος,** -α, -ο **1.** αυτός που είναι αναγκαίος για την καθημερινή μας συντήρηση: *«τόν άρτον ημών τόν επιούσιον δός ήμΐν σήμερον...»* (Κυριακή Προσευχή)· ΦΡ. **άρτος ο** *επιούσιος* το καθημερινό ψωμί, η στοιχειώδης ποσότητα τροφής, την οποία χρειάζεται ο άνθρωπος για να συντηρηθεί: *τον βγάλαμε και σήμερα τον άρτο τον επιούσιο* 2. *επιούσιος* (θ) {χωρ. πληθ.} τα χρήματα που χρειάζεται κανείς για να εξασφαλίσει τα προς το ζην: *εδώ βγάζει δεν βγάζει τον ~. για αγορά αυτοκινήτου συζητάει:*

[ΗΓυΜ. μτγν.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *επί τήν ούσαν (ημέραν)* «τη σημερινή (παρούσα) ημέρα». Η λ. απαντά για πρώτη φορά στην Κ.Δ. ως ένα από τα αιτήματα τής Κυριακής Προσευχής, πβ. Ματθ. 6. 11: *τόν άρτον ημών τόν επιούσιον δός ήμΐν σήμερον*\. επίπαγος (ο) |μτγν.| гвιλ. (συνήθ. στον πληθ.) στρωματοειδής συσσώρευση ορυκτής ύλης πάνω στην επιφάνεια τής γης ή σε μικρό βάθος κάτω από αυτήν προέρχεται από ηφαιστιακή δράση, από την καθίζηση των αλάτων τού νερού ή την αποσάθρωση πετρωμάτων. επιπαλάμιος, -α. -ο αυτός που βρίσκεται στην παλάμη τού χεριού· συνήθ. για πολύ μικρών διαστάσεων ηλεκτρονικό υπολογιστή (Η /Υ τσέπης), που μπορεί να χωρέσει σε μια παλάμη.

(πτυμ. Απόδ. τού αγγλ. palm σε φραστικές λ., λ.χ. palm computcr[. **επίπαση** (η) {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων] (λόγ.) το πασπάλισμα. Ιετυμ. < αρχ. *έπιπάσσω* < *έπι-* + *πάσσω* «πασπαλίζω, ραίνω», για το οποίο βλ. λ. *παστός*\. **επίπεδο** (το) {επιπέδου | -ων} **1.** ΓΕΩΜ. η επιφάνεια πάνω στην οποία μια ευθεία γραμμή εφαρμόζει παντού: *εφαπτόμενα i κάθετα / κατα- κόρυφα i μεσοκάθετα / οριζόντια / παράλ/.ηλα* ~ [[~ *προβολής / συμ- μετρίας* 2. ΦΥΣ. *κεκλιμένο επίπεδο* βλ. λ. *κεκλιμένος* 3. οριζόντια επιφάνεια παράλληλη προς τον ορίζοντα: - *εδάφους* 4. τοπογρ. τμήμα τού εδάφους παράλληλο προς τον ορίζοντα: *οι οικίες αναπτύσσονταν σε κλιμακωτά* ~ · 5. (μτφ.) το στάδιο, η βαθμίδα σε ορισμένη κλίμακα: οι *επιδόσεις του κυμαίνονται σε υψηλά* ~ [[*η θερμοκρασία θα διατηρηθεί σε χαμη/.ά* ~|ί *ερμηνεία υψη?^ού* ~ || *συναναστρέφεται ανθρώπους τού αντού (*— τού ίδιου) *επιπέδου* jj *το ~ των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι χαμηλό* '! *η ζέστη κυμάνθηκε σε ανεκτά* - 6. ο τομέας. ο χώρος αναφοράς: aro ~ *τού πνεύματος συντε/.έστηκε σημαντική πρόοδος* || *υλικό / ηθικό I πολιτιστικό:* κοινωνικά ~ || *«δινξήχθη συζήτηση σε - πολιτικών αρχηγών»*(εφημ.) || *το κείμενο αυτό μπορεί να μελετηθεί σε πολλά ~ σε ένα πρώτο, έχουμε μια ερωτική* ιστορία, *σε ένα δεύτερο υπάρχει η κοινωνική κριτική...* · 7. η ποιότητα, η συγκρότηση (κάποιου): είναι *ρηχός άνθρωπος, δεν έχει ~* || *δεν μπορώ να κάνω παρέα μαζί του, γιατί δεν είμαστε τού αυτού επιπέδου* 8. (η γεν. **επιπέδου** ως χαρακτηρισμός) για κάτι/κάποιον που υπερβαίνει τον μέσο όρο, που είναι ανώτερος, εξαιρετικός: *ήταν μια συζήτηση -* || *παρακολονθήσαμε μια παράσταση* σχολιο λ. *εστία.*

[F-ΤΥΜ · Ουδ. τού αρχ. επιθ. *επίπεδος* (βλ.λ.). Ορισμένες σημερινές σημ. (ιδίως οι 5. 8) αποτελούν απόδοση ξέν. όρου. πβ. αγγλ. level, γαλλ. niveauj.

επίπεδοΥράφηση (η) |1859| l-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) η αναπαράσταση σφαιρικής επιφάνειας σε επίπεδο (λ.χ. σε χάρτη κατά τη χαρτογράφηση).

επιπεδογραφία (η) [Ι797| |επιπεδογραφιών| 1.ο τοπογραφικός καθορισμός και η αναπαράσταση με τη χρήση οργάνων μιας ζώνης τής γήινης επιφάνειας ή και ολόκληρης τής υδρογείου σε οριζόντιο επίπεδο 2. (ειδικότ.) η γραφική αναπαράσταση τού εδάφους σε προκαθορισμένη κλίμακα και με καθορισμό τής θέσης των διαφόρων σημείων που το χαρακτηρίζουν. — - **επιπεδογραφικός,** -ή, -ό.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pJanigraphie (νόθο σύνθ.)].

επιπεδογράφος (ο) το όργανο που χρησιμοποιείται για την αναπαράσταση σφαιρικής επιφάνειας σε χάρτη και ειδικότ. στη χαρτογράφηση.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. planigraphe (νόθο σύνθ.)].

επιπεδόκοιλος, -η. -ο [186JI (για φακούς) αυτός που έχει τη μία του επιφάνεια επίπεδη, ενώ την άλλη κοίλη, **επιπεδόκυρτος,** -η, -ο [18611 (για φακούς) αυτός που έχει τη μία του επιφάνεια επίπεδη και την άλλη κυρτή,

επίπεδομέτρηση (η) [1890[{-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** η μέτρηση επίπεδης επιφάνειας ή επίπεδου σχήματος 2. η ενασχόληση με την επιπεδομετρία,

επιπεδομετρία (η) [1812] ίχωρ. πληθ.} **1.** γηωμ. ο κλάδος που εξετάζει τα επίπεδα σχήματα και τις ιδιότητές τους 2. τοπογρ. κλάδος που έχει ως αντικείμενο τις μεθόδους και τα όργανα που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση και σχεδίαση τμημάτων επίπεδου εδάφους τής γήινης επιφάνειας. — **επιπεδομετρικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. planimetrie (νόθο σύνθ.)|. **επίπεδος,** -η, -ο **1.** αυτός που η επιφάνειά του δεν έχει εσοχές ή προεξοχές: ~ *έκταση / χώρος ι δρόμος / χωράφι* συ\. ομαλός, λείος, στρωτός, ίσιος αντ. ανώμαλος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει διακυμάνσεις και εξάρσεις: ~ *αφήγηση* || ~ *έργο από σκηνοθετικής πλευράς* συ\. μονότονος, πληκτικός, ισοπεδωτικός 3. γπρμ. αυτός πάνω στον οποίο μπορούμε να εφαρμόσουμε απόλυτα μια ευθεία γραμμή: - *σχήμα / επιφάνεια* |ί *τηλεόραση με - οθόνη* · φρ. ***επίπεδη τέχνη*** η τέχνη που παριστάνει τα τοπία και τα πράγματα χωρίς προοπτική 4. *επίπεδο* (το) βλ.λ. — **επίπεδα** επίρρ.

|ι ::τυμ. αρχ. < *έπί-* + *-πεδος* < *πέδον* «έδαφος». Βλ. κ. πεδίο], **επίπεφυκιτιδα** (η) 11891] {χωρ. πληθ.} !Α'ΠΙ\ η φλεγμονή τού επιπεφυ- κότος.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conjonciiviiej. **επίπεφυκώς** (ο) {επιπεφυκότ-ος, -α | -ες, -ων] ο λεπτός διαφανής βλεννογόνος που σκεπάζει την εσωτερική επιφάνεια των βλεφάρων και την εξωτερική επιφάνεια τυύ οφθαλμικού βολβού.

[ετυμ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *έπιφύω.* \\ λ. απαντά με τη σημερινή σημ. ήδη στον γιατρό Γαληνό (2ος αι. μ.Χ.) ως μέρος τής φρ. *ό έπιπε- φυκώς όμήν].*

επιπίπτω ρ. αμετβ. [αρχ.| {επέπεσα} (λόγ.) **1.** πέφτω, προσκρούω πάνω σε (κάποιον/κάτι) με δύναμη, κυρ. κινούμενος απειλητικά ή εχθρικά εναντίον (κάποιου) συν. ορμώ. ρίχνομαι, επιτίθεμαι · 2. (για ασθένεια) εκδηλώνομαι και εξαπλώνομαι αιφνίδια: *λοιμός επέπεσε στην πόλη* συν. ενσκήπτω, πέφτο). **επιπλάδικο** (το) (λαϊκ.) το επιπλοποιείο.

|πτυμ. < *έπιπ/.ο* + παραγ. επίθημα *-άδικο].* **επιπλάς** (ο) {επιπλάδες} (λαϊκ.) ο επιπλοποιός, **επίπλαστος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που δεν χαρακτηρίζεται από φυσικότητα, αληθοφάνεια: ~ *χαμόγελο ι ευγένεια* / ειλικρίνεια *ι* συμπεριφορά / *αρετή* συν. προσποιητός, επιτηδευμένος, τεχνητός, υποκριτικός αντ. πραγματικός.

επίπλαστα επίρρ.

"ΓΥΜ. μτγν. < αρχ. *έπιπ/.άσσω* < επι- + *πλάσσω* / *-ττω* «πλάθω»], **επιπλατινώνω** ρ. μετβ. {επιπλατίνω-σα. -θηκα. -μένος} καλύπτω την επιφάνεια αντικειμένου με λεπτό στρώμα πλατίνας, **επιπλέον** επίρρ. **1.** επιπροσθέτως. ακόμη: *προσέθεσε - ότι οι αποφάσεις αυτές θα έχουν προσωρινή ισχύ* || *είναι αγενής και ~ αχάριστος* συν, επίσης, περαιτέρο) 2. (ως επίθ.) ο παραπάνω, ο πρόσθετος: *η ~ φο- ρολόγηση των υψηλών εισοδημάτων.*

|γτυμ. μτγν. < έπϊ- + *πλέον].* **επίπλευση** (η) [αρχ.] [-ης κ. -εύσεως [-εύσεις. -εύσεων} ορυκτ. μέθοδος για τον αποχωρισμό των ορυκτιών από διάφορες προσμείξεις, **επιπλέω** ρ. αμετβ. |αρχ.| {επέπλευσα} **1.** πλέω πάνω στην επιφάνεια (υγρού): ~ *στο νερό / στη θά/.ασσα / στη /^ίμνη / στο ποτάμι / στο πηγάδι* συν. (λόγ.) επιπολάζω ΛΝΤ. βυθίζομαι, βουλιάζω 2. (μτφ.) γλυτώνω, επιβιώνω, αποφεύγω δυσάρεστες συνέπειες: *κατόρθωσαν να επι- πλεύσουν παρά το πολιτικό ναυάγιο* [[*επέπλευσε στις εξετάσεις,* ενώ *άλλοι συνυποψήφιοι' του καταποντίστηκαν!* συν. διασώζομαι αντ. αφανίζομαι. σχολιο λ. *πλέω.* **επίπληκτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που περιέχει επίπληξη: ~ *λόγια.*

επιπληκτικά επίρρ. **επίπληξη** (η) |αρχ.I {-ης κ. -ήξεως j -ήξεις, -ήξεων] **1.** το να επιπλήττει κανείς (κάποιον): *η - τον μαθητή από τον καθηγητή του εξαιτίας τής αμέλειάς του* συν. επιτίμηση, μάλωμα, παρατήρηση 2. (συνεκδ.) η αυστηρή σύσταση που απευθύνει κανείς (σε κάποιον): *σκληρή* - 3. η ελαφρότερη πειθαρχική ποινή, η οποία επιβάλλεται κυρ. προειδοποιητικά σε κάποιον που έχει υποπέσει σε παράπτωμα, χωρίς να συνεπάγεται άμεσες κυρώσεις: *έγγραφη ~.* **επιπλήττω** ρ. μετβ. (επέπληξα, επιπλήχθηκαI (λόγ.) κάνω αυστηρές συστάσεις: *ο διευθυντής επέπληξε τον μαθητή για την ανάρμοστη συμπεριφορά του* συν. επιτιμώ, μαλώνω λντ, επιδοκιμάζω, επαινώ, επιβραβεύω.

[πτυμ. αρχ. < *έπι-* + *πλήττω* (βλ.λ.)|. **έπιπλο** (το) {επίπλ-ου [-ων] κάθε κινητό αντικείμενο που χρησιμοποιείται για την εξυπηρέτηση των λειτουργικών αναγκο')ν ή τη δια- κόσμηση τού σπιτιού ή άλλων χώρων και κατασκευάζεται συνήθ. από ξύλο, γυαλί ή μέταλλο (λ.χ. το τραπέζι, το κρεβάτι, ο καναπές, η καρέκλα κ.λπ.): *έπιπλα κουζίνας / κρεβατοκάμαρας / σαλονιού* || *παιδικά / εφηβικά ~* || *παλαιό / μοντέρνο / πρακτικό / αναπαυτικό / κλασικό ι παραδοσιακό / σκαλισμένο / φινετσάτο / ρουστίκ / πτυσσόμενο -* (βλ. λ. *πτυσσόμενος).* — (υποκ.) **επιπλάκι** (το).

[εγυμ. < αρχ. *επιπλον* (συνήθ. στον πληθ. *έπιπλα)* < *έπιπέλομαι* «βρί

σκομαι στην επιφάνεια, κινούμαι» < *έπι- + πέλομαι* (βλ. λ. *περίπολος).* 11 λ. *έπιπ/.ον* προσδιόριζε τα κινητά περιουσιακά στοιχεία (εν αντιθέσει προς την ακίνητη περιουσία, τα χωράφια), πράγμα που ενι- σχύεται από τη μορφή και τη σημ. των λ. για το *έπιπλο* σε ξέν. γλιόσ- σες, π.χ. γαλλ. mcublc / ισπ. mueblc < λατ. mobilis «κινητός, αυτός που μπορεί να μετακινηθεί»], **επιπλοκή** (η) **1.** γο πρόβλημα που εμφανίζεται κατά την εξέλιξη μιας κατάστασης και προκαλεί πρόσθετη δυσκολία: *υπήρξε ~ στη διαδικασία διτνθέτησης τού ζητήματος* συν. μπλέξιμο, δυσχέρεια. εμπλοκή, περιπλοκή 2. ιατρ. η εμφάνιση άλλης πάθησης ή προβλήματος κατά την εξέλιξη μιας ασθένειας ή κατά τη διάρκεια θεραπευτικής αγωγής; *αιφνίδια ί μετεγχειρητική / πνευμονική / καρδιακή ~.*

!ι-τυμ. μτγν. < αρχ. *έπιπλέκω.* II ιατρ. σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. complicationi, **επιπλοποιείο** (το) [18971 το εργαστήριο ή το εργοστάσιο στο οποίο κατασκευάζονται έπιπλα, **επιπλοποιία** (η) [1851] Ιχωρ. πληθ.} 1.η κατασκευή επίπλων: *από μικρός μαθήτευσε στην ~* 2. (συνεκδ.) η βιοτεχνία ή βιομηχανία κατασκευής επίπλων και ο αντίστοιχος βιομηχανικός κλάδος: *ελληνική / σύγχρονη ~.*

επιπλοποιός (ο) 11890] ο κατασκευαστής επίπλων, **επιπλοπωλείο** (το) [.1880] το κατάστημα όπου πωλούνται έπιπλα. — **επιπλοπώλης (ο).**

επιπλώνω ρ. μετβ. [1889] {επίπλω-σα. -θηκα. -μένος} εξοπλίζω εσωτερικό χώρο με έπιπλα: *~ γραφείο |[ενοικιάζεται επιπλωμένο δυάρι.* [Ι-τυμ. Απόδ. τού γαλλ. ameublerj. **επίπλωση** (η) **11**883] |-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις, -ώσεων} **1.** ο εξοπλισμός ενός χώρου με έπιπλα: *το σπίτι είναι έτοιμο, μένει μόνο η ~ τού* σαλονιού 2. (συνεκδ.) τυ σύνολο των επίπλων με τα οποία είναι εφοδιασμένος ένας χώρος: *~ γραφείου / παιδικού δωματίου || κλασική / μοντέρνα / παραδοσιακή / λιτή* - [[*υφάσματα επιπλώσεων.*

|ι ;ιύμ. Απόδ. τού γαλλ. ameublemcnij. **επίπνοΐα** (η) {-ας κ. -οίας | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) η θεία έμπνευση. σχολιο λ. *-οια.*

[ετυμ. αρχ. < *έπιπνέω*< *έπι + πνέο)*\ **επιπολάζω** ρ. αμετβ. [επιπόλασα] (λόγ.) **1.** επιπλέω: *στην επιφάνεια τής θάλασσας επιπόλαζε αργό πετρέ?^αιο* 2. εμφανίζομαι συχνά, υπάρχω σε ορισμένο βαθμό ή έκταση: *η μόλυνση από τον ιό τής ηπα- τίτιδας C επιπολάζει ιδιαιτέρως στους χρήστες ηρωίνης.* — **επιπό- λαση** (η) Ιαρχ.] κ. **επιπολασμός** (ο) [αρχ.].

[πτυμ.. αρχ. < επίρρ. *έπιπολής* «επιφανειακά, πάνω-πάνω». βλ. κ. *επι- πόλαιο^.*

επιπόλαιος, -η, -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από προχειρότητα, απερισκεψία και βιασύνη, έλλειψη σοβαρότητας και ουσίας: *- άνθρωπος ί σκέψη / λόγια / συναισθήματα / σχέση / χειρισμός / ενέργεια / δήλωση* ΣΥΝ. απρόσεκτος, αστόχαστος, ελαφρός, ελαφρόμυαλος ΑΝ Γ. προσεκτικός, συνετός, μυαλωμένος 2. (κυριολ.) αυτός που δεν έχει βάθος, που βρίσκεται στην επιφάνεια: *~ τραύμα* ςυ\. επιφανειακός αντ, εσωτερικός, βαθύς. — **επιπόλαια** / **επιπολαίως** !αρχ.[επίρρ.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*

[ετυμ. αρχ. < επίρρ. *έπιπολής* «επιφανειακά, πάνω-πάνω» < **έπί πο/.ής* < **πολ-ή.* ετεροιωμ. βαθμ. θέματος που απαντά στο ρ. *πέλ-ομαι* «κινούμαι, υπάρχω», βλ. κ. *περί-πολος, πυρ-πολώ*\. **επιπολαιότητα** (η) f 1816] {επιπολαιοτήτων} **1.** η έλλειψη σοβαρότητας και περίσκεψης, η ιδιότητα τού επιπόλαιου: *επέδειξε ασυγχώρητη - || αντιμετωπίζει τα πάντα με μεγάλη ~* ΣΥΝ. ελαφρότητα, απερισκεψία. απροσεξία ΑΝΤ, σύνεση 2. (συνεκδ.) κάθε επιπόλαιος λόγος ή ενέργεια: *μικρή / ασήμαντη -]| έκανε μια - σαν νέος που είναι.* σχολιο λ. *ανόητος.* **επίπονος,** -η. -ο [αρχ.Ι αυτός που απαιτεί μόχθο, που γίνεται με κόπο: *- προσπάθεια / έργο / έρευνα* συν, επίμοχθος, κοπιώδης, κοπιαστικός, κουραστικός αντ. άκοπος. **- επίπονα** / **επιπόνως** Ιμτγν.] επίρρ.

επιπρόσθετος, -η, -ο 11873] αυτός που δίνεται ή γίνεται επιπλέον, που προστίθεται (σε κάτι το οποίο ήδη υπάρχει): *~ αμοιβή / δαπάνη / φορτία / διευκρινίσεις/ αποζημιώσεις / αποδοχές / πληροφορίες/ βε/.- τιώσεις* συν. πρόσθετος, παραπανήσιος, επιπλέον, έξτρα· φρ. ***για τον επιπρόσθετο λόγο ότι...*** για λόγο / αιτία που ισχύει επιπλέον, εκτός των άλλων που υπάρχουν: *αρνήθηκε να πουλήσει* ΓΟ *κτήμα και ~ δεσμεύόταν από την υπόσχεση που είχε δώσει σε άλλον.* — **επιπρόσθετα/ επιπροσθέτως** [Ι888J επίρρ. **επίπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων[(συνήθ. στον πληθ.) το (συνήθ. αρνητικό) αποτέλεσμα (σε κάτι/κάποιον): *αρνητικές / σοβαρές/ δυσμενείς/ ολέθριες ~\\ οικονομικές: πολιτικές/ κοινωνικές/ περιβαλλοντικές - ||[οι -- τού καπνίσματος στον οργανισμό* συν. συνέπεια, επακόλουθο, επενέργεια, επίδραση.

Ιετυμ. < μτγν. *έπίπτωσις.* αρχικές σημ. «πτώση - επίθεση - σύμπτωση», < αρχ. *επιπίπτω.* Στη σημ. «συνέπεια, επακόλουθο» επέδρασαν και τα γαλλ. incidence, consequence).

επίπτωση - αποτέλεσμα - απόρροια - συνέπεια - επακόλουθο. II ουδέτερη δήλωση για «κάτι που ακολουθεί ως προϊόν προηγηθει- σών ενεργειών, πράξεων ή καταστάσεων» είναι η λ. **αποτέλεσμα:** */7 επ\τυχτ\ς αντιμετώπιση των αλλεπάλληλων επιθέσεων τού εχθρού ήταν αποτέλεσμα των οχυρωματικών έργων που είχαν προηγηθεί.* Σε πιο λόγιο ύφος και συχνά στον γραπτό λόγο αντί τής λ. *αποτέλεσμα* χρησιμοποιείται, με την ίδια γενική σημασία, η λ. **απόρροια:** *// επιτυχία του στον διαγωνισμό είναι - πο/.λού κι μακρού μόχθου.* Λιγότερο ουδέτερη δήλωση (με κλίση προς το αρνητικό αποτέλεσμα) γίνεται με τη λ. **επακόλουθα,** η οποία -όπως και οι *επιπτώσεις* και οι *συνέπειες-* εκφέρεται συνήθως σε πληθυντικό αριθμό: *Πληρώνει τώρα τα επακόλουθα των απερίσκεπτων πράξεών του.* Περισσότερο αρνητική γίνεται η δήλωση με τη λ. **συνέπειες:** *Αν εξακολουθήσουν την ίδια πολιτική στα Βαλκάνια, οι συνέπειες για τη χώρα θα είναι ολέθριες.* Τέλος, η λ. **επιπτώσεις** είναι η περισσότερο αρνητική δήλωση αποτελέσματος: *Οι επιπτώσεις των νέων σκληρών φορολογικών μέτρων για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα είναι μοιραίες για το μέλλον αυτών των επιχειρήσεων.*

επΐπυρσγός (ο/η) ανώτερος αξιωματικός τής Πυροσβεστικής (βλ. λ. *βαθμός,* πιν.).

επιπωματίζω ρ. μετβ. {επιπωμάτισα} (λόγ.) κλείνω με πώμα: *~ φιάλες / βαρέλια / υπονόμους* συν. βουλλώνω. ταπώνω, καπακώνω.

ΙΕ.ΤΥΜ. αρχ. < *έπι- + πωματίζο)* < *πώμα*\. **επιπωματισμός** (ο) (λόγ.) **1.** το κλείσιμο (π.χ. φιάλης) με πώμα **· 2.** ιατρ. σύνολο παθολογικών εκδηλώσεων, όταν η καρδιά συμπιέζεται από παθολογικό υγρό που έχει σχηματιστεί στην περικαρδιακή κοιλότητα. Επίσης **επιπωμάτιση** (η) Ιμτγν.] (σημ. Ι).

[ΚΤΥ.Μ. Απόδ. τού αγγλ. tramponude]. **επιρρέπεια** (η) Ι-ας κ. (λόγ.) -είας | -ειών} (λόγ.) (+σε) η ροπή (προς κάτι): *~ στα ναρκωτικά / στο ποτό / στην εξαπάτηση.*

[ΗΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *επιρρεπής*\. **επιρρεπής,** -ής. -ές {επιρρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· επιρρεπέ-στ-ερος, -ατος] (λόγ.) αυτός που έχει ροπή (προς κάτι, συνήθ. αρνητικό): *~ στις διασκεδάσεις / aro ποτό / στο κάπνισμα / στα ναρκωτικά / στις ηδονές / στο ψέμα / στην υποκρισία* συν. ευεπίφορος, προδιατεθειμένος. |ι-:ί υμ. μτγν. < αρχ. *επιρρέπω* «κλίνω προς» < *έπι- + ρέπω].* **επίρρημα** (το) {επιρρήμ-ατος | -ατα, -άτων] γλωσσ. η άκλιτη λέξη που φανερώνει τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό κ.ά.. ένα από τα μέρη τού λόγου.

σχολιο λ. *επιρρηματικός, επιτατικός.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *έπι- + ρήμα*\.

προτασιακά και κειμενικά επιρρήματα. Μαζί με τα συνήθη **επιρρήματα** (ή **επιρρηματικά),** που προσδιορίζουν την πληροφορία που δηλώνει το ρήμα *(τρέχω, φεύγω, κοιμάμαι, δίνω* κ.λπ.) τοπικά, χρονικά. τροπικά κ.λπ. *(τρέχει γρήγορα - έφυγε χτες κοιμάται εδώ - δίνει χρήματα κάθε μήνα),* υπάρχουν και τα λεγόμενα **προτασιακά επιρρήματα** (senicncc adverbs) ή **προτασιακά επιρρηματικά** (sentence udverbials) ή **προτασιακά προσαρτήματα** (senicncc adjuncts) καθώς και τα **κειμενικά** επιρρήματα. Ως προτασιακά χαρακτηρίζονται τα επιρρήματα τα οποία χρησιμοποιούνται στη θέση ενός σχολίου, που θα μπορούσε να εκφραστεί με ολόκληρη πρόταση (εξού και «προτασιακά επιρρήματα»), και τα οποία δηλώνουν τη στάση τού ομιλητή απέναντι στα λεγόμενα. επισύροντας συγχρόνως την προσοχή τού ακροατή / αναγνώστη: ***Βεβαίως,*** *δεν χρειάζεται να συμφωνήσετε μαζί μου* **(βεβαίως** = *είναι βέβαιο ότι...)* - ***Πρακτικά,*** *η αναγνώριση δεν έχει ιδιαίτερη αξία* **(πρακτικά** = αν δει κανείς τι συμβαίνει στην πράξη) - ***Ευτυχώς,*** *άργησε να ξεκινήσει κι έτσι δεν ήταν εκεί την ώρα τού δυστυχήματος* **(ευτυχώς** = είναι ευτύχημα ότι...). Τέτοια **σχολιαστικά επιρρήματα** που λειτουργούν ως προτασιακά επιρρήματα είναι, μεταξύ άλλων, τα εξής: *ευτυχώς, δυστυχώς, ευχαρίστως, αληθινά, ομο/.ογουμέ- νως, συμπτωματικά, μυστηριωδώς. τυπικά, φυσικά, βεβαίως, πα- ραδόξως, περιέργως, απροσδόκητα, χαρακτηριστικά, οπωσδήποτε, ορθώς. ανοήτως. καλώς, πρακτικά, φερ'ειπείν, στην πράξη, μέχρις ενός σημείου, προφανώς, απλώς, σαφώς, θεωρητικώς, επισήμως, ανεπίσημα, ενδεχομένως, πιθανώς, αναμφίβολα, ασυζητητί, ειλι- κρινώς, κατά τη γνώμη μου, λογικά, πολιτικά, γενικώς, οπωσδήποτε. κατά κανόνα, αναγκαστικά, κατ' ανάγκην, εξίσου, προηγουμένως, έκτοτε, εν τω μεταξύ,* κ.ά. Ως **κειμενικά** χαρακτηρίζονται τα επιρρήματα που χρησιμοποιεί ο ομιλητής για να προσδώσει στο κείμενό του συνοχή, συνδέοντας μεταξύ τους ευρύτερα πληροφοριακά σύνολα (περιόδους, παραγράφους κ.λπ.). Τα κειμενικά επιρρήματα λειτουργούν ως «κειμενικοί δείκτες» που παραπέμπουν τον αναγνώστη/ακροατή σε πληροφορίες που προηγούνται ή ακολουθούν. Τέτοια επιρρήματα είναι: *εΥσί, λοιπόν, συμπερασματικά, συνεπώς, γι'αυτό. δηλαδή, ουσιαστικά, ωστόσο, όμως. εξάλλου, άλλωστε, τελικά, τέλος, αντίθετα, αργότερα, ακολούθως, ειδικότερα. συγκεκριμένα* κ.ά.

επιρρηματικός, -ή, -ό |μτγν.| γλωσσ. (α) αυτός που σχετίζεται με επίρρημα: *- στοιχείο / σημασία / σύνολο* (β) ***επιρρηματικός προσδιορισμός*** προσδιορισμός τού ρήματος ή τού κατηγορουμένου (όταν είναι επίθετο), συνήθ. επίρρημα αλλά και πλάγια πτώση ονόματος ή εμπρόθετη ή απρόθετη φράση, που χρησιμοποιούνται για τη δήλωση τού χρόνου, τού τρόπου, τού τόπου, τής αιτίας, τού σκοπού κ.λπ. (γ) ***επιρρηματική πρόταση*** δευτερεύουσα πρόταση που προσδιορίζει το ρήμα τής κύριας πρότασης, όπως ο επιρρηματικός προσδιορισμός (χρονική, αιτιολογική κ.λπ.) (δ) ***επιρρηματικό κατηγορούμενο*** το κατηγορούμενο που εκφράζει επιρρηματική σχέση (π.χ. τρόπο, κατάσταση. τάξη. χρόνο), συνήθ. με ρήμα κινήσεως που χρησιμοποιείται ως συνδετικό, π.χ. ο *Γιάννης ήρθε πρώτος, μας υποδέχθηκε όρθιος, έπεσε νεκρός* κ.ά. — **επιρρηματικ-ά** / **-ώς** Ιμτγν.] επίρρ.

επιρρηματικές σχέσεις. Τα **ουσιαστικά** δηλώνουν τα όντα, πρόσωπα και πράγματα (συγκεκριμένες ή αφηρημένες οντότητες), τα **ρήματα** δηλώνουν πράξεις, ενέργειες ή καταστάσεις των όντων (ουσιαστικών). τα **επίθετα** δηλώνουν ιδιότητες των όντων. Όλες οι

άλλες σχέσεις που χρειάζεται ο άνθρωπος στην επικοινωνία του, σχέσεις χώρου και χρόνου, τρόπου, αιτίας, σκοπού, αποτελέσματος κ.λπ. χαρακτηρίζονται ως επιρρηματικές και δηλώνονται από τα λεγόμενα επιρρηματικά. Πέντε είδη δομών λειτουργούν στην Ελληνική ως επιρρηματικά, δηλώνοντας επιρρηματικές σχέσεις: τα επιρρήματα (*σήμερα. καλά. γρήγορα, εκεί* κ.τ.ό.). οι εμπρόθετοι προσδιορισμοί (πρόθεση + ουσιαστικά, επίθ., αντων.. επιρρήματα: *με το μολύβι. από το περίπτερο, προς τη Θεσσαλονίκη, από πού. για το καλό του. σ' αυτόν, με εκείνους* κ.τ.ό.), οι απρόθετοι προσδιορισμοί *(την ημέρα, τού χρόνου, το Πάσχα, χαμός, τής κακομοίρας, τού κάκου. ποιητική αδεία* κ.τ.ό.), επιρρηματικές προτάσεις (σύνδεσμος + πρόταση: *όταν ήλθε, επειδή νομίζει, ώστε να αποτε- λέσει. για να συναντήσει* κ.τ.ό.), επιρρηματικές μετοχές « *τρώγοντας* [= *ενώ έτρωγε] άκουσε...». «έχοντας υπογράψει* [= *αφού υπέγραφε]. απαίτησε...»* κ.τ.ό.). Στην πραγματικότητα, με τα διάφορα μέσα που προσφέρονται, οι ομιλητές τής γλώσσας επιλέγουν κατά περίπτωση τον τρόπο που κρίνουν καλύτερο για να εκφραστούν. Έτσι λ.χ., προκειμένου να δηλώσει κανείς τον χρόνο στην Ελληνι- κή. μπορεί να πει: *πέρυσι* (επίρρημα), *την κερυσινή χρονιά* (απρόθετος προσδιορισμός), *στην περυσινή χρονιά* (εμπρόθετος προσδιορισμός) · *αφού υπέγραφε το συμβόλαιο* (επιρρηματική χρονική πρόταση), *υπογράφοντας το συμβόλαιο \ = όταν υπέγραφε...]* (επιρρηματική χρονική μετοχή). Λς σημειωθεί ότι η πολλαπλότητα των δυνατών επιλογών δεν υπάρχει σε κάθε επιρρηματική σχέση και ότι ορισμένες επιλογές προσφέρουν δυνατότητες που δεν παρέχουν άλλες· π.χ. η φράση «*προσπαθεί επίμονα*»(με επίρρημα), δεν παρέχει τις ίδιες εκφραστικές δυνατότητες με την (εμπρόθετη) επιρρηματική φράση «*προσπαθεί με ανεξάντλητη και συγκινητική επιμονή*».

επιρρίπτω ρ. μετβ. {επέρριψα. επιρρίφ-θηκα (λόγ. επερρίφθην, -ης, -η...)} (λόγ.) καταλογίζω (σε κάποιον κάτι): *επέρριπτε στους άλλ,ους τις δικές του ευθύνες* ΣΥΝ. αποδίδω, προσάπτω. – **επίρριψη** (η) [μτγν.|. σχολιο λ. *ρίχνω.*

1 F.ΤΥΜ. αρχ. < *έπι- + ρίπτω}.* **επιρροή** (η) **1.** η επίδραση σε πρόσωπο ή στη διαμόρφωση αποτελέσματος: *ήταν σημαντική η ~ τής οικογένειάς του στις επαγγελματικές του επιλογές* (| *ασκώ ~ σε κάποιον || πο?ατική / οικονομική / πνευματική* - ΣΥΝ. επηρεασμός, επήρεια, επενέργεια 2. (ειδικότ.) η ικανότητα (κάποιου) να επιβάλλεται με το κύρος του και να εμπνέει σεβασμό (στους άλλους): διέθετε *μεγάλη - στην κυβέρνηση* ΣΥΝ. δύναμη, ισχύς, επιβολή. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *επίδραση, παρώνυμο, -ρρ-.*

[ΕΙΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «εισροή υγρού» (βάσει τού οποίου πλάστηκε το λατ. influx), < *έπιρρέω* < *έπι- + ρέω.* Ήδη στην αρχαία γλώσσα η λ. χρησιμοποιείται και μεταφορικώς: *έπιρροαι κακών* (Ευριπ. *sΑνδρομάχη* 349), *ανάμνησίς έστιν έπιρροή φρονήσεως άπολιπούσης* (Πλάτ. *Νόμοι* 732b). Ωστόσο, δεν μαρτυρείται με τέτοια σημ. στη Μτγν. Ελληνική και απουσιάζει από τα μεσν. κείμενα. Η επανενεργο- ποίησή της οφείλεται σε απόδ. τού γαλλ. influence!, **επίρρωση** |-ης κ. -ίόσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ενδυνάμωση, η ισχυροποίηση (σε κάτι) · συνήθ. στη **ΦΡ. ε/ς / προς** *επίρρωσιν* προς ενίσχυση: *τους διάβασε και ένα σχετικό χωρίο τού Πλάτωνα - των επιχει- ρημάτων του.*

[εγυμ. < μτγν. *έπίρρωσις* < αρχ. *έπιρρώννυμι* «ενισχύω, ενδυναμώνω» < επϊ- + *ρώννυμι,* βλ. κ. λ. *ρώμη].* **επίσαξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} (λόγ.) η τοποθέτηση σαμαριού στη ράχη υποζυγίου ΣΥΝ. σαμάρωμα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *έπίσαξις* < αρχ. *έπισάττω* «σαμαρώνω» < *έπι- + σάτ- τω,* βλ. κ. *σαγή].*

επισείω ρ. μετβ. [αρχ.) {επέσεισα} (λόγ.) **1.** (κυριολ.) κραδαίνω (κάτι) απειλητικά 2. (συνήθ. μτφ.) προκαλώ φόβο ή απειλή λέγοντας (κάτι): *τους επέσειε τον κίνδυνο γενίκευσης τού πολέμου* ΣΥΝ. φοβερίζω, απειλώ.

επισείων (ο) {επισειοντ-ος. -α | -ες. -όντων} ναυτ. (λόγ.) μακρόστενη ταινία ή μικρή σημαία, που χρησιμεύει ως διακριτικό στο κατάρτι των πλοίων.

[ΗΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *επισείω* «πάλλω / κινώ εναντίον κάποιου». Το ουσιαστικοπ. αρσ. με τη σημερινή σημ. είναι μτγν.]. **επίσημα** (το) {επισήμ-ατος | -ατα, -άτίον} **1.** η διακριτική σφραγίδα που ξεχωρίζει ένα αντικείμενο και πιστοποιεί τη γνησιότητά του ή γενικότ. τις ιδιότητες που αποδεδειγμένα έχει (λ.χ. την αντοχή, τη σύστασή του): ~ *χαρτοσήμου / χρυσού / λέβητα* 2. η ετικέτα που επι- κολλάται σε βιβλίο με τα στοιχεία κατατάξεώς του σε βιβλιοθήκη: ~ *βιβλίου / τόμου ι περιοδικού.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπι- + σήμα}.* **επισημαίνω** ρ. μετβ. {επισήμα-να (λόγ. επεσήμανα), -νθηκα, -σμένος}

(κυριολ.) βάζω διακριτικό ή αναγνωριστικό σήμα. σφραγίδα ή σημάδι. τοποθετώ ένα επίσημα (βλ.λ.): ~ *βιβλίο ί έγγραφο* / αντικείμενο συν, σημειώνω, μαρκάρω, σημαδεύω 2. (συνήθ. μτφ.) δίνω έμφαση σε (κάτι), τονίζω (κάτι) που θεωρώ σημαντικό: *επισήμανε την ανάγκη εθνικής ενότητας || οφείλω να σας επισημάνω τα αδύνατα σημεία τής μελέτης σας || - τους κινδύνους από μια τέτοια ενέργεια* συν. υπογραμμίζω, εφιστώ την προσοχή 3. εντοπίζω (κάποιον/κάτι), διακρίνω: **-** *τον στόχο* jj **~** *το πρόβ?^ημα και προχωρώ στη λ.ύση του* **4.** νλυτ. τοποθετώ πάσσαλο ή άλλο (ειδικό) σημάδι για την υπόδειξη στους ναυτιλλομένους επικίνδυνης θέσης ή σημείου.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπι- + σημαίνω*|. **επισήμανση** (η) (αρχ.] {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} **1.** (κυριολ.) η τοποθέτηση επισήματος, η σήμανση με ειδικό διακριτικό σημείο 2. (συνήθ.) το να επισημαίνει κανείς (κάτι), ο εντοπισμός: *η έγκαιρη ~ λ.άθους / κινδύνου / αρνητικής εξελίξεως* 3. η έμφαση στα σημεία που θεωρεί κανείς σημαντικά ΣΥΝ. υπόδειξη, υπογράμμιση 4. (συνεκδ.) ό.τι επισημαίνει κανείς και ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αυτό: *δραματική / υπαινικτική ~.*

επίσήμο (το) [αρχ.] {επισήμ-ου | -ων} ναυτ. τετράγωνη κυανή σημαία με λευκό σταυρό (σημαία «ξηράς») που σηκώνουν τα πολεμικά πλοία στην πλώρη, όταν είναι στο λιμάνι.

επισημοποιώ ρ. μετβ. 11869J {επισημοποιείς... | επισημοποί-ησα. -ήθηκα, -ημένος} προσδίδω (σε κάτι) κύρος και επισημότητα, τυ αναγνωρίζω ή αναγγέλλω επίσημα: *επισημοποίησαν τη σχέση τους* (παντρεύτηκαν) II *επισημοποίησε την κάθοδό του στην πολιτική* ΣΥΝ. επικυρώνω. – **επισημοποίηση** (η) [1840],

επίσημος, -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με το κράτος, με δημόσια αρχή ή με νόμιμο εκπρόσωπό του: ~ *αξιωματούχος / απεσταλμένος / αντιπρόσωπος || οι - διαπραγματεύσεις / συζητήσεις || η είδηση δια- ψεύστηκε από - χείλη* α.ντ. ανεπίσημος 2. αυτός που έχει θεσπιστεί από την πολιτεία: - *αργία / γιορτή || η - γλώσσα / το ~ νόμισμα ενός κράτους* συν. δημόσιος, εθνικός 3. αυτός που αντλεί το κύρος του από αξιόπιστη (συνήθ. δημόσια, κρατική) πηγή: ~ *πληροφορίες ι ανα- κοινωθέντα ί έγγραφο / έκθεση ί στοιχεία* αντ. ανεπίσημος 4. αυτός που είναι αξιοσημείωτος, που έχει κοινωνική αναγνώριση: *οι - καλεσμένοι ||* (ως ουσ.) *οι θέσεις / η εξέδρα των επισήμων* συν. επιφανής

αυτός που έχει αυξημένο βαθμό τυπικότητας, που έχει υψηλό κοινωνικό γόητρο: - *εκδήλ.ωση / τε/^ετή / δείπνο* 6. αυτός που προορίζεται για δραστηριότητες με υψηλό βαθμό τυπικότητας: *φόρεσε ~ ρούχα για τη δεξίωση* συν. καθωσπρέπει, σοβαρός ΛΝΤ, πρόχειρος, καθημερινός **7.** πανηγυρικός, δημόσιος: *η - έναρξη των αγώνων \\ η ~ ανακοίνωση των αποτελεσμάτων των εκλογών || η - τέλεση των γάμων τους* λντ. ανεπίσημος 8. αυτός που αποτελεί την αυθεντική, αναγνωρισμένη έκφραση κάποιου: οι -- *κανονισμοί ενός αθλήματος || η - Θέση τού κόμματος για το περιστατικό* ανί'. ανεπίσημος. – **επίσημα** / **επισήμως** [μτγν.Ι επίρρ.

[ετυ.μ. αρχ., αρχική σημ. «ο σημειωμένος (ιδ. για χρήματα που έφεραν ειδικό σήμα)». < *επί- + -σημος* < *σήμα.* Η σημερινή σημ. είναι μεσν.].

επισημότητα (η) Ιμτγν.} {επισημοτήτων} **1.** η ιδιότητα τού επισήμου, αυτού που προέρχεται από δημόσια αρχή: *η ~ τού εγγράφου* συν. αυθεντικότητα, κύρος 2. (για εκδηλώσεις) ο πανηγυρικός και τελετουργικός χαρακτήρας: *τέλεσαν τον γάμο τους με κάθε* - [[*με - και εολάβεια έγινε η περιφορά τού Επιταφίου || η επέτειος εορτάσθηκε με μεγά/.η ~ || τα έργα του παρουσιάστηκαν με ιδιαίτερη ~\\η οικογένειά του ζήτησε να μην υπάρξει - στην κηδεία του και να μην αποδοθούν τιμές* 3. επίσημο πρόσωπο: *πο/λές επισημότητες έδωσαν το «παρών» στη δεξίωση.*

επίσης επίρρ. **1.** επιπλέον, επιπροσθέτως: *τόνισε* **~** *τη σημασία τής προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων στις σύγχρονες δημοκρατίες* ΣΥΝ. προσέτι, προς τούτοις 2. σε ίδιο βαθμό: *Χαίρω πολύ!* ■ *~!* 3. (ει- δικότ. ως απάντηση σε ευχή) εύχομαι ή αισθάνομαι το ίδιο: *-Να είστε καλά!* – ■*!*

[ΕΤΥΜ, μεσν. < αρχ. φρ. *επ' ϊσης* (ενν. *μοίρας*) «εξίσου, ομοίως»!.

επίσης - εξίσου. Αρχαίες ήδη φράσεις από το επίθ. ίσος σε εμπρόθετες χρήσεις. Το επίσης προήλθε από τη φρ. έπι ϊσης ή επ' ϊσης (ενν. *μοίρας)* που αρχικά σήμαινε «εξίσου, ίσα. το ίδιο» (κυριολ. σημασία: «στην ίδια μοίρα, ίσο κομμάτι, ίσα»). ΓΓ αυτό και πα- λαιότερα (στη λόγια γλώσσα) γραφόταν έπ' ϊσης. Το εξίσου προήλθε και αυτό από τη φρ. έξ ϊσου (ενν. *μέρους)* και σήμαινε και αυτό «ίσα. όμοια» (κυριολ. σημασία: «με ίσο μερίδιο»).

επισιτίζω ρ. μετβ. {επισίτισ-α, -τηκα, -μένος} προμηθεύω με τρόφιμα:

στράτευμα συν. εφοδιάζω, τροφοδοτώ. · επισιτισμός (ο) Ιαρχ.Ι, επισιτιστικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έπισιτίζομαι* < *έπι- + σιτίζομαι* (βλ.λ.)].

επισκεπτήριο (το) 11845] {επισκεπτηρί-ου j -ων} 1. το καθορισμένο χρονικό διάστημα, εντός τού οποίου επιτρέπεται να επισκεφθεί κανείς φυλακισμένους, ασθενείς, στρατευμένους κ.ά.: *πηγαίνω σε* - jj *το νοσοκομείο έχει ~ κάθε απόγευμα από 17.00-20.00* · 2. η μικρή ορθογώνια κάρτα, στην οποία αναγράφεται το ονοματεπώνυμο, η διεύθυνση, το επάγγελμα και το τηλέφωνο κάποιου* αλλιώς *επισκεπτήρια κάρτα: ο γιατρός έδωσε το ~ του, σε περίπτωση που κάποτε τον χρειάζονταν.*

[ετυμ. Η φρ. *επισκεπτήρια κάρτα* αποδίδει το γαλλ. caric de visite].

επισκέπτης (ο) [μτγν.Ι {επισκεπτών}, επισκέπτρια (η) jl874| |επι- σκεπτριών} 1. πρόσωπο που πηγαίνει σε σπίτι, συνήθ. καλεσμένος από τους ενοίκους του στο πλαίσιο «κλικών ή γενικότ. κοινωνικών σχέσεων: *έχουμε επισκέπτες το βράδυ* |[*απρόσκλητος ί ανεπιθύμητος / ζαφνικός* ~2. πρόσωπο που επισκέπτεται ορισμένο χώρο, διοργάνωση, εκδήλωση κ.λπ., που παρευρίσκεται προσωρινά σε ένα μέρος: οι

τού πλοίου παρακαλούνται να εξέλθουν j| οι ~ *τής έκθεσης βιβλίου / ζωγραφικής || - μουσείου* · φρ, (α) *επισκέπτης καθηγητής ο* πανεπιστημιακός καθηγητής που διδάσκει για ορισμένη περίοδο σε πανεπιστήμιο, στο οποίο δεν ανήκει οργανικά (β) *ιατρικός επισκέπτης* υπάλληλος φαρμακευτικής εταιρείας, ο οποίος επισκέπτεται φαρμα- κοποιούς, γιατρούς, κλινικές κ.λπ.. προο)θ(όντας τα προϊόντα τής εταιρείας και κλείνοντας τα σχετικά συμβόλαια 3. (μτφ.) πρόσωπο που βρίσκει και περιηγείται έναν διαδικτυακό τόπο: *αυτή η πόλη στο Διαδίκτυο έχει δεχθεί μέχρι σήμερα πάνω από* <5δο *εκατομμύρια επισκέπτες.*

επισκέπτομαι ρ. μετβ. αποθ. {επισκέφτηκα (λόγ. επισκέφθηκα)} 1. πηγαίνω στο σπίτι (κάποιου) στο πλαίσιο φιλικής ή γενικότ. κοινωνικής

επαφής, κάνω επίσκεψη: ~ ***(κάποιον) στα γενέθλιά του*** / ***για καφέ*** 2. πηγαίνω σε ορισμένο μέρος κατά τη διάρκεια τού επισκεπτηρίου: - ***(κάποιον) στο νοσοκομείο*** / ***στη φυλακή*** 3. πηγαίνω (κάπου) για ορισμένο χρονικό διάστημα (για ενημερωτικούς, επαγγελματικούς, τουριστικούς κ.λπ. σκοπούς): ***πρόσφατα επισκέφθηκα τη Βενετία*** j[~ ***το Πθνικό Μουσείο || λόγω τής δουλειάς του επισκέπτεται συχνά τη Θεσσαλονίκη*** **4.** (μτφ.) βρίσκω και περιηγούμαι έναν διαδικτυακό τόπο: ***πολλές χιλιάδες άτομα έχουν επισκεφθεί τη σελίδα μας στο Διαδίκτυο***

(για γιατρό) εξετάζω ασθενή στο σπίτι του: ***χρειάστηκε να τον επι- σκεφθεί γιατρός.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «επιθεωρώ, επισκοπώ». < ***έπι-*** + ***σκέπτομαι.*** *Μ* σημερινή σημ. είναι μεσν.]. **επισκευάζω** ρ. μετβ. |επισκεύασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** επιδιορθώνω (κάτι) που έχει υποστεί βλάβη: ***~ τηλεόραση [1] ραδιόφωνο*** συν. επιδιορθώνω 2. (ειδικότ.) επαναφέρω στην αρχική μορφή, διορθώνω φθορές και ατέλειες: ***επισκεύασαν ένα παλιό νεοκ?.ασικό κτήριο*** συν. αναπαλαιώνω. ανακαινίζω. — **επισκευαστής** (ο) [αρχ.Ι, **επισκευάστρια** (η), **επισκευαστικός,** -ή. -ό |J853|. σχολιο λ. ***αναπαλαίωση, ανακαίνιση.***

[εγυμ. αρχ. < ***έπι-*** + ***-σκευάζω*** < ***σκευή*** (βλ.λ.)[. **επισκευάσιμος,** -η. -ο [18881 αυτός που μπορεί να επισκευαστεί, **επισκευή** (η) η επαναφορά στην αρχική καλή κατάσταση αποκαθι- στώντας τη βλάβη, η επιδιόρθωση φθαρμένου πράγματος: ~ ***πολυθρόνας/ τηλεόρασης*** συν. φτειάξιμο.

Ιετυμ. αρχ. < *έπι-* + *σκευή* (βλ.λ.)|. επίσκεψη (η) {-ης κ. -έψεως | -έψεις. -έψεων} 1. η μετάβαση στο σπίτι ή στον χώρο όπου βρίσκεται (κάποιος), στο πλαίσιο φιλικών ή κοι- νωνικών σχέσεων: *πάω / κάνο) - (επισκέπτομαι)* || *δέχομαι ' έχω επισκέψεις* || *απρόοπτη / νυχτερινή / επίσημη / εθιμοτυπική* ~ || *χρωστούσε μιαν - στους φίλ,ους του* 2. (συνεκδ.) η διάρκεια τής παραμονής των επισκεπτών και όσα συμβαίνουν στο διάστημα αυτό: ~ *μιας ώρας* || *σύντομη / σοβαρή / τυπική* ~ || *αρμένικη* ~ (βλ. λ. *βίζιτα)* 3. ***(ιατρική)*** *επίσκεψη* η μετάβαση τού ιατρού στο σπίτι ασθενούς, για να τον εξετάσει: *πόσο κοστίζει η επίσκεψη;* [| *δεν κόβει απόδειξη για την* ~ **4.** (συνεκδ.) η αμοιβή τού γιατρού για την εξέταση ασθενούς είτε στο ιατρείο του είτε στο σπίτι τού ασθενούς **5.** (ειδικότ.) η περιήγηση ενός τόπου (συνήθ. λόγω ιστορικού ενδιαφέροντος και αξιοθεάτων): ~ *αρχαιολογικών χώρων* 6. (μτφ.) η περιήγηση σε διαδικτυακό τόπο: *η ιστοσελίδα μας έχει δεχθεί μέχρι σήμερα δέκα χιλιάδες* ~. — (υποκ.) **επισκεψούλα** (η) (σημ. I-2).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. ***έπισκεψις.*** αρχική σημ. «επιθεώρηση, επόπτευση», < ***επισκέπτομαι*** (βλ.λ.)]. **επισκεψιμότητα** (η) {χωρ. πληθ.} ***ο*** αριθμός ή το ποσοστό επί τού συνόλου των επισκεπτών ενός διαδικτυακού τόπου, **επισκιάζω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {επισκίασ-α (λόγ. επεσκίασα). -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. ρίχνω τον ήσκιο μου πάνω σε (κάτι) 2. (συνήθ. μτφ.) ξεπερνώ τους άλλους, διακρίνομαι. ακτινοβολώ τόσο. ώστε αφήνω τους άλλους στη σκιά, στην αφάνεια: ***η επιτυχία του επίσκιασε κάθε προηγούμενη νίκη στο πεδίο των μαχών.***

επισκίαση (η) [μτγν.|. **επισκοπάτο** (το) Ιμεσν.Ι ΕΚΚΛΗΣ. η περιφέρεια που υπάγεται στη δικαιοδοσία ενός επισκόπου (πβ. λ. ***επισκοπή).*** **επισκοπεία** (η) [μτγν.Ι ίχωρ. πληθ.} ΕΚΚΛΗΣ. το αξίωμα τού επισκόπου και το σύνολο των αρμοδιοτήτων που απορρέουν από τη θέση του (πβ. λ. ***επισκοπή).*** **επισκοπείο** (το) [μτγν.Ι η έδρα. η κατοικία τού επισκόπου (πβ. ***επισκοπή).***

επισκοπή (η) [μτγν.] εκκλης. 1.το λειτούργημα τού επισκόπου συν. επισκοπεία 2. η έδρα ή η οικία τού επισκόπου ΣΥΝ. επισκοπείο 3. η εκκλησιαστική περιφέρεια, την οποία διοικεί υ επίσκοπος: ***η ~ Φι- λίππων*** συν. επισκοπάτο. **επισκόπηση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) **1.** η συνολική εξέταση ή η συνοπτική έκθεση: ***η ~ των ειδήσεων)) - τής νεοελληνικής ιστορίας*** ΣΥΝ. ανασκόπηση, επόπτευση 2. (συνεκδ.) κείμενο ή εκπομπή όπου επιχειρείται τέτοια συνολική εξέταση: ***αναλυτική / ιστορική / πολιτική / επιστημονική ~ || - τού Τύπου || ~ τής χρονιάς που πέρασε***

επισκοπικός, -ή. -ό Ιμτγν.). εκκλιις. αυτός που σχετίζεται με τον επίσκοπο ή την επισκοπή: ***- θρόνος / κατοικία ι περιφέρεια.*** **επίσκοπος** (ο) {επισκόπ-ου | -ων, -ους} ηκκλης. υ κληρικός που φέρει τον υψηλότερο βαθμό τής ιεροσύνης (οι άλλοι δύο: διάκονος, πρε- σβύτερος) ΣΥΝ. δεσπότης, μητροπολίτης· ΦΡ. ***σχα^σζων*** *επίσκοπος* βλ. λ. ***σχολάζω*** (βλ. λ. ***κληρικός,*** σχολιο).

[ΕΤΥΜ. αρχ., (χρχική σημ. «φρουρός, επιβλέπων. επιτηρητής», σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***έπί σκοπόν.*** Η σημερινή σημ. ανάγεται στην Κ.Λ., όπου τυ επίθ. ***επίσκοπος*** αποδίδεται στους πρεσβυτέρους κάθε τοπικής εκκλησίας, εναλλασσόμενο στη χρήση με τη λ. ***πρεσβύτερος (βλ.λ.)\.***

επισκοπώ ρ. μετβ. {επισκοπείς... | επισκόπ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα} (λόγ.) κάνω επισκόπηση (βλ.λ.): ~ ***τις πρόσφατες πολιτικές εξελίξεις*** ΣΥΝ. εξετάζω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βλέπω.***

[ετυμ. < αρχ. ***επισκοπώ (-έω)*** < ***επίσκοπος***}. **επισκοτίζω** ρ. μετβ. {επισκότισ-α, -τηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** ρίχνω σκιά πάνω σε (κάτι) ΣΥΝ. σκιάζω, συσκοτίζω 2. (μτφ.) προκαλώ σύγχυση: ***επισκοτίζει αντί να διασαφηνίζει το θέμα*** συν. συγχέω. — **επισκότιση** (η) Ιμτγν.}.

[εγυμ. μτγν. < ***έπι-*** + ***σκοτίζο)*** < ***σκότος***|. **επίσμάλτωση** (η) {-ης κ. -ο'ίσεοις | -ώσεις. -ώσεων) η εφυάλωση (βλ.λ). — **επισμαλτώνω** ρ. **επισμηναγός** (ο/η) αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. ***βαθμός,*** ιιιν.).

επισμηνίας (ο/η) {επισμηνιών} στρλτ. υπαξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός,* ιιιν.). **επισπεύδω** ρ. μετβ. [αρχ-J {επέσπευσα, επισπεύσθηκα, επεσπευσμένος} (λόγ.) προσπαθώ να πραγματοποιήσω (κάτι) το ταχύτερο δυνατόν. νωρίτερα από τον προβλεπόμενο χρόνο: *επέσπευσε τις εκλογές* || *πρέπει* να *επισπευσθεί η ο/.οκλήρωση τού έργου* ΑΝΤ. καθυστερώ. — **επισπευστικός,** -ή, -ό Ιμεσν.]. **επίσπευση** (η) Ιμεσν.) i-ης κ. -εύσεως] χωρ. πληθ.Ι (λόγ.) η επιτάχυνση (π.χ. μιας διαδικασίας), η προσπάθεια να γίνει κάτι συντομότερα: *η ~ των εκλογών.*

επιστάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.Ι {επέστα-ξα. -γμένος} (λόγ.) ♦ **1.** (μετβ.) στάζω υγρό πάνω σε (κάτι): ~ *κολλύριο* συν. σταλάζω ♦ 2. (αμετβ.) πέφτω υπό μορφήν σταγόνας συν. στάζω, **επισταλίες** (οι) {επισταλιών) ναυτ. ο επιπλέον χρόνος, μετά τη συμπλήρωση των σταλιών, που απαιτήθηκε για τη φορτοεκφόρτωση πλοίου.

επιστάμενος, επισταμένη. -ο αυτός που γίνεται με προσοχή και σε βάθος: *διεξήχθη ~ έρευνα τής υποθέσεως* συν. προσεκτικός, εμπεριστατωμένος. λεπτομερής. — **επισταμένως** επίρρ. Ιαρχ.].

|ι ::τυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *έπίσταμαι* «γνωρίζω, κατανοώ επακριβώς. είμαι ικανός» < **έπι-ίσταμαι* (με πιθ. ιωνική ψίλωση) < *έπι-* + *ίσταμαι.* Το ρ. είχε ιωνική προέλευση, διατήρησε δε την ψιλωτική (μη δασυνόμενη) μορφή του. προκειμένου να διακρίνεται α/τό το ομηρικό *έφίσταμαι* («προφύλαξη»). Η λ. *έπίσταμαι* προσδιόριζε κυρ. την απόκτηση εξειδικευμένης και πρακτικής γνώσης, καθώς και την ικανότητα να χρησιμοποιήσει κανείς σωστά αυτή τη γνώση. Αρχική σημ. «το να βρίσκεται κανείς πάνω από κάτι» και. συνεπώς, «να καταγίνεται σχολαστικά με αυτό». Π λ. έδωσε πολύ σημαντικά παράγωγα: *επιστήμη, έπιστητό(ν)* κ.ά.]. **επίσταξη** (η) {-ης κ. -άξεακ | -άξεις, -άξεων} ιαγρ. η ρινορραγία (βλ.λ.).

| εγυμ. < αρχ. *έπίσταξις* < *έπισταζω*. **επιστασία** (η) {μτγν.Ι {παστασιών} **1.** η ευθύνη και το έργο τού επιστάτη: *ανέλαβε την ~ τού σχολείου* 2. (συνεκδ.) το κτήριο ή το γραφείο τού επιστάτη: *η ~ ήταν κλειστή* 3. ναυτ. η επίβλεψη από αξιωματικό καθεμιάς από τις υπηρεσίες στα πολεμικά πλοία: ~ *ναυτιλίας / μηχανών / υφάλων / όπλων.* **επιστάτης** (ο) |αρχ.{ {επιστατών}, **επιστάτρια** (η) (I892J {επιστα- τριών} 1. πρόσωπο που ελέγχει την ορθή εκτέλεση (έργου) 2. (ειδι- κότ.) πρόσωπο που επιβλέπει (έναν χιόρο). που φροντίζει για την καλή λειτουργία του: *ο ~ τού σχολείου.* Ηπίσης **επιστάτισσα** (η) {επι- στατισσών).

επιστατώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {επιστατείς... | επιστάτησα} ♦ **1.** (μετβ.) ελέγχω την ορθή εκτέλεση (έργου): επιστατούσε *τις οικοδομικές εργασίες* ΣΥΝ. επιβλέπω, εποπτεύω ♦ **2.** (αμετβ.) είμαι φροντιστής ενός έργου.

[ετυμ. < αρχ. *έπιστατώ (-έω)* < *επιστάτης* < *έπι-* + *-στάτης* (< i-στα- *μαι).* τού ρ. *έφίσταμαι* «στέκομαι πάνω από κάτι. φροντίζω»], **επιστεγάζω** ρ. μετβ. **[**αρχ.**|** {επιστέγασ-α, -τηκα, -μένος} **ί.** τοποθετώ (σε κάτι) στέγη: - *γκαράζ/ αποθήκη* ΣΥΝ. σκεπάζω **2.** (μτφ.) (για έργο ή προσπάθεια) κάνω (κάτι) που (το) ολοκληρώνει, που αποτελεί το κορύφωμά (του): το *ανθρωπιστικό του έργο επιστεγάστηκε με αυτή τη δωρεά.* —

επιστέγαση (η) [J 8941. **επιστέγασμα** (τυ) {επιστεγάσμ-ατος **|** -ατα, -άτων} **1.** η στέγη, η σκεπή οικοδομήματος 2. (μτφ.) το γεγονός που ολοκληρώνει (ένα έργο. μια προσπάθεια κ.λπ.): *η εισδοχή του στην Ακαδημία ήταν το ~ μιας επιτυχούς επιστημονικής σταδιοδρομίας.* **επίστεγο** (το) {επιστέγ-ου | -ων} νλυ γ. (επίσ.) το πρυμναίο τμήμα τού πλοίου συν (λαϊκ.) κάσαρο λντ. πρόστεγο.

[ετυμ, < *επιστεγάζω* (υποχωρητ.). πβ. μτγν. επίθ. *έπίστεγον (οϊκημα)*|. **επιστέφω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {επέστεψα, επιστέφθηκα} **1.** τοποθετώ στεφάνι στο κεφάλι (κάποιου): *η ελ?.ανόδικος επιτροπή των αγώνων επέστεψε τον νικητή* συν. στεφανώνω 2. (μτφ.) επιστεγάζω, αποτελώ το επιστέγασμα (προσπάθειας, αγώνα κ.λπ.). — **επίστεψη** (η) (σημ. I) [1898J.

επιστήθιος, -α. -ο **1.** αυτός που βρίσκεται πάνω στο (ανθρώπινο) στήθος: ~ *σταυρός / καδένα / φυ?>.αχτό* 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός με τον οποίο διατηρούμε πολύ στενές σχέσεις: ~ *φί'Αος* ΣΥΝ. αγαπημένος, προσφιλής, ακριβός, (οικ.) κολλητός.

[είυμ. μτγν. < *έπι-* + *-στήθιος* < *στήθος].*

Επιστήμη (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΠΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *επιστήμη* (βλ.λ.)|. **επιστήμη** (η) {επιστημών} **1.** το σύνολο συστηματικών και επαλη- θεύσιμων γνώσεων, καθώς και η έρευνα αυστηρώς καθορισμένων πεδίων τού επιστητού με συγκεκριμένες και ορθολογικές μεθόδους, λ.χ. την παρατήρηση, το πείραμα, την υπόθεση, την επαγωγή: *θεωρητικές* ~ || *τα θαύματα ί οι πρόοδοι / τα άλματα τής* ~ · Φ/\ ***ονθρωπ/στ/κές επιστήμες*** *I* ***επιστήμες τού ανθρώπου*** η Φιλολογία, η ιστορία, η ψυχολογία, η κοινωνιολυγία κ.λπ., κατ' αντιδιαστολή συνήθ. προς τις θετικές επιστήμες (μαθηματικά, φυσική κ.ά.) 2. το σύνολο των κλάδων που (χποτελούν επιστήμες, το σύνολο των επιστημών (κυρ. των θετικών): *η - κάνει θαύματα στις ημέρες μας* \ \ *οι ~ και τα γράμματα* || *τι λέει η ~ γι'αυτό* ΓΟ *θέμα:* || *δέχεται η ~ τέτοιες απόψεις:* 3. κάθε επιμέρους επιστημονικός κλάδος: *ποια ~ έχεις σπουδάσει:* 4. (συνεκδ.) κάθε επιστημονική ειδικότητα από επαγγελματικής πλευράς: *κερδίζει το ψωμί του από την* ~ του 5. (ειρων.-καθημ.) η επισταμένη γνώση ενός πράγματος: *έχει κάνει την κοπάνα* || *έχει αναγάγει την κ?^εφιά σε ~!* σχολιο λ. *γνωρίζω.*

[ετυμ. αρχ. < *έπισταμαι* (βλ. λ. *επιστάμενος).* Η λ. ξεκίνησε από τη σημ. «εξοικείωση με συγκεκριμένο γνωστικό χώρο ή αντικείμενο».

από όπου ήδη στον Ι ιλάτωνα προέκυψαν οι σημ. των κλάδων γνώσε- ως σε αντιδιαστολή με τις λ. *έμπειρῖα, τέχνη*. Το λατ. scientia (> γαλλ. science) είναι μετάφραση τύ ελλην. όρου], **επιστημικός,** -ή, -ό γλωσς. αυτός πυ χαρακτηρίζει τη δέσμευση τού ομιλητή ότι τα λεγόμενά του αληθεύουν, ανάλογα με τον κυμαινόμενο βαθμό γνώσης που έχει, πράγμα που καθορίζει τελικά και τη διατύπωση τής κρίσης του: *ίσως έρθει αύριο || θα είναι ακόμη στον δρόμο* ΙΙ *ίσως να κατά/,αβε το λάθος* του ΑΝΤ. δευντικός.

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. epistemicj. **επιστημολογία** (η) 11878] επιστημονικός κλάδος, ο οποίος έχει ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης του την ίδια την επιστήμη, δηλ. τον ακριβή καθορισμό των ερευνητικών πεδίων και των μεθοδολογικών εργαλείων. – **επιστημολόγος** (ο/η), **επιστημολογικός,** -ή. -ό, **επιστημολογικά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Wissenschaftslehre. Ορισμένες φορές η αγγλ. λ. epistemology (ελληνογενής) μεταφέρεται ως *επιστημολογία*. ενώ υρθή είναι η απόδοση *γνωσιολογία* (βλ.λ.)|. **επιστήμονας** (ο/η) {θηλ. επιστήμονος **|** επιστημόνων} **1.** πρόσωπο με υψηλή κατάρτιση σε έναν τομέα τού επιστητού, που ασχολείται ως ειδικός με την επιστημονική έρευνα·, *γνωστός ι διακεκριμένος / λαμπρός ί αναγνωρισμένος / διεθνούς ακτινοβολίας / σοφός / πρωτοπόρος* ~ 2. (γενικότ.) κάθε πτυχιούχος ανώτατης σχολής: *πήρε το πτυχίο τον τώρα πια είναι* ~ 3. (μτφ.) πρόσωπο που γνωρίζει (κάτι) πολύ καλά, που είναι ειδικός σε (κάτι): ~ *στην οδήγηση* || (ειρων.) ~ σης *κο- μπίνες!* Επίσης (λόγ.) **επιστήμων** (ο/η) {επιστήμονος, -α}. **επιστημό- νισσα** (η) (δύσχρ. επιστημονισσών}.

Ιετυμ. < αρχ. *επιστήμων* < *έπίσταμαι* (βλ. λ. *επιστάμενος)]*. **επιστημονικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την επιστήμη ή τον επιστήμονα: ~ *γνώση ι μέθοδος / αλήθεια ί δεξιότητα / έρευνα / πρόοδος / εξέλιξη / μελέτη / εργασία / ορίζοντας / αντίληψη / θέμα / συνεργάτης / εξήγηση / ανάλυση / πόρισμα / κατάρτιση / εργαστήριο / έργο / προβληματισμός / έκδοση / ύφος / πείραμα / επιτροπή / επίτευγμα*- ΦΡ. (α) ***επιστημονική φσντασίσ*** (i) το σύνολο των αληθοφανών ιστοριών (λογοτεχνικών. κινηματογραφικών, τηλεοπτικών κ.λπ.) που εκτυλίσσονται σε έναν φανταστικό χωρόχρονο (συνήθ. μελλοντικό) και αντλούν την αληθοφάνειά τους από τα τεχνολυγικά και επιστημυνικά επιτεύγματα τής εποχής μας, τα οποία αξιοποιούν θεματικά ή σεναριακά (ii) (μτφ.) κάθε απίστευτη, εξωπραγματική ιστορία: *Είναι δυνατόν να πιστέψει κανείς ότι γίνονται τέτοια πράγματα; Αυτά είναι* (iii) (η γεν. ***επιστημονικής φαντασίας*** ως χαρακτηρισμός) για αφήγημα (μυθιστόρημα, ταινία κ.λπ.) που αξιοποιεί γνώσεις από τον χώρο των θετικών επιστημών (β) ***επιστημονική κοινότητα*** οι επιστήμονες διεθνώς. **— επιστημονικ-ά *I* -ώς** |αρχ.] επίρρ., **επιστημονικότατα** (η) [1812].

[εγυμ. αρχ. < *έπιστήμων*. Η φρ. *επιστημονική φαντασία* είναι απόδ. τού αγγλ. (science) fictionj. **επιστημονικοφανής,** -ής. -ές {επιστημονικοφαν-ούς **|** -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει χαρακτηριστικά τού επιστημονικού (χωρίς να είναι επιστημονικός): ~ *θεωρία*. σχολ 10 λ. *-ης, -ης. -ες.*

[πτυμ. < *επιστημονικός* + *-φανής*< *φαίνομαι}*. **επιστημονισμός** (ο) η επιστημονική τάση και θεώρηση, η οποία εκλαμβάνει ως επιβεβλημένη την εφαρμογή των μεθόδων των φυσικών επιστημών σε όλους τους τομείς έρευνας, συμπεριλαμβανομένης τής φιλοσοφίας, των ανθρωπιστικών και των κοινωνικών επιστημών η άποψη, σύμφωνα με την οποία οι μέθοδοι αυτές αποτελούν τη μόνη πηγή αξιόπιστων γνώσεων: *ξηρός / στείρος / δογματικός / ακραίος*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. scientism], **επιστημοσύνη** (η) Ιμτγν.j [χωρ. πληθ.ί η εντελής γνώση τού γνωστικού πεδίου και τής ειδικής μεθοδολυγίας τής επιστήμης με την οποία ασχολείται κανείς, **επιστητό** (το) {χωρ. πληθ.} αυτό που μπορεί να προσεγγίσει ο άνθρωπος μέσω τής γνώσης και αποτελεί αντικείμενο τής επιστημονικής έρευνας: *κομμάτι / μέρος τού* ΦΡ. ***επί παντός (τού) επιστητού*** για όλα όσα είναι γνωστά στον άνθρωπο · (συνήθ. ειρων.) για τα πάντα. για οτιδήποτε: *εκφέρει γνώμη* ~ αντ. άγνωστο, απροσπέλαστο. [ετυμ. < αρχ. *έπιστητόν* (ήδη στον Αριστοτέλη), ουδ. τού επιθ. *επιστητός* < *έπίσταμαι* (βλ. λ. *επιστάμενος)*\. **επιστολέας** (υ) στρατ. ο υπαρχηγός κάθε Επιτελικής Μονάδας στο Πολεμικό Ναυτικό, **επιστολή** (η) (λόγ.) **1.** το γραπτό μήνυμα, που αποστέλλεται σε παραλήπτη μέσα σε ταχυδρομικό φάκελο: *φιλική! υπηρεσιακή / επίσημη/ ανεπίσημη* ~ συν. γράμμα, γραφή 2. φιλολ. το γραπτό κείμενο που αποστέλλεται (σε κάποιον) ως λογοτεχνικό είδος 3. (συνεκδ.) ο φάκε- λυς μέσα στον οποίο τοποθετείται το γραπτό μήνυμα · **4.** θρηςκ. ***Επιστολή*** (η) πραγματεία με παραινετικό περιεχόμενο και οδηγίες σχετικά με θεολογικά και κοσμικά ζητήματα: οι ~ *τού Αποστόλου Ιΐαύ- λου*. – **επιστολικός,** -ή. -ό [αρχ.].

[ετυμ. αρχ. < *έπιστέλλω* < *έπι-* + *στέλλω*\. **επιστολίμαίος,** -α. -ο |αρχ.] **1.** αυτός που παρουσιάζεται υπό μορφήν επιστολής: - *διατριβή / πραγματεία / αφήγηση* 2. (σπάν.) αυτός που αναφέρεται μόνο σε επιστολές και δεν σχετίζεται με την πραγματικότητα: - *απειλές / ενισχύσεις*. σχολιο λ. *υποβολιμαίος*. **επιστολογραφία** (η) IJ782] {επιστολογραφιών! **1.** η ανταλλαγή επιστολών ανάμεσα σε πρόσωπα ΣΥΝ. αλληλογραφία 2. η τέχνη τού να συντάσσει κανείς επιστολές 3. το βιβλίο που περιέχει υποδείγματα ποικίλων επιστολών και σχετικές οδηγίες για τη σύνταξη καλών επιστολών **4.** φιλολ. (α) το σύνολο των επιστολών που έγραψαν έγκριτοι άνθρωποι των γραμμάτων, τής πολιτικής, τής τέχνης και τής επιστήμης (β) το σύνολο επιστολών ως αντικείμενο φιλολογικής μελέτης

από απόψεως μορφής (πεζογραφικής, ποιητικής, γλωσσικής κ.λπ.), περιεχομένου (κοινωνικού, επαγγελματικού, ηθικού, φιλοσοφικού, θρησκευτικού. πολιτικού, λογοτεχνικού κ.λπ.). εποχής (βυζαντινής, νεοελληνικής κ.λπ.), αλληλογραφούντων προσώπων κ.λπ. – **επιστολο- Υραφώ** p. 11880] (-είς...}.

επιστολογράφος (ο/η) [μτγν.| **1.** πρόσωπο που γράφει επιστολή: - ***εφημερίδας*** · **2.** πρόσωπο που ασχολείται με το λογοτεχνικό είδος τής επιστολογραφίας. **–επιστολογραφικός,**-ή,-ό [μτγν.]. ••'ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πολυγράφος.***

επιστολόχαρτο (το) το χαρτί τής επιστολής, στο οποίο γράφει κανείς και το εσωκλείει στον φάκελο.

επίστομα κ. **πίστομα** επίρρ. ♦ απίστομα

επιστόμιο (το) Ιμτγν.| {επιστομί-υυ | -ων] **1.** η άκρη αντικειμένου, πυυ έρχεται σε επαφή με τα χείλη τού ανθρώπου, λ.χ. μουσικού οργάνου, τσιγάρου, πίπας κ.λπ. · 2. το πώμα που χρησιμοποιείται σε αγγείο ή σωλήνα · 3. το μεταλλικό τελείωμα τού ανοίγματος κλειδαρότρυπας: ***το επιστόμιο τού συρταριού τού γραφείου είναι πραγματικό κόσμημα.***

επιστράτευση (η) |αρχ.] {-ης κ. -εύσεως j -εύσεις, -εύσεων] **1.** ΣΓΡΛΤ. η πρόσκληση στον στρατό τού μάχιμου πληθυσμού σε περίοδο πολέμου: ~ ***γενική*** (όλων των μάχιμων ανδρών) / ***μερική*** (μέρους των μάχιμων ανδρών)· ΦΡ. ***πολιτική επκιτρότευση*** βλ. λ. ***πολιτικός*** **2.** (συνεκδ.) η περίοδος τής επιστράτευσης: ***λήξη τής*** ~ 3. (μτφ.) η ενεργοποίηση κάθε διαθέσιμου προσώπου ή μέσου για την επίτευξη ορισμένου σκοπού: ***για να αντιμετωπιστούν τα κρίσιμα προβλήματα τής χώρας μας, απαιτείται*** ~ όλων των ***δημιουργικών δυνάμεων τού τόπου*** συν. συσπείρωση, κινητοποίηση.

επιστρατεύω ρ. μετβ. [αρχ.] {επιστράτευ-σα. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! 1. καλώ στον στρατό επιστράτους, πολίτες που έχουν ήδη απολυθεί 2. κινητοποιώ και καλώ στον στρατό όλο τον μάχιμο πληθυσμό σε περίπτωση πολέμου 3. (μτφ.) συγκεντρώνω ή συσπειρώνω, ενεργοποιώ: - ***όλες μου τις δυνάμεις / τις ικανότητες / τις γνώσεις, για να επιτύχω τον στόχο μου || για την υλοποίηση τού σχεδίου επιστρατεύ- θηκαν όλοι οι υπάλληλοι τής εταιρείας]]*** ~ ***τη φαντασία μου*** συν. κινητοποιώ, εκμεταλλεύομαι **4.** αναγκάζω (με υπουργική απόφαση) εργαζομένους σε οργανισμούς κοινής ωφελείας, οι οποίοι απεργούν, να αναλάβουν υπηρεσία, ώστε να εξυπηρετείται το κοινό: ***λόγω τής παράτασης τής απεργίας αποφασίστηκε να επιστρατευθούν οι οδηγοί των αστικών λεωφορείων.*** – **επιστρατευτικός,** -ή, -ό 11896].

επίστρατος (ο) [1895] {επιστράτ-ου [-ων. -ους] ο έφεδρος (στρατιώτης ή αξιωματικός) που επιστρατεύεται σε καιρό ειρήνης για μετεκπαίδευση στα νέα όπλα: ***κλήθηκαν πολλοί*** ~ ***στην επιστρατευτική άσκηση.***

επιστρέφω ρ. μετβ. [αρχ.] {επέστρεψα, επιστράφηκαί **1.** δίνω πίσω (κάτι που έχω πάρει): ~ ***τα χρήματα που δανείστηκα*** || ~ ***προϊόν που αποδείχθηκε ελαττωματικό || η επιστολή επιστράφηκε από τα ΕΛ.ΤΑ.***

2. ανταποδίδω, συμπεριφέρομαι με τον ίδιο τρόπο: του ***επέστρεψε την αδιαφορία του*** [| ***σας επιστρέφω τις ύβρεις*** συν. γυρίζω πίσω · 3. (α) έρχομαι ξανά στο σημείο από όπου έφυγα ή ξεκίνησα: ~ ***στην αρχή / στο μηδέν / στην αφετηρία*** ΣΥΝ. επανέρχομαι (β) (ειδικότ.) ξανα- γυρίζω (στον τόπο μου, στη χώρα ή την ιδιαίτερη πατρίδα μου): ~ ***στο χωριό μου ι στην πατρίδα*** ΣΥΝ. παλιννοστώ, επανακάμπτω **4.** ξαναγυ- ρίζω σε δραστηριότητα, θέμα, υπόθεση με τα οποία είχα ήδη ασχοληθεί: ***ο δημοσιογράφος επιστρέφει στο θέμα τής μόλυνσης που είχε θίξει και παλιότερα jj ο αθλητής επέστρεψε στην αγωνιστική δράση***· φρ. *επιστρέφω δριμύτερος* βλ. λ. ***επανέρχομαι.*** ·«* σχόλιό λ. ***εργαστικός.***

επίστροφέας (ο) {επιστροφ-είς. -έων] ανατ. ο πρώτος αυχενικός σπόνδυλος· αλλιώς ***άτλας.***

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***έπιστροφεύς. -έως*** (στον επιγραμματοποιό Πολλιανό απαντά η ανατ. σημ.) < αρχ. ***έπιστρέφω\.***

επιστροφή (η) [αρχ.] **1.** η απόδοση πράγματος (σε αυτόν από τον οποίο είχε ληφθεί): ***η - των χρημάτων πον δανείστηκα σε αυτόν που μου τα δάνεισε || η ~ των μαρμάρων τού Παρθενώνα από το Βρετανικό Μουσείο στην Ελλάδα*** ΣΥΝ. γύρισμα· ΦΡ. ***δρόμος χωρίς επιστροφή*** η μοναδική επιλογή ή δυνατότητα που έχει κάποιος για κάτι: ***η νίκη στον επόμενο αγώνα είναι ~· αν δεν νικήσουμε, ξεχνάμε οριστικά το πρωτάθ/.ημα*** **2.** (συνεκδ.) κάτι (π.χ. χρήματα) που δίδεται σε αυτόν από τον οποίο είχε ληφθεί: ***οι ~ τής εφορίας*** || ***οι ~ εφημερίδων*** (αυτών που δεν πουλήθηκαν) · 3. (α) η επάνοδος σε ορισμένο τόπο: ***η ~*** των ***μεταναστών στις πατρίδες τονς || η ~ των προσφύγων στον τόπο τους*** [[τέλος ***των διακοπών και ~ των μαθητών στα θρανία / στα σχολεία*** || ***~ στην αφετηρία || η ~ τού ασώτου υιού στην πατρική κατοικία || η - των παικτών στην άμυνα*** ΣΥΝ. επανάκαμψη, γυρισμός λντ. αναχώρηση· ΦΡ. *μετ' επιστροφής I με επιστροφή* ως χαρακτηρισμός εισιτηρίου που εκδίδεται για μετάβαση και επιστροφή: ***αεροπορικό εισιτήριο μετ' επιστροφής*** ΣΥΝ. αλεπιστρέφω (β) η επάνοδος σε προηγούμενη κατάσταση: ***τέλειωσαν οι διακοπές,*** - ***στα ίδια και τα ίδια*** [| - ***στη ρουτίνα / στη σκληρή καθημερινότητα*** **[[** ***για αρκετό καιρό ήταν ήρεμος· εδώ και μία βδομάδα έχουμε ~ στα παλιά: ξανά ένταση, φασαρίες...*** **4.** η διάρκεια τού γυρισμού: ***στην ~ συναντήσαμε δυο φίλους***

(μτφ.) η επαναφορά στην ίδια θέση: ~ ***στο ίδιο θέμα.*** ΙΧΟΛΙΟ λ. ***πισωγυρίζω.***

επίστρωμα (το) [μεσν.Ι {επιστρώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η τελευταία στρώση υλικού σε επιφάνεια: ***ένα - από άμμο προστάτευε το σπίτι από την υγρασία || ένα ~ λίπους προφυλάσσει τον οργανισμό από το ψύχος*** ΣΥΝ. στρώση, επικάλυψη, άλειμμα **2.** (συνεκδ.) το αντικείμενο που χρησιμοποιείται ως επικάλυμμα (λ.χ. χαλί, μοκέτα).

επιστρώνω ρ. μετβ. | μεσν.] {επίστρω-σα (λόγ. επέστρωσα), -θηκα, -μένος] καλύπτω (κάτι) με στρώση υλικού συν. επικαλύπτω.

επίστρωση (η) [1766] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η τελευταία στρώση υλικού σε μια επιφάνεια, **επιστύλιο** (το) [επιστυλί-ου [-ων} αρχιτ.-λρχαιολ. το κατώτερο τμήμα τού θριγκού των αρχαίων οικοδομημάτων το αποτελούσαν οι δοκοί, οι οποίες ένωναν τους κίονες.
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *έπιστύλιον* < *έπι-* + *-στῦλιον*< *στύλος).* **επισυμβαινω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {επισυνέβη (να/θα επισυμβεί)} (λόγ.) (συνήθ. τριτοπρόσ. ***επισυμβαίνει, επισυμβσίνουν)*** συμβαίνω επιπλέον ή μετά (από κάτι): «*το αναμενόμενο δεν επισυνέβη*» (εφημ.) συν. επακολουθώ.
επισυνάπτω ρ. μετβ. |αρχ.| {επισυν-ήψα. -άφθηκα (λογιότ. -ήφθην, -ης. -η...), -ημμένος} (λόγ.) συνάπτω (έγγραφο) μαζί με άλλα: *στην αίτησή του επισυνάπτει όλα τα αποδεικτικά σπουδών του* ΣΥΝ. συνυποβάλλω. — επισύναψη (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *άπτω.* **επισύρω** ρ. μετβ. [αρχ.| {επέσυρα} **1.** (κυριολ.) τραβώ (κάτι) προς το μέρος μου συν. εφελκύω 2. (συνήθ. *μτφ.) προκαλώ θετικές* ή αρνητικές αντιδράσεις των άλλων (σε σχέση με εμένα): ~ *τον φθόνο / την κακία / την αποδοκιμασία / την οργή ι την αγανάκτηση / τον θαυμασμό / την εκτίμηση / τη μήνιν των άλλων* ΦΡ. ΝΟΜ. (για ποινικά κολάσιμες πράξεις) ***επισύρω ποινή*** τιμωρούμαι: *αυτό το έγκλημα επισύρει ποινή κάθειρξης δέκα ετών.* **επισφάλεια** (η) [μτγν.] {επισφαλειών} κατάσταση που εμπνέει κίνδυνο. αβεβαιότητα· (ειδικότ.) οφειλόμενο ποσό για την είσπραξη τού οποίου υπάρχει αβεβαιότητα: «*η εσωτερική ζήτηση κατέρρευσε και η μεγαλύτερη τράπεζα τής χώρας άρχισε να τρίζει υπό το βάρος των επισφαλειών*»(εφημ.). **επισφαλής,** -ής. -ές Ιεπισφαλ-ούς] -είς (ουδ. -ή)· επισφαλέστ-ερος, -ατος} 1. (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από αστάθεια και αβεβαιότητα: *η κατάσταση τής υγείας του παρέμεινε* - συν. αβέβαιος, άδηλος. ασταθής (β) αυτός για τον οποίο υπάρχει αβεβαιότητα (αν είναι δυνατόν να εισπραχθεί, εξοφληθεί κ.λπ.): ~ *χρέος / απαίτηση Ι δάνειο* 2. αυτός που ενέχει κινδύνους: *το πολιτικό κλίμα ήταν ακόμη* ~ συν. επικίνδυνος, ανασφαλής, επίφοβος. — **επισφαλώς** επίρρ. [μτγν.]. « -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ασφαλής, -ης, -ες.*
Ι.ιτγμ. αρχ. < *επι-* + *-σφαλής* < θ. *σφαλ-,* πβ. αόρ. β' *ε-σφαλ-*ον τού ρ. *σφάλλω].*
επισφραγίζω ρ. μετβ. |αρχ.|]επισφράγισ-α (λόγ. επεσφράγισα), -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. ολοκληρώνω μια ενέργειά μου με κάτι σημαντικό: *με την ίδρυση τής βιβλιοθήκης επισφράγισε την πολύχρονη προσφορά του στον τόπο του* ΣΥΝ. επιστεγάζω, επιστέφω 2. (κατ' επέκτ.) προσδίδω κύρος και αναγνώριση (σε κάτι): *με τη δήλωσή του επισφράγισε την επιτυχή τονς συνεργασία* ΣΥΝ. επιβεβαιώνω, επικυρώνω. πιστοποιώ. — **επισφράγιση** (η) Ιμτγν.) κ. **επισφράγισμα** (το) [μτγν.], **επισφραγιστικός,** -ή. -ό |μεσν.[. **επίσχεση** (η) {-ης κ. -έσεως [-έσεις, -έσεων} (λόγ.) **1.** η διακοπή μιας ενέργειας: ~ *εργασίας* συν. σταμάτημα 2. ΝΟΜ. ***επίσχεσης δικαίωμα*** δικαίωμα τού οφειλέτη να αρνηθεί την εκπλήρωση τής παροχής του για όσο χρονικό διάστημα δεν εκπληρώνει και ο δανειστής ληξιπρό- θεσμη και συναφή υποχρέωση που έχει έναντι του · 3. ιατρ. η αναστολή τής αποβολής ενός βιολογικού υλικού από το όργανο μέσα στο υπόιν είναι συγκεντρωμένο, συνήθ. λόγω οργανικού αιτίου: - *ούρων / αερίων/ κοπράνων.* — **επισχετικός,** -ή, -ό [μτγν.].
[ετυμ. < αρχ. *έπίσχεσις* < *επέχω* (πβ. αόρ. β' *έπέσχον),* βλ.λ.]. **επισωρεύω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {επισώρευ-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) συγκεντρώνω σε σωρό: ~ *δεινά / προβλήματα* συν. συσσωρεύω, μαζεύω.

επισώρευση (η) Ιμτγν.], **επισωρευτικός,** -ή. -ό [1876}. **επιταγή** (η) **1.** η έντυπη εντολή καταβολής χρηματικού ποσού σε τρίτον έγγραφο που έχει συνταχθεί με ορισμένο τύπο και φέρει τον τίτλο «τραπεζική επιταγή», με το οποίο αυτός που υπογράφει δίνει εντολή σε τράπεζα να καταβάλει στον κομιστή τού εγγράφου το ποσό που αναγράφεται από τον προσωπικό του λογαριασμό: *κόβω / εκδίδω* ~ || *ταχυδρομική* ~ |) *πληρώνω με επιταγές* |) *μπλοκ επιταγών* συν. τσεκ* ΦΡ. (α) ***ακάλυπτη επιταγή*** βλ. λ. *ακάλυπτος* (β) ***ταξιδιωτική επιταγή*** βλ. λ. *ταξιδιωτικός* · 2. καθετί που συνιστά προσταγή: *η προστασία τού φυσικού περιβάλλοντος είναι* ~ *των καιρών μας* || *ηθική* ~ ΣΥΝ. διαταγή, αίτημα.
[ετυμ. μτγν., αρχική σημ. ·<διαταγή», < αρχ. *επιτάσσω.* Η σημ. τού αξιογράφου είναι απόδ. τού γαλλ. mandat |. **επιτάθηκα** ρ. επιτείνω
επιτακτικός, -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που περιέχει προσταγή, εντολή: *δεν άντεχε το* ~ *του ύφος* συν. διατακτικός, κελευστικός 2. αυτός που είναι ή κρίνεται απαραίτητος: *ήταν* ~ *ανάγκη να συγκεντρωθούν χρήματα για τα θύματα τού πολέμου* [| -*συμβιβασμός / υποχώρηση* || «*σημειώνει ότι είναι επιτακτικό να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ φτωχών και πλουσίων*» (εφημ.) || «*καθίσταται επιτακτική η μεσολάβηση για την επίλυση τού προβλήματος*» (εφημ.) συν. επιβεβλημένος. — **επιτακτικ-ά/-ώς** [μτγν.Ι επίρρ.
|ι-γγυμ. αρχ. < *έπιτάσσω].* **επίτακτος,** -η, -ο αυτός που τον έχουν επιτάξει, επιταγμένος.
[πτυμ. αρχ., αρχική σημ. «προκαθορισμένος» (ήδη αρχ. η σημ. «έφεδρος (για στρατ. δύναμη)», < *επιτάσσω].* **επίταξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων> (λόγ.) **1.** η διαταγή που δίνεται σε κάποιον ΣΥΝ. προσταγή · 2. η με μονομερή πράξη της Διοίκησης στέρηση τής χρήσης και τής κάρπωσης τού πράγματος από τον ιδιοκτήτη του. η οποία έχει προσωρινό μόνον χαρακτήρα και γίνεται για την ικανοποίηση έκτακτης και άμεσης δημόσιας ανάγκης: *επίταξη ξενοδοχείων για τη στέγαση σεισμοπλήκτων.*
[ετυμ. < αρχ. *έπίταξις* < *επιτάσσω}.* **επίταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} (λόγ.) **1.** η αύξηση τής έντασης: ~ *προβλήματος / κρίσης* ΣΥΝ. ενίσχυση, δυνάμωμα 2. *γλΩΣΣ.* η ενίσχυση τής σημασίας λέξεως ή φράσεως με τη χρήση πρόσθετων γλωσσικών στοιχείων: ***δεν είναι απλώς ανόητος· είναι πολύ ανόητος' είναι η ίδια η ανοησία*** ΑΝΤ. μετριασμός · ΦΡ. ***μετ' επιτάσεως*** έντονα, εμφατικά **3.** (ειδικότ.) ΙΑΤΡ. η επιδείνωση μιας ασθένειας ΣΥΝ. υπο- τροπίαση.
[πτυμ. < αρχ. ***επίτασις< έπιτείνω***J. **επιτάσσω** ρ. μετβ. {επέταξα, επιτάχθηκα, επιταγμένος (λόγ. επιτεταγ- μένος)} (λόγ.) **1.** καθιστώ αναγκαίο, επιβεβλημένο[1] επιβάλλω: ***οι καιροί επιτάσσουν θαρραλέες πρωτοβουλίες · 2.*** τοποθετώ (κάτι) δίπλα σε (κάτι άλλο) ή στο τέλος: ο ***συγγραφέας επιτάσσει σκόπιμα το ουσιαστικό στο τέλος τής πρότασης*** αντ. προτάσσω · **3.** πραγματοποιώ επίταξη (βλ.λ.. σημ. 2): ο ***στρατός επέταξε τα ιδιωτικά οχήματα.*** [ετυμ. αρχ. < ***έπι-*** + ***τάσσω I -ττω\.*** **επιτατικός,** -ή, -ό αυτός που δημιουργεί επίταση ή αναφέρεται σε αυτήν: ***~ μόριο / επίρρημα / σημασία.***
[ΕΙ ΥΜ. αρχ. ***< έπιτείνω***J.

επιτατικά επιρρήματα. Μια σειρά από επιρρήματα χρησιμοποιούνται για να επιτείνουν τη σημασία των επιθέτων ή επιρρημάτων, που ανήκουν στα λεγόμενα **ποιοτικά επίθετα / επιρρήματα.** Παράδειγμα: ***Είναι εξαιρετικά χρήσιμο να μάθεις να κολυμπάς καλά - Του φάνηκε αφάνταστα δύσκολο να τα αποστηθίσει - Είναι εξόφθαλμα φανερό ότι ψεύδεται - Οι θέσεις τού κόμματος είναι ριζικά διάφορες από αυτές που γράφει στο άρθρο του.***
Τέτοια ***επιτατικά επιρρήματα*** είναι: ***αληθινά, ανέλπιστα, άπειρα / απείρως, απίθανα, απερίγραπτα, απίστευτα, ασυνήθιστα, ασύγκριτα. αφάντασται, άφατα, εκπληκτικά, έντονα, εξαιρετικά, εξόφθαλμα. ιδιαίτερα, κάθετα (!). καταπληκτικά, πράγματι, πραγματικά, ριζικά, σοβαρά, τρομερά, τρομακτικά, φοβερά, χτυπητά,*** καθώς και τα επιρρήματα που δηλώνουν κυρίως ποσότητα: ***απολύτως / απόλυτα,*** εντελώς, ***εξ ο/^οκλήρου / καθ' ολοκληρίαν, παντελώς, πέρα για πέρα. πλήρως,*** τελείως / ***τέλεια*** κ.ά.

επιταυτού επίρρ. (σπάν.) με σκοπιμότητα, με συγκεκριμένο σκοπό: ***ενεργούσε έτσι*** ~ ΣΥΝ. επίτηδες, επί τούτω.
[πτυμ. < μεσν. ***επιταυτού***, σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***έπϊ τού αύτού}.***
επιτάφιος, -α. -ο [αρχ. 1 **1.** αυτός που είναι τοποθετημένος πάνω σε τά<ρθ: ~ ***στήλη 1 επίγραμμα*** · ΦΡ. ***επιτάφιος θρήνος*** (α) η ακολουθία που ψάλλεται τη Μεγάλη Παρασκευή για την ταφή τού Χριστού και την περιφορά τού επιταφίου (σημ. 2) ΣΥΝ. εγκώμια, ξόδια (β) το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα **2.** ***επιτάφιας*** (ο) {επιταφί-ου | -ων, -ους} το κουβούκλιο μέσα στο οποίο τίθεται πάνω σε σινδόνη ξυλόγλυπτη ή ζωγραφική παράσταση τού σταυρωμένου σώματος τού Χριστού: ***έγινε περιφορά τού*** ~ σε ***όλο το χωριό με ιδιαίτερη κατάνυξη || στολίζω / προσκυνώ τον ~ ||[μετέφεραν τον*** - στους ***ώμους.*** **επιτάχυνση** (η) |1786] {-ης κ. -ύνσεως | χωρ. πληθ.} **1.** ΦΥΣ. (α) η μεταβολή τής ταχύτητας κινητού στη μονάδα τού χρόνου κατά την οποία αυτή επήλθε (β) ***επιτάχυνση τής βαρύτητας*** η αύξηση τής ταχύτητας τής βαρύτητας στη μονάδα τού χρόνου (σύμβολο: g): ***η - είναι 10 nvsed*** **2.** η αύξηση τής ταχύτητας (με την οποία γίνεται κάτι): ***~ τού βήματος || η ~ των ρυθμών σύγκλισης τής ελληνικής με την ευρωπαϊκή οικονομία || η ~ των διαδικασιών πώλησης προβληματικών επιχειρήσεων σε ιδιώτες*** j| - στην ***εκτέλεση των έργων για την Ολυμπιάδα*** αντ. επιβράδυνση.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. accelerationi, **επιταχυνσιογράφος** (ο) ΙΕΧΝΟΛ. το όργανο που καταγράφει την επιτάχυνση υλικού σημείου ή σώματος κάθε χρονική στιγμή.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. accelerographe (νόθο σύνθ.)}. **επιταχυντής** (ο) 11886] Ι.μηχαν. ο μοχλός που ρυθμίζει τη ροή τού καυσίμου σε μηχανή εσωτερικής καύσεως ΣΥΝ. γκάζι · **2.** ΟΓΚΟΝ, ο λόγος κεφαλαίου - προϊόντος, που εξηγεί τις κυκλικές οικονομικές διακυμάνσεις · **3.** ΧΗΜ. η ουσία που πολλαπλασιάζει την ταχύτητα χημικής αντίδρασης · **4.** ΦΥΣ. η μηχανή που επιταχύνει φορτισμένα σωματίδια (ηλεκτρόνια, πρωτόνια κ.λπ.), αυξάνοντας την ταχύτητά τους.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. accelerateur]. **επιταχύνω** ρ. μετβ. {επιτάχυν-α, -θηκα} **1.** αυξάνω την ταχύτητα: ***~ τον βηματισμό / τους ρυθμούς*** ΣΥΝ. ταχύνω, εντείνω ΑΝΤ. επιβραδύνω
2. εκτελώ (κάτι) σε συντομότερο χρόνο: ~ ***τις διαδικασίες / τις εργασίες*** συν. επισπεύδω, συντομεύω. — **επιταχυντικός,** -ή, -ό [1889]. (ΕΤΥΜ. μτγν. < ***έπι-*** + ***ταχύνω*** < ***ταχύς].*** **επιτέθηκα** ρ. ♦ επιτίθεμαι
επιτείνω ρ. μετβ. ίαρχ.| {επέτεινα, επιτάθηκα, επιτεταμένος} (λόγ.) **1.** αυξάνω την ένταση (σε κάτι): ~ ***τη σύγχυση / την αγωνία / το άγχος / τον πόνο / την αβεβαιότητα*** συν. επαυξάνω, ενδυναμώνω αντ. μικραίνω, αμβλύνω **2.** (ειδικότ.) ΓΛ£2ΣΣ. δίνω έμφαση σε ορισμένη έννοια: ~ ***τη σημασία μιας λέξης*** ΣΥΝ. τονίζω, προβάλλω αντ. μετριάζω, **επιτελάρχης** (ο) j 1889] {επιτελαρχών} ανώτερος αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς, τρίτος στην ιεραρχία διοικήσεως μεραρχίας (ύστερα από τον υποστράτηγο και τον ταξίαρχο) και με βαθμό συνήθ. συνταγματάρχη, που έχει επιτελικά καθήκοντα: ο ~ ***επιθεώρησε στρατιωτικές μονάδες.***
[ετυμ. ***< επιτελείο + -άρχης < άρχω].*** **επιτελείο** (το) **ί** 1871**1 1.** στρατ. η ομάδα αξιωματικών που πλαισιώνει στρατιωτικό διοικητή και τον στηρίζει στο διοικητικό του έργο· ΦΡ. ***Γενικό Επιτελείο*** το στρατιωτικό συγκρότημα που κατευθύνει και συντονίζει τους ανώτερους στρατιωτικούς σχηματισμούς (λ.χ. μεραρχίες, ταξιαρχίες, συντάγματα κ.λπ.): - ***Στρατού*** (Γ.Ε-.Σ.) / ***Ναυτι- κού*** ·(Γ.Ε.Ν.) / ***Αεροπορίας*** (Γ.Ε.Α.) **2.** (μτφ.) σύνολο προσώπων με υψη

λή ιεραρχικά θέση που κατευθύνουν και συντονίζουν ένα έργο. μια επιχείρηση κ.λπ.: το ***οικονομικό*** - ***τής κυβέρνησης*** || το - ***τού πρωθυπουργού*** II το ***επιστημονικό*** ~ ***μιας εγκυκλοπαίδειας*** || ***ένα*** ~ ***εκλεκτών συνεργατών*** || ~ ***επιχείρησης*** / ***εφημερίδας.***

[ετυμ. **< *επιτελής,*** με τη νεότ. σημ. τού στρατιωτικού αξιωματικού, απόδ. τού γαλλ. ctat-major]. **επιτέλεση** (η) ->επιτελώ **επιτελεστικός,** -ή, -ό * επιτελώ

επιτελής (ο) {επιτελ-ούς | -είς} (λόγ.) το μέλος τού επιτελείου: ***οι*** ~ ***τού Υπουργείου Εθνικής Λμύνης.***

[Τ-ΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «εκπληρωμένος, ολοκληρωμένος», **< *έπι-* + *τελής*< *τέλος.*** Βλ. κ. ***επιτελείο}.*** **επιτελικός,** -ή, -ό **1**1889ί **1.** αυτός που σχετίζεται με το επιτελείο (στρατού ή οργανισμού): ~ ***αξιωματικός*** / ***στέλεχος*** / ***χάρτης*** / ***σχέδιο*** / ***ομάδα*** / ***ρόλος*** 2. ΣΠ'ΛΤ. ***επιτελικό γραφείο*** (συντομ. Ε.Γ.) μορφή στρατιωτικής οργάνωσης με ειδική αποστολή, που απαντά σε ανώτερες ιεραρχικά μονάδες (συντάγματα, ταξιαρχίες, στρατηγεία), **επιτέλους** επίρρ. **1.** τελικά, στο τέλος: π ***γύρευε [| ~, θα μου πείτε τι θέλετε;*** **2.** (για κάτι που επιθυμούσε κάποιος πολύ να γίνει) ευτυχώς: ***φάνηκες!*** | | ***μόνοι!***

[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. enfinj. **επιτελώ** ρ. μετβ. Ιεπιτελείς... | επιτέλεσα, -ούμαι. -έστηκα (λόγ. -θηκα), -εσμένος} πραγματοποιώ (κάτι που μου ανατέθηκε), φέρω εις πέρας: ***- καθήκοντα*** / ***ρόλο*** ι ***έργο*** / ***σκοπό*** συν. εφαρμόζω. – **επιτέλεση** (η) [αρχ.], **επιτελεστικός,** -ή, -ό Ιαρχ..). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κάνω, τελώ.*** **[ftym. < αρχ. *επιτελώ (-έω)* < *έπι-* + *τελώ* < *τέλος].***

επιτετραμμένος, -η, -ο **1.** αυτός στον οποίο έχει ανατεθεί μια ειδική αποστολή συν. εντεταλμένος · 2. οποιασδήποτε βαθμίδας διπλωμάτης, που αντικαθιστά τον πρέσβη όταν απουσιάζει ή δεν υπάρχει συν. διαπιστευμένος (βλ. λ. ***διπλωμάτης,*** ΠΙΝ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.*** [Γ ::ι υμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ***επιτρέπω.*** Απόδ. τού γαλλ. charge (des affaires) |.

επίτευγμα (το) {επιτεύγμ-ατος | -ατα, -άτων} σπουδαία πράξη ως αποτέλεσμα μεγάλης προσπάθειας· κατόρθωμα: ***θαύμαζε τα λαμπρά*** ~ ***τού πο/Λτισμού τους*** συν. επιτυχία.

[f.tym. μτγν. < αρχ. ***έπιτυγχάνω\.*** **επίτευξη** (η) j-ης κ. -εύξεως | -εύξεις. -εύξεων} η πραγμάτωση ενός σκοπού: ***η*** ~ ***των προσδοκιών*** ι ***στόχου*** || ***σχέδιο για την*** - ***ειρήνης*** συν. εκπλήρωση, επιτυχία.

[ετυμ. < αρχ. ***έπίτευξις*** < ***επιτυγχάνω}.***

επιτεύχθηκα ρ. επιτυγχάνω

επιτήδειος, -α, ***-ο*** **1.** (συνήθ. κακόσ.) αυτός που διαθέτει εξυπνάδα και πονηριά: ***έπεσαν σε*** - ***τύπο. που τους ξεγέλασε*** συν. έξυπνος, επιδέξιος, καταφερτζής · 2. αυτός που είναι ενδεδειγμένος για την ανάληψη και εκτέλεση (ενός έργου): ***η δουλειά αυτή ήθελε*** ~ ***άνθρωπο*** συν. κατάλληλος, πρόσφορος. – **επιτήδεια** / **επιτηδείως** [αρχ.] επίρρ., **επιτηδειότητα** (η) [αρχ.].

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «κατάλληλος, αρμόζων», < ***επίτηδες].*** **επίτηδες** κ. **εξεπίτηδες** κ. **ξεπίτηδες** επίρρ. σκόπιμα, ηθελημένα αντ. άθελα.

[ετυμ. **<** αρχ. ***επίτηδες / έπιτάδες,*** αβεβ. ετύμου. Η παλαιότερη ετυμ.. που ανάγει τη λ. στη φρ. επί τάδε (πληθ. ουδ. τής αντωνυμίας ***δδε),*** προσκρούει στο μακρό ***-ά-*** (το -α- τού ***τάδε*** είναι κανονικά βραχύ) τού επιρρ. ***έπίτάδες/ επίτηδες].*** **επιτήδευμα** (το) [αρχ.[{επιτηδεύμ-ατος | -ατα, -άτων) (λόγ.) το επάγγελμα που ασκεί κάποιος για την κάλυψη των βιοτικών του αναγκών: ***άσκηση*** / ***φόρος επιτηδεύματος.*** – **επιτηδευματίας** (ο) [1833].

επιτηδευμένος, -η, -ο αυτός που στερείται φυσικότητας, προσποιητός: ~ ***ύφος*** / ***τρόποι*** ΣΥΝ. εξεζητημένος, φτειαχτός. **επιτηδεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {επιτηδεύ-θηκα, -μένος! (σπάν.) καταπιάνομαι επαγγελματικά (με κάτι) ΣΥΝ. επαγγέλλομαι, επιδίδομαι. σχόλιό λ. ***αποθετικός.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***επιτήδειος].*** **επιτήδευση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.[η έλλειψη φυσικότητας (στη συμπεριφορά), η προσποίηση, **επιτηρητής** (ο) Ιμτγν.], **επιτηρήτρια** (η) [1889] {επιτηρητριών} **1.** πρόσωπο που επιβλέπει (την ορθή εκτέλεση έργου): - ***τής δημόσιας τάξης*** **2.** (ειδικότ.) πρόσωπο που επιτηρεί τους μαθητές κατά τη διεξαγωγή εξετάσεων, **επιτήρηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως* -ήσεις, -ήσεων} η παρακολούθηση για την αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων, η επίβλεψη: ***η*** ~ ***μιας περιοχής από το Λιμενικό*** || ***τον έθεσαν υπό - επειδή κρίθηκε ύποπτος*** **}] *η - των μαθητών στην τάξη από τον δάσκαλο || η οικονομία τής χώρας τελεί υπό την ~ τής Ε.Ε.***

επιτηρώ ρ. μετβ. {επιτηρείς... | επιτήρ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} επιβλέπω, παρακολουθώ στενά για την αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων: ***η περιοχή επιτηρείται από στρατιωτικές δυνάμεις*** || - ***μαθητές/ οικοδομικές εργασίες*** ΣΥΝ. εποπτεύω, επιστατώ.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. ***επιτηρώ (-έω)*** < ***έπι-*** + ***τηρώ}.*** **επιτίθεμαι** ρ. αμετβ. αποθ. [επιτίθε-σαι. -ται, -μεθα, -σθε. -νται | παρατ. επετιθ-έμην. -εσο. -ετο, -έμεθα, -εσθε, -εντο | επιτέθηκα (λόγ. επετέθην. -ης. -η..., μτχ. επιτεθείς, -είσα, -έν)} (+ γεν. / -Ι-σε +αιτιατ.) 1. στρατ. ενεργώ επίθεση εναντίον εχθρικής δυνάμεως, κράτους κ.λπ.: ***περίμεναν τη στιγμή που θα επετίθετο ο εχθρός |) πρώτα επιτέθηκε το Πεζικό*** / ***το Ιππικό*** ||[~ ***αιφνιδίως*** / ***από τα νώτα*** συν. κάνω έφοδο, (λόγ.) επελαύνω αντ. αμύνομαι, υπερασπίζω 2. (για πρόσ.) εκδηλώνω βίαιη και εχθρική συμπεριφορά εναντίον (κάποιου), συνήθ. ορμώντας του, χτυπoίντας τον ή απειλώντας τον με φονικό μέσο κ.λπ.: ***λησταί επετέθησαν σε υπάλληλο τραπέζης και του έκλεψαν είκοσι εκατομμύρια II ομάδα αναρχικών επετέθη σε αστυνομικούς |] του επετέθησαν*** *και τον αφόπλισαν* συν. χτυπώ, (λόγ.) εφορμώ 3. (μτφ.) μιλώ επικριτι- κά για (κάποιον), ασκώ σφοδρό έλεγχο εναντίον (κάποιου): *ο πρωθυπουργός επετέθη με βαρύτατους χαρακτηρισμούς κατά βουλευτών τής αντιπολίτευσης || του επετέθη ασκώντας του δριμεία κριτική || ~ λεκτικά / φραστικά* ΣΥΝ. κατακρίνω, θίγω, προσβάλλω, ψέγω **4.** (η μτχ. ***επιτιθέμενος,*** *-η. -ο)* αυτός που επιτίθεται αντ. αμυνόμενος. « -* σχόλιό λ. *αποθετικός.*

[ετυμ. αρχ. < *έπι-* **+** *τίθεμαι* (βλ.λ.) **επιτίμιο** (το) {επιτιμί-ου | -ων} γ.κκλης. η ποινή που επιβάλλεται από τον πνευματικό σε πιστό για σοβαρές αμαρτίες, λ.χ. η απαγόρευση μεταλήψεως.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *επιτίμων* < *έπιτιμώ}.* **επίτιμος,** -η, -ο αυτός που φέρει τιμητικό τίτλο, χωρίς να σχετίζεται με τα καθήκοντα που συνεπάγεται ο τίτλος αυτός ή παρίσταται κάπου τιμητικά: ~ *πρόεδρος / καθηγητής / διδάκτωρ / δημότης || «η σύζυγος τού πρωθυπουργού θα μετάσχει ως - προσκεκλημένη στις εργασίες τού συνεδρίου»* (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *πανεπιστημιακός.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *επί-* **+** *-τΐμος*< *τιμή* |. **επιτιμώ** ρ. μετβ. {επιτιμάς... [επιτίμ-ησα. -ώμαι. -άται..., -ήθηκα, -ημέ- νοσί προσάπτω μομφή (σε κάποιον) για κάτι αρνητικό που διέ- πραξε: ~ *κάποιον για την αδιαφορία τον* συν. επιπλήττω, μαλώνω αντ. επαινώ, εγκωμιάζω. – **επιτίμηση** (η) [αρχ.| . **επιτιμητικός,** -ή, -ό Γαρχ.]. Ιετυμ. < αρχ. *έπιτιμώ (-άω),* αρχική σημ. «αποδίδω τιμή», < επι- + *τιμώ.* Η σημερινή σημ. (ήδη αρχ.) προέρχεται από τη χρήση τού ρ. για να δηλώσει την πράξη των δικαστών, οι οποίοι όριζαν τη χρηματική ποινή που έπρεπε να πληρώσει ο καταδικασθείς). **επιτοίχιος,** -α, -ο [1854] αυτός που βρίσκεται ή τοποθετείται επάνω σε τοίχο: - *εκθέματα.* **επιτόκιο** (το) {επιτοκί-ου) -ων} οικον. ο τόκος που αποφέρει κεφάλαιο εκατό δραχμών για ορισμένο χρονικό διάστημα · το ποσοστό ή το μέτρο με βάση το οποίο υπολογίζεται το ύψος τού οφειλόμενου τόκου (βλ. λ. rdjax ·): *σταθερό / κυμαινόμενο / εξαμηνιαίο / μηνιαίο / υψηλό / χαμηλό* ~ [[~ *12%* || *αύξηση / μείωση των* ~ || ~ *δανεισμού.* [f.tym. < μτγν. *έπιτόκιον* **<** *έπι-* **+** *-τόκιον*< *τόκος}.* **επίτοκος** (η) {επιτόκ-ου | -ων, -ους} η γυναίκα που βρίσκεται κοντά στον τοκετό ΣΥΝ. ετοιμόγεννη.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < Γ7Γί- + *τόκος* (βλ.λ.) | . **επιτολή** (η) (λόγ.) η ανατολή άστρου στον ορίζοντα.

ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπι τέλλω* «ανατέλλω» < *έπι-* + *τέλλω.* βλ. κ. ανατέλλω], **επίτομή** (η) **1.** η σύνοψη και συγκεφαλαίωση ενός κειμένου ΣΥΝ. περίληψη. σύντμηση 2. (συνεκδ.) το πόνημα που αποτελεί περιληπτική απόδοση εκτενέστερου συγγράμματος ΣΥΝ. σύνοψη.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έπιτέμνω*< *έπι-* **+** *τέμνω],* **επίτομος,** -η. -ο αυτός που καταλαμβάνει έναν μόνο τόμο: - *γραμματική / συντακτικό / λεξικό* αντ. πολύτομος.

[ΕΤΥΜ. μτ^ν. < αρχ. *έπι τέμνω}.* **επιτονική** (η) ΜΟΥΣ. η δεύτερη βαθμίδα τής διατονικής κλίμακας, **επιτόνιο** (το) [επιτονί-ου | -ων} (λόγ.) ΜΟΥΣ. το κλειδί μουσικού οργάνου.

[ετυμ. < μτγν. *έπιτόνιον* **<** *έπι-* **+** *-τ όνιον*< *τόνος].* **επιτόνιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} ο επιτονισμός (βλ.λ.). – **επιτονίζω** ρ.

επιτονισμός (ο) ΓΛΩΣΣ. (κατ' αντιδιαστολή προς τον τόνο που ανήκει σε συλλαβή λέξεως) η αυξομειούμενη κύμανση τής φωνής που χαρακτηρίζει ολόκληρο εκφώνημα (μια σειρά λέξεων: φράση ή και ολόκληρη πρόταση), έχει ιδιαίτερη μορφή σε κάθε γλώσσα και υποδηλώνει τη στάση τού ομιλητή απέναντι στο μήνυμα και στον ακροα- τή (έκπληξη, απορία, θαυμασμό, αμφιβολία, αποδοκιμασία κ.τ.ό.). [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. intonation], **επίτονος** (ο) {επιτόν-ου | -ων} (λόγ.) ΝΑΥΤ. (συνήθ. στον πληθ.) σχοινί ή συρματόσχοινο που δένεται από τον ιστό στις δύο πλευρές τού πλοίου για να τον στηρίζει ΣΥΝ. ξάρτι.

[f.tym. αρχ. (ενν. *ίμάς,* ήδη στην *Οδύσσειά),* με τη σημ. «σχοινί που τεντώνει, σφίγγει». < *έπι-* + *-τονος*< *τείνω].* **επιτόπιος,** -α, -ο Ιμτγν.} **1.** αυτός που διεξάγεται στον ίδιο τόπο (όπου συνέβη κάτι): *οι αστυνομικές αρχές πραγματοποίησαν - έρευνα, για να διαπιστώσουν τα πραγματικά αίτια τού εγκ/^,ήματος* · 2. αυτός που ανήκει στον τόπο (όπου αναφερόμαστε): ~ *αξιοθέατα / λαϊκά συγκροτήματα / αρχές* ΖΥΝ. τοπικός. •' ΣΧΟΛίΟΛ. *ντόπιος.* **επί τόπου** επίρρ. » τόπος

επιτραπέζιος, -α, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που τοποθετείται πάνω στο τραπέζι ή προσφέρεται στο τραπέζι: - *παιχνίδι / κρασί* 2. ΠΛΗΡΟΦ. ***επιτραπέζια έκδοση*** (αγγλ. desktop publishing, συντομ. DTP) η μέθοδος δημιουργίας και έκδοσης ολοκληρωμένου εντύπου σε Η/Υ. **επιτράπηκα** ρ. * επιτρέπω

επιτραχήλιο (το) Ιεπιτραχηλί-ου | -ων} ΒΚΚΛΜΣ. το άμφιο που κρέμεται από τον τράχηλο ιερέων ΣΥΝ. πετραχήλι.

[ετυμ. < μεσν. *έπιτραχήλιον* **<** *έπι-* **+** *-τραχήλιον* **<** *τράχηλος].* **επιτρεπτός,** -ή. -ό αυτός που επιτρέπεται, που δικαιολογείται να υπάρχει ή να λειτουργεί (με ορισμένο τρόπο): *δεν ήξερε αν ήταν επιτρεπτό να μιλήσει σε τόσο σκληρή γλώσσα* ΣΥΝ. νόμιμος, αρμόζων, πρέπων αν γ. απαγορευμένος, αθέμιτος, **επιτρέπω** ρ. μετβ. {επέτρεψα, επιτράπηκα (λόγ. επετράπην, -ης, -η...)}

(α) χορηγώ (σε κάποιον) το δικαίωμα ή την άδεια να πράξει (κάτι): ~ *την είσοδο / την έξοδο || τους επέτρεψε να απολουθήσουν τη συνεδρίαση* || (μτφ.) *η αγωγή μου δεν μου επιτρέπει να πέσω σε τέτοιο επίπεδο!* jj *Πώς τολμάτε; Δεν σας* || Θεού *Οέλοντος* και καιρού ε/τι- *τρέποντος* (αν θέλει ο Θεός και αν το επιτρέπει και ο καιρός) ΣΥΝ. εγκρίνω ΛΝΤ. απαγορεύω (β) σε εκφράσεις ευγενείας για να ζητήσει

κανείς ***κ&τι*** ή σε διάλογο για να παρέμβει ή γενικότ. για να ζητήσει από κάποιον την άδεια για κάτι που τον αφορά: ***Μου επιτρέπετε να σας δείξω πώς ?.ειτουργεί;*** || ***Αν μου επιτρέπετε*** (ενν. ***να παρέμβω). υπάρχει και μια άλ/.η πτυχή τού θέματος*** || (προς επιβάτη που εμποδίζει) Μου ***επιτρέπετε να περάσω: / να καθίσω:*** || (κ. απρόσ.) ***Επιτρέπεται το κάπνισμα στον διάδρομο:*** || ***δεν επιτρέπεται η είσοδος σε διανομείς φυλλαδίων*** (επιγραφή σε είσοδο πολυκατοικίας) · 2. δίνω τη δυνατότητα: ***η οικονομική τους άνεση τους επέτρεψε να πραγματοποιήσουν τα σχέδιά τονς*** · 3. επιδέχομαι, αφήνω περιθώριο (για κάτι): ***η διατύπωση τού κειμένου*** δεν ***επέτρεπε παρανοήσεις*** ΣΥΝ. σηκώνω, δέχομαι, παίρνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.***

[f.tym. αρχ. < ***έπι-*** + ***τρέπω*.*** **επιτροπεία** (η) |αρχ.| {επιτροπειών} νόμ. η ανάθεση τής διαχείρισης τής περιουσίας ανηλίκων, αρρώστων και γενικά προσώπων ανίκανων για δικαιοπραξία σε άλλους, **επιτροπεύω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {επιτρόπευ-σα. -τηκα} αναλαμβάνω την επιτροπεία (βλ.λ.;. **επιτρόπευση** (η) |αρχ.|. **επιτροπή** (η) **1.** το συμβούλιο που ορίζεται να επιτελέσει ορισμένο έργο: ***διακομματική / εξεταστική / εφορευτική / εκτελεστική*** ~ |[~ ***Θεσμών και Διαφάνειας τής Βουλής*** **[j ~ *εμπειρογνωμόνων / αξιολόγησης υποψηφίων / συντονισμού απεργιακού αγώνα / διαπραγματεύσεων* |j *η Κεντρική Επιτροπή τού κόμματος*]] *η -Κεφα/.αιαγοράς τού Χρη- μιχτιστηρίου***]| (στην F..E.) ***Επιτροπή Μονίμων Αντιπροσώπων τού Ο.Η.Ε.*** **2.** *Διαρκής Κοινοβουλευτική Επιτροπή* (παλαιότ. *Κοινοβου- λέυτική Επιτροπή* ***και*** πριν από την τελευταία αναθεώρηση τού συντάγματος *Διαρκής Επιτροπή τής Βουλής)* συλλογικό όργανο της νομοθετικής διαδικασίας τής Βουλής το οποίο συγκροτείται από τον

Ιρόεδρο τής Βουλής κατ' αναλογίαν τής δύναμης των κοινοβουλευτικών ομάδων και που αντιστοιχεί σε έναν ευρύτερο κυβερνητικό τομέα υπουργείων (π.χ. Επιτροπή Εθνικής Αμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων. Οικονομικών Υποθέσεων. Παραγωγής και Εμπορίου κ.ά.) · έργο κάθε μιας επιτροπής είναι να επεξεργάζεται στην ουσία τους τα νομοσχέδια και τις προτάσεις νόμων πριν από τη συζήτηση και την ψήφισή τους. ενώ σήμερα, μετά την αναθεώρηση, έχει αποκτήσει αποφασιστική νομοθετική αρμοδιότητα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συμβούλιο.***

|ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «διαιτησία, νομική απόφαση». < ***επιτρέπω*** «εμπιστεύομαι, αφή νιο στην κρίση». Η λ. ***επιτροπή*** δήλωσε αργότερα και τα πρόσωπα που διαιτήτευαν, δηλ. τα μέλη τού νομικού οργάνου που επιτελούσε τη διαιτησία], **επιτροπικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον επίτροπο: ~ ***καθήκοντα*** 2. *επιτροπικών* ***(το)*** {χωρ. πληθ.) ***(α)*** το δικαιοδοτικό πλαίσιο τής εξουσίας τού επιτρόπου συν. εξουσιοδότηση, πληρεξουσιότητα (β) (συνεκδ.) το έγγραφο με το οποίο ανατίθενται (σε κάποιον) τα καθήκοντα τού επιτρόπου. — επιτροπικώς επίρρ. 11871]. **επίτροπος** (ο/η) {επιτρόπ-ου [-ων, -ους) **1.** πρόσωπο στο οποίο έχει ανατεθεί ορισμένο διαχειριστικό καθήκον: ***ορίστηκε ο Έλληνας*** ~ ***στην*** *E.L.* || ***κοινοτικός*** ~ ΣΥΝ. διαχειριστής, κομισάριος · **2.** νομ. πρόσωπο που αναλαμβάνει επιτροπεία (βλ.λ.) · 3. εκκλης. (α) το μέλος τού ενοριακού συμβουλίου, που μεριμνά για τη σωστή λειτουργία τής εκκλησίας τής ενορίας του (β) ο διαχειριστής μονής.

[ετυμ. αρχ. < ***επιτρέπω}.*** **επιτυγχάνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {επέτυχα, επιτεύχθηκα (λόγ. εκετεύ- χθην, -ηις. -η..., μτχ. επιτευχθείς, -είσα, -έν), επιτυχημένος (βλ.λ.)} (λόγ.) πετυχαίνω: ***με την επιμονή του επέτυχε όλους τονς σκοπούς του*** |j ***όποιος αγωνίζεται, επιτυγχάνει*** **j] *κατάφερε να επιτύχει στον διαγωνισμό* II *δεν επετεύχΟη συμφωνία στη σύνοδο* || *έχει επιτευχθεί σημαντική πρόοδος στο θέμα αυτό*** || (σκωπτ.) ***η εγχείρηση επέτυχε, ο ασθενής απεβίωσε*** (όταν κάτι εκτελείται σωστά, δεν έχει όμως το προσ- δυκώμενο αποτέλεσμα).

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. -βρίσκω τον στόχο». < ***έπι-*** + ***τυγχάνω*** (βλ.λ.)!.

επιτύμβιος, -α, -ο αυτός που είναι τοποθετημένος πάνω σε τάφο: ~ ***πλάκα / επίγραμμα.***

[ι-ΤΥΜ. αρ^. < ***έπι-*** + ***-τύμβιος< τύμβος}.*** **επιτυχημένος,** -η, -ο (λόγ.) ο πετυχημένος: - ***ζωγραφικός πίνακας ι φαγητό / εμφάνιση / δίσκος / παράσταση / επιχειρηματίας / καριέρα / παράδειγμα ' συνεργασία. — επιτυχημένα*** επίρρ.

1ΠΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. ***έπιτυγχάνω*** (αρχ. ***έπιτετυχημένος)*.*** **επιτυχής,** -ής. -ές {επιτυχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)- επιτυχέστ-ερος. -ατος} **1.** (για ανθρώπινη ενέργεια) αυτός που επέτυχε τον στόχο του: ~ ***προσπάθεια*** **|] *οι χειρισμοί του στην υπόθεση αυτή υπήρξαν επιτυχείς*** ΣΥΝ, εύστοχος, επιτυχημένος ΑΝΤ. άστοχος, ατελέσφορος 2. αυτός που εκτελέστηκε σωστά: - ***εγχείρηση.*** ΣΧΟΛΙΟ ***-ης, -ης, -ες.***

[ηϊύμ. αρχ. < *έπι-* + *-τυχής.* πβ. «όρ. β' *έ-τυχ-ον* τού ρ. *τυγχάνω}.* **επιτυχία** (η) {επιτυχίϊόν} **1.** η ομαλή έκβαση υποθέσεως. η θετική κατάληξη προσπάθειας: *στις εξετάσεις σημείωσε μεγάλη / θριαμβευτική* ~ i| *σου εύχομαι καλή -* || *οι προσπάθειες του στέφθηκαν από* ~ || *η μία* ~ *έφερε την άλλη* || *θριαμβεύει στο εξωτερικό · πηγαίνει σπό* ~ *σε* ~ συν. ευόδωση λντ. αποτυχία 2. ο βαθμός στον οποίο κάτι γίνεται αποδεκτό από το κοινό, προκαλεί τυ ενδιαφέρον: το *έργο παΐχθηκε στην Αθήνα με μέτρια* ~ || *η* ~ *αυτού τον μυθιστορήματος ξεπέρασε κάθε προηγούμενο* || *η θεαματική* ~ *μιας παράστασης* || *η εξαιρετική* ~ *μιας πρωτοβουλίας* 3. (ειδικότ.) η τραγουδιστική επιτυχία, το σουξέ: *τα τραγούδια του έγιναν μεγάλες* ~ || *τραγούδησε* παλιές - *τον*

η επίτευξη, η πραγματοποίηση: *η ~ ενός σκοπού.*

F.ΤΥΜ. αρχ. < ***επιτυγχάνω}.*** **επιτυχών,** -ούσα, -όν αυτός που πέτυχε (κυρ. σε διαγωνισμό): ***ανακοινώθηκαν τα ονόματα των επιτυχόντων στα Α.Ε.Ι.***

(ΠΤΥΜ. Μτχ. αορ. β' τού αρχ. ***έπιτυγχάνω}.*** **επιφαίνομαι** ρ. αμετβ. αποθ.]αρχ.| {επεφάνην. -ης. -η...} (λόγ.) (για θεούς) εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι απροσδόκητα ή/και αποκαλυπτικά ΣΥΝ. παρουσιάζομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

επιφαινόμενο (το) {επίφαινομέν-ου | -ων} φαινόμενο συνοδευτικό ενός κύριου φαινομένου.

(ΗΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. epiphenomenon|.

επιφάνεια ίη) {επιφανειών} **1.** η εξωτερική όψη, που δημιουργεί την πρώτη οπτική (ή άλλη) εντύπωση: ~ ***τού νερού / τής θάλασσας*** / του ***δέρματος*** || ***λεία / τραχιά*** - αντ. εσωτερικό, πυρήνας, βάθος· φρ. (μτφ.) (α) ***βγαίνω / έρχομαι στην επιφάνεια*** (μτφ.) αποκαλύπτομαι, έρχομαι στο φως, φανερώνομαι: ***η εγκληματική τους δράση ήρθε στην επιφάνεια || βγαίνουν συνέχεια στην επιφάνεια νέα στοιχεία για την υπόθεση*** (β) ***φέρνω (κάτι) στην επιφάνεια*** αποκαλύπτω, φέρνω στο φως: οι ***εφημερίδες έφεραν στην επιφάνεια παλαιές οικονομικές ατασθαλίες τής επιχείρησης*** 2. (μτφ.) η φαινομενική (συχνά και επίπλαστη) εικόνα των πραγμάτων, κατ' αντιδιαστολή προς το βάθος και την ουσία: ***παρασυρόταν από την ~ των γεγονότων || έμενε στην ~ των πραγμάτων και δεν προχωρούσε σε βάθος*** ςυ\\ επίφαση αντ. βάθος, ουσία **3.** ΜΑ(·). το σύνολο των ακραίων σημείων ενός σώματος (ή γεωμετρικού σχήματος), τα οποία προσδιορίζουν τη μορφή τού σώματος: ***επίπεδη / κυλινδρική/ καμπύλη ι κο)νική*** ~ · **4.** ΟΙΚΟΝ. η έκταση τής οικονομικής δύναμης ατόμου ή οικονομικού οργανισμού: ***επιχείρηση με μεγάλη (οικονομική)*** ~ · 5. θιμικ. (κυρ. κατά την αρχαιότητα) η αποκαλυπτική εμφάνιση ενός θεού στους ανθρώπους: ***η - τής θεάς Αθηνάς στον Τη-?^έμαχο.*** σχόλιό λ. ***Θεοφάνια.***

[LiΤΥΜ. αρχ. < ***επιφανής.*** Στην Κ.Δ. η λ. έχει τη σημ. «εμφάνιση» ***(Β'Τι- μόθ.*** 4.8: ***πάσι τοΐς ήγιχπηκόσι τήν επιφάνειαν αύτού).*** Η σημ. τής οικονομικής. κοινωνικής κ.λπ. επιφάνειας αποτελεί απόδοση τού γαλλ. surfaccj.

επιφανειακός, -ή, -ό **1.** αυτός που βρίσκεται ή γίνεται στην επιφάνεια: - ***όργωμα / τραύμα / καθάρισμα / σεισμός*** 2. (μτφ.) (α) (για πρόσ.) αυτός που μένει στην επιφάνεια των πραγμάτων, που ασχο- λείται με πράγματα χωρίς βάθος, ουσία: ***είναι πολύ - τύπος δεν μπορείς να του μιλήσεις για κάτι σοβαρό και να σε καταλάβει*** ΛΝΤ. ουσιαστικός (β) (για μελέτη, άρθρο κ.λπ.) αυτός που δεν καταφέρνει να αναλύσει σε βάθος (ένα θέμα. πρόβλημα κ.λπ.): ~ ***πολιτική ανάλυση / πραγμάτευση θέματος/ προσέγγιση γεγονότος. — επιφανειακ-ά (-ώς*** επίρρ.

επιφανής, -ής. -ές {επιφαν-ούς] -είς (ουδ. -ή)· επίφανέστ-ερος. -ατος} (για πρόσ.) αυτός που διακρίνεται. που ξεχωρίζει, που είναι διάσημος σε ορισμένο τομέα: - ***χειρουργός ι πολιτικός ι καλλιτέχνης ι επιστήμονας*** συν. διάσημος, διαπρεπής, φημισμένος, σπουδαίος, ονομαστός· ΦΡ. ***ανδρών επιφανών πάσα γη τάφος*** βλ. λ. ***τάφος.*** σχόλιό λ. ***-ης, -ης. -ες. φημισμένος, Θεοφάνια.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***έπιφαίνω / -ομαι}.***

Επιφάνια (τα) {Γ.πιφανίων} **1.** ηκκλης. η ημέρα κατά την οποία βα- πτίστηκε ο Χριστός στον ποταμό Ιορδάνη · η λ. αναφέρεται στην φανέρωση τού Ιησού Χριστού ως τού ενανθρωπήσαντος Λόγου τού Θεού για τη σιοτηρία τού κόσμου και συνδέθηκε ειδικότ. με τη βάπτιση που εγκαινιάζει τη δημόσια δράση του 2. (συνεκδ.) η 6η Ιανουαρίου, η ημέρα κατά την οποία εορτάζεται το παραπάνω γεγονός ΣΥΝ. Θεοφάνια. σχόλιο λ. ***Θεοφάνια.***

} ητυμ. μεσν. **<** αρχ. ***έπιφαίνω / -ομαι.*** Για την προέλευση τού όρ., πβ. Ιωάνν. Χρυσοστόμου. ***Περί τής Βαπτίσεως τού Χριστού*** 49, Η-Ι4: ***Τίνος ούν ένεκεν αϋτη επιφάνεια λέγεται: Επειδή ούχ οτε έτέχθη. τότε πάσιν έγένετο κατάδη?.ος. άλλ' ότε έβαπτίσατο' μέχρι γάρ ταύτης ήγνοεΐτο τής ημέρας τοΐς πολλοΐς}.***

επίφαση (η) {-ης ***κ.*** -άσεως | χωρ. πληθ.} η φαινομενικ-ή και συχνά απατηλή μορφή (ιδιότητας, συμπεριφοράς κ.λπ.): ***η συμπεριφορά του είχε μια*** - ***ευγένειας*** συν. επιφάνεια· ΦΡ. ***κατ' επίφαιαν*** επιφανειακά, μακριά από την αλήθεια και την πραγματικότητα: ***είχε μόνον*** ~ ***τη συμπαράστασή του*** συν. φαινομενικά.

[ΗΙΥΜ. < μτγν. ***έπίφασις*** «εξωτερική εμφάνιση» < αρχ. ***έπιφαίνω / -ομαι\.***

επιφέρω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {επέφερα} (λόγ.) οδηγώ σε ορισμένο αποτέλεσμα: ***η τεχνο?.ογική επανάσταση επέφερε στις μέρες μας ραγδαίες οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές***]] ~ ***πλήγμα στον αντίπαλο*** ΣΥΝ. προκαλώ, συνεπάγομαι, φέρνω.

επίφθονος, -η. -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που προξενεί φθόνο.

επίφοβος, -η. -ο [αρχ.| αυτός που προκαλεί φόβο και ανησυχία: ***η κατάσταση τής υγείας του παρέμενε*** - **|| ~ *αντίπαλος*** συν. ανησυχητικός, επικίνδυνος, απειλητικός.

επιφοίτηση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως] χωρ. πληθ.} η επέμβαση τού θείου, η θεία φώτιση· κυρ. στις **φρ.** (α) ***επιφοίτηση τού Αγίου Πνεύματος*** (i) ο πνευματικός φωτισμός των Αποστόλων από το Αγιο Πνεύμα κατά την ημέρα τής Πεντηκοστής (ii) (ειρων.) ο ξαφνικός φωτισμός τού πνεύματος, η ξαφνική απόκτηση σοφίας: ***περιμένει με την ~ να πετύχει, όταν δεν έχει διαβάσει;*** (β) ***δι' επιφοιτήαεως*** (ειρων.) με ξαφνικό φωτισμό τού πνεύματος, με ξαφνική απόκτηση σοφίας; λω- ***ρίς σπουδές πώς θα γίνει μηχανικός; Δι' επιφοιτήσεως:***

επίφοιτώ ρ. αμετβ. {επιφοιτάς... [επιφοίτησα} (για το Αγιο Πνεύμα) φωτίζω πνευματικά εξ ουρανού.

[ιτυμ. < αρχ. ***έπιφοιτώ (-άω).*** αρχική σημ. «συχνάζω - καταλαμβάνω». < ***έπι*** + ***φοιτώ}.***

επιφορτίζω ρ. μετβ. {επιφόρτισ-α, -θηκα. -μένος} αναθέτω (σε κάποιον τη διεκπεραίωση υπόθεσης): ***τον επιφόρτισε με την ευθύνη τής αποπεράτωσης τού έργον || ~ κάποιον με πολλά καθήκοντα }} *επιφορτισμένος με πο?.λή δουλειά*** ΣΥΝ. παραγγέλλω, εξουσιοδοτώ. - **επιφόρτιση** (η) [1782].

[ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «υπερφορτώνω». < ***έπι-*** + ***φορτίζω.*** Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. cliargerl. ...

επιφυλακή (η) 1. η συνεχής παρουσία στρατιωτικών και αστυνομικών δυνάμεων στους χώρους τους. για την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών: *όλο το στρατόπεδο τέθηκε σε ~ λόγω τής μεγά/^ης πυρκαγιάς* συν. **επαγρύπνηση 2. (μτφ.) η διαρκής ετοιμότητα για την αντιμετώπιση δυσάρεστων καταστάσεων:** *όλη η οικογένεια ήταν σε για να συμπαρασταθεί στον βαριά άρρωστο συγγενή της* συν. **εγρήγορση.**

[ΓΙΥΜ. < *επιφυλάσσω,* **πβ. κ.** *φυλακή - φυλάσσω***). επιφυλακτικός, -ή, -ό [J871J αυτός που έχει επιφυλάξεις, που χαρακτηρίζεται από διστακτικότητα ή ιδιαίτερη προσοχή:** *ήταν - στις κρίσεις του για τους άλλους || ~ κινήσεις / εκτιμήσεις / στάση.* **— επιφυλακτικά** επίρρ.**. επίφυλακτικότητα (η) |I877|. επιφύλαξη (η) [18591 {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} 1. η επισήμανση δεδομένων που εγκυμονούν κινδύνους, στοιχείων που προκαλούν αμφιβολίες:** *εκφράζω* **/** *διατυπώνω επιφυλάξεις || δέχομαι κάτι με κάθε* **- 2. (συνεκδ.. κυρ. στον πληθ.) ο ενδοιασμός, ο δισταγμός (για κάτι):** *έχω* **/** *διατηρώ πολλές ~ για την πρότασή τον* **j|** *αποδέχομαι κάτι χωρίς επιφο?^άξεις* **(ανεπιφύλακτα)** ΣΥΝ. **περίσκεψη, αμφιβολία, σκεπτικισμός.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ενδοιασμός.*

[ΕΤΥΜ. Από δ. τού γαλλ. reserve], **επιφυλάσσω** ρ. μετβ. |επιφύλα-ξα (λόγ. επεφύλαξα), -χθηκαΙ **1.** προετοιμάζω (κάτι) κρατώντας το κρυφό, χωρίς να το φανερώνω εκ των προτέρων: *η εξέλιξη τής μάχης επιφυλάσσει πολλές εκπλήξεις || κανείς δεν ξέρει τι του επιφυλάσσει το μέλλον* ΣΥΝ. κρύβω **2.** (ειδικότ.- καθημ.) εκδηλώνω μετά από σχετική προετοιμασία: οι *οπαδοί τού επιφύλαξαν θερμή υποδοχή στο αεροδρόμιο* **3.** (μεσοπαθ. ***επιφυλάσσομαι***) διατηρώ το δικαίωμά μου να ενεργήσω ή να αποφασίσω (για κάτι) σε μελλοντικό χρόνο: *επιφυλάχθηκε να μελετήσει την υπόθεση και να δώσει απάντηση σε μια εβδομάδα || επιφυλάσσεται να ασκήσει μήνυση σε περίπτωση αθέτησης τής συμφωνίας || ~ παντός δι- καιώματός μου* || (κ. απολύτως) *Σας ευχαριστώ για το δώρο σας. Επιφυλάσσομαι* (ενν. *να σας το ανταποδώσω*).

[ετυμ. **αρχ., αρχική σημ. «αναμένω παρατηρώντας», <** *έπι-* + *φυλάσσω.* **Οι σύγχρονες σημ. αποτελούν απόδ. τού γαλλ. reserver], επιφυλλίδα (η) |1Η46) 1. τύπος γραπτού κειμένου που δημοσιεύεται σε εφημερίδα, με περιεχόμενο κατά κύριο λόγο μη ειδησεογραφικό. που αναφέρεται σε θέματα επιστημονικά, εγκυκλοπαιδικά, καλλιτεχνικά. φιλολογικά ή και πολιτικά και γράφεται από πρόσωπο ειδικό στο θέμα:** *φιλολογική ~* · **2.** φιλολ. **λαϊκό ανάγνωσμα με ιδιαίτερη πλοκή, πλούσιο σε δράση, που εκτυλισσόταν μέσα από πολλά επεισόδια. τα οποία κρατούσαν το ενδιαφέρον τού κοινού και δημοσιεύονταν τμηματικά.** ** ·"* ΙΧΟΛΙΟ **λ.** *φύλλο.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *επιφυλλίς, -ίδος* «μικρό τσαμπί σταφυλιού, αποστάφυ- λυ» < *έπι-* + *-φυλλίς* < *φύλλον.* Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. feuilleton

επιφυλλιδογραφία (η) [1886] {χωρ. πληθ.} η συγγραφή επιφυλλίδων (είτε με τη μορφή τής ανάπτυξης διαφόρων θεμάτων είτε με τη μορφή μυθιστορημάτων). — επιφυλλιδογράφος (ο/η) [J860I, επιφυλλιδογραφικός, -ή. -ό 11888]. επίφυλλο (το) {επιφύλλ-ου [-ων] κακτοειδές διακοσμητικό φυτό με μακριούς βλαστούς και κοκκινωπά άνθη.

(ετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. epiphyllum]. επίφυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων}** ανατ. **1. καθεμιά από τις δύο αυξανόμενες άκρες των μακρών οστών (βραχίονες, μηριαία κ.λπ.)**

ΦΥΣΙΟΛ. **το κωνάριο (βλ.λ.). — επιφυσιακός, -ή, -ό 11894],**

[ετυμ. < αρχ. *επίφυσις* < *έπι φύω / -ομαι* < *έπι-* + *φύω / -ομαι* \. **επίφυτο** (το) {επιφύτ-ου | -ων} βοτ. κάθε φυτό το οποίο αναπτύσσεται πάνω σε άλλο φυτό ή αντικείμενο, χωρίς να παρασιτεί σε αυτό αλλά χρησιμοποιώντας το για υποστήριξη · αναπτύσσεται πάνω από την επιφάνεια τού εδάφους και δεν έχει ρίζες στο έδαφος.

[ετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. epiphyte], επιφώνημα (το) {επιφωνήμ-ατος | -ατα. -άτων]** γλωσς. **άκλιτη λέξη που εκφράζει εσωτερική κατάσταση, παρόρμηση ή φυσική αντίδραση σε φυσικό, εξωτερικό ή άλλο ερέθισμα· ένα από τα δέκα μέρη τού λόγου στην παραδοσιακή γραμματική (λ.χ.** *αχ!, οχ!, όπα!, ζήτω!* **κ.λπ.). — επιφωνηματικός, -ή. -ό |μτγν.|, επιφωνηματικά** επίρρ. [ετυμ. **μτγν. < αρχ.** *έπιφωνώ\.* **επιφώνηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] έκφραση έντονης ψυχολογικής ή συναισθηματικής κατάστασης κατ' άμεσο και δηλωτικό τρόπο:** *~ θαυμασμού* **/** *απογοήτευσης* **/** *αποδοκιμασίας* ΣΥΝ. **αναφώνηση, κραυγή.**

[ετυμ. **< μτγν.** *έπιφώνησις* **< αρχ.** *έπιφωνώ (-έω)* < *έπι-* + *φωνώ* < *φω- νήΐ*

επιχαίρω ρ. αμετβ. **[αρχ.] {επέχαιρα} (λόγ.) αισθάνομαι χαρά, βιώνω ικανοποίηση, κυρ. για δυσάρεστη εξέλιξη, που πλήττει αντίπαλο, πρόσωπο εχθρικό ή αντιπαθητικό: -** *για την αποτυχία των ανταγωνιστών μον* ΣΥΝ. **^χαιρεκακώ** αν γ. **συμπονώ, συμπάσχω, επιχαλκωνω** ρ. μετβ. **|1858| {επιχάλκω-σα, -θηκα. -μένος] (λόγ.) επενδύω επιφάνεια με επίστρωση χαλκού (κυρ. μεταλλικές επιφάνειες):** *~ σκεύη* συν. **(λαϊκ.) μπακιρώνω, επιχάλκωση (η) J18581 {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων| η επικάλυψη (επιφάνειας) με χαλκό. Κπίσης επιχάλκωμα (το), επιχαλύβδωση κ. επιχαλύβωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) η επικάλυψη μεταλλικών αντικειμένων με λεπτό επίστρωμα σιδήρου, προκειμένου να ενισχυθεί η μηχανική τους αντοχή. - επιχα- λυβ(δ)ώνω** ρ.

Επίχαρμος (ο) {-ου κ. -άρμου] αρχαίος Έλληνας κωμωδιογράφος από τη Σικελία (5ος αι. π.Χ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *έπι-* + *-χαρμος* < *χάρμα* (βλ.λ.)|. **επιχείλιος,** -α, -ο [1879] jati[1]. (για νόσους, εξανθήματα) αυτός που εμφανίζεται πάνω στο χείλος: - *έρπης.* **επίχειρα** (τα) {επιχείρων} (αρχαιοπρ.) οτιδήποτε προκύπτει ως τιμωρία (ή ερμηνεύεται αναλόγως) μιας άδικης πράξης: *πληρώνει / νφί- σταται τα ~ τής κακίας του* συν. τιμωρία, πληρωμή.

[ΕΤΥΜ. αρχ. πληθ. τού ουσ. *έπίχειρον* (που μαρτυρείται μόνον ως μτγν.) < *έπι-* + *-χείρον* < *χείρ«χέρι».* Μολονότι η λ. σήμαινε αρχικώς την αμοιβή για χειρωνακτική εργασία, η συχνότερη χρήση της είναι αυτή με την οποία απαντά σήμερα, λ.χ. *τής προπετείας πικρά κομίζονται τάπίχειρα* (Φιλόδημος)|. **επιχείρημα** (το) {επιχειρήμ-ατος | -ατα. -άτων} κάθε λογικός συλλογισμός ή σειρά συλλογισμών, που παρουσιάζεται για τη στήριξη ή την ανατροπή μιας θέσης (σε συζητήσεις, διαδικασίες διαλόγου, διαπραγμάτευσης. αντιπαράθεσης κ.λπ.) και καταλήγει σε αιτιολογημένο συμπέρασμα: *δυνατό / πειστικό ι καταλυτικό ι τεκμηριωμένο / πολιτικό / ψυχολογικό / τελικό -* |] *ανατρέπω / αντικρούω τα ~ κάποιον*

προβάλ/.ω ισχυρά - υπέρ μιας άποψης || δεν έχει επιχειρήματα, γι' αυτό μι/.άει με συνθήματα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «εγχείρημα, τόλμημα». < *επιχειρώ.* Π σημερινή σημ. ανάγεται στη *Λογική* τού Αριστοτέλη).

επιχείρημα - ισχυρισμός - σόφισμα. 1 ι σωστή γλωσσική επικοινωνία στηρίζεται στην *ειλικρίνεια* των λεγομένων και στην *αποτελε- σματικότητα* τής επικοινωνίας σε σχέση με τις προθέσεις τού ομιλητή. Η αποτελεσματικότητα προϋποθέτει την *αξιοπιστία* και τη *χρηστικότητα* των λόγων μας, την **πειθώ.** Για να πείσουμε τον συνομιλητή για την ορθότητα και την αλήθεια όσων λέμε. χρειάζεται η **αποδεικτικότητα** των λόγων μας, η οποία επιτυγχάνεται με κατάλληλη **επιχειρηματολογία.** Χρειαζόμαστε δηλ. **επιχειρήματα,** τα οποία στηρίζονται σε ορθούς **συλλογισμούς,** σε **σκεπτικό** που καταλήγει σε **αιτιολογημένο** συμπέρασμα. Η **αιτιολόγηση** και η λογική υποστήριξη των λεγομένων μας εξασφαλίζει την αποτελεσματικότητα τής επικοινωνίας μας. Εφόσον τα λεγόμενά μας δεν στηρίζονται σε αποδεικτικά επιχειρήματα, αποτελούν απλούς **ισχυρισμούς,** υποκειμενικές δηλ. εκτιμήσεις, που δεν υποχρεώνουν τον άλλον να τις δεχθεί. Οι ισχυρισμοί στηρίζονται σε σαθρή επιχειρηματολογία, σε μη πειστικά επιχειρήματα. Στην περίπτωση δε που εσκεμμένα ο ομιλητής χρησιμοποιεί αναληθή επιχειρήματα, λογικούς φαινομενικά συλλογισμούς που παραποιούν την πραγματικότητα, τότε μιλούμε για *σοφίσματα.* **Σόφισμα** είναι κάθε σκόπιμα αναληθής συλλογισμός, που παραβιάζει την ειλικρίνεια τής επικοινωνίας. Το ίδιο γίνεται και με τους **δικολαβισμούς,** τις προχειρολογίες και τα δήθεν επιχειρήματα που συσκοτίζουν την αλήθεια. Γενικά στην επικοινωνία, κάθε **στρεψοδικία,** κάθε διαστροφή δηλ. τής αλήθειας των λεγομένων, ώστε να παραποιηθεί η πραγματική κατάσταση προς όφελος τού *στρεψοδίκου,* αποτελεί στρέβλωση τής επικοινωνίας.

επιχειρηματίας (ο/η) 11821J {(θηλ. επιχειρηματίου) | επιχειρηματιών} πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τις επιχειρήσεις, που φέρει την ευθύνη για την ίδρυση, λειτουργία και ανάπτυξη μιας επιχείρησης. συνήθ. ο ιδιοκτήτης της ή ο βασικός επενδυτής: *δυναμικός / μικρός ι μικρομεσαίος ~* || *όμιλος επιχειρηματιών* ΣΥΝ. (αγγλ.) μπίζνεσμαν.

[ΠΤΥΜ. Από δ. τού γαλλ. entrepreneur], **επιχειρηματικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τους επιχειρηματίες ή τις επιχειρήσεις, που είναι χαρακτηριστικός τους: *οι Έλληνες φημίζονται για το ~ τους πνεύμα || ο ~ κόσμος είναι αναστατωμένος*

~ συμφέρον / σχέδιο / δάνειο / ανταγωνισμός / συνεργασία / πρωτοβουλία ι δραστηριότητα ι φορέας / όμιλος / *δαιμόνιο / μυαλό ι ενδιαφέρον / κίνδυνος* (ρίσκο) / *ένωση / εισόδημα* συν. εμπορικός. **— επι- χειρηματικ-ά / -ώς** επίρρ. **επιχειρηματικότητα** (η) [J868] (χωρ. πληθ.} οικον. το σύνολο των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, την εισαγωγή νέων προϊόντων και τεχνολογιών και την αναζήτηση επιχειρηματικών ευκαιριών, **επιχειρηματολογία** (η) 118881 {χωρ. πληθ.Ι η σειρά επιχειρημάτων, συλλογισμών, που συνδέονται λογικά μεταξύ τους για την απόδειξη, στήριξη ή ανατροπή μιας θέσης: *αναπτύσσω / διακόπτω / παρουσιάζω την - μου* συν. αιτιολογία. **— επιχειρηματολογικός,** -ή, -ό, **επι- χειρηματολογικ·ά / -ώς** επίρρ. **επιχειρηματολογώ** ρ. αμετβ. [1893] {επιχειρηματολογείς... | επιχειρηματολόγησα} χρησιμοποιώ επιχειρήματα, για να στηρίξω τις θέσεις μου ή να ανατρέψω τα επιχειρήματα άλλου: ο *πρόεδρος επιχειρηματολόγησε υπέρ τής πρότασης, πείθοντας το συμβούλιο να την αποδεχθεί.*

επιχείρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] 1. κάθε συστηματική προσπάθεια για την επίτευξη ενός στόχου με αξιοποίηση και συνδυασμό επιμέρους στοιχείων, πρωτοβουλιών, κινήσεων: *η ~ διάσωσης των ναυαγών συνεχίστηκε και κατά τη διάρκεια τής νύχτας || η ~ σπίλωσης τής υπόληψής του κατέρρευσε || η ~ κατάσβεσης τής πυρκαγιάς* ΣΥΝ. απόπειρα, προσπάθεια 2. στρατ. το σύνολο τίον ενεργειών (στρατηγικός σχεδιασμός. μετακίνηση δυνάμεων, επίθεση, συγκρούσεις κ.λπ.) για εξουδετέρωση τού αντιπάλου: *ναυτική / αεροπορική - || αποβατικές / εκκαθαριστικές / μεμονωμένες / συντονισμένες / συνδυασμένες* (βλ. λ. *συνδυάζω*) */ αμφίβιες ~ || γραφείο / κέντρο / βάση / θέατρο ι τόπος / ημερο/.όγιο επιχειρήσεων* 3. ΟΙΚΟΝ. η οικονομική δραστηριότητα (παραγωγική ή εμπορική) που βασίζεται σε δεδομένα περιουσιακά στοιχεία και κεφάλαια και ασκείται υπό την ιδιοκτησία και διαχείριση φυσικού ή νομικού προσώπου για την επίτευξη τού μεγαλύτερου δυνατού κέρδους: *ιδιωτική / εμπορική / ελεύθερη / κρα*

τική/ κερδοσκοπική / τουριστική / οικοδομική / εκδοτική / τραπεζική / τοπική / μικρομεσαία / πολυεθνική ~ || ~ δημοσίου συμφέροντος / ελληνικών και ξένων συμφερόντων || σπούδασε διοίκηση επιχειρήσεων ΦΡ. (α) στέλεχος ***επιχείρησης*** μισθωτός επιφορτισμένος με την προετοιμασία των αποφάσεων και την οργάνωση τής εκτελέσεώς τους σε εταιρεία (β) ***δημόσια επιχείρηση / δημόσιος οργανισμός*** νομικό πρόσωπο που ιδρύεται με πρωτοβουλία τού κράτους ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (δήμου, κοινότητας κ.λπ.) για την ικανοποίηση σημαντικής κοινωνικής ανάγκης (λ.χ. για την παραγωγή και διάθεση ρεύματος, την ύδρευση, τις τηλεπικοινωνίες) και λειτουργεί ως οργανισμός ιδιωτικού δικαίου (γ) ***επιχείρηση μικτής οικονομίας / μικτή επιχείρηση*** η συνεργασία και η συμμετοχή τού κράτους ή άλλου νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου στη διοίκηση και στο κεφάλαιο ιδιωτικής εταιρείας, τής οποίας η επιχειρηματική δραστηριότητα έχει δημόσιο ενδιαφέρον **4.** (μειωτ.) η δραστηριότητα που αποσκοπεί σε οικονομικά οφέλη, η στυγνή κερδοσκοπία: ***οι Ολυμπιακοί Αγώνες έχουν καταντήσει ~ [| έχει μετατρέψει την ελεημοσύνη σε ~.***

[ετυμ. < αρχ. ***έπιχείρησις,*** αρχική σημ. «εγχείρημα, προσπάθεια - καταδίωξη», < ***εκιγειρώ.*** Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. entreprise].

επιχειρησιακός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τις επιχειρήσεις ή τους επιχειρηματίες: - ***περιβάλλον*** ' ***πρόγραμμα / σεμινάριο [|*** ~ ***έρευνα*** (η εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων στη διεύθυνση και διοίκηση οργανωμένων συστημάτων, λ.χ. στρατιωτικών, κυβερνητικών. εμπορικοΗ' και βιομηχανικών) 2. αυτός που σχετίζεται με τις αστυνομικές ή στρατιωτικές επιχειρήσεις: οι ***στρατιωτικές δυνάμεις βρίσκονται σε ~ ετοιμότητα |[ο αξιωματικός είχε την ~ ευθύνη για τη σύλληψη των ληστών*** || - ***στρατηγείο.*** — **επιχειρησιακ-ά** / **-ώς** επίρρ.

επιχειρώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {επιχειρείς... | επιχείρ-ησα (λόγ. επεχείρη- σα), -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. επιδιώκω να κάνω κάτι. προσπαθώ να επιτύχω κάτι: οι ***κρατούμενοι επιχείρησαν να αποδράσουν χωρίς επιτυχία*** |((ως απειλή) ***μην το επιχειρήσεις!*** ΣΥΝ. αποπειρώμαι, δοκιμάζω 2. ασχολούμαι συστηματικά με την ολοκλήρωση σχεδίου, στόχου: ***επιχειρεί την ανατροπή τής κυβέρνησης*** || ***επιχειρείται από ξένους παράγοντες η δημιουργία κλίματος αστάθειας || επιχειρεί να διαμορφώσει λαϊκό προφίλ*** ΣΥΝ. καταπιάνομαι, αγωνίζομαι, επιδιώκω, καταβάλλω προσπάθεια, πασχίζω ♦ (αμετβ.) **3.** ΣΤΡΑΤ. δρω: ***αεροσκάφη τού ΝΑΤΟ επιχειρούν στη Γιουγκοσλαβία.***

[ετυμ. < αρχ. ***επιχειρώ (-έω).*** αρχική σημ. «τοποθετώ το χέρι μου πάνω σε κάτι», < ***έπι-*** + ***-χειρώ*** < ***χείρ.*** Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.].

επιχορήγηση (η) [1856] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η καταβολή από τον δημόσιο προϋπολογισμό χρηματικής ενίσχυσης προς δήμους, κοινότητες, δημόσια ιδρύματα (νοσοκομεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα), δημόσιες επιχειρήσεις για την κάλυψη ελλειμμάτων τους, αλλά και προς ιδιωτικές επιχειρήσεις, κυρ. για επιδότηση τού κόστους παραγωγής τους: ***ανακοινώθηκαν οι ~ τού Υπουργείου Πολιτισμού προς τα θέατρα {| έκτακτη / γενναία / ετήσια / κρατική*** ~. Επίσης **επιχορη- για** [μτγν.^

επιχορηγώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {επιχορηγείς... | επιχορήγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} παρέχω πρόσθετη οικονομική κάλυψη και ενίσχυση, κυρ. από τον κρατικό προϋπολογισμό, σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, σε δημόσιες ή ιδιωτικές επιχειρήσεις: ***το Υπουργείο ΑΘ?.ητισμού επιχορηγεί τις ερασιτεχνικές ομάδες*** ΣΥΝ. επιδοτώ, ενισχύω, βοηθώ οικονομικά. -- **επιχορηγητικός,**-ή,-ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***χορηγώ.***

επίχρισμα (το) {επιχρίσ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) **1.** η επάλειψη επιφάνειας (επίπεδης ή ανάγλυφης) με ρευστή ύλη (σοβά) για καλλωπιστικούς ή πρακτικούς λόγους (λ.χ. για προστασία από τις καιρικές μεταβολές): ***απομένουν τα ~. για να τελειώσει το σπίτι*** συν. οσβάντι- σμα 2. (συνήθ. συνεκδ.) το ίδιο το υλικό με ΓΟ οποίο επιχρίεται μια επιφάνεια: ***στην αρχαιότητα τα*** ~ ***αποτελούσαν υπόστρωμα για ζωγραφική διακόσμηση*** ΣΥΝ. σοβάς **3.** ιατρ. κάθε λεπτό στρώμα λευκω- πής ύλης, που καλύπτει ορατές επιφάνειες τού σώματος (λ.χ. τη γλώσσα, τα μάτια, τα δόντια, τα τραύματα) ή περιοχές προσιτές στην ιατρική εξέταση (λ.χ. αμυγδαλές): γο ~ ***τής γλώσσας οφείλεται κυρίως σε κάποιας μορφής υποσιτισμό*** **4.** (μτφ.) κάθε επίκτητο και νόθο στοιχείο συμπεριφοράς, που υιοθετείται για λόγους εντυπωσιασμού ή σκοπιμότητας: ***διέθετε ένα*** ~ ***ευγένειας και κομψών τρόπων*** συν. (λαϊκ.) ***λούστρο.***

]ετυμ. μτγν. < αρχ. *επιχρίω].*

επιχρίω ρ. μετβ. {επέχρισα, επιχρίσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} επα- λείφω επιφάνεια με ρευστή ουσία· (γενικότ.) καλύπτω (π.χ. με χρώμα, ασβέστη) ΣΥΝ. επικαλύπτω, σοβαντίζω. -- **επίχριση** (η) Ιμτγν.], **επί- χριστος,** -η. -ο Ιμτγν.].

[εγυμ. αρχ. < ***έπι-*** + ***χρίω*** (βλ.λ.)}.

επίχρυσος, -η. -ο [αρχ.Ι (για αντικείμενο, επιφάνεια) αυτός που έ.χει επικάλυψη χρυσού, που έχει επενδυθεί με χρυσό ή έχει βυθιστεί σε χρυσό, για να καλυφθεί πλήρως: ***~ δαχτυλίδι / σταυρός I διακόσμηση.***

επιχρυσώνω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {επιχρύσω-σα. -θηκα, -μένος} καλύπτω επιφάνεια ή αντικείμενο με λεπτό φύλλο χρυσού, κάνω (κάτι) επίχρυσο: ***επιχρυσωμένη καρφίτσα / κορνίζα [[επιχρυσωμένο δαχτυ/.ίδι*** ΣΥΝ. χρυσώνω. — **επιχρύσωμα** (το) [J866] κ. **επιχρύσωση** (η) f 1881], **επιχρυσωτής** (ο) [1889].

επιχρωμίωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η επικάλυψη μεταλλικής επιφάνειας ή αντικειμένου με στρώμα χρωμίου, για προστασία από τη διάβρωση ή για στιλπνότητα: ~ ***χειρουργικών εργαλείων / εξαρτημάτων αυτοκινήτων/ οικιακών σκευών.***

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. chromagej.

επίχωμα (το) [μτγν.] {επιχώμ-ατος | -ατα. -άτων} ο σωρός από χώμα ή/και άλλα υλικά, που συσσωρεύονται σε ένα σημείο για την ανύψωση τής επιφάνειας ή το γέμισμα κοιλώματος, **επιχωματώνω** ρ. μετβ. [1887] {επιχωμάτωσα. -θηκα. -μένος} συσσωρεύω ποσότητες χωμάτων σε ένα σημείο για ανύψωση τής επιφάνει- άς του ή για το γέμισμα φυσικής κοιλότητας: ***επιχωματώνουν τα σημεία στα οποία έχει κλίση το έδαφος, για να κστασκενάσονν νέες λωρίδες κυκλοφορίας |[*** ~ ***σκάμμα / έλος*** ΣΥΝ. (λαϊκ.) μπαζώνω λντ. εκχωματώνω. — **επιχωμάτωση** (η) [1887]. **επιχωριάζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (συνήθ. τριτοπρόσ. *επιχωριάζει)* (λόγ.) έχω μεγάλη συχνότητα εμφανίσεως σε μια περιοχή. αποτελώ χαρακτηριστικό τής γνώρισμα: ***το έθιμο τής πυροβασίας επιχωριάζει στη Θράκη || η ζωοκλοπή επιχωριάζει ως συνήθεια σε πολλά χωριά τής Κρήτης || σε χώρους χαμηλού δείκτη υγιεινής επιχωριάζει η ηπατίτιδα*** ΣΥΝ. (για ασθένειες) ενδημώ.

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < ***έπιχώριος].*** **επιχώριος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που διαμένει ή εμφανίζεται σταθερά σε έναν τόπο: ~ ***πληθυσμός / έθιμο*** ΣΥΝ. (λόγ.) εγχώριος, εντόπιος, ιθαγενής, αυτόχθων. γηγενής, (καθημ.) ντόπιος αν γ. (λόγ.) ετερόχθων, αλλοδαπός, (καθημ.) ξένος. — **επιχωρίως** επίρρ. |αρχ.|. «·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ντόπιος.***

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. ***< έπι- + -χώριος < χώρο:}.*** **επίχωση** (η) {-ης κ. -ώσεως **[** -ώσεις, -ώσεων} γεωλ. η βαθμιαία κάλυψη ενός στρώματος τού εδάφους από άλλο νεότερο. [ετυμ. ***< μτγν. έπΐχωσις < αρχ. επιχώννυμι. βλ. λ. χώμα. χώνω].***

επιψαύω ρ. μετβ. {επέψαυσα} (λόγ.) αγγίζω ανεπαίσθητα, με ανάλαφρο τρόπο: ~ *με τις άκρες των δαχτύλων τα αγαπημένα χείλη* ΣΥΝ. **ψηλαφώ. — επίψαυση (η) Ιμτγν.].**

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < ***έπι-*** + ***ψαύω*** (βλ.λ.)]. **επιψήφιση** (η) [μτγν.Ι (-ης κ. ***-ίσεως*** | -ίσας. -ίσεων} η νόμιμη κατοχύρωση με ψηφοφορία, η ψήφιση υπέρ (νομοσχεδίου, πρότασης, απόφασης κ.λπ.): ***η*** ~ ***τού νομοσχεδίου έγινε με οριακή πλειοψηφία*** ΣΥΝ. υπερψήφιση, έγκριση, επικύρωση αντ. καταψήφιση, ακύρωση, απόρριψη. **— επιψηφίζω** ρ. [αρχ.]. **έπλευσα** ρ. -► πλέω **επλήΥην** ρ. »πλήττω **έπληξα** ρ. ->πλήττω **έπλυνα** ρ. -■» πλένω **έπνευσα** ρ. * πνέω

Ε.Π.Ο. (η) Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία,

εποίει ρ. -»ποιώ

εποικίζω ρ. μετβ. |αρχ.| {εποίκισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (για χώρες, κράτη, κυβερνήσεις) πραγματοποιώ εποικισμό (βλ.λ). **εποικισμός** (ο) [μτγν.11. η διαδικασία εγκατάστασης νέων κατοίκων σε ήδη κατοικημένο τόπο. κυρ. για βιοτικούς ή εργασιακούς λόγους: ***ο*** ~ ***τού Καναδά από τους Γάλλους*** ΣΥΝ. αποικισμός **2.** ΝΟΜ. (α) φαινομενικά εθελούσια μετακίνηση προσφύγων ή ακτημόνων από τα πάτρια εδάφη λόγω δυσχερών συνθηκών διαβίωσης, είτε σε πρόσφατα κατειλημμένα εδάφη είτε σε περιοχές που ενδείκν\)νται για οικονομική εκμετάλλευση προς όφελος των εποίκων και τής χώρας τους: ***αγροτικός - αποκαταστάσεως ακτημόνων κα?*λιεργητών [[αστικός ~*** (ομαδική μετακίνηση εργατών και ακτημόνων σε υπάρχοντα ή σχεδιαζόμενα αστικά - βιομηχανικά κέντρα) (β) η αναγκαστική μετακίνηση πληθυσμών που επιβάλλεται συνήθ. από την κεντρική εξουσία για την εξυπηρέτηση πολιτικών, στρατιωτικών, οικονομικών κ.ά. σκοπιμοτήτων συμβαίνει συνήθ. ύστερα από προσάρτηση εδαφών με στρατιωτικά (εισβολή) ή συμβατικά μέσα (συνθήκες) και συνεπάγεται την ανατροπή τής κανονικότητας των καθημερινών βιοτικών σχέσεων, τόσο τού μετακινούμενου πληθυσμού όσο και τού πληθυσμού «υποδοχής»: ***ο*** ~ ***τής κατεχόμενης Κύπρου από τους Τούρκους.*** **εποικοδομημα** (το) {εποικοδομήμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** το τμήμα κτηρίου ή άλλης οικοδομικής κατασκευής, που αποτελεί τη συνεχεία των θεμελίων ή των υπογείων του (ή στηρίζεται σε προϋπάρχοντα θεμέλια και βάσεις) 2. πολιτ. (κατά τον ιστορικό υλισμό) το σύνολο των ιδεολογικών σχέσεων, αντιλήψεων και θεσμών κάθε κοινωνίας, που προέρχεται και καθορίζεται από τη βάση (βλ.λ.). δηλ. το σύνολο των σχέσεων παραγωγής που αποτελούν την οικονομική δομή τής κοινωνίας (κατά το σχήμα ***βάση*** - ***εποικοδόμημα***, που αποτελεί και μέθοδο κοινωνικής ανάλυσης) ΣΥΝ. υπερδομή.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Cbcrbau, όρ. που πλάστηκε από τον K. Marx στη θεωρία τού ιστορικού υλισμού. ***Το*** μτγν. ***εποικοδόμημα*** σήμαινε «κτίσμα οικοδομημένο πάνω σε άλλο»], **εποικοδόμηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η περαιτέρω οικοδόμηση πάνω σε δεδομένη βάση ή θεμελίωση κτηρίου, κατασκευής κ.λπ.: ***η*** ~ ***των τειχών πάνω στα ερείπια τού αρχαίου φράγματος*** συν. οικοδόμηση **2.** (μτφ.) η ανάπτυξη πάνω σε επεξεργασμένες ή προϋπάρχουσες βάσεις, η περαιτέρω προώθηση και εμπέδωση: ***η*** ~ ***συνθηκών διαλόγου προχωρεί με υπαναχωρήσεις συχνά και των δύο πλευρών*** (πβ. λ. ***οικοδόμηση).*** **— εποικοδομώ** ρ. |αρχ.] {-είς...}. **εποικοδομητικός,** -ή, -ό f 1886J1. αυτός που σχετίζεται με την εποικοδόμηση: ~ ***εργασίες*** 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που επιτυγχάνει να θέσει βάσεις ή να δημιουργήσει συνθήκες προσέγγισης και κατανόησης μεταξύ των πλευρών που εμπλέκονται σε μια υπόθεση, καθιστώντας πιθανότερη την επίτευξη σχεδίου, στόχου: ο ***υπουργός χαρακτήρισε πολύ - τη συνάντηση με τους συνδικαλιστές [[- διάλογος / κριτική / συνεργασία*** ΣΥΝ. αποτελεσματικός, ωφέλιμος, δημιουργικός.

εποικοδομητικ-ά / **-ώς** επίρρ.

Ιετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γερμ.** erbaulich]. **έποικος (ο/η) [εποίκ-ου J -ων. -ους} 1. αυτός που εγκαθίσταται σε ξένη χώρα ή περιοχή, κυρ. για βιοτικούς ή εργασιακούς λόγους** ΣΥΝ. **άποικος 2.** ΝΟΜ. **αυτός που εξαναγκάζεται να μετακινηθεί από τη χώ**

ρα του για πολιτικούς, οικονομικούς κ.λπ. λόγους (πβ. λ. ***εποικισμός): μετά την εισβο/.ή στην Κύπρο, οι Τούρκοι εγκατέστησαν εποίκους από την Ανατολία στο βόρειο τμήμα τού νησιού.***

[ΚΤΥΜ, αρχ. < ***έπ(ι)-*** + ***οίκος***]. **έπομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.)

(μετβ.) **1.** (+γεν.) ακολουθώ (κάποιον/κάτι): ***ο αδύνατος τύπος τής προσωπικής αντωνυμίας προηγείται ή έπεται τού ρήματος*** ΑΝΤ'. προηγούμαι ♦ (αμετβ.) **2.** έρχομαι μετά ή αργότερα, ακολουθώ: ***μετά τα μη-χανοκίνητα έπονται τα πεζοπόρα τμήματα τής παρέλασης || έπονται και άλλες εκπλήξεις*** || ***μη φύγετε· έπεται συνέχεια!*** λντ. προηγούμαι· **ΦΡ. ενός *κακού μύρια έπονται*** από τη στιγμή που θα συμβεί κάτι κακό, ακολουθούν και πολλά άλλα 3. (απρόσ. ***έπεται)*** προκύπτει, απορρέει ως φυσικό συμπέρασμα: ***από τις δηλώσεις του ~ ότι Οα διεκδι- κήσει την προεδρία*** ΣΥΝ. επακολουθεί, συμπεραίνεται. συνάγεται. *.* σχολιο λ. ***αποθετικός.***

[ετυμ. < αρχ. ***έπομαι*** < ****Ιιέπ-ομθΐΐ*** < I.E. *sek*- «ακολουθώ», πβ. σανσκρ. sdcate «ακολουθεί», λατ. sequor «ακολουθώ», γαλλ. suivre, ισπ. seguir, λατ. secundus '-δεύτερος (ακολουθών)», socius «κοινωνός, σύντροφος». societas "Κοινωνία» κ.ά. Ομόρρ. ***επόμενος}.*** **επόμενος,** -η, -ο **1.** αυτός που έπεται, που ακολουθεί: το ***θέμα απο- φασίστηκε να συζητηθεί στην -- συνεδρίαση || ~ μήνας / χρόνος*** || (ως ουσ.) ***να περάσει ο ~!*** || ***θα κατέβω στην ~*** (ενν. ***στάση)*** ΣΥΝ. κατοπινός, ακόλουθος, προσεχής αντ. προηγούμενος* ΦΡ. (α) ***επόμενη μέρα*** για το χρονικό διάστημα που ακολουθεί ένα συμβάν: ***τι φέρνει η ~ για τονς νικητές και τους χαμένους των εκλογών*** (β) ***είναι επόμενο*** είναι αναμενόμενο, είναι φυσιολογικό, λογική συνέπεια: ***λόγω τής αναταραχής στα Βα?.κάνια ήταν επόμενο να μειωθεί το τουριστικό ρεύμα προς τις εμπλεκόμενες χώρες*** 2. *επομένη* (η) η μέρα που ακολουθεί, η επαύρ\ον: ***την - ξανασυναντήθηκαν*** συν. (λόγ.) επιούσα. ♦ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***προηγουμένως.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***επόμενος,*** μτχ. ενεστ. τού ρ. ***έπομαι],*** **επομένως** επίρρ. [αρχ.] όπως προκύπτει βάσει τής λογικής, όπως είναι λογικό βάσει προηγούμενων στοιχείων: ***έχουν ληφθεί όλα τα απαραίτητα μέτρα ασφαλείας·*** ό'εν ***συντρέχει λόγος ανησυχίας*** j| ***παρά τις πιέσεις τού Τύπου οι αρμόδιοι σιωπούν ~ κάποιο πρόβλημα υπάρχει*** συν. κατά συνέπεια, συνεπώς, άρα, κατ' ακολουθίαν, ως εκ τούτου. χχολιο λ. ***προηγουμένως.***

Ε.Π.Ο.Ν. (η) Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων αντιστασιακή οργάνωση νέων κατά την Κατοχή, η οποία υπαγόταν στο Ε.Α.Μ. (βλ.λ.). – **επονίτης** (ο), **επονίτισσα** (η), **επονίτικος,** -η, -ο. **επονειδιστος,** -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που προκαλεί όνειδος, ντροπή, αυτός που επισύρει την κατακραυγή, την απόρριψη ή τον στιγ- ματισμό: ~ ***διαγωγή / συνθήκη ειρήνης*** ΣΥΝ. (λόγ.) επαίσχυντος, αι- σχρός, εξευτελιστικός, αξιοκαταφρόνητος αν γ. αξιοθαύμαστος, αξιέπαινος. τιμητικός. – **επονείδιστα / επονειδίστως** [αρχ.] επίρρ. **επονομάζω** ρ. μετβ. [αρχ.| {επονόμασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} αποδίδω (σε κάποιον/κάτι) πρόσθετο (συνήθ. πιο εκφραστικό ή χαρακτηριστικό) όνομα, αποκαλώ (κάποιον) με καινούργια ονομασία (βά- σει γνωστού χαρακτηριστικού του): ***ο Αττίλας επονομάστηκε «μάστιγα τού Θεού» || ο Θεόδωρος Κο/.οκοτρώνης, ο επονομαζόμενος «Γέρος τού Μόριά»*** ΣΥΝ. προσονομάζω. – **επονομασία** (η) Ιμτγν.j. **εποποιία** (η) {εποποιών} (λόγ.) **1.** η σύνθεση έπους, η αφήγηση σπου- δαίων κατορθωμάτων 2. (συνεκδ.) η επική ποίηση ως λογοτεχνικό είδος: ***η ~ φθίνει ως είδος*** ΣΥΝ. έπος 3. (συνεκδ.) κάθε καταγεγραμμένη πράξη και συλλογικό επίτευγμα άξιο εξυμνήσεως και επαίνου, ικανό να παραδειγματίσει και να εμπνεύσει: ***η ~ τού '40 στα αλβανικά βουνά \\ η ~ τής Εθνικής Αντίστασης.***

[ΚΤΥΜ. αρχ. < ***έπος*** + ***-ποιία*** < ***-ποιός*** < ***ποιώ}.*** **εποπτεία** (η) {εποπτειών} **1.** κάθε επίβλεψη που ασκείται από ανώτερο ιεραρχικά διοικητικό όργανο ή θεσμό σε διαδικασία, αποστολή, απόδοση έργου οργάνου, που υπάγεται στις αρμοδιότητες αυτού: οι ε- ***κλογές θα διεξαχΟούν υπό την ~ διεθνούς επιτροπής*** ΣΥΝ. επιτήρηση, επίβλεψη, έλεγχος 2. ΝΟΜ. η αυτεπάγγελτη επίβλεψη δημοσίου οργα- νισμού από ανώτερο αρμόδιο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου για λόγους προστασίας τού δημοσίου συμφέροντος: ***η διαχείριση τής εταιρείας γίνεται υπό την ~ τού υπουργείου*** 3. η συνολική αντίληψη, το να μπορεί να δει κανείς ένα θέμα από πολλές οπτικές γωνίες, να το αντιλαμβάνεται συνολικά: ***χρειάζομαι περισσότερα στοιχεία, για να έχω ~ τού ζητήματος*** συν. αντίληψη 4. *Εποπτεία* (η) υπηρεσία υπεύθυνη για τη σωστή λειτουργία (οργανισμού, επιχείρησης, σχολείου κ.λπ.): ***~ Αλιείας / Εμπορίου \\ η ~ των Αρσακείων Σχολείων*** **5.** (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω υπηρεσία 6. ψυχολ. η ακριβής και έντονη παράσταση (βλ. λ. ***παράσταση)*** **7.** φίλος. (α) η άμεση αντίληψη των φυσικών ή ψυχικών φαινομένων μέσω των αισθήσεων ή τής συνείδησης (β) η άμεση συνειδητοποίηση σχέσεων (σαν να «φωτίζεται» ξαφνικά το πνεύμα), η οποία προκύπτει ως αποτέλεσμα προγενέστερης, μακροχρόνιας αλλά ασύνειδης διανοητικής αναζήτησης (λ.χ. το «εύρηκα» τού Αρχιμήδη) ΣΥΝ. ενόραση.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***εποπτεύω***]. **εποπτεύω** ρ. μετβ. {επόπτευ-σα, -θηκα} **1.** ασκώ εποπτεία, επιβλέπω ως ιεραρχικά ανώτερος και αρμόδιος (κάποιον/κάτι): ***η διεθνής επιτροπή επόπτευσε τη διαδικασία εκλογής || οι αρμόδιοι εποπτεύουν την τήρηση τού κανονισμού)| η εκτέλεση των έργων εποπτεύεται από το Υπουργείο*** || ***πο/ατιστικός φορέας εποπτευόμενος από τον δήμο*** συν. επιβλέπω, ελέγχω, επιστατώ 2. παρατηρώ από θέση που επιτρέπει συνολική αντίληψη, που δίνει την ολοκληρωμένη εικόνα ενός αντικειμένου, χώρου κ.λπ.: ***επόπτευσε τον χώρο των επιχειρήσεων*** ΣΥΝ. κατοπτεύω. –επόπτευση (η) [μτγν[. '^σχολιο λ. ***υποπτεύομαι.*** [ηι ΥΜ. αρχ. < ***έπόπτης}.*** **επόπτης** (ο) {-η κ. -όπτου | -ών}, **επόπτρια** (η) {εποπτριών} **1.** πρό- σο)πο που ως ιεραρχικά ανώτερο ή αρμόδιο ασκεί την εποπτεία μιας διαδικασίας: ***ο ~ των Ηνωμένων Εθνών πιστοποίησε την έγκυρότητα τής εκλογής || ο - των εξετάσεων*** (επιτηρητής) ΣΥΝ. ελεγκτής **2.** πρόσωπο το οποίο έχει την ευθύνη για τον έλεγχο τής σωστής και νόμιμης λειτουργίας (υπηρεσίας, οργανισμού, σχολείου κ.λπ.): - ***δημόσιας υγείας*** 3. αθλ. **επόπτης** *(γραμμών)* (στο ποδόσφαιρο, το τέ.νις, το βόλεϊ) ένας από τους βοηθούς διαιτητές αγώνα, που ελέγχει συγκεκριμένη περιοχή τού γηπέδου, υποδεικνύοντας τις παραβάσεις που λαμβάνουν χώρα σε αυτήν (λ.χ. αν η μπάλα βγήκε εκτός των γραμ- μών τού αγωνιστικού χοίρου) ΣΥΝ. (αγγλ.) λάινσμαν.

ΓΕΤΥΜ. αρχ. < ***έπ(0-*** + ***-όπτης*** < θ. -Ο/Γ-, πβ. ***δπ-ωπ-α,*** παρακ. τού ***όρώ*** «βλέπω». Βλ. κ. ***όψη],***

εποπτικός, -ή. -ό Ιαρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με την εποπτεία ή το πρόσωπο, το όργανο που την ασκεί: - ***έργο / συμβούλιο*** **2.** αυτός που εξυπηρετεί την αντίληψη παρέχοντας άμεσα ερεθίσματα, ώστε να είναι δυνατή η επί τόπου παρατήρηση: - ***όργανα*** || ~ ***μέσα διδα- σκα/Λας*** (προβολή διαφανείων, βίντεο κ.λπ.) ΣΥΝ. οπτικοακουστικός.

εποπτικ-ά / -ώς επίρρ.

έπος (το) {έπ-ους | -η, -ών} **1.** ποιητική σύνθεση μακρόπνοης έμπνευσης και μεγάλης έκτασης με διαπλεκόμενες ιστορίες, που εξυμνεί με θριαμβολογική. εγκωμιαστική και συχνά εξωραϊστική διάθεση γνωστά κατορθώματα ηρώων, θεών και ηγεμόνων: ***τα Ομηρικά η «Ιλιά- δα» και η «Οδύσσεια»*** ||[***το - τού Γκιλγκαμές*** J] ***διδακτικό*** ~ (λ.χ. τού Ησιόδου ***"Εργα καί Ήμέραι***) **2.** (συνεκδ.) το αντίστοιχο λογοτεχνικό είδος, κατ' αντιδιαστολή προς τη λυρική ποίηση και το δράμα: ***κυ- ριότερος εκπρόσωπος τού λατινικού - είναι ο Βιργίλιος*** 3. (γενικότ.) κάθε έργο (ποίημα, μυθιστόρημα, ταινία) που ανιστορεί ηρωικά κατορθώματα, που έχει επικό χαρακτήρα, λ.χ. η ταινία ***Ιβάν ο Τρομερός*** (τού Αϊζενστάιν), το μυθιστόρημα Πόλεμος ***και Ειρήνη*** (τού Γολστόι)

(μτφ.) σύνολο σπουδαίων, συνήθ. ηρωικών κατορθωμάτων θριαμβευτική πορεία, σκληρός αγώνας με νικητήρια έκβαση: ***το ~ τον '21 / τής ελληνικής αντίστασης στην Κατοχή / τής Αλβανίας*** συν. εποποιία · 5. (αρχαιοπρ.-κυριολ.) ο εκφερόμενος λόγος· συνήθ. στη ΦΡ. ***αμ' έπος αμ' έργον*** βλ. λ. ***άμα.*** ΣΧΟΜΟ λ. ***εχέμυθος.***

[ετυμ. αρχ. < ***Γέπ-ος*** < I.H. *wekᵛ·- «λέγω. μιλώ», πβ. σανσκρ. vdcas- «λόγος», λατ. vox «φωνή», γαλλ. voix, ισπ. voz κ.ά. Ομόρρ. αόρ. β' ***είπαν*** « ****έ-Εε-Γπ-ον),*** **νήπιος** (βλ.λ.) κ.ά. Η λ. ***έπος*** χρησιμοποιείται στον Όμηρο περιγράφοντας το αποτέλεσμα τής εκφώνησης, την ενέργεια τής ομιλίας, εν αντιθέσει προς τον ***μύθον,*** που αναφερόταν στο περιεχόμενο των λόγων. Αργότερα περιορίστηκε στη σημ. «λέξη», κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς το ***έργον.*** Με τη σημερινή σημ. χρησιμοποιή- θηκε αρχικοκ μόνον ο πληθ. ***έπεα.*** με τον οποίο προσδιοριζόταν η επική (εν αντιθέσει προς τη λυρική) ποίηση].

εποστρακίζομαι ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {εποστρακίσ-θηκα. -μένος} (για βλήμα) αναπηδώ προσκρούοντας κάπου και αλλάζω κατεύθυνση. – **εποστρακισμός** (ο) [μτγν.Ι κ. **εποστράκισμα** (το).

επουλώνω ρ. μετβ. {επούλω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** αναπτύσσω νέο ιστό πάνω σε πληγή ή τραύμα, ο οποίος αργότερα συστέλλεται δημιουργώντας ουλή· βοηθώ να κλείσει ένα τραύμα: ***θα χρειαστούν κά- ποιες εβδομάδες, μέχρι να επουλωθούν πλήρως τα τραύματά τον*** ΣΥΝ. γιατρεύω, θεραπεύω, (οικ.) κλείνω, θρέφω 2. (μτφ.) ξεπερνώ και ξεχνώ τραυματικές εμπειρίες, εξομαλύνω διαταραγμένες σχέσεις: δύσκολα ***επουλώθηκαν οι πληγές τού εμφυλίου πολέμου.***

|ϊϊϋμ. < μτγν. ***έπουλώ*** (αρχ. ***έπουλοϋμαι)*** < ***έπ(ι)-*** + ***ούλώ (-όω)*** < ***ου λ η].***

επούλωση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις. -ώσεων} η αποκατάσταση τής βλάβης που έχει προκληθεί σε ιστό ή όργανο από τραυματισμό: ***γρήγορη / πλήρης*** ~ || (μτφ.) ***η - των πληγών τού χωρισμού / των ψυχικών τραυμάτων τής παιδικής ηλικίας.*** – **επουλωτικός,** -ή, -ό | μτγν.], **επουλωτικ-ά / -ώς** επίρρ.

επουλώσιμος, -η, -ο (για πληγές, τραύματα) αυτός που μπορεί να επουλωθεί.

επουράνιος, -ος/-α. -ο [αρχ.| (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται στον ουρανό: ra ~ ***πνεύματα || η - βασιλεία*** || ο ~ ***πατέρας*** (ο Θεός) λντ. (λόγ.) επίγειος, υποχθόνιος 2. (λογοτ.) ***επουράνια*** (τα) {επουρανίων} ο ουρανός.

επουσιώδης, -ης, -ες [επουσιώδ-ους | -εις (συδ. -η), -ών επουσιωδέστερος. -ατος} (λόγ.) αυτός που δεν είναι ουσιαστικής σημασίας, που αξιολογείται ως ελάχιστα σημαντικός ή υπολογίσιμος: ~ ***σημασία ι λεπτομέρεια ι διαφορά*** ιυν. (λόγ.) δευτερεύων. άνευ σημασίας, ανάξιος λόγου, αμελητέος, ασήμαντος αντ. βασικός, (λόγ.) πρωταρχικός. – **επουσιωδώς** επίρρ [18531. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.*** jtTY.vi. μτγν. < ***έπ(ι)-*** + ***ουσιώδης.*** Η λ. σήμαινε αρχικώς αυτόν που «προστίθεται» στην ουσία και. επομένως, δεν αποτελεί μέρος της, δεν είναι ***ουσιώδης***|.

εποφθαλμιώ ρ. μετβ. {εποφθαλμιάς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (κακόσ.) επιθυμιό έντονα την απόκτηση ξένου περιουσιακού στοιχείου, τίτλου κ.λπ.. αναζητώ τρόπους για να γίνω κύριος ξένης ιδιοκτησίας:

τα λεφτά / την περιουσία ι το αξίωμα κάποιου || εποφθαλμιά την ευτυχία των άλλων J] η Ίουρκία εποφθαλμιά τα νησιά τού Αιγαίου ΣΥΝ. έχω βλέψεις, υποβλέπω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***οφθαλμός.***

[ΗΙ υμ. < μτγν. ***εποφθαλμιώ (-άω)*** < ***έπ(ι)-*** + ***-οφθαλμιώ*** < ***οφθαλμός].***

εποχή (η) **1.** καθεμιά από τις τέσσερεις υποδιαιρέσεις τού έτους (άνοιξη, καλοκαίρι, φθινόπωρο, χειμώνας), όπως αυτές οριοθετούνται από τις ισημερίες και τα ηλιοστάσια: ***η διαδοχή των*** - **2.** (γενικότ.) κάθε χρονική περίοδος που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερες καιρικές συνθήκες: ***η ~ το)ν βροχών ι τής ξηρασίας / των βοριάδων*** 3. η περίοδος τού έτους που είναι κατάλληλη ή προσφέρεται για κάτι, στην οποία συνηθίζεται να γίνεται κάτι (λ.χ. κατά παράδοση): ***η ~ τού θερισμού / τού τρύγου / των διακοπών ; τού κυνηγιού*** · ΦΡ. (α) *τέλος*

εποχής οι τελευταίες μέρες πωλήσεως εποχικών προϊόντων, κυρ. ενδυμάτων, κατά τις οποίες ισχύουν ευκαιρίες, προσφορές σε χαμηλές τιμές: *προλάβετε. ~!* (β) ***εκτός εποχής*** για κάτι παλιομοδίτικο ή αταίριαστο με τις καιρικές συνθήκες: *τα φουρό και τα ομπρελίνα είναι πια -/ jj είναι ~ το πέδιλο χειμωνιάτικα!* αντ. στη μόδα (γ) **Λάθος *εποχή*** για κάτι που συμβαίνει σε ακατάλληλη περίοδο, σε διαφορετική από αυτή που θα έπρεπε ή θα μπορούσε να είχε συμβεί: *δυστυχώς. ~ γνωριστήκαμε || ζούμε σε ~· εμείς, θα ταίριαζε να ζούσαμε τον 18ο αι.!* **4.** (η γεν. ***(τής) εποχής*** ως χαρακτηρισμός) (α) για κάτι που ανήκει σε συγκεκριμένη εποχή τού έτους: *Τώρα είναι χειμώνας· οι ντομάτες δεν είναι τής εποχής || τρώω πάντα φρούτα εποχής || σαλάτα εποχής* (με λαχανικά που ευδοκιμούν την περίοδο τού έτους που διανύουμε) (β) (για κινηματογραφικ-ή ταινία, γενικά έργο) τού οποίου η υπόθεση αναφέρεται σε παλαιότερη χρονική περίοδο: *περιπέτεια / αισθηματικό δράμα εποχής || οι ηθοποιοί φορούσαν κοστούμια εποχής* 5. γεωλ. μονάδα γεωλογικού χρόνου (υποδιαίρεση τής γεωλογικής περιόδου), που αντιπροσωπεύει το χρονικό διάστημα κατά το οποίο αποτέθηκε μία αλληλουχία πετρωμάτων: *νεολιθική* ~ 6. κάθε συγκεκριμένη περίοδος τής ζωής (κάποιου): *εκείνη την ~ αισθανόταν μοναξιά || αυτή την ~ είναι πνιγμένος στη δουλειά || ήταν η ~ τού με- γάλου τους έρωτα || η ~ των φοιτητικών του χρόνων* ΣΥΝ. διάστημα, καιρός· ΦΡ. *στην* ***εποχή μου ί τής εποχής μου*** κατά τη διάρκεια τής νεότητάς μου ή και τής περιόδου μέχρι τα γηρατειά: *στην εποχή μου όλα ήταν αγνά και πολιτισμένα || Πού τα έμαθες αυτά τα τραγούδια;* ***Αυτά είναι τής εποχής μου!*** ΣΥΝ. στα χρόνια μου. στις μέρες μου. στον ***καιρό*** μου **7.** η χρονική περίοδος κατά την οποία καταγράφονται εξελίξεις και εμφανίζονται στοιχεία σημαντικά για την ιστορία: ***η ~ τού Ρομαντισμού / τής Αναγέννησης / τής*** *Βιομηχανικής* ***Επανάστασης*** |j *βυζαντινή* / ***κ?.ασική*** / *αρχαϊκή* ~· ΦΡ. *αφήνω* ***εποχή*** αποκτώ μεγάλη φήμη, χαρακτηρίζοντας (με τη δράση, το έργο μου) τη χρονική περίοδο στην οποία ζω ή λαμβάνω χώρα: ***η*** *πρώτη* ***του ποιητική συλλογή άφησε*** *εποχή* ***στους καλλιτεχνικούς κύκλους*** || ***η «Κα- ζαμπλάνκαήταν μια ταινία που άφησε*** *εποχή* || ***ηθοποιός / πολιτικός*** / *ποδοσφαιριστής* ***που*** *θ'* ***αφήσει*** *εποχή* ΣΥΝ. γράφω ιστορία. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έχω.***

[F.TYM. μτγν., αρχική σημ. «στάση, συγκράτηση», < αρχ. *επέχω.* Ήδη στον Πτολεμαίο και τον Πλούταρχο η λ. περιγράφει τη στάση των αστέρων και συγκεκριμένα τη θέση τους κατά την τροχιά τους. Έτσι με τη λ. *εποχή* προσδιορίστηκε επίσης και η περίοδος χρόνου, η οποία υπολογίζεται βάσει τής κινήσεως των αστέρων. Ιι λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. epoch, γαλλ. epoque κ.ά. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *αφήνο) εποχή* (< γαλλ. faire epoque). *στην εποχή μον* (< γαλλ, a mon epoque), *εκτός εποχής* (< αγγλ. out of season) κ.ά.].

εποχικός, -ή. -ό κ. (εσφαλμ.) **εποχιακός 1**. αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένη εποχή τού έτους: *~ οπωροκηπευτικά ; φρούτο / λαχανικά / θήραμα* · 2. αυτός που σχετίζεται με ορισμένη εποχή ή χρονική περίοδο, μικρότερη μιας πλήρους (ετήσιας) περιόδου: *- προσωπικό / εργάτης / εργασίες / κατάστημα. --* **εποχικά** κ. (εσφαλμ.) **εποχιακά** επίρρ.. **εποχικότητα** (η).

εποχικός ή εποχιακός; Το σωστό είναι **εποχ-ικός** από το **εποχή,** όπως και τα ***κατοχή*** **- κατοχ-ικός.** ***εξοχή*** **- εξοχ-ικός.** συνοχή **συ- νοχ-ικός.** ***μετοχή*** - **μετοχ-ικός** κ.ά. Ρ.πίθετο παράγωγο σε **-ιακός** αναμένεται κανονικά από ουσιαστικά σε -ί-: ***ήλι-ος*** - **ηλι-ακός,** ***όρι-ο*** **- ορι-ακός.** ***θεμέλι-ο*** **- θεμελι-ακός.** ***κρανί-ο*** **- κρανι-ακός,** ***πτυχί-ο*** - **πτυχι-ακός** κ.ο.κ.

εποχούμαι ρ. αποθ. Ιεποχείσαι...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιο- πρ.) επιβαίνω σε όχημα λντ. πεζοπορώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** [f.tym. < αρχ. ***εποχούμαι (-έο-)*** < ***επ(ι)-*** + ***όχούμαι*** «μεταφέρομαι», βλ. κ. ***όχημα].***

έποψ (ο) {έπ-οπος, -οπα | -οπες, -όπων} (επιστημ.) ο τσαλαπετεινός. [ΕΤΥΜ. αρχ. ονοματοποιημένη λ., από την κραυγή ***έποποΐ, πόποπο*** (όπως την καταγράφει ο Αριστοφάνης) τού πουλιού. Πβ. αρμ. ρορορ. λατ. upupa, λετ. pupukis κ.ά.]. **έποψη** (η) {-ης κ. -όψεως | -όψεις, -όψεων} (λόγ.) **1.** η θέα ευρύτερης περιοχής από απόσταση 2. (συνήθ. μτφ.) ο ιδιαίτερος τρόπος θέασης και προσέγγισης των πραγμάτων: ***υπό την έποψη αυτή θα μπορούσε να υποστηριχθεί και σήμερα η εν λόγω θέση των αρχαίων φιλοσόφου*** ΦΡ. *εξεπόψεως* από άποψη...: ***κρινόμενο*** - ***φιλολογικής, το έργο εμφανίζει αδυναμίες.***

[ετυμ. < αρχ. ***εποψΐς< έπ(ΐ)*** + ***οψις].***

Ε.Π.Σ. (η) Ένωση Ποδοσφαιρικών Σωματείων, **επτά** κ. (καθημ.) **εφτά** [μεσν.] (το) {άκλ.} **1.** έξι συν ένα. ίσος με τον αριθμό των ημερών μιας εβδομάδας, ο αριθμός 7 (βλ. λ. ***αριθμός,*** ΠΙΝ.)

(ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 7: *~* ***σπίτια*** *ί* ***βουνά*** / ***βιβλία*** · ΦΡ. (α) *τα επτά θαύματα τού κόσμου* βλ. λ. ***θαύμα*** (β) *οι επτά σοφοί* βλ. λ. ***σοφός*** (γ) *επτά θανάσιμα αμαρτήματα* βλ. λ. ***αμάρτημα*** (δ) πολιτ. (παλαιότ.) *Ομάδα των Επτά* βλ. λ. ***ομάδα,***

[πτυμ. < αρχ. ***επτά*** < Ι.Ε. *septm- «επτά», πβ. σανσκρ. sapta. λατ. septem, γαλλ. sepi. ισπ. .sieie, αγγλ. seven, γερμ. sieben κ.ά. Ομόρρ. ***έβδομος, έπτακόσιοι*** κ.ά.[. **επτα-** / **εφτα-** κ. **επτά-** / **εφτά-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισούται αριθμητικά με τον αριθμό επτά (7): ***επτα-σύλ- λαβος, εφτα-μηνίτικος, επτά-ωρος*** **2.** είναι επτά φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: ***επτα-π?.άσιος*** *3.* έχει μια ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό: ***εφτά-ψυχος. επτα-σφράγιστο.***

[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. ***έπτα-πλάσιος, έπτά-χορδος),*** που προέρχεται από το αριθμητ. ***επτά*** (βλ.λ.). Ο τ. ***έφτα-*** είναι μεσν.|. **επτάβαθμος** κ. **εφτάβαθμος,** -η. -ο * επτα-, -βαθμός **επτάγωνος** κ. **εφτάγωνος,** -η, -ο -» επτα-, -γωνος **επταετής,** -ής. -ές -► επτα-, -ετής **επταετία** [αρχ.] κ. (καθημ.) **εφταετία** (η) {επταετιών} **1.** το χρονικό διάστημα επτά ετών: ***η προσεχής - θα καθορίσει το μέλλον τής οικονομίας*** 2. (ειδικότ.) *Επταετία* (η) η δικτατορία τής περιόδου 1967-74 στην Ελλάδα: ***κατά την - ανέπτυξε αντιστασιακή δράση |[η περίοδος μετά την*** **επτάζυμο** (το) -► εφτάζυμο **επταήμερος** κ. **εφταήμερος,** -η. -ο -* επτα-. -ήμερος **επταθέσιος** κ. **εφταθέσιος,** -α, -ο ♦ επτα-, -θέσιος **έπταθλο** (το) Ιε/ττάθλ-ου | -ων} αθλ. σύνθετο αγώνισμα για γυναίκες που αποτελείται από επτά διαφορετικά αγωνίσματα.

{εγυμ. < ***επτ(α)-*** + ***-αθλο*** (< ***άθλος***), πβ. κ. ***δέκ-αθλο, πέντ-αθλο\.***

επτάκις επίρρ. -* επτα-, -άκις

επτακόσια κ. (καθημ.) **εφτακόσια** (το) [άκλ.} εξακόσια ενενήντα εννέα συν ένα, ίσος με επτά εκατοντάδες, ο αριθμός 700 (βλ. λ. ***αριθ- μός.\ικ.).***

επτακόσιοι, -ες, -α κ. (καθημ.) **εφτακόσιοι,** -ιες, -ια {επτακοσίων} αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 700: - ***άνθρωποι*** / ***χιλιάδες / κιλά*** (βλ. λ. ***αριθμός***, ιιιν.).

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. επτακόσιοι < ***έπτά*** + ***-κόσιοι*** (βλ. κ. δ/ακόσιοί)].

επτακοσιοστός, -ή, -ό [μτγν.] κ. (καθημ.) **εφτακοσιοστός** (επίσης γράφεται 700ός στην αραβική αρίθμηση, Τ' ή ψ' στην ελληνική και DCC στη λατινική) αυτός /του αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό επτακόσια (700) (βλ. κ. λ. ***αριθμός.*** ΗΙΝ), **επτάλοφος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** (πόλη) χτισμένη πάνω σε επτά λόφους

Επτάλοφος (η) {Επταλόιρου} (α) η Ρωμη (β) η Κωνσταντινούπολη,

επταμελής κ. **εφταμελής,** -ής. -ές -» επτα-, -μελής **επταμηνία** κ. **εφταμηνία** (η) -* επτα-, -μηνία **επταμηνίτικος** κ. **εφταμηνίτικος,** -η, -ο -► επτα-, -μηνίτικο **επτάμηνος** κ. **εφτάμηνος,** -η. -ο ■* επτα-. -μηνος **Επτάνησα** [1800] κ. (καθημ.) **Εφτάνησα** (τα) {Επτανήσων} νησιωτικό συγκρότημα στο Ιόνιο Πέλαγος, που περιλαμβάνει τα νησιά Ζάκυνθο. Ιθάκη, Κέρκυρα, Κεφαλλονιά. Κύθηρα. Λευκάδα. Γιαξούς· αλλιώς ***Ιόνια Νησιά. — Επτανήσιος*** (ο) ί 1849], **Επτανήσια** (η), **επτανησιακός,** -ή, -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***Πε?.οπόννησος.*** **επταπλσσιάζω** ρ. -* επτα-, -πλασιάζω **επτανησιακός,** -ή, -ό [1889] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα Επτάνησα: *~* ***μουσική*** / ***παράδοση*** / ***τραγούδια*** 2. φιλολ. *Επτανησιακή Σχολή* σημαντική, κυρ. ποιητική, σχολή τής νέας ελληνικής λογοτεχνίας, που ξεκινάει πριν από το 1800 και συνεχίζεται περίπου ώς τους Βαλκανικούς Πολέμους, με χαρακτηριστικότερους εκπροσώπους τον Δ. Σολωμό, τον Αρ. Βαλαωρίτη. τον Λ. Μαβίλη, τον Ανδρ. Λασκαράτο κ.ά. **επταπλασιάζω** κ. **εφταπλασιάζω** ρ. -» επτα-, -πλασιάζω **επταπλάσιος** κ. **εφταπλάσιος,** -α, -ο -► επτα-. -πλάσιος **επταπλός,** -ή. -ό ■* επτα-, -πλός **επτάπτωτος,** -η. -ο -» επτα-. -πτωτος **επτάσημος,** -η, -ο -* επτα-. -σημος **επτάστερος,** -η, -ο [μτγν.Ι αυτός που αποτελείται από επτά αστέρες: ο *~* ***αστερισμός των Πλειάδων.*** **επτασύλλαβος** κ. **εφτασύλλαβος,** -η, -ο » επτα-, -σύλλαβος **επτασφράγιστος,** -η. -ο [1887] κ. (καθημ.) **εφτασφράγιστος** ερμητικά κλειστός ή πολύ καλά φυλαγμένος: - ***μυστικό.*** |hj υμ. Η λ. σχηματίστηκε βάσει τής αφηγήσεως τής ***Αποκάλυψης*** για ***τάς έπτά σφραγίδας*** (κεφ. 5-8), τις οποίες ανοίγει ο Χριστός, για να αποκαλυφθούν σημαντικές προφητείες], **επτατάξιος** κ. **εφτατάξιος,** -α. -ο -► επτα-. -τάξιος **επτάτομος** κ. **εφτάτομος,** -η. -ο -+ επτα-. -τομος **επτάφυλλος** κ. **εφτάφυλλος,** -η, -ο -·> επτα-, -φυλλος **επτάφωτος,** -η. -ο αυτός που έχει επτά φώτα· εύχρ. κυρ. στη ΦΡ. *επτάφωτος λυχνία* θρηςκ. (i) η λυχνία που περιελάμβανε επτά επι- μέρους λυχνίες, για την καθεμία από τις οποίες έκαιγε ξεχωριστό φιτίλι· σύμβολο τής εβραϊκής λατρείας, που άναβε στα Αγια των Αγίων τής Σκηνής τού Μαρτυρίου και τού ναού των Ιεροσολύμων (ii) η παράσταση τού παραπάνω συμβόλου.

[F.tym. < μτγν. ***έπτάφωτος*** < ***έπτά*** + ***-φωτός*** < ***φως.*** Η ***επτάφωτος λυχνία***, η οποία αναφέρεται στο σκεύος τής Σκηνής τού Μαρτυρίου (Π.Δ. ***Έξοδος*** 25, 31-40). αποδίδει το εβρ. menS-rah «λυχνία»], **επτάχρονα** κ. **εφτάχρονα** (τα) -+ επτα-, -χρονα **επτάχρονος** κ. **εφτάχρονος,** -η, -ο - ♦ επτα-, χρονος **επταψήφιος** κ. **εφταψήφιος,** -α, -ο -> επτα-, -ψήφιος **επτάωρος** κ. **εφτάωρος,** -η, -ο ->επτα-, -ωρος **επταώροφος** κ. **εφταώροφος,** -η, -ο ♦ επτα-. -ώροφος **Ε.Π.Υ.** (ο) ΣΤΡΛΤ. Εθελοντής Πενταετούς Υποχρέωσης, **επύλλίο** (το) {επυλλί-ου | -ων} φιλολ. μικρό επικό ποίημα (κυρ. τής αλεξανδρινής και ρωμαϊκής περιόδου), όπως λ.χ. οι ***Μεταμορφώσεις*** τού Οβιδίου.

{ΠΤΥΜ. < αρχ. ***έπύλλιον,*** υποκ. τού ***έπος*** (βλ.λ.)]. **επωάζω** ρ. μετβ. {επώασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** (για πτηνά, ερπετά ή αμφίβια) δημιουργώ και διατηρώ σταθερές τις απαραίτητες συνθήκες, κυρ. θερμοκρασίας, για την εκκόλαψη αβγών. λ.χ. τοποθετώντας τα σε θερμό χώρο ή κάτω από το φτέρωμα τού σώματος συν. (για πτηνά) κλωσσώ **2.** (μεσοπαθ. *επωάζομαι*) (για μικρόβιο, ιό) αναπτύσσομαι σε οργανισμό μέχρι την πρώτη εκδήλωση νόσου: ο ***εχινόκοκκος επωάζεται στα έντερα.***

[ετυμ. < αρχ. ***επωάζω*** < ***έπ(ι)-*** + ***-φάζω*** < ωόν «αβγό»], **επώαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** βιολ. η χρονική περίοδος από την ωοτοκία ώς την εκκόλαψη τού αβγού, η οποία συμπίπτει

με την περίοδο τής εμβρυϊκής ανάπτυξης 2. ιλτρ. η περίοδος που μεσολαβεί από τη στιγμή που ένας παθογόνος παράγοντας εισδύει στον οργανισμό ώς τη στιγμή που εμφανίζονται τα πρώτα συμπτώματα τής νόσου, κατά τη διάρκεια τής οποίας δεν εκδηλώνεται καμία ενόχληση: *η περίοδος επωάσεως τού A.I.D.S. είναι συνήθως μακρόχρονη*

ΦΥΣ. η μετατροπή ενός ατομικού πυρήνα σε σχάσιμο με εφαρμογές κυρ. στους πυρηνικούς αντιδραστήρες. Επίσης **επωασμός** (ο) [αρχ.Ι.

επωαστικός, -ή, -ό [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έπφασις* < *επωάζω* (βλ.λ.). Η ιατρ. σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. incubation], **επωαστήρας** (ο) [i898] **1.** συσκευή για την τεχνητή επώαση των αβγών (κυρ. τής κότας), η οποία μπορεί να δημιουργεί τις κανονικές συνθήκες (θερμοκρασίας και υγρασίας) που επιτρέπουν την εκκόλαψη 2. μικρό κιβώτιο ή φιάλη για την επώαση των αβγών των ψαριών. Επίσης **επωαστήριο** (το) [**1**894].

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. incubaieur]. **επωδή** (η) **1.** σειρά τυποποιημένων φράσεων **2.** (γενικότ.) το τραγούδι ή τα λόγια, για τα οποία πιστεύεται ότι η απαγγελία ή η απλή εκφώνησή τους επιτυγχάνει με μαγικό τρόπο την καταπολέμηση των κακών πνευμάτων, τη θεραπεία ασθενειών κ.λπ. ΣΥΝ. ξόρκι, μαγγανεία, γητειά. ΣΧΟΛΙΟ λ. *επωδός, παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ.. < αρχ. *έπφδή* < *έπ(ι)-* + *ωδή}.* **επωδός** (η) **1.** το έμμετρο τμήμα ποιητικής σύνθεσης, που ακολουθεί τη στροφή και την αντιστροφή, λ.χ. στα χορικά άσματα των τραγωδιών 2. κάθε φράση ή στίχος που επαναλαμβάνεται με σταθερό τρόπο στο τέλος στροφής, ποιήματος ή μουσικής σύνθεσης ΣΥΝ. μοτίβο, ρεφρέν **3.** (μτφ.) κάθε φράση που συνηθίζεται ή επαναλαμβάνεται με μεγάλη συχνότητα: *η απαίτηση εκλογών αποτελεί τη μόνιμη ~ των ομιλιών των αντιπο/ατευόμενων βουλευτών.* — **επωδικός,** -ή, -ό Ιμτγν.|. ** σχολιο λ. *παρώνυμο.*

|ετυμ. < αρχ. *έπφδός* < *έπάδω* < *έπ(ι)-* + $<5ω|.

επωδός - επωδή. Οι δύο λέξεις, μολονότι κοινής ετυμολογικής αρχής **(αδω** «τραγουδώ», **φδή** «τραγούδι»), έχουν διαφορετική σημασία: η **επωδός** είναι «το τμήμα τού τραγουδιού που επανέρχεται, επαναλαμβάνεται (ρεφρέν)», ενώ η **επωδή** είναι το «μαγικό τραγούδι, το ξόρκι».

επώδυνος, -η, -ο (λόγ.) 1. αυτός που προκαλεί πόνο: ~ *τραύμα ι εγχείρηση/ επέμβασηΣΥν.* οδυνηρός, (λογιότ.) αλγεινός αντ. ανώδυνος, καταπραϋντικός· ΦΡ. ιλτρ. ***επώδυνα σημεία*** σημεία τής επιφάνειας τού δέρματος, που ακόμα και ελαφρώς πιεζόμενα προκαλούν πόνο λόγω συγκεκριμένης παθήσεως 2. (μτφ.) αυτός που πληγώνει συναισθηματικά. που προξενεί αισθήματα οδύνης: ~ *εμπειρία / γνωριμία / ανάμνηση / αποχαιρετισμός* συ ν. τραυματικός, σκληρός, πονεμένος.

επώδυνα/ επωδύνως |αρχ.Ι επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκταση, σύνθετος.* [πτυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *-ώδυνος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όδύνη\.* **επώθηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ΓΕΩΛ. μεγάλης κλίμακας τεκτονική διεργασία κατά την οποία παρατηρείται αποκόλληση, μεταφορά και τοποθέτηση ενός γεωλογικού σχηματισμού πάνω *σρ* έναν άλλον με διαφορετική γεωτεκτονική προέλευση.

Ιετυμ. < *επωΟώ,* απόδ. τού αγγλ. upthrust}, **επωμίδα** (η) στρατ. λωρίδα υφάσματος που ράβεται εξωτερικά στον *mf* ενδύματος και φέρει πάνω της διακριτικό, το οποίο διαφοροποι- ei/xi ανάλογα με τον βαθμό τού αξιωματικού: *τον καθαίρεσαν και του ξήλωσαν τις ~.*

[Ετυμ. < αρχ. *έπωμίς. -ίδος* < *έπ(ι)-* + *-ωμίς* < *ώμος.* Η στρατιωτική σημ. αποδίδει το γαλλ. epaulette}, **επωμίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. [επωμϊσ-τηκα, -μένος} **1.** (κυριολ.) τοποθετώ στους ώμους μου για μεταφορά, φορτώνομαι: ~ *φορτίο* ΣΥΝ. αποθέτω 2. (μτφ.) δέχομαι το βάρος μιας υποχρέωσης, αναλαμβάνω ευθύνη: *η νέα κυβέρνηση επωμίστηκε το δύσκολο έργο τής ανόρθωσης τής οικονομίας || ~ το βάρος μιας διοργάνωσης || ~ ευθύνες* συν. αναλαμβάνω, αποδέχομαι, παίρνω πάνωμου. ·*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* [ΕΤΥΜ. μτγν. < *έπ (ι)-* + *-ωμίζομαι* < *ώμος\.* **επωνυμία** (η) Ιαρχ.Ι {επωνυμιών} (για εταιρείες, σωματεία κ.λπ.) η διακριτική ονομασία νομικού προσώπου: *η εταιρεία με την ~ «Ερμής Α.Ε..».* Επίσης **επωνύμιο** (το) [αρχ.]. **επώνυμο** (το) [αρχ.] {επωνύμ-ου] -ων} το οικογενειακό όνομα, το όνομα τού ατόμου που δηλώνει την οικογένεια, την καταγωγή του, κατ'αντιδιαστολή προς το μικρό (κύριο) όνομα: *το όνομά τον είναι Κυριάκος και το ~ του Πετρίδης ||[πατρωνυμικό / μητρωνυμικό / ανδρωνυμικό ~|| οι γονείς προσδιορίζουν από κοινού το ~ των παιδιών τους* ΣΥΝ. επίθετο. — **επωνυμικός,** -ή, -ό. « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.* **επώνυμος,** -η. -ο **1.** αυτός που φέρει το όνομα τού δημιουργού του ή που γίνεται με τη χρήση τού ονόματος κάποιου: ο *σταθμός δέχεται μόνο ~ καταγγελίες || ~ κείμενο / δημοσίευμα ||* το ~ *ρούχο* (που φέρει ένδειξη με τη φίρμα τού κατασκευαστή) *έχει μεγάλη ζήτηση στις μέρες μας* συν. ενυπόγραφος αντ. ανώνυμος, ανυπόγραφος· ΦΡ. (α) ΙΣΤ. ***επώνυμος άρχοντας*** (i) (κυρ. στην αρχαία Αθήνα) ο άρχοντας με το όνομα τού οποίου αναφερόταν επισήμως το έτος κατά το οποίο άσκησε την εξουσία του· ο πρώτος από τους εννέα άρχοντες (ii) μυΘΟλ. (στην αρχαία Αθήνα) καθένας από τους δέκα μυθικούς ήρω- ες. οι οποίοι είχαν δώσει τα ονόματα τους αντίστοιχα στις δέκα αττικές φυλές, των οποίων θεωρούνταν πρόγονοι 2. ***επώνυμος*** (ο), ***επώνυμη*** (η) πρόσωπο που είναι γνωστό, διάσημο, που το όνομά του αναγνωρίζεται εύκολα από το κοινό: *οι κοσμικές στήλες ασχολούνται αποκλειστικά με τη ζωή των επωνύμων* συν. διασημότητα ΑΝΤ. ανώνυμος, άσημος, άγνωστος. — **επώνυμα/επωνύμως** [μτγν.| επίρρ. **

ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος, φημισμένος.*

[ετυμ. αρχ. < *έπ(ι)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα,* αιολ. τ. τής λ. *όνομα}.*

επωτίδα (η) (επίσ.-συνήθ. στον πληθ.) ναυτ. ξύλο ή σίδερο που εξέχει από τα πλαϊνά πλοίου για τη στερέωση ή ανάρτηση αντικειμένου: *επωτίδες 'λέμβων / άγκυρας* συν. (λαϊκ.) καπόνι.

[πτυμ. < αρχ. *επωτίδες* (μόνο πληθ.) < *έκ(ι)-* + *-ωτίδες*< *ούς. ώτός\.*

επωφελής, -ής, -ές [επωφελ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · επωφελέ-στ-ερυς. -ατος} (λόγ.) αυτός που αποδίδει κέρδος, που γίνεται με συμφέρουσες συνθήκες και ευνοϊκούς όρους, που γίνεται προς όφελος (κάποιου): ~ *σύμβαση / διακανονισμός / επένδυση / συμφωνία* συν. ωφέλιμος, χρήσιμος, επικερδής, πρόσφορος αντ. ανωφελής, επιβλαβής, επιζήμιος.

επωφελώς επίρρ. [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες. σύνθετος, χρήσιμος.*

[ετυμ. μτγν. < *έπ (ι)-* + *-ωφελής {με* έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όφελος\.*

επωφελούμαι ρ. μετβ. αποθ. [επωφελήθηκα} (λόγ.) (+από / +γεν.) εκμεταλλεύομαι προς όφελός μου δεδομένη κατάσταση: - *το>ν ευκαιριών που μου παρουσιάζονται |[οι ανταγωνιστές μας επωφελήθη- καν από τα λάθη μας || πολλοί Αθηναίοι επωφελήθηκαν από τον ωραίο καιρό και εγκατέλειψαν την πόλη* ΣΥΝ. κερδίζω, (λόγ.) προσπορίζομαι οφέλη αντ. ζημιώνομαι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, γαλλισμός.*

[ετυμ. < αρχ. *επωφελούμαι (~έο~),* αρχική σημ. «λαμβάνω βοήθεια»,

έπ(ΐ)- + ωφελούμαι. Η σημερινή σημ. είναι απόδ. ανάλογων χρήσεων των γαλλ. bcneficier και profiteri.

εραλδικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τα οικόσημα και γενικότ. τα εμβλήματα 2. *εραλδική* (η) [χωρ. πληθ.} η κατά συστηματικό τρόπο μελέτη και ενασχόληση με τα εμβλήματα και ειδικότ. τα οικόσημα συν. εμβληματολογία, οικοσημολογία.

ΙΓ.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. heraldique < αρχ. γαλλ. herau(])t «αξιω- ματούχος επιφορτισμένος με τη διαβίβαση μηνυμάτων και την τήρηση τού πρωτοκόλλου» < φρανκον. *heriwaid < αρχ. γερμ. heri «στρατός» + wald «διοικητής»].

ερανίζομαι ρ. μετβ. αποθ. [ερανίσ-θηκα. -μένος} (λόγ.) (εύχρ. μόνο μτφ.) δανείζομαι και παραθέτω επιλεγμένα, κυρ. μικρής εκτάσεως. χαρακτηριστικά αποσπάσματα λόγου από διάφορα κείμενα: - *περικοπές / αποσπάσματα / γνωμικά / γνώμες / χωρία* συν. συγκεντρώνω, συλλέγω. σχολιο λ. *αποθετικός.*

ΙΕΤΥΜ, αρχ. < *έρανος].*

εράνισμα (το) [ερανίσμ-ατος | -ατα, -άτιον} (κυρ. σε πληθ.) τα αποτελέσματα συλλογής χωρίων, αποφθεγμάτων, γνωμών κ.λπ. από διάφορους συγγραφείς.

ερανισμός (ο) [μτγν.] **1.** το να ερανίζεται κανείς **2.** σύνθεση συγγράμματος με αποφθέγματα, γνώμες, αποσπάσματα κ.λπ. από διάφορους συγγραφείς. — **ερσνιστής** (ο) [αρχ.|. **ερανίστρια** (η), **ερανιστι- κός,** -ή, -ό.

έρανος (ο) [εράν-ου | -ων, -ους} η συγκέντρωση χρημάτων ή άλλων αγαθών με εθελοντική και αυτοπροαίρετη συνεισφορά των μελών ενός συνόλου για την υποστήριξη, ενίσχυση κοινωφελούς ή φιλανθρωπικού σκοπού: *αντικαρκινικός ~ || ~ για την ενίσχυση των σεισμοπαθών || κάνω ~ ·* ΦΡ. *επιτροπή εράνου* επιτροπή από πέντε τουλάχιστον μέλη που έχει σκοπό να συγκεντρώσει χρήματα ή άλλα αντικείμενα με εράνους, γιορτές ή άλλα παρόμοια μέσα. για την εξυπηρέτηση ορισμένου σκοπού, δημοσίου ή κοινωφελούς, και η οποία αποκτά νομική προσωπικότητα με διάταγμα. — **ερανικός,** -ή, -ύ [αρχ.Ι.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τον αιολ. τ. *έροτις* «γιορτή» ή και με τη λ. *έορτή* (βλ.λ.)].

ερασιτέχνης (ο) [1887} Ερασιτεχνών}, (λόγ.) **ερασιτέχνις** (η) (ερασιτέχν-ιδος, -ιδα | -ίδων, -ιδες} 1. αυτός που ασχολείται με έναν τομέα δραστηριότητας περισσότερο για ευχαρίστηση παρά για οικονομικό κέρδος, που δεν ασκεί μια τέχνη επαγγελματικά: - *φωτογράφος / χορευτής / ποδοσφαιριστής / αρχαιολόγος* αντ. επαγγελματίας. τεχνο- κράτης 2. (κακόσ.) αυτός που στερείται επαγγελματισμού, συστηματικότητας. ειδικών γνώσεων, που χαρακτηρίζεται από προχειρότητα και ανευθυνότητα στον τρόπο εργασίας του.

[ΕΙ ΥΜ. < *ερασι-* (< *έραμαι* «αγαπώ», βλ. λ. *εραστής)* + *-τέχνης* < *τέχνη,* απόδ. τού γαλλ. amateur}.

ερασιτέχνης - επαγγελματίας - ντιλετάντης. Το λατ. **amator** «εραστής» έδωσε λαβή στο να πλαστεί τον 15ο αι. η γαλλ. λ. amateur, που εξειδικεύθηκε στο φραστικό σύνθετο **amateur d'art** «εραστής τής τέχνης» (πβ. Chateaubriand: Les ruines d'Athenes ne sont bien connues que des amateurs des arts «τα ερείπια των Λθη- νών δεν είναι γνωστά παρά μόνον στους εραστές τής τέχνης»). Από το φραστικό αυτό σύνθετο ο λογοτέχνης Γεώργιος Ιτρατήγης (1859-1938) έπλασε (το 1887) το **ερασιτέχνης** (κατά τα **καλλιτέχνης, λογοτέχνης** κ.Λπ.). Τον 18ο αι. (1740) πλάστηκε στη Γαλλική η λ. **dilettante** «ερασιτέχνης, ασχολούμενος με την τέχνη» από την αντίστοιχη ιταλική λ., που ανάγεται στο p. dileitare «τέρπομαι, διασκεδάζω». Όπως και το amateur, dilettante ήταν αρχικά «ο αφιερωμένος στην τέχνη από ευχαρίστηση, από αγάπη». Ωστόσο, και οι δύο λέξεις απέκτησαν βαθμηδόν κοντά στην αρχική σημ., και κατ' επέκτασιν αυτής, την αρνητική/μειωτική σημ. «ο ερασιτεχνικά ασχολούμενος με κάτι. με αγάπη, αλλά χωρίς τις απαιτούμενες γνώσεις». 11 σημ. αυτή αντιτίθεται στη σημ. τού **επαγγελματια** «αυτού που ασχολείται με κάτι ως κύριο έργο του», άρα «τού σοβαρά, ενσυνείδητα και ευσυνείδητα ασχολούμενου με κάτι».

ερασιτεχνικός, -ή, -ό [18931 **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ερασι

τέχνη ή την ερασιτεχνία: - ***θεατρικός θίασος*** || ~ ***ενασχόληση με τη ζωγραφική*** || ***δίπλωμα - οδήγησης*** || ~ ***πρωτάθλημα ποδοσφαίρου*** αντ. επαγγελματικός **2.** (κακόσ.) αυτός ***που*** στερείται επαγγελματισμού, συστηματικότητας, που χαρακτηρίζεται από ανευθυνότητα: ~ ***δουλειά, όλο προχειρότητες και λάθη*** αντ. ποιοτικός, εγγυημένος, αξιόπιστος. – **εραοιτεχνικ-ά** /**-ώς** IJ 898] επίρρ. **ερασιτεχνισμός** (ο) I1894J **1.** η ερασιτεχνική ενασχόληση (κάποιου με κάτι) 2. (κακόσ.) η χωρίς σύστημα, οργάνωση και αξιοπιστία εργασία, που δεν παρέχει εχέγγυα ποιότητας: ***η εκπαιδευτική πολιτική τής χώρας πάσχει από*** ~. Επίσης **ερασιτεχνία** (η) L18871.

[ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ. amateurisme].

Ερασμία (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

|ετυμ. μτγν. κύρ. όν.. θηλ. τού αρχ. επιθ. ***ράσμιος*** (βλ.λ.)]. **ερασμικός,** -ή.-ό [18301 κ. (εσφαλμ.) **ερασμιακός** αυτός που ανα- φέρεται στον Έρασμο · συνήθ. στη φρ. *ερασμική προφορά* η προφορά τής Αρχ. Ελληνικής στη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών κειμένων στο εξωτερικό από τον 16ο αιώνα, αποδιδόμενη στον Έρασμο ΣΥΝ. ητακιστική προφορά. – **ερασμικ-ά** / **-ώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***προφορά, πληθυσμικός.***

ΙΕΤΥΜ. < ***ερασμ-ικός*** και όχι ***ερασμιακός*** (< ***ράσμιος),*** από το όνομα τού μεγάλου Ολλανδού φιλολόγου Ράσμου (Erasmus Desiderius). ο οποίος επισήμανε τη διαφορά προφοράς μεταξύ Αρχ. και Ν. Ελληνικής και διατύπωσε τις παρατηρήσεις του στο έργο του *Dialogus de recra Latini (jraeciquc sermonis pronuntiatione* (1528) (Διάλογος περί τής ορθής προφοράς τού Λατινικού και τού Ελληνικού λόγου)|. **ράσμιος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που είναι αξιαγάπητος: ~***μορφές αγαπημένων*** II ***εξευγενισμένοι,*** - ***τρόποι*** συν. αξιέραστος λντ. άχαρος, άκομψος. – **ερασμιότητα** (η).

[ΕΤΥΜ. αρχ. **< *εραμαι*** «αγαπώ», βλ. κ. ***εραστής].***

Έρασμος (ο) {Ερά̱σμου) **1.** Ολλανδός ουμανιστής (1469-1536)* γνωστός από τις μελέτες του για την αρχαία ελληνική προφορά (ερασμική προφορά) **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ετυμ. Αντιδάν., < νεολατ. Erasmus, από το θ. ***έρασ-*** τού ρ. ***εραμαι*** (πβ. ***ερασ-τής, ράσ-μιος).*** οπότε σημαίνει «αγαπητός», συμπληρώνοντας το λατ. Desiderius «επιθυμητός». Βλ. κ. ***ερασμικός].*** **εραστής** (ο) **1.** ο ερωτικός σύντροφος: ***τρυφερός*** '/ ***γοητευτικός*** / ***αιώνιος ~ || λατίνος*** ~ (βλ. λ. ***λατίνος)*** || ***ο Ρωμαίος και η Ιουλιέτα είναι το πιο γνωστό ζευγάρι εραστών από την κ/.ασική λογοτεχνία*** **2.** (ειδι- κότ.) ο άνδρας με τον οποίο έχει κανείς (συνήθ.) παράνομη ερωτική σχέση: ***κρυφός / παράνομος ~ || «Ο ~ τής λέδης Τσάτερλι»*** (μυθιστόρημα τού Ντ. **X.** Λόρενς) **|| *έχω / βρίσκω ~*** **3.** (καταχρ.) αυτός που επιδιώκει συνεχώς τη σύναψη ερωτικών σχέσεων: ο ***μικρός μάς προέκυ- ψε ~*** || ***κάνει*** / ***παριστάνει*** / ***παίζει τον*** - συν. γυναικάς, (λαϊκ.) κορτάκιας. καμάκι **4.** (μτφ.) αυτός ο οποίος περιβάλλει με πάθος και λατρεία (κάτι): ***υπήρξε πάντα ~ τής όπερας*** / ***τής τέχνης*** / ***τής ωραίας ζωής*** ι ***τής ποίησης*** / ***τής ομορφιάς*** συν. λάτρης, θαυμαστής.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < ***εραμαι*** «αγαπο), ποθώ», αγν. ετύμου]. **ερατεινός,** -ή, -ό (αρχαιοπρ.) **1.** ο εξαιρετικά αγαπητός και επιθυμητός: ~ ***νεότητα*** / ***ευγένεια*** / ***χάρη*** συν. αξιαγάπητος, ευάρεστος **2.** (σκωπτ.-λαϊκ.) ο καφές που σερβίρεται βαρύς γλυκός.

[ετυμ. αρ£. < ***έρατός*** < ***εραμαι*** «αγαπώ, ποθώ», αγν. ετύμου|. **Ερατοσθένης** (ο) {-η κ. -ένους} αρχαίος Έλληνας φιλόλογος, μαθηματικός και γεωγράφος, έζησε στην Αλεξάνδρεια (3ος αι. π.Χ.) · διετέ- λεσε διευθυντής τής Βιβλιοθήκης τής Αλεξανδρείας.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***έρατός***«αγαπητός, επιθυμητός» (< ρηματ. επίθ. τού ***ερα- μαι.*** βλ. κ. ***έρωτας)*** + ***-σθένης< σθένος***].

Ερατώ (η) {-ώς κ. -ούς} **1.** μυθολ. κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τής λυρικής ποίησης **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < ***έρατός*** «αγαπητός, επιθυμητός», ρημ. επίθ. τού ***εραμαι*** (βλ. λ. ***έρωτας)].*** **έρβιο** (το) |I890[{ερβίου} χιμ. μαλακό μέταλλο γκρι χρώματος (βλ.λ. ***περιοδικός,*** ιιιν.).

[ετυμ. < νεολατ. erbium, από την πόλη Ytterby τής Σουηδίας, όπου εντοπίστηκε το μέταλλο αυτό], **εργάζομαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {εργάστηκα} ♦ (αμετβ.) **1.** παράγω έργο διοχετεύοντας τις πνευματικές ή σωματικές μου δυνάμεις σε δεδομένη δραστηριότητα: ***- σκληρά / ευσυνείδητα! εξαντλητικά / εντατικά || ο αθ?*ητής εργάστηκε συστηματικά με αυστηρό πρόγραμμα προπονήσεων \\ εργάστηκε μεθοδικά όλο τον χρόνο για τις εξετάσεις*** αντ. τερπελιάζω, (λόγ.) οκνώ 2. (ειδικότ.) ασκώ επάγγελμα, δουλεύω: ***~ σε ναυτιλιακή εταιρεία || ~ ως ηθοποιός / γιατρός / καθηγητής / έμπορος / αγρότης |[~ στον δήμο / στον Ο.Τ.Η. / σε ιδιωτική επιχείρηση / ως ελεύθερος επαγγελματίας / ο>ς μισθωτός*** συν. υπηρετώ **3.** (α) απασχολούμαι επαγγελματικά, έχω επαγγελματική δέσμευση: £εν ~, ***είμαι άνεργος || τις Κυριακές φυσικά δεν εργάζεται κανείς || - οκτά-ωρο / πενθήμερο / με ε/^εύθερο ωράριο*** (β) (για μαγαζιά, υπηρεσίες κ.λπ.) λειτουργώ, εξυπηρετώ πελάτες ή το κοινό: γο ***κατάστημα (μπαρ) εργάζεται κυρ. τις μεταμεσονύκτιες ώρες || οι τράπεζες εργάζονται ώς τις 14.00*** **4.** (γενικότ.) αγωνίζομαι για την επίτευξη δεδομένου σκοπού: ***- για το κοινό καλό / για την επικράτηση των ιδεών μου*** ΣΥΝ. αγωνίζομαι, (λαϊκ.) πασχίζω, κοπιάζω ♦ (μετβ.) 5. (για υλικά) επεξεργάζομαι: ***εργάζεται εκιδέξια το μετάξι*** **6.** (η μτχ. *εργαζόμενος,* ***-η, -ο)*** βλ.λ. σχολιο ***λ. αποθετικός.***

[ετυμ. αρχ. ***< έργον.*** Το ρ. χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να δηλώσει την καλλιέργεια τής γης, καθώς και κάθε είδους χειρωνακτική και καλλιτεχνική εργασίαΐ. **εργαζόμενος,** -η (λόγ. -ομένη), -ο **1.** αυτός που εργάζεται, που έχει εργασία: ***~ νέος / μητέρα / γυναίκα*** || (κ. ως ουσ.) ***τα αιτήματα των ~*** || ***απεργούν οι - τού δημόσιου τομέα*** συν. απασχολούμενος· φρ. ο *μη εργαζόμενος μηδέ εσθιέτω* (ε[***τις ού θέ/.ει εργάζεσΟαι, μηδέ έσθιέ- τω,*** Κ.Δ., ***Β'θεσσ.*** 3, ΙΟ) όποιος δεν εργάζεται δεν πρέπει και να τρώει. δηλ. μερίδιο στα αγαθά πρέπει να έχει μόνον όποιος συμμετέχει στην παραγωγή τους· για την αξία τής εργασίας και ιδ. τον κοινωνικό της ρόλο 2. (στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο) (α) *μεθοριοκός εργαζόμενος* κάθε εργαζόμενος που ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους-μέλους και κατοικεί στο έδαφος άλλου κράτους-μέλους. όπου επιστρέφει είτε καθημερινά είτε τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα (β) *διακινούμενος εργαζόμενος* αυτός που εγκαταλείπει τη χώρα καταγωγής του, με ή χωρίς την οικογένειά του. για να κατοικήσει και να εργαστεί σε άλλη χώρα. **εργαλείο** (το) **1.** κάθε αντικείμενο ή εξάρτημα κυρ. μικρών διαστάσεων. συνήθ. μεταλλικό, για την εκτέλεση ή διευκόλυνση διαφόρων εργασιών: ***το σφυρί και*** γο ***κατσαβίδι είναι από τα πιο γνωστά - καθημερινής χρήσεως || ~ κηπουρικής || γεωργικό / ξυλουργικό / χειρουργικό - || - ακρίβειας || χαλασμένο / υψηλής τεχνο/.ογίας / πρωτόγονο*** / ***χειρός*** / ***αποξεστικό*** ~ συν. όργανο **2.** (συνεκδ.) κάθε είδους μηχανισμός ή αντικείμενο, τού οποίου η χρήση διευκολύνει τη ζωή τού ανθρώπου: ***σπουδαίο*** ~ ***για τη νοικοκυρά το πλυντήριο*** συν. βοήθημα **3.** (μτφ.) το βασικό μέσο, βοήθημα: ***τα θεωρητικά*** ~ ***τής επιστή- μης || για τον φιλόλογο, το λεξικό είναι*** πολύτιμο ~ **4.** (αργκό) αυτοκίνητο ή μηχανή: ***ωραίο*** / ***δυνατό*** / ***γρήγορο*** ~. – **εργαλειακός,** -ή, -ό. **IPJYM. < αρ^. *έργαλεΐον* < **Ρέργ-α-λον* < *έργον].*** **εργαλειοθήκη** (η) [μτγν.] {εργαλειοθηκών} κάθε φορητή ή κρεμαστή θήκη (συνήθ. και με συρτάρια) για την προσωρινή ή μόνιμη φύλαξη εργαλείων.

εργαλεΐομηχανή (η) 11847] μηχανή που χρησιμοποιείται για τη διαμόρφωση αντικειμένων κατασκευασμένων από μέταλλο ή άλλα υλικά: ***οι τόρνοι, οι πλάνες, οι φρέζες, τα μηχανικά πριόνια είναι εργα- λειομηχανές που χρησιμεύουν στην αφαίρεση πλεονάζοντος υλικού από κάποιο αντικείμενο.*** **εργασία** (η) (εργασιών! **1.** η καταβολή σωματικών και πνευματικών δυνάμεων για την παραγωγή επιθυμητού ή επιβεβλημένου έργου: ***πνευματική*** / ***χειρωνακτική*** / ***εθελοντική*** / ***μισθωτή*** / ***άμισθη*** ~ || ~ στο ***γραφείο*** / ***στην ύπαιθρο*** συν. έργο. ενασχόληση, ασχολία, απασχόληση λντ. απραξία, φυγοπονία 2. η επαγγελματική απασχόληση, η άσκηση επαγγέλματος: ***επικερδής*** / ***δύσκολη*** / ***απαιτητική*** / ***εξειδικευμένη*** / ***εποχική / ελεύθερη / κατ'οίκον ~ || ώρες! βιβλιάριο / συνθήκες / προσφορά*** / ***ζήτηση*** / ***οργάνωση*** / ***σύμβαση εργασίας*** (βλ. λ. ***σύμβαση)*** || ***γραφείο ευρέσεως εργασίας || η επιχείρηση μετέφερε το εργοστάσιό της στην Ανατολική Ευρώπη, γιατί εκεί υπάρχει φθηνή*** ~ (= φθηνή αμοιβή τής εργασίας) || ***δημιουργία νέων θέσεων εργασίας*** || ***η προσφορά εργασίας εμφανίζεται μειωμένη*** συν. επάγγελμα, δουλειά, τέχνη· ΦΡ. (α) *κατομερισμός εργασίας* βλ. λ. ***καταμερισμός*** (β) οικον. *αγορά εργασίας* η προσφορά και η ζήτηση εργασίας ως πλαίσιο που καθορίζει τον τρόπο εκμίσθωσης τού χρόνου τού εργαζομένου σε εργοδότη ή ανάληψης εκ μέρους του τής υποχρέωσης να ολοκληρώσει ορισμένο έργο για λογαριασμό τού εργοδότη (γ) *δείπνο* / *πρόγευμα* / *γεύμα εργασίας* δείπνο / πρόγευμα / γεύμα που δίνεται στο πλαίσιο επίσημων επισκέψεων και επαγγελματικών συναντήσεων, στο οποίο υπάρχει η δυνατότητα ανεπίσημης και ανετότερης διαπραγμάτευσης ή και κλεισίματος συμφωνίας (δ) *μονάδα εργασίας* το μικρότερο, διοικητικά ή οργανωτικά, κλιμάκιο εργασίας (ε) *σταθμός εργασίας* κάθε Η/Υ στον οποίο εργάζεται κάποιος μέσα σ' έναν χώρο εργασίας

το έργο που ανατίθεται (σε κάποιον): ο ***καθηγητής εξηγούσε στους μαθητές ης - που θα είχαν για την επόμενη μέρα || του ανέθεσαν την ~ να βολιδοσκοπήσει ενδιαφερόμενους αγοραστές*** συν. αποστολή, υποχρέωση, υπηρεσία **4.** το κείμενο που περιέχει τα αποτελέσματα μιας έρευνας: ***έκανε μια εξαιρετική - για τους οδικούς κινδύνους*** [| ***οι σπουδαστές ανέλαβαν μια ~ για τον Καβάφη || επιστημονική / υποχρεωτική / πτυχιακή ~ [| εκπονώ / γράφω ι παρουσιάζω ι αξιολογώ μια ~*** ΣΥΝ. διατριβή, μελέτη · 5. *εργασίες* (οι) (α) το σύνολο των θεμάτων. τα οποία πρέπει να διεκπεραιωθούν από αρμόδιο συλλογικό όργανο: ***οι - τού θερινού τμήματος τής Βουλής*** || ***κήρυξε την έναρξη των ~ τού συνεδρίου*** (β) η ακτίνα δράσης μιας επιχείρησης (γ) οικον. *κύκλος εργασιών* βλ. λ. ***κύκλος.*** ·'*" σχόλιό λ. ***δουλειά, μελέτη.***

ΙΗΤΥΜ. αρχ. ***< έργάτης.*** Ορισμένες τυποποιημένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. ***κύκλος εργασιών*** (< γαλλ. chiffre d'affaires), ***γεύμα εργασίας*** (< αγγλ. working lunch), ***μονάδα εργασίας*** (< αγγλ. work unit), ***καταμερισμός εργασίας*** (< αγγλ. division of labour), ***αγορά εργασίας*** (< αγγλ. labour market), îî σημ. 5 αποδίδει το αγγλ. proceedings!, **εργασιακός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την εργασία: ~ ***χώρος*** / ***περιβάλλον*** / ***συνθήκες*** / ***δυσκολίες*** / ***καθεστώς*** || ~ ***σχέσεις*** (λ.χ. συλλογικές διαπραγματεύσεις, ο θεσμός τής διαιτησίας, οι διαδικασίες πρόσληψης, προαγωγής, απόλυσης, αποζημίωσης, συνταξιοδότησης).

εργααιακ-ά / **-ώς** επίρρ. **εργάσιμος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που διατίθεται για εργασία: - ***χρόνος*** / ***ημέρες*** (κατ' αντιδιαστολή προς τις αργίες) / ***ώρες.*** **εργασιοθεραπεία** (η) {χωρ. πληθ.} θεραπευτική μέθοδος που αξιο- ποιεί χρήσιμες και δημιουργικές για τον άνθρωπο δραστηριότητες, κυρ. απλές χειρωνακτικές εργασίες, για ψυχολογικούς, παιδαγωγικούς σκοπούς, κυρ. για την επανακοινωνικοποίηση των ασθενών με την ομαδική εργασία. – **εργασιοθεραπευτής** (ο), **εργασιοθεραττεύ- τρια** (η).

[ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. work therapy], **εργασιολογία** (η) {εργασιολογιών} η επιστημονική μελέτη των παραγόντων που επηρεάζουν ή διαμορφώνουν την ποιότητα και το επίπεδο τής εργασιακής απασχόλησης με στόχο τη διατύπωση προτάσεων βελτιώσεώς τους.

εργασιομανής, -ής, -ές {εργασιομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που εργάζεται με υπερβολικό ζήλο και αδιάκοπα, παραπάνω από ό,τι συνηθίζεται ή θεωρείται φυσιολογικό· ο παθιασμένος με τη δουλειά. – **εργασιομανία** (η).
[ΕΤΥ.Μ. **< *εργασία + -μανής< μαίνομαι*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έ-μάν-ην).*** ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ergomaniac].

εργαστηριακός, -ή, -ό ίμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με το (επιστημονικό κυρ.) εργαστήριο: ~ ***εξοπλισμός***; ***έρευνα*** / ***πείραμα*** || ***τα ευρήματα υποβάλλονται σε*** ~ ***έλεγχο*** αν γ. θεωρητικός. – **εργαοτηριακ-ά** / **-ώς** επίρρ.

εργαστήριο (το) !εργαστηρί-ου | -ων} **1.** κάθε ειδικά διαμορφωμένος χώρος για την εκτέλεση επαγγελματικών εργασιών: ~ ***επεξεργασίας ήχου / ζαχαροπ?·.αστικής / φαρμακευτικής*** **2.** αίθουσα ή κτήριο με εξοπλισμό που επιτρέπει τον επιστημονικό ή καλλιτεχνικό πειραματισμό. την εφαρμογή νέων τεχνικών και την εκμάθηση με εποπτικά μέσα ή έρευνα: ~ ***ελευθέρων σπουδών***; ***φυσικής*** / ***χημείας*** || ~ ***φωτογραφικό / θεατρικό / ανατομίας ι ζωγραφικής / γλυπτικής! λαϊκής τέχνης*** ι ***αγγειοπλαστικής*** / ***χειροτεχνίας*** συν. στούντιο, (για καλλιτέχνες) ατελιέ **3.** (μτφ.) κάθε χώρος που χρησιμεύει για τη σωστή προετοιμασία και εξάσκηση σε οποιοδήποτε πεδίο γνούσης: ***το σχολείο πρέπει να λειτουργεί ως ~ ελεύθερων πνευμάτων*** **4.** (στις τεχνικές, ιατρικές, πολυτεχνικές κ.λπ. σχολές) το μάθημα πυυ περιλαμβάνει πρακτική εξάσκηση σε χώρο εργαστηρίου **5.** (ειδικότ.) συνάντηση ενταγμένη στο πλαίσιο συνεδρίου, στην οποία συμμετέχουν λίγοι ειδικοί, οι οποίοι δεν κάνουν ανακοινώσεις, αλλά συζητούν τα πορίσματα των ερευνών τους με σκοπό την προώθησή τους μέσο) τής δουλειάς που γίνεται επί τόπου. Ηπίσης (λ<χΐκ.) **εργαστήρι** | μεσν. [- [ετυμ. < αρχ. ***έργαστήριον*** < θ. ***έργασ-*** (ρ. ***εργάζομαι***) + παραγ. επίθημα ***-τήριον.*** Ι! σημ. 5 αποδίδει το αγγλ. workshop!.

εργαστικός, -ή, -ό ΙΛΩΣΣ. *εργαστικό ρήμα* κατεξοχήν μεταβατικό ρήμα (π.χ. ***ανοίγω, κλείνω, βράζω*** κ.λπ.) το οποίο, χωρίς αλλαγή φω- νής. χρησιμοποιείται και ως αμετάβατο, με το αντικείμενό του να προβάλλεται σε λειτουργία υποκειμένου και με τον δράστη τής ενέργειας τού ρήματος να παραλείπεται. π.χ. ο ***θυρωρός άνοιξε την πόρτα - η πόρτα άνοιξε.***
ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ικανός να εργαστεί». < ***Εργάζομαι.*** Η γλωσσ. σημ. είναι αντιδάν. από αγγλ. ergative ***(< αρχ. εργάτης)].***

εργαστικό ρήματα. Αρχικά ο όρος **εργαστικός** (απόδοση τού αγγλ. ergative, που σχηματίστηκε από το ελλην. ***εργάτης)*** χρησιμοποιή- θηκε για να χαρακτηρίσει μια ιδιαίτερη πτώση, την **εργαστική.** που απαντά σε ορισμένες γλώσσες (Βασκική. Γεωργιανή κ.ά.) και σε προτάσεις τού τύπου ***«η πόρτα άνοιξε»,*** όπου το πραγματικό (λογικό) ***αντικείμενο*** εμφανίζεται ως (επιφανειακό) υποκείμενο, δηλούμενο στις γλώσσες αυτές με ***εργαστική πτώση*** (στην Κλληνική δηλώνεται απλώς με ***ονομαστική).*** Σήμερα ο όρος ***εργαστικός*** χρησιμοποιείται ευρύτερα για να δηλώσει ρήματα που χρησιμοποιούνται τόσο ως αμετάβατα όσο και ως μεταβατικά, εναλλάσσοντας το υποκείμενο και τν αντικείμενό τους· π.χ. ***Το γάλα βράζει - Η Μαρία βράζει το γάλα, Οι θόρυβοι σταμάτησαν Ο δάσκαλος σταμάτησε τους θορύβους. Η πόρτα έκλεισε - Ο Γιάννης έκλεισε την πόρτα.*** Στις περιπτώσεις των εργαστικών ρημάτων, δηλ. των αιτιατικών γλωσσών (βλ. λ. ***αιτιατικός),*** ο ομιλητής τής γλώσσας έχει τη δυνατότητα να δηλώσει το μήνυμα από διπλή προοπτική: είτε από την οπτική γωνία τού δράστη (μεταβατική χρήση τού ρήματος: ***ο Γιάννης έκλεισε την πόρτα)*** είτε από την οπτική γωνία τού δέκτη (αμετάβατη χρήση τού ρήματος: ***η πόρτα έκλεισε).*** Τέτοια ρήματα στα Ελληνικά είναι: ***ανάβω, σβήνω, σπάζω. χαλάω, αρχίζω, τελειώνω,*** αλλάζω, ***ανοίγω,*** κ-λείνω. ***γεμίζω, αδειάζω, σταματώ, στενεύω, καίω. αυξάνω, λιγοστεύο). καλυτε- ρεύο). στεγνώνω, απλώνω, λειώνω*** κ.ά.

εργάτης κ. (λαϊκ.) **αργάτης** (σημ. 5) (ο) {εργατών}, **εργάτρια** (η)
11883] {εργατριών! 1. πρόσωπο που εργάζεται χειρωνακτικά, που απασχολείται σε εργασία, η οποία απαιτεί σωματική δύναμη και κατά κανόνα αμείβεται με ημερομίσθιο: ~ ***σε οικοδομή*** / ***στο εργοστάσιο*** / ***σε χωράφι*** / ***στα δημόσια έργα*** / ***σε ανθρακωρυχείο*** jj ***η βιομηχανία ανακοίνωσε την απόλυση πενήντα εργατών*** [[***εξειδικευμένος*** / ανειδίκευτος ι ***αλλοδαπός*** / ***βιομηχανικός*** ι ξένος ~ ΣΥΝ. (λόγ.) χειρώναξ, (λαϊκ.) δυυλευτής **2.** (ειδικότ.) κάθε μέλος τής εργατικής τάξης: ***τα δίκαια*** του - συν. προλετάριος λντ. αστός 3. (μτφ.) πρόσωπο που κοπιάζει σε συγκεκριμένο τομέα, που ασχολείται με (θεωρητικό ή πρακτικό) αντικείμενο κατά τρόπο συστηματικό και συνεχή: ~ rot) ***θεάτρου*** / ***τού πνεύματος*** / ***τού λόγου*** / ***τού χρωστήρα*** ΣΥΝ. τεχνίτης **4.** (μτφ.) πρόσωπο που αναγνωρίζεται ως ο κατεξυχήν υπαίτιος ή υπεύθυνος για κατάσταση ή γεγονός: ο ***καθένας είναι - τού κα/.ού του και τής προκοπής του*** jj ***αυτός είναι ο - τής συμφοράς*** ΣΥΝ. δράστης, υπεύθυνος, φταίχτης, πρόξενος, αίτιος, πρωταίτιος · **5.** ΝΑΥΤ. το βαρούλκο για την ανέλκυση και πόντιση των αγκυρών ΣΥΝ. μπόμπα · 6. (ειδικότ. το θηλ.) καθεμιά από τις μέλισσες που συλλέγουν τη γύρη, κατασκευάζουν τις κηρήθρες κ.λπ. (πβ. λ. ***βασίλισσα, κηφήνας).*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δουλειά, φτώχια.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. we-ka-ta) < ***εργον].*** **εργατιά** (η) (περιληπτ.-λαϊκ.) το σύνολο των εργατών, η εργατική τάξη: ***η*** ~ ***είναι στο πόδι για το αντεργατικό νομοσχέδιο*** ΣΥΝ. (εκφραστ.) φτωχολογιά, προλεταριάτο ΑΝΤ. αστική τάξη. **εργατικός,** -ή,-ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον εργάτη: ~ ***διεκδίκηση / νομοθεσία / Δίκαιο / αίτημα / απεργία ι ζήτημα / κίνημα[1] συμβούλιο*** / ***κόστος*** ΦΡ. (α) *εργατική τάξη* το σύνολο των εργατών που μισθώνουν την εργατική τους δύναμη στους ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής· οι μισθωτοί εργάτες ΣΥΝ. προλεταριάτο, εργατιά αντ. αστική τάξη, εργοδοσία. κεφάλαιο, μπουρζουαζία (β) ***εργατικό δυναμικό*** το σύνολο των ενεργών επαγγελματικούς πολιτών (ηλικίας 15-65 ετών), που διαμορφώνουν το συνολικό ποσοστό προσφοράς εργασίας: *Οργανισμός Απα- σχολήσεως Γργατικού Δυναμικού (Ο.Λ.Ε.Δ.)* (γ) ***εργατική κατοικία*** καθένα από τα ομοιόμορφα διαμερίσματα οικοδομικών συγκροτημάτων. που χορηγούνται έναντι ευνοϊκών έως χαριστικών οικονομικών όρων σε εργατικές οικογένειες για μόνιμη στέγαση: *Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας (Ο.Ε.Κ.)* (δ) ***εργατική εστία*** βλ. λ. *εστία (ε)* ***εργατική Πρωτομαγιά*** βλ.λ. *Πρωτομαγιά (στ)* ***εργατικό ατύχημα*** το ατύχημα, το οποίο, σύμφωνα με νομοθετικό ορισμό, επισυμβαίνει σε εργάτη ή υπάλληλο από βίαιο συμβάν κατά την εκτέλεση τής εργασίας του ή με αφορμή αυτήν και προκαλεί ανικανότητα στον παθόντα να εργαστεί για διάστημα μεγαλύτερο των τεσσάρο>ν ημερών 2. ***Εργατικοί*** (οι) το κόμμα των Εργατικών (Labour Party) στην Αγγλία, που ιδρύθηκε το 1906. με σοσιαλιστική κατεύθυνση 3. (για προσ.) αυτός που είναι εξαιρετικά παραγωγικός, που εργάζεται με σταθερό και αποδοτικό τρόπο: ~ *μαθητής / υπάλλη?.ος* συν. φιλόπονος, (λόγ.) επιμελής, φιλό- μοχθος, φίλεργος, (λαϊκ.) προκομμένος, (λαϊκότ.) δουλευταράς **4. ερ-** ***γατικά*** (τα) η χρηματική αμοιβή εργάτη για την εργασία του: *τα υλικά μαζί με τα ~ τού κόστισαν μια περιουσία.* – **εργατικά** επίρρ.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *εργάτης*. Οι cop. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *εργατική τάξη* (πβ. γαλλ. Ia classe ouvriere). *εργατικό δυναμικό* (πβ. αγγλ. workforce). *εργατική κατοικία* (πβ. αγγλ. workers house), *εργατική εστία* (πβ. αγγλ. workers home) κ.ά.[.
εργατικότητα (η) [1851] Ιχωρ. πληθ.) η αγάπη και η πρόθυμη διάθεση για εργασία: *διακρίθηκε για την - του* συν. (λόγ.) φιλοπονία ανγ. οκνηρία, φυγοπονία,
εργατοκρατία (η) {χωρ. πληθ.) η πολιτική θέση και γενικότ. άποψη, που αναγνωρίζει τους ίδιους τους εργάτες ως αποκλειστικώς αρμοδίους να ηγηθούν τού εργατικού κινήματος. **εργατολόγος** (ο/η) νομικός ειδικευμένος στο Εργατικό Δίκαιο. **εργατόπαΐδο** (το) **[** 1894J (καθημ.) **1.** το παιδί που γεννήθηκε από γονείς εργάτες 2. το παιδί που εργάζεται για να ζήσει. **εργατοπατέρας** (ο) (κακόσ.) ο συνδικαλιστής εκπρόσωπος εργατικού συνδικάτου ή γενικότ. τού εργατικού κινήματος, που συμπεριφέ- ρεται ως κηδεμόνας, προστάτης και ιδεολογικός καθοδηγητής των εργατών (ενεργώντας συχνά με τρόπο αυθαίρετο ή ιδιοτελή). – **εργατοπατερισμός** (ο), **εργατόσπίτο** (το) σπίτι όπου μένουν εργάτες.
εργατοτεχνίτης (ο) Ιεργατοτεχνιτών) εργάτης ο οποίος απασχολείται σε τεχνικές κατασκευές. – **εργατοτεχνικός,** -ή. -ό. **εργατοϋπάλληλοι** (οι) {εργατοϋπαλλήλ-ων, -ους) υπάλληλοι και εργάτες ως σύνολο. – **εργατοϋπαλληλικός,** -ή. -ό. **εργατούπολη** κ. (ορθότ.) **εργατόπολη** (η) {-ης κ. -πόλεως | -πόλεις. -πόλεων} πόλη στην οποία κατοικεί μεγάλος αριθμός εργατών ή που ιδρύθηκε κοντά σε βιομηχανία ή εργοστάσιο για τη στέγαση των εργαζομένων. ιχολιο λ. *πανεπιστημιούπολη*. **εργατοώρα** (η) Ιεργατοωρών} η εργασία που παράγεται σε μία ώρα.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. working hour|.
εργάτρια (η) ■* εργάτης
εργένης (ο) {εργένηδες}. **εργένισσα** (η) {εργενισσών} **1.** πρόσωπο που δεν έχει παντρευτεί: *γνωστός / περιζήτητος / συνειδητός* ~ || ΓΟ *κλαμπ των* ~ ΣΥΝ. ελεύθερος, άγαμος, (λαϊκ.) μπεκιάρης 2. πρόσωπο πυυ ζει εκτός υικογένειας. μόνος του: *ως ~ έκανε όλες τις δουλειές τού σπιτιού μόνος του.* – **εργένικος,** -η. -ο. **εργένικσ** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγαμος*. jΕΤΥΜ. < τουρκ. crgenj. **εργενιλίκι** (το) |χυ>ρ. γεν. κ. πληθ.} η ζωή τού εργένη, ο τρόπος διαβιώσεως χωρίς οικογένεια ή εκτός αυτής: *βαρέθηκε το ~ και θέλει να παντρευτεί* συν. (λαϊκ.) μπεκιαριλίκι.
(LTYM. < τουρκ. ergcnlikl. **έργο** (το) **1.** η αποστολή που έχει ανατεθεί σε πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) και η οποία απαιτεί οργανωμένες προσπάθειες για να ολοκληρωθεί: - *τού υπουργείου είναι η περιφρούρηση τής δημόσιας τάξης* [| *έχει δύσκολο και ιερό ~ || συνεχίζω / ολοκ?^ηρώνω / καταστρέφω / α- ναδεικνύω το - κάποιου* || γο - *τού τροχονόμου / τού γιατρού /* του *δημοσίου υπαλλήλου / τού μηχανικού /* του *καλλιτέχνη* **jj** ~ *ανάπλασης τής περιοχής / υποδομής / αποκατάστασης ζημιών* συν. χρέος, καθήκον, αποστολή, υποχρέωση· φρ. (α) ***καταναγκαστικά έργα*** βλ. λ. *κα- ταναγκαστκός ($)* (ειρων.) ***έργα και ημέρες*** (από το έργο τού Ησιόδου *'Εργα καί Πμέραι.* το οποίο περιέχει παραινέσεις για έντιμη και παραγωγική εργασία) για τη γεμάτη περιπέτειες, ένταση και δράση ζωή (κάποιου): *τα - τού γνωστού επιχειρηματία απασχολούν τον Τύπο* συν. βίος και πολιτεία (γ) (λόγ.) ***εις / επί το έργον*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος ξεκινά ή εκτελεί ήδη διατεταγμένη αποστολή: *οι πυροσβέστες βρίσκονται ήδη επί το έργον τής κατασβέσεως* (δ) ***ἀμ' ἔπος ἀμ' ἔργον*** βλ.λ. *ἁμα(ε)* ***ευχήςέργο(ν)*** *(ευχής εργον,* Αριστοτ. *Πόζα τικά* Η' 12) για περιπτώσεις στις οποίες κάτι θεωρείται ευτυχής και επιθυμητή εξέλιξη, τροπή: *θα ήταν ~. αν μπορούσες να έρθεις αύριο μαζί!* [Ι *ήταν ~ που βρέθηκε στον τόπο τού δυστυχήματος το ασθενοφόρο* ΣΥΝ. ευτύχημα 2. (συνεκδ.) το αποτέλεσμα τής πνευματικής ή σωματικής ενασχόλησης, ό,τι προκύπτει ως προϊόν διαδικασίας ή δημιουργίας: *παράγω / αφήνω πίσω μου σπουδαίο* ~ || γο ~ του *επηρέασε σημαντικά τη μεταγενέστερη πεζογραφία || μνημειώδες / ιστορικό / λαμπρό / πλούσιο / συγγραφικό* - **jj** *κριτική τού κυβερνητικού* ~ ΣΥΝ. παραγωγή, εργασία, δουλειά 3. (ειδικότ.) κάθε καλλιτεχνικό δημιούργημα: - *γ/.υπτικής/ ποίησης/ ζωγραφικής/ αρχιτεκτονικής\\ έργα τού γνωστού θεατρικού συγγραφέα* 0α *ανεβάσει το Εθνικό Θέατρο*· ΦΡ. ***έργο τέχνης*** *(ι)* κάθε δημιουργία πυυ έχει υψηλή αισθητική αξία. που

ανήκει στην περιοχή τής τέχνης και αντανακλά την αισθητική αντίληψη τού δημιουργού του (ii) (μτα>·) κάθε δημιούργημα που χαρακτηρίζεται από κομψότητα, από επιμελημένη δουλειά: *καταπληκτικό ρολόι■ πραγματικό ~* συν. κομψοτέχνημα 4. (ειδικότ.) η κινηματογραφική ή θεατρική δημιουργία: *αντισυμβατικό / κλασικό / μοντέρνο / πο- λυπαιγμένο! άπαιχτο / βραβευμένο / πρωτότυπο ~ \\ αυτή τη βδομάδα προβάλλονται μερικά καλά ~ || ένα σύγχρονο ~ ανεβαίνει στην Κεντρική Σκηνή* [i *διακόπτω / κόβω το ~ για διαφημίσεις* ΣΥΝ. ταινία, φιλμ, παράσταση· ΦΡ. ***το έχω δει το έργο / αυτό το έργο το έχω ξα- ναδεί*** κάτι (μου) έχει ξανασυμβεί και το ξέρω **5.** φυς. φυσικό μέγεθος το οποίο δηλώνει τη μεταβίβαση ή τη μετατροπή ενέργειας· παράγε- ται όταν η δύναμη, η οποία επενεργεί σε ένα σώμα, το μετακινεί και ισούται με το γινόμενο τού μέτρου τής δύναμης που ασκήθηκε επί το μέτρο τής μετατόπισης τού σημείου στο οποίο ασκήθηκε η δύναμη προς Γην κατεύθυνσή της (τύπος W = F · s) 6. ***έργα*** *(τα)* (α) οι πράξεις με τις οποίες υλοποιούνται διακηρύξεις: *η Ελλάδα, τόνισε, δεν χρειάζεται άλλα λόγια, είναι ώρα να περάσουμε στα ~ || γο παράδειγμα δεν λειτουργεί, όταν τα κηρύγματα των γονέων* δεν *συμβαδίζουν με τα ~ τους* ΣΥΝ. ενέργειες, δράση (β) οι κατασκευαστικές επεμβάσεις τεχνικού χαρακτήρα, που αποσκοπούν στη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών διαβίωσης για το κοινωνικό σύνολο: - *κατασκευής τής γέφυρας Ρίου-Αντιρρίου* [| *τα ~ τού μετρό || δημόσια / τεχνικά ~ || - διάνοιξης σήραγγας || ~ υδροδότησης τής περιοχής || - εκτροπής* του *ποταμού* **7.** *έρΥω (έργφ)* βλ.λ. **—** (υποκ.) **εργάκι** (το), (μεγεθ.) **ερψάρα** (η) (σημ. 4). j·* ιχολιο λ. *-ουργός. δίγαμμα.*

[ετυμ. < αρχ. *έργον* < *Εέργον* < I.E. **werg-om* «έργο», πβ. αρμ. gore, γερμ. wcrk. αγγλ. work κ.ά. Ομόρρ. *εργάτης, έργαλεῖο(ν), εργάζομαι, ρέκτης, όργανο(ν)* κ.ά. Η λ. γνώρισε ευρεία χρήση ως α' συνθ. (π.χ. *έργυ-λάβος, έργό-χειρον)* και ως β' συνθ. (π.χ. *δημι-ουργός, έν-έρ- γεια).* 11 σημ. τής καλλιτεχνικής ή συγγραφικής δημιουργίας μαρτυ- ρείται ήδη στα μεσν. κείμενα. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *επί το έργον* (< γαλλ. a 1'ocuvre), *έργο τέχνης* (< γαλλ. oeuvre d'ari), *κατα- ναγκαστικά έργα* (< γαλλ. travaux forces), *δημόσια έργα* (< γαλλ. travaux publics) κ.ά.]. **εργοβιογραφία** (η) {εργοβιογραφιών} χρονολογική καταγραφή των βιογραφικών στοιχείων και παράλληλα των έργων (λογοτεχνικών, επιστημονικών κ.λπ.) κάποιου. **εργογονος,** -α (λόγ. -ος), -ο ουσία που αυξάνει την παραγωγή μυϊκού έργου και τη βελτίωση τής σωματικής απόδοσης: ~ *ουσίες* (ουσίες που αυξάνουν την παραγωγή τού μυϊκού έργου και βελτιώνουν τη σωματική απόδοση, π.χ. αναβολικά, βιταμίνες, καφεΐνη κ.ά.). [ΕΤΥΜ.. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. ergogenic]. **εργογραφία** (η) **1.** το σύνολο των έργων (συγγραφέα, καλλιτέχνη κ.λπ.): *βιογραφία και ~ τού Παλαμά* **2.** (συνεκδ.) το βιβλίο που περιέχει το σύνολο τού έργου (κάποιου): *κυκ/.οφόρησε η ~ τού Γ. Ρίτσου.* **εργογράφος** (Ο) ιαιρ. όργανο που χρησιμοποιείται για την καταγραφή τής σωματικής ικανότητας κάποιου να αποδίδει έργο (εκτίμηση τού βαθμού κοπώσεως) ή τής ικανότητας ενός μυός ή ομάδας μυών να συστέλλεται.

|ι·ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ergograph[. **εργοδηγός** (Ο) [Ι897] **1.** αυτός που επιβλέπει ως αρμόδιος την πορεία των εργασκόν κατά την εκτέλεση τεχνικού έργου, ώστε να ακολουθούνται οι οδηγίες κατασκευής ΣΥΝ. επιστάτης 2. αυτός που σε εργοστάσιο προΐσταται των υπόλοιπων τεχνιτών, εργατών ΣΥΝ. αρχιεργάτης. αρχιτεχνίτης.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conducteur des iravaux). **εργοδιάδρομος** (ο) {εργοδιαδρόμ-ου | -ων, -ους} γυμναστ. ο διάδρομος γυμναστικής (βλ. λ. *διάδρομος,* σημ. 5). **εργοδοσία** (η) |μτγν.[{εργοδοσιών) **1.** (περιληπτ.) το σύνολο των εργοδοτών ως ομάδας κοινών συμφερόντων και πρακτικών (ειδικότ.) το συμβούλιο ή το πρόσωπο που λειτουργεί ως εργοδότης σε συγκεκριμένη επιχείρηση: *επετεύχθη συμφωνία μεταξύ τής εργοδοσίας και των σωματείων των εργαζομένων* 2. ο εργοδότης: *στην καινούργια του* δουλειά *έχει πολύ καλή* ~ 3. η ανάθεση από εργοδότη (σε κάποιον) εργασίας προς εκτέλεση έναντι αμοιβής ΛΝΤ. εργοληψία. ^ σχολιο λ. *δουλειά.* **εργοδότης** (ο) [αρχ.] Ιεργοδοτών}, **εργοδότρια** (η) {εργοδοτριών} φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απασχολεί προσωπικό έναντι χρηματικής αμοιβής και με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου συν. αφεντικό, κύριος αντ. εργολήπτης. Ηπίσης (λαϊκ.) **εργοδότισσα** (η) {εργο- δοτισσών}. **—εργοδοτικός,**-ή,-ό. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δουλειά.* **εργοθεραπεία** (η) {εργοθεραπειών} μέθοδος θεραπείας ψυχικών διαταραχών ή μυϊκών παθήσεων που συνίσταται στην απασχόληση σε ορισμένες εργασίες.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ergoiherapie). **εργολαβία** (η) [αρχ.] {εργολαβιών} η ανάληψη τής ευθύνης εκτελέ- σεως έργου ή παροχής υπηρεσιών βάσει συμφωνίας που προβλέπει την κατ' αποκοπήν πληρωμή τού εργολάβου: *όροι εργολαβίας || προκήρυξη διαγωνισμού για την ανάληψη εργολαβίας* συν. εργοληψία αντ. εργοδοσία· **φρ.** (α) (μτφ.) ***αναλαμβάνω / παίρνω (κάτι) εργολαβία / εργολαβικά*** αναλαμβάνω αποκλειστικά μια κατηγορία υποθέσεων, εργασιών ή υποχρεώσεων: *έχει πάρει εργολαβία όλες τις νομικές υποθέσεις τού συλλόγου λόγω συγγένειας με τον πρόεδρο || ο νεοσύλλεκτος πήρε εργολαβία ό?,ες τις αγγαρείες* (β) ***εργολαβία δίκης*** η μεταξύ δικηγόρου και πελάτη συμφωνία, που εξαρτά την αμοιβή τού πρώτου από την επιτυχή έκβαση τής δίκης. - **εργολαβικός,** -ή, -ό [1845J, **εργολαβικά** επίρρ. **εργολάβος** (ο) **1.** το πρόσωπο που αναλαμβάνει την εκτέλεση ορισμένου έργου σε συμφωνημένη τιμή, αυτός που παίρνει μια εργολαβία: ~ *οικοδομών / κατεδαφίσεων i δημοσίων έργων / διαλύσεως πα λαιών πλοίων / κηδειών* συν. (λόγ.) εργολήπτης, ανάδοχος ΑΝΤ. εργοδότης · 2. γλύκυσμα από δύο κομμάτια αμυγδαλωτού (φτειαγμένα με αμυγδαλόψιχα και αβγό) ενωμένα με μαρμελάδα. - **εργολαβικός,** -ή. -ό [18451 (σημ. I). ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.*

[πτυμ. αρχ. < *έργον* + *-λάβος,* πβ. αόρ. β' ε-λαβ-ον, ρ. *λαμβάνω\.* **εργολήπτης** (ο) [μτγν.I [εργοληπτών}. **εργολήπτρια** (η) Ιεργολη- πτριών} εργολάβος (βλ.λ.)· (και ως επίθ.): *η εργολήπτρια εταιρεία.* **εργοληπτικός,** -ή. -ό [1886] αυτός που σχετίζεται με τον εργολήπτη ή την εργοληψία. - - **εργοληπτικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **εργοληψία** (η) [1888J {εργοληψιών} η εργολαβία (βλ.λ.). **εργόμετρο** (το) {εργομέτρ-ου | -ων} συσκευή, όπως λ.χ. ειδικός τύπος ποδηλάτου ή κυλιόμενος τάπητας, που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τού μυϊκού έργου, των φυσιολογικών επιπτώσεων που έχει μια χρονική περίοδος εργασίας ή άσκησης, λ.χ. των θερμίδων που καταναλώνονται κατά την ποδηλασία. — **εργομετρία** (η), **εργομετρικός,** -ή. -ό, **εργομετρικά** επίρρ.

[εγυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ergometerj. **έργον**

(το) -»έργο

εργονομία (η) {χωρ, πληθ.} η επιστήμη που μελετά τους νόμους οι οποίοι διέπουν την παραγωγή έργου και αξιοποιεί τα δεδομένα τής ανατομίας, τής ψυχολογίας και τής φυσιολογίας, προκειμένου να επιτύχει τον κατάλληλο συνδυασμό συσκευών, συστημάτων και συνθηκών εργασίας, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες των εργαζόμενων και να δημιουργείται το καλύτερο δυνατό περιβάλλον εργασίας. — **εργονομικός,** -ή, -ό. **εργονομικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ergonomie|. **εργοστασιακός,** -ή, -ό [1889] αυτός που σχετίζεται με το εργοστάσιο: ~ *εγκαταστάσεις / παραγωγή / υποδομή || ~ αυτοκίνητο αγώνων* (αυτοκίνητο αγώνων που κατασκευάζεται από το εργοστάσιο με με* τασκευασμένο κινητήρα πολύ υψηλότερης απόδοσης από το αντίστοιχο που κυκλοφορεί στην αγορά). **εργοστασιάρχης** (ο/η) 11833] {(θηλ. γεν. εργοστασιάρχου) | εργο- στασιαρχών} ιδιοκτήτης εργοστασίου Συν. βιομήχανος. **εργοστάσιο** (το) {εργοστασί-ου [-ων} κτήριο ή κτηριακό συγκρότημα, που είναι εφοδιασμένο με ειδικές εγκαταστάσεις και μηχανήματα για τη μεταποίηση και παραγωγή αγαθών σε βιομηχανικό επίπεδο: ~ *σαπωνοποιίας / τσιγάρων ι όπλων / χαρτοποιίας / υφαντουργίας || ~ παραγωγής ρεύματος: κατασκευής αυτοκινήτων / ατομικής ενέργειας / καθαρισμού λυμάτων.*

[πτυμ. < *έργο* + *-στάσιο* < θ. σΓα- τού αρχ. ρ. *ϊ-στη-μι,* βλ. κ. *στάση\.* **εργοτάξιο** (το) {εργοταξί-ου [-ων} 1.η προσωρινή κατασκευή εγκαταστάσεων για τα τεχνικά μέσα και το εργατικό προσωπικό στον χώρο όπου θα εκτελεστούν τεχνικά έργα· φρ. *βιομηχανικό / βιοτεχνικό εργοτάξιο* το σχέδιο που εκπονείται για την αποδοτική ροή παραγωγής στην αντίστοιχη βιομηχανική / βιοτεχνική μονάδα 2. (μτφ.) κάθε χώρος στον οποίο υπάρχει συστηματική προετοιμασία και παραγωγή έργου: *«η Ελλάδα μετατρέπεται σε ένα απέραντο - παραγωγής καλλιτεχνικών εκδηλώσεων»* (εφημ.). - **εργοταξιακός,** -ή, -ό.

[ετυμ. < *έργο* + *-γάξιο* < *τάξηj.* **εργοφυσιολογία** (η) η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των βιολογικών προσαρμογών που προκαλεί το μυϊκό έργο και κατ' επέκτ. τη μεγιστοποίηση τής απόδοσης τού ανθρώπινου οργανισμού.

εργοφυσιολογικός,-ή. -ό, **εργοφυσιολογικά** επίρρ.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ergophysiology. Ο όρ. επινοήθηκε από τον Β. Κλεισούρα το 1973 και πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλική], **εργόχειρο** (το) {-ου κ. -είρου | -ων κ. -είρων} **1,** το χειροτέχνημα υφαντικής και κάθε ύφασμα (πλεχτό, υφαντό κ.λπ.). που φτειάχνεται ή στολίζεται στο χέρι και λιγότερο συχνά σε μηχανή: *χειροποίητο / τής μηχανής / βυζαντινό / Κρητικό* ~ **2.** (στον μοναστικό βίο) η εργασιακή απασχόληση τού μοναχού (κατασκευή διαφόρων αντικειμένων, ζωγραφική εικόνων κ.λπ.).

(ετυμ. < μτγν. *έργόχειρον ‹ έργον + -χείρον ‹ χείρ).* **έργω** *(έργω)* επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** έμπρακτα, στην πράξη αντ. λόγω

νομ. με πράξεις, χειρονομίες, όχι με λόγια: ~ *εξόβριση.*

[πτυμ. < αρχ. *έργω.* δοτ. εν. τού ουσ. *έργον.* χρήση συχνή στην Αττική πεζογραφία κατ' αντιδιαστολή προς το *λόγφ\.* **εργώδης,** -ης,-ες [αρχ.Ι {εργώδ-ους **[** -εις (ουδ.-η), -ώνεργωδέστ-ερος. -ατος} (λόγ.) αυτός που απαιτεί αυξημένη ένταση δυνάμεων, που προκαλεί έντονη κόπωση: - *προσπάθεια / προετοιμασία / εγχείρημα* συν. (λόγ.) κοπιώδης, δυσχερής, επίπονος λ Μ. άκοπος, άνετος. — **εργωδώς** επίρρ. [αρχ.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

E.P.E. (η) Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις· κόμμα που ιδρύθηκε το 1956 από τον Κων/νο Καραμανλή, **ερέα** (η) {ερεών} μάλλινο ύφασμα μεγάλης πυκνότητας και ανθεκτι- κότητας: *γκρίζα / παλιά / πρόχειρη* - Συν. τσόχα, μαλλί.

[ΕΓΥΜ. μτγν. < αρχ. *ειρος* «μαλλί» < ᵡΡέρ-Γος, που συνδ. με λατ. vervex «κριάρι», αρχ. ιρλ. ferb «αγελάδα» και πιθ. με την αρχ. λ. *(Ε)αρήν*«αρνί». Ομόρρ. *ερια(ν)].*

ερέβινθος (ο) {ερεβίνθ-ου {-ων, -ους} (επίσ.) το φυτό ρεβιθιά και ο καρπός του.

[είϋμ. αρχ. λ., που συνδ. τόσο με τη λ. όροβος «κύαμος» όσο και με λατ. ervum «φακή» και αρχ. γερμ. araweiz «μπιζέλι». Και οι τρεις λ. (όπως και ο *ερέβινθος)* αποτελούν δάνεια ανατολ. προελ., πράγμα που παρέχει ενδείξεις ότι το φυτό πρωτοεμφανίστηκε στη Μικρά Ασία ή στην Α. Μεσόγειο), **έρεβος** (το) {ερέβ-ους | -η. -ών} **1.** (λόγ.) το βαθύ και απόλυτο σκοτάδι. η παντελής έλλειψη φωτός: γο *απόλυτο ~ τής ψυχής* ΣΥΝ. σκότος

μυθολ. (α) ο τόπος στον οποίο π-ήγαιναν οι νεκροί, κατοικούσαν οι Ερινύες και η Περσεφόνη και φυλακίζονταν οι ασεβείς (β) (κατά την ορφική διδασκαλία) το τρίτο στοιχείο τής κοσμογονίας. — **ερεβώ-**

δις» -ης, -ες ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***έ-*** προθεμ. + Ι.Ε. *reg^w-os «σκότος», πβ. σανσκρ. rajas- «σκόνη, σκότος», αρμ. erek «βράδυ», γοτθ. riqiz «σκοτεινότητα», αρχ. σκανδ. r©kkr κ.ά.].

ερεθίζω ρ. μετβ. {ερέθισ-α. -τηκα, -μένος] **1.** προκαλώ έντονο εκνευρισμό, οργή: ***η αναίδεια τού δημοσιογράφου ερέθισε τον ομιλητή \\ μην τον ερεθίζεις με τα πολιτικά, γιατί αντιδρά άσχημα!*** συν. εξοργίζω, ε-κνευρίζω, εξάπτω **2.** προκαλώ ερεθισμό σε σημείο τού σώματος: ***τα μάτια μου ερεθίστηκαν από τα καυσαέρια || ολαιμός του ερεθίστηκε από το κάπνισμα*** 3. λειτουργώ ως έντονο ερέθισμα, προκαλώ ένταση λειτουργιών, διεγείρω: ο ***καφές ερεθίζει τα νεύρα*** || ***η μουσική ερεθίζει τη φαντασία*** **4.** (ειδικότ.) προκαλώ ερωτική διέγερση: ***ερέθιζε τους άνδρες με τον προκλητικό της χορό*** συν. διεγείρω, ανάβω.

[ετυμ. αρχ., παρεκτεταμ. τ. τού ρ. ***έρέθω*** < Ι.Ε. *er- «κινώ, εγείρω», για το οποίο βλ. λ. ***ορμώ***|.

ερέθισμα (το) [αρχ.) {ερεθίσμ-ατος j -ατα, -άτων] **1.** οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει διέγερση των αισθητηρίων νεύρων, ενεργοποιώντας αντίστοιχη αίσθηση (όραση, ακοή κ.λπ.): *εσωτερικό / εξωτερικό / σταθερό* ~ || *οπτικό / ηχητικό* ~ 2. (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να ενεργοποιήσει τις δημιουργικές δυνάμεις (κάποιου), να ωθήσει σε δράση λειτουργώντας ως κίνητρο ή παρότρυνση: *ένα περιστατικό στον πόλεμο τού έδωσε το* ~ να *γράψει αυτό το βιβλίο* || ο *δάσκαλος δίνει τα* ~ *για την ενεργοποίηση τής παιδικής φαντασίας* συν. (λόγ.) έναυσμα, αφορμή 3. (μτφ.) ο ερεθισμός, η ευαισθητοποίηση περιοχής ή οργάνου τού σώματος: ~ *στον λαιμό.*

ερεθισμός (ο) (αρχ.[**1.** η αντίδραση τού οργανισμού σε εξωτερική επίδραση μέσω τής ενεργοποίησης των αισθητηρίων νεύρων: *το αίσθημα τού φωτός προκαλείται από τον* **-** *τού οπτικού οργάνου* 2. ιατρ. η αύξηση τής ευπάθειας, τής ευαισθησίας σημείου ή οργάνου τού σώματος για οποιονδήποτε λόγο: ~ *τού λαιμού από το τσιγάρο και τις φωνές* || ~ *των ματιών από τον καπνό ή το ξενύχτι* jj - *τού δέρματος από τσίμπημα μέλισσας* συν. (για πληγή) αφόρμισμα, φλεγμονή, φλόγωση 3. (συνεκδ.) το σημείο στο οποίο εμφανίζεται η παραπάνω ευπάθεια, κυρ. με μορφή πληγής: *έχω έναν* ~ *στο δέρμα* **4.** η πρόκληση έντονων αντιδράσεων, η συναισθηματική ενεργοποίηση (συνήθ. με εκδήλωση εκνευρισμού, ενόχλησης): *η παρουσία του και μόνο προκαλεί - στον ομιλητή* ΣΥΝ. εκνευρισμός, (λόγ.) έξαψη 5. (ειδικότ.) η πρόκληση ερωτικής διέγερσης ΣΥΝ. (λόγ.) έξαψη, **ερεθιστικός,** -ή. -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που προκαλεί ερωτική διέγερση: ~ *φωτογραφία / ταινία / χορός* συν. διεγερτικός, προκλητικός 2. αυτός που προκαλεί εκνευρισμό, ένταση, θυμό: ~ *σχόλιο / συμπεριφορά* ΣΥ\. εκνευριστικός 3. αυτός που προκαλεί αύξηση τού ενδιαφέροντος, τής διάθεσης κάποιου να μάθει κάτι ή να ασχοληθεί με κάτι: *μια* ~ *συζήτηση για τα σύχρονα κοινωνικά προβλήματα* || ~ *διάλογος / αφήγηση / γραφή.* – ερεθιστικ-ά /-ώς [μτγν.] επίρρ. **ερεθιστικότητα** (η) |18l **11** {χωρ. πληθ.} **1.** βιολ. βασική ιδιότητα τής ζωντανής ύλης να αντιδρά στα εξωτερικά ή τα εσωτερικά ερεθίσματα 2. η ικανότητα προκλήσεως ερωτικού ερεθισμού: *η* ~ *των κινήσεων της / των αρωμάτων.* **ερείδομαι** ρ. αποθ. {εύχρ. κυρ. στον ενεστ. και στη μτχ. ερειδόμενος, -η, -ον] (λόγ.-μτφ.) (+ σε. λογιότ. +επί) αποδέχομαι ως αξιόπιστο στήριγμα. χρησιμοποιώ ως σταθερό δεδομένο, στηρίζομαι: *ερειδόμενοι επί τής ει/ακρινείας των συμμάχων* || *το συμπέρασμα ερείδεται σε ηλεγμένες πηγές συν.* βασίζομαι. σχολιο λ. *αποθετικός, εριστικός.* Ιετυμ. <αρχ. *έρείδω,* αγν. ετύμου (ο νεοελληνικός μεσοπαθ. τ. οφει- λεται σε αναλογική επίδρ. των *βασίζομαι, στηρίζομαι).* Η σύνδεση με λατ. ridica «υποστήριγμα, πάσσαλος» δεν έχει επιστημονική βάση|. **ερείκη** (η) {ερεικών} το ρείκι (βλ.λ.).

[ΗΓΥ.Μ. αρχ. < ****Γερείκα.*** που συνδ. με συνώνυμες λ., πβ. αρχ. ιρλ. froech, ουαλ. grug. λιθ. virzis κ.ά.|.

Ερεικούσσα ιη) νησί των Κιτανήσων Β. τής Κέρκυρας.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***Ερεικούσσα*** (ονομασία νησιού Β. τής Σικελίας) < αρχ. ***ερείκη*** (βλ.λ.)].

ερείπιο (το) {ερειπί-ου | -ων] **1.** τα υπολείμματα κατεστραμμένων ή κατεδαφισμένων κτηρίων: ***τα*** ~ ***από τους βομβαρδισμούς στο Σαρά- γεβο*** || ***τα*** ~ ***τού ναού τής Αρτέμιδος στην Έφεσο*** συν. (λαϊκ.) χάλασμα. συντρίμμι, ρημάδι 2. (μτφ.) αυτός που έχει εμφανή τα σημάδια τής φθοράς, τής γήρανσης, τής εξάντλησης ή τής πολυχρησίας: ***υ θάνατός της τον έκανε ~ || κυκ/.οφορείμ'ένα αυτοκίνητο ~ || μένουν σ' ένα παλιό, κατοχικό σπίτι, πραγματικό*** ~! συν. σαράβαλο, ράκος, εξουθενωμένος, διαλυμένος 3. (μτφ.) *ερείπια* (τα) οτιδήποτε απομένει μαρτυρώντας καταστροφή ή αποτυχία: ***τα*** ~ ***μιας σχέσης || τα*** ~ ***από την εφαρμογή κακής πο/ατικής*** ςυ\\ απομεΐνάρια, χαλάσματα, συντρίμμια.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ερείπιον*** < ***ερείπω*** < ***έ-*** προθεμ. + Ι.Η. *rei-p- «σχίζω, ρίχνω», πβ. αρχ. σκανδ. nfa «καταστρέφω», λατ. ripa «όχθη» (> γαλλ. rive, ισπ. riba), γαλλ. riviere «ποταμός» (< λατ. ripa-rius), αρχ. γερμ. riga «σειρά, γραμμή», γερμ. Reihe, αγγλ. row κ.ά.]. **ερειπιώνας** (ο) Ιμτγν.ϊ (λόγ.) έκταση γεμάτη ερείπια: ο ~ ***τής Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.*** **ερειπώνω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {ερείπω-σα, -θηκα, -μένος] μετατρέπω (κάτι) σε ερείπια, καταστρέφω, διαλύω: ο ***σεισμός ερείπωσε ό?-ο το χωριό || οι ερειπωμένες πόλεις τής βομβαρδισμένης χώρας.*** – ερείπωση (η) ίμεσν-J.

ερεισίνωτο (το) |J85l] {ερεισινώτ-ου **|** -ων| (επίσ.) το μέρος τού καθίσματος (καρέκλας, καναπέ κ.λπ.), που χρησιμεύει για τη στήριξη τής πλάτης ΣυΝ. (καθημ.) πλάτη, ράχη.

[ΕΤΥΜ· < μτγν. *έρεισις* «στήριξη» « αρχ. *έρείδω)* + *νώχω*\. **έρεισμα** (το) {ερείσμ-ατος **[** -ατα, -άτων] **1.** το υποστήριγμα, ό.τι τοποθετείται ή κατασκευάζεται σε δεδομένη θέση, για να προσφέρει στήριξη: ~ *δρόμου / σιδηροδρομικής γραμμής / οικοδομήματος / γέφυρας* συν. στήριγμα, στύλος, υποστήριγμα, αντιστήριγμα, βάση 2. (α) το πλευρικό τμήμα τού δρόμου (μεταξύ τού οδοστρώματος και τής τάφρου ή των ορίων τής εδαφικής έκτασης τού δρόμου) (β) το τμήμα τής σιδηροδρομικής γραμμής μεταξύ τής σιδηροτροχιάς και τής σκυρόστρωσης 3. (μτφ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε μπορεί να προσφέρει υποστήριξη, λειτουργεί ως βάση θεμελίωσης και παρέχει τα εχέγγυα για εγχείρημα, θέση, απόφαση κ.λπ.: δεν *έχει ισχυρά* ~ *στο κόμμα και η παραμονή του στην ηγεσία είναι αβέβαιη* || *η απόφασή τους δεν έχει κανένα ηθικό* ~ ΣΥΝ. (για πρόσ.) υποστηρικτής. [ετυμ. αρ^χ. < *έρείδω* (βλ. λ. *ερείδομαι)*\.

ερεισιτικός, -ή. -ό [μτγν.] ανατ. αυτός που εξασφαλίζει τη στήριξη, υποστήριξη: ~ *ιστός** φρ. ***ερεισιτικό σύστημα*** σύστημα οστών και χόνδρων. που παρέχει στο σώμα το πλαίσιο στηρίξεώς του: ο *σκελετός αποτελεί το - τού ανθρωπίνου σώματος* συν. υποστηρικτικός. σχόλιό λ. *εριστικός.*

E.P.E.N. (η) Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις Νέων (η νεολαία τής Ε.Ρ.Ε.).

ερέτης (ο) {ερετών], **ερέτρια** (η) {ερετριών} (αρχαιοπρ.) ο κωπηλάτης. – **ερετικός,**-ή,-ό [αρχ.]. ιχολιο λ. *σύνθετος, δούλος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *ers- «κωπηλατώ», πβ. σανσκρ. ari-hir- «κωπηλάτης», λατ. remus. γαλλ. rameur κ.ά. Ομόρρ. ***τρι-ήρης*** (βλ.λ.). ***Έρέ-τρια. ύπ-ηρέτης*** κ.ά.].

Ερέτρια (η) πόλη τής Εύβοιας κοντά στη Χαλκίδα. –(λόγ.) **Ερετρι- εύς** (ο) {Ερετρι-έως | -είς}, **ερετριακός,**-ή, -ό [μτγν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-εια.* [ετυμ. αρχ. < *ερέτης* (βλ.λ.), οπότε το όνομα τής πόλης θα σήμαινε «αυτήν που παράγει κωπηλάτες»].

ερευγμός (ο) (λόγ.) η ερυγή, το ρέψιμο. – **ερεύψομαι** ρ. |αρχ.]. Ιετυμ. αρχ. < *έρεύγομαι,* βλ. λ. *ρεδομαι*|·

έρευνα (η) [αρχ.] {-ας κ. (λόγ.) -εύνης | -ευνών} **1.** η συστηματική εξέταση δεδομένων για την επιβεβαίωση, τον εμπλουτισμό ή την ανακάλυψη νέων στοιχείων: *κοινωφελής / δημόσια / ιδιωτική / ελεύθερη / εξουνχιστική / πολιτική / στρατιωτική* ~ || ~ *τού διαστήματος / τού εδάφους / τού υπεδάφους / των Γραφών* Συν. (λόγ.) αναδίφηση, μελέτη 2. (ειδικότ.) η συστηματική ενασχόληση με την επίλυση επιστημονικών προβλημάτων, την προώθηση μιας θεωρίας, την εύρεση δεδομένων κ.λπ., συνήθ. κατ* αντιδιαστολή προς τη διδασκαλία: *ασχολούμαι με την* ~ j| κάνω ~ || *βασική* ~ (αυτή που γίνεται στα πανεπιστήμια, κατ* αντιδιαστολή προς την *εφαρμοσμένη* ~) 3. η στατιστική καταγραφή και διερε.ύνηση δεδομένων, παραγόντων και διαπλεκομένων σχέσεων στο πλαίσιο ενός συνόλου ατόμων: *διαφημιστική / δήμο- γραφική -* || *-τής οικονομικής κατάστασης τής χώρας ι τής κοινής γνώμης* συν. σφυγμομέτρηση **4.** η συστηματική προσπάθεια εντοπι- σμού (αντικειμένου ή προσώπου): ~ *για εξεύρεση χρυσού /* πετρελαίου || *ένταλμα / ομάδα / διεξαγωγή έρευνας* || ~ *σωματική* (βλ.λ.) */ κατ' οίκον* || *διατάχθηκε - για τον εντοπισμό των δραπετών* || *η εμπροσθο- φυλακή διεξάγει* ~ *για τον εντοπισμό εχθρικών πυροβολείων* ΣΥΝ. αναζήτηση, (καθημ.) ψάξιμο, (λόγ.) ανίχνευση.

ερευνητής (ο) [μτγν.Ι, **ερευνητρια** (η) (σημ. 1) Ιμεσν.] {ερευνη- τριών] 1. πρόσωπο που ερευνά, που μελετά με τρόπο συστηματικό: ~ *των /ραφών/ τής νεότερης ιστορίας/ των αρχαίων κειμένων* ΣΥΝ. μελετητής, εξερευνητής · 2. ΦΩΤΟΓΡ. το εξάρτημα τής φωτογραφικής μηχανής, που εντοπίζει και ρυθμίζει τη θέση τής εικόνας μέσα στον σκοτεινό θάλαμο.

ερευνητικός, -ή, -ό Ιμεσν] **1.** αυτός που σχετίζεται με την έρευνα: ~ *πρόγραμμα / έργο / κέντρο Ι ομάδα / φορέας ι τμήμα / ίδρυμα* 2. αυτός που είναι ικανός για έρευνα: - *μυαλό* 3. (μτφ.) διερευνητικός: ~ *β'λέμμα.* – **ερευνητικά** επίρρ., **ερευνητικότητσ** (η) [.1888[.

ερευνώ ρ. μετβ. {ερευνάς... | ερεύν-ησα. -ώμαι, -άται.... -ήθηκα, -ημένος} 1. ασχολούμαι με τη συστηματική διερεύνηση και μελέτη δεδομένων, προσπαθώντας να τα ερμηνεύσω ή να ανακαλύψω καινούργια: - σε *βάθος / εξουνχιστικά την υπόθεση* || *ερευνά τα αίτια τού ατυχήματος* || γο *πρόσφατο ιστορικό παρελθόν δεν έχει ερευνηθεί* || *ερεύνησε τις Γραφές* || *πρέπει να ερευνηθούν οι παράγοντες που προ- κα/Μύν τέτοια φαινόμενα* συν. διερευνώ, εξετάζω, μελετώ, αναλύω, (λόγ.) εντρυφώ 2. προσπαθώ να εντοπίσω (πρόσωπα ή αντικείμενα), ψάχνω να βρω: *η αστυνομία ερευνά την περιοχή για τον εντοπισμό των υπόπτων* || *ερευνήθηκε το δωμάτιο για αποτυπώματα* || *ερεύνησαν το πλοίο για ναρκωτικά* συν. (λόγ.) ανιχνεύω. (καθημ.) ψάχνω, ζητώ 3. (ειδικότ.) προσπαθώ να προσεγγίσω (κάτι) ανακαλύπτοντας όλες του τις διαστάσεις και φωτίζοντάς το από κάθε πλευρά: *ερευνούσε τα μυστήρια τής ζωής, την αγάπη και τον έρωτα* συν. αναζητώ· ΦΡ. ***πίστευε και μη ερεύνα*** (συντομευμένη μορφή τού *πίστευε καί μή έρευνα τά τής πίστεως,* φρ. τής πατερικής παράδοσης που δηλώνει ότι τα ζητήματα τής πίστεως δεν ερμηνεύονται με τον ορθό λόγο· η φρ. παρανοήθηκε και στη συντομευμένη της μορφή χρησιμοποιή- θηκε ως δογματική απαγόρευση τής έρευνας γενικότερα) η πίστη δεν χρειάζεται αποδείξεις· (καθημ.) για περιπτώσεις στις οποίες η πρόταξη τής λογικής κρίνεται μη απαραίτητη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ερευνώ (-άω)*** < ****έρεΕ-εν-άω*** < ***έρώ*** «ρωτώ, ζητώ» < *ερεΡ-εω, αγν. ετύμου, πιθ. συνδ. με αρχ. σκανδ. raun «έρευνα, αναζήτηση». Ομόρρ. ***ερωτώ*** (βλ.λ.)].

Ερέχθείο (το) [μτγν.] {Ερεχθείου} ο οίκος τού Ερεχθέα, τού αυτόχθο- να ήρωα τής Αθήνας, στην Ακρόπολη· από τα πλουσιότερα διακοσμημένα κλασικά κτήρια (τέλος 5ου αι. π.Χ.) στέγαζε τις συγγενείς λατρείες τής Αθηνάς Ι Ιολιάδος. τού Ποσειδώνα, τού Ερεχθέα, τού Κέ- κροπα και τού Βούτη.

Ερεχθεύς (ο) {Ερεχθέ-ως,-α| μυθολ. ήρωας και βασιλιάς τής Αθήνας, καθιέρωσε τη γιορτή των Παναθηναίων. Επίσης **Ερεχθέας.** [ετυμ. < αρχ. ***Ερεχθεύς*** / ***Έριχθόνιος.*** αγν. ετύμου, πιθ. αιγαιακής

προελ., που παρετυμολογήθηκε προς τις λ. *χθόνιος* και *ερέχθω* «σπάζω, καταστρέφω»], **ερήμην** επίρρ. (+γεν.) **1.** ΝΟΜ. η δικαστική απόφαση η οποία εκδίδε- ται μετά από συζήτηση στο ακροατήριο κατά την οποία δεν είχαν μετάσχει όλοι οι διάδικοι: *καταδικάστηκε* ~ λν τ. κατ' αντιμωλίαν 2. (γενικότ.) χωρίς την παρουσία: «*το παρόν υπάρχει* ~ *γου παρελθόντος*» (εφημ.) 3. χωρίς τη συγκατάθεση (κάποιου), χωρίς να λαμβάνε- ται υπ' όψιν, εν αγνοία του: *το παρασκήνιο τής διαδοχής εξελίσεται* ~ *τού προέδρου.*

1ΓΤΥΜ. Από την αρχ. φρ. *ερήμην δίκην* (ενν. *έ'δωκα / κατέγνων / ώφλον / ειλον).* όπου η αιτ. *έρήμην* (τού ουσ. *έρήμη*, παράλλ. τ. τού *έρημος)* χρησιμοποιήθηκε επιρρηματικούς. Ήδη αρχ. η σύνταξη με γεν. (λ.χ. *ερήμην τινός καταγνώναι τήν δίαιταν,* Δημοσθένης)], **ερημητηριο** (το) |]8711 {ερημητηρί-ου | -ωνί **1.** ο τόπος στον οποίο μεταβαίνει κανείς ως ερημίτης συν. ησυχαστήριο, ασκητήριο, κάθισμα 2. (γενικότ.) κάθε τόπος κατάλληλος για απομόνωση και διαλογισμό. «** σχολιο λ. *μονή.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. ermitage (< ermite < μτγν. *έρη- μίτης)}.*

ερημιά κ. (λόγ.) **ερημία** (η) [αρχ.| **1.** ο έρημος τόπος, αυτός που δεν κατοικείται από ανθρώπους και απέχει από κατοικημένη περιοχή: <5cv *έβ/.επες ψυχή ζώσα σε εκείνη την* - συν. ερημότοπος, (οικ.) τέρμα Θεού **2.** (ειδικότ.) ο τόπος στον οποίο υπάρχουν λίγοι άνθρωποι, απουσία ανθρώπων: - *το τριήμερο των γιορτών η Αθήνα* 3. (μτφ.) η κατάσταση τής αποξένωσης, τής έλλειψης ανθρώπινης επαφής: *η - τής ξενιτειάς4.* η ψυχική γύμνια, η απουσία συναισθημάτων: *η ~ τής καρδιάς του* συν. απανθρωπιά, ψυχρότητα, **ερημικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την έρημο: ~ *περιοχή* 2. (για τόπους) ακατοίκητος, απομονωμένος, χωρίς ανθρώπους ή απομακρυσμένος και δυσπρόσιτος: - *παρα?άα / δρόμος / έκταση*]] *εκκ/.ησιά* ~ συν. έρημος 3. (σπάν. για πρόσ.) αυτός που προτιμά τη μοναξιά ή έχει συνηθίσει σε αυτή: ~ *χαρακτήρας / ψυχή* συν. μοναχικός, αντικοινωνικός. – **ερημικά** επίρρ. **ερημίτης** (ο) |μτγν.| {ερημιτών}, **ερημίτισσα** (η) {ερημιτισσών} **1.** ϋΚΚΛΜΣ. μοναχός ο οποίος μεταβαίνει συνήθ. σε έρημους τόπους για την ολοκληρωτική αφιέρωσή του στον ασκητισμό, στην εκπλήρωση τού μοναστικού ιδεώδους συν. αναχωρητής 2. (μτφ.) κάθε άτομο με τάσεις απομόνωσης, αποφυγής κοινωνικών συναναστροφών και εσωστρέφειας: *χωρίς φί?.ους και συναναστροφές κατάντησε* ~ συν. ακοι- νο')νητος. μονόχνοτος, κλειστός, (καθημ.) μοναχικός, (λαϊκ.) μαγκού- φης. **ερημιτικός,** -ή. -ό. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *μονή.* **ερημιτισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ο ασκητισμός.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. eremitism]. **ερημοδικία** (η) [18711 {ερημοδικιών} ΝΟΜ. η εκδίκαση τής διαφοράς στο ακροατήριο κατά την οποία είτε ο ενάγων είτε ο εναγόμενος είναι δικονομικά απόντες αντ. δίκη κατ'αντιμωλίαν.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. jugement par contumace]. **ερημοδικώ** ρ. αμετβ. [1887] {ερημοδικείς...) δικάζομαι χωρίς να παρίσταμαι σοε διάδικος στη δικαστική διαδικασία, **ερημοκκλήσι** Ιμεσν] κ. (λαϊκ.) **ρημοκκλήσι** (το) {ερημοκκλησ-ιού | -ιών) εκκλησία μικρών διαστάσεων και συνήθ. πρόχειρης κατασκευής, που βρίσκεται σε εξοχική και ερημική τοποθεσία, χωρίς να εντάσσεται σε ενορία κοντινής περιοχής συν. εξωκκλήσι. Ηπίσης **ερημοκκλησιά** (η), **ερημονήσι** (το) Ιμεσν.] {ερημονησ-ιού | -ιών) το μικρό, δυσπρόσιτο και άνυδρο νησί, που κατά κανόνα μένει ακατοίκητο συν. ξερονήσι. Επίσης **ερημόνησο** (το) κ. **ερημόνησος** (η) [μεσν.|. **ερημοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η εξάπλωση των ερήμων λόγοι αλλαγής τού κλίματος ή λόγω ανθρώπινων παρεμβάσεων (υπερβόσκηση. καταστροφή δασών και τού υποστρώματός τους. καταστροφή τής γονιμότητας με υπερεντατική καλλιέργεια). |πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. desertification], **έρημος** (η) {ερήμ-ου | -ων.-ους} **1.** άνυδρη, αμμώδης περιοχή μεγάλης έκτασης με ελάχιστο δείκτη βροχοπτώσεων, που μπορεί να συντηρεί πολύ λίγες, κατάλληλα προσαρμοσμένες, μορφές ζωής: *η ~ Σαχάρα·* ΦΡ. (α) *φωνή βοώντος εν τη ερήμω* βλ. λ. *βοώ* (β) *αλεπού τής ερήμου* βλ. λ. *αλεπού* 2. (μτφ.) κάθε χώρος στον οποίο απουσιάζει η ανθρώπινη επαφή, όπου κυριαρχεί η μοναξιά και η αποξένωση: *στην ~ των μεγαλουπόλεων / των μεγάλων αστικών κέντρων.*

[ετυμ. < αρχ. *έρημος i έρημος,* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με σανσκρ. rt£ «χωρίς, εκτός», λατ. rarus «αραιός, σπάνιος» (> γαλλ. rare) κ.ά.|. **έρημος,** -η. -ο |αρχ.] κ. (λαϊκ.) **έρμος 1.** (για τόπους) αυτός που δεν κατοικείται: ~ *νησί / βουνό* Συν. ακατοίκητος, ασύχναστος 2. (ειδι- κότ.) αυτός που έχει εγκαταλειφθεί. που δεν εμφανίζει τη συνηθισμένη του κίνηση και ζωή: οι - *δρόμοι στην Αθήνα τού καλοκαιριού* συν. ερημωμένος, άδειος, εγκαταλελειμμένος 3. (για πρόσ.) αυτός που ζει μοναχικά, που δεν έχει κοινωνικές επαφές ή διασυνδέσεις: *πέρασε ~ τα γεράματά του* συν. (λόγ.) μονήρης, (εκφραστ.) απομονωμένος. καταμόναχος, κατάμονος· φρ. (α) *μόνος κι έρημος* εντελώς μό- νος (β) (παροιμ.) *ο φόβος φυλάει τα έρ(η)μα* βλ. λ. *φόβος* 4. (κυρ. στον τ. *έρμος)* (α) αυτός που έχει υποστεί βάσανα, ταλαιπωρίες: κι *αυτή η ~ η μάννα του τι έχει τραβήξει για να τον μεγαλώσει* ΣΥΝ. ταλαίπωρος, καημένος, κακόμοιρος (β) για κάτι που δυσκολεύεται πολύ κάποιος να το επιτύχει: *καχάφερε επιτέλους να πάρει αυτό το ~* γο *πχυ- χίο* 5. αυτός που έχει αφεθεί χωρίς επιτήρηση ή φύλαξη: *έφυγε κι άφησε το σπίτι ~ και απροστάτευτο* συν. αφύλαχτος. ·*- σχολιο λ. *συμπάθεια.*

ερημοσπίτης (ο) {δύσχρ. ερημοσπιτών} αυτός που δεν καταφέρνει να στήσει νοικοκυριό, σπιτικό· κυρ. στη φρ. *πολυτεχνίτης κι ερημοσπίτης* αυτός που λόγω τού πλήθους των ασχολιών του δεν καταφέρ νει να στήσει νοικοκυριό, **ερημόσπιτο** (το) σπίτι παλιό και, συνήθ., ακατοίκητο, **ερημότοπος** (ο) [μεσν.] ο ερημικός τόπος, συνήθ. χωρίς νερό και βλάστηση συν. ξερότοπος. αγριότοπος, ερημιά, **ερημώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {ερήμανσα. -θηκα, -μένος] ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) έρημο, χωρίς κατοίκους: ***ο πόλεμος ερήμωσε την περιοχή για πολλά χρόνια*** || ***η μετανάστευση ερήμωσε την ύπαιθρο*** συν. καταστρέφω, (λαϊκ.) ρημάζω, (λόγ.) εκκενώνω ♦ 2. (αμετβ.) εγκα- ταλείπομαι, μένω έρημος: γο ***χωριό με τα χρόνια ερήμωσε' μόνο κάποιοι γέροντες απέμειναν*** || ***οι παραλίες*** γο ***καλοκαίρι γεμίζουν κόσμο. αλλά τον χειμώνα ερημώνουν*** συν. αδειάζω. – **ερήμωση** (η) |μτγν.| κ. **ερήμωμα** (το), **έρθω** (να/θα) ρ. -►έρχομαι

-ερί παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που σημαίνουν το κατάστημα το οποίο πουλά ή σερβίρει ορισμένο είδος φαγητού: ***κρεπ-ερί. σπαγγετ-ερί, πατισ-ερί. κρουασαντ-ερί.***

[εί υμ. Ι Ιαραγ. επίθημα τής Ν. Κλληνικής, το οποίο απαντά σε λ. γαλλ. προελεύσεως (λ.χ. creperie > ***κρεπ-ερί.*** patisserie > ***πατισ-ερί)}.*** **έριδα** (η) |-ας κ. (λόγ.) -ιδος | -ίδων} η φιλονικία, η αντιπαλότητα, οι εντάσεις και οι προστριβές μεταξύ των μελών ενός συνόλου: ***άρχισαν οι ~ στο εσωτερικό τού κόμματος\\ ενδοπαραταξιακές / εμφύλιες ι θρησκευτικές / πολιτικές*** ~ συν. διχόνοια, προστριβή, διαπληκτισμός, διένεξη· φρ. ΓΟ *μήλο(ν)* της *Έριδος* (i) μυθολ. το μήλο στο οποίο η Έρις έγραψε «να δοθεί στην ωραιότερη» ***(τή καλλίστη)*** και το έριξε ανάμεσα στις θεές Αθηνά. Αφροδίτη και Ήρα. οι οποίες το διεκδίκησαν η καθεμία για τον εαυτό της (ii) (μτφ.) το αντικείμενο μιας διεκδίκησης, αυτό για το οποίο ερίζουν, αντιδικούν κάποιοι: ***η περιφέρειά μας αποτελεί το - για τα*** ό'υο ***μεγάλα κόμματα στις εκλογές*** [[ο ***Ευφράτης ποταμός είναι ~μεταξύ Τουρκίας και Συρίας.*** σχολιο λ. ***εριστικός.*** [ετυμ. < αρχ. ***έρις, -ιδος.*** αγν. ετύμου. Η ύπαρξη τού θ. ***εριδ-*** φέρνει στην επιφάνεια πιθ. αντιστοιχία με το ρ. ***έρείδω*** « στηρίζω, ακουμπώ» (σημασιολογικώς αναπόδεικτη), ενώ εξίσου αστήρικτη παραμένει η παλαιότ. άποψη για σύνδεση με το ρ. ***έρέθω*** (βλ. κ. ***ερεθίζω)*** και με τα σανσκρ. άπ- / ari- «εχθρός»], **ερίζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] (αρχαιοπρ.) (+για / +περί) εμπλέκομαι σε έριδες, σε φιλονικίες, έχω εριστική διάθεση, συγκρούομαι (με κάποιον) διεκδικώντας (κάτι): ***αδίκως ερίζουν για την ορθότητα ή μη των νέων μέτρων, εφόσον η καθιέρωσή τους είναι δεδομένη*** [[***ερίζουν οι υποψήφιοι για τη διαδοχή*** || ***επτά πόλεις ερίζουν περί τής καταγωγής τού Ομήρου*** συν. (λόγ.) φιλονικώ, λογομαχώ, (καθημ.) καβγαδίζω, μαλώνω. ** σχολιο λ. ***εριστικός.***

[ΙιΤΥΜ. αρχ. < ****έ.ρίδ-]ω < έρις, -ιδος].***

Ερινύες (οι) **1.** μυοολ. γυναικείες θεότητες (Τισιφόνη, Αληκτώ, Μέγαιρα) που τιμωρούσαν την αδικοπραγία, κυρ. τα εγκλήματα κατά στενών συγγενών 2. (μετωνυμ.) οι τύψεις που επέρχονται ως συνέπεια κάθε άδικης πράξης: ***τον κυνηγούν οι ~ τής προδοσίας*** συν. ενοχές.

|ι·:ύμ. < αρχ. ***Έρινύς. -νος.*** αβεβ. ετύμου. Δεν αποδεικνύεται επιστημονικά η σύνδεση με τη λ. ***έ'ρις,*** καθώς και με το σανσκρ. risyati «υφίσταμαι βλάβη»].

έριο (το) {ερί-ου | -ων} (λόγ.) το μαλλί τού προβάτου και ειδικότ. το κατεργασμένο.

[ετυμ. < αρχ. ***έριον,*** υποκ. τού αρχ. ***ειρος*** «μαλλί» < *Ρφ-Ρος, που συνδ. με λατ. vervex «κριάρι», αρχ. ιρλ. ferb «αγελάδα» και πιθ. με την αρχ. λ. ***(Ρ)αρήν*** «αρνί». Ομόρρ. ***έρέα].*** **εριοπαραγωγος** (ο) (λόγ.) αυτός που παράγει μαλλί· και ως επίθ. (-ός, -ός, -ό): ~ ***χώρα.***

[ετυμ. < ***έριο*** «μαλλί» (βλ.λ.) + ***παραγωγός}.*** **εριουργείο** (το) Ιμτγν.] εργαστήριο επεξεργασίας και ύφανσης μαλλιού συν. κλωστοϋφαντουργείο, κλωστοϋφαντήριο, **εριουργία** (η) {χωρ. πληθ.} η βιοτεχνική επεξεργασία ερίου για τη μετατροπή του σε κλωστοϋφαντουργική ύλη, που προορίζεται για την κατασκευή μάλλινων υφασμάτων. Επίσης **ερΐουργική** Ιμτγν.]. – **εριουργός** (ο) Ιμτγν.].

[ΙιΤΥΜ. μτγν. < ***εριουργός < έριον «μ***αλλί» (βλ.λ.) + ***-ουργός < έργον].*** **εριστικός,** -ή. -ύ αυτός που προκαλεί εντάσεις και φιλονικίες, που συχνά καταλήγει, ξεσπά σε καβγά: ***ήρθε εκνευρισμένος με φανερά ~ διάθεση*** || ***είναι εκ φύσεως εριστικός και αρπάζεται εύκολα*** συν. φι- λόνικος, (καθημ.) καβγατζής, (για διάθεση, στάση) καβγατζήδικος, (αρχαιοπρ.) φίλερις αντ. ήπιος, συμφιλιωτικός. – **εριστικ-ά** / **-ώς** [αρχ.| επίρρ.. **εριστκότητα** (η).

[f.tym. αρχ. < ***ερίζω].***

εριστικός - ερειστικός: ομόηχα. Οι λέξεις ακούγονται το ίδιο («ομόηχα»), αλλά το μεν **εριστικός** είναι από το **ερίζω** «τσακώνομαι» (πβ. ***έρις/ έριδα)*** και σημαίνει «καβγατζής, αυτός που όλο αρπάζεται και μαλώνει με τους άλλους», το δε **ερειστικός** είναι από το **ερείδομαι** «στηρίζομαι» και σημαίνει (ως τεχνικός όρος) «υποστηρικτικός».

ερίτιμος, -ος. -ο (λόγ.) (για γραπτές ή προφορικές προσφωνήσεις) ο εξαιρετικά σεβαστός και έντιμος· κυρ. για γυναίκα: ***η ~ κυρία*** συν. εντιμότατος, αξιότιμος.

|ftym. αρχ. < ***έρι-*** (επιτατ. μόριο) + ***-τιμος < τιμή.*** Το εμφατικό πρόθεμα ***έρι-*** είναι αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με τις λ. ***όρνυμι*** «ωθώ. σηκώνω, ξεσηκώνω», ***ερέας*** «παιδί »|. **ερίφης** (Ο) {ερίφηδες}. **ερίφισσα** (η) Ιεριφισσών} (λαϊκ.) πονηρός άνθρωπος. που με υπολογισμούς προσπαθεί να ξεπεράσει τους υπολοίπους συν. κατεργάρης, εξυπνάκιας.

Ιι-ΤΥΜ. < τουρκ. herif «άθλιος, ευτελής»]. - " .. ·

ερίφιο (το) {εριφί-ου | -cov} (επίσ.) το κατσίκι: *χωρίζω τους αμνούς από τα ~* (πβ. *την ήρα από το στάρι).* Επίσης (διαλεκτ.) **ρίφι.**
ΙΕ_ΤΥΜ. < μτγν. *ερίφιον,* υποκ, τού αρχ. *εριφος* **<** I.E. *erbhl- «δορκάς» (με αντιμετάθεση και σχηματισμό όπως στο *έλαφος),* πβ. αρμ. oroj «αρνί», crinj «μοσχάρι», λατ. aries «κριάρι» κ.ά.|.
Εριφύλη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ κόρη τού βασιλιά τού Αργους Ταλαού, αδελφή τού Αδραστου, σύζυγος τού Αμφιαράου. τον οποίο ενέπλεξε στην εκστρατεία των Κιπά κατά τής Θήβας· ο γιους τους εκδικούμενος τον θάνατο τού πατέρα του τη σκότωσε μετά την εκστρατεία των Επιγό- νων 2. γυναικείο όνομα.
[ΗΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < εμφατ. πρόθεμα *έρι-* (για το οποίο βλ. λ. *έρί-τι- μος) + -φύλη < φύλον}.* **έρκερ** (το) |άκλ.} ΛΡΧΙΤ. κλειστός εξώστης ή προεξοχή δωματίου σε ελεύθερο χώρο (αυλή. δρόμο κ.λπ.) με ή χωρίς τζάμια, η οποία εφαρμόζεται σε ορόφους πάνω από το ισόγειο, κυρ. για την αύξηση τού εσωτερικού χώρου (πβ. λ. *σαχνισί).*
[Πτυμ. < γερμ. Erker < παλ. γαλλ. archiere «πολεμίστρα, αψιδωτό παράθυρο» < λατ. arcuarius < arcus «αψίδα»], **ερ-κοντίσιον** (το) {άκλ.) ελλην. *κλιματισμός, κλιματιστικό (μηχάνημα)'* η ηλεκτρική συσκευή που τοποθετείται σε κλειστό χώρο για τη ρύθμιση τής θερμοκρασίας και τής υγρασίας τού αέρα σε επιθυμητά επίπεδα (βλ. λ. *κλιματιστικός).*
IF.TY.M. <αγγλ. air*condiiion|. **έρκος** (το) (λόγ.) φράγμα, φραγμός· κυρ. στις φκ (α) *έρκος* **οδόντων** ο φυσικός φραγμός που δημιουργούν οι οδοντοστοιχίες εμποδίζοντας την ομιλία (β) *ποίον σ' έπος φύγεν* **έρκος οδόντων;** (ομηρική φρ.. *ποιόν σ' έπος φύγΓν έρκος οδόντων.)* (πώς ξεστόμισες τέτοιον λόγο:) για φράση, διατύπωση, λέξη που ξεφεύγει από το στόμα κάποιου αυθόρμητα ή χωρίς επαρκή λογική επεξεργασία: **'<***γινόταν μια επιθετική επικοινωνιακή πολιτική με εκφυγή από το έρκος των οδόντων υπερβο/Λκών επών»* (εφημ.).
ΙΕτυ.μ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με λατ. sarcio «αναπαράγω, επισκευάζω» και με χετ. sarnink- «αποζημιώνω», εν(Λ έχει προταθεί επίσης η σύνδεση με τη λ. *όρκος].* **έρμα** (το) {έρμ-ατος | -ατα, -άτων) (λόγ.) **1.** το συνολικό βάρος που προστίθεται σε σκάφος, για να ρυθμίζει την ισορροπία του: *~ πλοίου / αεροστάτου* ΣΥΝ. (λαϊκ.) σαβούρα **2.** (μτφ.) το ηθικό σύστημα, το πλέγμα αξιών και κριτηρίων, βάσει τού οποίου διατηρεί κανείς την ηθική του ακεραιότητα και δεν παρεκκλίνει: *στερείται ηθικού* **~** συν. αρχές, χαρακτήρας, ποιότητα· φη. *αφετήριον έρμα* οτιδήποτε σηματοδοτεί την αφετηρία, την έναρξη μιας πορείας, εξέλιξης: *το ~ τής αναζήτησης και όλων των ερευνών του.* σχολιο λ. *παρώνυμο.* Ιετυμ. < αρχ. *έρμα* **<** I.E. *swer- «βαρύς», πβ. λιΟ. svarus «βαρύς», αρχ. γερμ. swar(i), γερμ. schwer «βαρύς, δύσκολος» κ.ά. Δεν φαίνεται πιθ. η εκδοχή τής αρχικής σημ. «πάσσαλος», που θα συνέδεε το *έρμα* με λ. όπως σανσκρ. svaru-. λατ. surus κ.ά. Έχει προταθεί επίσης η αναγωγή σε μικρασιατικά ή λυδικά τοπωνύμια, όπως το όνομα τού λυδι- κού ποταμού *Έρμοϋ* \.
Ερμαί (οι) [αρχ.| οι ερμαϊκές στήλες (βλ. λ. *ερμαϊκός).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παροιμία.*
ερμαϊκός, -ή, -ό [μτγν.Ι 1 · αυτός που σχετίζεται με τον Ερμή: *~ κε- φαλή / χαρακτηριστικά 2. ερμαϊκή στήλη* (στην αρχαιότητα) τετράπλευρη στήλη με λαξευμένη πάνω της γενειοφόρο κεφαλή τού θεού Ερμή. που χρησίμευε ως οδοδείκτης,
έρμαιο (το) {ερμαί-ου [-ο)ν} (πρόσωπο ή αντικείμενο) που δεν καθορίζει το ίδιο την πορεία που ακολουθεί, που παρασύρεται χωρίς να μπορεί να αντιδράσει: *το καράβι έγινε ~ των κυμάτων και των ανέμων || ~ των παθών του οδηγήθηκε στο έγκλημα || η χώρα έγινε ~ τής διεθνούς κρίσης* συν. παίγνιο, θύμα. λεία. ·" σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ετυμ. < αρχ. *έρμαιον,* αρχική σημ. «δώρο τού Ερμή, απροσδόκητο θεϊκό δώρο». < *Έρμης].* **ερμάριο** (το) {ερμαρί-ου [-ων} ράφι, θήκη ή ντουλάπι για ρούχα, τρόφιμα κ.ά. Επίσης **ερμάρι** κ. **αρμάρι.**
[f.tym. < μεσν. *έρμάριον< άρμάριον<* λατ. armarium < arma «όπλα»|. **ερματισμός** (ο) L1858J η πρόσθεση βάρους στο κύτος σκάφους για την εξασφάλιση μεγαλύτερης σταθερότητας κατά την πλεύση. Επίσης **ερμάτιση** (η). - **ερματίζω** ρ. Ιαρχ.]. **ερμαφροδιτισμός** (ο) 11888f βιολ. η συνύπαρξη (ανατομική και λειτουργική) γεννητικών οργάνων και tow δύο φύλων στο αυτό άτομο (παθολογική στον άνθρωπο): ο *~ παρατηρείται* σε ζωικές ομάδες. *όπως τα παράσιτα.* Επίσης **ερμαφροδισία** (η).
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hcrmaphrodhisme|. **Ερμαφρόδιτος** (ο) μυθολ. ανθρώπινο πλάσμα θεϊκής καταγωγής (Ερμής και Αφροδίτη) με τα χαρακτηριστικά και των δύο φύλων, τού οποίου οι απεικονίσεις αποτελούσαν συχνό διακοσμητικό μοτίβο. ΙΕ'ΓΥΜ. <μτγν. *'Ερμαφρόδιτος* **<** *Έρμης* **+** *Αφροδίτη].*
ερμαφρόδιτος, -η. -ο **1.** (για ζωντανούς οργανισμούς) αυτός που διαθέτει αναπαραγωγικά, γεννητικά όργανα και των δύο φύλων: - *άνθος* συν. αυτογονιμοποιούμενος 2. (μτφ.) αυτός που δεν είναι ξεκαθαρισμένος. που εμφανίζει χαρακτηριστικά αντιφατικά: ~ πολίτικο *σκηνικό* συν. (λόγ.) ασαφής, αντιφατικός, αδιευκρίνιστος, απροσδιόριστος, αμφίρροπος, αόριστος am. (λόγ.) σαφής, ευκρινής, **ερμηνεία** (η) |αρχ.| {ερμηνειών} **1.** η εξήγηση, ανεύρεση κρυμμένων νοημάτων ή η ανάδειξη των αιτιών, των προθέσεων και των παραγό- ντων που συντελούν στη διαμόρφωση συγκεκριμένου αποτελέσματος: *τέτοια ενέργεια επιδέχεται πολλές ~ || η ~ μιας πολιτικής επιλογής / μιας περίεργης ενέργειας ι ενός ανακοινωθέντος* jj *πρωτότυπη: νέα / λογική / αντιφατική / αστήρικτη* **-** συν. αποσαφήνιση, διασάφηση 2. (ειδικότ.) η αποκατάσταση τής νοηματικής συνοχής ενός κειμένου μέσω τής διασάφησης φράσεων, λέξεων ή χωρίων: *η - ενός ποιήματος* συν. σχολιασμός, υπομνηματισμός, ερμήνευμα 3. νομ. η διαδικασία αποδόσεως τού αληθινού νοήματος μιας νομοθετικής διάταξης ή δικαιοπραξίας σε περίπτωση που υπάρχουν διαφωνίες ή ασάφειες ως προς τη δυνατότητα ή τις προϋποθέσεις εφαρμογής της. καθώς και το σχετικό πόρισμα: *~ άρθρων τού Ποινικού Κώδικα || ~ νόμου* **4.** ο τρόπος με τον οποίο ένας καλλιτέχνης αποδίδει, ερμηνεύει καλλιτεχνικό έργο: *πήρε βραβείο ερμηνείας για τον ρόλο του στην ταινία || η ~ της στον δύσκολο ρόλο τής μάννας ήταν μοναδική || αι- σΟαντική ~ τραγουδιού^ επιτυχημένη / επιφανειακή / ανεπανάληπτη / απαράδεκτη / κλασική ~* συν. εκτέλεση, παίξιμο. * σχολιο λ. *μετά- φράση.*
ερμήνευμα (το) [αρχ.| {ερμηνεύμ-ατος **|** -ατα, -άτων] **1.** η ερμηνεία (σημ. I) λέξης ή χωρίου ΣΥΝ. εξήγηση, ερμηνεία 2. (ειδικότ.) το τμήμα λήμματος στα λεξικά που περιέχει τη σημασία ή τις σημασίες του.
ερμηνευτής (ο) [αρχ.|, **ερμηνεύτρία** (η) Ιμτγν.Ι {ερμηνευτριών} **1.** πρόσωπο που ασχολείται με την αποκατάσταση τής νοηματικής συνοχής ενός κειμένου, διασαφιόντας φράσεις, λέξεις ή χωρία του: *~ αρχαίων κειμένων / των Γραφών* ΣΥΝ. μελετητής, ερευνητής **2.** πρόσωπο που μεταφράζει ένα κείμενο σε άλλη γλώσσα συν. μεταφραστής 3. καλλιτέχνης που ερμηνεύει έργο. που υποδύεται ρόλο ή εκτε- λεί μουσικό κομμάτι κ.λπ.: ο *Κατράκης υπήρξε ένας από τους μεγάλους ~ τού αρχαίου θεάτρου || είναι συγχρόνως συνθέτης και ~ των ΐραγουδιών του.*
ερμηνευτικός, -ή, -ό |αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ερμηνευτή ή την ερμηνεία, που επιχειρεί να διασαφήσει: *~ σχό/ao / ικανότητα ί δύναμη / παρέμβαση / επιστήμη* ΣΥΝ. επεξηγηματικός, δια- σαφηνιστικός **2.** *ερμηνευτική* (η) ο κλάδος τής φιλολογίας που ασχο- λείται αποκλειστικά με την ερμηνεία κειμένων. **– ερμηνευτικ-ά** / **-ώς** επίρρ.
ερμηνεύω ρ. μετβ. {ερμήνευ-σα. -θηκα. -μένος) **1.** δίνω ερμηνεία, εξηγώ: *~ κείμενο / δήλωση < χρησμό / πράξη / φαινόμενο ; απόφαση || «ερμήνευσε τις εκλογικές απώ/.ειες ως αποτέλεσμα λαϊκής* δυσφορίας» (εφημ.) ΣΥΝ. αποσαφηνίζω, καθιστώ σαφές 2. εκτελώ καλλιτεχνικό έργο, το αποδίδω με τον ιδιαίτερο τρόπο μου (ως ηθοποιός, τραγουδιστής κ.λπ.): *~ δύσκολο ρόλο || ερμήνευσε με ευαισθησία ένα ερωτικό τραγούδι* ΣΥΝ. παίζω, τραγουδώ. **– ερμηνεύσιμος,** -η, -ο. ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *έρμηνεύω)* < *έρμηνεύς* «εξηγητής, μεταφραστής», αγν. ετύμου. πιθ. μικρασιατικό δάνειο. 'Εχει προταθεί η άποψη ότι *έρμηνεύς* < *Έρμης.* αν θεωρηθεί ότι ο θεός αυτός λειτουργούσε ως μεσολαβητής μεταξύ θεών και ανθρώπων, ως ερμηνευτής τού θελήματος των θεών στους θνητούς. Βλ κ. *Ερμής* j.
Ερμής (ο) {-η κ. (λόγ.) -ού} **1.** (α) ένας από τους δώδεκα θεούς τού Ολύμπου. γιος τού Αία και τής Μαίας, αγγελιαφόρος των θεών, ψυχοπομπός και θείος κήρυκας. προστάτης τού εμπορίου και τού κέρδους *(κερδώος)* (β) *Ερμής (ο) Τρισμέγιστος* ο θεός θωθ των αρχαίων Αιγυπτίων, όπως ονομάστηκε από τους νεοπλατωνικούς λόγω των συγγενών ιδιοτήτων του προς τον Ερμή (θεωρείται ευρετής τής γραφής. των τεχνών και των γραμμάτων)· φέρεται ως συγγραφέας έργων μαγείας, αστρολογίας και αλχημείας · 2. αιτρον. ο μικρότερος πλανήτης τού πλανητικού μας συστήματος και πλησιέστερος προς τον Ήλιο.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***'Ερμής*** < ****Έρμήας*** < ****ΕρμάΕας.*** αβεβ. ετύμου. πιθ. < ***έρμα*** «σωρός λίθων», επειδή ο σωρός των λίθων οι οποίοι συγκεντρώνονταν πάνω από τους τάφους, εθεωρείτο σύμβολο τού ψυχοπομπού Ερμή. Δεν μπορεί να αποκλεισθεί, ωστόσο, και η προελλην. αι- γαιακή προέλευση τού Ερμή. Ο Ερμής Τρισμέγιστος (κατ' ουσίαν ο αιγυπτιακός θεός Θωθ) εθεωρείτο προστάτης των μυστικιστικών τε- χνοίν και σε αυτόν αφιέρωσαν οι αλχημιστές τη μέθοδο στεγανοποι- ήσεως των μεταλλικών σκευών που είχαν ειοεύρει (βλ. κ. ***ερμητικός)].***
ερμητικός, -ή. -ό [1812] (λόγ.) **1.** εντελώς κλειστός, που δεν αφήνει κανένα περιθώριο για διείσδυση ή παραβίαση: - *κλείσιμο δοχείου* συν. αδιαπέραστος, στεγανός, (καϋημ.) κατάκλειστος 2. (α) αυτός που διαπνέεται από ένα πνεύμα αποκρυφισμού συν. (λόγ.) απόκρυφος (β) αυτός που σχετίζεται με συγγράμματα πάνω σε θέματα απόκρυφα, θεολογικά και φιλοσοφικά, που αποδίδονται στον Ερμή Τρισμέγιστο (βλ. λ. *Ερμής)* 3. αυτός που δύσκολα αποκρυπτογραφείται και κατανοείται: *~ συγγράμματα / φιλοσοφία ποίηση* συν. (λόγ.) δυσερμήνευτος. δυσνόητος, δυσεξήγητος, σκοτεινός, γριφώδης, σιβυλλι- κός λντ. ενεξήγητος, ευνόητος, προσιτός, κατανοητός. - **ερμητικ-ά /-ώς** } I812| επίρρ., **ερμητικότητα** (η).
| ΕΓΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. hermetique < μεσν. λατ. hermcti-cus < αρχ. *'Ερμής* (βλ.λ.).|.
ερμητισμός (ο) 11893] {χωρ. πληθ.} **1.** ποιητικό κίνημα των αρχών τού 20ού αι.. που χαρακτηριζόταν από έλλειψη ειρμού, υποκειμενική γλώσσα και ανορθόδοξη δομή. επηρεασμένο από την ποίηση και θεωρία των Νοβάλις. ΙΙόε και με καθαρά φορμαλιστική τεχνική **2.** (μτφ.) η δυσνόητη μορφή ή διατύπωση, η δυσκολία ερμηνείας: ο *~ των προφητειών / των χρησμών* 3. η απόκρυφη διδασκαλία των αλχη- μιστών κατά τον Μεσαίωνα.
(ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. hermeiisme < hermetique. Βλ. κ. *ερμητικός*|.
ερμίνα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** μικρό σαρκοφάγο θηλαστικό **2.** γούνα από το παραπάνω ζώο: *παλτό από ~.*
|ΕΓΥΜ. < γαλλ. hermine < λατ. armenius (inus) «(ποντικός) τής Αρμενίας »|.
Ερμιόνη (η) **1.** μυθολ. κόρη τού Μενελάου και τής Ελένης, σύζυγος τού Νεοπτολέμου, μετά τη δολοφονία τού οποίου παντρεύτηκε τον Ορέστη' παιδί τους ο Τισαμενός **2.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας
γυναικείο όνομα.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *Ερμιόνη* < **Ερμής* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-όνη* (πβ. κ. αρχ. *Έρμαι-ών)*Ι.

έρμος, -η. -ο ♦ έρημος
Ερμούπολη (η) η πρωτεύουσα της Σύρου και τού νομού Κυκλάδων. ΙΕΤΥΜ. Η πόλη ιδρύθηκε το 1826 και οφείλει το όνομά της («πόλη τού Ερμού») στην αυξημένη εμπορική δραστηριότητα που της εξασφάλιζε το λιμάνι|. **ερμπας** (το) {άκλ.) το αερολεωφορείο (βλ.λ.).
)ΕΤΥΜ. < αγγλ. air-bus|.
Ερνέστος ιο) **1.** όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης **2.** ανδρικό όνομα. [είυμ. Μεταφορά τυύ αγγλ. Ernest (πβ. γερμ. Ernst) < αρχ. γερμ. eornost «σοβαρότητα - μάχη (μέχρι θανάτου)»!.
-έρνω (λαϊκ.) παραλλαγή τού -άρω (βλ.λ.) *τρακ-άρω: τρακ-έρνω, τρατάρω: τρατ-έρνω, φουμ-άρω: φουμ-έρνω.*
-ερό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδετέρων ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. σκεύος για τη φύλαξη ή το σερβίρισμα υγρού: *τσαγι-ερό, λαδ-ερό. μπιμπ-ερό* 2. αντικείμενο ορισμένης χρήσης: *μπα- νι-ερό, φυσ-ερό.*
(ΓΤΥ.Μ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού παραγ. επιθήματος *-ερος* (βλ.λ.)|. **-ερός,** -ή. -ό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν ιδιότητα, βασικό χαρακτηριστικό ή ικανότητα: *παγ-ερός, λαδ-ερός, σιχαμ-ερός. βλαβ-ερός, σκι-ερός, ?>.υπητ-ερός. γλιστ-ερός.* Ιετυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *τρομερός.* μτγν. *θλιβ-ερός. παγ-ερός*), που προέρχεται από *το Ι.Ε.* επίθημα *-ro-* με επαύξηση *-ε-* (βλ. κ. *-αρός).* Το μεσν. επίθημα *-ερός* προέρχεται από το αρχ. *-ηρός* (βλ.λ.) με τροπή |ij -+ {el λόγω τού -ρ- (λ.χ. μεσν. *τυχερός* < αρχ. *τυχηρός)*\.
ερπετό (το) **1.** καθένα από τα σπονδυλωτά, χερσόβια ζώα, που έχουν καρδιά διαχωριζόμενη σε δύο κοιλότητες, από αποκλειστικά οστέινο σκελετό και των οποίων το σώμα καλύπτεται από φολίδες ή κεράτινες πλάκες, λ.χ. τα φίδια, οι σαύρες, οι χελώνες, οι κροκόδιλοι 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ο απεχθής και ανήθικος άνθρωπος ΣΥΝ. γλοιώδης.
Ιετυμ. < αρ^. *έρπετόνκ ερπω*\. **ερπετολογια** (η) [1852] ΖΩΟΛ. Ο κλάδος που μελετά τα ερπετά και τα αμφίβια. — **ερπετολόγος** (ο/η), **ερπετολοψικός,**-ή. -ό 11861J- |γ-:τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. herpetologie). **έρπτης** (ο) {ερπ-ητα [-ήτες. -ήτων} ιατρ. *οξεία* δερματική ασθένεια από ιούς, που χαρακτηρίζεται από την εκδήλωση εξανθήματος με φουσκάλες στα χείλη, στο στόμα ή στα γεννητικά όργανα: ~ *απλός / επι- χεί?Λος / των γεννητικών οργάνων / τον στόματος / ζωστήρας* (βλ. λ. *ζώνη.* σημ. 10). Επίσης (καθημ.) **έρπητας. — ερτητικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ερπης. -ητος* < *έρπω].* **ερπυσμός** (ο) {χωρ. πληθ.) **1.** ΓΕΩΛ. η αργή κίνηση τού εδάφους από τα ψηλότερα προς τα χαμηλότερα τμήματα μιας πλαγιάς, η οποία καλύπτεται από χαλαρά συνδεδεμένα και αποσαθρωμένα υλικά 2. (στη μεταλλουργία) η επιμήκυνση που προκαλείται στα μέταλλα όταν αυτά βρίσκονται σε υψηλή θερμοκρασία 3. το φαινόμενο και η εξέλιξη, με τον χρόνο, τής παραμόρφωσης τού σκληρυμένου σκυροδέματος. που φορτίζεται με σταθερό φορτίο.
ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *έρπϋζω,* παραλλ. τ. τού έρπω (βλ.λ.)Ι. **ερπύστρια** (η) {ερπυστριών} καθεμιά από τις δύο συνεχείς, αρθρωτές. εύκαμπτες και εξαιρετικά ανθεκτικές αλυσίδες ή ταινίες, που περνούν πάνω από τους τροχούς, συνήθ. στρατιωτικού άρματος, επιτρέποντας την κίνησή του σε ανώμαλα εδάφη: *οι ~ των τανκς.*
[ΕΤΥΜ. Θηλ. τού μτγν. *έρπυστής* < αρχ. *ερπύζω* < *έρπω,* απόδ. τού γαλλ. chenille (αρχικώς «κάμπια»)[. **ερπυστριοφόρος,** -ος, -ο (όχημα) που φέρει ερπύστριες, **έρπω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} **1.** σέρνομαι στο έδαφος με την κοιλιά: *πέ.ρασε την περίφραξη τον στρατοπέδου έρποντας κάτω από το συρματόπλεγμα* ΣΥΝ. κυλιέμαι, σέρνομαι 2. (μτφ.) υιοθετώ δουλοπρε- πή συμπεριφορά, κολακεύω: *κατάψερε έρποντας να προωθηθεί στην ιεραρχία*'.
{Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *ερπω* < Ι.Ε. *ser-p-* «έρπω» πβ. σανσκρ. sarpati «έρπει», λατ. serpo «έρπω», γαλλ. serpent «ερπετό» κ.ά. Ομόρρ. *έρπ-ετό(ν), ερπυσμός, ερπ-ης* κ.ά.|.
errare humanum est λατ. (Ιερώνυμος) (προφέρεται *εράρε χουμά- νουμ* εστ) ελλην. *τό πλανάσθαι άνθρώπινον* το να κάνει κανείς λάθη είναι ανθρώπινο, **errata** λατ. (προφέρεται *εράτα)* ελλην. Λάθη· σφάλματα ή παροράματα (συνήθ. συγκεντρωμένα στο τέλος βιβλίου).
[ΕΤΥΜ. Πληθ. ουδ. τής μτχ. erratus < p. erro «πλανώμαι»]. **ερρέτω** ρ. (αρχαιοπρ.) ας χαθεί, ας μην υπάρξει καθόλου, να λείπει: *νίκη κερδισμένη με συμβιβασμούς και μεθοδεύσεις, ~!*
[ΕΤΥΜ. Γ' εν. προστακτικής ενεστ. τού αρχ. *έρρω* «βαδίζω σε κάτι που θα με βλάψει, προς την καταστροφή», αβεβ. ετύμου, ίσως < **ϊ·έρσ-]ω,* οπότε η λ. συνδ. με λατ. verro «σκουπίζω, ακονίζω», αρχ. σλαβ. vreiii «αλωνίζω, κοπανίζω»],
έρρευαα ρ. * ρέω
Ερρίκος (ο) **1.** όνομα ηγεμόνων τής Δ. Ευρώπης **2.** ανδρικό όνομα. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. Errico (πβ. αγγλ. Kric), αρχ. σκανδ. προελ.
einn «ένας» (πβ. ei «άπαξ») + rik «εξουσία, δύναμη»], **ερρινοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεωνί ΓΛΩΣΣ. η έρρινη προφορά ορισμένων φθόγγων (των μπ, ντ, γκ/γγ κ.ά.): *η ~ τού }g} στη λέξη «εγγυώμαι».*
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. nasalisation], **έρρινος,** -η, -ο ΓΛΩΣΣ. **1.** (για γλωσσικό ήχο) αυτός που αρθρώνεται με αντηχητικό χώρο όχι τη στοματική, αλλά τη ρινική κοιλότητα (τη μύτη)· σχηματίζεται, όταν ο αέρας που εξέρχεται από τους πνεύμονες διοχετεύεται προς τη ρινική κοιλότητα με κλείσιμο τής στοματικής κοιλότητας από το ιστίο τής υπερώας (σταφυλή) 2. (συνεκδ.) αυτός που φέρει τα χαρακτηριστικά των παραπάνω ήχων ή αποτελείται από τέτοιας ποιότητας φθόγγους: ~ *ομιλία / προφορά / φωνή* / rdvoc. •'ΣΧΟΛΙΟ *λ.-ρρ-,-γγ-.'*
[ετυμ. μτγν. < *έρρινος* < *ε'ν- + -ρινος*< *ρίς. ρινός* «μύτη»], **ερρίνωση** (η) γλωσσ. \-*r**c* κ. -ώσεως | -ώσεκ. -ώσεο>ν} η ερρινοποίηση
/βλ.λ.).
έρρυθμος, -η. -ο |αρχ.] (λόγ.) αυτός που διαθέτει ρυθμό: ~ *απαγγελία ! λόγος! κείμενο* συν. ρυθμικός, έμμετρος λντ. άρρυθμος. — **ερρύθμως** επίρρ.
ερρωμένως επίρρ. (αρχαιοπρ.) με ανδρεία, δύναμη και αποφασιστικότητα: *αντέστησαν* - συν. σθεναρώς, ρωμαλέως.
JF.TYM. αρχ.. από τη μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *ρώννυμι* «είμαι ισχυρός». Βλ. λ. *ρώμη].*
E.P.Σ. (το) Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο (άλλος τύπος τού συνήθους Κ.Σ.Ρ.. βλ.λ.).
Έρση (η) γυναικείο όνομα.
Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *ερση* < *έέρση* (επικ.) «δροσιά» < *έ-* προθεμ. + **Εερσά,* που πιθ. συνδ. με Ι.Ε. λ. για τη βροχή, πβ. σανσκρ. varsa-, ιρλ. frassj.
E.P.T. (η) Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση (η κρατική Ραδιοτηλεόραση).
ερτζιανός, -ή, -ό **1.** *ερτζιανά (κύματα)* τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα, η διάδοση των οποίων σε συχνότητα περίπου 3.000 γιγαχέρτς (GHz) αποτελεί τη βάση για τη λειτουργία των ραδιοεπικοινωνιών **2.** (συνεκδ.) το ραδιόφωνο ως επικοινωνιακό μέσο: *κάνω εκπομπή στα* ~.]ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. hertzien, από το όνομα τού Γερμανού φυσικού Ii. R. Hertz (1857-94)J. **ερυψή** (η) (επίσ.) φυσιολ. η έξοδος από το στόμα αερίων τού στομάχου· το ρέψιμο: *όξινες* ~ (σε περιπτώσεις έλκους τού στομάχου). [ετυμ. μτγν. < θ. *έρυγ-.* μηδενισμ. βαθμ. τού αρχ. *ερεύγομαι* (βλ. κ. *ρεύομαι)].*
ερύθημα (το) {ερυθήμ-ατος] -ατα. -άτων} ιλτρ. το μη φυσιολογικό κοκκίνισμα τού δέρματος, που οφείλεται σε τοπική υπεραιμία, όπως στη φλεγμονή: *το ~ είναι πολύ συχνό φαινόμενο στις δερματοπάθειες* [| *η/.ιακό* ~ I) ~ *των γ/.ουτών τού βρέφο*\>ς. — · **ερυθηματικός,** -ή, -ό. [πτυμ. αρχ. < *έρυθαίνω* < *ερεύθω* «κοκκινίζω», βλ. κ. *ερυθρός*\. **ερυθηματώδης,** -ης. -ες 11839| (ερυθηματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που μοιάζει με ερύθημα.
[ετυμ. < *ερύθημα, -ατος* + παραγ. επίθημα *-ώδης.* απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. erytliemateux}. **ερυθρά** (η) ιατρ. λοιμώδης εξανθηματική νόσος με μεταδοτικό και επιδημικό χαρακτήρα, που εμφανίζεται κυρ. κατά την παιδική ηλικία.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. rubeJJa < λατ. ruber «ερυθρός»]. **Ερυθρά Θάλασσα** (η) στενή υδάτινη λωρίδα μεταξύ τής Αραβικής Χερσονήσου και τής Α. ακτής τής Αφρικής.
[ΕΤΥΜ. Η ονομασία είναι ήδη αρχ. (Ιΐρόδοτος) και απαντά τόσο στη λατ. (Mare Rubrum) όσο και στην αραβ. γλώσσα (Al-bahr Al-ahmar). ii εβρ. ονομασία είναι Yam Siif «θάλασσα των καλαμιών». Δεν είναι σαφής ο λόγος για τον οποίο αποδίδεται στη θάλασσα ο προσδιορισμός «ερυθρά»· το πιθανότερο είναι ότι οφείλεται στο κοκκινωπό χρώμα που κατά καιρούς αποκτούν τα νερά της εξαιτίας συγκεκριμένης ποικιλίας μονοκύτταρων φυκών],
Ερυθραία (η) (τιγκριν. Hagere Ertra. αραβ. Dawlat Iritriya = Κράτος τής Ηρυθραίας) κράτος τής Α. Αφρικής με πρωτεύουσα την Ασμάρα, επίσημες γλώσσες την Τιγκρίνια και την Αραβική και νόμισμα το νάφκα. -- **Ερυθραίος** (ο), **Ερυθραία** (η), **ερυθραϊκός,** -ή. -ό.
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. Eritrea < ελλην. *ερυθρός,* αφού η χώρα βρέχεται από την Ερυθρά Θάλασσα], **ερυθραιμία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική αύξηση τού αριθμού των ερυθρών αιμοσφαιρίων που οφείλεται σε πάθηση τού μυελού ή είναι δευτερογενής προκαλούμενη από άλλα νοσήματα (πνευμονοπάθειες, νεφροπάθειες). |ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. erythraemia]. **ερυθραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιαρχ.] {ερύθρηνα} (λόγ.) ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) ερυθρό, κόκκινο ♦ (αμετβ.) **2.** είμαι ερυθρός, κόκκινος **3.** (μεσοπαθ. *ερυθραίνομαί)* γίνομαι ερυθρός, κοκκινίζω, **ερυθρίαση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} (λόγ.) το κοκκίνισμα τού προσώπου ΣΥΝ. ερύθημα, **ερυθριώ** ρ. αμετβ. [αρχ.| {ερυθριάς... | ερυθρίασα} (λόγ.) γίνομαι κόκκινος. κυρ. στο πρόσωπο, λόγω διευρύνσεως των δερματικών αγγείων (από παθολογικά ή συναισθηματικά αίτια): ~ *από οργή* [1] *αιδώ*
ΣΥΝ. κοκκινίζω.
ερυθροβλάστη (η) {ερυθροβλαστών} βιολ.-ιλτρ. το μητρικό κύτταρο των ερυθρών αιμοσφαιρίων, το οποίο βρίσκεται στον μυελό των οστών οι ερυθροβλάστες είναι εμπύρηνα μονοπύρηνα, αρχικώς άχρωμα κύτταρα, που γεμίζουν αιμοσφαιρίνη (βλ.λ.)· στα θηλαστικά αποβάλλουν τον πυρήνα τους και μετατρέπονται σε απύρηνα ερυθρά αιμοσφαίρια (βλ.λ.).
Ιϊΰτυμ. < *ερυθρός* + *βλάστη* (βλ.λ.), ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. erythroblast].
ερυθρογράφος (ο) [μεσν.] ιστ. (στο Βυζάντιο) ο γραφέας που διακοσμούσε το αρχικό τμήμα κειμένου στους χειρόγραφους κώδικες, γράφοντας με κόκκινη μελάνη τα αρχικά κεφαλαία γράμματα και φιλοτεχνώντας άλλα διακοσμητικά σχέδια,
ερυθρόδερμός (ο) 118511 {-ου κ. -έρμου | -ων κ. -έρμων, -ους κ. -έρμους).
ερυθρόδερμη (η) ιθαγενής τής Αμερικής (κυρ. τής Β. Αμερικής) ΣΥΝ. Ινδιάνος.
j ΕΙΥΜ. Απόδ. το)ν ονομασιών red-man και red-skin (αγγλ.), που χρησιμοποιήθηκαν για τους Ινδιάνους (ιθαγενείς) τής Αμερικής από τους λευκούς κατακτητές τής ηπείρου).

ερυθροκύτταρο (το) {ερυθροκυττάρ-ου | -ων) το ερυθρό αιμοσφαίριο.
Ιητυ,μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. erythrocyte), **ερυθρόλευκος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που τα χρώματά του είναι το κόκκινο και το λευκό: ~ *σημαία* ΣΥΝ. ασπροκόκκινος. **ερυθρόμορφος,** -η. -ο [μεσν.| **1.** αυτός που έχει κόκκινη όψη ή μορφή 2. αρχαιολ. ο ζωγραφικός ρυθμός που έβαφε το βάθος τής παράστασης μαύρο και εξαιρούσε τις μορφές, αφήνοντάς τες στο κόκκινο χρώμα τού πηλού (βλ. λ. *μελανόμορφος).* **ερυθρός,** -ά/-ή, -ό (λόγ.) **1.** κόκκινος: *όχημα ερυθρού χρώματος* || ~ *ορείχαλκος / αιμοσφαίρια* **2.** (α) *Ερυθρός Σταυρός* (γαλλ. Croix Rouge, αγγλ. Red Cross) διεθνής οργάνωση ανθρωπιστικού χαρακτήρα. που είχε στόχο αρχικά την περίθαλψη των τραυματιών πολέμου, ενώ σήμερα έχει επεκτείνει τη δραστηριότητά της και σε καιρό ειρήνης. αποβλέποντας στην παροχή πρώτων βοηθειών και γενικότ. στην περίθαλψη και νοσηλεία ασθενών, θυμάτων από ατυχήματα ή θεομηνίες, αναξιοπαθούντων κ.λπ,: *αναζητήσεις τού Ελληνικού Ηρυ- θρού Σταυρού* (βλ. λ. *αναζήτηση)* (β) *Ερυθρά Ημισέληνος* βλ. λ. *ημισέληνος* (γ) *Ερυθρά Θάλασσα* βλ.λ. **3.** (α) (συνεκδ.-παλαιότ.) αυτός που σχετίζεται με τον κομουνισμό: ~ *κίνδυνος (Τύπος* συν. κομουνιστικός (β) *Ερυθρός Στρατός* ο Κόκκινος Στρατός (βλ. λ. *κόκκινος)* (γ) ΠΟλιτ. *Ερυθροί Χμζρ* πολιτική παράταξη τής Καμπότζης · 4. ιατρ. *ερυθρά* (η) βλ.λ. **– ερυθρότητα** (η) |αρχ.|.
[Ει υμ. αρχ. < *έ-* προθεμ. + I.E. *rudh-ro-*, μηδενισμ. βαθμ. τού *reudh-* «κόκκινος» (πβ. αρχ. *έ-ρεύθ-ω).* σανσκρ. rudhira- ««ερυθρός», λατ. ruber, γαλλ. rouge, ιταλ. rubro, ισπ. rubio, γερμ. rot, αγγλ. red κ.ά. Ομόρρ. *ερύθ-ημα, ερυσί-βη* (βλ.λ.) κ.ά.|.
ερυθροσταυρίτης (ο) Ιερυθροσταυριτών}, **ερυθροσταυρίτισσα** (η) {ερυθροσταυριτισσών} μέλος τού Ερυθρού Σταυρού, το οποίο συμμετέχει στις δραστηριότητές του: - *νοσοκόμος / τραυματιοφορέας.*
ερυθροσταυρίπτκος, -η. -ο. **ερυθροφρουρός** (Ο/η) το μέλος τής κομουνιστικής οργάνωσης νεολαίας στην Κίνα (1965-1971), που είχε συσταθεί για να διαδώσει την ιδεολογία τού κομουνιστικού καθεστώτος και να προετοιμάσει τη μορφωτική επανάσταση.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. Garde Rouge, για το οποίο βλ. λ. *πρασινοφρουρός*[.
ερυθρωπός, -ή, -ό αυτός που το χρώμα του προσεγγίζει το κόκκινο ΣΥΝ. κοκκινωπός.
[F.tym. < *ερυθρός* + *-ωπός* < θ. *οπ-*, πβ. αρχ. *οπ-ωη-α.* παρακ. τού ρ. *όρώ* «βλέπω» (βλ. λ. *όψη)*\.
Ερύμανθος (ο) {-ου κ. -άνΟου} **1.** όρος τής Δ. Ιιελοποννήσου, που εκτείνεται στους νομούς Αχαΐας και Πλείας · **2.** παραπόταμος τυύ Αλφειού. **– ερυμάνθιος,** -α. -ο [μτγν.|.
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου, προελλην. όνομα καρικής προελ.[. **ερυσίβη** (η) {ερυσφών! **1.** παρασιτικός μικρομύκητας πολλών φυτών, ιδ. τού σιταριού και τυύ κριθαριού, που τους προκαλεί διάφορες ασθένειες 2. (συνεκδ.) γενική ονομασία των ασθενειών που προσβάλλουν τα φυτά εξαιτίας τού παραπάνω μύκητα συν. στάχτη, καπνιά. [ΠΤΥΜ. αρχ.. όπου το θ. *έρυ~σι-* αποτελεί παρέκταση τού I.E. **rudh-* «ερυθρός» (βλ. λ. *ερυθρός),* πβ. λατ. russus «κοκκινόξανθος» (< **rudh- so-*), αρχ. σλαβ. rusti, αρχ. γερμ. rosi κ.ά.]. **ερυσίπελας** (το) {ερυσιπέλατος} ιαίρ. οξεία δερματική πάθηση, που εκδηλώνεται κυρ. στυ πρόσωπο και οφείλεται στο μικρόβιο στρεπτόκοκκος.
[ετυμ. αρχ. < *έρυσι-* (βλ. λ. *ερυσίβη)* + *-πελας* < θ. *πελ-*, βλ. λ. *πέλμα].* **έρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ερχόμουν, ήλθα/ήρθα (να/θα έλθω/έρθω- προστ. έλα. ελάτε)} 1. κινούμαι προς συγκεκριμένη κατεύθυνση πλησιάζοντας (τόπο ή πρόσωπο): *τον είδα να έρχεται προς το μέρος μου* λντ. φεύγω 2. (α) φθάνω (στον πρυορισμό μου, σε συγκεκριμένο σημείο χρονικό κ.λπ.): *θα έλθει με το τελευταίο τρένο* || *μη φοβάσαι, όπου να 'ναι έρχεται ο γιατρός* (β) σε φρ. για τη δήλωση αποτελέσματος. κατάληξης, επιβεβαίωσης κάποιου πράγμ. στο παρόν: *οι ειδικοί χρόνια τώρα διαμαρτύρονται για τη χρήση αυτής τής ουσίας' τώρα. έρχονται τα θλιβερά γεγονότα να δικαιώσουν αυτή τους τη στάση* || *δεν μπορεί να έρχεται τώρα και να μας λέει ότι δεν γνώριζε, αφού τον είχαμε ενημερώσει έναν χρόνο πριν* || *όλ' αυτά έρχονται ως αποτέλεσμα μιας επιπόλαιης πολιτικής* **3.** (+σε) καταλήγω σε (ορισμένη κατάσταση): ~ *σε ρήξη / συμβιβασμό / συμφωνία / σύγκρουση με κάποιον*]| *ήρθε στο κέφι γρήγορα* συν. περιέρχομαι · ΦΡ. (α) *έρχομαι στα χέρια (με κάποιον)* (αρχ. *είς χεΐρας έλθεΐν τινί)* καβγαδίζω με κάποιον και χειροδικώ (β) *ήρθαμε στα λόγια (με κάποιον)* (μεσν.) διαφωνήσαμε έντονα, λογοφέραμε (γ) *έρχομαι στο φως* αποκαλύπτομαι, δημοσιοποιούμαι, δεν μένω πια κρυφός (δ) *έρχομαι σε ηλικία γάμου* φτάνω σε ηλικία κατάλληλη για γάμο (ε) *έρχομαι στα λόγια κάποιου* καταλήγω να δέχομαι ή να υιοθετώ τις απόψεις κάποιου, ενώ προηγουμένως διαφωνούσα (στ) *έρχομαι στα πράγματα* ανέρχομαι στην εξουσία 4. εμφανίζομαι σε δεδομένη χρονική στιγμή: *ήλθαν τα γεγονότα να διαψεύσουν τις προβλέψεις*)[-οι *τραυματισμοί των παικτών ήρθαν σε μια κρίσιμη περίοδο»* (εφημ.) || *νέα στοιχεία για την* υπόθεση *έρχονται στο προσκήνιο ι* στο φως 5. μεταβαίνω από ένα σημείο σε άλλο: *ας έλθουμε τώρα σε ένα άλλο θέμα* || *ας αφήσουμε τις πολυλογίες και ας έλθουμε στο σημείο που μας ενδιαφέρει* ΣΥΝ. περνάω 6. πηγαίνω (κάπου) τακτικά, εμφανίζομαι συχνά: rov τελευταίο *καιρό δεν έρχεται στο μαγαζί μου* συν. συχνάζω 7. κατάγομαι, προέρχομαι: ο *εξωφρενισμός αυτός μάς έρχεται από το Παρίσι και δεν ταιριάζει καθόλου στις ελληνικές ενδυματολογικές συνήθειες* 8. πλησιάζω, φθάνω από στιγμή σε στιγμή: *μεγάλη μπόρα έρχεται!* |[*όλα δείχνουν ότι ο χειμώνας έρχεται* || *έρχεται πόλεμος στην περιοχή* || *ήρθε η ώρα τής κρίσεως* συν. επέρχομαι, ενσκήπτω, επίκειμαι. κατα φθάνω 9. (μτφ.) συνδυάζομαι (με κάτι) ταιριαστά, εφαρμόζω ωραία: *το φόρεμα μου ήρθε τέλεια* [[*τα καινούργια γυαλιά δεν σου ήρθανε καλά* συν. ταιριάζω, κάνω, πάω · φρ. ***μου έρχεται (κάτι) γάντι! κουτί*** (i) (για είδη ενδύσεως και υποδήσεως) μου ταιριάζει (κάτι) απόλυτα, έχει τέλεια εφαρμογή: ΓΟ *φόρεμα έρχεται γάντι επάνω σου* || ΓΟ *παντελόνι σού ήρθε κουτί* συν. εφαρμόζει (ii) πραγματοποιείται επιθυμία μου (ενώ δεν το περίμενα. είχα πάψει να ελπίζω σχετικά), μου συμβαίνει κάτι ευχάριστο και επιθυμητό ξαφνικά: *πάνω που αναρωτιόμουν πώς να πληρώσω τα χρέη. αυτό το λαχείο μού ήρθε κουτί!* 10. κοστίζει: *πόσο έρχεται αυτό το οικόπεδο, αν το αγοράσω τοις με- τρητοίς:* || *προτιμώ το μετρό για τις μετακινήσεις μου, μου έρχεται φθηνά* · φρ. ***(μου) έρχεται μία η άλλη*** (συνήθ. για έξοδα) κοστίζει το ίδιο. δεν έχει διαφορά 11. (προστ. ***έλα / ελάτε)*** (α) (ως επιφών.) στην αρχή τού λόγου δηλώνει, ανάλογα με τον επιτονισμό. προτροπή, παράκληση. απορία, διαφωνία κ.λπ.: *ελάτε, είναι ώρα να φύγουμε* (προτροπή) || *έλα, δώσ'μου το μολύβι μου!* (παράκληση) || *έλα. τα παραλές!* (απορία - θαυμασμό) (β) (ως επΐφο>ν. ***έλα, δα! / έλα, τώρα!)*** δηλώνει θαυμασμό, αμφιβολία ή ειρωνεία: *έλα δα, μη μας τα λες τόσο τραγικά!* || *Έλα. τώρα, που δεν μπορείς! Αφού ξέρω ότι, αν θέλεις, μπορείς να* ΓΟ κάνεις.' (γ) ***έλα που... I μα έλα που... I έλα όμως που... / αμ έλα που,,,*** δηλώνει αντίθεση προς τα συμφραζόμενα: *ήταν σπουδαία ευκαιρία τότε. έλα όμως που δε* ν *είχα μυαλό να την αρπάξω!* 12. (η μτχ. ***ερχόμενος****, -η*. -ο) (α) αυτός που πρόκειται να έλθει στο μέλλον, που ακολουθεί και μάλιστα σε άμεση διαδοχή: ο *ετήσιος χορός τής ιίνώσεως Συντακτών θα δοθεί την - Τετάρτη* || ~ *μήνας / χρόνος* / αιώνας / *μάθημα / συνέλευση* συν. επόμενος, προσεχής, κατοπινός, ακόλουθος ανγ. προηγούμενος, προγενέστερος, περασμένος, παρελ- θών ίβ) (ειδικότ.-σπάν.) αυτός τού οποίου η έλευση αναμένεται 13. (+ τακτικό αριθμητ.) καταλαμβάνω ορισμένη θέση ή συγκεκριμένη σειρά (σε αγώνα, διαγωνισμό, παιχνίδι κ.λπ.): ~ *πρώτος / δεύτερος / τρίτος* συν. κατατάσσομαι · φΡ. (α) ***μου έρχεται (κάτι)*** (i) αισθάνομαι να μου συμβαίνει, να παθαίνω (κάτι): ~ *ζάλη / λιποθυμία / τρέλα / καταπέλτης / κόλπος / κεραμίδα / ο ουρανός σφουντύλι* || *τι μου ήρθε ξαφνικά και του μίλησα έτσι;* || (ειρων.) *τι το θες το αυτοκίνητο εσύ, τρομάρα να σου 'ρθει!* (ii) ***(να κάνω κάτι)*** *έχω* την τάση. την έμπνευση, την ξαφνική επιθυμία (για κάτι): ~ *να τον σκοτώσω* || *μου ρθε να σηκωθώ* και να *φύγω* (iii) μου συμβαίνει κάτι με ορισμένο τρόπο: *όλα μού έρχονται ανάποδα τον τελευταίο καιρό* (β) ***μου έρχεται (κάτι) στον νου*** βλ. λ. *νους* (γ) **γο *έλα να*** δεις για κατάσταση που ξεφεύγει από τα συνήθη πλαίσια και γίνεται ανεξέλεγκτη συν. τής τρελής (δ) ***(κάτι) πάει κι έρχεται*** γίνεται κάπως ανεκτό, είναι υποφερτό · θα μπορούσε κανείς να το δεχθεί υπό προϋποθέσεις: αν ΓΟ *δεις το θέμα από αυτή την οπτική, κάτι* - (ε) ***όσα*** έρθουν ***κι όσα πάνε*** (κ. αντίστροφα ***όσα πάνε κι όσα*** έρθουν) ό,τι είναι να γίνει ας γίνει · λέγεται για να δηλωθεί αδιαφορία για το μέλλον, για τις συνέπειες ή τις επιπτώσεις συν. δεν βαριέσαι, ό.τι βρέξει ας κατεβάσει (στ) ***πάω κι έρχομαι*** (μεσν. φρ. *υπάγω καί έρχομαι)* (σε περίπτωση σεισμού) τρακουνιέ- μαι, σείομαι, πηγαίνω πέρα-δώθε: *στον σεισμό ο πολυέλαιος τού σαλονιού πήγαινε κι ερχόταν* (ζ) ***το πήγαιν' έλα*** *I* ***το σύρε*** **κι** έλσ η συχνή και αδιάκοπη κίνηση ή μετακίνηση: *το ~ των ανθρώπων στην προκυμαία* (η) ***έρχονται τα πάνω κάτω*** ανατρέπεται πλήρως μια κατάσταση. αλλάζουν ριζικά τα πράγματα: *με την αλλαγή* του καθεστώτος *ήρθαν τα πάνω κάτω στη χώρα* (θ) (παροιμ.) ***αν είναι νσ 'ρθει θε να 'ρθει, αλλιώς θα προσπεράσει*** αυτό που είναι προορισμένο να συμβεί. θα συμβεί. «"■ σχολιο λ. αποθετικός, εισιτήριο.
[ει υμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. < **ΐΠέρ-χο-μαι* (με ανομοίωση τυύ δασέος και επίθημα *-χο-)* < I.K. ˣser-. από όπου και τυ ρ. *έρπω* (βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη, *έρχομαι* < **έρ-σκ-ομαι*, που συνδ. με σανσκρ. rcchati «κατορθώνω», χετ. arsk- «επιτυγχάνω». Για τους τύπους *ηλθα*, ήλθονβλ. λ. *έ'/.ευση.* Ο τ. *έλα* αποτελεί αρχ. προστ. ενεστ. τού ρ. *ελαύνω* (από τον παράλλ. τ. *έλάω).* που χρησιμοποιήθηκε αντικαθιστώντας την αρχ. προστ. *ελθέ* (ρ. *έρχομαι)* από τον Μεσαίωνα. Στη φρ. *κάτι πάει κι έρχεται* παρατηρούμε τη σύνδεση τής σημ. «ταιριάζω», που μοιράζονται τα δύο ρήματα (π.χ. *μου πάει το σακάκι, του έρχονται καλά* ra *παπούτσια)].*
ερχομός (ο) Ιμεσν.Ι το να έρχεται κανείς, η έλευση συν. άφιξη.
ερωδιός κ. (λαϊκ.) **ρωδιός** (ο) μεγαλόσωμο πτηνό που ζει στους βάλτους και τις ελώδεις περιοχές και τρέφεται με βατράχια, ψάρια και άλλα υδρόβια ζώα.
|ει υμ. αρχ. λ., που συνδ. με λατ. ardea «ερωδιός» ή με σερβοκρ. r0da « πελαργός»].
ερωμένη (η) [αρχ.| η γυναίκα με την οποία διατηρεί (κάποιος) ερωτικές σχέσεις (συνήθ. εξωσυζυγικές).
ερωμένος (ο) ο εραστής (βλ.λ.)..
[ετυμ. μεσν. (με τονισμό στην παραλήγουσα κατά το θηλ. *ερωμένη)*
αρχ. *ερώμενος*, μτχ. ενεστ. τού ρ. *έρώμαι*. παράλλ. τ. τού *έραμαι* «αγαπώ. ποθώ», αγν. ετύμου|.
έρωντας (ο) το δίκταμο (βλ.λ.).
Έρως (ο) **I**αρχ.[{Έρωτ-ος, -α) **1.** μυθολ. γυιος τής Αφροδίτης, θεός τής αγάπης· παριστάνεται συνήθως ως παιδί με φτερά 2. άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Επίσης **Έρωτας.**
έρως (ο) |αρχ.[{έρωτ-ος. -α | -ες. -ώτων} (λόγ.) ο έρωτας· κυρ. στις φρ. (α) *έρως ανίκατζ μάχαν* (*έρως άνίκατε μάχαν,* Σοφοκλ. *Αντιγ.* 781) έρωτα ανίκητε στη μάχη· έρυπα που σε εσένα δεν αντιστέκεται κανείς (β) (παροιμ.) **Ο *έρως χρόνια δεν κοιτά*** ο έρωτας δεν εξαρτάται από* την ηλικία των εραστών ή τη διαφορά ηλικίας τους.
ερωταπόκριση (η) Ιμεσν.Ι {-ης κ. -ήσεως) -ήσεις, -ήσεων} ερώτηση και απόκριση, δηλ. ο τρόπος συζήτησης που προϋποθέτει ή περιλαμβάνει διάλογο.
έρωτας (ο) Ιερώτων} **1.** έντονο συναίσθημα έλξης και επιθυμίας με

ταξύ δύο προσοίπων. που χαρακτηρίζεται και από πόθο για σεξουαλική επαφή: *θυελλώδης / κεραυνυβόλος / άτυχης / φλογερός / παράφορος/ παθιασμένος / αμαρτωλός / γνήσιος / σφοδρός / παράνομος / αμοιβαίος/ μοναδικός / κρυφός / αιώνιος / ιδανικός / δυνατός ~ || εξομολογούμαι / εκμυστηρεύομαι / εκδη/.ώνω τον ~ μου || δέχομαι / αποκρούω / ανταποδίδω* τον ~ *κάποιου* |(*φλέγομαι / καταλαμβάνομαι από ~*]| ~ *με την πρώτη ματιά* ΣΥΝ. πόθος· ΦΡ. (α) ***πλατωνικός έρωτας*** έρωτας χωρίς σεξουαλική επαφή (βλ. κ. λ. *π/.ατωνικός)* (β) **με *χτυπούν τα βέλη τού έρωτα*** ερωτεύομαι ΣΥΝ. ερωτοχτυπιέμαι **2.** (συνεκδ.) το αντικείμενο τής ερωτικής έλξης ή επιθυμίας: *εσύ είσαι ο μεγάλος ~ τής ζωής μου || στάθηκα άτυχος στον πρώτο μου* ~ 3. η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των προσώπων, τα οποία αισθάνονται ερωτική έλξη και επιθυμία ο ένας για τον άλλον: *δεν αναγνώρισε ποτέ τον καρπό τού παράνομου ~ του || με τους ~ της σκανδάλισε την κοινωνία τής εποχής της* ΣΥΝ. σχέση, δεσμός, αίσθημα, περιπέτεια, (αρχικό) νταραβέρι· ΦΡ. ***παιδαγωγικός έρωτας*** η ψυχική και πνευματική σχέση που γεννιέται από την αμοιβαία έλξη μεταξύ τού ώριμου και μορφωμένου παιδαγωγού και τού γεμάτου έφεση για μάθηση νέου, ο οποίος βλέπει στον παιδαγωγό την προσωποποίηση τής τελειότητας και με την οποία σχέση βοηθείται ουσιαστικά το έργο τής αγωγής **4.** κάθε ερωτική σχέση (από ηθικής, κοινωνικής απόψε- ως): *ελεύθερος ~* 5. (ειδικότ.) η ίδια η σαρκική επαφή, η σεξουαλική πράξη: *φυσιολογικός / ανώμαλος / παρά φύσιν / στοματικός / πρωκτικός / βίαιος / τρηφερός ~* · ΦΡ. (α) ***κάνω έρωτα*** συνευρίσκομαι, συνουσιάζομαι (β) ***αγοραίος / πληρωμένος έρωτας*** ο έρωτας με εκπορνευόμενο πρόσωπο (γ) ***ιέρεια τού έρωτα*** η ιερόδουλη, η πόρνη **6.** (μτφ.) η ιδιαίτερη αγάπη, το πάθος για (κάτι), η υπερβολική αφοσίωση σε κάτι: *τρέφω ~ για την τέχνη / Γην επιστήμη / τη δουλειά μου / τη μουσική / το θέατρο / το χρήμα / τη δόξα \\ ο ~ τού καλού* (για το καλό) ΣΥΝ. αφοσίωση, προσήλωση **7.** ΘΓ.ΟΛ. ***θείος έρωτας*** η προσωπική, συνειδητή, ασίγαστη ροπή τού πιστού εξ όλης τής ψυχής και εξ όλης τής καρδίας του για την ένωσή του με τον Χριστό. Επίσης (λόγ.) **έρως** Ιέρωτος} (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγάπη, τύχη.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έρως.* -τος < **έρασ-ος* ‹ *έραμαι* «αγαπώ, ποθώ», αγν. ετύμου. Η λ. *έρως* χρησιμοποιήθηκε ί^υθύς εξαρχής με τη σημ. τής αγάπης που στηρίζεται στη σαρκική έλξη. εξειδικευόμενη κατά περίπτωση (πβ. *παιδαγωγικός έρως.* Πλάτων). Η λ. διακρινόταν ανέκαθεν από την *αγάπη,* η οποία προσδιόριζε το συναίσθημα συνδέσεως μεταξύ προσώπων που διέπεται από αρχές, τη *φιλία,* η οποία αναφερόταν στην τρυφερότητα μεταξύ οικείων προσώπων, και τη *στοργή,* η οποία χαρακτήριζε κυρ. τη στενή συναισθηματική σχέση γονέων και παιδιών. Βλ. κ. *εραστής*J.

ερωτεύομαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. Ιμεσν.Ι {ερωτεύ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος! ♦ 1· (αμετβ.) αισθάνομαι έρωτα, καταλαμβάνομαι από ερωτικό συναίσθημα: *μετά από χρόνια ερωτεύθηκα και πάλι και είμαι πολύ ευτυχισμένος* |(*ερωτεύεται εύκολα* ΣΥΝ. αγαπώ, ερωτοχτυ- πιέμαι. (εκφραστ.) μου πονάει το δοντάκι ♦ (μετβ.) 2. αισθάνομαι έρωτα (για συγκεκριμένο πρόσωπο), κυριεύομαι από ερωτικό συναίσθημα (για κάποιον): *την ερωτεύθηκα παράφορα || ό/.οι οι νέοι τής γειτονιάς την έχουν ερωτευθεί* ΣΥΝ. αγαπώ, (αρχικό) δαγκώνω τη λαμαρίνα 3. (μτφ.) αισθάνομαι έντονη έλξη, επιδεικνύω αφοσίωση και συμπάθεια (προς πρόσωπο, κατάσταση κ.λπ.): *επισκέφθηκα το νησί και ερωτεύθηκα τη θάλασσα και τις παραλίες του* **4.** (η μτχ. ***ερωτευμένος,*** *-η, -ο)* αυτός που βιώνει ερωτικά συναισθήματα για άλλο πρόσωπο, που αισθάνεται έρωτα για αυτό: *όταν είσαι* τα *β/.έπεις όλα ωραία || η 14η Φεβρουάριου είναι η ημέρα των ~* '«■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

ερώτημα [αρχ.] κ. (σπανιότ.) **ρώτημα** (το) {ερωτήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. πρόταση που φανερώνει απορία ή άγνοια για ορισμένο ζήτημα και επιζητεί απάντηση ή διευκρίνιση: *παρά τις εξηγήσεις του. το βασικό ~ παραμένει αναπάντητο || ο βουλευτής που ανεξαρτητο- ποιήθηκε δεν θέλησε να απαντήσει στο ~ αν θα ενταχθεί σε άλλο κόμμα || μέγα / αγωνιώδες / αμείλικτο / εύλογο / ηθικό / βασανιστικό ~ || σειρά / πλήθος ερωτημάτων || υποβάλλω / διατυπώνω / θέτω / απευθύνω ~ σε κάποιον || γεννάται το ~* συν. ερώτηση, ερωτηματικό, απορία αντ. απάντηση, απόκριση· ΦΡ. (α) ***θέλει (και) ρώτημα;*** για κάτι τού οποίου η απάντηση θεωρείται αυτονόητη, ώστε δεν χρειάζεται να δοθεί: *-Πάμε για χορό:* (β) (συνήθ. ειρων.) ***για να 'χουμε (το) καλό ρώτημα*** για να εξηγηθούμε, για να διευκρινιστεί το ζήτημα, για το οποίο συζητούμε: *~, πότε συνέβη αυτό το περιστατικό;* (γ) **γο *μεί- ζον ερώτημα*** το σημαντικότερο ερώτημα, συνήθ. σε φρ. τού τύπου: καί *τώρα τίθεται* π *θα γίνει αν ο αντίπα'Αος αρνηθεί να συνθηκολογήσει:* j| *~ είναι αν η πο/Λτική που ακο?.ουΟούμε είναι συνεπής προς τις διακηρυγμένες αρχές μας* 2. (καταχρ.) η απορία: ΓΟ *~ αυτό απασχολεί όλους* τους *πολίτες* 3. (ειδικότ.) ζήτημα που πρέπει να απαντηθεί σε εξετάσεις: *απάντησα σε τρία από τα τέσσερα* ~ συν. θέμα. ζήτημα, πρόβλημα.

ερωτηματικός, -ή, *ό [μτγν.Ι **1·** αυτός που περιέχει ή εκφράζει ερώτηση: ~ *πρόταση* 2. αυτός που φανερώνει απορία ή εκφράζει αμηχανία και αμφιβολία: *-βλέμμα / ύφος / τόνος* ΣΥΝ. απορηματικός ΑΝΤ. απαντητικός, αποκριτικός 3. ***ερωτηματικό*** (το) (α) το σημείο στίξεως (;), που τίθεται στο τέλος πρότασης και φανερώνει ότι η πρόταση αυτή αποτελεί ερώτηση (β) (καταχρ.) τυ σημείο στο οποίο δεν έχει δοθεί απάντηση ή διευκρίνιση ή για το οποίο δεν έχει βρεθεί λύση, ερμηνεία κ.λπ.: *παραμένουν αναπάντητα τα ~ για τα αίτια τού ναυαγίου || άφησε μερικά ~ να πλανώνται || προέκυψαν ορισμένα ~ από την ανάκριση* ΣΥΝ. ερώτημα, απορία, αίνιγμα, μυστήριο, γρίφος (γ) χαρακτηριστικό, ιδιότητα, συμπεριφορά ή πρόσωπο, που προκαλεί απορία, μυστήριο: *αυτός ο άνθρωπος παραμένει ένα μεγάλο ~* ΣΥΝ. αίνιγμα, γρίφος.

ερωτηματικές προτάσεις. Στην ανθρώπινη επικοινωνία βασικό ρόλο παίζουν οι ερωτήσεις, η ανάγκη να ζητήσει κανείς πληροφορίες από τους άλλους για πρόσωπα, πράγματα, ενέργειες, καταστάσεις κ.λπ. Η ερώτηση στην Ελληνική δηλώνεται με απλή κύ- μανση τής φωνής **(επιτονισμό),** ενίοτε και με τη σειρά των λέξεων στην πρόταση· δεν δηλώνεται με μορφολογικά μέσα (όπως λ.χ. στην Αγγλική: do you know? = ***ξέρεις:).*** Υπάρχουν δύο είδη ερωτήσεων/ερωτηματικών προτάσεων: αυτές στις οποίες απαντά κανείς με ναι ή όχι (ερωτήσεις «ολικής αγνοίας»): ***-Τηλεφώνησες κι εσύ;*** *-Ναι.* ***-Ιλήγες μαζί τους;*** *-Όχι* κι αυτές όπου η ερώτηση εξειδικεύεται σε συγκεκριμένες πληροφορίες, που δεν μπορούν να απαντηθούν με ***ναι/όχι.*** αλλά χρειάζονται συγκεκριμένη πληροφορία (ερωτήσεις «μερικής αγνοίας»): *-Ποιον* ***συνάντησες στον δρόμο; -Τη Μαρία.*** *-Πού* ***πηγαίνεις τα πρωινά: -Στη δουλειά μου.*** *-Τι* ***είδες;*** ■ ***Ένα έργο στην τηλεόραση.*** *-Πώς* ***αισθάνεσαι; -Καλά. -*** *Πότε* ***φεύγεις***: ***Αύριο.*** Οι ερωτήσεις «μερικής αγνοίας» εισάγονται με **ερωτηματικές αντωνυμίες *(ποιος, πόσα, ποιο. τι. τίνος, πόσος*** κ.τ.ό.) και **ερωτηματικά επιρρήματα *(πού, πότε, πώς, γιατί*** κ.λπ.). Συχνά, στις ερωτήσεις μερικής αγνοίας η εξειδίκευση διατυπώνεται με αόριστες αντωνυμίες: ***Είδες*** *κανέναν;* ***-Ναι, τον Παύλο. -Ιλήγες*** *ποτέ* ***στο Εθνικό Θέατρο: -Ναι. κάμποσες φορές. -Άκουσες*** *τίποτε* ***για τις εκλογές: -Όχι, απο/.ύτως τίποτε.*** Και στα δύο είδη ερωτή- σεως η απορία που εκφράζεται εκ μέρους τού ομιλητή για κάτι, σχετικά με το οποίο γίνεται και η ερώτηση, ενισχύεται με την πρόταξη τού **μήπως.** *-Μήπως* ***τηλεφώνησες κι εσύ; -Όχι.*** *-Μήπως* ***είδες κανέναν χτες: -Ναι, τον Νίκο.*** *- Μήπως* ***βιάζεσαι; -Όχι.*** Όταν μεταφέρουμε σε κάποιον την ερώτηση άλλου **(ευθεία ερώτηση),** τότε μιλάμε στη γραμματική ορολογία για **πλάγια** ή **έμμεση ερώτηση:** ***Με ρώτησε*** *αν* ***ενδιαφέρομαι να δου/.έψουμε μαζί - Ρωτάει*** *μήπως* ***θέ)^εις να έλθεις κι εσύ στο θέατρο. - Μας ρο)τησε*** *ποιος* ***τηλεφώνησε αργά το βράδυ.*** Στις πλάγιες ερωτήσεις δεν χρησιμοποιείται ερωτηματικό σημείο. Το **αν** (και όχι το **εάν)** εισάγει τις πλάγιες ερωτήσεις ολικής αγνοίας και οι συνήθεις ερωτηματικές λέξεις (***ποιος, τι. πότε*** κ.τ.ό.) τις ερωτήσεις μερικής αγνοίας.

ερωτηματολόγιο (το) [1891] (ερωτηματολογί-ου | -ων| **1.** κατάλογος ερωτήσεων, που πρέπει να συμπληρωθεί από ένα δείγμα ατόμων στο πλαίσιο έρευνας για συγκεκριμένο ζήτημα **2.**(συνεκδ.) το έντυπο στο οποίο περιλαμβάνεται κατάλογος ερωτήσεων.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. questionnaire], **ερώτηση** (η) |αρχ.| |-ης κ. -ήσεως (-ήσεις, -ήσεων} **1.** πρόταση (προφορική ή γραπτή), την οποία απευθύνουμε σε κάποιον, για να μάθουμε από αυτόν κάτι (πληροφορία, γνώμη κ.λπ.) ή για να εκφρά- σουμε απορία, αμφιβολία, αμηχανία κ.λπ. για συγκεκριμένο ζήτημα: ο ***πρωθυπουργός απάντησε σε ερωτήσεις για οικονομικά Θέματα*** || ***άκαιρη / απλή! αδιάκριτη / σύντομη / σχετική / σκληρή / αφελής / τυπική / ανόητη / ξαφνική ~ || θέτω / υποβά/.λω ~ || απαντώ στις ~ των εξετάσεων*** || ***ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών*** ΣΥΝ. ερώτημα, απορία ΑΝΤ. απάντηση, απόκριση **2.** (α) *παραπειστική ερώτηση* διφορούμενη ερώτηση που υποβάλλεται δολίως από συνήγορο ή άλλον παράγοντα τής δίκης σε εξεταζόμενο πρόσωπο, με σκοπό να το εξαπατήσει και να στρέψει τη μαρτυρία του προς την κατεύθυνση που ο ίδιος θέλει (β) *ρητορική ερώτηση* βλ. λ. ***ρητορικός*** (γ) *ερώτηση κρίσεως* ερώτηση που η απάντησή της προϋποθέτει κριτική σκέψη (κατ' αντιδιαστολή προς ερώτηση που απαιτεί απομνημόνευση). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ερωτηματικός.***

ερωτητικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που περιέχει ερώτηση **2.** *ερωτητι-* κι7 (η) η τέχνη τής συναγωγής λογικών συμπερασμάτων από ερωτήσεις. **ερωτητικώς** επίρρ. [μτγν.|. **ερωτιάρης,** -α. -ικο αυτός που ερωτεύεται εύκολα, ο επιρρεπής στον έρωτα συν. ερωτύλος, ερωτομανής. **ερωτιάρικος,** -η, -ο, **ερωτιάρικα** επίρρ.

j ΕΤΥΜ. < ***έρο>τας*** + παραγ. επίθημα ***-ιάρης.*** πβ. κ. ***αλαν-ιάρης\.*** **ερωτιδεύς** (ο) [ερωτιδ-έως j -είς, -έων] (λόγ.) **1.** η παράσταση τού μικρού θεού Έρωτα ως διακοσμητικό μοτίβο: ***την Αφροδίτη πλαισιώνουν τέσσερεις*** ~ **2.** (συνήθ. μτφ.) άνδρας που ερωτεύεται εύκολα, που αναζητεί συνεχώς ερωτικές συγκινήσεις ΣΥΝ. ερωτιάρης, ερωτύλος, ερωτομανής.

|Ι-:ΓΥΜ. < αρχ. ***ερωτιδεύς*** ‹ ***έρως,*** με συνδυασμό τού υποκ. επιθήματος ***ιδ-*** και τής καταλ. -εύ^]. **ερωτικός,** -ή, -ό Ιαρχ-J **1.** αυτός που σχετίζεται με τον έρωτα: ~ ***διάθεση / επαφή / συνάντηση / σκηνή / σχέση / πάθος / επιθυμία / εκδήλωση / δράμα / ιστορία / δεσμός / ζωή / επιστολή / απογοήτευση / περιπέτεια / σκίρτημα / συγκίνηση / συναίσθημα / φωλιά / σκοπός 1 αποτυχία / έλξη / μέθη / παρελθόν / παιγνίδι / εξομολόγηση*** ΣΥΝ. αισθηματικός 2. (καταχρ.) αυτός που αναφέρεται στην ερωτική πράξη, στο σεξ: ***~ ιστορίες / τέχνη/ βοηθήματα / από/.αυση/ εμπειρίες / επιδόσεις / περιπτύξεις / ηδονή / πράξη / ταινία*** || ***είχε πολλούς ~*** συ- ***ντρόφους 3,*** αυτός που είναι ερωτεύσιμος, που εκπέμπει ερωτισμό (βλ.λ.. σημ. 2): ***είναι πολύ ~ άνθρωπος*** || - ***πλάσμα.*** – **ερωτικ-ά** / **-ώς** [αρχ.Ι επίρρ.

ερωτισμός (ο) 11894] Ιχωρ. πληθ.} **1.** έντονη διάθεση και ροπή προς τις ερωτικές συγκινήσεις, η τάση για ερωτικές απολαύσεις και η συνεχής επιζήτηση ερωτικής ηδονής ΣΥΝ. αισθησιασμός 2. (συνεκδ.) το αποτέλεσμα τής επίδρασης διαφόρων στοιχείων, που διαθέτουν ερωτικό περιεχόμενο ή φορτίζονται με αυτό: ***ατμόσφαιρα γεμάτη*** ~|| ***ένας πίνακας που αναδίδει*** ~ **3.** η συμπεριφορά (πράξεις, ενέργειες, στάσεις, συναισθήματα) ατόμου που ανάγεται, άμεσα ή έμμεσα, στο γενετήσιο ένστικτο.

[Ρ'ΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. erotismef. **ερωτογενής,** -ής, -ές (ερωτογεν-ούς | -είς. -ή} (λόγ.) αυτός που εύκολα διεγείρεται σεξουαλικά· κυρ. στη ΦΡ. ***ερωτογενής ζώνη / περιοχή*** ζώνη / περιοχή τού σώματος που διεγείρεται εύκολα ερωτικά. Επίσης **ερωτοψόνος,** -ος, -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. erogenous, erotogenic],
ερωτοδουλειά (η) (κακόσ.) ερωτική σχέση ή υπόθεση, συνήθ. με μυστικό ή παράνομο χαρακτήρα.
Ερωτόκριτος (ο) **1.** ήρωας τού ομώνυμου ηρωικού-ερωτικού ποιήματος που συνέθεσε ο Βιτσέντζος Κορνάρος **2.** ανδρικό όνομα.
[ΠΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < *έρωτας* **+** *-κριτος< κρίνω,* οπότε το όν. θα σή- μαινε «αυτός που βασανίζεται από έρωτα»], **ερωτόληπτος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει καταληφθεί από έρωτα, που αισθάνεται σφοδρό έρωτα συν. ερωτευμένος, ερωτοχτυπημένος. ερωτομανής 2. αυτός που ερωτεύεται επιπόλαια, υ επιρρεπής στις ερωτικές περιπέτειες συν. ερωτιάρης, ερωτύλος, ερωτομανής. – ερωτοληψία (η) |μεσν.|.
[ΠΤΥΜ. μεσν.< *έρως, έρωτος* + *-ληπτος< λήπτης*\. **ερωτόλο γο** (το) [μεσν.] (στον πληθ.) λόγια που εκφράζουν έρωτα· τα λόγια που ανταλλάσσουν μεταξύ τους οι ερωτευμένοι: *τρνφερά/ ψιθυριστά* ~ ΣΥΝ. γλυκόλογα, **ερωτομανία** (η) [μτγν.] [χωρ. πληθ.} **1.** η ερωτική μανία, ο σφοδρός και ασυγκράτητος έρωτας 2. ΨΥΧΙΑΤΡ. σφοδρή παραληρηματική κατάσταση, κατά την οποία ο ασθενής κυριαρχείται από ερωτικές ή σεξουαλικές παραστάσεις, φαντάζεται ή βλέπει ερωτικές εικόνες και βιώνει ανάλογα συναισθήματα. – **ερωτομανής,** -ής, -ές [μτγν.]. **ερωτοπαθής,** -ής, -ές {ερωτοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λογοτ.) αυτός που ερωτεύεται πολύ εύκολα. - - **ερωτοπάθεια** (η) [I895J.
(ΕΤΥΜ; < *έρωτας* + *-παθής* < θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' *έ-παθ-ον)].*
ερωτόπληκτος, -η, -ο [I850| ο ερωτοχτυπημένος. – **ερωτοπληξία** (η) [5 876].
ερωτοτροπώ ρ. αμετβ. 118461 {ερωτοτροπείς... | ερωτοτρόπησα! 1. συμπεριφέρομαι με ερωτική διάθεση, μιλώ ή και ενεργώ ερωτικά: *στο πάρτι ερωτοτροπούσε με 6?μ τα κορίτσια || τους είδαν να ερωτοτροπούν στη μέση τού δρόμου* ΣΥΝ. φλερτάρω, κορτάρω, κάνω τα γλυκά μάτια 2. (μτφ.) εκδηλώνω την έντονη επιθυμία μου (για κάτι), επιδιώκω να το κατακτήσω: *ερωτοτροπεί με την εξουσία / με τη θέση τού* διευθυντή. – **ερωτοτροπία** (η) [I845J.
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *έρωτότροπος* «ερωτευμένος» < *έρως, -ωτος* + *τρόπος*\. **ερωτοχτυπιέμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ερωτοχτυπή-θηκα. -μένος} καταλαμβάνομαι από έρωτα, ερωτεύομαι. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **ερωτύλος** (ο) (λόγ.) αυτός που επιδιώκει τις ερωτικές σχέσεις, που ερωτεύεται εύκολα και επιπόλαια ΣΥΝ. ερωτιάρης, ερωτομανής, αγαπησιάρης, κορτάκιας, Δον Ζουάν.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *έρως. -τος* **+** υποκ. επίθημα *-υλος*\. **ερωτώ** κ. (συχνότ.) **ρωτώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. Ιερωτάς... | εροπ-ησα, -ώμαι, -άται... (κ. ρωτιέμαι), -ήθηκα (λόγ. ερωτήθην. -ης. -η..., μτχ. ερω- τηθείς, -είσα, -έν). -ημένος} απευθύνω τον λόγο προς (κάποιον) ζητώντας πληροφορία ή γνώμη και περιμένω απάντηση: ο *δημοσιογράφος ρώτησε ποια μέτρα πρόκειται να ληφθούν για την καταπολέμηση τού νέφους*]] *«τι ήθελες λοιπόν να κάνω;»*, *με ρώτησε* συν. αποτείνομαι, θέτω ερώτημα, απευθύνω/υποβάλλω ερώτηση, ζητώ να μάθω αν ι. απαντώ, αποκρίνομαι* ΦΡ. (α) ***μην τα ρωτάς!*** ως απάντηση σε περιπτώσεις στις οποίες ζητείται (από κάποιον) να αναφερθεί σε ιδιαιτέρως δυσάρεστες ή κωμικές εξελίξεις: · *Και τι έγινε στη συνέχεια; -~! θα τα δεις μόνος σου στο βίντεο που γυρίσαμε!* (β) (παροιμ.) ***ρωτώντας πας στην πόλη*** όποιος θέλει να μάθει κάτι, ρωτά και το μαθαίνει· για την αξία τού να μη διστάζει κανείς να ρωτά για πράγματα που αγνοεί. σχολιο λ. *παρακαλώ.*
[ετυμ.. < αρχ. *ερωτώ -(άω)* < *ερΓ-ω-Γώ, μεταπτωτ. βαθμ. τού θ. *έρεΡ-*. που απαντά στο ρ. *ερευνώ* < **έρεΗ-εν-άω.* αγν. ετύμου. Το *-ω-* τού ρ. *έρ-ω-τώ* παραμένει ανεξήγητο).
Ε.Σ. (ο) **1.** Ελληνικός Στρατός **2.** Ερυθρός Σταυρός.
-εσα κατάληξη αορ. ρημάτων σε *-ώ.*

■εσα αντί -ησα (τύπος: φόρ-εσσ). Ορισμένα ρήματα σε *-ώ* («συνηρημένα» ή «περισπώμενα» ή «Β' συζυγίας»), αντί να σχηματίσουν τους λοιπούς (πλην τού ενεστώτα και τού παρατατικού) χρόνους με το θέμα **-ησ-** *(αγαπώ: αγάπησα. αγαπ-ήσω, έχω 1 είχα / θα έχω αγαπ-ήσει)* και -ηθ- *(αγαπ-ήθη-κα. αγαπ-ηθώ. έχω ι είχα / θα έχω αγαπ-ηθεί)*, σχηματίζονται με **-ε-** αντί *-η-*, δηλ. σε **-εσ-** *(φορώ: φόρεσα, φορ-έσω, έχω / είχα I θα έχω φορ-έσει)* και σε **-εθ-** *(φορ-έθη- κα, φορ-εθώ, έχω / είχα / θα έχω φορ-εθεί).* Τέτοια είναι κυρίως ρήματα που μπροστά από το *-ώ* έχουν υγρό σύμφωνο **(-ρώ, -λώ)** ή έρρινο **(-νώ).** Αυτά τα ρήματα είναι: **-ρώ: αιρώ** *(αφ-αιρώ. δι-αιρώ, εξαιρώ, αν-αιρώ, συν-αιρώ. καθ-αιρώ, υπεξ-αιρώ),* **βαρώ, μπορώ, φορώ, χωρώ** (συχνά και τα *συγ-χωρώ. στενο-χωρώ.* αλλά όχι τα υπόλοιπα σύνθετα *υπο-χωρώ, ανα-χωρώ* κ.λπ.)· **-λώ: τελώ** *(απο-τελώ, επι-τελώ, συν-τελώ. εκ-τελώ. δια-τελώ).* **καλώ** *(παρα-καλώ, ανα-κα- λώ, απο-κα/.ώ, συγ-καλώ, προ-καλώ, προσ-καλο'), μετα-καλώ. εγ-καλώ, επι-καλούμαι)*· **-νώ: αινώ** *(επ-αινοκ συν-αινώ, παρ-αινώ).* **πονώ** (*συμ-πονώ, κοιλο-πονο), ψυχο-πονώ,* αλλά όχι τα: *εκ-πονώ. κατα-πο- νώ), φιλο-πονώ. προ-πονο))*· επίσης το **αρκώ** *(επ-αρκώ, δι-αρκώ).*

-εσα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. τίτλο ευγενείας: *κοντ-έσα, πριγκιπ-έσα* 2. (λαϊκ.) επάγγελμα: *γιατρ-έσα.*
[ΕΤΥΜ, Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ηλληνικής (πβ. μεσν. *δουκ- έσα, κοντ-έσα),* το οποίο ανάγεται σε ιταλ. -essa < μεσν. λατ. -issa < αρχ. -ισσα (βλ.λ.)].
Ε.Σ.Α. 1. (η) Ελληνική Στρατιωτική Αστυνομία **2.** (ο) Εμπορικός Σύλλογος Αθηνών.
εσαει επίρρ. (αρχαιοπρ.) αιωνίως, πάντοτε: fον *θα ασχο/.ούμαστε ~ με τα ίδια προβλήματα.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ες άεί·* το *ές* αποτελεί παράλλ. τ. τού *εις* (βλ.λ.)]. **Ε.Σ.Α.Κ.** (η) Ένωση Σωματείων Αμειβομένων Καλαθοσφαιριστών. **Ε.Σ.Α.Κ.-Σ.** (η) Ενιαία Συνδικαλιστική Αγωνιστική Κίνηση-Συνεργα- ζόμενοι.
εσάνς (η) {άκλ.} καθεμία από τις συνθετικές ουσίες με ευχάριστο άρωμα που χρησιμοποιούνται ως υποκατάστατα των φυσικών αιθέριων ελαίων για τον αρωματισμό" γλυκυσμάτων ή ποτών.
[ΠΤΥΜ. < γαλλ. essence < λατ. essentia «ουσία» *(<* απρφ. esse «είναι»)]. **Ε.Σ.Α.Π.** (ο) Εθνικός Σύνδεσμος Αναπήρων Πολέμου, **εσάρπα** κ. **σάρπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} τριγωνικό ή παραλληλόγραμμο κομμάτι υφάσματος, με κρόσσια συνήθ. στα άκρα. που τυλίγεται γύρω από τους ώμους και τη ράχη ως συμπλήρωμα τής γυναικείας ενδυμασίας.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. echarpe < φρανκον. *skirpja «είδος σάκου από σχοίνο» λατ. scirpus «σχοίνος» |. **εσάς** αντων. -* εσύ
Ε.Σ.Α.Τ. (η) 'Ενωση Συντακτών Αθηναϊκού Τύπου.
Εσατζής (ο) {εσατζήδες} (λαϊκ.-μειωτ.) πρόσωπο που ανήκε στην Ε.Σ.Α. (βλ.λ., σημ. 1). το μέλος τής Ε.Σ.Α.. που παλαιότ. καταδίωκε ή και βασάνιζε πολίτες εξαιτίας των πολιτικών τους φρονημάτων, **ες αύριον τα σπουδαία** -* αύριο
Ε.Σ.Δ.Κ.Ν.Α. (ο) Ενιαίος Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτο)ν Νομού Αττικής.
Ε.Σ.Δ.Δ. (η) Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης.
Ε.Σ.Ε. <η) Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία, **εσείς** αντων. εσύ
ες-εμ-ές (το) {άκλ.} (S.M.S.: Short Message Service: Υπηρεσία Σύντομων Μηνυμάτων) 1. τεχνολογία που επιτρέπει την αποστολή και λήψη γραπτών μηνυμάτων μέσω κινητών τηλεφώνων 2. (συνεκδ.) το ίδιο το γραπτό μήνυμα,
εσένα αντων. ► εσύ
Ε.Σ.Ε.Τ. (η) Ένωση Συντακτών Επαρχιακού Τύπου.
Ε.Σ.Η.Ε.Α. (η) Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών.
Ε.Σ.Η.Ε.Μ. (η) Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Μακεδονίας.
εσθητα (η) (αρχαιοπρ.) είδος ενδύματος και κυρ. τυ γυναικείο φόρεμα: *νυφική / λευκή* ~.
[Ρ,ΤΥΜ. < αρχ. *έσθής. -ήτος* < **ἵεστο-τατ-* < **Γεσ-τός,* ρηματικό επίθ. τού *έννυμι* «ενδύω, ντύνω» < **ϝέσ-νυ-μι.* Βλ. κ. *ιμάτιο].*
Εσθονία (η) (εσθον. Eesti Vabariik = Δημοκρατία τής Εσθονίας) κράτος τής Β. Ευρώπης στη Βαλτική Θάλασσα με πρωτεύουσα το ίάλλιν, επίσημη γλώσσα την Εσθονική και νόμισμα την κορώνα Εσθονίας.
Εσθονός (ο), **Εσθονή** (η), **εσθονικός,** -ή. -ό, **Εσθονικά** (τα), i ΕΤΥΜ. Μεταφορά ξέν. όρου. πβ. αγγλ. Estonia < εσθον. Eesti. ονομασία των Εσθονών (ίσως απαντά ήδη στον Τάκιτο ως Aestii), αβεβ. ετύμου, πιθ. < aueist «(κάτοικοι) τής περιοχής των νερών». Ίσως η λ. συνδ. με το γερμ. Kst «ανατολή» λόγω τής θέσης τής Εσθονίας ως προς τις γερμ. αυτοκρατορίες}, **εσκαλόπ** (το) {άκλ.} στρογγυλόσχημη φέτα κρέατος που τηγανίζεται αφού τυλιχθεί σε τριμμένη φρυγανιά με αβγό ΣΥΝ. σκαλοπίνι.
ΙΕΙΥ.Μ. < γαλλ. escalope < παλ. γαλλ. eschalope «καρυδότσουφλο» < escale «τσόφλι» < φρανκον. *skala). **εσκαμμένος,** -η, -ο (λόγ.) σκαμμένος· κυρ. στη ΦΡ. ***υπερβαίνω τα εσκαμμένα*** ξεπερνώ τα συνήθη ή τα επιτρεπτά όρια (τα χαραγμένα, σκαμμένα όρια). -" ΙΧΟΑJΟ λ. *μετοχή.*
[liΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. σκάπτω. Ήδη στην Αρχ. απαντά η φρ. *υπέρ τά έσκαμμενα άλλεσθαι* «πηδώ πέρα από το σκάμμα» (Πλάτ. *Κρατύλος* 413a)].
εσκεμμενος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που γίνεται επίτηδες, με πρόθεση: ~ *ενέργεια / κίνηση / προσβολή* ΣΥΝ. ηθελημένος, προμελετημένος, εμπρόθετος, εκούσιος, συνειδητός ΑΝΤ. τυχαίος. – **εσκεμμέν-α / -ως** [αρχ.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
[ΕΓΥΜ. αρχ. μτχ. παρακ. τού ρ. *σκέπτομαι].*
Εσκιμώος (ο) {1854], **Εσκιμώα** (η) το μέλος λαού που ζει στις αρκτικές περιοχές από τον Β. Καναδά και την Αλάσκα ώς τη Γροιλανδία και τη Σιβηρία. – **εσκιμωικός,** -ή. -ό κ. **εσκιμώικος,** -η, -ο.
[ΕΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Esqiinaux, λ. Αλεουτικής αρχής, < eskimants «τρώει ωμά» (< eski «ωμός» + mants «τρώει»). Οι ίδιοι αυ- τοαποκαλούνται Inuit, που σημαίνει απλώς «άνθρωποι» (πληθ. τού inuk «άνθρωπος»)!, **εσμός** (ο) {χωρ. πληθ.) (λόγ.) **1.** (κυριολ.) μεγάλο πλήθος, μεγάλη συγκέντρωση οργανισμών τού ιδίου είδους: - *μελισσών ί σφηκών* ΣΥΝ. σμήνος, κοπάδι, σμάρι 2. (συνήθ. μτφ.-κακόσ.) μεγάλο πλήθος ανθρώπων (ή και πραγμάτων): *τον υψηλό αξιωματούχο ακολουθούσε ~ κολάκων και παρασίτων* ΣΥΝ. συρφετός, κοπάδι, στίφος.
|ΕΤΥΜ. < αρχ. *έσμός* (κυριολ. σημ. «αυτοί που κάθονται μαζί») < *έζο- μαι* «κάθομαι», βλ. κ. *έδρα].* **έσο** ρ. (αρχαιοπρ.) να είσαι' στη ΦΡ. **έσο** *έτοιμος!* να είσαι έτοιμος! (και προσκοπικό σύνθημα).
[ΠΤΥΜ. Β' εν. προστ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *είμί*\. **εσοδεία** (η) {εσοδειών'} (επίσ.) η οδειά (βλ.λ.): *προϊόντα φετινής εσοδείας.* –**εσοδεύω** ρ. « -*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξενιτειά, ξοδεύω.*
[ΠΤΥΜ. μεσν. < *εισοδεῖα* < μτγν. *εισοδεύω* < αρχ. πσοό'οςῖ· **εσοδευω** ρ. -* εσοδεία
έσοδο (το) {εσόδ-ου | -ων} οτιδήποτε εισπράττει κάποιος από την

προσωπική του εργασία ή κερδίζει από την εκμετάλλευση τής ακίνητης και κινητής περιουσίας του (συνήθ. στον πληθ.): *το ενοίκιο που εισπράττω κάθε μήνα είναι ένα σημαντικό ~ || τα οικογενειακά ~ || αποκλειστική πηγή των ~ μου είναι η δουλειά μου || τα δημόσια ~* (το σύνολο των εισπράξεων τού Δημοσίου από φόρους, μισθώματα κ.λπ.. προκειμένου να αντεπεξέλθει στις ανάγκες του) || *τα ~ τής επιχείρησης από την πώληση των προϊόντων της* ΣΥΝ. εισόδημα, πρόσοδος, απολαβές, πόροι λντ. έξοδο, δαπάνη. σχολιο λ. *έξοδο, ξοδεύω.* |ΕΤΥΜ. < μεσν. *εσοδον*< *αρχ. είσοδος}.*

έσοπτρο (το) {εσόπτρ-ου | -ων| (λόγ.) ο καθρέφτης.

[ετυμ. < *έσ(ω)* + *-οπτρο* < θ. *-οπ-*, βλ. κ. *κάτ-οπτρο*\. **εσοχή** (η) το σημείο μιας επιφάνειας, στο οποίο δημιουργείται κοιλότητα προς τα μέσα ΣΥΝ. βαθούλωμα, κοίλωμα ΛΝΤ. εξοχή, προεξοχή. εξόγκωμα. σχολιο λ. *έχω.*

[ετυ.μ. < μτγν. *εισοχή* < *αρχ. είσέχω].* **έσπειρα**

ρ. **-♦** σπέρνω

εσπέρα (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) το χρονικό διάστημα από τη δύση τού ηλίου μέχρι να πέσει τελείως το σκοτάδι, δηλ. το τέλος τής ημέρας και η αρχή τής νύχτας συν. βράδυ, σούρουπο, βράδιασμα, μούχρωμα. [πτυμ. < αρχ. *εσπέρα*. θηλ. τού επιθ. *εσπερος* (βλ.λ.) |.

Εσπεράντο (η) {άκλ.} διεθνής τεχνητή γλώσσα με λεξιλόγιο από τις κυριότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, η οποία βασίζεται σε δεκαέξι απλούς γραμματικούς κανόνες χωρίς εξαιρέσεις.

|ι ::τυμ. Από το ψευδώνυμο Dr. Esperanto (< λατ. spero «ελπίζω») τού Πολωνού οφθαλμιάτρου L. Xamenhof. που εφεύρε αυτή τη γλώσσα και την παρουσίασε το 1887}. **εσπέρας** (το) {χοορ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) η εσπέρα, το βραδάκι.

{ει υμ, < μεσν. *εσπέρας*, από τη γεν. εν. τού αρχ. ουσ. *έσπέρα}.* **Εσπερία** (η) (λόγ.) η Δ. Ευρώπη, οι χώρες της και ο πολιτισμός της: *οι εξ Εσπερίας σοφοί || η ~ και η καθ' ημάς Ανατολή.*

[ετυμ. < μτγν. *εσπερία* (ενν. *χθών*), αρχική σημ. «η χώρα που βρίσκεται προς δυσμάς (τής Ελλάδος), κυρ. η Ιταλία και η Ισπανία», < αρχ. *έσπέριος* < *εσπερος* (βλ.λ.)].

εσπερίδα (η) {-ας κ. -ίδος j -ίδες. -ίδων} **1.** η συγκέντρωση στο σπίτι φίλων ή φιλικών οικογενειών για βραδινή διασκέδαση: *αύριο το βράδυ είμαστε καλεσμένοι σε χορευτική ~* συν. βεγκέρα, σουαρέ 2. (κατ' επέκτ.) επίσημη νυκτερινή χορευτική, θεατρική ή άλλη εορταστική εκδήλωση, που τελείται για φιλανθρωπικούς ή άλλους κοινωφελείς σκοπούς: *διεθνής <- υπέρ των σκοπών τού αντικαρκινικού συλλόγου.* [ηγυμ. < μτγν. *έσπερίς, -ίδος* < αρχ. *έσπέριος* < *εσπερος* j. **Εσπερίδες** (οι) μυθολ. κόρες τής Νύχτας και τού Εσπέρου ή τού Άτλαντα, που κατοικούσαν στην άκρη τού Ωκεανού, τραγουδούσαν ωραία και φύλασσαν τα χρυσά μήλα. δώρο τής Γαίας στον γάμο τού Δία και τήςΗρας (τα γνωστά «μήλα των Κσπερίδων», τα οποία έκλεψε κατ' εντολή τού Ευρυσθέα ο Ηρακλής πραγματοποιώντας τον ενδέκατο άθλο του).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Εσπερίδες* < *Εσπερία (χθών)* (βλ.λ.), προσδιορίζοντας τις θυγατέρες τής Νυκτός, οι οποίες ζούσαν στη μακρινή δύση], **εσπεριδοειδές** (το) \ *w2*\ |εσπεριδοειδ-ούς | -ή, -ών} ΒΟΤ. (συνήθ. στον πληθ.) 1. οικογένεια αειθαλών καρποφόρων θάμνων και δέντρων, που φύονται σε περιοχές με εύκρατο κλίμα και καλλιεργούνται κυρ. για τους καρπούς τους, αλλά και για την παραγωγή αιθέριων ελαίων (σε αυτά ανήκουν η πορτοκαλιά, η λεμονιά, η μανταρινιά. το γκρέιπφρουτ, η νερατζιά κ.ά.) 2. (συνεκδ.) οι καρποί των θά- μνο)ν και των δέντρων που ανήκουν στην οικογένεια αυτή, δηλ. τα πορτοκάλια, τα λεμόνια κ.ά.

[ETY.M. < *εσπερίδα* + *-ειδή* < *είδος*, ελληνογενής ξέν. όρος, < γαλλ. hesperid6es (στον πληθ.). που οφείλεται στον μυθικό κήπο των Εσπερίδων, όπου υπήρχαν τέτοιου είδους δέντρα], **εσπερινός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την εσπέρα, το βράδυ: *~ ώρα / παράσταση / ακο/.ουΟία / αύρα / διασκέδαση / μάθημα ι εφημερίδα* συν. έσπέριος. βραδινός, μεταμεσημβρινός λντ. πρωινός 2. εκκλης. *Εσπερινός* (ο) [μεσν-J {χωρ. πληθ.} εκκλησιαστική ακολουθία που τελείται κατά τη δύση τού ηλίου και ανήκει στον λατρευτικό κύκλο τής επόμενης ημέρας· περιλαμβάνει τα τροπάρια και το απολυτίκιο τής εορτής τής επόμενης ημέρας: *μικρός / μέγας ί πανηγυρικός/ αρχιερατικός ~.* **έσπέριος,** -ία.-ιον [αρΧ·! (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με την εσπέρα, το βράδυ: «*και όταν το ~ άστρον/* ο *ουρανός ανάκτει...*» (Α. Κάλ- βος) ΣΥΝ. εσπερινός αντ. πρωινός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που βρίσκεται προς την πλευρά όπου δύει ο ήλιος, δηλ. στο δυτικό μέρος τού ορίζοντα ΣΥΝ. δυτικός αντ. ανατολικός, **έσπερος** (ο) {εσπέρου | χωρ. πληθ.} το αστέρι που γίνεται ορατό αμέσως μόλις σκοτεινιάσει (δηλ. ο πλανήτης Αφροδίτη), ο αποσπερίτης. [ΠΤΥΜ. < αρχ. *έσπερος* < *Ρεσττερ-ος < I.E. *vesper- «βράδυ», πβ. λατ. vesper, ιρλ. fescor, πολ. wieczor, σερβοκρ. veccr κ.ά.|. **εσπευσμένα** επίρρ. **1.** γρήγορα και βιαστικά, με μεγάλη σπουδή: οι *τραυματίες διεκομίσθησαν ~ στο πλησιέστερο νοσοκομείο* ΣΥΝ. ταχέως, μετά σπουδής, επειγόντως, άρον-άρον λντ. αργά. καθυστερημένα, βραδέως 2. (κατ' επέκτ.) με τρόπο πρόχειρο και επιπόλαιο συν. βεβιασμένα. όπως-όπως α.υγ. ενδελεχώς, επισταμένως. Επίσης (λόγ.) **εσπευσμένως** Ιμτγν.). **εσπευσμένος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από βιασύνη, από μεγάλη σπουδή: *οι ~ κινήσεις στην πο/.ιτική έχουν σοβαρές συνέπειες* συν. βεβιασμένος, επιπόλαιος, πρόχειρος αντ. προσεκτικός, προμε- λετημένος, ενδελεχής. ^ σχολιο λ. *μετοχή.*

[πτυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. σ/τεύ<5ω]. **εσπρέσο** (το/ο) {άκλ.} ιταλικός καφές που παρασκευάζεται σε ειδική μηχανή με καυτό νερό, το οποίο διαποτίζει ποσότητα καφέ.

|ΠΤΥΜ. < ιταλ. espresso < αγγλ. expressi.

Ε.Σ.Ρ. (το) Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (βλ. κ. ***Ε.Ρ.Σ.).***

Ε.Σ.Σ.Δ. (η) Ένωση Χοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

Έσση (η) κρατίδιο τής Δ. (ενωμένης) Γερμανίας.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Hesse < λατ. Hassi / Hatii. ονομασία φυλής που κατοικούσε στην περιοχή].

Ε.Σ.Σ.Ο. (η) Εκπαιδευτική Σειρά Στρατευσίμων Οπλιτών, **εστάλη** ρ. -* στέλνω

εσταυρωμένος, -η, -ο (λόγ.) ι-κκλης. **1.** αυτός που έχει καρφωθεί πάνω στον σταυρό, που έχει σταυρωθεί 2. ***Εσταυρωμένος*** (ο) ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος μαρτύρησε στον σταυρό 3. (συνεκδ.) κάθε λατρευτική απεικόνιση τού Χριστού στον σταυρό. ^ σχολιο λ. ***μετοχή.*** [ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ***σταυρώ (-όο))*** < ***σταυρός***|. **έστειλα** ρ. **-♦** στέλνω

εστεμμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που φέρει στέμμα, μέλος βασιλικής οικογένειας. **^** σχολιο λ. ***μετοχή.***

|ι;γυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ρ. ***στέφω\.*** **εστέρας** (ο) χημ. στερεά ή υγρή οργανική ένωση που σχηματίζεται από επίδραση οξέος (οργανικού ή ανόργανου) σε αλκόλη με ταυτόχρονη αποβολή νερού και χρησιμοποιείται κυρ. στην αρωματοποιία. ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Ester, συγκεκομμένος τ. τού es-sigather (νόθο σύνθ.) < Essig «ξίδι» + ather < αρχ. ***αίθήρ\.*** **εστέτ** (ο/η) {άκλ.} αισθητής (βλ.λ.). - **εστετίστικος,**-η,-ο.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. esthete < αρχ. ***αίσθητής\.***

εστετισμός (ο) {χωρ. πληθ.} ο αισθητισμός (βλ.λ.).

[πτυμ, Μεταφορά τού γαλλ. esiheiisme < esthete (βλ. λ. ***εστέτ)}.*** **εστί** ρ. είναι, υπάρχει· μόνο σε λόγιες Φί'. όπως (α) ***έστι δίκης οφθαλμός (ος τα πάνθ' ορό)*** βλ. λ. ***οφθα?.μός*** (β) ***ων ουκ έστιν αριθμός*** βλ. λ. ***αριθμός*** (γ) ***άξιον εστί*** βλ. λ. ***άξιος*** (δ) ***τι εστί*** (σε ερωτημ. προτάσεις) (i) τι σημαίνει, πόσο σπουδαίο / δύσκολο / φοβερό κ.λπ. είναι (κάτι): ***ξέρεις ~ δουλειά σε μηχανουργείο;*** || ***ξέρεις ~ να δουλεύεις και να πρέπει να φροντίσεις σπίτι και οικογένεια:*** || δεν ***ξέρεις - εμφύλιος- ρο)τα κι εμάς που τον ζήσαμε!*** (ii) τι λογής. ποιου χαρακτήρα, ποιας ηθικής ποιότητας είναι (κάποιος): ***ρώτησε αυτόν που ήταν στην καταστροφή τής Σμύρνης να σου πει ~ Τούρκος!*** (ε) ***τι εστί βερίκοκο*** βλ. λ. ***βερίκοκο.***

[ετυ.μ. αρχ., γ' πρόσ. εν. τού ρ. ***εἶμί[.***

Εστία (η) ΜΥΘΟΛ. θεά των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων, προστάτιδα τής οικίας και τού οικογενειακού βίου.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Εστία < εστία*** (βλ.λ.)]. **εστία** (η) {εστιών} **1.** χώρος στο εσωτερικό σπιτιού ή άλλου κτίσμα- τος, ο οποίος χρησιμεύει για θέρμανση ή για μαγείρεμα συν. τζάκι, γωνιά, φωτιά, παραγώνι. παραστιά 2. το τμήμα συσκευής οικιακής ή βιομηχανικής θέρμανσης, όπου καίγεται η καύσιμη ύλη · 3. το σπίτι και γενικότ. ο τόπος όπου διαμένει κανείς: ***εγκαταλείπω την οικογενειακή*** ~ || ***συζυγική / πατρική -*** ΣΥΝ. κατοικία, οικία, οίκος· ΦΡ. (α) ***υπέρ βωμών και εστιών*** βλ. λ. ***βωμός*** (β) ***εργατική εστία*** συγκρότημα κατοικιών για εργάτες (γ) ***φοιτητική εστία*** συγκρότημα κατοικιών για φοιτητές 4. (μτφ.) το σημείο όπου δημιουργείται κάτι και από το οποίο διαδίδεται και εξαπλώνεται· επίκεντρο: ***η Αθήνα υπήρξε η - τού αρχαίου κ/βασικού πολιτισμού*** || ***η ~ τής νόσου / τού κακού / τής πορκαγιάς / αναταραχής/ μολύνσεως / κρίσεως/ διενέξείος/ εντάσε- ως / κινδύνου / διαφθοράς / ανωμαλίας / σκανδά/,ων / αντίδρασης*** ΣΥΝ. σημείο, χώρος, αφετηρία ΛΝΤ. τέρμα, τέλος 5. φυς. το σημείο συγκεντρώσεως των ακτινών φωτεινής δέσμης, αφού αυτές διέλθουν από φακό ή ανακλασθούν σε κοίλο ή κυρτό κάτοπτρο· το σημείο στο οποίο συγκλίνουν οι ακτίνες τού φωτός και στο οποίο σχηματίζεται με ευκρίνεια ένα είδωλο: ***κύρια / δευτερεύουσα*** - · 6. (στο ποδόσφαιρο) το τέρμα καθεμιάς από τις δύο αγωνιζόμενες ομάδες.

ΙΚΓΥ.Μ. < ***αρχ. εστία,*** αρχική σημ. «τζάκι, βωμός», < ****Εεστ-ία*** < I.E. **wes-* «καίω», πβ. λατ. Vesta «η θεά Εστία», αρχ. γερμ. wasal «φωτιά» κ.ά. Αν η λ. ***εστία*** δεν αναχθεί σε τύπο με αρχικό δίγαμμα ***(*Ρεστ-ία).*** τότε θα μπορούσε να θεωρηθεί συγγενής προς λατ. sidus «αστέρας» και προς σλαβ. jesteja «τζάκι», ίσως και προς το ρ. ***έζομαι*** «κάθομαι» ή προς τη λ. ***εσχάρα.*** Οι σημ. 4.5 είναι αποδόσεις αναλογών χρήσεων τού γαλλ. foyer].

εστία, εστιατόριο, συνεστίαση, εστιάζω - εσθίω, εδέσματα, εδώδιμα. Εύκολα θα συνέδεε κανείς ετυμολογικά το αρχ. ρ. **έσθίω** με το **εστιατόριο** και τη **συν-εστίσση** λόγω τής παρεμφερούς σημασίας τους. Εντούτοις, οι λέξεις αυτές έχουν διαφορετική ετυμολογική προέλευση. Από τη μια έχουμε το **εστία** «φωτιά, τζάκι σπιτιού» - «σπίτι, οίκος», που έδ(οσε τα **έστιάτωρ** (στην Αρχαία δήλωνε τον επί κεφαλής των συνεστιάσεων, των συμποσίων), συνεστίαση (< ***εστίαση)*** και ***εστιατόριο*** (στην Αρχαία δήλωνε την αίθουσα των συμποσίων) - όλα με δασεία από το ***έστία-,*** και από την άλλη έχουμε το ρ. εσθιω«τρο)ω» (με ψιλή. από τη ρίζα **έδ-.** που συνδέεται με το λατ. edo «τρώα)», αγγλ. eat «τρώω», γερμ. essen «τρώω»), που έδωσε τα **έδεσμα** (πληθ. ***εδέσματα)*** «φαγητό» και **εδώδιμο** «τρόφιμα, φαγώσιμα». Αρα το ***εστιατόριο*** και το συνεστίαση είναι (ετυμολογικώς) άσχετα από το ***εδέσματα*** και το ***εδώδιμα.*** Ας σημειωθεί ότι από το εσπα παράγονται και τα πολυχρη- σιμοποιούμενα σήμερα **εστιάζω** (*~ ***το ενδιαφέρον μου σε κάτι»)*** και **εστίαση** («~ ***τού ενδιαφέροντος σε κάτι»'*** δεν έχει σχέση με το λόγιο **εστίαση** «παράθεση γεύματος», πβ. ***συν-εστίαση).*** που είναι νεολογισμοί, συνδεόμενοι προς τη μαθηματική (γεωμετρική) - φυσική έννοια τού **εστιακός *(- απόσταση, όψος. επίπεδο, φακός).***

εστιάζω ρ. μετβ. {εστίασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** θέτω ως κέντρο, κύριο σκοπό τού ενδιαφέροντός μου ή τής δράσης μου. επικεντρώνω: ***η φιλανθρωπική οργάνωση εστιάζει τη δράση της στην πε***

ρίθαλψη των αναξιοπαθούντων || ο βουλευτής εστίασε την κριτική του σε δύο θέματα || το νόημα τού κειμένου εστιάζεται στην τελευταία πρόταση συν. συγκεντρώνω, εντοπίζω **2.** ΦΥΣ, εκτρέπω με κατάλληλα όργανα φωτεινή δέσμη ή ροή σωματιδίων προς συγκεκριμέ- νη κατεύθυνση και την αναγκάζω να συγκλίνει σε συγκεκριμένο σημείο. σχολιο λ. *εστία.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. focalisej. **εστιακός,** -ή. -ό [1870] **1.** αυτός που σχΓτίζεται μΓ την εστία (βλ.λ.) **2.** αυτός που σχετίζεται με το επίκεντρο: ~ *χώρος σεισμού* · 3.ΦΥΙ. (α) αυτός που σχετίζεται με την εστίαση (β) ***εστιακή απόσταση*** η απόσταση ανάμεσα σε φακό ή κοίλο κάτοπτρο και το είδωλο ενός πολύ μακρινού αντικειμένου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εστία.* iΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. focal]. **εστίαση**[1] (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** η επικέντρωση (σε κάτι), η σύγκλιση (τού ενδιαφέροντος ή τής δράσης σε κάτι): *η ~ τού ενδιαφέροντος τής οικονομικής πολιτικής στην πάταξη τής φοροδιαφυγής* 2. φυς. (α) η σύγκλιση φωτεινής δέσμης ή σωματιδίων προς συγκεκριμένο σημείο με κατάλληλα όργανα (β) ***αυτόματη εστίαση*** (σε μηχανές λήψεως εικόνων) ο μηχανισμός που ρυθμίζει αυτόματα μια φωτογραφική μηχανή, ώστε να τραβάει καθαρές φίοτογραφίες. ^ σχολιο λ. *εστία, ωρίμαση.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. focalisation], **εστίαση**[2] (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} (λόγ.) παράθεση γεύματος: *χώρος* / αίθουσα εστιάσεων || *ορισμένα ξενοδοχεία καλύπτουν συγχρόνως ανάγκες διαμονής, εστίασης και αναψυχής.* σχολιο λ. εστία.

Γετυμ. < αρχ. έστζ'ασις < έσπώ *(-άω)* «παραθέτω γεύμα ως οικοδεσπότης» < *εστία* (βλ.λ.)]. **εστιάτορας** (ο/η) {(θηλ. εστιάτορος) | εστιατόρων] ο ιδιοκτήτης εστιατορίου.

[ετυμ. < αρχ. *έστιάτωρ, -ορος* < *έστιώ* < *έστία].* **εστιατορικός,** -ή,-ό [1891]**1.** αυτός που σχετίζεται με το εστιατόριο ή στον εστιάτορα: ~ *είδη* **2.** ***εατιατορική*** (η) το σύνολο των θεμάτων που σχετίζονται με την οργάνωση και λειτουργία εστιατορίου, **εστιατόριο** (το) [αρχ.] {εστιατορί-ου [-ων} **1.** κάθε κατάστημα που προσφέρει φαγητό έναντι αμοιβής (ταβέρνα, μαγειρείο, οινομαγειρείο)· φρ. ***μερίδα εστιατορίου*** βλ. λ. *μερίδα* **2.** (ειδικότ.) αίθουσα ξενοδοχείου. ιδρύματος κ.λπ.. που προορίζεται για παράθεση γευμάτων σε μεγάλο αριθμό προσώπων συν. τραπεζαρία. σχολιο λ. εστία. **εστραγκόν** (το) {άκλ.} Ι.φυτό που φέρει χαρακτηριστικές κηλίδες στον κολεό των φύλλων και τού βλαστού (που θυμίζει δέρμα φιδιού, εξού και οι λαΐκ. ονομασίες *φιδόχορτο, φιδοβότανο, δρακόντι, δρακοντιά) 2.* (συνεκδ.) καρύκευμα που προέρχεται από τα φύλλα και τον μίσχο τού παραπάνω φυτού: *ρίχνω στο κρέας ~.*

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. csiragon < (es)targon < λόγ. λατ. tarchon < αραβ. tarkhoun < μτγν. *δρακόντων* «φιδόχορτο»], **έστω** επίρρ. **1.** ας είναι, ας δεχθούμε ότι είναι ή ότι θα γίνει έτσι (κάτι): ~· *ας δεχθούμε ότι έτσι έγιναν τα πράγματα. Πώς εξηγείς, τότε. την αντίδρασή του;* 2. τουλάχιστον: *αφού δεν μπορούμε να είμαστε έτοιμοι εγκαίρως, ας έχουμε έτοιμα ~ τα βασικά* · φρ. ***έστω και*** ακόμη και: *ελάτε, ~ για λίγο || να επιμείνετε, ~ αν δεν εισακουσθείτε στην αρχή* · 3. (στην αρχή μαθηματικών, φυσικών, χημικών κ.λπ. ασκήσεων και γενικότ. στη διατύπωση συλλογισμών) ας υποθέσουμε ότι υπάρχει, υποτίθεται: ~ *ένα ισοσκελές τρίγωνο.*

[ΕJΥΜ. Γ' εν. προστ. τού αρχ. ρ. *είμί.* ΙΙ βασική σημ. είναι ήδη μτγν., λ.χ. *έστω τούτο άληθές εΐναι* (Διονύσιος Αλικαρν.). *έστω σοι τούθ' οϋτως* (ΙΙλούταρχος)Ι. **εσύ** κ. **συ** αντων. {(ε)σένα / σου. (ε)σένα / σε **]** (ε)σείς, (ε)σάς) **1.** δηλώνει το β' πρόσωπο στην επικοινωνία, δηλ. τον συνομιλητή, τον ακροατή αυτού που ομιλεί ή τον αναγνώστη αυτού που γράφει, αυτόν στον οποίον απευθύνεται κανείς: - *μίλησες;* || *εγώ κι ~ θα μείνουμε πάντα φίλοι* ||[*~ τι λες;* 2. (εσείς, *εσάς/σας* σε πληθ. ευγενείας ή σεβασμού): *προσπαθήστε κι εσείς!* || *εσείς είστε, κύριε:* || *σας παρακαλώ. μη φωνάζετε!* [| *σας έδωσαν το δέμα:* φρ. ***με το σεις και με το αας*** με ευγενικούς τρόπους, με σεβασμό: *έχει καλή ανατροφή · όλο ~ απευθύνεται στους άλλους* 3. (διαλεκτ. ο τ. ***σε*** αντί *σου* ως έμμεσο αντικείμενο): να σε *φτειάξω ντολμαδάκια για μεσημεριανό:* (αντί *να σου* φτειάξω) |[σε *το λέγω καθαρά* (αντί *σου το λέγω...)* · φρ. ***συ εί- πας*** (σύ *ειπας,* Κ.Λ. Ματθ. 26, 64) (ειρων.) ως επιβεβαίωση των λόγων τού συνομιλητή μας. που μειώνουν τον ίδιο τον εαυτό του: -*Εγώ να* ; σε *προδώσω;* —. σχολιο λ. *προσωπικός.*

[ετυμ. < αρχ. σύ (το αρχικό ε- κατ' αναλογίαν προς το *εγώ)* < Ι.Ε. *tu «εσύ» (δωρ. τύ), πβ. λατ. tu (> γαλλ. tu. ισπ. τύ). σανσκρ. iva(m) «εσένα», γερμ. du, αγγλ. thou (αρχαιοπρ.) κ.ά. Ομόρρ. γεν. *σοϋ* (< Ι.Ε. *twesyo), αιτ. σέ (< Ι.F.. *twe). με παρέκταση σε -v- *(é-σέ-ν-α)* ως χαρακτηριστικό τής αιτ. μτγν. ουσ.].

Ε.Σ.Υ. (το) Εθνικό Σύστημα Υγείας· το σύνολο των φορέων και των υπηρεσιών που σχετίζονται με τη δημόσια δωρεάν πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας στην Ελλάδα (θεσμοθετήθηκε με νόμο το 1983): *νοσοκομείο / γιατρός τού* **Ε.Σ.Υ.Ε.** (η) Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος.

Ε.ΣΥ.Π. (το) Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας,

έσυρα ρ. ► σέρνω

εσφαλμένος, -η.-ο (λόγ.) αυτός που περιέχει λάθη ή σφάλματα, που δεν θεωρείται ακριβής και ορθός (ή σωστός): - *σκέψη / υπολογισμός / διαταγή / αντί/.ηψη / άποψη / εντύπωση / γνώμη / ενέργεια / κρίση / πληροφορία / εικόνα / απόφαση / απάντηση / εκτίμηση / λύση / πολιτική Ι αρχή ι χειρισμός / βάση* συν. λανθασμένος, λαθεμένος λντ. σωστός, ορθός. --**εσφαλμέν-α/-ως** [μτγν.] επίρρ. *ιχολιο λ. μετοχή.* [ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ρ. *σφάλλω].*

εσχάρα (η) **1.** η σχάρα (βλ.λ.) · **2.** ΙΑΤΡ. πληγή που κλείνει δύσκολα και οφείλεται σε χρόνια παραμονή ασθενούς στο κρεβάτι: - *εκ κα- τακλίσεως* συν. κατάκλιση.

[πτυμ. αρχ., αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με αρχ. σλαβ. iskra «σπίθα». Η λ. είχε αρχικώς θρησκευτικό χαρακτήρα και αναφερόταν στο τραπέζι που υπήρχε δίπλα στους βωμούς και στο οποίο τοποθετούνταν οι προσφορές για τα ολοκαυτώματα. Αργότερα η λ. απέκτησε ποικίλες σημ.. όπως «καυσόξυλο» (θεόφραστος), «δίσκος» (Φίλων) και «πληγή εγκαύματος» (Ιπποκράτης)], **εσχατιά** (η) **1.** το ακρότατο σημείο εκτάσεως ή περιοχής, το ύστατο όριο, το τελευταίο σύνορο ΣΥΝ. άκρη. άκρο, τέλος, τέρμα, όριο λντ. αρχή 2. *εσχατιές* (οι) τα σύνορα χώρας ή περιοχής: *έφερε τον ελληνικό πολιτισμό στις ~ τής Ασίας.*

Ιετυμ. αρχ. < *έσχατος\.* **εσχατόγηρος** (ο) {εσχατογήρων} (λόγ.) πρόσωπο που βρίσκεται σε βαθύτατο γήρας, στο τέλος τής ζωής του ΣΥΝ. υπέργηρος. μπαμπόγερος αντ. νεότατος.

]Ετυμ. < μτγν. *έσχατόγηρως* < *έσχατος* + *-γηρως* < *γήρας].* **εσχατολογία** (η)] 1889] {χωρ. πληθ.} ηεολ. κλάδος τής δογματικής (βλ.λ.), που περιλαμβάνει τη διδασκαλία σχετικά με τη συντέλεια τού κόσμου, καθώς και τον τελικό σκοπό τής Δημιουργίας, σύμφωνα με την κάθε θρησκεία (ο όρος κυρ. χρησιμοποιείται για να δηλώσει τις ιουδαϊκές και χριστιανικές αντιλήψεις για τον θάνατο, τις σχέσεις ζώντων και νεκρών, το τέλος τού κόσμου, τη δεύτερα παρουσία κ.ά.). — **εσχατολογικός,** -ή. -ό, **εσχατολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. eschatologic]. **έσχατος,** -η (λόγ. εσχάτη). - ο (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται στο τελευταίο (τοπικώς ή χρονικώς) σημείο: *ακολούθησε τον Αλέξανδρο ώς τις ~ χώρες τής Ασίας || η ~ μέρα τής ζο}ής του* (η τελευταία μέρα τής ζωής του) συν. απώτατος, ακρότατος. ύστατος, στερνός αντ. εγγύτατος. πλησιέστερος, πρώτος, αρχικός· ΦΡ. (α) *(και έσται) η εσχάτη πλάνη χείρων τής πρώτης* βλ. λ. *πλάνη* (β) *επ' εσχάτων* τον τελευταίο καιρό, τώρα τελευταία (γ) (λόγ.) *μέχρις εαχάτων* μέχρι τέλους, ώς την τελευταία στιγμή: *έμεινε σταθερός στην πίστη / στις ιδέες / στις αργές του*]| *αγώνας* ~ 2. (για πρόσ.) τελευταίος (σε σειρά, αξία. ιεράρχηση)· ως ουσ. στη φρ. *οι έσχατοι έαονται πρώτοι (εί'σΐν έσχατοι οί έσονται πρώτοι,* Κ.Δ. Λουκ. Ι3. 30) οι τελευταίοι (οι θεωρούμενοι ως κατώτεροι από τον κόσμο, οι πιο ταπεινοί) θα γίνουν πρώτοι (στη βασιλεία των ουρανών) 3. *έσχατα* (τα) {εσχάτων} (α) το τελευταίο σημείο (τοπικώς): *έφθασε ώς τα ~ τού κόσμου / τής Γης* (β) τα άκρα. η ακραία κατάσταση: *αφημένος στην τύχη του, έχει φθάσει στα -* || *εξωθώ κάποιον στα ~* (γ) το τέλος τής ζωής. ο θάνατος συν. τα τελευταία **4.** (μτφ.-κακόσ.) αυτός που βρίσκεται στο κατώτατο σημείο, στο τελευταίο επίπεδο: *~ ανευθυνότητα / παραλογισμός / αγανάκτηση / απελπισία / ταπείνωση / απόγνωση || ~ πενία / ένδεια / φτώχια / όριο παρακμής / διαφθορά / κίνδυνος / γήρας || έφθασε στο ~ σημείο κατάπτωσης / εξαθλίωσης* 5. ο τελευταίος (σε σειρά επιλογών) ή ο αναγκαστικός (επειδή απέτυχαν οι άλλες επιλογές): *~ λύση / διέξοδος || αφού απέτυχαν όλες οι ειρηνικές προσπάθειες, κατέφυγαν στο ~ μέσο, τη βία* · ΦΡ. (α) *εαχάτη των ποινών* (i) η καταδίκη σε θάνατο: του *επεβλήθη η -* || *τιμωρήθηκε με την ~* (ii) (στο ποδόσφαιρο) το πέναλ- τι (β) *εαχάτη προδοσία* βλ. λ. *προδοσία.*

|γ.ιύμ. αρχ. < **έχσ-κα-τος / *έξ-κα-τος* < πρόθ. *έξ* (πβ. το αντώνυμο *έγ- κα-τος)* < Ι.Ε. **eghs.* Βλ. κ. *εκΙ?.ξ\.* **εσχάτως** επίρρ. τον τελευταίο καιρό, κατά το πρόσφατο παρελθόν: ~ *έχει σημειωθεί μεγάλη βελτίωση στις σχέσεις των δύο χωρών* συν. τελευταία, πρόσφατα.

ΙΓ.ιύμ. αρχ. επίρρ. (< *έσχατος),* με αρχική σημ. «υπερμέτρως, στο έπακρο, άκρως». Η χρονική σημ. μτγν.]. **έσω** επίρρ. (λόγ.) εντός, μέσα· (συνήθ. με άρθρο) εσωτερικός, το εσωτερικό τμήμα: *είχε αμυχές στο ~ μέρος των μηρών* |[*η κυβέρνηση βάλλεται εκ των ~* συν. εντός, ένδον, στο εσο)τερικό αντ. έξω, εκτός. [πτυμ. < αρχ. εσω / *εΐσω* < *είς\.* **εσω-** κ. **εσώ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται με το εσωτερικό: *εσώ-θυρα, εσώ-κλειστος, εσώρουχο. εσω-στρεφής. εσω-κομματικός.*

[ι-ιύμ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *έσώ-φωτον,* μεσν. *έσώ-θυρον).* που προέρχεται από το επίρρ. εσω (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. αγγλ. eso-neuric) και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γερμ. Intro-vcrsion ««εσωστρέφεια»)], **έσωθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από μέσα. από το εσωτερικό προς τα έξω: *μεγάλη φωνή ακούγεται* - συν. εκ των έσω, εκ των ένδον, ένδοθεν αν ν, έξωθεν, εκ των έξω. απέξω. σχολιο λ. -θεν.

(ΕΤΥΜ. αρχ. < εσω + *-θεν* (βλ.λ.)]. **εσώθυρα** (η) {δυσχρ. εσωθυρών} (λόγ.) η εσωτερική πόρτα κατ' αντιδιαστολή προς την εξώθυρα. **εσώκλειστος,** -η. -ο **]** 1824] **1.** (για έγγραφο, επιστολή, χρηματικό ποσό κ.λπ.) αυτός που τοποθετείται μέσα σε κάτι (φάκελο, δέμα κ.λπ.), για να αποσταλεί μαζί ή ως συνοδευτικό: - *οδηγίες / επιταγή* 2. (καταχρ. για πρόσ.) αντί τού *έγκλειστος* ή τού *εσωτερικός.* — **εσωκλεί- στως** 118711 επίρρ.

|ΠΤΥΜ. Ρηματικό επίθ. τού εσωκλείω (βλ.λ.)]. **εσωκλείω** ρ. μετβ.] 1871] |εσώκλεισ-α.-μένος] κλείνω (έγγραφο, χρηματικό ποσόν κ.λπ.) μέσα (σε κάτι - φάκελο, δέμα κ.λπ.): σας - τα *απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία* ΣΥΝ. επισυνάπτω, συμπεριλαμβάνω. εγκλείω. σχολιο λ. *ένδον, κλείνω.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. inclure). **εσωκομματικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τις εσωτερικές υποθέσεις, διαδικασίες κ.λπ. πολιτικού κόμματος: ~ *διαμάχες / αμφισβήτηση / ισορροπίες / πειθαρχία / αντίπαλος / ενότητα* Ι| *όσοι ασκούν*

κριτική στην ηγεσία τού κόμματος αποτελούν την ~ αντιπολίτευση ΣΥΝ. ενδοκομματικός ΑΝΤ. εξωκομματικός. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ένδον.***

εσωνάρθηκας (ο) 11866] {εσωναρθήκων} αρχαιολ. Ο εσωτερικός νάρθηκας, το τμήμα τού χριστιανικού ναού που βρίσκεται ανάμεσα στον εξωνάρθηκα (βλ.λ.) και στον κυρίως ναό. **εσωράχιο** (το) (εσωραχί-ου | -ων} ΑΡΧΙΤ. η κοίλη επιφάνεια τής αψίδας. τής καμάρας ή τού θόλου.

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. intradosj. **εσώρουχο** (το) [1888] {εσωρούχων! ένδυμα που φοριέται εσωτερικά, σε άμεση επαφή με το σώμα. χωρίς να φαίνεται (λ.χ. φανελάκι. σλιπ κ.ά.) συν. ασπρόρουχο. ΣΧΟΛΚ) λ. ***ένδον.*** -ρρ.

εσώρουχο: συνώνυμα. Οι λέξεις που δηλώνουν εσώρουχα είναι για τη γλωσσική επικοινωνία ένα είδος απαγορευμένων λέξεων (taboo word). γΓ αυτό και συχνά εκφράζονται με ξένες λέξεις που λειτουργούν ευφημιστικά.Έτσι, λ.χ. στα γυναικεία εσώρουχα, αντί τού στηθόδεσμου (αρχαίας λέξης, όπως και το **στηθοδέσμη)** χρη- σιμοποιήθηκε η γαλλική λ. **σουτιέν** (< γαλλ. souiicn |-gorge|). Προκειμένου για τα εσώρουχα που καλύπτουν τα γεννητικά όργανα ανδρών και γυναικών στην αρχαία Ελλάδα, ο Ευστάθιος (12ος αι.) αναφέρει: ***«Ον yap έκειτο Ισως μία λέχις, δηλωτική τον καλύμματος τής αιδονς. όπερ Ψωμαίοι*** (= Έλληνες, Βυζαντινοί) ***μέν βράκαν φασίν. έτεροι δέ άναζυρίδα έκ τον άνασύρεσθαι»*** (Στ. Βυζάντιος. ***Λεξικόν τής καθ' ημάς Ελ?^ηνικής δια?^έκτου.*** Αθήνα 1874. λ. ***βρακί).*** Στους μεταγενέστερους χρόνους χρησιμοποιήθηκε η λ. (τα) **περισκελή** «εσώρουχα» (σπανιότ. το ***περισκε?.ές)*** και **περι- σκέλια** (τα), πιθανώς δε και το **περισκελής, -ίδες,** μολονότι κύρια σημ. αυτού ήταν το «βραχιόλι στο πόδι». Στους ρωμαϊκούς χρόνους χρησιμοποιήθηκε το **βράκαι** (αι). από λατ. braccae, που προήλθε από αντίστοιχη λ. των Γαλατών. Λπό το ***βράκαι*** (είδος κοντού παντελονιού) προήλθε το ελλην. **βράκες** (κοντό φαρδύ παντελόνι που φορούν στην Κρήτη και σε άλλα νησιά) και από αυτό το **βρακί** (ανδρικό και γυναικείο εσώρουχο) και το **εσώβρακον** > **σώβρακο** (ανδρικό εσώρουχο). Το 1888 στο ***Ιλμερολόγιο Κυριών*** πρωτοαπαντά η λόγια λ. **εσώρουχα** (< ***έσω*** + ***ρούχο*** < σλαβ. ruho). πλασμένη ίσως κατά το δημ. **ασπρόρουχα** («λευκά εσώρουχα» και «λευκά είδη σπιτιού, τραπεζομάντηλα. μαξιλαροθήκες, σεντόνια κ.λπ.») ως γενική ονομασία των εσωτερικών ενδυμάτων τού επάνω και τού κάτω μέρους τού σώματος (σήμερα χρησιμοποιείται και στον ενικό **το εσώρουχο,** ιδίως για το γυναικείο εσώρουχο τού κάτω μέρους τού σώματος). Στη λόγια γλώσσα χρησιμοποιήθηκαν για τους άνδρες. αντί τού ***(ε)σώβρακο*** τής ομιλουμένης. το **εσωτερική περισκελής** και το **σκελέα** (στη στρατιωτική ορολογία· το **περισκελής** ήταν η ελληνική λ. για το παντελόνι ως **ανδρική περι- σκελής** και ως **στρατιωτική περισκελής** για το παντελόνι στον στρατό, όπου για τους εφίππους χρησιμοποιούσαν τη λ. **κυλόττα).** Για το γυναικείο κάτω εσώρουχο χρησιμοποιείται το γαλλ. **κιλότα** (παλαιότ. γραφή **κυλόττα** < γαλλ, culotic), ενο) τελευταία χρησιμοποιείται τόσο για άνδρες όσο και για γυναίκες και το **σλιπ** ή **σλι- πάκι** (< αγγλ. slip).

εσωστρέφεια (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η τάση να στρέφεται κανείς προς τον εσωτερικό του κόσμο, να μην εκδηλώνεται προς τα έξω. να εσω- τερικεύει κάθε συναίσθημα ΑΝΤ. εξωστρέφεια 2. (ειδικότ.) (α) η τάση να αντλεί κανείς ενδιαφέροντα και συγκινήσεις από τον ίδιο του τον εαυτό, από τον εσωτερικό του κόσμο, και η ανάλογη συμπεριφορά (β) η συνεχής ενασχόληση κάποιου με τον εσωτερικό του κόσμο, με ***τα*** εσωτερικά του προβλήματα: ***την ποίησή του χαρακτηρίζει η ~ || ο πρόεδρος κάλεσε τα στελέχη τού κόμματός του να εγκαταλείψουν την ~ και να ανοιχτούν προς τον λαό*** ΑΝΤ. εξωστρέφεια. – **εσω- στρεφής,** -ής. -ές. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ένδον.***

ΙΕΤΥΜ. < ***εσωστρεφής*** < ***έσω*** + ***-στρεφής*** < ***στρεφο),*** μεταφρ. δάνειο από γαλλ. introversion].

εσώτατος, -η, -ο ► εσώτερος

εσωτερικεύω ρ. μετβ. {εσωτερίκευ-σα. -θηκα, -μένος} ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ.- ΨΥΧΟΛ. αφομοιώνω ή αποδέχομαι κοινωνικούς κανόνες, αρχές κ.λπ.. ώστε να ταυτιστεί η κοινωνική μου συμπεριφορά με τα κοινωνικά πρότυπα και τις αρχές. – **εσωτερίκευση** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. internal isej.

εσωτερικός, -ή, -ό **1.** αυτός που βρίσκεται εντός, μέσα σε (κάτι): ~ ***δίακόσμηση / διαρρύθμιση / φωτισμός / αίθουσα / αυλή / τείχη / όργανο τού οργανισμού*** / ***χώροι ενός κτηρίου*** (Ι ***~ διαμάχες*** ι ***διεργασίες*** / ***αντιθέσεις*** / ***αντιπολίτευση ενός κόμματος*** συν. εσώτερος, ενδότερος λντ. εξωτερικός· φρ. (για φάρμακα) ***εσωτερική χρήση*** η κατανάλωση (χρήση) ουσίας από το στόμα, με πόση (κατ' αντιδιαστολή προς την εξωτερική χρήση, επάλειψη κ.λπ.) 2. (α) αυτός που σχετίζεται με περιοχή εντός των συνόρων μιας χώρας (ή νομού, επαρχίας, δήμου κ.λπ.): ~ ***προβ?.ήματα*** / ***αγορά*** (ειδικότ. η αγορά εντός τής F..K.) / ***κρίση*** / ***πόροι*** II ***~ πτήσεις*** / ***ταξίδια*** jj ***- συγκοινωνία δημιουργείται στον δήμο*** (β) (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τη διοίκηση και τις υποθέσεις μιας χώρας εντός των συνόρων της και με τις σχέσεις τού κρατικού οργανισμού με τους πολίτες: ~ ***πολιτική*** / ***ανάπτυξη || οι - υποθέσεις μιας χώρας || Υπουργείο Εσωτερικοί ||*** ~ ***δίκαιο*** αντ. εξωτερικός· φρ. ***για εσωτερική κατανάλωση*** για δηλώσεις, ενέργειες, κινήσεις εντυπωσιασμού, που. ενώ εκδηλώνονται σε σχέση με εξωτερικά, διεθνή θέματα, στην πραγματικότητα αποσκοπούν στη δημιουργία ευνοϊκού κλίματος υπέρ αυτού που τις κάνει στο εσωτερικό μιας χώρας: ***οι απειλητικές δηλώσεις τού Τούρκου πρωθυπουργού κατά τής Ελλάδας έγιναν*** εν ***όψει των επικείμενων εκλογών*** **3.** (ειδικότ.) αυτός που αναφέρεται στον ψυχικό κόσμο τού ανθρώπου, στα συ

ναισθήματα και στις σκέψεις του (κατ' αντιδιαστολή προς τις εξωτερικές εκδηλώσεις, τις χειρονομίες, τα λόγια κ.ά.): *από ~ ανάγκη ο ποιητής εκφράζει αυτά που αισθάνεται στους στίχους του* jj ~ *κόσμος / ηρεμία / ομορφιά / φλόγα / δράμα / ανησυχία / πλούτος / πίεση / πρόβ/^ημα / αγώνας / ένταση ί δυσχέρεια / υπόσταση / ειρμός / πειθαρχία* **/** *ισορροπία* **/** *δρόμος* **4.** ***εσωτερικός*** (ο), ***εσωτερική*** (η) (α) μαθητής/μαθήτρια που διαμένει στο οικοτροφείο τού σχολείου στο οποίο φοιτά ΣΥΝ. οικότροφος (β) ο/η υπάλληλος για εργασίες εντός τού κτηρίου μιας επιχείρησης/υπηρεσίας ή μέλος τού υπηρετικού προσωπικού οικίας αντ. εξωτερικός 5. ***εσωτερικό*** (το) (α) το μέσα μέρος. τμήμα ή επιφάνεια, κατ* αντιδιαστολή προς την εξωτερική όψη: *το - τής έπαυλης αντανακλά την αισθητική τού ιδιοκτήτη της || το ~ τού δέρματος / τού οργανισμού / τού ναού / τού θεάτρου || η κατάσταση που επικρατεί στο ~ τής κυβέρνησης* αντ. εξωτερικό (β) η εντός των συνόρων χώρα και οι κάτοικοί της, κατ* αντιδιαστολή προς το εξωτερικό, τις άλλες χώρες έξω από τα σύνορα: *μεγάλο μέρος τής ελληνικής γεωργικής παραγωγής διοχετεύεται στο ~ || πτήσεις εσωτερικού* συν. ημεδαπή, χώρα. πατρίδα λντ. εξωτερικό (γ) το τμήμα χώρας ή περιοχής που βρίσκεται μακριά από τη θάλασσα, η ενδοχώρα: *ο Κολόμβος αποβιβάστηκε και προχώρησε προς το ~. βέβαιος ότι είχε φθάσει στις Ινδίες* 6. (περιληπτ.) ***εσωτερικά*** (τα) οι δικές μου υποθέσεις, τα ιδιαίτερα ζητήματα, ό,τι αναφέρεται σε πρόσωπο, οργανισμό. κράτος κ.λπ. ως προς τη δομή του, την οργάνωσή του (κατ' αντιδιαστολή προς τις σχέσεις του με άλλα πρόσωπα, κράτη, οργανισμούς κ.λπ.): οι *δηλώσεις τού ξένου υπουργού Εξωτερικών αποτε-* Λοϋν *παρέμβαση στα ~ τής χώρας μας* 7. ιλωσς. ***εσωτερικό αντικείμενο*** το αντικείμενο σε πτώση αιτιατική, που χαρακτηρίζεται από στενότατη σχέση με το ρήμα τής πρότασης (συχνά προκύπτει σημασιοσυντακτικά ή/και μορφολογικά από αυτό) (βλ. κ. *εξωτερικό αντικείμενο.* λ. *εξωτερικός*)- διακρίνεται τόσο στην Αρχαία όσο και στη Ν. Ελληνική σε δύο είδη. (α) ***εσωτερικό αντικείμενο τού αποτελέσματος*** το αντικείμενο που δηλώνει έννοια, η οποία δεν υπάρχει εξαρχής. αλλά δημιουργείται από την ίδια την ενέργεια τού υποκειμένου (λ.χ. *μαγειρεύω φαγητό, χτίζω σπίτι)* (β) ***κυρίως εσωτερικό*** (ή ***σύστοιχο) αντικείμενο*** αντικείμενο που προέρχεται ετυμολογικώς από τη ρίζα τού ρήματος τής πρότασης ή συγγενούς ρήματος και γΓ αυτό συχνά παραλείπεται ή αντικαθίσταται από επιθετικό προσδιορισμό (λ.χ. *λέγω λόγους, τραγουδώ τραγούδια, ζω τη ζωή μου)* 8. φιλολ. ***εσωτερικός μονόλογος*** μοντερνιστική λογοτεχνική σχολή και τεχνική στον χώρο τής αφηγηματικής πεζογραφίας (κυρ. τού μυθιστορήματος). η οποία επιδιώκει να καταγράψει την πορεία τής σκέψης και τις διακυμάνσεις στον εσωτερικό κόσμο τού ήρωα. χωρίς να υπακούει σε προκαθορισμένες αισθητικές επιταγές (λογικός ειρμός, νοηματική συνέχεια, σαφής δομή. οικονομία κ.ά.). - · **εσωτερικ-ά** / **-ώς** επίρρ. σχολιο λ. *ενδιάθετος.*

ILTYM. μτγν. < *εσώτερος.* Η σημ. τής εντός των συνόρων χώρας είναι απόδ. τού γαλλ. inlerieur (λ.χ. ministere de I'interieur «Υπουργείο Εσωτερικών»). Ορισμένες cop. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *εσωτερικός μονόλογος* (< γαλλ. monologue interieur), *για εσωτερική χρήση* (< αγγλ. for internal use), *για εσ(»τερική κατανάλωση* (< αγγλ. for internal consumption)!.

εσωτερικότητα (η) J J894J {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τού εσωτερικού (βλ.λ.) και. κατά συνέπεια, η εσωτερική εμφάνιση, η εσωτερική όψη

(συνήθ. μτφ.) η ύπαρξη πλούσιου διανοητικού, ψυχικού και πνευματικού κόσμου, καθώς και η ζωή που πηγάζει από αυτόν το σύνολο των σκέψεων, αναμνήσεων, συναισθημάτων, προθέσεων, επιθυμιών κ.λπ.

εσωτερισμός (ο) [1893] **1.** διδασκαλία μυστικής και απόκρυφης γνώσης. η οποία είναι προσιτή μόνο σε μικρό αριθμό οπαδών 2. ο μυστικός και αινιγματικός χαρακτήρας έργου (λογοτεχνικού, ζωγραφικού κ.λπ.): *ο ~ των σονέτων τού Σαίξπηρ.*

Ιϋϊ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. c,sotencisin|.

εσώτερος, -η. -ο (λόγ.-μτφ.) αυτός που βρίσκεται πιο μέσα σε σύγκριση με άλλους: *τα ~ τής ψυχής* συν. ενδότερος αντ, εξώτερος. – (υπερθ.) **εσώτατος,** -η. -ο Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. μτγν.. συγκρ. βαθμός τού αρχ. Λτω].

εσωτροπιο (το) {εσωτροπί-ου | -ωνί ΝΑΥΤ. δεύτερη εσωτερική καρί- να που τοποθετείται για την ενίσχυση τής εξωτερικής καρίνας. Επίσης (λαϊκ.) **σωτρόπι** {σωτροπ-ιού | -ιών}.

εσώφυλλο (το) 11887] {-ου κ. -ύλλου | -ων κ. -ύλλων} 1. το εσωτερικό μέρος τού εξωφύλλου: «γο *ποσόν τής συνδρομής αναγράφεται στο ~* τού *περιοδικού*» (ε<ομ.) 2. (καταχρ.) το προηο μετά το εξώφυλλο εσωτερικό φύλλο τού βιβλίου, όπου αναγράφονται συνήθως διάφορα στοιχεία τού βιβλίου (ψευδότιτλοι) 3. ***εσώφυλλσ*** (τα) τα εσωτερικά φύλλα, το κύριο σώμα τού βιβλίου.

εσώψυχος, -η, -ο κ. (λαϊκ.) **σώψυχος 1**. (για συναισθήματα, τάσεις, επιθυμίες κ.λπ.) αυτός που ενυπάρχει στην ψυχή, αλλά δεν εκφράζεται. δεν εκδηλώνεται εξωτερικά: ~ *μίσος / αγάπη* συν. ενδόμυχος 2. ***(ε)σώψυχα*** (τα) οι μύχιες, βαθύτερες και κρυμμένες σκέψεις ή επιθυμίες· φρ. ***βγάζω τα (ε)σώψυχά μου*** μιλώ για ό,τι με απασχολεί βαθιά μέσα μου · 3. αυτός που προέρχεται μέσα από την ψυχή, που εκφράζει ειλικρινείς προθέσεις: ~ *συμπόνια* συν. βαθύς, ειλικρινής. – **εσώψυχα** επίρρ. ·" σχομο λ. *ένδον.*

E.T. (η) Ελληνική Τηλεόραση.

ε.τ. επί τιμή *(έπι τιμή)* για κάποιον που έχει συνταξιοδοτηθεί από το επάγγελμά του αλλά τιμητικά φέρει τον τίτλο: *πρέσβης ε.τ.*

εταζέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** έπιπλο τοίχου που φέρει οριζόντια ή κάθετα χωρίσματα για τοποθέτηση διακοσμητικών αντικειμένων και πιο σπάνια βιβλίων 2. σανίδα ή σανίδες στερεωμένες στον τοίχο, που χρησιμοποιούνται ως ράφια.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. etagere < ctage «ράφι, όροφος» < δημώδ. λατ. *staticum

λατ. status < ρ. sto «ίσταμαι, βρίσκομαι»], **εταίρα** (η) [αρχ.] {εταιρών} (λόγ.) (στην αρχαιότητα) πορνεύόμενη γυναίκα με σημαντικό για την εποχή της βαθμό ανεξαρτησίας και αυτονομίας. όμορφη και συνήθ. καλλιεργημένη αισθητικώς και πνευ- μαηκώς (πβ. λ. *παλλακίδα).* **εταιρεία** κ. (εσφαλμ.) **εταιρία** (η) {εταιρειών} **1.** ομάδα προσώπων που έχουν κοινούς στόχους και συνεργάζονται για την πραγματοποίησή τους: ~ *Θεατρικών Συγγραφέων / Ελλήνων Λογοτεχνών* || *επιστημονική / φιλεκπαιδευτική / φιλαρμονική / αρχαιολογική / μουσική / αντικαρκινική / μυστική* (βλ.λ.) ~ ΣΥΝ. ένωση, σύνδεσμος, σύλλογος, σωματείο **2.** *Φιλική Εταιρεία* μυστική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1816 στην Οδησσό από τους Ξάνθο, Σκουφά και Τσακάλωφ και με τη δράση της προετοίμασε την Επανάσταση τού 182Ι **3.** ΟΙΚΟ.ν. ΝΟΜ. (α) η σύμβαση με την οποία δύο ή περισσότερα πρόσωπα ενώνονται για την επιδίωξη κοινού σκοπού, ιδίως οικονομικού (δηλ. για την απόκτηση θεμιτού κέρδους) με κοινές, ίσες ή άνισες εισφορές και η ίδια η ένωση που προκύπτει: *εμπορική / ασφαλιστική / μετοχική / κινηματογραφική / τηλεφωνική / αεροπορική / διαφημιστική / δισκογρα- φική / ξένη / εγχώρια / οικοδομική / εθνική / πολυεθνική / κρατική / επενδυτική / μητρική / θυγατρική / ιδιωτική / τεχνική / εργολαβική / πλοιοκτήτρια* ~ || *εθνικοποίηση / κρατικοποίηση εταιρείας* || *η* ~ συ- *στήνεται / χρεωκοπεί / ιδρύεται / διαλύεται* (β) *ανώνυμη εταιρεία* (συντομ. Α.Ε.) εμπορική κεφαλαιουχική εταιρεία η οποία έχει νομική προσωπικότητα και για τα χρέη που δημιουργεί με τη δραστηριότη- τά της ευθύνεται αποκλειστικά η ίδια με την περιουσία της και όχι οι μέτοχοι* το μετοχικό της κεφάλαιο είναι διαιρεμένο σε ίσα μερίδια. τις μετοχές (γ) *ετερόρρυθμη εταιρεία* (συντομ. Κ.Κ.) εμπορική προσωπική εταιρεία με νομική προσωπικότητα, όπου ένας τουλάχιστον εταίρος ευθύνεται απεριόριστα και εις ολόκληρον για τις εταιρικές υποχρεώσεις, ενώ ένας ή ενδεχομένως και περισσότεροι (ετερόρρυθμοι) εταίροι δεν ευθύνονται καθόλου με την ατομική τους περιουσία ή ευθύνονται περιορισμένα μέχρίς ενός ποσού εάν αυτό συμ- φωνηθεί (δ) **ομόρρυθμη εταιρεία** (συντομ. Ο.Η.) προσωπική εμπορική εταιρεία με νομική προσωπικότητα, για τις υποχρεώσεις τής οποίας ευθύνονται όλοι οι εταίροι απεριόριστα και εις ολόκληρον με την προσωπική τους περιουσία (ε) *εταιρεία περιορισμένης ευθύνης* (συντομ. Ε.Π.Ε.) εμπορική κεφαλαιουχική εταιρεία με νομική προσωπικότητα για τα χρέη τής οποίας ευθύνεται μόνον η ίδια με την περιουσία της και όχι και οι εταίροι της με την ατομική τους περιουσία· διακρίνεται από την ανώνυμη εταιρεία κυρίως γιατί η Ε.ΙΙ.Ε. μπορεί να προσλάβει τόσο προσωπικά όσο και κεφαλαιουχικά στοιχεία είτε απευθείας εκ τού νόμου, είτε με διατάξεις τού καταστατικού που επιτρέπονται από τον νόρο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ία.*

[ετυμ. < αρχ. *έταιρεία.* θηλ. τού επιθ. *έταιρεϊος* < *έταίρος.* Η σημ. 3 αποδίδει το γαλλ. societe. *λ.χ. ανώνυμη εταιρεία* (< socictc anonymc), *ομόρρυθμη ι ετερόρρυθμη εταιρεία* (< societe cn nom collectii' / en commandite), *εταιρεία περιορισμένης ευθύνης {*< socictc a responsu- bilite limitee)].

εταιρεία ή εταιρία; Το **εταιρεία** γράφεται κανονικά με -εκ αποτε- λώντας ουσιαστικοποιημένο θηλυκό τού αρχ. επιθ. **έταιρεΐος:** αρσ. *εταιρείος* - θηλ. **εταιρεία** (πβ. *φίλιος* **φιλία,** *ανδρείος* - **ανδρεία).** Το **εταιρία** (με -ι-) προϊοθέτει απευθείας παραγωγή από το **εταίρος,** πράγμα που δεν χρειάζεται, αφού το *εταιρεία* είναι ήδη αρχαίο. ♦ -ία

εταιρικός, -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την εταιρεία ή τους εταίρους: ~ *κεφάλαιο / κτήμα / σχέσεις / σχήμα / μερίδιο / ομόλογα* συν. συνεταιρικός **2.** *εταιρικό(ν)* (το) έγγραφο που δηλώνει τη σύσταση εμπορικής εταιρείας συν. κατασταστικό · **3.** (σπανιότ.) αυτός που αναφέρεται στις εταίρες (βλ.λ.) ή σχετίζεται με αυτές: * · *φιλία* συν. πορνικός. — **εταιρικ-ά** / **-ώς** [μτγν.Ι επίρρ. **εταιρισμός** (ο) [μτγν.] (αρχαιοπρ.) η πορνεία και η άσκησή της. **εταίρος** (ο) **1.** (αρχικά) πρόσωπο με το οποίο διατηρεί κάποιος φιλικές σχέσεις: ο *Ηφαιστίων ανήκε στους στενούς εταίρους τού Αλεξάνδρου* συν. φίλος, σύντροφος, οικείος λντ. εχθρός 2. αυτός που μετέχει από κοινού με άλλους σε εταιρεία, οργανισμό ή άλλη οργανωμένη δραστηριότητα: *οι - αποφάσισαν τη διάλυση τής εταιρείας* || *οι* ~ *τής χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση* ΣΥΝ. συνέταιρος, συνεργάτης, συνάδελφος, μέλος, μέτοχος. +* σχόλιό λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ. < αρχ. *έταΐρος / έταρος* < Ι.Ε. *se-t-aros* (με παρέκταση -Ι- τού θ. *se-). πβ. αρχ. σλαβ. po-sctiti «επισκέπτομαι». Το θ. *sc αποτελεί τη ρίζα τού *έ* «αυτόν», αιτ. γ' προσ. τής προσωπικής αντωνυμίας. Η σύνδεση τού *εταίρος* με τη λ. *ετης / Ρέτης* «σύντροφος, συμπολίτης» δεν εξηγεί την απουσία τού δίγαμμα και. συνεπώς, δεν θεωρείται ικανοποιητική. ΙΙ σημ. 2 είναι απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. partner], **έταμα** ρ. -* · τέμνω

εταμίνα (η) λεπτό ύφασμα με αραιή ύφανση: - *για κέντημα ι για κουρτίνες* || *ταγέρ από* Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. etaminc < δημώδ. λατ. staminea < λατ. stamen «δίχτυ»), **ετασμός** (ο) (λόγ.-σπάν.) το να εξετάζει κανείς (κάτι).

]γ ::τυμ. μεσν. < αρχ. *ετάζω* (βλ. λ. *εξετάζω)].* **εταστικός,** -ή. -ό [μεσν.[(λόγ.-σπάν.) αυτός που εξετάζει, που διερευνά ή παρατηρεί σε βάθος και με προσοχή: ~ *β/ ^έμμα* συν. εξεταστικός, διερευνητικός. — **εταστικ-ά/ -ώς** επίρρ.

Ε.Τ.Β.Α. (η) Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης.

Ε.Τ.Ε. (η) **1.** Εθνική Τράπεζα Ελλάδος **2.** Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων 3.'Ενωση Τραγουδιστών Ελλάδος.

Ε.Τ.Ε.Β.Α. (η) Εθνική Τράπεζα Επενδύσεων Βιομηχανικής Ανάπτυ**ξης-ετεθην** ρ. -»θέτω

Ε.Τ.Ε.Μ. (η) Ένωση Τεχνικών Εναερίων Μεταφορών.

Ετεοκλής (ο) |-ή κ. -έους} **1.** μυθολ. γνιος τού Οιδίποδα και τής Ιο- κάστης, αδελφός τού Πολυνείκη, τής Αντιγόνης και τής Ισμήνης· σε μονομαχία για τον θρόνο τής Θήβας οι δύο αδελφοί αλληλοσκοτώ- θηκαν **2.** άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[πτυμ. < αρχ. *'Ετεοκλής* < *έτεός* «αληθινός, αυθεντικός» (βλ. λ. ^τυ- *μον)* + *-κλής*< *κλέος* (βλ.λ.), οπότε το όν. Οα σήμαινε «αυτός που έχει αληθινή δόξα» |.

ετερο- κ. **ετερό-** α' συνθετικό που προσδίδει στο β' συνθετικό τη σημασία: 1. τού άλλου, τού διαφορετικού: *ftερό-γ/^σσος. ετερο-γενής*

τού αντιθέτου: *ετερο-φυλόφιλος* (αυτός που ελκύεται από το αντίθετο φύλο) 3. τής απόκλισης από το κανονικό, το συνηθισμένο: *ετερόμορφος. ετερό-ρρυθμος.*

(ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *έτερος* (βλ.λ.)]. **ετεροαπασχόληση** (η) {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} **1.** οικον. η απασχόληση σε εργασία διαφορετική από εκείνη που αντιστοιχεί στα προσόντα (κάποιου), π.χ. όταν ένας πτυχιούχος πανεπιστημίου προσλαμβάνεται σε θέση εργασίας για την οποία δεν χρειάζεται πτυχίο ανώτατης σχολής 2. (καθημ.) η απασχόληση και σε άλλη εργασία εκτός από την κύρια.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. side-line (occupation)l. **ετεροβαρής,** -ής, -ές [μεσν.] {ετεροβαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός τού οποίου το βάρος κλίνει προς τη μία μόνο κατεύθυνση: ~ *φορτίο* συν. ανισοβαρής, ετεροκλινής αν γ. αμφοτεροβαρής, ισομερής. ισο- κλινής, ισόρροπος 2. νομ. *ετεροβαρής σύμβαση* η συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων προσώπων με την οποία αναλαμβάνονται από τον έναν υποχρεώσεις και δημιουργούνται στον άλλον δικαιώματα λντ. αμφοτεροβαρής σύμβαση. — **ετεροβαρώς** επίρρ. **ετερογαμία** (η) {ετερογαμιών} βιολ. τρόπος αναπαραγωγής που συ- νίσταται σε ένωση δύο διαφορετικών γαμετών (δηλ. γαμετών από διαφορετικά άτομα).

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hcterogamy. άσχετο προς το μεσν. *έτερογαμία* «δεύτερος γάμος»], **ετερογενής,** -ής. -ές {ετερογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που ανήκει σε διαφορετικό γένος: ~ *ζώα* 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ομοιομορφίας, που δεν έχει ομοιογένεια: ~ *πλήθος είχε συρρεύσει στην πλατεία* συν. ανομοιόμορφος, πολυειδής. ανόμοιος, ανομοιογενής. ποικίλος, ετερόκλιτος, αταίριαστος λντ. ομοιόμορφος, ομοιογενής, ενιαίος. — **ετερογενώς** επίρρ. [μτγν.|. **ετερογένεση** (η), **ετερογένεια** [1766J (η).

[εί υμ. < αρχ. *ετερογενής* < *έτερο- + -γενής* < *γένος].* **ετερόγλωσσος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που μιλάει άλλη. ξένη γλώσσα (και όχι τής χώρας στην οποία διαμένει) συν. αλλόγλωσσος, ξενόγλωσσος λντ. ομόγλωσσος. — **ετερογλωσσία** (η) [17611.

ετερογονία (η) moA. η ετερογένεση (βλ. λ. *ετερογενής, -ής, -ές).*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. heierogony|. **ετεροδημότης** (ο) [1872] {ετεροδημοτών}, **ετεροδημότισσα** (η) {ετεροδημοτισσούν} πρόσωπο που δεν ανήκει στον δήμο, στον οποίο διαμένει, που είναι γραμμένος στο δημοτολόγιο άλλου δήμου, όπου και ασκεί τα εκλογικά του δικαιώματα λντ. συνδημότης, συμπολίτης, συντοπίτης. Επίσης (λόγ.) **ετεροδημότις** (η) {ετεροδημότ-ιδος \ -ίδων}.

ετεροδικία (η) [1836] {ετεροδικιών} η διεξαγωγή δίκης στο έδαφος μιας χώρας με κατηγορούμενο υπήκοο ξένης χώρας σύμφωνα με το δίκαιο τής χο)ρας από την οποία κατάγεται.

[ει υμ. Απόδ. τού γαλλ. exterritorialjtc|. **ετερόδοξος,** -η. -ο αυτός που πιστεύει σε θρησκευτικό δόγμα διαφορετικό από αυτό που επικρατεί στη χώρα διαμονής του συν. αλλόδοξος, αλλόθρησκος λντ. ομόδοξος, ομόθρησκος. — **ετεροδοξία** (η) [αρχ.].

[εγυμ. < μτγν. *ετερόδοξος* < *έτερο- + -δοξος* < *δόξα* «γνώμη, πίστη»], **ετεροειδής,** -ής. -ές Ιαρχ.Ι {ετεροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που ανήκει σε διαφορετικό είδος ή έχει άλλη μορφή ΣΥΝ. ανομοιόμορφος. ανομοιογενής αντ. ομοειδής, ομοιόμορφος. - **ετεροειδώς** επίρρ. ίμτγν.]. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **ετεροθαλής,** -ής. -ές {ετεροθαλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει με τον αδελφό ή την αδελφή του κοινό μόνο τον έναν από τους δύο γονείς, που προέρχεται από διαφορετικό πατέρα ή διαφορετική μητέρα ανγ. αυτάδελφος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

[f.tym. < μεσν. *ετεροθαλής* < *έτερο-* + *-Θαλής* < *θάλλω* «ακμάζω»]. **ετερόθερμος,** -η. -ο ποικιλόθερμος (βλ.λ.).

[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. ύρ., < αγγλ. hctcrothermalj. **ετεροίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} γλωσσ. μορφή φωνολογικής μετάπτωσης, κατά την οποία το βασικό φωνήεν ή δίφθογγος τής ρίζας μεταβάλλεται σε άλλο ομόχρονο (δηλ. το βραχύ μετατρέ- πεται σε άλλο βραχύ και, σπανιότερα, το μακρό σε άλλο μακρό). λ.χ. *λέγω - λόγος, νέμω - νόμος, φέρο) φορά.*

Ιετυμ. < αρχ. *ετεροίωσις* < *έτεροιώ (-όω)* < *έτεροΐος* «διαφορετικός»

έτερος. Η γλωσσ. σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. alternancc], **ετεροκατευθύνομαι** ρ. αμετβ. Ιμτχ. ενεστ. ετεροκατευθυνόμενος, -η, -ο, ετεροκατευθύνθηκα} (κακόσ.) κατευθύνομαι στη λήψη συγκεκριμένης απόφασης από άλλους, ενεργώ) σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που μου δίνουν άλλοι: σε *μια υ/ιή δημοκρατία* οι *πολίτες δεν ετεροκατευθύνονται, αλλά αποφασίζουν οι ίδιοι για το κοινό καλό* || *η γνώση και η κριτική σκέψη καθιστά τον άνθρωπο αυτόνομο και*

όχι ετεροκατευθυνόμενο αντ. αυτενεργώ. — **ετεροκατεύθυνση** (η), **ετερόκεντρος,** -η, -ο (17611 αυτός τού οποίου οι ακτίνας δεν τέμνο- νται σε κοινό κέντρο ούτε είναι παράλληλες μεταξύ τους: ~ ***φως.*** **ετεροκίνητος,** -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που κινείται από άλλον, που δεν μπορεί να κινηθεί από μόνος του: ***η ανόργανη ύλη είναι*** ~ λν γ. αυτοκίνητος 2. (μτφ.) αυτός που δεν αναλαμβάνει πρωτοβουλία, αλλά δρα κατά τη θέληση άλλου και σύμφωνα με τις εντολές του: ~ ***πράξη / ενέργεια*** συν. ξενοκίνητος, βαλτός, **ετερόκλητος,**-η,-ο ► ετερόκλιτος **ετερόκλιτος,** -η. -ο **1.** ΓΑΩΣΣ. αυτός που παρουσιάζει ορισμένες ανωμαλίες κατά την κλίση, τού οποίου ο πληθυντικός αριθμός ακολουθεί διαφορετική κλίση από ό.τι ο ενικός ***(το πυρ - τα πυρά)*** **2.** (μτφ.) αυτός που αποτελείται από στοιχεία διαφορετικά μεταξύ τους: ~ ***είδη*** ΣΥΝ. ανομοιογενής, ανομοιόμορφος, ανόμοιος, αταίριαστος, ετερογενής, διαφορετικός, ποικίλος ΛΝΤ. ομοιογενής, ομοιόμορφος, ομοειδής, όμοιος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κλίνω.***
[ετυμ. < μτγν. ***ετερόκλιτος*** < ***έτερο-*** + ***κλιτός*** < ***κλίνω.*** Η σημ. 2 είναι αντιδάνειο από γαλλ. hcteroclitc[.

ετερόκλιτος ή ετερόκλητος; Συνήθως γίνεται διάκριση ανάμεσα στο ***ετερόκ?^τος*** και στο ***ετερόκ/^ητος.*** λέγοντας ότι αυτό με -ί- είναι από το **κλίνω** και σημαίνει «με διαφορετική κλίση» (λέξεις που κλίνονται διαφορετικά, ανώμαλες λέξεις), ενώ το γραφόμενο με ***-η-*** το παράγουν από το **καλώ *(κλητός. κ?.ήση)*** και το συνδέουν με τη σημ. «διαφορετικός, ανόμοιος, ανομοιογενής». Η διάκριση, όπως έχει από παλιά παρατηρηθεί, είναι τεχνητή και εσφαλμένη και προήλθε από παρεξήγηση. Στους αρχαίους γραμματικούς απαντά η λ. **ετερόκλιτος** με τη σημ. «(λέξεις) με διαφορετική κλίση» (π.χ. ***γυνή - γυναικός*** αντί ****γυνός).*** Από αυτήν οι Γάλλοι έπλασαν το **het£roclite,** που αρχικά είχε την ίδια σημασία, αργότερα όμως από το «διαφορετικός στην κλίση» δήλωσε, με διεύρυνση τής σημασίας του, γενικότερα «διαφορετικός, ανόμοιος, ανομοιογενής». Η β' σημασία τής λ. θεωρήθηκε ότι ήταν και διαφορετική λέξη, η λ. **ετερόκλητος,** από άλλη ρίζα ***(καλώ).*** Η άποψη αυτή δεν έχει καμία τεκμηρίωση. Το σωστό. άρα. είναι να χρησιμοποιούμε και στα Ηλληνικά το ***ετερόκλιτος*** (με -ί-) και με τις δύο σημασίες (την κυριολεκτική και τη μεταφορική / διευρυμένη). Για την ιστορία, ας σημειωθεί ότι λ. ***ετερόκ/.ητος*** πλάστηκε στην Ελληνική (το 1887), αλλά ως αντίθετο τού **αυτόκλητος** (***αυτόκλητος*** = ο καλών τον εαυτό του, αυτοκαλούμενος - ***ετερόκλητος*** = ο καλούμενος από άλλους).

ετερομερής, -ής. -ές Ιμτγν.Ι {ετερομερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που αποτελείται από μέρη τα οποία δεν είναι όμοια ή ανάλογα μεταξύ τους ΣΥΝ. ανομοιομερής, ανομοιόμορφος λνγ. ομοιομερής, ομοιόμορφος, ενιαίος. — **ετερομέρεια** (η) [μτγν.|. **ετερομερώς** [18391 επίρρ.
ετερομορφισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} (για ζώα, φυτά και ορυκτά) το φαινόμενο κατά το οποίο άτομα τού ίδιου είδους εμφανίζονται με περισσότερες τής μιας μορφές ΣΥΝ. αλλοτροπία, αλλοτροπισμός. Επίσης **ετερομορφία** (η).
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. heteromorphisme]. **ετερόμορφος,** -η. -ο [μτγν.] (για ζώα, φυτά και ορυκτά) αυτός που παρουσιάζει μορφή διαφορετική από τη συνηθισμένη ή τη φυσιολογική για το είδος του συν. αλλότροπος, **ετερονομία** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** η παραδοχή ξένων νόμων ή η εξάρτηση από αυτούς και η υποταγή σε αυτούς ΑΝΓ. αυτονομία **2.** φίλος. ο καθορισμός τής ηθικής βούλησης τού ανθρώπου από εξωγενείς παράγοντες (λ.χ. τους νόμους, τη θρησκεία, την κοινωνία κ.λπ.). — **ετερόνομος,** -η, -ο.
[Ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. heteronomie|. **ετεροπαρατηρησία** (η) {χωρ. πληθ.} τυχολ. μέθοδος έρευνας που βασίζεται στη μελέτη των εξωτερικών εκδηλώσεων τού ανθρώπου αντ. αυτοπαρατηρησία, **ετεροπολικός,** -ή, -ό χημ. *ετεροπολικός δεσμός* ο δεσμός που σχηματίζεται όταν δύο αντίθετα φορτισμένα ιόντα έλκονται μεταξύ τους με δυνάμεις ηλεκτροστατικής φύσης λόγω τού αντίθετου φορτίου τους.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hetcropolar[. **ετεροπροσωπία** (η) |]847J {ετεροπροσωπιών} γλωσσ. το συντακτικό φαινόμενο (τής αρχαίας Ελληνικής), κατά το οποίο το υποκείμενο τού απαρεμφάτου είναι διαφορετικό από το υποκείμενο τού ρήματος, οπότε και τίθεται σε πτώση αιτιατική, π.χ. ***βούλομαι τόν πατέρα*** ελθεΓν... αντ. ταυτοπροσωπία, **ετερόπτωτος,** -η, ·ο [μτγν.] γλωσσ. (όρος τής πρότασης) που τίθεται σε διαφορετική πτώση από εκείνη τής λέξεως την οποία προσδιορίζει, π.χ. ο όρος ***«τού παππού»*** στη φράση ***«το σπίτι τού παππού»***. **ετερόρρυθμος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που διαθέτει ρυθμό διαφορετικό από τον συνηθισμένο ή διαφορετικό από τον ρυθμό τού άλλου αντ. ομόρρυθμος **2.** νομ. *ετερόρρυθμη εταιρεία* βλ. λ. ***εταιρεία. έτερος,*** -έρα, -ερον αντων. {ετέρ-ου | -ων) (αρχαιοπρ.) **1.** ο ένας από τους δύο και συνήθ. αυτός που αναφέρεται δεύτερος: σε ***λίγο θα μιλήσει ο ~ των κατηγορουμένων*** · φι\ (α) *έτερον-εκάτερον* άλλο το ένα και άλλο το άλλο. το ένα είναι πολύ διαφορετικό από το άλλο (β) ΓΟ *έτερον ήμισυ* καθένας από τους δύο συζύγους ως προς τον άλλον (γ) (ο) *έτερος Καππαδόκης* (φράση τού Μ. Βασιλείου) και ο άλλος Καππαδόκης· (συνήθ, ειρων.) συμπατριώτης ή ομοϊδεάτης (κάποιου), πρόσωπο που βοηθεί ή υποστηρίζει συστηματικά (κάποιον): ***δεν μας έφτανε ο ένας, άρχισε να διαμαρτύρεται και ο*** - 2. (γενικότ.) άλλος: οι ***τροποποιήσεις θα αποτελέσουν αντικείμενο ετέρου νομοσχεδίου***·
ΦΡ. ***έτερος*** εξ ***ετέρου σοφός*** καθένας γίνεται σοφός από τους άλλους, μαθαίνει από τους άλλους. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
[ετυμ. < αρχ. *έτερος* ‹ *ατερος* (με προληπτική αφομοίωση) < *sm-tero-, όπου *srn- η συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *sen> «ένας» (πβ. αρχ. *εΐς*< *sem-s) και -iero-, το επίθημα *-τέρος* των επιθέτων. Η λ. *έτερος* παρουσιάζει παρόμοιο μορφολ. σχηματισμό με ουαλ. hanner «ήμισυ», γοτθ. sundro «κατ' ιδίαν», αρχ. γερμ. suntar κ.ά.[. **ετερόσημος,** -η. -ο [μεσν.] μλθ. (αριθμός) που έχει διαφορετικό πρόσημο από κάποιον άλλον αντ. ομόσημος. **ετερότητα** (η) [αρχ.] {ετεροτήτων} η έλλειψη ομοιότητας κατά το είδος, τη θέση. την τάξη κ.λπ.: *πολιτισμική* ~ συν. διαφορά α.ντ. ταυτότητα, ομοιότητα.
ετερότροφος, -η, -ο βιολ. (για οργανισμό) αυτός που τρέφεται με οργανικές ουσίες ή άλλους οργανισμούς και τα προϊόντα τους· όλα τα ζώα, οι μύκητες και πολλά βακτήρια είναι ετερότροφα αντ. αυτό- τροφος.
[ετυ.μ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hctcrotrophej. **ετερόφυλος,** -η,-ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το άλλο φύλο:
έρωτας / σχέσεις λντ. ομόφυλος · 2. αυτός που ανήκει σε άλλο έθνος ή σε άλλη φυλή ΣΥΝ. αλλόφυλος, αλλοεθνής, ξένος ΛΝΤ. ομόφυλος, ομογενής, ομοεθνής. — **ετεροφυλία** (η) [18811. **ετεροφυλοφιλία** (η) η σεξουαλική προτίμηση σε πρόσωπα τού άλλου φύλου λντ. ομοφυλοφιλία, **ετεροφυλόφιλος,** -η, -ο αυτός που έχα σεξουαλικές σχέσεις μόνο με πρόσωπα τού αντίθετου από* το δικό του φύλου: ~ *σχέσεις* | | (ως ουσ.) το *άρθρο απηχεί τις απόψεις των ετεροφυλοφίλων* αντ. ομοφυλόφιλος. — **ετεροφυλοφιλικός,** -ή. -ό. **ετεροφυλοφιλικά** επίρρ. |ΓΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. heterosexual (νόθο σύνθ.)|. **ετερόφωτος,** -η,-ο]1766[1.(για ουράνια σώματα) αυτός που φωτίζεται από άλλον, που αντλεί το φως από αλλού: οι *πλανήτες είναι σώματα αντ?,ούν το φως τους από τους αστέρες* ανί. αυτόφωτος 2. (μτφ.) αυτός που οφείλει τη λάμψη, την προβολή, τη φήμη του κ.λπ. σε άλλους, που δεν έχει αναδειχθεί με τις δικές του δυνάμεις αντ. αυτόφωτος, αυτοδύναμος, αυτοδημιούργητος. **ετεροχθων,** -ων. -ον [J838] {ετερόχθ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) αυτός που κατάγεται ή προέρχεται από άλλη χώρα σε σχέση με τον τόπο κατοικίας ή προσωρινής διαμονής του: - *πληθυσμός* ΣΥΝ. ξένος, πρόσφυγας, αλλοδαπός λντ. αυτόχθων, γηγενής, ιθαγενής, επιχώριος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων, -ων, *-ον.*
[ΕΤΥ.Μ. < *ετερο-* + ^0ων«γη, έδαφος» (βλ.λ.). ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. heterochthonous]. **ετεροχρονία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η εμφάνιση και ανάπτυξη ιστού, οργάνου κ.λπ. στον οργανισμό, σε χρονική περίοδο κατά την οποία συνήθ. και φυσιολογικώς αυτό δεν εμφανίζεται.
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. heterochrony < αρχ. *έτεροχρονία ‹ έτερος + χρόνος].*
ετεροχρονίζω ρ. μετβ. Ιετεροχρόνισ-α. -τηκα. -μένος} μεταθέτω (κάτι) σε χρόνο μεταγενέστερο τού προβλεπόμενου ή τού κανονικού: *το συνέδριο τού κόμματος ετεροχρονίστηκε!* | | *ετεροχρονισμένες αυξήσεις στους δημοσίους υπαλλήλους.* **ετεροχρονικό^,** -ή, -ό ο ετερόχρονος. - **ετεροχρονικ-ά /-ώς** επίρρ. **ετεροχρονισμος** (ο) η μετάθεση σε χρόνο μεταγενέστερο από τον κανονικό ή τον προσδοκώμενο. ρύθμιση σε μελλοντικό χρόνο: *θα υπάρξει - στην προθεσμία καταβολής των νέων φόρων.* **ετερόχρονος,** -η. -ο [μτγν.] **1.** ο διαφορετικός ως προς τον χρόνο, αυτός που συντελείται σε χρόνο διαφορετικό από τον συνηθισμένο, τον αναμενόμενο, τον κανονικό ή τον φυσιολογικό ΣΥΝ. ανισόχρονος
(ειδικότ.) αυτός που δεν γίνεται στον ίδιο χρόνο με άλλον ΣΥΝ. ασύγχρονος αντ. ταυτόχρονος, σύγχρονος · 3. αυτός που ανήκει σε άλλον χρόνο, σε άλλη εποχή (κυρ. προγενέστερη): ~ *συνήθεια / έθιμο* ΣΥΝ. αναχρονιστικός.
Ε.Τ.Ε.Ρ.Π.Σ. (το) Εθνικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυμοτομικών και Πολε- οδομικών Σχεδίων, **ετερώνυμος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει διαφορετικό όνομα, που ονομάζεται διαφορετικά (από κάποιον άλλο) am. ομιόνυμος · 2. μαθ. ***ετερώνυμα κλάσματα*** αυτά που έχουν διαφορετικό παρονομαστή αντ. ομώνυμα κλάσματα · 3. φυς. αυτός που έχει διαφορετικό είδος ηλεκτρικού φορτίου από άλλον φρ. ***τα ετερώνυμο έλκονται (τα ομώνυμα απωθούνται)*** αντικείμενα με διαφορετικού είδους ηλεκτρικό φορτίο έλκονται. ενώ αυτά που έχουν όμοιο ηλεκτρικό φορτίο απωθούνται· (μτφ.) άνθρωποι με αντίθετο χαρακτήρα, διαφορετικοί μεταξύ τους. έλκονται. — **ετερωνυμία** (η) [μεσν.}, **ετερωνύμως** επίρρ. σχόλιό λ. *σύνθετος.*
| ετυ.μ. < μτγν. *ετερώνυμος ‹ έτερο- + -ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα*, αιολ. τ. τής λ. *όνομα].* **-ετηρίδα** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν:
την επέτειο για τη συμπλήρωση συγκεκριμένου αριθμού ετών: *γιόρτασαν την πεντηκονταετηρίδα τής εταιρείας* 2. χρονικό διάστημα συγκεκριμένου αριθμού ετών: *μπήκαμε στην εικοστή πρώτη εκατονταετηρίδα* (πβ. λ. *-ετία).*
|ετυ.μ. < *-ετηρίς, -ίδος,* λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *δεκα-ετηρίς,* μτγν. *χιλι-ετηρίς),* το οποίο προέρχεται από επίθ. σε
έτηρος (λ.χ. αρχ. *δεκα-έτηρος),* αναλυόμενο σε θ. *έτ-* (< *έτος*) + παραγ. επίθημα *-ηρος].* **-ετης,** -ής, -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λόγ. λέξεων που δηλώνουν: 1. αυτόν που έχει ηλικία συγκεκριμένου αριθμού ετών: *δωδεκαετής μαθητής* 2. αυτόν που έχει ή διαρκεί συγκεκριμένο αριθμό ετο')ν: *πενταετές πρόγραμμα*]] *τετραετής φοίτηση* | | *πολυετής πείρα.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*
[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *τετρά-*

ετής), το οποίο προέρχεται από το ουσ. ***έ*** roc], **ετησίαι** (οι) {ετησίων! (επίσ.) βόρειοι περιοδικοί άνεμοι, που πνέουν το καλοκαίρι στην ανατολική λεκάνη τής Μεσογείου Θαλάσσης· τα μελτέμια.

[ετυμ. < αρχ. ***έτησίαι*** (μόνο πληθ.) < ***έτος. J1*** λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. etcsian (wind)|. **ετήσιος,** -α. -ο **1.** αυτός που υπάρχει ή διαρκεί (για) έναν χρόνο, ένα έτος: ~ ***άδεια*** / ***πρόγραμμα*** / ***συμβόλαιο*** συν. (λόγ.) ενιαύσιος **2.** (για χρηματικά ποσά) αυτός που καταβάλλεται ή υπολογίζεται για ολόκληρο τον χρόνο: ~ ***μισθός / εισόδημα*** / ***φόρος ι συνδρομή*** / ***πρόσοδος I δόση / επιχορήγηση / κατανάλωση*** **3.** αυτός που γίνεται κάθε χρόνο (συνηθ. μία φορά): ***~ μνημόσυνο I εξετάσεις ι απογραφή / βραβείο I διαγωνισμός I σύνοδος I έκθεση I εορτασμός I χοροεσπερίδα I συν^- δριυ ι απολογισμός / γενική συνέλευση ι πανηγύρι.*** – **ετησίως** επίρρ. Ιμτγν.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. -ήσιος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. **< *έτοζΐ* έτι** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** «κόμη ή μέχρι αυτού τού χρονικού σημείου: ***δωδεκαετής ~ δημοσίευσε ποιητική συλλογή*** ΣΥΝ. ήδη. μέχρι τούδε

ακόμη (περισσότερο): ***ενισχύεται ~ περαιτέρω η Πολεμική Αεροπορία*** ΣΥΝ. προσέτι.

[ΠΤΥΜ. αρχ. μόριο, που χρησιμοποιήθηκε με χρονική ή επιτατική σημ.,

I.E. *eti-, πβ. σανσκρ. ati «ακόμη», λατ. ct «και», γοτθ. ifi «και. δε» κ.ά. Η λ. απαντά επίσης στα σύνθ. ***προσ-έτι*** και ***ούκ-έτι, εΐσ-έτι\.*** **-ετία** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** χρονικό διάστημα συγκεκριμένου αριθμού ετών: ***με τη συμπλήρωση τριακονταπενταετίας θα πάρει σύνταξη*** 2. την επέτειο για τη συμπλήρωση συγκεκριμένου αριθμού ετών: ***για την εικοσαετία τού εκδοτικού οίκου εξέδωσαν επετειακό λεύκωμα*** (πβ. λ. ***-ετηρίδα)***■

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. ***έπτα- ετία).*** που προέρχεται από το ουσ. ***έτος\.***

-ετία: -ετηρίδα. Αρχαία παράγωγα τού **έτος** είναι τα σύνθετα σε **-ετής** (αρχικός τονισμός **-έτης)** και **-έτηρος,** π.χ. ***τριετής*** ^αρχικά ***τριέτης***) και ***τριέτηρος, τα*** οποία αρχικώς διέφεραν στη σημασία: **τριετής** = διαρκείας 3 ετών - ***τριέτηρος*** = ηλικίας 3 ετών - αυτός που συμβαίνει κάθε 3 χρόνια. Αντίστοιχη ήταν αρχικώς η διαφορά και στα παράγωγα των συνθέτων **-ετία** και **-ετηρίς:** ***τρι-ετία*** = περίοδος / διάρκεια 3 ετών - ***τρι-ετηρίς*** = ηλικία 3 ετών - επανάληψη κάθε τρίτο έτος. Η διαφορά αυτή εξέλιπε σταδιακά ήδη στην κλασική Ελληνική και στα σύνθετα επίθετα (όπου το **τριετής** σή- μαινε: (α) διαρκείας 3 ετών (β) ηλικίας 3 ετών (γ) αυτός που συμβαίνει κάθε 3 χρόνια) και στα παράγωγα σε **-ετία** και **-ετηρίδα:** ***εκατονταετία*** / ***εκατονταετηρίδα*** = (α) περίοδος / διάρκεια 100 ετών (β) ηλικία 100 ετών (γ) επανάληψη κάθε 100 έτη, επέτειος 100 ετών. Επομένως, δεν είναι λάθος να χρησιμοποιούμε τη λ. **εκατονταετηρίδα** με τη σημ. «διάρκεια 100 ετών, ένας αιώνας» ***(τα γεγονότα αυτά συνέβησαν την τρίτη εκατονταετηρίδα),*** θεωρώντας ότι αυτό λέγεται μόνον **«εκατονταετία»**· ούτε επίσης είναι λάθος να χρησιμοποιούμε το **εκατονταετία** με τη σημ. «επέτειος 100 ετών» ***(Γιόρτασαν τη δεύτερη εκατονταετία από την ίδρυση τού πανεπιστημίου).***

ετικέτα (η) {ετικετών) **1.** μικρή επιγραφή που επικολλάται ή προσαρμόζεται σε φιάλες, κιβώτια, σάκους, τετράδια κ.λπ. και στην οποία αναγράφεται το περιεχόμενο τού δοχείου ή τού αντικειμένου και ενίοτε η τιμή του: οι ***καταναλωτές παρακαλούνται να μην αγοράζουν προϊόντα που*** δεν ***φέρουν την ενδεικτική - τού κατασκευαστή*** ΣΥΝ. ταμπέλα, καρτέλα, φίρμα, μάρκα, σήμα 2. (συνεκδ.) καθένα από τα εμφιαλωμένα κρασιά που διαθέτει ένα εστιατόριο: ***στο ρεστοράν του θα βρείτε πολλές ακόμη και από τις*** πιο ***σπάνιες*** **3.** (ειρων.) οι τύποι και η επιφάνεια, κατ' αντιδιαστολή προς την ουσία: <5εν ***τους ενδιαφέρει η πραγματικότητα, αλλά η ~*** ΣΥΝ. εθιμοτυπία, πρωτόκολλο. [ΠΤΥΜ. < γαλλ. etiquette < μέσ. γαλλ. estiquier «συνδέω» < μέσ. ολλ. sieken «επικολλώ»].

Ε.Τ.Κ. (η) Κφημερίδα τής Κυβερνήσεως. **έτμησα** ρ. ·+ τέμνω

Ε.Τ.Μ.Λ.Ε. (το) Ειδικό Ταμείο Μηχανημάτων Λιμενικών Έργων. **Ε.Τ.Μ.Ο.Α.** (το) Ειδικό Ταμείο Μονίμων Οδοστρωμάτίον Αθήνας, **ετοιμάζω** ρ. μετβ. [αρχ.[{ετοίμασ-α. -τηκα. -μένος] **1.** (α) καθιστώ (κάτι/κάποιον) έτοιμο, κατάλληλο για συγκεκριμένο σκοπό: ~ ***φαγητό I ρόφημα*** / ***εφόδια*** / ***λογαριασμό*** / ***σχέδιο*** ΣΥΝ[1], παρασκευάζω, προπαρασκευάζω, καταρτίζω, οργανώνω, αποτελειώνω (β) (ειδικότ.) ΑΘΛ. προετοιμάζω (πρόσωπο ή ομάδα), για τη συμμετοχή σε αγώνες και τη βελτίωση των επιδόσεων: ***ο ομοσπονδιακός προπονητής ετοιμάζει την εθνική ομάδα για τονς αγώνες τού Μουντιάλ*** ΣΥΝ. προπονώ **2.** (ειδι- κότ. για χώρους) καθαρίζω και τακτοποιώ: ***ετοίμασες το σπίτι για την αυριανή γιορτή:*** ΣΥΝ. ευτρεπίζω, συγυρίζω **3.** σχεδιάζω (κάτι), προγραμματίζω: - ***γιορτή*** / ***απεργία*** / ***συνάντηση*** / ***εκδήλο)σηι έκπ/.η- ξη / συγκέντρωση / επίθεση*** **4.** (κακόσ.) μηχανορραφώ: ***ποιος ξέρει άραγε τι ετοιμάζει;*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σπάζω.*** **ετοιμασία** (η) [αρχ.] {ετοιμασιών| **1.** το να ετοιμάζει ή να προγραμματίζει κανείς (κάτι), να καθιστά πρόσωπο, πράγμα, αντικείμενο κ.λπ. κατάλληλο για συγκεκριμένο σκοπό: ***η ~ των αποσκευών*** / ***τής εκδήλωσης*** / ***τής αποστολής*** ΣΥΝ. οργάνωση, σχεδίαση, προπαρα- σκευή. προετοιμασία 2. (ειδικότ.) το να καθαρίζεται και να τακτοποιείται χοίρος: ***η - τού σπιτιού για τη δεξίωση || [κ.*** στον πληθ.) ***αύριο γιορτάζει*** ο ***πατέρας μου και έχουμε ετοιμασίες στο σπίτι*** ΣΥΝ. τακτοποίηση, συγύρισμα, **ετοιματζηδικος,** -η, -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που αγοράζεται έτοιμος, που διατίθεται για κατανάλωση σε εμπορικά καταστήματα, που δεν ετοι

μάζεται για συγκεκριμένο πελάτη: - *κοστούμι / φόρεμα* 2. (για ιδέες, απόψεις, λόγια κ.ά.) (μειωτ.) αυτός που τον βρήκε κάποιος έτοιμο και τον χρησιμοποίησε αυτούσιο, που τον ετοίμασαν άλλοι και του τον έδωσαν: *χρησιμοποιεί ~ συνθήματα || αυτές είναι - ιδέες.*

Ιι-ΤΥΜ. < *έτοιμος* + *-ατζήδικος* (< *-ατζής)* + -ικοςΙ. **ετοιμόγεννη** (η) [μεσν.] (για γυναίκες και θηλυκά ζοία) αυτή που είναι έτοιμη να γεννήσει, που πρόκειται πολύ σύντομα να γεννήσει συν. επίτοκος, στην (όρα της. στον μήνα της. **ετοιμοθάνατος,** -η, -ο [μτγν.Ι **1·** αυτός που πρόκειται σύντομα να πεθάνει, που βρίσκεται πολύ κοντά στον θάνατο: *η έκρηξη τραυμάτισε τρεις και ο ένας είναι* - συν. μελλοθάνατος, (λαϊκ.) τού θανατά

(μτφ.) αυτός τού οποίου πλησιάζει το τέλος, που φθίνει: - *κυβέρνηση / πολιτισμός.* +" σχολιο λ. *πεθαίνω.* **ετοιμόλογος,** -η. -ο [μτγν.[αυτός που έχει την ικανότητα να δίνει γρήγορα εύστοχες και πνευματώδεις απαντήσεις συν. έξυπνος, πνευματώδης λντ, βραδύνους. αμβλύνους, αργόστροφος. – **ετοιμολογία** (η) [μτγν.Ι. ^ σχολιο λ. *ομόηκα. παρο)νυμο.* **ετοιμοπαράδοτος,** -η, -ο (για οικοδομές και εμπορεύματα) αυτός τού οποίου η κατασκευή έχει ολοκληρωθεί και κατά συνέπεια είναι έτοιμος προς παράδοση: *πωλούνται - διαμερίσματα των δύο ή τριών δωματίων κοντά στη θάλασσα.* **ετοιμοπόλεμος,** -η. -ο **1.** αυτός που είναι έτοιμος για πόλεμο, που είναι κατάλληλα προετοιμασμένος για τη διεξαγωγή πολέμου: ~ *στρατός / σκάφος* 2. (μτφ.) αυτός που είναι έτοιμος για αντιπαράθεση. για αγώνα κ.λπ.: *το κόμμα είναι - για τις εκλογές || οι δύο ποδοσφαιριστές είναι ~ για το ντέρμπι τής Κυριακής.* **ετοιμόρροπος,** -η. -ο **1.** (για κτίσματα) αυτός που είναι έτοιμος να καταρρεύσει: *ο σεισμός κατέστησε το ογδόντα τοις εκατό των οικιών ~* Ι| ~ *σπίτι / οίκημα / ουρό / τοίχος / κάστρο* ΣΥΝ. ξεχαρβαλωμένος, σαραβαλιασμένος, σάπιος, σαθρός αν Γ. γερός, ανθεκτικός 2. (μτφ.) αυτός που οδηγείται σε διάλυση ή σε χρεωκοπία: ~ *κράτος / κυβέρνηση / καθεστώς / δικτατορία / εταιρεία* αντ. ανθεκτικός 3. (σκωπτ. για υπερήλικα) αυτός που έχει κλονισμένη υγεία ή ταλαιπωρημένο παρουσιαστικό: *ένα ~ γεροντάκι, να το λυπάται η ψυχή σου!* ΣΥΝ. σαράβαλο αντ. υγιής, γερός. σχολιο λ. *-ρρο-.* jΕΤΥΜ. < μεσν. *ετοιμόρροπος* < *έτοιμο-* + *-ροπος* < *ρέπω\.* **έτοιμος,** -η. -ο **1.** αυτός που είναι κατάλληλος για συγκεκριμένο σκοπό, τού οποίου έχει ήδη ολοκληρωθεί η προπαρασκευή: *το φαγητό είναι ~* || γο *διαμέρισμα είναι ~ προς κατοίκηση* || *η εργασία που μου ανέθεσες είναι ~* συν. παρασκευασμένος, ολοκληρωμένος, διαθέσιμος λν ι. ανέτοιμος, απαράσκευος' ΦΡ. (α) ***έτοιμη απάντηση*** εύστοχη απάντηση που δίδεται γρήγορα, αφήνοντας την εντύπωση ότι δεν είναι αυθόρμητη, αλλά προετοιμασμένη (β) ***τα θέλει όλα έτοιμα*** για οκνηρό πρόσωπο που δεν είναι πρόθυμο να εργαστεί για την υλοποίηση των επιθυμιών του (γ) **τρώω *από τα έτοιμα*** συντηρούμαι όχι από την εργασία μου. αλλά ξοδεύοντας εισοδήματα, οικονομίες, περιουσία κ.λπ. δική μου ή άλλων 2. (+να) βρίσκομαι στο στάδιο πριν συμβεί κάτι, είμαι στα πρόθυρα: *από τον θυμό του έμοιαζε με ηφαίστειο ~ να εκραγεί* || *ήταν έτοιμος να σωριαστεί στο έδαφος από το μεθύσι*

3. αυτός που είναι διατεθειμένος, πρόθυμος για (κάτι): *οξύθυμος και νευρικός, φαινόταν πάντοτε ~ για καβγά* **4.** αυτός που είναι αποφασισμένος, που δεν έχει αναστολές ή φόβους για (κάτι): *είμαστε ~ για όλα* αντ. αναποφάσιστος, διστακτικός. αμφιταλαντευόμενος **5.** αυτός που έχει κατασκευαστεί, παρασκευαστεί από άλλους, συνήθ. μέσα από μια διαδικασία τυποποιήσεως για μαζική κατανάλωση, κατ' αντιδιαστολή προς ό.τι φτειάχνουμε οι ίδιοι: *παίρνω ~ φαγητό* || *βιοτεχνία ετοίμων ενδυμάτων.*

[ετυμ. < αρχ. *έτοιμος / έτοιμος*, αβεβ. ετύμου. Κατά μία άποψη, η λ. αποτελεί σύνθετο των αρχ. ουσ. *έτός* «αληθής» (βλ. λ. *ετάζω)* και *οΐμος* «δρόμος» (βλ. κ. *προ-οιμιο).* Κατ' άλλη άποψη, εφόσον το επίθ. *έτός* φέρει ίων. ψίλωση, θα μπορούσε να υποτεθεί ότι η λ. *έτοιμος* προέρχεται από τον τ. **έτοϊ* (τοπική πτώση τού επιθ. *έτός)* και το επίθημα *-μος.* Η λ. χρησιμοποιείται στον Όμηρο με τη σημ. «βέβαιος», όταν αναφέρεται στο μέλλον, και «πραγματοποιημένος», όταν ανα- φέρεται στο παρελθόν. Αργότερα, αναφερόμενη σε πρόσωπα, προσέ- λαβε επίσης τη σημ. «ενεργός, αποτελεσματικός»), **ετοιμότητα** (η))αρχ.[[χωρ. πληθ.) 1.η ικανότητα άμεσης αντίληψης των ερεθισμάτων και κατάλληλης αντίδρασης σε αυτά (ως αποτέλεσμα συνήθ. κατάλληλης προετοιμασίας); *η ~ των Ενόπ/ ^ων Δυνάμεων βρίσκεται στον υψηλότερο δυνατό βαθμό*)| σε *κατάσταση ετοιμότητας* || *αμυντική / πλήρης / στρατιωτική ι διαρκής* - || *άσκηση ετοιμότητας* συν. εγρήγορση 2. η ευχέρεια για άμεση διατύπωση νοημάτων, ερωτήσεων, απαντήσεων: ο *δημόσιος κατήγορος επιτέθηκε με δύσκολες ερωτήσεις, αλλά* ο *συνήγορος τον απέκρουσε με* ~ συν. ετοιμολογία.

ετόλ (,η) (άκλ.| φαρδύ και μακρύ κομμάτι υφάσματος ή συνήθ. γούνας που φοριέται γύρω από τους ώμους.

[κτυμ. Αντιδάν., < γαλλ. ctole < λατ. stola < αρχ. *στολή].* **έτος** (το) {έτ-ους | -η. -ών) **1.** η χρονική περίοδος που αντιστοιχεί στο διάστημα μιας πλήρους περιφοράς τής Γης γύρω από τον Ήλιο· χρονική μονάδα που περιλαμβάνει δώδεκα μήνες (από την πρώτη Ια- νουαρίου ώς την τριακοστή πρώτη ημέρα τού επόμενου Δεκεμβρίου), ήτοι 365 ημέρες: *τρέχον ι νέον / τελευταίο ~*)] *η πάροδος των ετών* || *κατά τη διάρκεια τού -1| λήγοντος τού ~* [[*από πολλών - μελετά τους αρχαίους* || *γνωριστήκαμε προ ετών* ΣΥΝ. (καθημ.) χρόνος, χρονιά, δωδεκάμηνο· φι\ (λόγ.) ***επί σεφά(ν) ετών*** για πολλά χρόνια: - *ήταν διευθυντής στο τμήμα πωλήσεων* 2. η παραπάνω περίοδος ως μονάδα μέτρησης τής ηλικίας: *είμαι είκοσι τεσσάρων ετών* || *πόσων ετών είστε:* 3. (ειδικότ.) το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί σε μία πλήρη περιφορά κάθε πλανήτη τού ηλιακού συστήματος γύρω από τον

Ήλιο: ~ ***τού Διός*** / ***τού Ερμή*** / ***τής Αφροδίτης*** / του ***Άρη-*** Φῖ>. (α) **δίσεκτο έτος** αυτό που αποτελείται από 366 ημέρες και έρχεται κάθε τέσσερα χρόνια (β) **έτος φωτός** (i) μονάδα μετρήσεως των αποστάσεων στο σύμπαν. η οποία ισούται με την απόσταση που διανύει το φως σε ένα έτος. εφόσον κινείται με τη γνωστή ταχύτητά του (300.000 μέτρα ανά δευτερόλεπτο) (ii) (στον πληθ. *έτη φωτός)* για πολύ μεγάλη απόσταση ή διαφορά: ***αντή η χώρα απέχει έτη φωτός από την οργάνωση και τη λειτουργία των προηγμένων ενρο)παϊκών χωρών*** (γ) *σωτή- ριο(ν) έτος* βλ. λ. ***σωτήριος*** (δ) *ακαδημαϊκό / πανεπιστημιακό έτος* η χρονική περίοδος κατά την οποία γίνονται οι πανεπιστημιακές παραδόσεις. δηλ. από αρχές Οκτωβρίου μέχρι τέλους Μαΐου περίπου (ε) *σχολικό έτος* ο χρόνος διάρκειας των μαθημάτων τής στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης, δηλ. από τις αρχές Σεπτεμβρίου μέχρι τέλους Μαΐου ή αρχές Ιουνίου (στ) *οικονομικό έτος* το χρονικό διάστημα για το οποίο συντάσσεται ο προϋπολογισμός τού κράτους, των Νομικών Ι Ιροσώπων Δημοσίου Δικαίου, αλλά και των ιδιωτυοόν επιχειρήσεων από το 1957 συμπίπτει στην Ελλάδα με το κανονικό, το ημερολογιακό έτος (ζ) (παλαιότ.) *εις πολλά έτη!* ευχή για τον καινούργιο χρόνο ή για την ονομαστική εορτή προσώπων (η) *(αίσιον και) ευτυχές το νέον έτος!* στερεότυπη ευχή για τον καινούργιο χρόνο. ** ΣΧΟΛΐΟ λ. ***εφέτος.***
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *Γέτος* < Ι.Ε. *wct- «έτος», πβ. σανσκρ. tri-vats-a- «τριε- τής», λατ. vetus «παλαιός», αλβ. vit «έτος» κ.ά. Ομόρρ. ***έφ-έτος*** (βλ.λ.). ***έπ-έτειος.*** κ.ά. Εν αντιθέσει με το ουσ. ενιαυτός, που δήλωνε το ολοκληρωμένο έτυς, αυτό που έχει μόλις περάσει, η λ. ***έτος*** αναφερόταν εξαρχής στο τρέχον έτος].

ετούτος, -η, -ο -* τούτος

Ε.Τ.Π.Α. (το) Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

ετράπην ρ. -* τρέπω

Ετρουρία (η) περιοχή τής αρχαίας Ιταλίας Β. τής Ρώμης, πατρίδα των Ετρούσκων.
ΙΕΤΥΜ. < λατ. Etruria, που συνδ. με τυ εθνωνύμιο Etruski (βλ. λ. *J-τρού- σκοι)\.*

Ετρούσκοι (οι) αρχαίος λαός που κατοίκησε την Ετρουρία τής Ιταλίας (δηλ. Δ. και Ν. των Απεννίνων, ανάμεσα στους ποταμούς Τίβερη και Αρνο) και τού οποίου ο πολιτισμός έφθασε στην ακμή του τον 6ο αι. π.Χ/ κατόπιν κατακτήθηκαν από τους Ρωμαίους και βαθμηδόν αφομοιώθηκαν από αυτούς. – **ετρουσκικός,** -ή. -ό.
ΙΕΤΥΜ. < λατ. Etruski / Tuski, για το οποίο βλ. λ. ***Τυρρηνός.*** Οι Ετρού- σκοι (λαός μη Ι.Ε. καταγωγής) αυτοαποκαλούνταν Rasena, ενώ οι Έλληνες τους αποκαλούσαν ***Τυρρηνούς\.***

έτσι επίρρ. **1.** κατ* αυτό τον τρόπο, με τέτοιον τρόπο (δράσης ή ενέργειας): ***~ πρέπει να δουλεύεις και όχι όπως πριν*** || ***~ γράφεται αυτή η λέξη*** **||** ***είναι δυνατόν να σκέφτεται*** **||** ***- γίνεται το γλυκό*** **||** ***% πώς ~;*** Λλλιώς ***μου τα είχες πει!*** **||** ***Ωραίες κουβέντες!*** **~** σε ***έμαθα εγώ*** να ***μιλάς:*** **]]«~** είναι. αν~ νομίζετε»(τίτλος έργου τού Λ. Πιραντέλλο) **]]** **~** κάνω. ***γιατί - μ⁴ αρέσει!*** **||** **-** σε ***θέλω, δυναμικό κι αποφασιστικό!*** **]|** ***Ιlο')ς είσαι Κοιτάχτηκες στον καθρέφτη;*** ΣΥΝ. τοιουτοτρόπως, ως ακολούθως. ως εξής ΛΝΤ. αλλιώς, αλλιοίτικα, διαφορετικά· ΦΡ. (α) ***έται όπως*** με αυτό τον τρόπο με τον οποίο...: ***~ του μιλάει, λογικό είναι να αντιδρά*** **||** ***- ήρθαν τα πράγματα, δεν είχε άλλη επιλογή*** (β) *έτσι μπράβο! Ι έτσι, ντε!* για να δείξουμε ότι εγκρίνουμε κάτι που κάνει κάποιος ή για να τον ενθαρρύνουμε να συνεχίσει: ***Έτσι μπράβο! Φόρεσες*** επιτελούς ***και κάτι μοντέρνο!*** 2. με τρόπο επιπόλαιο, χωρίς σοβαρό λόγο ή και χωρίς σκοπιμότητα: ***~ το είπε, χωρίς κακό σκοπό*** **||** γο ***έκανε ~. για πλάκα*** ΑΝΤ. σοβαρά, σκόπιμα · **3.** χωρίς χρηματικό ή άλλο αντάλλαγμα: κι ~ να ***μου το δώσεις, δεν θα το δεχθώ***]] ***είχε κάτι παλιές πλάκες γραμμοφώνου και τις έδωσε ~*** ΣΥΝ. δωρεάν, χάρισμα, τσάμπα

4. (για ευχή συνδυασμένη με παράκληση) είθε, μακάρι, άντε μπράβο: ***πήγαινε να του*** μιλήσεις, ***~ να σε χαρώ!*** || ***βοήθησε με σε παρακαλώ, ~ να χαρείς τα παιδιά σου!*** · **5.** εξαιτίας αυτού τού γεγονότος, γι' αυτό τον λόγο: ***δεν πήγε να δώσει εξετάσεις κι ~ έχασε τη χρονιά του*** ΣΥΝ. λόγω αυτού, εξαιτίας αυτού, ως εκ τούτου · 6. (αργκό) το πρόσωπο που υπονοείται, αυτός που ξέρουμε (αλλά δεν τον αναφέρουμε): ***έφυγε με rov ~. τον κολ/,ητό του*** **]]** ***βγήκε ραντεβού με rov - της*** · **7.** (ως επικοινωνιακός δείκτης τού προφορικού λόγου, πάντοτε στο τέλος τής φράσης) για να ζητηθεί η παρακολούθηση και συγκατάθεση τού ακροατή σχετικά με κάτι που ειπώθηκε: ***θα δουλέψουμε και το Σαββατοκύριακο.*** 1] ***ό.τι σου λέω εγώ θα κάνεις,*** ΣΥΝ. κατάλαβες, σύμφωνοι · φρ. (α) ***με το έτσι Θέλω*** χωρίς να δίνω λογαριασμό σε ***κανέναν: μπήκε στην αίθουσα συνεδριάσεων παρά την απαγόρευση εισόδου*** ΣΥΝ. αυθαίρετα, με τον τσαμπουκά (β) ***έτσι κι έτσι*** ούτε καλά ούτε άσχημα, με τρόπο μέτριο: ***-Πώς τα πήγες στη συνέντευξη; ~*** ΣΥΝ, μέτρια, καλούτσικα (γ) ***έται κι αλλιώς*** σε κάθε περίπτωση, όπως και να έχει το πράγμα: ***στο τέλος θα γίνει ό.τι πει εκείνος, οπότε γιατί να τσακωνόμαστε:*** **||** ***οι εργαζόμενοι δεν επιστρέφουν στο - ακατάλληλο κτήριο*** ΣΥΝ. ούτως ή άλλως, οπουδήποτε (δ) **ο** ***έτσι ο αλλιώς*** ως χαρακτηρισμός προσώπου στο οποίο δεν θέλουμε να αναφερθούμε. για ανάξιο λόγου πρόσωπο ΣΥΝ. ο ποίσος ο δείξος (ε) ***έτσι κσι*** αν τυχόν, όταν: ***- μιλήσεις, θα σου τις βρέξω*** **||** ***~ βγεις πρώτος, θα γίνει μεγάλο γλέντι!*** συν. ευθύς ως, αμέσως μόλις (στ) **(ώστε)έτσ/Λο/-** *πόνϊ* ως προτασιακός επικοινωνιακός δείκτης που εισάγει συμπέρασμα και ανακεφαλαιώνει ό,τι προηγήθηκε: ***Ώστε έτσι, λοιπόν! Αντί να*** τον ***ευγνωμονεί που τον βοήθησε, τον κατηγορεί κι από πάνω!*** (ζ) *έται* ***που λες!*** ως προτασιακός επικοινωνιακός δείκτης που δηλώνει συνό- ψιση ή εμφατική επανάληψη στοιχείου που προηγήθηκε: -.Μεν είναι να *εμπιστεύεσαι κανέναν στις μέρες μας!* ··" σχόλιο λ. *επίρρημα.* (ετυμ. μεσν., αβεβ. ετύμου. Έχουν προταθεί οι εξής ετυμολογίες: (α)

αρχ. ούτωσ-ί (β) < μεσν. *έτις* (πβ. *τίποτ-ις. σήμερ-ις)* < *έτ(σ)ου* < αρχ. *οϋτω* (γ) < αρχ. *έτι (με* τσιτακισμό) *(8) λατ.* etsi «αν και. μολονότι »]. **ετσιδά** επίρρ. Ιμεσν.] ιεμφατ.) να, με αυτό τον τρόπο, έτσι ακριβιός. **ετσιθελικός,** -ή. -ό (καθημ.) αυτός που λέγεται ή γίνεται χο)ρίς να λαμβάνει υπ' όψιν συμβουλές, εντολές, κρίσεις κ.λπ., σύμφωνα μόνο με τη θέλησή του. με το έτσι "θέλω (βλ. λ. *έτσι): ~ ενέργεια ί αντίρρηση* ΣΥΝ. αυθαίρετος. – **ετσιθελικά** επίρρ., **ετσιθελισμός (ο). Ε.Τ.Τ.Η.Π.Τ.Α.** (η) Ένο)ση Τεχνικών Τύπου Ημερησίου Περιοδικού Τύπου Αθηνών.

ετυμηγορία (η) Ιετυμηγοριών] **1.** η απόφαση κάθε δικαστηρίου και ιδ. τού ορκωτού συν. κρίση 2. (κατ' επέκτ.) κάθε σημαντική απόφαση, ειδικότ. το αποτέλεσμα των εκλογών: *η ~ τού λαού ήταν συντριπτική υπέρ τού κόμματός μας* συν. απόφαση, κρίση. σχόλιο λ. *απόφαση.* [ΕΤΥΜ. μτγν. < *έτυμηγόρος* «αυτός που λέει την αλήθεια» < *έτυμος* (βλ. λ. *έτυμον)* + *-ηγόρος* (με. έκταση φωνήεντος εν συνθέσει) < *αγορεύω.* Η σημερινή σημ. οφείλεται στη σύνδεση με το αγγλ./γαλλ. verdict < μεσν. λατ. vercdictum (αρχικώς «αληθινός λόγος») < verus «αληθής» + dictum «λόγος»|. **ετυμολόγημα** (το) 11893] {ετυμολογήμ-ατος | -ατα, -άτων] η έκφραση γνίόμης σχετικά με την ετυμολογία (βλ.λ.) λέξης, **ετυμολογία** (η) {ετυμολογιών} μωςς. **1.** ο επιστημονικός κλάδος τής γλωσσολογίας που έχει ως αντικείμενο το έτυμον (βλ.λ.). δηλ. την αρχική μορφή και την αρχική σημασία κάθε λέξης· ειδικότ.. μελετά τόσο την προέλευση των λέξεων όσο και την πιθανή γενετική συγγέ- νειά τους με αντιστοίχους τύπους των γλωσσών κοινής καταγωγής, με απώτερο στόχο την αναγωγή στον αρχικό τύπο (ρίζα, θέμα κ.λπ.) και στην αρχική σημασία κάθε λέξης 2. η διαδικασία και το αποτέλεσμα τής επιστημονικής αναζητήσεως τής καταγωγής των λέξεων, δηλ. τής αρχικής ρίζας και τής πρώτης σημασίας τους, όπως προκύπτουν από τα ενδιαμέσως μαρτυρημένα ή επανασυντεθειμένα στάδια (βλ. λ. *επανασύνθεση): σε κάθε λήμμα τού παρόντος λεξικού παρέχεται και η ~ τής λέξης* συν. προέλευση, αρχή, καταγωγή, γένεση· ΦΡ. ***λαϊκή ετυμολογία*** η παρετυμολογία (βλ.λ.) **3.** (στη σχολική γραμματική) το ετυμολογικό (βλ.λ.). – **ετυμολόγος** (ο/η) Ιμτγν.]. ^ σχόλιό λ. *ομόηχα, παρώνυμο.*
[κγυμ. μτγν., αρχική σημ. «η πρώτη (αληθής και αυθεντική) σημασία μιας λέξεος», < *ετυμολογώ* < *έτυμος* (βλ. λ. *έτυμον)* + *-λογώ* < *λόγος*|. **ετυμολογικός,** -ή. -ό [μτγν.| γλωςς. 1. αυτός που σχετίζεται με την ετυμολογία: - *μελέτη / έρευνα / λεξικό* **2.** ***ετυμολογικό*** (το) (ενν. *τμήμα. κεφάλαιο)* το μέρος τής παραδοσιακής σχολικής γραμματικής που ασχολείται με την παραγωγή και τη σύνθεση των λέξεων, δηλ. μελετά συστηματικά τις παραγωγικές καταλήξεις, τα προσφύματα, καθώς και τους κανόνες τής συνθέσεως. **ετυμολογώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {ετυμολογείς... | ετυμολόγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος] δίνω την ετυμολογία λέξης. - - **ετυμολόγηση** (η) JJ859].

έτυμον (το) {ετύμ-ου | -ων} ιλωςς. η αρχική ρίζα κάθε λέξης και η αρχική σημασία, η οποία προκύπτει από τη ρίζα αυτή.
ΙtΤΥΜ. < αρχ. *έτυμον,* ουδ. τού επιθ. *έτυμος.* παράλλ. τ. τού αρχ. ετε- *ός* «αληθινός, αυθεντικός». Εικάζεται ότι οι δύο λ. έχουν κοινό θ., αφού *ετυ-μος* < *ετΡ-/ηο-, που παρουσιάζει μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου θ. **έτεΓ-ός* > *έτεός.* Και οι δύο λ. εμφανίζουν ιων. ψίλωση, προέρχονται δε από την ίδια ρίζα με το ρ. *έξετάζω* (βλ.λ.)]. **έτυχα** ρ. * τυχαίνω

ευ επίρρ. (αρχαιοπρ.) καλά, σωστά, όπως αρμόζει. όπο>ς πρέπει αντ. κακώς· φρ. (α) γο ***ευ ζην*** βλ. λ. *ζην* (β) ουκ ***εν τω πολλώ το ευ*** *(ούκ έν τφ πολλφ τό ευ)* το καλό δεν βρίσκεται στο πολύ. η ποσότητα δεν αποτελεί ασφαλές κριτήριο ποιότητας (γ) αθλ. ***ευ αγωνίζεσθαι*** (το) το να αγωνίζεται κανείς σύμφωνα με τους κανόνες τού αγωνίσματος. χωρίς να εξαπατά τον αντίπαλο. ^ σχολ ιο λ. *δίφθογγος.*
]ετυμ. < αρχ. εΰ. ουδ. τού επιθ. *έύς* «καλής ποιότητας, γενναίος» (με επιρρ. χρήση τού ουδ.) < *csu-s < Ϊ.Η. *es-u- (όπου το θ. *es- «είμαι» παρεκτείνεται), πβ. χεττ. assuS «καλός», σανσκρ. su-. πιθ. σύνδ. με το επίθ. *υγιής* (βλ.λ.). Λν ωστόσο το επίθ. *έύς* περιείχε δίγαμμα, τότε πιθ. συνδ. με σανσκρ. vasu- «καλός», ιρλ. feb «εξοχότητα» κ.ά.]. **ευ-** κ. **εύ-** α' συνθετικό λόγιων λέξεων τής Ελληνικής που δηλώνει:

την καλή ιδιότητα αυτού που σημαίνει το β' συνθετικό: *ευ-υπό/.η- πτος, ευ-γενής, ευ-άερος. εύ-γλωττος* συν. καλο- **2.** την ευκολία ως προς τη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό: *ευ-ανάγνωστος, ευ-ά?.ωτος, ευ-απόδεικτος* συν. εύκολο- **3.** την ύπαρξη σε μεγάλο βαθμό ενός χαρακτηριστικού, μιας ιδιότητας κ.λπ.: *εύ-σωμος, ευ-τραφής.*
[ΠΤΥΜ.. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. εύ (βλ.λ.)].

Εύα (η) **1.** Π.Δ. η πρώτη γυναίκα, σύντροφος τού Λδάμ στον Παράδεισο. την οποία έπλασε, κατά τη *Γένεση,* ο Θεός από το πλευρό τού Αδάμ **2.** γυναικείο όνομα.
[ΕΓΥΜ. < μτγν. *Εϋαΐ Πύα*< εβρ. hawwah «ζωντανή, ζώσα», πβ. Π.Δ. *Γέ- νεσις* 3. 20: *και έκά/.εσεν Αδάμ τό όνομα τής γυναικός αύτοϋ Ζωή* (= εβρ. hawwah), ότι *αντη μήτηρ πάντων* τών *ζώντων).*

ευ- *δηλώνει ευκολία*

ευ-ανάγνωστος, -η. -ο **ευ-απόδεικτος,** -η. -ο **ευ-αττόκτητος,** -η, -ο **ευ-διάγνωστος,** -η, -ο **ευ-διάκριτος,** -η, -ο **ευ-διάλυτος,** -η. -ο **ευ-εκπλήρωτος,** -η. -ο **ευ-εξαπάτητος,** -η. -ο **ευ-εξήγητος,** -η. -ο **ευ-επίλυτος,** -η, -ο **ευ-επίτευκτος,** -η. -ο **ευ-εττούλωτος,** -η. -ο **ευ-ερμήνευτος,** -η, -ο **ευ-εφάρμοστος,** -η, -ο **ευ-θεράπευτος,** -η. -ο **ευ-κατάληπτος,** -η. -ο **ευ-κατέργαστος,** -η, -ο **ευ-ττροσάρμοστος,** ~η, -ο **ευ-ττρόσβλητος,** -η, -ο **ευ-ττρόφερτος,** -η, -ο

Ευαγγελία (η) γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Βαγγελιώ. ευαγγελίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. |<χρχ.| {ευαγγελίσθηκα} **1.** (κυριολ.) φέρνω ευχάριστες ειδήσεις, αναγγέλλω ευχάριστα μηνύματα 2. (μτφ.) δίνω ευχάριστες υποσχέσεις: ***όλα τα κόμματα εναγγελ,ίζονται οικονομική ανάπτυξη και ευημερία, πόσα όμως είναι ικανά να πραγματοποιήσουν κάτι τέτοιο;*** ΣΥΝ. υπόσχομαι. ·*γ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός. ευαγγελικός,*** -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που ανήκει, αναφέρεται ή πε- ριέχεται στο Ευαγγέλιο: ~ ***περικοπή / ρήση*** || (κ. ως ουσ.) ***κατά το Ευαγγελικόν...*** (cvv. ρητό) **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που είναι σύμφωνος, που ταιριάζει στις επαγγελίες και στα διδάγματα τού Ευαγγελίου: ~ ***φωνή / υπομονή*** · **3.** (α) *Ευαγγελικοί* (οι) κλάδος των Διαμαρτυρομέ- νων, οι οποίοι παραδέχονται το Ευαγγέλιο ως τη μόνη και αποκλειστική (sola scriptura) πηγή τής χριστιανικής θρησκείας (δηλ. απορρίπτουν εντελώς την Ιερά Παράδοση) (βλ. κ. λ. ***ευαγγε/.ιστής,*** σημ. 2) (β) *Ευαγγελικές Εκκλησίες* οι Εκκλησίες που προέκυψαν από την Προ- τεσταντική Μεταρρύθμιση, για να δηλωθεί η εμμονή τους στο Ευαγγέλιο ως μοναδική πηγή τής θρησκείας · **4.** *Ευαγγελικά* (τα) (ορθότ. ***Ευαγγελιακά)*** τα αιματηρά επεισόδια που σημειώθηκαν στην Αθήνα το 1901 με αφορμή τη μεταγλώττιση τού Ευαγγελίου στη δημοτική από τον Λ. Πάλλη.

Ευαγγελι(α)κά - Ορεστειακά. Με τις ονομασίες αυτές είναι γνωστά τα αιματηρά επεισόδια που συνέβησαν από τη διαμάχη «δημοτικής -καθαρεύουσας» στην αιχμή τού «Γλωσσικού Εμφυλίου» μας (αρχές τού 20ού αιώνα). Τα **Ευαγγελικά** ή ορθότ. **Ευαγγελιακά *(Ευαγγέλιο*** > **Ευαγγελιακός.** όπως ***στάδιο > σταδιακός, επεισόδιο > επεισοδιακός*** κ.ά.) είναι τα επεισόδια που έγιναν στις 8 Νοεμβρίου τού 190) με αφορμή τη μετάφραση τού Ευαγγελίου στη δημοτική. Η μετάφραση, με πρωτοβουλία τής βασίλισσας Όλγας, έγινε από τον Αλέξανδρο Πάλλη και άρχισε να δημοσιεύεται σε συνέχειες από τις 9 Σεπτεμβρίου στην εφημ. ***Λκρόπολις.*** Στις 8 Νοεμβρίου τού 1901 πραγματοπονήθηκε μεγάλο φοιτητικό και λαϊκό συλλαλητήριο στους Στύλους τού Ολυμπίου Διός. κατά το οποίο σημειώθηκαν αιματηρές συγκρούσεις με την αστυνομία, που είχαν θύματα 8 νεκρούς και 70 τραυματίες! Ακολούθησε πτώση τής κυβερνήσεως θε- οτόκη και παύση τού μητροπολίτη Αθηνών Προκοπίου, ο οποίος είχε ταχθεί υπέρ τής μεταγλώττισης τού Ευαγγελίου. Στο Σύνταγμα τού 1911 όχι μόνο προστέθηκε ειδικό άρθρο (το 107) για τη γλώσσα ***(«Επίσημος γλώσσα τού Κράτους είναι εκείνη, εις την οποίαν συ- ντάσσονται το πολίτευμα και τής ελληνικής νομοθεσίας τα κείμενα»),*** αλλά στο άρθρ. 2 προβλέφθηκε ειδικά, λόγω των Ευαγγελια- κών. ότι ***«Το κείμενον των Αγίων Γραφών τηρείται αναλλοίωτον η εις άλλον γλωσσικόν τύπον απόδοσις τούτου, άνευ τής προηγουμέ- νης εγκρίσεως και τής εν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης τού Χριστού Εκκλησίας, απαγορεύεται απολύτως».*** Λύο χρόνια μετά τα Ευαγγελιακά -και την ίδια ημερομηνία (8 Νοεμβρίου) - έλαβαν χώρα τα **Ορεστειακά:** συλλαλητήριο πάλι φοιτητών και άλλων πολιτών, σύγκρουση με την αστυνομία στην οδό Σταδίου, με θύματα 2 νεκρούς και 7 τραυματίες! Αυτή τη φορά αιτία ήταν η μετάφραση (από την αρχαία σε απλούστερη γλώσσα) τής τριλογίας τού Αισχύλου ***Ορέστεια,*** για την παράσταση τού έργου στο Βασιλικό Θέατρο. Η μετάφραση (από τον καθηγητή τής αρχαιολογίας Γ. Σωτη- ριάδη) θεωρήθηκε «βεβήλωση» τού αρχαίου κειμένου και οδήγησε στα αναφερθέντα επεισόδια.

ευαγγέλιο κ. (λαϊκ.) **βαγγέλιο** (το) [ευαγγελί-ου j -ων} ϊ. *Ευαγγέλιο* (το) καθένα από τα τέσσερα πρώτα βιβλία τής Καινής Διαθήκης, στα οποία περιλαμβάνονται ο βίος. τα θαύματα και η διδασκαλία τού]ησού Χριστού: ***το κατά Ματθαίονι κατά Μάρκον/ κατά Λουκάν/ κατά Ιωάννην*** ~· ΦΡ. ια) *απόκρυφο Ευαγγέλιο* καθένα από τα κείμενα που γράφτηκαν κατ' απομίμηση των κανονικών Ευαγγελίων και φέρουν ψευδείς επιγραφές επιφανών εκκλησιαστικών ονομάτων, λ.χ. το καθ' Εβραίους Ευαγγέλιο, το Πρωτευαγγέλιο **Ιακώβου,** το Ευαγγέλιο των Δώδεκα Αποστόλων κ.λπ.· σώζονται κυρ. σε αποσπάσματα και η Εκκλησία δεν τα αναγνωρίζει ως κανονικά (β) *συνοπτικά Ευαγγέλια* βλ. λ. ***συνοπτικός*** **2.** (γενικότ.) τα παραπάνω βιβλία θεωρούμενα ως σύνολο και ως πηγή τής χριστιανικής πίστης: ***το ~ κηρύσσει την αγάπη προς τον*** πλησίον**3.** (συνεκδ.) ΠΚΚΛΗΣ. το ειδικό λειτουργικό βιβλίο. που περιλαμβάνει τις περικοπές από τα τέσσερα Ευαγγέλια που αναγιγνώσκονται στη θεία Λειτουργία καθ' όλη τη διάρκεια τού έτους: ***παλιό / χρυσόδετο / χειρόγραφο*** · **4.** (ειδικότ.) περικοπή ενός από τα τέσσερα πρώτα βιβλία τής Καινής Διαθήκης, η οποία αναγιγνώσκεται σχεδόν σε κάθε Ιερά Ακολουθία από τον ιερέα ή τον διάκονο: το ~ ***τής Κυριακής περι?Μμβάνει την παραβολή τού ασώτου****ΦΡ. (α) *Δώδεκα Ευαγγέλια* οι δώδεκα περικοπές των Ευαγγελίων, που α-ναγιγνώσκονται κατά τον εσπερινό τής Μεγάλης Πέμπτης (όρθρος τής Μεγάλης Παρασκευής) (β) (λαϊκ.-καθημ.) *(κάτι) είναι αλλουνού παπ- πά εναγγέλιο* βλ. λ. ***άλλος*** (γ) *σύνοψη Ευαγγελίων* βλ. λ. ***σύνοψη*** **5.** (κατ' επέκτ.) η Καινή Διαθήκη και το αντίστοιχο βιβλίο: ***είχε μαζί του πάντα το ~·*** ΦΡ, *βάζω το χέρι μου στο Ευαγγέλιο* (ενν. το βιβλίο) (i) δίνω όρκο ιερό και απαραβίαστο (ii) (κατ' επέκτ.) είμαι τόσο σίγουρος (για κάτι), ώστε να μπορώ να ορκιστώ (γι' αυτό): ***για το τι έγινε μετά. δεν*** ~ **6.** (μτφ.) κάθε κήρυγμα που ευαγγελίζεται την ευτυχία και τη σωτηρία των ανθρώπων ή τού κόσμου: ***το - τής ελευθερίας / τής κοινωνικής ισότητας / τής αδελφοσύνης*** ΣΥΝ. διδασκαλία· ΦΡ. *χαράς εναγγέλια* (i) χαρμόσυνη αγγελία, ευχάριστη είδηση (ii) η αντίδραση στο άκουσμα ευχάριστης είδησης **7.** (μτφ.) οι θεμελιώδεις αρχές κάθε φιλοσοφίας, ιδεολογίας κ.λπ.. που οφείλουν να τηρούνται με θρησκευτική ευλάβεια και οι οποίες συχνά περιλαμβάνονται σε σχετικό εγχειρίδιο: ***χρησιμοποίησε τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, για να κηρύξει*** ΓΟ ~ τού ***κόμματος*** ΣΥΝ. πιστεύω (τα) **8.** (μτφ.) το ειδικό εγχειρίδιο που περιλαμβάνει τις βασικές και θεμελιώδεις αρχές ιδεολογίας, κοσμοθεωρίας, φιλοσοφίας κ.λπ.: ΓΟ ***«Κεφάλαιο»*** του ***Μαρξ αποτέλεσε το ~ κάθε κομουνιστή*** ΣΥΝ. Βίβλος **9.** (μτφ.) για κάποιον/κάτι που θεωρείται από άλλον αυθεντία, που δεν αμφισβητείται: ***τον Θεωρώ ι τον έχω για ~! Ό,τι μου πει κάνω!*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γκ-, παραπομπή.***

|ΕΤΥΜ. < αρχ. ***εύαγγέλιον***«καλή είδηση, αγγελία» < ***εύάγγελος«***ο φορέας καλών ειδήσεων» < ευ- + ***άγγελος.*** Κατά τη χριστιανική εποχή η λ. απέκτησε τη βασική σημ. τού χαρμόσυνου μηνύματος τής σωτηρίας τού ανθρώπου και τής βασιλείας τού Θεού που δίδαξε ο Χριστός. Αργότερα (μεσν.) η λ. δήλωσε επίσης και καθεμιά από τις τέσσερεις θεόπνευστες αφηγήσεις τής ζωής και τής διδασκαλίας τού Ιησού, που γράφτηκαν από τους μαθητές του Ματθαίο. Μάρκο. Λουκά και Ιωάννη, και αποτελούν τα τέσσερα πρώτα βιβλία τής Κ.Α.[.

Ευαγγελισμός (ο) **1.** ΘΕΟΛ. η αναγγελία στην Παρθένο Μαρία από τον αρχάγγελο Γαβριήλ ότι από αυτήν ευδόκησε ο Θεός να γεννηθεί και να σαρκωθεί ο Υιός τού Θεού ως κέντρο τής θείας οικονομίας για τη σωτηρία τού κόσμου 2. (συνεκδ.) η εκκλησιαστική (θεομητορική) γιορτή που τελείται σε ανάμνηση τού παραπάνω γεγονότος την 25η Μαρτίου κάθε χρόνου **3.** (συνεκδ.) το ανάλογο εικονογραφικό θέμα στη χριστιανική τέχνη, κυρίως στην αγιογραφία.

Ιπτυμ. μτγν., αρχική σημ. «η αναγγελία χαρμόσυνης είδησης», < αρχ. ***ευαγγελίζομαι.*** Βλ. λ. ***ευαγγέλιο***\.

ευαγγελιστάριο (το) {ευαγγελισταρί-ου | -ων} ΕΚΚΛΗΣ. λειτουργικό βιβλίο που περιέχει με τη σειρά τα Ευαγγέλια, τα αυτοτελή αποσπάσματα. που διαβάζονται κατά τις ιερές ακολουθίες και ιδ. κατά τη Θεία Λειτουργία.

Η ·:ΤΥΜ. < ***ευαγγελιστ(ής)*** + παραγ. επίθημα ***-άριο,*** πβ. κ. ***προσευχητάριοij.***

Ευαγγελιστής (ο) **Ι**μτγν.Ι **1.** ο καθένας από τους συγγραφείς των τεσσάρων Ευαγγελίων, που περιέχονται στον κανόνα τής Καινής Διαθήκης. δηλ. ο Ματθαίος, ο Μάρκος, ο Λουκάς και ο Ιωάννης · **2.** (καταχρ.) ο Ευαγγελικός (βλ.λ., σημ. 3).

Ευαγγελιστές - Ευαγγελικοί. Η λ. **Ευαγγελιστές** δηλώνει τους τέσσερεις συγγραφείς των Ευαγγελίων: τον Ματθαίο, τον Μάρκο, τον Λουκά και τον Ιωάννη. Καθένας από αυτούς χαρακτηρίζεται ως **Ευαγγελιστής. Ευαγγελικοί** είναι οι πιστοί που ανήκουν στις **Ευαγγελικές Εκκλησίες,** τις Εκκλησίες που προήλθαν από την Ι Ιροτεσταντική Μεταρρύθμιση και που θεωρούν το Ευαγγέλιο ως μοναδική πηγή τής Πίστεως. Ο όρος *Ευαγγελικοί* καθιερώθηκε προς αποφυγή των όρων **Προτεστάντες** ή **Διαμσρτυρόμενοι.**

Ευαγγελίστρια (η) Ιμεσν.] {-ας κ. -ίας} ΘΕΟΛ, προσωνυμία τής Παρθένου Μαρίας, η οποία δέχθηκε πρώτη την «καλή αγγελία» (ευαγγέλιο) και έγινε συνεργός για τη σάρκωση τού Ιησού Χριστού, έγινε δηλαδή η ίδια φορέας τής καλής αγγελίας για τη σωτηρία τού ανθρώπινου γένους· ο Ευαγγελισμός τής Θεοτόκου είναι η απαρχή και η προτύπωση τού Ευαγγελισμού στον κόσμο ΣΥΝ. (λαϊκ.) Βαγγελίστρα.

Ευάγγελος (ο) {-ου κ. -έλου} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Βαγγέλης.**

Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < ***εύάγγελος*** «ο φορέας καλών ειδήσεων» < ***ευ-*** + ***άγγελος*]**.

ευαγής, -ής. -ές {ευαγ-ούς j -είς (ουδ. -ή)· ευαγέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ηθική αγνότητα και καθαρότητα συν. αγνός, καθαρός, άψογος, ανεπίληπτος· φρ. ***ευαγές ίδρυμα*** αυτό που έχει ιδρυθεί και λειτουργεί για ευσεβείς και φιλανθρωπικούς σκοπούς (συχνά και ειρων. για ιδρύματα με ύποπτους σκοπούς και δραστηριότητες). **– ευογώς** επίρρ. ^ σχολιο λ. ***-ης. -ης. -ες.***

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «άμωμος. απαλλαγμένος από το άγος». < ***εν-*** + ***-αγής*** < ***άγος*** (βλ.λ.). Η φρ. ***ευαγές ίδρυμα*** αποδίδει το γαλλ. ctablissemcnt pieux|.

Ευαγόρας (ο) **1.** όνομα δύο αρχαίων βασιλέων τής Κύπρου (5ος κ. 4ος αι. π.Χ.) **2.** ανδρικό όνομα.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «καλός αγορητής», < εύ + ***-αγόρας*** ***αγορά*** (βλ.λ.)[.

ευάγωγος, -η. -ο (ως χαρακτηρισμός) (λόγ.) αυτός που μπορεί να διαπαιδαγωγηθεί εύκολα: ~ ***παιδί*** αντ. δυσάγωγος.

[ΕΤΥ.vj. αρχ. < εύ- + ***-άγωγος*** < ***άγω*** (πβ. κ. ***αγωγή)].***

ευάερος, -η, -ο [μτγν.Ι (για κατοικήσιμο χώρο) αυτός που αερίζεται καλά ή που έχει δροσερό αέρα: ~ ***σπίτι / δωμάτιο.***

Ε.Υ.Α.Θ. (η) Εταιρεία Ύδρευσης και Αποχέτευσης Θεσσαλονίκης.

ευαισθησία (η) [αρχ.] {δύσχρ. ευαισθησιών} 1.η αυξημένη ικανότητα πρόσληψης των εξωτερικών ερεθισμάτων και αντίδρασης σε αυτά: ***η ~ των καινούργιων σεισμογράφων είναι τέτοια, ώστε να καταγράφουν και την παραμικρή δόνηση*** **2.** (ειδικότ.) η υπερβολική λεπτότητα και τυπάθεια (προσώπου, πράγματος, αντικειμένου κ.λπ.) στην προσβολή από τα ερεθίσματα αυτά: ***από μικρός έχω μεγά/.η ~ στο ψύχος και κρυολογώ εύκο/.α || η - τού δέρματος || η ουσία αυτή παρουσιάζει εξαιρετική ~ στο φως*** ΣΥΝ. ασθενικότητα. ευθραυστότητα αντ. αναισθησία, αμβλύτητα, απάθεια **3.** (για πρόσ.) συναίσθηση και συμπόνια για τα προβλήματα τού συνανθρώπου ή ενός χώρου: ***η ~ τής κοινής γνώμης στο πρόβλημα τής παιδικής εγκληματικότητας είναι δεδομένη || είναι άνθρωπος με αυξημένες ~ || κοινωνική I πο?.ιτική ~*** αντ. αναισθησία, απάθεια.

ευαισθητοποιώ ρ. μετβ. [1887] {ευαισθητοποιείς... | ευαισθητοποίησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. καθιστώ (κάποιον/κάτι) ευαίσθητο, τον κάνω να αισθάνεται εύκολα τα εξωτερικά ερεθίσματα: *ευαισθητοποιείται στα ερεθίσματα τυύ εξωτερικού περιβάλλοντος* ΑΝΤ. αναι- σθητοποιώ, αμβλύνω 2. δημιουργώ ευαισθησία (για κάτι), προκαλώ

αντίδραση (για κάποιο ζήτημα): ***τα μέσα μαζικής ενημέρωσης πρέπει να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη γύρω από το θέμα των ναρκωτικών.*** - **ευαισθητοποίηση** (η).
[ΕΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. sensibiliscr[. **ευαίσθητος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται πολύ εύκολα τα εξωτερικά ερεθίσματα και να αντιδρά σε αυτά: ***ένα μηχάνημα με ~ όργανα, που σι//.λαμβάνουν κάθε ήχο*** || - ***ακοή*** 2. (ειδικότ.) αυτός που επηρεάζεται εύκολα από συγκεκριμένα ερεθίσματα: ~ ***στο ψύχος / στη ζέστη*** συν. ευεπηρέαστος **3.** εξαιρετικά λεπτός, ευπαθής, εύθραυστος: ***έχει ~ δέρμα και δεν κάνει να εκτίθεται στον ήλιο || τα ~ σημεία / περιοχές τού σώματος ||[έχει πολύ ~ χαρακτήρα και πληγώνεται εύκο?.α*** || ~ ***υγεία*** συν. λεπτεπίλεπτος, ευπρόσβλητος. ντελικάτος 4. αυτός που πρέπει να αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη προσοχή, γιατί εύκολα μπορεί να αποτελέσει πηγή προβλημάτων: ***είναι μια εξαιρετικά ~ περιοχή λόγω των μειονοτικών προβλημάτων της**** φι*. ***ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα*** τα προσωπικά δεδομένα (βλ. ***προσωπικά δεδομένα,*** λ. ***προσωπικός)*** που έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για τον σχηματισμό τής εικόνας τής προσωπικότητας κάποιου (λ.χ. φυλετική προέλευση, θρησκεία, πολιτικές πεποιθήσεις κ.λπ.) και γΓ αυτό προστατεύονται με ειδικές διατάξεις **5.** (ειδικότ.) αυτός που διακρίνεται από λεπτότητα αισθημάτων, που συγκινείται εύκολα **6.** αυτός που δείχνει ενδιαφέρον ή συμπόνια: ***μια ψυχή τρυφερή και ~ || η κοινή γνώμη είναι πάντοτε ~*** σε ***ζητήματα προστασίας ανηλίκων*** αντ. αναίσθητος, αδιάφορος. – ευαίσβητο / ευαισβήτως [αρχ.] επίρρ. * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αισθητικός.***
[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που ανταποκρίνεται γρήγορα στα ερεθίσματα».< ***εύ-*** + ***αισθητός*** < ***αισθάνομαι***]. **ευαλλοίωτος,** -η, -ο [μτγν.Ι (για τρόφιμα, υλικά κ.λπ.) αυτός που αλλοιώνεται εύκολα, **ευάλωτος,** -η. **ό 1.** αυτός που προσβάλλεται εύκολα (από νόσο ή άλλη παθολογική κατάσταση): - ***οργανισμός*** || ***είμαι ~ στο ψύχος / στις αρρώστιες*** συν. ευπρόσβλητος λντ. απρόσβλητος **2.** (μτφ.) (α) αυτός που έχει αδύναμο χαρακτήρα, που εύκολα παρασύρεται, παραπλα- νάται ή υποκύπτει σε πιέσεις συν. τρωτός (β) αυτός που μπορεί εύκολα να πάθει κάτι: το ***εθνικό νόμισμα έπαψε πια να είναι ευάλωτο στις χρηματιστηριακές κρίσεις.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < εύ- + ***άλωτός*** < ***άλίσκομαι*** «συλλαμβάνομαι. κυριεύομαι», βλ. κ. άλωση], **ευανάγνωστος,** -η. -ο |αρχ.| (λόγ.) αυτός που αναγιγνώσκεται εύκολα. που δεν παρουσιάζει δυσκολία στην ανάγνωση: - ***γράμματα / γραφικός χαρακτήρας / γραφή*** συν. ευκολοδιάβαστος λντ. δυσανάγνωστος. – **ευανάγνωστα / ευαναγνώστως** [1888] επίρρ. **εύανδρος,** -ος. -ο Ιαρχ·] (αρχαιορ.) (για πόλεις, χώρες, έθνη) αυτός που διαθέτει πολλούς ενάρετους και γενναίους άνδρες: ***η - Σπάρτη.***
ευανδρία (η) [αρχ.].
Ευανθία (η) 1. όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Κκκλησίας: ***η Οσια ~*** **2.** γυναικείο όνομα.
[ετυμ. μεσν. κύρ. όν. < αρχ. ***εύανθής*** «λουλουδιασμένος, ανθηρός» < εύ- + ***-ανθής< άνθος}.*** **ευαπόδεικτος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που αποδεικνύεται εύκολα, που υποβάλλεται εύκολα σε έλεγχο: ~ ***υπόθεση / συ?Λογισμός / σκέψη*** συν. απτός, χειροπιαστός α\τ. δυσαπόδεικτος, αναπόδεικτος, **ευαπόκτητος,** -η, -ο [1858] αυτός που αποκτάται εύκολα: ~ ***προνόμιο / συνήθεια*** λντ. δυσαπόκτητος.
ευαρέσκεια (η) |1866[{-ας κ. -είας | χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η ευμενής διάθεση, η ευχαρίστηση: ***θα ήθελα να σας εκφράσω την ~ μυυ για την ευγενική σας πρωτοβουλία*** || ***έκφραση / εκδήλωση ευαρέσκειας*** αντ. δυσαρέσκεια 2. η ηθική αμοιβή που απονέμεται από προϊστάμενη αρχή στους υφισταμένους της διοικητικούς υπαλλήλους στον δημόσιο τομέα για εξαιρετική επίδοση κατά την άσκηση τής υπηρεσίας τους.
ευάρεσκα / ευαρέσκως επίρρ. σχολιο λ. ***δυσαρέσκεια.***
ευαρέστηση (η) -*■ ευαρεστώ
ευάρεστος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που προκαλεί ευχαρίστηση, που γίνεται ευμενώς αποδεκτός: ~ ***είδηση / άνθρωπος*** συν. ευχάριστος, αρεστός, τερπνός αντ. δυσάρεστος. – **ευάρεστα / ευαρέστως** Ιμτγν.] επίρρ. σχολιο λ. ***δυσαρέσκεια.***
[ετυμ, μτγν. < εύ- + ***αρεστός*** < ***άρέσκω}.*** **ευαρεστώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {ευαρεστείς... | ευαρέστ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος] (λόγ.) 1. προκαλώ ευαρέσκεια, ευχαρίστηση συν. ευχαριστώ, ευφραίνω αντ. δυσαρεστώ **2.** (ειδικότ. το μεσοπαθ. **ευσρε-** ***στούμαι)*** έχω την καλοσύνη, αναλαμβάνω τον κόπο να ενεργήσω με συγκεκριμένο τρόπο, να πραγματοποιήσω το περιεχόμενο αιτήματος κ.λπ.: ***ευαρεστηθείτε, παρακαλώ, να απαντήσετε στην επιστολή μου.***
ευαρέστηση (η) [μτγν.j. σχολιο λ. ***δυσαρέσκεια.*** **ευάριθμος,** -η. -ο [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που μπορεί εύκολα να μετρηθεί, μικρός στον αριθμό, ολιγάριθμος: ***το ~ ακροατήριο τής διάλεξης*** ΑΝΤ. πολυάριθμος, πολυπληθής.

ευάριθμος - πολυάριθμος. Συχνά η λ. **ευάριθμος** χρησιμοποιείται εσφαλμένα αντί τού **πολυάριθμος:** ***Παρά τα πενιχρά μέσα που διέθεταν, κατάφεραν να απωθήσουν τις ευάριθμες δυνάμεις τού εχθρού!*** (ορθό: πc ***πο/ευάριθμες δυνάμεις...).*** Το **ευάριθμος,** ωστόσο. σημαίνει ακριβώς το αντίθετο: «αυτόν που μπορεί εύκολα να μετρηθεί», άρα «τον λίγο»: ***Ευάριθμα τυπογραφικά λάθη. όχι παραπάνω από τρία. βρήκαμε μέσα σ' ένα σύγγραμμα χιλίων και πλέον*** σελίδων **- Λεν μπορεί να εκλεγεί σε τέτοιο αξίωμα, γιατί είναι ευάριθμοι οι οπαδοί που** τον ***υποστηρίζουν.***

ευάρμοστος, -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που προσαρμόζεται εύκολα σε ένα σύνολο ΣΥΝ. ευπροσάρμοστος, ευκολοταίριαστος ΑΝΤ. δυσπροσάρμοστος 2. αυτός που ταιριάζει σε ένα σύνολο, ο ταιριαστός, ο αρμονικός ΑΝΓ. δυσάρμοστος. ανάρμοστος. – **ευαρμόστως** επίρρ. [αρχ.|, **ευαρμοστία** (η) [αρχ.].
[ΕΤΥΜ. αρχ. < εύ- + *άρμοστός < αρμόζω)*.
Εύβοια (η) {-ας κ. -οίας} **1.** το δεύτερο σε μέγεθος (μετά την Κρήτη) νησί τής Ελλάδας Α. τής Στερεάς Ελλάδας **2.** *νομός Ευβοίας* νομός που περιλαμβάνει το ομώνυμο νησί με πρωτεύουσα τη Χαλκίδα. – **Ευβοεύς** (ο) [αρχ.] {Ευβοέος}. **ευβοϊκός,** -ή, -ό [αρχ.].
[γ.τυμ. αρχ.. πιθ. < £ ύ- + *-βοία < βούς* «βόδι», οπότε η λ. θα προσδιόριζε την περιοχή με πλούσιες βοσκές βοοειδών. Προτού επικρατήσει η ονομασία *Εύβοια*, το νησί ονομαζόταν επίσης *Μακρίς* και *Δο/Λχη* λόγω τού σχήματός του, καθώς και *Άβαντίς* και *Έλλοπία* από τα ονόματα των αρχαιοτάτων κατοίκων του[.
Ευβοϊκός (Κόλπος) (ο) κόλπος μεταξύ τής Εύβοιας και τής Στερεάς Ελλάδας.
εύβουλος, -η. -ο (αρχαιορ.) αυτός που έχει την ικανότητα να σκέπτεται ορθά και με σύνεση ΣΥΝ. συνετός, φρόνιμος, σώφρων, νουνεχής ΑΝΤ. ασύνετος, άφρων, άκριτος, απερίσκεπτος. – **ευβούλως** επίρρ. Ιμτγν.]. **ευβουλία** (η) [αρχ.].
Ι ΕΓΥΜ. αρχ. < εύ- + *-βου/.ος< βουλή* «σκέψη, απόφαση»].
εύγε επιφών.· μπράβο!, άριστα!, έξοχα! (έκφραση επιδοκιμασίας, αποδοχής, ενθάρρυνσης κ.ά.): - / *Είσαι αξιέπαινος!* || ~ σε *αυτή την έξοχη πρωτοβου?.ία τής αντικαπνιστικής εκστρατείας* || *για το έργο σας αυτό ένα μεγά/.ο ~ σά± αξίζει.*
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. εύχε < *εῦ* (βλ.λ.) + βεβαιωτ. μόριο *γε* (βλ. λ. *γάρ)*\.
ευγένεια (η) |αρχ.| {-ας κ. -είας | -ειες, δύσχρ. -ειών} **1.** η λεπτότητα και αβρότητα στους τρόπους και στη συμπεριφορά, το σύνολο των κανόνων σωστής συμπεριφοράς, που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις: *με υποδέχθηκαν με καλοσύνη και ~ || λίγο περισσότερη ~* δεν *βλάπτει!* **(I** *στοιχειώδης / αυθόρμητη ί τυπική / εξεζητημένη / επαγγελματική ί προσποιητή / διακριτική I περισσή I ψυχική I εξαιρετική I φυσική / επιτηδευμένη* ~ συν, ευπρέπεια, διακριτικότητα, καλοί τρόποι, κοσμιότητα αντ. αγένεια **2.** (ειρων.) *ευγένειες* (οι) η συμπεριφορά που ακολουθεί τους τύπους, το πρωτόκολλο, χωρίς να έχει ουσιαστικό περιεχόμενο: *και τώρα ας αφήσουμε τις ~ και ας συζητήσουμε επί τής ουσίας* συν. τυπικότητα, τα «σεις» και τα «σας» 3. η καταγωγή από αριστοκρατική γενιά σε συνδυασμό συνήθ. με γενναία και υψηλά φρονήματα: *από καμία πλευρά δεν αμφισβητείται η ~ τού διακεκριμένου ευπατρίδη* συν. αριστοκρατικότητα, αρχοντιά, υψηλο- φροσύνη. γενναιοφροσύνη· φρ. *τίτλος ευγενείας* (λ.χ. κόμης, δούκας, μαρκήσιος *κ.λπ.) τίτλος* που δηλώνει θέση σε ιεραρχία βάσει αριστοκρατικής καταγωγής. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
ευγενίας, -ής, -ές {ευγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευγενέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που συμπεριφέρεται με ευγένεια: ~ *νέος ί προσωπικό ί υπάλληλος* συν. ευγενικός, κόσμιος. ευπρεπής αντ. αγενής, άξεστος, χυδαίος 2. αυτός που διαπνέεται από υψηλά αισθήματα, φρονήματα, που έχει υψηλούς στόχους κ.λπ.: ~ *προσπάθεια / μεταχείριση / αγώνας ι φι/.οδοξία / επιδίωξη* ΣΥΝ. υψηλόφρων. γενναιόφρων αντ. ευτελής, ποτανός, ταπεινός 3. *ευγενής* (ο/η) πρόσωπο που κατάγεται από υψηλή και διακεκριμένη οικογένεια και που συνήθ. φέρει τίτλο ευ- γενείας (λ.χ. κόμης, δούκας, μαρκήσιος κ.ά.). καθένα από τα μέλη τής κοινωνικής τάξης που διαμορφώθηκε σε διαφόρους τόπους και ιστορικές περιόδους και τής οποίας τα μέλη απολάμβαναν από τη γέννησή τους προνόμια βασισμένα στην καταγωγή, την εξουσία, την ιδιοκτησία και συχνά σε πολεμικά κατορθώματα· η τάξη αυτή ήταν συνήθ. κλειστή, είχε αναπτύξει αυστηρή ταξική συνείδηση και ιδιαίτερο, χαρακτηριστικό τρόπο ζωής: *η κατάργηση των προνομίων των ευ- γενών\\ τα εμβλήματα των ευγενώνΥ\.* αριστοκράτης αντ. πληβείος **4.** αυτός που έχει λεπτότητα, ευγένεια τρόπων, όπως οι ευγενείς συν. ευγενικός **5.** (κατ' επέκτ. για ζώα και για φυτά) αυτός που ανήκει σε καλή ράτσα ή είναι καλής ποιότητας συν. καθαρόαιμος, εκλεκτός **6.** χημ. (α) **ευμενές μέταλλο** καθένα από την κατηγορία μετάλλων που χαρακτηρίζονται από αξιοσημείωτη αντοχή στην οξίδωση. ακόμη και στις υψηλές θερμοκρασίες και η οποία περιλαμβάνει πολλά από τα λεγόμενα πολύτιμα μέταλλα, λ.χ. τον χρυσό, τον άργυρο, τον λευκόχρυσο κ.ά. (β) **ευ/ενές** *αέριο* βλ. λ. *αέριο.* – **ευγεν<ός** επίρρ. [αρχ.].
ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*
Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «υψηλής καταγωγής». < εύ- + *-γενής*
γένος. Ήδη μεσν. η σημ. αυτού που συμπεριφέρεται με λεπτότητα και καλούς τρόπους. Οι φρ. *ευγενές μέταλλο / αέριο* είναι μεταφρ. δάνεια, πβ. αγγλ. noble metal / gasj.
Ευγενία (η) [μτγν.1**1.** οσιομάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.
ευγενικός, -ή. -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από στοιχεία ευγένειας, καλής συμπεριφοράς: *-χαμόγελο / υπόκλιση / κίνηση / τρόπος* 2. αυτός που διαπνέεται από υψηλά και αξιόλογα αισθήματα, που έχει υψηλούς στόχους κ.λπ.: - *προσπάθεια / φιλοδοξία / σχέδιο / χειρονομία/ παραχώρηση* **[|** *προσέφερε την περιουσία της για ~ σκοπούς* ΣΥΝ. υψηλόφρων, γενναιόφρων αντ. ευτελής, ποτανός, ταπεινός 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από λεπτότητα, φινέτσα. αριστοκρατικότητα: ~ *φυσιογνωμία / πρόσωπο / σιλουέτα || οι - ήχοι τού πιάνου* συν. ευγενής, αριστοκρατικός, αρχοντικός αντ. ταπεινός, άξεστος. – **ευ- γενικ-ά / -ώς** επίρρ., **ευγενικότητα** (η).
[είύμ. μεσν. < αρχ. *ευγενής}.*
Ευγένιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. ^ σχολιο λ. *-ιος, παρώνυμο.*
[εγυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *ευγενής «ο* έχων αρχοντική, υψηλή καταγωγή»].
εύγευστος, -η, -ο 11886] (λόγ.) αυτός που έχει ευχάριστη γεύση: ~

φαγητό ί ποτό συν. γευστικός, νόστιμος, (λόγ.) τερψιλαρύγγιος λντ. άγευστος, άνοστος, ανούσιος, **ευγηρία** (η) |χο)ρ. πληθ.} (λόγ.) το ευτυχές γήρας, η άνετη διαβίωση και η καλή κατάσταση ηλικιωμένου ατόμου· φι\ *οίκος ευγηρίας* ίδρυμα για τη στέγαση ή την περίθαλψη ηλικιωμένων «τόμων συν. γηροκομείο.

Ιετυμ. αρχ. < εύ- + *-γηρία* < *γήριχς*|. **εύγλωττος,** -η, -ο **1.** αυτός που χειρίζεται τον λόγο με ευχέρεια και δεινότητα, που εκφράζεται με σαφήνεια, ακρίβεια και πειστικότητα: ~ *ρήτορας / ομιλητής* συν, ευφραδής. γλαφυρός, καλλιεπής 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από τέτοια σαφήνεια και καθαρότητα, ώστε δεν χρειάζεται ερμηνεία, ολοφάνερος: ~ *απόδειξη / μήνυμα / απάντηση / στοιχείο ι εικόνα ι βλέμμα ι παράδειγμα ι αντίδραση ι χειρονομία* συν. πειστικός, σαφής, ξεκάθαρος, αψευδής. – **εύγλωττο** / **ευγλώτ- τως** επίρρ., **ευγλωττία** (η) |αρχ.|.

Ιετυμ. αρχ. < εύ- + *-γλωττος* < *γλώσσα / -ττα}.* **ευγνωμονώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {ευγνωμονείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} αναγνωρίζω χάρη ή ευεργεσία που μου έγινε και εκφράζω τις ευχαριστίες μου γι' αυτήν, επιθυμώντας παράλληλα να ανταποδώσω το καλό: *θα σας - πάντα για το ενδιαφέρον και τη βοήθειά σας* συν. είμαι ευγνώμων, είμαι υπόχρεος, ευχαριστώ, χρωστώ χάρη λντ. είμαι αγνώμων.

ευγνωμοσύνη (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.} η αναγνώριση τής ευεργεσίας και η έκφραση ευχαριστίας γι* αυτήν: *χρωστώ / οφείλω* ~ σε *κάποιον για το καλό που μου έκανε || εκφράζω την ~ μου* ΣΥΝ. χάρη αντ. αγνωμοσύνη, αχαριστία, **ευγνώμων,** -ων. -ον {ευγνώμ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων} (λόγ.) αυτός που αναγνωρίζει χάρη ή ευεργεσία που του έγινε και αισθάνεται υπόχρεος γΓ αυτό: *σας είμαι - για τη βοήθεια που μου προ- σφέρατε* ΖΥΝ. υποχρεωμένος αν γ. αγνώμων, αχάριστος. - - **ευγνωμό- νως** επίρρ. |αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-0)ν,* -ων, *-ον.*

jETYM. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που σκέφτεται λογικά και εκφράζει καλή γνώμη», < εύ- + *-γνώμων* < *γνώμη*. Η σημερινή σημ. είναι μτγν.].

ευγονία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η απόκτηση πολλών υγιών και καλών απογόνων: *ευχή υπέρ ευγονίας* συν. γονιμότητα · 2. η ευγονική

(βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. < *εϋγονος* < *εύ-* + *γόνος].* **ευγονική** (η) {χωρ. πληθ.} βιολ. επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τους τρόπους βελτίωσης τού ανθρώπινου γένους και των κατοικίδιων ζώων, κυρ. σε σωματικό επίπεδο, με εφαρμογή των νόμων τής γενετικής και τής κληρονομικότητας. Επίσης **ευγονισμός** (ο). – **ευγονιστής** (ο). **ευγονίστρια** (η). **ευγονικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. eugenicsj. **ευδαιμονία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η κατάσταση τού ανθρώπου που αισθάνεται ευνοημένος από την τύχη, η ευτυχία και η μακαριότητα: *ανείπωτη ι απόλυτη ι απροσμέτρητη ! υπέρτατη* - ΣΥΝ. καλοτυχία, ολ- βιότητα αντ. δυστυχία, κακοτυχία, κακοδαιμονία, συμφορά 2. (ειδι- κότ.) η υλική ευημερία, η ευτυχία που πηγάζει από την αφθονία αγαθών συν. ευημερία, ευμάρεια, ευζωία αντ. δυστυχία, ένδεια, φτώχια.

ευδαιμονώ ρ. {αρχ.}]-είς...}.

[ΕΤΥΜ. αρ^. < *ευδαίμων* (βλ.λ.)|. **ευδαιμονίζω** ρ. μετβ. *αρχ.]* {ευδαιμόνισ-α. -τηκα. -μένος} (λόγ.- σπάν.) θεωρώ ή ονομάζω (κάποιον) ευτυχισμένο συν. μακαρίζω, καλοτυχίζω αντ. κακοτυχίζω, οικτίρω, ελεεινολογώ, **ευδαιμονικός,** -ή. -ό [αρχ,] **1.** αυτός που σχετίζεται με την ευδαιμονία (βλ.λ.): ~ *πράξη / ενέργεια 2. ευδαιμονικοί* (οι) (ενν. φιλόσοφοι) αυτοί που ασπάζονται το φιλοσοφικό δόγμα τού ευδαιμονισμού (βλ.λ.). που θεωρούν δηλαδή υπέρτατο αγαθό την ευδαιμονία. - **ευ- δσιμονικ-ά/-ώς** [αρχ.] επίρρ. **ευδαιμονισμός** (ο) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} **1.** φίλος, φιλοσοφική θεωρία που θεωρεί την ευδαιμονία ως το υπέρτατο αγαθό για τον άνθρωπο και, κατά συνέπεια, ορίζει ότι ο ύψιστος σκοπός τού ανθριόπου είναι η επιδίωξη ατομικής ή/και κοινωνικής ευδαιμονίας 2. (κατ' επέκτ.) κοινωνική τάση και πρακτική που συνίσταται στη συσσώρευση των αγαθών ως μέσο για την κατάκτηση τής ευδαιμονίας. – **ευδαιμονιστής** (ο), **ευδαιμονίστρια** (η), **ευδαιμονιστικός,** -ή, -ό 118781, **ευδαιμονιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **ευδαιμονώ** ρ. -»ευδαιμονία

ευδαίμων, -ων. -ον {ευδαίμ-ονος. -ονα j -ονες (ουδ. -ονα). -όνων} (λόγ.)

αυτός που θεωρείται ευνοημένος από την τύχη και δοκιμάζει αισθήματα ευτυχίας και μακαριότητας συν. ευτυχισμένος, μακάριος, καλότυχος λν ι. δυστυχής, δυστυχισμένος, κακότυχος 2. (ειδικότ.) αυτός που ευημερεί, που απολαμβάνει υλική ευτυχία: - *χώρα / βασίλειο/ περιοχή* συν, ευκατάστατος, πλούσιος λντ. φτωχός, ενδεής. – **ευδαιμόνως** επίρρ, [αρχ.|. σχολιο λ. -ων. -ωκ -ον.

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που έχει ευλογηθεί ή ευνοηθεί από θεό ή τύχη». < εύ- + *δαίμων* «θεός. τύχη» (βλ.λ.)].

Ε.ΥΔ.Α.Π. (η) Εταιρεία Υδρεύσεως και Λποχετεύσεως Πρωτευούσης. **ευδία** (η) {ευδιών} (λόγ,) ο αίθριος και γλυκός καιρός, οι καλές καιρικές συνθήκες: *ανοιξιάτικη* ~ συν. αιθρία, καλοκαιρία / καλοκαιριά, καλοσύνη αντ. κακοκαιρία, παλιόκαιρος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < εύ- + *δία* < ~*διΓα,* αρχαιότατη λ. με τη σημ. «ημέρα», πβ. σανσκρ. su-div-a- «ωραία μέρα», βλ. κ. *Ζευς*\. **ευδιάζω** ρ. αμετβ. {εύχρ. μόνο σε ενεστ.} γίνομαι αίθριος· συνήθ. τρι- τοπρόσ. *ευδιάζει* (για τον καιρό) βελτιώνεται, αιθριάζει.

[f.tym. < μτγν. *ευδιάζω/* αρχ. *εύδιάζομαι* < αρχ. εύ<5ια (βλ.λ.)[. **ευδιαθεσία** (η) [18771 (χωρ. πληθ.} η καλή, ευχάριστη διάθεση: *αισθάνομαι / έχω* - am. κακοκεφιά. βαρυθυμία. ακεφιά, **ευδιάθετος,** -η. -ο αυτός που έχει καλή διάθεση, που αισθάνεται χα

ρούμενος. που βρίσκεται σε κέφι: *αισθάνομαι / είμαι / φαίνομαι / νιώθω* - συν. εύθυμος, κεφάτος, πρόσχαρος αντ. άκεφος. κακόκεφος, κακοδιάθετος. –**ευδιάθετσ** / **ευδιαθέτως** Ιμτγν.] επίρρ. σχολιο λ. *ευδιάθετος.*

Ιετυμ. μτγν. < εύ- + *-διάθετος* < *διατίθημι* \. **ευδιάκριτος,** -η, -ο αυτός που διακρίνεται εύκολα, που γίνεται εύκολα ορατός και αντιληπτός: ~ *παρουσία / χαρακτηριστικά / σήμα / υπαινιγμός* συν. ευκρινής, φανερός, αισθητός λντ. δυσδιάκριτος. – **ευδιάκριτα** / **ευδιακρίτως** [μεσν] επίρρ.

Ιετυμ. μτγν. < εύ- + *διακριτός* < *διακρίνω].* **ευδιάλυτος,** -η. -ο |αρχ.ϊ (για χημικές ουσίες) που διαλύονται εύκολα σε μικρή ποσότητα διαλυτικού υγρού: το *αλάτι είναι - στο νερό* αντ. δυσδιάλυτος. - **ευδιαλυτότητα** (η) 118761. **ευδιέγερτος,** -η, -ο [18761 αυτός που διεγείρεται εύκολα, **εύδιος,** -ία. -ον (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από γαλήνη και ηρεμία, που δεν σκιάζεται από νέφη ή δεν ταράζεται από καταιγίδες συν. αίθριος, ανέφελος, ασυννέφιαστος, καλοκαιρινός ΑΝΤ. συννεφιασμένος. νεφοσκεπής, νεφώδης.

|ΙΤΥΜ. αρχ. < *εύδία* (βλ.λ.)|.

Ευδοκία (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα αυτοκρατειρών και πριγκιπισσών τού Βυζαντίου **3.** γυναικείο όνομα.

[f.tym. μεσν. κύρ. όν. < μτγν. *ευδοκία* (βλ.λ.)[. **ευδοκία** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ευμενής διάθεση, η καλή θέληση, ιδ. αυτή που προέρχεται από το θείο: «*δόξα* εν *ύψίστοις θεφ καί επί γής ειρήνη, εν άνθρώποις ευδοκία*» (Κ.Δ. Λουκ. 2. 14) || ~ *θεού* συν. εύνοια, ευμένεια λντ. δυσμένεια. ΐΕΤΥΜ^μτγν. < εϋ5οκώ|. **ευδοκίμηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} **1.** η ευνοϊκή έκβαση: *η ~ μιας προσπάθειας* 2. η διάκριση σε έναν τομέα, η καλή εξέλιξη και πορεία: *η ~ στον χώρο του ήταν αποτέλεσμα σοβαρής και σκληρής δουλειάς* **3.** η ακμή. η καλή κατάσταση: *η - τού δημοκρατικού πολιτεύματος* 4. (για φυτό) η ανάπτυξη υπό ευνοϊκές συνθήκες, **ευδόκιμος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που ευδοκίμησε ή ευδοκιμεί, που θεωρείται επιτυχημένος (σε πράξη, ενέργεια, σταδιοδρομία κ.λπ.): - *προϋπηρεσία / Θητεία / παραμονή / σπουδές* συν. επιτυχής, αποτελεσματικός αν γ, αδόκιμος, ανεπιτυχής, αποτυχημένος. – **ευδόκιμα** / **ευδοκίμως** επίρρ.

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ευυπόληπτος», < εύ- + *δόκιμος* (βλ.λ.)|. **ευδοκιμώ** ρ. αμετβ. [αρχ.| {ευδοκιμείς... **|** ευδοκίμησα} (λόγ.) **1.** σημειώνω επιτυχία ή επιφέρω ευνοϊκό αποτέλεσμα (σε έργο, καθήκον, απόπειρα): *είναι βέβαιο ότι η προσπάθειά του αυτή θα ευδοκιμήσει* συν. επιτυγχάνω, ευοδώνομαι. τελεσφορώ λντ. αποτυγχάνω 2. κατορθώνω να ξεχωρίσω από τους άλλους, να επιτύχω διάκριση (σε οποι- ονδήποτε τομέα): *ο διάσημος ζωγράφος ευδοκίμησε και ως σκηνογράφος* συν. διακρίνομαι, αναδεικνύομαι **3.** βρίσκομαι σε κατάσταση ευημερίας και ακμής, σε συνεχή πρόοδο και ανάπτυξη: *ευδοκιμεί η επιχείρηση / η δημοκρατία / η τέχνη / η χώρα* συν. ευημερώ, ακμάζω, προοδεύω, προκόβω αντ. παρακμάζω, οπισθοδρομώ, παίρνο) τον κατήφορο 4. (ειδικότ. για φυτά) βρίσκω ευνοϊκές εδαφικές, κλιματολο- γικές κ.λπ. συνθήκες, για να αναπτυχθώ και να καρποφορήσω: *τα εσπεριδοειδή δεν ευδοκιμούν σε ψυχρά κλίματα* συν. θάλλω, αναπτύσσομαι. πιάνω, **ευδοκώ** ρ, αμετβ. {ευδοκείς... | ευδόκησα} (συνήθ. στον αόρ.) **1.** δείχνω ευμένεια, εύνοια· εκφράζω τη συγκατάθεση και την αποδοχή μου. αποφασίζω να πράξω ή να ενεργήσω όπως μου ζητείται: *δεν ευδόκησε* να *ενδώσει στις αξιώσεις σας* συν. συγκατατίθεμαι, αποδέχομαι. ευαρεστούμαι, συναινώ, συγκατανεύω αντ. αρνούμαι. απορρίπτω, αποποιούμαι 2. (ειδικότ.-ειρων.) ευαρεστούμαι να πράξω ή να συναινέσω σε πράξη μετά από μεγάλη δυσκολία και αργοπορία: *ύστερα από δύο ώρες αναμονής, ευδόκησε επιτέλους να μας δεχθεί* συν. συγκατατίθεμαι. συναινώ, συγκατανεύω ανγ. αρνούμαι, αποκρούω.

[ετυμ. < μτγν. *ευδοκώ (-έω)* < εύ- + *δοκώ.* βλ. κ. *δοκούν).*

Ευδοξία (η) **1.** όνομα Βυζαντινών αρχοντισσών **2.** γυναικείο όνομα.

|εί υμ. < μτγν. *ευδοξία* < εύ- + *-δοξία* < *δόξα* «καλή φήμη»]. **Ευδόξιος** (ο) {Ηυδοξίου} όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < *ευδοξία* < *εύ-* + *-δοξία* < *δόξα* «καλή φήμη»|. **Εύδοξος** (ο) {Ευδόξου} **1.** αρχαίος Έλληνας μαθηματικός (408-355 π.Χ.), μαθητής τής Σχολής τού Πυθαγόρα και τού ΙΙλάτωνα· συνετέ- λεσε στην πρόοδο των μαθηματικών και τής αστρονομίας και κυριό- τερα επιτεύγματά του ήταν η διδασκαλία τής αναλογίας, η θεωρία τής χρυσής τομής, η μέθοδος τής εξάντλησης **2.** ανδρικό όνομα.

[ει υμ. αρχ. κύρ. όν. < εύ + *-δοξος* < *δόξα*\. **ευειδής,** -ής, -ές {ευειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευειδέστ-ερος. -ατος} (αρ- χαιοπρ.) αυτός που έχει ωραία μορφή: «*γυνή προσελθούσα καλή και* ~» (Α. Παπαδιαμάντης) || « *η τυχΐ}... τον έδωσε μορφή εις άκρον ευειδή*» (Κ. Καβάφης) συν. ωραίος, όμορφος ανγ. δύσμορφος, άσχημος.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος.*

Ιετυμ. αρχ. < *ευ-* + *-ειδής* < *είδος].* **ευέλικτος,** -η. -ο **1.** αυτός που ελίσσεται ή περιστρέφεται με ταχύτητα και ευκολία: ~ *παίκτης* Συν. ευκίνητος, ευλύγιστος, εύκαμπτος, εύστροφος **2.** (μτφ.) αυτός που έχει την ικανότητα να κάνει εύκολα ελιγμούς, να αλλάζει θέση εύκολα και γρήγορα: ~ *στρατιωτικό σώμα / πολιτική* **3.** (μτφ.) αυτός που έχει την ικανότητα να ξεφεύγει από τις δυσκολίες, να αποφεύγει τις κακοτοπιές χωρίς να φθείρεται: ~ *διπλωμάτης/ διαπραγματευτής.* - **ευέλικτα** επίρρ.

Ιετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «αυτός που τυλίγεται εύκολα», < εύ- + *-έλικτος* < *ελίσσω / -ομαι.* Η σημερινή σημ. είναι από. τού γαλλ. flexible].

ευελιξία (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η ικανότητα να ελίσσεται, να περιστρέφεται κανείς με ταχύτητα και ευκολία: *η - τού αι/<.ουροειδούς / ενός αθλητή 2.* η ικανότητα να κάνει κανείς ελιγμούς την κατάλληλη στιγμή: *η ~ ενός στρατιωτικού σώματος || «με το νομοσχέδιο δίδεται μεγαλύτερη - στους ασφαλιστικούς φορείς να αναζητήσουν επενδύσεις με αυξημένες αποδόσεις»* (εφημ.) **3.** (μτφ.) η ικανότητα να ξεφεύγει κανείς από τις δυσκολίες, να αποφεύγει τις κακοτοπιές χωρίς να φθείρεται: *η ~ πρέπει να χαρακτηρίζει κάθε διπλωμάτη, γιατί του επιτρέπει να ξεφεύγει από τις παγίδες των αντιπάλων του.*

|£ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. floxibili(c|. **εύελπις,** -ις. -ι {ευέλπ-ιδος, -ι(ν) | -ιδες. -ίδων} **1.** (αρχαιοπρ. για πρόσ.) αυτός που γεννά προσδοκίες για το μέλλον του: *~ νέος* ΣΥΝ. φέρελπις 2. (α) *εύελπις* (ο) *ο* σπουδαστής τής Σχολής Ευελπίδων (β) *(Στρατιωτική) Σχολή Ευελπίδων ανώτατο* εκπαιδευτικό ίδρυμα στο οποίο εκπαιδεύονται απόφοιτοι τής Μέσης Ρ.κπαίδευσης στα πέντε Όπλα (Πεζικό, Πυροβολικό, Τεθωρακισμένα. Μηχανικό. Διαβιβάσεις) και στα δύο Σώματα Εφοδιασμού και Μεταφορών (Σ.Η.Μ.) και Υλικού Πολέμου (Σ.Υ.Π.) τού Στρατού Ξηράς. προκειμένου να στελεχώσουν τον Στρατό Ξηράς ως μόνιμοι αξιωματικοί.

[ΚΤΥΜ. *αρ%. < εν- + ελπίς].* **ευελπιστώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ευελπιστείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.}

1. (αμετβ.) έχω πολλές και αγαθές ελπίδες, ελπίζω (σε κάτι καλό): *δεν ξέρω αν θα τα καταφέρω, ωστόσο* - αντ. απελπίζομαι ♦ 2. (μετβ.) ελπίζω (κάτι): *ευε/.πιστούμε ότι θα ανταποκριθείτε θετικά στο αίτημά μας.* - - **ευελπιατίσ** (η) [μτγν.].

[ετυμ. < μεσν. *ευελπιστώ (-έω)* < μτγν. εύελπισπα < εύ- + *-ελπιστία ελπίζω].*

ευένδοτος, -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που ενδίδει εύκολα ανί. ανένδοτος· (μτφ.) **2.** αυτός που υποχωρεί εύκολα στην πίεση **3.** ηθικά μαλθακός, ευάλωτος.

ευεξάλειπτος, -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που εξαλείφεται, που σβήνεται εύκολα: *~ σημάδι* αντ. δυσεξάλειπτος, ανεξάλειπτος, **ευέξαπτος,** -η, -ο αυτός που εξάπτεται εύκολα, που θυμώνει και οργίζεται με το παραμικρό: *είναι - και μπλέκεται συνέχεια σε καβγάδες* ΣΥΝ. οξύθυμος, ευερέθιστος, αψίθυμος, οργίλος, θερμόαιμος, αράθυμος. αψύς αντ. ήρεμος, πράος, γαλήνιος, απαθής, ψύχραιμος, φλεγματικός.

[πτυμ. μτγν. < εύ- + *-έξαπτος* < *εξάπτω).* **ευεξήγητος,** -η. -ο [18871 αυτός που εξηγείται εύκολα: *~ γεγονός!*

συμβάν / περιστατικό συν. δυσεξήγητος, ανεξήγητος, **ευεξία** (η) Ιχωρ. πληθ.) **1.** η καλή κατάσταση τής υγείας σε συνδυασμό με διάθεση για κίνηση και δραστηριότητα: *η ενασχό?.ηση με την κηπουρική ξεκουράζει και χαρίζει ~ |] σωματική / πνευματική / μεγάλη ! γενική ~* συν. ευρωστία. ευφορία συν. καχεξία, αδιαθεσία 2. (μτφ.) η καλή οικονομική κατάσταση, συνθήκες υλικής προόδου και ευημερίας: *η επιχείρηση διέρχεται φάση άνθησης και ευεξίας* συν. ευρωστία, ευπορία, ευημερία αντ. φτώχια, (λαϊκ.) κεσάτια. σχολιο λ. *έχω.*

[ετυμ. αρχ. < εύ- + *-εξία* < *έχω.* όπως επιμαρτυρείται και από την αρχ. περίφραση *εν έχω* (ίδια σημ.)]. **ευεπηρέαστος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που δέχεται εύκολα ξένες επιδράσεις και διαμορφώνει ανάλογα τη στάση ή τη γνώμη του: *άνθρωπος ~ στις αποφάσεις* του λνΓ. δυσεπηρέαστος, ανεπηρέαστος, **ευεπίλυτος,** -η. -ο [1766] αυτός που επιλύεται εύκολα: *~ πρόβ/.ημα* ανί . δυσεπίλυτος,

ευεπίφορος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που τείνει προς (κάτι), που εύκολα παρασύρεται (σε αυτό) συν. επιρρεπής. - **ευεπιφόρως** επίρρ.

I μτγν.I.

[ετυμ. μτγν. < εύ- + *-επίφορος* < *έπιφέρω\.* **ευεργεσία** (η) Ιαρχ.] [ευεργεσιών} πράξη ή ενέργεια με φιλανθρωπικό χαρακτήρα, που γίνεται εθελοντικά και χωρίς την προσδοκία χρηματικών ή άλλων ανταλλαγμάτων: i^πσε *νοσοκομεία και ορφανοτροφεία και έκανε πλήθος άλλες* **ευεργέτημα** (το) [αρχ.**!** {ευεργετήμ-ατος **|** -ατα.-άτων) **1.** αγαθή και ωφέλιμη πράξη ή προσφορά, που γίνεται χωρίς υλικά ή άλλα ανταλλάγματα συν. ευεργεσία, βοήθεια, χάρη αντ. βλάβη, ζημιά 2. τυεργε- τική διάταξη νόμου, που προβλέπει ευμενή μεταχείριση ορισμένων προσώπων ή κοινωνικών τάξεων στο πλαίσιο ειδικών εννόμων σχέσεων ή καταστάσεων, που αποτελούν εξαιρέσεις στην ισχύουσα νομοθεσία· φρ. *ευεργέτημα πενίας* βλ. λ. *πενία.* **ευεργετήριος,** -α, -ο ο ευεργετικός.

ευεργέτης (ο) {ευεργετών). **ευεργέτιδα** (η) {ευεργετίδων} **1.** πρόσωπο που προβαίνει σε αγαθή και χρηστή πράξη ή ενέργεια, που προσφέρει υλική ή ηθική βοήθεια, πολύτιμη υπηρεσία κ.λπ. προς όφελος ενός ή περισσοτέρων ατόμων, κοινωφελούς ιδρύματος, έθνους ή και ολόκληρης τής ανθρωπότητας: *μέγας / αείμνηστος ! αοίδιμος ~* [[*~ τής πατρίδος / τής αχ'θρωπότητας* συν. αρωγός, αγαθοεργός 2. (ειδι- κότ.) ο τίτλος που απονέμεται από ίδρυμα ή άλλο επίσημο φορέα σε πρόσωπο για την προσφορά μεγάλης δωρεάς και την ουσιαστική συμβολή στην ίδρυση και στις δραστηριότητές του· ΦΡ. *εθνικός ευεργέτης* πρόσωπο που ευεργέτησε το έθνος με μεγάλες δωρεές, κληροδοτήματα, ευαγή ιδρύματα, καθώς και με την καθιέρωση θεσμών, διαγωνισμών, υποτροφιών κ.λπ. Επίσης **ευεργέτισαα** {δύσχρ. ευεργε- τισσών) κ. (λόγ.) **ευεργέτις** (η) [αρχ.] {ευεργέτ-ιδος. -ίδα {-ίδων}. [ετυμ. αρχ. < *εύεργός* «κατάλληλος, χρήσιμος» < εύ- + *-εργός έργον}.*

ευεργετικός, -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που ευεργετεί, που προσφέρει ηθική ή/και υλική βοήθεια χωρίς ανταλλάγματα, που αποβλέπει στο καλό και το αγαθό: *~ χειρονομία / δράση / μέτρο / ρόλος* > *δραστηριότητα / διάθεση* συν. αγαθοεργός, αγαθοποιός, ευεργετήριος ανί. βλα πτικός. επιζήμιος, κακοποιός **2.** αυτός που προσφέρει ωφέλεια: *η χθεσινή βροχή υπήρξε πολύ ~ για τη γεωργία || ~ επίδραση! αποτέλεσμα ί άνεμος! περιβάλ/-ον ' επακόλουθο* συν. ευνοϊκός, χρήσιμος, ωφέλιμος, επωφελής, λυσιτελής λντ. βλαπτικός, επιζήμιος 3. νομ. ***ευεργετικός νόμος*** / ***ευεργετική διάταξη*** νόμος / διάταξη που παρέχει σε κατηγορίες ατόμων ειδικά προνόμια ή δικαιώματα ή τα απαλλάσσει από συγκεκριμένες υποχρεώσεις. · **ευεργετικά** επίρρ.. **ευεργετικότητα** (η) 118941.

ευεργετώ ρ. μετβ. [αρχ.| {ευεργετείς... | ευεργέτ-ησα. -ούμαι,-ήθηκα, -ημένος! 1. προβαίνω σε πράξη ή ενέργεια που ωφελεί, χωρίς να αναμένω ή να προσδοκώ χρηματικά ή άλλα ανταλλάγματα· προσφέρω εθελοντικά τις υπηρεσίες μου (στον συνάνθρωπο, στη χώρα μου ή και στον κόσμο ολόκληρο): *η πατρίδα ξέρει να τιμά όσους την ευεργετούν* συν. ωφελο), συντρέχω, βοηθώ λντ. ζημκύνω, βλάπτω 2. (ειδι- κότ.) προβαίνω σε αγαθοεργίες, αναπτύσσω φιλανθρωπική δράση, κυρ. παρέχοντας χρηματική βοήθεια σε αναξιοπαθούντες ή σε φιλανθρωπικά ιδρύματα ΣΥΝ. ελεώ, ευσπλαχνίζομαι, **ευερέθιστος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που ερεθίζεται εύκολα, που τξά- πτεται και θυμώνει με το παραμικρό: *~ άνθρωπος ι χαρακτήρας ! ιδιοσυγκρασία* συν. ευέξαπτος, οξύθυμος, οργίλος, αψίθυμος, εύθικτος. νευρικός, αράθυμος, αψύς αν'Τ. ήρεμος, πράος, ψύχραιμος, νηφάλιος, φλεγματικός · 2. ιλτρ. ο επιρρεπής στους ερεθισμούς, αυτός που παθαίνει εύκολα φλεγμονές. – **ευερεθιατότητα** (η), **ευετηρία** (η) {χωρ. πληθ.) η καλή χρονιά· (ειδικότ.) εύφορη χρονιά με καλή σοδειά: *τα έθιμα! τελετές τής ~ στις αγροτικές περιοχές.* – **ευ- ετηριακός,** -ή, -ό. [ΚΤΥΜ. αρχ. < εύ- + *-ετηρία* < *έτος* (πβ. κ. *επ-ετηρίδα)}.* **ευζωία** (η) [αρχ.| [χωρ. πληθ.} (λόγ.) η καλή ζωή, ο άνετος βίος από υλικής πλευράς συν. καλοζωία, καλοπέραση, ευημερία, ευδαιμονία λντ. κακοζωία. κακοπέραση, δυστυχία, δυσπραγία, **ευζωνάκι** (το) {χωρ. γεν.) **1.** χαϊδευτ. για εύζωνο **2.** (α) μικρό ομοίωμα ευζώνου συν. τσολιαδάκι (β) παιδί που ντύνεται εύζωνος στις εθνικές εορτές συν. τσολιαδάκι. **εύζωνος** (ο) {ευζών-ου [-ων, -ους) (παλαιότ.) ο ελαφρώς οπλισμένος στρατιώτης τού ελληνικού Στρατού Ξηράς, με ειδική στολή (φουστανέλα. φέσι και τσαρούχια) · σήμερα, στρατιώτες με αυτή τη στολή ανήκουν στην ί Ιροεδρική Φρουρά, αποδίδουν τιμές σε επισήμους και φρουρούν το μνημείο τού Αγνώστου Στρατιώτη συν. τσολιάς. Επίσης (καθημ.) **εύζωνας.** – **ευζωνικός,** -ή. -ό]1886|.

Ιετυμ. < αρχ. *εϋζωνος < εύ-* + *-ζωνος < ζώνη.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικά στον Όμηρο ως χαρακτηρισμός των γυναικών με ωραία, λεπτή μέση. Η σημερινή σημ. απαντά ήδη στους κλασικούς πεζογρά- φους. όπου η λ. προσδιορίζει τους ασκημένους στρατιώτες, τους οπλίτες που δεν έφεραν βαριά ασπίδα, με αποτέλεσμα να είναι ταχείς και ευκίνητοι j. **ευήθης,** -ης. εύηθες {ευήθ*ους {-εις (ουδ. -η)} (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερβολική αφέλεια και αγαθότητα, που διακρίνεται για την ευπιστία και την ανοησία του συν. αγαθός, αγαθιάρης, αφελής, απλοϊκός, εύπιστος, μωρός, μωρόπιστος, χαζός, ανόητος αν γ. έξυπνος, πονηρός, αετός. - **ευήθως** επίρρ., **ευήθεια** (η) |αρχ.). ·*■ σχολιο λ. *ανόητος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «καλόκαρδος, ενάρετος». < εύ- + *-ήθης < ήθος.* 1) σημερινή μείωτική σημ. είναι ήδη αρχ.]. **ευήκοος,** -ος, -ον (λόγ.) αυτός που έχει οξεία ακοή, που ακούει καλά ΣΥΝ. οξύκοος λντ. βαρήκοος· κυρ. στη ΦΡ. ***τείνω*** / α ***τρέφω ευήκο- ον ους*** ακούω με ευμένεια. με ευνοϊκή διάθεση (κάποιον): - *στα αιτήματα μιας κατηγορίας εργαζομένων.* – **ευηκοΐα** (η) [μτγν.Ι. σχολιο λ. *σύνθετος.*

[ΚΤΥΜ. αρχ. < *εύ-* + *-ήκοος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ακοή].*

ευήλατος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει σφυρηλατηθεί ή μπορεί να σφυρηλατηθεί εύκολα και καλά ΣΥΝ. δυσήλατος. ^ σχολιο λ. *σύνθετος.*

[πτυμ. αρχ. < εύ- + *ελατός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *έ?.αύνω\.*

ευηλεκτραγωγός, -ός. -ό 11884) (λόγ.) φυσ. αυτός που αποτελεί καλό αγωγό τού ηλεκτρισμού· αυτός από τη μάζα τού οποίου διέρχεται εύκολα το ηλεκτρικό ρεύμα: - *σώμα ι υλικό* λντ. δυσηλεκτραγωγός, **ευήλιος,** -α, -ο |αρχ.j (λόγ.) αυτός που λιάζεται καλά, που τον βλέπει ο ήλιος, που δέχεται άφθονο το ηλιακό φως: - *δωμάτιο ! κάμαρα ! σπίτι* ΣΥΝ. προσήλιος, ηλιόλουστος αντ. ανήλιος, ανήλιαγος, σκιερός.

ευηλίως επίρρ. |αρχ.|. **ευημερία** (η) {χωρ. πληθ.) η κατάσταση που διαμορφώνουν οι συνθήκες πλούτου, οικονομικής άνθησης και ευδαιμονίας· ζωή μέσα στην απόλαυση υλικών ή'και πνευματικών αγαθών: *τα κυβερνητικά μέτρα αποβλέπουν στην πρόοδο και την ~ τού τόπου || οικονομική / κοινωνική ! υλική / γενική / αληθινή / παγκόσμια * προσωπική - || βαθμός / επίπεδο / ημέρες / εικόνα / σύμβολο / οδός / προϋπόθεση /* (μτφ.) *άνεμος! πηγή / δείγμα ευημερίας*)| *ζω / διάγω εν ευημερία* ΣΥΝ. ευπορία, ευζωία, καλοπέραση, ευπραγία, ευδοκίμηση, ευδαιμονία αντ. δυστυχία, φτώχια, δυσπραγία. – **ευημερώ** ρ. αμετβ. [οφχ.Ι {-είς...}. ·"■ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ητυμ. αρχ. < *εύήμερος,* αρχικά χαρακτηρισμός μιας ικανοποιητικής και παραγωγικής ημέρας, < εύ- + *-ήμερος < ημέρα].* **ευημερίσμος** (ο) [1843] {χωρ. πληθ.) η φιλοσοφική θεωρία τού φιλοσόφου Κυημέρου (3ος αι. π.Χ.). κατά την οποία οι θεοί αρχικά ήταν άνθρωποι και θεοποιήθηκαν αργότερα. – **ευημεριατής** (ο) JJ866J. **ευήνεμος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που δεν προσβάλλεται από σφοδρούς ανέμους, που μένει προφυλαγμένος από τη δύναμη των ανέμων: *~ λιμάνι* ΣΥΝ. υπήνεμος, απάνεμος λντ. προσήνεμος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθε*

τος.
Ιετυμ. αρχ. < *Γ\)-* + *άνεμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει)].
Εύηνος (ο) {Ηυήνου} ποταμός τής Δ. Στερεάς Γϊλλάδας, που πηγάζει από τα όρη τής Ναυπακτίας και εκβάλλει στον Πατραϊκό Κόλπο. [είύμ. αρχ. τοπωνύμιο (και ανθρωπωνύμιο), πιθ. < εύ + **ήνος* «πρόσωπο» (βλ. λ. *άπ-ηνής. προα-ηνής),* οπότε η λ. θα δήλο^νε το όμορφο πρόσωπο ή παρουσιαστικό. Λιγότερο πιθ. η αναγωγή τού β' συνθ. σε αρχ. *ήνις* (αιτ. πληθ.), που χρησιμοποιείται ως επίθ. βοδιών *και* σημαίνει «ενός έτους» (συνδ. με τη λ. *ενιαυτός)].* **εύηχος,** -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ.) **1.** αυτός που ηχεί δυνατά, που έχει ισχυρό ήχο λντ. σιγανός **2.** (συνήθ.) αυτός που παράγει αρμονικό ήχο. που ηχεί ευχάριστα: - *λόγος Ι φωνή / κήρυγμα* συν. γλυκόηχος, καλλίφωνος, εύφωνος, γλυκύφο>νος, μελωδικός λντ. κακόηχος, κακόφωνος. – **εύηχα/ ευήχως** [μτγν.| επίρρ. **ευθαλής,** -ής, -ές {ευθαλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που διαθέτει πλούσια βλάστηση, που ανθίζει: ~ *φυτό* συν. θαλερός, ανθηρός ΑΝΓ. μαραμένος.
[ετυμ. αρχ. < *εύ-* + *-Θαλής* < *θάλ/.ω* (βλ.λ.)].
Ευθαλία (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.
|πτυμ. μτγν, κύρ. όν. < αρχ. *ευθαλής* «ανθηρός, πλούσιος σε βλάστηση» (βλ.λ.). Βλ. κ. *Θαλής Ι Θάλεια}.* **ευθανασία** (η) Ιχωρ. πληθ.! **1.** ο όσο το δυνατόν καλύτερος, ευκολότερος και πιο ανώδυνος θάνατος 2. (ειδικότ.) η πρόκληση ανώδυνου θανάτου ή η επίσπευση αυτού, προκειμένου να συντυμευθεί η αγωνία ετοιμυθανάτου ή πάσχοντος από ανίατη ασθένεια.
Ιετυμ. μτγν., αρχική σημ. «ευτυχισμένος ή αξιοπρεπής θάνατος». < τύ + *θάνατος.* Η σημερινή σημ. είναι αντιδάν. από αγγλ. euthanasia], **ευθαρσής,** -ής, -ές {ευθαρσ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| (λόγ.) γεμάτος θάρρος. θαρραλέος: ~ *λόγος / εξήγηση / τοποθέτηση* συν. τολμηρός, θαρρετός αντγ. δειλός, άτολμος, άνανδρος. – **ευθαρσώς** επίρρ. |αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[είύμ. αρχ.< εύ- + *-θαρσής< θάρσος/ θάρρος}.* **ευθεία** (η) (ευθειών} **1.** μαθ. η γραμμή που ορίζεται από δύο σημεία (πρωταρχική έννοια τής γεωμετρίας· πρακτικά χαράσσεται με τον χάρακα, τον κανόνα): *δύο - που τέμνονται στο σημείο Α || παράλ/.η- λες / ασύμβατες* ~ αντ. τεθλασμένη, καμπύλη **2.** ***ευθεία*** (η) (ενν. *οδός)* ο ίσιος δρόμος, δρόμος χωρίς στροφές: *ακολουθήστε αυτή την ~ και στο πρώτο στενό στρίψτε δεξιά* || ο δρόμος είναι *μία* ~· φρ. (α) ***τελική ευθεία*** βλ. λ. *τελικός* (β) ***κατ' ευθείαν*** βλ. λ. *κατευθείαν* (γ) ***απ' ευθείας*** βλ. λ. *απευθείας.* – **ευθειακός,** -ή, -ό.
[ετυμ. < αρχ. *εύθεΐα.* θηλ. τού επιθ. εύθύς·|. **ευθεία** επίρρ.· σε ευθεία κατεύθυνση, χωρίς παρέκκλιση: *πηγαίνεις όλο - , στρίβεις πουθενά* ΣΥΝ. ίσια. **ευθειάζω** ρ. μετβ. {ευθείασ-α, -τηκα} κάνω (κάτι) ευθύ ή επίπεδο.
[εγυμ. μεσν. < *ευθύς* + παραγ. επίθημα *-ιάζω,* βλ. κ. *φτειάχνω].* **ευθερμαγωγός,** -ός, -ό |Ι870| φυς. (σώμα) που είναι καλός αγωγός τής θερμότητας: ~ *μέταλλο* συν. θερμαγωγός αμ. δυσθερμαγωγός, **εύθετος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που είναι καλά τοποθετημένος, που βρίσκεται στη σωστή θέση συν. διευθετημένος, τακτοποιημένος 2. (μτφ. για χρόνο) ο κατάλληλος, ο αρμόζων: *η απόφαση θα ανακοινωθεί σε ~ χρόνο* συν. ευνοϊκός, επίκαιρος, ενδεδειγμένος· φρ. ***εν ευθέ-*** *τωχρόνω (έν εύθέτω χρόνο))* τον κατάλληλο καιρό, όταν οι συνθήκες είναι κατάλληλες: *το θέμα θα συζητηθεί* – **ευθέτως** επίρρ. |αρχ.|. **ευθετ-ώ** ρ. [αρχ.] |-είς...}.
Ιετυμ. αρχ. < εύ- + -θετός < πθημι, βλ. κ. *θέτω\.* ευθέως επίρρ. [αρχ.| (λόγ.) 1. κατευθείαν, ολόισια συν. στα ίσια αντ. λοξά. πλαγίως · 2. με κατηγορηματικό τρόπο, με ειλικρίνεια, χωρίς περιστροφές: *τον κατηγόρησε - ως υπαίτιο τής ήττας.* συν. απερίφραστα. σχόλιό λ. *προηγουμένως.* εύθικτος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που θίγεται εύκολα, που προσβάλλεται με το παραμικρό από τους λόγους ή τη συμπεριφορά των άλλων: *είναι πολύ ~ σε ζητήματα τιμής* ΣΥΝ. ευαίσθητος, (λαϊκ.) μυγιάγγιχτος αντ. παχύδερμος, αναίσθητος, χοντρόπετσος.
[ι-τυμ. αρχ. < εύ- + *-θικτος < θίγοή.* **ευθιξία** (η) |μτγν.) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) το να θίγεται κανείς εύκολα, κυρ. για θέματα τιμής: *παραιτήθηκε για λόγους ευθιξίας || σπάνια / προσωπική / πολιτική* ~ ΣΥΝ. ευαισθησία, **εύθραυστος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που σπάει εύκολα: *Προσοχή στη μεταφορά! Είναι ~ προϊόν* |[*~ αγγείο / τζάμι* συν. εύθρυπτος αντ. άθραυστος 2. (μτφ.) ευπαθής, αυτός που εύκολα προσβάλλεται ή δια- ταράσσεται: ~ *υγεία Ι νεύρα / κατάσταση / ειρήνη / ψυχική ισορροπία / χαρακτήρας* συν. ευπρόσβλητος 3. (για πρόσ.) αυτός που έχει αδύνατη κατασκευή ή κράση: ~ *κοπέλα* συν. λεπτοκαμωμένος, λεπτεπίλεπτος, αιθέριος, (καθημ.) ντελικάτος. ασθενικός. – **ευθραυστότητα** (η).
[f.tym. αρχ. < εύ- + *-θραυστος < θραύω\.* **εύθρυπτος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που θρυμματίζεται εύκολα, που τρίβεται εύκολα: ~ *κόκκοι* ΣΥΝ. εύθραυστος.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < εύ- + *θρυπτός < θρύπτω* «θραύω, θρυμματίζω», βλ. κ. *θρύμμα Ι*
ευθυ- κ. **ευθύ-** α' συνθετικό που προσδίδει στο β' συνθετικό τη σημασία: 1. τού ίσιου: *ευθύ-γραμμος,* ευθύ-/3ολος 2. τού δίκαιου, τού ορθού: *ευθύ-δικος. ευθυ-κρισία.*
(είύμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το επίθ. *εύθύς* (βλ.λ.)|. **ευθύαυλος** (ο) |Ι86Ι| {ευθυαύλ-ου | -ων, -ους} μους. πνευστό μουσικό όργανο, που αντιδιαστέλλεται προς τον πλαγίαυλο (το φλάουτο) · το κλαρίνο (βλ.λ.). ·' ·'■ σχόλιο λ. *αυλός.*
[ΠΤΥΜ. < *ευθυ-* + *αυλός.* κατ' αντιδιαστολή προς το *πλαγίαυλος*].
ευθύβολος, -η. -ο κ. (ορθότ.) **ευθυβόλος,** -ος, -ο αυτός που πετυχαίνει τον στόχο του, ο εύστοχος, ο ακριβής ΛΝ Γ. άστοχος. – **ευθυβολία** (η) Ιμτγν.}. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-βό/^ος.***
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *εύθυβόλος* < *αύθυ-* + *-βόλος* < *βάλλω].*
ευθυγραμμια (η) *ευθύγραμμος
ευθυγραμμίζω ρ. μετβ. 11882] {ευθυγράμμισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** τοποθετώ ή φέρω σε ευθεία γραμμή: - ***ένα κομμάτι*** ξύλο / τζ^μι || - τις ***σειρές των θρανίων*** συν. ισιώνω, στοιχίζω λντ. στραβώνω **2.** (μτφ.) ταυτίζω, προσαρμόζω, συμφωνώ: ***προσπάθησε να ευθυγραμμίσει την πολιτική τής χώρας του με την πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών*** |j (κ. μεσοπαθ.) ***ευθυγραμμίστηκε με την κυρίαρχη τάση στο κόμμα του.***
ευθυγράμμιση (η) [1882] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεο^ν} **1.** η τοποθέτηση σε ευθεία γραμμή: ***η ~ των θρανίων τής αίθουσας*** 2. μηχλν. η τεχνική επέμβαση στο σύστημα διεύθυνσης τού αυτοκινήτου (τιμόνι. τροχοί, άξονες τροχών και ημιαξόνια) έτσι, ώστε αυτό να συμβάλλει στην ορθή πορεία τού οχήματος: «***ευθυγραμμίσεις - ζν/ο- σταθμίσεις»*** (επιγραφή συνεργείων αυτοκινήτων) **3.** (μτφ.) η προσαρμογή (τακτικής, πολιτικής ή άλλης γραμμής, ιδεών) προς κάτι άλλο: ***η ~ τής εξωτερικής πολιτικής τής χώρας με τις αποφάσεις τής Διακυβερνητικής || η ~ του με τη γραμμή τού κόμματος*** ΣΥΝ. συμφωνία, ταύτιση.
ευθύγραμμος, -η (λόγ. -ος). -ο [αρχ.| **1.** αυτός που βρίσκεται ή κινείται σε ευθεία γραμμή: - ***κίνηση*** ΣΥΝ. ευθύς, ίσιος 2.τέ&μ. αυτός που τα στοιχεία του (σημεία) ανήκουν στην ίδια ευθεία· φρ. *ευθυ- Υραμμο τμήμα* το τμήμα ευθείας, που ορίζεται από δύο σημεία: γο - ***ΑΒ.*** - **ευθύγρομμα** επιρρ., **ευθυγραμμια** (η) 11833|. **ευθυδικία** (η) |αρχ.ι {χωρ. πληθ.} δίκαιη και ορθή κρίση ή απόφαση· δικαιοκρισία ανί. στρεψοδικία, κακοδικία. - - **ευθύδικος,** -η. -ο |αρχ.|.
ευθυκρισία (η) [i825] {χωρ. πληθ.} ορθή και δίκαιη κρίση· σωστή σκέψη λντ. ακρισία.
Ευθυμία (η) γυναικείο όνομα.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < εύθυμος (βλ.λ.)]. **ευθυμία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** η χαρούμενη και ευχάριστη ψυχική διάθεση: ***στην παρέα επικρατούσε μεγάλη*** ~ συν. κέφι. ευδιαθεσία λντ. αθυμία. δυσθυμία, ακεοτά 2. η ευχάριστη διάθεση που δημιουρ- γείται υπό την επήρεια ελαφράς μέθης: ***ήπιε δυο ποτηράκια παραπάνω κι ήρθε σε ~.***
Ευθύμιος (ο) **1.** άγιος τής Ορθόδοξης Κκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Κπίσης (καθημ.) **Ευθύμης.**
[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. ***εύθυμος*** (βλ.λ.)]. **ευθυμογράφημα** (το) |ευθυμογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} (συνήθ. σε εφημερίδες ή περιοδικά) κείμενο με εύθυμο χαρακτήρα, ευτράπελο ανάγνωσμα.
ευθυμογράφος (ο/η) |Ι889[συγγραφέας ευθυμογραφημάτων. – **ευθυμογραφικός,** -ή. -ό [1892]. **ευθυμογραφώ** ρ. μετβ. [1891] {ευθυμογραφείς... · μόνο σε ενεστ. ***κ.***
παρατ.} συγγράφω ευθυμογραφήματα, **ευθυμολόγημα** (το) {ευθυμολογήμ-ατος | -ατα. -άτων} καθετί που λέγεται ή γράφεται, για να προκαλέσει ευθυμία· εύθυμος λόγος ΣΥΝ. χαριτολόγημα, αστειολογία. **ευθυμολογώ** ρ. αμετβ. {ευθυμολογείς...} λέω κάτι που προκαλεί ευθυμία συν. χαριτολογώ, αστειολογώ αντ. σοβαρολογώ. – **ευθυμολογία** (η) J ΐ891]. **ευθυμολόγος** (ο/η) [1894J, **ευθυμολογικός,** -ή. -ό.
εύθυμος, -η. -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει καλή διάθεση· χαρούμενος, πρόσχαρος: - ***παρέα*** ΣΥΝ. ευδιάθετος. χαρωπός, κεφάτος, χαρούμενος αντ. δύσθυμος, άκεφος. (λαϊκ.) κατσούφης, σκυθρωπός· Φ*ευθυμη χήρα* βλ. λ. ***χήρα*** 2. αυτός που τον διακρίνει η χαρά: ~ ***διάθεση / τόνος***]| ***σφυρίζω έναν ~ σκοπό*** ΣΥΝ. αλέγρος **3.** αυτός που προκαλεί γέλιο και χαρά· αστείος: ~ ***παράσταση*** ΣΥΝ. διασκεδαστικός. φαιδρός, κωμικός, (λόγ.) ιλαρός. - - **εύθυμα** επίρρ.
[ι-τυμ. αρχ. < εύ- + ***θυμός*** «καρδιά, εσωτερικός εαυτός» (βλ.λ.)|. **ευθυμώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] {ευθυμείς... | ευθύμησα} **1.** έχω καλή ψυχική διάθεση· είμαι χαρούμενος, εύθυμος λντ. δυσθυμώ 2. έρχομαι σε κατάσταση ελαφράς μέθης, **ευθύνη** (η) {ευθυνών} 1.η υποχρέωση που έχει κανείς να πραγματοποιήσει κάτι, καθώς και να δώσει λόγο γι' αυτό: ***επαγγελματική ι πολιτική / κοινωνική / ηθική / νομική / αστική / ποινική ~ || θα το έχεις υπ'~ σου*** (θα είσαι υπεύθυνος γΓ αυτό) || ***έχω την ~ των επιλογών / τής παραγωγής / μιας στρατιωτικής επιχείρησης || τα έργα εκταλού- νται υπό την ~ τής αρμόδιας υπηρεσίας*** || ***έχει απόλυτη*** εξουσία ***χειρισμών στον χώρο ευθύνης του***■ Φ*ρ.* (α) *αίσθημα ευθύνης* η υπευθυνότητα: ***έχει έντονο το ~ για τις πράξεις του*** (είναι πολύ ευσυνείδητος) (β) *προ / ενώπιον των ευθυνών* μπροστά στις ευθύνες: τον ***έφερε προ των ευθυνών του και του ζήτησε να ενεργήσει αμέσως*** 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε αναλαμβάνει κανείς υπεύθυνα: ***Μην ασχοληθείς μ' αυτό! Είναι δική μου*** ~ **3.** (ειδικότ.) το σύνολο των συνεπειών που βαρύνει κάποιον εξαιτίας τής πλημμελούς τήρησης των καθηκόντων του ή τής παράβασης έννομης ή ηθικής αρχής: ***φέρο) / επωμίζομαι / αποσείω / διαχωρίζω / αποδίδω ι ρίχνω σε άλλον την*** ~ || (κ. στον πληθ.) ***επιρρίπτω / καταλογίζω ευθύνες σε κάποιον*** || ***για το ατύχημα θα αναζητηθούν ευθύνες*** (θα αναζητηθεί ποιοι πρέπει να λογοδοτήσουν) Jj ***έχετε κι εσείς μερίδιο ευθύνης για την κατάσταση αυτή*** συν. βάρος, ενοχή, υπαιτιότητα· Φ*ρ. αναλαμβάνω την ευθύνη* (για κάτι) (i) δηλώνω υπεύθυνος (για κάτι που έχει συμβεί). δηλώνω ότι είμαι ο δράστης (συγκεκριμένης πράξης): ***την ευθύνη τής τρομοκρατικής επίθεσης ανέλαβε η <<17 Νοέμβρη»*** *{\ \)* δηλο>νω υπεύθυνος, έτοιμος να υποστώ τις συνέπειες (για ό,τι πρόκειται να συμβεί); ***Ας παρακάμ- ψουμε αυτή την*** εντο/>.ή! ***Εγώ*** ~ (iii) *(εις το ακέραιον)* αναλαμβάνω

πλήρως την ευθύνη. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ανεύθυνος.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***εϋθυνα*** (από τις πλάγιες πτώσης, π.χ. γεν. ***ευθύνης,*** προέκυψε η ονομαστική ***ευθύνη) < εύθύνω / -ομαι*** (βλ.λ.). Στην αρχ. Αθτϊνα, οι αξιωματούχοι που ολοκλήρωναν τη θητεία τους είχαν την υποχρέωση να παραστούν σε δημόσια εξέταση ***(εϋθυνα)*** τής εν γένει διαγωγής τους. Στη διαδικασία αυτή αναφέρονται οι αρχ. περιφράσεις ***υπέχω εύθύνας! εύθύνας δίδωμι / επί τάς εύθύνας έλθείν / τάς εύθύνας κατηγορεΐν*** κ.ά., από όπου προέκυψε η βασική σημ. τής λ.|.

ευθύνη - υπεύθυνος - ανεύθυνος. Η έννοια τής **ευθύνης,** βασικός θεσμός τής αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας, έχει ιδιαίτερο σημασιολογικό ενδιαφέρον για τη σημασία με την οποία χρησιμοποιούνται σήμερα τα επίθ. **υπεύθυνος** και **ανεύθυνος.** Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποίησαν τη λ. **εϋθυνα** και αργότερα το **ευθύνη** (από τη γενική: ***εϋθυνα - ευθύνης > ευθύνη)*** με την κυ- ριολ. σημ. «ίσιωμα, τυ να κάνεις κάτι ευθύ. ίσιο. διόρθωση» (το ***εΰθυνα*** είναι από το ρ. **εύθύνω** «ισιώνω» και αυτό από το **εύθύς)** και με τη μεταφορική σημ. «διαχειριστική ευθύνη, διαχειριστικός έλεγχος, που ασκείτο δημόσια σε αυτούς που είχαν αναλάβει δημόσια αξιώματα κατά το πέρας τής θητείας τους». Όποιος ανε- λάμβανε αξίωμα ήταν **ύπεύθυνος,** υπόλογος δημοσίου ελέγχου, στους **εύθύνους,** τους δημόσιους ελεγκτές, ενώ ο μη υπέχο)ν τέτοια ευθύνη, ο μη υπόλογος, ήταν **ανεύθυνος.** Βαθμηδόν η έννοια τής ***ευθύνης*** επεκτάθηκε σε οτιδήποτε αναλαμβάνει κανείς ως καθήκον ή αρμοδιότητα στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό (επαγγελματικό ή άλλον) χώρο. καθήκον ή αρμοδιότητα για την οποία υπέχει (νομική ή ηθική) ευθύνη, δηλ. για την οποία είναι ***υπεύθυνος.*** Παράλληλα προς την ουδέτερη αυτή σημ. τού υπόλογου (και από περιπτώσεις που συνέβαινε κάτι κακό κατά την άσκηση καθηκόντων και αρμοδιοτήτων), η λ. ***υπεύθυνος*** προσέλαβε και τη σημ. «ένοχος». Ομοίως και το αντίθετο, η λ. ***ανεύθυνος από*** τη σημ. «άμοιρος. αμέτοχος ευθυνών» προσέλαβε και τη σημ. «αθώος». Με αυτή την «καλή» σημ. χρησιμοποιείται η λ. και στην υμνογραφία τής Εκκλησίας: ***«Σήμερον*** τό ***κατά τού Χριστού πονηρόν συνήχθη συνέδριον, και κατ' αυτού κενά έβουλεύσατο παραδούναι Πιλάτω εις θάνατον τόν*** άν'ευθυν'ον'Ιενν. τον Χριστό)». Από τη σημ.«υπεύθυνος = ένοχος» και «ανεύθυνος = αθώος» στη σύγχρονη Ελληνική περάσαμε στην αντίθετη (!) και για τις δύο λέξεις σημασία: όταν χαρακτηρίζουμε κάποιον ως «υπεύθυνο» πρόσωπο (μαζί με την αρχική σημ. «υπαίτιος», την κακόσημη). εννοούμε επίσης «με συνείδηση ευθύνης, ευσυνείδητο και αξιόπιστο πρόσωπο». Αντιθέ- τως. ως «ανεύθυνο πρόσωπο» χαρακτηρίζουμε σήμερα «εκείνον που στερείται ευθύνης, τον ασυνείδητο, τον αναξιόπιστο». Jlabeni voces sua fata! («Έχουν και οι λέξεις τη μοίρα τους»).

-* ανεύθυνος

ευθύνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} είμαι υπεύθυνος, φέρω την ευθύνη για κάτι: ***η κυβέρνηση ευθύνεται για τη χάραξη τού προϋπο?*ογισμού*** || <5εν - ***εγώ για τη δική του αποτυχία.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

|πτγ.νι. Μέση φωνή τού αρχ. ***εύθύνω*** «κατευθύνω, οδηγώ κατευθείαν»

εύθύς. Βλ. κ. ***ευθύνη].*** **ευθυνοφοβος,** -η, -ο αυτός που φοβάται ή αποφεύγει να αναλάβει τις ευθύνες: ~ ***ηγεσία.*** – **ευθυνοφοβία** (η), **ευθύς,** -εία, -ύ {ευθ-έος | -είς (ουδ. -έα). -έων (θηλ. -ειών)· ευθύτ-ερος. -ατος[**1.** αυτός που δεν αλλάζει κατεύθυνση· ίσιος: ~ ***δρόμος / πορεία / γραμμή*** συν. ευθύγραμμος αντ. καμπύλος, κυρτός, τεθλασμένος **2.** (μτφ.) αυτός που φέρεται με ειλικρίνεια, χωρίς να αποκρύπτει τις προθέσεις του: ***-χαρακτήραχι άνθρωπος*** συν. ντόμπρος **3.** αυτός που εκφέρεται κατά τρόπο ξεκάθαρο και άμεσο, χωρίς υπεκφυγές: ~ ***προσέγγιση*** *!* ***εξήγηση*** / ***κατηγορία*** / ***τρόπος*** / ***απάντηση*** αντ. έμμεσος, πλάγιος **4.** *ευθεία* (ενν. γραμμή) βλ. λ. ***ευθεία · 5.*** γλωσσ. (α) **ευθύς** *λόγος* η μορφή λόγου κατά την οποία έχουμε αυτούσια ***τα*** λόγια τού ομιλητή, π.χ. ***Μας είπε: «Φεύγω αύριο για το εξωτερικό»*** (κατ' αντιδιαστολή προς τον πλάγιο λόγο, βλ. λ. ***πλάγιος)*** (β) *ευθεία ερώτηση* η μορφή ερώτησης κατά την οποία έχουμε αυτούσια τα λόγια τού ομιλητή που έθεσε την ερώτηση και μάλιστα με χρήση ερωτηματικού σημείου, όταν πρόκειται για γραπτό λόγο· π.χ. ***Μας ρώτησε: «Θέ?.ετε να έρθετε μαζί μας:»*** (κατ' αντιδιαστολή προς την πλάγια ερωτηματική, βλ. λ. ***πλάγιος)*** (γ) *ευθεία πτώση* η ονομαστική κατ' αντιδιαστολή προς τις πλάγιες πτώσεις (βλ. λ. ***πλάγιος),*** τη γενική, την αιτιατική (και τη δοτική, στην αρχαία Ελληνική). – **ευθέως** επίρρ. [αρχ.|. **ευθύτητα** (η) |αρχ.]. ·*■ σχολιο λ. ***δεξιός, ευθύνη, κάνω, προηγουμένως, -ύς.***

[ΕΤΥΜ. αρχ., παράλλ. τ. τού αρχαιότερου ιων. ***ιθνς(για*** το οποίο βλ. λ. ***ιθύνω).*** Η ***εναλλαγή εύθύς - ιθύς*** ίσως οφείλεται σε παρετυμολ. επίδραση τού επιρρ. εύ. Κατ' άλλη άποψη, ο τ. ***εύθύς*** προέκυψε (με προληπτική αφομοίωση) από τον τ. ****εϊθύς*** (που μαρτυρείται στο επίρρ. ***ειθαρ*** «αμέσως, απευθείας»)]. **ευθύς** επίρρ. [αρχ.Ι αμέσως, χωρίς αναβολή ή καθυστέρηση: ***έφυγα ~ μόλις ξημέρωσε || ~ εξαρχής*** || (καταχρ.) ~ ***αμέσως.*** **ευθύς ως** σύνδ. [αρχ.| (λόγ.) αμέσως μόλις: ~ ***ανήγγειλε ο υπουργός την επικύρωση τής συνθήκης, οι βουλευτές ξέσπασαν σε χειροκροτήματα.***

ευθυτενής, -ής. -ές {ευθυτεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει στητό, αγέρωχο παράστημα: ***πρόβαλε ψηλός κι*** -1| ***περπατά ~.*** – **ευθυτενώς** επίρρ. ίμτγν.|.

Ιετυμ. μτγν. < ευθύς + ***-τενής*** < ***τείνω*** (< *τέν·-]ω)|.

ευθύτητα (η) ► ευθύς

ευίατος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που εύκολα θεραπεύεται ΣΥΝ. ευκολοθε- ράπευτος ΑΝΤ. δυσίατος.

[είυμ. αρχ. < *εύ-* + *ιατος*|. **ευκαιρία** (η) {ευκαιριών) **1.** περίσταση ευνοϊκή, κατάλληλη για την επίτευξη ενός σκοπού ή γενικά για να γίνει κάτι: *χάνω / εκμεταλΑεύ- ομαι / αξιοποιώ μια* ~ || *ήταν μόνος του και βρήκα την* - να του *μιλή- σο) ιδιαιτέρως* || *μην αφήσεις την ~ να πάει χαμένη* · φι>. (α) ***σε πρώτη ευκαιρία i με την πρώτη ευκαιρία*** στην πρώτη ευνοϊκή περίσταση που θα παρουσιαστεί: - *θα σου γράψω* (β) ***με την ευκαιρία / επ' ευκαιρία i επί τη ευκαιρία*** *(επ' εύκαιρία / έπι τή εύκαιρία)* (τα *επί τής ευκαιρίας* και επ' *ευκαιρίας* είναι εσφαλμ.) (i) (+γεν.) με αφορμή ευνοϊκή περίσταση: ~ *τού συνεδρίου συνάντησε κορυφαίες προσωπικότητες τής επιστήμης* (ii) (απολύτως στους τ. ***επ' ευκαιρία, επί τη ευκαιρία)*** μια και το έφερε η κουβέντα, κάτι που ήθελα ακόμη να πω: *μήπως πρέπει να σ\>ζητήσουμα κι αυτή την εκδοχή;* (γ) **δεν χάνω** ***ευκαιρία να...*** για κάτι που κάνει κάποιος συνεχώς, όποτε του το επιτρέπουν οι περιστάσεις: ο *απο?^υμένος υπάλ?.ηλος δεν χάνει ευκαιρία να καταφέρεται κατά τής διοίκ]σης τής εταιρείας του* (δ) ***μη χάσεις ευκαιρία!*** (ειρων.) ως σχόλιο σε δήλωση, σύμφωνα με την οποία κάποιος έκανε ή προτίθεται να κάνει κάτι που του αρέσει πολύ και το επιδιώκει συνεχώς: - *Στη γιορτή θ'ανοίξουν καινούργιο βαρέ?.ν θα πιούμε κρασί μέχρι σκασμού! - Εσύ, ~ !* (ενν. και δεν πιες) (ε) ***αρπάζω*** ή ***αδράχνω την ευκαιρία*** / (λόγ.) ***δράττομαι*** ή ***επωφελούμαι τής ευκαιρίας*** εκμεταλλεύομαι μια ευκαιρία αμέσως μόλις παρουσιαστεί: *άδραξε την* ευκαιρία και *πρόβα?^ε με τον* καλύτερο *τρόπο τις θέσεις τής χώρας μας στο συνέδριο* || *δράττομαι τής ευκαιρίας που μου παρέχει η επίσκεψή σας να σας ενημερώσω για τα προβλήματα* του *δήμου μας* (στ) ***αρπάζω μια ευκαιρία από τα μαλλιά*** (εμφατ.) εκμεταλλεύομαι μια ευκαιρία αμέσως, δεν την αφήνω να χαθεί (ζ) **έχω** ***την ευκαιρία να lμου δίνεται η ευκαιρία να*** μπορώ να, βρίσκομαι στην κατάλληλη περίσταση να κάνω κάτι: *στο ταξίδι αυτό είχε την ευκαιρία να γνωρίσει τον πολιτισμό αυτής τής χώρας* || *μέχρι σήμερα δεν μας δόθηκε η ευκαιρία να συζητήσουμε τόσο ανοιχτά* (η) ***ευκαιρίας δοθείσης / δοθείσης τής ευκαιρίας*** εφόσον δοθεί ή δόθηκε η ευκαιρία, εφόσον υπάρξει ή υπήρξε η κατάλληλη περίσταση για κάτι: *«πολλοί πολίτες ~* επι<5ιώ- *κουν να λυμαίνονται τα δημόσια ταμεία, ακόμη και αν δεν έχουν ανάγκη*>* (εφημ.) (θ) ***σημαία ευκαιρίας*** βλ. λ. σημαία 2. η δυνατότητα που έχει κανείς ***να*** κάνει (κάτι): *τα άθλια οικονομικά τής οικογένειας δεν του έδωσαν την ~ να σπουδάσει* || *σ'αυτή τη δουλειά έχεις την ~ να δείξεις τι αξίζεις \\ σ'αυτή τη χώρα υπάρχουν πολλές ~ απασχό?.ησης* || *δίνω / παρέχω / προσφέρω σε κάποιον την ~ να επανορθώσει* || *είναι η τρίτη και τελευταία ευκαιρία να περάσεις στο πανεπιστήμιο* **3.** ελεύθερος ή διαθέσιμος χρόνος: *θα σου τηλεφο>νήσω, μόλις βρω* ~ (μόλις ευκαιρήσω) συν. άνεση, χρόνος, καιρός **4.** εμπόρευμα που προσφέ- ρεται σε χαμηλή τιμή: *μεγάλη / χρυσή ~· Φ* ***σε τιμή ευκαιρίας*** σε συμφέρουσα τιμή αγοράς: *φεύγει για* το *εξωτερικό και πουλάει το αυτοκίνητό του* ~5. (στο ποδόσφαιρο) επιθετική προσπάθεια που θα μπορούσε να καταλήξει σε γκολ: *είχαμε / δημιουργήσαμε > χάσαμε πολλές - για γκολ* || *ρεσιτάλ χαμένων ~ από τον επιθετικό παίκτη.*

| πτυμ. αρχ. < *εύκαιρος* (βλ.λ.). Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. *επωφε/.ούμαι / δράττομαι τής ευκαιρίας* (< profiler de / saisir l'occasion). *επί τη ευκαιρία* (< a l'occasion), *με την πρώτη ευκαιρία* (< a la premiere occasion), *τιμή ευκαιρίας* (< prix. d'occasion){.

ευκαιριακός, -ή, -ό περιστασιακός, αυτός που προκύπτει ως ευκαιρία. εκτάκτως και όχι προγραμματισμένα: ~ *δραστηριότητα ! απα- σχό?.ηση / κέρδος.* – ευκαιριακ-ά / **-ώς** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. occasionnelj. **εύκαιρος,** -η. -ο |αρχ.j ελεύθερος από ενασχολήσεις ή υποχρεώσεις, διαθέσιμος: *πολλοί ζητούν να τον συναντήσουν, αλλά σπάνια είναι* ~ λντ. απασχολημένος, πολυάσχολος, **ευκαιρώ** ρ. **[**αρχ.**j** αμετβ. κ. μετβ. {ευκαιρείς... **|** ευκαίρησα! **♦ 1.** (αμετβ.) έχω ελεύθερο ή διαθέσιμο χρόνο: *όποτε ευκαιρήσεις, έλα να μας επισκεφθείς* || *δεν ~ για να 'ρθω μαζί σου* συν. (λαϊκ.-μτφ.) αδειάζω **♦ 2.** (μετβ.) (+να) μπορώ, έχω την ευκαιρία (να κάνω κάτι): <5εν *ευκαιρούσε να με δει ούτε για πέντε λεπτά.* **ευκαίρως-ακαίρως** επίρρ. (λόγ.) πάντοτε, είτε οι περιστάσεις είναι κατάλληλες είτε ακατάλληλες: *θα επιτελέσει το έργο του ~.*

[F.tym. Η φρ. προέρχεται από την Κ.Δ. (*Β'Τιμόθ.* 4.2: *κήρυξον τόν λόγον, έπίστηθι εύκαίρως άκαίρως, ελεγξον, επιτίμησον, παρακάλε- σον...)*\.

ευκαλυπτέλαιο (το) JI888J {ευκαλυπτελαί-ου | -ων[χημ. αιθέριο έλαιο που εξάγεται από τα φύλλα τού ευκαλύπτου.

|ι:ιύμ. Απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. csscnce d'cucalyptus|. **ευκάλυπτος** (ο) {ευκαλύπτ-ου | -ων, -ους} αειθαλές δέντρο χρήσιμο για την ξυλεία του και με αρωματώδη φύλλα, που χρησιμοποιούνται στη Φαρμακευτική.

IF.TYM. < ευ- + *καλύπτω,* ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. cucalyptusj. **εύκαμπτος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** (α) αυτός που κάμπτεται εύκολα· ευλύγιστος: ~ *σώμα / υλικό: μέταλλο* συν. ελαστικός, λυγερός, λαστιχένιος λντ. δύσκαμπτος, άκαμπτος, αλύγιστος (β) πλιιροφ. ***εύκαμπτος δίσκος*** η δισκέτα (βλ.λ.) 2. (μτφ.) αυτός που φέρεται με ευελιξία και διπλωματικότητα συν. ευέλικτος. - **εύκαμπτα** επίρρ.. **ευκαμψία** (η) [αρχ.Ι-

Ιετυμ. αρχ. < εύ- + *-καμπτος* < *κάμπτω.* Ο όρ. *εύκαμπτος δίσκος* αποδίδει το αγγλ. floppy diskj. **ευκαρπία** (η) |αρχ.) Ιχωρ. πληθ.} η άφθονη παραγωγή καρπών, η ευφορία: *η ~ τής γης.*

[ετυμ. αρχ. < *εΰκαρπος* «παραγωγικός, καρποφόρος (για δέντρα, γυναίκες και θηλυκά ζώα)» < εύ- + *καρπός].* **ευκατάστατος,** -η, -ο αυτός που βρίσκεται σε καλή οικονομική κα

τάσταση ΣΥΝ. εύπορος, πλούσιος ΑΝΤ. άπορος, φτωχός.
ΙΠΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «σταθερά τοποθετημένος», < εύ- + *-κατά- στατος*< *καθίσνημι* «καθιστώ»], **ευκαταφρόνητος,** -η, -ο [αρχ.1 άξιος για καταφρόνηση, μη υπολογίσιμος, ασήμαντος: ~ *ποσό ί κέρδος ι περιουσία ι υπόθεση* || *έχει ένα εισόδημα καθόλου ~ για την ηλικία του* συν. αξιοκαταφρόνητος, ανάξιος προσοχής αμ. αξιοπρόσεκτος, υπολογίσιμος, αξιοσημείωτος. – **ευκαταφρόνητα** επίρρ. **ευκρ** (η) * ευχή
ευκίνητος, -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που κινείται εύκολα, γρήγορος: *λυγερό κι ~ κορμί* || *~ ζώο* συν', γοργοκίνητος, ευλύγιστος, (λαϊκ.) σβέλτος αντ. δυσκίνητος, δύσκαμπτος, αργός 2. (μτφ.) αυτός που λειτουργεί με ταχύτητα, με ευστροφία, χωρίς φραγμούς και περιορισμούς: ~ *νους* συν. ευέλικτος αντ. δύσκαμπτος. – **ευκίνητα** επίρρ., **ευκινησία** (η) Ιμτγν. |.
ευκλεής, -ής, -*ές* {ευκλε-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει καλή φήμη. ένδοξος: ~ *πρόγονος* συν. ονομαστός, δοξασμένος, περίφημος, (λόγ.) περικλεής αντ. ακλεής. άδοξος. - - **ευκλεώς** επίρρ. [αρχ.], **εύκλεισ** (η) !αρχ.].
[εί υμ, αρχ. < εύ- + *-κ/^εής* < *κλέος* «δόξα» (βλ.λ.)[. **ευκλείδειος,** -α (λόγ. -ος), - ο αυτός που σχετίζεται με τον Ευκλείδη και το έργο του· φρ. *ευκλείδει-ος Ί* **-α** *γεωμετρία* η γεωμετρία που καταρτίστηκε σύμφωνα με το σύστημα που καθιέρωσε ο Ευκλείδης. [ΠΤΥΜ. Αντιδάν. από γαλλ. cuclidien].
Ευκλείδης (ο) {-η κ. -ου} αρχαίος Έλληνας μαθηματικός (περ. 300 π.Χ.), ο οποίος χρησιμοποίησε αρχές τής Λογικής ως βάση για τη γεωμετρία.
(ετυμ. μτγν. κϋρ. όν.. αρχική σημ. «ένδοξος, εύφημος». < αρχ. *εύκλεια*
ευκλεής (βλ.λ.)]. **ευκοίλιος,** -α, -ο **1.** αυτός που διευκολύνει ή προκαλεί κενώσεις των εντέρων: ~ *φάρμακο* ΣΥΝ. ενεργητικός, υπακτικός λντ. δυσκοίλιος 2. (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει δυσκολίες στην κένωση τού εντέρου ΑΝΤ. δυσκοίλιος **3.** (για τροφές) αυτός που χωνεύεται και κενώνεται εύκολα **4.** *ευκοίλια* (η) {χωρ. πληθ.} η ευκοιλιότητα (βλ.λ.): *παθαίνω ί μ' έπιασε* ~.
[ετυμ. μτγν. < εύ- + *-κοίλιυς*< *κοιλία}.* **ευκοιλιότητα** (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.| ιατρ. εντερική ανωμαλία που χαρακτηρίζεται από συχνές και υδαρείς κενώσεις τού εντέρου λόγω κρυώματος, δυσεντερίας ή τροφικής δηλητηρίασης: *έχω ι με πιάνει*
εύκολα επίρρ. **1.** με ευκολία, με εύκολο τρόπο: *νίκησε ~. γιατί είχε αδύναμο αντίπαλο* || *δεν θα τα βγάλεις - πέρα'είναι πολύπ/.οκη δουλειά·* φρ. *τα ευκόλως εννοούμενα παραλείττονται* βλ. λ. *εννοώ* 2. (κακόσ.) με προχειρότητα, χωρίς επιμέλεια και προσοχή. Επίσης (λόγ.) **ευκόλως** [αρχ.].
ευκολία (η) [αρχ.] {ευκολιών} **1.** η έλλειψη δυσκολίας: *διαβάζω με* **~** || κέρδισε *με ~* τον *αντίπαλο* συν. ευχέρεια, άνεση αντ. δυσκολία, δυσχέρεια. (λαϊκ.) ζόρι 2. η ιδιότητα τού εύκολου, το να είναι κάτι εύκολο: *η ~ μιας άσκησης* **3.** (μτφ.) η χρηματική διευκόλυνση, η εσυπη- ρέτηση. η εκδούλευση: το *κατάστημα* πουλάει *με ευκολίες πληρωμής*]] *ζήτησε μια μικρή ~, για να πληρώσει το χρέος του στην τράπεζα* συν. βοήθεια, χάρη. διευκόλυνση 4.ευκοΛ/ες (οι) η αφθονία των απαραίτητων μέσων, οι ανέσεις τής ζωής: *στο χωριό δεν είχε τις ~ τής πόλης* [[*οι ~ τής σύγχρονης ζωής έχουν κάνει τον άνθρωπο νωθρό* ΣΥΝ. κομφόρ, μέσα.
[ΕΓΥΜ. αρχ. < *εύκολος* (βλ.λ.). Η σημ. 4 αποδίδει το γαλλ. facilites. το οποίο μεταφράζεται ορθότερα ως *ανέσεις*\. **εύκολο-** κ. **ευκολό-** α'συνθετικό που δηλώνει ότι αυτό που εκφράζει το β' συνθετικό γίνεται εύκολα: *ευκολο-χτένιστος, ευκολο-δού- λευτος, ευκολο-κατόρθωτος, ε υ κολ ο-με ταχε ίρ ιστός* συν. (λόγ.) ευ- αντ. δύσκολο-.
Ιετυμ. Λ' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ. γ ύκολοί. **ευκολοδιάβαστος,** -η. -ο (συνήθ. για κείμενα) αυτός που διαβάζεται εύκολα είτε επειδή *τα* γράμματα είναι ευκρινή είτε επειδή το περιεχόμενο είναι σαφές και ευχάριστο: ~ *διήγημα ι περιοδικό* (βλ. κ. λ. *ευανάγνωστος)* αντ. δυσκολοδιάβαστος, δυσανάγνωστος, **ευκολονόητος,** -η. -ο 1ι761] αυτός που εύκολα κατανοείται: ~ *κείμενο* συν. εύληπτος, ευνόητος ΑΝΤ. δυσνόητος, δυσκολονόητος. **ευκολόπιστος,** -η. -ο αυτός που πιστεύει εύκολα, ο εύπιστος' (κατ' επέκτ.) ο αφελής: *είναι πολύ* -, <5εν *πονηρεύεται ποτέ* ΣΥΝ. απλοϊκός, απονήρευτος, ανυποψίαστος αν Γ. δύσπιστος, **εύκολος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν απαιτεί ιδιαίτερο κόπο ή προσπάθεια (για να γίνει, να λυθεί, να κατανοηθεί, να αποκτηθεί κ.λπ.): ~ *άσκηση / μάθημα ! γλώσσα / χορός / πρόσβαση* (| *η εξεύρεση ικανο-ποιητικών* λύσεων δεν *είναι ~ πράγμα* || *~ θέματα στις εξετάσεις*]| *διαλέγω την - λύση* || ο *- δρόμος δεν είναι πάντα ο καλύτερος* || *η ομάδα κληρώθηκε με - αντίπαλο* συν. άκοπος, ευχερής ανί. δύσκολος. δυσχερής **2.** *εύκολα* (τα) καταστάσεις, προβλήματα κ.λπ. που αντιμετωπίζονται χωρίς δυσκολία: *είχε συνηθίσει στα ~ και τώρα δυσκολεύεται* **3.** (ειδικότ.) αυτός που γίνεται αβασάνιστα, κατά τρόπο επιπόλαιο και συχνά λανθασμένο: ~ *κριτική / κατηγορία* συν. πρόχειρος, άδικος **4.** (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει πολλές απαιτήσεις, που είναι καλόβολος: *είναι πολύ ~ στο φαγητό του / στις παρέες του* συν. βολικός, συμβιβαστικός, υποχωρητικός ΑΝΤ. δύστροπος 5. (κακόσ.) αυτός που ενδίδει, που δεν αντιστέκεται (συνήθ. σε ερωτική προσέγγιση): *αυτή είναι από τις*
Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που ικανοποιείται εύκολα (με την τροφή του ή με τα επιχειρήματα που του παρουσιάζονται)», c εύ- + *-κολος.* Το β'συνθ. *-κολος* είναι αγν. ετύμου, αφού δεν είναι πειστική η αναγωγή του στο ουσ. *κόλον*< τροφή - τμήμα τού παχέος εντέρου»
ούτε στο Ι.Ε. θ. **kᵘel-* (πβ. αρχ. ***πέλ-ομαι).*** Βλ. κ. δύσκολος!.

εύκολος - ευχερής, δύσκολος - δυσχερής. Όλες οι λέξεις είναι αρχαίες. Τα **εύκολος** και **δύσκολος,** προκειμένου για πρόσωπα, ξεκινούν αντιστοίχως με τη σημ. «αυτός που είναι εύκολο ή δύσκολο να τον ευχαριστήσεις, να τον ικανοποιήσεις» (πβ. τα σημερινά *εύκολος άνθρωπος - δύσκολος άνθρωπος),* αναφερόμενα δε σε πράγματα σήμαιναν ό,τι και σήμερα. Ία **ευχερής** και **δυσχερής** (παραγόμενα από το **χείρ** «χέρι») είναι «αυτός που είναι εύκολο και δύσκολο να τον χειριστείς», *ευχείριστος - δυσχείριστος.* στην αρχαία δε γλώσσα είχαν εκτεταμένη χρήση, καλύπτοντας όλες περίπου τις χρήσεις που δηλώνουν σήμερα τα *εύκολος - δύσκολος.* Στη σύγχρονη Ελληνική η χρήση των *δυσχερής - ευχερής* δηλώνει λογιότερο-επισημότερο ύφος, χρησιμοποιούνται μόνο για πράγματα, διατηρώντας τον αρχικό πυρήνα τής σημασίας τους ««δύσκολο / εύκολο να χειριστείς κάτι» *(κατάσταση, θέση, θέμα, υπόθεση, πρόβλημα),* ενώ τα *δύσκολος / εύκολος* χρησιμοποιούνται για πρόσωπα και για πράγματα και καλύπτουν όλες τις χρήσεις.

ευκολοχώνευτος, -η, -ο [μεσν.[**1.** αυτός που χωνεύεται εύκολα, εύ- πεπτος: - *φαγητόΣΥΧ.* χωνευτικός ανί. δυσκολοχώνευτος, δύσπεπτος, (μτφ.) βαρύς 2. (μτφ.- μειωτ.) αυτός που δεν απαιτεί προσπάθεια για να γίνει αντιληπτός, ο εύκολος στην κατανόηση και την αφομοίωση: ~ *κείμενα για ένα κοινό που* δεν *θέλει να κουράζει το μυαλό του* συν. εύπεπτος.
ευκολύνω ρ. μετβ. {ευκόλυν-α, -θηκα} **1.** καθιστώ (κάτι) εύκολο, δημιουργώ ευνοϊκές συνθήκες για (κάτι): *η παρουσία σου Οα* ευκολύνει *την κατάσταση* ΣΥΝ. βοηθώ, διευκολύνω, ευχεραίνω **2.** (μτφ.) παρέχω βοήθεια ή εξυπηρέτηση για την αντιμετώπιση δυσχερών καταστάσεων: *πολύ μας ευκό/.υνες με το* σπίτι που *μας παραχώρησες!* ΣΥΝ. εξυπηρετώ. βοηθώ **3.** (μεσοπαθ. *ευκολύνομαι)* *έχω* τα μέσα. είμαι σε θέση, μπορώ: *τα δανεικά μού τα επιστρέφεις, όταν ευκολυνθείς* || *πέρνα απ' το σπίτι, όποτε ευκολύνεσαι.* – **ευκόλυναη** (η) [1816}. **ευκολυ- ντικός,** -ή. -ό [1816]. **ευκόλως** επίρρ. ► εύκολα
εύκοσμος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από κοσμιότητα και ευπρέπεια συν. φρόνιμος, σεμνός αντ. άπρεπος. – **ευκόαμως** επίρρ. [αρχ.], **ευκοαμία** (η)]αρχ.].
Ι ΕΤΥΜ. αρχ.< *εύ-* + κόσμος «στολισμός, κόσμημα»], **ευκρασία** (η) |αρχ.[{χωρ. πληθ.] **1.** η ηπιότητα των καιρικών συνθηκών, η γλυκύτητα τού κλίματος: *υπέρ ευκρασίας αέρων* (από εκκλησιαστική ευχή) 2. (για πρόσ.) η καλή κατάσταση τής υγείας, η γερή κράση ενός οργανισμού, **εύκρατος,** -η, -ο **1.** (κλίμα) που χαρακτηρίζεται από ηπιότητα, από μέτριες θερμοκρασίες **2.** (συνεκδ.) (α) αυτός που έχει ήπιο και μαλακό κλίμα: - *χώρες* (β) *εύκρατη* **ζώνη** η ζώνη που περιλαμβάνεται μεταξύ τού πολικού και τού τροπικού κύκλου.
[ετυμ. αρχ. < *εύ-* + *-κράτος,* ρηματικό επίθ. τού *κεράννυμι* «αναμειγνύω, ανακατεύω», βλ. κ. *κράση* \. **ευκρίνεια** (η) [αρχ.] {-ας κ. -είας] χωρ. πληθ.} το να διακρίνεται (κάποιος/ κάτι) καθαρά, το να προσλαμβάνεται εύκολα: - *ήχου ι εικόνας / λόγου* ΦΡ. *υψηλής ευκρίνειας* τηλεοπτικό σύστημα που παρέχει υψηλής ποιότητας τηλεοπτική εικόνα, η οποία πλησιάζει την κινηματογραφική: *οθόνη / τηλεόραση* ~. **ευκρινής,** -ής. -ές {ευκριν-ούς [-είς (ουδ. -ή)· ευκρινέστ-ερος. -ατος} αυτός που διακρίνεται καθαρά, που προσλαμβάνεται εύκολα: ~ *εικόνα / λόγος ί ήχος / γραφή* ΣΥΝ. διαυγής, καθαρός, ξεκάθαρος, εύληπτος αντ. ασαφής, δυσδιάκριτος. – **ευκρινώς** επίρρ. [αρχ.].
|ι:τυμ. αρχ. < εύ- + *-κρινής* < *κρίνω].* **ευκταίος,** -α, -ο (λόγ.) αυτός τον οποίο εύχεται ή επιθυμεί κανείς: ~ *λύση ι τέρμα* ΣΥΝ. επιθυμητός, ευπρόσδεκτος, ποθητός λντ. απευκταίος. ανεπιθύμητος. – **ευκταίως** επίρρ. Ιμτγν.].
|ΕΤΥΜ. < αρχ. *ευκταίος* < *εΰχομαι* \. **ευκτήριος,** -α, -ο (λόγ.) **1.** (για ναό) αυτός που είναι προορισμένος για προσευχή- φρ *ευκτήριος οίκος* ο ναός, η εκκλησία 2.
ευκτήριο (το) τόπος προσευχής. σχολιο λ. *κτήριο.*
|ΕΤΥΜ, μτγν. < **εύχ-τήριος* < *εύχ- (< εύχομαι)* + επίθημα *-τήριος*J. **ευκτική** (η) γλ^ΙΙΣ. (στην αρχαία Ελληνική) μία από τις εγκλίσεις τού ρήματος, η κατεξοχήν έγκλιση για την εκφορά τού πλαγίου λόγου, καθώς και των ρημάτων δευτερευουσών προτάσεων οι οποίες εξαρ- τώνται από ρήμα σε ιστορικό χρόνο, εν<6 σε ανεξάρτητες προτάσεις εκφράζει δυνατότητα ή ευχή (π.χ. *Θεός φυλάξοι, ούκ άνλάβοις παρά τού μή έχοντος)* · η έκφραση ευχής στη Ν. Ελληνική επιτυγχάνεται με λεξικοποιημένες δηλώσεις (είθε. μακάρι κ.λπ. · βλ. σχολιο).
[Ετυμ. Θηλ. τού μτγν. επιθ. *εύκτικός* < αρχ. εύκτός < *εύχομαι].*

ευκτική ή ευχετική έγκλιση. Η έκφραση ευχής με ρήμα στην Αρχ. Ελληνική ήταν **γραμματικοποιημένη.** δηλωνόταν δηλαδή με ειδική έγκλιση (την **ευκτική)** και με ιδιαίτερο τύπο καταλήξεων (π.χ. ***λέγ- οιμι. λέγ-οις, λέγ-οι*** κ.λπ.). Στη Ν. Ελληνική η έκφραση ευχής εμφανίζεται **λεξικοποιημένη** με τις λέξεις **είθε, μακάρι,** (λογοτ.) **άμποτε:** ***Είθε να βρέξει - Μακάρι να ερχόταν - Άμποτε να γύριζε πίσω.*** Συχνά επίσης δηλώνεται με **να + ρήμα:** ***Αχ και να γυρίσει ζωντανός - hia δρόσιζε λίγο.*** Φυσικά, μπορεί να εκφράζεται πλήρως λεξικοποιημένη με ανάλογες λέξεις: *Εύχομαι* ***να εκπληρωθούν οι πόθοι σας.***

ευλαβέστατος, -η, -ο αυτός που είναι πάρα πολύ ευλαβής· (το αρσ. με κεφ.) προσφώνηση αρχιδιακόνου (βλ. λ. ***κληρικός.*** **ΣΧΟΛΙΟ), ευλαβής,** -ής, -ές {ευλαβ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευλαβέστ-ερος. -ατος}

αυτός που χαρακτηρίζεται από θεοσεβή φόβο και βαθύ σεβασμό για τον Θεό και οτιδήποτε σχετίζεται με αυτόν: ~ *χριστιανός / προσκύνημα* ΣΥΝ. θεοσεβής, θρήσκος, θρησκευόμενος, θεοσεβούμενος αντ. ανευλαβής, ασεβής, αθεόφοβος. – **ευλαβώς** επίρρ. [αρχ.|, **ευλάβεια** (η) [αρχ.]. σχολιο λ. *~ης. -ης, -ες, λαμβάνω.* [ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «σώφρων, φρόνιμος». < εύ- + *-λαβής*. πβ. απρφ. αορ. β' *λαβ-εῖν* τού ρ. *λαμβάνω*. Η σημ. τής εκδήλωσης θεοσεβούς φόβου απαντά στην Α.Γ. (λ.χ. Π.Δ. *Μιχαίας* 7,2: *ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γης* Κ.Δ. Λουκ. 2,25; *ὁ ἄνθρωπος οντος* (ενν. ο Συμεών) *δίκαιος και ευ/.αβής)*. **ευλαβητικός,** -ή, -ό [αρχ.] ευλαβής. – **ευλαβητικά** επίρρ. **ευλαβικός,** -ή, -ό ευλαβής. – **ευλαβικ-ά / -ώς** επίρρ. **ευλαβούμαι** ρ. μετβ. αποθ. *\αρχ.)* (ευλαβείσαι... · μόνο στον ενεστ.} (λόγ.) εκδηλώνω σεβασμό, προσέχω να μη βλάψω ή να μην προσβάλω (κάποιον/κάτι): ~ *τις παραδόσεις / τους θεσμούς* ΣΥΝ. σέβομαι, τιμώ am. ασεβώ. w ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **ευλαλία** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η άνεση λόγου, η ευφράδεια συν. ευγλωττία, ευστομία. – **εύλαλος,** -η, -ο [μτγν.].

Ευλαμπία (η) [μτγν.Ι **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

Ευλάμπιος (ο) {Ευλαμπίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

| if ΓΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *ευ/.αμπής* «λαμπρός»], **εύληπτος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που γίνεται εύκολα κατανοητός: ~ *γλώσσα / λόγος / οδηγίες* ΣΥΝ. ευκολονόητος, καταληπτός, πρόδηλος, σαφής, προφανής αντ. δυσνόητος, στρυφνός, ακαταλαβίστικος 2. (για τροφές, φάρμακα) αυτός που λαμβάνεται εύκολα. – **εύληπτα / ευ- λήπτως** επίρρ.

[ηι υμ. αρχ. < *εύ-* + *-ληπτος* < *λήψις*. **ευλίμενος,** -η (λόγ. -ος), -ο ί αρχ.] (λόγ.) αυτός που έχει καλά και ασφαλή λιμάνια: ~ *χώρα / ακτή* ΑΝΤ. αλίμενος, **ευλογημένος,** -η, -ο [μεσν.] κ. (καθημ.) **βλογημένος 1.** αυτός που έχει ευλογηθεί ή αξίζει να ευλογηθεί: - *ώρα / οικογένεια* | | ~ το *όνομα τού* Κυρίου.' ΣΥΝ. αγιασμένος αν γ. καταραμένος **2.** (οικ. ως φιλική ή ελαφρώς επιτιμητική προσφώνηση): *γιατί, ευλογημένε, δεν με ειδοποιούσες νωρίτερα;* | | *που εξαφανίστηκε ο ~·* συν. χριστιανός, **ευλογητάριο** (το) [μεσν.] {ευλογηταρί-ου | -ων} εκκλης. (συνήθ. στον πληθ.) τροπάρια που αρχίζουν με τις λέξεις *«εύλογητός εῖ, Κύριε...»* και διακρίνονται σε αυτά που ψάλλονται κατά τον όρθρο τής Κυριακής (αναστάσιμα) και σε αυτά που ψάλλονται κατά τον όρθρο τού Σαββάτου, στις κηδείες, στα μνημόσυνα κ.λπ. (νεκρώσιμα), **ευλογητός,** -ή, -ό [μτγν.Ι ρ.κκλης. αυτός τον οποίο πρέπει να ευλογεί και να δοξάζει κανείς, άξιος ευλογίας, **ευλογιά** κ. (λαϊκ.) **βλογιά** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. βαριά λοιμώδης νόσος, που εκδηλώνεται με κρυάδες, υψηλό πυρετό και εξανθήματα, τα οποία μετά την ίαση αφήνουν χαρακτηριστικά σημάδια. fFT.ΥΜ. μεσν. < αρχ. *ευλογία*, που χρησιμοποιήθηκε κατ' ευφημισμόν. Ήδη τον 7ο αι. μ.Χ. απαντά σε εκκλησ. ανάγνωσμα η φρ.: *τά μηνύοντα θάνατον παραπλήσια /Μιμικής, τά λε.γόμενα μαύρα** οί *πολλοί δέ καλοδσιν αυτά ευ/.ογίαν.* Στις μεσν. θρησκ. αντιλήψεις οι επιδημίες, όπως και οι σεισμοί, αποκαλούνταν «ευλογίες», προκειμένου να εξευμενισθεί ο Θεός. στον οποίο πίστευαν ότι οφείλονταν]. **ευλογία** (η) {ευλογιών} εκκλησ. **1.** η ευχή που απευθύνει ο ιερέας στον Θεό με ορισμένο τελετουργικό (ραντισμό. θυμίαμα κ.λπ.) με σκοπό την παροχή αγαθών, την απαλλαγή από το κακό. τον καθαγιασμό κ.λπ.: (προς ιερέα, γέροντα κ.λπ.) *την-σου, πάτερ!* / δέσποτα/ **/** *γέροντα!* συν. εξαγιασμός. καθαγίαση. αγιασμός **2.** (συνεκδ.) (α) η συμβολική κίνηση τού ιερέα με το χέρι του, με την οποία ευλογεί (β) η άδεια που δίνει ο ηγούμενος μονής σε μοναχό για οποιαδήποτε πράξη ή το δώρο που δίνεται από αυτόν σε κάποιον **3.** τα τεμάχια τού άρτου που διανέμει ο ιερέας στους πιστούς μετά το τέλος τής Θείας Λειτουργίας, λέγοντας την ευχή «ευλογία Κυρίου...» · το αντί- δωρο **· 4.** η ευχή που δίνουν συνήθ. ηλικιωμένα άτομα σε νεοτέρους τους για την εκπλήρωση κάθε πόθου τους ή για να εγκρίνουν μια πράξη τους: *πήρε την ~ των γονέων τον για* τον *γάμο* }} *η - τής μάννας* συν. ευχή, συγκατάθεση αντ. κατάρα 5. *ευλογίες* (οι) η συναίνεση που παρέχεται (συνήθ. από αρμόδιο ή υψηλά ιστάμενο πρόσωπο): Οί *ενέργειες έγιναν με τις ~ τού προέδρου* 6. (μτφ.) καθετί ευεργετικό, ωφέλιμο: *οι βροχές ήταν πραγματική ~ για τους δίψασμένους αγρούς-* ΦΡ. *ευλογία Θεού* η αφθονία αγαθών, γενικότ. οτιδήποτε προκαλεί μεγάλη χαρά και θεωρείται αποτέλεσμα θεϊκής εύνοιας: σ' *αυτό το σπίτι υπάρχει ~* | | *~ ήταν η σημερινή μέρα.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ωραίος λόγος, περίτεχνη έκφραση - έπαινος». < εύ- + λο/ώ. Στην Κ.Δ. απαντά επίσης η σημ. «χρηματική συνεισφορά» *(Β' Κορινθ.* 9, 5: *τήν προεπηγγελμένην εύλογίαν υμών)}.* **εύλογος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός τού οποίου την αιτία εύκολα καταλαβαίνει κανείς: *η καταγγελία προκάλεσε ~ ανησυχίες* | | *~ απορία / ερώτημα ι φόβος / αγανάκτηση* ΣΥΝ. βάσιμος, δικαιολογημένος λντ. παράλογος, αδικαιολόγητος. – **εύλογα / ευλόγως** [αρχ.] επίρρ.

[εγυμ, αρχ., αρχική σημ. «λογικός, πρόδηλος». < εύ- + *λόγος*. **ευλογοφανής,** -ής, -ές {ευλογοφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που φαίνεται εύλογος: ~ αιπ'α */ δικαιολογία! συμπέρασμα* συν. αληθοφανής. πιθανοφανής. πιθανός, ενδεχόμενος. – **ευλογοφανώς** επίρρ. [μεσν.], **ευλογοφάνεια** (η) [μεσν.].

[ετυμ.μτγν. < *εύλογος* + *-φανής* < *φαίνω / -ομαι*. **ευλογώ** ρ. μετβ. {ευλογείς... [ευλόγ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** υμνώ, δοξάζω: *ευλογούσαν* τον *Θεό. που τους φύλαξε από την πρωτοφανή καταστροφή* συν. (λόγ.) αινώ, ανυμνώ, δοξολογώ, μεγαλύνοι

(α) (για τον Θεό) δίνω τη Θεία Χάρη: ο *Θεός τον ευλόγησε κι απέκτησε πολλά παιδιά* (β) (για ιερείς) καθαγιάζω με κατάλληλη ευχή ή ακολουθία· τελώ μυστήριο: ***κάθισαν για φαγητό, αφού πρώτα ο ιερέας ενλόγησε το τραπέζι*** **3.** (α) δίνω ευχή (σε κάποιον) με συμβολική κίνηση τού δεξιού χεριού: ο ***αρχιεπίσκοπος ευλόγησε το συγκεντρωμένο ποίμνιο*** (β) (για ηλικιωμένους ή γονείς) δίνω την ευλογία μου σε (νεότερο ή παιδί μου) αντ. καταριέμαι· ΦΡ. (ειρων.) *ευλογώ τα γένια μου* (ΐ) επαινώ τον εαυτό μου (ii) εξυπηρετώ τα συμφέροντά μου, συνήθ. επωφελούμενος από μια κατάσταση: ***θα ευλογήσουν τα γένια τονς με έξοδα τού Δημοσίου*** | | (παροιμ.) *«ο* ***παππάς πρώτα τα γένια τον βλογάει»*** (ο καθένας μεριμνά πρώτα για τον εαυτό του και μετά για τους άλλους) **4.** δίνω την ευχή μου (για κάτι), συγκατανεύω, οδηγώ σε αίσια κατάληξη: ο ***Θεός ευλόγησε τις προσπάθειές μας*** ΣΥΝ. εγκρίνω αντ. καταριέμαι 5. (η μτχ. *ευλογημένος,* ***-η. -ο)*** βλ.λ. Επίσης (λαϊκ.) **βλογάω** {-άς...}. – **ευλόγηση** (η) |!632j.

[ετυμ. < αρχ. ***εύλογώ (-έω),*** αρχική σημ. «επαινώ, αποδίδω τιμή». < εύλο/ος. Η θρησκ. σημ. πρωτοαπαντά στους Εβδομήκοντα (λ.χ. Π.Δ. ***Γένεσις*** 35,0: ***καί ην?*όγησεν αντόν ό Θεός)}.*** **ευλύγιστος,** -η. -ο Ιμτγν.) 1. αυτός που λυγίζει, που κάμπτεται εύκολα: - ***σώμα / κλαδί*** ΣΥΝ. λυγερός, εύκαμπτος, ευκίνητος λντ. αλύγιστος, άκαμπτος, δύσκαμπτος 2. (μτφ.) ευπροσάρμοστος συν. ευέλικτος. – **ευλύγιστα** επίρρ.. **ευλυγιαία** (η) [18711. **ευμαθής,** -ής. -ές {ευμαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευμαθέστ-ερος, -ατος} (λόγ.-σπάν.) 1. αυτός που μαθαίνει εύκολα και γρήγορα ΣΥΝ. ταχυμα- θής **2.** αυτός που επιζητεί τη μόρφωση. – **ευμαθώς** επίρρ. Ιαχ.], **ευμάθεια** (η) [αρχ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ευ-* + *-μαθής*, πβ. αόρ. β' *έ-μαθ-ον* τού ρ. *μανθάνω}.* **ευμάλακτος,** -η, -ο [μτγν.] (λόγ.) αυτός που μαλάσσεται εύκολα, **ευμάρεια** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) αφθονία υλικών αγαθών, άνετη ζωή: *η πρόοδος και η - αποτε/.ούν τους στόχους τής πολιτικής μας* ΣΥΝ. ευπορία, ευημερία, πλούτος αντ. ανέχεια, απορία, πενία, φτώχια. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[f.tym. αρχ. < *εύμαρής* «εύκολος» < εύ- + *-μαρής* < *μάρη* «χέρι» (πβ. κ. *εύ-χερής).Ύο* αρχ. *μάρη* < Ι.Ε. *mar-/n- «χέρι», πβ. λατ. manus, γαλλ. main. ισπ. mano, αλβ. marr «κρατώ», αρχ. γερμ. munt «χέρι. προστασία», γερμ. Vor-mund «κηδεμόνας» κ.ά.]. **ευμεγέθης,** -ης. ευμέγεθες Ιευμεγέθ-ους | -εις (ουδ. -η)} αυτός που έχει μεγάλο ή ικανοποιητικό μέγεθος: - *οικοδόμημα ι ζώο.*

[ετυμ. αρχ. < εύ- + ***-μεγέθης*** < ***μέγεθος}.***

Ευμένης (ο) {-η κ. -ένους} **1.** στρατηγός τού Μ. Αλεξάνδρου **2.** όνομα βασιλέων τής Περγάμου · γνωστότερος ο Β' (221 -159 π.Χ.). ο οποίος ακολούθησε φιλορρωμαϊκή πολιτική και ενίσχυσε τα γράμματα και τις τέχνες.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < ***εύ*** + ***-μένης*** < ***μένος*** (πβ. κ. ***εύ-μενής)}.*** **ευμενής,** -ής. -ές {ευμεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευμενέστ-ερος, -ατος} αυτός που διάκειται ευνοϊκά, καλοπροαίρετος: ~ ***σχόλιο / στάση / διάθεση*** *i* ***υποδοχή*** ΣΥΝ. ευνοϊκός, καλοπροαίρετος, θετικός αντ. δυσμενής, αρνητικός. – **ευμενώς** επίρρ. [αρχ.], **ευμένεια** (η) [αρχ.]. > .* σχόλιο λ. ***-ης, -ης, -ες.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < εύ- + ***-μενής*** < ***μένος}.***

Ευμενίδες (οι) μυθολ. οι Ερινύες (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. (< ***ευμενής***), ευφημιστ. ονομ. των ***Έρινύων*** (βλ.λ.) γνωστή στην αρχαιότητα (λ.χ. Σοφοκλ. ***Οιδ. επί Κολωνω*** 486: ...καλούμεν ***Ευμενίδας, έξ ευμενών στέρνων*** <5***έχεσθαι*** τόν ***ικέτην)].*** **ευμετάβλητος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που μεταβάλλεται εύκολα: ~ ***καιρός*** / ***χαρακτήρας*** / ***άνεμος*** συν. άστατος, ασταθής, ακατάστατος ΑΝΤ. αμετάβλητος, σταθερός **2.** *ευμετάβλητο* (το) η ευκολία μεταβολής: ***επισήμανε το ~ των πολιτικών συσχετισμών.*** Επίσης **ευμετάβο- λος** [αρχ.}. – **ευμετάβλητα** επίρρ., (σπάν.) **ευμεταβλησία** (η) [μτγν.|. **ευμετάδοτος,** -η. -ο **1.** αυτός που μεταδίδεται εύκολα **2.** (ειδικότ. για νόσους) μεταδοτικός συν. κολλητικός, λοιμώδης.

Ιετυμ. μτγν. < εύ- + ***-μετάδοτος*** < ***μεταδίδωμι].*** **ευμετάπειστος,** -η, -ο [αρχ.[αυτός που μεταπείθεται εύκολα, που αλλάζει εύκολα γνώμες ή αποφάσεις ΛΝΤ. αμετάπειστος, ανένδοτος, **ευμεταχείριστος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός τον οποίο μεταχειρίζεται κανείς εύκολα συν. βολικός, εύχρηστος ΑΝΤ. δύσχρηστος, **ευμνημόνευτος,** -η. -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που εύκολα διατηρείται στη μνήμιη.

Ευμορφία (η) γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Μόρφω. εύμορφος,** -η. -ο (λόγ.-λογοτ.) αυτός που έχει ωραία μορφή, καλοκαμωμένος: ~ *κόρη* συν. ωραίος, όμορφος, (λογιότ.) ευειδής, καλλίμορφος αντ. δύσμορφος, άσχημος, (καθημ.) ασχημομούρης. – **ευμορφία** (η) |αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος.*

[ετυμ. αρχ. < εύ- + ***-μορφος*** < ***μορφή.*** Βλ. κ. ***όμορφος***}. **ευνή**

(η) (αρχαιοπρ.) η κλίνη, το κρεβάτι.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η σύνδεση τής λ. με αρχ. ιρλ. (h)uam «σπήλαιο» και με αβεστ. una «τρύπα, ρωγμή τού εδάφους». οι οποίες δεν ευσταθούν, ενώ απίθανη πρέπει να θεωρηθεί η αναγωγή σε αρμ. unim «έχω, κατέχω*. Η ενδιαφέρουσα άποψη ότι ***εύνή*** < *εὐ<5νά < ***εϋδω*** «κοιμούμαι» προσκρούει στην έλλειψη δασύτητας τής λ. ***εύνή*** (λόγω ιων. ψιλώσεως;) και στο σύμπλεγμα -<5ν-, που η απλοποίησή του (-<5ν- > ***-νν-*** > -ν-) θεωρείται δύσκολη], **ευνόητος,** -η, -ο [μτγν.} **1.** αυτός που κατανοείται εύκολα: ~ ***λόγος*** συν. ευκολονόητος, εύληπτος αντ. δυσνόητος 2. (κατ' επέκτ.) ο αυτονόητος, ο φανερός: ***είναι ευνόητο ότι θα έρθεις κι εσύ μαζί μας*** ΣΥΝ. σαφής, προφανής, πρόδηλος. – **ευνοήτως** επίρρ. [μεσν.]. **εύνοια** (η) {-ας κ. -οίας | χωρ. πληθ.} **1.** ευμενής διάθεση ή ενδιαφέρον (για κάποιον): ***κέρδισε / απέκτησε την ~ τού προέδρου*** | | ~ ***τής τύχης*** συν', καλή πρόθεση, συμπάθεια, προστασία, χάρη 2. (κακόσ.) μεροληπτική συμπάθεια και ενδιαφέρον (για κάποιον) (κατά παράβαση των κανόνων ή κατά τρόπο που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματική αξία του): ***με κολακείες εξασφαλίζει την ~ των προϊσταμένων τον*** | |

επιδιώκω / χάνω την - των ανωτέρων μον συν. μεροληψία, διάκριση ΑΝΤ. αμεροληψία, αντικειμενικότητα, ουδετερότητα. σχολιο λ. ***άγνοια.***
Ιετυμ. αρχ. < ***εύνονς*** < ***εν-*** + ***νονς***]. **ευνοϊκός,** -ή. -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που είναι θετικά διατεθειμένος απέναντι σε (κάποιον/κάτι), που εκφράζει τη φιλική διάθεση (κάποιου):
σχόλια / κριτική / στάση / προσέγγιση / αντιμετώπιση ((ήταν πολύ ~ απέναντι μον συν. ευμενής, θετικός **2.** αυτός που εξυπηρετεί επι- διωκόμενο σκοπό: ***~ περίσταση / κλίμα / παράγοντας / όρος / εισήγηση / συμφωνία / συνθήκες*** συν. συμφέρων. πρόσφορος. – **ευνοϊκ-ά** / -ώς [αρχ.| επίρρ.
ευνοιοκρατία (η) {χωρ. πληθ.} η κατάσταση στην οποία επικρατεί προνομιακή, μεροληπτική μεταχείριση ορισμένων (ευνοουμένων), η άδικη προώθηση και εξυπηρέτηση (κάποιον εις βάρος άλλων): ***καταπολέμηση τής ~ || φαινόμενα / κρούσματα εννοιοκρατίας*** συν. φαβοριτισμός. – **ευνοιοκρατικός,** -ή, -ό. **ευνοικρατικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ετυμ. Από̱δ. τού γαλλ. favoritismc], **ευνομία** (η) ίαρχ.| {χωρ. πληθ.} **1.** η ύπαρξη καλών και δίκαιων νόμων, καθώς και η πιστή εφαρμογή τους 2. η καλή διοίκηση που πηγάζει από την πιστή εφαρμογή των νόμων συν. τάξη. ευταξία,
εύνομος, -η, -ο |αρχ.| (λόγ.) αυτός που ευνομείται Χυν. ευνομούμενος, καλοδιοίκητος Αντ. κακοδιοίκητος. **ευνομούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ευνομείσαι.... μτχ. ευνομούμενος, -η, -ο' μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) κυβερνώμαι με δίκαιους νόμους, έχω καλό πολίτευμα· κυρ. η μτχ. ***ευνομούμενος, -η, -υ:*** ***~ δημοκρατία / κράτος / πολιτεία*** συν. κακοδιοικούμαι. σχολιο λ. ***αποθετικός.*** [ετυμ. **<** αρχ. ***ευνομούμαι (~έυ·) < εϋνομος <*** εϋ- **+ *νόμος*|. ευνοούμενος,** -η, -ο **1.** αυτός που απολαμβάνει την εύνοια κάποιου (ισχυρού συνήθ. προσώπου): ***~ τής κνβερνήσεως / τής τύχης ι τής κομματικής ηγεσίας! των ανακτόρων*** 2. (παλαιότ. ως ουσ.) ο εραστής / η ερωμένη ηγεμόνα που τον επηρέαζε σε θέματα που αφορούσαν στο κράτος.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. favori], **εύνους,** -ους. -ουν Ιχωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) αυτός που διάκειται ευνοϊκά προς (κάποιον) ΣΥΝ. φιλικός, ευμενής.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < εϋ- + ***νούς].*** **ευνουχίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] Ιευνούχισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος) **1.** (για άνδρα ή αρσενικό ζώο) αποκόπτω ή καταστρέφω τους γεννητι- κούς αδένες, καθιστώ στείρο ΣΥΝ. μουνουχίζω, στειρώνω **2.** (μτφ.) αφαιρώ τη δημιουργικότητα ή τις ικανότητες (κάποιου), τον καθιστώ αδύναμο, αναποτελεσματικό, άχρηστο: ***η ανταρχικότητα και ο νπερ-προστατεντισμός τού οικογενειακού τον περιβάλλοντος τον εννούχι-σαν πνεματικά και ψνχικά*** ΣΥΝ. περιορίζω, νεκρώνω. – **ευνουχισμός** (ο) Ιμτγν.].
ευνούχος (ο) **1.** αυτός τού οποίου έχουν αφαιρεθεί οι γεννητικοί αδένες ΣΥΝ. (λόγ.) τυμίας, (λαϊκ.) μουνούχος **2.** (ειδικότ.) φύλακας σε χαρέμι ή θαλαμηπόλος σε παλάτι τής Ανατολής.
Ιετυμ. < αρχ. ***εύνούχος*** < ***εύνή*** + ***-ούχος< έχω.*** Η λ. προσδιόριζε αρχικά τον θαλαμηπόλο, ο οποίος ήταν ο υπεύθυνος φύλακας τού θαλάμου γυναικών και, εξαιτίας αυτού, του είχαν αφαιρεθεί οι γεννη- τικοί αδένες. Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. cunuch. γαλλ. eunu^uc κ.ά.].
ευνοώ ρ. μετβ. {ευνοείς...] ευνό-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} **1.** διά- κειμαι ευνοϊκά απέναντι σε (κάποιον/κάτι), έχω φιλική διάθεση: ***η διαιτησία εννόησε τονς αντιπάλονς || η κριτική επιτροπή εννόησε φανερά σνγκεκριμένονς διαγωνιζομένους*** συν. παίρνω το μέρος, συμπαθώ, υποστηρίζω **2.** (ειδικότ.) προωθώ, συμβάλλω στην επικράτηση (κάποιου): ***οι Αμερικανοί εννοούν προφανώς ένα τέτοιο σχέδιο*** **3.** συμβάλλω στην επίτευξη σκοπού: ***τα αποτελέσματα των εκλογών εννόησαν τα σχέδιά τονς |] υ καιρός ευνοεί τον απόπλου]] οι σνί'θήκες εννοούσαν την κήρυξη τής επανάστασης*** ΣΥΝ. βοηθώ, εξυπηρετώ. [ΕΤΥΜ^ < αρχ. εύνΌώ ***(-έω)*** < ***εύνονς*** < εϋ- + ***νονς***|.
Εύξεινος Πόντος (ο) κλειστή θάλασσα που βρίσκεται μεταξύ τής Ευρώπης και τής Ασίας και βρέχει τις ακτές τής Τουρκίας, τής Βουλγαρίας, τής Ρουμανίας, τής Ουκρανίας, τής Ρωσίας και τής Γεωργίας· αλλιώς ***Μαύρη Θάλασσα*** (η).
Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «φιλόξενη θάλασσα», προφανώς κατ'ευφημισμόν από την αρχ. ονομασία ***άξεινος / άξενος πόντος*** «αφιλόξενη θάλασσα», η οποία οφείλεται στις συχνές τρικυμίες και στα ναυάγια που συνέβαιναν εκεί. ΐΐστόσο, ούτε και η ονομασία ***άξενος (πόντος)*** έχει ελλην. καταγοιγή. Προέρχεται πιθ. από την αρχ. περσ. λ. axSairta «σκοτεινός», η οποία έμοιαζε ηχητικά με την αρχ. λ. ***άξενος*** < ***ά-*** στερητ. + ***ξένος.*** Η ονομ. ***Μαύρη Θάλασσα*** (πβ. τουρκ. Karadcniz) απαντά ήδη στη Μτγν. Ελληνική ως ***Μέλας ΐΐόντος*** (Απολλώνιος) και ***Μέλας Κόλπος*** (Ηρωδιανός)|. **ευοδώνω** ρ. μετβ. {ευόδω-σα. -θηκα} βάζω (κάτι) σε καλό δρόμο, το οδηγώ σε αίσιο πέρας· (κυρ. μεσοπαθ. ***ευοδώνομαι)*** οδηγούμαι σε καλό τέλος, έχω αίσια έκβαση: εύχομαι ***οι προσπάθειες σας να ευοδοι- θούν || ενοδώθηκε το σχέδιο ειρήνευσης*** ΣΥΝ. πραγματοποιώ, επιτυγχάνω. – **ευόδωαη** (η) Ιμτγν.}.
liΤΥΜ. < αρχ. ***ενοδώ (-όω)*** < ***εύοδος*** < ***εν-*** + ύ<5ό<τ|. **ευοίωνος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που προμηνύει κάτι καλό: ***~ σημείο / προοπτική*** συν. ευνοϊκός, ευμενής, θετικός Αντ. δυσοίωνος. σχολιο λ. ***προοιωνίζομαι.***
|F.ty_m. < ***εν-*** + ***οιωνός].*** **εύορκος,** -η. -ο |αρχ.[**1.** αυτός που τηρεί τον όρκο του· ο πιστός στον όρκο ή στις υποσχέσεις του αντ. επίορκος 2. (κατ' επέκτ.) ο ειλικρινής, ο ενσυνείδητος. – **ευόρκως** επίρρ. |αρχ.|, **ευορκία** (η) |αρχ.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ορκίζω.***
εύοσμος, -η, -ο |αρχ.) (λόγ.) αυτός που έχει ευχάριστη οσμή. που μυρίζει ωραία συν. μυρωδάτος, αρωματικός, ευώδης αντ. δύσοσμος. δυσώδης. -- **ευοαμίσ** (η) |αρχ.|. *"■ σχόλιο λ. *οσμή*.
Ε.Υ.Π. (η) Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών (παλαιότ. Κ..Υ.Π.). **ευπάθεια** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** η ασθενική κράση (κάποιου) **· 2.** η ιδιότητα ενός πράγματος να παθαίνει εύκολα κάτι υπό ορισμένες συνθήκες (π.χ. αλλοίωση): *η - των αλλαντικών στις υψηλές θερμοκρασίες* · **3.** (για φυσικά όργανα ή συσκευές) η δυνατότητα καταγραφής και των ελάχιστων εξωτερικών μεταβολών ή επιδράσεων, **ευπαθής,** -ής. -ές {ευπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευπαθέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που προσβάλλεται εύκολα από αρρώστιες· (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που έχει ασθενική κράση: *είναι πολύ - στα κρυολογήματα* ΙΥΝ. ευαίσθητος, ασθενικός, ευπρόσβλητος, (για πρόσ.) φιλάσθενος ανί. εύρωστος, γερός 2. (μτφ.) αυτός που αλλοιώνεται ή καταστρέφε- ται εύκολα: *τα - προϊόντα, όπως το γάλα, δεν πρέπει να μένουν εκτός ψυγείου* **3.** (για φυσικά όργανα ή συσκευές) αυτός που καταγράφει και τις ελάχιστες εξωτερικές μεταβολές ή επιδράσεις: *~ πνξίδα / βαρόμετρο / θερμόμετρο* συν. ακριβής. – **ευπαθώς** επίρρ. [μτγν.]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
| ετυμ. αρχ. < *ευ-* + *-παθής,* πβ. αόρ. β' *ε-παθ-ον* τού ρ. *πάσχω].* **Ευπαλίνος** (ο) αρχαίος 'Έλληνας αρχιτέκτονας (β' μισό τού 6ου αι. π.Χ.). υ οποίος κατασκεύασε υδραγωγείο στη Σάμο, το γνωστό «Κυ- παλίνειο όρυγμα ».
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Ευπαλίνος* < επίθ. *εύπαλής* (< εύ + *πάλη)* + παραγ. επίθημα *-ινος* (πβ. κ. *δάφνη / δάφν-ινος)*\. **ευπαρουσίαστος,** -η, -ο [1886] **1.** αυτός που έχει καλή εμφάνιση, ωραίο παρουσιαστικό: *~ άνδρας / δεσποινίς* συν. εμφανίσιμος αντ. δύσμορφος 2. αυτός τον οποίο μπορεί κανείς άνετα να παρουσιάσει, χωρίς να ντροπιαστεί: *~ σπίτι.* – **ευπαρουσίαστα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ευπρόσωπος, όμορφος.* **ευπατρίδης** (ο) {-η κ. -ου | -(όν) (αρχαιοπρ.) **1.** πρόσωπο που έχει ευ-γενική, αριστοκρατική καταγωγή· αριστοκράτης συν. άρχοντας, ευ- γενής **2.** ιστ. (στην αρχαία Λθήνα και τη Ρώμη) μέλος τής ανώτερης κοινωνικής τάξης **3.** (μτφ.) άτομο εγνωσμένης αξίας, κύρους και ευ- γενούς ήθους, που έχει διακριθεί για την προσφορά' του σε έναν χώρο δράσης: *- τής πολιτικής.*
|ΕΤΥμ. αρχ. < εύ- + *-πατρίδης* < *πατήρ* (με παραγ, επίθημα *-ίδης).* **Η** λ. δήλωνε το μέλος τής ανώτερης κοινωνικής τάξης στην αρχ. Αθήνα, καθώς και τους Ρωμαίους πατρικίους. Η σημ. 3 αποδίδει το γαλλ. gentilhommcj.
ευπειθής, -ής. -ές {ευπειθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευπειθέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που πείθεται εύκολα ή που υπακούει, που πειθαρχεί συν. πειθήνιος, πειθαρχικός αντ. απειθής, απείθαρχος, απειθάρχητος, ανυπάκουος. – **ευπείθεια** (η) [μτγν.].
Ιετυμ. αρχ. < εύ- + *-πειθής* < *πείθω].* **ευπειθώς** επίρρ. Ιμτγν.} {ευπειθέστ-ερα, -ατα} (λόγ.) με υπακοή. με σεβασμό: *~ διατε/^ών /* υμέτερος (παλαιότερη τυπική φράση, με την οποία έκλεινε κείμενο που απηύθυνε κανείς προς επίσημη αρχή) || *~ αναφέρω* (στον στρατό), **εύπεπτος,** -η. -ο **1.** (για τροφές) αυτός που χωνεύεται εύκολα συν. ευκολοχώνευτος, χωνευτικός Αντ. δύσπεπτος, δυσκολοχώνευτος, βαρύς 2. (μτφ.) αυτός που καταναλώνεται εύκολα, που δεν απαιτεί ιδιαίτερη προσπάθεια για την κατανόησή του: *- γνώσεις / τραγούδια / θέαμα.* – **ευπεψία** (η) |αρχ.].
[ητυμ. αρχ. < *εύ-* + *-πεπτος* < *πέσσω* «χωνεύω», βλ. κ. *πέψη].* **εύπιστος,** -η. -ο [αρχ.] αυτός που πιστεύει εύκολα σε (κάτι)· (κατ' επέκτ.) αφελής συν. απλοϊκός, ευκολόπιστος, αγαθός αντ. δύσπιστος, αγαθός. - **εύπιστα** επίρρ.. **ευπιστία** (η) Ιμτγν.]. **εύπλαστος,** -η, -ο **1.** αυτός που πλάθεται εύκολα: *~ ζύμη / υλικό* συν. ευκολόπλαστος αντ. δύσπλαστος, σκληρός 2. (μτφ.) αυτός που εύκολα διαμορφώνεται ή διαπαιδαγωγείται: *- ψυχή > χαρακτήρας Ι λόγος.* [ετυμ. αρχ. < εύ- + *πλαστός* < *πλάσσω].* **εύπλοια** (η) Ιαρχ.Ι {-ας κ. -οίας j χωρ. πληθ.Ι (για πλοίο) η τεχνική ικανότητα εκτελέσεως μεταφοράς, **εύπνοΐα** (η) {-ας κ. -οίας **(** χωρ. πληθ.) (λόγ.) **1.** ιατρ. η φυσιολογική αναπνοή **2.** η πνοή δροσερού αέρα σε έναν χώρο **3.** ναυτ. το να πνέουν ευνοϊκοί άνεμοι για ένα ταξίδι. σχόλιο λ. *-οία.*
Ιετυμ. αρχ. < *εϋπνους / -ους* «αυτός που αναπνέει ελεύθερα, που ανακουφίζει την αναπνοή - ευάερος» < εύ + *-πνοΰς / -πνοος* (< ρ. πνέω)).
ευποιία (η) {ευποιιών'} (λόγ.) η αγαθοεργία' ΦΡ. *Τάγμα Ευποιίας* ένα από τα τέσσερα τάγματα αριστείας τής Ελληνικής Δημοκρατίας.
|πτυμ. μτγν. < εύ- + *-ποιία* < *ποιώ].* **εύπορος,** -η. -ο αυτός που έχει άφθονα υλικά αγαθά, ευκατάστατος: *~ τάξη / οικογένεια* συν. πλούσιος Αντ. άπορος, φτωχός. – **ευπορία** (η) |αρχ.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια.*
[πτυμ. αρχ. < εύ- + *πόρος* (βλ.λ.)}. **ευπορώ** ρ. αμετβ. {ευπορείς... · μόνο στον ενεστ.} (λόγ.) έχω οικονομική άνεση,ευημερώ.
| ΕΓΥΜ. c αρχ. *εύπορώ (-έω)* < *εύπορος.* Βλ. κ. *μπορώ].* **ευπραγία** (η) {χωρ. πληθ.) (λόγ.) η οικονομική άνεση, η ευημερία συν. καλοπέραση, ευμάρεια, ευπορία Αντ. δυσπραγία, ανέχεια. - **ευπρα-** Υώρ. [αρχ.Ι {-είς...}.
[ετυμ. αρχ. < εύ- + *-πραγία* < *πράττω].*
Ευπραξία (η) **1.** οσία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.
Ιετυμ. μτγν. κύρ. όν. < εύ + *-πραξία* < *πράξις).* **ευπρέπεια** (η) [αρχ.] {-ας κ. -είας | χωρ. πληθ.) **1.** η καλαίσθητη εξωτερική εμφάνιση 2. η ευγενική και πολιτισμένη συμπεριφορά: οποια- *δήποτε κριτική πρέπει να συνοδεύεται από ~* || <5εκ *ξεφεύγει ποτέ από τα όρια τής ~* || *η - αρμόζει κατεξοχήν στονς μορφωμένους ανθρώπους* συν. ευγένεια, κοσμιότητα λντ. απρέπεια, αγένεια· φρ. *πολιτική*

ευπρέπεια η πολιτική ορθότητα (βλ. λ. *πολιτικός).* **ευπρεπής,** -ής, -ες {ευπρεπούς | -είς (ουδ. -ή)· ευπρεπέστ-ερος, -ατος}

αυτός που κατά την κρατούσα άποψη θεωρείται σωστός και αποδεκτός. που δεν προσβάλλει την κοινή αισθητική, ηθική κ.λπ.: ~ *εμφάνιση/ στάση / γλώσσα/ ντύσιμο / παρουσία / συμπεριφορά* [1] *συμβιβασμός* συν. αξιοπρεπής, καθωσπρέπει, κόσμιος λντ. ανάρμοστος, απρεπής 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει ωραία και σοβαρή εμφάνιση- ευπαρουσίαστος: - *έκδοση / χώρος / σχολείο* συν. εμφανίσιμος, ευπρόσωπος. — ευπρεπώς επίρρ. [αρχ.{. -** ΣΧΟΛΙΟ λ. *συνέπεια.*

ΙϋΤΥΜ. αρχ. < εύ- + *-πρεπης< πρέπω].* **ευπρεπίζω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι [ευπρέπισ-α, -τηκα. -μένος} (λόγ.) επιμελούμαι την εμφάνιση (κάποιου), τακτοποιώ: - *τον χώρο ι το δωμάτιο*

πρέπει να ξυριστεί, *να ευπρεπιστεί λιγάκι* συν. καλλωπίζω, (για χώρους) συγυρίζω, διακοσμώ. — ευπρεπισμός (ο) 118071. **ευπροσάρμοστος,** -η, -ο [18851 αυτός που προσαρμόζεται με ευκολία (κάπου): (μτφ.) *κοινωνικά* ~| | ~ *παιδί: μαθητής* αντ. δυσπροσάρ- μοστος.

ευπρόσβλητος, -η, -ο |1885| **1.** αυτός που εύκολα προσβάλλεται (από κάτι)· ευάλωτος: *στρατοπέδευσαν σε ~ σημείο και είχαν μεγάλες απώλειες* συν. τρωτός, ευπόρθητος λντ. απρόσβλητος 2. (μτφ.) αυτός που έχει ασθενική κράση: ~ *οργανισμός* | | ~ *στις ιώσεις* ΣΥΝ. ευπαθής ασθενικός, φιλάσθενος,

ευπρόσδεκτος, -η. -ο (λόγ.) αυτός πυυ γίνεται ευχαρίστως δεκτός, καλοδεχούμενος: - *δώρο / βοήθεια / επισκέπτης / κριτική* ΣΥΝ. καλοδεχούμενος, επιθυμητός αντ. ανεπιθύμητος. — ευπρόσδεκτα επίρρ. |ετυμ. μτγν. < εύ- + *-πρόσδεκτος < προσδέχομαι.* Η λ. μαρτυρείται πρώτη φορά στην Κ.Δ., *Ρωμ.* 15, 16: *...ΐνα γένηται ή προσφορά* τών *εθνών εύπρόσδεκτος*\. **ευπροσήγορος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από καταδεκτικότητα και προσήνεια, γλυκομίλητος συν. προσηνής, καταδεκτικός αντ. απρόσιτος, ακατάδεκτος. — ευπροαηγορία (η) [αρχ.]. Ιητυ.μ. αρχ. < ^ύ- + *προσήγορος < προσ- + -ήγορος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγορεύω*\. **ευπρόσιτος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που είναι εύκολα προσιτός, που μπορεί κανείς να τον προσεγγίσει εύκολα: - *κοιλάδα* | | (μτφ.) - *άνθρωπος* (καταδεκτικός), **ευπρόσωπος,** -η, -ο [αρχ.1 (λόγ.) αυτός που έχει αξιοπρεπή παρουσία, που κάνει καλή εντύπωση: - *παράσταση ι συμμετοχή σε διαγωνισμό / έκθεση* συν. ευπρεπής. — ευπροαώπως επίρρ. Ιμτγν.Ι.

ευπρόσωπος - **ευπαρουσίαστος - εμφανίσιμος.** Αντίθετα προς τα **εμφανίσιμος** και **ευπαρουσίαστος,** που έχουν σχέση με την εμφάνιση, το παρουσιαστικό. και σημαίνουν «όμορφος, με ωραία εμφάνιση. με ωραίο παρουσιαστικό», το **ευπρόσωπος** έχει διαφορετική σημασία. Δηλώνει τον «αξιοπρεπή, τον σοβαρό, αυτόν που κάνει καλή εντύπωση»: *Τε?.ικά παρουσίασε ένα ευπρόσωπο κείμενο, που εκτιμήΟηκε από όλους - Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού πραγματοποίησε ευπρόσο)πη εμφάνιση στη διεθνή έκθεση, κερδίζοντας τις εντυπα')σεις.*

ευπρόφερτος, -η, -ο 11819] αυτός που μπορεί εύκολα να προφερθεί αντ. δυσπρόφετος. **ευραπηλιώτης** (ο) [18741 (χωρ. πληθ.) (επίσ.) ο σιροκολεβάντες (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* πιν.).

[ΕΤΥΜ.. < *εύρος (ο)* (βλ.λ.) + *απηλιώτης* (βλ.λ.)].

Ευρασία (η) η Ευρώπη και η Ασία ως ενταίο γεωγραφικό σύνολο. — **ευρααιατικός,** -ή, -ό.

[ΕΙ ΥΜ. < νεολατ. Eurasia < Eur(opa) + Asia], **εύρεση** (η) {-ης κ. -έσεως **|** -έσεις. -έσεων} **1.** το να βρίσκει κανείς (κάποιον/κάτι που ψάχνει, που αναζητεί): *η ~ τού κλεμμένου αυτοκινήτου* | | *η ~ τού προσώπου πον είχε εξαφανιστεί* | | *γραφείο ευρέσεως εργασίας* λντ. απώλεια 2. η εξοικονόμηση, το να αποκτά κανείς (κάτι που χρειάζεται): *η ~ των αναγκαίων πόρων για την υ/.οποίηση τού σχεδίου απασχολεί έντονα την κυβέρνηση* ΣΥΝ. εξασφάλιση, πορι- σμός [3]. η ανακάλυψη ή επινόηση: *η ~ νέων μορφών ενέργειας / ενός νέου φαρμάκου.* — **ευρετικός,** -ή. -ό [αρχ.|. ** σχολιο λ. *βρίσκω.*

(εί υμ. < αρχ. *εϋρεσις < ευρίσκω*[. **ευρεσιτεχνία** (η) [18851 (ευρεσιτεχνιών] η επινόηση νέου και άγνωστου προηγουμένως μέσου, προϊόντος, μεθόδου ή διαδικασίας συν. εφεύρεση· φρ. *δίπλωμα ευρεσιτεχνίας* επίσημος τίτλος πυυ παρέχει στον εφευρέτη το δικαίωμα αποκλειστικής εκμετάλλευσης τής εφεύρεσής του. — **ευρεσιτέχνης** (ο), **ευρεσιτεχνιακός,** -ή. -ό. **ευρετηριάζω** ρ. μετβ. {ευρετηρίασ-α, -θηκα / -τηκα, -μένος} συντάσσω ευρετήριο με επιλογή και αρχειοθέτηση τού υλικού: ~ *παλιά περιοδικά / επιστημονικές εκδόσεις.* — **ευρετηρίααη** (η) κ. **ευρετηρια- σμός(υ).**

ευρετήριο (το) |Ι883| {ευρετηρί-ου | -ων] κατάλογος συντεταγμένος κατ' αλφαβητική σειρά, όπου αναγράφεται πού μπορεί να ανατρέξει ή να βρει κανείς κάτι, για την ταχύτερη ανεύρεση τού εκάστοτε ζη- τουμένου: ~ *κυρίων ονομάτων ; τη?^εφώνων / τοποθεσιών / έργων ' μουσείων.* — **ευρετηριακός,**-ή. -ό. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρίσκω.*

Ιετυμ. < αρχ. *εύρετής< ευρίσκω.* Απόδ. των λατ. repertorium, index], **ευρετής** (ο) Ιαρχ.] **1.** αυτός που πρώτος επινόησε κάτι: *ο Ερμής ο Τρισμέγιστος Θεωρείται ~ τής γραφής, των τεχνών και των γραμμάτων*

2. αυτός που βρήκε χαμένο αντικείμενο: *ο ~ απαιτεί από τον δικαιούχο τα εύρετρα.*

ευρετικός, -ή. -ό -»εύρεση

εύρετρα (τα) [ευρέτρων] η αμοιβή που προσφέρεται συνήθ. σε όποιον βρίσκει κατά τύχη ή κατόπιν αναζήτησης κάτι χαμένο συν. (λαϊκ.) βρετίκια. -*■ σχο.λιο λ. *βρίσκω.*

[εγυμ.. < μτγν. ***εύρετρα*** < αρχ. ***ευρίσκω].***

ευρέως επίρρ. - ► ευρύς

εύρηκα επιφών. (λόγ.) το βρήκα! (για περιπτώσεις στις οποίες σκεφτόμαστε ή ανακαλύπτουμε κάτι ξαφνικά, δίνοντας λύση σε κάτι που μας απασχολούσε). ιχολιο λ. ***βρίσκω.***

[ΙΤΥΜ. < αρχ. ***εύρηκα,*** παρακ. τού ρ. ***ευρίσκω,*** από την αναφώνηση τού Αρχιμήδη, όταν ανακάλυψε τον νόμο τής άνωσης των σωμάτωνί. **εύρημα** (το) {ευρήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε βρίσκει ή ανακαλύπτει κανείς μετά από αναζήτηση και έρευνα: ***αρχαιολογικό*** - [[***τα ~ τής αστυνομικής έρευνας*** 2. (μτφ.) αυτό που βρίσκει κανείς τυχαία και απροσδόκητα· ανέλπιστο απόκτημα ΣΥΝ. λαχείο, κελεπούρι, ευκαιρία **3.** κάθε πρωτότυπη σκέψη, λύση. που εξυπηρετεί σκοπό ή συμφέρον: ***διαφημιστικό / σκηνοθετικό*** ~ ΣΥΝ. επινόηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βρίσκω.***

[ΕΤΥΜ. ***< αρ^. εύρημα < ευρίσκω].*** **ευρηματικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που επινοεί πρωτότυπες λύσεις, που καταλήγει σε εύρημα: ~ ***νους / σύλληψη*** ΣΥΝ. εφευρετικός, επινοητικός 2. αυτός που αξιοποιεί εύρημα ή έχει τον χαρακτήρα εύστοχου ευρήματος: - ***σκηνοθεσία / παράσταση / φινάλε.*** — **ευρηματικότητα** (η). -*■ σχολιο λ. ***βρίσκω.***

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. ingenicux].

Ευριπίδης (ο) [-η κ. -ου] **1.** ένας από τους τρεις μεγάλους αρχαίους Έλληνες τραγικούς ποιητές (μαζί με τον Αισχύλο και τον Σοφοκλή) (480-406 π.Χ.) **2.** ανδρικό όνομα. - **ευριπίδειος,** -α, -ο [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < ***εύριπος*** «παλιρροϊκός, άστατος» < εύ- + ***-ρίπος ριπή).'***

ευρισκόμενος, -η. -ο Ιαρχ.] (λόγ.) αυτός που βρίσκεται, που υπάρχει κάπου ή βρίσκεται σε ορισμένη κατάσταση: ***«δύο υπολογιστές ευρισκόμενοι οπουδήποτε στον πλανήτη, μπορούν να επικοινωνούν»*** (εφημ.) [| ΓΟ ***βιβλίο αυτό περιέχει άπαντα τα - τού ποιητή*** | | ***ευρισκόμενοι σε δυσχερή οικονομική θέση, κατέφυγαν στον δανεισμό.*** **ευρίσκω** ρ. ► βρίσκω **ευρό** κ. **εύρο** (το) -» ευρώ

ευρόνοτος (ο) (επίσ.) ο οστριοσιρόκος (βλ.λ. κ. λ. ***άνεμος,*** ΠΙΝ.). **εύρος** (ο) {χωρ. πληθ.) (επίσ.) υ σιρόκος (βλ.λ. κ. λ. ***άνεμος,*** πιν.). [γ.τυμ. < αρχ. ***Εύρος*** < ****εύσ-ρος*** (με ψίλωση κατά το ***αύρα)*** < ***εΰω*** «καίω, φλέγω» < Ι.Ε. **eus- «καίο>»*, πβ. λατ. uro, ιταλ. urente «καιόμε- νος». γαλλ. hruler «καίω» (< λατ. ustulare) κ.ά.|. **εύρος** (το) [εύρους | χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η απόσταση μεταξύ των πλευρών ενός σώματος ή σχήματος: το - ***τού ποταμού*** | | το ~ ***τόξου*** (η απόσταση μεταξύ των δύο άκρο>ν του) συν. πλάτος, (καθημ.) φάρδος

ΙΜΗΚΤΡ. το πλάτος στο οποίο αναπτύσσεται ηλεκτρικό μέγεθος κατά την παραγωγή ή τη διέλευσή του: ~ ***φάσματος συχνοτήτων***

(μτφ.) έκταση, ευρύτητα: ***πνευματικό*** -1| ~ ***εννοίας/ επΟ.ογών! διακυμάνσεων ! μελωδιών.***

[ΠΤΥΜ. < αρχ. εύρος < ***ευρύς}.*** **ευρυ-** κ. **ευρύ-** α' συνθετικό που προσδίδει στο β' συνθετικό κυρ. τη σημασία τού μεγάλου σε έκταση, σε πλάτος: ***ευρυ-μαΟής. ευρυ-γώ- νιος. ευρύ-χωρος, ευρύ-στερνος.***

[ΕΓΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. ***εύρύς].***

ευρυαγγεια (η) ιατρ. η διεύρυνση των επιφανειακών αγγείων.

ευρυγωνιος, -α. -ο αυτός που σχηματίζει ευρεία, μεγάλη σε άνοιγμα γωνία: ***ο ~ φακός μιας φωτογραφικής μηχανής.***

]ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. γαλλ, grand-angulaire].

Ευρυδίκη (η) **1.** μυθολ. σύζυγος τού Ορφέα και κόρη τού Απόλλωνα, η οποία καταδικάστηκε να ζήσει στυν Αδη, αφού ο Ορφέας παρέβη τη συμφωνία που έκανε με τον Πλούτωνα. για να την πάρει μαζί του στη γη 2. γυναικείο όνομα.

Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < ***εύρύς*** + ***δίκη\. εύρυθμος,*** -η. -ο |αρχ.| (λόγ.) αυτός που έχει τον απαιτούμενο, τον σωστό ρυθμό: ***εγγυάται την ~ λειτουργία τής διοικητικής μηχανής*** συν. ομαλός, ρυθμικός λντ. άρρυθμος. - **εύρυθμα** επίρρ., **ευρυθμία** (ηϊ |αρχ.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ρρ-,***

Ευρύκλεΐα (η) **1.** .μυθολ. η τροφός τού Οδυσσέα στην Οδύσσεια **2.** γυναικείο όνομα.

(ετυμ. αρχ. κύρ. όν., θηλ. τού ***Εύρυκλής*** «αυτός που έχει μεγάλη δόξα» < ***εύρύς*** + ***κλής*** < ***κλέος*** (πβ. κ. ***Σοφο-κλής. Δαμο-κ/.ής)].*** **ευρυμαθής,** -ής, -ές [18661 {ευρυμαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευρυμαθέστερος, -ατος] (λόγ.) αυτός που διαθέτει ευρεία μόρφωση, πολυμαθής συν. πολύξερος, σοφός αντ. αμαθής. — **ευρυμαθώς** επίρρ., **ευρυμάθεια** (η) 11866]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***

|[::ϋμ. < ***ευρύς*** + ***-μαθής,*** πβ. αόρ. β' ***έ-μαθ-ον*** τού ρ. ***μανθάνω\.*** **ευρυμέτωπος,** -η. -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που έχει πλατύ μέτωπο, **ευρύνοΐα** (η) 11897] η ευρύτητα πνεύματος ΑΝΤ. στενοκεφαλιά. — **ευρύνους,** -ους. -υυν [μτγν.|. **εύρυνση** (η) 118871 l-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} η διαπλάτυνση, η επέκταση: ***σημασιο/.ογική*** ~ αν γ. στένωση, **ευρύνω** ρ. μετβ. [αρχ.| [εύρυνα, -νθηκα, -μένος} **1.** καθιστώ (κάτι) πλατύ ή πλατύτερυ. φαρδαίνω συν. διαπλατύνω, διευρύνω ΑΝΤ. στενεύω **2.** (μτφ.) αυξάνω, μεγαλώνω: - ***τον κύκ/.ο των ενδιαφερόντων μου || οι <5ιαρκώς ευρυνόμενοι ορίζοντες τής επιστήμης |] ~ το ρήγμα / τη διάσπαση / τους ορίζοντες*** ΣΥΝ. επεκτείνω, διευρύνω, **ευρύς,** -εία. -ύ {ευρ-έος | -είς (ουδ. -έα), -έων (θηλ. -ειών)} **1.** αυτός που έχει σχετικά μεγάλο πλάτος: ~ ***στέρνο/ μέτωπο*** συν. πλατύς, φαρδύς λντ. στενός 2. (για χώρυ) αυτός που έχει μεγάλη έκταση, εκτεταμένος: ~ ***εκλογική περιφέρεια*** **3.** (μτφ.) αυτός που εκτείνεται σε μεγάλη έκταση ή σε μεγάλο αριθμό: ***η καταγγελία έλαβε ευρύτατες διαστάσεις [[η μέθοδος αυτή έχει ~ εφαρμογή στην ιατρική || ~ αναγνώριση : κρίση / σύσκεψη / απήχηση / συνεργασία || έχει πέραση στο ~***

κοινό ΙΙ *κυβέρνηση ~ αποδοχής* || *συναίνεση ~ φάσματος* **Σ**Υ\. διευρυ- μένος, γενικότερος, μεγάλος αντ. περιορισμένος. – **ευρέως** επίρρ. |αρχ.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-νς. προηγουμένως.*

[ετυμ. αρχ., πιθ. < *ε-Κρύ-ς < *ε-* προθεμ. + **Fpv-* < i.h'. **wru-*, μηδε- νισμ. βαθμ. τού **wcr-u-* «ευρύς», πβ. σανσκρ. uru- κ.ά. Ομόρρ. *εύρ-ος, εύρ-ύνω* κ.ά.].

ευρύστερνος, -η. -ο [αρχ-Ι αυτός που έχει πλατύ στήθος, πλατύστερνος.

Ευρυτανία (η) ορεινή περιοχή και νομός τής ΒΔ. Στερεάς Ελλάδας με πρωτεύουσα το Καρπενήσι. – **Ευρυτάνας** (ο), **ευρυτανικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *Εύρυτάν* "Ο κάτοικος τής Ευρυτανίας», πιθ. < *εϋρυτος* «αυτός που ρέει άφθονα» < εύ- + *-ρυτος < ρέω.* που οφείλεται στα άφθονα τρεχούμενα νερά τής περιοχής. Κατ* άλλη εκδοχή, η περιοχή οφείλει το όνομά της στον βασιλιά Εύρυτο. μυθικό ήρωα και άριστο τοξότη, που καταγόταν από την Οιχαλίαΐ.

ευρύτητα (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} 1. η ιδιότητα τού ευρέος: ~ *στέρνου / χώρου* ΙΥΝ. φάρδος, πλάτος 2. (μτφ.) το να εκτείνεται (κάποιος/κάτι) πέρα από περιορισμούς: ~ *σκέψης / αντιλήψης / γνώσεων* [| *επιστημονική* ~ ΑΝΤ. στενότητα,

ευρύχωρος, -η, -ο |αρχ.| αυτός που είναι επαρκής και άνετος σε έκταση ή χώρο: ~ *διαμέρισμα / αίθουσα / δωμάτιο* ΣΥΝ. άνετος, απλόχωρος. πλατύχωρος ΑΝΤ. στενός, στενόχωρος. – **ευρύχωρα** επίρρ.. **ευρυχωρία** (η) |αρχ.]. **ευρώ** (το) {άκλ.} κοινό νόμισμα χωρών τής Ε.Ε. («Ευρωζώνης»). [ΒΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. euro (< Europe «Ευρώπη») Ι.

ευρό / εύρο ή ευρώ; Το ενιαίο νόμισμα τής Ενωμένης Ευρώπης ονομάστηκε euro με συγκοπή τής λ. Europe, που. βεβαίως, είναι το ελληνικό **Ευρώπη.** Πάνω μάλιστα στο χαρτονόμισμα αποφασίστη- κε, πολύ εύστοχα, να γραφεί η ονομασία τού νομίσματος και με ελληνικά στοιχεία ως ΕΥΡΩ. Πώς όμως πρέπει να λέγεται (και να γράφεται) στην κοινή χρήση τής Ελληνικής η ονομασία τού νομίσματος; Το πιο φυσικό και το πιο λειτουργικό για μια γλώσσα όπως η Ελληνική, όπου τα ουσιαστικά κλίνονται, είναι να χρησιμοποιηθεί η λ. **ευρό** ή **εύρο** (το), όμοια όπως λέμε το **φράγκο,** το **μάρκο,** το **δολάριο** κ.τ.ό. Πλεονέκτημα αυτής της ονομασίας είναι ότι μπορούμε να πούμε, σύμφωνα με τους κανόνες τής Ελληνικής, *2.000 ευρά / εύρα - /7 αξία τού ευρού / εύρου στο χρηματιστήριο έφθασε τις... δραχμές - Δεν υπάρχουν στα ταμεία τα εκατομμύρια ευρών/ εύρων που απαιτούνται για ένα τόσο μεγάλο έργο.* Κπίσης, όπως λέμε *δραχμική αξία, δραχμοδίαιτος, δραχμοβόρος* κ.λπ., μπορούμε να σχηματίσουμε παράγωγα και σύνθετα *ευρική αξία, ευ- ροδίαιτος. ευροβόρος* κ.λπ. Αντί όλων αυτών, το άκλιτο **ευρώ.** με την ασυνήθιστη για τα ουσιαστικά τής Ελληνικής κατάληξη **-ώ** (υπάρχει στα ρήματα *μπορ-ώ*, τα επιρρήματα *ανωτέρ-ω. κατωτέρω. πάν-ω, έξ-ω* κ.λπ.), θα φάνταζε περίεργο και απομονωμένο στοιχείο. ξένο σώμα στο σύστημα τής Ελληνικής, όμοια όπως το ECU. χωρίς να το σιόζει καθόλου το -ω, που θυμίζει - υποτίθεται- το Ευρώπη. Τέλος, χρησιμοποιώντας τον τύπο *ευρό* ή *εύρο*, σε αντίδια- στολή και με το λεξικό πρόθημα *ευρω-*. μπορούμε να έχουμε (ορθογραφικά) την απαραίτητη διάκριση ανάμεσα σε τύπους όπως *ευρω-πολιτική* (πολιτική τής Ευριόπης) και *ευρο-πολιτική* (πολιτική τού ενιαίου νομίσματος), *ευρω-σκεπτικισμός* (σκεπτικισμός για την Ευρώπη) και *ευρο-σκεπτικισμός* (σκεπτικισμός για το ενιαίο νόμισμα) κ.τ.ό.

ευρω- λεξικό πρόθημα λέξεων, που δηλώνει: **1.** ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με την Ευρώπη (ως γεωγραφικό χώρο): *ευρω-αριστερά, ευρω- πύραυ?εθς, ευρω-λίγκα* · 2. ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με την Ευρωπαϊκή Ένωση: *Ευρω-βουλή, Ευρω-κοινοβούλιο, ευρω-βουλευτής, ευ- ρω-ψηφοδέλτιο, ευρω-εκλογές, ευρω-στρατός* · **3.** ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με το νόμισμα ευρώ: *ευρω-δάνειο. ευρω-ομόλογο* · **4.** νόμισμα το οποίο είναι κατατεθειμένο σε ευρωπαϊκή κυρ. τράπεζα εκτός τής χώρας στην οποία κυκλοφορεί: *ευρω-δολάριο, ευρ<ύ-μάρκο. ευρω-γέν.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενές ξέν. α' συνθ. (πβ. αγγλ. Euro-), που προέρχεται από τη λ. *Ευρώπη* (βλ.λ.)]. **ευρωαψορά** (η) **1.** η ενιαία αγορά των κρατών-μελών τής Ευρωπαϊκής Ένωσης · 2. η αγορά ευρωνομισμάτων (βλ.λ.. σημ. 2).

[F.tym, Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Euromarket], **ευρωαριστερά** (η) {χωρ. πληθ.} (περιληπτ.) το σύνολο τοιν αριστερών κομμάτων τής Ευρώπης,

ευρωατλαντικός, -ή, -ό πολιτ. αυτός που αναφέρεται στις σχέσεις Ευρώπης και Β. Αμερικής (κυρ. των ΗΠΑ): ~ *θεσμοί/ συμμαχία.* | Ι:ΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. Euro-Atlantic), **ευρωβουλευτής** (ο/η) {θηλ. γεν. ευρωβουλευτού} βουλευτής που εκπροσωπεί τη χώρα του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Ευρωβουλή (η) το κοινοβούλιο που συγκροτείται από εκλεγμένους αντιπροσώπους των χωρών μελών τής Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχει ρόλο ελεγκτικό και συμβουλευτικό ΣΥΝ. Ευρωκοινοβούλιο, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. European Parliameni|. **ευρωδεξιά** (η) {χωρ. πληθ.} (περιληπτ.) το σύνολο των δεξιών κομμάτων τής Ευρώπης,

ευρωδικαστης (ο/η) {θηλ. γεν. ευρωδικαστού} δικαστής τού δικαστηρίου τής Ευρωπαϊκής Ένωσης, **ευρωδίπλωμα** (το) {ευρωδιπλώμ-ατος j -ατα. -άτων} δίπλωμα οδήγησης αυτοκινήτου για τους κατοίκους των κρατών-μελών τής Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ευρωδολάριο (το) {ευρωδολαρί-ου | -ων} ΟΙΚΟΝ. το αμερικανικό δολάριο που κατατίθεται σε πιστωτικά ιδρύματα εκτός των 11.Π.Λ -κυρ. στην Ευρώπη- και διατίθεται για διάφορες νομισματικές συναλλαγές.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. eurodollar (νόθο σύνθ.)].

Ευρωζώνη (η) {χωρ. πληθ.) το σύνολο των χωρών που ανήκουν στη «ζώνη τού ευρώ», που έχουν ως νόμισμά τους το ευρώ.

ΙΕΤΥΜ, Ελληνογενης ξέν. όρ., < αγγλ. Euro/one, με μορφολ. σχηματισμό κατά τους κανόνες τής Αγγλικής], **ευρωεκλογές** (οι) οι εκλογές που διενεργούνται σε κάθε χώρα-μέ- λος τής Ευρωπαϊκής Ένωσης κάθε πέντε χρόνια για την ανάδειξη των αντιπροσώπων τους (ευρωβουλευτών) στο Ευρωκοινοβούλιο.

ευρωεπιταγή (η) επιταγή και πιστωτική κάρτα για αγορές και ανάληψη μετρητών σε χώρες τής Δ. Ευρώπης.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. curochcque (νόθο σύνθ.)}.

ευρωκεντρισμός (ο) η τάση να θεωρείται η Ευρώπη και κατ* επέκτ. ο ευρωπαϊκός πολιτισμός το επίκεντρο τής παγκόσμιας ιστορίας, κουλτούρας, οικονομίας κ.λπ. (πβ. λ. *αφροκεντρισμός).* – **ευρωκε- ντρικός,** -ή, -ό. ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. eurocentrismc). **Ευρωκοινοβούλιο** (το) {ευρωκοινοβουλίου} η Ευρο)βουλή (βλ.λ.).

ΙtΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. European Parliament),

ευρωκομουνισμός (ο) ΠΟΛΙΤ. ιδεολογικό ρεύμα που αναπτύχθηκε σε ορισμένα ευρωπαϊκά κομουνιστικά κόμματα μετά το 1974. κυρ. σε αυτό τής Ιταλίας* με σκοπό τον μετασχηματισμό τού κινήματος ανάλογα με τις πολιτικές συνθήκες των κρατών και την ανεξαρτητοποίησή τους από το τότε κομουνιστικό κόμμα τής Ε.Σ.Σ.Δ. – **ευρωκομουνιστής** (ο), **ευρωκομουνίατρια** (η), **ευρωκομουνιατικός,** -ή, -ό. ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. curocommunism (νόθο σύνθ.)]. **ευρωλίγκα** (η) {χωρ. πληθ.} ΑΘΛ. το πρωτάθλημα που διεξάγεται ανάμεσα στις πρωταθλήτριες ομάδες των ευρωπαϊκών χωρών (κυρ. στο μπάσκετ).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. curolcague (νόθο σύνθ.)]. **ευρωλιγούρης** (ο) {ευρωλιγούρηδες} (σκωπτ.) ο Έλληνας που αποδέχεται άκριτα οτιδήποτε προέρχεται από τη Δ. Ευρώπη, που θαυμάζει και υιοθετεί καθετί ευρωπαϊκό (συχνά περιφρονο>ντας τα αντίστοιχα ελληνικά ή ό,τι σχετίζεται με την Ανατολή) (πβ. λ. *ευρωπαϊστής).*

ευρωλιμένας (ο) ευρωπαϊκό λιμάνι μεγάλης σημασίας για το σύνολο τής ευρωπαϊκής οικονομίας, **ευρών** (ο) {ευρόντ-ος | -ων} αυτός που βρήκε (κάτι) · μόνο στη φρ. Ο *ευρών αμειφθήσεται* (συνήθ. σε ανακοινώσεις για απώλεια ενός πράγματος) όποιος βρει (κάτι) θα αμειφθεί.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ευρών*. μτχ. αορ. β' τού ρ. *εύρίσκω*.* **ευρωνόμισμα** (το) {ευρωνομίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** λογιστική χρηματική μονάδα που ισχύει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με βάση την οποία διαμορφώνονται οι τιμές συναλλάγματος και η οποία χρησιμοποιείται σε συναλλαγές μεταξύ των κρατών ΣΥΝ. ECU. Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα · **2.** συνάλλαγμα σε συγκεκριμένο νόμισμα κατατεθειμένο σε τράπεζα έξω από τη χώρα στην οποία χρησιμοποιείται το εν λόγω νόμισμα (π.χ. ιταλικές λιρέτες κατατεθειμένες σε γιαπωνέζικη τράπεζα · ο όρος δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι το νόμισμα ή οι τράπεζες είναι ευρωπαϊκά, π.χ. το ευρωδολάριο συγκαταλέγεται στα ευρωνομίσματα · βλ. κ. *ευρωομόλογο, ενρωαγορά).* ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενωτικό.* **ευρωομόλογο** (το) {ευρωομολόγ-ου | -ων} **1.** ομόλογο που εκδίδεται από τραπεζικές κοινοπραξίες και εταιρείες εκδόσεως τίτλων και χρεογράφων σε οποιοδήποτε νόμισμα ανεξάρτητα από τους κανονισμούς τής εθνικής κεφαλαιαγοράς τής χώρας εκδόσεως (βλ. κ. λ. *ευρωνόμισμα)* · **2.** ομόλογο σε ευρώ. Κπίσης **ευρωομολογία** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. eurobond [. **ευρωπαΐζω** ρ. αμετβ. [1847] {ευρωπάισ-α. -τηκα. -μένος} (καϋημ.) ζω ή συμπεριφέρομαι κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, **ευρωπαϊκός,** -ή.-ό [1840] **1.** αυτός που σχετίζεται με την Ευρώπη ή τους Ευρωπαίους: - *ιστορία ι χώρα ί πρωτεύουσα / ήπειρος / μουσική / διοργάνωση / κουλτούρα* · ΦΡ. *ευρωπαϊκή ιδέα* η ιδέα τής ευρωπαϊκής ενοποίησης **2.** (ειδικότ.) (α) αυτός που σχετίζεται με τη Δ. Ευρώπη: ~ *πολιτισμός / μόδα / νοοτροπία* (β) αυτός που σχετίζεται με την Ευρωπαϊκή Ένωση: ~ *νομοθεσία / Κεντρική Τράπεζα / προσανατολισμός μιας χώρας / πολιτική / στρατηγική / διπλωματία / στόχοι μιας κυβέρνησης / Αρχές / διάσκεψη* **3.** (α) *Ευρωπαϊκή Ένωση* (συντομ. Ε.Ε., η πρώην Ε.Ο.Κ.) συνασπισμός κρατών τής Ευρώπης, που συνδέονται με οικονομικούς και πολιτικούς όρους συνεργασίας, με απώτερο στόχο τη συνένωση μεταξύ τους και την παγίωση και διαφύλαξη τής ειρήνης και ελευθερίας για τα κράτη-μέλη (β) ΟΙΚΟΝ. *Ευρωπαϊκή Νομισματική (ή Λογιστική) Μονάδα* (Ε.C.U.) αντικαταστά- θηκε από το ευρώ, το οποίο είναι το ευρωνόμισμα (βλ.λ.) (γ) *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο* η Ευρίοβουλή (βλ.λ.) (δ) *Ευρωπαϊκή Επιτροπή* εκτελεστικό όργανο τής Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αποτελείται από επιτρόπους οι οποίοι προέρχονται από όλα τα κράτη-μέλη και έχει νομοθετικές αρμοδιότητες (πβ. λ. *Κομισιόν)* (ε) **Ευρωπαϊκό** *Δικαστήριο* ανώτατο δικαστικό όργανο τής Ευρωπαϊκής Ένωσης, που εξασφαλίζει την τήρηση τού δικαίου σύμφωνα με τις συνθήκες που ισχύουν στο πλαίσιο τής Ένωσης (στ) *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο* ανώτατο πολιτικό όργανο τής Ευρωπαϊκής Ένωσης, που αποτελείται από τους ηγέτες των κρατών-μελών και τον πρόεδρο τής Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αποφασίζει για τις κύριες κατευθύνσεις τής πολιτικής τής Ένωσης. – **ευρωπαϊκ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. Πολλοί σύγχρονοι όροι είναι μεταφρ. δάνεια: *Ευρωπαϊκή Ένωση* (< αγγλ. European Union). *Ευρωπαϊκή Επιτροπή (<* γαλλ. Commis-

sion Europecnne), *Ευρωπαϊκό Συμβού/.ιο* (< γαλλ. Conscii Europecn) κ.ά.|.

Ευρωπαίος (ο)]αρχ.]. **Ευρωπαία** (η) |αρχ.) **1.** αυτός που κατοικεί στην Ευρώπη ή κατάγεται από αυτήν (κ. ως επίθ.) *οι ~ πο/.ιτικοί / σύμμαχοι / εταίροι* **2.** ο πολίτης τής Κυρωπαϊκής 'Ενωσης, τής Ενωμένης Ευρώπης **3.** (καταχρ.) ο κάτοικος τής Κ. και Β. Ευρώπης, ο οποίος διακρίνεται για το υψηλό βιοτικό του επίπεδο, την υπευθυνότητα, την οργάνωση και το ανεκτικό πνεύμα του (ως στερεότυπη αντίληψη που θέλει τον Βορειοευρωπαίο και Κεντροευρωπαίο ανώτερο, κατ' αντιδιαστολή προς τον κάτοικο τής Ν. Ευρώπης, που αντιμετωπίζει προβλήματα οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης): *«Πότε επιτέ/.ους θα γίνουμε Ευρωπαίοι;» αναρωτιέται ο αρθρογρά- φος περιγράφοντας τα κακώς κείμενα τής καθημερινότητάς μας.* **ευρωπαϊσμός** (ο) [J888] η ιδεολογία και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη τής ευρωπαϊκής ενότητας.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. europeanismej. **ευρωπαϊστής** (ο), **ευρωπαΐστρια** (η) {ευρωπαϊστριών} **1.** οπαδός τής ιδέας τής Ενωμένης Ευρώπης **2.** (ειδικότ.) πρόσωπο που υποστηρίζει την πολιτική και τις επιλογές τής Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον προσανατολισμό τής χώρας του προς αυτή ΑΝΤ. αντιευρωπαϊστής. **Ευρώπη** (η) **1.** ήπειρος στο Β. Ημισφαίριο τής Γης, η οποία χωρίζεται από την Ασία με τα Ουράλια Όρη στα Α., τον Καύκασο, τη Μαύρη και την Κασπία Θάλασσα στα \Ά., βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα στα Ν., από τον Ατλαντικό Ωκεανό στα Δ. και τον Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό στα Β.· (καταχρ.) **2.** (α) (καταχρ.) η Ευρωπαϊκή Ένωση: *είμαστε πρώτοι στην - στα τροχαία ατυχήματα* (β) *Ενωμένη Ευρώπη* η Ευρωπαϊκή Ένωση **3.** *Συμβούλιο τής Ευρώπης* βλ. λ. *συμβούλιο* **4.** η Κ. και Β. Ευρώπη. και μάλιστα οι προηγμένες οικονομικά και τεχνολογικά χώρες, κατ' αντιδιαστολή προς τις νοτιότερες χώρες και περιοχές, που αντιμετωπίζουν προβλήματα οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης: *φεύγω για την ~ || πότε θα γίνουμε επιτέλους ~* · *|| η - βλέπει με σκεπτικισμό την ελληνική πρόταση || η ~ των πολιτών/ των δικαιωμάτων τού ανθρώπου'* Φΐ\ *(εις) τας Ευρώπας* στην Ευρώπη, συχνά ειρων. ή για να τονίσει κανείς ότι πρόκειται για κάτι σπουδαίο: *Λυτά, δηλαδή, πού τα 'μαθές; -; || γύρισε πρόσφατα από τας Ευρώπας και ακόμη* <5εν *έχει προσαρμοστεί* (πβ. *εις Παρισί- ους. εκ Παρισίων* κ.λπ.) · 5. ΜΥΘΟΛ. κόρη τού Αγήνορα και τής Τηλε- φάσσης, την οποία απήγαγε ο Δίας μεταμορφωμένος σε ταύρο. [ftym. αρχ., αβεβ. ετύμου. Δεν μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα αν η ονομασία τής ηπείρου και τής μυθολογικής κόρης τού Αγή- νορος και ερωμένης τού Δία συνδέονται ετυμολογικώς. Έχουν προ- ταθεί οι εξής πιθανές ετυμολογίες τής λ.: (α) < *ευρύς* + *ώψ*, *ώπός* «ανοιχτομάτης. με μεγάλα μάτια» (πβ. αρχ. *εύρωπός* «ευρύς». *εύρώπις* «πατρίδα») (β) προελλην. λέξη (γ) < *εύρώς* «μούχλα» + *ώψ* (μάλλον παρετυμολ.)]. **ευρώπιο** (το) {ευρωπίου} ΧΗΜ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ku). που απαντά σε πολύ μικρές ποσότητες στα ορυκτά των σπάνιων γαιών και χρησιμοποιείται κυρ. για ερευνητικούς σκοπούς (βλ. λ. *περιοδικός*, ΠΙΝ.).

[ετυμ.. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. europium), **ευρωπύραυλος** (ο) {ευρωπυραύλ-ου | -ων, -ους} πύραυλος εγκατεστημένος σε ευρωπαϊκό έδαφος: *συμφωνία απομάκρυνσης των - μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων.* **ευρώς** (ο) {ευρώτος} (λόγ.) υγρασία συνδυασμένη με σήψη. μούχλα. [ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, ίσως < **έ-Ρρώ-ς*. που συνδ. με λατ. rodere «τραγανίζω, κατατρώγω». Κατ' άλλη άποψη, < **έ-Ρρ-ώς*, που συνδ. με σανσκρ. varna- «χρώμα»], **ευρωσκεπτικισμός** (ο) η αντιμετώπιση τής Ευρώπης ή κυρ. τής Ευρωπαϊκής Ένωσης με σκεπτικισμό. — **ευρωακεπτικιστής** (ο), **ευρω- ακεπτικιατικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. Euroscepticism]. **εύρωστος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει μεγάλη σωματική δύναμη, ρωμαλέος: *~ σώμα* ΣΥΝ. δυνατός, (λογιότ.) άλκιμος, ακραίος, σφριγηλός. υγιής, γερός λνγ. καχεκτικός, ασθενικός, αδύνατος, ισχνός 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται σε καλή (ακμαία) κατάσταση: *~ επιχείρηση / οργανισμός / οικονομία.* — **εύρωστα** επίρρ.. **ευρωατία** (η) [αρχ.|. σχολιο λ. -ρρ-.

|ετυμ. αρχ. < ευ- + *-ρωστος* < *ρώννυμι* «δυναμοΐνω». βλ. κ. *ρώμη}*. **Ευρώτας** (ο) ποταμός τής ΝΑ. Πελοποννήσου. που πηγάζει από τον Ταΰγετο και εκβάλλει στον Λακωνικό Κόλπο.

Ιπτυμ. μτγν., αβεβ. ετύμου, πιθ. < *εύρώς* «μούχλα» (βλ.λ.)].

ευρωτηλεόραση (η) {-ης κ. -άσεως} η Γιουροβίζιον (βλ.λ.).

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Eurovision (νόθο σύνθ.)|. **ευρωτίαση** (η) |1848| {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} (λόγ.) το μού- χλιασμα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *εύρωτιώ (-άω)* < αρχ. *εύρως, -ώτος* «μούχλα» (βλ.λ.)]. **ευρωτούνελ** (το) {άκλ.} η σήραγγα που περνά *κάτω* από τη θάλασσα τής Μάγχης και συνδέει τη Βρετανία με τη Γαλλία.

Ιετυμ. Νόθο σύνθ., < *ευρω-* (< διεθν. curo-, α' συνθ.) + *τούνελ* (βλ.λ.), πβ. αγγλ. Eurochannel). **ευρωτράπεζα** (η) {ευρωτραπεζών} τράπεζα στην οποία κατατίθενται ευρωνομίσματα (βλ.λ., σημ. *2)*. **εύσαρκος,** -η, -ο |αρχ.} (λόγ.) αυτός που έχει παχιά σάρκα: *~ καρπός / κείλη* λντ. ισχνός, (για πρόσ.) λιπόσαρκος. -- **ευαρκία** (η) Ιαρχ.]. **ευσεβάστως** επίρρ. [1846] (παλαιότ. χρήση στο τέλος αιτήσεων ή εγγράφων απευθυνόμενων στη διοίκηση και γενικότ. σε ανώτερες κρατικές αρχές) με πολύ σεβασμό: *~ υποβάλλω τις παρακάτω προτάσεις || ~ ο αϊτών.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. respectueusementj. **ευσέβεια** (η) |αρχ.Ι {-ας κ. -είας | χωρ. πληθ.} ο σεβασμός και η αφο σίωση προς τον Θεό συν. θεοσέβεια αντ. ασέβεια, **ευσεβής,** -ής. -ές {ευσεβ-ούς [-είς (ουδ. -ή)· ευσεβέστ-ερος, -ατος} (για πρόσ.) αυτός που τρέφει σεβασμό και αφοσίωση προς τον Θεό και τον εκδηλώνει με την τήρηση των εντολών του: *- χριστιανός / λαός! προσκυνητής* συν. θεοσεβής, θευσεβούμενος. ευλαβής αν γ. ασεβής · φρ. ***ευσεβής πόθος*** οτιδήποτε επιθυμούμε χωρίς πάντα να το ομολογούμε και το οποίο είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί: *η κατάσταση τής οικονομίας αποτελεί μάλλον - τής κυβέρνησης* (δεν ισχύει πραγματικά) || *οι δηλώσεις σας ότι θα κερδίσετε τις εκλογές δεν είναι τίποτε άλλο από ευσεβείς πόθοι.* — **ευαεβώς** επίρρ. |αρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ευ- + *-σεβής* < *σέβας}*.

Ευσέβιος (ο) {-ου κ. -ίου} όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον επίσκοπο ΚαισαρΓίας. συγγραφέα με πλούσιο έργο για την εκκλησιαστική ιστορία, ο οποίος προσπάθησε να συμβιβάσει την αρειανική διδασκαλία με την ορθοδοξία. [ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *εύσεβής* (βλ.λ.)|. **ευσεβισμός** (ο) θρησκ. Ο πιετισμός (βλ.λ.). -- **ευαεβιατής** (ο) [1887], **ευσεβιστικός,** -ή. -ό. **ευσεβιατικά** επίρρ.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Pictismus]. **εύσημο** (το) [18971 {ευσήμ-ου | -ων} (συνήθ. στον πληθ.) διακριτικό σήμα, τιμητική αναγνώριση· ΦΡ. (μτφ.) ***απονέμω (τα) εύσημα σε (κάποιον)*** αναγνωρίζω (κάποιον) δημόσια: *ο υπουργός απένειμε (τα) εύσημα στην αρμόδια υπηρεσία για το έργο που επιτέλεσε σε τόσο σύντομο χρόνο.*

[F.ΤΥΜ. μτγν., ουδ. πληθ. τού αρχ. επιθ. *εϋσημος* ως απόδ. τού λατ. insignia «παράσημα - κοσμήματα τής ασπίδας»], **εύσημος,** -η. -ο αυτός που έχει καλή, θετική σημασία αντ. κακόση- μος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κακόσημος.*

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ευδιάκριτος - ευοίωνος», < ευ- + *σήμα*. Η σημ. αυτή είναι γνωστή και από την Κ.Δ.. πβ. Α' Κορινθ. 14,9: *εάν μή εϋσημον* (= εύληπτο) *λόγον δώτε, πώς γνωσθήσεται τό λαλούμενο ν;}.*

ευσπλαχνία (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} η διάθεση προσφοράς βοήθειας και η συμπόνια προς τους άλλους: *η ~ του θεού || έδειξε ~βοηθώντας τον* συν. φιλανθρωπία λντ. απανθρωπιά, **ευσπλαχνίζομαι** ρ. -*■ σπλαχνίζομαι

εύσπλαχνος, -η, -ο πονόψυχος, συμπονετικός: ο *~ Θεός* συν. σπλαχνικός, στοργικός αντ . άσπλαχνος, άπονος. Επίσης **ευσπλαχνικός,** -ή, -ό Ιμεσν.]. — **ευσπλαχνικ-ά / -ώς** επίρρ.

[εί υμ. < αρχ. *εϋσπλαγχνος*. αρχική σημ. «ο έχων υγιή σπλάχνα». < ευ- + *-σπλαγχνος* < *σπλάγχνον*. Η σημ. «συμπάθεια, συμπόνια» μαρ- τυρείται στην Κ.Δ. (λ.χ. *Εφεσ.* 4, 32: *γίνεσθε [δέ] εις ά/.?.ήλους χρηστοί, εϋσπλαγχνοι...)* και οφείλεται στο γεγονός ότι η λ. *σπλάγχνα* περιελάμβανε και την καρδιά ως έδρα των συναισθημάτων], **ευστάθεια** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.) (λόγ.) η κατάσταση σταθερότητας, το να μην υπάρχουν κλυδωνισμοί ή μεταβολές: *κράτησέ τον να μην πέσει, γιατί δεν έχει - || πολιτική -~|| η ~ τού δημοκρατικού συστήμα- τος* Ι) - *χαρακτήρα* συν. στερεότητα λντ. αστάθεια, ρευστότητα, **ευσταθεί, ευσταθούν** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. [αρχ.| {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (για ιδέες, επιχειρήματα κ.λπ.) έχει ισχυρή λογική βάση, στηρίζεται στην πραγματικότητα: *ευσταθεί η εξήγηση / η κατηγορία / η δικαιολογία / ο ισχυρισμός* ΣΥΝ. ισχύω, (μτφ.) στέκω.

Ιετυμ. αρχ. *εύσταθώ (-έω)* «είμαι σταθερός, έχω καλή υγεία» < *εύσταθής* (βλ.λ.)].

ευσταθής, -ής, -ές {ευσταθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευσταθέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) 1. αυτός που δεν απειλείται από κλυδωνισμούς ή μεταβολές, σταθερός: *~ οικοδόμημα / ισορροπία* ΣΥΝ. στερεός, (λογιότ.) εδραίος, ακλόνητος, αδιάσειστος ανί. ασταθής 2. (μτφ.) σωστός, ορθός. αυτός που στηρίζεται στην πραγματικότητα: *- επιχείρημα* ΣΥΝ. ακλόνητος, αδιάσειστος. — **ευσταθώς** επίρρ. [μτγν.]. σχόλιό λ. *-ης, -ης, - ες.*

Ιετυμ. *αρχ. < εύ-* + *-σταθής*, πβ. παθ, αόρ. *έ-στά-θην* τού ρ. *ϊστημι)*. **Ευσταθια** (η) γυναικείο όνομα.

Ευστάθιος (ο) {-ου κ. -ίου} 1. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *~ Θεσσαλονίκης* 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Στάθης.** σχολιο λ. *-ιος.*

Ιετυμ. μτγν., αρχική σημ. «σταθερός, ακλόνητος», < αρχ. *ευσταθής}*. **ευσταλής,** -ής. -ές |ευσταλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει ωραίο παράστημα, μυώδης, γεροδεμένος: στην' *παρέλαση θαυμάσαμε νέους και νέες* συν. λυγερόκορμος, λεβέντικος. — **ευσταλώς** επίρρ. Ιαρχ.Ι.

[ετυμ. αρχ. < ευ- + *-σταλής*, πβ. παθ. αόρ. β' *ε-στάλ-ην* τού ρ. *στέλλω*. Η λ. αναφερόταν αρχικώς σε στρατιωτικά αγήματα, πλοία και πολεμιστές, που αποστέλλονταν καλά οπλισμένοι στις εκστρατείες, πβ. *ευσταλής στόλος* (Αισχύλ. *Πέρσαι* 795). *εύσταλεΐς τή οπλίσει* (Θουκ. 3,22), *ευσταλής ίππεύς* (Ξενοφ. *Περί Ιππικής* 7, 8). Έτσι η λ. ήδη στην Αρχ. απέκτησε και τη σημ. εκείνου που έχει ωραία σωματική διάπλαση και άρτιο παράστημα], **ευστατίσμός** (ο) γεωλ. η αργή μεταβολή τής στάθμης των ωκεανών και των θαλασσών, που οφείλεται σε κλιματικούς παράγοντες. [ετυμ. < ευ- + *-στατισμός* < *στατικός*, ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. eustaiisme|.

ευσταχιανός, -ή. -ό [i831 [ανλτ. ***ευσταχιανή σάλπιγγα*** βλ. λ. *σάλπιγγα.*

Ιετυμ. < νεολατ. custachianus, από το όν. τού Ιταλού ανατόμου Bartolommeo Eustachio (i6os αι.). Στην Ελληνική ο όρος αποδόθηκε αρχικά ως *Εύσταθιανή σάλπιγξ].* **ευστοχία** (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τού εύστοχου, το να πετυχαίνει κανείς τον στόχο του: σ' *όλες τις βολές είχε ~ || απόλυτη* - ΛΝΤ. αστοχία 2. (μτφ.) το να είναι κανείς ικανός να φέρει το επιθυμη

τό αποτέλεσμα: ~ *επιχειρημάτων* ΣΥΝ. επιτυχία, **εύστοχος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που πετυχαίνει τον στόχο του: ~ *βολή / πυρά* συν. ακριβής, επιτυχής, αποτελεσματικός am. άστοχος 2. (μτφ.) αυτός που συντελεί στην επιτυχία τού επιδιωκόμενου σκοπού: *η αντιμετώπιση των προβλημάτων απαιτεί ~ χειρισμούς* || ~ *ενέργεια*

απάντηση Ι παρατήρηση / χαρακτηρισμός ι παράδειγμα ιυν. επιτυχής, κατάλληλος, ακριβής, καίριος, επιτυχημένος, σωστός, ορθός. — **εύατοχα** επίρρ.

ευστοχώ ρ. αμετβ. ιμτγν.] {ευστοχείς... | ευστόχησα] **1**. πετυχαίνω τον στόχο μου: *στη δεύτερη βολή ο παίκτης ευστόχησε και πήρε τη νίκη* 2. (μτφ.) υποδεικνύομαι εύστοχος σε κάτι (σε λόγο, επιλογή κ.λπ.) συν. κάνω διάνα.

Ευστράτιος (ο) {-ου κ. -ίου! **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Κκκλη- σίας **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Στρατός, Στρατής, Στράτης.** [ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν.. αρχική σημ. «καλός στρατιώτης», < *εύ-* + *-στράτιος* < *στρατός*|. **ευστροφία** (η) Ιμτγν.Ι [χωρ. πληθ.} η ικανότητα να σκέφτεται κανείς γρήγορα και σωστά: *καλλιτεχνική / γυναικεία / πολιτική / μεγάλη ι θαυμαστή* ~ συν. (λόγ.) οξύνοια, σπιρτάδα. **εύστροφος,** -η. -ο (αρχ.] αυτός που έχει την ικανότητα να σκέφτεται γρήγορα και σωστά, ιδιαίτερα έξυπνος: - *μυαλό* ΣΥΝ. οξύνους. σπιρτόζος λντ. αργόστροφος. — **εύστροφα** / **ευατρόφως** επίρρ. ** σχόλιό λ. έξυπνος,

ευσυγκίνητος, -η. -ο [1884] αυτός που εύκολα συγκινείται. — **ευ- αυγκινησία** (η).

ευσυνειδησία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η βαθιά επίγνωση από κάποιο πρόσωπο των ευθυνών και των καθηκόντων του. η αφοσίωση στην εκτέλεση τού καθήκοντος και γενικότ. η ακεραιότητα τού χαρακτήρα: *υπάλλτ)?.ος που διακρινόταν για την* - και *την εργατικότητά του* λντ. ασυνειδησία. **ευσυνείδητος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει συναίσθηση των υποχρεώσεων του. που εκτελεί το καθήκον του με προσήλωση και εντιμότητα: ~ *εργάτης / δάσκαλος / υπάλληλος* συν. τίμιος, ακέραιος ΑΜ. ασυνείδητος 2. αυτός που γίνεται με συναίσθηση τού καθήκοντος: ~ *εργασία / ενέργεια / απόφαση* συν. τίμιος, υπεύθυνος αντ. ασυνείδητος. — **ευσυνείδητα** / **ευαυνειδήτως** επίρρ. σχολιο λ. *ευθύνη*. Ιετυμ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που διαθέτει αγαθή συνείδηση». < εύ + *συνειδητός*. Ήδη μεσν. η σημ. αυτού που συναισθάνεται τα κα- θήκοντά του].

ευσύνοπτος, -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που γίνεται εύκολα αντιληπτός, κατανοητός στο σύνολό του 2. αυτός που είναι σύντομος στη διατύπωση. συνοπτικός: ~ *πραγματεία / έκθεση πεπραγμένων* ΙΥΝ. περιληπτικός, συγκεφαλαιωτικός αντ. αναλυτικός, διεξοδικός, εκτεταμένος.

ευσύνοπτα / **ευσυνόπτως** επίρρ.

Ιετυμ. αρχ. < εύ- + *συνοπτός* < *συνορώ*, βλ. κ. *συνοπτικός}.* **εύσχημος,** -η. -ο αυτός που φαίνεται δικαιολογημένος (χωρίς πραγματικά να είναι), ευλογοφανής: *αναζητούσε ~ τρόπο για να απομακρυνθεί* |1 - *λύση / δικαιολογία.* — **εύσχημα** / **ευαχήμως**] αρχ. | επίρρ.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < εύ- + *-σχημος* < *σχήμα*\. **ευσχήμων,** -ων, -ον {ευσχήμ-ονος, -ονα | -ονες (υυδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) ευπρεπής στην εμφάνιση και στη συμπεριφορά: *ο ~ Ιωσήφ* συν. αξιοπρεπής, σεμνός, σεβαστός, κόσμιος. — **ευαχημόνως** επίρρ. |αρχ.]. **ευαχημοαύνη** (η) Ιαρχ.]. σχόλιο λ. *-ων, -ων, ον. όμορφος.* (F.ΤΥΜ. αρχ. < *εύ-* + *-σχήμων*< *σχήμα}.* **εύσωμος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει ανεπτυγμένη σωματική διάπλαση: - *άνδρας* συν. ευτραφής, παχύς, καλοθρεμμένος, σωματώδης ΛΝΤ. μικρόσωμος, λιπόσαρκος, **εύτακτος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** τοποθετημένος με τάξη, τακτοποιημένος συν. νοικοκυρεμένος, συγυρισμένος λντ. άτακτος 2. (για πρόσ.) αυτός που τηρεί την πρέπουσα τάξη. φρόνιμος συν. τακτικός, πειθαρχικός αν γ. άτακτος, άτσαλος. — **ευτάκτως** επίρρ. [αρχ.].

Ιετυμ. αρχ. < *εύ-* + *τακτός* (βλ.λ.)|. **ευταξία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η τήρηση τής τάξης, η απουσία αταξίας: *η κοινωνική* ~ συν. πειθαρχία αντ. αταξία, παρεκτροπή, **ευταξίας** (ο) {ευταξιών} (εκκλησιαστικό αξίωμα) πρόσωπο που είναι επιφορτισμένο με την τήρηση τής τάξης στην εκκλησία.

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *εύταξία*\. **ευτεκνία** (η) {χωρ. πληθ.} (για πρόσ.) η γονιμότητα, το να κάνει κανείς πολλά παιδιά.

[ftym. αρχ. < *εϋτεκνος* «πολύτεκνος» < εύ- + *τέκνον*]. **ευτέλεια** (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** η χαμηλή ποιότητα υλικού ή πράγματος: *η ~ τού υφάσματος / τού ρούχου* / των υλικών ΣΥΝ. (καθημ.) φτήνια **2.** (μτφ.) το πολύ χαμηλό επίπεδο, η έλλειψη αξίας **3.** (ειδικότ.) η έλλειψη αξιοπρέπειας: ~ *χαρακτήρα / συμπεριφοράς / ήθους* συν. αναξιοπρέπεια. ποταπότητα, μικρότητα, **ευτελής,** -ής, -ές |ευτελ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · ευτελέστ-ερος, -ατος} **1.** αυτός που έχει χαμηλή τιμή. φθηνός: ~ *κόστος / τιμή / ποσό 2.* (κατ' επέκτ.) αυτός που είναι κατώτερης ποιότητας: ~ *ύφασμα* **3.** (μτφ.) (για μέσα, μεθόδους κ.λπ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μικροπρέπεια. από ηθική μικρότητα: ~ *κίνητρο / ελατήριο / άνθρωπος* συν. αναξιοπρεπής, ποταπός, φτηνός. — **ευτελώς** επίρρ. [αρχ.]. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες. ξευτιλίζω.*

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «εύκολος στο να πληρωθεί» (κατ' επέκτ. «φθηνός, ασήμαντης αξίας»), < εύ- + *-τελής* < *τέλος* «αξία, πληρωμή»].

ευτελισμός (ο) Γμτγν.Ι ο υποβιβασμός τής αξίας (κάποιου): ο ~ *τού κοινοβουλευτικού ήθους / τής ανθρώπινης ζωής* συν. εξευτελισμός, ταπείνωση λντ. εξύψωση. **— ευτελίζω** ρ. Ιμτγν.Ι.

Ευτέρπη (η) **1.** μυθολ. κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, η εφευρέτιδα και προστάτιδα τής αυλητικής τέχνης **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Κκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα.

|ι·τυμ. αρχ. κύρ. όν. < εύ- + *-τέρπη* < *τέρπω).* **εύτηκτος,** -η. -ο αυτός που τήκεται, δηλ. λειώνει, εύκολα: ~ μέταΑλο συν. δύστηκτος. · **ευτηξία** (η) Ιαρχ-J.

[εγυμ. αρχ. < εύ- + *τηκτός* < *τήκω* «λειώνω» (βλ.λ.)|. **εύτολμος,** -η. -ο [αρχ.[(λόγ.) αυτός που έχει τόλμη, θαρραλέος συν. σθεναρός, τολμηρός, γενναίος, αποφασιστικός αντ. άτολμος. - - (λόγ.) **ευτόλμως** επίρρ. [αρχ.|. **ευτολμία** (η) [αρχ.]. **ευτονία** (η) |αρχ.[{χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) η άρτια και υγιής κατάσταση των μελών τού ανθρώπινου σώματος, η σωματική ευεξία συν. σφρίγος, σφρίγηλότητα λντ. ατονία, καχεξία, υποτονικότητα. **εύτονος,** -η, -ο |αρχ.| (αρχαιοπρ.-σπάν.) **1.** αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ακμής και ευρωστίας 2. (για ενέργειες) αυτός που γίνεται με ζήλο και ένταση, **ευτράπελος,** -η, -ο **1.** (για ενέργεια, κατάσταση, λόγο προφορικό ή γραπτό) αυτός που προκαλεί γέλιο και ευθυμία: ~ *παρατηρήσεις / ιστορίες / ύφος / αφήγηση* συν. αστείος, φαιδρός, εύθυμος λντ. σοβαρός. περισπούδαστος 2. *ευτράπελα* (τα) αστεία ή γελοία επεισόδια: *τα ~ τής πολιτικής / τής κοσμικής Αθήνας.* — **ευτράπελα** επίρρ., **ευτραπελία** (η) [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ευμετάβλητος - ετοιμόλογος», < εύ- + *-τράπ-ε-λος.* πβ. παθ. αόρ. β' *έ-τράπ-ην* τού ρ. *τρέπω}.* **ευτραφής,** -ής. -ές {ευτραφ-ούς | -είς (ουδ. -ή) | ευτραφέστ-ερος, -ατος} (για πρόσ.) εύσωμος και καλοθρεμμένος ΣΥΝ. παχύς, γεμάτος, σωματώδης, παχουλός λντ. ισχνός, αδύνατος. — **ευτραφώς** επίρρ. Ιαρχ.].

ΣΧΟΛΙΟ λ. *χοντρός.*

[ΠΤΥΜ. αρχ.< εύ- + *-τραφής* < *τρέφω}.* **ευτρεπίζω** ρ. μετβ. {ευτρέπισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (λόγ.) **1.** ετοιμάζω στην εντέλεια, τακτοποιώ: ~ *τον χώρο* συν. συγυρίζω, ευπρεπίζω 2. (μεσοπαθ. *ευτρεπίζομαι*) μεριμνώ με σχολαστικότητα για το ντύσιμό μου, για την εμφάνισή μου ΣΥΝ. καλλωπίζομαι, φτειά- χνομαι. - **ευτρεπισμός** (ο) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *εύτρεπής* «έτοιμος, προετοιμασμένος» < εύ- 4 · *-τρεπής*

τρέπω}.

ευτρεπίστρια (η) {ευτρεπιστριών} (επίσ.) η καθαρίστρια, **ευτροφία** (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} 1.η καλή διατροφή **2.** ο ευτροφισμός (βλ.λ.).

ευτροφισμός (ο) οικολ. η υπερβολική ανάπτυξη τής χλωρίδας σε υδάτινα οικοσυστήματα, που δέχονται μεγάλες ποσότητες οργανικών απορριμμάτων, οι οποίες δεν μπορούν να ανακυκλωθούν φυσιολογικά. με αποτέλεσμα να αναπτύσσονται πολυάριθμοι μικροοργανισμοί, που καταναλώνουν πολύ οξυγόνο, το οποίο πλέον δεν επαρκεί για τα ψάρια και τους άλλους οργανισμούς τού οικοσυστήματος.

[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. eurrophication|. **ευτύχημα** (το) [αρχ.[{ευτυχήματος [χωρ. πληθ.} ευτυχές γεγονός, ευ- τυχής συγκυρία: *ήταν - που δεν πάθαμε τίποτε κατά τη σύγκρουση* συν. καλοτυχία αντ. ατύχημα, ατυχία, δυστύχημα, κακοτυχία. **ευτυχής,** -ής. -ές {ευτυχ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · ευτυχέστ-ερος, -ατος} **1.** (για πρόσ.) αυτός που αισθάνεται ευτυχία: *είμαι ~ που σας γνωρίζω / σας ζαναβλέκϋ)* || *έπειτα από τόσους κόπους αισθάνομαι ~* βλέποντας το *έργο μου να ολοκ/.ηρώνεται* συν. ευτυχισμένος αν γ. δυστυχής 2. αυτός που δημιουργεί χαρά. που κάνει (κάποιον) ευτυχισμένο: *το ~ γεγονός* (συνήθ. η γέννηση ενός παιδιού ή ο γάμος) || *η - στιγμή τής γνωριμίας μας* **3.** αυτός που ευνοείται από την τύχη ή που αντα- ποκρίνεται στις προσδοκίες: ~ *σύμπτωση / συγκυρία / έκβαση*]] (ως ευχή) *ευτυχές το νέοvέτος* ΣΥΝ. καλότυχος, καλορίζικος, (λαϊκ.) γουρ- λήδικος αντ. ατυχής, κακότυχος, κακορίζικος, άμοιρος. -- **ευτυχώς** επίρρ. (σημ. 2) [αρχ.]. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες, τύχη.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «επιτυχής, τυχερός», < εύ- + *-τυχής*< *τύχη].* **Ευτυχία** (η) γυναικείο όνομα.

ευτυχία (η) [’αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** η πλήρης ευχαρίστηση και ικανοποίηση που αισθάνεται κανείς από τη ζωή του: *η ζωή του ήταν γεμάτη* - [| *ατομική / οικογενειακή* ~ συν. ευδαιμονία αν γ. δυστυχία 2. (συνεκδ.) κάθε πρόσωπο, πράγμα ή ασχολία που συμβάλλει στην ευτυχία: *τα παιδιά μου είναι η - μου* **3.** η καλή τύχη, η ευοίωνη συγκυρία: *τι - που σας συνάντησα!* ΣΥΝ. καλοτυχία αντ. δυστυχία, κακοτυχία **4.** η αίσια έκβαση των πραγμάτων, η επιτυχία ενός σκοπού: *σας εύχομαι κάθε* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *τύχη.*

Ευτύχιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Ευτύχης.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ιος.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. εύτυ^ιαΙ· **ευτυχισμένος,** -η, -ο **1.** αυτός που αισθάνεται ευτυχία: **~** *άνθρωπος / οικογένεια* ΣΥΝ. καλότυχος, μακάριος, όλβιος, ευδαίμων αντ. δυστυχής. κακότυχος 2. αυτός που φέρνει ευτυχία, που είναι γεμάτος ευτυχία: ~ *το νέο έτος!* || *έζησαν μαζί ~ στιγμές.* — **ευτυχισμένα** επίρρ. ^ ΣΧΟΛiΟ λ. *-ισμένος.*

ΙΕΤΥΜ. < *ευτυχώ, κατ'* αναλογίαν προς το μεσν. *δυστυχισμένος}.* **ευτυχώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {αρχ.| {ευτυχείς... | ευτύχησα} ♦ (αμετβ.) **1.** είμαι ή αισθάνομαι ευτυχής, ευδαιμονώ: *ευτύχησαν στη ζωή τους* συν. ευημερώ αντ. δυστυχώ 2. κάνω επιτυχημένες επιλογές, εύστοχο): ό'εν *ευτύχησα στη διατύπωση* / στην *επιλογή των συνεργατών μου* συν. πετυχαίνω ♦ **3.** (μετβ.) (+να) έχω την τύχη, την ευτυχία: *ευτύχησαν να δουν* τα παιδιά τους *καντρεμένα.* **ευυπόληπτος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που έχει υπόληψη, που χαίρει εκτιμήσεως από την κοινωνία: ~ *πολίτης / οικογένεια* ΣΥΝ. αξιότιμος αντ. ανυπόληπτος. — **ευυπόληπτα** επίρρ.. **ευυποληψία** (η) [μεσν.].

ευφάνταστος, -η, -ο [μτγν.] **1.** (μειωτ.) αυτός που πλάθει φανταστικά γεγονότα ή μεγαλοποιεί υπαρκτές καταστάσεις: *πρόκειται για ~ άτομο, μην του δίνεις σημασία!* ΣΥΝ. φαντασιόπληκτος · **2.** αυτός

που χαρακτηρίζεται από ζωηρή και δημιουργική φαντασία: ~ *ερευνητής / ποιητής / αφήγηση.* – **ευφάνταστα** επίρρ. σχολιο λ. *κα- κόσμος.*

Ευφημία (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν., θηλ. τού *Εύφήμιος.* που ανάγεται στο αρχ. *ευφημία* «αποχή από ασεβή γλώσσα - καλή υπόληψη, φήμη»], **ευφημισμός** (ο) **1.** ο έπαινος, ο εγκωμιασμός συν. εύφημος μνεία αντ. δυσφημισμός. επίκριση 2. γλωσς. σχήμα λόγου κατά το οποίο χρησιμοποιείται λέξη με θετική σημασία για να αποφευχθεί η αναφορά σε λέξη που θεωρείται κακή, δυσοίο^νη ή απαγορευμένη (ταμπού)· π.χ. *Εύξεινος* (φιλόξενος) *Πόντος* αντί *άξενος* (αφιλόξενος), *γλυκάδι* αντί *ξίδι* κ.ά.· ΦΡ. **κατ' *ευφημισμόν*** με θετικό χαρακτηρισμό αντί για αρνητικό: *«οι φτωχές χώρες ονομάζονται - "υπό ανάπτυξη χώρες"»* (εφημ.). - **ευφημιστικός,** -ή, -ό, **ευφημιστικά** / **-ώς** 11895J επίρρ. σχολιο λ. *απαυτός.*

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < εύ- + *-φημισμός* < *φημίζω].* **εύφημος,** -η. -ο επαινετικός, εγκωμιαστικός συν. κολακευτικός· φρ. ***εύφημος μνείσ*** βλ. λ. *μνεία.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < εύ- + *-φημος* < *φήμη*\. **εύφλεκτος,** -η, -ο |αρχ.] **1.** αυτός που εύκολα αναφλέγεται, που παίρνει εύκολα φωτιά: ~ *ύλη / υλικό / μείγμα* || *η βενζίνη είναι - υγρό* αντ. άφλεκτος 2. (μτφ. για περιοχή) αυτός στον οποίο μπορεί εύκολα να ξεσπάσει πόλεμος: ~ *ζώνη / επαρχία.* – **εύφλεκτα** επίρρ.. **ευφλεκτότητα** (η), **ευφλόγιστος,** -η. -ο [Ι860] (για όπλα ή πυρομαχικά) αυτός που εύκολα εκπυρσοκροτεί. – **ευφλογιστία** (η), **ευφορία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η καρποφορία, η γονιμότητα, η πλούσια παραγωγή: *η - τής γης* ([(μτφ.) *κα/Μτεχνική /πνευματική* ~ ΣΥ.ν. παραγωγικότητα. πολυκαρπία · 2. συναίσθημα ή κατάσταση ψυχικής ή σωματικής ευεξίας: *αίσθημα ευφορίας* || *αισθάνομαι έντονη* ~ 3. ιλτρ. έντονο αίσθημα ευεξίας και αισιοδοξίας, που σημειώνεται κατά την πορεία μιας νόσου και μπορεί να ανταποκρίνεται σε πραγματική ή απατηλή βελτίωσή της. ** σχολιο λ. *εφορία, ομόηχα.*

|ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «η δύναμη τής υπομονής». < *εύφορος* (βλ.λ.). Η σημ. «ευεξία - καρποφορία» είναι μτγν.]. **εύφορος,** -η, -ο αυτός που παράγει πολλούς καρπούς, γόνιμος: ~*χώρα / χωράφι / κάμπος* ΣΥ.ν καρποφόρος, αποδοτικός, καρπερός αντ. άγονος, άκαρπος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *γόνιμος, ομόηχα.*

(πτυμ. αρχ. < εύ- + *-φορος* < *φέρω].* **ευφράδεια** (η) {χωρ. πληθ.} η άνεση και ευχέρεια στον λόγο: *ρητορική* ~ || *μιλώ με* - ΣΥΝ, ευγλωττία. – **ευφραδής,** -ής. -ές [μτγν.Ι, **ευφραδώς** επίρρ. [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *ευφραδής* «ακριβολόγος. καλλιεπής» < εύ- + *-φραδής φράζω* «μιλώ» (< **φρά<5-]ω).* Βλ. κ. *φράση].*

ευφραίνω ρ. μετβ. {εύφραν-α, -θηκα} προκαλώ ευφροσύνη, χαροποιώ: *οι καλές τέχνες ευφραίνουν τις αισθήσεις* || *«οίνος ευφραίνει καρδίαν άνθρώκου»* (Π.Δ. *Ψαλμ.* 103, I5) συν. τέρπω, ευαρεστώ, γλυκαίνω, καλοκαρδίζω αντ. πικραίνω.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *εϋφρων*«χαρούμενος, ευχαριστημένος» < εύ- + *-φρων φρήν, φρενός*|.

ευφραντικός, -ή. -ό Ιμτγν.| αυτός που προκαλεί ευφροσύνη, που ευφραίνει: ~ *ποτό* συν. απολαυστικός, τερπνός, ευχάριστος λντ. δυσάρεστος.

Ευφράτης (ο) ποταμός τής ΝΔ. Ασίας που πηγάζει από όρη τής Τουρκίας και εκβάλλει στον Περσικό Κόλπο.

[ΕJΥΜ. αρχ. < ακκαδ. Upratu (πβ. εβρ. Phcraf) < u «πολύ» + pratu «φαρδύς, ευρύς»].

Ευφροσύνη (η) **1.** μυθολ. μία από τις τρεις Χάριτες (μαζί με την Αγλαΐα και τη Θάλεια) **2.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Φροσύνη, Φρόσω.** [ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *εύφροσύνη* (βλ.λ.)]. **ευφροσύνη** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η βαθιά χαρά, η μεγάλη ψυχική ευχαρίστηση.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *εϋφρων* «χαρούμενος, ευχαριστημένος» < εύ- + *-φρων*< *φρήν, φρενός*{. **ευφρόσυνος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που ευφραίνει, που προκαλεί ψυχική αγαλλίαση, χαρά και ηρεμία: - *είδηση / άγγελμα* συν. χαρμόσυνος. (λόγ.) ιλαρός. – **ευφρόσυνα** επίρρ. **ευφυής,** -ής, -ές {ευφυ-ούς **|** -είς (ουδ. -ή)· ευφυέστ-ερος. -ατος} **1.** αυτός που είναι πάρα πολύ έξυπνος: ~ *πολιτικός* ανί. χαζός, ανόητος, μωρός 2. αυτός που αποτελεί δείγμα ή αποτέλεσμα έξυπνων συλλογισμών: ~ *κίνηση / χειρισμός / ελιγμός / σύλληψη / εύρημα.* – **ευ- φυής** επίρρ. Ι αρχ. Ι. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες, έξυπνος.*

[ετυμ. αρχ. < εύ- + *-φυής* < *φυή* «ανάπτυξη, άνθηση» < *φύομαι* (βλ.λ.)].

ευφυΐα (η) [αρχ.Ι [χωρ. πληθ.] **1.** (α) ο βαθμός εξυπνάδας κάποιου: *έχει πολλή -* (| *δεν χρειάζεται μζγάλη ~ για* να *καταλάβεις τι σου ζητάω!* || (ειρων.) *έχει - κουνουπιού!* (β) η ικανότητα κάποιου να αντιλαμβάνεται και να σκέφτεται γρήγορα και ιδιαιτέρως αποτελεσματικά: *οι χειρισμοί του σ' αυτή την υπόθεση είναι απόδειξη τής ~ του* συν. ευστροφία, οξύνοια, νοημοσύνη ανί. βλακεία, χαζομάρα, ανοησία· φρ. ***δείκτης ευφυΐας*** βλ. λ. *δείκτης* 2. (συνεκδ.) πάρα πολύ έξυπνος άνθρωπος: *πρόκειται για επινοεί τα πιο έξυπνα πράγματα.* **ευφυολόγημα** (το) [18961 {ευφυολογήμ-ατος | -ατα.-άτων} κουβέντα που λέγεται για αστείο ή με περιπαικτική διάθεση και μαρτυρεί ιδιαίτερη εξυπνάδα ΣΥΝ. εξυπνάδα, ευφυολογία αντ. κουταμάρα, μωρολόγημα.

ευφυολογία (η) [1877] {ευφυολογιών} το ευφυολόγημα. – **ευφυο- λόγος** (ο/η) [1877]. **ευφυολογώ** ρ. [1882] {-είς...}.

ευφωνία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** το ευχάριστο αίσθημα που δημι- ουργείται στο αφτί από την αρμονική διαδοχή ή τον αρμονικό συνδυασμό των λέξεων με τη σωστή προφορά τους ΑΝ Γ. κακοφωνία **2.** (μτγν. σημ.) γλωσς. η λειτουργία συγκεκριμένων φωνητικών ή φωνολογικών μηχανισμών, με τους οποίους αποφεύγεται η χασμωδία (βλ.λ.), το κακόηχο άκουσμα από την άμεση ακολουθία δύο ή περισσοτέρων φωνηέντων: *το άφησε* > *τ' άφησε* (έκθλιψη), *του έδωσε* > *του 'δωσε* (αφαίρεση) λντ. κακοφωνία· ΦΡ. *χάριν ευφωνίας* για να ακού- γεται κάτι εύηχα, να προκαλεί ευχάριστο αίσθημα στο αφτί. – **ευφωνικός,** -ή. -ό. 11859]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκκρουση.*

εύχαρις, -ις. -ι [αρχ.] {ευχάριτος. εύχαρι(ν) | χωρ. πληθ.} αυτός που έχει χαρούμενη διάθεση: *εμφανίστηκε στην παρέα - και γελαστός* συν. χαρωπός, πρόσχαρος, κεφάτος.

ευχαριατήριος, -α, -ο [μτγν.Ι 1. αυτός που γίνεται, λέγεται ή γράφεται σε ένδειξη ευχαριστίας: ~ *επιστολή / δέηση* **2.** *ευχαριστήριο* (το) {-ίου Ι -ίων} επιστολή ή δημοσίευση σε εφημερίδα για την έκφραση ευχαριστιών σε όσους συμπαραστάθηκαν σε μια δύσκολη στιγμή κάποιου.

ευχαρίστηση (η) Ιμεσν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** το αίσθημα βαθιάς ικανοποίησης και χαράς, που προκαλεί κάποιος/κάτι: το *διάβασμα τής δίνει -* || *βρίσκει μεγάλη ~ στα ταξίδια* συν. χαρά. απόλαυση, αγαλλίαση, (λόγ.) ευαρέσκεια αντ. δυσαρέσκεια · 2. διάθεση ή θέληση για την πραγματοποίηση μιας ενέργειας: *θα με συνοδεύσετε. αν έχετε την* || *μπορείτε να δώσετε ό,τι έχετε*

ευχαριστία (η) {ευχαριστιών} **1.** η αναγνώριση τής οφειλόμενης ευγνωμοσύνης, χάρης ή εύνοιας (προς κάποιον), η οποία εκφράζεται συνήθ. λεκτικά ή έμπρακτα: *εκφράζω τις ~ μου σε κάποιον* αντ. αχαριστία **2.** (α) ι-κκλμς. *Θεία Ευχαριστία* η κύρια ονομασία τού σημαντικότερου από τα επτά μυστήρια τής Εκκλησίας, που ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Ιησού Χριστό κατά τον Μυστικό Λείπνο. το οποίο συνί- σταται στην μεταβολή τού άρτου και τού οίνου σε σώμα και αίμα τού Χριστού· η Θεία Μετάληψη / Κοινωνία (β) *Ημέρα των Ευχαριστιών* (αγγλ. Thanksgiving Day) επίσημη θρησκευτική γιορτή (η τέταρτη Πέμπτη τού Νοεμβρίου) στις Ηνωμένες Πολιτείες ως έκφραση ευγνωμοσύνης στη θεία καλοσύνη και προστασία.

[ετυμ. μτγν. < *ευχαριστώ* (βλ.λ.). Ο συσχετισμός τού εκκλησ. μυστηρίου με τη λ. *ευχαριστία* προέρχεται από φρ. των Ευαγγελίων (πβ. Κ.Δ. Ματθ. 26. 27: *και λαβών ποτήριον και εύχα.ριστήσας έδωκεν αύτοΐς λέγων πίετε έξ αύτου πάντες).* Βλ. και την ερμηνεία τού Ι. Χρυσοστόμου *Είς τόν Ματθαίον* 57,33!, 21-24: *Ευχαριστία καλείται, ότι πολλών έστιν ενεργετημάτων ανάμνησις, καί τό κεφάλ,αιον τής τού Θεού προνοίας ένδείκνυται, καί διά πάντων παρασκευάζει εύχαριστείν*].

ευχαριστιακός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη Θεία Ευχαριστία: ~ *άρτος και οίνος / τελετή.* – **ευχαριστιακά** επίρρ.

ευχάριστος, -η, -ο αυτός που είναι, κατά γενική ομολογία, αρεστός, που δημιουργεί συναισθήματα χαράς και ικανοποίησης: ~ *τύπος / ανάμνηση / ταξίδι / βραδιά / νέα / περιβάλλον / δουλειά / συντροφιά* || *βρίσκομαι στην ~ θέση να σας ανακοινώσω ότι σύντομα παντρεύομαι!* συν. (λόγ.) ευάρεστος, τερπνός λντ. δυσάρεστος. – **ευχάριστα/ ευχαρίστως** [μτγν.] επίρρ.

Ιετυμ. αρχ. < εύ- + *-χάριστος*< *χαρίζω* < *χάρις*\.

ευχάριστα - ευχαρίστως. Τα δύο επιρρήματα διαφέρουν σημασιο- λογικώς: το **ευχάριστα** σημαίνει «κατά τρόπο που προκαλεί χαρά και ευχάριστη διάθεση» ***(Περάσαμε πολύ ευχάριστα στο ταξίδι - Διασκεδάζεις ευχάριστα ακούγοντας καλή μουσική Αισθάνομαι πολύ ευχάριστα μαζί τουςγ*** το **ευχαρίστως** σημαίνει «με προθυμία. με μεγάλη ευχαρίστηση, με χαρά» ***(Θα έλθεις μαζί μας στον κινηματογράφο: Ευχαρίστως - Μπορείς να μου πεις τι σημαίνει αυτό στα Αγγλικά: Πολύ ευχαρίστως).*** Το ***ευχαρίστως*** χρησιμοποιείται στην ομιλία ως καταφατική απάντηση ευγενικά εκφρασμένη (ανάλογες απαντήσεις, αντί τού απλού **ναι,** είναι τα **βεβαίως, οπωσδήποτε, με χαρά).**

ευχαριστώ κ. (λαϊκ.) **φχαριστώ** ρ. μετβ. {ευχαριστείς... | ευχαρίστησα, -ούμαι (καθημ. -ιέμαι). -ήθηκα, -ημένος} 1. εκφράζω τις ευχαριστίες μου, αναγνωρίζω την οφειλόμενη χάρη και την ανταποδίδω λεκτικά σε (κάποιον): ~ ***προκαταβολικά*** / ***εκ των προτέρων*** / ***από τα βάθη τής καρδιάς μου*** / ***για τη βοήθειά σου*** / ***που ήρθες*** [| σε -- ***ολόψυχα*** ΣΥΝ. ευγνωμονώ · 2. (ως επιφών.) τυπική έκφραση ευγένειας, απόκριση σε ήδη διατυπωμένη φιλοφρόνηση, ευχή, εκδήλωση ενδιαφέροντος: ***-Χρόνια πολλά!*** – ***πολύ*** |j ***-Πώς τα πάς; - Καλά,*** ~1| ***-Πάρε ένα γλυκό!*** -! ι ***Όχι,*** -! · **3.** προκαλώ (σε κάποιον) ευχαρίστηση, κάνω (κάποιον) να είναι ικανοποιημένος: ***είναι δύσκολο να ευχαριστήσεις όλο τον κόσμο]| τα ταξίδια τον ευχαριστούν και τον ξεκουράζουν || τον ευχαριστεί*** ν' ***ακούει απαλή μουσική το βράδυ*** || (μεσοπαθ.) ***ευχαριστιέμαι το ζεστό μπάνιο*** || (χαιρέκακα) ***πολύ το φχαριστήθηκα που την πάτησε!*** ΣΥΝ. ικανοποιώ, ευαρεστώ ΑΝΤ. δυσαρεστώ.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***εύχαριστώ (-έω)*** (αρχ. ***εύχαριστούμαι)*** < αρχ. ***εύχάρι-στο${.***

ευχελαιο (το) [μεσν.) ιευχελαί-ου | -ων} **1.** ΠΚΚΛΗΣ. ένα από τα επτά Μυστήρια τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, διά τού οποίου η θεία χάρη επέρχεται στους ασθενείς ή και σε υγιείς πιστούς από το αγιασμένο έλαιο, με το οποίο τους επιχρίει ο ιερέας 2. (συνεκδ.) το αγιασμένο έλαιο με το οποίο πραγματοποιείται το μυστήριο.

ευχέρεια (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** η ικανότητα να πραγματοποιεί κανείς εύκολα (κάτι), να ενεργεί με άνεση, χωρίς δυσκολία: ~ ***λόγου*** / ***γραφής*** / ***μάθησης*** / ***δράσης*** ΑΝΤ. δυσχέρεια **2.** η δυνατότητα (που έχει κανείς) να πράξει (κάτι), να ενεργήσει (κατά συγκεκριμένο τρό

πο): ***είναι στη διακριτική σας*** ~ ***να αρνηθείτε τη συμμετοχή στον διαγωνισμό*** (εξαρτάται από σας) **3.** (ειδικότ.) η οικονομική άνεση και ευ- ρωστία: ***οικονομική*** ~ (καλή οικονομική κατάσταση), **ευχερής,** -ής. -ές {ευχερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ευχερέστερος. -ατος} αυτός που χαρακτηρίζεται από ευχέρεια: - ***χρήση*** / ***πρόσβαση*** αντ. δυσχερής. – **ευχερώς,** επίρρ. [αρχ.]. « ·* σχόλιο λ. ***-ης, -ης, -ες, εύκο/.ος.*** [ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. **<** εύ- ***+ -χερής< χειρ «χέρι»,*** βλ. κ. ***δυσχερής.*** Το επίθ. είχε αρχικώς τη σημ. τού ανθεκτικού προς τις δυσκολίες, προφανώς κατ' αντιδιαστολή προς το ***δυσχερής.*** Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.].

ευχετήριος, -α, -ο κ. (σπάν.) **ευχητήριος** [1894] (συνήθ. για γραπτά κείμενα) αυτός που γράφεται ή αποστέλλεται για την έκφραση ευχών: ~ ***γράμμα*** ι ***τηλεγράφημα*** ι ***κάρτα*** ΣΥΝ. ευχετικός, **ευχέτης** (ο) [μεσν.]. **ευχέτις** (η) {ευχέτ-ιδος j -ιδες, -ίδων} (αρχαιοπρ.) αυτός που προσεύχεται για το καλό των άλλων: ***διάπυρος προς Κύριον*** - (φράση που προτάσσεται τής υπογραφής ανωτέρων κληρικών), **ευχετικός,** -ή. -ό ο ευχετήριος (βλ.λ.)· ΦΡ. ***ευχετική έγκλιση*** η ευκτική (βλ.λ.). ** σχόλιό λ. ***ευκτική.*** **ευχη** κ. (λαϊκ.) **ευκή** [μεσν.] (η) **1.** τυπική έκφραση τής ελπίδας ή τής επιθυμίας κάποιου για την ευόδωση μιας ενέργειας ή την ευνοϊκή εξέλιξη των πραγμάτων: ***εκφράζω*** / ***στέλνω*** / ***λέω τις θερμότερες*** ι ***καλύτερες ~ μου για την επιτυχία σας*** I ***για την ονομαστική σας εορτή*** ι ***για τον καινούργιο χρόνο*** αντ. απευχή· φρ. (α) ***ευχής έργον*** η επιθυμητή κατάσταση που εκπληρώνει τις προσδοκίες (κάποιου): ***θα ήταν*** - ***να μην είχε εμπλακεί στην υπόθεση αυτή*** συν. μακάρι (β) ***κατ' ευχήν (κατ' εύχήν, Καλλίνος)*** σύμφωνα με τις επιθυμίες, τις επιδιώξεις (κάποιου): ***τα πράγματα πήγαν*** ~ (δηλ. είχαν αίσια έκβαση) συν. αισίως, με επιτυχία αντ. απροσδόκητα, άσχημα, (λαϊκ.-εκφραστ.) κατά διαβόλου, στράφι (γ) ***δίνω*** / ***αφήνω (σε κάποιον) ευχή και κστάρσ*** βλ. λ. ***κατάρα*** **2.** ΕΚΚΛΗΣ. η επίκληση τής θείας χάριτος για την προστασία και τη σωτηρία τού ανθρώπου συν. δέηση, αίτηση **3.** (συνεκδ.) η χριστιανική προσευχή για την έκφραση των ευχαριστιών των πιστών ή την επίκληση τής χάριτος τού Θεού ή των αγίων για την προστασία ή θεραπεία πάσχοντος προσώπου: ***διαβάζω*** σε ***κάποιον μια ~ για να γίνει καλά*** **4.** ευλογία που απευθύνεται από πρόσωπα που εμπνέουν σεβασμό προς αυτούς που έχουν υπό την προστασία ή την κηδεμονία τους: ***να 'χεις την*** - ***μου*** || ***πήρε την*** - ***τού πατέρα του*** συν. ευλογία **5.** (ειδικότ.) η συγκατάθεση, συνήθ. για γάμο: ***πήραν την ευχή των γονιών τους και παντρεύτηκαν*** · ΦΡ. (α) (οικ.-ευ- φημ.) ***στην ευχή*** σε ερωτήσεις, ως έκφραση αγανάκτησης ή αμηχανίας: ***πού ~ ήσουν (και σε περιμένω τόση ώρα):*** || ***τι*** - ***έκανες:*** συν. στο καλό, στον διάολο (β) ***(άι) στην ευχή*** / ***να πάρει η ευχή!*** (ευφημιστικά) ως έκφραση αγανάκτησης· ηπιότερη έκφραση αντί τού ***άι στο(ν) διάολο*** (γ) ***νσ πας*** / ***πήγαινε ατην ευχή (τού Θεού)*** να πας στο καλό· προς κάποιον που φεύγει.

[ΚΤΥΜ, αρχ., αρχική σημ. «προσευχή. επίκληση (των θεών) - δεσμευτικός όρκος» < ***εύχομαι).*** **ευχήθηκα** ρ. ♦ εύχομαι

ευχολόγιο (το) [μεσν.| {ευχολογί-ου | -ων} **1.** εκκλης. λειτουργικό βιβλίο τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, που περιέχει το τελετουργικό τυπικό των διαφόρων ακολουθιών και τις ανάλογες κατά περίσταση ευχές* διακρίνεται σε ***Μέγα Ευχολόγιο*** και ***Μικρό Ευχολόγιο*** ή ***αγιασματά- ρι*** **2.** (μειωτ.-συνήθ. στον πληθ.) λόγια που εκφράζουν περισσότερο ευχές, ελπίδες για αίσια εξέλιξη παρά βάσιμες εκτιμήσεις για την πραγματικότητα: ***ακούσαμε μάλλον ευχολόγια, παρά συγκεκριμένες και ρεαλιστικές προτάσεις.*** – **ευχολογικός,** -ή. -ό 118911. **εύχομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {ευχήθηκα} (+σε) ♦ (μετβ.) **1.** εκφράζω την επιθυμία ή την ελπίδα μου (να συμβεί ή να μη συμβεί κάτι): ~ ***καλά Χριστού^/εννα*** ι ***υγεία και ευτυχία*** ι ***βίον ανθόσπαρτον/ τα βέλτιστα*** (βλ. λ. ***βέ/.τιστος)*** || ***σας*** ~ ***ό,τι καλύτερο / καλό ταξίδι*** | | ***σου*** ~ ***να πάνε όλα καλά*** ι ***καλές*** δουλειές **2.** ελπίζω: ~ ***να έρθουν όλα όπως τα θέλω*** ι ***να μην αναγκαστώ να χρησιμοποιήσω βία*** αντ. απεύχομαι **3.** δίνω την ευχή μου, την ευλογία μου σε (κάποιον): ***ήρθε ο πατέρας τής νύφης, για*** να ***την ευχηθεί*** ΣΥΝ, ευλογώ αντ. καταριέμαι

επιζητώ με επίκληση τού Θεού τη θεία εύνοια και προστασία: ~ ***να σ'έχει ο Θεός καλά*** ♦ **5.** (αμετβ.) εκφράζω ευχές σε (κάποιον): ***να ευχηθούμε στους νεονύμφους.*** σχολιο λ. ***αποθετικός, ευκτική.***

[ετυμ. αρχ. < I.E. *eug^h- / *weg^h- «αναγγέλλω, απευθύνομαι μεγαλοφώνως», πβ. σανσκρ. vagh£t- «εύχεται», λατ. voveo «εύχομαι» (> γαλλ. vouer, ισπ. voiar), votum «ευχή» (πβ. γαλλ. de-votion «αφοσίωση», ισπ. boda «γάμος») κ.ά. Ομόρρ. *εύχ-ή, εύκ-ταΐος, εύκ-τήριος* κ.ά.|.

εύχρηστος, -η, -ο **1.** αυτός που μπορεί εύκολα να χρησιμοποιηθεί: ***~ εργαλείο*** ι ***συσκευή*** συν. χρηστικός αντ. δύσχρηστος **2.** αυτός που βρίσκεται σε συχνή χρήση, που απαντά σε μεγάλη συχνότητα: ~ ***λέξη*** λντ. άχρηστος. – **ευχρηστία** (η) [αρχ.].

[ετυμ. αρ^. **<** εύ- **+** ***χρηστός < χρώμαι*** «χρησιμοποιώ» |. **ευχρηστω** ρ. αμετβ. {ευχρηστεί...} είμαι σε συχνή χρήση: ***«συγκε- κομμένοι τύποι που μόνον επιφωνηματικώς ευχρηστούν».***

Ιετυμ. < μτγν. *εύχρηστώ (-έω)* < αρχ. *εϋχρηστος*\. **εύχυμος,** -η. -ο ίαρχ.Ι αυτός που έχει πολλούς χυμούς, υ πολύ ζουμερός ΣΥΝ. χυμώδης. **ευψυχία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η γενναιότητα τού φρονήματος, η σθεναρή και θαρραλέα στάση (κυρ. κατά την αντιμετώπιση επικίνδυνων και δύσκολων περιστάσεων): *η ~ των αγωνιστών ί των στρατιωτών.*

εύψυχος, -η. -ο Ιαρχ.] αυτός που επιδεικνύει υψηλό φρόνημα και θάρρος, που δεν καταβάλλεται εύκολα συν. ανδρείος, γενναίος, γενναιόψυχος, θαρραλέος, εύτολμος, σθεναρός αντ. δειλός, λιπόψυχος, άτολμος· ΦΡ. ***ελεύθερον το εύψυχον*** *(ελεύθερον τό εϋψυχον,* Θουκ. *Επιτάφιος Περικλέους)* (ως στρατιωτικό έμβλημα) το υψηλό φρόνημα και το θάρρος προϋποθέτουν να αισθάνεται κανείς ελεύθερος, η γενναιότητα είναι χαρακτηριστικό των ελευθέρων, **ευώδης,** -ης, -ες {ευώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] (λόγ.) αυτός που ανα- δίδει ευχάριστη μυρωδιά, που είναι ωραία και λεπτά αρωματισμένος ΣΥΝ. ευωδιαστός, μυρωδάτος, εύοσμος, μοσχομυρισμένος ΛΝΤ. δύσο- σμος, δυσώδης, κάκοσμος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης.-ης, -ες, οσμή, σύνθετος.* [ητυμ. αρχ. < εύ- + *-ώδης* < *όζω* «μυρίζω», βλ. κ. *-ώδης*\. **ευωδία** [αρχ.] (λόγ.) κ. (καθημ.) **ευωδιά** (η) η ευχάριστη οσμή: *η ~ των ανθισμένων /.ουλουδιών / των φρεσκοπλυμένων ρούχων* συν. μοσχοβολιά αντ. δυσοσμία, κακοσμία, **ευωδιάζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} αποπνέω ευχάριστη οσμή, δημιουργώ ευχάριστη αίσθηση στην όσφρηση: *ευωδιάζει το γιασεμί / η γαρδένια στις αυλές* συν. μοσχομυρίζω. μοσχοβολά) αντ. βρομώ.

Ιετυμ. μτγν. < *εύωδώ (-έω)* < αρχ. *ευώδης* (βλ.λ.)]. **ευωδιαατός,** -ή. -ό αυτός που ευωδιάζει: - *φαγητό / σκεπάσματα* συν. μυρωδάτος, αρωματικός, **ευώνυμο** (το) {ευωνύμ-ου | -ων} ΒΟΤ. γένος αγγειόσπερμων δικότυ- λων φυτών, που περιλαμβάνει 170 περίπου είδη θάμνων, αναρριχητικών και μικρών δέντρων, ιθαγενή τής εύκρατης Ασίας, τής Β. Αμερικής και τής Ευρώπης.

[ητυμ. < μτγν. *(ή) εύώνυμος / (τό) εύώνυμον (δένδρον)* < αρχ. επίθ. *εύώνυμος* (βλ.λ.)]. **ευώνυμος,** -ος, -ο (λόγ.-ευφημ.) αριστερός: *η ~ πτέρυγα μάχης* j| *το ευώνυμον κέρας* (παρατάξεως) jj *εκ δεξιών και εξ ευωνύμων* (από τα δεξιά και από τα αριστερά). – **ειιωνύμως** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δεξιός.* [ετυμ. αρχ. < εύ- + *ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα.* αιολ. τ. τής λ. *όνομα.* Για τον ευφημιστικό χαρακτήρα τής λ., βλ. λ. *αριστερός*]. **ευωχία** (η) {ευωχιών} (λόγ.) ζωηρό γλέντι με πλούσιο φαγοπότι συν. συμπόσιο. > ·" σχόλιό λ. *έχω.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *ευωχούμαι* (βλ.λ.)]. **ευωχούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ευωχείσαι... | ευωχήθηκα] ξεφαντώνω σε γλέντι με πλούσιο φαγοπότι συν. διασκεδάζω, γλεντοκυπώ. συμποσιάζω. ** σχολιο λ. *αποθετικός.*

[ητυμ. < αρχ. *ευωχούμαι (-έο-)* (μτγν. *εύωχώ).* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. εύ *έχω* «βρίσκομαι σε καλή κατάσταση, ευδαιμονώ, καλοπερνώ »]. **έφα** ρ. - ► έφη

έφαγα *ρ.* -»τρώω

εφαλτήριο (το) [1855] {εφαλτηρί-ου | -ων} **1.** λθλ. όργανο γυμναστικής με σχεδόν κυλινδρικό σχήμα και μαλακή επίστρωση στην επι- φάνειά του. που τοποθετείται οριζόντια στο έδαφος και χρησιμοποιείται για άλματα 2. (μτφ.) οτιδήποτε χρησιμοποιείται ως βάση, για την επίτευξη άλλου σκοπού: *χρησιμοποίησε τη θέση τού πανεπιστημιακού καθηγητή ως ~ για την πολιτική του ανέλιξη* || «γο *συνέδριο τού κόμματος θα μπορούσε να αποτελέσει ~ για μια νέα δυναμική πορεία»*(εφημ).

[πτυμ. < αρχ. *έφάλλομαι* «πηδώ, εφορμώ, τινάζομαι πάνω» < *έφ-* (< *έπι-)* + *άλ'λομαι* (βλ. κ. άλμα)], **εφάμιλλος,** -η. -ο (+γεν. / +με) αυτός που στην αναμέτρηση ή αντιπαραβολή με κάτι άλλο αναδεικνύεται ισάξιος: *τα ελληνικά προϊόντα είναι - των ξένων* || δεν *είναι ~ αξίας οι δύο διεκδικητές* συν. ανταγωνιστικός. – **εφάμιλλο** επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *έφ-* (< *έπι-)* + *-άμιλλος* < *άμιλλα*\. **εφάπαξ** επίρρ. **1.** (συνήθ. για χρηματικά ποσά) που καταβάλλονται άπαξ διά παντός, με μία μόνο δόση και όχι τμηματικά, κατά διαστήματα: *εγκρίθηκε ένα ~ ποσό για τους συνταξιούχους τού Ι.Κ.Α.* [| *θα τους καταβληθεί - αποζημίωση 2. εφάπαξ* (το) το χρηματικό ποσό που, σύμφωνα με την υπάρχουσα νομοθεσία, καταβάλλεται σε υπάλληλο που αποχωρεί από δημόσια υπηρεσία και συνταξιοδυτείται. [ετυμ. αρχ. < *έφ-* (< *έπι-)* + *άπαξ].* **εφάπλωμα** (το) {εφαπλώμ-ατος | -ατα. -άτων} (αρχαιοπρ.) το πάπλωμα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *έφαπλώ (-όω)* «απλώνω πάνω σε κάτι» < *έφ-* (< *έπι-)* + *άπλώ*< *απλούς*\. **εφαπλωματοποιός** (ο) Ι1874| (λόγ.) αυτός που φτειάχνει παπλώματα. υ παπλωματάς, **εφάπτομαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ.} (+γεν.) **1.** έχω κοινά σημεία επαφής ή ταύτισης με (κάποιον/κάτι): ♦ (αμετβ.) *οι ιδέες μας εφάπτονται πλήρως* [| *τα δύο σπίτια εφάπτονται στην ανατολική πλευρά* || ♦ (μετβ.) *η ευθεία εφάπτεται τού κύκλου* 2. γεωμ. *εφαπτομένη* (η) ευθεία ή γραμμή ή επίπεδο που έχει ένα μόνο κοινό σημείο με μία καμπύλη ή επιφάνεια (στην περιοχή τού σημείου αυτού): ~ *κύκλου / καμπύλης.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άπτω. αποθετικός.*

[ετυμ. αρχ. < *έφ* (< *έπι-)* + *άπτω* / *-ομαι* (βλ.λ.). Μ γεωμ. σημ. είναι απόδ. τού *γαΧΧ.* tangeme]. **εφαρμογή** (η) Ιμτγν.] **1.** η τοποθέτηση (πράγματος πάνω σε άλλο) κατά τρόπον ώστε να εφάπτεται σε αυτό: *η - τού καθρέφτη στο πλαίσιο τής κορνίζας* \\ *η ~ τού επιδέσμου* στο *τραύμα* 2. (γενικότ.) η τοποθέτηση: *η - τού συνδετικού υλικού στους αρμούς* **3.** η κατάλληλη κατασκευή (πράγματος), ώστε να έχει τις σωστές αναλογίες, το σχήμα ή τη μορφή που ταιριάζει: *κακή / άψογη ~* || *η τέλεια ~ τού* παντελονιού/ *τής φούστας* **4.** τεχνολ. (α) εργασία που αποσκοπεί στο να δώσει σε κάτι τις σωστές διαστάσεις, ώστε να μπορεί να εφαρμόζει ακριβώς σε κάτι άλλο (β) το αποτέλεσμα τής παραπάνω εργασίας

5. η υλοποίηση, πραγματοποίηση: *η ~ τού κυβερνητικού προγράμματος / μιας συμφωνίας / μιας συνθήκης / μιας μεθόδου / των διατάξεων! των κανόνων / μιας στρατηγικής* |] *αυτή η ανακάλυψη θα βρει*

ευρύ πεδίν εφαρμογής || η ~ μιας θεωρίας στην πράξη || η σωστή ~ των νόμων συν. εκτέλεση 6. η πρακτική αξιοποίηση, χρήση: *η ~ νέων τεχνολογιών / επιστημονικών ανακαλύψεων || η πληροφορική βρίσκει πολλές ~ στην εκπαίδευση, την εκδοτική, στα συστήματα επικοινωνίας* 7. ΓΐΛΙΐΡΟΦ. πρόγραμμα με το οποίο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τον υπολογιστή για συγκεκριμένη εργασία 8. φυς. ***σημείο εφαρμογής*** *(ενν. μιας δύναμης)* το σημείο *στο οποίο ασκείται* μια δύναμη.

[ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «προσαρμογή, ρύθμιση», < αρχ. *εφαρμόζω* (βλ.λ.). ΙΙ σημ. τής υλοποιήσεως μιας απόφασης αποδίδει το γαλλ. application, ενώ ο όρ. τής πληροφορικής αποδίδει τν αγγλ. application i.^

εφαρμόζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιεφάρμοσ-α (λόγ. εφήρμοσα). -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος (λόγ. εφηρμοσμένος)} ♦ 1. (αμετβ.) έχω κατάλληλες αναλογίες, σχέδιο ή μορφή με την επιφάνεια με την οποία έρχομαι σε επαφή, ώστε να ταιριάζω: *το σακάκι δεν εφαρμόζει καλά στους ώμους και θέλει στένεμα || το κλειδί εφαρμόζει στην κλειδαριά* συν. προσαρμόζομαι, ταιριάζω, εφάπτομαι ♦ (μετβ.) 2. τοποθετώ (κάτι) ακριβούς πάνω σε μία επιφάνεια, ώστε να εφάπτεται σε αυτήν: - ρον *επίδεσμο πάνω στο τραύμα* · 3. ακολουθώ στην πράξη, θέτω σε ενέργεια ή ισχύ (θεωρητικό σχήμα, συλλογισμό κατάλληλο για συγκεκριμένη περίπτωση): *κάθε κυβέρνηση εφαρμόζει το δικό της πολιτικό πρόγραμμα || ~ απόφαση / τον νόμο / μέθοδο / τα διδάγματα κάποιου / συμφωνία* ΣΥΝ. ενεργοποιώ, υλοποιώ, πραγματώνω 4. (ειδικότ.) χρησιμοποιώ: ~ *σκληρά μέτρα / βία / πιέσεις / μια μέθοδο / τακτική* συν. ασκώ 5. (η μτχ. ***εφαρμοσμένος,*** *-η. -ο)* (επιστημονικός κλάδος) που έχει ως αντικείμενο την πρακτική αξιοποίηση των αντίστοιχων θεωρητικών δεδομένων: ~ *γλωσσολογία / ψυχολογία / μαθηματικά* |[- *τέχνες* (οι διακοσμητικές τέχνες, το μηχανικό σχέδιο, η φωτογραφία κ.ά.).

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ταιριάζω, είμαι κατάλληλος», < *εφ-* (< *έπι-)* + *αρμόζω* (βλ.λ.). Οι σημ. 3, 4 είναι μτγν. ΙΙ σημ. 5 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. applied).

εφαρμόσιμος, -η. -ο [1861| **1.** αυτός που μπορεί να εφαρμοστεί, να χρησιμοποιηθεί στην κατάλληλη περίπτωση: ~ *θεωρία* 2. (ειδικότ.) αυτός που μπορεί να αποφέρει πρακτικό αποτέλεσμα, που μπορεί να πραγματοποιηθεί: - *πρόγραμμα / πολιτική / στόχος* ΣΥν πραγματοποιήσιμος. εφικτός, κατορθωτός, εκτελέσιμος αντ. ανεφάρμοστος, ανέφικτος.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ, δάνειο από γαλλ. applicable].

εφαρμοστέος, -α. -υ αυτός που πρέπει να εφαρμοστεί: *το ~ Δίκαιο || τα ~ μέτρα.*

Ιετυμ. Ρηματικό επίθ. τού ρ. *εφαρμόζω* (βλ. λ. *-τέος)*|.

εφαρμοστήριο (το) {εφαρμοστηρ-ίου | -ίων} τμήμα μηχανουργπου όπου τα διαμορφωμένα μεταλλικά κομμάτια προσαρμόζονται στο αυτοκίνητο.

εφαρμοστής (ο) 11849] τεχνίτης ειδικευμένος στη χρήση σιδηρουργικών μηχανημάτων ή στη συναρμολόγηση και σύνδεση μηχανών και μηχανικών εξαρτημάτων.

εφαρμοστός, -ή. -ό [18331 (συνήθ. ρούχο) που εφαρμόζει ακριβώς πάνω στο σώμα. ώστε να διαγράφεται το σχήμα τού σώματος· έχει στενό κόψιμο κατ' αντιδιαστολή προς τα φαρδιά, άνετα ρούχα: - *παντελόνι / φούστα / σακάκι* συν. κολλητός. στενός. – **εφαρμοστά** επίρρ.

[F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ajuste).

εφαψίας (ο) {εφαψιών} (λόγ.) πρόσωπο (κατά κανόνα άνδρας) το οποίο αισθάνεται ηδονή αγγίζοντας μέρη τού σώματος άλλων (συνήθ. γυναικών) εκμεταλλευόμενο τον συνωστισμό (κυρ. σε μέσα μαζικής μεταφοράς) συν. (λαϊκ.) κολλητηρ(ι)τζής. ΣΧΟΜΟ λ. *άπτω.*

Ιι-τυμ. < αρχ. *έφαψις< έφάπτω\.*

εφέ (το) {άκλ.} 1. (κυρ. στον κινηματογράφο) κάθε εντυπωσιακό σκη- νοθετικό στοιχείο, που αποσκοπεί στη δημιουργία ψευδαισθήσεων: *ειδικά / οπτικά / ηχητικά / φωτιστικά* ~ 2. (μειωτ.) οτιδήποτε απο- σκοπεί στον εύκολο εντυπωσιασμό 3. (συνεκδ.) η ισχυρή εντύπωση που προκαλείται από σκοπίμως τονισμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά: *τα κοσμήματα που φοράει, αν και ψεύτικα, κάνουν μεγάλο* – **εφετζής** (ο), **εφετζού** (η), **εφετζήδικος,** -η. -ο.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. effei «αποτέλεσμα» < λατ. cffcctus. μτχ. τού ρ. efficio «επιτελώ. διαπράττω»|.

Ε.Φ.Ε. (η) Ελληνική Φωτογραφική Εταιρεία.

εφεδρεία (η) {εφεδρειών} **1.** στρλγ. τμήμα της κύριας στρατιωτικής δύναμης, που βρίσκεται σε ετοιμότητα στα μετόπισθεν, για να επέμ- βει σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης· ΦΡ. ***μπαίνω / βγαίνω στην εφεδρεία*** παύω να είμαι μάχιμος κ. (μτφ.) παύω να είμαι ενεργός σε κάτι, δεν είμαι στο επίκεντρο των εξελίξεων, τής δράσης κ.λπ. 2. (συνεκδ.) το σύνολο των πολιτών που έχουν στρατεύσιμη ηλικία και μπορούν να ανακληθούν σε περίοδο επιστράτευσης στο στρατιωτικό σώμα όπου υπηρέτησαν τη θητεία τους 3. (μτφ.) οτιδήποτε βάζει κανείς στην άκρη. για να το χρησιμοποιήσει σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης ως εναλλακτική λύση: *έχω κάποια χρήματα -* || *μερικά σχέδια* - συχ. απόθεμα, παρακαταθήκη 4. (μτφ.) ***εφεδρείες*** (οι) (α) αυτοί που δεν βρίσκονται στην πρώτη γραμμή δράσεως λόγω ηλικίας ή ανικανότητας και παρακολουθούν τις εξελίξεις ως θεατές με δικαίωμα επέμβασης μόνον όταν η κρισιμότητα τής κατάστασης το απαιτεί: *οι ~* του *κόμματος* (β) οι αναπληρωματικοί αθλητές στα ομαδικά αθλήματα: οι *χρυσές ~ τής ομάδας έδωσαν τη νίκη* ΣΥΝ. ρεζέρβες.

[F.ΤΥΜ. αρχ. < *έφεδρεΰω* < *εφεδρος).* **εφεδρικός,** -ή. -ό [18951 αυτός που βρίσκεται στην εφεδρεία και προορίζεται να χρησιμοποιηθεί σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, όταν το κύριο δυναμικό έχει αχρηστευθεί: ~ *δυνάμεις / στρατεύματα / διά* ***δρομος προσγειώσεως / γεννήτρια i τροχός. —εφεδρικ-ά /-ώς*** επίρρ. **έφεδρος,** -η. -ο {κ. εφέδρ-υυ j -ων -ους} στρατ. (α) πολίτης που μετά την εκπλήρωση τής ενεργού στρατιωτικής του υπηρεσίας ανήκει σε μία από τις εφεδρικές κλάσεις (β) μη μόνιμος βαθμοφόρος στρατιωτικός, που εκπαιδεύτηκε σε ειδική στρατιωτική σχολή και μετά τη λήξη τής στρατιωτικής του θητείας επανέρχεται στο στράτευμα σε καιρό επιστράτευσης: ~ ***ανΟυπολοχαγός*** (ή ***δόκιμος)*** / ***λοχίας*** || ***σχολή εφέδρων αξιωματικών.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που κάθεται πάνω σε κάτι»,

έφ- (< ***έπι-)*** + ***-εδρος < έδρα.*** Η λ. δήλωσε συν τω χρόνω και αυτόν που κάθεται δίπλα σε κάτι, επομένως και τον ευρισκόμενο εν αναμονή].

Ε.Φ.Ε.Ε. (η) Εθνική Φοιτητική Ένωση Ελλάδας, **εφεκτικός,** -ή. -ό αυτός που παρουσιάζει δισταγμό, που αμφιταλαντεύεται και εκφράζει επιφυλάξεις ΣΥΝ. διατακτικός, επιφυλακτικός, αναποφάσιστος, αναβλητικός· ΦΡ. ΦΙΛΟΣ, *εφεκτικός φιλόσοφος* καθένας από τους σκεπτικούς φιλοσόφους, οι οποίοι φρονούσαν ότι ήταν αδύνατη η γνώση των πραγμάτων. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έχω.***

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***επέχω*** «συγκρατώ. διστάζω»], **εφεκτικότητα** (η) 118521 {χωρ. πληθ.} η διστακτικότητα. η συγκράτηση λόγω αμφιταλαντεύσεων ή επιφυλάξεων: ***η ~ των λόγων του / των κρίσεων που κατά καιρούς διατυπώνει*** ΣΥΝ. αμφιταλάντευση, **εφελκίδα** (η) ΙΑΙΡ. η σκληρή, μαυρειδερή κρούστα που σχηματίζεται πάνω σε μια πληγή για την αναπλήρωση και την αποκατάσταση τού χαμένου δερματικού ιστού ΣΥΝ. (λαϊκ.) κάκαδο, κρούστα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***έφελκίς, -ίδος*** < αρχ. ***έφέλκω\.*** **εφελκυαμος** (ο) ΜΗΧΑΝ. η ταυτόχρονη άσκηση δύο οριζόντιων εσωτερικών, ίσων και αντίθετων δυνάμεων (= τάσεων) στο ίδιο σώμα (δοκούς, πλάκες τεχνικών έργων), που τείνουν να το επιμηκύνουν ή να τν διασπάσουν* υ υπολογισμός αυτών των δυνάμεων διασφαλίζει την αντοχή τού έργου. – **εφελκυστικός,** -ή. -ό Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***έφέλκω.*** Ο μηχαν. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. tract ion J.

εφελκύω ρ. μετβ. {εφείλκυσα, εφελκύσθηκα) (αρχαιοπρ.) τραβώ προς το μέρος μου. φέρνω κοντά μου ΣΥΝ. έλκω. σύρω, προσελκύω. ** ΣΧΟΜΟ λ. ***ελκύω.***

[ετυμ. < αρχ. ***έφελκω > έφ-*** « ***έπι-)*** + ***έ?.κω\.*** **εφέμ** κ. **εφ-εμ** (τα) {άκλ.} (αγγλ. F.M.) **1.** η διαμόρφωση τής συχνότητας των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, κατά την οποία τροποποιείται διαρκώς η συχνότητα που φέρει το ραδιοφωνικό σήμα μέχρι τη λήψη του από τον ραδιοφωνικό δέκτη 2. οι ραδιοφωνικές συχνότητες: ***η μπάντα των -*** ΣΥΝ. ερτζιανά.

|ΕΤΥΜ. Από τα αρχικά τού αγγλ. όρου Frequency Modulation «Διαμόρφωση Συχνότητας»], **εφεντης** (ο) ♦ αφέντης

εφεξής επίρρ. (λόγ.) **1.** από εδώ και στο εξής. στο μέλλον, από εδώ και πέρα: ***δήλωσε ότι δεν θα ανεχθεί - άλλες αργοπορίες στην εργασία*** **2.** (α) ΜΑΘ. *εφεξής αριθμοί* οι αριθμοί που έχουν μεταξύ τους διαφορά μιας μονάδας (β) **ι** εωμ. *εφεξής γωνίες* δύο γωνίες που έχουν κοινή κορυφή, κοινή πλευρά και οι μη κοινές πλευρές βρίσκονται εκατέρωθεν τής κοινής. ^ σχολιο λ. ***εξής, έχω.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***έφεξής < έφ-*** (< ***έπι-)*** + ***έξής\.*** **έφεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων) **1.** η έντονη τάση, η ροπή που διαθέτει κανείς προς την καλλιέργεια και ανάπτυξη ιδιαίτερης δεξιότητας ή τομέα: ***έχω - στις ξένες γλώσσες / στα μαθηματικά / στον χορό*** συν. κλίση · **2.** νομ. ένδικο μέσο το οποίο ασκείται σε ανώτερο δικαστήριο από εκείνο που εξέδωσε την απόφαση και με το οποίο επιδιώκεται η εξαφάνιση τής πρωτόδικης απόφασης προκειμένου ***να*** αναβιώσει η εκκρεμοδικία τής αγωγής και να εκδικαστεί εκ νέου η υπόθεση στην ουσία της.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***έφεσις< έφίημι*** «παροτρύνω, παρορμώ» < ***έφ-*** (< ***έπι-)*** + ***ϊημι*** (βλ. κ. ***αφήνω).*** ΙΙ δικαστική σημ. είναι ήδη αρχ. και οφείλεται στη σημ. «αναφέρω (κάποιον) στο δικαστήριο» τού ρ. ***έφίημι.*** Επίσης αρχ. είναι και η σημ. «τάση, ροπή»1. **εφεσιβάλλω** ρ. αμετβ. [1854| {εφεσίβ-αλα, -λήθηκα, (λόγ.) εφεσιβε-βλημένος} ΝΟΜ. προσβάλλω (δικαστική απόφαση) ασκώντας έφεση (πβ. λ. ***αναιρεσιβάλλω).*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βάλλω.***

[F.ΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. interjeter appel].

εφεσιβάλλω ή εφεσιβολώ; Το **βάλλω,** όπως και τα άλλα ρήματα, δεν συντίθεται απευθείας με λέξη άλλη από πρόθεση (***ανα-βάλλω, προ-βά/Λω. επι-βάλ/.ω*** κ.λπ.). Σε κάθε άλλη περίπτωση -πλην των προθέσεων- το σύνθετο που προκύπτει είναι στην πραγματικότητα **παρα-σύνθετο,** δηλ. παράγεται υστερογενώς από ονοματικό σύνθετο. Παραδείγματα με τ***ο βάλλω: κεραυνός + βάλλω > κεραυνοβόλος*** > ρ. **κεραυνοβολώ** (όχι ****κεραυνοβά?>.λω\Υ άγκυρα*** + ***βάλλω*** > ***αγκυροβόλος*** (πβ. ***αγκυροβόλιο)*** › ρ. **αγκυροβολώ** (όχι ****αγκυ- ροβάλ?.ω'.γ πυρ*** + ***βάλλω*** › ***πυροβόλος*** > ρ. ***πυροβολώ*** (όχι ****πυρο- βά?.λω\)*** κ.ο.κ. Άρα και **εφεσιβολώ** θα έπρεπε να είχε επικρατήσει αντί τού **εφεσιβάλλω,** όταν πλάστηκε η λ. στα μέσα τού Ι9υυ αι-ώνα.

εφεσίβλητος, -η, -υ 11833] ΝΟΜ, υ διάδικος εναντίον τού οποίου στρέφεται το ένδικο μέσο τής έφεσης, **εφέσιμος,** -η, -υ Ιμτγν.] ΝΟΜ. αυτός κατά τού οποίου είναι δυνατόν να ασκηθεί έφεση: ~ ***απόφαση.***

Έφεσος (η) {Εφέσου) αρχαία ελληνική πόλη τής Δ. Μικράς Ασίας στο Αιγαίο Πέλαγος. με σημαντική πολιτιστική προσφορά. – **Εφέ- σιος** (ο) [μτγν.|, **Εφέσια** (η), **εφεσιακός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο]. ··· ι ·.

εφέστιος, -α, -ο (για θεούς τής αρχαιότητας) αυτός τού οποίου το άγαλμα βρίσκεται κοντά στην πατρογονική εστία, επειδή θεωρείται προστάτης τής οικογενειακής ζωής.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***έφ-*** (< ***έπι-)*** + ***-έστιος*** < ***έστια].***
εφετεινός, -ή, -ό ► εφετινός
εφετείο (το) [J 8331 νομ. δευτεροβάθμιο δικαστήριο, το οποίο είναι αρμόδιο για την εκδίκαση εφέσεων κατά αποφάσεων πρωτοβάθμιων δικαστηρίων.
ΙΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού γαλλ. cour d'appclj.
εφετζήδικος, -η. -ο -» εφέ **εφετζή^**
(ο) * εφέ **εφετζου** (η) εφέ
εφέτης (ο/η) {(θηλ. εφέτου) | εφετών] ο ανώτερος δικαστικός λειτουργός που αποτελεί μέλος εφετείου.
[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «διοικητής». < ***έφίημι*** «παροτρύνω, παρορ- μώ» < ***έφ-*** (< ***έπι-)*** + ***ΐημι.*** Η σημερινή σημ. πρωτοαπαντά στις ***Νεαρές*** τού Ιουστινιανού],
εφετικός, -ή, -ό **1.** αυτός που εκφράζει έφεση. επιθυμία, ευχή **2.** ΓΛ^ΣΣ. *εφετικό ρήμα* καθένα από τα ρήματα τής Αρχ. Ελληνικής, που δηλώνουν επιθυμία (π.χ. ***βούλομαι, επιθυμώ, έφίεμαι*** κ.ά.).
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***έφίεμαι*** «επιθυμώ, ποθώ», μέση φωνή τού ρ. ***έφίημι < έφ- (< έπι-) + ΐημι\.*** **εφετινός,** -ή, -ό Ιμτγν.] κ. **φετινός** αυτός που σχετίζεται με το τρέ- χον έτος, με τη χρονιά που διανύουμε: ~ ***μόδα*** / ***τάση*** / ***συγκομιδή*** / ***παράσταση*** / ***φεστιβάλ*** αντ. περυσινός. **εφετος** κ. **φέτος** επίρρ. · αυτό τον χρόνο, το έτος που διανύουμε (πβ. ***τού χρόνον, λ. χρόνος*** κ. λ. ***πέρσι).*** ** σχολιο λ. ***μεθαύριο.***
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. φρ. ***επ' έτος,*** με δάσυνση κατ* αναλογίαν προς φρ. όπως ***έφ' ημέραν, έφ' όσον*** κ.ά.|.

εφέτος αντί επέτος! Δοθέντος ότι η λ. **εφέτος** προέρχεται από τη φρ. ***επί + έτος.*** θα έπρεπε να είναι ***έπ' έτος > επέτος.*** αφού η λ. έτος δεν δασύνεται, ώστε να δικαιολογεί το **εφ'** αντί τού **επ'** (πβ. **επέτειος, επετηρίδα).** Ωστόσο, ήδη από τα αρχαία χρόνια, από τον 2ο αιώνα μ.Χ. εμφανίζονται σε παπύρους χρήσεις **εφ-έτειος** αντί τού ***επ-έτειος*** και **εφ-ετινός** αντί τού ***επ-ετινός.*** και **καθ' έτος** αντί ***κατ' έτος. έφ' έτη*** αντί ***επ' έτη*** κ.ά. Τέτοιες χρήσεις δείχνουν ότι από νωρίς επέδρασαν αναλογικά στο ***έπ' έτος*** φράσεις όπου η πρόθ. ***επί*** εμφανιζόταν ως **εφ-** (μπροστά από δασυνόμενη λέξη) και το έτρεψαν σε ***έφ' έτος / εφέτος.*** Τέτοιες φράσεις θα μπορούσαν να είναι τα ***έφ" ημέραν, έφ' όσον, έφ' έξής*** κ.τ.ό. Έτσι, για μια ακόμη φορά. η χρήση υπερίσχυσε τού «ορθού», έστω και αν στη ***Σούδα,*** το περίφημο βυζαντινό λεξικό τού 10ου αι., παρατηρείται ***«έπέ- τος γάρ δει λέγειν τόν ενεστώτα καιρόν, ούχί διά τού Φ άλλα διά τού Π»,*** και ο γνωστός λεξικογράφος Γεώργιος Ζηκίδης σημειώνει ***«εφέτος- φέρεται έν τω παρηκμακότι έλληνισμώ. δοκιμώτερον*** <5′ ***εινε τό έπέτος ή έπ' έτος».***

εφεύρα ρ. ► εφευρίσκω
εφευρέθηκα ρ. ♦ εφευρίσκω
εφεύρεση (η) Ιμτγν.| {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων] **1.** η επινόηση νέας συσκευής, μεθόδου, διαδικασίας κ.λπ.: ***η ~ τού τηλεφώνου / τού τηλεγράφου*** ΣΥΝ. ευρεσιτεχνία **2.** (συνεκδ.) το ίδιο το επινόημα, το αποτέλεσμα τής επινοητικής διαδικασίας τού ανθρώπου: γο ***τηλέφωνο ήταν ~ τού Γκράχαμ Μπελ*** || (ειρων.) ***«η ~ τής αντιπαροχής, που εφαρμόστηκε κατά παγκόσμια πρωτοτυπία στην Ελλάδα...»*** (εφημ.), ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ανακαλύπτω, βρίσκω.*** **εφευρέτης** (ο) Ιμτγν.] |εφευρετών}, **εφευρέτρια** (η) 11889] [εφευ- ρετριών] πρόσωπο που έχει κάνει μία ή περισσότερες εφευρέσεις. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βρίσκω.***
εφευρετικός, -ή, -ό [μτγν.] αυτός που έχει την ικανότητα να εφευρίσκει. να επινοεί: ***~ μυαλό / άνθρωπος*** συν. επινοητικός, πολυμήχανος, ευρεσίτεχνος. **—**
εφευρετικότητα (η) [I849|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βρίσκω.***
εφεύρημα (το) [μτγν.Ι (εφευρήμ-ατος | -ατα. -άτων] το αποτέλεσμα τής εφευρετικής διαδικασίας, ό,τι εφευρίσκει κανείς ΣΥΝ. επινόηση, **εφευρίσκω** ρ. μετβ. (εφεύρα (λόγ. εφηύρα), εφευρ-έθηκα, -ημένος} **1.** επινοώ (νέα πρωτότυπη μέθοδο, διαδικασία ή συσκευή), κάνω (μια εφεύρεση): ϋ ***Γκούτενμπεργκ εφεύρε την τυπογραφία*** || ***ο Γκράχαμ Μπελ εφεύρε το τηλέφωνο*** 2. επινοώ (κάτι) με τη φαντασία μου, κυρ. προκειμένου να αντιμετωπίσω μια δύσκολη κατάσταση: ***εφευρίσκει διαρκώς απίστευτες ιστορίες, προκειμένου να δικαιολογηθεί*** συν. (λαϊκ.) σκαρφίζομαι, σκαρώνω. σχόλιό λ. ***ανακαλύπτω, βρίσκω.*** [ετυμ. αρχ. < ***έφ-*** *(<* ***έπι·)*** + ***ευρίσκω***]. **έφη** ρ. τριτοπρόσ.· είπε· μόνο στις ΦΡ. (α) **αυτός** *έφη / έφσ* ***(αυτός έφη / έφα)*** αυτός (το) είπε (έτσι επικαλούνταν τη διδασκαλία τού Πυθαγόρα οι μαθητές του)· για την (συχνά άκριτη) επίκληση των λόγων κάποιου σπουδαίου προσώπου (ασθεντίας), προκειμένου να προσδώ- σει κανείς κύρος στα λεγόμενά του (β) *τάδε έφη* αυτά είπε· για τα λόγια σπουδαίου προσώπου: ***Ζαρατούστρα»*** (τίτλος έργου τού Φρ. Νίτσε). Επίσης **έφα.**
[ετυμ. Γ' πρόσ. αορ. β' τού αρχ. *φημί* «λέγω», για το οποίο βλ. λ. *φή-* ***μη\.***
εφήβαιο (το) [μτγν.] {εφηβαί-ου | -ων} το τριχωτό τριγωνικού σχήματος τμήμα τού υπογαστρίου, η ηβική χώρα ΣΥ\. ήβη. **εφηβεία** (η) [μτγν.] [χωρ. πληθ.} η περίοδος τής ζο>ής τού ανθρώπου, στη διάρκεια τής οποίας παρατηρείται η ωρίμαση των γεννητικών οργάνων και η ανάπτυξη των δευτερογενών χαρακτηριστικών τού φύλου, ώστε το άτομο να γίνεται ικανό για αναπαραγωγή· στα κορίτσια διαρκεί συνήθ. από το 12ο ώς το 18ο έτος τής ηλικίας τους. ενώ στα αγόρια από το 14ο ώς το 20ό έτος τους, συμπίπτει με τη μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ωριμότητα και χαρακτηρίζεται από αύξηση των πνευματικών ικανοτήτων και ένταση τού συναισθηματικού βίου τού εφήβου: *πρώιμη / καθυστερημένη / παρατεταμένη* ~ (βλ. λ. *ήβη).* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρέφος.* **εφηβικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που αναφέρεται στον έφηβο ή χαρακτηρίζει τον έφηβο ή την εφηβεία: ~ *ρούχα / συμπεριφορά / ορμή* < *είδωλα* ΣΥΝ. νεανικός (πβ. λ. *μετεφηρικός).*
έφηβος (ο) |εφήβ-ου | -ων, -ους}, **εφηβη** (η) **1.** ο νέος που βρίσκεται στην περίοδο τής εφηβείας (βλ.λ.)· ΦΡ. *Βουλή των Εφήβων* βλ. λ. *βου- λή* 2. (μτφ.) αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά (ψυχικά, σωματικά) τής εφηβικής ηλικίας: *αιώνιος* ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρέφος.*
ΙΕΤΥΜ. αρ^. < *έφ-* (< r/ri-) + *-ηβος* < *ήβη}.* **εφημερεύω** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {εφημέρευσα} **1.** βρίσκομαι σε ετοιμότητα για την αντιμετώπιση εκτάκτων περιστατικών κατά τη διάρκεια ενός εικοσιτετραώρου: *νοσοκομείο ι φαρμακείο που εφημερεύει* || (συχνά η μτχ. *εφημερεύων, -ουσα,* -ον) *εφημερεύον νοσοκομείο / φαρμακείο* || *τα εφημερεύοντα ιατρεία τού «Ευαγγελισμού»* 2. (στο σχολείο) βρίσκομαι σε ετοιμότητα για την ομαλή λειτουργία τού σχολείου και τον έλεγχο των χώρων του κατά τη διάρκεια τού σχολικού ωραρίου · **3.** εκκλις. (για ιερείς) είμαι εφημέριος σε εκκλησία, έχω τη γενική εποπτεία όλης τής ενορίας. σχολιο λ. *πνεύμα.* **εφημερία** (η) Ιμτγν.] {εφημερκόν} **1.** διατεταγμένη υπηρεσία επί ένα εικοσιτετράωρο για την έγκαιρη αντιμετώπιση εκτάκτων περιστατικών: *ποια νοσοκομεία είναι σε* 2. (συνεκδ.) ο χρόνος τής παραπάνω υπηρεσίας και το ποσό με το οποίο αμείβεται κάθε γιατρός για αυτήν: *περικόπτονται οι -* || *πληρώθηκα τις* ~ **3.** (στο σχολείο) η διατεταγμένη υπηρεσία στον σχολικό χώρο για επιτήρηση και μέριμνα τής ασφάλειας και προστασίας των μαθητών, γενικότ. για την ομαλή λειτουργία τού σχολείου · **4.** ΠΚΚΛΗΣ. (για ιερείς) η χρονική περίοδος α- σκήσεως των καθηκόντων τού ιερέα στον ναό όπου υπηρετεί, κατ' εναλλαγή με τους άλλους ιερείς, που συλλειτουργούν στον ίδιο ναό. **εφημεριακός,** -ή, -ό -♦ εφημέριος
εφημερίδα (η) **1.** περιοδική, συνήθ. ημερήσια, έντυπη έκδοση, που περιέχει σχόλια, ειδήσεις, ανταποκρίσεις, διαφημίσεις και οτιδήποτε άλλο έχει σχέση με την επικαιρότητα: *πρωινή / απογευματινή / καθημερινή / κυριακάτικη / ημερήσια / δεκαπενθήμερη / οικονομική / πολιτική / αθλητική / λαϊκή* - || ~ *τοίχου* (εφημερίδα που τοιχοκολλά- ται) **2.** (α) *Εφημερίδα τής Κυβερνήσεως* (συντομ. Ε.τ.Κ.) η επίσημη εφημερίδα τού ελληνικού κράτους, στην οποία δημοσιεύεται υποχρεωτικά το νομοθετικό έργο τής Βουλής και πράξεις τής δημόσιας διοίκησης με ειδήσεις και πληροφορίες (β) *ηλεκτρονική εφημερίδα* διάδοση ειδήσεων και άλλων πληροφοριών που περιέχει μια έντυπη εφημερίδα μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή (γ) ναυτ. *αστρονομικές εφημερίδες* ετήσιοι πίνακες που εκδίδονται από την υδρογραφική υπηρεσία ή το αστεροσκοπείο με τα απαραίτητα στοιχεία για την επίλυση προβλημάτο)ν αστρονομικής ναυτιλίας συν. αλμανάκ. — (υποκ.) **εφημεριδούλα** (η) κ. **εφημεριδάκι** (το). σχολιο λ. *πνεύμα.* [ΕΤΥΜ, < μτγν. *έφημερίς. -ίδος.* αρχική σημ. «ημερολόγιο, αρχείο (κυρ. στρατιωτικό)» (όπως χρησιμοποιούν τη λ. ο Αθήναιος, ο Πλούταρχος και ο Αρριανός). < αρχ. *έφήμερος* < *έφ- (< έπι-)* + *-ήμερος* < *ημέρα.* Τον 18ο αι. η λ. επανήλθε στη χρήση αντικαθιστώντας το ιταλ. ga/.zettu].
εφημεριδογραφία (η) |I819| η άσκηση τής δημοσιογραφίας σε εφημερίδα.
εφημεριδογράφος (ο/η) [1809] επαγγελματίας δημοσιογράφος εφημερίδας (κατ' αντιδιαστολή προς δημοσιογράφους τού ηλεκτρονικού Τύπου).
εφημεριδοποιός (ο) [1868] αυτός που «στήνει» μια εφημερίδα,
εφημεριδοπώλης (ο) [1897] {εφημεριδοπωλών} πρόσωπο που πουλά εφημερίδες.
εφημεριδοφάγος (ο) 11889] ο φανατικός αναγνώστης εφημερίδων, που διαβάζει με μανία τις ειδήσεις τους. **εφημέριος** (ο) {εφημερί-ου | -ων, -ους} ΕΚΚΛΗΣ. ιερέας διορισμένος από επίσκοπο σε ενορία. **—εφημεριακός,**-ή,-ό 11854J. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *πνεύμα.*
ΙΕΓΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός που διαρκεί μία ημέρα». < *έφήμερος.* Η εκκλησ. σημ. είναι μεσν.]. **εφήμερος,** -η, -ο **1.** (κυριολ.) αυτός που έχει διάρκεια ζωής μίας μόνο ημέρας 2. (συνήθ.) αυτός που περνά γρήγορα, που έχει σύντομη διάρκεια: ~ *αγάπη / δόξα / ευτυχία / θρίαμβος / απόλαυση* συν. πρόσκαιρος. παροδικός, βραχύβιος, προσωρινός αν γ. αιώνιος, διαχρονικός, μόνιμος. — **εφήμερα** επίρρ. σχολιο λ. *ενήμερος, πνεύμα.* [εγυμ. αρχ. < *έφ-* ***(<*** *έπι-)* + *-ήμερος* **<** *ημέρα*|. **εφησυχάζω** ρ. αμετβ. [μτγν.] {εφησύχασ-α. -μένος} (λόγ.) **1.** περιέρχομαι σε κατάσταση ηρεμίας και αδράνειας, δεν ανησυχώ: *οι πολίτες που διαθέτουν πραγματική πολιτική συνείδηση, δεν πρέπει να εφησυχάζουν. διότι οι κίνδυνοι πάντα καραδοκούν* 2. αφήνω τον εαυτό μου να στηριχθεί (σε κάποιον/κάτι), επαναπαύομαι: *μην εφησυχάζεις με τις υποσχέσεις του. γιατί άλλα λέει κι άλλα κάνει* || *ο εφησυχα- σμένος πολίτης υπονομεύει τη δημοκρατία* συν. εμπιστεύομαι, επαφίεμαι · **3.** μονάζω σε μονή. — **εφησυχαστικός,** -ή, -ό. **εφησυχασμός** (ο) (λόγ.) η κατάσταση αδράνειας, κατά την οποία επαναπαύεται κανείς, χωρίς να ανησυχεί για όσα συμβαίνουν: *ο ~ των πολιτο)ν είναι επικίνδυνος για τη δημοκρατία.* **εφηύρα** ρ. -*■ εφευρίσκω **εφθάρην** ρ. ► φθείρω
εφθαρμένος, -η. -ο (λόγ.) κ. **φθαρμένος** (σημ. I) **1.** αυτός που έχει φθαρεί 2. ΦΙΛΟΛ. χωρίο ή στοιχείο το οποίο είναι γραμμένο σε πάπυρο που έχει φθαρεί και καθιστά την ανάγνωση δύσκολη ή αδύνατη.

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *φθείρω*. Ως φιλολ. όρ. αποδίδει το λατ. corruptus (ενν. locus)], **εφθημιμερής,** -ής, -ές {εφθημιμερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που αποτελείται από επτά μισά, δηλ. από τρία ολόκληρα μέρη και από ένα μισό **2.** μετρ. ***εφθημιμερής τομή*** η τομή τού δακτυλικού εξα- μέτρου και τού ιαμβικού τριμέτρου, η οποία χωρίζει τον στίχο μετά την πρώτη συλλαβή τού τέταρτου πόδα.

[ετυμ. < μτγν. *έφθημιμερής* < *έπτ(α)-* (με τροπή των *-πτ-* στα αντίστοιχα δασέα προ τού *ή-)* 4- *ήμιμερής*1.

Ε.Φ.Ι. (η) Επιτροπή Φίλαθλης Ιδιότητας.

Εφιάλτης (ο) [αρχ.1 1. ο προδότης που. σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, βοήθησε τους Πέρσες να νικήσουν τους Σπαρτιάτες στις Θερμοπύλες *χτυπώντας* τους από *τα* νώτα 2. (μετωνυμ.) ο προδότης, **εφιάλτης** (ο) {εφιαλτών} **1.** το τρομακτικό όνειρο: *ξυπνούσε συχνά τα βράδια από εφιάλτες* [[*βλέπω / έχω εφιάλτες 2.* (μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί άγχος και τρόμο: ο ~ *των εξετάσεων / τής εφορίας* || *από τότε που ξεκίνησαν οι βομβαρδισμοί, ζουν έναν* - συν. βραχνάς.

Ιετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Κατά την αρχαιότητα η λ. συνδεόταν παρετυμολογικά με το ρ. *έφάλλομαι* «εφορμώ πάνω σε κάποιον» (πράγμα που δεν εξηγεί τη μη αποκοπή τού τελικού *-ι-* τής προΟ. *επί* στο σύνθ. *έφ-ι-άλτης).* ενώ δεν είναι πειστική η αναγωγή στη λ. *ήπιάλης* «πυρετός» (μέσω των ιων. τ. *έπίαλος* και *έπιάλτης* τού τ. *εφιάλτης)]*. **εφιαλτικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον εφιάλτη: ~ *όνειρο 2.* (κυρ. μτφ.) αυτός που προκαλεί τρόμο, πυν σχετίζεται με οδυνηρές, αποκρουστικές καταστάσεις: ~ *συνθήκες ζωής* j| *ζουν μια - κατάσταση, την οποία κανείς δεν θα ήθελε να ζήσει* || ~ *σενάρια για το μέλλον τού πλανήτη βλέπουν το φως τής δημοσιότητας* || *οι ~ συνέπειες τής διαρροής ραδιενέργειας.* — εφιαλτικά επίρρ. **εφίδρωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η παραγωγή και αποβολή ιδρώτα από τους ιδρωτοποιούς αδένες τού δέρματος: *λουτρό εφιδρώσεως* (το χαμάμ). — εφιδρωτικός, -ή, -ό. εφιδρώνω ρ. [αρχ.1, εφιδρωτικά επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση*. **εφικτός,** -ή, -ό αυτός τον οποίο μπορεί να προσεγγίσει και να πραγματοποιήσει κανείς: ~ *στόχος ί σχέδιο ι λύση*\\ (κ. ως ο\>σ.) *λέγεται ότι η πολιτική είναι η τέχνη τού εφικτού* συν. προσιτός, κατορθωτός, δυνατός, πραγματοποιήσιμος λντ. ανέφικτος, αδύνατος, ακατόρθωτος. [ετυμ. αρχ. < *έφικνοῦμαι (-έο-)* «φθάνω, προσεγγίζω», βλ. κ. *αφι- κνούμαι].*

εφίππιο (το) Ιαρχ-J {εφίππί-ου | -ων} (επίσ.) η σέλα (βλ.λ.).

έφιππος, -η, -ο αυτός που είναι πάνω σε άλογο: ~ *αστυνομία.*

[ετυμ. αρχ. < *έφ-* (< *έπ(ι)-)* + *ίππος}.* **εφίστώ** ρ. μετβ. {εφιστάς... | επέστησα (να/θα επιστήσω)} τοποθετώ, προσηλώνω· μόνο στη φρ. ***εφιστώ την προοοχή (κάποιου) σε (κάτι)*** κάνω (κάποιον) να προσέξει, επισύρω την προσοχή του (σε κάτι σημαντικό ή κρίσιμο): *θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή σας στις επιπτώσεις από τη χρήση σωλήνων αμιάντου.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *εφιστώ (-άω)* < *έφ-* (< *έπ(ΐ)-)* + αρχ. *ίστώ.* παράλλ. τ. τού ρ. *ϊστημι.* Ήδη μεσν. οι φρ. *έφιστώ τόν νοῦν / τή διανοία*\. **Ε.Φ.Ο.Α.** (η) Ελληνική Φίλαθλη Ομοσπονδία Αντισφαίρισης, **εφοδευω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {εφόδευσα} (για αξιωματικό) κάνω έφοδο (βλ.λ., σημ. 2). ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδός.* **εφοδιάζω** ρ. μετβ. [αρχ.1 {εφοδίασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} παρέχω σε (κάποιον) τα απαραίτητα μέσα (υλικά ή πνευματικά) για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων του αναγκών: ~*με τρόφιμα / χρήματα/ ρούχα* || *όλα τα μέσα μαζικής μεταφοράς πρέπει να είναι εφοδιασμένα με πυροσβεστήρες* συν. προμηθεύω, χορηγώ, **εφοδιασμός** (ο) [μτγν.] η παροχή εφοδίων: *ο - τού στρατού με καύσιμα* ΣΥΝ. προμήθεια, χορήγηση, **εφόδιο** (το) {εφοδί-ου | -ων} (συνήθ. στον πληθ.) ο υλικής ή άλλης μορφής εξοπλισμός που διαθέτει κανείς ή του παρέχεται ως απαραίτητο μέσο για την ικανοποίηση συγκεκριμένων αναγκίον και την επίτευξη των επιδιωκόμενων από αυτόν στόχων: *επιστημονικά / ηθικά* < *πνευματικά / στρατιωτικά* ~ [[*οι γνώσεις και οι ηθικές αξίες αποτελούν σπουδαία ~ για έναν νέο. σχομο* λ. *οδός.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έφόδιον* (κυρ. πληθ. *εφόδια),* αρχική σημ. «προμήθειες για το ταξίδι (κυρ. για εκστρατείες)», < *έφ-* (< *έπι-)* + *-όδιον*< *οδός].* **εφοδιοπομπή** (η) [1898] στρλτ. η ειδική πομπή στρατιωτικών οχημάτων ή υποζυγίων με προσωπικό, εφόδια, τρόφιμα και υλικά από και προς το μέτωπο: *η ~ τού Ερυθρού Σταυρού.* **έφοδος** (η) [εφόδ-ου | -ων. -ους} **1.** (α) η απότομη, αιφνιδιαστική επίθεση ΣΥΝ. εφόρμηση· φρ. (λόγ.) ***εξ εφόδου*** *με* έφοδο: ο *λόφος κατε- λήφθη* ~ (β) (ως προτροπή: *Έφοδος!)* ως στρατιωτικό παράγγελμα και κραυγή επιτιθεμένων στρατιωτών 2. η απροειδοποίητη νυκτερινή επιθεώρηση των σκοπών στρατοπέδου από αξιωματικό· ΦΡ. ***εξωτερική έφοδος*** η απροειδοποίητη επιθεώρηση τής νυκτερινής φρουράς στρατοπέδου από ανώτερο αξιωματικό, που δεν ανήκει στη δύναμη αυτού τού στρατοπέδου 3. ο απροειδοποίητος έλεγχος (τού τρόπου λειτουργίας μιας υπηρεσίας, τής εργασίας εργαζομένων κ.λπ.) από υπεύθυνο, αρμόδιο στέλεχος: *κάνει ~ τρεις φορές την ημέρα* (δηλ. επιθεωρεί αιφνιδιαστικά) 4. (μτφ.) ο ξαφνικός, απρόσμενος ερχομός: *η πρώτη - τού χειμώνα έφερε χιόνια στα βουνά τής Αττικής* ΣΥΝ. εφόρμηση. σχομο λ. *οδός.*

Ιετυμ. αρχ. < *έφ-* (< *έπ(ι)-)* + ό<5ος|.

Ε.Φ.Ο.Ε.Α. (η) Ελληνική Φίλαθλη Ομοσπονδία Επιτραπέζιας Αντισφαίρισης.

εφοπλίζω ρ. μετβ. [αρχ.] {εφόπλισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] (για πλοία) παρέχω τον κατάλληλο εξοπλισμό, αρματώνω. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *εφοπλιστής.*

εφοπλισμός (ο) [] 833] **1.** το σύνολο των εφοπλιστών και των σχετικών με αυτούς επιχειρήσεων: *ο ελληνικός ~ ήταν παρών στην* τελετή *τής καθέλκυσης τού νέου πλοίου* · 2. ο εξοπλισμός πλοίου. '·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *εφοπλιστής.* εφοπλιστής (ο) 11840], εφοπλίστρια (η) {εφοπλιστριών} 1. πρόσωπο που έχει την εκμετάλλευση πλοίου (είτε είναι ιδιοκτήτης του είτε όχι. πβ. λ. *πλοιοκτήτης)* 2. (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που διαθέτει πάρα πολλά χρήματα, ο πολύ πλούσιος: *δεν έχεις πατέρα -, για να ζοδεύεις τόσα πολλά!* Επίσης (λαϊκ.) εφοπλιστίνα (η). — εφοπλιστικός, -ή,-ό.

εφοπλίζω - εξοπλίζω, εφοπλιστής. Αρχική σημ. τού αρχ. εφοπλίζω είναι «εφοδιάζω με τα απαραίτητα» - «εφοδιάζω με όπλα» · είναι συνώνυμο δηλ. τού αρχ. εξοπλίζω. Βαθμηδόν το *εφοπλίζω* περιορίστηκε στον εξοπλισμό πλοίων (ήδη στην *Οδύσσεια*, ζ 295 απαντά: *«νήα έφοπ'/Λσσαντες»).* Σε νεότερα χρόνια, αρχές τού }9ου αι.. πλάστηκε η λ. εφοπλιστής^ενώ το σύγχρονο *εφοπλισμός* απαντά επίσης ως λ. από την ίδια εποχή (με τη σημ. «εξοπλισμός»).

-* *πλοιοκτήτης*

εφορεία (η) »εφορία

εφορευτικός, -ή. -ό αυτός που έχει την αρμοδιότητα να επιβλέπει τη σωστή λειτουργία ή την ομαλή εξέλιξη μιας διαδικασίας: ~ *επιτροπής* επιτροπή που ασκεί εποπτεία για τη νομιμότητα διεξαγωγής τής εκλυγικής διαδικασίας). — εφορευτικά / -ώς επίρρ.

[είώμ. < *εφορεύω* < *έφορος].* εφορεύω ρ. αμετβ. {εφόρευσα] εποπτεύω, επιβλέπω, έχω τον γενικό έλεγχο για τη νόμιμη διεξαγωγή μιας διαδικασίας, εκτελώ καθήκοντα εφόρου, είμαι έφορος ΣΥΝ, επιτηρώ, επιστατώ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έφορος*J. εφορία (η) (σχολ. ορθ. *εφορεία)* {εφοριών} 1.η κρατική υπηρεσία που υπάγεται στο Υπουργείο Οικονομικών με αρμοδιότητα τον προσδιορισμό των κατά κεφαλήν φόρων και τον έλεγχο τής σωστής είσπραξής τους: *ανήκω στην Γ Οικονομική ~ Αθηνών* || *τον κυνηγά η ~ για φοροδιαφυγή 2.* (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η συγκεκριμένη υπηρεσία και το σύνολο των υπαλλήλων που εργάζονται σε αυτήν: *βόμβα εξερράγη στην 1Α'* ~ 3. (α) αρχή ή υπηρεσία με αρμοδιότητα την επίβλεψη τής σωστής λειτουργίας άλλων υπηρεσιών (β) ***Εφορία Αρχαιοτήτων*** βλ. λ. *αρχαιότητα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

[ετυμ. αρχ. < *έφορος*|.

εφορία - ευφορία. Οι λέξεις είναι ομόηχες, αλλά διαφορετικής ετυμολογικής προέλευσης και σημασίας: **εφορία** < *έφ-ορος* < *επί* + *-ορος(όρώ «βλέπω»)* - **ευφορία** < *εύφορος* < *ευ* + *-φορος (φέρω).* **εφορία ή εφορεία;** Παρά την ύπαρξη ρ. σε *-εύω (εφορεύω),* όπως και σε άλλες ανάλογες περιπτώσεις, το ουσ. **εφορία** παράγεται από το **έφορος** και γράφεται γι' αυτό με *-ι-* (πβ. **σιινοδ-ία** από το *συνοδός* [μολονότι υπάρχει συνο<5ευω|, **προεδρ-ία** από το *πρόεδρος* |παρά το ρ. *κροεδρεύω*\ κ.ά.). *-»-ία, ομόηχα, πληροφορική*

εφοριακός, -ή, -ό |1862] **1.** αυτός που έχει σχέση με την εφορία ή τον έφορο: ~ *υπάλληλος / έλεγχος / ελεγκτής 2. εφοριακός* (ο/η) υπάλληλος τής οικονομικής εφορίας. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.* **εφόρμησή** (η) |μτγν.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η ορμητική επίθεση (εναντίον στόχου): ~ *κατά τού εχθρού* ΣΥΝ. έφοδος, επιδρομή· φρ. *κάθετη εφόρμηση* η αεροπορική επίθεση με κατακόρυφη ή γενικότ. απότομη κίνηση προς τα κάτω, η «βουτιά» αεροσκάφους, για να πλήξει στόχο, λ.χ. των γερμανικών «Στούκας» κατά τον Β' Ι Ιαγκόσμιο Πόλεμο: *αεροπλάνο καθέτου εφορμήσεως 2.* ψυχολ. η αυθόρμητη ένταση τής ενέργειας που καταναλώνει κανείς κατά την επιτέλεση συνεχούς έργου. κυρ. ως αποτέλεσμα υποσυνείδητης προσπάθειας, **εφορμώ** ρ. αμετβ. [αρχ.[{εφορμάς... | εφόρμησα} επιτίθεμαι με ορμή (εναντίον στόχου) ΣΥΝ. ορμώ, επέρχομαι, επιπίπτω, χυμώ, κάνω γιουρούσι. ρίχνομαι.

έφορος (ο/η) {εφόρ-ου | -ων, -ους} **1.** δημόσιος υπάλληλος που έχει ως αρμοδιότητα τον έλεγχο και την επίβλεψη τής σωστής λειτουργίας συγκεκριμένης κρατικής υπηρεσίας: ~ *αρχαιοτήτων* (που επιβλέπει τη συντήρηση αρχαίων μνημείων και τη διεξαγωγή ανασκαφών)]| ~ *βιβ/.ιοθήκης* (διευθυντής βιβλιοθήκης) / *μουσείου* · 2. (ειδικότ.) ο προϊστάμενος εφορίας: *(οικονομικός)* ~. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

ΙΓΤΥΜ. αρχ. < *έφ-* (< *έπ(ι)-)* + *-ορος* < *όρώ* «βλέπω»|. **εφόσον** σύνδ. **1.** (με χρονικοϋποθετική σημασία) υπό τον όρο να. υπό την προϋπόθεση ότι: *θα συμφωνήσω, - μου πεις την αλήθεια* · 2. (με αιτιολογική σημασία) αφού, επειδή: ~ σου *μι/.ησε κατ' αυτό τον τρόπο, πρέπει να ζητήσεις εξηγήσεις.*

|ι τυμ. < αρχ. *έφ' όσον,* αρχική σημ. «επί όσο χρονικό διάστημα»]. **Εφραίμ** (ο) Ιάκλ.) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον *Εφραίμ τον Σύρο* (4ος αι.), ασκητή, θεολόγο, ποιητή και συγγραφέα 2. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. (που προσδιόριζε στην Π.Δ. έναν από τους γιους τού Ιωσήφ) < εβρ. Ephrajim «παραγωγικός, γόνιμος», πβ. *Γένε- σις* 41, 52: *τό δέ όνομα τού δευτέρου έκάλεσεν Έφραΐμ, ότι ηύξησέν με ό Θεός έν γή ταπεινώσεώς μου].*

E.F.T.A. (η) Ευρωπαϊκή Ένωση Ελευθέρων Συναλλαγών.

[ετυμ. < αγγλ. European Free Trade Association], **εφτά**

(το) επτά **εφτα-** ♦ επτα-

εφτάδίπλος, -η. -ο **1.** αυτός που αποτελείται από επτά μέρη **2.** ο κατά επτά φορές μεγαλύτερος συν. εφταπλάσιος 3. αυτός που έχει διπλωθεί επτά φορές, που έχει εφτά πτυχές, **εφταετία** (η) *■ επταετία

εφτάζυμο κ. (λόγ.) **επτάζυμο** (τυ) ψωμί που παρασκευάζεται με ει

δική ζύμη από ρεβίθια και όχι από προζύμι.
[ετυμ. < μτγν. *αύτόζυμος* (κατά παρετυμολ. προς το *εφτά)* < *αύτο-* + *-ζυμθ£* < *ζύμη].*
εφταήμερος, -η, -ο ♦ επταήμερος **έφταιξα** ρ. * φταίω
εφτακοσαριά κ. **επτακοσαριά** (η) [χωρ. πληθ.} επτακόσιοι · στη φρ. ***καμιά εφτακοσαριά*** περίπου εφτακόσιοι, -ιες. -ια (βλ. λ. *αριθμός.*
m\r.).
[f.tym. < *εφτακόσια* + παραγ. επίθημα *-αριά*\. **εφτακόσια** (το) -*■επτακόσια
εφτακόσιοι (οι) επτακόσιοι **εφτακοσιοστός** (ο) -► επτακοσιοστός
εφταμηνίτικος, -η, -ο **1.** (μωρό) που γεννήθηκε πρόωρα μετά από κύηση επτά μηνών 2. (μτφ.) αυτός που εμφανίζει ατέλειες στη σωματική του κατασκευή συν. ατροφικός, μικροκαμωμένος.
Εφτάνησα (τα) Επτάνησα **εφταπλάσιος,** -α, -ο -► επταπλάσιος
εφτάστερο (το) (λαϊκ.) ο αστερισμός τής Μεγάλης Άρκτου,
εφτασφράγιστος, -η. -ο -► επτασφράγιστος **εφτάψυχος,** -η. -ο αυτός που έχει εφτά ψυχές· (συνήθ. μτφ.) αυτός που δεν πεθαίνει εύκολα, που ό,τι και αν του συμβεί κατορθώνει να επιβιώσει: *οι γάτες είναι ~.*
Ε.Φ.Τ.Ε. (ο) Ειδικός Φόρος Τραπεζικών Εργασιών, **εφυάλωμα** (το) [εφυαλώμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) υαλώδες επίχρισμα μετάλλινων ή πήλινων σκευών ΣΥΝ. σμάλτο, **εφυαλώνω** ρ. μετβ. [εφυάλω-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) επαλείφω εξωτερικά (μετάλλινα ή πήλινα σκεύη) με υαλώδες επίχρισμα συν. επιχρίω, σμαλτώνω. – **εφυάλωση** (η), **εφυαλωτικός,** -ή, -ό.
|ετυμ, < *εφ-* (< επι-) + *υαλώνω* < *ύαλος.* απόδ. τού γαλλ. vitrificr). **έφυγα** ρ. * φεύγω
εφυγρα(νω ρ. μετβ. Ιεφύγρανα} (λόγ.) υγραίνω κάποια επιφάνεια, νοτίζω. – **εφ6γρανση** (η).
[ΕΙΥΜ. < αρχ. *εφυγραίνομαι* < *έφ-* (< *έπι-)* + *υγραίνω Ι*ομαι*]. **εφύμνιο(ν)** (το) [αρχ.] [εφυμνί-ου [-ων} εκκλης. ο τελευταίος επαναλαμβανόμενος στίχος των οίκων τού κοντακίου ΣΥΝ. ακροτελεύτιο, **εφφέ** (το) -»εφέ
εχέγγυος, -ος, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που παρέχει τις απαραίτητες εγγυήσεις, που μπορεί να τον εμπιστευθεί κανείς συν. φερέγγυος, αξιόπιστος, έμπιστος 2. ***εκέγγυο*** (το) Ιεχεγγύ-υυ [-ων} αυτό που παρέχεται ως η απαιτούμενη εγγύηση για την εξασφάλιση τού επιθυμητού αποτελέσματος: *έχει όλα τα ~ για να πετύχει | | δίνω εχέγγυα πίστεως / φιλίας ι εχεμύθειας.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *έχε-* (< *έχω)* + *-έγγυος*< *έγγυη* (βλ.λ.)]. **έχει** (το) {μόνο σε ονομ. και αιτ.} (λαϊκ.) η περιουσία, τα υπάρχοντα: *πούλησε το ~ του.*
[ετυμ. μεσν. < αρχ. απρφ. *εχειν (τό),* τού ρ. *έχω,* με την ίδια σημ.]. **εχεμύθεια** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ικανότητα να μην αποκαλύπτει κανείς όσα γνωρίζει, κυρ. όσα του έχουν εμπιστευθεί ως μυστικά: *για ό,τι σου πω, χρειάζεται απόλυτη ~ · δεν πρέπει να το μάθει κανείς άλ- λος* jj *τήρηση εχεμύθειας* αντ. (λόγ.) ακριτομυθία. ** σχολιο λ. *εχέμυθος, έχω.*
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *έχεμυθια* < *εχέμυθος].* **εχέμυθος,** -η. -ο αυτός που μπορεί να κρατά μυστικά ό,τι του εμπιστεύονται. που δεν προδίδει τα μυστικά που του εμπιστεύονται άλλοι ΣΥΝ. έμπιστος αντ. ακριτόμυθος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *έχε-* (< *έχω)* + *μύθος].*

εχέμυθος: αντώνυμα. Κοινό χαρακτηριστικό των λέξεων αυτών εί* ναι ότι έχουν ως β' συνθετικό δύο αρχαίες λέξεις για τν «λόγος», τις λ. **μύθος** και **έπος. Εχέμυθος** είναι αυτός που μπορεί και κρα- τάει μυστικά ό.τι του εμπιστεύονται, που δεν μαρτυράει. που είναι αξιόπιστος. Αντίθετα σημασιολογικά είναι τα **ακριτόμυθος** και **ακριτοεπής.** Δηλώνουν και τα δύο αυτόν που δεν μπορεί να κρατήσει κάτι μυστικό, γιατί του λείπει η κρίση, η λογική υπευθυνότητα, γι* αυτό και άκριτα μιλάει και φανερώνει τα πάντα. **Αμετροεπής** είναι, εξάλλου, αυτός που δεν έχει «μέτρο» στα λόγια του, που δεν «μετράει τα λόγια του», εκστομίζοντας λόγια (πληροφορίες. χαρακτηρισμούς, ύβρεις κ.λπ.) που θίγουν τους άλλους. Ανάλογες σημασίες (ομοιότητες και διαφορές) έχουν και τα αντίστοιχα παράγωγα ουσιαστικά: **εχεμύθεια, ακριτομυθία, ακριτοέ- πεια, αμετροέπεια.**
Πρόβλημα εμφανίζει το ουσ. **εχεμύθεια.** Το σωστό είναι *εχέμυθος*
εχεμυθία. Ενδεχομένως, μάλιστα, το *εχεμυθία* να είναι παράγω- γο ρήματος, τού αρχ. **έχεμυθώ.** που είναι παλαιότερο τού *εχέμυθος·* πβ. και *ακριτόμυθος* **ακριτομυθία,** *εγγαστρίμυθος* - **εγγα· στριμυθία.** Αξιοσημείωτα είναι και τα **παραμυθία** και **στιχομυθία,** που είναι ρηματικά παράγωγα των αρχ. **παραμυθοϋμαι** «παρηγορώ. ενθαρρύνω» και αρχ. **στιχομυθώ.** Γενικότερα, από ονόματα σε **-ος** τα παράγωγα ουσιαστικά σχηματίζονται σε **-ία:** *ακόλουθος - ακολουθία, κακός - κακία, άδικος - αδικία, διδάσκαλος - διδα- σκα/Λα* κ.ο.κ. Αρα το *εχεμύθεια* μπορεί να θεωρηθεί νεότερος αναλογικός τύπος κατά τα ουσ. σε **-εια** *(ακριτοέπεια, αμετροέπεια, ευπρέπεια, ευγένεια* από *ακριτοεπής, αμετροεπής, ευπρεπής, ευγενής* κ.τ.ό.). Κανονικό παραμένει το *εχεμυθία.*

εχεφροσύνη (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} σύνεση, το να σκέφτεται κανείς με σώφρονα τρόπο συν. φρόνηση, η σωφροσύνη. σχολιο λ. *έχω.* **εχέφρων,** -ων. -ον {εχέφρ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (λόγ.) αυτός που έχει λογική, σύνεση: *~ άνθρωπος* συν. συνετός, φρόνιμος, μυαλωμένος αντ. άφρων. σχολιο λ. *-ων. -ων, -ον, έχω.*

[ετυμ. αρχ. < *έχε-* (< *έχω)* + *-φρων*< *φρήν. φρενός*]. **εχθές**
επίρρ. χθες
έχθιστος, -η. -ο (αρχαιοπρ.) πολύ μισητός.
[ετυμ. αρχ. < θ. *έχθ-* (βλ. λ. *έχθ-ρός)* + επίθημα υπερθ. βαθμού, *-ιστός* (πβ. *κάκ-ιστος)*\.
έχθρα [αρχ.Ι κ. (λαϊκ.) **έχτρα** (η) αίσθημα ή κατάσταση μίσους, αποστροφής και κακών διαθέσεων, που εκδηλώνεται με τα λόγια, τις πράξεις ή τη γενικότερη στάση (κάποιου): *υπάρχει παλιά - μεταξύ των δύο οικογενειών* συν. απέχθεια, μίσος, αποστροφή ΑΝΤ. φιλία, οικειότητα, αγάπη.
εχθρεύομαι ρ. μετβ. αποθ. [μτγν.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} τρέφω εχθρικά αισθήματα εναντίον (κάποιου): *εχθρεύεται όλη του την οικογένεια, γιατί τη θεωρεί υπεύθυνη για την κατάντια του.* σχολιο λ. *αποθετικός.* **έχθρΠ^{τσ}** κ · (λαϊκ.) **όχτρητα** (η) (λογοτ.) η έχθρα.
Ιιγγυμ. μεσν. < αρχ. *έχθρα* + *-ητα* (κατά τα ουσ. σε *-τητα)*\. **εχθρικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που ανήκει στην πλευρά τού αντιπάλου ή σχετίζεται με αυτήν: *- δυνάμεις / στρατός / στρατόπεδο / απώλειες / χώρα* αντ. φίλιος 2. αυτός που μαρτυρεί αισθήματα έχθρας και αποστροφής: *~ βλέμμα / διάθεση / ενέργεια* Συν. δυσμενής αντ. ευμενής, φιλικός. – **εχθρικ-ά / -ώς** επίρρ. **εχθροπραξία** (η) **[J**836] {εχθροπραξιών} **1.** κάθε εχθρική ενέργεια εναντίον (κάποιου) **2.** ***εχθροπραξίες*** (οι) πο?.εμικές ενέργειες ανάμεσα σε αντίπαλα στρατόπεδα: *κατάπαυση / αναστολή / έναρξη / τερματισμός των εχθροπραξιών.*
εχθρός κ. (λαϊκ.) **εχτρός** κ. (λαϊκότ.) **οχτρός** (ο) **1.** αυτός που τρέφει μίσος ή που έχει κακές διαθέσεις εναντίον άλλου: *έχει λίγους φίλους και πολλούς ~ | | πρόσεχε πώς μιλάς, γιατί θα αποκτήσεις εχθρούς* [| | είναι *ορκισμένοι / θανάσιμοι ~ | | - τής δημοκρατίας / τής Εκκλησίας / τής υγιεινής διατροφής* συν. φίλος · ΦΡ. (α) ***να σκάσουν οι εχθροί μας!*** να ζηλέψουν πάρα πολύ οι εχθροί μας· για κάτι που είναι τόσο καλό για μας. ώστε θεωρούμε ότι οι εχθροί μας θα στενοχωρηθούν πάρα πολύ: *Βεβαίως, θα το δείξω! Θα το δείξω ~!* (β) **ούτε *στον χειρότερο εχθρό μου δεν το εύχομαι!*** για κάτι πάρα πολύ κακό: *αυτό που πάθαμε ~!* 2. (ειδικότ.) ο πολεμικός αντίπαλος, η αντίπαλη στρατιωτική δύναμη σε ένοπλη σύρραξη: *ο ~ αναγκάστηκε να υποχωρήσει υπό την πίεση των στρατευμάτων μας* λντ. σύμμαχος **3.** (μτφ.) οτιδήποτε λειτουργεί κατά τρόπο επιβλαβή και επιζήμιο για όποιον υφίσταται τις συνέπειες του: *το τσιγάρο είναι ~ τής υγείας | |*
τής προόδου.
[ΕΓΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Η λ. σήμαινε αρχικώς τον αλλοδαπό, τον ξένο προς όλες τις κοινωνικές σχέσεις και επαφές με την ομάδα. Δεν είναι βέβαιο αν η λ. *εχθρός* ή το αρχ. *έχθος* «μίσος, εχθρότητα» συνδ. ετυμολογικά με το επίρρ. *εχθές* «εκτός, έξω από» (βλ. κ. *εκ!εξ),* αλλά η λ. *εχθρός* παρουσιάζει μορφολογική ομοιότητα με το λατ. extra (πβ. επίθ. extraneus «ξένος, αλλοδαπός»)|.
εχθρότητα (η) [18431 {εχθροτήτων} η εχθρική κατάσταση, διάθεση ή συμπεριφορά απέναντι σε (κάποιον/κάτι), η έχθρα (βλ.λ.): *η ~ στις μεταξύ των δύο κρατών σχέσεις δεν συμβάλλει στη δημιουργία κλίματος αμοιβαίας εμπιστοσύνης* ΣΥΝ. αντιπαλότητα, μίσος, αποστροφή ΑΝΤ. φιλία, οικειότητα, αγάπη, **έχιδνα** (η) {εχιδνών} **1.** η οχιά **2.** (μτφ.) άνθρωπος πανούργος και κακεντρεχής, που καταφέρει δόλια χτυπήματα στους αντιπάλους του συν. οχιά. φίδι.
[ετυμ. αρχ. < *έχις (ό)* «φίδι» (βλ. κ. *εχίνος).* Είναι πιθ. ότι η λ. *έ'χις* χρησιμοποιήθηκε ευφημιστικά, προκειμένου να αποτραπεί η χρήση τού όρου *όφις).*
εχινόδερμο (το) [1884] {εχινοδέρμ-ου | -ων} ζωολ. κάθε θαλάσσιο ασπόνδυλο ζώο που ανήκει σε συνομοταξία, η οποία περιλαμβάνει διάφορες κατηγορίες, με κύρια χαρακτηριστικά το διατεταγμένο σε πέντε τμήματα, ακτινωτά συμμετρικό σώμα τους και έναν ασβεστο- γενή εσωτερικό σκελετό (λ.χ. ο αστερίας).
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. echinodcrmej. **εχινοκοκκίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ιλτρ. ανθρωποζωονό- σος που οφείλεται σε μόλυνση τού ανθρώπινου οργανισμού από το παράσιτο εχινόκοκκος.
[Ηι υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. echinococcosej. **εχινόκοκκος** (ο) [1896J ιατρ. παράσιτη ταινία των εντέρων τού σκύλου, τής γάτας ή τής αλεπούς, που μπορεί να μεταδοθεί και στον άνθρωπο προκαλώντας του την ασθένεια τής εχινοκοκκίασης.
(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. cchinococcusj. **εχίνος** (ο) **1.** ο σκαντζόχοιρος **· 2.** ο αχινός **· 3.** ζωολ. το τρίτο και κύριο μέρος τού στομάχου των μηρυκαστικών. όπου γίνεται η πέψη **· 4.** ΑΡΧΠ. στοιχείο τού δωρικού και τού ιωνικού κιονοκράνου μεταξύ άβακα και κορμού τού κίονα· η μορφή του, με έντονη κυρτότητα κατά την αρχαϊκή περίοδο, γίνεται κωνική στα ελληνιστικά μνημεία.
ΙΕΤυΜ. < αρχ. *έχΐνος.* αρχική σημ. «σκαντζόχοιρος», πιθ. < *εχις«φ\δι.* οχιά». Η λ. *έχΐνος* παρουσιάζει θ. *cgh-ino-,* οπότε συνδ. με αρμ. ozni «αχινός» (< I.E. *ogh-in-jo-),* αρχ. γερμ. igil (> γερμ. Igel), αρχ. σλαβ. jezi (< I.E. *egh-jo-)* κ.ά. Βλ. κ. *αχινός*\.
έχομαί ρ. (αρχαιοπρ. + γεν.) διέπομαι, ακολουθώ σταθερά: *έχεται των παραδόσεων* jj *εχόμενος υγιών αρχών.*
[ετυμ. αρχ., μέσος τ. τού *έχω* (βλ.λ.), με βασικές σημ. «συνδέομαι στενά, ακολουθώ εκ τού σύνεγγυς»].
Ε.Χ.Ο.Ν. (η) Ελληνική Χριστιανοσοσιαλιστική Οργάνωση Νέων.
Ε.Χ.Π.Α. (η) Ένωση Χειριστών Πολιτικής Αεροπορίας, **εχτές** επίρρ. -♦
χθες **εχτρός** (ο) εχθρός
έχω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {είχα · αόρ. από άλλα ρήμ.. λ.χ. απέκτησα}
(μετβ.) **1.** φέρω, κρατώ πάνω μου ή μαζί μου: *~ όπλο* {{ *~ έναν σταυ*

ρό στον λαιμό ι καπέλο στο κεφάλι || μήπως έχεις καμία φωτογραφία σου; ***/ χρήματα πάνω σου;*** **2.** κρατώ (κάτι) σε ορισμένο σημείο, στάση ή θέση: ~ ***την πλάτη ακουμπισμένη στον τοίχο*** / ***τα χέρια ενωμένα / το κεφάλι κατεβασμένο*** **3.** είμαι ιδιοκτήτης (πράγματος), κατέχω (από αγορά, ιδιοποίηση, δικαιοπραξία κ.λπ.): - ***αυτοκίνητο*** / ***σπίτι*** / ***περιουσία / αλυσίδα καταστημάτων / λεφτά / πλούτη / παλάτια / μετοχές*** II ***έχει τη μισή πόλη δική του*** (σε ακίνητα)· φρ. (α) ***τι είχα, τι έχσσσ*** σε περιπτώσεις στις οποίες χάνει κανείς κάτι το οποίο ουδέποτε θεωρούσε δεδομένο ή σίγουρο ή που δεν του ανήκε ή στις οποίες η απώλεια ενός πράγματος του είναι αδιάφορη (β) ***ό,τι έχω και δεν έχω*** τα πάντα, όσα κατέχω, ό.τι είναι δικό μου: ~ ***είναι δικό σου*** (δηλ. όλη μου η περιουσία) || ***στοιχημάτισα*** ~ ΣΥΝ. διαθέτω, διατηρώ αντ. στερούμαι (γ) (παροιμ.) ***τι 'χες Γιάννη, τι 'χσ πάντα*** (ως σχόλιο) για την παραμονή κάποιου στην ίδια κατάσταση, σε ό,τι είχε (δ) **δεν** ***ξέρει τι έχει*** είναι πολύ πλούσιος: ***ούτε αυτός -/4.*** για τη δήλωση φιλικής, ερωτικής ή συγγενικής σχέσης με κάποιον, καθώς και τού τρόπου με τον οποίο υφίσταται αυτή η σχέση: ~ ***οικογένεια*** / ***φίλους*** / ***έναν αδελφό || δεν ~ άντρα και παιδιά***· φρ. (α) ***τσ έχω καλό*** / ***όαχημα (με κάποιον)*** έχω καλές/κακές σχέσεις (με κάποιον): ***τα 'χεις καλά με την πεθερά σου***; (β) ***τα έχω (με κάποιον)*** (i) συνδέομαι ερωτικά (με κάποιον): ***τα έχει με έναν πολύ μεγα/νύτερό της*** (ii) είμαι θυμωμένος (με κάποιον): ***τα 'χω με τον Γρήγορη***· ***δεν έπρεπε να μου μιλήσει έτσι***

<5εν ***τα 'χω μαζί σου, μην ανησυχείς!*** (γ) **έχω** *παρτίδες* / *νταραβέρια πάρε-δώαε (με κάποιον)* έχω σχέσεις, συναλλαγές κ.λπ. (με κάποιον): ***δεν θέλω παρτίδες μαζί τους. δεν είναι καλοί άνθρωποι*** || ***είχε πά- ρε-δώσε με κάτι ύποπτους τύπους*** **5.** σε φρ. για τη δήλωση των (θετικοί ν ή αρνητικών) συναισθημάτων (για κάποιον) ή τής συμπεριφοράς του, π.χ. **τον έχω** ***στην καρδιά μου*** τον αγαπώ πολύ, τον λατρεύω, **τον έχω** ***στη μπούκα τού καννονιού*** τον αντιμετωπίζω εχθρικά, **τον έχω** ***περί πολλού*** τον εκτιμώ ιδιαιτέρως, τον θεωρώ σπουδαίο, **τον έχω** ***στα όπσ-όπα / μη βρέξει και μη στάξει*** τον προσέχω, τον περιποιούμαι πολύ. **έχω** ***κάποιον / κάτι στο μάτι*** βλ. λ. ***μάτι*** **6.** για γνώρισμα, ιδιότητα· φρ. (α) ***(κάτι Ι κάποιος) έχει γούστο Ι πλάκα*** (κάτι/κάποιος) είναι χαριτωμένο(ς) / αστείο(ς): ***έχει γούστο ο φίλος σου!*** jj ***το έργο είχε πο/Λή πλάκα!*** (β) **έχω** *πέραση* βλ. λ. ***πέραση7.*** για γνώρισμα, δια- φοροποιητικό στοιχείο μου: ***μόνο τα αρσενικά λιοντάρια έχουν χαίτη*** **8.** για χαρακτηριστικό τής εμφάνισής μου: ~ ***γένια*** / ***μακριά μαλλιά*** / ***ωραία πόδια*** / ***μυωπία*** **9.** για τυπικό, απαραίτητο στοιχείο: ***η αίτηση πρέπει να έχει χαρτόσημο || αυτό το γραπτό δεν έχει όνομα*** συν. φέρω **10.** πάσχω (από κάτι), υποφέρω (από αρρώστια): - ***πυρετό*** / ***πονοκέφαλο*** / ***πνευμονία*** / ***βήχα*** **11.** σε φρ. που δηλώνουν οικονομική άνεση ή ότι κάποιος στηρίζεται σε ισχυρά συμφέροντα, π.χ. **έχω τον** ***τρόπο μου*** τα βγάζω πέρα με διάφορα μέσα. τα βολεύω, τα φέρνω βόλτα, ***έχω τα μέσα*** γνωστούς που με εξυπηρετούν, ***έχω μπάρμπα στην Κορώνη*** / **(ρερές)** ***πλάτες*** / ***δόντι*** δηλ. γερή υποστήριξη, ισχυρά πολιτικά μέσα **12.** σε φρ. για τη δήλωση τού ελέγχου ή τής επιρροής που μπορεί να ασκήσει κανείς (σε κάποιον), π.χ. **έχω** ***(κάποιον) τού χεριού μου*** / **στο** ***χέρι*** μπορώ να τον κάνω ό,τι θέλω. **έχω** ***(κάποιον) δεμένο*** έχω δεσμεύσει κάποιον και τον ελέγχω πλήρως: τον ***έχω δεμένο με ισχυρό συμβόλαιο***· ***θα κάνει ό,τι του λέω εγώ!*** || (εμφατ.) ***τον έχω δεμένο χειροπόδαρα!***, ***τον έχω στο τσεπάκι μου!*** τον ελέγχω πλήρως: ***Αυτός, να μη σε απασχολεί***· ***Θα κάνει ό,τι του πω εγώ!***, ***τον έχω σήκω σήκω, κάτσε κάτσε*** κάνει ό,τι του πω. με υπακούει τυφλά, τον κάνω ό.τι θέλω **13.** περιλαμβάνω, αποτελούμαι από: ο ***χρόνος έχει δώδεκα μήνες || το βιβλίο δεν έχει καθόλου δράση || απ' όλα έχει ο μπαξές*** (βλ. λ. ***μπαξές)*** συν. περιέχω **14.** σε φρ. για τη δήλωση συγκεκριμένου χρονικού σημείου: ο ***μήνας έχει 13*** || ***πόσο τού μηνός έχου- με σήμερα;*** || ***έχουμε άνοιξη / καλοκαίρι / Δεκέμβριο / Πάσχα*** **15.** (+για / +σαν) θεωρώ, εκτιμώ ή αξιολογώ (ως), αποδίδω (σε κάποιον/κάτι) συγκεκριμένες ιδιότητες, που μπορούν να αμφισβητηθούν: ***τον είχα σαν αδελφό, αλλ' αυτός με πρόδωσε!*** || όλοι ***τον έχουν για έξυπνο*** ΣΥΝ. εκλαμβάνω, νομίζω, πιστεύω **16.** σε φρ. για τη δήλωση τού τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται κανείς μια κατάσταση, π.χ. **δεν το έχω σε** ***τίποτα να...*** δεν μου είναι δύσκολο να.., **το έχω σε** ***καλό*** / ***κακό*** το θεωρώ καλό / κακό σημάδι, ***το έχω καλύτερα να...*** προτιμώ να... **17.** σε φρ. που δηλώνουν την καλή ή κακή θέση στην οποία βρίσκεται κανείς, τον επιτυχή ή ανεπιτυχή τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει μια κατάσταση κ.λπ., π.χ. ***τσ έχω χαμένα*** είμαι σε αμηχανία, έχω σαστίσει, ***την έχω καλά*** / ***άσχημα*** είμαι σε καλή / άσχημη θέση **18.** ειδικότ. σε φρ. για τη δήλωση δυσάρεστης ψυχικής διάθεσης, π.χ. **έχω** ***τσ χάλια μου*** / ***τις μαύρες μου*** είμαι σε άσχημη κατάσταση / αισθάνομαι άσχημα, **έχω** ***τις παραξενιές μου*** συμπεριφέρο- μαι ιδιότροπα, **έχω** ***ιστορίες*** / ***φασαρίες*** / ***μπλεξίματα*** / ***μπελάδες*** / ***τραβήγματα*** / ***ντράβολσ (με κάποιον/ κότι)*** για ανεπιθύμητες υποθέσεις που ταλαιπωρούν κάποιον, **έχω** ***μαύρα μεσάνυχτα (για κάτι)*** δεν ξέρω απολύτως τίποτε, είμαι παντελώς άσχετος 19. σε φρ. που δηλώνουν νοητική διεργασία, τι σκέφτεται ή σχεδιάζει κανείς, π.χ. ***πού έχεις το μυαλό σου*** Ι ***τον νου σου*** / ***τσ μάτια σου*** / ***τη σκέψη σου;*** τι σκέφτεσαι, τι σε απασχολεί, τι προσέχεις; **έχω κατά** ***νου ν! στον νου μου*** / ***στα σκαριά να...*** σχεδιάζω, σκοπεύω να κάνω κάτι 20. ειδικότ. σε φρ. για τη δήλωση τής απόλυτης επίγνωσης που έχει κανείς ως προς συγκεκριμένη κατάσταση, π.χ. **έχω** ***τα μάτια μου δεκατέσσερα / τα έχω τετρακόσια*** προσέχω πάρα πολύ, συνήθ. για ηλικιωμένο, διατηρώ στο ακέραιο τις διανοητικές μου ικανότητες, τις πνευματικές μου δυνάμεις **21. (δεν έχω** + πλάγια ερώτηση) δεν ξέρω, δεν είμαι σε θέση, δεν γνωρίζω: ***δεν έχω τι να κάνω / τι να πω / πού να πάω*** **22.** (+να) (α) αισθάνομαι την υποχρέωση (να κάνω κάτι), πρέπει: <5rν ***μπορώ να έρθω μαζί σας, γιατί ~ να διαβάσω*** ΣΥΝ. οφείλω, προτίθεμαι· φρ. **έχω νσ** ***κάνω (με)...*** (i) έρχομαι σε επαφή, σχέση, συναλλαγή κ.λπ. με (κάποιον/κάτι): ***εδώ έχετε να κάνετε με τίμιους ανθρώπους*** ||

πρόσεχε τα λόγια σου, γιατί δεν έχεις να κάνεις με κανέναν άσχετο! (ii) σχετίζομαι (με), αφορώ (σε): ***η δουλειά του έχει να κάνει με ηλε- κτρονικά συστήματα || αυτό που λες δεν έχει να κάνει με το συγκε- κριμένο κείμενο*** (β) για μελλοντική εξέλιξη, ενέργεια κ.λπ.· πρόκειται: ***τι έχω να κερδίσω απ' αυτή την υπόθεση:*** jj ***το τι έχει να γίνει απόψε δεν περιγράφεται!*** **23.** συνηθίζω, διατηρώ ως παράδοση: εδώ ***το έχουμε ακόμη αυτό το έθιμο*** j| ***έτσι το 'χουμε στο σπίτι, να τρώμε μαζί τις Κυριακές*** **24.** σε ρηματικές περιφράσεις αντί τού ρήματος (απολεξι- κοποιημένα ρήματα), π.χ. **έχω** ***πείσμα*** πεισμώνω, **έχω** ***σκοπό*** σκοπεύω, **έχω πένθος** πενθώ, **έχω** ***γιορτή*** γιορτάζω, **έχω** ***ευθύνη*** ευθύνομαι, **έχω** ***εμπιστοσύνη*** εμπιστεύομαι **25.** σε φρ. που δηλώνουν στέρηση ελευθερίας ή περιορισμό, π.χ. **τον έχουν** ***υπό περιορισμό / υπό κράτηση /μέσα*** (ενν. ***στη φυλακή)*** ♦ (αμετβ.) **26.** (σε ερώτηση) (σπάν.) βρίσκομαι σε ορισμένη ψυχική κατάσταση: ***πώς έχετε;*** (τι κάνετε;) **27.** (για τιμές) αξίζω, κοστίζω: ***πόσο έχει το εισιτήριο;*** **28.** υπάρχει: ~ ***θέση εκεί και για μένα:*** φρ. ***έχει ψωμί*** / ***φαί (η υπόθεση)*** για υπυθέ- ση. εγχείρημα, έργο κ.λπ. που μπορεί να αποφέρει μεγάλα κέρδη, από όπου μπορεί κανείς να βγάλει πολλά λεφτά ♦ **29.** (απρόσ. ***έχει) σε*** φρ. όπως (α) ***έχει γούστο Ι πλάκα να...*** για φαντάσου να... (για ανεπιθύμητη εξέλιξη): ***Του έδωσα τα λεφτά, για να πληρώσει τους λογαριασμούς. Έχει γούστο να τα έφαγε!*** (β) για την περιγραφή των καιρικών συνθηκών: - ***κρύο*** / ***ζέστη*** / ***καταιγίδα*** / ***αέρα*** (φυσάει) / ***ήλιο*** / λιακάδα / ***κύμα*** (η θάλασσα) / ***βροχή*** (βρέχει) / ***χιόνι*** (χιονίζει)· φρ. **δεν** ***έχει γιατί*** για κάτι που θεωρείται αυτονόητο ή λαμβάνεται ως δεδομένο: ***-/ Αυτό λέει η διαταγή, αυτό θα κάνουμε!*** **30.** ως βοηθητικό για τον σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων: ***~ γράψει*** jj ***είχα ήδη πεισθεί*** **31.** ***έχει*** (το) βλ.λ. · φρ. (α) ***έχει ο Θεός!*** ως έκφραση ελπίδας για ευτυχή έκβαση: ***κάνε εσύ την προσπάθειά σου και μη σε νοιάζει'*** ~! (β) ***ως έχει*** όπως ακριβώς είναι, χωρίς να αλλάξει: ***αφήστε την υπόθεση ~ και μην ψάχνετε άλλο!*** (γ) ***έχουμε και λέμε*** για περιπτώσεις στις οποίες ανακεφαλαιώνουμε ή ξεκινούμε μια συζήτηση: ***λοιπόν, τόσα τα έσοδα, τόσα τα έξοδα...*** (δ) ***έχει καλώς*** εντάξει, όλα καλά: ~ ***ώς εδώ*** (ε) ***είχε δεν είχε...*** για κάτι που γίνεται συστηματικά από κάποιον ενώ δεν θα έπρεπε: -- ***την είπε πάλι την κακία της!***

[f.tym. αρχ. < ****1ιέχω*** (με ανομοίωση τού δασέος) < Ι.Ε. *segh- «κρατώ, αποκτώ», πβ. σανσκρ. sahate «κατακτώ, νικώ», sahas- «νίκη», γοτθ. sigis κ.ά. Ομόρρ. ***έξ-ις (-η), σχέ-σις (-η), σχή-μα, όχη-μα, όχυ-ρός*** κ.ά. Η φρ. ***τα έχω τετρακόσια*** οφείλεται στο γεγονός ότι η οκά, παλαιότε- ρη μονάδα βάρους, είχε 400 δράμια).

έχω: σύνθετα - παράγωγα. Το ρ. **έχω,** βασικό ρήμα τής Ελληνικής (και όλων σχεδόν των γλωσσών), δεν χρησιμοποιήθηκε μόνο στον σχηματισμό των συντελικών χρόνων τού ρήματος *(έχω γράψει - είχα γράψει - θα έχω γράψει)*, *αλλά* έδωσε και πλήθος συνθέτων και παραγώγων, που συναποτελούν κύριο λεξιλογικό πεδίο τής Ελληνικής. **Σύνθετα** (με τα παράγωγά τους): *αν-έχομαι - ανοχή, αντέχω - αντοχή, απ-αντέχω - απαντοχή, απ-έ.χω - αποχή, εν-έχομαι - εν-οχή, εισ-έχω εσοχή, εξ-έχω - εξοχή, προ-εξέχω - προεξοχή, επέχω - εποχή, (δια-) κατ-έχω - κατοχή. μετ-έχω - μετοχή, συμ-μετέ- χω - συμμετοχή, παρ-έχω - παροχή, αντι-παρέχω - αντιπαροχή, περι-έχω - περιοχή, εμ-περιέχω. συμ-περιέχω. προ-έχω, προσ-έχω - προσοχή, υπ-έχω, υπερ-έχω - υπεροχή, συν-έχω - συνοχή.* Το *έχω* ως *α'* συνθετικό **(εχε-)** έδωσε τα: *εχέ-μυθος (εχεμυθία/εχεμύθεια). (εχεφροσύνη) εχέ-φρων, εχ-έγγυος.* Ως β' συνθετικό **(-εχής)** τα: *νουν-εχής. προσ-εχής, συν-εχής (συνέχεια), α-συνεχής.* **Παράγωγα** τού *έχω:* (α) από το θέμα εχ-: *έξη (έξις)*«συνήθεια», *εξής / εφεξής / καθεξής, -έκτος (ακάθεκτος, ανεκτός, απρόσεκτος), εκτικός (εκτι- κή νόσος > χτικιό), καχεκτικός - καχεξία, εφεκτικός, ευεξία, πλεο- νέκτης (πλεονεξία)* κ.ά. (β) από το θέμα -σχ ": *μετ-έσχον! μετά-σχω* κ.λπ.. *σχέση (σχετικός / άσχετος, ακατάσχετος), σχήμα, υπόσχομαι, σχεδόν, ΐσχω (ισχ-αιμία)* ίσως και *σχολή* (γ) από θέμα οχ-: *αν-οχή, κατ-οχή, παρ-οχή* κ.τ.ό., *ηνί-οχος, έν-οχος, κάτ-οχος, μέτ-οχος* κ.λπ. και τα πυλλά σε -ούχος *(πολι-ούχος, αξιωματ-ούχος* κ.λπ.). ευωδία. αρχ. *άνοκωχή* (> *ανακωχή).*

έχω: σχηματισμός χρόνων. Τα σύνθετα τού έ^ωθα μπορούσαν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες: σε αυτά που σχηματίζουν τον αόριστο αρχαϊκά σε **-έσχον** (τύπος: *μετ-έσχον)* και σε αυτά που σχηματίζουν τον αόριστο όμοιο με τον παρατατικό σε **-είχα** (τύπος: *εξείχα).* Με αόριστο σε **-έσχον** σχηματίζονται τα σύνθετα: *(συμμετέχω (μετ-έσχε. να μετά-σχει. μετασχών - μετασχούσα - μετασχόν,* πληθ. *μετασχόντες). απ-έχω {απ-έσχε. να από-σχει, αποσχών - απο- σχούσα - αποσχόν,* πληθ. *αποσχόντες), επ-έχω (επ-έσχε, να επί- σχει, επισχών - επισχούσα - επισχόν,* πληθ. *επισχόντες), παρ-έχω (παρ-έσχε. να παρά-σχει. παρασχών - παρασχούσα - παρασχόν.* πληθ. *παρασχόντες).* Με αόριστο σε **-είχα** σχηματίζονται τα υπόλοιπα σύνθετα: *περι-έχω (περι-είχε* = παρατ. + αόρ.. να *περι-έχει* = ενεστ. + αόρ., *περιέχων. περιέχουσα, περιέχον* ~ ενεστ. + αόρ.). *εμπερι-έχω, εν-έχω. συν-έχω. εξ-έχω, προεξ-έχω, προ-έχω, υπ-έχω, υπερ-έχω, κατ-έχω. διακατ-έχω.*

Τα ρήματα με αόρ. σε **-έσχον** σχηματίζονται συχνά και με τον απλούστερο τρόπο σε **-είχα:** *«Δεν μετείχε στο συμβούλιο χθες»* αντί *«Δεν μετέσχε στο συμβούλιο χθες».*

Τα ρήματα **προσέχω** και **αντέχω** σχηματίζονται σαν να ήταν απλά: *προσέχω* - (παρατ.) *πρόσεχα* - (αόρ.) **πρόσεξα·** *αντέχω* - (παρατ.) *άντεχα* - (αόρ.) *άντεξα.*

έψαλα ρ. ■+ ψάλλω, ψέλνω

Ε.Ψ.Ε. (η) **1.** Ελληνική Ψυχιατρική Εταιρεία **2.** Ελληνική Ψυχαναλυτική Εταιρεία.

εψές κ. ψες επίρρ. (λαϊκ.-διαλεκτ.) 1. χθες βράδυ 2. χθες.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *όψές* < αρχ. *όψέ* «αργά το βράδυ», κατ' αναλογίαν προς τυ επίρρ. *(έ)χΟές*\.

έψιλον (το) [άκλ.} Η, ε- το πέμπτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός)*.

[πτυμ. < μτγν. *έ ψιλόν*. προκειμένου να διακρίνεται από τη δίφθογγο *αι*, με την οποία αργότερα συνέπιπτε φωνητικά}.

Ε.Ψ.Ψ.Ε.Π. (η) Εταιρεία Ψυχολογική και Ψυχιατρική Ενηλίκων και Παιδιών.

εωθινός, -ή, -ό (λόγ.) 1. αυτός που γίνεται την αυγή 2. εκκλΗΣ. για κείμενα που ψάλλονται ή διαβάζονται κατά τον όρθρο: - *τροπάρια / ευαγγέλιο* συν. ορθρινός · 3. στρατ. ***εωθινό*** (το) τυ πρωινό σάλπισμα για την έγερση των στρατιωτών, το εγερτήριο σάλπισμα.

[ετυμ. < αρχ. *εωθινός < έωθεν< έως (ή)* «χάραμα, αυγή». Τυ αρχ. *έως / άΡώς*< i.E. *ausos «αυγή», πβ. σανσκρ. usah. λατ. aurora, aus-tcr.«νότιος (άνεμος)». αρχ. γερμ. ostar «ανατολικός» (> γερμ. Ost. αγγλ. east, γαλλ. esi. ισπ. este) κ,ά. Ομόρρ. *αύριο(ν)*, *έω-λος*, *έωσ-φόρος* κ*.ά.|.

έωλος, -ος, -ον (αρχαιοπρ.) 1. (συνήθ. για τρόφιμα) πυυ έχουν απο- μείνει από την προηγούμενη μέρα ΣΥΝ. μπαγιάτικος, μουχλιασμένος αντ. φρέσκος, νωπός · 2. εσφαλμ. γραφή αντί τού *αίολυς* (βλ.λ.). σχολιο λ. *αίολος*.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *έωλος < έως* «χάραμα, αυγή» + παραγ. επίθημα *-λος*\.

έως κ. ώς πρόθ. · δηλώνει: 1. τόπο: το έσχατο όριο κίνησης ή έκτασης (+αιτ.. +επίρρ.): *έφτασαν ~ την κορυφή* [[*έφτασαν - εκεί || το χωράφι εκτείνεται - την άλ/.η μεριά τού λόφου. ~ απέναντι* συν. μέχρι 2. χρόνο: το όριο χρονικού διαστήματος (+αιτ., +επ\ρρ. ή ως περιφραστικός σύνδεσμος *έως ότου): ~ το Σαββατοκύριακο πρέπει να έχουμε παραδώσει τις εργασίες μας || ~ αύριο θα έχει έρθει* [[*~ ότου έρθει, δεν θα κάνω τίποτα* συν. μέχρι 3. προσέγγιση ή ανώτατο όριο ποσού (περίπου) (+αριθμητ.): *ένα διαμέρισμα σε αυτή την περιοχή κοστίζει ~ 100 εκ δρχ. || απέχει ~ 500 μέτρα από 'δώ* [[*παρακολούθησαν τη συναυλία ~ 10.000 άνθρωπον* φρ. (α) ώς εδώ ***και μη παρέκει!*** μέχρι εδώ και όχι παραπέρα, για να δείξουμε σε κάποιον ότι εξαντλήθηκε η υπομονή ή η ανοχή μας ή ότι πρέπει να σταματήσει αμέσως κάτι ενοχλητικό (β) έως ***τής συντελείσς τού αιών*** ος ώς το τέλος τού κόσμου. για πάντα. (Βλ. λ. *πρόθεση*, III.V).

[πτυ.μ. < αρχ. *έως< *αΗ-ος*. που συνδ. με σανσκρ. yavat «τόσο μακριά, για τόσον καιρό». Ο παράλληλος τ. *ώς* οφείλεται στην επίδρ. τού συνδέσμου *ώς*. Η σύγχυση τής χρήσεως των δύο λ. μαρτυρείται ήδη στην Αρχ. σε χρονικές προτάσεις πυυ δηλώνουν το υστερόχρονο (πβ. Σο- φοκλ. *Φιλοκτήτης* 1330: *ώς άν αυτός ήλιος... αΐρη)*. κανονικώς δε στην ελληνιστική (μτγν.) εποχή (πβ. Κ.Δ. Ιωάνν. 12, 35: *περιπατειτε ώς τό φως έχετε)*\.

έως - ώς - μέχρι - ίσαμε. Οι λέξεις αυτές λειτουργούν σήμερα ως προθέσεις (δηλ. με ονόματα) και ως σύνδεσμοι (δηλ. με ρήματα).

Κακώς χαρακτηρίζονται ενίοτε ως επιρρήματα. Ως προθέσεις ανήκουν στις λεγόμενες - καταχρηστικές προθέσεις», αυτές που έγι- ναν εκ των υστέρων προθέσεις και δεν σχηματίζουν σύνθετα όπως οι λοιπές (κύριες) προθέσεις *(μεταφέρω*, *μετάδοση*, *μετακλασικός*, *μετεπιβιβάζομαι* κ.τ.ό.). Όταν λειτουργούν ως σύνδεσμοι, τα έως και ώς ακολουθούνται από αναφορικές λέξεις: ώς ότου (ωσότοιι) ώς που (ώσττου): μέχρις (ότου) / έως ότου / ώσττου / ίσαμε *να έλθει, θα σου εξηγήσω τι ακριβώς συμβαίνει*. Στην πραγματικότητα, οι λέξεις αυτές δηλώνουν όρια χρόνου και τόπου και. κατ' επέκταση. χρονική ή τυπική προσέγγιση: (α) Χρόνο: Έως *τον επόμενο χρόνο θα έχει τε/λειώσει τις σπουδές του* - Ώς *την Κυριακή θα βρίσκομαι εδώ* - ***Μέχρι*** *την Τρίτη Θα είμαι ελεύθερος* - ***Ίσαμε*** *το μεσημέρι θα έχει δείξει* (β) Τόπο: *Θα καλνψουν τις ευρωπαϊκές χώρες* ***έως*** *την απόμακρη Ισλανδία - Οι φωνές της ακούστηκαν* ***ώς*** *έξω στον δρόμο - Θα ταξιδέψουμε* ***μέχρι*** *τη Θεσσαλονίκη οδικώς κι από κεί* ***μέχρι*** *το Μόναχο αεροπορικώς - Μας συνόδεψε* ***ίσαμε*** *τη στάση τού λεωφορείου* (γ) Προσέγγιση: *Συγκεντρώθηκαν στο Ηρώ- δειο. για να παρακο/.ουθήσουν την παράσταση* έως *I* ***ώς*** *f* ***μέχρι*** */* ***ίσαμε*** *δύο χΟιάδες άτομα*. Συχνά η δήλωση των ορίων συνοδεύεται και από δήλωση τής αφετηρίας (χρονικής/τοπικής): *Θα εργαστεί εκεί* ***από*** *τον Φεβρουάριο* ***έως*** / ώς / ***μέχρι*** / ***ίσαμε*** *τον Δεκέμβριο - Ταξίδεψε σε πολλές χώρες*, ***από*** *την Ελλάδα* έως *τη Σουηδία*, ***από*** *την Ισπανία* ***μέχρι*** *την Τουρκία και* ***από*** *την Αφρική* ***iaa- με*** *την Αμερική*.

Το ώς στη χρήση αυτή έχει προελθεί από το έως και γράφεται με τόνο, για να διακρίνεται από το συγκριτικό ως: *Θα σε συνοδέψω)* ***ώς*** *την πόρτα - Εργάζεται ως νομικός σύμβουλος*.

Το μέχρι (που προ φωνήεντος εμφανίζεται και ως *μέχρις)* συντάσ- σεται συχνά με γενική, ιδίως σε παγιωμένες εκφράσεις: *μέχρι θανάτου. μέχρις εσχάτων, μέχρι κεραίας, μέχρις ενός, μέχρι τινός. μέχρι στιγμής, μέχρι ενός σημείου, μέχρι τρέλας, μέχρι μυε/>ού οστέ- ων; μέχρι τελευταίας ρανίδος τού αίματός του*. Ωστόσο, στην καθημερινή γενικότερη χρήση του συντάσσεται επίσης με αιτιατική. Το ίσαμε έχει κυρίως τυπική σημασία, έχει επεκταθεί όμως -αναλογικά και προς τις λοιπές λέξεις- και σε χρονική σημασία.

εωσφορικός, -ή. -ό [17971 αυτός πυυ σχετίζεται με τον Εωσφόρο (βλ.λ.), τον Διάβολο ΣΥΝ. σατανικός, διαβολικός.

Εωσφόρος (ο) 1. το άστρο τής αυγής, ο Αυγερινός · 2. ο αρχηγός το>ν αγγέλων που εξέπεσαν, ο Σατανάς, ο Διάβολος ΣΥΝ. Βεελζεβούλ.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάβολος*.

Ιηϊύμ. < αρχ. *έωσφόρος < έως* «χάραμα, αυγή* (βλ. κ. *εωθινός)* + *-φόρος < φέρω*. Η χρήση τής λ. α>ς προσδιορισμού τού Διαβόλου, πριν αυτός εκπέσει στην αμαρτία, ανάγεται στην Π.Λ. (πβ. *Ησαΐας* 14, *12: πώς έξέπεσεν έκ τού ουρανού ό έωσφόρος ό πρωί ανατέ/Λων;)*, όπου η λ. *έωσφόρος* αποδίδει το εβρ. hclcl <« λαμπρός»).

Ζ, ζ: ζήτα, το έκτο γράμμα τού νεότερου ελληνικού αλφαβήτου. Στο αρχαίο ελληνικό αλφάβητο και στο σύστημα τής ελληνικής αρίθμησης με γράμματα, το ζ' ήταν το έβδομο γράμμα και μαζί ο αριθμός 7, αφού έκτο γράμμα ήταν το *δίγαμμα (F),* το οποίο εξελίχθηκε μορφικώς στο λεγόμενο στίγμα *(ς),* που δήλωνε τον αριθμό 6' ήτοι *α'*=\, *β'*~2. γ'=3. <5-4. *ε/*=5, £/=6, ζ-7, *η*-8, *θ*-9, Γ= 1 Ο/Οπως δείχνει η μελέτη τής φωνολογίας τής αρχαίας γλώσσας, το **ζ** προφερόταν ως *[ιά].* ήτοι ως διπλό σύμφωνο (ή συμφωνικό σύμπλεγμα) από το συριστικό ζ και το οδοντικό d (πβ. *Αθήνας δε* > *Άθήναζε,* *si-sd-o > *ϊ-ζ-ω* *καθ-ίζω.* από p. *sed- *εδ-ρα*\. ή, κατ' άλλους, ως |d/-l [όπως το σημερινό *τζάμι]).* Η σημερινή προφορά τού ζως |ζ] ανάγεται στα τέλη τού 4ου-αρχές τού 3ου αι. π.Χ. Μέχρι τότε προφερόταν ως [/.} μόνο μπροστά από ηχηρά σύμφωνα *{μ,* ν. *λ. ρ* κ.λπ.) (πβ. *σμήνος. κρέσβυς).* Έτσι. το φωνολογικό σύστημα τής ελληνικής γλώσσας, από τους χρόνους τής Αλεξανδρινής Κοινής, διαθέτει ιδιαίτερο ηχηρό συριστικό φθόγγο |ζ| (από το κληρονομημένο *ζ'* π.χ. ζω //.dob/ στην Αρχαία, *ίίόι* στη μετέπειτα Ελληνική από τους αλεξανδρινούς χρόνους και εξής) παράλληλα προς τον άηχο συριστικό φθόγγο fs|. Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής ανάγουν το γράμμα *ζήτα* είτε στο βορειοσημιτικό zayin, οπότε η ονομασία *ζήτα* προήλθε αναλογικά προς τα *βήτα. ήτα, θήτα,* είτε στο αραμαϊκό **zayit** (που είχε το **-γ-)** με κατάληξη *-α.* **σχολιο** λ. *αλφάβητο, γραφή.*

Z, ζ ζήτα· το έκτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. ***ζήτα, αριθμός).***

ζαβάδα (η) - ζαβός

ζαβλακώνω ρ. μετβ. {ζαβλάκω-σα. -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) κάνω (κάποιον) να περιέλθει σε κατάσταση αποχαύνωσης, ώστε να αντιδρά υποτονικά, με μειωμένα αντανακλαστικά: ***τ***ον ***έχει ζαβλακώσει η πολλή τηλεόραση || είναι ζαβλακωμένος από τον ύπνο. — ζαβλάκωμα** (το) κ. **ζαβλακωμάρα** (η).

Ιετυμ. Από συμφυρμό των ρ. ***ζαβώνω*** (< ***ζαβός) και βλακώνω\. ζαβολιά*** (η) 1.η παράβαση των κανόνων που ισχύουν σε παιχνίδι, κυρ. σε παιδικό: ***κάνω ζαβολιές*** j| ***νίκησε με*** - ΣΥΝ. απάτη, ξεγέλασμα **2.** (γενικότ.) κάθε μορφής αταξία: ***σκαρώνω i κάνω ~.***

[F.ΤΥΜ. < ***διαβολιά,*** με τροπή τού ***δι-*** σε ***ζ-].*** **ζαβολιάρης,** -α, -ικο αυτός που κάνει ζαβολιές. – **ζαβολιάρικα** επί^ρ.

ζαβός, -ή. -ό (λαϊκ.-εκφραστ.) **1.** στραβός, αυτός που δεν είναι ίσιος **2.** (μτφ. για πρόσ.) ιδιότροπος, παράξενος **3.** πνευματικά ή σωματικά ανάπηρος. – **ζαβά** επίρρ., **ζαβάδα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δεξιός, τρελός.*** [ετυμ. μεσν., αβεβ. ετύμου. Κατά μίαν άποψη, προέρχεται από το μτγν. ***Σάβος*** / ***Σαβός*** '«τρελός, βακχεύων» (ίσως συνδ. με όνομα φρυγικής θεότητας). Κατ* άλλη άποψη, ***ζαβός*** < ***ζαβία*** (υποχωρητ.) < αραβ. zawiyah <«γωνία», οπότε η λ. θα σήμαινε αρχικώς «στρεβλός, αγκύλος». άρα και -ανόητος». Έχει διατυπωθεί ακόμη η υπόθεση ότι η λ. αποσπάστηκε από μεσν. σύνθετα με α συνθ. ***ζαβο-*** / ***ζαβολυ-*** και ανάγεται στη λ. ***διάβολος[.*** **ζαβώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ζάβω-σα. -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάποιον) ζαβό 2. (μτφ.) κάνω (κάτι) να στραβώσει, να χαλάσει: ***~ μια δουλειά*** ♦ **3.** (αμετβ.) (α) γίνομαι στραβός: ***το ξύλο ζάβωσε από την υγρασία*** (β) (μτφ.) παίρνω κακή τροπή, αντίθετα προς το επιθυμητό: ***η δουλειά ζάβωσε.*** – **ζαβωμάρα** (η). **ζαγάρϊ** (το) Ιζαγαρ-ιυύ J -ιών} (λαϊκ.) **1.** το κυνηγετικό σκυλί **2.** (υβρι- στ. για πρόσ.) άξεστος, αδαής: ***φύγε από εδώ, βρε*** *-!*

Ιετυμ. < μεσν. ***ζαγάριον*** < τουρκ. zagar ««κυνηγόσκυλο, λαγωνικό» < αραβ. ^akarj.

Ζάγκρεμπ (το) {άκλ.} η πρωτεύουσα τής Κροατίας.

|I:ΤΥΜ. < σερβοκρ. Zagreb, ονομασία που δόθηκε στην πόλη Gradec (= -φρούριο») το 124J-42 από τους Μογγόλους επιδρομείς. Το τόπων, ανάγεται στην πρόθ. /a «πέρα από» και το ουσ. grebom. οργανική πτώση τού greb «όχθη, μόλος»}.

Ζαγορά (η) κωμόπολη τής ΝΑ. Θεσσαλίας στον νομό Μαγνησίας, στις Λ. πλαγιές τού I Ιηλίου. - **Ζαγοραίος** κ. (λαϊκ.) **Ζαγοριανός** (ο), **Ζαγοραία** κ. (λαϊκ.) **Ζαγοριανή** (η).

[ΕΤΥΜ. < σλαβ. /ad gora «πέρα από το βουνό», ονομασία που μαρτυ- ρείται από τον I7ο ai.J. **ζαϊνισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ΘΡΗΣΚ.-ΦΙΛΟΧ. (μαζί με τον ινδουισμό και τον βουδισμό) μία από τις τρεις μεγάλες θρησκείες που αναπτύχθηκαν στους κόλπους τού αρχαίου ινδικού πολιτισμού· εμφανίστηκε γύρω στον 6ο αι. π.Χ. ως διαμαρτυρία και αντίδραση κατά τής βεδικής τελετουργικής λατρείας τής εποχής εκείνης.

|ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Jainism < χίντι Jain < σανσκρ. Jaina < jina «νικηφόρος - κατακτητής», όρος που αποδίδεται στους 24 ιδρυτές τής θρησκείας}.

Ζαΐρ (το) {άκλ.} (γαλλ. Republique du Zaire = Δημοκρατία τού Ζαΐρ) (προσφάτως μετονομάσθηκε πάλι σε ***Δημοκρατία τού Κονγκό,*** γαλλ. Republique deinocratique du Congo) κράτος τής Κ. Αφρικής με πρωτεύουσα την Κινσάσα. επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Κονγκό. – **Ζαΐρινός** (ο), **Ζαϊρινή** (η), **ζαϊρινός,** -ή, -ό.

}ΗΥΜ. < γαλλ. Zaire, αρχαιότερη ονομασία τού ποταμού Congo, ο οποίος διαρρέει ολόκληρη τη χο')ρα. Το όν. τού ποταμού ανάγεται σε τ. nzai (γλώσσα κικόνγκο). διαλεκτ. τ. τού nazdi «ποταμός». Βλ. κ. ***Κονγκό\.***

ζακάρ (το) {άκλ.} **1.** τρόπος πλεξίματος με νήματα διαφόρων χρωμάτων. που σχηματίζουν ποικίλα, συνήθ. γεωμετρικά σχέδια: ***πλέξη*** ~ **2.** (συνεκδ. κ. ως επίθ.) το ρούχο που είναι πλεγμένο με τον συγκεκριμένο τρόπο: ***πονλόβερ! ζακέτα ~.***

| liΤΥΜ. < γαλλ. Jacquard, από το όνομα τού Γάλλου μηχανικού και σχεδιαστή J.-M. Jacquard (1752-J834)]. **ζακέτα** (η) {ζακετών} εξωτερικό ένδυμα με μανίκια, που περιβάλλει το πάνω μέρος τού σώματος μέχρι τη μέση ή λίγο κάτω από αυτήν και κλείνει μπροστά με ή χωρίς κουμπιά (ή ***και*** φερμουάρ): ***ανδρική / γυναικεία / παιδική / μάλλινη / χειμωνιάτικη / ανοιξιάτικη / χοντρή / πλ?.χτή*** Επίσης **ζακέτο** (το). – (υποκ.) **ζακετίτσα** κ. **ζακετούλα** (η) κ. **ζακετάκι** (το). ΙΧΟΑJΟ λ. ***ενδυμασία.***

jΕΤΥΜ. < γαλλ. jaquctte. υποκ. τού jaque. αβεβ. ετύμου. πιθ. < jacques «χωρικός» < κύρ. όν. Jacqucs «Ιάκωβος» (που θεωρήθηκε χαρακτηριστικό των χωρικών) ή jaque < αραβ. sakk «σάκος»], **ζακόνι** (το) {χωρ. γεν. και πληθ.} (λαϊκ.) συνήθεια, έθιμο· ΦΡ. (παροιμ.) **κάθε** *τόπος και ζακόνι***, κάθε** *μαχαλάς και τάξη* το κάθε μέρος έχει τις δικές του συνήθειες.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***ζακόνιν<*** σλαβ. zakon(u)];

Ζακχαίος (ο) όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ετυμ. < μτγν. ***Ζακχαίος*** < εβρ. Zakkai «αθώος, αγνός»}.

Ζάκυνθος κ. (λαϊκότ.) **Ζάκυθος** (η) {Ζακύνθου} **1.** νησί των Επτανήσων Ν. τής Κεφαλλονιάς· αλλιώς (διαλεκτ.) ***Τζάντε*** (το) **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού και νομού ***(νομός Ζακύνθου). - Ζα- κυ(ν)θινός*** κ. (λόγ.) **Ζακύνθιος** (ο), **Ζακυ(ν)θινή** κ. **Ζακυ(ν)θινιά** κ. (λόγ.) **Ζακύνθια** κ. **Ζακυνθία** (η), **ζακυ(ν)θινός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. προελλην. τοπωνύμιο (πβ. ***Κόρινθος. Λαβύρινθος*** κ.ά.), αγν. ετύμου. Στον Όμηρο η Ζάκυνθος αποκαλείται ***ύλήεσσα*** «δασώδης», πράγμα που ακολουθεί και ο Βιργίλιος (nemorosa «αλσώδης»). Κατά μία παράδοση (που μνημονεύει ο Παυσανίας), το νησί έλαβε το όνομά του τον 15ο αι. π.Χ. έπειτα από τον εποικισμό του από τον ***Ζάκυνθο.*** γυιο τού βασιλιά τής Τροίας Δαρδάνου. Ο Θουκυδίδης, εντούτοις, θεωρεί αχαϊκή την καταγωγή των κατοίκων τής Ζακύνθου}, **ζαλαδα** (η) **1.** ζάλη. σκοτοδίνη: ***με έπιασε ξαφνική*** ~ }) ***υποφέρω από ζαλάδες*** **2.** (μτφ.) *ζαλάδες* (οι) οι έγνοιες, τα προβλήματα, που δεν μας αφήνουν να ησυχάσουμε: ***έχω πολλές*** - στο ***κεφάλι μου*** ΣΥΝ. σκοτούρες, μπελάδες.

[F.ΤΥΜ. < ***ζάλη*** + παραγ. επίθημα ***-άδα\.***

Ζάλευκος (ο) {-ου κ. -εύκου[αρχαίος πυθαγόρειος φιλόσοφος και νομοθέτης (7ος αι. π.Χ.)· οι νόμοι του. τους οποίους εφάρμοσαν οι Λο- κροί, ήταν αυστηροί και αφορούσαν τόσο στη δημόσια όσο και στην ιδιωτική ζωή.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < ***ζά*** (αιολ. τ. τού ***διά***. βλ. κ. ***ζά-π/.ουτος)*** + ***λευκός.*** οπότε το όν. θα είχε τη σημ. «ολόλευκος»[. **ζάλη** (η) **1.** παροδική εξασθένηση τής αίσθησης τής ισορροπίας: ***μου ήρθε - και παραλίγο να πέσω κάτω*** συν. ζαλάδα (πβ. ***ίλιγγος, σκοτοδίνη)*** **2.** (κατ' επέκτ.) (α) σύγχυση τού νου: ***οι αριθμοί μού φέρνουν*** · (β) κατάσταση που προκαλεί αναστάτωση: ***μέσα στη ~ τον έχασα.***

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «θύελλα, καταιγίδα», αγν. ετύμου]. **ζαλίζω** ρ. μετβ. {ζάλισα, -τηκα, -μένος} **1.** προκαλώ (σε κάποιον) ζάλη: το ***αυτοκίνητο / το πλοίο [1] το αεροπλάνο με ζαλίζει*** || ***με ζάλισε το κρασί / το ύψος*** |[(μεσοπαθ.) ***ζαλίστηκα από τις πολλές στροφές τού δρόμου*** |) ***δεν μπορώ τα ύψη. ζαλίζομαι*** **2.** (μτφ.) ενοχλο) (κάποιον), δεν τον αφήνω να ησυχάσει: ***κάψε*** να ***πηγαίνεις πέρα-δώθε, μας ζάλισες***

~ ***το μυαλό μου με έγνοιες*** **3.** (μεσοπαθ. *ζαλίζομαι)* (μτφ.) τα χάνω: ***μό/Λς την είδα, ζα?.ίστηκα.*** – **ζάλισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***ζάλη\. ζαλίκα*** (η) [χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** φορτίο από ξύλα, που παίρνει κανείς στους ώμους του: ***κουβάλησε μια - ξύλα || παίρνω ι φορτώνομαι (κάποιον/ κάτι)*** ~2. (ως επίρρ.) φορτώνοντας κάτι / κάποιον στους ώμους: ***πήρα το δεμάτι*** -. Επίσης **ζαλίκι** (το). – **ζαλικώνομαι** ρ.

ΙΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < βουλγ. £aluk «δυστυχής» ή υποκ. τού ***ζα- λιά*** < ***ζαλώνω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)]. **ζάλο** (το) (διαλεκτ.) βήμα στον αέρα. πήδημα: ***ρίξε ένα*** ~ (πβ. λ. ***πεντοζάλης).***

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***ζάλον*** < αρχ. ***σάλος*** «ταρακούνημα, αναταραχή» ψλ.λ.)].

Ζάλογγο (το) (ορθότ. ***Ζάλογκο)*** {Ζαλόγγου} **1.** βουνό και χωριό τής Ηπείρου στον νομό Ιωαννίνων **2.χορός τού *Ζαλόγγου*** η ηρωική πράξη αυτοθυσίας εξήντα Σουλιωτισσών τον Δεκέμβριο τού 1803. οι οποίες προτίμησαν να πέσουν μαζί με τα παιδιά τους από τον βράχο τού Ζαλόγγου στον γκρεμό παρά να συλληφθούν από τους Τούρκους· σύμφωνα με την παράδοση, η πράξη αυτή έγινε τελετουργικά με τη μορφή κυκλικού χορού.

ΙΕΤΥΜ. < σλαβ. Zalog'b «πίσω από δάσος»|. **ζαλώνω** ρ. μετβ. {ζάλω-σα. -θηκα, -μένος) (λαϊκ.) φορτώνω (κάτι) στην πλάτη ή στους ώμους κάποιου ANT. ξεζαλώνω· (συνήθ. το μεσοπαθ. ***ζαλώνομαι): στον πόλεμο τού '40. οι γυναίκες τής Πίνδου ζαλώνονταν πολεμοφόδια και τα μετέφεραν στο πεδίο τής μάχης.***

[F.ΤΥΜ. μεσν. < ***ζάλον*** < ***σάλος].*** **ζαμάνι** (το) στη ΦΡ. ***χρόνια / καιρούς και ζαμάνια*** πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα: - ***έχουμε να*** σε ***δούμε, πού χάθηκες***;

(ΕΤΥΜ. < τουρκ. zaman]. **ζαμανφού** κ. **ζεμανφού** επίρρ. κ. επίθ. {άκλ.) πρόσωπο που εκφράζει συνειδητή αδιαφορία για οτιδήποτε συμβαίνει γύρω του· ΦΡ. ***ζα- μανφού κι απάνω τούρλα*** (εμφατ.) για πλήρη αδιαφορία.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. jc m en fous «αδιαφορώ, σκοτίστηκα»], **ζαμανφουτισμός** κ. **ζεμανφουτισμός** (ο) η συνειδητή αδιαφορία προς καθετί που κανονικά θα έπρεπε να ενδιαφέρει και να απασχολεί (κάποιον) (πβ. ***οχαδερφισμός).*** – **ζαμανφουτίατας** (ο), **ζαμανφουτίστρια** (η), **ζαμανφουτίστικα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. je-m en-foutisme].

Ζαμβέζης (ο) ποταμός τής ΝΑ. Αφρικής που πηγάζει από τα όρη τής Κ.. Αφρικής και εκβάλλει στον Ινδικό Ωκεανό.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Zambezi, ίσως από θ. za «ποταμός» (τοπικής γλώσσας)!.

ζαμπάκι (το) {ζαμπακ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) ποικιλία τού φυτού νάρκισσος, με μικρότερα άνθη ΣΥΝ. μανουσάκι.

|ΕΤΥΜ. < τουρκ. zambak|.

Ζάμπια (η) (αγγλ. Republic of Zambia = Δημοκρατία τής Ζάμπιας) κράτος τής Ν. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Λουσάκα, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το κουάτσα Ζάμπιας.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Zambia. Από το 1890, οπότε ανέλαβε την εκμετάλλευση τής περιοχής η Βρετανική Εταιρεία τής Ν. Αφρικής (British South Africa Company), η χώρα αποτελούσε αποικία και ονομαζόταν ***Βόρεια Ροδεσία.*** Κατά τη δεκαετία J953-63 η χώρα ήταν μέλος τής Κεντροαφρικανικής Ομοσπονδίας, ώσπου το 1964 απέκτησε την ανεξαρτησία της και έλαβε το όνομα ***Ζάμπια,*** το οποίο ανάγεται στον ποταμό Ζαμβέζη (αγγλ. Zambezi)], **ζάμπλουτος,** -η, -ο -* ζάπλουτος

ζαμπόν (το) {άκλ.} παστό κομμάτι χοιρινού κρέατος από τον μηρό ή την πλάτη τού ζώου: ***φέτες - || σάντουιτς / ομελέτα / πίτσα με ~. —*** (υποκ.) **ζαμπονάκι** (το) (συνήθ. για χοιρινό συσκευασμένο σε κονσέρβες). ■«“ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***καμπή.***

ΙΕΤΥΜ- Αντιδάν.. < γαλλ. jambon < jambe «κνήμη» < μτγν. λατ. gamba αρχ. δωρ. ***καμπά*** «καμπή»], **ζαμπονοτυροπιτα** (η) {δύσχρ. ζαμπονοτυροπιτών} μικρή πίτα με γέμιση από αλλεπάλληλες στρώσεις ζαμπόν και τυριού, **ζάντα** (η) {ζαντών} ελλην. ***σώτρο**** η μεταλλική στεφάνη τού τροχού τού αυτοκινήτου, που περιβάλλεται από το λάστιχο: ***αυτοκίνητο με ζάντες αλουμινίου.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***καμπή.***

ΙΓΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. jante < δημώδ. λατ. *cambita «καμπύλη» < λατ. gamba / camba < αρχ. δωρ. ***καμπά*** «καμπή». Ορισμένοι λεξικογράφοι θεωρούν ότι το γαλλ. jante < δημώδ. λατ. *cambita ανάγεται σε κελτ. *cambo- «καμπύλη»}, **ζαντολάστιχο** (το) (λαϊκ.) η αλουμινένια ζάντα ενός τροχού μαζί με το ελαστικό του. **ζάπι** (το) * ζάφτι

ζάπινγκ (το) {άκλ.} ελλην. ***εναλ/^αγή σταθμών*** η συνεχής αλλαγή κα- ναλιών στην τηλεόραση με το πάτημα των πλήκτρων τού τηλεχειριστηρίου: ***κάνα) ~.***

[ΕΤΥΜ. < αγγ. zapping, ηχοποίητη λ.. < /.(ip sl)ap. γραπτή απόδοση ήχων στα κόμικς].

ζάπλουτος, -η, -ο κ. (εσφαλμ.) **ζάμπλουτος** αυτός που έχει πάρα πολλά πλούτη συν. βαθύπλουτος, πάμπλουτος αντ. πάμφτωχος. ΙΕΤΥΜ. αρχ. < επιτατ. μόριο ***ζα-*** (< ***δια-) + π'Αούτος.*** Ο εσφαλμ. τύπος *ζάμπλουτος* είναι προϊόν αναλογίας προς το συνώνυμο *πάμπλουτος*\. **ζαπονέ** επίθ. {άκλ.} **1.** είδος μανικιού που ξεκινά από τον λαιμό και είναι ριχτό, χωρίς μανικοκόλληση · **2.** είδος μαργαριταριού τού οποίου η μία πλευρά είναι επίπεδη και η άλλη καμπυλωτή.

[ΚΐΥΜ. < γαλλ. (costume) japonais «ιαπωνικό (ένδυμα)», επειδή ράβεται όπως το κιμονό (με μανίκια χωρίς ραφή)], **ζάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι 1. τσαλάκωμα: το ***ύφασμα*** κάνει ***ζάρες*** ΣΥΝ. τσαλάκα **2.** (μτφ.) ρυτίδα τού δέρματος: ***πρόσωπο γεμάτο ζάρες.*** .*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***υποχωρητικός.***

[ΕΤΥΜ. < ***ζαρώνω*** (υποχωρητ.)]. **ζαργόνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ψάρι με μακρύ, λεπτό, σχεδόν κυλινδρικό σώμα, με κυανοπράσινο χρώμα στη ράχη, που ξεχωρίζει για το στενό, επίμηκες ρύγχος του **2.** (μτφ.) κοπέλα με ωραίο σώμα και παράστημα.

(ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. ***ζαργάνη,*** πιθ. < αρχ. ***σαργάνη*** «πλεγμένο καλά θι». αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο]. **ζαργκόν** (η/το) {άκλ.} ΓΛΩΣΣ. συνθηματική γλώσσα με ειδικό λεξιλόγιο. που χρησιμοποιείται για την πιο εύκολη και γρήγορη επικοινωνία μεταξύ επιστημόνων ή επαγγελματιών τού ίδιου χώρου.

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. jargon, ονοματοποιημ. λ., από ρίζα garg- «βήχω, καθαρίζω τον λάρυγγα»|. **ζαρζαβατικό** (το) (συνήθ. στον πληθ.) λαχανικό και χορταρικό κάθε είδους, που τρο>γεται συνήθ. μαγειρεμένο.

[ΕΓΥΜ. < τουρκ. /erzevaij. **ζάρι** (το) {ζαρ-ιού | -ιών} **1.** μικρός κύβος που καθεμιά από τις έδρες του έχει από μία έως έξι κουκκίδες και χρησιμοποιείται σε τυχερά παιχνίδια: *έριξα τα ~ μου κι έφερα εξάρες* **2.** (συνεκδ.) ***ζάρια*** (τα) τυχερό παιχνίδι που παίζεται με τους παραπάνω κύβους: *έχασε* το *σπίτι του στα ~ || παίζω* - ΣΥΝ. μπαρμπούτι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοίρα.*

[ετυμ. < μεσν. *ζάριν* < *άζαριον* < αραβ. a/.-zahr «τα ζάρια», εξού και γαλλ. hazard «τύχη - κίνδυνος»|. **ζαριά** (η) το ρίξιμο ενός ή δύο ζαριών μαζί και ο συνδυασμός των αριθμο>ν που δείχνουν οι επάνω έδρες τους. όταν σταθεροποιηθούν: *καλή / κακή* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοίρα.* **ζαρκαδήσιος,** -ια, -ιο αυτός που ταιριάζει σε ζαρκάδι: ~ *βήμα.* **ζαρκάδι** (το) {ζαρκαδ-ιού | -ιών} (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. ζώο) μηρυκαστικό θηλαστικό, που ζει στα δάση, πιο μικρόσωμο από το ελάφι, με καστανοκόκκινο τρίχωμα, που αλλάζει χροιμα ανάλογα με τις εποχές· χαρακτηρίζεται από το γρήγορο τρέξιμό του. – (υποκ.) **ζαρκαδάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ζαρκάδιον.* υποκ. τού αρχ. *ζορκάς I δορκάς* (βλ.λ.)]. **ζαρντινιέρα** (η) {δύσχρ. ζαρντινιερών} (τσιμεντένια, μεταλλική κ.λπ.) κατασκευή μέσα στην οποία τοποθετούνται γλάστρες ή φυτεύονται απευθείας καλλωπιστικά φυτά: *γέμισα τις - με χώμα.* [ΕΤΥ.Μ. < γαλλ. jardiniere < jardin «κήπος» < φρανκον. gardo, πβ. γερμ. Garten, αγγλ. garden κ.ά.!. **ζαρτιέρα** (η) (ζαρτιερών) ζώνη που φοριέται πάνω ή κάτω από το γυναικείο εσώρουχο, με εξαρτήματα από τα οποία συγκρατούνται οι ψηλές κάλτσες.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. jarretiere < jarret «μηρός» < κελτ. garraj. **ζαρωματιά** (η) μικρή πτυχή σε ύφασμα ή δέρμα συν. ζάρα, πτύχωση, ρυτίδα.

ζαρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ζάρω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (μια επιφάνεια) να γεμίσει ζάρες: - *ένα φόρεμα / ένα παντελόνι / ένα πουκάμισο* συν. τσαλακώνω 2. μαζεύω, ώστε να σχηματιστούν ρυτίδες: - *το μέτωπό μου / τα φρύδια μου / τα χεί/>.η μου* ΣΥΝ. ρυτιδώνω

(αμετβ.) **3.** αποκτώ ζάρες: ro *φόρεμα ζάρωσε* **4.** αποκτώ ρυτίδες: *το πρόσωπό του ζάρωσε από τα χρόνια και τις ταλαιπωρίες* συν. ρυτιδώνομαι **5.** (α) μαζεύω το σώμα μου. ώστε να καταλαμβάνω όσο γίνεται λιγότερο χώρο: - *από φόβο / ντροπή / κρύο* συν. διπλώνομαι λντ. απλώνομαι, τεντώνομαι (β) μικραίνω σε όγκο. αδυνατίζω: *ζάρωσε από την αρρώστια.* – **ζάρωμα** (το) Ιμεσν.].

[P.TY.νΐ. μεσν. < **οζαρώνω* < **ό<Γάριον.* υποκ. τού αρχ. *όζος* «κλαδί» (βλ.λ.)Ι.

ζατρίκιο (το) {ζατρικίου} (λόγ.) το σκάκι: « *η ήττα τού μετρ των μετρ Γκάρι Κασπάροβ με?^αγχόλησε τους φίλους τού ζατρικίου»* (εφημ,). [ΕΤΥΜ. < μτγν. *ζατρίκιον*< *αρχ.* περσ. satranj «βασιλικό παιχνίδι»! · **ζαφειρένιος,** -ια, -ιο **1.** (κόσμημα) που είναι κατασκευασμένο ή στολισμένο με ζαφηρόπετρες: - *βραχιό?.ι / δαχτυ/Λδι* 2. αυτός που έχει το βαθύ γαλανό χρώμα τού ζαφειριού: ~ *μάτια / θάλασσα.* **ζαφείρι** (το) {ζαφειρ-ιού j -ιών! **1.** πολύτιμος λίθος με όλες τις αποχρώσεις τού γαλανού, από το ανοιχτό ώς το σκούρο: *δαχτυ/άδι με πέτρα από* ~ 2. καθετί που έχει το χρώμα τού ζαφειριού: *μάτια* ~. ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν., < μεσν. *ζαφείριν* < ιταλ. zaffiro < λατ. sapphirus < μτγν. *σάπφειρος* (βλ.λ.)!.

Ζαφείρια (η) γυναικείο όνομα.

Ζαφείριος (ο) ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ζαφείρης.**

Ιετυμ. Από το ουσ. *ζαφείρι* (βλ.λ.)[. **ζαφειρόπετρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) κατεργασμένο ζαφείρι, που χρησιμοποιείται σε κοσμήματα, **ζαφορά** (η) το φυτό κρόκος και ειδικότ. η κίτρινη σκόνη που προέρχεται από τα στίγματα τού (ουτού και χρησιμοποιείται ως αρτυματι- κό φυ.ν. σαφράν.

|εγυμ. μεσν. < τουρκ. zafran < αραβ. zafaran). **ζαφράν** (το) {άκλ.} (λαϊκ.) το σαφράν. η ζαφορά (βλ.λ.). **ζάφτι** κ. **ζάπι** (το) (λαϊκ.) περιορισμός, έλεγχος· κυρ. στη ΦΡ. ***κάνω ζσ-*** *φτι* επιβάλλομαι (σε κάποιον) υποτάσσοντάς τον στη δική μου θέληση και δύναμη, τον κατανικώ, «τον κάνω καλά», χαλιναγωγώ: *δεν μπορεί να κάνει ζάφτι τα παιδιά του || ron έπιασαν τρεις μαζί και πάλι δεν μπόρεσαν να τον κάνουν ζάφτι.*

[ετυμ. μεσν. < τουρκ. zapi «κατάκτηση, σύλληψη»], **ζαχαράτος,** -η. -ο ► ζαχαρωτός

ζαχαρένιος, -ια. -ιο [μεσν.] **1.** αυτός που έχει παρασκευαστεί από ζάχαρη, που περιέχει ζάχαρη **2.** (μτφ.) πολύ γλυκός: - *χείλη / λόγια* **3.** ***ζαχαρένια*** (η) {χωρ. πληθ.} (συνήθ. σε εκφράσεις με ειρωνική σημασία) η καλή ψυχική διάθεση και ισορροπία (κάποιου): *δεν χαλάω τη ~ μου* (δηλ. δεν στενοχωριέμαι, αδιαφορώ), **ζάχαρη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** γλυκιά ουσία σε κρυσταλλική μορφή, που εξάγεται από τα ζαχαρότευτλα ή το ζαχαροκάλαμο και χρησιμοποιείται κυρ. στη ζαχαροπλαστική: *χοντρή / ψιλή / λευκή / μαύρη*

|| *ένας κύβος* - 2. σε φρ. που δηλώνουν ευχάριστη κατάσταση ή συμφωνία, αρμονική σχέση, π.χ. ττερνσω ***ζάχαρη*** με ***κάποιον, τα πάμε ζάχαρη οι δυο μας*** (πβ. *μέλι-γάλα)* **3.** (μτφ.) για καθετί που δηλώνει ιδιαίτερη τρυφερότητα και γλυκύτητα: *λόγια όλο* ~ [(γο *στόμα της ήταν όλο* – **4.** (ειρων.) για ανθρώπους πάρα πολύ ευαίσθητους:

έλα κι ας βρέχει · δεν είσαι από ~, για να φοβάσαι μη λειώσεις. Επίσης (λόγ.) **ζάχαρις** {ζαχάρεως}.
|ΕΤΥΜ. < μεσν. *ζάχαριν^I ζάχαρ I σάχαρ*< μτγν. *σάκχαρ^I σάκχαρις*, βλ. κ-. *σάκχαρο*.
ζαχαριάζω ρ. »ζαχαρώνω
Ζαχαρίας (ο) **1.** προφήτης τής Π.Λ. **2.** ο πατέρας τού Ιωάννη τού Προδρόμου 3. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας
ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Zekharyah «ο Γιαχ (ο Θεός) έχει θυμηθεί», όπου *Γιαχ* (-yah) είναι η συντετμημένη μορφή τού ονόματος *Γιαχβέ].* **ζαχαριέρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} επιτραπέζιο δοχείο για ζάχαρη: *πορ- σελάνινη / γυάλινη / μεταλλική* ~.
|ΕΤΥΜ. < *ζάχαρη* + παραγ. επίθημα *-ιέρα*.* **ζαχαρίνη** (η) 118471 {ζαχαρίνων} χημ. υποκατάστατο τής ζάχαρης, που χρησιμοποιείται για δίαιτα ή από όσους πάσχουν από σακχαροδιαβήτη.
[ΕΤΥΜ. < λόγ. *σακχαρίνη,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sac-charinc]. **ζάχαρο** (το) ιατρ. (λαϊκ.-προφορ.) **1.** η περιεκτικότητα τού αίματος σε σακχαρώδεις ουσίες, γλυκίδια: *υψηλό / χαμηλό ι φυσιολογικό* ~ || *μετρώ / ρυθμίζω* το - *μου* 2. η ασθένεια τού σακχαρώδους διαβήτη: *πάσχω από* ~.
ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *ζάχαρ* < μτγν. *σάκχαρον* (βλ.λ.)]. **ζαχαροδιαβήτης** κ. (λόγ.) **σακχαροδιαβήτης** (ο) {χωρ. πληθ.} ιλϊτ. ο σακχαρώδης διαβήτης, που οφείλεται σε μεγαλύτερη από το φυσιολογικό συγκέντρωση ζάχαρου στο αίμα- αλλιώς *διαβήτης, ζάχαρο.*
[L-JYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. diabete sucrc]. **ζαχαροκάλαμο**]1810] κ. **σακχαροκάλαμο** (το) [I859| {-ου κ. -άμου | -ων κ. -άμων} φυτό που ευδοκιμεί κυρ. σε τροπικά κλίματα, από τον χυμό τού οποίου παράγεται η ζάχαρη.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Zuckerrohr]. **ζαχαρομύκητας** (ο) »σακχαρομύκητας
ζαχαροπλαστείο (το) [I811| κατάστημα στο οποίο παρασκευάζονται, πωλούνται ή σερβίρονται γλυκά, **ζαχαροπλάστης** (οι 118341 {ζαχαροπλαστών}, **ζαχαροπλάστρια**
(η) {ζαχαροπλαστριών} επαγγελματίας που παρασκευάζει και πωλεί γλυκύσματα ή ο ιδιοκτήτης ζαχαροπλαστείου· ΦΡ. ***ζαχαροπλάστης ήταν ο μπαμπάς σου;*** ως πείραγμα από άντρα σε καλοφτειαγμένη κοπέλα. Επίσης **ζαχαροπλάατισσα** (η) {δύσχρ. ζαχαροπλαστισσών}. **ζαχαροπλαστική** (η) 11S56J η τέχνη παρασκευής γλυκυσμάτων: *οδηγός / συνταγές ι εργαστήριο ζαχαροπλαστικής.* **ζαχαροποιία** (η) 11897} κ. (λόγ.) **σακχαροποιία** Ιχωρ. γεν. πληθ.! βιομηχανία παραγωγής ζάχαρης, **ζαχαρότευτλο** κ. (λόγ) **σακχαρότευτλο** (το) {ζαχαροτεύτλ-ου | -ων} πώδες φυτό (τεύτλο), από το οποίο παράγεται η ζάχαρη.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. ZuckerrUbe]. **ζαχαρούχος,** -α. -ο 11849] κ. (λόγ.) **σακχαρούχος** αυτός που περιέχει ζάχαρη: - *γάλα.* **ζαχαρώδης,** -ης. -ες [1856J κ. (λόγ.) **σακχαρώδης** {ζαχαρώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. αυτός που περιέχει ή έχει παρασκευαστεί από ζάχαρη: ~ *είδη* 2. ιατρ. ***σακχαρώδης διαβήτης*** ο διαβήτης (βλ. λ. *ζάχαρο).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **ζαχαρώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ζαχάρω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) (για μέλι. γλυκά, καρπούς κ.λπ.) εμφανίζω σε κρυσταλλική μορφή τη ζάχαρη που περιέχεται στη σύστασή μου. κρυσταλλώνω: *ζαχάρωσε το σιρόπι / ΓΟ μελί / η μαρμελάδα / το σύκο* ♦ (μετβ.) 2. πασπαλίζω με ζάχαρη ή βουτώ μέσα σε ζαχαρωμένο διάλυμα: ~ *τα αμύγδα/.α* 3. (μτφ.-εκφραστ.) (ΐ) επιθυμώ κάτι πολύ (ii) (ειδικότ.) φλερτάρω, προσεγγίζω ερωτικά: *ζαχάρωνε μια νεαρή απέναντι.* Ηπίσης **ζαχαριάζω** (σημ. 1,2). ─
ζαχάρωμα (το), **ζαχαρωτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που περιέχει ή είναι πασπαλισμένος με ζάχαρη ΣΥΝ. ζαχαράτος **2.** ***ζαχαρωτό*** (το) [1856} μικρό γλύκυσμα από ζάχαρη. Επίσης **ζαχαράτος,** -η. -ο Ιμεσν.}. **ζεβζεκης,** -α/-ισσα. -ικο (λαϊκ. ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος επιπόλαιος και ελαφρόμυαλος, που κάνει συνέχεια αταξίες. που δεν κάθεται ήσυχα. ─**ζεβζεκιά** (η).
[εγυμ. < τουρκ. zcvzek|. **ζέβρα** (η) {ζεβρώνΙ θηλαστικό ζώο τής Αφρικής με χαρακτηριστικές μαύρες ή καφέ ραβδ(όσεις σε όλο του το σώμα, που μοιάζει με τον γάιδαρο και το άλογο · αλλιώς (επιστ.) *όναγρος.* ─ **ζέβρος** (ο).
{ΕΙ ΥΜ. < πορτ. zebra (πβ. ισπ. ccbru), πιθ. < λατ. equiferus «άγριο άλογο»].
ζείδωρος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που δίνει ζωή. ο ζωογόνος: ~ *πνεύμα.* [κτυμ. αρχ. < *ζει-* (< αρχ. *ζειαί* «είδος σιταριού» < **ζεΗ-ια,* που συνδ. με σανσκρ. yava-. λιθ.javai «σιτάρι») + *-δωρος* ‹ *δώρον.* Η λ. παρετυ- μολογήθηκε ήδη από τους μτγν. συγγραφείς προς το ρ. *ζώ* και θεωρήθηκε ότι έχει τη σημ. «αυτός που δωρίζει ζωή»],
ζεϊμπέκης (ο) {ζεϊμπέκηδες} (παλαιότ.) χωροφύλακας ή επαγγελματίας στρατιώτης τής Οθωμανικής Τουρκίας, που προερχόταν από εξι- σλαμισΟέντες Έλληνες τής Μικράς Ασίας.
)Γ.ΤΥΜ. < τουρκ. zeybek]. **ζεϊμπεκιά** κ. **ζεμπεκιά** (η) (λαϊκ.) ο ζεϊμπέκικος χορός, σύντομη φιγούρα από ζεϊμπέκικο χορό: *χόρεψε ι ρίξε μια* - || *έριξε τις ~ του.*
ζεϊμπέκικος, -η. -ο κ. **ζεμπέκικος 1.** αυτός που σχετίζεται με τον ζεϊμπέκη 2. ***ζεϊμπέκικος*** (ο) / ***ζεϊμπέκικο*** (το) λαϊκός αυτοσχεδιαστι- κός χορός, πιθ. μικρασιατικής προέλευσης, που χορεύεται συνήθ. από ένα άτομο· επίσης η αντίστοιχη μουσική, **ζελατίνα** (η) {ζελατινών} διαψανές φύλλο πλαστικού, που χρησιμοποιείται ως κάλυμμα βιβλίων, τετραδίων ή ως περιτύλιγμα.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. gelatine < ιταλ. gelatina < λατ. gelatus «παγωμένος»].
ζελατίνη (η) {ζελατινών} 1. κολλώδης ουσία ζωικής προέλευσης, που χρησιμοποιείται και ως προσθετικό κυρ. σε προϊόντα διατροφής στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική και έχει επίσης πολλές χρήσεις στη βιομηχανία: *φύλλα ζελατίνης^ί.* (λόγ.) η ζελατίνα.
[ετυμ. Βλ. λ. *ζελατίνα].* ζελέ (το) {άκλ.} 1. (α) γλύκυσμα που παράγεται με βάση μείγμα από χυμό φρούτων και ζάχαρη που πήζει με ψύξη (β) ζουμί από βρασμένο κρέας, που έχει διαλυθεί και έχει πήξει με ψύξη 2. το τζελ (βλ.λ.). Επίσης (λαϊκ.) ζελές (ο). ─ (υποκ.) ζελεδάκι (το).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. gele(c) < geler «παγώνω» < λατ. gelo], ζεμανφού
επίρρ, κ. επίθ. - ► ζαμανφού ζεμανφουτισμός (ο) ->
ζαμανφουτισμός
ζεματίζω ρ. μετβ. {ζεμάτισ-α. -τηκα. -μένος} 1. περιχύνω (κάτι) με ζεματιστό υγρό ή βυθίζω μέσα σε βραστό υγρό: ~ *τα μακαρόνια με λειωμένο βούτυρο / τα χόρτα / τα ρούγα* 2. προκαλο) έγκαυμα ή έντονο αίσθημα από κάψιμο: *ζεμάτισα τη γλώσσα μου από το τσάι* 3. (μτφ.) προκαλώ (σε κάποιον) μεγάλη στενοχώρια: *με ζεμάτισε η εφορία || τον ζεμάτισαν τα λόγια σου!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζεματώ.*
Ιετυμ. μεσν. < μτγν. *ζέμα.* -«τος«βράσιμο, βρασμός» < αρχ. «^«βράζω» (βλ.λ.)|.
ζεμάτισμα (το) {ζεμάτισμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η περίχυση με ζεματιστό υγρό ή η βύθιση μέσα σε βραστό υγρό: *το - τωνμακαρονιώνμε λειωμένο βούτυρο 2.* (καθημ.) η πρόκληση εγκαύματος: *το - τής γλώσσας από τον καφέ* 3. (μτφ.) η πρόκληση μεγάλης στενοχώριας: *τέτοιο ~ από την εφορία δεν το περίμενα!* ζεματιστός, -ή, -ό Ιμεσν.) (για υγρό ή φαγητό) πάρα πολύ καυτός: ~ *λάδι / νερό / ψωμί* (που μόλις βγήκε από τον φούρνο), ζεματώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ζεματάς... | ζεμάτησα} ♦ 1. (μετβ.) ζεματίζω (βλ.λ.) ♦ (αμετβ.) 2. είμαι πάρα πολύ καυτός, καίω πολύ: *ζε- ματάει το σίδερο / το νερό ι το λάδι* 3. (για πρόσ.) έχω πυρετό: *ζεματάς ο/^όκ/^ηρος βάλε θερμόμετρο* συν. καίω.
[f.tym. < μεσν. *ζεματίζω* (βλ.λ.), από τον αόρ. *ζεμάτισα,* που συνέπιπτε φωνητικά με εκείνον των ρημάτων σε *-ώ* (λ.χ. *παράτησα - παρατώ, ζήτησα - ζητώ)].

ζεματώ - ζεματίζω. Χαρακτηριστική περίπτωση αντίθεσης μεταξύ ενός μεταβατικού (ζεματίζω) και ενός αμετάβατου (ζεματώ) ρήματος: *Συνηθίζει να ζεματίζει τα μακαρόνια με βούτυρο - Μην πιά- σεις την κατσαρόλα, ζεματάει.* 'Οπως συμβαίνει με τέτοια ρήματα, το αμετάβατο ρ. *ζεματώ* χρησιμοποιείται ενίοτε και ως μεταβατικό: *Κάθε φορά πον μαγειρεύει στον φούρνο, ζεματάει το χέρι της.*

ζεμένος, -η. -ο (για ζώο) αυτός που έχει ζευτεί στον ζυγό. ζεμπίλι (το) |ζεμπιλ-ιού i -ιών} μεγάλος ανοιχτός σάκος από ψάθα. χοντρό ύφασμα, δέρμα ή δίχτυ με δύο λαβές στα πλάγια, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά διαφόρων οικοδομικών υλικών ή και για ψώνια · επίσης, καλάθι σε αναβατόριο οικοδομών.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. zembil < αραβ. /.anbil|. ζεν (το) (άκλ.} μορφή τού βουδισμού, που εμφανίστηκε στην Κίνα τον 6ο αι. και διαδόθηκε στην Ιαπωνία τον 12ο αι., σύμφωνα με την οποία μπορεί να φτάσει κανείς στον φωτισμό μέσω τού διαλογισμού και των έμφυτων δυνάμεο>ν του και *ό%* μέσω τής μελέτης των γραφών κ.λπ.
(ΚΤΥΜ. < γαλλ. zen < κινεζ. chan < σανσκρ. dyana «σκέψη που εστιάζεται σε ένα μόνο αντικείμενο»], ζενερίκ (το) {άκλ.} κινηματ. το σύνολο των στοιχείων ενός κινηματογραφικού έργου (τίτλος, ονόματα ηθοποιών, σκηνοθέτη, συντελε- στιόν) που προβάλλεται συνήθ. στην αρχή τής ταινίας.
[FTYM. < γαλλ. generique < λατ. genus, -eris «γένος»], ζενίθ (το) |1856| {άκλ.} 1. αστρον. το νοητό σημείο τού ουρανού, που βρίσκεται κατακόρυφα και ακριβώς πάνω από τον παρατηρητή λντ. ναδίρ 2. (μτφ.) το ανώτατο σημείο, στο οποίο μπορεί να φτάσει κανείς: το - *τής δόξας / τής ακμής* ΣΥΝ. μεσουράνημα, κολοφώνας. αποκορύφωμα ΑΝΤ. ναδίρ.
|Η'ΓΥΜ. < γαλλ. zenith < παλαιότ. ισπ. zenit < αραβ. samt (ar-ra's) «δρόμος (πάνω από το κεφάλι)»|. ζενιθι(α)κός, -ή. -ό αστρον. αυτός που σχετίζεται με το ζενίθ: ~ *απόσταση ενός άστρου* (η γωνία με την οποία μετρούν την απόστασή του από το ζενίθ), ζεν-πρεμιέ (ο) {άκλ.} νεαρός άνδρας, ανερχόμενο αστέρι τού θεάτρου ή τού κινηματογράφου (που έχει συνήθ. μεγάλη απήχηση στο γυναικείο φύλο).
{ΕΤΥΜ. < γαλλ-jeune premier], ζέον (το) εκκλης. (ενν. *ύδωρ)* 1. το ζεστό νερό που ρίχνει ο ιερέας στο Αγιο Ποτήριο πριν από τη Θεία Κοινωνία 2. (συνεκδ.) το σκεύος στο οποίο βάζει ο ιερέας το ζεστό νερό.
[ετυμ. Ουδ. μτχ. ενεστ. τού αρχ. *ζέω* «βράζω» (βλ.λ.)]. ζέπελιν (το) {άκλ.} μεγάλων διαστάσεων αερόπλοιο, που αποτελείται από μακρύ κυλινδρικό μεταλλικό κορμό, κάτω από τον οποίο αιωρεί- ται ένα στεγανό τμήμα για τις μηχανές και τους επιβαίνοντες.
I f.tym. < γερμ. Zeppelin (προφέρεται *Τσέπελιν).* από το όνομα τού Γερμανού αξιωματικού F. (ή.von Zeppelin, ο οποίος πραγματοποίησε την πρώτη πτήση με αερόπλοιο το 1900|. ζερβής, -ιά. -ί > ζερβός ζερβόδεξα επίρρ. (λαϊκ.) αριστερά και δεξιά.
ζερβόδεξος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που μπορεί να χρησιμοποιεί εξίσου και το δεξί και το αριστερό του χέρι ΣΥΝ. (λόγ.) αμφιδέξιος. ζερβοκουτάλας (ο) (λαϊκ.-σκωπτ.) ο αριστερόχειρας (βλ.λ.) συν. ζερβοχέρης.
ζερβός, -ή. -όΜ (λαϊκ.) 1. αυτός που βρίσκεται αριστερά 2. *ζερβός*

(ο), *ζερβή* (η) αριστερόχειρας λντ. δεξιόχειρας. Επίσης **ζερβής,** -ιά, -ί. — **ζερβά** επίρρ. ·*■ σχολιο λ. *δεξιός.*
[Ι-ΤΥΜ. μεσν. < **ζαρβός ί *ζαβρός* (η προσθήκη τού *-ρ-* ίσως κατά το *άριστερός)* < *ζαβός* (βλ.λ.)|. **ζερβοχέρης,** -α, -ικο αριστερόχειρας (βλ.λ.). **ζερό** (το) {άκλ.} (σπάν.) το μηδέν.
(.ΕΤΥΜ. < γαλλ. zero < ιταλ. zero < zcfiro < μτγν. λατ. zcphirum < αραβ. sifr «κενός»].
ζέρσεϊ (το) {άκλ.} **1.** λεπτό ελαστικό ύφασμα: *μεταξωτό / λεπτό ι μαλακό* - 2. (ως επίθ.) αυτός που αποτελείται από το ύφασμα αυτό: *μπλούζα ι φόρεμα* ~.
Ιετυμ. < αγγλ. Jersey, όνομα βρετανικού νησιού, όπου κατασκευάστηκε για πρώτη φορά αυτό το είδος υφάσματος|. **ζεσεοσκοπία** (η) [ζεσεοσκοπιών] φυς. μέθοδος προσδιορισμού τού μοριακού βάρους μιας ουσίας μέσω τής μέτρησης τού σημείου βρασμού διαλύματός της.
[ΕΤΥΜ. < *ζέση* + *-σκοπία* < *σκοπώ,* απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. cbuillio- scopic / ebuilliomeiric (νόθα σύνθ.)]. **ζεσεοσκόπιο** (το) {ζεσεοσκοπί-ου [-ων[φυς. όργανο που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό τού σημείου βρασμού.
[ΠΤΥΜ. Απόδ. ξέν. όρου. πβ. γαλλ. ebuilloscopeJ. **ζέση** (η) {-ης κ. -εως | χωρ. πληθ.] (λόγ.) **1.** ο βρασμός **2.** (συνήθ. μτφ.) εξαιρετικά μεγάλος ζήλος, επιθυμία για την πραγματοποίηση σκοπού: *αγωνίζεται με ~ για το κοινό καλό* ΣΥΝ. θέρμη.
[ετυμ. < αρχ. *ζέσις* < *ζέω* «βράζω»|. **ζέστα** (η) -* ζέστη
ζεσταίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.[{ζέστα*να, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.)
κάνω (κάτι) να γίνει ζεστό, του αυξάνω τη θερμοκρασία: ~ *το φαγητό/ τα χέρια μον στο τζάκι / χο δωμάτιο* 2. (μτφ.) (α) δημιουργώ οικείο και φιλικό κλίμα: *με τα λόγια του ζέστανε την ατμόσφαιρα* (β) κάνω (κάτι) περισσότερο ζωηρό και ενδιαφέρον: *η κόντρα δημοσιογράφων και πολιτικών ζέστανε τη συζήτηση* ♦ 3. (αμετβ.) γίνομαι ζεστός, θερμαίνομαι: *σιγά-σιγά ο καιρός άρχισε να ζεσταίνει' (μεσο-* παθ. ***ζεσταίνομαι***) **4.** αισθάνομαι ζέστη: *άνοιξε το παράθυρο, γιατί* ~
(ειδικότ.) προετοιμάζομαι (για αθλητική δραστηριότητα, κάνοντας τις απαραίτητες προκαταρκτικές ασκήσεις), προθερμαίνομαι: *έβα/.ε τους αθλητές να τρέξουν πέντε γύρους, για να ζεσταθούν* 6. (μτφ.) αποκτο) ενδιαφέρον: γο *παιχνίδι άρχισε να ζεσταίνεται μετά την ισο- φάρίση* συν. θερμαίνω ΑΜ. κρυώνω. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.* **ζέσταμα** (το) {ζεστάματος | χωρ. πληθ.] **1.** η άνοδος τής θερμοκρασίας (σώματος ή χώρου): γο ~ *τού φαγητού / τού νερού1 τού δωματίου* συν. θέρμανση ΑΝΤ. κρύωμα **2.** η προθέρμανση (βλ.λ.) χορευτή ή αθλητή: *κάνω* - || ~ *με τροχαδάκι / με μικρά επιτόπια πηδηματάκια.* **ζεστασιά** (η) {χωρ. πληθ.**}** (εκφραστ.) **1.** η ευχάριστη υψηλή θερμοκρασία (σε εσωτερικό ή προφυλαγμένο χώρο): *αναζήτησε λίγη - κοντά στο τζάκι* [[*μετά την κούραση τής ημέρας χαλάρωνε στη ~ τού κρεβατιού* συν. ζέστα αμ. παγωνιά 2. (μτφ.) το ευχάριστο και οικείο περιβάλλον, η φιλική και εγκάρδια ατμόσφαιρα: *η - τής οικογένειας || έχει χαθεί η - απ' τις ανθρώπινες σχέσεις* συν. θαλπωρή αντ. παγω- μάρα.
ζέστη (η) Ιμεσν.[{χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η κατάσταση στην οποία επικρατεί σχετικά υψηλή θερμοκρασία: *η ~ τού καλοκαιριού || στο δωμάτιο έχει* - συν. ζεστασιά λντ. κρύο· φρ. (καθημ.) ***(δεν μου κάνει) ούτε κρύο ούτε ζέστη*** μου είναι αδιάφορο, δεν με επηρεάζει: *το απο- τέ?-εσμα των εκλογών δεν του κάνει* ~ συν. το ίδιο μού κάνει, δεν δίνω δεκάρα **2. ζέστες** (οι) η περίοδος τού χρόνου με υψηλές θερμοκρασίες· φρ. (α) ***πιάνουν οι ζέστες*** αρχίζει να κάνει ζέστη (β) ***σφίγγουν οι ζέστες*** βλ. λ. *σφίγγω.* Επίσης (λαϊκ.) **ζέστα.** — (υποκ.) **ζε- στούλα** (η).
ζεστοκοπώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {ζεστοκοπάς...} (λαϊκ., συνήθ. τρίτο* πρόσ. για τον καιρό) είμαι πολύ ζεστός, έχω υψηλή θερμοκρασία. — **ζεστοκόπημα** (το).
[ετυμ. < *ζεστός* + επίθημα *-κοπώ* < *κόπτω*\. **ζεστός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει υψηλή θερμοκρασία: ΓΟ *μέτωπό του ήταν ~· είχε πυρετό || οι ~ ημέρες τού καλοκαιριού || ~ μπάνιο / νερό / καιρός / χώρα / δωμάτιο / φαγητό / μάτι κουζίνας / μηχανή* ΣΥ\'. θερμός αν γ. κρύος, δροσερός, παγωμένος (πβ. λ. *καυτός, χλιαρός)-* φρ. (α) (καθημ.) ***ζεστό / Θερμό χρήμα*** (ΐ) χρήμα δανειζόμενο με υψηλό τόκο (ii) διεθνώς περιπλανώμενο χρήμα (λ.χ. σε ανώνυμους λογαριασμούς), το οποίο ανάλογα με την περίπτωση μεταφέρεται στη χώρα που έχει το σταθερότερο νόμισμα (iii) εισόδημα που αποκτήθηκε από παράνομη πράξη και διατίθεται γρήγορα λόγω των κινδύνων με τους οποίους συνδέεται (iv) ΓΟ χρήμα που εισπράττεται αμέσως και χωρίς επιβαρύνσεις, κρατήσεις· το ρευστό (χρήμα) (β) (καθημ.) ***παίρνω (κάτι) στα ζεστά*** ασχολούμαι με (κάτι) διαθέτοντας όλη μου την ενεργητικότητα, με μεγάλη όρεξη: *έχει πάρει στα ζεστά την όλη προσπάθεια και δουλεύει με πολύ μεράκι* 2. (για υφάσματα, είδη ρουχισμού) κατάλληλος για τη διατήρηση ή την αύξηση τής θερμοκρασίας, κυρ. τού σώματος: - *πουλόβερ ! κουβέρτα* 3. (χρώμα) που κυμαίνεται στις αποχρώσεις τού κόκκινου και τού πορτοκαλί, κατ'αντιδιαστολή προς τα ψυχρά χρώματα των αποχρώσεων τού μπλε και τού πράσινου: *στα μέρη τού σπιτιού που είχαν αδύνατο φωτισμό, οι διακοσμητές προτίμησαν τα ζεστά* **-** συν. θερμός **4.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από εγκάρδια και φιλική διάθεση, που εκδηλιόνει συμπάθεια και ευγένεια ή στοργή: ΓΟ ~ *της χαμόγελο του έδωσε κουράγιο || ~ ατμόσφαιρα || ~ άνθρωπος* συν. εγκάρδιος, πρόσχαρος 5. αυτός που μεταδίδει ένα συναίσθημα άνεσης και οικειότητας: γο στέκι *αυτό είναι μια - γωνιά στο κέντρο τής Αθήνας* συν. ανθρώπινος 6. ***ζεστό*** (το) το ρόφημα που πίνεται ως θερμαντικό και συνήθ. έχει καταπραϋντικές ή θεραπευτικές ιδιότητες, π.χ. τσάι. χαμομήλι, τίλιο, φασκόμηλο κ.ά.
συν. αφέψημα. — **ζεστά** επίρρ., (υποκ.) **ζεστούλης,** -α, -ικο κ. **ζε- στούτσικος,** -η/-ια. -ο. σχολιο λ. *θερμότητα.*
[ΗΤΥΜ. αρχ. < *ζέω* «βράζω» (βλ.λ.). από θ. *ζεσ-* και παραγ. επίθημα *-ΤΟC,* πβ. κ. *βρασ-ωc].* **ζετε** (το) {άκλ.} **1.** χορευτική κίνηση τού μπαλλέτου στην οποία ο χορευτής / η χορεύτρια πηδά μεταφέροντας το βάρος τού σώματός του/της από το ένα πόδι στο άλλο · 2. αθλ. (στην άρση βαρών) κίνηση που περιλαμβάνει δύο φάσεις, κατά τις οποίες ο αρσιβαρίστας φέρνει τη μπάρα με τα βάρη πρώτα στο ύψος τού στήθους και στη συνέχεια την ανυψώνει πάνω από το κεφάλι προσπαθώντας να την κρατήσει για ορισμένο χρόνο σε αυτή τη θέση (πβ. λ. *αρασέ).*
Ιετυμ. < γαλλ.]οΐê < jeicr «ρίχνω» < λατ. jacio|. **ζευγαράκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** ζευγάρι ερωτευμένων που δεν έχει ακόμη δεσμευτεί με γάμο 2. νεαρό ζευγάρι, **ζευγάρι** (το) {ζευγαρ-ιού (-ιών)} **1.** δύο όμοια ή παρόμοια ή αλληλοσυμπληρωνόμενα πράγματα, που συνταιριάζονται για κοινή χρήση ή συναποτελούν αντικείμενο με δύο ξεχωριστά μέρη ή κομμάτια, τα οποία ενώνονται μεταξύ τους: *ένα ~ γάντια / παπούτσια / παντόφλες / γυαλιά / σκουλαρίκια* ΣΥΝ. ζεύγος, δυάδα **2.** (ειδικότ. για πρόσ.) δύο άτομα μεταξύ των οποίων έχει αναπτυχθεί σχέση έγγαμου βίου, ερωτική σχέση ή σχέση επαγγελματικής συνεργασίας (π.χ. στα χορευτικά ντουέτα): *ο Νουρέγεφ και η Φονταίην ήταν από τα πιο γνωστά ~ τής σύγχρονης χορευτικής σκηνής || έχω καλέσει δύο φι/ακά - για δείπνο |] παράνομο / διάσημο / αταίριαστο ~ || έγιναν ~ από την πρώτη μέρα* ΣΥΝ. (για επαγγελματική σχέση) ντουέτο **3.** (λαϊκ.) δύο ζώα ζεμένα στο ίδιο άροτρο (βόδια ή άλογα)· (συνεκδ.) το όργωμα με αλέτρι που το σέρνουν δύο ζώα: *κάνω* Ιετυμ. < αρχ. *ζευγάριον,* υποκ. τού *ζεύγος*|. **ζευγαρίζω** ρ. μετβ. [μεσν.Ι {ζευγάρισα} (λαϊκ.) οργώνω με αλέτρι που το σέρνουν δύο ζώα: ~ *το χωράφι.* — **ζευγάρισμα** (το), **ζευγαρόπλεχτος,** -η, -ο μετρ. (ομοιοκαταληξία εξάστιχου) στην οποία ο πρώτος στίχος ομοιοκαταληκτεί με τον δεύτερο, ο τρίτος με τον έκτο και ο τέταρτος με τον πέμπτο, **ζευγαρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.| {ζευγάρω-σα. -θηκα, -μένος}
(αμετβ.) 1. (για πρόσ.) αναπτύσσω ερωτική σχέση (με κάποιον/κά- ποια). γινόμαστε ζευγάρι 2. (για ζώα) εκτελώ τη διαδικασία τής αναπαραγωγής: *είναι η εποχή που ζευγαρώνουν οι γάτες* ΣΥΝ. αναπαρά- γομαι ♦ (μετβ.) **3.** φέρνω σε επαφή ζώα αντίθετου φύλου για επιλεγ- μένη γονιμοποίηση: *αγόρασε ταύρο. για να ζευγαρο)σει τις αγελάδες του* · 4. βρίσκω αντικείμενο πανομοιότυπο ή αντίστοιχο με άλλο που έχω ήδη. ώστε να αποτελούν ζευγάρι: *έχει ήδη ένα φωτιστικό, αλλά θέλει και το ταίρι του. να το ζευγαρώσει* ΣΥΝ. ταιριάζω, συνδυάζω.
ζευγάρωμα (το), **ζευγαρωτός,** -ή, -ό [μεσν.| (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει ζευγαρώσει, που έχει γίνει ζευγάρι: *πουλάκι* ~ συν. ζευγαρωμένος **2.** vir-ι ρ. ***ζευγαρωτή ομοιοκαταληξία*** η ομοιοκαταληξία κατά την οποία ο πρώτος στίχος ομοιοκαταληκτεί με τον δεύτερο, ο τρίτος με τον τέταρτο κ.λπ. (βλ. κ. λ. *ζευγαρόπλεχτος).* — **ζευγαρωτά** επίρρ. **ζευγάς** (ο) {ζευγάδες} (λαϊκ.) ο ζευγολάτης (βλ.λ.) συν. ζευγίτης· φρ. (παροιμ.) ***ή παππάς-παππάς ή ζευγάς-ζευγάς*** καθένας πρέπει να αφοσιώνεται στο έργο του (να μην περισπάται σε πράγματα που δεν σχετίζονται με την ειδικότητά του, γιατί στο τέλος δεν θα κάνει τίποτε σωστά).
ΙΗΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *ζεύγος* «ζευγάρι βόδια»|. **ζευγίτης** (ο) {ζευγιτών! **1·ο** ζευγολάτης (βλ.λ.) συνι. ζευγάς · **2.** ιστ. ο διακοσιομέδιμνος (βλ.λ.).
| ί: ι υμ. αρχ. < *ζεύγος*\. **ζεβγλα** κ. **ζευλα** (η) {ζευγλών} (παλαιότ.) το εξάρτημα που χρησιμοποιούσαν για τη ζεύξη στο αλέτρι δύο ζώων, κυρ. βοδιών, και που συνήθ. περιελάμβανε δύο συνδεόμενα καμπυλωτά. τοξωτά κομμάτια. τα οποία προσαρμόζονταν στον λαιμό των ζώων ξεχωριστά, επιτρέποντας τη μεταφορά φορτίου, αλετριού· (ειδικότ.) καθένα από τα. καμπυλωτά τμήματα τού ζυγού.
Ι f.tym. < αρχ. *ζεύγλη* < *ζεύγ-νυ-μι* «ζεύω» + παραγ. επίθημα *-λη* (πβ. κ. *τρώγ-λη)*\.
ζεύγμα (το) {ζεύγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (σπάν.) οτιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη σύνδεση, την ένωση ξεχωριστών μερών, τμημάτων συν. σύνδεσμος 2. (παλαιότ.) ναυτ. η αλυσίδα που εκτεινόταν οριζόντια κατά μήκος τής εισόδου λιμανιού αποκλείοντας την είσοδο ανεπιθύμητων ή εχθρικών πλοίων · **3.** φιλολ. το γλωσσικό σχήμα βραχυλογίας που επιτρέπει την παράλειψη ενός ρήματος συγγενικού στη σημασία με το αμέσως προηγούμενό του αλλά με διαφορετικό αντικείμενο · π.χ. στους στίχους: *«παίρνω κι εγώ τον μαύρο μου να πάω να τον ποτίσω · να τον* ττοπσο) *κρύο νερό και* (ενν. *ταΐσω) δροσερό χορτάρι»* 4. φιλολ. βραχυλογικό σχήμα, κατά το οποίο ένα ρήμα αναφέρεται σε δύο ή περισσότερα υποκείμενα ή αντικείμενα ή κατηγορούμενα, ενώ αρμόζει σε ένα μόνο από αυτά· π.χ. *ούτε φωνή ανθρο)που* (ενν. *ν' α- κούσεις) ούτε ανθρο)πινη μορφή να δεις* **5.** μετρ. το σημείο στίχου, το οποίο, σύμφωνα με τους κανόνες τής αρχαιοελληνικής και λατινικής μετρικής, απαγορεύεται να συμπίπτει με το τέλος λέξης.
[εγυμ. < αρχ. *ζεύγμα* < *ζεύγ-νυ-μι* «ζεύω»|. **ζευγνύω** ρ. μετβ. [έζευξα. ζεύχθηκα, ζευγμένος} **1.** συνδέω δύο σημεία που απέχουν αρκετά μεταξύ τους (λ.χ. με γέφυρα, βλ. κ. λ. *ζεύξη)* **2.** συνδέω δύο αντικείμενα μεταξύ τους **3.** ζεικο (βλ.λ.).
Ιετυμ. αρχ., παράλλ. τ. τού *ζεύγνυμι.* βλ. λ. *ζεύω*\. **ζευγολατειό** (το) |μεσν.| (παλαιότ.) **1.** το χωράφι που έχει οργωθεί ή προσφέρεται για όργωμα 2. η αγροικία, το υποστατικό, **ζευγολάτης** (ο) {ζευγολατών} (παλαιότ.) ο γεωργός· αυτός που οργώνει με αλέτρι που το σέρνουν δύο ζώα (άλογα ή βόδια) ΣΥΝ. ζευγάς, ζευγίτης. ·-

[ΚΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***ζευγηλάτης*** (με τροπή τού ***-η-*** σε -ο- κατ' αναλογίαν προς τα συνθ. με -ο-) < ***ζεύγος*** + ***-ηλάτης*** (με έκταση φωνήεντος εν συνθέσει) < ***ελαύνω].*** **ζευγόλουρο** (το) {-ου κ. -ιού | -ιών! (λαϊκ.) το λουρί, ο ιμάντας, με τον οποίο το υποζύγιο, κυρ. το βόδι, δένεται στον ζυγό ΣΥΝ. (λόγ.) ζευκτήρας.

ζεύγος (το) {ζεύγ-ους [-η. -ών} (λόγ.) **1.** (για πρόσ.) τα δύο πρόσωπα που αποτελούν ζευγάρι (βλ.λ.. σημ. 2): ***το*** ~ ***Παπαδοπούλαν*** || ***το πρω-Ουπουργικό*** ~ || - ***νεονύμφων*** **2.** (για ζώα) δύο υποζύγια ζεμένα στο ίδιο άροτρο για το όργωμα τού χωραφιού: ~ ***βοδιών*** **3.** (για πράγμ.) δύο ομοειδή ή ολληλοσυμπληρούμενα αντικείμενα, που προορίζονται να χρησιμοποιηθούν μαζί: - ***υποδημάτων > τροχών*** / ***αγωγών || θερμοηλεκτρικό*** ~ συν. ζευγάρι, δυάδα· φρ. ***σνσ*** /*κατά ζεύγη* (για τη διάταξη προσώπων / πραγμάτων) ανά δύο: ***στοιχηθείτε*** ~ || ***το τανγκό και το βαλς χορεύονται*** - ΣΥΝ. σε δυάδες.

|ΗΤΥΜ. < αρχ. ***ζεύγος < ζεύγνυμι*** «ζεύω», βλ.κ. ***ζεύω\.***

ζευκτήρας (ο) (λόγ.) το ζευγόλουρο (βλ.λ.).

[ετυμ. < μτγν. ***ζευκτήρ, -ήρος*** < αρχ. ***ζεύγνυμι*** «ζεύω»|. **ζευκτήριος,** -α, -ο Ιαρχ.] **1.** (λόγ.) αυτός που είναι κατάλληλος για ζεύξη, που επιτρέπει τη σύνδεση, που συνδέει: - ***ίππος*** **2.** ναυτ. *ζευκτηρία* (η) καθένα από τα δύο τμήματα τής αλυσίδας που συγκρατεί το πλοίο, για να μην αποσυνδεθεί από τις αρθρώσεις του, και συνδέει το πηδάλιο με τα πλευρά του. **ζευκτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που μπορεί να ζευχθεί (βλ. λ. ***ζευγνύω)*** *2.* αυτός που έχει συνδεθεί με άλλον (κυρ. για τεχνικά έργα) **3.** *ζευκτό(ν)* (το) τριγωνικός σκελετός στέγης, από συναρμογή ξύλινων ή μετάλλινων στοιχείων.

[πτυμ. αρχ. < θ. ***ζευκ-*** (< ρ. ***ζεύγνυμι***. βλ. λ. ***ζεύω)*** **+** παραγ. επίθημα ρηματικών επιθ. ***-τός).*** **ζευλα** (η) ·> ζεύγλα

ζεύξη (η) [-ης ***κ.*** -εως | -εις, -εων} (λόγ.) **1.** η σύνδεση δύο σημείων (λ.χ. με γέφυρα): ***η - Ρίου-Αντιρρίου*** ΣΥΝ. γεφύρωμα, γεφύρωση. σύνδεση 2. τκχνολ. σύνδεση δύο μηχανικών διατάξεων, εξαρτημάτων, οχημάτων. προκειμένου να λειτουργούν υπό τις ίδιες συνθήκες ΣΥΝ. σύζευξη **3.** η τοποθέτηση ζακον κάτω από τον ίδιο ζυγό, κυρ. βοδιών ή αλόγων για τη μεταφορά φορτίων συν. ζέψιμο αν γ. ξέζεμα.

|Η)ΥΜ. < αρχ. ***ζεύξις< ζεύγνυμι*** «ζεύω», βλ. κ. ***ζεύω\. ζεύξιμος,*** -η, -ο (κυρ. για ζώα) αυτός που μπορεί να μπει στον ζυγό, να ζευχθεί.

[ΠΤΥΜ. < θ. ***ζενξ-*** (ρ. ***ζεύω)*** + παραγ. επίθημα ***-ιμος}.***

Ζευς (ο) [Δι-ός, -α} ΜΥΘΟΛ. ο Δίας (βλ.λ., σημ. Ι).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***7.εύς*** / ***Δεύς*** (ήδη μυκ. Di-wc). Ο ***Ζευς***, τού οποίου τη λατρεία εισήγαγαν τα πρώτα ελληνικά φύλα. ήταν αρχικώς ο θεός τού ουρανού και τού φωτός, θεωρείται γενικά ότι ανάγεται σε αρχικό Ι.Κ. τ. *Djcus, ο οποίος απαντά σε πολλές Ι.Ε. γλώσσες, πβ. σανσκρ. dyauh, χεττ. siuri(i)-, λατ. Jupiter (= αρχ. ***7.εϋ πάτερ)*** κ.ά. Αν δεχθούμε ότι το θ. τής λ. ***Ζεύς*** ανάγεται σε αρχαιότατη Ι.Γ.. λ. για την ημέρα, τότε πιθ. συνδ. και με λατ. dies «ημέρα», σανσκρ. deva-, βλ. κ. ***εύ-δία.*** Η αρχ. γεν. ***Διός*** εμφανίζει τη μηδενισμ. βαθμ. τού θ. και ανάγεται σε τ. ****Δι΄Ε-ός.*** Από την αιτ. ***Δία*** προήλθε η νεοελληνική ονομαστική ***Δίας].*** **ζεύω** ρ. μετβ. [έζεψα. ζεύτηκα, ζεμένος} (λαϊκ.) τοποθετώ ζώα (κυρ. βόδια, άλογα) κάτω από τον ίδιο ζυγό. για να σύρουν φορτίο, βάρος: ~ ***τα βόδια στο αλέτρι [| ~ σε κάρρο / άμαξα*** ανί . ξεζεύω, λύνω· ΦΡ. **ζεύ- ο***μαι στη δουλειά* δουλεύω πολύ και εντατικά συν. στροίνομαι στη δουλειά. **–ζέψιμο** (το).

[ΕΙ ΥΜ. μεσν. < ***ζεύγω***, πβ. αόρ. ***έ-ζευξ-α*** τού αρχ. ***ζεύγνυμι.*** Το αρχ. ***ζεύγ-νυ-μι*** < Ι.Ε. *yeu-g- «συνδέω, συνάπτω», πβ. σανσκρ. yunak-ti, yuga- «ζυγός», λατ. jungo «συνδέω», γαλλ. joindre, ισπ. yugo «ζυγός», αγγλ. yoke, γερμ. Joch κ.ά. Ομόρρ. ***ζεϋξ-ις (-η), ζεϋγ-ος. ζυγ-ός, ζεύγμα*** κ.ά.[.

ζέφυρος (ο) Ιχωρ. πληθ.} (επίσ.) άνεμος που πνέει από τα δυτικά (βλ. λ. ***άνεμος,*** ΠΙΝ.) ΣΥΝ. (λαϊκ.) πουνέντες.

|UΤΥΜ. αρχ.. πιθ. < ****ζέφος,*** που συνδ. με τη λ. ***ζόφος*** «βαθύ σκοτάδι» (βλ.λ.). η οποία χρησιμοποιήθηκε και με τη σημ. «ανατολή»|. **ζέχνω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} αναδίδω πολύ δυσάρεστη οσμή. μυρίζω πολύ άσχημα, αποκρουστικά· συνήθ. στη ΦΡ. *βρομάει και ζέχνει* ΣΥΝ.βρομοκοπώ.

Ιγ.ϊύμ. < μεσν. ***ζενω.*** μεταπλ. ενεστ. βάσει τού μτγν. αορ. ***ώζεσα*** τού αρχ. ρ. ***οζω)***« βρομώ» (βλ.λ.), κατά το σχήμα ***έσπρωξα - σπρώχνω\. ζέψιμο*** (το) ► ζεύω

ζέω ρ. αμετβ. (λόγ.) [ευχρ. κυρ. στη μτχ. ενεστ. ζέων. ζέουσα. ζέον} (για υγρά) βρίσκομαι στο σημείο βρασμού, κοχλάζω ΙΥΝ. βράζω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θερμότητα.***

[ΠΤΥΜ. αρχ. < ****ζεσ-ω*** <).Η. *ycs- «βράζω», πβ. σανσκρ. vasati, αρχ. γερμ. jesan «αφρίζω», γερμ. Gischt «αφρός». αλβ. ziej (< Ι.Ε. *yes-ejo) κ.ά. Ομόρρ. ***ζεσ-τός. ζε'σ-ις (-η)*** κ.ά.}. **ζηλαδέλφια** (τα) (λαϊκ.) τα αδέλφια από διαφορετικό γονέα (πατέρα ή μητέρα), τα ετεροθαλή αδέλφια (κυρ. αρσενικού φύλου).

[ΗΤΥΜ. < ***μη?>αδέλφϊα*** < ***αλληλαδέλφια***, με παρετυμολ. προς το ρ. ***ζηλεύω].***

Ζηλανδία (η) ► Νέα Ζηλανδία

ζήλεια (η) ► ζήλια

ζηλεμένος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που τον ζηλεύουν, τον επιθυμούν πολλοί· (γενικότ.) πολύ ωραίος: ~ ***μάτια*** / ***ομορφιά.*** **– ζηλεμένα** επίρρ.

ζηλευτός, -ή. -ό αυτός που επάξια γίνεται αντικείμενο επιθυμίας και θαυμασμού: ~ ***θέση εργασίας*** / ***"γάμος ί χάρη*** / ***επιτυχία*** ΣΥΝί. αξιο-ζήλευτος. επίζηλος, ζηλεμένος. **– ζηλευτά** επίρρ. **ζηλεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [ζήλε-ψα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** επιθυμώ για τον εαυτό μου (αγαθό που έχει άλλος): ***ζήλεψε την επιτυχία των άλ***

λων j} ~ τα *νιάτα και την ανεμελιά της* 2. βλέπω (κάποιον) με δυσφορία ή θαυμασμό (επειδή πλεονεκτεί, επειδή καταφέρνει ή έχει κάτι που δεν έχω): ~ *τον πλούσιο αδερφό του* |j *σε - που είσαι τόσο ψύχραιμος* συν. (λόγ.) φθονώ, εποφθαλμιώ **3.** (ειδικότ. για σύζυγο ή ερωτικό σύντροφο) αισθάνομαι δυσάρεστα, επειδή ανησυχώ ή φοβούμαι για πιθανή απιστία· εκδηλώνω ζηλοτυπία (βλ.λ.): *ζηλεύει τη γυναίκα του· δεν την αφήνει ποτέ μόνη με άλλον* ♦ **4.** (αμετβ.) επιθυμώ να έχω κάτι που έχει άλλος, αισθάνομαι δυσφορία ή θαυμασμό για κάτι που καταφέρνει ή έχει άλλος: *Αχ. Τι ωραίο σπίτι!* [| *ζήλεψαν με την επιτυχία του.*

[ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ζήλος\.* **ζήλια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το δυσάρεστο συναίσθημα που νιώθει κανείς απέναντι σε κάποιον ο οποίος πλεονεκτεί ή επιτυγχάνει (κάτι αξιόλογο) ή κατέχει κάτι που δεν έχει ο ίδιος: *τον τύφλωσε η ~ για την επιτυχία τον ανταγωνιστή του* [| *νιώθω / προκαλώ / με τρώει η ~·* ΦΡ. (α) ***κάνω ζήλιες*** εκδηλώνω ζηλοτυπία συν. κάνω σκηνή (β) ***ζήλια- ψώρα*** βλ. λ. *ψώρα* (γ) (παροιμ.) ***αν ήτανε η ζήλια ψώρα, θα την είχε*** / ***θα κόλλαγε όλη η χώρα*** ως σχόλιο για κάποιον που ζηλεύει πολύ, για να δείξουμε ότι όλοι οι άνθρωποι ζηλεύουν 2. (ειδικότ.) το δυσάρεστο συναίσθημα που προκαλεί ο φόβος ή η ανησυχία για πιθανή απιστία αγαπημένου προσώπου: *όταν τον είδε να χορεύει με άλλη. ένιωσε έντονη* - ΣΥΝ. ζηλοτυπία. ***■ σχολ/ο λ. *-ια.*

[ητυμ. < μεσν. *ζήλια / ζηλία* < μτγν. *ζηλεύω,* υποχωρητ. κατά το σχήμα *φτωχός - φτωχαίνω - φτώχια, περήφανος - περηφανεύομαι ~ περηφάνια}.*

ζήλια - φθόνος - ζηλοφθονία - ζηλοτυπία. Η λ. **ζήλια** δηλώνει είτε την επιθυμία που γεννάται σε κάποιον να αποκτήσει κάτι καλύτερο ή πλεονεκτικότερο που διαθέτει ένας άλλος είτε το δυσάρεστο συναίσθημα που νιώθει κανείς απέναντι σε κάποιον που υπερέχει: *Το κοφτερό μυαλό της και το αθλητικό σο)μα της προ- καλούσαν τη ζήλια στις συμμαθήτριές της.* Το **φθόνος** είναι κα- κόσημη λ. Δηλίνει το μίσος που γεννάται στην ψυχή κάποιου για τα πλεονεκτήματα ή τα αγαθά που έχει κάποιος άλλος: *Ο φθόνος μερικών γύρω του για τη νέα θέση τον τον πίκρανε πολύ.* ΙΙ *ζήλια* μπορεί να οδηγήσει στην άμιλλα «επί καλώ», ενώ ο *φθόνος* λειτουργεί «επί κακώ». εις βάρος κάποιου. Αν οδηγήσει σε *φθόνο, τότε* χαρακτηρίζεται ως **ζηλοφθονία,** ενώ η *ζήλια* με ερωτικά κίνητρα καταντά στη **ζηλοτυπία.**

ζηλιάρης, -α. -ικο [μεσν.] **1.** αυτός που ζηλεύει εύκολα: *είναι πολύ ~· αν δει ότι ο γείτονάς του αγόρασε κάτι που δεν έχει κι αυτός, θα τρέ- ξει να το αγοράσει 2.* (ειδικότ.) αυτός που αισθάνεται συχνά έντονη ζήλια για σύζυγο ή ερωτικό σύντροφο, για. πιθανή απιστία αγαπημένου προσώπου: - *σύζυγος* ΣΥΝ. ζηλότυπος, (εκφραστ.) ζηλιαρόγατος, **ζηλιάρικος,** -η, -ο αυτός που εκφράζει ζήλια: ~ *ματιά / αντίδραση.*

ζηλιάρικα επίρρ. **ζηλιαρόγατος** (ο), **ζηλιαρόγατα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.- σκωπτ.) πρόσωπο που αισθάνεται συχνά και έντονα κυρ. ερωτική ζήλια. που ζηλεύει παράφορα συν. ζηλιάρης, ζηλότυπος, **ζήλος** (ο) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η έντονη επιθυμία ή προσπάθεια (για την επίτευξη σκοπού), η ενθουσιώδης εργατικότητα και αφοσίωση (σε κάτι): *έχω - για μάθηση [[έδειξε υπερβολικό / υπερβάλΡ^οντα - κατά την εκτέλεση τής αποστολής του* συν. ενθουσιασμός, θέρμη, προθυμία 2. ***απεργία ζήλου*** βλ. λ. *απεργία.*

[ετυμ. < αρχ. *ζήλος,* αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με το ρ. *ζητώ,* ίσως και με τη λ. *ζημία* (βλ.λ.)!. **ζηλοτυπία** (η) [αρχ.] {ζηλοτυπιών} η εκδήλωση ερωτικής ζήλιας· η παθολογική προσήλωση στο αγαπημένο πρόσωπο κατά απόλυτα κτητικό τρόπο σε συνδυασμό με τον διαρκή φόβο απώλειάς του ή ύπαρξης αντεραστή / αντεράστριας: *μον έκανε ολόκληρη σκηνή ζηλοτυπίας. επειδή με βρήκε να μιλάω με τον γείτονα.* ^ σχόλιο λ. *ζήλια.* **ζηλοτυπος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ζήλια (ερωτική), που παθολογικά επιδιώκει την ολοκληρωτική κατοχή τού αγαπημένου προσώπου φοβούμενος την απώλειά του και την ύπαρξη αντεραστή / αντεράστριας: - *σύζυγος / φίλος.* **– ζηλότυπα / ζηλο- τύπως** |αρχ.[επίρρ.. **ζηλοτυπώ** ρ. |αρχ.| |-είς...}.

[πτυμ. αρχ. < *ζήλος* + *τύπος* < τύπτω «χτυπώ», οπότε η λ. *ζηλότυπος* θα δήλωνε εκείνον που έχει χτυπηθεί από *ζή/.ια\.* **ζηλόφθονος,** -η, -ο [μεσν.Ι αυτός που αισθάνεται ζήλια η οποία οδηγεί σε φθόνο (για αγαθά, επιτυχίες ή την ευτυχία άλλων). **– ζηλόφθονα / ζηλοφθόνως** επίρρ.. **ζηλοφθονία** (η) [μεσν.]. **ζηλοφθονώ** ρ. |μεσν.[{-είς...}- "·"■ σχολιο λ. *ζήλια.* **ζηλώ** ρ. μετβ. {ζηλοίς... | εζήλωσα} (αρχαιοπρ.) επιθυμώ (κάτι που θεωρώ αξιόλογο), ζηλεύοντας ή μιμούμενος αντίστοιχο πρότυπο: *εζή- λωσε τη δόξα των προκατόχων του.*

[ετυμ. < αρχ. *ζη/.ώ (-όω)* < *ζήλος\.* **ζηλωτής** (ο) **1.** (α) ΘΡΗΣΚ. Ο οπαδός ακραίας, φιλοπόλεμης αίρεσης Εβραίων στην Ιουδαία κατά τον Ιο αι. μ.Χ.. που αποσκοπούσε στην εκδίωξη των Ρωμαίων κατακτητών και τόνιζε την πίστη στην παράδοση και την εθνική καθαρότητα (β) [ΣΤ. ο οπαδός θρησκευτικής και πολιτικής τάσης στη βυζαντινή κοινωνία, η οποία εμφανίστηκε στη Θεσσαλονίκη τον Ι4ο μ.Χ. αι., έμενε πιστή στην παράδοση και αντι- δρούσε σε καινοτομίες 2. (μτφ.-κακόσ.) πρόσωπο που ακολουθεί χωρίς παρεκκλίσεις το θρησκευτικό δόγμα στο οποίο ανήκει, ο φανατικός στη θρησκευτική του πίστη συν. φονταμενταλιστής **3.** πρόσωπο που αγωνίζεται με ζήλο για συγκεκριμένο ιδανικό, που αφοσιώνεται με πάθος σε αυτό: ~ *τής παράδοσης* ΣΥΝ. θιασώτης.

[ετυμ. αρχ. < *ζη/.ώ\.* **ζημιά** κ. (λόγ.) **ζημία** (κυρ. στη σημ. 3) (η) **1.** κάθε φθορά, οποιαδήπο-

τε βλάβη ή απώλεια η οποία μειώνει την αξία. την ποιότητα ή τη λειτουργικότητα αυτού που την υφίσταται: ***η κακοκαιρία προκάλεσε φοβερή ~ στις καλλιέργειες || αποκαθιστώ τη ~ ((αν δεν κόψεις το κάπνισμα, Θα πάθεις μεγάλη*** ~! ΦΡ. ***τώρα έγινε η ζημιά*** τώρα έγινε το κακό, δεν επανορθώνεται: ***·~. ας δούμε από 'δώ και μπρος τι θα κάνουμε*** **2.** (συνεκδ.) το κόστος τής βλάβης που υπέστη (κάποιος/κάτι): ***η ~ που έπαθε το αυτοκίνητο ανέρχεται σε 700.000 δρχ.*** λντ. όφελος, ωφέλεια, καλό **3.** (ειδικότ.) η οικονομική απώλεια, το να είναι τα έξοδα περισσότερα από ***τα έσοδα: η ~ που υπέστη επιχείρηση*** ΙΥΝ. (λαϊκ.) χασούρα. ΑΝΤ. κέρδος, όφελος.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. ***ζημία.*** αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με τις λ. ***ζήλος. ζητώ].*** **ζημιάρης,** -α, -ικο {ζημιάρηδες} αυτός που προκαλεί συχνά ζημιές (κυρ. λόγω απροσεξίας ή αδεξιότητας): ~ ***γάτα / παιδί*** ΙΥΝ. απρόσεκτος. (λαϊκ.) ατζαμής. Επίσης **ζημιάρικος,** -η. -ο. **ζημιαρόγατος** (ο), **ζημιαρόγατα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (κυριολ.) γάτος που κάνει ζημιές 2. (συνήθ. μτφ. για πρόσ.) πρόσωπο που κάνει ζημιές ΣΥΝ. ζημιάρης, **ζημιογόνος,** -ος, -ο (λόγ. κυρ. για επιχείρηση) αυτός που εμφανίζει ζημία.

(ετυμ. < ***ζημία*** + ***-γόνος*** *(πβ.* κ. ***παραισθησιο-γόνος)\. ζημιώνω*** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (ζημίω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) προκαλώ (σε κάποιον) ζημιά, κυρ. οικονομική: ***η αποτυχία τού προϊόντος αναμένεται να ζημιώσει την εταιρεία (κατά) i0.000.000*** || (κ. μεσοπαθ.) ***τελικά όλοι βγήκαν ζημιωμένοι από αυτή τη δουλειά*** συν. βλάπτω λντ. αποφέρω κέρδος ♦ **2.** (αμετβ.) έχω ζημία, έσοδα λιγότερα από τα έξοδα: ***έχω ζημιώσει από αυτή την επένδυση.*** — **ζημίωμα** (το) Ιαρχ-Ι ***κ.*** **ζημίωση** (η) |αρχ.|.

[ΚΤΥΜ. < αρχ. ***ζημιώ (-όω)< ζημία\. ζην*** (το) {άκλ.} (αρχαιοπρ.) η ζωή· κυρ. στις ΦΡ. (α) ***τα προς το ζην*** το σύνολο των υλικών αγαθών που επιτρέπουν την επιβίωση, τα αναγκαία αγαθά: ***προσπάθησε να βγάλει - κάνοντας τις πιο απίθανες δουλειές*** συν. τα απαραίτητα, τα στοιχειώδη (β) **το *ευ ζην*** (i) η ζο)ή που χαρακτηρίζεται από ηθικές και πνευματικές αξίες: στους ***φυσικούς γονείς χρωστούμε το ζην και στους διδασκάλους το*** -συν. ενάρετη ζωή (ii) η ευχάριστη και ποιοτική ζωή (συχνά και η πολυτελής και γεμάτη απολαύσεις) (γ) ***προσμετρώ το ζην*** βαδίζω προς το τέλος τής ζωής μου (δ) ***εξεμέτρησε το ζην*** πέθανε (ε) ***το ζην επικινδύνως*** (βίβερε περικολοζαμέντε) το να ζει κανείς με επικίνδυνο τρόπο. [ετυμ.. < αρχ. ***ζην,*** απρφ. ενεστ. τού ρ. ***ζώ (-ήω)\.***

Ζηνοβία (η) ***Λ.Σεπτιμία Ζηνοβία***· βασίλισσα τής αρχαίας πόλης Παλ- μύρας στη Συρία (267-273 μ.Χ.) **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν., θηλ. τού ***Ζηνόβιος*** (βλ.λ.)).

Ζηνόβιος (ο) {-ου κ. -ίου} μάρτυρας τής Ορθόδοξης Κκκλησίας.

[UΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < ***Ζεύς*** (επική γεν. ***Ζηνός***) + ***βίος].***

Ζηνόδοτος (ο) {-ου κ. -ότου} αρχαίος γραμματικός από την Έφεσο (3ος αι. π.Χ.), πρώτος διευθυντής τής Βιβλιοθήκης τής Αλεξάνδρειάς. [Γ.ΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < ***Ζεύς*** (επική γεν. ***Ζηνός***) + ***-δοτος*** < ρ. ***δίδωμι}.*** **Ζήνων** (ο) {Ζήνων-ος, -α} **1.** (α) ο ***Ελεάτης***· αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (495/490-430 π.Χ.), που συνέβαλε αποφασιστικά στην ανάπτυξη τής Λογικής και των μαθηματικών, πολέμιος των Πυθαγορείων (β) ο ***Κιτιεύς-*** αρχαίος 'Κλληνας φιλόσοφος (335-263 π.Χ.), ιδρυτής τής Στωικής Ιχολής **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης **Ζήνωνος.**

[Itym. αρχ. κύρ. όν. < ***Ζεύς*** (επική γεν. ***Ζηνός)*** \.

Ζήρεία (η) το όρος Κυλλήνη (βλ.λ.).

[ΠΤΥΜ.. Αβεβ. ετύμου. ίσως ομόρρ. τής αρχ. ***Ζηρίνθου,*** πόλεως και σπηλαίου τής Θράκης (θρακ. προελ.. αγν. ετύμου). Κατ' άλλους, το τοπωνύμιο είναι σλαβ. αρχής], **ζήση** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η ζωή: ***«αυτός οπού 'δε πράματα στη - του φριχτά»*** (Ν. Καββαδίας) ΣΥΝ. βίος. ·*" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βιώνω.***

[f-ΤΥΜ. < μτγν. ***ζήσις<*** αρχ. ***ζώ (-ήω)\.***

Ζήσης (ο) ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. Κύρ. όν. που βασίζεται στην ευχή ***να ζήσει!.*** η οποία αφορούσε στο νεογέννητο παιδί [.

Ζήσιμος (ο) {-ου κ. -ίμου} ανδρικό όνομα.

[ΕΙΥΜ. < ***Ζήσης,*** με προσθήκη τού επιθήματος ***-ιμος.*** το οποίο έδινε λογιότερο χαρακτήρα στο όνομα [. **ζήτα** (το) {άκλ.} **1.** Ζ. ζ το έκτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου **2.** ***ομάδα «Ζήτα»*** ειδική ομάδα τής Αστυνομίας από αστυνομικούς με μοτοσυκλέτες για την αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών. (Βλ. κ. λ. ***αριθμός).***

[ετυμ. < αρχ. ***ζήτα*** < σημιτ. zeta|. **ζήτα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η ζητιανιά: ΓΟ ***'ριζε στη*** ΙΕΤΥΜ: < ***ζιμώ*** (υποχωρητ.)[. **ζητακισμός** (ο) η διαταραχή τής ομιλίας, που χαρακτηρίζεται από τραυλισμό των συμφο>νων. και κυρ. τού ζ.

ζητάς (ο) {ζητάδες} (αργκό) ο αστυνομικός που ανήκει στην ομάδα «Ζήτα» (βλ. λ. ***ζήτα).*** **ζητείτε και ευρήσετε** -► ζητώ

ζήτημα (το) [ζητήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** οτιδήποτε τίθεται ως θέμα διαπραγμάτευσης ή διερεύνησης: ***η κυβέρνηση οφείλει να ασχοληθεί σοβαρά με το - των ναρκωτικών || προέκυψε ~ από το πλήθος των καταγγελιών χρηματισμού\\ το - τίθεται επί τάπητος]] θα ήθε/^α να σας απασχολήσω για το ~ μου*** (για την προσωπική μου υπόθεση) ΣΥΝ. θέμα. πρόβλημα, υπόθεση 2. οτιδήποτε προκαλεί ή αποτελεί λόγο διένεξης, διαφοροποίησης και αντιπαράθεσης: ***δημιουργεί - εκ τού μη- δενός*** ΙΙ ***λύση των εκκρεμών ~*** συν. πρόβλημα- φρ. (α) **δεν *υπάρχει I τίθεται / υφίσταται ζήτημα*** δεν αποτελεί καν αντικείμενο προς συζήτηση (είτε επειδή δεν υπάρχει αντικείμενο είτε επειδή είναι ασήμα ντο): *τόνισε πως - παραίτησης τού υπουργού || εφόσον δόθηκαν* οι εξηγήσεις. ~ *κλιμάκωσης των αντιδράσεων* συν. δεν συζητείται. δεν υπάρχει πρόβλημα (β) ***δημιουργώ / κάνω (κάτι) ζήτημα*** αποδίδω (σε κάτι) αυξημένη σπουδαιότητα και σοβαρότητα: *αυτά είναι συνηθισμένα πράγματα, ας μην τα κάνουμε ζήτημα κάθε φορά* συν. μεγεθύνω. μεγαλοποιώ, κάνω (κάτι) θέμα (γ) ***είναι δικό μου ζήτημα*** είναι δική μου επιλογή, είναι απόφαση που εξαρτάται αποκλειστικά από εμένα: *αν θα πάρεις μέρος στον διαγωνισμό, είναι καθαρά δικό σου ζήτημα* (δ) (εκφραστ.) ***ζήτημα ζωής και θανάτου*** για κάτι εξαιρετικά σοβαρό και επείγον: *είναι - να επικοινωνήσει αμέσως μαζί μον!* (ε) ***γλωσσικό ζήτημα*** βλ. λ. *γλωσσικός* (στ) ***Ανατολικό Ζήτημα*** βλ. λ. *ανατολικός* (ζ) ***είναι ζήτημα*** (+γεν.) αφορά σε, έχει σχέση με: *άλλοι το βρίσκουν ωραίο, άλλοι άσχημο- είναι ~ γούστου || ~ τύχης / χρημάτων ι αρχών*Συν. είναι θέμα. απαιτείται (η) ***είναι ζήτημα...*** το πολύ...: *όλα αυτά τα χρόνια - αν ήρθε μια-δνο φορές να με δει* (δεν ήρθε παραπάνω από μία-δύο φορές). — (υποκ.) **ζητηματάκι** (το).

[ιίύμ. αρχ. < *ζητώ (-έω)}.* **ζήτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η διαδικασία αναζήτησης, η επιδίωξη εύρεσης: *η - τής αλήθειας** ΦΡ. ***σε πρώτη ζήτηση*** αμέσως μόλις ζητηθεί (i) για την άμεση πληρωμή χρέους ή δανείου από τον υπόχρεο, όταν απαιτηθεί κάτι τέτοιο: *υποσχέθηκε να έχω πίσω τα λεφτά μου -!* ΣΥΝ. χωρίς καθυστέρηση (ii) για την άμεση παροχή οποιουδήποτε αγαθού βάσει συμφωνίας: *οι υπηρεσίες μας θα είναι στη διάθεσή σας ~!* 2. οικον. (α) η γενική εκδήλωση αγοραστικού ενδιαφέροντος για την απόκτηση (με αγορά) αγαθού: *η ~ πετρελαίου τον χειμώνα εμφανίζεται αυξημένη || περιορισμένη / έντονη / ζαφνική / διαρκής / μεγάλη / εποχική* - αμ. προσφορά (β) ***νόμος τής προσφοράς και τής ζήτησης*** νόμος τής αγοράς (βλ. λ. *αγορά,* σημ. 4), σύμφωνα με τον οποίο η σχέση τού ενδιαφέροντος που εκδηλώνει το καταναλωτικό κοινό για την αγορά ενός προϊόντος (ζήτηση) και τής τιμής του είναι ανάλογη, ενώ η σχέση τής προσφοράς τού προϊόντος και τής τιμής του είναι αντιστρόφως ανάλογη, δηλ. όταν το αγοραστικό ενδιαφέρουν (η ζήτηση) αυξηθεί (ή ελαττωθεί), η τιμή τού προϊόντος αυξάνεται (ή μειώνεται αντίστοιχα), ενώ όταν η προσφορά αυξηθεί (ή ελαττωθεί), η τιμή μειώνεται (ή αυξάνεται) (γ) ***ενεργός ζή- τηση*** η ανάγκη ή η επιθυμία για την αγορά προϊόντος, η οποία μπορεί να ικανοποιηθεί, εφόσον ο πιθανός αγοραστής διαθέτει τα αναγκαία χρήματα για την αγορά (δ) ***καμπύλη ζήτησης*** η γραφική απεικόνιση τής σχέσης τής τιμής ενός προϊόντος και τής ζητούμενης ποσότητας αυτού τού προϊόντος ανά χρονική περίοδο.

I f.tym. < αρχ. *ζήτησις< ζητώ.* Οι οικον. όροι είναι μεταφρ. δάνεια: *νόμος τής προσφοράς και τής ζήτησης* (< αγγλ. law of supply and demand), *ενεργός ζήτηση* (< αγγλ. active demand), *σε πρώτη ζήτηση* (< αγγλ. on first demand) j. **ζητητικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που αρέσκεται στις πνευματικές αναζητήσεις, που αναπτύσσει με ευχαρίστηση και αφοσίωση πνευματικά ενδιαφέροντα: - *φι'Λοσοφία / φιλόσοφος* **2.** ***ζητητική*** (η) το σύστημα θέσεων και ιδεών των σκεπτικών φιλοσόφων, το γνο)σιολογικό πλαίσιο τής φιλοσοφίας που ανέπτυξαν, αρνούμενοι το κύρος κάθε αλήθειας ως ανέφικτης. — **ζητητικ-ά / -ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ. **ζητιανεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ζητιάνεψα} ♦ **1.** (αμετβ.) ζητώ χρήματα, υλική βοήθεια, απευθυνόμενος στον οίκτο των άλλων, είμαι ζητιάνος: *κατάντησε να ζητιανεύει στους δρόμους* συν. ζητώ ελεημοσύνη, (λύγ.) επαιτώ. (λαϊκ.) διακονεύω, ψωμοζητώ, βγαίνω στη γύρα ♦ 2. (μετβ.) (συχνά +για) εκλιπαρώ για κάτι με αναξιοπρεπή τρόπο: - *φιλοφρονήσεις ι τη συγγνώμη κάποιου || ζητιανεύει για μια θεσούί.α στο Δημόσιο* ιυν. ικετεύω, **ζητιανιά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η πράξη τού να ζητιανεύει κανείς, η κατάσταση τού να ζει κανείς ζητιανεύοντας: *έμεινε άνεργος κι άστεγος και το 'ριζε / βγήκε στη* - συν. (λόγ.) επαιτεία, (λαϊκ.) διακονιά, ζήτα 2. (μτφ.) η έντονη και κυρ. αναξιοπρεπής ικεσία (για κάτι): <5εν *μον αρέσουν οι - για να πετύχω μια λογική προσφορά.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια.*

ζήτιανος (οι, **ζητιάνα** (η) **1.** πρόσωπο που ζει από ελεημοσύνες, ζητώντας χρήματα, υλική ενίσχυση ΣΥΝ. (λόγ.) επαίτης, (λαϊκ.) διακονιάρης. ζήτουλας 2. (μτφ.-μειωτ.) πρόσωπο που εκλιπαρεί (για κάτι. συχνά αναξιοπρεπούς). — **ζητιανάκι** (το), **ζητιάνικος,** -η, -ο κ. **ζητιανί- στικος.** «"ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια.*

|ΓΤΥΜ. < *ζήτια / ζητιά* < *ζήτης* (πβ. *επαιτώ- επαίτης)* < *ζητώ* + παραγ. επίθημα, *-ιάνος.* πβ. *πρωτευονσ-ιάνος, καθαρευουσ-ιάνος* κ.ά.|.

ζητιάνος: συνώνυμα. Η λέξη που δηλώνει ουδέτερα, χωρίς σημα- σιολογικές αποχρώσεις, αυτόν που ζητάει από τους άλλους ελεημοσύνη (σε χρήματα ή και σε είδος) λόγω ανέχειας και αδυναμίας να. αντιμετωπίσει τις στοιχειοιδείς ανάγκες τής ζωής (φαγητό - στέγη) είναι η λ. **ζητιάνος,** από το ***ζήτη (< ζητώ)*** και την κατάλ. ***-ιάνος,*** που έχει υποτιμητική χροιά (πβ. ***πρωτενουσ-ιάνος, καθαρευουσιάνος).*** Στους μεσαιωνικούς χρόνους ***ζήτη (η)*** και ***ζητούλι (το)*** ήταν «τα χρήματα που κατέβαλλαν οι πιστοί κατά εποχές για να ζήσουν οι ιερείς», ενώ στα έγγραφα τού Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως αναφέρεται (από το 1659) και η λ. ***ζητεία*** (η) με τη σημ. «ζητιανιά, επαιτεία». Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν με τη σημ. τού «ζητιάνος» τις λέξεις από το ρ. ***αιτούμαι: προσαίτης, μεταίτης*** και. λιγότερο. ***επαίτης το*** τελευταίο επιβίωσε και αποτέλεσε την κύρια λόγια και επίσημη λέξη που δήλωσε το «ζητιάνος», με παράγωγο το ***επαιτεία*** (ή ορθότερα ***επαιτία,*** όπως παρατηρεί ο Κ. Κόντος). Από το ***ζήτης*** και την εκφραστική κατάληξη ***-ουλας*** (ή, λιγότερο πιθανόν, από το ***ζητούλι*** και την κατάλ. ***-ας*** με αναβιβασμό τού τόνου) σχηματίστηκε η λ. **ζήτουλας** με επιτατική και μειωτική σημασία (αυτός που με αναξιοπρεπή και φορτικό τρόπο ζητάει βοή

θεια από τους άλλους) και το σύνθετο **ψωμοζήτης.** Ως ισχυρότεροι και εκφραστικότεροι τύπυι σχηματίστηκαν το σύνθετο **ψωμοζήτουλας** και το (παράγωγο) **ζητουλιάρης.** Από την ανάγκη των μοναχών να επιτελούν (στα μεσαιωνικά και νεότερα χρόνια) τη «διακονία» ή το «δίακόνημα» τής επαιτείας, δηλ. τής συγκέντρωσης χρημάτων και τροφίμων από τους πιστούς για τα μοναστήρια, προήλθε η λ. **διακονιάρης** (< ***διακονιά < διακονία).***

ζήτουλας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (μειωτ.) αυτός που ζητάει διαρκώς και αναξιοπρεπώς από τους άλλους. Ηπίσης (εμφατ.) **ζητουλιάρης.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζητιάνος.*

Ιετυμ. μεσν. < *ζητώ* + παραγ. επίθημα *-ονλας,* πβ. *δράκ-ονλας, ρούφ- ονλας].*

ζητούμενο (το) Ιζητουμέν-ου |-ων} **1.**οτιδήποτε προκύπτει ή τίθεται ως ζήτημα, αντικείμενο έρευνας ή αναζήτησης: *η μείωση τής ανεργίας είναι το ~ τής πολιτικής μας* 2. αυτό που επιθυμώ να αποκτήσω, γιατί αισθάνομαι ότι μου λείπει: *τα πάντα εξαρτώνται από την ποιοτική παιδεία· αυτό είναι το ~ στη χώρα μας* συν. αίτημα 3. το προς απάντηση ερώτημα ή θέμα: *στο θέμα τής έκθεσης ιδεών διακρίνουμε δεδομένα και ζητούμενα* jj *τα ~ στο πρόβ?.ημα τής άλγεβρας.* [ετυμ. Ουδ. μτχ. παθ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *ζητώ].*

ζητώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ζητ-είς κ. -άς... | ζήτ-ησα, -ιέμαι (λόγ. -ούμαι. -είσαι...), -ήθηκα. -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. ψάχνω να βρω. έχω ανάγκη (από *κάτι): ζητούσε ένα πρόχειρο καταφύγιο από τη βροχή* |{ *ζητούνται πωλήτριες με πείρα* jj *ζητείται γκαρσονιέρα επιπλωμένη* || (κ. μεσοπαθ. τριτοπρόσ.) *ζητείται τηλεφωνήτρια (αγγελία)* || *ζητούνται εργάτες για βραδινή βάρδια* συν. αναζητώ, ψάχνω, γυρεύω· φρ. *τι ζητάει / γυρεύει* (κστοιος κάπου); για να δηλώσουμε ότι κακώς, κατά τον ομιλητή, κάποιος βρίσκεται ή ενεργεί κάπου 2. θέλω να συναντήσω (κάποιον) ή να μιλήσω ίσε κάποιον): *από το πρωί σε ζητάει σε όλα τα γραφεία* jj *ποιον ζητάτε ακριβώς:* || *κάποιος σε ζήτησε* στο *τη- /.έφωνο,* αλλά *δεν άφησε όνομα* 3. εκφράζω (σε κάποιον) την ανάγκη μου (για κάτι), με σκοπό να μου το δίόσει: *ζήτησε τη βοήθεια των φίλων* II *ζητούσε το έλεος των δικαστών* || *τα κόμματα ζητούν την ψήφο σας* jj *πολλά ζητάς!* (έχεις πολλές απαιτήσεις) JJ *ζήτησε το τηλέφωνό του* (τον ρώτησε ποιος είναι ο αριθμός τού τηλεφώνου του) || *- την άδειά του / μια χάρη / το χέρι κάποιας* (κάνω πρόταση γάμου σε γυναίκα) ςυ.ν. επιζητώ, (λόγ.) αιτούμαι· φρ. *ζητώ σε γάμο* κάνω πρόταση γάμου, εκφράζω την επιθυμία (σε γυναίκα ή στον κηδεμόνα της) να παντρευτώ (κάποια): *τη ζήτησε (σε γάμο) από τους γονείς της* 4. επιδιώκω (κάτι): *ζητούσε τ'αδύνατα*]| *ό.τι κι αν ζητήσει στη ζωή τον θα το πετύχεν* φρ. (λόγ.) *ζητείτε και ευρήσετε {ζητείτε καί εύρήσε- τε.* Κ.Δ. Ματθ. 7,7) ζητάτε (κάτι) με επιμονή και θα το βρείτε· για την αξία τής επίμονης αναζήτησης, αυτός που επιμένει ανταμείβεται για την προσπάθειά του 5. (ειδικότ.) απαιτώ, προβάλλω αξίωση βάσει φυσικού, ηθικού ή νομικού δικαιώματος μου: οι *εργαζόμενοι ζητούν την άμεση ικανοποίηση των αιτημάτων τους* || *ζήτησε την επέμβαση τού εισαγγελέα για τα έκτροπα* || *~ αποζημίωση / διαζύγιο ! μια καθαρή και έντιμη εξήγηση / την α/.ήθεια / το δίκιο μου* συν. αξιώνω· φρ. (α) *ζητώ τον λόγο (από κάποιον)* βλ. λ. *λόγος* (β) *ζητώ την κεφαλή (κάποιου) επί πίνακι* (από την απαίτηση τής Σαλώμης για τον αποκεφαλισμό τού Ιωάννη τού Προδρόμου) ζητώ την αυστηρή τιμωρία ή την αποπομπή κάποιου 6. (+να) εκφράζω (σε κάποιον) την επιθυμία (να κάνει / να γίνει κάτι): *τον ζήτησα να είναι σύντομος* || *τονς ζήτησα να μου δοθεί άδεια να λείψω για λίγες μέρες* 7. επιθυμώ έντονα, επιδιώκω: *~ να μάθω την αλήθεια* ♦ (αμετβ.) 8. διατυπώνω την επιθυμία να αποκτήσω ή να πετύχω κάτι, κυρ. να μου δοθεί κάτι, επιδιώκω να καρπωθώ. να κερδίσω από τους άλλους; *στη ζωή δεν πρέπει μόνο να ζητάς· πρέπει και να δίνεις* 9. (μτφ.) έχω ανάγκες, απαιτήσεις, χρειάζομαι πράγματα: *το σπίτι ζητάει συνεχώς· πρέπει να ξοδεύεις συνέχεια χρήματα* || *τα παιδιά μεγαλώνουν και ζητάνε* (έχουν ανάγκες, που πρέπει να καλύψουν οι γονείς τους) 10. ζητιανεύω: *δεν ντρέπεται να ζητά από δεξιά κι αριστερά* |] *το έχει πιο εύκολο να ζητά από το να δουλεύει* 11. (μτ<ο.) αισθάνομαι έντονη ανάγκη, ειδ. βιολογική- κα- τέχομαι από σφοδρή επιθυμία (για κάτι): *και το σώμα ζητεί μαζί με το πνεύμα* **12.** (μεσοπαθ. *ζητούμαι / ζητιέμαι***)** έχω ζήτηση: *το μπεζ ζητιέται πολύ φέτος στα ρούχα.*

[ετυμ. < αρχ. *ζητώ (-έω),* αβεβ. ετύμου. Έχει υποστηριχθεί ότι τόσο το ρ. *ζητώ* όσο και οι λ, *ζημία. ζήλ.ος* εμφανίζουν κοινό θ. *ζη-.* το οποίο παρουσιάζεται επίσης στο ρ. *δίζημαι* «αναζητώ, ψάχνω, ερευνώ» < *~ύΥ- δΐά-μαι* (με ενεστωτικό αναδιπλασιασμό)].

ζήτω επιφών. **1.** να ζήσει */* να ζήσουν ως έκφραση έντονης επιδοκιμασίας και αποδοχής ή ενθουσιασμού: *η εορταστική εκδήλωση τελείωσε μέσα σε χειροκροτήματα και με τη φράση: η Ελλάδα»* || *Τ'α καταφέραμε!»* λντ. ου. γιούχα· φρ. (α) (για πρόσ.) δεν κάνω ούτε *για ζήτω* είμαι εντελώς ανίκανος, άχρηστος: *τι τον μάζεψες αυτό* τον *άχρηστο, αυτός δεν κάνει ούτε για ζήτω!* (β) *ούτε για ζήτω* για κάτι εντελούς ανεπαρκές: *τα λεφτά δεν φτάνουν -* (γ) (ειρων.) *ζήτω* ίτου *καήκαμε* για κατάσταση που θεωρείται καταστροφική, αδιέξοδη: *έτσι* κι *α/.ηθεύυυν οι φήμες. ~! 2. ζήτω* (το) {άκλ.} η επιδοκιμασία με ζητωκραυγές: *τα - και τα χειροκροτήματα τού πλήθους* ΣΥΝ. ζητωκραυγή 3. (κατ' επέκτ.) η ευρεία αποδοχή, η έντονη επιδοκιμασία: *μια ζο)ή τη συντρόφευαν τα - τού κοινού* ΣΥΝ. εκτίμηση.

[ετυμ. Γ* πρόσ. προστακτικής ενεστ. τού αρχ. ρ. *ζώ (-ήω).* που χρησι- μοποιήθηκε επίφωνηματικώς. ξεκινώντας από τους Εβδομήκοντα ως απόδ. τού εβρ. jchi].

ζήτω - ζητωκραυγές - τραγιάσκα. Το **ζήτω** αρχίζει να χρησιμοποιείται ευρύτερα από τους χρόνους τής Κοινής. Στην Π. Διαθήκη βρίσκουμε συχνά τη φράση «***ζήτω δ βασιλενς»*** (Α ***Βασιλειών*** 10. 24 · ***Β' Βασι?^ειών*** 16, 16 κ.ά.). Στην πραγματικότητα είναι τύπος προστακτικής (γ' εν.) τού ρ. ***ζώ (ζήθι,*** *ζήτω* ***ζήτε. ζώντων / ζήτωσαν).*** που εξελίχθηκε βαθμηδόν σε επιφώνημα (πβ. αγγλ. long live the King «ζήτω ο βασιλεύς»). Από τη φράση «κραυγάζω ζήτω» σχηματίστηκε στα χρόνια αμέσως μετά την Κπανάσταση τού '21 το ρ. **ζητωκραυγή!** με τη σημ. «επευφημώ» (αργότερα -το 1870- πλάστηκε και επικράτησε τελικά ***ο τ.*** **ζητωκραυγάζω)** και το ουσ. **ζητωκραυγές** «επευφημίες» (και τα δύο μαρτυρούνται στα Πρακτικά τής Εθνοσυνέλευσης το 1843-44). Ο Στέφ. Κουμανούδης, πνευματο)δης μελετητής τής Ελληνικής, παρατηρεί λογοπαίζοντας και σε γλαφυρό ύφος τα εξής περί τής λέξεως: ***«Ό Σκαρλάτος Βυζάντιος*** [γνωστός λεξικογράφος) ***τω '1835 κατεκρινε τήν λέξιν. άλλ' αντί) κραυγαστική ούσα φύσει κραυγάζει μέχρι σήμερον*** [1900!]. ***και αδύνατον νά ύπερκραυγασθή ύπό τών δυσχεραινόντων πρός τήν έλευθέραν κίνησιν τής γλώσσης τον λάρυγγος. τών πνευμόνων καί τού νυν τά πάντα*** τ* ***ανθρώπινα κινοΰντος». (Συναγωγή νέων λέξεων...).*** Αξίζει επίσης να αναφερθεί συναφώς ότι η *τραγιάσκα.* το γνωστό είδος καπέλου, συνδέεται άμεσα με το **ζήτω!** Προήλθε από παρανόηση των λόγων Ρουμάνων εκδρομέων στην Αθήνα, που φωνάζοντας «ζήτω η Ελλάδα» (traiasca Grecia) πετούσαν στον αέρα τις «τραγιάσκες» τους, δηλ. τα καπέλα τους (είδος κασκέτου).

ζητωκραυγάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [1870] {ζητωκραύγασα} ♦ 1. (αμετβ.) επευφημώ φωνάζοντας «ζήτω». κραυγάζω υπέρ (κάποιου), εκδηλώνω ζωηρό θαυμασμό και ενθουσιασμό (για κάτι): *τα πλήθη τον ζητωκραύγαζαν* ΣΥΝ. (λόγ.) αλαλάζω ΛΝΤ. αποδοκιμάζω, γιουχά- ρω. γιουχαΐζω ♦ 2. (μετβ.) επευφημώ (κάποιον), εκδηλώνω (σε κάποιον) την επιδοκιμασία και τον ενθουσιασμό μου: *όλο το στάδιο ζητωκραύγαζε τον νικητή* || *όρθιοι ζητωκραύγαζαν την έξοχη ενέργεια τού παίκτη* ΣΥΝ. επευφημώ αντ. αποδοκιμάζω, γιουχάρω. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζή- το).*

ζητωκραυγή (η) [1843] η επευφημία, η κραυγή «ζήτω»: *όλο το γήπεδο σειόταν από τις ~.* **ζιβάγκο** (το) {άκλ.} 1.ο κλειστός ανυψωμένος λαιμός χειμωνιάτικης κυρ. μπλούζας, που καλύπτει, εφαπτόμενος, τον λαιμό αυτού που τη φορά: *αυτό το πονλόβερ έχει ψηλό / χαμηλό / χαλαρό / σφιχτό ~* 2. (συνεκδ.) κάθε μπλούζα που έχει τέτοιο λαιμό: *μάλλινο / άσπρο / χοντρό / εφαρμοστό ~.*

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. zhivago. τίτλος κινηματογραφικής ταινίας, στην οποία ο κεντρικός ήρο)ας (Δρ Ζιβάγκο) φορούσε πουλόβερ με γυριστό γιακά,

ρωσ. Zhivago, όνομα ήρωα *τού* μυθιστορήματος *Doctor Zhivago* (1955) τού B.L. Pasternak]. **ζιγκ-ζάγκ** κ. **ζικ-ζάκ** επίρρ. **1.** με συνεχείς ελιγμούς: *η μηχανή ράβει το γαζί -* **2.** *ζιγκ-ζάγκ* (το) (α) η κίνηση που χαρακτηρίζεται από συνεχείς ελιγμούς: *έκανε συνέχεια ~. προσπερνώντας τα αυτοκίνητα που βρίσκονταν στον δρόμο του* (β) (συνεκδ.) τμήμα δρόμου ή πορείας. που εξαναγκάζει σε τέτοια κίνηση: *ο δρόμος έχει πολ?.ά* Ιετυμ. < γαλλ. 2igzag. πιθ. < γερμ. zick/.ack. μάλλον ηχομιμητική λ., κατ' άλλους όμως ανάγεται στη γερμ. λ. Zacke «αιχμή»], **ζιγκολό** (ο) {άκλ.} άνδρας που επί πληρωμή συνάπτει σεξουαλικές σχέσεις, κυρ. με γυναίκες μεγάλης ηλικίας ΣΥΝ. πόρνος.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. gigolo < μεσν. γαλλ. giguer «χορεύω» < αρχ. γαλλ. gigue «μουσικό όργανο»], **ζιγκουράτ** (το) {άκλ.} ΑΡΧΑΙΟΛ. γιγαντιαίος πύργος-ναός σε σχήμα βαθμιδωτής πυραμίδας με ιερό στην κορυφή, χαρακτηριστικός τής αρχιτεκτονικής τής αρχαίας Μεσοποταμίας.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. ziggurat < ακκαδ. zigguratu «διακοσμητικός πύργος»], **ζιζάνιο** (το) {ζιζανί-ου | -ων} **1.** κάθε φυτό. κυρ. αγριόχορτο, που φυτρώνει σε εδάφη καλλιεργειών, παρεμποδίζοντας την ανάπτυξη των καλλιεργούμενων φυτών ΣΥΝ. τριβόλι, παράσιτο 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που κάνει αταξίες, προκαλώντας αναστάτωση στους υπολοίπους: *σκέτο - αυτό το παιδί· δεν αφήνει άνθρωπο σε ησυχία* ΣΥΝ. ταραχοποιός. ταραξίας, άτακτος, διαβολάκι, σκανταλιάρης 3. (μτφ.) το στοιχείο που επιφέρει σταδιακή αποσύνθεση και διάλυση, τροποποιώντας τα ισχύοντα δεδομένα: *το ~ τής αμφισβήτησης / τού ατομικισμού* ΣΥΝ. (μτφ.) μικρόβιο· ΦΡ. (μτο.) *ενσπείρω/σπέρνω ζιζάνια* προ- καλο) έριδες, διχόνοιες: *προσπαθούν με δηλώσεις να ενσπείρουν ζιζάνια στο εσωτερικό τού κόμματος.*

[ΕΙΥΜ. < μτγν. *ζιζάνιον.* πιθ. < σουμε.ρ. zizan «σιτάρι» (πβ. κ. εβρ. zuneh). Η λ. απαντά για πρώτη φορά στην Κ.Δ. (πβ. Ματθ. 13. 25 *...ήλθεν (...) ό εχθρός και έπέσπειρεν ζιζάνια ανά μέσον τον σίτου καί άπή/.θεν),* όπου χρησιμοποιείται πάντοτε με αρνητική σημ. κατ' αντιδιαστολή προς το σιτάρι), **ζιζανιοκτόνο** (το) φάρμακο για την εξολόθρευση των ζιζανίων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-κτόνος.*

[ει ΥΜ. < *ζιζάνιο* + *-κτόνο* < αρχ. *κτείνω* «φονεύω», βλ. κ. *-κτονία\.* **ζιλέ** (το) {άκλ.} το ανδρικό ή γυναικείο ελαφρύ γιλέκο, που φοριέται πάνω από το πουκάμισο.

Επίσης **ζιλές** (ο). ─(υποκ.) **ζιλεδάκι** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία.*

ΙΕΙΥΜ. < γαλλ. gilet < ισπ. jileco. βλ. κ. *γιλέκο*[. **ζίλι** (το) (χωρ. γεν.Ι 1. γο ταμπούρλο 2. *ζίλια (χα) μεταλλικά* κρόταλα σε σχήμα μικρών δίσκων για συνοδία λαϊκού χορού ή τραγουδιού (συχνά στα κάλαντα).

|ΕΤΥΜ. < τουρκ. /il. πιθ. περσ. προελ.].

Ζιμπάμπουε (η) {άκλ.} (αγγλ. Republic of Zimbabwe = Δημοκρατία τής Ζιμπάμπουε) κράτος τής Ν. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Χαράρε, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Ζιμπάμπουε.

|ΚΙΥΜ. < αγγλ. Zimbabwe < (γλ. Μπανχού) zimba we bahwo «πέτρινα σπίτια», όν. αρχαιολογικής περιοχής στα ΝΑ. τής χώρας, η οποία ώς το 1979 ήταν γνωστή με το όν. *Ροδεσία* (αγγλ. Rhodesia), από τον Βρε*

τανό πολιτικό και οικονομολόγο C. Rhodes (1853-1902)]. **ζιμπελίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κουνάβι που ζει σε δάση τής Β. Αμερικής και τής Ευρασίας (βλ.λ.). γνωστό γιο: την απαλή, ζεστή και ακριβή γούνα του 2. (συνεκδ.) η ίδια η γούνα τού παραπάνω ζώου. |ι :ΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. zibcline < ιταλ. zibellino. σλαβ. προελ.. πβ. ρωσ. sobol' «κουνάβι»), **ζιμπούλι** (το) *■ ζουμπούλι

ζίνια (η) πώδες διακοσμητικό φυτό με μεγάλα πολύχρωμα άνθη σε ταξιανθίες (που ονομάζονται *κεφάλια).*

ΙΕΤΥΜ. < νεολατ. zinnia, από το όν. τού Γερμανού βοτανολόγου J. Zinn (1727-59)J.

ζίου-ζίτσου (το) {άκλ.) Α(-)Λ. ιαπωνική τεχνική προσωπικής άμυνας χωρίς όπλα. με βίαιες λαβές σε συγκεκριμένα αδύνατα σημεία τού σώματος τού επιτιθεμένου, κατά την οποία χρησιμοποιείται η δύναμη και το βάρος τού ίδιου τού αντιπάλου για την εξουδετέρωσή του.)ετυμ. < αγγλ. jiu-jitsu < ιαπ. jujitsu <ju «ευγένεια» + jitsu «τέχνη»), **ζιπ** (το) {άκλ.} Ji/Y **1.** συσκευή για την αποθήκευση συμπιεσμένων αρχείων σε μεγάλης χωρητικότητας δισκέτες 2. (συνεκδ.) η ίδια η δισκέτα που χρησιμοποιείται στην παραπάνω συσκευή **3.** (ως επίθ.) για αρχείο συμπιεσμένο με το σύστημα τής παραπάνο) συσκευής, (υποκ.) **ζιπάκι** (το) (σημ. 2).

ILiTYM. < αγγλ. zip}, **ζιπ-κιλότ** (η/το) {άκλ.} το φαρδύ γυναικείο παντελόνι, που συνήθ. σταματά στο ύψος τού γονάτου και δίνει την εντύπωση φούστας: *μάλ/ανη / σπορ ι μονόχρωμη / καρό ~.*

Ιεγυμ. < γαλλ. jupc-culottc < jupe «φούστα» (< αραβ. djubbah) + eulotte (βλ. λ. *κιλότα)].* **ζιπουνάκι** (το) {χωρ. γεν.} παιδικό κοντομάνικο εσώρουχο, που φοριέται από τη μέση και πάνω κατάσαρκα ως φανέλα, **ζιπούνι** (το) {ζιπουν-ιού | -ιών} πανωφόρι με μήκος ώς τη μέση, συνήθ. εφαρμοστό και με μακριά μανίκια: *δερμάτινο ~.*

[ετυμ. < μεσν. *ζιπούνιν*< *ζιπόνιν*< βεν. zipon]. **ζιρκόνιο** (το) {ζιρκονίου | χωρ. πληθ.) **1.** χημ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Zr) αργυρόλευκου χρώματος, που έχει ιδιαίτερη σημασία στον τομέα των εφαρμογών τής πυρηνικής ενέργειας (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ιιιν.) 2. ορυκτ. το πυριτικό ορυκτό τού παραπάνω στοιχείου, με μεγάλο δείκτη διάθλασης και έντονη διάχυση φωτός· είναι ευρέως διαδεδομένο στην κοσμηματοποιία λόγω των ελκυστικών ιδιοτήτων του και τής ασύγκριτα χαμηλής τιμής του σε σχέση με τους πολύτιμους λίθους. Ηπίσης **ζιργκόν** {άκλ.} (σημ. 2).

Ιετυμ. Μεταφορά τού γερμ. Zirkon < γαλλ. jargon < ιταλ. giargone < περσ. zargim «χρυσαφή!»]. **ζο** (το) »ζώο

ζογκλέρ (ο) {άκλ.} **1.** επαγγελματίας τού θεάματος που εκτελεί κυρ. ταχυδακτυλουργικές ή ακροβατικές ασκήσεις, ψυχαγωγώντας το κοινό, συνήθ. στο τσίρκο 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για αθλητή ή συνήθ. σε ομαδικό άθλημα (ποδόσφαιρο, μπάσκετ κ.λπ.) που διακρί- νεται για το θεαματικό του παιχνίδι: *~ το*>ν *γηπέδων.* - - **ζογκλερϊκός,** -ή,-ό.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. jongleur < λατ. joculator < ρ. joculor «παίζω, χαριεντίζομαι»].

ζομπι (το) {άκλ.} **1.** (στο βουντού) το σώμα νεκρού που «επαναφέρε- ται» από κάποιον στη ζωή με υπερφυσικό τρόπο, για να τον υπηρετήσει ως άβουλο και άφωνο όργανό του· (μτφ.-μειωτ.) 2. άνθρωπος με ιδιαίτερα εκκεντρική και παράξενη εμφάνιση ή με κινήσεις και αντιδράσεις αφύσικες και μηχανικές **3.** εξαιρετικά άσχημος άνθρωπος ή και πολύ ρυτιδωμένος και καταβεβλημένος λόγω προχωρημένης ηλικίας.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. zombie, πιθ. συνδ. με την κονγκολέζικη λ. nzambi «θεός»] ·

ζορζέτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πολύ λεπτό μεταξωτό ή μάλλινο ύφασμα.

ΙΕΤΥΜ. < Georgette, επωνυμία αγγλ. εμπορικού οίκου, που διαβάστηκε με γαλλ. προφορά [. **ζόρι** (το) {χωρ. γεν.} (καθημ.-λαϊκ.) **1.** η καταναγκαστική πίεση που ασκείται σε κάποιον για πράξη ή στάση, για την οποία εκδηλώνει απροθυμία, αδιαφορία ή αντίθεση ΣΥΝ. βία, εξαναγκασμός, στανιό* ΦΡ. ***με το ζόρι*** (i) με τη βία. με το στανιό: *δεν ήθελε να έρθει · - τον φέραμε ώςΐ'δώΣΥΧ.* με εξαναγκασμό, με πίεση (ii) με μεγάλη δυσκολία, προσπάθεια: - *κρατήθηκα να μη σκάσω στα γέλια* 2. η δυσκολία που αντιμετωπίζει κανείς, οτιδήποτε δυσχεραίνει και παρεμποδίζει: *αυτή η άσκηση είναι μεγάλο - || έχη κολλά - να περάσει!* συν. δυσκολία, δυσχέρεια· φρ. ***τραβάω ζόρι*** βλ. λ. *τραβώ.*

[F.tym. < τουρκ. zor}. **ζορίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ζόρισ-α. -τηκα. -μένος} (καθημ.) ♦ (μετβ.) **1.** εξαναγκάζω (κάποιον να καταβάλει έντονες προσπάθειες), ασκώ πίεση (εκβιάζοντας συγκεκριμένη εξέλιξη ή αποτέλεσμα): *έπρεπε να τον ζορίσω, για να μου δώσει απάντηση || τον ζορίζουν απ' όλες τις πλευρές, αλλά αυτός δεν υποχωρεί!* ΣΥΝ. πιέζω, στρυμώχνω **2.** χρησιμοποιώ (κάτι) κατά εξαντλητικό τρόπο, οδηγώντας το στα όρια των δυνατοτήτων του (συσκευής ή μηχανής): *μην τη ζορίζεις άλλο τη μηχανή, γιατί θα χαλάσει* **3.** φέρνω (κάποιον) σε δυσχερή θέση: *ο ρεπόρτερ ήθελε να ζορίσει τον καλεσμένο του με επιθετικές ερωτήσεις* ΣΥΝ. στρυμώχνω ♦ 4. (αμετβ.) γίνομαι δυσκολότερος· ΦΡ. ***ζορίζουν τα πράγματα*** η κατάσταση γίνεται πιο δύσκολη: *αν δει ότι θα τα παρατήσει* συν. σκούρα τα πράγματα 5. (μεσοπαθ. ***ζορίζομαι***) δυσκολεύομαι σε κάτι, αισθάνομαι να με πιέζουν: - *οικονομικά ι επαγγελματικά }| όταν ζορίζεται, αντιδρά απότομα* ΣΥΝ. πιέζομαι, (λαϊκ.) τα βρίσκω σκούρα, τα βρίσκω μπαστούνια. — **ζόρισμα** (το,), (υποκ,) **ζο- ρισματάκι** (το).

ζόρικος, -η/-ια. -ο (εκφραστ.) **1.** αυτός που δύσκολα αποδέχεται ή υποτάσσεται σε απαιτήσεις άλλων: *είναι πολύ ~ στις διαπραγματεύσεις* ΣΥΝ. σκληρός ΛΝΤ. υποχωρητικός, συμβιβαστικός, βολικός 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα, σκληρότητα ή απειλητι- κότητα: *είναι πολύ ~· δεν μπορώ να του επιβ/^ηθο)* · ΦΡ. (α) ***κάνω τον ζόρικο (σε κάποιον)*** συμπεριφέρομαι με επιθετικό, άγριο τρόπο (σε κάποιον), χρησιμοποιώ απειλές ή έχω απειλητικό ύφος (β) ***ζόρικο αντράκι*** (ειρων.) για άντρα που παριστάνει τον σκληρό, χωρίς να πείθει γι" αυτό **3.** (ενέργεια ή εργασία) που έχει μεγάλη δυσκολία: *~ άσκηση / δουλειά / υπόθεση || ζόρικα τα πράγματα στην οικονομία με τα νέα μέτρα!* — **ζόρικα** επίρρ. **ζορίλήδικος,** -η. -ο 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα ΣΥΝ. ζόρικος 2. αυτός που προκαλεί δυσκολία κατά την εκτέλεσή του: *είναι πολύ - αυτή η δουλειά* ΣΥΝ. ζόρικος. **ζοριλίκι** (το) {χωρ. γεν.} (οικ.) η προκλητική επίδειξη δύναμης, η επιθετική, απειλητική συμπεριφορά: *αρχίζο) τα* - ΣΥΝ. (λαϊκ.) νταηλίκι. μαγκιά, τσαμπουκάς.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. zorluk|. **ζορμπαλίκι** κ. **ζορμπαδιλίκι** (το) (λαϊκ.) η προκλητική, επιθετική και απειλητική συμπεριφορά ή ενέργεια.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. zorbalik}. **ζορμπάς** (ο) {ζορμπάδες} (λαϊκ.) **1.** πρόσωπο που έχει επιθετική, βίαιη συμπεριφορά 2. άνθρωπος ανέμελος, που ζει έντονα και με τρόπο αντισυμβατικό **3.** (παλαιότ.) το ένοπλο μέλος άτακτου στρατού, που ακολουθούσε τη ζωή τής παρανομίας με αρπαγές, βιασμούς, καταστροφές κ.λπ.

ΙΕΤΥΜ^. < τουρκ. zorba].

Ζορρό (ο) {άκλ.} κινηματογραφικός και τηλεοπτικός ήρωας, δεινός ξιφομάχος και σκοπευτής, που έκρυβε την πραγματική του ταυτότητα και παρενέβαινε μασκοφόρος και ντυμένος στα μαύρα, για να υπερασπιστεί το δίκαιο και τους αδυνάτους· ΦΡ. (ειρων.) ***κάνω τον Ζορρό*** παριστάνω τον προστάτη, τον σωτήρα άλλων, εμφανίζομαι αυτόκλητα ως τιμωρός των κακών.

|f.tym. < αγγλ. Zorro < ισπ. zorro «αλεπού», πράγμα που συμβαδίζει με τον χαρακτήρα τού προσο>που. το οποίο πρωτοπαρουσιάστηκε το 1920 στην ταινία *The mark of Zorro (Το σημάδι τού Ζορρό).* όπου τον Ζορρό υποδύθηκε ο Douglas Fairbanks), **ζούγκλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) **1.** τροπικό δάσος, συχνά αδιαπέραστο, με πλουσιότατη άγρια πανίδα και χλωρίδα: *η ~ τού Αμαζόνιόν* ΦΡ. (κακόσ.) ***νόμος τής ζούγκλας*** (i) ο νόμος τής φυσικής επικράτησης τού ισχυροτέρου εις βάρος τού πιο αδύνατου (ii) η χρήση οποιουδή- ποτε διαθέσιμου μέσου από την πλευρά τού ισχυροτέρου για την επικράτησή του σε ανταγωνισμό συν. ο νόμος / το δίκαιο τού ισχυρότερου 2. (μτφ.) κάθε χοίρος στον οποίο κυριαρχεί η βία. η έλλειψη ασφάλειας ή ο απάνθρωπος ανταγωνισμός: *η σύγχρονη ~ τής κοινωνίας μας* ((- *καταντήσαμε! Κινδυνεύεις ακόμη και μέσα στο σπίτι σου!* **3.** (μτφ.) η χαώδης κατάσταση : *η ~ των διατάξεων και των ρυθμίσεων τού φορολογικού συστήματος.*

{ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. jungle < αγγλ. jungle < χίντί jangal «δάσος» < σανσκρ. jangala]. **ζούδι** ιτο) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) 1.το ζωύφιο, το έντομο συν. ζουζούνι, μαμούνι 2.(μτφ.-χαϊδευτ.) ο εξαιρετικά μικρόσωμος ή ο πολύ μικρός στην ηλικία. —ιυποκ.) **ζουδάκι** (το).

|f.tym. < μεσν. *ζούδιον*< αρχ. *ζώδιον.* υποκ. τής λ. *ζφον*\. **ζούζουλο** (το) (λαϊκ.) **1.** ζωύφιο, ζουζούνι **2.** (μτφ.-χαϊδευτ.) ζωηρό και άτακτο μικρό.

| ftym. Άλλος τ. τού *ζούζουνο* < *ζουζούνι*\. **ζουζούνα** (η) ως προσφώνηση σε ζωηρή και χαριτωμένη κοπέλα. — (υποκ.) **ζουζουνίτσα** (η), **ζουζούνι** (το) {ζουζουν-ιού | -ιών| (καθημ.) **1.** έντομο μικρών διαστάσεων. κυρ. αυτό που πετά παράγοντας έναν χαρακτηριστικό βόμβο ΣΥΝ. ζωύφιο 2. ιως χαρακτηρισμός) για ζωηρό, άτακτο παιδί. — (υποκ.) **ζουζουνάκι** (το).

{ετυμ. Ηχομιμητική λ. (από τον ήχο *ζου-ζου)* + παραγ. επίθημα *-ούνι.* κατά το *μαμούνι- κ^. κ.* βουλγ. zuzukam «ζουζουνίζω»], **ζουζουνία** (η) (χαΐδευτ.-οικ.) πείραγμα ή αταξία, **ζουζουνίζω** ρ. αμετβ. {ζουζούνισα} (για έντομα) παράγω τον χαρακτηριστικό βόμβο τού εντόμου που πετά συν. βουίζω. - **ζουζούνισμα** (το).

ζούλα (η) {χωρ. πληθ.) (αργκό) η μυστικότητα· ΦΡ. (οικ.) ***στη ζούλα*** στα κρυφά, χωρίς να γίνομαι αντιληπτός: *ο γιατρός τού απαγόρευσε τελείως το κρασί, αλλά - πίνει κανένα ποτηράκι* }| *πέρασε τα λαθραία* ~ ΣΥΝ', στα κλεφτά, μυστικά, στα μουλλωχτά. ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποχωρητικός.*

[ΕΤΥΜ. < *ζουλώ* (υποχωρητ.)). **ζουλάπι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** το άγριο ζ(/)ο συν. αγρίμι **2.** (μτφ.- υβριστ.) βλάκας, ηλίθιος, αγαθός.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ζουλάπιν,* πιθ. < αλβ. zullap «άγριο ζο>ο», πβ. κ. ρουμ. zulapc].

ζούληγμα κ. **ζούλημα** κ. **ζούλισμα** (το) {ζουλήγμ-ατος | -ατα, - άτων} 1. το να πιέζει δυνατά κανείς, συνήθ. με τα δάχτυλα, κάτι 2. το σημάδι που μένει όταν ζουλήξει κανείς κάποιον, **ζούληξα** ρ. * ζουλώ

Ζουλού (οι) [1897J {άκλ.) **1.** έθνος τής επαρχίας Νατάλ τής Ν. Αφρικής **2.** ***Ζουλού*** (η / τα) η γλώσσα των Ζουλού. που ανήκει στη γλωσσική ομάδα Μπαντού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός.*

]ητυμ. < αγγλ. Zulu. λ. τής γλ. Μπαντού, αγν. ετύμου|. **ζουλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. (ζουλάς... | ζούλη-σα κ. -ςα. -ιέμαι. -χτηκα. -γμένος) (καθημ.) προκαλώ πιέζοντας ελαστική ή μόνιμη παραμόρφωση σε επιφάνεια ή αντικείμενο: του - *το μάγουλο* || -ΓΟ *σωληνά*

ριο τής οδοντόπαστας συν. πιέζω, *(λαϊκ.)* ζουπώ. Επίσης **ζουλίζω** [μεσν.Ι. [ι-τυμ. < μεσν. *ζουλίζω* < αρχ. *διυλίζω*. με τροπή *δι-> ζ~*. πβ. *διαβολιά ζαβολιά*\.

ζουμ (το) {άκλ.} **1.** φακός ή σύστημα φακών μεταβλητής εστιακής απόστασης που χρησιμοποιούνται για τη λήψη φωτογραφικής ή κινηματογραφικής σκηνής, κατά τρόπον ώστε να φαίνεται πως ο φακός το προσεγγίζει (ή απομακρύνεται από αυτό): *φακός ~|| βιντεοκάμερα με ~2.* η λήψη (φωτογραφική / κινηματογραφική) με τέτοιο σύστημα φακών: *ο σκηνοθέτης άρχισε με ένα αργό ~ στο πρόσωπο τού παιδιού* II *κάνω - σε κάτι* συν. εστίαση.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. zoom, ηχομιμητική λ.|. **ζουμάρω** ρ. αμετβ. [ζουμάρισα κ. ζούμαραΙ κάνω ζουμ (βλ.λ.): *υ φακός ζούμαρε στο πρόσωπο τού πρωταγωνιστή.* **ζουμερός,** -ή, -ό [μεσν.J (καθημ.) **1.** (κυρ. για καρπούς, Φαγώσιμα κ.λπ.) αυτός που έχει χυμό. ζουμί: *~ πορτοκάΡ^ι || τα ~ φρούτα τού καλοκαιριού* συν. (λόγ.) χυμώδης. εύχυμος ΑΝΤ. ξερός, στεγνός 2. (μτφ.) (α) αυτός που έχει ουσία, που έχει περιεχόμενο: *~ άρθρο ι συζήτηση / λ,όγια* συν. μεστός, ουσιαστικός, ουσιώδης λντ. ανούσιος, αδιάφορος (ρ) (για γυναίκα) αυτή που έχει πλούσιες καμπύλες, **ζουμί** (το) [ζουμ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** κάθε φυσικό υγρό που περιέχε- ται ή παράγεται από ζωντανό οργανισμό, κυρ. φυτικό, ή από τμήμα τού οργανισμού αυτού: *αυτό το φρούτο έχει πολύ ~ || το ~ τού κρέατος* συν. χυμός 2. ο ζωμός (από βρασμένο κρέας, λαχανικά κ.λπ.): *το φαγητό έχει πολύ ~·* ΦΡ. (α) (εκφραστ.-σκωπτ.) ***με παίρνουν τα ζουμιά*** δακρύζω, βάζω τα κλάματα από συγκίνηση (β) (εκφραστ.) ***βράζω στο ζουμί μου*** κυριαρχούμαι από δυσάρεστα συναισθήματα (φθόνου, οργής κ.λπ.) και δεν τα εκδηλώνω: *μην κοιτάς που δεν αντέδρασε. βράζει στο ζουμί του* (γ) (εκφραστ.-σκωπτ.) ***η γριά (η) κότα έχει το ζουμί*** βλ. λ. *κότα* 3. (μτφ.) οτιδήποτε αποτελεί την- ουσία, *το* σημαντικό περιεχόμενο ενός πράγματος: *αυτή η είδηση έχει πολύ ~ || το ~ τού έργου συνοψίζεται στη εξής...* συν. νόημα, ενδιαφέρον, ουσία, (λαϊκ.) ψητό **4.** (μτΦ.–οικ.) το οικονομικό κέρδος: *αυτές οι δουλειές δεν έχουν ζουμί.* –(υποκ.) **ζουμάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ζουμίν* < *ζωμίν*< μτγν. *ζωμίον*. υποκ. τού αρχ. *ζωμός*\. **ζουμπάς** κ. **ζουπάς** (ο) {ζουμπάδες} **1.** το εργαλείο (κυρ. από χάλυβα) που χρησιμοποιείται για να τρυπάει μέταλλα ή για να σπρώχνει τα καρφιά βαθύτερα, ώστε να μην προεξέχουν οι κεφαλές τους 2. (μτφ.-μειωτ.) ο εξαιρετικά κοντός, μικρόσωμος άνθρωπος ΣΥΝ. κοντός. νάνος αντ. ψηλός, (λαϊκ.) λελέκι, ντερέκι.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. /imba[. **ζούμπερο** (το) **1.** το μικρό έντομο συν. ζωύφιο, ζούζουλο, ζουζούνι **2.** (μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος με καχεκτική και άσχημη εμφάνιση συν. κα- κοφτειαγμένος.

[ΕΤΥΜ. < σλαβ. zonbruJ. **ζουμπούλι** κ. **ζιμπούλι** (το) ίζουμπουλ-ιού | -ιών} (καθημ.) ο υάκινθος και συνεκδ. το άνθος του. – (υποκ.) **ζουμπουλάκι** κ. **ζιμπουλάκι** (το). [Ε'Ι'ΥΜ. < τουρκ. sCimbulJ. **ζουμπουρλούδικος.** -η, -ο (εκφραστ.-προφορ.) παχουλός, στρουμπουλός.

ΙΕΤΥΜ. Αγν. ετύμουΐ. **ζουπώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {ζουπάς... | ζούπη-σα κ. -ξα. - χτηκα. -γμένος} (καθημ.) ασκώ πίεση με τα δάχτυλα σε κάτι προς τα κάτω ΣΥΝ. ζουλώ. L πίσης **ζουπίζω.** – **ζούπισμα** κ. **ζούπηγμα** (το).

[ΠΤΥΜ. < *ζουπίζω* (με μεταπλασμό κατά το συνώνυμο ζουλώ) < **διο- πίζω* «αποχυμώνω. βγάζω τον χυμό» < *δι(α)-* + αρχ. *όπίζω* < *όπός* «χυμός». Το αρχ. *όπός* < I.E. **sokʷ-os* "χυμός», πβ. αρχ. σλαβ. sokή, λιθ. svckas. πιθ. κ. λατ. sucus ο γαλλ. sue) κ.ά.]. **ζούρλα** (η) (λαϊκ.) η τρέλα. Ηπίσης **ζούρλια** κ. **ζουρλαμάρα, ζουρλαίνω** ρ. μετβ. {ζούρλα-να, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** τρελαίνω, κάνω (κάποιον) να χάσει τα λογικά του: *Οα με ζουρ/.άνουν αυτά τα παιδιά με τις φωνές τους* ΣΥΝ. παλαβώνω, (λαϊκ.) μουρλαίνω, λωλαίνω. βουρλίζω 2. ξεμυαλίζω, προκαλώ μεγάλη χαρά ή επιθυμία (σε κάποιον): *τον ζούρ?^ανε με την ομορφιά της || ζουρλάθηκε με τα καλά νέα* συν. ξετρελαίνω, **ζουρλαμαρα** (η) -> ζούρλα **ζουρλομανδύας** (ο) 11893[{χωρ. γεν. πληθ.} ρούχο από ανθεκτικό, σκληρό υλικό με μακριά μανίκια, που περνούν από μπροστά και δένονται πίσω από την πλάτη, ώστε να δεσμεύονται τα χέρια αυτού που το φορά (κυρ. για βίαιους και επικίνδυνους φρενοβλαβείς)· ΦΡ. (α) ***του φόρεσαν ζουρλομανδύα*** τον έκλεισαν σε Φρενοκομείο (β) ***του χρειάζεται ζουρλομανδύας*** πρέπει να τον κλείσουν σε φρενοκομείο.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. camisole de force], **ζουρλοπαντιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.| (λαϊκ.-εκφραστ.) **1.** πρόσωπο που εκδηλώνει την τρέλα του. ζουρλός ΣΥΝ. τρελός, μουρλός 2. πρόσωπο που είναι εκκεντρικό, πολύ ζωηρό: *κοίτα τη τι φοράει πά/Λ!* συν. ψώνιο, τρελάρα / τρελάρας, (αργκό) περίπτωση.

[ετυμ. < *ζουρλός* + *παντιέρα* «σημαία», οπότε η λ. θα δήλωνε αυτόν που εκδηλο>νει την τρέλα του, που την κάνει «σημαία» · πβ. κ. *βλάκας με πατέντα*].

ζουρλός, -ή. -ό (λαϊκ.) τρελός ΣΥΝ. μουρλός, ανισόρροπος, παλαβός, κουζουλός. σχολιο λ. *τρελός.*

[ετυμ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. Έχουν προταθεί οι εξής ετυμολογήσεις: (α) < *ζερβός* + *τρελός* (με συμφυρμό) (β) < *(σ)βουρλός* < *σβουρίζομαι* «γυρίζω σαν σβούρα, σαν τρελός» (γ) < βεν. /urio «άστατος, ελαφρόμυαλος »|.

ζουρνάς *(ο)* {ζουρνάδες} λαϊκό ξύλινο πνευστό όργανο, πυυ παράγπ οξύ και διαπεραστικό ήχο και αποτελούσε παλαιότ. το κατεσοχήν όργανο υπαίθριων εορταστικών συγκεντρώσεων φρ. ***η τελευταία τρύπα τού ζουρνά*** για πρόσωπο που είναι τελευταίο σε μια ιεραρχία, που δεν έχει την παραμικρή ισχύ ή δυνατότητα λήψεως αποφάσεων συν. ο τελευταίος τροχός τής αμάξης.

[πτυμ. μεσν. < τουρκ. zurna < περσ. surna «είδος τρομπέτας (που τη χρησιμοποιούσαν σε εορταστικές εκδηλώσεις)» < stir «εορτή» + na(y) «καλάμι»],

ζουρνατζής (ο) {ζουρνατζήδες} ο οργανοπαίκτης τού ζουρνά.

|εγυμ. < τουρκ. zurnacij.

ζούφιος, -α, -ο τζούφιος

ζοφερός, -ή. -ό (λόγ.) Ι. αυτός που δεν έχει καθόλου φο)ς. ο εξαιρετικά σκοτεινός, ώστε να προκαλεί φόβο: *~ σκότος! νύχτα || ~ υπόγεια* ΣΥΝ. θεοσκότεινος, κατασκότεινος. (λόγ.) ερεβώδης αντ. φωτεινός, λαμπρός 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί απαισιοδοξία και ανασφάλεια, που εμπνέει φόβο και απελπισία: *ζούμε σε ~ καιρούς || ύστερα από αυτή την αποτυχία, το μέλλον του διαγράφεται - || ~ ύφος / έκφραση* συν. δυσοίωνος, μαύρος. –**ζοφερά** επίρρ.. **ζοφερότητα** (η) Ιμεσν.]. [ΕΤΥΜ. αρχ. < *ζόφος].* **ζόφος** (ο) [χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** το βαθύ και απειλητικό ή τρομακτικό σκοτάδι συν. (λόγ.) έρεβος, (καθημ.) σκοτεινιά, μαυρίλα αντ. φως, λάμψη, (λόγ.) φέγγος 2. (μτφ.) η κατάσταση βαθιάς απογοήτευσης ή μελαγχολίας, παντελούς έλλειψης αισιόδοξων προοπτικών. – **ζοφώδης,**-ης,-ες |αρχ.|.

| ι·ΤΥΜ. αρχ.. προφανώς συνδ. με τη λ. *ζέφυρος* (βλ.λ.), αν θεωρηθεί ότι η ονομασία τού ανέμου ανάγεται σε θ. **ζέφος.* Η λ. *ζόφος* παρουσιάζει όμοιο επίθημα με τα συνώνυμα *δνόφος. γνόφος* (βλ.λ.)|. **ζοχάδα** (η) (λαϊκ.) 1. η αιμορροΐδα (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) (συνήθ. σε πληθ.) η κακόκεφη και δύστροπη διάθεση: *ασ'* ρον. *γιατί έχει πάλι τις ~ τον σήμερα || είναι στις - του* συν. τσαντίλα.

|ETYM. μεσν. < **σοχάδα* < μτγν. *έσοχάς* (συνήθ. πληθ. *έσοχάδες)* < *εισοχή* < αρχ. *είσέχω*\.

ζοχάδας (ο) (λαϊκ.) αυτός που είναι συνεχώς νευριασμένος, δύστροπος.

ζοχαδιάζω ρ. μετβ. {ζοχάδιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) προκαλώ εκνευρισμό (σε κάποιον), (του) χαλάω τη διάθεση: *μη με ζοχαδιάζεις πρωινιάτικα! || ζοχαδιάστηκε επειδή του πήγα κόντρα!* συν. εκνευρίζω, (λαϊκ.) τσαντίζω, **ζοχαδιάρης,** -α, -ικο **1.** (κυριολ.) αυτός που υποφέρει συχνά από αιμορροΐδες 2. (μτφ.) αυτός που έχει δύστροπη, ιδιότροπη συμπεριφορά, που συμ'περιφέρεται πολύ νευρικά ΣΥΝ. ζοχάδας, δύστροπος. Επίσης **ζοχαδιακός,** -ή. -ό.

[ετυμ. < *ζοχάδα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*\. **ζοχός** (ο) (παλαιότ. ορθ. *ζωχός)* αγκαθωτό, ποώδες ζιζάνιο που χρησιμοποιείται ως ζωοτροφή ή τρώγεται βραστό ως λαχανικό.

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *ζοχός! ζόχος* < μτγν. *σόγχος*. αγν. ετύμου]. **ζύγαινα** (η) {ζυγαινών} είδος καρχαρία των τροπικών θαλασσών. |ετυμ. αρχ. < *ζυγόν! ζυγός,* λόγω τού σχήματος τής κεφαλής αυτού τού είδους καρχαρία], **ζυγαριά** (η) **1.** όργανο με το οποίο μετριέται το βάρος αντικειμένων σύμφωνα με τη θέση στην οποία ισορροπεί μία ράβδος, από τα άκρα τής οποίας κρέμονται δύο πανομοιότυποι δίσκοι, στον έναν από τους οποίους τοποθετείται το αντικείμενο που ζυγίζουμε και στον άλλο ζύγια: *~ παραδοσιακή* ΣΥΝ. (λόγ.) πλάστιγγα, ζυγός, (λαϊκ.) παλάντζα 2. (γενικότ.) οποιοδήποτε όργανο μετρήσεως βάρους: *χάλασε η βελόνα τής ~ || ~ ακρίβειας / μπάνιου / κουζίνας / ηλ.εκτρονική.*

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *ζυγαρέα* < **ζυγάριον.* υποκ. τού αρχ. *ζυγός].* **ζύγι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** καθένα από τα διαφορετικού βάρους βαρίδια. που χρησιμοποιούνται κατά το ζύγισμα: *αυτός ο σάκος θέλει ζύγια των δύο οκάδων* συν. (στον πληθ.) σταθμά 2. ο υπολογισμός τού βάρους με ζυγαριά, το ζύγισμα: *κλέβει στο - || πουλάει με το -* συν. ζύγιση, μέτρημα, ζύγιασμα **3.** (συνεκδ.) η ποσότητα ομοειδών υλικών που αντιστοιχεί σε κάθε ζύγισμα: *παράγγειλα ένα ~ κάρβουνα / σταφίδα.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ζύγιν* < μτγν. *ζύγιον*. υποκ. τού αρχ. *ζυγόν (τό) ι ζυγός (ό)Ι.μ*

ζυγιά (η) (λαϊκ.) **1.** το ζευγάρι **2.** ζευγάρι μουσικών οργάνων (βιολί - λαούτο, ζουρνάς - νταούλι, κλαρίνο - λαούτο κ.λπ.): *στον γάμο ήταν δυο ζυγιές όργανα.* **ζυγιάζω** ρ. μετβ. [μτγν.] [ζύγ-ιασα. -ιάζομαι κ. -ιέμαι. -ιάστηκα. -ια- σμένος] **1.** υπολογίζω βάρος με ζυγαριά ΣΥΝ. ζυγίζω **2.** (μτφ.) συγκρίνω (υπολογίζοντας τα θετικά και τα αρνητικά) πριν φτάσω στο τελικό συμπέρασμα, απόφαση: *για κάθε σου βήμα πρέπει να ζυγιάζεις όλα τα ενδεχόμενα || «την ξενιτειά, την ορφανιά. την πίκρα, την αγάπη. τα τέσσερα τα ζύγιασαν, βαρύτερα είν' τα ξένα»* (δημοτ. τραγ.) συν. σταθμίζω· (μεσοπαθ. ***ζυγιάζομαι*** κ. ***ζυγιέμαι)*** **3.** ισορροπώ, κανονίζω τη θέση τού κέντρου βάρους μου. ώστε να εξασφαλίζεται η ισορροπία μου: *ζυγιάστηκε στο ένα πόδι* 4. αιωρούμαι πάνω από ένα σημείο, μετεωρίζομαι ισορροπώντας: γο *γεράκι ζυγιάστηκε πάνω από το υποψήφιο θύμα του και έκανε κάθετη εφόρμηση.* – **ζύγιασμα** (το), **ζυγίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ζύγισ-α. -τηκα. -μένος] ♦ (αμετβ.) **1.** έχω συνολικό βάρος (αντίστοιχο προς ορισμένα κιλά ή άλλη μονάδα μετρήσεως τού βάρους): *είναι πολύ χοντρός· πρέπει να ζυγίζει πάνω από εκατό κι?<.ά || πόσο ζυγίζει ένα αυτοκίνητο σε τόνους;* 2. (για ζυγαριές. άλλα όργανα μετρήσεως βάρους) δείχνω το βάρος: οι *ζυγαριές ακρίβειας ζυγίζουν καλύτερα* **3.** προσδιορίζω το βάρος (κάποιου πράγματος) κυρ. με ζυγαριά: *έδωσε στον μανάβη τα ψώνια, να τα ζυγίσει || ζυγίζεται κάθε πρωί. για να παρακολουθεί το βάρος της* συν. σταθμίζω, ζυγιάζω ♦ (μετβ.) 4. (μτφ.) εκτιμώ, αποδίδω ορισμένη αξία σε (κάποιον/κάτι): *εγώ τον άνθρωπο δεν τον ~ από τα λεφτά, μα απ' την καρδιά του || τον ζύγισα με το μάτι τι χαρακτήρας είναι* συν. καταλαβαίνω. κρίνω, αξιολογώ 5. (μτφ.) συνυπολογίζω τον θετικό και

αρνητικό αντίκτυπο (σε κάτι): *να ζυγίζεις τις κουβέντες σου* (να μιλάς προσεκτικά), *γιατί δεν ξέρεις πάντα ποιος σε ακούει* συν. υπολογίζω. αναμετρώ · 6. παρατάσσω κατά ευθύγραμμες σειρές: *ο καθένας να ζυγιστεί με τον μπροστινό τον* || *ο λοχίας ζύγισε τους στρατιώτες του για την παρέλαση* συν. ευθυγραμμίζω 7. ναυτ. επιτυγχάνω τη σύμπτωση τού διαμήκους άξονα τού πλοίου με τον άξονα τού στενού ή τής διώρυγας που θα διαπλεύσει: ~ *πλοίο.* – **ζύγισμα** (το). ** σχολιο λ. *εργαστικός.* ƒΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *ζυγός*\.

ζύγιση (η) ί-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** ο υπολογισμός βάρους με ζυγαριά: *καθημερινή ~ τού βρέφους* ΣΥΝ. ζύγισμα. στάθμιση · 2. η κατά ευθύγραμμες σειρές παράταξη ομάδας, συνόλου: - *επί δεξιά / αριστερά.*

ζυγιστής κ. **ζυγιαστής** (ο) ο υπάλληλος τελωνείου που ζυγίζει τα προς έλεγχο εμπορεύματα, κυρ. για να εξακριβωθεί το δηλωθέν βάρος τους.

ζυγιστικά (τα) τα τέλη που καταβάλλονται για τη ζύγιση προϊόντων ως αμοιβή τού ζυγιστή.

ζυγολόγιο (το) {ζυγολογί-ου | -ων} το εμπορικό βιβλίο ή οποιαδήποτε κατάσταση, στην οποία αναγράφονται τα βάρη των ζυγισμένων εμπορευμάτων.

ζυγολουρΐ (το) Ιζυγολουρ-ιού | -ιών} (παλαιότ.) ο συνήθ. μακρύς ιμάντας που χρησιμοποιούσαν για την πρόσδεση τού ζυγού στο τιμόνι (αλετριού ή κάρου). Κπίσης **ζυγόλουρο.**

JΒΤΥΜ. < μεσν. *ζυγόλουρον* < αρχ. *ζυγόλωρον* < *ζυγός* + *λώρος* (βλ.λ.)|.

ζυγός (ο) (λόγ.) **1.** η παραδοσιακή κυρ. ζυγαριά, ως όργανο υπολογισμού τού βάρους σωμάτων: *ο ~ τον φαρμακοποιού* j| - *ακρίβειας* ΣΥΝ. ζυγαριά, (λόγ.) πλάστιγγα, (λαϊκ.) παλάντζα 2. (Γιδικότ.) το οριζόντιο τμήμα, στέλεχος τής παραδοσιακής ζυγαριάς, από τις άκρες τού οποίου αναρτώνται οι δύο πλάστιγγες: ο ~ *κλίνει προς τα δεξιά* ΣΥΝ. φάλαγγα · **3.** ***Ζυγός*** (ο) (α) ΑΣΤΡΟΝ. αμφιφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου (β) ΑΣΤΡΟΛ. το έβδομο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που συμβολίζεται με τη ζυγαριά και που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 23/9-23/IO (γ) (συνεκδ.) κάθε άτομο που είναι γεννημένο κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου · 4. το εγκάρσιο εξάρτημα σε άροτρα ή άμαξες, στο οποίο ζεύονται τα υποζύγια 5. (μτφ.) (α) κάθε είδους καταπίεση, τυραννικό καθεστώς: ο *ελληνισμός αποτίναξε τον βαρύ - τού κατακτητή* || *αβάσταχτος / ατιμωτικός* - || *«τού Έλ'ληνος ο τράχηλος ζυγόν δεν υποφέρει»* || *ο ~ των προκαταλήψεων / τής αμορφωσιάς* ΣΥΝ. σκλαβιά, υποταγή (β) η βαριά εργασία· ΦΡ. *είμαι Ί **μπαίνω στον ζυγό*** εργάζομαι, στρώνομαι στη δουλειά · **6.** η στοίχι- ση σε ευθεία γραμμή κατά μέτωπο, καθώς και καθεμιά από τις γραμμές αυτές: (στον στρατό) *παράταξη εφ'ενός ζυγού* || (γυμναστικό πρόσταγμα) *πυκνώστε τους* ***~!*** ΣΥΝ. γραμμή· ΦΡ. (παράγγελμα) **ΤΟΥΣ *ζυγούς λύσατε!*** για τη διάλυση παράταξης, που ισοδυναμεί με άδεια αποχώρησης: ο *λοχίας φώναξε:* -/ΣΥΝ. διαλυθείτε · 7. ΗΛΕΚΤΡ. η χάλκινη ή αλουμινένια ράβδος, μέσω τής οποίας το ρεύμα υψηλής τά- σεως διαμοιράζεται στους επιμέρους αγωγούς: - *εξισορρόπησης* · 8. ΑΘΛ. ***ασύμμετροι ζυγοί*** (α) ζεύγος παράλληλων ξύλινων δοκών με διαφορά ύψους μεταξύ τους. οι οποίοι στηρίζονται συνήθ. σε κοινή βάση. και χρησιμοποιούνται σε ιδιαίτερο αγώνισμα τής ενόργανης γυμναστικής γυναικών και από τους άνδρες ως δίζυγο με παράλληλους και ισοϋψείς ζυγούς (β) (συνεκδ.) το αγώνισμα γυμναστικής στο οποίο χρησιμοποιείται το παραπάνω όργανο.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *ζυγ-*, μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *ζεύγ-νυ-μι*, βλ. κ. *ζεύω*\.

ζυγός, -ή, -ό [μτγν. 11. αυτός που συγκροτείται από δύο ομοειδή μέρη 2. (αριθμός) που διαιρείται ακριβούς διά τού δύο. αφήνοντας υπόλοιπο μηδέν ΣΥΝ. άρτιος, στρογγυλός αντ. μονός, περιττός 3. αυτός που κατά σύμβαση αριθμείται, συμβολίζεται ή παρουσιάζεται με άρτιο αριθμό: *οι ~ μέρες τού μήνα* · φρ. *μονά-ζυγά* βλ. λ. *μονός.*

ζυγοστάθμιση (ηι {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις. -ίσεων} εργασία που γίνεται πάνω σε περιστρεφόμενους άξονες (λ.χ. των μηχανών εργοστασίου. τής έλικας πλοίου, των τροχών αυτοκινήτου κ.λπ.) για να απο- τραπεί η καταπόνησή τους από τη φυγόκεντρο δύναμη και να διατηρηθεί η ισορροπία τού βάρους των περιστρεφόμενων σωμάτων ως προς τον άξονα περιστροφής τους. – **ζυγοσταθμίζω** ρ.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. cquilibragcj.

ζυγούρι (το) {ζυγουρι-ού | -ιών} (λαϊκ.) το αρνί που βρίσκεται στον δεύτερο χρόνο τής ζωής του. – **ζυγουρησιος,** -ια. -ιο.

[ετυμ. < μεσν. *ζυγούριν*, υποκ. τού αρχ. *ζυγός*\.

ζύγωμα (το) Ιμτγν.] {ζυγώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το πλησίασμα, η προσέγγιση · 2. ανατ. η οστέινη καμάρα στην εξωτερική άκρη τής κόγχης τού ματιού, που σχηματίζεται από την ένωση των μήλων και των ζυγωματικών αποφύσεων τού κροταφικού οστού 3. ηλεκτρ. το σιδερένιο κομμάτι ή το σύνολο σιδερένιων κομματιών που αποτελούν τον σκελετό μιας ηλεκτρικής μηχανής, συγκρατώντας τα κινητά της
μέρη-

ζυγωματικός, -ή. -ό } 1836] ανατ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τα σημεία τού κρανίου δίπλα στο ζύγωμα (βλ.λ.): ~ *οστό / μνς / νεύρο / απόφυση* 2. *ζυγωματικό* (το) καθένα από τα οστά από την κάθε πλευρά τού προσώπου, που βρίσκονται κάτω από τα μάτια σχηματίζοντας την προεξοχή των μήλων: *το πρόσωπο των Μογγόλων διακρίνεται για τα έντονα ~ του.*

Ιετυμ. < *ζύγωμα* < αρχ. *ζυγώ* «συνδέω, συναρμόζω» (βλ. λ. *ζυγώνω).* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. zygomatique|.

ζυγώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ζύγω-σα. -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) ♦ **1.** (αμετβ.) προσεγγίζω, έρχομαι κοντύτερα: *τι φοβάσαι και δεν ζυγώνεις;* ΣΥΝ. πλησιάζω, σιμώνω λντ μακραίνω, απομακρύνομαι ♦ 2. (μετβ.) πλησιάζω. προχωρώ προς το σημείο όπου βρίσκεται (κάποιος/κάτι): *δεν τον ζυγώνει, μην τον κολλήσει κι αυτόν γρίπη.*

{εγυμ. < αρχ. *ζυγώ (-όω)* «συνδέω υπό τον ίδιο ζυγό, συναρμόζω» < *ζυγός.* JI σημ. «πλησιάζω» είναι μεσν., όπως συμβαίνει και με το παράγωγο ουσ. *ζύγωμα].*

ζυγώτΓ|ς (ο) {ζυγωτών} βιολ. ζυγωτό κύτταρο.

[ΚΤΥΜ. Ιΐλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. zygote j. **ζυγωτό** (το) βιολ. το γονιμοποιημένο ωάριο που προέρχεται από τη σύζευξη δύο ετερόφυλων γαμετών.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < νεολατ. zygote < αρχ. *ζυγωτός*\. **ζυθεστιατόριο** (το) {ζυθεστιατορί-ου | -ων} (επίσ.) το εστιατόριο στο οποίο εκτός από φαγητό σερβίρεται και μπίρα ΣΥΝ. μπιραρία, **ζυθοζύμη** (η) Ιχωρ. πληθ.} η μαγιά τής μπίρας, που προέρχεται από έναν σακχαρομύκητα, ο οποίος χρησιμοποιείται για την παρασκευή ζύθου αλλά και άλλων αλκοολούχων ποτών (κρασιού, λικέρ), καθώς και ψωμιού.

Ιετυμ. Απόδ. τού γερμ. Bierhefc|. **ζυθοποιείο** (το) [18331 το εργοστάσιο στο οποίο παρασκευάζεται ζύθος (μπίρα) συν. ζυθοποιία. – **ζυθοποιός** (ο/η) 11807]. **ζυθοποιία** (η) 11871J **1.** η βιομηχανική παραγωγή ζύθου (μπίρας) **2.** (συνεκδ.) ο τόπος παραγωγής μπίρας, το εργοστάσιο μπίρας συν. ζυθοποιείο.

ζυθοποσία (η) 118711 η κατανάλο>ση ζύθου. - **ζυθοπότης** (οι 11839], **ζυθοπότρια** (η) ·

ζυθοπωλείο (το) [18371 (επίσ.) το κατάστημα στο οποίο διατίθεται, πωλείται μπίρα ΣΥΝ. μπιραρία. – **ζυθοπώλης** (ο) |μτγν.]. **ζυθοπώ- λισσα** (η).

ζύθος (ο) Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.-επίσ.) η μπίρα, το αλκοολούχο ποτό που παράγεται με ζύμωση ειδικά επεξεργασμένου κριθαριού, βύνης (πβ. λ. *μπίρα).*

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *ζύθος / ζυτος,* αβεβ. ετύμου. Το γεγονός ότι ο ζύθος αποτελούσε εθνικό ποτό των Αιγυπτίων οδηγεί στην εκδοχή ενός δανείου αιγυπτ. προελ.. αλλά δεν έχει προσδιοριστεί η αντίστοιχη αιγυπτιακή λ. Κατ' άλλη άποψη, η λ. *ζύθος* συνδ. με το αρχ. *ζύμη* (βλ.λ.)Ι.

ζυμάρι (το) {ζυμαρ-ιού | -ιών} **1.** η παχιά και εύπλαστη μάζα. μείγμα αλευριού με νερό. ενδεχομένως και με άλλα συστατικά (γάλα, αβγά, μαγιά κ.λπ.). που αποτελεί την πρώτη ύλη στην παρασκευή ψωμιού, γλυκισμάτων κ.λπ. ΣΥΝ. ζύμη 2. (μτφ.) κάθε μάζα με μαλακή και εύπλαστη υφή. που δεν είναι σκληρή, τραγανή: ~ *γίνανε τα μακαρόνια· πόση ώρα τα 'βραζες;* - (υποκ.) **ζυμαράκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ζυμάριον,* υποκ. τού αρχ. *ζύμη*\. **ζυμαρικό** (το) (συνήθ. στον πληθ.) αμυλούχο προϊόν διατροφής, όπως είναι τα μακαρόνια, ο φιδές και οι χυλοπίτες· παρασκευάζεται από σιμιγδάλι (συνήθ. από σκληρό σιτάρι), συχνά με την προσθήκη αβγών, και σε διάφορα μεγέθη και σχήματα· μαγειρεύεται σε βραστό νερό και συνοδεύεται από σάλτσα, τυρί τριμμένο κ.ά. ΣΥΝ. πάστα, **ζυμάση** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} βιολ. ένζυμο που εκκρίνεται από ζυμομύκητες και που προκαλεί αλκοολική ζύμωση σε ζαχαρούχα υγρά.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. zymase], **ζύμη** (η) {ζυμών} **1.** κάθε μείγμα από αλεύρι και νερό. το ζυμάρι: *ανοίγω φύλλο ζύμης για τυρόπιτα* || *η - είναι σκληρή· θέλει κι άλλο δού- /.εμα* || *εύπλαστη ~*|| *η ~ πρέπει νΙχπλ,ώνει καλά* 2. (ειδικότ.) κάθε ουσία. όπως μαγιά ή σκόνη, που προκαλεί ζύμωση και αύξηση, φούσκωμα τού ζυμαριού συν. προζύμι, μαγιά **3.** ο ζυμομύκητας. ^ σχολιο λ. *τυρί.*

[εγυμ. αρχ. < I.K. *y[is-ma «ανακατεύω, αναμειγνύω», πβ. σανσκρ. yuvati. λατ. jus -«ζωμός» (> γαλλ. ju>.) κ.ά. Ίσως συνδ. και με τη λ. *ζύθος* (βλ.λ.)[. **ζυμογόνο** (το) [I889| βιολ. το προένζυμο (βλ.λ.).

|r:i ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. zymogene|. **ζυμοειδής,** -ής. -ές [μτγν.I |ζυμοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με ζύμη.

ζυμομύκητας (ο) {ζυμομυκήτων} μονοκύτταρος κατά κανόνα οργανισμός, με την επίδραση τού οποίου επιτυγχάνεται η αλκοολική ζύμωση στη μπίρα, στο κρασί, στον μηλίτη. στο λικέρ, καθώς και η δημιουργία μαγιάς για την αρτοποιία ΣΥ\. ζύμη (σημ. 3).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Hctcpil/.J. **ζυμομυκητίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ιατρ. μυκητίαση που προκαλείται στο δέρμα από την ανάπτυξη ζυμομυκήτων, **ζυμοτεχνία** (η) {1809] {ζυμοτεχνιών} ο κλάδος τής μικροβιολογίας που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των ζυμώσεων για χρήση στη βιομηχανία ποτών, τροφίμων κ.λπ. – **ζυμοτεχνικός,** -ή. -ό 11894]. **ζύμωμα** (το) [αρχ.| {ζυμώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το να ζυμώνει κανείς. η παρασκευή ζύμης: *το - τού ψωμιού* συν. ζύμωση, μάλαξη 2. (μτφ.) το να διαμορφώνεται (κάποιος/κάτι) μέσα από την αλληλεπίδραση. συνένωση ή σύνθεση στοιχείων: *το - των ανθρώπων μέσα στην καθημερινότητα* || γο ~ *ενός νέου με τη σκληρή δου/^ειά τον κάνει ανθεκτικότερο στις δυσκολίες* · **3.** το ένζυμο (βλ.λ.). **ζυμώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ζύμω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** αναμειγνύω αλεύρι ή άλλο αμυλώδες υλικό με νερό και δουλεύω (τη ζύμη) με τα χέρια ή σε μηχάνημα, ώστε να γίνει εντελώς ομοιογενής και έτοιμη για ψήσιμο: - γο *ψωμί[1] το τσουρέκι ι τα κουλλούρια* συν. μαλάσσω, ανακατώνω, πλάθω 2. ανακατεύω (οποιαδήποτε ύλη) με νερό δημιουργώντας πολτώδες ομοιογενές μείγμα ή γενικότ. παρασκευάζω μείγμα, σύμμειξη διαφορετικών υλών: - *λάσπη / πηλό / γύψο·* (μεσοπαθ. *ζυμώνομαι)* **3.** (μτφ.) διαμορφώνομαι δεχόμενος ερεθίσματα και επιδράσεις που καθορίζουν την προσωπικότητά μου και τις επιλογές μου: *από τη νεαρή τους ηλικία ζυμώθηκαν με τις φιλελεύθερες ιδέες* ΣΥΝ, πλάθομαι, διαπλάθομαι, διαμορφώνομαι **4.** (κυ- ριολ.) (για ποτά και άλλες χημ. ενώσεις) υοίσταμαι τη διαδικασία τής ζύμωσης: ο *μούστος ζυμώνεται σε βαρέλια* συν. βράζω ♦ **5.**

(αμετβ.) ασχολούμαι με το ζύμωμα: *για τα γλυκά των Χριστουγέννων δύο μέρες ζύμο)νε*[4] ΦΡ. (παροιμ.) (α) ***όποιος δεν θέλει / βαριέται να ζυμώσει, δέκα μέρες κοσκινίζει*** αυτός που δεν θέλει να εκτελέσει μια εργασία, χρονοτριβεί, προσποιούμενος ότι δήθεν ασχολείται με την προετοιμασία της: *για* να *διαβάσει ένα μάθημα, χίλιες φορές θα σηκωθεί να πιει νερό και να ξύσει το μο?.ύβν* - (β) ***αν θα ζυμώσεις το ταχύ, αποβραδίς κοσκίνα*** ως προτροπή σε κάποιον να προετοιμαστεί εγκαίρως για κάτι που πρόκειται να κάνει.

[εγυμ. < αρχ. *ζυμώ (-όω)* (απαντά ως όρος τής πέψης στον Ιπποκρά- τη· η σημερινή σημ. ήδη στον Αριστοτέλη) < *ζύμη*\.

ζύμωση (η) [αρχ.! {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} **1.** το να ζυμώνει κανείς, το ζύμωμα · 2. χιμ. η βιοχημική μετατροπή οργανικών ενθέσεων που γίνεται με την επενέργεια μικροοργανισμών: *αλκοολική / οξική* ~ 3. (μτφ. κυρ. στον πληθ.) οι εσωτερικές διεργασίες: *έχουν ήδη αρχίσει οι ~ στο εσωτερικό των κομμάτων εν όψει των εκλογ)ν.*

ζυμωσιογόνος, -ος/-α, -ο 11881] **1.** αυτός που είναι κατάλληλος να προκαλέσει ζύμωση 2. ***ζυμωσιογόνος δύναμη*** ο βαθμός τής ικανότητας ενός μικροοργανισμού να προκαλεί ζύμωση: *η - των μικροβίων.*

ζυμωτήριο (το) 11883] {ζυμωτηρί-ου | -ων! **1·** η μηχανή που χρησιμοποιείται για την ανάμειξη και μάλαξη ζύμης ή ζυμοειδούς μάζας 2. η εργοστασιακή μονάδα ή το τμήμα εργοστασίου, στο οποίο γίνεται η ζύμωση αλεύρων.

ζυμωτής (ο) [μεσν.|. **ζυμώτρια** (η) {ζυμωτριώνΙ πρόσωπο που επαγγελματικά αναλαμβάνει το ζύμωμα ή την επίβλεψη τού αυτόματου ζυμώματος (π.χ. σε ζυμωτήριο). Επίσης (λαϊκ.) **ζυμώτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.!.

ζυμωτικός, -ή, -ό ίμτγν.Ι **1.** αυτός που συντελεί στη ζύμωση συν. ζυμωσιογόνος 2. αυτός που χρησιμεύει για τυ ζύμωμα: - *μηχανή* 3. ΙΑΤΡ. (κατάσταση) που προκαλείται από αύξηση των ζυμώσεων **4.** ***ζυμωτικά*** (τα) η πληρωμή τού ζυμωτή για την εργασία του.

ζυμωτός, -ή, -ό [μτγν.Ι **ί.** αυτός που γίνεται με ζύμωμα, που έχει ζυμωθεί με τα χέρια: - *κουβλουράκι / ψωμί* ΣΥΝ. τού χεριού, χειροποίητος, σπιτικός · 2. χημ. αυτός που έχει γίνει με ζύμωση.

Ζυρίχη (η) η μεγαλύτερη πόλη τής Ελβετίας (στο γερμανόφωνο καντόνι), χτισμένη στις Β. όχθες τής ομώνυμης λίμνης.

|Ε ::ΤΥΜ. < γαλλ. Zurich < μτγν. λατ. Turicum. ονομασία που δόθηκε στην πόλη κατά τον 6ο αι. μ.Χ. από τους Ρωμαίους επιδρομείς· ίσοκ ανάγεται σε κελτ. dur «νερό», με αναφορά στην τοποθεσία της κοντά στην οϋώνυμη λίμνη. ΙΙ γερμ. ονομ. είναι Zurich και η ιταλ. Zurigo).

ζω[1] (το) {άκλ.} φθόγγος τής βυζαντινής μουσικής κλίμακας, που αντιστοιχεί στο σι τής ευρωπαϊκής.

Ιητυμ. Βλ. λ. *πά*\.

ζω² ρ. αμετβ. κ. μετβ. (ζεις.... μτχ. ζων, ζώσα, ζο)ν (βλ.λ.) | έζησα}

(αμετβ.) **1.** βρίσκομαι στη ζωή. διατηρούμαι στη ζωή: ***αυτό το φυτό δεν ζει χωρίς συχνό πότισμα || κανείς*** <5εν ***ζει χωρίς νερό και τροφή |] έζησε μέχρι τα εκατό*** (ενν. ***χρόνια)*** || ***«Να ζει κανείς ή να μη ζει:»*** (αγγλ. To be or not to be? από τον ***Άμλετ*** τού Σαίξπηρ) αντ. πεθαίνω, είμαι νεκρός· φρ. (α) ***ζω και βασιλεύω*** (i) (για πρόσ.) βρίσκομαι στη ζωή και χαίρο) άκρας υγείας (κυρ. παρά τα όσα διαδίδονται ή πιστεύονται): ***Αν ζει λέει! Ζει και βασι?.εύει!*** || ***- Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος: -Ζει και βασιλεύει και τον κόσμο κυριεύει!*** (από τον λαϊκό θρύλο τής γοργόνας) (ii) (για φαινόμενα, καταστάσεις) εξακολουθώ να υπάρχω και μάλιστα πέρα από αμφισβητήσεις, ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό: ***το ρουσφέτι ακόμα ζει και βασιλεύει*** (β) ***να (μου) ζή- σεις*** για κάποιον που έκανε κάτι που μας ευχαριστεί: ~ ***λεβέντη μου!*** || ***πες μου. αυτό το τραγούδι που μ' αρέσει!*** ΣΥΝ. να σε χαρώ (γ) ***να ζήσεις*** ευχή προς εορτάζοντα: ~ ***να σε χαιρόμαστε*** |[- ***χιλιόχρονος και ευτυχισμένος*** || ~ ***και ό, τι επιθυμείς!*** συν. χρόνια πολλά (δ) ***να ζή- σετε!*** (ευχή προς νεονύμφους) να έχετε μακροχρόνια και ευτυχισμένη κοινή ζωή: - και ***καλούς απογόνους!*** συν. βίον ανθόσπαρτον (ε) ***και ζήσανε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα*** η τυποποιημένη φράση με την οποία τελειώνει ένα παραμύθι (στ) (λαϊκ.-εκφραστ.) ***που να μη ζήσω*** για απόλυτη επιβεβαίωση τής ακρίβειας ή τής ειλικρίνειας των λεγομένων (κάποιου): ***σου ?^έω επιβεβαιωμένα πράγματα. - πια, τι άλλο θες!*** (ζ) (παροιμ.-σκωπτ.) ***ζήσε Μάη (μου) να φας τριφόλλι*** βλ. λ. ***Μάης*** (η) ***ουκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος*** βλ. λ. ***άρτος*** (θ) ***ποιος ζει, ποιος πεθαίνει*** βλ. λ. ***πεθαίνω*** **2.** (μτφ.) συνεχίζω να υπάρχω, διαρκώ: ***η μορφή της θα ζει για πάντα στην ψυχή μας\\ οι σκηνές αυτές Οα ζουν πάντα χαραγμένες στη μνήμη όσων τις έζησαν!*** συν. υπάρχω, εξακουλουθώ. μένω **3.** κατοικώ, διαμένω: ***~ στην πόλη / σε διαμέρισμα / μόνος μου / μέσα στο καυσαέριο*** (ενν. σε περιοχή με ατμοσφαιρική μόλυνση) **4.** (με κάποιον) συγκατοικώ (κυρ. με ερωτικό σύντροφο), έχω κοινή ζωή ως ζευγάρι: ***πριν παντρευτούν, ζούσανμαζί για*** ό'υο ***χρόνια*** συν. συζώ, συμβκόνω. συγκατοικώ **5.** (α) (+με / -Ι-από) εξοικονομώ τα μέσα συντήρησής μου: ***με / από έναν μισθό περιμένει ολόκληρη η οικογένεια να ζήσει || τα νησιά μας ζουν από τον τουρισμό*** (β) έχω συγκεκριμένο τρόπο ζωής, περνώ τη ζωή υπό συγκεκριμένες συνθήκες: ~ ***άνετα/ έντονα/ μοναχικά σαν πασάς! σαν μπέης / όπως-όπως / μέσα στη φτώχια*** συν. διάγω (τον βίο), περνώ· φρ. ***ξέρω να ζω*** ξέρω να απολαμβάνω τη ζθ)ή και τις χαρές της. ζω χιορίς να σκέφτομαι τα έξοδα ή τις κοινωνικές δεσμεύσεις: ***δεν πολυσκοτίζεται κι είναι όλο ταξίδια, γλέντια. εξόδους../ ξέρει να ζει ο άνθρωπος!*** **6.** (+σε) κινούμαι στο πλαίσιο συγκεκριμένης πραγματικότητας, επιμένω σε συγκεκριμένα πρότυπα ή νοοτροπίες· φρ. (α) (ειρων.) ***πού*** ζε/ς;(i) σε κάποιον που εκφράζει ξεπερασμένες θέσεις, ή συμπεριφέ- ρεται με παρωχημένο τρόπο: ***Καλά. ~;Λεν κατάλαβες πια ότι έχει αλλάξει ο κόσμος:*** (ii) σε κάποιον που δεν έχει ενημερωθεί για τις συ- ζητούμενες, τρέχουσες εξελίξεις: ~ ***βρε παιδί μου. τίποτα δεν άκου- σες; Εδώ χαλά ο κόσμος!*** (β) ***ζω στον κόσμο μου*** δεν έχω επαφή με την πραγματικότητα, υπάρχω και ενεργώ σύμφωνα με ιδέες που έχω στο μυαλό μου (και που δεν συμφωνούν με την πραγματικότητα) ♦ (μετβ.) 7. περνώ τη ζωή μου με συγκεκριμένο τρόπο, έχω συγκεκριμένες εμπειρίες: ~ *μια ζωή ήρεμη || πώς έζησες την Κατοχή;* 8. βιώνω, αποκτώ ουσιαστική γνώση για (κάτι) μέσω τής άμεσης εμπειρίας: *αυτός ζει τη ζωή του || έζησε και τον έρωτα και τον πόνο του || ζει τα γεγονότα, δεν είναι παθητικός δέκτης || θέλει να τα ζήσει όλα! || έζησε μεγαλεία και πλούτη || - την ένταση / γο πάθος 1 τη δυστυχία τού άλλου! τον ρόλο* (έχω μπει στο πετσί τού ρόλου) 9. (καθημ.) συντηρώ κάποιον προσφέροντάς του τα προς το ζην, ενισχύω, στηρίζω οικονομικά: *με τέτοιο μισθό πώς να ζήσει την οικογένειά του* ΣΥΝ. συντηρώ, τρέφω, φροντίζω. σχολιο λ. *ζήτω.*

[εγυμ. < αρχ. *ζώ (-ώω / -ήω)* < Ι.Ε. *g^{w}yO «ζω», μεταπτωτ. βαθμ. του θ. *g*iy-o- > *βίος* (βλ.λ.). Ομόρρ. *ζωή, ζφο(ν). ζώδιο(ν). ζω-τικός* κ.ά.].

ζω: ζεις ή ζης, ζει ή ζη...; Πώς γράφεται το β'. το γ' κ.λπ. πρόσωπα τού ζω: /.εις ή ζης. ζει ή ζη: Το ζω ανήκει σ' έναν μικρό αριθμό ρημάτων τής Αρχαίας Ελληνικής (ζώ, πεινώ, διψώ και χρώμαί) που σχηματίζονται με *-η-: ζώ. ζής, ζή. ζώμεν, ζήτε, ζώσι.*Όσοι, λοιπόν, γράφουν *ζης, ζη. ζήτε* (με *-η-)* χρησιμοποιούν υπαρκτούς (και κανονικούς) τύπους τής Ελληνικής, οι οποίοι δεν μπορεί να ^κλη- φθούν ως λανθασμένοι. Από την άλλη μεριά, τα ρήματα σε -ώ τής Ν. Ελληνικής (πβ. *μιλώ, ζητώ. αργώ, μπορώ* κ.τ.ό.) κλίνονται κανονικά με τις καταλήξεις *-ώ, -είς. -εί. -ούμε, -είτε, -ούν.* Όσοι, άρα, γράφουν *ζω. ζεις. ζει, ζούμε, ζείτε, ζουν* συμμορφώνουν την κλίση τού ρ. ζω προς τη γενικότερη κλίση των ρημάτων σε *-ώ.* Για να μην πυλλαπλασιάζονται οι εξαιρέσεις, είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούνται οι «ομαλότεροι» αυτοί τύποι. Είναι καλά. όμως, να γνωρίζουμε ότι οι ομιλητές τής Ελληνικής που προτιμούν στον γραπτό λόγο τους τύπους με το *-η-* δεν είναι καθόλου άμοιροι τής Ελληνικής. αλλά επιλέγουν τους τύπους γραφής πυυ είναι πιο κοντά στη γραπτή παράδοση παρά στη γραπτή εξομάλυνση τού *ζω.* Βεβαίως, προκειμένου για το αρχ. απαρέμφατο *ζην, λ.χ.* στη φράση ευ ζην. δεν υπάρχει καμία δικαιολογία να γραφεί *«ευ ζειν»*\, αφού είναι αυτούσιο το αρχ. απαρέμφατο.

ζωαγορά (η) 11886] ο καθιερωμένος τόπος αγορανο)λησιών ζώων, η αγορά ζώων.

ζωάκι (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό ζώο, αυτό που έχει μικρό μέγεθος λόγω είδους ή ηλικίας 2. η μικρού μεγέθους απομίμηση ζώου, που διατίθεται ως παιχνίδι, **ζωάλευρο** (το) {-ου κ. -εύρου | -ων κ. -εύρων} σκόνη που προέρχεται, μετά από επεξεργασία, από τα μη βρώσιμα μέρη ζώων και χρησιμοποιείται ως ζωοτροφή, **ζωανθρωπία** (η) [18611 {χωρ. πληθ.} τυχολ. η πνευματική διαταραχή κατά την οποία κάποιος πιστεύει πως έχει μεταμορφωθεί σε ζώο, υιοθετώντας ανάλογη συμπεριφορά. ~ **ζωάνθρωπος** (ο) [1893].

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. zoanthropy[. **ζωανθρωπικός,** -ή, -*ό αυτός που σχετίζεται με τη ζωανθρωπία ή τον ζωάνΟρωπο: ~ *παραλήρημα.*

ζωάριο (το) {ζωαρί-ου [-ων} (λόγ.) το μικρό λόγω ηλικίας ή σωματικής κατασκευής ζώο ΣΥΝ. ζωάκι.

[ΙτΤΥ.μ. < μτγν. *ζωάριον.* υποκ. τού αρχ. *ζφον*\. **ζωγραφιά** (η) [αρχ.J **1.** καθετί που έχει ζωγραφίσει κάποιος: *παιδική* ~ || - *με νερομπογιές / λαδομπογιές* ΣΥΝ. εικόνα **2.** (ειδικότ.) έγχρωμο ή μαυρόασπρο σχεδίασμα, εικόνα βιβλίου και γενικότ. έντυπης έκδοσης: *βιβλίο με ζωγραφιές* συν, σχέδιο αντ. γράμματα 3. (μτφ.) ωραίο θέαμα· κυρ. στη ΦΡ. *μια / σκέτη / σωστή / ζωγραφιά*: *την άνοιξη οι ανθισμένοι κήποι τής περιοχής ήταν* ~ || ΓΟ *μικρό λιμανάκι με τα καϊ- κάκια ήταν* - (υποκ.) **ζωγραφιτσα** (η).

Ζωγρα<ρία (η) γυναικείο όνομα.

ζωγραφίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι {ζωγράφισ-α, -τηκα -μένος}

(μετβ.) 1. αναπαριστοϊ με χρώματα ή με απλό σχέδιο: ~ *πορτρέτα / αφηρημένα σχήματα / τοπία* ΣΥΝ. αναπαριστάνω. απεικονίζω 2. (συνεκδ.) διακοσμώ με σχέδια ή χρώματα: *οι αρχαίοι ζωγράφιζαν τα αγάλματα και τα αγγεία τους || τα παιδιά ζωγράφισαν τους τοίχους τού κτηρίου!* ΣΥΝ. εικονογραφώ 3. (μτφ.) αποδίδω με μεγάλη σαφήνεια, ευκρίνεια: *η έρευνα ζωγραφίζει με τα μελανότερα χρώματα την κατάσταση τής οικονομίας || η απογοήτευση ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπό του* ΣΥΝ. σκιαγραφώ, αποδίδω, καταγράφω, αποτυπώνω

(αμετβ.) **4.** ασχολούμαι με τη ζωγραφική: ~ *στις ε?^εύθερες ώρες μου ι ερασιτεχνικά / για χόμπι* 5. (ειδικότ.) ασχολούμαι συστηματικά με τη ζωγραφική, είμαι ζωγράφος 6. (μτφ.-εκφραστ.) κάνω (κάτι) με τρόπο εξαιρετικά επιδέξιο, αξιοθαύμαστο, θεαματικό: *Δες τον πώς ντρι- πλάρει τους αντιπάλους! Ο άνθρωπος ζωγραφίζει!* – **ζωγράφισμα** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζώδιο.*

ζωγραφική (η) [μτγν.11. η εικαστική τέχνη τής αναπαράστασης μορφών και σχημάτων με τη βοήθεια χρωμάτο>ν. χρωστικών υλών: *παραδοσιακή ! αναγεννησιακή / αφηρημένη / ?>αϊκή / σουρεα?αστική* ~ [| ~ *σε μουσαμά / ξύλο / ελεφαντόδοντο* 2. το ιδιαίτερο ύφος, η τεχνοτροπία: *η ~ τού Θεοτοκόπουλου.* ^ ΣΧΟΜΟ λ. *ζώδιο.*

ζωγραφική. Η τέχνη τής ζωγραφικής, κατεξοχήν μορφή εικαστικής τέχνης σύνθετου χαρακτήρα, συνδέεται με ένα πλούσιο λεξιλόγιο που αφορά, μεταξύ άλλων, στα μέσα και τα είδη τής ζωγραφικής. Τα μέσα αναφέρονται στις διάφορες χρωστικές ουσίες, στα εργαλεία και γενικά στο τεχνικό μέρος τής δημιουργίας ενός έργου ζωγραφικής. Στα μέσα τής ζωγραφικής ανήκουν: η τέμπερα « ιταλ. tempera), η νωπογραφία, γνωστή ως φρέσκο (< ιταλ. fresco), το σγκραφίτο (< ιταλ. sgraffito < graffiare «ξύνω»), η ελαιογραφία, η υδατογραφία, γνωστή ως ακουαρέλα (ιταλ. acquarella), το μελάνι.

το **γκουάς** (< γαλλ. gouache < ιταλ. gua/.zo < λατ. aquatio βρέξιμο, ράντισμα), η **εγκαυστική,** η **καζεΐνη** (< γαλλ. caseine < λατ. cascus «τυρί»), το **γαλλικό παστέλ** (< γαλλ. pastel < ιταλ. pastello), το **λα- δοπαστέλ,** η **χαρτεπικόλληση,** γνωστή ως **κολάζ(<** γαλλ. collage < γαλλ. colle < λατ. colla < ελλην. κόλλα), κ.ά. Ως προς τα είδη και τα θέματα τής ζο)γραφικής αναφέρουμε τα εξής: **τοιχογραφία, μικρογραφία,** γνωστό και ως **μινιατούρα** (< ιταλ. miniatura), **προσωπογραφία.** γνωστή και ως **πορτρέτο** (γαλλ. portrait), **ρωπογραφία** « αρχ. ρωπογράφος < αρχ. ρώπος «καθημερινά, t-υτελή πράγματα») ή **ηθογραφία, τοπιογραφία, νεκρή φύση** (< γαλλ. nature morte) κ.ά.

ζωγραφικός, -ή, -ό Ιαρχ-J αυτός που σχετίζεται με τον ζωγράφο ή/και το έργο του. – **ζωγραφικά** επίρρ. **ζωγραφιστός,** -ή, -ό [μεσν.| **1.** αυτός που έχει ζωγραφιστεί συν. ζωγραφισμένος 2. αυτός που έχει διακοσμηθεί με ζωγραφιές: ~ *αβγά* συν. ζωγραφισμένος λντ. αζοίγράφιστος **3.** αυτός που είναι εξαιρετικά όμορφος, που διαγράφεται όμορφα (κυρ. για τα χαρακτηριστικά τού προσώπου): ~ *χαμόγελο ι πρόσωπο·* φρ. (εκφραστ.) ***ούτε ζωγραφιστό (δεν θέλω) να (τον / την / το) βλέπω*** για πρόσωπο εξαιρετικά ανεπιθύμητο, δυσάρεστο: *μετά από τόσα που της είχε κάνει, ούτε ζωγραφιστό δεν ήθελε να τον δει.* ~· **ζωγραφιστά** επίρρ. **ζωγράφος** (ο/η) καλλιτέχνης που ασχολείται με τη ζωγραφική. σχολιο λ. *ζώδιο.* [ετυμ. αρχ. < *ζω(ο)-* (< *ζωή* ή *ζωός* «ζωντανός») + *-γράφος* < *γράφω).* **ζωδιακός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα ζώδια: ~ *ημερολόγιο / πρόβ/.εψη* 2. αστρον. ***ζωδιακός (κύκλος)*** / ***ζωδιακή ζώνη*** η νοητή ουράνια ζώνη, που περιέχει τις φαινόμενες τροχιές τού Ηλίου, τής Σελήνης και των πλανητών, εκτός τού Πλούτωνα, ως προς τη Γη· υποδιαιρείται σε 12 αστερισμούς και κατά τη διάρκεια τού έτους ο Ήλιος φαίνεται να περνά διαδοχικά κοντά από τους αστερισμούς αυτούς (ζώδια).

ζώδιο (το) (ζωδί-ου | -ων} ΑΣΤΡΟΝ. **1.** καθένας από τους 12 αστερισμούς τού ζωδιακού κύκλου 2. καθένας από τους παραπάνω 12 αστερισμούς σε αντιστοιχία προς συγκεκριμένη περίοδο τού ημερολογιακού έτους (ζο>διο τού Κριού, τού Ταύρου, των Διδύμων, τού Καρκίνου, τού Λέοντος, τής Παρθένου, τού Ζυγού, τού Σκορπιού, τού Τοξότη, τού Αιγόκερου/-ω, τού Υδροχόου, των Ιχθύων) **3.** (συνεκδ.) το σύμβολο καθενός από τους παραπάνο) αστερισμούς: *αγόρασε ένα μεντάγιόν με το ~ της* · ΛΣΤΡΟΛ. **4.** (συνεκδ.) ο άνθριοπος που έχει γεννηθεί στην περίοδο που αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο αστερισμό: *Τι - είσαι: -Ζυγός* **5.** (συνεκδ.) το σύνολο των ιδιοτήτων, των ψυχοπνευματικών χαρακτηριστικών που (χωρίς επιστημονική βάση) αποδίδονται από κάποιους στα άτομα που έχουν γεννηθεί στα χρονικά όρια. τα οποία αντιστοιχούν στους παραπάνω αστερισμούς: *αυτό το ~ έχει θετικά χαρακτηριστικά.*

[ΠΤΥΜ. **<** αρχ. ***ζο)διον,*** αρχική σημ. «μικρή εικόνα», υποκ. τού ***ζφον.*** Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.[.

ζώδιο - ζωγραφική. Και τις δύο λέξεις συνδέει μία κοινή έννοια, η έννοια τού **ζώου** και τής **ζωής. Ζώδιο** είναι «το μικρό ζωντανό ον, το μικρό ζώο» *(*ζω-ίδιον > ζώδιον).* το υποκοριστικό τού **ζώο.** Ήδη στην Αρχαία όμως σήμανε τη μικρή εικόνα, τη μινιατούρα, τη ζωγραφισμένη ή τη χαραγμένη. Κπειδή δε οι απεικονίσεις ζώων σε μικρό μέγεθος αποτέλεσαν τα σημεία με τα οποία δηλώθηκαν οι

αστερισμοί τού ζωδιακού κύκλου (αιγόκερως. ιχθύς, κριός, ταύρος, λέων, σκόρπιός, καρκίνος κ.ά.), το *ζώδιο* έφτασε να σημαίνει τον αστερισμό. Η άλλη λ. που συνδέεται με ζωή και ζώα είναι η **ζωγραφική. Ζωγράφος** ξεκίνησε να είναι αυτός που «γράφει» («απεικονίζει») τον κόσμο τής ζωής, τον κόσμο ανθρώπων, ζώων. φυτών. Από το *ζωγράφος* παρήχθη το **ζωγραφιά,** το οποίο μεταπλάστηκε σε **ζωγραφίζω** στους μεσαιωνικούς χρόνους.

ζωεμπορία (η) [χωρ. πληθ.} τυ εμπόριο ζώων: *έσοδα από* Ηπίσης **ζωεμπόριο** (το). – **ζωέμπορος** 11876] κ. (λαϊκ.) **ζωέμπορας** (ο), **ζωεμπορικός.** -ή, -ό.

Ζωή (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα. (F.TYM. Το αρχ. ουσ. *ζωή,* που χρησιμοποιήθηκε ως κύριο όνομα).

ζωή (η) **1.** η γενική κατάσταση που χαρακτηρίζει τα ενόργανα όντα, διαφοροποιώντας τα από τα άψυχα αντικείμενα και τους νεκρούς οργανισμούς και η οποία εκδηλώνεται με επιμέρους λειτουργίες, όπως η ανάπτυξη μέσο) τού μεταβολισμού, η αναπαραγωγή και η προσαρμογή στα ερεθίσματα τού περιβάλλοντος: *προσπαθούν να εντοπίσουν μορφές ζωής σε άλλους πλανήτες* [[ο *Θεός έδωσε στον άνθρωπο -* jj *κάνω κάτι με κίνδυνο τής - μου* || *με τίμημα την ίδια του τη ~* || *θυσίασαν τη - τους, για να είμαστε ελεύθεροι* || *διακινδυνεύω τη ~ μου* || *νοιάζομαι μόνο για τη ~ μου* || *αφιέρωσε τη - της στον αγώνα* || *δικαίωμα στη -* || (απειλή ληστών) *τα /.εφτά σου ή τη ~* σου/ || <5εν *έχει δώσει σημεία ζωής από τότε που έφυγε* || ■*καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή / παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυ/.ακή»* (από τον "Θούριο" τού Ρήγα Βελεστινλή)· ΦΡ. (α) ***φέρνω στη ζωή*** (για γυναίκες) γεννώ: *έφερε στη ~ ένα υγιέστατο κοριτσάκι* συν. τίκτω. φέρνω στον κόσμο (β) ***δίνω ζωή (σε κάποιον / κάπου)*** (μεσν. φρ.-μτφ.) προσδίδω ζωντάνια, δημιουργοί πιο έντονη και αισιόδοξη διάθεση ή ατμόσφαιρα: *με πειράγματα και προτροπές κατάφερνε πάντα να δίνει ζωή στην παρέα* || *ήρθαν τα παιδιά κι έδωσαν ζωή στο σπίτι με την παρουσία τους* συν. αναζωογονώ. ζο)ντανεύω. ζωηρεύω (γ) ***επαναφέρω*** / ***ξαναφέρνω στη ζωή*** επιτυγχάνω με τεχνικά κυρ. μέσα την επαναφορά οργανισμού στους φυσιολογικούς, απαραίτητους βιολογικούς ρυθμούς και λειτουργίες, π.χ. λειτουργία καρδιάς, ώστε να εξακολουθεί να ζει: *κατά την εγχείρηση σταμάτησε η καρδιά του, αλλά οι γιατροί με μα/.άξεις τον επανέφεραν στη ζωή* (δ) ***παίρνω / αφαιρώ τη ζωή (κάποιου / από κάποιον)*** (μεσν. φρ.) (ευφημ.) σκοτιόνω (κάποιον) (ε) (εκφραστ.) ***ζήτημα ζωής και θανάτου*** βλ. λ. *ζήτημα* (στ) ***στη ζωή μου / των παιδιών (μου / μας)*** για όρκους σε ό,τι πιο ιερό έχει κάποιος, για την πιστοποίηση τής ακρίβειας των λεγομένων του: *έτσι ακριβώς έγινε. στη ζωή μου, σου λέω!* συν. σε ό.τι έχω ιερό, μα την πίστη μου (ζ) ***ζωή σε λόγου σας / ζωή σε σας!*** συλλυπητήρια ευχή στους συγγενείς και οικείους προσο>που που πέΟανε (η) ***δίνω τιj ζωή μου*** (i) πεθαίνω (για συγκεκριμένο σκοπό, προσωπικό ιδανικό): *έδωσε τη ζωή της. για να σώσει τα παιδιά της* (ii) αφιερώνομαι ολοκληρωτικά στην εξυπηρέτηση σκοπού, ιδανικού: *έδ(»σε τη ζωή του στην έρευνα για την καταπο?·έμηση* τού *καρκίνου* (θ) **χρωστώ *τη ζωή μου σε (κάποιον)*** αναγνωρίζω (κάποιον) ο)ς σωτήρα μου. του αναγνωρίζω ότι με έσωσε από βέβαιο θάνατο (ι) ***φεύγω από τη ζωή*** πεθαίνω (ια) ***δίνω (ένα) τέλος στη ζωή μου*** αυτοκτονώ ή οδηγώ τον εαυτό μου στον θάνατο: *με την αυτοκτονία του έδωσε τέλος στη μίζερη ζωή του* 2. η ανθρώπινη ύπαρξη (ως χρονική διάρκεια), τυ χρονικό διάστημα κατά το οποίο ένας οργανισμός υπάρχει βιολογικώς. από τη γέννηση ώς τον θάνατό του· (ειδικότ. για ανθριόπους) το χρονικό διάστημα που κάποιος έχει ζήσει από τη γέννησή του ή θα ζή- σει ώς τον θάνατό του: *το υπόλοιπο τής - του το πέρασε στο νησί* || *ποτέ στη ~ μου δεν ξανάδα τόσο ωραίο πρόσωπο* || *αυτό που έκανε για μένα θα το θυμούμαι σ'όλη μου τη ~* jj *πώς περνάς τη ~ σου:* φρ. (α) ***αιώνια / μεταθανάτια / άλλη / μέλλουσα ζωή*** η ζωή που ακολουθεί μετά τον θάνατο, σύμφωνα με μεταφυσικές αντιλήψεις (β) ***η προηγούμενη ζωή*** η ζωή που έζησε κάποιος σύμφωνα με τη θεωρία τής μετεμψύχωσης: *έλεγε πως στην - του ήταν πρίγκιπας* (γ) ***μέγιστη διάρκεια ζωής*** η στατιστικά καταγεγραμμένη μακρότερη διάρκεια βιολογικής υπάρξεως οργανισμού: *η - τής γάτας είναι 21 έτη* (δ) ***μέσος όρος ζωής*** ο αναγνωρισμένος μέσος όρος ανώτατης ηλικίας των μελών ανθρώπινης κοινότητας με βάση τα στατιστικά δεδομένα: *οι Έλληνες είναι ο λαός με τον μεγα/^ότερο ~ στην Ευρώπη στις γυναίκες* II (κατ' επέκτ. για ζώα και αντικείμενα) ο ~ *μιας μπαταρίας {?)* ***εφ' όρου ζωής*** ισοβίως, για όλη τη διάρκεια τού βίου: *κανονικά οι βασιλείς διατηρούν το αξίωμά τους* ~ (στ) **εν *ζωή*** *(έν ζωή.* μτγν.) στη ζωή, ενώ είναι (κάποιος) ζωντανός: *οι γονείς του βρίσκονταν ακόμα ~* || π- *μούν σπουδαίους ανθρώπους ~* || *δωρεά* - ΛΝΤ. μετά θάνατον **3.** (μτφ.) (α) (για πρόσ.) η ζωντάνια: *ένας ωραίος, γελαστός άνθρωπος, που ξεχείλιζε από ~ και αισιοδοξία* || *γεμάτος ~* συν, ζωτικότητα, ενεργητικότητα (β) η κίνηση (εμπορική, κοινωνική), η δραστηριότητα και η διασκέδαση που προσφέρει ένα μέρος: *νέος άνθρωπος, τι να κάνει σ' ένα χωριό χωρίς ·* j| *οι Κυκλάδες έχουν πολλή ~* γο *κα?^οκαίρι, αλλά τον χειμώνα πέφτει νέκρα* αντ. νέκρα **4.** η συνολική διάρκεια ύπαρξης, λειτουργίας (μηχανής, συστήματος, οργανισμού κ.λπ.): *η μέχρι σήμερα - τής εφημερίδας χαρακτηρίστηκε από μαχητικότητα και αξιοπρέπεια* || *η ~ τής κυβέρνησης / μιας μηχανής* 5. (ειδικότ.) (για εθνικούς, κοινωνικούς θεσμούς κ.λπ.) η συνολική διάρκεια ύπαρξης στο πλαίσιο τής ιστορικής συνέχειας: ο *νόμος αυτός στη σύντομη ~ του προκάλεσε ισχυρές αντιδράσεις* 6. (εκφραστ.) ο άνθρωπος ως ζωντανό ον: *στον τελευταίο πόλεμο χάθηκαν χιλιάδες ~* συν. ψυχή, άνθρωπος 7. τυ σύνολο των εμπειριών και βιωμάτων που αποκτά κανείς ενόσω ζει, τα γεγονότα που έχει ζήσει κανείς: *γράφω την ιστορία τής ~ μου* I) *η ~ μου ήταν γεμάτη πίκρες* || *μια φορά στη - του πήγε κι αυτός θέατρο και ακόμα το λέεν* ΦΡ. (α) ***κάνω τη ζωή μου*** ζω με βάση τις προσωπικές μου επιλογές, χωρίς να δεσμεύομαι από γνώμες ή κανόνες άλλων (β) σλλσζω ***ζωή / πορεία*** βλ. λ. *αλλάζω* **8.** η πραγματικότητα (α) το τι όντως ισχύει στα ανθριόπινα πράγματα: *έμαθε τη - από νωρίς δουλεύοντας από τα δώδεκά του* || *αυτά έχει η ~!* (συμβαίνουν αυτά) || *στη ~ τα πράγματα δεν είναι όπως στα παραμύθια* || *είσαι νέος ακόμη, τι ξέρεις απ' τη* (β) προσωπική ενασχόληση με θέματα επιβίωσης και κοινωνικών σχέσεων και η πείρα που προκύπτει από αυτά: *η - τον δίδαξε να προσέχει τις κουβέντες του* |[*μπασμένος στη -* || *απέκτησε πολ/.ές εμπειρίες στο σχολείο τής ~* || *ιστορίες βγαλ- μένες από την καθημερινή ~* 9. ο τρόπος με τον οποίο ζει κανείς, οι συνθήκες στις οποίες ζει: *κάνω άστατη -* || *είχε μια δύσκολη ~* || *η - δεν είναι πάντα ρόδινη* jj *η νυχτερινή ~ του* || *η πνευματική / κοινωνική ι οικονομική ~ τής χώρας* || *αλ/.άζω -* || *φτωχική ~·* φρ (εκφραστ.) (α) **δεν *είναι ζωή αυτή*** για εκδήλωση δυσανασχέτησης ή απογοήτευσης από την καθημερινή πορεία των πραγμάτων: *όλο δουλειά και κούραση!* (β) ***μεγάλη ζωή*** η πολυτελής διαβίωση σύμφωνα με τα πρότυπα τής υψηλής κοινωνίας: *παντρεύτηκε έναν εφοπλιστή και άρχισε να κάνει τη ταξίδια, δεξιώσεις, χοροί* (γ) ***ζωή χαρισάμενη*** ευτυχισμένη ζο)ή, γεμάτη απολαύσεις: *περνώ / κάνω ~* συν. καλοπέραση (δ) ***σκυλήσια ζωή*** σκληρή, γεμάτη ταλαιπωρίες ζωή (ε) (καθημ.) ***(περνώ) ζωή και κότα*** βλ. λ. *κότα* (στ) ***γλυκιά ζωή*** η ντόλτσε βίτα (βλ.λ.) (ζ) ***κάνω τη ζωή (κάποιου) δύσκολη / μαύρη / πατίνι / ποδήλατο / κόλαση / μαρτύριο κ.ά.*** καταταλαιπωρώ (κάποιον), συνήθ. καθημερινά: ο *άντρας μου όλο φωνάζει και βρίζει-μου 'χει κάνει τη ζωή κόλαση!* 10. τα προς το ζην, τα μέσα με τα οποία καλύπτει κανείς τις ανάγκες του: *η - έχει ακριβύνει πολύ* || *η ~ στην Αγγλία είναι πιο ακριβή απ' ό.τι στην Η/Λάδα-* ΦΡ. (α) ***κόστος ζωής*** ο μέσος όρος χρημάτων που ένα πρόσωπο ή μια οικογένεια δαπανά για την αγορά των απαραίτητων αγαθο'ϊν (τροφίμων, ρούχων, για στέγη κ.λπ.): το - *ανεβαίνει συνεχώς* (β) (καθημ.) ***κερδίζω τη ζωή μου*** εξασφαλίζω τα προς το ζην. κερδίζω τόσα όσα ο ίδιος θέτω ως επιδιωκόμενο επίπεδο διαβίωσης: κι *αν δεν βγάζει πολλά, ωστόσο κερδίζει τη ζο>ή του* ΣΥΝ. βγάζω το ψωμί μου 11. (ως προσφώνηση) ***ζωή μου!*** για πολύ οικεία, αγαπημένα πρόσωπα. - · (υποκ.) **ζωίτσα** κ. **ζωούλα** (η) (βλ.λ.). ** σχολιο λ. *βίος.*

[ρ.τυμ. αρχ. < *ζώ* (βλ.λ.)|.

ζωηράδα (η) ->ζο)ηρός

ζωηρεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. | I884J {ζωήρεψα) ♦ **1.** (μετβ.) προσδίδω ζωντάνια σε (κάτι), κάνο) (κάτι) εντονότερο, πιο αισθητό: *με τα αστεία τον ζο)ήρευε πάντα το κέφι τής παρέας* ΣΥΝ. διεγείρω, ζωογονώ, τονώνω. ξυπνώ, ζωντανεύω ♦ (αμετβ.) 2. αποκτώ περισσότερη ζωή. ζωτικότητα: *πότισε το Α,υνλούδι, να ζωηρέψει λίγο* ΣΥΝ. τονώνομαι 3. (για πρόσ.) γίνομαι ζωηρός: *υ μικρός έχει ζωηρέψει όλο σκανταλιές κάνει*

(ειδικότ.) εκδηλώνω ερωηική διάθεση με εντονότερο τρόπο (από πριν): *Έχει ζωηρέψει πολύ* τελευτάία! *Δεν αφήνει θηλυκό για θηλυκό!*

εκδηλώνομαι με πιο έντονο και φανερό τρόπο: *η συζήτηση ζωήρεψε μετά την τοποθέτησή τον* ΣΥΝ. αυξάνομαι, εντείνομαι, ενισχύομαι.

ζωηρός, -ή, -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ζωντάνια, σβελτάδα, κινητικότητα: ~ *βήμα / κίνηση / βλέμμα* ΣΥΝ. αλέγρος, πεταχτός ΑΝΤ. αργός, κουρασμένος, νωχελικός 2. (κυρ. για παιδιά) αυτός που συ- μπεριφέρεται απείθαρχα, που είναι άτακτος ΣΥΝ. ανήσυχος, απειθάρχητος. σκανταλιάρης, ανυπάκουος ΑΝΤ. πειθαρχημένος, μαζεμένος, φρόνιμος 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από ενθουσιασμό: - *φωνές ι γέλια* 4. (ειδικότ.-σκωπτ.) αυτός που εκδηλώνει έντονη ερωτική διάθεση: *παρά την ηλικία του. είναι πολύ* - 5. ια) αυτός που χαρακτηρίζεται από αυξημένη ένταση: ~ *ενδιαφέρον / συζήτηση / φαντασία / περιγραφή / ανάμνηση / διαμαρτυρίες* (β) ειδικότ. (για χρώμα) αυτός που είναι πολύ έντονος, φωτεινός ή χτυπητός: ~ *κόκκινο* || *το - πράσινο των ματιών της.* – (υποκ.) **ζωηρούλης,** -α, -ικο κ. **ζωηρούτσι- κος,** -η/-ια. -ο, **ζωηρ-ά** / **-ώς** επίρρ., **ζωηρότητα** κ. **ζωηράδα** (η).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ζωή*\.

ζωηρόχρωμος, -η,-ο 11888] αυτός που έχπ έντονο, χτυπητό χρο>μα: ~ *εξώφυλλο.*

Ζώης (ο) -» Πολυζώης

ζωηφόρος, -ος. -ο |μτγν.| (λόγ.) αυτός που φέρνει, που παρέχει ζωή: *η - Ανάσταση τού Χριστού.*

ζωικός[1]**,** -ή. -ό Ιαρχ.Ι αυτός που σχετίζεται με τα ζώα. που παράγεται ή προέρχεται από αυτά· κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς τον φυτικό: - *βασίλειο* ||[~ *λίπος / παραγωγή* || *προϊόντα - προέλευσης* |j ο - *άνθρακας προέρχεται από τα οστά των ζώων.* – **ζωικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

ζωικός[2]**,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τα έμβια όντα. με τη ζωή: - *δύναμη / θερμότητα / ορμή.* – **ζωικ-ά** / **-ώς** επίρρ., **ζωικότητα** (η) jl897J.

ζωμός (ο) το εκχύλισμα από το βράσιμο κρέατος, ψαριού ή χόρτων, λαχανικών, πλούσιο σε θρεπτικές, ζοηκές ή φυτικές ουσίες: ~ *βοδινού / μοσχαριού* || *ο άρρωστος έπρεπε να πίνει μόνο - μέχρι να δυναμώσει* ΣΥΝ. ζουμί· ΦΡ. ***μέλας ζωμός*** το εκχύλισμα από ωμό χοιρινό κρέας βρασμένο με αίμα, που έτρωγαν οι ενήλικοι αρχαίοι Σπαρτιάτες στα κοινά τους συσσίτια.

(ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Η σύνδεσή του με τη λ. *ζύμη* παρουσιάζει φωνητικές δυσκολίες].

ζων, ζο>σα. ζων]αρχ.| μτχ. ενεστ. τού ρ. *ζω* (λόγ.) **1.** αυτός που ζει, που βρίσκεται στη ζωή: *οι ζώντες και οι τεθνεώτες* |, *στον δρόμο δεν υπήρχε ψυχή ζώσα* || *οι ζώντες οργανισμοί* ΣΥΝ. ζωντανός ΑΝΤ. νεκρός, πεθαμένος· ΦΡ. (α) (λόγ.) ***διά ζώσης*** (ενν. ομιλίας / επικοινωνίας) από κοντά, πρόσωπο με πρόσωπο: *αυτά θα τα πούμε και - καλύτερα!* (β) (λόγ.) **ζώντος *μου / σου κ.λπ.*** (μεσον. φρ.) όσο βρίσκομαι, βρίσκεσαι κ.λπ. στη ζωή **2.** ***ζώσα Εκκλησία*** (i) το σύνολο των ζωντανών χριστιανών, μελών τής Εκκλησίας, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς τη θριαμβεύουσα Εκκλησία (βλ. λ. *θριαμβεύω)* (ii) κίνημα κληρικών και λαϊκών, που εκδηλώθηκε στη Ρωσία μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση (1917) για τη συνεργασία με το νέο καθεστώς.

ζωνάρι (το) {ζωναρ-ιού | -ΐ(όν)| (λαϊκ.) η φαρδιά υφασμάτινη ζώνη. που σφίγγει τη μέση συγκρατώντας το ρούχο· (γενικότ.) κάθε ζώνη· φρ. (α) (καθημ.) ***σφίγγω το ζωνάρι*** βλ. λ. *σφίγγω* (β) ***λύνω* / έχω *λυτό* / *αμολάω* / *απλώνω* / *κρεμάω το ζωνάρι μου για καβγά*** έχω εριστική διάθεση, είμαι έτοιμος για καβγά συν. αρπάζομαι εύκολα (γ) (λαϊκ.- εκφραστ.) ΓΟ ***ζωνάρι τής Παναγιάς / τής κοράς / τού ουρανού*** το ουράνιο τόξο (δ) (λαϊκ.) ΓΟ ***ζωνάρι τής καλογριάς*** ο γαλαξίας, όπο)ς γίνεται ορατός από τη Γη ως υπόλευκη ζώνη αστέρων.

[ΕΤΥΜ. μεσον. < μτγν. *ζωνάριον.* υποκ. τού αρχ. *ζώνη*\.

ζώνη (η) {ζωνών} **1.** κάθε ταινία, συνήθ. από ευλύγιστο υλικό. κυρ. ύφασμα ή δέρμα, που περισφίγγει το ρούχο στο ύψος τής μέσης, για να το συγκρατήσει σε επιθυμητή θέση: - *παντε/<.ονιού / φούστας / παλτού /καμπαρντίνας* |I *δερμάτινη / στενή* - συν', ζωνάρι, ζωστήρας, λουρίδα φρ. ***χτύπημα κάτω από τη ζώνη /μέση*** (i) (κυριολ. στην πυγμαχία) απαγορευμένο χτύπημα σε ευαίσθητη περιοχή τού σώματος (ii) (μτφ.) αθέμιτη, ύπουλη ενέργεια (εις βάρος κάποιου), ενέργεια που υπερβαίνει τα επιτρεπόμενα όρια τού ανταγωνισμού: *στη σ\)ζήτηση έπεσαν πολλά χτυπήματα κάτω από τη ζώνη* 2. οποιαδήποτε ανάλογη ταινία ανθεκτικού και ευλύγιστου υλικού, που χρησιμοποιείται για την πρόσδεση. τη σταθεροποίηση (πράγματος), π.χ. για λόγους ασφαλείας: *πριν από την απογείωση οι επιβάτες καλούνται να δέσουν τις - τους κατά τις υποδείξεις των αεροσυνοδών* |[*στερεώστε τη*

στο κάθισμα' ΦΡ. ***ζώνη ασφαλείας*** (κυρ. για αυτοκίνητα) ο ιμάντας που χρησιμοποιείται για την ατομική ασφάλεια τού επιβάτη ενός αυτοκινήτου. συγκρατώντας το σώμα του στη σωστή του θέση και απο- τρέποντας την απότομη μετατόπιση ή και εκτόξευσή του εκτός αυτοκινήτου σε περιπτώσεις σύγκρουσης, φρεναρίσματος ή απότομης στροφής 3. (συνεκδ.) η οσφυϊκή χιόρα ΣΥΝ. μέση 4. εκ,Κλης. το άμφιο πρεσβυτέρων και επισκόπων, που φοριέται στη μέση συμβολίζοντας την ετοιμότητα για συμμετοχή στη Θεία Λειτουργία· φρ. ***ζώνη αγνότητας Ι αγνείας*** το σιδερένιο πλέγμα που κατά τον Μεσαίωνα προσάρμοζαν στη λεκάνη γυναίκας τής οποίας ο σύζυγος θα απούσιαζε για μεγάλο χρονικό διάστημα (λ.χ. σε σταυροφορίες), ώστε να μη μπορεί να έλθει σε σεξουαλική επαφή με άλλον άντρα **5.** ιατρ. ειδική κατασκευή που φοριέται κατόπιν υποδείξεως ιατρού για στήριξη, συγκράτηση περιοχών ή οργάνο)ν τού σώματος προς αποφυγή εκδήλωσης ή επιδείνωσης παθήσεων και επιπλοκών που αυτές δημιουργούν: *ορθοπεδική / μετεγχειρητική* - jj - *λοχείας / εγκυμοσύνης* / κοι- *λίας* 6. ιστό καράτε) υφασμάτινη ταινία που Φοριέται στη μέση και που δηλώνει το επίπεδο στο οποίο έχει φτάσει ο καρατέκα (μετά από εξετάσεις): *έχει μαύρη ~ στο καράτε* 7. οποιαδήποτε οριοθετημένη περιφέρεια γης. χώρος που εντοπίζεται μεταξύ δύο νοητών παραλλήλων βάσει τής ομοιομορφίας που παρατηρείται σε αυτόν ή βάσει τής αξιοποίησής του για την εκτέλεση μιας σειράς επιχειρήσεων κοινού χαρακτήρα: *προτείνεται η δημιουργία ζωνών πρασίνου εντός τού λεκανοπεδίου* || *το πλήθος είχε σχηματίσει μια ασφυκτική ~ γύρω της* συν. περιοχή, σφαίρα, χώρος 8. ΒΟΤΟΙΚΟΛ. *ζώνη βλάστησης* η περιοχή που προσδιορίζεται στη γήινη σφαίρα παραλλήλως τού Ισημερινού ανάλογα με τη μεταβολή τής βλάστησης κατά γεωγραφικό πλάτος: *τροπική / ισημερινή / εύκρατη / ψυχρή* - 9. *υγειονομική ζώνη* (σε περιπτώσεις επιδημιών) διαδοχικά φυλάκια που παρεμποδίζουν την επικοινωνία με μια χιόρα προς αποφυγήν μεταδόσεως τής επιδημίας 10. στρλτ. (α) *ζώνη επιχειρήσεων* η περιοχή διεξαγωγής πολεμικών επιχειρήσεων: *η μεταφορά τής - προς τα νότια* (β) *στρατιωτική ζώνη* η κατεχόμενη από στρατιωτικές δυνάμεις περιοχή (γ) *ουδέτερη ζώνη* βλ. λ. *ουδέτερος* (δ) *μεθοριακή ζώνη* η περιοχή κατά μήκος και εκατέρωθεν των συνόρων που εκτείνεται σε σταθερό πλάτος ορι- σμένο)ν χιλιομέτρων (ε) *νεκρή ζώνη* βλ. λ. *νεκρός* 11. (α) *ελεύθερη ζώνη* βλ. λ. *ελεύθερος* (β) *Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών* (Ζ.Ε.Σ.) / *Ζώνη Ελευθέρου Εμπορίου* σύνολο κρατών στα οποία έχουν καταρ- γηθεί όλοι οι δασμοί ή όλα τα μέτρα που περιορίζουν το εμπόριο μεταξύ τους, διατηρούνται όμο)ς τα εθνικά τους δασμολόγια όσον αφορά στο εμπόριο με τρίτες χώρες: *η Ευρωπαϊκή ~ (Ε.Ζ.Ε.Σ. / Ε.F.Τ.Α.)* (πβ. *τελωνειακή ένωση*. λ. τελωνειακέ*) (γ) *τελωνειακή ζώνη* η περιοχή που ανήκει στη δικαιοδοσία των τελωνείων μιας χώρας (δ) *νομισματική ζώνη* τυ σύνολο χωρών με αμοιβαίως μετατρέψιμα, σταθερής ή κυμαινόμενης ισοτιμίας νομίσματα και με σύναψη προνομιακών σχέσεο)ν μεταξύ τους ή με σύνδεση βάσει τής κυριαρχίας τού νομίσματος μιας χώρας στις υπόλοιπες: - *τού δο/.αρίυυ / τού ευρώ* || *η - των χωρών που μετέχουν στο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα* 12. (α) *αιγιαλίτις ζώνη* βλ. λ. *αιγια/.ίτις* (β) *ζώνη επιρροής* το σύνολο των γεωγραφικών περιοχών (κρατών), στις οποίες ένα ισχυρότερο κράτος ασκεί την επιρροή του ΣΥΝ. σφαίρα επιρροής 13. καθεμιά από τις πέντε υποδιαιρέσεις τής γήινης σφαίρας, όπως ορίζονται από τους πόλους, τους πολικούς κύκλους και τον Ισημερινό (δύο εύκρατες, δύο πολικές και διακεκαυμένη) 14. αστρον. η διαφορετικού χρώματος ταινία που εμφανίζεται στις επιφάνειες των πλανητών: ~ *τού Δία / τού Κρόνου* 15. ιατρ. ο έρπης ζωστήρ. η δερματική ασθένεια που ακολουθώντας τη διαδρομή ενός νεύρου εμφανίζεται ως ταινία που περιβάλλει το σώμα τού ασθενούς 16. αολ. αμυντική τακτική ομάδας κατά την οποία οι αμυντικοί της παρατάσσονται σε γραμμή (ή παράλληλες γραμμές) απέναντι στους αντίπαλους επιθετικούς, με σκοπό να τους εμποδίσουν να εισχωρήσουν κατ' αντιδιαστολή προς την άμυνα μαν-του-μαν: *η ομάδα αυτή παίζει* - || *σύστημα / άμυνα ζώνης.* – (υποκ.) **ζωνούλα** κ. **ζωνίτσα** (η), (μεγεθ.) **ζωνάρα** (η).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *jo5-na < *ζών-νυ-μι* «ζώνω». Βλ. κ. *ζώνω.* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. zone. γαλλ. zone, γερμ. /one κ.ά. Οι σημ. των ζωνών τής γήινης σφαίρας απαντούν ήδη στους Στωικούς φιλοσόφους *(διακεκαυμένη / εύκρατος ζώνη).* Πολλές σύγχρονες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια: *ζο)νη επιχειρήσεων* (< γαλλ. zone d'opcrations), *ζώνη επιρροής (*< γαλλ. zone d'in-fluencc), *υγειονομική ζώνη (*< γαλλ. cordon sanitaire), *νομισματική ζώνη* (< γαλλ. zone monctaire), *ζώνη αγνότητας* (< γαλλ. ceimure de ehastcte), *χτύπημα κάτω από τη ζώνη* (< αγγλ. hit below the belt) κ.ά.].

ζωντανεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.] {ζωντάνε-ψα. -μένος] ♦ (μετβ.) 1. επαναφέρω στη ζωή, αποκαθιστώ τις ζωτικές λειτουργίες (ζο>ντανού οργανισμού): *ούτε με φωνές, ούτε με θρήνους θα ζωντανέψετε τον νεκρό* συν. αναζωογονώ, ανασταίνω. νεκρανασταίνω, ξαναζωντανεύω 2. (μτφ.) προσδίδω ζωηρότητα, ένταση: *ένα χαμόγελο αισιοδοξίας ζωντάνεψε το πρόσωπό της* |] ο *μικρός περίπατος στην παραλία θα σε ζωντανέψει λιγάκι* συν. ζωηρεύω 3. (μτφ.) αποδίδω με παραστατικότητα. αναπαριστώ: *τα τραγούδια ζωντάνεψαν τις μέρες τής νιότης τους* |] *τα πρόσφατα αιματηρά γεγονότα ζωντανεύουν άσχημες μνήμες* ♦ (αμετβ.) 4. επανέρχομαι στη ζωή ή εμφανίζο) επίταση, ένταση των λειτουργιών μου: *είδες με λίγο πότισμα πώς ζωντάνεψε ο κήπος!* συν. ξαναγεννιέμαι 5. (μτφ.) αποκτώ αυξημένη ζωηρότητα, γίνομαι πιο έντονος: *με την επιθετική* του *παρέμβαση ζωντάνεψε η συζήτηση* συν. τονώνομαι 6. αναβιώνω: *ζωντάνεψε ένα παλιό έθιμο.* – **ζωντάνεμα** (το).

ζωντάνια (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η ζωηρή και ενεργητική διάθεση, η εκδηλωτική και έντονη, ευχάριστη συμπεριφορά: *είχε μέσα* του *πο/Λή*

και δίψα για ζωή || *νέος με - και κέφι για δουλειά* ΣΥΝ. ζωηρότητα, ενεργητικότητα, σφριγηλότητα λντ. νωχελικότητα. παθητικότητα, χα- λαρότητα 2. η ζωντανή και παραστατική απόδοση, η ευκρινής αποτύπωση: ~ *στην αφήγηση* [| *περιέγραφε με ~ ό,τι περίεργο τού συνέ- βαινε!*Συν. παραστατικότητα, πιστότητα, ευκρίνεια. ■·* σχολιο λ. -*ια.* |L-ΤΥΜ. < *ζοίντανός* (υποχωρητ.)|.

ζωντανό (το) [μεσν.J1. κάθε ζιόο, κυρίως το υποζύγιο ή το κατοικίδιο ζώο 2. (σκωπτ.) ο χαζός, ο ανόητος άνθρωπος. σχολιο λ. *ανόητος.*

ζωντανός, -ή, -ό **1.** (για φυτικούς, ζωικούς οργανισμούς) αυτός που βρίσκεται εν ζωή: *όταν τον έβγαλαν από το αυτοκίνητο, ήταν ακόμα ~. αλλά ξεψύχησε στον δρόμο για το νοσοκομείο* ΣΥΝ. ζων αντ. πεθαμένος. νεκρός, (για ζώο) ψόφιος· (μτφ.) 2. αυτός που συνεχίζει να υπάρχει, να βιώνεται: *πρέπει να κρατήσουμε τα ~ στοιχεία τής πα*

ράδοσης λντ. νεκρός, νεκρωμένος **3.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ζωηρή διάθεση και ενεργητικότητα: *είναι ~ γυναίκα, πάντα μέσα σε όλα!* jj *~ άνθρωπος, γεμάτος πίστη και φλόγα για ζωή!* ΣΥΝ. δραστήριος. ενεργητικός, ζωηρός, σφριγηλός αντ. νωχελικός. (οικ.) κοιμισμένος **4.** αυτός που προκαλεί έντονη αίσθηση, που γίνεται αντιληπτός ως λαμπερός: *~ κόκκινο τής φωτιάς* ΣΥΝ. λαμπερός. φοηεινός ΛΝΤ. ξεθωριασμένος. αχνός **5.** (για περιγραφές, εικόνες κ.λπ.) αυτός που ανα- παριστά με εξαιρετική πιστότητα, παραστατικότητα, πυυ αποδίδει (κάτι) μκ ευκρίνεια: *~ αφήγηση* ΣΥΝ. ανάγλυφος, παραστατικός, σπαρταριστός, εναργής 6. αυτός πυυ μεταδίδεται απ' ευθείας: *ο αγώνας τής Εθνικής ομάδας θα μεταδοθεί - 7. ζωντανοί* (οι) οι άνθρωποι που βρίσκονται στη ζωή: *Δεν θα τον κλαις μια ζωή τον μακαρίτη! Οι ~ με τους - κι οι πεθαμένοι με τους πεθαμένους! -* **ζωντανά** επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ια.*

[ετυμ. μεσν. < θ. ζωντ- τού αρχ. *ζών* (γεν. *ζώντ-ος).* μτχ. ενεστ. τού ρ. *ζώ.* + παραγ. επίθημα *-ανός.* κατά τα επίθ. σε *-ανός.* π.χ. *μελ-ανός. πιθ-ανός* κ.ά. ΙΙ σημ. 6 είναι απόδ. τού αγγλ. live (transmission)], **ζωντόβολο** (το) (μτφ.-υβριστ.) ο χαζός άνθρο)πος, αυτός που η συμπεριφορά του χαρακτηρίζεται από ζωώδη αδεξιότητα και έλλειψη ευστροφίας ΣΥΝ. βλάκας, (λαϊκ.) μπουνταλάς. σχολιο λ. *ανόητος.* [ετυμ. < μεσν. *ζωντόβολον.* αρχική σημ. «τυ σύνολο των κατοικίδιων ζώων», < θ. *ζωντ-* (βλ. λ. *ζωντανός) + -βόλον < βάλλω].* **ζωντοχήρος** (ο), **ζωντοχήρα** (η) πρόσωπο που έχει πάρει διαζύγιο από τη/τον σύζυγό του/της, η υποία/ο οπυίος ζει. **ζώνω** ρ. μετβ. {έζωσα. ζώσ-τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** φοράω στη μέση (κάτι), κρεμώντας το ή περνώντας το στη ζώνη· (γενικότ.) περισφίγγω (τη μέση μου ή ρούχο στο ύψος τής μέσης μου) με ζώνη: *έζωσε το σπαθί του* | | *έζωσε σφιχτά την καμπαρντίνα και σήκωσε τον γιακά για το κρύο* συν. φοράω, περιζίόνο) 2. σφίγγο) (κάτι) γύρω από ένα σώμα (κυρ. ζώου) στερεώνοντάς το: *έζωσε τη σέλα στο άλογο* συν. σφίγγω, στερεώνω, δένω **3.** (μτφ.) προσεγγίζω κυκλικά, περικυκλώνο), βρίσκομαι γύρω-γύρω: *ο εχθρός είχε ζώσει το στρατόπεδο από παντού* ΣΥΝ. κυκλοίνω, περιβάλλω **4.** (καθημ.) *με* **ζωνουν** *τα φίδια* καταλαμβάνομαι από υποψίες ή από ανησυχία: *όταν πέρασαν δύο ώρες και δεν είχε έρθει ακόμη, με ζώσανε τα φίδια* 5. (μεσοπαθ. *ζώνομαι)* περνώ στη ζώνη μου (όπλο, άρματα): *από μικρός ζώστηκε τ' άρματα / το σπαθί.* – **ζώσιμο** (το). ^ ιχολιο λ. *δίνω.*

[ετυμ. μεσν., από τον αόρ. *έ-ζωσ-α* τού αρχ. *ζώννυμι.* Το αρχ. *ζώννυ- μι* < **ζώσ-νυ-μι* < Ι.Η. **yos-* «ζώνα», πβ. σανσκρ. rasna «ζώνη» (< Ι.Ε. **jOs-na*), αρχ. ολαβ. po-jaso «περιζώνω» κ.ά. Ομόρρ. *ζώνη, ζωσ-τήρ(ας)* κ.ά.|.

ζώο (το) **1.** κάθε έμβιο ον, εκτός από τα φυτά, κάθε οργανισμός με την ικανότητα τής συναίσθησης και τής κίνησης, κυρ. θηλαστικό και κατά δεύτερο λόγο έντομο, πτηνό, ψάρι ή ερπετό: *ο άνθρωπος είναι κοινωνικό / πολιτικό -* συν. έμβιο ον 2. (καθημ.) κάθε έμβιο ον που στερείται λογικής, κατ' αντιδιαστολή προς τον άνθρωπο: *- τής ζούγκ/,ας* jj *~ στο κλουβί* | | *κατοικίδια ι άγρια -* συ\. (λαϊκ.) ζωντανό **3.** (μτφ.- υβριστ.) βλ. λ. *ζώον* ΦΡ. (πρων.-μπωτ.) *τα ζώα μου αργά* βλ. λ. *αργά.* Επίσης **ζο** [μεσν.[[τα ζα|. – (υποκ.) **ζωάκι** (το) (βλ.λ.) κ. (λόγ.) **ζωάριο** (το) [μτγν.[. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζώδιο, ανόητος.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ζφον < ζώ (ζήω).* Η λ. δήλωνε εξαρχής κάθε ζωντανό πλάσμα, περιλαμβανόμενου και τού ανθρώπου, αλλά ήδη από την αρχαιότητα περιορίστηκε στη σημ. «κτήνος». Σε αρχ. συγγραφείς απαντά επίσης η πιο εξειδικευμένη σημ. «εικόνα, ζωγραφιά», η οποία χρησιμοποιήθηκε στο λεξιλόγιο τής τέχνης], **ζωο-** κ. **ζωό-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** σχέση με τα ζώα: *ζωο-κλοπή, ζωό-μορφος* · 2. σχέση με τη ζωή: *ζωο-δόχος.*

[ετυμ. Λ' συνθ. το οποίο στη σημ. Ι προέρχεται από τη λ. *ζώο.* ενώ στη σημ. 2 από τη λ. *ζωή.* Μερικά από τα σύνθετα και των δύο κατηγυ- ριών είναι ήδη αρχ. (λ.χ. *ζο)ο·τροφία - ζωο-γόνος),* ενώ άλλα είναι ελληνογενείς ξέν. όροι (λ.χ. αγγλ. zu-anthropy - γαλλ. zoo-gameie)]. **ζωογεωγραφία** (η) [χωρ. πληθ.[ο κλάδος τής βιογεωγραφίας που μελετά τη γεωγραφική κατανομή των ειδών στη γη. – **ζωογεωγραφίας,** -ή, -ό.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. z.oogcographic|. **ζωόγλοια** (η) [1881] υμενοειδές άθροισμα βακτηρίων ή μυκήτων, που σχηματίζεται σε επιφάνεια υγρών (ξιδιού, στάσιμων υδάτων κ.λπ.) με δράση γλοιώδους ουσίας που τα συγκρατεί.

[ΕΤΥΜ < *ζωο-* + *-γλοια* < *γλοιός].* **ζωογόνος,** -α (λόγ. -ος). -ο [μτγν.Ι **1·** αυτός που ζωογονεί, που συμβάλλει στη δημιουργία, στην ανάπτυξη ζωής: *ο ~ αέρας τού πελάγους* συν. ζωοποιός 2. (μτφ.) αυτός που προσφέρει τόνωση και ενίσχυση. κυρ. σε ψυχικό ή ηθικό επίπεδο: *~ πίστη / ε/.ευθερία / μάθηση* συν. αναζωογονητικός, εμψυχωτικός. ενθαρρυντικός. Επίσης **ζωογονητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.). **ζωογονώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.] Ιζωογονείς... ι ζωογόνη-σα. -θηκα. -μένος] **1.** ενισχύω τις ζωτικές λειτουργίες (σε οργανισμό), παρέχω τόνωση και ενδυνάμωση: *ο ήλιος ζωογονεί τη φύση* συν. ζωντανεύω, ενδυναμώνω

(μτφ.) προσφέρω ηθική, ψυχική τόνωση, υποστηρίζω συναισθηματικά: *η επαφή με τους ανθρώπους τού χωριού τον ζωογονεί πάντα* συν. τονώνω. – **ζωογόνηση** (η) Ιμτγν.]. **ζωοδότης** (ο) [μτγν.] {ζωοδοτών}, **ζωοδότρια** *κ.* **ζωοδότρα** (η) |ζωοδοτριών| αυτός που παρέχει ζωή, που ζωογονεί, ενισχύει τις εκδηλώσεις, λειτουργίες τής ζωής: *ο - ήλιος* ΣΥΝ. ζο)οποιός. **ζωοδόχος,** -ος. -ο πκκλης. **1.** (κυρ. για τον ουρανό ή για τον επίγειο τάφο τού Ιησού) αυτός που έχει δεχθεί μέσα του τον Χριστό ως πηγή ζωής **2.** *Ζωοδόχος Πηγή* (α) αγίασμα τής Θεοτόκου έξω από τα τείχη τής Κωνσταντινουπόλεως, όπου τον 5ο αι. ανοικοδομήθηκε ναός τής Θεοτόκου (β) προσωνυμία τής Παναγίας (γ) (συνεκδ.) ονομασία ναών και μονών αφιερωμένων στην Παναγία (δ) εικονογραφικό θέμα στο οποίο παριστάνεται η Θεοτόκος βρεφοκρατούσα πάνο) σε μία πηγή-

| ΕΤΥ.Μ. μτγν. < *ζωο-* + *-δόχος* < *δέχομαι].* **ζωοείδής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {ζωοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (λόγ.) αυτός που έχει τη μορφή ζώου, που μοιάζει με ζώο ΣΥΝ. ζωόμορφος. – **ζωοει- δώς** επίρρ./ **ζωοθεϊσμός** (ο) η ζωολατρία (βλ.λ.).

|I:IYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. zootheism|. **ζωοθυσία** (η) [μτγν.Ι {ζωοθυσιών! η δημόσια ή ιδιωτική θυσία ζιόου για λατρευτικούς σκοπούς ή ως μέρος μαγικής τελετής: *οι - εξακολουθούν να τελούνται σε κτηνοτροφικές κυρ. περιοχές τού βορειοελλαδικού χώρου την ημέρα τού Αγίου Γεωφγίου.* **ζωοκλέφτης** (ο) 11839] {ζωοκλεφτών} ο κλέφτης ζώων. **ζωοκλοπή** (η) [Ι8331 η κλοπή ζώου κυρ. από κοπάδι ή μαντρί, η κλοπή βοσκημάτων. Επίσης **ζωοκλοπία** |1848|. **ζωοκομία** (η) [Ι826| {χωρ. πληθ.Ι η κατά επιστημονικό τρόπο εκτροφή και συντήρηση ζώων για κτηνοτροφικούς σκοπούς ΣΥΝ. ζωοτροφία.

ζωοκόμος (ο).

ΙΠΤΥΜ. < *Ιωο-* + *-κομία* (βλ.λ.) < αρχ. *κομώ* «φροντίζω»], **ζωοκτονία** (η) {ζωοκτονιών] η παράνομη θανάτωση ζώου ή ζώων κυρ. χωρίς τη συγκατάθεση τού ιδιοκτήτη, πράγμα που συνιστά φθορά ξένης ιδιοκτησίας και τιμωρείται ποινικά. – **ζωοκτόνος** (ο). ■ *-** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-κτόνος.*

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *ζωο-* + *-κτονία* (βλ.λ.) < αρχ. *κτείνω* «φονεύω»], **ζωολατρία** (η) [1809[{χωρ. πληθ.Ι η θεοποίηση και λατρεία ζώων ως προσωπυποιημένων θείων στοιχείων, δυνάμεων ή φορέων προγονικών ψυχών ΣΥΝ. ζωοθεϊσμός. – **ζωολάτρης** (ο) [1897[, **ζωολάτρισσα** (η), **ζωολατρικός,** -ή. -ό] 18611.

|ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. /oolatric]. **ζωολογία** (η) j 1766] {ζωολογιών] ο κλάδος τής βιολογίας που έχει ως αντικείμενό του τη μελέτη των ζοηκών οργανισμών ως προς τη μορφή. την ανατομία και τη λειτουργία τους. καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις ή τις σχέσεις τους με τα φυτά και γενικότ. το περιβάλλον. – **ζωολόγος** (ο/η) 11819].

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. zoologic]. **ζωολογικός,** -ή. -ό **[ï8191 1.** αυτός που σχετίζεται με τη ζωολογία ή τον ζωολόγο: *- πραγματεία / ενδιαφέρον* 2. αυτός που περιλαμβάνει και παρουσιάζει ζωικά είδη κατά οργανωμένο τρόπο, συντηρώντας τα ζωντανά ή ταριχευμένα και υπό τις κατάλληλες συνθήκες: *- μουσείο■* ΦΡ. (α) *ζωολογικός κήπος* ειδικά διαμορφωμένος και επιστημονικά επιβλεπόμενος χώρος στον οποίο άγρια ή σπάνια ζώα εκτίθενται σε δημόσια θέα μέσα σε ειδικά κλουβιά ή περιφραγμένους τόπους (β) *ζωολογικό πάρκο* πρυστατευόμενη φυσική έκταση, μέσα στην οποία οι επισκέπτες μπορούν να παρατηρήσουν τα άγρια ζώα στο φυσικό τους περιβάλλον. - **ζωολογικ-σ /-ώς** 11882] επίρρ. **ζωομορφισμός** (Ο) [χωρ. πληθ.] **1.** η παράσταση (συνήθ. θεότητας) με μορφή ή με ορισμένα χαρακτηριστικά ζώου 2. η θρησκευτική δοξασία για την αντίληψη και λατρεία τού θείου με μορφή ή με ορισμένα χαρακτηριστικά ζώου: ο *τραγόμορφος θεός Παν είναι από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα ζωομορφισμού τής αρχαιοελληνικής θρησκείας.* – **ζωομορφικός,** -ή. -ό. **ζωομορφικ-ά / -ώς** επίρρ. |ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < α>γλ. zoomorphismj. **ζωόμορφος,** -η, -ο [μτγν.[αυτός που έχει μορφή ή χαρακτηριστικά ζώου: *~ θεός / παράσταση / σύμβολο* ΣΥΝ. ζωοειδής. **ζωον** (το) **1.** (λόγ.) το ζώο **2.** (υβριστ.) ο ανόητος άνθρωπος: *Κα/.ά ~ εί-σαι; Τόση ώρα σού εξηγώ και δεν καταλαβαίνεις;* συν. βλάκας, χαζός, ηλίθιος, (οικ.) μπούφος 3. ο άνθρωπος που δεν έχει σωστή κοινωνική συμπεριφορά: *είναι ένα ~ · δεν μπορεί να συμπεριφερθεί σαν άνθρωπος!* j ** ·* σχόλιό λ. *ανόητος.*

Ιετυμ. < αρχ. *ζώον.* βλ. κ. *ζώο].* **ζωονομία** (η) | 181 I] {χωρ. πληθ.) η επιστήμη που έχει ως αντικείμενό της τους νόμους οι οποίοι διέπουν ρυθμιστικά τη ζωή και τη φυσιολογία των ενόργανων όντων. – **ζωονόμος** (Ο/η), **ζωονομικός,** -ή, -ό, **ζωονομικ-ά / -ώς** επίρρ. **ζωονόσος** (η) ιατρ. νόσος που προσβάλλει ζώα (σε πολλές ξένες γλώσσες η λέξη έχει τη σημασία τής *ανθρωποζωονόσου,* βλ.λ.).

[Ι·ΙΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. zoonosis|. **ζωοπάζαρο** (το) η ζωοπανήγυρη.

ζωοπανήγυρη (η) 11888] {-ης κ.-ύρεως | -ύρεις,-ύρεων| εμπορικό πανηγύρι, κατά το οποίο εκτίθενται και πωλούνται ζώα (π.χ. άλογα, αγελάδες κ.λπ.) ΣΥΝ. ζωοπάζαρο.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού τουρκ. hayvan panayir (νόθο σύνθ.)|. **ζωοπάροχος,** -ος, -ο Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που παρέχει ζωή, ζωοδότης,

ζωοπλαγκτόν (το) {ζωοπλαγκτού | χωρ. πληθ.} πλαγκτόν που αποτε- λείται από μικροσκοπικούς ζωικούς οργανισμούς, κατ' αντιδιαστολή προς το φυτοπλαγκτόν.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. zooplancion|. **ζωοποιός,** -ός. -ό Ιμτγν.] (λόγ.) **1.** αυτός που ζωοποιεί, που δημιουργεί ζωή: *η ~ δύναμη τού ηλίον* ΛΝΤ. φθοροποιός, καταστροφικός 2. ΚΚΚΛΗΣ. **Ζωοπο/ό** *Πνεύμα* (ως τυποποιημένο επίθετο) το Άγιο Πνεύ- μα.

ζωοποιώ ρ. μετβ. [αρχ.] {ζωοποιείς.., | ζωοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος] 1. δημιουργώ ζωή. δίνω ζωή 2. (μτφ.) ενισχύω ηθικά και ψυχικά. προσφέρω συναισθηματική υποστήριξη ΣΥΝ. ενδυναμώνω, εμψυχώνω. υποστηρίζω. – **ζωοποίηση** (η) [μτγν.|. **ζωοτεχνία** (η) [18611 {χο)ρ. πληθ.] ΧΩΟΛ. ο επιστημονικός κλάδος που εξειδικεύεται στη μελέτη των μεθόδων και των συνθηκών εκτροφής και αναπαραγωγής ζώων χρήσιμων κυρ. για τη διατροφή τού ανθρώπου. – **ζωοτέχνης** (ο), **ζωοτεχνικός,** -ή. -ό [1887], **ζωοτεχνικ-ά / -ώς**

118981 επίρρ.
IE1 ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. xootcchnicl. - - ·' ·· _ ·
ζωοτόκος, -ος, -ο ζωολ. (για ζίύο) αυτός που γεννά ζώα (κατ' αντιδιαστολή προς τον ωοτύκο). τού οποίου το έμβρυο αναπτύσσεται μέσα στη μήτρα τού θηλυκτού και τρέφεται από τον πλακούντα λμ. ωο- τόκος. – **ζωοτοκία** (η) |αρχ.}.
Ιετυμ. αρχ. < *ζωο-* + *-τόκος* < *τίκτω* (βλ.λ.)]. **ζωοτομία** (η) [1809J ιλίί». η ανατομή ζωντανού ζώου για πειραματικούς, ερευνητικούς λόγους. - **ζωοτομικός,**-ή,-ό [1891J.
{ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. /.ooiomici. **ζωοτοξίνη** (η) {ζωοτοξινών} βιολ. η τοξική ουσία που παράγουν ορισμένα ζώα, κυρ. ερπετά ή έντομα, για λόγους άμυνας, π.χ. το δηλητήριο τής μέλισσας ή πολλο>ν φιδιών.
[ltyvi. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. zootoxinj. **ζωοτροφείο** (το) Ιμτγν.] το σύνολο των εγκαταστάσεων όπου γίνεται εκτροφή ζώων.
ζωοτροφή (η) [μεσν.[η καλλιεργούμενη ή βιομηχανικώς παρασκευαζόμενη τροφή ζώων. που χρησιμοποιείται κυρ. στην κτηνοτροφία: - *αγελάδων.*
ζωοτροφία (η) 1 αρχ.| η κατά συστηματικό, ελεγχόμενο τρόπο εκτροφή ζώων συν. ζωοκομία. – **ζωοτροφικός,** -ή, -ό [αρχ.}. **ζωοτρόφος** (ο/η) Ιμτγν. 1 πρόσωπο που ασχολείται με τη ζωοτροφία, **ζωούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η ζωή ανθρώπου ή γενικότ. έμβιου όντος μικρής ηλικίας: *μια ~ ενός έτους* 2. (χαϊδευτ., συνήθ. σε προσφωνήσεις) τρυφερή, αγαπημένη ύπαρξη: *τι είναι* **~** *μου:* **3.** (ειρων.) η ευχάριστη διαβίωση (όταν αγνοεί κανείς ξένα προβλήματα και έχει καθαρά εγωκεντρικό προσανατολισμό): *αυτός τη - του κοιτά και ας υποφέρουν οι άλλοι!*
ζωόφιλος, -η. -ο [J889J **1.** αυτός που αγαπά τα ζώα: *ζητείται οικογένεια ζωοφίλων, για να υιοθετήσει τρία γατάκια* 2. αυτός που συντηρεί ζώα (π.χ. σκύλους, γάτες, σπάνια ζώα) όχι για βιοποριστικούς σκοπούς. **–ζωοφιλία** (η), **ζωοφιλικός,**-ή.-ό. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *φΟ^όζωος.* [εγυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. zoophile], **ζωοφοβία** (η) ιατρ. η παθολογική φοβία που προκαλείται στη θέα ζώων.
[ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. zoophobic[.
ζωοφόρος (η) -* ζωφόρος
ζωοφυσίκή (η) {χωρ. πληθ.} /ωολ. ο επιστημονικός κλάδος που ερευνά τις φυσικές ιδιότητες των ζώων.
|ι·ύνί. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. zoophysics}. **ζωόφυτο** (το) Ιμεσν.) {-ου κ. -ύτου | -ων κ. -ύτων} /.ωολ. καθένα από τα πολυάριθμα ασπόνδυλα ζώα που μοιάζουν με φυτά ως προς την εμφάνιση ή τον τρόπο αύξησής τους. **ζωοψία** (η) {ζωοψιών} ιατρ. η δημιουργία οπτικών ψευδαισθήσεων με παραστάσεις ζώων από ασθενή που βρίσκεται υπό την επήρεια τοξι- Κcον ουσιών, παραισθησιογόνων, ναρκωτικών κ.λπ. ή σε παραλήρημα, π.χ. λόγω οινοποσίας, μέθης.
(ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. zoopsia}, **ζώπυρο** (το) **1.** το κομμάτι αναμμένου κάρβουνου, που χρησιμοποιείται για το άναμμα φωτιάς συν. σπινθήρας, σπίθα 2. (μτφ.) οτιδήποτε χρησιμοποιείται ως μέσο μετάδοσης έντονου συναισθήματος, ένθερμης πίστης.
(ετυμ. < αρχ. *ζώπυρον*< *ζω(ο)-* + *-πυρον*< *πύρ,* πβ. κ. *άνα-ζωπυρώ*|. **ζωροαστρισμός** (ο) 11891} {χωρ. πληθ.} η σημαντικότερη θρησκεία τής αρχαίας Περσίας πριν από τον ισλαμισμό, ιδρυτής τής οποίας υπήρξε ο '/.ωροάστρης (Ζαρατούστρα)· χαρακτηρίζεται από μονοθεϊστική αντίληψη καθώς και από μια δυϊστική άποψη τού κόσμου και τής μοίρας, στη βάση τής αιώνιας αντιπαλότητας καλού και κακού, με αισιόδοξη προοπτική ότι το *καλό* τελικά επικρατεί. **– ζωροα- στρικός,** -ή. -ό 118171.
[ει υμ. .Μεταφορά τού γαλλ. zoroastrisme < Zoroastre < λατ. Zoroastres
αρχ. *Ζωροάστρης* < αρχ. περσ. Zarathustra, όνομα τού ιδρυτή τού ζωροαστρισμού, ο οποίος έζησε στην Περσία (περ. 628-551 π.Χ.)]. **ζωσα** ► ζων **ζώσιμο** (το) ->ζώνω **ζωστήρας** (ο) η ζ·ώνη. Επίσης **ζωστήρα** κ. (λαϊκ.) **ζώστρα** (η).
[πτυμ. < αρχ. *ζωστήρ. -ήρος* < *ζώννυμι* «ζώνω»}, **ζωστός,** -ή. -ό **1.** (για πράγμ.) αυτός που είναι περασμένος στη ζώνη: ~ *ξίφος* **2.** (ειδικότ.) *ζωστή* (η) (στο Βυζάντιο) κυρία τής Αυλής που είχε ως έργο τον καλλωπισμό τής βασίλισσας.
(ετυμ. αρχ. < *ζών-νυ-μι* (βλ. κ. *ζώνω),* πβ. αόρ. *έ-ζωσ-α].*
ζωτικοκρατία (η) ► βιταλισμός
ζωτικός, -ή. -ό Ιαρχ.} **1.** αυτός που σχετίζεται με τη ζωή. ο απαραίτητος για τη ζωή: - *όργανο / λειτουργία / ενέργεια / δύναμη* 2. αυτός που έχει καθοριστική σημασία για τη λειτουργία ζωντανού οργανισμού: *η σφαίρα τον έπληξε σε ~ σημείο επιφέροντας ακαριαίο θάνατο!* **3.** (μτφ.) (α) αυτός που είναι θεμελιώδους σημασίας, που έχει αυξημένη και καθοριστική σημασία: - *συμφέροντα μιας χώρας* |] *το θέμα είναι - σημασίας για την οικονομία τής χώρας·* (β) *ζωτικός χώρος* (θεωρία τού ζωτικού χώρου) (i) (γερμ. Lebensraum) η πολιτικοοικονομική θεωρία, όπως αποκρυσταλλώθηκε από τους θεωρητικούς τού εθνικοσοσιαλισμού στη μεσοπολεμική Γερμανία ως βάση τού ναζιστικού επεκτατισμού, που κατοχυρώνει το δικαίωμα επέκτασης ενός λαού σε εδάφη και εκτός των συνόρων του. όταν το απαιτεί η δημογραφική του αύξηση και ο οικονομικός του δυναμισμός (ii) ΣΙ pat. στρατηγικής σημασίας εδαφική έκταση, όπως αεροδρόμια, βιομηχανικά ή αστικά κέντρα. – **ζωτικ-ά / -ώς** Ιαρχ.] επίρρ., **ζωτικότητα** (η) [1845 j. ΣΧΟΜΟ λ. *βιώνω.* **ζωύφιο** (το) {ζωυφί-ου | -ων} ο πολύ μικρός ζωικός οργανισμός, κυρ. το έντομο: ο *ψύλλος είναι από τα πιο ενοχλητικά* ~ συν. (λαϊκ.-εκ- φραστ.) ζούδι, μαμούνι, ζουζούνι.
{f.tym. < μτγν. *ζφύφιον.* υποκ. τού αρχ. *ζφον*|. **ζωφόρος** κ. **ζωοφόρος** (η) λρχιτ. αρχαιολ. συνεχής εικονιστική παράσταση σε επιμήκη ζώνη· κυρ. το τμήμα τού θριγκού που μεσολαβεί μεταξύ επιστυλίου και γείσου στους αρχαίους ναούς και καλύπτεται από ανάγλυφες διακοσμήσεις με παραστάσεις ζώων ή ανθρώπων σε συνεχείς σκηνές: *στη - τού ΠαρΟενώνα υπάρχει παράσταση τής πομπής των Παναθηναίων.*
[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *ζωφόρος* < *ζω(ο)-* + *-φόρος* < *φέρω*\. **ζωώδης,** -ης. -ες Ιμτγν.} {ζωώδους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που χαρακτηρίζει τα ζώα: - *δύναμη / χαρακτηριστικά / όψη / κίνηση* ΣΥΝ. κτηνώδης, θηριώδης 2. (κακόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ανθρωπιάς ή πνευματικής καλλιέργειας: - *ένστικτα I βλακεία* || *η ~ εγκατάλειψη στις υλικές απολαύσεις* συν. κτηνοΐδης. – **ζωωδώς** επίρρ. [1889]. σχόλιό λ. *-ης. -ης. -ες.* **ζωωνύμιο** (το) {ζωωνυμί-ου j -ων} το όνομα ζώου.
ι-τυμ. < *ζώο + -ωνύμιο* < αρχ. *ουυμα* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει), αιολ. τ. τού ουσ. *όνομα,* πβ. κ. *τοπ-ωνύμιο].*

Η

Η, η: ήτα, το έβδομο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Η ιστορία τού γράμματος είναι περιπετειο>δης όσο και σημαντική για την ιστορία τής ελληνικής γραφής. Στις δασυντικές διαλέκτους (σε αυτές που προέφεραν κανονικά έναν ιδιαίτερο δασύ φθόγγο, όπως η αττική και οι περισσότερες από τις αρχαίες διαλέκτους) το γράμμα ΙΙ δήλωσε τον δασύ φθόγγο που υπήρχε στα Αρχαία Ελληνικά' πβ. *Ελλάς* = ΙΙΗΛΑΑΣ, *ήρως* = ΗΕΡΟΣ. Στις ψίλωτικές διαλέκτους (αυτές που δεν είχαν τον δασύ φθόγγο, όπως η ιωνική διάλεκτος, η λεσβιακή, η ηλειακή, η κυπριακή και η κρητική), ιδίως στην ιωνική τής Μ. Ασίας, το Η χρησιμοποιήθηκε νωρίς για να δηλώσει το μακρό *ε* (§), το οποίο στις δασυντικές διαλέκτους δηλωνόταν με το Ε (σε αυτές Ε = *ε, η* και *ει*). Ωστόσο, ήδη από τα μέσα τού 5ου αι. π.Χ. τόσο στην αττική όσο και αλλού χρησιμοποιούσαν, σποραδικά και ανεπίσημα, το ιωνικό αλφάβητο (και μάλιστα τής Μιλήτου), που τελικά υιοθετήθηκε και επίσημα το 403 π.Χ. Συγκεκριμένα για το Η λέγεται ότι ο Ευριπίδης το χρησιμοποιούσε συστηματικά στα έργα του (αντί τού Ε). Γενικά, το Η (από τις ψίλωτικές διαλέκτους και. αργότερα, από την υιοθέτηση τού ιωνικού αλφαβήτου στην αττική) συνδέθηκε με την προφορά τού f (μακρού ανοιχτού *ε*) τόσο πολύ, που ολόκληρη η αρχαία προφορά τής Ελληνικής ονομάστηκε **ητακιστική.** σε αντίθεση με τη νεότερη προφορά (από των αλεξανδρινών χρόνων και εξής) τού γράμματος Η ως κότα (i), που χαρακτηρίζεται ο)ς **ιωτακίστική.** Από τη χρήση τού Η για να δηλώνει στην αττική τον δασύ φθόγγο, το γράμμα Η άρχισε από το 200 π.Χ. να χρησιμοποιείται σε παραλλαγμένες μορφές τόσο για τη δήλωση δασέος φθόγγου (ή δασέος πνεύματος) όσο και -πολύ σχολαστικά- για την απουσία δασέος πνεύματος («ψιλή») · Η γραφική εξέλιξη είχε ως εξής: 111- ʟ (δασεία) - Η 1 ʀ (ψιλή). Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής συνδέουν το γράμμα ήτα με το βορειοσημιτικό γράμμα beth. από όπου ακροφωνικώς (h-cth) θεωρείται ότι προήλθε το γράμμα που δήλωνε τον δασύ φθόγγο τής Ελληνικής. σχολιο **λ.** *αλφάβητο, γραφή.*

Η, η ήτα · το έβδομο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *ήτα. αριθμός).*
η θηλ. τού οριστικού άρθρου ο, η, το (βλ. κ. λ. *ο. η, το).* σχομο λ. *άρθρο.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ή* < Ι.Ε. *sa,* πβ. σανσκρ. sii, γοτθ. so, τυχ. B' sa, λιθ. la, αρχ. σλαβ. ta κ.ά. Ομόρρ. *ό, τό* (βλ.λ.)J. **ή** σύνδ. διαζευκτικός **1.** για σύνδεση αλληλοαποκλειόμενων εννοιών, για παρουσίαση ζεύγους αλληλυναιρούμενων εκδοχών: *θα είναι στο σχολείο ~ στο σπίτι || μπορείς να διαλέξεις κόκκινο - μαύρο · και τα δύο μαζί δεν γίνεται! || συμφο)νείς, ναι - όχι; || σε μένα μιλάς - μονολογείς;* 2. (επαναλαμβανόμενο τουλάχιστον δύο φορές) για εναλλακτικές εκδοχές, ενδεχόμενα: *- θα πίνει ~ θα καπνίζει ~ θα ξενυχτά, δεν κάνει και τίποτα χρήσιμο στη ζωή του! || αυτό θα πει ζωή■ όλη μέρα - θα κάνει ηλιοθεραπεία ~ θα ψωνίζει ρούχα ~ θα κάνει βόλτες-* ΦΡ. *ή την ή επί τας (ή τάν ή επί τας,* Πλουτάρχου *Λακ. άποφθ.* 16) «ή να τη φέρεις νικητής ή να σε φέρουν πάνω της νεκρό» φράση που έλεγαν οι Σπαρτιάτισσες στους γιους τους, όταν τους παρέδιδαν την ασπίδα για τη μάχη· λέγεται και για να εκφράσουμε τη σταθερή απόφαση να τελειώσουμε με κάθε θυσία ένα έργο 3. στην αντίθετη, σε διαφορετική περίπτωση: *θα κάνεις ό,τι σου πω ~ θα με αναγκάσεις να χρησιμοποιήσω βία!* ([*να φερθείς σαν άνθρωπος εκεί που θα πάμε ~ να μην έρθεις καθόλου!* ΣΥΝ. ειδεμή, αλλιώς, ειδάλλως 4. (κυρ. με συγκριτικά επιρρ.) για την τροποποίηση μιας διατύπωσης με άλλη παραπλήσια, ομόλογη, περισσότερο ταιριαστή στις (προθέσεις κάποιου): *θα πάρω παγωτό - μάλλον έναν χυμό* [[*θα περάσω να σε πάρω καλύτερα, θα σε πάρω τηλέφωνο* 5. για την παρουσίαση, υπό μορφήν ερωτήσεως. τής αιτίας πιθανής απόρριψης, διάψευσης μιας ήδη διατυπωμένης πρότασης, αρχικής ερωκησης: *θα έρθεις για μπάνιο ~ είσαι κουρασμένη;* **jj** *συμφωνείς με τα νέα μέτρα ~ τα βρίσκεις ανεφάρμοστα:* || *θα το αγοράσεις ~ το θεωρείς ακριβό;* 6. για τη σύνδεση μιας ερώτησης με άλλη ερωτηματική διατύπωση προς εκμαίευ- ση. εξακρίβωση τής αιτίας, που ήδη υποτίθεται ως απάντηση στην αρχική ερώτηση: *Τι πάθατε; Βαρεθήκατε ~ είναι ώρα να πηγαίνετε;* **|j** *γιατί ντύθηκες έτσι, φοβάσαι μήπως αρρωστήσεις ~ κρυώνεις;* [LTYM. < αρχ. *ήί ηε Ι ή έ<*ή-Γε< ή* «πράγματι, αληθώς», καταφατικό μόριο, αγν. ετύμου. + */-ε. εγκλιτικό μόρφημα. Βλ. κ. *ήτοι*\.
Η.Α.Ε. (τα) Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (βλ.λ.).
Ήβη (η) [αρχ.] **1.** μυθολ. αρχαιοελληνική θεότητα, κόρη τού Δία και τής Ήρας, προσωποποίηση τής αιώνιας θηλυκής νιότης 2. γυναικείο όνομα.
ηΡη (η) |χωρ. πληθ.) 1. η ηλικιακή περίοδος τής βιολογικής ωρίμασης, κατά την οποία ο άνθρωπος αποκτά την αναπαραγωγική ικανότητα (κυρ. μεταξύ δο>δεκα και είκοσι ετών), εγκαταλείποντας την παιδική ηλικία: *πρωτογενή / δευτερογενή χαρακτηριστικά τής ~ || φυσιολογική / καθυστερημένη / πρώρη ~* **j|** *η εμφάνιση ακμής είναι από τα χαρακτηριστικά σημάδια τής ~* συν', εφηβεία 2. (γενικά) η περίοδος νεότητας: *τα γλυκά σκιρτήματα τής* -ΣΥΝ. νιότη 3. (συνεκδ.) η ηβική χώρα, το τριχωτό μέρος τού σώματος κάτω από το υπογάστριο, που καλύπτει την περιοχή των γεννητικών οργάνων (γυναικών και ανδρών) ΣΥΝ. εφήβαιο. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρέφος.*
Ιετυμ. < αρχ. *ήβη* < Ι.Ε. *jeg*-a,* πβ. λιθ. jcga «ισχύς, δύναμη» κ.ά. Πα- ράγ. *έφ-ηβος* (βλ.λ.)]. **ηβικός,** -ή. -ό [μτγν.] ανλτ. **1.** αυτός που σχετίζεται με την ήβη (βλ.λ.. σημ. 3): *~ οστό / σύμφυση* 2. *ηβική χώρα* το εφήβαιο (βλ.λ.). **ήγαγα** ρ. -»άγω
ήγγειλα ρ. ->αγγέλλω
ήγγΐκεν Π ώρα (*ήγγικεν ή ώρα,* **Κ.Δ. Ματθ. 26, 45) έφτασε η ώρα- για κάτι που αναμένουμε με βεβαιότητα να συμβεί πολύ σύντομα, ηγεμόνας (ο). ηγεμονίδα (η) Ιμτγν.\ 1. πρόσωπο που κατέχει την εξουσία και κυβερνά επιβάλλοντας τη θέλησή του:** *οι ηγεμόνες των μεσαιωνικών κρατιδίων απέκτησαν σημαντικά προνόμια με την ειρήνη τής Λυγούστας* **2. (κατ' επέκτ.) η αρχηγική φυσιογνωμία, ο ηγέτης. αυτός που επιβάλλεται στους άλλους ως φυσικός κυρίαρχος:** *το πρότυπο ηγεμόνα που δημιούργησε ο Μακιαβέ/.λι, χαρακτηρίζεται από κυνικότητα* συν. **κυρίαρχος, αρχηγός. Επίσης (λόγ.) ηγεμ(ί)ν (ο) [αρχ.] {ηγεμόνος}.** ^ σχολκ*) λ. ηγούμαι.*
|ΕΓΥΜ. **< αρχ.** *ήγεμών< ηγούμαι].* **ηγεμονεύω** ρ. αμετβ. **[αρχ.[{ηγεμόνευσα! 1. ασκώ την εξουσία ως ηγεμόνας:** *στη Ρωσία εκείνη την εποχή ηγεμόνευε ο τσάρος Αλέξανδρος* συν. **βασιλεύω, κυβερνώ 2. (μτφ.) κατέχω κυρίαρχη θέση σε σύνολο:** *ο βιομηχανικός αυτός κολοσσός χρόνια ηγεμονεύει στον χώρο τής εφαρμογής νέων τεχνολογιών* συν. **δεσπόζω, κυριαρχώ. – ηγεμόνευση (η).** * ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ηγούμαι.* **ηγεμονία (η) Ιαρχ.] (ηγεμονιών) 1. (α) η άσκηση εξουσίας με την ιδιότητα τού ηγεμόνα (β) η πολιτική, οικονομική ή στρατιωτική επιβολή ελέγχου από ένα κράτος πάνω σε άλλα κράτη (γ) (συνεκδ.) η χρονική περίοδος κατά την οποία ασκείται η παραπάνω εξουσία:** *επί τής ~* **του** *η αυτοκρατορία εξασφάλισε ειρήνη και ευημερία* ΣΥΝ. **ηγεσία 2. (συνεκο., η χώρα ή περιοχή αυτοκρατορίας που διοικείται από ηγεμόνα:** *οι παραδουνάβιες ~* **3. η κυριαρχία σε ένα σύνολο, η προηη θέση:** *η πολιτιστική - τής Ευρώπης στη διανόηση τού 20ού αιώνα* **jj** *η*

τής Αγγλίας στις χώρες τής Κοινοπολιτείας ΣΥΝ. **πρωτιά, επικράτηση.** ιχολιο **λ.** *ηγούμαι.* **ηγεμονικός, -ή. -ό Ιαρχ.[1. αυτός που σχετίζεται με ηγεμόνα ή ηγεμονία: -** *θρόνος* **/** *ανάκτορο* **/** *παρέμβαση* **/** *απόφαση* **/** *ρόλος* **/** *θέση* συν. **αρχηγικός, εξουσιαστικός, ηγετικός, βασιλικός, αυτοκρατορικός. πριγκιπικός 2. αυτός που διαθέτει τη μεγαλοπρέπεια και το κύρος πυυ αρμόζουν σε ηγεμόνα: ~** *τρόπος* **/** *παρουσιαστικό* **/** *πο?.υτέλεια* **/** *μεγαλοψυχία* **/** *παράστημα* **/** *περιποίηση* **/** *υποδοχή* συν. **αρχοντικός, μεγαλοπρεπής, επιβλητικός, μεγαλειώδης** αντ. **ταπεινός, ευτελής 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πλούτο και γενναιοδωρία ανάλογη ηγεμόνα, πλουσιοπάροχος: -** *δώρα* **/** *δείπνο* **/** *αμοιβή* **/** *μισθός* **/** *παροχές* λντ. **φτωχός. φειδο)λός. μίζερος. -- ηγεμονικ-ά / -ώς [αρχ.Ι επίρρ.. ΠΥεμονικότητα (η)** [1896]. ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ηγούμαι.* **ηγεμονίσκος (ο)** 11815] **1. ηγεμόνας μικρής ή ασήμαντης χώρας ή περιοχής:** *στη θέση τής παλιάς κεντρικής εξουσίας ξεπήδησαν δεκάδες αυτόνομες περιοχές με εκατοντάδες υποψηφίους* **- 2. ο ηγεμόνας νεαρής ηλικίας 3. ηγεμόνας ανάξιος στην άσκηση των καθηκόντων του ή στη διαφύλαξη τού κύρους που επιβάλλει η θέση του 4. (μτφ.) ανώτερος ιεραρχικά υπάλληλος, που συμπεριφέρεται με αυθαίρετο και αυταρχικό τρόπο: οι** *ενοχ/^ητικοί - τού Δημοσίου που τα/.αιπωρούν τους πο/Ltες* συν. **δικτατορίσκος. ηγεμονισμός (ο) 1. η επιθυμία και η προσπάθεια για επικράτηση και άσκηση κυριαρχικού ελέγχου στους άλλους 2. (για κράτη, συνασπισμούς χωρών κ.λπ.) η τάση ισχυρού κράτους να επεκτείνει τη σφαίρα επιρροής του σε άλλα κράτη, ασκώντας πολιτική έμμεσου εξουσιασμού και ελέγχου, κυρ. κατά τρόπο αυταρχικό 3. (ειδικότ. στην πολιτική) η επιδίωξη κοινωνικής ομάδας ή ιδεολογικοπολιτικού χώρου να ελέγξει την εξουσία και τις εξελίξεις μονοπωλιακά, αποκλείοντας συνεργασίες και πιθανούς συνδιεκδικητές. – ηγεμονι-**

στικός,-ή. -ύ, **ηγεμονιστικά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι*.
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < αγγλ. hegemony < αρχ. *ηγεμονία*, με αλλαγή επιθήματος, ώστε να διακρίνεται από την αρχ. λ. (φαινόμενο προφύλαξης)];
ηγερία (η) {ηγεριών} η γυναίκα που συντροφεύει έναν συνήθ. μεγάλο καλλιτέχνη, ποιητή, διανοητή ή πολιτικό εμπνέοντάς τον: *η Ίζου- λιέτα Μασίνα ήταν η ~ τού Φελλίνι*.
[F.ΤΥΜ. < λατ. Egeria, αγν. ετύμου. ονομασία νύμφης της ρωμαϊκής θρησκείας, που, κατά την παράδοση, ήταν γυναίκα ή ερωμένη τού βασιλιά Νουμά Πομπιλίου. Ο βασιλιάς, επιδιώκοντας να προσδώσει κύρος στους νόμους που θέσπιζε, ισχυριζόταν ότι τους έγραφε καθ' υπαγόρευσιν τής νύμφης Ηγερίας, την οποία κρυφά συναντούσε στο δάσος[.
ηγεσία (η) |μτγν.| {ηγεσιών} **1.** η κορυφή τής εξουσίας και η άσκηση ανώτατης εξουσίας: *αναλαμβάνω την - κόμματος* > τού *στρατεύματος* συν. αρχηγία, ηγεμονία 2. (συνεκδ.) το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που ασκούν ανώτατη εξουσία ή πρωτοστατούν σε χώρο δράσης, σε ορισμένο τομέα ανθρώπινης δραστηριότητας: *η πνευματική ~ τού τόπου / τού κράτους ί τής Εκκ/*ησίας / τού κόμματος* συν. (μτφ.) κορυφή. κεφαλή Αντ. (για πολιτικά κόμματα) βάση. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι*.
ηγέτης (ο) {ηγετών}. **ηγέτιδα** (η) Ιμτγν.] **1,** αυτός που βρίσκεται στην κορυφή τής εξουσίας ή γενικότ. επηρεάζει και ελέγχει ένα σύνολο (σε πολιτικό, κοινωνικό, ιδεολογικό επίπεδο): *πολιτικός ■ θρησκευτικός - j! οι ~ των χωρών-μελών τής ϊϊ.Η. συναντήθηκαν στις Βρυξέλλες* (I *υπεύθυνος / άξιος / χαρισματικός / λαοφΟ.ής / αγαπητός* ~ ΣΥΝ. αρχηγός, ηγεμόνας 2. (καθημ.) αυτός που θεωρείται κορυφαίος σε έναν χώρο: *πνευματικός - μιας γενιάς || αναδείχθηκε σε - τής ομάδας του* 3. (μτφ.) πρόσωπο που έχει αρχηγικά προσόντα: *γεννημένος ~*. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι*.
|πτυμ. < αρχ. *ηγέτης* < *ηγούμαι}*.
ηγετικός, -ή, -ό [18891 αυτός που σχετίζεται με τον ηγέτη ή την ηγεσία: ~ *στέλεχος ι θέση ι ρόλος / ομι/Ια ι εμφάνιση / ικανότητες [1] φιλοδοξίες / χαρίσματα* > *φυσιογνωμία*. - **ηγετικ-ά / -ώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι*.
Ηγηοώ (η) {-ώς κ. -ούς} γυναικείο όνομα γνωστό από την ομώνυμη επιτύμβια στήλη που βρέθηκε στον Κεραμεικό.
[είύμ. αρχ. κύρ. όν. < θ. *ήγησ-* τού ρ. *ήγοθμαι* (αόρ. *ήγησάμην*), που απαντά και σε άλλα κύρ. ον. (λ.χ. *'Αγησίλαος. Ήγησ-ίας*) και ίσως αποτελεί συγκεκομμ. τ. συνθέτων ονομάτων (λ.χ. *Ίίγησι-βούλη. Ήγη- σι-στράτη)*\.
ηγήτορας (ο) (λόγ.) {ηγητόρων} πρόσωπο που έχει αρχηγικό ρόλο. που αναγνωρίζεται ως ηγέτης: *πεφωτισμένος / άξιος ~ || ~ τού έθνους / τής φυλής / τού στρατεύματος* ϋυ\. αρχηγός, καθοδηγητής, αρχηγέτης, κεφαλή, ταγός αντ. ακόλουθος, οπαδός. Επίσης (λογιότ.) **ηγήτα>ρ** [αρχ.) Ιηγήτορος}. ^σχόλιο λ. *ηγούμαι*.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήγήτωρ. -ορος< ηγούμαι*|.
ηγιασμένος, -η, -ο [αρχ.| αυτός που έχει αγιασθεί. που είναι άγιος: *Σάββας ο -*. ^ ΣλΌΛΚ) λ. *μετοχή*.
ηγούμαι ρ. αμετβ. αποθ. {ηγείσαι... **|** ηγήθηκα} (λόγ.) (-i-γεν.) **1.** προπορεύομαι ως οδηγός: *τού αποσπάσματος ηγείται αξιοψατικός || τής πα- ρελάσεως ηγείται η μπάντα τού Δήμον* συν. προηγούμαι, προπορεύομαι ΛΝΙ. έπομαι, ακολουθώ · 2. τίθεμαι αρχηγός, επί κεφαλής, αναλαμβάνω την ηγεσία: ~ *κόμματος / στρατού / κινήματος* ■ *ανταρσίας* |j *έγκυρες πληροφορίες τον φέρουν να ηγείται ομάδας θιαφο)νού\ ·των || ηγείται τού αγώνας για την αποκατάσταση τής δημοκρατίας* συν διευθύνω. άρχω. προΐστα μαι, πρωτοστάτου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήγοθμαι* < *ήγ-έομαι* < Ι.Ε. «ιχνηλατώ», πβ. *λατ.* sagio «αισθάνομαι, αντιλαμβάνομαι», γαλλ. pre-sage -προαίσθημα», γοτθ. sokjan «ψάχνω, ερευνώ», αγγλ. seek. γερμ. suchen κ.ά. Ομόρρ. *άγημα* (βλ.λ.). *ηγε-μών, ήγη-τωρ, ήγέ-της* κ.ά. Μετά τον Όμηρο *το ρ. ηγούμαι* προσέλαβε επίσης τη σημ. « νομίζω, έχω τη γνώμη», η οποία διατηρήθηκε ευρέως στα σύνθετα, π.χ. *άφ-ηγοθμαι. δι-ηγούμαι. εξηγούμαι, εί(τ-ηγούμαι*\.

ηγούμαι: παράγωγα - σύνθετα. Μία από τις πιο παραγίογικές και πολυδηλωτικές λέξεις τής Αρχ. καί τής Ν. Ελληνικής. Βασική σημ. «προηγούμαι, βαδίζω μπροστά», άρα «είμαι οδηγός» και. κατ' επέκταση. «είμαι αρχηγός, ηγεμόνας». Υστερογενής (μεθυμηρική ήδη) σημ. «θεωρώ, νομίζω, σκέπτομαι». **Παράγωγα:** *ηγεμόνας* (*ηγεμονία, ηγεμονικός, ηγεμονεύω, ηγεμονισμός* κ.ά.). *ηγήτορας, ηγέτης (ηγετικός. ηγεσία, αρχηγέτης, ποδηγετώ, ποδηγέτηση), ηγούμενος, άγημα*. **Σύνθετα:** *αφ-ηγούμαι (αφηγητής, αφήγηση, αφήγημα, αφηγηματικός). εξ-ηγούμαι / εξ-ηγώ (εξήγηση, εξηγητής, ανεξήγητος, εξηγητικός), επ-εξηγώ (επεξήγηση, επεξηγηματικός), δι-ηγούμαι (δι ή γηση. διή Υημ α, ανεκδι ή γη τος, δι η γημ α τι κός), προ- η γο ύμαι (προηγούμενος, προηγουμένως), περι-ηγούμαι (περιήγηση, περιηγητής), *καθ-ηγούμαι (καθηγητής, καθηγεσία, καθηγητικός). χυ<ρ- ηγούμαι (υφηγητής, υφηγεσία), εισ-ηγούμαι (εισήγηση, εισηγητής, εισηγητικός).*

ηγουμενείο (το) [μεσν.[το κελλί ηγουμένου ή ηγούμενης σε μοναστήρι· το ιδιαίτερο γραφείο και διαμέρισμά του/της. **ηγουμενεύω** ρ. αμετβ. Ιηγουμένευσα} εκτελώ χρέη ηγουμένου ή ηγούμενης μοναστηριού- είμαι ηγούμενος ή ηγουμένη. **ηγούμενη** |μεσν.| κ. (λαϊκ.) **γουμένη** *κ.* **γούμενη** (η) [μεσν.] η προϊσταμένη σε γυναικεία μονή. Επίσης **ηγουμένισσα** κ. (λαϊκ.) **γουμένισσα. — ηγουμενικός,** -ή. -ό [μεσν.|. **ηγουμενικ-ά / -ώς** επίρρ. **ηγουμενία** (η) [μεσν.| {ηγουμενιών} **1.** το αξίωμα τού ηγουμένου ή τής ηγουμένης 2. (συνεκδ.) η θητεία ηγουμένου ή ηγουμένης. **Ηγουμενίτσα** (η) πόλη τής Ηπείρου, πρωτεύουσα τού νομού Θε σπρωτίας.
[εί υμ. Υποκ. τού τ. *ηγουμένη*. Η πόλη ήταν αρχικώς ένα μικρό χωριό, μέχρις ότου το 1936 έγινε πρωτεύουσα τού νομού. Λνοικοδυμήθηκε ριζικά μετά τον Η' Ιίαγκόσμιο Πόλεμοί.
ηγούμενος κ. (λαϊκ.) **γούμενος** (ο) {ηγουμέν-ου | -ων. -ους} ο προϊστάμενος ανδρικής μονής· ΦΙ>. (παροιμ.) *όποιος έκανε γούμενος, έκανε και κελλάρης* όποιος έχει φτάσει στην κορυφή ιεραρχίας, γνωρίζει τις δυσκολίες αλλά και τις παρατυπίες που συνηθίζονται στα κατώτερα στάδια αυτής τής ιεραρχίας, ώστε να μην εξαπατάται. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι*.
|πτυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *ηγούμαι*. II χρήση τής μτχ. ως τίτλου τού προϊσταμένου ίή τής προϊσταμένης) μονής είναι μεσν.].
ηγουμενοσυμβούλιο (το) |1896[[ηγουμενοσυμβουλί-ου [-ων} το συμβούλιο που ανάλογα με το τυπικό κάθε μονής ασκεί τη διοίκηση τής μονής και αποτελείται συνήθ. από τον ηγούμενο ή την ηγουμένη και δύο εκλεγμένα μέλη (μοναχούς / μοναχές). · **ηγουμενοσύμβου- λος** (ο/η) 118981.
ήγουν σύνδ. (αρχαιοπρ.) δηλαδή, ή μάλλον: *ο υπουργός υπέγραψε εσπευσμένως τη μετάθεσή του. - τον εκπαραΟύρωσε τεχνηέντως* ΣΥΝ. ήτοι. τουτέστιν. δηλονότι, κατά το δη λεγόμενον, με άλλα λόγια, αλλιώς. λΧΟΛΙΟ λ. *δηλαδή*.
|ΕΤΥ*Μ. αρχ. < φρ. *ή γε οθν*|.
ήδη επίρρ. 1. (πάντα σε αναφορά με δεδομένο χρονικό σημείο) για τον προσδιορισμό: (α) προγενέστερου χρονικού σημείου: *έχω ~ διαβάσει την ιστορία, τώρα μου μένει η φυσική* jj *εμείς έχουμε ~ φάει για βράδυ* ΣΥΝ. τώρα πια. πλέον (β) γεγονότος που έχει συντελεστεί παλαιό- τκρα (και δεν χρειάζεται, λ.χ.. να ξανασυμβεί): *τον νιχα προειδοποιήσει - από τον πρώτο μας καβγά* ΣΥΝ. κιόλας (γ) χρονικής περιόδου (i) με αρχή προγενέστερη τού σημείου αυτού: *την εποχή εκείνη είχαν - αρχίσει οι διεργασίες στο εσωτερικό τού κόμματος || τα μέτρα ήρθαν σε εποχή που η οικονομία αντιμετώπιζε - πολλά προβλήματα* (ii) με αρχή που συμπίπτει χρονικά με αυτό, σύγχρονη τού χρονικού αυτού σημείου: *- από την άνοιξη αρχίζει η τουριστική κίνηση || οι διαμαρτυρίες άρχισαν ~ με την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων || διαφωνίες και αμφισβήτηση υπήρξαν ~ από την εκλογή του* 2. για την έμφαση, την επίταση νοήματος κατά τον χρονικό προσδιορισμό περιόδου ή χρονικής στιγμής: *μα ~ υπάρχει πρόβλημα! || αόριο - δεν θα θυμάσαι τίποτε απ' όλα αυτά!*
| *ill* Υ Μ αρχ. < *ή* «πράγματι» (καταφατικό μόριο) + *δή*. Βλ. κ. *ή* δια- ζευκτ.Ι.

ήδη: χρονικά επιρρήματα. Τα χρονικά επιρρήματα που ακολουθούν. χρησιμοποιούνται όχι απλής για να αναφερθεί κανείς στον χρόνο, αλλά για να σχολιάσει μια χρονική σχέση θετικά ή αρνητικά (με έκπληξη ή κατάπληξη, με προσδοκία ή ειρωνεία, με απορία ή έμφαση κ.λπ.). Το **ήδη** δηλιόνει μια χρονική σχέση με ιδιαίτερη έμφαση- το ίδιο και το επίρρ. **κιόλας:** *Ήδη εργάζεται εκεί - Ταξιδεύει ήδη για το Σικάγο - Βρίσκεται ήδη στη σύσκεψη Το υποστηρίζει ήδη - Πέτυχε κιόλας στο πανεπιστήμιο Μιλάει κιόλας τη γλώσσα - Ήλθες κιόλας*. Το **ακόμη** σχολιάζει χρονικώς τα λε- γόμτνα υποδηλώνοντας έκπληξη ή κατάπληξη: *Ακόμη δεν έχει ξεκινήσει για τη δο\/λειά του - Ακόμη εδώ είναι - Ακόμη ψάχνει για δουλειά; - Ακόμη τρέχει... - Ακόμη* δουλευπ *στο ίδιο κατάστημα - Κανείς δεν ξέρει τι μας περιμένει ακόμη Δεν έφτασε ακόμη · είναι πολύ νωρίς - Δεν έχει αποφασίσει ακόμη*. Τα χρονικά επιρρήματα **πια** (σπανιότερα **πλέον)** και **άλλο** δηλώνουν εμφατικά το τέλος ή τη διακοπή τής διάρκειας μιας πράξης, ενέργειας ή κατάστασης: *Δεν δουλεύει* **πια** *εδώ Δεν θα συνεχίσει άλλο τα Αγγλικά - Δεν τους μπορώ άλλο πια Φτάνει πια. Δεν πάει άλλο*. Το επίρρ. **μέχρι στιγμής / τώρα / σήμερα** σχολιάζει αρνητικά τον χρόνο σε σχέση με το παρόν: *Μέχρι στιγμής I τώρα δεν έχει δώσει σημεία ζωής - Δεν πέτυχε μέχρι τώρα I σήμερα να πείσει κανέναν.*

-ήδικο (λαϊκ.) παραγωγικό επίθημα που δηλώνει επαγγελματικό χοίρο: *σουβ/.ατζ-ήδικο, παλιατζ-ήδικο*.
(πτυμ. Γΐαραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από *τον* πληθ. ουσ. σε *-ης. -ηδες* και το επίθημα *-ικο*. λ.χ. *παλιατζ~ήδ-ες* > *πα- λιατζ-ήδ-ικο. προποτζ-ήδ-ες* > *προποτζ-ήδ-ικο*\.
-ηδόν αρχαιοπρ. επίθημα επιρρημάτων που δηλώνει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται κάτι: *κρουν-ηδόν. πρην-ηδόν. βαθμ-ηδόν. σωρ-ηδόν*.
[ει υμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, παρεκτεταμένος τ. του επιθήματος -<5ον (πβ. *σχε-δόν. άνα-φαν-δόν),* που συνδ. με σανσκρ. -am. Οι παρεκτεταμ. τύποι ξεκίνησαν αρχικώς από επιρρ.. όπου το α' συνθ. είναι θηλυκό (πβ. *άγέλη - άγεληδόν)* ή κατ' αναλογίαν προς τα αρχαία *έλκη-δόν, πετρη-δον* (Ησίοδος)! · **ηδονή** (η) 1. το συναίσθημα ευχαρίστησης που δημιουργεί η ικανοποίηση των φυσικών, βιολογικών επιθυμιοιν. αναγκών, ενστίκτων ή ορμών ενός ατόμου συν. απόλαυση 2. (ειδικότ.) η έντονη σωματική απόλαυση που προκαλείται κατά την εκπλήρωση τής γενετήσιας ορμής: Οι - *τής σάρκας* [| *είχε παραδοθεί στην αναζήτηση τής* ~ з. (μτφ.) οποιοδήποτε συναίσθημα έντονης ευχαρίστησης: *η ~ τής πνευματικής δημιουργίας / τής εξουσίας* συν. ευχαρίστηση, τέρψη, ικανοποίηση αντ. θλίψη. λύπη. πίκρα.
[είυμ. < αρχ. *ηδονή* < *ήδομαι* < Ι.Ε. *swa<j- «γλυκός», πβ. σανσκρ. svadatc. λατ. suavis (> γαλλ. suave «τερπνός»), αγγλ. sweet «γλυκός», γερμ. sQB κ.ά. Ομόρρ. *ήδύς. άσμενος* (βλ. λ. *ασμένως), ά-ηδής* κ.ά.|.

ηδονή: συνώνυμα. Διάφοροι βαθμοί και είδη ευχαρίστησης δηλώνονται από τις αντίστοιχες λέξεις τής Ελληνικής: η λ. **ευχαρίστηση** είναι ο πιο γενικός όρος που χρησιμοποιείται για να δηλώσει

ότι κάποιος βρίσκεται σε κατάσταση ευδιαθεσίας, ότι αισθάνεται ωραία σε σχέση με πρόσωπα ή πράγματα. Συγκρατημένη ευχαρίστηση δηλώνει η λ. **ικανοποίηση,** ενώ μεγάλη ευχαρίστηση δηλώνεται *με* τη λ. **τέρψη. Η** λ. **απόλαυση** έχει επιτατική σημασία, δηλώνοντας μεγάλη, συνεχή, παρατεταμένη ή επαναλαμβανόμενη ευχαρίστηση. Τέλος, η λ. **ηδονή,** συνδεόμενη περισσότερο με την ερωτική απόλαυση, χρησιμοποιείται κατ' επέκτασιν για έντονες μορφές ευχαρίστησης και ισχυρές συγκινήσεις.

ηδονίζομαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {ηδονίστηκα} ♦ **1.** (αμετβ.) αισθάνομαι ηδονή, έντονη σωματική απόλαυση: *ηδονίζεται βλέποντας ερωτικές εικόνες* ♦ **2.** (μετβ.) (μτφ.) αισθάνομαι ηδονή (με κάτι): *ηδονίζεται ν' ακούει επαίνους* συν. ευχαριστιέμαι, ικανοποιούμαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **ηδονικός,** -ή, -ό |αρχ.| **1.** αυτός που προκαλεί ή προσφέρει ηδονή, ερωτική απόλαυση: ~ *κορμί / χείλη / βλέμμα* jj ~ *περιγραφή / ανάμνηση* συν. απολαυστικός, επιθυμητός, ερωτικός 2. (γενικότ.) αυτός που ενεργοποιεί τις αισθήσεις, επιτυγχάνοντας κυρ. ερωτική διέγερση: ~ *άρωμα / φωτισμός / άγγιγμα / λίκνισμα || μυρωδικά κάθε λογής»* (Κ. 11. Καβάφης) ΣΥΝ. αισθησιακός, διεγερτικός, μεθυστικός 3. αυτός που σχετίζεται με την ηδονή, που περιέχει απολαύσεις: - *νιότη ζωή.*

ηδονικ-ά/-ώς Ιμτγν.[επίρρ. **ηδονίσμός** (ο) [18801 **1.** η επιδίωξη τής ηδονής, η διαρκής αναζήτηση τής σαρκικής απόλαυσης: *ο ~ είναι το κυρίαρχο μήνυμα πολλών σύγχρονων διαφημίσεων 2.* **φίλος,** το φιλοσοφικό σύστημα που αποδέχεται την ηδονή οκ ύψιστο αγαθό, κίνητρο και σκοπό τού ανθρο)- που. που ορίζει την κατάκτησή της ως ανώτατο ηθικό ιδεώδες 3. **ΟΙΚΟΝ,** η αρχή που, σύμφωνα με την αντίστοιχη θειυρητική σχολή των ηδονιστών, αναγνωρίζει ως σκοπό κάθε οικονομικής ενέργειας την κατά το δυνατόν μεγιστοποίηση τής ικανοποίησης συν. ηδονιστική αρχή **4. ψυχολ.** η παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έντονη αναζήτηση τής ευχαρίστησης.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hedonism], **ηδονιστής** (ο) i 1894], **ηδονίστρια** (η) {ηδονιστριώνΐ **1.** (για πρόσ.) πρόσωπο που έχει παραδοθεί στις σαρκικές απολαύσεις, στην επιδίωξη τής ηδονής ΣΥΝ. φιλήδονος **2.** ΦΙΛΟΣ, οπαδός τού συστήματος τού ηδονισμού, που πιστεύει στην ηδονή ως ύψιστο αγαθό: *οι Κυρη-* ναιοι - Jj *ηδονιστές θεωρούνται και* οι *ί'άλλοι* υλιστές *φιλόσοφοι* του *Διαφωτισμού.*

|liΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hedonist|. **ηδονιστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ηδονισμό ή τον ηδονιστή: - *φιλοσοφία ι αντίληψη ι πρότυποι συμπεριφορά ι στάση ι αντιμετώπιση / μήνυμα* ΣΥΝ. ηδονικός **2.** αυτός που προκαλεί ηδονή, που στοχεύει στην πρόκληση κυρ. τής σαρκικής απόλαυσης: ~ *κάλεσμα.* — **ηδονισπκ-ά** / **-ώς** επίρρ.

IiΓΓΥ.Μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hedonistic!, **ηδονοβλεψία** (η) ίχωρ. πληθ.} οι ενέργειες τού ηδονοβλεψία και η ηδονή που αντλεί από αυτές, **ηδονοβλεψίας** (ο/η) {ηδονοβλεψιών} (λόγ.) **1.** πρόσωπο που αισθάνεται ηδονή παρακολουθώντας κρυφά άλλους ανθρώπους (συνήθ. τού αντίθετου φύλου) σε στιγμές τού ιδιωτικού τους βίου, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το ερωτικό στοιχείο (π.χ. στις ερωτικές τους επαφές, στο λουτρό, στην ένδυση / έκδυση κ.α.) ΣΥΝ. (λόγ.) οφθαλμοπόρνος, (λαϊκ.-μειωτ.) ματάκιας, μπανιστιρτζής **2.** (γενικότ.) πρόσωπο που παρακολουθεί με ευχαρίστηση ερωτικά θεάματα: *τα τηλεοπτικά θεάματα έχουν γίνει τόσο τολμηρά, ώστε μεταβάλλουν συχνά τον τη?^εθεατή σε* — **ηδονοβλεπτικός,** -ή. -ό. **ηδονοβλεπτι- κά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < *ηδονή* + *-βλεψίας* < *βλέπω,* απόδ. τού γαλλ. voyeur|. **ηδονοθήρας** (ο) [1892] Ιηδονυθηρών} (λόγ.) πρόσωπο που επιζητεί την ηδονή, που επιδιώκει επίμονα τις ερωτικές απολαύσεις ΣΥΝ. ηδονιστής. φιλήδονος, ηδονολάτρης. — **ηδονοθηρία** (η), **ηδονοθηρικός,** -ή, -ό, **ηδονοθηρικά** επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *προικοθήρας.*

|ΗΤΥΜ. < *ηδονή* + *-Θήρας* < *Θήρα* «κυνήγι»!, **ηδονολάτρης** (ο) {ηδονολατρών}, **ηδονολάτρισσα** (η) {ηδονολα- τρισσών} πρόσωπο που επιδιώκει την ηδονή και γενικότ. τη φιλήδονη ζωή ΣΥΝ. φιλήδονος, ηδονιστής. — **ηδονολατρία** (η), **ηδονόπληκτος,** -η. -ο [1894J (λόγ.) αυτός που έχει πάθος με την ηδονή, που σκέφτεται και ενεργεί με κριτήριο την ηδονή.

[ΕΤΥΜ. < *ηδονή* + *-πληκτος* < *πλήττω*\. **ηδονόχαρος,** -η, -ο αυτός που χαίρεται τις ηδονές, που δίνεται με θέρμη στις σαρκικές απολαύσεις, **ηδυ-** κ. **ηδύ-** (λόγ.) α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** γλυκιά γεύση: *ηδύ-ποτο 2.* (μτφ.) κάτι ευχάριστο, απολαυστικό: *ηδύ-γλωσσος. ηδύ-φωνος. ηδυ-λογία.*

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής. που προέρχεται από ΓΟ επίθ. *ηδύς* (βλ.λ.)). **ηδύγλωσσος,** -η, -ο |αρχ.] (λόγ.) αυτός που μιλά με γλυκύτητα. που διακρίνεται από εκφραστική λεπτότητα και χάρη. τού οποίου τα λόγια προκαλούν ευχαρίστηση: ~ *παρηγορητής στις ώρες τής πίκρας* ΣΥΝ. γλυκομίλητος, ευπροσήγορος. — **ηδυγλωσσι'α** (η) Ιμτγν.Ι. **ηδυλογία** (η) |μτγν.{ {ηδυλογκόν} (λόγ.) η ευχάριστη ομιλία, τα γλυκά λόγια ΣΥΝ. γλυκόλογα. — **ηδυλόγος** (ο/η) [αρχ.].

ηδύνομαι ρ. αμετβ. {εύχρ. μόνο στον ενεστ.} (σπάν.-αρχαιοπρ.) τέρ- πομαι, ευφραίνομαι, ευχαριστιέμαι.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήδύνω / -ομαι* < *ήδύς* (βλ.λ.)|. **ηδυντικός,** -ή. -ό [αρχ.] (λόγ.) **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για να κάνει κάτι πιο νόστιμο, πιο ευχάριστο στη γεύση. κυρ. προσδίδοντας γλυκύτητα: - *ουσία / μείγμα / προσθήκη* ΣΥΝ. γλυκαντικός, γευστικός

ηδυντικό (το) κάθε είδους καρύκευμα. **— ηδυντικώς** επίρρ.

ηδύνω ρ. μετβ. (αρχαιοπρ.) **1.** νοστιμίζω **2.** κάνω κάτι ευχάριστο: *με τα σχήματα λόγον ηδύνεται η γλώσσα τού κειμένου.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήδύνω* < *ήδύς* (βλ.λ.)).

ηδύοσμος (ο) (λόγ.) ο δυόσμος.

[εγυμ. < αρχ. *ηδύοσμος* < *ηδυ-* + *-οσμος* < *όσμή*\. **ηδυπαθής,** -ής, -ές Ιηδυπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή) | ηδυπαθέστ-ερος. -ατος} αυτός που εκπέμπει ερωτισμό, που προκαλεί ερωτικό πόθο: ~ *βλέμμα* || γο - *άγγιγμα των εραστών* συν. ηδονικός. — **ηδυπαθώς** επίρρ.. **ηδυπάθεια** (η) I αρχ.]. ** σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* jΕΤΥΜ. αρχ. < *ηδυ-* + *-παθής*< θ. *παθ-*, πβ. αόρ. β' *ε-παθ-ον* τού ρ. *πάσχω}.*

ηδύποτο (το) [αρχ.] κάθε αλκοολούχο ποτό με γλυκιά γεύση, που παρασκευάζεται με ανάμειξη αρο)ματικιόν χόρτων και γλυκαντικής ουσίας και σερβίρεται κυρ. μετά το δείπνο ΣΥΝ. λικέρ, **ηδύς,** -εία, -ύ {ηδ-έος j -είς (ουδ. -έα). -έων (θηλ. -ειών) j ηδύτερος, ήδι- στος} (αρχαιοπρ.) αυτός που γίνεται αντιληπτός από τις αισθήσεις ως ευχάριστος, γλυκός και. κατ' επέκτ.. αυτός που προσφέρει ευχαρίστηση, απόλαυση: ~ *πόθος* ΣΥΝ. ευχάριστος, απολαυστικός, ευφραντικός. ηδονικός, θελκτικός. — **ηδέως** επίρρ. [αρχ.]. **ηδύτητσ** (η)

| μτγν. |.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *ήδύς* < *Ραδ-ύς* < l.F.. *swad- «γλυκός», πβ. σανσκρ. svadiih, λατ. suavis (> γαλλ. suave «τερπνός»), αγγλ. sweet «γλυκός», γερμ. siiB κ.ά. Ομόρρ. *ήδ-ομαι. ήδ-ονή.κ.ά.*\. **ήδυσμα** (το) {αρχ.] {ηδύσμ-ατος j -ατα, -άτων} (λόγ.) κάθε ουσία που προστίθεται στο φαγητό ή σε ζαχαροπλαστικό παρασκεύασμα, για να το κάνει πιυ νόστιμο, πιο γλυκό ΣΥΝ. άρτυμα, (καθημ.) καρύκευμα, **ηδύφωνος,** -η, -ο [αρχ.| (λόγ.) αυτός που έχει γλυκιά, ευχάριστη στο άκουσμα φωνή: - *αοιδός* ΣΥΝ. γλυκύφωνος, γλυκόλαλος. — **ηδυφώ- νως** επίρρ. [μτγν.[. **ηδυφωνία** (η) Ιμτγν.].

H.E. (τα) Ηνίομένα 'Κθνη.

ήθελα ρ. ► θέλω

ηθελημένος, -η, -ο αυτός που γίνεται με πρόθεση, σκόπιμα: - *παράλειψη / λάθος i παραποίηση / σφάλμα* συν. σκόπιμος, εσκεμμένος λντ. αθέλητος. — **ηθελημένα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Εσφαλμ. μεταπλ. (κατά τις μτχ. παθ. παρακ. σε *-μένος)* τού αρχ. ρ. *έθέλω.* το οποίο, ωστόσο, δεν έχει μέση φωνή].

ήθη (τα) * ήθος

ηθική (η) (χωρ. πληθ.) **1.** κλάδος τής φιλοσοφίας που πραγματεύεται τις αξιολογικές κρίσεις με θέμα τη διάκριση τού αγαθού από το κακό και επιδιώκει να προσδιορίσει τον σκοπό τής ζωής τού ανθρώπου, καθώς και τα μέσα για την επίτευξη τού σκοπού αυτού 2. (με κεφ.) το επιστημονικό, φιλοσοφικό σύγγραμμα, στο οποίο εξετάζονται συστηματικά οι ανθρώπινες πράξεις με μεθόδους τού παραπάνω κλάδου: *ο Σπινόζα στην ~ του επιχειρεί την απε/^ευθέρωση τού ανθρώπου από το κράτος τής ανάγκης* **3.** κάθε διδασκαλία θρησκείας, ιδεολογίας κ.λπ.. η οποία καθορίζει, συνήθ. με τη μορφή δόγματος, τι είναι καλό και τι κακό, τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, τι είναι θεμιτό και τι ανεπίτρεπτο: *χριστιανική / προτεστανπκή* - 4. (γενικότ.-περιληπτ.) το σύστημα κανόνων συμπεριφοράς, που χαρακτηρίζει μια εποχή, κοινωνική ομάδα κ.λπ.: *κώδικας ηθικής \\ επαγγελματική / κοινωνική ι επικρατούσα / τρέχουσαι αστική! ξεπερασμένη / μοντέρνα / σύγχρονη / παραδοσιακή / κανονιστική / τυπική / επαναστατική / ανατρεπτική / βικτωριανή* ~ **5.** (περιληπτ.) το σύνολο των αρχών και των αξιο)ν που έχει διαμορφώσει και τηρεί ένα πρόσωπο στην καθημερινή του ζωή: *η - μου δεν μου επιτρέπει να ασχο/.ηθώ με τα προσωπικά τρίτων* 6. (ειδικότ.) η καλή συμπεριφορά, η ενάρετη διαγωγή, η χρηστότητα των ηθών: *δεν ξέρει τι θα πει* ~ [| ο *χλευασμός τής - από αμ- φίσβητίες* **7.** η ποιότητα τού χαρακτήρα, το ποιόν τού ανθρώπου με βάση τα κίνητρα, τις πράξεις και τις πεποιθήσεις του: *άτομο ύποπτης / αμφίβολης* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ήθος.*

|ηι υμ. Θηλ. τού αρχ. επιθ. *ηθικός* (βλ.λ.)j. **ηθικιστής** (ο). **ηθικίστρία** (η) {ηθικιστριών! πρόσωπο που ελέγχει τα ήθη των άλλων, που επιδιώκει ή πρεσβεύει την αυστηρή τήρηση ηθικών κανόνων, λ.χ. με την εφαρμογή περιορισμών, λογοκρισίας κ.λπ. ΣΥΝ. ηθικολόγος, σεμνότυφος. — **ηθικισμός** (ο), **ηθικισπκός,** -ή, -ό, **ηθικιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. moralist], **ηθικό** (το) {χωρ. πληθ.f το σύνολο των συναισθηματικών και πνευματικών δυνάμεων τού ανθρώπου, που εκδηλώνονται ως ευδιαθεσία, αυτοπεποίθηση, ζήλος, προθυμία ή ενθουσιασμός, κυρ. σε περιπτώσεις συγκρούσεων, δοκιμασιών και ταλαιπωρίας ή στερήσεων: *πεσμένο / ενισχυμένο ! αναπτερωμένο / τονωμένο / χαμένο* ~ jj *καταφέρνει να διατηρεί το ~ του παρά τα δυσμενή σχόλια || το -* του *στρατού είναι υψηλό || ηθικόν ακμαιότατον* ΣΥΝ. φρόνημα, θάρρος, σθένος, ευψυχία, αυτοπεποίθηση. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ήθος.*

|ΚΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. moral |. **ηθικοδιδακτικός,** -ή. -ό αυτός που διδάσκει ηθική, που συμβάλλει στην ηθική διάπλαση τού ατόμου: ~*βιβ?αα.* — **ηθικοδιδακπκά** επίρρ. **ηθικοδιδάσκαλος** (ο) 11889j Ιηθικοδιδασκάλ-ου | -ων, -ους} πρόσωπο που καθοδηγεί ηθικά είτε ως ηθικός φιλόσοφος είτε ως απλός σύμβουλος.

ηθικοθρησκευτικός, -ή, -ό 11812] αυτός που σχετίζεται συγχρόνως με την ηθική και τη θρησκεία, αυτός που σχετίζεται με τη θρησκευτική ηθική: ~ *ομιλίες / κηρύγματα / κατηχήσεις.* **ηθικοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} το ηθικό σύστημα που αποδέχεται ως βασική φιλοσοφική αρχή την πράξη, καθορίζοντας ως νόημα τής ανθρώπινης ζωής και ύψιστο αγαθό τη σύμπτωση τού ηθικού νόμου και τής προσωπικής βούλησης και επιθυμίας. — **ηθικοκρατικός,** -ή, -ό, **ηθικοκρατικ-ά** / **-ώς** επίρρ,

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. moralisme].

ηθικολογία (η) 11871J {ηθικολογιών} **1.** η ηθική διδασκαλία, το φιλοσοφικό κήρυγμα περί σωστού και λάθους, αγαθού και κακού 2. Γρι- ρων.) κάθε κριτική περί τού σωστού ή λάθους μιας συμπεριφοράς, κάθε ηθική αξιολόγηση που διατυπώνεται με κατακριτική κυρ. διάθεση. ιδίως όταν αυτή απορρέει από μια περιορισμένη αντίληψη και οπτική: *στείρα* ~ ΣΥΝ. κήρυγμα. – **ηθικολογΐκός,** -ή, -ό [1858], **ηθι- κολογικ-ά /-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. moralisation]. **ηθικολόγος** (ο/η) 11825J πρόσωπο που κάνει κήρυγμα περί ηθικής, που ασκεί συχνή και συνήθ. υπερβολική κριτική για ηθικά ζητήματα (και που συχνά χαρακτηρίζεται από αδιαλλαξία, δογματισμό και στενότητα πνεύματος): *ένας παιδαγωγός οφείλει να αποφεύγει πρακτικές και κηρύγματα ηθικολόγου || ένας - τής πολιτικής ζωής* ΣΥΝ. ηθικιστής. –**ηθικολογία** p. [1851J {-είς...}.

ftym. Απόδ. τού γαλλ. moralisateur]. **ηθικοπλαστικός,** -ή, -ό [1890] αυτός που συμβάλλει στην ηθική διάπλαση, ηθοπλαστικός (βλ.λ.): ~ *διηγήματα / λόγος* || (συχνά ειρων.) ~ *κηρύγματα / περιεχόμενο βιβλίου.* – **ηθικοπλαστικά** επίρρ. **ηθικοποιώ** ρ. μετβ. 11831) {ηθικοποιείς... | ηθικοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} επιδιώκω την ηθική αναμόρφωση προσώπου ή συνόλου.

ηθικοποίηση (η) J1831], **ηθικοποιητικός,** -ή, -ό.

[Γ.τυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. moraliser|. **ηθικός,** -ή,-ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το ήθος, που διαμορφώνει ή χαρακτηρίζει την ποιότητα τού ήθους (κάποιου): *από ~ πλευράς είναι έντιμος και ειλικρινής || ~ κατάπτωση / εξευτε/.ισμός || ~ προτερήματα / χαρίσματα / αρετές || απέναντι στην προσβλητική τον συμπεριφορά, εκείνος έδειξε ~ ανωτερότητα και δεν ανταπέδωσε τις ύβρεις·* φρ. (α) ***ηθικός νόμος*** ο κατά παράδοση αποδεκτός και καθιερωμένος άγραφος νόμος, που ισχύει σε μια κοινωνία: *η συμπερι- φορά τον μπορεί να είναι νόμιμη, αντίκειται όμως στον ~ τής περιοχής* (β) νομ. ***ηθική βλάβη*** ζημία η οποία δεν είναι απυτιμητή σε χρήμα και την οποία υφίσταται κάποιος από την προσβολή των εννόμων αγαθών του είτε περιουσιακών είτε και μη περιουσιακών για την ηθική βλάβη το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση (γ) ***ηθικός αυτουργός*** βλ. λ. *αντουργός* (δ) ***ηθικό δίδαγμα*** το συμπέρασμα από ένα έργο ή μια υπόθεση, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να διδάξει, να παραδειγματίσει ηθικά τον αναγνώστη / θεατή / ακροατή: γο ~ *τού παραμυθιού είναι ότι όποιος βιάζεται να επιτύχει κάτι, συχνά αποτυγχάνει* 2. (ειδικότ.) αυτός που αναφέρεται στον ψυχικό κόσμο τού ανθρώπου πέρα από οποιαδήποτε επίδραση ή εξάρτηση από υλικά δεδομένα: ~ *προσβολή / αμοιβή / αποζημίωση / ευθύνη || από τη δονλειά αυτή δεν είχε οικονομικό όφελος αλλά την ~ ικανοποίηση τής αναγνώρισής τον || στις δύσκολες ώρες πον κέρασα. μον πρόσφερε σημαντική ~ υποστήριξη* 3. αυτός που βρίσκεται σε συμφωνία με τα αποδεκτά πρότυπα ή τους κανόνες ηθικής: *έζησε μια - ζωή χωρίς προκλήσεις και σκάνδα?Μ* [| ~ *επιταγή / νόμος / τάξη* |] *το ~ χρέος τής διαφόλαξης τής οικογενειακής τιμής* [| *είχες την ~ υποχρέωση να με υπερασπιστείς* συν. χρηστοήθης, χρηστός, ενάρετος. ακέραιος, έντιμος, αδιάφθορος αντ. ανήθικος, διεφθαρμένος, ανέντιμος· ΦΡ. (α) φίλοι, ***ηθικός κώδικας*** το σύνολο των κανόνων συμπεριφοράς, που υπαγορεύεται από ένα σύστημα ηθικής και το οποίο προσδιορίζει τα όρια εντός των οποίων το άτομο μπορεί να κινηθεί, να δράσει (β) ***ηθικό ανάστημα*** βλ. λ. *ανάστημα* **4.** (για πρόσ.) αυτός που συμπεριφέρεται κατά τρόπο σύμφωνο προς τα πρότυπα ηθικής: ~ *πολιτικός / γνναίκα / οικογένεια·* ΦΡ. ***ηθικό στοιχείο*** (ως χαρακτηρισμός) ηθικός άνθρωπος: *είναι μπορείς να τον εμπιστευθείς.* – **ηθικ-ά /-ώς** | αρχ.Ι επίρρ.. **ηθικότητα** (η) Ιμτγν.].

Ιετυμ. αρχ. < *ήθος.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ηθική υποστήριξη / υποχρέωση / ικανοποίηση* (πβ. αγγλ. moral support / obligation / satisfaction), *ηθικός κώδικας* (πβ. γαλλ. codc moral), *ηθική ανωτερότητα* (πβ. αγγλ. moral superiority) κ.ά.]. **ηθμοειδής,** -ής. -ές [μτγν.] [ηθμοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1,** αυτός που μοιάζει με ηθμό (βλ.λ.), σπογγώδης: - *κνψέλες / αρτηρίες* **2.** λνατ. ***ηθ-μοειδές*** (το) οστό τού προσώπου από ro οποίο περνούν τα οσφρητικά νημάτια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ετυμ. μτγν. (όρ. τού γιατρού Γαληνού), ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *ήθμοειδής*< *ηθμός* + *-ειδής*\. **ηθμός** (ο) (λόγ.) οποιοδήποτε μέσο (συνήθ. πορώδες) που κατακρατεί στερεά σώματα *τα* οποία αιωρούνται σε ρευστό (υγρό ή αέριο) επι-τρέποντας να το διαπερνά μόνο το καθαρό ρευστό συν. φίλτρο. [πτυμ. αρχ. < *ήθώ* (-έω)«διυλίζω. φιλτράρω» < **ή-θω*< I.F.. *se-j- «δυ- λίζω, κοσκινίζω», πβ. αρχ. σλαβ. pro-scjp. ρωσ. sito «κόσκινο», αρχ. σκανδ. said κ.ά. Ομόρρ. *δι-ηθώ* (βλ.λ.). Το αρχ. *ήθώ* δεν παρουσιάζει δασύτητα λόγω ανομοιόσεως προς το *-θ-*\.

ηθμοσωλήνας (ο) βοτ. σωληνωτός αγωγός που μεταφέρει οργανικές ουσίες (κυρ. σάκχαρα) από τα φύλλα σε άλλα τμήματα τού φυτού: ο ~ *αποτελείται από μια κατακόρυφη σειρά ηθμωδών κνττάρων.*

] ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sievc-tube |. **ηθμώδης,** -ης, -ες [μτγν.] {ηθμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] αυτός που μοιάζει με ηθμό (βλ.λ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, ~ες.* **ηθογράφημα** (το) [ηθογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} λογοτεχνικό έργο, που δίνει έμφαση στην περιγραφή των επικρατούντων εθίμων και των καθημερινών ασχολιών και περιγράφει όσο γίνεται πληρέστερα και παραστατικότερα συγκεκριμένους αντιπροσωπευτικούς χαρακτήρες ή τη γενική εικόνα / ατμόσφαιρα μιας κοινωνίας σε συγκεκριμένη χωροχρονική ενότητα, **ηθογραφία** (η) {ηθογραφιών} **1.** (α) η αφηγηματική παρουσίαση των ηθών και εθίμων που χαρακτηρίζουν την κοινωνική ζωή ενός συνόλου (λαού. τοπικής κοινότητας κ.λπ.) σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο (β) το αντίστοιχο λογοτεχνικό είδος 2. (ειδικότ.) η σύνθεση ηθο γραφημάτων: *η ~ εντάσσεται στο ρεύμα τού ρεαλισμού || η ~ επικράτησε κατά το δεύτερο μισό τού 19ου αι.* - - **ηθογραφώ** ρ. Ιμτγν.] {-είς...}. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική.*

[ΕΤΥ.Μ. Αντιδάν.. < γαλλ. cthographic < αρχ. *ηθογράφος* «αυτός που περιγράφει χαρακτήρες»], **ηθογραφικός,** -ή. -ό [1863] αυτός που σχετίζεται με την ηθογραφία:

μελέτη; έρευνα / προσέγγιση || - διήγημα / μυθιστόρημα / έργο. – **ηθογραφικ-ά / -ώς** επίρρ. **ηθογράφος** (ο/η) Ιαρχ.] ο συγγραφέας ηθογραφημάτων, **ηθολογία** (η) [μτγν.] {ηθολογιών} **1.** (γενικά) ο λόγος, η συζήτηση περί ηθών και χαρακτήρων 2. ΦΙΛΟΣ, (κατά τον J.S. Mill) η επιστήμη η οποία συνάγει τους νόμους που συντελούν στη διαμόρφωση τού χαρακτήρα **3.** (συνεκδ.) το επιστημονικό έργο. η πραγματεία για τη διαμόρφωση, τον καθορισμό τού χαρακτήρα **4.** ΒΙΟΛ.-ΤΥΧΟΛ. η εθολογία (βλ.λ.). – **ηθολόγος** (ο/η) Ιμτγν], **ηθολογικός,** -ή, -ό 11808], **ηθολογώ** ρ. [μτγν.] {-είς...}, **ηθολογικ-ά/-ώς** επίρρ. **ηθοπλαστικός,** -ή, -ό [1881] αυτός που επιχειρεί τη διαμόρφωση, τη διάπλαση χαρακτήρων σύμφωνα με δεδομένα πρότυπα ηθικής, που καθοδηγεί την ανάπτυξη τού ήθους, τού χαρακτήρα ενός ατόμου προς την επιθυμητή κατεύθυνση: ~ *βιβ/.ίο / έργο / ιστορία / ανάγνωσμα.* – **ηθοπλαστικ-ά / -ώς** [1893] επίρρ. **ηθοποιία** (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη και το επάγγελμα τού ηθοποιού, η μίμηση και η απόδοση (με λόγο και κινήσεις) των διανοημάτων ή των συναισθημάτων ενός προσώπου ΣΥΝ. υποκριτική τέχνη 2. (ειδικότ.) η ερμηνεία ενός ρόλου: *μοναδική / συγκλονιστική* ~ ΣΥΝ. υποκριτική **3.** (μτφ.) η σκόπιμη εκδήλωση συναισθημάτων, που στοχεύει στη δημιουργία παραπλανητικών, ψεύτικων εντυπώσεων' η προσποίηση, η υποκρισία: *Από - άλλο τίποτε! Δεν ξέρεις πότε λέει αλήθεια και πότε ψέματα!* **4.** η ακριβής και παραστατική απόδοση των χαρακτηριστικών, τής συμπεριφοράς ή των ιδιοτήτων ενός προσώπου. κατά τρόπον ώστε να. επιτυγχάνεται η μεγίστη φυσικότητα και πιστότητα στην περιγραφή· η ανάγλυφη και ζωντανή παρουσίαση: *η εξαιρετική ~ των έργων του τον κατέταξε στους μεγάλους ανα- τόμους τής ανθρώπινης συμπεριφοράς, στους πιο συναρπαστικούς συγγραφείς* ΣΥΝ. παραστατικότητα, **ηθοποιος** (ο/η) καλλιτέχνης που επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά υποδύεται πρόσωπο θεατρικού, κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου, αποδίδοντας τα διανοήματα, τα συναισθήματα και τον χαρακτήρα του: *διάσημος / κωμικός / τραγικός* ~ || ~ *τού κλασικού ρεπερτορίου / τής επιθεώρησης / τής τηλεόρασης* ΣΥΝ. (κακόσ.) θεατρίνος.

[ΕΓΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που διαπλάθει χαρακτήρα», < *ήθος* + *-ποιος* < *ποιώ.* II λ. έλαβε βαθμηδόν τη σημ. «αυτός που αναπαρι- στάνει χαρακτήρα», αντικαθιστώντας σε αυτή τη χρήση την αρχ. λ. *υποκριτής].*

ήθος ίτο) {ήθ-ους | -η, -covf **1.** το σύνολο των ψυχικών στοιχείων που συναποτελούν τον χαρακτήρα ενός ανθρώπου, όπως εκδηλώνεται στη συμπεριφορά του: *πολιτικό / δημοκρατικό / ανθρωπιστικό* - ΣΥΝ. ποιόν ΦΡ. ***φθείρουσιν ήθη χρηστά ομιλίαι κακαί*** *(φθείρουσιν ήθη χρηστά όμιλίαι κακαί.* Κ.Δ. *Α' Κορινθ.* 15. 33) οι κακές συναναστροφές επηρεάζουν αρνητικά το ήθος 2. το σύνολο των ψυχικών και πνευματικών χαρακτηριστικών ενός καλλιεργημένου και αξιοπρεπούς ανθρώπου, τα οποία είναι σύμφωνα με τις επικρατούσες ηθικές αξίες και καθορίζουν τη συμπεριφορά του: *έχει λείψει πια το ~ από τον σύγχρονο πολιτικό κόσμο || ένας εκβιαστής δεν μπορεί να έχει ~!*

ήθη (τα) καθιερωμένα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς που επικρατούν σε ένα σύνολο ή το καθορίζουν ως χαρακτηριστικά τής φύσης, τής ιδιοσυγκρασίας ή τής πολιτισμικής ταυτότητας των μελών του: *βάρβαρα / αυστηρά / ευγενή / χαλαρά* ~ |[*άλλοι καιροί τώρα, άλλα* ***~!*** [} ω *καιροί! ω ήθη!* (λατ. o tempora, o mores!) συν. έθιμα, θεσμοί, άγραφος νόμος, ηθικός νόμος· ΦΡ. (α) ***ήθη και έθιμα*** βλ. λ. *έθιμο* (β) ΝΟΜ. ***χρηστά ήθη*** οι ιδέες τού κοινωνικού ανθρώπου ο οποίος, κατά τη γενική αντίληψη, σκέπτεται χρηστώς και εμφρόνως (σωστά και λογικά): *μια πράξη που αντίκειται στα ~* [[*προσβολή των ~* (γ) ***(Τμήμα) Ηθών*** υπηρεσία τής αστυνομίας, που ασχολείται με τη δίωξη προσώπων, τα οποία δρουν εκτός τού νόμιμου πλαισίου των χρηστών ηθών. έξω από τα καθιερωμένα ηθικά πρότυπα τής κοινωνίας (λ.χ. πόρνες, παιδεραστές κ.λπ.) (δ) ***ελαφρών ηθών*** βλ. λ. *ελαφρός* (ε) ***συναλλακτικά ήθη*** βλ. λ. *συναλλακτικός* **· 4.** φιλολ. ένα από τα κατά ποιόν μέρη τής τραγωδίας, το οποίο δηλώνει τον ξεχωριστό, προσωπικό τρόπο συμπεριφοράς, την ποιότητα τού χαρακτήρα τού προσώπου που υποδύεται ο υποκριτής. σχολιο λ. *έθνος, ελεύθερος.* [ΕJΥΜ. < αρχ. *ήθος.* τού οποίου η συνεσταλμ. βαθμ. απαντά στο ουσ. *έθος* (βλ.λ. για τις Ι.Ε. αναγωγές). Ήδη αρχ. είναι η διάκριση σημασιών μεταξύ των λ. *ήθος*« χαρακτήρας» και *έθος* «συνήθεια, έθιμο »|.

ήθος - ήθη - ηθική - ηθικό. Ομόρριζες λέξεις με διαφορετική σημασία και χρήση: **Ήθος** είναι η βαθύτερη διαμόρφωση και καλλιέργεια τού χαρακτήρα τού ανθρώπου, ώστε να συμπεριφέρεται λελογισμένα, με μέτρο και αξιοπρέπεια, σεβόμενος τον εαυτό του και τους άλλους. **Ήθη** είναι οι μορφές συμπεριφοράς ποίι αναπτύσσονται σε ομάδες ανθρώπων (κοινωνίες, λαούς, έθνη) μέσα από τον τρόπο ζωής. τις αντιλήψεις, τις αξίες, την ιστορία και την καλλιέργειά τους σε μακρότερες περιόδους χρόνου. Τα *ήθη* συνοδεύονται συχνά και από τα **έθιμα,** τις πάγιες συνήθειες και παραδόσεις ενός λαού, που συμβαδίζουν με τη διαμόρφωση των ηθών του. Ο όρος **ηθική,** ξεκινώντας από τη φιλοσοφία, δήλωσε «τη μελέτη των ηθών (αξιών, αντιλήψεοιν. συμπεριφοράς κ.λπ.) μιας κοινωνίας και. κατ' επέκτ.. το σύστημα των κανόνων σκέψης και συμπεριφοράς που ρυθμίζει τις πράξεις και τις στάσεις μιας κοινωνίας σε ορισμένο τόπο και χρόνο». Διαφορετική είναι η σημ.

τής λ. **ηθικό'** δηλώνει το φρόνημα, την πνευματική, ηθική και ψυχική δύναμη τού ανθρώπου ιδίως σε στιγμές δοκιμασίας και σε δύσκολες γενικά περιστάσεις.

-ήθρα παραγωγικό επίθημα που δηλώνει: **1.** το κάλυμμα αυτού που σημαίνει το α' συνθετικό: *δαχτυλ-ήθρα* 2. το όργανο με το οποίο γίνεται η πράξη που σημαίνει το α' συνθετικό: *ουρ-ήθρα* **3.** το πλαίσιο ή το αντικείμενο στο οποίο γίνεται αυτό που σημαίνει το α' συνθετικό: *τσουλ-ήθρα. κολυμβ-ήθρα.* ··* ΣΧΟΛΙΟ λ. *τυρί*.

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που ανάγεται σε - *θρα* (< Ι.Κ. *-thra) με την προσθήκη τού *-η-* από συνηρημένα ρήματα (λ.χ. *κολυμβώ - κολυμβ-ήθρα, ουρώ - ούρ-ήΟρα)*\. **ήκιστα** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** ελάχιστα, κατά τρόπο μόλις αισθητό: *εφάνη ~ συγκινημένος* συν. μόλις, ανεπαίσθητα *2.* καθόλου, κατ' ου- δένα τρόπο: *επιχειρηματίας - αξιόπιστος || τυγχάνει ~ συμπαθής στους δημοσιογράφους* συν. όλως διόλου, ουδόλως.

[ΕΤΥ.νι. < αρχ. *ήκιστα*, υπερθ. τού επίρρ. *ήκα* «ελαφρώς. λίγο». Βλ. λ. *ήσσων*\.

ηλακάτη (η) {ηλακατών} (επίσ.) η ρόκα (βλ.λ.) τού αργαλειού.

[ΕΤΥ.νι. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με λιθ. lcnkruvas. lanktis «ανέμη, τυλιγάδι» παρουσιάζει σημαντικές μορφολ. δυσχέρειες, ενώ η υπόθεση ότι πρόκειται για μικρασιατικό δάνειο δεν εξηγεί το μυκ. a- ra-ku-te-ja «κλώστριες (:)»|.

-ηλάτης λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν το πρόσωπο που οδηγεί (κάτι): *αμαξ-ηλάτης. αρ- ματ-ηλάτης, κωπ-ηλάτης.*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *στρατηλάτης*, μτγν. *κωπ-ηλάτης)*. που προέρχεται από το ρ. *ελαύνω* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει). Βλ. κ. *ελατός*\. **ηλεγμένος,** ~η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει ελεγχθεί (πβ. λ. *ελέγχω)*. ·** σχολιο λ. *μετοχή*.

ΓΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *ελέγχω* (αρχ. *έλ-ηλεγμένος)*\.

Ηλεία (η) περιοχή και νομός τής Δ. ίΠελοποννήσου με πρωτεύουσα τον Πύργο. — **Ηλείος** (ο) [αρχ.], **Ηλεία** (η), **ηλειακός,** -ή, -ό ί μτγν. [. [ετυμ, αρχ. < *Ήλις,* ονομασία τής πρωτεύουσας των Ιτλείων στην αρχαιότητα, < δωρ. *Ράλις*«κοιλάδα», πβ. λατ. va!lis|.

Ηλεκτρα (η) **1.** μυθολ. η κόρη τού Αγαμέμνονα και τής Κλυταιμνή στρας 2. ψυχολ. ***σύμπλεγμα της Ηλέκτρας*** (κατά τη φροϊδική θεωρία) σύμπλεγμα ανάλογο με το οιδιπόδειο, που εκδηλώνεται ως ερωτική έλξη τής κόρης προς τον πατέρα και αντίζηλο μίσος προς τη μητέρα και το οποίο οριστικά ξεπερνιέται κατά την εφηβεία **3.** γυναικείο όνομα.

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «λαμπρή, φωτεινή», < *ήλεκτρον* (βλ.λ.). Ο επιστ. όρ. *σύμπλεγμα τής Ηλέκτρας* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γερμ. Kleciraskomplcx (όρος τού C. Jung)|. **ηλεκτραγωγός,** -ός. -ό [18I2] (για σώματα) αυτός που λειτουργεί ως καλός αγωγός τού ηλεκτρισμού, διά μέσου τού οποίου περνά εύκολα ηλεκτρικό ρεύμα.

|Ι·ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conducteur clcctriquc]. **ηλεκτράμαξα** (η) [J898] {ηλεκτραμαξών} το σιδηροδρομικό όχημα που κινείται με ηλεκτρική ενέργεια μέσω εναέριου αγωγού ή τρίτης ηλεκτροφόρας σιδηροτροχιάς και επιτυγχάνει την ενεργειακή τροφοδότηση ολόκληρου τού σιδηροδρόμου.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. elcciric locomotive!· **ηλεκτραρνητικός,** -ή. -ό |1885| χημ. (για χημικό στοιχείο) αυτός που τα άτομά του εμφανίζουν την τάση να προσλαμβάνουν ηλε- κτρόνια στην εξωτερική τους στιβάδα αμ. ηλεκτροθετικός.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. elccironegaiif (νόθο σύνθ.)]. **ηλεκτρεγερτικός,** -ή, -ό |]86I| αυτός που προκαλεί την ανάπτυξη ηλεκτρικού ρεύματος: - *δύναμη / δυναμική / πεδίο.*

[πτυμ. < *ηλεκτρ(ο)-* + *-εγερτικός* < *εγείρω, απόδ.* τού γαλλ. excituteur electrique|.

ηλεκτρίζω ρ. μετβ. [1766] {ηλέκτρισ-α, -τηκα, -μένος] **1.** δημιουργώ ηλεκτρική φόρτιση σε ένα σο')μα. μεταδίδοντας ηλεκτρισμό από άλλο σο')μα ή διοχετεύοντας σε αυτό ηλεκτρισμό και αναπτύσσοντας στην επιφάνειά του ηλεκτρικά φορτία: *πολλές φορές τα μαλλιά ηλεκτρίζονται με* το *βούρτσιμα || δύο θετικά ηλεκτρισμένα σώματα απωθού- νται 2.* επιφέρω ηλεκτρικό κλονισμό, ηλεκτροπληξία (σε κάποιον) **3.** (μτφ.) μεταδίδω ή προκαλώ φόρτιση, διέγερση ή έξαψη: *η παρουσία του πάντα ηλέκτριζε τα πλήθη* [[*η ατμόσφαιρα ήταν σαφώς η?.εκτρι- σμένη ύστερα από τις δηλώσεις και τις συμπλοκές των τελευταίων ημερών* ιον. διεγείρω, εξάπτω, ερεθίζω, (λαικ.) ξανάβω, ξεσηκώνω, (λόγ.) οιστρηλατώ. — **ηλέκτριση** (η) [186IJ.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electriserf. **ηλεκτρικός,** -ή, -ό [I766| **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τον ηλεκτρισμό: *-ροή! μέτρηση / δύναμη / ισχύς / πεδίο φ)* ***ηλεκτρική ενέργεια*** η μορφή ενέργειας που στηρίζεται στην αξιοποίηση τού ηλε- κτρισμού: *παραγωγή / κατανά/.ωση τής* ~ (γ) ***ηλεκτρικό φορτίο*** βλ. λ. *φορτίο* (δ) ***ηλεκτρικό ρεύμα*** η κίνηση, η ροή ηλεκτρικών φορτίων: *εργοστάσιο παραγωγής* ηλεκτρικού ρεύματος (ε) ***ηλεκτρικό*** κύκλωμα ο πλήρης (κλειστός) αγώγιμος δρόμος, από τον οποίο διέρχεται το ηλεκτρικό ρεύμα· ολόκληρο το σύστημα που περιλαμβάνει μία γεννήτρια (πηγή), αντιστάσεις ή πυκνοκές: *εξωτερικό / εσωτερικό* < *ανοικτό / κλειστό* ~ (στ) ***ηλεκτρική μηχανή*** κάθε μηχανή που μπορεί να μετατρέπει τη μηχανική ενέργεια σε ηλεκτρική (γεννήτρια) ή το αντίστροφο (ηλεκτροκινητήρας) ή να μετασχηματίζει ηλεκτρική ενέργεια από μία μορφή της σε άλλη: ~ *συνεχούς / εναλλασσομένου ρεύματος* (ζ) ***ηλεκτρική εγκατάσταση*** (περιληπτ.) το σύνολο των συστημάτίον που διαθέτει ένας χώρος κατανάλωσης και με τα οποία επιτυγχάνεται η παραγωγή, ο μετασχηματισμός και γενικότ. η αξιοποίηση τής ηλεκτρικής ενέργειας: *οι ολοκληρωμένες / κλειστές / αυτόνομες* ~ πλοίων', *αεροπλάνων και αυτοκινήτων* (η*) ***ηλεκτρικό στοιχείο*** βλ. λ. *στοιχείο 2.* (για συσκευές, μηχανές, εξαρτήματα κ.λπ.) αυτός που λειτουργεί με ηλεκτρισμό: - *αυτοκίνητο* (τρόλεϊ) / *κάμινος / κλίβανος /* υικιακ?] *συσκευή ' πλυντήριο ι κουζίνα ι ψυγείο·* φι\ ***ηλεκτρική καρέκλα*** (i) η καρέκλα που χρησιμοποιείται για θανάτωση με ηλεκτροπληξία εγκληματιών που έχουν καταδικαστεί σε θάνατο (ii) (συνεκδ.) η ποινή τής θανάτωσης με τον παραπάνω τρόπο: *του αξίζει* - **3.** (ει- δικότ. για μουσικά όργανα) αυτός που παράγει ηλεκτρικό, μη φυσικό ήχο ή που ενισχύει τον φυσικό του ήχο με τη χρήση ηλεκτρισμού, κατ' αντιδιαστολή προς αυτόν που παράγει φυσικό ήχο: - *βιολί / κιθάρα / μπουζούκι / κοντραμπάσο* 4. ***ηλεκτρικό*** (το) {χωρ. πληθ.) (α) κάθε εγκατάσταση παροχής ηλεκτρικού ρεύματος για οικιακή ή δημόσια χρήση: *το χωριό ήταν τόσο απομακρυσμένο, ώστε δεν είχε ακόμη* ~ || *μόλις χθες μας έβαλαν το* - (β) (συνεκδ.) η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος μέσω αυτής τής εγκατάστασης: *έχουμε διακοπή τού* - || *αν δεν πληρο)σετε. θα σας κόψουν το* - (γ) (συνεκδ.) το ποσό που καταβάλλεται ως συνδρομή από κάθε καταναλωτή προς τη Δ.Ε.Π. και εξαρτάται από το ύψος τής κατανάλωσης ρεύματος: *αυξήσεις στο ~ και το νερό από τον άλλο μήνα* **5.** ***ηλεκτρικά*** (τα) (καθημ.) οι καλο)δκύσεις για την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, καθώς και οι συσκευές που συνδέονται με αυτές: *τα ~ παρουσίασαν βλάβη και φώναξαν* ren* *ηλεκτρολόγο* **6.** ***ηλεκτρικός*** (ο) (α) ο ηλεκτροκίνητος σιδηρόδρομος Κηφισιάς - Πειρακώς: *παίρνω τον ~* j| *κινούμαι με τον*

(β) (συνεκδ.) κάθε σταθμός επιβίβασης-αποβίβασης τού παραπάνω σιδηροδρόμου: *είχαν ραντεβού έξω από τον -. στα φανάρια.* **ηλε- κτρικ-ά/-ώς** 11766] επίρρ.

|F.tym. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. clectric). **ηλέκτριση** (η) 118611 **]**-ης κ. -ίσεως J -ίσεις, -ίσεων} **1.** η φόρτιση σώματος με ηλεκτρισμό, η μετάδοση ηλεκτρισμού: ~ *εξ επαφής / εξ επι· δράσεως* ΣΥΝ. φόρτιση 2. (μτφ.) η μεταβίβαση ή η δημιουργία συναισθηματικής έντασης, έξαψης: *επιτύγχανε τη διαρκή ~ πνευμάτων και ψυχών, τη μετάδοση πίστης και ε/.πίδας στους νέους* ΣΥΝ. διέγερση, έξαψη.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. electrisationI. **ηλεκτρισμός** (ο) [1811] 1. μορφή ενέργειας που οφείλεται σε κίνηση ηλεκτρονίων (γενικότ.) κάθε φαινόμενο που είναι αποτέλεσμα τής ύπαρξης στατικο)ν ή κινητών ηλεκτρικιόν φορτίων: *στατικός* (βλ.λ.) / *δυναμικός* ~ 2. (συνεκδ.) κάθε συγκεκριμένη εκδήλωση αυτής τής μορφής ενέργειας: *τον χτύπησε ο* ~ (έπαθε ηλεκτροπληξία) **3.** (συνεκδ.) η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος (για φωτισμό, θέρμανση κ.λπ.): ο ~ <5ri' *έχει φτάσει ακόμη σε μερικές ορεινές περιοχές τής χώρας* ΣΥ **v** ηλεκτρικό **4.** (καθημ.) το ηλεκτρικό φορτίο (βλ. λ. *φορτίο)* **5.** ο αντίστοιχος κλάδος τής φυσικής, που έχει ο)ς αντικείμενό του την καταγραφή και τη μελέτη φαινομένοη· μαγνητικής και ηλεκτρικής ενέργειας, διαχωριζόμενος αναλόγως σε ηλεκτροδυναμική και ηλεκτροστατική.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electricity (βλ. λ. *ήλεκτρο)*\. **ήλεκτρο** (το) {ηλέκτρ-ου | -ο)νί **1.** η κίτρινη, κιτρινοκόκκινη ή ερυ- θροκαστανή ημιδιαφανής, απολιθωμένη ρητίνη κωνοφόρων δέντρων, η οποία έχει την ιδιότητα να φορτίζεται με τριβή εύκολα με στατικό ηλεκτρισμό και χρησιμοποιείται συχνά στην κοσμηματοποιία· το κεχριμπάρι 2. ΧΗΜ. εξαιρετικά ελαφρύ κράμα μαγνησίου με προσμείξεις αλουμινίου και ψευδαργύρου **3.** ΟΙΥΚΤ. φυσικό κράμα χαλκού, σιδήρου, παλλαδίου και άλλων μετάλλων με χρυσάφι ώς μπρούντζινο χρώμα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήλεκ-τρον* < *ήλέκ-τωρ* «λαμπρός, φωτεινός», αγν. ετύ- μου|.

ήλεκτρο- κ. **ήλεκτρό-** α' συνθετικό λέξεων, που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό: 1. παράγεται ή γίνεται με ηλεκτρισμό: *ηλεκτρο-θεραπεία. ηλεκτρο-σόκ 2.* χρησιμοποιεί, λειτουργεί, κινείται ή συντελείται με ηλεκτρισμό: *η/,εκτρό-/,υση. ηλεκτρο-συγκόλλησηΖ.* παράγει ηλεκτρισμό: *ηλεκτρο-γεννήτρια* **4.** (γενικότ.) σχετίζεται με τον ηλεκτρισμό: *ηλεκτρο-λόγος.*

|ΗΤΥΜ. Α' συνθ. τής Ν. Κλληνικής, που ανάγεται στο αρχ. *ήλεκτρον.* μέσω ελληνογενών ξένων όρων (λ.χ. γαλλ. elcctro-lysc. elecrro-Iogie) ή νόθων συνθέτων (λ.χ. γαλλ. elcctro-motcur)]. **ηλεκτροακουστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με μετατροπή ακουστικής ενέργειας / ακουστικών κυμάτων σε ηλεκτρική ενέργεια / ηλεκτρικά κύματα και αντιστρόφους 2. ***ηλεκτροακουστική*** (η) η επιστήμη που ασχολείται με τη μετατροπή ηχητικού σήματος σε ηλεκτρικό και αντιστρόφως.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. elcctroacoustic]. **ηλεκτροακτινολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.ί η ιατρική ειδικότητα που ερευνά τις εφαρμογές τού ηλεκτρισμού και τής ακτινοβολίας στον τομέα τής διάγνωσης και τής θεραπείας παθήσεων.

|Ι-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. clcciroradiologic (νόθο σύνθ.)). **ηλεκτροβιογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων] η παραγωγή ηλεκτρισμού από ζωντανούς οργανισμούς ΣΥΝ. βιοηλεκτρισμός, **ηλεκτροβιολογία** (η) [1891J {χωρ. πληθ.Ι η επιστημονική μελέτη τής παραγωγής ηλεκτρισμού από τους ζωντανούς οργανισμούς· η χρήση τού ηλεκτρισμού για τη συναγωγή συμπερασμάτο>ν σχετικών με την προώθηση των βιολογικών ερευνών (λ.χ. για τις αντιδράσεις το)ν αισθητικών και κινητικών νεύρων). - **ηλεκτροβιολογικός,** -ή, -ό. **ηλε- κτροβιολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. elccirobioJogic]. **ηλεκτροβόρος,** -ος. -ο (για συσκευές, μηχανήματα κ.λπ.) αυτός που καταναλώνει μεγάλη ποσότητα ηλεκτρικού ρεύματος.

| ΠΤΥ.Μ. < *ήλεκτρο-* + *-βόρος* < *βορά*\. **ηλεκτρογεννήτρια** (η) {ηλεκτρογεννητρκόν} μηχανή που μετατρέ

πει τη μηχανική ενέργεια σε ηλεκτρική.
[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. electrogeneruteur (νόθο σύνθ.)].
ηλεκτρογόνος, -ος. -υ [18401 αυτός που παράγει ηλεκτρικό ρεύμα.
πυυ δημιουργεί ηλεκτρισμό. **ηλεκτροδηγός** (ο/η) οδηγός ηλεκτρικού σιδηροδρόμυυ. **ηλεκτροδιάγνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η ηλεκτροδιαγνωστική (βλλ.). **ηλεκτροδιαγνωστική** (η) 118901 ΙΑΤΡ. η χρήση ηλεκτρισμού για τη διάγνωση ασθενειών, κυρ. για την εξέταση των νεύρων σε νευροπάθειες.
(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electrodiagnosiique]. **ηλεκτρόδιο** (το) 118701 [ηλεκτρυδί-ου | ων} **1.** κάθε αγωγός, διά μέσου τού οποίου το ηλεκτρικό ρεύμα εισέρχεται ή εξέρχεται από μη μεταλλικό τμήμα κυκλώματος, όπως από ηλεκτρολύτη 2. (ειδικότ.) παρόμοιος αγωγός, που χρησιμοποιείται για τη σύνδεση τού ανθρώπινου σίόματος με ειδικές ηλεκτρικές συσκευές καταγραφής και μέτρησης των βιολογικών λειτουργιών τύ ανθρώπυυ για διαγνωστι- κούς ή θεραπευτικούς σκοπούς. — **ηλεκτροδιακός,** -ή. -ό.
[ετυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. clectrodc < *ήλεκτρο-* + -ode < o<>'dcj. **ηλεκτροδότηαη** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων! **1.** η εγκατάσταση δικτύου παροχής ηλεκτρικού ρεύματος για κοινόχρηστους ή οικιακούς σκοπούς, η σύνδεση κατοικημένης περιοχής, και γενικότ. έκτασης, με το κεντρικό δίκτυο παραγωγής ρεύματος: *πρόγραμμα ηλεκτροδότησης των απομακρυσμένων χωριών* ΣΥΝ. εξηλεκτρισμός **2.** (συνεκδ.) η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, η απόδοση, υ τρόπος λειτουργίας τύ συστήματος παρυχής ηλεκτρισμού, διανομής ρεύματος: *η ~ έχει σημαντικά προβλήματα· κάθ? λίγο πέφτει η τάση και έχουμε διακοπές!* — **ηλεκτροδοτίκός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. < *ηλεκτροδοτώ* < *ήλεκτρο-* + *-δοτώ* < *δότης].* **ηλεκτροδοτώ** ρ. μετβ. {-είς... | ηλεκτροδότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος I εγκαθιστώ δίκτυο παροχής ηλεκτρικού ρεύματος: *η Δ.Ε.Η. πρόκειται να ηλεκτροδοτήσει τρεις νέες περιοχές τού νομού.*
[ΕΤΥΜ < *ήλεκτρο-* (< αγγλ. electro-) + *-δοτώ* < *δότης}.* **ηλεκτροδυναμική** (η) [18541 φυς. ο κλάδος πυυ ασχολείται με την αλληλεπίδραση ηλεκτρικών, μαγνητικών και μηχανικών φαινομένιον. κυρ. κατά τη διέλευση ηλεκτρικού ρεύματυς από αγωγό. - **ηλε- κτροδιιναμικός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electrodynamics!, **ηλεκτροδυναμόμετρο** (το) {-υυ κ. -έτρου | -ων κ. -έτρων! ειδικό όρ- γανο για τη μέτρηση τής έντασης τύ ηλεκτρικού ρεύματυς.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. elcctrodynamometer].
ηλεκτροεγκεφαλογράφημα (τυ) |ηλεκτρυεγκεφαλυγραφήμ-ατυς | -ατα. -άτων) τυ εγκεφαλυγρά<οημα (βλ.λ.).
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electmencephalogram].
ηλεκτροεγκεφαλογραφία (η) {ηλεκτρυεγκεφαλυγραφιών} ΙΑΤΡ. η καταγραφή με ειδικό όργανυ των ηλεκτρικών δυναμικών πυυ παρά- γονται από τον εγκέφαλο, δηλ. η καταγραφή τής ηλεκτρικής δραστηριότητας τύ εγκεφάλυυ.
[ΕJΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electroencephalography!.
ηλεκτροεγκεφαλογράφος (υ) ΙΑΤΡ. όργανο για τη μέτρηση και την καταγραφή τής ηλεκτρικής δραστηριότητας τού εγκεφάλου για την παραγωγή εγκεφαλυγραφημάτων.
[ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. electroencephalograph], **ηλεκτροθεραπεία** (η) 11888] {ηλεκτροθεραπειών} ΙΑΓΡ. η θεραπεία παθήσεων με τη χρήση ηλεκτρισμού, η ιατρική αξιοποίηση τού ηλεκτρικού ρεύματος με χρήση ειδικών συσκευών, εργαλείων κ.λπ. **ηλεκτροθεραττειιτικός,** -ή, -ό [1888 [.
It-.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. clectrotherapiej. **ηλεκτροθερμία** (η) {ηλεκτροθερμῖο')ν} ΦΥΣ. κλάδος που ασχυλείται με τη μετατρυπή τής ηλεκτρικής ενέργειας σε θερμότητα.
{ΕΤΥΜ. Ηλληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electrothennie[. **ηλεκτροθετικός,** -ή, -ό **[** 1840[ΧΙΙΙΜ. (για χημικό στοιχείο) αυτός που τα άτυμά του εμφανίζυυν την τάση να παραχορούν ηλεκτρύνια κατά τον σχηματισμό χημικών ενώσεων ΑΝΤ. ηλεκτραρνητικός.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cleciropOMtil* (νόθο σύνθ.)|.
ηλεκτροκαρδιογράφημα (τυ) {ηλεκτροκαρδιογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων! ΙΑΤΡ. τυ καρδιογράφημα (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. electrocardiogram!,
ηλεκτροκαρδιογραφία (η) {ηλεκτροκαρδιυγραφιών! ΙΑΤΡ. η καταγραφή με καρδιογράφημα τής δραστηριότητας τού μυοκαρδίου με βάση τις διαφορές δυναμικού που εμφανίζονται κατά τις συστολές τής μυϊκής ίνας.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electrocardiography!.
ηλεκτροκαρδιογραφος (ο) ΙΑΤΡ. συσκευή που χρησιμοποιείται για τη συλλυγή. ενίσχυση και καταγραφή των ρευμάτων ενέργειας τής καρδιάς.
ΙΙ-ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. electrocardiograph!, **ηλεκτροκαυτήρας** (ο) ΙΑΤΡ. όργανο που χρησιμυποιείται για την καυτηρίαση διαφόρων, δερματικών κυρίως, μορφωμάτων, **ηλεκτροκαυτηρίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων) ΙΑ ΓΡ η καταστροφή μορφώματος στο δέρμα, τον δακτύλιυ και άλλες προσιτές περιοχές με ειδικό όργανο.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. clcctrocauterisationj. **ηλεκτροκίνηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΤΕΧΝΟΛ. η χρήση ηλεκτρικής ενέργειας σε ποικίλες εφαρμογές κινήσεως (κυρ. γεωργικών, βιομηχανικών ή και οικιακών εργαλείων, μηχανών κ.λπ.). [ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electromotion (νόθο σύνθ.)[.
ηλεκτροκινητήρας (ο) |1895| ΤΕΧΝΟΛ. κάθε μηχανή που χρησιμοποιείται για τη μετατρυπή τής ηλεκτρικής ενέργειας σε μηχανική, πυυ αποδίδει μηχανικό έργυ καταναλώνοντας ηλεκτρικό ρεύμα.
|ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. electroinoteur (νόθο σύνθ.)]. **ηλεκτροκίνητική** (η)] 1861J ΦΥΣ. υ κλάδος πυυ μελετά τον ηλεκτρισμό ως προς την κίνηση ηλεκτρικών φορτίων.
]γ ::ϊὺμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. elcctrocinetiquc], **ηλεκτροκίνητος,** -η. -υ [18861 αυτός που κινείται με ηλεκτρική ενέργεια: - *όχημα / σιδηρόδρομος i λεωφορείο* (τρόλεϊ), **ηλεκτροκόλληση** (η) -■* ηλεκτροσυγκόλληση **ηλεκτρολογία** (η) |1805| {χωρ. πληθ.} η επιστήμη πυυ έχει ως αντικείμενό της τη μελέτη και την πρακτική αξιοποίηση των αρχών πυυ διέπυυν τα ηλεκτρικά φαινόμενα, κυρ. με την πρακτική εψαρμυγή τύ ηλεκτρισμύ. **ηλεκτρολογικός,** -ή, -ό. **ηλεκτρολογικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electrologie]. **ηλεκτρολόγος** (ο/η) [Ι886| **1.** υ φυσικός επιστήμυνας που έχει εξειδικευτεί στην αξιοποίηση των πρακτικών εφαρμογών τύ ηλεκτρισμύ: - *μηχανικός / μηχανολόγος 2.* (καθημ.) αυτός πυυ. συχνά εμπειρικά. ασχολείται με τις επισκευές, κατασκευές ή τοποθετήσεις ηλεκτρικών συσκευών ή εγκαταστάσεων, ο ηλεκτροτεχνίτης: *κάθε λίγο και λιγάκι φωνάζουν τον - για επισκευές* **3.** (λαϊκ.-καταχρ.) ο κατα- μετρητής τής κατανάλο>σης ηλεκτρικού ρεύματος: *ήρθε ο ~ να μετρήσει το ρεύμα* (δηλ. υ καταμετρητής). **ηλεχτρόλυση** (η) [! 884| {-ης κ. -ύσεως [-ύσεις, -ύσεων) ΧΗΜ. η διάσπαση ηλεκτρολύτη κατά τη διέλευση ηλεκτρικού ρεύματος διά μέ- συυ διαλύματός του. — **ηλεκτρολύω** ρ.
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. electrolyse!, **ηλεκτρολύτης** (ο) jl890| {ηλεκτρολυτών! ΧΙΙΙΜ. κάθε ουσία που δι!- σταται σε ιόντα, όταν διαλύεται σε κατάλληλο μέσο ή λειώνει, επιτρέποντας να περάσει μέσα από τη μάζα της ηλεκτρικό ρεύμα: *τα οξέα και οι βάσεις είναι από τους πιο γνωστούς* [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electrolyte], **ηλεκτρολυτικός,** -ή, -ό [Ι866| **1.** αυτός που σχετίζεται με την ηλε- κτρόλυση: ~ *διάσπαση / καθαρισμός ; στί/.βωση* **2.** (α) ***ηλεκτρολυτι- κή συσκευή*** κάθε συσκευή που χρησιμοποιείται για την πραγματοποίηση ηλεκτρόλυσης (β) ***ηλεκτρολυτική κυψελίδα*** το δοχείο όπου τοποθετείται το διάλυμα ή το τήγμα τύ ηλεκτρυλύτη κατά την ηλε- κτρυλυση.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. clccrrolytique). **ηλεκτρομαγνήτης** (ο) [Ι858| {ηλεκτρομαγνητών! ΦΥΣ. η διάταξη που αποτελείται από έναν πυρήνα από μαλακό σίδηρο, ο οποίος μαγνητίζεται από τυ ηλεκτρικό ρεύμα τύ πηνίυυ που τον περιβάλλει. ΙΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. electromagnet|. **ηλεκτρομαγνητικός,** -ή. -ό] 186I] αυτός πυυ σχετίζεται με τυν ηλεκτρομαγνητισμό ή τον ηλεκτρομαγνήτη: ~ *ακτινοβολία / κύμα / αλληλεπίδραση / επαγωγή / σύζευξη / ταλάντωση / πεδίο / σύνδεσμος / σύστημα ' φάσμα [1] φαινόμενο / κλ,ειδαριά.*
ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electromagnetic]. **ηλεκτρομαγνηπσμός** (ο) 118611 1. το σύνολο των φαινομένων πυυ συνδέονται με τα ηλεκτρικά και μαγνητικά πεδία, καθώς και με τις αλληλεπιδράσεις τους ή τις επιδράσεις αυτών των πεδίων στα ηλεκτρικά φορτία και ρεύματα 2. (στο μάθημα τής φυσικής) το αντίστοιχο (διδακτικό) κεφάλαιο τύ ηλεκτρισμύ, που περιγράφει, μελετά αυτά τα φαινόμενα.
|ΐ:ΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electromagnetism], **ηλεκτρομεταλλουργία** (η) |1882] {χωρ. πληθ.} ο επιστημονικός κλάδυς τής παραγωγής και τής επεξεργασίας των μετάλλων μέσω τύ ηλεκτρισμύ (κυρ. βάσει τής αξιοποίησης των ηλεκτρυλυτικών και θερμικών ιδιοτήτων τυυ), καθώς και η τεχνική εφαρμογή ή εκμετάλλευση αυτών των ιδιοτήτων. — **ηλεκτρομεταλλουργικός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. electroinctallurgie]. **ηλεκτρομετρία** (η) [1895] {χωρ. πληθ.} ΦΥΣ. το σύνολο των μεθόδων μέτρησης ηλεκτρικών μεγεθών μέσω ηλεκτρομέτρου. - **ηλεκτρομε- τρικός,** -ή, -ό 11895], **ηλεκτρομετρ[κ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΕΙ ΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. elcctrometrie[. **ηλεκτρόμετρο** (το) |1812] {ηλεκτρυμέτρ-ου | -ων} φυς. όργανο μέτρησης ηλΓκτρικού φορτίου και ειδικότ. η ηλεκτροστατική συσκευή πυυ χρησιμυποιείται για τη μέτρηση εξαιρετικά χαμηλών ηλεκτρικών τάσεων ή ηλεκτρικών φορτίων.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. electrometre). **ηλεκτρομηχανή** (η) |1889] κάθε μηχανή που καταναλώνει ή παράγει ηλεκτρισμό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενή*; ξέν. όρ.. < γαλλ. electromachine|. **ηλεκτρομηχανικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με μηχανική διάταξη, τής υπυίας ο χειρισμός και υ έλεγχυς λειτυυργίας επιτυγχάνεται με ηλεκτρικά μέσα. όργανα: ~ *επι/.ογέας* || -*διατάξεις χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο τής σηματοδότησης στους σιδηροδρομικούς σταθμούς* **2.** ***ηλεκτρομηχανική*** (η) ο επισίημονικός κλάδος πυυ ασχολείται με τη μελέτη μηχανικών διατάξεων, αξιοποιώντας πρακτικά με εφαρμογές τα πορίσματα αυτής τής μελέτης **3.** ***ηλεκτρομη- χανικός*** (ο/η) επιστήμονας που ειδικεύεται στον κλάδο αυτό, υ μηχανικός ηλεκτρολόγυς.
|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. electromechanical|.
ηλεκτρομυογράφημα (το) {ηλεκτρομυογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων! ΙΑΤΡ. η γραφική παράσταση τής ηλεκτρικής δραστηριότητας των μυϊκών ινών. η οποία παράγεται από τους μυς, όταν λειτουργούν (κινούνται. συστέλλονται κ.λπ.).
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electromyogramj. **ηλεκτρομυογραφία** (η) {ηλεκτρομυογραφίϊόν] ΙΑΓΡ. η καταγραφή τής ηλεκτρικής δραστηριότητας των μυϊκοίν ιστών μέσω ηλεκτροδίων με τη μορφή καμπύλης.
[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electromyography[.

ηλεκτρονική (η) ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την ανάπτυξη και την εφαρμογή συσκευών και συστημάτων που απαιτούν τη ροή ηλεκτρονίων σε κενό, σε αεριώδες μέσο και σε ημιαγωγούς. Επίσης (καθημ.) **ηλεκτρονικά** (τα).
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. elcctronics). **ηλεκτρονικός,** -ή. -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τα ηλεκτρόνια ή με κάθε ηλεκτρόνιο ξεχωριστά: - ***ρεύμα*** *I* ***τροχιά*** *ι* ***δέσμη φ)*** ηλεκτρ. *ηλεκτρονικό νέφος* βλ. λ. ***νέφος*** **2.** (α) αυτός που σχετίζεται με την ηλεκτρονική ή τις συσκευές, τα συστήματα ή τα κυκλώματα, που κατασκευάζονται μέσω τής ηλεκτρονικής: - ***λυχνία! κύκλωμα / φακός / φωτογραφία / παρακολούθηση / πό/.εμος / πυροβό/.ο όπλο / φίλτρο || ο αυτοματοκοιημένος και ~ κόσμος των σύγχρονων κινηματογραφικών ταινιών τύπου «Σταρ Τρεκ»*** (β) *ηλεκτρονικά παιχνίδια* προγράμματα παιχνιδιών που χρησιμοποιούν ηχητικά μηνύματα και κινούμενες οπτικές παραστάσεις, για να αποδώσουν την εξέλιξη εικονικής πραγματικότητας, που διαμορφώνει υ παίκτης με βάση τις επιλογές του και τους κανόνες τού παιχνιδιού και που κυκλοφορούν με τη μορφή δισκετών, κασετών ή ψηφιακών δίσκων (συνεκδ.) οι μικρές ατομικές ή μεγάλες επαγγελματικές συσκευές με οθόνη για τη λειτουργία τέτοιων προγραμμάτων (γ) *ηλεκτρονικός υπολογιστής* (Η/Υ) η ηλεκτρονική συσκευή, με την οποία χειρίζεται και επεξεργάζεται κανείς πληροφορίες και δεδομένα με υψηλή ταχύτητα και ακρίβεια, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα κάθε φορά προγράμματα, και η οποία συνδέεται με άλλες συσκευές (λ.χ. οθόνη, εκτυπωτή) για την εισαγωγή, αποθήκευση, ανάκληση και απεικόνιση δεδομένων: ***συμβατός / μη συμβατός ι προσωπικός (P.C.) / κεντρικός / φορητός*** ~ ΣΥΝ. κομπιούτερ (δ) *ηλεκτρονική δημοσιογραφία* τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα ενημέρωσης, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς την έντυπη δημοσιογραφία (ε) *ηλεκτρονική εφημερίδα* βλ. λ. ***εφημερίδα*** (στ) *αντίμετρα ηλεκτρονικά* βλ. λ. ***αντίμετρο*** (ζ) *ηλεκτρονικό ταχυδρομείο / αλληλογραφία* (electronic mail ή c-mail) ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ ανθρώπων, με τη βοήθεια Η/Υ. που διασυνδέυνται μέσω δικτύου (η) *ηλεκτρονικό* **εμπόριο** (electronic commerce ή e-commerce) το εμπόριο που διεξάγεται μέσω Διαδικτύου (θ) *ηλεκτρονικό κατάστημα* (electronic shop ή e-shop) το εμπορικό κατάστημα που λειτουργεί μόνο ή/και στο διαδίκτυο (0 πληροφ.-οικον. *ηλεκτρονικές τραπεζικές συναλλαγές* (electronic banking ή e-banking) η πραγματοποίηση τραπεζικών συναλλαγών μέσω τού Διαδικτύου 3. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τους υπολογιστές, αυτός που ελέγχεται από υπολογιστές: ~ ***επεξεργασία πληροφορίο)ν*** 4. (α) (για μουσικά όργανα) αυτό που χρησιμοποιεί ηλεκτρικά ή ηλεκτρονικά μέσα για την παραγωγή ή την αλλοίωση τού ήχου. όπως η ηλεκτρική κιθάρα, το ηλεκτρικό βιολί κ.λπ. (β) *ηλεκτρονική μουσική* το σύγχρονο είδος μουσικής, στο οποίο ο συνθέτης αξιοποιεί ηλεκτρονικά μέσα, ακόμα και υπολογιστές, για τη σύνθεση και την εκτέλεση μουσικών θεμάτων: ***συγκρότημα / συναυ/Αα ~ μουσικής*** 5. *ηλεκτρονική* (η) βλ.λ. 6. *ηλεκτρονικός* (ο/η) επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στην ηλεκτρονική **7.** *ηλεκτρονικά* (τα) (α) τα ηλεκτρονικά παιχνίδια (βλ. παραπάνω) (β) (συνεκδ.) το κατάστημα στο οποίο μπορεί να παίξει κανείς με τα παραπάνω παιχνίδια· εντευκτήριο: ***πού τον χάνεις, πού τον βρίσκεις, όλο στα - πηγαίνει!*** (γ) η επιστήμη τής ηλεκτρονικής και όσα έχουν σχέση με τις εφαρμογές της: ***ασχολείται με τα ~ || στο κατάστημά του θα βρεις ό,τι έχει σχέση με ~.*** - **ηλεκτρονικ-ά** / **-ώς** επίρρ.
[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. electronic], **ηλεκτρόνιο** (το) {ηλεκτρονί-ου | -ων) φυς.-χιμ. **1.** το στοιχειώδες σωματίδιο που έχει αρνητικό φορτίο και κινείται σε τροχιές γύρω από τον πυρήνα τού ατόμου: ο ***αριθμός των ηλεκτρονίων είναι ίσος με τον αριθμό των πρωτονίων τού πυρήνα*** 2. *ηλεκτρόνιο σθένους* το παραπάνω στοιχειώδες σωματίδιο, που βρίσκεται στην εξώτατη στιβάδα τού ατόμου και μετέχει στη δημιουργία χημικών δεσμών.
|ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. electron], **ηλεκτρονόμος** (ο) |186lj η ηλεκτρική συσκευή στην οποία ένας διακόπτης που δέχεται ασθενές ηλεκτρικό ρεύμα ενεργοποιεί ηλεκτρομαγνήτη. υ οποίος ανοιγοκλείνει το κύκλωμα με ισχυρό ηλεκτρικό ρεύμα, επιτρέποντας τον ασφαλή ηλεκτρικό έλεγχο ΣΥΝ. ρε- λέ(ς).
[ETYM. Απόδ. τού γαλλ. relais].
ηλεκτροοπτική (η) ♦ ηλεκτροπτική
ηλεκτροπαραγωγή (η) η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος, η δημιουργία ηλεκτρισμού. - **ηλεκτροπαραγωγός,** -ός. -ό [1895], **ηλεκτροπαραγωγές,** -ή, -ό 11895|.
[ETYM. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. elcctrical production], **ηλεκτροπληξία** (η) {ηλεκτροπληξιών} τν έντονο φυσικό αποτέλεσμα, ο σφυδρός κλυνισμός τυν οποίο επιφέρει η διέλευση ισχυρού ηλεκτρικού ρεύματος από ζωντανό οργανισμό, που μπορεί να επιφέρει και θανατηφόρα αποτελέσματα: ***οι θάνατοι από ~ οφείλονται συχνά στην απρόσεκτη χρήση οικιακών ηλεκτρικών εγκαταστάσεων || Προσοχή! Κίνδυνος η/.εκτροπληξίας!***
[ETYM. < ***ήλεκτρο-*** + ***-πληξία*** < ***πλήττω,*** απόδ. τού γαλλ. elecfrochoc]. **ηλεκτροπόντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ηλεκτρικό εργαλείο συγκόλλησης μεταλλικών αντικειμένων (π.χ. ελασμάτων), **ηλεκτροπτική** κ. **ηλεκτροοπτική** (η) {χωρ. πληθ.} φυσ. Ο κλάδος που μελετά τη σχέση φωτεινότητας και ηλεκτρισμού και ειδικότ. τις επιδράσεις ηλεκτρικών πεδίων σε συγκεκριμένα διαφανή υλικά ως προς τον τρόπο απορρόφησης, εκπομπής ή διάδοσης τού φωτός μέσα από τη μάζα τους. **— ηλεκτροπτικός,** -ή, -ό.
[ETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electro-opiique|. **ηλεκτροσκόπιο** (το) 11861] Ηλεκτροσκυπί-ου | -ων} η συσκευή ανίχνευσης της παρουσίας και προσδιορισμού των ενδείξεων ηλεκτρικού φορτίου με βάση την ηλεκτροστατική έλξη και απώθηση δύο λεπτών μεταλλικών φύλλων (συνήθως χρυσού ή αλουμινίου), που απολήγουν στο εσωτερικό γυάλινου μονωμένου δοχείου. **— ηλεκτρο- σκοπικός,** -ή, -ό [1884]. Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electroscope), **ηλεκτροσόκ** (το) {άκλ.} ιατρ. η ηλεκτρουπασμοθεραπεία (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. eleetroshock (νόθο σύνθ.)].
ηλεκτροσπασμοθεραπεία (η) ψυχιατρ. η πρόκληση σπασμών με ηλεκτρικό ρεύμα για θεραπεία ψυχικών παθήσεων συν. ηλεκτροσόκ. Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. elcctroconvulsive therapy|. **ηλεκτροστατική** (η) φυσ. Ο επιστημονικός κλάδος που μελετά ηλεκτρικά φαινόμενα ισορροπίας, δηλ. ακινησίας ηλεκτρισμένων σωμάτων Συν. στατικός ηλεκτρισμός. **— ηλεκτροστατικός,** -ή, -ό [1896|. [Π ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electrostatique].
ηλεκτροσυγκόλληση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η συγκόλληση μετάλλων με τη χρήση ειδικής ηλεκτρικής συσκευής (βλ. λ. ***συγκόλληση).*** Κπίσης **ηλεκτροκόλληση.**
| ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού αγγλ. electric welding|. **ηλεκτροτεχνία** (η) [1891] {χωρ. πληθ.} ο επιστημονικός και τεχνολογικός κλάδος που μελετά τις τεχνικές εφαρμογές τού ηλεκτρισμού και τα προβλήματα που σχετίζονται με την εφαρμογή του σε κατασκευές και εγκαταστάσεις.
|ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. clectrotechnie]. **ηλεκτροτεχνίτης** (ο) [18871 {ηλεκτροτεχνιτών} υ τεχνίτης πυυ έχει ειδικευθεί στην εγκατάσταση, τη συντήρηση και την επιδιόρθωση ηλεκτρικών συσκευών και καλωδιώσεων, **ηλεκτροψόρος,** -α/-ος, -ο 11799] **1.** αυτός που λειτουργεί ως αγωγός ηλεκτρισμού, που διαρρέεται από ηλεκτρικό ρεύμα: - ***καλώδιο*** / ***σύρμα*** *i* ***γραμμές τού σιδηροδρόμου*** **2.** αυτός που παράγει ηλεκτρισμό: ~ ***μηχανή.***
Ιετυμ. < ***ήλεκτρο-*** + ***-φόρος*** < ***φέρω.*** ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. clectrophore].
ηλεκτροφυσιολογία (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ, τομέας τής φυσιολογίας που ασχολείται με την εξέταση τής (βιυ)ηλεκτρικής δραστηριότητας τού νευρικού και μυϊκού ιστού και γενικότ. κάθε ζωντανού ιστού. ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. electrophysiologie). **ηλεκτρόφωνο** (το) [18961 {ηλεκτρυφών-ου | -ων} συσκευή ή σύστημα αναπαραγωγής ήχου πυυ έχει εγγράφει σε δίσκους και το υπυίυ περιλαμβάνει συσκευή περιστροφής τού δίσκου ή ανάγνωσής του, ενισχυτή και μεγάφωνα ενσωματωμένα ή απυσπώμενα από τη συσκευή.
[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. electrophone|. **ηλεκτροφωταύγεια** (η) {χωρ. πληθ.} φυσ. το φαινόμενο τής παραγωγής φωτός χωρίς παράλληλη παραγωγή θερμότητας: ***καθαρή*** / ***ενδογενής -1| κύτταρο ηλεκτροφωταύγειας.***
[ETYM. Απόδ. τού αγγλ. electroluminescence (νόθο σύνθ.)]. **ηλεκτροφωτίζω** ρ. μετβ. [1892] {ηλεκτροφώτισ-α. -τηκα, -μένος} φωτίζω εγκαθιστώντας δίκτυο παροχής ηλεκτρικού ρεύματος: ***ζήτησαν να ηλεκτροφωτιστούν τα στενά κοντά στο σχολείο για μεγαλύτερη ασφά/.εια των παιδιών*** ΣΥΝ. ηλεκτροδοτώ. **— ηλεκτροφώτιση** (η) κ. **ηλεκτροφωτισμός** (ο) 11891].
ηλεκτροφώτιστος, -η,-ο [18901 αυτός που φωτίζεται με ηλεκτρικό, που έχει ηλεκτροφωτιστεί: - ***χωριό*** / ***δρόμος*** / ***πάρκο*** / ***περιοχή.***
ηλεκτροχειρουργική (η) {χωρ. πληθ.) η χρησιμοποίηση των ιδιοτήτων τού ηλεκτρικού ρεύματος στη χειρουργική.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. clectrochirurgicj. **ηλεκτροχημεία** (η) [1858] Ιχωρ. πληθ.} χημ. Ο κλάδος που μελετά τις χημικές αντιδράσεις πυυ πρυκαλεί ο ηλεκτρισμός ή την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος κατά τις διάφορες χημικές αντιδράσεις, καθώς και γενικότερα την επίδραση τού ηλεκτρισμού στα χημικά φαινόμενα.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. electrochimie|. **ηλεκτροχημικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την ηλεκτροχημεία: ~ ***μελέτη*** / ***αντίδραση*** / ***ισορροπία*** 2. *ηλεκτροχημικός* (ο/η) επιστήμονας πυυ έχει ειδικευθεί στην ηλεκτρυχημεία.
(ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. electrochimiquej. **ήλθα** ρ. ->έρχομαι
Ηλιαία (η) ΙΕΤ. το ανώτατο λαϊκό δικαστήριο στην αρχαία Αθήνα, τυ οποίο ιδρύθηκε από τον Σόλωνα τον 6ο αι. π.Χ., έφτασε στην ύψιστη ισχύ τής δικαιοδοσίας του κατά τον 5ο αι. π.Χ.· το απυτελούσαν 6.000 πυλίτες-δικαστές (ηλιαστές), οι οποίοι εκλέγονταν με κλήρο, και συνεδρίαζε κατά τμήματα (των 500 μελών).
[ρ.τυμ. < αρχ. ***Ηλιαία*** (το *ή-* πιθ. από παρετυμολογία προς το ***ήλιος)*** < θ. ***ήλι- < άλής*** «συγκεντρωμένος, συναθροισμένος» ****ά-ί·Ί-νής < ά-*** αθροιστ. + θ. */ ·ελ-(βλ. λ. ***απειλώ]***|. **ηλιακός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τον Ήλιο (ενν. ως αστέρα): ~ ***μάζα*** / ***ατμόσφαιρα*** / ***έκλειψη*** / ***ακτίνα*** / ***φως*** / ***ακτινο- βο/Ja*** / ***έκλαμψη*** (η σύντομη και αιφνίδια αύξηση τής λαμπρότητας τού Ηλίου. που συνοδεύει την έκρηξη ακτινοβολίας από κηλίδα) / ***ενέργεια*** (που εκπέμπεται από τον Ήλιο ως ακτινοβολία) / ***λατρεία*** ι ***θεότητα*** / ***σύμβολο*** (β) *ηλιακό σύστημα* ο 'Ηλιος μαζί με όλους τους πλανήτες και τα άλλα σώματα που περιστρέφονται γύρω από αυτόν (γ) *ηλιακό ημερολόγιο* το σύστημα χρονολόγησης που στηρίζεται στον χρόνο μιας πλήρους περιφοράς τής Γης γύρω από τον Ήλιο. δηλ. στις 365 ημέρες, καθώς και στη διάκριση των τεσσάρων εποχών (δ) *ηλιακές κηλίδες* τα συγκριτικώς σκοτεινά τμήματα πυυ εμφανίζυ- νται περιοδικά στην επιφάνεια τού Ηλίου επηρεάζοντας τον μαγνητισμό τής Γης και πρυκαλώντας άλλα φαινόμενα στη γήινη επιφάνεια 2. (α) αυτός που λειτουργεί με βάση την ενέργεια πυυ εκπέμπει ο Ήλιος, πυυ εξαρτάται από την αξιοποίησή της. την εκμετάλλευση τού Ηλίου ως πηγής φωτός ή θερμότητας: ~ ***ενεργειακός σταθμός*** (β)

ηλιακός συσσωρευτής *I* ***συλλέκτης*** βλ. λ. *συλλέκτης* (γ) ***ηλιακός (θερμοσίφωνας)*** συσκευή που αξιοποιεί την ενέργεια τού Ηλίου για τη θέρμανση νερού, προορισμένου κυρ. για οικιακή χρήση ή για εξυπηρέτηση μεγάλων κτηριακών εγκαταστάσεων (βιομηχανικών, ξενοδοχειακών μονάδων κ.λπ.): *ο - βοηβεί στην εξοικονόμηση χρημάτων και ηλεκτρικής ενέργειας* (δ) ***ηλιακό ρολόι*** όργανο με το οποίο προσδιορίζεται η ώρα τής ημέρας ανάλογα με τη μετατόπιση τής σκιάς ενός γνώμονα πάνω στον ειδικά διαβαθμισμένο επίπεδο δίσκο ή σε ανάλογη επιφάνεια πάνω στην οποία είναι στερεωμένος κατά τη μετακίνηση τού Ηλίου από την ανατολή ώς τη δύση (ε) ***ηλιακό πάρκο*** χώρος με ειδικές εγκαταστάσεις για την παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος 3. αυτός που οφείλεται στην επίδραση τού Ηλίου στους ζωντανούς οργανισμούς: ~ *ερύθημα* · 4. ανλτ. ***ηλιακό πλέγμα*** το πλέγμα των νεύρων που βρίσκεται στο ανώτερο τμήμα τής κοιλίας, μεταξύ στομαχιού και σπονδυλικής στήλης. — **ηλιακ-ά /-ώς** Ιμτγν.] επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληθυσμικός.*

ηλίανθος (ο) {ηλιάνθ-ου | -ων. -ους} πολυετές ή μονοετές ποώδες φυτό των εύκρατων χωρών, με κεφαλές σαν μεγάλες κίτρινες μαργαρίτες. που ακολουθούν τον ήλιο κατά τη διάρκεια τής ημέρας· καλλιεργείται για καλλωπιστικούς λόγους, αλλά και για τους εδώδιμους καρπούς του (ηλιόσπορους), από τους οποίους παράγεται και λάδι (ηλιέλαιο) συν. ήλιος.

|ΙΤΥΜ. Αντιδάν.. < νεολατ. helianthus < λατ. hcliamhes < μτγν. *ήλιαν- θέ£< ήλι(ο)- + -σ,νθές < άνθος],*

Ηλίας (ο) **1.** προφήτης τής Π.Δ., αυστηρή και ασκητική μορφή, που κήρυξε με ζήλο τον λόγο τού θεού 2. όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Bliyahu «θεός μου (είναι) ο Γιαχ»|. **ηλίαση** (η) |μτγν.I {–ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ιατρ. η ξαφνική και μερικές φορές θανατηφόρος υπεραιμία τού εγκεφάλου, που προκα- λείται από υπερβολική έκθεση στις ηλιακές ακτίνες· χαρακτηρίζεται από πλήρη σωματική εξάντληση με ή χωρίς πυρετό, πονοκέφαλο, ιλίγγους, εμετούς, σπασμούς ή και κώμα συν. ηλιοπληξία, **ηλιαστήριο** (το) [μτγν.I {ηλιαστηρί-ου [-ων} JATP. ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος νοσοκομείου και γενικότ. θεραπευτηρίου, κυρ. σανατορίων. υ οποίος διατίθεται σε ασθενείς που έχουν ανάγκη ηλιοθεραπείας. συστηματικής έκθεσης στο ηλιακό φως (για θεραπευτικούς λόγους ή ως συμπλήρωση εφαρμοζόμενης θεραπείας), **ηλιαστής** (ο) Ιαρχ.] (στην αρχαία Αθήνα) μέλος τού δικαστηρίου τής Ηλιαίας.

ηλιαχτίδα (η) (λογοτ.-καθημ.) η ακτίνα ηλιακού φωτός: ο/ *πρώτες ~ τής ανατολής τρύπωναν δειλά στο σκοτεινό δωμάτιο* συν. ακτίνα, **ηλιέλαιο** (το) [ηλιελαί-ου | -ων} το φυτικό, εδώδιμο λάδι που παρά- γεται από τους καρπούς τού ηλιάνθου. τους ηλιόσπορους.

[ι-τυμ. Απόδ. τού αγγλ. sunflower oil], **ηλίθιος,** -α, -υ (μειωτ.) **1.** (α) (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μειωμένη διανοητική ικανότητα (β) (για πράξεις, σκέψεις, καταστάσεις κ.λπ.) αυτός που φανερώνει έλλειψη εξυπνάδας, πνευματικής ζωντάνιας: *με κοίταζε μ' ένα - βλέμμα, λες και του μιλούσα σε άλλη γλώσσα!* συν. ανόητος, κουτός, χαζός· (μόνο για πρόσ.) βλάκας, κρετίνος, (λόγ.) ευήθης, μωρός αν Γ. έξυπνος 2. αυτός που δεν στηρίζεται στη λογική, που χαρακτηρίζεται από λογική ανεπάρκεια ή ασυνέχεια: *τέτοιους ~ συλ?.ογισμούς μόνο από αυτόν μπορούσες* u' *ακούσεις* ||[*ένα ολότελα - συμπέρασμα* αντ. λογικός, διεισδυτικός, βαθυστόχαστος 3. αυτός που δεν ταιριάζει στις περιστάσεις, άκαι- ρος, ακατάλληλος: *ήταν μια ~ ενέργεια που έβλαψε και τον ίδιο και τους ομοϊδεάτες του* || *είχε κάτι - παπούτσια / ρούχα*]| *τέτοιες ~ χειρονομίες εξάπτουν κάθε τόσο τα πνεύματα* αντ. κατάλληλος. — **ηλίθια** / **ηλιθίως** Ιαρχ.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*

[F.tym. αρχ. < επίρρ. *ήλιθα* < **ήλι-θος* < *ήλεός* «ανόητος, μωρός», αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με τα ρ. *ήλάσκω, άλάομαι* «περιφέρομαι, πε- ριπλανώμαι»].

ηλιθιότητα (η) [αρχ.] {ηλιθιοτήτων} **1.** η πνευματική υστέρηση, η μειωμένη αντιληπτική και αναλυτική ικανότητα, η χαμηλή διανοητική ανάπτυξη (κάποιου) ΣΥΝ. βλακεία, ανοησία, κρετινισμός, μωρία ΑΝΤ. εξυπνάδα, πνευματικότητα, ευφυΐα, οξύνοια 2. (συνεκδ.) οποια- δήποτε άκαιρη, αστόχαστη πράξη: *τέτοιες - έχουν δυσφημήσει τον αθλητισμό* 3. (συνηθ. στον πληθ.) κάθε πράξη ή λόγος που στερείται νοήματος, που δεν συμφωνεί με τη λογική: *άρχισε να λέει πάλι η?α- θιότητες* ΣΥΝ. χαζομάρα, κουταμάρα, μπούρδα, αερολογία, παλαβο- μάοα, ασυναρτησία ΑΝΤ. εξυπνάδα. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **ηλιθιώδης,** -ης, -ες [μτγν.| {ηλιθιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που ταιριάζει σκ ηλίθιο, που εκφράζει ηλιθιότητα: ~ *έκφραση / χαμόγελο / σχόλιο* ΣΥΝ. ηλίθιος ΑΝΤ. πνευματώδης, έξυπνος. — **ηλιθιωδώς** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **ηλικία** (η) {ηλικιών} **1.** η χρονική διάρκεια κατά την οποία (κάποιος/κάτι) έχει υπάρξει, η καταμετρημένη με έτη διάρκεια ζωής (προκειμένου για έμβια όντα. κυρ. ανθρώπους) ή ύπαρξης (προκειμέ- νου για άψυχα πράγματα και αφηρημένες έννοιες): *η δημοκρατία έχει ~ 2.400 χρόνων* [[*έχουν την ίδια ~. αφού γεννήθηκαν την ίδια χρονιά* || *τι ~ έχει:* [| *ξενιτεύτηκε σε ~ δεκαεπτά ετών* || *στην ~ των τριάντα πρέπει πια να έχει ωριμάσει-* φρ. (α) ***(πάνω) στο άνθος τής ηλικίας (κάποιου)*** βλ. λ. *άνθος* (β) ***μέση ηλικία*** **(i)** τα χρόνια στη ζωή κάποιου, κατά τα οποία θεωρείται μεσήλικας **(ii)** ο μέσος όρος ηλικίας ενός συνόλου (γ) ***τρίτη ηλικία*** (i) τα χρόνια στη ζωή κάποιου, κατά τα οποία θεωρείται ηλικιωμένος, γέρος: *στο κατώφλι τής ~ κάνει τον απολογισμό χου* || *μπήκε σχην ~* **(ii)** (περιληπτ.) το σύνολο των ηλικιωμένων μελών μιας κοινωνίας, οι ηλικιωμένοι: *τα αιτήματα τής ~* || *μεγαλύτερες παροχές στην ~!* (δ) (ευφημ.) ***μεγάλης / προχωρημένης ηλικίας*** για ηλικιωμένο άνθρωπο (ε) (οχρχαιοπρ.) ***προβεβηκ-ώς /***

-νία τη ηλικία βλ. λ. *προβεβηκώς (στ)* (ευφημ.) ***(μιας) κάποιας ηλικίας*** για πρόσωπο που δεν θεωρείται πια νέο. που έχει υπερβεί τ υ στάδιο τής νεότητας (ζ) ***μικρής / νεαρής ηλικίας*** για νεαρό άτομο: *δύο άτομα νεαρής ηλικίας κρατούνται ως ύποπτοι για τη ληστεία στην τράπεζα* (η) ***χωρίς ηλικία*** για πρόσωπα που διατηρούν τη ζωντάνια και την ενεργητικότητά τους παρότι έχουν μεγαλο')σει ηλικιακά αρκετά: *ένας καλλιτέχνης* - (θ) ***με την ηλικία*** με την πάροδο τού χρόνου, όσο μεγαλώνει κανείς: *είναι βέβαια ατίθασος, αλλά ~ θα διορθωθεί!* 2. καθεμιά από τις περιόδους ή τα στάδια τής ανθρώπινης ζθ)ής: *νεανική / παιδική / βρεφική / νηπιακή / εφηβική / ώριμη / μετεφηβική / γεροντική / προχωρημένη / πρώιμη / τρυφερή* ~ 3. το χρονικό σημείο, η περίοδος τής ζωής κατά την οποία θεωρείται κανείς κατάλληλος ή ικανός για (κάτι): *δεν έχει ακόμα την ~ για να βγάλει δίπλωμα οδήγησης* || *~ στράτευσης / συνταξιοδότησης* || *βρίσκεται στην ~ τής αμφισβήτησης*■ φρ. (α) ***(είμαι) σε ηλικία γάμου*** είμαι έτοιμος να επιλέ- ξω τον / τη σύντροφό μου και να αναλάβω τις ευθύνες τού έγγαμου βίου (β) ***όριο ηλικίας*** η ηλικία η οποία καθορίζεται ως όριο που σύμφωνα με τον νόμο επιτρέπει τη συνταξιοδότηση εργαζομένου ύστερα από τη συμπλήρωση καθορισμένου αριθμού ετών εργασίας: *έχει συμπληρώσει τα εργάσιμα χρόνια, αλλά δεν τον πιάνει το ~, για να βγει στη σύνταξη Α.* (συνεκδ.) το σύνολο ατόμων που θεωρούνται συνομήλικοι και οι αντίστοιχες κατηγορίες ως υποδιαιρέσεις ενός κοινωνικού συνόλου: *το μήνυμα τής πολιτικής μας απευθύνεται σε όλες τις ~* || *μόδα για τις νεαρές ~* 5. γεωλ. τυ χρονικό διάστημα κατά τυ οποίο υπήρξε απόθεση συγκεκριμένων πετρωμάτων και μπορεί να περιλαμβάνει έναν ή περισσότερους γεωλογικούς χρόνους **6.** στρατ. η κλάση (βλ.λ.). — **ηλικιακός,** -ή. -ό, **ηλικιακά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ηλικία* < *ηλιξ* «συνομήλικος» < **σΓάλικ-ς* < I.E. *swe- «ιδιαίτερος, κατάλληλος (για ένα πρόσωπο)», από όπου προέρχονται οι αντωνυμίες *δς - ή · δ, έκαστος* (βλ.λ.) κ.ά. Ο μορφολογικός σχηματισμός *sw-ali-k(o) (αρχ. *ήλίκος)* απαντά επίσης στα λατ. talis «τέτοιος» (> γαλλ. tel). qualis «οποίος» (> ισπ. cual), αρχ. σλαβ. jcliku «πόσος», tolikii «τόσος» κ.ά. Ομόρρ. *πηλίκο(ν)* (βλ.λ.). Η φρ. *στο άνθος τής ηλικίας* αποδίδει το γαλλ. dans la fleur de Page], **ηλικιωμένος,** -η, -ο (για πρόσ.) **1.** αυτός που βρίσκεται στη γεροντική ηλικία, που είναι προχωρημένης ηλικίας: ~ *πολιτικός / κυρία / ζευγάρι* ΣΥΝ. γέρος, γηραιός ΑΝΤ. νέος 2. ***ηλικιωμένος*** (ο), ***ηλικιωμένη*** (η) πρόσωπο μεγάλης ηλικίας: *μιλούσε με έναν ~* || *δύο ~ μπήκαν στο ταξί.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κακόσημος.*

[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. age|. **ήλιο**

(το) ··» ήλιον

ηλιο- κ. **ηλιο-** κ. **ηλι-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι το β' συνθετικό σχετίζεται με τον ήλιο: *ηλιο-θεραπεία. ηλιο-πληξία, η/ΛΟ-συσσωρευ- τής, ηλιο-βασίλεμα, ηλι-αχτίδα, ηλιό-σκονη, η?αό-λουστος. ηλιο-γέν- νητος, ηλιο-στολισμένος, ηλιο-φώτιστος, ηλιό-χρυσος.*

[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *ήλιος* (βλ.λ.) και σχηματίζει πλήθος ελληνογενών ξέν. όρων, πβ. αγγλ. helio-^raphy, γαλλ. helio-therapie κ.τ.λ.]. **ηλιοβασίλεμα** (το) Ιμεσν.] (ηλιοβασιλέμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το οπτικό φαινόμενο τής δύσης τού ηλίου: *το πορφυρό χρώμα τού ~* |[*το ~ τής Οίας στη Σαντορίνη θεωρείται το ωραιότερο στο Αιγαίο* ΣΥΝ. ηλιόγερμα. βασίλεμα ΑΝΤ. ανατολή 2. (συνεκδ.) η ώρα τής ημέρας κατά την οποία δύει ο ήλιος: *προς το ~ φάνηκαν δύο πλοία στον ορίζοντα* || *συναντήθηκαν το ~* (βλ. κ. λ. *βασιλεύω*). **ηλιοβολία** κ. (λαϊκ.) **λιοβολιά** (η) {ηλιοβυλιών} η ακτινυβολία φωτός από τον ήλιο. Επίσης **ηλιοβολή** Ιμτγν.].

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *ηλιοβολία < ή?αο- + -βολία < βάλλω* (πβ. κ. *βολή)].* **ηλιογέννητος,** -η, -υ [μεσν.] (λογοτ.) αυτός πυυ έχει την ωραιότητα *και* τη λαμπρότητα που ταιριάζει στον ήλιο: ~ *κόρη.* **ηλιογραφία** (η) [I799] {ηλιογραφιών} η ηλιοτυπία (βλ.λ.).

(Ε Ι ΥΜ, Κλληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. heliographie]. **ηλιογράφος** (ο) ΛΣΤΡΟΝ. όργανο για τη μέτρηση τής ηλιοφάνειας.

[ΕΤΥΜ, Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. heliographe|.

Ηλιόδωρος (υ) {-ου κ. -ώρου} **1.** ο *Εμεσηνός·* αρχαίος Έλληνας ιστοριογράφος (3ος αι. μ.Χ.) κο:ι συγγραφέο:ς τού εκτενέστερου αρχαίου μυθιστορήματος *Σύνταγμα των περί Θεαγένη και Χαρίκλειαν Λιθιο- πικών*(γνωστού ως *ΑιΟιοπικά)* 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < *ήλιος + -δωρος < δώρον].* **ηλιοθεραπεία** (η) 11896] {ηλιοθεραπειών} **1.** η σκόπιμη έκθεση τού σώματος απευθείας στις ηλιακές ακτίνες, ώστε να αποκτήσει πιο σκούρο χρώμα η επιδερμίδα: *η πολύωρη ~ είναι επικίνδυνη χωρίς τη χρήση αντηλιακών* 2. ΙΑΤΡ. η θεραπεία πάθησης, ασθένειας (λ.χ. τής φυματίωσης) μέσω τής έκθεσης στις ηλιακέ;: ακτίνες ΣΥΝ. ηλιόλουτρο. — **ηλιοθεραπευτικός,** -ή. -ό.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. heliothбrapie|. **ηλιοκαμένος,** -η. -ο αυτός που έχει αποκτήσει σκούρο ή ρόδινο χρώμα δέρματος λόγω τής έκθεσής του στις ακτίνες τού ηλίου: ~ *πρόσωπο / μπράτσο.*

ηλιοκεντρικός, -ή. -ό [1874] **1.** αυτός που υπολογίζεται με βάση το κέντρο τού Ηλίου: *το μήκος και το πλάτος των πλανητών υπολογίζεται με βάση τις ~ συντεταγμένες* 2. αυτός που θέτει τον Ήλιο ως κέντρο του, κατ' αντιδιαστολή προς τον γεωκεντρικό: ~ *θεωρία / σύστημα / θρησκεία ι ποίηση.* — **ηλιοκεντρικά** επίρρ., **ηλιοκεντριαμός** (ο). [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. heliocentrique]. **ηλιολατρία** (η) [I885| {χωρ. πληθ.) ΘΡΗΣΚ. η απόδοση θεϊκών ιδιοτήτων στον ήλιο και γενικότ. σε κάθε του απεικόνιση· η θρησκευτική λατρεία τού ηλίου ο>ς χορηγού φο>τός και ζωής: *η ~ αποτέλεσε κοινό χαρακτηριστικό πολλών αρχαίων πολιτισμών.* ■ **ηλιολάτρης** (ο) Ιμτγν.1, **ηλιολάτρισσα** (η), **ηλιολατρικός,** -ή, -ό, **ηλιολατρικά** επίρρ.

JΗΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. heliolatry]. **ηλιόλουστος,** -η. -ο |1889| κ. (λογοτ.) **λιόλουστος** αυτός που φωτίζεται άπλετα από τον ήλιο. που χαρακτηρίζεται από έντονο φωτισμό. ηλιοφάνεια: ~ *πρωινό / δωμάτιο / χώρα / παραλία* συν. ευήλιος, κατάφωτος, ολόφωτος αντ. ανήλιαγος.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. ξέν. όρου, πβ. αγγλ. sunbathed|. **ηλιόλουτρο** (το) [1896] ιλίρ. η μερική ή ολική έκθεση τού σώματος στην άμεση επίδραση των ηλιακών ακτινών για θεραπευτικούς λόγους ΣΥΝ. ηλιοθεραπεία, **ηλιόμορφος,** -η, -ο Ιμτγν.] κ. (λογοτ.) **λιόμορψος** αυτός που η μορφή του εκπέμπει την ομορφιά, τη ζεστασιά και τη λάμψη τού ηλίου. ο εξαιρετικά λαμπερός και ωραίος.

ήλιον (το) 11895| {ηλίου | χωρ. πληθ.Ι χημ. αδρανές, μονοατομικό, άχρωμο, άγευστο και άοσμο αέριο (σύμβολο Ηο). που ανήκει στα ευ- γενή αέρια· βρίσκεται σε μικρές ποσότητες ελεύθερο στην ατμόσφαιρα και χρησιμοποιείται συχνά ως υποκατάστατο εύφλεκτων αερίων (π.χ. τού υδρογόνου στα αερόστατα) και σε μείγματά του στις καταδύσεις (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

|1:ΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. helium, που ονομάστηκε έτσι. επειδή θεωρήθηκε ότι βρίσκεται ειδικά στον ήλιο f. **ηλιόπληκτος,** -η, -ο [1878J αυτός που λόγω υπερβολικής έκθεσης στον ήλιο έχει πάθει ηλίαση ή έχει υποστεί εγκαύματα, **ηλιοπληξία** (η) {1881] {ηλιοπληξιών} η ηλίαση (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *ηλιο-* + *-πληξία* < *πλήττω*\. **ηλίοπροστασία** (η) {ηλιοπροστασιών χωρ. πληθ. στη σημ. 1} **1.** η προστασία από την ηλιακή ακτινοβολία: *αντηλιακή κρέμα για -* |; *υλικό / κάλυμμα για ~ τού οχήματος 2.* (συνεκδ.) το κάλυμμα που τοποθετείται στο παρμπρίζ τού αυτοκινήτου, για να προστατεύει από τον ήλιο το εσωτερικό του.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sun protection|. **ηλιοροφή** (η) **1.** (σε όχημα) συρόμενο τμήμα τής οροφής που ανοίγει και επιτρέπει την είσοδο αέρα και ηλιακού φωτός 2. (σε κτήριο) ειδικά κατασκευασμένη διαφανής οροφή που επιτρέπει την είσοδο τού ηλιακού φωτός.

[li'j'ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sunroof (σημ. Ι) και skylight (σηϋ. *2)* J-

ήλιος (ο) {ήλ-ιου κ. (λόγ.) -ίου | -ιων κ. (λόγ.) -ίων, -ιούς κ. (λόγ.) -ίους|

(συνήθ. με κεφ.) ο αστέρας που αποτελεί το κέντρο τού ηλιακού συστήματος, γύρω από τον οποίο περιστρέφονται οι πλανήτες και από τον οποίο παίρνουν φως και θερμότητα: *φάσμα / ακτινοβολία / περιστροφή / πυκνότητα / θερμοκρασία τού* ~ 2. αυτός ο αστέρας, όπως γίνεται αντιληπτός στη Γη. σε σχέση με τη θέση του στον ουρανό. τη θερμότητα που παράγει, τον χρόνο κατά τον οποίο γίνεται ορατός κ.λπ.: *ο ~ δεν έχει ανατεί/.ει ακόμα* [| <5ry *μπορούσε να κοιτάξει τον ~ χωρίς γυαλιά* || ο ~ *τής Ελλάδας* [| *έκλειψη ηλίου* (βλ. λ. *έκλ,ειψηΥ* φρ. (α) *βγαίνει ο ήλιος* ανατέλλει, ξεκινά η μέρα: *μόλις βγει ο ήλιος, θα ξεκινήσουμε* (β) *η χώρα τού* **ανατέλλοντος** *ηλίου* η Ιαπωνία (γ) *υπό τον ήλιο (ύπό τόν ήλιον,* Δημοσθένης - πολλές φορές στην Π.Δ.) στη γη, στον επίγειο κόσμο: *όλοι οι άνθρ(»ποι είναι ίσοι* ~ (δ) *ήλιος τού μεσονυκτίου* τυ άστρο όπως γίνεται ορατό τα μεσάνυ- κτα τού καλοκαιριού στις αρκτικές και ανταρκτικές περιοχές (ε) (λόγ.) **ουδέν κρυπτόν** *υπό τόν ήλιον {ούδέν κρυπτόν ϋπο τόν ήλιον.* παρανόηση τής φρ. *ούκ εστιν παν πρόσφατον υπό τόν ήλιον,* Π.Δ. *Εκκλ.* 1.9) όλα αποκαλύπτονται, τίποτα δεν μένει μυστικό για πάντα: *πήγαν να αποκρύψουν τι συνέβη, αλλά ~!* (στ) (λόγ.) *ηλίου φαεινό- τερον (ήλιου φαεινότερον)* για πράγματα αυταπόδεικτα, που δεν αμφισβητούνται. που είναι απολύτως αυτονόητα: *είναι ~ ότι η σύμπτωση των θέσεών τους οφείλεται σε προσυνεννόηση* (ζ) **δεν έχω** *στον ήλιο μοίρα* είμαι σε εξαιρετικά δυσχερή κατάσταση, στερούμαι παντελώς ερεισμάτων (οικονομικών, κοινωνικών κ.λπ.). προοπτικών και δυνατοτήτων: *ορφανά και απροστάτευτα' δεν έχουν στον ήλιο μοίρα* (η) (παροιμ.) *ήλιος και βροχή, παντρεύονται οι φτωχοί* για τα θλιβερά επακόλουθα τής φτώχιας, την ατυχία και τη δυσμενή μεταχείριση όσων στερούνται οικονομικών μέσων συν. όπου φτωχός κι η μοίρα του (θ) (παροιμ.) *με τον ήλιο τα μπάζω, με τον ήλιο τα βγάζω, τι* **έχουν** *τα έρμα και ψοφάνε;* (ενν. τα πρόβατα) για την εύλογη και αναμενόμενη αποτυχία όσων ξεκινούν με καθυστέρηση και σταματούν νωρίς την εργασία τους· αυτοί που δεν εργάζονται με ζήλο και σύστημα δεν προκόβουν 3. (συνεκδ.) τυ φως και η θερμότητα που εκπέμπει αυτός *ο* αστέρας: *ο εκτυφλωτικός ~ τού μεσημεριού* /Ι *ο ~ έμπαινε γλυκά από το ανοικτό παράθυρο* |[*βγήκε να ζεσταθεί λιγάκι στον ~* || *η άμμος έκαιγε από τον ~!* φρ. (α) *με πιάνει ο ήλιος* (μεσον. φρ.) μαυρίζω από την επίδραση των ηλιακο')ν ακτίνων. σκουραίνει εύκολα η επιδερμίδα μου με την έκθεση στον ήλιο: *είναι με/.αχρίνός και τον πιάνει εύκολα ο ήλιος* (β) (καθημ.) *κάθομαι στον ήλιο* κάνω ηλιοθεραπεία, εκτίθεμαι στις ηλιακές ακτίνες: *κάθεται με τις ώρες στον ήλιο, για να μαυρίσει* (γ) (εκφραστ.) *ήλιος με δόντια* για μέρα που συνδυάζει ηλιοφάνεια και κρύο (δ) *το βλέπει ο ήλιος* (για σπίτια. χώρους) λιάζεται, είναι εκτεθειμένο στον ήλιο: *το σπίτι μας ~ από όλες τις πλευρές* 4. (συνεκδ.) ο ωραίος, ηλιόλουστος καιρός: *σήμερα έχει είναι χαρά θεού έξω* **5.** κάθε αυτόφωτο ουράνιο σιόμα. που αποτελεί κέντρο ηλιακού συστήματος: *τα άστρα τής νύχτας είναι οι ~ άλλων πλανητικών συστημάτων* 6. σχέδιο ή συμβολική αναπαράσταση τού αστέρα αυτού. π.χ. ως κύκλου περιβεβλημένου με ακτίνες ή ζωγραφισμένου με ανθρώπινα χαρακτηριστικά προσώπου (μάτια, στόμα κ.λπ.): *ζωγράφισε έναν στην άκρη τού τετραδίου της*

ο - τής Βεργίνας **7.** (μτφ.) (α) οτιδήποτε προσεγγίζει τη λάμψη και την αίγλη τού αστέρα αυτού: *ο ~ τής δικαιοσύνης* (ο Χριστός) (β) (συχνά και ως προσφώνηση αγαπημένου προσώπου): *ήλιε μου!* · 8. τυ φυτό ηλίανθος και το άνθος του (η κεφαλή του). ■+* σχολιο λ. *συνί ζηση, καινός.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήλ/.ιος / άέλιος* < *xσαΡέλιος* < I.E. *sawel- «ήλιος», πβ. σανσκρ. s6ra-. λατ. sol. γαλλ. soleil. ισπ. sol. ιρλ. sliil. γερμ. Sonne, αγγλ. sun κ.ά. Παράγ. *άπηλιώτης* (βλ.λ.)]. **ηλιόσκονη** (η) 11894] {χωρ. πληθ.Ι (λογοτ.) **1.** τα αιωρούμενα μόρια σκόνης που διακρίνονται σε μια ακτίνα φοηός. η οποία διαπερνά σκοτεινό *γιόρο* 2. (μτφ.) ο γαλαξίας ως σύνολο αυτοτελιόν άστρων, **ηλιοσκοπία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η παρατήρηση τού ηλίου κατά συστηματικό. επιστημονικό τρόπο και με τη χρήση ειδικών τηλεσκοπικών οργάνων. **ηλιοσκοπικός,**-ή.-ό, **ηλιοσκοπικά** επίρρ.

ΙϋΤΥΜ. < *ηλιο-* + *σκοπιά* < *σκοπώ*\. **ηλιοσκόπιο** (το) {ηλιοσκοπί-ου | -ων] αςτρον. εξάρτημα τού τηλεσκοπίου που χρησιμοποιείται κατά την παρατήρηση τού Ηλίου με στόχο τον περιορισμό τής εκτυφλωτικής λαμπρότητάς του για τη διευκόλυνση τής παρατήρησης τής επιφάνειάς του· αποτελείται από μία μαύρη γυάλινη πλάκα, που στα σύγχρονα τηλεσκόπια αντικαθίσταται από απορροφητικά φίλτρα.

|ftym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Heljoskop. άσχετο προς το μτγν. *ήλιοσκοπιος* <'είδυς ηλιοτροπίου»], **ηλιόσπορος** κ. (λαΐκ.) **λιόσπορος** (ο) ο σπόρος τού ηλιάνθου, που χρησιμοποιείται κυρ. ως συστατικό κτηνοτροφίαν και πτηνοτρυφών και τρώγεται αποξηραμμένος ή καβουρντισμένος ο)ς ξηρός καρπός: *αλατισμένοι*

ηλιοστάσιο (το) {ηλιοστασί-ου j -ων} ΑΣΤΡΟΝ. καθεμιά από τις δύο ημέρες στη διάρκεια τού έτους, κατά τις οποίες η ημέρα έχει μέγιστη ή ελάχιστη διάρκεια ανάλογα με τη θέση τού Ήλιου ως προς τη Γη: *θερινό -* (21-22 Ιουνίου) και *χειμερινό -* (21-22 Δεκεμβρίου) αντίστοι-
χ(ει.

jiiΤΥΜ. < μεσον. *ηλιοστάσιον* < *ήλιο-* + *-στάσιον*> *στάσις].* **ηλιοστάτης** (ο) 11873] {ηλιυστατο>ν} ΑΣΤΡΟΝ. όργανο που αποτελείται από καθρέπτη κινούμενο με ωρολογιακό μηχανισμό, ο οποίος αντανακλά τις ηλιακές ακτίνες προς καθορισμένη κατεύθυνση.

[πτυμ. < *ηλιο-* + *-στάτης* < θ. *στα-* (πβ. αρχ. *ϊ-στα-μαι).* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hcliostat]. **ηλιοσυσσωρευτής** (ο) η ηλιακός συσσωρευτής (βλ. λ. *ηλιακός).* **ηλιοτρόπιο** (το) {ηλιοτροπί-ου **[** -ωνί **1.** φυτό των εύκρατων και τροπικών περιοχών. που χαρακτηρίζεται από τη συνεχή στροφή των αν- θέων του προς την κατεύθυνση τού ηλίου· ο ηλίανθος (βλ.λ.) · 2. ΧΗΜ. η μπλε χρωστική ύλη που λαμβάνεται από συγκεκριμένους λειχήνες, παίρνοντας μπλε χρώμα σε αλκαλικό διάλυμα και κόκκινο σε όξινο διάλυμα και η οποία χρησιμοποιείται ευρύτατα ως χημικός δείκτης·. *βάμμα η?αοτροπίυυ.* Επίσης (λα\κ.) **λιοτρόπι.**

[ι-ΤΥΜ. < μτγν. *ήλιοτρόπιον* < *ήλιο-* + *-τρόπιο ν*< *τρέπω*\. **ηλιοτροπισμός** (ο) [Ι89!| η χαρακτηριστική ιδιότητα συγκεκριμένων φυτών να στρέφουν τα φύλλα τους προς την κατεύθυνση τού ηλίου και κάθετα προς τη ροή τής ηλιακής ακτινοβολίας ΣΥΝ. φωτοτροπισμός. Ηπίσης **ηλιοτροπία** (ηί.

| if ΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hcliolropism]. **ηλιοτυπία** (η) [**1**850[{ηλιοτυπιίόν} **1.** (παλαιότ.) μέθοδος φωτογραφικής εκτύπωσης για την αναπαραγωγή αντιγράφων, κατά την οποία πάνω σε μια πλάκα από ψευδάργυρο ή σε μια λιθογραφική πλάκα απλώνεται ένα στρώμα από ειδικό υλικό και κατόπιν αυτή εκτίθεται στον ήλιο. ώστε η πλάκα αυτή να είναι έτοιμη για λιθογραφικές εργασίες ΣΥΝ. ηλιογραφία **2.** αντίστοιχη με την παραπάνω μέθοδος παραγωγής αντιτύπων, κατά την οποία η πλάκα εκτίθεται σε τεχνητό φωτισμό. — **ηλιοτυπικός,** -ή. -ό [1889].

|hi ΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. heliotypie|. **ηλιοφάνεια** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η ύπαρξη ηλίου σε ουρανό χωρίς σύννεφα: *ο καιρός θα είναι βροχερός και συννεφιασμένος με διαστήματα ηλιοφάνειας* 2. ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ τής ανατολής και τής δύσης τού ηλίου και ο οποίος είναι διαφορετικός κατά γεωγραφικά μήκη: *το καλοκαίρι υπάρχει μεγα/.ύτερη καθώς οι μέρες μεγαλώνουν.*

{LiΤΥΜ. < *ηλιο-* + *φάνεια* < *φαίνομαι,* απόδ. τού γαλλ. ensoleillcmcntj. **ηλιόφιλος,** -η. -ο [18911 αυτός που ευδοκιμεί και αναπτύσσεται σε συνθήκες έντονης ηλιοφάνειας, υψηλών θερμοκρασιών ΣΥΝ. ηλιοχα- ρής, Φωτόφιλος.

ηλιοφοβία (η) [1898] {χωρ. πληθ.} ο παθολογικός φόβος τής έκθεσης στο ηλιακό φως. — **ηλιόφοβος.** -η, -ο κ. **ηλιοφοβικός,** -ή. -ό. jLΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. *όρ..* < *αγγλ.* heliopbobiaj. **ηλιόφως** κ. (λογοτ.) **λιόφως** (το) {ηλιόφωτος | χωρ. πληθ.} το φως τού ηλίου. τυ σύνολο τής φωτεινής ενέργειας που εκπέμπει ο ήλιος,

ηλιοφώτιστος, -η. -ο | [853] αυτός που φωτίζεται από τον ήλιο: - *τοπίο [1] δο)μάτιο / χ(ορι*ό ΣΥΝ. ηλιόλουστος, κατάφωτος, φωτόλουστος, ολόφωτος. Ηπίσης **ηλιόφωτος** [1854] κ. (λογοτ.) **ηλιόφωτος. ηλιόχαρος,** -η. -ο κ. (λογοτ.) **λιόχαρος** αυτός που δημιουργεί την αίσθηση ότι δέχεται με χαρά το φως και τη ζεστασιά τού ήλιου, ότι παραδίδεται με ευχαρίστηση στο φως τής ημέρας: ~ *ακρογια?αά / νησί / θάλασσα.* Ηπίσης **ηλιοχαρής,** -ής, -ές. **ηλιοψημένος,** -η, -ο (λογοτ.) ηλιοκαμένος, μαυρισμένος από τον ήλιο.

ήλος (ο) (αρχαιοπρ.) **1.** το καρφί· συνήθ. στη φρ. *επί (εις) τον τύπον των ήλων (είς τόν τύπον τών ή/^ν,* Κ.Δ. Ιωάνν. 20,25) στο αποτύπωμα των καρφιών (πάνω στο σώμα τού Χριστού)' (μτφ.) στο σημείο, θέμα κ.λπ. που κυρίως ενοχλεί, που μαρτυρεί μια δυσάρεστη ή οδυνηρή κατάσταση: *πρέπει να βά/^ουμε το δάκτυ/.ο* αντικρίζοντας *κατάματα το πρόβλημα των ναρκωτικών2.* ΙΑΤΡ. το ειδικό μεταλλικό καρφί που χρησιμοποιείται για την αποκατάσταση καταγμάτων μακρών οστών.

[ετυμ. < αρχ. *ήλος* < **Γάλ-νος / *Γάλ-σος.* που πιθ. συνδ. με λατ. vallus

«πάσσαλος», vallum «χαράκωμα (με πασσάλους)»|.

ήλος: παράγωγα. Στην Αρχ. Κλληνική η λ. που χρησιμοποιείται για το καρφί είναι η λ. **ήλος** (ο). Η λ. αυτή σε νεότερους χρόνους (τού Μεσαίωνα) αντικαθίσταται από το **καρφί** (< *καρφ-ίον).* υποκοριστικό τού αρχ. **κάρφος** «σχίζα, ξυλάκι. ξερό άχυρο, αγκίθα». Από τη γλώσσα τού Ευαγγελίου είναι γνωστή η φράση τού Χριστού: *«Μή κρίνετε, ίνα μή κριΟήτε* **[...J n** *δέ βλέπεις τό κάρφος τό έν τώ όφθαλμώ τού άδελφού σου. τήν δέ έν τώ σώ όφΟαλμφ δοκόν ον κατανοείς;»* (Ματθ. 7. 1-4). Στη λόγια γλώσσα, εντούτοις, το *ήλος* χρησιμοποιείται ευρύτερα· έτσι το βρίσκουμε συχνά στην υμνο- γραφία των Παθών τού Χριστού, στα τροπάρια που ψάλλονται τη Μ. Εβδομάδα (πβ. το αντίφωνο τής Μ. Πέμπτης: *«Σήμερον κρεμάται έπι ξύλου ό έν ύδασι τήν γήν κρεμάσας* |...[. *Ήλοις προ- ση/.ώθη ό νυμφίος τής Ί-κκλησίας. Λόγχη έκεντήθη ύ Υίός τής Παρθένον*!...[).

Σύνθετα τού *ήλος: καθ-ηλώνω* (< *κατά + ήλώ), καθήλωση, καθη- Ρ.ωτικός- προσ-ηλώνω {< πρός + ήλο')), προσήλωση, προσηλωμένος* ξ-ηλώνω* (< *εξ-ηλώνω*), *ξήλωμα* (το *ξη?·.ώνω* θεωρήθηκε παλιότερα ότι παράγεται από το *ξύλο* και γράφτηκε λανθασμένα ως **ξυλώ- νω!).**

Η φράση **έπι τόν τύπον τών ήλων** τού Ευαγγελίου, που σήμερα χρησιμοποιείται μεταφορικά, για να δηλιόσει την πρόθεση των ομιλητών να μπουν στην ουσία ενός ζητήματος, να αντιμετωπίσουν την πραγματικότητα άμεσα και ευθέως, είναι εσφαλμένη. Η ορθή φράση (αυτή που απευθύνει στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο ο Θο>μάς στους λοιπούς Αποστόλους, όταν του αναγγέλλουν ότι είδαν τον Χριστό, ο οποίος τους φανερώθηκε μετά τη σταύρωση και την ταφή του) είναι: *«έάνμή ΐδω έν ταΐς χερσίν αύτού τόν τύπον τών ήλο)ν καί Βάλω τόν δάκτυλόν μου εις τόν τύπον τών* **ήλων»** και όχι *«επί τόν τύπον τών ήλων».*

-ηλός, -ή, -ό κατάληξη επιθέτων που δηλώνει ιδιότητα: *απατ-η/.ός, σιωπ-ηλός, σφριγ-ηλός.*

[ετυμ. αρχ. καταλ. επίθημα, που προέρχεται από το αντίστοιχο Ι.Κ. **Ιυ-.* επαυξημένο συνήθ. με τα φωνήεντα *-ε-. -ο-* και *-α-.* Γα επίθ. σε *-ηλός* προέρχονταν αρχικώς από συνηρημένα ρήματα, πράγμα που εξηγεί το μακρό *-η-* ως αποτέλεσμα συναιρέσεως (π.χ *σιωπά-ω > *σιωπα-αλό-ς > σιωπηλός, νοσέ-ω > *νοσε-ελό-ς > νοσηλός),* αργότερα όμως επεκτάθηκαν αναλογικούς και σε μετονοματικά ή άλλα παράγωγα (π.χ. *χαμαί > χαμηλός, ύψος > υψηλός].*

Η.Λ.Π.Α.Π. (τα) Ιλεκτροκίνητα Λεωφορεία Περιοχής Αθήνας-Πει- ραιά.

Ηλύσια Πεδία (τα) {Ηλυσίων Πεδίων! **1.** μυολ. το έσχατο άκρο τής Γης, όπου διέμεναν οι ήρωες μετά τον θάνατό τους σε συνθήκες απόλυτης ευτυχίας 2. (γενικότ.) κάθε τόπος που προσφέρει ευχαρίστηση, μακαριότητα και απολαύσεις 3. παγκοσμΐως γνωστή κεντρική λεωφόρος τού Παρισιού, που ενώνει την πλατεία Ομονοίας με την Αψίδα τού Θριάμβου.

[γ.τυμ. < αρχ. *ήλύσιον (πεδίον).* αβεβ. ετύμου. Κατά μία άποψη, πρόκειται για προελλην. λ., αν ο τ. *Ήλύσιον* θεωρηθεί αρχαϊκό τοπωνύμιο. Κατ' άλλη άποψη, η λ. αποκόπηκε από το επίθ. *έν-ηλύσιος «χτυπημένος από* κεραυνό» (< *έν- + -ηλύσιος<θ. -ελυ-.* μεταπτωτ. βαθμ. θ. που απαντά στον μέλλ. *έλ.εύσομαι.* βλ. λ. *έλευσις).* άποι/η που ενι- σχύεται από το γεγονός ότι οι αρχαίοι θεωρούσαν ευτυχισμένους όσους πέθαιναν από χτύπημα κεραυνού!, **ήλωση** (η) {-ης κ. -ώσεο)ς | -ο')σεις. -ώσεων! ιλτρ. η στερέωση με ειδικό καρφί κατάγματος ενός μακρού οστού.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. nailing].

-ημα παραγωγική κατάληξη (λεξικό επίθημα) που χρησιμοποιείται στη γλωσσολογία για να δηλωθούν οι διάφορες μονάδες στην ανάλυση τής δομής τής γλώσσας: *φών-ημα* (βλ.λ.). *μόρφ-ημα* (βλ.λ.). *λέξ-ημα* (βλ.λ.), *γράφ-ημα* (βλ.λ.), *μόν-ημα* (βλ.λ.). *σήμ-ημα* (βλ.λ.). *γλώσσ-ημα* (βλ.λ.).

Ημαθία (η) περιοχή και νομός τής Κ. Μακεδονίας με προκεύουσα τη Βέροια.

[γ.τυμ. αρχ. < *άμαθος* «άμμος», πβ. αρχ. *ψαμαθος* «η άμμος τής θαλάσσιας παραλίας», βλ. κ. *άμμος].* **ήμαρ** (το) (αρχαιοπρ.) η ημέρα- μόνο στις φρ. (α) *νόστιμον ήμαρ (νό- στιμον ήμαρ,* Ομήρ. *06. α* 9, 168) η μέρα τής επιστροφής στην πατρίδα: *για τους ξενιτεμένους το πιο γλυκό όνειρο είναι το ~* (β) *μόρσιμον ί ολέθριον ί αίσιμον ξ νηλεές ήμαρ (μόρσιμον / όλέθριον / αϊσιμον / νηλεές ήμαρ)* η μοιραία μέρα. η μέρα τού θανάτου: *θ?αβερό. αλλά και αναπόδραστο το ~* (γ) *έσσετ' ήμαρ (έσσετ' ήμαρ. όταν ποτ' όλώλη "Ιλιος ίρή,* Ομήρ. *Ιλ.* Δ 164: θα έρθει η ημέρα που θα χαθεί η ιερή Τροία) θα έρθει μέρα...! (κυρ. ως απειλή ή προειδοποίηση): *Όλα όσα επιχειρείτε να αποκρύψετε, θα αποκαλυφθούν! ~!*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήμαρ I άμαρ* (< Ι.Ε. **amor).* που συνδ. με αρμ. awr «ημέρα». Βλ. κ. *ημέρα\.* **ημαρτημένος,** -η, -ο (λόγ.) εσφαλμένος, λανθασμένος: (κ. ως ουσ.) *διόρθωση ημαρτημένων.* — **ημαρτημένως** επίρρ. σχολιο λ. *μετοχή.* ΕΤΥΜ. < αρχ. *ημαρτημένος, μτχ.* παθ. παρακ. τού ρ. *αμαρτάνω\.* **ήμαρτον** επιφοιν. **1.** έλεος! συγχώρησέ με! κυρ. στις Φί\ (α) *ήμαρτον,* **Θεέ** *μου / Παναγία μου / Χριστέ μου!* **(i)** για περιπτο>σεις παραδοχής σφάλματος, ατοπήματος, αμαρτίας και μετάνοιας γι' αυτό (ii) για την έκφραση αγανάκτησης ή απελπισίας: *~! Μα αυτός ο άνθρωπος* σε *βγάζει από τα ρούχα σου!* (β) *κάνω (κάποιον) να πει «ήμαρτον»* βασανίζω, κάνω (κάποιον) να ζητήσει έλεος 2. (για έκφραση αγανάκτησης και εντονότατης δυσανασχέτησης. κυρ. για κατάσταση που ταλαιπωρεί τον ομιλούντα) έσφαλα, φτάνει! ώς εδώ! αρκεί! αλίμονο!, αμάν πια!: *~! Τι έχω κάνει και βασανίζομαι έτσι!* (βλ. λ. *αμαρτάνω).*

|γ-τυμ. < αρχ. *ήμαρτον,* αόρ. β' τού ρ. *αμαρτάνω,* που χρησιμοποιήθη- κε επιφωνηματικώς από τον Μεσν., προφανώς μέσω τής γλώσσας τής Κ.Δ. (π.χ. Λουκ. 15, 21:...*πάτερ, ήμαρτον εις τόν ουρανόν καί ενώπιον σου...)].*

ημεδαπός, -ή, -ό **1.** (λόγ.) αυτός που η προέλευση, η καταγωγή του είναι από το εσοκερικό μιας χώρας συν. ιθαγενής, ντόπιος ΑΝΤ. αλλοδαπός. ξένος 2. ***ημεδαπός*** (ο), ***ημεδαπή*** (η) αλλοδαπός που έχει αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια: *οι σύζυγοι Ελλήνων θεωρούνται ημεδαπές* 3. ***ημεδαπή*** (η) η χώρα στην οποία ανήκουμε, η χώρα μας: *μεγά/.ωσε και σπούδασε στην ~* συν. αλλοδαπή, εξωτερικό. [γ.τυμ. < αρχ. *ήμεδαπός*< *ήμε-δ-απός* < θ. *ήμε-* (< *ήμεΐς)* + πρόσφυμα *-δ-* (κατ' αναλογίαν προς το αντώνυμο *άλ/^οδαπός.* βλ.λ.) + *-απός* « Ι.Ε. **-nkʷos*)[.

ημείς προσ. αντων. {ημών. ημίν. ημάς) (αρχαιοπρ.) εμείς. ΣΧΟΛΙΟ λ. *προσωπικός.*

| εγυμ. < αρχ. *ήμεΐς / άμμεςI άμές*< *~άσμε* (με δασύτητα οφειλόμενη σε αναλογία προς το *ύμεΐς* ή σε πρόληψη τού *-σ-* στο σύμπλεγμα *-σμ-* τού **άσμε)* < Ι.Ε. **ns-smc* «εμείς», πβ. σανσκρ. asman. λατ. nos. γαλλ. nous, γυτθ. uns «εμάς», αγγλ. us, γερμ. uns κ.ά. Ομόρρ. *ήμε-δαπός, ήμέ- τερος* (βλ.λ.)|.

ημέρα κ. **μέρα** (η) {ημερών) **1.** το χρονικό διάστημα που διαρκεί από την ανατολή ώς τη δύση τού ηλίου. το διάστημα ηλιοφάνειας που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο νύχτες: *εργάζεται πάντα την - || οι μεγάλες ~ τού κα/.οκαιριού* λντ. νύχτα, βράδυ· φρ. (α) ***μέρα-νύχτα / νύχτα- μέρα*** (μεσν. φρ.) συνεχώς, καθ' όλο το εικοσιτετράωρο. χωρίς διακοπή: *- δούλεψε, για να* τελειώσει *εγκαίρο)ς || ~ προσεύχεται* (β) ***η μέρα με τη νύχτα*** για εντελώς ανόμοια, διαφορετικά μεταξύ τους πρόσωπα, πράγματα, καταστάσεις: *τα δύο αδέλφια είναι ~. ο ένας εργατικός ο άλλος τεμπέ/.ης* ΣΥΝ. καμία σχέση (γ) ***πήρε / βρήκε η μέρα (κάποιον)*** ξημέρωσε: *μας - στους δρόμους* (δ) ***άστρο τής ημέρας*** *ο* Ηλιος (ε) ***φτειάχνω την ημέρα (κάποιου)*** βλ. λ. *φτειάκνω* 2. (συνεκδ.) η ηλιοφάνεια, το φως τού ηλίου κατά τη διάρκεια αυτού τού χρονικού διαστήματος: *έξω έχει ακόμα γιατί άναψες φως;* 3. το σύνολο το)ν καιρικών συνθηκο')ν που επικρατούν κατά τη διάρκεια ενός εικοσιτετραώρου: *η?λόλονστη / βροχερή / κρύα / ζεστή / συννεφιασμένη ~* 4. αίτιόν, ο χρόνος που χρειάζεται οποιοδήποτε ουράνιο σώμα, για να επιτελέσει μια πλήρη περιστροφή γύρω από τον άξονά του: *η ~ τού Άρη* 5. (ειδικότ.) το χρονικό διάστημα είκοσι τεσσάρων ωρών, ένα εικοσιτετράωρο: *η εβδομάδα έχει εφτά ~* [[*ο μήνας έχει 3ί ~·* φρ. (α) ***μέρα παρά μέρα*** κάθε δύο εικοσιτετράωρα: *τον επισκέπτονταν ~ πέντε φορές το δεκαήμερο* (β) ***μέρα με τη μέρα / ημέρα την ημέρα*** (μεσν. φρ.) ***/από μέρα σε μέρα*** με την πάροδο τού χρόνου, καθώς περνά ο καιρός: *ακολουθούσε αυστηρή θεραπευτική αγωγή και ~ έβλεπε βελτίωση* jj *~ τα πράγματα γίνονται πιο απεί/.ητικά στα σύνορά μας* συν. βαθμηδόν (γ) ***κάθε μέρα*** συνέχεια: *~ το ίδιο βιολί, σε βαρέθηκα πια!* || *~ τα ίδια και τα ίδια* (δ) ***από τη μια μέρα στην άλλη*** σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, ξαφνικά: *~ έγινε πλούσιος και διάσημος* συν. από τη μια στιγμή στην άλλη (ε) ***τής ημέρας*** τής επικαι- ρότητας: *έγινε με την πράξη* του *το πρόσωπο ~* || *το θέμα η 'Αηστεία τής τράπεζας, πρακάλεσε έντονες συζητήσεις*]] το *πιάτο ~* (αυτό που σερβίρεται ως σπεσιαλιτέ σε εστιατόριο για ένα εικοσιτετράωρο) (στ) ***βλέπω το φως τής ημέρας*** (i) (μτφ.) έρχομαι στη ζθ)ή, γεννιέμαι: *είδε το φως τής ημέρας στις 21 Νοεμβρίου τού 1990 {*ii) κοινοποιούμαι, έρχομαι στη δημοσιότητα, αποκαλύπτομαι, γίνομαι γνωστός: *ένα νέο σκάνδα/.ο β?<.έπει σήμερα το φως τής ημέρας* (ζ) ***σώθηκαν οι μέρες του*** έφτασε στο τέλος τής ζωής του: *ενενήντα χρονών είναι πια ο άν-θρωπος·* (η) (λόγ.) ***προ ημερών*** πριν από κάποιες ημέρες: *~ δέχθηκα ένα περίεργο τη/^εφώνημα* 6. (η γεν. ***ημέρας*** ο)ς προσδιορισμός) φρέσκος: *αβγά ~* 7. το χρονικό διάστημα που υπολογίζεται ως χρόνος ημερήσιας επαγγελματικής απασχόλησης *και* αντιστοιχεί σε ένα ημερομίσθιο: *δούλεψε είκοσι ~ αντό τον μήνα* [[*πήρε δέκα ~ άδεια-* φρ. (α) ***εργάσιμη μέρα*** αυτή που έχει συμφωνηθεί ως κατάλληλη για επαγγελματική απασχόληση, κατά τη διάρκεια τής οποίας ο εργαζόμενος οφείλει να αποδώσει έργο. να εργαστεί: *οι επέτειοι σημαντικοί ιστορικών γεγονότων δεν είναι συνήθως εργάσιμες ~* [| *η Δευτέρα είναι η πρώτη ~ τής εβδομάδας* αν γ. αργία (β) ***τρώω / χάνω την ημέρα μου*** χάνω τον χρόνο μου. διαθέτο) τον χρόνο μου κατά μη αποδοτικό τρόπο: *έχασα την ημέρα μου με το κνκλοφοριακό!* (γ) (πα- ροιμ.) ***τής νύχτας τα καμώματα τα βλέπει η μέρα και γελά*** βλ. λ. *νύχτα* 8. εικοσιτετράωρο που αφιερώνεται σε συγκεκριμένο σκοπό (δραστηριότητα, εορτασμό, λατρεία κ,λπ.): *σήμερα είναι ~ ξεκούρασης και χα/.άρωσης || έφτασε και η ~ των εκ?^ογών* || ~ του *Πάσχα / των Χριστουγέννων ί τής 25ης Μαρτίου / τής επετείου τού ΟΧ] / τού Πο/.υτεχνείου / τής Καθαράς Δευτέρας* || ~ του *παιδιού / τής γυναίκας ί των ζώων* 9. κάθε εικοσιτετράοιρο ως σύνολο δραστηριοτήτων, όπως το ζει κανείς με βάση τα γεγονότα που συμβαίνουν: *απλή / τυπική / σημαντική / κρίσιμη / ξεχωριστή ~·* φρ. (α) ***μια μέρα*** (συνήθ. ως απειλή) κάποτε στο μέλλον: ***~*** *θα σου πω εγώ* **/** *θα σου δείξω* (β) ***είμαι σε καλή I κακή / σπουδαία κ.λπ. ημέρα*** βρίσκομαι σε καλή **/** κακή **/** σπουδαία κ.λπ. κατάσταση, αποδίδω καλά / άσχημα / σπουδαία κ.λπ. (γ) ***είναι η μέρα μου*** για αλλεπάλληλες επιτυχίες ή ατυχίες, που ακολουθούν η μία την άλλη: *όλα μου πάνε στραβά σήμερα, θα 'ναι η μέρα μου!* (δ) (για γυναίκες) ***είμαι ατις μέρες μου*** περιμένω να γεννήσω, είμαι στον ένατο μήνα (ε) ***μέρα σου και μέρα μου*** σειρά σου και σειρά μου. μία σου και μία μου: *δεν γίνεται κάθε φορά να με νικάς. ~!* (στ) ***αποφράδα ημέρα*** βλ. λ. *αποφράδα* (ζ) (μτφ.) ***άσπρη μέρα*** ευνοϊκή και αίσια στιγμή: *θα 'ρθει μια ~ και για μας. δεν μπορεί! || μια ζωή στα βάσανα και στις ταλαιπωρίες- μια ~* όεν *είδε!* (η) ***την κακή σου μέρα / την κακή και ψυχρή σου μέρα / κακή μέρα να χεις!*** ως κα-

τάρα και βρισιά εναντίον κάποιου: *παλιάνθρωπε!* (θ) (παροιμ.) *κάθε μέρα δεν είναι τ' Αϊ-Γιαννιού / Πασχαλιά* τα ευχάριστα γεγονότα δεν μπορούν να επαναλαμβάνονται συχνά: *κέρδισε μια φορά στο* ***ΛΟΤΤΟ****, αλλά δεν θα κερδίζει συνέχεια*■ **~!** (ῑ)-(παροιμ.) **όλες** *οι μέρες είναι τού Θεού* δεν υπάρχουν γρουσούζικες ημέρες (ια) (παροιμ.) *η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται* η θετική έκβαση μιας προσπάθειας φαίνεται από την αρχή, από το ξεκίνημά της 10. *ημέρες* (οι) διάστημα κατά τ∪ οποίο έζησε κάποιος, κάθε ομοιογενής ιστορική περίοδος: *οι χρυσές - τού '60 || αγωνιζόμαστε με την ελπίδα καλύτερων - || έχει περάσει δύσκολες για να φτάσει ώς εδώ || - δόξας και μεγαλείου* συν. εποχή· φρ. (λόγ.) *επί των ημερών (κάποιου)* κατά την περίοδο που κυβερνούσε, διοικούσε κάποιος: *επί των ημερών τον εκσυγχρονίστηκε η δημόσια διοίκηση* **11.** (ως επίρρ.) κατά τη διάρκεια τής ημέρας, με το φως τού ήλιου: *ξεκινήσαμε ~ και φτάσαμε βράδυ-* ΦΡ. (εμφατ.) *μέρα μεσημέρι* όταν υπάρχει άπλετο φως (δηλ. το μεσημέρι)· (μτφ.) ολοφάνερα, μπροστά στα μάτια όλων: *τώρα πια ληστείες γίνονται ~.* — (υποκ.) **μερούλα** (η). **· σχολιο λ. πνεύμα, ενήμερος.* [ετυμ. < αρχ. *ημέρα* (η δασύτητα οφείλεται σε αναλογία προς το ουσ. *έσπερα*), παρεκτεταμένος τ. τού ουσ. *ήμαρ* (βλ.λ.). Η λ. *ημέρα* χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει το διάστημα μεταξύ ανατολής και δύσης, ενώ ήδη μεσν. είναι πολλές χρήσεις τής λ., όπως η δήλωση τού εικοσιτετραώρου, η σημ. τής συγκεκριμένης χρονικής περιόδου κατά την οποία συμβαίνει κάτι κ.ά. Με σίγηση τού αρκτικού φωνήεντος *-η-* προήλθε ο τύπος *μέρα* (πβ. *ελεύθερος* > *λεύτερος, αιγιαλός* > *γιαλός. υγεία* > *γεια* κ.ά.). Η φρ. *(δεν) είναι η μέρα μον* είναι απόδ. τού αγγλ. it isn't my day todayj.

ημεράδα (r|) -> ήμερος

ημεραλωπία (η) 11844) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. παθολογικό σύμπτωμα, κατά το οποίο την ελάττωση τού ηλιακού φωτός (όταν σκοτεινιάζει) ακολουθεί δυσανάλογη ελάττωση τής όρασης και το οποίο οφείλεται κυρ. σε αβιταμίνωση ΑΝΤ. νυκταλωπία. — **ημεράλωψ** (ο/η) Ιμτγν.] {ημεράλωπος}.

Ιετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. hcmeralopic < μτγν. *ημεράλωψ* < *ημέρα* + αρχ. *ἀλ(αός)* «τυφλός» + *ὤψ* «όψη. βλέμμα»].

ημεραργία (η) [1871] {ημεραργιών! (λόγ.) **1.** η εργάσιμη μέρα που συμφωνείται ή επιβάλλεται ως αργία: *η αυριανή μέρα αποφασίστη- κε ~ εις ένδειξη πένθους* 2. (συνεκδ.) η χρηματική αποζημίωση που καταβάλλεται σε εργαζόμενο για την απασχόλησή του σε ημέρα υποχρεωτικής αργίας.

ημερεύω κ. **μερεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |μεσν.| {ημέρεψα} ♦ (μετβ.) **1.** καθιστώ (κάποιον) ήμερο, εξημερώνω (κάποιον/κάτι) άγριο, ατίθασο: *~ ένα λιοντάρι ι άγριο άλογο / αδέσποτο σκυλί* ΣΥΝ. εξημερώνω, τιθασεύω λντ. εξαγριώνο) 2. (μτφ.) βοηθώ κάποιον να ηρεμήσει, τον καθησυχάζω: *προσπάθησε με γλυκόλογα να τον ημερέψει, αλλά μάταια* ΣΥΝ. καθησυχάζω, ηρεμώ, μαλακώνω αντ. αγριεύω, θυμώνω, προκαλώ. εκνευρίζω, κεντρίζω ♦ (αμετβ.) 3. (μτφ.. για πρόσ.) γίνομαι ηπιότερος στις εκδηλώσεις, στις αντιδράσεις μου, αποβάλλω την αγριότητά μου: *δεν ημέρεψε, αν δεν έπαιρνε εκδίκηση* ΣΥΝ. ηρεμώ 4. ιμτφ.) γίνομαι λιγότερο έντονος, άγριος, τραχύς ή απότομος: *δεν ημερεύει ο θυμός του || σταμάτησε ο άνεμος και ημέρεψε η θάλασσα* συν. ξεθυμαίνω. γαληνεύω, ησυχάζω. — **ημέρευση** (η).

ημερήσιος, -α (λόγ. -ία), -ο |αρχ.| {-ου κ. -ίου (θηλ. **ίας*) **|** -ων κ. -ίων, -ους κ. -ίους} **1.** αυτός που σχετίζεται με την ημέρα, που εξελίσσεται, διαμορφώνεται κατά τη διάρκεια τής ημέρας: *~ εξερεύνηση || εκτός από τη νυχτερινή δουλειά ψάχνει και για ~ απασχόληση* αντ. νυχτερινός 2. αυτός που ολοκληρώνεται μέσα σε ένα εικοσιτετράωρο: *- εκδρομή / διαδρομή ι ταξίδι* συν. τής μιας ημέρας 3. αυτός που επαναλαμβάνεται κάθε μέρα, που συμβαίνει σε καθημερινή βάση: *- πρόγραμμα / έξοδα / ανάγκες || ~ τροφοδοσία των καταστημάτων* συν. καθημερινός **4.** (α) (ειδικότ. για έντυπα) αυτός που εκδίδεται κάθε μέρα. πυν κυκλοφορεί καθημερινά: *~ έντυπο / εφημερίδα / φυλλάδιο / Ύπος* αντ. περιοδικός, μηνιαίος, ετήσιος (β) στρατ. *ημερήσια διαταγή* το ειδικό βιβλίο επιτελείου ή μονάδας, στο οποίο καταχωρίζονται οι δραστηριότητες τής μονάδας και (συνεκδ.) κάθε εγκύκλιος που καταχωρίζεται στο βιβλίο αυτό: ο *επιλυχίας πήγε στον λοχαγό την ημερήσια διαταγή, για να την υπογράψει* (γ) *ημερήσια διάταξη* (ῑ) το πρόγραμμα θεμάτων πυν τίθενται προς συζήτηση σε συνεδρία, συνέλευση κ.λπ.: *«η προ ημερησίας διατάξεως συζήτηση σε επίπεδο αρχηγών κομμάτων για τους σεισμούς μετατέθηκε για την Παρασκευή...»* (εφημ.) (ii) (καθημ.-μτφ.) κάθε μέρα, καθημερινά: *τους καβγάδες τούς έχουν στην* — **ημερησίως** επίρρ. Ιμτγν.[.

ημερίδα (η) 11894} εκδήλωση που εκτείνεται χρονικά σε διάστημα μιας ημέρας: *~ αφιερωμένη στην ελληνική ποίηση.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. συ- *νέδριο.*

[ρ.τυμ. < Απόδ. τού γαλλ. matinee, άσχετο προς το αρχ. *ημερίς*« ήμερο κλήμα»].

ημερόβιος, -α, -ο [μτγν.] **1.** (για ζώα) αυτός που ενεργοποιείται κατά τη διάρκεια τής ημέρας μόνο και ηρεμεί, ξεκουράζεται, συγκεντρώνει δυνάμεις κατά τη διάρκεια τής νύχτας: *- έντομο* αντ. νυκτόβιος **2.** *ημερόβιο* (το) έντομο ωφέλιμο στη γεωργία, με πλατιά διαφανή φτερά και σκούρο χρώμα.

ημεροδείκτης (ο) I1879J j ημεροδεικτών} **1.** το ημερολόγιο που διαθέτει αριθμό έντυπων φύλλων ίσο με τον αριθμό των ημερών ενός έτους και που παρέχει στην κάθε σελίδα πληροφορίες για την αντίστοιχη ημέρα· (γενικότ) κάθε ημερολόγιο: *επιτραπέζιος ~* 2. (κατ' επέκτ.) ηλεκτρονικό ημερολόγιο με αντίστοιχη οργάνωση και πληροφορίες 3. (γενικότ.) το ημερολόγιο.

ημερολογιακός, -ή, -ό [1894] αυτός που σχετίζεται με το ημερολόγιο: *~ έτος.*

ημερολόγιο (το) [μτγν.Ι {ημερολογί-υυ **|** -ων| **1.** κάθε σύστημα υπο λογισμού τού χρόνου, κατά το οποίο αυτός διαιρείται σε ημέρες, μήνες, έτη με βάση τα σταθερά, περιοδικά αστρονομικά φαινόμενα τής περιστροφής τής Γης γύρω από τον άξονά της, τής περιστροφής της γύρω από τον Ήλιο και τής περιστροφής τής Σελήνης γύρω από τη Γη, κατά τρόπον ώστε να επιτυγχάνεται η οργάνωση τής δημόσιας και θρησκευτικής ζωής, καθώς και η εξυπηρέτηση των κάθε είδους επιστημονικών και ιστορικών σκοπών: *σεληνιακό / ηλιακό / αρχαιοελληνικό / κινεζικό / αραβικό* ~ · ΦΡ. (α) ***ιουλιανό*** *I* ***παλιό ημερολόγιο*** βλ. λ. *ιου/λιανός* (β) ***γρηγοριανό / νέο ημερολόγιο*** βλ. λ. *γρηγοριανός*

(συνεκδ.) οποιοσδήποτε πίνακας ή βιβλίο πυν παρουσιάζει τις ημέρες, τις εβδομάδες, τους μήνες και τα έτη κατ' απόλυτη ημερομηνια- κή σειρά, σημειώνοντας συνήθ. ξεχωριστά και τις κάθε είδους γιορτές, τις φάσεις τής Σελήνης κ.λπ.: *κοιτάζω το ~. για να* κανονίσω *το πρόγραμμά μου || σημειώνω τις δου/.ειές μου στο ~* Συν ημεροδείκτης

(ειδικότ.) σημειωματάριο σε κάθε σελίδα τού οποίου αναγράφεται ημερομηνιακή ένδειξη, αφήνοντας λευκό χώρο για σημειώσεις, υπομνήσεις προγραμματισμένων ενεργειών, συναντήσεων κ.λπ.: *σημείωσε βιαστικά την ώρα τού ραντεβού στο ~ || συμβουλεύτηκε το ~* του. *αλλά δεν μπορούσε να βρει μέρα ελεύθερη για τη συνάντηση* συν. ατζέντα, ημεροδείκτης 4. (λογοτ.) είδος αυτοβιογραφίας που στηρίζεται στη χρονολογική καταγραφή προσωπικών βιωμάτων, καθώς και κρίσεων, παρατηρήσεων στα καθημερινά γεγονότα: *κρατώ ~* 5. επίσημο και υποχρεωτικώς τηρούμενο βιβλίο που αφορά στην καταγραφή λεπτομερειών μιας διαδικασίας, κυρ. ταξιδιού με πλοίο ή αεροπλάνο: *~ αεροπλάνου / πλοίου* ||[*~ γέφυρας / καταστρώματος* 6. λογιστικό βιβλίο στο οποίο γίνονται οι διπλογραφικές καταχωρίσεις για τις εμπορικές δοσοληψίες. — (υποκ.) **ημερολογιάκι** (το).

ημερομηνία (η) |1833| Ιημερομηνιών} **1.** συγκεκριμένη χρονική στιγμή. προσδιορισμένη ως προς την ημέρα και την μήνα, κατά τα οποία συνέβη ή θα συμβεί κάποιο γεγονός: *~ και έτος γεννήσεως / θανάτου / διεξαγωγής συνάντησης || Ποια ~ είχαμε τότε; Ήταν στις δέκα τού μηνός ή αργότερα;* 2. (ειδικότ.) η αριθμητική ή ολόγραφη ένδειξη που αναγράφεται συνήθ. σε προϊόν και καταδεικνύει τον χρόνο και συχνά τον τόπο παραγωγής, παράδοσής του· (γενικότ.) η ένδειξη που αναγράφεται σε έγγραφο, νόμισμα, εμπόρευμα πληροφορώντας αντίστοιχα για τον χρόνο σύνταξης, κοπής, συσκευασίας του κ.λπ.: *η ~ στα κουτιά τού γάλακτος είχε σβηστεί || το γράμμα είχε περσινή ~* · φρ. ***ημερομηνία λήξεως*** η ημέρα, ο μήνας και τυ έτος που αναγράφονται στα προϊόντα άμεσης κατανάλωσης / χρήσης, πληροφορώντας για το χρονικό όριο, πέρα από το οποίο η κατανάλωση / χρήση τους είναι επικίνδυνη για τον καταναλωτή. — **ημερομηνιακός,** -ή, -ό. ^ σχολιο λ. *χρονολογία.* **ημερομίσθιο** (το) 11821] {ημερυμισθί-ου | -ων] **1.** η χρηματική αμοιβή που αντιστοιχεί στην πληρωμή ημερήσιας εργασιακής απασχόλησης και αναλογεί σε συγκεκριμένο αριθμό ωρών (ωράριο): *υψηλό / χαμηλό / αυξημένο ~ || αύξηση/ μείωση* των~|| *το κατώτατο ~ των μισθωτών καθορίζεται από συμβάσεις*]] *~ ανειδίκευτου εργάτη* συν. μεροκάματο, μεροδούλι 2. (συνεκδ.) η εργασία που αντιστοιχεί στο ωράριο, στην απασχόληση μίας ημέρας, το έργο που παράγεται κατά την ημερήσια απασχόληση: *υπολόγιζε δέκα -* συν. μεροκάματο. [ετυμ.. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Tagelohn|. **ημερομίσθιος,** -α, -ο [18341 **1.** αυτός που σχετίζεται με το ημερομίσθιο: *~ εργασία / πληρωμή* 2. (για πρόσ.) αυτός που απασχολείται επαγγελματικά με ημερήσιο μισθό: *~ εργάτης* ΣΥΝ. μεροκαματιάρης ΑΝΤ. μισθωτός, ωρομίσθιος **3.** ***ημερομίσθιο*** (το) βλ.λ. **ημερονύκτιο** (το) [μτγν.Ι {ημερονυκτί-ου [-ων} το χρονικό διάστημα μίας νύχτας και μίας ημέρας, ένα εικοσιτετράωρο ΣΥΝ. μερόνυχτο, **ήμερος,** -η. -ο 1. (για ζώα) αυτός που έχει εξημερωθεί, κατοικίδιος: *~ σκύλος / γατί* ΣΥΝ. εξημερωμένος, τιθασευμένος, δαμασμένος **2.** (για φυτό) (α) αυτός που δεν φυτρώνει ούτε αναπτύσσεται σε άγρια κατάσταση. αλλά καλλιεργείται από τυν άνθρωπο: *~ τριαντάφυλ/.ο / ελιά* συν. κηπευτός λντ. άγριος (β) αυτός που μπορεί να καταναλωθεί από άνθρωπο ή ζώο ως τροφή: *~ ραδίκι / μανιτάρι* **3.** (για τόπο) αυτός πυν έχει καλλιεργηθεί, που έχει δεχθεί την επέμβαση τού ανθρώπου: *~ αγρός / χωράφι* συ ν. ξεχερσωμένος, οργωμένος, καλλιεργημένος, δουλεμένος αντ. ακαλλιέργητος 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από πραότητα, ηπιότητα, απουσία βίας ή μεγάλης έντασης: *~ τρόποι / λόγια ι φωνή / λαόςι χαρακτήρας* λντ. βίαιος, σκληρός, έντονος, δυνατός φρ. (παροιμ.) ***ήρθαν τ' άγρια, να διώξουν τα ήμερα*** βλ. λ. *άγριος.* — **ήμερα** επίρρ., **ημερότητα** [αρχ.Ι κ. **ημεράδα** (η). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήμερος,* αγν. ετύμου}.

-ήμερος, -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει διάρκεια συγκεκριμένου αριθμού ημερών: *τριήμερη εκδρομή* [[(τυ ουδ. ως ουσ.) *το πενθήμερο των εργαζομένων || έλειψε για ένα διήμερο.*

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *τετρα-ήμερος. τριήμερον),* το οποίο προέρχεται από τη λ. *ήμερα}.* **ημεροσκόπος** (ο) Ιαρχ.Ι αυτός που φρουρεί σε σκοπιά κατά τη διάρκεια τής ημέρας, **ημερώνω** κ. (λαϊκ.) **μερώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ημέρω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. (για ζώο) εξημερώνω, τιθασεύω, μαθαίνω να κάνει (κάτι) υπάκουα: *ημέρωσε το άλογο και το έμαθε στον ζογό* ΣΥΝ. μερεύω, ημερεύω 2. (μτφ.) διδάσκω ηπιότερους και πιο εξευγενισμένους τρόπους έκφρασης, συμπεριφοράς, προσδίδω πιο ήρεμη μορφή: *η τέχνη ημερώνει τον άνθρωπο || η μουσική μερώνει και τ' αγρίμια* συν. εκπολιτίζω, εξημερώνω ♦ **3.** (αμετβ.) γίνομαι ήμερος, γαληνεύω: ο *πόνος του δεν ημερώνει || «κλαίει η καρδιά και δεν μερώνει»* (δη- μυτ. τραγ.) ΣΥΝ. καταπραΰνομαι, μαλακώνω, κατευνάζομαι, ησυχάζο), καταλαγιάζω αντ. αγριεύω. — **ημέρωμα** Ιμτγν.] κ. (λαϊκ.) **μέρωμα** Ιμεσν.] (το), **ημέρωση** (η) [μτγν.|.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήμερώ (-όω)* < *ήμερος*|. **ημέτερος,** -έρα. -ερο Ιημετέρ-ου J -ων. -ους} **1.** (αρχαιοπρ.) αυτός που προέρχεται από εμάς ή ανήκει σε μας συν. δικός μας αντ. ξένος 2. (ειρων.) *ημέτζροι* (οι) {ημετέρ-ων. -ους} αυτοί που μας υποστηρίζουν ή τους υποστηρίζουμε, αυτοί με τους οποίους ανήκουμε στην ίδια ομάδα: *κάθε κόμμα που ελέγχει τον κρατικό μηχανισμό επιδιώκει να προωθήσει τους ημετέρους.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ημέτερος* < θ. *ήμε-* (< *ήμεΐς*, βλ.λ.) + *-τερος*\. **ημί-** κ. **ημι-** (λόγ.) λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι είναι μισό ή δεν έχει ολοκληρωθεί: *ημι-επίσημος, ημι-αναίσθητος, ημι-παράφρων. ημι-βάρβαρος. ημί-μετρο.* '

(F.tym. < αρχ. *ήμι-* < I.E. *scm-i- (< *sem- «ένας»), πβ. σανσκρ. sami, λατ. semi. αρχ. γερμ. sami- κ.ά. Βλ. κ. *ήμισυς*]. **ημιάγριος,** -α. -ο 11812| αυτός που βρίσκεται σε σχεδόν άγρια κατάσταση. που δΓν έχει εκπολιτιστεί πλήρως: ~ *φυλή* συν. απολίτιστος.

ημιάγρια / **ημιαγρίως** [I889] επίρρ.

ημιαγώγιμος, -η. -ο ηληκτρ. αυτός που επιτρέπει τη μεταφορά ηλεκτρικών φορτίων, όταν βρίσκεται σε υψηλή θερμοκρασία.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. .semiconducrivej. **ημιαγωγός** (ο) [J888] ηληκτρ.-χημ. ύλη (με βάση το πυρίτιο, τυ γερμάνιο κ.ά.) που έχει μεταβλητή ηλεκτρική αγωγιμότητα, που είναι μικρότερη από εκείνη των μετάλλων και υψηλότερη από αυτή των μονωτών, η οποία μεταφέρει ηλεκτρικά φορτία μόνο όταν προσλάβει ενέργεια (συνήθ. θερμική) εξωτερικά· χρησιμοποιείται στην κατασκευή τρανζίστορ και σε άλλες ηλεκτρονικές εφαρμογές.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. semiconductor}, **ημίαιμος,** -η. -ο **1.** (ζώο. κυρ. σκύλος) που δεν είναι ράτσας **2.** *ημίαι- μος* (ο) ο σκύλος πυυ δεν είναι ράτσας: *«δύο - (διασταύρωση γκρι- φόν με μπόξερ) χαρίζονται σε* φιλόζωους» (από αγγελία) ΣΥΝ. μπάσταρδος ΛΝΤ. καθαρόαιμος, **ημιανάπαυση** (η) {-ης κ. -αύσεως | -αύσεις, -αύσεων} η στάση τού σώματος κατά την οποία τυ άτυμο που βρίσκεται σε στάση πρυσυ- χής. μετακινεί το πόδι του προς τα αριστερά ή ελαφρά μπροστά, ώστε να βρίσκεται σε πιυ ξεκούραστη θέση: (ως γυμναστικό παράγγελμα) *άνδρες, ~!* αντ. προσοχή, **ημιανάταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} γυμναστ. άσκηση κατά την υποία σηκώνεται τυ ένα χέρι κατακόρυφα και παράλληλα προς το σώμα (βλ. κ. λ. *ανάταση).* **ημίαντοχή** (η) {χωρ. πληθ.} αθλ. ο αγώνας δρόμου 800 έως 1.500 μέτρων: *δρόμος ημιαντοχής.* **ημιαξόνιο** (το) {ημιαξονί-ου j -ων} **1.** καθένα από τα δύο μέρη άξονα με σχετικώς αυτόνομη ή έστω διαφοροποιημένη λειτουργία: ~ *μηχανής 2.* (ειδικότ.) καθένας από τους δύο άξονες που μεταφέρει την κίνηση από το διαφορικό στον κινητήριο τροχό αυτοκινήτου: *στραβωμένο [1] σπασμένο*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. demi-axe|. **ημιαπασχόληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η απασχόληση με μειωμένο ωράριο συν. μερική απασχόληση. — **ημιαπασχολούμενος** (ο), **ημιαπασχολούμενη** (η).

ημιαργία (η) {ημιαργιών} η ημέρα κατά την οποία οι υπάλληλοι εργάζονται με μειωμένο ωράριο, επειδή εορτάζεται επέτειος ή έχει συμβεί σημαντικό έκτακτο γεγονός: *η Μεγάλη Πέμπτη είναι ~ για τους δημοσίους υπαλλήλους.* **ημιαστέρας** (ο) αςί ιόν. εξωγαλαξιακό αντικείμενο πυυ εκπέμπει τεράστια ποσά ενέργειας και πιστεύεται ότι απυτελείται από μια εξαιρετικά μεγάλης μάζας μαύρη τρύπα, γύρω από την υποία έχει σχη- ματισθεί ένας δίσκος υπέρθερμης ύλης· αλλιώς *κβάζαρ* (το). ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τυύ διεθνούς αγγλ. ακρωνυμίου QUA.S.A.R. (κβάζαρ) < Quasi Stellar Astronomical kadiosourcc «Ημιαστρική Αστρονομική Πηγή Ραδιοκυμάτων»], **ημιαστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με κωμοπόλεις· (για αστική περιοχή) αυτός που διατηρεί πολλά από τα αγροτικά χαρακτηριστικά του: *- περιοχή / οικισμός / πληθυσμός.*

[ι ::ιύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. semi-urhan}. **ημιαυτόματος,** -η, -ο (για μηχανήματα, συσκευές κ.λπ.) αυτός που λειτουργεί με τον συνδυασμό τού δικού τυυ αυτόματου μηχανισμού και εξωτερικού χειρισμού: ~ *όπλο.* — **ημιαυτόματα** επίρρ.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. scmi-automatiquc (νόθυ σύνθ.)}.

ημιαυτόνομος, -η. -ο 11840] (για περιοχές, κράτη, περιφέρειες κ.λπ.) αυτός που δεν είναι εντελώς αυτόνομος: ~ *καθεστώς* (βλ. κ. λ. *αυτόνομος).* — **ημιαυτόνομα** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ..< αγγλ. semiautonomous}. **ημίγλυκος,** -η. -υ (για κρασί) αυτός τού οποίου η γεύση είναι σχεδόν γλυκιά: ~ *ερυθρός οίνος.*

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. halbsiiSJ. **ημίγυμνος,** -η. -ο Ιμτγν.| **1.** αυτός πυυ το σώμα του δεν καλύπτεται πλήρως από ρούχα, που είναι γυμνός, συνήθ. από τη μέση και πάνω συν. μισόγυμνος 2. αυτός που φορά ελάχιστα και κυρ. αποκαλυπτικά ρούχα: ~ *χορεύτριες* 3. αυτός που αφήνει εκτεθειμένο μεγάλο μέρος τού σώματος: ~ *εμφάνιση.* **ημίδημόσιος,** -α, -ο υ ημικρατικός (βλ.λ.).

ημιδιαμετρος (η) []766} |ημιδιαμέτρ-ου | -ων. -ους} γεωμ. τυ μισό τής διαμέτρου τυύ κύκλου, η ακτίνα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. demi-diametre (νόθο σύνθ.)}. **ημιδίαμονή** (η) {χωρ. πληθ.} η διαμονή σε τουριστικό κατάλυμα για χρονικό διάστημα μικρότερο των εικυσιτεσσάρων ωρών.

ημιδιατροφή (η) {χωρ. πληθ.} η παροχή πρωινού και ενός ακόμη γεύματος ημερησίως στους πελάτες ξενοδοχείου, κρουαζιερόπλυιου κ.λπ.. η οπυία περιλαμβάνεται στις προσυμφωνημένες παροχές που εξασφαλίζει υ πελάτης με το ποσό που καταβάλλει: *στην τιμή τού ταξιδιού περιλαμβάνεται και ~.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. demi-pcnsion|. **ημιδιαφανής,** -ής. -ές 1766} {ημιδιαφαν-ούς] -είς (ουδ. -ή)) αυτός πυυ επιτρέπει στο φως να τον διαπεράσει μόνον ως έναν βαθμό, έτσι ώστε τα σώματα πίσω από αυτόν να διακρίνονται θαμπά: ~ *υφάσματα / κρύσταλλο / τζάμι.* σχολιο λ. *-ης. ~ης, -ες.*

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dcmi-transparent}. **ημιδιάφραγμα** (το) {ημιδιαφράγμ-ατος | -ατα. -άτων} ΑΝΑΤ. καθένα από τα δύο τμήματα που αποτελούν το διάφραγμα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από νεολατ. scmiscpium]. **ημίδιπλος,** -η. -υ (για κρεβάτια, σεντόνια, παπλώματα κ.λπ.) αυτός που έχει πλάτος μεγαλύτερο από τον μονό και μικρότερο από τον διπλό.

ημιέκταση (η) {-ης κ.-άσεως [-άσεις.-άσεων} ΓΥΜΝΑΣΤ. άσκηση κατά την οπυία το ένα χέρι σηκώνεται οριζόντια προς το έδαφος, στο ύψος τυύ ώμου. πλαγίως και κάθετα προς το σώμα. **ημιεπίπεδο** (το) {ημιεπιπέδ-ου [-ων} ΓΕΩΜ. καθένα από τα δύο σημειοσύνολα, στα οποία χωρίζει ένα επίπεδο μία ευθεία και η ευθεία αυτή.

ημιέρημος (η) 118981 {ημιερήμ-ου | -ων, -ους} περιοχή τής οποίας το κλίμα προσεγγίζει αυτό τής ερήμυυ. — **ημιερημικός,** -ή. -ό.

{ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. scmi-descrt[. **ημιευθεία** (η) [1890J ΙημιευθειώνΙ ΓΕΩΜ. καθένα από τα δύο σύνολα σημείων, στα οπυία χωρίζεται μία ευθεία από συγκεκριμένο σημείο της και το σημείο αυτό.

IFTYM. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. demi-droitc[. **ημιθανής,** -ής, -ές {ημιθαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που βρίσκεται μεταξύ ζωής και θανάτου, που πλησιάζει στον θάνατο: *ο ληστής τραυμάτισε τον φρουρό και τον εγκατέλειψε ημιθανή* συν. μισοπεθαμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

|Γ.ΤΥΜ. < μτγν. *ημιθανής* < *ήμι-* + *-θανής*, πβ. αόρ. β' *έ-θαν-ον* τού ρ. *θνήσκω* «πεθαίνω»], **ημίθεος** (υ) [αρχ.} {-ου κ. -έου **[** -ων κ. -έων. -ους κ. -έους} **1.** μυθολ. ήρωας τού οπυίυυ ο ένας γονέας ήταν θεός και ο άλλυς κοινός θνητός· υ ίδιος αποτελούσε αντικείμενο θρησκευτικής λατρείας, όπως ο Ηρακλής, ο Θησέας, ο Αχιλλέας κ.ά. **2.** (ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο που πέτυχε σπουδαίο κατόρθωμα: *οι - τής Επανάστασης τού '21* ΙΙ *οι αθλητικές εφημερίδες χαρακτήρισαν τους παίκτες που κατέ- κτησαν το ευρωπαϊκό κύπελλο ημίθεους.* **ημικίονας** (ο) J1843) {ημικιόνων} το ημιστύλιο (βλ.λ.). **ημίκλαστος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει τσάκιση στη μέση: *οι αιτήσεις συντάσσονται επί ημικλάστου χάρτου.*

[κιύμ. < μτγν. *ημίκλαστος* < *ήμι-* + *-κλαστος* < *κλώ (-άω)* «σπάζω»), **ημίκλειστος,** -η, -ο **1**18511 **1.** μισόκλειστος, όχι τελείως κλειστός **2.** (ειδικότ.) αυτός που δεν είναι κλειστός από όλες τις πλευρές, **ημικρανία** (η) Ιμτγν.) {ημικρανιών} ιατρ. ο σφοδρός πόνος που εντοπίζεται στο ένα από τα ημισφαίρια τού κρανίου: *υποφέρει από / έχει ημικρανίες.*

ημικρατικός, -ή. -ό αυτός που δεν είναι εξ ολοκλήρου κρατικός: ~ *σχολείο / θέατρο | | εταιρείες που λειτουργούν σε ~ καθεστώς.* **ημικύκλιο** (το) |μτγν.Ι {ημικυκλί-ου | -ων} **1.** ΓΕΩΜ. καθένα από τα δύο μέρη, στα υποία χωρίζει τον κύκλο μία διάμετρός του ΣΥΝ. ημιπεριφέρεια 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει το σχήμα μισού κύκλου: *οι στρατιώτες παρατάχθηκαν σε ~ | | οι θεατές κάθισαν στο - τού θεάτρου.* — **ημικυκλικός,** -ή. -ό [μτγν.U **ημικυκλικά** επίρρ. **ημίλιπόθυμος,** -η. -ο 11891J αυτός πυυ σχεδόν έχει χάσει τις αισθήσεις του συν. μισολιπόθυμος, **ημιμαθής,** -ής. -ές {ημιμαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (για πρόσ.) αυτός που έχει ελλιπή μόρφωση και συγκεχυμένες γνώσεις: ~ *κοινό* ||[(κ. ως ουσ.) οι ~ *είναι πιο επικίνδυνοι από* τους *αμαθείς.* — **ημιμάθεια** (η) [18191. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ετυμ. < μτγν. *ημιμαθής* < *ήμι-* + *-μαθής.* πβ. αόρ. β' *έ-μαθ-ον* τού ρ. *μανθάνω*\.

ημίμαυρος, -η, -ο 11812J τυπογρ. (για στοιχεία τού αλφαβήτου) αυτός που είναι μεσαίας χρωματικής έντασης· κατ' αντιδιαστολή προς τα λευκά ή τα μαύρα, **ημίμετρο** (το) [1849J **1.** {ημιμέτρ-ου | -ων} (συνήθ. σε πληθ.) ανεπαρκής. πρόχειρη ενέργεια για την επίλυση προβλήματος, μέτρο χωρίς μακροπρόθεσμη προοπτική: *το νέφος δεν αντιμετωπίζεται με ημίμετρα. αΑλά με σοβαρό και συγκροτημένο μακροπρόθεσμο σχεδιασμό*

το μισό από μία μονάδα μέτρησης.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. demi-mesure|. **ημιμόριο** (το) Ιαρχ.} (ημιμορί-ου | -ων} **1.** η μισή μοίρα κύκλου **2.** το μισό οποιουδήποτε συνόλου, που είναι ίδιυ με το άλλο μισό: *τα - τού εγκεφάλου.*

ημίζηρος, -η, -ο Ιμτγν.} (για κρασί) αυτός τού οποίου η γεύση είναι σχεδόν ξηρή: ~ *λευκός οίνος.* **ημιολία** (η) (ημιολιών} (επίσ.) η γολέτα (βλ.λ.)

[ΕΤΥΜ. Θηλ. τού αρχ. επιθ. *ήμιόλιος*< *ήμι-* + *όλιος*< *όλος.* ΙΙ *ημιολία ναύς* υνυμάστηκε έτσι. επειδή είχε μιάμιση σειρά κουπιών|. **ημιονηγός** (ο) στρατ. (παλαιότ.) ο στρατιώτης που είναι επιφορτισμένος με την καθοδήγηση των υποζυγίων ΣΥΝ. (καθημ.) μουλαράς.

ημι- *λεξικό πρόθημα*

ημι-αναίσθητος, –η, –ο	**ημιαυτόνομος,** –η, *-ο*	ημι-διώροφος, -η, -ο	ημι-παράφρων, -ων. -ον	ημι-ώροφος (ο)
ημι-αυτόματος, –η, –ο	**ημι-βάρβαρος,** –η, –ο	ημι-επίσημος, -η. -ο	ημι-πολύτιμος, -η. *-ο*	

[ετυμ. < μτγν. *ημιονηγός* < *ημίονος* +■ *-ηγός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω*\. **ημίονος** (ο/η) ίημιόν-ου | -ων. -ους} (λόγ.) τυ μουλάρι (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < (Χρχ. *ημίονος* < *ήμι-* + ονος[. **ημιορεινός,** -ή. -ό αυτό: που δεν βρίσκεται στην πεδιάδα, αλλά ούτε και ψηλά στο βυνό: ~ *πληθυσμός / κτήματα / χωριά.*
ημιόροφος (υ) ♦ ημιώροφος
ημίπαλτο (τυ) το κοντό παλτό *που* φτάνει συνήθως μέχρι το γόνατο,
ημιπαράλυτος, -η. -ο |1863| αυτός που έχει μερική παράλυση ή είναι σχεδόν παράλυτος. — **ημιπαραλυσία** (η), **ημιπαραμονη** (η) {χωρ. πληθ.Ι η ημιδιαμονή (βλ.λ.). **ημιπάρεση** (η) |Ι879| {-ης κ. -έσεως | -εσείς, -έσεων} ιατρ. η ελαφρά παράλυση τού μισού σο')ματος (ενός χεριού και ενός ποδιού).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hcmiparesie|. **ημιπερίοδος** (η) {ημιπεριόδ-ου (~ων,-ους| ΓΛΩΣΣ. *το* τμήμα περιόδου (βλ.λ.) που ξεκινά ή τελεκόνει σε άνω τελεία.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. scmi-colon (νόθο σύνθ.)[. **ημιπεριφέρεια** (η) |1761| {ημιπεριφερείων} ΓΠΩΜ. καθένα από τα ίσα τμήματα, τόξα τής περιφέρειας κύκλου, στο: οποία τον χωρίζει μία διάμετρός του.
{ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. demi-circonfcrcncc]. **ημιπληγία** (η) [μεσν.Ι {ημιπληγιών} ιλτρ. η παράλυση τής μιας πλευράς (ημιμορίου) τού σώματος ύστερα από εγκεφαλικό επεισόδιο (βλ. κ. λ. *ημιπαράλυτος).* **ημιπληγικός,** -ή. -ό [1861 [**1.** αυτός που σχετίζεται με την ημιπληγία συν. ημίπληκτος 2. ***ημιπληγικός*** (ο), ***ημιπληγική*** (η) πρόσωπο που πάσχει από ημιπληγία.
|Γ:ΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. hcmiplcgique < μεσν. *ημιπληγία*\. **ημίπληκτος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που πάσχει από ημιπληγία ΣΥΝ. ημιπληγικός.
ημιπολύτιμος, -η. -ο 11890[(για ορυκτά) αυτός πυυ αξίζει λιγότερο από έναν πολύτιμο λίθο. διότι έχει λιγότερη λάμψη, αλλά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα (π.χ. αχάτης): ~ *λίθος / πετράδι.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. (picrre) demi-precieuse]. **ημίρρευστος,** -η. -ο 11766] αυτός που είναι ρευστός, αλλά έχει πολύ μεγάλη πυκνότητα: *η μελέτη των ~ υλικών αποτελεί ξεχωριστό κλάδο τής φυσικής* ΣΥΝ. παχύρρευστος, πυκνόρρευστος, **ημισεληνοειδής,** -ής, -ές i 1880] ίημισεληνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα τής ημισελήνου (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης,* -ες.
ημισέληνος (η) [1856] {ημισελήν-ου | -ων. -ους] (λόγ.) **1.** η σελήνη, όπως εμφανίζεται πριν από το πρώτο ή μετά το τελευταίο τέταρτο τού κύκλου της σε δρεπανοειδές σχήμα *ςυ*\. μισοφέγγαρο ANT. πανσέληνος 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει το παραπάνω δρεπανοειδές σχήμα. το σχέδιο πυυ έχει το σχήμα αυτό: *στο ύφασμα ήταν κεντημένες ασημένιες* ~ συν. μισοφέγγαρο 3. (α) το παραπάνω σχήμα ως σύμβολο τού μουσουλμανικού κόσμου, τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και πολλών σύγχρονων μουσουλμανικών κρατο'ιν (Τουρκίας. Αλγερίας. Πακιστάν. Τυνησίας, Μαλαισίας κ.ά.) (β) ***Ερυθρά Ημισέληνος*** ανθρωπιστικός οργανισμός που έχει ως στόχο του την παροχή βοήθειας σε θύματα πολέμου και Οεομηνκόν, το μουσουλμανικό αντίστοιχο τού Πρυθρού Σταυρού. — ημισεληνοειδής, -ής. -ές |1880{.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού τουρκ. varimay. σύμβολο που εμφανίζεται στον μουσουλμανικό κόσμο από τον 13ο αι.|.
ημιστίχιο (το) Ιμτγν.) {ημιστιχί-ου | -ων] μετρ. το μισό ενός μετρικού στίχου: *ο δεκαπεντασύ/Λαβος χωρίζεται σε δύο ένα των οκτο) και ένα των επτά συλλαβών.* ^ σχολιο λ. *στοίχος.* **ημιστύλιο** (το) {ημιστυλί-ου | -ων} αρχιτ. το μισό ενός στύλου κάθετα διχοτομημένου, πυυ χρησιμοποιείται ως παραστάδα σε πόρτα ή παράθυρο συν. ημικίονας.
-ήμισΐ κ. **-μίσι** β'συνθετικό αριθμητικών, πυυ δείχνει ότι στις μονάδες πυυ δηλώνει το α' συνθετικό προστίθεται ακόμη μισή μονάδα: *δυό-μι- σι. τρεισ-ήμισι. πεντέ-μισι.* **ήμίσυς,** ημίσεια, ήμισυ {ημίσ-εος (θηλ. -είας) j -εις (ουδ. -εα κ. -ίση), -εων (θηλ. -ειών)} 1. (αρχαιοπρ.) μισός· φρ. **εξ *ημισείας*** από μισό (0 καθένας): *το οίκημα κληροδοτήθηκε - στα δύο αδέλφια* λντ. όλος, ολόκληρος 2. ***ήμισυ*** (το) το μισό. τυ ένα από τα δύο ίσα μέρη ενός όλου: το - *τού συνόλου·* φρ. (α) ***η αρχή είναι το ήμισυ τού παντός*** βλ. λ. *αρχή* (β) ***κατά το ήμισυ*** ως προς τα μισά: *πέτυχε τους σκοπούς του*
(γ) ***το έτερον ήμισυ*** καθένας από τυυς δύυ συζύγους ως προς τον άλλο ΣΥΝ. ταίρι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενάμισης.*
Ιετυμ. < αρχ. *ήμισυς*< *ήμι-* + *-συς*/ -τυς(καταλ. επίθημα)], **ημισφαίριο** (το) Ιαρχ.| Ιημισφαιρί-ου } -ων] 1. το μισό μέρος μιας σφαίρας 2. (συνήθ. ειδικότ.) καθένα από τα δύο μισά τής γήινης σφαίρας: *Βόρειο ι* Νότιο - 3. (κατ' επέκτ.) καθένα από τα δύο μέρη ενός σφαιρικού ή σφαιροειδούς σχήματος 4. λ\ατ. καθένα από τα δύο τμήματα τού εγκεφάλου (δεξιό και αριστερό) και τής παρεγκεφαλίδαν. — **ημισφσιρικός,** -ή. -ό (18711, **ημισφαιρικά** επίρρ. **ημιτελής,** -ής, -ές ΐημιτελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που δεν έχει τελειώσει, τού οποίου δεν έχει ολοκληρωθεί η κατασκευή, η δημιουργία: ~ *κτήριο / (μουσική) συμφωνία* (λ.χ. η ογδοη τού Φ. Σύυ- μπερτ) / *μυθιστόρημα* συν. μισοτελειωμένος αν γ. τελειωμένος, ολοκληρωμένος. — **ημιτελώς** επίρρ. (μτγν.(. σχόλιο λ. *-ης. -ης, -ες.* [F.ΤΥΜ. < αρχ. *ημιτελής* < *ήμι*■ + *-τελής* < *τελος*\. **ημιτελικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που γίνεται πριν από τον τελικό: **~** *αγο)νες / φάση / γύρος πρωταθλήματος* 2. αθλ. ***ημιτελικοί*** (οι) κ. ***ημιτελικά*** (τα) οι αγίονες που αναδεικνύυυν αυτούς που θα διαγωνιστούν στην τελική φάση διοργάνωσης.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. semifinal), **ημίτομος,** -ος, -ον |αρχ.) **1.** (λόγ.) ο μισός τόμος ή γενικότ. τμήμα ενός τόμου 2. (αρχαιοπρ.) καθένα από τα δύο μέρη ενός όλου, το οποίο έχει κοπεί στη μέση.
ημιτόνιο (το) Ιμτγν.] Ιημιτυνί-ου | -ων} μους. το μικρότερο μουσικό διάστημα ανάμεσα σε δυο διαδοχικούς φθόγγους μιας κλίμακας, φυσικής ή συγκερασμένης. τού διατονικού ή τού χρωματικού γένους- στο συγκερασμένο σύστημα, ο τόνος διαιρείται σε δύο ίσα μεταξύ τους ημιτόνια. ΣΧΟΛ ίο λ. παρώνυμο, **ημιτονισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} η χρήση ενδιάμεσων χρωματικών αποχρώσεων, ιδ. στη ζωγραφική και τη φωτογραφία, **ημίτονος,** -η. -υ **1.** (για πίνακα, φωτυγραφία κ.λπ.) αυτός στων οποίο έχουν χρησιμοποιηθεί ή απυδίδνται χρώματα ενδιαμέσων αποχρώσεων 2. ΜΟΥΣ. αυτός που σχετίζεται με ή αποτελείται από ημιτόνια 3. μαθ. (α) ***ημίτονο*** (το) [187Ι| {ημιτόν-ου | -ων! τριγωνομετρικός αριθμός (συμβολίζεται *ημχ)* (β) ***ημίτονο τόξου*** η αλγεβρική τιμή τού δια- νύσματος πυυ ορίζεται από το κέντρο τού τριγωνομετρικού κύκλου και τής προβολής τού πέρατυς τυύ τόξου, είναι πάντοτε *-η* < *ημχ* + *1* (γ) ***ημίτονο γωνίας*** σε ορθυγώνιυ τρίγωνυ. υ αριθμός που ισούται με το πηλίκο τής κάθετης πλευράς που είναι απέναντι από τη γωνία αυτή, διά την υπυτείνυυσα. ** σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ετυμ. < *ημι-* + *τόνος* < *τείνω,* άσχετο προς το μεσν. *ημίτονος* «αδύναμος σωματικά^. Ο μαθ. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. sinus (< λατ. sinus «καμπύλη»), *κου* αποτελεί μετάφρ. τού αραβ. djaub «πτυχή»], **ημιυπόγειος,** -α. -ο **1.** αυτός τυύ οποίου ένα τμήμα βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια τού εδάφους: ~ *μαγαζί / διαμέρισμα* 2. ***ημιυπόγειο*** (τυ) [18S81 {ημιυπυγεί-ου | -ων} κατάστημα, διαμέρισμα, αποθήκη κ.λπ.. που το πάτωμά του βρίσκεται λίγο κάτω από την επιφάνεια τυύ εδάφους και συνεκδ. υ αντίστοιχος όροφος κτηρίου, **ημιφορτηγό** (το) μικρό φορτηγό όχημα πυυ χρησιμοποιείται κυρ. για τη μεταφορά προ'ιόντων. επίπλων, προσώπων κ.λπ.: *κλειστό! ανοιχτό* ~ ΣΥΝ. φορτηγάκι.
| ΗΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. half track J. **ημιφωνία** (η) [μτγν.]]χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. η ανικανότητα να μιλά κανείς δυνατά.
ημίφωνο (το) |αρχ.) {ημιφών-ου] -ων} ΓΛΩΣΣ. ο φθόγγος που λειτουργεί ως σύμφωνο ή φοινήεν ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο απαντά: *φωνηεντικό / συμφωνικό* ~. — **ημιφωνικός,** -ή, -ό. **ημιφωνικά** επίρρ. σχολιο λ. *δίγαμμα.* **ημιφωνοποίηση** (η) l-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) γλωσσ. η τροπή φθόγγυυ σε ημίφωνο: *το για προήλθε από το διά με συμπροφορά τού -ι-με* το *-α- και - τού δια* > *δγια* > *για.* **ημίφως** (το) 11877] {ημίφωτος | χωρ. πληθ.} τυ χαμηλό και άτονο φως. τυ οποίο υπάρχει είτε φυσικά, λ.χ. κατά το σούρουπο, είτε από τον χαμηλό φωτισμό ενός δωματίου: *μέσα στο* ~ θεν *μπορούσα να διακρίνω καθαρά το πρόσωπό* του.
[ι-τυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. HalblichtJ. **ημιχόριο** (τυ) |μτγν.| {ημιχορί-ου | -ων} οι μισοί από τους ηθοποιούς πυυ αποτελούν τον χορό τού αρχαίου δράματος, **ημίχρονο** (το) {ημιχρόν-ου | -ων} αθλ. **1.** το καθένα από τα δύο χρο- νικώς ίσα μέρη αθλητικής συνάντησης: *ο αγώνας κρίθηκε ήδη από τα πρωτα λεπτά τού δεύτερου* - 2. (συνεκδ.) διάλειμμα που μεσολαβεί ανάμεσα στα δύο ίσα μέρη τού αγώνα, ώστε να αναπαυθούν οι παίκτες: *στο* ~ ο *προπονητής έδωσε νέες οδηγίες στους παίκτες.* Ηπίσης **ημιχρόνιο.**
[Ι-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. half -time[. **ημιχώνιο** (τυ) {ημιχωνί-ου | -ων} (στη βυζαντινή ναοδομία) τμήμα τού θόλου πυυ υποστηρίζει γωνία πυυ προεξέχει.
|ι-ΤΥΜ. Πιθ. μεσν. (πβ. μτγν. *ήμιχώνη*) < *ήμι-* (βλ.λ.) + *-χώνιον*< *χώνη* (< συνηρημ. τού *χοάνη,* βλ.λ.) + υποκ. επίθημα *-ιον*\. **ημίψηλο** (τυ) καπέλο με κυλινδρικό σχήμα, που παλαιότερα αποτε- λυύσε μέρος τής επίσημης ανδρικής ενδυμασίας.
|ετυμ. Ουδ. τού επιθ. *ημύψηλος* (πβ. επίθ. *ημνψη?.οφόρα πρόσωπα,* 1892) < *ημι-* + *υψηλός,* που ορθυγραφήθηκε κατά τα σύνθ. τού *ημι~*|. **ημίωρος,** -η. -ο Ιμτγν.] (λόγ.) **1.** αυτός πυυ διαρκεί μισή ώρα: ~ *παράταση ! αναμονή / πρόγραμμα* συν. μισάωρυς 2. ***ημίωρο*** (το) {ημιώρ-ου] -ων} χρονικό διάστημα μισής ώρας: *το* ~ *τής χναμονής τελείωσε* συν. μισάο)ρο.
ημιώροφος (υ) {ημιωρύφ-ου] -ων. -ους} όροφος πυυ βρίσκεται συνήθ. ανάμεσα στο ισόγειο και στον πρώτο όροφο: *εγκαταστάθηκε στον* - ΣΥΝ. μεσοπάτωμα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*
[ι-τυμ. < *ημί-* + *όροφος* (με έκταση τυύ -ο- εν συνθέσει), μεταφρ. δάνειο από γερμ. llalbgcsehoti). **ημπορώ** ρ. μετβ. [μεσν.] {ημπορείς... | ημπόρεσα} (παλαιότ.) μπορώ, **ηνίο** (το) (λόγ.) **1.** καθένα από τα δύο δερμάτινα ή σχοινένια λουριά, που στερεώνονται στα χαλινάρια ενός αλόγου και με τις άκρες τους ο αναβάτης νλέγχει το ζώο ΣΥΝ. (λαϊκ.) γκέμι 2. (μτφ.) (συνήθ. στυν πληθ.) υ έλεγχος, η διακυβέρνηση: *αναλαμβάνω / κρατώ / έχω τα* ~]| *τα ~ τού κράτους ι τού κόμματος ! τής εταιρείας.*
(ΕΓΥΜ. < αρχ. πληθ. *ηνία* < **άνσί&.* που συνδ. με μέσ. ιρλ. c(i)si "ηνία». λατ. ansa «λαβή» κ.ά. Δυσερμήνευτη παραμένει η δασύτητα τής λ. *ηνία,* η οποία ωστόσο θεωρείται υστερογενής. Ομόρρ. *ηνίοχος).*
ηνίοχος (ο) {ηνιόχ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) ο οδηγός ιππήλατου άρματος, ο οποίος κρατά τα ηνία: ο - *το)ν Λε?^φών (το* γνωστό άγαλμα τού ίου αι. π.Χ.). ^ ΙΧΟΛΚ) λ. *έχω.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ηνίοχος* (ήδη μυκ. a-ni-o-ko) < *ηνία* + *-οχος*< *εχω].* **ήντα** (τα) |άκλ.} οι ηλικίες μετά τα πενήντα, τα χρόνια κατά τα οποία κάποιος θεωρείται αρχικά μεσήλικας και αργότερα υπερήλικας: *μπαίνω / είμαι στα* ~ || *είναι* ~ *και κάγγ* φρ. ***τα πρώτα ήντα*** η πέμπτη δεκαετία τής ζωής ενός ανΟρο)πυυ.
[ι-τυμ. Καταλ. τέρμα που αποσπάστηκε από τα αριθμ. *πεν-ήντα. εξ*

ήντα κ.τ.ό.].

ήνυστρο (το) {ηνύστρ-ου | -ων} **1.** ΖΩΟΛ. τυ τέταρτο στομάχι των μηρυκαστικών. στο οποίο συντελείται τελικά η χώνευση 2. (λόγ.) υ πατσάς (βλ.λ.)

[F.ΤΥΜ. < αρχ. ***ήνυστρον*** < ****Ἰ΄ήνυ-στρον*** (όπου το -υ- κατ' αναλογίαν προς το ***ύστερα*** «μήτρα») < J.K. ^wenes-tro-, πβ. σανσκρ. vnnisihd- «παχύ έντερο», αρχ. γερμ. wanust «κοιλιά» κ.ά.].

Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (τα) (συντομ. Η.Α.Ε.) (αραβ. AI Imarni ai Arabiyah al Muttahidah) κράτος τής Λ. Αραβίας με πρωτεύουσα το Αμπου Ντάμπι, επίσημη γλ(όσσα την Αραβική και νόμισμα το ντιράμ Εμιράτων.

(ΕΤΥ.Μ. Η χώρα ονομάστηκε έτσι μετά τη συνένωση επτά αραβικών εμιράτων και την απυδέσιευσή τουα από τη βρετανική προστασία το 1971J.

Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (οι) (συντομ. Η.Π.Α.) κ. **Ενωμένες Πολιτείες Αμερικής** (συντυμ. Η.Η.Α.) (αγγλ. United States of America) ομοσπονδιακό κράτος τής Β. Αμερικής μρ πρωτεύουσα την Ουάσιγκτυν. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο ΙΙ.ΙΙ.Α.· αλλιώς (καταχρ.) ***Αμερική*** (η). Ηπίσης **Ηνωμένες Πολιτείες.** [ΕΤΥΜ. Μετά τη συνθήκη τού Παρισιού το 1782. οπότε η Μεγάλη Βρετανία αναγνώρισε την ανεξαρτησία δεκατριών πολιτειο>ν, ώς το τέλος τού 19ου αι. στην ομοσπονδία προσεχώρησαν ή προσαρτήΟηκαν και άλλα εδαφικά διαμερίσματα).

Ηνωμένο Βασίλειο (το) {Ηνωμένου Βασιλείου} (αγγλ. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland = Πνο>μένο Βασίλειο τής Μεγάλης Βρετανίας και τής Β. Ιρλανδίας) νησιωτικό κράτος τής ΒΑ. Κυρώπης. πυυ περιλαμβάνει τη Μεγάλη Βρετανία και τη Β. Ιρλανδία. με πρωτεύουσα το Λονδίνο, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα τη λίρα Αγγλίας (στερλίνα)· αλλιώς ***(Μεγάλη) Βρετανία. Αγγλία*** (η).

[Γ.ΤΥΜ. Βλ. λ. ***Μεγάλη Βρετανία. Αγγλία***|.

ηνωμένος, -η. -ο(ν) ♦ ενώνω

ηξείς αφήξεις (λόγ.) για κάτι διφορούμενο, που στερείται σαφήνειας: ***οι δηλώσεις τον ήταν*** ~ οι ***χρησμοί ζής Πυθίας ήταν*** [ετυμ. Οι λ. αποτελούν τμήμα πασίγνωστου χρησμού τού Δελφικού μαντείου, υ οποίος μπορούσε να ερμηνευΟεί διττώς (ανάλογα με τη θέση τού κόμματος) ως εξής: (α) ***ήξεις. άφήξης. ον θνήξας*** εν πολεμώ = θα φθάσεις. θα επιστρέψεις. δεν θα πεθάνεις στον πόλεμο (β) ***ήξεις, άφήξεις ού. θνήξεις έν πο/.έμφ*** -- θα φθάσεις. δεν θα επιστρέφεις, θα πεθάνεις στον πόλεμοί, **ήξερα** ρ. ->ξέρω

Η.Π.Α. (οι) οι Μνωμένες Πολιτείες τής Αμερικής (βλ.λ.). **ήπαρ** (το) {ήπ-ατος j -ατα} λνλτ. τυ συκώτι: ***ανεπάρκεια / κίρρωση / φλεγμονή ήπατος***· φΡ. *μου κόπηκαν τα ήπατα* φοβήθηκα πυλύ: ***έτσι όπως τον είδα απότομα μες στο σκοτάδι.*** ~! συν. τα χρειάστηκα.

I L'l ΥΜ. < αρχ. ***ήπαρ. -ατος*** < I.E. **yek"r(t) «ήπαρ», πβ. σανσκρ. yak rt, λατ. jecur, περσ. jigar, πιθ. κ\ αρχ. γερμ. libura (> γερμ. Leber, αγγλ. liver), αρμ. lcard κ.ά.]. **ηπαρίνή** (η) {χωρ. πληθ.} φαρμ. αντισηπτικό τύ αίματυς. που περιέ- χεται στο ήπαρ των θηλαστικών ζώων.

[ΠΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. heparine]. **ηπαταλγία** (η) {**1**8451 {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. πόνος στο συκώτι.

[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hepatalgie|. **ηπατεκτομή** (η) ΙΑΤΡ. χειρουργική επέμβαση με την οποία αφαιρεί- ται μέρος τού ήπατος (πβ. λ. ***ηπατοτομία).***

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. liepa(ectomyj. **ηπατικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] ΑΝΑΤ. αυτός που σχετίζεται με το συκώτι: ~ ***αρτηρία / πάθηση / φάρμακο i νόσημα / εξέταση.*** **ηπατίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η οξεία ή χρόνια φλεγμονώδης νόσος τού ήπατος. η οποία προκαλείται από ιό. από μερικά φάρμακα ή από δηλητήριο και που απαντά σε διαφόρους τύπους.

[ΕΙΥΜ. < αρχ. ***ήπατίτις< ήπαρ. -ατος\.*** **ηπατοκυτταρικός,** -ή. -ό /ΑΤΡ. αυτός που αποτελείται από ηπατικά κύτταρα: ~ ***καρκίνος.***

ϊ*ιΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hepatocellular (νόθο σύνθ.)[. **ηπατολογία** (η) |Ι861] {χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. Ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης το ήπαρ και τις παθήσεις του. **ηπατολόγος** (ο/η), **ηπατολογικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hcpatologie). **ηπατομεγαλία** (η) ΙΑΤΡ. η πέραν τού φυσιολογικού αύξηση τού όγκου τού ήπατος.

|ι ::ιύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hepatomegalie]. **ηπατονεφρικός,** -ή. -ό **1.** λνλί. αυτός που σχετίζεται με το συκώτι και τα νεφρά **2.** ιατρ. *ηπατονεφρικό σύνδρομο* βαριά πάθηση που οφείλεται σε συνδυασμό βλαβών στο συκώτι και στα νεφρά συν. ηπατυνεφρίτιδα.

(ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hepalorena! (νόθο σύνθ.)|. **ηπατοπάγκρεας** (το) {ηπατοπαγκρέατυς | χωρ. πληθ.} /ΩΟΛ. αδένας τού πεπτικού συστήματος τ(ον μαλακίων, των αρθροπόδων κ<χι ορισμένων ιχθύων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hepatopancreas]. **ηπατοπάθεια** (η) {ηπατοπαθείων} ΙΑΤΡ. οποιαδήποτε πάθηση τού ήπατος.

{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hepatopathiej. **ηπατόπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} η μετατόπιση τού ήπα- τυς προς τα κάτω εξαιτίας τής χαλάρωσης των συνδέσμων που το συγκρατούν. Επίσης **ηπατοπτωσία.**

{Ι-ΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hepaioptosej. **ηπατορραγία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η αιμορραγία τού ήπατυς.

Ιετυμ. < ***ηπατο-*** « ***ήπαρ)*** + ***-ραγια*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έρ-ράγ-ην*** τού αρχ. ρ. ***ρήγ-νυ-μι),*** ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. hepator-ragie]. **ηπατορραφία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η ραφή τού ήπατος σε περίπτωση τραυματισμού ή ηπατόπτωσης.

{F.ΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hepatorrhaphyl. **ηπατοσάκχαρο** (το) {ηπατοσακχάρου | χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. η οργανική ένωση που αποτελεί τυ ζωικό άμυλο ΣΥΝ. γλυκογόνο, **ηπατοτομία** (η) {1861J {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η χειρουργική τομή για την αφαίρεση αποστήματος ή πέτρας από το ήπαρ (πβ. λ. ***ηπατεκτομή).***

|Γ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hepatoiomie]. **ηπάτωμα** (το) {ηπατώματος | -ατα, -άτων} ΙΑΙΡ. καρκινικός όγκος τού ήπατος που συνήθ. παρουσιάζεται σε ανθρώπους με ηπατίτιδα ή κίρρωση τού ήπατος ΣΥΝ. πρωτοπαθής ηπατοκυτταρικός καρκίνος.

|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hepatomej. **ηπειρογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως j -έσεις. -έσεων} ΓΕΩΛ. το σύνολο των αργών κινήσεων, οι οποίες σημειώνονται σε εκτεταμένες ζώνες τού φλοιού τής Γης, εξαιτίας των οποίων προκαλούνται εξάρσεις ή καθιζήσεις, οι οποίες δεν συνοδεύονται από διαταραχή τού τεκτονι- κυύ ιστού των πετρωμάτων και προκαλούν μυρφολογικές εξελίξεις, όπως λ.χ. δημιυργυύν πελάγη, θάλασσες, επιφέρουν απομάκρυνση ηπείρων κ.λπ. **– ηπειρογενετικός,** -ή, -ό. i ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. epcirogenesis|.

Ήπειρος (η) {Ηπείρου} **1.** ορεινό γειογραφικό διαμέρισμα τής ΒΔ. Ελλάδας, που περιλαμβάνει τους νομούς Αρτας. Θεσπρωτίας. Ιωαν- νίνων και Πρέβεζας **2.** ιστ. περιοχή τής ΒΔ. Ελλάδας, που κατά την αρχαιότητα εκτεινόταν από τον Αμβρακικό Κόλπο μέχρι την Ιλλυρία, περιελάμβανε τη σημερινή Ν. Αλβανία και συνόρευε στα Λ. με τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία 3. ιστ. *Δεσποτάτο τής Ηπείρου* ανεξάρτητο κράτος που ιδρύθηκε στην περιοχή τής Ηπείρου από τον Βυζαντινό άρχοντα Μιχαήλ Αγγελο Δούκα Κομνηνό μετά την άλωση τής Κωνσταντινούπολης από τους δυτικούς σταυροφόρους (1204) και τον κατακερματισμό τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας **4.** *Βόρειος Ήπειρος* βλ.λ. **Ηπειρώτης** (ο) Ιαρχ.]. **Ηπειρώτισσα** (η), **ηπειρώτικος,** -η, -ο. [εί υμ. αρχ. ονομασία (< ***ήπειρος,*** βλ.λ.). η οποία προσδιόριζε από τον 4ο αι. π.Χ. την περιοχή που περικλείεται μεταξύ τής οροσειράς τής Πίνδου, τού Ιωνίου Πελάγους και τής Ιρέβεζας]. **ήπειρος** (η) ίηπείρ-υυ | -ων. -ους} **1.** η στερεά γη, κατ' αντιδιαστολή προς τη θάλασσα ΣΥΝ. στεριά, ξηρά **2.** καθεμιά από τις έξι μεγάλες γεωγραφικές περιοχές τής Γης. που συνήθ. περιλαμβάνουν περισσότερες από μία χώρες (Ευρώπη, Ασία, Αφρική, Αμερική, Ωκεανία και Ανταρκτική)· φρ. (α) *μαύρη ήπειρος* η Αφρική (β) *γηραιό ήπειρος* η Ευρώπη.

[πτυμ. αρχ.. αρχική σημ. "ξηρά γη», < ****άπερ-]ος<*** I.E. *apero- «όχθη», πβ. αρχ. αγγλ. Ofcr. γερμ. t'fer κ.ά.Ι. **ηπειρωτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τη στεριά, που είναι μακριά από τη θάλασσα: ***η ~ Ελλάδα*** (κατ' αντιδιαστολή προς τα ελληνικά νησιά) ΣΥΝ. στεριανός λν ι. θαλάσσιος, νησιωτικός (β) *ηπειρωτικό κλίμα* το κλίμα που επικρατεί μακριά από τη θάλασσα. στο εσωτερικό μιας χοίρας ή περιοχής και χαρακτηρίζεται από πολύ ψυχρούς χειμώνες και πολύ θερμά καλοκαίρια 2. (λόγ.) αυτός πυυ σχετίζεται με την Ίπειρυ συν. ηπειρώτικος. **– ηπειρωτικά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.*** **ήπια** ρ. -*■ πίνω

ήπιος, -α. -υ **1.** (α) (για πρόσ.) αυτός που τον διακρίνει η πραότητα: ~ ***χαρακτήρας / αντίδραση / βλέμμα / φωνή / στάση / διαμαρτυρία / τόνος / κριτική*** ΣΥΝ. ήρεμος, πράος (β) αυτός που δεν είναι οξύς, έντονος:- ***μορφές ενέργειας*** (πυυ ***δεν*** μολύνουν το περιβάλλον, π.χ. η ηλιακή, η αιολική κ.λπ.) |] - ***τουρισμός*** λντ. οξύς. σφοδρός, έντονος- ΦΡ. (μτφ.) *ήπιο κλίμα* η έλλειψη έντονων διενέξεων και ακροτήτων: ***η υβριστική επίθεση εναντίον τού αντίπαλου κόμματος διατάραξε το - τής προεκ/^ογικής περιόδου*** **2.** (ειδικότ.) αυτός τού οποίου οι κλιματικές συνθήκες δεν είναι ακραίες (έντονο κρύο ή αφόρητη ζέστη): - ***κ/άμα / χειμώνας*** 3. (ειδικότ. για ασθένεια) αυτός που δεν είναι σοβαρός, επικίνδυνος; ~ ***βήχας ■ εκδήλωση τής ασθένειας*** α.ντ. οξύς. **– ήπια / ηπίως** Ιαρχ.] επίρρ.. **ηπιότητα** (η) |μτγν.|.

[εϊύ.μ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με σανσκρ. api- «φίλος», ενώ έχει προταθεί η σύνδεση με τυ αρχ. ***νήπιος*** (βλ.λ.) μέσω παρυιμιακών φράσεων, λ.χ. ***πατήρ ώς ήπιος ήν(όκου*** αντιδιαστέλλυνται υι δύο λ., βάσει τής παραδοσιακής ανάλυσης ***νήπιος*** < ****νε-έπιος*** «αυτός που δεν μπορεί να μιλήσει - παιδαριώδης, χαζός, ανόητος», οπότε το επίθ. ***ήπιος*** εξελήφθη ως αντώνυμυ τού ***νήπιος).*** Π πρόταση για αναγωγή στο ρ. ***άπτω*** προσκρούει στην έλλειψη δασύτητας τού επιθ. Ορισμένοι σύγχρονοι όροι είναι μεταφρ. δάνεια: λ.χ. ***ήπιες μορφές ενέργειας*** (< αγγλ. soft energy), ***ήπιος τουρισμός*** (< γερμ. sanfter Tourismus)]. **Ήρα** (η) **1.** μυθολ. μία από τις δώδεκα θεότητες τού Ολύμπου, σύζυγος τού Δία και προστάτιδα τύ γάμου **2.** γυναικείο όνομα. σχολιο λ. ***ομόηχα.***

[εϊύ.μ. < αρχ. ***"Ηρα,*** αβεβ. ετύμου. 11 λ. θεωρείται συγγενής ετυμολογικά με τυ ουσ. ***ήρως*** (βλ.λ.). αν υποτεθεί ότι ***"Ηρα < *Ήρ- Fa.*** κάτι που προσκρούει στο μυκ. E-ra/Εχει προταθεί επίσης η σύνδεση με τη λ. ***Ώρα*** « I.E. *ycr-. αρχαιότατη λ. για το έτος. βλ. κ. ***ώρα),*** το υπυίο συμφωνεί με τα μυθολογικά δεδομένα και βάσει αυτού η Ήρα θα προσδιοριζόταν ως «η θεά τού έτους», αλλά και αυτή η άποψη δεν ικανυπυιεί μορφολογικώς. Ίσως και το θεωνύμιο αυτό να αποτελεί, τελικά, προελλην. δάνειο), **ήρα** (η) ζι ζάνιυ των σιτηρών φρ. *ξεχωρίζω την ήρα από το στάρι* απυ- μνίύνω τα αρνητικά στυιχεία από τα θετικά, τα άχρηστα από τα χρήσιμα, τους ανάξιους από τους άξιους. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα.*** [είυμ. < μεσν. ***ήρα<*** αρχ. ***αιρα*** (κατ' αναλογίαν προς το ***ψείρα\),*** αβεβ. ετύμυυ, ίσως συνδ. με τυ συνώνυμυ σανσκρ. eraka-J. **ήρα** ρ. Μχίρω

Ηραίο (το) ναός αφιερωμένος στη θεά Ήρα.
[ετυμ. < αρχ. *ήραϊον (ϊερόν)* < *"Ηρα*\.

Ηράκλεια κ. **Ηράκλειά** (η) νησί των Κυκλάδων ΒΛ. της Ίου.
ΙΕΤΥ.Μ. < αρχ. *Ηράκλεια*, προς τιμήν τού ήρωα Ηρακλή. Το νησί ονομαζόταν επίσης και *"Όνος* λόγω σχήματος].

Ηράκλειες Στήλες (οι) {Ηρακλείων Στηλών} (αρχ.) τα Στενά τού Γιβραλτάρ.
|1£ΤΥΜ. < αρχ. *Ήράκλειαι στήλαι* (ήδη στον Ηρόδοτο), επειδή, σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Ηρακλής έφθασε μέχρι τυ σημερινό Γιβραλτάρ και τοποθέτησε μνημειακές στήλες, καθώς πίστεψε ότι εκεί ήταν η άκρη τού κόσμου].

Ηράκλειο (το) {Ηρακλείου} πόλη της Κρήτης, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Ηρακλείου)* ΣΥΝ. (παλαιότ.) Χάνδακας. – **Ηρακλειώτης** (ο), **Ηρακλειώπασα** (η), **ηρακλειώτικος,** -η, -ο.
|1ΠΥΜ. < αρχ. *Ηράκλειον* < *Ηρακλής* (βλ.λ.). επειδή ο ήρωας Ηρακλής λατρευόταν στην Κρήτη με ιδιαίτερη μεγαλοπρέπεια. Μετά την αραβική κατάκτηση τού νησιού (824 μ.Χ.) η πόλη ονομάστηκε *Χάν- δαξ* (< αραβ. Khandak ·<τάφρος, χαντάκι») λόγω τής τάφρου με την οποία οι Αραβες περιχαράκωσαν την πόλη. Οι Βενετοί. που κατέλαβαν την πόλη το 1204. την αποκαλύσαν Candia (παραφθορά τού *Χάνδας*> Candiga > Candia). όνομα που διατήρησαν αργότερα και οι Τούρκοι κατακτητές (Kandiyc). Το 1822 επανήλθε η αρχ. ονομασία *Ηράκλειον].*

Ηράκλειος (ο) {-ου κ. -είου} **1.** αυτοκράτορας τού Βυζαντίου (610- 641) 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.
[ετυμ. < μτγν. *Ηράκλειος* < αρχ. επίθ. *ηράκλειος* < *Ηρακλής* (βλ.λ.)|. **ηράκλειος,** -α. -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που αναφέρεται στον Ηρακλή: ~ *άθλος* 2. (για σωματική δύναμη, διαστάσεις ή ενέργειες) πολύ μεγάλος: - *δύναμη* ΣΥΝ. τιτάνιος. ^ σχόλιο λ. *-ιος.*

ηρακλείτειος, -α, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Ηράκλειτο: ~ *φιλοσοφία / σύλ/.ηψη τού κόσμου* 2. *Ηρακλείτειοι* (οι) οι μαθητές και οι οπαδοί τής θεωρίας τού Ηράκλειτου.

Ηράκλειτος (ο) {-ου κ. -είτου} αρχαίος Έλληνας προσωκρατικός φιλόσοφος (6ος-5ος αι. π.Χ.), που θεωρούσε ως αρχή των πάντων τη φωτιά, καθώς και ότι τα πάντα βρίσκονται σε διαρκή κίνηση και μεταβολή· θεωρείται ο θεμελιωτής τής διαλεκτικής μεθόδου.
[F.ΤΥΜ. < αρχ. *Ηράκλειτος* < *'Ήρα* + *κλειτός* «ένδοξος» < *κλέος).* **Ηρακλής** (ο) {-ή κ. -έους **|** -είς. -έων! **1-** μυθολ. ήρωας με τεράστια σωματική δύναμη, που πραγματοποίησε 12 άθλους για να καθαρθεί από τον φόνο των παιδιών του και με τον θάνατό του έγινε δεκτός στον Όλυμπο από τους θεούς: *οι άθλοι τού Ηρακλή* 2. (μετωνυμ.) εξαιρετικά δυνατός άνδρας 3. ανδρικό όνομα · 4. αθλητικό σωματείο τής Θεσσαλονίκης.
[F.ΤΥΜ. < αρχ. *Ηρακλής* < *Ήρα* + *-κλής* < *κλέος* «δόξα»|. **ηρέμα** επίρρ. |αρχ.| (σπάν.) ναυτ. σιγά-σιγά. ήρεμα, *αργά: πρόσω* ~ (παράγγελμα) αν γ. γρήγορα, ταχέως.
[ΕΤΥΜ. αρχ., βλ. λ. *ηρεμώ].* **ηρεμία** (η) [αρχ.] {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το να είναι κάτι ακίνητο και ήσυχο, να μην ταράσσεται από τίποτα: - *επικρατούσε στα πελάγη σήμερα* }| *η - τής φύσης με ξεκουράζει* || ~ *θανάτου* συν. ησυχία, αταραξία, γαλήνη, ακινησία 2. η έλλειψη εσωτερικών εντάσεων: *δεν αφήνει τίποτα να της καταστρέφει την ψυχική της* - Συν. γαλήνη, αταραξία λντ. ένταση, ταραχή, αναστάτωση 3. η έλλειψη δράσης: ~ *επικρατούσε σε όλα τα μέτωπα* συν. ησυχία αντ. ένταση, κίνηση, **ηρεμίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.] {ηρέμισα! καθησυχάζω συν. γαληνεύω. καλμάρω αν γ. ταράζω, **ηρεμιστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που προσφέρει, δημιουργεί ηρεμία: - *φάρμακα* 2. φαρ.μ. *ηρεμιστικό* (τυ) το φάρμακο που καταπραΰνει τις ψυχικές εντάσεις: *παίρνει ηρεμιστικά, για να κοιμηθεί.* – **ηρεμιστι- κσ** επίρρ.
[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. tranquillisant]. **ήρεμος,** -η. -υ **1.** αυτός που δεν βρίσκεται σε ή δεν χαρακτηρίζεται από κίνηση, κινητικότητα ή ταραχή: - *θάλασσα / ύπνος* / (μτφ.) *ζωή* συν. ήσυχος, γαλήνιος, ατάραχος λντ. ταραγμένος, έντονος 2. (για πρόσ.) αυτός που έχει ήπιο χαρακτήρα, που δεν αντιδρά έντονα στα ερεθίσματα: - *άνθρωπος / παιδί / χαρακτήρας* ΣΥΝ. πράος, ήσυχος, νηφάλιος αν'Τ. εκδηλωτικός, έντονος 3. αυτός που μπορεί να επιφέρει ηρεμία: ~ *ατμόσφαιρα / μουσική.* – **ήρεμα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
|ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ηρεμώ* (βλ.λ.)|. **ηρεμώ** ρ.αμετβ. κ. μετβ. {ηρεμείς... {ηρέμησα} ♦ **1.**(αμετβ.) βρίσκομαι ή περνώ σε κατάσταση αταραξίας, γαλήνης: *με την επέμβαση τού διαιτητή τα πνεύματα ηρέμησαν* \[~ *ακούγοντας μουσική* ΣΥΝ. ησυχάζω, καταλαγιάζω, γαληνεύω, καλμάρω αντ. αναστατώνομαι, ταράζομαι ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάποιον/κάτι) ήρεμο, εξουδετερώνω την ταραχή του: *του μιλούσε γλυκά προσπαθώντας να τον ηρεμήσει.*
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ήρεμώ ('έω)* < επίρρ. *ηρέμα.* Αν το αρχικό *ή-* θεωρηθεί προθεματικό, τότε η λ. συνδ. με σανσκρ. rimate «ηρεμώ», γοτθ. rimis «ηρεμία» κ.ά.].

-ήρης, -ήρης, -ήρες (λόγ.) παραγωγικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής που δηλώνει: 1. ότι κάποιος είναι εφοδιασμένος με κάτι: *ξιφήρης* 2. ιδιότητα: *μον-ήρης, φρεν-ήρης, κ/·.ιν-ήρης. ποδ-ήρης.*
ΙΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τυ θ. τύ αρχ. *άρ-αρ-ίσκω* «συνδέω, τακτοποιώ - εφοδιάζω» (για το οποίο βλ. λ. *αρ-μός, άρ-μά).* με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει. Η σημ. τού τέρματος γενικεύθηκε. με αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται οκ δηλωτικό ιδιότητας ή χαρακτηριστικού].

ι)ρθα ρ. - > έρχυμαι **Γ)ρθην** ρ. -► αίρω

ηρκεσα ρ. -♦αρκώ

ήρξατο χειρών αδίκων -* άδικος

Ηρόδοτος (υ) {-ου κ. -ότου} αρχαίος Έλληνας ιστορικός (5υς αι. π.Χ.), που εξιστόρησε τους Περσικούς Ηυλέμυυς, υ επυνομαζόμενος και «πατέρας τής Ιστορίας». – **ηροδότειος,** -α.-υ.
[είύ.μ. < αρχ. *Ηρόδοτος* < *Ήρα* + *δοτός* < *δίδωμι*, πβ. *Θεό-δοτος. Ζη- νό-δοτυς].*

-ηρός, -ή, -ό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που φανερώνουν ένα έντονο χαρακτηριστικό: *αιχμ-ηρός, αιματ-ηρός, 6α- πανηρός. λυπ-ηρός, ηχ-ηρός. οδυ\/-ηρός. τολμ-ηρός.*
[ΠΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *αυστηρός, πον-ηρός).* που προέρχεται από το Ι.Ε. επίθημα *-ro- με επαύξη- ση *-η-* (βλ. κ. *-αρός, -ερός)].*

ηροστράτειος, -α,-ο |1894| αυτός που αναφέρεται στον Ηρόστρατυ· ΦΡ. (α) ***ηροστράτειος*** *δόξα* η φήμη που κατακτά κάποιος από καταστροφική του πράξη (β) ***ηροστράτειο έργο*** μάταιο έργο. **Ηρόστρατος** (ο) Ι-ου κ. -άτουΙ **1.** Γ.φέσιος που πυρπόλησε τον ναό τής Αρτέμιδος στην Έφεσο το 356 π.Χ.. προκειμένου να μείνει το όνομά του στην Ιστορία 2. (μτφ.) οποιοσδήποτε διακατέχεται από τη μανία να γίνει γνωστός, έστω και διαπράττοντας κάτι κατακριτέο, καταστροφικό (βλ. κ. λ. *Νέρων)].*
[ετυμ. < αρχ. *Ηρόστρατος* < *Ήρα* + *στρατός].*

Ηρώ (η) {-ώς κ. -ούς} **1.** ΜΥΘΟΛ. νεαρή ιέρεια τής Αφροδίτης, που παραβίασε τον όρκο παρθενίας της εξαιτίας τού έρωτά της για τον Λέανδρο, έρωτα που είχε τραγικό τέλος 2. γυναικείο όνομα.
[ΕΓΥΜ. < μτγν. *Ήρώ.* παράλλ. τ. τύ αρχ. *'Ήρα* (βλ.λ.)]. **ήρωας** (ο) {ηρώων}, **ηρωίδα** (η) [αρχ.[**1.** ο άνθρωπος πυυ προβαίνει σε γενναία πράξη, συχνά μέχρι σημείου αυτοθυσίας: *αφανής / εθνικός ι χάρτινος* (ψεύτικος) ~ || οι ~ *των αγώνων τού έθνους* || *η παρα- σημοφόρηση / το μνημείο των* ~ 2. (γενικότ. ως χαρακτηρισμός) (α) ο γενναίος (β) αυτός που κατορθώνει κάτι εξαιρετικά δύσκολο: *είναι* ~· *φρόντιζε τόσα χρόνια την κατάκοιτη γυναίκα του και μεγάλωσε μόνος του τρία παιδιά* 3. ο άνθρωπος που οι άλλοι θαυμάζουν και μιμούνται: *οι - των σημερινών παιδιών διαφέρουν από αυτούς τού παρελθόντος* συν. πρότυπο, ίνδαλμα 4. (στην αρχαιότητα) το μυθολογικό πρόσωπο που δεν είναι θεός και συνήθ. ξεχωρίζει για την αρετή, την ανδρεία του κ.λπ. (π.χ. Αγαμέμνων, Ιάσων κ.ά.): *ομηρικός / μυθολογικός* ~ || *ο Θησέας ήταν τοπικός* ~ *τής Αθήνας* 5. ο χαρακτήρας που παίζει συγκεκριμένο και κεντρικό ρόλο σε αφήγηση (λογοτεχνική. θεατρική, κινηματογραφική): *οι* ~ *τού βιβλίου / τού δράματος /* του *Παπαδιαμάντη* συν. πρωταγωνιστής αντ. δευτεραγωνιστής, κομπάρσος 6. τυ άτυμο που βρίσκεται στο επίκεντρο ενός γεγυνότυς ή το προκαλεί: (ειρων.) οι ~ των *χθεσινών συμπλοκών παραμένουν... αφανείς και άφαντοι!* συν. πρωταγωνιστής, δράστης, πρωταίτιος. – **ηρωικός,** -ή, -ό |αρχ.|, **ηρωικ-ά / -ώς** (μτγν.Ι επίρρ. ιχολιο λ. *πνεύμα, εγωισμός.*
Ιετυμ. < αρχ. *ήρως, -ωος*, αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με Ι.Ε. *scr- ''προστατεύω, πρυφυλάσσω» (βλ. κ. *όραση),* ενώ δεν πρέπει να αποκλειστεί η σύνδεση με το θεωνύμιο Γ*Ήρα* (βλ.λ.). Η λ. *ήρως* αναφερόταν τόσο στους θεούς όσο και στους ανθρώπους ευγενούς καταγωγής, ενώ μεθυμηρική είναι η χρήση τής λ. με τη σημ. «ημίθεος»]. **Ηρώδης (Ο)** {-η κ.-ου} **1.** *ο Μέγας-ο* διορισμένος από τους Ρωμαίους βασιλιάς τής Ιουδαίας, κατά τη διάρκεια τής βασιλείας τύ οποίου γεννήθηκε ο Χριστός και πυυ, όπως αναφέρεται στην Κ.Λ., διέταξε τη σφαγή των νηπίων τής Βηθλεέμ **2.** (μετωνυμ.) αυτός που φέρεται βάναυσα στα παιδιά 3. Αντίπο^ς· γυιος τού Ηρώδη τού Μεγάλου, κυβερνήτης τής Γαλιλαίας, ο οποίος διέταξε τον αποκεφαλισμό τού Ιωάννη τού Προδρόμου 4. ο *Αττικός·* Αθηναίος ρήτορας και σοφιστής (2ος αι. μ.Χ.), που από την τεράστια περιουσία του χρηματοδότησε την κατασκευή πολλών έργων στην Αθήνα, όπως τυ Ωδείο και τυ Παναθηναϊκό Στάδιο.
ΙΥΤΥΜ. < μτγν. *Ήρφδης*, πιθ. < *ήρως*\. **ηρωίνη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ισχυρό ναρκωτικό που προέρχεται από τη μορφίνη και προκαλεί έντονο εθισμό, σωματικό και ψυχικό: *καθαρή / νοθευμένη* ~ || *υπερβολική δόση ηρωίνης* || *παίρνω* ~ ΣΥΝ. λευκός θάνατος. (αργκό) άσπρη 2. (συνεκδ.) η χρήση τού παραπάνω ναρκωτικού: *δύο ακόμα νέοι νεκροί από* ~.
[ει υμ. Αντιδάν., < ξέν. όρ. (πβ. γαλλ. heroine c γερμ. εμπορική ονυμ. Heroin) < μτγν. *ηρωίνη* «ηρωΐδα». θηλ. τού αρχ. *ήρως.* Το ναρκωτικό ονομάστηκε έτσι λόγω τής ισχυρής επίδρασης και των έντονων ψευδαισθήσεων που προκαλεί στους χρήστες],
ηρωίνομανής (ο/η) {ηρωινομαν-ούς [-είς} πρόσωπο που είναι εθισμένο στη χρήση ηρωίνης. – **ηρωινομανία** (η).
[εγυμ.. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. heroVnomanc|. **ηρωισμός** (ο) 117971 **1.** η ιδιότητα τού ήρωα (βλ.λ.. σημ. Ι): *οι υπερασπιστές τής πόλης επέδειξαν απαράμιλλο -* || *υποφέρω τα μαρτύρια με -*1| *πράξεις! πνεύμα ι δείγματα υψηλού -* ΣΥΝ. ανδρεία 2. (συνεκδ,) κάθε εκδήλωση γενναιότητας και θάρρους, ενδεχομένως μέχρι σημείου αυτοθυσίας: *δεν χρειάζονται* ~· *αυτό που μετράει εδώ είναι η σύνεση και η μεγάλη προσοχή* ΣΥΝ. ανδραγάθημα. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγωισμός.*
{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hero'ismc, άσχετο προς το μτγν. *ηρωισμός* «λατρεία, θαυμασμός των ηρώων»], **ηρώο** (το) **1.** μνημείο για εθνικούς ήρωες: *κατάθεση στεφάνου στο - τής πόλης* |[*το* ~ *των πεσόντων* 2. (στην αρχαιότητα) μικρός ναός αφιερωμένος στη λατρεία τοπικού ήρωα.
[ετυμ. < αρ^. *ήρφον (ιερόν)* < *ήρως],* **ηρωολατρία** (η) [1893] {χωρ. πληθ.} ο υπερβολικός θαυμασμός προς τους ήρωες ή προς συγκεκριμένο ήρωα.

ηρωοποιώ ρ. μετβ. {ηρωοποιείς... | ηρωοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω (κάποιον) σε ήρωα. θεωρώ) (κάποιον) ήρωα, συνήθ.

χωρίς να διαθέτει τα ανάλογα προσόντα: *η κοινωνία συχνά ηρωοποιεί άτομα, μόνο και μόνο επειδή είχαν μαρτυρικό τέλος.* ηρωοποίηση (η).
[F.ΤΥΜ. Από δ. τού ελληνογενούς γαλλ. heroiserj.

■ης, -ης, -ες [αρχ.] κατάληξη τριγενών και δικαταλήκτων επίθετων.

ΣΧΟΛΙΟ Τα επίθετα τής κατηγορίας αυτής (λέγονται και «τριτόκλιτα») είναι λόγιας προελεύσεως και χρησιμοποιούνται συχνά σε απαιτητικότερες μορφές ομιλίας. Η κλίση των επιθέτων αυτίον εμφανίζει ιδιαιτερότητες στο γένος, στις καταλήξεις και στον τονισμό.

ασφαλ-ής ασφαλ-ές	συνήθ-ης σύνηθ-ες
ασφαλ-ούς	συνήθ-ους συνήθ-η
ασφαλή	συνήθ-εις συνήθ-η
ασφαλ-είς ασφαλ-ή	συνήθ-ων
ασφαλ-ών	

Παρατηρήσεις: (α) Το αρσενικό και θηλυκό γένος συμπίπτουν πλήρως (β) Οι καταλήξεις αρσ.-θηλ. που διαφέρουν στον ενικό είναι τρεις· σε όλο το ουδ. και στον πληθ. αριθμό είναι δύο (γ) Τα επίθ. σε *-ώδης (στοιχειώδης. δηλητηριώδης)* στη γεν. πληθ. τονίζονται στη λήγουσα *(στοιχειωδών, δηλητηριωδών)* (δ) Τα επίθ. σε *-ήθης (συνήθης)* και τα λοιπά επίθ. σε *-ης (επιμήκης, αυτάρκης),* πλην των επίθ. σε *-ώδης.* στο ουδ. ενικού αναβιβάζουν τον τόνο στην προπαραλήγουσα (το *σύνηΟες.* το *επίμηκες. το αύταρκες. αλλά* το στοιχειώδες) (ε) Τα επίθετα σε *-ής. -ής. -ές* και τα σε *-ώδης* σχηματίζουν τα επιρρήματά τους σε *-ώς (ασφα/.ής - ασφαλώς, στοιχειώδης - στοιχειωδώς), ενώ* τα επίθ. σε *-ης. -ης. -ες* σχηματίζουν επιρρήματα σε *-ως (συνήθης - συνήθως, πλήρης - πλήρως)* (στ) Στα ουσιαστικοποιημένα επίθετα αρσενικού γένους αυτής τής κατηγορίας συνηθίζεται ο σχηματισμός γενικής ενικού σε -η (π.χ. *τον συγγενή μου* αντί του *συγγενούς μου).* Η τάση για σχηματισμό τέτοιας γενικής εμφανίζεται συχνά και όταν το επίθετο δεν είναι ουσιαστικοποιημέ.νο (π.χ. *ενός στοιχειώδη τρόπον* αντί *ενός στοιχειώδονς τρόπου),* πράγμα που πρέπει να αποφεύγεται. Παραδείγματα: (α) σε -ής: *ακραιφνής, αμαθής, ανεπαρκής, απαθής, απρεπής, ασαφής, ασθενής, διαρκής, διεθνής, δυσχερής, εγκρατής, ειλικρινής. ε/Μπής. επαρκής, επιεικής, επιμε/.ής. ευκρινής, ευφυής, ευχερής, ηττοπαθής. ιδιοτε?^ής. κοινωφελής, λαοφιλής, μακροσκελής, ολοσχερής, οξυδερκής, πολυμελής, πολυπληθής, πολυτελής, προσεκής, πρωτοφανής, συνεπής, συνεχής, χονδροειδής, ωοειδής* κ.ά. (β) σε -ώδης: *αλματώδης, αμμώδης, βραχώδης, δασώδης, δηλητηριώδης, θορυβώδης, ιδεώδης, ιλιγγιώδης. μανιώδης, μεγαλειώδης, μυστηριώδης, ουσιώδης, παιδαριώδης, περιπετειώδης, στοιχειώδης* κ.ά. (γ) διάφορα σε -ης: *αήθης, ασυνήθης, κακοήθης, καλοήθης, συνήθης, επιμήκης, ουρανομήκης, κλινήρης, μονήρης, πλήρης, αυτάρκης, ισομεγέθης, υπερμεγέθης, φιλαλήθης* κ.ά.
Στη Ν. Ελληνική παρατηρείται μια τάση (που ξεκίνησε από την παλαιότερη δημοτική) να αποφεύγονται τα (τριτόκλιτα) επίθετα σε *-ης, -ης, -ες (αηδής, συμπαθής, αντιπαθής, διεθνής, διαφανής, με- γαλοπρεπής, συνήθης* κ.τ.ό.) και να χρησιμοποιούνται στη θέση τους (δευτερόκλιτα) επίθετα σε *-ος. -η.* -ο είτε από παράγωγα αντίστοιχων ρημάτων *(αηδιαστικός < αηδιάζω, συμπαθητικός < συμπαθώ. άπρεπος < πρέπει, άτυχος < τυχαίνω, αντιπαθητικός < αντιπαθώ. συνηθισμένος < συνηθίζω)* είτε με απλό μορφολογικό μετα- πλασμό από *-ης...* σε *-ος...: διεθνής > διεθνικός.* Η τάση αυτή δεν επικράτησε πάντοτε (το *διεθνικός* δεν αντικατέστησε το *διεθνής), αλλά* πέτυχε να δημιουργήσει υφολογικές ποικιλίες: *απρεπής - άπρεπος, ατυχής - άτυχος* κ.ο.κ.

Ησαΐας (ο) προφήτης, που προφήτευσε την έλευση τού Μεσσία. συγγραφέας τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ.· φρ. (καθημ.) *χορεύω τον χορό τού Ησσία* παντρεύομαι.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Yesaey^h. συντετμημένος τ. τού ονόματος YcSacy^hu «σωτηρία τού Γιαχ (τού Θεού)»].

Η.Σ.Α.Π. (οι) Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι Αθήνας-Ι Ιειραιά.

Ησίοδος (ο) {Ησιόδου) αρχαίος Έλληνας ποιητής (8ος αι. π.Χ.) από τη Βοιωτία· σημαντικότερα έργα του το αφηγηματικό ποίημα *Έργα και Ημέραι* και το έπος *Θεογονία.* ·— ησιόδειος, -α. -ο | αρχ. 1.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *Ησίοδος < ήσι-«* ρ. *ί'ημι* «ρίχνω, εκτοξεύω», βλ. κ. *αφήνω) + -οδος < *Τοδή* «φωνή, ωδή» (βλ. κ. ά<5ω)].

-ήσιος, -ια, -ιο (σχολ. ορθ. *-ίσιος)* παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων, που δηλώνουν την καταγωγή, την προέλευση αυτού που δηλώνει το θέμα: *βουν-ήσιος, κατσικ-ήσιος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *βουνό, αετός.*
[f.tym. αρχ. επίθημα *(ήμερ-ήσιος, Ιθακ-ήσιος),* που επεκτάθηκε στη Ν. Ελληνική με ιη συνδρομή τού λατινογενούς -esis < -ensis (κυρ. για παράγωγα τοπωνυμίων)).

-ήσιος ή -ίσιος; Η κατάλ. -ήσιος θεωρείται ότι προήλθε είτε από την αρχ. ελληνική *-ήσιος* (*ετήσιος, ημερήσιος. Ιθακήσιος, Μιλή- σιος* κ.ά.) με συνίζηση (συμπροφορά τού *-ιος* σε μία συλλαβή) είτε από τη λατ. -esis < -ensis είτε και από τις δύο. Στην α' περίπτωση η κατάληξη πρέπει να γράφεται με *-η- (-ήσιος)'* στη β' περίπτωση πρέπει να γράφεται με *-ι-* (-ίσιος), αφού η λατ. κατάληξη e- δεν δεσμεύει την ελληνική απόδοση· στη γ' περίπτωση ορισμένα παράγωγα πρέπει να γράφονται με -ί- *(-ίσιος)* και άλλα με *-η- (-ήσιος).* Η α' άποψη έχει υποστηριχθεί από τον Γ. Χατζιδάκν η β' (από τη Λατινική) από τον Ν. Ανδριώτη, μολονότι - ίσως λόγω τής μεσαιωνικής ορθογραφίας της σε *-ήσιος-* υποστηρίζει τη γραφή σε *-ήσιος·* η γ' άποψη (με διαφορετικό σκεπτικό) υποστηρίζεται από τους Μ. Τριανταφυλλίδη και Α. Τσοπανάκη. Κατά τη γνώμη μας -και για διευκόλυνση τής ορθογραφίας- είναι προτιμότερο να τηρήσουμε έναν μόνο τύπο ορθογραφίας (αντί δύο), που δεν μπορεί να είναι άλλος από το *-ήσιος.* μια που από κανέναν δεν αμφισβητείται ότι τα *ημερήσιος, ετήσιος, γενετήσιος, παραπ/.ήσιος* κ.ά. και τα πολλά δηλωτικά τόπου καταγωγής (*Ιθακήσιος, Μιλήσιος, Πελοποννήσιος, Δωδεκανήσιος. Ηπτανήσιος* κ.ά.) υπήρξαν η βάση τού συστήματος. Η Κλληνική (ιδίως των ελληνιστικών και βυζαντινών χρόνων) σχημάτισε αρκετά ονόματα σε *-ήσιος* (ποικίλης παραγωγικής προελεύσεως): *ακακήσιος (άκακος. ακακία), φιλή- σιος-φιλοτήσιος* («προσφιλής»). *Αιμνήσιος. γυμνήσιος, πρυμνήσιος, νυκνερήσιος. πρωρήσιος. θανατήσιος, βροντήσιος. νεοτήσιος, χαρτήσιος, γναφήσιος, επετήσιος, βιοτήσιος* κ.ά. Τα ονόματα αυτά ενισχύθηκαν -δεν δημιουργήθηκαν από λατ. προελεύσεως επίθετα (που και οι Βυζαντινοί έγραφαν με *-η-): φαβρικήσιος* (< fabricensis), *κομμενταρήσιος* (< commentariensis), *καστρήσιος* (< castrensis).
Παραδείγματα παραγώγων σε -ήσιος: *αλογήσιος. αρκουδήσιος. α/^επουδήσιος. αμπελήσιος. αρνήσιος. βουνήσιος, βαρε/^ήσιος, βα- πορήσιος, γιδήσιος. γουρουνήσιος, γαϊδουρήσιος. γατήσιος, δαμα- ατίσιος, ελαφήσιος, θυμαρήσιος. καραβήσιος. καμπήσιος. καλογε- ρήσιος. κα/.αμποκήσιος. κατσικήσιος. κοτήσιος. κεφαλήσιος, κρι- θαρήσιος. κουνελήσιος, λιμνήσιος, λεονταρήσιος, μοναστηρήσιος, μαϊμονδήσιος. μουλαρήσιυς. μοσχαρήσιος, νναμαρήσιος, πελαγή- σιος, περιβολήσιος. παραπανήσιος. παλληκαρήσιος. περιστερή- σιος, προβατήσιος, πανηγυρήσιος, παιδιακήσιος, ποταμήσιος. σκυ- λήσιος, σπιτήσιος. τραγήσιος. τουλουμήσιος. φιδήσιος, χελωνήσιος, φεγγαρήσιος.*

ήσκιος (σχολ. ορθ. *ίσκιος)* (ο) **1.** η σκοτεινή επιφάνεια που δημιουρ- γείται κοντά σε αδιαφανές σώμα, όταν το τελευταίο δέχεται τις ακτίνες τού φωτός, οι οποίες δεν μπορούν να το διαπεράσουν: *παρατηρούσαμε τους - μας πάνω στον τοίχο* συν. σκιά 2. (στο σκοτάδι) μορφή που δεν είναι ευδιάκριτη: *ένας ~ πέρασε μέσα στο σκοτάδι και χάθηκε* συν. σκιά **3.** (συνεκδ.) μέρος στο οποίο δεν χτυπά κατευθείαν ο ήλιος: *καθόμαστε στον ~. για να μη μας κάψει ο ήλιος* συν. σκιά 4. (μτφ.) ανάμνηση ανθρώπου που έχει φύγει ή πεθάνει 5. (μτφ.) δημιούργημα τής φαντασίας: *παλεύει με τους* - ΣΥΝ. φάντασμα, αερικό. [ετυμ. < μεσν. *ήσκιος* < αρχ. *σκιά.* όπου το αρχικό *ή-* υπό την επίδραση τού *ήλιος.* Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για σύνθ. εκ συναρπα- γής από τη συνεκφορά *ή σκιά > ήσκιά,* με αλλαγή γένους κατά το *ήλιος.* Η γρ. με *i-(ίσκιος)* είναι εσφαλμ., μη έχοντας ετυμολογική στή-
,ριξηΐ-

ησκίωμα (το) {ησκιώμ-ατος | -ατα,-άτων} ο τόπος που βρίσκεται στη σκιά.

ησκιώνω ρ. μετβ. {ήσκιω-σα. -μένος} ρίχνω τη σκιά μου: τα *ψηλά δέντρα ήσκιωναν μεγά/.ο μέρος τού κήπου* συν. σκιάζω. **ήσσων,** -ων, -ον κ. **ήττων** {ήσσ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (αρχαιοπρ.) μικρότΓρος. λιγότερος· (συνεκδ.) υποδεέστερος, δευτερεύων: *αυτό το θέμα είναι ήσσονος σημασίας* συκ. ελάσσο)ν· ΦΡ. (α) *αρχή τής ήσσονος τρσσττσθείσς* η πρακτική τού να καταβάλλει κανείς όσο μικρότερη προσπάθεια γίνεται, προκειμένου να επιτύχει κάτι (β) *κστσ το μάλλον ή ήττον* βλ. λ. μάλλον (γ) *ουχ ήττον (ούχ ήττον)* εντούτοις, όμως: *η άμυνα κατά των επιδρομέων δεν υπήρξε συστη- ματικά οργανωμένη · ~ υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματική.*
[f.tym. < αρχ. *ήσσων (ατ. ήττων),* συγκρ. βαθμός τού επιρρ. *ήκα* (με επική ψίλωση), που συνδ. με λατ. scg-nis «νωθρός, οκνηρός». Βλ. κ. *ήκιστα, ήττα.* Η *αρχή τής ήσσονος προσπαθείας* μεταφράζει το γαλλ. la loi du moindre effortj. **ησυχάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {ησύχασ-α. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάποιον) να πάψει να ανησυχεί, οδηγώ ή επαναφέρω (κάποιον) σε κατάσταση ηρεμίας: *με ησύχασαν αν τά πον μον είπες* ΣΥΝ. καθησυχάζω. ηρεμώ, καταπραΰνω, καλμάρω, κατευνάζω, γαληνεύω αντ. αναστατώνω, ανησυχώ, ερεθίζω, ταράζω) 2. (ειδικότ.) κάνω (κάποιον) να σταματήσει να θορυβεί: *με πολύ κόπο ησύχασε τη μικρή που έκλαιγε* [| *αν δεν ησυχάσετε τους ζωηρούς μαθητές, θα έχετε πρόβ/.η- μα στην τάξη** (αμετβ.) **3.** φθάνω σε κατάσταση ηρεμίας, παύω να είμαι σε ένταση, σε ταραχή: *δεν ησυχάζω, αν δεν μου τηλεφωνήσουν ότι έφτασαν καλά* | | *η θάλασσα ησύχασε ζαφνικά* ΣΥΝ. ηρεμώ, γαληνεύω 4. (ειδικότ.) παύω να θορυβο): *Ησυχάστε! Τι φασαρία είναι αυτή:* συν. παύω, ηρεμώ, σιωπώ λντ. θορυβώ 5. παύω να ενοχλούμαι: *πότε θα ησυχάσουμε από τις απροειδοποίητες επισκέψεις του;* [| *φύγε να ησυχάσουμε!* συν. απαλλάσσομαι 6. παύω να έχω ασχολίες, δραστηριότητες, να βρίσκομαι σε κίνηση· συνήθ. με άρνηση: *Δεν ησυχάζει λεπτό!* Όλη *μέρα τρέχει δεξιά και αριστερά!* | | *αυτό το παιδί δεν μ'αφήνει να ησυχάσω!* αντ. δραστηριοποιούμαι **7.** (σπάν.) ξαπλώνω και κοιμάμαι, αναπαύομαι: ΓΟ *μεσημέρι ησυχάζει μια-δυο ωρίτσες* · 8. ζω μοναστική ζωή. είμαι ησυχαστής συν. μονάζω, **ησυχασμός** (ο) [1861| **1.** (λαϊκ.) το να ησυχάζει κανείς, η ησυχία **2.** Θρησκ. τρόπος ζωής των ασκητών κυρ. τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, που χαρακτηρίζεται από την αδιάλειπτη προσευχή και την τάση προς πλήρη απαλλαγή από τα ανθρώπινα πάθη **3.** (ειδικότ.) τάση που εμφανίστηκε στο Άγιον Όρος κατά τον 14ο αι. και σύμφωνα με την οποία οι μοναχοί μέσο) τής συνεχούς προσευχής και σε κατάσταση απόλυτης ησυχίας μπορούσαν να προσεγγίσουν συνειδητά το θείο και να αποκτήσουν θεοπτία, δηλ. νοερή θέα τού άκτιστου θείου φωτός. — **ησυχαστής** (ο) [μτγν.].
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hesychasml.

ησυχαστήριο (το) ƒμτον.J {ησυχαστηρί-ου | -ων) 1. μέρος στο οποίο απομονώνεται ο μοναχός ησυχαστής συν. ερημητήριο, ασκητήριο, ασκηταρειό 2. (γενικότ.) το μέρος στο οποίο μπορεί κανείς να απομονωθεί. «'σχολιο λ. *μονή*.

ησυχαστής (ο) > ησυχασμός

ησυχαστικός, -ή. -ό [μτγν.] ί. αυτός που σχετίζεται με τον ησυχασμό 2. ιστ.-εκκλης. ***ησυχαστική έριδα*** οι θεολογικές συγκρούσεις που σημειώθηκαν στο Βυζάντιο τον 14ο αι., όταν αμφισβητήθηκε η πρακτική τού ησυχασμού (βλ.λ.).

ησυχία (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} 1.η έλλειψη ταραχής. αναστατο')σεων, εντάσεων ΣΥΝ. ηρεμία, αταραξία, γαλήνη· φρ. ***ησυχία, τάξις και ασφάλεια*** (από προπαγανδιστικό σύνθημα τής απριλιανής δικτατορίας) (i) η κατάσταση κατά την οποία δεν υπάρχει καμιά δραστηριότητα και κοινωνική διεκδίκηση, συνήθ. εξαιτίας τής επιβολής απολυταρχικής διακυβέρνησης (ii) για να δηλωθεί ότι δεν συμβαίνει τίποτε άξιο λόγου: *-Τρέχει τίποτα; -Μπα. -!* 2. το να είναι κανείς ήσυχος, ήρεμος· κυρ. σε φράσεις όπως: ~ *δεν έχει αυτό το παδί!* || *Μη με ανακατεύετε σε τέτοιες ιστορίες! Εγώ θέλω την ~ μου!* 3. η έλλειψη θορύβων: *προηγουμένου άκυυγα ομιλίες, αλλά εδώ και δύο οφες βασιλεύει απόλυτη* ~ [[*κάντε -!* [| (ως προσταγή) *Θέλω) να κοιμηθώ!*

περίεργη / ύποπτη ~ΣΥ\. σκοπή. σιγή, γαλήνη λντ. φασαρία, ταραχή 4. νομ. ***διατάραξη κοινής ησυχίας*** πταίσμα κατά το οποίο ο δράστης διαταράσσει δημόσια τις ασχολίες ή τη νυχτερινή ησυχία των κατοίκων κυρ. με υπερβολικούς θορύβους 5. ΘΕΟΛ. η υλική και πνευματική εγκράτεια (νήψη) που βοηθούν στην κατάνυξη και την εσωτερική γαλήνη τής ψυχής· βασική επιδίωξη τυύ ησυχασμυύ (βλ.λ.). **Ησύχιος** (ο) {Ησυχίου} ί.'Κλληνας γραμματικός από την Αλεξάνδρεια (5ος αι. μ.Χ.). από τους σημαντικότερους λεξικογράφους· το λεξικό του εκτός από πλήθος λέξεων περιέχει ερμηνεία δύσκολίον χωρίων, παροιμιών και διαλεκτικών λέξεων που δεν έχουν παραδοθεί από κείμενα 2. όνομα αγίαιν τής Ορθόδοξης Κκκλησίας.

[ετυμ. < μτγν. *Ησύχιος* < αρχ. επίθ. *ησύχιος* < *ήσυχος].* ήσυχος, -η. -ο 1. αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ηρεμίας, γαλήνης: ~ *θάλασσα* συν. ήρεμος, γαλήνιος, ατάραχος λντ. ανήσυχος, ταραγμένος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη θορύβου, που δεν θορυβεί: ~ *βραδιά / δάσος / βήματα / δωμάτιο* ιυν. σιωπηλός, αθόρυβος, σιγαλός αντ. θορυβώδης 3. (α) αυτός που σιωπά, που δεν μιλά: γο *παιδί καθόταν* ~ *κι έπαιζε* ΣΥΝ. σιωπηλός αντ. θορυβώδης, ομιλητικός (β) (συνεκδ.) αυτός που δεν ενοχλεί; *καθόταν ~ στη γωνιά του και δεν πείραζε κανέναν* ανί. ενοχλητικός, φασαριόζος 4. αυτός που είναι απερίσπαστος από έγνοιες: *Μείνε ήσυχος. Θα φροντίσο) την υπόθεσή σου* || *άσε με ήσυχο να δουλέψο)!* || *Δεν ανακατεύομαι σε τέτοιες δουλειές. Εγώ θέλω να έχω* το *κεφάλι μου* ~ || ~ *γεράματα ί συνείδηση* (χωρίς ενοχές) ΣΥΝ. αμέριμνος, ανενόχλητος, ατάραχος, ξένοιαστος αμ. προβλημπτισμένος 5. (α) αυτός που δεν έχει απότομες ή βίαιες αντιδράσεις, που δεν παραφέρεται: *είναι ~ ανθρωπάκι* ||

χαρακτήρας αντ. απότομος, βίαιος (β) (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ηπιότητα και ευγένεια: ~ *κουβεντούλα / τρόποι* συν. ήρεμος, ήπιος 6. αυτός που δεν παρουσιάζει μεταβολές, αναστατώσεις ή ενοχλήσεις: *κάνει ~ ζωή* || *περάσαμε μια - χρονιά* αντ. ανήσυχος. ήσυχα / ησύχως |αρχ.[επίρρ.

[ητυμ. < αρχ. *ησυχος,* αγν. ετύμου|. **ήτα** (το) {άκλ.) Η. η·το έβδομο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός).* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

|ΠΙ ΥΜ. < αρχ. *ήτα*< σημιτ. hcth «φράκτης, περίβολος»|. **ητακισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.) ιλωσς. 1. (σύμφωνα με την ερασμική προφορά) η προφορά τού γράμματος ί-·(έψιλον) από τους αρχαίους Έλληνες ως r μακρού ΑΝ Γ. ιωτακισμός 2. (γενικότ.) η προφορά που επιχειρεί να ανασυνθέσει επιστημονικά τον τρόπο με τον οποίο προφερόταν η Κλληνική στους κλασικούς χρόνους· η προφορά αυτή συγκλίνει, χωρίς να ταυτίζεται, με την ερασμική προφορά αντ ιο>τακισμός. — **η-** τακιστής (ο) 11854). ·«* σχόλιο λ. *προφορά.*

IiΐΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Kta/.isinus|. **ήτις** αντων. -► όστις

ήτοι μόριο (αρχαιοπρ.) δηλαδή: *κατά την οριζόμενη εκ τού νόμου προθεσμία. ~ μετά παρέλευση πέντε ημερών.* σχολιο λ. *δηλαδή, ομόη-*

x^d.

jFΤΥΜ. αρχ. < *ή τοι* < *ή* «πράγματι, αληθώς» (αγν. ετύμου, βλ. κ. *ήδη)* + *-τοι,* άτονος τ. δοτ. τού β' προσώπου (σϋ. δωρ. τυ), που χρησιμοποι- ήθηκε στην ατ. διάλεκτο ως επίθημα, πβ. *μέν-τοι. καί-τοι].* **ήττα** (η) {ηττών) η αρνητική έκβαση σε αγο)να, μάχη, σύγκρουση, αλλά και σε κάθε είδους ανταγο)νισμό ή συναγωνισμό, η αποτυχία στην επίτευξη στόχου: γο *στράτευμα υπέστη συντριπτική* ~ || *εκλογική / σοβαρή / απροσδόκητη / βαριά / διπλωματική / οδυνηρή / προσωπική -* || *παραδέχομαι / διαπιστώνω την - μου* συν. αποτυχία λντ. νίκη, επιτυχία.^ σχολιο λ. *υποχωρητικός, ομόηχα.*

[ετυμ. < αρχ. *ήττα* < *ηττώμαι* (υποχωρητ.)). **ηττοπάθεια** (η) {χωρ. πληθ.) η εκ των προτέρων πεποίθηση κάποιυυ για αρνητική εξέλιξη: *η ~ του δεν* roί' *αφήνει να προχωρήσει στην επαγγελματική του σταδιοδρομία* I| *πνεύμα! κλίμα ηττοπάθειας* || *καταλαμβάνομαι από ~.*

|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. defaitisme|. **ηττοπαθής,** -ής, -ές αυτός που διακατέχεται από τον φόβο τής ήττας, που δεν πιστεύει ότι μπορεί να πετύχει κάτι: ~ *στάση / άνθρωπος 1χαρακτήρας.* —**ηττσπαθώς** επίρρ. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. det ail iste]. **ηττώμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ηττάσαι... | ηττήθηκα. -μένος) υφίσταμαι ήττα. αποτυγχάνω (στην προσπάθειά μου. στον αγώνα μου. σε σύγκρουση): *η εθνική μας ομάδα ηττήθηκε από την αντίστοιχη αγγλική* I) ~ *ολοσχερώς / άδοξα / κατά κράτος (εντελώς)* συν. νικιέμαι, χά

νω ΑΝΙ. νικώ. κερδίζω·ΦΡ. *ουαί τοις ηττημένοις* βλ. λ. *ουαί.* ·-* ΣΧΟΜΟ λ. *αποθετικός.*

|ΠΥΜ. < αρχ. *ηττώμαι (-άο-)* < *ήττων* «λιγότερος. κατώτερος» (βλ. λ. *ήσσων).* κατ' αναλογίαν προς το συνώνυμο *νικώμαι].* **ήττων,** -ων. -ον ♦ ήσσων

ηφαίστειο (το) [1K12J {ηφαιστεί-υυ | -ων) **1.** ι ιώλ. άνοιγμα ή ρήγμα στον φλοιό τής Γης (και άλλων πλανητών), από το οποίο αναβλύζουν κατά καιρούς λειωμένα ή καυτά πετρώματα και ατμός: *έκρηξη / λάβα / κρατήρας ηφαιστείου* || *ενεργό / σβησμένο / εν δράσει / εν ηρεμία* ~ (βλ. λ. *ηρεμία)* 2. (συνεκδ.) το βουνό ή ο λόφος που βρίσκεται γύρω από το παραπάνω άνοιγμα ή ρήγμα και αποτελείται κυρ. από στερεοποιημένο υλικό από τα βάθη τής γης, π.χ. ο Βεζούβιος και η Λίτνα 3. (μτφ.) τόπος ή κατάσταση που χαρακτηρίζεται από ταραχές, συγκρούσεις: *το - των Βα/.κανίων.* **— ηφαιστειακός,** -ή. -ό **1**186I**J.** [γ.τυμ. < *Πφαιστος.* θεός τής φωτιάς. Η λ. απέκτησε τη σημ. αυτή ως απόδ. λατινογενών ξέν. όρων, πβ. γαλλ. vulcan < λατ. Vulcanus, επίθ. τού Ιΐφαίστου. που χρησιμοποιήθηκε κυρ. για την ονομασία τού νησιού όπου βρίσκεται το ηφαίστειο Αίτνα, το οποίο θεωρείται ως το ^■εργαστήριο τού Ηφαίστου»].

ηφαιστειογενής, -ής. -ές 118671 {ηφαιστειογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)) αυτός που προέρχεται ή σχηματίστηκε από ηφαίστειο, από τα καυτά υλικά που αναβλύζουν από αυτό: ~ *εδάφη / πετρώματα / νησιά.* * ιχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. volcaniquc|. **ηφαιστειολογία** (η) {χωρ. πληθ.) ΓΕΩΛ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των ηφαιστείων και των συναφών φαινομένων. — **ηφαιστειολόγος** (υ/η) |1877|.

f.tym. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. vulcanologie (νόθο σύνθ.)|.

ηφαιστειότητα (η) [1883[{χωρ. πληθ.) η ηφαιστειακή δράση.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. volcunisme). **ηφαιστειώδης,** -ης, -ες **[** 18611 {ηφαιστειώδ-ους **|** -εις (ουδ. -η), -ών) **1.** αυτός που θυμίζει ηφαίστειο 2. (μτφ.) εκρηκτικός: ~ *ιδιοσυγκρασία.* **Ηφαιστίων** (ο) {Πφαιστίων-ος. -α) **1.** παιδικός φίλος τού Μ. Αλεξάνδρου. που τον ακολούθησε ως στρατιωτικός αρχηγός στην εκστρατεία τής Μ. Ασίας **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Κκκλησίας. Επίσης **Ηφαιστίωνος.**

IF.TΥΜ. < μτγν. *Ίΐφαιστίων, -ωνος* < αρχ. "*Ηφαιστος* (βλ.λ.)|. **Ήφαιστος** (ο) {-ου κ. -αίστου) ΜΥΘΟΛ. ένας από τους δώδεκα θεούς τού Ολύμπου, σύζυγος τής Αφροδίτης, ο οποίος λατρευόταν ως κύριος τής φωτιάς και τής μεταλλουργίας και προστάτης των τεχνιτών. | ΠΤΥΜ. < αρχ. '*Ηφαιστος,* προ ελλην. θεωνύμιο, αγν. ετύμου|. **ηχαγωγός,** -ός. -ό [1888] ΦΥΣ. αυτός που χρησιμεύει για τη μετάδοση τού ήχου: ~ *σωλήνας.*

| RΤΥΜ. < *ηχ(ο)-* + *αγωγός* (< *άγω)*\. **ηχείο** (το) 1. η συσκευή που χρησιμοποιείται για την ενίσχυση ή τη μετάδοση τού ήχου 2. το κοίλωμα των έγχορδων μουσικών οργάνων, όπου παράγεται ο μουσικός ήχος.

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *ήχεΐον* «κύμβαλο, τύμπανο» < αρχ. *ήχος.* Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. (sound-box) resonator], **ηχηρός,** -ή.-ό [1871| **1.** αυτός που παράγει έντονο ήχο: **~** *χειροκρότημα I* κΟυόούνι */ φωνές / χαστούκι / γέλιο / φιλί* ΣΥΝ. δυνατός, έντονος, βροντερός ΑΝΤ. αθόρυβος, σιγανός 2. (συνεκδ.) αυτός που προσελκύει την προσοχή, που προκαλεί εντύπωση: *δεν χρειαζόμαστε ~ ονόματα.* αλλά *γνώστες τού αντικειμένου, έστω κι αν δεν είναι γνωστοί* 3. ΓΛΩΣΣ. *ηχηρό σύμφωνο* κάθε σύμφωνο που παράγεται, όταν πάλλο- νται οι φωνητικές χορδές: *τα - σύμφωνα τής Ν. Ελληνικής είναι τα μπ. ντ, γκ (γγ), β. δ. γ. μ. ν. λ. ρ. ζ* ΑΝΤ. άηχος. — **ηχηρότητα** (η) [J 894 J. [f.tym. Απόδ. τού γαλλ. sonore), **ηχηροποίηση** (η) | J891 j {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων) ΓΛΩΣΣ. η τροπή ενός άηχου συμφώνου στο αντίστοιχο ηχηρό: *η - τού* «σ» *σε «ζ».*

ηχηροποιούμαι ρ. [189Π {-είται...).

[Ι-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sonorisationj. **ηχητικός,** -ή. -ό [μτγν.I **1.** αυτός που παράγει ή αναπαράγει ήχο. αυτός που σχετίζεται με τον ήχο: ~ *παρεμβολή / διαβαθμίσεις / απόχρωση / κύματα / ποιότητα* 2. ΦΥΣ. *ηχητική* (η) ο κλάδος τής ακουστικής και τής μηχανικής των ρευστούν, που ασχολείται με τη μελέτη τής ταχύτητας και τυύ ήχου και με τα συναφή φαινόμενα. - ΠΧΠ- **τικ-ά** / **-ώς** [μτγν.I επίρρ. **ηχητικότητα** (η) το γνώρισμα μουσικού οργάνου που αποδίδει το πόσο ικανοποιητικά (από την άποψη τής έντασης, τής καθαρότητας τού ήχου κ.λπ.) ακούγεται το όργανο αυτό σε κάθε περιοχή τής έκτασής του.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sonoriie|. **ήχθην** ρ. ► άγω

ηχοαίσθημα (το) {ηχοαισθήματος | χωρ. πληθ.) η αίσθηση τού ήχου, η ιδιότητα τού ήχου να γίνεται αντιληπτός μέσω τής ακοής.

Ιει υμ. Απόδ. τού αγγλ. audibility|. **ηχοαπορρσφητικος,** -ή. -ό αυτός που απορροφά τους ήχους: ~ *οδόστρωμα.*

ηχοβολίδα ιη) η συσκευή που. με τη χρήση ηχητικών κυμάτων, προσδιορίζει το βάθος τού ωκεανού ή την ύπαρξη σώματος ή εμποδίου μέσα στη θάλασσα.

[Ι-ΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. echo sounder), **ηχοβολισμός** (ο) η μέτρηση τού βάθους τής θάλασσας ή η εξακρί- βο>ση τής ύπαρξης αντικειμένου ή εμποδίου μέσα σε αυτήν με την εκπομπή ηχητικών κυμάτων, που αντανακλώνται στην επιφάνεια τού βυθού και επιστρέφουν στη συσκευή (ηχοβολίδα). Επίσης **ηχοβόλιση** (Π) — **ηχοβολιστικός,** -ή. -ό. **ηχοβολίζω** ρ. **ηχοβολιστικό** (το) ΝΑΥΤ. συσκευή η οποία μετράει το βάθος τής θάλασσας με τη βοήθεια υπερήχων.

ηχογράφος (ο) η συσκευή με την οποία καταγράφεται ο ήχος.
ΙΠΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. sound rccordcrj. **ηχογραφώ** ρ. μετβ. {ηχογραφείς... | ηχογράφ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) καταγράφω (ήχο) σε ειδικό υλικό, με τρόπο ώστε να διατηρηθεί και να μπορεί να αναπαράγεται με τα κατάλληλα μέσα: *ηχογράφησαν πρώτα τα όργανα και μετά τη φωνή || ~ ψηφιακά / πιστά / επιτυχημένα.* — **ηχογράφηση** (η).
[f.tym. Απόδ. τού αγγλ. recordl. **ηχοεντοπισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** ΦΥΣ. μέθοδος εντοπισμού αντικειμένων με προσδιορισμό τού χρόνου που χρειάζεται η ηχώ για να επιστρέψει στο σημείο εκπομπής τού ήχου. καθώς και τής κατεύθυνσης από την οποία αυτή επιστρέφει, λ.χ. από ένα ραντάρ ή ανιχνευτή υποθαλάσσιων αντικειμένων 2. βιολ. μηχανισμός ανίχνευσης αντικειμένων που ενεργοποιούν δελφίνια, νυχτερίδες και άλλα ζώα εκ- πέμποντας υψηλής συχνότητας ήχους οι οποίοι ανακλώνται στο αντικείμενο και επιστρέφουν πίσω στα αφτιά ή σε άλλα ακουστικά όργανα.
[RTYM. Ο βιολογικός όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. echo-Jocation (νόθο σύνθ.). ενώ ο φυσ. όρ. αποδίδει το αγγλ. sonar (βλ. κ. *σόναρ)].* **ηχοκαρδιογράφημα** (το) {ηχοκαρδιογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} η διάγνωση για την κατάσταση τής καρδιάς, που γίνεται με τη βοήθεια υπερήχων.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. echocardiogrammcj. **ηχοκαταστολή** (η) η παύση ή η απομάκρυνση τού θορύβου που προέρχεται από ηχητικό σύστημα ΣΥΝ. αποθορυβοποίηση, **ηχοκινησία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική και αυτόματη μίμηση κινήσεων, που ο ασθενής είδε άλλους νυ εκτελούν ή εκτέλεσε ο ίδιος μία φορά συν. ηχοπραξία.
Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. echokincsic). **ηχολαλία** (η) [1896] {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική τάση για μηχανική επανάληψη λέξεων και φράσεων που ο ασθενής άκουσε άλλους να προφέρουν.
[ΐϊ'ΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ccholalia|. **ηχολήπτης** (Ο) {ηχοληπτών}, **ηχολήπτρια** (η) {ηχοληπτριών} τεχνικός που είναι υπεύθυνος για την εγγραφή τού ήχου κινηματογραφικής ή τηλεοπτικής εκπομπής, ταινίας κ.λπ. **ηχοληψία** (η) {ηχοληψιών} η τεχνική διαδικασία για την εγγραφή ήχου σε ειδικό υλικό, ιδ. για κινηματογραφική ή τηλεοπτική χρήση.
ηχοληπκός, -ή, -ό.
[ετυμ. < *ήχος* + *-ληψία* < */.ήψη*. μεταφρ. δάνειο από γερμ. Tonaufnahmc].
ηχολογώ ρ. αμετβ. 11871] (ηχολογείς... | ηχολόγ-ησα} δημιουργώ ήχο, αχολογώ (βλ.λ.).
ηχομετρία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η μέθοδος μέτρησης τού ήχου **2.** η μελέτη τού ήχου ως προς τη διάρκεια, την ένταση, το ύψος ή την προέλευση με τη βοήθεια ειδικού μηχανήματος. - **ηχομετρικός,** -ή. -ο. [ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sonomerrie (νόθο σύνθ.)|. **ηχόμετρο** (το) 11861] {ηχομέτρ-ου | -ων} το ειδικό όργανο με το οποίο υπολογίζεται η ένταση, το ύψος και η διάρκεια τού ήχου.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sonometre (νόθο σύνθ.)]. **ηχομιμητίκος,** -ή, -ό J1861J **1.** αυτός που μιμείται φυσικό ήχο: ~ *λέξη* συν. ηχοποίητος 2. γλωσσ. ***ηχομιμητική*** (η) η διαδικασία κατά την οποία σχηματίζονται λέξεις που ακουστικά θυμίζουν φυσικούς ήχους και παρουσιάζουν αιτιολογική σχέση μεταξύ σημασίας και μορφής ΣΥΝ. ονοματοποιία.
[ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. lautnachahmend]. **ηχομόνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η απομόνωση και η προστασία ενός χώρου από τους εξωτερικούς θορύβους: *σε όλα τα στούντιο ηχογραφήσεων είναι απαραίτητη η* - 2. (συνεκδ.) το υλικό με το οποίο ηχομονώνεται ένας χώρος και γενικότ. ο τρόπος με τον οποίο ενισχύεται η κατασκευή κτηρίου γΓ αυτό τον λόγο: *το διαμέρισμα δεν έχει καλή* - |j *δεν έχουν βάλει την - ακόμα.* — **ηχομονωτικός,** -ή, -ό.
ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. sound-isolationj. **ηχοπέτασμα** (το) {ηχοπετάσμ-ατος | -ατα. -άτων} φράγμα, φυσικό (π.χ. από χώμα. δενδροστοιχία) ή τεχνητό (π.χ. πανό από ηχομονωτικό υλικό), που εμποδίζει τη μετάδοση τού ήχου.

ηχοποίητος, -η, -ο ιλωσς. (λέξη) που παράγεται κατά την προσπάθεια των ομιλητών μιας γλώσσας να μιμηθούν φωνητικά φυσικό ήχο: *η λέξη « νιαούρισμα» είναι* - (από το « νιάου». που αποτελεί φωνητική απόδοση τής φωνής τής γάτας).
|ΕΙ υμ. < *ηχο-* + *-ποίητος* κ *ποιώ*), κατά το *χειρο-ποίητος*\. **ηχοπραξία** (η) {χωρ. πληθ.} η ηχοκινησία (βλ.λ.).
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cchopruxiaj. **ηχορρύπανση** (η) {-ης κ. -άνσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η μορφή υποβάθ- μισης τού περιβάλλοντος και τής ποιότητας ζωής. που οφείλεται στους υπερβολικούς σε αριθμό και ένταση θορύβους: *την - στην πόλη την προκαλούν τα αυτοκίνητα, τα κομπρεσέρ κ.ά.* || *στην - αποδίδουν πολλοί τη νευρικότητα των ανθρώπων τής πόλης* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των θορύβων που υποβαθμίζουν το περιβάλλον ή προκαλούν ενόχληση σε όποιον τους ακούει: (σκωπτ.) *αυτό δεν είναι τρα~γούδι. είναι σκέτη ~.*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sound pollutioni, **ήχος** (ο) **1.** οτιδήποτε γίνεται ή μπορεί να γίνει αντιληπτό με τη βοήθεια τής ακοής: *ανεπαίσθητος / δυνατός / ρυθμικός / υπόκωφος / πένθιμος ι μελωδικός / ευχάριστος ~* || ο *~ τής φωνής / τής θάλασσας / τής καμπάνας* |) *το φράγμα τού ήχου* (βλ. λ. *φράγμα)* 2. (εκφραστ.) χαρακτηριστικό άκουσμα: *ήχοι από την Αφρική* (μουσική ή ομιλία) **3.** (για ηλεκτρονική συσκευή) η ένταση τού ήχου: *χαμη/.ώνω / δυναμώνω τον* **~** *τού ραδιοφώνου* **/** *τής τη?.εόρασης* **4.** μους. καθένας από τους οκτώ τρόπους τής βυζαντινής μουσικής: - *πλάγιος.* Επίσης (λαϊκ.) **αχός** (σημ. I) (βλ.λ.).
ΙΕΤΥ.Μ. < αρχ. *ήχος,* παράλλ. τ. τού αρχαιότερου ουσ. *ήχή* (ήδη ομηρικού) < **Ι·'άχά,* που απαντά αναδιπλασιασμένο στο ρ. *ιάχω* < **Γι-Γά- χω* (βλ. λ. *ιαχή).* Ιι λ. *ήχή* συνδ. με λατ. vagio '«κλαυθμυρίζω», αρχ. αγγλ. swogan κ.ά.].
-ηχος, -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων πυυ δηλώνουν αυτόν που αποτελείται από συγκεκριμένο αριθμό ήχων ή ψάλλεται κατά συγκεκριμένο αριθμό ήχων: *οκτά-ηχος. οκτώ-ηχος.*
[ΕΓΥΜ. Β' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μεσν. *όκτώ-ηχος),* το οποίο προέρχεται από το αρχ. *ήχος*|. **ηχόχρωμα** (το) [ηχοχρώμ-ατος | -ατα. -άτων} η ξεχωριστή ποιότητα τού ήχου. η οποία εξαρτάται από τις μεταβολές τής πίεσης (κυματο- μορφή) στο ηχητικό κύμα, κατά τρόπο ώστε οι ομαλές διακυμάνσεις της να αντιστοιχούν σε μελωδικούς ήχους και οι απότομες σε σκληρούς ήχους: *το φλάουτο έχει μαλακό ενώ το τύμπανο σκληρό* ςν\. χροιά.
ΠΧώ (η) {ήχους | χωρ. πληθ.} 1. η επανάληψη τού ήχου λόγω ανακλά- σεως των ηχητικών κυμάτων σε μακρινό εμπόδιο, με αποτέλεσμα να φτάνουν στα αφτιά μας πιο αργά από τα κανονικά ηχητικά κύματα (που εκπέμπονται κατευθείαν): *η ~ τής φωνής του αντήχησε στη σπηλιά* συν. αντίλαλος, αντήχηση, αντιβούισμα 2. (μτφ.) αυτός που απλώς αναπαράγει λόγους και ιδέες άλλου, χο)ρίς να αλλοιώνει ή να τροποποιεί όσα μεταφέρει: *η εφημερίδα έχει μεταβληθεί σε ~ τής κυβερνητικής πολιτικής* (υποστηρίζει άκριτα την κυβερνητική πολιτική) συν. φερέφωνο.
[ΕΓΥΜ. αρχ. < *ήχή,* βλ. κ. *ήχος*Ι. **ηχώ** ρ. αμετβ. {ηχείς... | ήχησα} **1.** βγάζω ήχο: *οι καμπάνες ηχούν* 2. γίνομαι αντιληπτός, ακούγομαι (συνήθ. δίνοντας συγκεκριμένη εντύπωση): *τα λόγια του ήχησαν παράξενα στ' αφτιά μου.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ήχώ (-έω)* ‹ *ήχή* (βλ. λ. *ήχος)}.* **ηωζωικός,** -ή, -ό γεωλ. αυτός που σχετίζεται με την πρώτη περίοδο εμφάνισης ζωικών όντων στη Γη: *~ αιώνας ι όντα.*
[Ετυμ. < *ηω-* (< τ?ώς«αυγή», βλ.λ.) + *ζωικός,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cozoicj.
Ηώκαινο (το) 11873{ {Ηωκαίνου} ΓΓ.ΩΛ. γεωλογική περίοδος που θεωρείται ότι άρχισε πριν από 54 εκατομμύρια χρόνια και διήρκεσε περίπου 16 εκατομμύρια χρόνια.
ΙΕΤΥΜ. < *ηω-* (< *ηώς* «αυγή») + *καινός* '«καινούργιος», ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. eocene].
Ηώς (η) [αρχ.] {1 Ιούς} μυθολ. κόρη τού Υπερίονος. αδελφή τού 1 Ιλίου και τής Σελήνης, η προσωποποίηση τής αυγής, **ηώς** (η) {ηούς. ηώ | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) η αυγή.
[ΕΓΥΜ. αρχ., ιων. τύπος τής λ. *έως* «χάραμα, αυγή», βλ. λ. *εωθινός*].

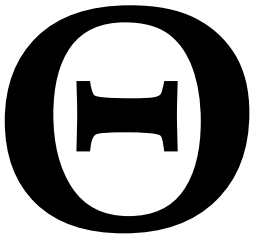

Θ, θ: θήτα, το όγδοο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Το γράμμα Θ αντιπροσώπευε στην Αρχαία Ελληνική ένα οδοντικό κλειστό δασύ σύμφωνο (π.χ. *θέμα* **– /thema/, από όπου λατ. thema, γαλλ. theme, αγγλ. theme κ.λπ.), ενώ από πολύ νωρίς με απώλεια τής δασύτητάς του άρχισε να προσλαμβάνει τη φωνητική αξία οδοντικού διαρκούς συμφώνου, όπως προφέρεται και σήμερα (πβ.** *θέμα* **= /0ema/). Η δήλωση τής δασύτητας στο φωνολογικό σύστημα τής Αρχαίας ήταν πολύ σημαντική, τόσο που προσδιόρισε την ονομασία όλων των κλειστών συμφώνων τής Ηλληνικής (δασέα σύμφωνα:** *χ, φ. θ-* **μη δασέα ή ψιλά:** *κ, π. τ* **- μέσα σύμφωνα, τα μεταξύ δασέων και μη δασέων ευρισκόμενα:** *γ. β. δ).* **Ήταν τόσο σημαντική, που το ελληνικό αλφάβητο, το οποίο αρχικά διέθετε μόνο το Θ (th), ενώ τα άλλα δύο δασέα σύμφωνα τα δήλωνε ως ΠΗ (ΙΙ με το δασύ Η) και ΚΗ (Κ με το δασύ ΙΙ). δημιούργησε δύο νέα γράμματα, το Φ (= ph) και το Χ (= kh), για να δηλώσει μονογραμματικά (όπως το Θ) και τα δύο άλλα δασέα. Τη δασύτητα τής αρχαίας προφοράς τού Θ βρίσκουμε και στις (αρχαίες) λέξεις που έχουν περάσει σε ξένες γλώσσες ως δάνεια από την Ελληνική, πβ. λ.χ. αγγλ. theatre, cthnic, therapy, theology, theory, thermometer, athletic, atheism κ.λπ. Οι ειδικοί μελετητές τής ιστορίας τής ελληνικής γραφής ανάγουν το ελληνικό γράμμα** *θήτα* **στο αντίστοιχο βορειοσημιτικό γράμμα teth (εμφατικό οδοντικό), ενώ το γράμμα** *ταυ* **το ανάγουν στο (μη εμφατικό οδοντικό) γράμμα law τής βορειοσημιτικής.** ιχολιο λ. *α/.φάβητο, γραφή.*

Θ, θ θήτα· τυ όγδοο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *θήτα. αριθμός).* σχολιο λ. *πνεύμα.*

θα μόριο Ι.για τον σχηματισμό των μελλοντικών ρηματικών χρόνων (στιγμιαίου, διαρκείας και συντελεσμένου μέλλοντα): *θα πάω σε μία ώρα στην αγορά || Θα πηγαίνω κάθε απόγευμα στην αγορά || όταν επιστρέφεις, θα έχω ήδη κάει στην αγορά* 2. για τον σχηματισμό των δυνητικών εγκλίσεων, κυρ. στη δήλωση τού μη πραγματικού: *θα πήγαινα στην αγορά, αλλά δεν έχω χρήματα* ϋ *θα είχα πάει στην αγορά, αν δεν ήμουν κατάκοπος || θα μπορούσατε να μου φέρετε ένα ποτήρι νερό:* **3.** για τη δήλωση τού πιθανού ή τύ ενδεχομένου: *δεν μου μι/.ά- εν φαίνεται θα είναι θυμαφένος || θα ήμουν στην αγορά και γι'αυτό δεν με βρήκες* · **4. θσ** (τα) οι υποσχέσεις: *ο λαός κουράστηκε από τα προεκλογικά* **~·** *θέλει έργα.* Ηπίσης (λαϊκ.-λογοτ.) **θενά.**

(ΕΤΥΜ. μεσν. < *θανά* < *θε' να* (με προληπτική αφομοίωση) < *θελ' να* (με απλοποίηση τύ συμφωνικού συμπλέγματος -Αν'-) < *θέλω νά* < *θέλω ίνά*

θέλω ίνα, τρόπος περιφραστικής δηλώσεως τού μέλλοντα, που χρησι- μοποιήθηκε - ακολουθούμενος από υποτακτική- στους όψιμους μεσν. γόνους].

θαβω *κ.* (λόγ.) **θάπτω** κ. (λαϊκ.) **θάφτω** ρ. μετβ. (έθαψα, θάφτηκα (λόγ. ετάφην, -ης, -η.... μτχ. ταφείς, -είσα, -έν), θαμμένος} 1. τοποθετώ (νεκρό) σε τάφο και τον σκεπάζω με χώμα: *τον έθαψαν στον οικογενειακό τάφο* συν. ενταφιάζω, (μειωτ.) χώνω 2. τοποθετώ μέσα στη γη και σκεπάζω με χώμα: *έθαψαν τον θησαυρό στη ρίζα τού ελάτου* ΣΥΝ. χώνω λντ. ξεθάβω **3.** καταπλακοινω. σκεπάζω παγιδεύοντας. χωρίς να αφήνω δυνατότητα διαφυγής: *εξαιτίας* τού σεισμού πολλοί *θάφτηκαν στα ερείπια των σπιτιών τους* **4.** σκεπάζω (κάτι) εντελώς, ώστε να μη φαίνεται: οι *σημειώσεις του είχαν θαφτεί κάτω από τον σωρό των βιβλίων και των εγγράφων 5.* (μτφ.) δεν αφήνω (κάτι) να γίνει γνωστό, να δημοσιοποιηθεί: *προσπάθησαν να θάψουν την υπόθεση δωροδοκίας* συν. κουκουλώνω λντ. φανερώνω, φέρνω στο φως 6. (μτφ.-εκ- ψραστ.) προκαλώ μεγάλη ζημιά (σε κάποιον/κάτι): *τον έθαψε αυτή η γκάφα παραμονές εκλογών* συν. χαντακώνω 7. (μτφ.-οικ.) μιλώ άσχημα για κάποιον συν. κακολογώ, κουτσομπολεύω αντ. εκθειάζω, επαινώ **8.** (μεσοπαθ. *θάβομαι*) (μτφ.) μένω στάσιμος, δεν εξελίσσομαι: *θάφτηκε στη θέση τού ταμία τόσα χρόνια χωρίς προαγωγή.* – **θάψιμο** (το) [μεσν.] (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *θάπτω* (από τον αόρ. *έ-θαφα,* κατά το σχήμα *άναφα - ανάβω, έκοφα - κόβω* κ.ά.) < **θάφ-τω* (με ανομοίωση τού *-φ,* πβ. παθ. αόρ. β' *έ-τάφ-ην)* < **I.E.** *dhmbh- «σκάβω», πβ. αρμ. damb-an «τάφος». Ομόρρ. *γάφ-ος, τάφ-ρ-ος* (βλ.λ)].

Θαβώρ (το) [άκλ.[όρος τού Ισραήλ (Γαλιλαία), **Α.** τής Ναζαρέτ, όπου έγινε η Μεταμόρφωση τού Χριστού.

(ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. tabbur ««ομφαλός», υπονοώντας ότι το όρος κατείχε κεντρική θέσηΐ.

θαλαμαρχης (Ο/η) 11886] {(θηλ. θαλαμάρχου) | θαλαμαρχών} υπεύθυνος για την τήρηση τής τάξης και τής καθαριότητας σε θάλαμο (κυρ. στρατώνα ή νοσοκομείου).

|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. chef de chambree}.

θαλάμη (η) {θαλαμών} **1.** η τρύπα όπου φωλιάζει υδρόβιο ζώο: *η ~ τού χταποδιού* · 2. το κοίλο τμήμα όπλου, στο οποίο τοποθετείται το βλήμα. Επίσης **θαλάμι** (το) Ιμεσν.] (σημ. Ι). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, ομόηχα.*

[ετυμ. αρχ., παράλλ. τ. τού ουσ. *θάλαμος* (βλ.λ.)}.

θαλαμηγός (η) πολυτελές σκάφος μικρής σχετικά ισχύος και μεγέθους με χαρακτηριστική μυτερή πλώρη, που χρησιμοποιείται κυρ. για ταξίδια αναψυχής συν. γιοτ.

Ιετυμ. < μτγν. *θαλαμηγός* (ενν. *ναΰς)* < *θάλαμος* + *-ηγός* < *άγω.* Η λ. απαντά στους ελληνιστικούς παπύρους προσδιορίζοντας ένα είδος αιγυπτιακού πλοίου, ενώ η σημερινή σημ. αποδίδει το αγγλ. yacht (βλ, κ. *γωτ)].*

θαλαμηπόλος (ο/η) **1.** πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για τη φροντίδα ενός δωματίου σε ξενώνα / ξενοδοχείο συν. καμαριέρης 2. πρόσωπο που φροντίζει τις καμπίνες σε επιβατηγά πλοία ΣΥΝ. καμαρότος. [ετυμ. αρχ. < *θάλαμος* + *-πόλος* ‹ *πέλω / -ομαι* (βλ. κ. *πόλος)].* **θαλάμι** (το) θαλάμη

θαλαμίσκος (ο) [18511 μικρός κλειστός χώρος, συνήθ. με ένα μόνο άνοιγμα: *~ αεροπλάνου ι πλοίου i διαστημοπλοίου* συν. καμπίνα, **θαλαμοειδής,** -ής, -ές 118071 [θαλαμοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που θυμίζει θάλαμο ΣΥΝ. θαλαμωτός. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **θάλαμος** (ο) {θαλάμ-ου | -ων, -ους} **1.** το δωμάτιο: *νυφικός* - (όπου μένουν οι νεόνυμφοι) || *νεκρικός* ~ ΣΥΝ. δωμάτιο, κάμαρα **2.** το δωμάτιο που προορίζεται για διαμονή και ύπνο πολλών ατόμων: *νοσοκο- μειακός / στρατιωτικός* ~ || (συνεκδ.) *όλος ο ~ αναστατώθηκε από τις φωνές του* συν. κοιτώνας **3.** (α) κλειστός εσωτερικός χώρος που προορίζεται για συγκεκριμένη χρήση: *~ διαστημοπλοίου / ανελκυστήρα / πλοήγησης / δοκιμών* (β) ***θάλαμος σποσυμπίεσης*** βλ. λ. *αποσυμπίε- ση* (γ) ***ψυκτικός θάλαμος*** ο ειδικός χώρος στον οποίο επικρατεί πολύ χαμηλή θερμοκρασία χάρη στη χρήση ηλεκτρισμού και χρησιμεύει στη συντήρηση των τροφίμων (δ) ***σκοτεινός θάλαμος*** (i) το τμήμα τής φωτογραφικής μηχανής που μοιάζει με μικρό κουτί με μία οπή από την οποία διέρχεται το φως, με αποτέλεσμα να σχηματίζει το ανεστραμμένο είδωλο των αντικειμένων στην εσωτερική πλευρά τού κουτιού απέναντι από την οπή (ii) χώρος που μπορεί να συσκοτιστεί πλήρως, ώστε να είναι δυνατή η επεξεργασία φωτογραφιών ή κινηματογραφικής ταινίας μέσα σε αυτόν **4.** (α) αυτόνομο, κλειστό και συνήθ. μικρό κτίσμα ή κατασκευή που προορίζεται για συγκεκριμένη χρήση: *τη/.εφο)νικός* ~ (β) ***θάλαμος αερίων*** (ΐ) χώρος θανάτωσης με δηλητηριώδη αέρια: *οι ~ τού Άουσβιτς* (ii) (μτφ.) δωμάτιο ή κλειστός χώρος με αποπνικτική ατμόσφαιρα · **5.** ανατ. (α) καθένας από τους χώρους τού ματιού, πυυ περιέχουν υδατοειδές υγρό και βρίσκονται μεταξύ τού κερατοειδούς χιτώνα και τής ίριδας και μεταξύ τής ίριδας και τού φακού (β) καθένας από τους συμμετρικούς χώρους στον εγκέφαλο που περιέχουν φαιά νευρική ουσία · **6.** βοτ. το άκρο τού μίσχου, από όπου φύονται όλα τα μόρια τού άνθους ΣΥΝ. ανθοδόχη. <"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[γ.τυμ. αρχ.. αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. *θόλος,* η οποία προσδιόριζε ένα μνημείο στρογγυλού σχήματος. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *θάλαμος αερίωνί*< γερμ. Gaskammer). *σκοτεινός θάλαμος* (< γαλλ. chambrc noire), *θάλαμος οφθαλμού* (< γαλλ. chambre dc Γα*Π), *θάλαμος δοκιμών* (< αγγλ, test chambcr) κ.ά.}.

θαλαμοφύλακας (ο) [18931 {θαλαμοφυλάκων} υ υπεύθυνος για την ασφάλεια και φύλαξη κοιτώνα στον στρατό ή *σε* νοσοκομείο, **θαλαμωτός,** -ή, -ό [1856| **1.** αυτός που θυμίζει θάλαμυ: *~ τάφος* ΣΥΝ.

θαλαμοειδής 2. αυτός που απαρτίζεται από θαλάμους: - *κτήριο.* **θάλασσα** (η) {-ας κ. (λόγ.) -άσσης | -ασσών} **1.** η υδάτινη αλμυρή έκταση που καλύπτει το μεγαλύτερο μέρος τής επιφάνειας τής Γης: *ακύμαντη / αγριεμένη / ζεστή / γαλανή / γαλήνια ~ || αθ/.ήματα τής - || επίθεση από αέρος και θαλάσσης || η - φουρτουνιάζει / φουσκώνει / λυσσομανάει / αγριεύει / γαληνεύει || ταξιδεύω / κολυμπώ / ψαρεύω / αρμενίζω ί πέρτω / ανοίγομαι στη ~·* φρ. (α) ***παλεύω με τη θάλασσα*** (ΐ) αγωνίζομαι να κρατηθώ στην επιφάνεια τής θάλασσας: *οι ναυαγοί πάλευαν για ώρες με τη θάλασσα* (ii) δουλεύω, μοχθώ στη θάλασσα (λ.χ. ως ναυτικός) (β) ***έχω φάει τη θάλασσα με τα κουτάλι*** έχω μεγάλη πείρα στη θάλασσα, έζησα όλη μου τη ζωή ταξιδεύοντας στη θάλασσα (γ) ***ανοιχτή θσλσσσσ*** βλ. λ. *ανοιχτός* **κλειστή θάλασσα** βλ. λ. *κλειστός* (ε) ***νεκρή θάλασσα*** βλ. λ. *νεκρός* (στ) ***οργώνω τις θάλασσες*** ταξιδεύω συνεχώς στη θάλασσα (ζ) ***επτά θάλασσες*** ο Αρκτικός, ο Ανταρκτικός, ο Β. και Ν. Ειρηνικός, ο Β. και Ν. Ατλαντικός και ο Ινδικός Ωκεανός: *πειρατής των επτά θαλασσών {r\)* ***τα κάνω θάλασσα*** αποτυγχάνω παταγωδώς, συνήθ. από αδεξιότητα: *πάλι θάλασσα*

τα έκανα πήγε να με βοηθήσει στο μαγείρεμα και έκάψε το φαγητό συν. τα κάνω μούσκτμα, τα θαλασσώνω, τα κάνω μαντάρα λν τ. τα καταφέρνω (θ) *πυρ, γυνή και θάλασσα* βλ. λ. *γυνή* 2. (συνεκδ.) έκταση με αλμυρό νερό, μικρότερη από ωκεανό, που περιβάλλεται από στεριά και επικοινωνεί με τον ωκεανό μέσα από στενή δίοδο: *Μεσόγειος / Μαύρη / Ερυθρά/ Βόρπα* ~3. η επιφάνεια τής θάλασσας: *το χωριό είναι 500 μ. πάνω από τη ~ || «20.000 λεύγες υπό τη ~»*> (μυθιστόρημα τού Ιουλ. Βερν) 4. περιοχή που βρέχεται από θάλασσα: *κάνω διακοπές στο Βουνό και στη ~ |{ τώρα με τις ζέστνς. πάνε όλοι στη ~* 5. (συνεκδ.) ΓΟ αλμυρό νερό: *σκάβοντας βαθιά για το πηγάδι, βρήκε ~ || ήπιε καθώς πάλευε με τα κύματα* 6. (συνεκδ.) η αναστατωμένη θάλασσα, η φουρτούνα: σΓον *γυρισμό βρήκαμε - και ταλαιπωρηθήκαμε || με πιάνει η θάλασσα* (με πιάνει ναυτία) || *σήμερα έχει ~* (φουρτούνα) συν. θαλασσοταραχή. τρικυμία ΑΝΤ. γαλήνη, νηνεμία 7. (συνεκδ.) μεγάλη λίμνη με αλμυρό νερό: *Κασπία ~*. — (υποκ.) θαλασσίτσα (η) κ. θαλασ- σάκι (το). (Βλ. κ. λ. *θάλαττα)*.

ΙΡΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. συνδ. με τη μακεδονική ιδιωματική λέξη (««γλώσσα») *δαλάγχαν* και είναι προελλην. λ. Το Ι.Ε. θέμα *mar- ««Οάλασσα». από όπου λατ. mare. γαλλ. mcr, ιρλ. muir, γερμ. Meer κ.ά.. δεν απαντά στην Κλληνική, όπου ανπθέτως χρησιμοποιείται με γενική σημ. η λ. *θάλασσα* και οι ποιητικές λ. *άλς, πόντος* και *πέλαγος* (βλ.λ.)|.

θάλασσα: συνώνυμα. Η γενική λέξη που χρησιμοποιείται στην Ελληνική, για να δηλώσει τυ υγρό στοιχείο σε αντίθεση με το στερεό (στεριά, ξηρά), είναι η θάλασσα. Πρόκειται για λέξη πανάρ- χαιη. πιθανότατα προελληνική, αφού δεν απαντά σε άλλη συγγενή (ίνδοευρωπαϊκή) γλώσσα. Η λ. δηλώνει συνήθως μεγάλη υδάτινη επιφάνεια (πβ. *Μεσόγειος Θάλασσα*) με αλμυρό νερό. Ακόμη μεγαλύτερη υδάτινη επιφάνεια, τόση που να χωρίζει ηπείρους μεταξύ τους, δηλώνει η λ. ωκεανός (πβ. *Ατλαντικός Ωκεανός)*. Ανοιχτή θάλασσα (όπως η *Θάλασσα* και ο *ωκεανός)*, μικρότερη συνήθως από αυτήν που δηλώνει η λ. *θάλασσα*, είναι το πέλαγος (πβ. *Αιγαίο Πέ- λαγος)*. Η ετυμολογική προέλευση τής λ. (συγγενής με τις λ. πλάγιος, πλάξ /πλάκα, παλά-μη και. πιθανότατα, με τη λ. Πελασγοί) τη συνδέει με τη σημ. «επίπεδη επιφάνεια» (οπότε και *Πελασγοί*, από **Πελαγισ-κοί*. θα ήταν «οι κάτοικοι επίπεδων, πεδινών χωρών») και με την έννοια τής ανοιχτής, αναπεπταμένης υγρής επιφάνειας (ανοιχτές. αναπεπταμένες υδάτινες επιφάνειες είναι και η *θάλασσα* και υ *ωκεανός)*. Αντιθέτως. ο πόντος (που αρχικά σήμαινε «'θαλάσσιο πέρασμα ». πβ. και λατ. pons, pontis« γέφυρα ») είναι η κλειστή διαπλεύσιμη θάλασσα (πβ. *Εύξεινος Πόντος)* ή θαλάσσια δίοδος (πβ. *Ε/.λήσποντος)*. Ενώ ο (αι)γιαλός. από την αρχική σημ. τής ακτής, τής παραλίας, δήλωσε την παράπλευρη προς την ακτή θάλασσα. τα αβαθή νερά. όπου παραπλέουν μικρότερα σκάφη, θάλασσα - αλς. Η αρχαία λ. *άλς* σήμαινε τη θάλασσα (ιδίως - στον Όμηρο- όπως τη βλέπει κανείς από τη στεριά). Η λέξη θάλασσα επηρέασε αναλογικά το γένος τής λέξης *άλς*. που ως θηλυκό *(ή άλς)* δήλωσε τη θάλασσα, ενώ ως αρσενικό *(ό άλς)* το «αλάτι». Από το *άλς* παρήχθησαν πολλές λέξεις τής Ελληνικής, που συνδέονται με τη θάλασσα: *έν αίγΐ άλός* («στο κύμα τής θάλασσας») > αρχ. *αιγια/.ός*> μεσν. *γιαλός παρά + άλς*> *παράλιος*. παραλία (ενν. *γη)· ενάλιος, αλιεύς, αλιεύω. αλιεία - Λλ·ιμος, νφ·αλος, Αγχί-αλος* κ.ά. πιθ. και Αλόννησος< **Αλοσ-νησος*.

θαλασσαετός κ. θαλασσαΐτός (ο) μεγάλος αετός με σκούρο καστανό χροιμα και άσπρη ουρά. θαλασσαιμία (η) η μεσογειακή αναιμία (βλ. λ. *μεσογειακός)*. — θαλασσαιμικός, -ή. -ό.

[Γ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. thalassacmiaj.

Θάλασσα (τής) Ανατολικής Κίνας (η) η Ανατολική Σινική Θάλασσα (βλ.λ.)^

Θάλασσα (τής) Νότιας Κίνας (η) η Νότια Σινική Θάλασσα (βλ.λ.).

Θάλασσα των Σαργασσά)ν (η) τμήμα τού Ατλαντικού Ωκεανού μεταξύ των Μεγάλων Αντιλλών και των Α. ακτών τής Β. Αμερικής. ΙΕΤΥΜ. Ξέν. ονομασία (πβ. αγγλ. Saragasso Sea), που ανάγεται στο πορτ. sarga§0 ««είδος φυκών»]. θαλασσασφάλεια (η) [18941 {θαλασσασφαλειών} η ασφάλεια κατά ατυχημάτων και κινδύνων που προέρχονται από τη θάλασσα ΣΥΝ. ναυτασφάλεια. Επίσης θαλασσασφάλιαη.

|Ι:ΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. SeeversicherungJ.

Θάλασσα των Κοραλλιών (η) τμήμα τού Ειρηνικού Ωκεανού ΒΑ. τής Αυστραλίας. (ΐϊΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. Coral Sea. *κου* αναφέρεται στην κοραλλιογενή ΒΑ. Αυστραλία], θαλάσσερμα (το) {θαλασσέρμ-ατος | -ατα. -άτων} ναυτ. 1. το θαλασσινό νερό που τοποθετείται στη δεξαμενή πλοίου ή υποβρυχίου, για να διατηρηθεί η σταθερότητα τού πλοίου ή για να μπορεί να κα- ταδυθεί το υποβρύχιο (βλ. κ. λ. *έρμα)* 2. η δεξαμενή που προορίζεται για το παραπάνω θαλασσινό νερό.

Ιϊί'ΐΥΜ. < *Θάλασσα + έρμα* (βλ.λ.)]. θαλασσής, -ιά, -ί 1. αυτός που έχει το ανοιχτό μπλε χρώμα τής ήρεμης. ζεστής θάλασσας: ~ *πουκάμισο / κάντρες* συν. γαλάζιος, γαλανός. γλαυκός 2. *θαλασσί* (το) το ίδιο το ανοιχτό μπλε χρώμα τής ήρεμης. ζεστής θάλασσας. *Σχομο* λ. *χρώμα.* θαλασσίλα (η) {χωρ. πληθ.} (εκφραστ.) 1. η χαρακτηριστική μυρωδιά τής θάλασσας 2. η αλμυρή και πικρή γεύση τού θαλασσινού νερού, θαλασσινός, -ή. -ό [μτγν.11. αυτός που προέρχεται από τη θάλασσα:

νερό / αέρας ιαύρα / μυρωδιές || «ένα είν' πουλί ~ κι άλλο είν' που λί βουνήσιο» (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. (λόγ.) θαλάσσιος 2. αυτός που συ- ντελείται στη θάλασσα: *~ εμπόριο / μπάνιο / ταξίδι / ιστορία I ζωή / σπορ* ΣΥΝ. θαλάσσιος **3.** ***θαλασσινός*** (ο), ***θαλασσινή*** (η) (α) κάτοικος παραθαλάσσιας περιοχής ή νησιού ΑΝΤ. μεσογειακός, ηπειρώτης, στεριανός (β) άνθρωπος που απασχολείται επαγγελματικά στη θάλασσα (ψαράς, ναυτικός κ.λπ.): *«θάλασσα, τους θαλασσινούς μην τους θα/.ασσοδέρνεις»* (δημοτ. τραγ.) **4.** ***θαλασσινά*** (τα) τα εδέσματα που προέρχονται από τη θάλασσα (ψάρια, μαλάκια, οστρακόδερμα κ.λπ.]: *φρέσκα / νόστιμα* ~ **θαλάσσιος,** -α, -υ [αρχ.[(λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται στη θάλασσα:

κήτος / πανίδα / αρτηρίες / ανεμώνη / ελέφαντας || μόλυνση τού - περιβάλλοντος ΣΥΝ. θαλασσινός 2. αυτός που συντελείται στη θάλασσα: *~ εξερευνήσεις / συγκοινωνία / μεταφορές / έρευνα* ΑΝΤ. χερσαίος.

θαλασσοβρεγμένος, -η, -ο κ. **θαλασσοβρεμένος** (εκφραστ.) αυτός που έχει βραχεί από τη θάλασσα. Επίσης **θαλασσόβρεχτος.**

θαλασσογραφία (η) | J852] {θαλασσογραφιών} **1.** η ζωγραφική με θέματα από τη θάλασσα και τη ναυτική ζωή 2. (συνεκδ.) ο πίνακας που απεικονίζει θαλασσινά θέματα: *αγόρασα δύο ~*. — **θαλασσογράφος** (ο/η), **θσλασσογραφικός,** -ή. -ό } ί 888(.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ihulassography]. **θαλασσοδάνειο** (το) [1817! {θαλασσοδανεί-ου [-ων) **1.** δάνειο με πολύ υψηλό τόκο. που δίνεται στον ιδιοκτήτη πλοίου ή τον υπεύθυνο για τη φόρτωση εμπορεύματος και τού οποίου η επιστροφή εξαρτά- ται από το αν το προϊόν θα φθάσει σώο στον προορισμό του ή όχι

2. (σκωπτ.) δάνειο τού οποίου η εξόφληση δεν γίνεται εξαιτίας τής αφερεγγυότητας τού δανειζόμενου, **θαλασσοδαρμένος,** -η. -ο **1.** αυτός που τον χτυπούν συνεχώς τα κύματα τής θάλασσας: *~ βράχοι 2.* αυτός που έχει διατρέξει κινδύνους στη θάλασσα: *«μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή έφτασαν θαλασσοδαρμένοι στα χώματα τής Μακεδονίας»*(εφημ.**).** Επίσης **θα- λασσόδαρτος**]Ι880]. **θαλασσοδέρνω** ρ. μετβ. {θαλασσοδάρ-θηκα, -μένος} **1.** (για τη θάλασσα) χτυπώ με δύναμη με τα κύματα: *«θάλασσα, τους θαλασσινούς... μην τους Θαλασσοδέρνεις»* (δημοτ. τραγ.)· (μεσοπαθ. **θαλασ-** ***σοδέρνομαί) 2.*** (εκφραστ.) παλεύω με τη θάλασσα, με τα κύματα: *αφού Οαλασσοδάρθηκαν για έξι ώρες. διασώθηκαν από την ακτοφυ- λακή* ΣΥΝ. θαλασσοπνίγομαι, παραδέρνω **3.** (συνεκδ.) ταλαιπωρούμαι, βασανίζομαι δουλεύοντας στη θάλασσα: *Θαλασσοδαρμένο πρόσωπο / καΐκι / ναυτικός* **4.** (μτφ.) αντιμετωπίζω δύσκολες καταστάσεις: *θαλασσοδέρνονται για να βγάλουν το ψωμί τους* ΣΥΝ. υποφέρω, ταλαι- πωρούμαι. — **θαλασσοδαρμός** (ο), **θαλασσοθεραπεία** (η) [1894] {χωρ. πληθ.} **1.** θεραπευτική αγωγή για ορισμένες παθήσεις με θαλάσσια λουτρά ή διαμονή σε παραθαλάσσιες περιοχές 2. (ειδικότ.) η περιποίηση τού σώματος (σε ειδικό κέντρο αισθητικής) με τη χρήση θαλασσινού νερού και προϊόντων με βάση τα φύκια και το νερό τής θάλασσας, j ΙΓΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thalassotherapic|. **θαλασσοκράτορας** (ο) {θαλασσοκρατόρων}, **θαλασσοκράτειρα** (η) 118631 {θαλασσοκρατειρών} πρόσωπο που έχει ηγεμονικό ρόλο στη ναυτιλία, που κυριαρχεί με τον στόλο του στις θάλασσες: *η μινωική Κρήτη ήταν από τις πρώτες ~* [| *η Μ. Βρετανία ήταν - κατά τον 19ο αι.* Επίσης (λόγ.) **θαλασσοκράτωρ** (ο) {θαλασσοκράτοροςί, **θαλασσοκρα- τόρισσα** (η).

|ΠΤΥΜ. < αρχ. *θαλασσοκράτωρ. -ορος < θάλασσα + -κράτωρ < κρατώ.* πβ. κ. *αυτοκράτωρ - αυτοκράτειρα].* **θαλασσοκρατορία**] 1863] κ. **θαλασσοκρατία** Ιμτγν.] (η) |χωρ. πληθ.} η κυριαρχία μιας δύναμης, ενός κράτους στη θάλασσα, η υπεροχή στη ναυτική δύναμη: *η ~ τής αρχαίας Αθήνας / τής Βενετίας.* — **θαλασσοκρατώ** ρ. [αρχ.| !-είς...}.

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *θαλασσοκράτωρ < θάλασσα + -κράτωρ < κρατώ*|. **θαλασσόλυκος** (ο) (εκφραστ.) ο παλαίμαχος και έμπειρος ναυτικός, **θαλασσομαχώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {θαλασσομαχείς... | θαλασσομάχησα}

διεξάγω πόλεμο ή μάχη στη θάλασσα ΣΥΝ. ναυμαχώ 2. παλεύω μετά κύματα τής θάλασσας: *οι ναυαγοί Θαλασσομαχούσαν επί ώρες* ΣΥΝ. θαλασσοδέρνομαι. · **θαλασσομαχία** (η) (σημ.)). **θαλασσομαχητό** (το) (σημ. 2). **θαλασσομάχος** (ο/η) [μτγν.]. **θαλασσόνερο** (το) το νερό που προέρχεται από τη θάλασσα, **θαλασσοπλοΐα** (η)] 1826] {χωρ. πληθ.) η κίνηση με πλοίο στη θάλασσα.

[ΚΤΥΜ. < *θάλασσα + -πλοΐα < πλους*, απόδ. τού γερμ. SeeiahrtJ. **θαλασσοπνίγομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {θαλασσοπνίγ-ηκα. -μένος} (εκφραστ.) 1. κοντεύω να πνιγώ μέσα στη θάλασσα: *θαλασσοπνιγμένοι και εξαντλημένοι βγήκαν στην ακτή* ΣΥΝ. θαλασσοδέρνομαι 2. ταξιδεύω. δουλεύω *πολύ* καιρό στη θάλασσα **3.** (μτφ.) βασανίζομαι, ταλαιπωρούμαι. — **θαλασσοπνίξιμο** (το), **θαλασσοπνίχτης** (ο) {δύσχρ. θαλασσοπνιχτών) (λαϊκ.-εκφραστ.)

(πλοίο) σε κακή κατάσταση, που είναι επικίνδυνο για ταξίδι, **θαλασσοπόρος** (ο/η) |μτγν.11. πρόσωπο που διασχίζει τη θάλασσα με πλοίο 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που εξερευνά νέους θαλάσσιους δρόμους: *οί μεγάλοι ~ τού 15ου αι.. όπως ο Μαγγελάνος, ο* Κολόμβος *κ.ά*, ΣΥΝ. ποντοπόρος. — **θαλασσοπορία** (η) 11840J (σημ. 1).

θαλασσοπουλι (το) {Οαλασσοπουλ-ιού | -ιών} το πουλί που ζει σε παράκτιες περιοχές ή σε ακατοίκητα από ανθρώπους νησιά, **θαλασσοσπηλια** (η) η σπηλιά που βρίσκεται σε ακτή. **θαλασσοταραχή** (η) {18711 {χωρ. πληθ.} η κατάσταση κατά την οποία η θάλασσα είναι ταραγμένη: σφοδρή ~]| *η ~ κοπάζει / μαίνεται* ΣΥΝ. τρικυμία, φουρτούνα ΑΝΤ. γαλήνη, νηνεμία, **θαλασσοφοβία** (η) [1881] {χωρ. πληθ.} ΨΥΧΟΛ. ο παθολογικός φόβος για τη θάλασσα. / -

θαλασσόχορτο (το) **1.** φυτό που φυτρώνει κοντά στη θάλασσα (ειδικότ.) η αρμυρήθρα, **θαλασσόχρωμος,** -η, -ο αυτός που έχει το χρώμα τής θάλασσας συν. θαλασσής.

θαλασσώνω ρ. μετβ. {θαλάσσω-σα, -μένος} στη φρ. ***τα Θαλασσώνω*** κάνω γκάφα ή αποτυγχάνω εντελώς: *τα ϋα?.άσσωσε στη νέα του δουλειά: χωρίς να το κατα/Λβει. προσέβαλε τον διευθυντή* συν. τα κάνω θάλασσα. ·· **θαλάσσωμα** (το;.

[ετυμ. < *θάλασσα,* άσχετο με το αρχ. *θαλασσώ (-όω)* «μετατρέπω σε θάλασσα »|.

θάλαττα (η) (αρχαιοπρ.) η θάλασσα· φρ. ***θάλαττα! θάλαττα!*** (Ξενοφ. *Κύρου Α νάβασις* 4.7.24) ως επιφώνημα όταν αντικρίζει κανείς τη θάλασσα μετά από μεγάλο ταξίδι ή όταν παρουσιάζεται κάποιο αίσιο σημάδι για το τέρμα μιας υπόθεσης μετά από μακρές και κοπιαστικές προσπάθειες.

[ετυμ. αρχ. ατ. τ. τού *θάλασσα* (βλ.λ.)].

Θάλεια (η) **1.** κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τής κωμωδίας και των συμποσίων 2. μία από τις τρεις Χάριτες (μαζί με την Αγλαΐα και την Κυφροσύνη) 3. γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **θαλύς* (πβ. *γλυκύς - γλυκεία)* < *θάλλω*ȷ. **θαλερός,** -ή, -ό **1.** (για φυτά) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ανθοφορίας: ~*μυρτιά* ΣΥΝ. ανθηρός λντ. μαραμένος 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται στην ακμή του: ~ *πνεύμα ί νιότη* συν. ακμαίος αντ. πα- ρηκμασμένος. – **θαλερότητα** (η) [I893[. σχολιο λ. *αειθαλής, ποικίλος.*

[εϊύ.μ. αρχ. < **θαλύς* < *θάλλω* «ανθίζω» (πβ. αόρ. β' *έ-θαλ-ον)* + παραγ. επίθημα *-ερός,* πβ. κ. *τρομ-ερός*|.

Θαλής (ο) **1.** *ο Μι'λήσιος** αρχαίος Έλληνας προσωκρατικός φιλόσοφος (7ος-6ος αι. π.Χ.), ένας από τους επτά σοφούς, ο οποίος ασχολή- θηκε με τα μαθηματικά, την αστρονομία, τις φυσικές επιστήμες και θεωρούσε ως αρχή τού σύμπαντος το νερό 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Θαλής* «ανθηρός, θαλερός» < 0. *θαλ-,* πβ. αόρ. β' *έ-θαλ- ον.* ρ. *θάλλω].*

θαλιδομίδη (η) {χωρ. πληθ.} φαρμ. ουσία με ηρεμιστικές ιδιότητες, αλλά και τερατογόνους επιπτώσεις στο έμβρυο, όταν λαμβάνεται από εγκύους.

[ετυμ. Μεταφορά τού γερμ. Thulidomid, συγκεκομμένος τ. τού (ph)thal-(im)ido-mid, στο οποίο το α' συνθ. pluhal- προέρχεται από το ουσ. (na)phthalcnc «ναφθαλίνη», ενώ το β' συνθ. imido- ανάγεται σε imid < amid < am(monia) «αμμωνία» + κατάλ. -id), **θάλλίο** (το) 11885] {Οαλλίου} χημ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο ΤΙ) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

|Π1ΥΜ. Αντιδάν., < νεολατ. thallium < αρχ. *θαλλός* (βλ.λ.)}. **θαλλός** (ο) (λόγ.) το νεαρό κλαδί φυτού, το φυτικό σο')μα κατώτερων οργανισμών, όπως των φυκών, μυκήτων κ.ά. συν. (καθημ.) βλαστάρι, φυντάνι.

(πϊύμ. αρχ. < βάλλω}, **θαλλοφόρος** (Ο) [αρχ.Ι ιστ. (στην αρχαιότητα) αυτός που κρατούσε θαλλούς ελιάς, νεαρά βλαστάρια, κατά την πομπή των Παναθηναίων.

θαλλόφυτα (τα) {θαλλοφύτων} βοτ. (παλαιότ. όρ.) φυτά που αποτελούνται μόνο από Οαλλό (βλ.λ.), όπως τ« φύκια, οι μύκητες κ.ά. [ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. Thailophyta|. **θάλλω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) **1.** βγάζω άνθη συν. ανθίζω, ανθοφορώ 2. (μτφ.) βρίσκομαι στην ακμή μου: *τα μεγάλα πνεύματα Οάλ/.ουν υπό οποιεσδήποτε συνθήκες* συν. ακμάζω, ανθίζω, ευδοκιμώ αντ. παρακμάζω. σχολιο λ. *αειθαλής. ποικί?.ος.* [ετυμ. αρχ. < **θάλ-]ω* ' **θάλ-νω* < I.E. ^dhal-no «ανθώ, βλαστάνω". πβ, αρμ. dalar «χλωρός, πράσινος», αλβ. dal «βλαστάνω, προβάλλω» κ.ά. Ομόρρ. *θαλ-ερός. Θαλ-ής. -Θαλής* (π.χ. *άμφι-θαλής,* γγερο-*θαλής)*\. **θαλπερός,** -ή, -ό (λόγ.) **1.** αυτός που παρέχει θερμότητα, αυτός που ζεσταίνει ήπια συν. ζεστός, θερμός λντ. ψυχρός, παγερός 2. ίμτ<ο.) αυτός που μεταδίδει εσωτερική ζεστασιά, αίσθημα τρυφερότητας, γλυ- κύτητας: ~ *αγκαλιά / φιλιά* συν. ζεστός. **θαλπερότητα** (η) [1895J.

[ετυ.μ. < *θάλπος* + παραγ. επίθημα *-ερός*\. **θάλπος** (το) {θάλπους [χωρ. πληθ.} (λόγ.) η αίσθηση τής ζεστασιάς και τής ασφάλειας συν. θαλπωρή.

[ετυμ. αρχ. < *θάλπω*\. **θάλπω** ρ. μετβ. {έθαλψα} (λόγ.) μεταδίδω ήπια και ευχάριστη ζέστη συν. ζεσταίνω, θερμαίνω λντ. ψυχραίνω. κρυο)νω.

Ιετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Αν το *-πω (θάλ-πω)* θεωρηθεί επίθημα, τότε η λ. πιθ. συνδέεται με το αρχ. επίθ. *θα/.υκρός* «θερμός. φλέγων»|. **θαλπωρή** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η ευχάριστη ζέστη: *το τζάκι γέμιζε το δωμάτιο με γλυκιά* - συν. θάλπος, ζεστασιά λν τ. ψύχρα, δροσιά

(μτφ.) η ατμόσφαιρα ζεστασιάς και εγκαρδιότητας, τρυφερότητας: *σπιτική / οικογενειακή* ~ |[*έχω ανάγκη από* ~.

[ετυμ. αρχ. < *θάλπω* + παραγ. επίθημα *-ωρή*|. θάμα (το) θαύμα θαμβός,-ή,-ό »θαμπός **θάμβος** κ. (λαϊκ.) **θάμπος** (το) [θαμβούς **|** χωρ. πληθ.**}** (λόγ.) **1.** η λάμψη, η ακτινοβολία: ΓΟ ~ ran' *άστρων* || (μτφ.) ΓΟ - *τής δόξας κάποιου* 2. το γόητρο, η ακτινοβολία που εκπέμπει κάτι εντυπωσιακό: ΓΟ ~ *τής αρχαίας ε?ληνικής τέχνης* 3. ιαιρ. η απότομη διαταραχή τής όρασης εξαιτίας ξαφνικής και έντονης λάμψης ή από παθολογικά αίτια. ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ· αρχ.. αβεβ. ετύμου. Ασφαλής θεωρείται η σύνδεση τού όρου με τον αρχ. παρακ. *τέ-θη-πα.* τού οποίου μαρτυρείται η μτχ. αορ. β' *ταφών* «αυτός που εξεπλάγη. πυο θαμπώθηκε». Το θέμα *τ αφ-* < **θαφ-* απαντά στο ουσ. *θά(μ)β-ος* με ηχηροποίηση (*-φ- > -β-)* έπειτα από έρρινο σύμφωνο, πβ. *τρέφομαι* ■ *θρό(μ)βος, στρέφομαι - στρό(μ)βος.* Το θέμα αυτό συνδέθηκε επίσης με το γοτθ. afdobn «σώπα!». που θα οδηγούσε σε **I.E.** *dhabh-,* από όπου και μέσ. αγγλ. dabbcn «χτυπώ απαλά», γερμ. tappen κ.ά. Κατ' άλλη άποψη, *θάμβος* < **θέμβ-ος* < **I.E.** *dhembh-/ *dhmbh-.* πβ. γοτθ. dumbs «σιωπηλός, άφωνος»), **θάμβωμα** (το) -+ θαμπώνω **θαμβώνω** ρ. ► θαμπώνω

θαμβωτικός, -ή. -ό θαμπωτικός

θαμιστικός, -ή, -ό ΤΛΩΣΣ. (ρήμα) που δηλώνει συχνή επανάληψη πράξης, λ.χ, *επιχωριάζω, συχνάζω: στα Αρχαία Ελληνικά το ρήμα «φάσκω» είναι θαμιστικό τού «φημί».*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *θαμίζω* < επίρρ. *θάμά* «συχνά, πολλές φορές», συνεσταλμ. βαθμ. τού 0. *θε-.* που απαντά στο ρ. *τί-θη-μι* (πβ. α' πληθ. *τί-θε- μεν).* Ομόρρ. *θάμ-νος. θη-μών* (> *θημωνιά), θή-κη. ϋέ-σις (-η), θώ-κος, θε-σμός* κ.ά.).

θαμνόβιος, -α, -ο [18861 αυτός που έχει την κατοικία του ή συχνάζει κοντά σε θάμνους: - *πουλιά.* **θαμνοειδής,** -ής. -ές [μτγν.Ι {θαμνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} θαμνώδης (βλ.λ.). ΣΧΟΜΟ λ. *-ης, -ής, -ες.* **θαμνοκοπτικός,** -ή. -ό αυτός που χρησιμοποιείται για την κοπή και τη σχηματοποίηση θαμνωδών φυτών: - *εργαλείο.*

θάμνος (ο) ξυλώδες πολυετές φυτό με κλαδιά που φυτρώνουν χαμηλά στη βάση του: *μέσα στους ~ και στα χαμόκλαδα φτειάχνει τη φωλιά της η πέρδικα || η βαλανιδιά υπάρχει και σε μορφή θάμνου και σε μορφή δέντρου* (πβ. λ. *πόα. δέντρο).*

Ιει ΥΜ. αρχ. < επίρρ. *θαμά* «συχνά» (πβ. *πυκνός* < *πύκα*), ίσως μέσω αμάρτυρου τύπου **θαμύς* «συχνός, ευάριθμος». Βλ. κ. *θαμιστικός*]. **θαμνοσκεπής,** -ής. -ές |1891] {θαμνοσκεπ-ούς | -είς (ουδ. ή)| (λόγ.) αυτός που τον σκεπάζουν, τον καλύπτουν θάμνοι: ~ *έκταση / βουνό* ΣΥΝ. θαμνόφυτος ΑΝΤ. δενδρόφυτυς. ΣΧΟΜΟ λ. *-ης, -ής,* -ες.

θαμνότοπος το) έκταση γεμάτη θάμνους.

θαμνόφυτος, -η. -ο [I894J αυτός που είναι σπαρμένος με θάμνους ΣΥΝ. θαμνοσκεπής, θαμνώδης, **θαμνώδης,** -ης. -ες [μτγν.Ι {Οαμνώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που έχει μορφή θάμνου: ~ *φυτό* ΣΥΝ. θαμνοειδής 2. αυτός που καλύπτεται από θάμνους: ~ *έκταση / περιοχή* ΣΥΝ. θαμνόφυτος, θαμνοσκεπές. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **θαμπαδα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η έλλειψη διαύγειας, στιλπνότητας, η ιδιότητα τού θαμπού: *η - τού γυαλιού ι των ασημικών* || *πρωινή* ~ ΣΥΝ. θάμπωμα ΑΝΙ. διαύγεια **2.** η προσωρινή συσκότιση τής όρασης, **θαμπερός,** -ή. -ό **1.** αυτός που δεν λάμπει: - *επιφάνεια / γυαλί* ΣΥΝ. αμαυρός ΛΝΤ. λαμπερός 2. αυτός που προκαλεί συσκότιση τής όρασης ΣΥΝ. εκθαμβωτικός, **θαμπίζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} παύω να είμαι λαμπερός, στιλπνός· τείνω να γίνω θαμπός: γο *κρασί θαμπίζει* ΣΥΝ. θολο>νω, σκοτεινιάζιο ΑΝΤ. λάμπω. **θαμπόγυαλο** (το) το γυαλί που δεν έχει διαύγεια, **θαμπός,** -ή, -ό κ. (λόγ.) **θαμβός 1.** αυτός που δεν είναι διαυγής, λαμπερός· αυτός πυυ καλύπτεται από άχνα: *τα τζάμια ήταν - από τους υδρατμούς* || ~ *καθρέφτης / χρώμα / φως* ΣΥΝ. θολός **2.** αυτός τού οποίου το περίγραμμα είναι ασαφές: ~ *γραμμές τού ορίζοντα / κορφές / τοπίο* ΣΥΝ. θολός, αμυδρός ΛΝΤ. σαφής, καθαρός **3.** αυτός που έχει ξεθωριάσει, που δεν είναι έντονος: - *χρώματα μετά το π/.δσιμο* [j *χωρίς περιποίηση τα μαλλιά χάνουν τη φυσική τους /.άμψη. γίνονται* ~ ΣΥΝ. ξεθωριασμένος ΑΝΤ. έντονος, ζωηρός 4. (μτφ.) αυτός πυυ στερείται σαφήνειας: ~ *αναμνήσεις* ΣΥΝ. θολός, αμυδρός ΛΝΤ. ξεκάθαρος. – **θαμπά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ΕΙΥ.Μ. μεσν. < *θαμβός* < αρχ. *θάμβος* (βλ.λ.)}. **θάμπος** (το) »θάμβος

θαμποφέγγω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} εκπέμπω αμυδρό, θαμπό φως: *λίγα φωτάκια θαμπόφεγγαν στην άκρη τού χωριού.* **θαμπώνω** κ. (λόγ.) **θαμβώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιθάμπω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) θαμπό: *οι αναπνοές θάμπωσαν τα τζάμια* D *τα δάκρυα θάμπωσαν τα μάτια* ΣΥΝ. θολώνω ΑΝΤ. γυαλίζω, καθαρίζω 2. συσκοτίζω την όραση: *ο οδηγός θαμπώθηκε από τα φώτα των αυτοκινήτων* **3.** (μτφ.-εκφραστ.) προκαλώ θαυμασμό, έντονη εντύπωση (σαν να εκπέμπω ακτινοβολία): *τον θάμπωσε με την ομορφιά της* || *θαμπώθηκε στη θέα των διαμαντιών* ♦ (αμετβ.) 4. χάνω τη στιλπνότητα, τη διαύγειά μου: *ο καθρέπτης θάμπωσε από την πολυκαιρία* **5.** ελαττώνεται η όρασή μου: *θάμπωσαν τα μάτια μου από το απότομο κρύο* ΣΥΝ. θολώνω. – **θάμπωμα** κ. (λόγ.) **θάμβωμα** (το) Ιμεσν.Ι.

Ιεγυμ. μεσν. < μτγν. *θαμβώ (-όω)* < αρχ. *θαμβό) (-έω)* < *θάμβος*|. **θαμπωτικός,** -ή. -ό κ. (λόγ.) **θαμβωτικός** |1812] εκθαμβωτικός

(βλ.λ..).

θαμώνας (ο/η) [I880| πρόσωπο που συχνάζει κάπου: οι - *τού μπαρ/ τής ταβέρνας ι των νυχτερινών κέντρων / καφενει'ου.*

|ΕΙΥΜ. Νεόπλαστη λ., η οποία μαρτυρείται ως *θαμώνης* (< αρχ. *θαμά* «συχνά» + *-ώνης* < αρχ. *ώνούμαι* «αγοράζω») από το 1846 αποδίδοντας το γαλλ. frequentant (πεπαλαιωμένο στη σύγχρονη Γαλλική). 11 λ. πλάστηκε προς αντικατάσταση τού τουρκ. *μουστερής* (< mu^teri). αφού τότε η λ. *πελάτης* δεν είχε σημειώσει ιδιαίτερη επίδοση|. **Θανάσης** (ο) **1.** καθημ. τ. τού Αθανάσιος (βλ.λ.) · **2.** παιχνίδι με την τράπουλα, το οποίο μοιάζει με το κουμ-κάν. **θανάσιμος,** -η. -υ |αρχ.| **1.** αυτός που επιφέρει τον θάνατο: ~ *τραυματισμός / ενέδρα / παγίδα* ΣΥΝ. θανατηφόρος, φονικός · 2. αυτός που δεν είναι δυνατόν να συγχωρηθεί. που πρέπει να καταδικαστεί: *υπέπεσε σε ~ αμάρτημα / σφάλμα* || ~ *προσβο/·.ή* ΣΥΝ. σοβαρός, ασυγχώρητος· φρ. το ***επτά θανάσιμα αμαρτήματα*** βλ. λ. *αμάρτημα* · **3.** αυτός που είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος ή μισητός: ~ *αντίπαλος i κίνδυνος/ εχθρός.* – **θανάσιμα** επίρρ.

θανατάς (ο) {χωρ. πληθ.} η απώλεια της ζωής· συνήθ. στις φρ. (α) *είμαι τού Θανατά* πρόκειται σύντομα να πεθάνω, έρχεται γρήγορα το τέλος μου: *αρρώστησε η μάννα του κι είναι τού θανατά* ΙΥΝ. είμαι ετοιμοθάνατος (β) *πέφτω τού Θανατά* καταρρέω ψυχολογικά, λυπούμαι σε υπερβολικό βαθμό: *μετά τον χωρισμό του έπεσε τού θανατά- βλέπεις, αγαπούσε πο/.ύ τη γυναίκα του!* ΣΥΝ. πάω να πεθάνω.

[ετυ.μ. Επιτατ. τ. τού ουσ. *θάνατος*, πιθ. από μεσν. γεν. **τού θανατά* σε φρ. όπως *κείτομαι / γίνομαι τοΰ θανάτου*}. **θανατερός,** -ή, -ό [μεσν.| αυτός που έχει ως συνέπεια τον θάνατο: ~ *χτύπημα* ΣΥΝ. θανάσιμος, θανατηφόρος. – **θανατερά** επίρρ. **θανατηφόρος,** -α. -ο [αρχ.Ι αυτός που έχει ως αποτέλεσμα τον θάνατο: ~ *ατύχημα ι φάρμακο / επιδημία / δηλητήριο / ιός* συν. θανάσιμος. θανατερός, φονικός. – **θανατηφόρα** επίρρ. **θανατικός,** -ή.-ο |μτγν.1**1.** αυτός που σχετίζεται με τον θάνατο: **~** *ποινή / καταδίκη* (σε θάνατο) 2. *Θανατικό* (το) (i) η επιδημία τής πανούκλας: ΓΟ ~ *θέριζε κατά δεκάδες τον πληθυσμό* (ii) σειρά από θανάτους: «*έπεσε ~ στις τέχνες με τους διαδοχικούς θανάτους τριών διακεκριμένων κα/^λιτεχνών τού θεάτρου*»(εφημ.).

θανατίλα (η) {χωρ. πληθ.} η οσμή πτώματος ή η αίσθηση θανάτου που αποπνέει κάτι: *το δωμάτιο μύριζε* **θανατοποινίτης** (ο) {θανατοποινιτών},

θανατοποινίτισσα (η)

{δύσχρ. θανατοποινιτισσών} πρόσωπο που με δικαστική απόφαση έχει καταδικαστεί σε θάνατο και πρόκειται να εκτελεστεί από στρατιωτικό απόσπασμα.

θάνατος (ο) |θανάτ-ου | -ων, -ους} **1.** βιολ. η οριστική διακοπή όλων των βιολογικών λειτουργιών ενός φυτικού ή ζωικού οργανισμού, το τέλος τής ζωής: *άδικος! άδοξος I ακαριαίος / αναπάντεχος / ανώδυνος/ αργός! αδόκητοςί ατιμωτικόςΙ βίαιος / ένδοξος ι ηρωικός/ μαρτυρικός / μυστηριώδης / πρόωρος / σταυρικός / ύποπτος / φυσικός / κλινικός* -1| ο ~ *επήλθε ακαριαία* || ο ~ *τον βρήκε στον ύπνο* || ~ *από ασιτία I αιμορραγία / δηλητηρίαση / ασφυξία* ΣΥΝ. χαμός, πεθαμός, θα- νή, αιώνιος ύπνος, αιώνια ανάπαυση, μοιραίο, κοίμηση, τελευτή, τέλος, μεγάλο ταξίδι αντ. ζωή· φρ. (α) (εμφατ.) *μέχρι Θανάτου* στον υπέρτατο βαθμό, ώς το τέλος: *τους υποσχέθηκε ότι Οα αγωνιζόταν ~ για την ικανοποίηση των δίκαιων αιτημάτων τους* συν. μέχρι τελικής πτώσεως (β) ο *Θανάτός σου η ζωή μου* για περιπτώσεις σκληρού ανταγωνισμού. όπου η επιβίωση ή επικράτηση τού ενός συνεπάγεται την εξόντωση τού άλλου: *η κοινωνία μας έγινε ζούγκλα· ~!* (γ) *ζήτημα ζωής ή Θανάτου* πολύ επείγον, άμεση προτεραιότητα: *δε* ν *έχουμε περιθώρια καΟυστερήσεως■ πρόκειται για* **-** (δ) **σίελος** *τού Θανάτου* ο χάρος (ε) *μετά Θάνατον* ό.τι ακολουθεί τον θάνατο: *η ~ ζωή* || ~ *αναγνωρίστηκε η προσφορά του* λντ. εν ζωή (στ) Λευκός θάνατος τα ναρκωτικά, κυρίως η ηρωίνη: *κι άλλος νέος θύμα τού ~* (ζ) *μεταξύ ζωής και Θανάτου* (i) για κάποιον που πρόκειται να πεθάνει (ii) (μτφ.) για οριακή κατάσταση, μεταξύ επιβίωσης και καταστροφής (η) *κίν- δυνος-Θάνατος* (ως επιγραφή προειδοποιητική ή απαγορευτική) για κάτι πολύ επικίνδυνο που μπορεί να προκαλέσει τον θάνατο (θ) *(κάτι) δεν είναι προς Θάνατον* (κάτι) δεν πρέπει να μας στενοχωρεί υπερβολικά συν. δεν χάθηκε ο κόσμος (ι) *ελευθερία ή Θάνατος* σύνθημα που δηλώνει ότι χωρίς ελευθερία δεν αξίζει να ζει κανείς (πβ. τη χρήση του στην Επανάσταση τού ’21) (ια) (μτφ.) *ληξιαρχική πράξη Θανάτου* η καταστροφή, το τέλος: οι *κυβερνητικοί χειρισμοί αποτέλεσαν τη ~ τού χρηματιστηρίου2.(συνεκδ.)* κάθε μεμονωμένη περίπτωση θανάτου (σημ. 1): *οι - ξεπέρασαν τις γεννήσεις* 3. (μτφ.) ό,τι μας φαίνεται δυσάρεστο ή επιζήμιο: *αυτό το φαγητό ήταν ~ για το στομάχι* || *αυτό το ξύπνημα μες τα χαράματα ήταν ~* **4.** (μτφ.) η εξάλειψη, υπονόμευση ή καταστροφή: ο *σύγχρονος τρόπος ζωής οδηγεί στον - τού συναισθήματος \\ πνευματικός / ηθικός / πολιτικός I οικονομικός ~*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοίρα, νεκρός, πεθαίνω.*

|]·ΤΥΜ. < αρχ. *θάνά-τος* (από δισύλλαβη ρίζα *θανά-* / dhana-, πβ. και *θνά-, θνη-τός. τέ-θνη-κα*), που μαρτυρείται στα σανσκρ. ά-dhvani-t «εξαφανίστηκε, έσβησε», μτχ. dhvan-ta- «σκοτεινός». Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *μεταξύ ζωής και θανάτου* (< γαλλ. cntrc la vie et la mori), *ζήτημα ζωής ή θανάτου* (< αγγλ. a matter of life or death)}, **θανατοφιλία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. 1. η παθολογική ενασχόληση με το φαινόμενο τού θανάτου 2. επιθυμία θανάτου, **θανατοφοβία** (η) [1889] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. Ο υπερβολικός φόβος απέναντι στον θάνατο, που οδηγεί σε σοβαρές ψυχολογικές διαταραχές. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thanatophobia], **θανατώνω** ρ. μετβ. |αρχ.1 {θανάτω-σα. -θηκα, -μένος} επιφέρω τον θάνατο, σκοτώνω, αφαιρώ τη ζωή (κάποιου) ΣΥΝ. φονεύω. - **θανάτωση** (η) Ιαρχ-J κ. **θανάτωμα** (το), **θανή** (η) (λογοτ.) ο θάνατος.

[ετυμ. μεσν. < *τό θανεΐν* (έναρθρο απρφ. αορ. β' τού αρχ. ρ. *Θνήσκω* «πεθαίνω»), κατά το ουσ. *ταφή*\. **θάπτω** ρ. -»θάβω

θαρραλέος, -α. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο θάρρος:

αγωνιστής / απόφαση / στάση ΣΥΝ. τολμηρός, γενναίος, παλληκα- ρήσιος. ευθαρσής, άφοβος, λιοντάρι αμ. άνανδρος, φοβητσιάρης, περιδεής. έντρομος. – **θαρραλέα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*.

[ηγυμ. αρχ. < *θάρρος* + παραγ. επίθημα *-αλέος* (βλ.λ)]. θαρρετός, -ή, -ό [μεσν.Ι αυτός που χαρακτηρίζεται από θάρρος: - *άνθρωπος / λόγια* ΣΥΝ. τολμηρός, ευθαρσής. – θαρρετά επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*.

θαρρεύω ρ, αμετβ. [μεσν.] {θάρρ-εψα. -εύτηκα, -εμένος} αποκτώ θάρρος: *με τα λόγια του θάρρεψαν κι οι υπόλοιποι και πήραν τα όπλα.* **θάρρητα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το θάρρος.

Iltym. < *θάρρος* + καταλ. *-ητα* των τριτοκλίτων, λ.χ. *νεότητα, ωραιότητα].*

θάρρος (το) {θάρρους | χωρ. πληθ.} **1.** η απουσία φόβου, η τόλμη, η αποφασιστικότητα: *έχω / παίρνω / αντλώ / ανακτώ / εμφυσώ / μεταδίδω / οπλίζομαι με / επιδεικνύω* ~ || *θαυμαστό / πατριωτικό / αντρί- κειο* ~ ΣΥΝ. γενναιότητα, σθένος, κουράγιο, (λόγ.) ευτολμία ΛΝΤ. δειλία. φόβος, ατολμία· φρ. (α) *παίρνω Θάρρος* ξεπερνώ τον φόβο μου: *όταν έμαθαν τα ευχάριστα μαντάτα, πήραν θάρρος κι όρμησαν στη μάχη* (β) (προτρεπτικό) *Θάρρος!* (δείξε) κουράγιο, σθένος, γενναιότητα!: *-! F.ivai μια δύσκολη στιγμή, αλλά θα περάσει* · 2. η άνεση λόγου. η παρρησία που έχει κανείς (λόγω τής οικειότητάς του με κάποιον): *είναι δικός μου άνθρωπος, έχω το ~ να του ζητήσω μια χάρη* || *μ' όλο το ~. θα σου πω κάτι που δεν Οα σου αρέσει* || *δεν έχω το ~ τής γνώμης μαζί του, τον φοβάμαι* || *μην του δίνεις πολύ ~. γιατί θα καβαλήσει το καλάμι* ΣΥΝ. αέρας· φρ. *παραπαίρνω Θάρρος* αποκτώ υπερβολική οικειότητα, αρχίζω να συμπεριφέρομαι με αυθάδεια ή αλαζονεία: *μην τον καλοπιάνεις άλλο. γιατί παραπήρε θάρρος!* ΣΥΝ. αυθαδιάζω. αλαζονεύομαι, ξεθαρρεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*.

ΙΥΜ. < αρχ. *θάρρος / θάρσος* < *θέρ-σος* (αιολ.) < I.F.. *dher-s- «έχω θάρρος», πβ. σανσκρ. dhrsnCi- «τολμηρός», γοτθ. ga-dars «τολμώ» κ.ά. Ομόρρ. *θρά-σος* (βλ.λ.), *θρα-σύς, θαρ-ρώ* κ.ά. Οι λ. *θάρρος* και *θράσος,* παρότι ανάγονται σε κοινό θέμα. διαφοροποιήθηκαν σημασιο- λογικά (προφύλαξη), ώστε το μεν *θάρρος* να προσδιορίζει τη θετική ιδιότητα τής ανδρείας, το δε *θράσος* να συνδεθεί με τυ επίθ. *θρασύς.* δηλώνοντας όχι απλώς τον τολμηρό, αλλά και εκείνον που ξεπερνά τα όρια. τον αυθάδη].

θαρρώ ρ. μετβ. {θαρρείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχω τη γνώμη ή κάνω μια υπόθεση: ~ *ότι σήμερα είχαμε πει να συναντηθούμε* ΣΥΝ. νομίζω, φρονώ, φαντάζομαι. ΙΧΟΜΟ λ. *-ρρ-*.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *θαρρώ I θαρσώ) -(έω)*. αρχική σημ. «τολμώ, έχω θάρρος».

θάρρος! θάρσος. Π σημερινή σημ. (από αρχική σημ. «τολμώ να νομίζω») είναι μεσν.].

Θάσος (η) **1.** νησί τού Β. Αιγαίου Πελάγους Ν. τής Καβάλας **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού· αλλιώς *Λιμένας* (ο). – **Θασίτης** κ. (λόγ.) **Θάσιος** (ο), **Θασίτισσα** κ. (λόγ.) **Θάσια** (η). **θασίτικος,** -η, -ο. Ιετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. (μη Ι.Ε.) τοπωνύμιο, αν ισχύει η άποψη ότι οι πρώτοι της κάτοικοι ήταν μια θρακική φυλή. Κατά την αρχαιότητα η Θάσος ήταν επίσης γνωστή και με άλλα ονόματα: *Ωγυγία ίχο* νησί τής Καλυψούς στον Όμηρο). *Χρυσή* (λόγω των πλούσιων μεταλλείων της). *Αιθρία. Άερία* κ.ά.|.

θαύμα κ. (λαϊκ.-λογοτ.) **θάμα** (το) {θαύμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (α) κάθε υπερφυσικό φαινόμενο, που δεν εξηγείται με τη λογική και τη φυσική τάξη: *Έπεσε από είκοσι μέτρα και δεν έπαθε τίποτε! Κάποιο - θα έγινε !* [| *στις μέρες μας δεν γίνονται ~* || *δεν κάνουμε θαύματα, αλλ'ό.τι είναι ανθρωπίνως δυνατό* (β) ορμσκ. κάθε τέτοιο φαινόμενο που αποδίδεται σε έκτακτη θεϊκή επέμβαση: *η ανάσταση τού Λαζάρου θεωρείται σπουδαίο ~* || - σε *εκκλησία των Αθηνο)ν μια εικόνα δακρύζει!* || *τα ~ τής Παναγίας τής Τήνου*· ΦΡ. (α) **ω τού θαύματος!** για μεγάλη έκπληξη λόγω παράδοξου ή εντυπωσιακού γεγονότος: *προσεχχήθηκε να βρέξει και. ~. άρχισε να βρέχει!* (β) *παιδί-Θαύμα* παιδί με εξαιρετικές ικανότητες σε συγκεκριμένο τομέα, ιδιοφυία: ο *Σγούρος ήταν ένα ~ στη μουσική* (γ) (λόγ.) **ως** *εκ Θαύματος* σαν από θαύμα, απρόσμενα, αναπάντεχα: *σο)θηκε από αυτοκινητικό δυστύχημα* - (δ) *εν τω άμα (και το Θάμα)* βλ. λ. *άμα* (ε) *αλλού το όνειρο κι αλλού το Θαύμα* βλ. λ. *αλλού* (στ) *πράματα και Θάματα!* για περιπτώσεις στις οποίες συμβαίνουν εκπληκτικά ή εξωφρενικά πράγματα: *Πού να σ' τα περιγράφω! - γίνονται σ' αυτό το μαγαζί!* (ζ) (εμφατ.) *Θαύμα Θαυμάτων* για πολύ μεγάλο θαύμα, που ξεπερνάει κάθε προηγούμενο

(+γεν. που δηλώνει ιδιότητα) για κάποιον/κάτι που έχει μια ιδιότητα σε ασυνήθιστα υψηλό βαθμό: *αυτός ο άνθρωπος είναι ~ υπομονής! αντοχής* 3. οτιδήποτε προκαλεί μεγάλο θαυμασμό: «~ *φαγητό θα γίνει*» (διαφήμ.) || *ένα σπίτι* ~ ΣΥΝ. καταπληκτικό, εξαίσιο, αριστούργημα, φανταστικό· φρ. *Θαύμα ιδέσθαι* (*θαύμα ιδέσθαι.* Ομήρ. *Ιλ.* Ε 725) υπέροχο, θαυμάσιο στην όψη: *η φύση ήταν* ~ ΣΥΝ. χάρμα οφθαλμών **4.** κάθε σπουδαίο επίτευγμα: *τα ~ τής επιστήμης / τής τεχνολογίας* || *οικονομικό ~* || *το αρχιτεκτονικό - τής Ακρόπολης*· φρ. *τα επτά θαύματα τού κόσμου* επτά κτίσματα τής Αρχαιότητας, που προκα- λούσαν θαυμασμό: οι κρεμαστοί κήποι τής Βαβυλώνας, η πυραμίδα τού Χέοπος στην Αίγυπτο, το Μαυσωλείο τής Αλικαρνασσού, ο ναός τής Αρτέμιδος στην Έφεσο, ο Κολοσσός τής Ρόδου, ο Φάρος τής Αλεξάνδρειας και το χρυσελεφάντινο άγαλμα τού Λιός στην Ολυμπία. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *θαύμα* < Ι.Ε. *dhou-mn (< *dhau- «βλέπω, κοιτάζω»). Το

Ε. θ. δεν απαντά σε καμία άλλη γλώσσα, υποστηρίζεται όμως ότι συνδ. με τη λ. *θέα* (βλ.λ). Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *ως εκ θαύματος* (< γαλλ. comnic par miracle). *παιδί-Θαύμα* (< αγγλ. a wonder child). *Θαύμα ομορφιάς I υπομονής* (< γαλλ. une mervcille de beaute / de courage) κ.ά.|.

θαυμάζω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {ϋαύμασ-α.-τηκα} **1.** παρατηρώ (κάποιον/κάτι) με θαυμασμό: ~ *τα μνημεία τής πόλης*· ΦΡ. (εμφατ.) *απορώ και Θαυμάζω* για πολύ μεγάλη απορία, έκπληξη: *Συνέβη τέτοιο πράγμα;*

αισθάνομαι ξεχωριστή εκτίμηση για πρόσωπο: - *έναν πολιτικό* || - *κάποιον απεριόριστα.*

θαυμάσιος, -α, -ο [αρχ.Ι αυτός που προκαλεί θαυμασμό: ~ *άνθρωπος ! επιστήμονας / χαρακτήρας / επίδοση / έργο* ΣΥΝ. εξαίσιος, υπέροχος, μοναδικός, έκτακτος. – **θαυμάσια** / **θαυμασίως** |αρχ.| επίρρ.

θαυμασμός (ο) |μτγν.| **1.** η ισχυρή εντύπωση που προκαλεί (κάποιος/κάτι). η ευχάριστη απορία ή έκπληξη που αισθανόμαστε λόγω συγκεκριμένου ξεχωριστού ή υπερφυσικού γνωρίσματός του: *παρατηρούσαν με έκδηλο ~ τον φημισμένο πίνακα* || *ακούω κάποιον με ~* || «*πώς τα κατάφερναν να κατασκευάζουν τέτοια έργα εκείνη την εποχή:» ρώτησε με* - 2. η βαθιά εκτίμηση (για κάποιον/κάτι): ο ~ του *για τον ελληνικό πολιτισμό είναι απεριόριστος.* Επίσης (λαϊκ.) **θαύ- μασμα** κ. **θάμασμα** (μεσν.] (το).

θαυμαστής (ο) |αρχ.]. **θαυμάστρια** (η) 1)8931 {θαυμαστριών} πρόσωπο που θαυμάζει, που εκτιμά βαθύτατα (κάποιον/κάτι): ***πολλοί ~ της την περίμεναν με /.ου/.ούδια στο αεροδρόμιο J|έχω πολλούς ~*** ΑΝΤ. αντίπαλος, εχθρός, **θαυμαστικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που δηλώνει θαυμασμό **2.** γλωσσ. *Θαυμαστικό* (το) σχολιαστικό σημείο στίξεως που τίθεται στο τέλος λέξης ή φράσης και εκφράζει ποικιλία συναισθημάτων (απορία, έκπληξη. αμφισβήτηση κ.λπ.) (βλ. κ. λ. ***στίξη).*** **θαυμαστός,** -ή, -ό [αρχ-J αυτός που είναι άξιος να τον θαυμάζει κανείς: - ***πρόοδος / αποτελέσματα / επιτεύγματα / επιτυχίες*** συν. αξιοθαύμαστος. αξιέπαινος· φρ. *Ρι/Ιέγας είσαι / ει, Κύριε, και θαυμαστά τσ έργα σου!* {***Μέγας εί. Κύριε, και θαυμαστά τά έργα σου!,*** ευχή από την ακολουθία τού Λγ. Βαπτίσματος) για τη δήλωση μεγάλου θαυμασμού (για κάτι).

θαυματοποιός (ο) Ιαρχ.] αυτός που κάνει θαύματα· (συνήθ. κακόσ.) αυτός που εξαπατά τους ανθρώπους με ψεύτικα θαύματα: ***κάποιος ~ παραπλανούσε τους θρησκόληπτους*** ΣΥΝ. τσαρλατάνος, αγύρτης, απατεώνας. - - **θσυματοποιία** (η) Ιαρχ.]. **■** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θαυματουργός.*** **θαυματουργός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που μπορεί να κάνη θαύματα: - ***άγιος / εικόνα*** **2.** (μτφ.) αυτός που επιφέρει άριστα αποτελέσματα: ~ ***φάρμακο / συνταγή*** ΣΥΝ. καταπληκτικός, αποτελεσματικός. Επίσης **θαυματουργικός,** -ή, -ό Ιμεσν). — **θαυματουργικά** επίρρ.. **θαυματουργία** (η) [αρχ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ουργός, χειρουργός.***

θαυματουργός - θαυματοποιός. Το **θαυματουργός** είναι εύσημη λέξη και δηλώνει αυτόν που μπορεί να πραγματοποιήσει ένα θαύμα, ιδιότητα που αποδίδεται σε θεϊκέ; δυνάμεις και σε ανθρώπους που ενεργούν με τη χάρη τού Θεού ***(θαυματουργός Άγιος, θαυματουργή εικόνα).*** Αντιθέτως. το **θαυματοποιός** είναι κακόσημη λέξη και δηλώνει αυτόν που προσποιείται ότι μπορεί να κάνει θαύματα εξαπατώντας τους ανθριόπους γι<χ χρηματισμό ή άλλους λόγους.

θαυματουργώ ρ. αμετβ. {θαυματουργείς... | θαυματούργησα} **1.** κάνω θαύματα 2. (μτφ.) δημιουργώ καταπληκτικά αποτελέσματα: το ελ- *ληνικό δαιμόνιο θαυματούργησε και πάλι* ΣΥΝ. διαπρέπω, μεγαλουργώ · 3. (ειρων.) σημειώνω αποτυχία σε κάτι: *θαυματούργησε και σ' αυτό το διαγώνισμα!*

ΙΗΤΥΜ. < αρχ. *θαυματουργώ (-έω)* < *θαύμα, -ατος* + *-ουργώ* < *έργον*J. **θάφτης** (ο) {θαφτώνΐ **1.** (κυριολ.) αυτός που θάβει (κάποιον) **2.** (μτφ.) πρόσωπο που κάνει αρνητικά σχόλια για άλλους, κυρ. σε κουτσομπολιό (βλ. κ. λ. *θάβω).*

[ΕΙΥΜ. < *θάπ-της* < ρ. *θάβω* (αόρ. **έ-θαπ-σα* > *έ-θαιφ-α)*\. **θάφτω** ρ. ■-

» θάβω

θάψιμο (το) Ιμεσν.j {θαψίμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** (για νεκρούς) η ταφή. ο ενταφιασμός ανί*. ξεθάψιμο, εκταφή 2. η τοποθέτηση κάτω από το χώμα. το χώσιμο στη γη: ~ σκΌυτα&ώΐ'ίεπιστ. *υγειονομική ταφή) / τόνων ρωδακίνων στις χωματερές* 3. (μτφ.) η διατύπωση κακεντρεχών σχολίων: *μόλις τέλειωσε η παράσταση οι κριτικοί άρχισαν το* ~ · ΦΡ. ***πέφτζι θάψιμο*** λέγονται κακά σχόλια: *σ' αυτούς τους κύκλους πέφτει πολύ θάψιμο* συν. κακολόγηση.

-θε κατάληξη τοπικών επιρρημάτων, που δηλώνει προέλευση ή κίνηση από τόπο: *πούθε ήρθες;* || *κείθε* (από εκεί) (πβ. λ. *-θεν).*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *-θεν* (βλ.λ.)]. **θεά** (η) Ιαρχ.) **1.** θηλυκή θεότητα: *η - τής ομορφιάς/ τής γης/ τού κυνηγιού ι τής εστίας* || οι *θεοί* και οι *θεές* του *Ολυμπου* **2.** (μτφ.-αργκό) η γυναίκα που διακρίνεται για το σωματικό της κάλλος συν. άγγελος, κούκλα, ντίβα, καλλονή, αστέρι. ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.* **θέα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η άποψη ενός χώρου από ψηλό ή μακρινό σημείο. η έκταση που βλέπει κανείς μπροστά του ή από ψηλά: *δωμάτιο / βεράντα με* ~ jj *στο σπίτι μας στο βουνό έχουμε μαγευτική* - || *πανοραμική* ~ || *εκτεθειμένος σε κοινή* - (τον βλέπουν όλοι) · 2. η οπτική επαφή (με κάτι/κάποιον): *στη* ~ του *αυστηρού προσώπου* του *δασκάλου του φοβήθηκε* συν. κοίταγμα, αντίκρισμα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **0ήΗη* < **0(iF&* < Ι.Κ. **dhau-* «βλέπω, κοιτάζω», το οποίο δεν μαρτυρείται σε άλλες γλώσσες (βλ. λ. *θαύμα).* Παράγ. *θέα-τρο(ν). θεα-τής. θεά-ομαι* (> *θεώμαι)* κ.ά. Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε

E. *dhmsva- < *dhem-bh- (βλ. λ. *θάμβος)*J.

Θεαγένης (ο) **1.** ο *Ρηγίνος-* αρχαίος Έλληνας γραμματικός (6ος αι. π.Χ.). ο οποίος επιχείρησε την αλληγορική ερμηνεία των θεών **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας.

[ητυμ. αρχ. κύρ. όν. < *θεά* + *-γένης* < *γένος* (πβ. μτγν. επίθ. *θεαγενής* <*όσιος, θεοσεβής»)}, **θεαθήναι** (το) {άκλ.} (λόγ.) μόνο στη ΦΡ. **προς** */διά / για το θεαθήναι*

μόνο για επίδειξη, για τα μάτια τού κόσμου: *έκανε μια γενναιόδωρη προσφορά* - || *η εξαγγελία μεταρρυθμιστικών μέτρων είναι για* το - ΣΥΝ. για φιγούρα.

[ετυμ. < αρχ. *θεαθήναι,* απρφ. παθ. αορ. τού ρ. *θεώμαι (-άο-)* «κοιτάζω. παρατηρώ». Η σημερινή χρήση ανάγεται στην Κ.Δ., όπου ο ίησούς καταδίκασε τους Γραμματείς και τους Φαρισαίους για την υποκρισία και την επιδειξιομανία τους (πβ. Ματθ. 23, 5: *παντα δέ τά έργα αύτών ποιοΰσιν πρός τό θεαθήναι τοΐς άνθρώποις)].* **θέαμα** (το) (θεάματος | -ατα, -άτων) **1.** (α) ό.τι γίνεται αντικείμενο οπτικής εντύπωσης, ό,τι βλέπει κανείς: *δεν άντεχε να βλέπει ένα τόσο φριχτό ~ μπροστά στα μάτια της* |] *θλιβερό / μακάβριο / αισχρό / αποτρόπαιο / περίεργο / απολαυστικό / απερίγραπτο* ~ ΦΡ. *γίνομαι θέαμα* γίνομαι αντικείμενο τής περιέργειας και των ειρωνικών ή χλευαστικών σχολίων των άλλων: *έγινε θέαμα στους καλεσμένους μ' αυτό το προκλητικό ντύσιμο* (β) καθετί το οποίο βλέπει κανείς και του προσφέρει ευχαρίστηση: *η ομάδα με την απόδοσή της προσφέρει σπουδαίο* -1| *θυσιάζει την ουσία για* το ~ · 2. ό.τι προβάλλεται ή παρουσιάζεται από την τηλεόραση, το θέατρο, τον κινηματογράφο κ.λπ.: *τους άρεσαν τα* ~\\ *ο φόρος θεαμάτων αναγράφεται στο εισιτήριο'* φρ. (α) ***άρτος και θεάματα*** βλ. λ. *άρτος* (β) άνθρωπος τού ***θεάματος*** πρόσωπο που σχετίζεται με τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, το θέατρο ή τον κινηματογράφο, τη μόδα κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *θεώμαι* < *θέα.* Η φρ. *γίνομαι θέαμα* είναι μεταφρ. δάνειο. πβ. γαλλ. sc donner en spcciaclej. **θεαματικός,** -ή, -ό 11883J1. αυτός που προσφέρει ωραίο θέαμα: ~ *εμφάνιση ι άποψη ενός τοπίου / σκηνή* · 2. αυτός που προξενεί εντύπωση: ~ *άνοδος ! πρόοδος / εξέλιξη / αποτέλεσμα / αύξηση τιμών / ενέργεια / ανάπτυξη / βουτιά /* άλμα ΣΥΝ. εντυπωσιακός, καταπληκτικός. — **θεαματικά** επίρρ.

(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. spectaculaircj. **θεαματικότητα** (η) 11825] Ιχωρ. πληθ.) **1.** το ωραίο ή εντυπωσιακό θέαμα που προσφέρει (κάποιος/κάτι); *η - μιας ακροβασίας* · 2. το ποσοστό επί τού συνόλου των θεατών που παρακολούθησαν ένα θέαμα (συνήθ. στην τηλεόραση): *υψηλή / μεγάλη / χαμη/.ή* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ακροαματικότητα.*

Θεάνθρωπος (ο) Ιμτγν.| {Θεανθρώπου! κκκλιιι. ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος ήταν τέλειος Θεός και έγινε τέλειος άνθρωπος κατά την εναν θρώπησή του.

Θεανώ (η) {-ώς κ. -ούς} **1.** μυθολ. κόρη τού βασιλιά τής Θράκης Κισ- σέα, σύζυγος τού Τρώα Αντήνορα **2.** αρχαία Σπαρτιάτισσα, μητέρα τού Παυσανία **3.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **4.** γυναικείο όνομα.

ΙΐϊΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *θεός,* κατά τον σχηματισμό των θηλ. (λ.χ. αρχ. *θέ-αιναι* «θεές») ή συγκεκομμ. τ. κυρίων ονομάτων (λ.χ. *θεάν-ειρα)*\. **θεάρεστος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που είναι ευπρόσδεκτος. αρεστός στον Θεό: - *πράξη / έργο.* — **θεάρεστα** επίρρ. **θέαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** η κατόπτευση ενός χώρου. το κοίταγμα προσώπου ή η παρατήρηση μιας δράσης σε εξέλιξη από ψηλό σημείο ΣΥΝ. εποπτεία. θέα. παρατήρηση, αγνάντεμα, κατόπτευση 2. το να βλέπει κανείς (κάτι): *η - τέτοιων προγραμμάτων προ- καλεί δυσφορία στον θεατή* συν. παρακολούθηση **3.** το πρίσμα υπό το οποίο εξετάζει κανείς τα πράγματα: *η ~ τού κόσμου* **4.** η δυνατότητα να αντιλαμβάνεται κανείς εσωτερικά πνευματικά γεγονότα: *η ~ Γου κάλλους προϋποθέτει αισθητική παιδεία.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *θέασις*< αρχ. *θεώμαι* < *θέα*\. **θεατής** (ο) **1.** αυτός που βλέπει (κάτι): *έγινε άθελά του ~ ενός φόνου*

(ειδικότ.) πρόσωπο πο\> κοιτάζει (κάτι) χωρίς να συμμετέχει ή χωρίς να αισθάνεται την ανάγκη να συμμετάσχει: ο *σύγχρονος πολίτης έχει μετατραπεί σε - των γεγονότων* || *δεν πρέπει κανείς να μένει απλός ~ τής πραγματικότητας, αλλά να συμβάλλει στη διαμόρφωσή της* · 3. αυτός που παρακολουθεί θέαμα το οποίο απευθύνεται σε κοινό: *οι ~ έμειναν ενθουσιασμένοι από την παράσταση* [[~ *τηλεοπτικών έργων / κινηματογράφου / ποδοσφαιρικής συνάντησης.*

Ιετυμ. αρχ. < ***θεώμαι*** < ***θέα\. θεατός,*** -ή, -ό (σπάν.) αυτός που μπορεί να γίνει ορατός από άλλους, να τον δουν: ***έμενε μόνο στη - όψη των πραγμάτων*** *ΑΚΤ.* αθέατος, αόρατος.

[ι-τυμ. αρχ. < *θεώμαι* < *θέα*\. **θεατράνθρωπος** (ο) {θεατρανθρώπ-ου | -ων, -ους} αυτός που ασχο- λείται με το θέατρο (είτε ως δημιουργός ή συντελεστής παραστάσεων είτε ως ειδικός ή ενδιαφερόμενος) και έχει διακριθεί για την προσφορά του σε αυτό: ο *Αλέξης Μιωτής ήταν ένας σπουδαίος* ~. |ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Theatcrmann (νόθο σύνθ.)). **θεατρίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {θεατρίστηκα} (λόγ.) παρακολουθώ θεατρικές παραστάσεις, πηγαίνω στο θέατρο. — **θεατρισμός** (ο) Ιμτγν.Ι. ** ΣΧΟΜΟ λ. *αποθετικός.*

ΙΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «παίζω στη σκηνή - γίνομαι θέαμα», < αρχ. *θέατρον*\.

θεατρικογράφος (ο/η) [1886] δημοσιογράφος που καταγράφει θεατρικές ειδήσεις ή επιδίδεται σε κριτική θεάτρου σε περιοδικό ή εφημερίδα.

θεατρικός, -ή. -ό |αρχ.[**1.** αυτός που αναφέρεται στο θέατρο ή στα θεατρικά έργα: ~ *παράσταση / συγγραφέας / κείμενο / έργο / κοινό / κριτική / διάλογος / μονόλογος / διασκευή / χαρακτήρας / σχολή! ερμηνεία ι κοστούμι / τέχνη* · 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από ψέμα. υποκρισία, επίδειξη ή από ιδιαίτερη εκφραστικότητα: - *χειρονομία / κινήσεις / συμπεριφορά* ΣΥΝ. προσποιητός, επιδεικτικός, φανταχτερός.

θεατρικά επίρρ. **θεατρικότητα** (η) [1894! {χωρ. πληθ.} **1.** η συμφωνία ενός θεατρικού έργου προς τις αρχές που διέπουν μια θεατρική παράσταση, προς τις δραματουργικές αρχές 2. η ύπαρξη θεατρικο)ν στοιχείων σε ένα λογοτεχνικό έργο **3.** το να εκφράζεται κανείς με ιδιαίτερα εκφραστικό τρόπο (όπως ένας ηθοποιός τού θεάτρου): *η διδασκαλία του χαρακτηρίζεται από* -]] ~ *φωνής.* **θεατρίνα** (η) -► θεατρίνος

θεατρινισμός (ο) (συνήθ. στον πληθ.) υποκριτική συμπεριφορά ή επιδεικτική ενέργεια που έχει όλα τα εξωτερικά γνωρίσματα τής αληθινής, αυθεντικής συμπεριφοράς ή ενέργειας: *αρχίζω τους* -1| *σοβαροφανείς ~ μπροστά στις τηλεοπτικές κάμερες.* — **θεατρινίστικος,** -η. -ο. **θεατρινίστικα** επίρρ. σχολιο λ. *-ίστικος.* **θεατρίνος** (ο) 118731, **θεατρίνα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (α) (συχνά μειωτ.) ηθοποιός τού θεάτρου: *έλεγε πως δεν θα επέτρεπε ποτέ στην κόρη του να γίνει θεατρίνα* (β) (εύσημο) ηθοποιός με σημαντική παρουσία στο θέατρο 2. (κακόσ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται υποκριτικά, ανειλικρινώς: *πρόκειται για έναν φτηνό ~ τής πολιτικής ϊ.Ύ*. υποκριτής. —**θεατρίνικος,**-η,-ο.

θεατρισμός (ο) > θεατρίζομαι

θέατρο (το) {θεάτρ-ου **|** -ων} **1.** η τέχνη τής παράστασης επί σκηνής μιας δραματυποιημένης υπόθεσης: *επαγγελματικό Ι ερασιτεχνικό ~*}j *η κλίση τον ήταν το ~* ||[*σπουδάζω ~* |(*κάνω ~* (ασχολούμαι με το θέατρο)· ΦΡ. (α) ***βγαίνω στο Θέατρο*** πρωτοεμφανίζομαι σε θεατρική παράσταση ως ηθοποιός: *βγήκε στο θέατρο σε ηλικία 17 ετών* (β) ***είμαι στο Θέατρο*** ασχολούμαι με το θέατρο, παίζω σε θεατρικές παραστάσεις: *~ είκοσι συνεχή χρόνια* (γ) ***παίζω Θέατρο*** δεν φέρομαι με φυσικότητα ή υποκρίνομαι κάτι που δεν είμαι: *τόσα χρόνια έπαιζε θέατρο μαζί της προσποιούμενος ότι την αγαπούσε* (δ) ***γίνομαι θέατρο*** (Κ.Δ., *Α' Κορινθ.* 4. 9 ... *ότι θέατρον εγενήθημεν τώ κόσμφ ...)* αυτοεξευτε- λίζομαι μπροστά στους άλλους, γίνομαι ρεζίλι: *μεθύσαμε και γίναμε θέατρο μ' αυτά που κάναμε!* 2. το λογοτεχνικό είδος, τα έργα τού οποίου αναπτύσσουν ένα θέμα (υπόθεση) με διαλυγικό τρόπο και προσαρμόζουν τη δράση στις ανάγκες τής παρουσίασης τού έργου αυτού επί σκηνής: *γράφω ' διαβάζω ~* || *σκηνοθέτης / ηθοποιός θεάτρου* 3. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο παρουσιάζονται θεατρικά έργα: *ιδιοκτήτης θεάτρου* || *γκρεμίζεται ένα ιστορικό ~* 4. η οργανωμένη θεατρική επιχείρηση: *κρατικό / δημοτικό / περιφερειακό ~* 5. (συνεκδ.) τυ σύνολο των θεατών μιας παράστασης: *όλο το - χειροκροτούσε όρθιο*

(συνεκδ.) όλος ο κόσμος που ασχολείται με το θέατρο ή ενδιαφέρε- ται γΓ αυτό: *το - πενθεί τον χαμό τού μεγάλου ηθοποιούΙ.* (α) κάθε ιδιαίτερο ρεύμα, τάση τού είδους αυτού: *πρωτοποριακό ~* || *~ τού παραλόγου / ποικιλιών* |j *μοντέρνο: κλασικό / λαϊκό ~* (β) **θέατρο *σκιών*** είδος θεάτρου, στο οποίο χρησιμοποιούνται επίπεδες (κυρ. χάρτινες ή ξύλινες φιγούρες), τις οποίες δεξιοτέχνες τού είδους αυτού κινούν πίσω από ένα πανί. ώστε οι θεατές να βλέπουν τις σκιές τους. και μιμούνται τις φωνές τους· χαρακτηριστικό ελληνικό παράδειγμα, ο Καραγκιόζης (γ) ***λυρικό θέατρο*** η όπερα 8. (μτφ.) *το επίκεντρο* σημαντικού γεγονότος, η περιοχή όπου εκτυλίσσεται σημαντικό γεγονός: *η Βοσνία έγινε ~ στρατιωτικώνεπιχειρήσεο)ν\ \ η Μακεδονία υπήρξε στο παρελθόν το - άγριων μαχών μεταξύ Ελλήνων και Βου/.γάρων* ΦΡ. ***θέατρο πολέμου*** βλ. λ. *πόλεμος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πνεύμα.*

[ετυμ. < αρχ. *θέατρον* < *θεώμαι* < *θέα.* Π λ. πέρασε ευρέως σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. theatre, γαλλ. theatre, ιταλ. teatro. γερμ. Theater κ.ά. Ορισμένες φρ., αλλά και νεότερες σημ. τής λέξεως. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *θέατρο σκιών* (< γαλλ. theatre d'ombrcs). *λυρικό θέατρο* (< γαλλ. theatre lyrique), *θέατρο των* (ενν. *στρατιωτικών) επιχειρήσεων* (< γαλλ. theatre des operations), *βγαίνω στο θεάτρο* (πβ. αγγλ. go on the stage) κ.ά.}. **θεατρολογία** (η) [18831 {χωρ. πληθ.} η μελέτη τής θεατρικής τέχνης, των μορφών, τής εξέλιξης και των τάσεων της. – **θεατρολόγος** (Ο/η)

11862}. **θεατρολογικός,** -ή. -ό. **θεατρολογικά** επίρρ. **θεατρομανής,** -ής, -ές [θεατρομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που αγαπά υπερβολικά το θέατρο, που είναι ένθερμος θεατής θεατρικών παραστάσεων. –**θεατρομανία** (η). σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **θεατρόφιλος,** -η, -ο 11890} αυτός που αγαπά το θέατρο, που παρακολουθεί συχνά θεατρικές παραστάσεις: *- κοινό.* – **θεατροφιλία** (η), **θεατροφιλικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thcatrophil]. **θεατρώνης** (υ) [δύσχρ. θεατρωνών} πρόσωπο που ασχολείται με το εμπορικό > επιχειρηματικό μέρος μιας θεατρικής παράστασης, γενικά με τα απαραίτητα για το ανέβασμα μιας θεατρικής παράστασης, ο θεατρικός επιχειρηματίας.

[LJ ΥΜ. μτγν. < *θέατρον* + *-ώνης* < *ώνομαι* «αγοράζω»}. **θεία**[1] κ. (λαϊκ.) **θεία** (η) [θείες κ. θειάδες} 1. η αδελφή ή η εξαδέλφη των γονέων κάποιου ή η σύζυγος θείου του · 2. (ειρων.-λαϊκ.) γυναίκα προχωρημένης ηλικίας: *μια - τούς κοίταζε περίεργα.* (υποκ.) **θείτσα** κ. **θειούλα** (η). * σχόλιό λ. *ξενιτειά. συνίζηση, παρώνυμο.* [ΕΤΥΜ. μτγν., θηλ. τού αρχ. *θείος* (βλ.λ.)}. **θεία**[2] (τα) [αρχ.Ι όσα έχουν σχέση με τον Θεό και τη θρησκεία: *προσέβαλαν με τη στάση τους τα - || βλασφημεί τα ~* συν. ιερά, όσια, άγια.

θειαφένιος, *ια. -ιο **1.** αυτός που περιέχει θειάφι **2.** (συνεκδ.) αυτός που έχει το χρώμα τού θειαφιού, **θειάφι** (το) [θειαφιού | χωρ. πληθ.] το θείο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *θειάφιον*< *θειον* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-άφιον(π$. έδ-άφιον, ξυρ-άφιον* κ.ά.)}. **θειαφίζω** ρ. μετβ. [θειάφισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** ρίχνω θειάφι σε φύλλα φυτού (για την πρόληψη ή καταπολέμηση αρρώστιας): *θειάφιζε από το πρωί τις ντοματιές* 2. απολυμαίνω (κάτι) με καπνό από θειάφι που καίγεται. – **θειάφισμα** (το), **θειαφιστήρι** (το) [θειαφιστηρ-ιού | -ιών} το εργαλείο με το οποίο οι γεωργοί ρίχνουν θειάφι στις καλλιέργειες τους. **θειαφοκέρι** (το) [θειαφοκερ-ιού | -ιών} το κερί που έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε θειάφι και χρησιμοποιείται για το άναμμα τής φωτιάς και την απολύμανση βαρελιών. **θειικός,** -ή. -ό 118021 ΧΗΜ. **1.** αυτός που περιέχει τη θειική ρίζα *(SO\)*:

άλατα / χαλκός 2. θειικό οξύ ισχυρό ανόργανο οξύ που περιέχει τη θειική ρίζα *και* έχει μεγάλη βιομηχανική σημασία συν. (κτχθημ.) βιτριόλι.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sulfurique]. **θεϊκός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με το θείο ή τον θεό: **-** *διδασκαλία / αποκάλυψη / αλήθεια / παρέμβαση / αγάπη / δύναμη / τελειότητα 2.* (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από υψηλότητα και μεγαλοπρέπεια, που έχει ξεχωριστά, εξαιρετικά γνωρίσματα: *- ομορφιά / λάμψη / αντοχή / κορμί* ΣΥΝ. καταπληκτικός, έξοχος, περίφημος.

θεΐκά επίρρ.

θείο[1] (το) {χωρ. πληθ.} χημ. αμέταλλο στερεό στοιχείο (σύμβολο S), χρο)ματυς κίτρινου, το οποίο απαντά και σε αυτοφυή μορφή συν. θειάφι (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

|[::ΙΥΜ. < αρχ. *θειον < θέειον* (με υφαίρεση) < **0Εέσ-ειον < *ΘΡέ-σος* «καπνός» < *θύω* (βλ.λ.). Η λ. πέρασε ως α' συνθ. σε ξένα νόθα σύνθ., πβ. αγγλ. thio-cyanic. thio-phosphaie κ.ά.|. **θείο(ν)**[2] (το) }αρχ.} {χωρ. πληθ.} η ανώτατη αρχή που διέπει και κυβερνά τον κόσμο, ο Θεός: *είχε κλίση προς το -* ΣΥΝ. θεότητα, **θειοπηγή** (η) [1876} η πηγή. από την οποία αναβλύζει ιαματικό νερό, που έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε θείο. **θείος**[1] κ. (λαϊκ.) **θειος** (ο) [λαϊκ. κλητ. κ. θείο] **1.** ο αδελφός ή εξάδελφος των γονέων κάποιου ή ο σύζυγος θείας του: *ο ~ του του συμπαραστεκόταν ψυχικά και οικονομικά* ||[ο *~ από την Αμερική* (συνηθισμένη αναφορά παλαιότ. σε Έλληνα μετανάστη που είχε πλουτίσει στις Η.Π.Α.) ΣΥΝ. (οικ.-λαϊκ.) μπάρμπας· ΦΡ. (α) (μετωνυμ.) ο *θείος Σαμ* (ηρων.-παλαιότ.) οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (β) **ο** *Θείος Αλβέρτος* βλ. λ. *Αλβέρτος* 2. (ειρων.-λαϊκ.) ο άνδρας με προχωρημένη ηλικία: ο *~ μάς έκανε παρατηρήσεις αφ' υψηλού* || *το ζη- τιανάκι έτρεχε ξοπίσω του φωνάζοντας «θείο, θείο»...* – (υποκ.) **θειούλης** (ο). ΣΧΟΛΚ) λ. *παρώνυμο.*

[ϋΤΥΜ. < αρχ. *Οεΐος.* αβεβ. ετύμου, πιθ. < **Θή-ειος.* όπου το θ. **θη-* απαντά στους αναϊπλασιασμένους τ. *τήθη* «γιαγιά» και *τηθίς* «θεία>>. Το αρχ. *τήθη* συνδ. πιθ. με αρχ. σλαβ. dedii «πρόγονος», ρωσ. ded «παππούς», λιθ. dede «θείος» κ.ά. Από την ελλην. λ. προήλθαν τα αντίστοιχα ιταλ. zio. ισπ. tio. Η <ορ. *θείος Σαμ* πρωτοεμφανίστηκε στην Αγγλική στις αρχές τού 19ου αι. ως περιπαικτική ανάγνωση των αρχικών L.S. ως LJncIe Sam «θείος Σαμ» αντί τού κανονικού United States «Ηνωμένες 11ολιτείες»|. **θείος**[2] -α. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Θεό: *~ διδασκαλία Ι δίδαγμα / κήρυγμα·* ΦΡ. (α) *Θείο(ν) βρέφος* ο μικρός Ιησούς (ειδικά στις αγιογραφίες ή σε αναφορές στην ημέρα των Χριστουγέννων) (β) *θείο δράμα* τα Πάθη τού Χριστού (γ) εκκλιις. **Θε/α** *Ευχαριστία* το θεμελιώδες μυστήριο τής Χριστιανικής Εκκλησίας, κατά το οποίο ο πιστός μεταλαμβάνει σώματος και αίματος Χριστού, στα οποία μεταβάλλεται ο προσφερόμενος άρτος και οίνος (βλ. κ. *Θεία Κοινωνία,* λ. *κοινωνία)* (δ) *Θεία Λειτουργία* βλ. λ. *λειτουργία* (ε) **θε/ος** *νόμος* βλ. λ. *νόμος 2.* αυτός που έχει ιερότητα: *- απόστολος / τόπος* 3. (μτφ.) αυτός που έχει εξαιρετικά γνωρίσματα, σπάνια και σπουδαία χαρακτηριστικά: *- αρετές / πράξεις / χάρισμα* || *η - φωνή τής ερμηνεύτριας* ΣΥΝ. έξοχος, καταπληκτικός. –**θειότητα** (η) [μτγν.}. σχόλιό λ. *παρώνυμο.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *Θείος < *θέσ-Ιος* (πβ. μυκ. te-i-ja «θεία») < *θεός* (βλ.λ)|. **θειότατος** (ο) [μεσν.] προσφο)νηση καθενός από τους προκαθημένους των τεσσάρων πρεσβυγενών Πατριαρχείων (Κωνσταντινουπόλεως, Αλεξάνδρειάς. Αντιόχειας, Ιεροσολύμων). * ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός.* **θειούχος,** -α (λόγ.-ος).-ο 118021 αυτός που περιέχει θείο: *- ορυκτά / ύδατα / ενώσεις / χρώματα / Βάσεις.* **θεΐσμός** (ο) |17*66| [χωρ. πληθ.] η φιλοσοφική και θεολογική ταυτόχρονα άποψη, η οποία δέχεται την ύπαρξη ανώτατου όντος, αμφισβητεί όμως την παρέμβασή του στα ανθρώπινα πράγματα. – **θεϊστής (Ο)'**

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. theism},

θείτσα (η) -* θεία

θεΐϊώδης, -ης, -ες Ιμτγν.Ι [θειώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} ΧΗΜ. αυτός που περιέχει τη θειώδη ρίζα (SO,): *~ άλας.* **θειωρυχειο** (το) [18581 ορυχείο από το οποίο λαμβάνεται θείο. **θείωση** (η) **1**1838] {-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις. -ώσεων} ΧΗΜ. **1.** η βελτίωση των ιδιοτήτων ουσίας μέσω τής επεξεργασίας της με θείο · 2. η χρησιμοποίηση τού διυξιδίου τού θείου για απολυμάνσεις, αποχρωματισμούς ή κατά τής οξίδωσης.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sulfurisationj.

Θέκλα (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν., συγκεκομμ. τ. τυ ονόματος *Θεόκλεια* «η δόξα τού Θεού» < *Θεός + -κλεια < κλέος* «δόξα»|. **θέλγητρο** (τυ) {θελγήτρ-ου | -ων} κάθε μέσο που θέλγει, γοητεύει: *τα ~ μιας γυναίκας* || *έγινε θύμα των - της* || *κοινωνικά / σωματικά ~* || *τα ~ τής πόλης / τής μουσικής / τής εξοχής.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρασύρω.*

|Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *θέλγητρον < θέλγω* + παραγ. επίθημα *-ητρον.* πβ. κ. *φόβ- ητρον\.*

θέλγω ρ. μετβ. {έθελξα} (λόγ.) ελκύω (κάποιον): *τον έθελξε η θεϊκή ομορφιά της* || *με θέλγει η ιδέα τής συνεργασίας μας* ΣΥΝ. ελκύω, σαγηνεύω ΑΝΤ. απωθώ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Αν η αρχική σημ. τού ρ. ήταν «μαγεύω, γοητεύω», τότε θα μπορούσε να συνδεθεί με λιθ. fcvelgiii «κοιτάζω» (δηλ. «ματιάζω, μαγεύω με το κακό μάτι»), ίσως και με σανσκρ. hv£rate «παραποιώ», αρχ. γερμ. tolc «πληγή, χτύπημα», Ομόρρ. *θέλγητρού). θελξι-* (α' συνθ.), *ά-σελγ-ής* (βλ.λ.)ί. **θέλημα** (το) [αρχ.| {θελήμ-ατος **|** -ατα, -άτων} **1.** αυτό που θέλει, επιθυμεί κάποιος: *ήταν - Θεού* || *«γιατί είναι ~ θεού η πό/^η να τουρκέψει »(δχ\ψστ.* τραγ.) ΣΥΝ. θέληση, βούληση, επιθυμία· ΦΡ. *γενηθήτω το θέλημά σου* (Κ.Δ.. Ματθ. 6, 10) *ας* γίνει αυτό που θέλεις, *που* ορίζεις

2. *θελήματα* (τα) η μικροαπασχόληση με κάτι προς εξυπηρέτηση άλλου: *έτρεχε για τα - τού αφεντικού του* || *παιδί για τα ~* ΣΥΝ. αγγαρεία. μικροδουλειές. **θεληματικός,** -ή, -ό [μεσν.] **1.** αυτός που γίνεται με τη θέληση, τη συμφωνία ή τη συγκατάβαση (κάποιυυ): *~ ενέργεια ' προσφορά* ΣΥΝ. εκούσιος, αυτόβουλος, αυτοπροαίρετος ΑΝΙ . ακούσιος · 2. (κυρ, για χαρακτηριστικά τού προσώπου) αυτός που προδίδει αποφασιστικότητα, ισχυρή θέληση: *~ ύφος / πιγούνι.* – **θεληματικά** επίρρ. [μεσν.], **θεληματικότητα** (η) **1**1854]. **θέλησα** ρ.-»θέλω

θέληση (η) ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** η επιθυμία ενός ατόμου για την πραγμάτωση ορισμένου σκοπού: *είχε μεγάλη ~ να μάθει γράμματα* 2. η ψυχική διάθεση (απέναντι σε κάτι/κάποιον): *όταν υπάρχει καλή όλα γίνονται || χειρονομία καλής* - || σε *ένδειξη καλής* ~ 3. η αξίωση (που προβάλλει κάποιος): *δεν γνώριζε τη ~ τού αντιδίκου* ΣΥΝ. απαίτηση **4.** ο δυναμισμός και η επιμονή τού χαρακτήρα: *οι άνθρωποι με ~ στο τέλος πετυχαίνουν*. **θελιά** (η) ♦ θηλιά

θελκτικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που θέλγει. ελκυστικός συν. σαγηνευτικός αντ. απωθητικός. - **θελκτικά** επίρρ.. **θελκτικότητα** (η) 11854J. **θελξικάρδιος,** -α, -ο (λόγ.) αυτός που ευχαριστεί την καρδιά, που προκαλεί ψυχική ευχαρίστηση ΣΥΝ. ευφρόσυνος.

]ΕΤΥΜ. μεσν. < *θελξι-* (< *θέλγω*) + *-κάρδιος* < *καρδία*]. θέλω ρ. μετβ. {θέλεις κ. θες. πληθ. λαϊκ. θέμε. θέτε. θένε | ήθελα, θέλησα. ηθελημένος) 1. έχω την επιθυμία, τη διάθεση, την πρόθεση (να πω ή να κάνω κάτι): γο *'κανα χωρίς να το ~ || τα 'θελες και τα 'καθες [[τα θέλει όλα δικά τον || εσύ το θέλησες να χωρίσουμε || θα θέλατε να σας προσφέρω ένα αναψυκτικό;* jj τον *κάνω ό.τι* -1| *δεν ξέρει τι θέλει || - ένα ποτήρι παγωμένο νερό || ~ να βοηθήσω, αλλά δεν μπορώ || θα θελα να 'μουν πλούσιος* συν. επιθυμώ, ποθώ· φρ. (α) ***δεν το ήθελα*** για κάτι που έγινε ακούσια: *Σας πάτησα: Συγγνώμη, ~!* (β) θέλοντας ***κοι μη*** εκών-άκων, με το ζόρι: - *αναγκάστηκε να τους ακο/^ου- θήσει* (γ) (παροιμ.) ***όποιος δεν θέλει να ζυμώσει, δέκα μέρες κοσκινίζει*** για κάτι που καθυστερεί, επειδή το κάνει κάποιος δίχως να το επιθυμεί (δ) ***ποιος στραβός δεν θέλει το φως του / τα μάτια του;*** βλ. λ. *φως* (ε) ***τα θέλει*** (για γυναίκα) επιθυμεί ερωτική επαφή, χωρίς όμως να το δείχνει φανερά (στ) ***λίγο ήθελε (ακόμα)*** παραλίγο: ~ *και θα πέθαινα, αν δεν βρισκόταν κάποιος να με μεταφέρει εγκαίροκ στο νοσοκομείο* (ζ) ***με το έτσι θέλω*** με το ζόρι, με το στανιό: *προσπαθούσε ~ να περάσει τις απόψεις του* (η) άλλο ***που δεν θέλω!*** για να δείξουμε ότι θέλουμε πάρα πολύ κάτι που μας προτείνουν: *Είναι καλή δουλειά, αλλά πρέπει να πηγαίνεις συχνά στην επαρχία. -~! Θα γυρίσω όλη την Ελλάδα τζάμπα!* (θ) εδώ σε θέλω (εδώ σε θέλω ***κάβουρα, να περπατάς στα κάρβουνα)!*** *σ'* αυτή τη δύσκολη περίπτωση να μου δείξεις τι αξίζεις, τι μπορείς να καταφέρεις: - *Είναι πολύ δύσκολο αυτό το πρόβλημα. Εδο) σε θέλο)! Ία εύκολα τα λύνει ο καθένας!* (ι) το ***καλό που σου θέλω*** για συμβουλή ή απειλή: *μην του λες προσωπικά σου θέματα || μη με ξαναενοχλήσεις!* (ία) π *'θελο* ***(να*** *I* και...) για να δείξουμε ότι μετανιώσαμε για κάτι που κάναμε, είπαμε κ.λπ., επειδή είχε το αντίθετο αποτέλεσμα από αυτό για το οποίο έγι- νε: ~ *και μίλησα; Τώρα παρεξηγήθηκε! || ~ να πάω σ'αυτή τη συναυλία: Πλήρωσα ένα σωρό λεφτά και στρυμώχτηκα σε μια γωνίτσα* (ιβ) σν ***θέλετε*** *{ει θέλεις,* Σοφοκλ. *Οιδ. Τύρ.* 343) μετριαστική φράση χωρίς ιδιαίτερο σημασιολογικό περιεχόμενο (επαφικό στοιχείο), που χρησιμοποιείται παρενθετικά στον λόγο ως ευγενική παραχώρηση και συναίνεση τού ομιλητή σε σχέση προς τον συνομιλητή του: *θα προτιμούσαμε μια διατύπωση ουδέτερη ή. αν* 0έλΓ τε, *λιγότερο επιθετική* II *θα μπορούσα, να συμφωνήσω μαζί σας...* (ιγ) ***θέλεις/τα θες και τα λες (ή σου ξεφεύγουν);*** *(0\κ.)* ως ήπια έκφραση δυσαρέσκειας (συχνά με ειρων. χροιά) για κάτι που είπε κάποιος: *Τα θες και τα λες αυτά: Εδώ, είναι φως-φανάρι ότι σα εμπαίζουν!* (ιδ) θέλω ***να πω (μ' αυτό) πως / ότι*** ως εισαγωγή σε επεξήγηση (ιε) ***θέλεις να μου πεις / να μσς πεις / να πιστέψω πως / ότι...*** (ειρων.) για τη δήλωση δυσπιστίας ή δυσκολίας αποδοχής ως αληθών αυτών που λέει / ισχυρίζεται κάποιος: *δηλαδή, θέλεις να μου πεις ότι δεν ήθελε να με θίξει, αλλά κατά λάθος είπε ό,τι είπε! || και θέλεις τώρα να πιστέψω ότι στην πραγματικότητα με συμπαθεί παρά τα όσα έγιναν μεταξύ μας;* (ιστ) **θες, δε θες...** είτε θέλεις είτε όχι: **-,** *θα πάμε στην εκδήλο)ση* j| *θα το φας το φαγητό σου* (ιζ) **πώς** το **θες;** (ειρων.) ως απάντηση σε υπερβολική απαίτηση ή σε κάτι εξωπραγματικό: *-Μέσα σε μία ώρα πρέπει να έχεις τελειώσει τα πάντα! -~;* (ιη) ***τα θέλει ο κώλος (κάποιου)*** βλ. λ. *κώλος* 2. σκοπεύω, επιδιώκω: ~ *να προκόψω / να γίνω γιατρός || - να πω* (εννοώ)... || tffv *θέλουμε να σας κάνουμε κακό* 3. επιχειρώ, δοκιμάζω: *ήθελε να με κοροϊδέψει || ήθελαν να* τον *σκοτώσουν* 4. δέχομαι, συγκατατίθεμαι: *δεν θέλει να λύσουμε ειρηνικά τη διαφορά μας || της ζήτησα να παντρευτούμε, αλλά δει' ήθελε* 5. απαιτώ. αξιώνω: *θέλει δύο νοίκια μπροστά || οι μεγάλες επιτυχίες θέλουν μεγάλη προσπάθεια και υπομονή || -'θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία»* (Α. Κάλβος) · φρ. (α) θέλε* και τα ***ρέστα*** έχει απαιτήσεις κι από πάνω! (β) ***θέλει σώνει και καλά να...*** αξιώνει με το ζόρι: ~ *να τον πιστέψουμε* 6. ζητώ, γυρεύω: *σας θέλουν στο τηλέφωνο || θέλω να μας δώσεις μόνο μιαν υπόσχεση / τον λόγο τής τιμής σον* ΦΡ. π ***θέλει (κάποιος κάπου);*** για να δηλωθεί ότι κάποιος κακώς, κατά τον ομιλητή, βρίσκεται ή ενεργεί κάπου (πβ. *τι γυρεύει η αλεπού στο παζάρι;)* 7. περιμένω: *Τώρα,* π *θέλεις να κάνω: Να σου πω και «μπράβο»;* 8. έχω ανάγκη, χρειάζομαι, μου είναι απαραίτητο: - *ζήρισμα || το αυτοκίνητο θέλει πλύσιμο || το φαγητό θέλει αλάτι* · φρ. ***θέλει (και) ρώτημα;*** βλ. λ. *ρώτημα* 9. (κυρ. τριτοπρόσ. ***θέλει, θέλουν)*** αξίζει σε κάποιον κάτι: *θέλει ένα γερό ξύλο || θέλουν να πάρουν το μάθημά τους για να στρώσουν* 10. οφείλω, χρωστώ: *σου ~ τίποτε;* 11. για κάτι μοιραίο: *έτσι το θέλησε ο Θεός[1] η μοίρα να γίνουν τα πράγματα* · φρ. Θεού θέλοντος ***(και καιρού επιτρέποντος)*** **(***θεού Οέ/^οντος.* Μενάνδρ. *Μονόστ.* 671' Κ.Δ. *Ιίράξ.* 18.21: *πάλιν ανακάμψω πρός υμάς τού θεού θέλοντος) I* ***σν θέλει*** ο Θεός εάν επιθυμεί ο Θεός (να γίνει κάτι), αν επιτρέψουν οι περιστάσεις, αν έρθουν όλα βολικά, ευνοϊκά 12. υπολείπομαι: *θέλει εκατό γραμμάρια, για να γίνει ένα κιλό* 13. παρουσιάζω (κάποιον/κάτι) να βρίσκεται σε ορισμένη κατάσταση, να ενεργεί ή να προτίθεται να ενεργήσει με ορισμένο τρόπο: ο *Ύπος θέλει την κυβέρνηση να προκηρύσσει πρόωρες εκλογές || οι φήμες θέλουν τους δύο άνδρες να έχουν έλθει σε συμφωνία συνεργασίας || οι πλη ροφορίες θέλουν την εταιρεία στα πρόθυρα διάλυσης* 14. (στο β' πρόσ.. κυρ. στον τ. θες σε διάζευξη) είτε. ή: *θες γιατί κουράστηκε, θες γιατί βρήκε κάτι καλύτερο, αποφάσισε να εγκατα?^είψει την εταιρεία* 15. (θα + παρατ.) για την έκφραση βαθύτερης επιθυμίας ή για να ζητήσει κανείς (κάτι) ευγενικά: *θα ήθελα ένα ποτήρι νερό* j(*θα ήθελα να πάω διακοπές, αλ'/.ά δεν γίνεται!* 16. ευνοώ: *αν δεν σε θέλει η τύχη. δεν γίνεται τίποτα! || τον θέλει* ΓΟ *χαρτί και κερδίζει συνέχεια απόψε!* 17. (η μτχ. ***ηθελημένος,*** *-η. -ν)* βλ.λ.

[ετυμ. αρχ. < *έθέλω,* αβεβ. ετύμου. Δυσεξήγητο παραμένει το αρχικό *έ-* (προθεματικό:). Το θέμα *θελ-* θα μπορούσε να συνδεθεί με αρχ. σλαβ. zclcjq «επιθυμώ» και με αρμ. gclj «ευχή. επιθυμία». Ήδη στον Πρόδοτο απαντά η σύναψη *θέλω να πω* *<εννοώ», λ.χ. *τό έπος τούτο έθέλει λέγειν ώς ...* (2.13)].

θέμα (το) {θέμ-ατος | -ατα. -άτων] 1. το ζήτημα, το αντικείμενο συζήτησης ή πραγμάτευσης: *εθνικά / πολιτικά / οικονομικά / εκπαιδευτικά ~ || συζητήθηκε ευρύ φάσμα θεμάτων || ΓΟ Κυπριακό ήταν το πρώτο / ΓΟ κύριο - στην ημερήσια διάταξη τής διάσκεψης || ανέκυψε συνταγματικό ~ || θέτω / παρουσιάζω / αναλύω / πραγματεύομαι ένα ~ || αλλάζω - || βγαίνω από το ~* j| *ξαναγυρίζω στο - || αυτό είναι άλλο ~ || ας μείνει εκεί το ~ || βάζω ~ σε ψηφοφορία / προς συζήτηση || το κυρίως ~ μιας έκθεσης ιδεών || ΓΟ - που μας απασχολεί είναι η υγεία || η σεξουαλική ζωή έγινε απαγορευμένο ~ || δεν υποχωρεί σε θέματα αρχής || αυτό είναι το όλο ~ || ΓΟ εν λόγω ~ || ΓΟ - ομιλίας / διάλεξης / συνεδρίου / συζήτησης ι σχολιασμού / διατριβής / έρευνας'* ΦΡ. (α) *δεν είνσι δικό* **σου** *θέμα* δεν σε αφορά, δεν σου πέφτει λόγος, δεν είναι δική σου υπόθεση (β) *δημιουργώ θέμα* προκαλώ προβλήματα (γ) *είνσι θέμα* (+γεν.) σχετίζεται με, εξαρτάται από: - *γούστου / γνώμης I συνήθειας / τιμής / χρόνου / χρημάτων* (δ) *δεν υπάρχει I μπαίνει I τίθεται / γεννάται θέμα* δεν ανακύπτει κάτι ως πρόβλημα ή ζητούμενο: ~ *αναθεωρήσεως τού Συντάγματος, δήλωσε ο κυβερνητικός εκπρόσωπος* (ε) *επί τού θέματος* σχετικά με το θέμα που συζητείται, εντός τού θέματος: *έχετε να προσθέσετε κάτι κύριε μάρτυς:* αντ. εκτός θέματος (στ) *θέμα τής ημέρας* το περιστατικό ή το γεγονός που λόγω τής βαρύτητας ή τού ενδιαφέροντός του μονοπωλεί το ενδιαφέρον τής κοινής γνώμης και προβάλλεται εμφατικά από τα *η πα ραίτηση τού υπουργού αποτελεί* ΓΟ ~ (ζ) *πιάνω ένα θέμα* αρχίζω να ασχολούμαι με ένα ζήτημα: *ας πιάσουμε τώρα ένα άλλο θέμα που μας απασχολεί...* 2. (λογοτ.) η περισσότερο ή λιγότερο εκτεταμένη, ολοκληρωμένη ιστορία συγκεκριμένου λογοτεχνικού κειμένου: ποιο *είναι το - τού έργου: |] ενδιαφέρον / πρωτότυπο / συνηθισμένο ι συναρπαστικό / έξυπνο / ευφάνταστο / συμβολικό / υπαινικτικό / αμφιλεγόμενο / προπαγανδιστικό ~ βιβλίου* 3. το προς ανάπτυξη ζήτημα των εξετάσεων, που καλύπτει μέρος ή συνδυασμό μερών τής διδακτέας ύλης: *βατό / δυσνόητο / στρυφνό / απαιτητικό / κριτικό / απο- μνημονευτικό* ΦΡ. *εκτός θέματος* έξω από το πλαίσιο και τα ζητούμενα των εξεταζόμενων θεμάτων: - *γραπτό / έκθεση / ανάπτυξη / στοιχεία* αντ. εντός τού θέματος, επί τού θέματος 4. (ειδικότ.) το αυτοτελές κείμενο / απόσπασμα από την κλασική ελληνική γραμματεία που δίνεται στους μαθητές για μετάφραση, γλωσσική επεξεργασία κ.λπ., με στόχο την εξοικείωσή τους με την αρχαία ελληνική γλώσσα συν. άγνωστο, αδίδακτο· φρ. *αντίστροφο θέμα* βλ. λ. *αντίστροφος* 5. ο τίτλος επιστημονικής εργασίας που δηλώνει το πραγματευόμενο επιστημονικό πρόβλημα: ~ *διδακτορικής διατριβής / επιστημονικής ανακοίνωσης* 6. το αντικείμενο διαφωνίας ή αντιπαράθεσης κ.λπ." φρ. *κάνω (κάτι) θέμα* δίνω σε κάτι που προέκυψε μεγάλες διαστάσεις: *μια απλή διαφωνία είχαμε, μην το κάνεις θέμα!* · 7. μουσ. (α) αναγνωρίσιμη μουσική ενότητα, η οποία τίθεται ως αρχή τής οργάνωσης ενός μουσικού κομματιού είτε με την «ανάπτυξή» της (η οποία συνί- σταται στη συνέχισή της. τη συμπλήρωσή της σε ευρύτερη μουσική ενότητα με την προσθήκη άλλων μουσικών ενοτήτων) είτε με την «επεξεργασία» της (η οποία συνίσταται στην πολλαπλή της επαναφορά κατά τη διάρκεια τού κομματιού, στις πολλαπλές μεταμορφώσεις. παραλλαγές της κ.λπ.) (β) σύντομη μελωδική γραμμή η οποία χρησιμεύει ως αφετηρία τής σύνθεσης τής τυπικής φόρμας τής φούγκας 8. ΝΟΜ. το αντικείμενο δικαστικής διερεύνησης και νομικής απόδειξης · 9. Καλ. τι ::χν. το αντικείμενο που αναπαριστά. εξεικονί- ζει ο καλλιτέχνης (τοπίο, πρόσωπο, ανθρώπινη σκηνή κ.λπ.) · 10. ιλωσς. το τμήμα τής λέξεως που αποτελείται από τη ρίζα και τα προσφύματα. κατ' αντιδιαστολή προς την κατάληξη · 11. ιστ. διοικητική περιφέρεια τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τον 7ο και 8ο αι. κ.εξ.

(υποκ.) **θεματάκι** (το) (σημ, 3. 4). σχόλιό λ. *πνεύμα.*

ΙΙΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *τίθημι* (πβ. α' πληθ. *τί-θε-μεν).* Βλ. λ. *θέτω. τίθεμαι.* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. theme, γαλλ. theme, γερμ. Thema κ.ά. ΙΙ σημ. τού αντικειμένου συζητήσεως είναι ήδη μτγν. Ορισμένες <ορ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *είναι θέμα* + γεν. (< αγγλ. it' s a mailer of...), *εκτός θέματος* (πβ. αγγλ. off ihe point / subject), *επί τού θέματος* (πβ. αγγλ. io the point) κ.ά. Ο μουσ. όρ. είναι αντιδάν. από ιταλ. tema|.

θεματικός, -ή. -ό Ιμτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με ένα θέμα, με το αντικείμενο συζήτησης ή πραγμάτευσης: ~ *υλικό ί κατάταξη / πίνακας || - πρόταση / περίοδος / πορήνας μιας παραγράφου || γο βιβλίο έχει πέντε ~ ενότητες* 2. αυτός που σχετίζεται με το θέμα μιας λέξης: ~ *φωνήεν* 3. ***θεματική*** (η) η θεματολογία: *η ~ τού συνεδρίου* / του *βι- β/άου || ποικίλη ι κο/·.όπ?·.ζυρη ι πολυεδρική* ~ 4. γμιςς. (για ρήματα τής Αρχ. Ελληνικής) αυτός που σχηματίζεται με τη μεσολάβηση θεματικού φωνήεντος μεταξύ θέματος και καταλήξεως. π.χ. *λύ-ο-μεν, βλάπτ-ε-τε* αντ. αθέματος. — θεματικ-ά / -ώς [1761 j επίρρ.

θεματογραφία (η) 11761J {θεματογραφιών} το σύνολο αποσπασμά- των από αρχαίους Έλληνες και Λατίνους συγγραφείς, τα οποία επεξεργάζονται γλωσσικά μαθητές ή φοιτητές: *αρχαία ελληνική / 'Λατι-*

νική ~. – **θεματογραφικός,** -ή. -ό 1176J1. **θεματολογία** (η) {θεματολογιών) **1.** τυ πλαίσιο των ζητημάτων, με τα οποία καταπιάνεται κανείς: - ***συζήτησης / επιστημονικού συνεδρίου i ημερίδας i εκπομπής (ραδιοφωνικής, τηλεοπτικής)*** ΣΥΝ. θεματική **2.** το σύνολο των θεμάτων με τα οποία ασχολείται κάποιος: ***η - τού*** *N.* ***Καζαντζάκη || η ~ των/ ελληνικών τραγουδιών τού Μεσοπολέμου*** **3.** (συνεκδ.) (α) βιβλίο πυυ περιέχει αποσπάσματα από την αρχαία ελληνική γραμματεία για μελέτη και εξέταση (β) βιβλίυ με θέματα (π.χ. σχολικών εκθέσεων) για μελέτη και εξέταση. Ηπίσης **θεματολόγιο** (τυ) | J894! (σημ. 3β). **θεματολογικός,** -ή. -ό. **θεματολογικά** επίρρ. **θεματοφύλακας** (ο/η) | J833J {(θηλ. γεν. θεματοφύλακος) | θεματο- φυλάκων) 1. πρόσωπο που συντηρεί και διαφυλάσσει κάτι ιερό. σπυυδαίυ: ~ ***πολιτιστικής κληρονομιάς*** ' ***οσίων και ιερών τής φυλής / εθνικής ενότητας || «οι στρατιωτικοί θεωρούν το στράτευμα ως τον - τού κοσμικού χαρακτήρα τής τουρκικής δημοκρατίας»*** (εφημ.) **2.** ο φύλακας ξένου κινητού πράγματος, **θεμελιακός,** -ή, -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός πυυ αναοέρεται σε θεμέλια **2.** (μτφ.) αυτός πυυ είναι ή κρίνεται ως κύριος και σημαντικός, πυυ συ- νιστά προαπαιτούμενο και προϋπόθεση (για κάτι): ~ ***παρατήρηση / ερώτημα / διαφορά / αίτημα / γνώση / αντιστοιχία*** ΣΥΝ. θεμελιώδης, βασικός.

θεμέλιο (το) {θεμελί-ου | -ων} 1.η υλική βάση (κτίσματος): ~ *σπιτιού / εργοστασίου* σγν. κρηπίδα· φρ. (α) *ρίχνω τα Θεμέλια* βάζω τις βάσεις (από οπλισμένο σκυρόδεμα), πάνω στις οποίες θα υικυδυμηθεί το κτήριο (β) *εκ θεμελίων (έκ τών θεμελίων.* Θουκ. 3.68) από τη βάση, συθέμελα: γο *σπίτι σείστηκε* - 2. (μτφ.) το ουσιαστικό στήριγμα, πάνω στο υπυίυ στηρίζεται (κάπυιος/κάτι): - *τής δημοκρατίας είναι ο σεβασμός* των *νόμων* |) *τρίζουν τα ~ τού καθεστώτος* ΣΥΝ. βάση· φρ. **έχω** *γερά θεμέλια* έχω γερές βάσεις (αρχές, γνώσεις, αξίες κ.λπ.) στη ζωή μυυ.

}ΕΤΥΜ. Ουσιαστικυποιημένυ ουδ. τού αρχ. επιθ. ***θεμέλιος*** (βλ.λ.)!. **θεμέλιος,** -α (λόγ. -ος). -υ (λόγ.) **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τα θεμέλια[1] ΦΡ. *Θεμέλιος λίθος* (i) η πρώτη πέτρα που τυπυθετείται στα θεμέλια οικοδομής: ***τοποθέτησαν τον - τού νέου εργοστασίου*** (ii) (μτφ.) το βασικότερο στοιχείο ενός συστήματος, μιας ιδεολογίας, μιας πολιτικής κ.λπ.: ***η συλλογικότητα είναι ο - τής πο?ατικής μας || η αγάπη είναι ο ~ τού χριστιανισμού*** 2. *Θεμέλιος* (η) *(μιας συγχορδίας)* (στην παραδοσιακή ευρο>παϊκή αρμονία τής μουσικής) η νότα (ο φθόγγος) πάνω στην οποία «χτίζεται» η συγχορδία (βλ.λ.). με αλλεπάλληλα διαστήματα (βλ.λ.) τρίτης

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***θεμο-*** (που απαντά σε σύνθετα ανθρωπωνύμια. καθώς και στη μτγν. «γλώσσα» ***θεμός)*** < *dhe-mo-. παράγ. τού ρ. ***τί-θη-μι*** (πβ. απρφ. ***τι-θέ-ναι).*** Βλ. κ. ***θέτω, τίθεμαι\.*** **θεμελιώδης,** -ης. -t-ς [1766| {θεμελιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών[(λόγ.) θεμελιακός, ο πιο βασικός: ***ο ~ νόμος τής θερμοδυναμικής*** || ΓΟ: ~ <5ι- ***καιώματα τού πολίτη*** |(- ***ερώτημα / αρχές.*** – **θεμελιωδώς** επίρρ. 118971. σχολιο λ. ***-ης. -ης, ~ες.*** **θεμελιώνω** ρ. μετβ. |αρχ.| ιθεμελίω-σα,-θηκα. -μένος} **1.** ρίχνω τα θεμέλια (σε υικυδυμή ή τεχνικό έργο): - ***γέφυρα / εργοστάσιο*** 2. (συνεκδ.) θέτω τυν θεμέλιο λίθο σε ειδική επίσημη εκδήλωση για έναρξη των εργασιών ανέγερσης κτηρίου: ο ***υπουργός δημοσίων έργων θα θεμελιώσει αύριο το νέο εργοστάσιο*** **3.** (μτφ.) τεκμηριώνω με αποδείξεις, βασίζο) (κάπυ): ***θεμελίωσε με λογικά επιχειρήματα τις απόψεις*** του συν. στηρίζω **4.** θέτω τις βάσεις για την ανάπτυξη: ***Θεμε/Λωσε την επιστήμη τής κοινωνιολογίας / τη νεότερη γλωσσολογία. -*** **θεμελίωμα** (τυ) κ. **θεμελίωση** (η) Ιμτγν.]. **θεμελιωτής** (υ) [μτγν.Ι. **θεμελιώτρια** (η) [1812] {θεμελιωτριών} **1.** πρόσωπυ πυυ ρίχνει τα θεμέλια σε μιαν οικοδομή: ~ ***έργου*** **2.** (μτφ.) πρόσωπο πυυ ιδρύει και στηρίζει κάτι πάνω σε ασφαλείς βάσεις: ~ ***τής δικαιοσύνης / τής δημοκρατίας / τής νεότερης γλωσσολογίας. —*** **θεμελιωτικός,**-ή.-ό Ιμεσν. |.

Θέμις (η) {(-)έμιδ-ος. -α} **1.** μυθολ. θεά που προσωποποιούσε την έννοια τής πατρυπαράδοτης τάξης και τού δικαίου 2. γυναικείο όνομα

(μτφ.) η δικαιοσύνη: ***υπηρετούν τη*** - || ***σπάθη / ζυγός τής*** ΦΡ. (α) *λειτουργοί τής Θέμιδος* υι δικαστές και οι δικηγόροι (β) **ναός** *τής Θέμιδος* υ χώρος τού δικαστηρίυ (γ) *Θέμιδος μέλαθρον* το κτήριο τυύ Λρείυυ Πάγυυ. Επίσης (καθημ.) **Θέμιδα.**

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. tc-mi) < 0. ***θε-*** < ***τί-θη-μι*** (πβ. απρφ. ***τι-θέ-ναι).*** οπότε η λ. θα προσδιόριζε αρχικώς τα νομικά όρια, τους περιυρι- σμούς που τίθενται από το θεϊκό δίκαιο (εξού και η ομώνυμη μυθολ. θεά). Βλ. κ. ***θέτω. τίθεμαι. Θεμιστοκλής***|.

Θεμιστοκλής (ο) {-ή κ*. -έους} **1.** αρχαίος Αθηναίος στρατιωτικός και πολιτικός, που έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλυ στη ναυμαχία τής Σαλαμίνας (480 π.Χ.) **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα.

Ιετυμ. < αρχ. ***Θεμιστοκλής*** «η δόξα τής θέμιδος» < ***θέμις*** (γεν. ***θέμι- στος*** ι ***θεμιτός / θέμιδος)*** + ***-κλής< κλέος*** «δόξα»}, **θεμιστοπόλος** (ο) (λόγ.) υ λειτουργός τής δικαιοσύνης (δικαστής, δικηγόρος, νομικός).

|ετυμ; μτγν. < ***θέμις*** + ***-πόλος*** < ***πέλω / -ομαι,*** βλ. λ. ***πόλος].*** **θεμιτός,** -ή. -ό αυτός πυυ επιτρέπεται από τις ανθρώπινες συμβάσεις και τους νόμυς: ~ ***σκοπός / όφελος / κέρδος / συναγωνισμός*** ΣΥΝ. επιτρεπτός. νόμιμος, δίκαιος αντ. αθέμιτος. – **θεμιτά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***θέμις***|.

-θε(ν) (αρχαιοπρ.) επίθημα που δηλώνει προέλευση, κίνηση από τόπο ή χρονική αφετηρία: ***το πρόβλημα υπήρχε παλαιόθεν*** || ***πόθεν έσχες;*** (από πού απέκτησες, ενν. περιουσιακό στοιχείο:) || ***οι έξωθεν επεμβάσεις*** [| ***είχε την κλίση προς το θέατρο παιδιόθεν*** (από παιδί).

[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***-θε(ν),*** όπου η παρέκταση σε -ν για ευφωνικούς λόγους,

I.E. *-dhe. πβ. λατ. un-de «πόθεν. από πού» (πβ. ισπ. donde «πού:»). in-dc «εκείθεν». σανσκρ. kii-ha «πού:» κ.ά.Τυ επίθημα -θεν αποτελεί πιθ. κατάλοιπο αφαιρετικής ή γενικής πτώσεο)ς, με χρήση πυυ εξέφραζε την αφετηρία τής κίνησης, την απομάκρυνση από τόπο ή, τελικά. την προέλευση από αυτόν}.

■θεν: αρχαιοπρεπή και λόγια παράγωγα. Με το παραγωγικό επίθημα **-θεν** (που ξεκίνησε στην αρχαιότατη φάση τής Ελληνικής ως κατάληξη αφαιρετικής πυυ δήλωνε προέλευση, κίνηση, απομάκρυνση. π.χ. ***οΐκο-θεν*** = «από το σπίτι») σχηματίστηκαν πολλές λέξεις τής Αρχαίας (κυρίως ονόματα) που λειτούργησαν τελικά ως επιρρήματα. Τέτοιες λέξεις είναι: ανέκαθεν «από παλιά έως σήμερα». ***δήθεν, πόθεν (έσχες)*** «από πού (είχες)». ***όπισθεν«ακό*** πίσω». ***έμπροσθεν*** «από εμπρός». ***άνωθεν«α***πό πάνω», ***έξωθεν«από*** έξω». ***κάτωθεν «από*** κάτω», ***ένθεν κακείθεν*** ή ***ένθεν και ένθεν*** « από εδώ κι από εκεί. και από τις δύυ μεριές» ***(ένθεν και ένθεν τού κτηρίου τής Βουλής), εκείθεν «από*** εκεί» ***(εκείθεν οι επιθέσεις εναντίον του), ένδοθεν "από*** μέσα». ***όθεν«α***π' όπου. άρα. λοιπόν», ***πανταχό- θεν«από*** παντού», 07ΚΟ<9Γν«από το σπίτι, υικείως» (***οίκοθεν νοείται*** «είναι αυτονόητο»), εντεύθεν «από τυ σημείο αυτό και εδώ. προς το μέρος μας - υθεν. λυιπόν» ***(εντεύθεν τής Πανεπιστημίου - εντεύθεν συνάγεται). εκατέρο)θεν«από*** τη μια ή από την άλλη μεριά». θύραθεν «απ' έξω. εξωτερικός, άρα κοσμικός (ως αντίθεση τού ***εκκλησιαστικός)» (θύραθεν παιδεία > ποίηση,*** αντιθ. ***εκκλησιαστική παιδεία / ποίηση***), ***έσωθεν «από*** μέσα» ***(αυτά δημιουρ- γούνται έσωθεν), ύπερθεν*** «από πάνω. ανωτέρω» ***(όλος ο χώρος φωτιζόταν ύπερθεν σαν από φως η/.ίου). (τα) μετόπισθεν, πόρρω- θεν«α***πυ μακριά». Σπανιότερα χρησιμοπυιυύνται σε αρχαιοπρεπές ύφος τα: Λ:αΐ(5ι^θίν«από παιδί». ***ουρσ.νόθεν«από*** τυν ουρανό». ***μακρόθεν*** «από μακριά (για τόπο)» (εσφαλμένα, δηλ. πλεοναστικά, λέγεται ενίοτε ***«εκ τού μακρόθεν».*** όπου η χρήση τού λόγιου στοιχείου ***εκ*** δεν χρειάζεται, αφού υπάρχει το ***-θεν'*** το ίδιο ισχύει και στη ορόση ***από ανέκαθεν*** αντί τού απλού ***ανέκαθεν), πολλαχό- θεν*** «από πολλά μέρη», ***εγγύθεν «από*** κοντά», ***αμφοτέρωθεν «κι*** από τις δύο πλευρές» (βάλλεται ***αμφοτέρωθεν). άλλοθεν«από*** αλλού» ***(άλλοθεν αρύεται τη δύναμή του), ουδαμόθεν*** «από πουθενά» ***(ουδαμόθεν προκύπτει ότι...).***

θενά μόριο (διαλεκτ.-λυγοτ.) θα: - ***βρεθούμε μπλεγμένοι σ' αυτή την ιστορία || «εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός ~ πεθάνο)»*** (δημοτ. τραγ.). [κτυμ. < μεσν. ***θέ νά,*** βλ. λ. ***θα\.*** θεο- κ. θεό- α' συνθετικό λέξεων (ονομάτων και ρημάτων) που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει τυ β' συνθετικό: 1. γίνεται από τυν Θεό ή Χ«ρη στον Θεό ή σχετίζεται με αυτόν: ***Οεο-γνωσία. θεο-σοφία. θεοπνευστία*** 2. υπάρχει σε πολύ μεγάλο βαθμό: ***θεό-κουφος, θεό-τρελος, Οεο-νήστικος.***

|ΕΓΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, τυ υποίυ προέρχεται από τη λ. ***θεός\.***

θεοβάδιστος, -η. -ο |μεσν.| αυτός πυυ έχει περπατηθεί από τον θεό: ***το - όρος Σινά.***

θεοβλαβούμενος, -η, -ο αυτός που δείχνει ευλάβεια, ευσέβεια προς τυν θεό συν. ευλαβής, όσιος, **θεογενής,** -ής, -ές |μτγν.[{θεογεν-ούς [-εϊς (ουδ. -ή)) αυτός που έχει θεϊκή καταγωγή: - ***μυθικός ήρωας.*** σχολιο λ. ***-ης. -ης. -ε***

θεογεννήτορας (ο) |μεσν.| {θεογεννητόρων}, **θεογεννητρια** (η) |μεσν.J {θεογεννητριών} πρόσωπυ πυυ γέννησε θεό. **θεογκόμενα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.-εκφραστ.) ως χαρακτηρισμός για πάρα πολύ όμορφη γυναίκα.

Θεόγνΐς (υ) {-ι κ. -όγνιδος} **1.** ο ***Μεγαρεύς-***αρχαίος Έλληνας λυρικός ελεγειακός πυιητής (6ος αι. π.Χ.) **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < ***θεός*** + θ. ***γν-*** (μηδενισμ. βαθμ. τυύ Ι.Ε. *gen-. βλ. λ. ***γί-γν-ομαι, γέν-ος) + κατάλ. -ij|.*** **θεογνωσία** (η) [μτγν.[{χωρ. πληθ.} η γνώση τής θεϊκής βούλησης και διδασκαλίας.

θεογονία (η) {θεογονιών} **1.** η γέννηση των θεών **2.** (συνεκδ.) οι παραδόσεις πυυ αναφέρονται στο μυθολογικό πλαίσιο θεϊκών γενεαλογιών: ***ησιόδεια***

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***θεο-*** + ***-γονία< γόνος\.*** **θεόγυμνος,** -η, -ο αυτός που δεν φοράει τίποτε, ο εντελώς γυμνός: ***έκαναν μπάνιο στη*** θάλασσα ~ ΣΥΝ. τσίτσιδος, ολόγυμνος, **θεοδίδακτος,** -η. -ο [μτγν.Ι αυτός που έχει διδαχθεί από τον ίδιο τον Θεό.

θεοδικία (η) [1812J {θεοδικιών} 1.(-)ρησκ, η εκδήλωση θεϊκής εύνοιας ή τιμωρίας σε σχέση με ανθρώπινες πράξεις μέσω υπερφυσικών σημείων συν. θεοκρισία **2.** φίλος, η δικαίωση τού Θεού για τη δημιουργία και την ύπαρξη τυύ κακού στον κόσμο.

|κτυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. iheodicee|. **θεοδόλιχος** (ο) 11897} {θεοδολίχ-υυ | -ων. -ους} τοπογρ. το όργανο με τυ οποίο μετρούνται γωνίες ή το αζιμούθιο και το ζενίθ αποστάσεων στην τυπογραφία.

Ιείύ.μ. Ησφαλμ. μεταφορά τού ελληνογενούς γαλλ. theodolite < the- (< ***θέα)*** + -odo- (< ***οδός)*** + -lite (< Λίθος), κατά παρετυμολογία προς το αρχ. ***δόλιχος*** (βλ.λ) |.

Θεοδοσία (η) [μτγν.] **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

Θεοδοσιος (ο) {Θεοδοσίου} **1.** όνομα αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου: ***ο Μέγας*** ~ **2.** όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Θεοδόσης.**

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν.. αρχική σημ. «ο δοσμένος από θεό», < ***θεο-*** + ***-δό- σιος < δόσις < δίδωμι].***

θεοδρομώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {θεοδρομείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (σπάν.) ακολουθώ τρόπο ζωής σύμφωνο με τις θείες επιταγές. **Θεοδώρα** (η) [μτγν.1**1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα ηγεμονίδων τού Βυζαντίου **3.** γυναικείο όνομα. **Θεοδώρητος** (ο) {-ου κ. -ήτου} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: - ο *επίσκοπος Κύρου.*

Ιετυμ. μτγν. κύρ. όν. (< *θεός* + *-δώρητος* < <5ωρύομαι «δωρίζω»), απόδ. τού μτγν. λατ. Adeodatus. σύνθ. από τη φρ. a deo datus «δοσμένο;: στον Θεό»].

θεοδώρητος, -η. -ο Ιμτγν.} (λόγ.) αυτός που έχει δο>ρηθεί από τον Θεό: *διέθετε ~ χαρίσματα.*

Θεόδωρος (υ) {-υυ κ. -ώρου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχιών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας: *ο ναός των Αγίων Θεοδώρων* **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Θόδωρος.** σχολιο λ. *φιλόζωος.* |ετυμ. αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «δώρο τού Θεού», < *θεο-* + *-δωρος*

δώρον].

θεοειδής, -ής, -ές Ιαρχ.] {θεοειδ-ούς | -είς (υυδ. -ή) · θεοειδέστ-ερυς, -ατυς) 1. αυτός που μοιάζει με θεό 2. αυτός που έχει το κάλλος θεού: ~ *όψη* συν θεσπέσιος. – **θεοειδώς** επίρρ. |μτγν.Ι. **θεοείδεια** (Π) [μτγν.Ι. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **θεόθεν** επίρρ. (λόγ.) από τον Θεό. με προέλευση θεϊκή.

Ιετυμ. αρχ. < *θεο-* + -0εν(βλ.λ.)|. **θεοκάπηλος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που εκμεταλλεύεται την πίστη των άλλων στον Θεό για δικό του όφελος: *ήταν ένας ~, φιλοχρήματος ιερέ* ας ΣΥΝ. σιμωνιακός. – **θεοκαπηλία** (η) [18951.

θεοκατάρατος, -η, -υ Ιμτγν.] **1.** αυτός πυυ φέρει το βάρος τής κατάρας τού Θεού: - *μίσος* συν. τρισκατάρατος ΑΝΤ'. ευλογημένος · **2.** αυτός που δεν δείχνει ευσέβεια και ευλάβεια συν. θεομίσητος, **θεόκλειστος,** -η, -ο] 18941 αυτός πυυ είναι κλειστός από παντύ: *παρά τη ζέστη το σπίτι ήταν ~* συν. κατάκλειστος.

Θεόκλητος (Ο) {-ου κ. -ήτου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Ηκκλη- σίας 2. ανδρικό όνομα.

[ΠΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < μτγν. επίθ. *θεόκ/.ητος* (βλ.λ.)]. **θεόκλητος,** -η. -ο αυτός πυυ έχει επιλεγεί από τυν Θεό για την εκτέλεση θεάρεστης απυστολής.

[ι·ΤΥΜ, μτγν. < θεο- + *κλητός* (< καλώ)1. **θεόκουφος,** -η. -ο αυτός πυυ είναι τελείως κουφός: *η γιαγιά του είναι ~.*

θεοκραααία (η) i χωρ. πληθ.} η ανάμειξη θρησκευτικών αντιλήψεο)ν και πρακτικών που προέρχονται από διαφορετικές θρησκείες ΣΥΝ. συγκρητισμός.

Ιετυμ. μτγν. < θεο- + *-κρασία* < *κράσις* «ανάμειξη» (βλ.λ.)|. **θεοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η άσκηση τής πολιτικής εξουσίας και η ρύθμιση τής κοινωνικής ζωής από φορείς συγκεκριμένης θρησκείας ή με επίκεντρο αυτούς, η ταύτιση τής πολιτικής εξουσίας με τη θρησκευτική: *στο Ιράν μετά την ισλαμική επανάσταση επεβλήθη* - **2.** κάθε καθεστώς όπου η εξυυσία ασκείται με αυτό τον τρόπο. – **θεοκράτης** (ο), **θεοκρατικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «η διακυβέρνηση από τυν Θεό», < *θεο-* + *-κρατία* < *κρατώ],* **θεοκρατικός,** -ή, -ό |1812| αυτός που σχετίζεται με τη θεοκρατία ή χαρακτηρίζεται από αυτήν: ~ *καθεστώς ι σύστημα / κράτος / αντιλή- ψεις.*

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. theocratiquc|. **θεοκρισία** (η) |μτγν.| {χωρ. πληθ.) η θεοδικία (βλ.λ.).

Θεόκριτος (ο) Ι-ου κ. -ίτου) αρχαίος Ήλληνας ποιητής τής ελληνιστικής εποχής (3ος αι. π.Χ.) · έγραψε *Ειδύλλια* με βουκολικό χαρακτήρα.

[Ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < *θεός* + *-κριτος* < *κρίνω].* **θεόληπτος,** -η, -υ **1.** αυτός που εμπνέεται από τη θεία χάρη: - *ποιητής* συν. θεόπνευστος, ένθεος 2. αυτός που είναι παθολογικά προ- σκολλημένος στα θεία, στη θρησκευτική πίστη συν. θρησκόληπτος, θρησκομανής, φανατικός. - **θεοληψία** (η) [μτγν.].

ILTY.vi. αρχ. < *θεο-* + *-ληπτος< λήπτης\.* **θεολογείο** (το) [μτγν.] τυ σημείο τής σκηνής από όπυυ παρυυσιάζυ- νταν οι θεοί στο αρχαίο δράμα.

Θεολογία (η) γυναικείυ όνομα.

θεολογία ιη) Ιαρχ.| **1.** (α) η επιστήμη πυυ μελετά ό,τι σχετίζεται με τον Θεό, όπως αυτός παρουσιάζεται στις διάφορες θρησκείες: *σπουδάζω* - (β) *μυσταγωγική θεολογία* βλ. λ. *μυσταγωγικός* (γ) *νηπτική θεολογία* βλ. λ. νηπτικός (δ) **θεολορια** *τής Απελευθέρωσης* επαναστατική κυινωνικοπυλιτική θεωρία και πράξη, πυυ γεννήθηκε στους κόλπους τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στη Λατινική Αμερική και άνθησε κατά τις δεκαετίες τού Ι960 και τύ 1970 · συνδύαζε χριστιανικές αρχές και νευμαρξιστικές αντιλήψεις και υπυστήριζε την ανάγκη ανατροπής των διεφθαρμένων και αντιδημοκρατικών καθεστώτων τής Κ. και Ν. Αμερικής **2.** (ειδικότ.) (α) η επιστήμη που εξετάζει συστηματικά τη χριστιανική πίστη, όπως αυτή εκφράζεται στην Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση τής Ηκκλησιας (β) *συστηματική θεολογία* βλ. λ. *συστηματικός* (γ) *καταφατική θεολογία* βλ. λ. *καταφατικός* (δ) *αποφατική θεολογία* βλ. λ. *αποφατικός* **3.** οι συγκροτημένες αντιλήψεις, η θεωρία (κάποιου) περί τυύ Θεού: *η ~ τού Σπινόζα* **4.** ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται το θείο στο έργο ενός δημιουργού (πρόσωπα, αντιλήψεις, δοξασίες κ.λπ.): *στη ~ τού Ομήρου, πλήθος θεών συγκευτρώνονται γύρω από τον ισχυρότερο από αυτούς | | η καβαφική* – **θεολογικός,** -ή. -ό Ιαρχ.], **θεολογικά** / **-ώς** επίρρ.

Θεολόγος (ο) ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. (από τον *Ιωάννη τον Θεολόγο*) < *θεο-* + *λόγος].*

θεολόγος (ο/η) |αρχ.| **1.** πρόσωπο που εξηγεί τον λόγυ τύ Θεού: ***Ι'ρηγόριος ο*** ~ 2. επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη θεολογία: ***χριστιανός / ορθόδοξος / καθολικός / προτεστάντης ~· ΦΡ.*** *νηπτικοί θεολόγοι / πατέρες* βλ. λ. ***νηπτικός. θεολογώ*** ρ. αμετβ. Ιαρχ.Ι {θεολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} μι- λο) για τον θεό ως θεολόγος, εξηγώ τον λόγο τού Θεού. **θεομαχία** (η) Ιαρχ-j {θεομαχιών) **1.** μυθολ. η διαμάχη, λεκτική ή πολεμική. ανάμεσα σε θεούς: στο ***πολεμικό τοπίο τής*** «/λιάδας» συναντούμε ***συχνά και θεομαχίες*** · **2.** η μαχητική άρνηση κάθε θεολογι- κής ερμηνείας και αναγωγής τού ανθρώπινου κόσμου (σύμπαντος. κοινωνίας, ηθικής κ.λπ.) στον Θεό συν. αθεΐα, ασέβεια αντ. θεοσέβεια.

θεομάχος (ο) |μτγν.| πρόσωπο που αντιτίθεται με κάθε τρόπο στην ιδέα περί Θεού, θεϊκής πρόνοιας και λατρείας ΣΥΝ. άθεος, άθρησκος.

■ **- θεομαχώ** ρ. Ιαρχ.] {-είς...). **θεομηνία** (η) {θεομηνιών) **1.** υι δυσμενείς καιρικές συνθήκες πυυ επιφέρουν μεγάλες καταστροφές σε καλλιέργειες και κατασκευές (κτήρια, σπίτια, ειδικά διαμορφωμένους χώρους κ.λπ.): ***η ~ κατέστρεψε την πόλη*** || ***τα θύματα τής*** - συν. πλημύρα. νεροποντή · **2.** η έκφραση και εκδήλωση τής θεϊκής οργής μέσω καταστρεπτικών φαινομένων (λ.χ. ασθενειών) που πλήττουν τους ανθρώπους.

[ετυμ. μτγν. < ***θεο-*** + ***-μηνία*** < ***μήνις*** «οργή» (βλ.λ.)[.

Θεομήτωρ (η) {Θεομήτυρ-ος. -α) η μητέρα τού Χριστού, η Παναγία.

θεομητορικός, -ή. -ό [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***θεομήτωρ, -ορος*** «η Ολυμπιάδα (ως μητέρα τού Αλεξάνδρου)» < ***θεο-*** + ***-μήτωρ*** < ***μήνηρ.*** 11 σημερινή σημ. είναι μεσν.|. **θεομίσητος,** -η. -ο 1αρχ.| αυτός που τον μισεί ο Θεός. πυυ δεν είναι ευπρόσδεκτος από τον Θεό: ~ ***άνθρωπος*** / ***κακία*** / ***έχΟρα*** / ***διχόνοια*** ΣΥΝ. θεοκατάρατος ΑΝΤ. θευφίλητυς, θεάρεστος, **θεόμορφος,** -η, -ο Ιμτγν.| αυτός που διαθέτει τόση ομορφιά (σωματική ή/και ψυχική), ο>στε να μοιάζει με θεό: - ***πλάσμα*** ΣΥΝ. θεοειδής, αγγελικός.

θεόμουρλος, -η. -ο αυτός που είναι εντελώς μουρλός: - ***άνθρωπος*** / ***φέρσιμο ι οικογένεια*** ΣΥΝ. θεοπάλαβος, θεότρελος, **θεομπαίχτης** (υ) {θευμπαιχτών), **θεομπαίχτρα** (η) ΙΟεομπαιχτρών)

πρόσωπο που εξαπατά με κάθε τρόπο τους άλλους: ***τους ξεγέλασε ένας έμπορος*** - ΣΥΝ. απατεώνας, τσαρλατάνος · **2.** αυτός που προσποιείται ότι είναι αφοσκομένος στα θεία: ***έκανε ο ~ πολλούς σταυρούς, αλλά τον νου του τον είχε μόνο στο συμφέρον.***

ΙΕΤΥΜ. < ***θεο-*** + ***-μπαίχτης*** < ***εμπαίκτης*** < ***εμπαίζω].*** **θεονήστικος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει φάει τίποτε, που έχει τελείως άδειο στομάχι: ***από w πρωί είμαι ~.*** **θεοπάλαβος,** -η. -υ αυτός πυυ είναι τελείως παλαβός συν. θεόμουρλος, θεότρελος.

θεόπεμπτος, -η. -ο αυτός που έχει αποσταλεί από τυν Θεό: ~ ***άγγελος / μήνυμα*** 1 ***τιμωρία / συμφορά / ευλογία ' ευτυχία.***

Ιετυμ. αρχ. < ***θεο-*** + ***-πέμπτος*** < ***πέμπω\.*** **θεοπνευστία** (η) Ιμτγν.] {χο)ρ. πληθ.) η θεία έμπνευση, το ***να*** γίνεται κάτι από θεϊκή έμπνευση (υπό την καθοδήγηση τού Αγίου Πνεύματος): ***η - των Γραφών / των Ευαγγελίων.*** **θεοπνευστος,** -η. -ο αυτός που εμπνέεται από τη θεία χάρη ή αυτός που γίνεται από θεία έμπνευση και φώτιση: - ***Απόστολοι / κείμενα τής Αγίας Γραφής / εκκλησιαστικοί συγγραφείς.***

[ετυμ. μτγν. < ***θεο-*** + ***πνευστός*** < ***πνέω].*** **θεοποιώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {θεοποιείς... | θεοπνί-ησα. -υύμαι, -ήθηκα. - ημένυς) αποδίδω σε (κάποιον/κάτι) ιδιότητες και αξία πυυ αρμόζουν στον Θεό. του προσδίδω διαστάσεις υψηλότερες από τις πραγματικές: ~ ΙΟ ***χρήμα*** / ***την πολιτική*** / ***την επιστήμη*** συν. μεγαλοποιώ, απο- λυτοποιώ, αποθεώνω. – **θεοποίηαη** (η) Ιμτγν.].

Θεόπομπος (ο) {-ου κ. -όμπουί αρχαίος Έλληνας ιστοριογράφος (378-323 π.Χ.) · κυριότερο έργο του τα ***Φιλιππικά,*** η ιστορία τού Φιλίππου Β'.

[ΙΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < θεός + ***πομπός*** < ***πέμπω].*** **θεόπτης** (ο) {θεοπτών) αυτός που είδε ή βλέπει τον Θεό: ο ~ ***Μοίυσής.*** ΙΕΤΥΜ. μτγν. < ***Θε(ο)-*** + ***-όπτης*** < θ. ***-ore-*** τυύ παρακ. ***όπ-ωπ-α*** (ρ. ***όρώ),*** πβ. κ. ***έκ-όπτης.*** Βλ. κ. ***όψη].***

θεοπτία κ. **θεοψία** (η) η νοερή θέαση τού Θεού από τους ησυχαστές (14ος αι.).

|Ϊ·ΤΥΜ. μεσν. ***< θεο- + οπτ-[1] οψ- {<*** θ. τού αρχ. ***δψις) +*** -ία], **θεόρατος,** -η. -ο αυτός που έχει τεράστιες διαστάσεις: ***~ παλληκάρι : βράχος / βουνό*** ΣΥΝ. πελώριος, πανύψηλος.

|ητυμ. < θε(ο> + ***ορατός.*** Κατ' άλλη άποψη, προέρχεται από το αρχ. ***αθεώρητος*** κατά παρετυμολ. προς τα σύνθετα με ***θεο-].*** **θεός** (ο) 1. ΗΡΜΣΚ. τυ υπέρτατο προσωπικό ή μη προσωπικό (στις ανατολικές θρησκείες) ον. στο οποίο αποδίδεται η δημιουργία ή'και η λειτουργία τού κόσμου, τής ζο^ής και τού τελικύυ σκοπύ τους; ο ~ ***των Αράβων είναι ο Αλλάχ [| οι αρχαίοι Ήλληνες πίστευαν σε πολλούς*** ~]) σε ***ποιον*** ~ ***πιστεύεις;*** **2.** (ειδικότ.) καθένα από τα όντα που έχουν υπερφυσικές δυνάμεις και που θεωρούνται, ανάλογα με τη θρησκεία, ότι ελέγχουν και επηρεάζουν συγκεκριμένο τομέα τής ανθρώπινης ζωής ή τής φύσης: ο ***Ποσειδώνας ήταν ο*** - ***τής θάλασσας*** || ***ο Αρης ήταν ο*** ~ του ***πολέμου*** · φρ. (α) *ανύγκα και θεοί πείθονται* βλ. λ. ***ανάγκη*** (β) *απειλώ θεούς και δαίμονες* βλ. λ. ***απειλώ*** (γ) *από μηχανής θεός* βλ. λ. ***μηχανή*** (δ) *άλλαι μεν βουλαί ανθρώπων άλλα δε θεός κελεύει* βλ. λ. ***βουλή*** **3.** ΘΕΟΛ. (με κεω.) (ο) τυ ανάκατο προσωπικό ον στη χριστιανική πίστη, όπως περιγράφεται και στο ορθόδοξο δόγμα: ***η ευλογία / η χάρη / το έλεος τού*** ~ || ***ο ~ είναι άπειρος και άναρχος***** ΦΡ. (α) **άνθρωπος τού Θεού** το πρόσωπυ που χαρακτηρίζεται από ευσέβεια και ζει σύμφωνα με τις αρχές τού χριστιανισμού· (ειδικότ.) καλοκάγαθος άνθρο)πος. άκακος και ηθικός ΣΥΝ. ευλαβής,

θεοσεβής, καλόψυχος (β) *προς Θεού Ι για τον Θεό Ι για όνομα τού Θεού* ***(πρός θεών.*** Ηροδ. 5,49) (i) για την έντονη έκφραση αποτροπής ή άρνησης: ***δεν ήθε/·.α να σας προσβάλω*** (ii) για την έντονη έκφραση παράκλησης ή αγανάκτησης: -, ***λυπηθείτε με!*** || «***Πρέπει, λοιπόν, να γίνει το κακό και να θρηνήσουμε θύματα, για να αναζητη- θούν οι ευθύνες; Για όνομα τού Θεού, είναι κράτος αυτό;»*** (εφημ.) (γ) *να δώσει ο* **Θεός** ο Θεός να βοηθήσει, μακάρι, είθε: ~ ***να 'ρθεί πίσω ο γυιος μου και τότε να δείτε γλέντι που θα γίνει*** (δ) **Θεός** *φυλάξοι* (i) μακάρι να μη γίνει (κάτι): - ***Φοβάμαι ότι πάμε για πόλεμο.*** –/(ii) για τη δήλωση έντονης αποδοκιμασίας ή απόρριψης: -! ***Τι πράγματα είναι αυτά που γίνονται!*** (ε) *(και) ο* **Θεός** *βοηθός* ο Θεός ας βοηθήσει, ας βάλει το χέρι του: ***πάμε να δώσουμε εξετάσεις και*** ~ (στ) **δόξα** *σοι ο* **Θεός** (μεσν. φρ.) ωραία, καλά, ευτυχώς: ***τα καταφέραμε*** (ζ) **δεν έχω** *τον* **Θεό** *μου* (i) δεν σέβομαι τίποτε, δεν υπακούω σε καμιά δέσμευση και σε κανέναν κανόνα (ii) είμαι παράτολμος (η) **ελέω Θεού** (λατ. Dei gratia) με τη συγκατάθεση και την ευλογία τού Θεού: ~ ***μονάρχης / βασιλιάς*** (θ) *έχει ο* **Θεός** υπάρχει ελπίδα, κάτι (καλό) θα γίνει: ***μην απελπίζεσαι*** *·* ~/ (ι) *ένας* **Θεός** *ξέρει* βλ. λ. ***ξέρω*** (ια) *από το στόμα σου και στού Θεού τ' αφτί!* ευχετ. για να γίνει κάτι (ιβ) *κι άγιος ο Θεός!* για κάτι αρνητικό που επαναλαμβάνεται: ***όλη μέρα ξάπλα*** ~ (ιγ) **ο Θεός** *μαζί σου!* ως ευχή σε ταξιδιώτη ή σε κάποιον που ξεκινά δύσκολο έργο (ιδ) *πρώτα ο* **Θεός** αν θέλει πρώτα ο Θεός (ενν. όλα θα πάνε καλά) (ιε) *απ' τον Θεό να το 'βρεις* βλ. λ. ***βρίσκω*** (ιστ) *βλέπω Θεού πρόσωπο* για θετική / προς το καλύτερο εξέλιξη: ***κάποτε θα δούμε κι εμείς Θεού πρόσωπο*** (ιζ) **Θεός** *σχωρέσ' τον* (για νεκρό) ο Θεός να τον συγχωρήσει (ιη) **ο Θεός** *να βάλει το χέρι του! / να κάνει το θαύμα του!* μακάρι να βοηθήσει ο Θεός: ***εδώ που φτά- σαμε,*** -! (ιθ) *ποιος είδε τον Θεό και δεν τον φοβήθηκε* για τον φόβο που προκαλεί η έκρηξη οργής (κάποιου): ***μόλις έμαθε ότι τον κορόι- δευαν.*** -! (κ) **ο Θεός** *και η ψυχή του!* για να δηλώσουμε την αβεβαιότητά μας για την αλήθεια των λόγων κάποιου: ***μου είπε ότι τα ετοίμασε- τώρα. αν τα έχει ετοιμάσει όμως,*** -! (κα) **ο** *(ίδιος ο) Θεός να κατέβει κάτω* για περιπτώσεις στις οποίες θέλουμε να δείξουμε ότι κάτι δεν μπορεί να αποτραπεί οτιδήποτε και αν συμβεί: ***Δεν πρόκειται να του κάνω το χατίρι κι ο ίδιος ο Θεός να κατέβει κάτω!*** ΣΥΝ. ο κόσμος να χαλάσει (κβ) **Θεέ** *μου!* / **Θε** *μου!* ως επίκληση ή έκφραση αγωνίας, φόβου, έκπληξης κ.λπ.: ~, ***τι θ'απογίνω;*** || -, π ***ήταν αυτό που με βρήκε!*** (κγ) *έχω (κάποιον) σαν* **Θεό** *μου* είμαι απόλυτα αφοσιωμέ- νος σε κάποιον, τον πιστεύω και τον εμπιστεύομαι απόλυτα: ***αυτή τον είχε σαν Θεό της και αυτός της συμπεριφερόταν με τον χειρότερο τρόπο*** (κδ) *οργή Θεού* βλ. λ. ***οργή*** (κε) *φωνή λαού, οργή Θεού* βλ. λ. ***φωνή*** **4.** (μτφ.) το πρόσωπο που θαυμάζει κανείς σε απόλυτο βαθμό, είδωλο: ***της άρεσαν πολλοί ποιητές, αλλά ο Ί-.λιοτ ήταν ο ~ της*** || ***~ τού μπάσκετ / τής ροκ*** ΣΥΝ. ινδαλμα, πρότυπο **5.** καθετί που αποτελεί το ανώτατο ιδανικό (κάποιου): ~ ***τους είναι το χρήμα*** / ***το*** σε^ / ***η εξουσία*** **6.** (μτφ.) πρόσωπο που διακρίνεται για την υμνφριά του: ***ήταν ένας έφηβος*** ~ || ~ ***τής πασαρέλας*** ΣΥΝ. πανέμορφος.

(ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Εκτός από τις πολυάριθμες παρετυμολογίες (λ.χ. συσχέτιση με το συνώνυμο λατ. deus, με τις αρχ. λ. ***θέα, θεώμαι, θέω*** «τρέχω» κ.τ.ό.), έχουν προταΟεί δύο βασικές ετυμολογίες: (α) < ****ΘΕεσ-ός.*** που συνδ. με λιθ. dvasia «πνεύμα», μέσ. γερμ. getwas «φάντασμα». αλλά η άποψη αυτή προσκρούει στην έλλειψη τού δίγαμμα από τον μυκ. τ. te-o, καθώς και στο γεγονός ότι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν περισσότερο ανθρωπομορφική παρά πνευματική αντίληψη για τους θεούς τους (β) < θ. ***Θε-*** (< *dhe-. τού ρ. ***τί-θη-μι).*** που συνδ. με αρμ. di-k' «θεοί», λατ. festus «εορταστικός», άποψη που εντούτοις δεν ερμηνεύει τυ α' συνθ. ***θεσ-*** (π.χ. ***θέσ-φατον. θεσ-πέσιος*** κ.ά.). Ομόρρ. ***έν-θουσ-ιάζω*** (βλ.λ.). Με τη λ. ***θεός*** απέδο)σαν συστηματικά υι Εβδο- μήκοντα τις εβρ. λ. F.lohah. FJohim (πληθ. τής μεγαλοπρεπείας) στην Ι Ι.Δ.],

θεοσεβής, -ής, -ές {θεοσεβ-ούς | -είς (ουδ. -ή) | θεοσεβέστ-ερος, -ατος} αυτός που δείχνει σεβασμό και ευλάβεια απέναντι στον Θεό ΣΥΝ', θεοσεβούμενος, ευλαβής ΛΝΤ. ασεβής, ανόσιος, άθεος. – **θεοσέβεια** (η) [αρχ.[. Ηπίσης **θεοσεβούμενος,**-η. -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης.*** -ες ·

ΙΕΤΥΜ.. αρχ. ***< θεο- + -σεβής < σέβας\.*** **θεοσκόταδο** (το) το βαθύ σκοτάδι, μέσα στο οποίο δεν διακρίνεται απολύτως τίποτε.

θεοσκότεινος, -η, -ο αυτός που είναι τελείως σκοτεινός: ~ ***δωμάτιο / κάμαρα.*** **— θεοσκότεινα** επίρρ. **θεοσκοτωμένος,** -η, -υ αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση υπερβολικής κόπωσης: ***γύρισε από τη δου/.ειά του ~*** ΣΥΝ. κατάκοπος, τσακισμένος.

θεοσοφία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η φιλοσοφία που εκφράζει τάσεις τής μυστικιστικής, εσωτερικής σκέψης. Ηπίσης **θεοσοφισμός** (ο). – **θεοσοφιστής** (ο) [1891], **θεοσοφίστρια** (η), **θεοσοφιστικός,** -ή, -ό [1894 J.

θεοσοφώ ρ. αμετβ. ιμτγν.] {θεοσοφείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** στοχάζομαι φιλοσοφικά για τον Θεό · **2.** ασχολούμαι με τη θεοσοφία.

θεόσταλτος, -η. -υ {1894] αυτός που έχει σταλεί από τον Θεό: ~ ***μήνυμα / χάρη / ευλογία / ευτυχία / άτομο / δώρο / αγαθό*** ΣΥΝ. θεόπεμπτος.

θεόστραβος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει εντελώς ασθενική όραση, που δεν βλέπει καθόλυ 2. (μτφ.) αυτός που είναι τελείως απρόσεκτος και αφηρημένος: ***ήταν -,*** δεν ***έβλεπε καθόλου μπροστά του*** **3.** (μτφ.) αυτός που είναι εντελώς αμόρφωτος και ακαλλιέργητος ΣΥΝ. αμαθέστατος, στούρνος · **4.** αυτός που δεν είναι ίσιος, εντελώς στραβός: - ***γραμμή.*** **θεοσύστατος,** -η. -υ αυτός που έχει συσταθεί. δημιουργηθεί από τον Θεό.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *θεο- + -σύστατος* < ρ. *συν-ίστημι / -ίσταμαι* (πβ. κ. *ασύστατος)].* **θεότητα** (η) [μτγν.] {θεοτήτων} **1.** η αφηρημένη έννοια και ουσία τού Θεού. τυ σύνολο των ιδιοτήτων τυ Θεού: *αδύνατο σε άνθρωπο να εισδύσει στο μυστικό βάθος τής* - **2.** (συνεκδ.) κάθε θεϊκή μορφή αρσενικού ή θηλυκού γένους: *προχριστιανικές / ασιατικές* -. **θεοτικός,** -ή. -ό (λαϊκ.) **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τον Θεό, με τα θεία **2.** *θεοτικά* (τα) διάφορα ιερά αντικείμενα (εικόνες αγίων, ιερά βιβλία κ.λπ.) ή τελετές, φυλαχτά που χρησιμοποιούνται για τη θεραπεία ασθενειών: *κάνω θεοτικά* [[γο *ρίχνω στα* [ΗΤ ΥΜ. μεσν. < μτγν. *θεότης. -ητος\.* **θεοτοκίο** (το) Ιμεσν.] [θεοτοκί-ου | -ων} ΕΚΚΛΗΣ. το τροπάριο που είναι αφιερωμένο στη Θεοτόκο: - *εγκωμιαστικό i ικετευτικό / κατανυ- κτικό / νεκρώσιμο.* **Θεοτόκος** (η) **1.** η μητέρα τού Χριστού, η Παναγία (βλ.λ.) **2.** (α) *εν- σώματη μετάσταση τής Θεοτόκου* βλ. λ. *ενσώματος* (β) *Εισόδια τής Θεοτόκου* βλ. λ. *Εισόδια* (γ) *Υπαπαντή τής Θεοτόκου* βλ. λ. *Υπαπαντή* (δ) *Ευαγγελισμός τής Θεοτόκου* βλ. λ. *Ευαγγε?^ισμός* (ε) *Κοίμηση τής Θεοτόκου* βλ. λ. *κοίμηση.*

[ΕΤΥΜ. όψιμο μτγν.. αρχικώς ως μέρος τής φρ. *Θεοτόκος γή,* < *θεο-* + *τόκος* (βλ.λ.). Ο όρ. χρησιμοποιήθηκε αρχικά στην Αλεξάνδρεια (Ωριγένης. αρχές 3ου αι.) για να δηλώσει την κατά σάρκα γέννηση τού Υιού και Λόγου τύ Θεού από την Παρθένυ Μαρία· η Παναγία ονομάστηκε «Θεοτόκος», γιατί σύμφωνα με τη διδασκαλία τής Γ Οικουμενικής Συνόδου κυοφόρησε και γέννησε «Θεόν σεσαρκωμένον» και όχι απλώς τέλειο άνθρωπο, όπως υποστήριζε υ αιρετικός Νεστό- ριος, πβ. Ιωάνν. Χρυσ. *Λόγος εις τήν Ύπαπαντήν* 74. 29: *Θεοτόκος δέ τυγχάνει καθότι θεόν έξ αυτής σαρκωθέντα τέτοκε\.* **θεοτρελος,** -η, -ο **1.** αυτός πυυ είναι τελείως τρελός ΣΥΝ. θεοπάλαβος. θεόμουρλος 2. (μτφ.) αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από ζωηράδα και αποκοτιά ΣΥΝ. ζωηρός, άτακτος, **θεότυφλος,** -η. -ο αυτός που έχει χάσει πλήρως την όρασή του ΣΥΝ. θεόστραβος.

θεούλης (ο) [χωρ. πληθ.} (υποκ.) ο θεός· στις φρ. (α) *θεούλη μου!* επι-φο>νηματικά για τη δήλωση τρόμυυ ή θαυμασμού: -, *τι τρομαχτικό που είναι αυτό το σπίτι!* **|| ~.** *δεν έχω ξαναδεί πιο ωραίο πράγμα!* (β) **ο** *καλός ο Θεούλης* (i) συνοδευτικό ευχής: *μακάρι να ακούσει τις προσευχές μας ο ~ /* (ii) ως σχόλιυ για τη θεϊκή εύνοια: *Πάλι τη γλύτωσες! είδες*

[f.tym. < *θεός* + υποκ. επίθημα *-ούλης*]. **θεουργός** (ο) (λόγ.) πρόσωπο που ασχολείται με τη μαγεία και παριστάνει ότι κάνει θαύματα συν. τσαρλατάνος, θαυματοποιός, αγύρτης. **– θεουργία** (η) [μτγν.}. **θεουργικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. (.ΕΤΥΜ. · μτγν. < *θεο-* + *-εργός* < *έργον\.* **θεούσα** (η) (μειωτ.) η θρησκόληπτη γυναίκα και. κατ' επέκτ., αυτή που δείχνει υποκριτική σεμνότητα.

[f.tym. < *Θεός* + *-ούσα* (των ενεστ. μτχ.), πβ. κ. *ξανθομαλλ-ούσα].* ▪ **Θεοφάνης** (υ) {-η κ. -άνους} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδυξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνυμα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. «η φανέρωση τύ Θεύ» < *θεο-* + *-φάνης*

φαίνω i -ομαι. Τυ όνομα γνώρισε ιδιαίτερη επίδυση λόγω) τής εορτής των Θεοφάνιων, πυυ καθιερώθηκε τον 4ο αι. μ.Χ. Η αρχ. αντίστοιχη γιυρτή στυυς Δελφούς περιελάμβανε τα αποκαλυπτήρια αγαλμάτων τύ Απόλλωνα και άλλων θεών|.

Θεοφανία (η) γυναικείο όνομα.

Θεοφάνια (τα) (συνήθ. ορθ. *Θεοφάνεια*) Ιμτγν.] [Θεοφάνιων) η γιορτή τής βάπτισης τύ Χριστύ στον Ιυρδάνη ποταμό που εορτάζεται στις 6 Ιανουαρίου συν. Φώτα, Κπιφάνια.

|ι-τυμ. Αρχικά η λ. σήμαινε γενικά τη φανέρωση τύ Θεύ μέσω τής ενανΟρωπήσε(ος, πβ. Κ.Δ. ***Α' Τιμόθ.*** 3, 16 *(Θεός έφανερώθη έν σαρκί, έδικαιώθη εν πνεύματι, ώφθη άγγέλοις, εκηρύχθη έν έθνεσιν. έπι- στεύθη έν κόσμω. ανελήφθη έν δόξη).* Με αυτή την έννοια εξειδικεύτηκε στη δήλωση τής Γεννήσεως τύ Χριστύ (πβ. Βασιλ. *Είς τήν Ίεράν Γέννησιν τού Χριστού,* 31. 1473. 3-5: *όνομα θώμεθα τή εορτή ημών Θεοφάνεια· εορτάσωμεν τά σωτήρια τοϋ κόσμου, τήν γενέθλιον ημέραν τής άνθροιπότητος).* Ηπίσης Γρηγυρίυυ Θεολόγου *Εις τά θεοφάνεια* 36. 316. 34-44: *Ιά δέ νύν Θεοφάνεια, ή πανήγυρις. ήγουν Γενέθλια τοϋ Σωτήρος*Φ *λέγεται γάρ άμφότερα. δύο κειμένων προση- γοριών ένί πράγματι. Έφάνη γάρ Θεός άνθρώποις διά γεννήσεως.* Λυτή η ταύτιση ευνοήθηκε και από το γεγονός ότι στην αρχαία Εκκλησία και οι δύο γιορτές εορτάζονταν την ίδια μέρα (6 Ιανουαρί- ου). Ίον 4ο αι. υι δύο γιορτές χωρίστηκαν και η γέννηση μεταφέρθηκε στις 25 Δεκεμβρίου, ημέρα που οι εθνικοί γιόρταζαν τον θεό Ήλιο. Από τότε αρχίζει να χρησιμοποιείται η λ. *Θεοφάνεια i Θεοφάνια* για τη Βάπτιση παράλληλα με τη λ. *Επιφάνια).*

Θεοφάνια ή Θεοφάνεια; Η εορτή των *Θεοφάνιων* είναι προτιμότερο να γράφεται με τα **Θεοφάνια.** Εκτός από τη γνωστή χριστιανική γιορτή των *Θεοφάνιων,* τής βάπτισης δηλ. τού Χριστύ και τής φανέρωσης τού Θεού, *Θεοφάνια* (τα), ήταν και αρχαία εορτή στους Λελφυύς. όπυυ έδειχναν στους λάτρεις τού Απόλλωνος το άγαλμά του. **Η** γραφή *Θεοφάνεια* με *-ει-* δικαιολογείται ως δήλωση τής πράξης και ιδιότητας τύ επιθ. **Θεοφάνης:** *θεοφανής*

θεοφάνεια, όπως *διαφανής* **-** *διαφάνεια.* Ωστόσο, προκειμένου για ευρτή σε ουδέτερο γένος είναι προτιμότερο να τηρηθεί η γραφή σε *-ια:* τα *Θεοφάνια** πβ. τα *Πύθια, τα Ίσθμια,* τα *Επιφάνια,* αλλά η *επιφάνεια* από το *επιφανής.*

Θεοφανώ (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνυμα αυτοκρα- τειρών τύ Βυζαντίου **3.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < μτγν. ***Θεοφάνης***|.

Θεοφιλέστατος, -η. -υ [αρχ.Ι προσφώνηση χωρεπισκόπου, βοηθού επισκόπου, τιτουλαρίου επισκόπου και αρχιμανδρίτη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *K?^piK0c.*

θεοφιλής, -ής. -ές |θεοφιλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· θεοφιλέστ-ερος, -ατος} αυτός που είναι αγαπητός στον Θεό: ~ ***πράξεις*** ΣΥΝ. θεάρεστος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***

|ΕΤΥΜ. αρχ. < ***θεο-*** + ***-φιλής< φιλώ].*** **θεοφίλητος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που έχει την αγάπη τού Θεού συν.

θεοφιλής ΑΝΤ. θεομίσητος, θεοκατάρατος.

Θεόφιλος (ο) {-ου κ. -ίλου) **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. αυτοκράτορας τού Βυζαντίου (829-842)

ανδρικό όνομα. σχολιο λ. ***φιλόζωος.***

[ΕΤΥΜ. αρ3£. κύρ. όν. < ***θεο-*** + ***φίλος].***

θεοφοβούμενος, -η. -υ αυτός που σέβεται τον Θεό: - ***οικογενειάρχης*** ΣΥΝ. θεοσεβής, πιστός, ευσεβής, **θεοφόρος,** -ος. -ο [αρχ.] αυτός που εμπνέεται από τον Θεό, που τον φέρει μέσα του και αναδεικνύεται σε όργανο τής θείας οικονομίας, σε «δοχείο» τής θείας χάριτος: ~ ***άγιοι Πατέρες τής Εκκλησίας.***

Θεόφραστος (ο) {-ου κ. -άστου] **1.** αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (372-287 π.Χ.). διάδοχος τού Αριστοτέλη στη διεύθυνση τής Σχολής του (τού Περιπάτου)· ασχολήθηκε με τη φυτολογία, τη ζωολογία, την ηθική και τη λογική 2. άγιος τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ αρχ. κύρ. όν. < ***θεός*** + ***-φραστος*** < ***φράζω*** (βλ. λ. ***φράση)].***

θεόφτωχος, -η, -ο αυτός που στερείται κάθε υλικού μέσου, παντελώς φτωχός ΣΥΝ:, πάμφτωχος ΑΝΤ. πάμπλουτυς. κροίσος. **Θεοφύλακτος** (ο) {-ου κ. -άκτου] **1.** Βυζαντινός ιστορικός τής εποχής τού αυτοκράτορα Ηρακλείου 2. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < ***θεός*** + ***-φύλακτος*** < ***φυ/.άσσω].*** **θεοφύλακτος,** -η, -ο [μεσν.! αυτός που βρίσκεται κάτω από το προστατευτικό πέπλο τής θείας χάριτος. πυυ τον φυλάει ο Θεός. **θεοφώτιστος,** -η, -υ [μεσν.] αυτός που δέχεται το φως τής θεϊκής παρουσίας, που τον φωτίζει ο Θεός.

Θεοχάρης (ο) {-η κ. -άρους} ανδρικό όνομα.

|ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. «αρεστός στον Θεό» < ***θεοχάρις*** < ***θεο-*** + ***χάρις].***

θεοχώρητος, -ος, -ο [μτγν.Ι εκκλης. αυτός που χωράει τον Θεό: ***η*** ~ ***υπόσταση τής Εκκλησίας.*** **θεοψία** (η) ► θεοπτία

θεραπαινίδα (η) [αρχ.| **1.** η γυναίκα που χρησιμοποιείται για τις οικιακές εργασίες ΣΥΝ. υπηρέτρια, παραδουλεύτρα, οικονόμος 2. (μτφ.) καθετί που έχει βοηθητικό ρόλο: ***η γλωσσολογία ήταν η ~ τής φιλολογίας || τον Μεσαίωνα η φιλοσοφία εθεωρείτο ~ τής θεολογίας*** (ancilla theologiae). ·■" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δούλος.*** **θεραπεία** (η) [αρχ.] {θεραπειών! **1·** κάθε μέσο που απυσκυπεί στην απυκατάσταση τής υγείας: ***αιτιολογική*** - (αντιμετωπίζει τα αίτια μιας νόσου) || ***συμπτωματική*** ~ (αντιμετωπίζει τα συμπτώματα) || ***αποτελεσματική*** / ***ριζική*** - ΣΥΝ. (λαϊκ.) γιατρειά **2.** ολοκληρωμένη αισθητική περιποίηση: ~ ***προσώπου*** / ***σώματος.*** **θεραπεύσιμος,** -η. -ο αυτός πυυ μπορεί να γιατρευτεί: ~ ***ασθένεια*** ΣΥΝ. ιάσιμος ΑΝΤ. ανίατος, αγιάτρευτος, **θεραπευτήριο** (το) |Ι894] {θεραπευτηρί-ου | -ων} ο χώρος στον υποίο γίνεται η νοσηλεία ασθενούν* το νοσοκομείο, **θεραπευτής** (ο) [αρχ.Ι, **θεραπευτρια** (η) {θεραπευτριών| **1.** πρόσωπο που θεραπεύει ασθενείς μέσω κατάλληλης ιατρικής αγωγής

2. πρόσωπο με ξεχωριστές θεραπευτικές ικανότητες, που "θεραπεύει τους πάσχοντες χωρίς φάρμακα και ιατρικές μεθόδους: ***οι ~ τής ΝΑ. Ασίας λέγεται ότι κάνουν αναίμακτες εγχειρήσεις.*** **θεραπευτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που απυσκυπεί στη θεραπεία: ~ ***αγωγή || ~ κοινότητα για χρήστες ναρκωτικών ουσιών*** **2.** ΙΑΤΡ. *θεραπευτική* (η) υ κλάδυς τής ιατρικής που ασχολείται με τη θεραπεία των ασθενών.

θεραπεύω ρ. μετβ. {ϋεράπευ-σα . -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} **1.** (για ασθένειες ή ασθενείς) κάνω (κάποιον) καλά, αποκαθιστό την υγεία (κάποιου): - ***καρκίνο*** / ***έλκος/ τις πληγές*** ΣΥΝ. γιατρεύω 2. (μτφ.) αποκαθιστό βλάβη ή ζημία ΣΥΝ. επανορθώνω · 3. ικανοποιώ (κάτι): ***με τα βιβλία του θεραπεύει τις μορφωτικές ανάγκες τού κοινού*** ·

ασχολούμαι δραστήρια (με κάτι): ~ ra ***γράμματα*** / ***τις τέχνες*** / ***την επιστήμη.***

| Ε **ι** υμ. αρχ. ***< θέραψ, -πος,*** παράλλ. τ. τυύ ***θεράπων*** (βλ.λ.)]. **θεράπων** (ο) {θεράπ-οντος, -οντα j -οντες, -όντων). **θεράπαινα** (η) |αρχ.] {θεραπαινών} 1. πρόσωπο που χρησιμοποιείται ως υπηρέτης, οικονόμος · 2. πρόσωπο που ασχολείται εντατικά με συγκεκριμένο αντικείμενο: ***- το)ν επιστημών / τής μουσικής*** 3. *Θεράπων ιατρός* ***ο*** γιατρός που ασχολείται με τη νοσηλεία συγκεκριμένου ασθενούς. ·■" σχολιο λ. ***δούλος.***

[ΕΤΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμυυ. Έχουν προταθεί δύο βασικές ετυμολογίες: (α) < ***θεράπνη«***κατοικία»· αν αυτή η σημ. θεωρηθεί αρχική, η λ. είναι μάλλον προελλην. αρχής και συνδέεται ίσως με τον αρχ. πληθ. ***τέρα- μνα*** «σπίτι, κατοικία» (κατά τυ ***οικέτης*** < ***οίκος)*** και με τα ομόρρ. λατ. trabs «δοκός», αρχ. γερμ. dori' «χωριό» κ.ά. Ωστόσο, αυτή η άποψη δεν ερμηνεύει την αρχική σημ. «ακόλουθος, συνοδός (τού πολεμιστή)» τού τ. ***θεράπων*** (β) ***θεράπων*** / ***θέραψ*** < χετ. tarpaSSa-. άποψη που συμφωνεί με τη χρήση τής λ. στον Όμηρο. Ενώ αρχικώς η λ. ***θεράπων*** αναφερόταν στον ακόλουθο τού πυλεμιστή. σε εκείνυν πυυ συντηρούσε τα όπλα του, υδηγύυσε το άρμα του και τον βυηθύυσε να φορέσει την πανοπλία του. η ίδια λ. πρυσέλαβε αργότερα και θρησκευτική σημ. περιγράφοντας τη φροντίδα που παρεχόταν σε θεό ή τιμώμενο πρόσωπο. Από την εποχή τυύ Θουκυδίδη, τέλος, ως ***θερά*** *πων* χαρακτηριζόταν επίσης, όπως και σήμερα, εκείνος πυυ προσέ- φερε ιατρική περίθαλψη), **θέρετρο** (τυ) {θερέτρ-ου | -ων| **1.** η περιοχή που προσφέρεται για αναψυχή την εποχή των θερινών διακοπών 2. η εξοχική κατοικία στην οποία παραθερίζει (κάποιος) ή συγκρότημα εξυχικών, παραθε- ριστικών κατοικιών.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *θέρετρον* < *θέρος* (βλ.λ.) + επίθημα *-τρον* (με παρέκταση -ε-)Κ

θεριακή (η) **1.** (παλαιότ.) φάρμακο το οποίο χρησιμοπυιούσαν ως αντίδοτο σε δηλητηριώδη δήγματα 2. το όπιο.

(ετυμ. < μτγν. *θηρίακή* < περσ. tiryak «όπιο» (βλ. κ. *θεριακλής)*|. **θεριακλής** (ο) {θεριακλήδες), **θεριακλού** (η) {θεριακλούδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που επιδίδεται με πάθος (σε κάτι, κυρ. στο κάπνισμα ή στην καφεποσία). – **θεριακλίκι** (το), **θεριακλήδικος,** -η, -ο. [ετυμ. < τουρκ. tiryaki < περσ. tiryak «όπιο», από όπου πιθ. και το μτγν. *θηριακή* (ενν. *άντίδοτος ουσία)* κατά παρετυμολ. προς το ουσ. *θηρίου*\.

θεριεύω ρ. αμετβ. {θέρ-ιεψα. -ιεύτηκα, -ιε(υ)μένος} **1.** γίνομαι επιθετικός και άγριος, όπως τα θηρία ΣΥΝ. αγριεύω **2.** (μτφ.) θυμώνω, εξοργίζομαι: *θέριεψε απ' το κακό του* **3.** αποκτώ υπέρτερες δυνάμεις, μοιάζοντας σε θηρίο: *θέριεψαν τα παλληκάρια και ρίχτηκαν στον αγώνα* **|| «***να τη πετιέται αποζαρχής κι αντριεύει και θεριεύει»* (Γ. Ρίτσος) συν. κραταιώνομαι, γιγαντώνομαι **4.** (για φυτά) αναπτύσσομαι γρήγορα και αποκτώ μεγάλες διαστάσεις: *τα χόρτα θέριεψαν στο πεζούλι* **5.** (για στοιχείο τής φύσης) γίνομαι άγριος: *θέριεψε το κύμα* **6.** (μτφ.) γνωρίζω ιδιαίτερη ανάπτυξη, κυρ. οικονομική. – **θέριεμα** (το). [ητυμ. < ***θερ'ιό***].

θεριζοαλωνιστικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το θέρισμα και το αλώνισμα των σιτηρών: ~ *μηχανή.*

[f.tym. Απόδ. ξέν. όρου. πβ. γαλλ. moissoneuse-baiteiise|. **θερίζω** ρ. μετβ. {θέρισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** κόβω στάχυα ή χόρτα με δρεπάνι ή θεριστικές μηχανές 2. (μτφ.) αποκομίζω εμπειρίες· (γενικότ.) απολαμβάνω τα αποτελέσματα των κόπιον και των προσπαθειών μου: *ήταν ο καιρός να θερίσει τονς καρπούς τής πολύχρονης εργασίας του* συν. δρέπω· φρ. (παροιμ.) *ό,τι σπείρεις θα θερίσεις (δ γάρ έάν σπείρη άνθρωπος. τούτο καί θερίσει.* Κ.Δ. *Γαλ.* 6,7) τα αποτελέσματα είναι ανάλογα των προσπαθειών μας συν. όπως στρώσεις θα κοιμηθείς · **3.** φονεύω ομαδικά, αφανίζω: *η επιδημία θέρισε τον αγροτικό πληθυσμό* ΣΥΝ. εξολοθρεύω, εξοντώνο) · **4.** προκαλώ ισχυρό πόνο: *τον θέρισε ο πονόκοιλος* συν. πονώ, βασανίζω 5. (ειδικότ.) προκαλώ διάρροια: *ήταν χαλασμένο το κρέας και τον θέρισε.* |ΐ:ΤΥΜ. αρχ. < *θέρος* (βλ.λ)]. **θερινός,** -ή, -ό Ιαρχ.| (λόγ.) **1.** αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται το καλοκαίρι: ~ *ωράριο / κινηματογράφος / ηλιοστάσιο* συν. καλοκαιρινός λντ. χειμερινός· φρ. (α) λστρον. *θερινή ώρα* η ώρα που ισχύει κατά τη θερινή περίοδυ (βλ. κ. λ. *χειμερινή ώρα,* λ. *χειμερινός)* (β) **θερ/-** *νή νάρκη* βλ. λ. *νάρκη 2.* αυτός που είναι κατάλληλος για το καλοκαίρι: - *κατοικία / κοστούμι* συν. καλοκαιρινός αντ. χειμερινός, **θεριό** (το) **1.** (λαϊκ.) τυ άγριο ζώο. κυρ. το σαρκοβόρο **2.** (μτφ.) ο άνθρωπος που έχει τη σωματική δύναμη άγριου ζώου: *ήταν ένας εργάτης ~ σωστό* συν. πανίσχυρος, ατσάλι· ΦΡ. (α) *θεριό ανήμερο* (i) θηριώδης, πυυ δύσκολα τον αντιμετωπίζει κανείς: *ήταν ένας αιμοβό- ρος πολεμιστής,* (ii) (μτφ.) για άνθρωπο που έχει οργιστεί και εκδηλώνει την οργή του: *όταν έμαθε τι είχε συμβεί έγινε -!* (β) (παροιμ.) *φοβάται ο Γιάννης το θεριό και το θεριό τον Γιάννη* βλ. λ. *φοβούμαι.* ^ σχολιο λ. *γκρεμός.*

[ϊϋτυμ. μεσν. < αρχ. *θηρίον*|. **θέρισμα** (το) [μεσν.] {θερίσμ-ατος | -ατα, -άτων} υ θερισμός, **θερισμός** (ο) [αρχ.Ι **1.** το να θερίζει κανείς συν. θέρισμα **2.** (συνεκδ.) η χρονική περίοδος στην οποία θερίζονται τα σιτηρά και γενικότ. γίνεται η συγκομιδή γεωργικών φυτών πυυ διαθέτυυν ταξιανθία που θυμίζει στάχυ συν. θέρος, **θεριστής** (υ) Ιαρχ.]. **θερίστρια** (η) {θεριστριών} **1.** πρόσωπο που α- σχολείται με τη γεωργική εργασία τού θερισμού · **2.** (λαϊκ.) *Θεριστής* (ο) υ μήνας Ιούνιος, κατά τον οποίο γίνεται ο θερισμός, **θεριστικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το θέρισμα ή το υποβοηθεί: ~ *μηχανή 2. θεριστικά* (τα) το χρηματικό ποσό πυυ δίνεται στους εργάτες οι οποίοι βοηθούν στον θερισμό σιτηρών ή χόρτων, **θερμαγωγός,** -ός, -ό αυτός που μεταδίδει θερμότητα: ~ *σώματα.* [ετυμ. Μεταφρ. "δάνειο, πβ. γαλλ. caloporteur ή conducteur dc chaleur|.

Θερμαϊκός (Κόλπος) (Ο) κόλπος μεταξύ τού κυρίως κυρμυύ τής Δ. Μακεδονίας και τής Χαλκιδικής· ΦΡ. *νύμφη τού Θερμαϊκού* η Θεσσαλονίκη.

[ετυμ. αρχ. τοπωνύμιο, πυυ (κατά τον Ηρόδοτο) έλαβε αυτή την υνυ- μασία από την αρχ. πόλη *Θέρμη,* σημαντικό κέντρο τής περιοχής, γνωστό για τα θερμά αλατούχα και θειυύχα ιαματικά νερά του|. **θερμαίνω** ρ. μετβ. |αρχ.| {θέρμα-να, -νθηκα, -σμένυς} **1.** κάνω κάτι θερμό, αυξάνω τη θερμοκρασία (κάποιου): ro *καλοριφέρ θέρμανε το σπίτι* συν. ζεσταίνω αντ. ψυχραίνω, ψύχω · **2.** δίνω σε κάποιον θάρρος, αναπτερώνω το ηθικό του: *με τα κηρύγματά του θέρμαινε τις ψυχές των πιστών* συν. αναζωογονώ, εμψυχώνω, ενδυναμώνω, τονώνω · **3.** κάνω κάτι πιο φιλικό, οικείο: *με τις ενέργειές του θερμάνθηκαν οι σχέσεις τους.* **θερμαισθησία** (η) {χωρ. πληθ.} η ικανότητα να αισθάνεται κανείς τις μεταβολές τής θερμοκρασίας συν. θερμοαίσθηση.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thermesthesia|. **θέρμανση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων) **1.** η αύξηση τής θερμότητας κλειστών χώρων με ειδικές συσκευές (καλοριφέρ, σόμπες, αερόθερμα κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) (α) το σύστημα παροχής θερμό

τητας (λέβητας, σωληνώσεις, καλοριφέρ κ.λπ.): *σπίτι χωρίς* - ((5) *κεντρική θέρμανση* σύστημα συλλογικής θέρμανσης κτηρίων ή συγκροτημάτων που αποτελείται από διάφορα μέρη (το κεντρικό λεβητοστάσιο. τον καυστήρα κ.λπ.) (γ) *αυτόνομη θέρμανση* σύστημα θέρμανσης πυυ επιτρέπει σε κάθε ανεξάρτητο διαμέρισμα να θερμαίνεται χωριστά. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ωρίμαση*. **θερμαντήρας** (ο) [μτγν.[πδικό σκτύος όπου θερμαίνουν ένα υγρό, αέριο κ.λπ.

θερμαντικός, -ή. -ό |αρχ.[**1.** αυτός πυυ παράγει θερμότητα, που θερμαίνει: ~ *συσκευή* || ~ *ικανότητα 2. Θερμαντικό* (το) ζεστό ρόφημα με ευεργετικές ιδιότητες για τον οργανισμό συν. ζεστό. -- **θερμα- ντικ-ά / -ώς** επίρρ., **θερμαντικότητα** (η), **θερμαστής** (οj ο εργάτης που φροντίζει να διατηρεί αναμμένη τη φωτιά σε λέβητες μηχανών (εργοστασίου, πλυίυυ. σιδηρυδρόμου κ.λπ.).

Ιετυμ. < *θερμαίνω* (αντί τού αναμενομένου **θερμαντής).* απόδ. τού γαλλ. chauffeur).

θερμάστρα (η) !μτγν.| {θερμαστρών} συσκευή που χρησιμοποιείται ως θερμαντικό μέσο κλειστών χώρο)ν (ηλεκτρική ή πετρελαίου ή υγραερίου) ΣΥΝ. σόμπα, **θέρμη** (η) {χο)ρ. πληθ.} **1.** η άνοδος τής θερμοκρασίας τού σώματος λόγω πυρετού 2. (συνεκδ.) ο πυρετός ως σύμπτωμα προσβολής από ελώδη νόσο · 3. η ζωηρή προθυμία, υ ζήλος για κάτι: *ρίχτηκε με μεγάλη ~ στη μελέτη* ΣΥΝ. ζέση · *Θέρμες* (οι) **4.** οι θερμές πηγές που έχουν ιαματικές ιδιότητες 5. ΑΡΧΑΙΟΛ. δημόσια λουτρά στην αρχαία Ρώμη: *οι - τού Καρακά/.α.*

ΓΕΤΥΜ. αρχ. < *θερμή* (με αναβιβασμό τού τόνου), θηλ. τού επιθ. *θερ-* ***βόζΐ***

θερμηλασία (η) {θερμηλασκόν} η επεξεργασία μετάλλων σε περιβάλλον μεγάλων θερμοκρασιών.

Ιετυμ. < *θερμ(ο)-* + *-ηλασία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *-έλατος* < *ελαύνω,* απόδ. τυύ γαλλ. i'orgeage]. **θερμίδα** (η) **1.** η μονάδα με την οποία προσδιορίζεται ποσοτικά η θερμότητα · 2. η μονάδα μέτρησης τύ ενεργειακού περιεχομένου των τροφίμων: *αποφεύγει να τρώει λιπαρά, επειδή έχουν πολλές ~.*

θερμιδικός, -ή, -ό. σχόλιό λ. *θερμότητα.*

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. calorie (< λατ. calor «θερμότητα»)], **θερμιδογόνος,** -ος. -ο **1.** αυτός που παράγει θερμότητα **2.** (ουσίες) που έχουν θρεπτική και ενεργειακή αξία για τους οργανισμούς, κυρ. οι υδατάνθρακες, τα λίπη και τα λευκώματα.

[f.tym. Απόδ. τού γαλλ. calorifique]. **θερμιδομετρητης** (ο) κατάλογος στον οποίο αναφέρονται οι θερμίδες, το ενεργειακό περιεχόμενο κάθε τροφής· χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό το)ν θερμίδων των τροφών που καταναλώνει κανείς. |ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. caloriemetreur|. **θερμιδομετρία** (η) {θερμιδομετριών (σημ. 2)} **1.** ΦΥΣ. ΧΗΜ. Ο κλάδος που έχει ως αντικείμενό του τη μέτρηση τής θερμότητας που εκλύεται ή απυρρυφάται κατά τις χημικές αντιδράσεις 2. ο προσδιορισμός τής θερμότητας με θερμιδόμετρο. — **θερμιδομετρικός,** -ή, -ό. fΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ealorimetrie (νόθο σύνθ.)|. **θερμιδόμετρο** (το) {θερμιδομέτρ-ου | -ων} το όργανο με το οποίο με- τρείται η ποσότητα θερμότητας.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. calorimeirej. **θερμικός,** -ή.-ό 11831J **1.** αυτός που σχετίζεται με τη θερμότητα: γο *φρέσκο παστεριωμένο γάλα υφίσταται τη σωστή ~ επεξεργασία, ώστε να διατηρεί αναλλοίωτα τα πολύτιμα συστατικά τύ φρέσκου γάλακτος* 2. αυτός που προκαλείται από τη θερμότητα: - *ενέργεια / μεταβολή / διαστολή* || ~ *λεωφορείο* (που κινείται με κινητήρα, ο οποίος μετατρέπει τη θερμική ενέργεια σε μηχανική) || ~ *εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.*

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thermique). **θερμιοντικός,** -ή. -ό κ. (εσφαλμ.) **θερμίονικός** φυς. αυτός πυυ σχετίζεται με την αποβολή σωματιδίων από πυρακτωμένη ύλη. [.ετυμ. < *θερμ(θ)-* + *ιοντικός* < *ιόν* (βλ.λ.), ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thermionic).

θερμίστορ (το) {άκλ.} η συσκευή τής οποίας η αντίσταση μεταβάλλεται σημαντικά όταν μεταβάλλεται η θερμοκρασία της χωρίς να ακολουθεί τον νόμο τύ Ohm.

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. thermistor (νόθο σύνθ.). από συμφυρμό των λ. therin(al) «θερμικός» + (rcs)isior «αντίσταση»], **θερμό-** κ. **θερμό-** κ. **θερμ-** α' συνθετικό πυυ δηλώνει ότι το β' συνθετικό σχετίζεται με τη θερμότητα: *Οερμο-στάτης, θερμό-μετρο, θερ- μυ-γράφυς.*

[f.tym. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής. που προέρχεται από το επίθ. *θερμός* και χρησιμοποιείται ευρέως σε ελληνογενείς ξέν. όρυυς, π.χ. αγγλ. thermodynamic, ihermo-clectric, ihermostat κ.ά.}. **θερμόαιμος,** -η,-ο 11819[**1.** αυτός πυυ έχει ζεστό αίμα. υψηλή θερμοκρασία: *με τ όσο κρύο και είσαι ντυμένος ελαφριά, φαίνεται είσαι ~!* · 2. ο άνθρωπος που εκνευρίζεται εύκολα, πυυ παίρνει εύκολα φωτιά ΣΥΝ. αψύς, ευερέθιστος, υξύθυμυς. ευέξαπτος, θερμοκέφαλος ΛΝΤ. νηφάλιος, ψύχραιμος · 3. (για ζώο) αυτό που έχει σταθερή θερμοκρασία σώματος, ανεξάρτητα από τις ατμοσφαιρικές μεταβολές. -- **θερμοαιμία** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.*

[εί υμ. Απόδ. ςέν. όρου, πβ. γαλλ. (qui a le) sang chaud ή απλώς a sang chaud (επιρρηματικώς)]. **θερμοαίσθηση** (η) [-ης κ. -ήσεο>ς | χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. η θερμαισθησία (βλ.λ.).

[ΕΙ ΥΜ. Ελληνυγενής ςέν. όρ.. < αγγλ. thermaesthesiaj. **θερμοβαθογράφος** (ο) ΝΑΥΤ. η ειδική συσκευή που χρησιμοποιείται στα υδρυγραφικά ή ωκεανογραφικά πλοία, με την οποία μετριέ ται η θερμοκρασία τού θαλάσσιου νερού καθώς κλιμακώνεται κατά βάθος.

θερμογόνος, -ος. -ο 11811] (λόγ.) 1. το σώμα που δημιουργεί θερμότητα · **2.** αυτός που αυξάνει την ποσότητα των θερμίδων: ~ ***συντελεστής.*** - **θερμογονία** (η).

[Γ.τυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermogene], **θερμογράφος** (υ) [18941 ΦΥΣ. το όργανο που καταγράφει τις θερμο- κρασιακές μεταβολές (λ.χ. σε φυσικά στοιχεία. όπο>ς ο αέρας, το νερό κ.λπ.).

|ι ::τυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermographe]. **θερμοδυναμική** (η) 118871 Ιχωρ. πληθ.} φυς. Ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο εξέτασης τη θερμότητα ως ενεργειακό φαινόμενο και τη μεταβολή της σε ποικίλες μορφές ενέργειας. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θερμότητα.***

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermodynamique]. **θερμοδυναμικός,** -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τη θερμυδυναμι- κή: - ***εστίες / σύστημα.***

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thermodynamique). **θερμοηλεκτρικός,** -ή,-ό L1869J αυτός που σχετίζεται ή στηρίζεται στις αρχές τού θερμοηλεκτρισμού: - ***φαινόμενο / σταθμός*** (εργοστάσιο στο οποίο παράγεται ηλεκτρικό ρεύμα με τη μέθοδο τής μετατροπής τής θερμικής ενέργειας σε ηλεκτρική) / ***ενέργεια.***

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermo-electriquej. **θερμοηλεκτρισμός** (ο) [1840} {χωρ. πληθ.} υ τυμέας τής ηλεκτρολογίας που μελετά την επίδραση τής θερμότητας και των μεταβολών της στα ηλεκτρικά φαινόμενα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θερμότητα.***

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermoelectriciiej. **θερμοηχομονωτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη μόνωση από θερμότητα και ήχο ταυτόχρονα: ~ ***ρολά / κουφώματα.***

[ι:ί ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. heat / sound-proofing}, **θερμοθάλαμος** (ο) [189!) {θερμοθαλάμ-ου | -ων. -ους} ο χώρος ηλεκτρικής κουζίνας, όπου μπορεί κανείς να θερμάνει φαγητό ή να το διατηρήσει ζεστό, χωρίς να ανάψει τον φούρνο ή τις εστίες, **θερμοθεραπεία** (η) |1894] {θερμοθεραπειών} η θεραπευτική αγωγή πυυ βασίζεται στην ευεργετική για τον ασθενή χρησιμοποίηση τής θερμότητας.

|ι:ι ΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermotherapic]. **θερμοκέφαλος,** -η. -ο [1844[αυτός πυυ εξάπτεται εύκυλα: ***διάφοροι ευθννονται για τα επεισόδια*** συν. θερμόαιμος, οξύθυμος, ευερέθιστος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θερμότητα.***

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. hot-head|. **θερμοκήπιο** (τυ) [18561 {θερμυκηπί-ου | -ων} ο προστατευτικά κλεισμένος χώρος, που χρησιμοποιείται για την καλλιέργεια φυτών υπό τεχνητές συνθήκες και την προστασία τους από δυσμενείς κλιματο- λυγικές συνθήκες· ΦΡ. *φαινόμενο τού θερμοκηπίου* το φαινόμενο τής διαρροής μεγάλης ποσότητας θερμότητας από τα ανώτερα στρώματα τής ατμόσωαιρας. πυυ έχει ως απυτέλεσμα την ανατροπή τής θερμυκρασιακής ισορροπίας τού πλανήτη. — **θερμοκηπιακός,** -ή, -ό. ^ ΙΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.*

ΙΕΤΥΜ. < ***θερμό-*** + ***-κήπιο*** < ***κήπος,*** απόδ. τού γαλλ. serre (chaud) < μτγν. λατ. serrare «κλείνω, σφραγίζω». Η φρ. ***φαινόμενο τού θερμοκηπίου*** αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. greenhouse effect}, **θερμοκινητήρας** (ο) κινητήρας που λειτουργεί με θερμότητα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο. < γαλλ. moteur thermique|. **θερμοκοιτίδα** (η) γυάλινη και διαφανής συσκευή, όπου τοποθετούνται τα βρέφη που γεννήθηκαν πρόωρα, για λόγους προστασίας τους από μολύνσεις και για να υποστηρίχΟεί η σωματική τους ανάπτυξη. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θερμότητα.***

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. incubatorj. **θερμοκρασία** (η) {θερμοκρασιών} τυ μέτρο προσδιορισμού τής θερμότητας: ***η εσωτερική*** - ***τού ανθρώπινου σώματος κυμαίνεται φυσιολογικά γύρω στους 37°C || μεγάλη / υψη?^ή / χαμη/.ή ~ || ανεβάζω! κα- τεβάζο) τη ~ || ~ πήξεως / τήξεως / υγροποιήσεως ||*** ΓΟ ***νερό βράζει σε ~ IOO'-CW- δωματίου.*** **θερμοκρασιακός,** -ή. -ό **[J**897**1. •'ΣΧΟΛΙΟ** λ. ***θερμότητα.***

[ΕΤΥΜ. < ***θερμό-*** + ***-κρασία*** < αρχ. ***κράσις*** «ανάμειξη - θερμότητα τού ατμοσφαιρικού αέρα», απόδ. τυύ γαλλ. temperature < λατ. temperatura tempero «αναμειγνύω (υγρά)». Η λ. είναι άσχετη με το μτγν. ***θερμοκρασία*** «ανάμειξη θερμού ποτού»), **θερμόλουτρο** (το) 118971 λουτρό με θερμό νερό, που γίνεται συνήθ. για την ανακούφιση ή/και τη θεραπεία από διάφορες ασθένειες.

[ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. bain chaud}. **θερμόλυση** (η) i-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} ΧΗΜ. η διάσπαση ή αποσύνθεση σώματος ή ουσίας ως απυτέλεσμα μεταβυλής τής θερμοκρασίας τους ΣΥΝ. θερμική διάσπαση.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thermolysis], **θερμομαγνητισμός** (υ) {χωρ. πληθ.} ΦΥΣ. Ο μαγνητισμός που προ- καλείται στα αγώγιμα υλικά υπό την επίδραση τής θερμότητας. — **θερμομαγνηπκός,** -ή. -ό.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermomagnetismej.

θερμομέτρηση (η) ♦ θερμομετρώ

θερμομετρία (η) {χωρ. πληθ.} ΦΥΣ. ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μέτρηση θερμοκρασιών, χρησιμοπυιώντας ειδικά όργανα (θερμόμετρα).

Ιγ.τυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thermometrie]. **θερμομετρικός,** -ή, -ό [1845] αυτός που σχετίζεται με τη θερμομετρία (βλ.λ.) ή το θερμόμετρο (βλ.λ.)· ΦΡ. (α) φυς. *Θερμομετρική κλίμακα* κλίμακα μετρήσεως τής θερμοκρασίας των ζωντανών σωμάτων ή τού περιβάλλοντος (β) ΙΑΠ>.*θερμομετρικό διάγραμμα* γραφική παράσταση που απεικονίζει την πυρεία τής θερμοκρασίας τού σώματος

τού ασθενούς.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ihermometriquej. **θερμόμετρο** (το) [17661 {Οερμομέτρ-υυ | -ων) **1.** το όργανο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τής θερμοκρασίας και πυυ στη γνωστότερη μορφή του αποτελείται από μικρό γυάλινο (διαφανή) μακρόστενο σωλήνα με σχεδιασμένη θερμομετρική κλίμακα και με ποσότητα ερυθρού υδραργύρου στο εσωτερικό του. ο οποίος ανεβαίνει ανάλογα με τη θερμοκρασία τού σώματος μέσα σε τριχοειδή εσωτερικό σωλήνα υπό μορφήν στήλης, δείχνοντας τη θερμοκρασία τού σώματος ή τού περιβάλλοντος, τής ατμόσφαιρας: γο - *δείχνει τον πυρετό* I| *βάζω / βγάζω τυ* ~ || *η?.εκτρικό [1] ψηφιακό* ~ || *κατεβάζω το* - (το τινάζω με απότομη κίνηση, μετά από θερμομέτρηση, ώστε η στήλη τυύ υδραργύρου να πέσει στυ αρχικό της σημείο) 2. (μτφ.) ο βαθμός εντάσεως: το *πολιτικό ~ δείχνει ότι θα επΟ.θει έκρηξη** φρ. ***ανεβαίνει το θερμόμετρο*** για αυξανόμενη ένταση: ~ *στην πολιτική σκηνή τού τόπου* || ~ *στις σχέσεις των δύο χωρών.* ^ σχολιο λ. *θερμότητα.*
[ΠΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thcrmometrc], **θερμομετρώ** ρ. μετβ. 11888] {θερμομετρείς... | θερμυμέτρη-σα. -υύμαι. -ήθηκα. -ημένος) (κυριολ.) μετρώ τη θερμοκρασία (συνήθ. ασθενούς): ο *ασθενής πρέπει να θερμομετρείται τρεις φορές την ημέρα.* – **θερμομέτρηση** (η) 11894J. **θερμομηχανικός,** -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τις θερμικές και μηχανικές ιδιότητες το>ν υλικών, εφόσον αυτές εκλαμβάνονται ως ενιαίο σύνολο: ~ *συσκευή.*
[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermomecaniquc). **θερμομόνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) η ειδική μόνωση κατασκευών ή χώρων (λ.χ. ψυκτικού θαλάμου, βιομηχανικής εγκατάστασης. κτηρίου, κατοικίας κ.λπ.) για την αποτροπή τής μεταβολής τής θερμοκρασίας στο εσωτερικό τους λόγω τής ανταλλαγής θερμότητας με το περιβάλλον (λ.χ. για να διατηρείται η ψύξη σε ψυκτικό θάλαμο ή να μη χάνει τη θερμότητά της μια κατοικία)· αλλιώς *θερμική μόνωση.* – **θερμομονωτικός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τύυ γαλλ. isolation thermique]. **θερμομόρφωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) βοτ. τα ειδικά χαρακτηριστικά που εμφανίζουν διάφορα φυτά υπό την επίδραση τής θερμοκρασίας.
θερμοπαρακάλια (τα) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.-εκφραστ.) οι έντονες ικεσίες. επίμονες παρακλήσεις, **θερμοπαρακαλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {θερμοπαρακαλάς κ. -είς... | θερ- μυπαρακάλεσα) (εκφραστ.) παρακαλώ θερμώς, ικετεύω. σχόλιό λ. *παρακαλώ.*
θερμοπερατός, -ή, -ό ΦΥΣ. αυτός που επιτρέπει στη θερμότητα να περνάει από μέσα του: ~ *δομικό στοιχείο.* – **θερμοπερατότητα** (η). [ΕΤΥΜ. < *θερμό-* + αρχ. *περατός* < *περώ (-άω)* (βλ. λ. *περνώ),* απόδ. τού αγγλ. heat permeable], **θερμοπεριοδισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) βιολ. τυ φαινόμενο κατά το υπυίο παρατηρείται ευαισθησία και αντίδραση των φυτιόν στις περιοδικές (ετήσιες, εποχικές, ακόμη και ημερήσιες) μεταβολές τής θερμοκρασίας.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thermoperiodisme]. **θερμοπηγή** (η) το σημείο τής γήινης επιφάνειας από το οποίο ανα- βλύζουν θερμά υπόγεια ύδατα, η θερμοκρασία των οποίων είναι μεγαλύτερη από τη μέση αντίστοιχη των περιοχών τού Ισημερινού ΣΥΝ. θερμή πηγή.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. thermal spring|. **θερμοπίδακας** (Ο) {θερμοπιδάκων) η πηγή από την οποία αναβλύζει θερμό νερό με τη μορφή πίδακα.
[ΕΤΥΜ: Απόδ. τού αγγλ. geyser (ισλανδική λ.)), **θερμοπλαστικό** (το) υλικό, όπως τυ πυλυαιθυλένιο, που, όταν θερμαίνεται, μαλακώνει και γίνεται εύπλαστο παίρνοντας διάφορα σχήματα. και. όταν ψύχεται, σκληραίνει ξανά· χρησιμοποιείται για την κατασκευή παιχνιδιών. μπαλονιών, σωλήνο)ν. πλαστικών σάκων κ.ά. [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thermoplastic), **θερμοπληξία** (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. σοβαρότατη διαταραχή, που πρυ- καλείται από έλλειψη επαρκούς εφίδρωσης και, κατά συνέπεια, από αδυναμία αποβολής τής περισσής θερμότητας λόγω εκθέσεως σε υψηλή θερμοκρασία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.*
[ΕΓΥΜ. Απόδ. ξέν. όρου, πβ. αγγλ. heatstroke|. **θερμοπομπός** (ο) **1.** ειδικό σώμα με μεγάλη επιφάνεια, που χρησιμοποιείται για την αύξηση τής επίδρασης μιας συσκευής θέρμανσης ή ψύξης 2. (ειδικότ.) καθένα από τα μεμονωμένα σώματα που ανήκουν σε εγκατάσταση κεντρικής θέρμανσης και θερμαίνουν περιυρι- σμένυ κλειστό χώρο συν. θερμαντικό σώμα.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. iiiοππυρυΓηρε (σύγχρ. γαλλ. pompe de chaleur), νόθο σύνθ. με β' συνθ. τη λ. pompe «αντλία»]. **Θερμοπύλες** (οι) {Θερμοπυλών) **1.** ιστ. στενό μεταξύ τού όρους Καλ- λιδρομίυυ και τού Μαλλιακού Κόλπου στον νομό Φθιώτιδας, όπου το 480 π.Χ. έγινε η περίφημη μάχη. κατά την οποία οι τριακόσιοι άνδρες τού Σπαρτιάτη βασιλιά Λεωνίδα και επτακόσιοι Θεσπιείς αντιμετώπισαν μεγάλο αριθμό Περσών και έπεσαν μέχρις ενός· ΦΡ. ***φυλάσσω Θερμοπύλες*** (για κοινωνικές, ηθικές αξίες, παραδόσεις κ.λπ.) υπερασπίζομαι κάτι ιερό, σπυυδαίυ. πρυσπαθώ να το διατηρήσω αναλλοίωτο από τη φθορά **2.** χωριό κοντά στη Λαμία.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *θερμοπύ/Mi* < *θερμό-* + *πύλαι.* Σύμφωνα με ήδη αρχ. απόψεις, η τοποθεσία ονομάστηκε έτσι αφενός μεν επειδή εκεί υπήρχαν ιερές ιαματικές πηγές θερμών νερών, αφετέρου δε επειδή η μορφολογία τού εδάφους και η στενότητα τύυ περάσματος μεταξύ Θεσσαλίας και Φωκίδας είχαν καταστήσει την περιοχή «πύλη» εξαιρετικής στρατηγικής σημασίας], **θερμοπυρηνικός,** -ή, -ό ΦΥΣ. αυτός που σχετίζεται με τη σύντηξη πυρήνων ελαφρο')ν ατόμων σε εξαιρετικά υψηλή θερμοκρασία: - *ενέργεια / αντίδραση / όπλο.*
|ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. thermonuclear (νόθο σύνθ.)|. **θερμορρύθμιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.) **1.** ΒΙΟΛ. η λειτουργία τού οργανισμού των ανθριόπων και των ζώων, με την οποία εξασφαλίζεται η σταθερότητα τής θερμοκρασίας στο εσωτερικό τού σώμα- τος (ομυυΟερμία). δηλ. η ισορροπία μεταξύ πρυσλήψεως και απυβυ- λής θερμότητας 2. ΦΥΣΙΟΛ. το σύνολο των μηχανισμιόν πυυ συμβάλλουν στη σταθερότητα τής εσωτερικής θερμοκρασίας τού οργανισμού.
|ι;ί ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. thermoregulation (νόθο σύνθ.)).
θερμορρυθμιστής (ο) ο θερμοστάτης (βλ.λ.).
|ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. thermoregulator (νόθο σύνθ.)]. **θερμόρρυθμιστικός,** -ή. -ό ΦΥΣΙΟΛ. αυτός πυυ σχετίζεται με τη θερμορρύθμιση: - *κέντρο* (περιοχή τού εγκεφάλου που επιβλέπει τους μηχανισμούς τής θερμυρρύΟμισης). **θερμός** (τυ) {άκλ.) ειδικής κατασκευής δοχείο με διπλά τοιχώματα χωρίς αέρα στο μεταξύ τους κενό, που χρησιμοποιείται για τη διατή- ρηση τής υψηλής ή χαμηλής θερμοκρασίας τροφίμων ή ποτο>ν που τοπυθετύνται μέσα σε αυτό.
|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. c αγγλ. thermos (< Thermos flask, εμπορική επωνυμία) < αρχ. *θερμός].* **θερμός,** -ή. -ό (λόγ.) **1.** (για τόπους) αυτός στον οποίο επικρατούν συ- νήθ. υψηλές θερμοκρασίες: *οι - χώρες τού Νότου* συν. ζεστός αντ. ψυχρός, κρύος, παγωμένος 2. αυτός που έχει σχετικά υψηλή θερμοκρασία. που βρίσκεται μεταξύ τού χλιαρού και τού καυτού: ~ *αέρας ι λουτρό* συν. ζεστός ανί. ψυχρός, κρύος, παγωμένος 3. γεωλ. ***θερμή πηγή*** η θερμοπηγή (βλ.λ.) **4.** (συνεκδ.) αυτός που έχει την ιδιότητα να δημιουργεί θερμότητα ή να διατηρεί την υπάρχουσα θερμότητα: - *ένδυμα* συν. ζεστός 5. (μτφ.) (για συναισθήματα, εκδηλιόσεις κ.λπ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ένταση ή/και από πάθος: ~ *ενδιαφέρον/ υποστη- ρικτής* συν. ζωηρός, έντονος, φλογερός· ΦΡ. ***εν θερμώ*** *(εν θερμω)* πάνω σε συναισθηματική ένταση, όχι ψύχραιμα: *αυτές οι αποφάσεις δεν παίρνονται ~· πρέπει να ηρεμήσεις πρώτα* αντ. εν ψυχρώ 6. αυτός που δηλώνει την έντονη επιθυμία (κάποιου): - *παράκληση να κ/^είνε- τε την πόρτα καθώς βγαίνετε 7. αυτός* που φανερώνει φιλική διάθεση, που χαρακτηρίζεται από ειλικρίνεια και εγκαρδιότητα: - *ευχή / χαιρετισμός: συγχαρητήρια / συλλυπητήρια / υποδοχή / μήνυμα συμπαράστασης / χειροκρότημα* συν. ζεστός, εγκάρδιος, ειλικρινής, ολόψυχος λντ. ψυχρός, παγερός, αδιάφυρυς 8. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός τού οποίου η συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από έντονες συναισθηματικές εκδηλώσεις. που εκφράζει τα συναισθήματά του και εκδηλώνεται με διαχυτικότητα: *οι κάτοικοι των μεσογειακών χωρών εκδηλώνουν έντονα τη χαρά και τη λύπη τους και γι' αυτό χαρακτηρίζονται ~ και ανοιχτοί άνθρωποι* συν. ζεστός, διαχυτικός, εκδηλωτικός αντ. ψυχρός, συγκρατημένος. κλειστός, σφιγμένος **9.** (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που εκφράζεται με ένταση και ζωηρότητα στυν ερωτικό και κυρ. στον σεξουαλικό τομέα: - *γυναίκα / άνδρας* συν. αισθησιακός. ερο>τΐκός. σεξουαλικός αντ. ψυχρός *10. (χρώμα) που υποβάλλει το αίσθημα τής θερμότητας· κυρ. για αποχρώσεις μεταξύ κίτρινου και κόκκινου συν. ζεστός αν γ. ψυχρός · 11. ιιολιτ. ***θερμό επεισόδιο*** (α) περιορισμένης έκτασης στρατιωτική σύγκρουση ή ένα μικρής διάρκειας γεγονός πυυ οδηγεί σε μεγάλη ένταση αντίπαλες στρατιωτικές δυνάμεις και στην απειλή γενικής σύρραξης, πολέμου: *φόβοι για* - στο *Αιγαίο* (β) κάθε ένοπλη συμπλοκή: *θερμό μεθοριακό επεισόδιο μεταξύ περιπόλου και ?Μθρεμπόρων* 12. ***θερμό I ζεστό χρήμα*** βλ. λ. ζεστός. **θερμ-ά/-ώς** [αρχ.| επίρρ. σχολιο λ. *θερμότητα.*
[ΕΓΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *g*her-mo- «θερμός, ζεστός», πβ. σανσκρ. gharmah «ζέστη», αρμ. jcrm «θερμός», λατ. formus, γαλλ. four «φούρνος», ισπ. horno, αγγλ. warm «θερμός», γερμ. warm κ.ά. Ομόρρ. *θέρ-ος* (βλ.λ.), *θερ-ίζω.* Παράγ. *θερμ-άστρα, θερμό- της* κ.ά.). **θερμοσίφωνας** (ο) [1898] {σπάν. θερμοσιφώνων) οικιακή συσκευή που λειτουργεί συνήθ. με ηλεκτρισμό και χρησιμεύει στη θέρμανση νερού για υικιακή κυρ. χρήση: *ανάβω τον ~, για να πλυθώ* |[*ο - καίει πολύ ρεύμα* || *η/.ιακός ~* (που λειτουργεί αξιοποιώντας τη θερμότητα των ηλιακών ακτίνων). Επίσης (προφορ.) **θερμοσίφωνο** (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.*
[εί υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thermosiphon], **θερμοσκοπικός,** -ή, -ό |1891| **1.** φυς. αυτός που αναφέρεται στον έλεγχο των μεταβολών τής θερμοκρασίας ή στην ανίχνευση υψηλών θερμοκρασιών: ~ *χάρτης / παρατηρήσεις* 2. βιολ. αυτός που διακρίνει τη θερμότητα που ακτινοβολείται: ~ *μάτια* (τα μάτια ορισμένων κε- φαλοπόδων, που διακρίνουν τις υπέρυθρες ακτίνες).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thcrmoscopique|. **θερμοσκόπιο** (το) 11847) {θερμοσκοπί-υυ | -ων) ΦΥΣ. η συσκευή που δείχνει την ύπαρξη διαφοράς θερμοκρασίας, τις θερμοκρασιακές μεταβολές.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thermoscopej. **θερμοστάτης** (ο) {θερμοστατών) ΤΕΧΝΟΛ. η ειδική ρυθμιστική συσκευή. που χρησιμοποιείται για να διατηρεί στα επιθυμητά επίπεδα τη θερμοκρασία κλειστού χώρου ή ηλεκτρικής συσκευής: ~ *αυτοκινήτου / ψυγείου / θερμοσίφωνα* ΣΥΝ. θερμορρυθμιστής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.* –**θερμοστατικός,**-ή,-ό.
[ΕΤΥΜ. < *Οερμο-* + *-στάτης* < αρχ. *ίστημι,* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thermostatj.
θερμοσυσσώρευση (η) {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.) ΦΥΣ. η αποθήκευση θερμότητας σε σώματα με αυξημένη θερμική χωρητικότητα, τους θερμοσυσσωρευτές (βλ.λ.). **θερμοσυσσωρευτής** (ο) ΦΥΣ.-ΙΕΧΝΟΛ. συσκευή κατασκευασμένη από υλικά με μεγάλη θερμοχωρητικότητα (λ.χ. πυρότυυβλα). στα

οποία αποταμιεύει μεγάλες ποσότητες θερμότητας, ακτινοβολώντας την στο περιβάλλον και θερμαίνοντας κλειστούς χώρους. σχολιο λ. *θερμότητα.*
[ί·ΤΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ. accumulatcur dc chalcur / radiaieur a accumulation].
θερμότητα (η) Ιαρχ.| {χωρ. πληθ.} 1. φυσ. μορφή ενέργειας που με- ταφέρεται ανάμεσα σε ένα σύστημα και το περιβάλλον του ως συνέπεια τής διαφοράς θερμοκρασίας: *ακτινοβολούμενη -* || *ροή θερμότητας μέσα από υγρό* || *το ξόλο είναι κακός αγωγός τής -* jj *παραγωγή θερμότητας* 2. (α) η υψηλή θερμοκρασία που έχει ένα σώμα ΣΥΝ. ζέστη λντ. ψύχος, κρύο (β) *γηγενής θερμότητα* βλ. λ. *γηγενής* 3. υ βαθμός στον οποίο είναι κάτι θερμό: *υψη/^,ή ~* 4. φιλικότητα, εγκαρδιότητα: *η ~ τής φωνής του / τής συμπεριφοράς του.*

θερμότητα - ψύξη: κλιμάκωση. Τα επίθετα που δηλώνουν την κλίμακα από τη θερμότητα στην ψύξη είναι: καυτός -► ζεστός / θερμός * χλιαρός ♦ δροσερός * κρύος / ψυχρός -> παγωμένος.
Όλες οι λέξεις είναι ελληνικές (δεν υπάρχουν δάνεια μεταξύ τους), αναγόμενες στην Αρχ. Ελληνική. Το *καυτός* (στην Αρχαία και *καυ- στός*) παράγεται από το *καίω'* τυ *ζεστός* από το *ζέω* «βράζω» (η αρχική του σημ. ήταν «βραστός») · το *θερμός* από το αρχ. ρ. *θέρω* «ζεσταίνω». Το θερμός είναι η κατεξοχήν λέξη που εξέφρασε την έννοια τής θερμότητας και από αυτό σχηματίζονται πολλά σύνθετα και όλοι οι επιστημονικοί όροι (*θερμοκρασία. θερμόμετρο. θερμίδες. θερμόαιμος, θερμοδυναμική, θερμοηλεκτρικός, θερμοκέφαλος, θερμοκήπιο, θερμοκοιτίδα, θερμοπληξία, θερμοσίφωνας, θερμοστάτης, θερμοσυσσωρευτής, θερμοφόρα* κ.ά.). ενώ το *ζεστός* χρησιμοποιείται ευρύτερα στην κοινή καθημερινή γλώσσα. Τυ *χλιαρός (ακό αρχ.* ρ. *χλίω)* σήμαινε τον «υπόθερμο», τον «ελαφρώς θερμό» με αναφορά στο «θερμός», ενώ τυ *δροσερός* (από το δρόσος «δροσιά») τον «ελαφρώς και ευχάριστα κρύο» με αναφυρά στο «κρύος». Τυ επίθ. *κρύος* (αντί τού αρχ. επιθ. ψυχρός) σχηματίστηκε από το αρχ. ουσιαστικό (το) κρύος, από όπυυ και τυ υυσ. κρύο (πβ. ο κοντός «κοντάρι» > κοντός επίθ.). Τέλυς, το *παγωμένος,* μετοχή τού παγώνω, ανάγεται στο αρχ. πάγος (από το ρ. πή- γνυμι «πήζω»), πυυ σήμαινε τον «παγετό» (και τον στερεό, τον πηγμένο).

θερμοτροπισμός (ο) {χωρ. πληθ.) βιολ. ο προσανατολισμός των αισθητηρίων οργάνων των φυτών και η κίνηση ζώου πρυς την πλευρά από όπυυ εκπέμπεται θερμότητα ζώντος οργανισμού. ιδ. φυτικού, που οφείλεται σε μεταβολή τής θερμοκρασίας τού περιβάλλοντος. Επίσης θερμοτροπία (η). — θερμοτροπικός, -ή. -ό. fΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thermotropism!. θερμουργός, -ός. -ό αυτός που δημιουργεί θερμότητα. — θερ- μουργία (η) [μτγν.]. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός.*
[εγυμ. αρχ. < *θερμός* + *-ουργός* < *έργον].* θερμόφιλος, -η, -ο 1. (γενικότ.) αυτός που αγαπά τη θερμότητα, πυυ του αρέσει η θερμότητα αντ. ψυχρόφιλος 2. βιολ. (μικροοργανισμός, βακτήριο κ.λπ.) ικανός να ζήσει και να πυλλαπλασιαστεί σε υψηλές θερμυκρασίες (από 50°. 70° μέχρι 225³C).
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ihermophilej. θερμοφοβία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΙΡ. η παθολογική κατάσταση, κατά την οποία παρατηρείται φόβυς για τις υψηλές θερμοκρασίες.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thermophobiej. θερμοφόρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. μικρός, συνήθ. ελαστικός σάκος, που γεμίζει με θερμό νερό. κλείνει με βιδωτό πώμα και χρησιμοποιείται για τη θέρμανση τού κρεβατιύ ή τμήματος τού σώματος (των ποδιών, τής κυιλιάς κ.λπ.). καθώς και για θεραπευτικούς σκοπούς: *γεμίζω τη ~* || *βάζω τη - 2.* αντίστοιχος ηλεκτρικός σάκος, που περιέχει αντιστάσεις, συνδέεται με ρεύμα και χρησιμυπυιείται για τους ίδιους σκοπούς. ■·* σχολιο λ. *θερμότητα.*
[ετυμ. < *θερμοφόρος* (ενν. *φιάλη)* < *θερμό-* + *-φόρος* < *φέρω.* απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. hoi-water bottle], θερμοφωσφορισμός (ο) {χωρ. πληθ.) φυσ. το φαινόμενο κατά το οποίο ορισμένα υλικά εκπέμπουν φωσφυρίζυυσα λάμψη ως αποτέλεσμα θερμικής διέγερσης.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. thermoluminescence (νόΟυ σύνθ.)!. θερμοχημεία (η) {χωρ. πληθ.) ΧΗΜ. υ επιστημονικός κλάδος που μελετά θερμικά φαινόμενα, τα οποία συνδέονται με τις χημικές αντιδράσεις.
[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thermochimic]. θερμοχωρητικότητα (η) 118921 {χωρ. πληθ.} φυσ. το γινόμενο τής μάζας σώματος επί την ειδική θερμότητα τυύ υλικύυ του. τυ οποίο δείχνει πόσο εύκολα θερμαίνεται ή ψύχεται ένα σώμα. θερμώς επίρρ. |αρχ.| (λόγ.) 1. με θέρμη, με εγκάρδια αισθήματα: *σας ευχαριστώ - 2.* με έντονο, αλλά φιλικό τρόπο: *σας παρακαλώ ~ να δείξετε, επιείκεια.*
ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.* θέρος (ο) {χωρ. πληθ.) (λόγ.) ο θερισμός και η εποχή του · ΦΡ. θέρος, τρύγος, *πόλεμος* βλ. λ. *τρύγος.*
[ΕΤΥΜ. < *θέρος (το),* με μεταβολή γένους], θέρος (το) {θέρους | χωρ. πληθ.} (λόγ.) το καλοκαίρι.
[ετυμ. αρχ. < I.E. *g^hcr- «θερμός, ζεστός», πβ. σανσκρ. gharm^h «ζέστη». λατ. formus «θερμός», γερμ. warm, αγγλ. warm κ.ά. Ομόρρ. *θέρ- ετρο(ν), θερ-μός, θερ-ίζω. θερμό-της* κ.ά. ΙΙ σημ. «καλοκαίρι» τής λ. *θέρος* είναι δημιούργημα τής Ελληνικής και δεν απαντά σε άλλα Ι.Κ. ομόρριζαΙ.
Θερσίτης (ο) ο πιο άσχημος και δειλός από τους Αχαιούς που έλαβαν μέρος στον Τρωικό Ι Ιόλεμυ.
[ετυμ. αρχ. < *θέρσος.* αιολ. τ. τού *θάρσος* (βλ. λ. *θράσος, θάρρος)* + παραγ. επίθημα *-ίτης}.*

θέσει επίρρ. -► θέση

θέση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων] **1.** ο χώρος στον οποίο τοποθετείται (κάτι) · ο χώρος στον οποίο ανήκει ή ταιριάζει (κάτι): *κάθε πράγμα στη σωστή του ~* || *έβγαλες τον πίνακα από τη - του και φαίνεται το σημάδι στον τοίχο* συν. μέρος, τόπος· φρ. (α) (μτφ.) ***βάζω (κάποιον / κάτι) στη θέση του*** βλ. λ. *βάζω* (β) (μτφ.) ***βάζω τα πράγματα στη θέση τους*** τοπυθετώ ένα θέμα στη σωστή του βάση: Αοί/rdv, *για να βάλουμε τα πράγματα στη θέση τους. πρέπει να ξεκαθαρίσουμε το περιεχόμενο των εννοιών που χρησιμοποιούμε* (γ) (μτφ.) δεν **έχω** ***θέση (κάπου)*** (i) (για πρόσ.) δεν είμαι αποδεκτός, είμαι ανεπιθύμητος: *εγώ - εδώ' καλύτερα να φεύγω* (ii) (για θέματα, αντικείμενα κ.λπ.) είμαι άσχετος (με το ζήτημα), δεν έχω συνάφεια: *αυτό το παράδειγμα δεν έχει θέση εδώ* (δ) (λόγ. ως παράγγελμα) ***λάβετε*** / (λόγ.) ***λάβατε θέσεις!*** καταλάβετε τις θέσεις στις οποίες πρέπει να πάτε (ε) ***βγάζω*** (κάποιον) ***από (τη) δύσκολη θέση*** διευκολύνω κάποιον: ο *άνθρωπος προσπαθούσε να τον βγάλει απ' τη δύσκολη θέση. αλλά εκείνος επέμενε να* μιλήσει (στ) ***για μια θέση στον ήλιο*** για εξασφάλιση οικονομική, κοινο>νική κ.λπ.: οι *υποψήφιοι διαγωνίζονται -* 2. Λ(-)λ. ο χώρος μέσα στυ γήπεδυ που καλύπτει ένας παίκτης ή ο ρόλος ενός παίκτη στο σύστημα με τυ οποίο παίζει η υμάδα τυυ: *παίζει σε ~ δεξιού οπισθοφύ/.ακα ;| αυτός ο παίκτης παίζει άνετα σε οποιαδήποτε ~ τής άμυνας* 3. το χώρισμα επίπλου, η θήκη όπυυ βά- ζυυμε (κάτι): *το παλτό σου είναι κρεμασμένο στη μεσαία ~ τής ντυυλάπας* 4. (κυρ. για μέσα συγκοινωνίας, αίθουσες δημόσιων θεαμάτων και ακροαμάτο)ν. δημόσιους χώρους κ.λπ.) ο χώρος που προορίζεται για να καθίσει κανείς, στον οποίο έχει τοποθετηθεί κάθισμα: *δεν βρήκα ~ στο λεωφορείο* [| ο *νεαρός παραχώρησε τη ~ του στον ηλικιωμένο κύριο* || *έβγαλα εισιτήριο στις πρώτες ~* || *στο άνω διάζωμα τού θεάτρου όλες οι ~ είναι κατειλημμένες* || *θα σου κρατήσω / πιάσω μια ~ δίπλα μου* || *η καινούργια αίθυυσα συναυλιών είναι τριών χιλιάδων ~* || *άνετη -* συν. κάθισμα· ΦΡ. (α) ***κουνήσου από τη θέση σου!*** λέγεται σε κάποιον που ανέφερε την πιθανότητα να συμβεί κάτι κακό, προς αποτροπή τυυ (β) ***δίνω τη θέση μου (σε κάποιον)*** (i) παραχωρώ τη θέση όπου κάθομαι σε άλλυν (συνήθ. ηλικιωμένυ. ανάπηρυ κ.λπ.) (ii) (μτφ.) με διαδέχεται κάποιος: *η παλαιά τάξη πραγμάτων δίνει σιγά-σιγά τη θέση της στη νέα τοπική τάξη* 5. (σε μέσα μαζικής μεταφοράς) διαμέρισμα στυ οποίυ τοπυθετυύνται οι επιβάτες ανάλογα με την τιμή τού εισιτηρίου που πληρώνουν: *πρώτη / τρίτη / τουριστική -* 6. η δυνατότητα συμμετοχής: *κλείνω μια - για την εκδρομή* 7. η εργασιακή απασχόληση σε συγκεκριμένο χώρο (υπηρεσία, εταιρεία κ.λπ.): είναι *λίγες οι προσφερόμενες ~ στο Δημόσιο* [| *ψάχνω για καλύτερη / πιο προσοδοφόρα ~* || <5εν *απεργούσε. γιατί φοβόταν μη χάσει τη ~ του*]| *αύξηση των - εργασίας στη βιομηχανία* ΣΥΝ. πόστο 8. το συγκεκριμένο γεωγραφικό σημείο, στο οποίο βρίσκεται (κάποιος-κάτι): *το σπίτι μας βρίσκεται σε πολύ καλή -* || *η πόλη αυτή είναι χτισμένη σε προνομιούχο -\\ η γεωγραφική ~ τής χώρας μας* ΣΥΝ. τόπος, τοποθεσία 9. (μτφ.) αξίωμα ή υπηρεσία σε μια ιεραρχία: *έχει υψηλή ~ στο Λημόσιο* || *μια σημαντική ~ σε διεθνή οργανισμό* |] *από τη ~ αυτή 0α ήθελα να απευθύνω χαιρετισμό...* || *κατέχει θέση-κλειδί / νευραλγική - στο στράτευμα* || *παραιτήθηκε από τη ~ του* || *ζητώ ~ σε πανεπιστήμιο* κ.λπ. || *οργανική ~·* ΦΡ. (α) ***στη*** θέ- ***ση*** (+γεν.) αντί: *στη - τού τραυματία άσου παίζει το νέο απόκτημα τής ομάδας* (β) ***παίρνω τη θέση (κάποιου)*** (i) αντικαθιστώ (κάποιον): *όταν φύγω, θα ήθελα να πάρεις εσύ τη θέση μου* (ii) υποστηρίζω την άποψη (κάποιου): *στο συνέδριο πήρε τη θέση μου* 10. η σειρά στην οποία βρίσκεται κάποιος (α) σε κοινο)νική ιεραρχία· φρ. ***από θέσεως ισχύος*** βλ. λ. *ισχύςφ)* κόΐΝΩΜΟΛ. ***κοινωνική θέση*** μυρφή κοινωνικής στρωμάτωσης με βάση τυ γόητρο, τυ κύρυς, την υικυνυμική κατάσταση, τη δυνατότητα άσκησης εξουσίας: *η κοινωνική του ~* δεν *του επιτρέπει τέτοια συμπεριφορά* (γ) σε βαθμολογική κατάταξη: ο *Πανιώνιος* βελτίωσε *τη βαθμολογική του ~* (δ) υ κοινωνικός χο>ρυς στυν οποίο ανήκει κανείς: δεν *ξέρει να κρατάει τη - του* (δεν συμπεριφέ- ρεται όπως του ταιριάζει, συμπεριφέρεται αναξιυπρεπώς) 11. θέσε; για κάτι που ισχύει λόγο) τής αρμοδιότητας, τής εξυυσίας (κάπυιυυ): *ο υπουργός είναι ~ αρμόδιος για την επίλυση τέτοιου είδους προβλημάτων* ΑΝΤ. φύσει 12. ΣΤΡΑΤ. ο τύπος όπου βρίσκονται στρατεύματα, υ οποίος προορίζεται για πολεμικές επιχειρήσεις: *βάλλω κατά των εχθρικών ~* || *οχυρή ~* ΦΡ. ***θέση μάχης*** (i) ζώνη εδάφους, την οποία υπερασπίζεται στρατιωτική μυνάδα ή χώρυς εγκαταστάσεως μεμονωμένου οχυρώματος: οι *άνδρες τής μονάδας είχαν ταχθεί στις θέσεις μάχης* || *προκεχωρημένες -* (βλ. λ. *προκεχωρημένος)* (ii) (μτφ.) η κατάσταση ετοιμότητας: σε *- από χθες δάσκαλοι και καθηγητές για νέες απεργίες* || *τα Μ.Α.Τ'. σε ~ απέναντι στους διαδηλωτές* 13. (μτφ. για πρόσ.) η κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος: *αρνούμενος να απαντήσει στις ερωτήσεις τού δικαστή, ο κατηγορούμενος επιβαρύνει τη ~ του* || *βελτιώνω / δυσχεραίνω τη ~ μου* || *η - των μεταναστών στη Δ. Ευρώπη* || *σε άσχημη / δεινή / αξιοζήλευτη -* || *βρίσκεται σε - αναμονής εν όψει των εξελίξεων* || *βρίσκομαι στην ευχάριστη ~ να σας ανακοινώσω ότι σε έναν μήνα παντρευόμαστε* || *μετά τις εκλογές βρέθηκε σε προνομιούχο ~ αφού ψηφίστηκε από έναν ασυνήθιστα μεγάλο αριθμό ψηφοφόρων* φρ. (α) σε ***δύσκολη θέση*** (i) σε δύσκολη κατάσταση: *μετά την απόλυσή του βρέθηκε -* (ii) (ειδικότ.) σε κατάσταση στην οποία αισθάνεται κανείς δύσκολα, όχι άνετα, που δεν ξέρει πώς να αντιδράσει (κυρ. από φόβυ μήπως φερθεί απρε- πώς): *έρχομαι / με φέρνεις ~* (β) *(αν ήμουν)* ***στη θέση σου*** (αν ήμουν εγο) αντί για σένα. εγώ σε ανάλογη περίσταση: *δεν θα του* μιλου- *σα έτσι. θα ήμουν προσεκτικότερος* (γ) ***έρχομαι Ι μπαίνω στη θέση (κάποιου)*** προσπαθώ να μεταφερθώ νυερά στην κατάσταση (κάποιου). κυρ. με σκοπό να βιώσω ή να κατανοήσω τις αντιδράσεις, τη συ

μπεριφορά του κ.λπ. (συνήθ. ως προτροπή): ***έλα στη Θέση μον και πες μον (χν έχω άδικο*** (δ) ***είμαι σε Θέση να...*** έχω τη δυνατότητα, μπορώ να...: ***δεν ~ να γνωρίζω επακριβώς τι συνέβη*** || ***δεν είναι σε θέση να ανταποκρίθεί στα νέα διενρνμένα καθήκοντά του*** **14.** (μτφ.) (α) συγκεκριμένη και επεξεργασμένη πρόταση, που εκφράζει τις απόψεις και τις ιδέες κάποιου και η οποία τίθεται στην κρίση άλλων: οι ~ ***των αγροτών για τη ψορολόγησή τονς απορρίφθηκαν από τον νπονρ- γό Γεωργίας || γνωστοποίησε τις ~ του κόμματός τον για το Κνπρια- κό || υπονργείο και συνδικαλιστές εμμένουν στις ~ τονς οδηγώντας τις διαπραγματεύσεις σε αδιέξοδο*** (β) (γενικότ.) άποψη, γνώμη: ***η ~ μου στο ζήτημα αυτό είναι σαφής*** || ό'εν ***έχει συγκεκριμένες*** ~· φρ. (α) ***παίρνω θέση*** (i) κάθομαι (κάπου) (ii) διατυπώνω θετική ή αρνητική άποψη, συντάσσομαι με συγκεκριμένη πλευρά: ***πήραν ανοιχτά θέση νπέρ τής αποποινικοποίησης τής χρήσης των ναρκωτικών || ο νπονρ- γός απέφυγε να πάρει θέση για το επίμαχο θέμα*** (β) ***διαχωρίζω τη Θέση μου*** διατυπώνω διαφορετική άποψη, η τοποθέτησή μου σχετικά με ένα ζήτημα διαφοροποιείται από τον άλλων: ***δύο μέλη τού εκτελεστικού γραφείον διαχώρισαν τη θέση τους στο θέμα τής ονομασίας των Σκοπιών*** **15.** φίλος, (α) η διατύπωση και υποστήριξη με λογικά επιχειρήματα μιας άποψης, διδασκαλίας, θεωρίας κατά των αντιρρήσεων που θα μπορούσε να εγείρει κανείς σχετικά με αυτήν: ***οι 95 θέσεις τον Λονθήρον κατά τής πώλησης σνγχωροχαρτιών*** (β) (στην εγε- λιανή και κατόπιν στη μαρξιστική διαλεκτική) η πρώτη από τις τρεις φάσεις με τις οποίες συντελείται η κίνηση τού διαρκώς μεταβαλλόμενου Είναι: κάθε ιδέα ή κατάσταση, κάθε «θέση», συνοδεύεται από την «αντίθεσή» της και. τελικά, οι δύο συναιρούνται στη «σύνθεση», που τις υπερβαίνει οδηγώντας τες σε ένα ανώτερο ποιοτικά επίπεδο (γ) (στη Λογική, κυρ. την αριστοτελική) κάθε πρόταση πυυ μπορεί να συζητηθεί και πρέπει να αποδειχθεί **16.** εργασία πυυ υπυβάλλεται σε πανεπιστημιακή σχολή ή άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα για την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος ή για τον διορισμό προσώπου ο>ς μέλους τού διδακτικού προσωπικού τού ιδρύματος **17.** mltp. (στην αρχαία μετρική και μουσική) η μακρά συλλαβή τού μετρικού πυδός και το πρώτο μέρος τού μουσικού μέτρου αμ . άρση **18.** ΓΛΩΣΣ. **θέσει μακρά *συλλαβή*** (στην αρχαία Ελληνική) η συλλαβή που περιέχει βραχύ φωνήεν, το οποίο ακολυυθείται από δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή από ένα διπλό (ς, ψ. ζ) και γι* αυτό εκτείνεται σε μακρό. π.χ. στη φράση *άνδρα μοι έννεπε* (Όμηρ.) το ά(τού *άνδρα)* και το ε(τού *έννε- πε)* είναι θέσει μακρές συλλαβές αμ. φύσει μακρά συλλαβή **19.** μους. (α) (στην πολυφωνική μουσική) η κατανομή τής συγχυρδίας στις διάφυρες φωνές (β) (στα έγχυρδα με δοξάρι) το συγκεκριμένο σημείο που επιλέγεται ανάμεσα σε άλλα για την παραγωγή νότας ορισμένου ύψους, για λόγυυς ηχοχρώματος, ταχύτητας κ.λπ. (γ) το ισχυρό μέρος, ο ισχυρός χρόνος τυύ μέτρου (βλ.λ.) λντ. άρση. - (υποκ.) **θεοούλα** (η) (σημ. 4. 6). σχολιο λ. ***γνώμη.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Οέσις* < θ. *θε-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού ρ. *τί-θη-μι* (βλ. κ. *θέτω, τίθεμαι*). Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «τοποθέτηση - απόθεση», ενώ επίσης αρχ. είναι οι σημ. τού τόπου που καταλαμβάνει κάποιος ή κάτι. καθώς και τής άποψης, τής γνο>μης για συγκεκριμένυ ζήτημα. Η σημ. Ι6 αποτελεί σημασιολ. δάνειο, πβ. αγγλ. thesis, γαλλ. these κ.ά. Μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική αποτελούν αρκετές φρ.: *είμαι σε θέση να...* (< etre en etat de...), *παίρνω θέση* (< prendre position), *προνομιούχος θέση* (< endroil privilegie). *θέση ισχύος (*< position de force), *θέση-κλειδί* (< position cle), *βάζω κάποιον στη θέση τον* (< remettre queiqu'iin a sa place), *στη θέση σον* (< a ta place), *εμμένο) στις θέσεις μον* (< rester sur mes positions) κ.ά.].

-θεσία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκο')ν ουσιαστικών που σημαίνουν: 1. θέση: *τοπο-θεσία, μονο-θεσία, πολν-θεσία* 2. ότι κάποιος θέτει κάτι: *στοιχειο-θεσία, στοχο-θεσία. ονοματο-θεσία* 3. θέσπιση: *νομο-θεσία, αθλο-θεσία.*

Γετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *νομο-θε- σία*, μτγν. *νίο-θεσία),* που προέρχεται από σύνθ. σε *-θέτης* (βλ.λ.). Βλ. κ. *θέση* \.

θεσιθήρας (ο)]Ι87Ι| {θεσιθηρών} πρόσωπο που επιδιώκει (ακόμη και με αθέμιτα μέσα) να καταλάβει επαγγελματική θέση (συνήθ. στο Δημόσιυ). — **θεσιθηρία** (η) [1871 j, **θεσιθηρώ** ρ. {-είς...}. ** σχολιο λ. *προικοθήρας.*

[ετυμ. < *θέση* + *-Θήρας* < *Θήρα* (βλ.λ.)].

-θέσιος, -α. -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι αποτελείται από συγκεκριμένυ αριθμό θέσεων: *πενταθέσιο όχημα, μονοθέσιο αεροσκάφος, τριθέσιος καναπές, διθέσιο δημοτικό σχολείο.*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Ν. Ελληνικής, πυυ πρυέρχεται από το ουσ. *θέση].*

θέσμία (τα) |αρχ.| {θεσμίων} το σύνολο των θεσμών στο εσωτερικό ελεύθερης πυλιτείας· τα ήθη. τα έθιμα και οι παραδόσεις, οι γραπτοί και άγραφοι νόμοι οργανωμένης κοινωνίας.

θεσμικός, -ή. -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τους θεσμούς: ~ *πλαίσια ί φορείς / αλ?.αγές ί δικαιοδοσία* 2. οικον. *Θεσμικός επενδυτής* νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου (εταιρεία διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων, επενδυτικός οίκος, τράπεζα, ασφαλιστικό ταμείο) που επενδύει στο χρηματιστήριο.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. institutionnel].

θεσμοθέτης (ο) {θεσμοθετών) **1.** πρόσωπο που συμβάλλει στην καθιέρωση θεσμών ή συντάσσει νόμους και επιβλέπει την τήρησή τους (πβ. κ. λ. *νομοθέτης)* 2. ιχτ. *Θεσμοθέτες* (οι) οι έξι από τους εννέα ετήσιους άρχοντες στην αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία, καθήκον των οποίων ήταν να καταγράφουν και να ελέγχουν τους νόμους, πρυκει- μένου να απυφεύγνται τυχόν αντιφάσεις, καθώς επίσης και να καθορίζουν τις δίκες ή να αναθεωρούν τυχόν πεπαλαιωμένες διατάξεις (το τελευταίο ίσχυσε κατά τη μετά τον Σόλωνα εποχή). — **θεαμοθε- αία** (η) |μτγν.|.

[ιπτυμ., αρχ. < *θεσμός* + *-θέτης*, βλ. κ. *θέτω, τίθεμαι].*

θεσμοθετηση (η) |μτγν.| {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η δημιουργία θεσμού με νόμο, λ.χ. τυ δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες κ.ά. (πβ. λ. *θεσμοποίηση).*

θεσμοθετώ ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.] {θεσμοθετείς... [θεσμοθέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ 1. (αμετβ.) θεσπίζω νόμους, συντάσσω νομοθετικές διατάξεις και φροντίζω για την τήρηση και την επιβολή τους: *το κύριο καθήκον τής Βουλής στις δημοκρατικές πο/.ιτείες είναι να θεσμοθετεί* συν. νομοθετώ ♦ 2. (μετβ.) καθιερώνω με την ισχύ νόμου: *το 1982 θεσμοθετήθηκε το δικαίωμα ψήφον στα δεκαοκτώ* συν. καθιερώνω.

θεσμοποίηση (η) [1887] {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η διαδικασία κατά την οποία μια κοινωνική πρακτική παγιώνεται, τυποποιείται και γίνεται κοινωνικός θεσμός με την ομοιόμορφη επανάληψή της (λ.χ. το έθιμο) (πβ. λ. *θεσμοθέτηση).* — **θεσμοποιώ** p. |αρχ.J {-είς...}.

θεσμός (υ) **1.** πρότυπο ή κανόνας ατομικής ή συλλογικής συμπεριφοράς και δράσης, που έχει καθιερωθεί με τη συνεχή και ομοιόμορφη επανάληψη και εκ παραδόσεο)ς ή από κοινή συμφο)νία επιδιώκει σημαντικούς κοινωνικούς σκυπυύς: *οικονομικοί / πολιτικοί / θρη- σκευτικοί* ~ 2. (ειδικότ.) υπυιυδήποτε θεμελιώδες στοιχείο (νόμος, οργανισμός, αξίωμα) τής πολιτειακής οργάνωσης (π.χ. το Σύνταγμα, τα δικαστήρια, ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας κ.λπ.): *προστατεύω / θέτω σε κίνδυνο την ομαλή λειτονργία των* ~ 3. οποιοδήποτε στοιχείο έχει θεμελιώδη ρόλο στις λειτουργίες και τις δραστηριότητες τυύ κοινωνικού συνόλου και χαρακτηρίζει τη δομή μιας κοινωνίας: *ο ~ τής οικογένειας / τού γάμον / τού σχολείον / τής εργασίας / τής κάστας στην ινδική κοινωνία* 4. (συνεκδ.) οποιαδήποτε οργανωμένη δραστηριότητα έχει καθιερωθεί και έχει αποκτήσει κύρος, κυρ. μέσω τής επανάληψης: *το ετήσιο διεθνές θεατρικό φεστιβάλ έχει γίνει ~ για την πόλη μας.* —**θεσμικ-ά** /**-ώς** επίρρ. Ιετυμ. αρχ. < θ. *Θε-* (< *dh9-). συνεσταλμ. βαθμ. τού ρ. *τί-θη-μι* (πβ. απρφ. τι-θέναι) με επίθημα *-σμός* (βλ. λ. θέτω). Παρόμοιο μορφολογι- κό σχηματισμό συναντούμε και σε κελτ. τύπους, λ.χ. αρχ. ιρλ. deidmea, ουαλ. deddf. Η λ. *θεσμός* είχε αρχικώς τη σημ. των νόμων που τείθεντο σε επιγραφές, για να είναι ορατοί στους πυλίτες. Στην αττ. διάλεκτο η λ. έλαβε τη σημερινή σημ.. δηλώνοντας τον κανόνα δικαίυυ ή τυ εξυυσιαστικό όργανο πυυ γίνεται καθεστώς διά νόμυυ. Βλ. κ. *προθεσμία].*

Θεσμοφόρια (τα) {Θεσμοφυρίων} ιιτ. γιορτή με την οποία τιμούσαν οι γυναίκες τη θεά Δήμητρα στην αρχαία Ελλάδα.

[ι-γγυμ. αρχ., εορτή προς τιμήν τής *θεσμοφόρον Δήμητρος,* εφόσον η θεά Δήμητρα εθεωρείτυ θεματοφύλακας των παραδόσεων και των θεσμών].

θεσμοφύλακας (ο/η) Ιμτγν.| {(θηλ. γεν. θεσμοφύλακος) | θεσμοφυλάκων) υ φύλακας των θεσμο)ν, των νόμων.

θεσούλα ιη) ► θέση

θεσπέσιος, -α. -ο εξαιρετικά ωραίος, θεϊκά ωραίος: ~ *γνναίκα / έργο / θέαμα / άρωμα* ΣΥΝ. θαυμάσιος, έξοχος, υπέρυχυς. θείυς ΛΝΤ. απαίσιος, ελεεινός, φρικτός. — **θεσπέσια / θεσπεσίως I** αρχ. **(** επίρρ. [Γ.ΤΥΜ. αρχ. < **θέσ-σπ-ετος* < *θεσ-* (< *θεός.* βλ.λ.) + *-σπ-ετος* (πβ. αρχ. *άσπετος* «ατελείοιτος», αρχική σημ. «ανείπωτος») < θ. *σπ-* πυυ απαντά στον αόρ. β' *ένι-σπεΐν* τυύ ρ. *έννέπω* «διηγούμαι, αναγγέλλω» < *εν-* (με μετρικό διπλασιασμό τού -ν-) + I.E. **sckʷ-* «λέγω. μιλώ», πβ. αρχ. σλαβ. sociti «παρατηρώ, υποδεικνύω», λατ. in-seque «πες» (προ- στ.). γερμ. sagen. αγγλ. say κ.ά. Σύμφωνα με την ετυμολογία αυτή. η λ. *θεσπέσιος Qo.* σήμαινε αρχικά τον θεόπνευστο, τον εμπνευσμένο από θεό και, κατ' επέκταση, τον εξαιρετικό, τον θαυμάσιο].

θεσπίζω ρ. μετβ. {θέσπισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] καθιερώνω με νόμο (ενν. θεσμό): *η κνβέρνηση θέσπισε την ψήφο στα 18 χρόνια* ΣΥΝ. θεσμοθετώ, νομοθετώ.

|ΕΓΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «προφητεύω, τελώ θαύμα», < *θέσπις,* συντε- τμημένος τ. τού επιθ. *θεσπέσιος* (βλ.λ.)].

Θέσπις (ο) ΙΘέσπιδος} αρχαίος Έλληνας δραματικός ποιητής (6ος αι. π.Χ.), πρόδρομος τής τραγωδίας· δίδαξε πρώτος δράμα καθιερώνοντας τον πρώτο υποκριτή σε διάλογο με τον χορό· ΦΡ. *άρμα Θέσπιδος* βλ. λ. *άρμα.*

Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < επίθ. *θέσπις* «θεόπνευστος», συντετμημένος τ. τυύ επιθ. *θεσπέσιος* (βλ.λ.)].

θέσπιση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων] η καθιέρωση με νόμο.

θέσπισμα (το) [αρχ.] {θεσπίσμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** (γενικά) ό.τι αποφασίζεται από κυβερνητική ή άλλη εξουσία και έχει ισχύ νόμου 2. απόφαση τής συγκλήτου πανεπιστημιακού ιδρύματος · 3. ΝΟΜ. *κλητήριο θέσπισμα* το ειδικό δικαστικό έγγραφο που εκδίδεται από τον εισαγγελέα ή τον δημόσιο κατήγορο, με τυ υποίο ο κατηγορούμενος καλείται να παρουσιαστεί ενώπιον τού δικαστηρίου και να δικαστεί για την αξιόποινη πράξη που αναφέρεται σ' αυτό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόφαση.*

Θεσπρωτία (η) περιοχή και νομός τής Ηπείρου με πρωτεύουσα την Ηγουμενίτσα. — **Θεσπρωτός** (ο), **Θεσπρωτη** (η), **θεσπρωτικός,** -ή, -ό.

|Ρ.ΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου].

Θεσσαλία (η) γεωγραφικό διαμέρισμα στο κεντρικό τμήμα τής ηπειρωτικής Ελλάδας μεταξύ τής Μακεδονίας, τής Ηπείρου, τής Στερεάς Ελλάδας και τού Αιγαίου Πελάγους. που περιλαμβάνει τους νομούς Καρδίτσας. Λάρισας, Μαγνησίας και Τρικάλων. — **Θεσσαλός** (ο) |αρχ.|, **Θεοσαλη** (η), **θεσσαλικός,** -ή. -ό |αρχ.].

[ιπτυμ. αρχ. < *Θεσσαλός / Θετταλός / Πετθαλός.* αγν. ετύμου. πρυελ- ληνικ. λ.].

Θεσσαλιώτις (η) {Θεσσαλιώτιδ-ος, -α} (κατά την αρχαιότητα) περιοχή τής Θεσσαλίας.
[είυμ. < αρ^. *Θεσσαλιώτις, -ιδος* < Θεσσαλία!.

Θεσσαλονίκη (η) πόλη τής Κ. Μακεδονίας, η δεύτερη σε μέγεθος και πληθυσμό μετά την Λθήνα. πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νυμός Θεσσαλονίκης)* ΣΥΝ. (λογοτ.) νύμφη τού Θερμαϊκού. Επίσης (λαϊκ.) **Σαλονίκη** (βλ.λ.). — **Θεασαλονικιός** κ. (λόγ.) **Θεαααλονικέας** κ. **Θεσ- σαλονικεύς** (ο). **Θεασαλονικιά** (η), **θεασαλονικιώτικος,** -η/-ια. *ο. [f.tym. Την πόλη ονόμασε έτσι το 316/315 π.Χ. ο Μακεδόνας βασιλιάς Κάσσανδρος προς τιμήν τής συζύγου του *Θεσσαλονίκης,* ετεροθαλούς αδελφής τού Μεγάλου Αλεξάνδρου. Το ίδιο το όνομα προέρχεται από τη φρ. *Θεσσαλών νίκη].* **θέσφατο** (το) {θεσφάτ-ου (-ων} **1.** (συχνά στον πληθ.) ο λόγος πυυ προέρχεται από τυν θεό (προφητεία, εντολή κ.λπ.) 2. ο λόγος πυυ προέρχεται από σημαντικό πρόσωπυ και θεωρείται ότι έχει ξεχωριστή ή απόλυτη σημασία και ισχύ: *στην πολιτική δεν υπάρχουν θέσφατα· όλα κρίνονται στην πράξη.*
[F.TYM. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *θέσφατος* < *θεσ-* (< *θεός.* βλ.λ.) + *φατός.* ρ. επίθ. τού <ρημί «λέγω»].

-θέτης, -θέτριυτ λεξικό επίθημα για τυν σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν το πρόσωπο που: 1. θέτει, βάζει κάτι κάπου ή με ορισμένο τρόπο: *σκηνο-θέτης, ονοματο-θέτης, ψηφιδο-θέτης* 2. θεσπίζει κάτι: *νομο-θέτης, αθλο-θέτης* 3. (γενικότ.) κάνει κάποια ενέργεια: *συν-θέ- της, κατα-'θέτης, ταξι-θέτης. καρακατα-θέτης.*
[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *θεσμο-θέ- της, άθλο-θέτης*), που προέρχεται από το ρ. *τίθημι* (βλ. κ. *θέτω)*\. **θετικισμός** (ο) [1874[[χωρ. πληθ.[Ι.φιλοχ. θεωρία που εισήγαγε ο Αύγουστος Κυντ (1798-1857) και πρεσβεύει ότι η γνώση τής πραγματικότητας πρέπει να βασίζεται στα εμπειρικά δεδομένα, θεωρεί έγκυρες γνώσεις μόνο αυτές που παρέχει η (εφαρμοσμένη) επιστήμη και διδάσκει την παραίτηση τού ανθρώπινου πνεύματος από την προσπάθεια να κατανοήσει την ουσία των πραγμάτων συν. ποζιτιβισμός 2. υ τρόπος σκέψης και η στάση ζωής που λαμβάνει υπ' όψιν και αξιολογεί τα γεγονότα αυτά καθ' αυτά, χωρίς να τους δίνει προεκτάσεις ή να ξεφεύγει από αυτά. — **θετικιστής** (ο), **θετικίστρισ** (η), **θε- τικιστικός,** -ή. -ό, **θετικιστικά** επίρρ.
[γ/ιυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. positivismc]. θετικός, -ή. -ό 1. αυτός πυυ δεν αφήνει περιθώρια για αμφιβολίες, που χαρακτηρίζεται από σαφήνεια και βεβαιότητα: *στην έκθεσή του παρουσίασε ~ και τεκμηριωμένες προτάσεις* || <5εν *μπορούμε ακόμη να δώσουμε καμία - πληροφορία για το συμβάν* || (κ. για πρόσ.) *δεν ήταν πολύ ~ σις απαντήσεις του·* ίσως *να αμφέβαλλε και ο ίδιος* 2. (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και φερεγ- γυότητα, που εμπνέει εμπιστοσύνη: *μπορείς να βασιστείς σε αυτόν, είναι - άνθρωπος* 3. (α) αυτός που έχει επαφή με την πραγματικότητα, που διαπνέεται από πνεύμα ρεαλισμού: *~ αντίληψη τής ζωής* ΣΥΝ. ρεαλιστικός, πρακτικός αντ. χιμαιρικός (β) *Θετικές επιστήμες* τα μαθηματικά. η φυσική, η χημεία και υι τεχνικές επιστήμες, καθώς επίσης και όλοι οι κλάδοι και οι υποδιαιρέσεις τους, κατ' αντιδιαστολή προς τις θεωρητικές ή επιστήμες τού ανθρώπου (γ) φιλΟΣ. *Θετική φιλοσοφία* η φιλοσοφική θεωρία πυυ απορρίπτει τη μεταφυσική, ο θετικισμός (βλ.λ.) λντ. ιδεαλισμός · **4.** (α) καταφατικός: <5εν *έδωσε - απάντηση στο αίτημά μου* λντ. αποφατικός, αρνητικός (β) ιατρ. θετικό *(αποτέλεσμα)* το αποτέλεσμα ανάλυσης ή εξέτασης, που αποδει- κνύει ότι υπάρχει στον οργανισμό τυ στοιχείο για το οποίο έγινε η διαδικασία αντ. αρνητικό (αποτέλεσμα) (γ) φωϊόγρ. *Θετική εικόνα* η εικόνα που παράγεται από το αρνητικό φιλμ και αποδίδει τα φωτο- γραφιζόμενα αντικείμενα με τα κανονικά τους χρώματα 5. (λόγ.) ευνοϊκός, καλός: *~ αποτέλεσμα / ρόλος / επιρροή ι πρότυπο / συμβολή / συνεισφορά* || *βλέπω τη ζωή από τη ~ της πλευρά* || *σκέφτομαι με - τρόπο· δεν κάνω αρνητικές σκέψεις* || *μας μετέφερε μια ~ εικόνα για την πορεία των συνομιλιών* |[*η πορεία τής εταιρείας είναι ~. αφού φέτος πέτυχε υψηλά κέρδη σε σχέση με πέρυσι* ΣΥΝ. επωφελής, ευνοϊκός αντ. επιζήμιος, βλαβερός, αρνητικός · 6. μαθ.-φυς. Οαριθμός (ή παράσταση) που είναι μεγαλύτερος τού μηδενός και που λαμβάνει το πρόσημο (+): *~ αριθμός / βαθμός / θερμοκρασία / επιτάχυνση / ένδειξη* αντ. αρνητικός (πρόσημο: -) 7. φυς. (α) αυτός που διαθέτει λιγότε- ρα ηλεκτρόνια από όσα υπάρχουν στην κατάσταση της ηλεκτρικής ουδετερότητας (β) *θετικό φορτίο* ηλεκτρικό φορτίο, που αναπτύσσεται με την τριβή γυάλινης ράβδου ή ηλέκτρου πάνω σε μάλλινο ύφασμα αντ. αρνητικό φορτίο (γ) *Θετικός πόλος* (λ.χ. μπαταρίας) ο πόλος που έχει θετικό ηλεκτρικό φορτίο αντ. αρνητικός πόλος 8. γλωσσ. *Θετικός (βαθμός)* υ πρώτυς βαθμός, δηλ. ο αρχικός τύπος επιθέτων και επιρρημάτων, από τον οποίο κανονικά σχηματίζονται, με την προσθήκη ειδικών καταλήξεων, τα παραθετικά τους. δηλ. υ συγκριτικός και ο υπερθετικός βαθμός, π.χ. θετικός: *σοφός,* συγκριτικός: *σοφότερος.* υπερθετικός: *σοφότατος* 9. ΝΟΜ. *θετικό Δίκαιο* τυ Λίκαιυ που υπάρχει και εφαρμόζεται σε συγκεκριμένη πολιτεία και για δεδομένη χρονική περίοδο, αντίθετα με το λεγόμενο *φι/^οσοφικό δίκαιο,* δηλ. την πραγμάτωση τής γενικής και αφηρημένης έννοιας τής δικαιυσύ- νης 10. τυιογρ. *θετικό* (το) φιλμ ή χαρτί κ.λπ., επάνω στο οποίο είναι αποτυπωμένη πανομοιότυπη η παράσταση τού προτύπου. — θετικά/-ώς [μτγν.] επίρρ.. θετικότητα (η).
Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ο αρμόδιος να υρίζει - ο σχετικός με την υιοθεσία». < *θετός. Ι/* καταφατική σημ. (κατ' αντιδιαστολή προς *το άρνητικός)* είναι μτγν., ενώ οι επιστημονικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια, πβ. γαλλ. poMtif|.

Θέτις (η) {Θέτιδ-ος, -α} μυθολ. θαλάσσια θεότητα, κόρη τού Νηλέα και τής Λωρίδας, σύζυγος τού Ιπηλέα και μητέρα τού Αχιλλέα. Επίσης **Θέτιδα.**
[εγυμ. αρχ.. πελασγ. αρχής, αγν. ετύμου].
θετός, -ή. -ό 1. (γενικά) αυτός που τέθηκε ή μπορεί να τεθεί, που υπάρχει κατόπιν απυφάσεως και επιβολής: *- νόμος / δίκαιο* αντ. φυσικός · 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που υιοθέτησε ή υιοθετήθηκε: *~ πατέρας / γονείς / γυιος / αδελφός* (από υιοθεσία).
Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «τοποθετημένος, εγκατεστημένος», < *θε-,* συνεσταλμ. βαθμ. τού ρ. *τί-θη-μι* (πβ. απρφ. *τι-θέ-ναι),* βλ. λ. *θέτω.* Π σημερινή σημ. ήδη αρχ.|.
θέτω ρ. μετβ. [έθεσα, μεσοπαθ. ενεστ. τίθεμαι (βλ.λ.), μεσοπαθ. παρατ. ετιθ-έμην. -εσο. -ετυ, -έμεθα. -εσθε, -εντο, μεσοπαθ. αόρ. ετέθην, -ης, -η... (καθημ. τέθηκα, μτχ. τεθείς, -είσα, -έν), μτχ. παρακ. τεθειμένυς. -η, -υ[(λόγ.) 1. (α) βάζω, τοποθετώ: *~ τον δάκτυλον εις τον τύπον των ήλωνφλ. λ. ήλος)* [| *~ κάποιον στο περιθώριο* (β) (συνήθ. -Ι-υπό / -f-σε) καθορίζω τη θέση ή την κατάσταση κάποιου: *~ κάποιον υπό την προστασία τού νόμου* || *μετά τις αποτυχημένες επιλογές του τον έθεσαν υπό αμφισβήτηση* || οι *δυνάμεις ασφαλείας έχουν θέσει την περιοχή υπό επιτήρηση* || *οι αρχές τής χώρας έθεσαν το κόμμα αυτό εκτός νόμου*]] *οι δύο χώρες έθεσαν το νέο κράτος υπό την προστασία τους** φρ. (α) ***θέτω (κάποιον) υπό απαγόρευση*** ΝΟΜ. (i) κηρύσσω (κάποιον) ανίκανο για δικαιυπραξία (ii) (για πρόσ.) απαγορεύω τη δράση (κάποιου) (iii) (για πράγμα) απαγορεύω τη χρήση (β) θέτω σε ***κίνηση*** αρχίζω να κινώ με εξωτερική ώθηση, βάζω σε λειτουργία· κυρ. για μηχανές. οχήματα κ.λπ. (γ) ***θέτω (κάποιον) προ των ευθυνών του*** καλώ (κάποιον) να αναλάβει πς ευθύνες του: ο *καθηγητής έθεσε τους μαθητές προ των ευθυνών τους ενόψει των εξετάσεων* (δ) ***θέτω κάτι σε εφαρμογή*** αρχίζω να υλοποιώ ένα σχέδιο: οι *σύμμαχοι έθεσαν σε εφαρμογή το σχέδιο ανατροπής τού δικτάτορα* (ε) ***θέτω (κάτι) υπ* όψιν (κάποιου)*** γνωστοποιώ (κάτι) σε (κάποιον): *έθεσαν υπ'όψιν τής διευθύνσεως τα προβ?^ήματα για την υλοποίηση τού έργου* (στ) ***θέτω σε / στην κυκλοφορία*** κυκλοφορώ κάτι: *~ ένα νέο νόμισμα* (ζ) θέτω ***τέρμα (σε κάτι)*** τερματίζω: *με τη δήλωσή του έθεσε τέρμα στις συζητήσεις για πιθανή κάθοδό του στις εκλογές* (η) ***θέτω (κάτι) κατά μέρος*** παύω να ασχολούμαι (με κάτι) προσωρινά: *έθεσαν κατά μέρος τις προσωπικές τους διαφορές προκειμένου να κατέλθουν ενωμένοι στις εκλογές* 2. (μτφ.) υποβάλλω: *- ερωτήσεις / όρους / μια πρόταση προς ψηφοφορία·* φρ. (α) θέτω θέμα */ ζήτημα επί τάπητος* βλ. λ. *τάπητας* (β) θέτω ***θέμα / ζήτημα*** (+γεν.) υποβάλλω για συζήτηση ή έλεγχο ένα σοβαρό ζήτημα: *ένας μέτοχος έθεσε ζήτημα διαφάνειας στη διαχείριση των εσόδων τής εταιρείας* [[«■*μερικοί βουλευτές τού κόμματος έθεσαν θέμα άνισης μεταχείρισής τους*» (εφημ.) || *αν ο πρόεδρος θέσει θέμα κομματικής πειθαρχίας, όλοι οι βουλευτές του θα ψηφίσουν σύμφωνα με την κομματική γραμμή* 3. ειδικότ. τυ μεσοπαθ. ***τίθεμαι*** σε διάφορες ΦΡ.. όπως (α) ***τίθεμαι επί ποδός*** (μτφ.) κινητοποιούμαι (β) ***τίθεμαι επί το έργον*** αρχίζω να ασχολούμαι με κάποιο έργο αμέσως (γ) ***τίθεμαι επί τα ίχνη (κάποιου)*** βρίσκω τα ίχνη (κάποιου), τον οποίο αναζητώ (δ) δεν ***τίθεται θέμα ί ζήτημα*** *(ως* καθη- συχαστική απάντηση) δεν υπάρχει πρόβλημα: αν *τα χρήματα που σου λείπουν είναι τόσο λίγα ~· θα σου τα δώσω εγώ.* σχολιο λ. *τίθεμαι. εκτεθειμένος, μετοχή.*
[γ.τυμ. μεσν. < αρχ. *τίθημι,* από το οποίο πλάστηκε ο μτγν. τύπος *τί- θω.* Το μεσν. *θέτω* σχηματίστηκε βαρύτονο (όπως το *τίθω)* κατά το θ. *θε-.* που γνώρισε ευρεία χρήση στα ομόρρ. (λ.χ. *θέ-σις, θε-τός. θε-σμός* κ.ά.) και στα συνηρημένα σύνθετα ρ. σε *-θετώ* (λ.χ. *ά-θετώ. οριοθετώ. νίο-θετώ, άθλο-θετώ* κ.τ.ό.), ενώ ασφαλώς συνέτεινε και η φωνητική σύμπτωση τού μτγν. αορ. *ε-θεσα* (αντί τού αρχ. *έ-θη-κα)* με τυν αόρ. ρημάτων σε *-τω* (λ.χ. *έπεσα - πίπτω, έπλασα - πλάττω* κ.ά.). Τυ αρχ. *τί-θη-μι* < **θί-θη-μι* (με *ενεστ.* αναδιπλασιασμό και προληπτική ανομνίωση) < *-θη-* < Ι.Ε. **dhe-* «τοποθετώ κάτι για να διαρκέσει. καθιστώ», πβ. σανσκρ. da-dha-mi, λατ. facio «κάνω» (αρχική σημ. '«τοποθετώ, θέτω»), γαλλ. faire. ισπ. hacer. αρχ. γερμ. tat «πράξη», γερμ. Tar, αγγλ. do «κάνω» κ.ά. Ομόρρ. *θέ-σις (-η), άνά-θη-μα, θη-μών* «θημωνιά», *θε-τός, θε-σμός, θέ-μις, θή-κη, θώ-κος* (βλ.λ.) κ.ά. Ιιολλές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική: *θέτω επί ποδός (πολέμου) (*< mctire sur pied (de guerre)), *θέτω κατά μέρος* (< mettre de cote), *θέτω επί τάπητος* (< mettre sur le tapis), *θέτω εκτός νόμου* (< meitrc hors de loi), *θέτω σε* κυκλοφορία / σε *χρήση* (< mettre en circulution/en usage), *θέτω τέρμα* (< mettre fin), *θέτω ζήτημα* (< poser une question) κ.ά.].
-θετώ λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν: 1. ότι κάποιος θέτει, βάζει κάτι κάπου ή με ορισμένο τρόπο: *οριο-θετώ, τοπο-θετώ. στοιχειο-θετώ, ναρκο-θετώ* 2. ότι κάποιος θεσπίζει κάτι: ιΟμο-θετώ. *θεσμο-θετώ, αθλο-θετώ.*
|ητυμ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *νομοθετώ.* μτγν. *νίο-θετώ),* που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-θέτης* (βλ.λ.). Βλ. κ. *θέτω].*
θεώμαι ρ. μετβ. αποθ. {θεάσαι... [εθεάθην, -ης, -η... (μτχ. θεαθείς, -είσα, -έν) κ. (καθημ.) Θεάθηκα[(λόγ.-συνήθ. στον αόρ.) με βλέπουν, είμαι σε (κοινή) θέα: *η ηθοποιός εθεάθη σε νυκτερινό κέντρο συνοδευ- όμενη από γνωστό επιχειρηματία.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *θεώμαι (-άο-)* < *θέα* (βλ.λ.)].
Θεώνη (η) γυναικείο όνομα.
[ΠΤΥΜ Θηλ. τού μτγν. κυρ. ον. *θέων. -ωνος* < αρχ. *θεός* (πβ. *Δάμων - δήμος)]. ι
θεωνυμία (η) {θεωνυμκόν} (λόγ.-σπάν.) το θεϊκό όνομα, η ονομασία θεού. Επίσης θεωνύμιο (το). σχολιο λ. *όνομα.*
ΙϋΤΥ.νί. μτγν. < *θε(ο)-* + *-ωνυμία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *ουνομα,* αιολ. τ. τής λ. *όνομα].*
θεωρείο (το) 1. καθένα από τα ιδιαίτερα διαμερίσματα αίθουσας θεαμάτων ή ακροάσεων (κυρ. σε θέατρο), πυυ βρίσκονται στα πλάγια ή επάνω, πάντοτε ψηλότερα από την πλατεία: *τα εισιτήρια για τα - είναι συνήθως φθηνότερα από τής πλατείας* [[*το - των επισήμων* 2. (ει-

δικότ.) εξέδρα τής αίθουσας τύ Κοινοβουλίου, που προορίζεται για επισκέπτες, για μη βουλευτές.
Ιετυμ. < μτγν. *θεωρεῖυν*< αρχ. *θεωρώ*\.

θεώρημα (το) |θεωρήμ-ατος | -ατα, -άτων} μαθ. κάθε πρόταση, η αλήθεια τής οποίας χρειάζεται απόδειξη: *το πυθαγόρειο ~*.
Ιιπύμ. αρχ. < *θεωρώ*\.

θεωρημένος, -η, -ο * θεωρώ

θεώρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων| 1. η εξέταση: *σύντομη ~ ενός εντύπου ι μιας εργασίας || η μελέτη του δεν αντέχει σε σοβαρή και συστηματική* - 2. ο τρόπος με τον οποίο βλέπει κανείς τα πράγματα, η οπτική γωνία: *πρόκειται για μια νέα - τού κόσμου, σύμφωνα με τα πορίσματα τής μοντέρνας φυσικής || απαισιόδοξη ~ τής ζωής*3. η επίσημη σφραγίδα ή υπογραφή που τίθεται σε έγγραφο, για να βεβαιώσει την εγκυρότητά του ή ότι ελέγχθηκε: *η ~ βιβλιαρίου υγείας από το J.K.A. / διαβατηρίου.*
ίετυμ. < αρχ. *θεώρησις* < *θεωρώ*. Η σημ. 3 αποδίδει τον διεθνή όρο visa (βλ. κ. *βίζα)].*

θεωρητής (ο) Ιμτγν.], **θεωρήτρια** (η) {θεωρητριών} υπάλληλος τού Δημοσίου πυυ είναι επιφορτισμένος με τον έλεγχο και την έγκριση δημυσίων εγγράφων.

θεωρητικολογώ ρ. αμετβ. {θεωρητικολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.)} μιλώ θεωρητικά, με ασάφειες και γενικότητες, χωρίς να αγγίζω την ουσία θέματος ή προβλήματος συν. γενικολογώ, αοριστολογώ.

θεωρητικολογία (η), **θεωρητικολόγος** (ο) [1895J.

θεωρητικοποιώ ρ. μετβ. l-είς... | θεωρητικοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} ανάγω (ζήτημα, πρόβλημα κ.λπ.) σε θεωρητική βάση, αποδίδω (γεγονότα, δεδομένα) με θεωρητικούς όρους: *μη θεωρητικοποιούμε τα πράγματα■ εδώ έχουμε να αντιμετωπίσουμε μια πολύ συγκεκριμένη περίπτωση || έχει την τάση να θεωρητικοποιεί τη συζήτηση.*

θεωρητικοποίηση (η).

θεωρητικός, -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε θεωρία: *το - υπόβαθρο τής επανάστασης / τής συζήτησης / τής άποψης* Συν. αφηρημένος ΑΝΤ. πρακτικός **2.** (ειδικότ.) (α) αυτός που εξετάζει ή εξετάζεται με την αφηρημένη σκέψη κι όχι με την παρατήρηση και το πείραμα (β) *Θεωρητικές επιστήμες* η φιλολογία, η φιλοσοφία, η νομική κ.ά., κατ' αντιδιαστολή προς τις θετικές επιστήμες αντ. θετικός (γ) μλο. *Θεωρητική αριθμητική ο* κλάδος τής αριθμητικής που ασχολείται με τις ιδιότητες και τις πράξεις των αριθμών στη γενική τους μορφή, κατ'αντιδιαστολή με την πρακτική αριθμητική, που εξετάζει τις αριθμητικές πράξεις με συγκεκριμένους αριθμούς 3. αυτός που είναι αποτέλεσμα υπόθεσης, υπολογισμού: *τα ~ κέρδη ήταν υψηλά. τα πραγματικά όμως ήταν περιορισμένα || πρόκειται για ~ κατάσταση/ συνθήκες* ΣΥΝ. φανταστικός, υποθετικός αντ. πραγματικός 4. (για πρόσ.) αυτός που ασχολείται περισσότερο με τη θεωρία παρά με την πρακτική διάσταση των πραγμάτων: *μην περιμένεις να δώσει λύ- σεις στα προβλήματα, είναι τελείως ~ άνθρωπος* αντ. πρακτικός, θετικός 5. *Θεωρητικός* (ο), *Θεωρητική* (η) (α) πρόσωπο που ασχολείται με τη θεωρία συγκεκριμένου επιστημονικού αντικειμένου: *~ τής λογοτεχνίας/ των πολιτικών επιστημών* (β) πρόσωπο πυυ ασχυλείται με ζητήματα θεωρίας (και όχι π.χ. τακτικής, πρακτικών ζητημάτων): *ο - τού κόμματος* (γ) (παλαιότ.) για πρόσωπο επιβλητικό, με εντυπωσιακή εξωτερική εμφάνιση. – **θεωρητικ-ά** / **-ώς** (μτγν.Ι επίρρ.

θεωρία (η) {θεωριών} **1.** το σύνολο προτάσεων, υποθέσεων, αρχών, ιδεών που είναι οργανωμένες σε ένα λογικό σύστημα, το οποίο περιγράφει ή και ερμηνεύει ένα φαινόμενο, γεγονός ή τρόπο δράσης: *η μαρξιστική / εγελιανή - || η - τής σχετικότητας I τού Δαρβίνου || η - τής εξέ/.ιξης || φιλοσοφική / παιδαγωγική -* |(ο *επιθεωρητής μάς ανέπτυξε τη - του για το πώς διαπράχθηκαν τα εγκ?,ήματα || η ατομική* **~· φρ.** (α) **θεωρία** *(τής) συνωμοσίας* βλ. λ. *συνωμοσία* (β) *Θεωρίης εί- νεκεν (θεωρίης είνεκεν,* Ηροδ. I, 30) για να γνωρίσο τον κόσμο βλέ- ποντάς τον. για να δο) και να μάθω. όχι όμως για πρακτικούς λόγους

η αφηρημένη διάσταση γνωστικού αντικειμένου, η ανεξάρτητη από την εμπειρία, την εξάσκηση, τις πρακτικές εφαρμογές: *~ μουσικής / μηχανικής* 3. (ειδικότ.) η γνώση τού πώς γίνεται κάτι: *περνάμε από τη ~ στην πράξη* · 4. η όψη, τυ παρουσιαστικό ΣΥΝ. θωριά· ΦΡ. (παροιμ.) *θεωρία* **επισκόπου** *και καρδία μυλωνά* για κάποιον που εξωτερικώς δείχνει σπουδαίος, αλλά στην πραγματικότητα είναι ασήμαντος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *πνεύμα.*
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «το αξίωμα, η αποστολή τού θεωρού». < *θεωρός* (βλ.λ.). Η σημ. τού φιλοσυφικύυ στοχασμού απαντά ήδη στον Πλάτωνα, ενώ η σημ. τού συστηματικού συνόλου επιστημονικών υποθέσεων (λ.χ. η θεωρία τής εξέλιξης / τής σχετικότητας) αποτελεί αντιδάν.. πβ. αγγλ. iheory, γαλλ. theorie, γερμ. Theorie κ.ά.|.

θεωρικά (τα) ισχ. (στην αρχαιότητα) τα χρήματα που καταβάλλονταν από το δημόσιο ταμείο τής Αθήνας στους άπορους πολίτες, προκειμένου να πληρώσουν το εισιτήριο των θεατρικών παραστάσεων. [ΕΤΥΜ. Πληθ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *θεωρικός*< θεωρία «παρατήρηση, θέαμα»].

θεωρός (ο) **1.** ΙΣΤ. (στην αρχαιότητα) μέλος τής επίσημης αντιπρυ- σωπίας πόλεως σε πανελλήνιους αγώνες, γιορτές ή στη λήψη χρησμού από μαντείο 2. ΕΚΚΛΗΣ. πρόσωπο αρμόδιο για τη διαφύλαξη των ιερών σκευών ναού.
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «απεσταλμένος (πρέσβυς) για συμμετοχή σε θρησκ. εορτή», < **θεά-(Γ)ορός* < *θέα* «θέαμα» + *-(Η')ορός* < *ὁρώ* «βλέπω» (πβ. κ. *θυρ-ωρός)*\.

θεωρώ ρ. μετβ. {θεωρ-είς... | θεώρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** εξετάζω: *~ την κατάσταση / το φαινόμενο 2. {α)* (ειδικότ.) διενεργώ ως αρμόδιος τους καθιερωμένους ελέγχους· (για δημόσιο έγγραφο) δίνω την έγκρισή μου για την εγκυρότητά και την ισχύ: *~ διαβατήριο / ένταλμα πληροφής* (β) προσκομίζω στις αρμόδιες αρχές δημόσιο έγ γραφο που μου ανήκει, για τον απαραίτητο έλεγχο και τη σχετική έγκριση: ~ΙΟ *διαβατήριο στη νομαρχία || - το εκ/,ογικό μου βιβλιάριο στο πρωτοδικείο || θεωρημένο δίπλωμα οδήγησης/ βιβλιάριο υγείας || θεωρημένη εξουσιοδότηση / βίζα ι απόδειξη* · **3.** (+ κατηγορούμενο) νομίζω ότι κάποιος είναι κάτι. έχω (κάποιον/κάτι) για: *πολλοί θεωρούν τον Βενιζέλο ως τον μεγαλύτερο Έλληνα πολιτικό*]| τον *~ εγκληματία || ΙΟ ~ άσχετο με την υπόθεση* [| *«όποιος είναι γεννημένος στα πλούτη, δεν μιλά ποτέ για χρήματα· τα περιφρονεί. γιατί τα θεωρεί δεδομένα»* (εφημ.) 4. (+ότΐ) είμαι τής γνώμης, νομίζω: *~ ότι στην περίπτωση αυτή έχεις δίκιο || οι περισσότεροι αναλυτές θεωρούν ότι τα νέα μέτρα έχουν αντιλαϊκό χαρακτήρα* συν. φρονώ, κρίνω, θαρρώ. [ετυμ. < αρχ. *θεωρώ (-έω),* αρχική σημ. «είμαι θεωρός», < *θεοφός* (βλ.λ.). Η λ. απέκτησε ήδη στην Αρχ. τη σημ. «βλέπω, παρατηρώ», η οποία διατηρήθηκε στο νεοελλην. *θωρώ.* Στη σημ. «εγκρίνω επίσημο έγγραφο» η λ. αποδίδει το γαλλ. viserj. **θέωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως { χωρ. πληθ.} ΘΕΟΛ. η ένωση τής ανθρώπινης φύσης με το θείο: ο *άνθρωπος έχει δημιουργηθεί με σκοπό τη -, χωρίς να είναι θείος από τη φύση του· η ανθρώπινη ψυχή είναι ικανή να θεωθεί.* – **θεούμαι** ρ. [αρχ.] {-ούσαι...}.

Θήβα (η) πόλη τής Α. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Βοιωτίας με πλούσιο ιστορικό παρελθόν. Κπίσης (παλαιότ.-λόγ.) **Θήβαι** (αι) [Θηβών].

Θηβαίος (ο) |αρχ.|. **Θηβαία** (η), **θηβαϊκός,-ή.** -ό | αρχ. | κ. (λαϊκ.) **θηβαίικος,** -η, -ο.
Ιετυμ. < αρχ. *Θήβαι* (για τη μεταβολή αριθμού βλ. λ. *Αθήνα),* αγν. ετύμου, προελλην. (μη Ι.Ή.) τοπωνύμιο (πβ. καρ. teiba «πέτρα», teba «λόφος»), Βλ. κ. *Θήβες*].

Θήβες (οι) {Θηβών} αρχαία πόλη τής Ανω Λιγύπτυυ στις όχθες τού Νείλου, πρωτεύουσα τού αρχαίου αιγυπτιακού βασιλείου στην εποχή τής ακμής του. – **θηβαϊκός,** -ή. -ό |αρχ.|.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *θήβαι* ‹ αρχ. αιγυπτ. I'a-opc «κιβώτιο». Στην αρχ. αιγυπτιακή είχε επίσης τα ονόματα Μι «πόλη» και Waset «σκήπτρο». Υποστηρίζεται βάσιμα ότι από την αιγυπτιακή πόλη έλαβαν το όνομά τους και *αί Θήβαι* τής Βοιωτίας, αφού ιδρύθηκαν από Φοίνικες αποίκους με επί κεφαλής τον Κάδμο |. **θηκάρι** κ. (λαϊκ.) **φηκάρι** (το) {θηκαρ-ιυύ | -ιών'} (λαϊκ.) θήκη σπαθιού ή μαχαιριού.
Ιειυ.μ. < μτγν. *θηκάριον,* υποκ. τού αρχ. *θήκη).* **θηκαρώνω** ρ. μετβ. {θηκάρω-σα. -θηκα, -μένος} βάζω (σπαθί ή μαχαίρι) στο θηκάρι του ΑΝΤ. ξεθηκαρώνω. Επίσης **θηκαρίζω. θήκη** (η) {θηκών} **1.** (γενικά) καθετί που είναι έτσι διαμορφοίμένο, ώστε μέσα του να τοποθετείται και να φυλάσσεται ένα αντικείμενο (ή σύνολο ομοειδών αντικειμένων): *η ~ τού ρολογιού ι τού περιστρόφου / του θερμομέτρου / τής φωτογραφικής μηχανής* 2. (ειδικότ.) επί- μηκες περίβλημα για την τοποθέτηση και φύλαξη λεπίδας ξίφους ή μαχαιριού ΣΥΝ. θηκάρι **3.** μεταλλικό ή πορσελάνινο κάλυμμα δοντιού (βλ. κ. λ. *κορώνα, στεφάνη).* – (υποκ.) **θηκούλσ** (η) (σημ. 1).
{ΕΤΥΜ. αρχ. < *θη-* (< dhe-) τού ρ. *τί-θη-μι* (πβ. αόρ. *έ-θη-κα),* βλ. λ. *θέτω.* Παρόμοιο μορφολογικό σχηματισμό συναντούμε και στο συνώνυμο σανσκρ. dhaka-]·

-θήκη [αρχ.] β'συνθετικό λέξεων, που δηλώνουν σκεύη, έπιπλα ή διαμερίσματα κτηρίων, τα οποία χρησιμεύουν ως χώροι στους οποίους αποθηκεύουμε, φυλάσσουμε ή εκθέτουμε σύνολα ομοειδών αντικειμένων: *κοσμηματο-θήκη. ιματιο-θήκη. ομπρελο-θήκη, οπλο-θήκη. αβγο-θήκη, βιβλιο-θήκη, μαχαιρο-θήκη, πινακο-θήκη* κ.λπ.

θηλάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {θήλασ-α. -τηκα, -μένος} (λόγ.) ♦ **1.** (μετβ.) τρέφω μωρό. δίνοντάς του τον μαστό για να πιει γάλα: *η μητέρα θηλάζει το μωρό της* ΣΥΝ. βυζαίνω, γαλουχώ λντ. αποθηλάζω, απογαλακτίζω. αποκόβω ♦ (αμετβ.) 2. (για βρέφος ή νεογνό θηλαστικού ζώου) ρουφώ γάλα από τη θηλή τού μαστού, τρέφομαι με γάλα από τον μαστό: *το γατάκι θηλάζει* ΣΥΝ. βυζαίνω **3.** (για γυναίκα) είμαι στην περίοδο, κατά την υποία τρέφω μωρό με γάλα από τον μαστό: *η γυναίκα που θηλάζει πρέπει να προσέχει τη διατροφή της.* – **θηλασμός** (υ) Ιμτγν.} κ. **θήλασμα** (το) |μτγν.].
[ετυμ. αρχ. < *θηλή).* **θηλαίος,** -α, -ο λνατ. αυτός που σχετίζεται με τη θηλή τού μαστού και γενικότ. με οποιαδήποτε θηλή τού σώματος: *~ μυς ι* άλως (βλ.λ.). |ΕΤΥΜ, Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. iheJialj. **θηλαστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τον θηλασμό **2.** βιολ. ***θηλαστικό*** (το) κάθε σπονδυλωτό ζώο. συμπεριλαμβανομένου και τού ανθρώπου, το οποίο χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μαστών στα θηλυκά άτομα για τον θηλασμό των νεογνών, καθώς και από το γεγονός ότι μέρος τουλάχιστον τού δέρματός τους καλύπτεται από τρίχες συν. μαστοφόρο.
j f.tym. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. mammal |. **θήλαστρο** (τυ) [1874} [θηλάστρ-ου] -ων} (λόγ.) **1.** δοχείο που αποτε- λείται από γυάλινη ή πλαστική βαθμολογημένη φιάλη με προσαρμοσμένη στο στόμιο ελαστική θηλή και χρησιμοποιείται στον τεχνητό θηλασμό τού βρέφους (με γάλα όχι μητρικό) συν. μπιμπερό 2. συσκευή που αφαιρεί το γάλα που απομένει στο στήθος τής μητέρας μετά τον θηλασμό, **θηλειά** (η) -► θηλιά

θηλή (η) **1.** ανατ. η μικρή στρογγυλή προεξοχή στο άκρο τού μαστού συν. ρώγα 2. μικροσκοπικός σχηματισμός στο παρέγχυμα τού νεφρού

εξέχον σημείο στον βυθό τού οφθαλμού **4.** (γενικότ.) η μικρή προεξοχή στην επιφάνεια οργάνου τού σώματος: *γλωσσική -.*
|ετυμ. αρχ. < **dhe-la* < Ι.Η. ^Ηδ«εκμυζώ, ρουφώ», πβ. λατ. telo «θηλάζω». femina «γυναίκα» (> γαλλ. femmej. filius «γυιος» (> γαλλ. fils), μέσ. ιρλ. del «μαστός», αρχ. γερμ. tila «γυναικείο στήθος» κ.ά. Ομόρρ. *θή-λυς. θη-λυ-κός, θηλ-άζω* κ.ά.}.
θηλιά κ. (λαϊκ.) **θελιά** (η) **1.** ειδικό δέσιμο σχοινιού, σπάγκου κ.λπ..

έτσι ώστε να σχηματίζεται κύκλος, ο οποίος σφίγγει όσο το επιθυμεί αυτός που δένει: ο *κρατούμενος έφτειαξε ~ με το σεντόνι του και απαγχονίστηκε* συν. βρόχος· ΦΡ. (μτφ.) *βάζω τη θηλιά στον λαιμό (κάποιου)* βλ. λ. *βάζω* 2. (συνεκδ.) παγίδα για τη σύλληψη πουλιών και μικρών θηραμάτων **3.** το διάκενο που υπάρχει κατά διαστήματα στο δίχτυ συν. βρόχι 4. το κάθε πάτημα της βελόνας στο πλεχτό και ό.τι σχηματίζεται από αυτό ΣΥΝ. βελονιά **5.** κουμπότρυπα, που σχηματίζεται με πλέγμα, από το οποίο περνά το κουμπί.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *θη/.εά* < αρχ. *θήλεια,* θηλ. τού επιθ. *θήλυς* (βλ.λ.). Η ση- μασιολ. εξέλιξη οφείλεται στο γεγονός ότι ορισμένα όργανα ή αντικείμενα είναι κατασκευασμένα έτσι, ώστε να δέχονται στο εσωτερικό τους τα συμπληρώματά τους (που ονομάζονται «αρσενικά» κατά μεταφορά από την ανατομική κατασκευή των γεννητικών οργάνων), πβ. κ. *θηλυκώνω).*

θηλιάζω ρ. μετβ. {θήλιασα} (λαϊκ.) **1.** κάνω θηλιά **2.** ταιριάζω, ενώνω δύο τμήματα μιας κατασκευής μεταξύ τους.

(ετυμ. < *θηλιά].*

θηλίτιδα (η) ιατρ. η φλεγμονή που προσβάλλει θηλή οργάνου τού σώματος, λ.χ. τού μαστού, τού νεφρού, τού δωδεκαδακτύλου, τής γλώσσας κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού νεολατ. papillitis], **θηλοειδής,** -ής, -ές I1876) Ιθηλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή;} ανατ. αυτός που έχει το σχήμα θηλής (βλ.λ.): ~ *μύες* (αυίοί που βρίσκονται στο εσωτερικό των κοιλοτήτων τής καρδιάς). σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

{ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. papiliairej. **θηλορραγία** (η) {θηλορραγιών} Ιατρ. η αιμορραγία τής θηλής τού μαστού.

[ετυμ. < *θηλή* + *-ραγία* (με διπλασιασμό τού αρχικού *-ρ-* εν συνθέσει) < θ. *-ray-,* πβ. αόρ. β' *ερ-ράγ-ην* τού αρχ. *ρήγ-νυ-μι,* βλ. κ. *ρήγμα].* **θήλυ** (το) -* θήλυς

θηλυγονία (η) {αρχ.I {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η γέννηση μόνο θηλυκών παιδιών ΣΥΝ. θηλυτοκία ΑΝΤ. αρρενογονία, αρρενοτοκία. – **θηλυγονικός,** -ή, -ό [1840], **θηλύκι** (το) {θηλυκιού | -ιών} **1.** κουμπότρυπα, που αποτελείται από μικρή θηλιά, στην οποία αγκιστρώνεται το κουμπί · 2. ειδικό εργαλείο με το οποίο συγκρατείται δέσμη χειρογράφων ΣΥΝ. θηλυκωτήρι. [ετυμ. < μεσν. *θηλύκιον,* υποκ. τού αρχ. *θηλυκός].* **θηλυκός,** -ή *(λαϊκ. -ιά).* -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το φύλο που έχει την ικανότητα να γεννά νέα άτομα τού είδους του: *~ βρέφος / ζώο / πουλί*]] *μια ~ ζέβρα* συν. (αρχαιοπρ.) θήλυς αντ. αρσενικός 2. (εκφραστ.-ειρων.) θηλυκό (το) η γυναίκα: *τα ~ δεν έχουν μπέαα* ||[*χαριτωμένο ι τετραπέρατο* **/** *πονηρό* **~** αντ. αρσενικό **3.** αυτός που ταιριάζει σε γυναίκα: *~ φέρσιμο / ντύσιμο / βλέμμα* ΣΥΝ. γυναικείος 4. (μτφ. για όργανα και εργαλεία) αυτός που φέρει κοιλότητα ή εγκοπή, μέσα στην οποία εισχωρεί αντίστοιχη προεξοχή άλλου οργάνου: *- κόπιτσα / σούστα / πρίζα* αντ. αρσενικός **5.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από γονιμότητα ιδεών, που έχει την ικανότητα να επινοεί, να εφευρίσκει: *- μυαλό* συν. γόνιμος, δημιουργικός, επινοητικός αντ. στείρος, άγονος 6. γλωσσ. (α) αυτός που ανήκει στο θηλυκό γένος: **~** *όνομα / κατάληξη* (β) *θηλυκό γένος* βλ. λ. *γένος.* – **θηλυκά** επίρρ.

Ιετυμ. *αρχ.* < *θήλυς* (βλ.λ.)]. **θηλυκότητα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των γνωρισμάτων και των ιδιοτήτων που θεωρούνται ότι χαρακτηρίζουν τη γυναικεία φύση, τον γυναικείο χαρακτήρα (η τρυφερότητα, η γλυκύτητα, η κομψότητα. η χάρη κ.ά.): *μέσα στο σκληρά ανταγωνιστικό επαγγελματικό περιβάλλον έχασε τη ~ της* αντ. αρρενωπότητα 2. (ειδικότ.) ο ερωτισμός που εκπέμπει πρόσωπο γυναικείου φύλου, το σύνολο των στοιχείων που απαρτίζουν την ικανότητα τής γυναίκας να προκαλεί ερωτική έλξη: *τα στενά μακριά φορέματα τής φετινής μόδας τονίζουν τη ~ σας* || *κινήσεις γεμάτες ~.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. feminitef. **θηλυκώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {θηλύκω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** (γενικά) εισάγω την προεξοχή (π.χ. κόπιτσας, πόρπης ή άλλου συνδετικού οργάνου) στην αντίστοιχη εσοχή της. στο θηλυκό σχήμα: *~ την τσάντα* / γο *πορτοφόλι* συν. προσαρμόζω, κουμπώνω, κλείνω αντ. ξεθηλυκώνω, ανοίγω 2. (ειδικότ. για ενδύματα) εισάγω (το κουμπί στην κουμπότρυπα) και γενικότ. συνδέω τα δύο μπροστινά άκρα τού υφάσματος. προσαρμόζοντας τα κουμπιά, τις πόρπες, τις κόπιτσες κ.λπ. τού ενός στις κατάλληλες υποδοχές τού άλλου ΣΥΝ. κουμπώνω αντ. ξεκουμπώνω ♦ **3.** (αμετβ.) (για προεξοχή) εισχωρώ και προσαρμόζομαι στην αντίστοιχη εσοχή. – **θηλύκωμα** (το).

{F.ΤΥΜ. μεσν. < *θη?.υκιον* | . **θηλυκωτήρι** (το) {θηλυκωτηρ-ιού } -ιών} (λαϊκ.) **1.** πόρπη που χρησιμοποιείται ως εξάρτημα τής γυναικείας ενδυμασίας συν. καρφίτσα, περόνη 2. όργανο που χρησιμεύει στο κούμπωμα των παπουτσιών ή άλλων τμημάτων τής ενδυμασίας ΣΥΝ. κουμπωτήρι. Επίσης **θηλυκω- τάρι.**

[ΕΤΥΜ. < *θηλυκώνω* + *-τήρι,* πβ. κ. σουρώνω - *σουρωτήρι*]. **θηλυμανής,** -ής, -ές {Θηλυμαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που αισθάνεται ασυγκράτητο ερωτικό πάθος για τις γυναίκες συν. γυ- ναικάς. –■ **θηλυμανία** (η) {μτγν.}.

|ι ::τυμ. μτγν. < *θη?*υ-* + *-μανής* < *μαίνομαι).* **θηλυμορφία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. το φαινόμενο κατά το οποίο θηλυκά σωματικά χαρακτηριστικά και ιδιότητες επικρατούν σε αρσενικό οργανισμό.

[ΕΤΥΜ, < αρ^. *θη?.όμορφος* < *θη?.υ-* + *-μορφος* < *μορφή).* **θηλυπρεπης,** -ής, -ές {θηλυπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· θηλυπρεπέστ- ερος. -ατος} 1. αυτός που αρμόζει στις γυναίκες, στο γυναικείο φύλο: *~ ντύσιμο / ύφος / ήθος* συν. γυναικοπρεπής, γυναικείος αντ. ανδρο πρεπής 2. (μειωτ. για άνδρες) αυτός που υιοθετεί τους τρόπους και τη συμπεριφορά γυναίκας συν. γυναικωτός λντ. αρρενωπός 3. (μτφ.- σπάν.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μαλθακότητα και τρυφηλότη- τα ή από δειλία και ατολμία. – **θηλι/πρεπώς** επίρρ., **θηλυπρέπεια** (η) 11862}. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ, μτγν. < ***Οηλυ-*** + ***-πρεπής*** < ***πρέπω].*** **θήλυς,** -εια, -υ {θήλ-εος {-εις (ουδ. -εα). -έων (θηλ. -ειών)} (αρχαιοπρ.)

(γενικά) αυτός που σχετίζεται με τυ γυναικείο φύλο. θηλυκός συν. γυναικείος λντ. άρρην **2.** (η γεν. ***Οηλέων*** ως προσδιορισμός εκπαιδευτικών ιδρυμάτων) π.χ. *γυμνάσιο θηλέων* το γυμνάσιο που προορίζεται αποκλειστικά για κορίτσια ΑΝΤ. (γυμνάσιο) αρρένων.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. ***θήλυς*** < *dhc-lu- < i.E. *dhe- «εκμυζοΥ ρουφώ», πβ. σανσκρ. dhartK λατ. telo «θηλάζω», femina «γυναίκα» Ο γαλλ. femme), filius «γιος» (> γαλλ. fils), αρχ. γερμ. lila «γυναικείο στήθος» κ.ά. Ομόρρ. ***θη-λ,ή, θη-λυ-κός. θηλ-άζω*** κ.ά.). **θηλυτοκία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η γέννηση μόνο θηλυκών τέκνων συν. θηλυγονία ΑΝΤ. αρρενογονία, αρρενοτοκία **2.** βιολ. η ιδιότητα ορισμένων ζωικών οργανισμών (κυρ. εντόμων και σκουληκιών) να παράγουν συστηματικά θηλυκά άτομα με παρθενογένεση. – **θηλυτόκος,** -ος. -ο Ιαρχ.], **θηλυτοκώ** ρ. Ιαρχ.} {-είς...}.

Ιετυμ. αρχ. < ***θηλυτόκος*** < ***θηλυ-*** + ***τόκος*** (βλ.λ.)}. **θήλωμα** (το) J1879J {Οηλώμ-ατος | -ατα. ***-άτων}*** JATP. καλοήθης όγκος που αναπτύσσεται στο δέρμα ή άλλα όργανα (χοληδόχο, ουροδόχο κύστη κ.λπ.).

[ΕΤΥΜ. < ***θηλή.*** απόδ. τού γαλλ. papillomej. **θηλωμάτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως **[** -ώσεις. -ώσεων} ιατρ. **1.** η ύπαρξη θηλωμάτων 2. αφροδίσιο νόσημα που προκαλείται από ιό' μπορεί να εντοπίζεται στο πέος. το αιδοίο ή στον πρωκτό· κοινώς ***κονδυλώματα*** (βλ. λ. ***κονδύλωμα).***

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. papillomatosis], **θημωνιά** (η) ο σωρός που σχηματίζεται από θερισμένα στάχυα ή χόρτα πιασμένα σε δεμάτια.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *θημών (ό)*« σωρός ·> < θ. *θη-,* που απαντά στο ρ. *τί- θη-μι,* βλ. κ. *θέτω. τίθεμαι].* **θημωνιάζω** ρ. αμετβ. [μεσν.] (θημώνιασ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) μαζεύω θερισμένα στάχυα ή χόρτα και τα στοιβάζω σε δεμάτια, φτειά- χνω θημωνιές. – θημώνιασμο (το).

Θήρα (η) **1.** νησί των Ν. Κυκλάδων Ν. τής Ίου, γνωστό για το ενεργό του ηφαίστειο· αλλιώς ***Σαντορίνη 2.*** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού· αλλιώς ***Φηρά*** (τα). – **Θηραίος** (ο). **Θηραία** (η), **θηραϊκός,** -ή. -ό (βλ.λ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, που έλαβε την ονομασία του από τους Λακεδαιμονίους αποίκους του. οι οποίοι είχαν αρχηγό τον Θήρα. Προηγουμένως η νήσος ονομαζόταν ***Καλλίατη*** εξαιτίας τής εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς της. Κατά τη μεσαιωνική περίοδο τής φραγκικής κατοχής, το νησί απεκαλείτο επίσης ***Σαντορίνη*** (< ιταλ. Sunra Irene «Αγία Ειρήνη»), από ομώνυμο ναΐσκο. Η ονομασία αυτή απαντά ήδη το 1153}.

θήρα (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** το κυνήγι: ***στις προστατευόμενες περιοχές απαγορεύεται η*** - *2.* (συνεκδ.) οτιδήποτε συλλαμβάνεται και θανατώνεται κατά το κυνήγι: ***τα βουνά μάς προσφέρουν πλούσια*** - ΣΥΝ. λεία, θήραμα, θήρευμα. κυνήγι 3. (μτφ.) η συστηματική επιδίωξη: ***η*** ~ τού ***κέρδους*** ΣΥΝ. κυνήγι, άγρα. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***θήρ (ό)*** «άγριο ζώο» < I.E. *ghwer-, πβ. λατ. ferus (> γαλλ. fier «υπερήφανος»), ferox «άγριος», γαλλ. feroce, ισπ. feroz κ.ά. Ομόρρ. ***θηρ-ίο(ν). θηρ-εύω, θήρ-αμα, πάν-θηρ(ας)*** κ.ά.|. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα.***

θηραϊκός, -ή, -ό [μτγν.Ι (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τη νήσο Θήρα: ~ ***οίνος / τοπίο*** ΣΥΝ. (καθημ.) σαντορινιώτικος, σαντορινιάς, σα- ντορινέικος **2.** ορυκτ. *θηραϊκή γη* πέτρωμα πλούσιο σε πυρίτιο και φτωχό σε ασβέστιο, τα υλικά τού οποίου εκτινάσσονται κατά τη διάρκεια ηφαιστειακών εκρήξεων με τη μορφή τέφρας και μύδρων και το οποίο αποτελεί άριστο δομικό υλικό, **θήραμα** (το) {θηράμ-ατος | -ατα. -άτων) ζώο που θηρεύεται ή θεωρείται κατάλληλο για Θήρα. για κυνήγι ΣΥΝ. λεία, άγρα. κυνήγι. Επίσης **θήρευμα** [αρχ.].

Ιπτυμ. αρχ. < ***θηρώ (-άω)*** «κυνηγώ» < ***θήρ.*** βλ. κ. ***Θήρα}.***

θηραματοπονία (η) {χωρ. πληθ.} η επιστημονική μελέτη και φροντίδα για τη διάσωση, την ανάπτυξη και το ελεγχόμενο κυνήγι θηραμάτων.

|τ ::τυμ. < ***θήραμα*** + ***-πονία*** < αρχ. ***πονώ*** «κοπιάζω», πβ κ. ***γεω-πονί***α{. ***-Θήρας*** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. τον κυνηγό θηράματος: ***φαλαινο-θήρας, περδικο-θή- ρας2.*** αυτόν που κυνηγάει (κάτι) με ορισμένο τρόπο: ***λαθρο-θήρας*** 3. αυτόν που συστηματικά επιδιώκει (κάτι): ***χρυαο-θήρας, προικο-θή- ρας. βαθμο-θήρας. ηδονο-θήρας, ψηφο-Θήρας.***

{ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***νυκτο-θή- ρας,*** μτγν. ***περδικν-θήρας).*** που προέρχεται από το ρ. ***θηρώ*** «κυνηγώ» *θήρα* (βλ.λ.)Ι.

Θηρεσία (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης **Τερέζα.**

[ετυμ. Βλ. λ. ***Τερέζα).*** **θηρεύσιμος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που μπορεί ή αξίζει να γίνει αντικείμενο κυνηγιού: ***η πέρδικα είναι ~ είδος*** συν. αγρεύσιμος.

θηρευτής (ο) [αρχ.}, **θηρεύτρια** (η) {θηρευτριών) (λόγ.) **1.** πρόσωπο που επιδίδεται στο κυνήγι, στη Θήρα συν. κυνηγός **2.** (μτφ.) πρόσωπο που επίμονα αναζητεί ή επιδιώκει (κάτι): *~ **σκανδ'άλ,ων.*** **θηρευτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.) (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με το κυνήγι: *- **μέθοδος*** ΣΥΝ. κυνηγετικός **2.** *θηρευτική* (η) η τέχνη τού κυνηγιού συν. Θήρα. – **θηρευτικ-ά** / **-ώς** επίρρ. ,

θηρεύω ρ. αμετβ. κ. μετβ. |θήρευ-σα, -θηκα, -μένος! (λόγ.) ♦ **1.** (αμετβ.) ασχολούμαι με το κυνήγι: *συνέ/.αβαν αγροφύ?Μκα να θηρεύει παρανόμως* ΣΥΝ. κυνηγώ ♦ (μετβ.) 2. κυνηγώ: ~ *κρυκοδίλυυς για το δέρμα τους* 3. (μτφ.) επιδίδομαι σε έντονη αναζήτηση, επιδιώκω με πάθος και επιμονή (κάτι): *στις προεκλογικές περιόδους όλα τα κόμματα θηρεύουν ψήφους* ΣΥΝ. επιζητώ, κυνηγώ).

|1·ΐΥΜ. αρχ. < *θήρ* «άγριο ζω'ϋο». βλ. κ. *Θήρα*|.

-θηρία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκιόν ουσιαστικών που σημαίνουν: **1.** το κυνήγι, τη Θήρα: *φαλαινυ-θηρία2.* τον τρόπο με τον οποίο γίνεται το κυνήγι: */-αθρο-θηρία* 3. την επίμονη επιδίωξη (πράγματος): *βαθμυ-θηρία, προικο-θηρία. ψηφο-θηρία, ηδυνο-θηρία.* [ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα της Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *φιλο-θη- ρία*), που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-ϋήρας* (βλ.λ.)].

θηρίο (το) **1.** άγριο, επικίνδυνο, μη εξημερωμένο σαρκοφάγο ζώο: *κυνηγός άγριων* ~ τα - *βρυχώνται στα κλουβιά τους* 2. (μτφ.-εκφραστ.) πολύ οργισμένος άνθρωπος: του *μίλησα άσχημα κι έγινε* ~ || *είναι* ~ *με τον γυιο του* |] τον *έκανε* ~*με τη συμπεριφορά του* || *δεν κρατιόταν με τίποτα, ήταν* ~ *ανήμερο* 3. αλλόκοτο και τρομακτικό πλάσμα, τρομακτικό ον. *τα - τής Αποκαλύψεως* ΣΥΝ. τέρας, λάμια· (μτφ.-εκφρα- στ.) **4.** αυτός που έχει τεράστιες σο)ματικές διαστάσεις, που καταλαμβάνει όγκο και διαθέτει εκτόπισμα: *με τη γυμναστική έγινε* ~ συν. τέρας, κτήνος 5. αυτός που ανέρρωσε πλήρως, που επανέκτησε τελείως τη σωματική του ευρωστία: *σ' έναν μήνα μετά την εγχείρηση θα είσαι* - συν. περδίκι, ταύρος 6. το πολύ ζωηρό παιδί. Επίσης (λαϊκ.) **θεριό.** – (υποκ.) θηριάκι (το) (σημ. 6). +* σχολιο λ. *γκρεμός.* |ι·τυμ. < αρχ. *θηρίον,* υποκ. τού ουσ. *θήρ,* βλ. κ. *θήρα*\.

θηριοδαμαστής (ο) ΐ1821]. **θηριοδαμάστρια** (η) 11895] [θηριοδαμαστριών} πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα να δαμάζει και να *γυμνάζει* άγρια ζώα, προκειμένου να εκτελέσουν υπό την καθοδήγησή του διάφορα νούμερα σε τσίρκο. ΙΕΤΥΜ. Από5. τού γαλλ. dompteur (evv. des betes sauvages)]. θηριομαχία (η) |μτγν.] {θηριομαχιών} η μάχη μεταξύ θηρίων ή η πάλη ανθρώπου με θηρίο: *οι Ρωμαίοι οργάνωναν πολλές* ~ *προς τέρψιν τού όχλου.* – θηριομάχος (ο) |μτγν-j, θηριομαχώ ρ. [μτγν.Ι {-είς...}. θηριόμορφος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει μορφή θηρίου, που μοιάζει με θηρίο: - παραστάσεις (εικαστικές παραστάσεις που απεικονίζουν θεούς με μορφή θηρίων) ΣΥΝ. κτηνόμορφος. – θηριομορ- **φία** (η) Ιμτγν.].

θηριοτροφείο (το) Ιμτγν.} **1.** περιφραγμένος χώρος (συνήθ. κλουβιά), όπου εκτρέφονται άγρια ζώα 2. (συνεκδ.) τυ σύνολο των άγριων ζώων που είναι κλεισμένα σε κλουβιά· (μτφ.) 3. θορυβώδης συγκέντρωση ανθρώπων: *προς το τέλος η συνέλευση έγινε ~!* **4.** τάξη ή σχολείο ρε άτακτα και ατίθασα παιδιά. – θηριοτρόφος (υ/η) Ιμτγν.|. θηριώδης, -ης, -ες Ιαρχ.| {θηριώδ-ους | -εις, (ουδ. -η), -ών | θηριωδέ- στ-ερος, -ατος} (λόγ.) **1.** (γενικά) αυτός που έχει τις διαστάσεις και τη δύναμη θηρίου: ~ *σωματική διάπλαση / άντρας* ανγ. ασθενικός, ισχνός **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αγριάδα, σκληρότητα θηρίου αντ. μαλακός, ήπιος. – θηριωδώς επίρρ. |αρχ.|. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* θηριωδία (η) Ιαρχ.| {θηριωδιών} η επίδειξη μεγάλης σκληρότητας και συνεκδ. κάθε άγρια και απάνθρωπη πράξη: οι ~ *των κατακτητών εις βάρος τού άμαχου πληθυσμού* συν. κτηνωδία, ωμότητα, απανθρωπιά αντ. ανθρωπισμός, ευσπλαχνία, θησαυρίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. |αρχ.| {Οησαύρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) αποκτώ πλούτη: *άνοιξε εστιατόριο στην Αμερική και θησαύρισε* ΣΥΝ. πλουτίζω ΑΝΤ. πτωχεύω ♦ **2.** (μετβ.) συγκεντρώνω υμοειδή στοιχεία, με σκοπό να τα ταξινομήσω και να τα προβάλω: ~ *παροιμίες / διαλεκτικά στοιχεία* ΣΥΝ. αποθησαυρίζω. – θησαύριση (η) Ιμεσν.) κ. θησαύρισμα (το) Ιαρχ.] κ. θησαυρισμός (ο) |αρχ], θι^σαυριστής (ο) [μτγν.]. θησαυρίστρια (η), θησαυρός (ο) **1.** (γενικά) μεγάλα πλούτη: *οι - τού Κροίσου* συν. πλούτος, περιουσία **2.** αντικείμενα μεγάλης αξίας συγκεντρωμένα, σύνολο πολύτιμων κειμηλίων: *καλλιτεχνικός ι αμύθητος ι ανεκτίμητος* ~1| - *μεγίστης αξίας* 3. (ειδικότ.) μεγάλο χρηματικό ποσό ή αντικείμενα μεγάλης αξίας, που βρίσκονται κρυμμένα: γο *κυνήγι τού χαμένου* ~ · **φρ.** *άνθρακες* **ο** *θησαυρός* βλ. λ. *άνθρακας* **4.** (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε θεωρείται ότι έχει μεγάλη αξία, σπουδαιότητα: *το π/.υντή- ριο είναι για τη νοικοκυρά αληθινός* - 5. μεγάλες ποσότητες, αφθονία: *στην αποθήκη ανακαλύψαμε ολόκληρο* ~ *παλαιών περιοδικών* ||

καλοσύνης / γνώσεων / εμπειριών 6. (μτφ.-χαϊδευτ. για πρόσ.) άνθρωπος αξιαγάπητος 7. ΦΙΛΟΛ. Ο λεξιλογικός πλούτος γλώσσας, οργανωμένος σε λεξικό: *Θησαυρός τής Λ(χτινικής Γλώσσας* (Thesaurus Linguae Latinae) 8. ΑΡΧΑΙΟΛ. (α) μικρό οικοδόμημα σε σχήμα και μορφή ναού, που ανεγειρόταν από ελληνικές πόλεις στα μεγάλα, πανελλήνια ιερά, προκειμένου να φυλάσσονται μέσα σε αυτό τα πολύτιμα αναθήματά τους προς τους θεούς (β) (ειδικότ.-σύμφωνα με την αρχαία και τη νεότερη παράδοση) θολωτός μυκηναϊκός τάφος, επειδή υπήρχε η αντίληψη ότι σε αυτόν Μυκηναίοι βασιλείς έκρυβαν πολύτιμα αντικείμενα: ο ~ *τού Ατρέο)ς.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *περιουσία.*

Ιετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. τεχνικός όρος, πιθ. δάνειο. Η παραδοσιακή σύνδεση τής λ. με το ρ. *τίθημι* (με α' συνθ. *θησ-)* δεν υποστηρίζεται από κανέναν παρόμοιο σχηματισμό, ενώ η άποψη ότι το β' συνθ. *-αυ- ρός* ανάγεται σε αμάρτυρο ^*αύρος «νερό»* (πβ. *άν-αυρος* «άνυδρος»), οπότε η λ. *θησ-αυρ-ός* θα σήμαινε «δεξαμενή νερού», δεν επιβεβαιώνεται από το περιβάλλον χρήσεως τής λ.|. **θησαυροφυλάκιο** (το) [μτγν.| {θησαυροφυλακί-ου | -ο)ν} **1.** χώρος ασφαλείας. ειδικά διαμορφωμένος για να φυλάσσονται χρήματα, μετοχές, χρεώγραφα. ομόλογα, κοσμήματα ή άλλα πολύτιμα αντικείμενα: το ~ *τής τράπεζας* 2. (στη Μεγάλη Βρετανία και άλλες χώρες) το Υπουργείο των Οικονομικών: *πρώτος λόρδος τού* - (τίτλος που δίδεται στον πρωθυπουργό). **— θησαυροφύλακας** (ο) Ιμτγν.|.

Θησέας (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ. γυιος τού Αιγέα. ο σημαντικότερος ήρωας τής Αττικής και βασιλιάς των Αθηνών, υ οποίος σκότωσε τον ΜινυΥταυρο

ανδρικό όνομα. Επίσης (λόγ.) **Θησεύς** {Θησέ-ως, -α}.

ΙΠΤΥΜ. < αρχ. *Θησεύς,* αγν. ετύμου. προελλην. (μη Ι.Ε.) όνομα|. **Θησείο** (το) [αρχ.) συνοικία τής Αθήνας, γύρω από τον ναό τού Ηφαίστου στον λόφο τού Αγοραίου Πολωνού- ονομάστηκε έτσι από τον ναό τού Ιπφαίστου που σώζεται μέχρι σήμερα στην Αρχαία Αγορά τής Αθήνας, ο οποίος εσφαλμένος θεωρήθηκε αρχικά ναός τού Θησέα.

θήτα (το) |άκλ.} Θ, θ* το όγδοο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

[εγυμ. < αρχ. *θήτα* < σημιτ. tcth «φίδι»|. **θητεία** (η) {θητειών} **1.** η υπηρεσία των κληρωτών στις Ένοπλες Δυνάμεις. η στρατιωτική υπηρεσία: *υπηρετο)* / κάνω *τη* ~ *μου στον Στρατό / στυ Ναυτικό / στην Αεροπορία* || *υποχρεωτική / προαιρετική* ~ συν. στρατιο)τικό· ΦΡ. *εναλλακτική θητεία* υπηρεσία με μορφή κοινωνικού έργου, που προσφέρει ένας αντιρρησίας συνείδησης αντί για κανονική ένοπλη θητεία ΣΥΝ. στρατιωτικό **2.** (συνεκδ.) η χρονική διάρκεια τής υπηρεσίας στις Ένοπλες Δυνάμεις: *η* ~ *μειώνεται / πα- ρατείνεται* 3. (γενικά) η διάρκεια άσκησης αξιώματος, δημόσιου λειτουργήματος· οποιαδήποτε υπηρεσία ή δημόσιο λειτούργημα, που ασκείται για περιορισμένο και εκ των προτέρων καθορισμένο χρονικό διάστημα: *τερματίζεται / λήγει η - τού συμβουλίου / τού προέδρου τής Δημοκρατίας* || *υπουργική / προεδρική / βου/.ευτική* - 4. (μτφ.-εκφραστ.) ο χρόνος συστηματικής απασχόλησης με κάτι: *πολύχρονη. επιτυχημένη* - στο *λαϊκό τραγούδι* j| ~ *στην ποίηση ι τη μουσική / στο θέατρο.*

[ΕΙΥΜ. αρχ. < *θητεύω].* **θητεύω** ρ. αμετβ. Ιθήτευσα} (εκφραστ.) (+σε) ασχολούμαι συστηματικά και με αφοσίωση (με συγκεκριμένη δραστηριότητα): *θήτευσε για σαράντα χρόνια στο θέατρο.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «εργάζομαι ως μισθυπός ή δουλοπάροικος».

θής. θητός «ακτήμων εργάτης γης. δουλοπάροικος», αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο σημιτικής προελ. |. **θήτης** (ο) {θητών} (συνήθ. στον πληθ.) ΙΣΤ. (στο τιμοκρατικό σύστημα τής αρχαίας Αθήνας) κάθε πολίτης, μέλος τής κατώτερης από τις τέσσερεις τάξεις, στην οποία ανήκαν όσοι δεν είχαν καθόλου ιδιοκτησία ούτε σταθερό εισόδημα (βλ. κ. λ. *πεντακοσιομέδιμνος).*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *θής. θητός.* βλ. κ. *θητεύο)*\.

-θΐ παραγωγικό επίθημα αρχ. και λόγ. λέξεων που δηλώνει τόπο: *αυτόθι, κάτω-θι.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. επίθημα, αρχικά για σχηματισμό τοπικής πτώσεως, που δήλωνε στάση σε τόπο. Από τη χρήση αυτή απέμειναν γλωσσικά υπολείμματα. λ.χ. *άλλο-θι. αύτό-θι. οϊκο-θι* κ.ά. Το επίθημα ανάγεται σε

Ε. *-dhi ή *-gʷhi|.

Θιάκι (το) {Θιακιού} (διαλεκτ.-λογοτ.) η Ιθάκη (βλ.λ.). – **Θιακός** (ο), **Θιακή** (η).

θιασάρχης (ο/η) Ιμτγν.) {(θηλ. γεν. Οιασάρχου) | θιασαρχών}. **θιασάρχισσα** (η) {θιασαρχισσώνΙ πρόσωπο που διευθύνει θίασο, ο αρχηγός ομάδας ηθοποιών που συνεργάζονται στην ίδια θεατρική παράσταση. – **θιασαρχικός,** -ή, -ό. **θίασος** (ο) {θιάσ-ου | -ων. -ους} **1.** το σύνολο των ηθοποιών που παρουσιάζουν θεατρικό έργο, που συνεργάζονται στο ανέβασμα θεατρικής παράστασης: *περιοδεύων* - 2. (μτφ.) σύνολο ανθρώπων που δρουν ενιαία: *ένας αξιοθρήνητος κομματικός* ~ – **θιασικός,** -ή. -ό. [Γ.ΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «θρησκευτικός όμιλος», αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο θρακο-φρυγικής προελεύσεως, αν θεο>ρήσουμε ότι η λ. συνδέεται με τη διονυσιακή λατρεία, όπως συμβαίνει με την παρόμοια σχηματισμένη λ. *θύρ-σος* «ραβδί με φύλλα κισσού, έμβλημα τού Διονύσου» (πβ. χεττ. tuwarsa «κισσός»)], **θιασώτης** (ο) Ι«ρχ.| {θιασωτών}, **θιασώτρια** (η) {θιασωτριών} ενθουσιώδης οπαδός: ~ *ριζοσπαστικών* λύσεων / *τής ανεξαρτησίας / τού παλαιού καθεστώτος / τής κλασικής Γλλάδας* ΣΥΝ. υπέρμαχος. **Θιβέτ** (το) {άκλ.} **1.** οροπέδιο τής Κ. Ασίας Β. των Ιμαλαΐων, στη ΝΔ. Κίνα **2.** αυτόνομη περιοχή τής ΝΔ. Κίνας με πρυηεύουσα τη Λάσα. **— Θιβετιανός** ιοί. **Θιβετιανή** (η), **θιβετιανός,** -ή. -ό κ. **θιβετικός.**

|ΕΤΥΜ. < Θιβέτ. Thibet / 1 ibet, ονομασία που απαντά τον 5ο αι. ως T(h)ai-bat, αβεβ. ετύμου, ίσως < Deba. αρχ. τίτλος βασιλέων τής χώρας. ή < To-b0d «υψηλή χώρα»], **θίγω** ρ. μετβ. {έθιξα | θι-χτηκα (λόγ. εθίγην. -ης. -η..., μτχ. Θιγείς. -είσα, -έν), -γμένος} 1. προσβάλλω, τραυματίζω (κυρ. την αξιοπρέπεια κάποιου): ~ τον *πατριωτισμό* / τον *εγωισμό / την αξιοπρέπεια / τα αισθήματα κάποιου* || *θίχτηκε από τα σχόλιά τους και ανταπέδωσε την προσβολή* 2. προκαλώ ζημιά, πλήττω: οι νεες *διατάξεις θίγουν βασικά δικαιώματα των εργαζομένων* || ~ *τα συμφέροντα / την ασφάλεια* ΣΥΝ, προσβάλλω, ζημιώνω ΑΝ Γ. ωφελώ 3. αναφέρω, κάνω λόγο για (κάτι): ~ *ένα φλέγον ζήτημα / σοβαρό θέμα.* – **θίξιμο** (το). ··* ΣΧΟΛΙΟ λ. *τσιγγάνος.*

[Τ-ΤΥ.Μ. < αρχ. *θιγγάνω* (από τον αόρ. β' *ε-θιγ-ον).* με έρρινο ένθημα, οπότε *θιγ-γ-άνω* < **θιγ-ν-άνω,* πυυ συνδ. με λατ. fi-n-go «διαπλάθω», fictio «δημιουργία» (> γαλλ. fiction) κ.ά. Οι συνδέσεις αυτές θα μπορούσαν να αποτελέσουν βάση για την υιοθέτηση Ι.Γ.. τύπου *dheigh- «διαπλάθω. διαμορφώνω», πβ. σανσκρ. deh-mi «αλείφω, αγγίζω», γοτθ. daigs «ζυμάρι», γερμ. Teig, αγγλ. dough, dig «σκάβω» κ.ά. Ομόρρ. *τεΐχ-ος. τοΐχ-ος* (βλ.λ.)]. **θίνα** (η) {σπάν. θινών} (συνήθ. στον πληθ.) υψώματα πυυ σχηματίζονται από τη συσσώρευση άμμου (αμμόλοφοι) και παρατηρούνται στις παραθαλάσσιες τοποθεσίες ή σε ερήμους· ΦΡ. (αρχαιοπρ.) *παρά θΐν'αλός* βλ. λ. *παρά.*

[ετυμ. < αρχ. *θίς. θινός*, αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με σανσκρ. dhisnya- «προσαρτημένος σε ανάχωμα» ή, κατ' άλλη άποψη, με γΓρμ.Diinc και σανσκρ. dhanvan- ''ξηρά γη, ακτή», που θα έθετε ως προϊπόθεση αρχικό τύπο **9ivF-g*.

θινκ-τάνκ (το) {άκλ.} δεξαμενή σκέψης (βλ. λ. *σκέψη).*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. think tank|.

θίξιμο (το) ► θίγω

θλάση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** (λόγ.-σπάν.) το σπάσιμο ΣΥΝ. θραύση, ρήξη **2.** ΙΑΤΡ. τραυματισμός σε ιστό (από χτύπημα, συμπίεση κ.λπ.), χωρίς να τραυματιστεί το δέρμα: ~ *ινών / μυός.*

[ετυμ. < αρχ. *θλάσις* < *θλώ (-άω),* αγν. ετύμου · έχει προταθεί η σύνδεσή του με τσεχ. dlasmati «πιέζω» και σανσκρ. dhrsad- «μυλόπετρα»!.

θλαστικός, -ή. -ό [αρχ.] ικανός ή κατάλληλος να σπάζει, να συντρίβει: - *μηχάνημα.*

θλιβερός, -ή, -ό **1.** αυτός που προξενεί θλίψη, δυσάρεστα συναισθήματα: *κατά τη διάρκεια τού εορτασμού σημειώθηκαν - επεισόδια μεταξύ των οπαδών των κομμάτων* ||[*η ~ κατάσταση των οικονομικών τής εταιρείας* || *~ προοπτική / διαπίστωση / τέλος μιας ιστορίας / κρούσμα διαφθοράς / είδηση / γεγονός / μήνυμα / απολογισμός τού πολέμου / ανάμνηση / συνέπεια ενός σφά?φατος ι υπόθεση / τραγούδι* II *το - ρεκόρ σε αυτοκινητικά δυστυχήματα* συν. λυπηρός, δυσάρεστος, αλγεινός, οδυνηρός ΑΝΤ. ευχάριστος **2.** (σπάν.-συνεκδ.) αυτός που προκαλεί οίκτο: ~ *ζωή / απομίμηση* ΣΥΝ. αξιολύπητος. – **θλιβερά /-ώς** επίρρ.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *Θ/Λβω\.* **θλίβω** ρ. μετβ. {(σπάν.) έθλιψα, (λόγ.) εθλίβην. -ης, -η.... θλιμμένος (λόγ. τεθλιμμένος)} (λόγ.) 1. προκαλώ θλίψη, αίσθημα λύπης, στενοχώρια: *με θ?Λβει η συμπεριφορά του απέναντι μου* || (μεσοπαθ.) *συλλογίζομαι* το *τέλος του και θλίβεται η καρδιά μου* || *θλίβομαι βαθύτατα για το κατάντημά του* συν. λυπώ. στενοχωρώ, πικραίνω αν *τ.* χαροποιώ 2. (λόγ.-σπάν.) εξασκώ δύναμη (σε αντικείμενο), το πιέζω ώστε να ελαττωθεί ο όγκος του **3.** (οι μτχ. ***θλιμμένος,*** *-η, -ο,* ***τεθλιμμένος,*** *-η.* -ο) βλ.λ. *θλιμμένος.* ■ -* σχόλιό λ. *μετοχή.*

[ΓΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «πιέζω, σφίγγω», από συμφυρμό των ρημά* των *θλώ* «συντρίβω, σπάζω» και *φλίβω* «πιέζω, σπάζω» λόγω τής ση- μασιολογικής και μορφολογικής σύνδεσής τους. Για το ρ. *θλώ* βλ. λ. *θλάση.* Βλ. κ. *φλέβα].*

θλιμμένος, -η, -υ κ. (λόγ.) **τεθλιμμένος** (γενικά για έμψυχα και άψυχα) αυτός που αισθάνεται θλίψη, συναισθήματα λύπης, που εκδηλώνει θλίψη: ~ *όψη / βλέμμα / χαμόγελο / έκφραση* [[*βαθιά* ~ συν. λυπημένος, στενοχωρημένος ΑΜ. χαρούμενος, ευτυχισμένος (πβ. κ. λ. *τεθλιμμένος).* - - **θλιμμέν-α / -ως** Ιμεσν.) επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τεθ/.ιμμένος,* μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *θλίβω\.* **θλίψη** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** ο ψυχικός πόνος, η λύπη: ~ *για τον χαμό τού συντρόφου της* συν. οδύνη, πίκρα, στενοχώρια ΛΝΤ. χαρά · **2.** (σπάν.-λόγ.) η πίεση, η συμπίεση. – **θλιπτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. [ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *θλΐψις* < *Ολίβω\.* **θνησιγένεια** (η) [1887) {χωρ. πληθ.) η αριθμητική σχέση που υφί- σταται ανάμεσα στα παιδιά, τα οποία γεννιόνται νεκρά ή ετοιμοθάνατα, και στον ολικό αριθμό των γεννήσεων σε μια χώρα. **θνησιγενής,** -ής, -ές [1853) {θνησιγεν-ούς) -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που πεθαίνει ή είναι καταδικασμένος να πεθάνει αμέσως μετά τη γέννησή του, που γεννιέται ετοιμοθάνατος: ~ *βρέφος* || (μτφ.) οι *εγκυρότεροι πολιτικοί αναλυτές χαρακτηρίζουν τη νέα κυβέρνηση συνασπισμού θνησιγενή* || λύση σ' *ένα πρόβλημα»* (εφημ.) ΣΥΝ. θνησιμαίος **2.** αυτός πυυ γεννιέται νεκρός ΣΥΝ. θνησιγέννητος. σχολιο λ. *-ης. -ής, -ες.*

[ετυμ. < *θνησι-* (< μτγν. *θνήσις* < αρχ. *θνήσκω,* βλ.λ.) + *-γενής* < *γένος*].

θνησιγέννητος, -η. -ο |1892| αυτός που γεννιέται νεκρός: - *βρέφος* συν. θνησιγενής.

θνησιγλωσσία (η) {χωρ. πληθ.} γλωσσ. η εξαφάνιση (ο «θάνατος») μιας γλώσσας, κυρ. όταν μειώνονται οι φυσικοί ομιλητές της. jFΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. glossothanasie}. **θνησιγονία** (η) {θνησιγονιών} **1.** η γέννηση νεκρού παιδιού **2.** ΙΑΤΡ. η τάση για γέννηση θνησιγενών παιδιών.

{ητυμ. < *θνησι-* (< μτγν. *θνήσις* < αρχ. *θνήσκω,* βλ.λ.) + *-γονία* < *γόνος].*

θνησιμαίος, -α, -ο (λόγ.) αυτός που είναι καταδικασμένος να πεθά- νει, που δεν έχει τη δύναμη να ζήσει (λόγω ασθένειας ή άλλης αιτίας): ~ *νεογνό* συν. ετοιμοθάνατος, θνησιγενής αν γ. εφτάψυχος. IiΐΤΥΜ. < μτγν. *θνησιμαίος* < αρχ. *θνήσκω* (βλ.λ.)[. **θνησιμότητα** (η) []866] {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των θανάτων που σημειώνονται σε δεδομένο αριθμό ατόμων και σε συγκεκριμένο χρόνο, το ποσοστό ανθρώπων που πεθαίνουν σε δεδομένο τόπο και χρόνο 2. (ειδικότ.) η αναλογία που υφίσταται ανάμεσα στον αριθμό των θανάτων και στον πληθυσμό (ή μία κατηγορία αυτού) ή/και στο ποσοστό των γεννήσεων σε δεδομένο τόπο και χρόνο: *στις υπανάπτυκτες χώρες παρατηρείται υψηλή παιδική* ~.

[ΕΤ ΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. mortaliic}. **θνήσκω** ρ. τής Αρχ. Ελληνικής που σημαίνει «πεθαίνω» και απαντά σε σύνθετα και παράγωγα. π.χ. *αποθνήσκω, θνησιγενής, θνησιμότητα* κ.ά.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *θνήσκω I θνήσκω* < *θνα-ίσκω* < I.K. **dh(w)nc-.* πβ. σανσκρ. a-dhvanit «εξαφανίστηκε, έσβησε», μτχ. dhvan-ta- «σκοτεινός». (Ομόρρ. *θνη-τός, θάνα-τος* (βλ.λ.) κ.ά. |. **θνητός,** -ή, -ό **1.** αυτός που είναι προορισμένος να πεθάνει κάποτε, που υπόκειται στον θάνατο: ~ *φύση* ΑΝ Ι. αθάνατος **2.** (ειδικότ.) ***θνητός*** (ο), ***θνητή*** (η) ο άνθρωπος κατ' αντιδιαστολή προς τους θεούς · ΦΡ.

(μτφ.) ***κοινός θνητός*** βλ. λ. *κοινός.*

|ι·ΤΥΜ. αρχ. < *θνήσκω* (βλ.λ.)]. **θνητότητα** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** το να υπόκειται κανείς στον θάνατο, να είναι θνητός ΑΝΙ. αθανασία **2.** ΙΑΤΡ. ο αριθμός των θανάτων από μια νόσο σε σχέση με τον συνολικό αριθμό περιπτώσεων εκδήλωσης νόσου από τη συγκεκριμένη νόσο. εκφραζόμενος σε ποσοστά επί τοις εκατό (°*k*) ή επί τοις χιλίοις(*7a).*

Θόδωρος (ο) »Θεόδωρος

Θ.Ο.Κ. (ο) Θεατρικός Οργανισμός Κύπρου.

θολερός, -ή. -ό (σπάν.) **1.** αυτός από τον οποίο λείπει η διαύγεια και η καθαρότητα, που χαρακτηρίζεται από θολούρα και θαμπάδα ΣΥΝ. θολός, θαμπός, ημιδιαφανής λντ. καθαρός, διαυγής 2. αυτός που παρουσιάζει σκιές, που δεν είναι τελείως καθαρός συν. σκιερός αντ. καθαρός, διαυγής. – **θολερ-ά / -ώς** | μτγν.] επίρρ.. **θολερότητα** (η)

Ιαρχ ·[·

[ετυμ. αρχ. < *θολός* (βλ.λ.)]. **θολίτης** (ο) [1894[{θολιτών} λρχιτ. λίθος σχήματος τραπεζίου με τις δύο πλευρές καμπύλες, που αποτελεί στοιχείο τόξου ή θόλου.

(ΕΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. voussoirj. **θολοδομία** (η) {χωρ. πληθ.} λρχιτ. (στη βυζαντινή ναοδομία) το σύνολο των εργασιών κατασκευής θόλου.

Ιΐΐτννί. < *θόλος* + *-δομία* (< αρχ. *δέμω).* πβ. *κ. πλινθο-δομίαΐ* **θολοειδής,** -ής. -ές Ιμτγν.] {θολοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει σχήμα θόλου: - *στέγη / κάλυμμα / οικοδόμημα.* -■ **θολοει- δώς** επίρρ. (μτ^ν.|. **θολοκουλτουρα** (η) ψεύτικη επιφανειακή κουλτούρα που έχει ως χαρακτηριστικό τη σύγχυση εννοιών και τη δυσχέρεια να γίνει κατανοητή.

θολός, -ή. -ό **1.** (γενικά για διαφανή σώματα) αυτός τού οποίου το εσωτερικό δεν είναι απόλυτα διαπερατό από το φως, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη διαύγειας: - *νερό! κρασί/ ατμόσφαιρα* || *μέχρι να πιω καφέ και να συνέλθω. τα έβλεπα όλα* ~ συν. θολωμένος, θολερός αντ. αθόλωτος, καθαρός, διαυγής, λαγαρός, διάφανος **2.** (συνεκδ.- μτφ.) αυτός *από* τον οποίο λείπει το φως. η λαμπρότητα: - *πρωινό / δειλινό / ημέρα* λντ. φωτεινός, λαμπρός **3.** (ειδικότ. για τα μάτια και ό,τι σχετίζεται με αυτά) αυτός που δεν δίνει την εντύπωση τού λαμπερού. τού καθαρού: - *βλέμμα* **4.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αοριστία. έλλειψη σαφήνειας: *οι τελευταίες εξελίξεις δημιούργησαν μια ~ κατάσταση,* που *δεν μας επιτρέπει να προβλέψουμε τι θα συμβεί στο μέλλον* \\ *~ ανάμνηση* συν. σκοτεινός, αόριστος, αδιαφανής λν Γ. καθαρός, διαυγής, διάφανος· ΦΡ. (α) (μτφ.) **ψαρεύω σε θολά** ***νερά*** αναμειγνύομαι σε ύποπτες καταστάσεις ή ενεργώ και συμπεριφέρομαι κακόπιστα, ύπουλα, δόλια (β) (παροιμ.) ***θολό πρωί, καθάρεια ημέρα*** (i) (κυριολ. ως πρόγνωση τού καιρού) όταν το πρωί υπάρχει ομίχλη, αργότερα η ημέρα καθαρίζει (ii) (μτφ.) ό.τι ξεκινάει άσχημα είναι δυνατόν να εξελιχθεί ευνοϊκά (γ) (μτφ.) ***θολό τοπίο*** για ασαφή προοπτική, για αβέβαιο μέλλον: *στο θέμα τής φορο/.ογικής μεταρρύθμισης το τοπίο είναι θολό.* – **θολά** επίρρ.. **θολότητα** (η) Ιμεσν.]. σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ. αρχ. (αρχικώς ουσ., αργότερα και επίθ.) < **ΘΓολ-ός.* πιθ. **< I.E.** **dhwoJ-nos* «σύγχυση», πβ. αρχ. σας. far-dwelan «αγνοώ», αρχ. γερμ. gi-twclan «είμαι συγχυσμένος», γοτθ. dwals «τρελός, ανόητος», αρχ. ιρλ. dal! «τυφλός» κ.ά.].

θολος (ο) **1.** ΑΡΧΠ. (α) καμπυλόγραμμο αρχιτεκτονικό στοιχείο με ημισφαιρικό σχήμα, σύμφωνα με τυ οποίο διαμορφώνεται συνήθ. οροφή ή στέγη: ο ~ *τής εκκλησίας / τού ναού / τού τζαμιού* συν. τρούλος · ΦΡ. **ουράνιος θόλος** το τμήμα τού ουρανού που βρίσκεται πάνω από τον ορίζοντα και το οποίο γίνεται αντιληπτό ως ημισφαίριο ΣΥΝ. ουρανός, ουράνια σφαίρα, στερέωμα (β) τύπος κυκλικού (περί- κεντρου) αρχαίου οικοδομήματος (θέατρο Κπιδαύρου, Δελφών, Αγοράς Αθηνών κ.λπ.) **2.** (κατ' επέκτ.) το καμπυλόγραμμο τμήμα τού καπέλου. αυτό πυυ έχει θολωτή μορφή **3.** λνλί. κάθε θολοειδές κοίλωμα τού σώματος: ~ *τού κρανίου / τού στομάχου / τού διαφράγματος.* – (υποκ.) **θολίσκος** (Ο) 11869]. σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ.. αρχ.. αγν. ετύμου. Η σύνδεση με το ουσ. *θά?.αμος,* καθώς και με όρους που σημαίνουν «κοιλότητα, κοιλάδα» (π.χ. γοτθ. dais «φαράγγι». ρωσ. dol «κοιλάδα» κ.ά.), δεν ικανοποιεί], **θολοσκέπαστος,** -η, -ο 11862] αυτός που έχει σκεπή σε σχήμα θόλου: ~ *τάφος' κτήριο.* Επίσης (λόγ.) **θολοσκεπής,** -ής, -ές [1894]. **θολοστάτης** (ο) {θολοστατών} λρχιγ. αρχιτεκτονικό στοιχείο, συνήθ. τοίχος, στον οποίο στηρίζεται ο θόλος.

[ΕΙ υμ. < *θόλος* + *-στάτης* < αρχ. *ίστημι* (πβ. *ζυγο-στάτης. θερμο-στά- της, /.υχνο-στάτης* κ.ά.)]. **θολότητα** (η) ► θολος

θολούρα (η) {χωρ. πληθ.| (καθημ.) 1. η κατάσταση τού θολού, η έλλειψη διαφάνειας και καθαρότητας: *λόγω των καυσαερίων υπήρχε ~ στην ατμόσφαιρα* [| *έχω ~ στα μάτια, δεν β'/.έπω καθαρά* || *είχε αναδευτεί η άμμος τού βυθού και υπήρχε ~ στο νερό* ΣΥΝ. θολότητα, θαμπάδα ΛΝΤ. διαύγεια, καθαρότητα, διαφάνεια 2. (ειδικότ. για τον καιρό) η βαριά συννεφιά που προϊδεάζει για επερχόμενη κακοκαιρία ΛΝΤ. αιθρία, ευδία **3.** (μτφ.) ασαφής, μπερδεμένη κατάσταση ή έλλειψη διαύγειας πνεύματος: *δυσφόρησαν με τη ~ των απόψεων τού γραμματέα τού κόμματος* [[*αισθάνομαι ~ στο μυα/.ό.*

[εγυμ. < *θο?.ός* + παραγ. επίθημα *-ούρα.* πβ. κ. *?.αϊκός - λαϊκούρα].* **θολώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {θόλω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** καθιστώ (κάτι) θαμπό και αδιαφανές: ~ *το κρασί ρίχνοντας νερό* [| ~ *το τζάμι με τα χνότα μου* ΣΥΝ. θαμπώνω λντ. ξεθολώνω **2.** (μτφ.) προκαλώ ταραχή (σε κάποιον): *η αποτυχία τής θόλωσε το μυαλό*]] ~ *την κρίση ί την αντίληψη κάποιου* **3.** προκαλώ (σε κάτι) σύγχυση συν. συσκοτίζω λντ. ξεκαθαρίζω, αποσαφηνίζω · ΦΡ. **θολώνω** ΤΣ ***νερά*** προ

καλώ σύγχυση, προσπαθώ να παραπλανήσω για τις πραγματικέ; μου προθέσεις ή για να μην αποκαλυφθεί αθέμιτη πράξη: ***προσπαθούν*** να **θολώσουν *τα*** νερά, yia να ***μη στραφούν οι υποψίες εναντίον τους*** ♦ (αμετβ.) **4.** γίνομαι θαμπός και αδιαφανής ή ημιδιαφανής, χάνω την καθαρότητα και τη διαύγειά μου: ***έπεσαν χώματα μέσα στη στέρνα και το νερό θόλωσε*** || ra ***τζάμια θόλωσαν από τα χνότα*** συν. θαμπώνω αν γ. καθαρίζω 5. χάνω την πνευματική μου διαύγπα και την ισορροπία μου, καταλαμβάνομαι από σύγχυση και ταραχή: ***θόλωσε το μυαλό μου. όταν είδα να με κατηγορούν τόσο άδικα*** ΣΥΝ. σκοτεινιάζω' φρ. (μτφ.) **θόλωνε/** *το μάτι μου* (i) αισθάνομαι έντονη οργή. γίνομαι εκτός εαυτού από θυμό συν. (εξ)οργίζομαι. εξαγριώνομαι (ii) αισθάνομαι εντονότατη επιθυμία (για κάτι), νιώθω έντονα την έλλειψή του: ***έχει θολώσει το μάτι του για ένα τσιγάρο.*** – **θόλωμα** (το) Ιμεσν.] κ. **θόλωση** (η) [αρχ.).

(ΗΤΥΜ, μεσν. < αρχ. ***θολώ (-όω)*** < ***θολός.*** Η φρ. ***θολώνω τα νερά*** είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. iroublcr les caux].

θολωτός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι λρχιτ. **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί σε σχήμα θόλου (βλ.λ.)·. - ***τάφος / στέγη / αίθουσα*** ΣΥΝ. θολοειδής **2.** αυτός που διαθέτει έναν ή περισσότερους θόλους (βλ.λ.): ~ ***κτίσμα / εκκλησία.***

θαρικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το ανδρικό σπέρμα **2. θο-** *ρικά* (τα) τα μόρια που περιέχουν σπέρμα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***θορός*** «αναπαραγωγικό σπέρμα» < θ. *dhor-. που ανήκει στην ίδια οικογένεια με το ρ. ***θρώσκω*** «πηδώ - γονιμοποιώ» (βλ. λ. ***θούριος)).***

θόριο (το) (.1896! {θορίουί χιμ. ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο Th) (βλ. κ. λ. ***περιοδικός***, πιν.).

[ΠΤΥΜ. < νεολατ. thorium < αρχ. σκανδ. ThOrr. όνομα σκανδιναβικού θεού τού κεραυνού).

θορυβημένος, -η. -ο [μεσν.| (λόγ.) αυτός που έχει καταληφθεί από ανησυχία: ***θορυβημένη από τη διάρρηξη, έσπευσε να τοποθετήσει στο σπίτι συναγερμό*** ΣΥΝ. αναστατωμένος.

θορυβοποιός, -ός. -ό Ιμτγν.] αυτός που προκαλεί θόρυβο, που δημιουργεί σύγχυση και ταραχή: ***οι πνευματιστές μιλούν για ~ πνεύματα*** α.ντ. αθόρυβος.

θόρυβος (ο) |θορύβ-ου] -ων, -ους] **1.** ο συνεχής ήχος χωρίς αρμονία, που μπορεί να γίνει ενοχλητικός στο αφτί: ***τα μηχανήματα*** τοϋ ***εργοστασίου κάνουν πολύ*** -1(***το παχύ χαλί τού*** σαλονιού ***έπνιγε*** τον ~ ***των βημάτων*** || ***εκκωφαντικός*** ~ συν. φασαρία, αντάρα λντ. σιγή, σιωπή, ησυχία 2. (μτφ.) μεγάλη και εκτεταμένη συζήτηση για πρόσωπο, πράγμα, γεγονός, κατάσταση: ***θόρυβο προκάλεσε ατούς κοσμικούς κύκλους το διαζύγιο τού γνωστού ζεύγους*** συν. σάλος, ντόρος. [ΕΤΥ.Μ. αρχ. ουσ., σχηματισμένο με το επίθημα ***-βος,*** όπως συμβαίνει συχνά με λ. που περιγράφουν ήχους (λ.χ. ***φλοϊσ-βος, διθύραμ-βος, ϊαμ-βος*** κ.ά.). Το θ. ***θορύ-*** αποτελεί ετεροιωμ. βαθμ. τού I.E. *dhrcw- *ί* *dhcrw- «μουρμουρίζω, θορυβώ», πβ. σανσκρ. dhranati «θορυβεί», γοτθ. drunjus «ήχος», γερμ. drohncn «βροντώ» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. ***θρέο- μαι*** ^κραυγάζω» (< ****θρέΡ-ομαι). τον-θορύ-ζω*** «μουρμουρίζω», ***θρϋ-λος*** (βλ.λ.), ***θρή-νος*** (βλ.λ.) κ.ά. Είναι πιθ. ότι όλες αυτές οι λ. σχηματίστηκαν με τη συμβολή τής ονοματοποιίας].

θορυβώ ρ. αμετβ. κ. μετβ. ίαρχ.] {θορυβείς... | θορύβ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένοςΙ ♦ (αμετβ.) 1. (κυριολ.) προξενώ ενοχλητικά ακουστικά ερεθίσματα, κάνω θόρυβο: ***μη θορυβείτε κατά τις ώρες κοινής ησυχίας*** λντ. σιγώ, σιωπώ, κάνω ησυχία **2.** (μτφ.-μειωτ.) προκαλώ την προσοχή τού κοινού, δημιουργώ εντυπώσεις: ***τελευταίως θορυβεί πολύ για τη δήθεν προσφορά*** του στα ***γράμματα και*** στις τέχνες

(μετβ.) **3.** προκαλώ ανησυχία (σε κάποιον): ***η ιατρική γνωμάτευση περιείχε σημεία που τον θορύβησαν [[*** *Οορνβήθηκα από τα γεγονότα* ***και έτρεξα να σε βρω*** συ ν. ανήσυχο), ταράζω, αναστατιόνω αντ. καθησυχάζω. – **θορύβηση** (η) (σημ. 2, 3).

θορυβώδης, -ης. -ες [αρχ.] {θορυβώδ-ους | -εις (ουδ. -η). ~ών [θορυβωδέστ-ερος, -ατος} **1.** γεμάτος θόρυβο: ~ ***εκδήλωση / συζήτηση / διαμαρτυρία ι εμφάνιση*** συν. πολυθόρυβος, πολύβουος, ταραχώδης λντ. σιγανός, ήσυχος **2.** (ειδικότ.) αυτός που προκαλεί θόρυβο: ~ ***μηχάνημα / ακροατήριο*** συν. θορυβοποιός. – **θορυβωδώς** επίρρ. Ιαρχ.]. ^ σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες.***

Θουκυδίδης (ο) αρχαίος Έλληνας ιστορικός (5ος αι. π.Χ.), που συνέγραψε την ιστορία τού Πελοποννησιακού Πολέμου από την έναρξή ταυ (431) μέχρι το 411 π.Χ. με υποδειγματική εμμονή στην ακρίβεια τής αφήγησης και την ανάδειξη τού δραματικού χαρακτήρα των γεγονότων.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < ***Θεο-κυδ-ίδης*** (με συναίρεση και επίθημα ***-ίδης)***
Θεός + ***κύδος (τό)*** «δόξα»].

θούλιο (το) {θουλίου] ΧΗΜ. σπάνιο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Tm) (βλ. κ. λ. περιοδικός, πιν.).

[ΕΤΥΜ. < νεολατ. thulium < Thule, αρχαιότατη ονομασία τής Β. Σκανδιναβίας, που αρχαίοι γεωγράφοι θεωρούσαν το βορειότερο μέρος τού κόσμου. Η ονομασία δόθηκε στο χημικό στοιχείο από τον Σουηδό P.T. Clevc το 1879|.

Θουριγγία (η) κρατίδιο τής Κ. Γερμανίας.

ΙΗΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Thuringia (πβ. γερμ. Thiiringcn), από ονομασία γερμ. φύλου που κατοίκησε εκεί. Αγν. ετύμου).

θούριος (ο) {θουρί-ου | -ων. -ους! γοργό και ρυθμικό πολεμικό τραγούδι, που στόχο έχει να εμψυχοίσει μαχητές, αγωνιστές: ο ***«Θούριος» τού Ρήγα Φεραίου*** συν. παιάνας, εμβατήριο. Επίσης **θούριο** (το).

(ΕJΥ.Μ. αρχ. < ***θούρος*** «ορμητικός, σφοδρός» < ****θόρ-Ρος.*** ασθενής βαθμ. τού ***θρώ-σκω*** «πηδώ, εφορμώ» (πβ. αόρ. β' ***έ-θορ-ον)*** < I.E. *dhrO- «αναπηδώ», πβ. μέσ. ιρλ. der «κορίτσι», ουαλ. -derig «φλογερός», ίσως και σανσκρ. dhara «ρεύμα, καταιγίδα»]. . . .

θράκα (η) {χωρ. πληθ.] σωρός από αναμμένα κάρβουνα και στάχτη, πυρά χωρίς φλόγα ΣΥΝ. ανθρακιά, καρβουνιά.

ΙΕΤΥΜ. < *αθράκα,* μεγεθ. τού μεσν. *άθράκι* < **άθθράκι* < μτγν. *άνθρά- κινν* «μαγκάλι» (με αφομοίωση *-νθ-* > *-θθ-* και απλοποίηση των συμφώνων), υποκ. τού αρχ. *άνθραξ*\.

Θράκη (η) **1.** γεωγραφικό διαμέρισμα στην Α. Βαλκανική Χερσόνησο, τού οποίου το ΝΔ. τμήμα ανήκει στην Ελλάδα, το ΒΔ. τμήμα ανήκει στη Βουλγαρία και το Α. στην Τουρκία **2.** (ειδικότ.) η Λ. Θράκη, γεωγραφικό διαμέρισμα τής Ελλάδας, στα ΒΑ. τής χώρας, που περιλαμβάνει τους νομούς Έβρου, Ξάνθης και Ροδόπης. – **Θρακιώτης** (ο), **Θρακιώτισσα** (η), **θρακικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι κ. **θρακιώτικος,** -η, -ο.

[ετυ.μ. < αρχ. *Θράκη* < *Θράξ, -κός.* αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με σημιτ. raqiwa «στερέωμα»].

Θρακικό (Πέλαγος) (το) Ιμτγν.] η θαλάσσια περιοχή μεταξύ τής Θάσου, τής Σαμοθράκης και το)ν ακτών τής Θράκης, **θρανίο** (το) ξύλινο ή μεταλλικό τραπέζι, που διαθέτει συχνά και ράφι για την τοποθέτηση βιβλίων, μπορεί δε να συνδέεται και με κάθισμα. και το οποίο προορίζεται για δύο ή περισσότερα άτομα, συνήθ. μαθητές σε σχολικές αίθουσες· ΦΡ. (α) ***κάθομαι στα Θρανία*** πηγαίνω στο σχολείο, είμαι μαθητής: πολλοί *γονείς που δεν είχαν τελειώσει το γυμνάσιο, κάθισαν στα θρανία, για να πάρουν το απο?.υτήριό τους* (β) ***αφήνω τα θρανία*** τελειώνω το σχολείο, παύω να είμαι μαθητής. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *θρανίον.* υποκ. τού *θράνος (ό)* «κάθισμα, εδώλιο» < **dhra-no-* < I.E. *dher- «συγκρατώ, φέρω», πβ. σανσκρ. dadhara «έχω καθίσει», dharma- «δίκαιο, θέση», λατ. firmus «σταθερός», γαλλ. forme, ισπ. firme κ.ά. Ομόρρ. *θρό-νος* (βλ.λ.)!. **θρασεύω** ρ. αμετβ. {θράσεψα] (λαϊκ.) (για φυτά) αναπτύσσομαι, βγάζω πυκνά φύλλα και κλαδιά ΣΥΝ. θρασομανώ.

|ΗΤΥΜ. < μεσν. **θρασεύω* (ήδη μεσν. *θράσεμα)* < αρχ. *θράσος].* **θρασίμι** (το) {θρασιμ-ιού | -ιών! (λαϊκ.) **1.** νεκρό ζώο, άταφο πτώμα ζώου ΣΥΝ. ψοφίμι **2.** (υβριστ.) άνθρωπος που προσποιείται τον γενναίο. ενώ στην πραγματικότητα είναι δειλός ΣΥΝ. θρασύδειλος, αυθάδης, χαμερπής.

[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < **θρασόν(*< αρχ. *σαθρόν,* με αντιμετάθεση) + *-ίμι* (πβ. *ψοφ-ίμι, αγρ-ίμι*) ή, κατ'άλλη άποψη, < **θηρασίμ-ιον.* υποκ. τού αρχ. επιθ. *θηράσιμος* «αυτός που είναι δυνατόν να κυνηγηθεί» < *θηρώ* < *Θήρα].*

θρασομανώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {θρασομανείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. (για φυτά) αναπτύσσομαι γρήγορα, βγάζω πυκνά φύλλα και κλαδιά συν. θρασεύω, φουντώνω, θεριεύω 2. (μτφ.) εξαπλώνομαι γρήγορα και εντυπωσιακά: «*...φυσικά η επιδημία των ναρκωτικών θρα- σομανάει από καιρό και είναι γνωστή στους πάντες έμμεσα ή άμεσα*» (Μ. Πλωρίτης) 3. ενεργώ και συμπεριφέρομαι με θράσος.

[ΕΓΥΜ. < *θράσος* + *-μανώ* < *-μανής* < *μαίνομαιj.* **θράσος** (το) {θράσους | χωρ. πληθ.! η υπερβολική τόλμη, που φθάνει στην αναίδεια, στην έλλειψη οποιωνδήποτε αναστολών: *έχετε το ~* να *έρχεστε στο σπίτι μου μετά από ό.τι μου κάνατε;* ||[*γο ~ σου δεν έχει όρια* || *ο ανταγωνισμός είναι πολύ σκληρός■ για να επιβιώσεις, χρειάζεται και λίγο* **-** συν. θρασύτητα, αδιαντροπιά, αναίδεια, αυθάδεια. ξετσιπωσιά λντ. σεμνότητα.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *θράσος / θάρσος* < *θέρ-σος,* από όπου και η λ. *θάρρος* (βλ.λ.)].

Θρασύβουλος (ο) {-ου κ. -ούλου) **1.** αρχαίος Αθηναίος στρατηγός και πολιτικός (τέλος τού 5ου - αρχές τού 4ου αι. π.Χ.), που ηγήθηκε τού στρατού των δημοκρατικών και κατέλυσε το καθεστώς των Τριά- κοντα τυράννων 2. ανδρικό όνομα.

[LiTYM. αρχ. κύρ. όν. «ο τολμηρά σκεπτόμενος. ο αποφασιστικός» < *θρασύς* + *-βουλος* < *βου/,ή].* **θρασύδειλος,** -η. -ο Ιαρχ.] αυτός που συμπεριφέρεται με θράσος και δειλία συγχρόνως, που προσποιείται τον γενναίο, ενώ στην πραγματικότητα είναι δειλός: *οι - ταραξίες τράπηκαν σε φυγή, μόλις απει- λήθηκαν από μερικές γυναίκες* ΣΥΝ. αυθάδης, αναιδής, θρασύς, θρασίμι ΑΝΤ. γενναίος, θαρραλέος, ηρωικός. – **θρασύδειλα** επίρρ.. **θρασυδειλία** (η).

Θρασύμαχος (ο) {-ου κ. -άχου] **1.** αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (5ος αι. π.Χ.), ο οποίος υποστήριζε το δίκαιο τού ισχυροτέρου **2.** ανδρικό όνομα.

[ΕΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν < *θρασύς* + *-μαχος* < *μάχομαι].* **θρασύς,** -εία. -ύ {θρασ-έος | -εις (ουδ. -έα), -έων (θηλ. -ειών) | θρασύτ- ερος, -ατος] αυτός που χαρακτηρίζεται από θράσος, που επιδεικνύει αναίδεια και αδιαντροπιά: *είναι πολύ ~*· του *ζήτησα να μην καπνίζει και μου απάντησε: «Αν δεν σ'αρέσει, βγες έξω!»* [[*~ ύφος / απαίτηση / αξίωση* ΣΥΝ. αναιδής, αυθάδης, αδιάντροπος αντ. σεμνός, συνεσταλμένος. – **θρααέως** Ιαρχ.J επίρρ., **θρασύτητα** (η)]αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ύς.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **dhrs-u-,* συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. **dhcr-s-* «έχω θάρρος. τολμώ», πβ. σανσκρ. dhrs-nQ- «τολμηρός», γοτθ. ga-dars «τολμώ» κ.ά. Ομόρρ. *θάρ-ρος / -σος* (< *θέρ-σος,* αιολ. τ.), *θρά-σος. θαρ-ρώ* κ.ά. Βλ. κ. *θάρρος].*

θραύση (η) {-ης κ. -αύσεως] -αύσεις. -αύσεωνί (λόγ.) **1.** το βίαιο σπάσιμο (στερεού, σκληρού αντικειμένου)· Φρ. ***κάνω θραύση*** (α) προκαλώ μεγάλη καταστροφή· επιφέρω μεγάλο πλήγμα: *αυτή η αρρώστια κάνει θραύση στα βοοειδή* (β) (μτφ.) κάνω μεγάλη εντύπο>ση, προσελκύω την προσοχή όλων: *η νέα μόδα κάνει θραύση στη νεολαία* 2. τεχνολ. η λύση τής συνέχειας των μορίων υλικού, η οποία οφείλεται σε υπέρμετρη καταπόνησή του (λ.χ. άσκηση υπερβολικής πίεσης σε αυτό. υπερθέρμανση κ.λπ.).

[ftym. < αρχ. *θραΰσις*< *θραύω].* **θραύσμα** (το) {θραύσμ-ατος [-ατα. -άτων] (λόγ.) τμήμα στερεού, σκληρού σώματος, που αποσπάστηκε με βίαιο τρόπο: ~ *αγγείου / οβί*

δας / αγάλματος. — θραυσματικός -ή, -ό.

[ετυμ. < αρχ. *Θραύσμα* < *θραύω*\. **θραυστήρας** (ο) |1894| τεχνολ. ειδικό μηχάνημα ή εργαλείο, που χρησιμοποιείται για τη θραύση σκληρών αντικειμένων (κυρ. μετάλλων και ογκωδιόν λίθων). Επίσης **θραύστης** Γμτγν.].

]ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. concasseur]. **θραύω** ρ. μετβ. (έθραυσα) (λόγ.) σπάζω, συντρίβω, κομματιάζω. [ΕΤΥΜ. αρχ. τεχνικός όρ., τού οποίου το *-α-* παραμένει δυσερμήνευτο. ΙΙ λ. ανάγεται πιθ. σε **θρ(α)ύ-σω* < *dhrous-, συνεσταλμ. βαθμ. τού

Ε. *dhreuí>'- «θραύω, σπάζω», πβ. λετ. drubazas « κομμάτι ξύλου», αρχ. ιρλ. drucht «σταγόνα», αρχ. σκανδ. drjupa «στάζω» κ.ά. Ομόρρ. *θρύπτω* (βλ.λ.). *θρύμμα, τρυφ-ή. τρυφ-ερός, τρυφ-ηλός* κ.ά. **Το Ι.Ε.** θ. έλαβε πολλές μεταφορικές σημ.. για τις οποίες βλ. λ. *θρύπτω*|. **θράψαλο** (το) κεφαλόποδο μαλάκιο συγγενές προς το καλαμάρι, με σώμα μεγαλύτερο από αυτό. πτερύγια που εκτείνονται μέχρι το πίσω άκρο του και με λιγότερο εύγευστη σάρκα.

[ΕΓΥΜ. < *θρύψαλο* (βλ.λ.)]. **θραψερός,** -ή. -ό ·-♦ θρεψερός

θρέμμα (το) {θρέμμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** αυτός που έχει ανατραφεί· συνήθ. στη φρ. ***γέννημα (και) θρέμμα*** (μεσν. φρ.) πρόσωπο που έχει γεννηθεί και ανατραφεί (σε ορισμένο τόπο ή περιβάλλον): *είμαι ~ θεσσαλονικιός* **2.** ***θρέμματα*** (τα) τα οικιακά ζώα, αυτά που εκτρέφονται από τον άνθρωπο για το κρέας, το γάλα, το μαλλί τους κ.λπ. (ετυμ. αρχ. < *τρέφω* (βλ.λ.). με ανομοίωση τού αρχικού δασέος συμφώνου].

θρεμμένος, -η. -ο **1.** (κυρ. για ζώα) αυτός που έχει τραφεί καλά. πολύ, που έχει ταϊστεί και παχύνει ΣΥΝ. καλοθρεμμένος λντ. ατροφικός, ισχνός 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που έχει ανατραφεί, που έχει μεγαλώσει και εξελιχθεί (με κάτι): *~ με. τα ιδανικά τής ελευθερίας και τής ισότητας* συν. αναθρεμμένος, μεγαλωμένος.

θρεπτικός, -ή. -ό [αρχ.] **1.** (γενικότ.) αυτός που συντελεί στην ανάπτυξη τού οργανισμού: *~ τροφή > συστατικά* 2. (α) αυτός που σχετίζεται με τη λειτουργία τής θρέψης: *- ικανότητα / αξία* κ.λπ. (β) ***θρεπτικό αύστημα*** το σύνολο των οργάνων, τα οποία συμμετέχουν στη λειτουργία τής θρέψης. — **θρεπτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.| επίρρ., **θρεπτικότητα** (η) [18561.

θρεφτάρι (το) {σπάν. θρεφταρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) 1. (κυρ. για ζώα) αυτός που τρέφεται καλά, που ταΐζεται πλούσια, προκειμένου να παχύνει και να σφαχτεί: *στον γάμο του έσφαξαν το πιο καλό ~!* ΣΥΝ. βόσκημα, μανάρι 2. (μτο. για πρόσ.) πρόσωπο παχύ και μεγαλόσωμο, που δείχνει ότι τρέφεται υπερβολικά.

[ετυμ. < μτγν. *Ορεπτάριον.* υποκ. τού αρχ. *θρεπτός* < *τρέφω].* θρέφω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (έθρεψα, τράφηκα (λόγ. ετράφην. -ης, -η.... μτχ. τραφείς, -είσα, -έν), θρεμμένος) ♦ (μετβ.) 1. τρέφω (βλ.λ.) 2. παρέχω (σε κάποιον) τα μέσα για να επιβιώσει: *πρέπει να τον βοηθήσουμε. γιατί έχει οικογένεια να θρέψει || έχει να θρέψει τρία παιδιά* συν. τρέφω, ταΐζω 3. (ειδικότ. για ζώα) ταΐζω καλά (οικιακό ζώο), συνήθ. για το κρέας του: *όλο τον χρόνο έθρεφαν το γουρουνάκι των Χριστουγέννων* συν. παχαίνω **4.** (η μτχ. ***θρεμμένος,*** *-η,* -ο) βλ.λ.

(αμετβ.) **5.** (για τραύμα, τραυματισμένο μέλος) επουλώνομαι, απο- καθίσταμαί: *θα περάσουν αρκετές ημέρες, μέχρι* να *θρέψει η πληγή* ΣΥΝ. επουλώνομαι, κλείνω 6. (για καρπό) ωριμάζω: *έθρεψαν τα καλαμπόκια.* — θρέψιμο (το). ^ σχολ ιο λ. *τρέφω.*

(ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *τρέφω* (βλ.λ.). κατ' αναλογίαν προς τους τ. *θρέψω* (μέλλ.). *ε-θρεψα* (αόρ.), καθώς και προς τα παράγωγα *θρεπτικός, θρέμμα).*'

θρεψερός, -ή, -ό κ. **θραψερός** (σημ. 2) (λαϊκ.) **1.** (για καλλιεργήσιμη έκταση) αυτός που αποδίδει πολύ, που προσφέρεται για καλλιέργεια: *~ χωράφι* συν. γόνιμος, καρπερός 2. (για έμψυχα) αυτός που έχει ανατραφεί καλά, που έχει πάχος ΣΥΝ. καλοθρεμμένος, ευτραφής, εύσαρκος, παχύς.

(ετυμ. < θ. *θρεψ-* (ρ. *θρέφω)* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *καψ-ερός).* **θρέψη** (η) {-ης κ. -έψεως [χωρ. πληθ.} **1.** βιολ. το σύνολο των φαινομένων. των λειτουργιών και των μέσων με τα οποία τα έμβια όντα εξασφαλίζουν την επιβίωση, την ανάπτυξη και τον πολλαπλασιασμό τους με την τροφή 2. (για τραύμα, πληγή κ.λπ.) η αποκατάσταση τής συνέχειας και τής ακεραιότητας των ιστών συν. επούλωση, κλείσιμο

(σπάν.) το να τρέφεται κανείς για να επιβιώνει, να συντηρείται στη ζωή ΣΥΝ. θρέψιμο, συντήρηση, διατροφή.

|ετυμ. < μτγν. *Θρέψῖς*< αρχ. *τρέφω).* **θρέψιμο** (το) -*■ θρέφω

θρεψίνη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} τυποποιημένο θρεπτικό έδεσμα με γλυκιά γεύση. (ΕΤΥμ. < *θρέψη* + παραγ. επίθημα *-ίνη,* πβ. κ. *πεψ-ίνη].* **θρέψω** (να/θα) ρ. ► τρέφω

θρηνητικός, -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που περιέχει θρήνο ή γίνεται αντιληπτός ως θρήνος: *~ άσμα / τραγούδι / κραυγή* συν. θρηνώδης ΛΝΤ. εύθυμος, φαιδρός, ιλαρός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που εκφράζει πένθος: *~ μοιρολόι ί λόγος* ΣΥΝ. πένθιμος. — **θρηνητικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ. **θρηνολογώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] {θρηνολογείς... | θρηνολόγησα} ξεσπώ σε θρήνους συν. θρηνώ, θρηνωδώ, μοιρολογώ, κλαίω, οδύρομαι, ολοφύρομαι. - **θρηνολόγημσ** (το) κ. **θρηνολογίσ** (η) [μεσν.), **θρηνολό- Υος** (ο/η).

θρήνος (ο) **1.** η έκφραση έντονου ψυχικού πόνου με κλάματα, λυγμούς, μοιρολόγια: *ξεσπώ σε ~* ((*επιτάφιος / σπαρακτικός / γοερός / βουβός* ~ συν. κλαυθμός, μοιρολόι, οδυρμός. ολοφυρμός 2. φιλολ. ιστορικό θρηνητικό ποίημα, που εκφράζει πόνο για οδυνηρό γεγονός: *θρήνοι για την άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως.*

(ετυμ. < αρχ. *θρήνος* < *dhre-. εκτεταμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *dhrew- «μουρμουρίζω, θορυβώ», για το οποίο βλ. λ. *θόρυβος,* καθώς και τα ομόρρ.

θρύ-λος, (ύπο)τον~θορύ-ζω|. **θρηνώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.Ι {θρηνείς... | θρήν-ησα, -ούμαι, -ήθηκα}

1. (μετβ.) εκδηλιόνω με κλάματα, λυγμούς, μοιρολόγια τον ψυχικό μου πόνο (για κάποιον ή κάτι που χάθηκε για πάντα): ***θρηνεί τον άντρα της ι τα παιδιά της*** || (μτφ.) ~ ***τη χαμένη μου νιότη*** || (στον δημοσιογραφικό λόγο) ***η θεατρική οικογένεια Θρηνεί τη μεγάλη ηθοποιό || πρέπει να προγραμματίσουμε την κατασκευή αντιπ?.ημυρικών έργων. προτού θρηνήσουμε κι άλλα θύματα*** συν. κλαίω, μοιρολογώ ♦ **2.** (αμετβ.) εκφράζω με κλάματα, λυγμούς, μοιρολόγια έντονο ψυχικό πόνο: ***θρηνεί για τον γυιο της. που χάθηκε στον πόλεμο*** συν. θρηνολογώ, θρηνωδό), ολοφύρομαι, οδύρομαι, **θρηνώδης,** -ης. -ες [αρχ.] (θρηνώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (σπάν.) αυτός που ταιριάζει σε θρήνο, που έχει χαρακτηριστικά θρήνου: *~ κραυγή / λόγος* συν. θρηνητικός. **— θρηνωδώς** επίρρ., **θρηνωδία** (η) [αρχ.]. ^ σχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.*** **θρηνωδώ** ρ. αμετβ. {θρηνωδείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) ξεσπώ σε θρήνους και μοιρολόγια ΣΥΝ. θρηνολογώ, θρηνώ, μοιρολογώ.

θρηνωδός (ο/η) Ιμτγν.].

(ητυ.μ. < αρχ. ***θρηνωδώ*** ‹ ***θρήνος*** + ***-φδώ*** ‹ ***αδω*** (βλ.λ). πβ. ***έπ-ωδός. με/.-ωδός, τραγ-ωδός\.*** **θρησκεία** (η) (θρησκειών] **1.** η συγκεκριμένη σε μορφή και περιεχόμενο πίστη σε θεό, σε θεούς ή γενικότ. σε υπερφυσικές δυνάμεις και η αντίστοιχη απόδοση λατρείας: ***χριστιανική ι μουσου?.μανική ~ || αλλάζω / ασπάζομαι ί απαρνούμαι μια ~ ((μονοθεϊστική ί ειδωλολατρι- κ ή / μυστηριακή*** ~·(μτφ.) **2.** ο απόλυτος σεβασμός και η φανατική αφοσίωση (σε αξία. ιδεώδες κ.λπ.) **3.** (εκφραστ.) το αντικείμενο φανατικής αφοσίωσης και λατρείας, αυτό που θεωρεί κανείς ιερό: ***η ομάδα μου είναι για μένα*** (ετυμ. αρχ. < ***θρησκεύω*** (βλ.λ.)]. **θρησκειολογία** (η) 11839] {χωρ. πληθ.} ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τις διάφορες θρησκείες, εξετάζοντάς τες από ιστορική, φιλοσοφική και ψυχολογική άποψη. — **θρησκειολόγος** (ο/η) [1869), **θρησκειολογίας,** -ή, -ό f 18491. **θρησκειολογικ-ά / -ώς** επίρρ. **θρήσκευμα** (το) (μτγν.({θρησκεύμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.**(επίσ.) η συγκεκριμένη θρησκευτική πίστη που ασπάζεται κανείς: ***χριστιανός στο -*** συν. δόγμα, θρησκεία **2.** νομ. ***καθύβριση*** **θρησκευμάτων** αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος δημόσια και κακόβουλα καθυβρίζει με οποιυνδήποτε τρόπο την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία τού Χριστού ή άλλη θρησκεία ανεκτή στην Ελλάδα, **θρησκευτικός,** -ή,-ό Ιμεσν.Ι **1.** (γενικά) αυτός που σχετίζεται με τη θρησκεία: *~ πεποιθήσεις / συναίσθημα / γάμος* (στην εκκλησία, όχι πολιτικός) ■ ***σύστημα / ηγέτης / κανόνας / τελετή / ύμνος ι καθήκον/ παράδοση / δόγμα / εορτή / φανατισμός / συνείδηση*** JJ ***«η τρίτη χιλιετηρίδα θα είναι θρησκευτική ή δεν θα υπάρξει καθό/.ου»*** (Αντρέ Μαλ- ρώ)· φρ. ***(με) θρησκευτική ευλάβεια*** (με) μεγάλη προσοχή και αφοσίωση: ***διαβάζω την εφημερίδα σας με - ευ/.άβεια*** **2.** ***θρησκευτικό δράμα / μυστήριο*** (στο Βυζάντιο) θρησκευτική παράσταση με θέμα από την Α.Γ.. τους βίους των αγίων ή τα Απόκρυφα Ευαγγέλια, με διδακτικό περιεχόμενο (λ.χ. ***Τρεις παΐδες έν καμίνφ*** τού ***πυρός. Τά ΙΙά- Θη τοϋ*** Χριστού κ.ά.) **3.** ***θρησκευτικό*** (τα) το σχολικό μάθημα που α- ναφέρεται στη θρησκεία, συνήθ. των μαθητών ή την επίσημη θρησκεία τού κράτους. — **θρησκευτικ-ά / -ώς** [18411 επίρρ. **θρησκευτικότητα** (η) 11812] {χωρ. πληθ.} το θρησκευτικό συναίσθημα, η διάθεση (κάποιου) να θρησκεύει.

|ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. religiositej. **θρησκεύω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} εκτελώ τα θρησκευτικά μου καθήκοντα- (επίσης καταχρ. μεσοπαθ. ***θρησκεύομαι***): ***η ταινία προκάλεσε την οργή τού θρησκευόμενου λαού.***

[ετυμ. < αρχ. ***θρησκεύω*** «αποδίδω ιερή υπηρεσία, λατρεύω μια θεότητα», αβεβ. ετύμου. Πιστεύεται ότι το ρ. συνδέεται με τους τύπους ***θρήσκω «νοώ»*** και ***θράσκειν*** «θυμίζω», που απαντούν ως «γλώσσες» στον Ησύχιο, καθώς και με τον αόρ. β' ***έν-θρεϊν*** «φυλάσσω». Κν τοι- αύτη περιπτώσει. το ρ. ***θρησκεύω*** θα είχε τη σημ. «φυλάσσω, τηρώ», οπότε δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί η σύνδεση με τα ουσ. ***θράνος, θρό-νος).***

θρησκόληπτος, -η. -ο [18881 (κακόσ.) αυτός που διακατέχεται από υπέρμετρο θρησκευτικό ζήλο. που είναι υπερβολικά αφοσιωμένος στη θρησκεία, που βλέπει τα πάντα υπό θρησκευτικό πρίσμα: ***στα επεισόδια πρωτοστάτησαν διάφοροι ~ πο?Λτες, που πίστευαν ότι η ταινία είναι β?Λσφημη*** συν. θρησκομανής. — **θρησκοληψία** (η) [.) 893].

[ΕΤΥΜ. ***< Θρήσκος + -ληπτος< λαμβάνω,*** πβ. κ. μτγν. ***θεόληπτος «κρο-*** ληπτικός»].

θρησκομανής, -ής, -ές (i8251 {θρησκομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (κακόσ.) αυτός που αφυσιώνεται στη θρησκεία του σε βαθμό μανίας, φανατικά συν. θρησκόληπτος. —**θρησκομανία** (η) [1801]. σχολ ίο λ- ***;ης. -ης, -ες.***

θρήσκος, -α. -ο αυτός που ζει σύμφωνα με τη διδασκαλία τής θρησκείας του. που μετέχει τακτικά στη ζωή τής Εκκλησίας συν. θεοσεβής, θεοσεβούμενος, ευλαβής, φιλόθρησκος (πβ. λ. ***θρησκό/.ηπτος)*** αντ. άθρησκος, άπιστος.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***Θρήσκος*** < αρχ. ***Θρησκεύω*** (υποχωρητ.)Ι. **θριαμβευτής** (ο) [μτγν.], **θριαμβεύτρια** (η) {θριαμβευτριών} πρόσωπο που πέτυχε θρίαμβο, που αντιμετο>πισε με εξαιρετική επιτυχία δύσκολες καταστάσεις ή αντίξοες συνθήκες: ***είναι ο ~ των χθεσινών εκλογών, αφού κυριολεκτικά συνέτρίψε τους αντιπάλους του || ~ τής ζωής]]*** ~ ***στρατηγός*** ΣΥΝ. τροπαιούχος. **θριαμβευτικός,** -ή, -ό [μτγν.**| 1.** αυτός που σχετίζεται με τον θρίαμβο ή συνιστά θρίαμβο: *~ νίκη / πρόκριση / εκλογή* **2.** αυτός που αποκτά τον χαρακτήρα θριάμβου, που ταιριάζει σε θρίαμβο ή θριαμβευ

τή: ~ ***υποδοχή*** / ***τόνος*** / ***ύφος*** συν'. ενθουσκόδης, μεγαλοπρεπής, επιδεικτικός. – **θριαμβευτικ-ά** / **-ώς** |μτγν.ί επίρρ. **θριαμβεύω** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι Ιθριάμβευσα} **1.** αναδεικνύομαι πανηγορικά νικητής, σημειώνω θρίαμβο: ***θριάμβευσε στις προεδρικές εκλογές*** **2.** (για αφηρ. έννοιες) επικρατώ, κυριαρχώ απόλυτα: ***θριαμβεύει η δημοκρατία*** / ***η δικαιοσύνη ι η α/^ήθεια*** / ***η /.ογική*** / το ***παρασκήνιο*** **3.** (μτφ.) επιτυγχάνω απόλυτα (σε κάτι), έχω εξαιρετικά ικανοποιητική απόδοση: ***θριάμβευσε στον ρό/.υ τού Άμ/.ετ*** jj ***στη δύσκολη τηλεοπτική συζήτηση κατάφερε να θριαμβεύσει επί τού αντιπά- λ,ον του*** 4. θεολ. ***θριαμβεύουσα Εκκλησία*** η Εκκλησία στον ουρανό, τής οποίας μέλη είναι όσοι πιστοί ευαρέστησαν τον θεό στον επίγειο βίο τους, οι οποίοι προγεύονται τα αγαθά τής μακαριότητας (πβ. ***στρατευομένη Ιίκκλησία.*** λ. ***στρατεύομαι).*** – **θριάμβευση** (η) [μτγν.]. **θριαμβικός,** -ή, -ό |μτγν.| αυτός που αναφέρεται ή αρμόζει στυν θρίαμβο: - ***ιαχές*** / ***χαρακτήρας*** ί ***αψίδα*** συν. θριαμβευτικός. - **θριαμβικά** επίρρ.

θριαμβολογώ ρ. αμετβ. {θριαμβολογείς... j θριαμβολόγησα! (συχνά ειρων.) εκφράζω με θριαμβευτικό τρόπο τον ενθουσιασμό μου (για επιτυχία μου): ***την ίδια στιγμή που το ραδιόφωνο θριαμβολογούσε για υποτιθέμενες νίκες τού στρατού τής χώρας, η κυβέρνηση διαπραγματευόταν τους όρους τής παράδοσης*** ΣΥΝ. κομπορρημονο). – **θριαμβολογία** (η), **θρίαμβος** (ο) {θριάμβ-ου | -ων, -ους} **1.** η ένδοξη νίκη. η λαμπρή επιτυχία: ***το κόμμα πέτυχε ~ στις τελευταίες εκλογές, παίρνοντας ποσοστό μεγαλύτερο τού 50%*** **2.** το σημαντικό, το μεγάλο κατόρθωμα: ***αυτή η ανακάλυψη ήταν ένας ~ τής ιατρικής || η θεατρική πρεμιέρα κατέληξε σε ~*** **3.** ιστ. (στους αρχαίους Ρωμαίους) η επινίκια πομπή στρατηγού μετά από σημαντική νίκη του: ***τελώ*** - 4. (για αφηρημένες έννοιες) η απόλυτη επικράτηση, κυριαρχία (ενός πράγματος): ***ο ~ τής λογικής / τής αλήθειας.***

[ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, λ. σχηματισμένη όπως και τα ουσ. ***διθύραμβος. 'ίαμβος*** (βλ.λ.). Η πιθανότερη εκδοχή θειορεί τη λ. προελληνι- κό (πελασγικό) δάνειο, όπως και το αντίστοιχο λατ. triumphus, άποψη που ενισχύεται από το γεγονός ότι η λ. ***θρίαμβος*** αποτελούσε αρχικώς ύμνο προς τιμήν τύ Διονύσυυ{.

θριγκός (Ο) ΑΡΧΑΙΟΛ. περίβολος, περιφερική επίστεψη· κυρ. το τμήμα κτηρίου, που στηρίζεται στους κίονες και αποτελείται από το επιστύλιο, τη ζωφόρυ και το γείσο.

[Γ.τυμ. < αρχ. ***θριγκός*** / ***τριγχός*** ι ***Οριγχός.*** αγν. ετύμου|. **θρίλερ** (το) {άκλ.} **1.** ταινία ή ανάγνωσμα με περιπετειώδες και γεμάτο ένταση περιεχόμενο, που προκαλεί στον θεατή ή αναγνώστη αισθήματα αγωνίας ή και τρόμου: ***ψυχολογικό*** ι ***αστυνομικό*** / ***κατασκοπικό*** ! ***πολιτικό*** - 2. (συνεκδ.) το αντίστοιχο με τα παραπάνω είδος τής κινηματογραφικής τέχνης: ***γνωστός σκηνοθέτης ταινιών*** ~ **3.** (μτφ.) καθετί τού οποίου η έκβαση κρίνεται μόνο την τελευταία στιγμή, ώστε να κρατά σε αγωνία και ένταση αυτόν που παρακολουθεί την αμφίρροπη εξέλιξή του: ~ ***τα αποτελέσματα των εκλογών! Μόλις στις 100 το πρωί φάνηκε ο νικητής.***

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. thriller < thrill «προκαλώ έξαψη, τρόμο»|.

-θρο παραγωγικό επίθημα ουδετέρων ουσιαστικών που δηλώνει:

όργανο: ***κλεί-θρο*** 2. τόπο: ***βά-θρυ, ρεί-Ορο.***

ΙΡΤΥΜ. < αρχ. ***-θρον. -θρα***, παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ι.Ε. επίθημα ˣ-ro- (των επίθετων) με προσθήκη τού δασέος *-dh- (οπότε *dhro-). Ηκτός από την απλή μορφή του (π.χ. ***βάρα-θρον, ϋπαι-θρον).*** συχνά ενισχύεται από το φωνήεν e/e και λαμβάνει παρεκτεταμένη μορφή ***-ηΟρον, -ήθρα*** (π.χ. ***κηρ-ήθρα, ρεϊθρον < *ρέ-ε-θρον < ρέω. κολυμβ-ήθρα)Ι. θρόισμα*** (το) {θροΐσμ-ατος | -ατα, -άτων} ελαφρός, ασθενής και συνεχής ήχος. που παράγεται κυρ. από την κίνηση και την τριβή των φύλλων των δέντρων: ***τον νανούρισε το - των φύλλων.*** – **θροΐζω** ρ. [μεσν.].

[πτυμ. < μεσν. ***θροΐζω*** < αρχ. ***θρού (-έω)*** «κραυγάζω» < ***θρούς*** "θόρυβος, μουρμουρητό» < ***θρέομαι*** < ****θρέΓ-ομαι*** < **I.E.** *dhrew- «μουρμουρίζω, θορυβώ». Ομόρρ. ***θόρυ-βος, (ύπο)τον-θορύ-ζο)*** (βλ.λ.) «μουρμουρίζω», ***θρήνος, θρύ-'Αος***, ίσως και ***ά-Ορόος*** (βλ.λ.)| · **θρομβεκτομή** (η) ιαγρ. εγχείρηση για τη διάνοιξη αγγείου και την αφαίρεση τού θρόμβου που το φράσσει, ώστε να αποκατασταθεί η κυκλοφορία τού αίματος.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thrombectomy], **θρομβίνη** (η) {χωρ. πληθ.} φυσιολ. ουσία που συντελεί στην πήξη τού αίματος.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thrombin|. **θρομβοκύτταρο** (το) {θρομβοκυττάρ-ου [-ων) φυσιολ. το αιμοπετάλιο (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. rhrombocyiej. **θρομβοκυττάρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιαγρ. η αύξηση τού αριθμού των αιμοπεταλίων στο αίμα.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thrombocytosis], **θρομβολυτικό** (το) φάρμακο που δρα αμέσως και μπορεί να διαλύσει σε ελάχιστο χρόνο έναν θρόμβο' χρησιμοποιείται σε ειδικές καταστάσεις, λ.χ. μετά από οξύ έμφραγμα τυύ μυοκαρδίου και μόνο σε νοσοκομείο.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thrombolytic}, **θρόμβος** (ο) (λόγ.) **1.** σταγόνα πηγμένου αίματος **2.** ιαγρ. συγκέντρωση πηγμένου αίματος, που συνιστά όγκο και εμφανίζεται σε εσωτερικό αγγείου ή στο εσιοτερικό τής καρδιάς.]Ρ.ΤΥΜ. αρχ. < Ι.Η. *dhr0mbh-os. ετεροιωμ. βαθμ. τού *drcmbh- (> ***τρέφω,*** με τη σημ. «αναπτύσσω, κάνω (κάτι) να αυξηθεί σε όγκο»), πβ. ισλ. drambr «κόμπος», αρχ. σκανδ. trc-drumbr «κούτσουρο» κ.ά. **II** παρουσία τού έρρινου ***-μ-*** στο ουσ. ***θρόμβος*** έχει εκφραστική λει τουργία. όπως συμβαίνει και στο σχήμα ***θάμβος - ταφώ.*** Βλ. κ. ***τρέφω}.***

θρομβούμαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] Ιθρομβούται... · μόνο στον ενεστ.} σχηματίζω θρόμβους. σχόλιο λ. ***αποθετικός.*** **θρομβοφλεβίτιδα** (η) ιατρ. φλεγμονή, που συνοδεύεται από τον σχηματισμό θρόμβου σε φλέβα και συνήθ. βρίσκεται κοντά στο δέρμα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. thrombophlebitisI. **θρομβώδης,** -ης. -ες [αρχ.[{θρομβιόδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που αποτελείται από θρόμβους. ςχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.*** **θρόμβωση** (η) [μτγν.} {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις, -ώσεων} ιλτρ. **1.** ο σχηματισμός θρόμβου μέσα σε αιμοφόρο αγγείο: ~ ***των φλεβών τής κνή- μης2.*** ***θρόμβωση στεφανιαίας*** απόφραξη στεφανιαίας αρτηρίας από θρόμβο αίματος, η υποία έχει συχνά ως απυτέλεσμα την καρδιακή προσβολή.

θρονί (το) [μεσν.| {θρον-ιού] -ιών} (λαϊκ.-λογοτ.) **1.** κοντό κάθισμα με ακουμπιστήρι 2. εκκλης. ξύλινο έπιπλο σε ορισμένη θέση τού ναού, όπου τοποθετείται η εικόνα τής Παναγίας ή τού τιμώμενου αγίου, **θρονιάζω** ρ. μετβ. [μεσν.[{θρόνιασ-α. -τηκα. -μένος} ίκαθημ.-εκφρα- στ.) 1. βάζω (κάποιον) να καθίσει σε θρόνο 2. (μεσοπαθ. ***θρονιάζομαι)*** κάθομαι κάπου με όλη μου την άνεση, σαν να μυυ ανήκει η θέση δικαιωματικά. με σκοπό να μείνω για πολύ: ***ήρθε και θρονιάστηκε δίπλα μου και δεν έλεγε να το κουνήσει || πήγε η πεθερά και τους θρονιάστηκε στο σπίτι έναν μήνα τώρα*** συν. στρογγυλοκάθομαι. –- **θρόνιασμα** (το).

θρόνος (ο) **1.** πολυτελές κάθισμα με βραχίονες, υποπόδιο και ερεισίνωτο. που προορίζεται για πολιτικούς και εκκλησιαστικούς άρχοντες, βασιλείς κ.λπ.·. ***βασιλικός*** / ***πατριαρχικός*** - || ***η αίθουσα τού ~*** **2.** (συνεκδ.) (α) η εξουσία τού άρχοντα, τού βασιλιά: ***ανήλθε στον ~ σε ηλικία 18 ετών [[κατακτο) / εγκαταλείπω τον ~*** jj ***ρίχνω από τον ~ || διαδέχομαι στον ~*** II «*Οι **μνηστήρες τού*** ~» (νορβ. Kongscmnerne. δράμα τού Κ. Ίψεν) (β) υ άρχοντας, ο βασιλιάς ως φορέας εξουσίας: ***η κυβέρνηση υπονομεύει τον~]] στράφηκε κατά τού ~*** συ ν. παλάτι, στέμμα **3.** εκκλιις. ***Θρόνοι*** (οι) τάξη αγγέλων που ανήκουν μετά τα Χερουβείμ και Σεραφείμ στην πρώτη ιεραρχία **4.** η έδρα των πατριαρχείων με τη δικαιοδοσία τους: ***Πατριαρχικός - Κωνσταντινουπό/.εως ι Αλεξάνδρειας ι Αντιόχειας ι Ιεροσολύμων || ο παπικός ~.***

ΙΚΤΥΜ. αρχ. c *dhr-0nos. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. '"dher- «συγκρατώ, φέρω», πβ. σανσκρ. dudhara «έχω καθίσει», dharma- «δίκαιο, θέση», λατ. firmus «σταθερός» κ.ά. Ομόρρ. ***θρα-νίο(ν)*** (βλ.λ.). ίσως και ***θρησκεύω*** (βλ.λ.) [.

θρουβαλιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {θρουβάλιασ-α, -τηκα, -μένος} (λο- γοτ.- διαλεκτ.) θρυμματίζω.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***θρύβω*** (< αρχ. ***θρύπτω,*** βλ.λ., με τροπή |ί] -» [υ|), κατ' αναλογίαν προς τα ***τσουβαλιάζω, κουρελιάζω, θρυψα/αάζω*** κ.ά. (όπου το ***-αλ-*** αποτελεί μέρος τού θέματος)), **θρούμπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο ώριμος καρπός τής ελιάς, που πέφτει από το δέντρο και μαζεύεται από το έδαφος ΣΥΝ. χαμοελιά, χαμάδα 2. καρπός ελιάς αρωματισμένος με θρούμπι.

[ΓΤΥΜ. < μεσν. ***δρούπα*** (κατά παρετυμολ. προς το αρωματικό φυτό ***θρούμπι***, βλ.λ.) < ~***δρύππα*** (πβ. λατ. druppa) < ***~δρύπεπη*** < αρχ. ***δρυπε- πής (έλαια)*** «καρπός που ωρίμασε πάνω στο δέντρο». Το αρχ. επίθ. ***δρυπεπής*** είναι αβεβ. ετύμου. Ηνώ το α' συνθ. είναι ασφαλώς η λ. ***δρυς*** «δέντρο» (βλ.λ.). το β' συνθ. εγείρει αρκετά προβλήματα. Ίσως ισχύει η εκδοχή ότι το επίθ. ***δρυπεπής*** αποτελεί φωνητική παραλλαγή τής «γλώσσας» τού Ησυχίου ***δρυπετεϊς***«αυτοί που έχουν πέσει από το δέντρο»].

θρούμπι (το) {χο)ρ. γεν.} αρωματικό φυτό, τα φύλλα και οι βλαστοί τού οποίου χρησιμοποιούνται ως καρύκευμα· (συνεκδ.) τα ίδια τα φύλλα και οι βλαστοί αυτού τού φυτού. Ηπίσης **θρούμπη** (η).

[ΕΤΥΜ. ***< θρούμπι / θρούμπη <*** μεσν. ***Ορύμπη < Ορύμβη <*** αρχ. ***θύμβρη,*** αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το ουσ. ***θυμόν*** «θυμάρι»), **θρυαλλίδα** (η) (λόγ.) **1.** το φιτίλι λάμπας ή λυχναριού **2.** εύφλεκτο πλέγμα που χρησιμοποιείται για τη μετάδοση τής φωτιάς σε εκρηκτικές ύλες συν. άφτρα **3.** (μτφ.) η αφορμή συγκεκριμένου γεγονότος, κυρ. με αρνητικές καταλυτικές επιπτώσεις: ***οι εμπρηστικές εκατέρωθεν δηλώσεις λειτούργησαν ως ~ για τη διάσπαση τού κόμματος.*** Ιετυμ. ***<*** αρχ. ***θρυαλλίς,*** -ί***δος< θρύον«***βούρλο» ***< *τρΰΐιον*** (με πρόληψη τής δασύτητας) < I.E. *truso- «βούρλο», πβ. αρχ. σλαβ. trust! «καλάμι».], **θρύβω** ρ. > θρύπτω

θρυλείται, θρυλούνται ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. αποθ. Ιαρχ.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** διαδίδομαι ως φήμη: ***θρυλούνται συγκρούσεις μέσα στους κόλπους τής κυβέρνησης*** jj ***θρυλείται ότι...*** συν. ακούγεται, λέγεται, φημολογείται 2. ***θρυλούμενσ*** (τα) οι φήμες που κυκλοφορούν συν. διαδόσεις. ςχολιο λ. ***αποθετικός.*** **θρύλημα** (το) Ιμτγν-J {Ορυλήμ-ατος [-ατα, -άτων} (σπάν.) η φήμη, η διάδοση.

θρυλικός, -ή, -ό αυτός που έχει γίνει θρύλος: ο ~ ***Ρομπέν των Δασών*** |] - ***κατορθώματα*** ' ***μάχες*** συν. μυθικός, ένδοξος, ξακουστός. ΣΧΟΜΟ λ. ***φημισμένος.*** **θρύλος** (ο) 1. η διήγηση, συνήθ. μυθικού χαρακτήρα, που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά: ***θρύλοι*** και ***παραδόοεις*** τού λαού ***μας*** || ο ~ ***τού μαρμαρωμένου βασιλιά 2.*** (συνεκδ.) πρόσωπο, γεγονός ή οτιδήποτε απέκτησε μεγάλη φήμη. ακτινοβολία, ώστε η ανάμνησή του να συναρπάζει: ***το όνομά του έγινε*** ~ || ***η ταινία έγινε*** ~. ***αφότου πήρε*** *II* ***Όσκαρ*** **3.** (με κεφ.) προσωνύμιο τού αθλητικού συλλόγου «Ολυμπιακός Σ.Φ.Π.». ΣΧΟΛΙΟ λ. ***φημισμένος.***

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. ***θρύλος,*** αρχική σημ. «θόρυβος, μουρμουρητό», < ˣdhru-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *dhrew- «μουρμουρίζω, θορυβώ» (βλ.

κ. λ. *θόρυβος)* |.

θρύμμα (το) |θρύμμ-ατος | -ατα, -άτων} θρύψαλο, θραύσμα.

[ετυμ. αρ^(. < *θρύπτο)* (βλ.λ.)]. **θρυμματίζω** ρ. μετβ. {θρυμμάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} σπάζω (κυρ. με δυνατό χτύπημα), διαλύω σε πολύ μικρά κομμάτια: (συνήθ. μεσοπαθ.) ΓΟ *παρμπρίζ τού αυτοκινήτου θρυμματίστηκε κατά τη σύγκρουση* [| (μτφ.) ~ *τις φι/.οδοξίες κάποιου* ιυ\. συντρίβω, (οικ.) σμπαραλιάζω. – **θρυμματισμός** (ο) 11894] κ. **θρυμμάτισμα** (το). [ετυμ. < *θρύμμα*]. **θρυπτικός,** -ή. -ό |αρχ.| αυτός που μπορεί να συντρίβει: ~ *μηχάνημα*. **θρύπτω** κ. (καθημ.) **θρύβω** ρ. μετβ. [έθρυψα} θρυμματίζω (βλ.λ.). ΙΕΤΥΜ. αρχ. < * *θρύπτω* < ˣdhru-bh-jO, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Η. *dhreu- s- «θραύω, σπάζω», πβ. λετ. drubazas «κομμάτι ξύλου», αρχ. ιρλ. drucht «σταγόνα», αρχ. σκανδ. drjupa «στάζω» κ.ά. Ομόρρ. *θραύω* (βλ.λ.). *θρύμμα, τρυφ-ή. τρυφ-ερός, τρυφ-η/.ός* κ.ά. Κκτός από τη σημ. «θραύω, κομματιάζω», το ρ. *θρύπτω* έλαβε και μτφ. σημ.. όπως «δια- φθείρω, ζω ακόλαστα», πράγμα που φαίνεται σαφέστερα στα ομόρρ. *τρυφή* (αρχική σημ. «μαλθακότητα»), *τρυφερός* (αρχική σημ. «θηλυπρεπής»). *τρυφη/.ός* (αρχική σημ. «αυτός που επιδιώκει αισθησιακές ηδονές »)].

θρυψαλιάζω ρ. μετβ. {θρυψάλιασ-α, -τηκα. -μένος} (σπάν.) θρυμματίζω. κάνω (κάτι) θρύψαλα. – **θρυψάλιασμα** (το), **θρύψαλο** (το) πολύ μικρό κομμάτι από κάτι σπασμένο (κυρ. γυαλί) (συνήθ. στον πληθ.): ο *καθρέφτης έπεσε κι έγινε θρύψα?^α* || (κ. μτφ.) *οι ελπίδες του έγιναν σκόνη και θρύψαλα.*

[ΕΤΥΜ. < *θρυψ-* (< *θρύπτω)* + *-αλο*, πβ. *κόκκ-αλο. ρόπ-αλο* κ.ά.|. **Θύαμις** (ο) {Θυάμιδος} ο Καλαμάς (βλ.λ.).

Ιετυμ. αρχ., πελασγ. αρχής. αγν. ετύμου. παράλλ. τ. τού *Θύ-αμος* (όρος κοντά στη λίμνη Λμβρακία)|. **θυγατέρα** (η) **1.** (λόγ.-διαλεκτ.) η κόρη. το θηλυκό τέκνο: *η μονάκρι- βη ~ του* 2. (μτφ.) αυτό που έρχεται ως συνέπεια, ως επακόλουθο: *η γκρίνια είναι ~ τής μιζέριας* συν. καρπός.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *θυγάτηρ* (ήδη μυκ. tu-ka-te). αρχαιότατη λ.. < Ι.1£. *dhug(h)3ier-, πβ. σανσκρ. duhitar-, αρμ. dustr, γοτθ. dauhtar. γερμ. Tochtcr. αγγλ. daughter κ.ά.[. **θυγατρικός,** -ή. -ό }1858] (χυτός που έχει δημιουργηθεί και εξαρτά- ται από άλλον φορέα: ~ *εταιρεία / τράπεζα.*

(F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. filiale[. **θύελλα** (η) {-ας κ. (λόγ.) -έλλης | -ελλών} **1.** σφοδρός άνεμος με βροχή. μεγάλη καταιγίδα: *η ~ ξεσπά / άρχισε να κοπάζει* || - *και θαλασσοταραχή* συν. ανεμοστρόβιλος, σίφουνας, τυφώνας· φρ. *δελτίο θυέλλης* έκτακτο δελτίο που εκδίδει η μετεωρολογική υπηρεσία, με το οποίο ενημερώνονται κυρ. οι ναυτιλλόμενοι ότι επίκειται καταιγίδα 2. (μτφ.) μεγάλη αναταραχή, σύγχυση, αναστάτωση: οι *δηλώσεις του ξεσήκωσαν ~ στο εσωτερικό τού κόμματος*■ ΦΡ. *όποιος σπέρνει ανέμους, θερίζει θύελλες* βλ. λ. *άνεμος* **3.** (+γεν.) για κάτι που εκδηλώνεται ορμητικά και σε μεγάλο πλήθος: *η απόφαση τού δικαστηρίου ξεσήκωσε ~ διαμαρτυριών / αντιδράσεων Ι κινητοποιήσεο)ν* || *τα λόγια τού ομιλητή πνίγηκαν σε μια ~ χειροκροτημάτων.*

(ΕΤΥΜ. αρχ. < *θύω / θύνω* «τρέχω ορμητικά, εφορμώ» (που πιθ. συνέπιπτε αρχικά με το ρ. *θύω* «θυσιάζω», βλ.λ.) < *θύ-νΡ-ω* < *dhu-, μη- δενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *dheu- «σκορπίζω, στροβιλίζω» (πβ. σανσκρ. dhu-ηό-ίΐ «σείει»), για την οποία βλ. λ. *θυελ*. **θυελλώδης,** -ης. -ες Ιμτγν.| {θυελλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ιόν) **1.** αυτός που είναι όμοιος στη σφοδρότητα με θύελλα: *το δελτίο καιρού προέβλεψε για αύριο ~ ανέμους* ΣΥΝ. τρικυμιώδης ΑΝΤ. νηνεμος, γαλήνιος **2.** (μτφ.) ασυγκράτητος, ακατάσχετος: **~** *χειροκροτήματα* **3.** (μτφ.) ταραχώδης, περιπετειώδης: *η συνομιλία μεταξύ των διπλωματών υπήρξε ~* [| *η συνεδρίαση έληξε μέσα σε ~ ατμόσφαιρα.* – **θυελ- λωδώς** επίρρ. [J894]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

θυέστειος, -α, -ο αυτός που σχετίζεται με τον Θυέστη (βλ.λ,)· στη φρ. *θυέατεια δείπνα* (i) ΜΥΟΟΛ. το γεύμα που παρέθεσε ο Ατρέας στον Θυέστη, στο οποίο ο τελευταίος έφαγε εν αγνοία του τις σάρκες των ίδιων του των παιδιών (ii) (μτφ.) η ανθρωποφαγία.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < κύρ. όν. *Θυέστης*, αρχική σημ. «αυτός που χειρίζεται το γουδοχέρι, προετοιμάζοντας το προσφερόμενο για θυσία κρέας». < *θύω* (βλ.λ.)|.

Θυέστης (ο) μυθολ. γνιος τού Πέλοπα και τής Ιπποδάμειας, αδελφός τού Ατρέα, με τον οποίο βρισκόταν σε διαμάχη για τον θρόνο των Μυκηνών (βλ. κ. *θυέστεια δείπνα*, λ. *θυέστειος).*

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < θ. *θυεσ-* τού ουσ. *θύος* (γεν. ˣ*θυεσ-ος)* με τη σημ. «προσφορά ολοκαυτώματος - αρωματική ουσία» (< ρ. *θύω*. βλ.λ.). Το όν. *Θυέσ-της* θα δήλωνε εκείνον που προετοιμάζει μια θυσία παρασκευάζοντας αρώματα, ειδικώς δε εκείνον που χειρίζεται το γουδοχέρι (πβ. μτγν. *θυέσ-της* «γουδοχέρι»)),

θύλακας (ο) - ► θύλακος

θυλάκιο (το) [αρχ.| [θυλακί-ου | -ων) (λόγ.) **1.** σακίδιο, σακούλι **2.** η τσέπη **3.** ΑΝΑΓ. κοίλωμα βλεννογόνου αδένα, **θυλακίτιδα** (η) ιατρ. δερματοπάθεια από φλεγμονή στις ρίζες των τριχών.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. bursitisj. **θυλακοειδής,** -ής. -ές [αρχ.] {θυλακοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα θυλάκου, **θύλακος** (ο) |0υλάκ-ου | -ων. -ους} (λόγ.) **1.** μικρός σάκος, σακούλι ΣΥΝ. σακίδιο, ταγάρι **2.** ανατ. θήκη ή περίβλημα οργάνων τού σώματος: ~ *δοντιών / τριχών* **3.** στρατ. η τοποθεσία όπου εισέρχονται και παραμένουν στρατεύματα σε τμήμα τού εχθρικού εδάφους, ενώ τα γύρω εδάφη εξακολουθούν να κατέχονται από τις εχθρικές δυνάμεις. Επίσης **θύλακας** (σημ. 3).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *θύλακος* «σάκος», αγν. ετύμου. Ο τ. *θύλακας* μεταπλ. τ. τού μτγν. *θύλαξ* «θύλακος, σάκος», πβ. *ενήλικος - ενήλικας],* **θυλακωνω** ρ. μετβ. |θυλάκω-σα. -θηκα. -μένος} (λόγ.) βάζω σε θύλακο. σε σακούλι. – **θυλάκωση** (η) [18891. **θύμα** (το) {Ούμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** το πρόσωπο που υπέστη κάτι κακό (συμφορά, καταστροφή, εκμετάλλευση κ.λπ.) χωρίς δική του υπαιτιότητα: *πέφτω ~ εκβιασμού / απαγωγής / απάτης / τού ολοκαυτώματος / τού ναζισμού,' ληστείας / τρομοκρατικής ενέργειας / τροχαίου δυστοχήματος* || *δεν αναφέρθηκαν θύματα από τον σεισμό* || (συχνά κατ' αντιδιαστολή προς τον *θύτη*) *στην προσπάθειά του να φανεί αντικειμενικός, βάζει θύτη και - στο ίδιο τσουβάλι* 2. το πρόσωπο που υφίσταται τις δυσάρεστες συνέπειες από κάτι: *έπεσε - τής ίδιας του τής φιλοδοξίας* II *υπήρξε ~ των περιστάσεων* 3. το πρόσωπο που γενικά υφίσταται τις συνέπειες από ό,τι δυσάρεστο συμβαίνει, που αδικείται σε όλες πς περιπτώσεις: *δεν μπορώ να είμαι μια ζωή* γο - *και να υποχωρώ σε όλους'* ΦΡ. ***εξιλαστήριο θύμα*** βλ. λ. *εξιλαστήριος* **4.** (οικ.) ο ανόητος, το κορόιδο: *βρε ~!*

[ΕΙ υμ. < αρχ. *θύμα* «θυσιαζόμενο ζώο» < *θύω* (βλ.λ.). **Η** σημερινή σημ. (για πρόσωπα) ήδη αρχ.]. **θυμάμαι** [μεσν.] ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. [θυμάσαι... | θυμήθηκα}

(μετβ.) 1. επαναφέρω στη μνήμη μου. αναπολώ: ~ *τα περασμένα και μελαγχολώ* ΣΥΝ. ενθυμούμαι λντ. ξεχνώ' ΦΡ. ***ό,τι θυμάται χαίρεται*** για κάποιον που αναφέρει άσχετο με τη συζήτηση ή την περίσταση θέμα 2. διατηρώ στη μνήμη μου: *θα ~ για πάντα το καθαρό του βλέμ- μα\ \ τον ~ να έρχεται κάθε μέρα στις 3.00\\ θυμάσαι,* drav *ήμαστε μικροί, που φεύγαμε από το σχο/-είο και πηγαίναμε σινεμά;* ♦ 3. (αμετβ.) έχω μνημονικό, διαθέτω δυνατή μνήμη: *λόγω τής ηλικίας του αρχίζει να μη θυμάται.* Ηπίσης **θυμούμαι.** σχολιο λ. *αποθετικός.* |F.TYM. < μεσν. *θυμούμαι* < *έθθυμούμαι* < αρχ. *ενθυμούμαι* (βλ.λ.)}.

θυμάμαι - κοιμάμαι - λυπάμαι - φοβάμαι, θυμίζω - κοιμίζω - φοβίζω - λυπώ. Τα ρήματα αυτά στον ενεστώτα κυρ. και στον παρατατικό εμφανίζουν ιδιάζουσα κλίση: ενεστ. **θυμάμαι** (κ. -ούμαι), **-άσαι, -άται, -ούμαστε** (κ. -όμαστε), **-άστε** (κ. -όσαστε). **-ούνταΓ** παρατ. **θυμ-όμουν, -όσουν, -όταν, -όμαστε / -όμασταν, -όσαστε / -όσασταν, -όνταν / -ούνταν / -όντουσαν.** Δεν κλίνονται δηλ. στον ενεστώτα όπως το *αγαπιέμαι, -έσαι, -έται* κ.λπ., ούτε έχουν *-ι-* (*-id- *μουν, -ιόσουν* κ.λπ.) στον παρατατικό.

Τα **θυμάμαι, λυπάμαι** και **φοβάμαι** λειτουργούν ως μεταβατικά (με αντικείμενο), αλλά και ως αμετάβατα ρήματα (χωρίς αντικείμενο): *Λεν θυμάμαι αυτό το περιστατικό - Λεν θυμάμαι' Τον ?.υπάμαι τον καημένο - Λυπάμαι, δεν θα ξανασυμβεr Φοβάται τον θάνατο*

Δεν φοβάται καθόλου. Το **κοιμάμαι** είναι αμετάβατο: *Δεν κοιμάται τα βράδια.* Τα *θυμάμαι, κοιμάμαι* και *φοβάμαι* διαθέτουν και μεταβιβαστικό τύπο ρήματος σε **-ίζω:** *θυμάμαι - θυμίζω, κοιμάμαι*

κοιμίζω, φοβίζω (θυμίζο) = κάνω κάποιον να θυμηθεί, *κοιμίζω* = βάζω / κάνω κάποιον να κοιμηθεί, *φοβάμαι - φοβίζω* - προξενώ φόβο σε κάποιον, βλ. λ. *φοβούμαι).* Το *λυπάμαι* έχει ως μεταβιβα- στικό το **λυπώ** (= κάνω κάποιον να λυπηθεί, προξενώ λύπη).

θυμαράκι (το) [χωρ. γεν.} (υποκ.) το θυμάρι· φρ. (σκωπτ.) ***πηγαίνω στα θυμαράκια*** πεθαίνω ΣΥΝ. (λόγ.) αποδημώ, αποβιώ. σχολιο λ. *πεθαίνω.*

θυμαρήσιος, -ια. -ιο αυτός που προέρχεται από θυμάρι: ~ *μέλι* (από μέλισσες που μαζεύουν τη γύρη από θυμάρι). σχολιο λ. *-ήσιος.* **θυμάρι** (το)]θυμαρ-ιού] -ιών) φυτό χαρακτηριστικό τής εύκρατης κυρ. μεσογειακής ζώνης, που απαντά σε ξηρούς, άγονους και πετρώδεις τόπους, έχει πολλά κλαδιά, μικρά φύλλα με χρώμα έντονο γκρι- ζοπράσινο, μοιάζει με τη ρίγανη και έχει διαπεραστικό ευχάριστο άρωμα, για το οποίο χρησιμοποιείται στη μαγειρική ως αρωματικό, αλλά και στην παρασκευή αφεψημάτων για τις φαρμακευτικές του ιδιότητες.

ΙΕΤΥ.Μ. < μτγν. *θύμον(*< αρχ. *θύο).* με τη σημ. «ευωδιάζω») + *-άρι*, πβ. *λυχν-άρι, συρτ-άρι* κ.ά.]. **θυμαριά** (η) **1.** συστάδα θυμαριών **2.** έκταση γεμάτη από θυμάρι **3.** το θυμάρι.

θυμέλαιο (το) [1880| [Ουμελαί-ου) -ων} ΧΗΜ. αιθέριο έλαιο με ευχάριστη οσμή, που λαμβάνεται με απόσταξη από τους ανθισμένους βλαστούς τού θυμαριού και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία και τη θεραπευτική.

|ετυμ. < μτγν. θύμον (βλ. λ. *θυμάρι)* + *έλαιο,* ελληνογενής ξέν. όρ.. πβ. αγγλ. thymoiI].

θυμέλη (η) {σπάν. θυμελών} (στην αρχαιότητα) **1.** ο βωμός, το θυσιαστήριο **2.** (ειδικότ.) ο βωμός τού Διονύσου, που ήταν τοποθετημένος στο κέντρο τής ορχήστρας τού θεάτρου. – **θυμελικός,** -ή. -ό [μτγν. [.

|ΕΤΥΜ. αρχ, < θ. *θυ-* (< *θύω*. βλ.λ.) + *-μέλη*. πβ. *θε-μέ/αον].* **θυμηδία** (η) [χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ελαφρά σκωπτική διάθεση γέλιου: *το σχόλιό του προκά/.εσε τη ~ όλων.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ευχαρίστηση τής καρδιάς, τής ψυχής», c *θυμηδής* < *θυμός* (βλ.λ.) + *-ηδής* < *ήδος* «ευχαρίστηση» (βλ. λ. *ηδονή)].*

θύμηση (η) Ιμεσν.] [θύμησες} (λογοτ.) **1.** η μνήμη: *εκείνο το καλοκαίρι χαράχτηκε στη ~ του ανεξίτη?να* 2. η επαναφορά στη μνήμη (προσώπου ή γεγονότος): *και μόνο η ~ της του προκα?^ούσε πόνο* ΣΥΝ. ανάμνηση, ενθύμηση, **θυμητάρι** (το) {θυμηταριού | -ιών) (λογοτ.) ενθύμιο, αναμνηστικό.

[γ.τυμ. < *ˣθυμητός* + παραγ. επίθημα *-άρι*, πβ. κ. *προσκυνητ-άρι*\. **θυμητικό** (το) [μεσν.| (λαϊκ.) **1.** η ικανότητα να θυμάται κανείς πράγματα: *γέρασε κι άρχισε να χάνει το* ~ του 2. το αναμνηστικό, το ενθύμιο: *διατηρεί πολύτιμο ~ τη φωτογραφία της.*

θυμιάζω ρ. μετβ. [θυμίασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (κυρ. για ιερέα) ανακινώ θυμιατήρι, όπου καίγεται λιβάνι, προς κάποιον/κάτι, ώστε να αναδίδεται αρωματικός καπνός ΣΥΝ. θυμιατίζω, λιβανίζω.

θυμίαση (η) Ιαρχ.].

[ΚΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *θυμιώ (-άω)* < θ. *θυμ-* τού ρ. *θύω* (πβ. *θύμα, θυμέλη)}.*

θυμίαμα (το) [αρχ.| {θυμιάμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (α) η ρητινώδης ουσία που τοποθετείται στο θυμιατήρι και αναδίδει αρωματικό καπνό συν. λιβάνι, λιβανωτό (β) ο αρωματικός καπνός που αναδίδεται όταν καίγεται θυμίαμα (σημ. α) **2.** (συνεκδ.) το να θυμιατίζει κανείς **3.** (μτφ.) ο υπερβολικός έπαινος, η κολακεία ΣΥΝ. λιβανοκός. (οικ.) γλεί- ψιμο.

θυμιατήρι (το) {θυμιατηρ-ιού | -ιών} **1.** εκκλης. σκεύος με αλυσίδες όπου καίγεται θυμίαμα και με το οποίο ο ιερέας θυμιατίζει τις εικόνες και τους εκκλησιαζομένους συν. θυμιατό, λιβανιστήρι 2. παρόμοιο με το παραπάνω σκεύος μικρού μεγέθους, που χρησιμοποιείται για τη θυμίαση τού εικονοστασίου των σπιτιών. Επίσης **θυμιατήριο** Ιαρχ.].

θυμιατίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] {θυμιάτισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) θυμιάζω (βλ.λ.): ~ *το εικόνισμα τής ΐΐαναγίας* συν. λιβανίζω ♦ 2. (αμετβ.) καίω θυμίαμα σε εκκλησιαστική τελετή συν. λιβανίζω. – **θυμιάτισμα** (το), **θυμιατό** (το) το θυμιατήρι (βλ.λ.) συν. λιβανιστήρι.

[ετυμ. < μεσν. *θυμιατόν*, ουδ. τού αρχ. επιθ. *θυμιατός* < *Ουμιώ*. βλ. κ. *θυμιάζω].*

θυμίζω ρ. μετβ. [θύμισα) επαναφέρω) (κάτι) στη μνήμη άλλου, κάνω (κάποιον) να θυμηθεί (κάτι): *μη μου θυμίζεις δυσάρεστα γεγονότα! || αυτό* το *πρόσωπο κάτι μου θυμίζει* || του *θύμισα να πάρει το φάρμακό του* ΣΥΝ', υπενθυμίζω, (λόγ.) ενθυμίζω. ·· Σχολιο λ. *θρυμάμαι*. [ΠΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *ένθυμίζομαι* < αρχ. *ένθυμούμαι* (βλ.λ.)|.

θυμικός[1], -ή, -ό φιλος.-ψυχολ. **1.** αυτός που σχετίζεται με το συναισθηματικό μέρος τής ψυχής: *οι ψυχοσωματικές διαταραχές οφείλο-* νται σε ~ αναστατώσεις **2.** **θυμικό** (το) το σύνολο των ψυχικών φαινομένων, 7ΐου σχετίζονται με το συναισθηματικό μέρος τής ψυχής (αντιδιαστέλλεται στο *λογικό)*. Επίσης **θυμοειδής,** -ής. -ές |αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γνωστικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *θυμός].* **θυμικός^[2],** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον θύμο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thymic |. **θυμοειδής,** -ής. -ές ί αρχ. 1 {θυμοειδ-ύς [-είς (ουδ. -ή)| (λόγ.) ζωηρός, ορμητικός, δυνατός· (συνήθ.) *θυμοειδές* (το) το θυμικό (βλ. λ. *θυμικός[1]). «* ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

θυμοκρατία (η) {χωρ. πληθ.} φίλος, η θεωρία που υποστηρίζει ότι το συναίσθημα αποτελεί θεμελιώδη λειτουργία τού ψυχικού βίου. ΙΕΤΥΜ. Από̱δ. ξέν. όρου, πβ. νεολατ. sentimentalismus|. **θυμός** (ο) έντονη ψυχική κατάσταση, που προκαλείται από μεγάλη δυσαρέσκεια και μπορεί να εκδηλώνεται με βίαιες και νευρικές κινήσεις, ύψωση τού τόνου τής φωνής, έλλειψη αυτοελέγχου και άλλες συναφείς εκδηλώσεις: *έφυγε έξαλλος από θυμό / γεμάτος θυμό* |] *έγι-* νε *κατακόκκινος από τον - του* συν. οργή. αγανάκτηση αντ. ψυχραιμία. ** σχολιο λ. *θυμώνω.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. < *θύω* «εφορμώ, τρέχω ορμητικά» (βλ. λ. *θύελλα).* Η φωνητική σύμπτωση με το ρ. *θύω* «θυσιάζω» (τα δύο ρήματα προφανώς έχουν κοινή ετυμολογική προέλευση) οδήγησε στη σύνδεση τής λ. *θυμός* με άλλες I.F1. λ., οι οποίες έχουν τη σημ. «καπνός». λ.χ. σανσκρ. dhuma. λατ. lumus. αρχ. σλαβ. dyniQ κ.ά. Η συ- σχέτιση. πάντως, περιπλέκεται, δοθέντος ότι η λ. *θυμός* δήλωνε αρχικά την καρδιά ως έδρα των συναισθημάτων, των κινήτρων και τού φρονήματος, ενώ στον 1 Ιλιάτωνα ο *θυμός* είναι ένα από τα τρία μέρη τής ψυχής, η κινητήριος δύναμη των ευγενών αισθημάτων, ιδ. τού θάρρους και τής ανδρείας. Η σημ. «οργή» είναι ήδη ομηρική], **θύμος** (ο) **1.** λνατ. ενδοκρινής αδένας που βρίσκεται στο πάνω μέρος τού θώρακα, είναι πολύ ανεπτυγμένος κατά τη βρεφική ηλικία, ενώ ατροφεί κατά την εφηβική και παίζει σημαντικό ρόλο στο ανοσοποιητικό σύστημα · 2. (λόγ.) το θυμάρι.

[ητυμ. μτγν.. παράλλ. τ. τού αρχ. *θύμον (τό)* «θυμάρι», βλ. κ. *θυμάρι.* Με την ιατρ. σημ. η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. και γαλλ. thymus].

θυμοσοφία (η) [18801 {χωρ. πληθ.[1.η ψύχραιμη αντιμετώπιση των αντιξοοτήτων τής ζωής. η στωικότητα 2. η πρακτική φιλοσοφία, η φιλοσοφία τής καθημερινότητας: *η λαϊκή* ~. **θυμόσοφος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει έμφυτη την κλίση να φιλοσοφεί, που φιλοσοφεί χωρίς να έχει τη σχετική μόρφωση 2. αυτός που διατηρεί την ψυχραιμία του σε κρίσιμες περιστάσεις. – **θυμοσοφικός,** -ή, -ό [αρχ.], **θυμοσοφικά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. *«ο* εκ φύσεως σοφός», < *θυμός* + *σοφός}.* **θυμούμαι** ρ. * θυμάμαι

θυμώδης, -ης, -ες [αρχ.] {θυμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που θυμώνει εύκολα: είναι ~ τύπος συν. οξύθυμος, ευέξαπτος, ευερέθιστος. αψίθυμος ΛΝΤ. νηφάλιος, ψύχραιμος, **θυμώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.[{θύμω-σα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάποιον) να οργιστεί, προκαλώ σε (κάποιον) θυμό: *με θύμωσε με την αυθάδη συμπεριφορά του* συν. οργίζω, (εκφραστ.) φουρκίζω, χολώνω

(αμετβ.) 2. καταλαμβάνομαι από θυμό: *θύμωσα με την αυθάδειά του || όταν θυμώνει, κάνει σαν τρελός* συν. εκνευρίζομαι, εξάπτομαι, ανάβω, αγανακτώ, νευριάζω, γίνομαι εκτός εαυτού, (εκφραστ.) φουρκίζομαι, χολιάζω **3.** (+γεν. προσωπικής αντων. / +μαζί) διακόπτω τις σχέσεις μου με κάποιον, ψυχραίνομαι μαζί του: *μου θύμωσε, επειδή ήμουν ειλικρινής μαζί του || είσαι ακόμη θυμωμένος μαζί μου;* ΣΥΝ. κακιώνω **4.** (λαϊκ.) (για καιρικές συνθήκες ή στοιχεία τής φύσης) γί νομαι ορμητικός: *θύμωσε ο καιρός / η θάλασσα* / ο *άνεμος* συν. χαλάω. αγριεύω. – **θύμωμα** (το) [αρχ.].

θυμώνω - εκνευρίζω / -ομαι - νευριάζω - οργίζομαι - εξοργίζω / -ομαι - φέρω / γίνομαι εκτός εαυτού - μου δίνει στα νεύρα - μου τη δίνει - μου τη σπάει. Τη γενική σημ. τού σημασιολογικού πεδίου τού **θυμού** ως ενέργειας και ως κατάστασης δηλώνει κυρ, το *θυμώνω,* που λειτουργεί και ως μεταβατικό ρ. (με αντικείμενο προσώπου) και ως αμετάβατο (χωρίς αντικείμενο). Μεταβατική σημ. έχουν και τα *εκνευρίζω, νευριάζω, εξοργίζω, φέρω / κάνω εκτός εαυτού.* Αμετάβατη σημ. έχουν τα *εκνευρίζομαι, νευριάζω, οργίζομαι, εξοργίζομαι, γίνομαι εκτός εαυτού, μου δίνει στα νεύρα, μου τη δίνει, μου τη σπάει.* Ανάμεσα στα ρήματα αυτά παρατηρείται μια σημασιολογική κλιμάκωση ευρύτερα αισθητή. Τα *νευριάζω* και *εκνευρίζω / -ομαι* καταλαμβάνουν το αρχικό στάδιο τής έναρξης τού θυμού (ως ενέργειας ή ως κατάστασης). Ακολουθεί το *θυμώνω.* που δηλώνει ότι από την κατάσταση τής νευρικότητας, τής απώλειας τής ψυχραιμίας και μιας αρχομένης ψυχικής δυσθυμίας περνώ στην κατάσταση τού ελεγχόμενου θυμού, τής ψυχικής ενόχλησης και ταραχής, που οδηγεί σε δυσμενείς αντιδράσεις εναντίον προσώπων. Ακολουθούν τα *οργίζομαι* και *εξοργίζομαι,* όπου η κατάσταση τής οργής, τού μεγάλου θυμού, συχνά ξεπερνά τον έλεγχο και ξεσπάει με βίαιο τρόπο (ύβρεις. επιθέσεις κ.λπ.). Το αποκορύφωμα είναι όταν *φέρω / γίνομαι εκτός εαυτού,* που δηλώνει ότι η οξύτητα τής οργής είναι τόση, που δεν μου επιτρέπει να ελέγξω τον εαυτό μου. Φράσεις όπως *μου δίνει στα νεύρα* ή *μου τη δίνει* και (σε πολύ προφορικό και οικείο ύφος) *μου τη σπάει* δηλώνουν αντιστοίχως ό,τι τα *νευριάζω ι* εκνευρίζω και *οργίζομαι / εξοργίζομαι.*

Το *θυμώνω* ως μεταβατικό ρ. (θυμώνω κάποιον) απαντά κυρ. από τον 3ο αι. π.Χ., ενώ η κανονική χρήση («είμαι θυμωμένος») εμφανίζεται πριν από τους κλασικούς χρόνους με τον τ. *(θυμόομαι >)* **θυμοϋμαι.** Το νευριάζω είναι νεότερο, ενώ αρχαίο είναι το εκνευ- *ρίζω)* «αφαιρώ τα νεύρα» και (ως μεσοπαθ.) «καταρρέω, εξασθε- νώ» με το εξίσου αρχαίο **νευροϋμαι** να σημαίνει «νευριάζω» (ας σημειωθεί ότι η νεότερη χρήση τής λ. «νεύρα» είναι ιατρικής υφής και απαντά στους ιατρούς των μεταγενεστέρων χρόνων 4ο αι. π.Χ.). Τα *οργίζομαι* και *εξοργίζομαι* είναι αρχαία (Αριστοφάνης. Πλάτων κ.ά.) με την ίδια σημασία. Η σημασιολ. διαφορά ανάμεσα στο *θυμώνω* και το *(εξ)οργίζομαι* υπάρχει και ανάμεσα στα **θυμός** και **οργή,** τόσο στην Αρχ. όσο και στη Ν. Ελληνική. Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν και τη λ. **χόλος** με τη σημ. «πικρία, μνησικα- κία» που βρίσκεται στα πρόθυρα τού θυμού (πβ. κ. τα σημερινά *χολώνομαι, χολωμένος).*

■ * *τόνος*

θύννος (ο) (λόγ.) μεγάλο εδώδιμο ψάρι · ο τόννος (βλ.λ.).

[f.tym, αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο (πβ. εβρ. tannin «κήτος»)|. **θύρα** (η) (θυρών} (λόγ.) **1.** η πόρτα · φρ. (α) ***επί θύραις*** / ***προ των θυ- ρών*** *(έπι θύραις / προ Ουρών.* αρχ. φρ.) για κάτι απειλητικό, που επί- κειται ή βρίσκεται ήδη πολύ κοντά: ο *πόλεμος ι ο κίνδυνος ι ο εχθρός βρίσκεται* ~ (β) ***κεκλεισμένων των θυρών*** *(κεκλεισμένων τών* θυρών, Κ.Δ. Ιωάνν. 20, 19) (λόγ.) (για δίκη, συνεδρίαση) με κλειστές τις πόρτες, χωρίς το κοινό να μπορεί να παρακολουθήσει: *η δίκη διεξήχθη* ~ αντ. ανοικτός, ελεύθερος (γ) ***παραβιάζω ανοικτές θύρες / πόρτες / πύλες*** βλ. λ. *παραβιάζω* (δ) ***πολιτική ΐ διπλωματία ανοικτών θυρών*** πολιτική ή διπλωματία που επιδιώκει τον ελεύθερο εμπορικό ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών και αποβλέπει στην ανάπτυξη των σχέ- σεών τους 2. αθλ. (α) η καθεμιά από τις εισόδους σταδίου ή γηπέδου, από τις οποίες εισέρχονται οι θεατές στις αντίστοιχα αριθμημένες εξέδρες του (β) (συνεκδ.) η εξέδρα τού γηπέδου, στην οποία εισέρχονται οι θεατές από συγκεκριμένη είσοδο (γ) (συνεκδ.) οι θεατές που κάθονται σε συγκεκριμένη εξέδρα σταδίου / γηπέδου: *ό/.η η ~ 10 ήταν ανάστατη* (δ) οι οργανωμένοι (και συνήθ. φανατικοί) οπαδοί ομάδας. οι οποίοι κατά παράδοση κάθονται σε συγκεκριμένη εξέδρα τού γηπέδου (τής ομάδας τους), που φέρει τον αριθμό εισόδου: ~ *13 (οι οπαδοί τού Παναθηναϊκού), - 4 (οι οπαδοί τού Π.Α.Ο.Κ.)* κ.λπ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

[ετυμ, αρχ. < *dhur-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *dhwer- «θύρα», πβ. σανσκρ. dvarah. αρχ. σλαβ. dvor-u «αυλή», λατ. foris «έξο)». γαλλ. dehors «έξω» (< λατ. dc-foris). foret «δάσος (< λατ. forestis silva «δάσος έξω από τις πύλες τού βασιλικού πάρκου»), αρχ. γερμ. turi «θύρα». γερμ. Tiir, αγγλ. door κ.ά. Ομόρρ. *θυρ-εός. θυρ-ίς (-ίδα). ά-θυρό- στομος. θυρ-ωρός* (βλ.λ.) κ.ά. Το δόγμα τής πολιτικής *ανοικτών* θυρών αποδίδει το γαλλ. doctrinc de la porte ouverie|. **θύραθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** από έξω αντ. έσωθεν, εκ των έσω **2.** (ως επίθ.) αυτός που έχει κοσμικό, μη εκκλησιαστικό περιεχόμενο: ~ *λογοτεχνία·* φρ. (ειδικότ.) ***θύραθεν παιδεία*** η κλασική παιδεία κατ* αντιδιαστολή προς την εκκλησιαστική. ^ σχολιο λ. *-θεν.*

[ετυμ, αρχ. < *θύρα* + *-θεν* (βλ.λ.)]. **θυρανοίξια** (τα) [μεσν.] [θυρανοιξίων] εκκλης. επίσημη τελετή ανοίγματος των θυρών Ιερού Ναού, είτε στο πλαίσιο τής τελετής των εγκαινίων του είτε ανεξάρτητα από αυτά. για να παραδοθεί σε χρήση με αντιμήνσιο μέχρι τον εγκαινιασμό του. **θυρεοειδεκτομή** (η) ιλτρ. η χειρουργική αφαίρεση όλου ή μέρους τού θυρεοειδούς αδένα για τη θεραπεία βρογχοκήλης, όγκου τού θυρεοειδούς ή υπερθυρεοειδισμού. Ηπίσης **θυρεοειδεκτομία.**

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. thyroidectomy], **θυρεοειδής,** -ής. -ές [θυρεοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** όμοιος στο σχήμα με θυρεό (βλ.λ.) 2. αυτός που σχετίζεται με τον θυρεοειδή αδένα ή τον θυρεοειδή χόνδρο' φρ. ανατ. (α) ***θυρεοειδής*** ('αδένας) ο ενδο

κρινής αδένας που βρίσκεται στο εμπρόσθιο μέρος τού λαιμού και με τις ορμόνες που εκκρίνει συμβάλλει στην ανάπτυξη τού σώματος και στον μεταβολισμό (β) ***θυρεοειδής χόνδρος*** ο μεγαλύτερος χόνδρος τού λάρυγγα, που έχει σχήμα θυρεού. σχόλιο λ. *-ης, -ης, -ες.* [ετυμ. μτγν. < *θυρεός* + *-ειδής* < *είδος.* Η λ. απαντά ήδη στον γιατρό Γαληνό με τη σημ. τού ενδοκρινούς αδένα τού λαιμού, ο οποίος έχει σχήμα θυρεού|.

θυρεοειδικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον θυρεοειδή αδένα, **θυρεοειδίτιδα** (η) [1853] {χωρ. πληθ.} ιλτρ. η φλεγμονή τού θυρεοειδούς αδένα.

|ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thyroï'ditcj. **θυρεοειδοπάθεια** (η) [θυρεοειδοπαθειών} ιατρ. κάθε πάθηση τού θυρεοειδούς αδένα.

[εγυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thyroidopathy]. **θυρεός** (ο) το έμβλημα αριστοκρατικής οικογένειας, το οποίο έχει σχήμα ασπίδας ΣΥΝ. οικόσημο.

ΙΠΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «μεγάλη πέτρα που χρησιμοποιείται ως θύ- ρα (όπως αυτή που, κατά την *Οδύσσεια,* χρησιμοποιούσε ο κύκλωπας Πολύφημος, για να κλείσει τη σπηλιά του)». < *θύρα* + *-εύς* (< *-vF6c).* Η σημ. τής μεγάλης ποδήρους ασπίδας, που έμοιαζε με θύρα. απαντά από τον 3ο αι. π.Χ.|. **θυρεοτροπίνη** (η) ΒΙΟΛ. ορμόνη τής υπόφυσης που διεγείρει την ανάπτυξη και την εκκριτική δραστηριότητα τού θυρεοειδούς αδένα συν. θυρεοειδοτρόπος ορμόνη.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thyr<5otropine < thyreo- (< μτγν. *θυρεοειδής)* + -tropine (βλ. κ. *ατροπίνη*)|. **θυρίδα** (η) **1.** (λόγ.) μικρή πόρτα, μικρό άνοιγμα ΣΥΝ. πορτάκι. πορτίτσα 2. (ειδικότ.) μικρό άνοιγμα σε χώρισμα γραφείου ή ταμείου, μέσω τού οποίου γίνονται οι συναλλαγές μεταξύ υπαλλήλων και πολιτών: *απευθυνθείτε στην πρώτη* - συν. γκισέ 3. (συνεκδ.) το αντίστοιχο τμήμα γραφείου ή ταμείου: *η ~ 3 δεν λειτουργεί* **4.** (α) χώρισμα χρηματοκιβωτίου ή ντουλαπιού, που διαθέτουν τράπεζες σε ιδιώτες, για την ασφαλή φύλαξη χρημάτων, εγγράφων, κοσμημάτων ή άλλων πολύτιμων αντικειμένων: *τραπεζική ~ || ~ ασφαλείας* (β) ***ταχυδρομική θυρίδα*** (συντομ. Τ.Θ.) μικρό, ιδιωτικής χρήσεως γραμματοκιβώτιο, που βρίσκεται σε ταχυδρομείο: *για να διατηρήσει την ανωνυμία του, παρήγγειλε οι απαντήσεις στην αγγελία του να στέλνονται σε* - **5.** πληροφ. (α) ***θυρίδα (πλαίσιο) διαλόγου*** *(αγγλ.* dialogue box) πλαίσιο που εμφανίζεται στην οθόνη δείχνοντας στον χρήστη πληροφοριακά μηνύματα και ζητώντας του μία απάντηση (β) ***θυρίδα εισερχομένων μηνυμάτων*** (η) / ***εισερχόμενα*** (τα) (αγγλ. inbox) αρχείο στο οποίο ένα πρόγραμμα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας αποθηκεύει μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

[ετυμ. < αρχ. *θυρίς. -ίδος,* υποκ. τού ουσ. *θύρα.* Στις σημ. 2-3 η λ. αποδίδει το γαλλ. guichet]. **θυροκολλώ** ρ. μετβ. [θυροκολλάς... j θυροκόλλ-ησα, -ώμαι. -άται..., -ήθηκα, -ημένος} επικολλώ σε πόρτα για κοινοποίηση (επίσημο έγγραφο. π.χ. απόφαση, διάταγμα, κλήση κ.λπ.): *έδωσε εντολή να θυρο- κολ?^ηθεί η απόφαση τού δικαστηρίου.* – **θυροκόλληση** (η), **θυροξίνη** (η) [θυροξινών} ΒΙΟΛ. σημαντική ορμόνη που παράγει ο θυρεοειδής αδένας και δίνεται ως φάρμακο σε ενδοκρινικές ανωμαλίες, η οποία εντείνει τον βασικό μεταβολισμό στα θερμόαιμα ζώα και στον άνθρωπο, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι καύσεις· χρησιμοποιείται ως διεγερτικό τού μεταβολισμού για τη θεραπεία ενδοκρινι- κών ανωμαλιών.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. thyroxine < thyr- (< thyroid «θυρεοειδής») + -ox- (< *οξύ)* + -inc (< *-ίνη)).*

-θυρος, -η, -ο (λόγ.) β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό θυρών: *αγόρασε ένα πεντάθυρο αυτοκίνητο* ΣΥΝ. -πορτος.

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. αρχ. *δί-θυρος.* μτγν. *τρί-θυρος).* που προέρχεται *από* το *ουσ.* 0i)ρα (βλ.λ.){. **θυροτηλεόραση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} τηλεπικοινωνιακό σύστημα, που συνδυάζει ήχο με εικόνα και έχει λειτουργία και χρήση αντίστοιχη με αυτήν τού θυροτηλεφώνου (βλ.λ.).

θυροτηλέφωνο (το) {θυροτηλεφών-ου | -ων} τηλεπικοινωνιακό σύστημα, που συνδέει την είσοδο κατοικίας (συνήθ. πολυκατοικίας) με τους εσωτερικούς χώρους της και χρησιμεύει στην ακουστική επικοινωνία μεταξύ ενοίκων και επισκεπτών, κυρ. για το άνοιγμα τής εξώπορτας.

θυρόφυλλο (το) [1856J {θυροφύλλων} (λόγ.) το καθένα από τα κινητά μέρη τής πόρτας ΣΥΝ. πορτόφυλλο, **θύρσος** (ο) (στην αρχαιότητα) κλαδί από καλάμι ή ξύλο, που στην κορυφή του είχε φύλλα κισσού ή αμπέλου και αποτελούσε χαρακτηριστικό διονυσιακό έμβλημα.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο, όπως και το αντίστοιχο χετ. tuwarsa « κισσός »>J. **θυρσοφόρος,** -ος. -ο [αρχ.] (αρχαιοπρ.) αυτός που κρατά θύρσο, **θύρωμα** (το) {Ουρώμ-ατος | -ατα. -άτων} το πλαίσιο πόρτας ή παραθύρου. το κούφωμα ΣΥΝ. τελάρο, περβάζι, κάσα.

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *θυρώ (-όω)* < 0ύρα|. **θυρωρείο** (το) ιμτγν.] ο χώρος τής κυρίας εισόδου ενός κτηρίου (πολυκατοικίας. εργοστασίου, δημόσιας υπηρεσίας κ.λπ.), στον οποίο βρίσκεται ο θυρωρός, **θυρωρός** (ο/η) κ. (λαϊκ.) **θυρωρίνα** (η) πρόσωπο που έχει καθήκον να βρίσκεται στην είσοδο πολυκατοικίας ή γενικότ. μεγάλου κτηρίου, για να την επιτηρεί και για να δίνει πληροφορίες στους επισκέπτες ΣΥΝ. (λαϊκ.) πορτιέρης.

|ετυμ. αρχ. < *θυραωρός* < **θυρα-Ρ'ορός* < *θύρα* + **-Ηορός* < *όρώ (< *Γορώ)].*

θυσανοειδής, -ής, -ές [μτγν.] {θυσανοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} όμοιος με θύσανο, φουντωτός συν. θυσανωτός, κροσσωτός. – **θυσανοειδώς** επίρρ. ** σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **θυσανόμορφος,** -η, Ο όμοιος στη μορφή με θύσανο, **θύσανος** (ο) {θυσάν-ου | -ων. -ους} **1.** (λόγ.) το σύνολο ισομεγέθων νημάτων, που δένονται μεταξύ τους σφιχτά στο ένα άκρο, ενώ στο άλλο αφήνονται ελεύθερα· η φούντα 2. μκγεωρ. λεπτό λευκό νέφος από παγοκρυστάλλους, το οποίο ανήκει στα ανώτερα νέφη.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < **θύσσα* (παρεκτεταμένο με παραγ. επίθημα *-ανος)* < **OvO-ja,* που συνδ. με λετ. dusa «δεμάτι άχυρο», σανσκρ. diidhi «ορμητικός» κ.ά.]. **θυσανόστρωμα** (το) (Ϊ897[{θυσανοστρώμ-ατος | -ατα. -άτων] ΜΕΤΕΩΡ. λεπτό νέφος σαν σεντόνι ή πέπλο, που σχηματίζει μεγάλο φωτεινό κύκλο λόγω τής διάθλασης των ηλιακών ακτίνων στους παγοκρυστάλλους του· ανήκει στα ανώτερα νέφη.

(ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cirrosiratusj. **θυσανοσωρ(ε)ίτης** (ο) [1897] {θυσανοσωρ(ε)ιτών} μετεωρ. λεπτό λευκό νέφος, σφαιρικού σχήματος, που σχηματίζει μαζί με άλλα σειρές σαν αυτές των μικρών κυμάτων ανήκει στα ανώτερα νέφη. jiiTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cirrocumulusj. **θυσανωτός,** -ή. -ό [αρχ.| (λόγ.) **1.** όμοιος στη μορφή με θύσανο, φουντωτός ΣΥΝ. θυσανοειδής **2.** αυτός πυ φέρει θυσάνους, φουντωτός συν. κροσσωτός.

θυσία (η) {θυσιών} **1.** προσφορά λατρευτικού χαρακτήρα, που απευθύνεται σε θεότητα: *αιματηρή / αναίμακτη ~* I! *προσφέρω / τελώ ~*]] *η ~ τού Αβραάμ-*(μτφ.-συνήθ. πληθ.) **2.** η στέρηση υλικών ή ηθικών αγαθών ή ενδεχομένως προσφορά και τής ίδιας τής ζωής, την οποία υφί- σταται κάποιος για την επίτευξη ευγενούς και ανιδιοτελούς σκοπού: *οικονομική / προσωπική / υπέρτατη ~*]| *κάνω / υποβάλλομαι σε 1 απαιτώ ~* · φρ. (α) *γίνομαι θυσία (για κάποιον)* (μεσον. φρ.) προσφέρω όλο μου τον εαυτό, κάνω το παν: *θυσία έγινα για σένα κι εσύ ούτε που το αναγνώρισες!* (β) *πάση θυσία (πάση θυσία)* με οποιοδήποτε τίμημα, οπωσδήποτε: *θα επιδιώξει ~* να τον *συναντήσει.*

Ιετυμ. αρχ. < *θύω* «θυσιάζω» (βλ.λ.). II λ. δήλωσε εξαρχής τόσο το ολοκαύτωμα όσο και τις αιματηρές και αναίμακτες προσφορές], **θυσιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {θυσίασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} ♦ (μετβ.) 1. προσφέρω (κάποιον/κάτι) ως θυσία: ο *Αβραάμ δέχθηκε να θυσιάσει τον μονάκριβο γυιο του ||* κατά *την αρχαιότητα θυσίαζαν ζώα στους θεούς* 2. (μτφ.) στερούμαι εκούσια ή προσφέρω (κάτι) χάριν συγκεκριμένου σκοπού: *θυσίασε την καριέρα του, για να μεγα?Λάσει τα οργανά αδέλφια του ||* θυσίασε *την υπόληψή του. για να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες του || δεν διστάζουν να θυσιάσουν τα εθνικά συμφέροντα στον βωμό μικροκομματικών σκοπιμοτήτων* ♦ 3. (αμετβ.) τελώ θυσία: *οι πιστοί θυσίαζαν στους βωμούς* **4.** (μεσοπαθ. *θυσιάζομαι)* (α) υποβάλλομαι σε μεγάλες στερήσεις χάριν ανιδιοτελούς σκοπού: *θα μπορούσα κι εγώ να διασκεδάσω, θυσιάστηκα όμως, για να μη λείψει τίποτε απ' τα παιδιά μου* (β) προσφέρω τη ζωή μου: *θυσιάστηκαν για την πατρίδα τους.* **θυσιαστήριο** (το) |θυσιαστηρί-ου | -ων} **1.** η τράπεζα ή ο βωμός όπου τελείται η θυσία **2.** ηκκλης. η Αγία Τράπεζα (βλ. λ. *τράπεζα).*

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *θυσιαστήριον* < αρχ. *θυσιάζω\.* **θυσιαστής** (ο) [μτγν.] πρόσωπο που θυσιάζει, που προσφέρει θυσία ΣΥΝ. θύτης.

θύτης (ο) {θυτών}, **θύτρια** (η) {θυτριών} **1.** πρόσωπο που θυσιάζει, που προσφέρει θυσία 2. πρόσωπο που προκαλεί σε κάποιον κακό· κατ' αντιδιαστολή προς το θύμα (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *θύω].* **θύω** ρ. τής Αρχ. Ελληνικής που σημαίνει «θυσιάζω» και απαντά σε σύνθετα και παράγωγα, π.χ. *θύμα. θυμίαμα, θυσία.*

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «βγάζω καπνούς - θυσιάζω», < *dhu, μηδε- νισμ. βαθμ. τού J.H. *dhew- «σκορπίζω, στροβιλίζω», πβ. λατ. fumus «καπνός» (> γαλλ. fumee, ισπ. humo), σανσκρ. dhumah, αγγλ. dust «σκόνη», γερμ. Dunst «καπνός» κ.ά. Ομόρρ. *θϋ-μα. θυ-μίαμα, θυ~μέλη, θύ-της. θυ-σία* κ.ά. Βλ. κ. *τύφος, τυφ?.ός\.* **θώκος** (ο) **1.** (λόγ.) έδρα. κάθισμα **2.** (ειδικότ.) το κάθισμα υψηλού προσώπου και συνεκδ. το αντίστοιχο υψηλό αξίωμα: *προεδρικός / υπουργικός* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έδρα.*

| ετυμ. < αρχ. *θώκος / θάκος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *θά-Ρα-κος* ή *Θό-Fa- κος.* οπότε η σύνδ. με το ρ. *τί-θη-μι* (πβ. *θα-μά, Θάμ-νος. θω-μός* «σωρός, στοίβα») δεν μπορεί να αποκλειστεί].

Θωμαΐς (η) |Θωμαΐδ~ος. -α} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης **Θωμαή.**

[ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν., θηλ. τού μτγν. *Θωμάς* (βλ.λ.)]. **θωμαϊστές** (οι) τα μέλη των αρχαίων χριστιανικών Εκκλησιών τής Ν. Ινδίας, τις οποίες ίδρυσε ο Απόστολος Θωμάς, σύμφωνα με απόκρυφη χριστιανική παράδοση.

Θωμάς (ο) **1.** ένας από τους δώδεκα μαθητές τού Χριστού, που θέλησε να ψηλαφήσει τις πληγές τού διδασκάλου του, για να πιστέψει στην ανάστασή του· αναδείχθηκε σε μεγάλο Απόστολο· φρ. (α) (μτφ.- σκωπτ.) *άπιστος Θωμάς* βλ. λ. *άπιστος* (β) εκκλης. *Κυριακή τού Θωμά* η πρώτη Κυριακή μετά το Πάσχα **2.** όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *Θωμάς* < αραμ. Te'Dma «δίδυμος»], **θωμισμός** (ο) η θεολογική και φιλοσοφική διδασκαλία τού Θωμά τού Λκινάτη.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. thomismc|. **θωμιστής**

(ο) [Ι766] ο οπαδός τού θωμισμού.

[εγυμ. Μεταφορά τού γαλλ. thomiste]. **θωπεία** (η) [αρχ.Ι [θωπειών] (λόγ.) **1.** χάδι, εκδήλωση στοργής και τρυφερότητας: *μητρικές / ερωτικές* - συν. χάϊδεμα, χαϊδολόγημα 2. (συνεκδ.) ο κολακευτικός λόγος, ο λόγος με τον οποίο προσπαθεί κανείς

να καλοπιάσει κάποιον ΣΥΝ. κολακεία, (καθημ.) κανάκεμα, (λαϊκ.) γαλιφιά. Ηπίσης **θώττευμα** (το) |αρχ.|. **θωπεύω** ρ. μετβ. |θώπευ-σα, -τηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** χαϊδεύω **2.** (μτφ.) καλοπιάνω ή κολακεύω. — **θωπευτής** (ο) [μεσν.]. **θωπευτικός,** -ή. -ό [αρχ.].

|F1 ΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. « κολακεύω». < *θοψ. θωπός* « κόλακας», που συνδ. με την Ι.Η. ρίζα *dhabh-. γι *a* την οποία βλ. λ. *θάμβος,* αν ληφθεί υπ' όψιν ο παρακ. *τέ-θη-πα* «έχω εκπλαγεί, θαμπωθεί>'|. **θώρακας** (ο) {θωράκων} **1.** δερμάτινο ή μετάλλινο περίβλημα, που κάλυπτε και προφύλασσε το στήθος και την πλάτη των πολεμιστών 2. ανατ. η οστέινη κοιλότητα τού σώματος των σπονδυλωτών, που περικλείει τους πνεύμονες και την καρδιά **3.** προστατευτικό περίβλημα πλοίου, οχήματος, χώρου κ.λπ.. ειδικά κατασκευασμένο για να παρεμποδίζει τη διέλευση βλημάτων. — **θωρακικός,**-ή.-ό Ιμτγν.].

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *θώραξ* (ήδη μυκ. πληθ. to-ra-ke), αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο, όπως και η συνοίνυμη λατ. λ. loricaI. **θωρακίζω** ρ. μετβ. |αρχ.| {θωράκισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος (λόγ. τεθωρακισμένος)) 1. επενδύω (κάτι) με κατάλληλο υλικό (π.χ. χάλυβα), ώστε να είναι απρόσβλητο από βλήματα: ~ *αεροσκάφος ι όχημα* |(*θωρακισμένη πόρτα 2.* (μτφ.) εξοπλίζω (κάτι), ώστε να αυξήσω την αμυντική αποτρεπτική του ισχύ: ~ *τα παράλια τής χώρας* **3.** (μτφ.) καθιστώ ισχυρότερο, ανθεκτικότερο: *τα νέα οπλικά συστήματα θωρακίζουν την άμυνα τής χο)ρας* (| *τα αντιπλημυρικά έργα θοφάκισαν την περιοχή απέναντι στον κίνδυνο π/.ημύρας* | | (μεσοπαθ.) *πρέπει να θωρακιστείς με υπομονή και θάρρος.* — **θωράκιση** (η) [18891 κ. **θωρακισμός** (ο) [μτγν.] κ. **θωράκισμα** (το), **θωράκιο** (το) [μτγν.] {θωρακί-ου | -ων| (λόγ.) **1.** υ μικρός θώρακας **2.** μικρό τείχος στο ύψος τού στήθους, που προφυλάσσει από πτώσεις ΣΥΝ. στηθαίο **3.** ναυτ. ο μικρός εξώστης που στερεώνεται στον λαιμό τής στήλης τού ιστού συν. (λαϊκ.) κόφα. **θωρακοκέντηση** (η) 11888] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ιατρ. η παρακέντηση τής θωρακικής κοιλότητας για διαγνωστικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. thoracoccntesej. **θωρακοπλαστική** (η) ιατρ. η πλαστική εγχείρηση στον θώρακα. |ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ihoracop!astic|.

θωρακοτομία (η) |I890| {θωρακοτομιών} ΙΑΤΡ. η χειρουργική τομή τού θωρακικού τοιχώματος για την εξαγωγή πύου ή για άλλους θεραπευτικούς σκοπούς. j ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. thoracotomie|. **θωρακοφόρος,** -ος, -ο Ιαρχ.| αυτός που φέρει θώρακα · ΦΡ. **θωρο-** *κοφόροι* (οι) (γαλλ. Les Cuirassiers) στρατιώτες που μέχρι τις αρχές τού 20ού αι. ανήκαν στο βαρύ ιππικό τής Γαλλίας και τη στολή των οποίων συμπλήρωνε προστατευτικός θώρακας, **θωρακωτός,** -ή, -ό 11858] **1.** αυτός που είναι επενδεδυμένος με θώρακα, θωρακισμένος **2.** ΝΑΥΤ. *θωρακωτό* (το) πλοίο τού οποίου οι ιστοί είναι εφοδιασμένοι με θωράκια (βλ.λ.). **θωρηκτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει επενδυθεί με μεταλλικές πλάκες **2.** *θωρηκτό* (το) 11889] μεγάλο πολεμικό πλοίο, που είναι εφοδιασμένο με τη μεγίστη επιθετική ικανότητα βολής και τη μεγίστη δυνατή αμυντική προστασία, η οποία επιτυγχάνεται από σειρά ισχυριόν θω- ρακίσεων: *το - «<Λβέρωφ» έπαιξε σημαντικό ρόλο στη δράση τού* ελληνικού *Ιίολεμικού Ναυτικού.*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *θωρήσσω* (πβ. αρχ. *θωρηκτής*) < *θώραξ*, απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. cuirassej. **θώρι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** η όψη, η εξωτερική εμφάνιση **2.** το βλέμμα, η ματιά.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *θωρώ\.* **θωριά** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-λογοτ.) η εξωτερική εμφάνιση, η όψη, το παρουσιαστικό' ΦΡ. (για πρόσ.) *χάνω τη θωριά μου* ωχραίνω, χάνω το χρώμα μου.

(ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *θεωρία].* **θωρώ** ρ. μετβ. {θωρ-είς κ. -άς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λογοτ.- λαϊκ.) κοιτάζω, παρατηρώ: *«πώς μας θωρείς ακίνητος, πού τρέχει ο λογισμός σου;»* (Λ. Βαλαωρίτης). ^ σχολιο λ. βλέπω.

{ΕΤΥΜ. < μεσν. *θωρώ* < αρχ. *θεωρώ*|. **θως** (ο) {θω-ός. -α | -ες. -ων} (επιστημ.) το τσακάλι (βλ.λ.).

Ι γ.τυμ. αρχ., αγν. ετύμου. Θεωρείται ότι αρχική σημ. τής λ. είναι «αυτός που καταβροχθίζει» και. επομένως, το ουσ. συνδ. με το ρ. *θώσθαι* «γεύομαι, ευωχούμαι» και με το ομόρρ. ουσ. *θοίνη* «ευωχία, συμπόσιο» (και οι δύο λ. είναι επίσης αγν. ετύμου). καθώς και με το αρχ. σλαβ. daviti «πνίγω»].

Ι: ιώτα κ. **γιώτα,** το ένατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Με τη διαφορά ότι το γράμμα ιώτα στην Αρχαία δήλωνε ένα μακρό και ένα βραχύ | i], ήταν δηλ. ό.τι ονομάζουμε δίχρονο. Το Ι είναι από τα γράμματα που όχι μόνο διατήρησαν διαχρονικά τη φωνητική τους αξία στο σύστημα τής Ελληνικής, αλλά και τη διεύρυναν. Ειδικά το ιώτα ήταν ο Φθόγγος τής Ελληνικής στον οποίο εξελίχθηκαν φωνητικά έξι άλλοι διαφορετικοί (στην Αρχαία) φθόγγοι: το *η* (που αρχικά προφερόταν £), το *υ* (προφερόταν ϋ), το *ει* (προ- φερόταν ei και ς), το *οι* (προφερόταν oi). το *ηι* (προφερόταν ei) και το *υι* (προφερόταν iii).Όλα αυτά έγιναν φωνητικά jij, διατηρώντας -λόγω τής ιστορικής ορθογραφίας- τον διαφορετικό τρόπο γραφής τους. Το φαινόμενο τής εξέλιξης σε |ij διαφορετικών στην αρχική προφορά τους φθόγγων είναι γνωστό ως **ιωτακισμός,** ολόκληρη δε η προφορά τής Ελληνικής με τον τρόπο που εξελίχθηκε ιστορικά, δηλ. έτσι όπως προφέρουμε την Ελληνική οι Έλληνες ήδη από τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, αποκαλείται **ιωτακιστική** (κατ' αντιδιαστολή προς την **ητακιστική** ή **ερασμική** λεγόμενη προφορά τής Αρχαίας· βλ. λ. *προφορά).* Η σπουδαιότητα τού ιώτα προέρχεται και από το ότι αποτελούσε το υποτακτικό φωνήεν πολλών διφθόγγων τής Αρχαίας *(αι, ει, οι, υι, ηι. ωι).* Στα βυζαντινά χρόνια, κατά το θηλυκό γένος τού «η αλφάβητος». ελέχθησαν σε θηλυκό γένος και οι ονομασίες πολλών γραμμάτων *[η άλφα. η βήτα. η ιώτα* κ.ά.). Έτσι ελέχθη σε θηλυκό γένος και **η υπογεγραμμένη** (ενν. **ιώτα)** αντί τού παλαιότερου «το *υπογεγραμμένο ιώτα».* Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής εξηγούν την προέλευση τού ελληνικού ιώτα από το σημιτικό γράμμα yod, που σήμαινε το «χέρι» και είχε (όπως και στην Ελληνική) ημιφωνική λειτουργία (i και y)· ως προς την ονομασία τού γράμματος, κατά τα *θήτα. βήτα, ζήτα* κ.λπ. επικράτησε η κατάληξη *-τα (ιώτα).* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλφάβητο, γραφή.*

Ι γιώτα κ. (λόγ.) ιώτα· το ένατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *γιώτα, αριθμός).*

-ί (αρχαιοπρ.) κατάληξη επιρρημάτων.

ΙΕΤΥΜ. Κατάλ. επιρρημάτων τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που απαντά και σε άλλες Ι.Ε. γλώσσες, πβ. λατ. ut-i. χετ. cni- κ.ά.].

-ί ή -εί: επιρρηματικές χρήσεις. Πώς είναι σωστό να γράφεται: αμιαθί ή αμισθεί; αυτολεξί ή αυτολεξεί; παμψηφί ή παμψηφεί;

κ.ο.κ. Οι αρχαιοπρεπείς αυτές λέξεις, που χρησιμοποιούνται σε λογιότερο ύφος, αποτελούν κατά κανόνα υπολείμματα αρχαίων οργανικών πτώσεων, πυυ πέρασαν σε επιρρηματική χρήση, ή λέξεις που σχηματίστηκαν με το πρότυπο τέτοιων χρήσεων. Για να αντιμετωπίσει κανείς τυ πρόβλημα τής ορθογραφίας αυτών των τύπων, πρέπει να θυμάται: (α) με **-ί** γράφονται πολλές λέξεις σε -τί / -ιστί, καθώς και τρεις λέξεις που δεν λήγουν σε *-τι:* οι λέξεις *αμισθί (μισθός), αυτοχν.ιρί«*ιδιόχειρός» *{χειρ* «χέρι») και *παννυχί {νυξ* « νύκτα») (β) με -εί γράφονται όλες οι άλλες λέξεις *(ανθωρεί, παμψηφεί* κ.λπ.). Παραδείγματα: (α) -ί / -τί: *ακροποδητί, ατιμωρητί, ασυζητητί, αμαχητί, αψηλαφητί, ασκαρδαμυκτί* («με σταθερό βλέμμα, χωρίς ανοιγοκλείσιμυ των ματιίόν»), *αμεΡνλητί («χωρίς* αναβολή ή καθυστέρηση, αμέσως»), *αυτονυκτί, ανωμοτί* («χωρίς όρκο»), *ανεπιστρεπτί' -οΥν. νεωστί. απνευστί'* -αστί: *χιαστί, ονομαστί* («ονομα- στικώς»), *ιππαστί* («καβάλα», *ίππος* «άλογο»)' -ιστί: *χυδαϊστί* («λαϊκά», παλιότ. «στη δημοτική»), *αρχαϊστί* («στην αρχαί'ζυυσα γλώσσα»), *εβραϊστί. ε?.ληνιστί, γαλλιστί, αγγ/.ιστί. ιταλιστί, γερ- μανιστί, τουρκιστί* κ.λπ. (για γλώσσες) *-παπαγαλιστί. ακροβολιστί, λακωνιστί* (β) -εί: *αυτολεξεί, αυτοστιγμεί, αυθωρεί* (τώρα, «αμέσως»), *παμψηφεί. π</νδημεί* («όλος ο κόσμος»), *πανοικεί* («όλα τα μέλη τής οικυγενείας, συν γυναιξί και τέκνυις»). *αποινεί* («ατιμω- ρητί»).

■ια κατάληξη: **1.** μεταρρηματικών αφηρημένων θηλυκών ουσιαστικών: *βλαστήμ-ια, κατάντ-ια, κατηγόρ-ια* 2. θηλυκών ουσιαστικών (αντί αρχ. *-η): άκρη - άκρ-ια. κάμπη - κάμπ-ια. φώκη - φώκ-ια.*

[F.ΤΥΜ. Κατάλ. (ήδη μεσν.). πυυ σχηματίστηκε κατά τα αρχ. ουσ. σε *-ία* τα οποία υπέστησαν συνίζηση (πβ. *παρηγορ-ία παρηγόρια. βλα- σφημ-ία - βλαστήμια)* και εμφανίζεται σε μεταρρηματικά ή μετυνο- ματικά παράγωγα (πβ. *αγρυπνώ - αγρυπνία, άρρωστος - αρρώστια)*|. •ιά παραγωγικό επίθημα θηλυκών ουσιαστικών που σημαίνει: 1. δέντρο, φυτό: *μη?.-(ά, κερασ-ιά* 2. κηλίδα ή αποτύπωμα: *μελαν-ιά. δα- χτυ?^-ιά. λαδ-ιά* 3. χτύπημα (με όργανο): *σπαθ-ιά, κονταρ-ιά* 4. τραύμα (από κάτι): *μαχαιρ-ιά, χαρακ-ιά* **5.** μέτρο, ποσότητα: *χερ-ιά, φτναρ-ιά, πιρουν-ιά* 6. (στο θηλ.) καταγωγή: *Κρητικ-ιά. Πατριν-ιά 7.* (σε θηλ. επιθ. αντί των αρχ. σε *-ή)* ιδιότητα: *γνωστικ-ιά, κακ-ιά. μα- λακ-ιά* 8. αφηρ. ουσ. από ονόματα και ρήματα: *ανθρωπ-ιά. ανημπορ- ιά, βρισ-ιά, περπατησ-ιά* **9.** σύνολο ανθρώπων: *εργατ-ιά. Τουρκ-ιά* **10.** κατάσταση: *ερημ-ιά. καγων-ιά. συννεφ-ιά* **11.** χρόνο: *Πρωτοχρον-ιά. αρχιμην-ιά* 12. (οικ.-λαϊκ.) θαυμασμό: *πουκαμισι-ιά. κουστουμ-ιά.* |ΕΤΥΜ. Κατάλ. (ήδη μεσν.), πυυ προέρχεται από συνιζημένη προφυρά τής καταλ. *-έα* / -αία (λ.χ. *μηλ-έα* > *μηλιά, ελαία* > *ελιά),* και επεκτά- θηκε αναλογικώς σε νεολλην. αφηρημένα ουσ. (λ.χ. *κ/.εφ-ιά, προ- στυχ-ιά, ανθρωπ-ιά)* εξαιτίας τής φωνητικής σύμπτωσης με αρχ. αφη- ρημένα ουσ. σε *-ία* (λ.χ. *άδικ-ία, ζημ-ία, φιλ-ία* κ.ά.)].

ουσιαστικά σε -ια, τύπος: φτή-νια / περηφά-νια. Αρκετά ουσιαστικά σε (μονοσύλλαβο) -ια σχηματίστηκαν στη Ν. Ελληνική ως παράγωγα ρημάτων (οπότε δηλώνουν κατάσταση, π.χ. *συμπονώ* - συ**μπόνια)** ή επιθέτων (οπότε δηλώνυν ιδιότητα: *ζωντανός* **- ζωντάνια).** Παραδείγματα ρηματικών παραγ(όγων: *αγρυπνώ* **- αγρύπνια,** *βαρυγγωμώ* **- βαρυγγώμια.** *βλαστημώ* **- βλαστήμια,** *καταντώ* **- κατάντια.** *καταφρονώ* **- καταφρόνια,** *κατηγορώ* **- κατηγορία,** *ξαγρυ- πνώ* **- ξαγρύττνια,** *παρηγορώ* **- παρηγόρια,** *συμπονώ* **- συμπόνια.** *τυραννώ* **- τυράννια,** *ψυχοπονώ* **- ψυχοπόνια.** Παραδείγματα ονο- ματικιόν καραγώγων: *άσκημος* **ασκήμια.** *γυμνός* **- γύμνια,** *ζουρλός* **- ζούρλια,** *ζο>ντανός* **- ζωντάνια,** *μίζερος* **- μιζέρια,** *μουρλός* **- μούρλια.**

Προβλήματα ορθογραφίας εμφανίζουν ορισμένα παράγωγα σε *-ια,* τα οποία, είτε γιατί τα συνδέυν με ρήματα σε *-εύω (ζηλεύω)* είτε γιατί τα θεωρούν εξέλιξη παλαιότερων υυσιαστικών *(πτωχεία),* τα γράφουν ενίοτε με *-εια.* £2στόσο, τα ουσιαστικά σε *-εια* είναι είτε παράγωγα επιθέτων σε *-ης.* οπότε τονίζονται στην προπαραλήγουσα *(επιμελής - επιμέλεια),* είτε ρημάτων σε *-εύω,* οπότε τονίζονται στο -εια *(μαγεύω - μαγεία).* Αντιθέτως, τα ουσιαστικά σε *-ια* που παράγνυνται από ρήματα και δηλώνουν κατάσταση, τονίζονται πάντοτε στην παραλήγουσα, δεν παράγνυνται από επίθ. σε *-ης.* συνι- ζάνουν (συμπροφέρουν σε μία συλλαβή) το *-ια* και μπορούν να συνδέονται συγχρόνως με επιθ. σε *-ος* (να δηλώνουν δηλ. και ιδιότητα). Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά κάνουν τα ουσιαστικά αυτά να διαφέρουν από όλα τα άλλα, αποτελώντας ιδιαίτερη ενιαία παραγωγική κατηγορία, που είναι προτιμότερο να έχει και ενιαία ορθογραφία. ήτοι *άρρωστος - αρρωσταίνω* - **αρρώστια,** *ζηλεύω* - **ζήλια.** *ορφανός - ορφανεύω* - **ορφάνια,** *περήφανος - περηφανεύομαι*

περηφάνια, *φτηνός - φτηναίνω* - **φτήνια,** *φτωχός - φτωχαίνω* - **φτώχια.** Ομοίως και *ακριβός - ακριβαίνω* - **ακρίβια** (ενώ *ακριβής* **-ακρίβεια).** Διαφορετική είναι η περίπτωση των *έν-νοι-α>* **έν-νοια** (έννοια σου), *διχό-νοι-α* > **διχό-νοια.** *μετά-νοι-α* > **μετά-νοια** κ.ά.. που είναι ουσιαστικά, τα οποία έχουν απλώς υποστεί συνίζηση.

■ία 1. παραγωγικό επίθημα αφηρημένων θηλυκών ουσιαστικών: (α) παραγώγων από ρήμ. συχνά σύνθετα· δηλώνει την ενέργεια ή το αποτέλεσμα τής ενέργειας που εκφράζει το ρήμ. τής πρωτότυπης λ.: (επιθυμώ) *επιθυμία,* (επιστατώ) *επιστασία,* (συνομιλώ) *συνομιλία* (β) παραγώγων από επίθετα συνήθ. σύνθετα· δηλώνει κατάσταση, γνώρισμα ή συμπεριφορά σχετική με την ιδιότητα πυυ εκφράζει η πρωτότυπη λ.: (άγλωσσυς) *αγλωσσία,* (άφθαρτος) *αφθαρσία,* (ψύχραιμος) *ψυχραιμία* (γ) επιστημονικών όρων ή για να δηλώσει πάθηση / κατάσταση που αποκλίνει από το φυσιολογικό: *δυσλεξ-ία, ισχαιμ-ία, υδροκεφαλ-ία* 2. κατάληξη κυρίων ουσ.· δηλώνει τη χώρα ή τον τόπο που παίρνουν την ονομασία τους από τυ εθνικό ή πατριδωνυμικό ουσ. σε *-οχί-ός, -ας, -ης,* από το οποίο παράγονται: (Αγγλος) *Αγγλία.* (Βούλγαρος) *Βου/^γαρία,* (Γάλλος) Γαλλία. ΣΧΟΛ ΙΟ λ. *δυσαρέσκεια.* ΙΙίτνΜ. Παράγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που εμφανίζεται είτε αυτοτελώς (λ.χ. *έπιθυμ-ία. ομιλ-ία)* είτε ως τμήμα άλλων συνθετικών (λ.χ. *-λογία, -μανία, -πορία, -κρατία* κ.ά.). Μέσω τού λατ. -ia διαδόθηκε και σε ξέν. γλώσσες, ιδίως δε σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. hemaiobgic. hemoptysie κ.ά.)].

-ία: ουσιαστικά σε -ία. Τα ουσιαστικά σε /ia/, εφόσον τονίζονται στην παραλήγουσα (δεύτερη από το τέλος συλλαβή), γράφονται με *-ι-* (-ία). Παραδείγματα: αδικ-ία *(άδικος),* κακ-ία *(κακός),* αφθον-ία *(άφθονος),* ανεργ-ία *(άνεργος),* προεδρ-ία *(πρόεδρος),* ηγεμον-ία *(ηγεμόνας),* ευδαιμον-ία *(ευδαίμων),* επιτυχ-ία *(επιτυχής),* ευχαριστ-ία *(ευχάριστο)),* διαφων-ία *(διαφωνώ),* δοκιμασ-ία *(δοκιμάζω).* εικασ-ία *(εικάζω),* ομιλ-ία *(ομιλώ).* Επίσης ταιν-ία, ζημ-ία, Ιταλ-ία,

Λευκωσ-ία, **Συρ-ία, Λαμ-ϊα** κ.λπ. Ακόμη τα παρασύνθετα (ουσιαστικά που παράγονται από ήδη σύνθετες λέξεις, που το α' συνθετικό τους είναι όνομα): πρωτοπορ-ία (< πρωτοπόρος), αεροπορ-ία (< *αεροπόρος*), οδοιπορ-ία (< *οδοιπόρος*), πεζοπορ-ία (< *πεζοπόρος*). αργοπορ-ία (< *αργοπορο*5)» μολονότι το απλό πορεία γράφεται με *-ει-* ως παράγωγο από ρ. σε *-εύομαι (πορεύομαι > πορεία)* · μοιρολατρία *(< μοιρολάτρης)*, φυσιολατρ-ία (< *φυσιολάτρης)*, ειδωλο- λστρ-ία (< *ειδωλολάτρης)*, εγωλατρ-ία (< *εγωλάτρης)*. τυπολατρ-ία (< *τυπολάτρης)*, εικονολατρ-ία (< *εικονολάτρης)* κ.ά.. μολονότι το απλό λατρεία από το ρ. *λατρεύω* γράφεται με *-ει-* **αρχαιοκαπηλ-ία** (< *αρχαιοκάπηλος)*, πολεμοκαπηλ-ία (< *πολεμοκάπηλος)*, βιβλιοκα- πηλ-ία (< *βιβλιοκάκηλος)*, εθνοκαπηλ-ία (< *εθνοκάπηλος)*, πατρι- δοκαπηλ-ία (< *πατριδοκάπη/.ος)* κ.ά., μολονότι το απλό καπηλεία από το ρ. *καπηλεύομαι* γράφεται με *-ει-* εθελοδουλ-ία (< *εθελόδουλος)*. ιεροδουλ-ία *(ιερόδουλος)*, κοιλιοδουλ-ία (< *κοιλιόδουλος)*, μολονότι το δουλεία από το *δουλεύω* γράφεται με *-ει-* ανεξιθρη- σκ-ία (< *ανεξίθρησκος)*, αρνησιθρησκ-ία (< *αρνησίθρησκος)* κ.ά.. μολονότι το θρησκεία από το *θρησκεύω / θρησκεύομαι* (και όχι από το *θρήσκος*, που παράγεται κι αυτό από το ρήμα) γράφεται με *-ει-*· χειρομαντ-ία (< *χειρόμαντις)*, αστρομαντ-ία (< *αστρόμαντις)* κ.ά., μολονότι μαντεία από *μαντεύω*.

Εξαιρέσεις: μολονότι τονίζονται στην παραλήγουσα, εξαιρούνται και γράφονται με **-ει (-εία):** (α) Ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα σε *-εύω / -εύομαι*: δουλ-εία *(δουλ-εύω)*. παιδ-εία *(παιδεύω)*, ειρων-εία *(ειρωνεύομαι)*, νηστ-είσ *(νηστ-εύω)* κ.λπ. (β) Τα ουσιαστικά: μνεία, λεία, χρεία.

Ειδικές περιπτώσεις: αμνηστία (όχι **αμνηστεία*, μολονότι *μνηστεία)* < *άμνησχος*' ανανδρία < *άνανδρος* (ενώ το ανδρείο, θηλ. τού *ανδρείος*, γράφεται κανονικά με *-π-*, πβ. και τελεία, θηλ. τού *τέλειος* εταιρεία - όχι **εταιρία* - θηλ. τού *εταιρείος)*, προεδρία < *πρόεδρος* (όχι από *προεδρεύω)*. συνοδία (< *συνοδός* - και μάλιστα από τον αρχαίο τύπο *σύνοδος* - όχι από το *συνοδεύω)*, εφορία < *έφορος*, συνεδρία < *σύνεδρος*, φιλανθρωπία < *φιλάνθρωπος*, ασω- τία < *άσωτος*, παρθενία < *παρθένος*, εμπορία < *έμπορος* και όχι από τα αντίστοιχα σε *-εύω ί -εύομαι* ρήματα, που είτε είναι νεότερα των σε *-ία* τύπων είτε έχουν διαφορετική σημασία κ.λπ. Ο περίφημος Βυζαντινός γραμματικός Γεώργιος Χοιροβοσκός (8ος-9ος αι.) στο έργο του *Ορθογραφία* διδάσκει: «[γράφονται ως *-εια\ χωρίς* [δηλ. με εξαίρεση] *τών εις* **-ος** *συνθέτων διά τού* ***-ία*** *παραγο- μένων θηλυκών καν γάρ εχωσιν άντιπαρακείμενονρήμα διά τοϋ* ***-εύω.*** *διά τού -/- γράφεται, οιον πρόεδρος, προεδρεύω, προεδρία, συνεδρία, φιλανθρωπία, άσωτία. εμπορία, παρθενία, συνοδία».*

Ιάβα (η) νησί τής Κ. Ινδονησίας Ν. τής νήσου Βόρνεο.

[ΠΤΥΜ. < ινδονησ. Java < σανσκρ. yavadvlpa < yavu «κριθάρι» + dvipa «νησί»].

Ιαβέρης (ο) (μετωνυμ.) αστυνομικός που είναι αυστηρά προσηλωμένος στο καθήκον του σε βαθμό που να γίνεται σκληρός και απάνθρωπος. — ιαβέρειος, -α, -υ.

[l-tym. Μεταφορά τού γαλλ. Javerc, όνομα ήρωα τού μυθιστορήματος *Άθλιοι (Les Miserable*)* τού Β. Ουγκό).

Ιάγος (ο) **1.** ήρωας τής τραγωδίας τού Σαίξπηρ Ο*θέλλος*, άνθρωπος δολοπλόκος και συκοφάντης 2. (μετωνυμ.) εξαιρετικά ύπουλος και ραδιούργος άνθρωπος.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. Jago, κελτ. μορφή τού ον. Jack < μέσ. αγγλ. Jankin < Jan «Ιωάννης» + υποκορ. επίθημα -kin|.

Ϊαψουάρος (ο) (λόγ.) μεγαλόσωμο σαρκοβόρο θηλαστικό, ρωμαλέο και ευκίνητο, με δέρμα ανοιχτό ξανθό στη ράχη και στα πλευρά, λευκό στο ρύγχος και στα πόδια και διάστικτο από μαύρες κηλίδες· ζει στην Αμερική, κυρ. στις δασώδεις όχθες των ποταμών και στους βάλτους ΣΥΝ. τζάγκουαρ.

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. jaguar (οπτικό δάνειο) < ισπ. yaguar < yaguara, λ. τής γλ. Γκουαρανί, ή < jaguara, λ. τής γλ. Τούπι].

-ϊάδης -* -άδης

ιαιμία (η) ΙΑΤΡ. η παρουσία ιοίν στο αίμα.

|ΗΤΥΜ. Μεταφρ, δάνειο από αγγλ. viraemia (νόθο σύνθ.)].

ιαίνω ρ. μετβ. {ίασα, ιάθηκα) (λόγ.) γιατρεύω, θεραπεύω.

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «θερμαίνω, ζεσταίνω». < **ίάν-Jω* < **ισάν-Jω*, που συνδ. με σανσκρ. isanyati «θέτω σε κίνηση» (προφανώς από τη σημασιολογική σχέση της κίνησης με τη θερμότητα). Θεωρείται ότι το ρ. *ιαίνω* έχει υποστεί ψίλωση (ίσως λόγω ανομοιώσεως προς το αμάρτυρο ενδυφωνηεντικό *-σ-* τού **\σάν-Jω)* και ότι συνδέεται με το αρχ. επίθ. *ιερός* (βλ.λ.), ενώ η αναγωγή στο ρ. *ιάομαι* «θεραπεύω» (βλ. λ. *ίαμα)* προκαλεί ερμηνευτικές δυσκολίες. Η σημ. «θεραπεύω» (τού ρ. *ιαίνω)* είναι μτγν.].

Ίακχος (ο) {-ου κ. -άκχου} ΜΥΘΟΛ. θεότητα των Ελευσινίων Μυστηρίων θεωρείται άλλοτε γνιος τής Δήμητρας ή τής Περσεφόνης και άλλοτε σύζυγος τής Δήμητρας.

[ητυμ. αρχ. κύρ. όν.. που συνδ. με το ρ. *ιάκω* (βλ. λ. *ιαχή)* με εκφραστ. συμφωνικό σύμπλεγμα *-κκ-*\.

Ιακώβ (ο) {άκλ.Ι Π.Δ. γνιος τού Ισαάκ και τής Ρεβέκκας.

[ετυμ. μτγν. < εβρ. Ya'ak0v. πιθ. συνδ. με την εβρ. λ. aqdb «φτέρνα» ή. κατ' άλλη άποψη, με το p. aqab «υποσκελίζω». Σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση, η Ρεβέκκα ονόμασε έτσι τον γνιο της, επειδή κατά τη διάρκεια τού τοκετού (και ενώ είχε δίδυμη κύηση) ο Ιακώβ γεννήθη- κε δεύτερος, κρατώντας τη φτέρνα τού δίδυμου αδελφού του Ησαύ (Π.Δ.. *Γένεσις* 25. 26: *καί μετά τούτο εξήλθεν ό αδελφός αυτού, και ή χειρ αυτού έπειλημμένη τής πτέρνης Ήσαύ" καί έκάλεσεν τό όνομα αυτού Ίακώβ)*\.

ιακωβινισμός (ο) [1803] **1.** το πολιτικό δόγμα των Ιακωβίνων (βλ.λ.).

πυυ υιοθετούσε την προσφυγή σε βίαιες ενέργειες για την εδραίωση τής δημοκρατίας 2. (ειδικότ.) πολιτική θεωρία που δέχεται τη συγκε- ντρωτικότητα τού κράτους. — ιακωβινιστής (ο).

[ετυμ_. Μεταφορά τού γαλλ. jacobinismej.

Ιακωβίνος (ο) 118561 ιστ. **1.** Γάλλος μοναχός τού τάγματος τού Αγίου Δομίνικου, εγκατεστημένου στο Παρίσι σε κοινόβιο κοντά στον ναό τού Αγίου Ιακώβου· τα μέλη του επέδειξαν τον μεγαλύτερο φανατισμό κατά τη διάρκεια των θρησκευτικών πολέμων στη Γαλλία **2.** *Λέσχη* ***των Ιακωβίνων*** η πολιτική ομάδα με τη μεγαλύτερη λαϊκή επιρροή κατά τη Γαλλική Επανάσταση, η οποία υπό την ηγεσία τού Ρυ- βεσπιέρου εξουδετέρωσε όλους τους αντιφρυνυύντες, ακολουθώντας ριζοσπαστική και εξτρεμιστική πολιτική **3.** (μετωνυμ.) ο φανατικός θιασώτης ακραίων ριζοσπαστικών πολιτικών λύσεων, που δεν αποκλείει και τη χρήση βίας για την επίτευξή τους. — **ιακωβίνικος,** -η, -υ [1889].

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Jacobin. Ενώ οι ίδιοι υι μοναχοί αυτυα- ποκαλούνταν «Εταιρεία των φίλων τού Συντάγματος» (γαλλ. Soeiete des amis dc la constitution), επειδή συνεδρίαζαν στην τράπεζα δομινικανής μονής, οι αντίπαλοί τους τους ονόμαζαν ειρωνικά «Λέσχη των Ιακωβίνων» (γαλλ. Club des Jacobins)].

Ιάκωβος (ο) {-ου κ. -ώβου} **1.** ο Αλκαίου· ένας από τους δώδεκα μαθητές τού Χριστού, που έλαβε τυ προσωνύμιο *Μικρός* για να διακρί- νεται από τον συνονόματό του Ιάκωβο τον *Πρεσβύτερο* **2.** ο *Πρεσβύ- τερος, ο Ζη/.ωτής·* ένας από τους δώδεκα μαθητές τυύ Χριστού, γυι- υς τού Ζεβεδαίου και αδελφός τυύ ευαγγελιστή Ιωάννη **3.** ο *Αδελφό- θεος*' ένας από τους αδελφούς τού Χριστού (κατά μία ερμηνεία από άλλον γάμο τού Ιωσήφ)· κατείχε σημαντική θέση στην αποστυλική Εκκλησία των Ιεροσολύμων και θεωρείται συγγραφέας τής φερώνυμης επιστολής **4.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **5.** ανδρικό όνομα.

(εγυμ. μτγν. εξελληνισμένη μορφή τού εβρ. ονόματος *Iακώβ* (βλ.λ.)], **ίαμα** (το) {ιάμ-ατος | -ατα, -άτων} (σπάν.) το μέσο θεραπείας, το φάρμακο συν. γιατρικό.

[ετυμ. αρχ. < *ιάομαι*, αβεβ. ετύμου, πιθ. < *isa-jo-mai. οπότε η λ. θα μπορούσε να συνδεθεί με σανσκρ. isanyaii «θέτω σε κίνηση>> και με το ρ. *ιαίνω* «θεραπεύω». Ωστόσο, η μακρότητα τού αρχικού ι- (στο *ιάομαι)* και η πολύπλοκη σημασιολογική μεταβολή που απαιτείται. εγείρουν σοβαρά προβλήματα. Ομόρρ. *ίασις (-η)*, *ίά-σιμος*, *ιαματικός*, *ία-τός. ία-τρός* κ.ά.[.

Ιαμαϊκή (η) -» Τζαμάικα

ιαματικός, -ή, -ό αυτός που συντελεί στη θεραπεία, την ίαση: *οι - ιδιότητες ενός φαρμάκου*]] - *λουτρά / πηγές ι νερό* ΣΥΝ. θεραπευτικός αντ. επιβλαβής. — **ισματικ-ά / -ώς** επίρρ., **ιαματικότητα** (η) {1892]. Ιετυμ. μτγν. < αρχ. ίαμα (βλ.λ.)].

ιαμβικός, -ή, -ό |αρχ.] μετρ. αυτός που αποτελείται από ιάμβους (βλ.λ.): ~ *στίχος ι ρυθμός / μέτρο / δεκαπεντασύ/.λαβυς.*

Ιάμβλιχος (ο) {-ου κ. -ίχου] **1.** νεοπλατωνικός φιλόσοφος από τη Συρία (τέλος τού 3ου - αρχές τυύ 4ου αι. μ.Χ.) **2.** άγιος τής Ορθόδοξης Κκκλησίας.

ΙΚΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν.. συρ. αρχής, αγν. ετύμου]. **ιαμβογράφος** (ο) Ιμτγν.] αρχαίος Έλληνας ποιητής, που έγραφε τα ποιήματά του σε ιαμβικούς στίχους,

ίαμβος (ο) {ιάμβ-ου | -ων, -υυς} μετρ. **1.** ο μετρικός πους που αποτε- λείται από μία άτονη και μία τονισμένη συλλαβή (- -) 2. υ αρχαίος μετρικός πους, που αποτελείται από μία βραχεία και μία μακρά συλλαβή (--) **3.** (συνεκδ.) ποίημα με σκωπτικό περιεχόμενο, γραμμένο σε ιαμβικούς στίχους **4.** ο ιαμβικός στίχος.

ΙΙΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου, προελλην. δάνειο, όπως και οι παρόμοια σχηματισμένες λ. *διθύραμβος*, *θρίαμβος*, που συνδέθηκε ηχομιμητικά με. την κραυγή ιά]. **ίανθος** (ο) {ιάνθ-ου | -ων. -ουςΐ το άνθος τού μενεξέ.

[πτυμ. μτγν. < επίθ. *ιάνθινος* (υποχωρητ.) < *ϊον* (βλ.λ.) + *άνθινος < άνθος*\.

Ιανσς (ο) **1.** θεός τού πολέμου τής αρχαίας Ρώμης με δύο πρόσωπα **2.** (μετωνυμ.) πρόσωπο ή φαινόμενο με δύυ όψεις: *ο ~ τού εθνικισμού.* |ΕΓΥΜ. < λατ. Ianus <janus «πύλη, δίυδος με καμάρα (από την οπυία εξυρμούσε ο στρατός σε πόλεμο)», συνδ. με τη λ. janua «θύρα»]. **-ίανός** κατάληξη επιθέτων τής Ελληνικής, π.χ. *χριστ-ιανός.*

{ΕΤΥΜ. Βλ. *-ανός*\.

Ιανουάριος (υ) {Ιανουαρίου) υ πρώτος μήνας τού έτους και δεύτερος μήνας τού χειμώνα (μαζί με τον Δεκέμβριο και τον Φεβρουάριο), ο οποίος αποτελείται από 31 ημέρες* αλλιώς (λαϊκ.) *Γενάρης.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας.*

[ΕΤΥ.μ. μτγν. < λατ. lanuarius < Ianus. ο Ιανός, αρχ. θεός τής Ρώμης, προστάτης των δημοσίων διόδων και πυλών τής πόλης (μερικές φέρουν το όνομά του), η δε λατρεία του συνδεόταν με κάθε έναρξη ή ξεκίνημα. πράγμα πυυ εξηγεί γιατί μνημονευόταν πάντοτε πρώτος μεταξύ των ρωμαϊκών θεοτήτων], **ιαπετικός,** -ή, -ό ινδυΓυρωπαϊκός (βλ.λ.).

[πτυμ. < αρχ. *[5]Ιαπετός·* σύμφωνα με τη μυθολογία, ένας από τους έξι Τιτάνες, που θεωρήθηκε πρόγονος τού ανθρώπου. Το όνομα είναι αβεβ. ετύμου, αλλά από πολύ παλιά καταβλήθηκαν προσπάθειες συν- δεσεώς του με τον *Ίάφεθ.* έναν από τους τρεις γνιους τού Νώε, που, σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση, θεωρείται γενάρχης τής λευκής φυλής (μτγν. *Ίάφεθ* < εβρ. Yiiphcth «είθε αυτός (δηλ. ο Θεός) να του χαρίσει μεγάλη έκταση»). Είναι αξιοσημείωτο ότι ένας από τους γνιους τού Ιάφεθ ήταν ο Yawan, που είναι η εβρ. λ. για τους *Ίωνες* (βλ.λ.) Ι. **Ιαπετός** (υ) ΜΥΘΟΛ. ένας από τους Τιτάνες, γνιος τού Ουρανού και τής Γαίας· απέκτησε από την Ωκεανίδα Κλυμένη τέσσερεις γνιους: τον Ατλαντα, τον Μενοίτιο, τον Προμηθέα και τον Επιμηθέα.

|ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμυ. Έχει προταθεί η σύνδεση με το ρ. *ιάπτω* «ρίχνω. εξακοντίζω» (επίσης αγν. ετύμου) με παραγ. επίθημα *-ετός* (πβ. κ. *κόπτυ) - κοπ-ετός),* οπότε το όν. θα σήμαινε «αυτόν που παράγεται, που προκύπτει». Βλ. κ. *ιαπετικός].*

Ιαπωνία (η) (ιαπων. Νίρρὸη / Nih0n) νησιωτικό κράτος τής Α. Ασίας με πρωτεύουσα το Τόκυο, επίσημη γλώσσα την Ιαπωνική και νόμισμα το γεν. ΣΥΝ. (λογοτ.) η χώρα τού ανατέλλοντος ηλίου. χώρα των χρυσανθέμων. – **Ιάπωνας** [1864| κ. (καθημ.) **Γιαπωνέζος** (ο), **Ιαπωνί- δα** κ. (καθημ.) **Γιαπωνέζα** (η), **ιαπωνικός,** -ή, -ό [1859| κ. (καθημ.) **γιαπωνέζικος,** -η, -ο. **Ιαπωνικά** κ. (καθημ.) **Γιαπωνέζικα** (τα).

[F.ΤΥΜ. Ξέν. τοπωνύμιο, πβ. γαλλ. Japon < ιαπων. Νίρρὸη / Nih0n (nichi «ήλιος» + hon «προέλευση»), μεταγραφή στο σινικό αλφάβητο τού ονόματος Jcppcun Kuo «κράτος τού ανατέλλοντος ηλίου». κατ' αντιδιαστολή προς το Chung Kuo «κράτος τού μέσου, τής ενδοχώρας», που αποτελεί την ονομασία τής Κίνας. Η ονομασία Νίρρὸη / Nih0n καθιερώθηκε επίσημα το 670 μ.Χ..].

-ΐάρης, -α. -ικο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό: **1.** επιθέτων που δηλώνουν: (α) (μειωτ.) αυτόν που έχει ένα ελάττωμα, ένα χαρακτηριστικό ή μια πάθηση: *αρρωστ-ιάρης. χτικ-ιάρης, σπυρ-ιάρης, ασπρουλ-ιάρης* (μειωτ. αντί *άσπρος*) (β) αυτόν πυυ τον χαρακτηρίζει κάτι: *ψυχολον-ιάρης 2.* ουσιαστικών που δηλώνουν επάγγελμα ή δραστηριότητα: *σκουπιδ-ιάρης, μεροκαματ-ιάρης, διακον-ιάρης.* – **-ιάρικος,** -η/-ια, -ο.

|Ι·ΤΥΜ. Βλ. λ. *-άρης*\.

-ιάς[1] παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. το πρόσωπο που κάνει κάτι ή που ασκεί *κάποιο* επάγγελμα: *σκαφτ-ιάς. χαλκ-ιάς, γραφ-ιάς, βαφ-ιάς* 2. καιρικό φαινόμενο. κύρ. άνεμο: *βορ-ιάς, νοτ-ιάς, χιον-ιάς.*

-ιάς[2] παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν τόπο γεμάτο από φυτά ορισμένου είδους: *πευκιάς.*

-ίας (αρχαιοπρ.) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν το πρόσωπο που: 1. έκανε κάτι ή πυυ φέρει την ευθύνη για κάτι: *εγκληματ-ίας. πραξικοπηματ-ίας, ταραξ-ίας* 2. έχει κάτι, συνήθ. σε μεγάλο βαθμό: *εισοδηματ-ίας. κτηματ-ίας.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. επίθημα, που ανάγεται σε Ι.Ε. *-iya και χρησιμοποιήθηκε αρχικά σε υυσ. για ζώα. φυτά ή φυσικά φαινόμενα (λ.χ. *καρχαρ-ίας, άστερ-ίας. γαλαξ-ίας),* καθώς και ως δηλωτικό ιδιότητας (λ.χ. *Οηλυ- δρ-ίας, γυναικ-ίας),* σημ. με την οποία γνώρισε ευρεία χρήση στη Ν. Κλληνική (λ.χ. *αντιρρησ-ίας. επιδειξ-ίας, αισθηματ-ίας)*\.

ίαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} (αρχαιοπρ.) η αποκατάσταση τής υγείας: *η - τού λεπρού από τον Χριστό.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ἴασις* < *ἰάομαι* «θεραπεύω», βλ. κ. *ίαμα}.*

•ίαση παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν ασθένεια ή παθολογική κατάσταση: *μυκητ-ίαση, ψωρ-ίαση. ελεφαντ-ίαση. χολολιθ-ίαση.*

] ΐΐΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *λιθ-ίασις.* μτγν. *μυρμηκ-ίασις. ψωρ-ίασις).* το οποίο προέρχεται από ρ. σε *-ιάω/ -ιο)* (λ.χ. μτγν. *μυρμηκ-ιώ)* με επίθημα *-σις,* ενώ αργότερα απαντά και αυτοτελώς ή σε ξέν. επιστημ. όρους (λ.χ. *κοκκ-ίαση, ελμινΟ-ίαση* < αγγλ. hclminth-iasis)]. **ιάσιμος,** -η. -ο |αρχ.| (λόγ.) αυτός που μπορεί να θεραπευθεί: ~ *ασθένεια* ΣΥΝ. θεραπεύσιμοα ΛΝΤ. ανίατος, αθεράπευτος. – **ιασιμότητα** (η) U857].

Ιάσιο (το) {Ιασίου] ιστορική πόλη τής ΒΑ. Ρουμανίας.

[ετυμ. < ρουμ. Ia,si. πιθ. από τους *Ιά'ζυγες,* αρχ. σαρματικό φύλο που ζούσε στην περιοχή τού Δούναβη και των Καρπαθίων στη Δακία]. **ιασμέλαιο** (το) {ιασμελαί-ου [-ων| (λόγ.) χημ. αρωματικό αιθέριο έλαιο, που εξάγεται από τα άνθη τού γιασεμιού συν. γιασεμόλαδυ. ΙΐΐΤΥΜ. < μτγν. *ἰασμέλαιον* < *ἴασμη* (βλ. λ. *ἴασμος) + ἐ'λαιον].* **ίασμος** (ο) Ιιάσμ-ου [-ων, -ους} (λόγ.) το γιασεμί.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ιάσμη* < μτγν. περσ. yasman. βλ. κ. *γιασεμί].* **ίασπις** (Ο/η) {ιάσπιδος} (λόγ.) ημιπολύτιμος αδιαφανής λίθος, παραλλαγή τού χαλαζία, που παρουσιάζεται σε διάφορες αποχρώσεις από γαλάζιο ώς κίτρινο και από φαιό ώς κόκκινο ή και μαύρο και χρησιμοποιείται στην κοσμηματοποιία και τη διακοσμητική (σε μικρές ψηφιδωτές διακοσμήσεις).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ἰασπις (ή)*< εβρ. yaspeh (πβ. ακκαδ. jalpu)].

Ιάσων (ο) [Ιάσον-ος, -α] **1.** ΜΥΘΟΛ. αρχηγός των Αργοναυτών, που με τη βοήθεια τής Μήδειας κατόρθωσε να πάρει το χρυσόμαλλο δέρας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ιάσονας.**

[Ι:ΓΥΜ. αρχ. < *ἰάσθαι,* απρφ. τού ρ. *ιώμαι (-άυ-)* «θεραπεύω». Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Ιάσων έλαβε το όνομά του *από* τον Κένταυρο Χείρωνα, ο οποίος τον δίδαξε τη θεραπευτική τέχνη].

I.A.T.A. (η) (αγγλ. International Air Transport Association) Διεθνής Οργάνωση Εναέριων Μεταφορών.

-ιάτης, -ιάτισσα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που σημαίνουν: **1.** καταγωγή: *Σπαρτ-ιάτης - Σπαρτ-ιάτισσα, Μαν-ιάτης - Μαν-ιάτισσα* 2. ιδιότητα, χαρακτηριστικό: *αγωγ-ιάτης - αγωγ-ιάτισσα. χωρ-ιάτης - χωρ-ιάτισσα.*

[ετυμ, Ι Ιαραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *Σπαρτ-ιάτης).* πυυ προέρχεται από τυ παραγ. επίθημα *-άτης* σε ον. με ληκτικό θεματικό φωνήεν -/-[.

-ιάτικα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιρρημάτων που έχουν τη σημασία 1. κατά τη χρονική περίοδο που δηλώνει το θέμα τής λ., για κάτι που δεν είναι φυσιολογικό ή αναμενόμενο να συμβεί τότε: *κα?.οκαιρ-ιάτικα, χριστουγεννι-ιάτικα. δευτερ-ιάτικα.* νυ^Γ-ιάπ- *κα* 2. τρόπο: *περνάω σπαρτ-ιάτικα.*

[ΕΤΥΜ. < *-(ι)άτης,* βλ. λ. *-ιάτικος].*

-ιάτικος, -η. -ο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν αυτόν που συμβαίνει κατά τον χρόνυ που δηλώνει το θέμα τής λ.: *μεσημερ-ιάτικος. σαββατ-ιάτικος, πρωτοχρον-ιάτικος.* Ιετυμ. Παραγ. επίθημα που προέρχεται από το αρχ. *-(ΐ)άτης.* το οποίο εμφανιζόταν κυρ. σε πατριδωνυμικά, λ.χ. *Σπάρτη - Σπαρτιάτης, Μύκονος - Μυκονιάτης* (πβ. αρχ. *Ήλέα - Έλεάτης)].* **ιατός,** -ή. -ό (λόγ.) ιάσιμος (βλ.λ.).

Ιετυμ. αρχ. < *ἴάομαι* «θεραπεύω», βλ. κ. *ἴαμα*\. **ιατρεία** (η) Ιαρχ.) η γιατρειά.

ιατρείο (το) Ιαρχ.Ι ο χώρος όπου ο γιατρός δέχεται και εξετάζει τους ασθενείς: *ιδιωτικό / σύγχρουο / αγροτικό! περιφερειακό* ~ · ΦΡ. (α) **εξωτερικά** ***ιατρεία*** βλ. λ. *εξωτερικός* (β) **έχω** ***ιατρείο*** (για γιατρό) έχω / εκτελώ υπηρεσία σε ιδιωτικό ιατρείο ή σε νοσοκομείο, **ιατρεύω** ρ. -* γιατρεύω

ιατρική (η) Ιαρχ.] **1.** η επιστήμη πυυ έχει ως αντικείμενο τη διατήρηση τής υγείας και την πρόληψη και αντιμετώπιση των ασθενειών τού ανθρώπου: *διαγνωστική / προ/.ηπτική / παραδοσιακή* ~ || *ασκώ την* ~ 2. οι αντίστυιχες με την παραπάνω επιστήμη σπυυδές ανωτάτου επιπέδου: *στην Ε).λάδα η - είναι εξαετούς φοιτήσεως* **3.** (συνεκδ.) η αντίστοιχη ανώτατη σχολή: *πέρασε Ι είναι στην -*]] *τελείωσε την~ με άριστα.*

ιατρικός, -ή. -ό]αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με γιατρούς ή και με την επιστήμη τους: *- ανακοινωθέν / εξέταση ι παρακολούθηση / σύλλογος/ συνέδριο / συνταγή/ μέθοδος / πείραμα / περίθαλψη/ μονάδα / κέντρο·* φρ. ***ιατρικά συμβούλιο*** το ιατροσυμβούλιο (βλ.λ.) 2. ***ιατρική*** (η) βλ.λ. **3.** (λόγ.) ***ιατρικό*** (τυ) το γιατρικό (βλ.λ.). – **ιατρικ-ά** / **-ώς** {.μτγν.) επίρρ.

ιατροδικαστής (υ/η) 11886] {-ή κ. (λόγ.) -ού] γιατρός που ορίζεται από την πολιτεία, για να θέσει τις επιστημονικές του γνώσεις στην υπηρεσία τής δικαιοσύνης, προκειμένου να εξακριβώσει τα ακριβή αίτια και τις συνθήκες τραυματισμών ή θανάτων, που ενδεχομένως δεν οφείλονται σε φυσικά αίτια.

Ιετυμ. Απόδ. ξέν. όρυυ, πβ. γαλλ. mcdccin legiste[. **ιατροδικαστική** (η) [1837] ο κλάδος τής ιατρικής, που ερευνά ζητήματα. τα οποία απασχολούν τη δικαιοσύνη.

[ετυμ. Απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. medccine legale], **ιατροδικαστικός,** -ή, -ό [**1**833] **1.** αυτός που σχετίζεται με. τον ιατροδικαστή ή και την ιατροδικαστική: ~ ***εξέταση / έκθεση*** **2.** ***ιατροδικαστική*** (η) βλ.λ. **ιατρός** (ο) -♦ γιατρός

-ίατρος β' συνθετικό για τον σχηματισμό αρσενικών και θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. γιατρό με συγκεκριμένη ειδικότητα: *παιδ-ίατρος, ψυχ-ίατρος, οδοντ-ίατρος* 2. τη θέση γιατρού σε ιεραρχία: *αρχ-ίατρος, υπ-ίατρος.*

[ετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *ίππ-ίατρος, κτην-ίατρος).* που προέρχεται από το αρχ. *ιατρός* και απαντά επίσης σε ελληνογενή ξένα σύνθ. (λ.χ. γαλλ. ped-iarre > *παιδ-ίατρος)].* **ιατροσόφιο** (το) > γιατροσόφι

ιατροσυμβούλιο (τυ) 11837] [ιατροσυμβουλί-ου [-ων] **1.** θεσμός των πρώτων δεκαετιών τού ελληνικού κράτους για τη ρύθμιση των σημαντικότερων υγειυνομικών και ιατρικών προβλημάτων 2. συμβούλιο γιατρο'ίν, που συγκαλείται σε περιπτώσεις δυσχερούς διάγνωσης ή δυσάρεστης εξέλιξης μιας νόσου ΣΥΝ. ιατρικό συμβούλιο, **ιατροφαρμακευτικός,** -ή, -ό [1844] αυτός που σχετίζεται με την ιατρική και φαρμακευτική αγωγή: ~ ***περίθαλψη.***

ιατροφιλόσοφος (ο) Ιμτγν.] [ιατροφιλυσόφ-ου | -ων, -ους] (παλαιότ.) ο γιατρός που ασχολείται με τη φιλυσοφία και τα γράμματα. **I.A.X.** Ιδίφς Λυτού/-ής Χερσί: *πάνω στον φάκε/.ο έγραφε: Ϊ.Λ.Χ.* (δηλ.

να παραδοθεί στα ίδια τα χέρια τού παραλήπτη), **ιαχή** (η) (λόγ.) η ενθυυσιώδης κραυγή: *ιαχές θριάμβου]] ενθουσιώδεις* ~ Ι) *αντηχούν οι - τού πολέμου* ΣΥΝ. ικ-αθημ.) βουητό.

Ιετυμ. αρχ. < *ἰάχω* < **Fi-Γάχω* (με ενεστ. αναδιπλασιασμό) < θ. από όπου και *ἠχή* « **Ραχά)* «ήχος», για το οποίο βλ. λ. *ήχος].* **Ιβηρική Χερσόνησος** (η) χερσόνησος τής ΝΔ. Ευρώπης, που βρέχεται από τον Ατλαντικό Ωκεανό και τη Μεσόγειυ Θάλασσα και περιλαμβάνει την Ισπανία και την Πορτογαλία.

[î-.ΤΥΜ. μτγν. < *Ἰβηρία* < *Ἴβηρ.* ονομασία ποταμού τής χερσονήσου (πβ. λατ. Ibcrus, ισπ. F.bro), αγν. ετύμου, ίσως κελτ. λ. που σημαίνει απλώς «ποταμός» (πβ. κελτ. iber)]. **Ιβιλάι** (το) -* βιλάι

ίβις (η) {ίβ-ιδος | -ίδων] **1.** πουλί μετρίου ή μεγάλου μεγέθυς με χαρακτηριστικό μακρύ, λεπτό, κυρτό προς τα κάτω ράμφος· ζει σε υδρό- τοπους στις εύκρατες και τις τροπικές ζώνες 2. λιμνόβιο, ιερό πουλί των ο:ρχαίων Αιγυπτίων.

[ετυμ. < αρχ. *ιβις* < αρχ. αιγυπτ. hb. hibj. **ιβίσκος** (ο) φυτό ιθαγενές θερμών περιοχοη-, που καλλιεργείται κυρ. για καλλωπιστικούς σκοπούς, για τα μεγάλα και ζωηρόχρωμα άνθη του, που αποτελούνται από πέντε πέταλα.

ΙΚ.γυμ. < μτγν. *ιβίσκος / έβίσκος* < λατ. hibiscus, λ. κελτ. προελ.J. **ιβουάρ** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός πυυ έχει τυ ανοιχτό μπεζ χρώμα τού επεξεργασμένου ελεφαντόδοντου 2. ***ιβουάρ*** (το) το ίδιο το ανοιχτό μπεζ χρώμα τού επεξεργασμένου ελεφαντόδοντου.

[f.tym. < γαλλ. ivoire < λατ. eboreus < ebur. eboris «ελεφαντόδοντο»]. **Ίβυκος** (ο) {-ου κ. -ύκυυ] αρχαίος Έλληνας χορικός λυρικός ποιητής από το Γ'ήγιο (6ος αι. π.Χ.).

]ΠΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τις «γλώσσες» τού Ησυχίου *ιβυξ' όρνέου είδος, ίβύκη- ευφημία. ιβυκτήρ* «πολεμικό άσμα», που μάλλον είναι προϊόντα ονοματοποιίας]. **Ιγδίον** (το) -♦ γουδί

Ι.Γ.Ε. (το) Ινστιτούτο Γεωπονικών Επιστημών.

ίγκλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.! (λόγ.) ζώνη. λωρίδα με την οποία δένεται το

σαμάρι στο υποζύγιο ΣΥΝ. καταζώστης.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *γίγκλα < κίγκλα < λατ. ~cingla < cingula «ζώνη» < ρ. cingo «περιζώνω»], **ιγκλού** (το) {άκλ.} το θολωτό σπίτι των Εσκιμώων. που κατασκευάζεται από στερεοποιημένο χιόνι.
{ΕΤΥΜ. < αγγλ. igloo < iglu «σπίτι», λ. τής γλώσσας των Ησκιμώων|. **Ι.Γ.Μ.Ε.** (το) Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Πρευνοη-. **Ϊγμόρεΐο (άντρο)** (το) {ιγμορεί-ου | -ων} ανατ. καθεμιά από τις δύο κοιλότητες στα οστά τής άνω γνάθου, δεξιά και αριστερά τής μύτης ΣΥΝ. γναθιαίος κόλπος.
[ΚΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Highmore (προφ. *Χάιμουρ).* επώνυμο Αγγλου γιατρού, από τον τρόπο γραφής τής λ. στην ΑγγλικήΙ. **ιγμορίτιδα** (η) ιατρ. φλεγμονή τής μεμβράνης που καλύπτει τα ιγμό- ρεια, η οποία εκδηλώνεται ενίοτε με πυρετό, πόνο, ζαλάδες και ρινικές εκκρίσεις: *οξεία / χρόνια / υποτροπιάζουσα / επίμονη ~.*
ΙΕΤΥΜ · Μεταφορά τού αγγλ. highmoritis}.
Ιγνάτιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** όνομα αγίων και πατριαρχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < όψιμο λατ. Ignatius, αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. ignis «φωτιά». Κατ' άλλη άποψη, είναι ετρουσκ. προελ.|. **ιγνύα** (η) (ιγνυών} ανατ. ρομβοειδής κοιλότητα στο πίσω μέρος τής επιφάνειας τού γονάτου συν. ιγνυακός βόθρος. Ηπίσης (λόγ.) **ιγνύς** (η) {ιγνύ-ος. -α}.
[ετυμ. < αρχ. *ιγνύς / ιγνύη* < **έν-γνύη* < *έν-* (με διαλεκτ. παραλλαγή i-) + *γνύη.* μηδενισμ. βαθμ. θέματος που απαντά και στη λ. *γόνυ.* Βλ. κ. *γόνατο*|.
ιγνυακός, -ή, -ό (1836J ΑΝΑΤ. **1.** αυτός που σχετίζεται με την ιγνύα (βλ.λ.) 2. (α) ***ιγνυακή αρτηρία*** η προέκταση τής μηριαίας αρτηρίας πίσω από το γόνατο (β) ***ιγνυακός μυς*** καθένας από τους τρεις μυς. που εκτείνονται στο πίσω μέρος τού μηρού και επιτρέπουν στο γόνατο να λυγίζει.
Ι.Γ.Π.Β.Ε. (το) Ινστιτούτο Γενετικών Παθήσεων και Βιοϊατρικής Έρευνας.
ιδαίος, -α, -ο(ν) [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με το όρος Ίδη (βλ.λ.) 2. ***Ιδαίον Άντρον*** λατρευτικό σπήλαιο τής αρχαιότητας στην Ίδη. όπου, σύμφωνα με τη μυθολογία, γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Δίας. **ιδαλγός** (ο) (παλαιότ.) Ισπανός ευγενής των κατώτερων βαθμιδών. σχολιο λ. *ιδεο/.όγος.*
[ετυμ. < ισπ. hidalgo < hijo de algo «γνιος, απόγονος κάποιου», ισπανικός μεσν. τίτλος ευγενείας|. **ιδανίκευση** (η) [1871] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η εξιδανί- κευση.
Ιετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. idealisation], **ιδανικεύω** ρ. μετβ. |1871] |ιδανίκευ-σα, -θηκα κ. (καθημ.) -τηκα, -μένος} εξιδανικεύω.
[ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. idealiscrj. **Ιδανικός,** -ή. -ό 1. (γενικά) αυτός που δεν έχει κανένα μειονέκτημα, άψογος, τέλειος, που μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο: *οραματίζεται μια ~ ζωή || ~ ομορφιά / λύση / κόσμος / φιλία / πολίτευμα* ΣΥΝ. ιδεώδης, υποδειγματικός 2. ο καλύτερος δυνατός: *ένα νησί με φιλήσυχους κατοίκους και ελάχιστους τουρίστες είναι ~ τόπος για ξεκούραση* συν. ιδεώδης· φρ. ***ιδανικό βάρος*** βλ. λ. *βάρος* 3. αυτός που υφίσταται μόνο ως ιδέα, που η ωραιότητα ή τελειότητά του δεν υπάρχει στην πραγματικότητα: - *έρωτας* [[*«θα μείνω πάντα ~ κι ανάξιος εραστής των μακρυσμένων ταξιδιών...»* (Ν. Καββαδίας) συν. ιδεατός αντ. υπαρκτός, πραγματικός 4. ***ιδανικό*** (το) (α) ο υψηλός πνευματικός ή ηθικός σκοπός, για τον οποίο αγωνίζεται κανείς: *αγωνίζεται για το υπέρτατο ~ τής ελευθερίας* (β) η ηθική αξία που αποτελεί βασική αρχή στη ζωή (κάποιου) συν. ιδεώδες 5. φυσ. ***ιδανικό / τέλειο αέριο*** το αέριο που ικανοποιεί πλήρως τους απλούς νόμους των αερίων ΣΥΝ. τέλειο αέριο. - **Ιδανικά** επιρρ,, **Ιδανικότητα** (η). ^ σχολιο λ. *εξατομικεύω.*
ΙΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που υφίσταται μόνο ως ιδέα». < *ίδανός* «ωραίος, κομψός» < θ. *ίδ-* (πβ. αόρ. β' *ιδ-εΐν* τού ρ. *όρώ* «βλέπω») + *-ανός.* πβ. *ίκ-ανός. πιθ-ανός.* Οι σημερινές σημ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού ελληνογενούς γαλλ. ideal].

Ιδανικός - Ιδεώδης - Ιδεατός. Τν **Ιδανικός** (αρχαία λ. που σήμαι- νε «αυτόν που υπάρχει μόνο ως ιδέα», παράγωγο τού αρχ. **Ίδανός** «ωραίος στην όψη» < *ιδεΐν)* συμπίπτει, κατά πολύ, με το νεότ. (λόγιας προέλευσης, πρωτοαπαντά το 1869) **Ιδεώδης.** Συμπίμπτουν κυρ. στη σημ. «τέλειος, πρότυπος, υψηλού επιπέδου» *(ιδανικές / ιδεώδεις συνθήκες εργασίας - ιδανική / ιδεώδης αναπαράσταση τής αρχαίας μορφής),* όπως συμπίπτουν και στη σημ. «αξίες», την οποία δηλώνουν τόσο τα **Ιδανικά** όσο και τα **Ιδεώδη** *(τα ιδανικά ι ιδεώδη τού ελληνικού πολιτισμού. τής παιδείας, τής χριστιανικής πίστης).* Το *ιδανικός* εκφράζει περαιτέρω '«τον υπάρχοντα στον νου, στο πνεύμα τού ανθρώπου, τον εξωτερικό, νοητικό και. συχνά, εξωπραγματικό»: *ιδανική σύλληψη τής εννοίας τού θείου - ιδανικός έρωτας.* Το **Ιδεατός,** τέλος, σημαίνει κυριολεκτικά «αυτόν που υπάρχει μόνον ως ιδέα», τον νοητό και, υπ' αυτή την έννοια, ενίοτε τον εξωπραγματικό: *7.ει & έναν ιδεατό κόσμο, που έχει πλάσει ο ίδιος και που δεν έχει καμία σχέση με την πραγματικότητα.*

ιδανισμός (ο) [18121 φίλος, η σχολή που δέχεται ως πρωταρχική ουσία των όντων την ιδέα, το πνεύμα, τον νου· ο ιδεαλισμός (βλ.λ.). **ιδέ** ρ. (αρχαιοπρ.) δες, βλέπε.
[ΕΤΥΜ. αρχ. προστ. τού *είδον.* το οποίο χρησιμοποιήθηκε ως αόρ. β' τού ρ. *όρώ* (βλ. κ. ιδέα)].
Ι,Δ.Ε. (το) Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών. ... . .<

ιδέα (η) {ιδεών} 1. (α) η παράσταση των αισθητών αντικειμένων που σχηματίζεται στον νου. η αντίληψη καταστάσεων ή ιδιοτήτων: *ποια - έχεις για τη ζωή / την ομορφιά / τον π/.ούτο;* (β) εικόνα, άποψη για κάτι/κάποιον: *δώστε μου μια - για τη δουλειά σας' με π ακριβώς ασχολείστε; || για να πάρετε μια - τού πώς έχουν τα πράγματα, ακουστέ αυτό... || έχω μια - τής κατάστασης, αλλά όχι πολύ ξεκάθαρη* 2. (γενικότ.) κάθε αφηρημένη έννοια 3. (ειδικότ.) η υποψία, η εντύπωση που δημιουργείται (σε κάποιον), χωρίς να έχει εξακριβωθεί η εγκυρότητά της: *νόμιζα πως άκουσα κάτι. αλλά τελικά ήταν μόνο η ~ μου || έχει την έμμονη ~ ότι τον καταδιώκουν* φρ. (α) ***βάζω (κάποιον) σε ιδέες*** τον βάζω σε σκέψεις, τον υποψιάζω ή τον προβληματίζω (β) βάζω ***ιδέες (σε κάποιον)*** δημιουργώ (σε κάποιον) υποψίες ή φιλοδοξίες· κάνω (κάποιον) να σκέφτεται (κάτι), στρέφω τη σκέψη (κάποιου) προς συγκεκριμένη κατεύθυνση: *οι φίλες της άρχισαν να της βάζουν ιδέες για τον άντρα της || τώρα που του έβαλε την ιδέα. δεν μπορεί να ηρεμήσει |; μη βάζεις ιδέες στο κεφάλι σου' δεν τρέχει τίποτα ύποπτο* (γ) ***μου μπαίνει μια ιδέα*** αρχίζει να με απασχολεί μια ιδέα, σκέφτομαι κάτι συνήθ. κατά επίμονο τρόπο: *Fi ναι να μην του μπει μια ιδέα! Θα σκέφτεται και θα μιλάει συνέχεια γΓ αυτό* **4.** γνώμη, άποψη ή κρίση, που σχηματίζεται (και διατυπώνεται) για (κάποιον/κάτι): *έχει ριζοσπαστικές ~ ||[τι ~ έχεις για το άτομό του: || έκθεση ιδεών* (βλ. λ. *έκθεση)'* φρ. (α) ***έχω μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου*** θεωρώ τον εαυτό μου εξαιρετικά ικανό και σπουδαίο, είμαι εγωιστής (β)χσνω πάσα ***ιδέα (για κάποιον)*** παύω να τον εκτιμώ 5. (ειδικότ.) σκέψη ή γνώμη, που διατυπώνεται ως πρόταση: *περιμένω να ακούσω τις ~ σας για τη δια- κόσμηση τού χώρου / την οργάνωση τής εκδήλωσης || έξυπνη / πρωτότυπη / φαεινή ~ ·* φρ. (α) ***έχω την ιδέα*** νομίζω, έχω την εντύπωση: *είχα την ιδέα ότι ήταν τίμιος άνθρωπος' πώς ξεγελάστηκα έτσι;* (β) ***δεν έχω ιδέα*** δεν γνωρίζω τίποτε, αγνοώ εντελώς: *~ από μαγειρική* j| (εμφατ.) *-Πού είναι ο Παύ/.ος: -Δεν έχω την παραμικρή ιδέα!* 6. η στιγμιαία σκέψη την οποία κάνει κανείς, λ.χ. για να λύσει ένα πρόβλημα: *έχω μια ~ ||[ωραία -!* φρ. (α) ***κατεβάζω ιδέες*** είμαι επινοητικός, έξυπνος, δημιουργικός (β) ***μου έρχεται / μου κατεβαίνει μια ιδέα*** έχω μια έμπνευση: *είχα απελπιστεί, όταν ξαφνικά μου ήρθε μια ιδέα 7.* το υψηλό ιδανικό: *πολέμησε για την~ τής πατρίδας-* φρ. ***Μεγάλη Ιδέα*** βλ. λ. *μεγάλος ·* φρ. (ως επίρρ.) ***μια ιδέα*** (i) πάρα πολύ λίγο: *έβαψε τον τοίχο ~ πιο ανοιχτό* συν. ελάχιστα (ii) πολύ μικρή ποσότητα: - *ζάχαρη.* Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «μορφή, είδος», < θ. *ίδ-* (πβ. απρφ. αορ. β' *ίδείν* τού ρ. *όρώ* «βλέπω») < **wid-,* μηδενισμ. βαθμ. (πβ. λατ. video «βλέπω») τού Ι.Ε. **woid-,* για το οποίο βλ. λ. *οΐδα.* Ομόρρ. *είδ-ήμων, Ιστορία. εΐδ-όλλιο(ν)* κ.ά. ΙΙ λ. έλαβε εξέχουσα φιλοσοφική σημ. στον Πλάτωνα, όπου δήλωσε την αληθινή ουσία των όντων, τής οποίας ο αισθητός κόσμος αποτελεί απλώς αντανάκλαση. JI λ. διαδόθηκε ευρέως στις ευρωπαϊκές γλώσσες, πβ. αγγλ. idea. γαλλ. idee, γερμ. Idee κ.ά. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. *έμμονη / φαεινή ιδέα* (< idee fixe / lumincuse), *έχω μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου* (< avoir unc haute idee dc moi), *δεν έχω (την παραμικρή) ιδέα* (< je n'ai pas [la moindrcl idee), *Θα σας δώσω μια ιδέα* (< je vous donnerai unc idee) κ.ά.|.
ιδεάζω ρ. μετβ. [Ι812| {ιδεάστηκα} **1.** βάζω (κάποιον) σε σκέψη, τον υποψιάζω για κάτι 2. (μεσοπαθ. *ιδεάζομαι)* μου περνάει από τη σκέψη, υποψιάζομαι ΣΥΝ. υποπτεύομαι, πονηρεύομαι, εικάζω, **ιδεαλισμός** (ο) [**1**840**1 1.** φιλος. (α) η θεωρία κατά την οποία ο πραγματικός κόσμος υπερβαίνει τον αισθητό και τα αντικείμενα που αντιλαμβανόμαστε είναι μόνο ατελή αντίγραφα τού κόσμου των ιδεών (β) σύνολο θεωρίιόν που τονίζουν την υπεροχή τού πνεύματος και τής συνείδησης έναντι τού αισθητού υλικού κόσμου (πβ. λ. *υλισμός, ρεα?Λσμός)* συν. ιδανισμός 2. η επιδίωξη τού ιδεώδους, η αναζήτηση τού ιδανικού: *άκρατος* - 3. η στάση ζωής που χαρακτηρίζεται από πίστη σε ορισμένες αρχές, σε ιδανικά αν Γ. ρεαλισμός.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Jdealismus}. **ιδεαλιστής** (ο), **ιδεάλίστρια** (η) {ιδεαλιστριών} **1.** οπαδός τού ιδεαλισμού 2. πρόσωπο που πιστεύει σε ιδανικά και ζει σύμφωνα με αυτά (αγνοώντας ή αδιαφορώντας για τον υλιστικό χαρακτήρα τής καθημερινής ζωής) συν. ιδεολόγος λντ. ρεαλιστής. — **ιδεαλιστικός,**-ή, -ό [1894], **ιδεαλιστικά** επίρρ. ′ ·*■ σχολιο λ. *ιδεολόγος.*
[εγυμ. Ελληνογενής ξεν. όρ.. < γερμ. IdealistI. **ιδεατός,** -ή. -ό [Ι852| αυτός που υπάρχει μόνο ο>ς ιδέα. που λαμβάνει υπόσταση μόνο με τη νόηση: *~ μορφή / γραμμή* ΣΥΝ. φανταστικός, υποθετικός λντ. υπαρκτός, αισθητός. - **ιδεατ-ά / -ώς** επίρρ. σχολιο λ. *ιδανικός.*
Ιετυμ. < *ιδέα* + *-τός,* κατ' αναλογίαν προς τα ρηματικά επίθ.. πβ. *ορατός, αισθη-τός. δεκ-τός* κ.ά.|. **ιδεο-** κ. **ιδεό-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με την έννοια τής ιδέας: *ιδεό-γραμμα, ιδεο-Ρ.ηψία, ιδεο-λο- γία.*
[ΕΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *ιδέα* και απαντά σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γερμ. Ideo-Iogie, γαλλ. ideo-gramme)J. **ιδεόγραμμα** (το) **1**1884} {ιδεογράμμ-ατος | -ατα. -άτων} (σε σύστημα γραφής) σημείο, σύμβολο ή παράσταση, που αντιπροσωπεύει μία έννοια και όχι μία συλλαβή ή έναν φθόγγο: *κινέζικα ~.*
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ideogrammcj. **ιδεογραφία** (η) [18611 {χωρ. πληθ.} γραφή που χρησιμοποιεί ιδεογράμματα, η παράσταση εννοιών με ιδεογράμματα. — **ιδεογραφικός,** -ή, -ό [1851]. **ιδεογραφικά** επίρρ.
|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ideographie|. **ιδεοκράτης** (ο) {ιδεοκρατών} ο οπαδός τής ιδεοκρατίας, **ιδεοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} το φιλοσοφικό σύστημα τού ιδεαλισμού (βλ.λ). — **ιδεοκρατικός,**-ή.-ό, **ιδεοκρατικά** επίρρ.

[Ii] Ύ Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Ideokratismu*]. **ιδεοληψία** (η) 118971 {ιδεοληψιών! 1.4'ΥΧΟΛ. νοσηρή κατάσταση που εκδηλώνεται με την επίμονη εμφάνιση στη συνείδηση τού πάσχοντος ιδεών ή αισθημάτων, έμμονων ιδεών 2. η υπερβολική εμμονή σε ιδεολογικά δόγματα. — **ιδεολήπτης** (ο),
ιδεοληπτικός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Από6. τού γαλλ. obsession], **ιδεολόγημα** (το) {ιδεολογήμ-ατυς | -ατα, -άτων] αυθαίρετο συμπέρασμα. πυυ προκύπτει από ιδεολογία και λειτουργεί ως δόγμα (πβ. λ. *ιδεο?υθγία).*
ιδεολογία (η) [1782] {ιδεολογιών} **1.** μορφή πολιτικής, κοινωνικής ή ηθικής φιλοσοφίας με πρακτικό και θεωρητικό χαρακτήρα: *μαρξιστική / φι/.ελεύθερη / φασιστική ~ || σύγκρουση ιδεο/.ογιών || στο έργο του υπό κεΐται συγκεκριμένη ~* 2. (ειδικότ.) πολιτική, κοινωνική ή ηθική αρχή, την οποία υπηρετεί κανείς με πίστη, αφοσίωση και πλήρη ανιδιοτέλεια: *ό.τι κάνει το κάνει από ~. δεν αποσκοπεί σε προσωπικό όφελος.*
|LiΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὸρ., < γαλλ. ideologic], **ιδεολογικοπολιτικός,** -ή. -ὸ αυτός που έχει ιδεολογικές και πολιτικές διαστάσεις: *~ σύγκρουση / αντίθεση / παράμετρος / υπόβαθρο / σύγχυση.* — **ιδεολογικοπολιτικά** επίρρ. **ιδεολογικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την ιδεολογία: *~ αρχές / ταυτότητα / φόρτιση / παράδοση / επίπεδο / εύρος / περιεχόμενο / σύγκρουση / σύγχυση [1] διαμάχη* J| *ο - άξονας ενός κειμένου* || ro *~ υπόβαθρο μιας αντιπαράθεσης.* - **ιδεολογικ-ά / -ώς** 11880] επίρρ. {ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ideologiquc). **Ϊδεολόγος** (ο/η) 118J8] **1.** πρόσωπο που υπηρετεί μια ιδέα με αφοσίωση και ανιδιοτέλεια: *αγνός - 2.* (ειρων.) πρόσωπο που καλλιεργεί την αφηρημένη σκέψη, πυυ στερείται πρακτικού πνεύματος: *από ιδεολόγους άλλο τίποτα■ τα προβλήματα, όμως. ποιος θα τα λύσει;* [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ideologue].

ιδεολόγος - ιδεαλιστής - ιδαλγός. Γο **ιδεολόγος** σημαίνει τον οπαδό μιας ιδεολογίας (πολιτικής, κοινωνικής, πνευματικής), τον αγνό υπερασπιστή των ιδεών και ιδανικών που πιστεύει, τον αγωνιστή -και ενίοτε «αιΟεροβάμονα» κατά την αντίληψη των περισσότερο «ρεαλιστικά» σκεπτομέ.νων. Το **ιδεαλιστής** (< γαλλ. ideal «ιδανικός» < *ιδέα*) σημαίνει τον οπαδό τύυ ιδεαλισμού και αντίπαλο τού ρεαλισμού, αυτόν που κινείται στον χώρο των ιδεών και πιστεύει στην κυριαρχία τής νόησης τού ανθρώπου (νοησιαρχία) πέρα και πάνω από όποια άλλη προσέγγιση τού κόσμου· ο χαρακτηρισμός κάποιου ως ιδεαλιστή μπορεί να χρησιμοποιηθεί και κακόσημα,για να σημάνει τον στερούμενο τής αίσθησης τού πραγματικού, τον αιθεροβάμονα. Τελείως διαφορετική στη σημασία της -αλλά ενίοτε συγχεόμενη στη χρήση της- είναι η λ. **ιδαλγός.** Το **ιδαλγός,** ισπανική λέξη (αρχική σημασία '<ο γυιος κάποιου» < hijo de algo, σημαντικός, ανήκων στην τάξη tow ευγενών), σημαίνει τον «ευγενή» και. επομένως, δεν έχει σχέση με τις ιδέες και τα ομόρριζα *(ιδεαλιστής* και *ιδεολόγος).*

ιδεοπλασία (η) βιολ. μορφή μιμητισμού (βλ.λ.)· η αφομοίωση ζώων ή εντόμων κατά το χρώμα και το σχήμα τους προς τυ φυσικό περιβάλλον: *ο χαμαι?.έυντας είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα ιδεοπλασίας.* {Ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ideoplasty].
-ιδερός ·-» -ειδερός
ιδεώδης, -ης. -ες J1869J]ιδεώδ-ους J -εις (ουδ. -η), -ών* ιδεωδέστ-ερος, -ατος[**1.** αυτός πυυ είναι ιδανικός (βλ.λ.) **2.** ***ιδεώδες*** (το) (α) οτιδήποτε θεωρείται από κάθε άποψη τέλειο και ολοκληρωμένο και αποτελεί πρότυπο προς μίμηση ή αντικείμενο επιδίωξης: *το αθλητικό ~* (β) (ειδικότ.) κάθε ιδέα που θέτει κανείς ως υψηλό σκοπό τής ζωής του και την υπηρετεί ανιδιοτελώς: *τα ~ τού έθνους* συ ν. ιδανικό. ··■ ΣΧΟΛΙΟ λ. **ης. -ης, -ες. ιδανικός.*
[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ideal].
Ίδη (η.) το ψηλότερο όρος τής Κρήτης στον νομό Ρεθύμνης· αλλιώς *Ψη/.ορείτης* (ο). — **ιδαίος,** -α, -ο.
JΚΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, προελλην. αρχής, αγν. ετύμου].
-ίδης κατάληξη επίονύμων: *Νικολα-ΐδης. Ιωαννν-ίδης.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταγωγή.*
JtΤΥΜ. Βλ. λ. *-άδης].*
-ίδι 1. υποκοριστικό επίθημα ουδ. ουσ.: *παιχν-ίδι · 2.* παραγωγική κατάληξη ουδ. ουσ.. που προσδίδει σε αυτά περιληπτική σημασία προκειμένου για λέξεις που δηλώνουν επιθετικότητα ή δυσάρεστη κατάσταση: *βρισ-ίδι. μπουν-ίδι. σπρωξ-ίδι.*
[ετυμ. < αρχ. υποκορ. επίθημα *-ίδιον,* αρχικώς από ουσ. σε *-ις, *ιδος* (λ.χ. *σφραγίς - σφραγίδος - σφραγίδιον, σανίς - σανίδος - σανίδιον*), που απέκτησε περιληπτική σημ. από τη χρήση του στον πληθυντικό], **ιδία** επίρρ. (αρχαιοπρ.) προπάντων, ιδιαιτέρως, ξεχωριστά.
LiΤΥΜ. < αρχ. *ιδία,* δοτικοφανές επίρρ., που προέρχεται από το θηλ. ιδία τού επιθ. *ΐδιος.* Το επίρρ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς ως αντώνυ- μο τού *δημοσία (λ.χ. ουτε ίδια οϋτε έν κοινώ.* Θουκ. 1. 141)J. **ίδια** επίρρ. ίδιος[2]
ιδιαζόντως επίρρ. (λόγ.) ιδιαιτέρως, ξεχωριστά: *η ιστορία αυτή μου είναι - βαρετή || ~ ειδεχθές έγκλημα.*
Jftym. μτγν.. επιρρηματικός τ. μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *ιδιάζω* (βλ.λ.)]. **ιδιάζω** ρ. (χμετβ. {μόνο στον ενεστ.] **1.** ταιριάζω λόγο των ιδιαίτερων ατομικών μου χαρακτηριστικών, προσιδιάζω: οι *απρεπείς εκφράσεις δεν ιδιάζουν στον πράο χαρακτήρα του* **2.** (η μτχ. ***ιδιάζων,*** *-ουσα.* ~ον) αυτός που ξεχωρίζει ή διακρίνεται από τους άλλους, διαφορετικός: *~ περίπτωση / εμπειρία / φαινόμενο* ΣΥΝ. ξεχωριστός, ιδιαίτερος.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ί'<5ίος|. **ιδιαίτατος,** -η,-υ (λόγ.-σπάν.) κατεξοχήν ιδιαίτερος, εντελώς ξεχωρι
στός. — **ιδιαίτατα** Ιαρχ.] επίρρ.
liil'ΥΜ. αρχ., υπερΟ. βαθμός τού επιθ. Γδιος|.
ιδιαιτέρα (η) ♦ ιδιαίτερος
ιδιαίτερος, -η (λόγ. -ερα), -ο {κ. (λόγ.) -έρου (θηλ. -έρας)] -έρων, -έρουςI 1. αυτός που ανήκει σε συγκεκριμένο πρόσωπο: *με δέχθηκε στο ~ γραφείο του || ~ γνώρισμα ί χαρακτηριστικό ||[τον δέχθηκε στα ~ δώματά της*■ φρ. ***ιδιαίτερη πατρίδα*** βλ. λ. *πατρίδα* **2.** αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένο πρόσωπο: *μην περιμένεις ~ πρόσκληση για να έρθεις || χρειάζεται ~ φροντίδα / μεταχείριση* συν. προσωπικός· φρ. ***ιδιαίτερο (μάθημα)*** το εξατομικευμένο μάθημα που παραδίδει (συνήθ. κατ' οίκον) καθηγητής ή δάσκαλος σε μαθητή, κατ* αντιδιαστολή προς το μάθημα με πολλούς μαθητές σε τάξη ή γκρουπ: *κάνω ~ στα Αγγλικά / στα Αρχαία* **3.** αυτός που διακρίνεται από τους άλλους, ο εξαιρετικός: *πρόκειται για θέμα ~ ενδιαφέροντος* **4.** (ειδικότ.) ***ιδιαίτερος*** (ο), ***ιδιαιτέρα*** (η) προσωπικός/-ή γραμματέας: *αφήστε την επιστολή σας στην ~ τού υπουργού* **5.** ***ιδιαίτερα*** (τα) ατομικές υποθέσεις, προσωπικά θέματα: *μην ανακατεύεσαι στα ~ μου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιτατικός. προηγουμένως.*
ILiiΥΜ. αρχ., συγκρ. βαθμός τύυ επιθ. *ΐδιος.* Σε ορισμένες σημ. η λ. αποδίδει ξέν. όρο: *ιδιαίτερο δώμα / δωμάτιο* (< γαλλ. cliambre particu- liere). *ιδιαίτερος γραμματέας* (< γαλλ. secretaire pariiculier)].
ιδιαιτερότητα (η) {ιδιαιτεροτήτων] τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που κάνουν κάτι να ξεχωρίζει από τα άλλα: *η ~ μιας περίπτωσης*]] *δείχνει σεβασμό στην - κάθε εθνικού πο/.ιτισμού* || (συνεκδ.) *άνθρωπος με πολλές ~ || κάθε κοινωνία έχει τις ~ της.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. particulariie].

ιδιαιτερότητα - ιδιορρυθμία - ιδιοτροπία - ιδιοσυγκρασία - εκκεντρικότητα - παραξενιά. Μια σειρά από λέξεις δηλώνουν τις **ιδιαιτερότητες** στη συμπεριφορά, στις αντιλήψεις, στο ύφος κ.λπ., γενικότερα τις **αποκλίσεις** από ό.τι θεωρείται, από τους περισσότερους. **κανόνας** ή **νόρμα,** που αποτελεί και το μέτρο κρίσεως ως προς την απόκλιση. Η λ. **ιδιαιτερότητα** χαρακτηρίζει κάθε μορφής απόκλιση και λειτουργεί ος «μέση» λέξη. ήτοι με θετική (κάτι για το οποίο διακρίνεται κανείς και ξεχωρίζει από τους άλλους) και με αρνητική σημασία (κάτι για το οποίο αποκλίνει κανείς και ut i - ονεκτεί έναντι των άλλων: Οι *ιδιαιτερότητες τού χαρακτήρα της για άλλους την κάνουν αξιολάτρευτη και για άλλους το πιο μισητό πρόσωπο.* Η **ιδιορρυθμία** δηλώνει χαρακτηριστικά (συμπεριφοράς. χαρακτήρα, αντιλήψεως) που τείνουν περισσότερο προς το αρνητικό, αλλά που θα μπορούσαν ενίοτε να θεωρηθούν και δημιουργικές παραξενιές (συχνά γίνεται λόγος για τις ιδιορρυθμίες των καλλιτεχνών): *Η ιδιορρυθμία τής ζωγραφικής του όχι μόνον δεν ενοχλεί, αλλά επαινείται από τους περισσότερους κριτικούς ως σημαντικό προσωπικό ύφος.* Η **ιδιοτροπία** αποτελεί, κατά κανόνα, αρνητικό σχολιασμό για κάποιον εκ μέρους τού ομιλητή: *Οι ιδιοτροπίες του τον κάνουν να ζει απομονωμένος χωρίς φίλους και παρέες.* Η **ιδιοσυγκρασία** είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συνιστούν τον χαρακτήρα, τον οργανισμό, τη φύση τού καθενός και πυυ τον ξεχωρίζουν από τους άλλους: *Λόγω ιδιοσυγκρασίας δεν μπορεί να συνεργαστεί με τους άλλους.* Η **εκκεντρικότητα** είναι κάθε μορφής παρέκκλιση στη συμπεριφορά, ιδ. στην εμφάνιση ενός ανθρώπου: *Φοράει μαύρα γυαλιά τη νύχτα και μπότες μέχρι το γόνατο με βραδινό κουστούμι■ τέτοιες εκκεντρικότητες είναι συνήθεις στους κα?-λητέχνες. για να τραβούν την προσοχή.* Ί έλος. **παραξενιά** είναι κάθε ιδιοτροπία στον χαρακτήρα ή στη συμπεριφορά ενός ατόμου, που είναι συνήθ. ενοχλητική για τους άλλους: *Είναι όλο παραξενιές■ ούτε μια μέρα δεν μπορείς να ζήσεις μαζί του.*

ιδιαιτέρως επίρρ. [μτγν.11. χωριστά από τους άλλους, σε προσωπικό / ατομικό επίπεδο: *μπορώ να σας δω · 2.* κυρίως, κατεξοχήν: δώσε *χαιρετισμούς σε ό/.ους και ~ στον Κώστα || αγαπώ το μπαλλέτο και ~ το κλασικό* ΣΥΝ. προπαντός. Επίσης **ιδιαίτερα** (σημ. 2). ΣΧΟΛΙΟ λ. *προηγουμένως.* **ίδικός,**-ή,-ό ► δικός
Ιδιο- κ. **ιδιό-** (ιδι-ο-) α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** την ιδιαιτερότητα, την ξεχωριστή ή προσωπική διάσταση (προσώπου / πράγματος): *ιδιομορφία. ιδιοκατοίκηση. ιδιό-μελο 2.* τη σχέση (ενός πράγματος) με ένα ορισμένο άτομο και όχι με το σύνολο: *ιδιό-κτητος, ιδιο-τελής. ιδιό-γραφος* **3.** την εσωτερική προέλευση (ενός πράγματος): *ιδιο-φυΐα.* |ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *ίδιος* και εμφανίζεται τόσο σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. idio-synchronie) όσο και σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γερμ. Selbst-gebrauch ;<ιδιόχρηση»)|.
-ίδιο ί-ίδι-ο) **1.** παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα ουδέτερων ουσιαστικών: *σφαιρ-ίδιο, ογκ-ίδιο, σωματ-ίδιο 2.* κατάληξη επιστημονικών όρων: *οξ-ίδιο.* σχολιο λ. *ξίδι, υποκοριστικός.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. υποκορ. επίθημα -ίδιον (βλ. κ. *-ίδι),* το οποίο χρησιμο- ποιήθηκε και σε ξέν. όρους ως μεταφορά τύυ λατ. -idium (λ.χ. οχ- idium, gon-idium)].
ίδιόβουλος, -η/-ος, -ο **1.** αυτός που ακολουθεί τη δική του σκέψη ή βούληση, αυτόβουλος 2. αυτός που γίνεται με τη θέληση (κάποιου), οικειοθελής συν. εκούσιος. — **ιδιοβούλως** επίρρ. Ιμεσν.). **ιδιόγραφος,** -η, -ο [μτγν.f αυτός που γράφτηκε ιδιοχείρως, αυτόγρα- φος. - **ιδιογράφως** επίρρ. **ιδιοκατοίκηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** η κατοίκηση σε ιδιόκτητο σπίτι (όχι σε ενοικιασμένο) 2. νομ. τυ δικαίωμα τού ιδιοκτήτη οικίας να κατοικήσει σε αυτή και η άσκηση αυτού τού δικαιώματος κατά τού ενοικιαστή. — **ιδιοκατοικώ** ρ. {-είς...}.
ιδιοκατοίκητος, -η, -υ (κατοικία) που κατοικείται από τον ιδιοκτή

τη της.

ιδιόκλιτος, -η, -ο 11801) ΓΛΩΣΧ. **1.** (ουσιαστικό) που έχει τη δική του κλίση, πυυ κλίνεται με ιδιότυπο τρόπο 2. *ιδιόκλιτο* (το) {ιδιοκλίτ-ου | -ων} κλιτό μέρος τού λόγου, /του δεν εντάσσεται σε συγκεκριμένη κλίση, αλλά κλίνεται με ιδιαίτερο τρόπο, πυυ συνήθ. συνδυάζει διαφορετικά κλιτικά παραδείγματα, π.χ. *συγγραφέας - συγγραφείς* (όχι *συγγραφέες). δόρυ - δόρατος, ον - όντος* κ.τ.ό.

ιδιοκτησία (η) [1782] {ιδιυκτησιών} **1.** η κινητή ή ακίνητη περιυυσία που έχει κανείς στην κατοχή τυυ: *η έκταση αυτή αποτελεί ~ του ελληνικού κράτους* 2. η κυριότητα που έχει ο ιδιοκτήτης επί τής περιουσίας του. τυ απόλυτο και αποκλειστικό δικαίωμα κατοχής, διάθεσης και εκμετάλλευσής της: *τίτλοι ιδιοκτησίας'* ΦΡ (α) *πνευματική ιδιοκτησία* βλ. λ. *πνευματικός* (β) *ατομική ιδιοκτησία* δικαίωμα αποκλειστικής χρήσης αντικειμένων στα οπυία τα άτομα έχουν νόμιμο τίτλο ιδιοκτησίας- διακρίνεται από τη δημόσια ιδιοκτησία, όπου η χρήση δεν είναι αποκλειστική.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνπυ από γερμ. Higcnbcsirz). **ιδιοκτησιακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με θέματα ιδιυκτησίας: ~ *καθεστώς.* – **ιδιοκτησιακά** επίρρ. **ιδιοκτήτης** (ο) 118161 {ιδιοκτητών}, **ιδιοκτήτρια** (η) [1816| {ιδιυκτητριών) **1.** πρόσωπο που κατέχει συγκεκριμένο αντικείμενο: **~** *πολυκατοικίας / οικοπέδου / αυτοκινήτου / καταστήματος / περιπτέρου* συν. κάτοχος 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που κατέχει περιουσιακό στοιχείο, κυρ. σπίτι: *σύγκρουση ενοικιαστών και* ~. σχόλιό λ. *μισθώνω.*

[ΕΙ ΥΜ. < ιδιο- + *-κτήτης* < αρχ. *κτώμαι (-άο-)* «αποκτώ» (βλ. λ. κτήμα, *κτήση),* απόδ. τού γερμ. Eigenbesitzcr|. **ιδιόκτητος,** -η. -ο αυτός που βρίσκεται στην κατοχή κάποιου ως ατομικό περιουσιακό στοιχείο: ~ μονοκατοικία.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ίδιο-* + *κτητός* < *κτο')μαι (-άο-)* «αποκτώ» (βλ. λ. *κτήμα, κτήση)].*

ιδιόλεκτος (η) {ιδιολέκτ-ου | -ων. -ους} Γ'ΜΙΣΣ. το σύνολο των ιδιαίτερων γλωσσικών στοιχείων που συνθέτουν τον προσωπικό τρόπο έκφρασης ενός ατόμου. Επίσης **ιδιόλεκτο** (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάλεκτος.* [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. idiolect |. **ιδιόμελο** (το) {-ου κ. -έλου] -ων κ. -έλων} εκκλη.'ΜΟΥΣ. τροπάριυ με δικό του μέτρο και δικό του ρυθμό, το οποίο, κατ' αντίθεση προς τυ αυτόμελο (βλ.λ.), δεν χρησιμεύει ως πρότυπο για μίμηση, αλλά παραμένει μοναδικό και ανεπανάληπτο.

Ιετυμ. < μεσν. *ιδιόμελον,* που αποσπάστηκε από τη φρ. *ιδιόμελον (τροπάριον)* < *Ιδιο-* + *μέλος].* **ιδιομορφία** (η) {ιδιομορφιών! **1.** η ιδιότητα τού ιδιόμορφου ΣΥΝ. ιδιοτυπία, ιδιορρυθμία 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε αποκλίνει από το συνηθισμένο, που έχει ιδιαίτερη μορφή ΣΥΝ. ιδιοτυπία, ιδιορρυθμία, **ιδιόμορφος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που αποκλίνει από το συνηθισμένο και εμφανίζεται με τη δική του. ιδιαίτερη μορφή ΣΥΝ. ιδιότυπος, ιδιόρρυθμος, ιδιάζων. – **ιδιόμορφα** επίρρ.

ιδιοπαθής, -ής, -ές (ιδιοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)! iatr (για ασθένεια) αυτός που προήλθε από άγνωστη αιτία και όχι από βλάβη τού οργανισμού: ~ *υπέρταση.* -

ιδιοπάθεια (η) Ιμτγν.]. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης,* 'εί·

[ΗΤΥΜ. μτγν. < *ίδιο-* + *-παθης,* ρ. *πάσχω* (πβ. αόρ. β' *επαθ-ον)).* **ιδιοποίηση** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η οικειοποίη- ση (βλ.λ.).

ιδιοποιούμαι ρ. μετβ. αποθ. [μτγν.] (ιδιοποιείσαι... | ιδιοποι-ή-θηκα, -μένος} κάνω (κάτι) δικό μου με αθέμιτο τρόπο: *ιδιοποιήθηκε την περιουσία τού αδελφού του* / την *επιτυχία τού συναδέλφου του.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κλέβω.*

ιδιοπροσωπια (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** (λόγ.) η ιδιαίτερη έκφραση τής όψης (προσώπου) 2. η ιδιαίτερη μορφή τής προσωπικότητας (κάποιου), η ιδιαιτερότητα (κάποιου ως ανθρώπινης οντότητας) 3. (μτφ.) η ξεχωριστή φυσιογνωμία, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας: *η - τού νεοελληνικού* πολιτισμού,

ίδιοπροφορά (η) το αφάν (βλ.λ.).

|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. acccnt |. **ιδιορρυθμία** (η) Ιμτγν.] {ιδιορρυθμιών} **1.** η ιδιότητα τού ιδιόρρυθμου 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε ξενίζει λόγω τού πολύ ιδιαίτερου χαρακτήρα του: *ως καλ/.ιτέχνης, έχει κι αυτός τις* ~ του. ··" σχολιο λ. *ιδιαιτερότητα.*

ιδιόρρυθμος, -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που αποκλίνει πολύ από το συνηθισμένο, που ξενίζει λόγω των πολύ ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του: ~ *άνθρωπος / συμπεριφορά / εμφάνιση / τεχνική / ποιητικό ύφος* ΣΥΝ. ιδιότροπος, παράξενος, περίεργος, εκκεντρικός 2. (για μοναστήρι) το μοναστήρι στο οποίο οι μοναχοί μετέχουν στις κοινές ακυλου- θίες. αλλά μπυρούν να ακολουθούν ατομικό τρόπο ζωής, έχοντας ατομική περιουσία, τρώγοντας μόνοι στα κελλιά τους εκτός των Κυριακών κ.λπ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μονή.* **ίδιος[1],** ιδία, ίδιο {ιδί-ου (θηλ. -ας. αιτ. -αν) | -ων, -ους} (λόγ.) **1.** αυτός που ανήκει σε κάποιον, προσωπικός, που δεν ανήκει ή προέρχεται από άλλον: *φρόντισα να είμαι παρών, για να έχω ιδίαν αντίληψη τού γεγονότος*]] *για λόγους ιδίου συμφέροντος* [[*ξεκίνησε την επιχείρηση με ίδια κεφάλαια* αντ. ξένος· φρ. (α) *(κρίνω) εξ ιδίων τα αλλότρια* βλ. λ. *αλλότριος* (β) *ιδίοις όμμασι* βλ. λ. *όμμα* (γ) **εξ** *ιδίας αντιλήψεως* βλ. λ. *αντίληψη* (δ) *έχω ιδίαν αντίληψιν* βλ. λ. *αντίληψη* (ε) *ιδία βουλήσει (ίδια βουλήσει)* με προσωπική θέληση, αυτοβούλως: *ενεργώ* - ΣΥΝ. οικεία βουλήσει, εκουσίως (στ) **ιδία ευθύνη** (ιδία *εύθύνη)* με προσωπική ευθύνη: *θα δανειστείς το βιβλίο, αλλά* ~ (ζ) *ιδίαις χερσί(ν)* (λατ. ipso mano) (i) με τα δικά μου χέρια: *το έγραψα* ~ (ii) (συντομ. Ι.Χ.) στα ίδια τα χέρια κάποιου· ως ένδειξη σε φάκελο επιστολής που σημαίνει ότι αυτός πρέπει να επιδοθεί προσωπικώς στον παραλήπτη: *σημείωσε στον φάκελο ~ (IX.) ώστε να τον παραλάβει ο ίδιος*■ επίσης *ιδίαις αυτού / -ής χεραί(ν)* (συντομ. Ι.Α.Χ.) (η) *ιδίαις δαπάναις / ιδίοις ανα- λώμασιν* με προσωπικές δαπάνες, με προσωπικά έξοδα: *η έκδοση τού βιβλίου* / το *χτίσιμο* του ναού *έγινε* ~ · 2. αυτός που έχει ιδιαιτερότητες: *πρόκειται για ποίημα με ~ εκφραστικά μέσα* ΣΥΝ. ιδιαίτερος, ξεχωριστός. ιδιάζο)ν 3. *ίδιο(ν)* (το) η ιδιαιτερότητα, αυτό που χαρακτηρίζει κάποιον: *έχει το ~ να μην ανέχεται υποδείξεις* · ΦΡ. **κατ' ιδίαν** (*κατ' ιδίαν,* μτγν. (pp.) ιδιαιτέρως, χωρίς την παρουσία τρίτων: *τον πήρε παράμερα και του μίλησε* - || ~ *συνομιλία.*

[f.tym. αρχ. < */ ·7ιέ-£ιος < *ΡΛγ- (> *έ*) «αυτόν» (αιτ. ενικού γ' προσώπου τής αντωνυμίας *εγώ. σύ. έός.* στην οπυία οι πτώσεις τυύ γ' προσώπου είναι εξαιρετικά σπάνιες και συνήθ. αντικαθίστανται από την επαναληπτική αντωνυμία *αυτός, -ή. -ό)* + παραγ. επίθημα -ίδιος. 1] μεταβολή *ΡΛέ-διος> Γ-διοσμε κώφωση τού -ε- σε -ί-].

ίδιος: ί-δι-ος και ί-διος. Το λογιότερο **ί-δι-ος** (με 3 συλλαβές, δηλ. χωρίς συμπροφορά / συνίζηση τού *-ι-* με την κατάληξη -ος σε μία συλλαβή) διαφέρει σημασιολογικά από το **ί-διας** (το δισύλλαβο, με συνίζηση τού -ι-): **ί-δι-ος** σημαίνει «προσωπικός, ατομικός» και χρησιμοποιείται σε λόγιας προελεύσεως εκφράσεις **(προς ίδιον όφελος** «για προσωπική του ωφέλεια», **εξ ιδίων τα αλλότρια** «από τα προσωπικά του κρίνει τα των άλλων» κ.λπ.)· **ί-διος** σημαίνει «όμοιος, απαράλλακτος» - «κοινός». *Η* σημασιολογική διαφορά ανάμεσα στον ασυνίζητο και τον συνιζημένο τύπο τής λέξης είναι συχνό φαινόμενο τής Ελληνικής. -♦ *όμοιος, συνίζηση*

ίδιος[2], -ια, -ιο {κ. (λόγ.) -ίου (θηλ. -ίας) | -ίων. -ίους} (με άρθρο) **1.** αυτός που ταυτίζεται (με κάποιον/κάτι), όχι κάποιος άλλος ' κάτι άλλο: *«Διόνυσος» και «Ηάκχος» είναι* δυο διαφορετικά *ονόματα τού ~ θεού* |] *έχει τους ~ στόχους με μένα* || *έχουν τις ~ προτιμήσεις* || *~ χρώμα / ηλικία ι αξία* [[*την ~ μέρα* [[*με τον - τρόπο* 2. (κακόσ.) αυτός που επαναλαμβάνεται κατά τρόπο μονότονο, εκνευριστικό, δυσάρεστο: *μια ζωή / κάθε φορά η ·~ ιστορία*■ *έρχεται αργοπορημένος και πρέπει εμείς να τον δικαιολογούμε*■ φρ. (α) *το ίδιο* (i) το ίδιο πράγμα, τίποτε διαφορετικό: *δεν είναι ~ να ταξιδεύεις με πλοίο και να ταξιδεύεις με αεροπλάνο* [| ~ *ισχύει και για σένα* (ii) (ως επίρρ.) επίσης: *τραγούδησες πολύ ωραία κι ο αδελφός σου ~* (β) *το ίδιο μου κάνει* / γο *ίδιο είναι* δεν έχει για μένα διαφορά, δεν *με* νοιάζει: *είτε έρθεις είτε δεν έρθεις, ~· ωραία περνάω και μόνος μου* (γ) **τα** *ίδια* τα ίδια πράγματα, η ίδια κατάσταση: *είναι κρίμα μετά από τόση προσπάθεια και αγώνα να γυρίσουμε πάλι στα ίδια* (δ) *τα ίδια και τα ίδια / τα ίδια Παντελά- κη μου, τα ίδια Παντελή μου* για πράγματα, καταστάσεις που επαναλαμβάνονται μονότονα, που δεν αλλάζουν (ε) *μία από τα ίδια* (i) (σε εστιατόριο) για επανάληψη τής ίδιας παραγγελίας: *φέρε μας ~!* (ii) (ειρων.) δεν υπάρχει διαφορά: *Πώς σου φαίνεται η νέα κυβέρνηση: -~!* 3. (εμφατ.) αυτός καθ' εαυτόν, όχι άλλος: *εγώ ο ~* |[*πώς μπόρεσε να σκοτώσει τον ~ του τον πατέρα;* |] το *είδα με τα ~ μου τα μάτια* || *δεν έβλαψε παρά μόνο* τον ~ του τον *εαυτό* || (στο τηλέφωνο) - *Μπορώ να μιλήσω με τον κ. Αντωνίου:* -Ο - (εγώ είμαι ο κ. Αντο>νίου) · 4. (συνεκδ.) αυτός που διαφέρει ελάχιστα, όμοιος: *Ίδιος ο πατέρας του! Έχει τα ~ μάτια. την - μύτη. το ~ ανάστημα* (με τον πατέρα του) || *ίδιος κι απαράλλαχτος.* -- **ίδια** επίρρ.

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. '*ίδιος* (βλ.λ.), με συνίζηση], **ιδιόσημος,** -η, -ο αυτός που έχει ειδική, ξεχωριστή σημασία.

[ετυμ. < *ιδιο- + -σημος< σήμα].* **ιδιοσκεύασμα** (το) {ιδιοσκευάσμ-ατος [-ατα, -άτων} φαρμ. το φάρμακο που διατίθεται στην αγορά σε ορισμένη συσκευασία και με ειδική ονομασία.

[ΗΤΥΜ. Απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. speciality (pharmaceutique)]. **ιδιοσυγκρασία** (η) {ιδιοσυγκρασιών} **1.** ο ιδιαίτερος τρόπος κατά τον οποίο εκδηλώνεται και αντιδρά κανείς· (γενικότ.) ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνει κανείς τον ψυχικό του κόσμο: *ο ανθορμητισμός είναι χαρακτηριστικό τής μεσογειακής ~* 2. ιλτρ. ο ιδιαίτερος τρόπος κατά τον οποίο αντιδρά ένα άτομο σε ορισμένα ερεθίσματα, κυρ. η αλλεργική ευαισθησία του.

[ΕΙΥ.Μ. μτγν. < *ιδιο-* + *σύγκρασις* «ανάμειξη - ισορροπία μεταξύ των στοιχείων τυύ σώματος» < συ/- (< συν) + *κράσις* (βλ.λ.)|. **ίδιοσυνχρονία** (η) {χωρ. πληθ.} γλωσσ. η εξέταση μιας γλώσσας μέσα στην ίδια συγχρονία. π.χ. τής Νέας Ελληνικής στην κοινή της χρήση χωρίς τη διαλεκτική της διαφοροποίηση. ~ **ιδιοσυγχρονικός,** -ή, -ό, **ιδιοαυγχρονικά** επίρρ.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. idiosynchroniej. **ιδιοσυντήρητος,** -η, -ο [18431 αυτός που συντηρείται μόνος του: δεν *εξαρτιόταν από τους γονείς του. ήταν* - συν. αυτοσυντήρητος, **ιδιοσυστασία** (η) Ιμτγν.] {ιδιοσυστασιών) Ι.ΙΑΤΡ. Ο ιδιαίτερος τρόπος αντίδρασης τού οργανισμού κάθε ανθρώπου στις επιδράσεις που δέχεται από το εξωτερικό περιβάλλον: *δυνατή / ασθενική ~* · 2. ψυχολ. η ιδιαίτερη ψυχική διαμόρφωση κάθε ατόμου, έτσι όπως εκδηλώνεται στον χαρακτήρα και στην πνευματική του ζωή. **ιδιοσύστατος,** -η. -ο αυτός που έχει τη δική του ξεχωριστή σύσταση, το δικό του ξεχωριστό περιεχόμενο, τη δική του υπόσταση ΣΥΝ. αυθυπόσταστος,

ΙΕΤ.ΥΜ. μτγν. < *ίδιο- + συστατός.* βλ. κ. σύσταση], **ιδιοτελής,** -ής, -ές [1836] {ιδιοτελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που αποσκοπεί αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση στενά ατομικών συμφερόντων ή καθετί που βασίζεται στο ατομικό όφελος: *είναι πολύ ~· βοη- θεί μόνον αυτούς που ξέρει ότι αργότερα θα του το ανταποδώσουν* ||

κίνητρα / επιδιώξεις. –**ιδιοτελώς** επίρρ.. **ιδιοτέλεια** (η) **[1836].** ΣΧΟΛΙΟ λ. -?ίς, *-ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. < *Ιδιο- + -τελής* < *τέλος,* πβ. *αυτο-τελής, ημι-τελής, λυσι-τελής* κ.ά., απόδ. τού γερμ. eigenniitzigj.

ιδιότητα (η) (ιδιοτήτων} **1.** το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: *νερά με θεραπευτικές ~ || η αντοχή και η ελαστικότητα* είναι *δύο βασικές ~ αυτού τύ υλικού* || οι - *τύ Θεού || τεχνολογικές / φυσικές / χημικές ~ των υλικών* ΣΥΝ. γνώρισμα, διακριτικό, ίδιον 2. (για πρόσ.) η ιδιαίτερη θέση που έχπ κανείς (αξίωμα, επάγγελμα, τίτλος, καθήκον που του έχει ανατεθεί) και τον χαρακτηρίζει: *με την ~ τού μέλους τής επιτρυπής.*

Ιετυμ. < αρχ. *ίδιότης. -ητος* < iV)ioc}. **ιδιοτροπία** (η) (μτγν.Ι {ιδιοτροπιών} **1.** η ιδιότητα τού ιδιότροπου 2. (συνεκδ.) οποιαδήποτε εκδήλωση φανερώνει ιδιότροπο, στρυφνό χαρακτήρα: *γέρασε κι άρχισε* μς ~. σχολιο λ. *ιδιαιτερότητα.* **ίδιοτροπος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που αποκλίνει από το συνηθισμένο. το κανονικό: *~ συμπεριφορά [1] ντύσιμο / χτένισμα* ΣΥΝ. ιδιόρρυθμος. αλλόκοτος, περίεργος 2. (για πρόσ.) αυτός που έχει στρυφνό χαρακτήρα. δύστροπος συν. δύσκολος, ανάποδος. - **ιδιότροπα** επίρρ. **ιδιοτυπία** (η) [1849] {ιδιοτυπιών} η ιδιαιτερότητα, η ιδιομορφία που διακρίνει κάποιον/κάτι: *χαρακτηριστική είναι η ~ τής σκέψης του που αποτυπώνεται και στον λόγο* Γου. **– ιδιοτιιπικός,** -ή. -ό. **ιδιοτυπικά** επίρρ.

ιδιότυπος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που χαρακτηρίζεται από ιδιαιτερότητες. που ξεχωρίζει λόγω των ιδιαίτερων γνωρισμάτων του: *έχει έναν ~ τρόπο σκέψης και έκφρασης, που δεν τον βρίσκεις σε* άλλους *συγγραφείς* ΣΥΝ. ιδιόμορφος, **ιδιοφυής,** -ής, -ές {ιδιοφυ-ούς } -είς (ουδ. -ή)· ιδιυφυέστ-ερος, -ατος} αυτός που έχει έμφυτη ικανότητα για εξαιρετικές επιδόσεις σε κάποιο αντικείμενο: *~ επιστήμονας ι καλλιτέχνης ι τέχνασμα ι σύλληψη* ΣΥΝ. μεγαλοφυής. **–ιδιοφυώς** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* [ετυμ. ιιτγν. < ί<3ΐο- + *-φυήβ* < *φύ(ο / -ομαι* «βλαστάνω. φυτρώνω» (βλ.λ.)].

ιδιοφυία (η) [1892| Ιχωρ. πληθ.} **1.** η έμφυτη ικανότητα για εξαιρετικές επιδόσεις σε κάποιο αντικείμενο 2. (συνεκδ.) το πρόσωπο που παρουσιάζει εξαιρετικές πνευματικές ικανότητες: *μόνο μια ~ μπορεί να λύσει αυτό το πρόβλημα* (βλ. κ. λ. *μεγαλοφνΐά).* **ιδιόφωνος,** -η. -υ αυτός τού οποίου ο ήχος παράγεται από το ίδιο το σώμα τού οργάνου (π.χ. η καμπάνα, οι καστανιέτες).

{εί υμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Idiophon|. **ιδιόχειρος,** -η, -ο ίμτγν.] **1.** αυτός που έχει γραφτεί από το ίδιο το άτομο στο οποίο αποδίδεται: - *επιστολή / διαθήκη / σημείωμα* ΣΥΝ. αυτόγραφος. ιδιόγραφος **2.** ***ιδιόχειρο*** (το) {ιδιοχείρ-ου | -ων} το πρωτότυπο έγγραφο αντ. αντίγραφο · φρ. ***ιδιόχειρη παράδοση (τής επιστολής)*** η παράδοση τής επιστολής στο ίδιο το πρόσωπο, προς το οποίο απευθύνεται. · **- ιδιοχείρως** επίρρ. |μτγν|. **ιδιοχρησία** (η) {ιδιοχρησιών} **1.** η αποκλειστική χρήση περιουσιακού στοιχείου, αντικειμένου από τον ιδιοκτήτη 2. νομ. το δικαίωμα τού ιδιοκτήτη ακινήτου να λύσει τη σύμβασή του με τον ενοικιαστή, προκειμένου να το χρησιμοποιήσει ο ίδιος (π.χ. να κατοικήσει σε αυτό ο ίδιος ή το παιδί του -ιδιοκατοίκηση - ή για άλλη χρήση).

|Γ.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Selbstgcbrauch]. **ιδιόχρηστος,** -η. -ο αυτός που χρησιμοποιείται από τον ιδιοκτήτη μόνο. που δεν είναι κοινόχρηστος.

{εί υμ. < + *χρηστός*\. **ιδιόχρωμος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει φυσικό χρώμα και δεν έχει βαφτεί με τεχνητή χρωστική ουσία.

Ι.ΔΙ.Σ. (το) Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Παντείου **|** Ιανεπιστημίου. **ιδίωμα** (το) {ιδιώμ-ατος **|** -ατα. -άτων} **1.** γλωσς. η γεωγραφικά διαφοροποιημένη χρήση μιας γλοισσας, η τοπική διάλεκτος ορισμένης περιοχής κατ' αντιδιαστολή προς τη διάλεκτο που δηλώνει μείζονα γεωγραφική διαφοροποίηση που περιλαμβάνει περισσότερα ιδιώματα: *τοπικό* **- ||** *τν* **~** *τύ Ρεθύμνυυ / τής Ρόδυυ* συν. ντοπιολαλιά· ΦΡ **συ** ***νοηματικό ιδίωμα*** βλ. λ. *συνθηματικός* · **2.** (σπάν.) το ιδιαίτερο γνώρισμα. η ιδιότητα: *τα - τού θεού* (αιωνιότητα, παντοδυναμία, αγιότητα, πανσοφία κ.ά.) συν. ιδιοτυπία, ιδιορρυθμία, ιδιαιτερότητα [3]. (για πρόσ.) η ξεχωριστή συνήθεια, ενίοτε και ιδιορρυθμία: *έχει το ~ να αρχίζει να* δουλεύει *τα έργα του μετά τα μεσάνυχτα* ΣΥΝ. χούι. σχολιο λ. *διάλεκτος.*

[είύμ. μτγν., αρχική σημ. ««ιδιαιτερότητα, χαρακτηριστικό γνώρισμα». < αρχ. *ίδιούμαι* «οικειοποιούμαι» < *ΐδιος.* Η γλωσσολογική σημ. είναι αντιδάν. από γαλλ. idiomej. **ιδιωματικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένο γλωσσικό ιδίωμα: *~ λέξρις / εκφράσεις / προφορά.* **– ιδιωματικά** επιρρ.

|Ι·Ι ΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. idioinatique < idiome (< αρχ. *ΐδιωμα)*\.

ιδιωματισμός (ο) γλωσς. **1.** κάθε χαρακτηριστικό στοιχείο ιδιώματος ή διαλέκτου· π.χ. *μι βλέπ{-* με βλέπει) jj *φιλιότσος (–* βαφτισιμιός) 2. ο ιδιωτισμός (βλ.λ.).

ιδιωματισμός - ιδιωτισμός. Γίναι καλό να γίνεται διάκριση ανάμεσα στο ιδιωματισμός και το ιδιωτισμός. Ιδιωματισμός είναι κάθε γλωσσικό στοιχείο (φωνητικό, γραμματικό, συντακτικό, λεξιλογικό) που αναφέρεται σε γλωσσικό ιδίωμα ή διάλεκτο τής Ελληνικής· π.χ. *με δίνει* (συντακτικός ιδιωματισμός των βορείων ιδιωμάτων τής Ηλληνικής) αντί τού κοινού *μου δίνει· κένωσε στο πιάτο* «άδειασε. σερβίρισε, βάλε στο πιάτο» (λεξιλογικός ιδιωματισμός) · *πιδί*(= παιδί' φωνητικός ιδιωματισμός) κ.ο.κ. Αντίθετα, ιδιωτισμός είναι κάθε λεξιλογική φράση τής κοινής Ελληνικής, που αποτελεί ιδιαίτερη έκφραση με μεταφορική συνήθως σημασία· π.χ. *το 'βαλε στα πόδια, τα τσουγκρίσαμε, πήρε επάνω τον. τρώει ξύλο* κ.τ.ό.

ιδιώνυμος, -η, *-ο* ιδιαίτερος, ςεχο)ριστός· στις φι\ (α) ΝΟΜ. *ιδιώνυμο (αδίκημα)* το αδίκημα για το οποίο προβλέπονται ιδιαίτερες (ελαφρύτερες ή βαρύτερες) ποινές από αυτές που προβλέπονται για τα αδικήματα τής γενικής κατηγορίας όπου υπάγεται: *η σωματική β?Λ- βη ανηλίκων αποτε/.εί ~, που τιμωρείται αυστηρότερα από την απλή σωματική βλάβη* (β) ΠΟΑΓΓ. ***ιδιώνυμο*** (το) {ιδιωνύμου} κατασταλτικό μέτρο που ίσχυσε από το Ι929 μέχρι το 1975 και ποινικοποιούσε την υποστήριξη και διάδοση κομουνιστικών ιδεών.

:τ Υ μ . μτγν.. αρχική σημ. «αρμόζων». < *ιδΐ(ο)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα.* αιολ. τ. τής λ. *όνομα.* Ο νομικός όρ. αποτελεί απόδ. τού λατ. dclicta sui generis (κατά λέξη: *ιδιυγενή αδικήματα / εγκλήματα)].* **ιδίως** επίρρ.· κατά κύριο λόγο. προπάντων: *τα ατυχήματα στις εθνικές οδούς είναι πλέον κάτι πολύ συνηθισμένο. ~ τις ημέρες των εορτών* ΣΥΝ. κυρίως, κατεξοχήν. «" · ΣΧΟΛΙΟ λ. *προηγουμένως.*

(εί υμ. αρχ. < *ίδιος].* **ιδιωτεία** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. η πλήρης διανοητική καθυστέρηση. {ι-τυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ιδιωτικός βίος - έλλειψη εκπαίδευσης». < *ΐδιώτη€ φλ.λ.).* Η ιατρ. σημ. είναι αντιδάν. από γαλλ. idiotici, **ιδιωτεύω** ρ. αμετβ. (αρχ.Ι {ιδιώτευσαΙ **1.** παύω να αναμειγνύομαι στην πολιτική ζωή. σταματώ να καταπιάνομαι με τα κοινά και απο- σύρομαι στην ιδιωτική μου ζωή 2. ζο) μόνος, μακριά από κοινωνικές σχέσεις: *ιδιώτευσε σε μια εξοχική κατοικία* **3.** (για δημοσίους υπαλλήλους) σταματώ να εργάζομαι στο δημόσιο. **– ιδιώτευση** (η), **ιδιώτης** (ο) {ιδιοηών}. **ιδιώτρια** (η) {ιδιωτριών] (σημ. Ι. 2) **1.** αυτός που δεν κατέχει επίσημη θέση, ο κοινός πολίτης 2. αυτός που εκπροσωπεί ατομικά οικονομικά συμφέροντα, όχι κρατικά ή κοινωνικά: *εκτός από τα κρατικά κανάλια, όλοι οι υπόλυιπνι τη?.εοπτικοί σταθμοί ανήκουν σε ιδιώτες* · **3.** ιατρ. αυτός που πάσχει από ιδιωτεία, ο διανοητικώς καθυστερημένος. σχολιο λ. *ανόητος.*

{liΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «απλός πολίτης (δηλ. όχι δημόσιος άν- δραςΚ < *Ϊδιος* + παραγ. επίθημα *-ώτης* (πβ. *δεσμ-ώτης. πατρι-ώτης, νησι-ώτης).* Η λ. απέκτησε κατά τους μτγν. αιώνες μειωτική σημ. «κοινός άνθρωπος, χωρίς ιδιαίτερες ικανότητες ή κατάρτιση». Ο ιατρ. όρ. είναι αντιδάν. από γαλλ. idiot j. **ιδιωτικοοικονομικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την ιδιωτική οικονομία: *~ κριτήρια / αντίληψη · πολιτική.* **ιδιωτικοποίηση** (η) j-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} η μεταβίβαση δημόσιας επιχείρησης, φορέα ή περιουσίας στην κυριότητα ιδιωτών: *~ των ΛΕΚΟ ι τής Ολύμπιακής ι τύ ΟΤΕ.*

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. privatisation}, **ιδιωτικοποιώ** ρ. μετβ. {ιδιωτικοποιείς...) ιδιωτικοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} οικον. μεταβιβάζω την ιδιοκτησία και τον έλεγχο (κρατικών επιχειρήσεων, οργανισμών.) σε ιδιώτες: *η κνβέρνηση θα ιδιωτικοποιήσει ορισμένες προβληματικές κρατικές επιχειρήσεις* αντ. κρατικοποιώ, εθνικοποιώ, κοινωνικοποιώ.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. privatise], **ιδιωτικός,** -ή. -ό **1.** (α) αυτός που ανήκει σε ιδιώτη, που δεν ανήκει στο κράτος: - *επιχείρηση ί τηλεόραση / κατοικία / κε.φά?^αια ι φορέας / σχολείο / εκπαίδευση / οικονομία*]) αυτοκίνητο *ιδιοιτικής χρήσεως* (συντομ. Ι.Χ.) αν γ. δημόσιος, κρατικός· φρ. (α) ***ιδιωτικός τομέας*** ο τομέας τής οικονομίας που αποτελείται από επιχειρήσεις οι οποίες ανήκουν σε ιδιώτες αντ. δημόσιος τομέας (β) ***ιδιωτική πρωτοβουλία*** κάθε δραστηριότητα που οφείλεται σε πρωτοβουλία ιδιώτη (και όχι δημόσιου φορέα): *ενϋαρρύνετσι η - || η ~ έκανε θαύματα στις τη/.επι- κοινωνίες* (β) αυτός που σχετίζεται με ιδιώτη (και όχι με το κράτος ή ομάδα προσώπων): *~ κατανάλωση ι συμφέρον / κέρδος / ασφά?Λση 2.* (συνεκδ.) αυτός που εργάζεται σε ιδκοτική επιχείρηση ή για λογαριασμό ιδιώτη: - *υπάλ,ληλος / αστυνομικός* (ο ντετέκτιβ) **3.** αυτός που αφορά ή απευθύνεται σε συγκεκριμένο άτομο ή ομάδα ατόμων και όχι στο κοινό: *είδα την ταινία σε* **~** *πρυβο/.ή* **4.** (ειδικότ.) αυτός που αποτελεί αυστηρά προσωπική υπόθεση και δεν αφορά σε τρίτους: *δεν επέτρεπε σε κανέναν να επεμβαίνει στην - του ζωή* [[- *στιγμές / συζητήσεις* συν. προσωπικός 5. αυτός που γίνεται από κάποιον με την ιδιότητά του ως ιδιώτη, ανεπίσημος: - *συνομιλίες των δύο υπυργο')ν || ~ συμβόλαιο , επίσκεψη* 6. ΝΟΜ. (α) ***ιδιωτικό δίκαιο*** το δίκαιο που ρυθμίζει τις σχέσεις των ατόμων μεταξύ τους (β) ***ιδιωτική κατηγορία*** η άσκηση ποινικής αγωγής από το ίδιο το άτομο που υπέστη το αδίκημα (γ) ***ιδιωτικό συμβόλαιο*** το συμβόλαιο που συντάσσεται μεταξύ ιδιωτών χωρίς την παρουσία συμβολαιογράφου. - **ιδιωτικ-ά / -ώς** (αρχ.Ι επίρρ., **ιδιωτικότητα** (η) [Ι85ΙJ (σημ. 4).

{F.ΤΥΜ. αρχ. < *ιδιώτης.* Οι σύγχρονες οικονομικές και νομικές σημ. είναι μεταφρ. δάνεια, πβ. αγγλ. private, γαλλ. privej. **ιδιωτισμός** (ο) έκφραση τής οποίας η σημασία δεν προκύπτει από τον συνδυασμό το>ν σημασιών των λέξεων που την αποτελούν, π.χ. *σιγά τα λάχανα! |[μου πήρες τ' αφτιά! || μον έκανες την καρδιά περιβόλι!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ιδιωματισμός.*

[1:ΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ο τρόπος ενός ιδιοίτη, κοινού ανθρώπου (κυρ. στη γλωσσική έκφραση)». < αρχ. *ιδιώτης* (βλ.λ.)]. **ιδιωφελής** (ο) |ιδιωφελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που αποφέρει μόνο ατομικά οφέλη ΛΝΤ. κοινωφελής. **– ιδιωφέλεια** (η) 11#24}.

Ιετυμ. μτγν. < *ΐδκο)-* + *-ωφελής* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όφελος].*

Ιδομενεύς (ο) {1δομενέ-ως, -α} **1.** μυθολ. βασιλιάς τής Κρήτης, γυιος τού Δευκαλίωνα, ήρωας τού Τρωικού Πολέμου **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης **Ιδομενέας.**

{ετυμ. αρχ. < *Ίδη* (βλ.λ.) + *-μενεύς* (αντί τού αναμενομένου *-μενης)*

μένος\.

ιδού επιφών. (λόγ.) (όταν δείχνουμε κάτι) να. δες/ δείτε: - *οι αποδείξεις τής ενοχής του!* ΣΥΝ. ορίστε· **φρ.** (α) ***ιδού η Ρόδος, /δού και το πήδημα*** *(αυτού γάρ καί Ρόδος και πήδημα,* Αισώπ. *Μύθοι,* αρ. 5!) ως πρόκληση σε κάποιον να πραγματοποιήσει κάτι που ισχυρίζεται ότι μπορεί: Αν *μπορέσεις να κολυμπήσεις μέχρι απέναντι, θα σου δώσω J00.000! -!* (β)

ιδού ο νυμφίος (ιδού ό νυμφίος έρχεται. Κ.Λ. ΜατΟ. 25. ὸ) (μτφ.) να υ γαμπρός (έρχεται)· για πρόσωπο καθοριστικό οτ' μια περίσταση που εμφανίζεται απροσδόκητα (γ) *ιδού (δόξης) στάδιον λαμπρόν (Ιδού ΐ 'δόξης} στάδιον λαμπρόν)* (το μικρόν τούτο χάνι) (μτφ.) να πεδίο εξαιρετικά πρόσφορο για δράση και άμιλλα (στίχος από το ποίημα <«Τυ χάνι τής Γραβιάς» τού Γεωργίου /αλοκώστα).

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *ιδού / ιδού*, προστ. αορ. β' μέσης φωνής τού ρ. όρώ «βλέπω». που χρησιμοποιήθηκε ως δεικτικό μόριο. Το θ. (<5-, από το οποίο παράγεται η λ., εμφανίζεται και στη λ. *ιδέα* (βλ.λ.)|. **ιδροκόπημα** (το) {ιδροκοπήμ-ατος j -ατα, -άτων! **1.** η έκκριση άφθονου ιδρώτα 2. (μτφ.) ο πολύς κόπος, που μπορεί να προκαλεί άφθονο ιδρώτα. Επίσης (λαϊκ.) **ιδροκόπι. ιδροκοπώ** ρ. αμετβ. {ιδροκοπάς... **|** ιδροκόπη-σα, -μένος} **1.** χύνω άφθονο ιδρώτα 2. (μτφ.) εργάζομαι σκληρά: *ιδροκοπήσαμε, για να πάρουμε πτυχίο* συν. μοχθώ, κουράζομαι.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ιδροκοπώ* < *ίδρο-* (< αρχ. *ίδρώς)* + επιτατ. επίθημα -κοπώ < *κόπτ(θ\.*

ίδρος κ. **ιδρός** (ο) ο ιδρώτας (βλ.λ.).

ίδρυμα (το) [αρχ.| |ιδρύμ-ατος | -ατα, -άτωνί **1.** οργανισμός που συγκροτείται για την πραγματοποίηση κοινωφελών σκοπών σύνολο περιουσίας το οποίο έχει οριοθεί σύμφωνα με την ιδρυτική του πράξη για να εξυπηρετηθεί ορισμένος διαρκής σκοπός και το οποίο αποκτά νομική προσωπικότητα με διάταγμα που εγκρίνει τη σύστασή του: *μορφωτικό / εκπαιδευτικό ' φιλανθρωπικό ~ | | ~ Κοινωνικών Ασφαλίσεων* (συντομ. Ι.Κ.Α.) *| | ~ Μεσογειακών Σπουδών | | Εθνικό ~ Ερευνών* φρ. *Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα* βλ. λ. *ανώτατος* **2.** (συνεκδ.) το κτήριο που ανεγείρεται για την πραγματοποίηση των σκοπών τού παραπάνω υργανισμού 3. (ειδικότ.) οποιοσδήποτε οργανισμός, όπου παρέχεται στέγη και τρυιοή σε άτομα που δεν είναι σε θέση να φροντίσουν μόνα τους τον εαυτό τους (υρφανοτροφείυ, ψυχιατρική κλινική, γηροκομείο κ.λπ.): *θα βάλουν* τον *πατέρα τους σε*

ιδρυματικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με ίδρυμα **2.** (ειδικότ.- συνήθ. κακόσ.) κάτι που γίνεται μέσα από ίδρυμα με ψυχρό και απρόσωπο τρόπο (σε αντίθεση με το φυσικό περιβάλλον τής οικογένειας): *τα ~ παιδιά εμφανίζουν, κατά κανόνα, έναν αρνητισμό στη συμπεριφορά* τους *|| - μεταχείριση / αντιμετώπιση ι νοοτροπία.*

ιδρυματισμός (ο) {χωρ. πληθ.) ψυχολ. το σύνολυ των σωματικών και ψυχικών διαταραχών πυυ εμφανίζονται μετά την απότομη αποκοπή παιδιού από τη μητέρα και τη μακροχρόνια παραμονή του σε ίδρυμα περιθάλψεως.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. hospitalisme|. **ίδρυματοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.) **1.** η εισαγωγή ασθενών σε ίδρυμα **2.** η κατάσταση τυύ ιδρυματισμού. - **ιδρυματοποιώ** ρ. ι-είς...}.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. institutionalisation. Βλ. κ. *ιδρυματισμός\.* **ίδρυση** (η) **|**αρχ.**I** {-ης κ. -ύσεως **|** -ύσεις. -ύσεων! **1.** τυ να ιδρύσει κανείς (κάτι): *η ~ κόμματος / οργανισμού / πόλης / νέας θρησκείας*

(συνεκδ.) η χρονική στιγμή κατά την οποία ιδρύθηκε (κάτι): *από ιδρύσεως τής εταιρείας.* **ιδρυτής** (ο) [1867J. **ιδρύτρία** (η) [Ι888J {ιδρυτριών} πρόσωπο που ιδρύει ή έχει ιδρύσει (κάτι): *~ κόμματος / συλλόγου! ένωσης / ομάδας 1 νοσοκομείου* ΣΥΝ. δημιουργός, θεμελιωτής.

ΓΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fondatcur[.

Ιδρυτικός, -ή, -ό [1887[αυτός πυυ σχετίζεται με ίδρυση ή ιδρυτή: *αναθεώρηση τής ~ διακήρυξης τού κόμματος | | ~ μέλος συλλόγου / στέλεχος κόμματος* Γ' *- νόμος / συνθήκη.*

ιδρύω ρ. μετβ. {ίδρυ-σα. -θηκα. -μένος) θέτω σε λειτουργία, δημιουργώ (κάτι συλλυγικό και συγκροτημένυ): *- κόμμα / οργανισμό ' σχολή νοσοκόμων / υπηρεσία / επιτροπή |[το Βυζάντιο ήταν αποικία που ίδρυσαν οι αρχαίοι Μεγαρείς | |* ο *Απόστολος Παύλος ίδρυσε πολλές χριστιανικές Εκκλησίες | |* (κ. πνευματικά δημιυργήματα με συστηματικό χαρακτήρα) *~ νέα θρησκεία / λογοτεχνική σχολή.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έδρα.*

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *ιδρύω*, αρχική σημ. «καθίζω κάτω καθιστώ, διορίζω, τοποθετώ». < *sid-riio.* όπου τυ θ. *sid-* ερμηνεύεται είτε κατ* αναλογίαν προς το ρ. *ίζω* (πβ. *καθ-ί-ζω)* είτε με κώφωση τού αρχικού Ι.Ε. *sed-* (για το οποίο βλ. λ. *έδ-ρα).* Το επίθημα *-ρύω* πιθ. οφείλεται σε σύνδεση με ομόρρ. που περιέχουν τον φθόγγο *-ρ-* (πβ. *έδ-ρα)\.* ιδρώνω ρ. αμετβ. {ίδρω-σα. -μένος} 1. εκκρίνω ιδρώτα από τους πόρους τού δέρματός μου: *ίδρωσε από την πολλή ζέστη* м *~ από φόβο / άγχος / αγωνία* συν. εφίδρώνω. ιδροκοπώ' φρ. *δεν ιδρώνει τ' αφτί μου* δεν νοιάζομαι για όσα ακούω, αδιαφορώ: *όσο κι αν τον κάνεις παρατηρήσεις, δεν ιδρώνει τ' αφτί του* 2. (μτφ.) (α) καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια, συνήθ. σε φρ. τυύ τύπυ *ίδρωσα να τον καταφέρω / να τον πείσω να έρθει μαζί μας | | ίδρωσε για να μπορέσει να νικήσει τον αντίπαλο* (β) εργάζυμαι σκληρά: *ιδρώνει για να βγάλει το ψωμί του* ΣΥΝ. μοχθώ, κοπιάζω, ταλαιπωρούμαι 3. σχηματίζονται σταγονίδια νερού στην επιφάνειά μου: *το τζάμι ιδρώνει.* - ίδρωμα (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*

[ΕΓΥΜ. μεσν. < αρχ. *ίδρώ (-όω)* < *ίδρώς* (βλ.λ.)[. **ιδρωτάρι** κ. **δρωτάρι** (το) {ιδρωταρ-ιυύ | -ιών} (λαϊκ.) η άφθονη έκ- κριση ιδρώτα, πολύς ιδρώτας.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ιδρωτάρια (τά)* < αρχ. *ίδρώς, -ώτος\.* **ιδρώτας** κ. (λαϊκ.) **ίδρωτας** (υ) **1.** το υγρό που εκκρίνουν οι πόροι τού δέρματος, π.χ. όταν ο οργανισμός ζεσταίνεται, είναι άρρωστος κ.λπ.· φρ. (μτφ.) *με κόβει Ι λούζει κρύος ιδρώτας* τρομάζω, τρέμω από ανησυχία, από φόβυ: *και μόνο που σκέφτομαι την αντίδραση τον διευθυντή, ~!2.* (μτφ.) η κοπιαστική προσπάθεια: *με - καταφέρνει και ζει την* οικογενειά του *|| με* τον *~ (τού προσώπου) μου* (με κυπιαστι- κή πρυσπάθεια, μυχθώντας) συν. μόχθος, κόπος. σχόλιό λ. *παρώ νυμο.*

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *ίδρώς. -ώτος*< *swid-r-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *swcid- «<ιδρώνω», πβ. σανσκρ. svedah «ιδρώτας», αλβ. dirse. λατ. sQdor, γαλλ. sucur. ισπ. sudur, γερμ. SchwciB. αγγλ. sweat κ.ά.). **Ιδρωτίλα** (η) {χωρ. πληθ.) η κακοσμία τού ιδρώτα, **ιδρωτοθεραπεία** (η) [ιδρωτοθεραπειών) η θεραπεία τής οποίας η αποτελεσματικότητα βασίζεται στην πρόκληση εφίδρωσης, **ιδρωτοποιός,** -ός. -ό Ιμτγν.) αυτός πυυ εκκρίνει ιδρώτα: *~ αδένες.*

ιδρωτοποιία (η) Ιμτγν.*f.* **ιδωθώ** (να/θα) ρ. -» βλέπω

ίδωμεν ρ. θα δούμε· λέγεται σε περιπτώσεις που περιμένουμε να δούμε τι θα συμβεί: *δεν ξέρω αν θα με προσ/.άβουν τε/.ικά* ~* Ι[*-Πιστεύω ότι θα τα καταφέρεις. —*.

)ΕΤΥΜ. *αρχ.*. υποτ. αορ. β\ μηδενισμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στην οριστική *είδον.* Βλ. κ. *οίδα\.*

Ιεζεκιήλ (ο) |άκλ.) προφήτης και συγγραφεάς τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Ychezqcl «ο θεός ενισχύει, δυναμώνει »|.

Ε.Κ. (το) Ινστιτούτο Κπαγγελματικής Κατάρτισης.

I.E.N.A.E. (το) Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών.

Ι.Ε.Π. (το) Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού.

-ιέρα παραγωγικό επίθημα που δηλώνει: **1.** θήκη. δοχείο ή συσκευή, πυυ περιέχει κάτι: *φρουτ-ιέρα* (δοχείο φρούτων), *καπελ-ιέρα* (θήκη για καπέλα), *γκαζ-ιέρα* (συσκευή που λειτουργεί με γκάζι, αέριο). *σκακ-ιέρα* (η επίπεδη βάση όπου τοποθετούνται τα πιόνια και τα κομμάτια τού σκακιού) 2. επαγγελματική ιδιότητα γυναίκας: *καμαριέρα. τραπεζ-ιέρα* (πβ. λ. *-ιέρης).*

1F.ΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ιταλ. -icra. εμφανίστηκε δε αρχικιός σε λ. ιταλ. πρυελ. (λ.χ. *φρουτ-ιέρα, καπε/ν-ιέρα)\.* **ιερακόμορφος,** -η, -ο Ιμτγν.) (λόγ.) **1.** αυτός που μοιάζει με γεράκι, που έχει τη μορφή γερακιού 2. /.ωολ. ***ιερακόμορφα*** (τα) τάξη πτηνών που περιλαμβάνει όλα τα αρπακτικά εκτός από τις κουκουβάγιες, **ιερακοτρόφος** (ο) ιμτγν.j (λόγ.) πρόσωπο που συντηρεί και εκγυμνάζει γεράκια. —

ιερακοτροφία (η) 118721. **ιέραξ** (οι ► γεράκι

ιεραποστολή (η) 11878) **1.** η αποστολή κληρικών ή/και λαϊκών σε μη χριστιανικές χώρες με σκοπό τη διάδοση τής χριστιανικής πίστης 2. (συνεκδ.) το ίδρυμα που συγκροτείται από ιεραποστόλους σε μη χριστιανική χώρα με σκοπό τη διάδοση τής χριστιανικής πίστης και την πραγματοποίηση αγαθοεργών σκοποόν.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. mission < μεσν. λατ. missio (sacra)], **ιεραπόστολος** (Ο) [1836[{ιεραποστόλ-ου | -ων, -υυς| 1.υ κληρικός ή ειδικά καταρτισμένος λαϊκός που αποστέλλεται σε μη χριστιανικές χώρες, για να κηρύξει και να διαδώσει τη χριστιανική πίστη 2. (μτφ.) οποιοσδήποτε διαδίδει με ζήλο κάτι στο ο/τυίυ πιστεύει. — **ιεραποστολικός,** -ή, -ό [i 852).

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. missionnuirc|. **ιεράρχης** (ο) {ιεραρχών) 1.ο κληρικός ανοΥτερου ή ανώτατου ιερατικού βαθμού 2. εκκλης. ***Τρεις Ιεράρχες*** οι Αγιοι Βασίλειος ο Μέγας. Γρηγόριος υ Θεολόγος και Ιωάννης ο Χρυσόστομος: *αύριο είναι των ~* (η 30ή Ιανουαρίου, ημέρα κοινού εορτασμού των τριών αυτών αγίων), *αργία για τα σχολεία.*

(ετυμ. < μτγν. *ιεράρχης* < *ίερ(ο)-* + *-άρχης* < *άρχω|.* **ιεράρχηση** (η) |-ης κ. -ήσεοκ | -ήσεις. -ήσεων) η τοποθέτηση σε σειρά από το ανώτερο στο κατώτερο, από τυ σημαντικότερυ στο λιγότε- ρο σημαντικό κ.λπ: *~ προτεραιοτήτων / αναγκών / αξιών.*

ιεραρχία (η) {ιεραρχιών) 1.η διαβαθμισμένη κλίμακα που δομείται στη σχέση ανώτερης και καπότερης βαθμίδας: *στρατιωτική / υπαλληλική/ κομματική ~*)) *η αρχήι η κορυφή τής ~| | ~ αξιών 1 κριτηρίων*

εκκλητ. το σύνολο των ιεραρχών που ποιμαίνουν επισκοπές μιας Αυτοκέφαλης Ορθόδοξης Κκκλησίας. - **ιεραρχικός,** -ή, -ό |μεσν.[, **ιεραρχικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *Ιεραρχία* «διάταξη ιερών πραγμάτων - καθεμιά από τις τάξεις των αγγέλων» < *Ιερ(ο)-* + *αρχία* < *άρχή\.* **ιεραρχώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ιεραρχείς... | ιεράρχ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος) ♦ 1. (μετβ.) τοποθετώ σε σειρά από το ανώτερο / σημαντικότερο προς το κατώτερο / λιγότερο σημαντικό: *~ ανάγκες / προτεραιότητες ι στόχους* ♦ 2. (αμετβ.) είμαι ιεράρχης.

[ι·.ΤΥΜ. Μεταφορά τού ελληνογενούς γαλλ. hicrarchisor < hicrarchie < μτγν. *ιεραρχία* (βλ.λ.), άσχετο από το μτγν. *ιεραρχώ* «μυσταγωγώ, κατευθύνω στα ιερά πράγματα»!, **ιερατείο** (το) **1.** το σύνολο των λειτουργών μιας θρησκείας: *η εξέχουσα θέση τού ~ στους αρχαίους πολιτισμούς* 2. (μτφ.-κακόσ.) κλειστή εξουσιαστική ομάδα, που διατηρεί κοινωνικά στεγανά: ΙΟ*~ τής γνώσης / τής πολιτικής.*

Ιετυμ. < μτγν. *ιερατεΐον*< *Ιερατεύω* < αρχ. *ϊερός\.* **ιερατεία** (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.) η ιεροσύνη.

ιερατεύω ρ. αμετβ. [μτγν.) {ιεράτευσα) είμαι ιερέας, ασκώ ιερατικά καθήκοντα: *τα τραγικά γεγονότα στην περιοχή σημειο)θηκαν ιερα-* τευοντοί του *αρχιμανδρίτου Ιίαντελεήμονος.* **ιερατικός,** -ή. -ό Ιαρχ.11. αυτός που σχετίζεται με ιερείς· φρ. ***ιερατικά άμφια*** βλ. λ. *άμφια* **2.** αυτός που σχετίζεται με το ιερατείο, **ιερέας** (ο) {-α κ. -έως **)** -είς. -έων) **1.** εκκλησ. ο κληρικός που τελεί τις ιερές ακολουθίες (στην Ορθόδοξη Εκκλησία ανήκει στον δεύτερο από τους τρεις βαθμούς τής ιεροσύνης)· πρεσβύτερος συν. παππάς 2. (γενικότ.) ο λειτουργός θρησκείας (λ.χ. αββάς, βραχμάνος, μουλάς κ.λπ.)

ο θρησκευτικός λειτουργός συγκεκριμένου θεού: - *τού Απόλλωνα / τής Ισιδας.* ** σχολιο λ. *κληρικός.*

[ετυμ. < αρχ. *ιερεύς* (ήδη μυκ. i-je-rc-u) < *ιερός* (βλ.λ.). Αρχικώς η λ.

περιέγραφε τον μάντη (μέλος ενός μαντείου), ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την τήρηση τού λατρευτικού τυπικού και των θυσιαστικών προσφορών στο μαντείο. Οι Εβδομήκοντα χρησιμοποίησαν αυτή τη λ., προκειμένου να δηλώσουν τα μέλη τού ιουδαϊκού ιερατείου, αποδίδοντας την εβρ. λ. khohcn (πβ. το συχνό εβρ. επώνυμο *Κοέν).* ενώ η σημ. αυτή διατηρήθηκε (κυριολεκτικά ή μεταφορικά) και στην Κ.Δ. Κατά τον Μεσαίωνα η λ. χρησιμοποιήθηκε παράλληλα με τον όρο *παππάς,* για να προσδιορίσει τους πρεσβυτέρους κληρικούς], **ιέρεια** (η) |αρχ.| {ιερειών| ***1.*** η λειτουργός θρησκείας: - *των Ίνκας*2. η γυναίκα που έχει αφιερωθεί στην υπηρεσία συγκεκριμένου θεού: *η Ιφιγένεια ήταν - τής θεάς* Αρτέμιδος 3. (μτφ.) η γυναίκα πυυ υπηρετεί με ζήλο το ιδανικό τής Τέχνης: *μια από τις - τού ελληνικού θεάτρου || «πέθανε και η Ναταλί Σαρότ, η ~ τού γαλλικού nouveau roman, σε ηλικία 99 ετών»* (εφημ.) Ηπίσης (λαϊκ.-λογοτ.) **ιέρισσα** Ιμεσν.] |ιε- ρισσών}.

ιερεμιάδα (η) [1816] **1.** (κυριολ.) η θρηνωδία τού προφήτη Ιερεμία, που προείπε την άλωση τής Ιερουσαλήμ από τους Βαβυλωνίους 2. (μτφ.) η παρουσίαση μιας κατάστασης με μεμψίμοιρο και απαισιόδοξο τρόπο: *παρά τις ~ τής αντιπολίτευσης αντιμετωπίσαμε* το *πρόβλημα με επιτυχία* ΣΥΝ. μεμψιμοιρία.

[εϋμ. Μεταφορά τού γαλλ. jeremiade < όψιμο λατ. Jcremias < μτγν. *Ιερεμίας* (βλ.λ.). Η λ. χρησιμοποιήθηκε με σχετλιαστικό τρόπο εξαιτίας τού θλιβερού και καταδικαστικού (για τους Ισραηλίτες) μηνύματος πυυ κήρυττε υ προφήτης Ιερεμίας, ότι δηλ. η Ιερυυσαλήμ επρό- κειτο σύντομα να αλωθεί από τους Βαβυλωνίους και ότι οι Ιουδαίοι θα σύρονταν στην εξορία).

Ιερεμίας (ο) {-α κ. (λόγ.) -ίου] **1.** προφήτης και συγγραφέας τού υμώ- νυμυυ βιβλίου τής Π.Δ. 2. μάρτυρας τής Ορθόδυξης Εκκλησίας 3. όνομα πατριαρχών τής ΟρΟόδοξης Εκκλησίας 4. ανδρικό όνομα.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Yirmeydhu «ο Γιαχ(βέ) εξυψώνει»).

-ιέρης παραγωγικό επίθημα που δηλώνει πρόσωπο τυ οποίο χειρίζεται ή είναι υπεύθυνο για κάτι: *κανον-ιέρης. πορτ-ιέρης. καμαρ-ιέρης.*

ΙΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής. που προέρχεται από την ιταλ. -iere και εμφανιζόταν αρχικώς σε λ. ιταλ. προελ. (λ.χ. *πορτ-ιέρης. καμαρ-ιέρης)].*

Ιεριχώ (η) {-ώς κ. -ούς} πόλη τού Α. Ισραήλ Β. τής Νεκράς Θαλάσσης, γνωστή από τη βιβλική διήγηση για την πτώση των τειχών της υπό τους ήχους των σαλπίγγων των Ισραηλιτών με αρχηγό τον Ιησού τού Ναυή.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Yerihho. πιθ. < yareah «σελήνη», με αναφορά σε αρχ. ειδοΛολατρική τιμή προς τη σελήνη, που απέδιδαν εκεί ορισμένοι λαοί].

ιερό (το) |αρχ.| **1.** (στην αρχαιότητα) τόπος (π.χ. σπηλιά, βουνοκορφή) με ιδιαίτερη θρησκευτική σημασία, στον οποίο κατά τους κλασικούς χρόνους χτιζόταν και μικρός ναός 2. (συνεκδ.) ο μικρός ναός που χτιζόταν στον παραπάνω τόπο · 3. ΕΚΚΛΗΣ. το τμήμα τού χριστιανικού ναού στο οποίο βρίσκεται η Αγία Τράπεζα ΣΥΝ. άβατο, άδυτο. Αγια των Αγίων. ♦ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ναός.* **ιερο-** κ. **ιερό-** κ. **ιερ-** α' συνθετικό λέξεων, που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι έχει σχέση με το ιερό. το θείο: *ιερ-άρχης, ιερο-διάκονος, ιερο-τελεστία. ιερο-μόναχος, ιερο-σπουδαστής.*

(ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *ιερός*\.

ιερογλυφικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τα ιερογλυφικά: ~ *γραφή* **2.** ***ιερογλυφικά*** (τα) (α) το σύστημα γραφής στο οποίο χρησιμοποιούνται εικονυγραφικυί χαρακτήρες για την απόδοση λέξεων, συλλαβών ή γραμμάτων (ειδικότ.) η γραφή των αρχαίων Αιγυπτίων (β) (μτφ.) τα κείμενα με δυσανάγνωστο γραφικό χαρακτήρα ή δυσνόητο περιεχόμενο.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *ιερογλΰφος* < *ιερο-* + *-γλυφός* < *γλύφω* «εγχαράσσω, σκαλίζω»].

ιερογράφος (ο) [μεσν.| **1.** πρόσωπο πυυ συγγράφει βιβλία με ιερό. θρησκευτικό περιεχόμενο: - *τής Ορθόδοξης Εκκλησίας* · 2. πρόσωπο που απεικονίζει ζωγραφικά θρησκευτικά θέματα με τρόπο συμβολι- στικό. – **ιερογραφία** (η) Ιμτγν.]. **ιεροδιάκονος** (ο) |μεσν.| {ιεροδιακόν-ου | -ων, -ους(εκκλης. ο διάκονος που προέρχεται από τις τάξεις των μοναχών, ο οποίος είναι άγαμος.

ιεροδιδάσκαλος (ο) [μτγν.Ι {ιεροδιδασκάλ-ου | -ων, -υυς} 1.το πρόσωπο πυυ είναι ταυτοχρόνως ιερέας και δάσκαλος 2. αυτός πυυ διδάσκει τα ιερά γράμματα (δηλ. τις ιερές Γραφές μιας θρησκείας). – **ιεροδιδασκαλείο** (το) [Ι888|. **ιεροδίκης** (ο) |Ι867] {ιεροδικών} 1. ο ιερωμένος που συμμετείχε ως δικαστής στο ειδικό δικαστήριο, το οποίο λειτουργούσε κατά την περίοδο τής Ιεράς Εξέτασης 2. υ μουσουλμάνος ιερωμένος που δικάζει σε μουσουλμανικό δικαστήριο με βάση τον ισλαμικό νόμο *(σάρια).*

ιεροδικείο (τυ) {Ι856|. **ιερόδουλη** (η) {ιεροδούλων} (λόγ.) η πόρνη. Ηπίσης (λογιότ.) **ιερό- δουλος.** – **ιεροδουλία** (η) [μτγν.].

[ετυμ. < μτγν. *ιερόδουλος*< *ίερο-* + *δούλος,* νεαρή γυναίκα πυυ υπηρετούσε σε ναό αφιερωμένη στον πάνδημο έρωτα (στο πλαίσιο τής αρχαίας μιμητικής μαγείας που αποσκυπούσε στη γονιμοποίηση τής Γης από τον Ουρανό)|. **ιεροεξεταστής** (ο) [1887] μέλος τού δικαστηρίου τής Ιεράς Εξέτασης (βλ. λ. *ιερός).* – **ιεροεξεταστικός,** -ή, -ό [18321.

Ιερόθεός (ο) {-υυ κ. -έου) **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥ.Μ. < μεσν. *Ιερόθεος* < *ιερός* + *Θεός*\. **ιεροκήρυκας** (ο) (ιεροκηρύκων} ΕΚΚΛΗΣ. Ο κληρικός ή και λαϊκός θεολόγος που ορίζεται από την Ηκκλησία να κηρύττει τον θείο λόγο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ίεροκήρυξ. -κος* «υ παριστάμενος σε Ουσία (ως παρατηρητής)» < *ίερο-* + *κήρυξ.* Η σημερ. σημ. είναι μτγν.[.

Ιεροκλής (υ) {-ή κ. -έους] **1.** Αλεξανδρινός στωικυς φιλόσοφος (2ος αι. μ.Χ.) **2.** Αλεξανδρινός νεοπλατωνικός φιλόσοφος (5ος αι. μ.Χ.)

ανδρικό όνυμα.

IF.TYM. < μτγν. *Ιεροκλής* < *ίερο-* + *-κλής* < *κ?^εος* «δόξα», πβ. *Περικλής, Σοφο-κλι7£*] ·

ιεροκοκκυγικός, -ή. -ό [1836] ΑΝΑΙ. (σχηματισμός) που σχετίζεται με το ιερό οστό και τον κόκκυγα: ~ *άρθρωση/ πλέγμα ι σύνδεσμος.* [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sacrococcygien (νόθυ σύνθ.)[. **ιεροκρατία** (η) |1845] {ιεροκρατιών] η υποταγή τής πολιτικής εξουσίας στην ιερατική (πβ. λ. *θεοκρατία).* – **ιεροκρατικός,** -ή, -ό] 1846]. **ιεροκρυφίως** επίρρ. (λόγ,-σπάν.) με τρόπο απόκρυφο, απόρρητο και μυστηριώδη.

ιεροκτόνος, -ος. -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που φονεύει ιερό πρόσωπο. ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *ιεροκτόνος < ίερο-* + *-κτόνος < κτείνω* «φονεύω», βλ. κ. *-κτονία*].

Ιερολογΐΐότατος (ο) [18671 {Ιερολογιοτάτ-ου | -ων, -ους} (ως προσαγόρευση) υ ιεροδιάκονος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός.* **ιερολογώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] {ιερολογείς...] ιερολόγησα] **1.** μιλώ για ιερά. θεολογικά και εκκλησιαστικά θέματα · 2. (για κληρικούς ή λειτουργούς) τελώ γάμο ή αρραβώνα. – **ιερολογία** (η) [μτγν.|. **ιερολογικός,** -ή, -ό.

ιεροληπτίτης (ο) {ιεροληπτών) ΙΣΤ. μέλος τού Ιερού Λόχου, τού στρατιωτικού σώματος που συγκρότησε τυ 182] ο Αλέξανδρος Υψηλά- ντης.

[LiTYM. Το σώμα που συγκρότησε ο Λ. Υψηλάντης. οφείλει την ονομασία του στον *Ίερϋν Λόχον των* αρχ. Θηβαίων (4ος αι. π.Χ.). ο οποίος είχε συγκροτηθεί από επίλεκτους νέους και διέπρεψε κυρίως υπό την αρχηγία τού Πελοπίδα και τού Επαμεινώνδα], **ιερομάντης** Ιμτγν.Ι {-η κ. (λόγ.) -εως | -εις, -εων}. **ιερομάντισσα** (η) {ιερομαντισσών} 11835] υ μάντης που αποφαινόταν για τα μέλλοντα ύστερα από παρατήρηση στα σπλάχνα των ζώων που θυσιάζονταν.

- **ιερομαντία** (η), **ιερομάρτυρας** (ο) {ιερομαρτύρων} ΕΚΚΛΗΣ. αυτός που βρήκε μαρτυρικό θάνατο εξαιτίας τής αφοσίωσής του στη χριστιανική πίστη: ο *Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός ανήκει στους νεότερους - τής χριστιανοσύνης.* Επίσης **ιερομάρτυς** Ιμτγν.] {ιερομάρτυρος} (βλ. κ. λ. *άγιος).* **ιερομόναχος** (ο) [μεσν.| {ιερομονάχ-ου [-ων. -ους} ΕΚΚΛΗΣ. ο μοναχός που χειροτονήθηκε ιερέας, **ιεροπραξία** (η) {ιεροπραξιών} η τέλεση θρησκευτικής τελετής (λ.χ. Θείας Λειτουργίας, γάμου) ΣΥΝ. τελετουργία, ιερουργία.

(ΕΤΥΜ. < *ιερο-* + *-πραξία* < *πράξη,* πβ. μεσν. *ιερόπραξις[.* **ιεροπρεπής,** -ής. -ές Ιαρχ.] {ιεροπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · ιεροπρεπέστερος, -ατος] (για πρόσ.) αυτός πυυ εμπνέει σεβασμό, που αρμόζει σε ιερά πρόσωπα: - *παράστημα / σι>μπεριφορά ι έκφραση* ΣΥΝ. σεβάσμιος. · **ιεροπρέπεια** (η) Ιμεσν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

ιερορράπτης (υ) [1888] {ιερορραπτών} ράπτης ειδικός για ενδύματα κληρικών, για ιερά άμφια. – **ιερορραπτικός,** -ή. -ό. **ιερορραφείο** (το) ραφείο όπου κατασκευάζονται ενδύματα κληρικών, ιερά άμφια.

ιερός, -ή (λόγ. -ά). -ό **1.** οτιδήποτε σχετίζεται με τον Θεό. τη θρησκεία και τις θρησκευτικές δραστηριότητες: - *βιβλία ί Γραφές / άμφια /* κπ- *μή?-ια ί εικόνες ι παράδοση / ναός! μορφή/ πρόσωπα / λείψανο / τελετή || η Ιερά Αρχιεπισκοπή* || (ειδικότ. ως προσδιορισμός χριστιανικού ναού ή μονής, με κεφ.) *ο ~ \'αός Αγίου Αντωνίου* (συντομ. J.N. Αγ. Αντωνίου) */ η Ιερά Μονή Αγ. ίωάννου* || Ю *πρόσωπο τού αυτοκράτορο: ήταν ~ || για τους Ινδούς η αγε!.άδα είναι - ζώο·* φρ. (α) *τα ιερά και τα όσια* το σύνολο των πραγμάτων και αξιών πυυ σέβεται και διαφυ- λάσσει κανείς περισσότερυ από οτιδήποτε άλλο: *αυτό το έργο προσβάλλει - τής φυλής μας* (β) *δεν έχω ούτε ιερό αύτε όσιο* δεν σέβομαι τίποτε, δεν έχω ηθικές αναστολές **2.** ι-κκλιις. (α) *Ιερά Σύνοδος* η ιεραρχία κάθε Αυτοκέφαλης Εκκλησίας και τής Εκκλησίας τής Ελλάδος (β) εκκλης *(Ιερά) Σύνοψη* βλ. λ. *σύνοψη* (γ) *ιερός πόλεμος* ο πόλεμος που γίνεται στο όνομα τής θρησκείας εναντίον των απίστων (δ) *Ιερά Εξέταση* βλ. λ. *εξέταση* (ε) *ιερό δράμα* το θρησκευτικό δράμα (βλ. λ. *θρησκευτικός)* (στ) (ευφημ.) *ιερή νόσος (ιερά νόσος.* Ηροδ. 3.33) η επιληψία (βλ.λ.) **3.** *ιερό* (το) βλ.λ. **4.** (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αγιότητα και βαθύτατη ευσέβεια: ο - Αυ- *γουστίνος* 5. αυτός που σχετίζεται με κάτι υψηλό, θεάρεστο, ιδιαιτέρως σημαντικό για την ανθρώπινη ζωή: ο *έρανος γίνεται για ~ σκοπό: την ίδρυση ορφανοτροφείου || είναι ~ καθήκον η υπεράσπιση τής πατρίδας από ξένες επιβουλές*■ φρ. (α) *Ιερός Λόχος* (i) το σώμα των Θηβαίων στρατιωτών που πολέμησαν και έπεσαν στη μάχη τής Χαι- ρώνειας (338 π.Χ.) (ii) το επαναστατικό στρατιωτικό σώμα που συγκρότησε υ Αλέξανδρος Υψηλάντης το Ι821 στη Μολδοβλαχία και αποδεκατίστηκε στη μάχη τού Δραγατσανίου (7/6/**J** 821**)** (β) *Ιερά Ι Ιερή Συμμαχία* η συμμαχία πυυ συγκροτήθηκε μεταξύ των μοναρχών των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων μετά την πτώση τού Ναπολέο- ντος (18Ι5), ορίζοντας ως σκοπό της την εφαρμογή των «ιερών αρχο')ν τής θρησκείας, τής δικαιοσύνης και τής ειρήνης», ενεργιόντας όμως για την καταστολή των επαναστατικών κινημάτων της Κυρώπης 6. αυτός που αξίζει ή απαιτεί απόλυτο σεβασμό: *αφιέρωσε το βιβλίο στην ~ μνήμη τ (ον γονέων του || οι ~ παρακαταθήκες των προγόνων μας || αυτή η παράσταση αποτέλεσε πράξη ασέβειας στον - χώρο τής Επιδαύρου [| τα - χώματα τής Ιωνίας || οι Ινδιάνοι* δεν *ήθε?.αν τους αποίκους στην ~ γη των προγόνων τους*■ ΦΡ. **σε** *ό,τι έχω ιερό* (σε όρκο) σε ό.τι έχει για μένα μεγαλύτερη αξία: *σου ορκίζομαι* ~ **7.** ΑΝΑΤ. *ιερό οστό* / **οστοάν** *(ίερόν όστονν.* Ιπποκρ. *Περί άρθρων εμβολής* 45) το τριγωνικό οστό πυυ βρίσκεται στο κατώτατο άκρο τής σπονδυλι

κής στήλης. – **ιερότητα** (η) [μεσν.1.
[RTYM. < αρχ. *ιερός / ίαρός.* αβεβ. ετύμου. πιθ. < *isr-os. που συνδ. με σανσκρ. isiri- ««ισχυρός» (πβ. σανσκρ. φρ. isircna rndnasa = *(ρρόν μένος).* ενώ οι προσπάθειες συνδέσεως με λ. τυύ μεσογειακού προ-Ι.Ε. υποστρώματος (πβ. οσκ. aisusis = *ίεροΐς.* ετρουσκ. aesar «θεός») δεν έχουν ισχυρή βάση. Ομόρρ. *ίερ-εύς (-έας). ίερατ-εΐο(ν), ίερό-συλος κ.ά.].*
ιεροσκόπος (υ) (κατά την αρχαιότητα) ο μάντης που εξέταζε τα σπλάχνα θυσιαζόμενων ζώων και προέβλεπε αναλόγως τα μέλλοντα ΣΥ Ν. ιερομάντης. – **ιεροσκοπία** (η) [αρχ.].
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ιεροσκόπος* < αρχ. *ιεροσκοπία* (υποχωρητ.) < *ιερό-* + *-σκοπιά* < *σκοπώ* «παρατηρώ πρυσεκτικά»|.
Ιεροσόλυμα (τα) (μτγν.Ι (Ιερυσολύμων} η Ιερυυσαλήμ · εξελληνισμένη μυρφή τού ονόματος τής πόλης: *ϊΐατριάρχης 1εροσο?.ύμο)ν.* – **Ιε- ροσολυμίτης** (υ) Ιμτγν. 1, **Ιεροσολυμίτισσα** (η), **ιεροσολυμίτικος,** -η, -ο. **ιεροσπουδαστήριο** (το) [18401 {ιεροσπουδαστηρί-ου J -ων} η σχολή στην οποία διδάσκονται τα ιερά γράμματα ΣΥΝ. ιεροδιδασκαλείο, **ιεροσπουδαστής** (ο) [1840] ΕΚΚΛΗΣ. αυτός που διδάσκεται τα ιερά γράμματα (Ιερές Γραφές, ιερά παράδοση, θεολογία κ.λπ.) σε ιερατική σχολή.
ιεροσύλημα (το) [μτγν.Ι {ιεροσυλήμ-ατος | -ατα, -άτων} το ιερό αντικείμενο ή κειμήλιο που κλέβει ιερόσυλος, **ιεροσυλία** (η) [αρχ.] {ιεροσυλιών} **1.** η κλοπή και διαρπαγή ιερών αντικειμένων ΣΥΝ. σύληση, σκύλευση **2.** (μτφ.) η εκδήλωση ελλείψε- ως σεβασμού σε αξία, πρόσωπο κ.λπ. που θεωρείται ιερό, αςιοσέβα- στυ: *η καταστροφή των μνημείων ήταν ~* [| *θεωρήθηκε ~ η κριτική εναντίον τού εθνάρχη* ΣΥΝ. ανοσιούργημα, ασέβεια, βεβήλωση, **ιερόσυλος,** -η, -ο **1.** αυτός που κλέβει ιερά αντικείμενα ΣΥΝ. βέβηλος, αγιογδύτης · 2. (μτφ.) αυτός πυυ δείχνει ανευλάβεια σε αξία, πρόσωπο κ.λπ.. το οποίο θεωρείται ιερό, αςιυσέβαστο ΣΥΝ. ανόσιος, ασεβής. – **ιεροσυλώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ιερόσυλος < *ίερυ-* + *-συλος* < συλώ «λεηλατώ» (βλ.λ.)|. **ιεροσύνη** (η) [αρχ.| [χωρ. πληθ.} **1.** εκκλιις. ένα από τα επτά μυστήρια τής Κκκλησίας. το οποίο συνδέεται με την τελετή τής χειροτο- νίας για την απόδοση στον χειροτονούμενο ενός από τους τρεις βαθμούς τής ιερατικής εξουσίας (διάκονος, πρεσβύτερος. επίσκοπος)
(περιληπτ.) τυ σύνυλο των ιερέων, **ιεροτελεστία** (η) {ιεροτελεστιών} **1.** η τελετουργία συν. ιερουργία, ιεροπραξία 2. (μτφ.) η πράξη τής οποίας τα επιμέρυυς στάδια γίνονται με τρόπο τελετουργικό, με ιδιαίτερη προσοχή, τήρηση κανόνων, καθορισμένη τάξη κ.λπ.: *το δείπνο ήταν μια ο/.όκληρη ~* ΙΥΝ. τελετουργία. – **ιεροτελεστης** (ο), **ιεροτελεστικός,** -ή, -ό [μτγν.].
[ετυμ. < μεσν. *ιεροτελεστία* < *ίερο-* + *τελεστία* < *τελώ].* **ιερότητα** (η)
»ιερός
ιερουργία (η) Ιαρχ.[{ιερουργιών} η πραγματοποίηση θρησκευτικής τελετής συν. ιεροτελεστία. - - **ιερουργικός,** -ή. -ό Ιμτγν.]. **ιερουργός** (ο) ο θρησκευτικός λειτουργός, όταν τελεί τη Θεία Λειτουργία και άλλες θρησκευτικές ακολουθίες.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ιερουργός* < *ίερο-* + *-ουργός* < *έργον}.* **ιερουργώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] (ιερουργείς... | ιερούργησα! (για ιερείς) τελώ θρησκευτική τελετή ΣΥΝ. λειτουργώ.
Ιερουσαλήμ (η) {άκλ.} ιερή πόλη για τον ιουδαϊσμό, τον χριστιανισμό και τον ισλαμισμό, η οποία ανήκει σήμερα στο Ισραήλ, Κπίσης **Ιεροσόλυμα** (τα) (βλ.λ.).
[ετυμ. < μτγν. *Ιερουσαλήμ* (η δασεία κατά παρετυμολ. σύνδεση προς το επίθ. *ιερός)* < εβρ. Yerusalayim, αβεβ. ετύμου. Αρχαίες αιγυπτιακές επιγραφές περιέχουν τυ όνομα l)rusalim-mi. τυ οποίο θα μπορούσε να σημαίνει «οίκος ειρήνης» (uru «σπίτι, πόλη», salom «ειρήνη»). Λιγό- τερο πιθανή θεωρείται η αναγωγή σε σημιτική θεότητα salem. IJ αραβ. ονομασία τής πόλης είναι Al-quds «η ιερή» (> τουρκ. Kudiis)|. **ιεροφάντης** (ο) {ιερυφαντών} **1.** (κατά την αρχαιότητα) ο πρώτος τη τάξει ιερέας των Ηλευσινίων Μυστηρίων **2.** (γενικότ.) το πρόσωπο που μυεί σε ιεροτελεστίες, σε θρησκευτικά μυστήρια 3. (μτφ.) αυτός που διαθέτει βαθύτατη γνώση επιστήμης ή τέχνης.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ιεροφάντης* < *ίερο-* + *φάντης* < *φαίνο)* «φανερώνω»], **ιεροφυλάκιο** (το) Ιμτγν.] {ιεροφυλακί-ου] -ων} ΕΚΚΛΗΣ. Ο χώρος φύλαξης των ιερών σκευών των εκκλησιών ΣΥΝ. σκευοφυλάκιο, **ιεροψάλτης** (ο) |μτγν.| {ιεροψαλτών} ο ψάλτης στις εκκλησίες, **ιερωμένος** (ο) ο κληρικός ΣΥΝ. ιερέας, παππάς. λειτουργός.
[ΗΤΥΜ. < μεσν. *ιερωμένος,* υυσιαστικυπ. μτχ. παθ. παρακ. τυύ αρχ. *ίερώ (-όω)* «αγιάζω, αφιερώνω» < *ιερός].*
Ιερώνυμος (ο) {-ου κ. -ύμου} **1.** τύραννος των Συρακουσών (3υς αι. π.Χ.) **2.** Λατίνος εκκλησιαστικός συγγραφέας και άγιος τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Κκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *ιερώνυμος* «ο φέρων ιερό όνομα» < *ίερ(ο)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα.* αιολ. τ. τής λ. *όνομα].*
Ιεχωβά (ο) {άκλ.} **1.** μία από τις ονομασίες τυύ Θεού (ελληνική μεταφορά από τα Εβραϊκά), όπως απαντά στο πρωτότυπο κείμενο τής Π.Δ. **2. μάρτυρας** *τού Ιεχωβά* το μέλυς θρησκευτικής ομάδας που θεωρεί την Αγία Γραφή ως μοναδική αυθεντία, αρνείται την πατερική παράδοση, τους αγίους, τη θεότητα τού Ιησού Χριστού και τυύ Αγίου Πνεύματος, την Αγία Τριάδα, την τιμή των εικόνων κ.ά., καθώς και βασικές υποχρεώσεις τυύ πολίτη απέναντι στο κράτος (π.χ. ένοπλη θητεία, απόδοση τιμών στη σημαία) και χρησιμοποιεί ευρέως ως μέσο προσηλυτισμού πιστών τις προσωπικές επισκέψεις από σπίτι σε σπίτι ΣΥΝ. ιεχωβάς, χιλιαστής.
ILTYM. Ένα από τα ονόματα τού Θεού *(Γιαχβέ)* στην Π.Δ. Η προέλευση τού ονόματος *Γιαχβέ* < εβρ. Yahw<5h ή Yahwah «<ο ων, υ υπάρχων» ή και συντετμημένο Yah (στους Μ'αλμούς) είναι αβέβαιη. Οι Κβδομή-κοντα το απέδωσαν με το ***Κύριος*** και η Vulgata με το Dominus], **ιεχωβάς** κ. (λαϊκ.) **γιαχωβάς** (ο) {ιεχωβάδες}, **ιεχωβίτισσα** κ.
(λαϊκ.) **γιαχωβού** (η) μάρτυς τού Ιεχωβά. Επίσης **ιεχωβίτης** (ο), **ιζάνω** ρ. αμετβ. [μόνο στον ενεστ.} (λόγ.) μένω ως κατακάθι ΣΥΝ. κατακαθίζω, καθιζάνω.
[ΕΤΥΜ. αρχ.. παράλλ. τ. τού ρ. ***ϊζω,*** βλ. λ. ***ίζημα].*** **ίζημα** (το) (ιζήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (λόγ.) τα υπολείμματα στερεών υλικών που κατακάθονται στον πυθμένα δοχείου ΙΥΝ. κατακάθι **2.** ΓΓ.ΩΛ. στερεό υλικό που αποτελείται από ανόργανα ορυκτολυγικά και οργανικά συστατικά· μεταφέρεται με τον αέρα, το νερό ή τον πάγο από τη θέση γενέσεώς του στη θέση απόθεσης, που είναι η επιφάνεια τής γης. πάνω ή και κάτω από τη στάθμη τής θάλασσας **3.** ΧΗΜ. η στερεά ουσία που αποχωρίζεται από διάλυμα και κατακάθεται στον πυθμένα τού δυχείυυ που το περιέχει.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ίζημα*** < αρχ. ίζω «κατακαθίζω, καθιζάνω» (με παράλλ. τύπο το αρχ. ***ιζάνω)*** < *si-sd-c"> (με ενεστ. αναδιπλασιασμό) < θ. *sd-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *sed- «καθίζω, τοποθετώ», πβ. σανσκρ. sfdaii, λατ. sido, sedeo, γαλλ. seoir, ισπ. ser «είμαι», γερμ. sit/en. αγγλ. sii κ.ά. Ομόρρ. ***καθ-ίζω. έδ-ρα. έδ-ώλιο(ν), έν-έδρα*** κ.ά.|. **ιζηματογένεαη** (η) {-ης κ. -έσεως { -έσεις, -έσεων] ιτ,ωλ. **1.** η διαδικασία τής σταδιακής απόθεσης στερεού υλικού που βρίσκεται αια>- ρυύμενυ ή διαλυμένο σε ρευστό 2. *λεκάνη ιζηματογενέσεως* η περιοχή που λειτουργεί ως χώρος απόθεσης μεταφερόμενων ιζημάτων. [ΕΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. sedimentation], **ιζηματογενής,** -ής. -ές f 1866] {ιζηματογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} γεωλ. αυτός πυυ προέρχεται από ιζηματυγένεση: - ***πετρώματα.*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης,* -ής,
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. sedimentaire]. **ιζηματογόνος,** -ος. -ο ΧΗΜ. αυτός που δημιουργεί ίζημα. **ιζηματολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΓΕΩΛ. υ επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τα ιζήματα.
|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. sedimemoiogy (νόθο σύνθ.)]. **ιζηματώδης,** -ης, -ες {ιζηματώδ-υυς [-εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που έχει τη μορφή ιζήματος · 2. αυτός που αποτελείται από ιζήματα: ~ ***πέτρωμα / υγρό.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης. -ες.***
-ίζω επίθημα ρημάτων.
[ετυμ. Κπίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που έχει την αφετηρία του σε ρήματα παραγόμενα από θηλ. ουσ. με τελικό θεματικό σύμφωνο τυ ***-δ,*** οπότε ***-ίζω*** < *-ί£/ω (πβ. ***έλκίς - ελπίζω, άσπις - (ύπερ)- ασκίζω, σφραγίς - σφραγίζω),*** πολύ νωρίς όμως χρησιμοποιήθηκε ως αυτοτελές ρηματικό επίθημα (***τόνος τονίζω, άξια ■ αξίζω, όρος - ορίζω*** κ.ά.)].

-ίζω: ορθογραφία. Τα ρήματα σε **-ίζω** γράφονται με **-ι-** (τονίζω. ***ρυθμίζω. αρχίζω, ποτίζω, καπνίζω, χωρίζω*** κ.ά.). Εξαιρούνται και γράφονται με -ει-, **-οι-, -υ-** και **-η-** τα ρήματα: δανείζω **(<** δάνειο). ***αθροίζω (< αθρο-ίζω < αθρόος). δακρύζω (< δάκρυ), αναβρύζω / αναβλύζω (< βρύο)·*** πβ. ***βρύση)·*** τα αρχ. ηχομιμητικά με ***-ν-*** που αποτελούν εκφραστικούς σχηματισμούς: ***γογγύζω, (υπο)τυνθορύζω*** «μυυρμυυρίζω», ***κε/.αρύζω. ολολύζω*** «θρηνώ γοερά»· ***κατακλύζω*** (< ***κλύζω*** < ***κλυδ-]ω·*** πβ. ***κλυδ-ωνίζω). σφύζω*** (< ***σφυγ-]ω·*** πβ. ***σφυγμός, σφύξη). πήζω « έπηξα < πηγ-νύω). πρήζω (< έπρησα < πρήθω). μπήζω (έμπηξα < ενέπηξα < έμ-κηγνύω), χρήζει (< χρή-ζω).*** Προκειμένου για το ρ. **αντικρίζω,** μολονότι η παραγωγή από το επίρρημα **αντίκρυ** θα δικαιολογούσε γραφή **αντικρύζω** (που είναι και η παλαιότερη γραφή τής λ.), εντούτοις η λ. επικράτησε να απλογραφείται με -ι- **(αντικρίζω,** βλ.λ.).
αντικρίζω, εγκληματώ, -ισμένος

Ιησουίτης (ο) [1768] {Ιησουιτών}, **Ιησουίτισσα** (η) {Ιησουιτισσών! **1.** το μέλος μοναστικού τάγματος τής Ρωμαιοκαθολικής Κκκλησίας (ιδρύθηκε το 1534). γνωστού για την αυστηρή πειθαρχία των μελών του. τις ακρότητες στις οποίες κατά καιρούς έφθασε υπερασπιζόμενο τη ρωμαιοκαθολική πίστη, αλλά και για το πλούσιο εκπαιδευτικό και ιεραποστολικό έργο του· (μετωνυμ.) 2. ο άνθρωπος που δείχνει υποκριτική ευσέβεια, που παριστάνει τον ενάρετο ΣΥΝ. υποκριτής, ταρτούφος **3.** ο ραδιούργος, ο άνθρωπος που δρα ύπουλα, καταχθόνια
ο φανατικός στην πίστη του, ο ζηλωτής. – **ιησουιτικός,** -ή, -ό [1852] κ. **ιησουίτικος,** -η, -ο.
jliTYM. Μεταφορά τού γαλλ. **Jesuite.** ονομασία των μελών μοναστικού τάγματος τής Ρωμαιοκαθολικής Κκκλησίας, που έφερε τον τίτλο «Κταιρεία τού Ιησού» (λατ. Societas iesu)|. **ιησουιτισμός** (ο) 11829] {χωρ. πληθ.} 1.η διδασκαλία των Ιησουιτών
(μτφ.) η ύπουλη και υποκριτική συμπεριφορά: ο ~ ***τού εκπροσώπου των στρατιωτικών κατά την περίοδο των βομβαρδισμών προκάλεσε την αγανάκτηση τού απλού πολίτη.***
[F.TYM, Μεταφορά τού γαλλ. jesuitisme],
Ιησούς (ο) ο ιδρυτής τής χριστιανικής θρησκείας· το εβραϊκό όνομα τού Υιού τυύ Θεού κατά τη χριστιανική θρησκεία, το οποίο αναφέ- ρεται στην Κ.Δ. παράλληλα με το ***Χριστός,*** αποδίδοντας το εβρ. ***Μεσ- σίας■*** ΦΡ. (καθημ.) *Ιησούς Χριστός νικά (κι όλα τα κακά σκορπά)!* (i) για την αποτροπή κακού (στην πλήρη μορφή τής φρ.) (ii) για την έκφραση έκπληξης (μόνο το πρώτο μέρος τής φρ.). Επίσης **Ιησούς χριστός.**
]ΗΤΥΜ. < μτγν. ***Ιησούς*** < εβρ. Yesu^h, συντετμημένη μορφή τού ονόματος Yehosu&h «ο Γιαχβέ είναι σωτηρία», πβ. Κ.Δ. Ματθ. 1,21: ***καί καλέσεις τό όνομα αύτού Ιησού ν αύτός γάρ σώση τόν λαόν αύτού άπό*** τών ***αμαρτιών αυτών.*** Βλ. κ. ***Χριστός. Μεσσίας\.*** **ιθαγένεια** (η) [I848J [χωρ. πληθ.} ΝΟΜ. Ο νομικός δεσμός που συνδέει ένα πρόσωπο με ορισμένο κράτος, με βάση τον οποίο το πρόσωπο κα

θίσταται πολίτης τού κράτους αυτού: *απόκτηση / απώλεια ιθαγένειας* συν. υπηκοότητα.
Ιϋτγμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. indigcnar]. **ιθαγενής,** -ής, -ες {ιθαγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)| **1.** (επίσ.) αυτός που κατοικεί στον τόπο γέννησης και καταγωγής του: - *πληθυσμοί** ΦΡ. ***ιθαγενής ομιλητής*** (μιας γλώσσας) αυτός πυυ ομιλεί μια γλώσσα ως μητρική του: *τα φροντιστήρια ξένων γ/.ωσσών χρησιμοποιούν ιθαγενείς ομιλητές των γλωσσών που διδάσκουν* συν. ντόπιος, γηγενής, αυτόχθων ΑΝΤ. ξένος, αλλοδαπός **2.** (ειδικότ. ως ουσ.-συχνά μειωτ.) υ αυ- τόχθων κάτοικος τόπου που βρισκόταν υπό την κυριαρχία Ευρωπαίων αποικιοκρατίαν: *οι - τής Αφρικής / τής /V. Αμερικής* **3.** (για φυτό ή ζώο) πυυ απαντά σε μια περιοχή, κατ' αντιδιαστολή προς άλλα (φυτά ή *ζώα)* πυυ έχουν εισαχΟεί στην ίδια περιοχή από τον άνθρωπο: το *κακάόδεντρο είναι - τής Ν. Αμερικής.*
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *ιθαγενής / ιθαιγενής.* κτητικό σύνθετο σε *-γενής* < *γένος.* Ως προς το α' συνθ.. αν θεωρήσουμε αρχικό το *ιθα-.* τότε · ι'-*θα* < *έν-θα* (βλ.λ.). όπου το *i-* (όπως και το ε'ν-) αποτελεί αντωνυμικό στοιχείο. Σε αυτή την περίπποση η λ. *ιθαγενής* θα σήμαινε «αυτόχθων». Αν, ωστόσο, θεωρηθεί ως αρχικό τυ *ιθαι-.* τότε πιθ. συνδ. με τη λ. *ιθα- ρός* «αγνός, καθαρός» (πβ. μτγν. *ιθαΐνω* «διάκειμαι ευμενώς»). οπότε η λ. *ιθαιγενής* θα σήμαινε «ο νυμίμως γεννηθείς, υ ευγενής». σημ. με την οπυία κυρ. συναντούμε τη λ. στον Όμηρο].

ιθαγενής: αυνώνυμα. Οι λέξεις αυτές, που δηλώνουν καταγωγή από τον ίδιο τόπο όπου ζει κανείς, συνδέονται με έννοιες που σημαίνουν «γένος» **(ΐθαγενής, γη-γενής.** πβ. γαλλ. indigeno, αγγλ. native) ή «γη» *ΐγη-γενής. αυτόχθων* < χθών«γη») ή «τόπο» (εν-τό- ***πιος*** > ***ντόπιος,*** *ιθα-γενής).* Ενώ τα **αυτόχθων, γηγενής** και **ντόπιος** δηλώνουν μόνο την καταγωγή, το *ιθαγενής* χρησιμοποιήθηκε (με στένωση τής σημασίας του) για να δηλώσει τους ντόπιους κατοίκους. τους γεννημένους στον τόπο όπου βρέθηκαν, τους πρωτόγονυς (primitive) των διαφόρων φυλών (Ινδιάνους, μαύρους κ.λπ.) στις «νέες χώρες» που κατακτήθηκαν από τον 15ο αι. και εξής από ευρωπαϊκές χώρες που επιδόθηκαν σε εξερευνήσεις νέίον χωρών για οικονομικούς σκοπούς (Ισπανία, Ολλανδία. Αγγλία. Γαλλία κ.ά.). Έτσι η λ. *ιθαγενείς* δήλωσε τους αυτυχθονες κατοίκους (aboriginal) κατ' αντιδιαστολή προς τους ξένους κατακτητές. Σήμερα το *ιθαγενής* στην Ελληνική δηλώνει τόσο τυν κάτοικο των χωρών αυτών όσο και τον αυτόχθονα. ντόπιο κάτοικο οποιασδή- ποτε περιοχής, η φράση δε **«ιθαγενής ομιλητής»** απυδίδει τυ ««native speaker» τής Αγγλικής, δηλώνοντας αυτόν που ομιλεί μια γλώσσα ως μητρική του (σε αντίθεση με την ξένη). ► *ντόπιος*

Ιθάκη (η) **1.** νησί των Κπτανήσων. το οποίο ανήκει στον νομό Κεφαλληνίας και είναι γνωστό από την αρχαιότητα ως η πατρίδα τύ Οδυσσέα **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. Επίσης (διαλεκτ.- λογοτ.) **Θιάκι** (το) (βλ.λ.). – **Ιθακήσιος** |αρχ.| (ο). **Ιθακήσιο** (η), **ιθακήσιος,** -α, -ο |αρχ.].
|ϊϋτυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Κατά μία άποψη, η λ. προέρχεται από τυ φοινικικό Utica «απυικία». ενώ άλλυι υποστηρίζουν ότι ανάγεται σε τύπο *Ίθαξ* (προσωνυμία τού Προμηθέα) και είναι πελασγικής προελ. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το α' συνθ. 7- τύ τυπωνυμίου ανάγεται στη Φοινικική λ. για το νησί. ενώ το β' συνθ. παραμένει ανερμήνευτο]. ιθύνω ρ. αμετβ. (αρχαιοπρ.) 1. κατευθύνω, καθοδηγώ· κυρ. η μτχ. στις ΦΡ. (α) ***ιθύνων νους*** αυτός που διαδραματίζει καθυδηγητικό ρόλο, υ «εγκέφαλος» μιας επιχείρησης (β) ***ιθύνουσα τάξη*** η υμάδα που διαχειρίζεται την εξουσία, που κυβερνά 2. /θύνοντες (οι) οι άνθρωποι /του έχουν ηγετικό ρόλο σε ένα κράτος, τομέα, επιχείρηση κ.ά. συ.υ κρατούντες, υπεύθυνοι.
[εί υμ. αρχ. < *ϊθύς* «ευθύς, ίσιος» < *sidh-us, μηδενισμ. βαθμ. τού J.K. *se|i|dh- «βρίσκω κατευθείαν τον στόχο» (πβ. αρχ. επίρρ. *είθ-αρ* «αμέσως, απευθείας"), πβ. σανσκρ. sudhti- «ευθύς», sadhati «φθάνω στυν στόχο» (παράλλ. τού συνωνύμου sidhyati) κ.ά. Ομόρρ. *εύθ-ύς* (βλ.λ.), *ίΟυ-* (π.χ. *ιθυ-φαλλικός*), *εύΟ-ύνωί -ομαι* κ.ά.]. **ιθυφαλλικός,** -ή,-ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ιθύφαλλο: ~ *τραγούδια [1] χοροί / Σάτυρος* **2.** μκτρ. ***ιθυφαλλικό μέτρο*** (στην αρχαία ελληνική ποίηση) το τροχαϊκό βραχυκατάληκτο δίμετρο πυυ απαρτίζεται από τέσσερεις τροχαίους, από τους οποίους οι δύο τελευταίοι δεν έχουν άρση. **ιθύφαλλος** (ο) ίιθυφάλλ-ου | -ων. -ους} 1. το ομοίωμα πέους σε στύ- ση. το οπυίο χρησιμοποιούσαν κατά την αρχαιότητα σε βακχικές εορτές **2.** (συνεκδ.) τυ τραγυύδι και υ χορός όσων συμμετείχαν στις γιορτές προς τιμήν τού Αιονύσου. jiiΤΥΜ. αρχ. < *ίθυ-* (< *ίθύς,* βλ. λ. *ιθύνω)* + *φαλ/.ός}.*
1.1.Ε.Κ. (το) Ιδιωτικό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης, **ΙΙκός,** -ή. -ό βιολ. ιατρ. αυτός που σχετίζεται με τους ιούς: ~ *βιοσύνθεση.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. viroid].
Q. (τυ) -* αϊ-κιυύ
K.A. (το) Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων ενιαίος ασφαλιστικός οργανισμός. στον οπυίο υπάγονται όλοι υι εργαζόμενοι σε ιδιωτικές επιχειρήσεις και κάθε είδους ιδρύματα με σύμβαση ιδιωτικού δικαίου (για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και συνταξιυδότηση): *συνταξιούχος ι γιατρός ι βιβλιάριο < ιατρεία τού - || αυτός είναι τού ~* (είναι ασφαλισμένος στο ~).
ικανοποίηση (η) Ιμεσν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** η ευχαρίστηση που πηγάζει από το αίσθημα τής επιτυχίας, τής πραγματοποίησης επιθυμίας, τής πλήρωσης: *νιο)θω επειδή έπραξα στο ακέραιο το καθήκον μου \\ σεξουαλική / ηθική / ψυχική / επαγγελματική ~]|| ύφος / β?.έμμα , · χαμόγελο γεμάτο ~]|| με μεγά?.η μου - βλέπω ότι προχωρεί τε θαυμάσια στο έργο σας* ΣΥΝ. χαρά ΑΝΤ. απυγυήτευση 2. (α) η εκπλήρωση: ~ *επιθυμιών ί φιλοδοξιών \\ οι εργαζόμενοι αγωνίζονται για την ~ των αιτημάτων τους* ΣΥΝ. πραγματοποίηση, υλοποίηση, πραγμάτωση (β) η επαρκής κάλυψη: *η ~ των αναγκο)ν κάποιου* **3.** επανόρθωση ζημίας ή βλάβης: *ζητώ / παίρνω - από κάποιον.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηδονή.*
ικανοποιητικός, -ή. -ό [3873] **1.** αυτός που ικανοποιεί, αυτός από τον οπυίο μπορεί να είναι κανείς ευχαριστημένος: *ήταν - τα αποτελέσματα τής έρευνας || - λύση προβλήματος* 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από επάρκεια, πληρότητα: *δόθηκαν ~ εξηγήσεις*]] ~ *μισθός* / λειτουργία / *απόδοση* ΛΜ. ανεπαρκής. – **ικανοποιητικ-ά / -ώς** [1888J επίρρ.
ικανοποιώ ρ. μετβ. {ικανοποιείς... | ικανοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος! 1. προσφέρω ικανοποίηση (σε κάποιον): ο *δάσκαλ,ος είπε ότι τον ικανοποίησαν οι επιδόσεις των μαθητών του || με ικανοποιεί το γεγονός ότι καταβάλλεις προσπάθεια* συν. ευχαριστώ αν ι. δυσάρεστο') 2. ανταποκρίνομαι (σε απαίτηση, επιθυμία, ανάγκη): - *ανάγκη / απαιτήσεις ·επιθυμία / αιτήματα ί διεκδικήσεις* < γο *περί δικαίου αίσθημα ί* το *γούστο / την αισθητική* (κάποιου)]I *η χώρα μας ικανοποιεί τα κριτήρια τής ευρωπαϊκής οικονομικής σύγκλισης* jj ~ τα *συμφέροντα κάποιου* **3.** προσοέρω αποζημίωση (σε κάποιον) λόγω ζημίας που πρυκάλεσα: *προσφέρθηκε να ικανοποιήσει τον παθόντα* **4.** (η μτχ. ***ικανοποιημένος,*** *-η,* -ο) αυτός που αισθάνεται ικανυυίηση: *δεν είμαι ικανοποιημένος από την εξωτερική πολιτική τής κυβέρνησης || ο επι- θεωρητής έμεινε ~ από το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών.*
] 1ΙΤΥΜ. < μεσν. *ικανοποιώ* < *ικανός* + *ποιώ (-έω).* απόδ. τού λατ. satisfacerej.
ικανός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει τα προσόντα να κάνει κάτι καλά: *τον εμπιστεύομαι απόλυτα είναι ~ για οποιαδήποτε δουλειά || ~ δικηγόρος / επαγγελματίας* συν. άξιος, επιδέξιος ΛΝΤ. ανίκανος· φρ. ***είμαι ικανός να...*** είμαι άξιος, μπορώ (να κάνω κάτι): Ιό*δίπλωμα οδήγησης πιστοποιεί ότι είσαι ικανός να οδηγείς* || (ειρων.) ε/Vai *ικανή να* τα *κάνει θάλασσα στην πιο απλή περίπτωση* j| όεν *είναι ικανός ούτε μια λάμπα* ν' *αλλάξει* 2. Σϊραγ. αυτός που κρίνεται ότι είναι σε θέση να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία συν. στρατεύσιμος **3.** (κακόσ.) αυτός που δεν έχει ηθικές αναστολές, δεν διστάζει να κάνει κάτι: <5εν *τον έχω ικανό για τέτοια ατιμία / να κάνει τέτοια ατιμία*■ ΦΡ. (ειδι- κότ.) ***ικανός για όλα*** για άνθρωπο αδίστακτο, που μετέρχεται όλα τα μέσα για να πετύχει. χορίς ενδοιασμούς: *αυτόν να τον φοβάσαι. είναι ~* **4.** (λόγ.) επαρκής, ικανοποιητικός: *για να γίνει η εκδρομή, θα πρέπει να υπάρξει ~ αριθμός συμμετεχόντων* ΣΥΝ. αρκετός· φρ ***ικανή συνθήκη*** ο όρος, η προϋπόθεση πυυ επαρκεί. προκειμένου να ισχύει (κάτι): *η ύπαρξη μιας ορθής γωνίας είναι η ~. για να χαρακτηριστεί το τρίγωνο ορθογώνιο* }[*αναγκαία και ικανή συνθήκη* 5. αυτός που μπορεί να είναι αποτελεσματικός, πυυ έχει την ικανότητα να πετύ- χει: *τα λόγια της δεν στάθηκαν - να τον πείσουν.* σχολιο λ. εντελώς.
|I-ΤΥΜ. < αρχ. *ικανός* < *0. ίκ-* (τού ρ. *ίκω* «φθάνω, απλώνω», για το οποίο βλ. λ. *εξικνούμαι)* + παραγ. επίθημα -ανός (πβ. *πιθ-ανός. στεγανός).* Ομόρρ. αρχ. *ίκ-νοϋμαι* «έρχομαι, φθάνω», *ίκ-έτης, προ-ίξ (-ίκα) κ.ά.}.*
ικανότητα (η) [αρχ.| {ικανοτήτο)ν} 1.(μόνο για πρόσ.) (α) το να είναι κάποιος ικανός για κάτι, το να μπορεί να κάνει κάτι: *κάθε υγιής άνθρωπος έχει την ~ να μιλά || αμφισβητώ την ~ του να κυβερνήσει || είναι μια ~ που αποκτά κανείς με την εξάσκηση \} αναγνωρισμένη / θαυμαστή / εξαιρετική ~* (β) συγκεκριμένο φυσικό ή πνευματικό προσόν. *~ πνευματική / επιχειρησιακή / διανοητική / διπλωματική / διαπραγματευτική / συγγραφική / διδακτική / ρητορική / αναλυτική / συνθετική : ηγετική ||* (συχνά στον πληθ.) *ειδικές > ιδιαίτερες / εξαιρετικές ~ || αυτό το παιδί έχει πολλές - Ί διακρίνεται για τις ~ του στη μουσική || κανένα από τα μέλη μας δεν στερείται ικανοτήτων*]] *κάτι τέτοιο είναι πραγματικά πέραν των ικανοτήτων μου* ΣΥΝ. δεξιότητα, επιτηδειότητα. δυνατότητα ΑΝΤ. ανικανότητα (γ) ***ικανότητα δικαίου*** η ικανότητα να είναι κανείς υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, την οποία έχει κατ' αρχήν κάθε άνθρωπος 2. (ειδικότ.) υ βαθμός στον οπυίο είναι κανείς σε θέση να πετυχαίνει (κάτι): *αυξημένη αγοραστική ~\\ η αποτρεπτική - των Ενόπλων Δυνάμεων* ([*η επενδυτική ~ των τραπεζών* ΣΥΝ. δυνατότητα, δύναμη ΑΝΤ. αδυναμία **3.** ΣΤΡΑΤ. η καταλληλότητα για στρατιωτική υπηρεσία, η οποία διακρίνεται σε πέντε βαθμίδες, από την πλήρη ικανότητα (J,) ώς την ανικανότητα για στρατιωτική θητεία (1_5) ΛΝΤ. ανικανότητα **4.** ΦΥΣ. η ιδιότητα ενός σώματος να αντιδρά με συγκεκριμένο τρόπο σε επιδράσεις ή υπό συγκεκριμένες συνθήκες: *η ύλη έχει την ικανότητα να περιορίζει την κινητική ενέργεια σωματιδίου που τη διασχίζει.*
ικανώνω κ. **ενικανώνω** ρ. μετβ. {ικάνω-σα, -θηκα, -ωμένος} (σπάν.) καθιστώ κάποιον ικανό (για κάτι): «*αναζητούν μια πολιτική που θα τους ικάνωνε να ξανανιώσουν την εθνική τους αξιοπρέπεια*» (εφημ.). ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *ίκανώ (-όω)*«καθιστώ κάποιον επαρκή, του παρέχω τα προσόντα για κάτι» < αρχ. ικανός).
C.A.O. (ο) (αγγλ. International Civil Aviation Organisation) Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας.
Ικαρία (η) νησί τού Α. Αιγαίυυ Πελάγους μεταξύ τής Σάμου και τής Μυκόνου. Επίσης (λαϊκ.) **Ικαριά.** – **Ικαριώτης** (ο), **ΐκαριώτιααα** (η), **ικαριώτικος,** -η, -ο (βλ.λ.).
[F.ΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, που οφείλει την ονομασία του στυν μυθικό Ίκαρυ. γυιο τού Δαιδάλου, υ οπυίος. αφού έλειωσαν τα αυτοσχέδια φτερά του. έπεσε και πνίγηκε στο πέλαγος τής περιοχής (που ονομάστηκε *Ικάριο).* Το νησί προηγουμένως έφερε τις ονομασίες *Μακρίς, Αολίχη* {λόγω τού επιμήκυυς σχήματός του) και 7*χθυόεσσα* (λόγω τής πλούσιας αλιευτικής δραστηριότητας). Δεν μπορεί να αποκλειστεί η αναγωγή στην πελασγ. λ. Tkar «συλεία»|.

Ικάριο (Πέλαγος) (το) [αρχ.) {Ικαρίυυ (Πελάγους)} η θαλάσσια περιοχή μεταξύ τής Χίου, των Κυκλάδων, τής Κω και των παραλίων τής Μ. Ασίας, που οφείλει το όνομά της στον Ίκαρο (βλ.λ.). **ικαριώτικος,** -η, -υ **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την Ικαρία (βλ.λ.) ή προέρχεται από αυτήν *2. ικαριώτικος* (ο) νεοελληνικός κυκλικός ζωηρός χορός. — **ικαριώτικα** επίρρ.

Ίκαρος (ο) {-ου κ. -άρου} **1.** μυθολ. γυιος τού Δαιδάλου, ο οποίος, στην προσπάθεια του να δραπετεύσει από την Κρήτη πατώντας με φτερά από κερί, που κατασκεύασε ο πατέρας του. έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε · **2.** (α) μόνιμος αξιωματικός τής J Ιολεμικής Αεροπορίας (β) *Σχολή Ικάρων* στρατιωτική σχολή, από την οποία αποφοιτούν οι μόνιμοι αξιωματικοί τής αεροπορίας (ιπτάμενοι, μηχανικοί κ.λπ.)

ανδρικό όνομα.

[ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. λ. Βλ. κ. *Ικαρία].* **ικεμπάνα** (η) {χωρ. πληθ.} παραδοσιακή ιαπωνική ανΟοδετική τέχνη. Ιετυμ. < ιταλ. ikebana < ιαπων. ike-bana «ζωντανό λο\)λυύδι». επειδή η ανθοστοιχία προξενεί την εντύπιοση αυτή], **ικεσία** (η) Ιαρχ.1 {ικεσιών} **1.** η θερμή, η εντονότατη και δραματική παράκληση: *κατέφυγε σε ικεσίες προς τους άρχοντες, προκειμένου να σώσει το παιδί της 2.* η δέηση προς τον Θεό: *κάνω* - ΣΥΝ. προσευχή. « σχολιο λ. *παρακαλώ.* **ικετεύω** ρ. μετβ. [αρχ.] {ικέτ-εψα (λόγ. -ευσα)} παρακαλώ θερμά, έντονα και δραματικά, δέομαι συν. θερμυπαρακαλώ, εκλιπαρώ. — **ικετευτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.). « σχόλιό λ. *παρακαλώ.* **ικετήριος,** -α, -ο αυτός που σχετίζεται με τον ικέτη ή την ικεσία. [ετυμ. < αρχ. *ικετήριος* < *ικέτης* + παραγ. επίθημα *-ήριος.* πβ. κ. *μυ- στ-ήρΐος\.*

ικέτης (υ) {ικετών}, **ικέτιδα** (η) [αρχ.| {ικετίοων} **1.** αυτός πυυ ζητεί βοήθεια με θερμές παρακλήσεις: *πρυσπέφχω* - 2. (στην αρχαιότητα) αυτός που καταφεύγει συνήθ. σε ιερό. βωμό ή ναό ζητώντας βοήθεια ή προστασία επικαλούμενος τους θεούς, πράγμα που τον καθιστά ιερό πρόσωπο: οι «*Ικέτιδες» είναι από τις σπουδαιότερες τραγωδίες τού Αισχύλου.* Κπίσης (καθημ.) **ικέπασα** (η) {ικετισσών}. - **ικετικός,** -ή. -ό Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρακαλώ.*

[ετυμ. < αρχ. *ικέτης* (ήδη μυκ. i-ke-ta) < θ. *ίκ-* (πυυ απαντά και στις λ. *ίκ-ανός* (βλ.λ.). *ίκ-νονμαι* κ.ά.) + *-έτης* (πβ. *οικ-έτης).* Η συχνότερη σημ. με την υποία χρησιμοποιείται η λ. στον Όμηρο, είναι εκείνου που έρχεται για να ζητήσει βοήθεια ή προστασία, που επιδιώκει να εξαγνιστεί έπειτα από ανθρωποκτονία).

-ίκι παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό: **1.** υποκοριστικών ουδέτερων ουσιαστικών: *δεκαν-ίκι 2.* ουδέτερων ουσιαστικών που δηλώνουν (συχνά μειωτ.) επάγγελμα ή ασχολία: *υπαλλη/.-ίκι. αλκοολ-ίκι.* [ετυμ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Κλληνικής. πυυ προέρχεται από το αρχ. υποκ. επίθημα *-ίκιυν*(πβ. αρχ. *φυινίκ-ιον* < *φοΐνιξ,* μτγν. *περδΐκ-ιον* < αρχ. *πέρδιξ*), το οποίο προέρχεται από ουσ. με ληκτικό μόρφημα *-ικ-* (τυύ θέματος) και υποκ. επίθημα *-ιον.* Το επίθημα *-ίκιον* σύντομα αυτυνομήθηκε με απυϋποκυρισμό (λ.χ. μεσν. *άπολντ-ίκιον, δεκαν-ίκι(ν)).* Σε ορισμένα ουσ. δηλωτικά επαγγέλματος το επίθημα *-ίκι* προέρχεται από *-λίκι* (τουρκ. προελ.. βλ.λ.), εφόσον υπήρχε ληκτικό θεματικό -λ - (λ.χ. *δάσκαλ-υς* > *δασκαλ-ίκι. υπάλληλ-ος* > *υπαλ- ληλ-ίκι)].*

ικμάδα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (σπάν.-κυριυλ.) η υγρασία τής γης. που ευνοεί την ανάπτυξη των φυτών 2. (μτφ. για πρόσ.) η ζωτικότητα: *γεμάτος νεανική* ~ συν. ζωντάνια, δυναμισμός.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ικμάς, -ά<5ος. σχηματισμός κατά το συνώνυμο ουδ. Γκ- *μαρ* (πβ. *τέκ-μαρ).* Εφόσυν το 0. *ίκ-* φέρει ιωνική ψίλωση, η λ. *ικμάς* θα μπορούσε να συνδέεται με σανσκρ. bincaii «χύνω», αρχ. γερμ. sihan «διυλίζω». αρχ. σλαβ. siCat i «ουρώ» κ.ά. Η λ. δήλωνε αρχικά τους χυμούς των φυτών, καθώς και την υγρασία τής γης, που αποτελεί τη θρεπτική τους δύναμη[.

Ικόνιο (τυ) {Ικονίυυ} ιστορική πόλη τής Ν. Μικράς Ασίας.

[ετυμ. < αρχ. *Ικόνιον,* αγν. ετύμου. Η τουρκ. ονομασία Konya προέρχεται από την Ελληνικήΐ.

-ικός, -ή (λαϊκ. -ιά), -ό παραγωγικό επίθημα επιθέτων που δηλώνουν ιδιότητα: *φυσ-ικός, φιλ-ικός. βασιλ-ικός, σπιτ-ικός.*

)εγυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το Ι.Κ. επίθημα **-ko-.* ενισχυμένο με το φωνήεν -i- (οπότε **i-ko-).* από θέματα που έληγαν σε -i-. Χρησιμοποιήθηκε ευρέως στην αρχαία γλώσσα, προσκυλλώμενο σε ουσ. και επίθ.. εκτοπίζοντας το τελευταίο τους φωνήεν (λ.χ. *φόνος* > *φον-ικός. λόγος* > *λογ-ικός).* Με βάση το επίθημα αυτό. προέκυψαν ήδη στην Αρχ. επιθήματα ενισχυμένα. όπως *-τικός* (λ.χ. *μύστης* > *μυστικός*) και *-ευτικός* (λ.χ. *προοδεύω* > *προοδευτικός*Κ καθώς και τα νευελληνικά *-ΐ(ά)τικος* (λ.χ. *χωριάτης* > *χωριάτικος,* και αναλυγικώς *μεσημεριάτικος)* και *-ιάρικος* (λ.χ. *γκρινιάρης* > *γκρινιάρικος).* Τέλος, το επίθημα *-ικός* πέρασε και σε επίθ. ξένων γλωσσών, πβ. αγγλ. -ic (π.χ. fanai-ic). γαλλ. -ique (π.χ. prai-iquc), γερμ. -isch (π.χ. siUrm-isch)].

■**ικός: αρνητική εκφορά.** Τα επίθετα σε **-ικος** και **-ιμος** δεν σχηματίζουν κανονικώς αρνητικό τ. με το στερητικό *a-: γενικός - μη γενικός,* όχι ***αγενικός.** *βασικός - μη βασικός,* όχι ***αβαικός** κ.τ.ό.. *υπολογίσιμος - μη υπυ/.ογίσιμος.* όχι ***ανυπολογίσιμος** (αλλά *ανυπολόγιστος). εορτάσιμυς - μη εορτάσιμυς.* όχι ***ανεορτάαιμος** (αλλά *ανεόρταστος)* κ.τ.ό. Αλλιώς έχει το θέμα με τα **ατονικός, αφαικός, αναιμικός** κ.τ.ό.. που περνούν μέσα από τα *ατονία ατονικός, αφασία - αφασικός. αναιμία - αναιμικός.* αποτελώντας είδος παραγώγου και όχι αρνητικό τύπο επιθέτου σε *-ικός.* Σύμφωνα με αυτά, το **αταξικός** ως αρνητικό τυύ **ταξικός** δεν είναι ορθά σχηματισμένο, αλλά έχει επιβληθεί από τη χρήση. Ομυίως, τυ αρνητικό τού **φυσικός** δεν μπορεί να είναι ***αφυαικός.** ωστόσο στην απλούστερη γλώσσα σχηματίστηκε -και επικράτησε- τύπος **αφύαικος.** Το ίδιο ισχύει και για το **ακαταλαβίατικος** (βλ.λ.). Ως προς τα **αβάσιμος** ως αντίθετο τυύ **βάσιμος** και **αδόκιμος** ως αντίθετο τυύ **δόκιμος,** από παλιά παρατηρήθηκε ότι δεν έχουν σχηματιστεί ορθώς (τυ επισήμανε υ λεξικογράφος Λ. Σκαρλάτος ο Βυζάντιος). ωστόσο και αυτά καθιερώθηκαν από τη χρήση, πράγμα που δεν συνέβη με τα αρχαία **ανόατιμος** και **αχρήαιμος.** Αλλες καταχρηστικές χρήσεις στερητικών σε *-ιμος* είναι τα **αγόνιμος** *(μη γόνιμος. άγονος)* παρά το *γόνιμος, αγνώριμος (μη γνώριμος, άγνωστος)* παρά το *γνώριμος* κ.ά.

► *αβάπιμυς, διάστημα,* εξατομικεύω, -ίστικος. *πληροφορική*

ικρίαν (το) (λόγ.) η σκαλωσιά.

|ετυμ. < μτγν. *ϊκριον* (κυρ. απαντά ο αρχ. πληθ. *ϊκρια).* βλ. λ. *ικρίωμα\.*

ικρίωμα (το) {ικριώμ-ατος | -ατα, -άτων! 1. η εξέδρα πάνω στην οποία στηριζόταν η λαιμητόμος ή η αγχόνη 2. (συνεκδ.) η θανατική ποινή με καρατόμηση ή απαγχονισμό: *στέλνω στο* ~ 3. κατασκεύασμα από δοκάρια (ξύλινα ή μεταλλικά), τυ οποίο στήνεται πρόχειρα στο εξωτερικό μιας οικοδομής, ώστε να μπορούν οι κτίστες και γενικότ. οι εργάτες τής οικοδομής να μετακινούνται και να δουλεύουν στο εξωτερικό της ΣΥΝ. σκαλωσιά 4. (γενικότ.) κάθε εξέδρα πυυ στήνεται πρόχειρα, συνήθ. από ξύλα, σανίδες.

Ιετυμ. μτγν. < *ικριώ (-όω)* < αρχ. *ϊκρια (τά)* ««οι ξύλινες πλευρές τού πλοίου, τυ σανίδωμα» (ο ενικός *ϊκριον* μαρτυρείται μόνον ως μτγν.). τεχνικός όρ., αγν. ετύμου]. **ικτερικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** ιατρ. αυτός που σχετίζεται με τον ίκτερο

(ως ουσ.) ο ασθενής που πάσχει από ίκτερο, **ίκτερος** (ο) {ικτέρυυ | χωρ. πληθ.Ι **1.** ΙΑΤΚ σύνδρομο με ποικίλη αιτιολογία (ηπατίτιδες. απόφραξη χυληφόρων. όγκοι, αιμόλυση κ.λπ.)' χαρακτηρίζεται από ύπαρξη υπερβολικής ποσότητας χολερυθρίνης στο αίμα εξαιτίας τής οπυίας το δέρμα αποκτά κίτρινο χρώμα, ενώ τα ούρα βάφονται κόκκινα ΣΥΝ, (λαϊκ.) χρυσή · **2.** ΓΩΝ. ασθένεια των φυτών, με βασικό σύμπτωμα τυ γενικό κιτρίνισμα · 3.ΖΩΟΛ. πουλί με ζωηρά χρώματα και κωνικό ράμους, που προεκτείνεται μέχρι το μέτωπο' τα γνωστότερα είδη του ζουν στην Αμερική.

IFγυμ. αρχ. λ. σε *-ερος.* σχηματισμένη κατ' αναλογίαν προς ονομασίες άλλων ασθενειών, όπως *χυλ-έρα. ϋδ-ερος.* Ως προς την ετυμ., η λ. συνδ. με τα ουσ. ικτΐνος «είδος αρπακτικού πτηνού» και *ϊκτις* ««κουνάβι». πιστεύεται δε ότι η ρίζα ίκ·- αυτών των λέξεων θα μπορούσε αρχικά να δηλώνει το κίτρινο χρώμα), **ικτίδα** (η) ζωολ. κάθε σαρκοβόρο θηλαστικό τού γένους που περιλαμβάνει τη νυφίτσα, το κουνάβι, την ερμίνα κ.ά. Επίσης **ικτίς** Ιαρχ.)

{ικτίδος}. ^ιχολιο λ. *έξυπνος.*

)ετυμ. < αρχ. *ϊκτις / ικτΐδς.* αγν. ετύμου. ίσιος συνδ. με τη λ. *ίκτερος* (βλ.λ.). Από το αρχ. *ϊκτις* προήλθε η λ. *ατσίδα* (βλ.λ.)).

Ικτίνος (υ) αρχαίος Έλληνας αρχιτέκτονας (5ος αι. π.Χ.} · συνεργάστηκε με τον Καλλικράτη στην κατασκευή τού Παρθενο>να.

) Ε ιύμ. < αρχ. *Ικτίνος* < *ικτΐνος* - είδος γερακιού» (με παραγ. επίθημα *-ινος.* πβ. *ρχινος).* που συνδ. με τυ θ. τής λ. *ϊκτ-ερος* (βλ.λ.)].

Ι.Κ.Υ. (τυ) Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών.

-ίλα (καθημ.) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. δυσάρεστη οσμή, η οποία προέρχεται από κάτι: *ιδρο)τ-ίλα. ψαρ-ίλα, τσιγαρ-ίλα, σκατ-ίλα 2.* (γενικότ.) δυσάρεστη κατάσταση: *ξερα-ΐλα. σκασ-ίλα,* στταρ-ίλα 3. (α) πυσότητα ή απόχρωση χρώματος: *κιτριν-ίλα, μαυρ-ίλα* (β) κηλίδα ή λεκέ από ορισμένο χρώμα: *κοκκιν-ίλα.*

[f.tym. Παραγ. επίθημα τής όψιμης Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που πιθ. προήλθε από λ. σε *-λα.* των οποίων ο τελευταίος θεματικός φθόγγος ήταν (i{. λ.χ. *καΐλα* (αντί **καή-λα)* < αόρ. *έ-κά-ην. σαπίλα* (αντί **σα- πή-λα)* < αόρ. *έ-σάπ-ην.* Το επίθημα έχει αποκλειστικά κακόσημη χρήση, ξεκινώντας από λ. πυυ δήλωναν δυσάρεστη οσμή (π.χ. *ξιν-ίλα, πυδαρ-ίλα)* και επεκτεινόμενο ακόμη και σε αφηρημένα ουσ. (π.χ. *ξευτ-ίλα. σκασ-ίλα).* Απίθανη φαίνεται η άποψη τής αναγωγής στο λατ. επίθημα -IIc (από τα κτητικά επίθ. σε -ilis), αν ληφθεί υπ" όψιν η χρονολογία εμφανίσεως τυύ επιθήματος *-ίλα* τον .Μεσαίωνα), **ιλαρά** (η) {χωρ. πληθ.ί ιατρ. λοιμώδης νόσος που εμφανίζει επιδημική έξαρση στα παιδιά και προκαλεί κηλιδώδη εξανθήματα και υψηλό πυρετό, αφού προηγηθούν συμπτώματα που θυμίζουν κρυολόγημα· φρ. (μτφ.-εκφραστ.) *βγάζω την ιλαρά* καταταλαιπωρύμαι. υφίσταμαι μεγάλη ταλαιπωρία συν. μου έχει βγει η πίστη.

)ι:τυμ. < μεσν. *ιλαρή,* υπό τη λόγ. επίδραση τυύ *ίλαρα.* θηλ. τού αρχ. επιθ. *ιλαρός* (βλ.λ.), ονομασία που δόθηκε στην ασθένεια κατ' ευφημισμόν).

Ιλαρίων (ο) {Ιλαρίων-ος. -α} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ιλαρΐωνας.**

|ΕΓΥΜ. < μτγν. *Ίλαρίων. -ωνος* < αρχ. *ιλαρός* (βλ.λ.)). **ιλαρός,** -ή, -ό (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από χαρά και ευθυμία: ~ *πρόσωπο* συν. φαιδρός, εύθυμος, χαρωπός λντ. κατηφής. σκυθρωπός. μελαγχολικός· ΦΡ. εκκλης. **φως** *ιλαράν* (στην επιλύχνιο ευχαριστία) ο Ιησούς Χριστός. — **ιλαρότητα** (η) |μτγν.|.

[ετυμ. < αρχ. *ιλαρός* < *ίλά-σκυμαι* «εξιλεώνω, καταπραΰνω» < **σι- σλά-σκομαι* (με ενεστ. αναδιπλασιασμό), αβεβ. ετύμου. πιθ. < **sia-.* μηδενισμ. (ως προς την α' συλλαβή) βαθμ. δισύλλαβου Ι.Ε. θ. **scla-,* πβ. λατ. solor ««παρηγορώ», αρχ. γερμ. salig «ευδαίμων» (> γερμ. selig) κ.ά. Ομόρρ. *ίλε-ως, ί/.α-σμός.* ες-ιλεώ κ.ά.|. **ιλαροτραγωδία** (η) [μτγν.| {ιλαροτραγωδιών} **1.** φιλολ. η τραγωδία πυυ έχει κωμική κατάληξη **2.** (μτφ.) το γεγονός ή τυ συμβάν που. ενώ φαίνεται τραγικό, στην ουσία του είναι κωμικό: υ'υο *μέρες τώρα παρακολουθούμε την - το)ν συνεχών παραιτήσεων, δηλώσεων και αντι-*

δηλώσεων των αρμοδίων. — **ιλαροτρσγικός.** -ή. -ό [I894[. σχόλ(0 λ. *κωμωδία.*

ιλαρύνω ρ. μετβ. {ιλάρυνα} (λόγ.) προκαλώ ευθυμία και χαρά συν'. φαιδρύνω, χαροποιώ. — **ιλαρυντικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *βαρύνω* < αρχ. *ιλαρός*|. **ίλαρχος** (ο) [ιλάρχ-υυ | -ων, -ους} ΣΓΡΑΤ. Ο αξιωματικός των Τεθωρακισμένων. (παλαιότ.) τού Ιππικού (βλ. λ. *βαθμός*, ιιιν.). Ιετυμ. μτγν. < *ϊλη* + *-αρχος*< *άρχω*\. **ιλαομός** (υ) (λόγ.) 1. υ ψυχικός εξαγνισμός (από αμαρτήματα, ενοχές) ΣΥΝ. κάθαρση, εξιλέωση 2. η συγχώρηση άδικων πράξεων, που βαρύνουν ψυχικά και συνειδησιακά συν. άφεση.

[ετυμ. < μτγν. *ίλασμός*< αρχ. *ιλάσκυμαι* (για το οποίο βλ. λ. *ιλαρός).* Βλ. κ. *εξιλασμός].*

ίλη (η) {ιλών} στρλτ. λόχος Τεθωρακισμένων, (παλαιότ.) λόχος Ιππικού. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηκα.*

Ιετυμ. αρχ. < **Ρέλ-νά* (με κώφωση τού *-ε-* σε *-*<-) < *εί/.-έω* «συγκεντρώνω» < **Εελ-νέω* < I.E. *wel- «συγκεντρώνω, συναθροίζω», πβ. ρωσ. 7a-val «φράχτης», αρχ. σλαβ. vclimi «πολύ»» κ.ά. Αν το θ. ˣwel- συνδ. ετυμολογικώς με το ομώνυμο *wel- «στρέφω, κυλίω», τότε η λ. *ίλη* μπορεί να θεωρηθεί συγγενής προς τις λ. *ειλ-εός. ιλ-ιγγος, έ.λ-ιξ, ολ-μος* κ.ά. Βλ. κ. *ουλαμός].*

Ιλιάδα (η) |-ας κ. -άδοςί το ηρωικό έπος τού Ομήρου, που έχει ως θέμα γεγονότα τύ Τρωικού Πολέμου, ξεκινώντας από τον θυμό τού Αχιλλέα και τελειώνοντας με τον θάνατο τού Έκτορα.

Ιΐ-ΤΥΜ. < αρχ. *Ίλιάς. -άδυς*< 7λιον(βλ.λ.)|. **ιλΐγγιώδης,** -ης, -ες [μτγν.I [ιλιγγιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών | ιλιγ- γιο)δέστ-ερος. -ατος) 1. αυτός πυυ προκαλεί ίλιγγο· κυρ. στις φρ. (α) ***ιλιγγιώδης ταχύτητα*** η εκπληκτικά μεγάλη ταχύτητα (β) ***ιλιγγιώδεις ρυθμοί*** οι εκπληκτικά ταχείς ρυθμοί 2. (για ένδυμα) αυτός που έχει πολύ μεγάλο άνοιγμα ή είναι πάρα πολύ κοντός: ~ *ντεκολτέ* || ~ *μίνι.*

(για πυσό) πάρα πολύ μεγάλος, εξωφρενικός: *για την απόκτηση τού ποδοσφαιριστή δαπανήθηκε ένα ~ πυσό.* — **ιλιγγιωδώς** επίρρ. ^ [I890]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

ίλιγγος (ο) {ιλίγγ-ου | -ων. -ους} **1.** ιατρ. η απατηλή αίσθηση που έχει κανείς ότι μετατοπίζεται ή περιστρέφεται ο ίδιος ή σταθερά αντικείμενα τύ περιβάλλυντος, που συνοδεύεται συχνά από κακοδιαθεσία, ωχρότητα, ναυτία κ.λπ. 2. (μτφ.) τυ αίσθημα πυυ νιώθει κανείς, όταν είναι αδύνατυν να συλλάβει σε όλη τυυ την έκταση κάτι το οποίο ξεπερνά τα συνήθη μέτρα: *και μόνο πον σκέφτομαι πόσα χρήματα θα χρειαστούν, με πιάνει ἰ μου 'ρχεται* ^ σχολιο λ. *-γκ-.*

[ετυμ. < αρχ. *Ιλιγγος / ϊλιγξ* < θ. *ιλ-* (με ιωτακισμό) < εϊλ-. τυύ ρ. *είλέω* «στρέφο), κυλίω» (< **Ρελ-νέω).* Ομόρρ. *ειλ-εός* (βλ.λ.), *έλ-ις, όλμος, έλυ-τρο(ν), άλυ-σις (-ίδα)* κ.ά.|.

-ιλίκι -λίκι

Ίλιον (τυ) {Ιλίου} η ακρόπολη τής ομηρικής Τρυίας.

[F.TYM. αρχ. < 7Λος. μυθικός ήρωας και ιδρυτής τυύ Ιλίου, γυιος τού Τρώα. ο οποίος, σύμφωνα με την επική παράδοση, είχε ταφεί στην τρωική πεδιάδα).

Ιλισσία (τα) {Ιλισσίων) περιοχή τής Αθήνας μεταξύ τού δήμου Αθηναίων και τυύ δήμου Ζωγράφου.

[ηϊύ.μ. Η περιοχή οφείλει τυ όνομά της στον ποταμό *Ιλισσό* (βλ.λ.). που τη διέρρεε. προτού καλυφθεί η κυίτη τυυ· η εκφορά σε ουδ. πιθ. από επίδρ. τού τοπωνυμίου *}!λύσια (Πεδία)].*

Ιλίασός (ο) χείμαρρος τής Αττικής, η κοίτη τυύ οποίου έχει σήμερα καλυφθεί, γνωστός από την αρχαιότητα ο>ς ο σημαντικότερος πυτα- ιιός τής Αθήνας.

[ειυμ. < αρχ. *Ί λ ισσός / Γ.ίλισσος / Είλισσός*, αγν. ετύμου, προελλην. (μη I.E.) τυπωνύμιο|.

Ιλλυρία (η) /στ. εκτεταμένη περιοχή τής Δ. Βαλκανικής Χερσονήσου με ασαφή όρια (περίπου μεταξύ τής Ηπείρου και των ποταμών Μυ- ράβα και μέσου Δούναβη), στην οποία κατοίκησε κατά την αρχαιότητα. μέχρι να αφομοιωθεί από τους Ρωμαίους, τυ ινδοευρωπαϊκό φύλο που είναι γνωστό ως *Ι/.λυριυί.* - - **Ιλλυριοί** (οι) [αρχ.].

[ετυμ. < αρχ. *Ιλλυρία / Ίλλυρίς.* αγν. ετύμου. προελλην. λ. Αμφιβόλου αξιοπιστίας είναι η ανάλυση *is-Io- με τη σημ. «ζω, διαμένω»!, **ιλλυρικός,** -ή. -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με την Ιλλυρία και τους Ιλλυριυύς: ~ *γλώσσα* 2. ιστ. ***Ιλλυρικό*** (το) μεγάλη διοικητική περιφέρεια τής ύστερης ρωμαϊκής και πρώιμης βυζαντινής περιόδου (υπαρχία), που περιελάμβανε σχεδόν ολόκληρη τη Βαλκανική. ΣΧΟΛΙΟ λ. *Βαλκάνια.* **ιλουστρασιόν** επίθ. [άκλ.[**1.** (χαρτί) γυαλιστερό, κατάλληλο για εκδόσεις με έγχρωμες, γυαλιστερές φωτογραφίες 2. αυτός που είναι φτειαγμένυς από έγχρωμο, γυαλιστερό χαρτί: ~ *περιοδικό / έκδοση* 3. (μτφ.-μειωτ.) αυτός πυυ είναι φανταχτερά εντυπωσιακός (συνήθ. κρύβοντας ένα φτωχό περιεχόμενο, χωρίς ουσία): *οι ~ παρουσιαστές των ψυχαγωγικών εκπομπών.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. illustration < illustrer «στολίζω, εικονογραφώ»

λατ. illustrare «φωτίζω» < illustris «λαμπρός» < in + lux «φως»1.

ιλυόλουτρο (τυ) 118651 (λόγ.) τυ λουτρό στη λάσπη ιαματικής πηγής Συν. λασπόλουτρο.

[ετυμ. < *ιλύς* + *λουτρό*, μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. mud bathj. **ιλύς** (η) {ιλύος | χωρ. πληθ.} (αρχαιο/τρ.) η λάσπη. — **ιλυώδης,** -ης, -ες |αρχ·Ι·

[ετυμ. αρχ. λ., σχηματισμένη κατά το *αχ/*ύς*«καταχνιά, σκοτοδίνη» · συνδ. με αρχ. σλαβ. ilii «λάσπη»].

Ιμαλάια (τα) Ιΐμαλαΐων) οροσειρά τής Ν. Ασίας που εκτείνεται στη Βα. Ινδία, τη Ν. Κίνα και στυ Νεπάλ και περιλαμβάνει τα ψηλότερο όρυς τής Γης, το Έβερεστ.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Himalaya < σανσκρ. hinia alaya «κατοικία των χιονιών»].

ιμάμης (υ) {ιμάμηδες! **1.** συνυίτης μυυσυυλμάνος θρησκευτικός λειτουργός που διευθύνει τις προσευχές τής Παρασκευής στο τζαμί 2. τιτλούχος ηγεμονίσκος τής Αραβίας.

[ι-.ΤΥΜ. < τουρκ. imam < αραβ. imam «οδηγός. ηγέτης»|. **ιμάμ μπαϊλντί** (το) [άκλ.Ι λαδερό φαγητό με μελιτζάνες και γέμιση από σκόρδο, κρεμμύδι, ντομάτα και μαϊντανό.

|ΕΤΥ.Μ. < τυυρκ. imam-bayildi < p. bayilmak «λιποθυμώ» (από την επιθυμία για κάτι)· πβ. κ. *μπαΐλντίζω*\. **ιμάντας** (ο) ελαστική ταινία, κατασκευασμένη κυρ. από δέρμα, και γενικότ. κάθε εξάρτημα (ταινία) μηχανής που χρησιμοποιείται για τη μετάδυση περιστροφικής κίνησης: *επίπεδοι / σφηνοειδείς* ~ ΣΥΝ. λουρί· ΦΡ. (μτφ.) ***ιμάντες εξουσίας*** οι κινητήριοι μοχλοί τού συστήματος τής εξουσίας.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *ίμάς, -άντος* < ουσ. **ίμά* «σχυινί», που συνδ. με αρχ. σαξ. simo «χορδή», σανσκρ. sim^n- «όριο» κ.ά.[. **ιμαντοκίνηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) ΤΠΧΝΟΛ. μεταφορά περιστροφικής κίνησης με ιμάντα. —

ιμαντοκίνητος,-η.-ο [I892|. **ίματζ** (το) {άκλ.) η εικόνα πυυ προβάλλεται (για κάποιον) προς τα έξω (λ.χ. για δημόσια πρόσωπα μέσα από δημοσιεύματα, συνεντεύξεις, εκπομπές κ.λπ.): *καλλιεργεί το ~ τού λαοφιλούς ηγέτη || φτειάχνω / βλάπτω το ~ μου || διαθέτω καλό ~ || κοινωνικό / καλλιτεχνικό* [ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. image < γαλλ. image «εικόνα» < λατ. imagoj. **ίματζ μέικερ** (υ) {άκλ.} ειδικός ο οποίος αναλαμβάνει επαγγελματικά τη διαμόρφωση και προβολή δημόσιας εικόνας ενός προσώπου (κόμματος, εταιρείας κ.λπ.). ώστε να γίνει γνωστό και αγαπητό στο κοινό.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. image maker], **ιμάτιο** (το) {ιματί-ου | -ων} (λόγ.) (κατά την αρχαιότητα) ρούχο που φοριόταν πάνω από χιτώνα ή πέπλο ΣΥΝ. εξοκερικό ένδυμα· ΦΡ. ***διαρρηγνύω τα ιμάτιά μου*** βλ. λ. *διαρρηγνύω.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία.*

Ι F.TYM. < αρχ. *ιμάτιονί είμάτιον (με* ιωτακισμό) < *είμ α* «ένδυμα, ρούχο» < **Εέσ-μα* < *έννυμι* «ντύνω» < ˣ*Ρέσ-νυ-μι* < I.E. *wes- «ντύνω», πβ. σανσκρ. vlstc «ντύνεται», λατ. vestis «ένδυμα», vestire «ντύνω» (> γαλλ. vetir, ισπ. vcstir), αγγλ. in-vest «επενδύω» κ.ά. Ομόρρ. *άμφί- εσ-ις* « αρχ. *άμφί-έννυμι), έσ-θής (-ήτα)].* **ιματιοθήκη** (η) Ιμτγν.] {ιματιοθηκών} (λόγ.) χώρος εναποθέσεως ρούχων για φύλαξη.

ιματιοφυλάκιο (το) Ιμτγν.1 {ιματιοφυλακί-ου | -ων} (λόγ.) υ χοίρος (θεάτρου, αίθουσας εκδηλώσεων κ.λπ.) όπυυ αφήνει κανείς το παλτό, την καμπαρντίνα, το καπέλο κ.λπ. για φύλαξη όσον χρόνο βρίσκεται στο εσωτερικό αυτού τύ χώρου (βλ. κ. λ. *γκαρνταρόμπα, βεστιάριο).* **ιματισμός** (ο) |μτγν.| **1.** (γενικά) το σύνολο των ρούχων: *είδη / βιομηχανία ιματισμού* ΣΥΝ. ρουχισμός· ΦΡ ***προστατευτικός ιματιαμός*** οι ειδικές προστατευτικές στολές πυυ χρησιμοποιούνται κατά την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας (για βιομηχανικούς εργάτες. πυροσβέστες, πιλότους κ.λπ.) 2. ΣΤΡΑΤ. τα στρατιωτικά ρούχα που δίνονται στον νεοσύλλεκτο στρατιώτη: *είδη / παραλαβή ιματισμού.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία.*

Ίμβρος (η) νησί τύ ΒΑ. Αιγαίου Ι Ιελάγους. τυ υποίο (μαζί με την Τένεδο) ανήκει στην Τουρκία· ο πληθυσμός του ήταν βασικά ελληνικός. αλλά μειώνεται συνεχώς λόγω των συνεχών διώξεων πυυ υφί- σταται (κατά παράβαση τής συνθήκης τής Αωζάννης). — **Ιμβριώτης** κ. (λόγ.) **Ίμβριος** ιμτγν.) *(υ).* **Ιμβριώτισσα** κ. (λόγ.) **Ίμβρια** κ. **Ιμβρία** (η), **ιμβριώτικος.** -η, -ο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Ίμβρος (ό).* αγν. ετύμου, προελλην. (μη I.E.) τοπωνύμιο. Ίο τουρκ. Imroz προέρχεται από το ελλην. *Ίμβρος].*

I.M.E. (τυ) Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού.

I.M.E.O. (το) Ινστιτούτυ Μελέτης τής Ελληνικής Οικονομίας, **ίμερος** *(υ)* {χοφ. πληθ.) (αρχαιοπρ.) έντυνη επιθυμία (κ-υρ. ερωτική) ΣΥΝ. πόθος, λαχτάρα.

|ΚΤΥΜ. < αρχ. *ϊμερος* < *ίμείρω* «ποθώ. επιθυμώ» (υποχωρητ.) < **si- smer-jo* (με ενεστ. αναδιπλασιασμό) < I.E. *j>mcr- «θυμούμαι, σκέπτομαι». για τυ υπυίο βλ. λ. *μέριμνα.* Η λ. *ίμερος* συνδ. με αβεστ. hi- smarsni «πρυσέχω» και σανσκρ. sm^rati «σκέφτομαι»).

Ίμια (τα) {ίμίον} δύο βραχονησίδες των Δωδεκανήσων κοντά στην Κάλυμνο.

[F.TYM. < *Αίμνια (τα)* ή *Λιμνιά (τα),* πιθ. με εσφαλμ. χωρισμό από την ιταλ. απόδ. τού ονόματος Limnia > l.'Imnia και απλοποίηση τού *-μν-* σε *-μ-].*

ιμιτασιόν (η) {άκλ.) η απομίμηση· χρησιμοποιείται και ως επίθ.: *ένα κινέζικο βάζο* ~.

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. imitation < imiter «μιμούμαι» < λατ. imitor).

Ι.Μ.Ο. (ο) Διεθνής Ναυτιλιακός Οργανισμός.

[ειϋ.μ. Αρκτικόλεξο τού αγγλ. International Maritime Organisation), **-ιμος** κατάληξη επιθέτων τής Ελληνικής: *σκόπ-ιμος, χρήσ-ιμος, βάσιμος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ικός.*

ΙΕΤΥΜ. Κατάλ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που ανάγεται σε Ι.Ε *mo- και εμφανίζεται πρυσκολλώμενο σε ρηματικά θέματα κυρ. από τον αόριστο (λ.χ. *χρήσ-ιμος. καύσ-ιμος. ζεύξ-ιμος)* ή απευθείας σε επίθετα παραγόμενα από ουσ. (λ.χ. *νόμος - νόμιμος, σκοπός - σκόπιμος, βάσις - βάσιμος* κ.ά.)). **ιμπεριαλισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.) ο επεκτοτισμός (βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. impcrialismej. **ιμπεριαλιστής** (υ). **ιμπεριαλίστρια** (η) {ιμπεριαλιστριών} **1.** πρόσωπο που εφαρμόζει πολιτική εις βάρος τής ανεξαρτησίας (κυρ. πολιτικής και οικυνομικής) άλλων κρατών 2. υ οπαδός τού ιμπεριαλισμού. — **ιμπεριαλιστικός,** -ή. -ό. **ιμπεριαλιστικό** επίρρ.

[ΚΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. imperialistcj. **ιμπέριουμ** (το) {άκλ.} η αυτοκρατορία (κυρ. η ρωμαϊκή).

[FTYM. < λατ. imperium < ρ. imperare «διατάσσω, επιτάσσω»!.

ιμπρεσάριος (υ) {-υυ κ. -ίου | -ων κ. -ίων. -ους κ. -ίους} **1.** υ επιχειρηματίας που καταπιάνεται με θεατρικές επιχειρήσεις 2. (ειδικότ.) ο επιχειρηματίας που αναλαμβάνει τη διοργάνωση θεατρικών παραστάσεων. συναυλιών κ.λπ., τις εμφανίσεις καλλιτέχνη ή ομάδας καλλιτεχνών.
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. impresario < impresa «ανάληψη» < imprendo «αναλαμβάνω» < μτγν. λατ. ^imprehendo < λατ. in- + prehendo «αποκτώ, παίρνω»].
ιμπρεσιονισμός (ο) ΚΑΛ. ΤΕΧΝ. αισθητική τάση που πρωτοεμφανί- στηκε. στα τέλη τού 19ου αιώνα, κυρ. στη ζωγραφική, με έμφαση στην αναπαράσταση των επιδράσεων, των αντανακλάσεων τού φωτός στα αντικείμενα· γενικεύθηκε ως ευρύτερο καλλιτεχνικό κίνημα, που δίνει έμφαση στην άμεση έκφραση τής διάθεσης και των αισθητικών εντυπώσεων τού δημιουργού. – **ιμπρεσιονιστής** (ο), **ιμπρεσιονιστικός,** -ή, -ό, **ιμπρεσιονιστικά** / **-ώς** επίρρ.
(ετυμ. < γαλλ. impressionisme < impression «εντύπωση», από τον πίνακα «Impression, solcil levani» (= Κντύπωση, ανατολή τού ηλίου) τού Γάλλου ζωγράφου Claude Monet, ιδρυτή τού ιμπρεσιονισμού].
I.M.X.A. (το) Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου τύ Αίμου.
ΙV (το) {άκλ.} μέσα· για πράγματα που συμβαδίζουν με τη μόδα: *τα - και τα άουτ τού φετινού χειμώνα' (ως* χαρακτηρισμός) αυτός που είναι μέσα στα πράγματα, που συμβαδίζει με τις τρέχουσες προτιμήσεις, τάσεις, τη μόδα κ.λπ. ΑΝΤ. άουτ.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. in «μέσα»!.
ίνα (η) {ινώνΐ **1.** (λόγ.) η πολύ λεπτή κλωστή: *το μαλακτικό εισχωρεί μέχρι τις - των ρούχων* || *φυσικές / τεχνητές* - 2. ανάτ. το λεπτό τμήμα ορισμένων ιστών: *μυϊκή / συνδετική / νευρική* - · 3. τεχνολ. (α) ***ίνα γναλιού / γνάλινη ίνα*** γυάλινο νήμα που χρησιμοποιείται για την κατασκευή μονωτικών υλικών, άφλεκτων κορδονιών και υφασμάτων, καθώς και στη βιομηχανία ενισχυμένων πλαστικών (β) ***οπτική ίνα*** βλ. λ. *οπτικός* **4.** ***(φυτικές) ίνες*** (διαιτυλογία) στοιχεία φυτικά που βοηθούν στη σωστή λειτουργία τού εντέρου: *τα φρούτα και τα λαχανικά έχουν υψηλή περιεκτικότητα σε φυτικές* ΣΧΟΛΙΟ λ. *συγκοπή.* ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ΐς. *ινός*, < **Fic.* που πιθ. ταυτίζεται με το αρχ. ομηρικό ουσ. Γί «ισχύς», ενώ η σημ. «λεπτή κλωστή, νεύρο» μάλλον αποτελεί νεωτερισμό τής Ελληνικής, αν ?^άβουμε υπ' όψιν ότι η λ. έλαβε ποικίλες τεχνικές σημ.. όπως «μυϊκή ίνα». «φυτική ίνα» κ.ά. Εφόσον η ετυμ. αυτή είναι βάσιμη, η λ. συνδ. με λατ. vis «δύναμη»].
-ίνα παραγωγικό επίθημα: **1.** θηλυκών ουσιαστικών: *αραπ-ίνα. ελαφίνα* 2. ανδρωνυμικών. χαϊδευτικών: *Νικολ-ίνα. Ασημ-ίνα, Λασκαρ-ίνα*
θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών: *γιατρ-ίνα, βουλευτ-ίνα.* [F.tym. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το λατ. -ina κυρίων ονομάτων (πβ. *Αγριππίνα* < Agripp-ina. *ίίαυ- λίνα* < Paul-ina), από όπου επεκτάθηκε σε ελληνικά κύρια ονόματα (π.χ. *Αγγελ-ίνα, Νικολ-ίνα)*, επαγγελματικά ουσιαστικά (π.χ. *βουλευτίνα, δικηγορ-ίνα).* καθώς και σε θηλ. ζώων (π.χ. *ελαφ-ίνα, λιονταρίνα*)j.
in abstracto λατ. (προφέρεται *ιν αμπστράκτο)* ελλην. *αφηρημένα, θεωρητικά* ανί . in concrcto.
ινάτι (το) -+ γινάτι
Ίναχος (υ) |-ου κ. -άχου) **1.** μυθολ. θεός-ποταμός τής Αργολίδας, στην οποία καθιέρωσε τη λατρεία τής Ήρας 2. ανδρικό όνομα. Ιετυμ. αρχ. < **ΐϊαν-αχος.* που πιθ. συνδ. με το ρ. *ινάω* «εκκενώνω, αδειάζω (ορμητικά)» (βλ. λ. *περίναιο)* και αποτελεί εκφραστική υνομ. ποταμού].
I.N.B.I. (ο) Ιησούς Ναζωραίος Βασιλεύς Ιουδαίων.
in vivo λατ. (προφέρεται *ιν βίβο)* (επιστημ.) για να δηλωθεί ότι ένα πείραμα, μία έρευνα κ.λπ. γίνεται μέσα σε έναν ζωντανό οργανισμό ΑΝΤ. in vitro.
[ΕΤΥΜ. < λατ. in vivo < in «εν» + vivo, αφαιρετ. τού ουσ. vivum «ζωντανός υργανισμός»|.
in vitro λατ. (προφέρεται *ιν* βίτρο) ελλην. *εντός* υάλου (επιστημ.) για να δηλωθεί ότι ένα πείραμα, μία έρευνα κ.λπ. γίνεται έξω από έναν ζωντανό οργανισμό, στο εργαστήριο λντ. in vivo.
LETY.M. < λατ. in vitro «ιν υάλω» < in *<εν» + vitro, αφαιρετ. τού vitrum «ύαλος, γυαλί»).
ίνδαλμα (το) {ινδάλμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η ιδεατή ή φανταστική εικόνα πράγματος: *«τα ~ τής ηδονής»* (Κ. Καβάφης) ΣΥΝ. ομοίωμα, απείκασμα· φρ. (α) ***ακουστικό ίνδαλμα Ι ακουστική εικόνα*** βλ. λ. *ακουστικός* (β) ***οπτικό ίνδαλμα*** βλ. λ. *οπτικός* **2.** πρόσωπο που γίνεται αντικείμενο πολύ μεγάλου θαυμασμού, λατρείας: *σύντομα έγινε το ~ των οπαδο)ν τής ομάδας του* ΣΥΝ. είδωλο. σχολιο λ. *ομοίωμα.*
ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ΐνδάλλομαι* «παρουσιάζομαι, φαίνομαι» < **(F)iv- δαλον* < θ. ιδ- (τού *ίδ-εΐν*, απρφ. αορ. β' τού ρ. *όρώ* «βλέπω») με έρρινο ένθημα *ϊ-ν-δ-* + *-αλον.* Η λ. συνδέεται με σανσκρ. vindaii «βρίσκω», αρχ. ιρλ. nad-finnadr «αγνοούν», ουαλ. vindo- «λευκός» κ.ά.|.
Ινδία (η) (χίντι Bharat Cianarajyu. αγγλ. Republic of India = Δημοκρατία τής Ινδίας) κράτος τής Ν. Ασίας με πρωτεύουσα το Νέο Δελχί, επίσημες γλώσσες τη Χίντι και την Αγγλική και νόμισμα τη ρουπία Ινδίας. – **Ινδός** (ο). **Ινδή** (η), **ινδικός,** -ή, -ό (βλ.λ.).
[γ.τυμ. < αρχ. *Ινδός*, ο ομώνυμος ποταμός τής Ινδικής Χερσονήσου, < αρχ. περσ. hindu «ποταμός» (πβ. σανσκρ. sindhu «ποταμός»), οπότε hindu-sian «χώρα τού {μεγάλου] ποταμού». Η ονομασία Bharat ανάγεται στο ομώνυμο ινδοευρωπαϊκό φύλο που υπέταξε σταδιακά τους Αραβίδες. παλαιότερυυς κατοίκους τής χερσονήσου. Την ιστορία αυτή αφηγείται (ως θρύλο) τυ σημαντικότερο έπος τής ινδικής λογοτεχνίας Mahabharata «οι μεγάλοι Μπαράτ» ή «ένδοξη (ιστορία] των Μπαράτ», όπου Bharat ονομάζεται υ Ορυλικός γενάρχης αυτού τού φύλου].
Ινδιάνος (ο), **Ινδιάνα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ερυθρόδερμος ιθαγενής τής αμερικανικής ηπείρου: *οι φυλές των ~* || *φιλμ με καουμπόηδες και Ινδιάνους.* – **Ινδιανσκι** (το), **ινδιάνικος,** -η, -ο. **ινδιάνικα** επίρρ., **Ινδιάνικα** (τα). ιχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Indian < India «Ινδία», από το σφάλμα που διέπραξε αρχικά ο Κολόμβος να ονομάσει -Δυτικές Ινδίες» την Κεντρική Αμερική και. ως εκ τούτου, τους ιθαγενείς κατοίκους της *Ινδιάνους.* Στην Αγγλική η λ. Indian σημαίνει πλέον τόσο τον «Ινδό» (Indian) όσο και τυν «Ινδιάνο» (American Indian)].
Ινδιάνος (ο) ο διάνος (βλ.λ.) συν. κυύρκυς. ινδόρνις.
[ΕΤΥΜ. Πιθ. μεταφρ. δάνειο από ιταλ. polio d' India, αρχική σημ. -πουλί από τις Α. Ινδίες, δηλ. από την Αμερική». Το *διάνος* είναι συγκε- κομμένος τ. τού *ινδιάνος*\.
Ινδίες (οι) {Ινδΐο')ν} ΙΣΤ. **Ϊ.** (κυρ. κατά την αρχαιότητα) η περιοχή γύρω από τον Ινδό ποταμό **2.** (την εποχή τής βρετανικής αποικιοκρατίας) η περιοχή που περιλαμβάνει την Ινδική Χερσόνησο, τη Βιρμανία και την Κεϋλάνη.
[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *Ινδία*\. **Ινδικό** (το) (λόγ.) φυτική κυανή χρωστική ουσία ΣΥΝ. λουλάκι. **Ινδικός,** -ή. -ό |αρχ.[**1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την Ινδία ή/και τους Ινδούς: *~ γλώσσες / θρησκείες / μυθολογία* **2.** ***ινδικό*** (το) βλ.λ. **3.** ***ινδική κάνναβη / κάνναβις*** θάμνος που ευδοκιμεί στη Ινδία, είδος κάνναβης από το οποίο παρασκευάζεται το χασίς **4.** ***ινδικό χοιρίδιο*** μικρό, νυκτόβιο και φυτοφάγο τρωκτικό με βραχύ και στρογγυλό ρύγ- χος, μικρά αφτιά, κοντό λαιμό και απαλό γκρίζο ή λευκό τρίχωμα· κύριο χαρακτηριστικό του ότι έχει τέσσερα δάχτυλα στα μπροστινά πόδια και τρία στα πίσοΓ χρησιμοποιείται συχνά ως πειραματόζωο ΣΥΝ. ινδόχοιρος, χάμστερ.
Ινδικός (Ωκεανός) (ο) ο τρίτος σε έκταση ωκεανός τής Γης· βρίσκεται μεταξύ τής Α. Αφρικής, τής Ν. Ασίας, τής Δ. Αυστραλίας και τής Ανταρκτικής.
1F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Indian Ocean], **Ινδίκτιών** (η) (ινδικτιών- ος. -α] -ες) χρονική μονάδα που χρησιμοποιεί η Ηκκλησία και αντιστοιχεί σε δεκαπέντε χρόνια. Επίσης **ινδι- κτιώνα.**
[ετυμ. < μτγν. *ΐνδικτιο')ν (ή)* < λατ. indiciio «επαγγελία, κήρυξη»], **ίνδικτος** (η) ΐινδ\κτ-ου | -ων| (λόγ.-σπάν.) η ινδίκτιών (βλ.λ.).
|ΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. indictus, περίοδος J5 ετο)ν, που εισήχθη στο ρωμαϊκό ημερολόγιο κατά το πρώτο έτος τού Ιουλίου Καίσαρος|. **ίνδιο** (το) Ινδίου} ΧΙΙ.Μ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο In) με γυαλιστερό αργυρό χρώμα, τυ υποίο χρησιμοποιείται σε κατασκευές κατά τής διάβρωσης, σε κράματα που τήκυνται εύκολα, καθώς και για στεγανοποιήσεις (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ.).
[ΕΤΥΜ. < νεολατ. indium < λατ indicum «λουλακί χρο')μα» (από μπλε χρωστική ουσία που προερχόταν από την Ινδία) < αρχ. *ινδικός].* **ινδογερμανικός,** -ή. -ό [1860J ο ινδευρωπαϊκός (βλ.λ.).
[πτυμ. Μεταφορά τού γερμ. indogermanisch. όρος που χρησιμοποιείται κυρ. από Γερμανούς γλωσσολόγους, θεωρώντας ότι έτσι περιγρά- φονται τα δύο ακρόχατα όρια τής 1.12. γλωσσικής οικογένειας, δηλ. η Σανσκριτική (Ινδία) και η Ισλανδική (γερμανικής καταγωγής)!, **ινδοευρωπαϊκός,** -ή, -ό] 1859] ιλως. **1.** αυτός που σχετίζεται με μια προϊστορική κοινή υποθετική πρωτογλώσσα (τη λεγόμενη *ινδευρω- παϊκή γλώσσα)* **2.** ***ινδοευρωπαική*** *γλώσσα* υποθετική πρωτογλώσσα που θεωρείται ως η αρχαιότατη μητέρα-γλώσσα από την οποία προήλθαν πολλές σύγχρονες και άλλες νεκρές γλώσσες τής ϋρώ- πης και τής Ασίας συν. ιαπετικός. ινδογερμανικός (βλ. πιν. στην επόμενη σελ.).
[ΕΤΥΜ, Μεταφορά ξέν. όρου, πβ. αγγλ. Indo-Huropeanl. **Ινδοευρωπαίος** (ο) [1893), **Ινδοευρωπαία** (η) πρόσωπο που μιλούσε την ινδοευρωπαική γλώσσα (βλ. λ. *ινδοευρωπαϊκός).* **ινδοϊρανικός,** -ή. -ό ΓΛΩΣΣ. αυτός πυυ σχετίζεται με υποοικογένεια τής ινδοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας, η οποία περιλαμβάνει τη Σανσκριτική (αρχαία Ινδική) και τις ιρανικές γλώσσες.
[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τυύ γαλλ. indo-iranien). **ινδοκάλαμος** (ο) |1856] {ινδοκαλάμ-ου | -ων. -ους} hot. το δέντρο μπαμπού (βλ.λ.).
ινδοκάρυδο (το) **1.** η ινδική καρύδα **2.** η ψίχα τού καρπύυ τής καρύδας τριμμένη ή κυμμένη σε πολύ μικρά κομμάτια, όπως χρησιμοποιείται κυρ. στη ζαχαροπλαστική: *βουτήματα / κέικ από ~* **Ινδοκίνα** (η) χερσόνησος τής ΝΑ. Ασίας, που βρέχεται Δ. από τον Κόλπο τής Βεγγάλης και Α. από τη Ν. Σινική Θάλασσα και περιλαμβάνει τα κράτη: Μυανμάρ (Βιρμανία). Ταϊλάνδη. Μαλαισία. Σινγκα- πούρη, Λάος. Καμπότζη και Βιετνάμ. – **ινδοκινεζικός,** -ή. -ύ.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Indochine]. **ινδολογία** (η) |)845| {χωρ. πληθ.} επιστήμη που μελετά την ιστορία και τον πολιτισμό τής Ινδίας και των Ινδών. – **ινδολόγος** (ο/η) [1847|. **ινδολογικός,** -ή. -ύ (1866].
Ινδονησία (η) [1890J (ινδονησ. Republik Indonesia = Δημοκρατία τής Ινδονησίας) νησιωτικό κράτος τής ΝΑ. Ασίας στο Μαλαϊκό Αρχιπέλαγος με πρωτεύουσα τη Τζακάρτα, επίσημη γλώσσα την Ινδονησια- κή και νόμισμα τη ρουπία Ινδονησίας. – **Ινδονήσιος** (ο), **Ινδονήσια** (η), **ινδονησιακός,** -ή, -ό. **Ινδονησιακά** (τα).
[ΕΤΥΜ, Κλληνογενής ξέν. ονομασία. < ινδονησ. Indonesia, πυυ οφείλε- ται στο γεγονός ότι τα νησιά τής χώρας βρίσκονται στον Ινδικό Ωκεανό [.
ινδόρνις (ο/η) [1884] {ινδόρνι-θος, -ιθα | -ιθες. -ίθων} (λόγ.) τυ πτηνό διάνος ή γάλος ΣΥΝ. ινδιάνος.
[ΗΤΥΜ. < *ινδός* + *όρνις, -ιΟος].*
Ινδός (ο) ποταμός τής Ν. Ασίας, πυυ πηγάζει από το Θιβέτ, διαρρέει το Πακιστάν και εκβάλλει στην Αραβική Θάλασσα.
[F.'i ΥΜ. αρχ.. βλ. κ. *Ινδία].*

ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

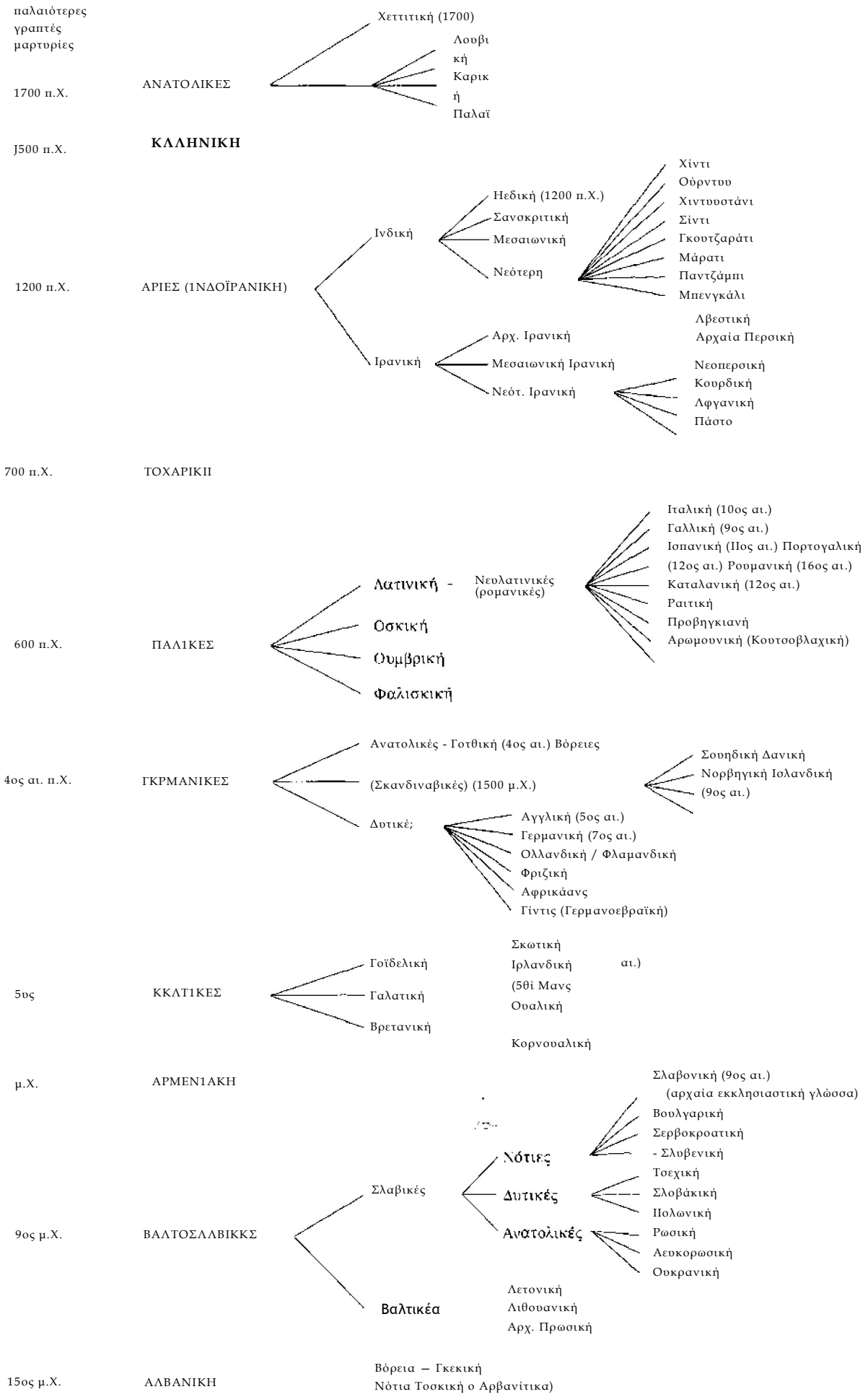

ινδουισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} ΘΡΗΣΚ. η κρατούσα θρησκεία τής Ινδίας, που χαρακτηρίζεται από πίστη στο πεπρωμένο (κάρμα) και στη μετεμψύχωση καν ακολουθεί ειδικό ηθικό νόμο με ιεροτελεστίες, μυστικό διαλογισμό και πρακτικές αυταπάρνησης, συνδέεται δε με συγκεκριμένο σύστημα κοινωνικής οργάνωσης (κάστες). – **ινδουιστής** (ο), **ινδουίστρια** (η), **ινδουιστικός.** -ή. -ό.
Ιετυμ. Μεταφορά ξέν. όρου. πβ. αγγλ. hinduism]. **ινδόχοιρος (Ο) [1890|**
{ινδοχοίρ-ου | -ων, -ους} το ινδικό χοιρίδιο (βλ. λ. *ινδικός).*
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. cochon d'Indej.
IN.E. (το) Ινστιτούτο Κργασίας.
in extremis λατ. (προφέρεται *ιν εστρέμις)* ελλην. *εν εσχάτη περιπτώ- σεν* στα έσχατα, στο τέλος: *«διότι κακά τα ψέματα στην πράξη ένα κράτος διαθέτη μόνο όση ανεξαρτησία και όσα δικαιώματα μπορεί αποτελεσματικά να προασπίσει: νομικώς, διπ/.ωματικώς και. ~. ενό- π/.ως»* (εφημ.).
-ίνη παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που αποδίδουν ξένες λέξεις, οι οποίες δηλώνουν ουσία χημική, φαρμακευτική κ.λπ.: *βαζελ-ίνη. καφε-ΐνη, νικοτ-ίνη, πενικιλ-ίνη.*
[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που απαντά σε ξέν. όρους (κυρ. χημ. ουσίες) ως μεταφορά των γαλλ. -ine. γερμ. -in, ιταλ. -ina κ.ά. (λ.χ. γερμ. Aspir-in. γαλλ. nicot-ine. αγγλ. hacmoglob-inc «αιμοσφαιρίνη»). Προέρχεται από το νεολατ. επίθημα -ina. το οποίο υφει- λεται είτε σε δανεισμό από τα Κλληνικά (πβ. μτγν. *ήρω-ΐνη* «ηρωίδα», αρχ. *άξ-ίνη)* είτε σε προσαρμογή τής γερμ. κατάληξης -in, ώστε τα παράγωγα να είναι θηλ.. όπως όλες οι ουσίες], **ινιακός,** -ή. -ό **[1843]** ΑΝΑΤ. αυτός που σχετίζεται με το ινίο: ~ *αρτηρία / νεύρο / οστό / λοβός / μυς.*
Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. occipital). **ινίδιο** (το) 11853] {ινιδί-ου | -ων} η πολύ λεπτή μυϊκή ίνα. **ινιδισμός** (ο) ιλίτ. το φαινόμενο το)ν διαδοχικών ταχύτατων συσπάσεων μεμονωμένων ινών ενός μυός: *κο/.πικός* ~ (στους κόλπους τής καρδιάς).
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. fibrillation!, **ινίο** (το) ΑΝΑ\'. το πίσω και κάτιο μέρος τού κεφαλιού.
[ρ.ΓΥΜ. < αρχ. *ινίον*, υποκ. τού *ΐς* -«δύναμη - μυϊκή ίνα». Βλ. κ. *ίνα].* **Ίνκα** (ο) {άκλ.· πληθ. Ίνκας} **1.** το μέλος ινδιάνικης φυλής τής Ν. Αμερικής, η οποία ίδρυσε αυτοκρατορία με λαμπρό πολιτισμό στο Γιερού και καταστράφηκε τον 16ο αι. από τους Ισπανούς 2. ο βασιλιάς τής παραπάνω αυτοκρατορίας.
[ΕΤΥΜ. < Inca. ονομασία τής φυλής στη γλώσσα Κετσούα, αβεβ. σημ., ίσως σημαίνει απλο>ς «βασιλιάς». Η λ. Quctchua, με την οποία οι ισπανόφωνοι κάτοικοι τής Λατινικής Αμερικής αποκαλούν τη φυλή. σημαίνει "θερμή κοιλάδα». Οι ίδιοι αποκαλούσαν τη χώρα τους Tawaminsuyu «αυτοκρατορία των τεσσάρων περιοχο)ν»].
IN.ΚΑ. (το) Ινστιτούτο Καταναλωτών.
ΐνκόγκνιτο επίρρ. **1.** (για επίσημο ή διάσημο πρόσωπο) ιδιωτικά, χωρίς να ακολουθείται το επίσημο πρωτόκολλο: *ο Γάλλος πρόεδρος βρίσκεται - στη χώρα μας επισκεπτόμενος Έλληνες φίλους του* ΣΥΝ. ανεπίσημα 2. (για γνωστό, διάσημο πρόσωπο) μυστικά από τους δημοσιογράφους και τα μέσα ενημέρωσης, χωρίς να γίνεται γνωστή η ταυτότητα (κάποιου): *ταξιδεύω* ~ **3.** ***ινκόγκνίτο*** (το) η μυστικότητα ως προς τις μετακινήσεις επίσημου ή διάσημου προσώπου: *στις συναντήσεις αυτές ίσχυσε αυστηρό* ~.
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. incognito < λατ. incognitus «άγνωστος»], **in concreto** λατ. (προφέρεται *ιν κονκρέτο)* ελλην. *συγκεκριμένα-* όχι αφηρημένα ή θεωρητικά ΑΝΤ. in abstracto, **in loco** λατ. (προφέρεται *ιν λόκο)* ελλην. *κατά χώραν, στον τόπο* (σημείο)· σε συγκεκριμένο σημείο: *οι εκφράσεις τέθηκαν στην αλφαβητική τους σειρά.*
in medias res λατ. (προφέρεται *ινμέντιας ρες)* **1.** (κυριολ.) στο μέσο τής υπόθεσης ή τής πλοκής: *η διήγηση στα ομηρικά έπη αρχίζει* - α\ύ. ab ονο 2. (κατ' επέκτ.) στα ίδια τα πράγματα, στην καρδιά των πραγμάτων: *δεν Οα μιλήσω με γενικότητες■ θα προχωρήσω αμέσως* ~ ΛΝΤ. ab ονο.
ινολίπωμα (το) (ινολιπώμ-ατος | -ατα. -άτων} ιλτρ. καλοήθης όγκος από ινώδη και λιπώδη ιστό.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fibrolipoma (νόθο σύνθ.)]. **ινομύωμα** (το) 118701 {ινομυώμ-ατος | -ατα, -άτων} ιατρ. καλοήθης όγκος πυο αποτελείται από ινώδη και μυϊκό ιστό: ~ *τής μήτρας.*
[ει ΥΜ. < *ίνα* + *-μύωμα* < *μυς.* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fibromyoma (νόθο σύνθ.)|.
-ινός κ. **-ίνος** κ. **-ινος** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων και ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. ιδιότητα: *ανθρωπ-ινός. γαϊ- δουρ-ινός, αληθ-ινός* 2. ύλη: *δερμάτ-ινος. πέτρ-ινος. χάρτ-ινος. χάλκινος* **3.** χρόνο: *απογευματ-ινός, χειμερ-ινός, αλ/^οτ-ινός* **4.** καταγωγή: *Πατρ-ινός, Λλγερ-ινός.*
[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την παρουσία τού Ι.Κ. επιθήματος **-ηο-* σε λ. με τελικό θεματικό φωνήεν *-ι-* (λ.χ. *ίρις ΐρινος).* από όπου επεκτάθηκε σε επίθ. πυο δήλωναν ύλη (π.χ. *ξύλ-ινος. άδαμάντ-ινος)* και. με καταβιβασμό τού τόνου. σε ποικίλων σημασκόν επίθ. (λ.χ. *περυσ-ινός. άληθ-ινός. θα* λασσ-ινός*), καθώς και σε πατριδιονυμικά (λ.χ. *Πατρ-ινός. Ισραηλ- ινός)*\.
ινοσάρκωμα (το) 11895J {ινυσαρκο)μ-ατυς | -ατα.-άτων} ιατρ. κακοήθης όγκος από ινο>δη ιστό.
|Γ ":ιύμ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. fibrosarcoma (νόθο σύνθ.)1. **in perpetuum** λατ. (προφέρεται *ιν περπέτουυμ)* ελλην. *εις το διηνεκές·* για πάντα.
I.N.Σ. (το) Ινστιτούτυ Νεοελληνικών Σπουδών.

ινσουλίνη (η) {ινσουλινών} παγκρεατική ορμόνη που μειώνει την ποσότητα γλυκόζης στυ αίμα· διάλυμά της χρησιμυποιείται κατά τού σακχαρώδους διαβήτη·, *ενέσεις ινσουλίνης.*
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. insulin < λατ. insula ««νησί», ονομασία που οφείλεται στο γεγονός ότι η ορμόνη εκκρίνεται από τα κύτταρα β' των νησίδων τού παγκρέατος|. **ΙΝΣΤΙΤΟΎΤΟ** (το) **1.** το ίδρυμα που αναπτύσσει δραστηριότητα (λ.χ. με εκδηλώσεις, εκδόσεις) για την προώθηση μορωτικών και επιστημονικών σκοπών (επιστημονική έρευνα, διάδοση εθνικού πολιτισμού κ.λπ.): *Γερμανικό Αρχαιολογικό* ~ jj ~ *Παστέρ 2.* (ειδικότ.) ίδρυμα για την προώθηση τού πολιτισμού και τής γλώσσας διαφόρων χωρών, πυυ λειτουργεί σε ξένες χώρες και εξαρτάται από την κυβέρνηση τής χώρας προέλευσης: *το Γαλλικό* ~ [[*το - Γκαίτε* 3. (α) ιδιωτικό εκπαιδευτήριο ξένων γλωσσών: - *Αγγλικής* συν. φρυντιστήριο (β) ιδιωτικός ή κρατικός εκπαιδευτικός οργανισμός επαγγελματικής κατάρτισης (Ι.Ε.Κ. ή Ι.Ι.Ε.Κ.) 4. εμπορική επιχείρηση, που λειτουργεί ως εργαστήριο εφαρμογής μεθόδων και τεχνικών καλλωπισμού και φροντίδας τυύ ανθρώπινου σώματος, πρυσφέροντας επί πληρωμή ανάλογες υπηρεσίες στους πελάτες του: ~ *ομορφιάς / αδυνατίσματος / καλλονής / αισθητικής* (βλ. λ. *αισθητική).*
[ΕΤΥΜ. Μεταοορά τυύ νεολατ. institutum < λατ. instituo «καθιστώ, ιδρύω»!.

ινστιτούτο ή ι(ν)στιντούτο; Συχνά η λ. **ινστιτούτο** εκφέρεται λανθασμένα ως *ιστιντούτο* ή *ινστιντούτο!* Πρόκειται για ξένη λ., που από το λατ. in-stitutum. μετοχή τού in-stituo. πέρασε σε διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες, μεταξύ των οποίων και στην Κλληνική (πβ. αγγλ. institute, γαλλ. institui). Η λ. σημαίνει κάτι πυυ ιδρύω, εγκαθιστώ. θέτω, ήτοι «ίδρυμα», αλλά και «θεσμό». Στην Ηλλάδα χρη- σιμυποιήθηκε σε διάφορες χρήσεις: στα **ινστιτούτο** διδασκαλίας (τής Αγγλικής και άλλων) ξένων γλωσσών (μέχρι πυο επίσημα μετονομάστηκαν σε **φροντιστήρια),** στα **ινστιτούτα έρευνας** με πανεπιστημιακή στήριξη, καθώς και στα κρατικά ή ιδιωτικά **Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης** (Ι.Κ.Κ. / Ι.Ι.Ε.Κ). Κπίσης η λ. χρησιμοποιήθηκε και στα λεγόμενα **ινστιτούτα καλλονής / αισθητικής,** που φροντίζουν για την αισθητική εμφάνιση γυναικών, τελευταία και ανδρών.

ινστρούχτορας (ο) [ινστρουχτόρων] (σε κομουνιστική οργάνωση ή κόμμα) πρόσωπο που δίνει πολιτική κατεύθυνση σύμφωνα με συγκεκριμένη ιδεολογία, πυυ καθοδηγεί ιδεολογικά ΙΥΝ. καθοδηγητής. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ρωσ. instructor < γαλλ. instructcur < instruirc «εκπαιδεύω, καθοδηγώ»|.
ΙΝΤΕΛΕΚΤΟΥΑΛΙΣΜΌΣ (ο) η νοησιαρχία (βλ.λ.)
|ΚΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Intellektualismus < λατ. imclicctus «νόηση, διάνυια» < intclligo «κατανοώ, μαθαίνω»). **ΙΝΤΕΛΙΓΚΈΝΤΣΙΑ** (η) {χωρ. πληθ.} ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. το σύνολο των διανοουμένων. κυρ. όσων ενεργοποιούνται στους χώρους τής φιλοσοφίας, τής πολιτικής και τής τέχνης· οι διανοούμενοι ως ιδιαίτερη ομάδα: *εθνική / κομματική* ~ ΣΥΝ. διανόηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κουλτουριάρης.*
[ΕΤΥΜ. < ρωσ. intclligcntsija < λατ. intelligcntia «νόηση, γνώση, επι- (στήμη»|.
ίντεξ (ο/το) [άκλ.Ι 1.υ αλφαβητικός κατάλογος όρων ή ονομάτων που εμπεριέχονται στο κείμενο ενός βιβλίου, ο οποίος συνήθως βρίσκεται στο τέλος τού βιβλίου ή εκδίδεται ως χωριστός τόμος: ~ *ομηρικών λέξεων* · *2.* θρμςκ. κατάλογος βιβλίων απαγορευμένων για τους πιστούς (λατ. index librorum prohibitorum), που είχε καταρτίσει η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και υ υποίος ήταν σε ισχύ μέχρι το Ι966.
[Ι-ΤΥΜ. < μεσν. *ΐνδιξ / ΐνδηξ / ΐντεξ* < λατ. index «ενδείκτης. πίνακας»],
ΙΝΤΕΡΒΙΟΎ κ. **ΙΝΤΕΡΒΙΟΎ** (η/το) [1895] {άκλ.} η συνέντευξη.
(ΕΓΥΜ. < αγγλ. interview < γαλλ. enirevue. μτχ. τού γαλλ. s'cntrevoir «συναντώ - κοιτάζω» < entre «μεταξύ» + voir «βλέπω»].

ιντερβιού - συνέντευξη. JI ξένη λ. **ιντερβιού.** που σήμερα αποδίδεται στα Ελληνικά ως **συνέντευξη** (συνάντηση προσωπικής γνωριμίας και αξιολόγησης για την επιλογή προσώπων), χρησιμο- ποιήθηκε στις ελληνικές εφημερίδες ήδη στα τέλη τού 19ου αιώνα (1895). Μάλιστα ο λεξικογράφος Στ. Κουμανούδης *(Συναγωγή νέων λέξεων...)* καταγράφει τύπους **ιντερβιού** (τα), αλλά και **«ίντερβιουάρω** *τινά άνθρωπον>»* (!). **«ιντερβιουαριζόμενος»** (!) και **«ίντερβιουαρισθείς»** (!). παρατηρώντας *«πάντα ταΰτα τά ξένα κακά πράγματα και όνόματα. είσφθαρέντα είς τήν έφημεριδο- γραφίαν ημών /.../ έγράφησαν και γράφονται υπό πολλών "Οθεν εγώ τά ανέγραψα εδώ έπιτόμ<ος είς έν άρθρον μόνον, έκφαίνων ούτω καν τήν άποδοκιμασίαν μου, τά δέ* **άϊλάϊφ** *καί τούς* **ντιστεγκέδες** *καί τούς* **νταντίδες** *και τάς* **ζιουρφίς** *καί τήν* **κοκόταν** *καί τό* **φλιρτράρω** *καί τό* **ράουτ** *κ.τ.λ. κ.τ.λ. δέν 'πήγε τό χέρι μου νά τά καταχώριση είς τά οικεία στοιχεία τής Συναγωγής ταύτης. έπειδή έπνιγομην πλέον έκ δυσανασχετήσεως!».*

ΙΝΤΈΡΕΣΟ (το) το συμφέρον ΣΥΝ. νιτερέσο, διάφορο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδιαφέρω.*
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. inleresso (πεπαλαιωμένο σήμερα) < p. interessare «ενδιαφέρω» < λατ. interesse|.
ΐντερλίνγκουα (η) {άκλ.} τεχνητή διεθνής γλώσσα, η οποία βασίστηκε κατά μεγάλο μέρος σε στοιχεία τής Λατινικής, που υπάρχουν σε κυρίαρχες ευρωπαϊκές γλώσσες.
|ΕΤΥΜ. < νεολατ. inieriingua < λατ. inter- «μεταξύ» + lingua «γλώσσα»].
ΙΝΤΕΡΛΟΎΔΙΟ (το) **1.** παλαιότερο θεατρικό είδος με ηθικοθρησκευτικό

περιεχόμενο 2. ΜΟΥΣ. το μουσικό κομμάτι που παρεμβάλλεται μεταξύ δύο σκηνιόν θεατρικού έργου ή μεταξύ των μερο')ν μεγαλύτερης σύνθεσης (όπερας).
Ιετυμ. < ιταλ. intcrludio < λατ. inter- «μεταξύ» + ludus «παιγνίδι»), **ΙΝΤΕΡΜΈΤΖΟ** (το) **1.** τυ μικρό και αυτοτελές επεισόδιο ή χορόδραμα, που παρεμβάλλεται ανάμεσα στις πράξεις δράματος 2. ΜΟΥΣ. (α) ενδιάμεσο μουσικό κομμάτι ανάμεσα σε δύο μέρη μουσικής σύνθεσης (β) μικρή ανεξάρτητη μουσική σύνθεση. Ηπίσης **ΙΝΤΕΡΜΈΔΙΟ.**
IL'ΤΥΜ. < ιταλ. intermezzo / intermedio < λατ. intermedius «ενδιάμεσος» < inter- «μεταξύ» τ medius «μέσος»).
Ίντερνετ κ. **Ίντερνετ** (το))άκλ.} τυ Διαδίκτυο (βλ.λ.): *συνδέομαι με το -* || *σερφάρω στο ~.* - **ΙΝΤΕΡΝΕΤΙΚΌΣ,** -ή. -ό.
|ϋΤΥΜ. < αγγλ. Internet < λατ. inter- «μεταξύ» + αγγλ. net «δίκτυο»], **ΙΝΤΕΡΝΟΎΝΤΣΙΟΣ** (υ) ο διπλωματικός αντιπρόσωπος ή απεσταλμένος τού Πάπα.
(ΕΤΥΜ. < ιταλ. internunzio < λατ. internuntius < inicr- + nuntius «αγγελιαφόρος»].
Ίντερπόλ (η) {άκλ.] η Διεθνής Οργάνωση Εγκληματολογικής Αστυνομίας, πυυ έχει ως σκοπό την συντονισμό των αστυνομικών αρχών των διαφόρων κρατών.
|ΓΤΥΜ. < διεθν. Interpol, κατά συγκοπή των αγγλ. λ. Inter- national Police - Διεθνής Αστυνομία»], **ΙΝΤΕΡΣΊΤΙ** (τυ) {άκλ.} διαστικό (βλ.λ.) μέσο μεταφοράς (κυρ. τρένυ).
ΙΚΤΥΜ. < (χγγλ. Intercity |. **ίντερφερονη** (η) {χωρ. πληθ.} βιολ. διαλυτή πρωτεΐνη πυυ παράγεται από κύτταρο, τυ οποίο έχει προσβληθεί από ιό. για να εμπυδίσει την αναπαραγωγή του και να ενισχύσει την άμυνα *τού* κυττάρου.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. interferon < interfcrer < αγγλ. interfere «παρεμβαίνω», λόγω τύ ρόλου τής πρωτεΐνης αυτής να. εμποδίζει τον πολλαπλασιασμό ιών μέσα στα κύτταρα|. **ΙΝΤΕΤΕΡΜΙΝΙΣΜΌΣ** (ο) φίλος. **1.** η θεωρία πυυ υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος έχει απόλυτα ελεύθερη βούληση, ανεξάρτητη από εξωτερικά προσδιυριστικά αίτια (αυτεξυύσιο) αντ. ντετερμινισμός 2. άρνηση τύ ντετερμινισμύ. σύμφωνα με τον οποίο τα ίδια αίτια οδηγούν στα ίδια αποτελέσματα.
[πτυμ. Μεταφορά τού γερμ. Indcterminismus. Βλ. κ. *ντετερμινισμός].*
ΙΝΤΙΒΙΝΤΟΥΑΛΙΣΜΌΣ <ο) ο ατομικισμός (βλ.λ.).
Ιετυμ. Μεταφορά τύ γαλλ. individualisme < individu «άτομο» < λατ. individuus «αδιαίρετος» < in- στερητ. + divido «διαιρώ»], **ΊΝΤΙΦΆΝΤΑ** (η) {χωρ. πληθ.} ιυλπ. το αντιστασιακό κίνημα των Παλαιστινίων στα κατεχόμενα από το Ισραήλ εδάφη τής Δ. Όχθης τού Ιορδάνη και τής Λο)ρίδας τής Γάζας, που Ξεκίνησε τον Δεκέμβριο τύ 1987.
ΙΕΤΥΜ. < αραβ. intifada «ρίγος, τρεμούλα» < nafada «ταράζω, σείω»}, **ΊΝΤΡΙΓΚΑ** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η πλεκτάνη που εξυφαίνεται μυστικά εις βάρος (κάποιυυ): ο? - *τής αυ/.ής* || *πολιτικές ~* || *η σηρά περιγράφει τα πάθη και τις ~ μεταξύ των με/γου μιας ισχυρής οικογένειας* συν. δολυπλυκία, μηχανυρραφία, ραδιουργία. — **ΙΝΤΡΙΓΚΆΡΩ** ρ. [ΗΤΥΜ. < ισπ. intriga < λατ. intricare «περιπλέκω» < in- + tricare «μηχανορραφώ»].
Ϊντρΐγκαδόρος (υ) πρόσωπο που επιδίδεται σε ραδιουργίες, σε μηχανορραφίες.
^ Ιετυμ. < *ίντριγκα* + *-δόρυς* (βλ.λ.)|.
ίντσα (η) {ιντσών} η αγγλική μονάδα μετρήσεως τού μήκους, που είναι ίση με 2.54 εκατοστά τού μέτρου: *τη?^εόραση 14 ιντσών* (πυυ η υθόνη της έχει διαγιύνιο 14 ~).
ΙΚΤΥΜ. < αγγλ. inch < αρχ. αγγλ. ynce < λατ. uncia «υυγκιά»|. **ΙΝΦΆΝΤΗΣ** (ο), **ΙΝΦΆΝΤΑ** (η) τίτλος κσ.θενός από τυυς γυιους (εκτός από τον πρωτότοκυ) και των θυγατέρων αντίστοιχα τύ μονάρχη τής Ισπανίας ή τής Πορτογαλίας.
Ιετυμ. Μεταφορά τού ισπ. infante < λατ. infans «παιδί», αρχική σημ. «ανίκανος να μιλήσει» (πβ. αρχ. *νήπιος).* < in- στερητ. + fans, μτχ. τύ ρ. fari «μιλώ»].
ΙΝΦΛΟΥΈΝΤΣΑ (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. εξαιρετικά μεταδοτική ιογενής νόσος (ίωση), η οποία εκδηλώνεται ξαφνικά, χαρακτηρίζεται από εξάντληση, οξείς πόνους και φλεγμυνή τής βλεννυγόνυυ και άλλων αναπνευστικών οδών η ισπανική γρίπη.
[ΠΤΥΜ. < ιταλ. influenza «μετάδοση - επίδραση» < λατ. in-fluentia < influere «εισρέω» < in- + fluo «ρέω». Μ λ. οοειλεται στη μεσν. πεποίθηση ότι οι επιδημίες ανάγονται στην επίδραση των άστρων).
Ινώ (η) {-ώς κ. -ούς} **1.** μυθολ. κόρη τού Κάδμου, που μεταμυρφώθηκε σε θαλάσσια θεότητα με το όνομα Λευκοθέα 2. γυναικείο όνομα. Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν., που πιθ. συνδ. με το ελλειπτικό αρχ. *ΐς* «ισχύς» (βλ. λ. *ίνα).* τυ οποίο στην οργανική πτώση *ίφΐ* απαντά και στο κύρ. όν. *Ίφι-γένεια*\.
ινώδης, -ης, -ες [αρχ.] {ινο)δ-ους | -εις (υυδ. -η), -ών} **1.** αυτός που απυτελείται από ίνες: - *ιστός*■ φρ. ιατρ. *ινώδης δυσπλασία* η διαταραχή τής σωματικής ανάπτυξης, πυυ αρχίζει από την παιδική ηλικία και συνίσταται στον σχηματισμό κύστεων και στην ανάπτυξη ινώδους ιστού στα μακρά οστά και στη λεκάνη 2. *ινώδες* (το) το τελικό προϊόν πήξεως τού αίματος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*
Ϊνωδογόνο (το) βιολ. διαλυτή πρωτεΐνη, η υποία μετατρέπεται σε ινι- κή πρωτεΐνη, για να σχηματίσει έναν θρόμβο αίματος και η υποία. όταν εμφανίζεται σε υψηλά πυσυστά στο αίμα, δημιουργεί κίνδυνο για καρδιακή προσβολή.
|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fibrinogene (νόθο σύνθ.)]. **ίνωμα** (το) |1865| Ινώμ-ατος | -ατα, -άτων} ιατρ. καλοήθης όγκος τού συνδετικύυ ιστού.
[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fibronie (νόθυ σύνθ.)). **ινωμάτωση** (η) j-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΙ'Ρ. η παθολογική κατάσταση α.ναπτύξεως ινωμάτων σε διάφορα μέρη τού σώματος.
(εί ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fibromatose (νόθο σύνΟ.)[. **ίνωση** (η) [18391 {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΤΡ. υπερπλασία ινώδυυς συνδετικύυ ιστύυ: *κυστική - παγκρέατος.*
[ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. όάνειυ από γαλλ. fibrose (cystique)].
Ι.Ξ.Γ.Φ. (το) Ινστιτούτο Ξένων Γλωσσών και Φιλολογιοίν. **ιξός** (ο) **1.** τυ παρασιτικό φυτό γκ*ι (βλ.λ.) **2.** η κυλλοίδης ουσία πυυ παράγεται κυρ. από το παραπάνω φυτό και με την υπυία επαλείφο- νται τα κλαδιά (ξόβεργες) που χρησιμοποιούνται για την παγίδευση πουλιών. σχολ i ο λ. *ξό'βεργα.*
[L · ι Υ Μ. αρχ., αβεβ. ετύμου, συνδέεται με το συνώνυμο λατ. viscum. Αν οι δύο λ. είναι Ι.Η. καταγωγής, θα μπορούσε να θεωρηθεί πιθ. η συγγένεια με αρχ. γερμ. wihscla «βύσσινο» και ρωσ. visnja «κεράσι»], **ιξώδης,** -ης. -ες [αρχ.Ι {ιξώδ-ους | -εις (υυδ. -η), -ών} **1.** αυτός που είναι κολλώδης σαν τον ιξό **2.** χημ. **/ξώδες** (τυ) η αντίσταση πυυ αναπτύσσεται στη μάζα των υγρών κατά τη μεταφορά τους 3. /.ΩΟΛ. *ιξώ- δης* (ο) τσιμπούρι πυυ παρασιτεί σε διάφορα θηλαστικά (κυρ. σκύλους). σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
-ιό επίθημα ► -ειό
I.O.B.E. (το) Ινστιτούτο Οικονομικοί και Βιομηχανικών Ερευνών, **ιοβόλος,** -υς, -ο (λόγ.) αυτός που παράγει και εκχέει δηλητήριο: *~ ζώο! αδένας* ΣΥΝ. (για ζώα) δηλητηριώδης, φαρμακερός · ΦΡ. *ιοβόλος όφις* ως χαρακτηρισμός για άνθρωπο που χαρακτηρίζεται από μο- χθηρία και κακία: *τον εμπιστεύτηκε, αλλά τελικά αποδείχτηκε ~.* ΙΕΤΥΜ.αρχ.< *ιός* «δηλητήριο» (βλ.λ.) + *-βόλος* < *βά/.λω.* πβ. *βολή, πυ- ρο-βόλο*].
ιογενής, -ής, -ές {ιογεν-υύς {-εϊς (ουδ. -ή)| *ιλτι*> *αυτός* που προκαλεί- ται από ιό: *~ νόσος / λοίμωξη.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*
[ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού γαλλ. viral).
Ιόλη (η) **1.** μυθολ. κόρη τυύ βασιλιά τής Οιχαλίας Ευρύτου, ερωμένη τού Ηρακλή 2. γυναικείο όνομα.
Ι ΕΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *ΐον* «μενεξές» (βλ.λ.). με όμοιο μυρφολ. σχηματισμό προς το υμόρρ. λατ. viola |. **ιολογία** (η) ΙΑΤΡ. ο επιστημονικός κλάδος πυυ έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των ιών. — **ιολογικός,** *ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. virology (νόθο σύνθ.)1. **ιόν** (τυ) {ιόντ-ος | -α, -ων} ΦΥΣ.-ΧΗΜ. άτυμυ ή μόριο φορτισμένο θετικά (κατιόν) ή αρνητικά (ανιόν) λόγω τής απώλειας ή πρόσκτησης ενός ή περισσότερων ηλεκτρονίων.
[ΙΠΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. ion < αρχ. *ιόν.* ουδ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *είμι* «πηγαίνω», που χρησιμυπυιήθηκε ως μέλλ. τού ρ. *έρχομαι].* **ίον** (το) (αρχαιυπρ.) ο μενεξές (βλ.λ.).
)I ::I ΥΜ. αρχ. < *Γίνον.* αγν. ετύμου, δάνειο μεσογειακής προελ.. όπως και το συνώνυμο λατ. viola [.
Ιόνια Νησιά (τα) τα Επτάνησα. Ηπίσης (λόγ.) **Ιόνιοι Νήσοι** (οι) {1ο- νίων Νήσων}.
[ΕΤΥΜ. Από τις φρ. *Ίόνιον πέ? '.αγος* (μτγν.) και *Ίόνιος θάλασσα / πόντος* (αρχ.). ϊϊφρ. πρωτοαπαντά σε επίσημο έγγραφο Ρώσου ναυάρ- χυυ το 1799 ως *Ίονικαι Νήσοι*\.
ιονίζω ρ. -* ιυντίζω
ιονικός[1], -ή. -ό 11797] αυτός που σχετίζεται με το Ιόνιο Πέλαγος ή με τα ιόνια Νησιά: *~ Ακαδημία / Τράπεζα* ΣΥΝ. ιόνιος, επτανησιακός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

ιωνικός - ιονικός, ιώνιος - ιόνιος. Τυ επίθ. **ιωνικός** αναφέρεται στους *Ίωνες* και στην *Ιωνία* και γράφεται με *-ω-*. Το επίθ. **ιονικός** (και **ιόνιος)** αναφέρεται στα *Ιόνια Νησιά*, στυ *Ιόνιο Πέλαγος* (πβ. *Ιονική Τράπεζα)* και γράφεται με *-ο-*. Από το **Ίωνες - Ίων,** *Ίωνος* σχηματίστηκαν τα **ιών-ιος** και **ιων-ικός** (τυ ίδιο το *Ίωνι Ίωνες* προέρχεται από πληρέστερο τ. *Ίάων/ Ίάονες<* αρχικός τ. **ΊάΓονες).* Ο ήδη αρχαίος τ. **ιόνιος** είτε είναι προϊόν βραχύτερου τύπου ***Ίον-ες** (αντί *Ίάονες).* από όπου το **ιόν-ιος.** είτε σχηματίστηκε αναλογικά προς το **χθόνιος** (όπως πιθ. και *Ίάς - Ίωνες* κατά το *Ελλάς - Έλληνες)* είτε συνδέεται απευθείας με το όνομα τής *Ιούς.* η οποία, κατά τη μυθολυγία. διέσχισε το Ιόνιο Πέλαγος, πυυ πήρε το όνυμά της–

ιονικός[2],-ή.-ό -*ιοντικός
Ιόνιο (Πέλαγος) (το) [μτγν.| {ιονίου (Πελάγους)ί το τμήμα τής Κ. Μεσογείου μεταξύ τής Ιταλίας, τής Αλβανίας και τής Ελλάδας. **Ιόνιος,** -ος (καθημ. Ιόνια). -ο αυτός που σχετίζεται με το Ιόνιο Πέλαγος ή τα Ιόνια Νησιά: - *Ακαδημία / Πανεπιστήμιο / Σχολή* ΣΥΝ. ιονι- κός, επτανησιακός. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ιονικός.*
[εί ΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Χύμφωνα με αρχ. μύθο, το Ιόνιο Πέλαγος έλαβε τυ όνομα αυτό από την *Ίο),* θυγατέρα τού Ινάχου, η οποία το διέσχισε κολυμπώντας (πβ. Λισχύλ. *Προμ. Δεσμ.* 840: *πόντιος μυκός... Ίόνιος κεκλήσεται. τής σής πορείας μνήμα).* Τυ όνομα *Ίώ* είναι αγν. ετύμυυ|. **ιονιστής** (υ) » ιυντιστής **ιονόσφαιρα** (η) ► ιοντόσφαιρα
ίοντίζω κ. (εσφαλμ.) **ιονίζω** ρ. μετβ. {ιόντισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} ΦΥΣ.-ΧΗΜ. 1. προκαλώ ιοντισμό 2. *ιοντίζουσα ακτινοβολία* η ακτινοβολία που μπορεί να προκαλέσει ιοντισμό σε μόρια ή άτομα τυύ μέσου από το οποίο διέρχεται. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *όζον.* **ΙΟΝΤΙΚΌΣ,** -ή. -ό κ. (εσφαλμ.) **ΙΟΝΙΚΌΣ** αυτός που σχετίζεται με ιόντα (βλ. λ. *ιόν): ~ ένωση / δεσμός.* **ΙΟΝΤΙΣΜΌΣ** κ. (εσφαλμ.) **ΙΟΝΙΣΜΌΣ** (ο) ΦΥΣ.-ΧΗΜ. η διαδικασία κατά την οποία ηλεκτρικώς ουδέτερα σωματίδια μετατρέπονται σε ηλε- κτρικώς φορτισμένα σωματίδια, δηλ. σε ιόντα, είτε με προσθήκη είτε με απόσπαση ηλεκτρονίων από αυτά.

|ΕΓυμ_. Κλληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. ionisation. Οι χ. με α' συνθ. ιο- *ντ(ο)-* είναι οι ορθοί στην Ελληνική, καθώς σχηματίζονται με βάση το θέμα τής γεν. *ιόντ-ος* (πβ. κ. *ον. όντος* > *οντο-/.ογία. όχι *ονο-λογία).* Οι τ. με α' συνθ. *ιον(ο)-.* ωστόσο, συμφωνούν με τα σχήματα συνθέ- σεως τής Αγγλικής και Γαλλικής (λ.χ. γαλλ. iono-sphere)).

ιοντιστής κ. (εσφαλμ.) **ιονιστής** (ο) ΤΕΧΝΟΛ. συσκευή ιοντισμού. ΙΕΤΥΜ. Από̱δ. τού ελληνογενούς αγγλ. ionizer).

ιοντοθεραπεία κ. (εσφαλμ.) **ιονοθεραπεία** (η) {ιοντοθεραπειών} ΙΑΤΡ. η χρήση τὺ ιοντισμού ως θεραπευτικής μεθόδου ΣΥΝ. ιοντοφό- ρηση.

[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. iontherapy|.

ιοντόσφαιρα κ. (εσφαλμ.) **ιονόσφαιρα** (η) {ιοντοσφαιρών} ΜΕΤΕΩρ. το ατμοσφαιρικό στρώμα σε ύψος πάνω από 60 χιλιόμετρα από την επιφάνεια τής Γης. που έχει υψηλή περιεκτικότητα σε ιόντα και σε ελεύθερα ηλεκτρόνια και ανακλά ηλεκτρομαγνητικές ακτινοβολίες, επιτρέποντας τη διάδοση ραδιοκυμάτων (πβ. λ. *ατμόσφαιρα).* ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *όζον.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ionosphere).

ίοντοφόρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **ΙΑΓΙ**». η εισαγωγή στο σώμα ιόντων διά μέσου τού σώματος με τη χρήση συνεχούς ηλεκτρικού ρεύματος (δηλ. μέσω μεταλλικού ηλεκτροδίου τοποθετημένου λ.χ. πάνω σε γάζα διαποτισμένη με υδατικό διάλυμα τὺ ιόντος). η οποία χρησιμοποιείται στη θεραπεία δερματικών παθήσεων, νευραλγιών. στηθάγχης κ.λπ.

[F.ΤΥΜ. < *ιόν, ιόντος* + *-φόρηση* < *φέρω.* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. iontophordsej.

Ιορδάνης (ο) **1.** ποταμός τής Μέσης Ανατολής, που πηγάζει από τη Συρία, διατρέχει τα σύνορα Ισραήλ - Ιορδανίας και εκβάλλει στη Νεκρά Θάλασσα· έχει μεγάλη θρησκευτική σημασία για τους χριστιανούς, αφού σε αυτόν βαπτίσθηκε υ Χριστός **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥ_Μ. μτγν. < εβρ. Yarden «εκροή» < p. yarad «κατεβαίνω». ΙΙ αραβ. ονομασία seriat cl-kebir σημαίνει «μεγάλη δεξαμενή». Η χρήση τής λ. ως κυρίου ονόματος είναι μεσν.).

Ιορδανία (η) (αραβ. Ai-Mamlakah al-Urduniyah a) ilachimiyah = Χα- σεμιτικό Βασίλειο τής Ιορδανίας) κράτος τής Μέσης Ανατολής με πρωτεύουσα το Αμμάν, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο Ιορδανίας. — **Ιορδανός** (ο). **Ιορδανή** (η), **ιορδανικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Εέν. όνομα, πβ. αγγλ. Jordan < αραβ. Urduniyah < εβρ. Yarden ««Ιορδάνης». Βλ. κ. *Ιορδάνης].*

ιός (ο) **1.** ιατρ. ο παθογόνος μικροοργανισμός που χαρακτηρίζεται από το μικρό του μέγεθος (είναι ορατός μόνο με ηλεκτρονικό μικροσκόπιο), την απλή βιοχημική του σύσταση, την ανάγκη του να αναπτύσσεται μέσα σε ζωντανό κύτταρο και να προκαλεί λοιμώδη νοσήματα: ~ *τής γρίπης / τού* ***A.I.D.S.*** || *κολλάω / αρπάζω έναν* ~ **2.** (συνεκδ.) η μεταδοτική ασθένεια: *κυκλοφορούσε ~ στην περιοχή* · 3. πληροφ. μικρό πρόγραμμα ή σύντομος κώδικας, ο οποίος εισάγεται σκοπίμως σε πρόγραμμα Η/Υ ή σύστημα, με την πρόθεση να προκαλέσει βλάβη στο λογισμικό, καταστρέφοντας αρχεία, προκαλώντας παύση τής λειτουργίας του κ.λπ.: *χρειάζεται τακτική ενημέρωση των υπολογιστών για* γ *ους καινούργιους* -■ ΦΡ. ***ιός τής χιλιετίας*** / **τού 2000** (αγγλ. millennium bug) (ορθότ. το *πρόβ/.ημα* τού έτους *2000)* το πρόβλημα που θα προκαλούσε η έλευση τού έτους 2000 στη λειτουργία ορισμένων ηλεκτρονικών υπολογιστών, οι οποίοι είχαν προγραμματιστεί να αναγνωρίζουν τα έτη με διψήφιο και όχι με τετραψήφιο αριθμό· έτσι, το έτος 2000, που θα εμφανιζόταν ως 00, θα το αναγνώριζαν ως έτος 1900 · **4.** (σπάν.) το δηλητήριο που εκλύουν ορισμένα ζώα. όταν δαγκώνουν ή κεντρίζουν 5. (μτφ.) οτιδήποτε δηλητηριάζει, επηρεάζει αρνητικά το πνεύμα ή την ψυχή: ο - *τής αμφισβήτησης.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. ««δηλητήριο». < I.E. *wiso- «δηλητήριο», πβ. λατ. virus «δηλητήριο φυτικός χυμός», σανσκρ. visa-, ουαλ. gwyar «αίμα» κ.ά. **Η** λ. αντικαταστάθηκε χάριν ευφημισμού από τη λ. *φάρ- μακον* (πβ. γαλλ. poison «δηλητήριο» < λατ. potio «ποτό, φάρμακο», αντί τού αναμενομένου virus «δηλητήριο»). Οι σημ. τής ιατρικής και τής πληροφορικής αποδίδουν το αγγλ. virus).

Ίος (η) **1.** νησί των Κυκλάδων Β. τής Θήρας **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. Επίσης (διαλεκτ.) **Νίος** (βλ.λ.). - (λόγ.) **Ιήτης** (ο), (λόγ.) **Ιήτιασα** (η), (λόγ.) **ιητικός,** -ή. -ύ.

[ετυμ. αρχ. τοπωνύμιο, για την ετυμολογία τού οποίου έχουν διατυπωθεί (στην αρχαιότητα) δύο απόψεις: (α) Κατά τον Πλίνιο, η λ. προέρχεται από τους Ίωνες, που αποίκισαν το νησί (β) Κατά τον Πλούταρχο, η ονομασία ανάγεται στο Γον «μενεξές». ΙΙ παλαιότερη ονομασία τού νησιού ήταν *Φοινίκη,* πράγμα που ίσως σημαίνει ότι οι Φοίνικες ήταν οι πρώτοι οικιστές του|.

-ιός, -ιά παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό πατριδωνυμικών ουσιαστικών ή επωνύμων: *Σαντοριν~ιός - Σαντοριν-ιά. Μυτιλην-ιός - Μυτιλην-ιά.*

[ετυμ. Παραγ. επίθημα τής Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από τυ αρχ. *-αῖος* (με καταβιβασμό τόνου και συνίζηση), λ.χ. αρχ. *Μυτιληναῖοι* > *Μυτιληνιοί.* Ορισμένες φορές το επίθημα αποτελεί απλή συνιζημένη εξέλιξη τὺ αρχ. -ιος (με καταβιβασμό τόνου), λ.χ. αρχ. *Μήλιοι* > *Μη- λιοί*\.

-ιος, -α, -ο παραγωγικό επίθημα ουσιαστικών και επιθέτων που δηλώνουν προέλευση ή καταγωγή: *ουράν-ιος, πρόσθ-ιος, βαβυλών-ιος, μετσόβ-ιος.*

ΙΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που ανάγεται στο

Ε. *-yo- και εμφανίζεται σε επίθετα παράγωγα ουσιαστικών και κυρίων ονομάτων (λ.χ. *Κόρινθος - Κορίνθιος. Όλυμπος - 'Ολύμπιος* και *κόσμος - κόσμιος. χρόνος χρόνιος, αιών* αιώνιος)!.

-ιος ή -ειος; κύρια ονόματα σε -/ios/. Για την ορθογραφία των ουσιαστικών και επιθέτων κυρίων ονομάτων σε -/ios/, ανθρωπο>νυ- μίων και τοπωνυμίων, είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε τα εξής: (α) Με **-ιος** γράφονται όλα τα βαπτιστικά ονόματα (ανθρωπωνύμια) και όλα τα επίθετα από τοπωνύμια που δηλώνουν καταγωγή, τύπο κ.λπ. Παραδείγματα: (i) **Ανθρωπωνύμια (βαπτιστικά).** *Αντώνιος. Γεώργιος, Δημήτριος. Ελευθέριος. Ευγένιος. Ευτύχιος. Ευστάθιος, Ευσέβιος* κ.τ.ό. (Εξαιρούνται και γράφονται με *-ειος* τα *Βασίλειος* και *Λαρείος)* (ii) **Τοπωνυμικά επίθετα:** *Κορίνθ-ιος (Κόρινθος), Ρόδιος (Ρόδος). Ολύμπ-ιος (Όλυμπος). Ζακύνθ-ιος (Ζάκυνθος), Λέσβ-ως (Λέσβος), Πάρ-ιος (Πάρος). Βερολίν-ιος (Βερολίνο). Λονδίν-ιος (Λονδίνο), Μετσόβ-ιος* (και όχι *Μετσόβ-ειος!) (Μέτσοβο)* κ.ο.κ. (β) Με **-ειος** γράφονται ανθρωπωνυμικά επίθετα, που γίνονται από ονόματα προσώπων. Παραδείγματα: *Ομήρ-ειος (Όμηρος). Πυθαγόρειος (Πυθαγόρας). Επικούρ-ειος (Επίκουρος). Ηράκ'λ-ειος (Ηρακλής), Λρ-ειος (Λρης), Αχίλλ-ειος (Αχιλλεύς). Σοφόκλ-ειος (Σοφοκλής). Αισχύλ-ειος (Αισχύλος)* κ.υ.κ. Με **-ι-** παραδίδονται τα *Απολλώνιος. Ποσειδώνιος, Πλουτώνιος.*

ιοστεφής, -ής. -ές 11895) {ιοστεφ-υύς [-είς (ουδ. -ή)) (αρχαιοπρ.) αυτός που είναι στεφανωμένος με μενεξέδες: - *άστυ* (η Αθήνα). σχόλιό λ. *-ης, -ης, -ες.* **ιουδαϊκός,** -ή, -ό)μτγν-J **1.** αυτός που σχετίζεται με τη θρησκεία και γενικότ. με τα ήθη και τον πολιτισμό των Εβραίων: ~ *νόμος / θρησκεία ι ημέρα* (που διαρκεί από τη δύση τού ηλίου μέχρι την επόμενη ανατολή) 2. αυτός που σχετίζεται με τους Εβραίους, κυρ. τής ελ- ληνυρρωμαϊκής επυχής: ο ~ *πόλεμος τού 66-70 μ.Χ.*

Ιουδαίος (ο), **Ιουδαία** (η) πιστός τής εβραϊκής θρησκείας, ο Ηβραί- ος (κυρ. στην ελληνυρρωμαϊκή εποχή)· ΦΡ. (μτφ.) *περιπλανώμενος Ιουδαίος* βλ. λ. *περιπλανώμαι.* ** σχολιο λ. *Εβραίος.*

Ιετυμ, < μτγν. *Ιουδαίος* < εβρ. Yehudhi < Yehudhii «Ιούδας». Βλ. λ. *Ιούδας.* Ομοίως και το λατ. Judaeus, από όπου και γαλλ. Juif, αγγλ. Jew, γερμ. Jude κ.τ.ό.).

ιουδαϊσμός (ο) [μτγν.Ι **1.** η θρησκεία των Κβραίων, πυυ χαρακτηρίζεται από την πίστη σε έναν μόνον Θεό και από μια θρησκευτική ζωή σύμφωνη προς τα ιερά τους βιβλία, τον Νόμο (**Το***ρά)* και τις παραδόσεις *(Ταλμούδ).* όπως αυτές έχουν καταγραφεί και ερμηνευθεί από τους θρησκευτικούς τους αρχηγούς: *ορθόδοξος / μεταρρυθμιστικός* ~ 2. οι πολιτισμικές, κοινωνικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις των Εβραίων: ο ~ *στάθηκε το σημείο αναφοράς των Εβραίων τής διασπο- ράς* **3.** το σύνολο των Κβραίων: ο - *κυνηγήϋηκε στη διάρκεια τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου.* — **ιουδαϊστής** (ο).

Ιούδας (ο) **1.** Π.Δ. γυιος τού Ιακώβ, ο γενάρχης μιας από τις δώδεκα φυλές τού Ισραήλ **2.** *ο ίσκαριο)της·* ένας από τους δώδεκα μαθητές τού Χριστού, υ οποίος, κατά την Κ.Λ., τον πρόδωσε για τριάκοντα αργύρια **3.** (μετωνυμ.) υ προδότης, ο καταδότης· φρ. *ΤΟ φιλί τού Ιούδα* υποκριτικό φιλί. γενικότ. φιλική χειρονομία, πίσω από την οποία κρύβονται εχθρικές διαθέσεις **4.** αδελφός τὺ Ιακώβου τού Αδελφόθεου και συγγραφέας επιστο/.ής που περιλαμβάνεται στην Κ.Δ.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Yehudha «αινύμενος. αντικείμενο αίνου».] **Ιουδήθ** (η) Ιάκλ.Ι ΙΙ.Δ. Ισραηλίτισσα, η οποία, για να σώσει την πατρίδα της από την πολιορκία των Ασσυριών, δολοφόνησε τον αρχηγό τους Ολοφέρνη.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Vhudllth «Ιουδαία». θηλ. τού Ychudha (βλ. λ. *Ιούδας)].*

Ιούλης (ο) -» Ιούλιος **Ιουλία**

(η) γυναικείο όνομα.

[F/1 υμ. μτγν. κύρ. όν.. θηλ. τού *Ιούλιος* (βλ.λ.)].

Ιουλιάνός (ο) *Φλάβιος Κλαύδιος·* αυτοκράτορας τού Βυζαντίου (361- 363). γνωστός για την προσπάθεια επανακαθιέρωσης τής ειδωλολατρίας, εξαιτίας τής οποίας χαρακτηρίστηκε από τους χριστιανούς «παραβάτης» ή «αποστάτης».

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < υστερολατ. όν. Julianus < λατ. Julius. Βλ. κ. *Ιούλιος).* **ιουλίανός,** -ή, -ό **1.** αυτός που συμβαίνει τον μήνα Ιούλιο **2.** ιστ. *Ιου- λιανά* (τα) (α) η δολοφονική απόπειρα κατά τού Γ.λευθερίου Βενιζέ- λου στο Παρίσι τον Ιούλιο τού 1920 και οι οχλοκρατικές αντιδράσεις εις βάρος επιφανών στελεχών των αντιβενιζελικών. πυυ ξέσπασαν κατόπιν στην Αθήνα (β) τα πολιτικά γεγονότα που συνδέονται με την ανατροπή τής κυβέρνησης τού Γεωργίου Παπανδρέου από τον τότε βασιλιά Κωνσταντίνο τον Ιούλιο τού 1965 και τις μαζικές κινητοποιήσεις διαμαρτυρίας των οπαδών τού Κέντρου και τής Αριστεράς (βλ. κ. λ. *αποστασία)* (γ) τα γεγονότα που συνδέονται με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και την πτο>ση τής δικτατορίας τον Ιούλιο τού 1974 · **3.** αυτός που σχετίζεται με τον Ιούλιο Καίσαρα και συνήθ. ει- δικότ. με την ημερολογιακή μεταρρύθμιση πυυ καθιέρωσε **4.** *ιουλια- νό / παλιό ημερολόγιο* τυ ημερολόγιο που καθιέρωσε ο Ιούλιος Καί- σαρας το 46 π.Χ., έχοντας ως βάση το ηλιακό αντί τού σεληνιακού έτους, τυ οποίο χωρίστηκε σε 12 μήνες ή 365 ημέρες {366 κάθε 4 χρόνια) και κάθε μήνας σε 30 ή 31 ημέρες -εκτός τού Φεβρουάριου, ο οποίος έχει 28 (29 κάθε 4 χρόνια) και το υπυίο χρησιμοποιείται στη λατρεία των ορθοδόξων λαών διυρθωμένυ κατά 13 ημέρες (λ.χ. Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Ελλάδα. Βουλγαρία, Ρουμανία. Αντιόχεια. Αλεξάνδρεια) ή αδιόρθωτο (Ιεροσόλυμα. Ρωσία. Σερβία. Αγ. Όρος) (πβ. κ. *γρηγοριανό ημερολόγιο, λ. γρηγορκκνός)* συν. παλαιό ημερολόγιο. σχολιο λ. *Απριλιανός.*

Ιούλιος ίο) {Ιουλίου) **1.** υ έβδομος μήνας τού έτους, ο δεύτερος τὺ καλοκαιριού (μαζί με τυν Ιούνιο και την Αύγουστο), ο οποίος έχει 31 ημέρες συν. (λαϊκ.) Αλωνάρης **2.** όνομα πολλών Ρο)μαίων με γνωστό

τερο τον Γάιο Ιούλιο Καίσαρα (101-44 π.Χ.) (βλ. λ. *Καίσαρ)* **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (λαϊκ·.) **Ιούλης** κ. **Γιούλης** (σημ. 1). ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας.* [F.ΤΥΜ. μτγν. < λατ. Julius, από το όνομα τού Ιουλίου Καίσαρα, προς τιμήν τού οποίου μετονομάστηκε σε Julius υ μήνας Quintilis («πέμπτος») τύ πρώιμου ρωμαϊκού ημερολογίου. Έκτοτε η λ. χρησιμυ- ποιήθηκε και ως κύρ. όν.].

Ιουλίττα (η) {-ας κ. -ης} **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < *Ίου/Λα.* θηλ. τύ *Ιούλιος* (βλ.λ.)]. **ίουλος** (υ) {ιούλ-ου | -ων, -ους] **1.** (λόγ.) οι πρώτες τρίχες από το γένι των εφήβων συν. χνούδι · 2. /.ωολ. σαρανταποδαρούσα με σώμα γκρίζο και κυλινδρικό, που ζει κάτω από πέτρες ή κούτσουρα, φέρει κεραίες αντί για μάτια και, όταν συλληφθεί, τυλίγεται ώστε να πάρει τη μορφή μπαλίτσας **3.** ΒΟΤ. ταξιανθία σε σχήμα βότρυυς.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *Γϊ-Εολ-νος* ή *Η-Ρολ-σος* (με αναδιπλασιασμό), που συνδ. με τη λ. ούλος «πυκνός» και με τυ ρ. *ειλέω* «στρέφω, τυλίγω» (για το οποίο βλ. λ. *αλυσίδα, ειλεός)*\.

Ιούνιος (ο) {Ιυυνίου] ο έκτυς μήνας τυύ έτους, ο πρώτος τού καλοκαιριού, ο οποίος έχει 30 ημέρες συν. (λαϊκ.) Θεριστής. Επίσης (λαϊκ.) **Ιούνης** κ. **Γιούνης.** « ιχολιο λ. *μήνας.*

Ιετυμ. μτγν. < λατ. Junius, μήνας τού ρωμαϊκού ημερολογίου αφιερωμένα στη θεά Ήρα, < Juno «Ήρα»], **ιουρασιος,** -α, -ο αυτός που σχετίζεται με τη γεωλογική περίοδο τού Μεσοζωικού Αιώνα, κατά τη διάρκεια τής οποίας γνώρισαν τη μεγαλύτερή τους ανάπτυξη και κυριαρχία σε ξηρά. θάλασσα και αέρα κάθε είδους γιγαντιαία ερπετά (δεινόσαυροι, ιχθυόσαυρυι. πτερό- σαυροι κ.λπ.;.

[γ.τυμ. Μεταφορά τού γαλλ. jurassiquc < Jura, ορυσειρά μεταξύ Ελβετίας και Γαλλίας (< κελτ. iuri «δασώδες όρος»)].

Ιουστίνη (η) γυναικείο όνυμα. Επίσης **Ιουστίνο.**

[ΠΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν.. θηλ. τού *Ιουστίνος* (βλ.λ.)]. **ιουστινιάνειος,** -α. -υ αυτός πυυ σχετίζεται με τον Ιουστινιανό Α. αυτοκράτορα τού Βυζαντίου (την περίοδο 527-565) και άγιο τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: ~ *κώδικας / νομοθεσία.*

ΙΕΤΥΜ μτγν. < λατ. Justinianus < justus «δίκαιος, νόμιμος»]. **Ιουστινιανός** (ο) όνομα δύο αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου, με γνωστότερο τον Ιουστινιανό Α' (τον Μέγα) (527-565). ο οποίος έκτισε τον ναό τής Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη, συνέβαλε στην εμπέδωση τής Ορθοδοξίας και άφησε σπουδαίο νομοθετικό έργο *(ιυυστι- νιάνειος νομοθεσία).*

[ετυμ. μτγν. < λατ. Justinianus / Justinus < επίθ. justus «δίκαιος, νόμιμος»).

Ιουστίνος (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας με γνωστότερο τον φιλόσοφο και απολογητή (2ος αι.) **2.** όνομα αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *Ιουστίνος* < λατ. Justinus < επίθ. justus «δίκαιος, νόμι- μος>*Ι·

ιοχρους, -ους, -ουν {χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει το χρώμα τού μενεξέ: ~ *βαφή* ιυν. μενεξεδής, μοβ, σκουρογάλαζος.

[ετυμ. < *ίον* + *-χρους* < αρχ. *χρώς* «χρώμα»], **ιππάριο** (το) [μτγν.] |ιππαρί-ου] -ων} **1.** (αρχαιοπρ.) το μικρό σε ηλικία ή μέγεθος άλογο ιυν. αλογάκι · 2. μικρή ατμοκίνητη αντλία, που χρησιμοποιείται για την τροφοδοσία λέβητα με νερό ή την παραγωγή πεπιεσμένου αέρα στις ατμάμαξες, που υποβοηθεί την κίνηση αντλίας.

Ίππαρχος (ο) {Ιππάρχου} όνομα ιστορικών προσώπων τής αρχαίας Ελλάδας, με σημαντικότερο τον 'ίππαρχο που έζησε στη Ρόδο (2ος αι. π.Χ.) και υπήρξε ο μεγαλύτερος αστρονόμος τής αρχαιότητας.

[ετυμ. < αρχ. *Ίπparχος* < *ϊππος* + *-αρχος* < *άρχω*\. **ίπparχος** (ο) {ιππάρχ-ου] -ων. -ους} (παλαιότ.) ο αρχηγός τύ Ιππικού.

[ετυμ. < αρχ. *Ιπparχος* < *ίππος* + *-αρχος* < *αρχω).* **ιππασία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τού να ιππεύει κανείς άλυγο **2.** το άθλημα κατά το οποίο ο ιππέας εκτελεί με το άλογό του διάφορες ασκήσεις και άλματα **3.** (γενικότ.) ο περίπατος ή η πορεία πάνω σε άλυγο: *κάνω* ~ ΣΥΝ. καβάλα.

[ετυμ. < αρχ. *ιππασία*< *ιππάζομαι* «οδηγώ ίππους, ιππεύω» < *ίππος*]. **ιππαστί** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** σαν ιππέας, με τον τρόπο που κάθεται ο ιππέας πάνω στο άλογο συν. καβάλα 2. (σε ερωτική στάση) με τη γυναίκα να κάθεται κάνω στον άνδρα. ιχολιο λ. -ί.

[εγυμ. < μτγν. *ιπpαστί* < αρχ. *Ιππάζομαι* «οδηγώ ίππυυς, ιππεύω» < *ίππος}.*

ιππέας (ο) {ιππ-είς. -έων}, **ιππεύτρια** (η) [Ι893] {ιππευτριών} **1**.(λόγ.) αναβάτης αλόγου ΣΥΝ. καβαλάρης **2.** στρατιώτης που ανήκει σε έφιππο στρατιωτικό σώμα αντ. πεζός **3.** ιιτ. ο τριακυσιομέδιμνος (βλ.λ.). [ετυμ. < αρχ. *ίππεύς* < *ϊππος*J. **ίππειος,** -α. -ο [αρχ.] (λογ.) αυτός πυυ ανήκει ή προέρχεται από ίππυ: ~ *ορός* (ο ορός πυυ λαμβάνεται από το αίμα τύ αλόγου) / *κρέας* ιυν. αλογήσιος.

ίππευτήριο (το) [1887] {ιππευτηρί-υυ | -ων} στεγασμένος χώρος, στυν οπυίο γίνονται μαθήματα ιππασίας, **ιππευτική** (η) [1833] {χωρ. πληθ.} η τέχνη τής ιππασίας, κατά την οποία επιχειρείται η μέγιστη αξιοποίηση των αντιληπτικών ικανοτήτων τού αλόγου με τη μικρότερη δυνατή παρέμβαση τού αναβάτη.

ιππευτικός, -ή. -ό.

ιππεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ-J Ιίππευσα} ♦ **1.** (μετβ.) ανεβαίνω σε άλογυ (ή άλλο ζώυ, λ.χ. μουλάρι, γάιδαρο) συν. καβαλικεύω, καβα- λάω ♦ (αμετβ.) **2.** κινούμαι έφιππος **3.** κάνω ιππασία: *ιπpεύει ωραία.*

ίππευση (η) [μτγν.].

ιππηλασία (η) Ιμτγν.] Ιιππηλασιών} (λόγ.) ο αγώνας δρόμυυ μεταξύ ιππέων ΣΥΝ. ιππυδρομία. **ιππηλάτης** (ο) {ιππηλατών] (λόγ.) ο επαγγελματίας που ιππεύει άλογο και τυ υδηγεί σε αγώνες δρόμυυ (στον ιππόδρομο) ΣΥΝ. ιππέας, τζόκεϊ.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *ιππηλάτης* < *ίππ(ο)-* + *-ελάτης(μα* έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *έλαύνω*\. **ιππήλατος,** -η, -υ (λόγ.) αυτός που τον σέρνει άλογο: ~ *άμαξα / όχημα.* ΙΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ιππήλατος* < *ϊππ(ο)-* + *-ελατός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *έλαύνω].*

Ιππίας (ο) **1.** αρχαίυς Αθηναίος, γυιος και διάδοχος τύ Πεισιστράτου στην τυραννίδα · μετά την εκδίωξή του από την Αθήνα κατέφυγε στην Περσία και έλαβε μέρος στην εκστρατεία των Περσών στον Μαραθώνα **2.** αρχαίυς 'Ελληνας σοφιστής (5υς αι. π.Χ.).

] ΕΓΥΜ. <; αρχ. *Ιππίας* < *ίππος* + παραγ. επίθημα *-ίας.* πβ. κ. *Κριτ-ίας, Αυσ-ίας, Γοργ-ίας*\. **ιππίδες** (οι) {ιππιδών} οικογένεια θηλαστικών που περιλαμβάνει τα άλογα, τα γαϊδούρια, τα μουλάρια, τις ζέβρες κ.ά.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. equidae < λατ. equus «ίππος»], **ιππική** (η) [αρχ.] η ιππασία και υι ιππικοί αγώνες, **ιππικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα άλογα ή με την ιππασία και τους ιππείς: ~ *αγώνας / ασκήσεις / τέχνη / όμι?^.ος / επιδείξεις* 2. *ιππικό* (το) τυ σώμα στρατού που αποτελείται από έφιππους άνδρες ΣΥΝ. (λαϊκ.) καβαλαρία.

ΙΠΠΟ- κ. **ιππό-** κ. **ίππ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: 1. με τυ άλογο: *ιππό-δρομος. ιππο-κόμος, ιπп-ή/.ατος*

με τον ίππο (στη μηχανυλογία): *ιππυ-δύναμη.*

[FΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. κ. Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ιππό-δρομος, ιππoκόμος).* που προέρχεται από το ουσ. *ίππος].*

Ιπποδάμεια (η) ΜΥΘΟΛ. κόρη τού βασιλιά τής Ηίσας Οινυμάου, σύζυγος τύ Πέλοπα. από τον οποίο απέκτησε έξι γυιους, μεταξύ των οποίων τον Ατρέα και τον Θυέστη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Ιπποδάμεια,* θηλ. τού *Ίππόδαμος* (βλ.λ.)]. **ιπποδάμειος,** -α, -ο |αρχ.] **1.** αυτός που θεωρείται έργο τού Ιπποδά- μου, πυυ αποδίδεται στυν Ιππόδαμο **2.** ΑΡΧΑΙΟΛ. αυτός πυυ φέρει πο- λεοδυμικά χαρακτηριστικά, τα οποία θεωρείται ότι εισήγαγε ο Ιππό- δαμος. π.χ. ορθογώνια τεμνόμενους δρόμους ή κατανομή τής πόλης σε ζώνες δραστηριοτήτων.

Ιππόδαμος (ο) {Ιπποδάμου} *(ο Μι/.ήσιος)* αρχαίος Έλληνας αρχιτέκτονας και πολευδόμυς (5ος αι. π.Χ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < επίθ. *ίππόδαμος* «δαμαστής αλόγων» < *ίππο-* + *δαμος*

θ. *δαμ-.* για τυ υποίο βλ. λ. *δαμάζω}.*

ιπποδρομία (η) [αρχ.] {ιπποδρομιών] ο αγώνας ταχύτητας μεταξύ εκπαιδευμένων αλόγων, τα οποία καθοδηγούνται από επαγγελματίες αναβάτες ΣΥΝ. (λόγ.) ιππηλασία, (καθημ.) κούρσα. -- **ιπποδρομια- κός,** -ή, -ό [μτγν.|.

(ππoδρόμιο (το) Ιαρχ-j {ιπποδρομί-ου | -ων) ο ειδικά διαμορφωμένος ανοικτός χώρος, που προορίζεται για τη διεξαγωγή αγώνων μεταξύ αλόγων ιυν. ιππόδρομος, πίστα, **ιππόδρομος** (ο) [αρχ.] {ιππυδρόμ-ου | -ων, -ους} **1.** ο ειδικά διαμορφωμένος ανοικτός χώρος (στίβος με χλυυτάπητα. χώμα ή άμμυ). που προορίζεται για τη διεξαγωγή αγώνοον με άλογα εκπαιδευμένα για ιπποδρομίες ΣΥΝ. ιπποδρόμιο **2.** (γενικότ.) το σύνολυ των εγκαταστάσεων (στάβλοι, στίβος, εξέδρες και θεωρεία για τυυς θεατές, περίβολοι, εκδοτήρια κ.λπ.) *•3.* (συνεκδ.) οι ιπποδρομίες και τα τυχερά παιχνίδια που σχετίζονται με αυτές: *τυ πάθος του για τον ~ του κατέστρεψε* [[*παίζω στον ~* [[*τα στοιχήματα! λαχεία τοϋ* — **ιπποδρομικός,**-ή, -ό [μτγν.]. **ιπποδύναμη** (η) {-ης κ. -άμεως | χωρ. πληθ.} μηχαν. η ισχύς μηχανής μετρημένη σε ίππους (βλ.λ.. σημ. 3): το *αυτοκίνητο είναι μικρής ~ και δεν τραβάει στην ανηφόρα*][*η φορολογητέα -.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. horse power], **ίπποειδή** (τα) ΖΩΟΛ. οικογένεια μονόχηλων θηλαστικών, στην οποία ανήκει το άλογο, ο ημίυνος. ο γάιδαρος, η ζέβρα κ.ά. Επίσης **ιππίδες** (οι).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. equidae]. **ιππόκαμπος** (ο) {-ου κ. -άμπυ | -ων κ. -άμπων. -ους κ. -άμπους} **1.** μικρό ψάρι πυυ ζει κυρ. στις θερμές θάλασσες και έχει χαρακτηριστικά παράξενο σχήμα, καθώς τυ κεφάλι τυυ σχηματίζει γωνία με το σώμα τυυ, κολυμπά σε όρθια στάση με τη βοήθεια τύ ραχιαίυυ πτερυγίου, ενώ η λεπτή ουρά του χρησιμεύει ως όργανο αγκιστρώσεως ΣΥΝ. αλογάκι τής θάλασσας 2. ΑΝΑΤ. περιοχή τού εγκεφάλου πυυ σχετίζεται με τις διαδικασίες τής μνήμης και τής μάθησης.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ιππόκαμπος* < *ίππο-* + *-κάμπος* < *κάμπη* «θαλάσσιο τέρας». αβεβ. ετύμου. πιθ. δάνειο. Ο ανατομικός όρ. είναι αντιδάν. από νεολατ. hippocampus], **ιπποκόμος** (υ) **1.** υ υπεύθυνυς για την καθαριότητα, την υγεία και τη διατροφή των αλόγων ΣΥΝ. σταβλίτης 2. (παλαιότ.) στρατιώτης που υπηρετούσε προσωπικά αξιωματικό ΣΥΝ. ορντινάτσα. — **ιπποκομία** (η) (σημ. Ι).

ΙΕΙ ΥΜ. < αρχ. *ιπποκόμος* < *ίππο-* + *-κόμος* < *κομώ* «φροντίζω», βλ. κ. *-κομία*].

Ιπποκράτης (υ) {-η κ. -άτους} **1.** ο μεγαλύτερος αρχαίος Έλληνας ιατρός (460-377 π.Χ.), γνωστός και ως «ο πατέρας τής ιατρικής» · ΦΡ. **όρκος τού** *Ιπποκράτη* ο όρκος που δίνουν οι απόφοιτοι τής Ιατρικής Σχολής, πριν ασκήσυ\>ν την ιατρική ως επάγγελμα 2. ανδρικό όνομα.

ιπποκρατικός, -ή. -ό [1889[κ. **ιπποκράτειος,** -α, -ο [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Ιπποκράτης* «αυτός που κρατάει τους ίππους»

ίππο- + *-κράτης* < *κρατώ*\.

Ιππόλυτος (ο) {-ου κ. -ύτου} **1.** ΜΥΟΟΛ. γυιος τού Θησέα, τον οποίο

ερωτεύθηκε η μητρυιά του Φαίδρα' γνωστός κυρ. από την ομώνυμη τραγωδία τού Ευριπίδη **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας
ανδρικό όνομα.
fFTYM. < αρχ. *Ιππόλυτος* «αυτός που λύει τους ίππους» < *ίππο-* + *λυτός* < λυω|.

ιππομαχία (η) [αρχ.Ι {ιπποµαχιών} η μάχη που διεξάγεται μεταξύ έφιππων στρατιωτών, **ιππονομή** (η) j 18331 ΣΙΡΑΤ. η τροφή πυυ αναλογεί στα άλογα τού στρατού κάθε 24 ώρες.
[ετυμ. < *ιππο-* + *νομή* < *νέμω*\. **ιπποπέδη** (η) (ιπποπεδών} (λόγ.) τα δεσμά πυυ τοποθετούνται στα πόδια των αλόγων, ώστε να μη μπορούν να κινούνται ελεύθερα. ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *ιπποπέδη* < *ίππο-* + *πέδη* (βλ.λ.){. **ιπποπόταμος** (ο) |μτγν.f **1.** μεγάλο, χορτοφάγο αμφίβιο θηλαστικό, που ζει σε πυταμυύς και βάλτους τής Αφρικής, τού οποίου τυ σώμα έχει πολύ χοντρό ρυτιδωμένο γκριζωπό δέρμα και παχύ υπυδόριυ στρώμα λίπους, κοντά, χοντρά πόδια, πλατύ ρύγχος και κοντά αφτιά και ουρά 2. (μτφ.-σκωπτ.) ο εξαιρετικά χοντρός άνθρωπος, **ίππος** (υ) **1.** (λόγ.-επιστημ.) το άλογο: *αραβικός* ~ ΣΥΝ. (λογοτ.) άτι· ΦΡ. ***δούρειος ίππος*** βλ.λ. **2.** (α) **πλάγιος ίππος** επίμηκες όργανο γυμναστικής ανδρών. ύψους 1.08 μέτρων, με δύο λαβές στην κορυφή, στις οποίες στηρίζεται ο αθλητής και εκτελεί κινήσεις τού κυρμυύ και το)ν ποδιών (περιστροφές, ψαλίδια κ.λπ.) χωρίς διακοπή μέχρι το τέλος τής επίδειξης ((3) **ίππος *άλματος*** όργανο γυμναστικής όμοιο με το παραπάνω, χωρίς λαβές, πάνω στο οποίο στηρίζεται υ αθλητής με τα χέρια, για να εκτελέσει άλμα. αφού τρέξει και πατήσει στον βατήρα που είναι τοποθετημένος μπρυστά **3.** ΜΗΧΑΝ. η μονάδα που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της ισχύος των μηχανών και ισούται με τη δύναμη που χρειάζεται για να σηκωθεί βάρος εβδομήντα πέντε κιλών κατά ένα μέτρο για ένα δευτερόλεπτο.
[ETY.M. < αρχ. *ἵππυς* (ήδη μυκ. i-qo) < J.E. *ckwo- «ίππος», πβ. σανσκρ. asvah. λατ. equus αρχ. αγγλ. eoh «πολεμικό άλογο» κ.ά. Η παρουσία τού παράλλ. τύπου ίνκος και συνθέτων όπως το κύρ. όν. *Λεύκ-ικπος* (αντί **Λεύχ-ιππος).* αποδεικνύει ότι η δασύτητα τής λ. *ίππος* είναι υστερογενής. Τυ αρχικό i- παραμένει ανερμήνευτο. Η λ. *ἵππος* χρησι- μοποιήθηκε ευρέως ως α' συνθ. (πβ. *ίππο-κόμος, ίππο-πόταμος* κ.ά). καθώς και σε κύρια ονόματα (πβ. *Ίκπο-κράτης, Ίππό-λυτος. Ξάνθ-ιπ- πος).* Βλ. κ. λ. *άλογυ*\. **ιπποσκευή** (η) ^18471 (λόγ.) το σύνολο τού εξοπλισμού ενός αλόγου, ώστε να μπορεί να τυ ιππεύσει κανείς, κυρ. η σέλα. οι αναβολείς, τα χολανάρια και η στομίδα (πβ. λ. *σαγή).* **ιπποστάσιο** (το) {ιπποστασί-ου | -ων} (λόγ.) ο κλειστός χώρος όπου φυλάσσονται τα άλογα ΣΥΝ. στάβλος, ιπποτροφείο.
ΙΕΤΥ.Μ. < αρχ. *ιπποστάσιον*< *ίππο-* + *-στάσιον* < *στάσις].* **ιπποσύνη** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των ιπποτών: *η παρακμή τής* - || *περιπλανώμενη* ~ ΣΥΝ. ιπποτισμός 2. η ιδιότητα τού να είναι κανείς ιππότης, η ευγενική, έντιμη και αξιοπρεπής συμπεριφορά ΣΥΝ. ιπποτισμός.

ιππότης (υ) {ιποτών} **1.** ιστ. ευγενής τού Μεσαίωνα που μαχόταν έφιππος και συνήθ. ανήκε σε τάγμα, τού οποίου τις αρχές ακολουθούσε: *οι ~ τής Στρογγυλής Τραπέζης / τής Αποκαλύψεως* (αιρετικοί τού 19ου αι.) || *περιπλανώμενος* - (που περιπλανιόταν αναζητώντας την περιπέτεια, τη δόξα. τον έρωτα κ.λπ.) |] *χρίστηκε* - || *σιδηρόφρακτος* ~ 2. ιστ. μοναχός ένοπλου τάγματος που ορκιζόταν πίστη στην Εκκλησία και πυλεμυύσε εναντίον των απίστων: *οι Ναΐτες ιππότες* (ρωμαιοκαθολικό τάγμα, που έδρασε στις Σταυροφορίες) **3.** ο άνδρας που έχει τιμηθεί με το παράσημο τιμής μοναχικού τάγματος: *~ τού Σοίτήρος / τής Λεγεώνας τής Τιμής·* (μτφ.) **4.** ο άνδρας με εύγε- νικυύς και περιπυιητικυύς τρόπους, κυρ. απέναντι στις γυναίκες: *ένας ~ δεν αφήνει ποτέ μια γυναίκα να γυρίσει μόνη της τη νύχτα στο σπίτι* ΣΥΝ. τζέντλεμαν 5. ο άνδρας που συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά τού ρομαντικού εραστή (νέος, ωραίος και ευγενής): *πέρασε όλη της τη νιότη περιμένοντας μάταια τον ~ της.*
[ετυμ. < αρχ. *ιππότης*< *ἵππος.* Οι σύγχρονες σημ. αποδίδουν το γαλλ. chevalicr].

ιπποτικός, -ή. -ό 11840) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ιππότη, τη ζωή και τη δράση του (σημ. I): *~ τίτλος / περιπέτειες / μυθιστορήματα / ποίηση / χαρακτήρας*■ ΦΡ. ***ιπποτικό τάγμα*** μεσαιωνικό τάγμα, τα μέλη τού οποίου είχαν ορκιστεί πίστη στην Εκκλησία και υπηρετούσαν φιλανθρωπικούς σκυπούς ή πολεμούσαν εναντίον των απίστων (λ.χ. για την απελευθέρωση των Αγίων Τόπων)·, *το ~ των Ναϊτώνι τού Αγι-ου Λαζάρου* 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από ευγένεια, αβρυφρυσύ- νη (ιδ. προς τις γυναίκες): *~ συμπεριφορά / χειρονομία / έρωτας* (πιστός. αφοσιωμένος) / *αίσθημα.* - **ιπποτικότητσ** (η) [I870|.
[ετυ.μ. Απόδ. τού γαλλ. chevaleresquc[. **ιπποτισμός** (ο) [J868J {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των ιδιοτήτων που αποδίδονται στους ιππότες (κυρ. η ευγένεια, η αξιοπρέπεια, η γενναιότητα κ.λπ.): *από ~ παραχώρησε τη θέση του στην κυρία* συν. ευ-γένεια 2. ο θεσμός που κατά τον Μεσαίωνα αναγνώριζε τους ιππότες ως χωριστή και τιμώμενη τάξη **3.** το σύνολο των ιπποτών συν. ιπποσύνη.

ιπποτροφείο (το) Ιμτγν.] ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος για τη συντήρηση και την αναπαραγωγή αλόγων ΣΥΝ. ιπποφορβείο, ιπποστάσιο.

ίπποτρόφος (ο) [αρχ.Ι το πρόσωπο που ασχολείται με την εκτρυφή και αναπαραγωγή αλόγων. - - **ιπποτροφία** (η) |αρχ.). **ιπτουρίδα** (η) **1.** ιστ. φούντα από τρίχες αλόγου, που έφεραν ως διακριτικό τού βαθμού τους οι Τούρκοι πασάδες: *πασάς με τρεις ιππου- ρίδες* (στρατάρχης) · 2. ΑΝΑΙ. η νηματοειδής απόληξη τύυ νωτιαίου μυελού · **3.** ποώδες φυτό με στενά, επιμήκη φύλλα.

}ητυμ. < αρχ. *ίππουρίς, -ίδος* < *ἵππ(θ)-* + *-ουρίς* < *ουρά).* Ο ανατ. όρ. αποτελεί αντιδάν., < αγγλ. hippurisj. **ιποφάγος** (υ) [μτγν.Ι αυτός που τρώει αλογήσιο κρέας. – **ιποφα- γία(η)** |I89I|.
ιποφορβείο (το) ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος για την εκτρυφή και αναπαραγωγή αλόγων ΣΥΝ. ιποτροφείο.
[F.TYM. < μτγν. *ίπποφορβεύς* (πβ. αρχ. *ιπποφόρβιυν)* < *ίππο-* + *φορβεύς φέρβω* «τρέφω». Βλ. κ. *φορβή*\.

Ιππώναξ (υ) {1ππώνακτ-υς, -α} αρχαίος Έλληνας λυρικός ποιητής, ιαμβογράφος, από την Έφεσο (6ος αι. π.Χ.). Επίσης **Ιππώνακτας.** IRTYM. < αρχ. *Ἱππώναξ* < **ίππο-Γάναξ* < *ἵππος* + *ἄναξ.* «βασιλιάς» . (βλ.λ.)].

ipso facto λατ. (προοέρεται *ίπσο φάκτο)* με αυτό καθ' εαυτό τυ γεγυ- νός. το συμβάν, **ipso jure** λατ. (προφέρεται *ίπσο γιούμε)* αυτοδικαίως, **ίπταμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ίπτ-αμαι. -ασαι. -αται, -άμεθα, -ασθε. -ανται. μτχ. ιπτάμενος, -η, -ο [παρατ. ιπτ-άμην. -ασυ, -ατο, -άμεθα. -ασθε. -αντο) (αρχαιοπρ.) 1. πετάω. βρίσκομαι στον αέρα 2. (η μτχ. ***ιπτάμενος,*** *-η. -ο)* βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ίπταμαι* (κατά τυ σχήμα *έστην, στήσομαι* τού ρ. ίσταμαι. που συνέπιπτε μορφολυγικά με τυς τύπους *έ'πτην, πτήσομαι* τού ρ. ίπταμαι) < θ. πτά- < *pia. μηδενισμ. βαθμ. (ως προς την α' συλλαβή) τού δισύλλ. I.E. θ. *peia- «πετώ», πβ. σανσκρ. patati, λατ. penna «πούπουλο» (< *pct-na). ιταλ. penna, γερμ. Rdcr «φτερό», αγγλ. fearher κ.ά. Ομόρρ. *πέτ-ομαι, πετεινός, πτη-νό(ν). πτε-ρό(ν), πί-πτω* (βλ.λ.), *πτώ-σις (-η), πτώ-μα* κ.ά.]. **ιπτάμενος,** -η, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται στον αέρα, που πετά: *~ μηχανές / ραντάρ* || *Άγνωστης Ταυτότητας ~ Αντικείμενα* (Λ.Τ.Ι.Λ. ή U.F.O.)· ΦΡ. ***ιπτάμενος δίσκος*** άγνωστο αντικείμενο που παρατηρεί- ται στον ουρανό, έχει σχήμα φωτεινού δίσκου και ορισμένοι πιστεύουν ότι έχει εξωγήινη προέλευση (πβ. λ. *ούφο) 2.* (ζώο) που φέρει φτερά ή μπορεί να πραγματοποιήσει πτήση: *~ σαύρα / μυρμήγκι / κατσαρίδα / σκίουρος* || ο *ϋήγασος ήταν ένα μυθικό ~ άλογο* 3. ***ιπτάμενο δελφίνι*** τύπος ταχύπλοου επιβατηγού σκάφους, τού οποίου η κα- ρένα (βλ.λ.) ανυψώνεται. (όστε να μην ακουμπά στην επιφάνεια τού νερού καθώς πλέει, χάρη σε πλαϊνά πτερύγια, τα οποία βυθίζονται μερικώς ή πλήρως στο νερό (πβ. λ. *καταμαράν)* συν. υδροπτέρυγο **4.** (για πρόσ.) αυτός που κινείται με αεροπλάνο ή ελικόπτερο, συνήθ. λόγω επαγγέλματος: - συνοδός / προσωπικό (σε αντιδιαστολή προς το προσωπικό εδάφυυς αεροδρομίου ή αεροπορικής εταιρείας) [[- *γιατροί* (που κινούνται με. ιπτάμενο μέσο) 5. ***ιπτάμενος*** (ο) ο πιλότος αε-ροσκάφους. ιδ. τής Πολεμικής Αεροπορίας: ο *γυιος της είναι* ΙΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *ίπταμαι.* Πολλοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια: *ιπτάμενος δίσκος* (< αγγλ. flying saucer), *ιπτάμενο δελφίνι* (< αγγλ. Hying dolphin), *ιπτάμενο προσωπικό (*< αγγλ. flying crew) κ.ά.]. **ιραδες** (ο) ιστ. {στην Οθωμανική Αυτοκρατορία) αυτοκρατορικό διάταγμα, σουλτανικό φιρμάνι.
ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. irade{.

Ιράκ (το) {άκλ.} (αραβ. Al-Jumhuriyah al-Iraqiyah = Δημοκρατία τού Ιράκ) κράτος τής ΝΔ. Ασίας με πρωτεύουσα τη Βαγδάτη, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο Ιράκ. – **Ιρακινός** (ο), **Ιρακινή** (η), **ιρακινός,** -ή, -ό.
ΙΕΤΥΜ. < αραβ. Iraq. αβεβ. ετύμου. ίσως προέρχεται από παλαιότ. όρο που σημαίνει «'όχθη» λόγω τυύ ότι περιλαμβάνει τη λεκάνη των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη).

Ιράν (το) {άκλ.} (περσ. Jomhuriye Ksliuniyc Iran = Ισλαμική Δημοκρατία τού Ιράν) κράτος τής ΝΔ. Ασίας με πρωτεύουσα την Τεχεράνη, επίσημη γλοίσσα την Περσική και νόμισμα τυ ριάλ* αλλιούς (παλαιότ.) *Περσία* (η). – **Ιρανός** (ο). **Ιρανή** (η), **ιρανικός,** -ή, -ό (βλ.λ.).
|ΕΤΥΜ. < περσ. Iran < αρχ. περσ. Hran / Aryan «Αριοι»[. **ιρανικός,** -ή.-ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το Ιράν ή/και τους κατοίκους του συν. περσικός 2. αυτός που σχετίζεται με τον κλάδο τής ιν- δοευρωπαϊκής γλωσσικής οικογένειας, στον οποίο ανήκουν η Περσική, η Ι Ιάστο (επίσημη γλώσσα τού Αφγανιστάν), η Οσετική (γλώσσα τού Καυκάσου) κ.ά.: *~ γλώσσες.* **ιρασιοναλισμός** (Ο) {χωρ. πληθ.} φίλος, φιλοσοφικό σύστημα τού)9ου αι., σύμοωνα με τυ οποίο η νόηση δεν μπορεί να προσεγγίσει εξ ολοκλήρου τη γνώση, πράγμα που μπορεί να γίνει μέσω τής ενόρα- σης ή τής διαίσθησης, με το ένστικτο και τη βούληση αντ. ρασιονα-λισμός, ορθολογισμός, λυγοκρατία. – **ιρασιοναλιστής** (ο), **ιρασιοναλίστρια** (η), **ιρασιοναλιστικός,** -ή. -ό.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. irraiionalismc < in- στερητ. + rationalisme
λατ. ratio «λόγος, λογισμός»].

ίριδα (η) {ιρίδων} **Ϊ.** μετι-.ΩΡ. φυσικό φαινόμενο που εμφανίζεται στον ουρανό μετά τη βροχή, τυ οπυίο προκαλείται από τη διάθλαση τού φωτός μέσα από τα σταγονίδια τής βροχής και την ατμόσφαιρα και κατά τυ οπυίο σχηματίζονται τα επτά βασικά φυσικά χρώματα σε τόξο πυυ προβάλλεται στυν ουρανό (ουράνιο τόξο)· ΦΡ. ***χρώματα τής ίριδας*** τα επτά χρώματα (μοβ. βαθύ μπλε. ανοιχτό μπλε. πράσινο, κίτρινο. πορτοκαλί και κόκκινο) που σχηματίζει η αντανάκλαση τού ηλιακού φωτός · 2. αναι. εξωτερικό τμήμα τυύ ματιού, που έχει κυκλικό σχήμα, βρίσκεται μεταξύ τού κερατοειδούς χιτώνα και τού κρυσταλλοειδούς φακού και φέρει στο κέντρο οπή (την κόρη), έχει διαφορετικό χρώμα σε κάθε άνθρωπο και λειτουργεί ως οπτικό διά- φραγμα · 3. διακοσμητικό φυτό με άνθη διαφόρων χρωμάτων και φύλλα μακρόστενα στο σχήμα σπαθιού, που χρησιμοποιείται στην παρασκευή καλλυντικών και τη φαρμακευτική. – **ιριδικός,** -ή. -ό. Ιετυμ. < αρχ. *Ίρις. αρχ.* θεωνύμιο. < Ρίρις < I.E. *wi-r- «κάμπτω, λυγίζω». πβ. αρχ. αγγλ. wir «σύρμα» (> αγγλ. wire), αρχ. σκανδ. vlrr «ελικοειδής γραμμή, σπιράλ» κ.ά. Πιστεύεται ότι η λ. *ίρις* συνδ. ετυ

μολογικά και με τη λ. *ιτέα* (βλ.λ.). Η σημ. τής οφθαλμολογίας είναι μτγν.].
ιριδεκτομή (η) ΙΑΤΡ. η χειρουργική επέμβαση με την οποία αφαιρεί- ται μέρος τής ίριδας, με σκοπό να ελαττωθεί η πίεση στο εσωτερικό τού ματιού ή να ανοίξει δίοδος για το φως.
[ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. iridectomyj. ιριδίδες (οι) {ιριδιδών} οικογένεια φυτών που περιλαμβάνει τα φυτά ίριδα, κρόκο, γλαδιόλα κ.ά.
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. Jridaceuej. ιριδίζω ρ. αμετβ. {ιρίδισα! εμφανίζω στην επιφάνειά μου τα χρώματα τής ίριδας: *όταν κύνεται πετρέλαιο στη θάλασσα, τσ νερά ιριδίζουν.*
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. iriser]. ιρίδιο (το) [18)2] {ιριδίου | χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. αργυρόλευκο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Jr) (βλ. λ. *περιοδικός*, ΙΙΙΝ.).
[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. iridium. Το χημικό στοιχείο οφείλει την ονομασία του στις ποικίλες αποχρώσεις που σχηματίζονται μετά την κατεργασία του[. ιρίδιούχος, -ος. -ο αυτός που περιέχει ιρίδιο.
[Ι-ΤΥΜ. < *ιρίδιο + -ούχος< έχω].* ιριδισμός (ο) το φαινόμενο κατά το οποίο ένα σώμα παρουσιάζει στην επιφάνειά του τα χρώματα τής ίριδας, όταν πέφτει πάνω του το φως (π.χ. στις σαπουνόφουσκες, τις πετρελαιοκηλίδες κ.λπ.). Επίσης ιρίδισμα (το).
[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. irisationj. ιριδίτιδα (η)
ΙΑΤΡ. η φλεγμονή τής ίριδας τού ματιού.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. iritis], ιριδοκήλη (η) ΙΑΤΡ. η πρόπτωση τμήματος τής ίριδας τού ματιού μετά από τραυματισμό τού κερατοειδούς.
(ΗΤΥΜ Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. iridoccle/. ιριδοτομία (η) ιατρ. η απλή χειρουργική επέμβαση και τομή στην ίριδα τού ματιού.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. iridotomyj. φιδωτός, -ή. -ό αυτός που εμφανίζει ποικιλία στον χρωματισμό του: ~ *επιφάνεια / ύφανση* ΣΥΝ. ποικιλόχρωμος ΑΝΤ. μονόχρωμος.
Ίρις (η) {Ίριδ-ος, -α} 1. μυθολ. κόρη τού Θαύμαντος και τής Ωκεανί- δας Ηλέκτρας, αδελφή των Αρπυιών, αγγελιαφόρος των θεών 2. γυναικείο όνομα. Κπίσης (καθημ.) Ίριδα.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Ίρις*, βλ. λ. *ίριδα]*,
Ιρλανδία (η) (αγγλ. Republic of Ireland = Δημοκρατία τής Ιρλανδίας, ιρλ. Hire) 1. νησί τού Ατλαντικού Ωκεανού στη ΒΔ. Ευρώπη, που χωρίζεται από τη Μεγάλη Βρετανία από την Ιρλανδική Θάλασσα 2. κράτος τής ΒΔ. Ευρώπης, που καταλαμβάνει το παραπάνω νησί εκτός από το Β. τμήμα του. με πρωτεύουσα το Δουβλίνο, επίσημες γλώσσες την Αγγλική και την Ιρλανδική και νόμισμα τν ευρώ ΣΥΝ. Έιρε (το) 3. *Βόρειο Ιρλανδία* γεωγραφική και πολιτική διαίρεση τού Ηνωμένου Βασιλείου, που καταλαμβάνει τν ΒΑ. τμήμα τού νησιού τής Ιρλανδίας (σημ. Ι), με πρωτεύουσα το Μπέλφαστ. — Ιρλανδός κ. (λαϊκ.) Ιρλανδέζος (ο), Ιρλανδή κ. (λαϊκ.) Ιρλανδέζα (η), ιρλανδικός, -ή. -ό κ. (λαϊκ.) ιρλανδέζικος, -η/-ια. -ο. Ιρλανδικά κ. (λαϊκ.) Ιρλανδέζικα (τα).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Irlande (οπτικό δάνειο) < αγγλ. Ireland. Τόσο το αγγλ. Ire-land (land «γη, χώρα») όσο και το ιρλ. Eire ανάγονται σε αρχ. ιρλ. Krin / Kriu < lar «δύση», οπότε η λ. Ireland σημαίνει «χώρα τής δύσεως». Οι αρχ. Ρωμαίοι γνώριζαν τη χώρα με το όνομα Hibernia / Ibernia < κελτ. lveriuj. ιρόκο (το) σκληρό και ανθεκτικό στην υγρασία αφρικανικό ξύλο. χρώματος καφέ-ερυθρού.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. iroko, λ. τής γλ. Γιορούμπα (υμιλείται από φυλή που ζει στη Νιγηρία, στο Μπενίν και στο Τόγκο)]. ίσα[1] επίρρ. [μεσν.] 1. με τρόπο που να υπάρχει ισότητα, σε ίσα μέρη: χώρισαν ~ *την πατρική περιουσία* συν. ισομερώς λντ. άνισα. ανισο- μερώς· (λαϊκ. αντί ίσια)· ΦΡ. (δεν ε/μαστε) *ίσα κι όμοια* βλ. λ. *όμοια* 2. σε ευθεία γραμμή: *θα προχωρήσετε ~ και δεν θα στρίψετε πουθενά* συν. ίσια, ευθεία, (λαϊκ.-υικ.) ντουγρού αντ. λοξά 3. σε όρθια στάση χωρίς κύρτωση: *κράτα - το κορμί σου και μην καμπουριάζεις!* 4. κατευθείαν. αμέσως, χωρίς καθυστερήσεις: *μετά τη δουλειά τράβηξαν - για το σπίττ δεν στάθηκαν ούτε λεπτό* 5. ευθέως, απερίφραστα· φρ. ΤΟ λέω σε *κάποιον στα ίσα* μιλάω ανοιχτά, απερίφραστα: *εγώ δεν φοβάμαι, θα πάω και θα του τα πω στα ίσα* 6. (χρυν.) μόλις· φρ. *ίσα που*

μόλις που: ~ *πρόλαβα να τελειώσο) το μαγείρεμα* κι *ήρθαν οι καλεσμένοι* (ii) ανεπαίσθητα, ελάχιστα: - ρον *ακούμπησα κι άρχισε τις φωνές* 7. /σα-/σσ (i) ακριβώς, στην απαιτούμενη ποσότητα ή στιγμή: το *ύφασμα μου έφτασε ~ για* το *φόρεμα* [| τελείωνα *την αναφορά - την ώρα που μου τη ζήτησε ο διευθυντής* (ii) αντιθέτως; *-Κόμιζα ότι αυτό ήθελε από μένα.* αυτό *ακριβώς ήταν που δεν ήθελε!* συν. απεναντίας. Κπίσης ίσια (σημ. 2-5). ίσα[2] ρ. (λαϊκ.-προστ. ως επιφών.) 1. (προτρέποντας) εμπρός!, με δύνα-μη!: ~ *και φύγαμε!* [[- *κι αράξαμε!* 2. (απειλητικά-οικ.) για πρόσεξε!: -, *που θα με πεις εμένα βλάκα!*
[ετυμ. < ιταλ. issa. προστ. τού p. issare «υψώνω κάθετα, ανεβάζω»]. **Ι.Σ.Α.** (ο) Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών.
Ισαάκ (ο) {άκλ.} ί. Π.Δ. γνιος τού Αβραάμ και πατριάρχης των Εβραίων ΦΡ. *τού Αβραάμ και τού Ισαάκ το αγαθά / τα καλά* βλ. λ. *Αβραάμ* 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.
[ΕΙΥΜ. μτγν. < εβρ. YitchSq «γέλιο». Έτσι ονομάστηκε υ γνιος τού Αβραάμ, σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση, επειδή η μητέρα του Σάρ- ρα γέλασε, όταν πληροφορήθηκε ότι με θεϊκή βοήθεια θα μπορούσε να τεκνοποιήσει σε ηλικία ενενήντα ετών (πβ. Π.Δ. *Γένεσις/Ι*, 12-Ι5)|. Ισαάκιος (ο) |-ου κ. -ίου} 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας
2. όνομα αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου.
[εγυμ. μεσν. κύρ. όν. < μτγν. *Ισαάκ* (βλ.λ.). πβ. κ. *Ιακώβ - Ιάκωβος]*. **Ισαβέλλα** (η) **1.** αγία τής Ρωμαιοκαθολικής Κκκλησίας **2.** όνομα ηγε- μονίδων τής Δ. Ευρώπης 3. γυναικείο όνομα.
[είμ. < ιταλ. Isabella < ισπ. Isabel, παραλλαγή τύ ον. *Ελισάβετ* (βλ.λ.) μέσω τού μτγν. λατ. Elisabeth], **ισάδα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** τν να είναι κάτι ίσο, ομαλό, ευθύ **2.** ο δρόμος που είναι ομαλός και ευθύς συν. ευθεία. Κπίσης **ισιάδα. ισάδελφος,** -ος. -ο [αρχ.[αυτός που θεωρείται ή αγαπιέται σαν πραγματικός αδελφός ΣΥΝ. αδελφικός, **ισάζω** ρ. * ισιώνω
ισάκις επίρρ. [αρχ.] (αρχαιοπρ.) ισάριθμες φορές, **ισαλλοβαρείς γραμμές / καμπύλες** (οι) μπτεωρ. υι καμπύλες γραμμές πυυ συνδέουν πάνω στυν χάρτη τύς τύπους με την ίδια βα- ρυμετρική τάση.
Ιπτυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. isallobar < is(o)- (< ίσος) + allo- (< *άλλος)* + -bar (< *βάρος*)|. **ίσαλος,** -υς, -ο [1858] (λόγ.) **1.** αυτός πυυ βρίσκεται στην ίδια ευθεία με την επιφάνεια τής θάλασσας: ~ *στάθμη / γραμμή* **2.** *ίσαλα* (τα) [ισάλωνί τα μέρη ενός σκάφους, πυυ βρίσκυνται στην ίδια γραμμή με την επιφάνεια τής θάλασσας, όταν επικρατεί απόλυτη νηνεμία (πβ. λ. *ύφαλα. έξαλα)*.
[ετυ.μ. < *ίσ(ος)* + αρχ. *άλς*, άλός «θάλασσα», κατά τυ *ύφαλος]*. **ίσαμε** πρόθ. (κυρ. προφυρ.-λυγυτ.) δηλώνει: **1.** τόπο: το έσχατο όριο κίνησης ή έκτασης (+αιτ.): *προχώρησαν ~ το* εκκλησάκι || *το οικόπεδο φτάνει* - το *ρέμα* 2. χρόνο: όριυ ενός χρονικού διαστήματος (+αιτ.. +επίρρ.): *θα τα έχω έτοιμα - το βράδυ || θα τα έχω έτοιμα - αύριο* 3. ποσό κατά προσέγγιση ή ανώτατο όριο πυσού (+αριθμ.): το *φορτηγό αντέχει φορτίο ~ 25 τόνους* [[*Θα ήταν ~ 50 χρονών.* (Βλ. λ. *πρόθεση*, *ms.)*. +* σχολιο λ. *έως.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < φρ. *ϊσα μέ].* **ισάξιος,** -α. -ο Ιμτγν.Ι αυτός πυυ έχει την ίδια αξία με κάποιον άλλον: *φανήκατε ισάξιοι των προγόνων σας!* || ~ *αντίπαλος / Βραβεία* ΣΥΝ. εφάμιλλος, ισότιμος, αντάξιος. - **ισάξια / ισαξίως** Ιμτγν.] επίρρ.
ισαπόστολος (ο/η) Ιμτγν.] {ισαπυστόλ-υυ | -ων, -υυς} ΗΚΚΛΗΣ. το ιερό πρόσωπο, τού οποίυυ το έργο για την Εκκλησία αναγνωρίζεται ως αντάξιο με εκείνο των Αποστόλων: οι - *Κωνσταντίνος και Ε?·.ένη.* **ισάριθμος,** -η. -ο |αρχ.| αυτός που ανέρχεται στυν ίδιυ αριθμό με κάτι άλλο που προαναοέρεται: σε *πέντε αγώνες η ομάδα πέτυχε - νίκες.*
ισάριθμα / ισαρίθμως Ιμτγν.]
επίρρ. **ίσασμα** (τυ) ► ίσιο>μα
ISBN (το; (πρυφέρεται *λι-Ες-Μπι-Πν*) (αγγλ. Internatbnal Standard Book Number) Διεθνής Αριθμός Τυπυπυίησης Βιβλίυυ· δεκαψήφιυς αριθμός πυυ αναγράφεται σε κάθε βιβλίο πυυ εκδίδεται.
ISDN (το) (προφέρεται *Άι-Ης-Ντι-Εν)* (αγγλ. Integrated Services Digital Network) Ψηφιακό Δίκτυο Ενοποιημένων Υπηρεσιών δίκτυο πυυ παρέχει τη δυνατότητα υποστήριξης με τη χρήση μιας μόνο τηλεφωνικής σύνδεσης τεσσάρων μορφών επικοινωνίας: φωνής, εικόνας, δεδομένων. κειμένου.
ισηγορία (η) [χωρ. πληθ.} **1.** το δικαίωμα να μιλά κανείς όσο και ο άλλος **2.** (συνεκδ.) η ισονομία. η πολιτική ελευθερία.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ίσ(ο)-* + *-ηγορία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *αγορεύω}*. **ισημερία** (η) |αρχ.[{ισημεριών} καθεμία από τις δύο ημέρες στη διάρκεια τού έτους, κατά τις οποίες η διάρκεια τής ημέρας είναι ίση με τη διάρκεια τής νύχτας: *εαρινή* –(21 Μαρτίου) και *φθινοπωρινή* - (22 Σεπτεμβρίου).
Ισημερινή Γουινέα (η) (ισπ. Guinea Kquatorial) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Μαλάμπυ. επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το φράγκυ Γαλλικής Αφρικανικής Κυινότητας- παλαιότ. *Ισπανική Γουινέα.*
[F.ΤΥΜ. Βλ. λ. *Γουινέα}*.
Ισημερινός[1] (ο) λστρον. ο νοητός, μέγιστος κύκλος γύρω από τη γήινη σφαίρα (ή άλλο ουράνιο σώμα), ο οποίυς απέχει εξίσυυ από τυυς πόλυυς της και τού οποίυυ τυ επίπεδο τέμνει κάθετα τον άξονά της. [ετυμ. αρχ. < *ίσημέριος< ισ(υ)- + -ημέριος< ημέρα}*.
Ισημερινός[2] (ο) (ισπ. Repiibiica del Kquador = Δημοκρατία τού Ισημερινού) κράτος τής Ν. Αμερικής με πρωτεύουσα το Κίτυ, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα τυ σουκρ· αλλιώς *Γκουαδόρ* (το). [ετυμ. Απόδ. τού ισπ. Kquador. ονομασία που οφείλεται στο γεγονός ότι η χο')ρα εκτείνεται κατά μήκος τού ισημερινού κύκλου τής Γης[. **ισημερινός,** -ή, -ό j αρχ. [**1.** αυτός που σχετίζεται με τον Ισημερινό[1]: **~** *γραμμή / παράλλαξη/ αστέρες/ σημεία / χλωρίδα***2.** αυτός που σχετίζεται με την ισημερία: - *εποχή.* **ισθμιακός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός πυυ αναφέρεται σε Ισθμό. κυρ. σε αυτόν τής Κορίνθυυ ΣΥΝ. ισθμιος (βλ.λ.).
ίσθμιονίκης (υ) [αρχ.{ {ισθμιυνικών} (στην αρχαιότητα) υ νικητής στα Ίσθμια (πβ. λ. *ολυμκιονίκης)*. **ίσθμιος,** -α, -υ 1 αρχ. 1 1. (λόγ.) αυτός που αναφέρεται στον ισθμό τής Κορίνθυυ συν. ισθμιακός **2. 7σθμ/α** (τα) {Ισθμιων} πανελλήνιοι αγώνες πυυ διεξάγονταν στην αρχαιότητα κάθε δύο χρόνια στον ισθμό τής Κορίνθυυ» σχολιο λ. *θεοφάνια.* **ισθμός** (ο) στενή λωρίδα γης πυυ ενώνει δύο στεριές και χωρίζει δύο θάλασσες: ο ~ *τής Κορίνθυυ. μέχρι να κατασκευαστεί η διώρυγα, χώριζε τον Κορινθιακό από* τον *Σαρωνικό Κόλπο.* σχολιο λ. *πορθμός.* [ρ.ιύμ. αρχ. < *i-θμός* (τυ -σ- παραμένει ανεξήγητο), < θ. i-. μεταπτωτ. βαθμ. τού ρ. *είμι* «πηγαίνω, θα πάω», + επίθημα *-θμός.* Ομόρρ. *είσ-ιτ- ήριο(ν)* (βλ.λ.), *ΐτ-αμος* κ.ά.|. **ισιάζω** ρ. ισιώνω
Ίσιδα (η) θεά τής φύσης (ειδικότ. τής εύυρης γης γύρω από τυν Νεί

λο) κατά την αρχαία αιγυπτιακή μυθολογία, αδελφή και σύζυγος τού Όσιρη και μητέρα τού Ώρου (συμβολίζει τη βλάστηση), η οποία αντιπροσώπευε τη συζυγική πίστη και τη μητρική αφοσίωση. Επίσης **Ίσις** {'Ισιδ-ος. -α}.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ^{7}*Ισις*. πιθ. < αιγυπτ. Jset «θρόνος, παλάτι»).

Ισιδώρα (η) Ιμτγν-Ι **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.

Ισίδωρος (ο) {-ου κ. -ώρου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** αρχιτέκτονας και μηχανικός τής εποχής τού Ιουστινιανού, δημιουργός, μαζί με τον Ανθέμιο, τού ναού τής Αγίας Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη **3.** ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν., αρχική σημ. «δώρο τής Ίσιδος», < αρχ. *Ίσις* (βλ. λ. *Ίσιδα)* + *δώρον}*.

ίσιος, -ια, -ιο Ιμεσν.) **1.** αυτός που δεν έχει καθόλου κάμπες, γωνίες, κυματισμούς ή ανωμαλίες: *τραβώ μια - γραμμή* || ~ *χωρίστρα / κορμοστασιά / δρόμος* συν. ευθύς αντ. στραβός, λοξός, πλάγιος· φρ. (μτφ.) *ίσιος δρόμος* ο σωστός, ηθικός τρόπος ζωής: *πάλεψε πολύ. για* να τον *ξαναφέρει στον* ~ 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ευθύτητα χαρακτήρα: ~ *χαρακτήρας* ΣΥΝ. ευθύς, (οικ.) ντόμπρος· φρ. *στο ίσιο* (κ. *στο ίσα*) κατευθείαν, χωρίς περιστροφές: *μέχρι τώρα της έκανε διάφορους υπαινιγμούς, τελικά όμως αποφάσισε να της μιλήσει* ~ συν. ευθέως αμ. εμμέσως, πλαγίως. Επίσης (λαικ.) **ίσος.** – **ίσια** επίρρ. (βλ. κ. λ. *ίσα κ. ίσος).* ** σχολιο λ. *δεξιός.*

-ίσιος -ήσιυς

ίσιωμα κ. **ίσωμα** κ. **ίσασμα** (το) (σημ. Ι) κ. **ισασμός** (ο) (σημ. Ι) [μτγν.Ι {ισιώμ-ατος | -ατα. -άτων) 1. το να γίνεται κάτι ίσιο · **2.** μικρή επίπεδη έκταση γης. που περιστοιχίζεται από ανώμαλα εδάφη **3.** ομαλός, στρωτός δρόμος· φρ. (οικ.) ***χαμός στο ίσωμα*** μεγάλη φασαρία, αναστάτωση ή κατάσταση που έχει ξεφύγει από κάθε έλεγχο, **ισιώνω** κ. **ισώνω** ρ. μετβ. {ίσιω-σα, -μένος} **1.** φέρνω (κάτι) στην ευθεία του, κάνω (κάτι) ίσιο, ευθύ: *ίσιωσε τους ώμους του και βάδισε περήφανα* ΣΥΝ. ευθυγραμμίζω ΑΝΤ. στραβώνω 2. κάνω (κάτι) ομαλό, το φέρνω στη θέση του: *ίσιασε το φόρεμά της* ΣΥΝ. ισιάζω, στρώνω. Επίσης **ισ(ι)άζω** Ιαρχ.) (σημ. Ι).
[ετυμ. < μεσν. *ίσιος* < αρχ. *ϊσος.* Ο τ. ισώνω (όχι από αρχ. *ισώ, -όω*, που δεν μαρτυρείται στις ενδιάμεσες χρονικές φάσεις) παρουσιάζει αποβολή τού -ί- μεταξύ [sj και φωνήεντος, πβ. κ. *σαγόνι* < *σιαγόνιον*|.

ίσκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} παρασιτικός μύκητας που προσβάλλει τα δέντρα και τού οποίου η σάρκα χρησιμοποιείται, κατόπιν ειδικής επεξεργασίας, ως ύλη προσανάμματος (παλαιότ. σε τσακμάκια). [ΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. esca, αρχική σημ. «έδεσμα, (παρασκευασμένο) φαγητό» (< edere «τρώγω»)),

ίσκιος (ο) -» ήσκιος

ίσκιωμα (το) ♦ ήσκιωμα **ισκιώνω** ρ. » ησκιώνω

-ϊσκος (λόγ.) παραγωγικό υποκοριστικό επίθημα αρσενικών ουσιαστικών: *θαλαμ-ίσκος. οβελ-ίσκος. λοφ-ίσκος, αρχηγ-ίσκος. τυραννίσκος, υπαλληλ-ίσκος, πυργ-ίσκος. δικηγορ-ίσκος.* * ·" σχολιο λ. *υποκοριστικός.*
\ητυΜ. Υποκ. επίθημα τής Αρχ. και τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το Ι.Ε. επίθημα *-isko-. Αρχικά είχε τη σημ. «όμοιος με...» και απαντούσε κυρίως σε ονομασίες ζώων, φυτών και τεχνικών όρων (π.χ. *μην-ίσκος. ιΒ-ισκος).* Στη Ν. Ελληνική έχει αποκλειστικά υποκοριστική λειτουργία (π.χ. *νεαν-ίσκος, λοφ-ίσκος* κ.ά.|. **ισλάμ** (το) {άκλ.} 1.η μονοθεϊστική θρησκεία που δίδαξε ο Μωάμεθ, αναγνωρίζει ως θεό τον *Αλλάχ*, ο οποίος έχει προκαθορίσει τα πάντα (κισμέτ), προφήτες του τον Αβραάμ, τον Νώε, τον Μωυσή και τον Ιησού και τελευταίο τον ίδιο τον Μωάμεθ συν. ισλαμισμός, μωαμεθανισμός, μουσουλμανισμός 2. ο πολιτισμός που ανέπτυξαν τα έθνη και οι φυλές, που ασπάστηκαν τη θρησκεία τού Μωάμεθ: *η τέχνη* του - *επέδρασε στον ισπανικό πολιτισμό* **3.** τυ σύνολο των πιστών τής θρησκευτικής διδασκαλίας τού Μωάμεθ, τα έθνη που την έχουν ασπα- στεί: *η αντιπαράθεση* του - *με τη Δύση* || *η αφύπνιση τού* - (τού ισλα- μικού κόσμου) ΣΥΝ. μουσουλμανικός κόσμος.
[ΕΤΥΜ. < αραβ. islam «ευσεβής υποταγή (στο θεϊκό θέλημα)»], **ϊσλαμικός,** -ή, -ό [1874] αυτός που σχετίζεται με το ισλάμ: ~ *πίστη / αίρεση / κουλτούρα / τέχνη* (συνήθ. η αραβική) / *κόσμος* (οι μουσουλμάνοι) / *φονταμενταλισμός* (βλ.λ.)· φρ. (α) ***ισλαμικό κίνημα*** το ριζοσπαστικό ισλάμ (βλ. λ. *ισλαμισμός*) (β) ***ισλομική οργάνωση*** οργάνωση πιστών τού ισλάμ που επιδιώκουν την επικράτηση των αρχών τού ισλαμισμού (βλ.λ.. σημ. 2) συχνά με την ένοπλη βία, την τρομοκρατία, τον «ιερό πόλεμο» κ.λπ. **ισλαμισμός** (ο) [18071 **1.** η θρησκεία τού ισλάμ (βλ.λ.) **2.** πολιτικυ- θρησκευτική ιδεολογία που επιδιώκει την ανατροπή των κοσμικών καθεστώτων και την εγκαθίδρυση ισλαμικής εξουσίας (ριζοσπαστικό ισλάμ): *η άνοδος τού* - *στη Μέση Ανατολή.* **— ισλσμιστής** (ο) 11896], **ισλαμίστρια** (η).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. islamismcj.

Ισλανδία (η) (ισλ. Lydhveldidh Island = Δημοκρατία τής Ισλανδίας) **1.** νησί μεταξύ τού Ατλαντικού και τού Αρκτικού Ωκεανού **2.** κράτος τής ΒΔ. Ευρώπης, που καταλαμβάνει το παραπάνω νησί. με πρωτεύουσα το Ρέυκιαβικ. επίσημη γλώσσα την Ισλανδική και νόμισμα την κορώνα Ισλανδίας. – **Ιολσνδός** (ο). **Ισλανδή** (Π). **ισλανδικός,** -ή, -ό [1870J, **Ισλανδικά** (τα).
[I-ΤΥΜ. Μεταφορά τυύ γαλλ. Islande < ισλ. Island «χώρα των πάγων»!. **Ισμαήλ** (ο) γνιος τού Αβραάμ από την Αιγύπτια δούλη Άγαρ.
[ετυμ. μτγν. < εβρ. YiSmacl «ο Θεός ακούει», πβ. Π.Δ., *Γένεσις* 16, II: *...καί κα/.έσεις τό ονομα αύτοϋ Ισμαήλ, οτι έπήκουσεν Κύριος τή ταπεινώσει* σου|.

Ισμαηλίτες (οι) Ιμτγν.) {Ισμαηλιτών) αίρεση τού σιιτικού κλάδου τού ισλαμισμού.
-ισμένος, -η. -ο επίθημα μετοχών ρημάτων που λήγουν σε *-ίζω.*

-ισμένος: μετοχές ρημάτων που δεν λήγουν σε -ίζω. Αρκετά ρήματα σχηματίζουν τη (μεσοπαθητική) μετοχή τους σε -ισμένος, δηλ. κατά το πρότυπο των ρημάτο)ν σε -ίζω. χο)ρίς να είναι ρήματα σε -ίζω. Αυτό συμβαίνει κυρ. με ρήματα τα οποία στον αόριστό τους (σε -ησα, π.χ. *εστύχησα, τυράννησα)* ακούγονται τυ ίδιο με τα ρήματα σε *-ίζω* (-ισα: στόλισα, *χτένισα),* οπότε σχηματίζουν τη με- τυχή τους όπως αυτά. δηλ. σαν να ήταν ρήματα σε -ίζω: *ευτυχι- σμένος, τυραννισμένος* κ.τ.ό.. όπως *στολισμένος, χτενισμένος.* Μετοχές σε *-ισμένος* από ρήματα που δεν τελειώνουν σε *-ίζω* είναι: *τραγουδισμένος. χιλιοτραγουδισμένος (τραγουδώ), απηνδισμένος (απανδώ).* λιγοθυμισμένος. *λιποθυμισμένος (λιγοθυμώ /* λιποθυμώ). *βαρυγγωμισμένος (βαρυγγωμώ). τυραννισμένος (τυραννώ), ξαγρυ- πνισμένος (ξαγρυπνώ). αγρυπνισμένος (αγρυπνώ), ξενυχτισμένος (ξενυχτώ), ευτυχισμένος (ευτυχώ),* δυστυχισμένος *(δυστυχώ), ξε- ψυχισμένος (ξεψυχώ), λαχταρισμένος (λαχταρώ).* Σε -ισμένος σχηματίζονται και τα *φοβισμένος (φοβούμαι)* από το *φοβίζω, κοιμισμένος (κοιμούμαι) από* το *κοιμίζω* και *καθισμένος (κάθομαι)* από το *καθίζω, κοπανισμένος (κοπανώ)* από το *κοπανίζω* και *αρχινι- σμένος (αρχινώ)* από επίδραση τού *αρχίζω.* Τέλος, σε *-ισμένος* σχηματίζονται τα (κυρ. ξενικής προέλευσης) ρήματα σε -άρω: *μακι- γιαρισμένος (μακιγιάρω), φρακαρισμένος (φρακάρω), αμπαλαρι- σμένος (αμπα/.άρω), φιλτραρισμένος (φιλτράρω), γρασαρισμένος (γρασάρω), στραπατσαρισμένος (στραπατσάρω), πακεταρισμένος (πακετάρω), λιμαρίσμένος (λιμάρω), μποτιλιαρισμένος (μποτι/.ιά- ρω). πουδραρισμένος (πουδράρω), μανταρισμένος (μαντάρω), φο- δραρισμένος (φοδράρω), λανσαρισμένος (λανσάρω), σταμπαρισμέ- νος (σταμπάρω), μαρκαρισμένος (μαρκάρω). στοκαρισμένος (στο- κάρω). παρκαρισμένος (παρκάρω), καμουφλαρισμένος (καμουφλάρω), λαμπικαρισμενος (λαμπικάρω), μπαρκαρισμένος (μπαρκάρω), φρεσκαρισμένος (φρεσκάρω), λα σκαρισμένος (λασκάρω), λου- στραρισμένος (λουστράρω), ντε.ραπαρισμένος (ντεραπάρω), μο- στραρισμένος (μοστράρω), μπ/.οκαρίσμένος (μπλοκάρω). πικαρι- σμένος (πικάρω), καλμαρισμένος (καλμάρω), ντοπαρισμένος (ντοπάρω). πρεσαρισμένος (πρεσάρω), σκιτσαρισμένος (σκιτσάρω), παρκεταρίσμένος (παρκετάρω), τουμπαρισμένος (τουμπάρω), μο- νταρισμένος (μοντάρω), φουνταρισμένος (φουντάρω), φορμαρισμένος (φορμάρω), ραφιναρισμένος (ραφινάρω), ντοκουμενταρισμένος (ντοκουμεντάρω), παρφουμαρισμένος (παρφουμάρω). κλαταρισμέ- νος (κλατάρω)* κ.ά., καθώς και τα *φαλιρισμένος* και *γαρνιρισμένος* από ρ. σε *-ίρω (φαλίρω, γαρνίρω).*

Ισμήνη (η) **1.** μυθολ. κόρη τού Οιδίποδα και αδελφή τής Αντιγόνης 2. γυναικείο όνομα.
ΙΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου|.

-ισμός παραγωγικό επίθημα για τυν σχηματισμό υυσιαστικών: **1.** που προέρχονται από ρήματα με κατάληξη *-ίζω* και δηλώνουν την αντίστοιχη πράξη: *χωρ-ίζω > χωρ-ισμός. φο)τ-ίζω > φωτ-ισμός* κ.ά. 2. που δηλώνουν σύστημα ιδεών σχετικών με κάτι: *χριστιαν-ισμός. γνωστικισμός, στωικ-ισμός. μαρξ-ισμός. αναρχ-ισμός. ισλαμ-ισμός* 3. που δηλώνουν πρακτική βασισμένη στις αρχές ενός προσώπου: *Οατσερ- ισμός. καραμαν'Α-ισμός. σταλιν-ισμός. παπανδρε-ϊσμός* κ.ά. **4.** που δηλώνουν συμπεριφορά ή τάση, η οποία χαρακτηρίζεται από κάτι: *ετσι- Οε/.-ισμός, εγωκεντρ-ισμός. ταρτουφ-ισμός, παραλογ-ισμός, επεκτατισμός* **5.** που δηλώνουν φαινόμενο σχετικό με κάτι: *πολυμορφ-ισμός, φωτοτροπ-ισμός* 6. που δηλώνουν αισθητικό (λογοτεχνικό, καλλιτεχνικό κ.λπ.) ρεύμα σχετικό με κάτι: *υπερρεαλ-ισμός. ντανται-ισμός.* [ετυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής. Γο αρχ. *-ισμός* αποτελεί ενισχυμένη μορφή τού επιθήματος *-μός* και προέρχεται από ρ. σε *-ίζω (λ.χ. ονειδίζω - όνειδισμός, εθίζω - έθισμός, άποικίζω - άπ-οικισμός),* ενώ το νεοελληνικό αντίστοιχο αποτελεί μεταφορά ξέν. όρων σε -ism (αγγλ.). -isme (γαλλ.), -ismus (νεολατ. κ. γερμ.) κ.τ.ό, που απαντά σε ονομασίες θεωριών, θρησκειών ή φιλοσοφικών απόψεων, λ.χ. *κομουν-ισμός* (πβ. αγγλ. communism), *ισλαμ-ισμός* (πβ. γαλλ. islami-sme) κ.ά.Ι.

ISO (το) (προφέρεται *άιζο)* (αγγλ. International Standards Organisation) Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης· ένδειξη που δηλώνει την πιστοποίηση τής ποιότητας ενός προϊόντος, ότι το προϊόν αυτό πληροί ορισμένες προδιαγραφές, **ίσο** (το) -► ίσος

ίσο- κ. **ισό-** κ. **ϊσ-** α' συνθετικό πυυ δηλώνει: **1.** ισότητα ή ισοτιμία σε σχέση με κάποιον/κάτι: *ισο-ϋψής, ισο-μεγέθης, ισο-ψηφία, ισ-από- στολος* 2. ΧΗΜ. ισομέρεια (βλ.λ.).
(ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν'. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. ίσος).

ισοβαθής, -ής. -ές [μτγν.] {ισοβαθ-ούς) -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει το ίδιο βάθος με άλλον: *δύο - δεξαμενές / φρεάτια* αντ. ανισο- βαθής **2.** ναυτ. *ισοβοθής* (η) η καμπύλη που περιλαμβάνει τα ίδια βάθη στον ναυτικό χάρτη: ~ των *15 κοδών.* – **ισοβαθώς** επίρρ. ΣΧΟΜΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **ισοβαθμία** (η)) 1833J {ισοβαθμιών} η συγκέντρωση τής ίδιας βαθμολογίας (με κάποιον ή κάποιους άλλους) · το να είναι κάποιος στην ίδια βαθμολογική σειρά με κάποιον άλλο: *μπήκε στη Γεωπονική λόγω ισοβαθμίας με* τον τελευταίο *εισαγόμενο.* **ισοβάθμιος,** -α. -ο [1876] αυτός που φέρει τον ίδιο ή αντίστοιχο βαθμό με άλλον: *έγινε κλήρωση ανάμεσα στους ~ επιλαχόντες* || - *αξιωματικοί* συν. υμοιόβαθμος. Επίσης **ισόβαθμος,** -η. -ο 11812). **ισοβαθμώ** ρ. αμετβ. [18331 {ισοβαθμείς... (λόγ. μτχ. ενεστ. ισοβαθμών.

-ούσα, -ούν) | ισοβάθμησα (λόγ. μτχ. ισοβαθμήσας, -ασα. -αν)} έχω ίσους ή αντίστοιχους βαθμούς, επιτυγχάνω το ίδιο βαθμολογικό αποτέλεσμα: *στην πρώτη Θέση τού ομίλου ισοβάθμησαν οι ομάδες τής Ελλάδας και τής Δανίας*]| *έγινε κλήρωση μεταξύ των ισοβαθμού- ντων.*

ισοβαρής, -ής, -ές [αρχ.| {ισοβαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει ίσο βάρος με άλλον: ~ *υ?ακά / χημικά στοιχεία* || *δίνουμε ~ σημασία σε όλους τους τομείς ανάπτυξης* 2. μετεωρ. ***ισοβαρής γραμμή*** η γραμμή στον χάρτη που ενώνει σημεία ή θέσεις, που έχουν την ίδια βαρομετρική πίεση κατά την ίδια χρονική στιγμή. Επίσης **ισόβαρος,** ->]. -ο. – **ισοβαρώς** επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

ισόβιός, -α, *-ο* Ιμτγν.] **1.** (κυρ. για αξιώματα ή ποινές) αυτός που διαρ- κεί ή ισχύει όσο ζει κάποιος: ~ *κάθειρξη / δεσμά* (ποινή φυλάκισης που διαρκεί όσο ζει *ο* καταδικασθείς) / *ποινή ι άρχοντας/ στέρηση δικαιωμάτων* **2.** (καθημ.) ***ισόβια*** (τα) (ισοβίων! η καταδίκη σε ισόβια δεσμά: *έφαγε - για τη δο/*οφονία τής γυναίκας* του.

Ισοβιότητα (η) [18311 το να διαρκεί κάτι όσο ζει κάποιος· χαρακτηριστικό τής σχέσης που συνδέει ορισμένους δημόσιους λειτουργούς (π.χ. δικαστές) με το Δημόσιο, έτσι ώστε να μην είναι δυνατή η απόλυσή τους ακόμη και αν καταργηθεί }τε νόμο η θέση που κατέχουν, **ισοβίτης** (υ) [1892] {ισοβιτών!, **ισοβίτισσα** (η) {ισυβιπσσών} πρόσωπο που έχει καταδικαστεί σε ισόβια φυλάκιση, **ισόγειος,** -α,-ο **1.** αυτός που βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το έδαφος (πβ. λ. *υπέργειος. υπόγειος): ~ κατάστημα* **2.** ***ισόγειο*** (το) {ισογεί-ου | -ων) ο όροφος κτίσματος, ο οποίος βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με το έδαφος.

[εί υμ. μτγν. < ίσο- + *-γειος* < *γαῖα* «γη»!. **ισόγλωσσος** (η) {ισογλώσσ-ου | -ων} γλωσς. η γραμμή που σε χάρτες διαλέκτων περικλείει τις περιοχές που εμφανίζουν το ίδιο γλωσσικό φαινόμενο με την ίδια ή διαφορετική μορφή. Κπίσης **ισόγλωσσο** (το). [πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Isoglosse].

ισογώνιος, -α. -ο [αρχ.] αυτός που έχει ίσες γωνίες: - *τρίγωνο.* **ισόδομος,** -η, *-ο* αυτός που είναι χτισμένος με πλίνθους ίσων διαστάσεων.

| ΙΕΤΥΜ. μτγν. < ίσο- + *-δομος* < *δόμος* (βλ.λ.) [. **ισοδυναμία** (η) Ιμτγν.) {ισοδυναμιών} **1.** το να διαθέτει κανείς ή κάτι στον ίδιο βαθμό μια ιδιότητα (δύναμη, σημασία, αξία. περιεχόμενο κλπ.) με άλλον: ~ *αντιπάλων/ προτάσεων / ποσών / μεγεθών / κομμάτων* 2. φίλος, (στη Λογική) η ιδιότητα που συνδέει δύο προτάσεις Λ και Β. όταν η Α συνάγεται από τη Β και η Β από την Α., λ.χ. Α: «ο Σωκράτης ήταν δάσκαλος τού Πλάτωνα» και Β: «ο Πλάτων ήταν μαθητής τού Σωκράτη», ή δύο έννοιες με το ίδιο πλάτος, λ.χ. οι έννοιες «τρίγωνο» και «τρίπλευρο».

ισοδύναμος, -η. -ο [μτγν.| **1.** αυτός που έχει την ίδια αξία. σημασία ή δύναμη με κάποιον άλλον: οι αντίπαλοι *είναι ~ και ο αγώνας προ- βλέπεται αμφίρροπος* || - *προτάσεις* (προτάσεις με ίδιο νόημα, αλλά διαφορετική διατύπωση) / *ποσά / μεγέθη* συν. ισάξιος, αντάξιος ΛΝΤ. άνισος 2. (για τροφές) που έχουν την ίδια θρεπτική αξία. **ισοδυναμώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] {ισοδυναμείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (+με) 1. έχω την ίδια σημασία ή επιφέρω το ίδιο αποτέλεσμα, είμαι ίσος με κάποιον άλλον ή αντίστοιχός του: *οι δηλώσεις τού υπουργού Εξωτερικών ισοδυναμούν με εγκατάλειψη τής μέχρι τώρα πολιτικής γραμμής* συν. αντιστοιχώ, συνεπάγομαι, ισούμαι 2. φίλος.- μαθ. σε φρ. όπως το ***Α ισοδυναμεί με το Β,*** που σημαίνει ότι το Α σχετίζεται με το Β με τρόπο, ώστε το Α να συνάγεται από το Β και το Β από το Α.

ισοζυγίζω ρ. μετβ. |1869| {ισοζύγισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** κάνω δύο πράγματα να αποκτήσουν το ίδιο βάρος ΣΥΝ. ισοσταθμίζω 2. (+με) διατηρώ την ισορροπία (ανάμεσα σε δύο πράγματα): *η συγ- γραφεύς ισοζυγίζει την αφήγηση των γεγονότων με την περιγραφή τού εξωτικού τοπίου. διατηρώντας αμείωτο το ενδιαφέρον τού αναγνώστη* ΣΥΝ. ισορροπώ. Επίσης (λαϊκ.) **ισοζυγιάζω** [μεσν.]. – **ισοζυγία** ΟU **ισοζύγιο** (το) 118481 {ισοζυγί-ου | -ων} οικον. **1.** η εξίσωση ανάμεσα στα έσοδα και τα έξοδα: *ισοσκελίζω / επιτυγχάνω ι καλύπτω το -* || *ανισοσκελές ~* || το - *τού προϋπολογισμού 2.* (στη λογιστική) ανακεφαλαιωτικός πίνακας των λογαριασμών τού καθολικού, που συντάσ- σεται περιοδικά (συνήθ. κατά μήνα) από τις επιχειρήσεις που τηρούν διπλογραφική λογιστική· χρησιμεύει στον έλεγχο τής ακρίβειας στη μεταφορά των εγγραφών στο καθολικό: *δημοσιονομικό / συναλλαγ- ματικό* - 3. (α) ***παθητικό ισοζύγιο*** το ισοζύγιο κατά το οποίο τα έξοδα υπερβαίνουν τα έσοδα (β) ***ενεργητικό /σοζύ//ο*** το ισοζύγιο κατά το οποίο τα έσοδα υπερβαίνουν τα έξοδα (γ) ***εμπορικό ισοζύγιο*** ο πίνακας που απεικονίζει τις εισαγωγές και εξαγωγές μιας χώρας σε δεδομένη χρονική στιγμή (δ) ***ισοζύγιο άδηλων συναλλαγών*** το ισοζύγιο που περιλαμβάνει τις απαιτήσεις και υποχρεώσεις από τις μη εμπο- ρευματικέ.ς συναλλαγές (λ.χ. από τον τουρισμό, σπουδές στο εξωτερικό, διεθνή κίνηση κεφαλαίων κ.λπ.) (ε) ***ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών*** το ισοζύγιο άδηλων συναλλαγών (βλ. φρ. δ) και το εμπορικό ισοζύγιο αθροιστικά (στ) ***ισοζύγιο πληρωμών*** ο πίνακας που απεικονίζει τις γενικότερες οικονομικές συναλλαγές μιας χώρας με το εξωτερικό σε δεδομένη χρονική στιγμή.

[ετυμ. < μτγν. *ισοζυγής* < *ίσο-* + *-ζυγής* < *ζυγό* < *ζυγός.* απόδ. τού γαλλ. balancej.

ισοζυγισμός (Ο) **1.** η διατήρηση ή η επίτευξη ισορροπίας · **2.** η προσθήκη βάρους στα πυλό δυνατά άλογα ιπποδρομιών, έτσι ώστε όλα τα αγωνιζόμενα άλογα να έχουν τις ίδιες δυνατότητες νίκης ΣΥΝ, χά- ντικαπ.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. handicap (βλ. κ. *χάνηκαπ)].* **ισοζυγώ** ρ. αμετβ. {ισοζυγείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** βρίσκομαι σε κατάσταση ισορροπίας 2. ΟΙΚΟΝ. παρουσιάζω ισοζύγιο, ισορροπώ τα έξοδα με τα έσοδα.

[ετυμ. < μτγν. *ισοζυγώ (-έω)* < *ίσοζυγής* < *ίσο-* + *-ζυγής* < *ζυγό* < *ζυγός).*

ισοθεος, -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που έχει την ίδια αξία με θεό ή τιμά- ται ως θεός ΣΥΝ. θεϊκός, θείος 2. αυτός που ταιριάζει σε θεό: ~ *τιμές.* **ισοθερμία** (η) {ισοθερμιών} ΦΥΣ. η εμφάνιση σταθερής θερμοκρασίας σε ένα σώμα παρά τις όποιες μεταβολές τής θερμοκρασίας τού περιβάλλοντος. – ισοθερμικός, -ή, -ό] 1850].

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. υρ.. < γαλλ. isothermiej. **ισόθερμος,** -η. -ο [1766] **1.** αυτός που παρουσιάζει την ίδια θερμοκρασία με κάποιον άλλον **2.** ΜΕΤΕΩΡ. ***ισόθερμη γραμμή / καμπύλη*** (i) η γραμμή σε χάρτη, η υποία ενώνει περιοχές με ίση μέση θερμοκρασία σε δεδομένη χρονική στιγμή (ii) η γραμμή που αναπαριστά γρα- φικώς φυσικές μεταβολές σε συνθήκες σταθερής θερμοκρασίας 3. αυτός τού οποίου η θερμοκρασία παραμένει σταθερή: ~ *σώματα.* [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. isotherme}. **ισοκατανομή** (η) {χωρ. πληθ.} η ίση κατανομή μεγέθους, τιμής ή ποσού: *η ~ τού πλούτου* / των κοινοτικών *κονδυ/.ίων* αντ. ανισοκατανο- μή. – **ισοκατανέμω** ρ. **ισοκράτημα** (το) [1845] |ισοκρατήμ-ατος | -ατα, -άτων} μουσ. (στη βυζαντινή μουσική) το να κρατά ένας ψάλτης τυ ίσο (βλ. λ. ίσος).

Ισοκράτης (ο) {-η κ. -άτους} αρχαίος Αθηναίος ρήτορας (436-338 π.Χ.), ο οποίος υποστήριξε μέσω των πολιτικών του λόγων την ιδέα τής ένωσης των ελληνικών πόλεων υπό κοινή αρχή.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < επίθ. *ισοκρατής* «αυτός που διαθέτει ίση ισχύ ή εξουσία με κάποιον άλλον» < *ίσο-* + *-κρατής* < *κρατώ\.* **Ισοκράτης** (ο) 11869] {ισοκρατών} μουσ. 1.(στη βυζαντινή μουσική) ο ψάλτης που κρατά το ίσο (βλ. λ. *ίσος) 2.* (στην ευρωπαϊκή μουσική) (α) το «κράτημα» ενός ή περισσοτέρων φθόγγων μιας μελωδίας ή συγχορδίας για ένα χρονικό διάστημα, ενόσω στις άλλες μουσικές γραμμές συνεχίζεται η μουσική εξέλιξη: ~ *τής τονικής* || ~ *τής δεσπόζουσας* (β) μέρος τής τυπικής φόρμας τής φούγκας, στο οποίο η μία φωνή ηχεί σταθερά σε έναν φθόγγο, ενόσω οι υπόλοιπες συνεχίζουν τη μουσική τους εξέλιξη συν. πεντάλ.

[ΠΤΥΜ. < ίσο (γο) + *-κράτης* < *κρατώ\.* **ισόκυρος,** -η, -ο αυτός που έχει το ίδιο. νομικό συνήθ., κύρος με άλλον (πβ. λ. *ισότιμος).* **ισόκωλο** (το) {ισοκώλ-ου [-ων} phtop. το σχήμα λόγου κατά το οποίο τα κώλα ή γενικότ. τα τμήματα μιας περιόδου έχουν τον ίδιο αριθμό συλλαβών.

|ΠΤΥΜ. αρχ. < *ίσο-* + *κώλον* (βλ.λ.)]. **ισολογισμός** (ο) []813[ΟΙΚΟΝ. **1.** ο λογιστικός πίνακας που απεικονίζει συγκριτικά την κατάσταση των περιουσιακών στοιχείων, των υποχρεώσεο)ν και των απαιτήσεων επιχειρήσεως, τράπεζας κ.λπ. σε συγκεκριμένο χρόνο, εμφανίζοντας στο αριστερό* μέρος το ενεργητικό (έσοδα) και στο δεξιό το παθητικό (έξοδα): *υποβολή τού ισολογισμού*]| *εθνικός* ~ (τής εθνικής οικονομίας σε συγκεκριμένο χρόνο) || *ανάλυση τού* -1[ο - του *κράτους υποβά?.λεται προς κύρωση στη Βουλή από τον υπουργό Οικονομικών 2.* (γενικότ.) η καταγραφή τής σύγκρισης των εσόδων και των εξόδων σε δεδομένη στιγμή.

[ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού ιταλ. bilancio (pareggiamento saldo) < δημώδ. λατ. *bilancia* < λατ. bis «δις» + lanx «δίσκος ζυγαριάς»1. **ισομεγέθης,** -ης, ισομέγεθες [αρχ.] {ισομεγέθ-ους | -εις (ουδ. -η)} αυτός που έχει το ίδιο μέγεθος με κάποιον άλλον: ~ *ποσά* ανί. ανισομεγέθης. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, ~ης. -ες.* **ισομέρεια** (η) {ισομερειών} 1.η ισότητα μεταξύ των μερών ενός συνόλου· η κατανομή σε ίσα μέρη: ~ *στην κατανομή των στοιχείων / στην οικονομική ανάπτυξη* αντ. ανισομέρεια **2.** [1890] χημ. το φαινόμενο κατά το οπυίο δύο ή περισσότερες ενώσεις έχουν την ίδια χημική σύσταση και το ίδιο μοριακό βάρος, αλλά η διάταξη των ατόμων τους είναι διαφορετική. – **ισομερής,** -ής. -ές [μτγν.Ι, **ισομερώς** επίρρ. [μτγ ν. j.

Ιπτυμ. μεσν. < μτγν. *ισομερής* < *ισο-* + *-μερής* < *μέρος.* Ο χημικός όρ. είναι ελληνογενής. < γαλλ. isomerie]. **ισόμετρος,** -η, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που είναι ίσος (ως προς άλλον) με βάση συγκεκριμένο μέτρο σύγκρισης: ~ *κατασκευές 2.* αυτός που παρουσιάζει συμμετρία ως προς άλλον ΣΥΝ. συμμετρικός, αναλογικός αντ. ασύμμετρος, δυσανάλογος. – **ισόμετρα** επίρρ.. **ισομετρία** (η) [αρχ.].

ισομετρικός, -ή. -ό. **ισομήκης,** -ης. ισόμηκες [αρχ.] [ισομήκ-ους | -εις (ουδ. -η)} αυτός που έχει το ίδιο μήκος με άλλον: ~ *σκοινιά / αποστάσεις.* – **ισομήκως** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **ισόμοιρος,** *-η, -ο* αυτός που κχει ίσο μερίδιο (με άλλον): ~ *κληρονόμοι.* – **ισομοιρία** (η) [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ισο-* + *-μοιρος* < *μοῖρα* «μερίδιο» (βλ.λ.)|. **ισομορφία** (η) {ισομορφιών} **1.** το να είναι κανείς όμοιος με κάποιον άλλον ως προς τη μορφή 2. ΟΡΥΚΤ. ο ισομορφισμός (βλ.λ.). – **ισόμορφος,** -η. -ο ϊ 1766[. **ισομορφισμός** (Ο) [1888] ΧΗΜ. η ιδιότητα των κρυσταλλικών μορφών ορισμένων χημικών ενώσεων να παρουσιάζουν στενές αναλογίες με άλλους κρυστάλλους ως προς το πλέγμα και τη μορφή ΣΥΝ. ομοιομορφισμός.

[ετυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. isomorphismej. **ίσον** επίρρ. [αρχ.] **1.** λέγεται για να δηλωθεί το αποτέλεσμα μαθηματικής πράξης (σύμβολο =): πέντε συν *πέντε ~ δέκα (5 + 5* = 10) ΣΥΝ. ισούται με. (καθημ.) κάνει **2.** ***ίσον*** (το) το σύμβολο =, που δηλώνει το αποτέλεσμα μαθηματικής πράξης: *χέχασε να βάλει το ~ στο άθροι- σμα.*

ισονομία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} η ισότητα υποχρεώσεων και δικαιω

μάτων όλων των πολιτών απέναντι στον νόμο, η αντιμετώπιση όλων των πολιτών εκ- μέρους τού κράτους ως ίσων: ο *κατά κεφαλήν φόρος αντΐκειται στην αρχή τής* ~ συν. ισοπολιτεία λν γ. ανισότητα. **ισόνομος,** -η, -ο [αρχ.Ι. **ισοπαλία** (η) {ισοπαλιών} λ<-)λ. η μη ανάδειξη νικητή σε αγώνα μεταξύ δύο αντιπάλων: το *αποτέλεσμα ήταν* ~ || *παραχωρώ / αποσπώ / φέρνω* ~· ΦΡ. (στο ποδόσφαιρο) ***λευκή ισοπαλία*** *ισόπαλο* αποτέλεσμα χωρίς γκολ (σκορ 0-0). **ισόπαλος,** -η, -ο αθλ. **1.** αυτός που επιτυγχάνει την ίδια επίδοση με τον αντίπαλό του. με αποτέλεσμα να μη μπορεί ο ένας από τους δύο να αναδειχθεί νικητής: *οι δύο ομάδες αναδείχθηκαν ισόπαλες* 2. (συνεκδ.) (αποτέλεσμα) που δεν δίνει τη νίκη σε κανέναν από τους δύο αντιπάλους: *το* αποτέλεσμα *ήταν-*

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ισοδύναμος», παράλλ. τύπος τού αρχαιυ- τέρου *ίσοπαλής* < *ίσο-* + *-πάλής* < *πάλη*\. **ισοπαχής,** -ής. -ές |αρχ.J {ισοπαχ-ούς | -εις (ουδ. -ή)} ίσος στο πάχος: ~ *στρώματα* λντ. ανισοπαχής. ιχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **ισόπεδος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει επίπεδη επιφάνεια συν. ομαλός, επίπεδος, πεδινός λντ. ανισόπεδος 2. αυτός που βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με κάτι άλλο αντ. ανισόπεδος· ΦΡ. ***ισόπεδη διάβαση*** η διασταύρωση στο ίδιο επίπεδο δύο δρόμων ή δρόμου και σιδηροδρομικής γραμμής: *αφύλακτη ί φυλασσόμενη / σηματοδοτούμενη* ~ αντ. ανισόπεδη διάβαση.

(ετυμ. αρχ. < ισο- + *-πεδος* < *πέδον* «έδαφος», πβ. ρή-ττρδονφλ. κ. *πεδίο)].*

ισοπεδώνω ρ. μετβ. [1856] {ισοπέδω-σα. -θηκα. -μένος! **1.** καθιστώ (επιφάνεια) ομαλή, επίπεδη: *εξαιτίας των έργων ασφα/αύστρ(»σης ισοπεδώθηκαν τμήματα των γύρω ?ώφων* 2. (για κτίσματα) καταστρέφω 0?ν0σχερώς: *ο/.όκληρη η πόλ/.η ισοπεδώθηκε από τους σεισμούς* **3.** (μτφ.-κακόσ.) καταργώ κάθε διαφορά, εξισώνω προς τα κάτω: *ο κοσμοπολιτισμός ισοπεδώνει τις εθνικές παραδόσεις || η υπερ- βολικά επιεικής βαθμολογία ισοπεδο)νει* όλους *τους μαθητές,* καλούς και κακούς. · **ισοπέδωση** (η) [1856J. **ισοπεδωτικός,** -ή, -ό 118611. **ισο- ττεδωτικ-ά** / **'ώς** επίρρ. **ισοπεδωτής** (ο) [18641 αυτός που ισοπεδώνει ή που προκαλεί ισοπέ- δωση.

ισόπλευρος, -η, -ο Ιαρχ.1 αυτός τυύ οποίου όλες οι πλευρές είναι ίσες μεταξύ τους: ~ *τρίγωνο* αντ. ανισόπλευρος. **—ισόπλευρα** επίρρ. **ισοπολιτεία** (η) |αρχ.[(χωρ. πληθ.} η νομική ισότητα όλων των πολιτών απέναντι στο κράτος συν. ισονομία, **ισόποσος,** -η, -ο {μεσν.Ι αυτός που ανέρχεται στο ίδιο ποσό (με άλλον): το 6'άνπο θα *εξοφληθεί* σε *δώδεκα* ~ *δόσεις.* — **ισόποσα** επίρρ. **ισορροπημένος,** -η, -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ισορροπία 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει υπερβολικά στοιχεία (που τηρεί ίσες αποστάσεις προς όλες τις πλευρές): στο *κείμενο των δηλώσεων υιο- θετήθηκε μια - διατύπωση, ώστε να μη θιγεί καμία από ης αντίπαλες πλευρές ||-πολιτική ι γεύση* **3.** (για πρόσ.) αυτός τού οποίου ο εσωτερικός κόσμος βρίσκεται σε αρμονία, που είναι ψυχικά ήρεμος και διατηρεί τη λογική του ικανότητα ανί. ανισόρροπος. - **ισορροπημένα** επίρρ.

Ιετυμ. Οι μτφ. σημ. αποτελούν απόδ. τού γαλλ. equilibrcJ. **ισορρόπηση** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεοκ | -ήσεις, -ήσεων} η αποκατάσταση τής ισορροπίας, η επίτευξη τής ισορροπίας ΣΥΝ. εξισορρύπη- ση. — **ισορρσπητικός,** -ή, -ό. **ισορροπία** (η) {ισορροπιών} **1.** η κατάσταση κατά την οποία ένα σώμα, υπό την επίδραση ίσων και αντίθετων δυνάμεων που αλληλοε- ξουδετερώνονται. βρίσκεται σε σταθερή ή στην κανονική του θέση, χωρίς να ταλαντεύεται ή να κλίνει προς τη μία ή την άλλη πλευρά: *ο σχοινοβάτης περπατούσε στο τεντωμένο σκοινί διατηρώντας την ~ του* jj *επεχείρησε σουτ εκτός ισορροπίας* (χο)ρίς να πατάει σταθερά) || *χάνω την ~ μου* jj *αβέβαιη / εύθραυστη / ασταθής / επισφαλής / προσωρινή* ~ || *αποκατάσταση / εξασφάλιση τής* - λντ. ανισορροπία- ΦΡ. ***λεπτή ισορροπία*** αυτή που είναι εύκολο να διαταραχΟεί και γΓ αυτό χρειάζεται επιδέξιους χειρισμούς για τη διατήρησή της· (και μτφ.): οι *σχέσεις των δύο κρατών βρίσκονται σε* ~ **2.** πολιτ. (α) ***ισορροπία (των) δυνάμεων*** πρακτική αρχή βασισμένη στην άποψη ότι η κατανομή τής ισχύος μεταξύ των κρατών οφείλει να αποβλέπει στην αποτροπή τής υπέρμετρης διόγκωσης των δυνάμεων ενός κράτους ή μιας ομάδας κρατών εις βάρος των υπολοίπων, μεμονωμένων ή μη, κρατών (β) ***ισορροπία τού τρόμου*** η διασφάλιση τής παγκόσμιας ειρήνης μέσω τής ισοδυναμίας των πυρηνικών οπλοστασίων των δύο υπερ- δυνάμεων (προκειμένου για τις Η.ΙΙ.Α. και την ϋ.Σ.Σ.Δ. μέχρι τη διάλυση τής τελευταίας) **3.** (γενικότ.) η κατάσταση κατά την υποία αντισταθμίζονται μεταξύ τους αντίθετες δυνάμεις, τάσεις ή πιέσεις: *η ένταξη κάθε βα/^,κανικής χώρας στη σφαίρα επιρροής μιας μεγάλης δύναμης εξασφάλιζε την~ δυνάμεων στην περιοχή* ||[*πολιτική / οικονομική/ οικολογική / στρατιωτική / παγκόσμια* ~ || *ανατροπή / διατάραξη / έλλειψη ισορροπίας* ΦΡ. ***κροτώ Ι τηρώ τις ισορροπίες*** ελέγχω τις αντίρροπες δυνάμεις σε έναν χώρο ή κατάσταση εξασφαλίζοντας τη σταθερότητα: *«ο πρόεδρος τού κόμματος πρέπει να κρατήσει τις ~ ανάμεσα σε διαφορετικές απόψεις»*(εφημ.) **4.** κατάσταση στην οποία δεν υπάρχουν υπερβολές, όπου δύο ή περισσότερα πράγματα βρίσκονται στην ίδια περίπου αναλογία: *ο σύγχρονος άνθρωπος χρειάζεται ~ ανάμεσα στην εργασία και στον ελεύθερο χρόνο του* |j τα *μέρη ενός μουσικού έργου, που βρίσκονται μεταξύ τους σε* ~ **5.** η ψυχική ηρεμία, η εσωτερική αρμονία: ε'νας *μήνας διακοπές θα σε κάνει να βρεις την ~ σου* ΑΝΤ'. ανισορροπία, ένταση 6. η κατάσταση κατά την οποία δεν εμφανίζονται διανοητικές διαταραχές αντ. παράνοια, τρέλα **7.** γυμνλςγ. θέση τού σώματος κατά την οποία περιορίζεται στο ελάχιστο η επιφάνεια στηρίξεως των πελμάτων των ποδιών.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-. συμμετρία.*

Ιετυμ. αρχ. < *ισόρροπος* (βλ.λ.)). **ισορροπιστής** (ο) [1Χ97). **ισορροπίστρια** (η) {ισορροπιστριών} ο ειδικός στις ασκήσεις που απαιτούν μεγάλη ικανότητα εξισορροπή- σεως τού σώματος συν. ακροβάτης. - **ισορροπιστικός,** -ή, -ό |1898j. **ισορροπιστικά** επίρρ. **ισόρροπος,** -η. -υ 1. αυτός στον οποίο επιδρούν ίσες και αντίθετες δυνάμεις, οι οποίες αλληλοεξουδετερώνονται, αυτός που παρουσιάζει ισορροπία: - *ανάπτυξη όλων των παραγωγικών δυνάμεων* ΛΝΤ. ανισόρροπος 2. αυτός που έχει ίση ροπή. δύναμη (με άλλον) και ενδεχομένως τον αντισταθμίζει: ~ *δυνάμεις.* — **ισόρροπα** / **ισορρόπως** [αρχ.{ επίρρ.

{ ι-ϊύμ. αρχ. < *ισο-* + *-ροπος* (με διπλασιασμό τύ αρχικού *-ρ-* εν συνθέσει) < *ρέπω* (βλ.λ.)|. **ισορροπώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιαρχ.} {ισορροπείς... | ισορρόπ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} ♦ 1. (μετβ.) επιφέρω ισορροπία, κάνω (κάτι) να βρεθεί σε κατάσταση ηρεμίας ή στη φυσιολογική του θέση: ~ *την κατάσταση* < *τον προϋπολογισμό / τα οικονομικά / τα συναισθήματά μου* συν. ισοζυγίζω, ισοσταθμίζω, εξισορροπώ ♦ (αμετβ.) 2. βρίσκομαι σε κατάσταση σταθερότητας ή στη φυσιολογική θέση μου υπό την επίδραση ίσων και αντίθετων δυνάμεων, που αλληλοεξουδετερώνο- νται: (μτφ.) *η Ελλάδα προσπαθεί να ισορροπήσει μεταξύ τής ανάγκης να εκσυγχρονιστεί και τής ανάγκης να διατηρήσει την ταυτότητά τηςΖ.* γυμναστ. στέκομαι όρθιος έχοντας περιορίσει στο ελάχιστο την επιφάνεια στηρίξεως των πελμάτων των ποδιών **4.** (η μτχ. ***ισορροπημένος,*** *-η. -ο)* βλ.λ. **ίσος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει τις ίδιες διαστάσεις, ποσότητα, δυνατότητες. αξία ή δύναμη με κάποιον άλλον: *ήταν ίσοι στο ανάστημα, αλλά διέφεραν στο βάρος* || οι *μειονότητες αγωνίζονται για ~ μεταχείριση / για ~ δικαιώματα* || *οι νηπιαγωγοί απαιτούν'- αμοιβές με τους δασκάλους* || - *έκταση / μερίδιο* || *παρέχονται ~ ευκαιρίες σε όλους* || όλοι οι πολίτες είναι - *απέναντι* στον *νόμο* || *φέρεται* στον διευθυντή του *σαν ίσος προς* ίσον ΣΥΝ. ισοδύναμος, ισότιμος, ίδιος αντ. άνισος· φρ. (α) ***πρώτος μεταξύ ίσων*** (λατ. primus inter pares) πρόσο)πο που ξεχωρίζει από αυτούς που έχουν τον ίδιο βαθμό με αυτόν, όχι λόγω πραγματικής υπεροχής, αλλά κατά παράδοση (β) **εξ *ίσου*** / ***εξίσου*** (αρχ. *έξ* Γσου) στον ίδιο βαθμό: είστε όλοι ~ υπεύθυνοι *για τη χρεοκοπία και πρέπει να αναλάβετε το μερίδιο τής ευθύνης που σας αναλογεί!* (γ) ***επί ίσοις όροις*** κατά τρόπο που να εξασφαλίζονται ανάλογες ευκαιρίες για όλους, που να μη δίνεται υπεροχή σε κανέναν εκ των προτέρων: *διαπραγματεύσεις* ~ || ο *αγώνας θα διεξαχθεί* ~ || οι εξεταζόμενοι *πρέπει να συμμετάσχουν στον διαγωνισμό* **-** (δ) **όλα τσ *δάχτυλο δεν είναι ίοα*** δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τις ίδιες δυνατότητες ή ικανότητες (ε) ***ανταποδίδω τα ίσα*** βλ. λ. *ανταποδίδω* (στ) ***στα ίσα*** (i) σε ίσα μέρη: *μοιράστηκαν τη ?,εία τους* - (ii) (κ. ***στα ίσιο)*** ευθέως. χωρίς περιστροφές: *θα του* τα *πω ~ κι ας παρεξηγηθεί* \j (αργκό) *της την έπεσε ~ κι έφαγε χυλόπιτα* (της έκανε ερωτική πρόταση και απορρίφθηκε) (ζ) (λαϊκ.) ***έρχομαι στα ίσα μου /βρίσκω τα ίσα μου*** συνέρχομαι, ξαναβρίσκω τη νηφαλιότητα και την ηρεμία μου: *ταλαι- πωρήθηκε πολύ από την αρρώστια του, αλλά τώρα έχει έρθει πια στα ίσα του* · **2. *ίσο*** (το) η επανάληψη τού ίδιου φθόγγου στη βυζαντινή μουσική· κυρ. στη ΦΡ. ***κρατώ το ίσο*** (i) μους. ψάλλο) στον ίδιο φθόγγο. ενώ οι άλλοι ακολουθούν διαφορετική μελωδική γραμμή (ii) ενισχύω τη γνώμη (κάποιου): κατσάδιαζε *τη γυναίκα του κι από κοντά κρατούσε το ίσο η μάννα του* ΣΥΝ. σιγοντάρω (κάποιον) αντ. αντιτίθεμαι · **3.** (λαϊκ.) ίσιος (βλ. κ. **ίσα** επίρρ.).

jF.TYM. < αρχ. ίσος / *ΡίσΡος* (βοιωτ.). αβεβ. ετύμου. Δύο είναι οι βασικές ετυμολογικές πορείες: (α) *ΗίσΓος* < *Fia-a-Foc* < *Fir-a-Foc* < *wid-s-wos,* όπου το θ. *wid-* αποτελεί τη μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *weid-,* εξού και το αρχ. ουσ. *ειδ-ος* (βλ.λ.) (β) *ΡίσΡος* < *(d)wi-twos,* όπου το *(d)wi-* αποτελεί παράγωγο τού αριθμητ. *δύο* (βλ.λ.), ενώ ο σχηματισμός σε *-twos* πιθ. κατά τις λ. σε *-τνς* (πβ. *ήμισυς.* δωρ. *ήμι- τυς).* Στην περίπτωση αυτήν η λ. θα σήμαινε «ισομοιρασμένος σε δύο τμήματα». Το μεσν. *ΐσιος Κ* αρχ. ίσος) οφείλει την κατάληξή του στα επίθ. σε *-ιος* (π.χ. *όρθιος)* ή στο συνώνυμο όμοιοςΙ. **ισοσκελής,** -ής, -ές {ισοσκελ-ούς | -εϊς (ουδ. -ή)} 1. αυτός τού οποίου τα σκέλη είναι ίσα: ~ *τρίγωνο* ΣΥΝ. ισόπλευρος αντ. ανισοσκελής **2.** οικον. αυτός που παρουσιάζει ισορροπία ανάμεσα στα έσοδα και τα έξοδα: ~ *ισοζύγιο* αντ. ανισοσκελής. — **ισοσκελώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. - ες.*

Ιετυμ. αρχ. < ίσο- + *-σκελής* < *σκέλος*j. **ισοσκελίζω** ρ. μετβ. [J893J {ισοσκέλισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} εξισώνω τα έξοδα με τα έ.οσδα: - ρον /τροϋ/τολο/ίσμο / *το ισοζύ- γιο πληρωμών.* - **ισοσκέλιση** (η) κ. **ισοακελιαμός** (ο), **ισοσταθμίσ** (η) ισοσταθμώ

ισοσταθμίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (Ι825[{ισυστάθμισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} (λόγ.) ♦ 1. (μετβ.) επιφέρω ισορροπία (ανάμεσα σε διαφορετικά πράγματα): *όσα κι αν είναι τα προτερήματά του,* δεν *μπορούν να ισοσταθμίσουν τα ελαττώματά του* ΣΥΝ. ισορροπώ, ισοζυγίζω ♦ **2.** (αμετβ.) έχω το ίδιο βάρος (με άλλον) συν. ισοσταθμώ. — **ισοστάθμιση** (η) (1864(, **ισοστάθμισμα** (το), **ισοσταθμώ** ρ. αμετβ. {ισοσταθμείς... | ισοστάθμησα} έχω ή αποκτώ το ίδιο βάρος με κάποιον ΣΥΝ. ισοζυγώ. — **ισοσταθμία** (η) Ιμεσν.].

|ΕΤΥνι. < μτγν. *ισοσταθμώ (-έω)* < *ισόσταθμοα* < *ίσο-* + *σταθμός* (βλ.λ.)|. ε

ισοστασία (η) {χωρ. πληθ.} ΓΒΙΛ. η θεωρητική ισορροπία το>ν τμημάτων που απαρτίζουν τον γήινο φλοιό πάνω σε πυκνό στρώμα υποκείμενου ρευστού υλικού, τυ οποίο βρίσκεται κάτω από τη γήινη επιφάνεια. - **ισοστατικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. < *ισο-* + -στασία < *στάση,* ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ.

isosrasy |.

ισοσύλλαβος, -η. -ο [μτγν.Ι **1.** (λέξη. στίχος) πυ έχει τον ίδιο αριθμό συλλαβών (με άλλη λέξη. στίχυ): ~ *στίχοι* am. ανισοσύλλαβος 2. ΓΛΩΣΣ. (όνομα) πυυ έχει τον ίδιο αριθμό συλλαβών σε κάθε του πτώση και στους δύο αριθμούς, π.χ. *στρα-τός.* (2 συλλαβές) - στρα-τού

-- *στρα-τό* (2) - στρα-τοι (2) - *στρα-τών* (2) - *στρα-τονς* (2) ΛΝΤ. ανισοσύλλαβος.

– ισοσυλλαβία (η) [μτγν.Ι. **ισοταχής,** -ής. -ές {ισοταχ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει την ίδια ταχύτητα με άλλον: ~ *οχήματα.* **– ισοταχώς** επίρρ. ·** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης,*

-ης, -ες*

[F.TYM. αρχ. < *Ισο-* + *-ταχης* < *τάχος*\. **ισοτέλεια** (η) [αρχ.] Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.) το να καταβάλλει κάποιος τους ίδιους φόρους που καταβάλλουν οι άλλοι, η ισότητα στη φορο- λόγηση ΑΝΙ. ανισυτέλεια. **ισοτελής,** -ής. -ές {ισοτελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[**1.** αυτός που έχει τις ίδιες φορολογικές και δασμολογικές υποχρεώσεις (με άλλον): *κατηγορία ισοτε/.ών φορολογούμενων* ΛΝΤ. ανισοτελής 2. (αγαθό) για τυ οποίο καταβάλλεται ίσος φόρος ή δασμός (με άλλο αγαθό): ~ *εισα- γώγιμα προϊόντα* ΑΝ γ. ανισοτελής. * ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

[f.tym. αρχ, < *ισο-* + *-τελής* < *τέλος*|. **ισότητα** (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** το νh, είναι δύο ή περισσότερα ποσά ή μεγέθη ίσα μεταξύ τους: ~ *δυνάμεων / διαστάσεων / μεγεθών* 2. η ίση μεταχείριση, η αντιμετώπιση κάποιου με τον ίδιο τρόπο, με τον οποίο αντιμετωπίζονται και οι άλλοι (ισχύει για τον έναν ό,τι ισχύει και για τον άλλον)· (ειδικότ.) βασική αρχή τού δημοκρατικού πολιτεύματος. καθιερωμένη συνταγματικά, που θεσπίζει την ίση και χωρίς διακρίσεις μεταχείριση των πολιτών σε όλους τους τομείς τής δημόσιας ζωής, λ.χ. στη φορολογία, στα πολιτικά δικακόματα, στη δικαστική αντιμετώπιση, στις προσωπικές πεποιθήσεις κ.λπ.: ~ των *πολιτών μεταξύ τους* || *η ~ δικαιωμάτων και υποχρεώσεων* || *η αρχή τής ισότητας* || *κοινωνική / πολιτική / οικονομική / πλήρης / εικονική ~* || *αποκαθιστώ / επιτυγχάνω / επιφέρω /* αποκτώ / *κατοχυρώνω την* - συν. ισοδυναμία, ισονομία, ισοπολιτεία, ισοτιμία ΑΝΙ. ανισότητα 3. (ειδικότ.) η ισότιμη αντιμετώπιση των δύο φύλων, η ουσιαστική και τυπική (νομοθετική κ.λπ.) αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων στις γυναίκες σε σχέση με αυτά των ανδρών και η δημιουργία ίσων ευκαιριών για ανάπτυξη και στα δύο φύλα: *Γενική Γραμματεία Ισότητας \\ ο αγώνας γυναικείων* σωματείων *για την ~.* **ισοτιμία** (η) **[**αρχ. 1 Ισοτιμιιυν) **1.** η αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων ή ίσης αξίας: *η - των πολιτών / ανδρών και γυναικών* || *«συζητείται στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες το αν θα αναγνωρίζεται στο μέλλον η ισοτιμία των πτυχίων των ιατρικών μας σχολών προς εκείνα των λοιπών ευρθ)παϊκών πανεπιστημίων»* (εφημ.) συν. ισότητα 2. οικον. η ισότητα ως προς την αγοραστική δύναμη ή τη χρηματιστηριακή ή συναλλαγματική αξία· η σχέση ανάμεσα σε νομίσματα που δείχνει πόσο αξίζει ένα νόμισμα συγκρινόμενο με ένα άλλο: *η ~ τής δραχμής με / ως προς το δολάριο* ||*συναλλαγματική:χρηματιστηριακή ι διεθνής*

ισότιμος, -η, -ο [μτγν.Ι **1·** αυτός που έχει τα ίδια δικαιώματα με άλλον: *-μέ?.ος / σύμμαχος/ συμμετοχή* ΣΥΝ. ισάξιος 2. ΟΙΚΟΝ. αυτός που έχει την ίδια οικονομική ή εμπορική αξία (με άλλον): ~ *νομίσματα.* ~ **ισότιμα / ισοπμως** (μτγν.} επίρρ. **ισοτονικός,** -ή. -ό ΧΗΜ. (διάλυμα) που παρουσιάζει την ίδια ωσμο>- τική πίεση (με άλλο).

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. isotonic), **ισότοπο** (το) {ισοτόπ-ου | -ων] ΦΥΣ. ΧΜΜ. καθένα από δύο ή περισσότερα άτομα τυύ ίδιου χημικού στοιχείου, πυυ έχουν τον ίδιο αριθμό πρωτονίων και ανάλογη χημική συμπεριφορά, αλλά διαφορετικό αριθμό νετρυνίων.

[F.TYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. isotope|. **ισούται, ισούνται** ρ. αμετβ. τριτοπρόσ. {μόνο σε ενεστ.} είναι ίσο με: ΓΟ *άθροισμα των γωνιών ενός τριγώνου ~ με 180ε.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληρώ.*

[ΕΤΥΜ. Μέση φωνή τού αρχ. *ἴσω (-ώω)* < Γσος|. **ισοϋψής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {ισοϋψ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το ίδιο ύψος (με άλλον): ~ *κτήρια / κατασκευές* ΛΝΤ. ανισοϋψής. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **ισοφαρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ισοφάρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος)

1. (μετβ.) φέρνω στο ίδιο ποσοτικό επίπεδυ: υ *οικονομικός έλεγχος τής περιοχής αυτής θα ισοφαρίσει σύντομα τα έξοδα που κάναμε* ΣΥΝ. αντισταθμίζω ♦ 2. (αμετβ.) ΑΘΛ. κάνω το σκορ ισόπαλυ (να μην προηγείται κανείς): *η γηπεδούχος ομάδα ισοφάρισε με πέναλτι![ισοφάρισε το σκορ τού πρώτου αγώνα.* -- **ισοφάριση** (η) 118951 κ. **ισο- φάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **ίσο-φορίζω* < *ίσοφόρος* < *ισο-* + *φόρος* < *φέρω.* Το *-α-* (αντί -ο-) τού ρ. *ισοφαρίζω* οφείλεται σε συνεσταλμ. βαθμ. τού *φέρω* (πβ. *φαρ-έτρα)*\.

ισοχρονισμός (ο) [18821 **1.** το να γίνεται κάτι σε ίσα χρονικά διαστήματα συν. συγχρονισμός 2. φυσ. το να συντελείται η ταλάντωση (ενός εκκρεμούς) μέσα σε ίσα χρονικά διαστήματα 3. (στις τηλεπικοινωνίες) η ταύτιση των συχνοτήτων, που αποτελεί τη βάση για την εκπομπή και τη σωστή ανάλυση και ανασύνθεση των εικόνων κατά τη λήψη.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. isochronisme]. **ισόχρονος,** -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που έχει ίση διάρκεια (με άλλον) ΣΥΝ. σύγχρονος, συγχρονισμένος ΑΝΤ. ασυγχρόνιστος 2. αυτός πυυ γίνεται σε ίσα, τακτά χρονικά διαστήματα: ~ *ταλαντώσεις ι σφυγμοί* (φυσιολογικοί) ΣΥΝ. κανονικός, τακτικός ΛΝΤ. ασυγχρόνιστος, άτακτος. **– ισόχρονα / ισοχρόνως** Ιμτγν.] επίρρ. **ισοψηφώ** ρ. αμετβ. {ισοψηφείς... | ισοψήφησα} λαμβάνω τον ίδιο αριθμό ψήφων (με άλλον): οι *αντίπαλοι ισοψήφησαν, κερδίζοντας από 100 ψήφους ο καθένας* || ~ στον *διαγωνισμό.* – ισοψηφία (η) Ιμτγν.]. ισόψηφος, -η. -ο [αρχ.].

Ισπανία (η) (ισπ. Reino de lispana = Βασίλειο τής Ισπανίας) κράτος τής ΝΔ. Ευρώπης στην Ιβηρική Χερσόνησο με πρωτεύουσα τη Μαδρίτη. επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα τυ ευρώ. – Ισπανός Ιμτγν.| κ. (λαϊκ.) Σπανιόλος (ο). Ισπανή κ. Ισπανίδα κ. (λαϊκ.) Σπανιόλα (η), ισπανικός, -ή. -ο [μεσν.] κ. (λαϊκ.) σπανιόλικος, -η, -ο. Ισπανικά κ. (λαϊκ.) Σπανιόλικα (τα).

[ετυμ. < μτγν. *Ισπανία* < λατ. Hispania, αγν. ετύμου. Ήχουν διατυπωθεί πολλές εικασίες, όπως η αναγωγή στη φοινικική λ. Spaniu < εβρ. saphan «ασβός, κουνέλι» ή στην κελτική λ. span «σύντροφος». Σύμφωνα με άλλη άποψη, το όνομα ανάγεται στη βασκ. λ. ezpafi «χείλος, άκρο» (και μτφ. «όχθη. ακτή»)|. ισπανισμός (ο) τάση για εθνική και γλωσσική ενότητα των ισπα- νόφωνων λαών μέσω τής σύσφιγξης των σχέσεών τους και την αποδοχή από τους επίσημους φορείς τής Ισπανίας των ισπανικών διαλέκτων και τής πνευματικής παραγωγής σε αυτές (που μέχρι τις πρώτες δεκαετίες τού αιώνα μας αποκλείονταν).

|ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. hispanisme|.

Ισπανοεβραίος (ο) {1890]. Ισπανοεβραία (η) ο Σεφαρ(α)δίτης (βλ.λ.). – ισπανοεβραϊκός, -ή. -ό. ισπανομαθής, -ής. -ές {ισπανομαθούς | -είς (ουδ. -ή)] αυτός που γνωρίζει την ισπανική γλώσσα, ισπανόφωνος, -η. -ο »-φωνος

Ισραήλ (Ο) [μτγν.Ι (στην ΙΙ.Δ.) ο εβραϊκός λαός, ο οποίος ίδρυσε στα εδάφη τής Παλαιστίνης *που* κατέκτησε. το ομώνυμο βασίλειο *(Βασίλειο τού Ισραήλ)·* ΦΚ όλες *οι φυλές τού Ισραήλ* για πλήθος ανθρώπων με διαφορετική εθνική ή τοπική καταγωγή: *στην κεντρική πλατεία τής πόλης κυκλοφορούν* ~.

Ισραήλ (το) {άκλ.} (εβρ. Medinat Yisra'el, αραβ. Dawlat Isra'il = Κράτος τού Ισραήλ) κράτος τής ΝΔ. Ασίας με πρωτεύουσα (μη αναγνωρισμένη από τη διεθνή κοινότητα) την Ιερουσαλήμ, επίσημες γλώσσες την Εβραϊκή και την Αραβική και νόμισμα το νέο σεκέλ Ισραήλ.

Ισραηλινός (ο). Ισραηλινή (η), ισραηλινός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Yisra'el. ίσως «μάχεται, παλεύει με τον θεό». Κατά τη βιβλική αφήγηση, η ονομασία αυτή δόθηκε στον πατριάρχη Ιακώβ (συνεπώς και στους απογόνους του), επειδή πάλεψε για μια νύχτα με τον άγγελο που είχε στείλει υ Θεός (πβ. Ι Ι.Δ. *Γένεσις* 32. 28/29: *...Ου κληθήσεται έτι τό όνομά σου Ίακυφ. άλλα Ισραήλ έσται τό όνομά σου. ότι ένίσχυσας μετά θεού καί μετά ανθρώπων δυνατός).* Ωστόσο, αρκετοί ερευνητές προτιμούν σήμερα την ετυμ. από τη φρ. TS rea'el χάνδρας φίλος τού θεού» < is «άνδρας» + reah «φίλος» + el «Θεός»),

Ισραηλίτης (υ) [μτγν.Ι {ΙσραηλίτοηΙ. Ισραηλίτισσα (η) {Ισραηλιτισσών} πρόσο>πο που έχει ασπαστεί την εβραϊκή θρησκεία, τον ιουδαϊσμό. – ισραηλιτικός, -ή, *-ό* ίμτγν.] κ. (καθημ.) ισραηλίπκος, -η, -ο. ισραηλίπκα επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *Εβραίος.*

-ισσα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών θηλυκού γένους, πυυ δηλώνουν: 1. τον κάτοικο ενός τόπου: *Μακεδόν-ας > Μακεδόν-ισσα. νησιώτ-ης > νησιώτ-ισσα* 2. τη γυναίκα η οποία ασκεί ορισμένο επ-άγγελμα: *φούρναρ-ης> φουρνάρ-ισσα* 3. τη γυναίκα η οποία φέρει ορισμένο τίτλο ή αξίωμα: *Βασιλιάς > Βασίλ-ισσα, κόμης > κόμ-ισσα* 4. τη γυναίκα η οποία φέρει ορισμένο χαρακτηρισμό: *σύντροφ-ος > συντρόφ-ισσα.*

|κτυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, πυυ εμφανίζεται αρχικώς σε θηλ. εθνωνύμια ως **-ik-ya* (π.χ. *Φοίνιξ Φοίνισσα < *Φοί- νικ-γα)* ή ως αποτέλεσμα φωνητικών μεταβολών (π.χ. *μέλισσα < *μέ- /.ιτ-χα).* Το επίθημα γνώρισε ιδιαίτερη διάδοση από τη μεσν. περίοδοί. Ισούς (η) αρχαία ελληνική πόλη τής Ν. Μικράς Ασίας, γνωστή από τη νίκη τού Μ. Αλεξάνδρου επί των Περσών (333 π.Χ.).

(ΠΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου, προελλην. αρχής|. ίσταμαι ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.· ενεστ. ίστ-αμαι, -ασαι. -αται. -άμεθα. -ασθε, -ανται- παρατ. ιστ-άμην, ίστ-ασο, -ατο, -άμεθα, -ασθε. -αντο] (αρχαιοπρ.) 1. στέκομαι, είμαι ή μένω όρθιος 2. βρίσκομαι (κυρ. η μτχ. *ιστάμενος, ισταμένη): οι υψηλά ιστάμενοι* (σε μια ιεραρχία). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[πτυμ. < αρχ. *ίσταμαι,* μέση φωνή τού *ἵστημι* < **σί-στη-μι* (με ενεστ. αναδιπλασιασμό) < θ. *στη-* < Ι.Ε. **sta-* «στήνω, στέκω», πβ. σανσκρ. a- stha-m «έστησα», λατ. sto «στέκομαι», status «κατάσταση, καθεστώς». ισπ. estar «βρίσκομαι, είμαι», γαλλ. j'eiais «ήμουν» (< παλ. γαλλ. ester «είμαι όρθιος» < λατ. stare τού ρ. sto), γερμ. stehen «στέκομαι, βρίσκομαι», αγγλ. stay «μένω», stand «στέκομαι» κ.ά. Ομόρρ. *στά-σις (-η), στάσ-ιμος. στα-ϋμός. στά-μνα. στή-λη. στοά. στή-μων. στά-διθ(ν). ί-στ-ός.* ίσως και *σταυρός* (βλ.λ.). *-στασία* (πβ. ε^i-στα- *σία). -στημα* (πβ. *ανά-στημα)* κ.ά.|. ι στα μ ιν η (η) {ισταμινών} ΜΟΛ. οργανική ουσία που απελευθερώνεται από τους ιστούς τού οργανισμού κατά τη διάρκεια τυύ στρες (αλλεργία, μόλυνση). – ισταμινικός, -ή. -υ.

|ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. histamine|.

-ιστάν (ειρων.) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ονομάτων χωρών, τα οποία παραπέμπουν στα λεγόμενα (κυρ. ασιατικά) τριτοκοσμικά κράτη, των οποίων τυ όνομα λήγει σε *-ιστάν* (κυρ. όταν θέλει κανείς νex δείξει τον αποσυντονισμό. τη διάλυση ή το χάος που επικρατεί σε μια χώρα): « *δεν γνωρίζω αν στο /.ου/.ουδιστάν συμβαίνουν παρόμοια πράγματα* (ενν. όπως στη χώρα μας;» (εφημ.) }} *μόνο στο Ε?·.λαδιστάν κάνει ο καθένας ό.τι του καπνίσει, χωρίς να τιμωρείται.*

[ΕΤΥΜ. Από ονόματα ασιατικών χωρών (λ.χ. *Αφγανιστάν, Πακιστάν)* με β" συνθ. την αρχ. περσ. λ. stan «χώρα»].

-ίστας, -ίστα παραγωγικό επίθημα ουσιαστικών (αντί τού *-ιστής, ίστρια*). που δηλιόνει: 1. οπαδό θεωρίας ή κινήματος: *αριβ-ίστας, φρανκ-ίστας* (οπαδός τού φρανκισμού), *φασ-ίατας* (οπαδός τού φασισμού). *κυβ-ίστας* (οπαδός τού κυβισμού) 2. καλλιτέχνη οργάνου: *πιαν-ίστας, τρομπετ-ίστας. κιθαρ-ίστας* 3. πρόσωπο που το χαρακτηρίζει κάτι ή κατέχει κάτι: *χιουμορ-ίστας. νομπελ-ίστας* 4. πρόσ(οπο που ασχολείται με κάτι: τουρ-ίστας (που κάνει τουρισμό), *καρατερίστας (που* υποδύεται στο θέατρο ιδιαίτερους χαρακτήρες), *αρτ-ίστας ί αρτ-ίστα.*

[ΕΤΥΜ.. Παραγ. επίθημα που απαντά αρχικώς σε ουσ. με το ιταλ. επίθημα -ista (λ.χ. art-ista, pian*ista)].

-ιστής, -ίστρια παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. τον οπαδό θρησκευτικού, φιλοσοφικού ή πολιτικού συστήματος: ι ν£ου-ι στ rjc. *υ/.-ιστής, κομουν-ιστής* 2. πρόσωπο που ακολουθεί επιστημονικό, ιδεολογικό ή αισθητικό ρεύμα: *δαρβινιστής, εθνικ-ιστής, κυβ-ιστής, ισ/.αμ-ιστής* 3. πρόσίοπο που συμπερι- φέρεται με ορισμένο τρόπο: *εγω-ιστής (εγω-ισμός), ετσιθελ-ιστής (ετσιθελ-ισμός)* 4. πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με κάτι: *ποδοσφαιρ-ιστής. σκακ-ιστής* (βλ. κ. λ. *-ισμός).* ^ σχολιο λ. *-ίστικος.* [ετυμ. Παραγ. επίθημα που απαντά αρχικώς σε ρέν. όρ., λ.χ. γαλλ. commun-isie. ego-isre κ.ά.. βασιζόμενο στο αρχ. επίθημα *-ιστής* ρημάτων σε *-ίζω* (λ.χ. *άττικίζω - άττικιστής. βαδίζω - βαδιστής, συντονίζω - συντονιστής*)|.

-ίστί παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιρρημάτων που δηλώνουν τη χρήση μιας γλώσσας στον γραπτό ή τον προφορικό λόγο: *ελλην-ιστί. λατιν-ισιί, γαλλ-ιστί.*

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *έλλην- ιστί, περσ-ιστί).* το οποίο προήλθε από αντίστοιχα ρ. σε *-ίζω {ελληνίζω,* «μιλώ Ελληνικά». *περσ4ζω)*\. ιστικός, -ή. -ό ανατ. αυτός που σχετίζεται με ιστό τού σώματος: ~ *βλάβη.*

-ιστικος, -ή, -ό κ. (λαϊκ. ή μειωτ.) -ίστικος, -η. -ο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν αυτόν που: 1. σχετίζεται με ό.τι δηλώνει το αντίστοιχο όνομα σε *-ιστής: αγωνιστής* > *αγων-ιστικός* 2. πραγματοποιεί την ενέργεια που δηλώνει το αντίστοιχο ρήμα σε *-ίζω: χαρακτηρ-ιστικός* (αυτός που χαρακτηρίζει). *ποτ-ιστικός* (αυτός που ποτίζει) 3. (ο τ. *-ίστικος)* σχετίζεται με κάτι: *κοριτσ-ίστικος,* (μειωτ.) *νομικ-ίστικος. δασκαλ-ίστικος.*

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα που απαντά στην Αρχ. Ελληνική προερχόμενο από ουσ. σε *-ιστής* (λ.χ. *βασανιστικός* ■ *βασανιστής, σοφιστικός - σοφιστής),* απευθείας από *το* αοριστικό θ. ρημάτων σε *-ίζω* (λ.χ. *χαριστικός - χαρίζομαι, οριστικός - ορίζω),* καθώς και στη Ν. Ελληνική ως απόδ. ελληνυγενών ξέν. επιθημάτων (λ.χ. *εγωιστικός,* πβ. αγγλ. egoisiic)|.

-ίστικος. ΙΙ παραγωγική κατάληξη -ίστικος *{< -ιστής + -ικος)* λειτουργεί διπλά: (α) Σχηματίζει επίθετα με μειωτική σημασία έναντι των συνήθων επιθέτων σε -ιστικός *(μυστικιστής μυστικιστικός, δημοτικιστής - δημοτικιστικός. ρεαλιστής - ρεαλιστικός* κ.τ.ό.). Τέτοια είναι επίθετα όπως: *λαϊκίστικος, νομικίστικος, εξυπνακί- στικος. ελιτίστικος, χωροφυλακίστικος, γεροντίστικος, παραγοντίστικος, νεοπλουτίσηκος, αριστερίστικος, θεατρινίστικος, πουτανί- στικος, μπακαλίστικος* κ.ά. (β) Σχηματίζει επίθετα που δηλώνουν χαρακτηριστικά ή ιδιότητα: *νεολαιίστικος, κοριτσίστικος,* αγορίστικος, *φανταρίστικος, παπαδίστικος, καλογερίστικος, μωρουδί- στικος, κουκλίστικος, δασκαλίστικος, μπασκετμπολίστικος* κ.ά.

ιστίο (το) (επίσ.) το πανί των ιστιοφόρων πλοίων.

[ετυμ. < αρχ. *ίστιον.* υποκ. τού ιστός), ιστιοδρομία (η) [1858] {ιστιοδρομιών) 1. αγώνας ταχύτητας μεταξύ ιστιοφόρων πλοίων 2. η πορεία ιστιοφόρου σκάφους. - ισποδρό- μος (ο/η), ιστιοδρομικός, -ή. -ό, ιστιοδρομώ ρ. ί αρχ. I (·ε\ς...1.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ιστιοδρομώ (-έω)* < *ιστίον* + *-δρομώ* < *δρόμος*\. ιστιοπλοΐα (η) J1886J Ιχωρ. πληθ.Ι η πλεύση με ιστιοφόρο πλοίο (για αναψυχή ή σε αγώνες): *αγώνες ί* μαθήματα ιστιοπλοΐας ‖ ολυμπιακο *μετάλλιο στην* — ιστιοπλόος (ο/η), ιστιοπλοϊκός, -ή, -ό, ιστιοττλοώ ρ. [I8901 {-είς...}.

ιστιοσανίδα (η) 1. μακρόστενη σανίδα με στρογγυλεμένες άκρες και με κινούμενο τριγωνικό ιστίο στο μέσον, πάνω στην οποία ισορροπεί όρθιος ο αθλητής και κινείται πάνω στα κύματα· κρατώντας το ιστίο και μετακινώντας το κατευθύνει με τη βοήθεια τού ανέμου τη σανίδα ΣΥΝ. γουίντ-σερφ 2. (κατ' επέκτ.) το ομώνυμο άθλημα ΣΥΝ. γουίντ- σέρφινγκ.

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού αγγλ. surfboard. Βλ. κ. *σέρφινγκ}.* ιστιοφόρο (το) το σκάφος που φέρει ιστία και κινείται με τη δύναμη τού ανέμου. ** σχολιο *π/.οίο.*

[ΕΤΥΜ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *ίστιοφόρος* < *ίστίον* + *-φόρος* < *φέρω].* ιστόγραμμα (το) {ιστογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} διάγραμμα που χρησιμοποιείται στη στατιστική για τη γραφική παρουσίαση κατανυμών συχνότητας, κατά το οπυίο σε ένα σύστημα δύο κάθετων μεταξύ τους αξόνων σχηματίζονται ορθογώνια παραλληλόγραμμα με ύψη αντίστοιχα προς τις συχνότητες που αντιπροσωπεύουν.

[ΕΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. histogramj. ιστοθεραπεία (η) {χωρ. πληθ.} θεραπευτική μέθοδος κατά την οποία γίνεται εμφύτευση ή ένεση ιστών (ζωικών, φυτικών ή ανθρώπινων) σε γηρασμένους ή εξαντλημένους οργανισμυύς για την ανανέωση και βελτίωση τής κατάστασής τους.

I ΙΪΙΥ.Μ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. histotherapyj. ιστοκαλλιέργεια (η) {ιστοκαλλιεργειών} ΒΙΟΛ. η αφαίρεση τμημάτων ιστού από φυτικούς ή ζωικούς οργανισμυύς και η εξωσωματική διατήρηση και ανάπτυξή τους για ερευνητικούς σκοπούς (εμβόλια, θεραπευτικές μεθόδους, ιατρικά πειράματα κ.ά.) σε θρεπτικά υλικά.

I FTY.M. Απόδ. τού αγγλ. tissue cultureJ. **ιστολογία** (η) [18631 ΙΑΤΡ. υ κλάδυς που ασχολείται με τη φυσιυλυγία και την παθολογία των ιστών τού σώματος. — **ιστολογικός,** -ή. -ό [I874|. **ιστολογικ-ά / -ώς** επίρρ. [18731.

[ΗΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. histologic), **ιστόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως] -ύσεις, -ύσεων} τυ φαινόμενυ κατά το οποίο αποσυντίθενται και καταστρέφονται οι ιστοί οργανισμού. Επίσης **ιστολυσίσ** (η). - **ιστολυτικός,** -ή, -ό.

ΙϋΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. histolysis), **ιστόρημα** (το) [μτγν.) {ιστυρήμ-ατυς \ *-ατα.* -άτων} η διήγηση, η εξι- στόρηση (συνήθ. γραπτή): *τα - για την πτώση τής Πόλης εξηγούν τι προηγήΟηκε τής* Αλωσης συν. ιστόρηση,

ιστορημένος, -η, -υ διακυσμημένυς με θέματα από την εκκλησιαστική παράδοση (βλ. λ. *ιστορώ).*

[ετυμ, -Μτχ. παθ. παρακ. τυύ αρχ. *ιστορώ (-έω)*\. ιστόρηση (η) [μεσν.ϊ η διακόσμηση με εκκλησιαστικά και βιβλικά θέματα (βλ. λ. *ιστορώ).* ιστορία (η) {ιστοριών} 1. η εξέλιξη *μέσα* στυν χρόνυ (ενός λαού, μιας ομάδας ανθρώπων, ενός τομέα τής ανθρώπινης δραστηριότητας), το σύνολο των γεγονότων που απαρτίζουν το παρελθόν του (από την προκη εμφάνισή τους μέχρι την τωρινή τους κατάσταση): *η ~ τής Ελλάδας / τού ελ/.ηνικού έθνους / τής Χερσονήσου τού Αίμου > των κτιστάδων τής Ηπείρου / των σιναφιών τής Λέσβου / τής ελ.ληνικής ζωγραφικής / τής μουσικής* / του *αθλητισμού / τής λογοτεχνίας / τού κινηματογράφου* || *η - τής οικογένειάς του χάνεται στα βάθη των αιώνων* || οι *παραχαράκτες τής ~* || *η αληθινή - τής Αντίστασης* (τα πραγματικά γεγονότα)· φρ. τέλος ***τής ιστορίας*** [1989[όρος με τον οποίο ο πολιτικός επιστήμονας Φράνσις Ψυυκουγιάμα περιέγραψε την προοπτική τής επικράτησης τής ελεύθερης οικονομίας και τής φιλελεύθερης δημοκρατίας σε ολόκληρυ τον κόσμυ λόγω τής κατάρρευσης τυύ κυμουνισμού και τής Συβιετικής Ένωσης και τής υποχώρησης των ιδευλυγιών πυυ προκαλούσαν συγκρούσεις και επαναστάσεις 2. (ειδικότ.) το σύνολο των αξιομνημόνευτων γεγονότων: *αυτή η συμφωνία 0α μείνει στην ~* || *αυτό που συνέβη θα το γράψει η ~* || *με το έργο του κέρδισε μια θέση στην* φρ. ***γράφω ιστορία*** δια- κρίνυμαι ιδιαίτερα: *ο σερ Λώρενς Ολιβιέ έγραψε ιστορία στον χώρο τής υποκριτικής* 3. (ειδικότ.) (α) η επιστήμη πυυ μελετά τα γεγονότα τού παρελθόντος κατά χρονολογική σειρά και σύμφωνα με συγκεκριμένες μεθόδους (ιστορικές μέθοδοι), επιχειρώντας συνήθ. την ανάλυση και ερμηνεία τυς (την εύρεση των σχέσεων που τα διέπουν): *η επιστήμη τής -* jj *σπουδάζω ~*)| *παίρνω πτυχίο στην -* j) *κορυφαίος μελετητής τής αρχαίας ~* || *οι πηγές και οι μέθοδοι τής ~* (πβ. κ. λ. *ιστοριογραφία)* (β) η επιστήμη που εφαρμόζει τις ίδιες μεθόδους για τη μελέτη τής γέννησης, ανάπτυξης και προόδου κάθε χώρου δράσεως και ιδ. άλλων επιστημυνικών κλάδων: *η ~ τής φιλοσοφίας / τής τέχνης / των μαθηματικών / τής γλώσσας / των θρησκειών* 4. (συνεκδ.) (α) το σχολικό μάθημα που βασίζεται στα στοιχεία που παρέχει η παραπάνω επιστήμη: *διαβάζω ~* || *σύμφωνα με τη σχολική ~...* (β) τυ αντίστοιχο σχολικό βιβλίο: *βάζω την ~ στην τσάντα* || *ξέχασα την - στο σπίτι* || *στη* σελίδα *δέκα τής ~* 5. η γραπτή και με συγκεκριμένη μέθοδο παρουσίαση των γεγονότων που συνέβησαν στη χωροχρονική πορεία ενός λαυύ, μιας κυινωνικής ομάδας κ.λπ.: *κυκ/.οφόρησε η - τής νήσου Χίου* || *ποιος έγραψε την ~ τού εργατικού κινήματος:* || *η - τής πειρατείας από τον JOo έως* τον \ *7ο αι.* |j *η επίσημη - αποσιωπά σημαντικά στοιχεία* 6. (συνεκδ.) τυ βιβλίυ πυυ περιλαμβάνει τα παραπάνω γεγονότα: *αγόρασα την ~ τής Γαλ/.ικής Επανάστασης* || *η ~ τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου πωλείται φθηνά* 7. η περίοδος για την οποία έχουμε γραπτές μαρτυρίες (κατ* αντιδιαστολή προς την *προϊστορία* και τη *μυθολογία)* 8. (συνεκδ.) οι γραπτές πηγές στυ σύνολό το\>ς. από τις υποίες αντλούμε πληροφορίες για το παρελθόν, καθώς και τα βιβλία πυυ έχουν γραφτεί γύρω από τα γεγονότα τού παρελθόντος: *η - αναφέρει πως...* || *στην - υπάρχουν πολλές ανάλογες περιπτώσεις* γ *πουθενά στην - δεν θα βρει κανείς τέτοια προσωπικότητα* || *τα πρόσωπα τής ~* 9. (α) αφήγηση (γραπτή ή προφορική) πραγματικών ή φανταστικών γεγονότων: *άκουσα μια περίεργη ~* || *θα σας διηγηθώ μια ~ με μάγους και τέρατα* [[*παρακολουθήστε αληθινές ~ από τη ζωή των συνανθρώπων μας* || *η ~ που θα ακούσετε εκτυλίσσεται / διαδραματίστηκε / έλαβε χώρα στο μακρινό παρελθόν* || *λέω / πλάθω! φτειάχνω / διηγούμαι ιστορίες* || *~ χωρίς αρχή. μέση και τέλος* (β) η αφήγηση με κινηματογραφικά ή τηλεοπτικά μέσα ενός περιστατικού, μιας προσο>πικής ιστυρίας κ.λπ.: *γυρίζω μια ~ αγάπης με γνωστούς ηθοποιούς* \\ *~ μυστηρίου και τρόμου* || *προβάλλονται αστυνομικές 1 πολεμικές ί χιουμοριστικές ι τολμηρές* -10. (ειδικότ.) λογοτεχνικό έργο που αναφέρεται στη ζωή και στα έργα προσώπων πραγματικών ή φανταστικών, τα γεγονότα που αφορούν σε δυναστείες: *«Η ~ <$ύο πόλεων»* (A laic of two cities, K. Ντίκενς) || «Χριστουγεννιάτικη (A Christmas carol. K. Ντίκενς) || *η -* εν<5ς *περιπλανώμενου ιππότη, όπως την παρουσιάζει* ο *βιογράφος του* || *γράφει ιστορίες έρωτα* και πάθους 11. γεγονός ή σειρά γεγονότων, πυυ συνέβησαν στη ζωή κάποιου ή συμβαίνουν στην καθημερινή ζωή: *άκου μια - που μου συνέβη σήμερα...* || *γορνώντας από την Αμερική, είχε να τους πει πολλές ~* [[ιστορί^ς *καθημερινής τρέλας* συν, περιστατικό' ΦΡ. ***ιστορίες γιο αγρίους*** βλ. λ. *άγριος* 12. το σύνολο των γεγονότων τής ζωής (κάποιου): *μας είπε την -* τής *ζωής του* || *αυτή είναι η - μου·* ΦΡ Λέω ***την ιστορία τής ζωής μου*** μιλάω λέγοντας πάρα πυλλές λεπτομέρειες και αναφέροντας πολλά άσχετα με το θέμα περιστατικά: συντόμευε, *δεν θέλουμε να μας πεις την ιστορία τής ζωής σου!* 13. (ως χαρακτηρισμός) ο ίδιος ο άνθρωπος και κυρ. υ ιδιότρυπυς: *αυτός είναι*

~· *St-'ν μπορείς να συνεννοηθείς μαζί του* |[*τι* ~ είσαι *συ;* **14.** δυσάρεστο γεγονός, ταλαιπωρία ή περιπέτεια (συνήθ. στον πληθ.): *είχα ιστορίες με την* αστυνομία || *δεν θέλω ιστορίες με τους γείτονες* || *ένα λάθος στη δή?.ωση μού άνοιξε ιστορίες με την εφορία* || *είχα μια ~ με την υγεία μου* || *κάθε τόσο μου δημιουργεί ιστορίες* (μπλεξίματα) ΣΥΝ. μπλέξιμο, φασαρία **15.** (ειδικότ.) (α) η ερωτική περιπέτεια: *είχε μια - μαζί της* || *είχαν μια σύντομη ~ οι δυο τους* (β) (συνεκδ.) το ίδιο τυ πρόσωπο με το οποίο είχε κάποιος ερωτική σχέση: *μου. αμαρτία μου, λάθος μου μεγάλο»* (λαϊκ. τραγ.) |] «εσύ *ήσουνα για μένα μια παλιά ~»* (λαϊκ-. τραγ.) **16.** (γενικότ.) υπόθεση, κατάσταση που μας αφορά: *η ~ αυτή συνεχίζεται εδώ και μήνες* || <5υο *μέρες τώρα η ίδια ~* || *τι θα γίνει μ' αυτή την -, θα* τελειώνουμε *επιτέλους;* || *δεν ξέρω ποιος Οα βγει κερδισμένος απ' αυτή την ~* || αυτό *είναι άλλη μην ανακατεύεσαι·* ΦΡ. *παλιά ιστορία* περιστατικό ή σχέση από το παρελθόν: *αυτό είναι ας μην επανερχόμαστε* **17.** *φυσική ιστορία* βλ. λ. *φυσικός.* — (υποκ.) **ιστοριούλα** (η) (σημ. 9-1**1,** 15). ***** ΣΧΟΛΙΟ λ. *γνωρίζω.*

[f.tym. < αρχ. *ιστορία* < *ἵστωρ* «γνώστης, κριτής» < **Γίδ-τωρ,* μετα> πτωτ. βαθμ. τού ρ. *οίδα* «γνωρίζω» (βλ.λ.). Η λ. διαδόθηκε ευρέως ως δάνειο στις ευρωπαϊκές γλώσσες, πβ. αγγλ. history, γαλλ. histoire, ισπ. historia, ιταλ. storia κ.ά. ίΐ σημ. «προβλήματα, περιπέτειες» (σημ. 14) οφείλεται σε ανάλογη χρήση τού γαλλ. histoire(s)J.

ιστορία: σημασιολογική εξέλιξη. Η λέξη ανάγεται ετυμολογικά στο αρχαίο ρ. **οϊδα,** που σήμαινε «γνωρίζω»: **οϊδα** «γνωρίζω - **ϊστωρ** «γνώστης» - **ιστορώ** «αναζητώ πληροφορίες, επιδιώκω τη γνώση» - **ιστορία** «γνώση». Αρα η αρχική σημ. τής λ. είναι «η γνώση» και μάλιστα αυτή που προκύπτει από την αναζήτηση τής πληροφορίας και την έρευνα. Βαθμηδόν η σημ. τής λ. φθάνει να σημαίνει την επιστημονική *και* συστηματική παρατήρηση και αναζήτηση τής γνώσης, δηλ. την επιστήμη (σε αντίθεση με τη **μυθολογία):** *όλβιος όστις τής ιστορίας εσχε μάθησιν* (Ευριπίδης). Περνάει ακολούθως στη γραπτή αναφορά σε αποκτηθείσες γνώσεις για πρόσωπα και πράγματα, στη γραπτή αναφορά σε γεγονότα τού παρελθόντος, δηλ. σε **εξιστόρηση** και **ιστορία.** Ωστόσο, η ιστόρηση των γεγονότων δεν είναι απλή αφήγηση, αλλά αναζήτηση σχέσεων αιτίου-αιτιατού, έρευνα των αιτίων που γέννησαν τα γεγονότα, δηλ. πραγματική **ιστορία.** Σε νεότερους χρόνους και υπό την επίδραση τής σημασιολογικής εξέλιξης τής αντίστοιχης ξένης λέξης (story) η λ. *ιστορία* δήλωσε περισσότερο τη διαδικασία και το αποτέλεσμα τής **αφήγησης** (τυ αφήγημα) παρά το γεγονός που αποτελεί το αντικείμενο τής αφήγησης *(Θα σου διηγηθώ μια ιστορία - Διηγείται πολύ ωραίες* ιστορίες;. Τέλος, η λέξη σε απλούστερες συζητήσεις τού προφορικού λόγου έφθασε να σημαίνει συγκεκριμένο γεγονός, περιστατικό ή υπόθεση, που υ ομιλητής δεν θεωρεί σοβαρή ή αξιόπιστη *(Τι ιστορίες είναι πάλι αυτές; - Τι θα γίνει μ'αυτή την* ιστορία: *- Άκου μια* ιστορία *που μου συνέβη χτες).*

ιστορίζω ρ. μετβ. Ιμεσν.] |ιστόριο-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] εικο- νίζω, αφηγούμαι μέσω τής ζωγραφικής.

ίστορίκισμός (ο) **1.** θεωρία και μέθοδος έρευνας που εμφανίστηκε κατά τον 19ο αι. ως αντίδραση στην κυριαρχία τού θετικισμού στις κοινωνικές επιστήμες και βασίζεται στην αρχή ότι μόνη η ιστορία καθορίζει την πραγματικότητα, τη γνώση και την επιστήμη: *τον κατηγορούν για άκρατο* ~ 2. (α) θεωρία σύμφωνα με την οποία κάθε ιστορική περίοδος θεμελιώνει και εξηγεί με διαφορετικό τρόπο ανθρώπινες αξίες· κατά συνέπεια, δεν υπάρχουν απόλυτες αξίες ή αλήθειες. αλλά όλα είναι σχετικά (β) (στην αρχιτεκτονική) τάση που εμπνέεται από παλαιότερες εποχές: *νεοβυζαντινός* ~ (μέσα 19ου αι.) (γ) ερμηνεία τού μαρξισμού σύμφωνα με την υποία η ουσιαστική προσφορά τού μαρξισμού έγκειται στο στοιχείο τής ιστορικότητας, δηλ. στην ιστορική θεώρηση των κοινωνικών φαινομένων και στην αποδοχή αυτού που επιβεβαιώνεται από την ιστορία.

[tΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hisioricismej.

ιστορικός, -ή. -ό |αρχ·Ι **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με την ιστορία ή και με τον αντίστοιχο επιστημονικό κλάδο: *~ έρευνα / συνέχεια / εξέ- λιξη/ γεγονός/ νομοτέλεια/ δεδομένα/ ενδιαφέρον/ περιστατικό/ πηγές7 αναδρομή; αξία! κληρονομιά/ μουσείο/ αναγκαιότητα/ αρχείο* (β) ***ιστορικό κέντρο*** (ενν. *τής Αθήνας)* το τμήμα τού κέντρου τής Αθήνας. από το οποίυ ξεκίνησε η οικοδόμηση τής πόλης στη δεκαετία τού 1830. δηλ. η περιοχή μεταξύ Ακρόπολης, Πλατείας όμυνοίας και Πλατείας Συντάγματος (γ) ***ιστορικός υλισμός*** η μαρξιστική θεωρία για την ιστορία και την κοινωνία, σύμφωνα με την οποία οι ιδέες και οι κοινωνικοί θεσμοί (γο *εποικοδόμημα ή υπερδομή)* είναι αντανάκλαση της οικονομικής δομής, τής οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής *(Βάση)* 2. αυτός που μελετά έναν λαό. έναν τομέα τής ανθρώπινης δραστηριότητας, ένα φαινόμενο κ.λπ. διαχρονικά, εξηγώντας πώς εξελίχθηκε μέσα στον χρόνο: *~ γλωσσολογία / λεξικό τής ελληνικής γλώσσας / αρχείο / επισκόπηση* ΣΥ\. διαχρονικός ΑΝΤ. συγχρονικός 3. ο σχετικός με το τμήμα τού ανθρώπινου παρελθόντος, για το οποίο υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες, γραπτά μνημεία- κατ* αντιδιαστολή προς το *προϊστορικός* ή το *μυθικός: στους ~ χρόνους* **4.** φιλολ. ***ιστορικό μυ- θιστόρημα / δράμα*** το μυθιστόρημα / δράμα τού οποίου η υπόθεση εκτυλίσσεται σε συγκεκριμένη εποχή τού παρελθόντος, την οποία και προσπαθεί να αναπαραστήσει **5.** αυτός που έχει ενδιαφέρον λόγω τής ιστορίας του, εξαιτίας των γεγονότων με τα οποία συνδέεται ή τής καλλιτεχνικής τάσης μιας περιόδου τού παρελθόντος, την οποία εκφράζει: *- μνημείο / τόπος / περιοχή / χωριό* || *η ~* κατοικία *ενός αγωνιστή* 6. αυτός που έχει εξέχουσα σημασία, αυτός που επηρεάζει την πορεία τής ιστορίας, που πέρασε στην ιστορία ή έχει σχέση με σημαντικό. γεγονότα: *η ~ συνάντηση Στάλιν, Ρούζβελτ, Τσώρτσιλ στη Γιάλτα* |J *απόφαση ιστορικής σημασίας* || *η ~ στιγμή τής παράδοσης τής Θεσσαλονίκης στον ελλ?.ηνικό στρατό* || *η - ηγεσία ενός κόμματος* **7.** αυτός που έχει πράγματι συμβεί και δεν είναι αποκύημα τής φαντασίας: *~ γεγονός / στοιχείο / αλήθεια ι δεδομένα* ΣΥΝ. πραγματικός, αληθινός ΑΝΤ. πλαστός, φανταστικός, μυθικός 8. *ι αωςχ.* (α) *ιστορική ορθογραφία* το ορθογραφικό σύστημα, στο οποίο η γραφή δεν αποδίδει τη σύγχρονη προφορά των λέξεων, αλλά την προφορά (και τον τρόπο γραφής) τους σε παλαιότερη περίοδο που συνδέεται με την ετυμολογία τους. π.χ. στην περίπτωση τής Ν. Ελληνικής, τη γραφή των λέξεων σύμφωνα με προηγούμενα στάδια γραφής (αρχαία, βυζαντινή). πβ. τη γραφή λέξεων, όπως *επανεύ.ημμένως. λύπη, ελλιπής, ωραίος* κ.ά. (βλ. κ. ΣΧΟΜΟ λ. *φωνητικός)* (β) *ιστορικοί / πράψωγοι χρόνοι* οι ρηματικοί χρόνοι που αναφέρονται στο παρελθόν (παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος) (γ) *ιστορικός ενεστώτας* βλ. λ. ενεστώτας **9.** αυτός που θα μείνει στην ιστορία (κυρ. επειδή αποτελεί τομή στην ιστορία, έχει ξεχωριστή σπουδαιότητα για τυ μέλλον και τερματίζει μια πρακτική τού παρελθόντος): *η ~ απόφαση τού υπουργείου προ- κάλεσε πλήθος αντιδράσεων* || ο *- συμβιβασμός Δεξιάς και Λριστεράς*

ιστορικός (ο/η) (α) ο μελετητής τής ιστορίας: *εξέχων/ μαρξιστής /* αντικειμενικός - ΣΥΝ. ιστοριογράφος, ιστοριοδίφης (β) ο καθηγητής που διδάσκει το σχετικό μάθημα στη μέση, την ανώτερη ή την ανώτατη εκπαίδευση 11. *ιστορικό* (το) η κατά χρονολογική εξέλιξη αφήγηση γεγονότων συναφών μεταξύ τους και η καταγραφή της: στα *δημοσιεύματα τής εποχής μπορεί να βρει κανείς το ~ τής κρίσης* || *ο νέος γιατρός ζήτησε* το *~ τής ασθενούς, για να ενημερωθεί για την πορεία τής υγείας της. -* **ιστορικ-ά** /**-ώς** [αρχ.| επίρρ. **ιστορικοσυγκριτικός,** -ή. -ό [J 898] γλωσς. αυτός που σχετίζεται με την ιστορικοσυγκριπκή γλωσσολογία (βλ. λ. χλωσσολο/ία).

ΙΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. hi.storisch-vergleichcnde (Sprach-wisscnschaft)|.

ιστορικότητα (η) {χο)ρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα ενός γεγονότος να αποτελεί μέρος ή να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση τής ιστορίας 2. το να αποτελεί κάτι πραγματικό γεγονός, να μαρτυρείται από πηγές: *η ~ τού γεγονότος είναι αναμφισβήτητη* || *η ~ ενός προσώπου / τού Ιησού.*

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. historicite]. **ιστοριογραφία** (η) Ιμτγν.] (ιστοριογραφιών] η έκθεση γεγονότων τού παρελθόντος με λογοτεχνικό τρόπο και με βάση την κριτική έρευνα, την παράδοση και την προσωπική εμπειρία. — **ιστοριογραφικός,** -ή, -ό |μτγν.|.

ιστοριογράφος (ο/η) Ιμτγν.] **1.** πρόσωπο που ασχολείται με την ιστοριογραφία 2. (καταχρ.) ειδικός που ασχυλείται με την καταγραφή τής ιστορίας, ο συγγραφέας ιστορικών βιβλίων, **ιστοριοδίφης** (ο/η) [1861] {ιστοριοδιφών} ο ειδικός που ερευνά τις ιστορικές πηγές με σκοπό τη συγκέντρωση υλικού για την ιστορική έρευνα. — **ιστοριοδιφικός,** -ή. -ό.

(LTYM. < *ιστορία* + *-δίφης* < αρχ. *διφώ (-άω)* «ψηλαφοί», ερευνώ επιμε- λώς». αγν. ετύμου). **ιστοριοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} φίλος, η αντίληψη σύμφωνα με την υποία ό,τι συντελείται σε πνευματικό και πολιτισμικό επίπεδο, οφει- λεται σε ιστορικά αίτια συν. ιστορισμός αντ. φυσιοκρατία, **ιστορισμός** (υ) {χωρ. πληθ.ί **1.** η θεωρητική θέση σύμφωνα με την οποία τα κοινωνικά γεγονότα και τα πνευματικά δημιουργήματα ερευνώνται σε συνάρτηση με την ιστορική πραγματικότητα στην οποία εμφανίζονται και αντιμετωπίζονται σε σχέση με την εξέλιξή τους 2. φίλος, η ιστοριοκρατία.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Historismus|. **ιστορώ** ρ. Ιαρχ.Ι {ιστορείς...] ιστόρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] **1.** αφηγούμαι (γεγονότα): *η «Οδύσσεια» ιστορεί τις περιπέτειες τού Οδυσσέα μέχρι την επιστροφή του στην πατρίδα* συν. εξιστορώ, διηγούμαι · 2. ζωγραφίζω, διακοσμώ με θέματα από την εκκλησιαστική ζωή και παράδοση, την Π.Δ. και την Κ.Δ. κ.λπ. (κυρ. η μτχ. *ιστορημένος, -η, -ο*): *ιστορημένα χειρόγραφα (τα* χειρόγραφα που είναι διακοσμημένα με μικρογραφίες) || *ιστορημένος ναός* (με αγιογραφίες). +* σχολιο λ. *ιστορία.* **ιστός** (ο) 1. ψηλό, κυλινδρικό κοντάρι, στύλυς ή πύργος, που τοποθετείται κάθετα προς την επιφάνεια στηρίξεως στα πλοία και χρησιμεύει για να στερεώνονται τα πανιά, οι κεραίες εκπομπής σήματος, τα διακριτικά σήματα πλοίου κ.ά.: ο *ακάτιος ή πρωραίος* (το πλωριό κατάρτι) / *κρυμναίος* - ΣΥΝ. (για πλοία) κατάρτι, άρμπουρο · ΦΡ. *στήλη ιστού* βλ. λ. *στήλη* 2. ΤΕΧΝΟΛ. (~ *κεραίας)* η επιμήκης κυλινδρική μεταλλική ράβδος, στην οποία στηρίζεται η κεραία εκπομπής ή λή- ψεως σήματος (ηχητικού, τηλεοπτικού): ο *δυνατός αέρας έριξε κάτω τον - τής* κεραίας · 3. (α) το εργαλείο με το οποίυ υφαίνει κανείς: *υφαντικός* - ΣΥΝ. αργαλειός (β) (συνεκδ.) τυ ύφασμα που υφαίνεται στυν αργαλειό: ο *~ τής Πηνελόπης* (κ. μτφ. έργο ατελείωτο και μάταιο, χωρίς αποτέλεσμα) || *πυκνός / καλοδουλεμένος* ~ συν. υφάδι 4. το δικτυωτό πλέγμα που κατασκευάζει η αράχνη για να συλλαμβάνει τη λεία της: (μτφ.) *έχει πιαστεί στον ιστό τής γοητείας της* ΣΥΝ. δίχτυ **5.** (μτφ.) η δομή ενός έργου (μυθιστορήματος, σεναρίου, κινηματογραφικής ταινίας, θεατρικού κ.λπ.), ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται μεταξύ τους και αναπτύσσονται τα μέρη του: *ο αφηγηματικός - μιας νουβέλας* 6. βιολ. σύνολο κυττάρων που έχουν όμοια ή παρόμοια κατασκευή και επιτε.λούν την ίδια λειτουργία: *ινώδης / συν- δετικός / φυτικός: ζωικός / μυϊκός / κατεστραμμένος* ~ **7.** (α) *Παγκόσμιος Ιστός* βλ. λ. *παγκόσμιος* (β) *φυλλομετρητής ιστού* βλ. λ. *φυλλομετρητής* (γ) *εξυπηρετητής ιστού* βλ. λ. *εξυπηρετητής.*

[εί υμ. < αρχ. *ιστός*< *ϊ-στη-μι* (πβ. λατ. si-sto). Ο βιολ. όρ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. tissue, ο δε όρος *Παγκόσμιος ίστός* αποδίδει

τον αγγλ. Worldwide Web. Βλ. κ. *ίσταμαι*\.

-ιστός, -η. -ο(ν) | αρχ. 1 (λόγ.) παραγ. επίθημα που δηλώνει τον υπερθε- τικό βαθμό επιθέτων: *μέγ-ιστος. πρώτ-ιστος, κάκ-ιστος, ελάχ-ιστος.* [ετυμ. αρχ. επίθημα τού υπΓρθ. βαθμού επιθέτων, που ανάγεται σε *-isto- < I.L£. *-is- (ασθενής βαθμίδα τού επιθήματος *-je/os-) + -to- (των ρηματ. επιθ.). πβ. γοτθ". -ists. σανσκρ. -isthas], **ιστοσελίδα** (η) πληροφ. σελίδα στο Διαδίκτυο που μπορεί να απυτε- λείται από κείμενο ή να περιέχει (συνηθέστερα) και εικόνες, σταθερές ή κινούμενες, γραφικά, συνδέσεις κ.ά.· η έννοια τής σελίδας αντιστοιχεί στο εύρος μιας οθόνης Η/Υ.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. webpage],

ιστότοπος (ο) ΠΛΗΡΟΦ. το σάιτ (βλ.λ.).

ιστοχημείσ (η) ΒΙΟΛ. κλάδος τής ιστολογίας ο οποίος αναλύει τη χημική σύσταση το)ν ιστών και τη δραστηριότητα των ενζύμων σε αυτές.

Ι ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. histochimie]. **ισχαιμία** (η) {18611 {χωρ. πληθ.Ι ιαγρ. η ελάττωση ή διακοπή τής κυκλοφορίας τού αίματος σε μέρος τού σώματος, η οποία οφείλεται σε πρόβλημα τής αρτηρίας. - **ισχαιμικός,** -ή. -ό. σχολιο λ. *έχω.*

[ετυμ. < μτγν. *ϊσχαιμος* < *ϊσχω* «σταματώ, εμποδίζο), αναστέλλω» (< **σί-σχω,* ενεστωτικός αναδιπλασιασμός τού θ. *-αχ-*, πβ. αόρ. β' *έ-σχ-* ον. ρ. *έχω)* + *-αιμος* < *αίμα.* **Η** λ. αποτελεί ελληνογενή ξέν. όρο, < γαλλ. ischemiej.

ισχιαλγία (η) [1861 [{ισχιαλγιών} ΙΑΤΡ. Ο πόνος τού ισχιακού νεύρου στο πίσω μέρος τυ πυδιού. — **ισχιαλγικός,** -ή. -ό.

|ετυμ. < *ισχίο* + *-αλγία* < *άλγος* «πόνος», ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Ischialgie].

ισχίο (το) ΑΝΑΤ. οι κοιλότητες μέσα στις οποίες βρίσκονται οι αρθρο')- σεις τής λεκάνης με τα μηριαία οστά ΣΥΝ. γοφός. — **ισχιακός,** -ή. -ό Ιμτγν.].

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ισχίον,* αβεβ. ετύμου. Είναι πιθ. ότι η «γλώσσα» τού Ησυχίου *ϊσχν όσφύς* διασώζει αρχαϊκό τύπο τής λ. (πβ. *μέλι),* αλλά πέραν αυτού είναι αδύνατον να συνδεθεί το *ισχίον* με λ. άλλων Ι.Η. γλωσσών. Υποθετική παραμένει επίσης η σύνδεση με τις λ. *ισχνός, ίσχύςβλ.λ.)].*

ισχναίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.[{μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.)

1. (μετβ.) καθιστώ (κάτι) αδύνατο, το λεπταίνω ΣΥΝ. αδυνατίζω, λεπτύνω ΑΝΤ. παχαίνω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι αδύνατος ΣΥΝ. αδυνατίζω ΑΝΤ. παχαίνω. Ηπίσης **ισχνεύω** |μτγν.|. **ίσχνανση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} (λόγ.) η απώλεια βάρους ΣΥΝ. αδυνάτισμα, λέπτυνση ΑΝΤ. πάχυνση. — **ισχναντικός,**-ή.-ό |αρχ.|.

ισχνός, -ή, -ό **1.** αυτός που δεν έχει λίπος, πυυ είναι πολύ αδύνατος:

υπάρξεις με ανορεκτικές τάσεις προβάλλονται ως πρότυπα ομορφιάς συν. λιπόσαρκος ΑΝΤ. παχύς, εύσαψος, γεμάτος· φρ. **περίοδος *ισχνών αγελάδων*** περίοδος οικονομικής δυσχέρειας (βλ. κ. λ. *αγελάδα)* **2.** αυτός που δεν έχει αποδεικτική επάρκεια: ~ *επιχειρήματα* ΣΥΝ. αδύνατος ΛΝΤ. ισχυρός, ικανοποιητικός 3. αυτός που δεν έχει μεγάλο μέγεθος, φτωχός, λίγος: ~ *ημερομίσθιοί ικανοποίηση / μειοψηφία* συν. πενιχρός, ανεπαρκής αν γ. πλούσιος. παχυλός, άφθονος. **ισχν-ά / -ώς** (αρχ.) επίρρ., **ισχνότατα** (η) |αρχ.|.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *si-sq-sno- < I.H. ^si-sq-u- «αποξηραίνω», πβ. αβεστ. hisku «£ηρός». λατ. siccus (> γαλλ. sec. ισπ. seco) κ.ά.]. **ισχουρία** (η) {χωρ. πληθ.Ι η αδυναμία ουρήσεως, η επίσχεση των ούρων (βλ.λ.) ΑΝΤ. ακράτεια.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *ισχουρώ (-έο>)* < αρχ. *ισχο)* «έχω - συγκρατώ» (ανα- διπλ. τ. τού. *έχω)* + *ουρώ].* **ισχυρίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. {ισχυρίστ-ηκα (λόγ. -θηκα)ί υποστηρίζο) άποψη· με το ρήμα αυτό μπορεί να εκφράζεται και επιφύλαξη ως προς την αλήθεια τής άποψης, λ.χ. *τον πυροβόλησε ευρισκόμενη σε αυτοάμυνα- αυτό, τουλάχιστον, ισχυρίζεται η ίδια* || *ισχυρίστηκε ότι τα κίνητρά της ήταν ανιδιοτελή* ΣΥΝ. διατείνομαι. σχολιο λ. *απο- θετικός. επιχείρημα.*

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ενδυναμώνομαι, ενισχύομαι». < *ισχυρός* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.|. **ισχυρισμός** (ο) [1871] αυτό το οποίο ισχυρίζεται κανείς, αυτό που υποστηρίζει ως αληθινό: *αβάσιμος / βάσιμος* ~ [[οι ~ του *αποδείχθηκαν ψευδείς.*

ισχυρογνώμων, -ων. -ον [αρχ.Ι {ισχυρογνώμ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} αυτός που υποστηρίζει την άποψή του με επιμονή και δεν ακούει ή δεν αποδέχεται τη γνώμη των άλλων συν. πεισματάρης, ξεροκέφαλος, αδιάλλακτος λντ. διαλλακτικός, συζητήσιμος. Ηπίσης **ισχυρογνώμονας** (ο/η). — **ισχυρογνωμοσύνη** (η) [μτγν.[. ^ σχολ 10 λ. *-ων, -ων,* -ον.

ισχυροποιώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {ισχυροποιείς... | ισχυροποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} καθιστώ (κάποιον/κάτι) ισχυρό, του δίνω περισσότερη δύναμη και κύρος: *η νέα* /γολιτική *συμμαχία ισχυροποίησε τη θέση τής κυβέρνησης* συν. ενισχύω, ενδυναμώνω, δυναμώνω, εδραιώνω λντ. αποδυναμώνω. - **ισχυροποίηση** (η) [μτγν.|, **ισχυροποιητι- κός,** -ή, -ό.

ισχυρός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει ισχύ, που τον χαρακτηρίζει η δύναμη και δεν κλονίζεται εύκολα: - *άμυνα / θέληση / προστασία* < *δεσμός / αντίπαλος / επιχείρημα / όπλο* / 7Γροσω7Γζκ·(5Γ/7τα συν. δυνατός, ανθεκτικός, κραταιός. σθεναρός αντ. ανίσχυρος* αδύναμος 2. αυτός που έχει μεγάλη ένταση: ~ *σεισμός ί ρεύμα / έκρηξη / ράπισμα ί άνεμος / πυρετός / επιθυμία* ΣΥΝ. έντονος, δυνατός, σφοδρός αντ. ανί- σχυρος, αδύναμος, άτονος, ασθενής 3. αυτός που βρίσκεται σε θέση ισχύος, που μπορεί να επιβάλλει τη βούλησή του ή να επηρεάζει καθοριστικά: ~ *κυβέρνηση / επιρροή / φύλο* (το ανδρικό φύλο) / *πολιτικός παράγοντας* / *κράτος* ανι. ανίσχυρος, αδύναμος **4.** αυτός που μπορεί να έχει έντυνα, δραστικά αποτελέσματα: *πήρε ~ δόση δηλητηρίου και πέθανε* |j - *οικονομική βοήθεια* ΣΥΝ. δραστικός 5. ***ισχυροί*** (οι) οι παράγοντες πυυ έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν τις εξελίξεις. να επιβάλλονται: οί - *τής γης* 6. ΝΟΜ. νομικά έγκυρος, αυτός που έχει νομική ισχύ: ~ *διαθήκη* ΑΝΤ. άκυρος, ανίσχυρος· ΦΡ. το ***δίκαιο τού ισχυροτέρου*** για τις περιπτώσεις στις οποίες εκείνος που έχει τη μεγαλύτερη δύναμη επιβάλλει τη θέλησή του στους ασθενέστερους: *στις διεθνείς σχέσεις συχνά επικρατεί* ~. — **ισχυρ-ά** / -ώς [αρχ.] επίρρ.

[ετυ.μ. αρχ. < *ισχύς* (βλ.λ.)]. **ισχύς** (η) {ισχύος, ισχύ **[** χωρ. πληθ.} **1.** η δύναμη (συνήθ. όχι σωματική) που διαθέτει κανείς και που του επιτρέπει να επιβάλλεται: *στρατιωτική ι πολιτική / οικονομική / κοινωνική* ~ || *με τη νέα στρατιωτική άσκηση στην περιοχή, το ΝΑΤΟ κάνει επίδειξη ισχύος* || *η ~ τής κυβέρνησης ί τής επιχείρησης / των αντιπάλων* || *εδραιώνω την ~ μου* |ί *επιβάλ?'.εται διά τής ~ του* || *έχει μεγάλη - στον χώρο τού Τόπου* || *η ~* του εξασθενεί λντ. αδυναμία, ατονία· φρ. (α) **σπό θέσεως ισχύος** από πλεονεκτική θέση: *μιλώ ~* (β) ***η ισχύς εν τη ενώσει*** *(ή ισχύς έν τή ενώσει)* η δύναμη βρίσκεται στη συνεργασία και την αλληλοβοήθεια (γ) ***ισχύς μου η αγάπη τού λοου μου*** η δύναμή μου στηρίζεται στην αγάπη, την αφοσίωση τού λαού μου (έμβλημα τής δεύτερης ελληνικής δυναστείας· η <ρρ. καθιερώθηκε από τον βασιλιά Γεώργιο Α) 2. ΝΟΜ. πρακτική ή νομική εγκυρότητα: *η διάταξη βρίσκεται σε - / εν ισχύι* || *τίθεμαι εκτός ισχύος* || *αναστέλλω / παρατείνω την ~ των έκτακτων μέτρων* |[*αναδρομική / συνταγματική / προσωρινή* ~ || *η ~ τής συμφωνίας / τού συμβολαίου* / του *νόμου* **3.** φυς. η ποσότητα τής ενέργειας, η οποία παράγεται ή απορροφάται από ένα σύστημα ανά μονάδα χρόνου και εκφράζεται με το πηλίκο τής συνολικής παραγό- μενης ή απορρυφυύμενης ενέργειας προς τον χρόνο παραγωγής ή απορροφήσεώς της. σχόλιο λ. *δύναμη.*

|ftym. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Ήχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. εμφανίζει *ι-* προθεμ. και μηδενισμ. βαθμ. *-σχ-* τού ρ. *έχω* (πβ. αόρ. β' *έ-σχ-ον).* Κατ' άλλη άποψη, η λ. αρχικούς απαντά με δίγαμμα *(*Ησχύς) κατ'* αναλογίαν προς το ουσ. *ϊς* «δύναμη» (πβ. λατ. vis). Παράγ. *ίσχυ-ρός. ισχύ-ω. ισχυρ-ίζομαι* κ.ά. Η σημ. 3 αποδίδει τον αγγλ. όρο power], **ισχύω** ρ. αμετβ. {μτχ. ενεστ. ισχύων, -ουσα. -ον | ισχυσα} **1.** έχω ισχύ: *η σύμβαση / ο νόμος / η παράδοση ισχύει* || *τα έκτακτα μέτρα / ο κανόνας/ τα κριτήρια ισχύουν* |j *αυτό που είπα / η πρόσκλησή μου ισχύει και για σένα* \. *αυτή η πρόταση ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις* 2. (η μτχ. ενεστ. ***ισχύων****, -ουσα.* -ον) βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ισχύς* (βλ.λ.)Ι- **ισχύων,** -ουσα, -ον {ισχύ-οντος (-ουσας) | -όντων (-ουσών)} **1.** αυτός που έχει ισχύ: ~ *νομοθεσία / Δίκαιο / νόμος! διάταξη / καθεστώς / περιορισμοί* ***2. ισχύοντα*** (τα) αυτά που ισχύουν: *σύμφωνα με τα η επιτροπή δεν μπορεί να εγκρίνει* την *πρότασή* τους.

[ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τύ αρχ. *ισχύω].*

ίσωμα (το) -* ίσιωμα **ισώνω** ρ. ►

ισιώνω

ίσως επίρρ. (για τη δήλωση τού πιθανού) υπάρχει περίπτωση να, μπορεί: ~ (να) *έχεις δίκιο· ο καιρός θα δείξει* ΣΥΝ. πιθανόν, ενδεχομένως Λ.ΝΤ. σίγουρα, οπωσδήποτε.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *ϊσος* (βλ.λ.)].

ίσως: συνώνυμα. Μια σειρά λέξεων δηλώνουν **πιθανότητα·** δηλώνουν δηλ. την επιφυλακτική στάση τού ομιλητή απέναντι στα λεγόμενο.. την περιορισμένη βεβαιότητα που έχει για ενέργειες, πράξεις. καταστάσεις, πράγματα ή και πρόσωπα. L-ντάσσονται στους μηχανισμούς (γραμματικούς ή λεξιλογικούς) τής λεγόμενης **τρο- πικότητας** (modality) στη γλώσσα, των τρόπων δηλ. πυυ διαθέτει ο ομιλητής για να σχολιάσει και να τροποποιήσει τα διαφοροποιήσει τα λεγόμενά του. Στην περίπτωση των τροπικών αυτών λέξεων (ρημάτων. επιρρημάτων, επιρρηματικών φράσεων), η επιφυλακτικότη- τα είναι διττή: τόσο **λεξιλογική** (με τη χρήση αυτών των λέξεων) όσο και **γραμματική** (ακολουθούνται από **υποτακτική** ή **πιθανολο- γική** έγκλιση): *ίσως να βρέχει - ίσως να έβρεχε - ίσως να βρέξει - ίσως να έβρεξε - ίσως να έχει βρέξει - ίσως να είχε βρέξει.* **Παρατηρήσεις:** (α) Τα επιρρήματα **ίσως, πιθανώς** και **ενδεχομένως** χρη- σιμοποιούνται και με οριστική έγκλιση (μικρότερη επιφυλακτικό- τητα) και με υποτακτική/πιθανολογική (μεγαλύτερη επιφυλακτι- κότητα): *ίσως / πιθανώς / ενδεχομένως έφυγε για το εξωτερικό - ίσως / πιθανώς / ενδεχομένως να έφυγε για το εξωτερικό* (β) Τριπλή δυνατότητα εκφράσεως εμφανίζουν τα **είναι πιθανόν / πιθανόν / πιθανώς** (βλ. κ. σχολιο λ. *πιθανός)* και **ενδέχεται / είναι ενδεχό- μενο/ενδεχομένως** (γ) Το **μπορεί (<** *μπορώ)* από τη «δυνατότητα» (μπορώ) έχει περάσει στη δήλωση «πιθανότητας», διατηρώντας υφολογικώς και ετυμολογικώς τη χροιά μειωμένης δυνατότητας ή μεγαλύτερης, τρόπον τινά. πιθανότητας έναντι των λοιπών: *μπορεί να βρέξει* «πιθανότερο» από το *ίσως να βρέξει.* Η πιθανότητα μάλιστα γίνεται ιεγαλύτερη με τη χρήση τού *και: μπορεί και να βρέ- ξει.*

Ιταλία (η) (ιταλ. Repubblica lialiana = Ιταλική Δημοκρατία) **1.** χερσόνησος τής Ν. Ηυρώπης στη Μεσόγειο Θάλασσα, μεταξύ τής Αδριατι- κής Θάλασσας και τού Τυρρηνικού Πελάγους ΣΥΝ. Ιταλική Χερσόνησος **2.** κράτος τής Ν. F-,υρώπης. το οποίο καταλαμβάνει την παραπάνω χερσόνησο, τη Σικελία, τη Σαρδηνία και άλλα μικρότερα νησιά. με πρωτεύουσα τη Ρώμη. επίσημη γλώσσα την Ιταλική και νόμισμα το ευρώ. — **Ιταλός** [μτγν.Ι κ. (λαϊκ.) **Ιταλιάνος** [μεσν.] (υ), **Ιταλίδα** |μτγν.[κ. (λαϊκ.) **Ιταλιάνα** Ιμεσν.) (η), **ιταλικός,** -ή, -ό |αρχ.} κ. (λαϊκ.) **ιταλιάνικος,** -η. -ο. **Ιταλικά** κ. (λαϊκ.) **Ιταλιάνικα** (τα).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < αρχαϊκ. λατ. Vitalia < vitulus «μοσχάρι» (πβ. οσκ. viteliu), οπότε η λ. θα σήμαινε αρχικά «χώρα των μοσχαρκον» εξαιτίας τής εκτεταμένης κτηνοτροφικής δραστηριότητας των νότκον περιοχών της. Είναι ενδιαφέρον ότι επικράτησε διεθνώς η αρχ. λ. *Ιταλία* χωρίς το δίγαμμα (πβ. αγγλ. Italy, γαλλ. Italic, γερμ. Italien). 'Κχει διατυπωθεί επίσης η άποψη ότι το τοπωνύμιο είναι ιλλυρ. προελ.|. **ιταλισμός** (Ο) |Ι805| **1.** η μίμηση των Ιταλιόν και των ιταλικο>ν τρόπων, κάθε δείγμα τέτοιας μίμησης 2. στοιχείο που δηλώνει επιρροή τής ιταλικής γλώσσας στην ελληνική: οι ~ *στη γλώσσα τού Κάλβου. όπως η επίταξη τού επιθέτου μετά το ουσιαστικά είναι χαρακτηριστικοί.*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. italianisme].

Ιτσλιώτης ίο) |αρχ.| {Ιταλιωτών}, **Ιταλιώτισσα** (η) {Ιταλιωπσσών} ελληνικής καταγωγής κάτοικος τής Κάτω Ιταλίας. **ιτσλιωτικός,** -ή. -ό | αρχ.Ι

ιταλομαθής, -ής,*ές 118891 αυτός που γνωρίζει την ιταλική γλώσσα.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

ιταλόφωνος, -η, -ο -φωνος

ιταμός, -ή. -ό (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από προκλητικότητα και αυθάδεια: ~ *ύφος / πρόκ/.ηση / αξίωση / λόγια* ΣΥΝ. αυθάδης, αναιδής ΑΝΤ. σεμνός, ήπιος. – **ιταμώς** επίρρ. |αρχ.|. **ιταμότητα** (η) |αρχ.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εισιτήριο.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ϊτης* «ορμητικός, αυθάδης, προπετής» < θ. *ι-*, μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *ειμι* «πηγαίνω, θα πάω» < Ι.Ε. *ei-mi- «πηγαίνω», πβ. σανσκρ. e-mi. λατ. eo (< *ei-o). γαλλ. j'irai «θα πάω», ισπ. ire (< λατ. ire, απρφ. τού eo), γαλλ. initial «αρχικός» (< λατ. in-ire «αρχίζω») κ.ά. Ομόρρ. *εϊσ-ι-τ-ήριο(ν). έξ-ί-τ-ηλος.* ισθμός (βλ.λ.) κ.ά.|.

I.T.E. (το) Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας.

Ιτέα (η) πόλη τής Κ. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Φωκίδας, το επίνειο τής Αμφισσας.

[ΕΤΥΜ. Η ονομασία τής πόλεως οφείλεται στις ιτιές που φύονταν πα- λαιότερα στην παραλία της], **ίτε, παίδες Ελλήνων** (ώ *παίδες Έ?Ληνων.* Γτε. Αισχ. *Περσ.* 402) εμπρός παιδιά των Ελλήνων λέγεται ως προτροπή πριν από κρίσιμη εθνική πολεμική (αλλά και αθλητική) αναμέτρηση με αντίπαλο, **-ιτζής** παραγωγικό επίθημα αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν επάγγελμα ή ασχολία: *λυρ-ιτζής. αερ-ιτζής.*

[ΕΤΥ.Μ. Παρεκτετ. τύπος τού επιθήματος *-τζής* < τουρκ. -α. βλ. κ.

,-τΟις].

-ίτης, -ίτισσα παραγωγικό επίθημα ουσιαστικών που δηλώνει: **1.** ιδιότητα: *κοπρ-ίτης, ισοβ-ίτης, μαγκ-ίτης. ερημοσπ-ίτης. πολυτεχν-ίτης* **2.** καταγωγή: *Πολ-ίτης. Μεσολογγ-ίτης. Ανατολ-ίτης, Περαχωρ-ίτης.* ΙΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, λ.χ. αρχ. *πο/.-ίτης. όπ/.-ιτης, τεχν-ίτης* κ.ά.[. **ιτιά** (η) φυλλοβόλο δένδρο με μικρά, κιτρινωπά άνθη. που αναπτύσσεται κυρ. κοντά σε υδρότοπους, αλλά καλλιεργείται και ως καλλωπιστικό: ~ *η κλαίουσα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ιτέα* < **Fπ-έα* < *wi-t-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *wei- στρέφω. κάμπτω», πβ. σανσκρ. vita- «πλεγμένος», αρχ. σλαβ. vetvi «κλαδί», λατ. vitus «στεφάνι, περιφέρεια» κ.ά.].

-ίτιδα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν φλεγμονή ή ασθένεια, η οποία εντοπίζεται σε ορισμένη περιοχή: *αμυγδαλ-ίτιδα. τραχηλ-ίτιδα, φαρυγγ-ίτιδα.*

[ετυμ. < -inc. παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (θηλ. τού επιθήματος *-ίτης),* που εμφανίζεται σε ονομασίες ασθενειών (πβ. αρχ. *άρΟρ-ϊτις. πλευρ-ϊτις, νεφρ-ϊτις*) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. *μηνιγγ-ίτιδα* < γαλλ. mening-ite) και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. *επιπεφυκ-ίτιδα* < γαλλ. conjonctiv-iie)].

-ίτίκος, -η. -ο παραγωγικό επίθημα επιθέτων που δηλώνει: **1.** ιδιότητα: *παλιομοδ-ίτικης, κομπογιαννι-ίτικος* 2. καταγωγή: *μακεδον-ίτικος, λευκαδ-ίτίκος. μοσχοβ-ίτικος.*

Jetym. < *-ίτ-ικος* < *-ίτ(ης)* + *-ικοςΙ.*

-ίτσα παραγωγικό επίθημα **1.** υποκοριστικό θηλυκών ουσιαστικών: *ομπρελ-ίτσα, αγελαδ-ίτσα, κουκλ-ίτσα. λεμον-ίτσα. δασκα?^·ίτσα. κα- ρεκλ-ίτσα* · 2. (κ. *-ιτσα)* τοπωνυμίων, συνήθ. σλαβικής προέλευσης: *Βόν-ιτσα, Κόν-ιτσα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποκοριστικός.*

[ετυμ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και \. Ηλληνικής, που προέρχεται από σλαβ. -itsa ή. κατ' άλλους, από ουδ. *-ίτσιν; -ίτσα* < *-ίκι(ν)* < μτγν. -ίκιον|.

Ι.Υ.Π. (το) Ινστιτούτο Υγείας Παιδιού.

Ιφιγένεια (η) {-ας κ. (λόγ.) -είαςί **1.** κόρη τού Αγαμέμνονα και τής Κλυταιμ(ν)ήστρας. την οποία θυσίασαν οι Αχαιοί στην Αρτεμη. προκειμένου να αποπλεύσει ο ελληνικός στόλος για την Τροία **2.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *ϊφι* (αρχαϊκό κατάλοιπο οργανικής πτώσεως τού ουσ. *ϊς* «ισχύς» < **Ης,* που συνδ. με το συνώνυμο λατ. vis) + *-γέ- νεια* < *-γενής* < *γένος.* Το όνομα *Ιφιγένεια* θα είχε, ως εκ τούτου, τη σημ. «η καταγόμενη από ισχυρό γένος»|.

Ι.Χ. 1. Ιδιωτικής Χρήσεως (ενν. *όχημα)* **2.** (ο) Ιησούς Χριστός **3.** Ιδίαις (ενν. Λυτού) Χεροί. δηλ. στα ίδια τα χέρια τού παραλήπτη· σημειώνεται σε επιστολή κ.λπ. που πρέπει να παραδοθεί στον ίδιο τον παραλήπτη ΣΥΝ. Ι.Α.Χ., Ipso Mano (λατ.). **ιχθυαγορά** (η) (λόγ.) η ψαραγορά (βλ.λ.).

ιχθυάλευρο (το) {ιχθυαλεύρ-υυ | -ων) σκόνη που πρυέρχεται, μετά από επεξεργασία, από τα μη βρώσιμα μέρη ψαριών (κόκκαλα κ.λπ.) και χρησιμοπιείται ως ζωτροφή.

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. 1'arine de poisson|.

ιχθύαση (η) -»ιχθύωση

ιχθυέλαιο (το) 11852] {ιχθυελαί-ου | -ων} (λόγ.) λάδι που προέρχεται από τα ψάρια συν. ψαρόλαδο.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. huile de ρυΐ5*υη]. **ιχθυηρός,** -ά, -ό 1. αυτός πυυ είναι κατάλληλυς για ψάρια **2.** αυτός πυυ σχετίζεται με ψάρια ή προέρχεται από αυτά: *ιχθυηρός ζωμός* (ψαρόσουπα) || «*μεγάλη κινητικότητα παρουσίασε η αγορά κατεψυγμένων ιχθυηρών*» (εφημ.).

]ετυμ. αρχ. < *ιχθύς* + παραγ. επίθημα *-ηρός.* πβ. κ. *ανθ-ηρός*\. **ιχθυο-** κ. **ιχθυο-** κ. **ιχθυ-** (λόγ.) α' συνθετικό λέξεων πυυ δηλοινει ότι κάτι έχει σχέση με ψάρια: *ιχθυ-αγορά, ιχθυο-καλλιέργεια, ιχθυο-πα- ραγωγός.*

[ΕΠ υμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *ίχθυςί.*

ιχθυογενετικός, -ή, -ό κ. **ιχθυογεννητικός** αυτός που σχετίζεται με τη γέννηση και την παραγιογή ψαριο>ν: ~ *σταθμός.* **ιχθυοδεξαμενή** (η) η ειδικά διαμορφωμένη τεχνητή ή φυσική δεξαμενή. που προορίζεται για την παραγωγή και την εκτροφή ψαριών και θαλασσινών.

ιχθυοκαλλιέργεια (η) {ιχθυοκαλλιεργείων] **1.** τυ σύνυλυ κον τεχνικών που αποσκοπούν στην εκτροφή και την παραγωγή ψαριών 2. (συνεκδ.) η εγκατάσταση στην οποία εκτρέφονται και αναπαράγονται ψάρια.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pisciculture!, **ιχθυοκιβώτιο** (το) {ιχθυοκιβωτί-ου | -ων} (λόγ.) κιβώτιυ όπου τοποθετούν ψάρια ΣΥΝ. (λαϊκ.) ψαροκασέλα, **ιχθυοκλωβός** (υ) (λόγ.) κλουβί εκτροφής ψαριών σε μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας.

ιχθυόκολλα (η)]μτγν.[{χωρ. γεν. πληθ.] (λόγ.) είδος κόλλας πυυ κατασκευάζεται από μέρη ψαριού συν. ψαρόκολλα, **ιχθυολιμένας** (ο) η ιχθυόσκαλα (βλ.λ.).

ιχθυολογία (η) ίχωρ. πληθ.} κλάδυς τής ζωυλυγίας ο οποίος μελετά τα είδη. τη μορφολογία, την ανατομία και τη φυσιολυγία των ψαριών, καθώς και τις συνήθειες και τυν τρόπο αναπαραγωγής τους. – **ιχθυολόγος** (ο/η), **ιχθυολογικός,** -ή. -ό [Ι814J.

ΙΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ichthyotogy|. **ιχθυοπαραγωγός,** -ός. -ό **1.** αυτός που παράγει μεγάλες ποσότητες ψαριών: ~ *χώρα / ποταμός* 2. *ιχθυοπαραγωγός* (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τυ ψάρεμα, την παραγωγή ή τυ εμπόριο ψαριών: *τα προβλήματα των* ~. - **ιχθυοπαραγωγή** (η) 11893]. **ιχθυοπληθυσμός** (ο) τα είδη και ο αριθμός των ψαριών που εκτρέφονται και αναπαράγονται σε ιχθυοπαραγωγή, **ιχθυοπονία** (η) επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των ειδών των ψαριών και τής διαχείρισής τους. Ιετυμ. < *ιχθυο-* (< *ιχθύς)* + *-πονία,* πβ. κ. *γεω-πονία. δασο-πονία].* **ιχθυοπωλείο** (το) Ιμτγν.] (λόγ.) το κατάστημα στο οποίο πωλούνται ιι/άρια και θαλασσινά συν. (καθημ.) ψαράδικο, **ιχθυοπώλης** (ο)]αρχ.| [ιχθυοπωλών], **ιχθυοπώλισσα** (η) {ιχθυο- πωλισσών) (επίσ.) πρόσωπο που πουλάει ψάρια, ο έμπυρυς ψαριών, **ιχθυόσκαλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) το ειδικά διαμορφωμένο τμήμα λιμανιού, που διατίθεται για την εξυπηρέτηση τής αλιευτικής κίνησης, τη διακίνηση αλιευτικών προϊόντων ΣΥΝ. ιχθυολιμένας. **ιχθυοτροφείο** (το) [μτγν.Ι η εγκατάσταση (συνήθ. κοντά σε παραθαλάσσιες ή παραποτάμιες τοποθεσίες, σε λιμνοθάλασσες κ.λπ.), στην οποία πραγματοποιείται εκτροφή και αναπαραγωγή ψαριών (συγκεκριμένων ποικιλιών) για εμπορικούς σκοπούς, **ιχθυοτροφία** (η) [Ι894| {χωρ. πληθ.} η συστηματική εκτροφή και αναπαραγωγή ψαριών μέσα σε ειδικές εγκαταστάσεις (ιχθυοτροφεία) σε ευρεία κλίμακα για εμπορικούς σκυπυύς. – **ιχθυοτρόφος** (ο/η) |μτγν.|. **ιχθυοτροφικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. **ιχθυοφαγία** (η) |μτγν.| Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.) το να τρέφεται κανείς με ψάρια, η κατανάλωση ψαριών στη διατροφή. – **ιχθυοφάγος** (ο) [αρχ.], **ιχθυοφαγικός,** -ή, -ό] 18901. **ιχθύς** ιο) {ιχθ-ύος, -ύ | -ύες, -ύων. -ύς} **1.** (λόγ.) το ψάρι· **φρ.** ***τηρώ σιγήν ιχθύ ος*** (πβ. *άφωνότερος ιχθύων.* Λουκιανός) αποφεύγω να πω οτιδήποτε, δεν σχυλιάζω. δεν παίρνω θέση. σιωπώ: *και στο θέμα αυτό τήρησε σιγήν ιχθύος, αποκρύπτοντας επιμε/.ώς τις προθέσεις του-* ***Ιχθύες*** (οι) 2. λχτρον. αμφιφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου μεταξύ των αστερισμών τού Κριυύ και τυύ Υδροχόου **3.** αςίτολ. το δωδέκατο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 20/2–20/3 **4.** (συνεκδ. στον εν.) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου.

]είμι. < αρχ. *ιχθύς* < *ι-* προθεμ. + Ι.Κ. *ghdQ- «ψάρι», πβ. αρμ. ju-kn. λιθ. 7.uvis κ.ά. Βλ. κ. *ψάρι].*

Ι.Χ.Θ.Υ.Σ. (ο) Ιησούς Χριστός Θεού Υιός Σωτήρ. **ιχθύωση** (η)] 18661 {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. δερματοπάθεια που χαρακτηρίζεται από τον σχηματισμό λεπιών στο δέρμα και την απολέπιση τής επιδερμίδας. Ηπίσης **ιχθύαση.**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ichtyose].

ιχνευτής ίο) ίαρχ-j ο ανιχνευτής (βλ.λ.).

ιχνεύω ρ. μετβ. |αρχ.| |ίχνευ-σα, -θηκα} (σπάν.) εξετάζω επίμονα αναζητώντας ίχνη. ενδείξεις, προσπαθο') να εντοπίσω: (μτφ.) ~ τα *όρια τής ανθρώπινης θέ?,ησης και αντοχής* (πβ. λ. *ανιχνεύω)* συν. ανιχνεύω, αναζητώ, ιχνηλατώ, ερευνώ, **ιχνηλασία** (η) [μτγν.Ι {ιχνηλασιών} (λόγ.) **1.** η προσπάθεια εντοπι- σμού (κάποιου) μέσω τής επισήμανσης και παρακολούθησης ιχνών, σημαδιών (συνήθ. στο έδαφος) συν. ανίχνευση, αναζήτηση, έρευνα

(μτφ.) η συστηματική και επίμονη αναζήτηση δεδομένων, η επιδίωξη στόχου.

ιχνηλάτης (ο) {ιχνηλατών} (λόγ.) **1.** πρόσωπο που πρυπυρεύεται (μιας ομάδας) αναζητώντας και ακολουθώντας τα ίχνη (κάπυιυυ): ~ *σκύλος* || *οι Άγγλοι στην Αμερική χρησιμοποιούσαν Ινδιάνους* ~ 2. (μτφ.) πρόσωπο που ακολυυθεί μια πορεία βάσει ενδείξεων, που ανιχνεύο-

ντας χαράζει πορεία προς συγκεκριμένο στόχο: ~ *της αλήθειας* ΣΥΝ. ανιχνευτής, ιχνευτής. – **ιχνηλατικός,** -ή. -ό 1μτγν.|, **ιχνηλατικ-ά / -ώς** Ιμεσν.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *ἴχνος* + *-ηλάτης* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ελαύνω*].

ιχνηλατώ ρ. μετβ. [μτγν.| {ιχνηλατείς... | ιχνηλάτ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} (λόγ.) ακολουθο') τα ίχνη (κάποιου) προσπαθοιντας να τον εντοπίσω· (μτφ.) επιζητώ με επιμονή, με πείσμα: *ιχνηλατώντας τη μυστική διαδρομή εκείνου τού πρώτου, άγνωστον εξερευνητή* ΣΥ Ν. ανι- χνεύω, αναζητώ, ερευνώ. – **ιχνηλάτηση** (η).

ιχνογράφημα (το) 118631 {ιχνογραφήμ-ατος [-ατα, -άτων} σχέδιο με γραμμές, κυρ. με μολύβι ΣΥΝ. σκίτσο, ζωγραφιά, σχεδίασμα.

ιχνογράφηση (η) 118431 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ο σχεδια- σμός ιχνογραφήματος, η αποτύπωση σχεδίου με μολύβι ΣΥΝ. σκιτσά- ρισμα.

ιχνογραφία (η) {μτγν.| {ιχνογραφιών} **1.** κάθε σχέδιο που αναπαρι- στά μορφή ή αντικείμενο αφαιρετικά, χωρίς χρώματα, μόνο με γραμμές, με το ίχνος που αφήνει το μολύβι (ή άλλο σκληρό υλικό γραφής) πάνω στο χαρτί συν. ιχνογράφημα, σκίτσο, σχεδίασμα 2. (συνεκδ.) το αντίστοιχο σχολικό μάθημα σχεδίου για παιδιά (κυρ. μικρής ηλικίας), κατά το οποίο οι μαθητές τοποθετούν ένα πολύ λεπτό χαρτί πάνω από ένα σχέδιο και το αντιγράφουν σε αυτό με απλές γραμμές (ίχνη), προκειμένου να το μεταφέρουν σε άλλο χαρτί και να το ζωγραφίσουν εξαρχής **3.** (συνεκδ.) το βιβλίο, μπλοκ ή τετράδιο που χρησιμοποιείται κατά τη διδασκαλία τού μαθήματος για την εξάσκηση των μαθητών και το οποίο συνήθ. περιέχει ή συνοδεύεται από ασκήσεις ή πρότυπα σχεδίου. – **ιχνογραφικός,** -ή, -ό [1803], **ιχνογραφικ-ά / -ώς** 11847] επίρρ.

ιχνογραφώ ρ. μετβ. |1856] {ιχνογραφείς... | ιχνογράφ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} ζωγραφίζω γραμμικά (σχέδια) χωρίς χρώματα, με μολύβι ΣΥΝ. σκιτσάρω, σχεδιάζω. – **ιχνογράφος** (ο/η) {1861 {.

ίχνος (το) {ίχν-ους | -η. -ών} **1.** το αποτύπωμα, σημάδι που σχηματίζεται σε μια επιφάνεια από το βάρος σώματος που πατά ή ακουμπά πάνω της: *ίχνη τροχών πάνω στην υγρή άμμο* 2. (συνήθ. ειδικότ.) το αποτύπωμα πέλματος: *ίχνη από πατημασιές πάνω στο χιόνι βοήθησαν στον εντυπισμό τους || αφήνω ευδιάκριτα ~ || ο κυνηγός* ακολουθεί *τα ~ τού θηράματος* συν. πατημασιά, (α)χνάρι· ΦΡ. (μτφ.) (α) ***βαίνω επί τα ίχνη*** βλ. λ. *βαίνω* (β) ***βαδίζω επί τα / στα ίχνη (κάποιου)*** ακολουθώ την ίδια πορεία εξελίξεως (με κάποιον άλλον), μιμούμαι (κάποιον): *ο γιος βαδίζει* στα *ίχνη* του πατέρα του* *θέλει κι αυτός να γίνει καλλιτέχνης* (γ) ***(είμαι) επί τα ίχνη (κάποιου)*** (βρίσκομαι) κοντά στον εντοπισμό (καταζητουμένου ή αναζητουμένου): *η αστυνομία είναι ~ των ληστο')ν* (δ) ***χάνω τα ίχνη (κάποιου)*** (i) αδυνατώ να ακολουθήσω (κάποιον) λόγω ελλείψεως επαρκών στοιχείων για τον προσδιορισμό της πιθανής πορείας του: *τον ακο/.ούθησαν μέχρι τους βάλτους.* αλλά *εκεί έχασαν τα ίχνη του* (ii) παύω να έχω επαφή (με κάποιον), δεν ξέρω πού βρίσκεται ή τι κάνει: *στον στρατό κάναμε πολύ παρέα, αλλά μετά έχασα* τα *ίχνη του* **3.** κάθε σημάδι που μένει ή ένδειξη από κάτι που προηγήθηκε: *στην πλάτη έφερε ίχνη Βασανισμού || ο δολοφόνος εξαφάνισε κάθε ~ πάλης, ώστε να μοιάζει με αυτοκτονία || ίχνη αρχαίου πολιτισμού || δεν υπήρχε κανένα ~ ανθρώπινης παρουσίας* ΣΥΝ. (λαϊκ.) απομεινάρι. λείψανο, υπόλειμμα **4.** η ελάχιστη ποσότητα, που μόλις διακρίνεται· (συχνά σε πληθ.): *εντοπίστηκαν ίχνη αίματος στο σημείο εκείνο* || (μτφ.) <5εν *υπήρχε ούτε ~ αλήθειας στα όσα κατέθεσε* ΣΥΝ. (μτφ.) στάλα.

[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Η σύνδεση με το ρ. *οἴχομαι* «φεύγω» δεν μπορεί να τεκμηριωθεί. Η λ. *ἴχ-νος* εμφανίζει επίθημα *-νος* (πβ. *κτήνος. θρό-νος*)].

ιχνοστοιχείο (το) ΒΙΟΛ. στοιχείο (συνήθ. μεταλλικό) το οποίο βρίσκεται σε πολύ μικρές ποσότητες στους ζώντες οργανισμούς και είναι απαραίτητο για τη διατήρησή τους στη ζωή, τη φυσιολογική λειτουργία τους. καθώς και την ανάπτυξή τους.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. trace elementi.

ιχώρ (ο) [ιχώρ-ος, -α | χωρ. πληθ.} **1.** ΙΑΤΡ. το πυώδες και δύσοσμο υγρό που εκκρίνεται κατά τη σήψη των ζωικών ιστών συν. πύον 2. μυθολ. ο αιθέριος χυμός που, κατά τις αρχαιοελληνικές θρησκευτικές αντιλήψεις, έρρεε στις φλέβες των θεών.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Παραμένει αναπόδεικτη η συσχέτιση της λ. με τα ουσ. *ικμάς* «υγρασία», i^αρ «πλεονεξία» και με το συνώνυμο χεττ. eShar].

ιψενικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον Ε. Ίψεν και το έργο του· ΦΡ. ***ιψενικό τρίγωνο*** το συζυγικό ζεύγος και ο εραστής, που είναι φιλικό πρόσωπο και των δύο.

[ΕΤΥΜ. Η λ. προέρχεται από το όνομα τού Νορβηγού ποιητή και δραματουργού Η. J. Ibsen (1828-1906), γνωστού για τα περίτεχνα δραματικά έργα. που αντιμετώπιζαν κριτικά την ηθική τής εποχής του].

Ιώ (η) {Ιούς} **1.** ΜΥΘΟΛ. ιέρεια τής Ήρας και ερωμένη τού Δία, ο οποίος τη μεταμόρφωσε σε αγελάδα, για να τη γλυτώσει από την οργή τής Ήρας 2. γυναικείο όνομα.

| ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με το επίθ. *Ίονιος*, αν ληφθεί υπ* όψιν η μυθολογική αναγωγή τού πελάγους στην 1ώ].

Ιωακείμ (ο) {άκλ.} **1.** ο σύζυγος τής Άννας και πατέρας τής Θεοτόκου Μαρίας **2.** όνομα πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλη- σίας: - *ο Γ, Κωνσταντινουπόλεως* **3.** ανδρικό όνομα.

[ΠΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Yehoyakim «υ Γιαχ (ο Θεός) σταθερυποιεί, καθιερώνει»].

Ιωάννα (η) [μτγν.] **1**. αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

Ιωάννης (ο) {-η κ. -άννου} **1.** *ο Πρόδρομος* ή *ο Βαπτιστής*■ προφήτης, πρόδρομος και βαπτιστής τού Χριστού **2.** *ο Ευαγγελιστής* ή *ο Θεολό γος*'*άγιος*, ένας από τους δώδεκα μαθητές τού Χριστού και Απόστολος. συγγραφέας τού τέταρτου Ευαγγελίου, τριών επιστολών και τής Αποκάλυψης **3.** ο *Χρυσόστομος** άγιος, από τους μεγαλύτερους εκκλησιαστικούς συγγραφείς και πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (345-407) **4.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **5.** όνομα ηγεμόνων, πατριαρχών, παπών, καθώς και αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου **6.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Γιάννης** (σημ. 6, βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Y(eh)okhanan «ο Γιαχ (ο Θεός) έχει δείξει εύνοια»!.

Ιωάννινα κ. (καθημ.) **Γιάννενα** κ. **Γιάννινα** (τα) {Ιωαννίνων} **1.** η μεγαλύτερη πόλη τής Ηπείρου, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Ιωαννίνων)* 2. *λίμνη Ιωαννίνων* ή *Πομβώτις* λίμνη στα Α. τής πόλης των Ιωαννίνων. – **Γιαννιώτης** κ. (λόγ.) **Ιωαννίτης** (ο). **Γιαννιώτισ- σα** κ. (λόγ.) **Ιωανίτισσα** (η), **γιαννιώτικος,** -η/-ια, -ο κ. (λόγ.) **ιωαννίτι- κος,** -η. -ο.

ΙΕΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. Τόσο η ετυμολογική προέλευση όσο και η εποχή ιδρύσεως τής πόλης παραμένουν ανεξακρίβωτες. Κατά μία άποψη, η μονή τού Ιωάννου τού Προδρόμου αποτέλεσε τον πυρήνα τού συνοικισμού τής πόλεως, ενώ άλλοι ανάγουν την ονομασία σε ομώνυμο Βυζαντινό αυτοκράτορα. Έχει υποστηριχθεί επίσης η άποψη (Μ. Φιλήντας. Δ. Καμπούρογλου) ότι το τοπωνύμιο ανάγεται στην τουρκ. λ. ayan «άρχοντες», που «εξελληνίστηκε» και παρετυμολυγή- θηκε προς τυ κύρ. όν. *Ιωάννης* (ας σημειωθεί ότι επί Τουρκοκρατίας οι άρχοντες μιας περιοχής αποκαλούνταν συχνά *Αγιάνηδες* < ayan)[. **Ιώβ** (Ο) {άκλ.} πρόσωπο τής J Ι.Δ., πρότυπο ευσέβειας και πίστης, σύμ- βολο αντίστασης στους πειρασμούς και υποταγής στο θείο θέλημα· ΦΡ. (μτφ.) *τα πάθη τού Ιώβ* εξαιρετικά σκληρές και συνεχείς δοκιμασίες.

ΙtΤΥΜ.. μτγν. < εβρ. lyyObh «αντικείμενο εχθρότητας, καταδίωξης»], **ιώβειος,** -ος, -ο [1897] αυτός που σχετίζεται με τον Ιώβ· κυρ. στη ΦΡ.

ιώβειος υπομονή η ανεξάντλητη υπομονή και καρτερικότητα, **ιωβηλαίο** (το) **1.** η συμπλήρωση πενήντα ετών ύπαρξης, συνεχούς δραστηριότητας ΣΥΝ. πεντηκονταετηρίδα **2.** (γενικότ.) η συμπλήρωση ορισμένου αριθμού ετών (συνήθ. 25, 50 ή 60) από σημαντικό γεγονός που αξίζει να εορταστεί, όπως λ.χ. από γάμο, από την ανάρρηση μονάρχη στον θρόνο, από την ίδρυση εταιρείας κ.λπ.: *αργυρό / χρυσό / αδαμάντινο* ~ **3.** ΘΡΗΣΚ. θεσμός τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, κατά τον οπυίο παρέχεται άφεση αμαρτιών μία φορά κάθε 25 χρόνια τα Χριστούγεννα στους πιστούς που θα εξυμνολογηθούν και θα επισκε- φθούν ορισμένους τόπους προσκυνήματος.

[ετυμ. < μτγν. *ιω'βη/Μῖον (έτος)* < εβρ. yovel «κέρατο κριαριού», που το χρησιμοποιούσαν ως σάλπιγγα κάθε 50 χρόνια, οπότε απελευθερώνονταν οι δούλοι, επιστρέφονταν τα κτήματα στον πρώην ιδιοκτήτη τους και χαρίζονταν τα χρέη (Π.Δ. *Λευϊτικόν* 25,8-12)1. **ιώδης[1],** -ης, -ες {ιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** (λόγ.) αυτός που έχει το χρώμα τού μενεξέ ΣΥΝ. μοβ, μαβής, μενεξεδής, λιλά **2.** *ιώδες* (το) (α) το χρώμα τού μενεξέ, το οποίο παράγεται από την ανάμειξη ερυθρού και κυανού (β) φλρμ. ουσία τού παραπάνω χρώματος, με φαρμακευτικές ιδιότητες, που χρησιμοποιείται για την καταπολέμηση εντερικών παρασίτων, '^σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < Γον[. **ιώδης[2],** -ης, -ες {ιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (αρχαιοπρ.) αυτός που περιέχει δηλητήριο ΣΥΝ. δηλητηριώδης, φαρμακερός. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης<-ες·*

[ftυμ. αρχ. < *ἴός*\. **ιώδιο** (το) {ιωδίου} **1.** χημ. αμέταλλο αλογόνο στοιχείο (σύμβολο I). που χρησιμοποιείται ως απολυμαντικό και αντισηπτικό (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ΠΙΝ.)· ΦΡ. *λάμπα ιωδίου* λαμπτήρας που περιέχει ιώδιο, το οποίο αυξάνει την αντοχή τού σπειρώματός του και συμβάλλει στην παραγωγή λευκότερου φωτός· (συνεκδ.) 2. ο πλούσιος σε ιώδιο θαλασσινός αέρας: *πάμε βόλτα στην* παραλία *ν'αναπνεύσουμε λίγο* - **3.** διάλυμα ιωδίου σε αιθυλική αλκοόλη, που χρησιμοποιείται ως αντισηπτικό σε πληγές *(βάμμα ιωδίου).*

U-JYM. Αντιδάν.. < γαλλ. iode < αρχ. *ιώδης* < *ἴον,* επειδή οι ατμοί τού στοιχείου έχουν το χρώμα τού μενεξέ), **ιωδιούχος,** -ος. -ο 11879] ΧΗΜ. αυτός που περιέχει ιώδιο: ~ *κάλιο / νάτριο.*

ιωδισμός (ο) ΙΑΤΡ. η χρόνια και συνήθ. οξεία δηλητηρίαση οργανισμού από τη χορήγηση ιωδιούχων παρασκευασμάτων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < iodismej.

Ιωήλ (ο) προφήτης που έζησε τον 8ο αι. π.Χ., συγγραφέας τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ.

[ΕΤΥΜ. ιιτγν. < εβρ. Yohel «ο Γιαχ είναι ο Θεός», πβ. κ. *Ηλία* τ]. **Ι.ΩΚ.Α.Ε.** (τυ) Ινστιτούτο Ωκεανογραφικών και Αλιευτικών Ερευνών. **Ίων** (ο) {Ιων-υς, -α} **1.** ΜΥΘΟΛ. ήρωας και γενάρχης των Ιώνων **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ίωνας.** ΣΧΟΜΟ λ. *ιονικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., βλ. λ. *"ίωνες].*

Ιωνάς (ο) **1.** προφήτης και συγγραφέας τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ., ο οποίος, αν και έμεινε στην κοιλιά ενός κήτους για τρεις ημέρες, βγήκε τελικά αβλαβής (συμβολίζοντας έτσι την τριήμερη Ταφή και Ανάσταση τού Χριστού) **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

ΙΕΤΥΜ· < μτγν. *Ιωνάς* < εβρ. Yonah «περιστέρι»].

Ίωνες (οι) {Ιώνων} Ι.ένα από τα ελληνικά φύλα, καταγόμενο κατά τη μυθολογία από τον'Ιωνα, που εγκαταστάθηκε στην ηπειρωτική Ελλάδα ήδη από τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. και στη συνέχεια αποίκισε τα παράλια τής Μ. Ασίας **2.** (ειδικότ.) οι κάτοικοι των παραλίων τής Μ. Ασίας και ορισμένων ανατολικών νησιών τού Αιγαίου.

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < **Ι.άΕονες* (πβ. μυκ. i-a-wo-ne), αγν. ετύμου. Η ύπαρξη τού

δίγαμμα επιβεβαιώνεται από αντίστοιχες ονομασίες άλλων γλωσσών, π.χ. εβρ. Yawan. αιγυπτ. jwn(n)\ αρχ. περσ. yauna κ.ά. (πβ. κ. τουρκ. Yunan «Έλληνας», Yunamstan «Ελλάς»). Βλ. κ. *ïαπετός*\.

Ιωνία (η) η περιοχή τής Δ. ακτής τής Μικράς Λσίας και των παρακείμενων νησιών τού Αιγαίου Πελάγους. που είχαν αποικιστεί από την αρχαιότητα από τους Έλληνες και αποτελούσαν μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή ζωτικό χώρο ανάπτυξης τού ελληνισμού.

(ΕΤΥΜ. αρχ. < *Ἴωνες*. βλ.λ.|.

ιωνικός, -ή. -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την Ιωνία και τους Ίωνες: ~ *πόλη* / *τέχνη* / *διάλεκτος*- ΦΡ. *ιωνική φιλοσοφία* (η) η φιλοσοφία που αναπτύχθηκε κυρ. κατά τον 6ο αι. π.Χ. στην Ιωνία τής Μ. Ασίας με κύριους εκπροσώπους τούς Θαλή, Αναξίμανδρο. Αναξιμένη (από τη Μίλητο) και τον Ηράκλειτο (από την Έφεσο) και συνιστά την αρχή τού δυτικοευρωπαϊκού επιστημονικού στοχασμού 2. ΑΡΧΑΙΟΛ. αυτός πυυ σχετίζεται με τον αρχαιοελληνικό ρυθμό που εμφανίστηκε στην Ιωνία τής Μ. Ασίας και στις Κυκλάδες κατά την αρχαϊκή εποχή: ~ *ρυθμός* (με πιο ελαφριά κατασκευή και πιο πλούσια διακό- σμηση) || ~ *κιονόκρανο*. –**ιωνικ-ά** / **-ώς** [αρχ. | επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ιο- νικός*.

ιωνιστί επίρρ. | αρχ. Ι (αρχαιοπρ.) στην ιωνική διάλεκτο.

ίωση (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΤΡ. κάθε λοιμώδες νόσημα, που οφείλεται στην είσοδο και στον πολλαπλασιασμό στο ανθρώπινο σώμα ιών που προσβάλλουν συγκεκριμένα όργανα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση*.

{ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. γαλλ. virose].

Ιώσηπος (ο) **1.** *(Φλ,άβιος Ιώσηπος)* Ιουδαίος ιστορικός τού Ιου αι. μ.Χ.
ανδρικό όνομα.

[Ε.ΤΥΜ. ιιτγν. κύρ. όν., εξελληνισμένος τ. τού εβρ. ονόματος *Ιωσήφ* (βλ.λ.)].'

Ιωσήφ (ο) {άκλ.} **1.** Π.Δ. πατριάρχης των Πβραίων. γυιος τού Ιακώβ και τής Ραχήλ **2.** *ο μνήστωρ*· μνηστήρας τής Παρθένου Μαρίας, ο οποίος οδήγησε τη Θεοτόκο με το θείο βρέφος στην Αίγυπτο, για να σωθούν από τους διωγμούς τού Ηρώδη **3.** *ο από Αριμαθαίας*· κρυφός μαθητής τού Ιησού Χριστού, ο οποίος ζήτησε (μαζί με τον Νικόδημο) από τον **I** Ιόντιο Πιλάτο το σώμα τού Χριστού και το έθαψε **4.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **5.** όνομα ηγεμόνων τής Δ. Κυρώπης **6.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Yoseph «αυτός (δηλ. ο Θεός) θα προσθέσει, θα αυξήσει» (ενν. με περισσότερα παιδιά), πβ. Π.Δ. *Γένεσις* 30. 24: *καί έκά- λεσεν τό όνομα αύτοϋ Ιωσήφ λέγουσα. Προσθέτω ό θεός μυι υιόν έτερονί*.

Ιωσηφίνα (η) γυναικείο όνομα.

ιώτα (το) -► γιώτα

ιωτακισμός κ. **γιωτακισμός** (ο) **1.** ΓΛΩΣΣ. η μεταβολή τής προφοράς των φωνηέντων η. υ και των διφθόγγων ει. *οι, ηι, υι* σε [i]. η εξο- μοίωση δηλ. τής προφοράς τους με την προφορά τύυ *ι*, από τα χρόνια τής Αλεξανδρινής Κοινής **2.** (συνεκδ.) η προφορά τής γλώσσας των αρχαίων κειμένων κατά το νεοελληνικό φωνολογικό σύστημα, σε αντιδιαστολή προς την ερασμική και κάθε άλλη μορφή απόδοσης τής προφοράς τής Αρχαίας ΑΝΤ. ητακισμός. – **ιωτακιστής** (ο), **ιωτακιστι- κός,** -ή, -ό. '"■ΣΧΟΛΙΟ λ. *προφορά*.

|ΕΙΥ.Μ. Αντιδάν., < νεολατ. ioiacismus < μτγν. *ιωτακισμός*, αρχική σημ. «διπλασιασμός τού /i'»].

-ιώτης / **-ιώτισσα** κ. **-ώτης** / **-ώτισσα** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικοί που δηλώνουν: 1. πατριδωνυμικά: *Βολ-ιώ- της - Βολ-ιώτισσα, Χαν-ιώτης - Χαν-ιώτισσα. Ηπειρ-ώτης - Ηπειρ- ώτισσα, Πειρα\-ώτης - Πειραι-ώτισσα* **2.** επώνυμα **3.** ιδιότητα, χαρακτηριστικό. προέλευση: *θιασ-ώτης. επαρχι-ώτης - επαρχι-ώτισσα, νησί-ώτης - νησι-ο)τισσα*.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *-ώτης]*.

Κ

Κ, κ: κάππα, το δέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Ειδικά με το γράμμα αυτό φαίνεται ότι η σημερινή φωνολογική κατάσταση τής Ελληνικής. κατά την οποία όλα τα λαρυγγικά ή ουρανισκόφωνα σύμφωνα *(κ - γ χ)* έχουν δύο μορφές, μια ουρανική προφορά (μπροστά από |el και li]) και μια υπερωική (σε όλα τα άλλα περιβάλλοντα), ίσχυε στην Αρχαία Ελληνική προκειμένου για το κάππα *(κ)* και το κόππα *(ς>)*. Όπως σήμερα προφέρουμε ουρανικά, δηλ. «μαλακά», τα *κ, γ. χ* στις λέξεις *κυρία, γέλιο, νύχι* και υπερωικά, δηλ. «σκληρά», στις λέξεις *κακός, γάλα, χαρά*, έτσι στην Αρχαία προέφεραν διαφορετικά το κ-στα *δίκη. Αλκιβιάδης, καλός* (το προέφεραν ουρανικά μπροστά από |ej. [i] αλλά και [a]) και στα *κόρη. κύριος* (το προέφεραν υπερωικά μπροστά από [o] και [u, ŭĭ). Αλλά στην Αρχαία τα έγραφαν και διαφορετικά (στους αρχαϊκούς [όχι στους κλασικούς! χρόνους): ΔΙΚΕ, ΑΛΚΙΒΙΑΔΕΣ, ΚΑΛΟΣ, αλλά QOPF.. 9ΥΡΙΟΣ. Ενώ σήμερα (και ήδη από τους κλασικούς χρόνους προκειμένου για το *κ)* δεν γίνεται διάκριση στη γραφή ανάμεσα στην ουρανική και την υπερωική προφορά (ένα *κ.* ένα *γ* και ένα *χ* δηλώνουν τόσο την ουρανική όσο και την υπερωική προφορά). Στα συλλαβογραφικά αλφάβητα τής Ελληνικής (Γραμμική γραφή Β και κυπριακό συλλαβάριο) τα ίδια συλλαβογράμματα δήλωναν και τις τρεις σειρές των λαρυγγικών συμφώνων (ένα συλλαβόγραμμα δήλωνε συγχρόνως τα *κα, γα* και *χα*, ένα συλλαβόγραμμα τα *κο, γο* και *γο* κ.ο.κ.). Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής ανάγουν το γράμμα κάππα στο βορειοσημιτικό γράμμα *kaph* που σήμαινε «παλάμη» (ή «υψωμένο χέρι»)· το -α προστέθηκε σε πολλά άλλα γράμματα άλφ-α, βήτ-α, γάμμ-α κ.λπ.. ενώ ο διπλασιασμός τού π

Κ, κ κάππα κ. κάπα' το δέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *κάππα. αριθμός).*

C συμπληρωματική σειρά διεθνούς μεγέθους χαρτιού που περιλαμβάνει μεγέθη από το C0 έως το C8 (βλ. λ. *χαρτί.* ΠΙΝ). κ' σύνδ. - * (παλαιότ.) κι κ.[1] κύριος/κυρία (βλ.λ.). σχολιο λ. *κύριος.* κ.[2] συνδ. και.

κα κυρία (βλ.λ.). ΙΧΟΛΙΟ λ. κύριος, κ.ά. και άλλοι. -ες. -α. κ.α. και αλλού.

K.A.A. (ο) Κρατικός Αερολιμένας Αθηνιόν.

K.A.B. (το) Κέντρο Αμέσου Βοήθειας.

κάβα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. ο ειδικά διαμορφωμένος υπόγειος ή ημιυπόγειος χο)ρος κτηρίου, που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση εμφιαλωμένου κρασιού στις κατάλληλες, σταθερές συνθήκες υγρασίας και θερμοκρασίας ΣΥΝ. κελλάρι 2. (συνεκδ.) το σύνολο των εμφιαλωμένων οινοπνευματωδών ποτών που έχει συγκεντρώσει κάποιος και έχει ταξινομήσει κατά είδος, προέλευση, έτος εμφιαλώσεως για ιδιωτική χρήση 3. το κατάστημα ή τμήμα καταστήματος, που ειδικεύεται στην πώληση οινοπνευματωδών ποτών · 4. (σε τυχερά παιχνίδια, χαρτοπαίγνια) το χρηματικό ποσό που κατατίθεται στην αρχή τού παιχνιδιού ως εγγύηση για τη συμμετοχή κάποιου στο παιχνίδι,

(F.ΤΥΜ. < ιταλ. cava < λατ. cava. πληθ. τύ́ cavum «κοίλωμα»!, καβάκι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) η λεύκα (βλ.λ.).

ΙϊτΤΥΜ. < τυρκ. kavak).

Καβάλα (η) πόλη τής Α. Μακεδυνίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νυ- μού *(νομός Καβάλας).* — Καβαλιώτης (υ), Καβαλιώτισσα (η), καβα- λιώτικος, -η, -ο.

[ΕΤΥΜ. μεσν.. αγν. ετύμυ. Είναι κτισμένη στη θέση τής αρχαίας Νε- απόλεως. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι το όνομα οφείλεται στη γειτονική αρχ. πόλη *Σκαβά/ʻλα*\. καβάλα[1] (η) (λαϊκ.) 1. η ιππασία, το να καβαλικεύει κανείς ζ6)θ: *μικρός ξετρελαινόταν για ~ με τα γαϊδουράκια · 2.* (οικ.) η σεξουαλική πράξη, η συνουσία.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *καβάλλης*«ίππος» < μτγν. λατ. caballus, που αντικατέστησε το κλασικό λατ. equus. Προτιμάται η απλυγράφηση των -λλ- κατά τα νεότερα παράγωγα. πυ είναι και τα περισσότερα *{καβαλάρης καβαλώ* κ.ά.) Ι. καβάλα[2] (η) [Ι857| ο καβαλισμός (βλ.λ.).

καβάλα επίρρ. (λαϊκ.) 1. ιππεύοντας (άλυγο ή άλλο υποζύγιο), καθισμένος στην πλάτη ζώου: *μπήκε στο χωριό ~ σε ένα κάτασπρο ά/,ογο || «καβάλα πάει ο Χάροντας τον Αιγενή στον Άδη»* (Κ. Παλαμάς) || *«καβάλα πάν' στην εκκλησία, καβάλα προσκυνάνε»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. (λόγ.) εφίππως. καβαλικευτά ΑΝ ι. με τα πόδια, (λόγ.) πεζή· ΦΡ. (α) ψωνίζω *καβάλα* (σκωπτ.) πέφτω θύμα εξαπάτησης κατά τη διαδικασία τής αγοραπωλησίας, ξεγελιέμαι από τον πωλητή για την ποιότητα ή την τιμή τού εμπορεύματος που αγοράζω (β) *είμαι καβάλα στο άλογο* βρίσκομαι σε πλεονεκτική θέση 2. (συνεκδ.) καθισμένος κατά τρόπο που μοιάζει με το κάθισμα ιππέα με ένα πόδι από κάθε πλευρά: *πήρε τυ παιδί ~ στους ώμους του. να το κάνει βόλτα || έκατσε ~ στον φράχτη* ΣΥΝ. (λόγ.) ιππαστί 3. (μτφ.) ελέγχοντας πλήρως (κάπυι- υν), κάνοντάς τον ό,τι θέλουμε: *αυτόν ούτε που τον λογαριάζει καθόλου. τον έχει. λέει.* ~ 4. (οικ.) σε στάση συνουσίας: *τους έπιασαν* Επίσης καβαλητά. καβαλάρης (ο) {καβαλάρ-ηδες κ. (λαϊκ.-λυγότ) -αίοι}. καβαλάρισαα {χωρ. γεν. πληθ.} (η) 1. (λαϊκ.) πρόσωπο που ιππεύει, που βρίσκεται καθισμένος στη ράχη αλόγου ΣΥΝ. ιππέας, έωιππυς, αναβάτης* ΦΡ. *μοναχικός καβαλάρης* πρόσωπο που ενεργεί ή ζει μόνο του 2. ΜΟΥΣ. το λεπτό μετακινούμενο κομμάτι (ξύλινο ή κοκκάλινυ) πυυ τυπυθε- τείται όρθιυ πάνω στυ καπάκι τύ́ σκάφυυς (αντηχείου) έγχορδυυ υρ- γάνυυ κρατούντας τις χορδές σε ένα ύψος **3.** ο οριζόντιος στύλος στην κορυφή στέγης ΣΥΝ. κολυφώνας.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *καβαλάριος* < λατ. caballarius «ιππέας» < caballus «ίπ- πυς»|.

καβαλαρία Ιμεσν.] κ. **καβαλερία** (η))χ(ορ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (περιληπτ.) ομάδα ιππέων, συνήθ. συνοδευτικής αποστολής ΣΥΝ. ιππικό

η πορεία έφιππου προσώπου ή ομάδας, η ίππευση για συγκεκριμένη απόσταση, σε συγκεκριμένη κατεύθυνση ΣΥΝ. καβάλα **3.** (ως επίρρ.) ιππεύοντας άλογο ή άλλο υποζύγιυ: *πήγαν - μέχρι το δάσος.* **καβαλάω** (κ. -ώ) ρ. μετβ. |μεσν.J {καβαλάς... | καβάλ-ησα. -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} (λαϊκ.) 1. ανεβαίνω σε (άλογυ ή άλλυ υποζύγιο) ΣΥΝ. κα- βαλικεύω· φρ. (α) (οικ.) *καβαλάω το καλάμι* βλ. λ. *καλάμι* (β) *με κα- βάλησε ο διάολος/* (i) εκνευρίστηκα έντονα: *μ' αυτά που μου είπε ~ και τον άστραψα δυο σκαμπίλια* (ii) έκανα πράξη μια κακή μου σκέψη: δεν *ξέρω πως ~ στα καλά καθούμενα κι άρχισα να τον βρίζω* 2. (συνεκδ.) κάθομαι όπως υ αναβάτης, με ένα πόδι από κάθε πλευρά: *~ τη μηχανή* / γο *ποδήλατο* / *τον φράχτη* **3.** (μτφ.-υικ.) επιβάλλυμαι σε (κάποιον) με τρόπο που θίγει την αξιοπρέπειά τυυ, την ελευθερία τυυ. τυν κάνω ό.τι θέλω: *τον είχαν χαϊδεμένο, δεν του χάλασαν χατίρι και τους έχει καβαλήσει όλους* ΣΥΝ. (καθημ.) παίρνω τυν αέρα (κάποιου), (λόγ.) επιβάλλομαι, υποτάσσω, (οικ.) βάζω από κάτω 4. (οικ.) συνουσιάζομαι, έρχομαι σε σεξουαλική επαφή ΣΥΝ. (οικ.) πηδώ, (!) γαμώ. (για ζώα) βατεύω, οχεύω. - **καβάλημα** (το), **καβαλέτο** (το) **1.** η ξύλινη συνήθ. κατασκευή με τρία πόδια που καταλήγει σε βάση με ράχη, πάνω στην υποία στηρίζει υ ζωγράφυς ή υ σχεδιαστής τυν καμβά ή τον πίνακα και η οποία διαθέτει ρυθμιζόμενη κλίση και ύψος εξασφαλίζυντας σταθερότητα κατά την εργασία τυυ 2. ΜΟΥΣ. (στα έγχορδα) ο καβαλάρης (βλ.λ., σημ. 2).

[ετυμ. < βεν. cavaletto, υπυκ. τύ́ cavallo «άλογο»!, **καβαλιέρος** (ο) 1.υ άνδρας πυυ συνοδεύει γυναίκα σε κοινωνική εκδήλωση, δημόσια εμφάνισή της ΣΥΝ. συνοδός 2. (ειδικότ.) υ άνδρας ή τυ πρόσωπυ που έχει τον ρόλο τύ́ άνδρα σε χορό πυυ χορεύεται από ζευγάρι: ποια *είναι τα βήματα* τύ́ - *στο τανγκό:* αντ. ντάμα.

[ΚΤΥΜ. μεσν. < βεν. cava!ier «ιππέας, ιππότης» < λατ. caballarius}, **καβαλίκεμα** (τυ) Ιμεσν.) {καβαλικέμ-ατυς | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** τυ να καβαλικεύει κανείς ή να έχει καβαλικέψει άλυγυ ή άλλυ υποζύγιο ΣΥΝ. καβάλα, (λόγ.) ίππευση ΛΝΤ. ξεκαβαλίκεμα 2. (οικ.) η συνουσία, **καβαλικευτά** επίρρ.· ιππεύοντας ΣΥΝ. καβάλα, ιππαστί, **καβαλικεύω** ρ. μετβ. [μεσν.| {κα(3αλίκ-εψα. -εύτηκα. -εμένος} (λαϊκ.) καβαλάω (βλ.λ.).

καβαλίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η κοπριά των ζώων, κυρ. τύ́ αλόγου.

Ιητυμ. μεσν. < λατ. caballinus > caballus *<ίππος»!, **καβαλισμός** (ο) υι αρχές και τα δόγματα τύ́ συστήματυς εσωτερικής φίλυσυφίας πυυ αναπτύχθηκε από ραββίνυυς και ήκμασε κατά τυν Μεσαίωνα, τυ υπυίυ βασιζόταν σε μια μυστικιστική μέθυ- δυ ερμηνεία.: τίον Γραφών. Επίσης **καβάλα** (η) [1857!. — **καβαλιστής** (ο) [1855]. ILTΥΜ. Μεταφορά τύ́ γαλλ. cabalisme < μεσν. λατ. cabbala < μτγν. εβρ. qabbaldh «παράδοση»], **καβαλίατικός,** -ή. -ό [Ι863J **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τυν καβαλισμό και τους καβαλιστές: *~ θεωρία / δόγμα / σύστημα* 2. (μτφ.) εντελώς ακατανόητος: *~ γραφή / σύμβολα* συν. ακατανόητος, μυστηριώδης. — **καβαλιατικ-ά / -ώς** 11863 J επίρρ. **καβάλος** (υ) η ραφή τύ́ παντελονιύ́. πυυ ενώνει κάτω από τυ άνυιγ- μα των ποδιών τα δύο μπατζάκια. Επίσης **καβάλο** (τυ).

[ftym. < ιταλ. cavallo «άλογο»], καβάτζα (η) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) οτιδήποτε φυλάσσεται, για να χρησιμοποιηθεί αργότερα: *αν δεις ότι σου τελειώνει το σχοινί, πες μου να σου φέρω την καβάτζα* || *Βάζω / έχω / αφήνω τρεις μπίρες* - (για τότε που δεν θα έχουμε άλλες) συν. ρεζέρβα.

[ετυμ. Πιθ. < ιταλ. cavezza «χαλινάρι» < παλαιότ. capezza < λατ. capitium «καπίστρι», υποκ. τού caput. -itis «κεφάλι»], καματζάρω ρ. μετβ. (καβάτζαρα κ. καβατζάρισα] (λαϊκ.) 1. ναυτ. πλέω γύρο) *ακό* (ακρωτήριο), γενικότ. παρακάμπτω (προεξοχή στεριάς) περι- πλέοντάς την: - *τον κάβο* συν. περιπλέω 2. (μτφ.) ξεπερνώ (συγκεκριμένη ηλικία): *με το που καβατζάρισε τα πενήντα. μετρά πότε θα πάρει σύνταξη* 3. παίρνω και αποθηκεύω, κρατάω κάτι αποθηκευμένο: *έχω καβατζάρει μερικά μπουκάλια καλό κρασί για ειδικές περιστάσεις.* — **καβατζάρισμα** (το).

[ετυ.μ. < ιταλ. *cavazzare < cavo «κάβος»], καβατίνα (η) (στην όπερα) σύντομη άρια σε απλοποιημένη μορφή· με τον τίτλο αυτό γράφτηκαν και ενόργανα κομμάτια.

[ετυμ. < ιταλ. cavatina < cavata (di voce) «διαύγεια ήχου» < p. cavarc «βγάζω (ενν. ήχο)» < λατ. cavare «κοιλαίνω» < cavus «κοίλος»], καβαφικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον ποιητή Κ.Π. Καβάφη και το έργο του: ~ *ειρωνεία / λιτότητα! στίχος.* κοββαλισμός (ο) · ► καβαλισμός

καβγαδίζω ρ. αμετβ. {καβγάδισα} (καθημ.) (+με) κάνω καβγά, διένεξη. έρχομαι σε έντονη φραστική αντιπαράθεση: *συνεχώς καβγαδίζει για τα πολιτικά* συν. τσακώνομαι, (λόγ.) φιλονικώ, διαπληκτίζομαι.

καβγάδιαμα (το), καβγάς (ο) {καβγάδες} (καθημ.) η έντονη φραστική αντιπαράθεση, η διαφωνία που εκφράζεται σε υψηλούς τόνους και με εκδηλώσεις οργής και που μπορεί να περιλαμβάνει και ξυλοδαρμό: *οικογενειακός / πολιτικός* - JJ *θα γίνει μεγάλος -, αν μάθει τι έκανες* j) *κάνω - με κάποιον* || ο ~ *ήταν για το πάπλωμα* (βλ. λ. *πάπλωμα)* συν. τσακωμός, φιλονικία, διαπληκτισμός· ΦΡ. (α) ***στήνω καβγά*** αρχίζω να καβγαδίζω (με κάποιον) (β) ***ομηρικός καβγάς*** χαρακτηρισμός διένεξης, με δυνατές φωνές και έντονο διάλογο. — (υποκ.) καβγαδάκι (το).

|!ετυμ. μεσν. < τουρκ. kavga|. καβγατζής (Ο) {καβγατζήδες}. καβγατζού (η) {καβγατζούδες} (καθημ.) πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από φιλόνικη διάθεση και συμπεριφορά, που είναι συνεχώς έτοιμος για καβγάδες και διαπληκτι- σμούς. — καβγατζήδικος, -η. -ο.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kavgaci < kavga «καβγάς»], καβδιανός, -ή, -ό (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με την ιστορία τής αρχαίας ιταλικής πόλης Καβδίου (λατ. Caudium) και ειδικότ. με την εξευτελιστική ήττα τού ρωμαϊκού στρατού και τον αιχμαλωτισμό του από τους Σαμνίτες και τον εξαναγκασμό του να περάσει κάτω από ταπεινωτικό ζυγό, τον οποίο αποτελούσαν δύο δόρατα μπηγμένα στο έδαφος και ένα τρίτο οριζόντια, ώστε να σχηματίζεται Π· κυρ. στη ΦΡ. ***περνώ από καβδιανά δίκρανα*** (λατ. fauces Caudinae) υφίσταμαι έντονο εξευτελισμό. εξαναγκαζόμενος να αποδεχθώ απαράδεκτους και ταπεινωτικούς όρους.

ΙΕΤΥΜ. < λατ. Caudinus < Caudium].

Κάβειροι (οι) {Καβείρ-ων. -ους} ΜΥΘΟΛ. μυστηριακές θεότητες· πατέρα τους θεωρούσαν τον Ήφαιστο και μητέρα τους την Καβειρώ· κυ- ριότερο κέντρο λατρείας τους ήταν η Σαμοθράκη.

[εγυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. ίσως μικρασιατ. προελ.. ενώ κατ' άλλη άποψη προέρχεται από φοιν. qabirim «μεγάλοι, δυνατοί»], καβίλια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. το ξυλόκαρφο (βλ.λ.): *οι ~ τού τιμονιού τού πλοίου* 2. ναυτ. εργαλείο μυτερό μήκους 16-40 εκατοστών, λίγο καμπυλωτό. που χρησιμεύει για εργασίες σε σχοινιά (οπότε είναι ξύλινο) ή σε συρματόσχοινα (οπότε είναι σιδερένιο) συν. κέστρα. |ΕΤΥΜ. < ιταλ. cavjgla < προβηγκ. cavilha < μτγν. λατ. cavicla < *clavicula, υποκ. τού λατ. clavis «κλειδί»], κάβο- (λαϊκ.) α' συνθετικό που τίθεται μπροστά από το όνομα ακρο)- τηρίου: *κάβο-Μαλιάςι κάβο-ντΌρο* (Ο Καφηρέας). κάβο-Κολώνες (οι) (ορθότ. *κάβο Κολόνες)* (λαϊκ.) το Σούνιο (βλ.λ.). Ιετυμ. < *κάβο* (βλ. κ*. *κάβος)* + *Κο/.όνες*|. κάβο-Μαλιάς (ο) (λαϊκ.) ο Μαλέας (βλ.λ.).

[ετυμ. < *κάβο* (βλ. κ. *κάβος)* + *Μαλιάς* < *Μαλέας* (βλ.λ.)|. κάβο-Ματαπάς (ο) (λαϊκ.) το Ταίναρο (βλ.λ.).

Ι εγυμ. < *κάβο* (βλ. κ. *κάβος)* + *Ματαπάς*, τοπο)νύμιο που απαντά στις πινακίδες τής Πύλου και, κατά μία άποψη (1. Βογιατζίδης). προέρχεται από την προθ. *μετ(α)-* (με προληπτ. αφομοίωση) και το ουσ. **άπα* «νερό», το οποίο θεωρείται ότι απαντά και στα αρχ. τοπωνύμια *Άν- απος* «παραπόταμος τού Αχελώου» και *Άπία* « Πελοπόννησος»), κάβο-ντ' Όρο (το) {άκλ.} (λαϊκ.) ο Καφηρέας (βλ.λ.).

[ετυμ. < ιταλ. cavo d'oro «χρυσό ακρωτήριο», ευφημιστ. ονομασία τού *Καφηρέως* λόγω των κινδύνων που ελλοχεύουν κατά την περί- πλευσή του|.

κάβος[1] (ο) ναυτ. η έκταση στεριάς που προεξέχει μέσα στη θάλασσα, το απόκρημνο και μεγάλου ύψους ακρωτήριο· φρ. (λαϊκ.) ***παίρνω κάβο*** μπαίνω στο νόημα, αρχίζω να καταλαβαίνο).

{ετυμ. μεσν. < ιταλ. cavo < βεν. cao «άκρο. κεφαλή». Βλ. κ. *κάβος[2]}*. κάβος[2] (Ο) ναυτ. το πολύ χοντρό και ανθεκτικό σχοινί, που χρήσιμο ποιείται στα λιμάνια κυρ. για την πρόσδεση σκάφους συν. παλαμάρι. καραβόσκοινο.

ΙΕΤΥΜ. μεσν., αβεβ. ετύμου. πιθ. < ισπ. cabo < πορτ. cabo < *caboo < λατ. capulus «σορός» ή < βεν. cao < γενουατ. cavo «άκρη (σχοινιού)»

λατ. caput (funis) |. καβούκι[1] (το) {καβουκ-ιού | -ιών} το όστρακο (βλ.λ., σημ. Ι). κυρ. τής χελώνας φρ. (μτφ.) (α) ***μπαίνω / μαζεύομαι / κλείνομαι στο καβούκι μου*** περιορίζομαι από φόβο ή απογοήτευση, παύω να εξωτερικεύομαι. να ανοίγομαι: *μ?τά τον χωρισμό τους κλείστηκε στο καβούκι της και δεν μιλούσε σε άνθρωπο* (β) ***βγαίνω από το καβούκι μου*** βγαίνω από την απομόνωσή μου. γίνομαι πιο προσεγγίσιμος και κοινωνικός, αποκτώ μεγαλύτερη άνεση στις επαφές μου.

[ΕΓΥΜ. < τουρκ. kabuk «φλούδα»!. **καβούκι[2]** (το) {καβουκ-ιού | -ιών] ανδρικό κάλυμμα τού κεφαλιού, που φοριέται κυρ. από τους μουσουλμάνους στη Ν. Λσία και αποτε- λείται από μακρύ μεταξένιο, λινό, βαμβακερό κ.λπ. ύφασμα, που δέ- νεται γύρω από το κεφάλι ή από άλλο καπέλο ΣΥΝ. τουρμπάνι.

{ετυμ. < τουρκ. kavuk «σαρίκι»], **καβουράκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** ο μικρός κάβουρας · **2.** (λαϊκ.) ανδρικό καπέλο σχετικά μικρού μεγέθους, με στενό κυκλικό γείσο, **κάβουρας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** δεκάποδο καρκινοειδές τής θάλασσας και τού γλυκού νερού με φαρδύ, πεπλατυσμένο σώμα (καλυμμένο από σκληρό περίβλημα), πέντε ζεύγη ποδιών, (από τα οποία το πρώτο έχει μετασχηματιστεί σε δαγκάνες). που λόγω τής διάταξής τους επιτρέπουν κίνηση μόνο προς τα πλάγια: *βασιλικός* - (βλ. λ. *βασιλικός)* · φρ. (α) ***πάω σαν τον κάβουρα*** (i) βαδίζο) πλάγια ή προς τα πίσω (ii) κινούμαι ή ενεργώ με βραδύτητα και νωθρότητα (β) (πα- ροιμ.) ***τι 'ναι ο κάβουρας, τι 'ναι το ζουμί του*** για οτιδήποτε υπάρχει σε ελάχιστη ποσότητα, δεν επαρκεί: *μ'αυτό τον μισθό μόνο προσπαθούν να ζήσουν τρεις άνθρωποι, αλλά δεν μπορούν να τα βγάλουν πέρα έτσι! (γ)* ***να καβούρους, δώσ'μου αλεύρι*** για ανταλλαγές πραγμάτων άνισης αξίας, για ανταλλαγές εμφανώς άδικες: *ήθελε να του δώσω ολόκ?.ηρο χωράφι για λίγα ψωροχιλιάρικα.* ~ *δηλαδή!* (δ) ***εδώ σε Θέλω κάβουρα να περπατάς στα κάρβουνα*** ως πρόκληση σε κάποιον να πραγματοποιήσει κάτι δύσκολο ή να αποδείξει την αξία του σε αυτό ΣΥΝ. (λόγ.) ιδού η Ρόδος ιδού και το πήδημα · **2.** εργαλείο για το βίδωμα ή το ξεβίδωμα μεταλλικών αντικειμένων, που διαθέτει λαβίδα, μοιάζει με δαγκάνα και διαθέτει κινητό στέλεχος, που ρυθμίζεται ανάλογα με το πάχος τού αντικειμένου (πβ. λ. *παπαγάλος).* Κπίσης **κάβουρος** Ιμτγν.] {-ου κ. -ούρου | -οι κ. -ούροι, -ων κ. -ούρων, -ους κ. -ούρους}.

[f.tym. μεσν., πιθ. μεγεθ. τού τ. *καβούρι*, υποκ. τού μτγν. *κάβουρος* < αρχ. *κάραβος* «καραβίδα» (με αντιμετάθεση και πιθ. επίδραση τού αρχ. συνωνύμου *πάγουρος).* Βλ. κ. *καραβίδα].* **καβουρδίζω** ρ. + καβουρντίζω

καβούρι (το)]μεσν.| {καβουρ-ιού | -ιών] **1.** ο κάβουρας· ΦΡ. (σκωπτ.) ***η τσέπη (κάποιου) έχει καβούρια*** για άνθρωπο πολύ τσιγγούνη. που δεν ξοδεύει εύκολα λεφτά 2. νλυτ. άγκυρα, οι βραχίονες τής οποίας συναρθρώνονται με την άτρακτο. — (υποκ.) **καβουράκι** (το) (βλ.λ.). **καβουρίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο θηλυκός κάβουρας, **καβουρμάς** *(ο)* Ικαβουρμάδες} *(λαϊκ.)* **1.** το τσιγαρισμένο κρέας που φτειάχνεται με κρεμμύδι και βούτυρο 2. κρέας που έχει καβουρντιστεί και φυλάσσεται σε λίπος, μέχρις ότου χρησιμοποιηθεί · **3.** το κουλ- λούρι που είναι ξεροψημένο, το πολύ τραγανό.

]F.tym. < τουρκ. kavurmaj. **καβουρντίζω** κ. **καβουρδίζω** ρ. μετβ. {καβούρντισα, -τηκα. -μένος} 1. ξεροψήνο), ξεραίνω με τη φοπιά: - γο *σιμιγδάλι / τα αμύγδαλα* / τον *καφέ* 2. τσιγαρίζω, ψήνω αργά-αργά κυρ. στο λάδι: - *κρεμμύδια* **3.** (μτφ.) υποβάλλω σε δοκιμασία ταλαιπωρώντας: *τους έχει όλη μέρα στο πόδι και τους καβουρντίζει* ΣΥΝ. βασανίζω, παιδεύω.

καβούρντισμα (το).

ι ΥΜ. Μεταφορά τού τουρκ. kavurdum, αόρ. τού p. kavurmak. Ο τ. *καβουρδίζω* οφείλεται σε υπερδιόρθωση]. **καβουρντιστήρι** κ. **καβουρδιστηρι** (το) {καβουρντιστηρ-ιού | -ιών} 1. οικιακό σκεύος που χρησιμοποιείται για το καβούρντισμα (κυρ. τού κα<οέ) 2. (σκωπτ.) συσκευή, μηχάνημα ή όχημα που δεν λειτουργεί σωστά ή και καθόλου, που είναι ξεπερασμένης τεχνολογίας ή που κάνει πολύ θόρυβο όταν δουλεύει.

Ι Β'Ι'ΥΜ. < *καβουρντίζω* (από το θ. τού αορίστου) + παραγ. επίθημα *-τή- ρι.* πβ. κ. *ποτισ-τήρι. εργασ-τήρι*\. **καβουρντιστός,** -ή. -ό αυτός που μπορεί να καβουρντιστεί, να ξεροψηθεί σε ειδική επεξεργασία: - *καφές ι αμύγδαλο* συν. ξεροψημένος αντ. ακαβούρντιστος. — **καβουρντιστά** επίρρ. **καβουρολόγος** (ο) εργαλείο ψαρέματος που μαζεύει καβούρια ΣΥΝ. καβουροσύρτης.

|κτυμ. < *κάβουρας* + *-λόγος* < *λέγω* (στη σημ. «συλλέγω, συγκεντρώνω»)].

καβουρομάννα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} κάβουρας μεγάλου μεγέθους (περίπου 20 εκατοστών), αγκαθωτός και τριχωτός, με καστανοκόκκι- νο ώς καστανοκίτρινο κέλυφος. που ζει στη Μεσόγειο και στον Α. Ατλαντικό, **κάβουρος** (ο) ► κάβουρας

καβουροσύρτης (ο) {καβουροσυρτώνΐ ο καβουρολόγος (βλ.λ.). **καγιάκ** (το) {άκλ.) Ι.κανό των Εσκιμώων. που αποτελείται από ελαφρό σκελετό, καλυμμένο με δέρματα, εκτός από ένα άνοιγμα για τη θέση τού κο>πηλάτη. το οποίο τον καλύπτει μέχρι τη μέση και προωθείται με διπλό κουπί 2. αθλ. κανό σχήματος ανάλογου με το παραπάνω. που χρησιμοποιείται στην κωπηλασία (πβ. λ. *κανό, πιρόγα).* Jf.tym. < αγγλ. kayak < qajaq. λ. των Εσκιμώων|. **καγιανάς** (ο) {καγιανάδες} μείγμα αβγού με ντομάτα μαγειρεμένο στο τηγάνι.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. kaygana < περσ. xa(ya)glna «ομελέτα» < xaya «αβγό»], **καγκελαρία** (η) [μεσν.] {σπάν. καγκελαριό>ν} **1.** οι διοικητικές υπηρεσίες που προωθούν την άσκηση έργου από τον καγκελάριο μιας χο'ίρας 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζονται οι παραπάνω υπηρεσίες, το γραφείο τού καγκελαρίου **3.** η γραμματεία ξένης διπλωματικής αποστολής (πρεσβείας ή προξενείου) **4.** (για τα κράτη που κυβερνώνται από καγκελάριο) το Υπουργείο Εξωτερικών.

καγκελάριος (ο) {-ου κ. -ίου | -ων κ. -ίων, -ους κ. -ίουςΙ 1. ο ηγέτης χώρας με αξίωμα αντίστοιχο τού πρωθυπουργού σε ορισμένες προε- δρευόμενες δημοκρατίες, όπως αυτή τής Γερμανίας: *ο ~ τής Γερμανίας / τής Αυστρίας* 2. πρόσωπο με υψηλό αξίωμα στην ιεραρχία ορισμένων θεσμών στη Μ. Βρετανία (π.χ. ο πρόεδρος τής Βουλής των Λόρδων, ο επίτιμος πρύτανης πανεπιστημίου, ο νομικός σύμβουλος αγγλικανού επισκόπου) 3. ο υπουργός Εξωτερικών ή ανώτατος υπάλληλος υπουργείου, κυρ. τού Υπουργείου Εξωτερικών, σε ορισμένες χώρες 4. ιστ. ο αρχιγραμματέας ορισμένων βασιλέων ή ηγεμόνων. [ΠΤΥΜ. μεσν. < μτγν. λατ. cancellarius < cancellus «κάγκελο», επειδή η λ. προσδιόριζε αρχικά τους Ρωμαίους δικαστικούς υπαλλήλους (κλητήρες) που στέκονταν δίπλα στο κιγκλίδωμα μεταξύ τού δικαστηρίου και τού κοινού. Η σημερινή σημ. αποτελεί μεταφορά τύ γερμ. Kanzlerj.

κάγκελο (το) 1. η ξύλινη ή μεταλλική ράβδος που στερεώνεται σε οριζόντιο πλαίσιο μαζί με άλλες πανομοιότυπες, τοποθετημένες κατά μικρά διαστήματα έτσι, ώστε να σχηματίζουν φράχτη, περίφραξη

κάγκελα (τα) η περίφραξη που σχηματίζεται από τη διάταξη των παραπάνω ράβδων είτε για διακοσμητικούς είτε κυρ. για πρακτικούς λόγους, για στήριξη, διαχωρισμό χώρων, αποτροπή τής διέλευσης κ.λπ.: *τα ~ τής φυ?^ακής* jj *έβαλαν κάγκελα στα τζάμια τού σχολείου για μεγαλύτερη ασφάλεια τού κτηρίου* συν. σίδερα, κιγκλίδωμα· ΦΡ. (α) (αργκό) ***και τα μυαλά στα κάγκελα*** (αρχικά στη γλώσσα των γηπέδων ως απειλητικό σύνθημα κατά των οπαδών τής αντίπαλης ομάδας ή ως έκφραση τυφλού φανατισμού για συγκεκριμένη ομάδα) για την έκφραση ολοκληρωτικής αφοσίωσης ή/και ανεξέλεγκτου ενθουσιασμού (β) (ως επίρρ.) (καθημ.-εκφραστ.) ***μου σηκώνεται η τρίχα κάγκελο*** αισθάνομαι έντονη ανατριχίλα, φρίκη ή αηδία: *όταν ακούω ιστορίες με φαντάσματα.* ~ (γ) (!) ***τής ποντάνας το κάγκελο*** βλ. λ. *ποντάνα.* — (υποκ.) καγκελάκι (το).

[ετυμ. < μτγν. *κάγκελ(λ)ον* < λατ. cancellum].

καγκελόπορτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πόρτα εξωτερικού χώρου με κάγκελα. κιγκλιδωτή: *η ~ τού κήπου.*

καγκελόφραχτος, -η, -ο (εξωτερικός χώρος) που έχει περιφραχθεί με κάγκελα.

καγκελωτός, -ή, -ό Ιμτγν.} 1. αυτός που αποτελείται από κάγκελα: *~ περίφραξη / πόρτα / φράχτης / διακόσμησηΣ\>ι.* κιγκλιδωτός 2. αυτός που μοιάζει με κάγκελο, που έχει ανάλογο σχήμα: *~ γραμμή ι πλαίσιο.* — καγκελωτά επίρρ.

καγκουρό (το) {άκλ.} μαρσιποφόρο θηλαστικό, σύμβολο τής αυστραλιανής ηπείρου, χορτοφάγο, με μακριά λεπτά αλλά και δυνατά πίσω πόδια (που του δίνουν εξαιρετική αλτικότητα). ατροφικά μπροστινά πόδια και μακριά, παχιά και δυνατή ουρά για εξισορρόπηση και στήριξη· τα θηλυκά φέρουν το νεογνό τους για μερικούς μήνες σε μάρσιππο.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. kangourou < αγγλ. kangaroo, αβεβ. ετύμου, πιθ. < ganurru «είδος καγκουρό» (λ. των Αβοριγίνων τής Αυστραλίας). Σύμφωνα με μια δημοφιλή άποψη, η λ. προήλθε από τη φρ. ka gouro «δεν ξέρω», με την οποία απάντησαν οι ιθαγενείς σε ερώτηση τού Άγγλου εξερευνητή J. Cook σχετικά με το όνομα τού ζώου}.

καγκουρό - μάννα (το). Από τις περίεργες συμπτώσεις στην ιστορία των λέξεων είναι και αυτή που συνδέει μια παράλληλη ετυμολογική προέλευση δύο άσχετων μεταξύ τους λέξεων, των λέξεων *καγκουρό* και *μάννα* (το). Αν αληθεύει (πράγμα που δεν είναι βέβαιο, βλ. ετυμ.) ότι η λέξη καγκουρό (αγγλ. kangaroo) προήλθε από τη φράση «ka gouro» των ιθαγενών τής Αυστραλίας, που σήμαινε «δεν ξέρω» (απάντηση που δόθηκε, κατά την παράδοση, στον εξερευνητή J. Cook, όταν ρώτησε έναν ιθαγενή ποιο είναι το όνομα του πρωτόγνωρου για εκείνον ζώου), τότε η δημιουργία τής λέξης μοιάζει με αυτή τής λέξης *μάννα.* Σύμφωνα με την Π.Δ., μάννα ήταν η ερώτηση «τι είναι τούτο:» (από εβρ. man hu?) που απηύθυναν οι Εβραίοι μεταξύ τους με απορία, όταν ο Θεός τούς έστειλε το μάννα αντί τού άρτου: *«καί ιδού επί πρόσωπον τής έρήμου λεπτόν ώσεί κόριον λευκον. ώσεί πάγος επί τής γής. ιδό· ντες δέ αυτό οί υίοι Ισραήλ είπαν ετερος τφ έτέρψ. "Τί έστι τούτο;" ου γάρ ήδεισαν τί ην. είπε δέ Μωυσής αύτοϊς "ούτος ό άρτος ὃν έδωκεν Κύριος ύμΐν φαγεΐν"»* (Π.Δ. *Έξοδος* 16. 14-15). Επομένως, τόσο η λ. *καγκουρό* όσο και η λέξη *μάννα* (το) προήλθαν από τη δήλωση απορίας και άγνοιας για αυτό που δήλωσε τελικά καθεμία από τις δύο λέξεις.

καγχάζω ρ. αμετβ. {κάγχασα} (λόγ.) ξεσπώ σε ηχηρό, έντονο γέλιο (εις βάρος κάποιου), εκφράζομαι με σαρκαστική ή περιφρονητική διάθεση. — καγχασοτής (ο) [μτγν.].

[ι-τυμ. αρχ. < *κα(γ)χάζω*, αναδιπλασιασμένος τ. τού θ. *-χα-*, που αποτελεί προϊόν ονοματοποιίας (ίσως από τον ήχο τού γέλιου) |. καγχασμός (ο) [μτγν.Ι έντονο ειρωνικό γέλιο εις βάρος κάποιου· έκφραση με σαρκαστική ή μειωτική διάθεση. — καγχαστικός, -ή, -ό, καγχοστικ-ά / -ώς επίρρ. καδένα (η) {δύσχρ. καδενών} 1. η αλυσίδα (κυρ. από πολύτιμο μέταλλο), που φοριέται (συνήθ. στον λαιμό) για καλλωπισμό: *χρυσή / ανδρική* - 2. (ειδικότ.) η μικρή, λεπτή αλυσίδα που συγκρατεί το ρολόι τσέπης 3. ναυτ. (καθημ.) μεταλλική αλυσίδα στην οποία στερεώνεται η άγκυρα. - · (υποκ.) καδενίτσα (η).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. cadena < λατ. catena «αλυσίδα»], κάδη (η) 1. μεγάλο, φαρδύ και κυρ. στρογγυλό δοχείο, κατασκευασμένο από ξύλινες σανίδες, που συγκρατούνται με στεφάνη και συ- ναρμολογούνται γύρω από επίπεδο πάτο χρησιμοποιείται κυρ. για το πάτημα των σταφυλιών 2. μικρότερων διαστάσεων δοχείο, που χρησιμοποιείται κατά την παραγωγή βουτύρου για το χτύπημα τού γάλακτος 3. δοχείο σε σχήμα βαρελιού για την τοποθέτηση και φύλαξη βουτύρου ή τυριού 4. (συνεκδ.) η ποσότητα υλικού που αντιστοιχεί στο μέγεθος κάθε τέτοιου δοχείου. |εγυμ. < *κάδος.* πιθ. από παρανόηση τού πληθ. οι *κάδοι*, που θεωρήθηκε θηλ.].

καδής (ο) -» κατής

καδί (το) {καδ-ιού | -ιών} ο μικρός κάδος, καθώς και το περιεχόμενό του· (συνεκδ.) η ποσότητα υλικού που αναλογεί στη χωρητικότητά του: *ένα ~ φέτα / βούτυρο.*

[ετυμ. < μτγν. *κάδι(ο)ν.* υποκ. τού αρχ. *κάδος*\.

Καδιξ (ο) {Κάδικ-ος, -α} πόλη. λιμάνι και περιοχή τής ΝΔ. Ισπανίας. [ετυμ. < ισπ. Cadiz (προφ. *Κάδιθ)* < φοιν. gadir «οχυρό, φρούριο» (εξού και το μτγν. *Γάδειρα*, ονομασία με την οποία ο Στράβων αποκαλεί τη φοιν. πόλη)].

καδμείος, -α, -ο [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τον Κάδμο· κυρ. στις φρ. (α) (με τον τύπο ***καδμήιος,*** *-ιη, -ιον)* ***καδμήια γράμματα*** (όρος τού Ηροδότου) τα γράμματα τής φοινικικής γραφής, την οποία, κατά την παράδοση, ο Κάδμος εισήγαγε πρώτος στη Θήβα. τροποποιώντας τα σύμφωνα με τις ανάγκες τής ελληνικής γλώσσας (β) ***καδμεία νίκη*** η νίκη που υπήρξε επιζήμια για τον νικητή λόγω των θυσιών που απαι- τήθηκαν για να επιτευχθεί, πβ. κ. *πύρρειος νίκη λ. πύρρειος.* κάδμιο (το) {καδμίου} xhm. αργυρόλευκο, μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Cd), το οποίο χρησιμοποιείται κυρ. στην κατασκευή κραμάτων (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, ι ην.).

Ιετυμ. Αντιδάν.. < νεολατ. cadmium < μτγν. *καδμεία* «είδος ορυκτού»].

Κάδμος (ο) ΜϊΘΟλ. γενάρχης των κατοίκων τής Βοιωτίας, ιδρυτής τής Θήβας.

|ΗΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το ρ. *κέκασμαι* «υπερέχω, λάμπω» (< **κέ-καδ-μαι).* Βλ. κ. *Κασσάνδρα*}. κάδος (ο) 1. κυκλικό δοχείο με μεγάλη διάμετρο και χωρητικότητα, ξύλινο ή μεταλλικό, που χρησιμοποιείται για την εναπόθεση ή τη μεταφορά μεγάλων ποσοτήτων υγρών, κυρ. για το πήξιμο τυριού· ΦΡ. ***κάδος πλυντηρίου*** το εξάρτημα πλυντηρίου ρούχων, μέσα στο οποίο τοποθετούνται τα άπλυτα ρούχα και το οποίο κατά την πλύση περιστρέφεται με ρυθμιζόμενη ταχύτητα 2. μεγάλο μεταλλικό ή πλαστικό δοχείο στο οποίο τοποθετούνται αντικείμενα ή απορρίμματα: - απορριμμάτων/ *ανακύκλωσης.*

[ετυμ. αρχ. < εβρ. kadj. καδράρισμα (το) {καδραρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η τοποθέτηση εικόνας, πίνακα, φοπογραφίας σε κάδρο 2. (ειδικότ.) η τοποθέτηση τής εικόνας στα όρια τού φωτογραφικού ή κινηματογραφικού φακού, καδράρω ρ. μετβ. {καδράρισ-α. -μένος} (καθημ.) βάζω μέσα σε πλαίσιο, σε κορνίζα: *~ μια φωτογραφία.* καδρίλια (η) -♦ καντρίλια

κάδρο (το) (καθημ.) 1. το διακοσμητικό πλαίσιο εικόνας, πίνακα ή φωτογραφίας: *τετράγωνο / οβάλ / μεταλλικό / ξύλινο* ~ ϊυν. κορνίζα 2. (συνεκδ.) η εικόνα, ο πίνακας μαζί με το πλαίσιο, στο οποίο έχει τοποθετηθεί: *κρέμασε κάδρα στους τοίχους. να τους στολίσει* 3. ο πίνακας, η ζωγραφιά ή η φωτογραφία που κρεμά κανείς στον τοίχο: *το ~ τού πατέρα του.* ■ (υποκ.) καδράκι (το).

[ετυμ. < μεσν. *κάδρον*< ιταλ. quadro < λατ. quadrus «τετράγωνος»], καδρόνι (το) {καδρον-ιού [-ιών} δοκός ή δοκάρι ξύλινο και επεξεργασμένο, ώστε να έχει τέσσερεις πλευρές. — (υποκ.) καδρονάκι (το).

|ι Ί ΥΜ. < ιταλ. quadrone < quadro «τετράγωνος»], καδρονιάζω ρ. μετβ. {καδρόνιασ-α,-τηκα.-μένος} (λαϊκ.) 1. επενδύω (επιφάνεια) με καδρόνια, στρώνω με καδρόνια 2. επεξεργάζομαι κομμάτι ξύλου, ώστε να έχει τέσσερεις έδρες, μετατρέπω (ακατέργαστο ξύλο) σε καδρόνι. — καδρόνιαααμα (το).

Κ.Α.Ε. (το) Κατάστημα Αφορολογήτων Ειδών.

καζάκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ανδρική ή γυναικεία μπλούζα ή εξωτερικό ρούχο (πανωφόρι) σε φαρδιά γραμμή, συνήθ. από χοντρό υλικό (λ.χ. μαλλί) με άνετα μανίκια (ή χωρίς μανίκια), που φθάνει μέχρι τη λεκάνη. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. casacca < περσ. kazagand].

Καζακστάν (το) -> Καζαχστάν

καζαμίας (ο) {δύσχρ. καζαμιών} η ετήσια έκδοση που περιλαμβάνει ημερολόγιο τής επομένης χρονιάς με προβλέψεις, πληροφορίες ανεκ- δοτολογικού χαρακτήρα και σημαντικές ημερομηνίες ή επισήμανση φυσικών (μετεωρολογικών ή αστρονομικών) φαινομένων: *πολιτικός / καλλιτεχνικός / οικονομικός* - συν. ημερολόγιο, καλεντάρι.

|bi ΥΜ. < ιταλ. Ca/.amia, τίτλος παλαιού προφητικού βιβλίου, ο οποίος υποτίθεται ότι αποτελούσε το όνομα αστρολόγου|.

Καζαμπλάνκα (η) το κύριο λιμάνι τού Μαρόκου στον Ατλαντικό Ωκεανό.

ΙΕΤΥΜ. < ισπ. Casablanca «άσπρο σπίτι». Το ίδιο σημαίνει και η αραβ. ονομασία Dar al-Bayda. Η ισπ. ονομασία αποτελεί μετάφραση τού πορτ. ον. Casa Branca, που είχε δοθεί στην πόλη από τους Πορτογάλους το 1515].

καζανάκι (το) {χωρ. γεν.} 1. το μικρού μεγέθους καζάνι ή άλλο παρόμοιου σχήματος και χρήσεως σκεύος 2. (συνήθ.) η μικρή δεξαμενή, που εντοιχίζεται ή κρεμιέται πάνω από τη λεκάνη τής τουαλέτας και περιέχει το νερό που χρησιμοποιείται για την απομάκρυνση των ακαθαρσιών και τον καθαρισμό της· (συνεκδ.) ο όλος μηχανισμός (η δεξαμενή, ο σωλήνας, η βαλβίδα και η στρόφιγγα) που έχει την παραπάνω λειτουργία: *τραβάω το* - (θέτω σε λειτουργία τον μηχανισμό), καζάνι (το) {καζαν-ιού | -ιών} 1. μεταλλικός λέβητας με μεγάλη αντοχή στις υψηλές θερμοκρασίες και εξίσου μεγάλη χωρητικότητα, που χρησιμοποιείται κυρ. για τον βρασμό νερού ή το μαγείρεμα μεγάλης

ποσότητας φαγητού· ΦΡ. (μτφ.) (α) *όλοι στο ίδιο καζάνι βράζουμε όλοι* υποφέρουμε *υπό* τις ίδιες συνθήκες, όλοι βρισκόμαστε στην ίδια άσχημη θέση: *τι τσακώνεστε μεταξύ σας. αφού* ~! (β) *ό,τι βγει απ' το καζάνι* για αποτέλεσμα μη εξακριβώσιμο πριν από την τελική του εκδήλωση, για εξελίξεις αβέβαιες και άδηλες: *εμείς κάναμε ό.τι μπορούσαμε" από 'δώ και πέρα είναι* ~! (γ) *καζάνι που βράζει / έτοιμο να εκραγεί* για έκρυθμες και επικίνδυνες καταστάσεις, που απειλούν να ξεσπάσουν, κυρ. λόγω εσωτερικών συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων: *τα Βα/.κάνια είναι πάλι* - 2. ΤΕΧΝΟΛ. (α) λέβητας που χρησιμοποιείται για την παραγωγή μηχανικής ενέργειας, με αξιοποίηση τής πίεσης που δημιουργεί ο ατμός από τον βρασμό ή την καύση υλικών:

βαποριού / ατμομηχανής || ο καπετάνιος τον έστειλε να δουλέψει στα ~ (β) μεγάλο, συνήθ. στρογγυλό, μεταλλικό δοχείο για διάφορες χρήσεις, λ.χ. απόσταξη τσίπουρου, ούζου κ.λπ.· ΦΡ. (μτφ.-εκφραστ.) (α) *μου κάνει το κεφάλι καζάνι* μου φέρνει πονοκέφαλο, ζάλη. κούραση· με κάνει να μη μπορώ να σκεφθώ κανονικά, να μπλέκονται οι σκέψεις στο μυαλό μου: - *με την πολυλογία του || αυτές οι πολύπλοκες ασκήσεις μον έκαναν το κεφάλι καζάνι* (β) *είναι / γίνεται το κεφάλι μου καζάνι* βρίσκομαι / φθάνω στην παραπάνω κατάσταση, (υποκ.) **καζανάκι** (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) **καζάνα** (η).

[ετυμ. < τουρκ. kazan]. **καζανιά** (η) (λαϊκ.) η χωρητικότητα ενός καζανιού, η ποσότητα που μπορεί να χωρέσει ή που περιέχει: *μια* ~ *συσσίτιο.* **καζανιάζω** ρ. μετβ. {καζάνιασ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) βάζω στο καζάνι για βράσιμο ή για απόσταξη, **καζανόβας** (ο) |χωρ. γεν. πληθ.} (συνήθ. σκωπτ.) ο γυναικοκατακτητής, αυτός που μπλέκεται συνεχώς σε γυναικοδουλειές.

ΙΕΤΥΜ. Από το όνομα τού Ιταλού τυχοδιώκτη Giovanni Jacomo Casanova (1725-1798)1.

καζαντζής (ο) 1 καζαντζήδες} (λαϊκ.) ο κατασκευαστής καζανιών ΣΥΝ. λεβητοποιός.

[ΠΤΥΜ. < τουρκ. ka/.anci < ka/.an (βλ. κ. *καζάνι)*|. **καζάντίο** (το) |χωρ. γεν.} (λαϊκ.) (συνήθ. στον πληθ.) τα (κυρ. χρηματικά) κέρδη από εμπορικές συναλλαγές ή εργασία, η περιουσία που δημιουργεί κανείς με την εργασία του· ΦΡ. (ειρων.) *είδαμε τα* **κοζσ-** *ντια σου!* για την αποτυχία κάποιου να προκόψει, να έχει κάποιο όφελος: ~ *που δεν έχεις μια δραχμή στην άκρη* ΣΥΝ. καζάντισμα. [ΕΤΥΜ. < *καζαντίζω* (υποχωρητ.)]. **καζαντίζω** ρ. μετβ. {καζάντισ-α, -μένος} (λαϊκ.) **1.** βγάζω λεφτά, κάνω περιουσία: *πήγε στην Αμερική και καζάντισε* 2. (κατ' επέκτ.) κερδίζω, έχω) ως όφελος: *«μια ζωή την έχουμε κι αν δεν τη γλεντήσουμε, τι θα καταλάβουμε, τι θα καζαντίσουμε:» (τραγ.).* – **καζάντισμα** (το). ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού τουρκ. kazandim, αόρ. τού p. kazanmak]. **καζάρμα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.| (λαϊκ.) ο στρατώνας.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. caserma < προβηγκ. cazerna «παράγκα για τέσσερεις στρατιώτες» < λατ. quaiernus «ανά τέσσερεις»!.

Καζαχστάν κ. **Καζακστάν** (το) {άκλ.} (καζαχ. Qazaqstan Rcspubli- kasy = Δημοκρατία τού Καζαχστάν) κράτος τής Κ. Ασίας, πρώην Δημοκρατία τής Γ..Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα την Αλμά Λτά, επίσημη γλώσσα την Καζαχική και νόμισμα το τένγκε Καζαχστάν. – **Καζάχος** (ο), **Καζάχα** (η), **καζαχικός,** -ή, -ό κ. **καζάχικος,** -η, -ο, **Καζσχικά** κ. **Καζάχι- κα** (τα).

[ΕΤΥΜ. < καζαχ. Qazaqstan < Kazakh «Καζάχοι». ονομασία τού μογγολικής καταγωγής λαού που κατοικεί στην περιοχή, πιθ. < τουρκ. kazak «Κοζάκος στρατιώτης ιππικού»], **καζεΐνη** (η) {καζεϊνών} ΧΗΜ. **1.** ουσία πρωτεϊνικής φύσεως (ομάδα πρωτεΐνο')ν), που βρίσκεται στο γάλα και υδρολύεται υπό την επίδραση ενζύμου κατά την παρασκευή τού τυριού 2. κάθε γαλάκτωμα που κατασκευάζεται από διάλυμα τής παραπάνω πρωτεΐνης 3, ΚΑΛ. ΤΠΧ.Ν. ζωγραφική τεχνική, στην οποία τα χρώματα αναμειγνύονται με την παραπάνο) πρωτεΐνη (παλαιότ. με φρέσκια μυζήθρα ή συμπυκνωμένο γάλα) **4.** είδος κόλλας που χρησιμοποιείται στην ξυλουργική. – **κα- ζεϊνικός,** -ή, -ό.

ΙΕΙ ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. caseinc < λατ. caseus «τυρί»|. **καζίκι** (το) [καζικιού | χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ο πάσσαλος, το παλούκι 2. (μτφ.) μεγάλο πρόβλημα, δυσχερής υπόθεση, που συνήθ. παρουσιάζεται ξαφνικά: *να δούμε τι θα κάνουμε μ'αυτό το ~ που μας έτυχε!* ΣΥΝ. (λαϊκ.) μπελάς, μπλέξιμο, πάθημα.

ΙΠΤΥΜ. < τουρκ. kazik]. **καζίνο** (το) χώρος (κτήριο ή αίθουσα) ειδικά διαμορφωμένος, που διατίθεται νομίμως για τυχερά παιχνίδια όπως ρουλέτα, ζάρια, χαρτιά κ.ά., και ο οποίος μπορεί να είναι ιδιωτικός ή να βρίσκεται υπό τον έλεγχο τού κράτους.

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. casino, υποκ. τού **casa** «σπίτι»], **κάζο** (το) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το αναπάντεχο περιστατικό που προκαλεί αναστάτωση ή στενοχώρια: π ~ *ήταν αυτό που έπαθε!* ΣΥΝ. στραπάτσο, ζημιά, πάθημα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. caso «περίπτωση, συμβάν» < λατ. casusj. **καζουιστικός,** -ή, -ό **1.** ΦΙΛΟΣ.-ΚΟΙ.Ν^.ΝΙΟΑ. αυτός που σχετίζεται με την πρακτική αντιμετώπιση επιμέρους ηθικών διλημμάτων **2.** *καζου- ιστική* (η) επιμέρους κλάδος τής ηθικής, που εστιάζει στην πρακτική αντιμετώπιση συγκεκριμένων ηθικών προβλημάτων / διλημμάτων μέσω τής σχηματοποίησης συγκεκριμένων οδηγιών συμπεριφοράς για τον κατά περίπτωση χειρισμό τέτοιων περιστάσεων. – **καζουιστικ-ά /■ώς** επίρρ.. **καζουιατής** (ο), **καζουίστρια** (η).

[εγυμ. Μεταφορά τού γαλλ. casuistique < casuiste < λατ. casus «πτώση - περίπτωση»], **καζούρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (Οϊκ.) κάθε πράξη με την οποία περιπαίζει κανείς (κάποιον), χοντροκομμένο πείραγμα, διακωμώδηση: *κάνω σε κάποιον* ~ || *τον άρχισαν στην* ~ συν. πλάκα. - .

[ΕΙ ΥΜ. < *κάζο* + επίθημα *-ούρα* (πβ. *χασ-ούρα, φαγ-ούρα* κ.ά.)|. **casus belli** λατ. (προφέρεται *κάζους μπέλι)* ελλην. *αιτία* πολέμου-για πράξη που δικαιολογεί την κήρυξη πολέμου ή προτείνεται ως εκλογίκευση σχετικής απειλής, **κάηκα** ρ. * καίω

καηλα (η) (συνήθ. ορθ. *καΐλα)* (λαϊκ.) **1.** το αίσθημα τού καψίματος ΣΥΝ. κάψα 2. η υπερβολική θερμότητα ΣΥΝ. κάψα **3.** (μτφ.) μεγάλη επιθυμία: *είχε μεγά?.η ~ να τη συναντήσει* ΣΥΝ. κάψα 4. (ειρων.) μεγάλη αδιαφορία: *σιγά την - που είχα να βγω μαζί του* ΣΥΝ. κάψα.

[εγυμ. μεσν. < *(-κάη-ν.* παθ. αόρ. β' τού ρ. *καίω*|. **καημένος,** -η. -ο (κυρ. με άρθρο) **1.** αυτός που προκαλεί οίκτο, συμπάθεια: ~ *Αθήνα, πώς κατάντησες έτσι!* || *Βρε το - το παιδί, τι έχει τραβήξει με τις αρρο)στιες!* συν. κακομοίρης, ταλαίπωρος, αξιολύπητος, δύστυχος, φτωχός **2.** (στην κλητ. *καημένε, -η* ως ελαφρά επίπληξη): *Μην κάνεις έτσι. καημένε! Δεν έγινε δα και τίποτα φοβερό!* – (υποκ.) **καημενούλΐΐς,** -α, -ικο. **καημενάκι** (το). ^ σχολιο λ. *δίφθογγος. συμπάθεια.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καίω* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-κάη-ν)*|. **καημός** (ο) (εκφραστ.) **1.** η έντονη λύπη. ο ψυχικός πόνος: *έχει μεγάλο - που δεν πέρασε το παιδί στις εξετάσεις* || *έχει τον ~ τοϋ γνιον της. που έφυγε στα ξένα* || *βαρύς / αβάσταχτος ο ~ τής ξενιτειάς·* ΦΡ. **λέω** *τον καημό μου* εκμυστηρεύομαι ό,τι με απασχολεί έντονα, τον ψυχικό μου πόνο: *δεν έχω έναν άνθρωπο να πω τον καημό μου. να ξα- λαφροΐσω 2.* το όνειρο, η επιθυμία που μένει απραγματοποίητη: ~ *το 'χω να το δω αυτό το παιδί να διαβάζει* (δεν διαβάζει ποτέ) || *αυτή η γυναίκα ήταν ο - τον τόσα χρόνια* ΣΥΝ. λαχτάρα, πόθος, επιθυμία, έρωτας **3.** η βαθιά λαχτάρα, η έντονη και βασανιστική επιθυμία: *μεγάλο ~ του άναψε, η ματιά της || γρήγορα του 'φυγε ο ~ για τα ταξίδια || κρυφός ~*

[ΠΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καίω* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-κάη-ν)* + παραγ. επίθημα *-μός* (πβ. *αγαπη-μός. στερη-μός)*\. **καθά** κ. **καθ' α** επίρρ. (αρχαιοπρ.) σύμφωνα με όσα: ~ *γνωρίζω, ου- δείς έθεσε τέτοιο θέμα.*

| f.tym. < αρχ. *καθ' ά*< *καθ-* (< *κατά)* + *ά,* πληθ. ουδ. τής αναφ. αντων. *ος, ή.* ο (βλ.λ.)].

καθαγιάζω ρ. μετβ. {καθαγίασ-α. -θηκα / -τηκα. -μένος} εξαγνίζω, απαλλάσσω (κάτι) από το άγος· καθιστώ άγιο, ιερό: *ο ιερέας καθαγιάζει τα ύδατα την ημέρα* των *Φώτων* ΣΥΝ. αγιάζω, εξαγνίζω ΑΝΤ. μολύνω, (λόγ.) μιαίνω, βεβηλώνω. κηλιδώνω. – **κσθαγίαοη** (η) 11871J. [ΕΤΥΜ. μτγν. < *καθ-* (< *κατα-)* + *αγιάζω*\. **καθαγιασμός** (ο) **[1**87L**[1.** το να καθαγιάζεται (κάτι) ΣΥΝ. καθαγία- ση 2. ΚΚΚΛΗΣ. (α) *καθαγιασμός των υδάτων* η συμβολικού χαρακτήρα τελετουργική πράξη, κατά την οποία ο ιερέας καθαγιάζει τα ύδατα κατά την εορτή των Φώτων, ρίχνοντας τρεις φορές τον σταυρό μέσα στη θάλασσα (στον ποταμό, στη λίμνη) ή στη δεξαμενή τής ενορίας του (β) *καθαγιασμός (Τιμίων) Δώρων* η μεταβολή τού άρτου και τού οίνου σε σώμα και αίμα Χριστού κατά τη Θεία Λειτουργία, **καθαγνίζω** ρ. μετβ. [καθάγνισ-α, -θηκα / -τηκα, -μένος} (λόγ.) καθι- στο) (κάτι) αγνό, προσδίδω αθωότητα, αγνότητα ΣΥΝ, εξαγνίζω ΑΝΓ. μιαίνω, μολύνω, βεβηλώνω.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *καθ-* (< *κατα-)* + *άγνίζω*\. **καθαιμάααω** ρ. μετβ. |κυρ. η μτχ. παρακ. καθημαγμένος, -η. -ο} (αρ- χαιοπρ.-κυριολ.) καταματωμένος· (συνήθ. μτφ.) αυτός που έχει υποστεί μεγάλες δοκιμασίες, που έχει καταταλαιπωρηθεί ή καταστρα- φεί: *η τελευταία κρίση βρίσκει την οικονομία τής γειτονικής χώρας καθημαγμένη από τα χρέη.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *καθ-* (< *κατα-)* + *αίμάσσω* (< **αίμάτ-]ω)* < *αΐμα*\. **καθαίρεση** (η) |αρχ.| {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** το να καθαι- ρείται κανείς, να εκδιώκεται από αξίωμα, θέση 2. ΕΚΚΛΗΣ. η απώλεια τής ιδιότητας τού κληρικού και η μετάταξή του στους λαϊκούς ή τους μοναχούς, η στέρηση τού δικαιώματος τελέσεως ιερατικών πράξεων **3.** ΣΤΡΑΤ. η αφαίρεση στρατιωτικού αξιώματος· βαρύτατη ποινή που επιβάλλεται σε αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και οπλίτες: *η ~ αξιωματικού συνεπάγεται αφαίρεση των διακριτικών βαθμού και συντριβή τού ξίφους του* 4. το κατέβασμα (π.χ. σωσίβιας λέμβου) στη θάλασσα ΑΝΤ. ανακρέμαση. – **καθαιρετικός,** -ή, -ό [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίροχ*

καθαιρώ ρ. μετβ. {καθαιρεσ-α | καθαίρ-εσα (λόγ. καθήρεσα), -ούμαι, -έθηκα (λόγ. καθηρέθην, -ης. -η...), -εμένος} 1. εκδιώκω (κάποιον) από αξίωμα, από δημόσια θέση σε συγκεκριμένη (κυρ. στρατιωτικού χαρακτήρα) ιεραρχία: *καθαιρέθηκε αξιωματικός τής αστυνομίας λόγω υπέρβασης καθήκοντος* 2. κατεβάζω (π.χ. σωσίβια λέμβο) στη θάλασσα ΑΝΤ. ανακρεμώ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω.*

|ΕΓΥΜ. < αρχ. *καθαιρώ (-έω)* < *καθ-* (< *κατα-)* + *αιρώ* «συλλαμβάνω, αποκτώ»].

καθαίρω ρ. μετβ. {καθήρα} (αρχαιοπρ.) απαλλάσσω (από το βάρος αμαρτήματος ή εγκλήματος)· καθιστώ αγνό. καθαρό, εξαγνίζω: *το κήρυγμα αγάπης τού ιερέα καθαίρει τις ψυχές των πιστών.* w ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < **καθάρ-]ω*< *καθαρός*|. **καθαλάτωση** (η) [I858| [-ης κ. -6)σεως | -ώσεις, -ιόσεων} ΓΕΧΚΟΛ. η επικάλυψη επιφάνειας, κυρ. τού εσωτερικού ατμολέβητα, που σχηματίζεται με καθίζηση κυρ. ασβεστούχων αλάτων στα τοιχώματά του.

[ΕΙ ΥΜ. < *καθ-* (< *κατα-)* + *-α? ·άτωση* < *άλας.* απόδ. τού γαλλ. incrustation > λατ. incrustatio > incrusto «επιστρώνω. εναποθέτω»|. **καθάπερ** επίρρ. (αρχαιοπρ.-σπάν.) όπως ακριβώς, κατά τον τρόπο ακριβώς: ~ *είχε συμφο)νηθεί.*

[ΠΤΥΜ. αρχ. < φρ. *καθ' απερ* < *καθ-* (< *κατά)* + *απερ,* ουδ. πληθ. τής αντωνυμίας *δσπερ - ήπερ - δπερ*\.

καθάπτομαι ρ. μετβ. ιμόνο σε ενεστ.} (λόγ.) (+γεν.) θίγω. προσβάλλω: *ανυπόστατα δημοσιεύματα που καθάπτονται τής υπόληψής του ;| υπαινιγμοί τέτοιου χαρακτήρα καθάπτονται τής τιμής και τής ακεραιότητας τού προσώπου αυτού..*
Ιετυμ. < αρχ. *καθάπτω / -όμαι*, < *καθ-* (< *κα τα-)* + *άπτω ι -ομαι* «αγγίζω»}.

καθάρειος, -εια. -ειυ κ. (σχολ. ορθ. *καθάριος. -ια, -ιο)* (λογοτ.) 1. καθαρός. μη βρόμικος: ~ *ρούχα / σπιτικά* συν. (λαϊκ.) παστρικός 2. διαυγής, όχι θολός: ~ *νερό / ουράνός* συν. (κυρ. για υλικά) ατόωνος. (λογοτ.) ξάστερος 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αμεσότητα και σαφήνεια: ~ *λόγια / κουβέντες / χαρακτήρας* συν. (λαϊκ.) σταρά- τος, ντόμπρος, ξεκάθαρος.
[ετυμ. < αρχ. *καθάρειος* < *καθαρός* μαρτυρείται και μτγν. *καθάριος* από ιωτακιστική εναλλαγή *-ει-/ -ι-*|.

καθαρεύουσα (η) {χωρ. πληθ.} ΓΛί2ΣΣ. η μορφή τής ελληνικής γλώσσας. κυρ. τής γραπτής, που επικράτησε ως επίσημη γλώσσα τού κράτους έως και το J 976· χαρακτηρίζεται ιστορικά από την τάση για περιορισμό των ξένων και διαλεκτικών στοιχείων και κυριαρχία των λόγιων και αρχαϊκότερων στοιχείων τής Ελληνικής· αντιδιαστέλλε- ται προς τη δημοτική. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γλωσσικός.*
[ΕΤΥ.μ. Θηλ. τού *καθαρεύων*. μτχ. ενεστ. τού αρχ. *καθαρεύω* «είμαι καθαρός, αγνός». Η σημ. που σχετίζεται με τη γλώσσα είναι μτγν. (λ.χ. *καθαρεύειν τήν διάλεκτον*. Διον. Αλικαρν.)|.

καθαρευουσιάνικος, -η. -ο (μειωτ.) αυτός που σχετίζεται με την καθαρεύουσα: ~ *διατύπωση / ύφος ί κατάληξη / έκφραση* λμ. δήμο- τικιστικός. — **καθαρευουσιάνικα** επίρρ.

καθαρευουσιανισμός (ο) **1.** η προσήλωση στην καθαρεύουσα και η αντίθεση προς τη δημοτική 2. η τάση να χρησιμοποιεί κανείς την καθαρεύουσα στον λόγο του.

καθαρευουσιάνος (ο), **καθαρευουσιάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο οπαδός τής καθαρεύουσας στη διαμάχη για το γλωσσικό ζήτημα, (χυτός που χρησιμοποιεί την καθαρεύουσα στον προφορικό και γραπτό λόγο του ΣΥΝ. καθαρολόγος ΑΝΤ. δημοτικιστής.
[ετυμ. < *καθαρεύουσα* + παραγ. επίθημα *-ιάνος*. πβ. κ. *πρωτευουσ- ιάνος*\.

καθαρεύω ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {μτχ. ενεστ. καθαρεύων, -ουσα. -ον συνήθ. σε ενεστ. κ. παρατ.| 1. (παλαιότ.) μιλώ ή γράφω σε λόγια γλώσσα, καθαρευουσιάνικα: *οι καθαρεύοντες* (οι καθαρευουσιάνοι) || *γράφει σε καθαρεύοντα λόγο* 2. *καθαρεύουσα* (η) βλ.λ.

καθαρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |μτγν.Ι {καθάρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μέ- νος> ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) καθαρό, το απαλλάσσω από τη βρομιά (συνήθ. χωρίς πλύσιμο): ~ *τα χέρια μου με οινόπνευμα* || ~ *τον δρόμο από τα σκουπίδια* || - *το σπίτι* || ~ *βιο?^ογικά / σε βάθος / με σύρμα / με βαμβάκι / με χλωρίνη* συν. (λαϊκ.) ξεβρομίζω αντ. βρομίζω, (λόγ.) ρυπαίνω, (καθημ.) λερώνω, λεκιάζω (πβ. λ. *πλένω)* **2.** απαλλάσσω από ξένα. περιττά ή ανεπιθύμητα σώματα: - *τις φακές* (αφαιρώ όσες θεωρώ χαλασμένες, τα πετραδάκια κ.λπ.) || ~ τα *ψάρια από τα λέπια / από τα κόκκαλα* || - *μαρούλια* (κόβοντας τα μαραμένα φύλλα)· φρ. ***καθαρίζω τον λαιμό μου*** απαλλάσσω) τον λάρυγγά μου από το φλέμα ξεροβήχο- ντας 3. αφαιρο') τη <ολούθα: - *πορτοκάλια / αγγούρια / ακτινίδια / πατάτες* συν. ξεφλουδίζω· φρ. ***αβγά σού καθαρίζουν;*** βλ. λ. *αβγό* 4. βάζω σε τάξη. οργανώνω (κάτι) απαλλάσσοντάς το από περιττά αντικείμενα: - *το συρτάρι* / γο *γραφείο μου. πετώντας τα άχρηστα χαρτιά* (| (μτφ.) ~ *το μυαλό / τη σκέψη μου* 5. (οικ.) σκοτώνω: *με δυο πιστολιές τον καθάρισε* συν. (λαϊκ.) βγάζω απ* τη μέση. ξεκάνω, ξεπαστρεύω 6. (λαϊκ.) κερδίζω ως καθαρό εισόδημα, αποκομίζω ως κέρδος από οικονομική, επαγγελματική απασχόληση, εργασία: *πόσα καθαρίζεις τη βδομάδα;* || *καθάρισε τουλάχιστον 10.000.000 από την πώληση τού οικοπέδου* ΣΥΝ. κερδίζω 7. (καθημ.) απαλλάσσω από επικίνδυνα, κακοποιό στοιχεία: *η αστυνομία αδυνατεί να καθαρίσει* τα *κυκλώματα των νυχτερινών κέντρων*8. (μτφ.) διευθετώ διευκρινίζοντας επιμέρους δεδομένα και τη μεταξύ τους σύνδεση: *ο διευθυντής καθάρισε το ζήτημα δίνοντας τις απαραίτητες εξηγήσεις* 9. (λαϊκ.) καθορίζω την έκβαση υπέρ μου: *«οι φιλοξενούμενοι καθάρισαν το παιχνίδι από νο>- ρίς σημειώνοντας τρία γκολ»* (εφημ.) ♦ (αμετβ.) 10. γίνομαι καθαρός, απαλλάσσομαι από τη βρομιά: *ένα ρούχο /.ερωμένο από μελάνι καθαρίζει με οινόπνευμα* || *τόση οφα το πλένω κι ακόμη να καθαρίσει!*

γίνομαι διαυγής, λαμπερός, παύω να είμαι θολός: *μετά την καταιγίδα ο ουρανός καθάρισε και τα βράδυ είχαμε ξαστεριά* || (μτφ.) *μόλις τώρα αρχίζει να καθαρίζει το τοπίο των εξελίξεων* (να ξεκαθαρίζουν οι διαγραφόμενες εξελίξεις) || *επιτέλους να ηρεμήσω, να καθαρίσει λίγο και το μυαλό!* 12. (αργκό) αντιμετωπίζω μια κατάσταση, ξεδιαλύνω. ξεκαθαρίζω μια κατάσταση (κυρ. με καβγά), λύνω τις διαφορές: *συνήθως αφήνει τον αδελφό του να καθαρίζει και ο ίδιος κάνει τον ψόφιο κοριό* || *η εθνική ομάδα καθάρισε χάρη στον Γκάλη* · φρ. ***καθαρίζω για πάρτη μου*** αντιμετωπίζω υ ίδιος μια κατάσταση που με αφορά: *εγώ ~ κι εσύ κανόνισε για τον εαυτό σου.*

καθάριος, -α. -ο -► καθάρειος

καθαριότητα (η) |αρχ.| Ιχωρ. πληθ.} η ιδιότητα τού καθαρού, το να είναι (κάποιος/κάτι) καθαρό: *η - τού σπιτιού ' τού χωριού* || *η ~ ενός ανθρώπου είναι ζήτημα αγωγής* ΣΥΝ. (λαϊκ.) πάστρα ΛΜ. βρομιά, (λαϊκ.) βρόμα, (λόγ.) ακαθαρσία, ρυπαρότητα· φρ. (α) έχω / *κάνω καθαριότητα* ασχολούμαι με το να κάνίο το σπίτι καθαρό ΣΥΝ. καθαρίζω (β) (παροιμ.) *η καθαριότητα είναι μισή αρχοντιά* για την επισήμανση τής σπουδαιότητας τού να είναι κανείς καθαρός.

καθάρισμα (το) {καθαρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} (καθημ.) ο καθαρισμός: ~ *των ρούχων ; τού σπιτιού* [| *στεγνό* - (βλ. λ. *στεγνός).* — (υποκ.) **κοθσρισματάκι** (το).

καθαρισμός ιο) **1.** η απαλλαγή από τη βρομιά ή η αφαίρεση των ξένων. περιττών ή ανεπιθύμητων στοιχείων ή σωμάτων από κάτι. ώστε να γίνει καθαρό: *μηχανικός [1] χημικός / βιολογικός* ~ || ~ *υδάτων των φρεάτων / τού μετα/γεύματος* || *ένα συνεργείο καθαρισμού ανέλαβε την καθαριότητα τής πολυκατοικίας* ΣΥΝ. καθάρισμα, πλύσιμο, (εκφραστ.) σεβρόμισμα · ΦΡ. ***καθαρισμός προσώπου*** με χρήση ειδικών καλλυντικών, θεραπευτικών ουσιο'ίν για την απομάκρυνση των νεκρών κυττάρίον. τού σημήγματος που εκκρίνει το δέρμα κ.λπ. **2.** ΓΛΩΣΣ. ***καθαρισμός / καθαρμός τής γλώσσας*** βλ. λ. *καθαρμός.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξελληνίζω.*
[Γ.ΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «εξαγνισμός» (πβ. Κ.Δ. Λουκ. 2, 22: *καί ότε έπλήσθησαν αί ήμέραι τοΰ καθαρισμού αυτών κατά τόν νόμον Μω- ύσέως),* < *καθαρίζω* < αρχ. *καθαρός.* Η γλωσσ. σημ. είναι νεότ., βλ. κ. *καθαρεύουσα* [.

καθαριστήριο (το) Ιμτγν.| {καθαριστηρί-ου | -ων} εμπορικό κατάστημα, στο οποίο παραδίδονται ρούχα, χαλιά, καλύμματα, κουρτίνες κ.λπ. για στεγνό καθάρισμα με ειδικά μηχανήματα, **καθαρίστρια** (η) {καθαριστριών}, **καθαριστής** (ο) [μτγν.] πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα τον καθαρισμό χο>ρων (κατοικίας, γραφείων, σχολείων κ.λπ.).

κάθαρμα (το) (καθάρμ-ατος | -ατα. -άτων} (υβριστ.) για άνθρωπο ανήθικο. κακό ΣΥΝ. απόβρασμα, παλιάνθρωπος, (λαϊκ.) κανάγιας. — (υποκ.) **καθαρμοτάκι** (το), (μεγεθ.) **καθορματάρα** (η).
ΙΕΙ ΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «σκουπίδι, απόρριμμα». < *καθαιρώ* «καθαρίζω» < *καθαρός].* **καθαρμενος,**-η,-ο ► καϋαίρω

καθαρμός (Ο) (λόγ.) **1.** η απαλλαγή από το βάρος τής ενοχής, τής αμαρτίας·. ~ *τής ψυχής μέσω τής εξομολογήσεως* ΣΥΝ. (λόγ.) εξαγνισμός. εξιλασμός ΑΝΤ. μίασμα **2.** η κάθαρση **3.** ΓΛΩΣΣ. ***καθαρμός / καθαρισμός τής γλώσσας*** όρος τού Κοραή που αναφερόταν στην αντικατάσταση ξένων λέξεων (δανείων) με αντίστοιχες ελληνικές, καθώς και λέξεων «χυδαίων» (λαϊκότροπων, ιδιωματικών κ.τ.ό.) με λόγιες ή λιγότερο λαϊκές λέξεις (βλ. κ. λ. *καθαρεύουσα).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξελ/.η- νίζω.*
[ΕΙΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «καθαρισμός, εξαγνισμός», < *καθαιρώ* < *καθαρός.* Η γλωσσ. σημ. είναι νεότ.. βλ. κ. *καθαρεύουσα*[. **καθαρό** (το) -» καθαρός

καθαρό- κ. **καθαρό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σημαίνουν ότι: **1.** (α) κάποιος/κάτι είναι καθαρός, χωρίς βρομιές: *κα- Οαρο-ντυμένος. καθαρο-πλυμένος* (β) ότι κάποιος/κάτι είναι απαλλαγμένος από προσμείξεις: *καθαρό-αιμος* 2. ένα κείμενο γράφεται με καθαρά, ευανάγνωστα γράμματα: *καθαρο-γραφο). καθαρο-γράφηση*

κάποιος/κάτι σχετίζεται με την καθαρεύουσα: *καθαρο-λογία. κα- θαρο-λόγος.*
[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής (πβ. μεσν. *καθαρο-λογώ),* που προέρχεται από το αρχ. επίθ. *καθαρός).* **καθαρόαιμος,** -η, -υ **1.** (ζώο) τού οποίυυ υι πρόγονοι ανήκουν σε συγκεκριμένη ράτσα, που δεν προέρχεται από διασταύρο)ση ή επιμιξία: ~ *άλογο* > *λυκόσκυλο* ΑΝΙ. η ημίαιμος, (οικ.) μπασταρδεμένος **2.** (μτφ.) (α) αυτός που έχη αυθρντικά χαρακτηριστικά: '<*η ομάδα υποχρεώθηκε να παίξει με έναν μόνο - επιθετικό»* (εφημ.) (β) αυτός που είναι γνήσιος, που έχει επιδείξει συνέπεια και πίστη σε συγκεκριμένη ιδεολογία. θεο)ρία. παράταξη: ~ *αριστερός / δημοτικιστής.*
[Γ.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pur-baiigl. **καθαρογλώσσημα** (το) 11868J {καθαρογλωσσήμ-ατυς [-ατα. -άτων} ο γλωσσοδέτης (βλ.λ.). **καθαρογραφώ** ρ. αμετβ. |μεσν.| {καθαρογραφείς... | καθαρυγρά- φησα. -φυύμαι, -φήθηκα. -μένος} γράφω με καθαρά, ευανάγνωστα γράμματα. — **καθαρογράφηση** (η) [I892). **καθαρογράφος** (ο/η), **καθαρογράφω** ρ. μετβ. {καθαρόγρα-ψα, -φ(τ)ηκα. -μένος} αντιγράφω (κείμενο), κατά τρόπον ώστε να είναι ευανάγνωστο ή κατάλληλο για επίσημη χρήση: οι *μαθητές καθαρογράφουν την έκθεση πριν την παραδώσουν.*

Καθαροδευτέρα (η) (λαϊκ.) η Καθαρά Δευτέρα (βλ. λ. *καθαρός).* **καθαρολογία** (η) | i8591 {καθαρολυγιών} η χρήση τής καθαρεύυυσας στυν λόγυ (κυρ. ως επιλυγή τυύ ομιλητή). — **καθαρολογικός,** -ή, -ό. **καθαρολόγος** (ο/η) [1887] αυτός που επιλέγει την καθαρεύουσα ως τρόπο έκφρασης ΣΥΝ. καθαρευουσιάνος ΑΝΤ. δημοτικιστής. — **κα- θορολογώ** ρ. [μεσν.Ι {-είς...}. **καθαρός,** -ή (λόγ. -ά). -ό **1.** (α) αυτός που είναι απαλλαγμένυς από βρομιά, από ρύπους, από οποιαδήποτε ανεπιθύμητη ή και επιβλαβή ουσία: *τα χέρια σου δεν είναι πήγαινε να τα πλύνεις!* || - *πουκάμισο : πρόσο>πο / αίθουσα / γραφείο* || *διατηρείτε τις ακτές* - ΣΥΝ. παστρικός. (λογυτ.) καθάρειος ΑΜ. βρόμικος, λερωμένος, ακάθαρτος (β) αυτός που η σύστασή του δεν επιβαρύνει την ανθρώπινη υγεία, που είναι υγιεινός: ~ *περιβάλλον/ ατμόσφαιρα* [| *ο ~ αέρας τής εξοχής* || *τα ~ νερά τής πηγής* ΑΝΤ. μολυσμένος 2. (συνεκδ.) αυτός που διακρίνεται για την καθαριότητά του. που φροντίζει να διατηρεί την προσωπική του καθαριότητα ή την καθαριότητα τού περιβάλλοντός του, πυυ τηρεί τους κανόνες υγιεινής: ~ *άνθρωπος / νοικοκυρά; νοσοκομείο* || *η γάτα είναι ~ ζώο* ΑΝΤ. (για πρόσ.) βρομιάρης, βρομιάρικος **3.** (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από αυξημένο βαθμό" υμυιυγένειας, πυυ είναι απαλλαγμένυς από προσμείξεις, που δεν έχει νοθευτεί: ~ *λάδι / σιτάρι / μαλλί / αλκοόλ* || ~ *χρυσάφι / κράσταλλο / πετρέλαιο* ΣΥΝ. ανόθευ- τυς. αγνός (β) (για λαό, έθνυς) αυτός πυυ δεν έχει υπυστεί επιμιξία: ~ *φυλή / έθνος / λαός* · ΦΡ. (α) ***καθαρό κέρδος*** βλ. λ. *κέρδος* (β) ***καθαρό εισόδημα*** το εισόδημα κάποιυυ (φυσικυύ ή νομικού προσώπυυ). πυυ απομένει ύστερα από την αφαίρεση των εξόδων του και δηλώνεται στην εφυρία (γ) ***καθαρό βάρος*** (για εμπυρεύματα) τυ βάρυς πρυϊόντος. πυυ υπολυγίζεται αφυύ αφαιρεθεί το βάρος τής συσκευασίας του (δ) ***καθαρό αίμα*** (i) το αίμα πυυ μπυρεί να μεταγγιστεί, πυυ δεν μεταφέρει ασθένεια· το υγιές αίμα (ii) (συνεκδ.) το άτομυ ή ζώυ πυυ

είναι αποδεδειγμένα αμιγούς καταγωγής, που όλοι του οι πρόγονοι είναι τής ίδιας γενιάς ή ράτσας συν. καθαρόαιμος **4.** (κυρ. για τον ουρανό) αυτός *που* χαρακτηρίζεται από διαύγεια, φωτεινότητα: ο ~ *ουρανός τού καλοκαιριού / ορίζοντας* || (μτφ.) ~ *βλέμμα·* ΦΡ. (μτφ.) ***καθαρό μυαλό*** (i) η διανοητική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από πνευματική διαύγεια, απουσία περισπασμών, ορθή κρίση κ.λπ.: *κοιμήθηκε αρκετά, για να έχει ~ αύριο στις εξετάσεις* || *νέος και έξυπνος άνθρωπος με* ~ (ιό (συνΓκδ.) ο άνθρωπος τού οποίου η σκέψη χαρακτηρίζεται από ακρίβεια και σαφήνεια: *είναι ~!* 5. (μτφ. για οπτικά ή ηχητικά ερεθίσματα) αυτός που γίνεται αντιληπτός με σαφήνεια, χωρίς παρεμβολές, που δεν αφήνει περιθώρια για παρεξήγηση ή σύγχυση στην αναγνώρισή του: ~ *περίγραμμα / χρώμα / κόκκινο* || *η προφορά του στα Αγγλικά είναι ~* || ~ *άρθρωση* || ~ *γηλεοπτική εικόνα χωρίς είδω?,α* συν. ξεκάθαρος, έντονος αντ. θολός, θαμπός, ακαθόριστος, δυσδιάκριτος 6. (ειδικότ.) αυτός που διαβάζεται εύκολα, ευανάγνωστος: - *γραφικός χαρακτήρας* || *το τετράδιο τού μαθητή κρέπει να είναι* - (με ωραία γράμματα και χωρίς μουντζούρες) 7. ***καθαρό*** (το) (α) το γραπτό που έχει καθαρογραφεί (β) (συνεκδ.) το χαρτί ή το τετράδιο που προορίζεται για το καθαρογραμμένο γραπτό: *έγραψε την έκθεση στο πρόχειρο, αλλά πρέπει να την περάσει στο* ~ αν γ. πρόχειρο 8. (για φραστικές διατυπώσεις, κείμενα κ.λπ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σαφήνεια, που διατυπώνεται χωρίς περιστροφές ή αμφισημίες: *θέλω μια - απάντηση!* || ~ *κουβέντες* συν. ξεκάθαρος, σαφής αντ. συ- γκεχυμένος. διφορούμενος 9. (επιτατ.) απόλυτος, αυτός που φέρει σε απόλυτο βαθμό τις ιδιότητες που τον χαρακτηρίζουν: *αυτό* <5fν *είναι παζάρι, είναι - /.ηστεία!* || *με μια απλή σύγκριση των γραπτών προκύπτει ότι το ένα είναι - αντιγραφή τού άλλου* |j *οι οπαδοί τής ~ Τέχνης* (δηλ. τού δόγματος «η Τέχνη για την Τέχνη») συν. (οικ.) σκέτος, καραμπινάτος 10. αυτός που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση, μείωση τού κύρους του: *πήραμε μια - νίκη· κανένα παράπονο για αδικίες ή παιχνίδια τής τύχης* συν. αναμφισβήτητος 11. (μτφ.) αυτός που είναι απαλλαγμένος από επιλήψιμες πράξεις, που είναι σύμφωνος προς τους επίσημους ή άγραφους ηθικούς κανόνες: ~ *συνείδηση / ποινικό μητρώο* || ~ *δουλειές!* || - *παιχνίδι στα χαρτιά* ιυν. τίμιος, νόμιμος am. βρόμικος· φρ. (α) ***(έχω) καθαρά χέρια*** δεν ευθύνομαι για ανέντιμη πράξη, δεν εμπλέκομαι σε παράνομη δραστηριότητα: *δεν έκλεψα τίποτα. τα χέρια μου είναι καθαρά* || *στην Ιταλία ολοκληρώνεται η επιχείρηση «καθαρά χέρια» με παραπομπή των υπευθύνων για τα σκάνδαλα στη δικαιοσύνη* (β) έχω **το *μέτωπο / κούτελο καθαρό*** δεν έχω υποστεί κανέναν ηθικό εξευτελισμό. δεν μου έχει καταλογιστεί ηθικό παράπτωμα: δεν *τους φοβάται ό.τι και να πουν έχει το μέτωπό του καθαρό!* συν. έχω ψηλά το κεφάλι (γ) (παροιμ.) ***καθαρός ουρανός αστραπές δεν φοβάται*** βλ. λ. *αστραπή* 12. (για πρόσ.) αυτός που δεν βαρύνεται από ηθικά σφάλματα, που έχει σωστή και ηθική συμπεριφορά: ~ *στο σώμα και στην ψυχή* || *εγώ δεν έχω φταίξει σε τίποτα, είμαι* ~ συν. άσπιλος, αναμάρτητος αν γ. άτιμος· φρ. (λαϊκ.) ***τη βγάζω καθαρή*** ξεφεύγω από δύσκολη κατάσταση χωρίς να υποστώ δυσάρεστες συνέπειες: *τον έχουν μηνύσει δυο-τρεις φορές, αλλά καταφέρνει πάντα και τη βγάζει καθαρή* συν. τη γλυτώνω 13. (αργκό για πρώην ναρκομανείς) αυτός που έχει σταματήσει τη χρήση ναρκωτικών ουσιών 14. ***Καθαρή / Καθαρά Δευτέρα*** η πρώτη μέρα τής Σαρα- κοστής, η πρώτη Δευτέρα μετά την Κυριακή τής Τυρινής: *την - πετά- με χαρταετό.* — καθαρ-ά/-ώς |αρχ.| επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Η λ. χρησιμοποιήθηκε ήδη από την ομηρική εποχή, για να δηλώσει τη φυσική, την ηθική και τη θρησκευτική καθαρότητα και αγνότητα|.

καθαρότητα (η) [αρχ.] Ιχωρ. πληθ.ί **1.** η απουσία περιττών ή επιβλαβών στοιχείων ή προσμείξεων: η - τού μετάλλου / τής *ατμόσφαιρας*

η σαφήνεια, η ακρίβεια: ~ *νοημάτων / διατυπώσεως / εκφράσεως ί λόγου* || (μτφ.) *ψυχική* - (η αγνότητα και η απλότητα τού χαρακτήρα)

(για λαό. έθνος) η απουσία επιμιξίας, η ύπαρξη αμιγών χαρακτηριστικών: *φυλετική / εθνική* ~.

κάθαρση (η) {-ης κ. -άρσεως | -άρσεις, -άρσεων) **1.** το τελετουργικό συμβολικού χαρακτήρα (συνήθ. στο πλαίσιο συγκεκριμένης θρησκείας). μέσω τού οποίου απαλλάσσεται κανείς από το μίασμα τής αμαρτίας, από κακά πνεύματα ή από επιβλαβή στοιχεία συν. εξαγνισμός 2. ΦΙΛΟΛ. (κυρ. προκειμένου για την τραγωδία, σύμφωνα με τον ορισμό που της έδωσε ο Αριστοτέλης στην *Ποιητική* του) η λύτρωση από τη συναισθηματική ένταση που προκαλεί ένα αφηγηματικό έργο, ο εξαγνισμός το>ν συναισθημάτων που προκαλεί. μέσα από την τελική του έκβαση 3. ΨΥΧΟΛ. η θεραπεία νοσηρής ψυχικής κατάστασης μέσω) τής ανάκλησης από τον ασθενή στη μνήμη του τής τραυματικής εμπειρίας που την προκάλεσε **4.** η απομάκρυνση των βλαβερών και περιττών ουσιών, ο καθαρισμός 5. (μτφ.) η απαλλαγή (κοινωνικού συνόλου, οργανισμού κ.λπ.) από μη υγιή. επιβλαβή στοιχεία· (ειδικότ.) η απαλλαγή τής κρατικής μηχανής από ανέντιμους λειτουργούς της: *η ~ τού δημόσιου βίου από επικίνδυνους* νοσταΛ- *γούς ανταρχικών ? ·.ύσεων* 6. ΦΥΣΙΟΛ. η ποσότητα μιας ουσίας η οποία αποβάλλεται με τα ούρα στη μονάδα τού χρόνου. ΙΧΟΛΙΟ λ. *αίρω.* |ι·:ιγμ. < αρχ. *κάθαρσις* < *καθαιρώ* < *καθαρός.* Π σημ. 6 αποτελεί με- ταφρ. δάνειο από αγγλ. clearance), **καθαρσιο** (το) {καθαρσίου | χωρ. πληθ.) καθαρτικό φάρμακο ή φαρμακευτικός παράγοντας που επιτυγχάνει την αποκάθαρση κυρ. τού πεπτικού συστήματος προκαλώντας κένωση των εντέρων ΣΥΝ. καθαρτικό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *καθάρσιον* < *καθαίρω* < *καθαρός].* **καθαρτήρας** (ο) [μτγν.] το όργανο που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό τής κάννης όπλων.

Καθαρτήριο (το) |Καθαρτηρί-ου | -ων) (κατά τη διδασκαλία τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας) ο τόπος ή η κατάσταση τής μεταθανάτιας ζωής. κατά την οποία οι δίκαιες και μετανοημένες ψυχές εξαγνίζονται με πρόσκαιρες τιμωρίες, ώστε να γίνουν άξιες για τον Παράδεισο.

[f.tym. < αρχ. *καθαρτήριον* < *καθαίρω)* < *καθαρός.* II σημ. τής ρωμαιοκαθολικής διδασκαλίας αποδίδει το λατ. purgatorium|. **καθαρτήριος,** -α, -ο Ιμτγν.I (λόγ.) **1.** αυτός που επιφέρει τον εξαγνισμό (από αμαρτήματα, πάθη ή μιάσματα), που καθαίρει εξιλεώνοντας; ~ *πυρ / θυσία / δοκιμασία* ΣΥΝ. εξιλαστήριος, εξαγνιστικός, εξι- λεωτικός 2. αυτός που επιφέρει την κάθαρση: ~ *επίδραση.* **καθαρτικός,** -ή. -ό [αρχ.I (λόγ.) 1. αυτός που αναφέρεται ή συντελεί στον καθαρμό ΙΥΝ. εξαγνιστικός, εξιλεωτικός. καθαρτήριος ΛΝΤ. μιασματικός 2. ***καθαρτικό*** (το) φάρμακο που χορηγείται για την κένωση των εντέρων και γενικά τού πεπτικού συστήματος και την αποβολή ουσιών που επιβαρύνουν τη φυσιολογική λειτουργία του ΣΥΝ. καθάρσιο.

καθαυτό κ. **καθαυτού** επίρρ. κυρίως, κατεξοχήν: *πρόκειται για πρόβλημα καθαυτό πολιτικό* || *η καθαυτό αιτία είναι άλλη.*

[ΠΤΥΜ. Βλ. λ. *καθαυτόν[.* **καθαυτόν,** -ήν. -ό κ. **καθ' εαυτόν** αντων. (με το *αυτός, -ή, -ό* μπροστά) μόνος, ξεχωριστός (ως αυτοτελής ενότητα, ως κάτι το ξεχωριστό), χωρίς να συνυπολογίζονται συνδέσεις ή εξαρτήσεις (συσχετίσεις): *αυτό καθαυτό το γεγονός αρκεί για να πειαθούμε* [| *αυτή κα- θαυτήν η δήλωση δεν έχει τη σημασία που εκ των υστέρων τής αποδόθηκε.* [[*αυτός καθαυτόν ο άνθρωπος ουδέποτε ενόχλησε· είναι το περιβάλλον του, που είναι αντιπαθές.* ΣΧΟ.ΜΟ λ. *εαυτός.*

[f.tym. < *καθ-* (< *κατα-)* + *αυτόν,* από την αρχ. φρ. *αύτοί καθ' αυτούς],* **καθαυτός,** -ή, -ό καθαυτόν. σχολιο λ. *εαυτός.* **κάθε** αντων. {άκλ.. μόνο σε εν.} **1.** (α) (για επιμερισμό) ένας προς έναν, όλα ανεξαιρέτως τα μέλη συγκεκριμένου συνόλου: - *άνθρωπος έχει δικαίωμα στη μόρφωση* || *ένα βιβλίο που πρέπει να διαβάσει ~ Έ?.λη- νας* || ~ *προσπάθεια θα αμείβεται ανάλογα* || *για - ερώτηση έχετε 5 λεπτά καιρό* [j ~ *Κυριακή πηγαίνει στην εκκλησία* || *τέτοια πράγματα συμβαίνουν - μέρα / χρόνο* συν. έκαστος, καθένας (β) για τη δήλωση τού διαστήματος, μετά το οποίο επαναλαμβάνεται κάτι: ~ *τέσσερα χρόνια έχουμε δίσεκτο έτος* || — *· πότε περνάει τρένο από 'δώ:* — *20 λεπτά* || ~ *χρόνο και κα/.ύτερα-* φρ. (α) ***κάθε φορά*** πάντα: *γιατί πρέπει να την πληρώνω εγώ* (β) ***κάθε (φορά) που*** όποτε. οσάκις: ~ *πρέπει να πάρει μια σημαντική απόφαση. συμβουλεύεται τον πατέρα του* (γ) ***κάθε τόσο*** σε συχνά, αλλά όχι προσδιορισμένα χρονικά διαστήματα (δ) ***κάθε λίγο (και λιγάκι) / κάθε ώρα και στιγμή / κάθε τρεις και δέκα*** πάρα πολύ συχνά: ~ *χτυπάει το τηλέφωνο* 2. οποιοσδήποτε, πιθανός: *με ~ τρόπο ! τίμημα·* φρ. (α) ***κάθε λογής / κάθε είδους*** από όλα τα είδη, από οποιαδήποτε κατηγορία: *ένας αστυνομικός συναντά στη δουλειά του ~ ανθρώπους* (β) ***για κάθε ενδεχόμενο*** για καλό και για κακό: *δεν πιστεύο) να βρέξει, αλλά πάρε μια ομπρέλα μαζί αου* - (γ) **σε *κάθε περίπτωση*** όπως και αν έχει το πράγμα: ~, ἅν *μπορούμε να αλλάξουμε τώρα τακτική* (δ) ***κάθε άλλο*** βλ. λ. *άλλος* 3. (μειωτ.) ο οποιοσδήποτε τυχαίος, ο πρώτος τυχών: *δεν 0' αφήσω τον ~ ηλίθιο να μου κάνει κουμάντο!*

|Γ.ΤΥΜ. μεσν. < *καθέν* (ουδ. τού *καθείς καθεμία - καθέν)* με αναβι- βασμό τού τόνου και σίγηση τού τελικού -ν. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *για κάθε ενδεχόμενο / διά παν ενδεχόμενον* (< γαλλ. pour loute evcntualite). *σε κάθε περίπτωση / εν πάαη περιπτοΊσει* (< γαλλ. en tout cas)|. **καθ' εαυτόν,** -ήν, -ό αντων. ♦ καθαυτόν

καθέδρα (η) {καθεδρών) (λόγ.) 1.(σπάν.) το υπερυψωμένο κάθισμα, που προορίζεται για επίσημο πρόσωπο ΣΥΝ. θώκος. έδρα. θρόνος 2. ΙΪΚΚΛΗΣ. (α) ο επισκοπικός θρόνος στο κεντρικό κλίτος τού ναού (β) η έδρα επισκόπου και συνεκδ. η πόλη στην οποία εδρεύει μητροπολιτι- κή. επισκοπική αρχή· ΦΡ. ***από καθέδρας*** με ύφος αυθεντίας ή από θέση που δίνει το δικαίωμα να θεωρείται κάποιος αυθεντία: *τα ~ κηρύγματα δεν πείθουν πλέον τα ανήσυχα, νεανικά πνεύματα* {| *προτιμά ως πολιτικός να ομι/.εί ~ για τον διάλογο και τη δημοκρατία από το να τα εφαρμόζει στην πράξη.* ^ ΙΧΟΛΙΟ λ. *έδρα.*

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *καθ-* (< *κατα-)* + *έδρα.* U φρ. *άπο καθέδρας* αποδίδει το νεολατ. cx caihedra, που χρησιμοποιήθηκε κυρ. για να προσδιορίσει τον δογματικούς «αλάθητο» χαρακτήρα των αποφάσεων τού ΐΙάπα|. **καθεδρικός,** -ή, -ό [1808J αυτός που σχετίζεται με επισκοπική έδρα (καθέδρα). μητροπολιτικός: - *ναός.*

|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. calhedrale). **κάθειρξη** (η) {-ης κ. -είρσεως | -είρσεις, -είρξεων] ΝΟΜ. η πλέον αυστηρή ποινή στέρησης τής προσωπικής ελευθερίας, που κυμαίνεται από 5-20 χρόνια *(πρόσκαιρη -)* και από 21 χρόνια και πάνω *(ισόβια* η οποία επιβάλλεται για εγκλήματα σε βαθμό κακουργήματος: *στους αξιωματικούς κάθε ποινή κάθειρξιις συνεπάγεται καθαίρεση.* [ΕΤΥΜ. < μτγν. *κάθειρξις* < αρχ. *καθείργνυμι* «φυλακίζω» < *καθ-* (< *κατα-)* + *εϊργνυμι,* βλ. κ. *ειρκτή].* **καθείς** (ο) αντο)ν. ♦ καθένας

καθέκαστα (τα) Ιχωρ. γεν.) τα επιμέρους ζητήματα, οι λεπτομέρειες που άπτονται ζητήματος ή γεγονότος: *γνώριζε σε βάθος όλα τα - τής υπόθεσης.*

[ΗΤΥΜ. μτγν.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *καθ' έκαστον, καθ' έκάστην].*

καθέκλα (η) -» καρέκλα

καθεκλοποιία (η) [1898) (λόγ.) **1.** η τέχνη κατασκευής καρεκλών

εργαστήριο όπου κατασκευάζονται καρέκλες. Ηπίσης **καθεκλοποι- είο** (το) (σημ. 2). - **καθεκλοποιός** (ο) [1893J.

[ΕΤΥΜ. < *καθέκλα* (< βεν. cadegla, με επίδρ. τού ρ. *κάθομαι,* βλ. κ. *καρέκλα)* + *-ποιείο* < *-ποιός* < *ποιώ].* **καθέλκυση** (η) |1889| J-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} η καταβίβαση

πρόσφατα κατασκευασμένου (ή επιδιορθωμένου) σκάφους στο νερό. με ολίσθησή του σε κεκλιμένο επίπεδο, οϊστε να εισέρχεται στο νερό με την πρύμνη: *σχάρα καθελκύσεως || κατά την τελ,ετή τής καθέλκυσης ενός πλοίου, γίνεται και το καθιερωμένο σπάσιμο ενός μπουκα- λιού σαμπάνιας στην πλώρη του.* Ηπίσης καθελκυαμός (ο), **καθελκύω** κ. **καθέλκω** ρ. μετβ. (καΟείλκυσα) ρίχνω στη θάλασσα νεότευκτο ή επιδιορθωμένο σκάφος με καθέλκυσή του.

[ΐϊΤΥΜ. < αρχ. *καθέλκω* < *καθ-* Κ *κατα-)* + *έλκω*\. **καθένας,** καθεμία (-μιά). καθένα {καθενός | χωρ. πληθ.} 1.ένας-ένας ξεχωριστά ως ανεξάρτητο άτομο ή ως αυτοτελές μέλος συνόλου, σειράς: *κέρδισαν από δέκα χιλιάδες ο ~ || δεν μπορώ να διαλέξω κανένα από* τα *τρία· το ~ έχει* και *τη χάρη* τοι> \\ *ο ~ μας ας αναλογ\στε\ τις ευθύνες του || ~ με τα γούστα του / με τις ανάγκες του·* ΦΡ. (α) ***καθένας με τον πόνο του (κι ο μολωνάς τ* αυλάκι)*** κάθε άνθρωπος έχει ή ασχολείται με τα δικά του προβλήματα (συχνά ειρων.): *~ εδώ μέσα· ο ένας έχει τα νεύρα του επειδή έχασε η ομάδα του και ο άλλος που δεν του έδωσαν άδεια!* (β) ***καθένας με την τρέλα του*** κάθε άνθρωπος έχει τις ιδιορρυθμίες του: *μην παραζενεύεσαι που κυκλοφορεί έτσι ντυμένος■ ~/* 2. ο οποιοσδήποτε, ο κάθε άνθρωπος χωρίς εξαίρεση ή διάκριση: (ο) - *θα φοβόναν στη θέση του! || (ο) ~* το *σκέφτεται. πριν πάρει τέτοια απόφαση || μην ακούς τον ~ τι σου λέει!* 3. (μειωτ.) αυτός που δεν έχει ξεχωριστή αξία: *γι'αυτά τα πράγματα δεν μπορεί να μιλάει ο ~· θα μιλούν μόνο αυτοί που ξέρουν* ΣΥΝ. Ο πρώτος τυχών, τυχαίος, όποιος κι όποιος. Επίσης **καθείς** (ο). + ΣΧΟΛΙΟ λ. *πασαένας.*

ΙΗΤΥΜ. < μτγν. *καθείς* < *καθ-* (< *κατα-*, με επιμεριστική - διανεμητική σημ.) + π-Ι- **καθεξής** επίρρ. (λόγ.) κατά όμοιο τρόπο, συνεχίζοντας με τον ίδιο ή παραπλήσιο τρόπο· εύχρ. κυρ. στη ΦΡ. ***και ούτω καθεξής*** (συνήθ. στο τέλος τής απαρίθμησης, για να δηλωθεί η πανομοιότυπη ή εκ των προτέρων γνωστή συνέχεια) και τα λοιπά (συντομ. *κ.ο.κ.):* ο πρώτος *θα πάρει 10 βαθμούς, ο δεύτερος 9, ο τρίτος 8 ~.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εξής. έχω.*

[F.TYM, < μτγν. *καθεξής* < *καθ-* (< *κατα-)* + *εξής].* **καθεστηκυία τάξη** (η) *(καθεστηκυΐα τάξις)* το κυρίαρχο σύστημα, το καθιερωμένο σύστημα θεσμών, αξιών και αντιλήψεων συν. καθεστώς.

ΙΗΤΥVΙ. αρχ. μτχ. παρακ. τού ρ. *καθίστημι (καθεστηκώς, -υΐα. -ός)*\. **καθεστώς** (το) |καθεστώτ-ος | -α. -ων) **1.** το πολίτευμα που έχει καθιερωθεί ή επιβληθεί ως σύστημα διακυβέρνησης σε μια χώρα: *δημοκρατικό / απολυταρχικό / σοσιαλιστικό ~* 2. η επικρατούσα κατάσταση. η πολιτική, κοινωνική, οικονομική κ.λπ. πραγματικότητα σε μια χώρα και τα πρόσωπα και οι θεσμοί που την εκπροσωπούν: *ανήκει σ'αυτούς που, ανεξαρτήτως τού ποιος κυβερνά, είναι πάντα με το ~ || αναπροή τού ~* συν. (λατ.) status quo 3. (γενικότ.) το σύνολο των (πολιτικών, πολιτειακών, κοινωνικών κ.λπ.) δεδομένοιν που επικρατούν σε συγκεκριμένο χώρο ως σύστημα, η κυρίαρχη κατάσταση που αυτά συνθέτουν: *τα νησιά αυτά υπόκεινται σε άλλο νομικό - || ~ εκμετάλλευσης / ισοτιμίας* συν. (λατ.) status quo **4.** αυτό το οποίο ισχύει σε δεδομένη περίσταση: *«χρειάζεται εκσυγχρονισμός τής υποδομής και τακτοποίηση τον ιδιοκτησιακού ~ τής Δ.Ε.Θ.»* (εφημ.).

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τής μτχ. *καθεστώς, -ώσα, -ώς.* παθ. παρακ. τού αρχ. ρ. *καθίστημι*\. **καθεστωτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το καθεστώς: - *ζήτημα / υπονόμευση / ανατροπή* **2.** ***καθεστωτικός*** (ο) αυτός που υποστηρίζει το κυρίαρχο καθεστώς: *όλοι οι ~ προωθήθηκαν στα υψηλά κλιμάκια* am. αντικαθεστωτικός. **καθετή** (η) αλιευτικό εργαλείο για το ψάρεμα σπάρων, περκών ή μικρών πετρόψαρων, που αποτελείται από πετονιά και ένα ή περισσότερα αγκίστρια, όπου για δόλωμα χρησιμοποιείται κυρ. σκουλήκι. [F.TYM. < *κάθετη,* με καταβιβασμό τού τόνου στη λήγουσα, πβ. μτγν. φρ. *κάθετος όρμιά* (Οππιανος)). **καθετήρας** (ο) λεπτός, ευλύγιστος σωλήνας που εισέρχεται σε φυσική ή τεχνητή δίοδο, κοιλότητα ή αγγείο τού σώματος, επιτυγχάνοντας τη διαστολή του, ώστε να είναι εφικτή η διαρροή υγρών τού οργανισμού προς τα έξω ή η μεταβίβαση μικροσκοπικών διαγνωστικών ή άλλων οργάνων στο σώμα για θεραπευτικούς ή και ερευνητικούς σκοπούς.

jmΥΜ. < αρχ. *καθετήρ. -ήρος* < *καθίημι* «αφήνω να πέσει, ρίχνω». Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. catheter, γαλλ. cathetер|. **καθετηριασμός** (ο) [1891J η εισαγωγή καθετήρα σε δίοδο, κοιλότητα ή αγγείο τού σώματος για διαγνωστικούς, θεραπευτικούς ή ερευνητικούς σκοπούς: *~ τής καρδιάς για την εξέταση τής λειτουργίας τού μυοκαρδίου με μέτρηση των πιέσεο)ν στις καρδιακές κοιλότητες.* Επίσης **καθετηρίαση** (η) [1889|. — **καθετηριάζω** ρ [1871].

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *καθετηρισμός* < αρχ. *καθετήρΐ* **καθετί** αντων. · κάθε πράγμα, οτιδήποτε: *αγαπά ~* το ελληνικό }| ~ που *δεν καταλαβαίνει το αντιμετωπίζει με καχυποψία.*

ΙΕΤΥΜ. < *κάθε* + *τι.* ουδ. τής αρχ. αντωνυμίας *τίς*\. **καθετόμετρο** (το) |1889| {καθετομέτρ-ου | -ων} όργανο για τη μέτρηση τής κατακόρυφης απόστασης δύο τυχαίων σημείων, που απο- τελείται από μία διόπτρα με αριθμημένη κλίμακα και εξασφαλίζει μεγάλη ακρίβεια.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cath£tometre|. **καθετοποιημένος,** -η. -ο ΟΙΚΟΝ. (επιχείρηση) που η δομή λειτουργίας της περιλαμβάνει όλα τα στάδια παραγωγής τού τελικού προϊόντος (ή όσο το δυνατόν περισσότερα) από την αρχική του επεξεργασία ώς την τελική διάθεσή του στο εμπόριο ΣΥΝ. κάθετος, **καθετοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} ΟΙΚΟΝ, η οργάνωση επιχειρήσεως κατά τρόπο ώστε να περιλαμβάνει στη δομή λει τουργίας της όλα ή όσο το δυνατόν περισσότερα από τα διαδοχικά στάδια παραγωγής ενός προϊόντος. — **καθετοποιώ** ρ. {-είς...}. **κάθετος,** -η (λόγ. -ος). -ο **1.** αυτός που έχει θέση ή κατεύθυνση κατα- κόρυφη προς το επίπεδο τού ορίζοντα, που εμπειρικά γίνεται αντιληπτός ως κατακόρυφος προς την επιφάνεια τής Γης, τού εδάφους: *~ **πτώση με την επίδραση τής βαρύτητας*** ΛΝΤ. οριζόντιος· ΦΡ. (για μαχητικά αεροσκάφη) *κάθετη εφόρμηση* βλ. λ. ***εφόρμηση*** **2.** (α) αυτός που τέμνει ευθεία ή επίπεδο κατακόρυφα σχηματίζοντας γωνία 90°: ***το ορθογώνιο τρίγωνο έχει δύο πλευρές του κάθετες*** (μεταξύ τους) (β) (δρόμος) που τέμνει άλλον δρόμο σχηματίζοντας γωνία με αυτόν: ***η οδός Ιπποκράτους είναι ~ στην οδό Ακαδημίας*** **3.** *κάθετη* κ. (λόγ.) *κάθετος* (η) (α) η ευθεία ή το ευθύγραμμο τμήμα που τέμνει άλλη / άλλο. σχηματίζοντας ορθή γωνία: ***τράβηξε μία - από ένα σημείο*** (β) ο δρόμος που διασταυρώνεται με άλλον τέμνοντάς τον (κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς την παράλληλο): ***η πρώτη - στην Εγνατία μετά την Ιωαννίνων είναι η Παπάφη*** **4.** (συνεκδ.-καταχρ. για στατιστικά μεγέθη, δείκτες κ.λπ.) κατακόρυφος: - ***άνοδος / πτώση τιμών*** || ***ο πίνακας δείχνει ~ πτώση των πωλήσεων || οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ~ αύξηση τής ακροαματικότητας || η αποχώρησή του από τη συζήτηση προ- κάλεσε την - πτώση τού ενδιαφέροντος*** **5.** (μτφ.) ριζικός, ευθύς: ***ζητούσε την - αντιπαράθεση με τους εργοδότες.*** **— κάθετα / καθέτως** Ιμτγν.] επίρρ., **κσθετότητα** (η) 11845].

|ΗΤΥΜ. < αρχ. ***κάθετος*** (ενν. ***γραμμή)*** < ***καθίημι*** «αφήνω να πέσει, ρίχνω» < ***καθ-*** (< ***κατα-)*** + ***ΐημι*** (βλ. λ. ***αφήνω)].***

κάθετος - κατακόρυφος, κάθετος - πλήρης / ριζικός. Συχνά χρησιμοποιείται λανθασμένα το **κάθετος** αντί τού **κατακόρυφος.** Το σωστό είναι ότι το ***κάθετος*** δηλώνει **σχέση,** τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην κατακόρυφη και την οριζόντια (ευθεία) γραμμή· προϋποθέτει δηλ. δύο στοιχεία. Αρα. όταν δεν δηλώνει τέτοια σχέση. αντί τού ***κάθετος*** πρέπει να χρησιμοποιείται η λ. ***κατακόρυφος: Σημειώθηκε κατακόρυφη πτώση / άνοδος τής αξίας των μετοχών στο Χρηματιστήριο*** (όχι ***κάθετη πτώση!).***

Ομοίως, χρησιμοποιείται το ***κάθετος*** λανθασμένα αντί των **πλήρης / ριζικός:** ***Υπάρχει ριζική / πλήρης διαφωνία ανάμεσα στις απόψεις μας*** (όχι ***κάθετη διαφωνία!).*** Γο ίδιο ισχύει, φυσικά, και για το επίρρημα: ***Ιίίμαι ριζικά αντίθετος σε αυτή την πολιτική*** (όχι ***κάθετα αντίθετος!).***

καθεύδω ρ. αμετβ. {μόνο στον ενεστ.} (αρχαιοπρ.) **1.** (κυριολ.) κοιμάμαι 2. (συνήθ. μτφ.) βρίσκομαι σε αδράνεια: *η πολιτική ηγεσία κα- θεύδει εν μέσω ραγδαίων διεθνών εξελίξεων* σύν. αδρανώ, άπρακτο). ΙΗΤΥΜ. αρχ. < *καθ-* (< *κατα-)* + *εΰδο)* «κοιμούμαι», αβεβ. ετύμου, πιθ.

Ι.Ε. *seu-d- ^κοιμάμαι», πβ. σανσκρ. svapiti «κοιμάται», ίσως και λατ. somnus ο *swop-nus) «ύπνος» κ.ά. Ομόρρ. *ϋπ-νος* (βλ.λ.)]. **καθηγεσία** (η) 1**1**8581 Ικαθηγεσιών} **1.** η ιδιότητα τού καθηγητή **2.** (συνεκδ. στην τριτοβάθμια εκπαίδευση) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο είναι κανείς καθηγητής. +* ΙΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι.*

[ετυμ. < *καθηγητής* (αντί τού αναμενομένου *καθηγησία,* πιθ. υπό την επίδραση τού ουσ. *ηγεσία)].* **καθηγητής** (ο) (-η κ. (λόγ.) -ού. κλητ. καθηγητά}, **καθηγήτρια** (η) **[** 18931 {καθηγητριών} **1.** πρόσωπο που διδάσκει στη μέση εκπαίδευση κατ' αντιδιαστολή προς τον διδάσκοντα τής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (τον δάσκαλο): *~ γυμνασίου / λυκείου || μεταθέσεις και διορισμοί καθηγητών 2.* πρόσωπο που διδάσκει επαγγελματικά συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο είτε ως μέλος τού διδακτικού προσωπικού σε εκπαιδευτήριο είτε ιδιαιτέρως, κατ' οίκον: *~ με φροντιστηριακή πείρα παραδίδει ιδιαίτερα μαθήματα φνσ\κής || ~ Ιταλικών)) πεπειραμένος*

3. (ειδικότ.) μέλος τού διδακτικού προσωπικού ανο>τερης ή ανώτα- της σχολής, εκπαιδευτικού ιδρύματος τής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (πανεπιστημίου, πολυτεχνείου κ.λπ.): *επίκουρος / τακτικός* — (μει- ωτ.-ειρων.) **καθηγητάκος** (ο). **καθηγητριούλα** (η), **καθηγητιλίκι** (το) (βλ. *-λίκι).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *διδάσκαλος, ηγούμαι, πανεπιστημιακός.* [ΠΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «οδηγός, καθοδηγητής» (πβ. Κ.Δ. Ματθ. 23.10: *μηδέ κληθήτε καθηγηταί. ότι καθηγητής υμών έστιν είς ό Χριστός).* < αρχ. *καθηγούμαι* < *καθ-* (< κατα-) + *ήγοΰμαι*\. **καθηγητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τον καθηγητή ή/και το λειτούργημά του: *~ έργο / έδρα ι ύφος / θέση 2.* (σχολή) που εκπαιδεύει καθηγητές, οι πτυχιούχοι τής οποίας μπορούν να διοριστούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (λ.χ. η Φιλοσοφική, η Φυσικομαθηματική Σχολή), **καθηγούμενος** (ο) {καθηγουμένου | -ων}. **καθηγούμενη** (η) ηγούμενος μοναστηριού.

[ΕΤΥΜ Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *καθηγούμαι (-έο-)* < *καθ-* (< *κατα-)* + *ηγούμαι*]. **καθήκι** (το) * καθοίκι

καθήκον (το) Ικαθήκ-οντος | -οντα, -όντων) **1.** η υποχρέωση για το τι πρέπει να κάνει κανείς, που πηγάζει από τη συνείδηση ή τη θρησκεία, την κοινωνία, την πολιτεία, τον ηθικό νόμο. το έθιμο κ.λπ.: *είναι ~ 6- λων μας η προάσπιση τής εθνικής ανεξαρτησίας || δεν έχεις δικαίωμα να το αμελήσεις· είναι ~ σου να το κάνεις! |[* ΓΟ *θεωρώ - μου || ηθικό / ιερό ~ || κάνω το ~ μου* Η *το ~ με καλεί!* [| *έχω συναίσθηση τού ~* συν. υποχρέοίση. χρέος, επιταγή· φρ. (α) ***άνθρωπος τού καθήκοντος*** άνθρωπος που τηρεί σταθερά τις υποχρεώσεις του, που θέτει αυτό που πρέπει να κάνει πάνω από όλα (ιδ. τις προσωπικές επιθυμίες) (β) ***από καθήκον*** για πράξεις που γίνονται ως υποχρέωση: *~ κάνω ό,τι κάνω· αν δεν ήμουν υποχρεωμένος, θα είχα ήδη φύγει* 2. (ειδικότ.) το έργο το οποίο είναι υποχρεωτικό να εκτελέσει (κάποιος) και καθορίζεται από τον νόμο: *αυτή η θέση έχει αυξημένα ~ || κατατοπίζω κάποιον στα νέα του ~ || μετά την παράδοση των υπουργείων οι νέοι υ*

πουργοί θα αναλάβουν και επισήμως τα - τους |j τα - τού οικοδεσπότη I τού δικαστή |j αποκτώ διευρυμένα ~ || εκτελώ! εκπληρώνω / αμελώ τα - μου |j ασκώ καθήκοντα προέδρου· ΦΡ. (α) ***σύγκρουση καθηκόντων*** η περίπτωση κατά την οποία η εκτέλεση ενός καθήκοντος οδηγεί σε παράβαση, αθέτηση άλλου (β) ***παράβαση καθήκοντος*** βλ. λ. *παράβαση* (γ) ***υπέρβαση καθηκόντων*** η οικειοποίηση εξουσίας, που δεν αντιστοιχεί στις αναγνωρισμένες επισήμως αρμοδιότητες, δικαιοδοσίες δημοσίου υπαλλήλου ή υπηρεσίας (δ) ***απαλλάσσω (κάποιον) από τα καθήκοντά του*** απολύω (κάποιον).

(tΤΥΜ. < αρχ. *καθήκον*, ουδ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *καθήκω* «αρμόζω» < *καθ-* (< *κατα·)* + *ήκω* «έχω έλθει» < *sek-* (< Ι.Ε. *seik-*, για το οποίο βλ. λ. *ικανός)*\.

καθηκοντολογία (η) [.1880] {καθηκοντολογιών) Ι.επιμέρους κλάδος τής ηθικής, που έχει αντικείμενό του τα ανθρώπινα καθήκοντα 2. (μειωτ.) το να μιλά κανείς συνεχώς και ενδεχομένως υποκριτικά για το καθήκον, την τήρηση το)ν υποχρεώσεων και των ηθικών δεσμεύσεων συν. ηθικολογία. **καθηκοντολόγΐο** (το) {καθηκοντολογί-ου] -ωνΙ το σύνολο των καθηκόντων που έχει κάποιος: *ορίστηκε το - των υπαλλήλων τής εταιρείας.*

καθηκόντως επίρρ. (αρχαιοπρ.) αρμοδίως, καταλλήλιος, εκ καθήκοντος: « *υποβάλλω - το πόρισμα τής Ε.Λ.Ε. που μου ανατέθηκε να διε- ξαγάγω με το υπ' αριθμ. 2035/99 έγγραφό σας*».

[ι-γνμ. μτγν.. επιρρ. τ. τού αρχ. *καθήκων. -οντος.* μτχ. ενεστ. τού *καθήκω* ((3λ. κ. *καθήκον)].* **καθηλώνω** ρ. μετβ. (καθήλω-σα, -θηκα, -μένος! **1.** (κυριολ.) στερεώνω με καροιά. καρφώνω 2. (συνήθ. μτφ.) εξαναγκάζω σε ακινησία, αφαιρώ από (κάποιον/κάτι) τη δυνατότητα μετακίνησης: ο *τραυματισμός της την κράτησε καθηλωμένη στο κρεβάτι δύο μήνες || το μποτιλιάρισμα καθήλωσε τους εκδρομείς επί μία ώρα στην ίδια θέση* [[*η λιτότητα έχει καθηλώσει τους μισθούς στα περσινά επίπεδα* [[(εκφραστ.) *η ταινία καθήλωνε τον θεατή από την πρώτη σκηνή* [[*καθήλωσε το βλέμμα του πάνω της* Συν. ακινητοποιώ, (εκφραστ.) καρφώνω. σχόλιό λ. *ήλος, ξηλώνω.*

[f.tym. < αρχ. *καθηλώ (-ώω)* < *καθ-* (< *κατα-)* + *ήλώ* < *ήλος* «καρφί»], **καθήλωση** (η) [μτγν.[{-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων] (λόγ.) **1.** η ακι- νητοποίηση τού σώματος με καρφιά, το κάρφωμά του πάνω σε κάτι: *η ~ τού Χριστού στον σταυρό* συν. κάρφωμα 2. (μτφ.) η αναγκαστική ακινητοποίηση σε μια θέση χωρίς δυνατότητα μετατόπισης ή μετακίνησης: *η ~ των στρατευμάτων σε μια θέση λόγω των σφοδρών βομ- βαρδισμών* |1 (μτφ.) ~ raw *συντάξεων στα ίδια επίπεδα με πέρυσι* ΣΥΝ. σταθεροποίηση, διατήρηση. ·' ·' ΣΧΟΛΙΟ λ. *ήλος. ξηλώνω.* **καθημαγμένος,** -η. -ο -> καθαιμάσσω

καθημενος, -ημένη. -ο(ν) μτχ. (λόγ.) αυτός που κάθεται, που είναι καθισμένος: *το λεωφορείο έχει τριάντα θέσεις καθημένων.*

[tΤΥΜ. Μτχ. τού αρχ. *κάθημαι* (βλ. λ. *κάθομαι)].* **καθημερινός,** -ή, -ό [αρχ] κ. (λαϊκ.) **καθημερνός 1.** αυτός που συμβαίνει κάθε μέρα. που αποτελεί μέρος τής καθημερινότητας: *~ γυμναστική / προσευχή / ύπνος ι διάβασμα[1] διαδρομή* 2. αυτός που έχει μεγάλη διάρκεια, πολύ συχνός: *από τότε που έφυγε, ζουν e'να ~ μαρτύριο αγωνιώντας για την τύχη του* 3. ***καθημερινή*** (η) κάθε ημέρα τής εβδομάδας εκτός τού Σαββατοκύριακου και των εορτών, η εργάσιμη μέρα ΑΝΤ. γιορτή. Σαββατοκύριακο, σχόλη **4.** ***καθημερινά*** (τα) τα πρόχειρα ρούχα, αυτά που φοριούνται για τις ημερήσιες ασχολίες και δουλειές (π.χ. στο σπίτι, στον χώρο εργασίας) και όχι σε εξαιρετικές, επίσημες περιστάσεις αντ. γιορτινά, καλά, επίσημα, κυριακάτικα. - **καθημεριν-ά / -ώς** Ιμεσν.] επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενήμερος.*

[ΠΤΥΜ. μτγν., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *καθ' ήμέραν].* **καθημερινότητα** (η) {χωρ. πληθ.] η μονότονη διαδοχή καταστάσεων κατά τον αναμενόμενο τρόπο, χωρίς το στοιχείο τής έκπληξης, τού απροόπτου, τού εξαιρετικού: *η γκρίζα - τής μεγαλούπολης* |] *ένιωθε να τον πνίγει η ~ τού γραφείου* συν. ρουτίνα, **καθ ήρα** ρ. - ♦ καθαίρω **κάθησα** ρ. -► κάθισα

καθησυχάζω ρ. μετβ. |μτγν.| {καθησύχασ-α, -μένος] **1.** κάνω (κάποιον) να ησυχάσει, να μην ανησυχεί: *έσπευσε να καθησυχάσει τους γονείς, διαβεβαιώνοντάς τους ότι τα παιδιά τους ήταν ασφαλή* συν. γαληνεύω, ηρεμώ, (λόγ.) κατευνάζω, (λαϊκ.) καλμάρω ΛΝΤ. (λόγ.) διεγείρω, (καθημ.) αναστατώνω, ερεθίζω, κεντρίζω, ηλεκτρίζω, ταράζω

(για συναισθηματικές καταστάσεις) μειώνω την ένταση: *~ τις υποψίες / τους φόβους / τις αμφιβολίες κάποιου* ΣΥΝ. καταπραΰνω. καταλαγιάζω. διαψεύδω. — **καθηούχοση** (η) [Ι87î]. **καθησυχαστικός,** -ή. -ό] Ι844[αυτός που συμβάλλει στον κατευνασμό, που καθησυχάζει: *- δηλώσεις / κίνηση / φωνή* ΣΥΝ. κατευναστι- κός αντ. ανησυχητικός. - - **καθησυχασηκ-ά / -ώς** επίρρ. **κάθιδρος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει ιδρώσει πολύ, που είναι μούσκεμα στον ιδρώτα συν. (οικ.) καταΐδρωμένος. βουτηγμένος στην ιδρώτα.

Ιπτυμ. μτγν. < *καθ-* (< *κατα-)* + *ίδρο)ς* «ιδρώτας»], **καθίδρυμα** (το) {καθιδρύμ-ατος] -ατα. -άτων] (λόγ.) ίδρυμα με ιδιαίτερο κύρος: *όταν ιδρύθηκε το σεβαστό τούτο ~. το Πανεπιστήμιο Αθηνών || εκκλησιαστικό / πανεπιστημιχχό* [ετυμ. μτγν. < αρχ. *καθιδρύω* < *καθ-* (< *κατα-)* + *ίδρύω*|. **καθιδρύω** ρ. μετβ. [αρχ.] {καθιόρυ-σα. -θηκα. -μένος] (λόγ.-οπάν.)

ιδρύω. **καθίδρυση** (η) |μτγν.|. **καθιερωμένος,** -η, -ο **1.** αυτός που είναι επίσημος και αναγνωρισμένος, που έχει τον χαρακτήρα θεσμού: *ο - εορτασμός τής 25ης Μαρτίου* 2. (α) (για αντιλήψεις, ήθη και έθιμα) αυτός που συνηθίζεται, πατροπαράδοτος: *το ~ σούβλισμα τού αρνιού το Πάσχα* || (το ουδ. ως ουσ.) *το άσπρο δερμάτινο κοστούμι τού γαμπρού ξέφευγε από τα καθιερωμένα* (β) (ενέργεια) που επαναλαμβάνεται συνήθ. σε τακτά χρονικά διαστήματα: *κάθε πρωί κάνει την ~ επίσκεψη στο καφενείο τού χωριού* **3.** αυτός που έχει αναγνωριστεί στην τομέα του ως σημαντικός: *στα σαράντα του. είναι πια ένας - καλλιτέχνης* I| *~ συγγραφέας.*

(πτυμ. αρχ.. μτχ. παρακ. τυύ ρ. *καθιερώ ι-οω)* (βλ.λ.). με αρχική σημ. «αφιερωμένος (στους θεούς) - αγιασμένος». II σημ. «επισήμως αναγνωρισμένος» απαντά ήδη στον Πολύβιο: *δίκαια εν στήλη καθιερωμένα* (9, 36.9). Σε μεσν. κείμενα συναντούμε επίσης τη σημ. «συνηθισμένος» (λ.χ. *νά άκούση τής προσευχής τής καθιερωμένης.* Διγ. Λκρίτ. 75)|.

καθιερώνω ρ. μετβ. (καθιέρω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** καθιστώ (κάτι) επίσημο και αναγνωρισμένο, του δίνω τον χαρακτήρα θεσμού: *καθιέρωσε την υποχρεωτική ασφάλιση όϊ,ων των εργαζομένων \\ το (976 καθιερο)θηκε η δημοτική ως επίσημη γλώσσα τού ελληνικού κράτους* συν. θεσπίζω αντ. καταργώ 2. υιοθετώ ως συνήθεια: *έχει καθιερώσει να πηγαίνει στο γυμναστήριο τρεις φορές τη βδομάδα || τώρα τελευταία το έχει καθιερώσει να πηγαίνει με τα πόδια στη δουλειά* **3.** (μτ<ο.) βοηθώ (κάποιον/κάτι) να επικρατήσει (σε συγκεκριμένο κοινό): *το έργο του αυτό τον καθιερώνει και στους αναγνώστες τής ευρωπαϊκής ηπείρου* [| *είναι από τους ρόλους που καθιερώνουν έναν ηθοποιό* 4. (η μτχ. ***καθιερωμένος,*** *-η.* -ο) βλ.λ. · 5. ΕΚΚΛΗΣ. (για ναό) εγκαινιάζω. σχολιο λ. *ναός.*

[εί υμ. < αρχ. *καθιερώ (-όω)* «αφιερώνο) σε θεό. καθαγιάζω» < *καθ-* (< *κατα-)* + *ίερώ*< *ιερός].* **καθιέρωση** (η) (αρχ.Ι {-ης κ. -ώσεως (χωρ. πληθ.} **1.** η επίσημη αναγνώριση ή θεσμοθέτηση: *η - τού οκταώρου! τής δημοτικής* ΣΥΝ. θέσπιση ΑΝΤ. κατάργηση 2. η καταξίωση, η ευρεία αποδοχή: *η ~ του ως μεγάλου σκηνοθέτη ήρθε με την τελευταία του ταινία* · **3.** εκκλης. η τελετή αγιασμού ή εγκαινίων ναού.

καθιερωτικός, -ή. -ό [μτγν.] αυτός που συντελεί στην καθιέρωση, που επιφέρει καθιέρωση, **καθιζάνω** ρ. αμετβ. {μόνο στον ενεστ.) ΧΗΜ. υφίσταμαι καθίζηση.

Ιετυμ. αρχ. < *καθ-* (< rara-) + *ιζάνω.* βλ. λ. *ίζημα].* **καθίζηση** (η) {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} **1.** γεωλ. η κατακόρυφη μετακίνηση προς τα κάτω μαζών εδάφους, που επιφέρει βύθιση τής επιφάνειάς του: *~ λόγω υπόγειο ν εκσκαφών || - από υπόγεια κίνηση τού νερού·* ΦΡ. (γενικότ.) ***υφίσταμαι / παθαίνω καθίζηση*** βυθίζομαι σε χαμηλότερο επίπεδο: ra *θεμέλιο, έπαθαν ~!* ΣΥΝ. βουλιάζω 2. (μτφ.) η κατακόρυφη αριθμητική πτώση: *~ τού εκλογικού ποσοστού τού κόμματος τής τάξεως τού 20ε/r* συν. κατάρρευση, καταβαράθρωση **3.** ΧΗΜ. η κατακάθιση αιωρούμενων στερεών σωματιδίων στον πυθμένα δοχείου. η συσσώρευση ιζήματος 4. τεχνολ. ***δεξαμενή καθιζήσεως*** ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος σε ε.γκαταστασταστάσεις βιολογικού καθαρισμού λυμάτων, όπου πραγματοποιείται ο διαχωρισμός των ακαθαρσιών 5. ια γρ. κοινή ονομασία τής εξέτασης που μετρά την ταχύτητα τής καθίζησης των ερυθρών αιμοσφαιρίων (συντομ. ΤΚΚ).

(γ.τυμ. < μτγν. *καθίζησις* «καθιστή θέση» < αρχ. *καθιζάνω.* 1J γεωλ. σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. affraissement, ενώ η χημ. και ιατρ. σημ. αποδίδουν το γαλλ. sediineniaiion (πβ. κ. αγγλ. sedimentation tank «δεξαμενή καθιζήσεως»)].

καθίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κάθισ-α. -μένος] ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάποιον) να καθίσει σε συγκεκριμένη θέση, βάζω (κάποιον) σε συγκεκριμένη θέση: *κάθισε το παιδί στο τραπεζάκι, να το ταΐσειψ* φρ. (εκφραστ.) ***καθίζω*** / στέλνω ***(κάποιον) στο σκαμνί*** βλ. λ. *σκαμνί* ♦ (αμετβ.) **2.** λυγίζω, υποχωρώ από το βάρος που μεταφέρω, υφίσταμαι καθίζηση: *το αυτοκίνητο έχει καθίσει με τόσα που του φόρτωσες! || ο δρόμος έχει καθίσει σ' εκείνο το σημείο και τον επισκευάζουν* συν. βουλιάζω **3.** (για πλοία) ακουμπώ στον βυθό, σκαλώνω στον πυθμένα θάλασσας, ποταμού κ.λπ. συν. προσαράζω 4. (μτφ.) παύω να έχω υψηλή απόδοση: *στο β' ημίχρονο η ομάδα κάθισε.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έδρα.*

[l-tym. αρχ. < *καθ-* (< *κατα-)* + *ίζω* «κατακαθίζω, καθιζάνω», βλ. λ. *ίζημα].*

καθικετεύω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {καθικέτευσα] (αρχαιοπρ.) ικετεύω με έντονο και επίμονο τρόπο συν. εκλιπαρώ, εξορκίζω. -- **καθικέτευση** (η) [1766]. **καθίκι** (το) -* καθοίκι **κάθισα** ρ. -» κάθομαι

καθισιά (η) (λαϊκ.) στη ΦΡ. ***στην καθισιά μου*** στον χρόνο που χρειάζομαι για να φάω: *αυτός μπορεί να κατεβάσει δύο μπουκάλες κρασί στην ~ του και να μη ζαλιστεί!*

Ιετυμ. < *καθίζω* (βλ.λ.)|. **καθισιό** (το) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η απραξία, το να μένει κανείς αδρανής (χωρίς να εργάζεται ή να προσφέρει κάτι ουσιαστικό) συν. αδράνεια. απραξία, τεμπελιά αντ. δράση, κινητικότητα.

[ετυμ. < *καθίζω* (πβ. αόρ. *κάθισα),* πβ. *ρημαδ-ιό. κολατσ-ιό].* **κάθισμα** (το) {καθίσμ-ατος | -ατα. -άτων} 1.η θέση που προορίζεται για να καθίσει (κάποιος): *ξύ?.ινο / μεταλλικό / υπερυφωμένο / περιστρεφόμενο / ανατομικό / εκτινασσόμενο* ~ (κυρ. σε μονοθέσια ή διθέσια πολεμικά αεροσκάφη) || *~ οδηγού / συνοδηγού* || *τα - τού αυτοκινήτου / τού γηπέδου* 2. (α) ο τρόπος με τον οποίο τοποθετεί κανείς το σώμα του όταν κάθεται: *σεμνό / προκλητικό* ~ (β) γυμναστ. ***βαθύ κάθισμα*** βλ. λ. *βαθύς* (μτφ.) **3.** η υποχώρηση προς τα κάτω λόγω υπέρμετρου βάρους, η καθίζηση συν. βούλιαγμα 4. (για πλοία) η ελαφρά ή βίαιη πρόσκρουση στον βυθό (θάλασσας, ποταμού κ.λπ.) συν. προ- σάραξη 5. εκκλιις. (α) (στη βυζαντινή μουσική) τροπάριο που ψάλλεται μετά το απολυτίκιο στην ακολουθία τού όρθρου, κατά τη διάρκεια τού οποίου επιτρέπεται να κάθονται οι πιστοί (β) (σε μονή) ησυχαστήριο, ερημητήριο· μικρή καλύβα όπου μένει ισοβίως ένας μοναχός. — (υποκ.) **κσθισματάκι** (το), (μεγεθ.) **καθιαματάρα** (η).

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *καθίζω].*

καθίσταμαι ρ. -» καθιστώ

καθιστικός, -ή. -ό **1.** αυτός που δεν απαιτεί μετακινήσεις, που πραγματοποιείται από καθισμένο άνθρωπο: ~ *εργασία'* ΦΡ. (α) ***καθιστική διαμαρτυρία*** η ομαδική εκδήλο)ση διαμαρτυρίας, κατά την οποία οι μετέχοντες καταλαμβάνουν έναν χώρο και παραμένουν at αυτόν καθισμένοι στο έδαφος, αρνούμενοι να μετακινηθούν (β) ***καθιστική ζωή*** τρόπος ζωής που χαρακτηρίζεται από ελλιπή σωματική δραστηριότητα. κυρ. λόγιο επαγγέλματος: *ως υπάλληλος γραφείου κάνω -* || *η - μού κάνει κακό* **2. *καθιστικό*** (το) δοιμάτιο σπιτιού, το οποίο χρησιμοποιείται σε όΐρες ανάπαυλας, αναψυχής: *μεγάλο / άνετο [1] ζεστό ~* || *βλέπει τηλεόραση στο -* ΣΥΝ. (αγγλ.) λίβινγκ-ρουμ.

[ΕΤΥΜ. Η σημ. 1 αποδίδει το γαλλ. scdcniairc (λ.χ. vie sedeniuire ^καθιστική ζωή»), ενώ το *καθιστικό (δωμάτιο)* αποδίδει το αγγλ. sitting- room [.

καθιστάς, -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που έχει καθίσει, που είναι καθισμένος: *στο λεωφορείο χωράνε 28 - και 70 όρθιοι* συν. (λόγ.) καθήμενος.

καθίατρα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) αυτή που κάθεται· στη φρ. ***αγία κα- θίστρα*** ειρων. αναφορά για σκόπιμη αποφυγή υποχρέωσης: *Δεν πήγε ο γνιος σου σήμερα σχολείο: Τί είναι, τής Λγίας Καθίστρας:*

[πτυμ. < *καθίζω* (αόρ. *κάθισ-α*) + παραγ. επίθημα *-τρα.* πβ. κ. *χιονίστρα, γυρίσ-τρά)*\.

καθιστώ ρ. μετβ. {καθιστάς... | κατέστησα, καταστάθηκα κ. (λόγ.) κατέστην, -ης. -η..., κατεστημένος} (λόγ.) 1. (κυριολ.) τοποθετώ (σε συγκεκριμένη θέση) ΣΥΝ. εγκαθιστώ **2.** αποδίδω σε κάποιον συγκεκριμένη ιδιότητα: *τον κατέστησε και επισήμως πληρεξούσιό του* [| σε ~ *υπεύθυνο για ό.τι συμβεί* συν. κάνω **3.** (μεσοπαθ. ***καθίσταμαι***) γίνομαι: *με τα νέα δεδομένα η θέση τον καθίσταται εξαιρετικά δυσχερής* |j *καθίσταται πλέον σαφές ότι οδεύουμε προς εκτόνο)ση τής κρίσης* jj καθίσταται *αναπόφευκτο / αναγκαίο* / υποχρεωτικό **4.** (η μτχ. κατεστημένος, *-η*, -ο) βλ.λ.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *καθιστώ, παράλλ. τ.* τού αρχ. *καθίστημι* < *καθ- (< κατα-)* + *ϊστημι.* κατά τα ρήματα σε *-άω).*

καθό κ. **καθ' ο** επίρρ. (αρχαιοπρ.) καθώς είναι, επειδή είναι: ~ον ακούει *και τον σέβεται.* ~ ο *αρχαιότερος στην εταιρεία* συν. καθότι. [Ι-ΤΥΜ. < αρχ. φρ. *καθ' ό* < *καθ-* (< *κατά)* + ο. ουδ. τής αντωνυμίας *ός, ή.* ο|.

καθοδήγηση (η) Ιαρχ.i (-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1.η κατεύθυνση (κάποιου) βάσει υποδείξεων και οδηγίϊύν. ώστε να ενεργήσει με συγκεκριμένο τρόπο: *τα παιδιά χρειάζονται σωστή - από τους γονείς τους* || *κανείς δεν μπορεί να εργαστεί μεθοδικά χωρίς* ~ 2. (ειδικότ. σε κομματικές οργανώσεις, κυρ. τής Λριστεράς) (α) ο προσδιορισμός τής επίσημης γραμμής από υπεύθυνο (καθοδηγητικό) όργανο κόμματος: *ανα/λαμβάνω την ~* |j *υπεύθυνος καθοδήγησης* (β) (συνεκδ.) το καθοδηγητικό όργανο τού κόμματος, καθώς και το σύνολο των μελών που το απαρτίζουν.

καθοδηγητής (ο), **καθοδηγήτρία** (η)]καθοδηγητριο)ν] πρόσωπο που αναλαμβάνει υπεύθυνα να καθοδηγήσει συντονίζοντας, επιβλέ- ποντας. ελέγχοντας τις ενέργειες άλλων και τη συμμόρφωσή τους προς συγκεκριμένο σχέδιο, για την επίτευξη ορισμένου στόχου: *ιδεολογικός* ~ συν ινστρούχτορας. — **καθοδηγητικός,** -ή. -ό, **καθοδηγη- τικά** επίρρ.

καθοδηγώ ρ. μετβ. [μτγν.Ι {καθοδηγείς... | καθοδήγ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. οδηγώ (κάποιον) κατευθύνοντάς τον σε συγκεκριμένη πορεία, δείχνω τον δρόμο: ο *διοικητής καθοδηγεί τους στρατιώτες του* συν. κατευΟύνο), οδηγώ **2.** (μτφ.) υποδεικνύω, υποβάλλω σε (κάποιον) τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να δράσει: *ο χαρισματικός ηγέτης καθοδηγεί τα πλήθη με ιδέες και οράματα* συν. κατευθύνω.

καθοδικός, -ή. -ό 118%11. αυτός που ακολουθεί πορεία καθόδου, που κατευθύνεται προς τα κάτω: *ο τιμάριθμος εμφανίζει ~ τάση* || *ο αριθμός των γεννήσεων ακολουθεί ~ πορεία τα τελευταία χρόνια* || *~ κίνηση* αν γ. ανοδικός 2. αυτός που αναφέρεται σε κίνηση ή κατεύθυνση προς το κέντρο τής πόλης ή προς τη θάλασσα: ΓΟ - *ρεύμα τής Κηφισίας* αντ. ανοδικός · **3.** φυς. (α) ***καθοδική ακτίνα*** η ροή ηλεκτρο- νίων που κατευθύνεται από μια κάθοδο σε αερόκενο σωλήνα και συγκεντρώνεται σε μια στενή φωτεινή δέσμη, ακτίνα (β) ***καθοδικός σωλήνας I*** κσθοδ/κπ ***λυχνία*** *ο* αερόκενος σωλήνας που παράγει μια εστιασμένη ακτίνα ηλεκτρονίων. τα όρια τής οποίας είναι ορατά ως φωτεινό σημείο ή γραμμή στην οθόνη τού φαρδιού άκρου τού σωλήνα και χρησιμοποιείται για την προβολή παραστάσεων σε τηλεοπτικό δέκτη ή οθόνη υπολογιστή. - - **καθοδικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

κάθοδος (η) [καθόδ-ου | -ojv. -ους] **1.** η κίνηση από υψηλότερο μέρος σε χαμηλότερο: *η - από το πλοίο 1 το τρένο* || *η ~ τού Χριστού / Ορφέα ι Οδυσαέα στον Άδη* ΣΥΝ. κατάβαση, κατέβασμα λντ. άνοδος, ανάβαση, ανέβασμα **2.** η μετακίνηση (κυρ. πλήθους) από τον Βορρά σε νοτιότερο σημείο: *η - των Δωριέων / μυρίων 3.* η κίνηση προς το κέντρο τής πόλης: *η ~ τής Κηφισίας* (το καθοδικό ρεύμα) **4.** η μετάβαση από μεσόγεια μέρη σε παράλια αντ. άνοδος **5.** η οδός ή η σκάλα που οδηγεί προς τα κάτω: *από την πίσω πόρτα είναι μόνο ~· δεν μπορείς να ανέβεις* αντ. άνοδος · 6. φυς. ηλεκτρόδιο συνδεδεμένο με τον αρνητικό πόλο ηλεκτρικής πηγής λντ. άνοδος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδός.*

[κγυμ. αρχ. < *καθ- (< κατα-)* + *όδός*\.

καθοίκι (το) (σχολ. ορθ. *καΟίκι*) {καθοικ-ιού | -low} **1.** (λαϊκ.) το δοχείο νυκτός. το δοχείο στο οποίο κάνει κανείς (κυρ. νήπια, ηλικιωμένοι ή ασθενείς) την ανάγκη του ΣΥΝ. αγγείο, ουροδοχείο, γιογιό **2.** (!-υβρι- στ.) κακός, ανέντιμος άνθρωπος ΣΥΝ. παλιάνθρωπος, λέρα, κάθαρμα, βρομιάρης. Ππίσης **καθοίκης** (ο) (σημ. 2). - (υποκ.) **καθοικάκι** (το). Ιετυμ. μεσν. < *καθ- (< κατα-)* + *-οίκι* < *οίκος,* οπότε η λ. θα δήλωνε το ιδιαίτερο αυτό οικιακό σκεύος. Η δάσυνση *καθ-* (αντί *κατ-)* ίσως οφείλεται σε παρετυμολ. επίδραση τού ρ. *καθίζω.* Ορισμένοι παράγουν τη λ. απευθείας από το εν λόγω ρήμα. προκρίνοντας έτσι τη γρ. *καθίκι.* αλλά τα ρ. σε *-ίζω* δεν σχηματίζουν παράγωγα σε *-ίκι].* καθ' όλα κ. καθόλα επίρρ.· ως προς όλα. σε όλα: *είναι ~ εντάξει.* καθολικεύω ρ. μετβ. ! 1766] {καθολίκευ-σα. -μένος} καθιστώ (κάτι) καθολικό, γενικεύω αντ. ειδικεύω. — καθολίκευση (η) [I805|.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. gdneraliscrj. καθολικίζω ρ. αμετβ. [i8881 ασπάζομαι τον καθολικισμό, καθολικισμός (ο) [1768[1. η Ρωμαιοκαθολική ϊΐκκλησία, που αναγνωρίζει ο)ς κεφαλή της τον Ι Ιάττα (τον επίσκοπο Ρώμης) ΣΥΝ. ρωμαιοκαθολικισμός, (μειωτ.) παπισμός 2. το σύνολο των χριστιανών που ανήκουν στη Ρωμαιοκαθολική Κκκλησία.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. catholicisme]. καθολικός, -ή (λαϊκ. -ιά), -ό 1. (α) αυτός που αναφέρεται στο σύνολο, γενικός: πρόκειται *για θέμα ~* ενδιαφέροντος || *~ συμμετοχή* συν. (συν)ολικός ΑΝΤ. μερικός, ειδικός (β) ηκκλιις. ***καθολική επιστολή*** η επιστολή Αποστόλου, η οποία απευθύνεται στο σύνολο των πιστο>ν: *οι επτά - επιστολές τής Κ.Λ.* 2. ***καθολικό*** (το) (α) εμπορικό, λογιστικό βιβλίο, όπου συγκεντρώνονται όλοι οι λογαριασμοί μιας επιχείρησης (β) ηκκλης. ο κυρίως ναός, δηλ. ο χώρος μεταξύ ιερού και νάρθηκα, όπου παραμένουν οι εκκλησιαζόμενοι· (ειδικότ.) ο κεντρικός ναός τού μοναστηριού 3. ***καθολικά*** (τα) (λατ. universalia) (α) ΦΙΛΟΣ, γενικές έννοιες ή κατηγορίες, στις οποίες εμπίπτουν όλα τα μέλη ενός γένους ή μιας τάξης (β) γλωσς. τα γενικά γνωρίσματα που εμφανίζονται στη δομή των περισσότερων ανθρώπινων γλωσσών και τα οποία υποστηρίζεται ότι αποτελούν βιολογικά προσδιορισμένες γλωσσικές καταβολές τού ανθρώπου 4. l-κκλης. αυτός που αναφέρεται στην ιδιότητα τής Ηκκλησίας να συνέχει το σύνολο των πιστών της. καθώς και όλες τις παρελθούσες μορφές της 5. οριιςκ. (α) αυτός που σχετίζεται με τον καθολικισμό, τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, που αναγνωρίζει ως κεοαλή της τον Πάπα: - *ιερέας / Εκκλησία* ΣΥΝ. ρωμαιοκαθολικός, (μειωτ.) παπικός (β) ***Καθολική Εκκλησία*** η χριστιανική Γ.κκλησία. κεφαλή τής οποίας είναι ο Πάπας· η Ρωμαιοκαθολική Πκκλησία 6. ***καθολικός*** (ο), ***καθολική*** (η) οπαδός τού καθολικισμού · **7. *καθολικός άνθρωπος*** ο ανθρωπιστής (βλ.λ.). - καθολικ-ά / -ώς Ιαρχ.] επίρρ., καθολικότητα (η) [18361. ·** σχολιο λ. *οικουμενικός.*

Ιετυμ. αρχ. < *καθόλου* (επίρρ.) «εν γένει, συνολικά». Π λ. χρησιμο- ποιήθηκε από τον 4ο αι. μ.Χ. στο Σύμβολο τής Πίστεως ως προσδιορισμός τής Εκκλησίας γενικά (Εις *μιαν, αγίαν. καθο?ακήν καί άπο- στολικήν έκκλησιαν...),* αλλά μετά το σχίσμα (1054) παρέμεινε ως χαρακτηρισμός των πιστών τής Δυτικής Εκκλησίας *(καθολικισμός)].* καθόλου επίρρ. 1. (σε αρνητ. προτάσεις) ούτε στο ελάχιστο, διόλου, ουδόλως: *δεν αισθάνομαι - κουρασμένος* || <5εν *θέλω ~ θορύβους* || δεν *οδηγεί ~ προσεκτικά* || (ως ελλειπτική απάντηση) *Πεινάς: —! 2.* (σε ερωτηματικές προτάσεις) λίγο. κάποις: *κρυώνεις ~: ·* 3. (αρχαιοπρ.) γενικά, συνολικά: ο - *χειρισμός τού θέματος υπήρξε εξαρχής ατυχής* συν. εν γένει.

Ιετυμ. αρχ. < φρ. *καθ' όλου* «εν γένει. συνολικά» < *καθ-* (< *κατά)* + *ολος.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς με την προαναφερθείσα σημ. ως αντίθετο των φρ. *κατά μέρος* και *καθ' έκαστον.* Η σημ. «διόλου» είναι μεσν.].

κάθομαι ρ. αμετβ. αποθ. {μτχ. ενεστ. καθήμενος. κάθισα κ. έκατσα (προστ. κάθισε κ. κάτσε), καθισμένος} 1. έχω το σο′)μα μου σε θέση τέτοια. ο)στε να στηρίζεται στους γλουτούς ή τους μηρούς, βρίσκομαι σε εδραία θέση: - *στην καρέκλα* / στο *τραπέζι* (σε θέση μπροστά από το τραπέζι) / *ίσια / στραβά* || *όπως κάθεσαι, θα στραβώσει η πλάτη σου* || *~ οκλαδόν ' στα γόνατα / ανακούρκουδα* αν ι. στέκομαι, είμαι όρθιος 2. τοποθετώ το σώμα μου σε κάθισμα, σε θέση: *παρακαλώ), καθίστε!* (ί *δεν έχει να καθίσουμε, όλες οι θέσεις είναι πιασμένες* || *καθίστε. μη στέκεστε όρθιοι!* j| (για κάτι που θα προκαλέσει μεγάλη έκπληξη στον ακροατή) *αν δεν κάθεσαι, κάτσε, γιατί θα πέσεις κάτω μ' αυτό που 0' ακούσεις!* λντ. σηκώνομαι· φρ. (μτφ.) *κάθομαι στον σβέρκο (κάποιου)* βλ. λ. *σβέρκος* 3. (καταχρ.) στέκομαι: *μερικοί βρήκαν θέση. οι υπόλοιποι κάθισαν όρθιοι* 4. κατοικώ, είμαι εγκατεστημένος: *-Πον κάθεσαι: ~ στο Παγκράτι* \\ *μόλις πάρω τη σύνταξη, θα πάω να καθίσω στο χωριό* συν. διαμένω **5.** βρίσκομαι σε ορισμένη θέση ή κατάσταση: *στο πηδάλιο τής χώρας κάθονται πάλι οι σοσιαλιστές-* φρ. (οικ.) *σιγά μην κάτσω να...* δεν πρόκειται να..,: - *σκάσω για δαύτον! Έχω σοβαρότερα πράγματα να κάνω!* 6. δεν ασχολούμαι με τίποτε, μένω άπρακτος: ~ον *απέλυσαν από τη δουλειά του και τώρα κάθεται* jj *μη δει άνθρωπο να κάθεται, του φορτώνει αμέσως δουλειά 7.* δεν αντιδρώ: *σε προσβάλλουν κι εσύ κάθεσαι:* || *-Μου προτείνουν δουλειά με πολλά κέρδη -Και κάθεσαι:* (και γιατί δεν σπεύδεις να το εκμεταλλευΟείς;) συν. αδρανώ 8. (+ να / + καΐ) υπομένω, ανέχομαι χωρίς να αντιδρώ: *πώς κάθεσαι να σε προσβά/,λουν έτσι:* || *κάθεται και* ~ον *κοροϊδεύουν* 9. (η προστ. κάτσε) περίμενε. στάσου: *μη φεύγεις. δεν τέλειωσα ακόμη!* || *~ ρε παιδί μου. μη βγάζεις βιαστικά συμπεράσματα!* || *Κάτσε μια στιγμή! Λεν το κατάλαβα αυτό* 10. παραμένω: *Λοιπόν, τι κάνουμε; Καθόμαστε ή φεύγουμε;* jj *κάθισα* στο *καφενείο δύο ώρες και μετά πήγα σπίτι* · φρ. *κάθομαι μέσα* παραμένω σπίτι λντ. βγαίνω έξω 11. τηρο) ορισμένη στάση, έχω ορισμένη συμπεριφορά: ~ *ήσυχος / φρόνιμα* || *κάτσε ήσυχα, να σε εξετάσει ο γιατρός!* Ij *κάθεται όλη μέρα και κλαίει** ΦΡ. (α) *κάθομαι στ' αβγά μου* δεν επεμβαίνω σε ξένα ζητήματα, δεν ανακατεύομαι (β) *κάθομαι στα καρφιά /* σε *αναμμένα κάρβουνα I στ' αγκάθια* είμαι ανήσυχος, αδημονώ συν. αγωνιώ (γ) *κάθομαι με σταυρωμένα τα χέρια* αδρανώ, δεν κάνω τίποτε ίδ) *κάτσε καλά* ως προειδοποίηση σε κάποιον να είναι προσεκτικός, να μην παρεκτρέπεται ή να μην ξεθαρρεύει: ~. είσαι *μικρός ακόμη και δεν ξέρεις τους κινδύνους που παραμονεύουν* 12. (+να *i* + και) ασχολούμαι, αφιερώνω πολύ χρόνο σε (κάτι): *Τι κάθομαι και σου τα λέω τώρα; Αφού δεν σε ενδιαφέρουν τα δικά μου* [| *κά*

θισε και μας αράδιασε ένα σωρό απίθανες ιστορίες 13. είμαι δεκτικός προς κάποιον, ανέχομαι: *καλά, κάθεσαι και πιστεύεις ό.τι σου ?.έει:* ΙΙ *κάθεσαι και ακούς αυτό τον άνθρωπο:* 14. κατακάθομαι, καθιζάνω: *η σκόνη κάθισε παντού* || *το φαγητό μού κάθισε βαρύ στο στομάχι* 15. σκαλώνω: *η τε/.ευταία μπουκιά τού κάθισε στο λαιμό·* ΦΡ. (α) *στον λαιμό να σου κάτσει* (ως κατάρα) να μην απολαύσεις, να μη χαρείς (κάτι) (β) *(κάποιος / κάτι) μου κάθεται στο στομάχι* βλ. λ. *στομάχι* 16. (για πλοία) (α) προσαράζω σε αβαθή νερά (β) κατεβαίνω κάτω *από* την ίσαλο γραμμή 17. (μτφ.-οικ.) *πέφτει* η απόδοσή μου. ελαττώνονται οι ρυθμοί μου: *η παραγωγή έχει κάτσει το* τελευταίο *τρίμηνο* 18. (οικ.-αργκό) έχω ευνοϊκή έκβαση (για κάποιον), εξελίσσομαι όπως επιθυμεί κάποιος, συνήθ. σε φρ. τού τύπου: *αν μου καθίσει αυτή η δουλειά, Οα βγά?.ω πολλά λεφτά* || *κυνήγησε εκείνη την προαγωγή με όλα τα μέσα. αλλά δεν του κάθισε■* φρ. *κάτσε να...* (i) (για την αναφορά σε υποθετική περίπτωση, με υποδήλωση τής επιθυμίας τού ομιλητή να πραγματοποιηθεί η υπόθεση· συχνά λέγεται απειλητικά ή χαιρέκακα) περίμενε να. άσε να...: ~ *κερδίσω το ΛΟΤΤΟ και θα δεις τι έχει να γίνει!* || ~ *τον πετύχω μπροστά μου και Οα του δείξω εγώ τού απατεώνα!* (ii; ως προτροπή *σε* κάποιον να μην πάρπ μια απόφαση, να μην καταλήξει σε οριστικό συμπέρασμα, να μην κάνει ορισμένη ενέργεια κ.λπ.. πριν πραγματοποιηθεί κάτι που λειτουργεί ως προϋπόθεση για όσα σκέφτεται ή σχεδιάζει: - *πάρουμε τα λεφτά που μας χρωστάνε και μετά βλέπουμε πού θα πάμε διακοπές* || - τελειώσουμε *πρώτα αυτή τη δουλειά που επείγει και ύστερα συζητάμε για τις υπό/.οιπες* 19. (οικ.-αργκό) (για γυναίκα) ενδίδω, υποχωρώ στις ερωτικές προτάσεις κάποιου: *τη φλερτάρει συνεχώς, αλλά αυτή δεν του κάθεται* · φρ.(αργκό) *μου την έκατσε* με εξαπάτησε ΣΥΝ. μου την έφερε, μου την έκανε. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ετυ.μ. μεσν. < αρχ. *κάθημαι (κατά τα* ρ. σε *-ομαι).* παρακ. τού *καθέ- ζομαι* σε ενεστ. χρήση. Το ίδιο το *καθέζομαι* < *καθ-* (< *κατα-) + εζο- μαι.* βλ. λ. *έδρα].*

κάθισα ή κάθησα; Ο αόρ. τού κάθομαι σχηματίζεται από τον αόρ. τού καθίζω και γράφεται κανονικά με *-ι-*. Τύπος κάθησα δεν δικαιολογείται.

καθομιλουμένη (η) η γλώσσα που χρησιμοποιείται στην καθημερινή ζωή· σε αντιδιαστολή κυρ. προς τη λόγια γλώσσα: *στην ~ λέμε και «πίνι» αντί«υποχείριο».* [ΕΤΥΜ. Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. *καθομιλώ (-έω)* < *καθ-* (< *κατα-)* + *ομιλώ* |.

καθομολόγηση (η) [1833J {-ης κ, -ήσεως | -ήσεις, -ήσείον} **1.** η ανεπιφύλακτη ομολογία, η ειλικρινής αποδοχή · 2. ο όρκος που δίνεται δημόσια με συγκεκριμένο τελετουργικό: ~ *πίστεως* ||[*η ~ είναι μέρος τής αναγόρευσης κάποιου σε διδάκτορα.* **καθομολογώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.| {καθομολογείς... | καθομολόγησα! αποδέχομαι χωρίς επιφυλάξεις, ομολογώ ανεπιφύλακτα. — **καθομολογία** (η) |μτγν.|.

καθορίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {καθόρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! **1.** ορίζω (κάτι) με ακρίβεια, προσδιορίζω: ~ *την ποινή / τη στάση μου / την πολιτική που Οα ακολουθήσω* 2. ασκώ αποφασιστική επίδραση, επηρεάζω αποφασιστικά: *τα αποτελέσματα των δημοτικών εκλογών θα καθορίσουν την περαιτέρω πορεία τής κ-υβερνήσεως.* **καθορισμός** (ο) ο ακριβής προσδιορισμός, η οριοθέτηση: - *αρμοδιοτήτων / ορίων ί συνόρων ι τιμής / ημερομηνίας εκλογών ι τακτικής / στόχων / μεθόδων.* **καθοριστικός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που καθορίζει, που επηρεάζει αποφασιστικά (κάτι): οϊ *διασυνδέσεις του με υψηλά πρόσωπα έπαιξαν ~ ρόλο στην εξέλιξή του* || ~ *παράγοντας / απόφαση* ΣΥΝ. αποφασιστικός. — καθοριστικ-ά / -ώς επίρρ. **καθοσιωνω** ρ. μετβ. {καθοσίω-σα, -θηκα, -μένος) (σπάν.) **1.** καθιστώ (κάτι) ιερό 2. προσφέρω ως ανάθημα, αφιερώνω.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *καθοσιώ -(όω)* < *καθ-* (< *κατα-)* + *-οσιώ* < *όσιος].* **καθοσίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις.-ιόσεων} **1.** η αφιέρωση (βλ.λ.)·

\όμ. *έγκλημα καθοσιώσεως* έγκλημα εσχάτης προδοσίας (κατά τής πατρίδας, τού πολιτεύματος και τής πολιτείας).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *καθοσίωσις* < αρχ. *καθοσιώ* (βλ.λ.). Η φρ. *έγκλημα καθοσιώσεως* (λατ. crimen majestatis populi Romani imminutae = έγκλημα μεγίστης προσβολής τού ρωμαϊκού λαού) προέρχεται απο την αρχ. Ρώμη και περιέγραφε εγκληματικές πράξεις κατά τής πολιτείας και τού πολιτεύματος], **καθόσον** κ. **καθ' όσον** σύνδ. (λόγ.) **1.** σύμφωνα με..., στο μέτρο που...: ~ *γνωρίζω, αυτό το πράγμα δεν ειπώθηκε στη συνάντηση* ΣΥΝ. όσο 2. επειδή, καθώς: *φέρει αυξημένη ευθύνη. - τυγχάνει αρμόδιος.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *αιτιολογικός.*

|F.ΤΥΜ. < αρχ. φρ. *καθ' δσον* < *καθ-* (< *κατά*) + *όσος*|. **καθότι** κ. **καθ' ότι** σύνδ. (λόγ.) επειδή, διότι: *έφυγε. ~ έκρινε την παρουσία του περιττή* ΣΥΝ. λόγω τού ότι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αιτιο/.ογικός.* |1 ::ΤΥΜ. < αρχ. φρ. *καθ' ότι* > *καθ-* (< *κατά) + ότι*\. **καθ' ου** (ο), **καθ' ης** (η) {πληθ. αρσ. κ. θηλ. οι. των, τους καθ' ων} ΝΟΜ. πρόσωπο εναντίον τού οποίου στρέφεται η αγωγή.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *καθ' ού* < *κατά* + *ού.* γεν. τής αναφορικής αντωνυμίας *ος.* Το θηλ. *ή* σχηματίζει γενική *ής*\.

ο καθ' ου, η καθ' ης. Πρόκειται για ελλειπτικές φράσεις λόγιας προέλευσης: ο καθ' ου = «εκείνος εναντίον τού οποίου» (ενν. «στρέφεται η αγωγή» ή «υποβάλλεται η μήνυση» ή «εγείρονται αξιώσεις» κ.τ.ό., ανάλογα με το περιεχόμενο τού εγγράφου) · η καθ' ης = «εκείνη εναντίον τής οποίας» κ.λπ. Οι φράσεις κλίνονται: ο *καθ' ου - τού καθ' ου - τον καθ' ου οι καθ' ων* - των *καθ' ων - τους καθ' ων - η καθ' ης - τής καθ' ης - την κιχθ' ης - οι καθ' ων των καθ' ων - τις καθ' ων* κ.λπ. Κλίνεται το άρθρο, η δε πρόθεση *κατά* / καθ'(βλ. λ. *κατά)* συντάσσεται με τη γενική *(καθ'ου - καθ' ων)* τής αντωνυμίας *ος* (= ο οποίος), ου (= τού οποίου), *ης* (= τής οποίας), ων (= των οποίων).

καθούμενος, -η. -ο αυτός που κάθεται· στη φρ. *στα καλά καθούμενα / στα καλά τού καθουμένου* χωρίς εμφανή αίτια, χωρίς αφορμή: *δεν είναι δυνατόν να σου επιτέθηκε έτσι. ~- κάτι θα τον έκανες κι εσύ.*

Ιετυμ. Μτχ. τ. τού ρ. *κάθομαι* (πβ. κ. *χρειαζ-ούμενος. καλοστεκούμενος)* κατ' αναλογίαν προς εκείνες των συνηρημένων σε *-έω* ή *-όω* (πβ. *τοποθετ-ούμενος, πληρ-ούμενος)*\.

καθρεφτάκι (το) {χωρ. γεν.} ο μικρός (φορητός ή σταθερός) καθρέφτης: *είχε στην τσάντα της ένα ~* || ~ *αυτοκινήτου: μοτοσυκλέτας.* **καθρέφτης** κ. (λόγ.)

καθρέπτης (ο) {καθρεφτών} **1.** η λεία και στιλπνή επιφάνεια (συνήθ. επαργυρωμένο γυαλί), που αντανακλά τα είδωλα από οτιδήποτε βρίσκεται μπροστά της: *κοιτάζομαι! βλέπω το πρόσωπό μου στον ~* \\ *παραμορφωτικός* - (βλ. λ. *παραμορφωτικός)* || *στο παραμύθι «<ΙΙ Χιονάτη και οι εφτά νάνοι» η κακιά βασίλισσα συμβουλευόταν έναν μαγικό* ~ συν. κάτοπτρο, (λαϊκ.) γυαλί · (μτφ.) 2. οποιαδήποτε στιλπνή επιφάνεια αντανακλά τα είδωλα tcov μορφα>ν ή των αντικειμένων που βρίσκονται μπροστά της: *θέλω μετά το γυάλισμα να έχει γίνει το πάτωμα* ~ συν. γυαλί **3.** οτιδήποτε δίνει την αντιπροσωπευτική εικόνα (κάποιου): τα *μάτια είναι ο - τής ψυχής* || θεωρείται *ότι οι εφημερίδες είναι ο - τής κοινής γνώμης* συν. εικόνα. |ηί;υμ. < μεσν. *καθρέπτης* < ™*καΟρόπτης* < **κάθροπτον* < *~κάϋπτρον* (με αντιμετάθεση και δάσυνση. ίσως υπό την επίδραση τού ρ. *όρώ)* < αρχ. *κάτοπτρον* (βλ.λ.)].

καθρεφτίζω κ. (λόγ.) **καθρεπτίζω** ρ. μετβ. |μεσν.[{καΟρέφτισ-α. - τηκα. -μένος! 1. (γι« λεία επιφάνεια) αντανακλώ το είδωλο (κάποιου) · συνήθ. το μεσοπαθ. *καθρεφτίζομαι:* το *κάστρο καθρεφτίζεται στα νερά τής /.ίμνης* συν. αντικατοπτρίζω 2. (μτφ.) αναπαριστάνω πιστά, περιγράφω παραστατικά · απεικονίζω: ο λόχος του *καθρεφτίζει το πάθοί του για το θέατρο.* - **καθρέφτισμα** (το), **καθυβρίζω** ρ. μετβ. [αρχ.| {καθύβρισ-α, -θηκα. -μένος} (λόγ.) βρίζω με έντονα χυδαίο και αυθάδη τρόπο λντ. επαινώ, εγκωμιάζω. — **καθύβριση** (η) Ιμτγν.]. **καθυγραίνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι ^καθύγραν-α. -θηκα} (λόγ.-σπάν.) υγραίνω εντελώς, μουσκεύω συν. διαποτίζω. εμποτίζω. **κάθυγρο<^,** -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) πολύ υγρός, μουσκεμένος, **καθυποβαλλω** ρ. μετβ. {καθυπέραλα} (επιτατ.) υποβάλλω.

|εγυμ. μτγν. < *καθ-* (< *κατα-)* + *υποβάλλω].* **καθυποδουλώνω** ρ. μετβ. [18251 {καθυποδούλω-σα. -θηκα. -μένος} υποδουλώνω εντελώς συν. καθυποτάσσω. — **καθυποδούλωαη** (η) 11825].

καθυποτάσσω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {καθυπέταξα, καθυποτά-χθηκα. -γμέ- νυς} υποδουλώνω πλήρως, θέτω ολοκληρωτικά υπό την εξουσία μου.

καθυπόταξη (η) 118881.

καθυποχρεώ ρ. -> καταϋποχρεώνω

καθυστερημένος, -η. -ο **1.** αυτός που έφθασε αργά. αργοπορημέ- νος: *ήρθα ~. γιατί χάλασε το αυτοκίνητό μου* 2. αυτός που δεν ακολουθεί τις εξελίξεις, που μένει πίσω στην ανάπτυξη: *άνθρωπος με - αντιλήψεις* |] ~ *λαός / κράτος / εκπαιδευτικό σύστημα* αν γ. προοδευ- μένος, εκσυγχρονισμένος **3.** τυχολ. (για πρόσ.) αυτός πυυ έχει μειωμένη διανοητική ανάπτυξη έναντι των συνομηλίκων του. που πάσχει από νοητική καθυστέρηση. — **καθυστερημένα** επίρρ. (σημ. I). σχολιο λ. *ανόητος.*

[πτυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καθυστερώ* (βλ.λ.). *Η* σημ. 3 αποτελεί απόδ. τού γαλλ. rctardej. **καθυστέρηση** (η) 11885[{-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} **1.** το να γίνεται κάτι αργότερα από τον προκαθορισμένο ή αναμενόμενο χρόνο: *η - στην καταβολή τού ποσού θα τιμωρείται με πρόστιμο* ΣΥΝ. αργοπορία, επιβράδυνση 2. (ειδικότ.) η μη έγκαιρη αναχώρηση ή άφιξη: το *τρένο είχε ~* || ~ *στο δρομολόγιο* **3.** (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα τής αργοπορίας: το *πλοίο ήρθε με / είχε δύο ώρες* ~ 4. (καθημ. για γυναίκες) το να μην εκδηλώνεται η έμμηνος ρύση τις ημέρες που θα έπρεπε, πράγμα που αποτελεί ένδειξη πιθανής εγκυμοσύνης: *έχω* - 5. αθλ. (α) (στο ποδόσφαιρο) η παράταση τής κανονικής διάρκειας τού αγώνα λόγω διακοπών (εξαιτίας τραυματισμοί, διαμαρτυριο)ν κ.λπ.) (β) (συνεκδ.) καθεμιά από τις διακοπές τού αγώνα, οι οποίες παρατείνουν την κανονική του διάρκεια και ο χρόνος στον οποίο αντιστοιχούν: ο *διαιτητής κράτησε* 5 *λεπτά* ~ || ο *αγώνας διήρκεσε 95 λεπτά με τις* - 6. η κατάσταση που χαρακτηρίζεται από αργούς ρυθμούς εξέλιξης ή έλλειψη εκσυγχρονισμού, προοδευτικού πνεύματος: *η χώρα τους παρουσιάζει ~ στον τομέα τής παραγωγής* · 7. τυχολ. η μειωμένη διανοητική ανάπτυξη, η παθολογική κατάσταση, κατά την οποία οι νοητικές ικανότητες κάποιου είναι κατώτερες από αυτές πυυ αντιστοιχούν στην ηλικία του 8. μοϊς. στην αρμονία τής μουσικής. είδος ξένυυ φθόγγου (βλ.λ.). ο οποίος έχει εμφανιστεί στο πλαίσιο προηγούμενης συγχορδίας, και εξακολουθεί να ακούγεται και στο πλαίσιο επόμενης, στην οποία δεν ανήκει. σχολιο λ. *ανόητος.* **καθυστερώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καθυστερείς... | καθυστέρ-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάποιον/κάτι) να αργοπυρή- σει. να χάσει χρόνο: *Με* καθυστερείς/ *Πες μου γρήγορα τι θέλεις, να φύγω! 2.* κάνω (κάτι) αργότερα από τον καθορισμένο χρόνο: *καθυστέρησα την εξόφληση τού λογαριασμού και πλήρωσα πρόστιμο* || *καθυστέρησε να υποβάλει τα δικαιο/.ογητικά και ήταν εκπρόθεσμος*

(αμετβ.) **3.** αργοπορώ · δεν φθάνω ή δεν συμβαίνω εγκαίρως: *καθυστερεί η έκδοση τού διαζυγίου / η εκτέλεση τής προϋπουργικής*

εντολής ΣΥΝ. βραδύνω, αργώ 4. υπολείπομαι (σε *κάτι),* δεν συμβαδίζω με τους άλλους: ~ *στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών 5.* (η μτχ. *καθυστερημένος, -η, -ο)* βλ.λ.

[ετυμ. < αρχ. *καθυστερώ (-έω)* < *καθ- (< κατα-)* + *υστερώ*]. καθώς σύνδ. 1. σύμφωνα με, με βάση (κάτι)· κυρ. για την εισαγωγή παραβολικών προτάσεοον: ~ *ανέφερα παραπάνω, επείγει η λήψη μέτρων* ιυν. όπως' φρ. καθώς πρέπει βλ. λ. *καθωσπρέπει* 2. (για την παραβολή ανάλογων πραγμάτων): ~ *έζησε. πέθανε■ ήρεμα και αθόρυβα-* ΦΡ. καθώς *και* όπως επίσης· για κάτι που λέγεται ως επιπρόσθετο: σας *ευχαριστώ για την ενημέρωση.* ~ *για τα καλά σας λόγια* · 3. (α) (+ παρατ., για την εισαγωγή χρονικα>ν προτάσεα)ν που δηλώνουν το σύγχρονο) ενο'), τη στιγμή που, όταν: - *έκλεινα την πόρτα, άκουσα τον πυροβολισμό* (β) (+ μέλλ.) για την εισαγωγή χρονικών προτάσεων που δηλώνουν τη διαδικασία, την εξέλιξη μιας ενέργειας: - *(θα) έρχεσαι. πάρε μον μια εφημερίδα* 4. (για την εισαγωγή αιτιολογικών προτάσεων) επειδή, για τον λόγο ότι. αφού. τη στιγμή που: ~ *δεν είχα χρήματα, δεν μπορούσα να τον κεράσω.*

|ΗΤΥΜ. αρ^. < *καθ-* (< *κατα-)* + *ώς,* με χρονική και τροπική σημ.|. καθωσπρεπει επίρρ. 1. όπως πρέπει, ευπρεπώς συν. άψογα, τέλεια

(συχνά ως επίθ.) ευπρεπής, αυτός που ταιριάζει με ό.τι είναι κοι- νο)νικώς αποδεκτό: *ένας* ~ *κόριος* <5γ ν *βρίζει.*

|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. commc il fail], καθωσπρεπεισμός (ο) (κακόσ.) η εμμονή σε ό,τι είναι κοινωνικώς αποδεκτό, στα αυστηρά πρότυπα (κυρ. συμπεριφοράς και εμφάνισης) και η οποιαδήποτε σχετική εκδήλωση: σΓον *αντίποδα τύ λαϊκισμού ορισμένων βρίσκεται* υ ~ *ορισμένων άλλων* συν. σοβαροφάνεια, και κ. κι (πριν από φωνήεν) σύνδ. 1. ως συμπλεκτικός σύνδεσμος: (α) για την κατά παράταξη σύνδεση στοιχείων που βρίσκονται σε συμπληρωματική σχέση, την πρόσθεση: *εσύ - εγώ θα φύγουμε μαζί* JJ *είναι πολύ ικανός* ~ *αποδίδει στη δουλειά του* || *πέντε* ~ *πέντε κάνουν δέκα* || ο *J ιάννης. ο Πέτρος - υ Βασί/.ης* (β) ***και... και*** για έμφαση στη συμπλεκτική σύνδεση: ~ *όλες τις δουλειές τύ κάνω - ευγενικά τυυ φέρομαι - τι άλλο θέλει;* || - ο *ένας* ~ ο *άλλος* (γ) επίσης, ακόμη: *εκτός από Αγγλικά ξέρω* ~ *λίγα Ιταλικά* (δ) για τη σύνδεση πράξεων που συμβαίνουν συγχρόνως: *γελούσε* ~ *έκλαιγε μαζί* || *εκείνος μιλούσε - εμείς ακούγαμε προσεκτικά* (ε) για τη σύνδεση πράξεων που βρίσκονται σε συνέχεια, σε ακολουθία: *ήρθε ο ταχυδρόμος* ~ *έφερε τα γράμματα* || *ανοίγω την πόρτα* ~ *τι να δω:...* (στ) για σύνδεση ομοίων λέξεων, ώστε να εκφραστεί το αδιάκοπο, το συνεχές ή το πλήθος: *ώρες* ~ *ώρες περίμενα* || *κόσμος* ~ *κυσμάκης* || *τα ίδια* ~ *τα ίδια* (ζ) για τη σύνδεση ομοίων λέξεων, ο')στε να εκφραστεί η διαφορά ποιότητας μέσα στο πλήθος: *υπάρχουν πολιτικοί* ~ *πολιτικοί- άλλοι είναι έντιμοι.* άλλοι *ανέντιμοι-* φρ. και *ούτω* καθεξής βλ. λ. *καθεξής* 2. για την εισαγωγή προτάσεως που εκφράζει συμπέρασμα, επακόλουθο: *κάνε ό,τι σου ζητάει* ~ *θα δεις που θα το ξεπληρώσει* || *με έκανε* ~ *έγινα εχθρός με όλο τον κόσμο* 3. για αντιθετική σύνδεση (αντί τού κνώ): *εγώ σκοτώνομαι στη* δουλειά ~ *εσύ κάθεσαι* || (αντί τού *αλλά) λοιπόν, επαναλαμβάνω.* ~ *αυτή τη φορά δεν θέλω σχόλια* || *κάθε χρόνο το λέω όλο* γο *ξεχνάω* 4. (α) με επιδοτική λειτουργία, για να δώσει έμφαση σε αυτό που ακολουθεί: *Μην το παίρνεις* ~ *τόσο κατάκαρδα! Δεν χάλασε δα* ~ *ο κόσμος!* || *δεν σε είπαμε - καμπούρη!* || - *βέβαια!* || (οικ.) *είσαι* ~ ο *πρώτος!* (είσαι πολύ σπουδαίος) (β) ακόμη και: *φοβάται - τον ήσκιο τον* || *μας εξηγεί* ~ *το παραμικρό* (γ) για να εισαγάγει κάτι που λέγεται συμπληρωματικά, ενισχυτικά προς αυτό που προηγείται: *φοβήθηκε. - με το δίκιο του-* ΦΡ. ***και μάλιστα*** βλ. λ. μάλιστα (δ) με έναρθρο αριθμητικό π.χ. ***και οι δύο / τρεις...*** χωρίς να εξαιρείται κανείς από τους δύο / τους τρεις...: *και τα τρία του παιδιά σπουδάζουν* || *το λέω* ~ *για τους δυο σας. όχι μόνο για σένα* (ε) (με λέξεις όποος *μόνο, τίποτε, κανένας)* για να τονιστεί η αποκλειστικότητα: *αυτό* ~ *μόνο* || ~ *τίποτε άλλο* (κανένα άλλο εκτός από αυτό, μόνο αυτό) || *το πρόγραμμα απευθύνεται αποκλειστικά - μόνο σε νέους κάτω* των 25 ετών 5. για την εισαγωγή παραχωρητικών προτάσεων (α) ***(ακόμη) και αν / να*** χωρίς να εξαιρείται η περίπτωση που: ~ ο *Θεός ο ίδιος να μου το ζητήσει, θα αρνηθώ* |j *ό,τι* ~ *να μου πεις. δεν θα με πείσεις* (β) ***και να... και να*** είτε... είτε, σε οποιαδήποτε περίπτωση: ~ *έρθεις* ~ *μην έρθεις, το ίδιο μου κάνει* συν. και αν... και αν (γ) ***και αν*** βλ.λ. (δ) ***και ας*** βλ.λ. 6. (μετά από αρνητ. πρόταση) ως χρονικός σύνδεσμος, για να εκφράσει τη στενή χρονική ακολουθία, το αμέσως μετά: *δεν πρόλαβα να πέσω στο κρεβάτι* ~ *χτύπησε το τηλέφωνο* ΣΥΝ. όταν **7.** (καθημ.) (μετά από προστακτική) ως αιτιολογικός σύνδεσμος: *μη μου κάνεις τον σκληρό* ~ *δεν σου πάει!* ΣΥΝ. γιατί 8. αντί τού *να* (α) για την εισαγωγή βουλητικής πρότασης μετά από ρήμα αισθήσε- ως: *τον βλέπω - έχει αλλάξει από την τελευταία φορά* (πβ. σημ. ΙΟ) (β) για την εισαγωγή τελικής πρότασης: *κάθησε φρόνιμα, γιατί πηγαίνω* ~ *τα λέω όλα στον πατέρα σου!* (θα πάω να τα πω στον πατέρα σου) 9. για τη δήλωση παρομοίωσης (α) μετά από λέξεις όπως *σαν. όπως* κ.τ.ό.: *εύχομαι να γίνω κάποτε σαν - σένα* || *όπως - εσύ* (β) μετά από ρήματα όπως *λες, θαρρείς: λες - ήταν χθες* (σαν να ήταν χθες))| *θαρρείς* ~ fov *μιλάει αυτός,* αλλά ο *πατέρας του* (σαν να μιλάει ο πατέρας του) 10. (με το ρήμα *βλέπω)* αντί τού *ότι: βλέπω έχεις όρεξη για καβγά* 11. (α) για την εισαγωγή ευχετικών εκφράσεων: ~ στα *δικά σου!* || ~ *εις ανώτερα!* (β) για την έκφραση ευχής: *ε ρτ,* ~ *να ήμουν νέος τώρα!* 12. για τη μετάβαση σε άλλο θέμα, *σε* άλλη έννοια: *καλά. εσύ θα φύγεις από το σπίτι* · ~ *το παιδί σου, που θα μείνει μόνο. το σκέφτηκες;* || - *αυτός μου είπε...,* ~ *εγώ του απάντησα...*' ΦΡ. (α) ***και λοιπόν;*** *(i)* προτρεπτικά προς αυτόν που μιλά, για να συνεχίσει. να ολοκληρώσει: *τι έγινε μετά;* (ii) αυτό είναι όλο; πού είναι το αξιοσημείωτο: (σχολιαστικά, για κάτι που είπε κάποιος) (β) **ε, *και;*** αυτό είναι όλο; πού είναι το αξιοσημείωτο: και τι έγινε: ~ *τι με νοιάζει; Τι έχω να χάσω;* || *-Ο Δημήτρης έπιασε δουλειά στον Ο.Τ.Ε.!*

|| *ΐΐρώτη φορά βλέπεις φίδι;* ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίφθογγος, ίσως.*

|î·ΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. Έχουν διατυπωθεί εικασίες περί συνδέσεώς του με αρχ. σλαβ. cc «καίτοι. αν και», λατ. ecu '«ακριβώς όπως», ceteri (< *cac eteri «και έτεροι»), αλλά οι συσχετισμοί δεν μπορούν να απυδειχθούν. Το μόριο *καί* είχε αρχικώς τη σημ. «επιπλέον, εξίσου», αλλά τελικά επικράτησε η προσθετική-επιτατική του χρήση. Ο τ. *κι* είναι μεσν. και προέρχεται από συνίζηση τού φθόγγου [c| (στο *και)* προ των φωνηέντων [aj. |oJ. j υ] (λ.χ. *και άνοιξε > κι άνοιξε, και όμως > κι όμως. και ούτε > κι ούτε),* ενώ προ των φηνηέντων [e|. [i] έχουμε έκκρουση (λ.χ. *και έφερε > κι έφερε, και είπε> κι είπε)}.*

κι ή κΓ ή κ'; Όπως είναι γνωστό, στην Ηλληνική υπάρχουν δύο μορφές («αλλόμορφα») τής λέξης («μορφήματος») **και:** το αλλόμορφο **και** που χρησιμοποιείται μπροστά από λέξεις που αρχίζουν από σύμφωνο ***(και*** *το παιδί,* ***και*** *λέω.* ***και*** *τώρα)* και το αλλόμορφο **κι** που χρησιμοποιείται με λέξεις πυυ αρχίζουν από φωνήεν ***(κι αυτός. κι*** *έδωσε).* Για την ορθή γραφή τού αλλομόρφου **κι** υπάρχει διχογνωμία. Μερικοί γράφουν **κ'.** ενώ άλλοι γράφουν **κΓ.** Αυτό το οποίο, στην πραγματικότητα, συμβαίνει είναι ότι το **και** μπροστά από λέξεις που αρχίζουν από φωνήεν υπέστη **έκθλιψη** τού φωνηεντικού του στυιχείυυ *-αι* (= leI) και. συγχρόνως, από περιπτώσεις που ακολουθούσε)il ή |e], το εναπομείναν από την έκθλιψη **κ** προφέρ- θηκε ως ουρανικό |κ| (ή **κι),** όποιο φωνήεν και αν ακολουθούσε· **ουρανικοποιήθηκε** δηλ. το *κ* τού και. γι' αυτό γράφτηκε και γράφεται παντού **κι.** που είναι και η ορθή γραφή. Αν γράφαμε **κ' εγώ** (< και *εγώ)* ή κ' **είμαστε** (< και *είμαστε),* θα ήταν τυπικά σωστό· θα ήταν όμως λάθυς να γράψουμε **κ' αυτός** (θα προφερόταν όπως το... *καυτόςί)* ή **κ' όλος** (!) ή **κ' ούτε** (!) Σε αυτές τις περιπτώσεις θα έπρεπε να δείξουμε ότι το *κ'* προφέρεται **ουρανικά** (όπως στις λέξεις *κυρία, κήπος, κερί. κελί* κ.τ.ό.), οπότε θα έπρεπε να το γρά- ψυυμε **κ'** ή **κΓ.** Για να απυφευχθούν οι διαφορετικές γραφές ***κ'*** *εγώ* ***- κι'*** *αυτός* (ή ***κ'*** *αυτός),* καθιερώθηκε η γρα^ή **κι** ως ενιαία γραφή τού *και* μπροστά από φωνήεντα. Ήδη τον J6ο αι. γράφτηκε **κιό- λα(ς)** από τη φράση **και όλα.**

Καιάδας (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** χάσμα τού Ταΰγετου, στο οποίο οι αρχαίοι Σπαρτιάτες έριχναν τους εγκληματίες, τυυς αιχμαλώτους πολέμου. τους ιερόσυλους, τους προδότες και. σύμφωνα με ορισμένες μαρτυρίες, τα καχεκτικά ή ανάπηρα βρέφη 2. (ως προσηγορ.) η σκληρότητα που επιφυλάσσει το κυινωνικό σύνολο σε άτομα που μειονε- κτούν.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **καίΓ-ατας* < *kai-wr-t-, που συνδ. με βεδ. kevata- «τάφρος». πράγμα που θα οδηγούσε σε αρχικό τ. **καίΡαρ\.* **και αν** Ιμεσν.] κ. **κι αν** περιφραστικός σύνδ. **1.** (μετά από αναφορική αντων. ή επίρρ.) (α) για την εισαγωγή αναφορικών-παραχωρητικών πρυτάσεων: *όσο* ~ *τρέχεις, θα σε φτάσω* (οσυδήποτε) || *όποιος - χτυπήσει το* κουδούνι, *δεν θα* του *ανοίξεις* (οποιοσδήποτε) ΙΥ\. και να (β) (κυρ. με το *ό.τι)* εμφατικά: *του έδωσε ό.τι* ~ *είχε* (όλα όσα είχε)· ΦΡ. ***και αν... και αν*** είτε... είτε, σε οποιαδήποτε περίπτωση: ~ *δουλέψεις*

δεν δουλέψεις, το σίγουρο είναι ότι θα πεινάσεις ΣΥΝ. και να... και να **2.** ***και αν ακόμη / ακόμη και /(κι) αν*** ανεξαρτήτως τού αν...· για την εισαγωγή παραχωρητικών προτάσεων, όπου εκφράζεται αδιαφορία για το γεγονός που αναφέρεται: - *μας πολεμήσουν, εμείς δεν θα το βάλουμε κάτω* || *«κι αν είσαι και παππάς. με την αράδα σου θα πας»* (βλ. λ. *παππάς)* συν. και αν. και να.

και ας κ. **κι ας** περιφραστικός σύνδ. (καθημ.) για την εισαγωγή παραχωρητικών προτάσεων, στις οποίες εκφράζεται αδιαφορία για το γεγονός που αναφέρεται (ποτέ στην αρχή περιόδου): μίλα *μου εσύ,* ~ *μη σε καταλαβαίνω* |] *ας ήταν εδώ,* ~ *μη βλεπόμαστε!*

Καϊάφας (ο) Κ.Δ. Ιουδαίος αρχιερέας, γαμπρός τού αρχιερέα Αννα. πρόεδρος τού συνεδρίου που καταδίκασε τον Χριστό σε θάνατο· στη ΦΡ. (καθημ.) ***από τον Άννα στον Καϊάφα*** βλ. λ. *Άννας.*

|ΕΤΥΜ. μτγν. < αραμ. Kavpha. αβεβ. ετύμου. πιθ. < ακκαδ. qepu «μά- ντις»!·

καίγομαι ρ. -► καίω

και δη μόρ. (αρχ.Ι (λόγ.) και μάλιστα (βλ.λ). **κάιζερ** (ο) {άκλ.} ιχτ. ο Γερμανός αυτοκράτορας.

(ετυμ. < γερμ. Kaiser < αρχ. γερμ. keisur «αυτοκράτορας» < λατ. Caesar «καίσαρας». Βλ. κ. *Καίσαρας}.* **ΚΑΪΚΙ** (το) {καϊκ-ιού | -ιών} μικρό ιστιοφόρο ή και μηχανοκίνητο πλοίο.

(υποκ.) **καϊκάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. kayik].

καϊκιά (η) (λαϊκ.) η ποσότητα φορτίου που μπορεί να χωρέσει ένα καΐκι: *μια - κάρβουνο.* **καϊκιάτικα** (τα) (λαικ.) ο ναύλος καϊκιού.

καϊκτσής κ. **καϊξής** (ο) {καϊκτσήδες} (λαϊκ.) ο ιδιοκτήτης καΐκιού.

|î ·:ι υμ. < τουρκ. kayikgi).

καΐλα (η) - ► καήλα

καϊμακάμης (ο) |καϊμακάμηδες) ιχύ. (στην Οθωμανική Αυτοκρατορία) ανώτερος διοικητικός υπάλληλος με καθήκοντα τοποτηρητή σε συγκεκριμένη περιοχή· ο Τούρκος διοικητής τού Αγίου Όρους κατά την περίοδο τής Τουρκυκρατίας.

ΙF.ΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. kaymakum|. **καϊμάκι** (το) |καϊμακιού | χο)ρ. πληθ.} **1.** το λεπτό και παχύρρευστο στριόμα που σχηματίζεται στην επιφάνεια τού χτυπημένου ή βρασμένου γάλακτος ΣΥΝ. αφρόγαλα, ανθόγαλα, κρέμα 2. πυκνό αφρώδες στρώμα που σχηματίζεται στην επιφάνεια τού καφέ κατά το βράσιμό του: ΓΟ - *έκοψε* 3. (μτφ.) το καλύτερο, το εκλεκτότερο τμήμα ΣΥΝ. αφρόκρεμα, άνθος.

[ΕΙΥΜ. < τουρκ. kayniak].

καϊμακλής (ο) {καϊμακλήδες} (λαϊκ.) ο κα<οές με παχύ καϊμάκι. - καϊμακλήδικος, -η, -ο.
|ΠΤΥΜ. < τουρκ. kaymakJjJ.

Καϊμακτσαλάν (το) |άκλ.| **1.** η ψηλότερη κορυφή τού όρους Βόρας (συνεκδ.) το ίδιο το όρος Βόρας.
|ΠΤΥΜ. < τουρκ. Kaymak^alan «λευκή και γυμνή (κορυφή)»!, **και μάλιστα** μόρ. »μάλιστα

Καίμπριτζ (το) {άκλ.} πόλη τής ΝΑ, Αγγλίας παγκοσμίως γνωστή για το πανεπιστήμιό της.
Ιετυμ. < αγγλ. Cambridge, παρηλλαγμένος τ. τού αρχ. αγγλ. Gramacacsrir «υχυρό τύ (ποταμού) Granra». που παρετυμολογήθηκε προς τις λ. Cam (άλλη ονομασία τού ποταμού) και bridge «γέφυρα»!. **Καιν** (ο) {άκλ.} **1.** Π.Δ. υ μεγαλύτερος γυιος τού Αδάμ και τής Εύας και δολοφόνος τού αδελφού τυ Αβελ **2.** (μετωνυμ.) ο αδελφοκτάνος. IF.TYM. μτγν. < εβρ. Qayin «απόκτηση - παραγωγή», πράγμα που δηλώθηκε από την Ηύα, μόλις έφερε στον κόσμο τον Κάιν. π|3. Π.Λ. *Γέ- νεσιςΛΑ: ...καί συλλαβούσα έτεκεν τον Κάιν καί εϊπεν. Έκτησάμην* (εβρ. qan-ithi, τού p. qanah «παράγω») *άνθρωπον διά τον Θεού.* Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το όνομα *Qayin* σημαίνει "μεταλλουργός»), **και να** περιφραστικός σύνδ.' χρησιμοποιείται για την εισαγωγή πα- ραχωρητικών προτάσεων, συχνά μετά από αναφορικές αντωνυμίες: ~ *μου ζητήσει συγγνώμη, δεν θα τον συγχωρήσω* || *ό,τι* ~ *κάνει, ό.τι - πει. εγώ* <5εΓ *τον πιστεύω* || *όσα χρόνια* ~ *δουλέψεις, δεν πρόκειται να βγάλεις τόσα λεφτά* ΣΥΝ. και αν. **καινό** κ. **καινό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι γίνεται ή παρουσιάζεται για πρώτη φορά. ότι είναι καινούργιο: *καινό-τόμος, καινο-φανής.*
[F.TYM. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *καινο-τομώ, καινότροπος).* που προέρχεται από το επίθ. *καινός*|. **καινοδιαθηκικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την Καινή Διαθήκη: - *γραμματεία.* **καινοδιαθηκολόγος** (ο/η) ο μελετητής τής Καινής Διαθήκης. Ιετυμ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη συνεκφορά *Καινή Διαθήκη* + *λόγος* (βλ.λ.)|.
καινοζωικός, -ή, -ό | i867f ΓΕΩΛ. **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τον τελευταίο γεωλογικό αιώνα **2.** *Καινοζωικός Αιώνας* υ τρίτος κατά σειρά και νεότερος γεωλογικός αιώνας, που χαρακτηρίζεται από την επικράτηση των θηλαστικών στον ζωικό κόσμο και των αγγειοσπέρ- μων στον φυτικό· διαρκεί 65 εκατομμύρια χρόνια περίπου και χωρίζεται σε δύο περιόδους, το Τριτογενές και το Τεταρτογενές.
[F.tym. < *καινός* + *ζωικός*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. caenozoicj. **καΐνοθήρας** (ο) 11889J {καινοθηρών} (σπάν.) πρόσωπο που επιδιώκει το νέο. το πρωτότυπο, που δέχεται εύκολα και άκριτα καθετί νέο. – καινοθηρία (η) 11887|. ** σχολιο λ. *προικοθήρας.*
{ΕΓΥΜ. < *καινός* + *-Θήρας* < *Θήρα* «κυνήγι». Η λ. πλάστηκε ως απόδ. τού ξέν. reporter, προτού επικρατήσουν οι λ. *δημοσιογράφος* και *ανταποκριτής}.*
καινοπρεπής, -ής. -ές {καινοπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) καινούργιος και ασυνήθιστος: ο *πολύς κόσμος φαίνεται να αποδοκιμά- ζει με την ψήφο του αυτά τα - ήθη* συν. καινοφανής. – καινοπρε- πώς [αρχ.]. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
[ετυμ. μτγν. < *καινός* + *-πρεπής* < *πρέπω}.* **καινός,** -ή. -ό (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που γίνεται ή παρουσιάζεται για πρώτη φορά. καινούργιος' φρ. *καινά δαιμόνια* νεωτεριστικές ιδέες, που ανατρέπουν την επικρατούσα τάξη· κυρ. στη φρ. *εισάγω* ~ 2. εκκλης. *Καινή Διαθήκη* (συντομ. ΚΑ) το σύνολο τον ιερών βιβλίων τής Αγίας Γραφής· περιλαμβάνει τα *Τέσσερα Ευαγγέλια*, τις *Πράξεις των Αποστόλων*, τις δεκατέσσερεις *Επιστολές* τού Αποστόλου Παύλου, τις επτά Καθολικές Επιστολές και την *Αποκάλυψη* τού Ιωάννη, που περιγράφει τα μετά τη γέννηση τού Χριστού γεγονότα (σε αντιδιαστολή προς την Ιίαλαιά Διαθήκη) γραμμένα στην ελληνική γλώσσα (βλ. κ. *Αγία Γραφή*, λ. *γραφή).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*
[ι-ϊύμ. αρχ. < **καν-]ός* < θ. *kan-, μεταπτωτ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ken- "εμφανίζομαι για πρώτη φορά», πβ. σανσκρ. kanyS < κορίτσι», λατ. re- cen-s «νέος. πρόσφατος» (> γαλλ. recent), αρχ. ιρλ. cinim «εκπηγάζω» κ.ά. Παράγ. *καινο-τόμος. έγ-καίνια. καινούργιος* (βλ.λ.) κ.ά. Ο όρ. *Καινή Διαθήκη* χρησιμοποιήθηκε από τον 2ο αι. μ.Χ. με τη σημ. των 27 βιβλίων τής Λ.Γ. που γράφτηκαν στην ελληνική γλώσσα. Η ίδια φρ.. ωστόσο, *αίκε* χρησιμοποιηθεί στην Κ.Α. χαρακτηρίζοντας τη νέα σχέση τού Χριστού με την ανθρωπότητα (πβ. Λουκ. 22. 20: ...τούτο τό *ποτήριον ή καινή διαθήκη έν τφ αΐματί μον τό υπέρ υμών εκχυνό- μενον).* Η φρ. *καινά δαιμόνια* (Πλάτ. *Απολογία Σωκρ.* 24c περιλαμ- βανόταν στην επίσημη κατηγορία κατά τού Σωκράτη, ότι εισήγαγε νέες θεότητες στους Αθηναίους και ότι διέφθειρε τους νέους|.

καινός - νέος, Καινή Διαθήκη - Παλαιά Διαθήκη. Η λ. **καινός** είναι αρχαία και σημαίνει «νέος». Στην αρχαία γλώσσα το μεν **καινός** αναφερόταν σε άψυχα (αντικείμενα) και δήλωνε κάτι το νέο, το καινούργιο, το μη παλαιό, το μη γνωστό, ενώ τυ επίθ. **νέος** αναφερόταν τόσο σε έμψυχα (ανθρώπους), δηλώνοντας την ηλικία (νεαρός). όσο και σε πράγματα (καινούργιος). Ας σημειωθεί ότι η λ. **καινούργιος.** από το αρχ. *καιν-ουργής.* σήμαινε αρχικά τον «πρόσφατα κατασκευασμένο, τον νεοφτειαγμένο» (το *καινούργιος* είναι προτιμότερο να γράφεται με *-γ-* ως μεταπλασμένος τ. τύ *καινουργής).* · Τυ **Καινή Διαθήκη** δηλώνει τη διάθεση, την εκπλήρωση τής υπόσχεσης τού θεού. τη νέα οικονομία τού Θεού να σώσει τον άνθρωπο με το όλο έργο τού Χριστού («εν Χριστώ»). Η νέα οικονομία τού θεού (Καινή Διαθήκη) δεν απευθύνεται μόνο στον παλαιό λαό τού Ισραήλ (όπως η **Παλαιά Διαθήκη),** αλλά σε ολόκληρη την ανθρωπότητα, στον νέο λαό τού Θεού. Ο Απόστολος Παύλος γράφει: *«Και διά τούτο διαθήκης καινής μεσίτης έστίν [ο Χριστός!, όπως. θανάτου γενομένου εις άπολύτρωσιν τών έπι τή πρώτη διαθήκη παραβάσεων, τήν επαγγελίαν λάβωσιν οί κεκλημένοι τής αιωνίου κ?.ηρονομίας» {Κ.Α. Εβρ.* 9.)5). · **ουδέν καινόν ή κρυπτόν υπό τον ήλιον;** Συνήθως οι φράσεις *«ουδέν καινόν»* και *«ουδέν κρυπτόν»* συμφύρονται μεταξύ τους. με αποτέλεσμα να ακούγεται *«ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον»* και άλλα παρόμοια. Στην πραγματικότητα πρόκειται για δύο διαφορετικές φράσεις που κατέστησαν πα- ρυιμιώδεις. **Η** φρ. **«ουδέν καινόν υπό τον ήλιον»** προήλθε από παραφθορά των λόγων τού Εκκλησιαστή (Π. Διαθήκη): «*καί ουκ έστι πάν πρόσφατον υπό τόν ήλιον ός λαλήσει καί έρεΐ, Ίδε τούτο καινό ν ίστιν. ήδη γέγονεν έν τοϊς αίώσι τοΐς γενομένοις άπο εμπρο- σθεν ημών»* (*Εκκλησ.* I. 9-D). Από την Κ. Διαθήκη, εξάλλου, έχει προελθεί η φρ. **«ουδέν κρυπτόν».** αποσπασμένη από τους λόγους τού Χριστού: «οϋ<5έν δέ *συγκεκαλυμμένον έστίν ο ουκ άποκαλυ- φθήσεται. καί κρνπτόνό ου γνωσθησεται»* (Λουκ. 12, 3) και αλλού (Αουκ. 8. 17): *«ού γάρ έστι κρυπτόνύ ού φανερόν γενήσεται. ουδέ άπόκρυφονδ ού γνωσθησεται καί εις φανερόν έλθη».* Η φρ. σήμερα σημαίνει «τίποτε δεν μένει κρυφό, όλα γίνονται γνωστά» και. βεβαίως, είναι εσφαλμένη (από συμφυρμό προς το «ουδέν και- νόν...») η φρ. «*ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον».*

καινοτομία (η) |αρχ.| {καινοτομιών) η ουσιώδης τροποποίηση, η ριζική αλλαγή: *η νέα διεύθυνση εισήγαγε / έφερε πολλές ~ στην επιχείρηση* ΣΥΝ. νεωτερισμός. – **καινοτομικός,** -ή. -ό {! 8951. **καινοτομώ** ρ. αμετβ. {καινοτομείς... | καινοτόμησα) εισάγω νέες μεθόδους. φέρνω αλλαγές και νεο>τερισμούς *ΣΥ* Υ νεωτερίζω. – **καινό- τόμος,** -ος, -ο [αρχ.].
[ΐϊΤΥΜ. < αρχ. *καινοτομώ (-έω),* αρχική σημ. «διανοίγω νέο δρόμο», < *καινός* + *-τομώ* < *τόμος* (< *τέμνω).* Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.|. **καινότροπος,** -η. -ο Ιαρχ.1 ασυνήθιστος, αλλόκοτος συν. παράδοξος.
καινοφανής αντ. συνηθισμένος, **καινούργιος,** -ια, -ιο (σχολ. ορθ. *καινούριος)* (καθημ.) **1.** αυτός που έρχεται να αντικαταστήσει κάτι όμοιο στο είδος του· νέος: *ευτυχισμένος ο ~ χρόνος!* || *είναι ευχαριστημένος από την - τον δουλειά* αντ. παλιός 2. αυτός που κατασκευάστηκε πρόσφατα: ~ *μοντέλο αυτοκινήτου* || *αυτό το σπίτι είναι -■ δεν υπήρχε πριν από δύο χρόνια* 3. αυτός πυυ δεν έχει χρησιμοποιηθεί ακόμη ή χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ή άρχισε πρόσφατα να χρησιμοποιείται: *πήρα - παντε/.όνι* || στο ~ *σπίτι μένουμε εδώ και τρεις μήνες* ΣΥΝ. νέος αντ. παλιός· φρ. (παροιμ.) ***καινούργιο κοσκινάκι μου και πού να σ' ακουμπήσω I*** σε κρεμάσω για κάτι που έχει μόλις αποκτήσει κάποιος και προσπαθεί να το χρησιμοποιεί όσο γίνεται προσεκτικότερα, με όσο γίνεται μεγαλύτερη φροντίδα **4.** αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται γνωστός για πρώτη φορά: ~ *εφεύρεση / ιδέες / δίσκος / ταινία / τεχνοτροπία* αντ. παλαιός. απηρχαιωμένος 5. (συνεκδ. για πρόσ.) αυτός που έχει φθάσει ή έχει εμφανιστεί πρόσφατα (κάπου): *είμαι ~ στην πόλη και δεν ξέρω τα μέρη* || ~ *συγγραφέας (το έργο του έχει εμφανιστεί πρόσφατα)* || *έρθει ~ δάσκαλος, στη θέση αυτού που πήρε σύνταξη* || (κ. ως ουσ.) *την πολλή δουλειά τη δίνουν στον* ~ συν. νέος (όχι σε ηλικία) αντ. παλιός. σχολιο λ. *καινός.*
[ΕΙΥ.Μ. μτγν. < *καινουργός* (πβ. ίσος - *ίσιος)* < *καινουργής* (με μεταπλασμό) < (χρχ. *καινουργώ (-έω)* «αναδημιουργώ, ξεκινώ κάτι νέο» < *καινός* + *-εργώ* < *έργον.* Η γρ. *καινούριος* δεν δικαιολογείται ετυμολογικούς).
καινοφανής, -ής, -ές {καινοφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή) | καινοφανέσ-τε- ρος, -τατος} 1. αυτός που εμφανίζεται για πρώτη φορά συν. νεοφανής, πρωτοφανής 2. (μτφ.) παράδοξος, πρωτάκουστος 3. αστρον. ***καινοφανής*** (ο) (αγγλ. nova) υ αστέρας ο οποίος παρουσιάζει ξαφνικά ταχύτατη και έντονη αύξηση τής λαμπρότητάς του και επανέρχεται στα. αρχικά επίπεδα λαμπρότητας μετά από μερικές ημέρες ή εβδομάδες (πβ. κ. λ. *υπερκαινοφανής.* – **καινοφανώς** επίρρ. **"ΣΧ0Λΐ0λ. -ης. -ης. -ες.*
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *καινός* + *-φανής*< *φαίνομαι*. **καϊξής** (ο) -
► καϊκτσής **καίπερ** σύνδ. (αρχαιοπρ.) αν και, μολονότι.
|ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *και* + *-περ*, βεβαιωτικό μόριο], **καιρικός,** -ή, -ό |μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με τον καιρό (βλ.λ.. σημ.
]). με την κατάσταση τής ατμόσφαιρας: ~ *συνθήκες / μεταβολές.* **καίριος,** -α, -ο |αρχ.! **1.** αυτός που γίνεται στην κατάλληλη στιγμή· αποτελεσματικός: ~ *επέμβαση* ΣΥΝ. έγκαιρος, εύστοχος αντ. άκαιρος. ανεπίκαιρος, παράκαιρος, άωρος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει πρωταρχική και θεμελιώδη σημασία: ο *εχθρός προχωρεί στην κατάκτηση ~ θέσεων\\ η υπόθεση τής παγκόσμιας ειρήνης είναι ζήτημα ~ σημασίας* συν. βασικός, κρίσιμος, αποφασιστικός 3. καθοριστικός: *δυνάμεις ανταρτών κατάφεραν - χτύπημα στον κύριο σταθμό ανεφοδιασμού τού κατακτητή* || (μτφ.) *ένας τέτοιος νόμος θα επιφέρει - πλήγμα στην ιδιωτική πρωτοβουλία* συν. μοιραίος· φρ. ***καίριο σημείο*** ευπρόσβλητο και τρωτό σημείο: *η σφαίρα τον βρήκε σε* ~ συν. αχίλλειος πτέρνα. – **καίρια** επίρρ. σχολιο λ. *δραστικός.*
Κάιρο (το) {Καΐρυυ} η πρωτεύουσα τής Λιγύπτου και η μεγαλύτερη πόλη τής Αφρικής.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Cairo < αραβ. (AI-) Kahira « νικηφόρος», πιθ. προς τιμήν τού Αραβα στρατηγού, ο οποίος κατέκτησε την Αίγυπτο το 969 μ.Χ. Το παλαιότερο αιγυπτ. όνομα τής πόλης ήταν Kherc-ohe / Kheri-aha «πεδίο μάχης», αντανακλώντας τον μύθο ότι σε εκείνη την περιοχή πολέμησαν δύο αρχ. αιγυπτιακές θεότητες], **καιρός** (ο) **1.** η κατάσταση τής ατμόσφαιρας (θερμοκρασία, ένταση ανέμων κ.λπ.). οι επικρατούσες μετεωρολογικές συνθήκες: *χάλασε / ά)άαξε απότομα ο ~)| ωραίο ~ κάνει σήμερα!* || *άσχημος / άστατος /*

κακός / αίθριος / καλός ~ · Φΐ'. (α) ***δελτίο καιρού*** η αναγγελία με τις προβλέψεις τής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας (β) ***παντός καιρού*** για όλες τις καιρικές συνθήκες (i) (καταχρ.) ονομασία ορισμένων ελικοπτέρων που τα τεχνικά τους χαρακτηριστικά τούς επιτρέπουν να πε- τούν νύχτα και να εκτελούν ειδικές αποστολές (π.χ. αερομεταφορά ασθενα>ν σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης), εφόσον όμως οι καιρικές συνθήκες δεν είναι ακραίες (ii) (μτφ.) ως χαρακτηρισμός προσώπου, οχήματος, κατασκευής κ.λπ. που αντεπεξέρχεται σε οποιεσδή- ποτε συνθήκες: *ένα τζιπ ·~* I; *αποδίδει εξίσου καλά σε οπνιοδήποτε γήπεδο · είναι παίκτης* - (γ) (οικ.) ***τον κακό σου τον καιρό!*** ως αποδοκιμασία σε κάποιον: -, *πον θα μου πεις εμένα ότι* fον *ξέρω τι λέω!* (δ) (εκφραστ.) ***τού καλού καιρού*** (i) πάρα πολύ: *έφαγε, ήπιε* - (ii) (για ύπνο) πολύ βαθιά: *κοιμάται* - 2. (συνεκδ.) το δελτίο καιρού (βλ. ΦΡ. σημ. 1), κυρ. όπως παρουσιάζεται στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο ή σε εφημερίδα: *πότε θα πει τον || συνηθίζουν να βάζουν τις νικήτριες των καλλιστείων να ?^ένε* (να παρουσιάζουν) *τον καιρό στην τηλεόραση 3. (κροφορ.)* κακοκαιρία: *απ'ό.τι φαίνεται, θα 'χουμε - στο ταξίδι* (I *κάνει καιρό* || (κ. σε πληθ.) *Οα 'χουμε καιρούς ·* 4. στιγμή κατάλληλη για κάποια ενέργεια, ευνοϊκή περίσταση: *ήρθε ο - να πάρεις τη μεγάλη απόφαση* || (οικ.) - *να του* δίνουμε.' (πρέπει να φύγουμε") ΣΥΝ. ευκαιρία · φρ. (α) (παροιμ.) ***κάθε πράγμα στον καιρό του (κι ο κολοιός τον Αύγουστο)*** για κάθε πράγμα υπάρχει η κατάλληλη στιγμή, η κατάλληλη χρονική περίοδος (β) ***καιρός παντί πράγματι*** (Π.Δ. *Εκκλησ. Υ* I *τοΐς πάσι χρόνος καί καιρός παντί πράγματι)* για κάθε πράγμα υπάρχει η κατάλληλη στιγμή (για να γίνει) ΣΥΝ. κάθε πράγμα στον καιρό του (γ) (παροιμ.) ***καιρός φέρνει τα λάχανα, καιρός τα παραπούλια*** βλ. λ. *παραπούλι* 5. (για καρπούς, φυτά) ο χρόνος κατά τον οποίο ολοκληρώνεται η ωρίμαση. η κατάλληλη εποχή: *οι φράουλες δεν είναι ακόμη στον - τους || πέρασε ο - των σύκων ·* 6. ο χρόνος: *ο - περνά || «και κάποιο δάκρυ αν θα κυλήσει, θα το στεγνώσει ο* (τραγ.) · ΦΡ. (α) ***με τον καιρό*** (μεσον. φρ.) με την πάροδο τού χρόνου: *~ θα ξεχαστούν όλα / θα συνέ'/.θει* (β) (παροιμ.) ο ***καιρός είναι γιατρός*** με την πάροδο τού χρόνου κάθε μεγάλος ψυχικός πόνος αμβλύνεται **7.** χρονική περίοδος (στο παρελθόν, το παρόν ή το μέλλον), εποχή: *τον ~ τού πολέμου :* τυν *Ναπο/·.έοντα* j| *«στής ακρίβιας τον καιρό...»* (τραγ.) || (μειωτ.) *αντιλήψεις απ' τον - τής γιαγιάς || τον παλιό καλό ~ !{ πέρσι τέτοιον ~ έβρεχε καταρρακτωδώς-* φρ. (α) (μτφ.- σκωπτ.) ***απ' τον καιρό τού Νώε*** βλ. λ. *Νώε* (β) (καθημ.) ***έναν καιρό*** (μεσον. φρ.) κάποτε: *~ δούλευα στην εταιρεία του' μετά βρήκα καλύτερη δουλειά* (γ) ***από καιρό σε καιρό / κατά καιρούς*** μερικές φορές, πότε-πότε. σε διάφορες χρονικές στιγμές: *~ επισκέπτομαι τον γιατρό μου και κάνω ένα τσεκάπ* (δ) ***μια φορά κι έναν καιρό*** (στερεότυπη αρχή παραμυθιού) κάποτε: *~ ήταν μια κα/.ή βασί/.ισσα* (ε) (παροιμ.) ***έχει ο καιρός γυρίσματα*** για τις απρόβλεπτες μεταβολές που συμβαίνουν στη ζωή. για τις εκπλήξεις που επιφυλάσσει η ζωή (στ) ***για δες καιρό που διάλεξε...*** (από πληρέστερη φρ. *«για δες καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει, το)ρα που ανθίζουν τα κλαριά και βγάζει η γης χορτάρι»,* στίχοι που λένε ότι τους είπε ο Αθανάσιος Διάκος, όταν τον ετοίμαζαν για τον θάνατό του. βλέποντας την ανοιξιάτικη ομορφιά τής φύσης γύρο) του) · για κάτι το οποίο συμβαίνει σε περίοδο κατά την οποία δεν θα έπρεπε. κατά τη γνώμη μας. να συμβεί (ζ) ***τω καιρώ εκείνω...*** *(τω καιρώ έκείνφ)* (σε αρχή αφήγησης) για να δηλωθεί ότι κάτι συνέβαινε πολύ παλιά **8.** ***καιροί*** (οι) η εποχή, οι συνθήκες τής ζωής. οι περιστάσεις: *οι - αλλάζονν || vroi ~ || συ - χαλεπούς* Jj *δύσκολοι ~ για ερωτευμένους / πρίγκιπες* (η σημερινή εποχή δεν ευνοεί τους ερωτευμένους / τους πρίγκιπες) 9. (α) χρονικό διάστημα ορισμένης διάρκειας: *πόσον - ζεις εδώ*: || *είναι πολύς ~ που δεν έχω λάβει γράμμα του* (β) (ειδικότ.) μεγάλο χρονικό διάστημα: *-Πίσαι καιρό εδώ; -Όχι. δύο βδομάδες μόνο || καιρό έχω να φάω σταφύλια* I) *είναι καιρός που* dry *έχω φάει σταφύλι* (πέρασε πολύς χρόνος από τότε που έφαγα σταφύλια) 10. ο διαθέσιμος χρόνος: *δεν έχω - για χάσιμο || έχεις λίγο να σε ρωτήσω κάτι;* **ΦΡ.** (α) ***περνώ τον καιρό μου*** ασχολούμαι με κάτι. για να μην αδρανώ, για να μην πλήττω: *περνάει τον καιρό του στα καφενεία χαρτοπαίζοντας* (β) ***χάνω τον καιρό μου*** ματαιοπονώ, κουράζομαι άδικα, χωρίς αποτέλεσμα: *μη χάνεις τον καιρό σου μαζί του■ αφού βλέπεις ότι δεν σου δίνει σημασία* (Υ) *μη* ***χάνεις καιρό*** βιάσου, ενέργησε αμέσως.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Έχουν διατυπωθεί διάφορες υποθέσεις, όπως η σύνδεση με το ρ. *κείρω* «κόβω>' (με τη σημ. «αποφασιστική στιγμή, τμήμα χρόνου»), με τα ρ. *κρίνω* και *κύρω* «συναντο)», αλλά προσκρούουν σε φωνητικές και σημασιολογικές δυσχέρειες. II λ. χρη- σιμοποιήθηκε με ποικίλες χρονικές σημ.. εκ των οποίων αρχική φαίνεται η σημ. «αποφασιστική στιγμή, κατάλληλο χρονικό σημείο». Στην ελληνιστική εποχή η λ. έλαβε τη σημ. τού απροσδιόριστου χρονικού διαστήματος, τής εποχής, ενώ δήλωσε επίσης τις μετεωρολογικές συνθήκες. Η φρ. *τού καλού καιρού* λεγόταν αρχικώς για φρούτα ή γεωργικά προϊόντα ώριμα και εντός εποχής (λ.χ. *σταφύλια, πορτοκάλια ~*), αργότερα δε επεκτάΟηκε σε οτιδήποτε γίνεται στην ο')ρα του (λ.χ. *κουβέντα, λόγος ~*). Στην αρχή διηγήσεων τής Κ.Δ. απαντά μερικές φορές η φρ. *ένέκείνο*) τω *καιρώ* (Ματθ. 12.1 και 14.1). πβ. κ. *Βφεσ.*

12: ότι *ήτε τω καιρώ έκείνφ χωρίς Χριστού).* **καιροσκοπισμός** (ο) (κακόσ.) η αναζήτηση τής κατάλληλης ευκαιρίας. από την οποία μπορεί νεκ αποκομίσει κάποιος προσωπικά οφέλη: *η κυβέρνηση κατηγορεί την* αντιπολίτευση *για* - ΙΥΝ. οπορτουνισμός, σπέκουλα. Κπίσης **καιροσκοπία** (η) [1886|. jt-ΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. opporiunisniej. **καιροσκόπος** (ο/η) |μτγν.| (κακόσ.) πρόσωπο που καιροσκοπεί συν. σπεκουλαδόρος. — **καιροσκοπικός,** -ή, -ό 11890). **καιροσκοπικά** επίρρ. **καιροσκοπώ** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {καιροσκοπείς... | καιροσκόπησα} (κακόσ.) 1. περιμένω να παρουσιαστεί η κατάλληλη ευκαιρία, για να την εκμεταλλευτώ συν. σπεκουλάρω 2. είμαι καιροσκόπος. **καιροφυλακτώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.} {καιροφυλακτείς... ί καιροφυλάκτη- σα} αναζητο) την κατάλληλη περίσταση, για να δράσω · παραμονεύω: *ο εχθρός / ο αντίπαλος / ο κίνδυνος καιροφυλακτεί* συν. καραδοκώ, (κακόσ.) σπεκουλάρω.

Καίσαρ (ο) [Καίσαρ-ος. *α} **1.** *Γάιος Ιούλιος'{*100-44 π.Χ.) Ρωμαίος πολιτικός, στρατηγός και συγγραφέας, από τις σημαντικότερες προσωπικότητες τού ρωμαϊκού κόσμου, που συνέβαλε αποφασιστικά στη μετάβαση από το καθεστώς τής Δημοκρατίας (res publica) στη μοναρχία **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Καίσαρας.**

[ετυμ. < μτγν. *Καίσαρ* < λατ. Caesar, αβεβ. ετύμου. Κατά μιαν άποψη. Caesar < caesus «τομή» < cacdo «τέμνω, κόβω», επειδή ο Καίσαρ γεν- νήθηκε με τομή (η οπυία ονομάστηκε γι' αυτό «καισαρική»). Έχουν πρυταθεί επίσης οι συνδέσεις με τη λ. caesaries «κόμη», επειδή ο Καίσαρ γεννήθηκε με πυκνό μαλλί, ή με τις λ. caeruleus «κυανός - μελαχρινός» και caesius «γλαυκός» (χριόμα ματιών), χαρακτηριστικά που αποδίδονταν στον Ιούλιο Καίσαρα. Στη βιβλική φρ. *«άπόδοτε τά Καίσαρος Καίσαρι καί τά τού θεού τω Θεφ»* (Κ.Δ. Ματθ. 22. 21, Μάρκ. 12. 17. Λουκ. 20. 25) η λ. *Καίσαρ* προσωποποιεί κάθε κοσμική πολιτική εξουσία!, **καίσαρ** (ο) [καίσαρ-ος. -α | καισάρων] ισγ. (ως τιμητικός τίτλος) **1.** (στη Ρο)μαϊκή Αυτοκρατορία) ο αυτοκράτορας · φρ. ***τα τού καίσαρος τω καίσαρι*** *(άπόδοτε ούν τά Καίσαρος Καίσαρι καί τά τού Θεού τφ Θεφ.* Κ.Δ. Ματθ. 22, 21) για την ανάγκη να αποδίδεται στυν καθένα αυτό που πρέπει, αυτό που του οφείλεται. που του αρμόζει 2. (στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία) ανώτατος αξιωματούχος · 3. (μτφ.- κακόσ.) αυτός που εκδηλώνει εξουσιαστικές τάσεις, που φέρεται δεσποτικά και αλαζονικά. Ηπίσης **καίσαρας.** — (υποκ.) **καισαρίσκος** (ο) (σημ. 3).

IUJ ΥΜ. Βλ. λ. *Καίσαρ].*

Καισάρεια (η) j-ας κ. -είας} ιστορική πόλη τής Μικράς Ασίας.

(ftym. μτγν. < λατ. Caesarea (Cappadociae), ονομασία που δόθηκε κατά τον Ιο (χι. μ.Χ., όταν η πόλη έγινε πρωτεύουσα τής ρωμαϊκής επαρχίας τής Καππαδοκίας. Όμοια προέλευση έχει και η σημερινή τουρκ. ονομασία Kayseri |. **καισαιρικός,** -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με καίσαρα: *~ αξίωμα ·*

ιαγρ. ***καισαρική (τομή)*** η χειρουργική διάνοιξη τής μήτρας μέσω των κοιλιακών τοιχωμάτων και η εξαγωγή τού εμβρύου, όταν υ φυσιολογικός τοκετός κρίνεται αδύνατος. Επίσης **καισάρειος,** -α. -ο ί μτγν.Ι.

[ΕΤΥΜ. μεσον. < μτγν. *Καίσαρ.* II ιατρ. σημ. αποτελεί μεταφορά τού γαλλ. (incision) cesarienne < λατ. caesus «τομή» < caedo «τέμνω, κύβο)». Για τη σύνδεση με τον Ιούλιο Καίσαρα. άποψη που παραδίδεται από τον Λατίνο συγγραφέα Πλίνιυ. βλ. λ. *Καίσαρ].* **καισαρισμός** (υ) |Ι870| (κακόσ.) η συγκέντρωση όλων των εξουσιών σε ένα άτομο συν. απολυταρχία, τυραννία.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. cesarjsme|. **καισαροπαπισμός** (υ) 118641 εκκλις. πολιτειακό σύστημα, κατά το οποίο η εξουσία τού κράτους είναι απόλυτη και η Εκκλησία είναι υποταγμένη σε αυτό. **καϊσί** (το) (λαϊκ.) ποικιλία βερίκοκου με γλυκό κουκούτσι: *~ βερίκοκο και το κουκούτσι αμύγδαλο.*

| ητυμ. < τουρκ. kaysi}. **καϊσιά** (η) (διαλεκτ.) ποικιλία βερικοκιάς.

καίσιο (το) |1892j {καισίου} χημ. **1.** μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Cs) αργυρόλευκου χρώματος, το δραστικότερο και ίσο)ς μαλακότερο από όλα τα μέταλλα (βλ. λ. *περιοδικός,* ιιιν.) **2.** ***καίσιο-137*** ραδιενεργό ισότοπο τού καισίου, που αποτελεί ένα από τα κύρια συστατικά τής ραδιενεργού τέφρας και απελευθερώνεται ως αποτέλεσμα πυρηνικών εκρήξεων.

[ετυμ. < νεολατ. caesiui» < λατ. caesius «γλαυκός - κυανός»[. **καίτοι** σύνδ. (λόγ.) αν και, μολονότι: - dry *είναι φίλος μου,θα τον βοηθήσω* **||***~δυσάρεστο, θα το πω.*

[ει υμ. αρχ. <*καί* + *-τοι.* βεβαιωτικό μόριο, πβ. κ. *ή-τοι*\. **καίω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καις. καίει, καίμε, καίτε, καίνε | έκαψα, κάηκα. καμένος} ♦(μετβ.) **1.** καταστρέφω με φωτιά: *εμπηστές έκαψαν χιλιάδες στρέμματα δάσους || έκαψε όλες τις παλιές φωτογραφίες■* φρ. (α) ***θα καεί το πελεκούδι*** βλ. λ. *πελεκούδι* (β) (μτφ.) ***κοντά στα ξερά καίγονται και τα χλωρά*** βλ. λ. *ξερός* (γ) (μτο.) ***καμένη γη*** (i) σε ΦΡ. όπο)ς: *τακτική τής* - (η πολεμική τακτική κατά την οποία ο στρατός που υποχωρεί καταστρέφει οτιδήποτε μπορεί να χρησιμεύσει στον εχθρό που ακολουθεί, π.χ. καλλιέργειες, εργοστάσια, γέφυρες κ.λπ.)

(ως πολιτική έκφραση) η κατεστραμμένη οικονομία: *παραλάβαμε από την προηγούμενη κυβέρνηση* 2. (α) καταναλώνω ως καύσιμη ύλη: *- κάρβουνο / βενζίνη / πετρέλαιο ||* (για αυτοκίνητα) *πόσα /.ίτρα καίει το χιλιόμετρο:* (β) χρησιμοποιο) ως προσάναμμα: *~ ξύλα / κούτσουρα ·* ΦΡ. (μτφ.) δεν ***μου καίγεται καρφί*** βλ. λ. *καρφί* 3. προκαλώ φθορά, καταστρέφω ή αλλοιώνω (κάτι), είτε υπερθερμαίνοντάς το είτε εκθέτοντάς το σε πολύ χαμηλές θερμοκρασίες: *έκαψα το πουκάμισο στο σιδέρωμα || το χιόνι έκαψε τα σπαρτά || κάηκε η ασφάλεια από βραχυκύκλο>μα || έκαψα το φαγητό* (το άφησα στη φωτιά περισσότερη ώρα από όση έπρεπε) · ΦΡ. (μτφ.) ***καίω τη γούνα*** (κάποιου) βλ. λ. *γούνα* **4.** εξαντλο) κάτι. ώσπου να μη λειτουργεί άλλο, τυ χαλώ: *μην αφήνεις το ραδιοφωνάκι συνέχεια ανοιχτό, γιατί Θα κάψεις τις μπαταρίες του* **5.** υποβάλλω σε υψηλή θερμοκρασία (με βραστό νερό. με καυτηριασμό) για εξόντωση τ(ον μικροβίων: *κάψε τη βελόνα, προτού τη χρησιμοποιήσεις* **6.** (για έμψυχα) (α) σκοτώνω με φωτιά: *τον έκαψαν ζωντανό* (β) προκαλώ έγκαυμα: *ο ήλιος μού έκαψε την πλάτη* (γ) (για νεκρό) αποτεφρώνω: *στην αρχαιότητα έκαιγαν τους νεκρούς* (δ) προκαλώ πόνο όταν φέρνω σε επαφή (κάτι) με (κάτι καυτό): *ήπια καφέ καυτό και κάηκε η γλώσσα μου* (ε) τσούζω: *τον έκαψε το οινό-*

πνεύμα που του έβαλα στην πληγή **7.** (μτφ.-για πρόσ.) προξενώ κακό σε (κάποιον), γίνομαι αιτία για να καταστραφεί (κάποιος): *τον έκαψες με αυτό που πήγες και είπες στον διευθυντή του*■ ΦΡ. ***μάρκα μ' έκαψες*** βλ. λ. *μάρκα* 8. (μτφ.) χρησιμοποιώ (ικανότητα, προσόν) με τρόπο μη επωφελή, καταστρέφοντάς τα: *μη λες τα καλύτερά σου αστεία όταν το κοινό είναι κουρασμένο, γιατί τα καις!* ♦ (αμετβ.) **9.** είμαι καυτός, εκπέμπω υψηλή θερμοκρασία: *καίει ο ήλιος / το φαγητό* 10. είμαι αναμμένος: *το καλοριφέρ / η μηχανή καίει στο φουλ* 11. (μτφ.-για πρόσ.) έχω πυρετό· ΦΡ. ***καίει και δεν καπνίζει*** για μοχθηρό και ύπουλο άνθρωπο 12. (μτφ.) έχω μεγάλο ενδιαφέρον, κυρ. επειδή μπορώ να προκαλέσω μεγάλη βλάβη, να εκθέσω), να ενοχλήσω: *θέμα' ρεπορτάζ που καίει || έκανε αποκαλύψεις που καίνε!* φρ. ***(κάποιον) καίει (κάτι)*** για περιπτώσεις που κάποιον τον απασχολεί και τον προβληματίζει έντονα (κάτι), επειδή τον επηρεάζω καθοριστικά: *οι αλλαγές που προωθούνται στην κοινο)νική ασφά?.ιση καίνε χιλιάδες εργαζομένους* **13.** σε φρ. που δηλώνουν μεγάλη διασκέδαση, ξεφάντωμα: *τη μέρα που θα πάρεις το πτυχίο σου* ***Θα το κάψουμε*** *|| χθες βράδυ, πήγαμε στα μπουζούκια* ***και το κάψαμε*** ♦ (μεσοπαθ. ***καίγομαι)*** **14.** καταστρέφομαι από φωτιά: *κάηκαν πολλά στρέμματα πευκοδάσους* **15.** παθαίνω έγκαυμα, κάψιμο: *κάηκε από το καυτό λάδι* ΦΡ. (παροιμ.) ***οποίος καεί με τον / στον χυλό, φυσάει και το γιαούρτι*** βλ. λ. *γιαούρτι* **16.** (μτφ.) βρίσκομαι σε πολύ δύσκολη θέση, χάνομαι, καταστρέφομαι: *έχουμε καεί με τις ανατιμήσεις στα καύσιμα!* φρ. ***ζήτω που καήκαμε*** βλ. λ. *ζήτω* **17.** (συχνά ως προειδοποίηση ή απειλή) παθαίνω μεγάλο κακό: *αν ανοίξεις το στόμα σου. κάηκες! || θα καούμε, αν βγουν αυτά στη δημοσιότητα* **18.** επείγομαι, έχω να φέρω εις πέρας πολλά καθήκοντα: *αυτός καίγεται με τις εκλογές και θα σκεφτεί την ξεκούρασή του: || εδώ καιγόμαστε και συ μου μιλάς για άδεια:* φρ. ***εδώ ο κόσμος καίγεται /χάνεται...*** σε περιπτώσεις που κάποιος ασχολείται με πράγματα επουσιώδη, δευτερεύοντα, ενώ υπάρχουν σοβαρά, επείγοντα θέματα: *- κι αυτός σκέφτεται τις διακοπές του* **19.** διακατέχομαι από έντονα συναισθήματα (κυρ. ερα>τικού πόθου): *- από επιθυμία / έρωτα / πάθος'* ΦΡ. ***καίγομαι για (κάποιον / κάτι)*** (i) (για πρόσ.) ποθο") (κάποιον) (ii) (για πράγματα) επιθυμα) πολύ (κάτι): *δεν καίγομαι και τόσο για αυτό το φόρεμα, ώστε να δώσω τόσα χρήματα* 20. (σε χαρτοπαίγνιο) ξεπερνώ το καθορισμένο όριο βαθμών, βγαίνω από το παιχνίδι, χάνω: *αν το άθροισμα των χαρτιών ξεπεράσει το3ί καίγεσαι·* ΦΡ. ***καμένο χαρτί*** (i) (σε χαρτοπαίγνιο) το χαρτί που δεν μπορεί πια να χρησιμοποιήσει υ παίκτης (ii) (μτφ.) κάτι ή κάποιος πυυ δεν είναι πια δυνατόν να αξιο- ποιηθεί: *μετά την αποτυχία του να εκλεγεί δήμαρχος, θεωρείται ~ για την ηγεσία τού κόμματος.* σχομο λ. *εργαστικός, θερμότητα, μετοχή, συμπάθεια.*

[εγυμ. αρχ. < **κάI-]ω* < **qau~.* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **qeu-* «καίω, ανάβω», πβ. λιθ. kules «καυσόξυλο». Ομόρρ. *καύ-μα. καύ-σις (-η), καυ~τηριαζω, πυρ-καϊά. έγ-καυμα* κ.ά.Ι. **καϋά** (τα) (στο λεξιλόγιο των νηπίων) τα περιττώματα, τα κόπρανα: *κάνω τα ~ μου.* **κακά** επίρρ. -**■ κακός **κακάβι** (το) ·-» κακκάβι **κακαβιά** (η) -+ κακκαβιά

κακαδιάζω ρ. αμετβ. {κακάδιασ-α. -μένος! (λαϊκ.) (για τραύματα) βγάζω κάκαδο (βλ.λ.). **κάκαδο** (το) **1.** η κρούστα που σχηματίζεται στην επιφάνεια πληγών, εξανθημάτων κ.λπ. **2.** η ξεραμμένη βλέννα τής μύτης. Ηπίσης **κσκάδι. κακαδάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. Από τυ θ. *κα-* τυύ ρ. *καίω* με δίπλωση και επανάληψη. Εντούτοις. αν ως αρχικό τύπο χαρακτηρίσουμε το *κάρκαδο. τότε* η λ. πιθ. προέρχεται από το μεσον. *καρκάλλι* < *καρακάλλιον,* υποκ. τού λατ. caracalla «κουκούλα»], **κακανθρώπισμα** (τυ) {κακανΟρωπίσμ-ατος | -ατα, -άτων} (διαλεκτ.) (κυρ. στον πληθ.) υι καλικάντζαρυι (βλ.λ.).

[ετυμ. < μεσον. *κακανθρωπίζω* «γίνομαι κακός άνθρωπος - βρικόλακας» < *κακ(ο)-* + *ανΟρωπίζω* < *άνθρωπος].* **κακάο** (το) |1854} {κακάου | χωρ. πληθ.} **1.** η γλυκόπικρη ουσία σε σκόνη. που λαμβάνεται από την επεξεργασία των σπόρων τού κακαόδεντρου. α<οού ψηθούν και αφαιρεθεί μερικώς το λίπος τους 2. οι σπόροι τού κακαόδεντρου· (συνεκδ.) **3.** το ρόφημα που παρασκευάζεται με βρασμό τής αλεσμένης σκόνης τού κακαόδεντρου με νερό ή και γάλα. ζάχαρη: *απο/.αυστικό / ζεστό* - **4.** το κακαόδεντρο.

|RTY.M. < ισπ. cacao < cacahuatl. λ. τής γλώσσας Ναχυυάτλ, που δήλωνε τους σπόρους τού κακαόδεντρου|.

κακαόδεντρο (το) [1852] αειθαλές τροπικό δέντρο, ιθαγενές τής Ν. Αμερικής, που φθάνει σε ύψος τα)0 μέτρα, έχει κίτρινους λοβούς σε σχήμα αγγουριύ με κόκκινες κηλίδες, που περιέχουν 25-40 σπόρους, οι οποίοι χρησιμοποιούνται στην παραγωγή σοκολάτας ή. αλεσμένοι, ρυφήματυς.

κακαρίζω ρ, αμετβ. {κακάρισα} **1.** βγάζω τη χαρακτηριστική φωνή τής κότας **2.** (μτφ.) γελώ ή και φλυαρώ με θόρυβο: *Τι κακαρίζεις; Τόσο αστείο σου φάνηκε;* – **κακάρισμα** (το), **κακσριστός,** -ή, -ό.

[εί υμ. ιιεσν., ονοματοποιημένη λ. από τη ψωνή τής κότας|. **κακαρωνω** ρ. αμετβ. {κακάρω-σα. -μένος} (εκφραστ.) στη φρ. ***τα κακαρώνω*** πεθαίνω. – **κακάρωμα** (το). ΣΧΟΜΟ λ. *πεθαίνω.*

[ετυμ, Αναδιπλασιασμένος τ. τυύ ρ. *καρών ο)* < *αρχ. καρώ (-όω)* «πέφτω σε λήθαργο», βλ. λ. *κάρωμα. κάρωση*|. **κακάσχημος,** -η, -ο (εκφραστ.) εξαιρετικά άσχημος, δύσμορφος. – **κακάσχημα** επίρρ. -**"* σχομο λ. *όμορφος.* **κακείθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) στη φρ. ***ένθεν κακείθεν*** *(ένθεν κακείθεν)* και από τις δύο πλευρές, αμφοτέρωθεν: *στην εξωτερική μας πολιτική δεχόμαστε επιθέσεις* ** σχόλιο λ. *-θεν.*

[ετυμ. < αρχ. *κάκεΐθεν* < *καί έκεΐθεν{με* κράση)].

κακείσε επίρρ. (αρχαιοπρ.) στη φρ. *τήδε κακείσε (τήδε κάκεΐσε)* εδώ και εκεί, πέρα δώθε.

|ετυμ. < αρχ. *κάκεΐσε* < *και έκεΐσε* (με κράση), όπου το έκεισε δηλώνει κατεύθυνση|. **κακέκτυπος,** -η. -ο [1889J (λόγ.) **1.** (για έντυπα) αυτός που παρουσιάζει λάθη και ελλείψεις κατά την εκτύπωση ΣΥΝ. κακοτυπωμένος

(ειδικότ.) *κακέκτυπο (το)* γραμματόσημο που παρουσιάζει σημαντικές παραλλαγές από τον κανονικό τύπο στο χρώμα, στην εικόνα κ.λπ., οι οποίες οφείλονται σε λάθη κατά την εκτύπωση και για τον λόγο αυτό έχει μεγάλη συλλεκτική αξία **3.** (μτφ.) αυτός που δεν μιμείται με επιτυχία το πρότυπό του: το *εκπαιδευτικό σύστημα που εφαρμόστηκε, ήταν ~ αντίγραφο αντίστοιχων ευρωπαϊκών.*

|ετυμ. < *κακ(ο)-* + *έκτυπος*|. **κακέμφατος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** ιλόγος) που προξενεί άσχημη εντύπωση, που έχει κακή σημασία συν. απρεπής, άσεμνος, αισχρός 2. *κακέμφατο* (το) η χρήση στον λύγο λέξεων ή συλλαβών, από τη συνεκφορά των οποίων προκύπτει αισχρό ή διφορούμενο νόημα. σχομο λ. *κα- κόσημος.*

Ιετυμ. μτγν. < *κακ(ο)-* + *-έμφατος* < *εμφαίνω*]. **κακεντρεχής,** -ής, -ές {κακεντρεχούς [-είς (ουδ. -ή) [κακεντρεχέστερος. -ατοςΐ αυτός που χαρακτηρίζεται από μίσος *και* κακία: *το πάθημά του προκάλεσε ~ γέλια* **||** *- σχόλιο / χαρακτήρας* συΧ. χαιρέκακος. κακόβουλος, δόλιος, φθονερός, μοχθηρός. – **κακεντρεχώς** επίρρ. Ιμτγν.]. **κακεντρέχεια** (η) [μτγν.]. σχομο λ. *-ης -ης. -ες.* Ιετυμ. μτγν. < *κακ(ο)~* + *έντρεχής* «ικανός, έτοιμος» < *όν-* + *-τρεχής*

τρέχω].

κακεύω ρ. αμετβ. [μεσον.] {κάκεψα} (προφυρ.) γίνομαι κακός: *έχει κα- κέψει τελευταία και* <5γ ν *δέχεται συμβουλές από κανέναν.* **κακήν κακώς** (λόγ.) με τον χειρότερυ. τυν πιο ανάρμοστο τρόπο, διά τής βίας: *τον έδιωξε* **-.**

1Γ.ΤΥΜ. Έκφραση που ανα<οερόταν αρχικά μόνο σε θηλ. κατά παράλειψη τής αιτιολυγικής μτχ., π.χ. *τήν εξωλόθρευσε. κακήν (ούσαν). κακώς* (πβ. αρχ. φρ. *«άπό σ' όλώ κακόν κακώς»)].*

κακήν **κακώς.** Πρόκειται για επιρρηματική φράση που σημαίνει «με πολύ άσχημο τρόπο» και που σήμερα χρησιμοποιείται άκλιτη στο θηλυκό γένος τού επιθέτου **(κακήν).** Η φρ. ξεκίνησε από πληρέστερες γλωσσικές δομές με το επίθ. **κακός** ως κατηγορούμενο τού αντικειμένου (σε αιτιατική πτο)ση) και με το επίρρημα **κακώς** που δημιουργούσε παρήχηση: *Τήν εξωλόθρευσε. κακήν* (ενν. *ούσαν), κακώς - Τούς έθανάτωσε, κακούς* (ενν. *όντας), κακώς - Τό έξαπέστειλε. κακόν* (ενν. *ον), κακώς.* Βεβαίως, στην περίπτωση που το *κακός* δεν θα ήταν κατηγορούμενο τού αντικειμένου, αλλά θα αναφερόταν στο υποκείμενο τού ρήματος, είναι προφανές ότι θα εκφερόταν σε ονυμαστική πτώση: "*Εφυγε, κακός* (ενν. *ών). κακώς - άπεΟανε, κακή* (ενν. *ουσα). κακώς - Έθανατώθη, κακόν* (ενν. 0V). *κακώς.* Λόγιες χρήσεις που χρησιμοποιούν τέτοιους τύπους *{κακός κακώς, κακούς κακώς* κ.τ.ό.) ακολουθούν αρχαιοπρεπές ύφυς.

κάκητα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** αίσθημα κακίας, εχθρότητας ή μίσους 2. θυμός. οργή.

[ετυμ. μεσν. < *κακός* + *-ητα.* με επίδρ. των ουσ. σε *~ητα,* πβ. κ. *άργ- ητα*\.

κακία (η) [αρχ.] {κακιών} **1.** η διάθεση για κακό. το να είναι κάνεις κακός: *έχει ~ μέσα του* **||** *τα λέει όλα αυτά από ~*1| *δείχνω ~ απέναντι σε κάποιον* **||** *βλέμμα γεμάτο -* **||** *αφήστε τις - και τα μίση* ΛΝΤ. καλοσύνη· φρ. (α) *κρατώ κακία σε (κάποιον)* δεν ξεχνο) το κακό που μου έκανε (κάποιος), μνησικακώ εναντίον (κάποιυυ): *ακόμα του κρατά κακία για το φέρσιμό του:* (β) *η κακία θα σου μείνει* οος απάντηση σε κάποιον που μας έχει πει κάτι άσχημο ή αρνείται να μας βοηθήσει (ενώ μπορεί) **2.** (συνεκδ.) κακεντρεχής λόγυς: *τι ~ θα πεις πάλι;* (βλ. κ. λ. *κακός).* ** σχομο λ. *ειδ(ολολατρία.* **κάκια** (η) {χο^ρ. πληθ.) (λαϊκ.) εχθρότητα, ψυχρότητα, **κακίζω** ρ. μετβ. [αρχ.] {κάκισα} επιπλήττω κάποιον (για τη συμπεριφορά ή τις πράξεις του): *τον κακίζουν για έλλειψη αντικειμενικότητας* ςυ\. κατηγορώ, ψέγω, αποδοκιμάζω α\τ, επαινώ, εγκωμιάζω.

κακίζω - κακιώνω. Το **κακίζω** συντάσσεται με αιτιατική και σημαίνει «αποδίδω ευθύνες σε κάποιον για κάτι κακό που *£y\vc»: Όλοι τον κακίζουν πον ως επιστήμονας. ειδικός σε αυτό το θέμα. απέφνγε να πάρει θέση. για να μην τους δι>σαρεστήσει.* Το **κακιώνω** σημαίνει «κρατάω κακία. Ουμώνα) σε κάποιον για κάτι που με ενόχλησε»: *Μην τον κακκόσεις πον δεν μίλησε καλά στη φίλη σον.*

κάκιστος, -η. -ο πάρα πολύ κακός συν. χείριστος αντ. άριστος, κάλ- λιστος. - **κάκιστα** επίρρ.

[εί υμ. αρχ., υπερθ. τού επιθ. *κακός].* **κακίστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) γυναίκα δύστροπη, μοχθηρή και χαιρέκακη ΣΥΝ. στριμμένη, στρίγγλα, μέγαιρα. Κπίσης (εκφραστ.) **κακίστρω.**

εγυμ. < *κακίζω)* (από τυ θ. τυύ αορ. *κάκισ-α)* + *-τρα.* κατά τα *μοδίστρα. χιονίστρα, κουδουν-ιστρα* κ.ά.|. **κακιώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.] {κάκιω-σα> -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** κυριεύομαι από φΟόνυ (για κάποιυν): *μην κακιο)νεις μαζί μου* 2. δυσα- ρεστυύμαι. θυμώνω: *κακιώνει όταν* τυυ *λένε την αλήθεια* **3.** διακόπτω τις φιλικές μου σχέσεις με κάποιον: *είναι κακιωμένοι και δεν μιλιούνται* συν. ψυχραίνομαι, παρεξηγύυμαι ♦ **4.** (μετβ.) κάνω (κάποιον) να θυμο')σει, να στραφεί εναντίον (κάποιου): *πρόσεξε μην τον κακιώ- σεις-μίλα του με τρόπο.* –**κάκιωμα** (το). σχομο λ. *κακίζω.*

κακκάβι (το) (σχολ. ορθ. *κακάβι)* {κακκαβ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) μεγάλο χάλκινο ή ορειχάλκινο μαγειρικό σκεύος, καζάνι. Επίσης **κακκάβη** (η)
[αρχ.Ι.
|ΗΤΥΜ. < αρχ. *κακκάβιον.* υποκ. τού ουσ. *κακκάβη* «χύτρα», πιθ. δάνειο σημιτ. προελ., πβ. ακκαδ. kukkub(b)u|. **κακκαβιά** (η) (σχολ. ορθ. *κακαβιά*) **1.** το περιεχόμενο τού κακκαβιού, η χωρητικότητά του ΣΥΝ', καζανιά 2. η σούπα που φτειάχνεται από τον ζωμό διαφόρων μικρών ψαριών βρασμένων μαζί. **κακό** (τυ) |αρχ.| **1.** (ως γενική έννοια) το στοιχείο που αντιβαίνει στους ηθικούς νόμους ή που προκαλεί συμφορές: *ο άνθρωπος από τη φύση του ρέπει προς το ~ || πρέπει να διάλεξης ανάμεσα στο καλό και το ~ ||* (και με μεταφυσική έννοια) *τη πνεύμα [1] οι δυνάμεις τού ~* (πβ. λ. *καλό. αγαθό)* jj *ο άνθρωπος αυτός είναι η προσο)ποπνίηση τού κακού* 2. επιζήμια, δυσάρεστη κατάσταση ή ενέργεια: υ *πόλεμος είναι μεγάλο - || άθελά του μου έκανε μεγάλο ~ || ανάμεσα στα* <5υο - *διάλεξα το μικρότερο* ΣΥΝ. βλάβη, ζημιά **3.** υτιδήποτε συμβαίνει απρόοπτα και φέρνει δυστυχία' ατύχημα, συμφορά: *πάθαμε μεγά/.ο -*

εύχεται το ~ των άλλων ΦΡ. (α) ***το 'χω σε κακό*** το θεωρώ κακυτυ- χία. κακό οιωνό (β) ***κακό να σου 'ρθει / να σ' εύρει*** (ως κατάρα) (γ) **ενός κακού μύρια έπονται** *{μύρια* «δέκα χιλιάδες» αντί τού ορθότ. *μυρία* «άπειρα») τη μία συμφορά ακολουθούν *πολλές* άλλες (δ) ***...και κακό*** επιτατικούς για τη δήλωση μεγάλου πλήθους ή φασαρίας: *κόσμος ~* (φασαρία, θόρυβος) || *βροχή -* (ε) **τού *κάκου*** μάταια, ανιόφελα:

τον παρακαλούσα να με συγχωρήσει j| *του φώναζε, μα εκείνος δεν άκουγε || «οι καταγγελίες για την οικολογική καταστροφή τού παραδοσιακού οικισμού πήγαν* (ε^ημ.) ΣΥΝ. (λόγ.) εις μάτην (στ) *σκάω από το κακό μου* υπυφέρω αναλογιζόμενος αυτό που έπαθα: *όταν σκέφτομαι τι είχα και τι έχασα, ~!* (ζ) *κιτρινίζω / πρασινίζω από το κακό μου* αισθάνομαι πολύ δυσάρεστα για αρνητική εξέλιξη ή λόγω ζήλιας: *περίμενε ότι με τις γνωριμίες που διέθετε θα έπαιρνε αυτός τη δουλειά■ όταν την έδο)σαν σε άλλον πρασίνισε από τη κακό του* (η) καλού-κακού / *για καλό* και *(για)* κακό (μεσν. φρ.) για κάθε ενδεχόμενο: *συννέφιασε, δεν παίρνεις μαζί σου την ομπρέλα ~ ::* (θ) *πηγαίνω από το κακό στο χειρότερο* (μεσν. φρ.) διαρκώς επιδεινώνομαι (ι) *αναγκαίο κακό* βλ. λ. *αναγκαίος* (ια) *μικρό το κακό* δεν έγινε / δεν είναι μεγάλη ζημιά: *-Οχ! Έσπασα* το *ποτήρι! Μη σκας· ~* (ιβ) *οικεία κακά* αρνητικές καταστάσεις ή συμφορές που απορούν εμάς. υι δικές μας συμφορές: *αποφεύγουν συστηματικά να* μιλούν /ία ~ 4. το μειονέκτημα. ελάττωμα: *έχει το ~ ότι καπνίζει πολύ || κάθε πρόταση έχει τα καλά της και τα ~ της* ΑΝΤ. πλεονέκτημα, προτέρημα- ΦΡ. ro *κακό είναι...* για περιπτώσεις στις οποίες θέλουμε να δώσουμε έμφαση σε αρνητική ιδιότητα, αρνητική συγκυρία κ.ά.: *το κακό με αυτόν τον άνθρωπο είναι ότι δεν ξέρεις πότε μι/^άει σοβαρά και πότε αστειεύεται* ΛΝΤ. το καλό είναι...

κακο- κ. **κακό-** κ. **κακ-** α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** ασχήμια ή δυσάρεστη κατάσταση: *κακο-φωνία. κακο-γράφος. κακό-κεφος. κακο- ζώ* 2. βλάβη ή δυσμένεια: *κακό-τυχος, κακο-μεταχειρίζομαι. κακο-τά- ξιδος* **3.** εχθρότητα ή κακή προδιάθεση: *κακό-πιστος, κακό-βυυλος, κακο-ήθεια* 4. χαμηλή ποιότητα ή αρνητικό τρόπο: *κακ-έκτυπος. κα- κο-φτειαγμένος. κακο-ντυμένος, κακο-πληρωτής* 5. ανεπάρκεια: *κα- κο-φωτισμένος, κακο-π/^ηροφορημένος* 6. επίταση τής αρνητικής σημασίας τού β' συνθετικού: *κακ-άσχημος.*

[ΚΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, πυυ προέρχεται από το επίθ. *κακός*|.

κακοαναθρεμμένος, -η. -ο αυτός που δεν έχει λάβει καλή ανατροφή. που αγνοεί βασικούς κανόνες καλής συμπεριφοράς ΣΥΝ. ανάγω- γος. κακομαθημένος αντ. καλοαναθρεμμένος. **κακοβάζω** κ. **κακοβάνω** [μεσν.] ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κακόβαλ-α. -μέ- νυς} ♦ 1. (μετβ.) βάζω κάτι σε ακατάλληλη ή αταίριαστη θέση ♦ 2. (αμετβ.) βάζω κακό με τυν νυυ μου: *πέντε λεπτά άργησε, μην κακοβάζεις!* συν. κακομελετώ, κακολογιάζω **3.** (η μτχ. *κακοβαλμένος, -η.* -ο) αυτός που έχει άσχημη (σωματική) κατασκευή, ασουλούπωτος ΑΝΤ. καλοβαλμένος, **κακόβολος,** -η. -ο **1.** αυτός πυυ έχει δύσκολο χαρακτήρα, δύστροπος ΣΥΝ. στριμμένος, στρυφνός, ανάποδος ΑΝΪ. καλόβολος · 2. άβολος: *~ κάθισμα* αντ. βολικός. - **κακόβολα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < *κακο-* + *-βο'λος* < *βολή].* **κακόβουλος,** -η, -ο Ιαρχ.] **1.** (για πρόσ.) αυτός που επιθυμεί ή επιδιώκει το κακό άλλου: *οι εφημερίδες έπεσαν θύματα κακόβουλων πληροφοριοδοτών* ΣΥΝ. χαιρέκακος, κακεντρεχής, κακοήθης ΑΝΤ. καλοπροαίρετος 2. (χυτός που γίνεται με κακή πρόθεση: *~ φήμη / κριτική / ενέργεια / διάδοση / δημοσίευμα.* — κακόβουλα επίρρ., κακοβουλία (η) [μτγν.|.

κακογεννήτρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (γυναίκα ή θηλυκό ζώο) που γεννά με μεγάλη δυσκολία. Επίσης κακόγεννη. **κακόγεννος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός πυυ γεννά με δυσκυλία ΑΝΤ. καλόγεννος, ευκολόγεννος. — κακογεννώ ρ. {-άς...|.

κακογερνώ (κ. -άω) ρ. «μετβ. {κακογερνάς... | κακογέρασ-α. -μένος}

γερνώ πρόωρα, αποκτώντας ρυτίδες και άλλα σημάδια γεροντικής ηλικίας που με ασχημαίνουν 2. έχω δυστυχισμένα γεράματα, **κακόγλωσσος,** -η. -ο Ιαρχ.} αυτός πυυ συνηθίζει να κακολογεί τους άλλους: *πάλι πέταξαν το φαρμάκι τονς οι -* ΣΥΝ. φαρμακόγλωσσος.

κακογλωσσιά (η) Ιμτγν.|, **κακογλωασεύω** ρ. **κακόγνωμος,** -η, -ο (μεσν.} αυτός που έχει δύσκολο, ιδιότροπο χαρακτήρα· δύστροπος ΣΥΝ. στριμμένος, ανάποδος, κακόβολος ΑΝ Ι. κα λόγνωμος. **— κακογνωμία** [μεσν.] κ. **κακογνωμιά** (η), **κακόγουστος,** -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη καλαισθησίας. καλού γούστου: *~ ντύσιμο / φάρσα / αστείο* συ\. ακαλαίσθητος. κιτς λμ. καλαίσθητος. **— κακόγουστα** επίρρ.. **κακογουστιά** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *προ)τιά.* **κακογραμμένος,** -η. -ο [μεσν.] **1.** γραμμένυς με κακό γραφικό χαρακτήρα. δυσανάγνωστος: *~ επιστολή* ανί. καλογραμμένος 2. γραμμένος με τρόπυ που παραβιάζει κανόνες τυύ γραπτού λόγου (π.χ. με ασυνταξίες, ανορθογραφίες, κακή διατύπωση ή έλλειψη συνοχής): *~ άρθρο / διήγημα* αμ καλογραμμένος.

κακογράφος (ο/η) [μτγν.] πρόσωπο που έχει κακό γραφικό χαρακτήρα. που γράφει δυσανάγνωστα αντ. καλλιγράφοι. — **κακογραφία** (η) Π87Ι].

κακοδαιμονία (η) |αρχ.] Ιχωρ. πληθ.] η κακοτυχία ·. *η - που τον δέρνει δεν έχει προηγούμενο.* **κακοδαίμων,** -ων, -ον |αρχ.} {κακοδαίμ-υνος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων) (λόγ.) αυτός που έχει κακή τύχη. δυστυχισμένος λντ. ευδαίμων. ευτυχής, καλότυχυς. — **κακοδαιμονώ** ρ. [αρχ.| {-είς...}. σχολιο λ. *-ων. -ων. -ον.* **κακοδιάθετος,** -η, -ο]1871] **1.** αυτός που δεν έχει κέφι. που έχει άσχημη διάθεση συν. κακόκεφος λντ. καλοδιάθετος, κεφάτος, ευδιάθετος 2. αυτός που αισθάνεται ελαφρώς ασθενής, αδιάθετος. — **κακοδιαθεσία** (η) [1863J.

κακοδιαχείριση (η) | J897J {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} η αναποτελεσματική ή και επιζήμια διαχείριση: *η ~ των οικονομικών τής εταιρείας την οδήγησε σε πτώχευση* !ι *- τής περιουσίας : των εθνικών ζητημάτων / τής κ/.ηρυνομιάς / τού δημοσίου χρήματος.*

κακοδικία (η) [αρχ.[{κακοδικιών} νόμ. **1.** η δικαστική απόφαση που αντιβαίνει στους νόμους και στο δίκαιο ΣΥΝ. αδικοκρισία αντ. ευθυδικία. δικαιοκρισία 2. ***αγωγή κακοδικίας*** αγωγή με αίτημα να δια- γνωστεί η αξίωση αποζημίωσης τού ενάγοντα εναντίον τού δικαστή ή δικαστικού υπαλλήλου ή τού δικηγόρου τυυ που παράνυμα και υπαίτια τον ζημίωσαν, **κακοδιοίκηση** (η) [1888} {-ης κ.-ήσεως | χωρ. πληθ.} η κακή διοίκηση λόγω έλλειψης διοικητικής ικανότητας ή διαφθοράς: *η - που επικρατεί στα κρατικά νοσοκομεία στρέφει τους ασθενείς στις ιδιωτικές κ/.ινικές.*

κακοδιοικούμαι ρ. μετβ. αποθ. Ιμεσν.] Ικακοδιοικείται...] κακοδιοι- κήθηκα. -μένος} διοικούμαι με εσφαλμένο και ακατάλληλο τρόπο: *κακοδιοικούμενος οργανισμός.* — **κακοδιοίκητος,** -η, -ο 11897]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **κακόδοξος,** -η. -ο αυτός που πιστεύει σε λανθασμένες θρησκευτικές δοξασίες ΣΥΝ. ανορθόδοξος, αιρετικός. - **κακοδοξία** (η) |αρχ..|. **κακοδοξώ** ρ. Ιαρχ.] ί -είς...].

(πτυμ. αρχ. < *κακο- + -δοξος* < *δόξα* '-γνώμη, άποψη - φήμη»}, **κακόζηλος,** -η. -ο Ιμτγν.} **1.** (για πρόσ.) αυτός που μιμείται κάτι άτεχνα και ακαλαίσθητα 2. αυτός πυυ γίνεται με αδέξια και άτεχνη απομίμηση: *- στίχοι■* φρ. ρητορ. ***κακόζηλο ύφος*** τυ επιτηδευμένυ ύφος λόγου. που χαρακτηρίζεται από πομπώδεις λέξεις και φράσεις, κοσμητικά στοιχεία κ.τ.ό. — **κακόζηλα** επίρρ.. **κακοζηλία** (η) Ιμτγν.]. **κακοζώ** ρ. αμετβ. {κακοζείς... | κακό-ζησα. -ζωισμένος} (λαϊκ.) ζω στη στύχια και τη μιζέρια. στη στέρηση ΣΥΝ. δυστυχώ, κακοπερνώ ΛΝΤ. καλοζώ, καλοπερνώ. - **κακοζωία** (η) (μτγν.]. **κακοζώητος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που ζει ή έζησε άθλια, δυστυχισμένα.

]Κ!ΥΜ. < *κακο-* **+** *-ζώητος< ζωή].* **κακοζωισμένος,** -η, -ο αυτός που περνά ή πέρασε ζωή γεμάτη στερήσεις και δυσκολίες, **κακοήθεια** (η) [αρχ.1 {κακοηθειών} **1.** το να έχει κανείς δόλιο, αισχρό ήθος: *οι πράξεις του δείχνουν ~* ΣΥΝ. αχρειότητα, αθλιότητα, ελεεινό- τητα. φαυλότητα 2. (συνεκδ.) οποιαδήποτε ενέργεια ή λόγος χαρακτηρίζεται από την παραπάνω ιδιότητα: *όσα λέει* είναι *κακοήθειες]] τέτοια ~ δεν έχω ξανακούσει.* σχολιο λ. *εγκυκλοπαίδεια.* **κακοήθης,** -ης, κακόηθες {κακοήθ-ους | -εις (ουδ. -η), -ων} **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει κακό. ανήθικο χαρακτήρα συν. κακεντρεχής, φαύλος, δόλιυς 2. αυτός πυυ αντιβαίνει στυυς ηθικούς κανόνες, που γίνεται με κακή πρόθεση: *- διαγωγή / συμπεριφορά / συκοφαντία / ψευδολογία]] - σχόλιο ι υπαινιγμός* 3. ιατρ. (για νόσους ή όγκους) αυτός πυυ λόγω τής βαριάς του μορφής είναι ανίατος ή δύσκολα θεραπεύσιμος και συνήθ. έχει θανατηφόρο έκβαση: *~ όγκος* ΛΝΤ. καλοήθης. — **κακοήθως** επίρρ. |αρχ.]. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες. εγκυκλοπαίδεια.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *κακο-* + *-ήθης< ήθος.* Η ιατρ. σημ. αποτελεί απόδ. ξέν. όρου, πβ. αγγλ. malignanti, **κακόηχος,** -η. -ο Ιμτγν.] δυσάρεστος στην ακυή. αυτός που έχει ενοχλητικό ήχο: *~ σύνθεση / λέξη* ΑΝΙ. εύηχος. — **κακόηχα** επίρρ., **κακοηχία** (η).

κακοθάλασσος, -η. -ο (σκάφος) που κλυδωνίζεται εύκολα σε τρικυμισμένη θάλασσα, που δεν έχει ευστάθεια ΣΥΝ. κακοτάξιδος ΛΝΤ. καλοθάλασσος. καλοτάξιδος, **κακοθανατίζω** ρ. αμετβ. [μεσν.] {κακοθανάτισα} **1.** βρίσκω οδυνηρό και ταπεινωτικό θάνατο ΑΝΤ. καλοθανατίζω 2. καταριέμαι (κάποιον) να πεθάνει με οδυνηρό και βασανιστικό τρόπο, **κακοθάνατος,** -η. -ο [μτγν.Ι (λαϊκ.) αυτός που είχε άσχημο θάνατο: *η ζωή του ήταν άθλια και στερημένη και ~ πήγε.* — **κακοθανατιά** (η).

κακο- *α συνθετικό*

κακο-γυμνασμένος, -η. -ο	**κακο-καμωμένος,** -η. -ο	**κακο-μεταχειρίζομαι** ρ.	**κακ-ομορφία** (η)	**κακο-ττληρωμένος,** -η. -ο
κακο-δουλεμένος, -η. -ο	**κακο-κουρεμένος,** -η. -ο	**κακο-μεταχείριση** (η)	**κακ-όμορφος,** -η. -ο	**κακο-ττληρώνω** ρ.
κακο-θρεμμένος, -η. -ο	**κακο-μαγειρεμένος,** -η, -ο	**κακο-ξυρισμένος,** -η. -ο	**κακο-παιγμένος,** -η, -ο	

κακοθελητής (ο) [μεσν.Ι, **κακοθελήτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] πρόσωπο που επιθυμεί ή επιδιώκει το κακό άλλου, που χαίρεται με τη δυστυχία του ΣΥΝ. φθονερός, χαιρέκακος, κακεντρεχής (πβ. λ. καλοθελητής).

κακόθυμος, -η. -ο [μτγν.J αυτός που κατέχεται από κακή ψυχική διάθεση ΣΥΝ. βαρύθυμος, δύσθυμος, κακόκεφος ΑΝΤ. εύθυμος, ευδιά- θετος. – κσκοθυμία (η) Ιμτγν.]. **κακοκαιρία** κ. (λαϊκ.) **κακοκαιριά** (η) (κακοκαιριών) δυσμενείς καιρικές συνθήκες, άσχημος καιρός: *έρχεται νέο κύμα κακοκαιρίας || δριμύτατη / σφοδρή - || η - μαίνεται / εντείνεται / επιδεινώνεται / υποχωρεί* ΣΥΝ. παλιόκαιρος αντ. καλοκαιρία, **κακοκαρδίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.| {κακοκάρδισ-α, -τηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να χάσει το κέφι του, του χαλάω τη διάθεση: *δεν ήθελε να κακοκαρδίσει τους γονείς του και δεν τους έκανε παράπονα* συν. στενοχωρώ, λυπώ, δυσαρεστώ λντ. καλοκαρδίζω ♦ *2.* (αμετβ.) χάνω το κέφι μου. μου χαλά η διάθεση: *μην κακοκαρδίσεις με αυτά που θα σου πω* Σν\. λυπούμαι, στενοχωρούμαι αντ. ευχαριστιέμαι, χαίρομαι. -- **κακοκάρδισμα** (το), **κακόκεφος,** -η. -ο αυτός που έχει κακή ψυχολογική κατάσταση, άκεφος συν. κακοδιάθετος, δύσθυμος, βαρύθυμος ΑΜ. κεφάτος, εύθυμος, ευδιάθετος. – **κακοκεφιά** (η), **κακοκεφιάζω** ρ. **κακολογιάζω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.] {κακολόγιασα! (σπάν.) σκέφτομαι κάτι κακό. βάζω κακό με τον νου μου. **κακολογώ** ρ. μετβ. |αρχ.| {κακολογείς... | κακολόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. σχολιάζω κακόβουλα, διαβάλλω αντ. επαινώ 2. μέμ- φομαι. κατηγορώ: δεν *σε ~ γι'αυτό που έκανες■ κι εγώ στη θέση σου μπορεί να έκανα το ίδιο.* – **κακολοψίσ** |αρχ.| κ. **κακολόγηση** (η), **κακολόγος,** -ος, -ο |αρχ.|. **κακομαθαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κακόμαθ-α. -ημένος} ♦ (μετβ.) **1.** διαπαιδαγωγώ (κάποιον) με εσφαλμένο τρόπο, ικανοποιώντας άκριτα τις απαιτήσεις του, ώστε να συμπεριφέρεται εγωιστικά, χωρίς να λαμβάνει υπ' όψιν του τις ανάγκες, τις επιθυμίες ή τις δυσκολίες που έχουν οι άλλοι: γο *κακομαθαίνεις το παιδί κάνοντάς* του *όλα να χατίρια* ♦ (αμετβ.) 2. αποκτώ κακές συνήθειες: *έχει κακομάθει και τα θέ/.ει όλα στο πιάτο* συν. κακοσυνηθίζω, καλομαθαίνω 3. συνηθίζω στις ευκολίες, στην ευχάριστη ζωή: *αν κακομάθεις στην άνεση, δεν μπορείς την κούραση* 4. (η μτχ. ***κακομαθημένος,*** *-η,* -ο) (α) αυτός που έχει αποκτήσει κακές συνήθειες (β) (κατ' επέκτ.) αγενής, ανάγιογος. **κακομελετώ** ρ. αμετβ. [μεσν.] [κακομελετάς... | κακομελέτησα} προαισθάνομαι δυσοίωνη έκβαση, βάζω κακό με τον νου μου: *Μην κακομελετάς! Κάτι θα του έτυχε και άργησε.* **κακομιλώ** ρ. μετβ. {κακομιλάς... | κακομίλησα} μιλώ με άσχημο, με απρεπή τρόπο, μιλώ σκληρά, επιθετικά αντ. καλομιλώ, γλυκομιλώ. **κακομοίρης,** -ο:, -ικο [μεσν.] {κακομοίρηδες} (καθημ.) **1.** αυτός που είχε δυσμενή τύχη: *άσπρη μέρα δεν έχει δει ο-!* συν. άμοιρος, κακορίζικος αντ. καλόμοιρος. καλότυχος, καλορίζικος 2. (κατ' επέκτ.) (α) άξιος οίκτου και συμπάθειας: *τον βλέπεις και τον λυπάσαι τον ~!* ΣΥΝ. καημένος, φουκαράς (β) (μειωτ.) για πρόσωπο αξιολύπητο, που δεν αντιλαμβάνεται τι συμβαίνει γύρω του: *βρε κακομοίρη, δεν καταλαβαίνεις ότι σε κοροϊδεύει;* 3. σε κλητ. για την έκφραση απειλής: *αν σε ξαναδώ εδώ. κακομοίρα μου, αλίμονό σου!* · φρ. ***γίνεται τής κακομοίρας*** επικρατεί μεγάλη φασαρία και αταξία: *τώρα με τις εκπτώσεις στα μαγαζιά ~.* Ιΐπίσης **κακόμοιρος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι κ. **κακομοιριασμέ- νος** Ιμεσν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δυστυχισμένος, συμπάθεια.* **κακομοιριά** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η δυσμενής κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος λόγω τής φτώχιας και τής δυστυχίας του: *άνθρο)- ποι καταδικασμένοι στην* - 2. η αισθητική ή πνευματική μιζέρια και ευτέλεια, που προκαλεί αισθήματα οίκτου ή απέχθειας: *σπίτια ετοιμόρροπα. άθ/ΑΟί δρόμοι, σωροί σκουπιδιών. η - σε όλο της το μεγαλείο!* ||{ *η συνεχής γκρίνια για τα πάντα, η αρνητική κριτική σε οτιδήποτε φανερο)νει* ~.
[ηι υμ. μεσν. < μτγν. *κακομοιρία* < *κακόμοιρος* (βλ.λ.)]. **κακομοίρικος,** -η. -ο (καθημ.-εκφραστ.) αυτός που ταιριάζει σε κακομοίρη, κυρ. αυτός που χαρακτηρίζεται από μιζέρια. από ταπεινότητα: ~ *σπίτι.*

κακομούτσουνος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει άσχημο πρόσωπο ΣΥΝ. ασχημομούρης, κακόμορφος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος.* **κακόνοια** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η κακή. εχθρική διάθεση: *η ~ του δεν τον αφήνει να σκεφθεί δίκαια και αντικειμενικά · στρέφεται πάντα εναντίον όλων.* – **κακόνους,** -ους. -ουν |αρχ.].
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κακόνους* < *κακο-* + *νους].* **κακόνομος,** -η, -ο [αρχ.Ι αυτός που διοικείται με κακούς νόμους, κα- κοδιοίκητοα. - **κακονομία** (η) [αρχ.|. **κακοντυμένος,** -η. -ο |μεσν.| **1.** αυτός που φοράει φτωχικά ή άκομψα ρούχα ΛΝΤ. καλοντυμένος 2. αυτός που δεν είναι ντυμένος όπως ταιριάζει στην περίσταση, που δεν έχει την πρέπουσα περιβολή: *θα πάνε όλοι καλοντυμένοι με κοστούμι κι αυτός θέ?^ει να πάει ~με τα τζιν:* ΑΝΤ. καλοντυμένος, **κακονυχτισμένος,** -η. -ο αυτός που ταλαιπωρήθηκε ή δεν κοιμήθηκε επαρκώς κατά τη διάρκεια τής νύχτας. – **κακονυχτίζω** ρ. Ιμεσν.]. **κακοπαθαίνω** ρ. αμετβ. [μεσν.] {κακόπαθα κ. κακοπάθησα. κακοπαθημένος} (λαϊκ.) 1. υποφέρω, ταλαιπωρούμαι από βάσανα και δοκιμασίες: *κακοπαθήσαμε στον πόλεμο* ΣΥΝ. βασανίζομαι, τυραννιέμαι. δεινοπαθώ 2. (ειδικότ.) υποφέρω από φτώχια, περνώ οικονομικές δυσκολίες: *με αυτό τον ανεπρόκοπο που πήρε. κακόπαΟε στον γάμο της*

(μτφ.) υφίσταμαι κακή μεταχείριση: *η γλώσσα μας έχει κακοπάθει από τον Τόπο.*
Ηπίσης (λόγ.) **κακοπαθώ** [αρχ.] {-είς...}. – **κακοπάθημα** (το) Ιμτγν.] κ. **κακοπάθηση** [μεσν.] κ. **κακοπάθεια** (η) Ιαρχ.[. **κακόπαθος,** -η. -ο αυτός που έχει κακοπάθει.
(f.tym. μτγν. < *κακοπαθής* < αρχ. *κακοπαθώ (-έω)* < *κακο-* + *παθώ* < ρ. *πάσχω* (πβ. παθ. αόρ. β' *ε-παΟ-ον)*\. **κακοπαίρνω** ρ. μετβ. {κακοπήρα) **1.** παρεξηγώ κάτι: *κακοπήρε αυτό που του είπαμε και προσβλήθηκε* 2. αποπαίρνω κάποιον: *είναι δύστροπος- κακοπαίρνει όλους τους νέους υπαλλήλους και δεν μπορεί να στεριώσει άνθρωπος.* **κακοπαντρεύω** ρ. μετβ. |μεσν.Ι {κακοπάντρ-εψα, -εύτηκα. -εμένος} παντρεύω (κόρη. αδελφή κ.λπ.) με άνθρωπο που δεν της ταιριάζει ή δεν της αξίζει (συνήθ. το μεσοπαθ.): *η μεγάλη τους κόρη κακοπαντρεύτηκε και χώρισε γρήγορα* λντ. καλοπαντρεύω. **κακοπαντρειά** (η).

κακοπερνώ ρ. αμετβ. {κακοπερνάς... | κακοπέρασα} **1.** ζω σε άσχημες συνθήκες 2. περνώ δυσάρεστα τον καιρό μου αντ. καλοπερνώ.

κακοπέραση (η), **κακοπέφτω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.] {κακόπεσ-α. -μένος) (λαϊκ.) **1.** περιέρχομαι σε δυσάρεστη κατάσταση 2. (ειδικότ. για γυναίκα) έχω άτυχο γάμο. πέφτω «σε κακά χέρια» συν. κακοπαντρεύομαι αντ. καλοπέφτω· ΦΡ. ***μου κακοπέφτει*** μου έρχεται άσχημα, μου προκαλεί δυσάρεστα αισθήματα, αισθήματα απαρέσκειας (συνήθ. ειρων.): *Τι το άσχημο έχει αυτή η δουλειά; Θα σου κακοπέσουν δηλαδή 250.000 τον μήνα και τρεις μήνες διακοπές;* **κακόπιστος,** -η. -ο [μεσν.| αυτός που δεν έχει καλή πίστη, που είναι εκ των προτέρων αρνητικά διατεθειμένος: ~ *συζητητής / κριτική.* – **κακόπιστα** επίρρ.. **κακοπιστία** (η) Ιμτγν.]. **κακοπλασία** (η) {κακοπλασιών} ιατρ. η ελαττωματική, προβληματική διάπλαση μέλους (ή και όλου) τυύ σώματος συν. δυσπλασία, δυσμορφία αντ. ευπλασία, αρτιμέλεια.
|εγυμ. < *κακο* + *-πλασία* < *πλάσσω*\. **κακοπληρωτής** (ο), **κακοπληρώτρια** (η) {κακοπληρωτριών} πρόσωπο που δείχνει ασυνέπεια στην εξόφληση των οφειλών τυυ, που πληρώνει με καθυστέρηση τα χρέη του αντ. καλοπληρωτής· ΦΡ. (πα- ροιμ.) **σπό** ***κακοπληρωτή κι ένα σακί άχυρα*** από ασυνεπή οφειλέτη και τυ ελάχιστο είναι αρκετό, **κακοποίηση** (η) |μτγν.f {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} 1. η μεταχείριση κάποιου με βλαπτικό γι' αυτόν τρόπο, η πρόκληση σωματικών βλαβών: *η ~* των *απαχθέντων από τους απαγωγείς* j] ro *παιδί είχε εμφανή σημάδια κακοποίησης* 2. (ειδικότ.) ο βιασμός, η ασέλγεια εις βάρος κάποιου: ~ *ανη?^ίκων3.* (μτφ.) η διαστρέβλωση, η αλλοίωση τής πραγματικής εικόνας ή τού περιεχομένου: *η ~ τής αλήθειας από ορισμένα σκανδαλοθηρικά έντυπα.* -- **κακοποιητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. **κακοποιός,** -ός. -ό [αρχ.Ι **1.** (κυριολ.) αυτός που επιφέρει ζημιά και βλάβη, που κάνει κακό: - *στοιχεία / δράση* || (στον πνευματισμό) ~ *πνεύματα* συν. επιζήμιος, βλαπτικός ανί. αγαθοποιός **2.** ***κακοποιός*** (ο) πρόσωπο που διαπράττει κατ' επανάληψη σοβαρά ποινικά αδικήματα. εγκληματικός τύπος συν. κακούργος, **κακοποιώ** ρ. μετβ. |αρχ.| {κακοποιείς... | κακοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. προξενώ κακό (σε κάποιον)· (ειδικότ.) κακομεταχειρίζομαι. προκαλώ σωματικές βλάβες: *οι απαγωγείς είχαν κακοποιήσει τους απαχθέντες 2.* βιάζω, ασελγώ (εις βάρος κάποιου): *κακοποίησε ένα ανήλικο αγοράκι* ({ *ψυχολογική υποστήριξη κακοποιημένων γυναικών* 3. (μτφ.) διαστρεβλώνω, αποδίδω με εσφαλμένο τρόπο, χωρίς καθόλου σεβασμό: - *την αΡ^ήθεια / τη δικαιοσύνη / τη γλώσσα / ένα μουσικό κομμάτι.*

κακοπραγία (η) {κακοπραγιών} (λόγ.-σπάν.) ατυχής συγκυρία, έλλειψη καλής τύχης ΣΥΝ. ατυχία, δυστυχία, κακοτυχία **ΑΝΤ.** ευπραγία, ευτυχία.
Ιετυμ. αρχ. < *κακοπραγώ (-έω)* < *κακο-* + *-πραγώ* < *πράττω].* **κακοπροαίρετος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από κακή πρόθεση (για κάποιον/κάτι): ~ *σχόλιο / κριτική / άνθρωπος! δημοσίευμα* συν. κακόπιστος, κακόβουλος λντ. καλοπροαίρετος.
[ΕΤΥΜ. < *κακο-* + *προαίρετος* < *προαιρούμαι* (βλ.λ.)|. **κακοπράψερτος,** -η, -ο [1819J αυτός που δεν προφέρεται σωστά ή εύκολα: *το συμφωνικό σύμπλεγμα -νθ* στη λέξη <*συνονθύλευμα» ακούγεται πάντα κακοπρόφερτο.* **κακορίζικος,** -η. -ο [μεσν.] **1.** αυτός που δεν ευνοείται από την τύχη, που έχει κακή μοίρα συν. άτυχος, κακότυχος αντ. καλορίζικος, καλότυχος · 2. αυτός που έχει δύσκολο και στρυφνό χαρακτήρα ΣΥΝ. ιδιότροπος, δύστροπος, στριμμένος. – **κακορίζικα** επίρρ. σχολιο λ. *συμπάθεια.*

κακός, -ή (λαϊκ. -ιά), -ό **1.** (γενικά) αυτός που δεν αναγνωρίζεται ως χρήσιμος, ωφέλιμος, που προκαλεί την αποδοκιμασία για το ήθος και την ποιότητά του: ~ *παιδί / παρέες / έξεις · συνήθειες / συναναστροφές* αντ. καλός 2. (ειδικότ.) αυτός που αποδοκιμάζεται ως ανήθικος, πυυ αντιβαίνει στην ηθική ή στα κοινωνικά πρότυπα: ~ *γυναίκα* (ανήθικη ή άπιστη) || ~ *λέξεις* (βρισιές) συν. βρόμικος· ΦΡ. (α) (μτφ.) ***κακός δρόμος*** ο τρόπος ζωής που αποδοκιμάζεται ηθικά και κοινωνικά: *από μικρός πήρε τον κακό δρόμο* (β) ***κακοί τρόποι*** η αγενής συμπεριφορά 3. αυτός που προκαλεί στενοχώρια, δυσφορία κ.λπ.: ~ *νέα* || ~ *μπελάς είσαι!* συν. άσχημος· φρ. (α) ***είμαι στις / έχω τις κακές μου*** έχω άσχημη διάθεση (β) ***κακός, ψυχρός κι ανάποδος*** ως χαρακτηρισμός για κάποιον/κάτι πάρα πολύ αρνητικό, αντιπαθητικό: *δεν είναι απλώς κακός ο καιρός, είναι* - [[*-Τι σόι άνθρωπος είναι ο καινούργιος διευθυντής; –.'4.* (με μεταφυσική έννοια) αυτός που είναι εχθρικός προς τον άνθρωπο, που συνδέεται με δυνάμεις τυύ κακού: - *πνεύματα* συν. διαβολικός 5. αυτός που διακατέχεται από μυ- χθηρή διάθεση, δυσμενής, επίβουλος, που έχει σκοπό να βλάψει: ~ *άνθρωπος* || *μην ακούς τι λένε οι - γλώσσες* λντ. άκακος. καλός 6. αυτός που προκαλεί βλάβη, ζημιά, φθορά: ~ *τύχη-* ΦΡ. (α) ***κακιά ώρα*** (μεσν. φρ.) η στιγμή που συμβαίνει κάτι δυσάρεστο ή καταστροφικό· σύμφωνα με τις προλήψεις, εξαιτίας μοχθηρής, διαβολικής επίδρασης: δεν *έφταιγε αυτός για το ατύχημα · η - έφταιγε* (β) ***κακό μάτι*** το

βλέμμα ανθρώπου που φθονεί ή ζηλεύει και που πιστεύεται ότι μπορεί να προκαλέσει βλάβη σε κάποιον: *φορούσε φυλαχτό, να μην τον πιάνει το* - **συν.** βασκανία (γ) ***κακιά αρρώστια*** η θανατηφόρος, ανίατη ασθένεια· κυρ. ο καρκίνος· (υβριστ.) (δ) ***τον κακό σου τον καιρό!*** / ***τον κακό σου τον*** φλάρο/ αποδοκιμαστικά για κάποιον που λέει κάτι, το οποίο μας δυσαρεστεί: *που θα με πεις εμένα γέρο!* (ε) ***κακό χρόνο*** / ***κακόχρονο να 'χεις!*** βλ. λ. *κακόχρονος* 7. αυτός που δεν κάνει σωστά αυτό για το οποίο είναι προορισμένος, αυτό το οποίο έχει αναλάβει. που αποδεικνύεται ανίκανος: - *τεχνίτης / δάσκαλος:* συνομιλητής/ *γονέας* 8. αυτός που είναι χαμηλού επιπέδου: ~ *ποιότητα / ενημέρωση , παροχή υπηρεσιών / παράσταση* 9. ***κακός*** (ο) ο κακοποιός. ο μοχθηρός χαρακτήρας: *παιδιά, να χωριστούμε σε δυο ομάδες εμείς θα είμαστε οι καλοί κι εσείς οι κακοί || ο παλαίμαχος ηθοποιός υπήρξε ένας από τους μεγα'λύτερους «κακούς» τού ελληνικού κινηματογράφου.* κακά επίρρ., κακότητσ [αρχ.] κ. κακοσύνη (η) [μεσν.]. **σχολιο** λ. *ειδωλο?.ατρία.*

Ι ftym. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. πρόκειται για εκφραστική λ., ίσως μάλιστα τής παιδικής ηλικίας. Έχουν διατυπωθεί εικασίες περί συνδέ- σεως τής λ. με φρυγ. *κακκάω* «αφοδεύω», αν και αυτό παραμένει αναπόδεικτο. Η λ. χρησιμοποιήθηκε τόσο με φυσική όσο και με ηθική σημ.. αντιτιθέμενη έτσι στα επίθ. *καλός* και *αγαθός].* κακοσημαδιά (η) (λαϊκ.) 1. δυσοίωνο σημείο, κακός οιωνός 2. (κατ' επέκτ.) αναποδιά, γρουσουζιά ΑΝΤ. γούρι. — κακοσήμαδος, -η. -ο. κακόσημος, -η, -ο αυτός που έχει αποκτήσει αρνητική σημασία: *στα Νέα Ελληνικά η λέξη «συμφορά» είναι*

Ι F.TYM. μτγν., αρχική σημ. - άσημος», < *κακο-* + *-σημος* < *βήμα.* Η νεοελληνική σημ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. pejorative].

κακόσημος - εύαημος. Η σημασία των λέξεων χαρακτηρίζεται συχνά ως «κακή» και «καλή» ή. αλλιούς. ως «αρνητική» και «θετική». Οι επιστημονικοί όροι που χρησιμοποιούν οι ξένοι για τέτοιες λέξεις είναι το pejoraiive (< όψιμο λατ. pejoraiivus. μτχ. τού pejorare «χειροτερεύω» < pejor «χειρότερος») για τις λέξεις με αρνητική / κακή σημασία και το meliorative (< όψιμο λατ. melioratus, μτχ. τού meliorare «βελτιώνω» < melior «καλύτερος») για λέξεις με καλή / θετική σημασία. Στην Ελληνική. οι αντίστοιχοι όροι που τείνουν να καθιερωθούν είναι το κακόσημος (= pejorative) αντί τού παλαιοτέρου *κακέμφατος* και το εύσημος (= meliorative). Κα- κόσημη χαρακτηρίζεται η σημ. μιας λέξης που τη χρησιμοποιούμε για να χαρακτηρίσουμε αρνητικά κάποιον ή κάτι (πράξη, ενέρ- γεια. κατάσταση) ή για να μειώσουμε, να θίξουμε κ.τ.ό.: π.χ. *χοντρός. τέρας, -ιάρης (ψειριάρης, χτικιάρης)* κ.τ.ό. Ευσημη χαρακτηρίζεται. αντιθέτως. η λ. που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει θετικά κάποιον ή κάτι (πράξη, ενέργεια, κατάσταση, ιδιότητα) ή να επαινέσει, να εξάρει κ.τ.ό.: π.χ. το αρχ. δωροδοτώ ήταν εύσημο (σήμαινε «δίνω σε κάποιον δα>ρο. προσφέρω ευχαρίστηση. ευγνο>μοσύνη κ.λπ.»). ενώ το δωροδοκώ, ήδη στην Αρχαία, ήταν κακόσημο (σήμαινε «διαφθείρω κάποιον με την προσφορά δώρων»)· ομοίως εύσημο είναι τυ διοπτροφόρος, αλλά κακόσημο το γυαλάκιας. Συχνά μια λέξη μπορεί να είναι συγχρόνως εύσημη και κακόσημη, να έχει δηλ. δύο αντίθετες σημασίες (που μπορούν να προκαλέσουν και αμφισημία)· π.χ. ευφάνταστος σημαίνει και τον έχοντα ζωηρή και δημιουργική φαντασία *(ευφάνταστος ερευνητής / δημιουργός)* και τον έχοντα υπερβολική και εξωπραγματική φαντασία. τον φαντασιόπληκτο *(ευφάνταστο άτομο).* Κάθε λέξη με διπλή αντίθετη σημασία λέγεται μέση λέξη (media vox). Αλλα παραδείγματα: χοντρός (κακόσημο) - ευτραφής (εύσημο), γριά (κακόσημο) - ηλικιωμένη (εύσημο)· δεξιός (εύσημο), ενώ για να αποφευχθεί η έννοια τού «μη δεξιός» που τη θεωρούσαν κακόσημη. χρησιμοποίησαν ευφημιστικές λέξεις: αριστερός (< *άριστος)* και (στην Αρχαία) ευώνυμος «με καλό όνομα», πολιτικός (εύσημο) - πολιτικάντης (κακόσημο).

κακοσμία (η) |μτγν.] {χωρ. πληθ.Ι η δυσάρεστη μυρωδιά: ~ *στόματος / ποδιών || αποσμητικό για την ~ τής μασχάλης* ΣΥΝ. δυσοσμία, δυσωδία ΑΝΤ. ευοσμία. ευωδία. — κάκοσμος, -η. -ο |αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *οσμή.*

κακοστημένος, -η. -ο 1. αυτός που έχει κακή οργάνωση, ελλιπή επιμέλεια: ~ *παράσταση / θέαμα / κόλπο* ι *κείμενο* ΑΝΤ. καλοστημένος 2. αυτός που τελικώς απογοητεύει ή προκαλεί ενόχληση, κακοστομαχιά (η) |μτγν.) {χωρ. πληθ.Ι (καθημ.) διαταραχή τού στομάχου από δυσπεψία ή από παθολογικά αίτια ΣΥΝ. βαρυστομαχιά. κακοστομαχιάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κακοστομάχιασα) (καθημ.) 1. (αμετβ.) υποφέρω από δυσπεψία, πάσχω από κακοστομαχιά 2. (μετβ.) (για τροφές) προκαλώ δυσπεψία, κακοστόμαχος, -η. -υ Ιμτγν.] 1. αυτός που υποφέρει από δυσπεψία, που έχει ευαίσθητο και ασθενικό στομάχι 2. (για τρυφές) αυτός που προκαλεί δυσπεψία, δύσπεπτος ΑΝΤ. εύπεπτος, χωνευτικός, κακοσυνεύω ρ. αμετβ. Ιμεσν.} {κακοσύνεψα} 1. (συνήθ. για τον καιρό) επιδειν(όνομαι. αγριεύω ΑΝΤ. καλυσυνεύω) 2. (για πρόσ.) θυμώνω, φέρομαι άγρια και απότυμα. κακοσύνη (η) ► κακός

κακοσυνηθίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κακοσυνήθισ-α, -μένοςΙ ♦ 1. (αμετβ.) αποκτώ κακές συνήθειες ΣΥΝ. κακομαθαίνω ΛΝΤ. καλοσυνηθίζω ♦ 2. (μετβ.) συμβάλλω με τη συμπεριφορά μου. ώστε να αποκτήσει κάποιος κακές συνήθειες: *τον κακοσυνήθισε κι όλο τεμπε*

λιάζει.

κακοσύντακτος, -η. -ο κ. **κακοσύνταχτος** αυτός που περιέχει γλωσσικά, ιδίως συντακτικά λάθη· ο ασύντακτος: *το κείμενό σας είναι ~· πρέπει να ξαναγραφεί.* **κακοσυστήνω** κ. **κακοσυσταίνω** ρ. μετβ. |κακοσύστ-ησα, -ήθηκα, -ημένος! (λαϊκ.) 1. δίνω κακές συστάσεις για κάποιον 2. προκαλώ κακή εντύπωση για το πρόσωπό μου: *αυτά που λέει και κάνει τον κακοσυσταίνουν σε όλους τους γνωστούς και φίλους.* **κακοσφυγμία** (η) {χωρ. πληθ.} ιαγρ. ο μη φυσιολογικός, ανώμαλος σφυγμός. Κπίσης **κακοσφυξία** [μτγν.[. **κακοτάξιδος,** -η, -ο (πλοίο) που έχει κακό ταξίδι λόγω των άσχημων καιρικών συνθηκίον αν γ. καλοτάξιδος, **κακοτέχνημα** (το) [μτγν.Ι {κακοτεχνήμ-ατος | -ατα, -άτων] το κακο- φτειαγμένο κατασκεύασμα, το άκομψο και άτεχνο έργο. **κακοτεχνία** (η) Ιαρχ.) [κακοτεχνιών! κατασκευή που δεν πληροί τις αναγκαίες προδιαγραφές· κακή ή ακαλαίσθητη κατασκευή: *οι - τού οδικού δικτύου ευθύνονται για πολλά τροχαία ατυχήματα.* **κακότεχνος,** -η,-ο Ιαρχ.| **1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος άτεχνα και άκομψα, ακαλαίσθητος ΣΥ\. άτεχνος, άκομψος, κακοφτειαγ- μένος ανι. καλότεχνος, καλοδουλεμένος 2. αυτός που έχει ελαττώματα και ατέλειες στην κατασκευή του: ~ *κτήριο* ΣΥΝ. ελαττωματικός. — **κακότεχνα** επίρρ. **κακοτοπιά** (η) |μεσν.| **1.** έδαφος ανώμαλο και δύσβατο συν. κατσάβραχα 2. (μτφ.) περίσταση που μπορεί να εκθέσει κάποιον σε κίνδυνο, που απαιτεί δύσκολους και προσεκτικούς χειρισμούς: *ένας ικανός και έμπειρος πολιτικός ξέρει* να *αποφεύγει* τις ~ σε *μια δημόσια συζήτηση.*

κακοτράχαλος, -η. -υ (καθημ.) **1.** (τόπυς) που έχει ανώμαλο και δύσβατο έδαφος 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δύσκολα προσαρμόζεται ή συμβιβάζεται, που έχει στρυφνό χαρακτήρα.

[f.tym. < *κακο-* + *-τράχα/.ος* (με προληπτική αφομοίωση) < *τρόχαλο* «χαλίκι, πέτρα», ουδ. τού αρχ. επιθ. *τροχα?^ός* «αυτός που τρέχει - στρογγυλός» (πβ. μτγν. *τρόχμαλος* «κυλιόμενος λίθος», από συμφυρμό των *τροχός* και *ομαλός)* < 0. *τροχ-* (τού ρ. *τρέχω)* + παραγ. επίθημα *-αλός?.*

κακότροπος, -η. -ο [μτγν.Ι αυτός που έχει επιθετική ή ανάγωγη συμπεριφορά αντ. καλότροπος. — **κσκοτροπίσ** [αρχ.Ι κ. **κσκοτροπιά** (η), **κακοτυχίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.] {κακοτύχισα} θεωρώ ή χαρακτηρίζω κάποιον κακότυχο και άμοιρο, τον οικτίρω αντ. καλοτυχίζω, μακαρίζω, **κακότυχος,** -η. -ο {μεσν.] αυτός που δεν ευνοείται από την τύχη, κακορίζικος συν. άτυχος, δύσμοιρος, δύστυχος αν γ. καλότυχος, τυχερός.

κακοτυχία Ιμεσν.) κ. (λαϊκ.) **κακοτυχιά** (η), **κακοτυχώ** ρ. αμετβ. |αρχ.Ι [κακοτυχείς...] κακοτύχησα} δέχομαι αλλεπάλληλα χτυπήματα από τη μοίρα ΑΝΤ. ευτυχώ, ευδαιμονώ, **κάκου** στη φρ. **του** ***κάκου*** βλ. λ. *κακό.*

[ει υμ. < *τού κακού,* με αναβιβασμό τού τόνου], **κακούργημα** (το) Ιαρχ.Ι {κακουργήμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** νομ. κάθε πράξη που τιμωρείται με την ποινή τού θανάτου ή τής κάθειρξης (ισόβιας ή πρόσκαιρης) και διακρίνεται από το πλημμέλημα ή το πταίσμα με βάση τη βαρύτερη ποινή που επισύρει 2. (μτφ.) απαράδεκτη ενέργεια με ιδιαίτερα ζημιογόνες συνέπειες ΣΥΝ. έγκλημα. Επίσης **κακουργία** (η) |αρχ.] (σημ. 2). - **κσκουργημστΐκός,**-ή,-ό. σχολιο λ. *πταίσμα.* **κακουργιοδικείο** 11833] κ. **κακουργοδικείο** (το) δικαστήριο αρμόδιο για την εκδίκαση κακουργημάτων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πταίσμα.*

κακουργιοδίκης (ο/η) J1833] {κακουργιοδικών} δικαστής που δικάζει κακουργήματα.

1LTYM. < *κακουργία (< κακούργος)* + *-δίκης* < *δίκη].* **κακούργος,** -α. -ο **1.** αυτός που είναι πολύ κακός ή που προκαλεί κακό: ~ *κοινωνία!* 2. (ως ουσ.) (α) εγκληματίας, κακοποιός που έχει διαπράξει κακούργημα "(β) (μτφ.) άνθρωπος σκληρόκαρδος και ανη- λεής. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός, χειρουργός.*

|F.TYM.< αρχ. *κακούργος* < *κακο-* + *-ούργος*< *έργον*\. **κακουργώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {κακουργείς... | κακούργησα} διαπράττω πράξεις αξιόποινες σε βαθμό κακουργήματος, εγκληματώ, **κακουχία** (η) {κακουχιών'} (συνήθ. σε πληθ.) σωματική και ψυχική ταλαιπωρία, κακοπάθεια: *η ζωή του ήταν γεμάτη κακουχίες || κακουχίες τού πολέμου / τής φυλακής / τής εξορίας* ΣΥΝ. βάσανα. [ετυμ. αρχ. < *κακουχώ (-έω)* < *κακο-* + *εχω].* **κακοφαίνεται** ρ.αποθ. [μεσν.] {κακοφάνηκε} (απρόσ.. με τις προσωπ. αντωνυμίες *μου. σου. του / της, μας, σας. τους)* 1. αισθάνομαι ή/και εκφράζω τη δυσαρέσκεια μου για λόγους, ενέργειες, παραλείψεις κ.λπ. άλλων: *της κακοφάνηκε* που *δεν την κάλεσαν* 2. (κατ* επέκτ.) στενοχωρούμαν θυμώνω και εναντιώνομαι στους άλλους: *του κακοφάνηκε που του μί/.ησαν τόσο προσβλητικά || μη σου κακοφαίνεται αυτό που λέω-είναι η αλήθεια.* ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

κακοφανισμός (Ο) (σπάν.) αίσθημα δυσαρέσκειας, παρεξήγηση· κυρ. στη φρ. ***μη*** **προς** ***κακοφανισμό (κάποιου)*** μην κακοφανεί (κάποιου).

Ιετυμ. < *κακοφανίζω* < *κακο-* + *-φανίζω* < 0. *φαν-,* πβ. παθ. αόρ. β' *έ- φάν-ην* τού ρ. *φαίνομαι],* **κακόφημος,** -η, -ο Ιμτγν.) αυτός πυυ έχει αποκτήσει κακή φήμη, κα- κό όνομα- συνήθ. για χώρους ή περιοχές όπου επικρατεί ανηθικότη- τα ή συχνάζουν άνθρωποι τού υποκόσμου: - *στέκι / μπαρ / συνοικία'* φι». ***κακόφημο σπίτι*** οίκος ανοχής, πορνείο. - **κακοφημία** (η) Ιμτγν.]. **κακοφορμίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κακοφόρμισα} (καθημ.) ♦ **1.**

(αμετβ.) (για πληγές, εξανθήματα *κ.λπ.)* σχηματίζω φλεγμονή, ερεθίζομαι- μαζεύω πύον συν. (λόγ.) διαπυούμαι ♦ 2. (μετβ.) προκαλα) στο τραύμα φλεγμονή ή διαπύηση: *αυτή η αλοιφή μού κακοφόρμισε την πληγή.*

[LiTYM. < *κακο-* + *αφορμίζω* «ερεθίζομαι» (με διατήρηση τού *-ο-* ως συνδετικού φωνήεντος) < *αφορμή*]. **κακοφτεια γμένος,** -η. -ο **1.** (για πράγματα) κατασκευασμένος αδέξια ή και ακαλαίσθητα, ελαττωματικός **2.** (για πρόσ.) αυτός που έχει άσχημη σωματική διάπλαση, δύσμορφος. σχολιο λ. *όμορφος.* **κακόφωνος, -η.** -ο |αρχ.I **1.** αυτός που ηχεί παράφωνα, *που* προκαλεί δυσαρέσκεια στην ακοή: *~ μελο>δία / ήχος ' λέξη* συν. κακόηχος 2. (για πρόσ.) αυτός που έχει λανθασμένη ως προς τη μουσικότητα φωνή. παράφωνος ανϋ. καλλίφωνος. — **κακοφωνία** (η) [μτγν.]. **κακοχρονια** (η) χρόνος γεμάτος συμφορές και δυστυχία αντ. καλοχρονιά.

κακοχρονίζω ρ. μετβ.]κακοχρόνισα) καταριέμαι κάποιον να έχει κακή χρονιά, να του τύχουν πολλά βάσανα και συμφορές λντ. καλοχρονίζω. — **κακοχρόνι(α)σμα** (το), **κακόχρονος** (Ο) (λαικ.) μόνο στη φρ. *κακάχρονο (= κακό χρόνο) να 'χεις!* να σου πάει άσχημα η χρονιά' ως κατάρα ή, συνηθέστερα. ως έκφραση αποδοκιμασίας ή αγανάκτησης: *(Που) ~ παλιόπαιδο! Μον 'βγαλε^ την ψυχή όλη μέρα με τις αταξίες σου!* **κακοχώνευτος,** -η, -ο **1.** (για τροφές) αυτός που χωνεύεται με δυσκολία, δύσπεπτος ΣΥ Υ δυσκολοχώνευτος Α\ γ. καλοχώνευτος **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δύσκολα τον υποφέρει ή τον ανέχεται κανείς· δύστροπος συν. ανυπόφορος, φορτικός. — **κακοχώνευτα** επίρρ. **κακοχωνεύω** ρ. μετβ. ί κακοχώνεψα} χωνεύω με δυσκολία, υποφέρω από δυσπεψία αντ. καλοχωνεύω, **κακοψύχι** (το) {χο)ρ. γεν.) (λαϊκ.) κατάρα εναντίον κάποιου να έχει οικτρό. βασανιστικό θάνατο, **κακόψυχος,** -η. -ο αυτός που έχει κακή ψυχή, που εχθρεύεται τους άλλους συν. μοχθηρός, επίβουλος, κακός ανί. καλόψυχος, **κακτοειδές** (το) 11896] |κακτοειδ-ούς | -ή, -ών} κάθε φυτό που ανήκει στην οικογένεια των κάκτων, **κάκτος** (ο) φυτό των ξηρών κλιμάτων, με παχύ σαρκώδη βλαστό και αγκάθια στη θέση των φύλλων απαντά σε πετρώδη υψίπεδα με μεγάλη ξηρασία. — (υποκ.) **κακτάκι** (το), **κακτώδης,** -ης, -ες **11880J.** [LTYM. αρχ., αγν. ετύμου, όπως και το αντίστοιχο λατ. cacius[. **κακώνυμος,** -η. -ο (σπάν.) αυτός που έχει κακό όνομα, κακή φήμη συν. κακόφημος λμ. φημισμένος. — **κακωνυμία** (η) [μτγν.].

[πτυμ. μτγν. < *κακο-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φιωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα.* αιολ. τ. τής λ. *όνομα*[. **κακώς** επίρρ. |αρχ.] 1. λανθασμένα· για κάτι που δεν έπρεπε να έχει συμβεί: *~ τον απάντησα' έπρεπε να τον αγνοήσω εντελώς || ~ έχε ι δη- μιοργηθεί αυτή η εντύπωση || ~ έκραξες* αντ. ορθώς. σωστά 2. (σπάν.) με κακό τρόπο- ΦΡ. (α) **τα** *κακώς κείμενα* βλ. λ. *κείμαι* (β) (λόγ.) *κακήν κακώς* βλ.λ. **κάκωση** (η) [-ης κ. -ώσεως] -ζόσεις. -οάσεων) ιατρ. ελαφρά ή βαριά σωματική βλάβη, που προκλήθηκε από εξακερικούς παράγοντες, κυρ. χτύπημα: *το θύμα* i>τν *έφερε τραύματα ή κακώσεις || ~ στον εγκέφαλο / στη σπονδυλική στήλη.* σχολιο λ. *·υ)ση.*

[ετυμ. < αρχ. *κάκωσις* < *κακώ (-όω)* < *κακός*]. **καλά** επίρρ. Ιμεσν.] (καλύτερα (λαϊκ. κάλλιο), άριστα (λόγ. κάλλιστα)}

με τρόπο καλό, ορθό ή σο>στό. όπως πρέπει: *τονς φέρθηκε τόσο που δεν βρήκαν λόγια να τον ευχαριστήσουν* **!|** *έπαιξε πολύ* **- rov** *ρόλο του || η συζήτηση όεν άρχισε καθόλου - || δεν τα λέω* Συν. ωραία, σωστά, ορθά am. κακά. άσχημα· φρ. (α) *καλά τού κάνω* του φέρομαι όπως τυυ αρμόζει, ενεργώ όπως πρέπει απέναντι του: *Καλά τού έκανε και τον χαστούκισε! Εγώ στη θέση της θα του είχα σπάσει το κεφάλι!* (β) *καλά να (τα) πάθεις* σου αξίζει αυτό που έπαθες. δικαίως το έπαθες: -, *γιατί, όταν σου έλεγα να προσέχεις, εσύ ήθελες να μου κάνεις τον γενναίο* (γ) *καλά κάνω!* (εμφατ.) πράττω σωστά, κάνω αυτό που πρέπει: **~!** *Πού να μην ασχολείσαι!* (δ) *καλά μου έλεγε...* σωστά μου έλεγε, με συμβούλευε κ.λπ. κάποιος· σε περιπτώσεις που αναγνωρίζουμε εκ των υστέρων την ορθότητα το)ν λόγων κάποιου **2.** με τρόπο όμορφο και ευχάριστο: *εύχομαι να περάσετε - στη χώρα μας* συν. όμορφα, ευχάριστα λντ. άσχημα, δυσάρεστα· ΦΡ. *τι καλά!* (για τη δήλο)ση ικανοποίησης): -, *θα έρθει και ο Νίκος μαζί!* |j *~ που θα 'τανε να ζούσαμε σε μια τέτοια χώρα!* **3.** με τρόπο φιλικό και ευγενικό: *μου μίλησε ήρεμα και* - συν. φιλικά **4.** σε καλή (σωματική ή ψυχική) κατάσταση, χωρίς προβλήματα: *είναι μεγάλος στην ηλικία, αλλά στέκεται ~* ь *δεν νιώθω ~* **II** *μου φαίνεται ότι δεν στέκει*[1] *είναι - στα μυαλά τον* ΦΡ. (α) *είμαι καλά* είμαι υγιής, βρίσκομαι σε καλή σωματική (και ψυχολογική) κατάσταση (β) (προφορ.) *να είσαι (να 'στε) καλά* ως απάντηση στο «ευχαριστώ», αντί τού «παρακαλώ»: *-Ευχαριστώ πο/.ύ για τις πληροφορίες. Να είστε καλά!* (γ) *γίνομαι καλά* αποκαθίσταται η υγεία μου ΣΥΝ. θεραπεύομαι, αναρρώνω (δ) *Πηγαίνω καλά* (i) εξελίσσομαι προς θετική κατεύθυνση: *~ στα μαθήματα* συν. προοδεύω, προκόβω (ii) η κατάσταση τής υγείας μου εξελίσσεται ικανοποιητικά: *τις τελευταίες ημέρες ο ασθενής πηγαίνει καλά* (ε) (εκφραστ.- συχνά το *σαν* προηγείται) *(σαν) δεν είμαστε καλά!* γι<χ την έκφραση απορίας, έκπληξης, συνήθ. δυσάρεστης: *είπε τέτοιο πράγμα για σένα;*συν. Κύριε ελέησον. μνήσθητί μου Κύριε (στ) (εκφραστ.) *είσαι καλά; I δεν είσαι καλά! / είσαι στα (με) τα καλά σου; i δεν είσαι (στα) με τα καλά σου!* **I πας** *καλά;! δεν* **πας** *καλά! ! στέκεις καλά; I δεν στέκεις καλά!* αποδοκιμαστικά για ανόητο λόγο ή πράξη: *Είσαι με τα καλά σου: Σκέφτηκες σοβαρά τι πας να κάνεις: (ζ) όλα καλά* (i) ως ερώτηση, αν όλα εξελίσσονται ομαλά, σωστά: *~; Υπάρχει κάποιο πρόβλημα:* (ii) ως απάντηση, ότι όλα εξελίσσονται ομαλά, σωστά: *-Πώς πάνε τα πράγματα: —. δόξα τω θεώ!* **5.** με τρό πο ολοκληρωμένο, χωρίς παραλείψεις ή ατέλειες: *πρέπει να φράξεις την τρύπα με τσιμέντο* συν. εντελώς. πλήρως ΛΝΤ. πρόχειρα **6.** σε ικανοποιητικό βαθμό, αρκετά: *στο σκοτάδι δεν βλέπω - || ήταν - πλη- ροφορημένος || πρόσεξε ~~ μην ανοίξω το στόμα μου, γιατί δεν θα ξέρεις πού να κρυφτείς* **|| rov** *γνωρίζω ~* **|!** *δεν κατάλαβα ~· τι είπατε;* συν. επαρκώς λντ. ελλιπώς **7.** (μτφ.) με τρόπο επιδέξιο, εύστοχο και αρμονικό: *κάνω ~ τη δουλειά μου* **j1** *συνεργαστήκαμε ~ σε όλα τα επίπεδα* συν. ουσιαστικά, αποτελεσματικά **8.** (προφορ.) στην αρχή ομιλίας εμφατ. γΓ αυτό που ακολουθεί: Γοσο *άσχημη νύχτα δεν έχω ξαναπεράσει!* **9.** (προφορ.) στην αρχή ομιλίας για έκφραση εκπλήξε- ως: **-,** *χτες δεν είπες ότι θα ερχόσουν μέχρι τις δώδεκα: Γιατί γύρισες χαράματα:* ΦΡ. *και καλά* (i) (στην αρχή ερώτησης, που δηλώνει έντονη απορία): **~.** *πώς συνέβη, αφού είχαν ληφθεί τόσα μέτρα ασφα?.είας;* (ii) (οικ.) δήθεν, τάχα: *ήρθε ξαφνικά. -* οτι του *λείψαμε, αλλά στην παραγματικότητα ήθελε δανεικά* 10. ως απάντηση για τη δήλωση συμφωνίας, συναίνεσης, συνήθ. με παραχωρητική διάθεση: **-** *Σε παρακαλώ. έλα αύριο το βράδυ από το σπίτι!* **- ~,** *θα έρθω* **([** *«άλλοι επιβάτες προσπαθούσαν να συνέλθουν και άλ?.οι έμοιαζαν να λένε ρε παιδιά, πώς κάνετε έτσι;*">' **||** (και με απειλητική διάθεση) *συνέχισε να φέρεσαι έτσι και θα δεις!* συν. εντάξει· φρ. (α) (ειρων.) *ναι καλά!* για να δείξουμε ότι δεν πιστεύουμε αυτά πυυ λέει κάποιος: *-Μου είπε ότι θα σου επιστρέψει τα δανεικά σε μία εβδομάδα. —!* **(β)** *πάει καλά* είμαστε σύμφωνοι, δέχομαι συν. εντάξει, έστω (γ) *πάλι καλά* (συνήθ. στην αρχή τής πρότασης) ευτυχώς που συνέβη μόνο αυτό ή τουλάχιστον αυτό (που περιγράφει η πρόταση· δηλ. θα μπορούσε να είχε συμβεί κάτι χειρότερο): *~ που πρόλαβες να σώσεις λίγα πράγμα τα από τη φωτιά* j| *- να λες που δεν πάθατε τίποτε από τη σύγκρουση!* · ΦΡ. (α) *κάνω καλά (κάποιον)* (i) θεραπεύω (κάποιον): *τον πήγαν σ' έναν γιατρό και τον έκανε καλά* συν. γιατρεύω (ii) ελέγχω (κάποιον), μπορώ να κουμαντάρω ή να νικήσω (κάποιον) (από πλευράς δύναμης): *είναι δυο μέτρα άντρας, πού να τον κάνεις καλά;* (β) *καλά-καλά* (i) πολύ καλά: *με κοίταζε -* (ερευνητικά ή με έκπληξη) (ii) (αρνητ.) μόλις και μετά βίας. σχεδόν καθόλου: *δεν είχε ξημερώσει ~ όταν έγινε η έκρηξη* (γ) *καλά που ί καλά και* για καλή τύχη. ευτυχίας: *καλά που το θυμήθηκες■ εγώ το είχα ξεχάσει!* (δ) *για (τα) καλά* πολύ, σε μεγάλο βαθμό: *αρρώστησε ί θύμο)σε ~* (ε) *σώνει και καλά / καλά και* ***σώνει*** βλ. λ. *σώνω* (στ) *καλά σου! ο>ς* έκφραση παραπόνου προς κάποιον που δεν ικανοποίησε την επιθυμία μας. ενώ, κατά τη γνώμη μας. θα μπορούσε: *Ώστε δεν θα μον πεις τι έγινε; Κι εγώ δεν πρόκειται να σου ξαναπώ τίποτα!* Επίσης (λόγ.) **καλώς** [αρχ.I (βλ.λ.).

καλά - καλώς. Το καλώς έχει διττή σημασία· σημαίνει σε πιο τυπικό λόγο ό,τι το καλά *(Μιλάει καλά τα Ελληνικά - Γνωρίζει κα- λώς την Αγγλική)'* **χρησιμοποιείται (περισσότερο από το καλά) ως προτασιακό επίρρημα, για να δηλώσει «συμφωνία, επιβεβαίωση, κατάφαση» (= εντάξει, σύμφωνοι, βεβαίως, μάλιστα):** *Καλώς■ θα συνεργαστώ κι εγώ μαζί σας* **- //** *σύμβαση θα υπογράφει από τον πρόεδρο τής εταιρείας. Κα/.ώς:*

καλααζάρ (το) ί άκλ.] IAΓΡ. λοιμώδης ανθρωποζωονόσος που πρόκα- λείται από παρασιτικό πρωτόζωο και εμφανίζει ως συμπτώματα υψηλό πυρετό, αναιμία, απίσχνανση. διόγκωση τού σπλήνα κ.ά., μπορεί δε να οδηγήσει στον θάνατο ΣΥΝ. λεΐσμανίαση.

I FT YM. < αγγλ. kala-azar < χίντι kala-azar «μαύρη νόσος» < χίντι kaJa «μαύρος» + περσ. axar «νόσος»].

Καλαβρία (η) περιοχή τής ΝΛ. Ιταλίας. — Καλαβρός κ. Καλαβρέζος (ο). Καλαβρή κ. Καλαβρέζα (η), καλαβρέζικος, -η. -ο.

| t'i'YM. < ιταλ. Calabria, αγν. ετύμου].

Καλάβρυτα (τα) {Καλαβρύτων] ιστορική κωμόπολη τής ΒΛ. Πελοποννήσου στον νομό Αχα'ΐας. γνωστή για τη μεγάλη σφαγή τού ανδρικού πληθυσμού της στις 13 Δεκεμβρίου 1943 από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής *(η σφαγή των Καλαβρύτων).* **— Καλαβρυτινός (ο). Καλαβρυτινή (η). Καλαβρυτινός, -ή. -ό.**

Ιρ.τυμ. **μεσν. < πιθ.** *καλός* **+** *-βρυτα* **< αρχ.** *βρύω* **«αναβλύζω». από όπου και το ουσ.** *βρύση* **(βλ.λ.) Η ετυμ. αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι τα Καλάβρυτα φημίζονται για τα άφθονα νερά και τις πηγές τους|.**

καλαγκάθι (το) {χωρ. γεν.] φλεγμονή που σχηματίζεται στη ρίζα τού νυχιού χεριού ή ποδιού και καταλήγει συχνά σε συγκέντρωση πύου και απόστημα ΣΥΝ. **παρωνυχίδα, καλάδα (η) ομαλό τμήμα τού βυθού όπου σύρεται η τράτα.**

fF.TYM. < βεν. caluda < p. calar. βλ. λ. *κα?.άρω*\. **καλαθάς** (ο) Ικαλαθάδες} (καθημ.) ο επαγγελματίας που κατασκευάζει ή εμπορεύεται καλάθια ΣΥΝ. καλαθοποιός. **καλάθι** ιτο) {καλαθ-ιού | -icov} **1.** σκεύος πλεκτό, συνήθ. από κλαδιά λυγαριάς, ιτιάς, από καλάμια ή και πλαστικό, κυρ. για μεταφορά ή τοποθέτηση τροφίμων, σκευών, ρούχων κ.λπ.: *έβαλε τα φρούτα σε ένα*

|I *είχε στο τα άπλυτα* **||** *ένα - με αβγά* **||** *κονβα?.ούσε στο ~ φαγητό και κρασί* **||** *πλέκω καλάθια* συν. (λόγ.) κάνιστρο- φρ. (α) *καλάδι I κάλαθος των αχρήστων* το ειδικό σκεύος εσωτερικού χώρου, που χρησιμοποιείται για την απόρριψη των άχρηστων αντικειμένων συν δοχείο απορριμμάτων (β) (μτφ.) (καταλήγω ή ρίχνω / πετώ κ.λπ. κάτι) **στον κάλαθο** *των αχρήστων* βλ. λ. *κάλαθος* (γ) (μτφ.) **χάνω** *τ' αβγά και τα καλάθια* βλ. λ. *αβγό* (δ) (παροιμ.) **όπους** *ακούς πολλά κεράσια, κράτα και μικρά καλάθι* όταν ακούς μεγάλα λόγια (π.χ. υποσχέσεις, περιαυτυλογίες), να είσαι πολύ επιφυλακτικός: *μην εμπιστεύεσαι πολιτικούς πον ισχνρίζονται ότι θα κάνουν τη χώρα παράδεισο· ~!* ΣΥ Ν. κράτα πισινή (ε) (παροιμ.) *στο καλάθι δενχωρεί, στο κοφίνι περισσεύει* βλ. λ. *κοφίνι* **2.** (συνεκδ.) η ποσότητα των προϊόντων που χωρά σε πλεκτό σκεύος, όπως το παραπάνω· το περιεχόμενό του: *μον έστει*

λε δώρο ένα ~ σύκα συν. καλαθιά· φρ. το ***καλάθι της νοικοκυράς*** το σύνολο των αγαθών που μπορεί να αγοράσει κανείς για τις ανάγκες ενός νοικοκυριού (συνήθ. για την αγοραστική δύναμη τού μισθού): *χρόνο με* γογ *χρόνο το - αδειάζει λόγο) τής συνεχούς αύξησης των ημών* 3. ΑΘΛ. (στην καλαθοσφαίριση) (α) ο στόχος, η στρογγυλή μεταλλική στεφάνη, η οποία είναι τοποθετημένη σε ορισμένο ύψος από το έδαφος και στην οποία είναι δεμένο το μικρό δίχτυ όπου καταλήγει η μπάλα, όταν η βολή είναι εύστοχη (β) (συνεκδ.) η εύστοχη βολή τής μπάλας μέσα στον στόχο (καλάθι) τής αντίπαλης ομάδας, πράγμα που καθορίζει και το σύνολο των πόντων της: *βάζω / πετυχαίνω ~ δύο / τριών πόντων* (τρίποντο) || ~ *άγγιχτο* (χωρίς να αγγίξει η μπάλα τη στεφάνη) || γο - *μετράει* (θεωρείται έγκυρο) **4.** καλάθι με δύο χειρολαβές και κατάλληλη επένδυση στο οποίο τοποθετούνται και με- ταφέρονται τα βρέφη. - (υποκ.) **καλσθάκι** (το), (μεγεθ.) **καλάθα** κ. **καλαθούνα** (η) (κυρ. σημ. 4).

[ετυμ. < μτγν. *καλάθιον*, υποκ. τού αρχ. *κά?Μθος* (βλ.λ.). Η αθλ. σημ. αποδίδει το αγγλ. basket |. **καλαθιά** (η) (λαϊκ.) το περιεχόμενο ενός καλαθιού ή και η ποσότητα των προϊόντων που χωράει, η χωρητικότητά του: *μία - σταφύλια* || δυο ~ *σύκα* συν. καλάθι, **καλαθιάζω** ρ. μετβ. {καλάθιασ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) (κυριολ.) τοποθετώ (προϊόντα, αντικείμενα) σε καλάθια, **καλαθοπλεκτική** (η) Ιχωρ. πληθ.} η τέχνη τής κατασκευής καλαθιών ΣΥΝ. καλαθοποιία, **καλαθοποιία** (η) [Ι870| Ιχωρ. πληθ.) η τέχνη τής κατασκευής καλαθιού ή και πλεκτών επίπλων και διακοσμητικών αντικειμένων από εύκαμπτες φυτικές ίνες συν. καλαθοπλεκτική. – **καλσθοποιός** (ο/η) Ιμτγν.].

καλαθος (ο) {καλάθ-ου | -ων, -ους} **1.** (αρχαιοπρ.) το καλάθι· κυρ. στη ΦΡ. (μτφ.) (καταλήγω ή ρίχνω / πετώ κ.λπ. κάτι) ***στον κάλαθο των αχρήστων*** στα σκουπίδια, εκεί όπου ρίχνει κανείς τα άχρηστα ή αυτά που δεν λαμβάνει καθόλου υπ' όψιν· για την πλήρη αδιαφορία για τις αιτήσεις, τις αναφορές κ.λπ. κάποιου: *είχε προειδοποιήσει επα- νειλημμένως για τη διαρροή, αλλά οι αναφορές του κατέληγαν πάντοτε ~* 2. δοχείο από λεπτά μεταλλικά ελάσματα, πλεγμένα μεταξύ τους, που χρησιμεύει στην ανέλκυση και τη μεταφορά μεταλλεύματος 3. αρχλιολ. το τμήμα τού κορινθιακού κιονοκράνου, που περιβάλλεται από γλυπτή διακόσμηση σε σχήμα φύλλων άκανθας.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. όπου το επίθημα *-θος* εμφανίζεται όπως και στα συνώνυμα *γύργα-Ος. κύα-θος*. Η λ. πιθ. συνδέεται με το ρ. *κλώθω].*

καλαθοσφαίριση (η) |-ης κ. -ίσεις | χωρ. πληθ.} ΑΘΛ. (επίσ.) αγωνιστικό παιχνίδι, που παίζεται από δύο ομάδες των πέντε παικτοΐν. κατά το οποίο κάθε ομάδα προσπαθεί να ρίξει τη μπάλα στον στόχο (μια κατασκευή σε σχήμα καλαθιού) τής αντίπαλης ομάδας περισσότερες φορές από την άλλη συν. μκάσκετ. Ηπίσης **καλαθόσφαιρα.**

καλαθοσφαιριστής (ο), **καλαθοσφαιρίστρια** (η).

[ΠΤΥΜ. Από̱δ. τού αγγλ. basket ball|.

καλαθούνα (η) **>** καλάθι

καλάι (το) ίχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) μείγμα από κασσίτερο και μολύβι το οποίο χρησιμοποιείται στη συγκόλληση υλικών. – **κσλάινος,** -η, -ο. [ετυμ. Αντιδάν.. μεσν. < τουρκ. kalay < μτγν. *κάλ(λ)α\ς* (βλ.λ.)]. **καλαΐζω** ρ. μετβ. [μεσν.[{καλάισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) καλύπτο) την εσωτερική κυρ. επιφάνεια σκεύους με κασσίτερο, προκειμένου να το προφυλάξω από τη σκουριά ΣΥΝ. (επι)κασσιτερώνω. γανώνω. Επίσης καλαΐδίζω. **- καλάϊσμα** (το), **κάλαϊς** (η) {καλάιδος | χο)ρ. πληθ.) (αρχαιοπρ.) ΟΡΥΚΤ. πολύτιμος λίθος με όμορφο γαλαζοπράσινο χρώμα ΣΥΝ. (λαϊκ.) περουζές.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κάλ(λ)αΐς*. αγν. ετύμου. τεχνικός όρ., για τον υπνίο έχει υποστηριχθεί ότι προέρχεται από την Αίγυπτο εξαιτίας τής χρήσης αυτού τού χρώματος στην κεραμική[. **καλαισθησία** (η) [1857Ι {χωρ. πληθ.} το να διαθέτει κανείς καλό. λεπτό γούστο, το να μπορεί να διακρίνει και να εκτιμά το ωραίο: το *έργο φανερώνει έμφυτη ~* j| το *καινούργιο κτήριο στο κέντρο τής πόλης προσβάλλει την ~ των πολιτών* || *ανεπτυγμένη ~* συν. φιλοκαλία, γούστο ΑΝΤ. ακαλαισθησία, κακογουστιά, αφιλοκαλία. – **καλαισθητικός,**-ή. -ό [1863]. **κσλαισθητικ-ά/-ώς** επίρρ. **καλαίσθητος,** -η. -ο [1873[1. (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από καλαισθησία, που έχει λεπτό, καλλιεργημένο γούστο: *είναι εξαιρετικά ~ στο ντύσιμό του και στη διακόσμηση τού σπιτιού του* ΑΝΤ. ακαλαίσθητος, κακόγουστος 2. αυτός που φανερώνει καλλιεργημένο γούστο, που είναι καλόγουστος: *- μακιγιάζ / διακόσμηση* ΑΜ. ακαλαίσθητος, κακόγουστος. – **καλαίσθητα** / **καλσισθήτως** 11888j επίρρ. **καλάϊσμα'** (το) ► καλαΐζω

καλαϊτζής (ο) {καλαϊτζήδες} (λαϊκ.) ο τεχνίτης που επαλείφει την εσωτερική επιφάνεια χάλκινων σκευών με κασσίτερο, για να τα προ- φυλάξει από τη σκουριά ΣΥΝ. γανωματής, γανωτής. κασσιτερωτής.

καλσϊτζήδικο (το).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kalayci < kalay, βλ. κ. *καλάι].* **καλακούω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καλάκουσα} (καθημ.) ♦ **1.** (μετβ.) ακούω κάτι καθαρά, το αντιλαμβάνομαι όπως ακριβώς ειπώθηκε: *αυτό το τελευταίο δεν το καλάκουσα, πες το πάλι* ♦ 2. (αμετβ.) ακούω καλά, έχω οξεία αίσθηση τής ακοής: *γέρασα και δεν ~ πια.* **καλαμάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** (α) το μικρού μεγέθους καλάμι (β) μακρόστενο αιχμηρό και λεπτό ξυλάκι στο οποίο περνιούνται κομμάτια κρέατος (συχνά και λαχανικών) για ψήσιμο σε σχάρα (γ) (συνεκδ.) κρέας που ψήνεται στη σχάρα περασμένο σε ξυλάκι: *~ με πίτα* 2. (συνήθ.) λεπτό, πλαστικό σωληνάκι για την πόση χυμών, αναψυκτικών, ποτών κ.λπ.

καλαμαράκι (το) {χωρ γεν.} το μικρό καλαμάρι (βλ.λ.. σημ. Ι). συνήθ. ως έδεσμα: *τηγανητά ~*. **καλαμαράς** (Ο) {καλαμαράδες}, **καλαμαρού** (η) Ικαλαμαρούδες) (σημ. 2) **1.** (λαϊκ.-μειωτ.) ο άνθρωπος των γραμμάτων, ο λόγιος ΣΥΝ. γραμματιζούμενος, εγγράμματος, μορφοομένος 2. (διαλεκτ.-συχνά σκωπτ. ή μειωτ.. στην Κύπρο) ο Ηλλαδίτης. **καλαμάρι** (το) {καλαμαρ-ιού | -ιών) **1.** κεφαλόποδο μαλάκιο με σώμα επίμηκες και πλατύ. τριγο)νικά πτερύγια στο κάτω μέρος, το οποίο φέρει δύο άνισους πλοκάμους, με τους οποίους συλλαμβάνει την τροφή του (μικρά ψάρια) · αλιεύεται σε όλες τις παράκτιες περιοχές για το νόστιμο κρέας του · 2. (παλαιότ.) μικρό δοχείο, όπου τοποθετούσαν τυ μελάνι για το γράψιμο ΣΥΝ. μελανοδοχείο 3. (παλαιότ.) ειδική θήκη, στην οποία τοποθετούσαν τις πένες από καλάμι (βλ. λ. *κάλαμο* ς) · φρ. (μτφ. ο)ς επίρρ.) **χαρτί *και καλαμάρι*** με όλες τις λεπτομέρειες. καταλεπτώς: *μου τα είπε όλα ~* συν. διεξοδικώς αν γ. σύντομα, αδρομερώς. – (υποκ.) **καλαμαράκι** (το) (βλ.λ.).

[ΗΤΥΜ. Αντιδάν., < μτγν. *καλαμάριον* < *λατ.* (iheca) calamaria «θήκη καλάμων γραφής» < αρχ. *κάλαμος* (βλ.λ.). Η ονομασία τού θαλασσινού ερμηνεύεται από την ομοιότητά του με τα μελανοδοχεία και είναι μεσν.].

Καλαμαριά (η) ο μεγαλύτερος σε πληθυσμό (προσφυγικής προελεύ- σεως στο μεγαλύτερο του ποσοστό) δήμος τής ευρύτερης περιοχής τής Θεσσαλονίκης.

liiΤΥΜ. μεσν. τοπωνύμιο, πιθ. από παραφθορά των φρ. *καλή μεριά* ή *σκάλα-μεριά*, που προσδιόριζαν τυν βυζαντινό ναύσταθμο, υ οποίος είχε κατασκευαστεί στην περιοχή για την απόκρουση αραβικών επιδρομών}.

καλαμαριά (η) (παλαιότ.) επιτραπέζιο σκεύος σε σχήμα δίσκου, που χρησίμευε ως βάση για ένα ή περισσότερα μελανοδοχεία, γραφίδες και άλλα είδη γραφείου,

καλαμαριέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) αλιευτικό εργαλείο, που χρησιμοποιείται για το ψάρεμα καλαμαριών.

[Π΄ΥΜ. < *καλαμάρι* +■ παραγ. επίθημα *-ιέρα].*

Καλαμάς (ο) ποταμός τής Ιπείρου. που εκβάλλει στον Κόλπο τής Ηγουμενίτσας· αλλιώς *Θύαμις.*

ΙΕΤΥΜ. < *κάλαμος*, όν. φυτού. βλ.λ.. εξού και το όν. τής αρχ. πόλεως *Κα/.αμα* i].

Καλαμάτα (η) πόλη τής ΝΔ. Ι Ιελοποννήσου, πρωτεύουσα τού νομού Μεσσηνίας. Ηπίσης (λόγ.) **Κσλάμαι** (αι) {Καλαμιόν}. – **Καλαματιανός** (ο). **Καλαματιανή** (η), **καλαματιανός,** -ή, -ό (βλ.λ.).

\ΐ-Λ ΥΜ. μεσν. ονομασία τής αρχ. πόλης *Φαραί.* που μνημονεύεται στον Όμηρο. Σύμφωνα με την πιο αξιόπιστη εκδοχή (Ν. Πολίτης), η ονομασία αυτή ανάγεται σε παλαιό* βυζαντινό μοναστήρι, το οποίο ήταν γνωστό ως *Παναγία η Καλαμάτα*, από όπου με αφομοίωση προήλθε το όνομα *Καλαμάτα.* Κατ' άλλη άποψη (Γ. Χατζιδάκις, Σ. Κουγέας). το τοπωνύμιο παράγεται από τ. *ϫκαλάματα.* πληθ. τού *καλάμι* (υπό* την επίδρ. τού γειτονικού τοπωνυμίου *Πετροκαλάματα).* με καταβιβασμό τόνου κατά παρετυμ. προς θηλ. σε *-μάτα* (λ.χ. *μαυρο-μάτα. γαλανό- μάτα)].*

καλαματιανός, -ή. -ό |μεσν.[**1.** αυτός που σχετίζεται με την Καλαμάτα ή προέρχεται από αυτήν: *~ μαντίλι* **2.** ***καλαματιανός*** (ο) νεοελληνικός κυκλικός συρτός χορός, που χορεύεται από ομάδα προσώπων πιασμένων χέρι-χέρι.

καλαμένιος, -ια, -ιο -» καλάμι

καλάμη (η) {καλαμών} (αρχαιοπρ.) 1.το στέλεχος τού σταχυού στα δημητριακά και ιδ. στο σιτάρι 2. (ειδικότ.) το τμήμα τού σταχυού που απομένει στο έδαφος μετά τον θερισμό των σιτηρών συν. καλαμιά, άχυρο.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. παράλλ. τ. τού ουσ. *κάλαμος* (βλ.λ.)|. **καλαμήθρα** (η) {καλαμηθρών} (λαϊκ.) **1.** ονομασία διαφόρων φυτών 2. η μέντα.

ΙΙ-ϊύμ. < μτγν. *καλαμίνθη/* αρχ. *καλάμινΟος* + παραγ. επίθημα *-ήϋρα.* Το αρχ. *καλάμινΟος / -μίνθη*, αν δεν είναι προελλην. όρ. (λόγω τού -IV0-), ίσως προέρχεται από συμφυρμό των *κάλαμος* και *μίνθη*. **καλάμι** (το) {καλαμ-ιού | -ιών} **1.** πολυετές φυτό που ζει σε υδρο- τόπους και έχει ψηλό, λεπτό, κυλινδρικό, συνήθ. κούφιο και ευλύγιστο βλαστό με μακριά φύλλα σαν ταινίες, που τυλίγονται γύρω από το στέλεχος τού βλαστού 2. (συνεκδ.) το ξερό κούφιο στέλεχος τού παραπάνω φυτού, το οπνίυ χρησιμοποιείται για την κατασκευή διαφό- ρεον αντικειμένων: *καλ,ύβες από -* · φρ. (μτφ.) ***καβαλάω το καλάμι*** αποκτώ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου. αρχίζω να συμπεριφέρομαι αλα- ζονικά (συνήθ. μετά από κάποια επιτυχία): *από τότε που νίκησε στον διαγωνισμό ομορφιάς, καβάλησε το καλάμι και δεν μας μιλάει πια3.* ειδικό αλιευτικό όργανο που αποτελείται από μακρύ καλάμι (σημ. 2), στο άκρο τού οποίου είναι προσαρμοσμένη πετονιά με αγκίστρια: *ψαρεύω με -* συν. καλαμίδι · **4.** (ειδικότ.) το πηνίο, γύρω από το οποίο τυλίγεται το νήμα Συν. μασούρι · **5.** (καθημ.) το πρόσθιο οστό τής κνήμης: *μου έδωσε κλοτσιά στο ~* ΣΥΝ. αντικνήμιο. – **καλαμένιος,** -ια. ίο κ. (λόγ.) **καλάμινος,** -η, -ο [αρχ.).

|ΕΓΥΜ. < μτγν. *καλάμιον*. υποκ. τού αρχ. *κάλαμος* (βλ.λ.)|. **καλαμιά** (η) Ιμτγν.Ι ί. το καλάμι ΣΥΝ. (λόγ.) κάλαμος· ΦΡ. **σαν *την καλαμιά στον* κάμπο** εντελώς μόνος και έρημος, σε τέλεια εγκατάλειψη, χωρίς προστασία: *έχασε* τοί' *άντρα της. έφυγαν και τα παιδιά της κι έμεινε μόνη ~* 2. (συνεκδ.) ο τόπος όπου φυτρώνουν πολλά καλάμια ή συστάδα καλαμιών ΣΥΝ. καλαμιώνας 3. (ειδικότ.) το στέλεχος τού σταχυού. ιδ. αυτό που απομένει στο έδαφος μετά τον θερισμό των σιτηρών ΣΥΝ. καλάμι, (λόγ.) καλάμη. **καλαμίδι** (το) {καλαμιδ-ιού | ιών} (λαϊκ.) **1.** ειδικό αλιευτικό εργαλείο που αποτελείται από μακρύ καλάμι, στο άκρο τού οποίου είναι προσαρμοσμένη πετονιά με αγκίστρια ΣΥΝ. καλάμι **2.** ραβδί από καλάμι μήκους ενός μέτρου, το οποίο χρησιμοποιούν οι υφάντρες. για να συ-

γκρατούν τη διασταύρωση τού νήματος.
|ϋ)ύμ. < μεσν. *καλαμίδιν* < μτγν. *καλάμιον].* **καλαμίζω** ρ. μετβ. {καλάμισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** (λαϊκ.) περιτυλίγω (τυ νήμα) στα μασούρια, ξετυλίγοντάς το ταυτόχρονα από την ανέμη ΣΥΝ. καρουλιάζω · 2. μαζεύω τα πεσμένα άχυρα μετά τον θερισμό.

καλάμισμα (το), **καλάμινος,** -η, -ο » καλάμι **καλάμισμα** (το) -* · καλαμίζω

καλαμιώνας (ο) (λαϊκ.) συστάδα καλαμιών ή έκταση γεμάτη καλάμια (στις παρυφές ελών. τελμάτων, λιμνο')ν και γενικά ήρεμων νερών). [ΚΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *καλαμεών*< αρχ. *κά/.αμος*\. **καλαμοειδής,** -ής, -ές [μτγν.] {καλαμοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με καλάμι, πυυ έχει σχήμα καλαμιού: ~ *β/.αστός.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **καλαμοκάννης** (ο) {καλαμοκάννηδες}.

καλαμοκάννα κ. **καλα- μοκάννίσσα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.) (σκωπτ.) υ ψηλός και αδύνατος άνθρίοπος, αυτός που έχει πόδια μακριά και λεπτά σαν καλάμια ΣΥΝ. καλαμοπόδαρος, λελέκι ΛΝΤ. κοντοπόδαρος.

[ΕΤΥΜ. < *καλάμι* + *-κάννης*< *καννί*\. **καλαμοπόδαρος,** -η. -ο **1.** (σκωπτ.) αυτός που έχει πόδια μακριά και αδύνατα σαν καλάμια, ψηλός και λεπτός ινν. καλαμοκάννης 2. ***καλαμοπόδαρο*** (το) κνήμη μακριά και λεπτή, που μοιάζει με καλάμι, **κάλαμος** (ο) |καλάμ-ου | -ων. -ους} **1.** (λόγ.) το καλάμι (βλ.λ., σημ. I) 2. (συνεκδ.) το στέλεχος τού σταχυού. αυτό που απομένει στο έδαφος μετά τον θερισμό των σιτηρών συν. καλαμιά, καλάμι **3.** (παλαιότ.) ο κεράτινος κορμός τού φτερού πτηνού (συνήθ. χήνας ή κόρακα), που ακονιζόταν κατάλληλα στην άκρη του και χρησιμοποιόταν ως όργανο γραφής: (κ. μτφ.) *χειρίζεται καλώς τον* - (είναι δεινός συγγραφέας) ΣΥΝ. πένα. κονδυλοφόρος, (λαϊκ.) καλέμι **4.** (παλαιότ.) η γραφίδα · **5.** ΜΟΥΣ. αρχαίο ελληνικό μουσικό όργανο, είδος ποιμενικού αυλού, που κατασκευαζόταν από καλάμι (βλ.λ.) · 6. ειδικό μεταλλικό εργαλείο που το χρησιμοποιούσαν παλαιότ. πυρακτωμένο για το κατσάρωμα των μαλλιών · **7.** κκκλης. μαρμάρινος, τετράγωνος ή κυλινδρικός στύλος, στον οποίο ακουμπά η πλάκα τής Αγίας Τράπεζας στις εκκλησίες τής Ανατολής.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ~*κόλαμος* (με προληπτική αφομοίωση) < I.E. *kol9mo-* «καλάμι», πβ. λατ. culmus {> γαλλ. chaume). ρωσ. soloma. αρχ. γερμ. halam «καλάμι, πάσσαλος», γερμ. Halm, αγγλ. helm «πηδάλιο πλοίου» κ.ά. Βλ. κ. *καλέμ*ΐ\. **καλαμοσάκχαρο** (το) |1885| {-ου κ. -άρου I χωρ. πληθ.} (λόγ.) πολυσακχαρίτης που περιέχει γλυκόζη και φρουκτόζη· το σάκχαρο που λαμβάνεται από το στέλεχος τού καλαμώδους φυτού που είναι γνωστό ως *ζαγαροκάλ αμ ο.*

καλαμοσίταρο (το) (λαϊκ.) το καλαμπόκι ΣΥΝ. αραβόσιτος, αραποσίτι.

καλαμόακοινο (το) καλαμόσχοινο **καλαμόσπιτο** (το) σπίτι κατασκευασμένο από καλάμια, **καλαμόσχοινο** κ. **καλαμόσκοινο** (το) σχοινί φτειαγμένο από καλάμια (βλ.λ.). με το οποίο δένονται τα δεμάτια των σταχυών. **Καλαμπάκα** (η) κωμόπολη τής Θεσσαλίας στον νομό Τρικάλων, κοντά στα Μετέωρα. – Καλαμπακιώτης (ο). Καλαμττακιώτισσα (η), καλαμπακιώτικος, -η, *-ο.*

[ΕΤΥΜ. Η ονομασία ανάγεται στον 10ο αι. μ.Χ. και, σύμφωνα με την πιο αξιόπιστη εκδοχή, οφείλεται στο όνομα μιας βυζαντινής οικογένειας *Καλαμπάκη.* Προηγουμένως η πόλη ήταν γνωστή ως *Σταγοί].* **καλαμπαλίκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** μεγάλος θόρυβος που προκα- λείται από συγκεντρωμένο πλήθος συν. οχλαγωγία, οχλοβοή, χάβρα 2. ***καλαμπαλίκια*** (τα) ακατάστατος σωρός από διάφορα αντικείμενα, κυρ. πράγματα τού νοικοκυριού συν. τσουμπλέκια · **3.** (αργκό στον πληθ.) οι ανδρικοί όρχεις.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kalabalik «πλήθος»], **καλαμποκάλευρο** (το) αλεύρι που φτειάχνεται από καλαμπόκι: *ψωμί από* ~ (η μπομπότα) ΣΥΝ. (λόγ.) αραβοσιτάλευρο, **καλαμποκέλαιο** (το) {-ου κ. -αίου | -ων κ. -αίων} λάδι που παράγε- ται από καλαμπόκι συν. (λόγ.) αραβοσιτέλαιο.

καλαμποκήσιος, -ια. -ιο (σχολ. ορθ. *καλαμποκίσιος)* αυτός που παρασκευάζεται από καλαμπόκι, που έχει ως βάση τυ καλαμπόκι: - *αλεύρι / ψωμί.* Επίσης καλαμποκένιος, -ια. -ιο. **καλαμπόκι** (τυ) {καλαμποκ-ιού | -ιώνί **1.** μονοετές δημητριακό φυτό. από τον καρπό τού οποίου εξάγεται αλεύρι, άμυλο, λάδι κ.λπ., ενώ από την βλαστό του χαρτί και νήματα · έχει καλαμοειδή βλαστό που φθάνει τα 2-3 μέτρα ύψος, μακρυλά. λογχοειδή και ευλύγιστα φύλλα και μικρούς κίτρινους καρπούς ΣΥΝ. καλαμποκιά, (λόγ.) αραβόσιτος· (συνεκδ.) 2. ο εδώδιμος καρπός τού παραπάνω φυτού συν. (λαϊ- κότ.) αραποσίτι **3.** τυ αλεύρι πυυ παρασκευάζεται από τον καρπό τού παραπάνω φυτού: *ψωμί από* ~ συν. καλαμποκάλευρο.

ΙΕΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. Έχουν προταθεί οι εξής εκδοχές: (α) < αλβ. kalambok (β) < ιταλ. calambochi (γ) < τουρκ. kalcmbck|. **καλαμποκιά** (η) το φυτό αραβόσιτος (καλαμπόκι) και κυρ. το στέλεχος. ο βλαστός τού φυτού ΣΥΝ. αραποσιτιά, καλαμπόκι, **καλαμποκίσιος,** -ια. -ιο -► καλαμποκήσιος

καλαμπούρι (το) {χωρ. γεν.} (καθημ.) το αστείο, οτιδήποτε λέγεται για να προκαλέσει το γέλιο: <5εν *σοβαρο?.ογουσα' έτσι το 'πα. για* ~ || κάνω ~ σε κάποιον (του κάνω πλάκα, αστείο). – (υποκ.) **καλαμπου- ράκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. calcmbour. αγν. ετύμου]. **καλαμπουρίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {καλαμπούρισα} (καθημ.) ♦ **1.** (αμετβ.) λέω αστεία: *κάτσε να καλαμπουρίσουμε λίγο. να χαλαρώσουμε* ΣΥΝ. αστειεύομαι, χαριτολογώ, χωρατεύω ΛΝ Γ. σοβαρολογώ

2. (μετβ.) στη φρ. το ***καλαμπουρίζω*** δίνω εύθυμο τόνο σε κάτι, δεν αναγνωρίζω τη σοβαρότητα, τη σπουδαιότητά του: *μην το καλαμπουρίζεις,* γο *Θέμα είναι σοβαρό!* I\N. παίρνω στ" αστεία ΛΝΤ. παίρνω στα σοβαρά. – **καλαμπουρ(ι)τζής** (υ), **καλαμπουρ(ι)τζού** (η), **καλαμώδης,** -ης. -ες [αρχ.I {καλαμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** (τόπος) πυυ είναι γεμάτυς καλάμια, κατάφυτος από καλάμια: ~ *όχθη* 2. αυτός που μοιάζει με καλάμι, που έχει το σχήμα και τη μορφή καλαμιού: ~ *βλαστός* συν. καλαμοειδής **3.** τοτ. **καλαμώδες** *φυτό* το φυτό τού οποίου ο βλαστός μοιάζει με καλάμι, δηλ. είναι ψηλός, λεπτός, ξυλώδης και ως επί το πλείστον έχει κόμπους (γόνατα), όπως λ.χ. τα σιτηρά. »* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **καλαμώνω** ρ. μετβ. |μτγν.] {καλάμω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** στρώνω (επιφάνεια) με καλάμια, απλώνω καλάμια: ~ *τη σκεπή* 2. σχηματίζω φράχτη από καλάμια, φράζω (περιοχή) με καλαμωτή ΣΥΝ. περιζώνω.

καλάμωμα (το).

καλαμωτός, -ή. -ό Ιμτγν.| **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από καλάμια: - *καλύβα* ΣΥΝ. καλαμένιος 2. ***καλαμωτή*** (η) (α) πλέγμα από καλάμια που χρησιμοποιείται ως διαχωριστικό ή για σκίαση (β) (ει- δικότ.) σκεπή ή φράχτης από καλάμια, **κάλαντα** (τα) {καλάντων} ευχετήρια και εγκωμιαστικά εορταστικά τραγούδια, τα οποία κατά την παράδοση τραγουδούν παιδιά, πηγαίνοντας από πόρτα σε πόρτα, την παραμονή των μεγάλων εορτών (των Χριστουγέννων, τής Πρωτοχρονιάς, των θεοφανίων), συγκεντρώνοντας χρήματα: *λέω* τα ·~.

[ετυμ, μεσν. < μτγν. *καλάνδαι* < λατ. calendae (dies) «νουμηνία» (βλ. κ. *κα/.ένδες).* Η περίοδος των καλενδών τού μηνός Ιανουαρίου (calendae Januariae), που ήταν πενθήμερη, εορταζόταν από τους Ρωμαίους με ιδιαίτερη λαμπρότητα, αφού συνέπιπτε με την είσοδο τού νέου έτους. Από αυτές τις καλένδες έλαβαν το όνομά τους τα *κάλαντα,* των οποίων η αρχαιότερη μαρτυρία ανάγεται στον 12ο αι.]. **καλαντάρι** κ. **καλεντάρι** (το) {καλανταρ-ιού | -ιών'} (λαϊκ.) ημερολόγιο επιτραπέζιο ή τοίχου ΣΥΝ. ημεροδείκτης.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *καλανδάριον* < λατ. calendarium < calendae «καλέν- δες»I.

καλαποδάς (Ο) {καλαποδάδες} (λαϊκ.) ο τεχνίτης που κατασκευάζει καλαπόδια (βλ.λ.). **καλαπόδι** (το) ίκαλαποδ-ιού **[** -ιών} (λαϊκ.. παλαιότ.) **1.** ξύλινο ομοίωμα τυύ κατώτερου μέρους τού ποδιού, δηλ. τού πέλματος, τής φτέρνας και τού αστραγάλου, το οποίο χρησιμοποιεί ο υποδηματοποιός, για να κατασκευάσει παπούτσια ή για να φαρδύνει έτοιμα υποδήματα ΣΥΝ. ξυλοπόδαρο **2.** ξύλινο ομοίωμα τού κατώτερου μέρους τυύ ποδιού, που τοποθετείται μέσα στο υπόδημα, προκειμένου αυτό να διατηρήσει το σχήμα και τη φόρμα του. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμβέλεια, ομοίωμα.*

[f.tym. < μτγν. *κα/.απόδιον.* υποκ. τού αρχ. *κα?Λπους / καλόπους* < καλον«ξύλο» (< *κάΡ-«λον< *καίω* < **κάΡ-]ο).* βλ.λ.) + πους «πόδι». Ηίναι αξιοσημείωτο ότι η λ. πέρασε και σε ανατολικές γλώσσες, πβ. αραβ. cjalib, περσ. kalbud. τουρκ. kalip. Βλ. κ. *κα/.ονπι].* **καλαρέσω** ρ. αμετβ. {καλάρεσα} (καθημ.) **1.** (συνήθ. ειρων.) αρέσω πολύ. είμαι πολύ αρεστός (συνήθ. σε αντίθεση με ό.τι θα περίμενε κανείς, κατά παράδοξο τρόπο): *του αρέσει και τον καλαρέσει, μην κοιτάς που έφερνε αντιρρήσεις στην αρχή για τα μάτια* του *κόσμου* 2. (αρνητ. ***δεν μου καλαρέσει***) δεν το βρίσκω και τόσο καλό, δεν μου πολυαρέσει: ~ *πον ξενυχτά τόσο συχνά δεκαεπτά χρονών παιδί.*

καλάρω ρ. μετβ. [καλάρισα) (λαϊκ.) ΝΑΥΤ. **1.** (για ιστιοφόρο πλοίο) λύνω τα σχοινιά των πανιών και τα αφήνω να πέσουν, προκειμένου το πλοίο να ελαττώσει ταχύτητα ή να σταματήσει· κατεβάζω την αντένα και μαζεύω τα πανιά ΣΥΝ. μαϊνάρω · 2. (ειδικότ. για αλιευτικά σκάφη) ρίχνω τα δίχτυα στη θάλασσα για ψάρεμα, απλώνω δίχτυα. – **καλάρισμα** (τυ).

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. calare < προβηγκ. calar < μτγν. λατ. calarc < αρχ. *χαλώ* «-χαλαρώνω»], **καλάσνικοφ** (το) {άκλ.} φορητό οπλοπολυβόλο πυυ πρίοτοκατασκευ- άστηκε στη Σοβιετική Ένωση (1947) και γνώρισε παγκόσμια διάδοση. κυρ. σε ανταρτικά κινήματα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α, -ο.*

[ΕΤΥΜ. Από το όν. τυύ Ρώσου κατασκευαστή τού όπλου M. Kalashnikov (I919-98)|.

καλαφάτης (υ) {καλαφάτηδες} (λαϊκ.) τεχνίτης ειδικευμένος στο καλαφάτισμα (βλ. λ. *καλαφατίζω,* σημ. 1).

(LiTYM. μεσν. < ιταλ. caiafato < αραβ. qalafatj. **καλαφατίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.1 {καλαφάτισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** επισκευάζω (πλοία ή βαρέλια), φράζοντας με στουπί τα κενά διαστήματα (τις χαραμάδες) ή τα ρήγματα ανάμεσα στις σανίδες τους και επιστρώνοντάς τα με πίσσα · 2. (!) (αργκό για άνδρα) έρχομαι σε σεξουαλική επαφή (με γυναίκα) συν. (!) γαμώ. – **καλαφάτισμα** (το), **καλβινισμός** (ο) [17681 ΘΡΙΙΣΚ. η πρυτεσταντική διδασκαλία τού θρησκευτικού μεταρρυθμιστή Ιωάννη Καλβίνου (1509-64), που αναδει- κνύει την απόλυτη αυθεντία τής Αγίας Γραφής (κυρ. τής Π.Δ.) και την απόλυτη αξία τής πίστης για τη σωτηρία τού ανθρώπου, ενώ χαρακτηρίζεται από αυστηρό και άτεγκτο πνεύμα. – **καλβινικός,** -ή, -ό, **καλβινιστής** (ο) 1.1632 [. **καλβινίστρια** (η).

[ΕΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. calvinismc].

καλδέρα (η) * καλντέρα

καλέ επιφών. (οικ.) **1.** ως προσφώνηση ή για την επίκληση προσώπων είτε στον ενικό είτε στον πληθυντικό αριθμό: - *κορίτσια, πού πάτε:* (ειδικότ.) 2. με προτρεπτική παραινετική λειτουργία: *πήγαινε ~ να μου π?^ηρώσεις τον λογαριασμό* **3.** για την έκφραση έκπληξης, θαυμασμού ή απορίας: ~. *πώς ψήλωσες έτσι:* || *τι ακούω;* || *κοίτα τι γίνεται!* **4.** δηλώνει ειρωνική διάθεση: -. π *μας λες! Αποφάσισε να 'ρθει* να *μας δει!*

|ΠΤΥΜ. μεσν., κλητ. τού αρχ. επιθ. *καλός,* πυυ χρησιμοποιήθηκε ως

επιφώνημα).

καλειά επίρρ. (λαϊκ.) στη φρ ***πάω καλειά μου*** (i) καταστρέφομαι (ii) πεθαίνω. ιχολιο λ. *πεθαίνω.*

[ετυμ. < φρ. *άμε καλειά σον / πάει καλειά τον* από πληρέστερη φρ. *κά(με τη δου)λειά συν].* **καλειδοσκόπιο** (τυ) [I851J {καλειδοσκοπί-ου J -ων} οπτικό όργανο που αποτελείται από επίπεδα κάτοπτρα, τοποθετημένα μέσα σε αδιαφανή σωλήνα και σε τέτοια γωνία μεταξύ τους, ώστε να σχηματίζονται συμμετρικά φαντασμαγορικά σχήματα από τις πολλαπλές ανακλάσεις κομματια>ν χρωματιστού γυαλιού, που βρίσκονται επίσης μέσα στην σιολήνα, και τα σχήματα που δημιουργούνται να μεταβάλλονται συνεχώς με την περιστροφή τού σωλήνα. - - **καλειδοσκοπικός,** -ή, -ό 11863],

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. kaleidoscope < kal- (< καλός) + -eido- (< *είδος)* + -scope (< *-σκόπιν* < *σκοπώ)].* **καλέμι** (τυ) Ικαλεμ-ιού | -τιόν) **1.** ειδικός σιδερένιο εργαλείο για τη λάξευση σκληρών και συμπαγοιν επιφανειών, τυ οποίο χρησιμοποιούν οι λιθοξόοι, οι ξυλουργοί κ.ά. κατά την επεξεργασία των διαφόρων υλικών συν. σμίλη, γλύφανο, γλυφίδα 2. (παλαιότ.) πένα από ινδικό καλάμι, που χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο γραφής συν. γραφίδα, καλάμι. (λογιότ.) κάλαμος, πένα.

[Ι-.ΤΥΜ. Αντιδάν. < τουρκ. kalem < αραβ. kalam < αρχ. *κάλαμος).* **καλένδες** (υι) {καλενδών} υι πέντε ή επτά πρώτες ημέρες κάθε μήνα κατά το ρωμαϊκό ημερολόγιο, περίοδος ανάλογη με τη νουμηνία τού ελληνικού συστήματος μετρήσεως τού χρόνου· φρ. (ειρο>ν.) ***στις ελληνικές καλένδες*** *(λατ.* ad calendas graecas) για κάτι που δεν Οα πραγματοποιηθεί ποτέ, που βρίσκεται σε διαρκή αναβολή: «~ *παρα- πέμπεται προφανώς η διακομματική επιτροπή που θα μελετούσε το θέμα τυ)ν μονιμοποιήσεων»* (εφημ.).

(ετυμ. < μτγν. *καλάνδαι / κα/.ένδαι* ‹ *λατ.* calendae «νουμηνία», ονομασία με την οποία οι Ρωμαίοι προσδιόριζαν τις πρώτες πέντε ή επτά ημέρες κάθε μηνός. Προέρχεται από τη φρ. calo luna novella («καλώ. ορίζω τη νέα σελήνη»), την οποία εκφωνούσε ανώτατος ιερέας από το Καπιτώλιο, αναγγέλλοντας έτσι τη νεομηνία]. **καλεντάρι** (το) * καλαντάρι

καλεντούλα κ. **καλέντουλα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} πυώδες διακο- σμητικό φυτό με έντονα κίτρινα άνθη σε ταξιανθίες.

(ΕΤΥΜ. < νεολατ. calendula < λατ. calendae «καλένδες». επειδή στην κατάλληλη εποχή το φυτό ανθοφορεί κάθε μήνα|. **κάλεσα** ρ. - ♦ καλώ

κάλεσμα (το) Ιμεσν.Ι {καλέσμ-ατυς | -ατα, -άτων} **1.** (λαϊκ.) η πρόσκληση 2. (εκφραστ.) η κλήση που απευθύνεται στην ψυχή κάποιου, στυν βαθύτερο κόσμο του, στα ένστικτά του: *δεν μπόρεσε ν' αντι- σταθεί στο ~ τής φύσης.* ** ιχολιο λ. *πρόσρηση.* **καλεσμένος,** -η, -ο [μεσν.| αυτός που έχει προσκληθεί σε συγκέντρωση, σε κοινατνική (λ.χ. γάμο. βάπτιση. δείπνο κ.λπ.) ή άλλη εκδήλωση (διάλεξη, βράβευση κ.λπ.): (συνήθ. ως ουσ.) *δέχομαι / περιποιούμαι τους ~ μον || επίσημοι ~* συν. προσκεκλημένος αντ. απρόσκλητος. ακάλεστος, **καλέστηκα** ρ »καλώ

καλεστης (ο) Ιμτγν.] (καθημ.) πρόσωπο που πραγματοποιεί την πρόσκληση, που προσκαλεί (σε συγκέντρωση, γιορτή, γάμο. βάπτιση, δεξίωση. γεύμα κ.λπ.) ΙΥΝ. (αρχαιοπρ.) αμφίτρύων.

Καλή (η) γυναικείο όνομα,

καλημαύκι (το) ♦ καμιλαύκι

καλημέρα επιφών. **1.** ευχετ. ως χαιρετισμός πυυ απευθύνεται από το πρωί μέχρι και το μεσημέρι· συχνά απαντά και χο*ρισμένο στα συνθετικά του, ανάμεσα στα οποία παρεμβάλλεται προσωπική αντων.: *καλή σας μέρα!* jj (εκφραστ.) *πολύ ~* σας (πβ. λ. *καλησπέρα, καληνύχτα]*> · φρ. ***με το «καλημέρα»*** από την πρώτη στιγμή, ευθύς εξαρχής: *«ο παίκτης αντός έ^ειςε - ότι μπορεί να γίνει ο νέος ηγέτης τής ομάδας»'* (εφημ.) **2.** ***καλημέρα*** (η) ο χαιρετισμός κατά τη διάρκεια τής ημέρας με το ευχετ. επιφών. «καλημέρα»: την - *μον* στον *αξιότιμο πατέρα σας!* (ενν. *διαβιβάστε) || κέρασα να σον πω μια ~·* φρ. (α) ***κόβω την καλημέρα (σε κάποιον)*** παύω να χαιρετώ και να μιλώ (σε κάποιον). διακόπτω κάθε σχέση (με κάποιον) (β) ***δεν θέλω ούτε την καλημέρα (κάποιου)*** δεν θέλω καθόλου σχέσεις μαζί του.

[γ.τυμ. μεσν., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *καλή(ν) (ή)μέρα*|. **καλημερίζω** ρ. μετβ. [μεσν.| {καλημέρισ-α, -τηκα} χαιρετώ (κάποιον) λέγοντάς του «καλημέρα»: *μπήκε γελαστός και τους καλημέρισε όλους.* – **καλημέρισμα** (το) [μεσν.|. **καλημερούδια** επιφών. (οικ.) ευχετ. ως χαιρετισμός από το πρωί μέχρι και τυ μεσημέρι· λέγεται με φιλική, τρυφερή ή και περιπαικτική διάθεση αντί τύύ - καλημέρα»: *~! Ακόμη κοιμάσαι: || ~ μωρό μον!* [γ.τυμ. < *καλημέρα* + υποκ. επίθημα *-ούδι(α),* πβ. *μαθητ-ούδι, αγγελούδι, τρυφερ-ούδι* κ.ά.|. **καλήν εσπέρα** - ► καλησπέρα

καληνύχτα επιφών. **1.** ευχετ. ως αποχαιρετισμός που απευθύνεται κατά τη διάρκεια τής νύχτας· συχνά απαντά και χωρισμένο στα συνθετικά του. ανάμεσα στα οποία παρεμβάλλεται προσωπική αντων.: *καλή σας νύχτα! ||* - ναι *όνειρα γλ,νκά!* 2. (ειρων.) για την έκφραση απογοήτευσης, απελπισίας: *Τι. τε/^είωσαν και τα καύσιμα:* Η. *τότε ~!* Ιί *Αν* <5εν γο *ξέρεις ούτε αν τό, -!* 3. ***καληνύχτα*** (η) [μεσν.| {χωρ. πληθ.} ο βραδινός αποχαιρετισμός με το ευχετ. επιφών. «καληνύχτα»: *είπε μια ξερή - κι έφυγε.*

[ετυμ. μεσν., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *καλή(ν) νύκτα].* **καληνυχτίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {καληνύχτισα} αποχαιρετώ (κάποιον) κατά τις βραδινές ώρες.

λέγοντάς του «καληνύχτα»: *πριν φύγει, μας κα/^ηνύχτισε* και *μας ευχήθηκε* όνειρα *γλυκά.* - - **καληνύχτισμα** (το) Ιμεσν.Ι.

καληνωρίζω ρ. μετβ. {καληνώρισα} (λαϊκ.) αποχαιρετώ με την ευχετική φρ. *«καλή σον ώρα / ώρα σον καλή».* – **καληνώρισμα** (τυ) Ιμεσν.Ι.

Ιετυμ. μεσν., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *καλήν ώραν*|. **καλησπέρα** επιφών. **1.** ευχετ. ως χαιρετισμός που απευθύνεται κατά τις απογευματινές και τις πρώτες βραδινές ώρες: - *σας. π κάνετε;* 2. ***καλησπέρα*** (η) ο απογευματινός και εσπερινός χαιρετισμός με το ευχετικό επιφών. «καλησπέρα»: *δεν* θα *μείνω πολύΦ πέρασα να πω απλώς μια* ~. Επίσης (διαλεκτ.) **καλήν εσπέρα.**

[ΕΤΥΜ. μεσν., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *καλή(ν) έσπέρα(ν)*\.

καλησπερίζω ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {καλησπέρισα} χαιρετώ (κάποιον) κατά τις απογευματινές ή πρώτες βραδινές ώρες, λέγοντάς του «καλησπέρα». - **καλησπέρισμα** (τυ). **καληαπερούδια** (οικ.) επιφών. με φιλική ή τρυφερή ή και περιπαικτική διάθεση αντί τού «καλησπέρα».

ΙΕΤΥΜ. < *καλησπέρα* + υποκ. επίθημα *-ούδκα).* πβ. *μαθητ-ούδι, αγ- γελ-ού)δι. τρνφερ-ούδι* κ.ά.Ι. **καλή ώρα** επιφών. Ιμεσν.) παρενθετικά με ευχετική σημασία σε αφήγηση, όταν γίνεται παραβολή με τον ακροατή ή με κάτι πυλύ οικείο σε αυτόν: *είχε πάει κι εκείνος στην πόλη να σπονδάσει, - όπως εσύ.* **καλιά** επίρρ. -* καλειά

καλιακουδα (η) -♦ καλοιακούδα

καλιαρντά (τα) (χωρ. γεν.} (αργκό) (κυρ. παλαιότερα) ο ιδιαίτερος γλωσσικός συνθηματικός κώδικας που χρησιμποιούσαν οι ομοφυλόφιλοι και οι τραβεστί στις μεταξύ τους συνεννοήσεις, ώστε να μην τους καταλαβαίνουν οι υπόλοιποι, κυρ. οι αστυνομικοί. Επίσης **κα- λιαρντή** κ. **καλιάρντω** σι).

[ετυ.μ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < γαλλ. gaillard « τολμηρός, αναιδής» (αργκό ^πές») < ουαλ. galia «ισχύς, ορμή»!, **καλιγώνω** ρ. μετβ. {καλίγω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) προσαρμόζω και στερεώνω πέταλο (σε οπλή υποζυγίου). καρφώνω πέταλο: ~ το *άλογο* συν. πεταλώνω· φρ. (μτφ.) ***καλιγώνει και ψύλλο*** είναι πολύ έξυπνος. πονηρός και καπάτσος. – καλίψωμα (το) κ. καλιγωση (η) [μεσν.|. σχολιο λ. *ενδυμασία.*

] ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *καλίγιον*<<υπόδημα», υποκ. τυύ ουσ. *καλίγα / κα- λίγη* < λατ. caligaj. **καλιγωτής** (υ) (παλαιότ. ορθ. *καλλιγωτής)·* {καλιγωτήδες} (λαϊκ.) ο τεχνίτης πυυ έχει ως επάγγελμα να προσαρμόζει τα πέταλα στις οπλές το>ν υποζυγίων ΣΥΝ. πεταλωτής, **καλικάντζαρος** (υ) {-υυ κ. -άρου | -ων κ. -άρων. -ους κ. -άρουςΙ (λαϊκ.) δαιμόνιο που. σύμφωνα με νεοελληνικές λαϊκές δυξασίες. κατοικεί στα έγκατα τής γης και βγαίνει στην επιφάνεια την ημέρα των Χριστουγέννων προκαλώντας ζημιές και μικροαναστατώσεις, για να εξαφανιστεί στην εορτή των Θεοφάνιων μετά τον αγιασμό. – (υποκ.) **καλικαντζαράκι** κ. **καλικαντζαρούδι** (το).

|ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. Έχουν προταϋεί. μεταξύ άλλων, οι εξής ετυμολογικές ερμηνείες: (α) *καλικάντζαρος* < *καλκάντζαρος* (με ανάπτυξη ευφωνικού *-ι-)* < *καρκάντζαρος* < *καρκά(ν)τζι* «καμένο, ξηρό» (πιθ. συνδ. με τη λ. *κάρκαδο* < *κάκαδο,* βλ.λ.) -i- μεγεθ. επίθημα -αρος, εξαιτίας τής σύνδεσης των καλικαντζάρων με τη φωτιά και το τζάκι (β)

καλίκι (< μτγν. *καλίγιον* «υπόδημα», βλ. κ. *καλιγώνω)* + *άντζα* «κνήμη», από τυ είδος υποδημάτων που. κατά την παράδοση, φορούσαν οι καλικάντζαροι (γ) < *Μκαλικυτσάγγαρος*< *καλίκι* + *-τσάγγαρος*

μτγν. τζάγγη «είδος υποδήματος» (βλ. λ. *τσαγκάρης)* (δ) < *καλ?ακά- ντζαρος*< *καλλι-* (< *καλός)* + *κάντζαρος* < *κάνθαρος* «σκαθάρι», με ευφημιστική χρήση τού επιθ. *καλός*\.

καλιμαύκι (το) + καμιλαύκι

καλίμπρα (η) (συχνή ορθ. *καλόμπρα)* **1.** μηχάνημα με το οποίο ισιώνονται συνήβ. τρακαρισμένα μηχανάκια και αυτοκίνητα · 2. (α) το διαμέτρημα κάννης όπλου (β) η εσωτερική διάμετρος σωλήνα, βαρελιού κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. < ^αλλ. calibre < αραβ. qalib «καλυύπι, φόρμα»|. **καλιμπραρω** ρ. μετβ. {καλιμπράρ-ισα, -ισμένος} **1.** ισιώνω τρακαρισμένο αυτοκίνητο ή μηχανάκι στην καλίμπρα · 2. μετρώ την εσωτερική διάμετρο π.χ. βαρελιού, ή το διαμέτρημα, π.χ. κάννης 3. ρύθμιζα), βάζω τις σωστές ρυθμίσεις: - *τυπογραφική μηχανή / τα χρώματα.*

καλιμπράρισμα (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. calibrarc < calibro < γαλλ. calibre < αραβ. qalib «κα- λούπι. φόρμα»}.

κάλιο (το) [1880] {καλίυυ| ΧΗΜ. μεταλλικό στοιχείο αργυρόλευκου χρώματος (σύμβολο Κ) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.): νιτρικό */ ανθρακικό / χλώριούχο* ~. - **καλιούχος,**-ος/-α,-ο [Ι876|.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. calium < αραβ. qali «ποτάσα»|. **Καλιφόρνία** (η) πολιτεία των ΝΔ. Η.Π.Α. στον Ειρηνικό Ωκεανό με πρωτεύουσα το Σακραμέντο. – **Καλιφορνέζος** (ο), **Καλιφορνέζα** (η), **καλιφορνέζικος,** -η, -ο.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. California < ισπ. California, αβεβ. ετύμου, πιθ. από συμφυρμό των λ. calienre fornella «θερμός κλίβανος», λόγω τού κλίματος τής περιοχής!.

καλιφορνιο (τυ) {καλιφορνίου} ΧΗΜ. τεχνητό μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Cf) με χρήσεις στη βιομηχανία και την ιατρική (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ.).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. californium, επειδή παρασκευάστηκε από τέσσερεις ερευνητές τού Πανεπιστημίου τής Καλιφυρνιας το 1950}. **καλκάνι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** εδώδιμυ ψάρι. πυυ μοιάζει στο σχήμα με ασπίδα · 2. Ναυτ. η επάνω άκρη τής πρύμνης π/νοίου. η κορο)- να πλοίου 3. αρχιτ. το τρίγο>νο τής στέγης κτίσματος.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. kalkanj.

Καλκουτα (η) πόλη και λιμάνι τής ΒΑ. Ινδίας στον Κόλπο τής Βεγγάλης.

|κίύ.μ. < αγγλ. Calcutta. από τυ όν. τής ινδυυιστικής θεάς των νεκρών Kali (< σανσκρ. Kali «μαύρη»)Ι· **κάλλα** (η) {δύσχρ. καλλών} διακοσμητικό φυτό με μεγάλα καρδιόσχημα λευκά άνθη με κίτρινο ύπερο.

[ι-τυμ. Αντιδάν., < νεολατ. cullu < **κάλ?Μΐα* < αρχ. *κά/.λαιον* «λειρί πέτρινου» (βλ.λ.)|. **κάλλαιο** (το) |καλλαί-ου | -ων} **1.** (αρχαιοπρ.) το λειρί τού πετεινού

2. ΑΝΑΤ. προεξοχή τού ηθμοπδυός οστού τού κρανίου, πάνω στην οποία προσφύεται η σκληρή μήνιγγα.

[tΤΥΜ. < αρχ. *κάλ?.αιον*, αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με τη λ. *κάλλος*, ενώ η αναμενόμενη ετυμολογική σχέση με το ουσ. *κάλλαΐς* «κόκορας» δεν ερμηνεύεται ικανοποιητικά], **καλλί-** κ. **καλλί-** (λόγ.) λεξικό πρόθημα που προσδίδει στο β' συνθετικό τυ χαρακτηριστικό τού ωραίου: *καλλί-φωνος, καλ.λι-μάρμαρος. καλλι-έπεια.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *καλός*. Η παρουσία των δύο -λλ- προξενεί ερμηνευτικές δυσχέρειες, έχει δε αποδοθεί είτε σε εκφραστικό αναδιπλασιασμό είτε σε σύναψη τύ 0. *καλ-* με επίθημα -j- μέσο) αφομοκοσης (-Αλ- < *-λ]-).* Βλ. κ. *κάλλος, κάλλιστος}.* **κάλλια** κ. **καλλιά** επίρρ. -+ κάλλιο

καλλίγραμμος, -η. -ο 11890] (λόγ.) (για ανθρώπους και για μέλη τού ανθρώπινου σώματος) αυτός που διαθέτει ωραίες αναλογίες, που έχει ωραία, αρμονική διάπλαση: ~ *κοπέλα / χορεύτρια ι σώμαί πόδια* συν. τορνευτός. σχόλιο λ. *όμορφος.* **καλλιγραφείο(ν)** (το) (στο Βυζάντιο) οργανωμένο εργαστήριο αντιγραφής χειρογράφων, **καλλιγραφία** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τής όμορφης καί κυμ- ψής γραφής, τυ να γράφει κανείς με ωραία γράμματα (που συνήθ. έχουν συγκεκριμένο τρόπο σχεδιασμού): *τετράδιο καλλιγραφίας* αντ. κακογραφία 2. το μάθημα κατά το οποίυ οι μαθητές τού δημοτικού σχολείου διδάσκονται πώς να γράφουν όμορφα και συμμετρικά. – καλλιγραφώ ρ. [αρχ.] {-είς...}. **καλλιγραφικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που είναι γραμμένος με καλλιγραφία: **~** *γράμματα* ΛΝΤ. κακογραμμένος 2. ΤΥΠΟΙΤ. ***καλλιγραφικά στοιχεία*** τυπογραφικά στοιχεία που μιμούνται τον πλάγιο χειρόγραφο χαρακτήρα. – καλλιγραφικ-ά / **-ώς** επίρρ. **καλλιγράφος** (0/η) Ιμτγν.Ι **1.** αυτός πυυ γράφει με όμορφα και κομψά γράμματα, που έχει ωραίο, συμμετρικό, καθαρό και ευανάγνωστο γραφικό χαρακτήρα αν γ. κακογράφος 2. (ειδικότ.) αυτός που κατέχει την τέχνη τής καλλιγραφίας, **καλλιέπεια** (η) Ιμτγν.Ι {χωρ. πληθ.Ι (λόγ.) (για τον γραπτό ή τον προφορικό λόγο) η χάρη, η κομψότητα και η γλαφυρότητα τυύ ύφους ΣΥΝ. καλλιλογία, κομψυέπεια. **καλλιεπής,** -ής. -ές {καλλιεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που ομι- λεί ή/και γράφει με όμορφο τρόπο, που χειρίζεται κομψά τον λόγο: ~ *ρήτορας* συν. ευφραδής. – **καλλιεπώς** επίρρ. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες, συνέπεια.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *καλλι-* + *-επής*< *έπος*|. **καλλιέργεια** (η) {καλλιεργειών} **1.** το σύνολο των εργασιών με τις οποίες προετοιμάζεται το έδαφος, για να δεχθεί τον σπόρο και να αποδιόσει την καλύτερη δυνατή συγκομιδή: *επιδίδονται στην - τής γης* [| *χι/Λάδες στρέμματα θα παραδοθούν σύντομα προς* ~ 2. (συνεκδ.) το σύνολο των φροντίδων, προκειμένου ορισμένο είδος φυτού να αποδώσει προϊόντα: *πρόγραμμα για την ~ νέο)ν* ποικιλιών *καπνού* || *το Υπουργείο Γεωργίας προωθεί την επέκταση τής ~ τής ελιάς* || ~ σίτου / *δημητριακών ι οπωρικών* 3. (συνεκδ., συνήθ. στον πληθ.) η καλλιεργούμενη έκταση ή και το σύνολο των φυτών που καλλιεργούνται σε αυτήν: *το χαλάζι έβ/.αψε σοβαρά τις* ~ || *καλλιέργειες λαχανικών / καπνών Α.* (α) (μτφ. για έννοιες) η έντεχνη και επιμελημένη ενίσχυση, η συστηματική ανάπτυξη: *δημοσίευμα που αποσκοπεί στην* ~ εντυπώσεων jj ~ *σχέσεων φιλίας / έχθρας ! καλαισθησίας ι ελπίδο)ν/ φόβου* (β) η άσκηση, ενίσχυση και βελτίωση ιδιότητας ή ικανότητας: *η ~ τής φωνής / τού ταλέντου / τής έκφρασης* 5. (ειδικότ.) η ανάπτυξη προκειμένου για πολιτιστικά αγαθά: ~ *τής επιστήμης / των γραμμάτων ι των τεχνών / τής γλώσσας / τής ποίησης / τής παράδοσης* 6. η ανεπτυγμένη παιδεία, ο πνευματικός πλούτος που διαθέτει κανείς: είναι *άνθρωπος με* ~ || *πνευματική / αισθητική / εσωτερική* ~ συν. μόρφωση, παιδεία λντ. αμορφωσιά, αμάθεια, απαιδευσία · **7.** βιολ. ιατρ. (α) μέθοδος απομόνωσης και πολλαπλασιασμού στην κατάλληλη θερμοκρασία και σε ειδικό θρεπτικό περιβάλλον μικροοργανισμών ή τμημάτων από ζωικούς ή φυτικούς ιστούς, με στόχο να αναγνωριστούν επαρκώς και να μελετηθούν ή να εξεταστούν τα προϊόντα τυύ μεταβολισμού τους: ~ *μικροβίων / ιών* / ιστών (β) (συνεκδ.) σύνολο μικροοργανισμών που έχουν απομονωθεί και αναπτύσσονται σύμφωνα με τις παραπάνω προϋποθέσεις: στον *δοκιμαστικό σωλήνα έχουμε μια - μικροβίων* (γ) ***καλλιέργεια ούρων*** ειδική εξέταση για τη διάγνωση τής ουρολοίμωξης (βλ.λ.) (δ) ***βιολογική καλλιέργεια*** η καλλιέργεια γεωργικών φυτών με φυσικά λιπάσματα και χωρίς φυτοφάρμακα. **"■* σχολιο λ. *παιδεία.*

[ΐϊΤΥΜ. < μτγν. *καλλιεργία* < *καλλιεργώ* (βλ.λ.). Ο τ. *καλλιέργεια* κατά τα *-κολλά* προπαροξύτονα σε *-εια (συνέπεια. ευγένεια*λ πβ. κ. *περίεργος - περιεργία - περιέργεια.* Η βιολογική και πολιτιστική σημ., καθώς και πολλές σημ. τής γεωπονικής, αποτελούν μεταφρ. δάνεια από γαλλ. culture), **καλλιέργημα** (το) |1895] {καλλιεργήμ-ατυς | -ατα, -άτων} βιολ. **1.** το προϊόν τού τεχνητού πολλαπλασιασμού ιών, μικροβίων, βακτηρίων κ.ά. σε ειδικό θρεπτικό υλικό για επιστημονικούς ή/και θεραπευτικούς σκοπούς 2. (καταχρ.) η καλλιέργεια (βλ.λ.) βιολογικού υλικού για διαγνωστικούς και πειραματικούς σκοπούς.

καλλιεργημένος, -η, -ο **1.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που έχει πνευματικό πλούτο. μυρφα)ση και παιδεία: *είναι βαθιά ~ άνθρωπος, με ποικίλα ενδιαφέροντα από διάφορους τομείς τής τέχνης και τής επιστήμης* ΣΥΝ. μορφο)μένος ΑΝΤ. ακαλλιέργητος, αμόρφωτος, άξεστος **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πνευματική καλλιέργεια, που αποπνέει άερα παιδείας και πολιτισμού: *μεγά/.ωσε σε - περιβάλλον* || ~ *γούστο / αισθητήριο.*

]ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. culiivc]. **καλλιεργήσιμος,** -η, -ο αυτός που είναι δυνατόν να καλλιεργηθεί: ~ *έδαφος / έκταση / γη* αντ. άγονος, **καλλιεργητής** (ο) 11856]. **καλλιεργήτρια** (η) |1898] {καλλιεργη- τριών} (σημ. 1)1. πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με την καλλιέργεια τής γης και την παραγωγή γεωργικών προϊόντων ΣΥΝ γεωργός. αγρότης, παραγωγός 2. ειδικό εργαλείο ή μηχάνημα που ανα- σκάπτει το έδαφος και το καθιστά πρόσ<ουρυ για καλλιέργεια, **καλλιεργητικός,** -ή. -ό] 1889] **1.** αυτός που σχετίζεται με την καλλιέργεια: - *δάνειο Ι ικανότητα* **2.** ***καλλιεργητικά*** (τα) τα έξοδα που απαιτούνται για την καλλιέργεια εκτάσεως γης. **καλλιεργώ** ρ. μετβ. {καλλιεργείς... [καλλιέργ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. δουλεύω (έκταση γης), εκτελώ τις απαραίτητες γεωργικές εργασίες, ώστε το χώμα να γίνει εύφορο και να καρποφορήσει 2. (συνεκδ.) ακολουθώ συγκεκριμένη γεωργική διαδικασία για την ανάπτυξη και καρποφορία (φυτού): ~ *πατάτες / καπνά ! σιτάρι* 3. β)Ολ. προκαλώ την ανάπτυξη και τον πολλαπλασιασμό στην κατάλληλη θερμοκρασία και σε ειδικό θρεπτικό περιβάλλον (μικροοργανισμών ή τμήματος ιστών) για επιστημονικούς ή/και θεραπευτικούς σκοπούς:

μικρόβια / ιούς **4.** (μτφ.) κάνω (κάτι) να αναπτυχθεί: *τα παιχνίδια αυτά καλλιεργούν στα παιδιά πολεμικά ένστικτα* || ~ *τις κοινωνικές μου σχέσεις* || ~ *μια ιδέα* Η ~ *τη διχόνοια / πνεύμα* (συνεργασίας, κα- τανοήσεως κ.λπ.) / *τη φιλία* / την *έχθρα* / *την πίστη* / *τις εντυπώσεις* / *την αυτοπεποίθηση* / τον *μύθο ί τους φόβους! τις* ελπίδες / *τα όνειρα !* ΓΟ *κλίμα* (διχόνοιας, συμπάθειας) συν. αναπτύσσω **5.** (ειδικότ.) ασχολούμαι (με πολιτιστικό αγαθό) συστηματικά και επιμελώς. με στόχο να το αναπτύξω και να το διευρύνω: ~ *τα γράμματα / τις τέχνες ! τις επιστήμες / τη μουσική* 6. (μτφ.) φροντίζο> για την ανάπτυξη και την τελειοποίηση (μιας ικανότητας ή ιδιότητάς μου): ~ *την κλίση ! το χάρισμα* / το *ταλέντο Ι το πνεύμα* / *το* γούστο / *τον νου ! την ψυχή* / *τα ενδιαφέροντα ί την εξυπνάδα μου* συν. εξασκώ. σχολιο λ. *κουλτουριάρης.*

Ιι ::ίύμ. < μτγν. *καλλιεργώ (-έω)* < *καλλι-* + *-εργώ* < *έργον*. Πολλές σύγχρονες τεχνικές και πολιτιστικές χρήσεις απυδίδυυν το γαλλ. cultivcr |.

καλλικέλαδος, -ος/-η. -υ **1.** (αρχαιοπρ.) (κυρ. για πτηνά) αυτός που κελαηδεΐ όμορφα και αρμονικά, που διαθέτει μελωδική φωνή: ~ *αηδόνι* Συν. καλλίφωνος **2.** αυτός που τραγουδά ή ψάλλει όμορφα ΣΥΝ. καλλίφωνος.

|ετυμ. μτγν. < καλλί- + *κέλαδος* «θόρυβος», βλ. κ. *κελαηδώ].* **καλλίκνημος,** -ος/-η. -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που διαθέτει ωραίες κνήμες: ~ *κόρη.*

καλλίκομος, -ος/-η. -ο (αρχαιοπρ.-σπάν.) **1.** (για πρόσ.) αυτός που διαθέτει όμορφη κόμη. πλούσια και πυκνά μαλλιά: ~ *κόρη* 2. (φυτό) που διαθέτει όμορφο, υγιές και πυκνό φύλλωμα.

ΙΙΤΥΜ. αρχ. < *καλλι-* 4- *-κομος* < *κόμη* \.

Καλλικράτης (ο) {-η κ. -ους} αρχαίος Έλληνας αρχιτέκτονας (5ος αι. π.Χ.)· συνεργάστηκε με τον Ικτίνο στην κατασκευή τού Παρθενώνα. [ιτυμ. αρχ. κύρ. όν. < *καλλι-* (βλ.λ.) 4- *-κράτης* < *κράτος*|. **καλλιλογία** (η) Ιμτγν.] {καλλιλογιών} (λόγ.-σπάν.) η όμορφη και κομψή έκφραση, ο λόγος που χαρακτηρίζεται από γλαφυρότητα συν. καλλιέπεια, ωραιολογία. κομψοέπεια, γλαφυρότητα. καλλιλογώ ρ. [μτγν.|.

καλλιμάρμαρος, -η, -ο 118871 (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που έχει οικοδο- μηθεί με όμορφα μάρμαρα, που διαθέτει όμορφα μάρμαρα **2.** ***Καλλιμάρμαρο*** (το) το Παναθηναϊκό Στάδιο.

Καλλίμαχος (ο) {-ου κ*. -άχου} **1.** αρχαίος Ήλληνας λόγιος και ποιητής (3ος αι. π.Χ.), έζησε στην Αλεξάνδρεια· άφησε πλούσιο συγγραφικό έργο **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

JLΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *καλλι-* (βλ.λ.) + *-μάχος* < *μάχομαι].* **καλλίμορφος,** -η. -ο]αρχ.| (αρχαιοπρ.-σπάν.) αυτός πυυ διαθέτει ωραία μορφή, όμορφη όψη ΣΥΝ. όμορφος, ευειδής ΑΜ'. δύσμορφος, άσχημος, κακοφτειαγμένος.

Καλλίνικη (η) Ιμτγν.] **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2,** γυναικείο όνομα.

Καλλίνικος (ο) {-ου κ. -ίκου} **1.** όνομα μαρτύρων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *καλλι-* (βλ.λ.) + *-νικος* < *νίκη* \. **καλλίνικος,** -η. -υ [αρχ.| (αρχαιοπρ.) αυτός πυυ κατήγαγε λαμπρή και περιφανή νίκη: ~*μάρτυρες.*

κάλλιο επίρρ. (λαϊκ.) καλύτερα, προτιμότερο: « *κάλλιο 'ναι μιας ώρας ε/.εύθερη ζωή. παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή»* (Ρήγας Βελεστινλής) λντ. χειρότερα· φρ. (παροιμ.) (α) ***κάλλιο πέντε και στο χέρι, παρά δέκα και καρτέρει*** τα λιγότερα και σίγουρα είναι προτιμότερα από τα περισσότερα αλλά οφέβαια; *δεν μ' ενδιαφέρουν οι επενδύσεις και οι μετοχές' προτιμώ* να *έχω τα /.εφτά μου στην τράπεζα και να εισπράττω έναν μικρό αλλά σίγουρο* tc5ko‘ (β) ***κάλλιο αργά παρά ποτέ*** για την έκφραση ικανοποίησης σχετικά με κάτι που γίνεται έστω και αργά ή τής ανάγκης να γίνει έστω και αργά (γ) ***κάλλιο γαϊδουρόδενε, παρά γαϊδουρογύρευε*** βλ. λ. *γαϊδουροδένω* (δ) ***κάλλιο πρώτος στο χωριό, παρά δεύτερος στην πόλη*** καλύτερα να είναι κανείς προπυς σε μέτριο περιβάλλον παρά δεύτερος σε καλύτερο' για την αξία που έχει η πρωτιά. Επίσης **κάλλια** κ. **καλλιά.**

[ετυμ. < αρχ. *κάλ/αον*. επιρρ. χρήση τού επιθ. *κα/Μων*, βλ. λ. *κάλ- λιος*\. ₜ

Καλλιόπη (η) **1.** μυθολ. κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τού έπους και τής λυρικής ποίησης **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα · **4.** (σκωπτ.- μετωνυμ.) το αποχωρητήριο στρατοπέδου.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *καλλι-* (βλ.λ.) 4- *-όπη* < **δψ* «φωνή» (μαρτυ- ρούνται μόνον οι πλάγιες πτώσεις *οπός. όπί, οπά)*. που αποτελεί την ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *έπ-* (βλ. λ. *έπος)* και συνδ. επίσης με το συνώνυμο λατ. νοχ. Αρχική σημ. τού ονόματος: «καλλίφωνη»), **κάλλίος,** -ια.-ιο (σπάν.) καλύτερος, προτιμότερος.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καλλιών* (από το ουδ. *κάλλιον)* < *καλ/ων(με αφομοίωση), συγκριτ. βαθμός τού επιθ. *καλός*. Φαίνεται πως αρχικά δη- μιουργήθηκε τύπος ουδ. **κάλ/.ον« *κάλ-jov*). που θεωρήθηκε θετική βαθμ. και χρησίμευσε ως αφετηρία σχηματισμού νέου συγκριτικού *καλλ-ίων* (πβ. *αισχρός - αίσχίων. κακός - κακίων)*\. **καλλιπάρειος,** -ος. -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει ωραία μάγουλα, όμορφο πρόσωπο: - *κόρη*.

[ετυμ. αρχ.< *καλ/.ι-* + *-παρειος*< *παρειά* (βλ.λ.)J. **καλλίπυγος,** -ος. -ο (αρχαιοπρ,) αυτός που έχει ωραίους γλουτούς: - *Αφροδίτη*.

[ετυμ. μτ^ν. < *καλλι-* + *-πυγος* < *πυγή* «γλουτός, οπίσθιο» (βλ.λ.)). **Καλλιρρόη** (η) **1.** ΜΥΘΟΛ. όνομα πολλών γυναικών, που σχετίζονται πάντοτε με το υγρό στοιχείο, όπως η κόρη τού Ωκεανού, η κόρη τού Αχελώου, η κόρη τού Σκαμάνδρου και μητέρα τού Γανυμήδη κ.ά. **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν., αρχική σημ. «αυτή που χαρακτηρίζεται από καλή ροή. από άφθονα νερά». < *καλλι-* (βλ.λ.) 4- *ροή*\.

Καλλισθένης (ο) |-η κ. -ους) αρχαίος Έλληνας ιστοριογράφος (370- 327 π.Χ.). μαθητής τού Αριστοτέλη· ακολούθησε τον Μ. Αλέξανδρο στην εκστρατεία του.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *καλλι-* (βλ.λ.) + *-σθένης* < *σθένος)*. **κάλλίστα** επίρρ.

[αρχ.Ι (λόγ.) πολύ ωραία, θαυμάσια· κυρ. μετά το *μπορώ*, για να τονιστεί ότι κάτι είναι ή θα ήταν δυνατόν: *κανείς δεν σε εμπόδιζε· θα μπορούσες - να είχες φύγει* (ανάλογη χρήση έχει και το *θαυμάσια)*.

καλλιστεία (τα) διαγωνισμός ομορφιάς: *συμμετέχω στα ~ || υποψήφια των* - I) ~ *σκύλων*.

Ιετυμ. < αρχ. *κα/.λιστεΐον*, λ. που αρχικώς περιέγραφε έναν διαγωνι- σίΐό ομορφιάς στη Λέσβο. < *κα/Μστεύω* < *κάλλιστος*\.

Καλλιστος (ο) {-ου κ. -ίστου) **1.** όνομα αγίων και πατριαρχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.

[ΠΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *κά/.λιστος* (βλ.λ.)).

κάλλιστος, -ίστη. -ιστυ (αρχαιοπρ.) ο πιο ωραίος.

[ΕΤΥΜ. αρχ., υπερθ. τού επιθ. *καλός*. Για την παρουσία τού διπλού -ΛΑ- (όπως και στον συγκριτ. *καλλίων)* βλ. λ. *κάλλιος*\. **καλλίσωμος,** -η, -υ (αρχαιοπρ.-σπάν.) αυτός που διαθέτει όμορφο, καλοφτειαγμένο σώμα ΣΥΝ. καλλίγραμμος.

Ιετυμ. < *καλλι-* (βλ.λ.) + *-σωμος* < *σώμα*\.

καλλίτερος, -η. -ο -► καλύτερος

καλλιτέχνημα (τυ) Ιμεσν.) {καλλιτεχνήμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** το προϊόν τής καλλιτεχνικής δημιουργίας, ό,τι είναι ή θεωρείται έργο τέχνης 2. (εκφραστ.) οτιδήποτε έχει κατασκευαστεί με μεράκι και καλαισθησία: *οι τούρτες του είναι πραγματικά* ~ συν. αριστούργημα ANT. κακοτέχνημα, τερατούργημα,

καλλιτέχνης (ο) {καλλιτεχνών), **καλλιτέχνιδα** (η) {καλλιτεχνί- δων), 1. πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με την τέχνη, με κά- ποια από τις Καλές Τέχνες: ~ *είναι ο ζωγράφος, ο γλύπτης,* ο *τραγουδιστής, ο ηθοποιός, ο σκηνοθέτης, ο μουσικός, ο χορευτής κ.ά.* [| *διεθνούς φήμης ι πρωτοποριακός / διακεκριμένος / μεγάλος / διάσημος / εκκολαπτόμενος* > *αυνοδίδακτος ι ταλαντούχος* ~)| *ομάδα ι σωματείο / κύκλος καλλιτεχνών* (πβ. λ. *αρτίστας, δημιουργός) 2*. (εκφραστ.) οποιοσδήποτε δουλεύει με μεράκι και καλαισθησία, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στην αισθητική πλευρά τού έργου του: ο *αρχιτέκτονας που θα αναλάβει το κτήριο τού μουσείου, δεν αρκεί να είναι κα/.ός επαγγελματίας· πρέπει να είναι αληθινός* ~ συν. αριστοτέχνης, (οικ.) μερακλής. Επίσης (λόγ.) **καλλιτέχνις** (η) [18881 {καλλιτέχνιδοςί. ^ σχολιο λ. *χειρουργός*.

[ετυμ. αρχ. < *καλλι-* + *-τέχνης* < *τέχνη)*. **καλλιτεχνία** (η) Ιμτγν.Ι {καλλιτεχνιών) **1.** το σύνολο των Καλών Τεχνών συν. τέχνη, δημιουργία **2.** (συνεκδ.) η άσκηση των Καλών Τεχνών. η καλλιτεχνική ενασχόληση: *από μικρός αφοσιώθηκε στην* ~ **3.** εργασία που εκτελείται με λεπτή τεχνική, επιμέλεια και καλαισθησία, που φανερώνει υψηλή αισθητική: *η ανθοκομία για μένα είναι* - συν. κομψοτεχνία αντ. κακοτεχνία, **καλλιτεχνικός,** -ή. -ό [1865J **1.** αυτός που σχετίζεται με τις Καλές Τέχνες ή τους καλλιτέχνες: *Λίγοι ξέρουν για τις ~ του δραστηριότητες. ότι δη/.αδή ζωγραφίζει στον* ελεύθερο *χρόνο του και είναι και μέλος χορωδίας* || - *αξία / δημιουργία / κίνηση / ψευδώνυμο / φιλοδοξία ι εκδήλωση / έκφραση / ζωή / ενδιαφέροντα / σταδιοδρομία / παραγωγή ι* ταλέντο / *ιδιοφυία ι γεγονός ι δράση ι επιμέ?^εια έκδοσης / στή/.ες των εφημερίδων / διευθυντής / κύκλος 2*. (συνεκδ.) αυτός που γίνεται ή δημιουργείται με καλαισθησία, με μεράκι, με έμφαση στην αισθητική συν. ωραίος, αριστοτεχνικός, περίτεχνος, μερακλήδικος ANT. ακαλαίσθητος, αντιαισθητικός, άτεχνος, κακότεχνος. - καλλι- τεχνικ-ά/-ώς J187 ϊ) επίρρ. σχολιο λ. *προηγουμένως*. **καλλιτυπία** (η) {χωρ. πληθ.} ΦΩΤΟΓΡ. ειδική μέθοδος αναπαραγωγής φωτογραφικών αντιτύπων με τη χρησιμοποίηση αλάτων σιδήρου και αργύρου.

ΙΕΤΥΜ. < *καλλι-* + *-τυπία* < *τύπος)*.

καλλίφωνος, -η. -ο [αρχ.) (λόγ.) αυτός που διαθέτει ωραία φωνή, πυυ τραγουδά, ψάλλει όμορφα και μελωδικά συν. γλυκόλαλος. καλλικέλαδος ανί. κακόφωνος. – καλλιφωνία (η) Ιμτγν.). **καλλονή** (η) **1.** η ωραιότητα: *γυναίκα εκπάγλου / απερίγραπτης* ~ συν. κάλλος, ομορφιά αντ. ασχήμια, δυσμορφία 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε εξαιρετικά ωραίο: οι *φυσικές - τού νησιού* συν. ομορφιά **3.** (συνεκδ.) γυναίκα εξαιρετικής ομορφιάς: *εξωτική / μαύρη / μελαχρινή / ξανθιά* - || *στα νιάτα της πρέπει να ήταν αληθινή* ~ συν. κούκλα. σχολιο λ. *όμορφος*.

[ftym. αρχ., παράλλ. τ. τού ουσ. *κάλλος* j. **κάλλος** (το) {κάλλ-ους | -η, χωρ. γεν. πληθ.) **1.** (λόγ.) η έννοια ή η ιδιότητα τού ωραίου, η ομορφιά: το *αρχαίο* ~ || ro ~ *τής ψυχής* ΣΥΝ. ομορφιά. ωραιότητα, καλλονή αντ. ασχήμια, δυσμορφία· **φρ.** (α) ***απείρου κάλλους*** βλ. λ. *άπειρος²* (β) ***εν τη απλότητι το κάλλος*** βλ. λ. *απλότητα* **2.** ***κάλλη*** (τα) το σύνολο των στοιχείων που καθιστούν κάποιον όμορφο. ελκυστικό: *στις παραλίες πολλά κορίτσια επιδεικνύουν τα - τους* || *έχει περίσσια* ~ συν. θέλγητρα, χάρες· *φρ.* (α) (παροιμ.) ***μπρος στα κάλλη τι 'ναι ο πόνος*** βλ. λ. *εμπρός* (β) (λαϊκ.) ***πάν' τα νιάτα, πάν' τα κάλλη*** για την υπενθύμιση τού γεγονότος ότι μαζί με τη νεότητα φεύγει και η ομορφιά (γ) ***τα πάχη μου***, ***τα κάλλη μου*** (παλαιότ.. σήμερα συνήθ. ειρων.) το πάχος μου είναι στοιχείο ομορφιάς. σχολιο λ. *ομόηχα, όμορφος, παρώνυμο*.

[εγυμ. αρχ. < *καλός* (βλ.λ.). Για το πρόβλημα τού διπλού *-λλ-*, βλ. λ. *καλλι-, κάλλιος)*. **καλλυντικός,** -ή. -ό [18651 1. αυτός που έχει την ιδιότητα να ομορφαίνει, που συντελεί στον καλλωπισμό: ~ *α/.οιφή 2*. καλλυντικό (το) οποιοδήποτε φυσικό ή χημικό παρασκεύασμα χρησιμοποιείται για την περιποίηση και τον καλλωπισμό τού προσώπου, τού σώματος, των μαλλιών, των νυχιών κ.λπ.·. ~ (*περιποίησης) προσώπου ι σώματος* || *φυτικά / χημικά / φαρμακευτικά* ~ |! ~ *για τα νεανικά / για λιπαρά δέρματα*.

|ΗΤΥΜ. < μτγν. *καλλυντής* «ευτρεπιστής - κουρέας» < αρχ. *καλλύνω* < κάλλος- (βλ.λ.). Η σημ. των καλλυντικών παρασκευασμάτων αποτελεί απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. cosmeiiques (< ελλην. *κοσμητικός)*]. **καλλύνω** ρ. μετβ. {εκάλλυνα} (αρχαιοπρ.) καλλωπίζω (βλ.λ.).

Ιπτυμ. αρχ. < *κάλλος)*. **καλλωπίζω** ρ. μετβ. (καλλώπισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος) **1.** καθιστώ ωραία την όψη (κυρ. ανθρώπου, προσώπου) ΣΥΝ. ομορφαίνω, ευπρεπίζω, ευτρεπίζω αντ. ασχημίζο) **2.** (μεσοπαθ. ***καλλωπίζομαι)*** προσφέρω τις απαραίτητες φροντίδες στο πρόσωπό μου, ώστε να γίνει ωραιότερο, ασχολούμαι με την εξωτερική μου εμφάνιση: *όλη την ημέρα κάθεται στον καθρέφτη και καλλωπίζεται* ΣΥΝ. φτειάχνομαι.

καλλώπισμα (το) [αρχ.). σχολιο λ. *ομορφαίνω*.

[ητυμ. αρχ. < *καλλ(ι)- + -ο)πίζω*< *ώψ* '-πρόσωπο» (γεν. ώπός)"]. **καλλωπισμός** (ο) Ιαρχ.) **1.** το σύνολο των φροντίδων, η περιποίηση τού προσώπου ή/και τού σώματος, ώστε να φαίνονται ωραιότερα: *γυ- ναικείος* - 2. (γενικότ.) το να διακοσμεί κανείς την εξωτερική όψη (περιοχής, κτηρίου κ.λπ.), το να την καθιστά ωραιότερη: ~ *τής πόλης με πάρκα, πλατείες* ΣΥΝ. εξωραϊσμός. ευπρεπισμός. στόλισμα **· 3,** ΜΟΥΣ. ***καλλωπισμοί*** (οι) ελεύθεροι ή τυποποιημένοι φθόγγοι, που προστίθενται στη βασική μελωδία συνθέσεως, για να γίνει πιο ευχάριστη ακουστικά.

καλλωπιστής (ο) |αρχ.|, **καλλωπίστρια** (η) Ιμτγν.) {καλλωπι- στριών} πρόσωπο που καλλωπίζεται υπερβολικά, **καλλωπιστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που χρησιμεύει για καλλωπισμό: ~ *φυτά* συν. κοσμητικός, διακοσμητικός.

κάλμα (η) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** (κυρ. για τη θάλασσα) νηνεμία, άπνοια: *σήμερα έχει* ~ ΣΥΝ. μπουνάτσα am. τρικυμία, φουρτούνα, χαλασμός κόσμου 2. (μτφ.) η ψυχική ηρεμία, η απουσία σύγχυσης και ταραχής ΣΥΝ. γαλήνη, ηρεμία, αταραξία, ησυχία am. αναταραχή, αναμπουμπούλα. αναβρασμός, ανακάτωμα. σχολιο λ. *άπνοια*. [ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. calnia < αρχ. *καύμα* «μεγάλη ζέστη (που οδηγεί σε απραξία, σε λήθαργο)»), **καλμάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κάλμαρ-α (λαϊκ. προστ. κάλμα) κ. -ισα. -ισμένος) (καθημ.) ♦ 1. (μετβ.) ηρεμώ κάποιον/κάτι, εκτονώνω την ένταση: *είδα κι έπαθα να τον ~! || η μουσική καλμάρισε τα νεύρα τους* || ~ την *αγωνία / τον πόνο / τα πνεύματα* ΣΥΝ. καθησυχάζω, κα- ταπραΰνω. κατευνάζω, ημερεύω αντ. ανησυχώ, ταράζω, αναστατώνω, (εξ)ερεθίζω ♦ (αμετβ.) 2. ανακτώ την ψυχική μου ηρεμία, γίνομαι ήσυχος ή ηπιότερος: *ακούγοντας αυτά τα λόγια, καλμάρισε κάπως* || *πήγαινέ την βόλτα, για να καλμάρουν λίγο τα νεύρα της* || *ο θυμός του είχε καλμάρει* συν. ησυχάζω, ηρεμώ, γαληνεύω, μαλακώνω, καταλαγιάζω. καταπραΰνομαι, κατευνάζομαι αντ. ταράζομαι, αναστατώνομαι, (εξ)ερεθίζομαι **3.** (ειδικότ. για τις καιρικές συνθήκες) γίνομαι γαλήνιος ή ηπιότερος: *Οα περιμένουμε να καλμάρει η θάλασσα και μετά θα ξεκινήσουμε* ΣΥΝ. γαληνεύω, κοπάζω **4.** γίνομαι ηπιότερος. εκτονώνεται η ένταση μου: *το βράδυ καλμάρισε ο πυρετός* || *με το ούζο μού καλμάρισε ο πονόδοντος* ΣΥΝ. καταπραΰνομαι ANT. οξύ- νομαι. εντείνομαι. – **καλμάρισμα** (το).

Ιετυμ. < ιταλ. calmare < calma «κάλμα»), **καλντέρα** κ. **καλδέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) ιέωλ. μεγά?ₙη εδαφική κοιλότητα σε σχήμα χοάνης ή λέβητα, που σχηματίζεται από την υποχώρηση τού κεντρικού τμήματος ηφαιστπακυύ κώνυυ ως συνέπεια ισχυρής εκρήξεως ή από βαθμιαία διάβρωση των εσωτερικών τοιχωμάτων του: *η περίφημη ~ τής Θήρας*.

[ΕΤΥΜ. < ισπ. caldera «λέβητας, καζάνι» < λατ. caldaria, θηλ. τυύ επιθ. caldarius «θερμαντικός» < calidus «θερμός»], **καλντερίμι** (το) {καλντεριμ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) λιθόστρωτος δρόμος, συνήθ. στενός, με ακανόνιστες στο σχήμα και τη μορφή πέτρες ή πλάκες: *τα - στους παραδοσιακούς οικισμούς των Κυκλάδων* || «*μες*

στο ~ *τρέχει ο αραμπάς*» (τραγ.).
[ΗΤΥΜ. < τουρκ. kaldinm].
καλό (το) Ιαρχ. 1 **1.** αυτό που είναι σύμφωνο με τον ηθικό νόμο και που αναγνωρίζεται ως αγαθό: *η κάλη τού ~ με το κακό* ΑΝΤ. κακό **2.** η ηθική πράξη, πράξη ανθρωπιάς, αλληλεγγύης· καλή πράξη: *προσπαθεί να κάνει το ~* [[(παροιμ.) *«κάνε το ~ και ρίξ' το στον γιαλό»* (κάνε την καλή πράξη και μην περιμένεις ανταπόδοση) |j *έκανε κολλά - στη ζωή τον, αλλά δεν τον το αναγνώρισαν* || *ανταποδίδω το* <- ΙΥΝ. ευεργεσία· ΦΡ. ***δεν χρωστάει καλό*** για πρόσωπο που συμπεριφέρεται με άσχημο, ανάρμοστο ή αχάριστο τρόπο 3. η ωφέλεια, το συμφέρον κάποιου: *εγώ για το - σου σ' τα λέω αυτά* || *α'/ωνιζόμαστε για το ~ τής πατρίδας* || την *περιόρισα για ζό ~ της* (| *το ~ τής κοινωνίας επιβάλ? ·.ει γενναίες αποφάσεις* |j *Θέλω* ΓΟ *- σου·* φρ. (α) ***κάνω καλό*** ωφελο): *τα φρούτα κάνουν καλό στην υγεία* (β) ***σε καλό να μου βγει*** / **σε *καλό μου*** σε περιπτώσεις που έχουμε γελάσει για κάτι πάρα πολύ ή έχει συμβεί κάτι πολύ ευχάριστο ή μετά από χασμουρητό: *μπα, - το γέλιο που έκανα απόψε* || *νυστάζω πολύ!* (γ) ***μου βγήκε σε καλό*** για επιλογές που τελικά μας ωφέλησαν: στην *αρχή λυπήθηκα που με απέρριψαν, αλλά τελικά -. γιατί βρήκα καλύτερη δονλειά* (δ) το ***καλό είναι.***..για περιπτώσεις στις οποίες θέλουμε να δώσουμε έμφαση σε θετική ιδιότητα, ευχάριστη συγκυρία κ.ά.: ΓΟ *καλό στην όλη υπόθεση είναι ότι δεν υπήρξαν θύματα* υν. το ευτύχημα είναι αντ. το κακό είναι... (ε) ***για καλό και για κακό*** / ***καλού κακού*** για κάθε ενδεχόμενο: *πάρε μαζί σου ομπρέλα* (στ) το ***καλό που σου θέλω*** για προειδοποίηση ή απειλή προς κάποιον: -, *μη με ξαναενοχ?^ήσεις τέτοια ώρα!* (ζ) ***(μπα) σε καλό (μου, σου κ.λπ.)*** (i) για να εκφραστεί απορία, έκπληξη (συχνά με επιτιμητικό ύφος): *Μπα σε καλό σου! Τι ώρα rival αν τή πον παίρνεις τηλέφωνο:* (ii) λέγεται μετά από χασμουρητό: ΓΙ *έπαθα σήμερα και χασμονριέμαι συνέχεια:* 4. τν πλεονέκτημα. το προτέρημα: *ένα ~* αυτού *τού αντοκινήτον είναι η άνετη οδήγηση* || *ως άνθρωπος έχει και τα ~ τον. έχει και τα άσχημά τνν AST.* μειονέκτημα, ελάττωμα 5. οτιδήποτε θεωρείται σημαντικό για τη ζωή τού ανθρώπου: *ο θεός να σον δώσει όλα τα ~!* || *«τρία ~ είναι στον ντονντά και στον απάνω κόσμο, η νιότη και η /.εβεντιά και το καλό κορίτσι»* (δημοτ. τραγ.) 6. ***καλά*** (τα) αγαθά προς κατανάλωση, προϊόντα: *στο κατάστημα έβρισκες όλα τα ~* · φρ. (α) ***τα καλά μου*** τα επίσημα ρούχα μου (όχι τα καθημερινά ή πρόχειρα): *έβαλε* ra *καλά τον και πήγε στην εκκ/.ησία* (β) ***(είμαι) στα*** / ***με τα καλά μου*** είμαι λογικός. σκέφτομαι ως λογικός άνθρωπος· συνήθ. σε ερώτηση, όταν απορούμε με την παράξενη συμπεριφορά κάποιου: *Ηίσαι στα καλά σον: Τι έπαθες και φωνάζεις έτσι:* [[*μον φαίνεται πως δεν είναι με τα καλά* τυν.'(γ) ***με το καλό*** (i) με ήπιο τρόπο, ήρεμα, με το μαλακό: *προσπάθησε να τον πείσει αλλά τίποτα* || *αν τον πάρεις ~. ίσως σε ακούσει* α\'Τ. με το άγριο (ii) ως ευχή για οτιδήποτε πρόκειται να τε- λεστεί σύντομα και ιδ. για γάμο (δ) ***στο καλό*** *(σε* αποχαιρετισμό): *~ και να μας γράφεις!* || *άντε. - και να μας ξανάρθετε* || *~ και με τη νίκη* (προς στρατιώτες που πάνε στο μέτωπο) (ε) ***για τα καλά*** σε πολύ μεγάλο βαθμό: *έχει κρνώσει ~* jj *έβρεξε / χιόνισε ~* (στ) **δεν *το χω σε καλό*** θεωρώ αρνητικό οιωνό: *όταν βλέπω τέτοια όνειρα* · 7. χαριτωμένος λόγο^: *τονς είπα ένα ~* (ενν. αστείο).
καλο- κ. **καλο-** κ. **καλ-** α'συνθετικό **1.** πυν δηλώνει ότι κάποιος/κάτι έχει την ιδιότητα: (α) τού καλού: *καλό-καρδος, καλο-προαίρετος* (β) (ειδικότ.) τού ωραίου: *καλο-φτειαγμένος 2.* για τον σχηματισμό ρημάτων, τα οποία δηλώνουν ότι κάτι γίνεται σε επαρκή ή σε απόλυτο βαθμό· συνήθ. με άρνηση π.χ. *η γιαγιά δεν καλοβλέπει πια* (βλέπει λίγο, δεν βλέπει καλά): *καλο-βράζω. καλο-νηχτώνει. καλο-πλνμένος. καλ-ακούω. καλο-δονλεμένος.*
JL-TY.M. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που πρνέρχεται από τν επίθ. *κα?.ός}.*
καλοαναθρεμμένος, -η, -υ [μεσν.] **1.** αυτός που έχει ανατραφεί και διαπαιδαγωγηθεί σωστά, που διαθέτει καλή αγωγή και συμπεριφορά: - *παιδί* αμ. κακοαναθρεμμένος, κακομαθημένος 2. (κακόσ.) αυτός που έχει συνηθίσει να του προσφέρονται όλα έτοιμα, που δεν έχει την εμπειρία δύσκολων καταστάσεων συν. καλομαθημένος αντ. σκληραγωγημένος. ψημένος.
καλοβαλμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει τοποθετηθεί στην κατάλληλη θέση. που έχει διευθετηθεί ή τακτοποιηθεί καλά και με γούστο: - *επίπλωση στο δωμάτιο* αντ. κακοβαλμένος 2. (για πρόσ.) αυτός *που* έχει επιμεληνένη εμφάνιση, που ντύνεται όμορφα και κομψά ΣΥΝ. πε- ριποιημένος, κομψός αντ. ατημέλητος.
καλοβάμονα (τα) {καλοβαμόνων] ζωολ. ομάδα υδρόβιων πτηνών που έχουν ψηλό λαιμό και πολύ μακριά και λεπτά πόδια, όπως λ.χ. υ πελαργός, ο γερανός κ.ά. Επίσης **καλοβατικά.**
[εγυμ. < μτγν. *κα?^οβάμων«*σχοινοβάτης» < *κάλον* «καυσόξυλο» (βλ. λ. *κα?^απόδι)* + *-βάμων* < *βαίνω.* Ο τ. *καλοβατικά* < μτγν. *καλοβάτης* «σχοινοβάτης» < *κάλον* « καυσόξυλο» + *-βάτης* < *βαίνω].*
καλοβαστώ ρ. μετβ. {καλοβαστάς... | καλοβάστ-αξα. -ιέμαι, -αγμέ- νος} (λαϊκ.) 1. (σπάν.) βαστώ γερά (κάτι), μπορώ να το κρατήσω, να το διατηρήσω: - *τα πακέτα* λντ. κακοβαστώ 2. (συχνότ. το μεσοπαθ. ***καλοβαστιέμαι) έχω*** μεγάλη ζωτικότητα (α) σε σχέση με την ηλικία ή την κατάστασή μου, βρίσκομαι σε καλή σωματική κατάσταση: *έχει πατήσει τα 70. αλλά καλυβαστιέται* ΣΥΝ. (μτφ.) κρατιέμαι καλά. διατηρούμαι αντ. καταπέφτω, γερνώ (β) βρίσκομαι σε καλή οικονομική κατάσταση.
καλοβλέπω ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεσν.] {καλόειδα κ. καλοείδα κ. καλόδα} (καθημ.) ♦ 1. (αμετβ.) έχω οξεία την αίσθηση τής όρασης, βλέπω και διακρίνω καλά: *τη νύχτα δεν καλοβλέπει* ♦ (μετβ.) 2. βλέπω (κά- ποιον/κάτΐ) καλά: *δε ν πρόλαβα να τον καλοδώ* 3. βλέπω (πρόσωπο ή ενδεχόμενο, γεγονός, κατάσταση) με ευχαρίστηση ή με ευνοϊκή διάθεση: *τον καλοβλέπει για γαμπρό* ΣΥΝ. βλέπω με καλό μάτι, ευνοώ λντ. μου κακοπέφτει, μου ξινίζει, **καλόβολος,** -η, -ο αυτός που εύκολα βολεύεται ή συμβιβάζεται, που δεν προκαλεί στους άλλους δυσκολίες ή προβλήματα με τη συμπεριφορά του: *δεν χρειάζονται ιδιαίτερες προετοιμασίες για τη φιλοξενία* rotr *είναι - άνθρωπος* συν. συγκαταβατικός, βολικός, καταδεκτικός λντ. δύσκολος. - **καλόβολα** επίρρ.. **καλοβολιά** (η). ■ *·"* σχολιο λ. *πα- ρώννμο.*
[ΕΙΥΜ. < *καλό-* + *-βόλος* < *βολή* (< *βολεύω*)|. **καλόβουλος,** -η.-ο]μεσν.| αυτός που έχει καλές προθέσεις ΣΥΝ. καλοπροαίρετος ΑΝΤ. κακόβουλος, κακοπροαίρετος. - **καλόβουλα** επίρρ., **καλοβουλία** (η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώννμο.*
καλόβραστος, -η. -ο αυτός που βράζει εύκολα και γρήγορα: - *κρέας / φασόλια* ΣΥΝ. βραστερός ΑΝΤ. δυσκολόβραστος. **καλόγεννος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που γεννά χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες ΑΝΤ. κακόγεννος. δυσκολόγεννος. – **καλογεννώ** ρ. Ι-άς...]. **καλογερεύω** ρ. αμετβ. [μεσν.| [καλογέρεψα] **1.** περιβάλλομαι το μοναχικό σχήμα, γίνομαι καλόγερος 2. (μτφ.) κάνω μοναχική ζωή ή/και μένω άγαμος: (παροιμ.) « *ή μικρός-μικρός παντρέψον ή μικρός καλογερέψον».*
καλογερικός, -ή, -ό [μεσν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τους καλόγερους: ~ *ζωή / νοοτροπία* συν. καλογερίστικος, μοναχικός, ασκητικός αντ. κοσμικός 2. ***καλογερική*** (η) η κατάσταση ή/και η ζωή τού καλόγερου. το να είναι κανείς καλόγερος ΣΥΝ. καλογεροσύνη· ΦΡ. ***(είναι) βαριά η καλογερική*** για εργασία, καθήκον, έργο πυν απαιτεί πολλούς κόπους, μεγάλες θυσίες, στερήσεις και στενοχώριες (όπως η ζωή τού καλόγερου), **καλογερίστικος,** -η. ~ο ·► καλόγερος
καλογεροπαίδι (το) {χωρ. γεν.} δόκιμος μοναχός νεαρής ηλικίας, παιδί ή έφηβος που προορίζεται για καλόγερος ΣΥΝ. καλογεράκι. Επίσης **καλογερόπαιδο. καλογερόπαππας** (ο) ιμεσν.] (λαϊκ.) ο ιερομόναχος (βλ.λ.). **καλόγερος** κ. (λόγ.) **καλόγηρος** (ο) {-ου κ. -έρου | -ων κ. -έρων κ. -ήρων, -ους κ. -έρους κ. -ήρους] (καθημ.) 1. ο άνδρας που. επιθυμώντας να αφοσιωθεί στνν Θεό, παραμένει άγαμος και διάγει ασκητικό βίο εκτός των πλαισίων τής κοινωνίας, σε ειδική χριστιανική κοινότητα (μοναστήρι) ή και εντελώς μόνος ΣΥΝ. μοναχός, ασκητής ανί. κοσμικός. λαϊκός 2. (μτφ.-σκωπτ.) ο άνδρας που ζει μονήρη και ασκητική ζωή, που δεν έχει συνάψει γάμο· φρ. (α) (παροιμ.) **το *μοναστήρι να 'ν' καλά (κι από καλογήρους βρίσκεις)*** βλ. λ. *μοναστήρι* (β) (λαϊκ.) ***μπήκε ο καλόγερος στο φαΐ*** κάηκε τν φαγητό, τσίκνισε · 3. μακρόστενο, φορητό έπιπλο με ειδικές εγκοπές ή υποδοχές για τν κρέμασμα ενδυμάτο)ν. καπέλων κ.λπ. ΙΥΝ. κρεμάστρα · **4.** απόστημα μέσα σε ιδρω- τοπνιό θυλάκιο, το οποίο καταλήγει σε εξογκωμένο, κοκκινωπό και οδυνηρό οίδημα στο δέρμα και εμφανίζεται στην περιοχή τνύ ιερού οστού · **5.** ναυτ. μικρός βράχος που προεξέχει από την επιφάνεια τής θάλασσας, είτε μεμονωμένος είτε με άλλους παρόμοιους βράχους συν. σκόπελος · φρ. (αινίγματα) (α) ***χίλιοι-μύριοι καλογέροι σ' ένα ράσο τνλιγμένοι*** οι κόκκοι τού ροδιού (β) ***μακρύς-μακρύς*** / ***ψηλός- ψηλός καλόγερος και κόκκαλα δεν έχει*** ο καπνός (γ) ***μακρύς-μακρύς καλόγερος κα/ πίτα η κεφαλή τον*** το φτυάρι τού φούρνου (δ) ***ψηλός- ψηλός καλόγερος και πέρα η φωνή τον*** το καμπαναριό τής εκκλησίας. – (υποκ.) **καλογεράκι** (το) Ιμεσν.], **καλογερίστικος,** -η, -ο, **καλογερίστικα** επίρρ.
[f.tym. μεσν. < μτγν. *καλόγηρος* < *καλο- + -γηρος* < *γήρας}.* **καλογεροσύνη** (η) {χωρ. πληθ.] 1.η κατάσταση, η ιδιότητα ή η ζωή τού καλόγερου ΣΥΝ. καλογερική **2.** (περιληπτ.) το σύνολο των καλογέρων.
καλόγηρος (ο) > καλόγερος
καλογιάννος κ. **καλογιάννος** (ο) (λαϊκ.) υ κοκκινολαίμης (ονομασία πτηνού).
καλόγλωσσος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που λέει πάντα καλά λόγια, που μιλά ευχάριστα ΣΥΝ. γλυκομίλητος αν γ. κακόγλωσσος, **καλόγνωμη** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) δίθυρο μαλάκιο που πρυ- σκολλάται στα βράχια τού βυθού,
καλόγνωμος, -η, -ο Ιμεσν.] αυτός που έχει αγαθές διαθέσεις. ΣΥΝ. καλόβουλος, καλοπροαίρετος αντ. κακόγνωμος, κακόβουλος. – **κα-** λογνωμία (η) [μεσν.Ι. **καλόγουστος,** -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από καλό γούστο, σωστή αισθητική αντίληψη: - *διαρρύθμιση* αντ. κακόγουστος, κιτς.
καλόγουστα επίρρ. **καλογραία** (η) {μεσν.| {καλογραιών) η καλόγρια: *Σχολή Καλογραιών.* **καλογραμμένος,** -η. -ο [μεσν.Ι **1.** (κείμενο) που έχει γραφτεί με τον πρέποντα τρόπο: ~ *βιβλίο ŧ διήγημα / άρθρο* αντ. κακογραμμένος 2. (λαϊκ.-ευχετ.) αυτός που έχει καλή τύχη, καλό «γραφτό»: *καλότυχος να 'ναι και* - συν. καλότυχος, καλορίζικος αντ. κακορίζικος, **καλόγρια** κ. **καλογριά** (η) |μεσν.| (καθημ.) **1,** η γυναίκα που, θέλοντας να αφοσιωθεί στον Θεό. παραμένει άγαμη και διάγει ασκητικό βίο εκτός των πλαισίων τής κοινωνίας σε ειδική χριστιανική μοναστική κοινότητα ή και εντελώς μόνη συν. μοναχή, ασκήτρια αν Γ. κοσμική, λαϊκή 2. (μτφ.-σκωπτ.) η γυναίκα που διάγει μονήρη και ασκη-

καλο- *α συνθετικό*
καλο-βολεύομαι ρ. καλο-θρεμμένος. -η, -ο καλο-κουρεμένος, -η, -ο καλο-μεταχείριση (η) καλοραμμένος, -η. -ο
καλο-βολεμένος, -η. -ο καλο-καμωμένος, -η. -ο καλο-μαγειρεμένος, -η, -ο καλο-ξυριαμένος, -η. -ο
καλο-δουλεμένος, -η. -ο καλο-κάμωτος, -η, -ο καλο-μεταχειρίζομαι ρ, καλο-παιγμένος, -η, -ο

τική ζωή ή που δεν έχει παντρευτεί ΣΥΝ. άγαμη, ανύπαντρη · ΦΡ. ***το ζωνάρι τής καλογριάς*** βλ. λ. *ζωνάρι* · **3.** (στον τ. *καλογριά)* μικρό ψάρι μαύρου χρώματος με πεπλατυσμένο σώμα. ισχυρά λέπια και έντονη διχαλωτή ουρά. που ζει σε βραχώδεις βυθούς και δεν τρώγεται. - (υποκ.) **καλογριούλα** κ. **καλογρίτσα** (η),

καλογυμνασμένος, -η. -ο |μεσν.| **1.** (για πρόσ.) (α) αυτός που διαθέτει πολύ καλή σωματική κατάσταση ως αποτέλεσμα συστηματικής εκγύμνασης ή ενασχόλησης με διάφορες αθλητικές δραστηριότητες: *είναι γιατί εδώ και χρόνια κάνει κολύμπι* (β) (για αθλητές ή αθλητικές ομάδες) αυτός που είναι επαρκώς προπονημένος και ασκημένος σωματικά: *η εθνική ομάδα τής ρυθμικής γυμναστικής είναι μία από τις πιο ~ ομάδες τού κόσμου* 2. ιγια μυς) αυτός που έχει ενδυναμωθεί και αναπτυχθεί μι: εκγύμναση: οι ~ *ραχιαίοι μύες συ~ γκρατούν καλύτερα τη σπονδυλική στήλη*. **καλογυρισμένος,** -η, -ο (ταινία) που έχει γυριστεί με τέχνη και επιμέλεια: ~ *πολιτικό θρίλερ*. **καλοδέχομαι** ρ. μετβ. αποθ. |καλοδέχ-θηκα (καθημ. -τηκα)! **1.** επιφυλάσσω θερμή υποδοχή (σε κάποιον), την δέχομαι με μεγάλη ευχαρίστηση 2. ακούω ή πληροφορούμαι με ευχαρίστηση και ευνοϊκή διάθεση συν. χαιρετίζω λντ. κακοδέχομαι, κακοπαίρνω **3.** (η μτχ. **καλοδεχούμενος,** *-η, -ο)* βλ.λ. σχολιο λ. *αποθετικός*. **καλοδεχούμενος,** -η, -ο ευπρόσδεκτος. αυτός τον οποίο δέχεται κανείς με χαρά: *όποτε κι αν έρθεις, είσαι ~ || τα νέα σου είναι ~ || κάθε πρόταση είναι ~*. Ηπίσης **καλόδεχτος,** -η, -ο.

καλοδιάθετος, -η. -ο αυτός πυυ έχει καλή διάθεση, που είναι πρόσχαρος και κεφάτος: *ξύπνησε ~* συν. κεφάτος λντ. κακοδιάθετος, **καλοδιατηρημένος,** -η. -ο **1.** αυτός που διατηρείται καλά, που διατηρεί αναλλοίωτο τη μορφή ή το χαρακτήρα του: ~ *σπίτι / χωριό / όχημα* 2. (για πρόσ.) αυτός που φαίνεται νέος παρά την προχωρημένη ηλικία του: *είναι πενήντα χρονών αλλά*

καλοδούλευτος, -η, -υ **1.** αυτός που μπορεί κανείς να τον επεξεργαστεί εύκολα λντ. κακοδούλευτος 2. καλοδουλεμένος (βλ.λ.) am. κακοδουλεμένος.

καλο(ε)ξετάζω ρ. μετβ. {καλο(ε)ξέτασ-α, -τηκα, -μένος! (καθημ.) εξετάζω (κάτι) με επιμέλεια και προσοχή, μελετώ όλες τις λεπτομέρειες ή/και όλες τις απόψεις του: *αν καλοεξετάσεις τα πράγματα, θα δεις ότι αυτό που σου προτείνω είναι η μοναδική λύση*. **καλοέρχεται** κ. **καλόρχεται, καλοέρχονται** κ. **καλόρχονται** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. αποθ. (4- προσ. αντων. σε γεν.) 1. (για ρούχα, κοσμήματα και οτιδήποτε φοριέται) εφαρμόζω ή ταιριάζω καλά (σε κάποιον): *του καλοήρθε το κοστούμι τού πατέρα του!* jj *πάχυνα και δεν μου καλόρχεται πια η φούστα* 2. (μτφ.) είμαι ευχάριστος, αρεστός (σε κάποιον): *φυσικά και του καλόρθε η αύξηση || δεν θα τον καλοέρθει, αν μάθει ότι έφυγες έτσι*. σχολιο λ. *αποθετικός*.

καλοζυγίζω κ. **καλοζυγιάζω** ρ. μετβ. {καλοζύγι(α)σ-α, -μένος) (καθημ.) 1. ζυγίζω καλά και με ακρίβεια αντ. λειψοζυγι(ά)ζω 2. υπολογίζω με προσοχή, σταθμίζω στον νου μου με προσοχή και ακρίβεια: *καλοζύγιζαν όλα όσα τους έλεγε και τα συνέκριναν με όσα ήξεραν* **3.** ρυθμίζω με προσοχή, με επιμέλεια: *η παράσταση έχασε το ελαφρό, το γοργό, το καλοζυγισμένο ύφος της*. **καλοζώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {καλοζείς... **|** καλοέζησα} (καθημ.) **♦ 1.** (αμετβ.) ζω καλά, περνώ ζωή πλούσια και ευτυχισμένη, χωρίς στερήσεις και οικονομικές δυσχέρειες: *εκείνη την ε/το^η καλοζούσαμε* ΣΥΝ. καλοπερνώ λντ. κακοζώ, κακοπερνώ **♦** 2. (μετβ.) παρέχω (σε κάποιον) τις υλικές προϋποθέσεις για άνεση και ευτυχισμένη ζωή: *τον καλό- ζούν οι φίλοι και οι συγγενείς του* συν. διατρέφω. – **καλοζωία** (η)
[1885 J.

καλοζωισμένος, -η, -ο αυτός που πέρασε ή περνά πλούσια και άνετη ζωή, που ζει ή έζησε χωρίς στερήσεις και οικονομικές δυσχέρειες αντ. κακοζωισμένος, **καλοζωιστής** (ο), **καλοζωίστρια** (η) πρόσωπο που του αρέσει η ευζωία, η άνετη οικονομικά και πλούσια σε εμπειρίες και δραστηριότητες ζωή και πυυ αναζητεί την υψηλή ποιότητα σε οτιδήποτε κάνει. Ιετυμ. < *καλοζωία* + παραγ. επίθημα *-ιστής*. μεταφρ. δάνειο από γαλλ. bon viveur]. **καλοήθης,** -ης. καλοήθες {καλοήθ-ους | -εις (ουδ. -η), -ων} **1.** (λόγ.- σπάν. για πρόσ.) αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από αγαθότητα ήθους συν. ηθικός, ενάρετος, χρηστοήθης λντ. κακοήθης, ανήθικος, αισχρός, αχρείος, φαύλος **2.** ιατρ. {.1897} (για νοσήματα, όγκους κ.λπ.) αυτός που εμφανίζεται σε ήπια μορφή και δεν συνιστά σοβαρό κίνδυνο για την υγεία- αυτός πυυ δεν προξενεί σοβαρές αλλοιώσεις στους ιστούς και στις φυσιολογικές λειτουργίες τού οργανισμού: ~ *όγκος* (αυτός που δεν κάνει μεταστάσεις) λντ. κακοήθης. – **καλοήθεια** (η) ίμεσν.,Ι. ^ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες*.
[f.tym. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που έχει καλό χαρακτήρα». < *κα/.ο-* + *-ήθης* < *ήθος*. Η ιατρ. σημ. αποτελεί απόδ. τυύ γαλλ. benin « λατ. benignus «ευμενής»)].

καλοθάλασσος, -η. -ο (πλοίο) που αντέχει στη θαλασσοταραχή, που δεν κλυδωνίζεται εύκολα: - *γολέτα* ΣΥΝ. καλοτάξιδος λντ. κακοθάλασσος, κακοτάξιδος, **καλοθανατίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {καλοθανάτισα! (λαϊκ.) **♦ 1.** (αμετβ.) βρίσκω καλό και ανώδυνο θάνατο λ.ν γ. κακοθανατίζω **♦** 2. (μετβ.) εύχομαι (σε κάποιον) καλό και ένδοξο ή ανώδυνο θάνατο ANT. κακοθανατίζω. – **καλοθανατιά** (η). ^ σχολιο λ. *πεθαίνω*. **καλοθελητής** (ο) Ιμεσν.| {κ. καλοθελητάδες}, **καλοθελήτρα** (η) [1796] {χωρ. γεν. πληθ.! (ειρων.) πρόσωπο που σπεύδει να μεταφέρει πληροφορίες σε κάποιον δήθεν από ενδιαφέρον, ενώ στην πραγματικότητα επιθυμεί να πρυκαλέσει πρόβλημα ή να διαβάλει κάποιον,

καλοθυμάμαι ρ. μετβ. αποθ. {καλοθυμ-άσαι... | καλοΟυμήθηκα} (σε αρνητ. προτάσεις) έχω σαφή ανάμνηση, θυμούμαι ξεκάθαρα: *δεν το ~. έχει περάσει* πολύς καιρός από τότε. Ηπίσης **καλοθυμούμαι** Ιμεσν.1. *"■ σχολιο λ. *αποθετικός*. **καλοιακούδα** (η) (σχολ. ορθ. *καλιακούδα)* {δύσχρ. καλοιακουδών} **1.** μικρόσωμο πτηνό με φτέρωμα ολόμαυρο με στιλπνές μπλε αποχρώσεις και ράμιοος μακρύ, κυρτό και κόκκινο ΣΥΝ. κάργια- φρ. ***μαύρη μαυρίλα πλάκωσε***, ***μαύρη σαν καλοιακούδα*** (εμφατ.) για πολύ κακή κατάσταση 2. (μτφ.) υβριστ. για γυναίκα άσχημη.
|f.tym. < *κάλοιακας* (+ επίθημα *-ούδα,* πβ. *πετα/.-ούδα) < κό?>.οιακας*
αρχ. *κολοιός,* ίδια σημ. (κατ' αναλογίαν προς το *κόρακας),* αγν. ετύ- μου|.

καλοκάγαθος, -η. -ο (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από καλοσύνη, αγαθότητα και πραότητα, ενίοτε και ευπιστία: *είναι ένας ~ ανθρωπάκος, που δεν μπορεί να βλάψει* ούτε *μυρμήγκι* || - *χαμόγελο*. -- **καλοκάγαθα** επίρρ.. **καλοκαγαθία** (η) [αρχ.[.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *καλοκάγαθος,* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *καλός κάγαθός< καί άγαθός* (με κράση).!, **καλοκάθομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {καλοκάθισα! (+σε) (καθημ.) **1.** κάθομαι καλά και άνετα, καταλαμβάνω αναπαυτική και βολική θέση ΣΥΝ. στρογγυλοκάθομαι, θρονιάζομαι, στρώνομαι, βολεύομαι 2. ιειρων.) εγκαθίσταμαι για μεγάλο χρονικό διάστημα ή/και μόνιμα: *καλοκά- θισαν οι συγγενείς σου στο σπίτι μας* συν. στρογγυλοκάθομαι, βολεύομαι. ^ σχολιο λ. *αποθετικός*. **καλοκαιράκι** (το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) το καλοκαίρι· ΦΡ. ***μικρό καλοκαιράκι I καλοκαιράκι τού Αγίου Δημητρίου*** οι θερμές ημέρες που ακολουθούν ενίοτε τα πρώτα κρύα τού φθινοπώρου και συμβαίνουν συνήθ. λίγο πριν ή/και λίγο μετά την εορτή τού Λγ. Λημητρίου (26 Οκτο^βρίου).

καλοκαιρεύω ρ. αμετβ. Ιμεσν.} {καλοκαίρεψα} **1.** διαμένω ή παραμένω σε συγκεκριμένο τόπο για την περίοδο τού καλοκαιριού, περνώ κάπου το καλοκαίρι: *συνηθίζουν να καλοκαιρεύουν στο χωριό τους κοντά στη θάλασσα* συν. καλοκαιριάζω, παραθερίζω αντ. διαχειμάζω. ξεχειμωνιάζω **2.** (απρόσ. ***καλοκαιρεύει)*** *ο* καιρός βελτιώνεται, γίνεται πιο καλός και θερμός, αρχίζει το καλοκαίρι ΣΥΝ. καλοκαιριάζει ΑΜ χειμίονιάζει. **καλοκαίρι** (το) |καλοκαιρ-τού | -τών} η θερμότερη από τις τέσσερεις εποχές τού χρόνου, αυτή που ακολουθεί την άνοιξη και προηγείται τού φθινοπώρου στυ Β. Ημισφαίριο, περιλαμβάνει τυπικά τους μήνες Ιούνιο. Ιούλιο και Αύγουστο και αστρονομικώς αρχίζει από το θερινό ηλιυστάσιο (21 Ιουνίου) και τελειώνει με τη φθινοπωρινή ισημερία (22 Σεπτεμβρίου): *μπήκε / έφθασε / πέρασε το ~ || στην κάψα / καρδιά τού ~* (Ι *πού θα πάτε το* (στις καλοκαιρινές διακοπές) συν. (λόγ.) θέρος λντ. χειμώνας· φρ. (α) (σκωπτ.) έξω ***(εκτός) τα καλοκαίρια*** για όσους αποκρύπτουν την πραγματική τους ηλικία: *είναι σαράντα χρόνων ~* (β) ***ινδιάνικο καλοκαίρι*** περίοδος καλοκαιρίας κατά την περίοδο τού φθινοπώρου: «*ήτανμέσα Οκτωβρίου, αλλά το Παρίσι μας υποδέχτηκε με ένα ~. με τριάντα βαθμούς θερμοκρασία και με "τα τραπεζάκια έξω)~*» (ε<οημ.).
| γ.τυ.μ. < μεσν. *καλοκαίριν* < μτγν. *καλοκαιρία* (< *καλό-* + *-καίρια* < *καιρός)* ή, κατ' άλλη άποψη. < φρ. *κα/ώς καιρός* κατ' αναλογίαν προς τα ουδ. σε -ι- (πβ. *στολίδ-ι. παιγνίδ-ι. ταξίδ-ι)*|. **καλοκαιρία** Ιμτγν.Ι κ. (λαϊκ.) **καλοκαιριά** (η) [μεσν.] {χωρ. πληθ.} ο όμορφυς και καλός καιρός, ο ηλιόλουστος και ζεστός καιρός: ~ *σε όλη την* Ελλάδα *θα επικρατήσει κατά* το *τρέχον εικοσιτετράωρο* ανί. κακοκαιρία, χειμωνιά· φρ. (παροιμ.) ***καλοκαιριά τής Παπαντής, μαρτιάτικος χειμώνας*** ο καλός καιρός την ημέρα τής Υπαπαντής (2 Φεβρουάριου) προοιωνίζεται βαρύ χειμώνα τον Μάρτιο, **καλοκαιριάζω** ρ. αμετβ. {καλοκαίριασα} **1.** (λαϊκ.) περνώ το καλοκαίρι. παραμένω σε συγκεκριμένο τόπο για το καλοκαίρι συν. καλοκαιρεύω, παραθερίζω αντ. ξεχειμωνιάζω, διαχειμάζω **2.** (απρόσ. ***καλοκαιριάζει)*** αρχίζει το καλοκαίρι, ο καιρός γίνεται καλός, αρχίζουν οι καλές ημέρες συν. καλοκαιρεύει λντ. χειμωνιάζει. - **καλοκαί- ριασμα** (τυ).

καλοκαιριάτικα επίρρ.· μέσα στο καλοκαίρι· για κάτι που κανονικά δεν πρέπει ή δεν είναι φυσιολογικό να συμβαίνει ή να υπάρχει το καλοκαίρι: ~ *του ήρθε να φορέσει* παλτά **καλοκαιρινός,** -ή. -ό |μεσν.| **1.** αυτός πυυ εμφανίζεται ή γίνεται το καλοκαίρι: ~ *διακοπές / άδεια / περίοδος / μπάνια / ταξίδι / αεράκι ' ήλιος* συν. (λόγ.) θερινός, καλοκαιριάτικος λντ. χειμωνιάτικος 2. αυτός που είναι κατάλληλος για το καλοκαίρι: - *ρούχα / κατοικία / πα~ πούτσια*■ φρ. (αργκό) ***κάνω (κάτι) καλοκαιρινό / θερινό*** διαλύω τα πάντα. δεν αφήνω τίποτα στη θέση του: *μπήκαν κλέφτες και μου έκα- ναν* το σπιτι - συν. κάνω άνω-κάτω **3.** ***καλοκαιρινά*** (τα) τα ρούχα που φοριούνται το καλοκαίρι: *μάζεψε τα χειμωνιάτικα κι έβγαλε τ'ανοιξιάτικα και τα* **~ 4.** αυτός που έχει τα στοιχεία τού καλοκαιριού (ηλιοφάνεια, ζέστη): *σήμερα είναι μια ~ μέρα* jj *η σημερινή νύχτα* εί- *ναι καλοκαιρινή* (πολύ ζεστή). Επίσης **καλοκαιριάτικος,** -η, -ο. – **καλοκαιρινά** κ. **καλοκαιριάτικα** (βλ.λ.) επίρρ. **καλοκαρδίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |μεσν.| {καλοκάρδισ-α. -τηκα. -μέ- νυς! (καθημ.) ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να χαρεί. του φτειάχνω το κέφι. τη διάθεση συν. χαροποιώ αντ. κακοκαρδίζω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι ή αισθάνομαι χαρούμενος και ευτυχισμένος, βρίσκομαι σε ευθυμία, έχω καλή διάθεση: *όταν σε βλέπω,* ~ συν. ευχαριστιέμαι, χαίρομαι. ευθυμώ αντ. κακοκαρδίζω, δυσαρεστούμαι. – **καλοκάρδισμα** (το).

καλόκαρδος, -η, -ο Ιμεσν.) αυτός που έχει καλή καρδιά, γεμάτος καλοσύνη: ~ *ανθρωπάκι / χαμόγελο* ΣΥΝ. καλοσυνάτος ANT. κακόψυχος, άκαρδος. - · **καλόκαρδα** επίρρ. **καλοκεφος,** -η. -ο αυτός που έχει καλή ψυχολογική κατάσταση, ο ευδιάθετος: *μου φτειάχνει τη διάθεση όταν είμαι μελαγχο/Λκή, γιατί είναι πάντα* ~ ΣΥΝ. κεφάτος, καλοδιάθετος, εύθυμος ANT. κακόκεφος,

κακοδιάθετος, δύσθυμος, βαρύθυμος, **καλοκοιτάζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {καλυκοίτα-ξα. -χτηκα, -γμένος} (καθημ.) 1. κοιτάζω με προσοχή, παρατηρώ λεπτομερώς: *δεν πρόφτασα* να *τους καλοκοιτάξω κι αυτοί εξαφανίστηκαν* ΣΥΝ. παρατηρώ 2. κοιτάζω (κάποιον) με ευνοϊκή διάθεση ή/και ερωτικό ενδιαφέρον ΣΥΝ. γλυκΌκοιτάζω. καλοβλέπω ΑΝΓ. κακοκοιτάζω, λοξοκοιτάζω, **καλοκυρά** (η) {καλοκυράδες! (λαϊκ.-λυγοτ.) **1.** (συνήθ. σε πληθ.) ευμενής μοίρα, πνεύμα με ρόλο αγαθό στη νεοελληνική λαϊκή μυθολογία και παράδοση ΣΥΝ. νεράιδα · 2. καλή νοικοκυρά ή γυναίκα πλούσια και με ευγενική καταγωγή ΣΥΝ. αρχόντισσα, **καλολογία** (η) [μεσν.Ι {χωρ. πληθ.} 1.η ωραία και κομψή έκφραση, το να εκφράζεται κανείς περίτεχνα και με γλαφυρότητα ΣΥΝ. καλλιλογία, ωραιολογία 2. η ενασχόληση με το ωραίο, η σπουδή τού ωραίου ΣΥΝ. αισθητική.

καλολογικός, -ή. -ό 11850) αυτός που σχετίζεται με την καλολογία· κυρ. στη φρ. ***καλολογικά στοιχεία*** τα εκφραστικά στοιχεία πυυ κοσμούν το ύφος ενός κειμένου (κοσμητικά επίθετα, παρομοιώσεις, μεταφορές κ.λπ.). - καλολογικ-ά /-ώς 118711 επίρρ. **καλομαθαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.] {καλόμαθ-α. -ημένος) ♦ **1.** (μετβ.) συνηθίζω (κάποιον) στην άνεση και την καλοπέραση, τον εθίζω στην τρυφή και την ευκολία: ron *είχαν καλομάθει οι γονείς του. γι'αυτό τώρα που μένει μόνος δυσκολεύεται || είναι καλομαθημένος για μια τόσο σκληρή δουλειά* ΣΥΝ. κακομαθαίνω, κακοσυνηθίζω αντ. σκληραγωγώ ♦ 2. (αμετβ.) (συχνότ.) συνηθίζω στην ευκολία, την άνεση και τη φροντίδα, γίνομαι νωθρός και τρυφηλός από την καλοπέραση: *καλόμαθε στις περιποιήσεις και δεν λέει να φύγει* συν. κακομαθαίνω. κακοσυνηθίζω αν ι . σκληραγωγούμαι· φρ. (α) (παροιμ.) ***κα- λόμαθες-κακόμαθες*** η έξη στην ευκολία, την άνεση και την καλοπέραση βλάπτει (β) (παροιμ.) ***καλόμαθε η γριά στα σόκα (κι όλη μέρα τ' αναζήτα)*** δύσκολα αποβάλλεται η κακή αλλά και απολαυστική συνήθεια.

καλομαθημένος, -η, -ο Ιμεσν.Ι **1.** (εύσημο) αυτός που έχει καλή αγωγή: *είναι ~ παιδί και συμπεριφέρεται πάντα με ευγένεια* ΣΥΝ. καλοαναθρεμμένος ΛΝΤ. κακοαναθρεμένος 2. (κακόσ.) αυτός που έχει συνηθίσει στην άνεση και την καλοπέραση: *είναι ~ και τα περιμένει όλα έτοιμα* ΣΥΝ. κακομαθημένος.

[ετυμ. < μεσν. *καλομαθαίνω* < *καλο-* + *μαθαίνω*]. **καλομελετώ** ρ. μετβ. [καλομελετάς... | καλυμελέτη-σα. -μένος} **1.** μελετώ με προσοχή και επιμέλεια, εξετάζω (κάτι) από όλες τις πλευρές του: *κα/.ομελΓτημένο σχέδιο* συν. καλοεξετάζω 2. κάνω αισιόδοξες προβλέψεις· κυρ. στη ΦΡ. ***καλομελέτα κι έρχεται*** να σκέφτεσαι αισιόδοξα και γρήγορα θα πραγματοποιηθούν οι επιθυμίες σου αντ. κακομελετώ.

καλομίλητος, -η. -ο [μεσν.Ι (λαϊκ.) αυτός που μιλά με ευγενικό τρόπο. που εκφράζεται με γλυκύτητα και προσήνεια: - *παιδί / κοπέλα* ΣΥΝ. γλυκομίλητος, γλυκόλογος λν γ. κακόγλωσσος, πικρόχολος, **καλομιλώ** ρ. αμετβ. {καλομιλάς... | καλομίλησα} (καθημ.) μιλώ με γλυκύτητα και προσήνεια, συμπεριφέρομαι με ευγένεια και φιλοφροσύνη: άμα *του καλομι/ρήσεις, δεν θα φέρει αντίρρηση* συν. γλυκομιλώ. καλοπιάνω αντ. κακομιλώ, **καλομοίρης,** -α. -ικο Ιμεσν.Ι {καλομοίρηδες} (λαϊκ.) αυτός που έχει καλή μοίρα, καλή τύχη συν. καλότυχος, καλορίζικος, τυχερός ανί. κακομοίρης, κακότυχος, άτυχος, κακορίζικος. Ηπίσης καλόμοιρος, -η. -ο [μεσν.|. — καλομοιριά (η) |μεσν.| **καλονάρχημα** (το) * κανοναρχώ **καλοναρχώ** ρ. ♦ κανοναρχώ

καλοντυμένος, -η. -ο **1.** ντυμένος με όμορφα, κομψά ρούχα συν. κομψός ΑΝΤ. κακοντυμένος, ατημέλητος **2.** αυτός πυυ φοράει επίσημη ενδυμασία: *κάθε πρωί πηγαίνει ~ και περιποιημένος στο γραφείο του.* **καλοπαντρεύω** ρ. μετβ. [μεσν.] {καλοπάντρ-εψα, -εύτηκα. -εμένος) (καθημ.) παντρεύω (κόρη. αδελφή κ.λπ.,) με άνθρωπο που της ταιριάζει ή της αξίζει (συνήθ. με πλούσιο σύζυγο)· (συνήθ. το μεσοπαθ. ***καλοπαντρεύομαι):*** *η κόρη του καλοπαντρεύτηκε- πήρε έναν ωραίο και πλούσιο επιχειρηματία* αντ. κακοπαντρεύω. — **καλοπαντρειά** (η), **καλοπερασάκιας** (ο/η) {καλοπερασάκηδες} πρόσωπο πυυ του αρέσει να ζει με ευκολία και άνεση: *είναι πολύ ~ για να φτειάξει οικογένεια· κάθε μέρα στις ταβέρνες θα είναι.* **καλοπέραση** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η εύκολη και άνετη ζωή. χωρίς στερήσεις και κόπους: *συνηθισμένος στην ~* || γο *'χει ρίξει στην ~* || *φαίνεται πως η - σε χάλασε κι εσένα* ιυν. ευζωία, καλοζώ ία αντ. στέρηση. μιζέρια˙ φρ. (παροιμ.) ***η φτώχια θέλει καλοπέραση*** οι δύσκολες συνθήκες ζωής. η στέρηση αγαθών επιβάλλουν να διασκεδάζει κανείς (με όποιον τρόπο μπορεί), ώστε να γίνεται πιο υποφερτή η ζωή τυυ 2. το να περνά κανείς ευχάριστα, η ξένοιαστη και γεμάτη διασκεδάσεις ζωή.

καλοπερνώ ρ. αμετβ. {καλοπερνάς... | καλοπέρασα} (καθημ.) **1.** ζω άνετη και εύκολη ζωή, περνώ καλά, χιυρίς στερήσεις και οικονομικές δυσχέρειες: *σήμερα οι νέοι καλοπερνούν, δεν στερούνται τίποτε* ΣΥΝ. καλοζώ ΑΝΤ. κακοπερνώ, κακοζώ 2. (ειδικότ.) περνώ ευχάριστα και διασκεδαστικά την ο)ρα μου για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *κα/.οπεράσαμε χθες βράδυ στο πάρτι* ΣΥΝ. διασκεδάζω, ψυχαγωγούμαι. γλεντώ ΑΝΙ. κακοπερνώ, πλήττω, **καλοπέφτω** ρ. αμετβ. {καλόπεσα} (λαϊκ.) πέφτω σε «καλά χέρια», δηλ. σε καλούς ανθρώπους με τον γάμο μου. συνάπτω ευτυχισμένο γάμο: *δεν καλόπεσε το* κορίτσι *του* ΣΥΝ. καλοπαντρεύομαι ΛΝΤ. κακοπέφτω, κακοπαντρεύομαι, **καλοπιάνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {καλόπιασα} πιάνω (κάποιον) με το καλό, του φέρομαι καλά προσπαθώντας να τυν κερδίσω: *κοίταξε να τον κα- λοπιάσεις, μήπως σου κάνει τη χάρη* ΑΝΤ. αποπαίρνω. — καλόπιασμα (το).

καλόπιοτος, -η, -ο (συνήθ. σε ευχή) για κάτι που ευχόμαστε να το πιουν με όρεξη, με ευχαρίστηση: ~ *το κρασί* (πβ. λ. *καλοφάγωτος).* **καλόπιστος,** -η, -ο 11894] **1.** (για πρόσ.) αυτός πυυ αντιμετωπίζει (κάποιον/κάτι) με καλή διάθεση, με εμπιστοσύνη και χωρίς προκαταλήψεις: ~ *κριτής / συζητητής [1] δανειστής / μελετητής / αντίπαλος* συν. καλοπροαίρετος, ανυστερόβουλος αντ. κακοπροαίρετος, κακόπιστος, υστερόβουλος 2. (γενικότ. για πράξεις, ενέργειες κ.λπ.) αυτός που γίνεται ή συντελείται με καλή πίστη και ειλικρίνεια, χωρίς δόλο και υστεροβουλία: ~ *έλεγχος / κριτική* ανί. κακόπιστος, κακοπροαίρετος, υστερόβουλος. - **καλόπιστα / καλοπίστως** επίρρ., **καλοπιστία** (η).

[εγυμ. Απόδ. τού γαλλ. de bonne foil, **καλοπίχερος,** -η. -υ (λαϊκ. για πρόσ.) αυτός που έχει ή φέρνει τύχη ΣΥΝ. τυχερός, γουρλής. γουρλήδικος.

J ετυμ. <μεσν. *καλοπίχε(ΐ)ρος* < καΛο- + *επιχειρώ].* **καλοπληρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καλοπλήρω-σα. -θηκα. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) πληρώνω πλουσιοπάροχα, δίνω ικανυποιητική αμοιβή: *αυτή η εταιρεία καλοπληρώνει τους υπαλλήλους της* |j *καλοπληρωμένο επάγγελμα* ανί. κακοπληρώνω ♦ 2. (αμετβ.) είμαι συνεπής στις οικονομικές μου υποχρεώσεις, αποδίδω τα ο<οειλυμενα στην καθορισμένη προθεσμία: (παροιμ.) «*δανείσου, καλοπ/.ήρωσε. να σε ξαναδανεί- σουν'*>. — **καλοπληρωτής** (ο), **καλοπληρώτρια** (η), **καλοπόδαρος,** -η. -ο [μεσν.) (λαϊκ.) αυτός που κάνει καλό ποδαρικό, που το πέρασμα ή η είσοδός του (κάπου) φέρνει τύχη (στους άλλους) συν. καλοπίχερος, γουρλής αντ. (εκφραστ.) κατσικοπόδαρος. γρουσούζης.

καλοπροαίρετος, -η. -ο αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από αγαθές προθέσεις (για κάποιον/κάτι): ~ *σχόλιο / κριτική [1] θεατής / κριτής* ΣΥΝ. καλόπιστος, καλόβουλος λντ. κακοπροαίρετος, κακόβουλος, προκατειλημμένος. — **καλοπροαίρετα** επίρρ.

[εί υμ. μεσν. < *καλο- + -προαίρετος*< *προαιρούμαι*). **καλορί** (το) {άκλ.} η θερμίδα, μονάδα μέτρησης τής θερμότητας.

|**ΕΙ** υμ. < γαλλ. caloric < λατ. calor. -i ts "θερμότητα»), **καλορίζικος,** -η. -ο Ιμεσν.) **1.** ευχετ. για καινούργιο σημαντικό από- κτήμα: ~ *το καινούργιο σας σπίτι!* **2.** ***καλορίζικα!*** ευχετ. (α) σε γάμο προς τους νεονύμφους (β) σε εγκαίνια 3. (σπάν. για πρόσ.) αυτός πυυ έχει καλή τύχη, που του έρχονται τα πράγματα ευνοϊκά συν. τυχερός, καλότυχος αντ. κακορίζικος, άτυχος. *'*"' σχόλιο λ. *-ρρ-.* **καλοριφέρ** (το) {άκλ.} **1.** σύστημα κεντρικής θέρμανσης, στο οποίο το νερό που θερμαίνεται στον καυστήρα (βλ.λ.). διοχετεύεται μέσω σωληνώσεων σε όλο τυ κτήριο ζεσταίνοντας τους χώρους: *στην πολυκατοικία πληρώνουμε κοινόχρηστα για το -* || *βάζω / ανάβω i κλείνω / σβήνω το -~* || το ~ *λειτουργεί από το πρωί ώς το βράδυ* || *έχει χαλάσει* το ~2. (συνεκδ.) καθένα από τα μεταλλικά σώματα που χωρίζεται σε φέτες (βλ.λ.). αποτελεί μέρος τού παραπάνο) συστήματος και ζεσταίνει τον χώρο. μέσα στον οποίο είναι τυπωθετημένο: *αυτό* ΓΟ - *θέλει εξαέρωση || κάθομαι κοντά στο ~. γιατί κρυώνω* 3. (γενικότ.) ηλεκτρική συσκευή ή σώμα θερμάνσεως. συνήθ. με επίμηκες ορθογώνιο σχήμα, που χρησιμεύει για να ζεσταίνει έναν χώρο **4.** (ειδικότ.) ο μηχανισμός που θερμαίνει τον εσωτερικό χοίρο αυτοκινήτου. ΙΚΤΥΜ. < γαλλ. calorifere < calori- (< λατ. calor «θερμότητα») + -fere (< λατ. iero «φέρω»).|, **καλόρχεται** ρ. ► καλυέρχεται

καλός, -ή. -ό [καλύτερος, άριστος· (λόγ.) κάλλιστος) **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ευγένεια, καλοσύνη, από αγαθά αισθήματα: ~ *άνθρωπος]] τι ~ που είστε μαζί μου!]] είναι ~ με* υλοΐ/jjj *έχει - ψυχή, δεν κρατάει κακία σε κανέναν* αντ. κακός· φρ. (α) ***καλέ μου άνθρωπε*** (i) προσφο>νηση για παράκληση: *θα με βοηθήσεις να περάσω απέναντι;* (ii) σε συζήτηση, όταν προσπαθούμε να χαμηλώσουμε τυυς τόνους. να δημιουργήσουμε πιο ήπιο ή ευνοϊκό κλίμα: *εγώ δεν θέλησα να σε θίξω. μια κουβέντα είπα!* (pj ***καλός Σαμαρείτης*** βλ. λ. *Σαμαρείτης* (γ) (παροιμ.) **ο *καλός καλό δεν έχει*** οι αγαθοί άνθρωπυι συχνά δυστυχούν (δ) ***καλή θέληση*** η αγαθή πρόθεση να συμβάλει κανείς σε κάτι. να βοηθήσει καλοπροαίρετα: *με λίγη ~* όλα γίνονται || *χειρονομία καλής θελήσεως* (ε) ***καλή πίστη*** (i) η ευθύτητα, και η εντιμότητα που απαιτούνται στις συναλλαγές (ii) η εμπιστοσύνη, η απουσία προκατάληψης και καχυποψίας (στ) ***καλή πράξη*** πράξη φιλανθρωπίας (ευεργεσία, ελεημοσύνη κ.λπ.): *έκανα μια ~· βοήθησα έναν τυφλό να περάσει τον δρόμο* 2. ευνοϊκός, αυτός που προκαλεί ανακούφιση ή χαρά: *μας έφερε ~ νέα || ήρθαν ~ μαντάτα από το μέτωπο* jj «*ρίξε μια ζαριά ~ και για μένα βρε ζωή*» (τραγ.) || *έχω ένα - προαίσθημα** ΦΡ. (α) **τέλος *καλό, όλα καλά*** (αγγλ. *Ail's well ihut ends well,* τίτλος έργου τού Σαίξπηρ. 1602) το ευνοϊκό τέλος μάς κάνει να ξεχνούμε ό.τι δυσάρεστο προηγήθηκε (β) ***παίρνω (κάποιον) με καλό μάτι*** σχηματίζο) για κάποιον θετική εντύπωση: *στην αρχή δεν τον είχα πάρει με καλό μάτι. τώρα όμως έχω πειστεί για την αξία του* 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από ομαλότητα στην εξέλιξή του. από τον οποίο απουσιάζουν τα προβλήματα και εξελίσσεται κατά τον επιθυμητό τρόπο: *είχαμε ~ διακοπές \\ ήταν μια - μέρα η σημερινή όλα πήγαν όπως τα θέλαμε || είχε ~ γεράματα·* ΦΡ. (παροιμ.) ***η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται*** (μτφ.-ειρων.) για υπόθεση, η οποία φαινόταν από την αρχή ότι δεν θα εξελισσόταν υμαλά **4.** επίσης σε πολλές φρ. με ευχετ. περιεχόμενο: ~ *καλοκαίρι* > *χειμώνα* (και στην αρχή κάθε εργασιακής περιόδου) |i (για γάμο που θα γίνει) - *στέφανα!. η ώρα η*

|| - *χρονιά!* || ~ *Χριστούγεννα!* || ~ *τύχη!* || ~ *όρεξη!* [Ι ~ *ανάπαυση!* || ~ *σοδειά!* || - *ανάρρωση!* || - *ταξίδι!* || ~ *κουράγιο* (σε κάποιυν που αντιμετωπίζει δυσκολίες, προκειμένου να έχει αρκετό κουράγιο για να τις ξεπεράσει) || ~ *αποτελέσματα!* (σε διαγωνιζομένους ή σε κάποιον που περιμένει τα αποτελέσματα ιατρικών εξετάσεων) [Ι ~ *επιτυχία!* [| *καλούς απογόνους!* (σε νεονύμφους) || ~ */.ευτεριά!* (σε έγκυο)

jj - *αντάμωση!* (όταν αποχαιρετούμε κάποιον) || - *βόλι!(σε* πολεμιστή) II - *δου/.ειές!* (σε κάποιον που ξεκινά επιχείρηση) || *άντε. και μ' έναν καλό γαμπρό!* (σε ανύπαντον γυναίκα) || - *ψυχή!* (σε υπερήλικα, να παραδώσει την ψυχή του αταλλαγμένη από αμαρτίες, όταν πε- θάνει)· φρ. (α) *ώρα καλή* βλ. λ. *ώρα* (β) *καλή ώρα (όπως τώρα)* βλ. λ. *ώρα* (γ) *καλή του ώρα* βλ. λ. *ώρα* 5. (για πρόσ.) (α) αυτός που είναι ικανός, δεινός σε κάτι: - *δουλευτής / μαθητής / επιστήμονας /στο είδος του / επιχειρηματίας / διαπραγματευτής* || *είναι ~ στα μαθηματικά* συν. επιδέξιος, άξιος λντ. ανίκανος, αδέξιος (β) παραγωγικός: ~ *εργάτης / υπάλληλος* 6. αυτός που αποφέρει κέρδος: ~ *συμφο)νία / εμπόρευμα* 7. σωστός, σύμφωνος με τις απαιτήσεις ή τις προδιαγραφές: *έκαναν - δουλειά οι εργάτες* || ο ~ *καφές θέλει τέχνη και μεράκι* II *για ~ φαγητό θα σας πάω σε μια ωραία ταβέρνα* || (παροιμ.) «< *το πράγμα αργεί να γίνει*>> 8. (α) ηθικός, ενάρετος: *τα ~ παιδιά δεν βρίζουν!* Κ *είναι ~ κοπέλα κι από σπίτι!* || *τα ~ και ψυχωφελή αναγνώσματα* II *προέρχεται από ~ οικογένεια* (β) ευπρεπής, κόσμιος: ~ *τρόποι συμπεριφοράς* (βλ. κ. λ. *σαβουάρ βιβρ*) || *επέδειξε - διαγωγή και αποφυλακίστηκε νωρίτερα* || *μειώθηκε η ποινή του λόγω ~ διαγωγής* 9. αυτός που προκαλεί ευχάριστη εντύπωση (χωρίς να μπορεί απαραίτητα να θεωρηθεί ωραίος): - *γραμμή σώματος / χαρακτηριστικά / παρουσιαστώ<ό* ΣΥΝ. ικανοποιητικός, αποδεκτός, ευχάριστος· ΦΡ. *μες στην καλή / τρελή χαρά* βλ. λ. *χαρά* 10. αυτός που είναι ήσυχος και πειθήνιος, που δείχνει σεβασμό και υπακοή (ειδικότ. προς τους ανω- τέρους του): ~ *στρατιώτης/ μαθητής* || *το - παιδί τής οικογένειας* || *να είστε ~ παιδιά όσο λείπω* 11. (ειδικότ.) πιστός και ευσεβής: *ένας - χριστιανός / μουσουλμάνος* 12. επαινετικός (για κάποιον) ή που ικανοποιεί (κάποιον): *πες του μια ~ κουβέντα, όλο παρατηρήσεις τού κάνεις!* || *Οα πείτε στον υπουργό και έναν - λόγο και για μας:* || *μόνο ~ λόγια άκουσα από τους καθηγητές του* || *υποψήφιος με - συστάσεις* 13. ευγενής. με αριστοκρατική καταγωγή: *κατάγεται από ~ γενιά* || οι ~ *οικογένειες τής πόλης* 14. αυτός που έχει υψηλή ποιότητα, που είναι υψηλού επιπέδου: *ένας χώρος όπου παίζεται ~ μουσική* || *παρακολουθώ* γο ~ *θέατρο / τον ~ κινηματογράφο* |f *τα - προϊόντα είναι ακριβά και δυσεύρετα* || *φέτος ήταν ~ χρονιά για το κρασί* || *τα Ελληνικά του είναι ~* || *όλος ο ~ ο κόσμος ήταν εκεί* || *η ~ κοινωνία* (βλ. κ. λ. *τζετ-σέτ)* || *πηγαίνει σε ~ σχολείο* || *Καλές Τέχνες* || (σε διαφημίσεις) *θα το βρείτε σε όλα τα ~ καταστήματα* 15. κατάλληλος, βολικός (+για κάτι): *ένα ρούχο ~ για την εξοχή, όχι όμως και για την πόλη* || *αυτή η μουσική είναι ~ για χαλάρωση* 16. αυτός που συμφέρει: *βρήκα αυτοκίνητο σε ~ τιμή* || *πρόκειται για ~ περίπτωση, μην τη χάσεις!* || ~ *επένδυση*· ΦΡ. *τα καλά και συμφέροντα* βλ. λ. *συμφέρον* 17. επίσημος. όχι πρόχειρος ή καθημερινός: *το - μου κοστούμι* || *έβαλε τα - του ρούχα και βγήκε* || (κ. ως ουσ.) *τις Κυριακές, φοράει τα ~ του και πάει στην εκκλησία* 18. ως προσδιορισμός που δηλώνει νοσταλγία για κάτι ωραίο που δεν υπάρχει πια στη φρ. *παλιός καλός: ο ~ κινη- ματογράφος* || ρον ~ *καιρό* || *πάνε οι - μέρες!* 19. χρήσιμος, ωφέλιμος, εποικοδομητικός: *πήρε μερικές ~ πληροφορίες* || του *έδωσε μια ~ συμβουλή* || *πο/,ύ - το λεξικό-βρήκα όλα όσα έψαχνα* 20. αυτός που θεωρείται αξιόπιστος, αξιοπρεπής και αναγνωρισμένος στο είδος του: *έχει ~ όνομα στην αγορά* || *η ~ φήμη τ[]ς εταιρείας* 21. (χαϊδευτ.. για να δείξουμε τρυφερότητα, συμπάθεια): γο ~ *μας το παιδί* || *η - μας η γιαγιά* || *πώς είναι σήμερα το ~ μας το κορίτσι;* 22. έξυπνος, εύστοχος. επιτυχημένος: ~ *ιδέα! Να την υλοποιήσουμε!* || ~ *η σκέψη σου* || ~ *επιχείρημα-μπράβο σου!* || *βρήκα μια ~ δικαιολογία κι έφυγα* || ~ *το ανέκδοτο* 23. μεγάλος σε μέγεθος ή πολύς σε ποσότητα: *μια ~ δόση ζάχαρης* || *του έβαλε μια ~ μερίδα κρέας* |j *παίρνει ~ λεφτά σ' αυτή τη δουλειά* 24. αυτός που μας δίνει ικανοποίηση, που μας αφήνει ευχαριστημένους: *βρήκε επιτέλους μια - δουλειά* || *βγάζει ~ μεροκάματο* || *δουλεύει σε ~ συνθήκες εργασίας* 25. (για τις διαπροσωπικές σχέσεις) φιλικός, εγκάρδιος: *έχουμε - σχέσεις* οι <5υυ *μας* || *είμαστε ~ φίλοι* (στενοί) 26. έμπιστος· κυρ. στη φρ. *(είμαι / βρίσκομαι) σε καλά χέρια* βλ. λ. *χέρι* 27. αυτός που χρησιμοποιούμε συνήθως: *το ~ μου χέρι είναι το δεξί* || *σούταρε τη μπάλα με το ~ του πόδι. το αριστερό* 28. (ως επιφών. για τη δήλωση θαυμασμού και ευχάριστης έκπληξης): *Καλό! Πώς το* σκάφτηκες: 29. (ως επιφών.) *καλέ* βλ.λ.· φρ. (οικ.) *βρε καλέ μου, βρε χρυσέ μου...* σε περιπτώσεις που κάποιος μένει αμετάπειστος παρά τις έντονες και συνεχείς προσπάθειες των άλλων να του αλλάξουν γνώμη: *ώρες τον παρακαλούσα, ~, τίποτα αυτός- κεφάλι αγύριστο!* · 30. φυς. (για σώματα, υλικά, αγωγούς) αυτός που επιτρέπει τη μεταφορά μιας μορφής ενέργειας από το ένα σημείο του στο άλλο: ~ *αγωγός τής θερμότητας / τον ηλεκτρισμού* λντ. κακός

(σε φρ. + και + δεικτική αντων.) για να δείξουμε απορία, έκπληξη, ειρωνεία κ.λπ.: *Καλό και τούτο! Σε λίγο θα με βγάλεις και φταίχτη!* || *Καλός κι αυτός! Αντί να βοηθήσει λίγο, φωνάζει κι από πάνω!*

(με τη δήλωση τής ώρας ή χρονικού σημείου) συνήθ. για να δείξουμε ότι Οα καθυστερήσουμε πέρα από τον καθορισμένο ή προβλε- πόμενο χρόνο ή ότι το χρονικό σημείο που αναφέρουμε αποτελεί ήδη καθυστέρηση: -*Πότε θα επιστρέψεις: - Κα/.ές δώδεκα* || - *Μάρτιο Βλέπω να τελειώνουμε τη δουλειά-* φρ. (α) *στις καλές μου* (ενν. ημέρες, στιγμές) σε ευχάριστη ψυχική διάθεση, στα κέφια μου: σήμερα είμαι -, *ζήτησέ μου ό.τι θες* αντ. στις κακές μου. στις μαύρες μου (β) *στα καλά καθούμενα / στα καλά τού καθουμένου* βλ. λ. *καθούμενος* · *καλός* (ο), *καλή* (η) **33.** αυτός που κάνει καλές πράξεις, που γίνεται αποδεκτός ως ηθικός, τίμιος, που οι πράξεις του αποσκοπούν στο καλό (βλ.λ.): *στις αμερικανικές ταινίες ο ~ νικάει πάντα τον κακό* || (παροιμ.) οι - *χωράνε παντού** φρ. (παροιμ.) (α) *όλοι οι καλοί μαζί κι ο ψωριάρης χώρια* για πρόσωπο που κάθεται χωριστά από τους άλλους (ιδ. όταν οι άλλοι τον έχουν απομονώσει ή τον αποφεύγουν) (β) *όλοι οι καλοί χωράνε* σε περιπτώσεις στις οποίες βρίσκονται σε έναν χώρο περισσότεροι άνθρωποι από όσους κανονικά χωρούν ή στην περίπτωση που κάποιος καλείται ή έρχεται να προστεθεί σε έναν χώρο όπου υπάρχει συνο>στισμός 34. ο αγαπημένος, το πρόσωπο που αγαπά (ερωτικά) κάποιος: *παντρεύτηκε* τον ~ *της* || *μας επισκέφθηκε με την ~ του* 35. (+σου. ειρων. ή σκωπτ.): *Β/.έπω, λοιπόν, τον - σου να καταφθάνει τραγουδο)ντας, σαν να μη συμβαίνει τίποτα!* || *να την τότε η - σου. πετάγεται πάνω κι αρχίζει τον χορό!* 36. (το θηλ.) η μπροστινή πλευρά υφάσματος, ρούχου κ.λπ.. αυτή που φαίνεται εξωτερικά: *στρώσε το σεντόνι απ' την ~* του || *είχε γυρίσει την ~ από μέσα και φορούσε τη μπλούζα απ' την ανάποδη*· φρ. (α) *απ' την καλή κι απ' την ανάποδη* βλ. λ. *ανάποδη* (β) *μια κσι καλή* βλ. λ. *ένας* (γ) *πιάνω την καλή* βλ. λ. *πιάνω* (δ) *(τα λέω σε κάποιον) απ' την κσλή* μιλώ σε κάποιον ευθέως, καθαρά, χωρίς φόβο (για πράγματα που είναι εναντίον του. εις βάρος του): *του τα 'πα - κι ησύχασα!* · φρ. (α) *για (τα) καλά* βλ. λ. *καλά* (β) *καλός καγαθός (καλός κάγαθός)* ωραίος και ενάρετος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ςε. δεξιός, όμορφος, παρώνυμο.*

|εγυμ. αρχ. < *καλΗός.* αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με σανσκρ. kaly4na «με ωραία μπράτσα». Ομόρρ. *κάλλος, κάλλιστος, καλλιστεία, καλλυντικός, κα/Λι-* (α' συνθ.) κ.ά. Για την παρουσία τού διπλού *-λλ-* στα ομόρρ., βλ. λ. *καλλι-*. Το επίθ. *καλός* δήλωνε αρχικώς την όμορφο, τον ευειδή, στοιχεία που περιλαμβάνονταν στον αρχαίο ιδανικό τύπο προσωπικότητας *(καλός κάγαθός)*, ενώ τυ ουδ. *καλόν* απέκτησε ηθική σημ. δηλώνοντας την ψυχική αρετή. Λυτή η σημ. μαρτυρείται και στη γλώσσα τής Κ.Λ. (λ.χ. Ιωάνν. ΙΟ. II: *εγώ είμι ό ποιμήν δ καλός)]*. **κάλος** (ο) **1.** η σκληρή προεξοχή στην επιφάνεια τού δέρματος (κυρ. στα δάχτυλα των ποδιών, όταν φορά κανείς στενά παπούτσια): *έβγαλε* ~ ΣΥΝ. ρόζος φρ. (α) (μτφ.) *πατώ τον κάλο (κάποιου) / πατώ στον κάλο (κάποιον)* (î) εκνευρίζω, ενοχλώ (κάποιον) (ii) (ειδικότ.) θίγο) (κάποιον) στο ευαίσθητο σημείο του: <5ει/ *είναι κακός άνθρωπος, αν του πατήσεις όμως τον κάλο, γίνεται θηρίο* (β) (αργκό) *έχω κάλο στον εγκέφαλο* παρουσιάζω μονομανία ή αδυναμία συνεννόησης: *έχει κάλο στον εγκέφαλο ο άνθρωπος, μην προσπαθείς να τον πείσεις*

(μειωτ.) πρόσωπο που έχει περιορισμένη σκέψη, ο στενόμυαλος: *είναι πολύ -!* <·"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα, παρώνυμο.*

[lty.m. < ιταλ. callo < λατ. callus), καλοσκαμνίζω {καλοσκάμνισα} (λαϊκ.) υποδέχομαι με τιμές, περιποιούμαι κάποιον, καλοσκέφτομαι ρ. μετβ. αποθ. {καλοσκέφτηκα} σκέπτομαι καλύτερα: *τώρα που το ~. μάλλον είχε δίκιο* ΣΥΝ καλοσυλλογίζομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* καλοστεκούμενος, -η, -ο 1. αυτός που. παρά τη μεγάλη ηλικία του. διατηρεί την υγεία του σε καλή κατάσταση: ~ ο *πατέρας της!* ΣΥΝ. καλοδιατηρημένος 2. αυτός που βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση: *προερχόταν από ~ οικογένεια* ΣΥΝ. εύπορος ANI. φτωχός, καλοστημένος, -η, -υ αυτός που έχει φτειαχτεί. οργανωθεί με ωραίο ή αποτελεσματικό τρόπο: ~ *παγίδα / παράσταση* ANT. κακοστημένος. καλοστρώνω ρ. μετβ. {καλόστρω-σα, -θηκα. -μένος} 1. στρώνω όμορφα 2. (μεσοπαθ. *καλοστρώνομαι)* (α) εγκαθίσταμαι κάπου, χωρίς να με θέλουν: *καλοστρώθηκε και δεν έλεγε να φύγει* ΣΥΝ. θρονιάζομαι (β) ρίχνομαι σε κάτι με ζήλο: - *στο φαΐ/* σΓΟ *γλέντι / στη δουλειά.* — **καλόστρωτος**, -η. -ο [μεσν.|. καλοσυνάτος, -η. -ο Ιμεσν.] (καθημ.) **1.** (για πρόσ.) αυτός που τον διακρίνει η καλοσύνη ΣΥΝ. καλόκαρδος, καλόψυχος ANI. κακόψυχος, μοχθηρός 2. (για τον καιρό) αυτός που είναι ήπιος, αίθριος ANT. ανάποδος. — **καλοσυνάτα** επίρρ. καλοσυνεύω ρ. αμετβ. Ιμεσν.) {καλοσύνεψα} μεταβάλλομαι προς το ηπιότερο, ησυχάζω, μαλακώνω: *σαν να καλοσύνεψε η θάλασσα, δεν σηκώνει κύμα* ΛΝΤ. κακοσυνεύω. — **καλοούνεμα** (το) [μεσν.]. καλοσύνη (η) [μεσν.] (παλαιότ. ορθ. *καλωσύνη)* {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η καλή ψυχική διάθεση έναντι των άλλων: *δείχνω / έχω ~* || *μεγάλη / σπάνια* ~ ΣΥΝ. αγαθότητα· φρ. (α) *θα είχατε την καλοσύνη να...* (για ευγενική παράκληση): ~ *μου πείτε τι ώρα είναι:* (β) *καλοσύνη σου / σας (που... / να,..)* (i) ως φιλοφρόνηση για ευγενική πράξη ή διάθεση άλλου: - που *δέχθηκες να βοηθήσεις* (ii) (ειρων.) να είσαι καλά, ευχαριστώ: -*Θα προσπαθήσω να σε βοηθήσω, παρότι είναι πολύ δύ- σκολο! — -!* **2.** (για καιρό) η αιθρία, η μπουνάτσα 3. (συνεκδ.) *καλοσύνες* (οι) (α) οι καλές πράξεις, υι ευεργεσίες: *έκανε πολλές ~. χωρίς* να τυ *δείχνει* ΣΥΝ. καλά ΛΝΤ. κακά (β) οι υποκριτικές εκδηλώσεις ευγένειας και φιλίας: *σήμερα που ήταν κι άλλοι μπροστά, ήταν όλο -* [[*μη μου αρχίζεις τις ~ τώρα.* καλοσυνηθίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {καλοσυνήθισ-α, -μένος} ♦ 1. (αμετβ.) αρέσκομαι σε κάτι και δυσκολεύομαι να το εγκαταλείψω: *καλοσυνήθισε στην εξοχή και δεν λέει να φύγει* || (ειρων.) *άμα καλοσυνηθίσει, μετά Οα θέλει συνέχεια βόλτα* ANT. κακοσυνηθίζω ♦ **2.** (μετβ.) κάνω κάποιον να αποκτήσει καλές, ευχάριστες συνήθειες: *θα με καλοσυνηθίσεις στην τόση περιποίηση και θα μου κακοφανεί όταν φύγω.*

καλότα (η) {δύσχρ. καλοτών} **1.** μικρός στρογγυλός σκούφος των Ρωμαιοκαθολικών για το πάνω μέρος τής κεφαλής: *οι καρδινάλιοι τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκ/^ησίας φορούν* κόκκινη ~ 2. (στα γυναικεία καπέλα) το τμήμα που καλύπτει την κεφαλή (κατ' αντιδιαστολή προς το

καλο- α' *συνθετικό*

καλο-σιγυρισμένος, -η. -ο
καλο-σιδερωμένος,-η,-ο
καλο-συλλογίζομαι ρ.
καλο-συντηρημένος, -η, -ο
καλο-σχεδιασμένος,-η,-ο
καλο-σχηματισμένος, -η, -ο
καλο-ταΐζω ρ.
καλο-ταϊσμένος,-η.-ο
καλο-τυπωμένος, -η. -ο
καλο-τυπώνω ρ.
καλο-φορεμένος,-η.-ο
καλο-χτενισμένος, -η. -ο
καλο-ψημένος, -η. -ο
καλο-ψήνω ρ

γείσο).
[ετυμ. < γαλλ. calotte < παλ. γαλλ. calc «κάλυμμα κεφαλιού» ίσως < ecale «εξωκάρπιο τού κάστανου» < φραγκ. *skala|. **καλοταιριάζω** ρ. αμετβ. {καλοταίριασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** εφαρμόζω ταιριαστά 2. ταιριάζω επιτυχημένα (με κάτι/κάποιον): *τα ρούχα / χρώματα αυτά δεν καλοταιριάζουν.* **καλοτάξιδος,** -η, -ο **1.** (για πλοία) αυτός που αντέχει στις τρικυμίες, που δεν «κουνάει» στα ταξίδια: ro «*Αρκάδι» είναι ~2.* (α) (για πρόσ.) αυτός που έχει καλό ταξίδι: του *ευχήθηκε να 'ναι* ~ (β) ως ευχή για καινούργιο αυτοκίνητο, **καλότροπος,** -η, -ο ήμτγν.| αυτός που συμπεριφέρεται ευγενικά, που είναι βολικός, χωρίς ιδιοτροπίες συν. ευπροσήγορος, καταδεκτικός αντ. ιδιότροπος. – **καλότροπα** επίρρ. **καλοτρώω** κ. **καλοτρώγω** ρ. αμετβ. {καλόφαγ-α, -ωμένος} διατρέφομαι με καλής ποιότητας τροφές, τρώω πολύ και καλά: *καλοτρώτε. βλέπω!* || *πάλι πάχυνε, θα καλοτρώει φαίνεται!* **καλοτυχία** (η) -► καλότυχος
καλοτυχίζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι [καλοτύχισ-α. -μένος} **1.** εύχομαι σε (κάποιον) να έχει καλή τύχη 2. μακαρίζω (κάποιον), επειδή έχει καλή τύχη: *τον καλοτυχίζουν όλοι για τα παιδιά του* αμ. κακοτυχίζω, ελεεινολογώ. – **καλοτύχισμα** (το), **καλότυχος,** -η, -ο Ιμεσν.] αυτός που έχει καλή τύχη, ευνοούμενος τής τύχης: *«καλότυχο, πον 'ναι τα βουνά, ποτέ τους δεν πεθαίνουν»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. καλορίζικος αντ. κακότυχος, κακορίζικος. – **καλοτυχία** κ. (λαϊκ.) **καλοτυχιά** (η), **καλούδια** (τα) {καλουδιών} (διαλεκτ.) τα δώρα, ιδ. τα γλυκύσματα για τα μικρά παιδιά: *γέμισε τα εγγόνια του με ~.*
[liΤΥΜ. < *καλό* + υποκ, επίθημα -ου«5i. πβ. κ. *αγγελ-ούδι].* **καλού-κακού** επίρρ.- για κάθε ενδεχόμενο (επειδή όλα μπορούν να συμβούν): *δεν νομίζω να βρέξει, όμως ~ πάρε μαζί σου ομπρέλα* συν. για καλό και για κακό. **καλούλης** (ο) {καλούληδες}. **καλούλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (χαΐ- δευτ.) καλός, γλυκός άνθρωπος, που μας είναι πολύ αγαπητός ή αρεστός: *είναι πολύ ~.* **καλουμάρω** ρ. μετβ. {καλουμάρισα} αφήνω πιο χαλαρά τεντωμένο νήμα, σχοινί, αλυσίδα κ.λπ. – **καλουμάρισμα** (το).
|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. calumure < δημώδ. λατ. *cha!uumare < *chalauma / *chalagma < μτγν. *χάλασμα* (< αρχ. *χαλώ,* στη σημ. «χα- λαρώνω »)].
καλούμπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο σπάγκος που είναι τυλιγμένος γύρω από μικρό ξύλο και με τον οποίο γίνεται το πέταγμα τού χαρταετού: *αμόλα ~!*
|ΕiΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. calomu / caluma < δημώδ. λατ. *calauma < *chalagmu < μτγν. *χάλασμα* «χαλάρωση (τού τεντωμένου σχοινιού)»
αρχ. *χα/.ώ (-άω)*\.
καλουπατζής (ο) {καλουπατζήδες} τεχνίτης ειδικευμένος στην κατασκευή καλουπιών, κυρ. σε οικοδομές, **καλούπι** (το) {καλουπ-ιού | -ιών} **1.** το κοίλο σώμα μέσα στο οποίο στερεοποιούνται ρευστά υλικά, ώστε να αποκτήσουν συγκεκριμένο σχήμα, το οποίο χρησιμοποιείται κυρ. για την κατασκευή πολλών ομοιόμορφων αντικειμένων: *βγάζω αντίγραφα από το ίδιο* ~ ΣΥΝ. μήτρα, εκμαγείο ΦΡ. (ειρων.) ***όταν βγήκε,* ο Θεός *έσπασε το καλούπι*** είναι μοναδικός, δεν υπάρχει όμοιός του 2. (ειδικότ.) πρόχειρο ξύλινο κατασκεύασμα, μέσα στο οποίο χύνεται και στερεοποιείται το τσιμέντο (κυρ. οπλισμένο σκυρόδεμα) κατά την κατασκευή, ανέγερση οικοδομής: *τώρα βάζουν τα ~ για τα θεμέλια* **3.** (συνεκδ.) ***καλούπια*** (τα) το αντίστοιχο στάδιο κατασκευής κτηρίων: *η πολυκατοικία είναι ακόμα στα ~·* ΦΡ. ***(κάτι) είναι στα καλούπια*** για κάτι που ετοιμάζεται, που ξεκινά τώρα: *η επιχείρηση ξίναι μό/-ΐς στα καλούπια* συν. στα σκαριά 4. (συνεκδ.) το σχήμα σώματος, αντικειμένου ως προϊόν τεχνικής εργασίας: *αυτό το αυτοκίνητο δεν έχει οφαίο ~* [[δεν *μου αρέσει το ~ αυτού τού καναπέ* || (εκφραστ.) (για ανθρώπινο σώμα) *έχει ωραίο* **5.** (μτφ.) το έτοιμο και περιοριστικό σχήμα, που οδηγεί στην τυποποίηση: *δεν πρέπει να περιορίζουμε την έκφραση των νέων στα στενά ~ των εισαγωγικών εξετάσεων για τα Α.Η.!.·* ΦΡ. **σε *καλούπια*** σε τυποποιημένα, περιοριστικά πλαίσια, που εμποδίζουν την ελεύθερη έκφραση, δράση κ.λπ.: *η σκέψη / υ /.όγος του δεν μπαίνει / χωράει ~* || *δεν μπορείς να βάλεις τέτοια ελεύθερα μυαλά ~.*
[ΕΤΥΜ. Λντιδάν. < μεσν. *καλούπιν* < τουρκ. kalip < αραβ. qalib < αρχ. *καλάπους / καλόπους* «ξύλινο πόδι». Βλ. κ. *κα?.απόδι).* **καλουπώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καλούπω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.)
χύνω ρευστές ύλες σε καλούπι κατασκευάζοντας ομοιόμορφα αντικείμενα 2. (για οικοδομές) τοποθετώ το σκυρόδεμα (μπετόν) σε ξύλινα καλούπια ΛΝΤ. ξεκαλουπώνω **3.** (το μεσοπαθ. ***καλουπώνομαι)*** (σκωπτ. για γυναίκες) περιποιούμαι, προσέχω την εμφάνισή μου ♦ 4. (αμετβ.) κατασκευάζω καλούπι ή καλούπια. Ηπίσης **καλουπιάζω.** – **καλούπωμα** κ. **καλούπιασμα** (το), **καλούτσικος,** -η, -ο |μεσν.] αυτός που είναι μετρίως καλός, ανεκτός: *είχε ~ βαθμούς.* – **καλούτσικα** επίρρ. **καλοφαγάς** (ο) {καλοφαγάδες}, **καλοφαγού** (η) {καλοφαγούδες} (καθημ.) πρόσωπο που *τον* αρέσουν *τα* εύγευστα και εκλεκτά φαγητά: *αυτοί οι μεζέδες είναι για καλοφαγάδες.* – **καλοφαγία** (η) Ιμεσν. [.
καλοφάγωτος, -η, -ο για κάτι που ευχόμαστε να φαγωθεί με όρεξη, με ευχαρίστηση: ~ *τα γλυκά!* **καλοφαίνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μεσν.Ι {καλοφάνηκα} **1.** ξεχωρίζω, διακρίνομαι ευκρινώς: *είναι στη φωτογραφία, αλλά δεν καλοφαίνεται* || *η θάλασσα* δεν *καλοφαίνεται από 'δ(!γ* (απρόσ. ***καλοφαίνεται)*** **2.** είναι αποδεκτό, ευχάριστο: *δεν του κα/.οφάνηκε που δεν του ευχηθήκατε* συν. καλαρέσει αντ. κακοφαίνεται **3.** κάνει καλή εντύπωση: *δεν θα καλοφανεί να πάω μόνος, ενώ έχουν καλέσει και τους δυο μας.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
καλοφόρετος, -η, -ο για καινούργιο ρούχο που ευχόμαστε να φορεθεί καλά. να το φορέσει (κάποιος) και ν« του πηγαίνει: *άντε. - το καινούργιο σου σακάκι!*
καλοφτειαγμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει γίνει, που έχει κατασκευαστεί σωστά και με ωραίο τρόπο: ~ *σπίτι / φαγητό* ΣΥΝ. καλο- δουλεμένος. φιλοτεχνημένος. περίτεχνος ΑΝΤ. κακοφτειαγμένος 2. αυτός που διαθέτει ωραία, αρμονική διάπλαση: ~ *σώμαι κοπέλα* ΣΥΝ. καλοσχηματισμένος, αρμονικός ΑΝΤ. κακοφτειαγμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος.*
καλοχειμωνιά (η) ο χειμώνας που δεν είναι πολύ βαρύς ΑΝΓ. βαρυχειμωνιά.
καλοχρονιά (η) χρονιά πλούσιας συγκομιδής, πλούσια σε κέρδη: *είχαμε ~ φέτος* ΑΝΤ. κακοχρονιά, **καλοχρονίζω** ρ. μετβ. {καλοχρόνισ-α, -μένος} εύχομαι σε κάποιον να έχει καλή χρονιά ΑΝΤ. κακοχρονίζω. –
καλοχρόνισμα (το), **καλόχυμος,** -η. -ο [Ι7611 αυτός που έχει άφθονο ή γλυκό χυμό: ~ *πορτοκάλια* ΣΥΝ. ζουμερός, εύχυμος, **καλοχωνεύω** ρ. μετβ. {καλοχών-εψα, -εύτηκα, -εμένοςΐ **1.** χωνεύω καλά αυτό που έφαγα 2. (μτφ.) αφομοιώνω γνώσεις: *δεν καλοχώνεψε το μάθημα* ΣΥΝ. κατανοώ, εμπεδώνω. -
καλοχώνευτος, -η, -ο. **καλόψυχος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που έχει καλή ψυχή, αισθήματα καλοσύνης για τους άλλους ΣΥΝ. ευσπλαχνικός. καλόκαρδος, πονόψυχος, πονετικός ΑΝΤ. άπονος, σκληρόκαρδος. – **καλόψυχα** επίρρ.. **καλοψυχία** (η) [μεσν.]. **καλπάζω** ρ. αμετβ. {μτχ. ενεστ. καλπάζων. -ουσα, -ον | κάλπασα} **1.** (για άλογα) τρέχω γρήγορα 2. (για αναβάτες) ιππεύω με μεγάλη ταχύτητα 3. (μτφ.) αναπτύσσομαι πολύ γρήγορα: *η ανεργία κα?.πάζει* || *καλκάζουσα φαντασία / φυματίωση* || *καλπάζων πληθωρισμός* |j ~ *προς την καταστροφή.* –
καλπαστικός, -ή. -ό [18901.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κάλπη* «τρεχάλα, καλπασμός» (που μαρτυρείται ως μτγν.), αβεβ. ετύμου* πιθ. ονοματοποιημένη λ. 'Χχει προταθεί η σύνδεση τής λ. με γοτθ. hluupun «τρέχω», γερμ. laufcn K.a.J. **καλπάκι** (το) Ικαλπακ-ιού | -ιών} υ μάλλινος ή δερμάτινος σκούφος.
[ετυμ. μεσν. < τουρκ. kalpak. πιθ. < kalip «καλούπι» + επίθημα -ak]. **καλπασμός** (ο) Ιμτγν.] 1.ο γρήγορος βηματισμός τού αλόγου: *γρήγορος / ελεύθερος* ~ συν. τριποδισμός 2. (μτφ.) η γρήγορη, αλματώδης πυρεία: ο ~ *τού κόμματος προς τη νίκη.* **κάλπη** (η) {καλπών} **1.** το (συνήθ. ξύλινο) κιβώτιο, μέσα στο οποίο ρίχνουν τα ψηφοδέλτιά τους οι ψηφοφόροι: *η σχισμή τής -* || *ρίχνω το ψηφοδέ?.τιο στην ~* || *πριν από την έναρξη τής ψηφοφορίας η εφορευτική επιτροπή ελέγχει την αν είναι άδεια* συν. ψηφοδόχος 2. (συνεκδ.) το εκλογικό κέντρο, όπου έχει τυποθετηθεί η κάλπη: οι *ψηφοφόροι προσήλθαν από νωρίς στις ~·* ΦΡ. (α) ***ανοίγουν οι κάλπες*** αρχίζει η ψηφοφορία: *με την ανατολή τού η/.ίου* ~ (β) ***κλείνουν οι κάλπες*** *τελειώνει* η ψηφοφορία: *με τη δύση τού ηλίου* ~ 3. (συνεκδ.) η εκλογική διαδικασία ή το περιεχόμενο τής κάλπης, τα ψηφοδέλτια: *περιμένουμε να μάθουμε τι θα βγάλει η ~* (το αποτέλεσμα τής ψηφοφορίας).
jΕΤΥΜ. μτγν., παράλλ. τ. τού αρχ. *κάλπις* «στάμνα, δοχείο», αβεβ. ετύμου, πιθ. < ˣkjp-. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *kclp- «στάμνα, δοχείο», πβ. αρχ. ιρλ. cilornn (< *kclpurno-), ενώ. κατ' άλλη άποψη, η λ. συνδ. με ακκαδ. karpu «δοχείο». Η σημ. «ψηφοδόχος» είναι μτγν.|. **κάλπης** (ο) {κάλπηδες}. **κάλπισσα** (η) {δύσχρ. καλπισσών} πρόσωπο που εξαπατά τους άλλους, που είναι αφερέγγυο στις συναλλαγές του συν. απατεώνας, αναξιόπιστος.
Ιετυμ. < τουρκ. kalp]. **κάλπικος,** -η. -ο **1.** (για νομίσματα) αυτός πυυ δεν είναι γνήσιος: **~** *λίρα* συν. πλαστός, παραχαραγμένος 2. (μτφ.) αυτός που τον χαρακτηρίζει η υποκρισία, η ψευτιά: ~ *αισθήματα / αγάπη / έρωτας* συν. ψεύτικος, πλαστός· ΦΡ. (α) (μτφ.) ***κάλπικος παράς*** (ως χαρακτηρισμός) ανειλικρινής άνθρωπος, υποκριτής, διπρόσωπος: *αποδείχτηκε*
ο κύριος· άλλα μας έλεγε κι άλλα έκανε (β) ***ξέρω (κάποιον) σαν κάλπικη δεκάρα*** ξέρω (κάποιον) πολύ καλά, γνωρίζω τα πάντα σχετικά με αυτόν. – **κάλπικα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *κάλπης* (μέσω τού ουδ. *κάλπικο)* < τουρκ. kalp]. **καλπονοθεία** (η) {χωρ. πληθ.) η αλλοίωση τύυ εκλογικού αποτελέσματος με παραβίαση τής κάλπης (με προσθήκη ή αφαίρεση ψηφοδελτίων).
καλπονοθεύω ρ. αμετβ. 11870] {καλπονόθευσα} νοθεύω το εκλογικό αποτέλεσιια. – **καλπονόθευση** (η) [Ι855J, **καλπονοθευτικός,** -ή. -ό [1874],
1F.ΤΥΜ. < *καλπο-* (< *κάλπη)* + *νοθεύω*\. **καλττουζανιά** (η) (λαϊκ.) κατεργαριά, απάτη: *είναι άσος στην έχει φάει τα λεφτά πολλών ανθρώπων.* **καλπουζάνος** (ο), **καλπουζάνα** (η) (λαϊκ.) απατεώνας, ψεύτης.
ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. kalpuzan (πβ. μεσν. *καλπαζάνης)*\.
καλσόν (το) ► καλτσόν
καλτ επίθ. {άκλ.Ι αυτός πυυ απευθύνεται σε ειδικό κοινό, που έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία ενδιαφέρουν ένα μικρό συνήθως σύνολο ανθρώπων: ~ *ταινία / βιβλίο / θεατρική παράσταση* |j *ένα θέαμα για ~ κοινό.*
[Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. cult «λατρεία» (με θρησκ. έννοια, καθώς και με τη σημ. τής τυφλής προσωπολατρίας) < γαλλ. culie < λατ. cultus «εργασία - λατρεία» < colere «καλλιεργώ - λατρεύω»], **κάλτσα** (η) {καλτσών} κάλυμμα τού ποδιού, κυρίως πλεκτό, που καλύπτει το πέλμα μέχρι και τον αστράγαλο ή το γόνατο: *φορούσε ζεστές για* ν' *αντέχει* γο *κρύο τού χειμώνα* || *πλεκτή / βαμβακερή / μάλλινη / συνθετική / ελαστική* / νάιλον ~ [| *πλέκω / μαντάρω / μπαλ-*

λών<ο κάλτσες || βάζω / βγάζω τις ~ μου || φοράω τρύπιες ~· φρ. (μτ<ο.) ***δια(β)όλου κάλτσα*** άνθρωπος τετραπέρατος, πολυμήχανος, πανέξυπνος: *είναι ένα άτομο μέσα σε όλα. ~!* - (υποκ-.) **καλτοάκι** (το) κ. **καλτσούλα** (η). ^ σχολιο λ. *ενδυμασία.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. calza < μτγν. λατ. calcea < λατ. calceus «υπόδημα»!.

καλτσοβελόνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η βελόνα που χρησιμοποιείται για το πλέξιμο καλτσών, **καλτσοβιομηχανία** (η) {καλτσοβιομηχανιών} βιομηχανία που κατασκευάζει κάλτσες και καλσόν. – **κολτσοβιομήχανος** (ο/η), **καλτσοδέτα** (η) Ικαλτσοδετών) η ταινία που κρατά τις γυναικείες κάλτσες ψηλά στο πόδι· φρ. (παροιμ.) ***τον έχει δεμένο στην καλτσοδέτα της*** για γυναίκα που έχει κάνει κάποιον άνδρα υποχείριό της. [ιϊϋμ. < *κάλτσα* + *-δετά* < *δένω*\. **καλτσομηχανή** (η) {καλτσομηχανών} μηχανή για το πλέξιμο καλτσών.

καλταόν κ. **καλαόν** (το) {άκλ.) γυναικείο μονοκόμματο, λεπτό και εφαρμοστό κάλυμμα των ποδιών και τής λεκάνης: *μάλλινο / συνθε- τικό / μαύρο / δικτυωτό* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία.*

{ετυμ. < γαλλ. calcpon < ιταλ. calzone < calza « κάλτσα >>|. **καλτσοποιία** (η) 118591 Ιχωρ. πληθ.} η βιομηχανία κατασκευής καλτσών.

καλτσούνι (το) {καλτσουν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** είδος πλεκτής κάλτσας **2.** είδος γλυκύσματος. – (υποκ.) **καλτσουνάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *καλτσόνι / (σ)καρτσούνι* < ιταλ. calzone (βλ. κ. *κάλτσα)].* ^

καλτσώνω ρ. μετβ. {κάλτσω-σα. -θηκα. -μένος} φορώ σε κάποιον κάλτσες ΛΝΤ. ξεκαλτσώνω. – **κάλτσωμα** (το), **καλυβα** (η) {καλυβών} **1.** το παράπηγμα, πρόχειρη κατασκευή για κατοίκηση (με ξύλα. κλαδιά, χόρτα κ.λπ.): *«Η ~ τού μπαρμπα-θωμά» (Unde Tom's Cabin,* μυθιστόρημα τής Χ. Μπίτσερ Στόου) **2.** (μτφ.-μειωτ.) η πρόχειρα φτειαγμένη κατοικία: *αυτό δεν είναι σπίτι αλλά* ~.'3. (α) μεμονωμένη κατοικία μοναχού γύρο) από το Κυριάκό σκήτης (β) μικρή μεμονωμένη κατοικία που έχει παραχωρηθεί ισοβίως για τρεις μοναχούς μονής. (υποκ.) **καλόβουλα** (η). -*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μονή.*

[LTYM. < αρχ. *καλύβη* < *καλύπτω,* με ηχηρό *-β-* στη θέση του αντίστοιχου αήχου χειλικού -;Γ-|. **καλύβι** (το) {καλυβ-ιού **[** -ιών} **1.** η μικρή καλύβα **2.** (ειδικότ.) το αγροτόσπιτο, η φτωχική κατοικία συν. καλυβόσπιτο. – (υποκ.) **καλυβάκι** (το) |μεσν.|.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *καλύβιον,* υποκ. τού αρχ. *καλύβη* (βλ. λ. *καλύβα)*\. **καλυβόσπιτο** (το) το σπίτι που είναι τόσο φτωχικό και προχειροφτειαγμένο, ώστε να μοιάζει με καλύβα: *τα - τού χωριού με την πρώτη μπόρα πλημύρισαν.* **καλυδώνιος κάπρος** (ο) ΜΥΟΟΛ. Ο μεγάλος και δυνατός κάπρος, τον οποίο έστειλε η Αρτεμις στην Καλυδώνα. για να τιμωρήσει τους κατοίκους της, επειδή ο βασιλιάς τής πόλης δεν θυσίαζε στη θεά· τον κάπρο πλήγωσε η Αταλάντη και τον σκότωσε ο Μελέαγρος.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *Καλυδών* (πόλη τής Αιτωλίας), αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. τοπωνύμιο], **κάλυκας** (ο) {καλύκ<ον|1. το μεταλλικό περίβλημα μιας σφαίρας, η θήκη μέσα στην οποία τοποθετείται το εκρηκτικό υλικό σφαίρας ή οβίδας: *οι στρατιώτες μάζεναν τους άδειους ~ από τα όπλα τους μετά τηβολή || απόρριψη των ~ ύστερα από βολή* 2. (γενικότ.) κάθε μεταλλικό περίβλημα: ~ τού *λαμπτήρα* 3. ΒΟΤ. το σύνολο των σεπάλων ενός άνθους, πυυ περικλείει τα πέταλα, τους στήμονες και τα καρπόφυλλα και προστατεύει το άνθος, όταν είναι ακόμα οφθαλμός (βλ.λ., σημ. 2) 4. λνατ. ο ανατομικός σχηματισμός πυυ μοιάζει με κά- λυκα άνθους: *νεφρικοί/ γενστικοί* ~.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *κάλυς,* αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με σανσκρ. kalika «μπουμπούκι», καθώς και με το ουσ. *κόλιξ* (βλ.λ.)|. **καλυκοειδής,** -ής, -ές [18911 {καλυκοειδούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει εξωτερικά με κάλυκα: ~ *σχήμα.* σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **καλυκοποιείο** (το) το εργαστήριο ή το εργοστάσιο, στο οποίο κατασκευάζονται κάλυκες όπλων. – καλυκοποιία (η) [1898[. **καλυκοφόρος,** -α, -ο αυτός που φέρει κάλυκα: ~ *άνθος.* **κάλυμμα** (το) {καλύμ-ματος **}** -ατα. -άτων} **1.** καθετί το οποίο σκεπάζει, καλύπτει (κάτι): *τα έπιπ/.α* rjrav *σκεπασμένα με πολύχρωμα ~ |j - βιβλίου / κρεβατιού / καναπέ·* ΦΡ. ***κάλυμμα (τής) κεφαλής*** οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να καλύπτει κανείς το κεφάλι του, λ.χ. καπέλο, μαντήλι: *η γυναίκα έφερε διαφορετικό ανάλογα με την κοινωνική της θέση* · 2. οικον. το απόθεμα σε χρυσό και συνάλλαγμα, που διαθέτει εκδοτική τράπεζα ως εγγύηση τού χαρτονομίσματος που εκδίδει 3. γεωλ. ***εδαφικό κάλυμμα*** οποιουδήποτε είδους (εδαφολογική. φυτική κ.λπ.) επικάλυψη σε συμπαγή επιφάνεια (π.χ. σε πέτρωμα). |ΠΤΥΜ. αρ£. < *καλύπτω*|. **καλυμμαυχι** κ. **καλυμμαύκι** (το) -► καμιλαύκι **καλυμμένος,** -η, -ο κ. (λόγ.) **κεκαλυμμένος 1.** αυτός που τον καλύπτει, τον σκεπάζει (κάτι): *το πρόσωπο τού λησητή ήταν ~ με κουκούλα || ο καναπές είναι ~ με ύφασμα* 2. αυτός που έχει (κάτι) απλωμένο σε όλη του την έκταση: *η επιφάνεια τής θάλασσας ήταν ~ από πετρέλαιο* 3. αυτός που έχει λάβει τα αναγκαία μέτρα, ώστε να μην κινδυνεύει: *σ' αυτή την υπόθεση εγώ είμαι ~ απ' όλες τις πλευρές· κανείς δεν μπορεί να με κατηγορήσει για οτιδήποτε* 4. στραι . αυτός που προφυλάσσεται από τα εχθρικά πυρά: οι *στρατιώτες φρόντιζαν να είναι ~ καθώς προχοφούσαν || έχω ~ τα νώτα μου* 5. (για ανάγκες, απαιτήσεις κ.λπ.) αυτός που είναι πλήρως ικανοποιημένος (ως προς κάτι): *είμαι - από αυτή τη σχέση || της δίνουν /.εφτά οι γονείς της. οπότε οικονομικά είναι ~* 6. (για ποσό. λογαριασμό κ.λπ.) αυτός που είναι πληρωμένος (συνήθ.) από κάποιον άλλο: *τα έξοδα κίνησης είναι ~ από την εταιρεία μον* φρ. ***καλυμμένη επιταγή*** η επιταγή που μπορεί να ρευστυποιηθεί. να πληρωθεί σε μετρητά ανί . ακάλυπτη επιταγή **7.** (σε συζητήσεις) αυτός που θεωρεί ότι κάποιος άλλος εξέφρασε επαρκώς και τις απόψεις τού ιδίου: ο *συνάδελφος ανέ'^υσε ό/^ες τις παραμέτρους τού προβ/.ήματος'* dtv *έχω να προσθέσω τίποτα, είμαι* ~ 8. (για αποστάσεις) αυτός πυυ έχει διανυθεί: *από το σύνολο τής απόστασης των 25 χιλιομέτρου που τρέχουν οι αθλητές, αυτή τη στιγμή είναι ~ μόνο το 1/4* 9. αυτός που παρουσιάζεται, αναμεταδίδεται κ.λπ. από τα V1.M.K.: *οι αγώνες θα έπρεπε να είναι πολύ καλύτερα - από τα τηλεοπτικά συνεργεία και τους σκηνοθέτες.* - **καλυμμένα** επίρρ. |ετυμ. μεσν. (αρχ. *κεκαλυμμένος),* μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *καλύπτω].*

Κάλυμνος (η) {Καλύμνου} **1.** νησί των Δωδεκανήσο)ν ΒΛ. τής Κω **2.** η πρωτεύουσα τύυ υμώνυμου νησιού. – **Καλυμνιώτης** κ. (λόγ.) **Καλύμνιος** ιοί. **Καλυμνιώτισσα** κ. (λόγ.) **Καλύμνια** κ. **Καλυμνία** (η), **κα- λυμνιώτικος,** -η. -ο.

[κτυμ. < αρχ. *Κάλυμνος / Καλνδνα(ι).* αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο καρικής προελ., α<οού οι Κάρες ήταν οι πρώτοι κάτοικοι τού νησιού |.

καλύμπρα (η) -» καλίμπρα

καλυπτήριος, -α. -ο Ιμτυν.} αυτός που χρησιμεύει ως σκέπασμα.

καλυπτικότητα (η) {χωρ. πληθ.} (για χρώμα ή υγρό με χρώμα κ.λπ.) η ικανότητα κάλυψης μιας επιφάνειας.

καλύπτρα (η) [αρχ.Ι {καλυπτρών} **1.** το σκέπασμα τού προσώπου και τού κεφαλιού συν. κεφαλόδεσμος, κεφαλομάντηλο, βέλο 2. hot. το προστατευτικό κάλυμμα στην κορυφή τής ρίζας των φυτών.

καλύπτω ρ. μετβ. |κάλυ-ψα, -φτηκα (λόγ.-φθηκα).-μμένος} **1.** σκεπάζω επιφάνεια ή αντικείμενο: *κάλυψε το δάπεδο τού δωματίου με μοκέτα* 2. (μτφ.) κρύβω, κρατώ (κάτι) στην αφάνεια. κάνω (κάτι) να μη φαίνεται: *- τα ίχνη μου || κάποιοι Γερμανοί ιστορικοί προσπάθησαν να καλύψουν πολλά εγκλήματα πολέμου πον είχαν διαπραχθεί ||* οι *συνεργάτες των ενόχων επεδίωκαν να καλύψουν την υπόθεση* συν. κουκουλώνω, θάβω αν ι. ξεσκεπάζω, δημοσιοποιώ, αποκαλύπτω 3. (ει- δικότ.) παρέχω προστασία (συνήθ. σε πρόσ. που διώκεται): *η διοίκηση* rrjc εταίρείας καλύπτει τους υπευθύνους τού *σκανδάλου* λντ. εκθέτω 4. καταλαμβάνω όλη την έκταση μιας επιφάνειας: *τα σημάδια τής αρρώστιας κάλυπταν όλο του το σώμα || η πετρελαιοκηλίδα κά- λνψε γρήγορα όλη τη λίμνη* 5. ςτρλτ. προφυλάσσω κάποιον από τα εχθρικά πυρά με την εκτόξευση πυρών: ο *λοχίας πλησίασε το εκθρικό χαράκωμα, ενώ οι στρατιώτες του πίσο) τον κάλυπταν* 6. ανταποκρίνομαι ικανοποιητικά (σε κάτι): *δύσκο?.α* καλύπτει *τις βιοτικές του ανάγκες || - τις απαιτήσεις κάποιου* **7.** (ειδικότ.) πληρο)νω, καταβάλ- λα> ποσό έναντι εξόδου: *η εταιρεία μού καλύπτει όλα τα έξοδα μετακίνησης* 8. ξεπερνώ ισε μέγεθος, ένταση κ.λπ.): *η φωνή της κάλυψε όλες τις άλ/.ες || τα έσοδα κα/.ύπτουν τα έξοδα* 9. αναφέρομαι επαρκώς. διεξοδικά σε (κάτι): *η εργασία του κάλυψε όλο το φάσμα των προβ/.ημάτων που προκύπτουν || το βιβλίο καλύπτει τρεις διαφορετικές περιόδους* 10. (σε συζητήσεις) εκφράζω και τις απόψεις άλλων συνομιλητών μου: *με κάλυψε ο συνάδελφός μου με όσα είπε* 11. (για αποστάσεις) διανύο). διατρέχω: *ο αθλητής κάλυψε απόσταση 50 χλμ.* 12. (για δημοσιογράφους, σχολιαστές, τηλεοπτικά συνεργεία κ.λπ.) αναλαμβάνω την παρουσίαση: ~ το *αθ/.ητικό ί κο?ατικό ρεπορτάζ || την ομιλία τού πρωθυπουργού θα καλύψουν όλα τα κανάλια σε απευθείας σύνδεση* 13. (για τηλεπικοινωνιακά συστήματα) εκπέμπω σήμα το οποίο λαμβάνεται σε ορισμένη έκταση: *η Ε.Ρ.Τ. καλύπτει ραδιοτηλεοπτικά το* σύνολο *τής ελληνικής επικράτειας* 14. οικον. (για επιταγή) καταθέτω ποσό στην τράπεζα, ώστε να υπάρχει αντίκρισμα.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[κτυμ. αρχ. < kI-u-, συνεσταλμ. βαθμ. (με παρέκταση -u-) τού I.E. **kel-* «καλύπτω, κρύβο>», πβ. λατ. **ce!o* (όπως μαρτυρείται στο σύνθ. oc- culcrc «<αποκρύπτ(Ο». πβ. γαλλ. celcr. ισπ. cclar κ.ά.). αρχ. γερμ. helan. αγγλ. helmet «κράνος», γερμ. hehlen <«κρύβω», Hullo «φάκελος» κ.ά. Ομόρρ. *κάλυμ-μα. κέλυ-φος. κολ-εός. καλύ-βη (-α).* πιθ. κ. *κλέπτω* (βλ.λ.). Αρκετές σύγχρονες οικονομικές και άλλες σημ. αποδίδουν ξέν. όρο. πβ. γαλλ. couvrir).

καλυτερεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.) {καλυτέρεψα} **♦ 1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) καλύτερο: ο *τουρισμός καλυτέρεψε σημαντικά το βιοτικό τονς επίπεδο* συν. βελτιώνω λντ. χειροτερεύω, επιδεινώνω **♦** 2. (αμετβ.) γίνομαι καλύτερος: *κα?·.\)Τερεύει* ο *καιρός ι η* υγεία *Ι η επίδοση κάποιον* συν. βελτιώνομαι λν τ. επιδεινώνομαι. – **καλυτέρευση** (η). ^ σχολιο λ. *εργαστικός.*

καλύτερος, -η. -ο πιο καλός: - *καιρός ι άνθρωπος! Βαθμός! αποτέ- ?.εσμα** ΦΡ. (α) ***προς το καλύτερο*** σε περιπτώσεις που κάποιος/κάτι βελτιώνεται: *η υγεία τού ασθενούς πάει ~ || μεταβολή ~* (β) ***ό,τι καλύτερο*** τυ πιο καλό σε δεδομένη περίσταση: *αυτό το νέο ήταν ~ μπορούσα ν'ακούσω αντή την περίοδο* jj ο *παίκτης αυτός δεν είναι ~ για την ομάδα μας || (ως ευχή) σας εύχομαι ~!* - **καλύτερα** επίρρ. ^ σχολιο λ. *-ντερος.*

(εγυμ. Συγκρ. βαθμ. τού αρχ. επιθ. *κα?λς.* σχηματισμένος κατά τον αντίστοιχο βαθμό των επιθ. σε *-ύς* (λ.χ. *βαθύς - βαθύτερος. ευρύς - ενρύτερος).* Τόσο ο σχηματισμός όσο και η ορθογράφηση με -ύ- (αντί τού *καλλίτερος)* προτάθηκαν το 1888 από τον Γ. Χατζιδάκι}.

κάλυψη (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ύψεως } -ύψεις, -ύψεων} **1.** τυ σκέπασμα επιφάνειας ή αντικειμένου: ~ *δαπέδου με πλακάκια || ~ τής πληγής με γάζα* συν. επικάλυψη 2. (συνεκδ.) το υλικό ή η ουσία που καλύπτει (κάτι), η επένδυση: *χρυσή ί σιδερένια Ι α?.εξίσφαιρη* ~ συν. κάλυμμα

(μτφ.) η σκόπιμη αποσιώπηση, η απόκρυψη: ~ *των ατασθαλιών || - τής εγκληματικής δράσης κάποιου* συν, συγκάλυψη αντ. αποκάλυψη, ςεσκέπασμα 4. (σε περιπτώσεις ένοπλης αντιπαράθεσης, σύγκρουσης) σειρά επαναλαμβανόμενων βολών κατά τού εχθρού ή τού αντιπάλου κατά τη μετακίνηση στρατιώτη ή τμήματος στρατού, ώστε

ο εχθρός να μη μπορεί να στοχεύει εναντίον του ανενόχλητα: *η απόβαση θα γίνει με αεροπορική* ~ 5. η παροχή προστασίας σε κάποιον, ώστε να μην εκτεθεί: *έφυγε μία ώρα νωρίτερα από τη δου/.ειά με την* ~ raw *συναδέλφων του* || *ο υπουργός είχε την ~ τού πρωθυπουργού για όλους τους χειρισμούς του στο Θέμα* || *δίνω ι προσφέρω - σε κάποιον* 6. η ικανοποίηση, η προσφορά σε κάποιον τόσον όσα ο ίδιος κρίνπ επαρκή: - *των οικονομικών ι ψυχολογικών / συναισθηματικών αναγκών κάποιου* || *η ~ των απαιτήσεων / των αιτημάτων/ των στόχων κάποιου* || *πλήρης / μερική* - 7. η εξασφάλιση κάποιου από πιθανό κίνδυνο, από δύσκολη θέση ή κατάσταση με την παροχή των μέσων που θα χρειαστεί για την αντιμετώπισή της: *ασφαλιστική* - (λ.χ. σε περιπτώσεις ατυχήματος, ασθένειας, κλοπής) || *ενδιαφερόταν για την οικονομική - των παιδιών της* || *"το Αιγαίο σύντομα Οα έχει πλήρη ~ με πυραύλους μεσαίου και μεγάλου βε/^ηνεκούς»* (εφημ.) 8. (α) η χρηματική ενίσχυση, προκειμένου να πληρωθούν τα έξοδα έργου: *το Υπουργείο θα αναλάβει την ~ τής δαπάνης για την αποπεράτωση τού έργου* (β) η ισοστάθμιση (βλ.λ.): ~ *των ελλειμμάτων* (γ) (ειδικότ.) η πληρωμή, η καταβολή: *για τις ημέρες που θα μέναμε, ανέλαβε αυτός την - των εξόδων* || *έχω πλήρη νοση/.ευτική / ιατροφαρμακευτική ~ από την ασφα/ασηκή μου εταιρεία* · 9. η διεξυδική. εκτεταμένη αναφορά σε κάτι: *πολύπλευρη ~ ενός θέματος* 10. (για τηλεοπτικά, ραδιοφωνικά προγράμματα) η μετάδοση, η παρουσίαση: *η - τής προεκλογικής εκστρατείας των κομμάτων από τα μεγάλα κανάλια* \ \ ~ *αθλητικών αγώνων* || *αντικειμενική ~ μιας είδησης* || *πανελλήνια τηλεοπτική* ~ 11. (για τηλεπικοινωνιακά συστήματα) η έκταση στην οποία μεταδίδεται και λαμβάνεται το εκπεμπυμενυ σήμα: *η ~ τού 90% τής επικράτειας από ένα δίκτυο κινητής τηλεφωνίας* 12. η διά- νυση. η μετακίνηση από ένα σημείο σε άλλο (σε συγκεκριμένο χρόνο): *η ~ τής απόστασης μέχρι το κέντρο τής Αθήνας σε λιγότερο από μισή ώρα είναι αδύνατη* || (μτφ.) *χρειάζονται μεγάλες προσπάθειες για την ~ τής διαφοράς που έχει από τους υπολοίπους* 13. η πλήρωση: *προκηρύχθηκε διαγωνισμός για την - των κενο)ν θέσεων εργασίας* 14. ΟΙΚΟΝ. (για επιταγή) η κατάθεση στην τράπεζα ποσού, ο>στε να υπάρχει αντίκρισμα.

Καλυψώ (η) {-ώς κ. (λόγ.) -ούς} **1.** ΜΥΘΟΛ. νύμφη, κόρη τού Ατλαντα. η οποία, κατά την *Οδύσσεια*, υποδέχθηκε και κράτησε στο νησί της (την Ωγυγία) τον Οδυσσέα επί επτά χρόνια **2.** γυναικείο όνομα. [ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. < *καλύπτω*, πράγμα που θα παρουσίαζε την ομηρική νύμφη *Καλυψώ* ως εκείνη που προσπάθησε να κρύψει, να «καλύψει» τον Οδυσσέα και να τον κρατήσει για πάντα κοντά της νέο και αθάνατο], **καλφαλίκι** (τυ) <καλφαλικ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το να είναι κανείς κάλφας 2. το μεροκάματο που πληρώνεται ο κάλφας. |ΕΤΥΜ. < τυρκ. kalfahkj. **κάλφας** (ο) {καλφάδες} (λαϊκ.) ο μαθητευόμενος βοηθός τεχνίτη (ιδ. ράφτη ή τσαγγάρη) ΣΥΝ. παραγυιός, τσιράκι. - (υποκ.) **καλφόπουλο** (το).

[F.ΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. kalfa < αραβ. hallfaj.

Κάλχας (ο) {Κάλχαντ-ος. -α} ΜΥΘΟΛ. Ο μάντης που ακολούθησε τους Έλληνες στον Τρωικό Πόλεμο.

Ιετυμ. αρχ.. αγν. ετύμυυ|. **καλώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καλείς... | κάλεσα, κλήθηκα (λόγ. εκλήθην, -ης. -η.... μτχ. κληθείς, -είσα, -έν, κ. λαϊκ.-προφορ. καλέστηκα), (λόγ.) κε- κλημένος} ♦ (μετβ.) 1. απευθύνω πρόσκληση σε κάποιον, τυυ ζητώ να έρθει σε οικείο ή δικό μου χοίρο, σε εκδήλωση που διοργανώνω ή στην οποία μετέχω: *τον κάλεσαν στον γάμο τους* || ~ *σε γεύμα / σε πάρτι / σε δεξίωση / στο σπίτι μου* συν. προσκαλώ 2. (ειδικότ.) απευθύνω κάλεσμα ή ζητώ επισήμως, βάσει των αρμοδιοτήτο>ν ή λόγω τής ιδιότητάς μου, από κάπυιυν να παρουσιαστεί, να δώσει τυ παρών ή γενικότ. να πράξει κάτι: *κλήθηκε στο αστυνομικό τμήμα για συμπληρωματική κατάθεση* {(- *στο δικαστήριο / στον στρατό* / στα *όπλα* ή *υπό τα όπλα* (στρατολογο). επιστρατεύω) j| *ο προϊστάμενος κά/.εσε τους δύο υπαλλήλους στο γραφείο του* |] (λόγ.) *κληθείς από τους δημοσιογράφους να σχολιάσει την επικαιρότητα. απέφυγε υποιαδήποτε δήλωση* |j γο *προεδρείο καλεί τα μέλη τού συλλόγου σε γενική συνέλευση* (συγκα- λεί γενική συνέλευση) / *σε απεργία* || *εκ?.ήθη σε απολογία* 3. προσπαθώ να πείσω (κάποιον) να κάνει (κάτι), προτρέπω, παρακινύ: *το κήρυγμά του καλούσε τους συμπολίτες του σε επαγρύπνηση / να δια- μαρτυρηθούν* |] - *σε δράση / κινητοποίηση / διαμαρτυρία / αποχή* || *ο πρωθυπουργός κά/.εσε την αντιπολίτευση να εγκαταλείψει τη δημαγωγία* συν. ωθο) **4.** ζητώ τις υπηρεσίες ενός επαγγελματία. την εξυπηρέτησή μου από οργανισμό, εταιρεία, δημόσια υπηρεσία κ.λπ.: - γο *εκατό / την πυροσβεστική* || ~ *τον γιατρό / το σέρβις / ραδιοταξί* [| *πήγαινε να καλέσεις τον κλειδαρά, γιατί χάλασε η κλειδαριά* 5. φωνάζω (σε κάποιον): *καλούσε τους φίλους του σε βοήθεια* (φώναζε «βοήθεια») 6. (α) προσπαθο) να επικοινωνήσω (με κάποιον), χρησιμοποιώντας τεχνητό δίαυλο, λ.χ. τηλεπικοινωνιακό μέσο: - *κάποιον στον ασύρματο / μέσω Ιντερνετ* [} *Αθήνα καλεί Αονδίνο. όβερ* (β) (ειδικότ.) τηλεφωνώ (σε κάποιον): *είπε στη γραμματέα του να καλέσει τον υπεύθυνο πωλήσεων* (γ) (ειδικότ.) σχηματίζω στυν δίσκο επιλογής τού τηλεφώνου έναν αριθμό: *για περισσότερες πληροφορίες καλέσατε το J31!* (δ) (για ανελκυστήρα) *πατώ το* κουμπί που βρίσκεται έξω από τον ανελκυστήρα δίπλα στην πόρτα του, για να έρθει ή να σταματήσει στον όροφο όπου βρίσκομαι: *κάλεσες το ασανσέρ;* ♦ (αμετβ.) 7. (για τηλέφωνο) δίνω σήμα στην τηλεφωνική γραμμή: *το τηλέφωνο καλεί, αλλά δεν το σηκώνει κανείς* 8. (μεσοπαθ. ***καλούμαι)*** (α) ονομάζομαι: *το μέρος αυτό κα/Μται «Φανάρι»* ΣΥΝ. προσαγορεύομαι, λέγομαι (β) μου ζητείται να πράξω (κάτι) ή υπάρχει η προσδοκία να ενεργήσω με συγκεκριμένο τρόπο: *η κυβέρνηση καλείται να (χποσύρει την επίμαχη τροπολογία.* σχολιο λ. *-εσα, ετερόκλιτος.*

|ετυμ. < αρχ. *καλώ (-έω).* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. δισύλλ. θ. *kala- mi* (πβ. αιολ. *κά?.η-μι)* «φωνάζω, καλώ», πβ. σανσκρ. usa-kalah «κόκορας» (κατά λέξη «αυτός πυυ φωνάζει την αυγή»), λατ. calo «καλώ», clamo «φωνάζω» (> γαλλ. clamor), clarus «σαφής, καθαρός» (> γαλλ. clair. ισπ. claro), classis (βλ. λ. *κλάση),* γερμ. hell «φωτεινός, καθαρός», Mall «ήχος», αγγλ. haul «τραβώ, σέρνω» κ.ά, Ομόρρ. *κλή-σις (-η), κλη- τήρίας/. έγ-κλη-μα, έκ-κλησ-ία* κ.ά.]. **καλωδιακός,** -ή. -ό 1. αυτός που γίνεται ή λειτουργεί με ηλεκτρικά καλώδια: - *σύνδεση* **2.** (α) ***καλωδιακή τηλεόραση*** η τηλεόραση στην οπυία τα ηλεκτρικά συστήματα τής εικόνας και τυύ ήχου διαβιβάζονται στους δέκτες των συνδρομητών μέσω καλωδίων και όχι με εξωτερική κεραία (β) ***καλωδιακό κανάλι*** κανάλι καλωδιακής τηλεόρασης που λειτουργεί με συνδρομητές.

(πτυμ. Η φρ. *καλωδιακι) τηλεόραση αποτελεί* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cable television / cablevisionj. **καλώδιο** (το) {καλωδί-ου] -ων} τεχνολ. σύρμα που συνιστά αγωγό ηλεκτρικής ενέργειας ή αποτελείται από ένα σύνολο αγωγών ηλεκτρικής ενέργειας, συνδεδεμένων και μονωμένων με κοινό μονωτικό υλικό: *μονωμένοι ενισχυμένο / ομοαξονικό / ηλεκτρικό / γυμνό* ~ (χωρίς μονωτική κάλυψη). — (υποκ.) **καλωδιάκι** (το).

|ΠΤΥΜ. < αρχ. *κα/^ψδιυν.* υποκ. τού ουσ. κάλως«χορδή. σχοινί», τεχν. όρ., αγν. ετύμου. Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. ξέν. όρου, πβ. αγγλ. cable J.

καλωδιώνω ρ. μετβ. {καλωδίω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** συνδέω με καλώδια 2. (μεσοπαθ. ***καλωδιώνομαι)*** (αργκό) συνδέομαι με καλώδια με σύστημα εικονικής πραγματικότητας (φορώντας τα κατάληλα εξαρτήματα).

καλωδίωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις.-ώσεων} 1. η τοποθέτηση ηλεκτρικών καλωδίων: *ήρθε ο ηλεκτρολόγος για την ~ τής οικοδομής* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ηλεκτρικών καλωδίων μιας εγκατάστασης: *παλιά / κανούργια* **καλώς** επίρρ. |αρχ.| {καλύτερα, άριστα κ. (λογιότ.) κάλλιστα} (λόγ.) 1. σωστά, λογικά: ~ *έπραξες·* φρ. ***καλώς ή κακώς*** σωστά ή όχι, είτε μας αρέσει είτε όχι, ανεξαρτήτως τού τι πιστεύουμε σχετικά: ~ ο *γνιος σου αποφάσισε να γίνει καλλιτέχνης·* γο *ζήτημα είναι πώς θα τον βοηθήσεις σε αυτό που διάλεξε* 2. αισίως, ευνοϊκά: *ας ελπίσουμε ότι θα εξελιχθούν ~ τα πράγματα* || *όλα βαίνουν ~* συν. κατ* ευχήν, δεξιά, πρίμα · φρ. ***καλώς εχόντων των πραγμάτων*** αν όλα πάνε καλά, όπως αναμένουμε ή αν οι συνθήκες είναι ευνοϊκές 3. σε καλή κατάσταση, εντάξει: *όλα έχουν ~·* φρ. ***έχει καλώς*** (αρχ. φρ.) (i) εντάξει, όλα καλά:

ώς εδώ (ii) σύμφωνοι, δεκτόν: *αν μπορείς να έρθεις τώρα, ~. αλλιώς να σε περιμένω* συν. εντάξει, έστω, μάλιστα 4. (για την έκφραση φιλικής διαθέσεως απέναντι σε κάπυιυν. ως φιλοφρόνηση, για τη διατύπωση χαιρετισμών κατά την υποδοχή κάπυιυυ): - *σας βρήκα* || ~ *να πάτε·* φρ. (α) ***καλώς τον*** ή ***καλώς τον...*** (μεσν. φρ.) ως χαιρετισμός για κάποιον που έρχεται: *βρε καλώς τα τα παιδιά!* || (για γυναίκα που βαδίζει καμαρωτά) *καλώς τηνα την πέρδικα!* (β) ***καλώς τον / τους / την κ.λπ. δέχτηκες*** (ευχετ.) για κάποιον πυυ υποδέχθηκε αγαπητό πρόσωπο: *έμαθα ότι γόρισε ο γνιος σου· -/* (γ) ***καλώς όρισες / καλώς ήρθες*** για την υπυδυχή κάποιου που ήρθε από μακριά (επιστρέφο- ντας ως φιλοξενούμενος ή επισκέπτης), προκειμένου να δηλωθεί ότι είναι ευπρόσδεκτος (δ) (εκφραστ.-οικ.) ***καλώς τα μάτια μου / μας τα δυο*** (i) για την υποδοχή αγαπημένου προσώπου (ii) (ειρών.) για την υποδοχή προσώπου που λείπει πολύ καιρό ή που έχει αργήσει να εμφανιστεί (κάπου). σχολιο λ. *επίρρημα.* **κάλως** (ο) {τού κάλω. τυν κάλω | χωρ. πληθ.} ναυτ. το χοντρό σχοινί των καραβιών, πυυ χρησιμοποιείται για τις πολύ σκληρές εργασίες συν. παλαμάρι, καραβόσχοινο.

|ΠΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμουΐ. **καλωσορίζω** ρ. μετβ. {καλωσόρισ-α. -τηκα, -μένος} υποδέχομαι (κά- πυιυν) λέγοντας «καλωσόρισες» · (κατ' επέκτ.) υποδέχομαι (κάποιον) περιποιητικά: ο *οικοδεσπότης τούς καλωσόρισε στην είσοδο τού σπιτιού* συν. καλοδέχομαι, δεξκόνω· φρ. ***καλωσόρισες / καλωσορίσατε*** χαιρετισμός που λέγεται κατά την υποδοχή επισκέπτη, φιλοξενούμενου κ.λπ.. δηλώνοντας ότι είναι ευπρόσδεκτος: *μας υποδέχθηκε η μητέρα της λέγοντας «καλωσορίσατε, καλωσορίσατε».* — **καλωσόρισμα** (το).

[ΕΙ ΥΜ. Σύνθ. εκ συναρμαγής από τη φρ. καλώς *όρισες*J.

καλωσύνη (η) ► καλοσύνη

κάμα[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το μαχαίρι πυυ κόβει και από τις δύο πλευρές και είναι πολύ αιχμηρό ΣΥΝ. στιλέτο.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kama|. **κάμα**[2] (το) {κάμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ.) το καύμα (βλ.λ.): *το* ~ του *καλοκαιριού.*

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *κάμα(ν)* < αρχ. *καύμα].* **καμάκι** (το) {καμακ-ιού | -ιθ)ν} 1.τυ ξύλινο κοντάρι που απολήγει σε μεταλλική αιχμή ή τρίαινα και χρησιμοποιείται ως αλιευτικό εργαλείο 2. (μτφ.-οικ.) (α) το απροκάλυπτο ή και φορτικό φλερτ (γενικότ.) το φλερτ: *έκανε - σε τουρίστριες* (β) (συνεκδ.) υ άνδρας που φλερτάρει συστηματικά γυναίκες, επιδιώκοντας τη σεξουαλική επαφή μαζί τυυς: *κυκλοφορούσαν πολλά ~ στις παραλίες.*

|ι·ΓΥΜ. < μτγν. *καμάκιον.* υποκ. τού αρχ. *κάμαξ*-μακρύ ξύλο, κοντάρι», τεχν. όρ. με επίθημα -ak-, που συνδ. με σανσκρ. samya «μπαστούνι, ράβδος», αρμ. saini-k' «ζυγός», μέσ. γερμ. hamel «κορμός, κούτσουρο» κ.ά.|.

καμακώνω ρ. μετβ. {καμάκω-σα. -θηκα, -μένος) (λαϊκ.) 1. κτυπώ και τρυπώ με καμάκι: *καμάκωσε ένα μεγάλο χταπόδι* 2. (μτφ.) ερωτοτροπώ, φλερτάρο> ΣΥΝ. κορτάρω, (αργκό) την πέφτω, τα ρίχνω. Κπίσης **κα- μακίζω. — καμάκωμα** (το) κ. **καμακιά** (η) [μεσν] (σημ. Ι). **καμαμπέρ** (το) {άκλ.} γαλλικό τυρί με κρεμώδες εσωτερικό και έντυ-

νη χαρακτηριστική μυρωδιά και γεύση.
[ετυμ. < γαλλ. camembert < Camembcrg. χωριό παρασκευής τού τυριού στην περιοχή Ορν (τής Νορμανδίας)[. καμάρα (η) [καμαρών! 1. αψίδα με τοξοειδές, ημικυκλικό σχήμα, που είναι κατασκευασμένη από πέτρα και σίδερο: *περνούσαμε μέσα από καμάρες, για να βγούμε στην άλλη πλευρά τον χωριού* συν. θόλος, τόξο 2. (συνεκδ.) γέφυρα που έχει αψιδωτό σχήμα 3. τυ τμήμα τυύ πέλματος ποδιού που έχει κοίλο σχήμα συν. αντίκοιλυ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αντιδάνειο, παρώνυμο.*
1F.ΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με αβεστ. kamura «ζώνη», λατ. camurus «κυρτός, καμπύλος», σανσκρ. kmarati «κυρτώνω» κ.ά. II λ. πέρασε στα λατ. camera / camara και μέσω αυτο>ν σε διάφυρες ευρωπαϊκές γλώσσες με τη σημ. «δωμάτιο», λ.χ. ιταλ. camera, ισπ. camara, γαλλ. chambre κ.τ.ό.]. κάμαρα (η) {καμαρών! 1. το δωμάτιο σπιτιού: *είχαν ένα μεγάλο αρχοντικό με πολλές* ~ 2. (ειδικότ.) τυ υπνοδωμάτιο: *είναι στην ~ της, έχει ξαπλώσει* ΣΥΝ. κρεβατυκάμαρα. Ηπίσης (λαϊκ.) κάμαρη. — (υποκ.) καμαρούλα (η). σχολιο λ. *αντιδάνειο, παρώνυμο.*
[ετυμ. Αντιδάν., μεσν. < λατ. camara / camera < αρχ. *καμάρα* (βλ.λ.)]. καμαραϊκός, -ή. -ό αρχαιολ. (α) καμαραϊκά ***αγγεία*** τα προϊστορικά αγγεία πυυ βρέθηκαν αρχικά κοντά στο χωριό Καμάρες τής Κρήτης και τα υπυία χαρακτηρίζονται από πολύ λεπτά τοιχώματα (ωοκέλυ- φα), τη μίμηση αντίστοιχων μεταλλικοί αντικειμένων ως προς το σχήμα και την ανοιχτή πολύχρωμη διακόσμησή τους σε σκούρο φόντο με φυτικά και αφηρημένα σχέδια (β) ***καμαραϊκός ρυθμός*** η αντίστοιχη τεχνοτροπία τής κρητικής κεραμικής (,περ. 2200-1600 π.Χ.). χαρακτηριστικά δείγματα τής οποίας είναι τα παραπάνο) αγγεία. Ιετυμ, < *Καμάραι.* χωριό τής Κρήτης (στον νομό Ηρακλείου), που οφείλει το όνομά του στους θόλους τού μεγάλου σπηλαίου, όπου ανακαλύφθηκαν το 1889 τα αρχαιολογικά ευρήματα|. καμαράκι (το) {χωρ. γεν.} το μικρό δωμάτιο: *διάβαζε σ'ένα απόμερο* ~ συν. καμαρούλα, καμάρι (το) {χωρ. γεν.} 1. η υπερηφάνεια (για κάποιον/κάτι): *ένιωθε ~ για τη συμμετοχή του στους εθνικούς αγώνες* αντ. ντροπή 2. (συνεκδ.) καθετί για το οποίο υπερηφανεύεται κανείς: *ο γυιος που σπούδαζε στο εξοπερικό, ήταν το ~ τής οικογένειας* συν. καύχημα αντ. στίγμα· ΦΡ. ο ***κόσμος το 'χει τούμπανο κι εμείς κρυφό καμάρι*** βλ. λ. *κόσμος* 3. ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνει κανείς την υπερηφάνεια του: *περπατά / μιλά / κοιτάζει με ~* 4. (συνεκδ.) τυ αντίστοιχο ύφος που έχει κανείς όταν είναι υπερήφανος: *κοίτα ~ που κέρδισε η ομάδα του!* σχολιο λ. *παρώνυμο.*
(ΕΤΥΜ. < μεσν. *καμάριν* < *καμαρώνω* (υποχωρητ.), βλ.λ. Κατ' άλλη άποψη, < μτγν. *καμάριον.* υποκ. τυύ αρχ. *καμάρα].* καμαριέρης (υ) {καμαριέρηδες}, καμαριέρα (η) {χωρ, γεν. πληθ.} πρόσωπο που καθαρίζει και τακτοποιεί τις κρεβατοκάμαρες σπιτιών ή ξενοδοχείων: *φώναξε την ~. για να φτειάξει το δωμάτιό της* ΣΥΝ. θαλαμηπόλος.
[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < βεν. cainaricr < camera «δωμάτιο» < λατ. camara / camcra «αψίδα, θόλος». βλ. κ. *κάμαρα*\. καμαρίλα (η) {χωρ. πληθ.) (μειωτ.) τυ σύνολο των συμβούλων που πα- ρασκηνιακά επηρεάζουν τις αποφάσεις ισχυρού ατόμου με πολλές εξουσίες: *η ~ τού παλατιού έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στη συνωμοσία* ΣΥΝ. μυστικό συμβούλιο.
[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. camarilla < ισπ. camarilla < camara «δωμάτιο» < λατ. camara / camera «αψίδα, θόλος». Η λ. πρωτοεμφανίστηκε το 1814 πε- ριγράφοντας τον κύκλο προσώπων που περιστοίχιζαν τον βασιλιά τής Ισπανίας Φερδινάνδυ *71*, οι υπυίοι συνεδρίαζαν μυστικά στον αντιθάλαμο (camarilla) παραπλεύρως τής βασιλικής αίθουσας και ασκούσαν ισχυρή επιρροή στις βασιλικές αποφάσεις!, καμαρίνι (το) {καμαριν-ιυύ | -ιών} 1. το δωμάτιυ των παρασκηνίων τού θεάτρυυ. στο οπυίυ αλλάζουν ρούχα και καλλωπίζονται υι ηθοποιοί: *έτρεξε στο ~ τής πρωταγωνίστριας, για να του υπογράψει ένα αυτόγραφο* ***2. καμαρίνια*** (τα) ο χοίρος πίσω από τη σκηνή, τα παρασκήνια: *η αγωνία των ηθοποιών στα ~.*
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. camerino. υποκ. τού camera «δωμάτιο»!, καμαροειδής, -ής. -ές Ιμτγν.} {καμαροειδ-ούς j -είς (συδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με καμάρα, που έχει σχήμα καμάρας ΣΥΝ. αψιδωτός, θολωτός, καμαρο>τός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
καμαρόπορτα (η) [χωρ. γεν. πληθ.! η πόρτα που στο πάνω μέρος της έχει αψιδωτό σχήμα: *ήταν νησιώτικο σπίτι με γραφικές* ~. καμαρότος (ο) (παλαιότ. ορθ. *καμαρωτός)* μέλος τού πληρώματος πλοίου, πυυ είναι υπεύθυνο για την καθαριότητα και την τακτοποίηση των καμπινών και γενικά για την εξυπηρέτηση των επιβατών ΣΥΝ. θαλαμηπόλος. - (υποκ.) καμαροτάκι (τυ).
{ΕΤΥΜ. < ιταλ. camarotto < camera «δωμάτιο»!,
καμαρούλα (η) κάμαρα
καμαροφρύδης (υ) [μεσν.) [καμαροφρύδηδες!, καμαροφρύδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) πρόσωπο που έχει τοξοειδή φρύδια. Επίσης καμαρο- φρυδούαα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}. καμαρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καμάρο)σα} ♦ 1. (μετβ.) έχω (κάποιον/κάτι) καμάρι, καύχημά μου: *καμάρωνε την κόρη του για την προκοπή της* || (ειρων.) *Καμάρωσε τον κανακάρη σου! Αντί να πάει για δουλειά, παίζει τάβλι!* ♦ 2. (αμετβ.) αισθάνομαι υπερηφάνεια, επαί- ρομαι. κορδώνομαι: *καμάρωνε σαν γαμπρός* || *καμάρωνε για την ευρυμάθειά του* II ~ *σαν παγώνι / σαν γύφτικο σκεπάρνι* αντ. ντρέπομαι.
καμάρωμα (το).
[πτυμ. < μτγν. *καμαρώ (-όω)* «κυρτώνω, κάμπτω» < αρχ. *καμάρα.* Η σημερινή σημ. είναι μεσν., από τον χαιρετισμό με υπόκλιση που απηύθυναν συνήθως οι ευγενείς. Κατ' άλλη. λιγότερο πιθανή άποψη, η σημ. αυτή ανάγεται στο κύρτωμα τού αλόγου ως δείγμα τής υπερηφάνειάς του (λ.χ. *«τράχηλον έκαμάρωσεν. έτίναξε τήν χήτην»*. μεσν. δημώδες κείμενο)!, καμαρωτός, -ή. -ό 1. αυτός που κινείται με καμάρι, με υπερήφανο τρόπο· εθυτενής και με αυτοπεποίθηση: *περπατούσε με το κεφάλι ψηλά* || ~ *βήμα* ΣΥΝ. αγέρωχος, περήφανος, κορδωμένος · 2. Ιμτγν.} αυτός που έχει αψιδωτό σχήμα: ~ *θόλος* ΣΥΝ. θολωτός. καμαρωτά επίρρ.
καμαρωτός (ο) καμαρότος
κάμα-σούτρα (το) {άκλ.} 1. κλασικό ερωτικό έργο τής σανσκριτικής φιλολογίας γραμμένο από τον Βατσιανάγια Μαλανάγκα (μεταξύ 4ου και 7υυ αι. μ.Χ.) και μεταφρασμένο σε πολλές γλώσσες, στο οποίο πε- ριέχονται κανόνες για τη σεξουαλική ζωή και περιγράφνυται ποικίλες σεξουαλικές στάσεις 2. (καθημ.) το σύνολο των γνωστών ερωτικών στάσεων και τεχνικών.
[ΕΤΥΜ. < σανσκρ. kama-sutra < kama «έρωτας, αγάπη» + siitra «κλωστή, νήμα», οπότε η περίφραση θα σήμαινε ένα σύνολο συνδεδεμέ- νων κανόνων ή τεχνικών για τυν έρωτα}, καματάρης (υ) [καματάρηδες} (λαικ.) πρόσωπο που κάνει κοπιαστικές δουλειές, κυρ. γεωργικές: *ήταν ~ άνθρωπος, που κέρδιζε με ιδρώτα το ψωμί* του ΣΥΝ. αγρότης, εργάτης.
[ΕΤΥΜ. < *κάματος* + παραγ. επίθημα *άρης*, πβ. *περιβο/.-άρης, διαβατ- άρης. πρωτ-άρης* κ.ά.|. καματερός, -ή, -ό (λαϊκ.) 1. αυτός που αγαπά την επίπονη εργασία: *εργάτης* ΣΥΝ. εργατικός, φιλόπυνυς 2. ***καματερό*** (το) τυ βόδι που χρησιμοποιείται στην κοπιαστική εργασία τού οργώματος 3. ***καματερή*** (η) η ημέρα εργασίας, η καθημερινή ΑΝΤ. σχόλη.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καματηρός* < *κάματος*\. καματεύω ρ. αμετβ. {καμάτευσα} (λαϊκ.) 1. καταπιάνομαι επίμονα με κάποια εργασία 2. εργάζομαι σε αγροκτήματα, καταπιάνομαι με γεωργικές εργασίες (κυρ. τυ όργωμα).
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *κάματος].* κάματος (ο) {καμάτ-ου | -ων. -ους} η σωματική καταπόνηση που οφείλεται σε σκληρή εργασία: *δεν υπολόγιζε τον ~, προκειμένου να πετύχει* στο *έργο του* ΣΥΝ. μόχθος, κόπωση, εξάντληση ΑΝΤ. ξεκούραση. αναψυχή.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *kam-a-io-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. δισύλλ. θ. *kamea-. που συνδ. με σανσκρ. Sami-iar «αυτός που διευθετεί, που προετοιμάζει», ίσως και με μέσ. ιρλ. cuma «φροντίδα». Ομόρρ. *κάμ- νω (> κάνω), κομ-ό)* «φροντίζω» (βλ. λ. *-κομία), κομ-ίζω, κόμ-μο)σις, νοσο-κόμος* κ.ά.].
καμβάς (υ) [καμβάδες} 1. το χονδρό ύφασμα που κατασκευάζεται κυρ. από λινάρι και βαμβάκι και χρησιμοποιείται ως βάση στα κεντήματα 2. (μτφ.) το περίγραμμα τής υπόθεσης (λογοτεχνικού έργυυ. ιστορίας κ.λπ.): *αυτός είναι με λίγα λόγια ο ~ τής ιστορίας, που πρόσφατα ήλθε στο φως τής δημοσιότητας* || *με αδρές πινελιές ο συγγραφέας υφαίνει τον ~ τού έργου του.*
|ι ::ΐ ΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. cancvas < μτγν. λατ. *cannabaceus < λατ. cannabis < αρχ. *κάνναβις* (βλ.λ.)|. κάμβίο (το) {καμβί-ου | -ων} ΒΙΟΛ. στρώμα τυύ κορμού των δέντρων, που βρίσκεται ακριβώς κάτω από τον φλοιό· στην εσωτερική του πλευρά δημιουργυύνται τα νέα κύτταρα, ενο) από την εξωτερική δίνει νεκρά κύτταρα στον φλοιό.
Ιι ::ι υμ. Μεταφορά τού νεολατ. cambium «ανταλλαγή» < μτγν. λατ. cambiare «αλλάζω. ανταλλάσσω»|. κάμβριος, -ία, -ιυ 1. αυτός πυυ σχετίζεται με το διάστημα τού γεωλογικού χρόνυυ από 590-57*0 ώς 500 εκατομμύρια χρόνια πριν 2. ΓΕΩΛ. ***Κάμβριο*** (το) [Καμβρίου} το διάστημα τού γεωλογικού χρόνου με την παραπάνο) διάρκεια το οποίο περιλαμβάνεται στον παλαιοζωικό αιώνα (βλ. λ. *παλαιοζωικός).*
|ι ·ΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. cambrian < μεσν. λατ. Cambria «Ουαλία» υυαλ. Cymry «Ουαλός»}. καμέα (η) {κ ·αμεο)ν} σκληρός, ημιπολύτιμος λίθος (αχάτης, όνυχας, σαρδυνυχας) με ανάγλυφες παραστάσεις ή και απομίμηση τέτοιων λίθων από γυαλί: *οι ρωμαϊκές ~ έφεραν ανάγλυφες προσωπογραφίες και μυθολογικές σκηνές.* Ηπίσης καμέο (το).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. carnee (ενν. pierre) < ιταλ. cammco < μεσν. λατ. camcus, αβεβ. ετύμου. ίσως συγκεκομμ. τ. τού λατ. *chamae-phaeus < αρχ. *χαμαί + φαιός*, οπότε θα πρόκειται για αντι- δάν. Κατ' άλλους, ο λατ. τ. ανάγεται σε αραβ. qama'i! «μπουμπούκια»}.
καμέλια (η) {καμελιών} αειθαλές δενδρύλλιο, που καλλιεργείται ως καλλωπιστικό φυτό για τα εντυπωσιακά άνθη του με επικαλυπτόμενα πέταλα κόκκινου χρώματος (αλλά και λευκού ή κιτρινωπού σε καλλιεργημένες ποικιλίες) και κομψά φύλλα. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *λουλούδι.* [ΠΤΥΜ. < γαλλ. camclia < νεολατ. camellia, από το όνομα τού Ιησουίτη ιεραποστόλου G. J. Kamel, ο οποίος τον Ι7υ αι. έφερε τυ φυτό στην Ηυρώπη από την τροπική Ασία|.
Καμένα Βούρλα (τα) κωμόπολη τής Α. Στερεάς ϋλλάδας στον νομό Φθιώτιδας.
[ΕΤΥΜ. Η ονομασία τής κωμόπολης οφείλεται στον τρόπο με τον οποίο έγινε η αποστράγγιση και η αποξήρανση τής ελώδους περιοχής. που κάλυπτε παλαιότερα τον χώρο], καμένος, -η, -ο ♦ καίω
κάμερα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ελλην. *εικονοσκόπιο* (βλ.λ.) 1. συσκευή που μετατρέπει την εικόνα σε ηλεκτρικό σήμα και χρησιμοποιείται κυρ. σε τηλεοπτικές μεταδόσεις: *φορητή / ασύρματη / κάντιντ* (βλ.λ.) ~ II ο *χώρος ελέγχεται από κάμερες* j| *κρυφές, μικροσκοπικές - είχαν τοποθετηθεί παντού* || *εμφανίστηκε αμήχανος μπροστά στις τηλεοπτικές* ~ II *στήνω την -* || *τοποθετώ την - σε τρίποδα* || *οι υποψήφιες είχαν στηθεί μπροστά στις κάμερες* || *φώναξε τις κάμερες, για να κά-*

ντι *δηλώσεις* (δηλ. τα τηλεοπτικά συνεργεία τηλεοπτικών σταθμών) συν. μηχανή λήψεως 2. συσκευή που εγγράφει την εικόνα σε φιλμ (κινηματογραφικό ή βίντεο): *η ~ γράφει* (*ί με παίρνει η -* (εγγράφει την εικόνα μου σε φιλμ) || *ζουμάρω με. την -* || *παίρνω λήψεις με την ~* II *η ~ τού σκηνοθέτη κινείται ακατάπαυστα ανάμεσα σε πρόσωπα και χώρους*· Φΐ\ *πίσω από τις κάμερες* (i) (κυριολ.) ο χώρος όπου στέκονται τα μέλη (τηλεοπτικού, κινηματογραφικού) συνεργείου, δηλ. πίσω από τις μηχανές λήψεως. έξω από τον χώρο όπου παίζουν οι ηθοποιοί (ii) (μτφ.) το παρασκήνιο: *είναι άνθρωπος που προτιμά να κινείται ~* 3. η φωτογραφική μηχανή.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < αγγλ. camera < λατ. camara / camera «αψίδα, θόλος» αρχ. *καμάρα*\.

κάμερα-μαν (ο) |άκλ.} ελλην. *εικονολήπτης*· αυτός που λαμβάνει εικόνες με κάμερα, ο χειριστής κάμερας συν. οπερατέρ.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. cameramanj.

ΣΧΟΛΙΟ Η ξενική αυτή λέξη, που είναι προτιμότερο να αποδίδεται στην Ελληνική με τον όρο **εικονολήπτης,** έχει τονικό ενδιαφέρον. Κπειδή αποτελείται από τέσσερεις συλλαβές, για να προφερθεί, απαιτεί δύο τόνους, έναν κύριο (στην αρχική συλλαβή) και έναν δευτερεύοντα (υποστηρικτικό) στη ληκτική συλλαβή. Τόσο στην Αγγλική όσο και ως δάνειο στην Ελληνική, η λέξη ακούγεται με δύο τόνους: κάμερα-μάν. Φυσικά, περιλάβαμε τη λέξη στο λεξικό δηλώνοντας μόνο τη θέση τού κύριου τόνου, γιατί αλλιώς θα είχαμε μία λέξη με δύο τόνους!

καμεράτα (η) ορχήστρα δωματίου: *η ~ τής Βιέννης θα παρουσιάσει ένα κουαρτέτο τού Σούμπερτ.*

[ετυμ. < ιταλ. camerata < camera, βλ. κ. *κάμαρα*\.

Καμερούν (το) {άκλ.} (γαλλ. Republique du Cameroun. αγγλ. Republic of Cameroon = Δημοκρατία τού Καμερούν) ομοσπονδιακό κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Γιαουντέ. επίσημες γλώσσες τη Γαλλική και την Αγγλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας. - **Καμερουνέζος** (ο), **Καμερουνέζα** (η), **καμερουνέζι- κος,** -η. -ο.

[ετυμ. < γαλλ. Cameroun < πορτ. camarao «καραβίδα», ονομασία που δόθηκε στη χο>ρα από Πορτογάλο εξερευνητή τού 16ου αι.. εξαιτίας τής αφθονίας αυτών των θαλασσινών στους ποταμούς τής χώρας), καμήλα κ. (λαϊκ.) γκαμήλα ιη) |καμηλών) 1. μεγαλόσωμο μηρυκα- στικό τής ερήμου με μία ή δύο καμπούρες (ύβους), που μπορεί να ζή- σει αρκετές ημέρες χωρίς νερό' χρησιμοποιείται ως μεταφορικό μέσο και εκτρέφεται για τ∪ κρέας, το γάλα. το δέρμα και το τρίχωμά του (απυκαλείται *πλοίο τής ερήμου)* 2. (μτφ.-μειωτ.) η ψηλή, άχαρη και άσχημη γυναίκα. ^ σχολιο λ. *γκρεμός, νοικοκύρης.*

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *κάμη/,ος,* λ. σημιτ. πρυελ., πβ. εβρ. gamal, από όπου και οι αντίστοιχες λ. των ευρωπαϊκών γλωσσών, πβ. αγγλ. camel, γαλλ. chamcau. γερμ. Kamel κ.ά.|. καμηλαύκι (το) * καμιλαύκι

καμηλήσιος, -ια. -ιο αυτός που σχετίζεται με την καμήλα ή προέρχεται από αυτήν: *~ δέρμα || ~ παστουρμάς.* καμηλιέρης (ο) [μεσν.Ι {καμηλιέρηδες}, καμηλιέρισσα (η) |καμη- λιερισσών) πρόσωπο που οδηγεί καμήλα. — καμηλιέρικος, -η. ό. καμηλό (το) * καμιλό

καμηλόδερμα (το) |1756| {καμηλοδέρματος} το δέρμ<χ καμήλας, καμηλοπάρδαλη (η) {καμηλοπαρδάλ-εις, -εων} 1. μηρυκαστικό θηλαστικό τής Κ. Αφρικής, το ψηλότερο ζο>ο τής γης (με ύψος *τρία* μέτρα μέχρι τους ώμους και έξι μέτρα συνολικά), ωχροκίτρινο τρίχωμα με σκουρόχρωμες κηλίδες και με δύο χόνδρινα κέρατα ανάμεσα στα αφτιά του. καλυμμένα με δέρμα · 2. (αργκό) η θήκη στην οποία τοποθετείται το μικρόφωνο (κυρ. σε στούντιο), για να μένει σταθερό και σε μεγάλο ύψος.

[ετυμ. < μτγν. *καμη?.οπάρδαλις* «στικτή καμήλα» < *κάμηλος* + *πάρδαλις* (βλ.λ.) |.

κάμηλος (η) {καμήλ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) η καμήλα · ΦΡ. *διυλίζω τον κώνωττα και καταπίνω την κάμηλον* βλ. λ. *κώνωψ.*

(ετυμ. αρχ., βλ. λ. *καμήλα*\. καμηλότριχα (η) {καμηλοτριχών} το μαλλί τής καμήλας, καμηλωτή (η) 1. το τομάρι τής καμήλας 2. το ύφασμα που κατασκευάζεται από καμηλότριχες, καμία, καμιά αντων. -> κανείς

καμιζόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} φαρδύ και ελαφρύ γυναικείο πουκάμισο, που φτάνει ώς τα γόνατα.

[ει υμ. < γαλλ. camisole < προβηγκ. camisola. υποκ. τὺ camisa «γυναικείο πουκάμισο» < λατ. camrciaj. καμικάζι (ο) {άκλ.} 1. ο Ιάπωνας αεροπόρος, που κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εκτελούσε αποστολές αυτοκτονίας, πέφτοντας με το αεροπλάνο του πάνω σε εχθρικούς στόχους 2. (μτφ.) υ οδηγός μοτοσυ- κλέτας που αναπτύσσει πολύ μεγάλες ταχύτητες και συμμετέχει σε επικίνδυνες αναμετρήσεις, σε «κόντρες»: *οι - τής ασφά/.του.*

[f.tym. < ιαπων. kamikaze «θεϊκός άνεμος» < kami. όνομα συντοϊστι- κής θεότητας, + ka/.e «άνεμος». Η λ. kamikaze αναφερόταν αρχικώς σε έναν ανεμοστρόβιλο, υ οποίος κατέστρεψε τους Μογγόλυυς. όταν αυτοί επιχείρησαν να εισβάλουν στην Ιαπωνία το Ι281. Κατά τον Β' Παγκόσμιο Ι Ιόλεμο, η ίδια λ. χρησιμοποιήθηκε ως ονομασία των αποστολών αυτοκτονίας που ανελάμβαναν ειδικά σώματα Ιαπώνων αεροπόρων κατά των αμερικανικών πολεμικο>ν πλοίων|. καμιλαύκι (κ. εσφαλμ. *καλυμμαύκι, καμηλ/.αύκι)* (το) {καμηλαυκ-ιού | -ιών} τυ μαύρο κάλυμμα τής κεφαλής των ορθόδοξων κληρικών: ο *παππάς έβγαλε το ~ του και προσκύνησε την εικόνα.*

ΙΕΤΥ.Μ. < μεσν. *καμηλ/.αύκιον* < λατ. camellaucium < camella «ποτή ρι». λόγω τού σχήματός του. Η γρ. με *-η-* οφείλεται σε παρετυμολογική σύνδεση προς τυ ουσ. *κάμηλος* λόγω τής ομοιότητας των λατ. λ. camella «ποτήρι» και camelus «καμήλα», ενώ η γρ. *καλυμμαύκι* (ήδη μεσν.) οφείλεται επίσης σε παρετυμολογική σύνδεση προς τις λ. *κάλυμμα* και *αρχένας.* Συνεπώς, πρυτιμάται η απλούστερη γραφή *καμι- /.αύκι].*

καμιλό (το) (συνήθ. ορθ. *καμηλό)* {άκλ.} **1.** τυ μάλλινο και πολυτελές ύφασμα, που είναι κατασκευασμένο από τρίχες καμήλας ή κατσίκας **2.** το χρώμα που έχει το φυσικό δέρμα τής καμήλας **3.** (ως επίθ.) αυτός που έχει το χρώμα τὺ Φυσικού δέρματος τής καμήλας: *το σακάκι το Οες μαύρο ή || ~ παλτό.*

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. camciot < αραβ. hamlat «μάλλινο ύφασμα», που συνδέθηκε παρετυμολογικά με τυ παλ. γαλλ. chameloi (< chameau «καμήλα »)J.

καμινάδα (η) ο μακρόστενος σωλήνας, μέσα από τον υπυίυ περνά ο καπνός από φωτιά, τζάκι, καμίνι βιομηχανίας κ.λπ.: *από μακριά φαινόταν υ καπνός που έβγαινε από τις ~ των εργοστασίων |[ο Λΐ-Βασί- λης κατεβαίνει από την ~* ΣΥΝ. καπνοδόχος, φουγάρο, τσιμινιέρα.

|Γ.ΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < βεν. caminada < λατ. caminus < αρχ. *κάμινος].*

καμινάρης (ο) [μεσν.Ι {καμινάρηδες} **1.** πρόσωπο που δουλεύει στα καμίνια ως εργάτης 2. (παλαιότ.) ο αξιωματούχος παραδουνάβιων περιοχών. που εισέπραττε τους φόρους καπνού, ταμπάκου κ.λπ. **καμιονέτα** (η) {δύσχρ. καμιονετών} μικρό καμιόνι.

|ι ::ι ΥΜ. < ιταλ. camioneua. υποκ. τού camione (βλ. λ. *καμιόνι)*J. **καμίνέτο** (το) η μικρή εστία που λειτουργεί με εύφλεκτο υλικό (οινόπνευμα. γκάζι), παράγει ρυθμιζόμενης εντάσεως φλόγα και είναι κατάλληλη για βράσιμο μικρής ποσότητας υγρών (καφέ. γάλα κ.λπ.): *ανάβω το - για να φτειάξω έναν καφέ.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. caminetro. υποκ. τού camino «κάμινος»], **καμινεύω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {καμίν-ευσα. -εύτηκα, -εμένυς} **1.** λειώνω μέταλλο σε καμίνι 2. (κατ' επέκτ.) κατεργάζυμαι (κάτι) μέσα σε καμίνι.

καμίνευση (η), **καμίνευμα** (το), **καμινευτής** (ο) [μτγν.Ι, **καμινευτικός,**-ή, -ό [μτγν.{.

καμίνι (το) {καμιν-ιού | -ιών} **1.** υ κλειστός χο>ρος. μέσα στον οποίο αναπτύσσονται μεγάλες θερμοκρασίες και είναι κατάλληλος για την τήξη μετάλλων 2. (συνεκδ.) ο τόπος στον οποίο επικρατεί πολλή ζέστη: *το δωμάτιο είχε γίνει ~ \\ ~ η πρωτεύουσα λόγω τού καύσωνα* **3.** (μτφ.) τόπος όπου επικρατούν μεγάλες εντάσεις, βίαια πάθη κ.λπ.: *το τής Μ. Ανατολής.*

[κι υμ. < μτγν. *καμίνιυν,* υποκ. τού αρχ. *κάμινος* (βλ.λ.)[. **κάμινος** (η) {καμίν-ου | -ων, -ους} (λόγ.) το καμίνι · ΦΡ. (μτφ.) ***παίδες εν καμίνω*** για ανθρώπους που αντιμετωπίζουν δύσκολα προβλήματα, που βρίσκονται σε μεγάλα βάσανα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, τεχν. όρ., πιθ. δάνειο. Ίσως συνδ. με αρχ. σλαβ. kamy «πέτρα». Η φρ. *παίδες εν καμίνω* ανάγεται στη βιβλική αφήγηση για τους τρεις νεαρούς F-βραίους (Ανανία. Αζαρία και Μι- σαήλ) αιχμαλώτους στη Βαβυλώνα, οι οποίοι αρνήθηκαν να προσκυνήσουν το είδωλο που είχε κατασκευάσει ο βασιλιάς Ναβουχοδονό- συρ και ρίχτηκαν σε φλεγόμενη κάμινο · επέζησαν με θεϊκή παρέμβαση (Π.Δ. *Δανιήλ,* κεο. 3)J. **καμιονέτα** (η) {δύσχρ. καμιονετών} μικρό καμιόνι.

[ΕΙΥΜ. < ιταλ. camioneua, υποκ. τού camione (βλ. λ. *καμιόνΐ)*\. **καμιόνι** (το) {καμιον-ιού | -ιών} το φορτηγό αυτοκίνητο: *μεταφορά υλικών με —* (υποκ.) **καμιονάκι** (το).

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. camion, αγν. ετύμυυ|.

καμμία, καμμιά αντα)ν. > κανείς

καμμύω ρ. μετβ. {κάμμυσα} (διαλεκτ.) μισοκλείνω τα μάτια.

IF.TYM. αρχ. < *καταμύω* (με αιολ. συγκοπή τής πρυθ. και αφομοίωση) *κατα- + μύω* «κλείνω (τα μάτια)» (βλ. κ. *μύωψ)*\.

κάμνω ρ. -*■ κάνω

Καμόρα (η) η ιταλική εγκληματική οργάνωση που δρα στη Νάπολη τής Ιταλίας. **καμοράνος** (ο).

|ΕΙΥΜ. < ιταλ. camorra < ισπ. camorra «διαμάχη, καβγάς», αγν. ετύ- μου}.

καμουτσίκι κ. **καμ(ι)τσίκι** (το; (καμουτσίκ-ιού | -ιών) το μαστίγιο, με τυ οποίο χτυπούν τα ζώα για να προχωρήσουν. Επίσης **καμουτσί.** [ΕΙΥΜ. < *καμουτσί* < τουρκ. karru^ij. **καμουτσικιά** κ. **καμ(ι)τσικιά** (η) το χτύπημα ζώου με καμουτσίκι. **καμουφλάζ** (το) {άκλ.} ελλην. *παραλλαγή* **1.** η παραπλανητική κάλυψη τμημάτων στρατκοτικής εγκατάστασης ή στρατιωτικούν ομάδων. ώστε να μη μπυρούν να εντοπιστούν από τον εχθρό. κυρ. από την εχθρική αεροπορία 2. η κατασκευή παραπλανητικών αντικειμένων. που από μακριά φαίνονται σαν στρατιωτικές εγκαταστάσεις και λειτουργούν ως παραπλανητικοί στόχοι **3.** (περιληπτ.) τα ρούχα από ύφασμα με ακαθόριστα σχέδια (συνήθ. σε πράσινο και καφέ χρώμα), που επιτρέπουν σε αυτόν πυυ τα φοράει να μη διακρίνεται από μακριά (ή χρησιμυποιούνται κυρ. στον στρατό στις στολές παραλλαγής) **4.** (μτφ.) κάθε μέσο που αποσκοπεί στην απόκρυψη τής πραγματικότητας: *χρησιμοποιούσαν την εταιρεία ως ~ για τις παράνομες συναλλαγές τους.*

|FTYM. < γαλλ. camouflage < camoufler < camouflet «φύσημα καπνού». από συμφυρμό των μέσ. γαλλ. chaulr moutTlet < chault «θερμός» (< λατ. calidus) + διαλεκτ. moufler «φυυσκώνω τα μάγουλα»], **καμουφλάρω** ρ. μετβ. {καμουφλάρισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** στρατ. αλλάζω τεχνητά την όψη στρατιωτικών εγκαταστάσεων και ανθρώπινου δυναμικού, ώστε να μην εντυπίζονται από τον εχθρό: ο *λοχίας καμουφλάρισε τους στρατιώτες του με φούμο και κλαδιά δέντρων* συν. παραλλάσσω 2. (μτφ.) καλύπτω έντεχνα μια κατάσταση με παραπλανητικά μέσα: *προσπαθούσε να καμουφλάρει τα αντάαϊκά μέτρα με δήθεν αναπτυξιακές υποσχέσεις.* — **καμουφλάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. camouflcr. βλ. λ. *καμυυφλάζ*. καμουχάς κ. καμπουχάς (υ) {καμουχάδες} μεταξωτό υφαντό ύφασμα με πολύχρωμα στολίδια κλαδιών και λουλουδιών.

[πτυμ. μεσν. < *καμ(π)ο(υ)χάς* < τυρκ. kcmha < περσ. kamxa «μονόχρωμο μετάξι από τη Δαμασκό »|. καμπάνα[1] (η) {καμπανών} 1. κοίλο όργανο από μέταλλο σε οχήμα κόλουρου κώνου και σε διάφορα μεγέθη, που κρεμιέται από κρίκο και κρούεται από εσωτερικό γλωσσίδι ή με ρόπτρο, που χτυπά το όργανο στο εσωτερικό του χείλος· τίθεται σε κίνηση είτε με τυ χέρι είτε με ηλεκτρικό μηχανισμό και τοποθετείται στο καμπαναριό εκκλησίας ή μοναστηριού, παράγοντας ήχο με διαφορετικό τυνικό ύψυς: *χτύπησαν χαρμόσυνα οι ~ τής εκκλησιάς* · 2. (μτφ.) (α) η φαρδιά απόληξη παντελυνιυύ που θυμίζει το σχήμα τής καμπάνας: *παντελόνι* ~ (β) (συνεκδ.) παντελόνι πυυ τα μπατζάκια τυυ φαρδαίνυυν στο κάτω μέρος: *φυράω* ~ 3. (αργκό) η τιμωρία πυυ επιβάλλεται σε κάποιον για παράπτωμα: *ο διοικητής έριξε σήμερα πολλές* ~|| *αυστηρές θα είναι οι ~ τής τροχαίας στους παραβάτες οδηγούς*· ΦΡ. (ειρων.) *για ποιον χτυπάει η καμπάνα* βλ. λ. *κτυπώ* συ\. ποινή, πρόστιμο. — (υπυκ.) καμπανούλα (η) (βλ.λ.).

[ΚΙΥΜ. μεσν. < μτγν. λατ. campana < λατ. Campania, περιοχή τής Ιταλίας. όπου μαρτυρείται για πρώτη φυρά η εκκλησιαστική χρήση, πράγμα πυυ επιβεβαιώνεται από τον συγγραφέα Ισίδοορυ: «a regiune Italiae numen acccpil, ubi primum usus cius repertus est». Από τη Δύση η λ. και το ίδιο το αντικείμενο εισήχθησαν στις Ανατολικές Εκκλησίες τον 9ο αι.. ξεκινώντας από τυν ναό τής Αγίας Σοφίας στην Κων/πολη.

καμπάνα[2] (η) {καμπανών} τυ μπανγκαλόου (βλ.λ.).

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. cabane < μτγν. λατ. capannu. αγν. ετύμου]. καμπανάκι (το) {χωρ. γεν.} η μικρή καμπάνα' · κυρ. στη φρ. *χτυπά το καμπανάκι* (i) (κυριολ.) Α(-)Λ. ήχος από μικρή καμπάνα, πυυ προειδοποιεί τους δρομείς τού στίβου (σε αγωνίσματα αντοχής) ότι εισέρχονται στον τελικό γύρο πριν από τον τερματισμό (ii) γίνεται προειδοποίηση ότι υπάρχει μεγάλος κίνδυνος: *μετά από τόση εντατική εργασία κάποια στιγμή ~ τού οργανισμού σου και σου λέει ότι θα πρέπει να ξεκουραστείς.*

καμπαναριό (τυ) αυτοτελές, εξωτερικό τμήμα τού ναού. συνήθ. με μεγάλο ύψος, από τυ οποίο κρέμονται οι καμπάνες: *«χιόνια στο - που Χριστούγεννα σημαίνει»* (τραγ.) ςυμ. κωδωνυστάσιο.

|f.tym. μεσν. < λατ. campanarium < campana]. καμπανιά (η) ο ήχος τής καμπάνας.

Καμπανία (η) 1. περιοχή τής Β. Γαλλίας, γνωστή για την παραγωγή αφρώδους οίνου, τής σαμπάνιας · 2. περιοχή τής Ν. Ιταλίας.

ΙΕΤΥΜ. < λατ. Campania, βλ. λ. *καμπάνια*\. καμπάνια (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ελλην. *εκστρατεία*-η συστηματική, οργανωμένη προσπάθεια ενημέρωσης τού κοινού για συγκεκριμένο θέμα: *προεκλογική ! διαφημιστική! ενημερωτική* ~.

[ΕJΥΜ. < γαλλ. campagne «εκστρατεία, εξοχή» < ιταλ. campagna «πεδιάδα. επίπεδη περιοχή» < λατ. Campania «Καμπανία», περιοχή τής Γαλλίας, < campus «πεδίο, πεδιάδα»], καμπανίζω ρ. αμετβ. {μεσν.{ {καμπάνισα} παράγω ήχο παρόμοιο με αυτόν τής καμπάνας: *τι είναι αυτό που καμπανίζει μέσα στο κουτί;*

καμπάνισμα (το), καμπανιστός, -ή. -ό [μεσν.] αυτός πυυ ηχεί όμοια με καμπάνα: *ήχος / φωνή* ~ συν. ηχηρός, εύηχος, κυυδουνιστός. καμπανίτης (ο) j 18891 {καμπανιτών} ο αφρώδης οίνος, η σαμπάνια (βλ.λ.). πυυ παράγεται στην Καμπανία τής Γαλλίας.

{ι-τυμ. < *Καμπανία.* περιοχή τής Γαλλίας (< λατ. Campania, σύγχρ. γαλλ. Champagne, βλ. κ. *σαμπάνια)].* καμπανούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. η μικρή καμπάνα 2. κάθε απομίμηση καμπάνας, που χρησιμοποιείται ως παιχνίδι, στολίδι κ.λπ.: *στόλιζαν το χριστουγεννιάτικο δέντρο με πλαστικές* ~ · 3. hot. τυ διακοσμητικό φυτό. τού οποίου τα άνθη έχουν σχήμα καμπάνας και χρώμα συνήθ. μπλε. καμπαρέ (το) {άκλ.} νυχτερινό κέντρυ με πλούσιο και τολμηρό μυυ- σικοχορευτικό πρόγραμμα (μπαλλέτα με προκλητικό ντύσιμο, στριπτίζ κ.τ.ό.). στο οποίο σερβίρονται κυρ. οινοπνευματώδη ποτά: το *Μου?^έν Ρουζ είναι από τα πιο διάσημα - τού Παρισιού* [[*χορεύτρια / μπαλλέτα τού* ~ || *καν-καν. ο χορός τού γαλλικού* (ετυμ. < γαλλ. cabaret < μέσ. ολλ. cambret < διαλεκτ. camberctic «μικρό δωμάτιο» (πβ. γαλλ. chambrette) < λατ. camara / camera. Βλ. κ. *κάμαρα].*

καμπαρετζού (η) {καμπαρετζούδες} (μειωτ.) η γυναίκα που εργάζεται σε καμπαρέ· (κατ' επέκτ.) η γυναίκα ελευθερίων ηθών. καμπαρντίνα κ. καπαρντίνα (η) {καμπαρντινών} 1. ανθεκτικό, μικτό ύφασμα (μάλλινο, βαμβακερό ή μεταξωτό), που έχει σφιχτή, διαγώνια ύφανση και το υφάδι του βρίσκεται στην εσωτερική όψη του. ώστε να μη φαίνεται από την εξωτερική· προορίζεται κυρ. για τη ραφή κοστουμιών και πανωφοριών: *χοντρή / λεπτή* ~ 2. (συνεκδ.) το πανωφόρι που κατασκευάζεται από το παραπάνω ύφασμα: *χειμωνιάτικη / με επένδυση / ελαφριά / αδιάβροχη > σπορ / κλασική / γυναικεία / μεσάτη / μακριά* -. —(υποκ.) καμπαρντινούλα (η). σχολιο λ. *ενδυμασία.*

[ΕΤΥΜ. < ισπ. gabardina. από συμφυρμό των λ. gaban tabardina < gaban (< αραβ. qaba «<ανδρικό πανωφόρι») + tabardina, υποκ. τού tabardo «επίσημος μανδύας»), καμπαρντινέ επιθ. {άκλ.} (ρούχο) πυυ είναι κατασκευασμένο από καμπαρντίνα: - *παντελόνι.*

Καμπέρα (η) η πρωτεύουσα τής Αυστραλίας.

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. Canberra (ορθή πρυφ.: *Κάνμπερα)* < nganbirra «τόπος συνάντησης» (λ. των ιθαγενο)ν Αβοριγίνων)|.

καμπή (η) 1. η στροφή, το γύρισμα: στο *σημείο αυτό ο δρόμος / ο ποταμός έχει μία* - 2. (μτφ.) τυ χρονικό ορόσημο, τυ οποίο δηλώνει τη μετάβαση από μια περίοδο ή κατάσταση σε μιαν άλλη: *στην ~ τού 20ού αιώνα οι κοινωνικές εξελίξεις είναι μεγάλης σημασίας για* ΓΟ *μέλλον* || *οι σχέσεις των* <5ι>ο *χωρών βρίσκονται σε κρίσιμη* Ιετυμ. αρχ. < *κάμπτω*\.

καμπή - γάμπα - ζαμπόν - ζάντα. Το αρχ. ελλην. *καμπά ί καμπή* (από το ρ. *κάμπτω*), που σήμαινε κυρίως ό.τι και το σημερινό *καμπή*, το χρησιμοποιούσαν συχνά για διάφορα μέλη τού σώματος, για να δηλώσουν «την κάμψη, τυ λύγισμα» (τού ποδιού, τύ χεριού κ.λπ.). Από τη χρήση αυτή προέκυψε πιθανώς το μτφ. λατ. gamba «πίσω μέρος τύ γονάτου κνήμη». Λυτό. με τη σειρά του. μέσω τού ιταλ. gamba έδωσε (ίος αντιδάνειο) το νεοελλ. γάμπα και δύο ακόμη αντιδάνεια: τυ ζαμπόν (μέσω τού γαλλ. jambon < γαλλ. gambe «κνήμη - γάμπα») και τη ζάντα (μέσω τού γαλλ. jante < δημ. λατ. *cambita «καμπύλη» < μτγν. λατ. gamba / camba).

καμπήσιος, -ια. -ιο αυτός που αναφέρεται ή ανήκει σε κάμπο συν. πεδινός.

κάμπια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η προνύμφη διαφόρων εντόμων (κυρ. στις πεταλούδες), η οπυία με σειρά μεταμορφώσεων εξελίσσεται σε χρυσαλλίδα και στη συνέχεια σε τέλειο άτομο τού είδους της, έχει συνήθ. κυλινδρικό και δακτυλιοειδές σώμα, πολλά κοντά πόδια και προχωρεί με κυματοειδείς. προωΘητικές κινήσεις. Επίσης κάμπη {αρχ.|. Ιετυμ. < αρχ. *κάμπη.* συνδ. με σανσκρ. kapanS. λετ. kape «κάμπια», που ανάγονται σε Ι.Ε. *kam-p- «κάμπτω». Βλ. λ. *κάμπτω).* καμπίνα (η) {καμπινών} 1. μικρός θάλαμος διαμονής κατά το ταξίδι επιβατών πλοίου ή τρένου: (σε πλοίο) *δίκλινη / τετράκλινη / λουξ / εσωτερική* (χωρίς παράθυρο) / *εξωτερική* (με παράθυρο) ~ || ~ *πιλότου* (το τμήμα τού αεροπλάνου, στο οποίο ο πιλότος διευθύνει ή χειρίζεται τα όργανα διευθύνσεως) 2. (σε πλαζ. λουτρά κ.λπ.) μικρό δωμάτιο που χρησιμεύει ως αποδυτήριο, για να αλλάζει ή και να φυλάσσει (σε ειδικό ντουλάπι) κανείς τα ρούχα του.

[ει υμ. < ιταλ. cubina < μτγν. λατ. capanna «καλύβα»], καμπινάτος, -η, -ο (για σκάφη) αυτός που διαθέτει καμπίνα: ~ *ταχύπλοο.*

κάμπινγκ (τυ) {άκλ.} ελλην. *κατασκήνωση* 1. τόπος προσωρινής εγκατάστασης κοντά στη Φύση. στυν οποίο εγκαθίσταται κανείς με ιδιωτική ή ενοικιαζόμενη σκηνή ή τροχόσπιτο, καταβάλλοντας ημερήσιο ενοίκιο για τον χώρο διαμονής και τις κοινόχρηστες παροχές (λουτρά, πλυντήρια κ.λπ.) 2. η ελεύθερη κατασκήνωση στη φύση με σκηνή ή τροχόσπιτο *(ελεύθερο* ~) ή σε ειδικά οργανωμένο χώρο, όπως ο παραπάνω: *κάνω* ~ || *οδηγός για τους /.άτρεις τού* Ιετυμ. < αγγλ. camping < p. camp «ζο> στην ύπαιθρο, κατασκηνώνω»

μέσ. γαλλ. camp < λατ. campus «πεδιάδα, πεδίο»), καμπίνες (Ο) {καμπινέδες} το δωμάτιο που περιέχει νιπτήρα και λεκάνη για τις φυσικές ανάγκες τού ανθρώπου ΣΥΝ. αποχωρητήριο, τυυαλέτα, W.C.. (λόγ.) αφοδευτήριο, (λαϊκ.) απόπατος, μπάνιο, μέρος. Γπίσης καμπινέ (τυ) {άκλ.}. σχολιο λ. *τυυαλέτα.*

[εγυμ. < γαλλ. cabinet < cabinc «μικρό δωμάτιυ» < cabanc < μτγν. λατ. capanna «καλύβα»), κάμπος (ο) 1. πεδινή έκταση γης, πυυ είναι γεμάτη δέντρα και φυτά: *πέρα από τα σπίτια τού χωριού απλωνόταν ένας καταπράσινος* ~ · 2. Κλλ. γεχν. το φόντο σε ζωγραφική παράσταση, πίνακα (κυρ. στη βυζαντινή τέχνη).

[ετυμ. μεσν. < λατ. campus «πεδιάδα, πεδίο»[. κάμποσος, -η, -ο κ. κάμποσος αυτός που υπάρχει σε αρκετό, ικανοποιητικό βαθμό: *διαθέτει - χρήματα* συ\. πολύς, επαρκής· ΦΡ. *κάνω τον καμπόσο* παρουσιάζομαι σαν σπουδαίος, γενναίος: *Σαν πολύ τον καμπόσο δεν μας κάνεις: Ποιος νομίζεις ότι είσαι;* — κάμποσο επίρρ.

Ιετυμ. < μεσν. *καμπόσος < καν + πόσος*\. κάμποτ (τυ) {άκλ.} χοντρό βαμβακερό ύφασμα, το οποίο δεν έχει υποστεί λεύκανση με ειδική επεξεργασία, έχει απλή ύφανση και χρησιμοποιείται ως φθηνό και πρόχειρο υλικό για τη ραφή εσωρούχων, σε- ντονιών κ.λπ.

IF.ΤΥΜ. < αγγλ. cabot, πιθ. εμπορική ονομασία), καμποτάζ (το) {άκλ.} ελλην. *δικαίωμα ενδομεταφοράς*-δικαίωμα πα- ροχής μεταφορικών υπηρεσιών (οδικών, ναυτικών, αεροπορικοί) εντός των συνόρων μιας άλλης χώρας.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. cabotage, αρχική σημ. «παρόχθιος πλους», < p. caboter. αβεβ. ετύμου, ίσως < ισπ. cabo «ακρωτήριο»!.

Καμπότζη (η) (χμερ Prcahreacheanachakr Kampuchea = Βασίλειο τής Καμπότζης) κράτος τής ΝΑ. Ασίας με πρωτεύουσα την Πνομ Πενχ, επίσημη γλώσσα τη Χμερ και νόμισμα το νέο ριέλ. - Καμποτζιανός (υ), Καμποτζιανή (η), καμποτζιανός, -ή, -ό.

[εί υμ. Μεταφορά τού γαλλ. Cambodge < χμερ Kampuchea < Kampon, όνομα μυθικού ιδρυτή τής φυλής των Χμερ[. καμποτίνος (ο) 1. ο ατάλαντος, πλανόδιος ηθοποιός 2. (κατ' επέκτ.) άνθρωπος μηδαμινής αξίας, πυυ προσπαθεί με απατεο>νιές να φαίνεται σπουδαίος συν. αγύρτης, κομπυγιαν(ν)ίτης. τσαρλατάνος. — καμποτινισμός (υ), καμποτίνικος, -η. -υ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. cabotin, πιθ. όνομα κωμικού ηθοποιού τού 17ου αι.|.

Καμπούλ (η) η πρωτεύουσα τού Αφγανιστάν.

[ΕΤΥΜ. < πάστο Kabul, από τον ομώνυμο ποταμό που διαρρέει την πόλη, αγν. ετύμου|.

καμπούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. η κυρτή προεξοχή στη ράχη ζώου: ~ *καμήλας* (ύβος) 2. (α) η ανώμαλη διαμόρφωση τής σπονδυλικής

στήλης, κατά την οποία παρατηρείται κύρτωση τής πλάτης: *μη σκύβεις συνέχεια, γιατί θα κάνεις ~ || έχει* - συν. κύφωση (β) (συνεκδ.) το κυρτωμένο σημείο τής πλάτης, που έχει τη μορφή εξογκο>ματος· φρ. (α) ***έχει πολλά στην*** **καμπούρα *του*** φέρει ευθύνες για πολλά παραπτώματα (β) ***ρίχνω / φορτώνω στην καμπούρα (κάποιου)*** επιφορτίζω (κάποιον) με πρόσθετες ευθύνες, υποχρεώσεις: *τα έχουν φορτώσει όλα στην καμπούρα τον* **3.** (κατ' επέκτ.) κάθε κυρτό εξόγκωμα στην επιφάνεια ενός αντικειμένου: *η πλάτη τής καρέκλας κάνει μια ~.* **καμπουρωτός**, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. < *καμπούρης* (υποχωρητ.)Ι. **καμπούρης,** -α, -ικο {καμπούρηδες} αυτός που έχει καμπούρα, που είναι κυφός· ΦΡ. **δεν σε *είπαμε και καμπούρη!*** για τον μετριασμό τής αντίδρασης ή τού θυμού κάποιου που υείχνει να έχει θυμώσει ή πα- ρεξηγηθεί με κάτι που του είπαμε: *μην κάνεις έτσι, δεν ~!* – **καμπούρικος,** -η, -υ. ΙΧΟΛΙΟ λ. *αντιδάνειο.*

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < τουρκ. kambur < αρχ. *καμπύλος*|. **καμπουριάζω** ρ. αμετβ. {καμπούριασ-α. -μένος} **1.** αποκτώ καμπούρα, παθαίνω κύφωση: *η γιαγιά άρχισε να καμπουριάζει λόγω γηρατειών* 2. λυγίζω το σώμα μου (κυρ. την πλάτη μου) προς τα εμπρός, γέρνω μπροστά κυρτώνοντας την πλάτη (σαν καμπούρα): *κράτα ίσια το σώμα. μην καμπουριάζεις!* – **καμπούριασμα** (το), **καμπουριαστός,** -ή, -ό αυτός που μοιάζει να έχει καμπούρα. – **καμπουριαατά** επίρρ. **καμπουρωτός,** -ή, -ό αυτός που γέρνει προς τα εμπρός, που σχηματίζει καμπούρα.

καμπριολέ (το) {άκλ.} αυτοκίνητο επιβατηγό, ανοιχτό από πάνω ή με συρόμενη υροφή, κατάλληλο κυρ. για τυ καλοκαίρι. Κπίσης **κά- μπριο.**

[ετυμ. < γαλλ. cabriolet < cabriolc «χορευτικό βήμα» (έτσι ονομάστηκε το συγκεκριμένο είδος αυτοκινήτου λόγω τής ευκινησίας του) < ιταλ. capriola < p. capriolarc ''βηματίζω, χοροπηδώ» < λατ. capreolus «ζαρκάδι», υποκ. τού caper «τράγος»], **καμπτήρας** (ο) λνατ. μυς που εκτελεί κίνηση κάμψης.

|ετυμ. < αρχ. *καμπτήρ. -ήρος*< *κάμπτω*\. **κάμπτω** ρ. μετβ. (έκαμψα, κάμφθηκα (λόγ. εκάμφΟην. -ης, -η..., μτχ. καμφθείς, -είσα, -έν), κεκαμμένος} 1. κάνω (κάτι) να αποκτήσει καμπύλο ή κυρτό σχήμα, ασκώντας πίεση σε διαφορετικά σημεία του: *~ ένα σίδερο* συν. κυρτώνω, καμπυλώνω, λυγίζω λντ. ισιώνω 2. (για το σώμα) κινώ τα μέλη μου. ώστε η γοονία ανάμεσα σε δύο γειτονικά οστά να μικραίνει: *~ τα γόνατα / το κορμί / τη μέση* λντ. τεντώνω, εκτείνω **3.** (μτφ.) κάνω (κάτι) να υποχωρήσει, κατανικώντας ή καταβάλλοντας τις αντιστάσεις πυυ προβάλλονται: - γο *ηθικό* (καταπτοώ) / *την αντίσταση / τη σκληρότητα / τις αντιρρήσεις / την αδιαλ/.αξία* (κάποιου) jj *δεν κάμπτεται με τίποτα' επιμένει στις θέσεις του.*

Ιετυμ. αρχ. < I.E. *kam-p- «κάμπτω, λυγίζω», πβ. λετ. kampis <«στρογ- γυλό ξύλο», λιθ. kampas «γωνία, καμπυλωτό ξύλο (που χρησίμευσε ως ζυγός αλόγου)», γοτθ. hamfs «ανάπηρος», αρχ. γερμ. bamma «γλουτός», αγγλ. ham κ.ά. Ομόρρ. *καμπ-ή, κάμψ-ις (-η), καμπ-ύλος* κ.ά-J. **καμπύλη** (η) [αρχ.] {καμπύλών} **1.** μαθ. (α) κάθε γραμμή τής οποίας κανένα τμήμα δεν είναι ευθύγραμμο, λ.χ. ο κύκλος, η παραβολή κ.ά. (β) κάθε επιφάνεια τής οποίας κανένα τμήμα δεν είναι επίπεδο, λ.χ. η σφαίρα, η επιφάνεια κυλίνδρου, κώνου κ.ά. 2. (σε στατιστικές μετρήσεις) γραμμή γραφήματος, που δείχνει την πορεία, την εξέλιξη (έργου, συναλλαγών, εσόδων, τιμών κ.λπ.): *η ~ τιμών || η ~ που δείχνει τη γεννητικότητα* · **3. *καμπύλες*** (οι) τα καμπύλα μέρη τού γυναικείου σώματος, κυρ. η περιφέρεια και το στήθος, σε αντιδιαστολή προς το μονοκόμματο, ευθύγραμμο ή τριγωνικό ανδρικό σώμα: *γυναίκες με πλούσιεο ~.*

καμπυλόγραμμος, -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που αποτελείται από καμπύλες γραμμές, που έχει καμπύλο σχήμα, καμπυλότητα: - *επιφάνεια* **2.** αυτός που γίνεται κατά καμπύλη γραμμή: *~ κίνηση* **3.** ΤΕΧΝΟΛ. ***καμπυλόγραμμο*** (το) ο καμπυλογράφος.

καμπυλογράφος (ο) [**1**870[τεχνολ. ξύλινο ή πλαστικό σχεδιαστικό όργανο, που το σχήμα του έχει πολλά τόξα με ποικίλες καμπυλότη- τες· χρησιμοποιείται για τη σχεδίαση καμπύλών, που δεν αποτελούν τόξα κύκλων συν. καμπυλόγραμμο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. curvjgraphe (νόθο σύνθ.)[.

καμπυλοειδής, -ής, -ές [μτγν.] {καμπυλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει (σχεδόν) καμπύλο σχήμα. – **καμπυλοειδώς** επίρρ. [μτγν.j. σχολιο λ. - *ης. -ης. -ες.* **καμπύλος,** -η, -ο αυτός που σχηματίζει καμπύλη: - *γραμμή* συν. κυρτός αντ. ευθύς, ίσιος. σχολιο λ. *αντιδάνειο.*

[ετυμ. αρχ. < *καμπή* + παραγ. επίθημα *-όλος* (βλ.λ.)]. **καμπυλότητα** (η) [αρχ.Ι {καμπυλοτήτων} **1.** το να έχει κανείς καμπύλο σχήμα, να κυρτο>νει: *η ~ σχήματος / κατασκευής / κυλινδρικής επιφάνειας* συν. κύρτωμα 2. ο βαθμός στον οποίο κάτι είναι καμπύλο: *μεγάλη / μικρή ~ επιφάνειας.* **καμπυλώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] {καμπύλω-σα, -θηκα, -μένος}

1.(μετβ.) κάνω κάτι καμπύλο, γειρτό. τυυ δίνω καμπύλο σχήμα: *~ το ξύλο / το σίδερο / το κλαδί τού δέντρου* || (μεσοπαθ.) σε *μερικούς κίονες τα περιγράμματα καμπυλώνονται ε/.αφρά στο κάτω μέρος* ♦ 2. (αμετβ.) σχηματίζω καμπύλη, γίνομαι κυρτός: *στο σημείο αυτό η επιφάνεια τού εδάφους καμπυλώνει.* **καμπυλωτός,** -ή, -ό [1872[αυτός που έχει καμπύλες: - *επιφάνεια.* **καμτσίκι** (το) -⁺ καμουτσίκι

καμφορά κ. **κάμφορα** (η) χημ. άχρωμη ή λευκή οργανική ένωση με χαρακτηριστικά έντονη και διαπεραστική οσμή, η οποία είτε παρασκευάζεται χημικά με τη μορφή λευκής κρυσταλλικής σκόνης εξαιρετικά πτητικής είτε λαμβάνεται από το καμφορέλαιο (βλ.λ.) ή από άλλα αιθέρια έλαια (λ.χ. λεβάντας, χαμομηλιού, δάφνης) με τη μορ

φή διαφανούς εύθραυστης μάζας με λιπαρή υφή· χρησιμοποιείται στην ιατρική και τη φαρμακευτική ως πλαστικοποιητής, για την παραγωγή εντομοκτόνων. ως εντυμοαπωθητικυ, για την καταπολέμηση τού σκόρου κ.λπ.

Ιιύμ. μεσν. < ιταλ. canfora < μεσν. λατ. camphora < αραβ. kafiir < μα- λαϊκό kapiir].

καμφορέλαιο (τυ) |καμφορελαί-ου | -ων} το αιθέριο έλαιυ τού καμ- φορόδεντρου. που χρησιμοποιείται στην παρασκευή βερνικιών, στη θεραπευτική, ως λιπαντικό κ.λπ. jt'i ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. huilc dc camphre].

καμφορόδεντρο (το) δέντρο που ευδοκιμεί στην Ιαπωνία, από το οποίο παράγεται με απόσταξη η καμφορά.

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. camphricrj. **κάμψη** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} 1. (λόγ.) το λύγισμα: *παρατηρείται ~ των' μετάλλων λόγω τής υψη?.ής θερμοκρασίας* συν. κύρτωση. κα- μπύλωμα λντ. ευθυγράμμιση, ίσιωμα 2. (για μέλη τού σώματος) κάθε κίνηση με την υποία ένα άκρυ ή μέρος άκρου ή η σπονδυλική στήλη απομακρύνεται από τη θέση τής έκτασης, (όστε να μικραίνει η γωνία ανάμεσα σε δύο γειτονικά οστά: - *των γονάτων / τον ποδιού / τού αγκώνα ι τού κορμού / τής μέσης* ΑΝΤ. έκταση **3.** ***κάμψεις*** (οι) γυμναστική άσκηση κατά την οποία πέφτει κανείς μπρούμυτα, μαζεύοντας τα χέρια δίπλα στον κορμό, με τις παλάμες στο έδαφος, δίπλα στους ώμους και ανασηκώνει και χαμηλώνει διαδοχικά το σώμα του, στηριζόμενος μόνο στα χέρια του: *κάνω / παίρνο)* - συν. πουσάπς

4. (μτφ.) η μείωση ή ελάττωση (μεγέθους, φαινομένου κ.λπ.): *η ζήτηση τού προϊόντος παρουσιάζει -* || - των' *τιμών* (μείωση) *στο χρηματιστήριο / τής τιμής τυύ γερμανικού μάρκου / των εξαγωγών* || - *τής κακοκαιρίας / των κρονσμάτων βίας* ΣΥΝ. ύφεση, πτώση ανγ. ένταση, ενίσχυση, ανάκαμψη, αύξηση **5.** (μτφ.) η υποχώρηση, κυρ. λόγω τής άσκησης πιέσεως: *~ τού φρονήματος ι τής αδιαλλαξίας κάποιον / τής αντίστασης / των επίφνλάξεων.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κάμψις* < *κάμπτω.* Η σημ. 4 είναι απόδ. τού γαλλ. flechisbcmcnt (des prix)j. **καμώματα** (τα) |μεσν.| {καμωμάτων} 1. ό.τι κατασκευάζει, φτειάχνει κανείς κυρ. στην παρυιμ. **φρ. *τής νύχτας τα καμώματα τα βλέπει η μέρα και γελά*** βλ. λ. *νύχτα* **2.** (ειδικότ.; ό.τι πράττει κανείς, το σύνολο των ενεργειών (κάποιου), οι πράξεις του: *με τα χθεσινά της ~ τρέ- χονμε όλοι και δεν προλαβαίνονμε!* || *τα 'μαθές τα ~ τού κανακάρη σου:* συν. κατορθώματα **3.** κάθε συμπεριφορά επιτηδευμένη και έντονη. που αποσκοπεί να τραβήξει την προσοχή, το ενδιαφέρον ή την περιέργεια των άλλων: *περίεργα / αστεία / παιδιάστικα / παιχνιδιάρικα / γυναικεία* (συνήθ. για τη δημιουργία ερωτικού ενδιαφέροντος) / *κουτά* - || *τι είναι αυτά τα ~ πάλι, πότε θα σοβαρευτείς;* ΣΥΝ. νάζια. πείσματα.

καμωματού (η) {καμωματούδες} γυναίκα πυυ κάνει καμώματα συν. ναζιάρα, σκερτσόζα, παιχνιδιάρα, **καμωμένος,** -η. -ο Ιμεσν.) **1.** αυτός που είναι πλασμένος για (κάτι): *νόμιζε πως ήταν - μόνο για μεγαλεία* 2. αυτός που έχει φτειαχτεί ή διαπραχΟεί (από κάποιον): *όλα είναι καλά καμωμένα στη φύση* || *έργα καμωμένα με μεράκι και φαντασία* |} *«από τα πολλά που μου 'χεις καμωμένα δεν σε θέλω πια·»* (τραγ.) συν. φτειαγμένος, τελειωμένος. **καμώνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {καμώθηκα} **1.** υποκρίνομαι, παριστάνω (κάτι που δεν είμαι): *καμωνόταν τον άρρωστο, για να μην πάει στο σχο/.είο* || *καμώνεται τον ανήξερο / τον καμπόσο / τον κοιμισμένο / τον αδιάφορο* ΣΥΝ. προσποιούμαι **2.** κάνω καμώματα, νάζια ΣΥΝ. ακ- κίζομαι. ΙΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ετυμ. < μεσν. *καμώνω / -ομαι* < αρχ. *κάμνω.* μέσο) τού αορ. β' *έκαμαν* + -ώνω|.

καν επίρρ. **1.** (αρνητ.-εμφατ.) ούτε: δεν' *ήξερε ~ τα βασικά*]] *δεν μας είπε ~ πού πάει* 2. (εμφατ. μετά τα *ούτε, χωρίς)* καθόλου: *πέρασε από μπροστά μας κι ούτε - μας κοίταξε* |j *ούτε - το όνομά του δεν ξέρει να γράψει σωστά*]| *έφνγε χωρίς ~ να μας αποχαιρετήσει* **3.** (σπάν. με επανάληψη) είτε... είτε. ή... ή: *~ κα/.οί. ~ κακοί, όλοι θέλονν να διοριστούν:* ΣΥΝ. αμ.

ΙυΐΥΜ. < αρχ. *κάν* < φρ. *καί άν* (με κράση). Από την αρχική σημ. «ακόμη και» και τη χρήση τού μορίου σε υποθ. προτάσεις, η λ. απέκτησε την αρνητική σημ. «καθόλου, ούτε»], **καναβάτσο** (τυ) + κανναβάτσυ

κανάγιας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.) (για πρόσ.) ο παλιάνθρωπος: *ήταν ένας αδίστακτος ~. πον εκμεταλλεν6ταν τον κοσμάκη* συν. κάθαρμα, αχρείος.

Ιετυμ. < βεν. canagia < ιταλ. canaglia < cane «σκύλος» < λατ. canis]. **Καναδάς** (ο) (αγγλ. κ. γαλλ. Canada) κράτος τής Β. Αμερικής με πρωτεύουσα την Οτάβα. επίσημες γλώσσες την Αγγλική και τη Γαλλική και νόμισμα το δολάριυ Καναδά. – **Καναδός** κ. (καθημ.) **Καναδέζος** (ο). **Καναδή** κ. (καθημ.) **Καναδέζα** (η), **καναδικός,** -ή, -ό κ. (καθημ.) **κα- ναδέζικος,** -η. -ο.

(ετυμ. < αγγλ. Canada, πιθ. < ινδιάν. cannaiha «άθροισμα καλυβών, συστοιχία καλυβόσπιτων»), **κανακαρης** (ο) {κανακάρηδες} υ αγαπημένος και χαϊδεμένος γυιος, ο μεγαλωμένος με φροντίδα και περιποιήσεις: *έναν - τον έχονν και τον κάνονν όλα τα χατίρια.*

1ι:γυμ. μεσν. < *κανάκι* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-άρης*\. **κανακάρισσα** (η) {κανακαρισσών} η αγαπημένη και χαϊδεμένη κόρη (συνήθ. η πρώτη). Κπίσης (λαϊκ.) **κανακαρά. κανακεύω** ρ. μετβ. {κανάκε-ψα. -μένος} **1.** (για γονείς) ανατρέφω τα παιδιά μου με χάδια και ιδιαίτερη φροντίδα: *έτσι που τα κανακεύει τα παιδιά, θα τα χαλάσει!* 2. (γενικότ.) περιποιούμαι (κάποιον), τυυ συμπεριφέρομαι με καλό, ευγενικό τρόπο, τον καλοπιάνω: *τι κάθεσαι και τον κανακεύεις, μίλησέ τον και λίγο αυστηρά!* || *πολύ κανα*

κεμένη την έχει η μάννα της. Επίσης **κανακίζω** |μεσν.|. - **κανάκεμα** (το) [μεσν.].

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *κανάκι* (βλ.λ.)]. **κανάκι** (το) [κανακ-ιού [-ιώνί (κυρ. στον πληθ.) τα χάδια, τα καλοπιάσματα: *μεγάλωσαν το παιδί τονς με πολλά -.*

[πτυμ. μεσον. < αρχ. *καναχή* «ήχος μετάλλων και μουσικών οργάνων», ουσ. σχηματισμένο σε *-αχή(πβ. στον-αχή* '«αναστεναγμός»), που προέρχεται από Ι.Κ. *kan- «ηχώ. τραγουδώ», πβ. λατ. cano. γαλλ. chanter, ισπ. cuntar, γοτθ. hana «κόκορας», γερμ. Hahn. αγγλ. hen «κότα» κ.ά. Η σημασιολ. μεταβολή μεταξύ των λ. *καναχή* και *κανάκι* είναι παράλληλη προς αυτή τού ουσ. *χάδι* < μεσν. *ήχάδιον«*τραγούδι». υποκ. τού αρχ. *ήχος*\. **κανακίζω** ρ. -*■ κανακεύω

καναλάρχης (ο) {καναλαρχών) (λαϊκ.) ιδιοκτήτης τηλεοπτικού σταθμού.

[πτυμ. < *κανάλ/.ι + -άρχης < άρχω}.* **κανάλι** (το) {καναλ-ιού | -ιών} 1. ο τηλεοπτικός δίαυλος, στενή ζώνη συχνοτήτων, μέσα στην οποία είναι δυνατή η εκπομπή τού σήματος τηλεοπτικού σταθμού: ο *τηλεοπτικός σταθμός τής ΕΤ3 εκπέμπει στο ~ 31 στα* i.W- (δηλ. στη συχνότητα 31) JJ *στν χωριό δεν πιάνω όλα τα ~* (δηλ. το σήμα των τηλεοπτικών σταθμών, τις συχνότητες εκπομπής τους) 2. (συνεκδ.) ο ραδιοφωνικός ή τηλεοπτικός σταθμός: *παρακολουθώ συστηματικά ένα ~ || σε ποιο - ακούς τις ειδήσεις: || το ~ εκπέμπει όλο το εικοσιτετράωρο || μεγάλο / σύγχρονο / μουσικό / τοπικό / εθνικό / ειδησεογραφικό ~ ||* μια τηλεόραση *πον έχει πολλά ~* (μπορεί να αποθηκεύει τις συχνότητες πολλών τηλεοπτικών σταθ- μοίν) · φρ. (α) ***παίζω** με **τα κανάλια*** πατώ συνεχώς τα κουμπιά επιλογής τηλεοπτικών σταθμών στο τηλεχειριστήριο αλλάζοντας διαρκούς σταθμό: *κάθεται μπροστά στην τηλεόραση και παίζει με τα κανάλια* ΣΥΝ. κάνω ζάπινγκ (β) **αλλάζω *κανάλι*** επιλέγω διαφορετικό τηλεοπτικό σταθμό (με το τηλεχειριστήριο ή από τα αντίστοιχα κουμπιά τής τηλεοπτικής συσκευής): *αν δεν σας αρέσουν οι εκπομπές μας, μην τις βλέπετε· αλλάξτε κανάλι!* 3. πλιροφ. ο δίαυλος μέσω τού οποίου γίνεται η σύνδεση των λειτουργικών μονάδοον ενός υπολογιστικού συστήματος **4.** (μτφ.) ο τρόπος ή η δίοδος επικοινωνίας, επαφής: *μέσα από το ~* του *διαλόγου ανέλυσαν πολλά προβλήματα* · **5.** κάθε βαθύ και μακρύ αυλάκι, που χρησιμοποιείται για την παροχέτευση νερού, την αποστράγγιση ή την άρδευση μιας περιοχής 6. στενή θαλάσσια δίοδος, που χρησιμοποιείται για την επικοινωνιακή σύνδεση μιας περιοχής, ως πέρασμα: *τα ~ τής Βενετίας 7.* (ειδικότ.) η διώρυγα: *το ~ τνύ Σουέζ.* ··" σχολιο λ. *πορθμός.* – **καναλάκι** (το) (σημ. 2, 5).

[ετυμ. < μτγν. *κανάλιον* «θαλάσσιο πέρασμα» < λατ. canalis. 11 σημ. τού τηλεοπτικού διαύλου αποτελεί μεταφορά τού αγγλ. channclj. **καναλιζάρω** ρ. μετβ. [καναλιζάρισ-α, -τηκα, -μένος) (κυρ. στην πολιτική γλώσσα) κατευθύνω κάποιον/κάτι, ώστε να έχει συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς ή αντίδρασης: *παρά τις* προσπάθειες τους <5εν *μπόρεσαν να καναλιζάρουν τους αναποφάσιστονς ψηφοφόρους* ΣΥΝ. χειραγωγό), καθοδηγώ. – **καναλιζάριαμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τνύ γαλλ. canaliser < canal (βλ. λ. *κανάλι)*\. **καναπεδάκι** (το) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο μικρός καναπές · **2.** το ορεκτικό που αποτελείται από μία λεπτή φέτα ψο>μιού ή άλλου αρτοσκευάσματος αλειμμένη με βούτυρο, τυρί κ.λπ. και γαρνιρισμένη με ζαμπόν, τυρί, σολομό, μπρικ κ.ά.: *για το πάρτι έφτειαξε μπουφέ με καναπεδάκια.*

καναπές (ο) [καναπέδες] το επίμηκες άνετο κάθισμα με ράχη και συνήθ. με μπράτσα, στο οποίο κάθονται πολλά άτομα: το *σαλόνι διέθετε τρεις άνετους* - [[*κ/.ασικός / μοντέρνος / αναπαυτικός / λευκός / δερμάτινος / διθέσιος / τριθέσιος / σκαλιστός / ανατολίτικος* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αντιδάνειο.*

[f.tym. Αντιδάν.. < γαλλ. canape < μεσν. λατ. canopcum < λατ. conopeum «κουνουπιέρα»' < μτγν. *κωνώπιον*<<κρεβάτι με κουνουπιέρα». υποκ. τού αρχ. κώνωι/ζ^κουνούπι»!. **κανάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} τν θηλυκό καναρίνι, **καναρινής,** -ιά. -ί {άκλ.) **1.** αυτός πυυ έχει τν έντονυ, φωτεινό, κιτρινωπό χρώμα τύ καναρινιού: *~ μπλουζάκι / μαντήλι* **2.** ***καναρίνι*** (το) τν έντονο, φωτεινό κιτρινωπό χρο>μα τύ καναρινιού, **καναρίνι** (το) {καναριν-ιού [-ιών) μικρό ωδικό πτηνό με κιτρινωπό φτέρωμα, που τρέφεται με σπόρους (κανναβύρι) και το οποίυ έχουν οι άνθρωποι στα σπίτια σε κλουβί. – **κανάρα** (η), (υπυκ.)

καναρινά- κι (τυ).

[ΕΤΥΜ. < βεν. canarin < ισπ. canario < Canarias (islas) «Κανάριυι Νήσοι». επειδή το καναρίνι είναι ιθαγενές πτηνό αυτών των νησιών). **Κανάριοι Νήσοι** (οι) {Καναρίων Νήσων] νησιωτικό σύμπλεγμα τού Ατλαντικού Ωκεανού, κοντά στις ΒΔ. ακτές τής Αφρικής, που ανήκει στην Ισπανία, με κυριότερες πόλεις τη Λας Πάλμας και την Τενερί- φη. Γ.πίσης **Κανάρια Νησιά** (τα).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τνύ ισπ. Canarias (Islas). Σύμφωνα με την πιο αξιόπιστη εκδοχή, η ονομασία ανάγεται στη λατ. λ. canis «σκύλος», επειδή υι Ρίομαίυι είχαν πληροφορηθεί ότι στα νησιά αυτά ζούσαν πολλοί μεγαλόσωμοι σκύλοι Ι. **κάνας,** καμιά, κάνα αντων. (πρυφορ.) **1.** κανένας: *να 'ταν και - σοβαρός άνθρωπος, να συζητήσεις μαζί τον...* · φρ. ***κάνα δυο*** κάποιοι, μερικοί: *θα με βοηθήσουν ~ άνθρωποι 2.* (+ αριθμό, χρονική ένδειξη, αριθμητικό κ.λπ.) περίπου: *έφυγε κάνα μισάωρο πριν* [[*-ϋόσες πατάτες να βάλω; Βάλε κάνα κιλό.*

[ΕΤΥ.Μ. < *κανένας* (με απλολογία). Βλ. λ. *κανείς*|.

κανάτα (η) -» καννάτα **κανατάς** (ο) -* καννατάς

κανάτι (το) -+ καννάτι

κανείς κ. **κανένας,** καμία κ. καμιά (παλαιότ. ορθ. *καμμία*), κανένα αόρ. αντων. {κανενός (λαϊκ. θηλ. καμιανής)} 1. (αρνητ.) ούτε ένας: - *δεν με γνωρίζει εδώ || - εφημερίδα δεν έγραφε για τον φόνο || δεν είδα κανέναν* [[*δεν υπήρχε - ανακοίνωση στον τοίχο* [[*κανείς από τους γείτονες δεν αντελήφθη τους διαρρήκτες* |[(+γεν. προσωπικής αντων.) *κανείς τους δεν αντελήφθη τίποτα* [[*καμιά σας δεν αξίζει την υποτροφία || κανένας μας* (από εμάς) *δεν είχε πια δυνάμεις* συν. (λόγ.) υυ- δείς ανί. όλοι. οι πάντες· φρ. (εκφραστ.) ***με καμία κυβέρνηση! / με κανέναν τρόπο*** (για επίμονη άρνηση) ποτέ. ό.τι και αν συμβεί: *~ δεν Οα ενδώσω στις απαιτήσεις τους! || δεν αλ/.άζω γνώμη -/* συν. με τίποτα. (λόγ.) επ' υυδενί 2. κάποιος, όχι συγκεκριμένος, ένας (τυχαία): *υπάρχει κανένας στον κήπο: || βρήκατε - λύση; || ας διαβάσουμε και κανένα βιβλίο!* φρ. ***καμιά φορά*** (μεσν. φρ.) βλ. λ. *φορά* 3. (για ποσότητα ή αριθμό χωρίς σαφή προσδιορισμό) κάποιος, τυυλάχιστον ένας: *πάμε να πιούμε κανένα ποτηράκι / καμιά μπιρίτσα || ήρθαμε ν'ακού- σουμε κανένα τραγουδάκι / καμιά πενιά* 4. (για αόριστη αναφορά στο υποκείμενο) οπυιοσδήποτε: *θα μπορούσε να κει κανείς ότι...* [| *αν ήθε?^ε κανείς να καταλάβει τι συμβαίνει, Οα έπρεπε να γνωρίζει το παρασκήνιο* **5.** (-(-αριθμό, χρονική ένδειξη, αριθμητικό κ.λπ.) περίπου: *αγόρασε καμιά δεκαριά μπουκάλια μπίρα || θα ήταν καμιά εικοσαριά νέοι* [| *κέρδισε στα χαρτιά καμιά τρακοσαριά χιλιάδες* 6. (σε μειωτ. φρ., στις υποίες δηλώνεται σύγκριση ή αναλογία με πρόσωπο, ιδιότητα. πράγμα): *μήπως είσαι κανένας χαζός και δεν καταλαβαίνεις; || δεν είναι και καμιά ωραία, για να ντύνεται έτσι || για κανένα σπουδαίο περνάει τον εαυτό του; || κανένας Ωνάσης νομίζει ότι είναι και ξοδεύει τόσα:*

[ΠΤΥΜ. μεσν. < φρ. *κάν είς / κάν ένας*, που χρησιμοποιήθηκαν (όπως και σήμερα) με τις σημ. «τυυλάχιστον ένας, κάποιος» και «ούτε ένας, ουδείς». 'Το θηλ. *καμία* (μεσν.) < *κάν μία* θα μπορούσε τυπικώς να γραφεί με δύο *-μμ- (καμμία. καμμιά)* λόγω αφομοιώσεως, αλλά η γραφή αυτή θα ήταν ουσιαστικώς εσφαλμένη, διότι τα διπλά σύμφωνα δεν προφέρυνταν στη Μεσν. Ελληνική], **κανέλα** (η) -» καννέλα

κανελής, -ιά. -ί ► καννελής **κανελόνι, κανελλόνι** (το) -> καννελόνι

κανένας αντων. -+ κανείς **κάνη** (η) ► κάννη

κανηφόρος, -υς. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που φέρει στους ώμους ή στυ κεφάλι κάνιστρο 2. ***κανηφόροι*** (οι) υι παρθένες που κατά τις εορταστικές πομπές στην αρχαία Αθήνα έφεραν στα κεφάλια τους κάνιστρα, μέσα στα υπυία ήταν τοποθετημένα τα ιερά σκεύη.

[ΕΙΥ.Μ. αρχ. < *κάνεον* «δοχείο, κάνιστρο» + *-φόρος < φέρω.* Το αρχ. *κάνεον* προέρχεται από το ουσ. *κάννη* «καλάμι» (βλ.λ.). δηλο>νυντας το καλάθι που πλέκεται με καλάμια· συνδέεται με τα ομόρρ. *κάν- ιστρον, κάννα-βις*[. **κανθαρίδα** (η) σκαθάρι το οποίο εκκρίνει τη διεγερτική ουσία καν- θαριδίνη· το σώμα του έχει λαμπρό πράσινο χρώμα με κυανές ανταύγειες· αλλιώς *ισπανική μύγα.*

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *κανθαρίς, -ίδος.* υποκ. τού *κάνθαρος* ιβλ.λ.)|. **κανθαριδίνη** (η) 11842[[χωρ. πληθ.) ΦΑΡΜ. ουσία η οποία εκκρίνεται από τις κανθαρίδες· είναι ισχυρό δηλητήριο και χρησιμοποιείται για ιατρικούς σκοπούς και ως αφροδισιακό, **κάνθαρος** (ο) {κανθάρ-ου j -ων, -ους} **1.** (λόγ.) τυ σκαθάρι (βλ.λ.) **2.** το ψάρι σκαθάρι (βλ.λ.) 3. ΑΡΧΑΙΟΛ. αγγείο με βαθύ κοίλωμα, δύο κάθετες λαβές, που προεξέχουν από το χείλος του προς τα επάνω και φθάνουν στυ κάτω μέρος τής κοιλιάς του. και συνήθ. ψηλό στήριγμα με πλατιά βάση· το χρησιμοποιούσαν κυρ. στην οινοποσία και ήταν σύμβολο τού Διονύσου.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το ουσ. κάν·θων«γάιδαρος». αν και υ μορφολογικός σχηματισμός δείχνει ότι η λ. ανήκει πιθ. στο πρωελλην. γλωσσικό υπόστρωμα], **κανθός** (ο) ΑΝΑΤ. η εσωτερική και η εξωτερική γωνία τού ματιού, το σημείο στυ οποίο ενώνονται τα βλέφαρα (έσω και έξω κανθός). ΙΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. < Ι.Ε. *qan-tho~ «καμπή, γωνία», πβ. ουαλ. cani «σιδερένια στεφάνη», ρωσ. kut «γωνία», λατ. cantus «σιδερένια στεφάνη» κ.ά. Κατ' άλλη άπυψη, η λ. ανάγεται στο προελλην. γλωσσικό υπόστρωμα], **κανί** (το) -» καννί

κανιβαλικός, -ή, -ό ► κανίβαλος

κανιβαλισμός (ο) [1883J **1.** η τελετουργική ανθρωποφαγία. η οποία ήταν διαδεδομένη στις πρωτόγονες φυλές και η οποία απυσκοπούσε στην απόκτηση των ιδιοτήτων τού νεκρού, στην απόκτηση μαγικών δυνάμεων, στη διατήρηση τής ενότητας τής ομάδας (στις περιπτώσεις πυυ το θύμα ανήκε στην ίδια φυλή, ομάδα), καθώς και στην εκδίκηση των νεκρών και την οικειυποίηση ξένων ουσιών (όταν υ νεκρός ανήκε σε ξένη φυλή, ομάδα) (πβ. λ. *ανθρωποφαγία*) 2. (γενικότ.) η ανθρωποφαγία 3. (μτφ.) η συμπεριφορά πυυ χαρακτηρίζεται από απανθρωπιά και αγριότητα, από έλλειψη σεβασμού προς τον άνθρωπο: υ *~ των δελτίων ειδήσεων μπροστά στον ανθρώπινο πόνο* ΣΥΝ. βαρβαρότητα 4. ΒΪΟΛ. η βίαιη συμπεριφορά ζώυυ. που επιτίθεται και κατατρώγει άτομα τυύ ίδιυυ είδους: στα *μεγάλα εκτροφεία πουλερικών ορισμένα πουλιά εκδηλώνουν ~* (λόγω κακής ισορροπίας στην αναλογία των τροφοίιν τους, υπερπληθυσμύ ή υκνηρίας για αναζήτηση τροφής).

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. cannibalism], **κανίβαλος** (ο/η) {κανιβάλ-ου | -ων. -ους} **1.** πρόσωπο που επιδίδεται σε κανιβαλισμό, ο ανθρωποφάγυς 2. (ως επίθ. για ζώα) αυτός που τρώει άλλα άτομα τυύ είδους του: *ψάρι ~* 3. (μτφ.) ο άνθρωπος που συμπεριφέρεται με τρόπο θηριώδη και απάνθρωπο ΣΥΝ. πρωτόγονος, απολίτιστος. – **κανιβαλικός,** -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ισπ. canibal. λ. που πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Κολόμβο για τους ανθρωποφάγους κατοίκους τής Καραϊβικής. παράλλ. τ. τού cariba] < curib, λ. τής αραουκικής γλώσσας, που ση- μαίνη «δυνατός, γενναίος»],
κανίς (το) ί άκλ.} μικρόσωμος σκύλος ράτσας με σγουρό τρίχωμα, (υποκ.)
κανισάκι (το).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. caniche < λατ. canis «σκύλος»!, **κανίσκι** (το) (κανισκιού \ -ιών} **1.** μικρό καλάθι από καλάμι ή λυγαριά 2. πανέρι που περιέχει διάφορα αντικείμενα και στέλνεται ως δώρο σε γιορτές.

[Κτυμ. < αρχ. *κανίσκιον.* υποκ. τού *κάνεον* «καλάθι, πανέρι». < *κάννα / κάννη* «καλάμι» (βλ.λ.)|. **κάνιστρο** (το) {κανίστρ-ου | -ων} **1.** το πλατύ και αβαθές πανέρι από καλάμι, λυγαριά ή πλαστικό: ~ *γεμάτο ?.ουλούδια / με φρέσκα ψωμάκια* 2. μπιτόνι, δοχείο για μεταφορά υγρών.

[ετυμ. < μτγν. *κάνιστρον* < αρχ. *κάνεον* «καλάθι, πανέρι» < *κάννα / κάννη* «καλάμι» (βλ.λ.)]. **κανκάν** (το) {άκ:λ.} ζωηρός και τολμηρός γαλλικός χορός τού περασμένου αιώνα, που χορευόταν από κοπέλες επάνω στη σκηνή τού καμπαρέ οι οποίες ανασήκωναν και κουνούσαν τις μακριές τους φούστες τινάζοντας ρυθμικά τα πόδια τους προς τα πάνω.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. cancan, λ. τής παιδικής γλώσσας για το ουσ. canard «πάπια»}.
κανναβάτσο (το) {χωρ. πληθ.} **1.** το χοντρό ύφασμα από λινάρι, βαμβάκι και κάνναβη, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή σακιών, πανιών πλοίου, εσωτερικών επενδύσεων ανδρικών ρούχων κ.λπ. · 2. το δάπεδο τού ρινγκ, στο υποίο γίνονται αγώνες πυγμαχίας: *σώριασε* τον *αντίπαλό τον στο* ~.

[ετυμ. Αντιδάν.. < μεσν. *κανίνΙαβάτσον* < ιταλ. canavaccio < λατ. cannabis < αρχ. *κάνναβις* (βλ.λ.)]. **κανναβέλαιο** (το) [1865] {κανναβελαί-ου [-ων] λάδι από σπόρους κάνναβης, που χρησιμοποιείται ως ξηραντική ύλη στη ζωγραφική,
κανναβένιος, -ια. -ιο -♦ καννάβι
κάνναβη (η) {χωρ. πληθ.} φυτό που μπορεί να φτάσει σε τέσσερα μέτρα ύψος, με φύλλα σε σχήμα παλάμης και μακρύ μίσχο, από τις ίνες των βλαστών τού οποίου κατασκευάζονται κλωστές, σχοινιά, νήματα για στεγανοποίηση σε υδραυλικές εγκατάστασεις κ.ά.· από τους αδένες των φύλλων και των άκρων των κλαδιών μιας ποικιλίας καν- νάβεως παράγεται το χασίς. ενώ από τα άλλα μέρη του βγαίνει η μαριχουάνα: *ινδική* - (βλ.λ.). Επίσης (λόγ.) **κάνναβις** {καννάβεως}. [ετυμ. < αρχ. *κάνναβις.* δάνειο ανατολικής προελ., πβ. σουμερ. kunibu. Το λατ. cannabis προέρχεται από την Ελλην.|. **καννάβι** (το) {κανναβ-ιού | -ιών} 1.η κάνναβη (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) η κλωστική ύλη τού φυτού αυτού, που χρησιμοποιείται στην υφαντουργία και αλλού. — **καννάβινος,** -η. -ο κ.
κανναβένιος, -α. -ο κ. **κανναβήσιος,** -ία. -ιο.

[Ετυμ. μεσν. < μτγν. *καννάβιον.* υποκ. τού αρχ. *κάνναβις* (βλ.λ.)]. **κανναβίς** (η) Ιητγν.] {κανναβίδ-ος | -ες, -ων} βοτ. ο σπόρος που προέρχεται από το φυτό τής κάνναβης συν. κανναβούρι. **κάνναβις** (η) ♦ κάνναβη **κανναβόπανο** (το) το κανναβάτσο (σημ. 1).

κάνναβος (ο) }καννάβ-ου] -ων} αρχιγ. ο χωρισμός μιας επιφάνειας για σχεδίαση συνήθ. σε κανονικά τετράγωνα· βοηθεί σχεδιαστικά και μετρικά στην οργάνωση τής λειτουργίας, τής μορφής και τής κατασκευής ενός κτίσματος, συμβάλλοντας κυρ. στην αρμονία των αναλογιών του: *τρισδιάστατος / τετραγωνικός / ορθογωνικός* ~.

Ιετυμ. < αρχ. *κάν(ν)αβος* «σχέδιο ανθρώπινου σώματος - ξύλινο πλαίσιο» < *κάννα ι-η* (βλ.λ.) + σπάνιο παραγ. επίθημα *-βος*\. **κανναβόσπορος** (ο) ο σπόρος τού πώδους <ουτού τής κάνναβης, **κανναβόσχοινο** κ. **κανναβόσκοινο** (το) το σχοινί που είναι κατασκευασμένο από ίνες κάνναβης, **κανναβούρι** *(το)* (κανναβυυρ-ιού j -ιών} ο καρπός τού φυτού τής κάνναβης, ο οποίος χρησιμοποιείται ως τροφή για ωδικά πτηνά. — **κανναβουριά** (η).

[ει υμ. < μεσν. *κανναβούριν,* υποκ. τού αρχ. *κάνναβις* (βλ.λ.)]. **καννάτα** (η) (σχυλ. ορθ. *κανάτα)* Ικαννατών} το μεγάλο πλατύστομο δοχείο από γυαλί, πηλό. πορσελάνη, πλαστικό κ.λπ., που χρησιμοποιείται στο τραπέζι για το σερβίρισμα τού νερού και τού κρασιού: *μια γυά/.ινη* ~ *με παγωμένο νερό* ΣΥΝ. κρωντήρι, μαστραπάς. — (υποκ.) **καννατούλα** (η).

[ει υμ. Αντιδάν.. μεσν. < μεσν. λατ. cannata < λατ. canna «καλάμι» < αρχ. *κάννα ι κάννη* « καλάμι» (βλ.λ.) (. **καννατάς** (ο) (σχολ. ορθ. *κανατάς)* [καννατάδες} επαγγελματίας που φτειάχνει ή/και εμπορεύεται καννάτες συν. σταμνάς, **καννατι** (το) (σχολ. ορθ. *κανάτι)*]καννατ-ιού | -ιών] μικρή καννάτα: *έφερε ένα* ~ *νερό* ΣΥΝ. λαγήνι, σταμνί· ΦΡ. ***βρέχει με το καννάτι*** βρέχει καταρρακτωδώς. — (υποκ.) **καννατάκι** (το).

Καννέλα (η) (συνήθ. ορθ. *Κανέλλα)* γυναικείο όνομα, **καννέλα** (η) (σχυλ. ορθ. *κανέλα)* Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** θαμνόμορφο αειθαλές δέντρο, ιθαγενές τής Κεϋλάνης και γενικότ. τής ΝΑ. Ασίας, από τον φλοιό των βλαστών τού οποίου παράγεται το φερο'ίνυμο μπαχαρικό ΣΥΝ. καννελόδεντρο **2.** το μπαχαρικό που παράγεται από τον φλοιό των κλαδιών τύ παραπάνω δέντρυυ. το οποίο έχει ανυιχτό καφέ χρώμα, λεπτό ευχάριστο άρωμα, έντονη γεύση, χρησιμοποιείται ευρέως στη ζαχαροπλαστική και ως καρύκευμα σε πολλά μαγειρικά παρασκευάσματα και διατίθεται είτε σε μορφή σκόνης είτε σε μικρούς κυλίνδρους ή κομματάκια (από τον αποξηραμμένο φλοιό τού παραπάνω δέντρου): *καποστσίνο με* ~ || *κοπανισμένη* ~ [[*έφτειαξε λαχταριστούς ?ΜΟκουμάδ?ς με μέλι και* ~ || «*στής Πάργας τον ανήφορο,* ~ *και γαρύφαλλο*» (δημοτ. τραγ.ν ΦΡ. ***από την πόλη έρχομαι και στην κορφή καννέλα*** για ασυνάρτητα λόγια, που δεν βγάζουν κανένα νόημα ΣΥΝ. τρία πουλάκια κάθονταν.

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < ιταλ. canncJJa. υποκ. τού λατ. canna «καλάμι» αρχ. *κάννα / κάννη* «καλάμι» (βλ.λ.)].

καννελής, -ιά. -ί (σχολ. ορθ. *κανελής)* **1.** αυτός που έχει το ανοιχτό καφέ χρώμα τής καννέλας 2. *καννελί* (το) το ανοιχτό καφέ χρώμα τής καννέλας. Επίσης **καννελί** {άκλ. επίθ.}. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.* **καννελόνι** (τυ) (σχολ. ορθ. *κανε/.όνι.* συνήθ. ορθ. *κανελλόνι) {καννε-* λον-ιού | -ιών} 1. μεγάλο κυλινδρικό ζυμαρικό 2. *καννελόνια* (τα) το φαγητό που παρασκευάζεται με τα παραπάνω ζυμαρικά, αφού γεμιστούν με κιμά και περιχυθούν με ντομάτα, τριμμένο τυρί και τριμμένη φρυγανιά.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. canneJloni (πληθ.) < cannellone «σωλήνας» < λατ. canna «καλάμι» < αρχ. *κάννα ι κάννη* «καλάμι»!.

Καννέλος (υ) (συνήθ. ορθ. *Κανέλλος)* ανδρικό όνομα, **καννελόχρωμος,** -η, -ο αυτός που έχει το χρώμα τής καννέλας ΣΥΝ. καννελής.

Κάννες (οι) {Καννών} πόλη τής ΝΑ. Γαλλίας στην Κυανή Ακτή, γνωστή από το ετήσιο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου.

JH1ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Cannes (οπτικό δάνειο) < προ Ι.Ε. **kan- «ύψος»,* καθώς η παλαιά πόλη κείται στους πρόποδες λόφων|. **κάννη** (η) {καννών} ΣΤΡΑΓ. το χαλύβδινο κυλινδρικό τμήμα φερόμενου όπλου, μέσα από τυ οποίο περνά το βλήμα και εξακοντίζεται προς τυν στόχο: *μακριά / κοντή / διπλή* -1| του *έβαλε την* ~ *τού όπλου στον κρόταφο.*

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *κάννα / κάννη* « καλάμι», δάνειο σημιτ. προελ., πβ. εβρ. qane, ακκαδ. qanu κ.τ.ό. Από την αρχ. λ. *κάννη* έχουν προέλθει, είτε απευθείας είτε ως αντιδάνεια, αρκετές λ., π.χ. *κάνιστρο(ν). κανι- σκιο(ν), κάνναβις, κανναβούρι, καννί(ου), καννέλα* κ.ά.|. **καννί** (το) [καννν-ιού **|** -ιών! **1.** ΕΚΚΛΗΣ. το στρογγυλό δοχείο με τον στενόμακρο κυλινδρικό λαιμό, με το οποίο υ ιερέας ραντίζει τους πιστούς με μύρο · 2. (λαϊκ.) *καννιά* (τα) τα μακριά και ψηλά πόδια: *μάζεψε λίγο τα - σου. μη σκοντάψει κανείς και πέσει* ΣΥΝ. αρίδες, σκέλια.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *καννίον.* υποκ. τού αρχ. *κάννα / κάννη* «καλάμι» (βλ.λ.)Ι.
καννιβαλισμός (ο) -» κανιβαλισμός
καννίβαλος (ο) » κανίβαλος
καννοκιάλι (το) |καννοκιαλ-ιού | -ιών} μικρό φορητό τηλεσκόπιο, που χρησιμοποιούν οι ναυτικοί ΣΥΝ. διόπτρα.

ΙΕΤΥΜ. Νόθο σύνθ. < ιταλ. cannoechiale «οπτικός σωλήνας» < cann- (< λατ. canna < αρχ. *κάννα / κάννη*) + occhiale (βλ. λ. *κιάλι)].* ΚΑΝΝΌΝΙ (το) (σχολ. ορθ. *κανόνι*) {καννυν-ιού | -ιών] 1. μεγάλυ και βαρύ πυροβόλο όπλο. που εκτοξεύει σε μεγάλη απόσταση και σε σταθερή πορεία βλήματα μεγάλου διαμετρήματος (ώς και είκοσι εκατοστών), στηρίζεται πάνω στον κιλλίβαντα (βλ.λ.), όπου είναι προσαρμοσμένη και η διάταξη σκοπεύσεως. διαθέτει δε μηχανισμό επαναφοράς τού σωλήνα στην αρχική του θέση μετά τη βολή 2. (ειδικότ.- παλαιότ.) πυροβόλο όπλο, που είτε ήταν σταθερό είτε στηριζόταν σε βάση με τροχούς, αποτελείτο από έναν μακρύ πυροσωλήνα, μέσα στον οποίο τοποθετούνταν οι οβίδες και πυροδοτούνταν με φιτίλι· ΦΡ. *ρίχνω / βαράω καννόνι* αδυνατώ να ξεπληρώσω τα χρέη μου. χρεοκοπώ: *πολλές επιχειρήσεις βάρεσαν καννόνι μέσα στον Δεκέμβρη* 3. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ καλός στο είδος του: *ήταν* ~ στα *μαθηματικά* Ι| *ήταν ένα αμάξι* - 4. (μτφ.) υγιής, σε άριστη κατάσταση: *ακολούθησε αυτή τη θεραπεία και σε δυο βδομάδες Οα γίνεις / Οα είσαι* ~. — (υποκ.) ΚΑΝΝΟΝΆΚΙ (το), (μεγεθ.) ΚΑΝΝΟΝΆΡΑ (η).

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < βεν. canon < λατ. canna «καλάμι» < αρχ. *κάννα / κάννη* (βλ.λ.)]. **καννονιά** (η) (σχολ. ορθ. *κανονιά)* [μεσν.Ι **1.** η βυλή τού καννονιού 2. (συνεκδ.) ο δυνατός ήχος τού καννυνιοβολισμού. **καννονίδι** (το) (σχολ. ορθ. *κανονίδι)* (χωρ. γεν.} (λαϊκ.) οι συνεχείς βολές από καννόνια: *έπεσε άγριο* ~.
καννονιέρης (ο) (σχολ. ορθ. *κανονιέρης)* {καννονιέρηδες} **1.** ο καννονιοβολητής ΣΥΝ. πυροβολητής · 2. (στυ ποδόσφαιρο) ο παίκτης που επιτυγχάνει συχνά γκολ. τα περισσότερα τής ομάδας του: *ο* ~ *των γηπέδων* ΣΥΝ. σκόρερ, γκολτζής.

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. cannonicrc < cannone < λατ. canna «καλάμι» αρχ. *κάννα / κάννη* (βλ.λ.)].

καννονιοβολητής (ο) (σχυλ. ορθ. *κανονιοβολητής)* [1847] στρατιώτης τού πυροβολικού, πυυ είναι υπεύθυνος για τον χειρισμό πυροβόλου όπλου ΣΥΝ. πυροβολητής, **καννονιοβολισμός** (ο) (σχολ. ορθ. *κανονιοβολισμός)*] Ι889| **1.** η βολή καννονιού, γενικότ. τηλεβόλου όπλου, η καννονιά 2. οι συνεχείς βολές καννονιού ή καννονιών, το καννονίδι. **καννονιοβολώ** ρ. αμετβ. (σχυλ. ορθ. *κανονιοβολώ*) [Ι897| [καννυνιο- βολείς... [καννονιοβόλησα} ρίχνω βολές με καννόνι.

[ΕΤΥΜ. < *καννόνι* + *-βολώ* < *βάλλω* (πβ. κ. *βολ,ή)].* **καννονιοστάσιο** (το) (σχολ. ορθ. *κανονιοστάσιο)* {καννονιοστασί- ου | -ων} το οχυρό σημείο στο οποίο είναι στημένο ένα καννόνι ΣΥΝ. πυροβολείο.

[ΕΤΥΜ. < *καννόνι* +■ *-στάσιο* (< *ΐστημι,* πβ. κ. *στάσις),* πβ. κ. *εργο-στά- σιο, χοιρο-στάσιο. ενοικιο-στάσιο].* **καννονιοστοιχία** (η) (σχολ. ορθ. *κανονιοστοιχία)* [Ι876| {καννονιο- στοιχιών} η σειρά παρατεταγμένων καννονιών.

[ΕΤΥΜ. < *καννόνι* + *-στοιχία* < *στοίχος* (βλ.λ.), απόδ. τού γαλλ. baiteric].
καννονιοφόρος (η) (σχολ. ορθ. *κανονιοφόρος)* [18221 το πολεμικό σκάφος που είναι εξοπλισμένο με ένα ή περισσότερα καννόνια. **καννονοθυρίδα** (η) (σχολ. ορθ. *κανονοθυρίδα)* Ι1825[ΣΤΡΑΤ το κοί*

λο άνοιγμα στα πλάγια πολυβολείου, μέσα από το οποίο βάλλει ένα πολυβόλο. [ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. embrasure|.

κάννουλα (η) (σχολ. ορθ. *κάνουλα*) {χωρ. γεν. πληθ.) μηχανισμός που αποτελείται από σωλήνα και στρόφιγγα και χρησιμοποιείται για τον έλεγχο τής εκροής υγρού (νερού, κρασιού κ.λπ.) από βαρέλι, δοχείο, δεξαμενή κ.ά. ΣΥΝ. κρουνός, ρουμπινές. στρόφιγγα, βρύση.

Ιετυμ. Αντιδάν.. μεσν. < λατ. cannula, υποκ. τού canna «καλάμι, σωλήνας» < αρχ. *κάννα / κάννη* «καλάμι»|.

κανό (το) |άκλ.| 1. μακρόστενη ελαφριά βάρκα (πυ αρχικά φτεια- χνόταν από έναν κορμό δέντρου σκαμμένο κατά μήκος), με μυτερή, ανασηκωμένη, καμπυλωτή άκρη στην πρύμνη και την πλώρη» κινείται με *κουπί* που έχει μονή ή διπλή παλάμη (πλατιά άκρη), το οποίο δεν είναι προσαρμοσμένο σε σκαρμό, αλλά το χειρίζεται ο κωπηλάτης, για να δίνει στο πλοιάριο ώθηση και κατεύθυνση: *μονοθέσιο / διθέσιο* - 2. (ειδικότ.) πλαστικό πλοιάριο σχήματυς παρόμοιυυ με το παραπάνω χωρίς βαθύ άνοιγμα, το οποίο χρησιμοποιείται κυρ. στη θάλασσα για καλοκαιρινή ψυχαγωγία: *ενοικιαζόμενα ~ στην παραλία* 3. (συνεκδ.) άθλημα με κανό (σημ. Ι) σε ήρεμα νερά (λίμνες, ποτάμια): *καναδέζικο* - (μονοθέσιο. διθέσιο ή ομαδικό με πηδαλιούχο) (πβ. λ. *καγιάκ. πιρόγα).*

ΙΕΤΥΜ < γαλλ. canot < ισπ. canoa. λ. τής αραουκικής γλώσσας (των κατοίκων τής Καραϊβικής)|.

κανοκιάλι (το) - + καννοκιάλι

κανονάκι (το) μους. λαϊκό, νυκτό μουσικό όργανο με σχήμα τραπεζίου και σπανιότερα τριγώνου, πάνω στο οποίο τεντώνονται χορδές, που παίζονται με τα δάχτυλα (τα υποία φέρουν δαχτυλήθρες) ΣΥΝ. ψαλτήρι (πβ. κ. λ. *σαντούρι).*

|ετυμ. Υποκ. τού αρχ. *κανών, -όνος* στη μτγν. σημ. -μουσικό όργανυ» (πβ. *οκτάχορόος κανών,* Ι Ιτυλεμαίο;)|.

κανοναρχώ κ. (λαϊκ.) **καλοναρχώ** κ. **καλαναρχώ** ρ. αμετβ.]κανοναρχείς... | κανονάρχησα! βοηθώ ψάλτη, υπαγορεύοντάς του μουσικά τους εκκλησιαστικούς ύμνους· φρ. **όπως *του κανοναρχείς, φέλνει*** για άτομα που υπακούυυν άκριτα. **κανονάρχημα** κ. **καλονάρχημα** κ. **καλονάρχημα** (το), **κανονάρχος** Ιμεσν.| κ. **καλονάρχος** κ. **κα- λανάρχος** (Ο).

Ιετυμ. < μεσν. *κανοναρχώ* < *κανονάρχης* < *κανο)ν* + *-άρχης* < *άρχω.* Ο τ. *καλοναρχώ* (ήδη μεσν.) οφείλεται σε συμφωνική ανομοίωση, ενο') ο τ. *καλαναρχώ* (επίσης μεσν.) οφείλεται σε παρετυμολογική επίδραση τής λ. *καλά*\.

κανόνας (ο) Ιμεσν.] 1. γενική αρχή. πρότυπο, υπόδειγμα, σύμφωνα με τυ οπυίο σχηματίζεται, λειτουργεί ή κινείται κάτι: *γραμματικός / φυ- σικός / μαθηματικός / ηθικός* - || *θέτω / θεσπίζω / τηρώ / παραβαίνω τους ~* || *συμμορφώνομαι με τους ~* 2. οικον. (α) ***χρυσάς κανόνας*** (κ. λόγ. ***χρυσούς κανών***) βλ. λ. *χρυσός* (β) ***νομισματικός κανόνας*** η βάση τυύ νομισματικού συστήματος μιας χο)ρας 3. (συνεκδ.) αρχή ή νόμος σύμφωνα με τα οποία πρέπει να γίνεται κάτι: *οι ~ εύρυθμης λειτουργίας τής κοινωνίας / καλής συμπεριφοράς / υγιεινής / κυκ?-οφο- ριακής αγωγής / τού Διεθνούς Δικαίου* || *τηρούνται οι* - του *παιχνιδιού / τού ανταγωνισμού* / π/ς *ελεύθερης αγοράς* 4. τυ γενικό μέτρο, ό,τι ισχύει στην πλειονότητα των περιπτώσεων: *οι εξαιρέσεις επιβεβαιώνουν τον ~*· φρ. ***κατά κανόνα*** συνήθως: *~ δεν επιβάλ/.ονται αυστηρές ποινές* αν γ. εξαίρεση 5. το όργανο χάραξης ευθειών και μετρήσεως τού μήκους: *βαθμονομημένος ί λογαριθμικός* ~ ΣΥΝ. χάρακας 6. εκκλης. (α) το σύνολο των βιβλίων τής Π.Δ. και τής Κ.Α. που αναγνωρίστηκαν από την Ηκκλησία ως θεόπνευστα, γνήσια (*κανονικά* ή *πρωτοκανονικά* βιβλία) (β) εκκλησιαστικός ύμνος, που αποτε- λείται από εννέα συνήθ. ωδές (γ) (στα μοναστήρια) η καθορισμένη προσευχή τού μοναχού στο κελλί του. αλλά και τυ επιτίμιο που ορίζεται σε παρεκτρεπόμενο μοναχό· ΦΡ. ***ιεροί κανόνες*** οι αρχές, οι νόμοι, οι διατάξεις, τα ήθη και τα έθιμα πυυ διέπουν την οργάνωση και τη λειτουργία τής Κκκλησίας (πβ. *Κανονικό Δίκαιο,* λ. *κανονικός*) 7. μους. μία από τις πιο απλές στην κατασκευή της και τις πιο διαδεδομένες αντιστικτικές φόρμες, κατά την οποία μια μουσική γραμμή (φωνή) προηγείται παίζοντας μια μελωδία, ενώ μία ή περισσότερες άλλες ακυλυυθούν παίζοντας την ίδια μελωδία, αλλά με διαφορά φά- σεως ως προς την πρώτη: *τρεις ~ για πιάνο* || *~ τετράφωνος.* Επίσης (λόγ.) **κανών** {κανόνος[. σχολιο λ. *ιδιαιτερότητα, παρώνυμο.* |ειύμ. < αρχ. *κάνουν.* - *όνος* < *κάννα* «καλάμι», οπότε η λ. ΑΓανών Οα είχε αρχικώς τη σημ. τής «καλάμινης ράβδου». Η λ. χρησιμυυπυιείται ως τεχν. όρ. στα μαθηματικά και στη μουσική, ενώ έλαβε και τη σημασία θρησκ. «πρότυπο, γενική αρχή». Στη Ρωμαιοκαθολική Ηκκλησία συνηθισμένος *κανόνας* ήταν η απαγγελία ύμνων, λ.χ. ο κανονι- ζόμενος αναλάμβανε να πει ορισμένες φορές το *λβε Μαρία,* ή το *Πά- τερ Ημών.* Στα μοναστήρια οι *κανόνες* αυτοί εκτελούνταν στον ίδιο χο>ρο από μοναχούς οι οποίοι απήγγελλαν μεν τον ίδιο ύμνο, αλλά όχι ταυτόχρονα ο ένας με τον άλλον |.

κάνονας (Ο) {κανόνων! εκκλιις. η ποινή που επιβάλλει ο πνευματικός ως επιτίμιο σε εξομολογούμενο πιστό για την αμαρτία στην οποία έχει υποπέσει (βλ. κ. λ. *κανόνας,* σημ. 2γ). ··* σχολιο λ. *παρο)- νυμο.*

κανόνι (το) ► καννόνι

κανονιά (η) * καννονιά

κανονίδι (το) -♦ καννυνίδι

κανονιέρης (ο) » καννονιέρης

κανονίζω ρ. μετβ. |κανόνισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος! 1. καθορίζω τον τρόπο με τον οποίο θα λειτουργεί (κάτι), θέτω τους κανόνες που ρυθμίζουν (κάτι): *οι νόμοι κανονίζουν τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους* || *ποιος κανονίζει τι θα γίνει.* (ποιος παίρνει τις αποφάσεις, ποιος διευθύνει:) 2. βάζω (κάτι/κάποιον) σε ορισμένο πρόγραμμα, σε τάξη ή σειρά: - *την κυκλοφορία των οχημάτων* || *~ τη συμπεριφορά μου ανάλογα με το περιβά?·λον* || - *τα έξοδά μου με βάση τις ανάγκες μου* **3.** (καθημ.) προετοιμάζω (κάτι), ρυθμίζω τις λεπτομέρειές τυυ: *~ ταξίδι για το εξωτερικό / πάρτι / μαθητική εκδήλωση / φιλική συνάντηση* συν. οργανώνω **4.** ορίζω τυν χρόνο τελέσεως (γεγονότος, εκδήλωσης κ.λπ.): *κανόνισαν τον γάμο τους για τις 18 Ιουνίου* || ὁ'εν *κανόνισαν ακόμη το ραντεβού τους* 5. έρχομαι σε συμψωνία (για την επίλυση προβλήματος, ρύθμιση εκκρεμότητας), τακτοποιώ: *~ ένα χρέος μου με την εφορία* || - *τους λογαριασμούς μου* |ί *~ να πληρώσω με δόσεις* [| *τα κανόνισαν μεταξύ τους* (τα βρήκαν) · (ο αόρ. ***κανονίστηκε)*** ρυθμίστηκε, έγινε. οριστικοποιήθηκε: *Λοιπόν. ~! Δευτέρα πρωί- πρωί πιάνεις δουλειά!* 6. (ειδικότ. για παράνομες συμφωνίες) ρυθμίζω εκ των προτέρων με αθέμιτα μέσα (εξασφαλίζοντας την έκβαση, το αποτέλεσμα): *κατήγγειλε ότι κάποιοι κανονίζουν τους αγώνες τού πρωταθ/.ήματος* [| τα *είχαν κανονίσει από πριν* ΣΥΝ. στήνω · 7. αναγκάζω (κάποιον) να συμμορφωθεί, να πειθαρχήσει (παρά τη θέλησή τυυ) σε κανόνα· κυρ. στη ΦΡ. ***θα σε κανονίαω*** θα σε κάνω να υπακούσεις. τιμωρώντας σε ή παίρνοντας εκδίκηση: *ας μην κάνεις αυτό που σου λέω) και ~ εγώ!* συν. θα σε μάθω. θα σου δείξω. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κανών* (βλ. λ. *κανόνας)].* **κανονικός**, -ή. -ό 1. αυτός που είναι σύμφωνος με κανόνα (νόμο, αρχή. απόφαση κ.λπ.), που προβλέπεται ή δικαιολογείται από κανόνα: *~ απεργία / άδεια / αποδοχές / ενέργειες / παρέμβαση* ςυ\. νόμιμος, επιτρεπόμενος α\ύ. αντικανονικός, παράτυπος 2. (ειδικότ.) γλωσσ. (για τύπο) αυτός που ακολουθεί ορισμένο κανόνα ή. συχνά, ορισμένο κλι- τικό (μορφολογικό) παράδειγμα: - *σχηματισμός τής γενικής* **3.** αυτός που είναι αναμενόμενος, για τον οποίο υπάρχει προειδοποίηση, που δεν είναι έκτακτος ή ξαφνικός: *πρόκειται για ~ διακοπή ρεύματος είχαν στείλει ειδοποίηση* || - *και έκτακτα δρομολόγια* συν. προβλεπό- μενος **4.** αυτός που δεν αποκλίνει από τον μέσο όρο. από το συνηθισμένο: - *ύψος / βάρος / διάπλαση / μάκρος ρούχου* j| *πρόκειται για έναν ~ άνθρωπο, τίποτα το ιδιαίτερο* αντ. ξεχωριστός, εξαιρετικός 5. (ειδικότ.) ομαλός, κατ' αντιδιαστολή προς ό.τι θεωρείται ανώμαλο, παρά φύσιν: *αυτά δεν είναι ~ πράγματα* || *είναι κανονικός ή όχι:* (μήπως είναι ομοφυλόφιλος:) 6. αυτός που εμφανίζει σταθερή τιμή, η οπυία είτε έχει καθυριστεί ως φυσιολογική είτε επαναλαμβάνεται σταθερά και με τυν ίδιο τρόπυ: *~ σφυγμός / αναπνοή / θερμοκρασία* 7. αυτός που γίνεται με τον σωστό, αποδεκτό τρόπο: *~ παρκάρισμα Ι προετοιμασία αθ/.ητή* · κυρ. στο επίρρ. ***κανονικά:*** *μίλα μου κανονικά, να σε καταλάβω* || *αν δεν κάθεσαι κανονικά, θα σε πονέσει η πλάτη σου* 8. ΦΥΣ. αυτός που σχετίζεται με τη συμβατική τιμή φυσικού μεγέθους, ελαφρώς μεταβαλλόμενου, την οποία λαμβάνουμε ως σημείο αναφοράς κατά τις μετρήσεις αυτού τού μεγέθους από πείραμα σε πείραμα: - *ατμοσφαιρική πίεση* · ΦΡ. ***κανονικές συνθήκες*** (συντομ. Κ.Σ.) βλ. λ. *συνθήκη* · 9. εκκλιις. (α) ***Κανονικό Δίκαιο*** το σύνολο των εκκλησιαστικών διατάξεων και πρακτικών, πυυ αντλούν την ισχύ τους από τις συνοδικές αποφάσεις και την καθιερωμένη εκκλησιαστική πράξη (β) ***κανονικά βιβλία*** βλ. λ. *κανόνας* (σημ. 2α). — **κανο- νικά / -ώς** Ιμτγν.! επίρρ.

[f.tym. μτγν. < αρχ. *κανών.* Οι λ. *κανών - κανονίζω - κανονικός* (πβ. γαλλ. regie - regler - regulier) εμφανίζουν όλες την αρχική σημ. τής συμμορφώσεως προς συγκεκριμένο πρότυπο (αρχικώς στον χώρο των μαθηματικών και τής τεχνοδομικής. αργότερα και σε άλλους τομείς). Η γενική σημ. «ρυθμιστική αρχή» (πβ. γαλλ. regie, αγγλ. rule) είναι επίσης αρχαία].

κανονικότητα (η) 11812) {κανονικοτήτων} 1. η ύπαρξη κανόνων και η τήρησή τους: *υπάρχει - στην τήρηση τού προγράμματος* συν. συνέπεια, ομαλότητα 2. η εμφάνιση συμμετρίας, κανονικών, σταθερά επαναλαμβανόμενων στοιχείων: *στη γλώσσα υπάρχουν κανονικότητες και αποκλίσεις.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. regularitel.

κανονιοβολητής (ο) -► καννονιυβολητής

κανονιοβολισμός (ο) -» καννονιοβολισμός

κανονιοβολώ ρ. -♦ καννονιβολώ **κανονιοστάσιο** (το) —* καννονιοστάσιυ **κανονιοστοιχία** (η) -► καννονιοστοιχία **κανονιοφόρος** (ο) -+ καννονιοφόρος

κανόνισμα (το) Ιμτγν.! {κανονίσμ-ατος | -ατα. -άτων(η τακτοποίηση (υποθέσεων): *ασχολήθηκε με το ~ όλων των εκκρεμών θεμάτων* συν. διακανονισμός, διευθέτηση, ρύθμιση, **κανονισμός** (ο) [μτγν.Ι 1. το σύνολο το)ν κανόνων που ρυθμίζουν τη λειτουργία θεσμού, οργανισμού, ιδρύματος κ.λπ.: - *τής Βουλής / νοσοκομείου / πολυκατοικίας / σχολείου / σωματείου / εργασίας* / κυκλοφορίας || *εσωτερικός ~* (που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των μελών συνόλου) || *ο ισχύων* - || *συμφο)νεί με / αντίκειται στον ~* 2. (συνεκδ.) το βιβλίο στο οποίο αναγράφονται οι κανόνες αυτοί: *άνοιξε τον ~ στη σελίδα 20* · **3.** η διευθέτηση μιας υπόθεσης ΣΥ\. κανόνισμα

4. (στην 1 ·.Κ.) (κοινοτικός) ***κανονισμός*** νομοθετική πράξη που εκ- δίδεται από τα όργανα τής Κυρωπαϊκής 'Κνωσης και έχει άμεση ισχύ και απόλυτα δεσμευτικό χαρακτήρα για όλα τα κράτη-μέλη· οι κοινοτικοί κανονισμοί δημιουργούν αυτόματα (χωρίς την ανάγκη ενσω- μάτωσής τους στα εθνικά δίκαια με πολιτειακή πράξη) δικακόματα και υποχρεοίσεις στο πρόσωπο των πολιτών τους. αποτελούν δε πηγή τού παράγωγυυ κοινοτικού δικαίου (πβ. λ. *απόφαση, οδηγία).* **κανονιστικός**, -ή. -ὸ Ιμτγν.] 1. αυτός που αποσκοπεί στον κανονισμό. στη ρύθμιση: *~ διατάξεις / μέτρα / πλαίσιο* **2. *κανονιστικό διάταγμα*** το διάταγμα που αναφέρει και καθορίζει τις λεπτομέρειες τής εφαρμογής ενός νόμου. --· **κανονιστικ-ά / -ώς** επίρρ., **κανονιστικότη- τα** (η).

κανονοθυρίδα (η) –* καννονοθυρίδα

κανοτιέ (το) {άκλ.} ψάθινο καπέλο με σκληρό μπορ.
[Ετυμ. < γαλλ. (chapeau) canoticr < canot «κανό»| ·

κάνουλα (η) * κάννουλα

καντάδα (η) **1.** λαϊκό τραγούδι με ερωτικό θέμα. που τραγουδιέται με συνοδεία εγχόρδων στους δρόμους: *ζακυνθινές* - 2. (ειδικότ.) το τραγούδι που ένας ερωτευμένος τραγουδά ο ίδιος ή με τη βοήθεια άλλων μουσικών κάτω από το παράθυρο τής αγαπημένης του: *κάθε βράδυ τής έκανε - κάτω από το παράθυρό της.* – καντα̱δόρος (υ), **κανταδόρικος,** -η. -ο.
[ΗΓ ΥΜ. < βεν. cantada < cantare < λατ. canto «τραγουδώ» (παράλλ. τ. τού αρχαιότερου cano)|. **κανταίφϊ** κ. **καταΐφϊ** (τυ) |κανταϊφ-ιού | -ιών} **1.** τυ σύνολο από πολύ λεπτά νήματα ζυμαριού (σαν τις τρίχες των μαλλιών), που χρησιμοποιούνται κυρ. στη ζαχαροπλαστική 2. (συνεκδ.) γλυκό ταψιού με γέμιση από ψίχα αμυγδάλου ή καρυδιού και καννέλα, πλούσιο σε σιρόπι και με επικάλυψη από το παραπάνω υλικό (σημ. I).
[ετυμ. < τουρκ. kadayif]. **κανταράκι** (ΤΟJ {χωρ. γεν.} 1. (υποκ.) το καντάρι (σημ. 2) **2.** μικρή ζυγαριά για μικρά βάρη (συνήθ. μέχρι 10 κιλά), η οποία αποτελείται από έναν γάντζο, στην άκρη τού οποίου περνά κανείς τυ βάρος, ένα ελατήριο συνδεδεμένυ με τον γάντζο και έναν δείκτη, ο οπυίος. ανάλογα με το πόσο εκτείνεται το ελατήριο, κινείται πάνω σε βαθμονομημένο κανόνα.
καντάρι (το) {κανταρ-ιού [-ιών} **1.** (παλαιότ.) μονάδα βάρους ίση με 44 οκάδες (περ. 57 κιλά) ΣΥΝ. στατήρας 2. ζυγαριά αποτελούμενη από δύο μεταλλικούς δίσκους, που ενώνονται στα άκρα οριζόντια τοποθετημένου σιδηρού κανόνα με αλυσίδα για τη μέτρηση των βαρών 3. για τη δήλωση μεγάλης ποσότητας από κάτι: (α) σε φρ. όπως *έχει λεφτά* ***με το καντάρι*** (είναι πολύ πλούσιος), ***ρίχνει καντάρια*** (βρέχει καταρρακτώδους, ρίχνει καρεκλοπόδαρα) (β) (στον πληθ.): *έχει καντάρια γνώσεις | | «ξέρει καντάρια μπάσκετ»* (εφημ.).
[ετυμ. μεσν. < ιταλ. cantare (ή τουρκ. kantar) < μτγν. *κεντηνάριον* < λατ. ccntenarius < ccntum «εκατό»], **κανταρτζής** (ο) {κανταρτζήδες} ο κατασκευαστής κανταριών.
[ΕΤΥ.Μ. < τουρκ. kantarcjj. **καντάτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) ΜΟΥΣ. φωνητική σύνθεση, με χαρακτηριστικό της ότι τραγουδιέται από έναν ή περισσότερους σολίστες ή και χορωδία, κατά κανόνα με συνοδία οργάνων αναπτύχθηκε στον 17ο αι. και διαμορφώθηκε στη μορφή που τη γνωρίζουμε σήμερα, δηλ. ως είδος μικρού ορατορίου. τον 18ο αι., κυρ. με τις καντάτες τού Μπαχ· τα θέματά της είναι συν-ήθ. εκκλησιαστικά, αλλά υπάρχουν και κοσμικές καντάτες.
ΙΠΤΥΜ. < ιταλ. cantata < canto «τραγουδώ» < λατ. canto, παράλλ. τ. τού cano].
καντέντσα (η) ίχωρ. γεν. πληθ.} ΜΟΥΣ. **1.** μουσική πτώση, διαδοχή συγχορδιών η οποία, στην τονική αρμονία, οδηγεί την μουσική εξέλιξη σε μια κατάληξη, «πτώση» στην τονική συγχορδία 2. δεξιοτε- χνικό κομμάτι, το οποίο παρεμβάλλεται ανάμεσα στις τελικές συγχορδίες ενός μουσικού κομματιού, διακόπτοντας έτσι και αφήνοντας μετέωρη για ένα διάστημα τη μουσική πτώση· (κατ' επέκτ.) οποιυδή- ποτε δεξιοτεχνικό πέρασμα πυυ διακόπτει τη μουσική ρυή είτε στη φόρμα κοντσέρτου είτε και σε άλλες φόρμες, λ.χ. τη φόρμα σονάτας.
[ΕΙΎΜ. < ιταλ. cadenza «πτώση» < μεσν. λατ. cadcnlia < λατ. μτχ. cadens < ρ. cadere «πέφτω»}, **καντήλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η κρεμαστή λυχνία που χρησιμοποιείται στις εκκλησίες και στα εικονοστάσια των σπιτιών · 2. φουσκάλα τού δέρματος με πύον ή κοκκινίλα που προκαλείται από κάψιμο ή άλλο δερματικό ερεθισμό· φρ. ***βγάζω Ι πετάω καντήλες*** (μτφ.) εξοργίζομαι με κάτι/κάποιον ή αισθάνομαι αποστροφή: *πέταξε κα- ντή?^ες απ' τον θυμό του | | όποτε ακούω τέτοια πράγματα*, -.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *κανδήλη*< λατ. candela < candco «λάμπω, καίγομαι »J.
καντηλανάφτης (ο) {χωρ. γεν. πληθ.}, **καντηλανάφτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που φροντίζει για τυν καθαρισμό και τον στολισμό τού ναού, καθώς και για το άναμμα των καντηλιών και των πολυελαίων συν. νεωκόρος. **καντηλέρι** κ. **καντηλιέρι** (τυ) {καντηλερ-ιού | -ιο>ν} **1.** η επιτραπέζια λυχνία · 2. μεταλλικό σκεύος, πάνω στο οποίυ τοποθετούνται τα αναμμένα κεριά στην εκκλησία συν. κηροπήγιο.
[ΕΓΥΜ. μεσν. < βεν. candelicr < λατ. candela < candco «λάμπω, καίγομαι»!.
καντηλήθρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μικρό μεταλλικό στήριγμα για το φιτίλι τού καντηλιού.
[ΕΤΥΜ. < *καντήλι* + παραγ. επίθημα *-ήθρα*, πβ. *δαχτυλ-ήθρα, ουρήθρα, κηρ-ήθρα).*
καντήλι (το) {καντηλ-ιού | -ιών} η μικρή λυχνία που καίει με λάδι μπροστά από τα εικονίσματα των αγίων ή πάνω στυυς τάφους των νεκρών ΦΙ\ (α) εκκλης. ***ακοίμητο καντήλι*** βλ. λ. *ακοίμητος* (β) ***σβήνει Ι σώνεται το καντήλι (κάποιου)*** βλ. λ. *σβήνω* (αργκό) (γ) ***μου ανάβουν τα καντήλια*** βρίσκομαι εκτός εαυτού, εξοργίζομαι συν. μου ανάβουν τα λαμπάκια (δ) ***κατεβάζω καντήλια*** βριζω ασύστολα. χωρίς αιδώ. *■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *μιτάτο, πεθαίνω.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *κανδήλιον*. υποκ. τυύ μτγν. *κανδήλη* < λατ. candela < candco «λάμπω, καίγομαι»|. **καντηλίτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΝΑΥΤ. **1.** κατασκευή πάνω στην οποία στέκεται αυτός που χρωματίζει ή επισκευάζει ένα πλοίο 2. είδος ναυτικού κόμπου.
ΙΠΤΥΜ. < ιταλ. candeliz/.a < ισπ. candcliza, υποκ. τού candela (< λατ. candela, στη σημ. «κηρωμένος σπάγκος, σχοινί)].

καντιανισμός (ο) τυ φιλοσοφικό σύστημα τού Καντ.
[ΕΙΥΜ. < γερμ. Kantianismus. από το όνομα τού Γερμανού φιλοσόφου Immanuel Kant (J 724-1804)]. **καντιανός,** -ή. -υ **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Γερμανό φιλόσυφο

Καντ: ~ *σύστημα / θεωρία / φιλοσοφία / διδασκαλία* 2. (για πρόσ.) αυτός που απυδέχεται τη φιλοσοφία τού Καντ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά ςέν. όρου. πβ. γερμ. kantianer. βλ, κ. *καντιανισμός).* **καντίνα** (η) {δύσχρ. καντινών} **1.** χοίρος στυν υποίο μπορεί να αγοράσει κανείς πρόχειρα φαγητά ή αναψυκτικά: *η ~ τού σχολείου ι τού εργοστασίου* ΣΥΝ. κυλικείο 2. (ειδικότ.) ημιφορτηγό τυύ οποίυυ το πίσω μέρυς έχει διαμυρφωθεί έτσι, ώστε να λειτουργεί ως χώρος παρασκευής και πώλησης πρόχειρου φαγητύυ (σουβλάκια, σάντουιτς, λυυκάνικα κ.ά.) και αναψυκτικών, το οποίο σταθμεύει συνήθ. στις συμβυλές μεγάλων οδών ή κοντά σε γήπεδα, νυχτερινά κέντρα ή εθνικές οδυύς.
ΙΙΠΥΜ. < ιταλ. cantina < camo «γωνία» < λατ. cant(h)us «σιδερένια στεφάνη». Βλ. κ. *κανθός].* **καντίνι** (το) {καντιν-ιού | -ιοίν} η χυρδή μουσικού οργάνου που αποδίδει τον οξύτερο μουσικά ήχο· ΦΡ. (λαϊκ.) ***στο καντίνι*** (ΐ) σε ετοιμότητα: *είναι ~* (ii) (για ντύσιμο) τέλεια, άψυγα: *«στο?.ίστηκες κυρά μου, στην πέννα, ~»*(λαϊκ. τραγ.) ΣΥΝ. στην τρίχα.
|ΕΙΎΜ. < ιταλ. cantino (πληθ. cantint) < cantare «τραγουδώ»!, **κάντινγκ κάμερα** (η) **1.** μικροσκοπική κάμερα (βλ.λ.). που χρησιμοποιείται για ανεπίσημες λήψεις, κυρ. προσώπων στις καθημερινές τους δραστηριότητες (συνήθ. χωρίς να το γνωρίζουν), ώστε να υπάρχει φυσικότητα στις σκηνές που γυρίζονται 2. (ειδικότ.) μικρυσκοπι- κή κάμερα που τοποθετείται σε συγκεκριμένα σημεία, όπου δεν μπυ- ρεί να τοποθετηθεί εύκυλα μεγάλη μηχανή λήψεως, λ.χ. στο εσωτερικό δικτύων τέρματος ποδοσφαίρου ή στην κορυφή μπασκέτας.
[ΕΙΎΜ. < αγγλ. candid camera < candid «αγνός, απροκατάληπτος, άμεσος» + camera|.
κάντιο (το) {καντί-ου | -ων} ζάχαρη σε κρυστάλλους, που παράγεται από το ζαχαροκάλαμο.
|ΕΙΥΜ. < μεσν. *κάντιον*< ιταλ. canti < αραβ. qandi [.
Καντόνα (η) πόλη και λιμάνι τής ΝΑ. Κίνας.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Canion < κινεζ. Guangdong / Kwangrung «αχανής ανατυλή» (ονομασία υλόκληρης τής επαρχίας). ΙΙ πόλη φέρει το κινεζ. όνομα Guangzhou (< guang «ψαρδύς» + zhou «περιοχή»)], **καντόνι** (το) {καντυν-ιού | -ιών} **1.** διυικητική περιφέρεια σε ορισμένες χώρες (π.χ. στη Γαλλία) 2. (ειδικότ.) καθεμιά από τις ομόσπονδες περιφέρειες που απαρτίζουν την Ελβετία.
|ΕΤΥ.Μ. μεσν. < ιταλ. camone < canto «γωνία» < λατ. cani(h)us «σιδερένια στεφάνη». Βλ. κ. *κανθός*|. **κάντορ** (ο) αρχιμουσικός σε σύνολο εκκλησιαστικής μουσικής: *«ο Μπαχ ~ τού Αγίου θωμά τής Λειψίας»*. Γηίσης **κόντορας.**
[ΠΤΥΜ. < λατ. cantor, -oris «αοιδός, μουσουργός», βλ. κ. *καννάτα].* **καντούνι** (τυ) {καντουν-ιού | -ιών} (διαλεκτ.) μικρό στενό δρομάκι, συνήθ. πλακόστρωτο.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *καντόνι* (βλ.λ.)I- **καντράν** (το) {άκλ.} επίπεδη επιφάνεια με υποδιαιρέσεις και αριθμητικές ενδείξεις: - *ρολογιού / αυτοκινήτου / τηλεφώνου.*
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. cadran < μέσ. γαλλ. quadran < λατ. quadrans, μτχ. τού quadrare «σχηματίζω τετράγωνο, είμαι συμμετρικός» < quadrum «τετράγωνο »).
καντρίλια κ. **καδρίλια** (η) **1.** παλιός ευρωπαϊκός χορός που χορεύεται αντικριστά σε σχήμα τετραγώνου από τέσσερα ζευγάρια και απαρτίζεται από πέντε διαδοχικές κινήσεις ή κομμάτια 2. (συνεκδ.) η μουσική τού παραπάνω χορευτικού είδους.
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. quadriglia «κουαρτέτο χορευτών» < quadro «τέσσερα»], **καντσονέτα** (η) {σπάν. καντσονετών} ΜΟΥΣ. ιταλική φόρμα χορευτικού πολυφωνικού τραγουδιού τού Ι6υυ και τού 17ου αι.· αργότερα, υ όρος χρησιμοποιήθηκε για το απλό, συνήθ. λαϊκό ή λαϊκότροπο τρα- γύδι, που τραγουδιέται από ένα άτομο: *ναπο/.ιτάνικες ~.*
|γ.τυμ. < ιταλ. can/.onetta. υποκ. τού canzone «τραγούδι»], **κάνω** ρ. μετβ. {έκανα κ. έκαμα, καμώθηκα, καμωμένος} **1.** κατασκευάζω. φτειάχνω: *~ έπιπλα από ξύλο | | - κεντήματα / κατασκευές* 2. (α) εκτελώ, φέρω σε πέρας, εκπληρώνοκ *~ ό.τι μου λένε* Jj *~* το *χρέος /* το *καθήκον μου·* ΦΡ. (α) ***κάνω τη δουλειά μου*** δεν ανακατεύομαι σε ξένες υποθέσεις: *κάνε τη δουλειά σου και μην ανακατεύεσαι!* (β) ***κάνω μισές δουλειές*** δεν υλυκληρώνω (κάτι) που έχω αναλάβει ή που έχω αρχίσει να κάνω: *μην κάνεις μισές δουλειές· αφού σκούπισες, σφουγγάρισε κιόλας*ί (β) επιτυγχάνω, κατορθώνω: *με τα κλάματα δεν κάνεις τίποτα* 3. ενεργώ (με συγκεκριμένο τρόπο)· πραγματοποιώ, διενεργώ: *- έρευνα / ανακρίσεις ι έλεγχο·* ΦΡ. (α) ***τι κάνεις;*** ως έκφραση χαιρετισμού, προκειμένου να ρωτήσουμε πόσο καλά είναι κανείς ΣΥΝ. πώς είσαι; (β) ***κάνω ό,τι μου καπνίσει Ι τού κεφαλιού μου*** δεν δίνω σημασία στυς άλλους, ενεργώ σύμφωνα με τη δική μου βούληση, όπως μου αρέσει: *κάνε ό.τι σου λέω, μην κάνεις τού κεφα/.ιού σου! | | είναι εντελώς απείθαρχος* κάνει ό,τι του καπνίσει και δεν λογαριάζει κανέναν!* (γ) ***κάνω τα δικά μου*** (i) ενεργώ όμως μου αρέσει (ii) επιδεικνύω περίεργη, ιδιόμορφη συμπεριφορά: *μην την παρεξηγείς· όταν πιει λίγο, κάνει τα δικά της!* (δ) ***κάνω το γούστο μου /το κέφι μου*** (i) πραγματοποιώ τις προσωπικές μου επιθυμίες: *απόψε θέλω να κάνω το κέφι μου* (ii) ικανοποιώ τις προσο)πικές μου επιθυμίες, χωρίς να λαμβάνω υπ' όψιν μου τυς άλλους: *θα κάνει το κέφι του και μετά ϋα την παρατήσει* (ε) ***κάνω ό,τι μου 'ρθει / ό,τι μου κατέβει / ό,τι μου περάσει απ' το μυαλό*** ενεργώ επιπόλαια, αλόγιστα, παρορμητικά: Αυτό *το παιδί κάνει ό,τι του κατέβει! Ποτέ δεν σκέφτεται τις συνέπειες!* (στ) ***(για) κάνε μου τη χάρη!*** (με αυστηρό ύφος) προς κάποιον για να σταματήσει να λέει ή να κάνει κάτι που μας ενοχλεί: *~. σε παρα*

καλώ! Λεν έχω καμιά όρεξη για καβγάδες πρωινιάτικα! || *Λοιπόν,; κάνε μου τη χάρη να ηρεμήσεις και τα ξαναλέμε αύριο!* (ζ) ***χάρη (σου Ι του / της...) κάνω που...*** για να δείξουμε σε κάποιον ότι θέλουμε και τον εξυπηρετούμε, ενώ θα μπορούσαμε να μην τον εξυπηρετήσουμε: *Ας μη διαμαρτύρεται, γιατί χάρη του κάνω που ασχολούμαι με το θέμα του! Θα μπορούσα να τον' αφήσω να περιμένει μήνες, όπως οι υπόλοιποι* (η) ***κάνω χώρο Ι Θέση Ι τόπο Ι παραπέρα ί στην άκρη*** μετακινούμαι, παραμερίζω, ώστε να δημιουργηθεί ο απαιτούμενος χώρος: *κάντε λίγο χώρο να καθίσω κι εγώ!* || *για κάνε στην άκρη να πε- ράσω!* (θ) ***(κάποιοι) κάνουν ουρά*** για πολλούς ανθρώπους που περιμένουν κάτι/κάποιον ο ένας πίσω από τον άλλον: *ουρά έκανε ο κόσμος έξω από* το καμαρίνι *της για να τη δει!* ||(μτφ.) οι *άντρες κάνουν ουρά για χάρη της* (ι) ***κάνω πίσω*** (ΐ) κινούμαι προς τα πίσω: (σε παρ- κάρισμα) *κάνε λίγο πίσω. έχεις χώρο* (ii) υποχωρώ, κάμπτομαι: *μετά από πολλές πιέσεις, έκανε πίσω και δέχτηκε να συνεργαστεί* (ια) ***κάνω κάποιον ταίρι μου*** παντρεύομαι κάποιον (ΐβ) ***κάνω την καρδιά μου πέτρα*** σκληραίνω ψυχικά, συναισθηματικά, προσπαθώ να μην επηρεάζομαι αρνητικά από δυσμενείς εξελίξεις: *παρά τις δυστυχίες που τη βρήκαν, έκανε την καρδιά της πέτρα και συνέχισε* γο *έργο της* (ιγ) ***κάνω μετάνοιες (σε κάποιον)*** ικετεύω (κάποιον), την παρακαλάω γονατιστός: *του 'κανε χίλιες μετάνοιες για να τον εξυπηρετήσει* (ιδ) ***κάνω κομμάτια*** (i) *(~ κάτι)* σπάω κάτι σε μικρά κομμάτια, θρυμματίζω: *έριξε το βάζο κάτω και το 'κανε κομμάτια* (.ii) θλίβω, απογοητεύω (συνήθ. ερωτικά): μου *κάνες την καρδιά κομμάτια* (iii) *(~ κάποιον)* τιμωρώ κάποιον αυστηρά: *αν σε πιάσω στα χέρια μου θα σε κάνω κομμάτια* (ιε) ***κάνω τον σταυρό μου*** (i) κάνω το σημείο τού σταυρού, π.χ. όταν βρίσκομαι στην εκκλησία (ii) σε εκφράσεις που δηλώνουν μεγάλη απορία ή θαυμασμό για κάτι: *Να κάνω τον σταυρό μου! Hi- ναι δυνατόν να γίνονται τέτοια πράγματα;* **4.** διαπράττω: ~ *φόνο) έγκλημα / μια απαγωγή* 5. διοργανώνω: ~ *πάρτι / γιορτή / ρεβεγιόν / δεξίωση* · ΦΡ. (μτφ.) ***κάνω πάρτι*** χαίρομαι πάρα πολύ. πανηγυρίζω: *μαγειρέψαμε ψάρι σήμερα και οι γάτες Οα κάνουν πάρτι!* 6. συγκροτώ, ιδρύω: ~ *κόμμα / σωματείο / σύλλογο* 7. γίνομαι αιτία (για κάτι), επιφέρω (συγκεκριμένη κατάσταση): - *κακό / καλό ί ζημιά! καταστροφή / φασαρία* · φρ. (α) ***κάνω καλά*** (i) (για γιατρό) θεραπεύω (ασθενή) (ij) (γενικά) αναλαμβάνω την ευθύνη: *από εδώ και πέρα. κάνε εσύ κα/Λ μαζί του* (iii) ξεπερνώ κάποιον σε δύναμη, τον νικώ στην πάλη: *δε ν τον ~ τον Γιοψγο. είναι ο πιο δυνατός στην τάξη* (β) ***κάνω μπαμ / πάταγο Ι Θόρυβο Ι θραύση*** προκαλώ, εκπλήσσω: *μια ταινία που έκανε πάταγο* 8. (για τόπους, φυτά, ζώα) παράγω (ως προϊόν): *η πορτοκαλιά δεν έκανε πολλά πορτοκάλια φέτος* 9. (για ανθρώπους) φέρνω στον κόσμο παιδιά, γεννώ: *θα κάνει δίδυμα* **10.** (α) (σε ΦΡ. όπως ***κάνω τον δάσκαλο / τον βοηθό*** κ.λπ.) εξασκώ περιστασιακά συγκεκριμένο επάγγελμα, συγκεκριμένη δουλειά: *κάνω τον δάσκαλο σε επαρχιακό σχολειό* (β) (κ. αμετβ. σε παρελθοντικό χρόνο με κατηγορούμενο) διε- τέλεσα. ήμουν: *έκανε για πολλά χρόνια μηχανικός στα καράβια* 11. προσποιούμαι, παριστάνω (κάποιον άλλον ή κάτι άλλο) εξαπατώντας τους γύρω μου: *μας έκανε τον φίλο και αποδείχθηκε ο χειρότερος εχθρός μας* || *κάνει την καθηγήτρια! τον γιατρό χωρίς* να έ^ει *δίπλωμα* || (κ. + ότι) *κάνει ότι κοιμάται* (δεν κοιμάται πραγματικά) · ΦΡ. (α) ***κάνω το κορόιδο / την πάπια / τον ψόφιο κοριό*** υποκρίνομαι ότι δεν καταλαβαίνω ή ότι δεν ξέρω τίποτα (σε μια υπόθεση), ώστε να μη μπλεχτώ σε αυτήν (β) ***κάνω τον δύσκολο*** εκδηλώνω επιφυλακτικότη- τα. απροθυμία 12. (για κινηματογραφικό ή θεατρικό ρόλο) υποδύομαι: *ποιος κάνει τον κακό σ'αυτή την ταινία;* **13.** μιμούμαι: - *τη φωνή τού προέδρου / την υπογραφή του / τα γράμματά σου* **14.** καθιστώ κάποιον κάτι: *με έκανε ευτυχισμένο'* ΦΡ. (α) ***κάνω (κάποιον) σκουπίδι / κουρέλι / τρεις παράδες*** κατεξευτελίζω (β) ***τα κάνω θάλασσα / σαλάτα / μούσκεμα Ι μαντάρα*** (i) έχω παταγώδη αποτυχία (ii) διαλύω τα πάντα (γ) ***τα κάνω άνω-κάτω / γυαλιά-καρφιά / γης Μαδιάμ*** προκαλώ αναστάτωση, επιφέρω καταστροφές, ισοπεδώνω τα πάντα (βλ. κ. λ. *γη)* (δ) τον ***έκανα Χριατό*** / Θεό / ***άγιο*** για θερμές παρακλήσεις που δεν εισακούονται (ε) ***κάνω (κάποιον) λούτσα / μούσκεμα / παπί*** καταβρέχω (κάποιον) με πολύ νερό. μουσκεύω (στ) ***κάνω τα αδύνατα δυνατά / ό,τι περνάει από το χέρι μου*** καταβάλλω κάθε δυνατή προσπάθεια (ζ) ***κάνω (κάποιον) ό,τι θέλω*** ελέγχω απόλυτα (κάποιον) ΣΥΝ. έχω τού χεριού μου (η) ***κάνω (κάποιον) αλοιφή /λειώμα*** βλ. λ. *αλοιφή* (θ) ***κάνω (κάποιον) τ' αλατιού*** βλ. λ. *αλάτι* (ι) ***κάνω (κάποιον) με τα κρεμμυδάκια*** βλ. λ. *κρεμμύδι* (ια) ***κάνω γνωστό ότι...*** γνωστοποιώ. ανακϋϊνο')νω: «*ο υπουργός Τύπου έκανε γνωστό ότι η κυβέρνηση αποφάσισε πόσες άδειες θα παραχωρηθούν*» (εφημ.) (ιβ) ***κάνω (κάποιον)*** άνθρωπο συμμορφώνω (κάποιον), είτε εμφανισιακά είτε ως χαρακτήρα: τον *πήρε από τις τρώγλες όπου ζούσε και τον έκανε άνθρωπο* (ιγ) ***κάνω (κάποιον) χώμα Ι λειώμα*** καταρρακώνω, κάνω ^ κάποιον) να καταρρεύσει ψυχολογικά: του *είχαν συμβεί πολλά δυσάρεστα στον τε/>ευταίο καιρό, ήρθε κι αυτή η αρρώστια και* τον *έκανε χώμα* **15.** τοποθετώ σε μια θέση ως αποτέλεσμα εκλογής ή επιλογής μεταξύ άλλων υποψηφίων: *η κυβέρνηση τον έκανε γραμματέα στο Υπουργείο Τουρισμού* ({ *τον έκαναν διευθυντή τής εφημερίδας ι αρχηγό τού κόμματος* **16.** έχω συγκεκριμένη εντύπωση (για κάποιον), υπολογίζω κατά προσέγγιση: *πόσο την κάνεις;* || *για τι άνθρωπο τον κάνεις;* || (+για) *όποιος τον βλέπει για πρώτη φορά και δεν ξέρει την ηλικία του τον κάνει για σαραντάρη* **17.** (για θρησκευτική τελετή) τελώ: - *γάμο / αγιασμό / ευχέλαιο / τρισάγιο* **18.** (για αριθμητικές πράξεις, τριτοπρόσ. ***κάνει, κάνουν)*** ισούται, έχει τελικό εξαγόμενο: *ένα και ένα κάνουν δύο* **19.** λύνω (άσκηση, πρόβλημα), τελειώνω (σχολική εργασία): *δεν έκανα τις ασκήσεις, γιατί ήταν δύσκολες* 20. καθαρίζω, συγυρίζω, τακτοποιώ: ~ *το σπίτι / την κουζίνα / τα τζάμια* 21. ετοιμάζω ή παρασκευάζω (κάτι που τρώγεται ή πίνεται): - *μουσακά/ μια ομε/.έτα / τα ψάρια τηγανητά / καφέ / κοκτέιλ* · επίσης σε ΦΡ. όπως ***κάνω τα χαρτιά μου*** ετοιμάζω τα απαραίτητα δικαιολογητικά για να τα υποβάλω στην αρμόδια αρχή 22. συντάσσω (γραπτό κείμενο): ~ *τη διαθήκη μον* || *την έκθεση έκανε ο αρμόδιος υπουργός* **23.** αποκτώ: - *φίλους / λεφτά / περιουσία** επίσης σε ΦΡ. όπως ***κάνω χρώμα / μάγουλα / κοιλίτσα / περιφέρεια,*** *από το πολύ φαγητό έκανε κοιλίτσα* || *κάθισε αρκετή ώρα στον ήλιο και έκανε χρώμα* **24.** πληρώνω, καλύπτω τα έξοδα: ~ *τα εισιτήρια / το τραπέζι* **25.** ασχολούμαι με (κάτι) συστηματικά: - *κολύμπι / υποβρύχιο ψάρεμα / ορειβασία* **26.** (+ουσ.) (λειτουργεί ως περίφραση τού αντίστοιχου ρήματος): ~ *ταξίδια* (ταξιδεύω) (j - *όνειρα* (ονειρεύομαι) || ~ *μια συζήτηση* (συζητώ) || ~ *λόγο για* (μιλώ για...) || ~ *χαρές* (χαίρομαι) || - *την επεξεργασία* (επεξεργάζομαι) || - *βόλτα* (βολτάρω) || - *κάτι πράξη* (πραγματυποιο)) || - *προκοπή* (προκόβω) **27.** *(+ να* πρόταση) (α) σε ΦΡ. τύ τύπου ***κάνω (κάποιον) να (κάνει κάτι)*** (μεσν. φρ.) φέρνω σε ορισμένη κατάσταση, ενεργώ έτσι, ώστε κάποιος να πράξει κάτι: τον *έκανες να θυμώσει / να φύγει / να παραιτηθεί* (β) προσπαθώ να κάνω κάτι. βρίσκομαι στην αρχή μιας ενέργειας: έκανε να *σηκωθεί* και *ξανακάθισε από τους πόνους* || *μην κάνεις να φύγεις, γιατί θα το μετανιώσεις* (γ) φροντίζω, βοηθώ: *Παναγίτσα μου. κάνε να γυρίσει πίσω)!* **28.** ενεργώ, αντιδρώ, συ- μπεριφέρομαι με συγκεκριμένο τρόπο: - *σαν παιδί / σαν ώριμος άνθρωπος* || *έκανες λάθος που του αντιμίλησες* i| *Μην κάνετε έτσι, βρε παιδιά! Δε χάθηκε* κι ο *κόσμος!* φρ. (α) ***κάνω αμάν για... Ι σαν τρελός για...*** / (οικ.) ***κρα για...*** / επιθυμο) πάρα πολύ (β) ***κάνω πώς και πώς*** / ***πώς και τι*** χρησιμοποιώ όλα τα μέσα για την επίτευξη ενός σκοπού 29. (α) μένο) για κάποιο χρονικό διάστημα: *έκανε πολλά χρόνια στο Παρίσι* (β) βρίσκομαι για ορισμένη χρονική περίοδο κάπου: *πού θα κάνετε Χριστούγεννα φέτος;* 30. (α) διανύο> χρονικό διάστημα: *έκανε μία ώρα να μιλήσει* (β) καλύπτω (συγκεκριμένη απόσταση): *έκαναν ένα χιλιόμετρο σε τρεις ώρες* 31. κοστίζω, αξίζω, έχω χρηματική αξία: Γο *σακάκι κάνει 50.000 δραχμές* || *πόσο κάνουν τα παπούτσια;* || *κάνει μια περιουσία* (για κάτι πολύ ακριβό) συν. στοιχίζω **32.** (α) (+για) έχω τις προϋποθέσεις, είμαι κατάλλη? ·ος (για κάτι): κάνει *για δάσκαλος, γιατί αγαπάει τα παιδιά* (β) ταιριάζω: *μαζί δεν κάνουνε και χώρια δεν μπορούνε* || *σον κάνει αυτή η φούστα;* 33. ακολουθώ συγκεκριμένη κατεύθυνση: ~ *ευθεία' δεξιά / αριστερά* **34.** (για γραμματικούς τύπους) σχηματίζομαι, λέγομαι: *πώς κάνει αυτό το ρήμα στον μέλλοντα:* **35.** (για καιρικές συνθήκες): επικρατεί, είναι, έχει: *κάνει ζέστη / κρύο / συννεφιά* **36.** (συνήθ. με αρνητ. ή ερωτημ. προτάσεις): επιτρέπεται, πρέπει: δεν *κάνει να λες ψέματα / να καπνίζεις πολύ / να πίνεις αλκοόλ στην ηλικία σον* || *κάνει να μπω:* · ΦΡ. (α) το ***κάνω / κάνω έρωτα*** (μεσν. φρ.) συνουσιάζομαι (β) ***τα κάνω Ι κάνω (τα) κακά μου*** αφοδεύω: *από τον φόβο τον τα έκανε πάνω τον* (χέστηκε από τον φόβο του) (γ) ***έχει να κάνει (με κάτι)*** έχει σχέση (με κάτι): *το πρόβλημα τής ξηρασίας έχει να κάνει με την ανομβρία τής φετινής περιόδου* (δ) το ***ίδιο κάνει*** κάτι έχει την ίδια αξία. δεν διαφέρει (ε) το ***ίδιο μου κάνει*** για μένα δεν υπάρχει διαφορά: *είτε έρθετε εσείς στο σπίτι μας είτε έρθουμε εμείς στο δικό σας* ~ (στ) ***έχω να κάνω (με κάποιον)*** αντιμετωπίζω (κάποιον) (ζ) ***κάνω ταμείο*** (για υπάλληλο) μετρώ εισπράξεις και έξοδα (η) ***κάνω ψιλά*** αποκτώ κέρματα ή χαρτονομίσματα μικρότερης αξίας, δίνοντας χαρτονόμισμα μεγαλύτερης αξίας (θ) ***κάνω /βάζω (κάποιον) στην άκρη*** βλ. λ. *άκρη* (ι) ***μου κάνει (κάποιος)*** (κάποιος) είναι κατάλληλος για να εκπληρώσει τον δικό μου στόχο (ια) (οικ.) ***την κάνω*** φεύγω, την κοπανάω: *μόλις κατάλαβε ότι δεν τον βλέπει* κανείς, *την έκανε.* Επίσης (σπάν.) κάμνω. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δημιουργώ, θυμώνω, τελώ.*

[ΠΤΥΜ. **μεσν. < αρχ.** *κάμνω.* **με απλυποίηση τού συμπλέγματος -μν-. Τυ** *κάμνω* **είχε αρχικώς τη σημ. «εργάζομαι, καταπονούμαι (από την εργασία)» και ανάγεται σε θ. *kam-na-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. δισύλλ. θ. που συνδ. με σανκρ. sam-nHc «εργάζομαι, κοπιάζω», ίσως και με μέσ. ιρλ. cuma «φροντίδα». Ομόρρ.** *κάμα-τος. κομ-ώ* **(πβ. νοσοκόμος).** *κομ-ίζω. κόμ-μωσις* **κ.ά. Ήδη μεσν. είναι η χρήση τού** *κάνω* **σε συνδυασμό με ουσιαστικά για τον σχηματισμό περιφραστικών εκφορών. λ.χ.** *κάνω αναφορά / απόφαση / απόλυση.* **Γ.πίσης πλήθος νεοελληνικός φρ. έχουν μεσν. αφετηρία, λ.χ.** *κάνω καρδιά, κάνω κομμάτια, κάνω μετάνοιες, κάνω (ο)πίσω. κάνω πέτρα την καρδιά, κάνω πράξη, κάνω προκοπή, κάνω* **ον** *σταυρό μου. κάνω ταίρι* **κ.ά. Η φρ.** *(δεν) έχει να κάνει* **είναι ξενισμός, από το αγγλ. it has (nothing) to do (with)...|.**

κάνω: συνώνυμα. Μια σειρά ρημάτοιν τής Ν. Ελληνικής δηλώνουν ενέργεια ή πράξη (με ή χωρίς αντικείμενο) και κατασκευή. Το ρήμα που σήμερα έφθασε να δηλώνει και τις τρεις σημασίες, είναι το κάνω (ξεκίνησε από το αρχ. κάμνω που σημαίνει «κατασκευάζω» και «κοπιάζω»). Το κάνω είναι «λέξη-λάστιχο» που χρησιμοποιείται για πλήθος χρήσεων και στη θέση πολλών άλλων ρημάτων (βλ. λ. *απολεξικοποιημένο ρήμα).* **Στην προκειμένη περίπτωση, χρησιμοποιείται σε απλούστερο λόγο (παλιότερα και «εν ονόματι τής δημοτικής» προς αποφυγή λογιότερων λέξεων) αντί όλων των συνωνύμων ρημάτων που δηλώνουν ενέργεια, πράξη ή κατασκευή. Δύο από αυτά τα ρήματα, το ενεργώ και το δρω, δηλώνουν αμετάβατη ενέργεια (χωρίς αντικείμενο τού ρήματος):** *Κατάλαβε, τον κίνδυνο και έδρασε σωστά - f.ivai πολύ επιδέξιος και ενεργεί αστραπιαία.* **Τα ρήματα πράττω (λογιότερης χρήσεως) και διαπράττω (κακόση- μο) και, κυρίως, τα διενεργώ, διεξάγω, πραγματοποιώ και επιτελώ είναι μεταβατικά ρήματα (παίρνουν αντικείμενο):** *ΐΐράττω το καθήκον μου Λιέπραξε βαρύ έγκλημα - Η Επιτροπή θα διενεργήσει τις εξετάσεις* **των** *υποψηφίων* ■ *Οι αρχές διεξάγουν τιτάνιο αγώνα εναντίον των εμπόρων ναρκωτικών* **-** *Οι διαδη'λωτές θα πραγματοποιήσουν συγκέντρωση στα προπύλαια* **τού** *Πανεπιστημίου - Επι- τελεί σημαντικό έργο για τη χώρα.* **Τέλος, τα ρήματα κατασκευάζω και φτειά(χ)νω (< μεσν. ευθειάζω «διορθώνω» < ευθύς) δηλώ**

νουν κατασκευή, επεξεργασία και πρόσδυση συγκεκριμένης μορφής και λειτουργίας σε κάτι: *Κατασκευάζουν αυτοκίνητα προηγμένης τεχνολογίας - Έφτειαξαν αγάλματα από πηλό.* Λς σημειωθεί εδώ η κατάχρηση που γίνεται σήμερα του δημιουργώ συχνά με τη σημασία τού *κάνω* (βλ. λ. *δημιουργώ).* Β^ίσης. σημεκοτεον ότι τα παραπάνω ρήματα (με την ίδια ή παρηλλαγμένη σημασία) είναι ήδη αρχαία, εκτός τού πραγματοποιώ (1833) και του φτειά{χ)νω.

κανών (ο) -» κανόνας

καολίνης (ο) {χωρ. πληθ.) μαλακή λευκή άργιλος, που αποτελεί το κύριο συστατικό για την παρασκευή τής κινεζικής ή άλλων ειδών πορσελάνης.

Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. kaolin < κινεζ. gao ling «ψηλός λόφος»!, καουμπόης (ο) {καουμπόηδες}, καουμπόισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} καθένας από τους καβαλάρηδες που οδηγούσαν κοπάδια αγελάδων στην αμερικανική Δύση και έχουν γίνει θρυλικοί κυρ. από τις ταινίες γουέστερν. ίίπίσης κάου-μπόι (ο) {άκλ.}. [ejym. < αμερ. cowboy < αγγλ. cow «αγελάδα» + boy «αγώρι»]. καουμπόικος, -η, -ο κ. (λαΐκ.) καμποικος 1. αυτός που σχετίζεται με τον καουμπόη 2. ***καουμπόικο*** (το) η ταινία γουέστερν (βλ.λ.). — καουμπόικα επίρρ. καουμποϊλίκι (το) {χωρ. γεν.) (λαΐκ.-συνήθ. μειωτ.) η επιθετική και αυθάδης συμπεριφορά, καούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η αίσθηση καψίματος σε σημείο τού σώματος. η οποία προκαλείται από τροφή ή άλλον εξωτερικό ερεθισμό: ~ *στο στομάκι* ΙΥΝ. καήλα, κάψιμο · φρ. έχω ***μια καούρα (να...)*** (ειρων.) ούτε που μου περνάει από το μυαλό, δεν θέλω καθόλου: *-Δεν σε κάλεσαν στη γιορτή: Ξέρεις, είχα κι εγώ μια καούρα...* ΙΥΝ. μου είναι αδιάφορο.

Ιετυμ. < θ. *κα-* + (< *καίω)* + παραγ. επίθημα *-ούρα.* πβ. *Οο/.-ούρα. χασ-ούρα, χαιρετ-ούρα*\. καουτσούκ (το) {άκλ.} ελαστικό προϊόν, το οποίο παράγεται από τον παχύρρευστο χυμό ορισμένων φυτών (φυσικό καουτσούκ) ή ως προϊόν χημικών αντιδράσεων κυρ. σε βιομηχανική κλίμακα (συνθετικό ή τεχνητό καουτσούκ). — καουταουκένιος, -ια. -ιο.

IF.TYM. < γαλλ. caoutchouc (οπτικό δάνειο) < ισπ. caucho < caoochu (λ. των ιθαγενών τού Ισημερινού) ««ξύλο που διυλίζει»]. καουτσουκόδεντρο (το) δέντρο τής \. Αφρικής, που καλλιεργείται σε φυτείεΞ και αποτελεί την κύρια πηγή τού φυσικού καουτσούκ. **Κ.Α.Π.** (η) Κοινή Αγροτική Πολιτική, κόπα (το) · ► κάππα κόπα (η) {δύσχρ. καπών} 1. χοντρό πανο)φόρι από μαλλί προβάτου ή κατσίκας, με κουκούλα και χωρίς μανίκια, το οποίο φορούν χωρικοί, κυρ. βοσκοί, για προστασία από το κρύο 2. γυναικείο φαρδύ και μακρύ πανωφόρι, χωρίς μανίκια συν. μπέρτα. ιχολιο λ, *ενδυμασία, ομόηκα.*

[είύμ. μεσν. < λατ. cappa]. καπάκι (το) {καπακ-ιού | -ιών} 1. σκέπασμα δοχείου, σκεύους ή φιάλης: *βιδωτό* ~ U ~ *κατσαρόλας* ιυν. κάλυμμα, επικάλυμμα· ΦΡ. (α) ***κύλησε*** ο ***τέντζερης και βρήκε το καπάκι*** (συνήθ. ειρων.) για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος βρίσκει τον όμοιό του. κάποιον που του ταιριάζει Ιον. βρήκε ο Φίλιππος τον Ναθαναήλ (β) ***φέρνω (κάποιον) καπάκι*** κάνω (κάποιον) να συμφωνήσει μαζί μου. να ενεργήσει όπως εγώ θέλω. τον τουμπάρω, τον καταφέρνω: του *τα 'πε έτσι. του τα 'πε αλλιώς,* στο *τέ/.ος* τον *έφερε καπάκι* 2. (οικ.. ως επίρρ.) αμέσως μετά: *με το που θα τελειώσω τις σπουδές, θα πάω ~ στρατό.*

|Γ.ΤΥΜ. < τουρκ. kapak). καπακώνω ρ. μετβ. {καπάκω~σα, -θηκα. -μένος} 1. σκεπάζω (ένα άνοιγμα) με καπάκι 2. πέφτω πάνω σε κάτι και το καλύπτω με το σώμα μου: ο *τερματοφύλακας καπάκωσε τη μπάλα* 3. (μτφ.) επιτυγχάνω να υπερισχύσω (έναντι κάποιου) (συχνά με δόλια και αθέμιτα μέσα), τον κάνω να βρεθεί σε υποδεέστερη θέση ιυν. καπελώνω 4. (μτφ.) αποκρύπτω, συγκαλύπτω (κάτι) από το φως τής δημοσιότητας: ~ *μια υπόθεση / ένα ζήτημα.* ■ καπάκωμα (το), καπακωτός, -ή, -ο αυτός πυυ καλύπτεται με καπάκι: ~ *βαζάκι.* καπαμάς (ο) {καπαμάδες} φαγητό από αρνήσιο ή μοσχαρήσιο κρέας με ντυμάτα και μπαχαρικά.

{F.TYM. < τουρκ. kapama < p. kapamuk «κλείνω, σκεπάζω»}, καπάνταης (ο) {καπανταήδες} (λαΐκ.) 1. (κυριολ.) αρχηγός σπείρας νταήδων 2. (συνήθ. μτφ.) πρόσωπο που κάνει τον ζόρικο. που εμπλέκεται σε έριδες παριστάνοντας τον παλληκαρά.

ILTYM. < τουρκ. kabadayi{. κάπαρη

(η) -► κάππαρη καπαρντίνα (η) -+

καμπαρντίνα

καπάρο (το) η προκαταβολή που δίνεται ως εγγύηση για την εξασφάλιση αγοραπωλησιών ή μισθώσεων: *παίρνω / δίνω* ~ σν\. αρραβώνας.

ILi'J ΥΜ. < ιταλ. caparra < capo «κεφάλι, κεφάλαιο» (< λατ. caput. -itis) + arra «εγγύηση» (< μτγν. λατ. arra, συγκεκομμένος τ. τού λατ. arrabo

αρχ. *άρραβών,* βλ.λ.)}.

καπαρώνω ρ. μετβ. {καπάρω-σα, -θηκα. -μένος} (οικ.) εξασφαλίζω (κάτι) δίνοντας προκαταβολή συν. κλείνω, αγκαζάρω. -- καπάρωμα (το).

καπάτσος, -α. -ο αυτός που κατορθώνει να τα βγάλει πέρα και να αντίπαρέρχεται κάθε δυσκολία με την εξυπνάδα και την πονηριά του: ~ *γυναίκα / επιχειρηματίας* ιυν. καταφερτζής, επιτήδειος, επιδέξιος, ικανός. — καπαταοαύνη (η).

[F.TYM. < ιταλ. eapace < λατ. capax < capio «λαμβάνω. παίρνω»| · **Κ.Α.Π.Ε.** (το) Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (εποπτεύεται από το Υπουργείο Ενέργειας).

καπελάδικο (το) κατάστημα κατασκευής, επιδιόρθωσης ή πώλησης καπέλων συν. (λόγ.) πιλοποιείο, πιλοπωλείο. **καπελαδούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} καπέλο με πολύ μεγάλο γείσο, που καλύπτει ολόκληρο σχεδόν το πρόσωπο. [ητυμ. < βεν. capeladura. βλ. κ. *καπέλο}.* **καπελάς** (ο) {καπελάδες}. **καπέλου** (η) {καπελούδεσι πρόσωπο που κατασκευάζει, επιδιορθώνει ή πουλάει καπέλα, **κάπελας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} αυτός που έχει καπηλειό, ταβέρνα όπου σερβίρεται βαρελήσιο κρασί: *βάλε μας. κάπελα, κρασί!* ιυν. ταβερνιάρης. [πτυμ. < αρχ. *κάπηλος* (βλ.λ.) «ταβερνιάρης», όπου η μεταβολή *-ε-* < *-η-* οφείλεται σε επίδραση τού *-λ-* (πβ. κ. *θηλιά - Οε?αά)*\. **καπελιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} κουτί στρογγυλού σχήματος από χαρτί, πλαστικό ή δέρμα, πυυ χρησιμοποιείται ως συσκευασία φύλαξης και μεταφοράς καπέλων.

IETY.M. < ιταλ. cappelliera < cuppelloj. **καπελίνα** (η) γυναικείο καπέλο με μεγάλο γύρο.

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. cappcllina < cappcllo|. **καπελίνο** ίτο) *το* μικρό καπέλο.

IF.TYM. < ιταλ. cappeilino. υπυκ. τού ουσ. cappdlol. **καπέλο** (το) **1.** εξάρτημα τής ανδρικής και γυναικείας ενδυμασίας (διαφόρων σχημάτων και σχεδίων), που φοριέται στο κεφάλι για λόγους αισθητικούς, πρακτικούς (προστασία από το κρύο. τον ήλιο) ή λειτουργικούς (δηλωτικό αξιώματος, επαγγέλματος κ.λπ.) ΣΥΝ. (λόγ.) πίλος· φρ. (α) ***βγάζω (σε*** **κάπο/ον}** **το** ***καπέλο*** αναγνωρίζω την αξία και την υπεροχή (κάποιου), τον παραδέχομαι: αν *καταφέρεις να* τον *πείσεις, εγώ Οα σου βγάλω το καπέλο* (β) ***άλλο καπέλο*** βλ. λ. *άλλος* συν. έτερον εκάτερον (γ) ***παίρνω το καπέλο / καπελάκι μου και φεύγω*** ως απειλή σε (κάποιον) ότι θα φύγει, ότι δεν θα διστάσει να το κάνει: αν *επικρατήσει αυτή η γραμμή στην εταιρεία, εγώ ~!* 2. η πέρα από τα νόμιμα και επιτρεπτά όρια αύξηση τής τιμής ενός εμπορεύματος για την επίτευξη τού μεγίστου δυνατού κέρδους: *βάζω ~ στα φρούτα | | πουλάω λαχανικά με ~.* - **καπελάκι** (το) (σημ. 1). ** σχόλιό λ. *ενδυμασία.*

[ΚΙΥΜ. < ιταλ. cappello < δημώδ. λατ. *cappclus < λατ. cappa «κάλυμμα κεφαλής»].

καπελώνω ρ. μετβ. {καπέλω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** (κυριολ.) φοράω καπέλο στο κεφάλι (κάποιου) · 2. (μτφ.) επιβάλλω την άποψή μου εις βάρος των άλλων, καπηλεύομαι, εκμεταλλεύομαι τις προσπάθειες ή τη δράση άλλων προς όφελος μου: οι *φοιτητικές παρατάξεις κατηγο- ρούνται ότι καπελώνονται από τα κόμματα που τις υποστηρίζουν || ~ μια οργάνωση / συζήτηση / την υποψηφιότητα τού δημάρχου / την εκλογή* · **3.** (για τις τιμές των προϊόντων) βάζο) καπέλο στα εμπορεύματα. κερδοσκοπώ εις βάρος τού καταναλωτή. - - **καπέλωμα** (τυ). **Καπερναούμ** (η) {άκλ.} αρχαία πόλη τής Παλαιστίνης στη Γαλι- λαία, στην οποία δίδαξε ο Ιησούς Χριστός.

[ΕΤΥμ. < μτγν. *Καπερναούμ / Καφαρναούμ* < εβρ. Kcfar-Nahi3m «χωριό τυύ Ναούμ» (η λ. *Ναοθμ* αποτελεί κύριο όνομα, που σημαίνει «παρηγοριά. ανακούφιση») < kelar «χωριό» + nahiim «παρηγοριά, ανακούφιση »[.

καπ(ε)τάν- (ο) (λαΐκ.) λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων, σε προσφωνήσεις ναυτικών ή οπλαρχηγών: *καπ(ε)τάν-Ανδρέα. καπ(ε)τάν-Νικό-* λα· ΦΡ. ***καπετάν~φασαρίας*** πρόσωπο που κάνει μεγάλη φασαρία και προκαλεί διαρκή αναστάτωση στους γύρο) του: ο ~ *τής τάξης!* ΣΥΝ. ταραχοποιός.

|ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *καπετάνιος}.* **καπετανάτο** (το) **1.** ιστ. (στην Τουρκοκρατία) το αξίωμα τυύ καπετάνιου. που είχε υπό τη δικαιοδοσία του ένοπλους άνδρες 2. (συνεκδ.) η εδαφική περιοχή όπου ασκούσε την εξουσία του ο καπετάνιος **3.** (μτφ.) τυ πεδίο δράσης ή ο χώρος όπου έχει κανείς απόλυτο έλεγχο: *μερικοί στο κόμμα έχουν δικό τους ~ και δεν ακούνε κανέναν.* **καπετάνιος** (ο) {λαΐκ. καπεταναίοι} **1.** (στην Τουρκοκρατία) ο αρχηγός σώματος ενόπλων ανδρών. ο υπλαρχηγός · 2. ο κυβερνήτης πλοίου. ο πλοίαρχος: *πρώτος ' δεύτερος* - {{ ο ~ *είναι* στο *τιμόνι και ο λοστρόμος στη μηχανή* · φρ. (παροιμ.) **ο καλός ο** ***καπετάνιος στη φουρτούνα*** ***φαίνεται*** βλ. λ. *φουρτούνα.*

IFTYM. μεσν. < βεν. capctanio (όπως και *κακετάνος* < βεν. capctano) < μεσν. λατ. capitancus «ο επί κεφαλής» < λατ. caput. -itis «κεφαλή»). 'Ομοια αρχή έχει και ο τίτλος *κατεπάνω* Βυζαντινού αξιωματούχου και διοικητή επαρχιών, που παρετυμολογήθηκε προς τις λ. κατά και *επάνω.* II λ. έχει ευρεία ευρωπαϊκή παρουσία, πβ. αγγλ. captain, γαλλ. capitain, ισπ. capitan. σερβ. eapetan κ.ά. Ο τ. *καπν.τάν* πιθ. < τουρκ. kaptan < kapudan (πβ. *καπουδάν πασάς* = ναύαρχος) < βεν. capitanJ. **καπετάνισσα** (η) {σπάν. καπετανισσών} 1.η σύζυγος τού πλοιάρχου ή τού οπλαρχηγύ · **2.** γυναίκα καπετάνιος **3.** η καραβοκύρισσα. **καπετανλίκι** (το) {καπετανλικ-ιού | -ιών} (λαΐκ.) **1.** το αξίωμα και η εξουσία τού καπετάνιου · 2. το σύνολο των καπεταναίων, των οπλαρχηγών.

Κ.Α.Π.Η. (το) Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων, **καπηλεία** (η) {καπηλειών} **1.** η αθέμιτη και αισχροκερδής εμπορική συναλλαγή συν. αισχροκέρδεια 2. (ειδικότ.) αθέμιτη εκμετάλλευση, κυρ. ευγενών ιδεωδών, για την επίτευξη ιδίου οφέλους: *η ~ τής θρησκείας / τής πατρίδας / τής ελευθερίας.* σχολιο λ. *ειδωλολατρία.* |ΓΤΥνι. αρχ. < *καπη?.εύω* (βλ.λ.)[. **καπηλειό** (τυ) ταβέρνα όπου σερβίρεται κυρ. βαρελήσιο κρασί συν. οινομαγειρείο, κυτούκι.

{ΕΓΥΜ. μεσν. < αρχ. *καπηλείαν* < *κάπη?^ος* «ταβερνιάρης» (βλ.λ.)[.

καπηλεύομαι ρ. αμετβ. {καπηλεύτηκα (λόγ. -θηκα)} εκμεταλλεύομαι (κυρ. ιδεώδη, ιδανικά κ.λπ.) για ιδιοτελείς σκοπούς: ~ την *ιδέα τής πατρίδας / την προσφορά των ανο)ννμων αγωνιστών* ΣΥΝ. καταχρώ

μαι. εμπορεύομαι. – καττήλευαη (η). σχολιο λ. *ειδωλολατρία, εκ- μεταλ/^εύομαι.*
[ετυμ. < αρχ. *καπηλεύω* «εμπορεύομαι - κάνω αισχροκερδείς συναλλαγές» < *κάπηλος* (βλ.λ.)|. **καπηλευτής** (ο) 1 μτγν.Ι, **καπηλεύτρια** (η) {καπηλευτριών} πρόσο)- πο που εκμεταλλεύεται αδίστακτα κάθε υψηλό ιδεώδες, για να αποκομίσει δικά του οφέλη· κάπηλος. – καπηλευτικός, -ή. -ό |αρχ.|. **καπηλικός,** -ή. -ό 1. (σπάν.) αυτός που σχετίζεται με τον κάπηλο **2.** (συνεκδ.) βάναυσος, χυδαίος: *η - συμπεριφορά του ενόχλησε όλους τους παριστα*μένους (| ~ *ύβρεις / λόγια.*
Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. »ο σχετιζόμενος με το οινοπωλείο». < *κάπηλος* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μτγν.|. **κάπηλος** (ο/η) {καπήλ-ου | -ων, -ουςΙ πρόσωπο που δεν διστάζει να εκμεταλλευθεί ευγενή και υψηλά ιδεο')δη ή δύσκολες καταστάσεις για ιδιοτελείς σκοπούς.
ΙΕΤΥ.Μ. αρχ., αρχική σημ. «μικρέμπορος - υινοπώλης», αβεβ. ετύμου, πιθ. < *κάπη* «κουτί» < J.E. **kap-* «λαμβάνω, παίρνω», πβ. λατ. capio, capabilis «ικανός» (> γαλλ. capable), γοτθ. hafjan «παίρνω», γερμ. haben «έχω», αγγλ. have κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *κάπτω* «καταβροχθίζω, καταπίνω». Κατ' άλλη άποψη, η λ. *κάπηλος* αποτελεί δάνειο, όπως και το συνώνυμο λατ. caupo, -onis].
-κάπηλος β' συνθετικό για τον σχηματισμό ουσιαστικών, που δηλώνουν πρόσωπο το οποίο εκμεταλλεύεται αυτό που δηλώνει το α' συνθετικό για ιδιοτελείς σκοπούς: *ιερο-κάπηλος. αρχαιο-κάπηλος. πολε- μο-κάπηλος, πατριδο-κάπηλος.*
καπίκι (το) (καπικ-ιού | -ιών| (παλαιότ.) ρωσικό νόμισμα αξίας ίσης προς το ένα εκατοστό τού ρουβλίου.
[ετυμ. < ρωσ. kopdjka < kopj «ακόντιο, δόρυ», που ονομάστηκε έτσι. επειδή το πρώτο που κόπηκε (από τον τσάρο Ιβάν Δ' τον Τρομερό) απεικόνιζε έναν ιππέα με ακόντιο|. **καπίστρι** (το) |καπιστρ-ιού Ι -ιών} λουρί που περνιέται στο κεφάλι υποζυγίου, για να το ελέγχει ο αναβάτης (πβ. λ. *χαλινάριγ* φρ. *αέρνω / τραβώ (κάποιον) από το καπίστρι* κάνω (κάποιον) ό.τι θέλω, του επιβάλλομαι καθ' ολοκληρίαν.
Ι liΤΥΜ. < μτγν. *καπίστριον* < λατ. capistrum < capistro], **καπιστρωνω** ρ. μετβ. {καπίστρω-σα. -θηκα, -μένος} περνώ το καπίστρι στο υποζύγιο λντ. ξεκαπιστρο)νο). – **καπίστρωμα** (το), **καπιταλάκι** (το) {χωρ. γεν,ί ίύγιογρ. (συνήθ. σε πληθ.) κεφαλαίο γράμμα, μικρότερο σε μέγεθος από τα κεφαλαία που χρησιμοποιούνται στο υπόλοιπο κείμενο.
ICIYM- < γαλλ. (leitrc) capitale «κεφαλαίο (γράμμα)» + υποκ. επίθημα *-άκι*\.
καπιτάλας (ο) (ειρων.) πρόσωπο που ασπάζεται τον καπιταλισμό ή ζει σύμφωνα με τις αρχές του· συνήθ. για αυτούς που κερδίζουν πολλά χρήματα και τα ξοδεύουν επιδεικτικά.
[ετυμ. < *καπιταλ(ιοτής)* + μεγεθ. επίθημα *-ας*|. **καπιτάλι** (το) {καπιταλ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) το χρηματικό ποσό. το κεφάλαιο.
[ετυμ. < ιταλ. capitale, βλ. κ. *καπιταλισμός*|. **καπιταλισμός** (ο) **1.** η κεφαλαιοκρατία (βλ.λ.) **2.** *κρατικομονοπω- λιακός καπιταλιαμός* (στη μαρξιστική θεωρία) μορφή καπιταλισμού που χαρακτηρίζεται από τη συνένωση τής δύναμης των καπιταλιστικών μονοπωλίων με τη δύναμη τού κράτους, τού οποίου ο οικονομικός ρόλος ενισχύεται με την άμεση ρυθμιστική του παρέμβαση στη διαδικασία συσσώρευσης κεφαλαίου· (ειδικότ.) στάδιο στο οποίο οδηγήθηκε το καπιταλιστικό σύστημα μετά την οικονομική κρίση τού 1929 και 1930 (βλ. κ. λ. *κραχ),* για να εξισορροπήσει τις αντιθέσεις που δημιουργήθηκαν από την εντελώς ελεύθερη λειτουργία τής αγοράς· αλλιώς *ώριμος καπιταλισμός.*
[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. capitalisme < capital < λατ. capitalis < capul «κεφάλι». Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. stateinonopoly capitalism |,
καπιταλιστής (ο), **καπιταλίστρια** (η) {καπιταλιστριών} κεφαλαιο-κράτης (βλ.λ.). Επίσης (μειωτ.) **καπιταλίατας** (ο).
|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. capitalistc|. **καπιταλιστικός,** -ή. -ό αυτός που διέπεται από τις βασικές αρχές τού καπιταλισμού, κεφαλαιοκρατικός: ~ *σύστημα / κοινωνία / οικονομία.*
καπιτονέ (το) {άκλ.} **1.** ύφασμα από μετάξι ή λινό **2.** δύο κομμάτια υφάσματος σε μορφή παπλο')ματος με μαλακό συνθετικό υλικό ανάμεσα (π.χ. υαλοβάμβακα), για να δίνει όγκο, που είναι γαζωμένα έτσι. ώστε να σχηματίζουν συνήθ. ρόμβους.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. capitonne. μτχ. τ. τού p. capitonner < capiton < ιταλ. capitone < λατ. capito «αυτός που έχει μεγάλο κεφάλι» (< caput, -itis « κεφάλι»)}.
Καπιτώλιο (το) {Καπιτωλίου} **1.** 1ΣΤ. λόφος τής αρχαίας Ρώμης, στον οποίο είχαν χτιστεί ναοί. καθώς και η ακρόπολη τής πόλης 2. πολιτ. το μέγαρο συνεδριάσεων τού Κογκρέσου των Η.Π.Α.
Γετυμ. < λατ. Capitolium (< caput «κεφάλι»), από τον ναό τού Διός Καπιτωλίου, ο οποίος υψωνόταν στον ομώνυμο λόφο [. **καπλαμάς** (ο) {καπλαμάδες} λεπτό φύλο από καλής ποιότητας ξύλο, που επικολλάται στην επιφάνεια επίπλων κατασκευασμένων από πιο φθηνό υλικό.
Ιετυμ. < τουρκ. kapfama}. **καπλάνι** (το) {καπλαν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** η τίγρη **2.** (μτφ.) αυτός που δεν δαμάζεται εύκολα, ο σκληρός και γενναίος.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kapJan|. **καπλαντίζω** ρ. μετβ. {καπλάντισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** επικαλύ-πτω επιφάνεια με καπλαμά 2. (ειδικότ.) ντύνω πάπλωμα με σεντόνι. – **καπλάντισμα** (το).

|ΕΤΥΜ. < τουρκ. kapladun. αόρ. τού p. kaplamakj.
καπνά (τα) -» καπνός
κάπνα (η) Ιχωρ. πληθ.} σύννεφα καπνού, η αιθάλη: ~ *από το τζάκι / το μαγκάλι.*
καπναγωγός, -ός, -ό ί 1853) **1.** αυτός μέσα από τον οποίο διοχετεύεται ο καπνός: ~ *σωλήνας* 2. ***καπναγωγός*** (ο) η καπνοδόχος, **καπναποθήκη** (η) |Ι890} {καπναποθηκών} αποθήκη για τη συγκέντρωση και τη ούλαξη των καπνών,
καπνάς (ο) {καπνάδες} (λαϊκ.) **1.** πρόσωπο που ασχολείται με την καλλιέργεια και την κατεργασία των φύλλων τού καπνού · 2. παραγωγός ή έμπορος καπνών,
καπνέλαιο (το) [μτγν.} {καπνελαίου Ι χωρ. πληθ.} λάδι από τα σπέρματα τού καπνού, **καπνέμπορος** (ο/η) {1892} {καπνεμπόρ-ου | -ων. -ους} πρόσωπο που εμπορεύεται καπνά. Επίσης (λαϊκότ.) **καπνέμπορας** (ο). – **καπνεμπόριο** (το), **καπνεμπορικός,** -ή. -ό 11892Ι. **καπνεργάτης** (ο) {καπνεργατών}. **καπνεργάτρια** (η) {καπνεργα- τριών} ο εργάτης που απασχολείται στη συγκέντρωση και την κατεργασία τ<ον φύλλων τού καπνού. Ηπίσης **καπνεργάτιοοα** (η) {κα- πνεργατισσών}.
καπνεργατικός, -ή. -ό **1.** αυτός που αναοέρεται στους καπνεργάτες και την εργασία τους: ~ *ταμείο / απεργία · 2. **καπνεργατικά*** (τα) η αμοιβή των καπνεργατιόν, τα χρήματα που καταβάλλονται για την κατεργασία των καπνών, **καπνεργοστάσιο** (το) 11883J {καπνεργοστασί-ου | -ων} το εργοστάσιο επεξεργασίας και κοπής των φύλλων καπνού για την παραγωγή τσιγάρων.
καπνιά (η) **1.** μαύρη ανθρακώδης ουσία που παράγεται κατά την ατελή καύση άνθρακα, ξύλου ή λαδιού και επικάθεται σε επιφάνειες μαυρίζοντάς τες: *η ~ τής καμινάδας* **2.** (γενικότ.) η μουντζούρα που σχηματίζεται πάνω σε διάφορες επιφάνειες από τον καπνό ΣΥΝ. κάπνα. φούμο.
καπνίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κάπνισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** εισπνέω και εκπνέω από το στόμα τον καπνό (από τσιγάρο, πίπα. πούρο ή άλλη επεξεργασμένη μορφή των φύλλων καπνού): ~ *10 τσιγάρα την ημέρα / πούρα Αβάνας / αροφατικό καπνό σε ναργιλέ* συν. (λαϊκ.) φουμάρω · 2. γεμίζω ή μαυρίζω μια επιφάνεια με καπνό ή κάπνα: *καπνισμένος ουρανός || τα αναμμένα κεριά καπνίζουν τα έπιπλα και το ταβάνι* II *«Καπνισμένο τσουκά?^ι»* (ποιητική συλλογή τού Γ. Ρίτσου) ||
το *μελίσσι* (για να μην τσιμπούν οι μέλισσες κατά τη συλλογή τού μελιού) · 3. (κρέας, ψάρι κ.λπ.) επεξεργάζομαι και συντηρώ ορισμένες τροφές για μεγάλο χρονικό διάστημα με την έκθεσή τους στην επίδραση καπνού από φωτιά: ~ *κρέας χοιρινό* ♦ (αμετβ.) 4. βγάζω καπνό προς τα έξω. αναδίδω καπνό: γο *τζάκι καπνίζει* |! τα *βρεγμένα ξύλα καπνίζουν* 5. εισπνέω και εκπνέω από το στόμα τον καπνό από τσιγάρο, πίπα. πούρο κ.λπ.: *οι επιβάτες παρακαλούνται να μην καπνίζουν κατά την προσγείωση* ΣΥΝ. (λαϊκ.) φουμάρω 6. είμαι καπνιστής: *-Καπνίζετε; - Όχι || ~ σαν φουγάρο* ΣΥΥ (λαϊκ.) ουυμάρω· ΦΡ. ***καπνίζω ααν Αράπης*** βλ. λ. *Αράπης* 7. σε φρ. για να δηλωθεί η ζαφνική επιθυμία κάποιου, η αυθαίρετη ενέργεια ή απερισκεψία: ***του κάπνισε*** *να πάει εκδρομή κι έφυγε χωρίς να πει κουβέντα,* ***κάνει ό,τι του καπνίσει*** *και δεν δίνει λογαριασμό σε κανέναν, αντί να έχει ένα σταθερό ωράριο, έρχεται και φεύγει* ***άποτε*** **του** ***καπνίσει.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ίζω.*
|Ι·:ΙΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «προκαλώ καπνό». < *καπνός.* Η σημερινή σημ. «εισπνέω καπνό (τσιγάρου, πούρου κ.τ.ό.)» αποτελεί απόδ. ξέν. όρων. πβ. αγγλ. smoke, γαλλ. fumcr|.
Καπνικαρέα (η) (μετωνυμ.) για γυναίκα πολύ γηραιά. υπέργηρη. (ΕΤΥΜ. Βυζαντινός ναός τής Αθήνας (στην οδό Ερμού). που παραδί- δεται και με τα ονόματα *Καμουχαρέα, Παναγία τής Βασιλοπούλας / τού Γλυϊντζη.* ανάγεται δε στον 11ο αι. Η ονομασία ανάγεται στο μεσν. **καπνϊκάρΐ(ο)ς* «εισπράκτορας τού φόρου καπνού των καπνοδόχων». στους οποίους αποδίδεται η χρηματοδότηση τού κτίσματος. Η ονομασία *Καμουχαρέα* ανάγεται στο μεσν. *καμουχάς* «μεταξωτό ύφασμα (από το οποίο κατασκευάζονται άμφια και άλλοι επενδύτες ιερέων)» (< τουρκ. kemha, βλ. κ. *καμουχάς).* επειδή δίπλα στον ναό υπήρχαν εργαστήρια τέτοιων υφασμάτων|.
καπνικός, -ή. -ό Ιμεσν.| αυτός που σχετίζεται με τον καπνό: ~ *ζήτημα.*
καπνίλα (η) {χωρ. πληθ.} η μυρωδιά τού καπνού, **κάπνισμα** (το) {καπνίσματος | χωρ. πληθ.} **1.** η εισπνοή και εκπνοή τού καπνού από τσιγάρο, πίπα. πούρο ή άλλη επεξεργασμένη μορφή φύλλων καπνού: *απαγορεύεται το ~ στα νοσοκομεία* || γο - *βλάπτει σοβαρά την υγεία 2.* τυ να βγαίνει καπνός από κάπου 3. η επεξεργασία αλατισμένου κρέατος ή ψαριού με την έκθεσή του στον καπνό. [ΕΤΥΜ. < μτγν.. αρχική σημ. «θυμίαμα», < αρχ. *καπνίζω* (βλ.λ.)|. **καπνιστήριο** (το) 11889} {καπνιστηρί-ου | -ων} ο ιδιαίτερος χοίρος (σε θέατρο, αεροπλάνο, τρένο...) που χρησιμοποιείται κατ' αποκλειστικότητα από καπνιστές,
καπνιστής (ο) [1873|. **καττνίστρια** (η) [J896I |καπνιστριο)ν} πρόσωπο που εχει τη συνήθεια να καπνίζει τσιγάρα ή πούρα: *μανιώδης / αρειμάνιος* ~ · φρ. ***παθητικός καπνιστής*** αυτός που. χωρίς να καπνίζει ο ίδιος, εκτίθεται σε χώρο καπνιστούν, εισπνέοντας τον καπνό από τα τσιγάρα τους. – **καπνιατικός,** -ή, -ό. **καπνιστός,** -ή, -ό (μτγν.| (για τροφές) που έχει υποστεί ειδική επεξεργασία με την επίδραση τού καπνού: ~ *κρέας / ρέγκα / τυρί* ■ σο- *λομός Ι χοιρινό.*
καπνοβιομηχανία (η) {καπνοβιομηχανιών} **1.** ο βιομηχανικός κλάδος τής επεξεργασίας καπνού 2. η βιομηχανική μονάδα επεξεργασίας φύλλων καπνού και παραγωγής προϊόντων καπνού (τσιγάρων, πούρων κ.λπ.) ΣΥΝ. καπνεργοστάσιο. — **καπνοβιομήχανος** (ο) [1892|. **κα-**

ττνοβιομηχανικός, -ή. -ό.
καπνοβόρος, -α, -ο **1.** αυτός που απορροφά τον καπνό και εμποδίζει τον σχηματισμό του **2.** ***καπνοβόρος*** (ο) ειδική συσκευή, η οποία τοποθετείται σε άλλες συσκευές για την απορρόφηση τού καπνού που σχηματίζεται κατά την καύση διαφόρων υλών ινν. καπνοσυλλέκτης. IF.TYM. < *καπνός* + *-βάρος* < *βορά.* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fumivore (νόθο σύνθ.)!.
καπνογόνος, -ος. -ο 11847j Ί. αυτός που παράγει καπνό: **-** *μηχανή* **/** *αέρια / φωτοβολίδες* **2.** ***καπνογόνο*** (το) χημική ουσία που κατά την καύση της παράγει καπνό: *η αστυνομία διέλυσε το π/.ήθος κάνοντας 'χρήση καπνογόνων.*
Ιπτυμ. < *καπνός* + *γόνος* (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fumigene (νόθο σύνθ.)].
καπνοδοχοκαθαριστής (ο) 118611 ο επαγγελματίας που ασχολεί- ται με τον καθαρισμό των καπνοδόχων από την κάπνα που σχηματίζεται στα εσωτερικά τους τοιχώματα, **καπνοδόχος** (η) σωλήνας μεταλλικός ή κτιστός συνήθ. κατακόρυ- φα. ο οποίος επιτρέπει στα αέρια που σχηματίζονται από καύσεις σε τζάκια ή λέβητες, να διοχετεύονται στην ατμόσφαιρα ινν. καμινάδα, καπναγωγός, καπνοσοκήνας. μπουρί, τσιμινιέρα, φουγάρο.
εγνμ. μτγν. < αρχ. *καπνοδόκη / -δόχη* < *καπνός* + *-δόκη* < *δέχομαι / δ έκομαΐ*
καπνοθάλαμος (ο) 1.1891] {καπνοθαλάμ-ου j -ων. -ους} εξάρτημα στους ατμολέβητες, το οποίο βρίσκεται πάνω από την εστία και όπου εισέρχονται τα αέρια τής καύσης, πριν φθάσουν στην καπνοδόχο. [ι ·τνμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. smoke chatnbcr |. **καπνοθήκη** (η) [1886] {καπνοθηκών! τυ κουτί όπου οι καπνιστές τοποθετούν τον καπνό ιγν. ταμπακιέρα. **καπνοκαλλιέργεια** (η) {καπνοκαλλιεργειών} η καλλιέργεια καπνών. – **καπνοκαλλιεργητής** (ο) 11890], **καπνοκαλλιεργητικός,** -ή. -ό. **καπνοκοπτήριο** (το) []833| {καπνοκοπτηρί-ου | -ων} το εργοστάσιο κοπής των φύλλων καπνού. – **καπνοκοπτικός,** -ή. -ό [1891]. **καπνομάγαζο** (το) η αποθήκη για την κατεργασία των φύλλων καπνού από τους καπνεργάτες, **καπνομίχλη** (η) {χωρ. πληθ.) η αιθαλομίχλη (βλ.λ.).
[ηί υμ. Απόδ. τού αγγλ. smog, από συμφυρμό των λ. smoke «καπνός» και fog «ομίχλη». Βλ. κ. *αιθαλομίχλη].* **καπνοπαραγωγή** (η) 11892] {χωρ. πληθ.} η παραγωγή καπνών, **καπνοπαραγωγός,** -ος. -ό 11892] 1. αυτός που παράγει μεγάλες ποσότητες καπνών: ~ *χώρα* **2.** ***καπνοπαραγωγός*** (ο/η) γεωργός που ασχολείται με την καλλιέργεια και παραγωγή καπνών. – **καπνοπαραγωγικός,** -ή. -ό [1894]. **καπνοπωλείο** (το) |1871] κατάστημα ή πρατήριο όπου πωλούνται τσιγάρα και άλλα κατεργασμένα προϊόντα καπνού. – **καπνοπώλης** (ο) [1871]. **καττνοττώλιασα** (η), **καττνοττωλικός,** -ή. -ό |1891{. **καπνός** (ο)]κ. πληθ. καπνά (τα) (σημ. 2. 4)} **1.** μείγμα από αέρια και αιωρούμενα μόρια άνθρακα, που προκύπτει από την καύση ξύλου ή άλλης οργανικής ύλης: *από το φουγάρο βγαίνει* ~ || ο ~ *διώχνει τα κουνούπια* || ο ~ *από τα κεριά μαυρίζει το ταβάνι* |[(κ. στον πληθ.) οι *-απ'τα τσιγάρα*■ φρ. (α) (παροιμ.) orrou ***υπάρχει καπνός, υπάρχεικαι φωτιά*** / **δεν** ***υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά*** πίσω από κάθε φημολογία υπάρχει κάποια δόση αλήθειας: *δεν μπορεί να την κατηγορούν χωρίς να 'χει κάνει τίποτα ~!* (β) ***έγινε καπνός*** εξαφανίστηκε: *ο ληστής άρπαξε τη σακούλα με τα χρήματα και* ~ (,γ) ***προπέτασμα καπνού*** (i) μάζα από πυκνά σύννεφα καπνού, που παράγονται για να κρύψουν μια περιοχή ή στρατεύματα από το οπτικό πεδίο τού εχθρού (ii) (μτφ.) οτιδήποτε έχει ως προορισμό να συγκαλύψει, να αποκρύψει ή να παραπλανήσει σχετικά με ένα ζήτημα: *οι κοινές δηλώσεις των δύο υπουργών ήταν ένα ~, για να διασκεδάσουν τις υποψίες σχετικά με τη διαφωνία τους* · 2. φυτό τού οποίου τα φύλλα περιέχουν νικοτίνη και με την ξήρανση και την κατάλληλη επεξεργασία τους χρησιμοποιούνται για κάπνισμα ως συστατικό τσιγάρων, πούρων κ.λπ.. για μάσημα ή εισπνοές από τη μύτη 3. (συνεκδ.) η επεξεργασμένη ύλη από τα φύλλα τού παραπάνω φυτού, η οποία χρησιμοποιείται στην κατασκευή τσιγάρων, πούρων κ.λπ.: ο ~ *τής πίπας* [[*εκλεκτό χαρμάνι από ελληνικό* ~ || *βαρύς ¹ ε? ·.αφρύς / αρωματικός* ~ συν. ταμπάκο· ΦΡ. (οικ.) ***τι καπνό φουμάρει;*** ποιο είναι το ποιόν αυτού τού ανθρώπου: **4.** ***καπνά*** (τα) οι εκτάσεις, η καλλιέργεια ή η παραγόμενη ποσότητα τού φυτού καπνός: *έχει πολλά -* [| *δου? ·.εύει στα* ~. σχολιο λ. *τμήμα.* [ΕΤΥΜ. αρχ. < **παπ-νός* (με ανομοίωση) < **κΓαπ-νός* < Ι.Κ. ˣk"ep- «καπνίζω. κοχλάζω», πβ. σανσκρ. kup-yati «βράζει», λετ. kvept «καπνίζω», πιθ. λατ. vapor «ατμός» (< Ι.Κ. **kᵛ·ap-or*) κ.ά. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *δεν υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά* (< γαλλ. il n'y a pas de fumee sans feu) και *προπέτασμα καπνού* « αγγλ. smoke-screen)!, **καπνοσακούλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} υφασμάτινο ή δερμάτινο σακουλάκι, στο οποίο τοποθετείται χύμα ο κομμένος καπνός, **καπνοσυλλέκτης** (ο) {καπνοσυλλεκτών} συσκευή που προσαρμόζεται σε εγκαταστάσεις καλοριφέρ για τη συγκέντρωση τής παραγομενης αιθάλης και την παρεμπόδιση τής διοχέτευσής της στον ατμοσφαιρικό αέρα.
καπνοσύριγγα (η) |1845]]καπνοσυρίγγων} **1.** (λόγ.-σπάν.) η πίπα 2. η μακριά δερμάτινη σύριγγα τού ναργιλέ, μαρκούτσι.
[ητυμ. Απόδ. των γαλλ. pipe «πίπα», τουρκ. ǧubuk «-τσιμπούκι»],
καπνοσωλήνας (ο) |1801| κυλινδρικός μεταλλικός σωλήνας που συνδέει τις μη ηλεκτρικές συσκευές θέρμανσης με την καπνοδόχο ή απευθείας με τον ατμοσφαιρικό αέρα για την απομάκρυνση τού πα- ραγόμενου κατά την καύση καπνού ΣΥΝ. μπουρί.
[ΚΤΥΜ. Απόδ. τού τουρκ. ǧubuk «τσιμπούκι»], **καπνοτόπι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαϊκ.) έδαφος όπου καλλιεργούνται καπνά. Επίσης **καπνότοπος** (ο).
καπνόφυλλο (το) το φύλλο τού φυτού καπνός, **καπνοφυτεία** (η) 11888]]καπνοφυτειών} η φυτεία καπνών, **καπνόχορτο** (το)] 1831 | ποώδες φυτό με λεπτό μίσχο, **καπνοχώραφο** (το) χωράφι καλλιεργημένο με καπνά, **καπό** (το) {άκλ.} το σκέπαστρο τής μηχανής αυτοκινήτου.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. capot, αρχική σημ. «είδος κάπας», < cape < ιταλ. cuppa (βλ. λ. *κάπα)* \.
καποδιστριακός, -ή, -ό [1832] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Ιωάννη Καποδίστρια. τον πρώτο κυβερνήτη τής Ελλάδας 2. σε τίτλους ιδρυμάτων, π.χ. *Ηθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.* **κάποιος,** -οια. -οιο αντων. 1. (για πρυσο>πα ή πράγματα) ένας (αόριστα): - *κύριος είναι στην πόρτα* [| *δώσ' του ~ συμβουλή* || ~ *με χαιρέτησε το πρωί. αλλά δεν κατάλαβα ποιος ήταν* 2. (μετά από αόρ. άρθρο) για πρόσωπο ή πράγμα, τα στοιχεία των οποίων δεν είναι εύκολο να προσδιοριστούν με ακρίβεια: *ένας ~ κύριος Κώστας σε ζητάει* [| *γυναίκα μιας ~ ηλικίας* (δηλ. μη προσδιορίσιμης. αν και αρκετά προχωρημένης) **3.** όχι πολύ σημαντικός, όχι πολύς: *κερδίζει ~ χρήματα* [| *έχεις ~ δίκιο*]| *έχει ~ μόρφωση* συν. μικρός, λίγος **4.** (καθημ. για πρόσ.) με μεγάλη αξία. σημαντικός: *θέλει να γίνει κάποιος* || *νομίζει ότι είναι κάποιος* || *κάνει τον κάποιο* 5. ***κάποιοι*** μερικοί, όχι όλοι: *θα καλέ- σω κάποιους από τους φίλους μου το βράδυ* || *κάποιοι υποστηρίζουν ότι έχεις άδικο* · ΦΡ. ***κατά κάποιον τρόπο*** μάλλον, μέχρις ενός σημείου. εξετάζοντας τα πράγματα από μία πλευρά: *έχει ~ δίκιο* ΣΥΝ. (λόγ.) τρόπον τινά. ΣΧΟΛΙΟ λ. άρθρο.
]ετυμ. μεσν. < *καν* + *ποιος.* Το αρσ. *κάποιος* σχηματίστηκε με βάση το θηλ. *κάποια,* το οποίο με τη σειρά του πλάστηκε κατ' αναλογίαν προς το θηλ. *καμιά* (τής αντων. *κανείς).'* Κτσι ερμηνεύεται η απουσία οποιουδήποτε ίχνους τού τελικού ***-ν*** (τού *καν),* αφού χρησίμευσε ως βάση ο τ. *καμιά* (βλ. λ. *κανείς),* όπου το -ν έχει αφομοιωθεί προς το επόμενο *-μ-* \.
καπόνι (το) |καπον-ιού | -ιών} 1. ευνουχισμένος κόκορας · 2. νλυτ. (λαϊκ.) η επωτίδα (βλ.λ.) · 3. εδώδιμο ψάρι με σώμα ατρακτυειδές. μεγάλο κεφάλι, μικρά σκληρά λέπια, χρώμα κοκκινωπό με βαθιά πρασινο-γάλαζη απόχρωση, μουστάκια και δύο μεγάλα πλαϊνά πτερύγια.
Ιετυμ. < μεσν. *καπόνιν.* υποκ. τού μτγν. *κάπων (ό)* < λατ. capo, ίδια σημ. Οι σημ. 2. 3 ανάγονται σε βεν. capon (< λατ. capo)], **καπότα** (η)]χωρ. γεν. πληθ.} 1. (λαϊκ.) η κάπα (σημ. Ι): «*πάνω στην ~ μου, συντροφιά και στρώμα μου*» · 2. (!) το ανδρικό προφυλακτικό (βλ.λ.). Επίσης **καπότο** (το).
[ετυμ. < ιταλ. capotta. Με τη σημ. «προφυλακτικό» η λ. προέρχεται από το γαλλ. capote (όπου συνήθ. χρησιμοποιείται ως μέρος τής περίφρασης capote anglaise). Τόσο η γαλλ. όσο και η ιταλ. λ. αποτελούν υποκ. τού λατ. cappa «κάπα»].
καποτάστο (το) μους. μικρή κινητή ράβδος που προσαρτάται στην ταστιέρα έγχορδων οργάνων, ιδ. μαντολίνου και κιθάρας, και χρησιμεύει στη ρύθμιση τής οξύτητας τού ήχου των χορδών.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. capotasio < capo «κεφάλι» (< λατ. caput. -itis) + tasto «ψαύση, άγγιγμα» < tastare «ψαύω, ψηλαφώ» < *iaxitare (< λατ. taxare)].
κάποτε επίρρ. **1.** σε απροσδιόριστο ή ακαθόριστο χρονικό σημείο, σε κάποια χρονική στιγμή: (α) στο παρελθόν: ~ *έλεγε ότι την αγαπούσε*
~ *έκανα πολλά όνειρα* || (σε παραμύθια) *ζούσε ~ ένας γίγαντας* (μια φορά κι έναν καιρό) συν. άλλοτε (β) στο μέλλον: ~ *θα κατα/.άβεις το λάθος σου και τότε θα 'ναι αργά* || ~ *θα σου τα πω όλα* συν. αργά ή γρήγορα· ΦΡ. ***κάποτε-κάποτε*** από καιρό σε καιρό, κατ' αραιά χρονικά διαστήματα: *παλιά ερχόταν - να μας δει, αλλά τώρα ούτε κι αυτό γίνεται* συν. πότε-πότε, μερικές φορές · 2. (διαζευκτικά) άλλες φορές. άλλοτε... άλλοτε: ~ *λέει α/.ήθεια,* ~ *λέει ψέματα.*
[ετυμ. μεσν. < *καν* + *ποτέ.* όπου η παράλειψη τού -ν- οφείλεται σε αναλογία προς το *κάποιος* (βλ.λ.)Ι- **κάπου** επίρρ. **1.** (τοπικά) σε κάποιο μέρος, σε κάποιο σημείο: ~ *θα κρύβεται* ϋ - *θα το βρήκε και το μάζεψε* || ~ *θέλει να πάει* || - *εδώ γύρω τριγυρίζει* · 2. (ποσοτικά) κατά προσέγγιση: *η επισκευή μάς κόστισε ~ ένα εκατομμύριο* || *η απόσταση είναι - 200 χιλιόμετρα* j| *έπεσε ~ εκεί* συν. περίπου, πάνω-κάτω **3.** (καθημ.) σε κάποιον βαθμό, κατά κάποιον τρόπο: - *με έχει απογοητεύσει* || ~ *έχω βαρεθεί να κάνω όλο τα ίδια και τα ίδια** ΦΡ. (χρονικά) ***κάπου-κάπου*** κατ' αραιά χρονικά διαστήματα, καμιά φορά: *ερχόταν ~ και μας έβλεπε* || *έμενε ξαπλωμένος στο κρεβάτι όλη μέρα-μόνο - σηκωνόταν και πήγαινε προς το παράθυρο* ΣΥΝ. πού και πού. πότε-πότε, κάποτε-κάποτε.
[ετυμ. μεσν. < *καν* + *πού.* όπου η παράλειψη τού -ν- οφείλεται σε αναλογία προς το *κάποιος* (βλ.λ.)[. **καπούλια** (τα) {καπουλιών} **1.** τα νώτα των μεγάλων τετραπόδων και συνήθ. αυτο>ν που χρησιμοποιούνται ως υποζύγια: τα ~ *τού αλόγου* 2. (για ανθρώπους) τα οπίσθια, συνήθ. τα οπίσθια γυναίκας που προεξέχουν.
[εγυμ. < μεσν. *καπούλιον,* υποκ. τού ουσ. *κακούλα* < λατ. scapulae, τ. πληθ. Ι.
καπούτ επίθ. |άκλ.[(εκφραστ.) **1.** κατεστραμμένος, αχρηστευμένος: ΓΟ *αυτοκίνητο είναι* ~ 2. νεκρός.
Ιπτυμ. < γερμ. kaputt < γαλλ. (etre) capot. όρος τής χαρτοπαικτικής για εκείνον ο οποίος δεν έχει κανέναν βαθμό], **καπουτσίνος** (Ο) Ιχωρ. πληθ. στη σημ. 2} **1.** ίμε κεφ.) μοναχός που ανήκει σε μοναστικό τάγμα τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, κλάδο τού τάγματος των Φραγκισκανών, με χαρακτηριστικό στοιχείο τής ενδυμασίας του τη μακριά κουκούλα · 2. καφές φίλτρου ιταλικής προελεύσεως που παρασκευάζεται με ιδιαίτερη τεχνική και σερβίρεται με γάλα ή κρέμα, συνήθ. πασπαλισμένος με σοκολάτα ή καννέλα
3. πίθηκος τής K. και N. Αμερικής με χαρακτηριστικό καφέ τρίχω

μα στο κεφάλι · **4.** ποώδες διακοσμητικό (ρυτό. Επίσης καπουτσίνο (το/ο) {άκλ.} (σημ. 2).
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. cappuccino < cappuccio «κουκούλα»». Η σημ. 2 προέκυψε από την ομοιότητα τού χρώματος τού καφέ με το χρώμα τής κουκούλας των καπουτσίνων (μοναχών τού τάγματος τού Αγίου Φραγκίσκου) και με την ενδυμασία τους|. **κάππα** κ. **κάπα** (το) {άκλ.} Κ. κ· το δέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός).* σχολιο λ. *ομόηχα.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < σημιτ. kaph «παλάμη»].
Καππαδοκία (η) περιοχή τής Κ. Μικράς Ασίας, σημαντικό κέντρο τού χριστιανισμού κατά τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες. – **Καππαδόκης** (ο) [αρχ.]. **Κατταδόκισσα** (η). **καππαδοκικός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. αρχ. < ασσυρ. Kafpa Tuka «η πλευρά τού Tuka (:)»]. **κάππαρη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** θαμνώδες αγκαθωτό φυτό με επιμή- κεις βλαστούς, μεγάλα μεμονωμένα λευκά ή ροζ άνθη. που φύεται σε περιοχές με ζεστό κλίμα 2. (συνεκδ.) ο καρπός ή τα φύλλα τού παραπάνω φυτού, ο οποίος διατηρείται σε άλμη ή ξίδι και χρησιμοποιείται ως καρύκευμα σε σαλάτες και σάλτσες ή γίνεται τουρσί.
[ετυμ. < αρχ. *κάππαρις,* αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο], **καπρίτσιο** (το) **1.** ιδιότροπη συμπεριφορά, απαιτητική και εγωιστική στάση, πείσμα: *κάνω κάτι από ~ || της κάνουν όλα τα ~ || περαστικό / παράξενο ~ || τα - τού καιρού / τής μόδας / τής τύχης* |] (μτφ.) *το αυτοκίνητο μάς κάνει πάλι καπρίτσια* συν. παραξενιά, ιδιοτροπία, ιδιορρυθμία, πείσμα, (πληθ.) κόνξες · 2. μους. ζωηρή μουσική σύνθεση με χαλαρή δομή, που στηρίζεται συχνά σε γνωστή μελωδία: *το •Ιταλικό Καπρίτσιο» τού Τσαϊκόφσκι.* – **καπριτσιόζος,** -α. -ο/-ικο (σημ. Ι). **καπριτσιόζικος,** -η, -ο.
[ετυμ. < ιταλ. capriccio< capra «κατσίκι, τρελοκάτσικο» < λατ. capra], **κάπρος** (ο) (αρχαιοπρ.) ο αγριόχοιρος: *ερυμάνθιος ~.*
Ιετυμ. αρχ. < Ι.Ε. *kapro- «τράγος», πβ. λατ. capcr, αρχ. σκανδ. hat'r κ.ά. Επειδή στην Ελλην. χρησιμοποιήθηκε η λ. *τράγος* (βλ.λ.) με τη σημ. τού αρσενικού αιγάγρου, η λ. *κάπρος* δήλωσε τον αρσενικό χοίρο (μερικές φορές και ως επίθ.: *σύς κάπρος)* |. **κάπως** επίρρ. **1.** (τροπικό) με κάποιον τρόπο: *είτε με τρένο είτε με λεωφορείο, ~ πρέπει να φύγουμε από 'δώ!*)| (καθησυχαστικά) *Μην ανησυχείς! ~ θα τα βγάλουμε πέρα* · 2. (ποσοτικό) λίγο: *σήμερα είναι - καλύτερα*]| *είναι - ακριβό για μένα και μπορώ να τ' αγοράσω*
3. περίπου: **-** *έτσι είναι τα πράγματα* · **4.** (στην αργκό των νέων) σε ΦΡ. όπως: *είμαι κάπως, Βρίσκω κάποιον/κάτι κάπως* κ.λπ. για κάποιον/κάτι που δίνει μια περίεργη αίσθηση, την οποία δεν μπορούμε ωστόσο να προσδιορίσουμε.
| ΕΤΥΜ. < φρ. **κάν πώς,* κατ* αναλογίαν προς τα *κάποιος, κάποτε, κάπου* (πβ. λ. *κάπου)).* **κάρα** (η) εκκλης. η κεφαλή αγίου λειψάνου, που φυλάσσεται για ιερό προσκύνημα σε ναό: *η - τούΑγίον Νικολάου* ΣΥΝ. κεφάλι, κρανίο. |ΕΤΥΜ. < αρχ. *κάρα (τοΐ ή)* «κεφάλι» (ήδη μυκ. ka-ra-a-pi. τ. οργανικής πτώσεως) < θ. *καρ-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *ker- «κεφάλι», πβ. σανσκρ. sirah. λατ. corvus «ελάφι» (κατά λέξη «αυτό που φέρει στο κεφάλι κέρατα»), cornu «κέρατο» (> γαλλ. cornc), cerebrum «εγκέφαλος» (> ισπ. ccrebro). γερμ. Horn «κέρατο», αγγλ. horn κ.ά. Ομόρρ. *κέρ-ας, κρά-νος, κρα-νίο(ν), καρα-δοκώ, καρα-τομώ* κ.ά.]. **καρα-** κ. **καρά-** *α* συνθετικό που δηλώνει: **1.** (λαϊκ.) ότι κάτι είναι μαύρο: *καρα-μπογιά 2.* ότι κάτι είναι βαρύ. βαθύ: *καρα-σεβντάς. κα- ρα-ντουζένι* **3.** (καθημ.) επίταση τής σημασίας τού β' συνθετικού: *καρά-βλαχός. καρά-γυφτος.*
[ετυμ. Λ' συνθ. τής \. Ελληνικής, που προέρχεται από το τουρκ. kara «μαύρος» και χρησιμοποιείται είτε κυριολεκτικά (π.χ. *καρα-μπογιά)* είτε ως Επιτατικό σε λ. με μειωτική χρήση (π.χ. *καρά-βλαχος)*\. **καραβάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το μεταλλικό σκεύος μέσα στο οποίο κάθε στρατιώτης βάζει το συσσίτιό του· φρ. (μτφ.) *παλιά καραβάνα* (i) υ παλιός στο στρατιωτικό σώμα (ii) άνθρωπος με πολλές εμπειρίες. που έχει «ψηθεί» στον τομέα του και έχει αποκτήσει πολλές πρακτικές γνώσεις.
ΙΚΓΥΜ. μεσν. < ιταλ. caravana (ή τουρκ. karavana). Βλ. κ. *καραβάνι*\. **καραβανάς** (ο) {καραβανάδες} (μειωτ.) **1.** στρατ. (αργκό) ο μόνιμος υπαξιωματικός τού Στρατού Ξηράς ΣΥΝ. μονιμάς **2.** (γενικότ.) κάθε μόνιμο;: στρατιωτικός, **καραβάνι** (το) {καραβαν-ιού | -ιών} **1.** ομάδα ταξιδιωτών (συνήθ. εμπόρων και προσκυνητών), κυρ. στην έρημο, με κοινό σκοπό και προορισμό, που ταξιδεύουν μαζί για ασφάλεια με καμήλες και υποζύγια 2. (μτφ.- γενικότ.) μεγάλος αριθμός ανθρώπων, που μετακινούνται ταυτόχρονα προς ορισμένη κατεύθυνση: *καραβάνια τουριστών κατέκλυσαν το νησί φέτος το καλοκαίρι || ~ προσφύγων* συν. πλήθος, σμήνος, ορδές.
[εγυμ. < μεσν. *καραβάνι / καρβάνι* < τουρκ. kcrvan < περσ. karwlin]. **καραβάνσαράι** (το) {καραβάν-σαρα-γιού | -γιών} **1.** (παλαιότ.) κατάλυμα για τους ταξιδιώτες των καραβανιών και για τα υποζύγιά τους 2. (μειωτ.) κτήριο ακαλαίσθητο.
[ετυμ. < τουρκ. kervansaraj. Βλ. κ. *Αμφι/.οχία (Καρβασαράς)*\. **καραβέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μικρό ιστιοφόρο πλοίο με δύο ή τρία ιστία τριγωνικού σχήματος, που χρησιμοποιήθηκε κατά τον Μεσαίωνα για τα ταξίδια Ισπανών και Πορτογάλων θαλασσοπόρων.
Ιετυμ. Αντιδάν.. μεσν. < ιταλ. caravcMa. υποκ. τού μτγν. λατ. carabus «πλοιάριο» < αρχ. *κάραβος.* Βλ. κ. *καράβι*\. **καραβησιος,** -ια. -ιο αυτός πυυ σχετίζεται με καράβι: *~ πανιά-* φρ.
καραβήσιος καφές βλ. λ. *καφές.* ^ σχολιο λ. *-ήσιος.* **καράβι** (το) {καραβ-ιού | -ιών} **1.** ιστιοφόρο πλοίο, συνήθ. μεγάλου εκτοπίσματος, με τρία ή περισσότερα ιστία 2. (καθημ., κατ' επέκτ.) πλοίο οποιουδήποτε τύπου: *πότε φεύγει το ~ για Σύρο;* ΦΡ. (καθημ.) (α) *πέσαν* **έξω** *τα καράβια (κάποιου)* για κάποιον που χωρίς εμφανή αιτία είναι κακόκεφος: σου - *και είσαι έτσι κατσούφης:* (β) (ειρων.) **εδώ *καράβια χάνονται, βαρκούλες αρμενίζουν*** βλ. λ. *χάνω* (γ) ***μεγάλα καράβια, μεγάλες φουρτούνες*** βλ. λ. *μεγάλος* (δ) **(δουλεύω / *εί- μαι) στα καράβια*** είμαι ναυτικός, εργάζομαι στο Εμπορικό Ναυτικό (ε) ***πάω στα καράβια*** μπαρκάρω. – (υποκ.) καραβάκι ιτο). ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλοίο.*
ΙΚΤΥΜ. < μεσν. *καράβιον,* υποκ. τού αρχ. *κάραβος* «καραβίδα, γαρίδα» (η σημερινή σημ. ήδη μτγν.). αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο μεσογειακής προελ.].
καραβιά (η) το φορτίο, η ποσότητα ή τα άτομα που μπορεί να μεταφέρει ένα πλοίο · ΦΡ. ***καραβιές-καραβιές*** για να δηλώσουμε μεγάλα πλήθη: - *έφταναν οι τουρίστες στο νησάκι.* **καραβίδα** (η) εδώδιμο δεκάποδο μαλακόστρακο, κυρ. τού γλυκού νερού, που μοιάζει με μικρό αστακό.
|ΕΤΥΜ. < μτγν. *καραβίς.* υποκ. τού αρχ. *κάραβος.* αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο μεσογειακής προελ.|. **καραβιδόψιχα** (η) αποφλοιωμένο και αποκεφαλισμένο σώμα μικρής θαλάσσιας καραβίδας, το οποίο προσφέρεται συνήθ. τηγανισμένο, **καράβλαχος** (ο) (επιτατ.) αυτός που έχει άξεστη συμπεριφορά και άκομψη εμφάνιση (πβ. λ. *βλάχος,* σημ., 3. κ. λ. *βλάχικος,* σημ. 3).
ΙΕΙ ΥΜ. < *καρα-* (βλ.λ.) + *βλάχος*|. **καραβοκύρης** (ο) Ιμεσν] {καραβοκύρηδες}, **καραβοκύρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1.ο ιδιοκτήτης πλοίου ΣΥΝ. πλοιοκτήτης · 2. ο πλοί- αρχος, ο καπετάνιος τού πλοίου· φρ. (παροιμ.) **ο *καλός καραβοκύρης στη φουρτούνα φαίνεται*** ο ικανός άνθρωπος φαίνεται στις δύσκολες περιπτώσεις, στα δύσκολα αποδεικνύεται ποιος είναι αξιόλογος. **καραβομαραγκός** (ο) (λαϊκ.) ξυλουργός που δουλεύει σε ναυπηγείο.
καραβόπανο (το) **1.** το πανί των ιστίων τού καραβιού **2.** (γενικότ.) χοντρό και σκληρό πανί μεγάλη αντοχής: *τέντες από ~.* **καραβόσκαρο** (το) ΝΑΥΤ. (λαϊκ.) είδος ιστιοφόρου με στρογγυλεμέ- νη πρύμνη, **καραβόσκοινο** (το) -► καραβόσχοινο
καραβόσκυλος (ο) **1.** το σκυλί τού καραβιού, που μένει συνέχεια μαζί με τους ναυτικούς 2. (μτφ. για ναυτικό) που έχει περάσει τη ζωή του στη θάλασσα, ο θαλασσόλυκος. Ηπίσης **καραβόοκαλο** (το), **καραβοστάσι** (το; {καραβοστασ-ιού **]** -ιών} (λαϊκ.) **1.** μικρός όρμος κοντά στην ακτή. όπου προσορμίζονται και αράζουν τα πλοία ΣΥΝ. αγκυροβόλιο, αραξοβόλι, λιμάνι 2. (γενικότ.) το ναυπηγείο.
ΙΕΤΥΜ. < *καράβι + -στάσι* (< αρχ. *ΐστημι).* πβ. *στά-σις}.* **καραβόσχοινο** κ. **καραβόσκοινο** (το) το χοντρό σχοινί τού καραβιού ΣΥΝ. παλαμάρι, (λόγ.) κάλως. **καραβοτσακίζομαι** ρ. αμετβ. |καραβοτσακίσ-τηκα, -μένος} **1.** ναυαγώ 2. (μτφ.) καταστρέφυμαι, συνήθ. οικονομικά, παθαίνω συμφορές: *άνθρωπος καραβοτσακισμένος.* **καραβοτσακίσματα** (τα) {καραβοτσακισμάτων} (λαϊκ.) οι ατυχίες τής ζωής, ταλαιπωρίες και καταστροφές: *«βάσανα, πίκρες, φαρμάκια. ~»* (λαϊκ. τραγ.). **καραβοτσακισμένος,** -η, -ο (εκφραστ.) αυτός που έχει υποστεί ολοκληρωτική καταστροφή στη ζωή του. **καραβοφάναρο** (το) το φαρόπλοιο (βλ.λ.): *«έπεσε το πούσι αποβραδίς / το ~ χαμένο...»* (Ν. Καββαδίας). **καραγάτσι** (το) (διαλεκτ.) **1.** η φτελιά (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) η ξυλεία που λαμβάνεται από τη φτελιά και τα συναφή δέντρα, το μαύρο ξύλο. ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. kara aga9 «μαύρο δέντρο»]. **καραγκιοζάκια** (τα) {χωρ. γεν.} **1.** τα παιδιά τού καραγκιόζη **2.** οι φιγούρες τού θεάτρου σκιών **3.** (γενικότ.) κάθε είδους σχεδιασμένες ανθρωπόμορφες φιγούρες, **καραγκιόζης** (ο) {καραγκιόζηδες} 1.ο βασικός πρωταγωνιστής τού λαϊκού θεάτρου σκιών, ρακένδυτος, φαλακρός και καμπούρης, εν- σαρκωτής αρετών και ελαττωμάτων τού φτωχού λαού, όπως η εξυπνάδα. η πονηριά, η καπατσοσύνη. αλλά και η κουτοπονηριά, η δου- λοπρέπεια, η τεμπελιά · φι\ (σκωπτ.) **στον *γάμο τού καραγκιόζη*** για κάποιον που πυροβολεί ή γενικότ. κάνει κάτι. χωρίς να έχει συγκεκριμένο στόχο 2. (συνεκδ.) το θέατρο σκιών: *πήγαμε τα παιδιά στον*
[[ο *μπερντές τού* - **3.** (μετωνυμ.) (α) πρόσωπο που με τις πράξεις του και την εμφάνισή του προκαλεί γελοία εντύπωση και αποτελεί αντικείμενο κοροϊδίας: *κάνω τον - || με τέτοιο βάψιμο είναι σαν -/* (β) πρόσωπο χαμηλού επιπέδου που με τη συμπεριφορά του προσπαθεί να φανεί σπουδαίο: *Είναι ένας Περιφέρεται από κανάλι σε κανάλι παριπτάνοντας τον παντογνώστη και βγάζοντας ό/^ους τους άλλους άσχετους.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*
[ΕΤΥ.Μ, < τουρκ. karagoz «μαυρομάτης», (μτφ.) «παλιάτσος»], **καραγκιοζιλίκι** (το) {χο)ρ. γεν.} (συνήθ. στον πληθ.) γελοία καμώματα. ανοησίες: *τα - του μας ρεζίλεψαν! || άρχισε πάλι τα ~.*
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. karago/.liik]. **καραγκιοζοπερντές** (ο) **1.** η σκηνή τού θεάτρου σκιών και κατ' επέκτ. το θέατρο τού καραγκιόζη 2. (μτφ.) χώρος ακατάστατος, όπου εκτυλίσσονται ευτράπελες καταστάσεις.
[Ι-ΤΥΜ. < τουρκ. karagoz-bcrdesi], **καραγκιοζοπαίχτης** (ο) {καραγκιοζοπαιχτο>ν} πρόσωπο που κινεί πίσω από το πανί τις φιγούρες τού θεάτρου σκιών και μιμείται τη φωνή τους.
Καραγκούνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η αγρότισσα τού θεσσαλικού κάμπου (Καρδίτσας και Τρικάλων) **2.** ΜΟΥΣ. δημοτικός κύκλιος χορός σε μέτρο 2/4. που χορεύεται κυρ. στη Θεσσαλία **3.** (συνεκδ.) η χαρακτηριστική μαύρη ενδυμασία των Καραγκούνηδων. Επίσης Καρα- **γκούνιασα** (σημ. Ι).
Καραγκούνης (ο) {-οι κ. -ηδες} ο αγρότης τοϋ θεσσαλικού κάμπου (Καρδίτσας και Τρικάλων), ο οποίος έφερε χαρακτηριστική μαύρη εν

δυμασία από δέρμα προβάτου. - **καραγκούνικος,** -η, -ο, **καραγκούνικα** επίρρ. σχολιο *Χ.βλάχος.*
JRTYM. Αγν. ετύμου]. **καραγωγεύς** (ο) (ορθότ. *καρραγωγεύς)* [1890] {καραγωγ-έων | -είς.
-έων} (λόγ.) ο οδηγός κάρου συν. καροτσέρης, **καραδοκώ** ρ. αμετβ. {καραδοκείς... | καραδόκησα! στήνω ενέδρα. περιμένω την κατάλληλη ευκαιρία για επίθεση: *ο εχθρός καραδοκούσε στο σκοτάδι || «ο αρχηγός τής αντιπολίτευσης καραδοκεί να καταθέσει πρόταση μομφής, μόλις διαπιστώσει ότι μπορεί να ρίξει την κυβέρνηση»* (εφημ.) συν. καιροφυλακτο'). ενεδρεύω, παραμονεύω.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *καραδοκώ (-έω)* < *κάρα* «κεφάλι» (βλ.λ.) + *-δοκώ* < *δέχομαι.* οπότε το ρ. θα είχε αρχικούς τη σημ. «αναμένω, παρατηρώ κάτι προτείνοντας το κεφάλι», αλλά αυτή η σημασιολ. εξέλιξη δεν είναι ικανοποιητική. Λν ληφΟεί. εντούτοις, υπ' όψιν ότι το *καρα-* θα μπορούσε να είναι αντικείμενο (πβ. *δωροδοκώ),* ίσος έχει τη σημ. «επίτευγμα»}.
Καραϊβική (Θάλασσα) (η) |1854| τμήμα τού Ατλαντικού Ωκεανού μεταξύ των Β. ακτών τής Ν. Αμερικής, των Λ. ακτών τής Κ. Αμερικής, των Μεγάλων και των Μικρών Ανηλλίον.
|ΕΤΥΜ. Μεταφορά ξέν. όρου, πβ. αγγλ. Caribbean < carib. λ. τής Αρα- ουκικής (των ιθαγενών κατοίκων των Αντιλλών). που σημαίνει «δυνατός», πιθ. < kalinago ή kalino «γενναίοι άνδρες»ί. **καρακαηδόνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-μειωτ. ως χαρακτηρισμός) γυναίκα ανόητη και ενοχλητική.
[F.TYM. < **κορακαηδόνα* (με προληπτ. αφομοίωση) < *κόρακας + αη- δόνα*\.
καρακάξα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η κίσσα (βλ.λ.) **2.** (μτφ.-υβριστ.) για γυναίκα πολύ άσχημη και γλωσσού: *γριά ~!*
[Ετυμ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. πιθ. ηχομιμητική λ. από τον ήχο τής κραυγής τού πουλιού (πβ. κ. αρωμ. karakaksa). Η άποψη ότι προέρχεται από *καρα-* «μαύρος» και *κίσσα* «καρακάξα», παρουσιάζει φωνητικές δυσκολίες. Κατ' άλλη εκδοχή, ανάγεται σε τ. **κορακόκισσα* (με επίδραση της κραυγής τού πτηνού) < *κόρακας* + *κίσσα].* **Καρακατσάνος** (ο) ► Ιαρακατσάνος
καρακόλι (το) Ιχωρ. γεν.} (αργκό) **1.** ο αστυνομικός ςυ\'. μπάτσος **2.** το αστυνομικό τμήμα.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. karakol}. **καραμάνικο** (τυ) (καθημ.) ποικιλία προβάτου με κοντή, πλατιά ουρά.
}!·τυμ. < μεσν. *Καραμανία* (< τουρκ. Karaman), περιοχή τής Μ. Λσίας[. **Καραμανλής** (ο) (κ. λαϊκ.-προφορ. *Καραμαλής)* {Καραμανλήδες} ο τουρκόφωνος Έλληνας τής Κ. Μικράς Ασίας, ο οποίος έγραφε και διάβαζε Τουρκικά χρησιμοποιώντας ελληνικά γράμματα. – **καρα- μανλήδικος,** -η. -ο, **καραμανλήδικα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. Karamanh < Karaman, περιοχή τής Μ. Ασίας, όπου ο Καραμάνμπέης είχε ιδρύσει εμιράτο το I243J. **καραμανλικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον Κωνσταντίνο Καραμανλή (I907-1998) ή υποστηρίζει την πολιτική του. **καραμανλισμός** (ο) η πολιτική πρακτική και ιδεολογία τού Κων- σταντίνου Καραμανλή (1907-1998). **καραμέλα** (η) {καραμελών} **1.** μικρό σκληρό ζαχαρωτό σε διάφορα σχήματα και γεύσεις, που λειώνει στο στόμα με πιπίλισμα: *~ βουτύρου ι χωρίς ζάχαρη / σοκολάτας / λεμονιού·* φρ. *πιπιλίζω σαν καραμέλα* επαναλαμβάνω συνεχώς τα ίδια (ανούσια) πράγματα: *μερικοί πολιτικοί πιπιλίζουν σαν καραμέλα την έκφραση «για το καλό τού λαού»* 2. παχύρρευστο σιρόπι με κιτρινωπό χρώμα και ευχάριστο άρωμα καμένης ζάχαρης, που παρασκευάζεται με τον βρασμό ζάχαρης σε υψηλή θερμοκρασία και χρησιμοποιείται για τον χρωματισμό και τον αρωματισμό γλυκυσμάτων: *παγωτό* -]| *αμύγδα/Μ με ~.* – (υποκ.) **καραμελίτσα** (η) κ. **καραμελάκι** (το).
| F.TYM. Αντιδάν.. ιταλ. caramclla < μτγν. λατ. calamcllus. υποκ. τού λατ. calamus < αρχ. *κά/.αμος.* Η λ. έλαβε τη σημερινή σημ. εξαιτίας τής επίδρασης τού μεσν. λατ. cannamella «ζαχαροκάλαμο» (νόθο σύνθ.) < canna (< αρχ. *κάννα / κάννη* «καλάμι») + mcl. mellis «μέλι»}, **καραμελέ** επίθ. {άκλ.} (ενν. *κρέμα)* είδος κρέμας που φτειάχνεται με βραστό γάλα και περιχύνεται με σιρόπι καραμέλας.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. (crcmc) caramel + παραγ. επίθημα *-é* (βλ.λ.)}. **καραμελιάζω** ρ. αμετβ. {καραμέλιασα} (για σιρόπι ή γλυκά τού κουταλιού) αποκτώ τη σκληρότητα καραμέλας, πήζω στη φωτιά: το *σιρόπι άρχισε να καραμε?.ιάζει* (δηλ. «έδεσε», είναι έτοιμο) ΣΥΝ. δένω, πήζω, σκληραίνω. Επίσης **καραμελώνω.** – **καραμέλιααμα** (το), **καραμούζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πνευστό μουσικό όργανο με οξύ διαπεραστικό ήχο ΣΥΝ. πίπιζα **2.** (μτφ.) η διαπεραστική εκνευριστική φωνή (κάποιου): *σταμάτα επιτέ/.ους την ~ και μη μιλάς άλλο!*
[πτωμ. μεσν. < ιταλ. corna musa «ποιμενική φλογέρα»], **καραμπίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} φορητό ημιαυτόματο όπλο. μικρότερο και ελαφρότερο από τυ τουφέκι, που προορίζεται για κυνήγι, σκοποβολή ή σπανιότ. για πυλεμική χρήση.
[γ.τυμ. < ιταλ. carabina < μέσ. γαλλ. carabine < carabin. υπλισμένος ιππέας τού Που αι., πιθ. περιπαικτικώς, < (e)scarabin «νεκροθάφτης θυμάτων πανούκλας» < csearbot «κοπριά σκαθαριού» < λατ. scarabaeus (βλ. λ. *σκαραβαίος)].* **καραμπινάτος,** -η. -ο αυτός για τον οποίο δεν χωρεί αμφιβολία, ολοφάνερος: *~ περίπτωση διασπάθισης δημοσίου χρήματος* }] - *δεξιός / αριστερός* συκ. αναμφισβήτητος, τρανταχτός. – **καραμπινάτα** επίρρ. **καραμπινιέρος** (ο) ο Ιταλός αστυνομικός που φέρει όπλο. - - **καρα- μπινιερία (η).**
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. carabinicrc < carabina). **καραμπογιά** (η) η μαύρη μπογιά ή καθετί που είναι βαμμένο κατά- μαυρο: *μα/Λιά / μουστάκι ~.*
[FTYM. < τουρκ. karaboya].

καραμπόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ισχυρή σύγκρουση περισσότερων από δύο οχημάτων, η διαδοχική πρόσκρουση τού ενός πάνω στο άλλο: *~ στην εθνική οδό Αθηνών - Λαμίας λόγω ο?.ισθηρότητας τού οδο- στρο)ματος* · 2. (στο μπιλιάρδο) επιτυχημένο χτύπημα μπάλας, κατά το οποίο ο παίκτης χτυπάει με μία κίνηση τις δύο άλλες.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. carambolc. ονομασία τής κόκκινης μπάλας τού μπιλιάρδου, < ισπ. carambola. καρπός τού μαλαισιακού δέντρου carambil. που μοιάζει με πορτοκάλι], **καραμπουζουκλής** (ο) {καραμπουζουκλήδες} (λαϊκ., ως φιλική προσφώνηση σε κάποιον): *γεια σου Θύμιο, τσίφτη, λεβέντη και κα- ραμπουζουκλή!*
|ΕΤΥΜ. Λβεβ. ετύμου, πιθ. < επιτατ. *καρα-* + τουρκ. bozuk «χαλασμένος. κατεστραμμένος» (πβ. κ. *μπουζούκι*) + *-λής* (βλ.λ.)|. **καραντίνα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** σύνολο υγειονυμικών μέτρων που συ- νίστανται στην προληπτική απομόνωση πλοίων, ατόμοιν, ζώων ή ολόκληρων περιοχών, όταν υπάρχουν υποψίες ή ενδείξεις ότι είναι φορείς μεταδοτικών ασθενειο>ν: *είμαι / μπαίνω σε* ~ 2. (μτφ.) η απομόνωση (κάποιου), ο οποίος θεωρείται ότι μπορεί να προκαλέσει προβλήματα: *σε - από χθες ο Βουλευτής που διαφώνησε με τη γραμμή τού κόμματος* ΣΥΝ. περιορισμός, επιτήρηση.
Ιι-ϊύμ. < ιταλ. quarantina. περίοδος επιφυλακής και απομόνωσης *σαράντα* ημερών, στην οποία ετίθεντο τα πληρώματα των πλοίων, προτού τους επιτραπεί να αποβιβαστούν. < μέσ. γαλλ. quarantaine, πβ. γαλλ. quaranl «σαράντα»], **καραούλι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** η φρούρηση ενός χώρου και ο χρόνος που αυτή διαρκεί: *κρατάω / φυλάω / στήνα)* ~ συν. φρουρά, βάρδια **2.** (συνεκδ.) η θέση από την οποία φρουρείται ένας χώρος ΣΥΝ. σκοπιά, βίγλα.
[ΕΙ ΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < τουρκ. karakol «αστυνομικό τμήμα» ή < ολαβ. karaul].
καραπουτάνα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (!) (επιτατ.) η πουτάνα (βλ. κ. λ; *καρα-).* – (μεγεθ.) **καραπουτανάρα** (η), **καρατάρω** {καρατάρισα} θεωρώ, υπολογίζω κατ* εκτίμηση: *τον κα- ρατάρισα ότι δεν ήταν διατεθειμένος να βοηθήσει και διέκοψα τη συζήτηση* συν. ζυγι(ά)ζω, εκτιμώ.
[ετυμ. Μεταφορά τού ιταλ. caratarc «υπολογίζω τα καράτια» < ιταλ. carato (βλ. λ. *καράτι)].* **καράτε** (τυ) {άκλ.} ιαπο>νική μέθοδος αυτοάμυνας, που συνίσταται σε γρήγορα ισχυρά χτυπήματα εναντίον τού αντιπάλου με τα χέρια, τους αγκώνες, τα γόνατα ή τα πόδια: (κ. ως επιθ.) *ταινία καράτε.* – **καρατίοτας** κ. **καρατέκα** {άκλ. } (ο).
[ετυμ. < ιαπων. karate «άδειο χέρι» < kara «άδειος» + te «χέρι»|. **καρατερίστας** (ο), **καρατερίστα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) ηθοποιός που ειδικεύεται στην ερμηνεία πολύ συγκεκριμένων ρόλων (π.χ. τού κακού. τού σκληρού, τύ ηλίθιου κ.λπ.): *«την παράσταση κλέβει ο θαυμάσιος Νεοϋορκέζος ~ Στάνλεϋ Τ'ούτσι, στον ρόλο ενός γκαφατζή μικρό κακοποιού»* (εφημ.).
[ΗΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. earatterista < carattere < λατ. character < αρχ. *χαρακτήρ}.*
καρατζοβας (ο) αγροίκος, άξεστος, βλάχος: *ήταν ένας σκέτος - που παρίστανε στην παρέα τον σνομπ και τον πρωτευουσιάνο.*
ΙΕΤΥΜ. Λγν. ετύμου|. **καράτι** (το) {καρατ-ιού [-ιών κ. -ίων} **1.** μονάδα μετρήσεως τής καθαρότητας των κραμάτων χρυσού με δεδομένο ότι τα 24 καράτια αντιστοιχούν στον απολύτως καθαρό χρυσό: *χρυσός 24Ι 18 / 14 καρατίων*
2. μονάδα βάρους για τους πολύτιμους λίθους, ίση προς το 1/5 τού γραμμαρίου.
[ΕΓΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. carato < μεσν. λατ. caratus < αραβ. qirat «μονάδα βάρους» < αρχ. *κεράτιον* (η σημ. *καράτι* ήδη μτγν.). *υποκ.* τού *κέρας* (βλ.λ.)].
καρατίστας (ο) ► καράτε
καρατομώ ρ. μετβ. {καρατομείς... [καρατόμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα (λόγ. μτχ. καρατομηθείς. -είσα, -έν). -ημένος} 1. κόβω το κεφάλι (κάποιου), ειδικότ. σε περίπτωση εκτέλεσης τής θανατικής ποινής με λαιμητόμο ΣΥΝ. αποκεφαλίζω **2.** (μτφ.) επιβάλλω σκληρή τιμωρία σε (κάποιον) **3.** (μτφ.) διώχνω (κάποιον) από τη θέση την οποία κατέχει, τον απολύω ή τον διαγράφω: *καρατομήΟηκαν οι διαφωνούντες μετά τη συνεδρίαση τού πειθαρχικού τού κόμματος* συν, παύω, αποπέμπω, απολύω. – **καρατόμηση** (η) Ιμτγν.].
[FTYM. < αρχ. *καρατομώ (-έω)* < *κάρα* «κεφάλι» (βλ.λ.) + *-τομώ* < *το-μή*\ ·,
καραφα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} επιτραπέζια φιάλη με στενό λαιμό και εξογκωμένη κοιλία για νερό, κρασί, ούζο ή άλλα ποτά.
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. carat'fa < διαλεκτ. αραβ. gharraiah «φλασκί» < p. gharafe «αντλώ νερώ»|. **καραφάκι** (το) {χωρ. γεν.} μικρή καράφα, συνήθ. για ούζο.
καράφλα (η) η φαλάκρα (βλ.λ.),
(εί υμ. < *φαλάκρα*, με αντιμετάθεση!, **καράφλας** (ο) (λαϊκ.-μειοπ.) ο φαλακρός. Επίσης **καραφλάκιας. καραφλιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {καράφλιασα} **1.** (αμετβ.) αποκτώ καράφλα 2. (αργκό-εμφατ.) («) (μετβ.) προκαλιό μεγάλη έκπληξη, αφήνω κάποιον άναυδο (λέγοντας ή κάνοντας κάτι παράλογο, ασυνάρτητο κ.λπ.) (β) (αμετβ.) εκπλήσσομαι πάρα πολύ. μένω άναυδος (από λόγο ή πράξη παράλογη, ασυνάρτητη κ.λπ.). **καραφλός,** -ή. -ό φαλακρός (βλ.λ.).
(f.tym. < *φαλακρός*, με αντιμετάθεση!, **καρβέλι** (το) {καρβελ-ιού } -ιών} **1.** ψωμί στρογγυλού σχήματος σε αντιδιαστολή προς τη φραντζόλα ή την κουλλούρα 2. (μτφ.) τα προς το ζην, τα απολύτως αναγκαία για επιβίωση; *δουλεύω για το ~* |[ισα-ίσα *που βγάζει το ~ του* **3** (μτφ.) σε φράσεις που δηλώνουν τη διάρ

κεια τής ζωής ή την εμπειρία που θα αποκτήσει κανείς (βλ. κ. λ. *ψωμί): λίγα είναι τα - του* (δηλ. θα ζήσει λίγο ή γρήγορα θα χάσει αυτά που έχει) || *έχεις να φας πολλά - ακόμα (έχεις* ακόμα να κάνεις ή να μάθεις πολλά). — (υποκ.) **καρβελάκι.**

[ΕΓΥΜ. μεσν. < σλαβ. karvalj < korvalj. πβ. κ. αλβ. karabele «στρατιωτικός άρτος»].

καρβονικός, -ή. -ό χημ. ***καρβονικό οξύ*** οργανική ένωση, τα μόρια τής οποίας περιέχουν μία ή περισσότερες ομάδες καρβοξυλίου συν. καρβοξυλικός.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. carbouiquc < carbon «άνθρακας» < λατ. carbo], **καρβοξύλιο** (το) |καρβοξυλί-ου | -ων} χημ. μονοσθενής οργανική ρίζα που αποτελεί τη χαρακτηριστική ομάδα των καρβονικών οξέων.

καρβοξυλικός, -ή. -ό.

[FTύμ. Μεταφορά τού γαλλ. carboxylc (νόθ σύνθ.) < carbon «άνθρακας» + ox(ygenc) + παραγ. επίθημα -ylej. **καρβουνάκι** (το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) **1.** το μικρό κάρβουνο που τοποθετείται στα θυμιατήρια' (στον πληθ.) **2.** η ψήκτρα (βλ.λ.) **3.** εξάρτημα ηλεκτρικής μηχανής από γραφίτη, που μεταφέρει το ρεύμα από ένα τμήμα σε άλλο: *τα - τού αυτοκινήτου.* **καρβουναποθήκη** (η)]καρβουναποθήκου'} αποθήκη για κάρβουνα, **καρβουναρειό** (το) (λαϊκ.) αποθήκη για κάρβουνα συν. καρβουναποθήκη. ανθρακαποθήκη.

[ejym. < *κάρβουνο* + παραγ. επίθημα *-αρειό* (βλ.λ.)I- **καρβουνέμπορος** (ο) ο ανθρακέμπορος (βλ.λ.). **καρβουνιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καρβούνιασ-α, -τηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) καίω (κάτι), ώστε να γίνει κάρβουνο ΣΥΝ. απανθρακώνω ♦ **2.** (αμετβ.) μεταβάλλομαι σε κάρβουνο, παίρνω το χρώμα και την όψη τού κάρβουνου: *το κρέας έχει καρβουνιάσει!* συ ν. απανθρακώνομαι, μαυρίζω. —**καρβούνιαααμα** (το), **καρβουνιάρης** (ο) Ιμεσν.] {καρβουνιάρηδες}. **καρβουνιάρισσα** (η) Γμεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.} 1. αυτός που παρασκευάζει ή πουλάει κάρβουνα 2. (μτφ.) ο κατάμαυρος από την κάπνα. υ μουντζούρης, **καρβουνιάρικος,** -η, -ο **1.** αυτός που αναφέρεται στα κάρβουνα ή στον καρβουνιάρη: *~ εμφάνιση / πρόσωπο / καΐκι* **2.** ***καρβουνιάρικο*** (το) μαγαζί όπου πωλούνται κάρβουνα συν. ανθρακοπωλείο. **καρβουνίδι** (το) {καρβουνιδ-ιού | -ιών} **1.** (λαϊκ.) σκόνη από κάρβουνο συν. καρβουνόσκονη **2.** ΤΕΧΝΟΛ. σκουριά από κάρβουνο που χρησιμοποιείται ως θερμομονωτικό υλικό, **κάρβουνο** (το) **1.** ανθρακώδες υλικό που λαμβάνεται με την καύση οργανικών ουσιών, όπως το ξύλο. σε συνθήκες απουσίας ατμοσφαιρικού αέρα και χρησιμοποιείται οκ καύσιμη ύλη συν. άνθρακας, γαιάνθρακας, λιγνίτης, λιθάνθρακας, ξυλάνθρακας, πετροκάρβουνο, τύρφη· **φρ.** (μτφ.) ***κάθομαι σε αναμμένα κάρβουνα*** βρίσκομαι σε κατάσταση υπερβολικής ανησυχίας και αγωνίας, περιμένω με ανυπομονησία: *140.000 μαθητές κάθονται σε αναμμένα κάρβουνα περιμένο- ντας την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων των πανελλαδικών εξετάσεων* συν. αδημονώ, ανυπομονώ, ανησυχώ 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε απανθρακωμένο: *το κρέας / το δάσος έγινε -* · **3.** (στη ζωγραφική) ειδικός άνθρακας σε σχήμα κοντυλιού, χρησιμοποιούμενος για σχέδιο.

(υποκ.) **καρβουνάκι** (το) (βλ.λ.).

Ιετυμ. < μεσν. *κάρβουνον* < μτγν. *κάρβων, -ωνος* < λατ. carbo, -onis «άνθρακας»], **καρβουνόσκονη** (η) σκόνη από κάρβουνα.

κόργα (λειτουργεί ως επίθ. ή επίρρ.) (λαϊκ.) **1.** (για δοχεία, χώρους κ.λπ.) εντελώς γεμάτος: *το ντεπόζιτο τής βενζίνης ήταν -* || *τα ποτήρια ήταν - κρασί* (ξέχειλα, ώς επάνω στα χείλη τού δοχείου) || *το θέατρο ι η αίθουσα Τύπου είναι - από κόσμο* συν. φύσκα. τίγκα · **2.** (σπάν.) πολύ σφιχτά και δυνατά, με όλη τη δύναμη: *τέντωσε το - το σχοινί!* (| *- τα κουπιά!* (ναυτικό πρόσταγμα για τους κωπηλάτες). [ΕΤΥΜ. < βεν. carga < p. cargar «φορτώνω, γεμίζω» < μτγν. λατ. carricare < λατ. carrus «κάρρο»[. **καργάρω** ρ. μετβ. {κάργαρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) **1.** γεμίζω (κάτι) ώς επάνω. το φορτίονο) σε υπερβολικό βαθμό: *~ τα ποτήρια / τις βαλίτσες / τα σακιά / το αυτοκίνητο με πράγματα* ΣΥΝ. παραγεμίζω, παραφορτώνω, φυσκάρω. τιγκάρω 2. σφίγγω με όλη μου τη δύναμη ή τεντώνω:

τα σκοινιά / τα πανιά.

[ΕΤΥΜ. < βεν. cargar. βλ. κ. *κάργαΐ* **κόργας** (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-σκωπτ.) αυτός που επιδεικνύεται ως σπουδαίος, υ παλληκαράς: *αλλού να κάνεις τον ~ εκεί που σε παίρνει* ςυ.ν. νταής.

κάργια (η) (λαϊκ.) **1.** η καλοιακούδα (βλ.λ.): **<*** *θάνατος είν'οι* **~** *που χτυπιούνται στους μαύρους τοίχους και στα κεραμίδια»* (Κ. Καρυω- τάκης) 2. υβριστ. για γυναίκα μοχθηρή και ζηλιάρα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. karga|. **κάρδαμο** (το) {κ. καρδάμ-ου I -ο>ν} ποώδες κηπευτικό, τού οποίου τα φύλλα έχουν πικάντικη γεύση και χρησιμοποιούνται σε σαλάτες ή οίς γαρνίρισμα σε διάφορα φαγητά.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κάρδαμον* (ήδη μυκ. ka-da-mi-ja). αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο. Η σύνδεση με το σανσκρ. kardamah είναι αμφίβολη, αφού η σανσκρ. λ. περι έγραφε ένα εντελώς άγνωστο φυτυ|. **καρδαμώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. (καρδάμω-σα. -μένος! ♦ **1.** (αμετβ.) ανακτώ τις χαμένες μου δυνάμεις, αισθάνομαι γερός και ανανεωμένος: *έφαγα και καρδάμωσα* ΣΥΝ. αναζωογονούμαι ♦ **2.** (μετβ.) δυναμώνω (κάποιον) σωματικά: *οι διακοπές στην εξοχή με καρδάμωσαν \\ γόρισε καρδαμωμένος* ΣΥΝ. τονώνω, δυναμώνω, αναζωογονώ. - - **καρδάμωμα (ΤΟ).**

[RTYM. < *κάρδαμο*, το οποίο τρώγεται στις σαλάτες και ως δυναμω- τικό], **καρδάρι** (το) {καρδαρ-ιού | -ιών} ξύλινο δοχείο, μέσα στο οποίο αρμέγουν το γάλα. Ηπίσης **καρδάρα** (η).

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *καρδάριν* < **καλδάρΐν* < λατ. caldarium «θερμαντικό σκεύος λουτρών» < caldor «θερμότητα», πβ. κ. αρωμ. cardarc / caldarc «το δοχείο (των ποιμένων) για το άρμεγμα», αλβ. kaldar. ρουμ. caldarcj.

καρδερίνα (η) {δύσχρ. καρδερινών} μικρό ωδικό αποδημητικό πτηνό με λεπτό μυτερό ράμφος και χαρακτηριστικές κίτρινες φτερούγες. — (υποκ.) **καρδερινούλα** (η).

[ΕΙ ΥΜ. < γενουατ. carderina < νεολατ. carduclis. υποκ. τού λατ. carduus «γαϊδουράγκαθο» (το χρώμα τού άνθους του μοιάζει με τής καρδερίνας)]^

καρδιά ιη) |-άς κ. (λόγ.) -ίας} **1.** κοίλο μυϊκό όργανο που λειτουργεί ως αντλία στην κυκλοφορία τού αίματος και το οποίο βρίσκεται (στον άνθρωπο) στο αριστερό μέρος τού θώρακα: *υποφέρει από την ~ της* || *συγκοπή / ανακοπή καρδίας* || *μεταμόσχευση καρδιάς* || *έπαψε να χτυπάει η ~ του* (πέθανε) · φρ. (α) ***εγχείρηση ανοιχτής καρδιάς*** βλ. λ. *εγχείρηση* (β) ***καρδιά μου!*** ως προσφοίνηση προς κάποιον για τον οποίο τρέφουμε συναισθήματα αγάπης και τρυφερότητας 2. (συνεκδ.) καθετί που έχει περίπου το σχήμα τού παραπάνο) οργάνου και που θεωρείται σύμβολο τής ερωτικής αγάπης: *ζωγράφισε μια ~ μ'ένα βέλος* 3. (συνεκδ.) ο άνθρωπος σε σχέση με το πόση καλοσύνη έχει μέσα του: *είναι ~ μάλαμα* **[[** *είναι κα/.ή* - (δεν παρεξηγεί) **4.** (μτφ.) η έδρα των παρορμήσεων. των συναισθημάτων, των συγκινησιακών αντι- δράσεων, τής συμπεριφοράς τού ατόμου· φρ. (α) ***ό,τι τραβάει / θέλει η καρδιά σου*** ό.τι θέλεις, ό.τι επιθυμείς (β) ***(κάποιος) έχει ανοιχτή καρδιά*** για άνθρωπο καταδεκτικό, γενναιόδωρο (γ) ***(κάποιος) έχει καλή / χρυσή / ευγενική καρδιά*** για άνθρωπο καλοκάγαθο, καλόψυχο, καλοσυνάτο (δ) ***(κάποιος) έχει καρδιά μαύρη / σκληρή / από πέτρα*** για άνθρωπο σκληρό, χωρίς οίκτο (ε) ***(κάποιος) έχει πονετική καρδιά*** για άνθρωπο συμπονετικό, πονόψυχο (στ) **έχω *καθαρή καρδιά*** είμαι αγνός, άδολος (ζ) ***αγγίζω την καρδιά κάποιου*** συγκινώ κάποιον (η) ***καρδιά παραπονιάρα*** για πρόσωπο που παραπονιέται (θ) **ο *πόνος τής καρδιάς (κάποιου)*** η θλίψη, η στενοχώρια (κάποιου) (ι) ***ματώνει η καρδιά μου*** θλίβομαι βαθύτατα (ια) ***η καρδιά μου έβγαλε φτερά*** αναθάρρησα (ιβ) ***ανοίγω την καρδιά μου / την ψυχή μου σε κάποιον*** βλ. λ. *ανοίγω* (ιγ) ***τρέμει η καρδιά μου*** οοβάμαι πολύ πδ) ***η καρδιά μου χοροπηδάει / πάει να σπάσει*** για μεγάλη ψυχική αναστάτωση: *η καρδιά μου πάει να σπάσει από την αγωνία / από την ταραχή* (ιε) **έχω *(κάποιον) στην καρδιά μου*** συμπαθώ (κάποιον) πάρα πολύ, μου είναι πολύ αγαπητός (ιστ) ***κλέβω / παίρνω / κατακτώ / καίω την καρδιά (κάποιου)*** ασκώ γοητεία (σε κάποιον) ή κάνω (κάποιον) να με ερωτευτεί: *αυτό το κορίτσι μού έχει κλέψει την καρδιά* (ΐζ) ***ραγίζω την καρδιά (κάποιου)*** θλίβω (κάποιον) (ιη) ***χαρίζω / δίνω / προσφέρω την καρδιά μου (σε κάποιον)*** αφυσιώνομαι πλήρως σε κάποιον, του δίνω την αγάπη μου (ιθ) ***(κάτι είναι) αγκάθι στην καρδιά*** για κάτι που υπάρχει στην ψυχή μας και προκαλεί θλίψη (κ) ***μαχαίρι / μαχαιριά στην καρδιά*** για κάτι που προκαλεί μεγάλο ψυχικό πόνο (κα) ***κλαίει η καρδιά μου (για κάτι)*** θλίβομαι βαθύτατα (για κάτι) (κβ) ***φύλλα τής καρδιάς*** το φυλλοκάρδι (βλ.λ.) (κγ) ***με τι καρδιά;*** πού βρήκες το κουράγιο, την ψυχική δύναμη, πώς μπορείς (να κάνεις κάτι); (σε περίπτωση που απορούμε πώς μπορεί κανείς να κάνει κάτι. συνήθ. ιδιαίτερα σκληρό, χιορίς να διστάζει): *~ θα με αποχωριστείς;* (κδ) ***με μιαϊ καρδιά*** απρόθυμα: *- μού έδο>σε τα χρήματα* (κε) ***εκ περισσεύματος καρδίας*** βλ. λ. *περίσσευμα* (κστ) **έξω *καρδιά*** ως χαρακτηρισμός εξω- στρεοούς ανθρώπου (κζ) ***πήγε η καρδιά (κάποιου) στην Κούλουρη*** βλ. λ. Κουλουρη **5.** το κουράγιο, η υπομονή: *κάνω καρδιά* (θάρρος) [[*κάνω την ~ μου πέτρα* (υπομένω) || *μεγάλη ~* (γενναίος ή μεγαλόψυχος, πονετικός) |J <5ru γο *βαστά η ~ μου* (δεν το αντέχω, δεν έχω κουράγιο)· ΦΡ. (α) ***βάστα καρδιά!*** ως προτροπή προς τον εαυτό μας να κάνουμε υπομονή: *- μου και όλα θα περάσουν!* (β) (μτφ.) ***το λέει η καρδιά μου*** έχω πολύ θάρρος, κουράγιο, δείχνο) γενναιότητα: *είναι παλληκάρι και το λέει η καρδιά του!* 6. (α) διάθεση, επιθυμία (για κάτι): *δεν του κάνει - να φύγει* || *δεν του κάνει - για δουλειά* || *το κάνω με μισή -* (χωρίς να το θέλω) (β) (ειδικότ.) η καλή ψυχική διάθεση: <5ru *Θα χαλάσουμε τις - μας για μικροπράγματα*· φρ. (α) ***με ελαφριά καρδιά*** / (λόγ.) ***ελαφρά τη καρδία*** βλ. λ. *ελαφρός* (β) ***με βαριά καρδιά*** με δυσφορία, χιορίς να το θέλω: *πήγε για δουλειά ~* }{ *άφησε την παρέα του -* (γ) ***κάνω την καρδιά (κάποιου) περιβόλι*** βλ. λ. *περιβόλι* **7.** (σε ΦΡ. για τη δήλωση ειλικρινών αισθημάτων): *λόγια τής ~* · ΦΡ. (α) ***με το χέρι στην καρδιά*** με απόλυτη ειλικρίνεια, τίμια: *Θα του μιλήσω ~* (β) ***από καρδιάς / μέσα από την καρδιά μου*** / (λόγ.) **εκ *βάθους καρδίας / από βάθους καρδίας*** με απόλυτη ειλικρίνεια (γ) ***με όλη την καρδιά μου*** με απόλυτη ειλικρίνεια και αγάπη: *του το χάρισε με όλη της την καρδιά* · 8. τυ μέσον μιας εποχής, περιόδου, κατάστασης, χώρου, το κεντρικότερο σημείο, ο πυρήνας: *βρισκόμαστε στην ~ τής Αθήνας / τού χωριού / τού χειμώνα ι τού Αυγούστου / τής νύχτας / τού θέματος / τής συζήτησης ' τού προβλήματος / των γεγονότων* [[*εδώ χτυπά η ~ τής Ελλάδας / τού αθλητισμού* 9. (α) (e-ιδικότ. για καρπούς ή φυτά) το εσωτερικό και τρυφερό κτντρικό κομμάτι τους: *τρυφερός σαν την - ενός μαρουλιού |\ η ~ τού καρπουζιού* (β) *(- κορμού δέντρου)* το πιο ανεπτυγμένο μέρος τού κορμού, που βρίσκεται μεταξύ τής εντεριώνης (βλ.λ.) και τού σομφού (βλ.λ.) και που προ- τιμάται στην ξυλουργική για την ποιότητά του. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίφθογγος, συνίζηση.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *καρδία* < *krd-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Η. *kerd- «καρδιά». πβ. σανσκρ. hardi (αιτ.), λατ. cor (γεν. cordis), γαλλ. ca¹ur, ισπ. cora/.όη, ιταλ. cuore. πορτ. cora^So. γερμ. Hcrz. αγγλ. heart κ.ά. Πλήθος φρ. έχουν μεσαιωνική αφετηρία, λ.χ. *αγγίζο) την καρδιά, ανοίγω την καρδιά, έχω (κάτι) στην καρδιά μου. καίω την καρδιά, κάνω καρδιά, ραγίζει / -εται η καρδιά μου, από καρδιάς* κ.ά.}. **καρδιαγγειακός,** -ή. -ό -* καρδκο)αγγειακός

καρδιακός, -ή κ. -ιά. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την καρδιά και τη λειτουργία της: ~ ένζυμο ϋδιο / *νόσημα ι ανεπάρκεια / προσβολή* 2. (ως ουσ.) πρόσωπο που υποφέρει από την καρδιά του. - **καρδιακ-ά / -ώς** [μτγν.I επίρρ. σχολιο λ. *γκρεμός.* **καρδιαλγία** (η) |μτγν.| (καρδιαλγιών) ιατρ. πόνος στην καρδιακή χώρα. οοειλόμενος συχνά σε νευραλγικά αίτια ιγν καρδιόπονος. – **καρδιολγικός,** -ή, -ό |αρχ.|. **καρδινάλιος** (ο) (καρδιναλί*υυ | -ων. -ους) ανώτερος κληρικός της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας· ΦΡ. *με ύψος (δέκα / εκατό / χιλίων κ.λπ.) καρδιναλίων* για κάποιον που εμφανίζεται με ύφος πομπώδες και αλαζονικυ. κάνοντας τον σπουδαίυ: *μας μιλούσε -, λες και εμείς δεν ξέραμε τίποτα!* (πτυμ. μεσν. < μτγν. λατ. cardinalis, τίτλος επκτκόπυυ, < cardo '«άξονας, βάση», οπότε το επίθ. cardinalis θα σήμαινε αρχικά εκείνον στην υποίο άλλοι βασίζονται], **καρδίο-** κ, **καρδιό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με την καρδιά: *καρδιο-πάθεια. καρδίο-πνευμονικός. καρδιό-σχημος.* jiTYM. A' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής. που πρυέρχεται από το ουσ. *καρδία*\.

καρδι(ο)αγγειακός, -ή. -ό] I894] αυτός που αναφέρεται στην καρδιά και στα αιμυφόρα αγγεία: - *σύστημα / πάθηση / νοσήματα.*

]εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cardiuvascular (νόθο σύνθ.) < cardio- (< αρχ. *καρδία*) + vascular «αγγειακός» < λατ. vasculum «μικρό αγγείο»].

καρδι(ο)αγγειογραφία (η) αγγειογραφία των καρδιακών κοιλοτήτων και των μεγάλων αγγείων, ύστερα από έγχυση ειδικής ουσίας,

καρδιοαναπνευστικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την καρδιά και τυ αναπνευστικό σύστημα: - *προβλήματα.*

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cardiorespiratory (νόθυ σύνθ.)].

καρδιογνώστης (υ) [μτγν.I (καρδιογνωστών!. **καρδιογνώστρια** (η) 11892J {καρδιογνωστριών} αυτός που μπορεί να εισχωρήσει στην ψυχή τού ανθρώπου, να γνωρίζει τις πιυ κρυφές σκέψεις και επιθυμίες τυυ.

καρδιογράφημα (το) (καρδιογραφήμ-ατος | -ατα,-άτων| ιαγρ. γραφική απεικόνιση τής λειτουργίας τής καρδιάς ΣΥΝ. ηλεκτροκαρδιογράφημα.

(ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cardiogram!, **καρδιογραφία** (η) ιατρ. η μέθοδος εξέτασης τής καρδιακής λειτουργίας με τον καρδιογράφο. – **καρδιογραφικός**, -ή. -ό. **καρδιογραφικ- ά / -ώς** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cardiographic|. **καρδιογράφος** (ο) [I885| όργανο με το οποίο παριστάνονται γραφικά οι καρδιακές συστολές για τον έλεγχο τής σωστής καρδιακής λειτουργίας. σχολιο λ. *πολυγράφος.*

[liTYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cardiographel. **καρδιοδυναμική** (η) ιατρ. μελέτη των δυναμικών συνθηκών στις κοιλότητες τής καρδιάς και στα μεγάλα αγγεία, **καρδιοειδής,** -ής. -ές [μτγν.({καρδιοειδ-ούς [-είς ιουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα ή μορφή καρδιάς: *~ καμπύλη* συν. καρδιόσχημος. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* **καρδιοκατάκτητής** (ο) [18691 ο άνδρας τον οποίο ερωτεύονται οι γυναίκες, ο γόης ΣΥΝ. δονζουάν. καζανόβας. **καρδιοκλέφτης** (ο) {καρδιοκλε<οτών}, **καρδιοκλέφτρα** (η) [καρ- διυκλεφτρών} πρόσωπο που κάνει τους άλλους να το ερωτεύονται, **καρδιολογία** (η)] 1894[[χωρ. πληθ.I ιατρ. ο επιστημονικός κλάδυς που έχει ως αντικείμενο μελέτης την ανατομία, τη φυσιολογία και τις παθήσεις τής καρδιάς. - **καρδιολόγος** (ο'η) [189I [.

καρδιολογικός,-ή, -ό.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cardiologic]. **καρδιομεγαλία** (η) [χωρ. πληθ.} ιατρ. συγγενής ή επίκτητη αύξηση τού όγκου τής καρδιάς σε σχέση με τον θώρακα.

[ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cardiomegaly]. **καρδιομυοπάθεια** (η) Ικαρδιομυοπαθειών} ιατρ. οποιαδήπυτε ασθένεια προσβάλλει τον καρδιακό μυ.

JETYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cardiomyopathy), **καρδιοπάθεια** (η) 11876] (καρδιοπαθειών) ιαγρ. οπυιαδήποτε δυσλειτουργία και πάθηση τής καρδιάς.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cardiopaihicj. **καρδιοπαθής** (ο/η) [1888| {καρδιοπαθ-ούς | -είς) πρόσωπο πυυ πάσχει από την καρδιά τυυ, ο καρδιακός, **καρδιοπνευρονικός,** -ή, -ό jam*, αυτός που σχετίζεται με τη λειτουργία τής καρδιάς και των πνευμόνων.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cardio-pulmonaire (νόθο σύνΟ.)|.

καρδιόσχημος, -η. -ο | I892J αυτός που έχει σχήμα καρδιάς, καρδιοειδής: *~ διάκοσμος κιονοκράνου.* **καρδιοτομία** (η) (καρδιοτυμιών) ΙΑΙΡ. **1.** η ανατομική εξέταση τής καρδιάς · 2. η χειρουργική διάνοιξη των καρδιακών κοιλυτήτων.

[ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cardioiomiej. **καρδιοτονωτικός,** -ή, -ό αυτός πυυ απυβλέπει στην ενίσχυση τής απόδυσης τής καρδιακής λειτουργίας: *~ φάρμακα.*

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cardiomnique]. **καρδιοχειρουργική** (η) ιλτρ. η χειρουργική τής καρδιάς για τη μερική ή υλική αποκατάσταση τής υγιούς λειτουργίας της. - **καρδιο- χειρουργός** (υ η), **καρδιοχειρουργικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. cardmsurgery (νόθυ σύνθ.)]. **καρδιοχτύπι** κ. **καρδιοκτύτη** (το) Ιχωρ. γεν.) 1. γρήγορος και έντονα αισθητός χτύπος τής καρδιάς συν. χτυποκάρδι, ταχυπαλμία 2. (συνεκδ.) μεγάλη ταραχή και ανησυχία μπροστά σε αναμενόμενο ευχάριστο ή δυσάρεστο γεγονός: *είχε ~ στις εξετάσεις / στο πρώτο ραντεβού / μήπως τον ανακαλύψουν* συν. άγχος, αγωνία, φόβυς, αδημονία. ανυπυμυνησία. λαχτάρα. – **καρδιοχτυπώ** κ. **καρδιοκτυπώ** ρ. {-άς... [. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πονόδοντος.* **καρδίτιδα** (η) [1873[ΙΑΙΡ. φλεγμονή τής καρδιάς και ειδικότ. τού περικαρδίου. τυύ ενδοκαρδίου και τού μυοκαρδίου.

[ΚΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. carditej.

Καρδίτσα (η) {-ας κ. -ης} πόλη τής Θεσσαλίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου *νομού (νομός Καρδίτσας* κ. *Καρδίτσης).* – **Καρδιτοιώτης** (υ). **Καρδιτσιώτισσα** (η), **καρδιτσιώτικος**, -η, -υ.

|Εύμ. μεσν. < **Γαρδίτσα: *Γραδίτσα* < σλαβ. gυrdica «μικρό κάστρυ, πολίχνη», πιθ. κατά παρετυμυλ. προς τη λ. *καρδιά)].* **καρδούλα** (η) |μεσν.I **1.** (υποκ.. συνήθ. χαϊδευτ.) η καρδιά (ως έδρα των συναισθημάτων και αντιδράσεων τού ατόμυ): *η - μου το ξέρει πόσο τρόμαξα || το λέει η ~ του* (είναι άνθρωπος τολμηρός και θαρραλέος) [[*τρέμει η - μου* (βρίσκομαι σε μεγάλη αγωνία και ταραχή) · ΦΡ. ***καρδούλα μου!*** ως προσφώνηση σε αγαπημένα πρόσωπα ΣΥΝ. αγάπη μυυ. ψυχή μου · 2. οποιοδήποτε μικρό αντικείμενο ή σχήμα έχει τη μορφή καρδιάς, **καρέ** (το) [άκλ.) **1.** το τετράγωνο · **2.** (σε χαρτοπαίγνια) (α) ομάδα από τέσσερεις συνήθως παίκτες: *κάνω ~ για παιχνίδι* (β) κανόνας τυύ παιχνιδιύ για τη συγκέντρωση τεσσάρων ομοίων φύλλων: *~ τού άσου / τής ντάμας* 3. σύνολο τεσσάρων όμοιων πραγμάτων: *«πέτυχε το ~ των γκολ»*(εφημ.) || *"λέγοντας κι αυτός ανακρίβειες, συμπλήρωσε το ~ τής παράνοιας»* (εφημ.) **4.** το μέρος τυύ σώματος πάνω από τους μαστούς: *αδύνατο / κοκκαλιάρικο -* · 5. (για ρούχα) υρθυγώνιο άνοιγμα στον λαιμό: *μπλούζα με -* συν. ντεκολτέ (για το άνοιγμα στα γυναικεία φορέματα) · 6. κόμμωση με ισόμηκες μάκρος των μαλλιών: *κούρεμα - || κόβω ένα κοντό ~* · **7.** κέντημα για τραπέζι σε σχήμα τετραγώνου · 8. (στον κινηματογράφο) καθένα από τα τετράγωνα κομμάτια με εικόνα, από τα οποία αποτελείται το φιλμ: *μηχανή προβολής προβάλλει 24 ~ το δευτερό?^επτο-* ΦΡ. (α) ***στοπ καρέ*** σταμάτη- μα τής ροής τυύ φιλμ σε μια εικόνα (β) ***καρέ-καρέ*** τρόπος αναπαραγωγής τής εικόνας από βίντεο ή μηχανή προβολής, σύμφωνα με τον οποίο η ταινία δεν προβάλλεται στην κανονική ταχύτητα, ο')στε να αναπαράγεται κινούμενη εικόνα, αλλά σταματώντας σε καθένα από τα τετράγωνα κομμάτια (εικόνες, σκηνές), από τα οποία αποτελείται η ταινία, το φιλμ · 9. λθλ. ο χώρος γύρω από τυ τέρμα μιας ομάδας: *οι γηπεδούχοι δεν επέτρεπαν την είσοδο των αντιπάλων τους στα ~ τους* · 10. κομμάτι κρέατος (χοιρινού, μοσχαρήσιου ή αρνήσιου) από την πλάτη τού ζο>υυ κοντά στον λαιμό. – (υποκ.) **καρεδάκι** (το).

[κι ΥΜ. < γαλλ. carre «τετράγωνο» < λατ. quadratus < quadrum «τετράγωνο» < quattuor «τέσσερα»], **καρέκλα** (η) Ικαρεκλών) **1.** κάθισμα για ένα άτομο, με τέσσερα συνήθ. πόδια για στήριξη στο πάτωμα και ένα στήριγμα για την πλάτη: *πάνινη ' ξύλινη ί πτυσσόμενη ! περιστρεφόμενη ~ || ~ σκηνοθέτη* (ξύλινη πτυσσόμενη καρέκλα με καραβόπανο στη θέση και στην πλάτη) ΣΥΝ. κάθισμα · ΦΡ. ***ηλεκτρική καρέκλα*** βλ. λ. *ηλεκτρικός* · **2.** (συνεκδ.) το αξίωμα, η θέση την οπυία θέλει κανείς να αποκτήσει ή να διατηρήσει: *δεν είναι λίγοι οι πολιτικοί που αγωνίζονται μόνο για την ~ αδιαφορώντας για τα προβλήματα τού λαού || κανένας συνδι- κα/.ιστής δεν πρόκειται να κινηθεί · για τις ~ τους νοιάζονται ό?.οι* ΣΥΝ. θέση, αξίωμα, εξουσία. Επίσης (παλαιότ.-λόγ.) **καθέκλα.** --· (υποκ.) **καρεκλάκι** (τυ) κ. **καρεκλίτσα** (η).

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < βεν. eharegla < cadcgla < *cadcgra < λατ. cathcdra < αρχ. *καθέδρα].* **καρεκλάδικο** (το) **1.** το εργαστήριυ όπου κατασκευάζονται ή επιδιορθώνονται καρέκλες · 2. (παλαιότ.-αργκό) νυχτερινό κέντρο με μουσική ντίσκο.

καρεκλάς (ο) (καρεκλάδες! **1.** πρόσωπο που κατασκευάζει, επιδιορθώνει ή πουλάει καρέκλες · 2. (παλαιότ.-αργκό) πρόσωπο που αγαπά φανατικά ή και χορεύει τη ντίσκο μουσική, **καρεκλοθήρας** (υ/η) {καρεκλυθηρών} πρόσωπο πυυ επιδιώκει με αθέμιτα μέσα να καταλάβει δημόσια θέση ή αξίωμα: ο *υπουργός περιβάλλεται από καρεκλοθήρες. που σπεύδουν να δηλώσουν υποταγή.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *προικοθήρας.*

IϋTYM. < *καρέκλα* + *-Θήρας* < Θήρα «κυνήγι», πβ. κ. *βαθμο-θήρας).* **καρεκλοκένταυρος** (υ) (κακόσ.) ο γραφειοκράτης· υπάλληλος δημόσιας υπηρεσίας, ο οποίος από τη θέση που κατέχει ταλαιπωρεί τους πυλίτες.

καρεκλοπόδαρο (το) τυ πόδι καρέκλας στη ΦΡ. ***ρίχνει καρεκλοπό- δαρα*** βρέχει καταρρακτώδους, **καρένα** (η) ► καρίνα

καρέτα (η) {άκλ.} ΖΩΟΛ. γένος θαλάσσιο)ν χελωνών: χελώνα *καρέτα- καρέτα* (είδος θαλάσσιων χελωνών).

|Ε'Ι ΥΜ. < νεολατ. caretta < μαλαϊκ. karah].

Κάρες (οι) (ΚαρώνΙ ΙΣΙ. αρχαίος λαός τής ΝΔ. Μικράς Ασίας.

ΙΕ'Ι ΥΜ. < αρχ. *Κάρ. Καρός.* αγν. ετύμου. προελλην. λ.|. **κάρι** (το) {άκλ.ί καρύκευμα ινδικής προελεύσεως σε μορφή σκόνης, συνήθ. με καυτερή γεύση.

If.tym. < αγγλ. curry < γλ. Ταμίλ kari]. **καριέρα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.I ελλην. *σταδιοδρομία-* η γενική πορεία τής επαγγελματικής δραστηριότητας κάποιυυ και ειδικότ. η επαγγελματική του καταξίωση και αναγνώριση: *έκανε λαμπρή ~ στο εξωτερικό ως δημοσιογράφος || διπ/.ωμάτης καριέρας*]] *κάνω ~* (καταξιώνομαι επαγγελματικά).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. carricra < μεσν. λατ. carraria «δρόμος για υχήματα» < λατ. carrus «κάρυ, άμαξα»), **καριερίστας** (ο), **καριερίστρια** (η) {καριεριστριών} (κακόσ.) πρόσωπο που με κάθε μέσο (θεμιτό ή αθέμιτυ) επιζητεί την επαγγελματική του άνοδο και καταξίωση, αδιαφορώντας για τις όποιες συνέπειες των ενεργειών του: *- πο?ατικός* ΣΥΝ. αριβίστας. Ηπίσης **καριερί**

στα (η). — καριερισμός (ο), καριερίατικος, -η, -ο.
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. carricrista < camera|. **καρικατούρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. η γελοιογραφία 2. (μτφ.) οτιδήποτε αντιγράφει ανεπιτυχώς ένα πρότυπο ΣΥΝ. σκιά. — καρικατουρίστας (ο).
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. caricatura. αρχική σημ. «υπερβολή, διόγκωση», < caricare «φορτώνω» < μτγν. λατ. carricare < λατ. carrus «κάρρο. άμαξα»].
καρικώνω ρ. μετβ. {καρίκω-σα, -θηκα. -μένος! 1. διορθώνω με κλωστή τα φθαρμένα μέρη (υφάσματος) ΣΥΝ. μαντάρω · 2. ράβω με κλωστή κατά μήκος τα άκρα (υφάσματος), για να μην ξεφτύσει το στρίφωμά του. — **καρίκωμα** (το).
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. carico «φορτώνω>· (κατά τα ρ. σε *-ώνω)* < μτγν. λατ. carricarc < λατ. carrus «κάρρο, άμαξα»], **καρίνα** κ. **καρένα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) το κατο')τατο μέρος τού σκελετού πλοίου ή βάρκας: *«βάρκα τού βάλτου ανάστροφη. φτΓνή χωρίς* (Ν. Καββαδίας) ΣΥΝ. (λόγ.) τρύπις.
|ΗΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < λατ. carinu «κέλυφος» < μτγν. *καρύινος* «αυτός που μοιάζει με καρυδότσουφλο» < αρχ. *κάρυον* (βλ.λ.)|. **καριόκα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} είδος μικρού γλυκύσματος με σοκολάτα και καρύδια ή αμύγδαλα, τυλιγμένο σε ασημόχαρτο.
|ΕΤΥΜ. < πορτ. carioca. λ. τής γλ. Τούπι (ιθαγενο>ν τής Βραζιλίας)|. **καριόλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. παλαιού τύπου μεγάλο ξύλινο κρεβάτι · 2. (!) η ανήθικη γυναίκα, η πόρνη · γενικότ. υβριστ. για γυναίκα.
καριόλικος, -η/-ια. -ο.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. carriola «κρεβάτι» < λατ. carrus «κάρο. άμαξα»|. **καριόλης** (ο) {καριόληδες} (λαϊκ.-!) υβριστ. για ανήθικο άνδρα. **καρίοφίλΐ** (το) {καριοφιλιού | -ιών} μακρύκαννο εμπροσθογεμές τουφέκι, που πυροδοτείται με πυριτόλιθο (τσακμακόπετρα) και το οποίο χρησιμοποιήθηκε σε ευρεία κλίμακα από τους Ελληνες κατά την Επανάσταση τού 1821. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, ομόηχα.*
|ΗΪΎΜ. Λπό συμφυρμό των ιταλ. Carlo c figli «Καρόλου και υιών», ονομασία εργοστασίου όπλων|. **κάρκαδο** (το) **-*** κάκαδο
καρκινικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τον καρκίνο: - *κύτταρα / όγκος* · 2.***καρκινικός στίχος*** στίχος που μπορεί να διαβαστεί είτε κανονικά είτε από το τέλος προς την αρχή. διατηρώντας το ίδιο νόημα. π.χ. *νιψοκ α.\ομήματα μη \το\αh οψι* (από το περιρρανπήριο τής Λγίας Σοφίας στην Πόλη), **καρκινοβατώ** ρ. αμετβ. {!856{ καρκινοβατείς... \ καρκινοβάτησα! προχωρώ με πολύ αργούς ρυθμούς ή κάνω βήματα προς τα πίσω. δεν παρουσιάζω καμία πρόοδο, μένω στάσιμος: *καρκινοβατεί η διεύρυνση τής Ευρο)παϊκής Ένωσης* Συν. οπισθοδρομοι. αποτυγχάνω, καθυστερώ. — **καρκινοβασία** (η) 11897|.
ΙΒΤΥΜ. < μτγν. *καρκινοβάτης* «αυτός που βαδίζει σαν κάβουρας» < *καρκίνος* (βλ.λ.) + *-βάτης* < *βαίνω].* **καρκινογένεση** (η) |-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} ιατρ. το σύνολο των διαδικασιών ή μηχανισμών, των οποίων ο πιθανός συνδυασμός μπορεί να οδηγήσει στην πρόκληση καρκίνου.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. carcinogencsis|. **καρκινογόνος**, -ος. -ο ΙΑΤΡ. (για χημικές ουσίες ή φυσικούς παράγοντες) αυτός που μπορεί να προκαλέσει ή να ευνοήσει την εμφάνιση καρκίνου.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. carcinogcn|. **καρκινοειδής**, -ής. -ες Γαρχ.| {καρκινοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που μοιάζει με καρκίνο, δηλ. κάβουρα 2./ΩΟΛ. ***καρκινοειδές*** (το) κάθε οστρακόδερμο που ανήκει σε ομοταξία αρθροπόδων. τα οποία ζουν στη θάλασσα ή στο γλυκό νερό · **3.** ΙΑΤΡ. ***καρκινοειδές*** (το) όγκος μειωμένης κακοήθειας. που συνήθ. βρίσκεται στο πεπτικό σύστημα ή στους πνεύμονες, **καρκινολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.[ΙΑΤΡ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης την έρευνα και τη θεραπεία τού καρκίνου ΣΥΝ. ογκολογία. — **καρκινολόγος** (ο/η), **καρκινολογικός**, -ή, -ό.
[LTY.M. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. canccrology (νόθο σύνθ.)]. **καρκινόλυση** (η) |-ης κ. -ύσεως | χωρ, πληθ.} ΙΑΓΡ. η καταστροφή κυττάρων που προσβλήθηκαν από καρκίνο. .....**καρκινολυπκός**, -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. carcinolyse}. **καρκινοπαθής**, -ής. -ές [1866] |καρκινοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (κ.
ως ουσ.) αυτός που πάσχει από καρκίνο, **καρκινοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΙΑΤΡ. η μεταλλαγή προϋπάρχουσας καλοήθους βλάβης σε καρκίνο.
[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. canccrivationj. **καρκίνος** (ο) 1. ΙΑΤΡ. (α) κάθε κακοήθης όγκος που μπορεί να εμφανιστεί σε οποιονδήποτε από τους ιστούς τού οργανισμού και έχει την τάση να επανεμφανίζεται μετά από κάθε αφαίρεσή τυυ ή να σχηματίζει μεταστάσεις σε γειτονικά ή και απομακρυσμένα σημεία τού σώματος: - *τού πνεύμονα / των μαστών / τού στομάχου* (β) κάθε ασθένεια που χαρακτηρίζεται από τέτοιου είδους όγκους: *έχει - 2.* (συνεκδ.) καθετί που μπορεί να προκαλέσει καρκίνο: *κάθε μέρα αναπνέουμε τον* ~ (αέρα με καρκινογόνες ουσίες) · ΦΡ. (μτφ.-κακόσ.) ***βγάζω τον καρκίνο*** δεν μπορώ να ανεχθώ άλλο. υποφέρω από τη συνεχή πίεση που ασκούν πάνω μου πρόσωπα ή καταστάσεις: *ο διευθυντής μου ήταν τόσο απαιτητικός, που μον 'βγάλε* τον *καρκίνο* ΣΥΝ. πρήζω
3. '/ΩΟΛ. ο κάβουρας, το καβούρι · **4.** ΓΡΩΓΡ. ***τροπικός τού Καρκίνου*** βλ. λ. *τροπικός* · **5.** ΛΣΤΡΟΝ. αμφιφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου, τοποθετημένος ανάμεσα στους αστερισμούς τού Αέοντος και των Διδύμων 6. ΑΣΤΡΟΛ. το τέταρτο ζο)διο τυύ ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί στην περίοδο από 21 Ιουνίου μέχρι 22 Ιουλίου **7.** (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου: *είναι* ~. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάβο/^,ος.*

[ΗΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «κάβουρας», < Ι.Ε. *kar-kar-* «σκληρός, τραχύς» (αναδιπλ. θ.), πβ. σανσκρ. karkarah «κάβουρας», λατ. cancer (< *car-cros) > γαλλ. canccr «καρκίνος» κ.ά. Ομόρρ. πιθ. *κράτος* (βλ.λ.) Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ. και απαντά στον Ιπποκράτη), καρκινοφιλία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η ιδιότητα ορισμένων οργάνων και ιστών να αναπτύσσουν καρκίνο ή μεταστάσεις από καρκίνωμα πυυ υπάρχει στον οργανισμό.
{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cancerophilia (νόθο σύνθ.)}. καρκινοφοβία (η) Ιχωρ. πληθ.} η αγχώδης κατάσταση κατά την οποία κάποιος φοβάται ότι έχει ή πρόκειται να προσβληθεί από καρκίνο.
[m ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. canccrophobia (νόθο σύνθ.)]. καρκινώδης, -ης. -ες |αρχ.j |καρκινώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά, ως προς τη φύση ή τη μορφή, τού καρκίνου: ~ *όγκος / εξόγκωμα* ΣΥΝ. κακοήθης. ΙΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* καρκίνωμα (το) |αρχ.| {καρκινώμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. ο κακοήθης όγκος που αποτελείται από επιθηλιακό ιστό. ο καρκίνος 2. (μτφ.) οτιδήποτε παίρνει τη μορφή μόνιμου κακού, από το οποίο δεν μπορούμε να απαλλαγούμε, αλλά υπομένουμε παθητικά την καταστροφική του εξάπλωση: *το ρουσφέτι αποτελεί - τού δημόσιου βίου.* — καρκινωματώδης, -ης, -ες |)853],
Καρλσρούη (η) πόλη τής ΝΔ. Γερμανίας.
[ΚΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Karlsruhe («ανάπαυση τού Καρόλου»). Η πόλη ιδρύθηκε το 1715. όταν ο ευγενής Κάρολος Ι ουλιέλμος ανή- γειρε εκεί έναν πύργο με κυνηγετικό κατάλυμα}, κάρμα (τυ) {άκλ.} (κατά την ινδουιστική διδασκαλία για την ύπαρξη μιας αλληλουχίας ζωών) η ηθική ενέργεια που απορρέει από τις πράξεις ή τις επιλογές ενός ατόμου, κατά τρόπον ώστε (μηχανικά και χωρίς θεία επέμβαση) να επηρεάζει τις περιστάσεις που θα αντιμετωπίσει στις επόμενες ζωές του (στις μελλοντικές μετενσαρκώσεις του), πράγμα που προκαθορίζει την ευτυχία ή τη δυστυχία του.
[ι-τυμ. < αγγλ. karma < σανσκρ. karma «πράξη, ενέργεια^}, καρμανιόλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) 1. η λαιμητόμος, μηχανισμός για τον αποκεφαλισμό των θανατοποινιτών (καθιερώθηκε στη Γαλλία), ο οποίος διέθετε μια μεγάλη λεπίδα, που έπεφτε κατακόρυφα από ψηλά και απέκοπτε το κεφάλι από τον λαιμό ΣΥΝ. γκιλοτίνα · 2. (μτφ.) υ δρόμος ή το σημείο δρόμου, όπου γίνονται πολλά τροχαία ατυχήματα: οι *αφύλακτες διαβάσεις / αυτή η στροφή είναι* ~.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. carmagnole, κοντό χιτώνιο που φορούσαν στη Ν. Γαλλία οι Ιταλοί εργάτες από την πόλη Curmagnola. Αργότερα υιοθετή- θηκε από τους επαναστάτες το 1792. οπότε δημιουργήΟηκε και λαϊκό επαναστατικό τραγούδι με το ίδιο όνομα. Αυτό το τραγούδι γνώρισε ευρεία διάδοση κατά την περίοδο τής Τρομοκρατίας (Tcrrcur). οπότε συνδέθηκε με τις δι' αποκεφαλισμού εκτελέσεις],
καρμίνι (το) {καρμινί-ου [-ων} βαθυκόκκινη φυτική χρωστική ύλη. που χρησιμοποιείται στη βαφική, τη ζαχαροπλαστική, την αρωματοποιία και τη ζωγραφική ΣΥΝ. κρεμέζι.
[ΕΤΥΜ. < βεν. carmin < μεσν. λατ. carminium, πιθ. από συμφυρμό των λ. *carmcsinum «βυσσινί χρώμα» (< αραβ. qirmiz) και minium «μίνιο» (βλ. λ. *μίνιο, κρεμεζής)}.* καρμοίρης (ο) {καρμοίρηδες}. καρμοίρω (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) άνθρωπος μίζερος, κακομοίρης, που δεν χαίρεται τη ζωή του. για να μην ξοδέψει χρήματα ΣΥΝ. φιλάργυρος, τσιγγούνης. — καρμοιριά (η), καρμοίρικος, -η, -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός, τσιγγούνης.*
[ΕΤΥΜ. < **κάρμοιρος* (πβ. *κακομοίρης - κακόμοιρος)* < μτγν. *καρίμοι- ρος* «τιποτένιος - μισθοφόρος» < *καρί* (δοτ. τού αρχ. *Κάρ,* πράγμα που εξηγείται από το γενονός ότι οι Έλληνες αντιμετώπιζαν περιφρονητικά τους Κάρες και τους χρησιμοποιούσαν ως δούλους) + *-μοιρος* < *μοϊρα*\.
καρμπιρατέρ (το) (παλαιότ. ορθ. *καρμπυρατέρ)* {άκλ.} ο εξαεριωτής (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. carburatcur < carburer < carbone «άνθρακας» < λατ. carboj.
καρμπόν (το) {άκλ.} ελλην. *χημικός χάρτης- χαρτί* διαποτισμένο με μελάνι, το οποίο χρησιμοποιείται ανάμεσα σε δύο λευκά φύλλα χαρτιού. για να αναπαραχθεί στο χαρτί που βρίσκεται από κάτω οτιδήποτε γράφεται στο χαρτί επάνω.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. carbone < λατ. carbo «άνθρακας»}, καρμπονάρα (η") Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. λευκή σάλτσα για ζυμαρικά που περιέχει πανσέτα ή μπέικον, αβγό ή κρέμα γάλακτος και τριμμένο μαύρο πιπέρι 2. η μακαρονάδα που περιέχει την παραπάνω σάλτσα. ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. (alia) carbonara. αρχικώς «(στα) κάρβουνα». < carbonc «άνθρακας, κάρβουνο» (< λατ. carbo, -onis)}. καρναβάλι (το) {καρναβαλιού | -ιών} 1. ο εορτασμός τής αποκριάς με εκδηλώσεις μεταμφιεσμένων, οινοποσία και διασκεδάσεις: *χιλιά- δες άνθρωποι συμμετέχουν κάθε χρόνο στο ~ τής Πάτρας* || *το - τού Ρίο στη Βραζιλία είναι το διασημότερο στον κόσμο* 2. (συνεκδ.) η ίδια η γιορτή τής αποκριάς: *πλησιάζει όπου να 'ναι το* ~ ΣΥΝ. αποκριές, τριώδιο. — καρναβαλικός, -ή. -ό.
| ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. carnevalc < πρώιμο ιταλ. carnc-levare «αφαιρώ. απομακρύνω το κρέας» < carnc «κρέας» (< λατ. caro, carnis) + levare < λατ. levare «σηκώνω, απομακρύνω». Βλ. κ. *απόκρεως*\. καρναβαλιστής (ο), καρναβαλίστρια (η) {καρναβαλιστριών} πρόσωπο που συμμετέχει στις εκδηλώσεις τού καρναβαλιού (συνήθ. ως μέλος οργανωμένης ομάδας μεταμφιεσμένων), καρναβαλίστικος, -η,-ο αυτός που θυμίζει καρναβάλι, καρνάβαλος (ο) 1. η κεντρική φιγούρα (ομοίωμα προσώπου ή θεού) τού καρναβαλιού: *ο βασιλιάς* -1| ο *γελαστός* - 2. άρμα τής καρναβα- λικής πομπής που προπορεύεται και πάνω στο οποίο βρίσκεται τυ παραπάνω ομοίωμα 3. η πομπή των καρναβαλικών αρμάτων και των

μεταμφιεσμένων κατά τις αποκριάτικες εκδηλώσεις: *περνάει ο ~!*

(μτφ.-μειωτ.) πρόσωπο με γελοία εμφάνιση ή συμπεριφορά.

1 f.tym. Μεταφορά τού γαλλ. carnaval, από τη φρ. Sa Majeste ie Carnaval «η Αυτού Μεγαλειότης ο Καρνάβαλος», με την οποία προσδιοριζόταν το ανδρείκελο που προσωποποιεί το *καρναβάλι* (βλ.λ.)|. **καρναβίτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) σκληρό θήλωμα που παρουσιάζεται στην άκρη των δαχτύλων.

[ΗΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. ίσως < τουρκ. karnabil «κουνουπίδι»]. **καρνάγΐο** κ. **καρενάγιο** (το) (λαϊκ.) υ χώρος όπου επισκευάζεται η καρένα μικρών πλοίων ΣΥΝ. (λογ.) τροπιστήριο.

[ι-Ί'ΥΜ. < ιταλ. carcnaggio < γαλλ. carenage < p. carcncr < carene < ιταλ. carcna «καρίνα» (βλ. λ. *καρίνα)*\. **καρνέ** (το) |άκλ.} **1.** σημειωματάριο, όπου σημειώνονται τα ατομικά στοιχεία (διεύθυνση, αριθμός τηλεφώνου κ.ά.) φίλων, συνεργατών, συγγενών κ.λπ. 2. μικρό τεύχος με τυπωμένες όμοιες σελίδες για τις συναλλαγές: *τυ ~ των επιταγών.*

[πτυμ. < γαλλ. carnei < μτγν. λατ. quaternum «τετράδα» (πβ. κ. *τετράδιο)* < λατ. quater ««τετράκις, τέσσερεις φορές»], **καρντάσης** (ο) {καρντάσηδες} (διαλεκτ.) ο αδελφικός, γκαρδιακός φίλος. Ηπίσης (σπανιότ.) **αρκαντάσης** (ο) κ. (οικ.) **καρντάσι** (το).

|ΕΤΥ.Μ. < τουρκ. karda§ / kardc§ «(ομογάστριος) αδελφός» < karin «κοιλιά. γαστήρ» + επίθημα -da§].

Κάρντιφ (το) [άκλ.] η πρωτεύουσα και λιμάνι τής Ουαλίας.

]ΕΤΥΜ. < αγγλ. Cardiff < ουαλ. Caerdydd < Cuer faff «ποταμός Ταφ». στις όχθες τού οποίου είναι χτισμένη η πόλη|. **καρό** (το) {άκλ.} ελλην. *τετράγωνο* **1.** το τετράγωνο, κυρ. ως διακο- σμητικό σχέδιο υφάσματος ή ενδυμασίας: *το που/.όβερ είχε μεγάλα κόκκινα ~* 2. (συνεκδ.) ύφασμα με διακοσμητικά σχέδια σε σχήμα τε- τραγώνου: *αγόρασα μια φούστα ~* || (κ. ως επίθ.) *~ πουκάμισο / τρα- πεζομάντηλο* **3.** το ένα από τα τέσσερα χαρακτηριστικά σχέδια τής τράπουλας που έχει σχήμα ρόμβου **4.** τραπουλόχαρτο πάνω στο οποίο είναι τυπωμένο αυτό το σχέδιο: *έριξε ένα οχτώ* **^** ιχολιο λ. *παρώνυμο.*

[F.TYM. < γαλλ. carreau < λατ. quadrum «τετράγωνο» < quattuor «τέσσερα»].

κάρο (το) (ορθότ. *κάρρο)* **1.** δίτροχο ή τετράτροχο όχημα (συνήθ. ξύλινο) για τη μεταφορά φορτίων, που αποτελείται από ακάλυπτη ορθογώνια καρότσα και θέσεις για τους επιβαίνοντες και τον οδηγό και σύρεται συνήθ. από ζώα (άλογα, μουλάρια κ.ά.) συν. άμαξα, αμάξι 2. (συνεκδ.) το φορτίο που μπορεί να χωρέσει μέσα σε ένα κάρο: *χρειάζεται ένα - χαΐάκι* **3.** (μτφ.-προφορ.) μεγάλη ποσότητα: *έχω να κάνω ένα - δουλειές αύριυ* ΣΥΝ. σωρός **4.** (μτφ.) άτομο ανήμπορο (συνήθ. λόγω μεγάλης ηλικίας) ΣΥΝ. σαράβαλο 5. (μτφ.) αυτοκίνητο παμπάλαιο ή αχρηστευμένο από την πολλή χρήση: *καιρός ν'αφήσει αυτό το*

και να πάρει ένα καινούργιο αμάξι συν. σαράβαλο. **^** σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[F.TYM. < μτγν. *κάρρον*< λατ. carrus, που συνδ. με αρχ. ιρλ. carr «όχημα». Η λ. *κάρο.* ως μτγν. δάνειο, θα έπρεπε να γράφεται με δύο *-ρρ-* (πβ. *κελλί),* όπως και τα παράγωγά της *(καρρόδρομος. καρροποιός* κ.ά.). Ωστόσο, το γεγονός ότι μερικές λέξεις όπως *καρότσα. καροσε- ρί* κ.ά. γράφονται με ένα *-ρ*αναγόμενες απευθείας σε ξένους τύπους. και για να μην υπάρχει διαφορά από τα υπόλοιπα σύνθετα και παράγωγα. προτιμήθηκε η απλογράφηση ολόκληρης τής λεξιλογικής οικογένειας].

καρόδρομος (ο) (ορθότ. *καρρόδρομος)* **1.** δρόμος κατάλληλος μόνο για κάρα 2. (ειρων.) δρόμος κακοφτειαγμένος ή σε κακή κατάσταση. **Καρολίνα** (η) **1.** πολιτεία των Λ. Η.Π.Α. στον Ατλαντικό Ωκεανό· χωρίζεται σε Β. και Ν. Καρολίνα **2.** γυναικείο όνομα.

[F.TYM. Το κύρ. όν. είναι θηλ. τού *Κάρολος* (βλ.λ.) και ανάγεται στο ιταλ. Carolina. Οι δύο πολιτείες των Η.Π.Α. (αγγλ. Carolina) οφείλουν την ονομασία τους στον βασιλιά τής Γαλλίας *Κάρολο Θ*\ ο οποίος τις παραχώρησε στους Αγγλους το 16291.

καρολίνα (η) {χωρ. πληθ.} ποικιλία ρυζιού.

|ΕΤΥΜ. Εμπορική ονομασία, από τις δύο πολιτείες (Β. και *Ν. Καρολίνα)* των Η.JΙ.Α.].

Κάρολος (ο) {-ου κ. -όλου} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας **2.** όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης **3.** ανδρικό όνομα.

ΙΕΤΥ.Μ. Μεταφορά ξέν. ονόματος, πβ. γερμ. Karl < αρχ. γερμ. charal «δυνατός άνδρας». όνομα κοινό στις ευρωπ. γλώσσες, πβ. αγγλ. Charles, γαλλ. Charles, ισπ. Carlos, ιταλ. Carlo κ.ά.|. **καροποιός** (ο) (ορθότ. *καρροποιός)* |1892| ο κατασκευαστής κάρων, **καροσερί** (η) {άκλ.) το αμάξωμα (βλ.λ.).

[πτυμ. < γαλλ. carrosserie < carrosse < ιταλ. earrozza, βλ. κ. *καρότσα*\. **καροτίνη** (η) -* καρωτίνη **καρότο** (το) » καρώτο **καροτόζουμο** (το) » καρωτόζουμο **καροτοσαλάτα** (η) -*■καρωτοσαλάτα

καρότσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) **1.** δίτροχη ή τετράτροχη άμαξα που σέρνεται από άλογα ΣΥΝ. άμαξα, κάρο **2.** το πίσω μέρος φορτηγού αυτοκινήτων ή σιδηροδρομικού οχήματος (στο οποίο τοποθετούνται Φορτία): *φόρτωσαν τα μπάζα στην - τού φορτηγού* **3.** (ειδι- κότ.) το αμάξωμα των οχημάτων.

[πγυμ. μεσν. < ιταλ. earrozza < λατ. carrus «κάρο. άμαξα»], **καροτσάκι** (το) {χωρ, γεν.} **1.** το μικρό καρότσι· φρ. *πάω (κάποιον) καροτσάκι* σέρνω (κάποιον) σε μεγάλη απόσταση ή τον αναγκάζω να κινείται αργά (συνήθ. σε αυτοκινητόδρομο) ακολουθώντας στη σειρά άλλους: *ήταν μπροστά μας μια νταλίκα και μας πήγε καροτσάκι ώς την πόλη* **2.** (α) το καρότσι για τη μεταφορά μωρών: *ανοιχτό / σκεπαστό ~* || *έβγαλε τυ μωρό βόλτα με τυ ~* (β) η ειδική μηχανοκίνητη ή χειροκίνητη συσκευή, η οποία επιτρέπει σε άτομα με κινητικές δυσκο

λίες να μετακινούνται: *αναπηρικό -* (βλ. κ. λ. *καρότσι*). **καροτσέρης** κ. **καροτσιέρης** (ο) {καροτσέρηδες} ο οδηγός καρό- τσας. ο αμαξάς ΣΥΝ. αμαξηλάτης, καραγωγεύς.

[ετυμ. < ιταλ. carrozziere < earrozza. βλ. κ. *καρότπα*\. **καρότσι** (το) {καροτσ-ιού } -ιών} **1.** ξύλινη ή μεταλλική ορθογώνια κατασκευή για τη μεταφορά αντικειμένων, συνήθ. με δύο ρόδες στα πλάγια και δύο επιμήκεις χειρολαβές στο πίσω μέρος, από τις οποίες τη σπρώχνει ο χειριστής για να κινείται 2. κάθε ανάλογο χειροκίνητο αντικείμενο με δύο ή περισσότερες μικρές ρόδες για τη μετα- φορά αντικειμένων: *~ για τη μεταφορά αποσκευών στο αεροδρόμιο* || *~ για τα ψώνια στο σούπερ μάρκετ ή τη λαϊκή* 3. (ειδικότ.) μικρό κάθισμα (σαν καρέκλα) με τέσσερεις μικρές ρόδες στα πλάγια και χειρολαβές στο πίσω μέρος για τη μεταφορά νηπίων / βρεφών' καροτσάκι (βλ.λ.) 4. ανάλογο κάθισμα μεγαλύτερου μεγέθους για άτομα με κινητικές δυσκολίες, το οποίο κινείται είτε με ώθηση από τις χειρολαβές του στο πίσω μέρος είτε με αυτόματο μηχανισμό είτε από τον ίδιο τον χρήστη, ο οποίος κινεί με τα δύο του χέρια τις δύο μεγάλες ρόδες στα πλάγια πιάνοντάς τες συνήθ. από τις ακτίνες τους συν. καροτσάκι.

[εί υμ. Υποκ. τού *καρότσα* (βλ.λ.)Ι. **καρούλι** (το) {καρουλ-ιού | -ιών} **1.** ξύλινος, μεταλλικός ή πλαστικός κύλινδρος ή κώνος γύρω από τον οποίο τυλίγεται νήμα. κλωστή, σύρμα. ταινία, φιλμ κ.λπ. 2. (συνεκδ.) το νήμα που τυλίγεται γύρω από αυτό τον κύλινδρο συν. μασούρι 3. καθένας από τους μικρούς τροχούς στο άκρο των ποδιών διαφόρων επίπλων ή συσκευών που διευκολύνει τη μετακίνησή τους συν. ροδίτσα 4. (μειωτ.) παλιό όχημα, σαράβαλο: *πάρε το ~ σου από 'δώ.* (υποκ.) **καρουλάκι** (το).

|Ι-ΤΥΜ. μεσν.. πιθ. < μτγν. λατ. carrulus, υποκ. τού λατ. carrus «κάρο. άμαξα»].^

καρουλιάζω ρ. μετβ. {καρούλιασα} τυλίγω (νήμα ή κλωστή) γύρω από καρούλι.

καρούμπαλο (το) (καθημ.) οίδημα στο κεφάλι που προκαλείται από χτύπημα: *βγάζω / κάνω* Ηπίσης **καρούμπαλος** (ο). - (υποκ.) **κα- ρουμπαλάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. Λβεβ. ετύμου. πιθ. < **καρύμβα?^ο(ν)* < μτγν. *καρύμβαλος* < αρχ. *κόρυμβοε* « κορυφή», που συνδ. ετυμολογικά με το ουσ. *κορυφή].* **καρπαζιά** (η) (λαϊκ.) δυνατό και ηχηρό χτύπημα με την παλάμη στο κεφάλι και ιδ. στον σβέρκο: *ρίχνω / δίνω / τρώω ~* || *πέφτουν καρπαζιές* || *παράζω κάποιον στις ~* συν. σφαλιάρα, σβερκιά, κατραπακιά' ΦΡ. (α) ***είναι για καρπαζιές*** για πρόσωπο εντελώς ανυπόληπτο, που δεν αξίζει να το πάρει κανείς στα σοβαρά (β) ***παίζω καρπαζιές (με κάποιον)*** για να δηλωθεί η μεγάλη οικειότητα που υπάρχει (με κάποιον): *με τον Χρίστο παίζαμε καρπαζιές στο δημοτικό.*

[ετυ.μ. Αβεβ. ετύμου. ίσως < τουρκ. kepaze «γελοίος, ξευτιλισμένος»[. **καρπαζοεισπράκτορας** (ο) {καρπαζοεισπρακτόρων} (οικ.) πρόσωπο που προκαλεί την αποδοκιμασία ή την περιφρόνηση των άλλων, που εισπράττει την απόρριψη από τους γύρω του χωρίς να μπορεί να αντισταθεί και να διατηρήσει την αξιοπρέπειά του. **καρπαζώνω** ρ. μετβ. {καρπάζωσα} (οικ.) δίνω καρπαζιές (σε κάποιον). – **καρπάζωμα** (το).

Καρπάθια (Όρη) (τα) {Καρπαθίων (Ορέων)} όρη τής Α. Ευρώπης που εκτείνονται στην Ουκρανία, τη Ρουμανία, την Πολωνία και τη Σλοβακία.

Καρπάθιο (Πέλαγος) (το) {Καρπαθίου (Πελάγους)} η θαλάσσια περιοχή στα Δωδεκάνησα Β. τής Καρπάθου.

Κάρπαθος (η) {Καρπάθου} **1.** νησί των Δωδεκανήσων ΝΔ. τής Ρόδου

η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού· αλλιώς *Πηγάδια* (τα). – **Καρπάθιος** (ο). **Καρπάθια** (η), **καρπαθιώτικος,** -η. -ο.

[εγυμ. < αρχ. *Κάρπαθος / Κράπαθυς,* αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο].

carpe diem λατ. (προφέρεται *κάρπε ντιεμ)* ελλην. *άδραξε την ημέρα* (βλ. λ. *αδράχνω).*

Καρπενήσι (το) {-ίου κ. -ιού} ορεινή κωμόπολη τής ΒΔ. Στερεάς Ηλλάδας. πρωτεύουσα τού νομού Ευρυτανίας. – **Καρπενησιώτης** (ο), **Καρπενηαιώτιασα** (η), **καπερνηαιώτικος,** -η, -ο.

[εγυμ. Η πόλη, που ιδρύθηκε κατά την Τουρκοκρατία, οφείλει το όνομά της στο αρωμ. carpinu ««οστρύα». είδος δέντρου με σκληρό ξύλο, που αφθονεί στην περιοχή (< λατ. carpinus), το οποίο παρετυμολογή- θηκε προς το ελλην. *νησί.* Έχει υποστηριχθεί και η αναγωγή σε τουρκ. KarbenisJ.

καρπερός, -ή. -ό |μεσν.| **1.** αυτός που δίνει πολλούς καρπούς· γόνιμος: *~ γη / χωράφι / δέντρυ* συν. εύφορος, προσοδοφόρος, πολύκαρπος ΑΜ. άγονος, άκαρπος **2.** (για άνθρωπο ή ζώο) αυτός που κάνει πολλά παιδιά ή ζώα, που γεννά συχνά: *- γυναίκα / αγελάδα.* **καρπέτα** (η) **1.** βαρύ μάλλινο κλινοσκέπασμα **2.** ταπέτο μικρών διαστάσεων. από μαλλί ή από μαλλί και καννάβι. χωρίς χνούδι. Επίσης **καρπέτο** (το).

[ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. carpette < μέσ. γαλλ. carpite < παλαιότ. ιταλ. carpiia < δημώδ. λατ. **carpire* < λατ. carpere «μαδώ, κόβω»|. **καρπεύω** ρ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {κάρπεψα} (για καρποφόρα φυτά ή έδαφος) παράγω καρπούς, γίνομαι γόνιμος συν. καρπίζω. – **κάρπευμα** (το) Ιμτγν.Ι.

καρπίζω ρ. [αρχ.] αμετβ. {κάρπισ-α,-μένος} σχηματίζω και δίνω καρπούς: *τα δέντρα είναι έτοιμα να καρπίσυυν* συν. καρποφορώ. – **κάρπισμα** (το) Ιμεσν.].

καρποκάψα (η) έντομο που η κάμπια του τρέφεται με καρπούς δέντρων.

καρπολόγος (ο) [μεσν.] **1.** αυτός που συλλέγει καρπούς **2.** γεωργικό εργαλείο με το οποίο συλλέγονται οι καρποί ψηλών δέντρων, **καρπολογώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {καρπολογείς... | καρπολόγησα} **1.** μα

ζεύω (καρπούς) συν. τρυγώ 2. (ειδικότ.) συλλέγω τυυς καρπούς που απέμειναν μετά τον τρύγο ή τον θερισμό. – **καρπολόγημα** (το) κ. **καρπολογία** (η) Ιμτγν.|. **καρπός** (ο) **1.** το εδώδιμο σαρκώδες ή ξηρό μέρος φυτού, στο οποίο περιέχονται ένα ή περισσότερα σπέρματα και το οποίο προέρχεται από την ωοθήκη, ανεπτυγμένη και μετασχηματισμένη μετά τη γονιμοποίηση· φρ. (α) *απαγορευμένος καρπός* βλ. λ. *απαγορεύω* (β) *ξηροί καρποί* βλ. λ. *ξηρός* 2. (ειδικότ.) ο σπόρος των σιτηρών, των δημητριακών 3. (ειδικότ. για παιδιά) γέννημα, γόνος: ~ *ενός παράνομου έρωτα* (από γονείς που δεν ήταν νόμιμο ζευγάρι) · ΦΡ. **ο** *καρπός τής κοιλίας (ευλογημένη σύ έν γυναιξί και ευλογημένος* ο *καρπός τής κοιλίας σου*. Κ.Δ. Λουκ. I. 42) το τέκνο **4.** (μτφ.) καθετί που παράγε- ται, που προκύπτει ως προϊόν (κάποιου πράγματος), ως αποτέλεσμα διαδικασίας, ενέργειας κ.λπ.: *το σημερινό επίτευγμα είναι ~ πολυετούς προσπάθειας / μεγάλου αγώνα || καιρός να δρέψεις τους - των κόπο)ν σου* 5. ΝΟΜ. το όφελος που παρέχει ορισμένο πράγμα ή δικαίωμα είτε άμεσα είτε με βάση μια έννομη σχέση · 6. ανατ. το τμήμα τού χεριού ανάμεσα στο αντιβράχιο και στο μετακάρπιο: *λυγίζω τον*

καρπικός, -ή, -ό (σημ. 6).

(ετυμ. αρχ. < *(s)krp-, συνεσταλμ. βαθμ. τού J.E. *(s)ker-p- «κόβοί», πβ. σανσκρ. krpirna "ξίφος», λατ. carpo «κόβω καρπούς, μαδώ» (> ιταλ. carpira > γαλλ. carpctte «χαλί»), curtus «βραχύς, κοντός» (> γαλλ. court, ισπ. corto). αρχ. γερμ. herbist «φθινόπωρο» (> γερμ. Herbsi). αγγλ. harvest «θερισμός», αρχ. γερμ. scurz «βραχύς, κοντός», γερμ. kurz. αγγλ. short κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *κείρ-ω* «κόβω», *κουρ-ά, κουρεύω, κέρ-μα. κορ-μός* κ.ά.Ι.

καρποσυλλέκτης (ο) {καρποσυλλεκτών}, **καρποσυλλέκτρια** (η) |καρποσυλλεκτριών| ο άνθρωπος, στο πρώιμο στάδιο τής εξέλιξής του. κατά το οποίο επιβίωνε συλλέγοντας καρπούς (πβ. λ. *τροφοσυλ- λέκτης).* –

καρποσυλλεκτικός, -ή. -ό. **καρποσυλλογή** (η) [1894[{χωρ. πληθ.) η συλλογή καρπο>ν (συνήθ.

από καρποσυλλέκτη για την εξασφάλιση τής τροφής του), **καρπούζι** (το) {καρπουζ-ιού | -ιών'} ο καρπός τής καρπουζιάς, χυμώ- δης σφαιρικός ή ελλειψοειδής καρπός, στο μέγεθος περίπου τού ανθρώπινου κεφαλιού, με πράσινη, λεία, χοντρή φλούδα, κόκκινη, υδαρή, δροσερή και γλυκιά ψίχα και μαύρους σπόρους ΣΥΝ. (λόγ.) υδροπέ- πων ΦΡ. (α) **σκάω (κάτω)** *σαν καρπούζι* πέφτω κάτω απότομα και με θόρυβο (β) (παροιμ.) **δεν χωρούν δύο** *καρπούζια σε μία μασχάλη* δεν πρέπει κανείς να υπερεκτιμά τις δυνατότητές του, αναλαμβάνοντας ευθύνες πέρα από τις δυνάμεις του, γιατί τότε αποτυγχάνει (γ) *μάπ- πα το καρπούζι* για περιπτώσεις που κάτι αποδεικνύεται κατώτερο από το αναμενόμενο ΣΥΝ. άνθρακες ο θησαυρός. (υποκ.) **καρπουζάκι** (το).

ILi'i υμ. < τουρκ. karpuz < περσ. xarbuz(a)]. **καρπούζια** (η) ετήσιο ποώδες φυτό, το οποίο καλλιεργείται σε περιοχές με θερμό κλίμα και σε ελαφρά, αμμουδερά εδάφη· έχει πλατιά φύλλα, κωδωνοειδή Φωτεινά κίτρινα άνθη, ο βλαστός του έρπει στο έδαφος, όπως τής κολοκυθιάς και τής πεπονιάς, και ο καρπός του (καρπούζι) ωριμάζει το καλοκαίρι, **καρπουζοκεφαλος,** -η. -ο (μειωτ.) **1.** αυτός που έχει κεφάλι μεγάλο σαν καρπούζι 2. (μτφ.) κουτός, χαζός, **καρπουμαι** ρ. ♦ καρπώνομαι

καρποφάγος (ο/η) Ιαρχ.] πρόσωπο που έχει ως βάση τής διατροφής του τυυς καρπούς. – **καρποφαγία** (η) [I890|. **καρποφορία** (η) Ιμτγν.J Ιχωρ. πληθ.} **1.** παραγωγή καρπών από τα φυτά 2. (μτφ.) οποιαδήποτε καλλιτεχνική, συγγραφική κ.ά. παραγωγή, **καρποφορος,** -α, -ο **1.** αυτός που παράγει καρπούς, εύφορος: ~ δέντρο ΣΥΝ. γόνιμος, καρπερός, καρπώδης, παραγο)γικός ΑΝΤ. άφορος, άγονος, άκαρπος 2. (μτφ.) αποτελεσματικός, επικερδής, ωφέλιμυς: ~ *συνεργασία / συνομιλία / συζήτηση: έρευνα* ΣΥΝ. επιτυχής, προσοδυ- φόρος. χρήσιμος, συμφέρων ΑΝΤ. μάταιος, άσκοπος, ασύμφορος, ανωφελής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γόνιμος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *καρπός* + *-φόρος* < *φέρω*\. **καρποφορώ** ρ. αμετβ. |αρχ.| ίκαρπυφυρείς... | καρποφόρησα} **1.** παράγω καρπούς, είμαι καρποφόρος ΣΥΝ. καρπίζω *2.* (μτφ.) φέρνω απυτέλεσμα. τελεσφορώ: *οι προσπάθειές του δεν καρποφόρησαν* ΙΥΝ. (καθημ.) πιάνω τόπο. **καρποφυλλο** (τυ) |μτγν.| {καρποφύλλ-υυ | -ων} βοτ. το θηλυκό αναπαραγωγικό όργανο ενός άνθους, τυ οποίο συνήθ. αποτελείται από ένα στίγμα, τον στύλο και την ωοθήκη,

καρπώνομαι ρ. μετβ. αποθ. Ικαρπώθηκα] **1.** έχω την επικαρπία **2.** αποκομίζω κέρδος ή ωφέλεια από (κάτι): ~ *οικονομικά ωφελήματα / οφέλη / κέρδη* ΣΥΝ. επωφελούμαι. Ηπίσης (λόγ.) **καρπουμαι** [αρχ.] {-ούσαι...|. · **κάρπωαη** (η) Ιαρχ.[. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, εκμεταλ- ?.εύομαι.*

ΙϋΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καρπουμαι (~όο-)*< *καρπός*|. **καρπωτής** (ο), **καρπωτρια** (η) {καρπωτριών} **1.** πρόσωπο που παίρνει τους καρπούς, που έχει την επικαρπία 2. (μτφ.) πρόσωπο που αποκομίζει οφέλη, που επωφελείται από κάτι. **κάρρο** (το) * κάρο **καρρώ** (τυ) -»καρό

καρσί επίρρ, (λαϊκ.) απέναντι, αντικριστά ΣΥΝ. βιζαβί.

ΙΐϊΤΥΜ. < τουρκ. karsi |. **καρσιλαμάς** (ο) {καρσιλαμάδες} λαϊκός αντικριστός χυρός.

[ΕΤΥΜ. < τυυρκ. kar^ilama < kan$i «αντίκρυ»), **καρστ** (το) {άκλ.} πέτρωμα ευδιάλυτο στο νερό. – **καρατικός,** -ή. -ό. [ΠΤΥΜ. < γερμ. Karsi, ονομασία περιοχής κοντά στο Τριέστε (Σλοβενία). όπου έγιναν μελέτες για πετρώματα τέτοιου τύπου. Το όν. σημαίνει «σωρός λίθων»|. **καρτ** (το) {άκλ.} μικρό (αγωνιστικό) αυτοκίνητο που αναπτύσσει αρ

κετά μεγάλη ταχύτητα και τρέχει σε ειδικά διαμορφωμένη πίστα. [ΚΤΥΜ. < αγγλ. kart / carl «άρμα. κάρρο» ως μέρυς τής φραστικής λ. ^o-kart).

καρτα (η) {καρτών} Ι.υρθυγώνιο κομμάτι από λεπτό χαρτόνι μικρών διαστάσεων, συνήθ. εικονογραφημένο, που χρησιμοποιείται ως ταχυδρομικό δελτάριο: *ευχετήριες / χριστουγεννιάτικες - || στέλνω ι ταχυδρομώ i ανταλλάσσω κάρτες* συν. καρτ-ποστάλ **2.** μικρό και λεπτό ορθογώνιο κομμάτι χαρτιού που περιέχει τα ατομικά στοιχεία προσώπου (όνομα, διεύθυνση, τηλέφωνο κ.λπ.) ή την επωνυμία και τα στοιχεία επιχείρησης, εταιρείας, συλλόγου κ.λπ. και έχει σκοπό ενημερωτικό, διαφημιστικό ή λειτυυργεί ίος επισκεπτήρια κάρτα: *πάρε την - μου, αν με χρειαστείς* 3. δελτίο με τα στοιχεία τού κατόχυυ του για ποικίλες χρήσεις· φρ. (α) *κάρτα εισόδου* / **εξόδου** δελτίο με το υπυίο επιτρέπεται η είσυδος σε ιδρύματα, οργανισμούς κ.λπ. ή η έξοδος από αυτά (β) *(χρονική) κάρτα απεριορίστων διαδρομών* ατομικό δελτίυ με τη φωτογραφία. την υπογραφή τού κατόχου και κωδικό αριθμό, ορισμένης διάρκειας (συνήθ. μηνιαίας), που παρέχει στυν κά- τυχό του το δικαίωμα να πραγματοποιεί απεριόριστο αριθμό διαδρομών στα μέσα αστικών συγκοινωνιών για τυ αντίστυιχυ χρονικό διάστημα (γ) *πιστωτική κάρτα* δελτίο που εκδίδει διεθνής ή εθνικός οικονομικός οργανισμός σε άτομα με οικονομική φερεγγυότητα. έναντι (ετήσιας) συνδρομής, και το οποίυ χρησιμοποιείται στις συναλλαγές αντί ρευστού χρήματος συν. πλαστικό χρήμα (δ) *κάρτα εργασίας* ατομικό δελτίο εργαζομένου, στο υποίυ δηλώνεται πρυς τον Ο.Α.Η.Δ. η πρόσληψή του στον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα (ε) *κάρτα μπιάνκα* (ιταλ. carta bianca) η υπογραφή εν λευκώ. η απόλυτη πληρεξυυσιότητα (στ) *κάρτα νέων* ατομικό δελτίο που χορηγείται σε νέους 14-26 ετών. παρέχοντάς τους τη δυνατότητα πραγματοποίησης διακοπών, ταξιδιών. αγορών κ.λπ. σε μειο>μένες τιμές (ζ) *κάρτα μέλους* ατομικό δελτίο που πιστοποιεί ότι ο κάτοχός του είναι μέλος σωματείου, ομίλου. λέσχης κ.λπ. (η) *πράσινη κάρτα* κάρτα που χορηγείται σε αλλοδαπούς για προσωρινή παραμονή και εργασία σε μια χώρα (θ) *κάρτα καυσαερίων* κάρτα που εκδίδει εξουσιοδυτημένο συνεργείο αυτυ- κινήτων. με την οποία πιστοποιείται ότι τα εκπεμπόμενα καυσαέρια βρίσκονται εντός τυύ επιτρεπτυύ ορίυυ 4. η πιστωτική κάρτα (βλ. παραπάνω): *πληρώνω με* ~ 5. (ειδικότ.) ατομικό δελτίο εργαζομένου, στο οποίο αναγράφεται από ειδικό μηχάνημα η ώρα προσέλευσης και αποχώρησης από τον εργασιακό χώρυ· φρ. *χτυπάω κάρτα* εγγράφω σε ειδικό μηχάνημα πάνω στο ατομικό μου δελτίο την ώρα προσέλευσης και αποχώρησης από τον εργασιακό μου χώρο· (γενικότ.) ελέγχομαι εργασιακά ως προς το ωράριο, τις ώρες απασχόλησής μου 6. (στο ποδόσφαιρο) (α) η κίτρινη ή η κόκκινη κάρτα που δείχνει ο διαιτητής στους ποδοσφαιριστές: *ήταν πρόβλημα για την ομάδα ότι τόσοι παίκτες της είχαν κάρτες* (είχαν δεχθεί κίτρινες ή κόκκινες κάρτες κατά τη διάρκεια των αγώνο)ν) (β) *κίτρινη κάρτα* μικρή κίτρινη κάρτα (βλ. παραπάνω σημ. 1), την οποία δείχνει ο διαιτητής σε παίκτη ως παρατήρηση για αντικανονική συμπεριφορά (γ) *κόκκινη κάρτα* μικρή κόκκινη κάρτα, την οποία δείχνει ο διαιτητής σε παίκτη πυυ κατά τους κανονισμούς πρέπει να αποβληθεί και συνεκδ. η αντίστοιχη ποινή (δ) *βγάζω (κίτρινη / κόκκινη) κάρτα σε κάποιον* (i) δείχνω σε ποδοσφαιριστή κίτρινη ή κόκκινη κάρτα (ii) (μτφ.) προειδυποιώ κάποιον για παράβαση που έχει κάνει 7. το τραπουλόχαρτο 8. (α) μικρό επίπεδο πλαστικό αντικείμενο το οποίο φέρει επικολλημένο μικροτσίπ ή μαγνητική ταινία στο πίσω μέρος του και χρησιμοποιείται για τηλεφωνικές κλήσεις: ~ *προπληρωμένου χρόνου ομιλίας* (β) πλαστική κάρτα κινητής τηλεφωνίας που φέρει κωδικό αριθμό, τον οποίυ αφού, καταχωρίσει ο χρήστης στο κινητό τηλέφωνο, μπορεί να πραγματο- πυιεί κλήσεις και να απυστέλλει μηνύματα αξίας ίσης με την αξία τής κάρτας (γ) κάρτα πυυ τοποθετείται στη συσκευή κινητής τηλεφωνίας με την οποία γίνεται από την τηλεφωνική εταιρεία η αναγνώριση τού συνδρομητή της (κάρτα S1M) 9. ι ιληροφ. (α) *κάρτα ήχου* κάρτα που δίνει στυν προσο>πικό υπολογιστή τη δυνατότητα να αναπαράγει και να επεξεργάζεται ήχους (β) *κάρτα βίντεο* κάρτα επέκτασης που δίνει στον υπολογιστή τη δυνατότητα να αναπαράγει εικόνα από την υθόνη του. – (υποκ.) **καρτούλα** (η).

[Γ.ΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. carta < λατ. charta < αρχ. *χάρτης.* Ορισμένοι όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *πιστωτική κάρτα* (< αγγλ. credit card), *κάρτα ήχου* (< αγγλ. κυνηϋ card), *κάρτα βίντεο* (< αγγλ. video card)], **καρτέλ** (το) Ιάκλ.} 1. σύμπραξη, συνήθ. αθέμιτη, μεταξύ ολιγοπωλια- κών επιχειρήσεων για κυινό καθορισμό τιμών ή προώθηση των συμφερόντων τους: γο ~ *των πετρελαιοπαραγωγών χωρών* 2. (ειδικότ.) σύμπραξη (όπως η παραπάνο)) παραγωγών και εμπόρων ναρκωτικών: *το κο/.ομβιανό ·~ τής κοκαΐνης.*

[ΕΤΥΜ. Λντιδάν., < γαλλ. cartel < ιταλ. cartello. υπυκ. τού ουσ. carta < λατ. charta < αρχ. *χάρτης].* **καρτέλα** (η) {καρτελών} δελτίο, συνήθ. ταξινομημένο, όπου αναγράφονται τα ατομικά στοιχεία πελάτη ή ασθενούς, λογιστικοί και στατιστικοί πίνακες ή άλλα στοιχεία: *όλα τα βιβλία ήταν περασμένα σε καρτέλες* [| ο *γιατρός κοίταξε την - τού ασθενούς.* – (υποκ.) **καρτε- λίταα** (η) κ. **κορτελάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. cartclla. υποκ. τού carta, βλ. κ. *κάρτα*\. **καρτελοθήκη** (η) {καρτελοθηκών} θήκη αρχείου για την τοποθέτηση και την ταξινόμηση καρτελών, **κάρτερ** (το) {άκλ.} τεχνολ. μεταλλικό ή πλαστικό περίβλημα που προστατεύει τα περιστρεφόμενα μέρη ενός μηχανισμού, κυρ. των αυτοκινήτων. από την εισχώρηση ξένων σο>μάτων.

Ιετυμ. Από τυ όνυμα τού Αγγλου εφευρέτη J.H. Carter], **καρτερεύω** ρ. αμετβ. |μεσν.| {καρτέρεψα} (λαϊκ.) δείχνω καρτερία.

υπομένω ΣΥΝ. αντέχω. - **καρτέρεμα** (το), **καρτέρι** (το) {καρτερ-ιού | -iow} (καθημ.) ενέδρα. παραφύλαξη ΣΥΝ.

παραμόνευση· ΦΡ. ***στήνω / φυλάω καρτέρι*** ενεδρεύω, παραμονεύω. |ι·ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καρτερώ (-ro))* (υποχωρητ.)]. **καρτερία** (η) |αρχ.] Ιχωρ. πληθ.) η ιδιότητα τού καρτερικού, η υπομονή. η εγκαρτέρηση ΣΥΝ. ανοχή, καρτερικότητα ΛΝΤ. ανυπομονησία, αδημονία.

καρτερικός, -ή, -ό Ιαρχ.] αυτός που αντιμετωπίζει με υπομονή και εγκαρτέρηση δύσκολες ή δυσάρεστες περιστάσεις: - *ύφος ί στάση ι αντιμετώπιση* ΣΥΝ. υπομονετικός ΑΜ. ανυπόμονος. — **καρτερικ-ά** / -ώς [αρχ.Ι επίρρ.

καρτερικότητα (η) [18931 {χωρ. πληθ.] η ιδιότητα τού καρτερικού, η αντιμετώπιση των δύσκολων ή δυσάρεστων περιστάσεων με υπομονή και εγκαρτέρηση, **καρτερόψυχος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που διαθέτει γενναιότητα και ευψυχία ΣΥΝ. γενναιόψυχος, ανδρείος. - - **καρτερόψυχα** επίρρ.. **καρτεροψυχία** (η) Ιμτγν.]. **καρτερώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καρτερ-είς... κ. -άς...} ♦ **1.** (μετβ.) περιμένω υπομονετικά: *με καρτερούσε με ανοιχτή αγκαλιά || χρόνια τον καρτερούμε* ΣΥΝ. αναμένω· ΦΡ. (παροιμ.) ***κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρει*** το μικρό αλλά βέβαιο όφελος είναι προτιμότερο από το μεγαλύτερο αλλά αβέβαιο ♦ 2. (αμετβ.) υπομένω, υποφέρω με υπομονή: *καρτέρα λίγο κι όλα θα διορθωθούν* ΑΝΤ. ανυπομονώ. αδημονώ.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *καρτερώ (-έω)* «υπομένω, αντέχω (υπομονετικά)» < *καρτεράς / Κρατερός*< *κράτος*\. **καρτεσιανισμός** (ο) [I812j {χωρ. πληθ.Ι το φιλοσοφικό σύστημα τού Γάλλου φιλοσόφου Καρτεσίου (Ρενέ Ντεκάρτ. 1596-1650) και των οπαδών του. που βασίζεται στην αμφιβολία και στον ορθό λόγο για την εύρεση τής αλήθειας.

ΙΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. cartesianismc|. **καρτεσιανός,** -ή. -ό **]** 1799] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Γάλλο Φιλόσοφο Καρτέσιο και τις θεωρίες του: ~ *συντεταγμένες / πνεύμα / σκέψη / θεωρία* 2. (ως ουσ.) ο οπαδός τού φιλοσοφικού συστήματος τού Καρτεσίου.

|ι·ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. cartesien < λατ. Cartesius. εκλατινισμένος τ. τού ονόματος τού Γάλλου φιλοσόφου Rene Descartes (1596-1650)J. **καρτίνι** (το) |καρτιν-ιού | -io)ν} (λαϊκ-.) ΝΑΥΤ. (στις υποδιαιρέσεις ανεμολογίου παλαιού τύπου) το τέταρτο τού ρόμβου.

|ι:τυμ. Μεταφορά τού βεν. quartin (ιταλ. quariino) < μεσν. λατ. quartinum < λατ. quartum «τέταρτο»|. **καρτοδέκτης** (ο) {καρτοδεκτον'} μηχανισμός που ενεργοποιείται με ειδική κάρτα (π.χ. στα καρτοτηλέφωνα), **καρτοκινητό** (το) κινητό τηλέφωνο που λειτουργεί με κάρτα, **καρτολίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] η κάρτα- (συνήθ.) διαφημιστική κάρτα που τοποθετείται στις προθήκες καταστημάτων για την προώθηση προϊόντων.

]ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. cartolina < λατ. chartula, υποκ. τού charta < αρχ. *χάρτης*\. **καρτοτηλεφωνο** ιο) {καρτοτηλεφών-ου | -ων} τηλεφωνική συσκευή που λειτουργεί με τηλεκάρτα (βλ.λ.).

|Ι:ΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cardphone]. **καρτούν** (το) {άκλ.] ελλην. *κινούμενα σχέδια*[1] ο τεχνικός συνδυασμός (στον κινηματογράφο και στο βίντεο) χιλιάδων μορφών τού ίδιου ήρωα οι οποίες διαφέρουν ελάχιστα μεταξύ τους, ώστε. όταν διαδέχονται η μία την άλλη με μεγάλη ταχύτητα, να δίνουν την εντύπωση τής κίνησης, τής ομιλίας κ.λπ. (βλ. κ. λ. *κινούμενα, σχέδια).* [ΕΤΥΜ. < αγγλ. cartoon < ιταλ. cartone «χαρτόνι», μεγεθ. τού carta «κάρτα». Βλ. κ. *κάρτα}.*

καρτούτσο κ. **κατρούτσο** (το) (λαϊκ.) **1.** ποσότητα υγρού, συνήθ. κρασιού, ίση με το 1/4 τού κιλού 2. (συνεκδ.) το μικρό δοχείο κρασιού που χωρά ποσότητα ίση με το 1/4 τού κιλού. — (υποκ.) **καρ- τουταάκι** κ. **κατρουτσάκι** (το).

[ΕΙΥ.Μ. < ιταλ. quartuccio < μεσν. λατ. quartuccium. υποκ. τού λατ. quartum «τέταρτο»!, **καρτ ποστόλ** ιη) {άκλ.] ταχυδρομικό δελτάριο, συνήθ. εικονογραφημένο. στο πίσω μέρος τού οποίου γράφει κανείς σύντομο μήνυμα, ευχές κ.λπ. προς τον παραλήπτη· κάρτα (βλ.λ.).

[ΚΓΥΜ. < γαλλ. cartc postale «ταχυδρομική κάρτα» < carte «κάρτα» + postale < poste «ταχυδρομείο»*], **κάρυ** (το) ► κάρι

Καρυάτιδες (οι) {-ων κ. -ατίδων} ΑΡΧΑΙΟΛ. μαρμάρινες κολόνες οικοδομημάτων-. κυρ. μνημείων, σε μορφή γυναικών, οι *οποίες* υποβάσταζαν τον θριγκό, συνήθ. ναών: - *τού Ηρεχθείου.*

[ετυμ. < μτγν. *Καρυάτις* (πληθ. *-ιδες).* που οφείλουν την ονομασία τους στις χορεύτριες λειτουργούς τής Αρτέμιδος στις Καρυές τής Πε- λοποννήσου].

καρύδα (η) **1.** καρύδι μεγάλου μεγέθους · **2.** ***ινδική καρύδα*** ο καρπός τού κοκοφοίνικα με σκληρό εξωτερικό περίβλημα, εδώδιμη υπόλευκη ψίχα και γαλακτώδες υγρό στο εσωτερικό (το «γάλα τής ινδικής καρύδας»).

καρυδάκι (το) **1.** γλυκό τού κουταλιού από πολύ μικρά άγουρα καρύδια · 2. πολυγωνικό εξάρτημα διαφόρων διαστάσεων-, το οποίο προσαρμόζεται σε μανέλα για ξεβίδωμα. **καρυδάτος,** -η. -ο [μεσν.] (καθημ.) **1.** αυτός που έχει το σχήμα ή το μέγεθος καρυδιού 2. αυτός που παρασκευάζεται από καρύδια: *γλυκό* ~ 3. (σπάν.) αυτός που το καρύδι τού λαιμού εξέχει, ένδειξη έντονης αρρενο>πότητας: *πήρα έναν άντρα καρυδάτο.* **καρυδέλαιο** (το) Ιμτγν.Ι {καρυδελαί-ου | -ων] λάδι που εξάγεται από την ψί^α των καρυδιών, **καρυδένιος,** -ια. -ίο [μεσν.(**1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος από ξύλο καρυδιάς: ~ *τραπέζι 2.* αυτός που είναι φτειαγμένος με καρύδια: - *μπακλαβάς.* **καρύδι** (το) {καρυδ-ιού | -ιών] **1.** ο καρπός τής καρυδιάς, ο οποίος αποτελείται από σκληρό περίβλημα (τσόφλι) και εδώδιμα λοβωτά σπέρματα, πλούσια σε θρεπτικές ουσίες ΣΥΝ. (επιστημ.) κάρυον φρ. (α) ***σκληρό καρύδι*** βλ. λ. *σκληρός* (β) (μειωτ.) **κάθε *καρυδιάς καρύδι*** κάθε λογής άνθρωποι: *εκεί συναντάς* ~ ΣΥΝ. (λαϊκ.) η σάρα και η μά- ρα · 2. (καθημ.) η προεξοχή τού λάρυγγα στον λαιμό· αλλιώς *μήλο τού Αδάμ* (βλ. λ. *μήλο)* · **3.** ***καρύδια*** (τα) οι όρχεις. - (υποκ.) καρυδάκι (το) (βλ.λ.).

Ι ΕΙΥΜ. < μτγν. *καρύδιον.* υποκ. τού αρχ. *κάρυον* (βλ.λ.)]. **καρυδιά** (η) **1.** φυλλοβόλο δέντρο, η εξημερωμένη μορφή τού οποίου απαντά σε όλη την Ελλάδα, καλλιεργείται για τους εδώδιμους καρπούς του. το συμπαγές, ελαστικό ξύλο του που χρησιμοποιείται ευρέως στην επιπλοποιία και τα φύλλα του που διαθέτουν θεραπευτικές ιδιότητες· (συνεκδ.) 2. το ξύλο τού παραπάνω δέντρου **3.** οτιδήποτε είναι κατασκευασμένο από το ξύλο τού παραπάνω δέντρου: *το κρεβάτι και τα έπιπλα τού* σαλονιού είναι *όλα* ~. **καρυδόξυλο** (το) το ξύλο τής καρυδιάς.

καρυδόπιτα (η) (δύσχρ. καρυδοπιτών} γλυκό ταψιού φτειαγμένο από ψί^α καρυδιού, αλεύρι, αβγά κ.λπ.. που σιροπιάζεται. **καρυδότσουφλο** (το) **1.** ο ξυλο>δης φλοιός τού καρυδιού **2.** (μτφ.) πολύ ελαφρύ σκάφος που μπορεί να το παρασύρουν εύκολα τα κύματα.

καρυδόφλουδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1.ο εξωτερικός πράσινος φλοιός των νωπών καρυδιών 2. ο ξυλώδης φλοιός τού καρυδιού ΣΥΝ. καρυδότσουφλο,

καρυδόφυλλο (το) το φύλλο τής καρυδιάς, **καρυδόψιχα** (η) η ψίχα τού καρυδιού.

καρυδώνω ρ. μετβ. {καρύδω-σα. -θηκα. -μένος} (καθημ.) σκοτώνω (κάποιον) με στραγγαλισμό, του «στρίβω το λαρύγγι». - καρύδωμα (το).

[ΕΤΥΜ. < *καρύδι,* άσχετο προς το μτγν. *καρυδώ (-όω)* «ευνουχίζω (άλογο)»].

καρύκευμα (το) Ιμτγν.] {καρυκεύμ-ατος | -ατα. -άτων) καθετί που προστίθεται κατά το μαγείρεμα στο φαγητό, για να το νοστιμίσει ΣΥΝ. (λόγ.) άρτυμα, μπαχαρικό· ΦΡ. (μτφ.) ***καρύκευμα λόγου*** λέξη ή φράση που χρησιμοποιείται για να κάνει τον λόγο πιο λογοτεχνικό, να τον διανθίσει.

καρυκεύω ρ. μετβ. {καρύκ-ευσα κ. -εψα. -ευμένος} **1.** προσθέτω κατά το μαγείρεμα μπαχαρικά, για να νοστιμίσει το φαγητό 2. (μτφ. για τον λόγο) διανθίζω με λογοτεχνικά σχήματα και καλολογικά στοιχεία. — καρύκευση (η), κσρυκευτικός, -ή, -ό.

[Ε!ΎΜ. μτγν. < *καρύκη* «είδος σάλτσας», αγν. ετύμου, πιθ. λυδικό δάνειοί.

καρύκι (το) {καρυκ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) η κάψα τού βαμβακιού.

|Ε!ΎΜ. < μεσν. *καρύκιον.* υποκ. τού αρχ. κάρυον (βλ.λ.)].

κάρυνος, -η. -ο [μεσν.| καρυδένιος (βλ.λ.).

κάρυο (το) {καρύ-ου | -ων| **1.** ΒΟΤ. μονόσπερμος καρπός, τού οποίου το σκληρό περικάρπιο δεν συμφύεται με το σπέρμα (λ.χ. τα βελανίδια, τα κάστανα, τα Φουντούκια) 2. (λόγ.) το καρύδι.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **κάρ-Γον.* αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με την Ι.Κ. ρίζα *kar- «σκληρός. τραχύς» (για την οποία βλ. λ. *καρκίνος).* Βλ. κ. *καρίνα].* **καρυοθραύστης** (ο) {καρυοθραυστών} (λόγ.) μεταλλικό επιτραπέζιο όργανο σε μορφή μοχλού, που χρησιμοποιείται για τη θραύση τού σκληρού περιβλήματος των καρυδιών και άλλίον ξηρο>ν καρπών. [Ε!ΎΜ. < *κάρυον* (βλ.λ.) + *-θραύστης* < *θραύω,* μεταφρ. δάνειο α.πό γαλλ. casscnoisette]. **καρυοφύλλι** (το) -► καριοφίλι

καρυόφυλλο (το) {καρυοφύλλ-ου] -ων} **1.** αρωματικό φυτό που το αποξηραμμένο άνθος του χρησιμεύει ως άρτυμα' γαρύφαλλο 2. το φύλλο τής καρυδιάς. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *γαρύφαλλο.*

Ι Ε!ΎΜ. < μτγν. *καρυόφνλλον* < *κάρνον* + *φύλ/.ον.* 13λ. κ. *γαρύφαλλο*\. **Κάρυστος** (η) [Καρύστου} πόλη τής ΝΔ. Εύβοιας, γνωστή για τα πε- τρώματά της *(πλάκες Καρύστου).* - Καρυατινός ιο), Καρυατινή (η). (ΐΐΊΎ.Μ. αρχ. τοπωνύμιο, που. σύμφωνα με τη μυθολογία, ανάγεται στον Κάρυστο, γυιο τού Χείρωνος και τής Χαρικλούς. Ίσως συνδ. με τη λ. *καρύα* «καρυδιά», αν δεν πρόκειται για προελληνικό τοπωνύ- μιο].

καρφάκι (το) {χωρ. γεν.) **1.** μικρό καρφί **2.** οτιδήποτε μοιάζει στο σχήμα με μικρό καρφί: *ένα* ~ *γαρύφαλλο.* **καρφί** (το) {καρφ-ιού | -ιών) **1.** λεπτό και μακρόστενο μεταλλικό κομμάτι. αιχμηρό στο ένα άκρο και με πλατιά κεφαλή στο άλλο, το οποίο χρησιμοποιείται για τη σύνδεση και τη στήριξη ξύλινων, μεταλλικοί ή άλλων αντικειμένων ΣΥΝ. (λόγ.) ήλος· ΦΡ. (α) **δεν *μου καίγεται καρφί*** αδιαφορώ εντελώς (β) ***κάθομαι / είμαι / στέκομαι σε / στα καρφιά*** είμαι ανήσυχος, αδημονώ (γ) ***τα κάνω γυαλιά-καρφιά*** τα σπάζω όλα. καταστρέφω τα πάντα (δ) ***μια στο καρφί και μια στο πέταλο*** επικρίνοντας και επαινώντας διαδοχικά ή λέγοντας άλλα τη μια φορά κι άλλα την άλλη (ε) ***γίνομαι / είμαι καρφί στο μάτι (κάποιου)*** κάνω (κάποιον) να με φθονήσει με τις επιτυχίες και τις επιδόσεις μου ΣΥΝ. μπαίνω στο μάτι (κάποιου) (βλ. κ. λ. *κάρφος)* 2. οτιδήποτε έχει ανάλογο σχήμα και χρησιμεύει συνήθ. για πρόσθετη στήριξη, σταθερότητα κ.λπ.: ra ~ των *αθλητικών παπουτσιών* **3.** (μτφ.) πρόσωπο που εκθέτει κάποιον φανερο)νοντας κάποιο στοιχείο εις βάρος του. ο καταδότης: *είναι μεγάλο* - ΣΥΝ. προδότης, χαφιές 4. έξυπνο και δηκτικό σχόλιο που θίγει έμμεσα αλλά σαφώς κάποιο προσωπικό ή γενικότερο πρόβλημα τού συνομιλητή, που τον «χτυπάει εκεί που πονάει»: ο *δημοσιογράφος τού πέταγε συνεχώς καρφιά για τί]ν υπόθεση δωροδοκίας. στην οποία είχε εμπλακεί το όνομά του* ΣΥΝ. υπαινιγμός, σπόντα 5. (συνεκδ.) αυτός που έχει ετοιμότητα και δηκτικότητα στα σχό

λιά του · 6. (στο βόλεϊ) δυνατή και κατακόρυφη βολή τής μπάλας στον χώρο τής αντίπαλης ομάδας: *θεαματικό / δυνατό* - || *το αμυντικό μπ/νοκ έκνψε το ~ των αντιπάλων.* ^ σχολιο λ. *ήλος.*

|1:ΓΥΜ. < μτγν. *καρφί* ον. υποκ. τού αρχ. *κάρφος* «ξερόχορτο, άχυρο» (βλ.λ.). πιθ. λόγω τού σχήματος των πρώτων (ξύλινων) καρφιών. ΙΙ λ. αντικατέστησε βαθμηδόν το αρχ. ουσ. *ήλος*\. **καρφίδα** (η) 11889] η καρφίτσα· φρ. ***καρφίδα ασφαλείας*** η καρφίτσα ασφαλείας (βλ. λ. *καρφίτσα).* **καρφίτσα** (η) {καρφιτσών) **1.** μικρή επιμήκης μεταλλική βελόνα, αιχμηρή στο ένα άκρο και με μικρή κεφαλή στο άλλο. που χρησιμοποιείται για την πρόχειρη σύνδεση κομματιών υφάσματος ή χαρτιού· φρ. ((Χ) ***καρφίτσα ασφαλείας*** καρφίτσα που η αιχμηρή της άκρη εισέρχεται σε ειδική κοιλότητα, ώστε η σύνδεση να έχει μεγαλύτερη ασφάλεια (β) δεν ***πέφτει καρφίτσα*** βλ. λ. *πέφτω* 2. κόσμημα με βελόνα και διακοσμητική κεφαλή, που στερεο')νεται συνήθ. στο πέτο των γυναικείων ρούχων. — (υποκ.) καρφιταούλα (η).

[ΕΤΥΜ. < *καρφί* + υποκ. επίθημα *-ίτσα*\. **καρφίτσοθήκη** (η) θήκη για τη φύλαξη των καρφιτσοών. **καρφιτσώνω** ρ. μετβ. {καρφίτσω-σα, -θηκα. -μένος) **1.** συνδέω με καρφίτσες: ~ *τη φωτογραφία στην αίτηση* am. ξεκαρφιτσώνω 2. τρυπάω με καρφίτσα: *πρόσεξε με την καρφίτσα, μην καρφιτσώσεις* ΓΟ *δάχτυλό σου.* — καρφίτσωμα (το), **καρφιτσωτός,** -ή. -ό αυτός που στερεώνεται με καρφίτσα, ο καρφιτσωμένος. — καρφιταωτά επίρρ. **καρφοβελόνα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.) λεπτό και επίμηκες σιδερένιο καρφί που χρησιμοποιείται στην ξυλουργική και την οικοδομική για τη σύνδεση αντικειμένων ΣΥΝ. καρφί. Ηπίσης καρφοβελόνη, **καρφολάτης** (ο) {καρφολατών} εργαλείο που χρησιμοποιείται αντί για τον πριτσιναδόρο (βλ.λ.), προκειμένου να δοθεί χειροποίητος χαρακτήρας σε σύνδεση.

[ΕΓΥΜ. < *καρφί* + *-λάτης (< ελαύνω),* πβ. κ. μεσν. *καρφυ-λασία* «ίχνη καρφιών από πέταλα αλόγου»), **κάρφος** (το) ξερό χόρτο, άχυρο συν. φρύγανο· φρ. ***κάρφος οφθαλμών*** (γο *κάρφος τό έν τφ όφθαλμφ.* Κ.Δ. Ματθ. 7. 3) (ί) (κυριολ.) ξυ- λαράκι / ακίδα / κομματάκι από άχυρο στο μάτι κάποιου (ii) (μτο.) αντικείμενο φθόνου και ζηλοτυπίας. σχολιο λ. *ήλος.*

IliΤΥΜ. αρχ. < *(s)krb(h)-,* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε·. *(s)kerb(h)-* «κάμπτω, ζαρώνω», πβ. ρωσ. korobili «κάμπτω», αρχ. ισλ. skorpna «ζαρώνω» κ.ά. Το ουσ. *κάρφος* δήλωνε αρχικά το ξερόχορτο ή το άχυρο, καθώς και οποιοδήποτε αιχμηρό κομμάτι ξύλου], **κάρφωμα** (το) Ιμεσν.) {καρφώμ-ατος | -ατα,-άτων) (καθημ.) 1.το στερέωμα (κάποιου πράγματος πάνω) σε άλλο) με το μπήξιμο καρφιών 2. (γενικότ.) το μπήξιμο αιχμηρού αντικειμένου μέσα σε ένα σώμα 3. (μτφ.) το να μένει κάτι ακίνητο, σταθερό: *το - τούβλ,έμματός του πάνω της* || ΓΟ ~ *τής κάμερας στο πρόσωπο τνύ νικητή* 4. ΑΘΛ. (α) (στο βόλεϊ) το δυνατό κτύπημα τής μπάλας, ώστε να κατέβει σχεδόν κάθετα στο αντίπαλο τερέν (β) (στο μπάσκετ) κίνηση με την οποία ένας παίκτης βάζει με δύναμη τη μπάλα στο καλάθι κρατώντας τη είτε με το ένα είτε και με τα δύο του χέρια: *εντυπωσιακό / δυνατό* ~ 5. η κατάδοση ενός ατόμου για πράξεις ή κυρ. ιδέες του ΣΥΝ. χαφιεδισμός, **καρφώνω** ρ. μετβ. [μτγν.] {κάρφω-σα.-θηκα,-μένος) **1.** στερεώνω κάτι πάνω σε κάτι άλλο, μπήγοντας καρφιά 2. (γενικότ.) μπήγω σε σώμα (μαχαίρι ή άλλο αιχμηρό αντικείμενο): *χύμηξε πάνω του και* του *κάρφωσε* το *μαχαίρι* στο *στήθος*■ ΦΙ>. (μτφ.) (α) ***καρφώνω τα μάτια μου*** / το ***βλέμμα μου (κάπου)*** κοιτάζω επίμονα (κάπου), προσηλώνω τα μάτια μου: *κάρφωσε το β/.έμμα τνυ στο κενό* (β) ***μου καρφώνεται Ιμπαίνει στο μυαλό (κάτι)*** βλ. λ. μυαλό (γ) (αργκό) ***μου*** την καρφώνει ***να...*** μου έρχεται ξαφνικά η ιδέα ή η ισχυρή επιθυμία να κάνω κάτι: *καθόταν μια χαρά. όταν ξαφνικά τνυ την κάρφωσε να πάρει το αυτοκίνητο και να φύγει!* 3. (μτφ.) φανερώνω τις. συνήθ. παράνομες, πράξεις κάποιου, προδίδω (κάποιον): *κάρφωσε στην αστυνομία την κρυφώνα και τον συνέλαβαν* ΣΥΝ. καταδίδω 4. (μτφ.) καθηλώνω (κάποιον) στη θέση του, ακινητοποιώ: *μόλις άκυυσε την είδηση, καρφώθηκε στη θέση τνυ* ΣΥΝ. προσηλώνω 5. ΑΘΛ. (α) (στο βόλεϊ) χτυπώ δυνατά τη μπάλα, ώστε να πέσει με ορμή και κατακόρυφα στον χώρο τής αντίπαλης ομάδας (β) (στο μπάσκετ) βάζω με δύναμη τη μπάλα στο αντίπαλο καλάθι κρατώντας τη είτε με το ένα είτε με τα δύο μου χέρια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξε-.* **καρφωτικός,** -ή, -ό αυτός που χρησιμοποιείται για κάρφωμα: - *μηχανή* || *φορητό - μηχάνημα.* **καρφωτός,** -ή. -ό |μεσν.| **1.** αυτός που είναι στερεωμένος με καρφιά, καρφωμένος 2. (μτφ.) αυτός που προκύπτει με καταδυτική ενέργεια:

είδηση || (αργκό) *η π/^ηροφορία πήγε καρφωτή στην Ασφάλεια*

(μτφ.) διαπεραστικός και έντονος: ~ *βλέμμα.* — **καρφωτά** επίρρ. **καρχαρίας** (ο) (καρχαριών} (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ.) 1. αδηφάγο, σαρκοβόρο ψάρι με επίμηκες. υδροδυναμικό σώμα με ισχυρή ουρά και χαρακτηριστικό πτερύγιο 2. (μτφ.) άρπαγας, πρόσωπο που συμμετέχει σε διάφορες επιχειρήσεις, για να αποκομίσει μεγάλα οφέλη.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κάρχαρος* < **χάρ-χαρ-ος* (με ανομοίωση), αναδιπλ. μορφή τού θ. *χαρ~* < Ι.Ε. **khar-* «σκληρός, κοφτερός», πβ. σανσκρ. khara-. περσ. xar(a) «βράχος, αγκάθι» κ.ά.|.

Καρχηδόνα (η) σημαντική πόλη τής αρχαιότητας στις Β. ακτές τής Αφρικής, αποικία των Φοινίκων. - Καρχηδόνιος (ο). Καρχηδόνια (η), καρχηδονιακός, -ή, -ό [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Καρχηδών* (πβ. κ. λατ. Carthago) < φοιν. Qari Iladas «νέα πόλη»].

κάρωση (η) Ιχωρ. πληθ.) (σπάν.) υπνηλία, νάρκωση ΣΥΝ. λήθαργος. Επίσης κάρωμα (το). —καρωτικός,-ή,-ό |αρχ.(, καρώνω ρ. |αρχ.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*

ΙΠ) ΥΜ. < αρχ. *κάρωσις* < *καρό) (-όο))* «αποκοιμίζω, ναρκώνω, βυθίζω σε λήθαργο» < θ. *καρ-* < *kr-, συνεσταλμ. βαθμ. τού **J.E.** *ker- «κεφάλι». για τν οποίο βλ. λ. *κάρα* «κεφάλι»], καρωτίδα (η) ανατ. καθεμιά από τις τέσσερεις κύριες αρτηρίες που τροφοδοτούν τον λαιμό και τον εγκέφαλο με αίμα (έσω και έξω καρωτίδα. δεξιά και αριστερά). — καρωτιδικός, -ή, -ό [1887).

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *καρωτίς (άρτηρία)* < αρχ. *καρώ* «αποκοιμίζω, ναρκώνω» (βλ. λ. *κάρωση*). Η ετυμ. σύνδεση με το ουσ. *κάρα* «κεφάλι» ερμηνεύει και τη σημ. τής λ. *καρωτίς.* η οποία προσδιορίζει την αρτηρία που μεταφέρει το αίμα από την καρδιά στον εγκέφαλο), καρωτίνη (η) (χωρ. πληθ.) ΧΟΜ. καθεμία από τις ενώσεις τής ομάδας των καρωτινοειδών πρόκειται για ομάδα χρωστικών ενώσεων διαφόρων χρωμάτων, οι οποίες είναι αδιάλυτες στο νερό αλλά διαλυτές στα λίπη και περιέχονται στα πράσινα μέρη των φυτών ή στις ρίζες τους· ένα από τα καρωτινοειδή. το β-καρωτίνιο, διασπώμενο δίνει τη βιταμίνη Α.

[L'I υμ. Αντιδάν.. < γαλλ. carotene < παλαιότ. carottine < carotte < λατ. carota (βλ. λ. *κσ.ρώτυ)*\. καρώτο (το) (σχολ. ορθ. *καρότυ)* **1.** ποώδες φυτό που καλλιεργείται για την επιμήκη εδώδιμη πορτοκαλόχρωμη ρίζα του. πλούσια σε βιταμίνη Α (ενισχύει την όραση) 2. η εδώδιμη ρίζα αυτού τού φυτού, η οποία χρησιμοποιείται ως λαχανικό. βρασμένο ή ωμό: *ψιλόκνψε τα - για το γαρνίρισμα·* ΦΡ. *(κνβερνώ) με μαστίγιο / ραβδί και* καρώτο (κνβερνώ) χρησιμοποιώντας άλλοτε τη βία και άλλοτε τον δελεασμό: *κνβερνά τν κόμμα τνυ* ~. — (υποκ.) καρωτάκι (το).

[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. carota < λατ. carota < μτγν. *καροηόν* (πληθ. *κα- ρο)τά)* < αρχ. *κάρα* «κεφάλι»|. καρωτόζουμο (το) χυμός καρώτου.

καρωτοσαλάτα (η) (δύσχρ. καρωτυσαλατών} σαλάτα από καρώτο. **Κ.Α.Σ.** (το) Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο.

κάσα (η) {κασών) **1.** ξύλινο κιβώτιο που χρησιμεύει για την αποθήκευση ή τη μεταφορά πραγμάτων: *δνν κάσες βιβλία* ΣΥΝ. κασόνι 2. σιδερένιο χρηματοκιβώτιο και (συνεκδ.) ταμείο 3. το φέρετρο νεκρού ΣΥ.ν. νεκροκρέβατο 4. τυμογρ. η στοιχειοθήκη (βλ.λ.) 5. (στα τυχερά παιχνίδια) το ποσό που κατατίθεται για να αρχίσει η χαρτοπαιξία συν. μπάνκα 6. το ξύλινο ή σιδερένιο πλαίσιο κουφωμάτιον. όπου στηρίζονται τα θυρόφυλλα ή τα παραθυρόφυλλα συν. τελάρο, j liΤΥΜ. < ιταλ. cassa < λατ. capsa (βλ. λ. *κάψα)*\. κασάτο (το) παγωτό που είναι συσκευασμένο σε τετράγωνο κουτί και προσφέρεται κομμένο σε φέτες.

[ΕΓΥΜ < ιταλ. cassata < αραβ. qa^a «βαθύ πιάτο» (μέσω τού διαλεκτ. qa$at)|.

κασέ (το) (άκλ.) **1.** η αμοιβή, κυρ. καλλιτέχνη ή αθλητή, για τη συμμετοχή του σε οργάνωση, εκδήλωση κ.λπ.: *χαμηλό / ακριβό* ~ || το ~ του *για τέτοιες έξτρα εμφανίσεις είναι πολύ υψηλ-ό* 2. (μτφ.) κοινωνική αναγνώριση: *ανέβηκε* γο - rou (αναγνωρίστηκε κοινωνικά) 3. ΓΥίΐοΓΡ. λεπτομερειακό προσχέδιο (υπόδειγμα) τού εντύπου, βιβλίου κ.λπ. που πρόκειται να τυπωθεί· επάνω στο κασέ σημειώνονται όλες οι τεχνικές οδηγίες, ώστε να αποτελέσει πλήρη οδηγό για τους τεχνικούς σε όλα τα στάδια παραγωγής τού εντύπου.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. cachet «αποτύπωμα σφραγίδας» (κατά λέξη: «κάτι που συμπιέζεται, ώστε να μικρύνει το σχήμα του») < caeher «κρύβω»

λατ. coactarel.

κασέλα (η) (κασελώνΙ κιβιότιο επίμηκες και βαθύ. συνήθ. ξύλινο, όπου φυλάγονταν παλαιότερα τα είδη ρουχισμού: *καρυδένια / νυφική* ~ συν. μπαούλο, σεντούκι, κάσα. — (υποκ.) κασελίτσα (η).

[κτυμ. μεσν. < ιταλ. cassela. υποκ. τού cassa «κάσα»(. κασελάκι (το) (χωρ. γεν.) 1.η μικρή κασέλα 2. το φορητό κιβώτιο που χρησιμοποιούν οι λούστροι για τη μεταφορά των εργαλείων τους. Επίσης καοέλι.

κασελιάζω ρ. μετβ. Ιμεσν.) |κασέλια-σα, -τηκα. -μένος) (λαϊκ.) τοποθετώ μέσα σε κασέλες, κασέρι (το) (κασερ-ιού | -ιών) ημίσκληρο κίτρινο τυρί. που παρασκευάζεται από ανάμικτο γάλα προβάτου και αγελάδας συν. κασκαβάλι. - (υποκ.) κασεράκι (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *τυρί.*

[ΚΤΥ.μ. < αρωμ. kasare «τυροποιείο, στρούγκα» (πληθ. kasari) (με τροπή a > c σε περιβάλλον υγρού) < kaSu ««τυρί» < λατ. cascus), κασερόπιτα (η) (δύσχρ. κασεροπιτών) πίτα με γέμιση από κασέρι, κασέτα (η) (κασετών) 1. μικρή πλαστική, πλακοειδής θήκη παραλληλόγραμμου σχήματος, όπου βρίσκεται τυλιγμένη σε δύο μπομπίνες ταινία μαγνητοφώνου ή βίντεο, στις οποίες τυλίγεται και ξετυλίγεται αναλόγως για την εγγραφή οπτικού / ηχητικού υλικού ή την αναπαραγωγή του: ~ *ήχου / βίντεν / για βιντευκάμερα* || *παίζω την - στο κα- σετόφωνο / στο βίντεν* |] *γυρίζω την ~ στην αρχή* || *γράφω κάτι σε* ~ (μαγνητοφωνώ *ι* μαγνητοσκοπώ)· φρ. (καθημ.) βάζω *την κασέτα* αρχίζω να λέω ξανά τα ίδια πράγματα: *Έβαλε πάλι την κασέτα! Πες τνυ να σταματήσει, τα ξέρουμε! 2.* (ειδικότ.) γενική ονομασία διαφόρων διατάξεων τύπου δοχείου που συνήθ. αποτελούνται από πλαστικό περίβλημα και μαγνητική μονάδα αποθήκευσης δεδομένων. — (υποκ.) κασετούλα (η).

[ετυμ. < ιταλ. cassetta, υποκ. τού cassa «κάσα»], κασετίνα (η) (χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** μικρό κουτί πολυτελούς κατασκευής για τη φύλαξη κοσμημάτων ή άλλων μικροαντικειμένων αξίας 2. μικρό κουτί, με ή χωρίς θέσεις, ποικίλου μεγέθους για τη φύλαξη των σχολικών ειδών (μολυβιών, χάρακα, γόμμας κ.λπ.) από τους μαθητές. [εγυμ. < ιταλ. cassctina. υποκ. τού cassetta κασετοθήκη (η) (κασετοθηκών) θήκη για κασέτες, κασετοπειρατεία (η) (χωρ. πληθ.) η αντιγραφή και η εμπορία κασετών κατά παράβαση τού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας. - κασετοπειρατής (ο).

καστετόφωνο (το) το μαγνητόφωνο (βλ.λ.) που αναπαράγει (παίζει) κασέτες (ήχου). -- (υποκ.) **καστετοφωνάκι** (το), **κασία** (η) {κασιών} Ι.φυτό από τα φύλλα τού οποίου προέρχεται το καθαρτικό φάρμακο σιναμική (βλ.λ.) 2. δένδρο ή θάμνος των τροπικών χωρών που καλλιεργείται ως καλλωπιστικό ή για το ξύλο του. Ιετυμ. < αρχ. *κασία* (επίσης μτγν. *κασσία)* < εβρ. qosi'a]. **κάσία** (η) {χωρ. πληθ.) καφέ χρώματος χρωστική ύλη σε σκόνη, που διαλύεται σε νερό και χρησιμοποιείται στη βαφή κυρ. ξύλινων επιφανειών.
Ιετυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. cassia < λατ. cas(s)ia < αρχ. *κασία* (βλ.λ.)]. **κασιακός,** -ή. -ό * Κάσος
κάσκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι κάθε κράνος που φοριέται σε διάφορες περιστάσεις (από εργάτες σε οικοδομές, μοτοσυκλετιστές κ.ά.). [ΗΤΥΜ. < ιταλ. casca < γαλλ. casque «κράνος» < ισπ. casco < cascar < λατ. quasso «σείω. πάλλω»],
κασκαβάλι (το) το κασέρι (βλ.λ.).
|ΠΤΥΜ. < τουρκ. ka§kaval < ιταλ. caciocavallo < cacio «τυρί» + cavallo «άλογο »|.
κασκαντέρ (ο) {άκλ.) επαγγελματίας ειδικά γυμνασμένος, ώστε να αντικαθιστά τον ηθοποιό στις επικίνδυνες σκηνές μιας κινηματογραφικής ταινίας.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. cascadeur < cascadcr < cascade «καταρράκτης, ορμητική πτώση (νερών)» < ιταλ. cascata < cascare «πέφτω» < δημώδ. λατ. *casicarc < λατ. casus «πτώση»[. **κασκαρίκα** (η) αστείο πάθημα από απερισκεψία ή τέχνασμα, φάρσα ΣΥΝ. καζούρα, φιάσκο.
[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. ίσως < τουρκ. ka^kariko ή < ιταλ. cascarc «σπάζω» < λατ. quasso «σείω. πάλλω»), **κασκέτο** (το) χαμηλό καπέλο με γείσο, που φοριέται κυρ. από στρατιωτικούς. ναυτικούς και εργάτες. — (υποκ.) **καοκετόκι** (το).
[ετυμ. < ιταλ. cascheiio < γαλλ. casqucttc, υποκ. τού casque, βλ. λ. *κάσκα].*
κασκόλ (το) {άκλ.) μακρύ πλεχτό ή υφασμάτινο περιλαίμιο που προστατεύει τον λαιμό από το κρύο. (υποκ.) **κασκολάκι** (το).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. cachc-col < cacher «κρύβω» + col <: λατ. collum «τρά- χηλος»!. ε
κασκορσες (ο) [κασκορσέδες} φανέλα με τιράντες, μάλλινη ή βαμβακερή. που φοριέται κατάσαρκα ως εσώρουχο. Επίσης **καακοραέ** (το) {άκλ.}.
[ΠΤΥΜ. < γαλλ. cache-corset < cachcr «κρύβω» + corset «στηθόδεσμος» (βλ. κ. *κορσές)].* **κασμάς** κ. (καθημ.) **γκαομάς** (ο) {κασμάδες) εργαλείο για σκάψιμο σε σκληρό έδαφος, με ξύλινο στέλεχος και σιδερένια κεφαλή, η οποία έχει μία τρύπα στη μέση, όπου μπαίνει το στέλεχος, και τής οποίας το ένα άκρο είναι αιχμηρό και το άλλο πεπλατυσμένο συν. σκαπάνη, αξίνα.
Ιείύμ. < τουρκ. kazmaj. **κασμίρι** (το) {κασμιρ-ιού | -ιών} λεπτό μάλλινο ύφασμα πολυτελείας, με το οποίο κατασκευάζονται ανδρικά και γυναικεία ενδύματα. — **κασμιρένιος,** -ια. -ίο.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. cashmere < Kashmir, περιοχή μοιρασμένη ανάμεσα στο Ιίακιστάν και στην Ινδία. Η αίγα τού Κασμίρ είναι γνωστή για το μαλακό τρίχωμά της. από ΓΟ οποίο παράγεται το ύφασμα *κασμίρι].*
κασμιροφανέλα (η) {χωρ. πληθ.} ύφασμα από φανέλα και κασμίρι, που χρησιμοποιείται κυρ. για ανδρικά κοστούμια και ταγέρ, **κασόνι** (το) {κασον-ιού | -ιών} ξύλινο κιβώτιο που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση ή τη μεταφορά εμπορευμάτων συν. κάσα. — (μεγεθ.) **κασόνα** (η), (υποκ.) **κασονάκι** (το).
[ετυμ. μεσν. < ιταλ. cassonc, μεγεθ. τού cassa «κάσα»], **κασονιάζω** ρ. μετβ. {κασόνιασ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) τοποθετώ (κάτι) μέσα σε κασόνι. — **κασόνιααμα** (το).
Κάσος (η) το νοτιότερο νησί των Δωδεκανήσων ΝΔ. τής Καρπάθου.
Κασιώτης κ. (λόγ.) **Κάσιος** (ο). **Καοιώτισσα** κ. (λόγ.) **Κασία** (η), **καιώτικος.** -η, ο κ. (λόγ.) **κααιακός,** -ή. -ό.
[εγυμ. αρχ. τοπωνύμιο, αβεβ. ετύμου. πιθ. < φοιν. ikaS «αφρός»|. **casus belli** λατ. (προφέρεται *κάζους μπέλι)* ελλην. αίτια *πολέμου* (βλ. λ. *αιτία).*
Κασπία Θάλασσα (η) αλμυρή λίμνη μεταξύ τής ΝΑ. Ευρώπης και τής Ασίας, ο μεγαλύτερος υδάτινος όγκος εντός ξηράς στον κόσμο. [εγυμ. αρχ.. από ονομασία φυλών που κατοικούσαν στην περιοχή τού Καυκάσου και ήταν γνωστές στους Ρωμαίους ως Caspii [. **κασπό** (το) {άκλ.} διακοσμητικό δοχείο, συνήθ. πήλινο, μέσα στο οποίο τοποθετείται γλάστρα.
[ετυμ. < γαλλ. cache-pot < cacher «κρύβω» + pot «δοχείο»]. **Κασσάνδρα** (η) **1.** μυθολ. κόρη τού βασιλιά τής Τροίας Πριάμου, η οποία προφήτευε δυσάρεστα γεγονότα χωρίς να γίνεται πιστευτή 2. (μετωνυμ.) πρόσωπο που προλέγει δυσάρεστες εξελίξεις, που προειδοποιεί για απερχόμενους κινδύνους, καταστροφές, τα οποία οι άλλοι αντιμετωπίζουν με δυσπιστία: *οι - τής πο/σιτικής* [| «οι *τηλεθεατές ανέκραξαν "αμάν πια" παρακο/ανθώντας τις - των δελτίων ειδήσεων να μιλούν για τους κινδύνους από τη χολέρα στη γειτονική χώρα»* (εφημ.) **3.** γυναικείο όνομα.
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Φαίνεται πιθ. ότι ο σπάνιος τ. *Κεσ(σ)άνδρα* είναι αρχαιότερος (πβ. κ. μυκ. kc-sa-da-ra) και ότι το α' συνθ. ίσως συνδ. με το ρ. *κέκασμαι* ««λάμπω, υπερέχω» (< **κέ-κασ-μαι,* αναδιπλ. παρακ. με ενεστωτική χρήση. < ˣkas-. που συνδ. με λατ. ccnseo «τιμώ», σανσκρ. sarh-sayaii «αναγγέλλει» κ.ά.). Το β' συνθ. είναι η αρχ. λ. *ανήρ. άνδρός* (πβ. κ. *Κάσσανδρος)].*
Κασσιανή (η) **1.** Βυζαντινή ποιήτρια και οσία την Ορθόδοξης Εκκλη σίας (9ος αι.). η οποία φέρεται ότι έγραψε το γνωστό τροπάριο που ψάλλεται το βράδυ τής Μεγάλης Τρίτης *(«Κύριε, η έν πολλαΐς σ.μαρ- τίαις περιπεσουσα γυνή...»)* 2. γυναικείο όνομα.
|ΕΓΥΜ. μεσν. κύρ. όν.. θηλ. τού όν. *Κάσσιος* (< λατ. Cassius)|. **κασσίδα** (η) Ιχωρ. πληθ.} JATP. πάθηση τού τριχωτού τής κεφαλής, με αποτέλεσμα την τριχόπτωση· η αλωπεκίαση (βλ.λ.).
[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < *κασσίδιον.* υποκ. τού *κάσσις* < λατ. cassis «περικεφαλαία»).
κασσίδης (ο) πρόσωπο που πάσχει από κασσίδα, ο φαλακρός· φρ. *(μαθαίνω) στού κασσίδη το κεφάλι* αποκτώ εμπειρία πειραματιζόμε- νος σε κάποιον, ο οποίος υφίσταται / υπομένει τις επιλογές ή τα λάθη μου: ~ *Οα μάθεις γιατρός!*
κασσιδιάζω ρ. αμετβ. [κασσίδιασ-α. -μένος} προσβάλλομαι ή υποφέρω από κασσίδα (βλ.λ.). **κασσιδιάρης,** -α, -ικο [μεσν.] {κασσιδιάρηδες) **1.** αυτός που πάσχει από κασσίδα, ο φαλακρός συν. κασσίδης 2. (μτφ.) ψωροπερήφανος, ακατάδεκτος.
κασσιτέρινός, -η, -ο [αρχ.) κατασκευασμένος από κασσίτερο,
κασσιτεροκόλληση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η συγκόλληση μετάλλινων τεμαχίων με κασσίτερο.
Ιετυμ. Απόδ. ρέν. όρου. ττβ. αγγλ. tin soldering/. **κασσίτερος** (ο) {κασσιτέρου | χωρ. πληθ.} χημ. μέταλλο αργυρόλευκο και στιλπνό (σύμβολο Sn) που χρησιμοποιείται για τη συγκόλληση μετάλλων, την επένδυση μαγειρικών σκευών, την κατασκευή θερμαντικού γυαλιού κ.λπ. (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ιιιν.).
[ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. < **kassi-ti-ra.* λ. που υποδηλώνει την προέλευση τού μετάλλου από τη χο')ρα των Κασσιτών. λαού τής Μεσοποταμίας. Από την Ελλην. προέρχεται το λατ. cassiterum και το αραβ. qazdir «κασσίτερος»),
κασσιτερώνω ρ. μετβ. Ιμτγν.) {κασσιτέρω-σα. -θηκα, -μένος) καλύ- πτο) (την επιφάνεια σκεύους) με κασσίτερο, γανώνω ΣΥΝ. επικασσι- τερώνο). -·
κασσιτέρωμα (το) {1847]. **κασσιτέρωση** (η) [1847]. **κασσιτερωτής** (ο) 1J886] ο τεχνίτης που επικαλύπτει μαγειρικά σκεύη και άλλα μεταλλικά αντικείμενα με κασσίτερο ΣΥΝ. γανωτής, γανωματής. καλαϊτζής, **καστ** (το) {άκλ.) το σύνολο των ηθοποιών που επιλέγονται για ένα κυρ. κινηματογραφικό έργο: *ταινία με διεθνές* ~.
[ετυμ. < αγγλ. cast, βασική σημ. «ρίχνω, πετώ» (επίσης «διανέμω θεατρικούς ρόλους»), < μέσ. αγγλ. casten < αρχ. σκανδ. kasta. που συνδ. με αρχ. σκανδ. kOs «σωρός».| **κάστα** (η) {δύσχρ. καστών} **1.** κάθε κλειστή ομάδα ανθρώπων που έχουν τις ίδιες πολιτικές και θρησκευτικές αρχές ή την ίδια επαγγελματική δραστηριότητα και στην οποία δεν επιτρέπεται να εισέλ- θουν εύκολα άλλα μέλη διαφορετικής προελεύσεως 2. (παλαιότ.) τύπος κοινωνικής οργάνωσης κατά κλειστές κοινωνικές ομάδες, ο οποίος απαντούσε κυρ. στην Ινδία και ο οποίος αποσκοπούσε στη διατήρηση τής πολιτιστικής και βιολογικής καθαρότητας κάθε ομάδας **3.** (συνεκδ.) καθεμιά από τις κλειστές κοινωνικές ομάδες, στις οποίες διαρθρωνόταν μια κοινωνία: *η ~ των βραχμάνων στην αρχαία Ινδία* / των *ιερέων στην αρχαία Αίγυπτο.*
[ΕΤΥΜ. < πορτ. casta, θηλ. τού casio «αγνός, καθαρός» < λατ. castus (< carco «απέχω, στερούμαι»)].
Κασταλία (η) ιερή πηγή κοντά στον ναό τού Απόλλωνα στους Δελφούς, το νερό τής οποίας χρησιμοποιόταν για καθαρμούς.
[ΕJ'ΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου[.
Κασταμονή (η) πόλη και περιοχή Β. Μικράς Ασίας.
[ετυμ. < τουρκ. Kastamonu < μεσν. *Καστα μών,* αγν. ετύμου]. **καστανάς** (ο) {καστανάδες} υπαίθριος πωλητής που πουλάει κάστανα. τα οποία ψήνει σε ειδική συσκευή με κάρβουνα, τη φουφού: *η φουφού τού* ~ ΣΥΝ. καστανοπο')λης.
καστανιά (η) **1.** αιωνόβιο, ψηλό (20-30 μέτρα ύψος) φυλλοβόλο δέντρο των ορεινών περιοχών, που απαντά σε μικρά ή μεγάλα δάση, παράγει εδώδιμο καρπό (το κάστανο), έχει πλούσιο φύλλωμα, Φύλλα ανοιχτο- πράσινα λογχοειδή και έντονα οδοντωτά· το ξύλο του χρησιμοποιείται για την κατασκευή επίπλων, παρκέ κ.λπ. 2. (συνεκδ.) το ξύλο τού δέντρου αυτού.
[f.tym. μεσν. < μτγν. *καστανέα* < *κάστανον* (βλ.λ.)!. **καστανιέτα** (η) {καστανιετών} καθένα από τα δύο μικρά ξύλινα στρογγυλά (σε σχήμα μυδιού) και κοίλα κρόταλα, που κρατιούνται στην παλάμη και με το κροτάλισμά τους. καθώς ο χορευτής χτυπάει το ένα πάνω στο άλλο, δίνουν τον ρυθμό στον χορό (κυρ. στην 3σπα- νία. τη Ν. Ιταλία και τη Λατινική Αμερική): *χτυπάω τις* - συν. χειροκρόταλα.
[εγυμ. < παλαιότ. ισπ. castaneta (σήμερα castanuela), υποκ. τού castaila «κάστανο»], **κάστανο** (το) ο εδώδιμος καρπός τού δέντρου τής καστανιάς, με μα- λακή φλούδα σκούρου χρώματος και γευστική και θρεπτική υποκίτρινη σάρκα· φρ. (α) **δεν** *χαρίζω κάστανα* δεν κάνω υποχωρήσεις ή εξαιρέσεις: *δεν είναι από αυτούς που χαρίζουν κάστανα· μην περιμένεις να υποχωρήσει, αν έχει δίκιο* (β) (μτφ.) *βγάζω τα κάστανα από τη φωτιά* αναλαμβάνω να εκτελέσω μια δύσκολη πράξη, από την οποία θα ωφεληθούν άλλοι ΣΥΝ. βγάζω το φίδι από την τρύπα (γ) **δεν** *τρέχει κάστανο* ως ένδειξη αδιαφορίας ή έλλειψης ανησυχίας (για κάτι). — (υποκ.) **καστανάκι** (το).
[είύμ. < μτγν. *κάστανον,* αγν. ετύμου. λ. μικρασιατικής προελ., από όπου και τα συνώνυμα αρμ. kask, kaskeni. Το λατ. castanea προέρχεται από την Ελληνική. 1] φρ. *βγάζω τα κάστανα από τη φωτιά* αποτελεί απόδ. τής γαλλ. φρ. tirer les marrons du feu], **καστανομάλλης,** -α. -ικυ {καστανομάλληδες} αυτός που έχει καστανά μαλλιά.

καστανομάτης, -α, -ικο αυτός που έχει *καστανά* μάτια,
καστανόξανθος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει πολύ ανοιχτό καστανό χρώμα: ~ *μαλλιά* 2. αυτός που τα μαλλιά του έχουν χρώμα μεταξύ καστανού και ξανθού: ~ *κορίτσι.* **καστανοπώλης** (ο) {καστανοπωλών}, **καστανοπώλισσα** (η) {κα- στανοπωλισσών} πρόσωπο που πουλάει κάστανα ΙΥΝ. καστανάς,
καστανός, -ή. -ό [μεσν.] **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού κάστανου, καστανόχρωμος: ~ *μάτια / μαλλιά* 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει καστανά μαλλιά, καστανομάλλης, **καστανόχρωμος,** -η, -ο **1.** καστανός, αυτός που έχει καστανό χρώμα 2. καστανομάλλης, **καστανόχωμα** (το) [καστανοχώματος | χωρ. πληθ.} χώμα που χρησιμοποιείται στην ανθοκομία και σχηματίζεται κοντά στις ρίζες των καστανιών από τα φύλλα τους που πέφτουν στη γη και αποσυντίθενται: /] *γαρδένια θέλει* ~ **καστανωπός,** -ή, -ό [I884| αυτός που το χρώμα του τείνει προς το καστανό.
|εγυμ. < *καστανός* + παραγ. επίθημα *-ωκός* (βλ.λ.)]. **καστέλι** (το) {καστελ-ιού { -ιών) μικρό κάστρο, οχυρός πύργος. Ηπίσης **καστέλο** (το) Ιμεσν.] κ. **κάστελος** (ο). Ιετυμ. < μεσν. *καστέλ(λ)ιον* < λατ. castellum].
Καστελόριζο (το) **1.** ακριτικό νησί των Δωδεκανήσων κοντά στη Ρόδο και στα μικρασιατικά παράλια· αλλιώς *Μεγίστη* (η) 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — **Καστελορίζιος** κ. **Κοοτελοριζιός** (ο). **Καατελορίζια** κ. **Καατελοριζιά** (η).
Ιετυμ. VI αρχ. ονομασία τού νησιού είναι *Μεγίστη,* ίσως επειδή ήταν το μεγαλύτερο από τα γύρο) νησιά. Η σημερινή ονομασία είναι μεσν. (14ος αι.) και οφείλεται στο γεγονός ότι τότε χτίστηκε εκεί ένα κάστρο από τους Ιωαννίτες ιππότες τής Ρόδου. Βλ. κ. καστέλι! · **Καστίλλη** (η) ιστορική περιοχή τής Κ. Ισπανίας. — **Καατιλλιάνος** (ο), **Καστιλλιάνα** (η), **καατιλλιάνικος,** -η. -ο. **Καατιλλιάνικα** (τα).
I Pry μ. μτγν. λατ. casi illa < λατ. castclla. πληθ. τού castcllum ««κάστρο, φρούριο» (πβ. μεσν. *καστέλλῖ(ν). καστίλλῖ(ν),* ίδια σημ.), καθώς η περιοχή αυτή τής Ισπανίας ήταν διάσημη για τα κάστρα της]. **κάστΐνγκ** (το) {άκλ.} η επιλογή των προσώπων, κυρ. ηθοποιών, για ένα έργο.
[πτυμ. < αγγλ. casting, βλ. κ. *καστ}.* **κάστορας** (ο) {καστόρων} αμφίβιο, τρωκτικό θηλαστικό με θαυμάσια γούνα, που ζει μέχρι πενήντα χρόνια, έχει νηκτική μεμβράνη στα πίσω πόδια του και πλατιά ουρά που χρησιμεύει ως πηδάλιο, τρέφεται με φλοιούς και φύλλα και είναι γνωστό για την ικανότητά του να φτειάχνει φράγματα μέσα στο νερό των ποταμών, πριονίζοντας με τα δόντια του τους κορμούς των δέντρων.
[ετυμ. < αρχ. *κάστοφ* < **κάδ-τωρ* < *kad-. που συνδ. με σανσκρ. sasaduh «υπερέχω, ξεχωρίζω'». Το όνομα τού ζώου προέρχεται από τον μυθικό ήρωα *Κάστορα,* γιο τού Δία. ο οποίος ήταν προστάτης των γυναικα')ν, καθώς το ζώο *κάστορας* είναι γνωστό για τα τρυφερά μητρικά του αισθήματα], **καστορέλαιο** (το) |1891| {καστορελαί-ου | -ων} χημ. μη πτητικό έλαιο που χρησιμοποιείται ευρέως κυρ. στη βιομηχανία για την παραγωγή χημικών προϊόντων ΣΥΝ. ρετσινόλαδο, (παλαιότ.) κικινέλαιον. |ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. castor oil),
καστόρι (το) {καστορ-ιού j -ιών} **1.** κατεργασμένο δέρμα κάστορα 2. μαλακό δέρμα (συνήθ. από αρνί ή μοσχάρι) ή ύφασμα που μοιάζει στην υφή με αυτό τού κάστορα: *παπούτσια / γάντια από* ~.
[Ηΐ ΥΜ. < μτγν. *καστόριον* < αρχ. *κάστωρ\.*
Καστοριά (η) **1.** πόλη τής Δ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Καστοριάς)* 2. *λίμνη τής Καστοριάς* ή *Ορεστιάς* λίμνη στην περιοχή τής Καστοριάς. - **Καστοριανός** (ο), **Καστοριανή** (η), **καατοριανός,** -ή, -ό.
j εί υμ. < μτγν. Καστόρια, πόλη χτισμένη από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό, < αρχ. *κάστωρ-* το όνομά της εξαιτίας τής εντυπωσιακής δραστηριότητας εμπορίου γούνας που διεξάγεται στην περιοχή], **καστόρινος,** -η, -ο αυτός που είναι κατασκευασμένος από καστόρι:
τσάντα ι παπούτσια. **καστόριο** (το) Ιμτγν.] {καστορί-ου | -ων} έκκριμα γύρω από τα γεν- νητικά όργανα των αδένων του κάστορα που χρησιμοποιείται ως αντισπασμωδικό φάρμακο ή στην αρωματοποιία υπό μορφή βάμματος. ^
καστρατο (ο) {άκλ.} άνδρας τραγουδιστής τού 16ου. 17ου και κυρ. τού 18ου αι., που είχε ευνουχιστεί πριν από την εφηβεία, για να εμποδιστεί η αλλοίωση τής φωνής του (κυρ. σοπράνο).
[ετυ.μ. < μτγν. *καστράτος* < λατ. castratus < ρ. castraro «ευνουχίζω, αποτέμνω »|.
καστρί (το) {καστρ-ιού | -ιών} μικρό κάστρο, καστέλι, **κάστρο** (το) **1.** ψηλό και οχυρωμένο κτίσμα (πύργος) που χρησίμευε για τη φρούρηση των πόλεων ΣΥΝ. φρούριο, οχυρό 2. (συνεκδ.) τείχος που περιέβαλλε τις πόλεις και τις προφύλασσε από τις εχθρικές επιδρομές 3. (μτφ.) αυτός που έχει ισχυρή βάση και ακλόνητη στήριξη, που δεν μπορεί να χτυπηθεί ή αντιστέκεται με αποτελεσματικότητα: *πρέπει να πέσουν και τα τελευταία* ~ *τού κομματικού κατεστημένου στη δημόσια διοίκηση* 4. (συνεκδ.) καθετί που λειτουργεί ως υπερασπιστής και εγγυητής (αξιών, ιδεολογίας, θεσμού κ.λπ.): *Άγιον Όρος, το - τής ορθοδοξίας.*
[πτυμ. < μεσν. *κάστρον*< *λατ.* castrum|. **καστρόπορτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η πύλη τού κάστρου: *μεγάλη > κρυφή*
Καστωρ (ο) {Κάστορ-ος. -α} **1.** ΜΥΘΟΛ. ο ένας από τους Διόσκουρους, γιος τού Δία και τής Λήδας, δίδυμος αδελφός τού Πολυδεύκη (βλ. κ. λ. *Πολυδεύκης. Διόσκουροι, δίδυμος)* 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. Ηπίσης Κάστορας.
[ι-;ϊύμ. αρχ.. βλ. λ. *κάστορας}.*
K.A.T. (το) Κέντρο Αποκαταστάσεως Τραυματιών ΦΡ. *στέλνω (κάποιον) στο K.A.T.* χτυπώ (κάποιον) πολύ. του προκαλώ μεγάλη σωματική βλάβη.
κατά κ. **κατ'** (μπροστά, από φο>νήεν) κ. **καθ'** (μπροστά από λέξη που παλαιότ. δασυνόταν) πρόθ. (+γεν.) δηλο>νει: 1. τόπο: (α) κατεύθυνση κίνησης ή προσανατολισμένου αντικειμένου (+αιτ., +γεν., +επίρρ.): *πάμε ~ τη θάλασσα || έτρεχε - πέρα || - πού λές να πάμε; || το σπίτι έχει παράθυρα ~ την ανατολή ·* ΦΡ. (α) *κατά μέτωπο(ν)* (i) χτρατ. με το μέτωπο τής παράταξης: ~ *επίθεση εναντίον τού εχθρού* (ii) (μτφ.) ευθέως: *του έκανε ~ επίθεση μπροστά σε όλους* (β) *κατά πρόσωπον* προσωπικά σε κάποιον, ευθέως: - *επίθεση* (γ) (μτφ.) *πάω κατά διαβόλου* / (σπάν.) *κατά κρημνών* (*κατά κρημνών ριφέντες.* Πλάτ. *Νόμοι* 944a) έχω πολύ κακή εξέλιξη: *τα οικονομικά μου πάνε κατά διαβόλου* (β) τοπική εγγύτητα, προσέγγιση (+αιτ.. +επίρρ.): *μένει ~ τα Φάρσαλα || μένει ~ 'κεί* (γ) τόπο όπου γίνεται / ισχύει κάτι ή έκταση στον χώρο (+αιτ.): *τοποθετούνται βίδες ~ τον οριζόντιο άξονα || - μήκος τής ακτής έχουν πετάξει σκουπίδια ·* ΦΡ. (α) *κατά μέρος (κατά μέρος.* Αριστοτ. *Ποιητική* 14fS6a) στην άκρη: *άφησαν τις προσωπικές τους διαφορές ~ και συμφιλιώθηκαν* (β) *καθ' οδόν* στον δρόμο, στην πορεία: *~ προς το εξοχικό μας είχε πολλή κίνηση || ας ξεκινήσουμε και όποια προβλήματα προκύψουν - θα τα λύσουμε* (γ) *κατ' οίκον* στο σπίτι: *παραδίδονται ~ μαθήματα* [] *δωρεάν ~ παράδοση παραγγελιών* (δ) *κατά γη(ν) / ξηρά(ν) και θάλασσα(ν)* στη στεριά και στη θάλασσα: *μάχες* - (ε) **έχω** *κατά νου* σκέφτομαι να.... έχω στο μυαλό μου: *έχω - να σε επισκεφτώ || δεν σε ξέχασα, το θέμα σου το έχω* - (στ) *κατά φαντασίαν* στη φαντασία κάποιου και όχι στην πραγματικότητα: «Ο ~ ασθενής»' (κωμωδία τού Μολιέρου) || ούτε - δεν *θα μπορούσε να συμβεί αυτό που λες/* 2. χρόνο: (α) τοποθέτηση σε χρονικό διάστημα ή διάρκεια (+αιτ.): ~ *τη διάρκεια τής συναυλίας || ~ την ομι/.ία τού προέδρου, δεν ακουγόταν τίποτα ·* φρ. *κατ' αρχάς* στην αρχή. αρχικά: ~ *θα ήθελα να σας ευχαριστήσω που με κα? ·>έσατε* (β) χρονική εγγύτητα. προσέγγιση (+αιτ.): *θα έρθω) ~ το μεσημέρι* [i ~ *το Πάσχα θα έχουμε τελειώσει* |[~ *τα μεσάνυχτα ακούστηκε ένας φοβερός κρότος* (γ) συχνότητα εμφάνισης, περιοδικότητα, επανάληψη (+αιτ.): *θα σημειωθούν βροχοπτώσεις ~ διαστήματα || - περιόδους παρατηρούνται ελλείψεις* σε *είδη πρώτης ανάγκης || μας επισκέπτεται* ~ καιρούς· φρ. (α) *κατά το πλείστον* τις περισσότερες φορές: *είναι - ήρεμος, αν όμως θυμώσει, γίνεται πραγματικά επικίνδυνος* (β) *καθ' εκάστην* κάθε μέρα: *δεχόμαστε το κοινό - από τις 10 έως τις J1 π.μ. || πατσάς* ~ (από επιγραφή εστιατορίων) **3.** τρόπο (+αιτ.) (κυρ. σε λόγ. εκφράσεις) φρ. (α) *κατ' εξακολούθησ-ιν I -η* βλ. λ. *εξακολούθηση* (β) *κατ' επάγγελμα* βλ. λ. *επάγγελμα* (γ) *κατ' επέκτασ-ιν I -η* βλ. λ. *επέκταση* (δ) *κατ' επιλογή(ν)* βλ. λ. *επιλογή* (ε) *κατ' επιταγή(ν)* με διαταγή κάποιου (στ) *κατ' οικονομία(ν)* βλ. λ. *οικονομία* (ζ) *κατά σύστημα* βλ. λ. *σύστημα* (η) *κατά σύμπτωση* βλ. λ. σύμπτωση (θ) **κατά** *παράβαση τού* **νόμοι/** παραβαίνοντας τον νόμο: *πέρασε με κόκκινο ~ τού Κ.Ο.Κ.* (ι) *κατ' επανάληψ-ιν ί -η* βλ. λ. *επανά/^ηψη* (ια) *κατά τύχη* βλ. λ. *τύχη(φ) κατ' ανάγκην* βλ. λ. *ανάγκη* (ιγ) *κατά βάσ-ιν / -η* βλ. λ. βάση (ιδ) *κατά* **βάθος** βλ. λ. *βάθος* (ιε) *κατά γράμμα* βλ. λ. *γράμμα* (ιστ) *κατά λέξ-ιν ί -η* βλ. λ. *λέξη* (ιζ) **κατ'** *επίφασ-ιν / -η* βλ. λ. *επίφαση* (ιη) *κατά δια- δοχή(ν)* βλ. λ. *διαδοχή* (ΐθ) *κατά κανόνα* βλ. λ. *κανόνα (κ) κατά κόρον* βλ. λ. *κόρος*[1] (κα) *κατά κράτος* βλ. λ. *κράτος* (κβ) *κατά* **πρώτον** */ μεί-* **ζονα** */ κύριο λόγο* βλ. λ. *λόγος* (κγ) *κατά λάθος* βλ. λ. *λάθος* (κδ) *κατά σειρά(ν)* βλ. λ. *σειρά* (κε) *κατ' αντιδιαστολή(ν)* αντιδιαστέλλοντας κάτι προς κάτι άλλο (κστ) νομ. *κατ' αντιμωλίαν* βλ. λ. *αντιμον.ία* (κζ) *κατ' αντιπαράσταση* βλ. λ. *αντιπαράσταση* (κη) *κατΐδίαν* βλ. λ. *ίδιος*[1] (κθ) *κατά μόνας* βλ. λ. *μόνος* (λ) *κατά διάνοια* βλ. λ. *διάνοια* (λα) *κατ' αναλογία(ν)* βλ. λ. *αναλογία* (λβ) *καθ' έξιν* βλ. λ. *έξη* (λγ) *κατ' εξοχήν*
κατεξοχήν βλ. λ. *κατεξοχήν* (λδ) **κατ' εικόνα** *και καθ'* **ομοιωσιν** βλ. λ. *ομοίωση* (λε) *κατά πόδας* βλ. λ. *πους* (λστ) *καθ' υπαγόρευσιν* βλ. λ. *υπαγόρευση* (λζ) *κατά παραγγελία(ν)* βλ. λ. *παραγγελία* (λη) *κατ' αποκοπή(ν)* βλ. λ. *αποκοπή* (λθ) *καθ' ολοκληρίαν* βλ. λ. *ολόκληρος* (μ) *κατ' εξαίρεσ-ιν / -η* βλ. λ. *εξαίρεση* (μα) *κατ' ευφημισμόν* βλ. λ. *ευφημισμός* 4. εχθρική κίνηση ή στάση / διάθεση (εναντίωση) (+γεν. κ. απολύτως, ως επίρρ.): *επίθεση ~ τού εχθρού || είναι ~ τής συμβιβαστικής λύσης || εσείς μπορεί να συμφωνείτε, εγώ όμως είμαι - || ψηφίζω ~* 5. αναφορά (σε σχέση με, αναφορικά με. σχετικά με. ως προς) (+avr.V. *διαφέρουν* - το *ύψος* και το *μήκος* |[σ' αυτό το *θέμα υπάρχει πρόβλημα. - τα άλλα είμαστε σύμφωνοι || οικιστική ανάπτυξη καθ' ύψος* (ως προς το ύψος. δηλ. με ψηλά κτήρια) || *δημοκρατία κατ'όνομα και όχι κατ' ουσίαν* (ως προς το όνομα μόνο, όχι ως προς την ουσία)· φρ. (α) *τα καθ' ημάς* οι δικές μας υποθέσεις, αυτά που μας αφορούν: μετά *την ξένη ειδησεογραφία. ας περάσουμε τώρα και στα ~* (β) *η καθ' ημάς Ανατολή* βλ. λ. *ανατολή* (γ) *κατά κόσμον* (για το κοσμικό όνομα ιερωμένου ή μοναχού: *ο πατήρ Φιλόθεος, ~ Ανδρέας* (δ) *καθ' ύλην αρμόδιος* ο αρμόδιος σχετικά με κάποιο θέμα: *με το θέμα αυτό θα ασχοληθεί ο ~ υπουργός* (ε) *κατ' αρχήν* βλ. λ. **α***ρχή* **6.** συμφωνία (= σύμφωνα με), αναφορά σε άποψη / θεωρία / έργο ενός προσώπου (+αιτ.): ~ *τον νόμο. δε δικαιούται άδεια || ~ τον Φιλήντα, η λέξη είναι αρχαιοελ/^ηνική. - άλλους όμως είναι ξένη || το ~ Μάρκον Ηναγγέλιο || - τη γνώμη μου, χρειάζεται προσοχή ·* φρ. (α) *κατά βού- λησ-ίνι -η* (λατ. ad libitum) σύμφωνα με την επιθυμία κάποιου: ο *πρόεδρος τού κόμματος άφησε τους βουλευτές του να ψηφίσουν ~ || πυρ ~!* (β) *κατά πως* σύμφωνα με: ~ *λες. δεν πρέπει να ανησυχούμε καθόλου* **II ~** *μας είπε. δεν υπάρχουν χρήματα* **(γ)** *κατά γενική ομολογία* όπως όλοι ομολογούν: -, *είναι ο καταλ/.ΐ]λότερος γι' αυτή τη θέση* (δ) **το** *κατά δύναμιν (κατά δύναμιν,* Ηροδ. 3.142) όσο και όπως μπορεί κανείς: *δεν σου υπόσχομαι επιτυχία, όμως θα κάνω ~ για να βοηθή*

σω (ε) ***κατά παράδοση*** σύμφωνα μ* ·' την παράδοση: *ο πρόεδρος εκ/]- γεται - διά βοής* (στ) ***κατά προτίμηση*** σύμφωνα με τις προτιμήσεις κάποιου: *θα ήθελα κρέας. - μοσχαρήσιο* (ζ) ***κατά συνείδηση*** σύμφωνα με αυτό που κάποιος νομίζει σωστό στη συνείδησή του: *ψήφος* - (η) ***κατά τα λεγάμενα*** σύμφωνα με όσα λέει κάποιος: ~ *της. για όλα ενθύνεται ο άντρας της* (0) ***κατά τα θρυλούμενα*** σύμφωνα με όσα λέγονται, διαδίδονται: *η επιχείρηση θα κλείσει* (ι) (λόγ.) ***κατά το δη λεγόμενον*** σύμφωνα με την επικρατούσα αντίληψη (ια) (αρχαιο- πρ.) ***κατά το δοκούν*** βλ. λ. *δοκούν* (ιβ) (αρχαιοπρ.) ***κατ' έθος*** βλ. λ. *έθος* (ιγ) (λόγ.) ***κατά το δέον*** *i πρέπον* όπως πρέπει (ιέ) (λόγ.) ***κατά το σύνηθες*** / (αρχαιοπρ.) ***κατά τα ειωθότα*** όπως συνηθίζεται (ιστ) ***κατά φύσιν*** σύμφωνα με τη φύση (ιζ) ***κατ' ευχήν*** *(κατ ευχήν,* Αριστοτ. *11ο- λιτικά* 1295a) όπο)ς εύχεται κάποιος, ευνοϊκά; *ελπίζω όλα να σον έρ-*0ουν~/(ιη) ***κατ'εμέ*** (τό *κατ' εμέ,* Δημοσθ.) κατά τη γνώμη μου, όπως εγώ νομίζω: ~. *η λύση είναι απλή* (îθ) ***κατά πάσα(ν) πιθανότητα*** βλ. λ. *πιθανότητα* (κ) ***κατά τεκμήριο*** βλ. λ. *τεκμήριο* (κα) ***κατά το ήμιαυ*** βλ. λ. *ήμισν* (κ*β) ***κατά περίπτωσ-ιν / -η*** βλ. λ. *περίπτωση* (κγ) ***καθ' όλα*** βλ. λ. *καθ' όλα* **7.** ομοιότητα, αναλογία (+αιτ.): - *μάνα. - κύρη, - γνιο και θυγατέρα* \\ - *τον νιο και τ'άρματα* || ~ *τον μαστρο-Γιάννη και τα κοπελιά* Γου 8. επιμερισμό, διαμονή (+αιτ.): *μοιράζω, τα τρόφιμα - άτομο* (Ι *προχωρούσαν* ~ *ομάδες* || ~ *κεφαλήν εισόδημα* [| *ψήφιση τού νομοσχεδίου κατ'άρθρο* ϑ. κριτήριο επιμερισμού / κατανομής (+αιτ.): *προήχΟη κατ'αρχαιότητα* \\ *τους χώρισαν φύλο / ηλικίες / ομάδες* 10. ποσότητα διαφοράς (+αιτ.): *οι απόψεις τονς διαφέρουν ~ πολύ* || ο *Δείκτης Τιμών ανέβηκε ~ τρεις μονάδες* || *η διαδρομή από αν τό τον δρόμο είναι - μία ώρα συντομότερη* || ~ *πόσο ανέβηκαν οι τιμές των καυσίμων τον τελευταίο μήνα; φρ.* (α) ***κατά το μάλλον ή ήττον*** *(κατά* τό *μάλλον ή ήττον,* Αριστοτ. *Ρητορική* 1397b) λίγο-πολύ. πάνω-κάτω, περίπου: *έλεγαν τα ίδια πράγματα* - (β) ***ούτε κατ' ελάχιστον*** καθόλου: (feu *μοιάζουν ~ κι ας είναι αδΦια (γ)* ***κατά τι*** κάπως: *οι τιμές των κρεάτων είναι ~ ακριβότερες φέτος σε σχέση με πέρυσι* 11. (με άρθρο στον πληθ.) ***τα κατά*** τα αρνητικά στοιχεία: *βρίσκει πάντα ~ μιας άποψης και στέκεται με πείσμα σε αυτά* αντ. υπέρ· ΦΡ. ***τα υπέρ και τα κατά*** τα θετικά και τα αρνητικά **12.** με το άρθρο «το» για την ουσιαστικοποίηση φράσεων: το - *πόσον είναι εφικτή αυτή η λύση είναι συζητήσιμο.* (Βλ. λ. *πρόθεση,* πιν.). σχολιο λ. *ενάντια, εαυτός, μοιράζω, περίπου.*

Ιετυμ. αρχ. < Ι.Ε. *kmta- «κοντά, προς τα κάτω, κατά μήκος», πβ. ου- αλ. cant «με», αρχ. ιρλ. cet, πιθ. κ. λατ. cum. Ομόρρ. *κάτω* (βλ.λ.). Εκτός από τις *αρχ.* και μεσν. φρ. αρκετές άλλες είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική: *κατεσοχήν* (< par excellence), *κατά πάσαν πιθανότητα* (< scion loute probabilile). *κατά γενικό κανόνα* (< en regie generale). *κατ' αρχήν {*< cn principe), *κατ' ακολουθίαν* (< a la suite), *κατά βάθος* (< au fond), *κατά προτίμηση* (< de preference) κ.ά.|. **κατα-** κ. **κατά-** κ. **κατ-** / **καθ-** α' συνθετικό λέξεων, το οποίο δηλώνει:

διεύθυνση προς τα κάτω: *κατά-βαση2.* ότι κάτι γίνεται, συμβαίνει ή υπάρχει με ιδιαίτερα έντονο τρόπο, σε μεγάλο βαθμό ή εκδηλώνεται με επίταση: *κατα-κ/.έβω, κατα-γοητεύω, κατα-κομματιάζο). κατα-λερώνω, κατα-ντροπιάζω. κατά-φωτος, κατά-πτυστος* 3. ότι κάτι γίνεται εναντίον κάποιου, με βιαιότητα ή *με τρόπο* που θίγει κάποιον; *κατα-γελώ. κατα-δίκη. κατ-αναγκάζω.*

[ΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. *κατά* (βλ.λ.) και εμφανίζεται με τις εξής μορφές: (α) ως *κατα-* προ συμφώνου (π.χ. *κατα-βροχθίζω, κατα-διώκω)* (β) ως *κατ-* προ φωνήεντος (π.χ. *κατ-αγγέλ/.ο). κάτ-οψη),* (γ) ως *καθ-* προ δασυνομένου φωνήεντος (π.χ. *καθ-έδρα, κα0-οδηγία*\. **κατάβαθα** 1. επίρρ.· πάρα πολύ βαθιά · 2. ***κατάβαθα*** (τα) τα βάθη. τα έγκατα, τα μύχια: *τα ~ τής γης / τής ψυχής.* **καταβάλλω** ρ. μετβ. [αρχ.] (κατέβαλα, καταβλή-θηκα (λόγ. κατεβλή- θην, -ης. -η.... μτχ. καταβληθείς, -είσα. -έν). καταβεβλημένος} 1. υπερνικώ (κάποιον), βγαίνω νικητής από μια αντιπαράθεση: *καταβληθήκαμε από υπέρτερες δυνάμεις* || *κατόρθωσε να καταβάλει όλους τους αντιπά/.ονς τον* ΣΥΝ. καταρρίπτω 2. εξαντλώ (κάποιον), ώστε να μειώνονται ή να παύουν οι σωματικές ή ψυχικές του δυνάμεις: *τον κατέβαζα η αρρώστια / ο θάνατος τού γνιου του / η αποτυχία* 3. (η μτχ. ***καταβεβλημένος,*** *-η.* -ο) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση μεγάλης εξάντλησης, εξασθένησης: ~ *από την κούραση / την αρρώστια / τα βάσανα* 4. (εμφατ.) σε περιφράσεις για να δηλώσει ότι κάποιος χρησιμοποιεί έντονα τις (ψυχικές ή σωματικές) δυνάμεις του γι" αυτό που κάνει, ότι κάνει κάτι με μεγάλη ένταση: ~ *κόπους* (κοπιάζω) / *προσπάθειες* (προσπαθ)) / *φροντίδες* (φροντίζω) / *ενέργεια* (ενεργώ) / *προσοχή* (προσέχω) 5. (για χρήματα) πληρώνω, καταθέτω: - *φόρο / εισφορά / αποζημίωση* / το *αντίτιμο τής αξίας / αναδρομικά / ασφάλιστρα / παράβολο / τα δεδονλευμένα i τόκο / τίμημα / εγγύηση ύφους πολλών εκατομμυρίων* αντ. εισπράττοκ **καταβαραθρώνω** ρ. μετβ. 11890] {καταβαράθρω-σα. -θηκα. -μένος! (λόγ.) καταστρέφω εντελώς, χαντακώνω: *καταβαράθρωσε το κόμμα του / την οικονομία τής χώρας* || *«το εθνικό νόμισμα καταβαραθρώθηκε λόγω τής οικονομικής κρίσης»* (εφημ.).

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. abinierj. **καταβαράθρωση** (η) 1Ι894| {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ολοκληρωτική. οριστική καταστροφή: *η ~ τής παιδείας μιας χώρας* ΣΥΝ. (λαϊκ.) χαντάκωμα, **κατάβαση** (η) [αρχ.| {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} **1.** η καθοδική πορεία, το κατέβασμα: *η ~ διήρκεσε ο'υο ώρες* || *ελεύθερη / τεχνική* ~ (από σκιέρ σε χιονισμένη πλαγιά, χιονοδρομική πίστα) || ~ *στα άγρια νερά ενός ποταμού* ΣΥΝ. κάθοδος, κατηφόρισμα αντ. άνοδος, «νέβα- σμα. ανηφόρισμα 2. (συνεκδ.) δρόμος ή μέρος από όπου κατεβαίνει κάποιος 3. μουσ. η κίνηση τής φωνής από τους οξείς προς τους χαμηλότερους φθόγγους της κλίμακας.

καταβασία (η) |μτγν.| {καταβασιών} ΜΟΥΣ. (στη βυζαντινή μουσική) η επανάληψη τού ειρμού τού κανόνα μετά από την ολοκλήρωση των τροπαρίων-κάθε ωδής. **καταβαυκαλίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {καταβαυκάλισ-α, -τηκα, -μένος] (επιτατ.) 1. κοιμίζω κάποιον με νανουρίσματα ΣΥΝ. νανουρίζω 2. (μτφ.) αποκοιμίζω με τεχνάσματα, εξαπατώ κάποιον, πλανεύω: *τον καταβαυκαλίζονν και* του *τα παρονσιάζονν όλα ρόδινα.* – **κατα-** βαυκαλιαμός (ο), **καταβεβλημένος,** -η. -ο » καταβάλλω **καταβιβάζω** ρ. * κατεβάζω **καταβίβαση** (η) ► κατεβάζω **καταβλήθηκα** ρ. * καταβάλλο)

καταβλητέος, -α, -ο αυτός που πρέπει να καταβληθεί: ~ *ποσό.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. ρηματικό επίθ. τού *καταβάλλω].* **καταβλητικός,** -ή. -ό αυτός που καταβάλλει, καταπονεί, εξαντλητικός: ~ *αρρώστια.* IiiΤΥΜ. αρχ. < *καταβά?^λω*\.

καταβοη (η) Ιαρχ-J η κατακραυγή. - - **καταβοώ** ρ. Ιαρχ.] |-άς...}.

καταβόθρα (η) {καταβοθρών} **1.** υπόγειος φυσικός οχετός, από όπου τα νερά λιμνών ή ποταμών διοχετεύονται στη θάλασσα ή σε κάποιο άλλο σημείο τής ξηράς 2. υπόγειος τεχνητός βόθρος, όπου διοχετεύονται τα νερά τής βροχής ή οι ακαθαρσίες ΣΥΝ. οχετός, υπόνομος 3. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που τρώει συχνά και υπερβολικές ποσότητες φαγητού.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *κατα-* + *-βόθρα* < *βόθρος*|. **καταβολάδα** (η) **1.** το τμήμα ενός βλαστού με μάτι στην άκρη. το οποίο βυθίζεται στο έδαφος, χωρίς να κοπεί από τον κορμό, και απο- κόπτεται. αφού βγάλει ρίζες 2. (συνεκδ.) το φυτό που δημιουργείται από πολλαπλασιασμό με τον παραπάνω τρόπο.

(ετυμ. < μτγν. *καταβολάς, -άδος* < αρχ. *καταβολή,* πβ. *τετρ-άς*ΐ καταβολεύω ρ. μετβ. φυτεύω στη γη καταβολάδες για πολλαπλασιασμό ενός είδους. Επίσης καταβολιάζω. – καταβόλεμα κ. κατα- βόλιασμα (το).

καταβολή (η) **1.** η άσκηση, αξιοποίηση (των δυνάμεων, τού κόπου κ.λπ. κάποιου, προκειμένου να επιτευχθεί κάτι): *η ~ μεγάλων προσπαθειών από όλες τις πλευρές, ώστε να βρεθεί μια συμβιβαστική λύση* 2. η εξάντληση, η εξουθένωση 3. η πληρωμή ποσού: *η - αποζημίωσης / τιμήματος ! δεδουλευμένων / εγγύησης / τόκων / ενοικίου / φόρου* 4. *καταβολές* (οι) τα στοιχεία ενός ανθρώπου, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τής γενικότερης συγκρότησής του και τα οποία είτε έχει κληρονομήσει είτε έχει διαμορφοόσει με βάση τις προσωπικές του εμπειρίες και ερεθίσματα: *οι άνθρωποι από διαφορετικές πόλεις δεν έχονν κοινές* ~ JJ οι - *ενός ποιητή / καλλιτέχνη*]] *έχει ελ?^ηνικές* ~ ΦΡ. *από καταβολής κόσμου (κληρονομήσατε τήν ήτοιμασμένην υμίν βασιλείαν άπό καταβολής* ΚΌσμου. Κ.Δ. Ματθ. 25. 34) από την αρχή τής δημιουργίας τού κόσμου, δηλ. από παμπάλαια εποχή.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ρίψη σπόρου γενετική προέλευση, πατρότητα». < *καταβά?.λω*\. **καταβολιάζω** ρ. -» καταβολεύω

καταβολισμός (ο) ΒΙΟΛ. μία από τις δύο φάσεις τού μεταβολισμού, κατά την οποία οι σύνθετες χημικές ουσίες διασπώνται σε απλούστερες. απελευθερώνοντας ενέργεια και υποπροϊόντα, όπως νερό και διοξίδιο τού άνθρακα ΛΝΤ. αναβολισμός. - **καταβολικός,** -ή, -ό. ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. catabolism],

καταβοώ ρ. μετβ. Ιαρχ.] ικαταβοάς... | καταβό-ησα] (αρχαιοπρ.) αποδοκιμάζο) με φωνές κάποιον: *η κοινή γνώμη καταβοά εναντίον τον υπουργών που εισηγούνται νέα μέτρα λιτότητας* ΣΥΝ, καταφέρομαι, επιτίθεμαι, (λαϊκ.) ξεφωνίζω. - **καταβοή** (η) [αρχ.]. **κατάβρεγμα** (το) 11871] |καταβρέγμ-ατος | -ατα. -άτων} το βρέξιμο (προσώπου / πράγματος) από απόσταση ή εντελώς: *το - των ρούχων πριν από το σιδέρωμα.* Κπίσης κατάβρεξη (η) |μτγν.|. **καταβρεχτήρας** (ο) 118931 1. ειδικό όχημα, το οποίο είναι εφοδιασμένο με κατάλληλο εξάρτημα που καταβρέχει τον δρόμο 2. (συνεκδ.) το εξάρτημα αυτό 3. το καταβρεχτήρι (βλ.λ.). **καταβρεχτήρι** (το) [1884] {καταβρεχτηρ-ιού | -ιών} φορητό δοχείο, κατάλληλο για κατάβρεγμα ή για πότισμα (αυλής, γλάστρας, κήπου κ.λπ.).

καταβρέχω ρ. μετβ. [αρχ.| {κατάβρε-ξα, -χτηκα. -γμένος) 1. βρέχω (κάποιον/κάτι) από απόσταση (συνήθ. από πάνω προς τα κάτω) με νερό: - *τα ρούχα πριν από το σιδέρωμα* || - rr?v *αν/.ή. για να κατακαθίσει η σκόνη* 2. βρέχω (κάτι/κάποιον) εντελώς, μουσκεύω (κάτι/κάποιον): *περνούσα την ώρα που έριχνε τα νερά στον δρόμο και με κατάβρεξε.*

καταβροχθίζω ρ. μετβ. |καταβρύχθισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** τρώω με βουλιμία, καταπίνω λαίμαργα: γο *άγριο ζώο καταβρόχθισε το θύμα του στη στιγμή* ΣΥΝ. κατατρώγω 2. (μτφ.) καταναλώνω μέχρι τέλους, ξοδεύω, κατασπαταλίό: *καταβρόχθισε την περιουσία τού πατέρα του* ΣΥΝ. κατατρώω. ξεκοκκαλίζω 3. (μτφ.) καταστρέφω, αφανίζω: οι *φλόγες καταβρόχθισαν στο λεπτό* γο δάσος. - καταβρόχθιαη (η) | L856J. |ΕΤΥΜ. αρχ. < *κατα-* + *βροχθίζω* < *βρόχθος* «λαιμός», πιθ. < Ι.Ε. *gʷrogh- «λαιμός», πβ. μέσ. γερμ. krage. μέσ. αγγλ. crawe «πρόλοβος πτηνού», αρχ. ιρλ. bragae «λαιμός, τράχηλος» κ.ά. Ομόρρ. *βρόγχος* (βλ.λ.)|.

καταβύθιση (η) |Ι876| {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις. -ίσεων} 1. η ολοκληρωτική βύθιση, ο καταποντισμός 2. ΓΕΩΛ. η κατακόρυφη προς τα κάτω μετακίνηση τής γήινης επιφάνειας που οφείλεται σε φυσικά ή αν- θρωπογενή αίτια 3. ΧΗΜ. διεργασία κατά την οποία μέσα σε *ένα* διάλυμα σχηματίζεται μια αδιάλυτη στερεά ουσία. Επίσης καταβύθιομα (το)[1840|. - καταβυθίζω ρ. [αρχ.|. καταβυθιστής (ο) |1888| αυτός που καταβυθίζει (κάτι): ~ *ναρκών.*

καταγγείλω (να/θα) ρ. καταγγέλλω

καταγγελία (η) [μτγν.Ι {καταγγελιών} **1.** η υποβολή μήνυσης εναντίον (γνωστού ή άγνωστου) προσώπου για παράνομη πράξη ή δράση του: *προβαίνω σε / κάνω καταγγελίες*- ΦΡ. ***καταγγελία σύμβασης*** διαπλαστικό δικαίωμα τού συμβαλλομένου να προκαλέσει μονομε- ρώς τη λύση μιας διαρκούς σύμβασης που έχει ήδη λειτουργήσει για το μέλλον 2. (ειδικότ.) η γνωστοποίηση στην αρμόδια αρχή ή την κοινή γνώμη παράνομης πράξης ή απαράδεκτης κατάστασης: *καταγγελίες εναντίον τής κριτικής επιτροπής για μεροληψία υπέρ υποψηφίων || επώνυμη / ανώνυμη ~ || «την πρώτη θέση κατέχουν οι ~ για καθυστερήσεις* στα αεροδρόμια *και* ακολουθούν αυτές για *την ποιότητα ίων φαγητών και για αισχροκέρδεια»* (εφημ.).

καταγγέλλω ρ. μετβ. |αρχ.[{(λόγ.) κατήγγειλα κ. κατάγγειλα (να/θα καταγγείλω), καταγγέλθηκα, κατηγγελμένοςΐ 1. καταθέτω μήνυση (εναντίον γνωστού ή άγνωστου προσώπου) για παράνομη πράξη του ή αναφέρω αρμοδίως παράνομη πράξη: *κατήγγειλαν την υπεξαίρεση στον εισαγγελέα* 2. (ειδικότ.) γνωστοποιώ στην αρμόδια αρχή και στην κοινή γνώμη παράνομες πράξεις ή απαράδεκτη κατάσταση: - *την αυθαιρεσία των υπαλλήλου μιας υπηρεσίας || κατήγγειλαν την απάνθρωπη στάση των δυνάμεων καταστολής* συν. δημοσιοποιώ 3. (ειδικότ.) (για συνθήκες, συμβάσεις, συμφωνίες κ.λπ.) ανακοινώνω στον συμβαλλόμενο τη διακοπή, τη λήξη ή την ακύρωση τής ισχύος τής μεταξύ τους συμφωνίας: *η Ηλ/,άδα κατήγγειλε τη σύμβαση λόγω παρατυπιών.*

καταγγελτΐκός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που αναφέρεται ή καταφεύγει σε καταγγελία πράξεων, γεγονότων, καταστάσεων που θεωρούνται ύποπτα: *η - στάση των συνδικαλιστών ενόχλησε τη διοίκηση τού Οργανισμού.*

καταγέλαστος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που προκαλεί τον χλευασμό και την περιφρόνηση των άλλων: ~ *συμπεριφορά || κατέληξε* ~ ΣΥΝ. γελοίος. φαιδρός. — **καταγέλαστα** επίρρ. **καταγελώ** ρ. μετβ. [αρχ.] [καταγελάς... | καταγέλασ-α, -τηκα. -μένος! γελώ ειρωνικά και μ? ιδιαίτερη ένταση σε. βάρος (κάποιου) ΣΥΝ. περιγελώ. χλευάζω, εμπαίζο). — **καταγελαατικός,** -ή. -ό [μτγν.]. **καταγής** επίρρ. (λαϊκ.) στη γη. πάνω στο έδαφος: *κάθομαι / πέφτω [1] σωριάζομαι* ~ συν. χάμω, χάμου. κατάχαμα.

ΙτΤΥΜ. < αρχ. φρ. *κατά γης).* **καταγίνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μτγν.Ι [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** επιδίδομαι με αφοσίωση σε κάτι, ασχολούμαι: *όλο το πρωί καταγινόταν με τον κήπο του || καταγίνεται με τη συγγραφή ενός βιβ/Λου2.* έχω ως επάγγελμα: *καταγίνεται με τις τουριστικές επιχειρήσεις.* ΣΧΟΛΚ) λ. *αποθετικός.*

καταγκρεμού επίρρ. (λαϊκ.) στον γκρεμό · (μτφ.) στην καταστροφή: *η χώρα πηγαίνει* - συν. (λόγ.) κατά κρημνόν, **κάταγμα** (το) {κατάγμ-ατος [-ατα, -άτων} ιαί ρ. (για οστό) το σπάσιμο οστού: *εγκάρσιο / συντριπτικό / επιπεπλεγμένο* (με ανοιχτό τραύμα) ~ || *φέρει πολλαπλά ~ στη λεκάνη και στα κάτω άκρα.*

|Γ ;ι υμ. αρχ. < *κατάγνυμι* «κομματιάζω, συντρίβω» < *κατ(α)- + άγνυ- μι* «σπάζω, θρυμματίζω» < **Ράγ-νυ-μι.* που συνδ. με τοχ. wak- «διαρ- ρηγνύο). διαχωρίζω», ίσως και με λατ. vagina «θήκη. κάλυκας»], **κατάγομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} προέρχομαι (από γένος ή περιοχή), έλκω την καταγωγή (οικογενειακή ή τοπική) μου: *κατάγεται από γενιά μεγάλων πολιτικών || ~ από τη Λήμνο* ΣΥΝ. κρατώ, βαστώ, (λαϊκ.) κρατά η σκούφια μου / το σόι μου. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[Ιί'Ι'ΥΜ. αρχ.. μέση φωνή τού ρ. *κατάγω* (βλ.λ.)|. **καταγραιρέας** (ο/η) [μεσν.| {καταγραφ-είς. -έων} **1.** πρόσοπο που καταγράφει (στοιχεία, δεδομένα, προφορική ομιλία κ.λπ.) 2. τεχνολ. συσκευή για την (αυτόματη) καταγραφή στοιχείων και μεγεθών σε χαρτί, μαγνητοταινία, φιλμ κ.λπ: *αυτόματος ~ τηλεφωνημάτο)ν* (γνωστός ως κύριός).

καταγραφή (η) [αρχ.| 1.η καταχώριση ανά κατηγορίες σε κατάλογο ή βιβλίο: - *των ακινήτων τής εταιρείας / των εγγράφων τού αρχείου*

η γραπτή σημείωση (συχνά και η απαρίθμηση): *η ~ των αναγκών των κατοίκων μιας περιοχής || στο βιβλίο βρίσκει κανείς μια λεπτομερή ~ των γεγονότων* 3. (για συσκευές) ία) η αποτύπωση σε ειδικό χαρτί ή ταινία των τιμών φυσικών μεγεθών: *η - τής έντασης των σεισμικών δονήσεο)ν από τους σεισμογράφους* (β) η εγγραφή ήχου ή και εικόνας: *η ~ των συνομιλιών σε κασέτες || το ρεπορτάζ αποτελεί μια παραστατική - τής καθημερινότητας των φυλακισμένων* **4.** (ειδικότ.) η διατήρηση με ακρίβεια στη μνήμη (κάποιου πράγματος, γεγονότος κ.λπ.): *η ~ τού περιστατικού στη μνήμη τ* ου *παιδιού.* **καταγραφικός,** -ή. -ό 118931 αυτός που σχετίζεται με την καταγραφή ή τον καταγραφέα. **καταγράφω** ρ. μετβ. |αρχ.| {κατέγραψα, καταγράφηκα (λόγ. κατε- γράφην, -ης. -η...), -μένος (λόγ. καταγεγραμμένος)} 1. καταχωρίζω (στοιχεία) ανά κατηγορίες σε κατάλογο ή βιβλίο: *ανέλαβε να καταγράψει τα περιουσιακά στοιχεία* 2. (καταχρ.) κάνω απογραφή, απογράφω 3. σημειώνω (ή και απαριθμώ): - *τα προβλήματα των κατοίκων μιας περιοχής || - τα κρούσματα βίας σε ένα σχολείο* 4. (για συσκευές) (α) αποτυπώνω σε ειδικό χαρτί ή ταινία τις τιμές φυσικών μεγεθών: οι *σεισμογράφοι κατέγραψαν αλλεπάλληλες ασθενείς σεισμικές δονήσεις* (β) εγγράφω ήχο ή και εικόνα: ~ τις συνομιλίας σε *κασέτες || η σκηνή τής δολοφονίας είναι καταγεγραμμένη στις κάμερες* 5. (ειδι- κότ.) σημειώνω, ώστε να διατηρηθεί στη μνήμη: - *ένα περιστατικό στη μνήμη μου* [[*πρόκειται για κατόρθωμα που πρέπει να καταγραφεί*

6. (μτφ.) διαπιστώνω, επισημαίνω: *οι διεθνείς παρατηρητές καταγράφουν την αδυναμία των δύο κοινοτήτων να συνυπάρξουν || οι στατιστικές καταγράφουν θεαματική βελτίωση των δεικτών τής οικονομίας || στα εκλογικά αποτελέσματα καταγράφονται οι τάσεις τού εκ/>ογικύ σώματος.*

κατάγω ρ. μετβ. {κατήγαγα} (λόγ.) φέρω εις πέρας, επιτυγχάνω· στις ΦΡ. (α) ***κατάγω νίκη*** / ***θρίαμβο*** νικώ. θριαμβεύω: *η δημοκρατική παράταξη κατήγαγε σαρωτική / περιφανή νίκη* (β) ***κατάγω κτύπημα*** (εναντίον αντιπάλου) καταφέρω πλήγμα, χτύπημα ΣΥΝ. πετυχαίνω. σχολιο λ. *άγω.*

ΙΓ.ΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «κατεβάζω, οδηγώ προς τα κάτω», < *κατ(α)- + άγω\.*

καταγωγή (η) {χωρ. πληθ.} 1. η οικογενειακή, εθνική, φυλετική κ.λπ. προέλευση: *ευγενής / αριστοκρατική ' Βασιλική ι λαϊκή ι ταπεινή* ~ συν. γενιά. σόι. ρίζα, ράτσα, γενεαλογία· φρ. (λόγ.) έλκω ***την καταγωγή*** κατάγομαι, προέρχομαι: *έθιμα τα οποία έλκουν την καταγωγή τους από την αρχαιότητα* **2.** (συνεκδ.) ο τόπος ή το έθνος από όπου προέρχεται κάποιος/κάτι: *έχει συνείδηση τής ελληνικής του καταγωγής || πρόκειται για έθιμα αγνώστου καταγωγής || η ~ τού πατέρα μου είναι από τη Ρούμελη* 3. βιολ. η αναγωγή ενός είδους σε άλλο που θεωρείται πρόγονός του: *η ~ τού ανθρώπου από τον πίθηκο αμφισβητείται.* [ητυμ. αρχ.. αρχική σημ. ·< αποβίβαση - καταγώγιο», < *κατάγω.* Η σημερινή σημ. είναι μτγν. και πρωτοαπαντά στον Πλούταρχο ως μέρος τής φρ. *καταγωγή τού γένους*].

καταγωγή: -όττουλος, -άκης, -άτος κ.λπ. Στην Ελληνική και σε όλες σχεδόν τις γλο')σες η κατάληξη αρκετών επωνύμων δηλώνει τον τόπο καταγωγής αυτού που φέρει το επώνυμο. Έτσι λ.χ. επιό- νυμα σε -άκης *(Θεοδωράκης. Μυλωνάκης. Χριστάκης* κ.λπ.) δηλώνουν Έλληνα που κατάγεται από την Κρήτη. Επώνυμα σε -άτος δηλώνουν καταγωγή από την Κεφαλληνία (*Πετράτος, Μαρκάτος. Ιζουγανάτος* κ.λπ.). σε -έλ(λ)ης από τη Μυτιλήνη *(Λλεπουδέλης* -το πραγματικό όνομα τού Οδ. Ηλύτη-. *Ζονγανέλης. ΐίαπαδέλης* κ.ά.). σε -έας και -άκος από τη Μάνη (*Μαυρέας. Σκαλκέας. Σκο- πετέας* κ.λπ. *Βασιλάκος. Πετράκος. Καργάκος* κ.λπ.) κ.ο.κ. Ηνδια- αφέρον παρουσιάζει η πολύ διαδεδομένη κατάληξη σε -(ό)πουλος. που δηλώνει καταγωγή από την Πελοπόννησο και προέρχεται από το μεσαιωνικό *πούλ(λ)λος* (< λατ. pullus «νεοσσός>ν). Η κατάληξη αυτή δήλωσε αρχικά «το παιδί τού ...». για ζο>α *(λύκος - /.υκόπου- λο).* και έπειτα για ανθρώπους *(άρχοντας αρχοντόπουλο),* προσλαμβάνοντας και υποκοριστική σημασία (*αετόπουλο* = μικρός αετός, *σπιτόπουλο* = μικρό σπίτι). Ανάλογη σημασία έχουν τα ■ ογλου / -όγλου (από το -oglu τής Τουρκικής) και το αγγλ. Mac (MacDonald) και O' (O'Connor) που σημαίνουν «το παιδί» ή «τον απόγονο τού...». Τέλος, καταγωγή δηλώνουν και τα οικογενειακά ονόματα σε -ίδης / -άδης *(Ιωαννίδης, Καστοριάδης),* καταγωγή Ελλήνων από τον Πόντο και τη Μ. Ασία.

καταγώγιο (το) {καταγωγί-ου | -ων} (μειωτ.) κλειστός χώρος, συνήθ. κατάστημα, όπου συχνάζουν άνθρωποι τού υποκόσμου ΣΥΝ. άντρο, κέντρο διαφθοράς.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *καταγώγιον < κατ(α)- + -αγώγιον < άγωγός).* καταδεικνύω ρ. μετβ. Ιαρχ.| {κατέδειξα. καταδείχ-θηκα (λογιότ. κα- τεδείχθην. -ης, -η..., μτχ. καταδειχθείς, -είσα, -έν). καταδεδειγμένος} (λόγ.) δείχνω με σαφήνεια κάτι (συνήθ. με παράθεση αποδείξεων), φανερώνω κάτι ξεκάθαρα (επιτατ. τού *δείχνω): τα αδιάσειστα στοιχεία τής διεθνούς επιτροπής καταδεικνύουν την έλ/,είψη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη χώρα* aurrj ΣΥΝ. φανερώνω, δείχνω. Επίσης καταδείχνω [μεσν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δείχνω.* κατάδειξη (η) [18431 {-ης κ. -είξεως | -είξεις, -είξεων} η απόδειξη με ασφαλή στοιχεία, με ισχυρά τεκμήρια: *η ~ τής αλήθειας.* καταδεκτικός, -ή. -ό Ιμεσν.] κ. καταδεχτικός αυτός που καταδέχεται τους άλλους, που φέρεται με συγκαταβατικότητα και καλοσύνη, ενώ είναι ανώτερος (κοινωνικά, οικονομικά, πνευματικά κ.ά.) ΣΥΝ. προσηνής, συγκαταβατικός ΑΝΤ. ακατάδεκτος, υπερήφανος, υπερόπτης. - καταδεκτικά επίρρ. καταδεκτικότητα (η) [1889| {χωρ. πληθ.} η αντιμετώπιση (κάποιου) χωρίς υπεροψία ΣΥΝ. συγκαταβατικότητα. κατάδεσμος (ο) [αρχ.| {καταδέσμ-ου | -ί»ν, -ους} ΛΑΟΓΡ. μαγική πράξη που πιστεύεται ότι προκαλεί εμπόδιο ή βλάβη σε κάποιον ή ότι τον αναγκάζει να κάνει κάτι. καταδέχομαι ρ. μετβ. αποθ. {καταδέ-χθηκα κ. -χτηκα} 1. (για σχέσεις ανθρ<ύπων διαφορετικής κοινωνικής θέσης) αντιμετωπίζω (κάποιον) χωρίς υπεροψία, δέχομαι να έχω κοινωνική συναναστροφή (με κάποιον): ο *αδελφός τον μας καταδέχεται, ενώ αυτός ούτε που μας μι/^άει* 2. δέχομαι (κάτι) ως άξιο να ασχοληθώ με αυτό: <5εν - να *δώ- σω απάντηση σε τέτοια κακόβουλα σχόλια.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* |ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «δέχομαι πίσω, παραδέχομαι», < *κατα- + δέχομαι.* Π σημερινή σημ. είναι μεσν.|. κατάδηλος, -η. -ο ΐαρχ-J (λόγ.) αυτός που είναι εντελώς φανερός, ολοφάνερος: - *υπεροχή : ήττα* ΣΥΝ. πασιφανής, καταφανής πασίδηλος ΑΝΤ. άδηλος.

καταδίδω ρ. μετβ. {κατέδωσα.Ι αποκαλύπτω στην αστυνομία, ή στους φορείς εξουσίας (κάποιον που διώκεται) (συνήθ. έναντι αμοιβής) ΣΥΝ. προδίδω, μαρτυρώ). (κακόσ.) καρφώνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*

{LiΤΥΜ. < αρχ. *καταδίδωμι.* αρχική σημ. ^(για ποταμό, λιμνοθάλασσα)

εκβάλλω», < *κατα-* + *δίδωμι*. Η σημ. «καταγγέλλω, προδίδω» είναι μεσν.|.

καταδικάζω ρ. μετβ. [αρχ.] [καταδίκασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** (για δικαστήριο) κρίνω (κάποιον) ένοχο και (του) επιβάλλω τιμωρία, εκδίδω καταδικαστική απόφαση: - σε *θάνατο / σε φυλάκιση / να καταβάλει αποζημίωση / σε κάθειρξη* ΛΝΤ. αθωώνω, απαλλάσσω 2. σχολιάζω δυ- σμενώς, αποδοκιμάζω: το *έργο καταδικάστηκε από τους κριτικούς || μη με καταδικάζεις· σκέψον να ήσουν εσύ στη θέση μου!* ΣΥΝ. απορρίπτω. κατακρίνω, επικρίνω ΑΜ. επιδοκιμάζω, εγκρίνω **3.** (μτφ.) έχω ή θέτω τις προϋποθέσεις, ώστε να μην υπάρξει ευνοϊκή έκβαση: *οι έριδες και τα διοικητικά προβλήματα καταδίκασαν* το *εγχείρημα σε αποτυχία || με τέτοια μυαλά είναι καταδικασμένος ν' αποτύχει*. **καταδικάσιμος,** -η, -ο [μτγν.) αυτός που είναι δυνατόν ή πρέπει να καταδικαστεί.

καταδικαστέος, -α. -ο |1886| αυτός που πρέπει να καταδικαστεί ή να επικριθεί: *κρίθηκε -* || *τέτοιες πράξεις είναι -*. **καταδικαστικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που καταδικάζει, που έχει ως αποτέλεσμα την καταδίκη κάποιου: ~ *απόφαση / ψήφισμα* ΣΥΝ. ενοχοποιητικός ΛΜ. αθωωτικός, απαλλακτικός 2. (μτφ.) αυτός που επικρίνει, που αποδοκιμάζει πρόσωπα, γεγονότα ή καταστάσεις: - *σχόλια* ΣΥΝ. κατακριτικός. αποδοκιμαστικός. **καταδίκη** (η) [αρχ.Ι (καταδικών! **1.** η ποινή που επιβάλλει το δικαστήριο με απόφασή του για παράβαση νόμου ΛΝΤ. αθώωση, απαλλαγή. δικαίωση· ΦΡ. ***υπογράφω την καταδίκη μου*** οδηγώ ο ίδιος τον εαυτό μου στην καταστροφή: *με αυτή του τη δήλωση ουσιαστικά υπέγραψε την πολιτική του καταδίκη* 2. (μτφ.) μεγάλη δοκιμασία, ταλαιπωρία· μαρτύριο, συμφορά: *η εργασία κάτω από τόσο δυσμενείς συνθήκες είναι* - ΣΥΝ. φρίκη **3.** η έντονη αποδοκιμασία: *η ~ τού πραξικοπήματος από την παγκόσμια κοινή γνώμη || φραστική / ξεκάθαρη / απερίφραστη* ~ ΑΝΤ. επιδοκιμασία, επικρότηση. αποδοχή, **καταδικός,** -ή/-τά, -ό (σε συνεκφορά με την προσ. αντων. μου. σου. του κ.λπ.) αυτός που ανήκει ολοκληρωτικά σε μένα- εντελώς, ολωσδιόλου δικός μου, σου κ.λπ. ΣΥΝ. ολόδικος. **κατάδικος** (ο/η) Ιμτγν.]]καταδίκ-ου | -ων. -ους} πρόσο)πο που έχει καταδικαστεί για εγκληματική πράξη και εκτίνει ποινή φυλάκισης· ο φυλακισμένος: *εξέγερση καταδίκων στις φυλακές τής Κέρκυρας*. **καταδιωκτικό** (το) μαχητικό αεροσκάφος τής Ι Ιολεμικής Αεροπορίας με μεγάλη ικανότητα οριζόντιας πτήσης και ευελιξίας κατά τους ελιγμούς, που του επιτρέπει την καταστροφή εχθρικών αεροπλάνων στον αέρα και δευτερευόντως την προσβολή επίγειων στόχων, λ.χ. το «Φά- ντομ».

καταδιωκτικός, -ή, -ό **1.** (γενικότ.) αυτός που σχετίζεται με την καταδίωξη: *το - έργο τής αστυνομίας* 2. αυτός που έχει ως αποστολή του να καταδιώκει: ~ *απόσπασμα || ~ αρχές* (οι αστυνομικές αρχές που καταζητούν και συλλαμβάνουν κακοποιούν) 3. ***καταδιωκτικό*** (το) βλ.λ.

[ΕΙΥΜ. μτγν. < αρχ. *καταδιώκω*. II φρ. *καταδιωκτικό* (αεροπλάνο) είναι απόδ. τού γαλλ. chasseur / avion do chassc]. **καταδιώκω** ρ. μετβ. {καταδίω-ξα, -χτηκα (λόγ. -χθηκα). -γμένος} **1.** κυνηγώ (κάποιον) για να τον συλλάβω ή να τον εξοντώσω: - *τους λησταίς / τον εχθρό* ΣΥΝ. διώκω 2. (κατ' επέκτ.) προσπαθώ να βλάψω, να ζημιώσω (κάποιον): *ζει με τον φόβο πως όλοι τον καταδιώκουν* ΣΥΝ. κατατρέχω **3.** (μτφ.) κυνηγώ, δεν αφήνω σε ησυχία (κάποιον): *τον καταδιώκει ο φόβος τής αποτυχίας* || (συχνά μεσοπαθ.) *καταδιώκεται από έμμονες ιδέες*. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διώχνω*.

JtTYVi. αρχ. < *κατα- + -διώκω*. Στην Κ.Δ. απαντά και η σημ. «τρέχω από πίσω, ακολουθώ» (Μαρκ. 1. 36: *καί κατεδίο)ξεν αυτόν Σίμων καί οί μετ' αύτού)*\.

καταδίωξη (η) {-ης κ. -ώξεως | -ώξεις. -ώξεων} **1.** το κυνηγητό (κάποιου) με σκοπό τη σύλληψη ή την εξόντωσή του: *τον πιάσαμε ύστερα από πο/.ύωρη* - 2. (κατ' επέκτ.) η προσπάθεια (που καταβάλλεται από κάποιον) να προξενήσει κακό στον άλλο: *υφίσταται ανη?*εή - από τους προϊσταμένους του* ΣΥΝ. κατατρεγμός· ΦΡ. ΨΥΧΟΛ. ***μανία κα- ταδιώξεως*** η έμμονη ιδέα που ταλαιπωρεί (κάποιον) ότι όλοι επιθυμούν να τον βλάψουν **3.** ΝΟΜ. δικαστική ενέργεια κατά προσώπου που διέπραξε αδίκημα· αλλιώς *ποινική δίωξη* · ΦΡ. ***υπηρεσία κατα- διώξεως*** ειδική υπηρεσία τής δημόσιας τάξης που παρακολουθεί και συλλαμβάνει πρόσωπα, τα οποία βαρύνονται με ποινικό αδίκημα 4. ΣΤΡΑΤ. η τελευταία φάση νικηφόρου μάχης, κατά την οποία ο νικητής καταδιώκει τον αντίπαλό του που υποχωρεί, με σκοπό την πλήρη συντριβή του.

LEJYM. < *καταδιώκω*. Η φρ. *μανία καταδιώξεως* αποδίδει το γαλλ. delire de persecutioni, καταδολιεύομαι ρ. μετβ. αποθ. {καταδολιεύ-τηκα. -μένος} (λόγ.) 1. χρησιμοποιώ δόλο για την εξαπάτηση (κάποιου) 2. ΝΟΜ. καταστρατηγώ, παραβαίνω: ~ *τον νόμο*. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*. — καταδολιευτικός, -ή, *-6* 11897|.

ΙΕΤΥΜ. < *κατα- + δολιεύομαι* < *δόλιος*. απόδ. τού γαλλ. frauder], **καταδολίευση** (η) 118791 {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων] **1.** η χρήση δόλου για την εξαπάτηση (κάποιου) 2. ΝΟΜ. ***καταδολίευση δανειστών*** η σκόπιμη μεταβίβαση από τον οφειλέτη περιουσιακών στοιχείων του σε τρίτους, προκειμένου να μην ικανοποιηθούν από αυτά οι απαιτήσεις των δανειστών του. **κατάδοση** (η) {-ης κ. -όσεως | -όσεις, -όσεων} η αποκάλυψη στις αρμόδιες αρχές στοιχείων για καταζητούμενο πρόσωπο ΣΥΝ. προδοσία, (λαϊκ.) σπιουνιά, χαφιεδισμός, κάρφωμα. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω*.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *κατάδοσις* < αρχ. *καταδίδωμι*\. **καταδότης** (ο) Ιμεσν.] {καταδοτών}, **καταδότρια** (η) {καταδο- τριών} πρόσωπο που καταδίδει (κάποιον): *οι - των Γερμανών* ΣΥΝ. προδότης, (λαικ.) σπιούνος, χαφιές. — Επίσης καταδότρα (η).

ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω*.

καταδρομέας (ο) [18381 {καταδρομ-είς. -έων| ΣΤΡΑΤ. ειδικά εκπαιδευμένος στρατιωπης μονάδας που αναλαμβάνει επικίνδυνες και αιφνιδιαστικές αποστολές (καταδρομές) ΣΥΝ. λοκατζής, κομάντο. [Γ.ΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. commando (βλ. κ. *κομάντος)*\. **καταδρομή** (η) [αρχ.] **1.** ΣΓΡΑΤ. (α) στρατιωτική ενέργεια με δυνάμεις καταδρομών (β) ***δυνάμεις καταδρομών*** ειδικά εκπαιδευμένες μονάδες στρατού για δύσκολες και αιφνιδιαστικές επιχειρήσεις (π.χ. Λ.Ο.Κ. = Λόχος Ορεινών Καταδρομών) 2. (μτφ.) κατατρεγμός, δυσμένεια· ΦΡ. ***καταδρομή τής τύχης*** η εναντιότητα των περιστάσεων η αναποδιά ΣΥ.Ν. κατατρεγμός τής τύχης, **καταδρομικό** (το) [18371 ταχύπλοο πολεμικό πλοίο, εξοπλισμένο με πυροβόλα και συστήματα εκτόξευσης πυραύλων, που προστατεύει τους εμπορικούς δρόμους και υποστηρίζει τη δράση των φιλικών πολεμικοί πλοίων.

καταδρομικός, -ή, -ό 118371 **1.** αυτός που σχετίζεται με την καταδρομή 2. κατάλληλος για καταδρομή, καταδιωκτικός: ~ *δυνάμεις*. **καταδύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {καταδύθηκα} **1.** βυθίζομαι μέσα στο νερό: το *υποβρύχιο ετοιμάζεται να καταδυθεί* ΑΜ. αναδύομαι **2.** ***καταδυόμενο*** (το) (α) (παλαιότ.) το υποβρύχιο (β) αυτόνομο επανδρωμένο σκάφος, που χρησιμοποιείται στην ωκεανολογία για την παρατήρηση τού βένθους, δηλ. τού βυθού και τού κόσμου του (πβ. λ. *βαθυσκάφος)*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.

[Γ.ΤΥΜ. αρχ.. μέση φωνή τού ρ. *καταδύω* «βυθίζω, βουλιάζω» < *κατα- + δύω* (βλ.λ.)].

κατάδυση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ύσεως [-ύσεις, -ύσεων} 1. η βύθιση μέσα στο νερό (κυρ. στη θάλασσα): ~ *υποβρυχίου* ΑΝΤ. ανάδυση 2. ΛΘΛ. άθλημα που συνίσταται στη γρήγορη, τεχνική και σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες βουτιά τού αθλητή στο νερό από καθορισμένο ύψος: - *από ελαστικό βατήρα || αγώνες κατάδυσης ανδρών / γυναικών || ο/^ομπιονίκης στις* ~ **3.** υποβρύχια κολύμβηση με τη βοήθεια ή μη αναπνευστικής συσκευής: *ελεύθερη / αυτόνομη* ~. — καταδυτικός, -ή. -ό 11833].

καταδύτης (ο) [καταδυτών}, **καταδύτρια** (η) {καταδυτριών} πρόσωπο που κάνει καταδύσεις, **καταζητούμενος,** -η, -ο αυτός που καταζητείται από τις δημόσιες αρχές για να συλληφθεί: ο ~ *έχει επικηρυχθεί*. **καταζητώ** ρ. μετβ. {καταζητείς... | καταζήτ-ησα, -ούμαι (μτχ. καταζητούμενος. -η, -ο), -ήθηκα} 1. (για όργανα τής δημόσιας τάξης) αναζητώ με επιμονή (πρόσωπο που διέπραξε αδίκημα και διαφεύγει τη σύλληψη): *καταζητείται για φόνο* **2.** (η μτχ. ***καταζητούμενος,*** *-η, -ο*) βλ.λ. -■ καταζήτηαη (η) 11897I-

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *καταζητώ -(έω)* «αναζητώ, ψάχνω» < *κατα- + ζητώ*. Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. poursuivre]. **καταζώστης** (ο) {καταζωστών} η ίγκλα (βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ. μτγν. < αρχ. *καταζώννυμι* < *κατα- + ζώννυμι* «ζώνο)»|. κατάθεση (η) [μτγν.Ι [-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} 1. η τοποθέτηση στο έδαφος, η απόθεση: - *στεφάνου από επισήμους στο μνημείο τού αγνώστου στρατιώτου'* ΦΡ. ΣΤΡΑΤ. *κατάθεση όπλων* ο τερματισμός εχθροπραξίαν μετά από ήττα ή συνθηκολόγηση · 2. (α) (~ *χρημάτων)* διαρκής σύμβαση, ορισμένου ή αορίστου χρόνου μεταξύ τής τράπεζας και τού αντισυμβαλλομένου της, βάσει τής οποίας η τράπεζα αφενός παραλαμβάνει χρήματα τού αντισυμβαλλομένου της που πρέπει να αποδοθούν, αφετέρου υποχρεούται είτε να τα φυλάσσει (με ή χωρίς αντάλλαγμα) είτε μόνον να τα επιστρέψει μετά τη χρήση τους (καταβάλλοντας ή και μη καταβάλλοντας τόκο (β) (συνεκδ.) το κατατιθέμενο χρηματικό ποσό: ~ *όψεως Ι υπό προθεσμία! ταμιευτηρίου* II *βιβλιάριο καταθέσεων* |[*έχω καταθέσεις στην τράπεζα* ΑΝΤ. ανάληψη · **3.** ΝΟΜ. γραπτή ή προφορική μαρτυρία ενώπιον δικαστηρίου ή ανακριτικής αρχής: *η - ενός μάρτυρα κατηγορίας || επιβαρυ- ντική / ένορκη* ~ |j *παίρνω ~ από αυτόπτη μάρτυρα || δίνω ~ στην αστυνομία* **4.** (α) η υποβολή σε αρμόδια αρχή: ~ *νομοσχεδίου / υπομνήματος / πρότασης για ψήφιση [1] χωροταξικής μελέτης / αιτήσεως / αγωγής διαζυγίου* (β) ΠΟΛΙΤ. *κατάθεση εντολής* (σχηματισμού κυβέρνησης) η παραίτηση υποψήφιου πρωθυπουργού από την προσπάθεια σχηματισμού κυβερνήσεως. επειδή δεν κατάφερε να δημιουργήσει ένα βιώσιμο κυβερνητικό σχήμα (που να πάρει ψήφο εμπιστοσύνης στη Βουλή) 5. (για γνώμη, άποψη) η παρουσίαση, η έκθεση: *η ~ των απόψεων του στην εκπομπή μας* 6. (μτ<Α.) (για το έργο κάποιου) αυτό το οποίο δίνει, προσφέρει κανείς: *αυτό το βιβλίο αποτελεί - ψυχής* ΣΥΝ. προσφορά · 7. Γ.ΚΚΛΙΙΣ. η πανηγυρική απόθεση ιερού λειψάνου ή ιερού αντικειμένου σε ναό: σπς *31 Αυγούστου γιορτάζεται η ~ τής Τιμίας Ζώνης τής Παναγίας*. καταθέτης (ο) [18651 [καταθετών), καταθέτρια (η) [καταθετριών! πρόσωπο που καταθέτει χρήματα σε πιστωτικό ίδρυμα με σκοπό τη φύλαξη και τον τοκισμό τους. — καταθετικός, -ή. -ό.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο *από* γαλλ. deposant). **καταθέτω** ρ. μετβ. [κατέθεσα, κατατέθ*ηκα (λόγ. κατετέθην. -ης, -η..., μτχ. κατατεθείς, -είσα. -έν). μτχ. παρακ. κατατεθειμένος, -η. -ο} 1. (γενικά) τοποθετώ (κάτι) κάτω, αποθέτω. ακουμπώ (στο έδαφος ή στη βάση ενός μνημείου): ~ *στεφάνι στο μνημείο των πεσόντων* ΦΡ. ***καταθέτω τα όπλα*** (*κατατίθημι τά όπλα*, Ξενοφ. *Κύρου Ανάβ*. 2,1.14) (i) τερματίζω τις εχθροπραξίες λόγω αδυναμίας ή κατόπιν συνθηκολόγησης: *τα κυβερνητικά στρατεύματα έδωσαν προθεσμία τριών ημερών στους αντάρτες για να καταθέσουν τα όπλα* ΣΥΝ. παραδίδομαι, ειρηνεύω (ii) (μτφ.) εγκαταλείπω τις προσπάθειές μου. παραδίδομαι στην τύχη μου: *μην καταθέτεις τα όπλα τόσο εύκολα· προσπάθησε περισσότερο* · 2. παραδίδω χρήματα σε πιστωτικό ίδρυμα με σκοπό τη φύλαξη και τον τοκισμό τους: ~ *ποσό στην τράπεζα* · **3.** ΝΟΜ. δίνω μαρτυρία σε δικαστήριο ή ανακριτική αρχή: - *υπέρ / εναντίον τού*

κατηγορουμένου || ο μάρτυρας κατέθεσε για τον φόνο συν. δίνω κατάθεση **4.** (α) υποβάλλω σε αρμόδια αρχή: **~** *νομοσχέδιο προς* **/** *για ψήφιση || ~ υπόμνημα / ερώτηση / μελέτη / πόρισμα έρευνας / αίτηση / αγωγή·* **φρ.** (για υποψήφιο πρωθυπουργό) ***καταθέτω την εντολή*** παραιτούμαι από την προσπάθεια για τον σχηματισμό κυβέρνησης, επειδή δεν μπορώ να σχηματίσω βιώσιμη κυβέρνηση (β) επιστρέφω επίσημο έγγραφο στην αρχή που το εξέδωσε: *όταν συνταξιοδοτήθη- κε, κατέθεσε την υπηρεσιακή του ταυτότητα || ικ.* ως ένδειξη διαμαρτυρίας) *«αν υλοποιηθεί η απόφαση /.../ οι Πάτμιοι τονίζουν ότι θα καταθέσουν ομαδικά τις αστυνομικές τους ταυτότητες...»* (εφημ.) 5. παρουσιάζω, εκθέτω: *~ την προσωπική μου άποψη / τις σκέψεις μου για την επίλυση ενός προβλήματος* 6. ***σήμα κατατεθέν*** βλ. λ. *σήμα.*

ΙΕιΓΥνι. μεσν. < αρχ. *κατατίθημι.* Βλ. λ. *θέτω. τίθεμαι.* Το ρ. *κατατίθη- μι* σήμαινε αρχικώς «τοποθετώ κάτω. στο έδαφος», από όπου προέ- κυψαν πολλές μτφ. σημ.. όπως *κατατίθημι χρήματα* «τοποθετώ χρήματα σε ασφαλές μέρος» (Αντιφών *Σοφ.* 54), *κατατίθημι ενέχυρα* (επιγραφή 3ου αι. π.Χ.). *χρή γνώμην ταύτην καταθέσθαι* (Θεόγν. 717). *κατατίθημι όνομα* «επιβάλλω τη χρήση συγκεκριμένου ονόματος» (πβ. *σήμα κατατεθέν*) (Παρμενίδης 19,3)|. **καταθλίβω** ρ. μετβ. 1 μτγν. 1 (κατέθλιψα, καταθλιμμένος) **1.** προκαλώ υπερβολική λύπη σε (κάποιον) συν. καταστενοχωρα') · 2. καταπιέζω, ασκώ τυραννική εξουσία συν. καταδυναστεύω, κατατυραννώ. **καταθλίπτικός,** -ή. -ό |1815| **1.** αυτός που σχετίζεται με την κατάθλιψη: - *επεισόδιο / ψύχωση* α.ν γ. αντικαταθλιπτικός 2. αυτός που προκαλεί βαθιά θλίψη, κατάθλιψη: - *καιρός / έργο* 3. ιδιαιτέρως πιεστικός, επαχθής: *~ φόροι* συν. δυσβάσταχτος. καταπιεστικός · 4. ΜΗΧΑΝ. ***καταθλιπτική αντλία*** αντλία με έμβολο που λειτουργεί με μεγάλη πίεση α\'Τ. αναρροφητική. – **καταθλιπτικά** επίρρ. **κατάθλιψη** (η)]-ης κ. -ίψεως | -ίψεις. -ίψεων) ιατρ. παθολογική κατάσταση που εκδηλώνεται με αισθήματα βαθιάς απογοήτευσης και απαισιοδοξίας για τη ζωή, υποτίμηση τής προσωπικής αξίας τού πά- σχοντος και μείωση των δραστηριοτήτων του: *παροδική / ελαφρά / νευρωτική / ψυχωτική ~* φρ. (***κάποιον***) ***τον πιάνει κατάθλιψη*** για τα δυσάρεστα, αρνητικά συναισθήματα που προκαλεί κάτι/κάποιος σε κάποιον: *όταν β/.έπω πεινασμένα και ρακένδυτα παιδιά, με πιάνει κατάθλ,ίψη!*

Ιετυμ. < μτγν. *κατάθλιψις* «πίεση» < *καταθλίβω* «ασκώ πίεση». Η ψυχολ. σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. depression), **καταιγίδα** (η) **1.** η δυνατή βροχή (που μερικές φορές συνοδεύεται από σφοδρό άνεμο, αστραπές και κεραυνούς): *ξέσπασε ξαφνική / καλοκαιρινή ι καταστροφική ~* συν. νεροποντή, δρολάπι 2. (μτφ.) η έντονη και απειλητική αναταραχή, η μεγάλη αναστάτίοση: *η δήλωσή* του *ήταν αρκετή, /ια να ξεσπάσει ~* στο εσωτερικό τού *κόμματος.* ·*■ σχολιο λ. *αιγίδα, βροχή.*

Ιετυμ. < αρχ. *καταιγίς, -ίδος* < *καταιγίζω)* «εφορμώ σαν θύελλα» < *κατ(α)-* + *αιγίζω* «σχίζω» < *αίγις* (βλ.λ.)]. **καταΐγιδοφόρος,** -α, -ο αυτός που προκαλεί καταιγίδα: - *σύννεφο.* **καταιγισμός** (ο) **1.** (γενικά) ορμητική και συνεχής ρίψη αντικειμένων (εναντίον στόχου) σαν να πρόκειται για συνεχή και δυνατή βροχή: *~ βελών / σφαιρών / λίθων* φρ. (ειδικότ.) στρατ. ***καταιγισμός πυράς / πυρών*** ταυτόχρονη και αλλεπάλληλη ρίψη πολλών βλημάτων εναντίον ορισμένου στόχου συν. ομοβροντία 2. (μτφ.) ασταμάτητη ροή: *~καταγγελιών /παρατηρήσεων ι ύβρεων* [|ο *κυβερνητικός εκπρόσωπος δέχτηκε - ερωτήσεων* ΣΥΝ. πληθώρα, χείμαρρος.

[εί υμ. μτγν. < αρχ. *καταιγίζω.* βλ. κ. *καταιγίδα].* **καταιγιστικός,** -ή. -ό αυτός που έχει τη μορφή καταιγισμού: - *πυρά* / (μτφ.) *ερωτήσεις.* - **καταιγιστικά** επίρρ. ^ σχολιο λ. *βροχή.* **καταΐδρωμένος,** -η, -ο μούσκεμα στον ιδρώτα: *ξύπνησε ~* · ΦΡ. ***ήρθε / έφτασε τελευταίος*** (ή ***δεύτερος, τρίτος*** κ.λπ.) ***και καταϊδρωμέ- νος*** πειρακτικά για κάποιον που έρχεται αργοπορημένος αλλά και ταλαιπωρημένος: *μετά από μία ώρα ήρθαν και αυτοί, τελευταίοι και καταΐδρωμένοι* συν. κάθιδρος, **καταιονητήρας** κ. **καταιονιστήρας** (ο) [18791 συσκευή κατάλληλη για καταιονήσεις· ντουζιέρα.

Ιετυμ. Λπόδ. τού γαλλ. irrigutcur]. **καταιονίζω** ρ. μετβ. |καταιόνισ-α. -τηκα, -μένος} εξακοντίζω νερό (κρύο, ζεστό ή εναλλασσόμενης θερμοκρασίας) στο σιόμα.

[είυμ. < αρχ. *καταιονώ (-άω)* (κατά τα ρ. σε *-ίζω)* «καταβρέχω» < *κατ(α)-* + *αιονώ* «υγραίνω υποδαυλίζω», αγν. ετύμου]. **καταιονισμός** (ο) η εξακόντιση νερού (κρύου, ζεστού ή εναλλασσόμενης θερμοκρασίας) στο σώμα · ντους. Επίσης **καταΐόνηση** (η) Ιμτγν. |.

[ετυμ. < *καταιονίζω* (βλ.λ.). **Η** λ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. douche (βλ. κ. *ντους)* |. **καταισχύνη** (η) [μεσν-j {χωρ. πληθ.} (λόγ.) μεγάλη ντροπή, εξευτελι- σμός: *η ~ τής ήττας* συν. ρεζίλεμα. όνειδος. σχολιο λ. *ντροκή.* **καταισχύνω** ρ. [αρχ.] |καταίσχυν-α, -θηκα (λόγ. κατησχύνθην κ. κα- ταισχύνθην. -ης. -η.... καταισχυνθείς, -είσα, -έν)} (λόγ.) ντροπιάζω εντελώς, ατιμάζω, κατεξευτελίζω. ·*■ σχολιο λ. *μετοχή.* **καταΐφι** (το) ► κανταΐφι

κατακαημένος, -η. -υ (μεσν.Ι (λαϊκ.) αυτός που έχει υποφέρει πολλά στη ζωή του, δυστυχισμένος: - *Ρούμελη, τι σου 'μελλε να πάθεις!* **κατακαθημαι** ρ. -■* κατακάθομαι

κατακάθι (το) [κατακαθ-ιού | -ιών! **1.** οι στερεές ουσίες που βρίσκονται μέσα σε υγρό και κατασταλάζουν στον πυθμένα ενός δοχείου: *το - του καφέ / τού κρασιού* ΣΥΝ. ίζημα, υποστάθμη 2. (μτφ.) άτομο πολύ χαμηλής ηθικής υποστάσεως: - *τής κοινωνίας* ΣΥΝ. απόβρασμα, κάθαρμα.

|ΕΤΥΜ, < *κατακαθίζω)* (υποχωρητ.χ).

κατακαθίζω ρ. - ·► κατακάθομαι

κατακάθισμα (το) {κατακαθίσ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** η καθίζηση, η συγκέντρωση αιωρούμενης στερεάς ουσίας στον βυθό. στον πάτο λίμνης. δοχείου κ.λπ. 2. (συνεκδ.) τυ κατακάθι, το ίζημα **3.** (μτφ.) το κα- ταλάγιασμα, ο κατευνασμός, η ηρεμία, **κατακάθομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {κατακάθισα (να/θα κατακάτσω)} **1.** (για στερεή ουσία που βρίσκεται μέσα σε υγρό ή αέριο) συγκεντρώνομαι λόγω τού βάρους μου στον πυθμένα τού δοχείου ή στο έδαφος, κατασταλάζω: *τα σωματίδια που περιείχε το νερό κατακάθισαν στον πάτο τού δοχείου || μόλις κατακάτσει η σκόνη, θα προχωρήσουμε* 2. (ειδικότ. για κτίσμα. έδαφος κ.λπ.) υφίσταμαι καθίζηση, υποχωρώ υπό την πίεση τού βάρους μου ΣΥΝ. βουλιάζω. Κπίσης **κατακάθημαι** κ. **κατακαθίζω.** σχολιΟ λ. *αποθετικός.* **κατακαίω** ρ. μετβ. |αρχ.| [κατάκα-ψα (λόγ. κατέκαψα), -ηκα, -μένος} καίω ολοσχερώς. αφανίζω: *η φωτιά κατέκαψε το πευκοδάσος* συν. καταστρέφω, κάνω στάχτη, αποτεφρώνω, **κατακαλόκαιρό** (το) {χωρ. πληθ.) η περίοδος στα μέσα τού καλοκαιριού, που χαρακτηρίζεται συνήθ. από υψηλές θερμοκρασίες: *η χθεσινή βροχή έδωσε μια φθινοπωρινή νότα μέσα στο ~.* – κατακαλόκαιρα επίρρ.

κατακαμπής κ. **κατάκαμπα** επίρρ. (λαϊκ.) στο μέσο τού κάμπου, **κατάκαρδα** επίρρ. **1.** ακριβώς στην καρδιά, στο κέντρο τής καρδιάς: *η σφαίρα τον βρήκε ~* 2. ιμτφ.) στα βάθη τής καρδιάς: ο *θάνατός του λύπησε* όλους - συν, πάρα πολύ. ειλικρινά· φρ. ***παίρνω κατάκαρδα (κάτι)*** δίνω μεγάλη σημασία, θλίβομαι βαθιά (για κάτι), επηρεάζομαι πολύ (από αυτό): *προσαρμόσου στις περιστάσεις και μην παίρνεις τα πράγματα κατάκαρδα.* **κατακεραυνώνω** ρ. μετβ. [μτγν.] {κατακεραύνω-σα. -θηκα, -μένος}

(κυριολ.) χτυπώ με κεραυνό, κεραυνοβολώ 2. (συνήθ. μτφ.) (α) κάνω (κάποιον) να μείνει άφωνος, αποστομώνω: *μας κατακεραύνωσε με τα λόγια του* συν. αποσβολώνω, αφήνω άναυδο (β) απευθύνω κατηγορίες με έντονο τρόπο: *στο άρθρο* του *κατακεραυνώνει την κυβέρνηση για την πο/^τική της.* **κατακερματίζω** ρ. μετβ. Ιαρχ.) |κατακερμάτισ-α. -τηκα, -μένος} 1. κόβω σε πολλά κομμάτια, κατατεμαχίζω 2. (συνήθ. μτφ.) διαλύω σε μικρά μέρη: *οι εκλογές βρήκαν τις πολιτικές δυνάμεις κατακερματισμένες || η αυτοκρατορία κατακερματίστηκε σε πολλά μικρά κράτη.* **κατακερματισμός** (ο) Ιμτγν.] ο τεμαχισμός σε πολλά κομμάτια: *ο ~ τής αυτοκρατορίας* σε αυτόνομα *κράτη.* **κατακέφαλα** επίρρ. Ιμτγν.] **1.** καταμεσής στο κεφάλι, κατευθείαν στο κεφάλι: *η μπάλα τού ήρθε ~* 2. με το κεφάλι προς τα κάτω ή προς τα μπρος: *έπεσε*

κατακεφαλιά (η) (λαϊκ.) χτύπημα πάνω στο κεφάλι: *του 'δωσε μια ~* ΣΥΝ. κατραπακιά, **κατακλέβω** ρ. μετβ. {κατάκλεψα κ. κατέκλεψα) **1.** κλέβω τα πάντα, ό.τι έχει και δεν έχει (κάποιος): *του κατάκλεψαν το σπίτι όσο έ/.ειπε' του πήραν ακόμη και τα μαχαιροπίρουνα! 2.* κλέβω τους πάντες: *κα- τάκλεψε όλη τη γειτονιά· δεν άφησε σπίτι για σπίτι.* **κατακλείδα** (η) η καταληκτική φράση, ο επίλογος μιας κειμε.νικής ενότητας (αφήγησης, ποιήματος, επιστολής, παραγράφου κ.λπ.): *στην ~ ανέφερε* τυ *συμπέρασμα'* φρ. (λόγ.) ***εν κατακλείδι*** τελικά: *όλη αυτή η υπόθεση αποδείχθηκε ~ επωφελής* συν. τελικώς.

|ετυμ. < αρχ. *κατακλείς, -είδος* «εργαλείο σφραγίσματος θυρών» < *κατα-* + *κλείς* «κλειδί». Κ σημερινή σημ. είναι μτγν.Ι. **κστάκλειστος,** -η, -ο [αρχ.1 1. αυτός που έχει κλειστεί από παντού, εντελούς κλεισμένος: *~ σπίτι* ΣΥΝ. κλεισμένος, κλειδωμένος 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που μένει κλεισμένος σε έναν χώρο, που έχει απομονωθεί. χωρίς να βγαίνει έξω ή να δέχεται επισκέψεις **3.** αυτός που έχει περιφραχθεί από κάθε πλευρά, ο αποκλεισμένος από παντού ΣΥΝ. πνιγμένος, περικυκλωμένος. – **κατάκλειστα** επίρρ. **κατάκλιση** (η) [αρχ.) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** το ξάπλωμα σε κρεβάτι: *νυχτερινή ι υποχρεωτική* -1| (στη γυμναστική) *πλάγια* (με το πλευρό) / *ύπτια ~* 2. ιατρ. **έλκος** ***εκ κατακλισεως*** η πληγή που πρυκα- λείται στο σώμα τού ασθενούς από την παρατεταμένη κατάκλιση και την ακινησία, λόγω τής ανεπαρκούς αιματώσεώς του στα σημεία όπυυ κυρίως συγκεντρώνεται το βάρος τού σώματος συν. (καθημ.) άνοιγμα **3.** (στη ναυπηγική) το πλάγιασμα πλυίυυ για λόγους καθαρισμού. για επιθεώρηση ή επισκευές συν. τροπισμός. - **κατακλίνο- μαι** ρ. |αρχ.|.

κατακλύζω ρ. μετβ. {κατέκλυσ-α. κατακλύσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος) 1. καλύπτω σε όλη την έκταση με νερό. πλημυρίζω: *ό/^η η περιοχή* κατακλύζεται *συχνά από τη θάλασσα* 2. (μτφ.) γεμίζω (έναν χώρο) ασφυκτικά, εμφανιζόμενος ομαδικά, μαζικά: *χιλιάδες τουρίστες κα~ τακλύζουν κάθε χρόνο τα νησιά μας || τα γραφεία τής εφημερίδας έχουν κατακλυστεί από γράμματα συμπαράστασης.*

Ι.ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *κατα-* + *κλύζω* «πλένω με νερό» (βλ. κ. *κλύσμα)].* **κατάκλυση** (η) Ιαρχ.Ι {-ης κ. -ύσεως \ -ύσε.ις, -ύσεων) η υπερκάλυψη χώρου με νερά;

κατακλυσμιαίος, -α, -ο 11871] (λόγ.) 1. αυτός που σχετίζεται με την εποχή τού βιβλικού κατακλυσμού: *~ ζώα* · 2. αυτός που μπορεί να επιφέρει κατακλυσμό, που προκαλεί ή συνοδεύεται από απότομη και

κατα– *επιτατικό*

κατα–θορύβηση (η)	κατα–καίνουργ(ι)ος, -α, -ο	κατα–κόβω ρ.	κατα–κομματιάζω ρ.	κατά–κρυος, -α. -ο
κατα–θορυβώ ρ.	κατα–κίτρινος, -η, -ο	κατα–κόκκινος, -η, -ο	κατα–καυράζω ρ.	
κατα–κάθαρος, -η. -ο	κατα–κιτρινίζω ρ.	κατα–κοκκινίζω ρ.	κατα–κουρελιάζω ρ.	

μεγάλη αύξηση τής στάθμης τού νερού: - *βροχές και καταιγίδες* ΣΥΝ. ραγδαίος. Επίσης κατακλυαμικός,-ή. -ό [18891. **κατακλυσμός** (ο) **1.** (με κεφ.) η υπερκάλυψη τής επιφάνειας τής Γης με νερά (που μαρτυρείται στις ποικίλες παραδόσεις λαών τής Μεσογείου και τήο f-γγύς Ανατολής) · ιστορικά εντοπίζεται στην τελευταία παγετώδη περίοδο (κατά το λειώσιμο των πάγων) και κατά τη βιβλική περιγραφή διήρκεσε 40 μέρες, εξαφανίζοντας κάθε μορφή ζωής εκτός από τα είδη που έσωσε ο Νώε με την Κιβωτό **2.** (μτφ.) καταρρακτώδης βροχή που προκαλεί πλημύρα: *η κίνηση στο κέντρο επανέρχεται σιγά-σιγά στους καθημερινούς της ρυθμούς μετά τον χθεσινό* - ΣΥΝ. νεροποντή· ΦΡ. (μτφ.-εκφραστ.) (α) ***κατακλυσμός τού*** *Νώε* για ραγδαία και μεγάλης διάρκειας βροχόπτωση, που προκαλεί προβλήματα στην καθημερινή ζωή: *τον κατακ?>υσμό τού Νώε έκανε πάλι χθες. βούλιαξε η Αθήνα* (β) ***φέρνω τον κατακλυσμό*** παρουσιάζω την πιυ απαισιόδοξη εκδοχή ΣΥΝ. φέρνω τη συντέλεια τού κόσμου, φέρνω την καταστροφή 3. (μτφ.) ο πολύ μεγάλος αριθμός, η πληθώρα: ~ *διαμαρτυριών / καταγγελιών / επισημάνσεων* ΣΥΝ. καταιγισμός, πλήθος ΑΝΤ. έλλειψη, ανυπαρξία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *βροχή*.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κατακλύζω* (βλ.λ.). Στη βιβλική αφήγηση για τον κατακλυσμό τού Νώε οι Γ.βδομήκοντα χρησιμοποίησαν τη λ. ως απόδ. τού εβρ. mabbull.

κατάκοιτος, -η, -ο (για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται σε χρόνια ή μόνιμη κατάκλιση λόγω αρρώστιας ή γηρατειών.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *κατα-* + *-κοιτος* < *κοίτη}.* **κατακόμβη** (η) {κατακομβών} **1.** καθένα από τα υπόγεια νεκροταφεία, που αποτελούνταν από ένα συνήθ. πολύπλοκο, δαιδαλώδες σύστημα σηράγγων και θαλάμων με σκαμμένες εσοχές για την τοποθέτηση των νεκρών χρησιμοποιήθηκαν από τους χριστιανούς, κυρ. κατά την περίοδο των διωγμών τους. ως τόπος μυστικής συνάθροισης και λατρείας 2. (κατ' επέκτ.) κάθε υπόγειος και σκοτεινός χώρος, κάθε ανήλιαγο και υγρό υπόγειο, που χρησιμοποιείται κυρ. για μυστικούς σκοπούς.

Ιετυμ. Αντιδάν.. < μτγν. πληθ. *κατακούμβαι* < μτγν. λατ. catacumbae < cata tumbas «κοντά στις τάφρους» < cata (< αρχ. *κατά*) + tumba «τάφρους» < αρχ. *τύμβος* (βλ.λ.)]. **κατάκοπος**, -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που είναι πολύ κουρασμένος, που έχει εξαντληθεί από την κούραση: ~ *απ' τη δουλειά / απ' το ξενύχτι* συν. ξεθεωμένος, αποκαμωμένος. καταπονημένος, εξαντλημένος αντ. ξεκούραστος, φρέσκος, **κατακόρυφος**, -η (λόγ. -ος). -ο 118431 1. αυτός που έχει τη διεύθυνση τού νήματος τής στάθμης προς γο κέντρο τής Γης: - *πτώση / κίνηση / άνοδος / απογείωση* 2. ***κατακόρυφος*** (η) (ενν. γραμμή) (α) η νοητή κάθετη προς τον ορίζοντα γραμμή, που θεωρείται πως τέμνει την ουράνια σφαίρα σε δύο αντιδιαμετρικά σημεία της (β) (συνεκδ.) (ενν. στάση σώματος) η γυμναστική άσκηση κατά την υποία ο αθλούμενος ευθυγραμμίζει το σώμα του στηρίζοντας τα χέρια στο έδαφος και τεντώνοντας στον αέρα τα πόδια 3. (μτφ.) απότομος, έντονος: ~ *πτώση τιμών στο χρηματιστήριο* 4. ***κατακόρυφ***ο (το) το ανώτατο σημείο: *η ένταση έφτασε στο* ~ συν. αποκορύφωμα. – κατακό- ρυφα / κατακοράφως [I876| επίρρ. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κάθετος*.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. verticalJ. **κατακούτελα** επίρρ. (λαϊκ.) καΓευΟείαν στο κούτελο: *τον χτύπησε ο ήλιος / ο έρωτας*

κατακράτηση (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] **1.** έγκλημα τού οποίου ο δράστης με πρόθεση κατακρατεί άλλον χωρίς τη θέλησή του ή με άλλον τρόπο του στερεί την ελευθερία κινήσεώς του: *μήνυσε τον διοικητή τού αστυνομικού τμήματος για παράνομη* ~ ΣΥΝ. παρακράτηση. κατάσχεση ΑΝΤ. απόδοση, επιστροφή 2. η συγκράτηση ορισμένοι συστατικών από το σώμα, η μη αποβολή τους: ~ *υγρών 1 ούρων* ΣΥΝ. επίσχεση.

|ΙΪΤΥΜ. < μτγν. *κατακράτησις* «υπερίσχυση, καθυπόταξη» < αρχ. *κατακρατώ (-έω)*. Η σημ. «κράτηση προσώπου» αποδίδει το γαλλ. detention, ενώ η ιατρ. σημ. αποδίδει το γαλλ. retention]. **κατακρατώ** ρ. μετβ. {κατακρατείς... | κατακράτ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος] 1. ΝΟΜ. (α) κρατώ, περιορίζω παράνομα ή με τη βία (κάποιον) (β) έχω παράνομα στην κατοχή μου (κάτι) 2. ΙΑΤΡ. (για το σώμα) συγκρατώ ορισμένα συστατικά, δεν τα αποβάλλω.

IF.TYM. < αρχ. *κατακρατώ (-έω)* (< *κατα-* + *κρατώ),* αρχική σημ. «υπερισχύω. κατισχύω χωνεύω (τροφή)». Ο νομ. όρ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. deienir. ο δε ιατρ. όρ. από γαλλ. reienirj. **κατακραυγή** (η) [μεσν.Ι **1.** αποδοκιμασία που εκδηλώνεται με έντονο ή και βίαιο τρόπο, με ξέσπασμα οργής και ζωηρές διαμαρτυρίες: *η προκλητική του τοποθέτηση ξεσήκωσε την* ~ του *πλήθους* ΑΝΤ. επευφημία, ζητωκραυγή, επιδοκιμασία 2. (μτφ.) η έκφραση εντονότατης αντίθεσης, αποδοκιμασίας, δυσανασχέτησης: *η επιβο?^ή νέων φόρων αναμένεται να προκαλέσει την* ~ *τής κοινής γνώμης* || «*μετά από τη δημόσια* ~. *το προϊόν αποσύρθηκε*» (εφημ.). **κατακρεουργώ** ρ. με-τβ. {κατακρεουργείς... | κατακρεούργ-ησα, -ού- μαι. -ήθηκα, -ημένος] 1. φονεύω με μαχαιριές, κομματιάζοντας κά> ποιον: *το πτώμα βρέθηκε κατακρεουργημένο* ΣΥΝ. οφαγιάζω, κατασφάζω 2. (μτφ.) ερμηνεύω ανεπιτυχώς έργο ή ρόλο, καταστρέφοντας την αισθητική, καλλιτεχνική του αξία: *οι κριτικοί έγραψαν ότι ο σκηνοθέτης κατακρεούργησε την αρχαία τραγωδία με τις ακραίες και αντιαισθητικές επι/.ογές του* ΣΥΝ. σκοτώνω, καταστρέφω, εκτελώ ΑΝΤ. αναδεικνύω. – κατακρεούργηση (η) [J872J.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *κατακρεουργώ (-έω)* < *κατα-* + *κρεουργώ* «σφάζω» < *κρέας* + *-εργώ* < *έργον*J. **κατακρήμνιση** (η) |J8l2] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** το ρίξιμο από ψηλά, το γκρέμισμα (αντικειμένου ή προσώπου) ΣΥΝ. καταβαράθρωση, γκρεμοτσάκισμα 2. η καταστροφή μέσω κατεδάφισης, το γκρέμισμα: ~ Γων' ΓΠ^ων || (μτφ.) *η* ~ *τής αγοράς* ΣΥΝ. καταβαράθρωση. κατεδάφιση, καταστροφή ΛΝΤ. ανέγερση, οικοδόμηση. – κατα- κρημνίζω ρ. |αρχ.].

[ΐΐΤΥΜ. < αρχ. *κατακρημνίζω* < *κατα-* + *κρημνίζω* < *κρημνός}.*

κατακρήμνισμα (το) (18121 {κατακρημνίσμ-ατος |-ατα.-άτων] Ι.το ίζημα, ό,τι κατακάθεται ως κατάλοιπο συν. κατακάθι 2. ό.τι πέφτει από τα σύννεφα σε υγρή ή και στερεή μορφή (βροχή, χιόνι, χαλάζι): *η μοναδική πηγή γλυκού νερού είναι τα* ~ *νεφών*]] ο *ετήσιος μέσος όρος κατακρημνισμάτων.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *βροχή*.

κατακρίνω ρ. μετβ. [αρχ.] {κατέκρινα. κατακρίθηκα] κρίνω αρνητικά (κάποιον/κάτι), αποδοκιμάζω: *κατακρίνουν τις αλόγιστες δαπάνες σε καιρούς λιτότητας* |{ ο *Τύπος κατέκρινε την υποκρισία τής εξουσίας* συν. επικρίνω, κατηγορώ, μέμφομαι, επίτιμο), στιγματίζω λντ. εγκρί- νο). επιδοκιμάζω, επαινώ. - κατάκριαη (η) [μτγν.], κατακριτικός, -ή. -ό [1888]. κατακριτικά επίρρ.

κατακριτέος, -α. -ο 11859J αυτός που χρειάζεται ή πρέπει να κατα- κριθεί, που είναι άξιος κατάκρισης. στιγματισμού: ~ *συμπεριφορά / δήλωση / άποψη* συν. επιλήψιμος, αξιόμεμπτος, αξιοκατάκριτος αντ. αξιέπαινος.

κατάκτηση Ιμτγν.] κ. (λαϊκ.) **κατάχτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεο)ν] 1. η απόκτηση αγαθού, η επίτευξη στόχου (υλικού, πνευματικού. επιστημονικού, κοινωνικού κ.λπ.) με μεθοδικές προσπάθειες: *η - υψηλής κοινωνικής θέσης/ τής εξουσίας / πλούτου / τής εθνικής ανεξαρτησίας / τής προσωπικής ελευθερίαςl τής αυτογνωσίας! τού Παγκοσμίου Κυπέλλου / τής πρώτης θέσης / τού Έβερεστ* (η ανάβαση στην κορυφή τού όρους) / *τής Σελήνης / τού Διαστήματος i τής μητρικής γλώσσας* (κατ' αντιδιαστολή προς την εκμάθηση ξένης γλώσσας) ΣΥΝ. επίτευξη, απόκτηση 2. (συνεκδ.) αυτό που επιτυγχάνει κανείς, κάθε επίτευγμα: *νέες επιστημονικές -* || *λαϊκές / συνδικαλιστικές ' κοινωνικές* ~ 3. η κατάληψη μιας χώρας με χρήση στρατιωτικών δυνάμεων: *η - τής Ελλάδας από τα γερμανικά στρατεύματα* || *η* ~ *εχθρικών εδαφών* ΣΥΝ. καθυπόταξη. κυρίευση, κατοχή **4.** (συνεκδ.. συνήθ. στον πληθ.) κατακτημένη χώρα ή περιοχή που έχει υποταχθεί σε ξένη δύναμη: *οι - των Αγγλων στη Ν. Αφρική* συ Ν. υποτελής χώρα. αποικία 5. (ειδικότ.) το πρόσωπο που κερδίζουμε ερωτικά, τού οποίου καταφέρνουμε να ελκύσουμε το ερωτικό ενδιαφέρον, η ερωτική επιτυχία: *έχει πολλές - στο ανδρικό φύ/.ο* || *η καινούργια του* - συν. φλερτ, δεσμός.

κατάκτηση - εκμάθηση. Οι λέξεις χρησιμοποιούνται ως όροι σε σχέση με τη γλώσσα. Κατάκτηση (αγγλ. acquisition) είναι η εκμάθηση τής *μητρικής γλώσσας*, η οποία γίνεται εξ απαλών ονύχων, αρχίζοντας από τα πρώτα χρόνια τής ζωής τού παιδιού και συνεχιζόμενη σε ύλη τη ζωή τού ανθρώπου, αφού στην πραγματικότητα η κατάκτηση τής (μητρικής) γλώσσας είναι «έργο ζωής». Εκμάθηση (αγγλ. learning) είναι η γνο)ση που μπορεί να αποκτήσει κανείς σε σχέση με μια ξένη γλώσσα, γνώση η οποία δύσκολα μπορεί να φτάσει τη γνώση τής μητρικής γλώσσας, γιατί η γλώσσα είναι συνάρτηση τού περιβάλλοντος (κοινωνικού. μορφωτικού, εθνικού κ.λπ.) και τής νοοτροπίας τού λαού που τη μιλάει.

κατακτητής |1826| κ. (λαϊκ.) **καταχτητής** (ο), **κατακτήτρια** (η) [1886] {κατακτητριών} 1. πρόσωπο που κατακτά (κάτι), που κυριεύει ξένα εδάφη, χώρες ή επιτυγχάνει αξιόλογα κατορθώματα: *η Ε/.λάδα γνώρισε πολλούς* ~ || *τολμηροί* ~ των *αιθέρων* || *ορειβάτες, ~ των ψηλότερων κορυφών τού κόσμου* 2. (μτφ.) πρόσωπο που έχει πολλές ερωτικές κατακτήσεις, που είναι ιδιαίτερα επιθυμητός ερωτικά: ~ *γυναικών* ΣΥΝ. δονζουάν, καζανόβας. γόης. **κατακτητικός,** -ή. -ό |J83lJ κ. (λαϊκ.) **καταχτητικός 1.** αυτός που σχετίζεται με την κατάκτηση ή τον κσ.τακτητή: ~ *δυνάμεις / εξουσία* ΣΥΝ. κατοχικός 2. αυτός που αποσκοπεί. αποβλέπει σε κατακτήσεις: ~ *βλέψεις* (κυρ. στρατιωτικές) / *πόλεμος / εκστρατεία / επίθεση / πολιορκία i στρατηγική / πολιτική* ΣΥΝ. επιθετικός, επεκτατικός. – **κατακτητικ-ά** /**-ώς** 118931 επίρρ. **κατακτώ** κ. (λαϊκ.) **καταχτώ** ρ. μετβ. {κατακτάς... | κα.τέκτη-σα. κα- τακτ-ώμαι. -άσαι... κ. -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. αποκτώ (κάτι), επιτυγχάνω στόχο (συνήθ. καταβάλλοντας μεγάλες και επίπονες προσπάθειες): - *την ε/.ευθερία μου με αίμα και αγώνες* || - *το χρυσό μετάλλιο i κάθε δυνατή διάκριση* ΣΥΝ. επιτυγχάνω, αποκτώ 2. καταλαμβάνω χώρα ή περιοχή με τη χρήση στρατιωτικής δύναμης: ~ *μια χώρα î γειτονικά εδάφη* ΣΥΝ. υποτάσσω 3. δημιουργώ σε (κάποιον) ισχυρή έλξη. κερδίζω τη συμπάθεια, την εκτίμηση ή την ερωπική του προτίμηση: *κατακτούσε τις γυναίκες με τους τρόπους και τη γοητεία του* || *μέσα σε λίγα λεπτά κατέκτησε το δύσκολο ακροατήριο* ΣΥΝ. γοητεύω, κερδίζω, προσελκύω.

|ι·:ιύμ. < αρχ. *κατακτώμαι (-άο-)* < *κατα-* + *κτώμαι «αποκτώ.* κατέχω» (βλ. κ. *κτήση)}.*

κατακυριεύω ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {κατακυρίευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος] κυριεύω (κάποιον/κάτι) απολύτως, κυρίαρχο) ολοκληρωτικά (συνήθ. μτφ.): *τον είχε κατακυριεύσει το πάθος τής εκδίκησης* ΣΥΝ. καθυποτάσσω, εξουσιάζω, **κατακυρώνω** ρ. μετβ. {κατακύρω-σα, -θηκα, -μένος} (για δημοπρασίες) επικυρώνω ως οριστική τη μεταβίβαση ή πο'Ληση αντικειμένου, έργου κ.λπ. στον πλειοδότη: ο *πίνακας κατακυρώθηκε στον κύριο για δέκα χιλιάδες λίρες.* – **κατακύρωση** (η) [1833J, **κατακυρωτικός,** -ή, -ό | J8711.

Ιιτυμ. < αρχ. *κατακυρώ (-όο>)* < *κατα-* + *κυρώ* < *κῦρος*\. **κατάλαβα**

ρ. καταλαβαίνο)

καταλαβαίνω ρ. μετβ. {κατάλαβα] **1.** αντιλαμβάνομαι τη σημασία, το νόημα, κατανοο): ο'εν *κατάλαβα τι μου είπε* || δεν ~ *]τα? '.ικά, λυπάμαι'.*

εχήγηοέ μ°ν πι° καθαρά για να σε καταλάβω || δεν μπορώ να καταλάβω αυτό το αστείο! συν. εννοώ, μπαίνω στο νόημα, (λαϊκ.) σκαμπάζω· φρ. (α) *αφήνω (κάποιον) να καταλάβει* δίνω σε (κάποιον) στοιχεία ή ενδείξεις, ώστε να δημιουργήσει συγκεκριμένη εντύπίοση. καθοδηγώ (κάποιον) σε ορισμένο συμπέρασμα: *με άφησε να καταλάβω πως θα τον ενδιέφερε η πρότασή μου* ΣΥΝ. αφήνω να εννοηθεί (β) *δίνω (σε κάποιον) να καταλάβει* (i) εξηγώ (κάτι σε κάποιον), δίνω διευκρινίσεις ή πληροφορίες ενημερώνοντάς τον: *μετά από πολλές εξηγήσεις τού έδωσε επιτέλους να καταλάβει πώς είχε η κατάσταση και ποια ήταν τα σχέδιά* του (ii) δημιουργώ (σε κάποιον) συγκεκριμένη εντύπωση: *μου έδωσε να καταλάβω πως πρόκειται για άνθρωπο συ- νεννοήσιμο* (γ) *του δίνω και καταλαβαίνει* (i) ξυλοφορτώνω: *τον στρύ- μωξε σε μια γωνιά και* του *'δωσε* καί *κατάλαβε* (ii) κάνω υπερβολική χρήση ή κατανάλωση: *δεν βγαίνει συχνά, όμως όταν βγει, του δίνει και κατα/λαβαίνει' γλεντάει ώς το πρωί! || Αν έφαγε, λέει! Του 'δωσε και κατάλαβε!* (δ) *μαζί μιλάμε και χώρια καταλαβαινόμαστε Ι καταλαβαίνουμε* βλ. λ. *μαζί* (ε) (οικ.) *τι καταλαβαίνω (που...);* τι κέρδος έχω, σε τι ωφελούμαι (από κάτι): *και τι κατάλαβες τώρα που τσακωθήκατε;* ΙΙ τι *θα καταλάβω δηλαδή, αν δουλεύω από* το *κρωί ώς* το *βράδυ;* 2. (ειδικότ.) προσεγγίζω το περιεχόμενο μιας έννοιας με προσωπικό τρόπο, αντιλαμβάνομαι (κάτι) με τον δικό μου τρόπο: *εγώ τον άνθρωπο* τον *καταλαβαίνω να είναι πάνω απ'όλα φιλότιμος* συν. εννοώ 3. αντιλαμβάνομαι μέσω των αισθήσεων: *δεν τον καταλαβαίνεις πότε έρχεται, έτσι αθόρυβα που περπατά* συν. νιώθω, παίρνω είδηση

(για πρόσ.) επικοινωνώ, αισθάνομαι τα ιδιαίτερα προβλήματα και τις ανησυχίες (κάποιου): *οι νέοι παραπονούνται πως οι μεγαλύτεροι δεν τους καταλαβαίνουν || τον καταλαβαίνεις κι αυτόν τον κακομοίρη τι περνά* || (μεσοπαθ. *καταλαβαινόμαστε* ως αλληλοπαθές) *εμείς καταλαβαινόμαστε με μια ματιά* (συνεννοούμαστε, επικοινωνούμε) συν. νιώθω), συμμερίζομαι 5. (+από) (α) έχω γνώσεις, ιδέα για (κάτι): *δεν καταλαβαίνει από μουσική* (β) είμαι επιδεκτικός σε κάτι, αντιλαμβάνομαι: *δεν καταλαβαίνει από λόγια και ευγένειες* ΣΥΝ. (λαϊκ.) χαμπαρίζω). παίρνω από (κάτι). σχόλιο λ. *λαμβάνω.*

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *καταλαμβάνω,* με την έννοια «συλλαμβάνω, κυριεύω (με τον νου)», οπότε «κατανοώ». Η σημ. αυτή υπάρχει ήδη στην Κ.Δ. (*Εφεσ.* 3. 18: *...καταλαβέσΟαι... τι τό πλάτος καί μήκος καί ύψος καί βάθος). Όμοια* σημασιολογική εξέλιξη συναντούμε και στο λατ. comprehendero «συλλαμβάνω, πιάνω - κατανοώ» (> γαλλ. comprendrc, ισπ. comprender, ιταλ. comprenderc, όλα με τη σημ. «καταλαβαίνω»)!.

καταλαβαίνω - καταλαμβάνω. Τα δύο σύνθετα διαφέρουν ση- μασιολογικά (καταλαβαίνω «αντιλαμβάνομαι, εννοώ» - καταλαμβάνω «επιβάλλω κυριαρχία, κάνω κατάληψη»), αλλά και μορφο- λογικά (στον αόριστο): κατά-λαβα είναι ο αόρ. τού *καταλαβαίνω,* κατ-έλαβα είναι ο αόρ. τού *καταλαμβάνω* (Jru *κατάλαβα τι μου είπε - Οι αντάρτες κατέλαβαν την πόλη).*

καταλαγιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {καταλάγιασ-α. -μένος} (λαϊκ.) ♦ **1.** (μετβ.) ηρεμώ, κάνω (κάτι) πιο ήπιο στην εκδήλωσή του: *καταλάγιασε τον θυμό του με τα ?.όγια της* ΣΥΝ. ησυχάζω, κατευνάζω, κατα- πραΰνω ΑΝΙ. φουντώνω, ανάβω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι ηπιότερος, λιγό- τερο έντονος ή οξύς: *καταλάγιασε λίγο η θάλασσα κατά το μεσημέρι || καταλάγιασε ο θόρυβος γύρω από το σκάνδαλο* jj *σιγά-σιγά καταλάγιαζε ο πόνος και γινόταν υποφερτός* ΣΥΝ. μαλακώνω, πέφτο).

καταλάψίασμα (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *κατα- + λαγιάζω* «ησυχάζω, ηρεμώ», μεταπλ. τ. τού *λαγάζω* < μτγν. *λαγαίω* (κατά τα ρ. σε *-άζω)* «αφήνω, ελευθερώνω» < θ. *λαγ-* < *(s)lag-.* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *(s)lcg-* «χαλαρός, άτονος», για το οποίο βλ. λ. *λήγω.* Κατ' άλλη άποψη, η λ. προέρχεται από το αρχ. *καταλλαγή* «συνδιαλλαγή, συμβιβασμός», οπότε θα έπρεπε να γράφεται με δύο *-λλ- (καταλλαγιάζω)* \. **καταλαλιά** (η) [μτγν.] (λαϊκ.) λόγος εις βάρος άλλου, η κατακραυγή: *μην ακούς την ~ τού κόσμου* ΣΥΝ. κακολογία, κατηγορία, κακογλωσσιά. Επίσης **καταλαλητό** (το), **καταλαλώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {καταλαλείς... | καταλάλησα} μιλώ δυσφημιστικά. διαβάλλω (κάποιον) στη συνείδηση τρίτων ΣΥΝ. κακολογώ, δυσφημώ, συκοφαντο').

καταλαμβάνω ρ. μετβ. |αρχ.| {κατέλαβα, καταλήφθηκα (λόγ. κατελήφθην. -ης. -η..., μτχ. καταληφθείς, -είσα, -έν). κατειλημμένος} (λόγ.)

κυριεύω ύστερα από έντονη προσπάθεια (συχνά με χρήση στρατιωτικής βίας): *~ μια χώρα Ί μια πόλη > ένα φρούριο || με αιφνιδιαστική επίθεση κατέλαβαν το κάστρο μετά από πολύμηνη πολιορκία* ΣΥΝ. κυριεύω, κατακτώ, πορθώ, εκπορθώ 2. κάνω κατάληψη: *απελπισμένοι άστεγοι κατέλαβαν εγκαταλελειμμένο σπίτι* 3. πιάνω κάποιον, τον βρίσκω σε συγκεκριμένη κατάσταση: *τον κατέλαβε εξ απροόπτου / εξαπίνης και δεν μπορούσε να δώσει κάποια απάντηση* ΣΥΝ. πιάνω

(για επισήμως οριοθετημένες εκτάσεις ή αντικείμενα) έχω συνολικό εμβαδόν εκτείνομαι σε συγκεκριμένο χώρο: *το κτήμα καταλαμβάνει είκοσι στρέμματα || τα γραφεία καταλαμβάνουν ολόκληρο τον όροφο τού συγκροτήματος* 5. καλύπτω συγκεκριμένο σημείο ή χώρο· τοποθετούμαι σε καθορισμένο πλαίσιο: *καλούνται οι αθλητές να καταλάβουν τις θέσεις τους στην αφετηρία || οι καλεσμένοι κατέλαβαν τις θέσεις τους γύρω από τον εορτάζοντα || «ιδιώτες επιχειρηματίες καταλαμβάνουν τους ε/.εύθερους χώρους στις παραλίες με ομπρέλες* και καντ?νες"(Γφημ.) 6. αποκτώ μετά από διεκδίκηση ή με βίαιο τρόπο: *οι στρατιωτικοί κατέλαβαν την εξουσία-* φρ. ***καταλαμβάνω θέση / αξίωμα*** ανέρχομαι σε αξίωμα, σε υψηλή ιεραρχικά θέση **7.** (για αισθήματα. ιδέες) κυριεύω, κυριαρχώ στον ψυχικό, συναισθηματικό κόσμο ή στη σκέψη (κάποιου): *τον κατέλαβε τρόμος / φρίκη / φόβος < πανικός / μανία / τύψεις* 8. (η μτχ. *κατειλημμένος, -η. -ο)* βλ.λ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταλαβαίνω, λαμβάνω, μετοχή.*

Καταλανία (η) > Καταλωνία

καταλανικός, -ή. -ό -► Καταλωνία

καταλέγω ρ. μετβ. |αρχ.| {κατ-έλεξα, -ελέχθην, -ης. -η... κ. -ελέγην} (λόγ.) συμπεριλαμβάνω σε κατάταξη, καταγράφω μαζί με άλλους επι- λεγμένους: *κατα/λέγεται στους πλουσιότερους ανθρώπους τού πλανήτη* J| *τα ελληνικά κρασιά καταλέγονται στα καλύτερα τού κόσμου* συν. συγκαταλέγω, συμπεριλαμβάνω, περιλαμβάνω, κατατάσσο) ΑΝΤ'. εξαιρώ, αποκλείω. *■ σχόλιό λ. *εκλέγω.* **καταλείπω** ρ. μετβ. [αρχ.] Ικατέλιπα} (λόγ.) **1.** (για αποθανόντες) αφήνω (κάτι) ως κληρονομιά, κληροδότημα: *κατέλιπε την περιουσία του σε φιλανθρωπικά ιδρύματα* συν, κληροδοτώ 2. αφήνω (κάτι) άθικτο, χωρίς να του προκαλέσω φθορά, αλλοίωση ή τροποποίηση, **καταλεπτώς** επίρρ. (λόγ.) με εξαιρετικά μεγάλη ακρίβεια, με επιμονή στην κάθε λεπτομέρεια: του *αφηγήθηκε ~ την υπόθεση || εξέτασε ~ όλα τα στοιχεία πριν από την έκδοση τής απόφασης* συν. λεπτομερώς, λεπτομερειακά, ακριβώς ανί. αδρομερώς, γκρόσο μόντο, γενικά. (ΕΤΥΜ. < μεσν. καταλεπτώς, από την αρχ. φρ. *κατά λεπτον\.* **καταλήγω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.) {κατέληξα} **1.** απολήγω, φθάνω σε συγκεκριμένο τελικό σημείο: *ο ποταμός καταλήγει στη θά/.ασσα || ο χωματόδρομος κατέληγε σ' ένα ερημοκκλήσι* ΣΥΝ. φτάνω, εκβάλλω, οδηγώ

(μτφ.) οδηγούμαι σε συγκεκριμένη έκβαση, θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα ή συμπέρασμα: *μετά από πολύωρες διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε απόφαση : συμφωνία ι συμβιβασμό* {} *δεν καταλαβαίνω πού θέλεις να καταλήξεις || κατέληξε στο συμπέρασμα ότι...* **3.** (για πρόσ.) καταντώ· οδηγούμαι σε κατάσταση προσβλητική ή μειωτική για μένα: θα *καταλήξει στη φυλακή || πού θα καταλήξει. αν συνεχίσει μ' αυτές τις παρέες;* jj *κατέληξε να παίρνει χάπια, για να κοιμηθεί* 4. (μτφ.) γίνομαι κάτι διαφορετικό από αυτό που ήμουν προηγουμένως, αποκτώ άλλο χαρακτήρα, μοροή, ιδιότητα, σχέση κ.λπ.: *η πολιτισμένη συζήτηση κατέληξε σε καβγά || αρχίσαμε εχθροί και καταλήξαμε φί/λθΐ* 5. Γλωσς. τελειώνω σε: *το ρήμα «λέω» καταλήγει σε φωνήεν.*

καταληκτικός, -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός με τον οποίο τελειώνει κάτι· που σχετίζεται με το τέλος, την κατάληξη: *η ~ ημερομηνία για την υποβολή αιτήσεων || ~ διαδικασία / προσπάθεια* αμ. αρχικός, εναρκτήριος 2. μετρ. *καταληκτικός στίχος* ο στίχος που έχει ατελή τον τελευταίο πόδα. που του λείπουν μία ή δύο συλλαβές (βλ. κ. λ. *ακατάληκτος).* - **καταληκτικ-ά/-ώς** [μτγν.] επίρρ.

κατάληξη (η) [μτγν.| {-ης κ. -ήξεως | -ήξεις. -ήξεων) **1.** το τέλος, το τελευταίο τμήμα μιας διαδικασίας, ο τρόπος με τον οποίο τελειώνει (κάτι): *η - τού λόγου* του *ενθουσίασε τους ακροατές* |[*να ευχηθούμε η ~ να είναι ανάλογη τής αρχής* ΣΥΝ. τελείωμα, (καθημ.-εκφραστ.) φινάλε αντ. αρχή. έναρξη 2. (ειδικότ.) το αποτέλεσμα μιας εξέλιξης: *όλοι αναρωτιούνται ποια θα είναι η ~ όλων αυτών των διαβουλεύσε- ων || αίσια / θετική / ευνοϊκή / τραγική / θλιβερή / αναπάντεχη ~* συν. έκβαση, απόληξη · **3.** ίΛΩΣΣ. (στις κλιτές γλώσσες) το τμήμα τής λέξης που αλλάζει κατά την κλίση: *~ απλή / σύνθετη* [[*η - τού «λέγω» είναι το -ω.*

καταληπτικός, -ή. -ό [αρχ.] 1. αυτός που έχει τη δύναμη ή τη δυνατότητα να κατακτήσει (κάτι) ή (μτφ.) να ανπληφθεί (κάτι) στην πλήρη του έκταση, να κατανοήσει πλήρως · 2.11889] αυτός που αναφέ- ρεται στην καταλήψια (βλ.λ.) ή τη χαρακτηρίζει: *~ φαινόμενα.* - **κα- ταληπτικ-ά / -ώς** [μτγν.Ι επίρρ.

καταληπτός, -ή. -ό αυτός που γίνεται εύκολα κατανοητός, που τον α- ντιλαμβάνεται κανείς με ευκολία: *έτσι όπως διατυπώθηκε το ερώτημα/ το θέμα, δεν γίνεται εύκολα καταληπτό* συν. εύληπτος, ευνόητος, κατανοητός, αντιληπτός αν γ. ακατάληπτος, ακαταλαβίστικος, ακατανόητος. – **καταληπτ-ά/-ώς** επίρρ. ^ σχομο λ. *λαμβάνω.*

[Ετ υμ. αρχ. < *καταλαμβάνω\.*

καταλήφθηκα ρ. * καταλαμβάνω

κατάληψη (η) [αρχ.! {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις. -ήψεων} **1.** η κυρίευση εδαφών ή μεμονωμένων στρατηγικοί στόχων με χρήση στρατιωτικής δύναμης: *~ πόλης ι φρουρίου / υψώματος / πλοίου / χώρας από εχθρικές μονάδες* συν. κατάκτηση. κυρίευση, άλωση, εκπόρθηση, κατοχή, προσάρτηση λντ. απελευθέρωση 2. η απόκτηση μετά από διεκδίκηση ή με βίαιο τρόπο: *η ~ τής εξουσίας από τους επαναστάτες* **3.** ο οργανωμένος τρόπος διαμαρτυρίας και διεκδίκησης, κυρ. συλλογικών αιτημάτων. σύμφωνα με τον οποίο όσοι μετέχουν σε αυτόν καταλαμβάνουν έναν χώρο ή κτήριο (δημόσιου ή ιδιωτικού οργανισμού, ιδρύματος κ.λπ.) αρνούμενοι να τον εγκαταλείψουν και εμποδίζοντας τη λειτουργία του ή την εξυπηρέτηση τού κοινού μέσω αυτού: *κάνω / προβαίνω σε ~)| η ~ πανεπιστημιακών σχολών από φοιτητές |j η ~ των γραφείων τής εταιρείας από απεργούς || κύκλος / κύμα καταλήψεων || ~ τής εθνικής οδού από καπνοπαραγωγούς || ~ διαρκείας.* ΣΧΟΜΟ λ. *λαμβάνω.*

καταληψία (η) | J888} {καταληψιών} ιατρ. η παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από σωματική καθήλωση, ακαμψία και πνευματική αποχαύνωση και συνδέεται με συγκεκριμένες δυσλειτουργίες τού εγκεφάλου (λ.χ. την υστερία, τη σχιζοφρένεια ή διάφορες ψυχώσεις).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. catalepsie}. **καταλήψιας** (ο/η) {καταληψιών} πρόσωπο που μετέχει σε κατάληψη (ενν. κτηρίου ή χο')ρου): *οι ~ αρνούνται να έγκατα/νίψουν το κτήριο χωρίς εγγυήσεις.*

καταλλαγή [η) {χωρ. πληθ.) συμφιλίωση, συνδιαλλαγή, ειρήνευση: *«η Ορθοδοξία κηρύσσει την ~. τον σεβασμό των ιδιαιτεροτήτων...»* (εφημ.) || *« τα χρόνια ζητήματα στις σχέσεις των δύο Εκκλησιών πρέπει υ' αντιμετωπιστούν σε πνεύμα αλ'Αηλοκατανόησης και καταλλα-*

γής» (εφημ.) || ο *νέος δήμαρχος με την ήπια τακτική τον συνέβαλε σημαντικά στην ~ των παθών.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «χρηματική συναλλαγή - ναύλος» (η σημερινή σημ. ήδη αρχ.). < *καταλλάσσω*, στη σημ. «μεταβάλλω κάτι από κακό σε καλό - συμφιλιώνω». < *κατ(α)-* + ἀλλάσσω]. **κατάλληλος,** -η. -ο αυτός που πληροί τις απαιτούμενες προϋποθέσεις. που έχει τις προδιαγραφές για κάτι. που ανταποκρίνεται σε ό.τι χρειάζεται ή ζητείται: *ρούχα ~ για την περίσταση* || *είναι η ~ στιγμή για την επίσημη αναγγελία τού γεγονότος* ||[*βιβλίο ~ για αρχαίους* ||

ώρα (που δεν συμπίπτει με ώρα κοινής ησυχίας) || *σίγουρα δεν είμαι εγώ ο ~ να κρίνει* ΣΥΝ. ταιριαστός, πρόσφορος, αρμόδιος, πρέπων am. ακατάλληλος, αναρμόδιος, απρόσφορος· ΦΡ. **ο** *κατάλληλος άνθρωπος ατην κατάλληλη θέση* για πρόσωπο που ανταποκρίνεται με απόλυτη επιτυχία, κυρ. στις επαγγελματικές του υποχρεώσεις. - **καταλληλότητα** (η) Ιμτγν.].

[ητυμ. αρχ.. αρχική σημ. «αντίστοιχος», σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *κατ'άλλήλους.* Η φρ. *ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση* αποδίδει το αγγλ. the right man in the right place[.

κατάλληλος: συνώνυμα. Η γενική έννοια ότι «κάποιος/κάτι είναι αναγκαίος, χρήσιμος, απαιτούμενος για κάτι» αποδίδεται με τη λ. **κατάλληλος.** Αρχική σημ. τής λ. είναι «αυτός που στέκεται απέναντι στον άλλον, που αντιστοιχεί στον άλλον» *(κατά* + αλλ/)λων / *άλλήλους* > *κατάλληλος,* πβ. *παρ' αλλή/.ους* > *παράλληλος, υπ' άλλήλους* > *υπάλληλος*): *κατάλληλη θεραπεία* είναι αυτή που αντιστοιχεί καλύτερα ή περισσότερο σε ορισμένη ασθένεια, *κα- τάλληλη συμπεριφορά* είναι αυτή που αντιστοιχεί καλύτερα ή περισσότερο (συγκριτικά με άλλες) προς ορισμένες περιστάσεις ή περιβάλλον. Ήτοι, συνώνυμο προς τη γενική σημ. τού *κατάλ/.ηλ,ος* είναι το **ανάλογος**: *Το Υπουργείο θα προβεί στις ανάλογες ενέργειες* (δηλ. στις κατάλληλες, αυτές που απαιτούνται στη συγκεκριμένη περίπτωση). Με την ίδια γενική σημ. χρησιμοποιείται και το **πρόσφορος**: *Έδωσε την πιο πρόσφορη λύπη, η οποία και το πρόβλημα έλυσε και συγχρόνως ευχαρίστησε και τις δύο πλευρές.* Ηνώ τα *κατάλ?.η?.ος. ανάλογος* και *πρόσφορος* σημαίνουν από κοινού «αυτό(ν) που απαιτείται στη συγκεκριμένη περίπτωση και που οδηγεί σε αποτέλεσμα», τα **πρέπων** και **αρμόζων** κυριολεκτούνται περισσότερο σε θέματα ηθικής, συμπεριφοράς κ.λπ.: *Αν η συμπεριφορά του ήταν η πρέπουσα / αρμόζουσα στην περίπτωση, Οα είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη τους.* Τέλος, τα **ενδεδειγμέ- νος** και **ενδεικνυόμενος** χρησιμοποιούνται επίσης με γενικότερη σημασία: *Η Πολιτεία θα ? ·άβει όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα - Η θεραπεία με το νέο φάρμακο θεωρείται η πλέον ενδεδειγμένη.*

καταλλήλως επίρρ. Ιαρχ.] κατά τον σωστό, απαιτούμενο τρόπο: *του απάντησε βάζοντάς τον στη θέση του* συν. δεόντως. Ηπίσης **κατάλληλα.**

καταλογάδην επίρρ. (λόγ.) κατά τον τρόπο τής φυσικής ομιλίας, σε καθημερινό, πεζό λόγο. χωρίς (ποιητικό) μέτρο: *να αποδοθεί το από- σπασμα ~* |[- *μετάφραση* συν. πεζά αν γ. εμμέτρως. με μέτρο.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κατα-* + *λογάδην,* επίρρ. τ. τού ουσ. *λογάς*(<διαλεγμένος λόγος» < *λέγω* «επιλέγω»], **καταλογή** (η) φιλολ. δημοτικό αφηγηματικό ποίημα που απαγγέλλεται χωρίς να τραγουδιέται.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *καταλέγω].* **καταλογίζω** ρ. μετβ. {καταλόγισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένοςΙ (+σε / +γεν.) 1. επιρρίπτω ευθύνες για γεγονός ή κατάσταση σε (κάποιον), αποδίδω αρνητικό γεγονός σε (κάποιον): *του καταλόγισαν ευθύνες για την απώλεια κερδών* || *καταλόγισαν στον προπονητή την ήττα τής ομάδας* || *καταλόγισαν το ατύχημα σε σφάλμα τού πιλότου*

(επίσ.) χρεώνω κάτι εις βάρος κάποιου: τους *καταλόγισαν τα έξοδα τής δίκης* |ΐ *ο διαιτητής κατα/.όγισε πέναλτι εις βάρος των γηπε- δούχων3.* επισημαίνω αρνητικό στοιχείο, αποδίδω σε (κάποιον) (κάτι): *της καταλογίζουν επιπολαιότητα και έλλειψη πνεύματος συνεργασίας* συν. χρεώνω. – **καταλογιατέος**,-α.-ο [1833|.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *κατα?.ογίζομαι* < *κατα-* + *λογίζομαι* < *λόγος).* **καταλογισμός** (ο) Ιμτγν.Ι **1.** η απόδοση ευθυνών για πράξη ή γεγονός: ~ *ευθυνών για το ατύχημα* [[ο ~ *τού ελλείμματος στην κακή διαχείριση των κονδυ/.ίων* 2. ΝΟΜ. η απόδοση σε κάποιον τής ευθύνης για άδικη πράξη και (κατ' επέκτ.) η δυνατότητα επιβολής ανάλογων ποινών στον δράστη: *τα μικρά παιδιά θεωρούνται ανίκανα προς - λόγω έλλειψης πνευματικής ωριμότητας* ιυν. κατηγορία 3. η επίσημη λογιστική εκτίμηση τής αξίας μιας ιδιοκτησίας, η οποία χρησιμοποιείται ως βάση για την επιβολή φόρου, καθώς και τυ πληρωτέο πυ- σό που εκτιμάται 4. η χρέωση σε κάποιον παράβασης, παραπτώματος: ο ~ *ποινής* || ο – *πέναλτι εις βάρος μιας ομάδας.* **καταλογιστό(ν)** (τυ) 11871 [(λόγ.) η υπαιτιότητα νομικής ή ηθικής φύσεως. κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς το ακαταλόγιστο (βλ.λ.). **καταλογογράφηση** (η) {-ης κ. -ήσεως \ -ήσεις, -ήσεων| η καταχώριση (στοιχείων, τίτλων κ.λπ.) σε κατάλογο. Ηπίσης **καταλογογραφία** (η) |Ι891J.

καταλογογραφώ ρ. μετβ. {καταλογογραφείς... | καταλογογράφ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} Γγγράφω ar κατάλογο: - *βιβλία.* **κατάλογος** (ο) [αρχ.[{καταλόγ-ου | -ων, -ους} **1.** κάθε κατάσταση ονομάτων (προσώπων ή πραγμάτων), που αναγράφονται κατά συγκεκριμένη σειρά (λ.χ. αλφαβητική, σειρά αξιολόγησης) για πρακτικούς λόγους: *υπηρεσιακοί / βαθμολογικοί ~* || ~ *θυμάτων / αγνοουμένων / επΟ.αχόντων / επιτυχόντων* (σε εξετάσεις, διαγωνισμό) || - *των βιβλίων που διαθέτει μια βιβ?ΛοΟήκη* || *τηλεφωνικός ~* (με ονόματα και αριθμούς τηλεφώνων συνδρομητών, χρυσός οδηγός) || *φτειάχνω / κα ταρτίζω - |j ~ για φώνια* || *βάζω / εγγράφω κάποιον στον* <- (τον συμπεριλαμβάνω) || (μτφ.) *«πέντε νέοι άνθρωποι προστέθηκαν στον μακάβριο ~ των θυμάτων τής τραγωδίας»* (εφημ.) συν. κατάσταση, πίνακας. λίστα- φρ. (α) ***εκλογικός κατάλογος*** καθένας από τους πίνακες που χρησιμοποιεί η εφορευτική επιτροπή σε εκλογική διαδικασία και στους οποίους αναγράνονται τα ονοματεπώνυμα των εκλογέων κατά τμήμα ή περιφέρεια: *ελέγχουν τους - για διπ/.οεγγεγραμμένους* (β) ***ενημέρωση καταλόγων*** η συμπλήρωσή τους με νέα στοιχεία και η επισήμανση αλλαγοόν ή λαθών η ανανέωσή τους (γ) **φωνάζω τον *κατάλογο*** διαβάζω φωναχτά τα ονόματα που είναι καταχωρισμένα σε κατάσταση προς επιβεβαίωση τής παρουσίας τους: δεν *ήταν εδώ όταν φώναξαν τον κατάλογο και πήρε απουσία* 2. (ειδικότ.) ο τιμοκατάλογος καταστήματος (λ.χ. εστιατορίου), που προσφέρεται στους πελάτες με πληροφορίες για τις τιμές των προσφερόμενων ειδιόν: - *κρασιών / φαγητών / ορεκτικοίν* συν. μενού **3.** το ενημερωτικό φυλλάδιο που εκδίδεται από φορέα με κατάσταση όλων των εκδόσεών του (προκειμένου για εκδοτικό οίκο), των εκθεμάτων του (προκειμέ- νου για μουσείο, πινακοθήκη) κ.λπ.: - *χειρογράφων / βιβλίων* **4.** το προσωπικό βιβλιαράκι κάθε καθηγητή με τα ονόματα των μαθητών του (κατ αλφαβητική σειρά και κατά τμήμα) και την αντίστοιχη κατά εξέταση βαθμολογία τους: *όλοι τρέμουν την ώρα πυυ βγάζει τον ~ για την εξέταση* ΣΥΝ. βαθμολόγιο **5.** ιιληροφ. τμήμα τού συνόλου των αρχείων το οποίο αφορά σε σχετικά θέματα. ·* σχολιο λ. *μενού.*

κατάλοιπος, -η. -ο **1.** αυτός που απομένει, υπόλοιπος **2.** ***κατάλοιπο*** (το) (α) το υπόλοιπο, αυτό που μένει ως υπόλειμμα κυρ. μετά από βιομηχανική. εργαστηριακή επεξεργασία ή μετά από διαδικασία φυσικής ή χημικής μεταβολής: ~ *καύσης* || *βιομηχανικό ~* || *ραδιενεργά ~* (πυρηνικής έκρηξης) ΣΥΥ υπόλειμμα, περίσσευμα (β) (μτφ.) οτιδήποτε απομένει από προηγούμενη κατάσταση ή περίοδο: *ο νόμος είναι ~ πα?.αιών νομοθετημάτων* || το *βράχνιασμα τής φωνής είναι ~ τής πρόσφατης γρίπης* || *τα κατάλοιπα τού πολέμου στον ψυχισμό των ευρωπαϊκών λαών* ΣΥΝ. απομεινάρι.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *καταλείπω.* Στη σημ. τού βιομηχανικού καταλοίπου η λ. αποδίδει ξέν. όρο, πβ. γαλλ. residu [.

κατάλυμα (το) {καταλύμ-ατος | -ατα. -άτων[οποιοσδήποτε στεγασμένος χώρος προσφέρεται για προσωρινή διαμονή, στον οποίο μπορεί να καταλύσει κανείς για σύντομο χρονικό διάστημα: *βρήκαν πρόχειρο - για τη νύχτα λίγο έξω απ' το χωριό* || - *στρατιωτών / σε πανδοχείο* || *εξασφαλίζω / παρέχω* < *δίνω - σε κάποιον* συν. στέγη, σταθμός. καταφύγιο.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *κατα/.ύω\.*

καταλυπώ ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {καταλυπείς... | καταλύπ-ησα, -άμαι / -ού- μαι. -ήθηκα. -ημένος) προκαλώ έντονη λύπη. βαθιά θλίψη (σε κάποιον). τον στενοχωρά') πολύ: *μας κατα?^ύπησε ο θάνατός του* ΣΥΝ. κα- ταστενοχωρώ αντ. χαροποιώ, ευχάριστο).

κατάλυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεη'} **1.** η ριζική ανατροπή, η κατάργηση, η παύση: *η - των δημοκρατικών θεσμών / τού κράτους / τής έννομης τάξης από τους πραξικοπηματίες* Συν. καταστροφή, διάλυση αντ. εγκαθίδρυση 2. χημ. η πρόκληση ή επιτάχυνση χημικής αντίδρασης με την παρουσία καταλύτη · **3.** η στάση και η προσωρινή στέγαση μονάδας κατόπιν διαταγής ή οδηγίας αρμοδίου, λ.χ. για ξεκούραση, διανυκτέρευση · **4.** εκκλιις. η άδεια κατανάλωσης συγκεκριμένων τροφών κατά τη διάρκεια νηστείας: ~ *οίνυυ.*

[ετυμ. < αρχ. *κατάλυσις* < *κατα?'.ύω.* Ο χημ. όρ. είναι ελληνογενής. < αγγλ. catalysis|.

καταλύτης (ο) [καταλυτών) **1.** χιι.μ. ουσία, η οποία προστιθέμενη σε πολύ μικρές ποσότητες στο σύστημα μιας χημικής αντίδρασης επιταχύνει την αντίδραση λαμβάνοντας μέρος σε αυτήν, χωρίς όμως να αλλοιώνεται τόσο η ποσότητά του όσο και η σύστασή του μετά το τέλος τής αντίδρασης: *τα ένζυμα αποτε?.ούν βιο?^ογικούς ~* 2. (μτφ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε επιταχύνει τις εξελίξεις (προκαλώντας συνήθ. αντιπαραθέσεις ή ανατροπή μιας κατάστασης), που επιδρά* καθοριστικά: *στην ταινία «Θεώρημα» ένας νέος εισέρχεται σε μια πλούσια οικογένεια ως - και προκα?.εί την απελευθέρωση των παθών της* · **3.** (στα αυτοκίνητα) συσκευή η οποία τοποθετείται μπροστά από την εξάτμιση τού αυτοκινήτου, κατακρατώντας τις ρυπογόνες ουσίες των καυσαερίων.

|εί υμ. < αρχ. *καταλύω.* Ο επιστ. όρ. είναι ελληνογενής. < αγγλ. catalyst I.

καταλυτικός, -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** χημ. αυτός που σχετίζεται με τον κα- ταλύτη: - *δράση ουσίας* 2. (μτφ.) αυτός που επισπεύδει τις εξελίξεις, συνήθ. ανατρέποντας; καταστάσεις ή προκαλοη'τας συγκρούσεις: - *παρουσία / επέμβαση / ρό?.ος* || *η πρόσφατη κρίση είχε ~ συνέπειες στην πορεία των εξαγωγών* \\ *η ~ επίδραση τής τηλεόρασης στη διαμόρφωση τής κοινής γνώμης* · **3.** (για όχημα) αυτός που διαθέτει κα- ταλύτη: ~ *αυτοκίνητο ' μηχανή.* – **καταλυτικ-ά /-ώς** 118911 επίρρ.

καταλύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.| {κατέλυσα. καταλύ-θηκα (λόγ. κα- τελύθην. -ης. -η...), -μένος) 1. προβαίνω στην κατάλυση, στην οριστική ανατροπή, επιφέρω την παύση τής λειτουργίας (θεσμού, συστήματος. εξουσίας κ.λπ.): *με την επικράτηση τέτοιων μεθόδων κατα- λύεται κάθε έννοια έννομης τάξης* || *έχει καταλυθεί η δημοκρατία* συν. καταργώ, ανατρέπω, καταστρέφω, διαλύω λν **ι.** εγκαθιδρύω, απο- καΟιστο') · 2. τρώω σε περίοδο νηστείας και κατ' εξοαρεση τροφές μη νηστήσιμες · **3.** (αμετβ.) (κυρ. για στρατιωτικές μονάδες, ταξιδιώτες κ.λπ.) σταθμεύω προσωρινά (λ.χ. για διανυκτέρευση ή ξεκούραση) σε ένα μέρος: *κατέλυσαν για τυ βράδυ σ' ένα μικρό πανδοχείο* συν. σταθμεύω, διανυκτερεύω. φιλοξενούμαι **4.** ΧΗΜ. επιταχύνω μια χημική αντίδραση: τα *οξέα κατα/.ύουν την υδρό/.υση των σακχάρων.*

Καταλωνία κ. **Καταλανία** (η) αυτόνομη διοικητικά περιοχή τής ΒΛ. Ισπανίας, που συνορεύει Β. με τη Γαλλία, βρέχεται Λ. από τη Μεσό

γειο Θάλασσα και έχει πρωτεύουσα τη Βαρκελώνη. — Καταλανός (ο). Καταλανή (η), καταλανικός, -ή. -ό, Καταλανικά (τα).
[ΕΤΥ.νι. < μεσν. λατ. Catalonia (πβ. ισπ. Cataluna, καταλ. Catal-unya) < Catalan (ονομασία τού λαού που κατοικεί στην περιοχή), πιθ. συνδ. με κελτ. eatu «μάχη»], καταμαράν (το) {άκλ.) 1. μηχανοκίνητο ή ιστιοφόρο σκάφος, που ο σκελετός του στερεο>νεται σε δύο παράλληλους πλωτήρες και χρησιμοποιείται ευρέως (ειδικότ.) για αθλητισμό και ψυχαγωγία: *αγώνες* ~ 2. μεγάλων διαστάσεων μηχανοκίνητο μεταφορικό σκάφος με ανάλογο σχεδιασμό. το οποίο χρησιμοποιείται για τη γρήγορη και ασφαλέστερη, συγκριτικά με άλλα πλωτά μέσα συγκοινωνίας, μεταφορά επιβατών (π.χ. στα νησιά): *τα δρυμολόγια των* ~ || *κήγαν στην Τήνο με το* ~.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. catamaran < ταμίλ katiu-niaram '<δεμένο ξύλο» < kaltu «δένω» + maram «δέντρο, ξύλο»], καταμαρτυρώ ρ. μετβ. Ιαρχ.Ι {καταμαρτυρείς... | καταμαρτύρ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα) καταθέτω επιβαρυντικά στοιχεία, βαρύνω κάποιον με αρνητικές μαρτυρίες: *του καταμαρτυρούν έλλειψη υπευθυνότη- τας και σθένους τις κρίσιμες στιγμές* συν. κατηγορώ, καταλογίζω, επιβαρύνω. - **καταμαρτύρηση** (η) **[1890].** κατάματα επίρρ. [μεσν.Ι **1·** κατευθείαν στα μάτια: *τον κοίταξε* **~** *με θαυμασμό* 2. (μτφ.) ευθέως, με κάθε ειλικρίνεια και τιμιότητα: πρέπει *να κοιτάξουμε ~ την αλήθεια.* καταμερίζω ρ. μετβ. {καταμέρισ-α, -τηκα / -θηκα. -μένος} κατανέμω) σε επιμέρους τομείς ή πρόσωπα: οι *ευθύνες πρέπει να καταμερισθούν σε όλους τους αρμοδίους* συν. διανέμω. σχολιο λ. *μοιράζω.*
[πτυμ. **< αρχ.** *καταμερίζομαι* < *κατα-* **+** *μερίζω* < *μέρος].* καταμερισμός **(ο) Ιμτγν.]** 1. **η κατανομή σε επιμέρους τομείς ή πρόσωπα:** *πρέπει να υπάρξει ~ αρμοδιοτήτων* **||** *για το αποτέλεσμα θα υπάρξει ~ ευθυνών, υ καθένας έχει το μερίδιό του* συν. **κατανομή, διαίρεση. διανομή, μοιρασιά** 2. *καταμερισμός εργασίας* **η κατανομή των αρμοδιοτήτων και τής ευθύνης για επιμέρους στάδια παραγωγής ενός έργου σε διαφορετικά άτομα ή υπηρεσίες, προκειμένου να επιτευχθεί πρακτικότερος και ταχύτερος τρόπος παραγωγής και υψηλότερη ποιότητα έργου, ι-πίσης (σπανιότ.) καταμέριση (η) Ιμτγν.|.**
καταμεσήμερο **(το) {χωρ. πληθ.} το μέσο τού μεσημεριού, το χρονικό σημείο στο οποίο υ ήλιος μεσουρανεί και η θερμοκρασία βρίσκεται στον μέγιστο βαθμό της** συν. **ντάλα μεσημέρι,** καταμεσής **επίρρ. (συνήθ. + γεν.) στη μέση. ακριβώς στο κέντρο:** *στάθηκε - τού δρόμου!*
[ΕΤΥ.νι. **<** *κατα-* **+** *μέση,* **κατά το** *καταγής].* κατάμεστος, **-η.** ό **αυτός που είναι εντελώς γεμάτος:** ~ *αίθουσα / γήπεδο* || *η αγορά ήταν ~ από μικροπωλητές* συν. **υπερπλήρης, φύσκα.** [είύμ. **μτγν. <** *κατα-* **+** *-μεστός* < *μεστός* **(βλ.λ.)].**
καταμετρητής **(ο) [1871[.** καταμετρήτρια **(η) {καταμετρητριών}**
πρόσωπο που καταμετρεί (π.χ. ψήφους): *στις αρχαιρεσίες τοϋ συλλόγου ορίστηκαν τρεις ~. ένας από κάθε παράταξη 2.* **(ειδικότ.) πρόσωπο που καταγράφει τις ενδείξεις τής κατανάλωσης (ρεύματος, νερού κ.λπ.) από κάθε οικιακό μετρητή:** ~ *τής Λ.Ε.Η.* 3. **το όργανο που χρησιμοποιείται για τη μηχανική καταμέτρηση** συν. **μετρητής,** καταμετρώ **ρ. μετβ. Ιαρχ.] {καταμετρ-άς... κ. -είς... | καταμέτρ-ησα, -ούμαι. άσαι... κ. -είσαι...** *ι* **-ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. μετρώ με ακρίβεια, μετρώ ένα προς ένα:** *η εφορευτική επιτροπή καταμετρά τα ψηφοδέλτια* συν. **καταριθμώ** 2, **καταγράφω με ακρίβεια τις ενδείξεις των μετρητών (ρεύματος, νερού κ.λπ.). - καταμέτρηση (η) [μτγν.].** καταμήνιος, **-ος. -ον |αρχ.] (αρχαιοπρ.)** 1. **αυτός που έχει μηνιαία συχνότητα, που προκύπτει, εμφανίζεται κάθε μήνα: -** *κύκ/ας* **(τής εμμηνορρυσίας) 2.** *καταμήνια* **(τα) {καταμηνίων} η εμμηνορρυσία** συν. **έμμηνα, περίοδος (πβ. λ.** *αμηνόρροια).* καταμηνύω **ρ. μετβ. Ιαρχ.] {καταμήνυ-σα, -θηκα} (λόγ.) καταθέτω μήνυση (εναντίον κάποιου) για παράνομη, άδικη πράξη, κάνω καταγγελία εις βάρος (κάποιου):** *τον καταμήννσε για απάτη* συν. **κατηγορώ, μηνύω, καταγγέλλα). ενοχοποιώ** αμ. **συνηγορώ, υπερασπίζομαι / υπερασπίζω. - καταμήνυση (η) |μτγν.|, καταμηνυτής (ο) [18*36|.** κατά μάνας **επίρρ.** 1. **χωριστά από τους υπολοίπους, ιδιαιτέρως:** *είχαν μια μακρά συζήτηση μακριά από τρίτους 2. ο* **καθένας μόνος του. ένας-ένας. μεμονωμένα:** *Θα μελετάτε όχι κατά ομάδες.*
Ιετυμ. **< αρχ.** *κατά μάνας* **<** *μόνος].* κατάμονος, **-η. -υ αυτός που είναι εντελώς μόνος, χωρίς καμιά παρέα, συντροφιά:** ~ *σαν την καλαμιά στον κάμπο* **ίγ\. καταμόναχος. ολομόναχος. Επίσης καταμόναχος.** καταμόσχευση **(η) Ιμτγν.| {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} υ πολλαπλασιασμός φυτών με τη μέθοδο των καταβολάδο)ν (φυτεύοντας στη γη κλαδί που δεν έχει κοπεί από τον κορμό τού φυτού). — κα- ταμοσχεύω** ρ. **|μτγν.Ι.**
κατάμουτρα **επίρρ. (εμφατ.-καθημ.)** 1. **κατευθείαν στο πρόσωπο:** *τον έφτυσε* **~7 ||** *του έκλεισε* **-** *την πόρτα* συν. **καταπρόσωπο** λντ. **πισώ- πλατα** · **2. χωρίς τη ντροπή ή τη συστολή που θα ενέπνεε η παρουσία τού προσο>που στο οποίο απευθυνόμαστε:** *τον κορόιδευε* **||** *της πέ- ταξε* ~ *την αλήθεια* συν. **στα ίσια. (λόγ.) ανενδοίαστα** αντ. **ευγενικά, προσεκτικά, διακριτικά,** καταναγκάζω **ρ. μετβ. [αρχ.Ι {κατανάγκασ-α, -τηκα. -μένος) αναγκάζω (κάποιον) να κάνει κάτι. υποχρεώνω (κάποιον) να πράξει κάτι με τη βία: οι** *νικητές κατανάγκαζαν τους αιχμαλώτους* **να κάνουν** *βαριές δουλειές* συν. **εξαναγκάζω,** καταναγκασμός **(ο) η χρήση βίας (ψυχολογικής ή σωματικής) για** την εξασφάλιση τής συγκατάθεσης (κάποιου), τη συμμόρφωση παρά τη θέλησή του: *χρησιμοποίησε μέσα καταναγκασμού, εφόσον* εκείνοι *δεν πείθονταν διαφορετικά* || *«συχνά η διαφήμιση δημιουργεί έναν ψυχολογικό* (εφημ.) συν. εξαναγκασμός.
καταναγκαστικος, -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για καταναγκασμό: - *μέσο* ΣΥΝ. εξαναγκαστικός, εκβιαστικός 2. αυτός που επιβάλλεται με καταναγκασμό, που εκτελείται ή τίθεται σε εφαρμογή καταπιεστικά, με χρήση βίας: - *εργασία / εισφορά* συν. υποχρεωτικός λντ. εκούσιος· φρ. ***καταναγκαστικά έργα*** (i) βαρύτατη ποινή για εγκληματίες, που βασιζόταν σε εξαντλητική σωματική εργασία τού καταδίκου σε δημόσια έργα (συνήθ. με αλυσίδες δεμένες στα πόδια του) (ii) (μτφ.) οποιαδήποτε εργασία γίνεται υπό δυσβάστακτους όρους, που μειώνουν την αξία ή την ελευθερία τού απασχολουμένου σε αυτήν: *κάθε μέρα δουλεύει υπερωρίες· αυτό καταντά πια* ~ συν. βασανιστήριο, μαρτύριο. **— καταναγκαατικ-ά / -ώς** [187Ι | επίρρ.
καταναλωνω ρ. μετβ. Ικατανάλω-σα, -θηκα, -μένος) 1. (α) (για οργανισμούς, συστήματα βιολογικά, μηχανικά κ.λπ.) απορροφώ (για τη λειτουργία, την απόδοσή μου), αναλώνω (κάτι) χρησιμοποιώντας το ως πηγή ενέργειας: *τα αυτοκίνητα καταναλώνουν βενζίνη* || *η συσκευή καταναλώνει ηλεκτρική ενέργεια* || ο *οργανισμός καταναλώνει θερμίδες* συν. χρησιμοποιώ αν γ. παράγω (β) χρησιμοποιώ (κάτι) για τις ανάγκες μου: ~ *τροφή / φάρμακα / νερό* 2. χρησιμοποιώ (κάτι) για ορισμένο σκοπό, διαθέτω (επενδύοντας ή ξοδεύοντας): ~ *χρήματα για ρούχα* || - *πολλές ώρες μελέτης* || - *χρόνο και χρήμα!* ΣΥΝ. αναλίσκω, (χναλώνω. ξοδεύω ΑΝΤ. εξοικονομώ 3. αγοράζω (συνήθ. τακτικά) κάτι:
βιβ/Ja! ταινίες / βιντεοπαιχνίδια. Κπίσης (λόγ.) καταναλίοκω Ιαρχ.). .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *δαπανώ.*
[F.ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καταναλίσκω* (από τον αόρ. *κατηνάλωσα* και τον παθ. αόρ. *κατηναλώθην.* που συνέπιπταν ως προς την κατάληξη με τα ρ. σε *-όω / -ώνω.* πβ. *όρθώ - ώρθωσα - ώρθώθην)* < *κατ(α)-* + *άνα- λίσκω* (βλ.λ.)).
καταναλωση (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων] **1.** η χρησι- μοπο'ηση (ενέργειας, πρώτων υλών κ.λπ.) για ορισμένο σκυπό: - *καυσίμων / ηλεκτρικής ενέργειας / θερμίδων / δυνάμεων* (πνευματικών και σωματικών) ΣΥΝ. ξόδεμα αντ. παραγωγή, εξοικονόμηση 2. (συνεκδ.) η ποσότητα που καταναλώνεται: *αυτός ο τύπος αυτοκινήτου έχει μεγάλη ~ βενζίνης* 3. ΟΙΚΟΝ, η απορρόφηση αγαθού (προϊόντος, υπηρεσίας κ.λπ.) για την κάλυψη αναγκών και ο βαθμός απορρόφησής του από τους καταναλωτές: *η ~ τροφίμων / ποτών / φαρμάκων / βοείου κρέατος / λαχανικών ι ελαιολάδου* || *η μεγίστη ~ αναψυκτικών παρατηρείται κατά τους θερινούς μήνες*)) *πέφτει / ανεβαίνει η ~*)) *προϊόντα περιορισμένης / ευρείας ~* || *ιδιωτική / εγχώρια / δημόσια ~* || *από την παραγωγή στην -* || *« τα παιδιά μπαίνουν δυναμικά στον χορό τής ~ και αποτελούν μια ισχυρή και υπολογίσιμη πληθυσμιακή ομάδα αγοραστών»*(εφημ.) || *ζούμε στην κοινωνία τής μαζικής ~·* φρ. ***για εσωτερική κατανάλωση*** για λόγους που σχετίζονται με το πο>ς θα δεχθεί κάτι ο λαός μιας χιύρας. τυ πώς Οα παρουσιαστεί κάτι στο εσωτερικό μιας χώρας: *«ο αμερικανός ηγέτης κήρυξε εμπάργκο κατά τού Ιράν περισσότερο για /.άγους εσωτερικής κατανάλωσης, καθώς κανείς από τους συμμάχους του δεν του συμπαραστάθηκε»* (εφημ.) **4.** τυ μέρος τού εισοδήματος οικονομικής μονάδας ή υπηρεσίας. που διατίθεται για την αγορά προϊόντων ή υπηρεσιών· ΦΡ. **φόρος** ***κατανάλωσης*** έμμεσος φόρος που ενσωματοινεται στην τιμή πώλησης ενός προϊόντος, επιβαρύνοντας τον καταναλωτή.
καταναλώσιμος, -η. -ο |J871] αυτός που μπορεί να καταναλωθεί, που είναι κατάλληλος για κατανάλωση: - *νερό ί βενζίνη.*
καταναλωτής (ο) |Ι852| {-ή κ. -ού), **καταναλώτρια** (η) Ι1887J {κα- ταναλωτριών} κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο για το οποίο προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες πυυ προσφέρονται στην αγορά ή το οποίο κάνει χρήση τέτοιων προϊόντων ή υπηρεσιών, εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους· καταναλωτής είναι και κάθε αποδέκτης τυύ διαφημιστικού μηνύματος: *οι ~ έχουν υψηλές απαιτήσεις κοιότητας* || *καταναλωτές οινοπνευματωδών / ηλεκτρικών συσκευών* || *Ινστιτούτο Καταναλωτών (IN.KA.)* || *σύγχρονος / ενημερωμένος / απαιτητικός ~* || *τα δικαιώματα τού ~* || *οδηγίες χρήσης για τους ~* || *προστασία τού*
καταναλωτικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία τής κατανάλωσης (ή με τον καταναλωτή), πυυ συμβάλλει σε αυτήν ή προκύπτει από αυτήν: ~ *προϊόν / συνεταιρισμός / συνήθεια / τάση / οικονομία / πολιτική ¹ διαδικασία / δαπάνες / ανάγκες / προτιμήσεις / συμπεριφορά / συνείδηση* || *«ένας επιστήμονας χαρακτήρισε την ~ φρενίτιδα φαινόμενο αντίστοιχο τυύ αλκοολισμού και των ναρκωτικών»* (εφημ.) || *·<στη δεκαετία τού '80 διαμορφώνονται νέα - ήθη»* (εφημ.) συν. αγοραστικός- φρ. (α) ***καταναλωτικό κοινό*** το σύνολο των καταναλωτο')ν, η αγορά στην οποία στοχεύει ένα προϊόν, οι αγοραστές: γο *απ/.ηροφόρητο - πέφτει εύκολα θύμα επιτήδειον διαφημιστών* συν. αγοραστικό κοινό (β) ***καταναλωτική κοινωνία*** η κοινωνία στην οποία η απόκτηση υλικών αγαθών προβάλλεται ως αξία, στην οποία κάθε στοιχείο της μπορεί να μετατρέπεται σε καταναλωτικό αγαθό και η ζήτηση από την πλευρά των καταναλωτών καθορίζεται όχι τόσο από τις πραγματικές τους ανάγκες όσυ από τη διαφήμιση συν. κοινωνία τής αφθονίας (γ) ***καταναλωτικά αγαθά*** αγαθά, όπως τα προϊόντα ενδύσεως και διατροφής, που παράγονται για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών και μετά τη χρησιμοποίησή τους δεν αξιυποιούνται σε περαιτέρω παραγωγική διαδικασία (παύουν να

είναι χρήσιμα) (δ) ***καταναλωτική πίστη*** η πίστιοση που παρέχεται από κατάστημα, τράπεζα κ.λπ. για την αγορά καταναλωτικών αγαθών (είτε με τη μορφή δανείου από τα καταστήματα είτε με τη μορφή δανείου από τις τράπεζες) (ε) ***καταναλωτικό δάνειο*** δάνειο τράπεζας προς καταναλωτή για τη χρηματοδότηση των υποχρεώσεων καταβολής τιμήματος πραγμάτων ή υπηρεσιών. – καταναλωτικ-ά / -ώς επίρρ.

|ΗΙ ΥΜ. μτγν. < αρχ. *καταναλίσκω* (βλ. κ. *καταναλώνω*). Οι σύγχρονες φρ. και σημ. αποδίδουν ξέν. όρους. λ.χ. *κατανα/.ωτική κοινωνία / πίστη* (< αγγλ. consumer society / credit), *κατανα?Μτικά αγαθά* (< αγγλ. consumer goods), *καταναλωτική οικονομία* (< αγγλ. consumption economy) κ.ά.1.

καταναλωτισμός (ο) **1.** η τάση για απεριόριστη κατανάλι»ση. η έμφαση στην κατανάλωση αγαθών, η οποία υποστηρίζεται συνήθ. από τη διαφήμιση και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης 2. (κατ' επέκτ.) η τάση να ξοδεύει κανείς χρήματα για απόκτηση αγαθο')ν, ακόμη και όταν δεν τα έχει ανάγκη.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. consumerism), **καταναυμαχώ** ρ. μετβ.

[αρχ.] {καταναυμαχείς... | καταναυμάχ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα) (λόγ.) επιτυγχάνω ολοκληρωτική νίκη σε ναυμαχία.

καταναυμάχηση (η) f1852).

κατανεμήθηκα ρ. ► κατανέμω

κατανεμημένος, -η. -ο κατανέμω

κατανεμητής (ο) **1.** αυτός που κατανέμει (π.χ. τηλεοπτικό σήμα σε διάφορους τηλεοπτικούς δέκτες) ΣΥΝ', διαμοιραστής **2.** ilxnoa. η συσκευή που συνδέει τις γραμμές συνδρομητών με τους αντίστοιχους αριθμούς τηλεφωνικού κέντρου: *τη/>εφο)νικός / τηλεγραφικός* - jj *ενδιάμεσος* (λ.χ. μεταξύ των βαθμιδών επιλογής ενός τηλεφι»νΐκού κέντρου) / *κύριος* ~.

[ετυμ. Λπόδ. τού γαλλ. repartiteur). **κατανέμω** ρ. μετβ. [αρχ.) {κατένειμα, κατανεμή-θηκα, -μένος) **1.** υποδιαιρώ, χωρίζω σε μέρη: *η πληρωμή τού χρέους κατανεμήΟηκε ορ δύο δόσεις* [[*κατένειμαν τη λεία σε ίσα μερίδια* συν. διαιρο), χωρίζω, επιμερίζω, καταμερίζω λντ. συγκεντρώνω, συνενώνω, μαζεύω 2. μοιράζω (κάτι) σε πολλούς, διανέμω: *κατένειμε αρμοδιότητες ατα μέλη τού προσωπικού* Συν. διαμοιράζω, νέμω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοιράζω*. **κατανεύω** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {κατένευσα} συγκατατίθεμαι με νεύμα: *κατένευσε στο σχόλιο τού συναδέλφου του* συν. συναινώ, εγκρίνω, αποδέχομαι, παραδέχομαι, επιδοκιμάζω λντ. επικρίνω, αποδοκιμάζω. απορρίπτω. – **κατάνευση** (η) [μτγν.Ι.

Κατανη (η) πόλη τής Α. Σικελίας, αρχαία ελληνική αποικία.

[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, αβεβ. ετύμου. ίσως < φοιν. qaion «μικρή» (λόγω συγκρίσεως με τις Συρακούσες). 'Ομοια προέλευση έχει η ιταλ. ονομασία CataniaJ.

κατανικώ ρ. μετβ. |αρχ.| {κατανικάς... j κατανίκ-ησα, -ώμαι, -άσαι... κ. -τέμαι, -ήθηκα, -ημένος) 1. νικώ με συντριπτικό, ξεκάθαρο τρόπο· επιτυγχάνω ολοκληρωτική, καταφανή νίκη: *κατανίκησε τους αντιπάλους του σε όλα τα μέτωπα* ΣΥΝ. κατατροπώνω, νικώ κατά κράτος, κατασύντριβα) 2. (μτφ.) καταφέρνω να ξεπεράσω οριστικά (πρόβλημα, δυσκολία κ.λπ.): <5τν *μπορούσε να κατανικήσει το πάθος του για το ποτό* || *κατανίκησε την επιθυμία του να τη δει ξανά* συν. ξεπερνο). **κατανίκηση** (η) [1878|. **κατανόηση** (η) **[**αρχ.**I** {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** η πλήρης, σαφής και σε βάθος αντίληψη που παρέχει τη δυνατότητα ασφαλούς γνώσης, διάκρισης και συσχετισμού δεδομένων το να κατανοεί κανείς: *τα πολλά παραδείγματα διευκόλυναν την - τού μαθήματος* || *η διατύπωση δυσχέραινε την - τού Θέματος* || *πλήρης / εις βάθος / σαφής* - 2. η συναίσθηση τής θέσης κάποιου, μιας κατάστασης· η προσέγγιση με διάθεση επιείκειας: *αυτό που χρειάζεται είναι ~ και όχι κριτική* || *είναι άνθρωπος με ~* || *χαμόγελο / κίνηση / χειρονομία κατανόησης* ΣΥΝ. ευμένεια. συμπόνια, συμπάθεια, **κατανοητός,** -ή. -ό **1.** αυτός που μπορεί να κατανοηθεί. να γίνει αντιληπτός: γο *ζήτημα δεν έγινε απόλυτα ~ στις διαστάσεις του* || *~ διατύπωση / θέση / άποψη / κουβέντα* || *θα το εξηγήσει, μέχρι να γίνει ~* || *οι προθέσεις του έγιναν* - ΣΥΝ. εύληπτος, σαφής, αντιληπτός, καταληπτός, ευνόητος am. ακατανόητος, ακατάληπτος, αδιανόητος

αυτός για τον οποίο μπορεί να υπάρξει κατανόηση, ο οποίος δικαιολογείται, εξηγείται με βάση συγκεκριμένα δεδομένα: *είναι κατανοητή η αντίδρασή του* || *είναι κατανοητοί οι δισταγμοί και οι αμφιβολίες του, αλλά κάποτε πρέπει να αναλάβει πρωτοβουλία* ΣΥΝ. εξηγήσιμος, δικαιολογήσιμος, δεκτός λντ. απαράδεκτος, **κατανομή** (η) **1.** το μοίρασμα. ο καταμερισμός επιμέρους τμημάτων συνόλου: - *κερδών [1] πλούτου / εργασίας / αρμοδιοτήτων / πόρο)ν / εθνικού προϊόντος / εθνικού εισοδήματος* || *δίκαιη / άνιση ~ κερδών* ΣΥΝ. μοιρασιά, διανομή 2. (σε εκλογικά συστήματα ενισχυμένης αναλογικής) (α) ο καθορισμός των εδρών που λαμβάνει κάθε κόμμα ή παράταξη με βάση την αντιστοιχία ψήφων και εδρο')ν πυ ορίζει ο ισχύων νόμος: *πρώτη* - (β) *δεύτερη κατανομή* για τις έδρες πυυ έχουν μείνει αδιάθετες από την πρώτη κατανομή (γ) *τρίτη κατανομή* για τη διάθεση των εδρών, οι οποίες δεν έχουν κατανεμηΟεί ακόμη στα κόμματα που μετείχαν στη δεύτερη κατανομή.

[ΒΤΥ.νι. < *κατανέμω*, απόδ. τών γαλλ. repartition, distribution], **κατανοώ** ρ. μετβ. **|**αρχ.**|** {κατανοείς... **|** κατανό-ησα. -ούμαι, -ήθηκα) **1.** αντιλαμβάνομαι σε βάθος, καταλαβαίνω ξεκάθαρα: *έχει κατανοήσει το μάθημα / το κείμενο / την άσκηση / τη θεωρία* || *μένει να κατανοήσουν όλοι τη διαφορά σε αυτό το λεπτό σημείο* Συν. καταλαβαίνω. αντιλαμβάνομαι, εννοώ 2. δείχνω κατανόηση, αντιμετωπίζω με επιείκεια και συμπάθεια: *όλοι κατανοούν το πρόβλημά του και είναι διακριτικοί* || *~ τον εφηβικό του ενθουσιασμό, αλλά εδώ χρειάζεται λογική* συν. συμπονώ, συναισθάνομαι, νκόθω.

κατάντημα (το) ίμτγν.Ι {καταντήματος | χωρ. πληθ.) η κακή κατάσταση στην οποία οδηγείται (κάπυιος/κάτι). η μειωτική κατάληξη, υ ξεπεσμός: γο ~ *τής οικονομίας* ΣΥΝ. εξευτελισμός. ρεζίλι. Κπίσης **κατάντια (η).**

κατάντης, -ης, κάταντες {κατάντ-ους | -εις (ουδ. -η), -ων) (αρχαιοπρ.- σπάν.) αυτός που έχει κατεύθυνση προς τα κάτω: *τα κατάντη τού ποταμού* (τα μέρη τού ποταμού που βρίσκονται προς τις εκβολές) ΣΥΝ. κατηφορικός, κατωφερής ΑΝΤ. ανάντης. ανηφορικός.

[liΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *καταντώ]*.

κατάντια (η) * κατάντημα

καταντικρυ [αρχ.Ι κ. **κατάντικρυ** επίρρ.· ακριβώς απέναντι, κατευθείαν αντικριστά: *ήρθε και στάθηκε ~ μου* || *το εκκλησάκι βρίσκεται ~ στο σπίτι μας* ΣΥΝ. αντίκρυ / αντικρύ, απέναντι, αντικριστά, **καταντίπ** επίρρ. (λαϊκ.) ολωσδιόλου, πέρα από κάθε αμφισβήτηση, παντελώς: *είναι ~ η/Ιθιος' ό,τι και να του πεις, δεν καταλαβαίνει!* [| (εμφατ.) *ντιπ* ~ ΣΥΝ. εντελώς.

|ΐΐΓΥ.Μ. < *κατα-* + *ντιπ*. **καταντώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {καταντάς... | κατάντησα κ. (λόγ.) κατή- ντησα| ♦ (αμετβ.) 1. καταλήγω σε ανεπιθύμητη κατάσταση: *με τόσες αργίες θα καταντήσουμε τεμπέληδες* || *πώς κατάντησε να πάρει είκοσι κιλά σε έξι μήνες!* 2. (ειδικότ.) οδηγούμαι σε σημείο εξευτελιστικό για την αξιοπρέπειά μου, σε ξεπεσμό (ηθικό, οικονομικό, κοινωνικό κ.λπ.): *κατάντησε να ζητιανεύει στους δρόμους για να ζήσει* || *κατήντησε να παζαρεύει την ψήφο του για έναν διορισμό!* j| *κατάντησε πρεζάκιας* ΣΥΝ. ξεπέφτω, παίρνω την κάτω βόλτα **3.** αλλάζω, εξελίσσομαι αποκτώντας αρνητική μορφή, υφίσταμαι μεταλλαγή: *να μην καταντάει η ε/.ευθερία ασυδοσία* ||[*τόση σκληρότητα καταντά σαδισμός!* ΣΥΝ. γίνομαι ♦ **4.** (μετβ.) οδηγο') (κάποιον) σε δυσάρεστη κατάσταση, ειδικότ. σε ξεπεσμό: *κατάντησαν τη χώρα ξέφραγο αμπέλι* |Ι *τρελό τον κατάντησε με τα καμώματά της!*

|ΓΤΥΜ. < μτγν. *καταντώ (-άω)* «καταλήγω, Φθάνω» < αρχ. *κατάντης* «κατωφερής, επικλινής» < *κατ(α)-* + *-άντης* < *άντι* (βλ.λ.). Η αρχική σημ. απαντά στην Κ.Δ. (*Πράξ.* 18.19: *κατήντησαν δέ εις 'Εφεσον)]*. **κατανυκτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που προκαλεί αίσθημα βαθιάς θρησκευτικής συγκίνησης και ευλάβειας ή προκαλείται από αυτήν:

προσευχή / δέηση / εσπερινός ΣΥΝ. υποβλητικός **2.** (ακολουθία, τροπάριο) με το οποίο ζητείται η συγχώρηση από τον Θεό και εκφράζεται η οδύνη για τον ανθρώπινο ξεπεσμό: - *εσπερινός*. – **κατανυκτικ- ά / -ώς** επίρρ.

κατάνυξη (η) [-ης κ. -ύξεως { -ύξεις. -ύξεων) το αίσθημα βαθιάς θρησκευτικής πίστης και ευλάβειας (των πιστών): ~ *ψυχών* || οι *πιστοί παρακολουθούσαν με* ~ ΣΥΝ. έκσταση, ψυχική ανάταση / έξαρση ΑΝΤ. ασυγκινησία, απάθεια.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *κατάνυξις* < *κατανύσσω* «τρυπώ με αιχμηρό αντικείμενο» (και μεταφορικά «συγκινώ. διεγείρω ευλαβικά αισθήματα») < *κατα-* + *νύσσω* «τρυπώ, διαπερνώ» (βλ. λ. *νύξη)*\. **καταξεριάς** (ο) {καταξεριάδες) (λαϊκ.) νότιος άνεμος, που συνοδεύεται από υψηλές θερμοκρασίες ΣΥΝ. λίβας. **καταξιώνω** ρ. μετβ. [αρχ.| {καταξίω-σα. -θηκα, -μένος) παραδέχομαι την αξία (προσώπου ή πράγματος), αναγνωρίζω (κυρ. το μεσοπαθ. ***καταξιώνομαι***): *καταξιώθηκε με τους αγώνες και την προσφορά του* ||[*καταξιωμένος πολιτικός / δημοσιογράφος* || *καταξιώθηκε κοινωνικά / ηθικά / καλ?.ιτεχνικά*. **καταξίωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) η αναγνώριση των ικανοτήτων, τής αξίας (κάποιου): *ύστερα από τόσους κόπους ήρθε και η ~* II *προσο)πική / επαγγε?ματική / κοινωνική / επιστημονική / ηθική / διεθνής ~*|| *~ πολιτικού / καλλ,ι τέχνη στη συνείδηση τού λαού* || *επιτυγχάνω / κερδίζω την ~* ΣΥΝ. δικαίωση, **καταπακτή** (η) άνοιγμα στο δάπεδο (σπιτιού, κτηρίου ή πλοίου), πυυ κλείνει με πόρτα οριζόντια και οδηγεί σε χώρο κάτω από το πάτωμα, υπόγειο ή αμπάρι.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *καταπακτή (θύρα)*. θηλ. τού επιθ. *καταπακτός* < αρχ. *καταπήγνυμι* «εμπήγω. εμφυτεύω» < *κατα-* + *πήγνυμι* (βλ. λ. *πήζω)]*. **καταπάνω** κ. **κατεπάνω** επίρρ. [μεσν.] κατευθείαν πάνω (σε κάποιον/κάτι. κυρ. με ορμή ή επιθετική διάθεση): *κλότσησε ~ μου τη μπάλα* || *χύμηξε ~ του, να τον σκοτώσει* || ΓΟ *κύμα ήρθε ~ μας* ΣΥΝ. ενάντια.

καταπάτηση (η) Ιμτγν.] [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** η κατά αυθαίρετο τρόπο κατάληψη και κατοχή εδάφους· κάθε παράνυμη υικει- οποίηση, σφετερισμός: ~ *δασικών εκτάσεων* |j *συνεχείς - δημοσίων γαιών* [[~ *ξένης περιυυσίας* 2. η παραβίαση και η καταστρατήγηση: *καταγγελίες για ~ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων* || - *θεσμών / νόμων* / του *συντάγματος* **3.** η παραβίαση ή η αθέτηση δέσμευσης οπυιασδήποτε μορφής και ισχύος: ~ *των όρων τού συμβολαίου* || - *συμφωνίας* ΣΥΝ. αθέτηση, μη τήρηση, σπάσιμο, **καταπατητής** (ο), **καταπατήτρια** (η) {καταπατητριών} πρόσωπο που κάνει καταπάτηση, που καταλαμβάνει και οικειοποιείται συγκεκριμένη έκταση παράνομα και αυθαίρετα: *πρέπει να τιμωρούνται παραδειγματικά οι - δασικών εκτάσεων* ΣΥΝ. οικοπεδοφάγος.

[ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «αντιχνευτής, κατάσκυπος» (μεσν. σημ. «κλέφτης»), < αρχ. *καταπατάω]*. **καταπατώ** ρ. μετβ. [αρχ-J {καταπατείς... | καταπάτ-ησα, -ούμαι, -άται... / -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος) 1. καταλαμβάνω και οικειοποιούμαι παράνομως εδαφική έκταση: ~ *καμένες περιοχές / οικόπεδο! ακίνητο* ΣΥΝ. σφετερίζομαι 2. παραβιάζω τα νομικώς ή εθιμικώς κατοχυρωμένα και αποδεκτά, καταστρατηγώ: ~ *τους νόμους / τις ε/.ευ- θερίες / τα ανθρώπινα δικαιοφατα* || *καταγγέλλουν ότι καταπατού- νται υι συμβάσεις* |] *καταπάτησε κάθε ίχνος αξιοπρέπειας* ΣΥΝ. παραβαίνω. παραβιάζω **3.** είμαι ασυνεπής, δεν τηρώ (υποχρέωση ή υπόσχεση): *καταπάτησε τον όρκο / την υπόσχεσή του* || *καταπατώ μια*

συμφωνία ΣΥΝ. αθετώ ΑΝΤ. τηρώ. κρατώ, σέβομαι.

κατάπαυση (η) Ιαρχ.f {-ης κ. -αύσεοις [-αύσεις. -αύσεων} η πλήρης παύση, ο οριστικός τερματισμός: ~ *των εχθροπραξιών / τού πολέμου / τού πυρός* ΣΥΝ. λήξη. σταματημός. τέλος. τελειωμός. – **καταπαύω** ρ. [αρχ.].

καταπείθω ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {κατέπεισα, καταπείσθηκα} πείθω (κάποιον) εντελούς, τον απαλλάσσω από κάθε αμφιβολία ή αναστολή, εμπνέο) απόλυτη πίστη (για κάτι): *είχε καταπείσει τους πάντες για την αΟωότητά του* συν. πείθω. – **καταπειστικός,** -ή. -ό [1790J, **καταπειστικά** επίρρ.

καταπέλτης (ο) {καταπελτών) 1. (κατά την αρχαιότητα) πολεμική πολιορκητική μηχανή, την οποία αποτελούσε ένας μεγάλος μοχλός στερεωμένος πάνω σε συνήθ. ξύλινη, τροχοφόρο βάση. ώστε όταν έκοβαν τα σχοινιά που έδεναν το άκρο τού μοχλού στη βάση. αυτός να εκτινάσσεται με δύναμη, εκτοξεύοντας σε μακρινή απόσταση βέλη. λίθους, φλεγόμενα αντικείμενα κ.λπ. εναντίον εχθρικών στόχων (κυρ. για το γκρέμισμα τειχίόν ή την πυρπόλησή τους) 2. (μτφ.) καθετί (πρόσωπο, λόγος, κείμενο κ.λπ.) που επιφέρει συντριπτικά αποτελέσματα εις βάρος συγκεκριμένου στόχου, που λειτουργεί καταλυτικά: *στην απαντητική του αγόρευση υπήρξε ~ || τα άρθρα του ήταν ~ κατά τής διαφθοράς των πο/.ιτικώνZ.* μεγάλη μεταλλική πόρτα στην πρύμνη ή πλώρη πλοίου που ανοίγει από πάνω πέφτοντας στην προβλήτα και επιτρέπει την επιβίβαση και την αποβίβαση επιβατών και οχημάτων 4. (στα αεροπλανοφόρα) μηχανισμός που χρησιμοποιείται για την επιτάχυνση τής εκτόξευσης, τής απογείωσης αεροπλάνου από το κατάστρωμα τού πλοίου **5.** μεσαιωνικό όργανο βασανισμού. [πτυμ. < αρχ. *καταπάλτης / καταπέλτης* < *κατα-* + *-πάλτης* < *πάλλω*\.

καταπέτασμα (το) {καταπετάσμ-ατος j -ατα, -άτων} 1. οτιδήποτε χρησιμοποιείται σε έναν χο')ρο ως κάλυμμα και διαχωριστικό. στερεωμένο έτσι ώστε να πέφτει προς τα κάτω· το παραπέτασμα· φρ. τρώω το ***καταπέτασμα*** καταναλώνω πολύ φαγητό ΣΥΝ. τρώω τον περίδρομο / τον αγλέορα **2.** Ι'.ΚΚΜΙΣ. (ειδικότ.) το παραπέτασμα τού ναού. που χωρίζει το Αγιο Βήμα από τον κυρίως ναό.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *καταπετάννυμι* «ξεδιπλώνω, καλύπτω» < *κατα-* + *πετάννυμι* (βλ. λ. *πετώ*). ΙΙ λ. χρησιμοποιήθηκε από τους Ηβδομήκοντα ως απόδ. τού εβρ. parohcih. για να δηλώσει το χώρισμα ανάμεσα στα Αγια και τα Αγια των Αγίων τού ναού. Ακόμη, η φρ. *τρώει το καταπέτασμα* αναφερόταν αρχικώς σε κλέφτες που δεν δίσταζαν να επεκτείνουν τις βλέψεις τους ακόμη και σε ιερά πράγματα!.

καταπέφτώ ρ. -» καταπίπτω

καταπιάνομαι ρ. μετβ. αποθ. |μεσν.] {καταπιάστηκα} (+με) ασχολούμαι εντατικά και συστηματικά με (κάτι): *καταπιάστηκε με το εμπόριο και πρόκοψε || καιρός είναι πια να καταπιαστεί κι αυτός με τις σπονδές του στα σοβαρά || καταπιάνεται με πολλά συγχρόνως και διασπάται!* συν. ενασχολούμαι, καταγίνομαι, μπλέκω. ■·* σχολιο *αποθετικός.*

καταπιέζω ρ. μετβ. [μτγν.] {καταπίεσ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} περιορίζω πιεστικά- εμποδίζω την ελεύθερη, αυθόρμητη έκφραση, ασκώντας σωματικό ή ψυχολογικό εξαναγκασμό: *έχει καταπιεστεί τόσο πολύ από τον πατέρα του. που ακόμα και σήμερα δεν τολμά να του αντιμι/.ήσει*)| *δεν άντεχν άλλο να καταπιέζει τα αισθήματά του || ~ επιθυμίες* |[*καταπίεζε τον λαό του / τους φτωχούς / τις μειονότητες / τους εργαζομένους* ΣΥΝ. καταδυναστεύω. τυραννώ.

καταπίεση (η) |μτγν.| (-ης κ. -έσεως [-έσεις. -έσεων) 1. ο περιορισμός τής ελευθερίας (κάποιου), ο σωματικός ή ψυχολογικός εξαναγκασμός του: *ασκεί μεγάλη - στα παιδιά της / στους επαλλήλους του / στους πολίτες τής χώρας* j| *η συνεχής ~ των επιθυμιών δημιουργεί απωθημένα* gυ\. καταδυνάστευση 2. (συνεκδ.) κάθε πράξη ή κατάσταση που καταπιέζει (κάποιον): *αυτός ο διαρκής έλεγχος. πού πάει. με ποιον και τι ώρα θα γυρίσει, είναι μεγάλη ~.* **καταπιεστής** (ο) [18591, **κατσπιέστρια** (η).

καταπιεστικός, -ή. -ό 11856j 1. αυτός που ασκεί καταπίεση, που καταπιέζει: ~ *νόμος / καθεστώς || ~ τρόπος διακυβέρνησης* |[~ *συμπεριφορά* || ο - προστατευτισμός || ~ *φορολογία ι απαγόρευση* || ~ *αγωγή / αγάπη* συν*, δεσμευτικός, περιοριστικός, ασφυκτικός αντ. φιλελεύθερος. ελαστικός 2. (για πρόσ.) αυτός που ενεργεί καταδυναστευτικά. ως καταπιεστής: *θα έπρεπε ν'αφήνει τα παιδιά και λίγο ελεύθερα, να μην είναι τόσο καταπιεστικός!* συν. καταδυναστευτικός, τυραννικός.

καταπιεστικ-ά / -ώς |I891) επίρρ.

καταπίνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. |αρχ.| {κατάπια, καταπιωμένος} ♦ 1. (α~ μετβ.) κατεβάζω (ποτό ή τροφή) από το στόμα και μέσω τού φάρυγγα στο στομάχι: *τον πονούσε υ /.αιμός του και δεν μπορούσε να καταπιεί*

(μετβ.) 2. κατεβάζω (κάτι) στο στομάχι από το στόμα και τον φάρυγγα: *καταπίνω το γάλα / τν φάρμακο / τα χάπια / τη μπουκιά μου* 3. (μτφ.) κάνω κάτι να χαθεί στο εσωτερικό μου: *τους κατάπιαν τ άγρια κύματα* ΣΥΝ. ρουφώ· ΦΡ. (α) ***άνοιξε η γη και τον κατάπιε*** βλ. λ. *ανοίγω* (β) ***ν' ανοίξει η γη και να με καταπιεί*** βλ. λ. *ανοίγω* 4. (μτφ.-κακόσ.) αποδέχομαι αφελώς, χωρίς ερωτηματικά ή υποψίες: τους *πλάσαρε την ιστορία με λίγο μελοδραματισμό και αυτοί τα κατάπιαν όλα || το κατάπιε το ψέμα* **5.** (μτφ.) αποδέχομαι παθητικά, χωρίς αντίρρηση, ανέχομαι χωρίς διαμαρτυρία, χωρίς να προβάλω αντίσταση: *δεν μπορώ να καταπιώ τέτοια προσβολή || όλα τα κατάπινε κι έκανε υπομονή* συν. υπομένω· φρ. ***καταπίνω τη γλώσσα μου*** (i) αποδέχομαι παθητικά κάτι, δεν τυλμο') να εκφράσω την αντίρρησή μου: *μόλις τής έβαλε τις φο)νές. κατάπιε τη γλώσσα της και δεν ξαναμίλησε* ΣΥΝ. αποστομώνομαι. το βουλλώνω, δεν λέω λέξη (ii) σταματώ να μιλώ, μένω σιωπηλός: *έχει καταπιεί τη γλώσσα του, από γο πρωί δεν έχει πει λέξη* 6. (μτφ.) καταπιέζω (κάτι), δεν επιτρέπο) την εκδήλωσή του (συγκρατώ- ντας τον εαυτό μου): *ένιωσε να φουντώνει, αλλά κατάπιε τον θυμό του και συνέχισε!* || - *τα δάκρυα / τους λ^υγμούς μου.*

κατάπιομα (το) (λαϊκ.) {καταπιόμ-ατος | -ατα.-άτων} η κατάποση.

Ιετυμ. < *καταπιο).* υποτ. αορ. τού ρ. *καταπίνω].* **καταπιόνας** (ο) (λαϊκ.) ο φάρυγγας (βλ.λ.).

Ιετυμ. < αρχ. *καταπιών.* μτχ. αορ. β' *(κατέπιον)* τού ρ. *καταπίνω*|. **καταπίπτω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.J {κατέπεσα} (λόγ.) **1.** παύω να ισχύω: *η κατηγορία καταπίπτει υπό τν βάρος των αθω)τΐκών αποδείξεων* συν. γκρεμίζομαι, τσακίζομαι, καταρρέω, κατακρημνίζομαι. πέφτω 2. (κυρ. στον αόρ.) πέφτω εντελώς (συνήθ. από μεγάλος ύψος): *οι τοίχοι είχαν καταπέσει || ένα μεταγωγικό αεροσκάφος κατέπεσε στην Αττική* 3. (για καιρικά φαινόμενα) κοπάζω, καταπαύω, γίνομαι πιο ασθενής, χαμηλότερης έντασης: *οι βόρειοι άνεμοι Οα καταπέσουν συντόμως* συν. καταλαγιάζω, γαληνεύω αντ. αγριεύω, φουντώνω, ανταριάζω 4. (μτφ.) χάνω την ενεργητικότητά μου. τις δυνάμεις μου. εξαντλούμαι: *ύστερα από το ατύχημα είχε καταπέσει εντελώς || κατέπεσε ψυχολογικά / βιολογικά / από τα χρόνια / απ' την αρρώστια* συν. εςασθενώ. καταβάλλομαι, παρακμάζω, εξαντλούμαι ΑΝ), δυναμώνω. Ηπίσης (καθημ.) **καταπέφτω** Ιμεσν.Ι. **καταπίστευμα** (το) 11840)]καταπιστεύμ-ατος | -ατα, -άτων} νομ. θεσμός υ οποίος παρέχει στον διαθέτη την ευχέρεια να καθορίσει απώτερο κληρονόμο στον οποίον και περιέρχεται η κληρονομιά εφόσον. συνήθως, πεθάνει ο αρχικός κληρονόμος: *κληρονομικό / καθολικό* - (αυτό που προβλέπει και επιβάλλει παράδοση τμήματος ή τού συνόλου κληρονομιάς σε άλλο πρόσωπο) || *προφορικό* - (αυτό πυυ μαρτυ- ρείται μόνο προφορικά) || *μυστικό* ~ (αυτό που ορίζεται σε συμπληρωματικό έγγραφο τού κληροδότη και όχι στη διαθήκη του). – **καταπιστευματικός,** -ή. -ό [18871.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού νεολατ. fidcicommissum |. **καταπιστευματοδόχος** (ο) [1871 [νομ. ο δέκτης τού καταπιστεύματος.

Ιετυμ. < *καταπίστευμα* + *-δόχος* < *δέχομαι*, απόδ. τού λατ. fidu- cariusj.

καταπίστευση (η) |1840| {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} ΝΟΜ. σύμβαση μεταβίβασης δικαιώματος με την οποία ωστόσο δεν απο- σκοπείται η επαύξηση τής περιουσίας τυύ προσώπου που αποκτά το δικαίωμα (δηλ. τού καταπιστευματοδόχου), αλλά είτε η εξασφάλιση απαίτησης την οπυία αυτός έχει κατά τύυ μεταβιβάζοντας το δικαί- θ)μα είτε η απλή διαχείριση τού δικαιώματος- αλλιώς *καταπιστευτι- κή δικαιοπραξία.*

καταπίστομα επίρρ. (λαϊκ.) έχοντας ή φέρνοντας το στόμα προς τη γη. σκύβοντας ή πέφτοντας εντελώς μπρούμυτα: *προσκύνησε* ~ ΑΝΤ. ύπτια, ανάσκελα.

καταπλακώνω ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {καταπλάκω-σα, -θηκα, -μένος} πλακώνω εντελώς: *τόνοι χιονιού καταπλάκωσαν τους ορειβάτες.* **κατάπλασμα** (το) {καταπλάσμ-ατος | -ατα. -άτων} πολτώδης μάζα που παρασκευάζεται από φαρμακευτικά διαλύματα με βάση τον λιναρόσπορο και χρησιμοποιείται ο)ς επίθεμα για την καταπολέμηση τού πόνου ή των φλεγμονών ΣΥΝ. έμπλαστρο.

ΙΕΤΥ.Μ. αρχ. < *καταπλάσσω* < *κατα-* + *πλάσσω* <βλ.λ.)|. **κατάπλατα** επίρρ.- κατευθείαν στην πλάτη, ακριβώς στο μέσο τής πλάτης: *τον χτύπησε - μ' ένα μαχαίρι.* **κατοπλεύσω** (να/θα) ρ. **·-»** καταπλέω

καταπλέω ρ. αμετβ. [αρχ.[{κατέπλευσα} (για πλοίο) κατευθύνομαι ή φθάνω στον προορισμό μου, πλέοντας μέσω θαλάσσης ή ποταμού: *τα πλοία τού αγγλικού στόλου αναμένεται να καταπλεύσουν αύριο στο* Λιμάνι *μας* [| ο «*Ποσειδών» κατέπ/.ευσε με καθυστέρηση δύυ ωρών* συν. εισπλέω αντ. αποπλέω. εκπλέω. ·* ΣΧΟΜΟ λ. *πλέω.*

καταπληκτικός, -ή, -ό Ιμτγν.] (σε χαρακτηρισμούς προσώπων, πραγμάτων. γεγονότων, καταστάσεων) αυτός που προκαλεί κατάπληξη λόγω εξαιρετικής σπουδαιότητας ή ποιότητας: ~ *περίπτωση ανθρώπου / ταλέντο / χαρακτήρας / ομοιότητα / κατόρθωμα / παράσταση / ερμηνεία / υμορφιά / χιούμυρ / μέρα / ταινία* συν. εκπληκτικός, απίστευτος. αφάνταστος, φοβερός, μοναδικός, φανταστικός. – **καταπληκτικ-ά/-ώς** [μτγν.Ι επίρρ. **κατάπληκτος,** -η, -ο αυτός που αισθάνεται μεγάλη έκπληξη, που μένει εμβρόντητος μπροστά σε απροσδόκητες εξελίξεις, θαυμαστά πράγματα, καταστάσεις και συμβάντα: *η κοινή γνώμη παρακολουθεί*

τον νέο πόλεμο δηλώσεων || μένω ~ από την τροπή που πήραν τα πράγματα || ~ από το θέαμα συν. έκθαμβος, άναυδος, εκστατικός, άφωνος, έκπληκτος. ΣΧΟΜΟ λ. *εμβρόντητος.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *καταπλήσσω* / -ttω|. **κατάπληξη** (η) {-ης κ. -ήξείος | χωρ. πληθ.) η μεγάλη έκπληξη, το αίσθημα βαθιάς αναστάτωσης, απορίας και θαυμασμού (κάποτε μαζί με κάποιον φόβο) από απρόβλεπτα πράγματα, γεγονότα ή εξελίξεις: *η*

τού ακροατηρίου ήταν μεγάλη, όταν ο ομιλητής ξέσπασε σε ύβρεις συν. έκπληξη, σάστισμα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκπλήσσω.*

Ιετυμ. < αρχ. *κατάπληξις* < *καταπλήσσω].* **καταπληξια** (η) 118871 {χωρ. πληθ.} ιατρ. το σοκ, η ξαφνική και βίαιη διαταραχή τής νευρικής ισορροπίας, που οφείλεται σε συγκινησιακά. συναισθηματικά αίτια και εντοπίζεται στην απώλεια τού μυϊκού τόνου και των αντανακλαστικών κινήσεων.

ΙΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cataplexic). **καταπλήσσω** κ. **καταπλήττω** ρ. μετβ. {κατ-έπληξα, (λόγ.) -επλάγην, -ης. -η...} προκαλώ κατάπληξη σε κάποιον, δημιουργώ έντονη έκπληξη· κάνω μεγάλη εντύπωση: *τα νέα του σχέδια κατέπληξαν τους ειδικούς με τη φαντασία και την πρωτοτυπία τους || μας κατέπληξε το πείσμα και η αποφασιστικότητά* του |[*με έχει καταπλήξει η αδιαφορία του!* συν. εκπλήσσω, εντυπωσιάζω, θαμπώνω. **■ σχόλιό λ. *εκ- πλήσσω.*

Ι ετυμ. αρχ. < *κατα-* + πλάσσω / *-ττω* (βλ.λ.)|. **κατάπλους** (ο) {κατάπλ-ου, -ου(ν) **[** -οι. -ων. -ους} (επίσ.) **1.** η άφιξη

πλοίου στο λιμάνι προορισμού του: *ο ~ τού στό/.ου* ΣΥΝ. ελλιμενι- σμός, είσπλους αμ. έκπλους, απόπλους 2. (ειδικότ.) ο πλους κατά το ρεύμα τού ποταμού, προς τα κάτω. προς τις εκβολές του λντ. ανάπλους. σχολιο λ. *πλέω.*

[πτυμ. αρχ. < *καταπλέω].* **κατάπλωρος,** -η, -ο (κυρ. για ανέμους) αυτός που έχει φορά ακριβώς κατά τη διεύθυνση τής πλώρης, που πέφτει κατευθείαν πάνω στην πλώρη κατά τον πλου τού πλοίου. – **κατάπλωρα** επίρρ. **καταπνίγω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {κατέπνιξα, καταπνίγηκα (λόγ. κατεπνίγην. -ης, -η.... μτχ. καταπνίγεις, -είσα, -έν)) 1. πνίγω (κάποιον) 2. (μτφ.) εμποδίζω την εκδήλωση ή την επικράτηση (κάποιου) με βίαιο τρόπο, ανατρέποντας τη φυσική πορεία. δριύντας κατασταλτικά: - *τον θυμό / τα αισθήματα / τις παρορμήσεις μου* || - *την εξέγερση / την επανάσταση / την ανταρσία* ΣΥΝ. καταστέλλω, συντρίβω, αφανίζω, σταματώ, διαλύω, εξοντώνω. – **κατάπνιξη** (η) [αρχ.Ι, **καταπνικτικός,** -ή, -ό 118911.

κατά πόδας επίρρ. 1. ακριβώς στα ίχνη, στα βήματα κάποιου: *τον ακο/.ουθούσε όπου κι αν πήγαινε* || *τον παρακολουθούσαν ~· είχαν γίνει η σκιά του* συν. ξοπίσω 2. ως άμεση συνέπεια, ως άμεσο αποτέλεσμα: *μετά τον πόλεμο έρχεται - η δυστυχία* 3. (μτφ.) με απόλυτη ακρίβεια, σύμφωνα με προδιαγεγραμμένη πυρεία: *ακολουθούσε τις οδηγίες* -1| *εφαρμόζει ~ τις εντολές των ανωτέρων του.* ϋπίσης (λαϊκ.) **καταπόδι** |μεσν.|.

jFTYM. < αρχ. *κατά πόδας* < *πούς, ποδός* « πόδι»|. **καταπολέμηση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η πρυ- σπάθεια για τη δραστική αντιμετώπιση (επικίνδυνων ή ανεπιθύμητων καταστάσεων, γεγυνότων, φαινομένων κ.λπ.): *ο αγώνας για την ~ των ναρκωτικών / τού καρκίνου / τού έιτζ / τής ανεργίας / μιας πυρκαγιάς* jj - *τής φοροδιαφυγής / τού π? ·ηθωρισμού / τής τρομοκρατίας / τού εγκλήματος* jj *συστηματική / αποτελεσματική / ολοκ/.ηρωτική / συνδυασμένη* (βλ.λ.) ~ συν. εξάλειψη, εξολόθρευση. εξόντωση, εξουδετέρωση, καταστολή, εξαφάνιση., **καταπολεμώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {καταπολεμάς... κ. -είς... | καταπολέμησα. -ούμαι. -ήθηκα) προσπαθώ να αντιμετωπίσω δραστικά, να εξουδετερώσω κάτι/κάποιον ανεπιθύμητο ή επικίνδυνο: - *τους αντιπάλους μου / τους εχθρούς* |j ~ *τις ασθένειες με δραστικά φάρμακα* || *την κερδοσκοπία / τα ναρκωτικά / την ανεργία.* **καταπόνηση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) 1. η πολύ έντονη κούραση, η εξάντληση λόγω υπερβολικής καταβολής δυνάμεων: ~ *μυών* || *η - από την έντονη εργασία* || *η ~ τού πνεύματος* συν. κούραση, εξάντληση, εξασθένηση, εξουθένωση 2. η έντονη ή βαριά χρήση αντικειμένου η οποία μπορεί να το φθείρει: *η ~ των αναρτήσεων / των ελαστικών τού αυτοκινήτου.* **καταπονητικάς,** -ή, -ό 11886J αυτός που προκαλεί εξάντληση επειδή απαιτεί έντονη προσπάθεια, που προξενεί καταπόνηση: - *άσκηση / δουλειά / αποσχόληση / διαδικασία* συν. κουραστικός, εξαντλητικός, κοπιαστικός, κοπιώδης, επίπονος, βαρύς, (λόγ.) επαχθής αντ. ξεκυ- ραστος, άκοπος. άνετος. – **καταπονητικ-ά / -ώς** 11886] επίρρ. **καταποντίζω** ρ. μετβ. {καταπόντισ-α, -τηκα, -μένος} 1. βυθίζω· (συνήθ. μεσοπαθ. *καταποντίζομαι): το πλοίο καταποντίστηκε αύτανδρο* συν. καταβυθίζω, βουλιάζω, (λαϊκ.) φουντάρω, πνίγω 2. (μτφ.) παθαίνω μεγάλη καταστροφή, δέχομαι σοβαρότατο πλήγμα, καίριο χτύπημα: *το κόμμα του καταποντίστηκε στις εκλογές* συν. καταστρέφομαι, αφανίζομαι, εξολοθρεύομαι.

ii-:ΐΥΜ. αρχ. < *κατα-* + *ποντίζω* < *πόντος* «θάλασσα» (βλ.λ.)). **καταποντισμός** (ο) Ιαρχ.'] 1. καταβύθιση στη θάλασσα συν. βυύ- λιαγμα 2. μεγάλη καταστροφή, πλήγμα, αφανισμός: ο ~ *ενός κόμματος στις εκλογές·* φρ. *σεισμοί, λοιμοί, λιμοί και καταποντισμοί* βλ. λ. *σεισμός.* Επίσης **καταπόντιση** (η) [μτγν.]. **καταπονώ** ρ. μετβ. |αρχ.| {καταπονείς... | καταπόν-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος] προκαλώ καταπόνηση: *τον είχε καταπονήσει το μακρύ ταξίδι* j| *καταπονημένος από την ταλαιπωρία* [[~ *τα μάτια / το σώμα* / γο *μυαλό μου* συν. κατακουράζω. εξαντλώ, καταβάλλω αντ. αναπαύω. ξεκουράζω, χαλαρώνω, **κατάποση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -όσεως | -όσεις, -όσεων} η προώθηση τροφής από το στόμα στο στομάχι διά μέσυυ τύ φάρυγγα και τού οισοφάγου: *τον πονάει* ο *λαιμός του και δυσκο/.εύεται στην* ~ συν. κατάπιομα.

καταποτήρας (ο) j 1888ί (λόγ.) 1. η καταβόθρα (βλ.λ., σημ. J) 2. ο στρόβιλυς που δημιουργείται σε υδάτινη μάζα λόγω διαφοράς πιέσε- ως, ο νεροστρόβιλος συν. δίνη. μάτι. ρουφήχτρα.

[l-tym. < *κατάποση* (βλ. λ. *πόση*) 4- παραγ. επίθημα *-τήρ(ας)*\. **καταπότι** (το) {καταποτ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το χάπι, γενικότ. οτιδήποτε παραλαμβάνεται σε στερεά μορφή και σε σχήμα σφαιριδίου από το στόμα με κατάποση.

I f.ty m. < αρχ. *καταπότιον.* υποκ. τού *κατ άπο τον* < *καταπίνω].* **καταπραϋντικός,** -ή,-ό [I870| 1. αυτός που καταπραΰνει. που καθησυχάζει και ανακουφίζει: ~ *λόγια* συν. καθησυχαστικός, ανακουφιστικός. κατευναστικός ανγ. διεγερτικός **2.** *καταπραϋντικά* (τα) ιατρ. φάρμακα που χρησιμυπυιούνται για την καταστυλή διαφόρων διεγερτικών καταστάσεων τού οργανισμύ ή σε περιπτώσεις παροξυσμικύ βήχα, υψηλύ πυρετύ. δυνατύ πόνου κ.λπ.: - *χάπια* συν. ηρεμιστικός. —**καταπραϋντικ-ά /-ώς** |189I] επίρρ. **καταπραΰνω** ρ. μετβ. {καταπράυνα. -θηκα} μειώνω την πίεση, απαλλάσσω από την αρνητική ένταση προσδίδοντας γαλήνη και ηρεμία. ανακουφίζω: *παυσίπονα που καταπραΰνουν τους πόνους*]] *προσπάθησε να καταπραϋνει τον θυμό του* ΣΥΝ. καθησυχάζω, κατευνάζω. γαληνεύω, καλμάρω. – **καταπράυνση** (η) Ιμτγν.].

|f.tym. αρχ. < *κατα-* + *πραΰνω* < *πράος* (βλ.λ.)]. **καταπροσωπο** επίρρ. 1. κατευθείαν στο πρόσωπο: του *'δωσε ~ ένα χαστούκι* ΣΥΝ. κατάμουτρα, κατάφατσα 2. (μτφ.) με θάρρος, ευθέως: *της είπε ~ να φύγει!* ΣΥΝ. κατάμουτρα, με παρρησία. Κπίσης **καταπρόσωπο** Ιμεσν.].

|ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. φρ. *κατά πρόσωπον*\. **κατάπρυμ(ν)ος,** -η. -ο (για θαλασσινό άνεμο) αυτός που πνέει από το μέρος τής πρύμνης, πυυ είναι ευνοϊκός για ταξίδι ΣΥΝ. ούριος, πρίμος ΑΝΤ. κατάπλωρος. – **κατάπρυμ(ν)α** επίρρ.

]F.jyM. < αρχ. φρ. *κατά πρύμνην*|. **καταπτοώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {καταπτοείς... | καταπτό-ησα. -ούμαι. -ήθη- κα, -ημένος) (λόγ.) ρίχνω τυ ηθικό (κάποιου), τυν απυγυητεύω εντελώς: *τον έχουν καταπτοήσει οι συνεχείς αποτυχίες και η αδιαφορία τού κοινού* || *είχε καταπτοηθεί από την ήττα του στις εκλογές* ΣΥΝ. κατατρομάζω, φοβίζω, καταφοβίζω ΑΝΤ. ενισχύω, ενθαρρύνω, ανα- θαρρύνω. – **καταπτόηαη** (η) [Ι766|. **καταπτυστος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που δεν αξίζει παρά περιφρόνηση, φτύσιμο: - *λιβελογράφημα / συμπεριφορά : σχόλιο / δημοσίευμα* ΣΥΝ. αχρείος. –**κατάπτυστα / καταπτύατως** Ιμτγν.] επίρρ.

[ΙΤΥΜ. αρχ. < *καταπτύω* < *κατα-* + *πτύω* «φτύνω»], **κατάπτωση** (η) [αρχ.Ι j-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -οάσεων} 1. ικυριυλ.) τυ ολοκληρωτικό γκρέμισμα κατασκευής ΑΝΤ. ανέγερση, ανόρθωση· (μτφ.) 2. η απώλεια σημαντικού βαθμού σωματικής ενέργειας, η πλήρης σωματική εξασθένηση: *η έντονη προσπάθεια που κατέβαλε, τον έφερε στα όρια τής* ~ ΣΥΝ. εξασθένηση, εξάντληση ΑΝΤ. ενδυνάμωση

η εκδήλωση κυρ. καταθλιπτικών τάσεων συμπεριφοράς ως αποτέλεσμα τής αδυναμίας (κάποιου) να διατηρήσει την ψυχική, πνευματική. συναισθηματική τυυ ισορρυπία (συνήθ. λόγω μεγάλης ψυχικής ή σωματικής κόπωσης): *ήταν σε ~ ύστερα απ' το διαζύγιο* |[*η ~ εκδηλώθηκε με νευρικά ξεσπάσματα και κλάματα* ΣΥΝ. κατάθλιψη, αθυ- μία **4.** η παρακμή, η εμφάνιση εκφυλιστικών φαινυμένων: *ηθική / κοινωνική ~* || - *των ηθών* || - *αξιών / προτύπων* ΣΥΝ. παρακμή, μαρασμός. ευτέλεια ΑΝΤ. ακμή. ευδοκίμηση, **καταπώς** επίρρ. Ιμεσν.] (καθημ.) συμφώνως προς. κατά τον τρόπο που: - *τα λες. έχεις δίκιο!* || ~ *τα παρουσιάζουν, ήταν ατύχημα* || *θα βρέξει, ~ φαίνεται* ΣΥΝ. όπως, καθώς.

Κατάρ (τυ) {άκλ.} (αραβ. Dawlat Qatar = Κράτος τού Κατάρ) κράτος τής ΝΑ. Ασίας, στη Δ. ακτή τού Περσικύ Κόλπου, με πρωτεύουσα τη Ντόχα. επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το ριάλ Κατάρ. [ΕΤΥΜ. < αραβ. Qatar, αβεβ. ετύμυ. πιθ. < αραβ. qatura «εκκρίνω» < qatran «ρητίνη», πράγμα που συνδ. με τα πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικύ αερίου τής χώρας), **κατάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. η ευχή να πάθει κάποιος κάτι κακό· κάθε σύντομη φράση που εκφωνείται με πίστη στη μαγική της δύναμη. δηλ. με την πεποίθηση ότι θα βγει αληθινή, και με σκοπό την πρόκληση κακού στο άτομο προς το οπυίυ απευθύνεται: *τον έδιωξε με κατάρες για το κακό που έκανε!* || *την ~ μου να 'χεις!* ΣΥΝ. αρά, αναθεματισμός. ανάθεμα ΑΝΤ. ευχή, ευλυγία· φρ. (α) *γυρίζει σαν την άδικη κατάρα* για άνθρωπο που περιπλανάται άσκοπα ή χωρίς να καταλήγει κάπου, χωρίς να σταματά ποτέ η περιπλάνησή του: *δεν έχει ησυχία αυτός ο άνθρωπος.* ~ (β) *δίνω / αφήνω (σε κάποιον) ευχή και* κατάρα αφήνω σε κάποιον άλλο (συνήθ. ζητώντας του αυτό ως τελευταία χάρη, ως διαθήκη) να εκτελέσει επιθυμία μου. δίνοντάς του την ευλογία μου αν το πράξει και τον αναθεματισμό μου αν δεν το πράξει: *ευχή και κατάρα του 'δωσε η μάννα του να μην πουλήσει το πατρικό τους* 2. (μτφ.) η συμφορά πυυ έρχεται σε κάποιον και γενικότ. κάθε **δυσάρΓστο** φαινόμενο: *η - τού πολέμου επανέρχεται* ΣΥΝ. κακή περίσταση, δυστυχία, μάστιγα ΑΝΤ. ευτυχία, χαρά, ευλογία **3.** (ως επιφών.) ανάθεμα: - *τη στιγμή που σε γνώρισα!*

[ΗΤΥΜ. αρ^. < *καταρώμαι (-άο-)* (υποχωρητ.)|. **καταραμένος,** -η, -ο [μεσν.] 1. αυτός πυυ έχει δεχτεί κατάρα. που τον βαραίνει κατάρα ΣΥΝ, αφορισμένος, αναθεματισμένος, επάρατος

αυτός που συμπεριφέρεται κατά τρόπο που θα μπυρυύσε να προ- καλέσει κατάρες εναντίον του. μισητός ΣΥΝ. αξιοκατάρατυς, κατάρατος. επικατάρατος **3.** *καταραμένοι ποιητές* (poeies maudits) ποιητές περιφρυνημένοι από* την κοινωνία· (ειδικότ.) χαρακτηρισμός των ποιητών οι οποίοι έχουν περιέλθει σε κατώτερη κοινωνική θέση, έχουν περιθωριυπυιηθεί και γίνονται αντικείμενο περιφρόνησης από τους κρατούντες, οι οποίοι φοβούνται τη διεισδυτική τους ματιά (ο όρος πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Πωλ Βερλαίν το Ι885 ως τίτλος συλ- λυγής δοκιμίου του για την τραγική ζωή πυιητών όπως ο Στεφάν Μαλλαρμέ. ο Αρθούρος Ρεμπώ κ.ά.). **κατάρατος,** -η, -ο [αρχ.J αυτός που συμπεριφέρεται κατά τρόπο που επιφέρει κατάρα. αυτός που αξίζει κατάρες: - *φονιάς / εχθρός,* ΣΥΝ. α^ιοκατάρατος. μισητός ΑΝΙ. ευλογημένος.

-καταρτος, -η. -ο λεξικό επίθημα πυυ δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό καταρτιών: *τρικάταρτο πλοίο.* **καταράχι** (το) {καταραχ-ιού | -ιών} το πιυ ψηλό σημείο τής κορυφής βουνού και κατ' επέκτ. η κορυφογραμμή: «*να πάω πάνω στα βουνά, ψηλά στα* (δημοτ. τραγ.). Επίσης **κατάραχο.** – **κατάραχα** επίρρ. [μεσν.).

κατάργηση (η) [μτγν.| {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.Ι η άρση τής ισχύος: ~ *νόμου / νομικής διάταξης / των εισαγωγικών εξετάσεων / φοροαπαλλαγών / προνομίων / συνοριακών ελέγχων / τής επετηρίδας των εκπαιδευτικών / τού πανεπιστημιακού ασύλου / οργανικής θέσεως* ΣΥΝ. ακύρωση ΑΝΤ. επικύρωση, καθιέρωση, έγκριση, **καταργώ** ρ. μετβ. {καταργείς... | κατάργη-σα (λόγ. κατήργησα). -θηκα, -μένυς} αίρω την ισχύ. ακυρώνω κάτι: - *τους νόμους τής προηγούμενης κυβέρνησης* |[~ *τις εξετάσεις / τα τεκμήρια φορολόγησης / διατάξεις* ΣΥΝ. καταλύω ΑΝΤ. επαναφέρω, καθιερώνω, θέτω σε ισχύ. |F.TYM. < αρχ. *καταργώ (-έω),* αρχική σημ. «ακινητυποιώ (κάτι), το καθιστώ αδρανές», < *κατ(α)-* + *αργώ* < *αργός.* Η σημερινή σημ. πρώτο-

απαντά στην Κ.Δ. (λ.χ. *Ροψ.* 3,31: *νόμον ούν καταργονμεν διά τής πίστεως:)].*

καταριέμαι ρ. μετβ. αποθ. {καταρά-στηκα. -μένος} απευθύνω κατάρα σε (κάποιον), του εύχομαι να υποστεί κάτι κακό (ο ίδιος ή αγαπημένα του πρόσωπα): *καταριέται την ώρα και τη στιγμή που τον παντρεύτηκε* II *τον καταράστηκε η ίδια του η μάννα* jj ~ *τους εχθρούς / τα ξέναΣυν.* αναθεματίζω. Επίσης (λόγ.) **καταρώμαι** !αρχ.| {-άσαι...}. [ετυμ. μεσν., μεταπλ. τ. τού αρχ. *καταρώμαι (-άο-)* (κατά τα ρ. μέσης φωνής σε *-ιέμαι)* < *κατ(α)-* + *άρώμαι* < *άρά* «ανάθεμα, συμφορά» (αρχική σημ. «προσευχή, επίκληση») < **άρΓά.* αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με αρμ. uranam «αρνούμαι», λατ. oro «ικετεύω, αιτούμαι», *καθώς* και με το ρ. *άρνονμαι* (βλ.λ.)|.

καταριθμώ ρ. μετβ. |αρχ. 1 ί καταριθμείς... | καταρίθμ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος! (λόγ.) αριθμώ με προσοχή, καταγράφοντας τα δεδομένα σε κατάλογο, απαριθμώ ένα προς ένα: *καταριθμήθηκαν τουλάχιστον είκοσι κομμάτια τής συλλογής με ανάγλυφες παραστάσεις* συν. καταμετρώ, καταγράφω. – **καταρίθμηση** (η) [μτγν.J.

καταρώμαι ρ. -> καταριέμαι

καταρρακτης κ. **καταρράχτης** (ο) (καταρρακτών) **1.** η κατακόρυφη πτώση από ύψος των νερών ποταμού ή χειμάρρου, η υποία προ- καλείται από τη διακοπή τής κοίτης του λόγω τής ανώμαλης διαμόρφωσης τού εδάφους με μεγάλες υψομετρικές διαφορές: *καταρράκτες τού Νιαγάρα / τής Έδεσσας* || ~ *με κρυστάλλινα νερά* || *κλιμακωτός* ~ φρ. ***ανοίγουν οι καταρράκτες τού ουρανού*** *(οί καταρράκται τοϋ ούρανον ήνεώχθησαν.* II.Δ. *Γένεσις* 7,JI) για περιπτώσεις ραγδαίας βροχόπτωσης, κατακλυσμιαίας βροχής: *άνοιξαν πάλι χθες οι καταρράκτες τού ουρανού, με αποτέλεσμα να πλημυρίσει το κέντρο τής Αθήνας* ΣΥΝ. ρίχνει καρεκλοπόδαρα **2.** (μτφ.) η ασταμάτητη και ασυγκράτητη ροή: ~ *ύβρεων / φλυαρίας / πληροφοριών / στοιχείων / γνώσεων* ΣΥΝ. χείμαρρος, θύελλα · **3.** ΙΑΙΤ. νόσος των ματιών, που χαρακτηρίζεται από τη θόλωση τού φακού τού οφθαλμού, με αποτέλεσμα τη μείωση ή και την απώλεια τής όρασης: *εγχείρηση / επέμβαση καταρράκτη.*

[ετυμ. αρχ. < *καταρράσσω* «εφορμώ βίαια» < *κατ(α)-* + *ράσσω.* αβεβ. ετύμυ.Ήδη στη Μτγν. Ελλην. παρατηρείται σύγχυση μεταξύ των συνωνύμων *ράσσω* «ορμώ, κλονίζω» και *άράσσω* «χτυπώ, συντρίβω» (εξού και η διττογραφία *κατα-ρράκτης* και *κατ-αράκτης).* των οποίων η ετυμολογική σχέση δεν μπορεί να αποδειχθεί. Σε ό.τι αφορά το ρ. *ράσσω,* ίσως ανάγεται σε τ. **Γράκ-]ω* < Ι.Ε. *wragh- χτυπώ», πβ. ρωσ. raziti, τσεχ. ra7 «χτύπημα», σύνδεση που οδηγεί σε υπόθεση ετυμολογικής συγγένειας και με το ρ. *ρήγνυμι* (βλ. λ. *ρήγμα).* II ιατρ. σημ. οφείλεται στο γαλλ. αντιδάν. caiaracie).

καταρρακτώδης, -ης. -ες 118841 {καταρρακτώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) αυτός που μοιάζει με καταρράκτη: - *βροχή* (πολύ δυνατή, ορμητική). – **καταρρακτωδώς** επίρρ. ιχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

καταρρακώνω ρ. μετβ. {καταρράκω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** κάνω κάτι κουρέλια, κατακομματιάζω: *πανιά καταρρακωμένα από τον άνεμο* ΣΥΝ. κουρελιάζω, καταξεσχίζω, διαλύω **2.** (μτφ.) προκαλώ ισχυρό πλήγμα, οδηγώ σε διάλυση ή ευτελισμό: *οι συνεχείς αποτυχίες τούς έχουν καταρρακίσει το ηθικό* }[*καταρρακωμένες ελπίδες* jj *καταρρακώθηκε η τιμή και η υπόληψή του* συν. εξευτελίζω, ταπεινώνω, (καθημ.) στραπατσάρω αντ. ενισχύω, μεγαλώνω, αναδεικνύω.

[ετυμ. < αρχ. *καταρρακώ (-όω)* < *κατα-* + *-ρακώ* < *ράκος* (βλ.λ.)|.

καταρράκωση (η) **j1**886) {-ης κ. -ώσεως j χο)ρ. πληθ.) (λόγ.-μτφ.) το κουρέλιασμα: *η ~ τού ηθικού των στρατιωτών ύστερα από τις πρώτες ήττες* || - *τού κύρους / τής αξιοπρέπειας / τής δημόσιας εικόνας κάποιου* συν. ταπείνωση, εξευτελισμός.

κατάρρευση (η) Ιμτγν.) |-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων) **1.** η πλήρης πτώση, η απώλεια κάθε στήριξης και συνεπώς το γκρέμισμα (κατασκευής. οικοδομήματος): *η ~ τού τείχους / τού σπιτιού / τού φράγματος* ΣΥΝ. γκρέμισμα, σο'ΐριασμα, κατάπτωση αντ. ανέγερση **2.** (μτφ.) η απο')λεια εσωτερικής (ψυχικής, πνευματικής) ισορροπίας, η ψυχική εξάντληση: *βρίσκεται στα πρόθυρα τής ~* || *νευρική ~ από υπερκόπωση* ΣΥΝ. εξασθένηση **3.** (μτφ.) η απώλεια τής εσωτερικής δομής στηρίξεως, τής συνοχής ή τής ισχύος· η παρακμή και η διάλυση που επέρχεται σε οποιοδήποτε σύστημα: *η ~ τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας / τού υπαρκτού σοσιαλισμού / τής οικονομίας / τού καθεστώτος / μιας επιχείρησης / ελπίδων / σχεδίων* ΣΥΝ. αποσύνθεση, πτώση.

καταρρέω ρ. αμετβ. Ικατέρρευσα) (λόγ.) *Λ.* (για κτήρια, κατασκευές κ.λπ.) γκρεμίζομαι: *εξαιτίας τού σεισμού κατέρρευσαν πολλά σπίτια* συν. διαλύομαι, σωριάζομαι, (λόγ.) καταπίπτω 2. (μτφ.) εξαντλούμαι φυσικά και ψυχικά, χάνω τις δυνάμεις μου: *μετά από τόση προσπάθεια είναι έτοιμος να καταρρεύσει* || *δεν άντεξε στη θέα τού νεκρού γυιου της και κατέρρευσε* **3.** αποδυναμώνομαι πλήρως, χάνω την ισχύ και τη συνοχή μου: *η παλιά διοικητική δομή έχει καταρρεύσει* || *η εταιρεία καταρρέει υπό το βάρος των χρεών* || *στον αιώνα μας κα- τέρρευσαν πολλές ιδεολογίες και πολιτικά συστήματα* συν. διαλύομαι. φθείρομαι, καταστρέφομαι.

If.vym. αρχ., αρχική σημ. «ρέω καθοδικά, προς τα κάτω», < κατα- + *ρέω* |.

καταρρίπτω ρ. μετβ. [αρχ.| {κατέρριψα, καταρρίφθηκα (λόγ. κατερ- ρίφθην. -ης, -η...), μτχ. καταρριφθείς. -είσα, -έν) (λόγ.) 1. ρίχνω ιπτάμενο αντικείμενο στο έδαφος (χτυπο')ντας το με πυρά): *καταρρίφθη-* καν *τρία εχθρικά αεροσκάφη* 2. (μτφ.) ακοδπκνύω ότι μια θεωρητική κατασκευή είναι λανθασμένη, την ανατρέπω με λογικά επιχειρήματα: *κατέρρίψε όλα τα επιχειρήματα τής αντίπαλης πλευράς* || *τα νέα δεδομένα καταρρίπτουν όλες τις ισχύουσες θεωρίες* ΣΥΝ. ανασκευά- ζω. ανατρέπω, αντικρούω ΛΝΤ. ενισχύω, ισχυροποιώ, τεκμηριώνω, αποδεικνύω **3.** (μτφ.) ξεπερνώ όριο αθλητικών επιδόσεων: - *ρεκόρ* ΣΥΝ. υπερβαίνω. – **κατάρριψη** (η) [μτγν.].

καταρριπτικός, -ή. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ρίχνω.*

καταρροή (η) ΙΑΙΤ. φλεγμονή των βλεννογόνων τής αναπνευστικής οδού. που προκαλεί έκκριση υδαρούς ή βλεννώδους υγρού ΣΥΝ. κα- τάρρους.

[ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *καταρρέω].*

καταρροϊκός, -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την καταρροή: ~ *φλεγμονή 2.* (ως ουσ.) πρόσωπο που παρουσιάζει συμπτώματα καταρροής.

κατάρρους (ο) {κατάρρ-υυ, -ουν | χωρ. πληθ.) η καταρροή (βλ.λ.): *ρινικός/ βρογχικός* [ΕΤΥΜ. αρχ. < *καταρρέω*].

κατάρρυτος, -ος. -ον (αρχαιοπρ. - για εδάφη, εκτάσεις) αυτός πυυ διαρρέεται από πολλά ρυάκια, ποτάμια κ.λπ.. που ποτίζεται από πολλά νερά: ~ *αγρός / γη.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κατα-* + *ρυτός* < *ρέω].*

κατάρτι (το) [καταρτ-ιυύ | -ιών} ψηλό και γερό κυλινδρικό κοντάρι ή ανάλογη κατασκευή, που υψώνεται κάθετα στον άξονα πλοίου πάνω στο κατάστρωμα και στο οποίο αναρτώνται τα ιστία (πανιά), τα ξάρτια και οι κεραίες ΣΥΝ. ιστός, άλμπουρο.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *κατάρτιον.* ουδ. τού επιθ. *κατάρτιος* ««αυτός που προσαρμόζεται» (πιθ. ως μέρος τής περίφρασης *κατάρτιος ιστός)* < *κατ(α)-* + *άρτιος* (βλ.λ.)).

καταρτίζω ρ. μετβ. |κατάρτισ-α (λόγ. κατήρτισα). -μένος {λόγ. κατηρ-τισμένος)) 1. συντάσσω, οργανώνω: ~ *τους εκλογικούς καταλόγους! τη λίστα των υποψηφίων/ σχέδιο δράσης/ τα δρομολόγια* -1 *σύνταγμα! οικονομική έκθεση ι νομοσχέδιο 2.* παρέχω χρήσιμες γνώσεις σε έναν τομέα. εκπαιδεύω: *ανέλαβε να καταρτίσει τους εργαζομένους σε θέματα νέας τεχνολογίας* **3.** (καταχρ.) συγκροτώ: *κατάρτισαν ειδική επιτροπή για τη μελέτη τού προβλήματος* **4.** (η μτχ. ***καταρτισμένος,*** *-η, -ο* κ. ***κστηρτισμένος)*** βλ.λ. ■ .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ΠΤΥΜ. αρχ. < *κατ(α)-* + *άρτίζω* «προσαρμόζω, τακτοποιώ» < *άρτι* (βλ.λ.)· πβ. Κ.Δ. Μάρκ. I, 19: *καταρτίζοντας τά δίκτυα.* Η σημ. «εφοδιάζω» ήδη αρχ.).

καταρτιση (η) [-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων) **1.** η συγκρότηση, η σύνταξη ολοκληρωμένου συνόλου: ~ *καταλόγων / νομοσχεδίου / επιτροπής / λόχου / ερευνητικής ομάδας* || ~ *προγράμματος* ΣΥΝ. καταρτισμός. εκπόνηση 2. η εκπαίδευση σε ορισμένο τομέα, η κάλυψη των μαθησιακίύν αναγκών (του): ~ *στελεχών / εργαζομένων* || *μονάδα / κέντρο κατάρτισης* **3.** (συνεκδ.) το σύνολο των γνώσεων που έχει αποκομίσει κάποιος σε συγκεκριμένο τομέα, οι βασικές σπουδές σε επιστήμη ή ορισμένο πεδίο γνώσεως για επαγγελματικούς σκοπούς: *έχει γερή ~ στα μαθηματικά* || *τα στελέχη μας φημίζονται για την άρτια επιστημονική τους ~ και το υψηλό τους ήθος.*

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *κατάρτισις* < αρχ. *καταρτίζω* (βλ.λ). £την Κ.Δ. συναντούμε τη σημ. «προκοπή, πρόοδος, αρτίωση» *(Β' Κορινθ.* 13,9: τούτο *καί εύχόμεθα. τήν υμών κατάρτισιν)].*

κατάρτιση - επιμόρφωση - μετεκπαίδευση. Και οι τρεις λέξεις αναφέρονται σε σπουδές. **Κατάρτιση** ειδικότερα σημαίνει τις "βασικές προπτυχιακές σπουδές που πραγματοποιεί κανείς σε επιστήμη ή σε ορισμένο πεδίο γνώσεως για επαγγελματικούς σκοπούς: *Η κατάρτιση που παρέχουν ορισμένα Ι Ιανεπιστήμια στους αποφοίτους τους είναι ελλιπής - Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.).* **Επιμόρφωση** είναι κάθε μορφής ενημέρωση που γίνεται άπαξ ή περιοδικά με παρακολούθηση μαθημάτων, σεμιναρίων κ.τ.ό. για ποικίλο χρονικό διάστημα. Η *επιμόρφωση* προϋποθέτει το στάδιο τής *κατάρτισης: Όλοι οι επιστήμονες χρειάζονται επιμόρφωση κάθε* .5 *χρόνια.* **Μετεκπαίδευση** είναι οι οργανωμένες μεταπτυχιακές σπουδές που πραγματοποιούνται μετά την *κατάρτιση* (προπτυχιακές σπουδές): *Η μετεκπαίδευση των δασκάλων γινόταν παλαιότερα στο Διδασκαλείο τού Πανεπιστημίου Αθηνών.*

καταρτισμένος, -η. -ο κ. (λόγ.) **κατηρτισμένος** Ιαρχ] **1.** αυτός που έχει καταρτιστεί σε κάτι: - *στην επιστήμη του* **2.** (γενικότ.) αυτός πυυ έχει πολλές γνώσεις, μορφωμένος: *άνθρωπος με υψηλό επίπεδο γνώσεων.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

καταρτισμός (ο) ιμτγν.) **1.** η συγκρότηση συνόλου, η οργάνωση σε ενότητα: - *σχεδίων δράσεως / επιτροπής / λόχου / προγραμμάτων* ΣΥΝ. κατάρτιση, συγκρότηση, εκπόνηση 2. η απόκτηση μόρφωσης, ο εμπλουτισμός γνώσεων ΣΥΝ. εκπαίδευση, επιμόρφωση, **κατ' αρχάς** επίρρ. ► αρχή **κατ' αρχήν** επίρρ. ► αρχή

κατάσαρκα επίρρ. [μεσν.Ι (καθημ.) ακριβώς πάνι» στη σάρκα: *του έδωσε ένα φυλαχτό, που το φορούσε ~* || *φορούσε ένα μπλουζάκι* **κατασάρκιο** (το) {κατασαρκί-ου | -ων} εκκλης. το λινό λευκό κάλυμμα, που τοποθετείται απευθείας πάνω στην Αγία Τράπεζα μετά τον καθαγιασμό της και το οποίο συμβολίζει το νεκρικό σεντόνι τού Χριστού.

κατάσβεση (η) [μτγν.] {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** το σβήσιμο πυρκαγιάς, φωτιάς: *στην προσπάθεια κατασβέσεις έλαβαν μέρος και μονάδες τού στρατού και πυροσβεστικά αεροπλάνα* συν. πυρόσβεση αντ. αναζωπύρωση, άναμμα 2. (μτφ.) η αποτροπή οποιασδή-

ποτε εκδήλωσης, η έντονη και αισθητή μείωση τής έντασης, η καταστολή: *η ~ τού πάθους* ΣΥΝ. κατάπνιξη. κατασβεστήρας (ο) φορητή συσκευή, που περιέχει ειδικές χημικές ύλες (επιβραδυντικό, κατασβεστικό υγρό), τις οποίες και εκτοξεύει κατά τής Φωτιάς ΣΥΝ. πυροσβεστήρας, κατασβεστικός, -ή, -ό 118871 αυτός που χρησιμοποιείται για κατάσβεση: τα - *οχήματα τής πυροσβεστικής* || ~ *αεροπλάνα* || ~ *υγρό* || - *παρέμβαση.* — κατασβεστικ-ά / -ώς επίρρ. κατασβήνω κ. (λόγ.) κατασβένω ρ. μετβ. {κατέσβησα κ. κατ-έσβε- σα, κατασβήσ-τηκα (λόγ. κατεσβέσθην. -ης. -η.... μτχ. κατασβεσθείς. -είσα, -έν). -μένος} 1. (για πυρκαγιά) σβήνω εντελώς: τα *πυροσβεστικά κατέσβεσαν την πυρκαγιά 2.* (μτφ.) καταπνίγω ένα έντυνο συναίσθημα: *δεν τυν ήταν εύκολο να κατασβέσει το πάθος του για εκδίκηση* ΣΥΝ. κατασιγάζω.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κατασβέννυμι* < *κατα-* + *σβέννυμι* (βλ. λ. *σβήνω)*\. κατασιγάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κατασίγασ-α. -τηκα. -μένος) ♦ (μετβ.)

(κυριολ.) κάνω (κάποιον/κάτι) να σιγάσει, να σιωπήσει, μειώνω την ένταση τύ ήχου που βγάζει ΣΥΝ. χαμηλώνω **2.** (συνήθ. μτφ.) μειώνω την ένταση, κάνω πιυ ήπιο: *δεν μπορούσε να κατασιγάσει το πάθος τού λαού για ελευθερία* ΙΥΝ. κατευνάζω ♦ (αμετβ.) 3. εξασθενώ: *δεν έχει κατασιγάσει ακόμα η θύελλα* ΣΥΝ. παύω. σταματώ, σιωπώ 4. (μτφ.) παύω να υφίσταμαι, γίνομαι πιυ ήπιος ή λιγότερο βασανιστικός. πιεστικός, εκτονώνομαι: &·*ν *έχει κατασιγάσει το πάθος της γι' αυτόν* ΣΥΝ. σβήνω, πεΟαίνο). — κατασίγασΓ| (η). **κατασιγαστικός,** -ή. -ό |μεσν.|.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κατα-* + *σιγάζω* < *σιγή*\. κατασκάβω κ. κατασκάπτω ρ. μετβ. Ιαρχ.) {κατέσκαψα | κατασκάφθηκα (καθημ. -φτηκα), -μμένος} 1. σκάβω σε μεγάλυ βάθος, σκάβω καλά 2. καταστρέφω εκ θεμελίων, ισοπεδώνω ΣΥΝ. ξεθεμελιώνω, γκρεμίζω. — καταακαφή (η) [αρχ.]. κατασκευάζω ρ. μετβ. {κατασκεύασ-α,-τηκα (λόγ.-θηκα).-μένος) 1. δημιουργώ (κάτι) με υλικά μέσα, εφαρμόζοντας συγκεκριμένη τεχνική: ~ *έπιπλα ί ενδύματα / μηχανουργικά προϊόντα* ΣΥΝ. παρασκευάζω, φτειάχνω. παράγω, βγάζω, κάνω ΑΝΤ. καταστρέφω, διαλύω 2. (μτφ.- κακόσ.) επινοώ κάτι (εις βάρος κάποιου, για κακό σκοπό), δημιουργώ κάτι ψευδές: *οι μυστικές υπηρεσίες είχαν κατασκευάσει ένα σενάριο για τη συκοφάντηση τού αντιπάλου \\ κατασκευασμένες πληροφορίες / εικόνες* ΣΥΝ. επινυώ. μηχανεύυμαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κάνω.*

[ΕΤΥΜ. αρ^χ. < *κατα-* + *σκευάζω* < *σκεύος* (βλ.λ.)). κατασκεύασμα (το) [αρχ.) {κατασκευάσμ-ατος j -ατα, -άτων} 1. οτιδήποτε έχει κατασκευαστεί ΣΥΝ. δημιούργημα, έργο, τεχνούργημα, πλάσμα 2. (συνήθ. μειωτ.) οτιδήποτε δεν έχει γίνει σωστά: *ομελέτα λες αυτό το -!* || *άθλιο / γελοίο* κατασκευαστής (ο) Ιμτγν.|. κατασκευάστρια (η) [μτγν.] {κατα- σκευαστριών) πρόσωπο που κατασκευάζει, που δημιουργεί ή επινοεί κάτι: *«29 κατασκευαστές πλυντηρίων συνιστούν...»*(διαφήμιση) || ο ~ *των π/.ηροφοριο')ν* jj (κ. ο)ς επίθ.) *η κατασκευάστρια εταιρεία* ΙΥΝ. δημιουργός. — κατασκευαστικά επίρρ. κατασκευαστικός, -ή. -ό [αρχ.) αυτός που σχετίζεται με την κατασκευή ή συμβάλλει στην κατασκευή: ~ *κόστος / πρόγραμμα* > *εταιρεία.*

κατασκευή (η) **1.** η διαδικασία κατά την οποία δημιουργείται κάτι με υλικά μέσα: ~ *τού δρόμου: τής γέφυρας/ του φράγματος/ τού ψυγείου / τού πλυντηρίου* || *εταιρεία κατασκευών* [[*παιχνίδια με παιδικές* ~ ΣΥΝ. φτειάξιμο, δημιουργία, επινόηση ΑΝΤ. καταστροφή, διάλυση 2. (ειδικότ.) ο τρόπος με τον υποίο έχει δημιουργηΟεί κάτι. το σύνολο των ειδικών τεχνικών χαρακτηριστικών του: *καλή / εξαίρετη / ελλιπής / ελαττωματική* ~ ΣΥΝ. φτειάξιμο. δημιουργία 3. (κατ' επέκτ.) η μορφή αντικειμένου, όταν ολοκληρωθεί η διαδικασία δημιουργίας του: *η ~ τού σώματος* || *χρήσιμο αντικείμενο, αλλά άκομφο· η ~ του είναι αντιαισθητική* ΣΥΝ. φτειαξιά. σχήμα, κόψιμο 4. (μτφ.) οτιδήποτε επινοείται από τον ανθρώπινο νου: *πρόκειται για μια ενδιαφέρουσα θεωρητική* ~ 5. η δημιουργία ψευδών δεδομένων (συχνά εις βάρος άλλου): - *ειδήσεων αποσκοπεί στην παραπλάνηση τού κοινού.* [ετυ.μ. αρχν< *κατα-* + *σκευή* (βλ.λ.)). **κατασκηνώνω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.) [κατασκήνω-σα, -μένος} **1.** στήνω τη σκηνή μου και μένω (προσωρινά) μέσα σε αυτή: *κατασκηνώσαμε κοντά στη θάλασσα* συν. κάνω κάμπινγκ 2. (μτφ.) εγκαθίσταμαι για πολύ (κάπου), παραμένω κάπου περισσότερο χρόνο από όσο πρέπει: *οι συγγενείς σου κατασκήνωσαν στο σπίτι μας και δεν λένε να φύγουν!* || αθλ. *ο παίκτης κατασκήνωσε στην αντίπαλη περιοχή και σφυρί- χτηκε οψσάιντ* συν. σταθμεύω, **κατασκήνωσή** (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1.** το στήσιμο σκηνών και η εγκατάσταση σε αυτές: *αυτό το καλοκαίρι Οα κάνουμε* ~ συν. κάμπινγκ 2. (συνεκδ.) (α) το σύνολο των σκηνών και των εγκαταστάσεων για διαμονή: ~ σε *παραθαλάσσια τοποθεσία* συ ν. κάμπινγκ (β) η παραπάνω εγκατάσταση και οι κατασκηνωτές που μένουν εκεί: *όλη η ~ ήταν ανάστατη* 3. (ειδικότ., συνήθ. στον πληθ.) σύνολο εγκαταστάσεων σε εξοχική τοποθεσία για παραΟερισμό. αλλά και άθληση, εκπαίδευση κ.λπ. παιδιών, υπό την επίβλεψη και καθοδήγηση ενηλίκων στο πλαίσιο θεσμών: *παιδικές - τού Δήμου Αθηναίων* I) *μαθητικές* ~ || οι ~ *νέων τής Αρχιεπισκοπής Αθηνών.* κατασκηνωτής (ο), κατασκηνώτρια (η) {κατασκηνωτριών} πρόσωπο που κατασκηνώνει, που διαμένει σε σκηνή για μικρό χρονικό διάστημα. - κατασκηνωτικός, -ή, -ό. κατασκοπεία (η) -»κατασκοπία κατασκόπευση (η) * κατασκοπεύω

κατασκοπευτικός, -ή. -ό [1884J αυτός που σχετίζεται με την κατασκοπία: - *αποστο/.ή / δράση / αεροπ/.άνο / δορυφόρος* ΣΥΝ. κατασκοπικός. — κατασκοπευτικ-ά / -ώς *επίρρ.*

κατασκοπεύω ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {κατασκόπευσα) **1.** παρακολουθώ κρυφά (εχθρό, αντίπαλο, ανταγωνιστή) για τη συλλογή πληροφοριών (σχετικά με απόρρητες κρατικές υποθέσεις, πολιτικά, στρατιωτικά κ.λπ. μυστικά αντίπαλης χώρας ή για μυστικά σχέδια και τεχνογνωσία ανταγωνίστριας εταιρείας / βιομηχανίας): *ξένοι πράκτορες κατασκόπευαν τις κινήσεις τού στρατού* || *με τους νέους δορυφόρους οι μεγάλες δυνάμεις μπορούν να κατασκοπεύουν τους εχθρούς τους εκ τού ασφαλούς 2.* (μτφ.) παρακολουθώ με προσοχή και χωρίς να γίνομαι αντιληπτός, για να συλλέξω πληροφορίες ή να ανακαλύψω τα μυστικά (κάποιου): *Τι θέλεις και με ακολουθείς συνέχεια: Με κατασκοπεύεις:* || *από πότε με κατασκοπεύεις και διαβάζεις την προσωπική μου αλληλογραφία:* — **κατασκόπευση** (η) |μεσν.|.

κατασκοπία (η) (σχολ. ορθ. *κατασκοπεία)* (χωρ. πληθ.) **1.** η παρακολούθηση τού εχθρού για την απόσπαση μυστικών, η οποία διενεργεί- ται με μυστικούς πράκτορες (κατασκόπους), κρυφές μεθόδους και μέσα υψηλής τεχνολογίας: *καταδικάσθηκε σε θάνατο για ~ σε καιρό πο/.έμου* || *επιδίδομαι σε / κάνω ~* || *δίκτυο / ένοχος κατασκοπίας* συν. κατασκόπευση 2. (συνεκδ.) η ειδική κρατική υπηρεσία που συλλέγει πληροφορίες για απόρρητα ζητήματα άλλων κρατών: *αμερικανική / σοβιετική / βρετανική* ~ συν. αντικατασκοπία 3. (ειδικότ.) η μυστική συλλογή πληροφοριών μέσω πρακτόρων ή τεχνικών μέσων για λογαριασμό επιχείρησης, εταιρείας κ.λπ., που αποσκοπεί στην οικειοποί- ηση των σχεδίων ή τής τεχνογνωσίας των ανταγωνιστών της: *βιομηχανική* ~ (π.χ. πρωτότυπων βιομηχανικών σχεδίων) **4.** (γενικότ.-εκφραστ.) η μυστική παρακολούθηση.

κατασκοπικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με κατασκοπία ή κατασκόπους: ~ *ταινία* (τής οποίας η πλοκή σχετίζεται με τη δράση κατασκόπων).

κατάσκοπος (ο/η) {κατασκόπ-ου | -ων. -ους) **1.** πρόσωπο που διενεργεί κατασκοπία συν. (μυστικός) πράκτορας 2. (γενικότ.-εκφραστ.) πρόσωπο που κατασκοπεύει, που παρακολουθεί κρυφά (κάποιον). [ετυμ. αρχ. < *κατα-* + *σκοπός* (βλ.λ.)j.

κατασκορπίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {κατασκόρπισ-α, -τηκα. -μένος) **1.** ρίχνω. πετάω εδώ κι εκεί. διασκορπίζω 2. (μτφ.) καταξοδεύω εδώ κι εκεί, σπαταλώ λντ. συγκεντρώνω, μαζεύω, συλλέγω 3. τρέπω σε φυγή: - *τους εχθρούς* **4.** κάνω κάτι να εξαφανιστεί (φόβο, αμφιβολία κ.λπ.) 5. αφήνω κάτι να εξαπλωθεί, π.χ. μυρωδιά, ιδέες.

κατασκοτώνω ρ. μετβ. {κατασκότω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** προκαλώ μεγάλο σωματικό πόνο χτυπώντας δυνατά σημείο τού σώματος: *Πρόσεχε πού πατάς! Με κατασκότωσες!·* (μεσοπαθ. ***κατασκοτώνομαι)*** 2. τραυματίζομαι σοβαρά: *δεν είδα το χαντάκι, έπεσα και κατασκοτώθηκα* 3. (συνήθ. η μτχ. ***κατασκοτωμένος,*** *-η. -ο)* πολύ εξαντλημένος, ταλαιπωρημένος σωματικά: *γόρισε από τη δουλειά κατασκοτωμένος και έπεσε αμέσως για ύπνο ·* **4.** (+ να) προσπαθώ με πολύ μεγάλο ζήλο να ικανοποιήσο) κάποιον ή να φανώ χρήσιμος (σε κάτι): *μόλις του είπα* τι *ψάχνω, κατασκοτώθηκε να μ'εξυπηρετήσει.*

κατασπαράζω κ. (λόγ.) **κατασπαράσσω** ρ. μετβ.)αρχ.) {κατασπά- ραξα, -χτηκα (λόγ. -χθηκα). -γμένος} 1. σχίζω σε κομμάτια το σώμα (ανθρώπου ή ζώου) και το τρώω: *το /.ιοντάρι κατασπάραξε το θήραμά του 2.* (μτφ.) εξοντώνω: *αντί να σε βοηθήσουν, κοιτάζουν πώς θα σε κατασπαράξουν.* — **κατασπάραξη** (η).

κατάσπαρτος, -η. -ο **1.** σπαρμένος σε ύλη του την έκταση: *κάμπος* - *με δημητριακά* || (μτφ.) *ουρανός ~ με αστέρια* ιυν. κατεσπ«ρμένος, φυτεμένος αν γ. άσπαρτυς · 2. (κατ' επέκτ.) αυτός πυυ έχει σκορπιστεί παντού, που έχει απλωθεί σε μεγάλη έκταση συν. διάσπαρτος, διασκορπισμένος, σκόρπιος αντ. συγκεντρωμένος.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. parseme|.

καταστάθηκα ρ. ► καθιστώ

κατασταλάζω ρ. αμετβ. |μεσν.[{καταστάλα-ξα. -γμένος} 1. (για υλικά σο')ματα) σχηματίζω ίζημα συν. κατακάθομαι, κατακαθίζω 2. (μτφ.) καταλήγω κάπου ύστερα από μια σειρά διεργασιών, σχηματίζω τελική άποψη: *έχω καταστα/Λξει σε ορισμένα συμπεράσματα* συν. απολήγω 3. (η μτχ. **καταστα Αα/μένος,** *-η. -ο)* (α) αυτός πυυ έχει αποκρυσταλλώσει συγκεκριμένες απόψεις, πυυ δεν έχει πια αμφιβολίες ή αμφιταλαντεύσεις: *πρόκειται για άνθρωπο καταστα?.αγμένο, πυυ ξέρει τι θέ?^ει από τη ζθή* || ~ *νέος* (β) αυτός πυυ έχει καταλήξει οριστικά σε κάτι. αποκρυσταλλωμένος: ~ *σκέψη / ιδέες.* - **καταστάλαγμα** (το).

κατασταλτικός, -ή, -ό 1. αυτός πυυ χρησιμοποιείται για καταστολή ή σχετίζεται με αυτήν: *ελήφθησαν ~ μέτρα για τον περιορισμό τής εγκληματικότητας* |[~ *μέσα / μέθοδοι; κρατικοί μηχανισμοί* λντ. προληπτικός 2. (μτφ.) αυτός πυυ κατευνάζη. καταπραΰνει: *φάρμακο ~ τού πόνου* συν. κατευναστικός. καταπραϋντικός, ηρεμιστικυς αντ. διεγερτικός. —**κστασταλτικ-ά** / **-ώς** | J8%| επίρρ.

[ετυ.μ. μτγν. < αρχ. *καταστέλλω*\.

κατάσταση (η) {-ης κ. -άσεως i -άσεις. -άσεων) **1.** ο τρόπος με τον οποίο υπάρχει (κάποιος/κάτι) σε δεδομένη στιγμή: *η ~ των τραυματιών παραμένει κρίσιμη* || οι *δυνάμεις μας διατάχθηκαν να βρίσκονται σε ~ ετοιμότητας* jj *φυσική / ψυχική / σωματική / διανοητική* - |[*σήμερα δεν είμαι σε - να κάνω μάθημα* (δεν μπορώ, δεν είμαι σε θέση) || *καλή / κακή / ευχάριστη / δυσάρεστη / θλιβερή / αρνητική / θετική / οικτρή ' απαράδεκτη / αφόρητη / δραματική / περίπλοκη / ακραία : σοβαρή / πρωτοφανής / κρίσιμη / κωματώδης ~* || *αντιμετώπιση / βελτίωση / έκθεση / εξέταση ; όξυνση* < *εκτίμηση / κρισιμότητα : διευθέτηση τής ~* || *σε ~ ενθουσιασμού / αυτοελέγχου / άμυνας ί αβεβαιότητας* ■ *συναγερμού / αφασίας[1] βρασμού / απελπισίας / ύφεσης/ βαρβαρότητας* || *εκτιμώ/ περιπλέκω! επιδεινώνω / εξετάζω/ ξεκαθαρίζω / ανατρέπω την ~* 2. (ειδικότ.) το σύνολο των φυσικών, κοινωνικών. οικονομικών ή άλλων συνθηκών πυυ επικρατούν σε δεδομένη στιγμή: *η περιοχή κηρύχθηκε σε ~ πολιορκίας* || *άσχημη χαρακτη*

ρίζεται η οικονομική ~ τής χώρας [[*τεταμένη / έκρυθμη / χαώδης / ομαλή ί κοινωνική / £ie0vffc/ καιρική / ατμοσφαιρική / στρατιωτική / εμπόλεμη / ειρηνική ~·* φρ (α) δεν είναι ***κατάσταση αυτή / τι κατάσταση είναι αυτή;*** για κάτι που δεν μπορεί να γίνει ανεκτό, που προκαλεί απογοήτευση ή/και αγανάκτηση: «<5£v nVaj *κατάσταση αυτή!», φώναξε, όταν της ζήτησαν να προσκομίσει άλλα δύο δικαιολο- γητικά* (β) (αργκό) ***κάνω κατάσταση*** (i) φέρνω σε γνωριμία δύο πρόσωπα. δημιουργώ τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε να αναπτυχθεί αισθηματικός δεσμός μεταξύ τους: π *λες, να σας* (ii) δημιουργώ ευχάριστο κλίμα, οργανώνω κάτι πυυ Οα προκαλέσει ευφροσύνη και θα διασκεδάσει όσους συμμετέχουν: *απόψε θα μαζευτούμε πολλοί φίλοι στο σπίτι και θα το κάψουμε!* (γ) ***παίρνω την κατάσταση στα χέρια μου / γίνομαι κύριος τής καταστάσεως*** παίρνω την ευθύνη το)ν εξελίξεων, αναλαμβάνω να χειριστώ ένα σοβαρό θέμα (δ) ***η κατάσταση ξεφεύγει από τα χέρια μου*** χάνοι τον έλεγχο των εξελίξεων, παύω να είμαι σε θέση να επιβάλω τον νόμο. την τάξη κ.λπ. (ε) ***κατάσταση έκτακτης / εκτάκτου ανάγκης*** βλ. λ. *ανάγκη* (στ) ***η κατάσταση των πραγμάτων*** η περίσταση, οι συνθήκες 3. (κατ' επέκτ.) κάθε γεγυνός, περίσταση με αντίξοο χαρακτήρα: *δεν έμαθες ακόμη να αντιμετωπίζεις καταστάσεις \\ έχω περάσει εγώ καταστάσεις και καταστάσεις!* (πολλές δυσκολίες, περιπέτειες) 4. (σπανιότ.) η περιουσία, τα πλούτη: *δούλεψε και έκανε ~ στην Αμερική || ποια είναι η* ~ του; (ενν. η οικονομική) **5.** (για στρατιωτικούς και δημοσίους υπαλλήλους) η θέση προσώπου σε σχέση με την υπηρεσία του και τα καθήκοντα και οι υποχρεοισεις που απορρέουν από τη θέση αυτή: - *αργίας / διαθεσιμότητας / αποστρατείας || θέτω κάποιον σε ~ διαθεσιμότητας ·* 6. (συνεκδ.) πίνακας όπου αναγράφονται ονόματα και λοιπά στοιχεία πρυσώποιν ή πραγμάτων κατά ορισμένη σειρά και σύμφωνα με την ιδιότητα, τη λειτουργία τους κ.λπ.: *μισθοδοτική ι μισθο/.ογική ~ || - απασχυ/.ουμένων ι δαπανών / οδοιπορικών / εξόδων / εσόδων / κερδών / ζημιών* ΣΥΝ. κατάλογος, λίστα 7. φυσ. ο τρόπος με τον οποίο εμφανίζονται τα διάφυρα υλικά σώματα στη φύση, όσον αφορά στη μορφή και τη σύνθεσή τους: *στερεή / υγρή / αέρια ~* [[*άμορφη / κρυσταλλική* - 8. γλωσς, ο τρόπος με τον υποίο παρουσιάζεται η ρηματική ενέργεια χωρίς καμιά εσωτερική μεταβολή και εξέλιξη, με χαρακτήρα δηλ. στατικό, π.χ. στην πρόταση *τα παιδιά κοιμούνται από τις 8*, το ρήμα «κοιμάμαι» δηλώνει ότι το υποκείμενο τελεί υπό τις συνθήκες τού ύπνου, χωρίς άλλη μεταβολή.

[ftym. < αρχ. *κατάστασις* < *καθίστημι*. βλ. κ*. *καθιστώ*. Μ σημ. 2 αποδίδει το γαλλ. etat. ενώ μεταφρ. δάνεια αποτελούν αρκετές φρ., λ.χ. *είμαι κύριος τής καταστάσεως (*< γαλλ. ctre maiire de la situation). *κατάσταση πραγμάτων* (< γαλλ. Petal des choscs). *κατάσταση έκτακτης ανάγκης / συναγερμού / πο/Λορκίας* (< αγγλ. state of emcrgcney / alcri / siege) κ.ά. Ι.

καταστασιακός, -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τις καταστάσεις μέσα στις οποίες υπάρχει ή γίνεται κάτι: - *περιβάλλον*.

καταστασιακότητα (η) (χωρ. πληθ.} γλωσς. η ιδιότητα τού κειμένου να μην είναι απομονωμένο από πρόσωπα, πράγματα και, γενικότ.. από καταστάσεις, δηλ. από ένα καταστασιακό περιβάλλον, το οποίο προσδιορίζει σημαντικά την πρόσληψη (κατανόηση) ενός κειμένου. [ιύμ. Απόδ. τυύ αγγλ. situaiionalityj.

καταστατικό (το) 118891 νομ. 1**.** σύμβαση με την οποία συστήνεται το νομικό πρόσωπο εταιρείας· με αυτή τη σύμβαση καθορίζονται και ρυθμίζονται σημαντικά θέματα τα οποία αφορούν στη λειτουργία, εξατομίκευση και οργάνωση τού νομικού προσώπου: *~ συλλόγου / σωματείου / οργανισμού ί κόμματος\ \ η ενέργειά τους είναι αντίθετη προς τις διατάξεις τού ~ || εγκρίνω / ψηφίζω / εκπονώ / αναθεωρώ / παραβιάζω / συντάσσω / αναγνωρίζω / καταθέτω / εφαρμόζω το ~* 2. (συνεκδ.) τυ έγγραφυ το οποίο περιέχει την παραπάνω σύμβαση. fr.TY.vi. Απόδ. τού γαλλ. statur άσχετο τυ μτγν. *καταστατικόν* «αμοιβή για ζύγιση»].

καταστατικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την ίδρυση, θεμελίω- ση ή ρύθμιση κατάστασης, θεσμού κ.λπ.: - *αρχές! διατάξεις / διαδικασία / συνθήκη·* φρ. ***καταστατικός χάρτης*** (i) το σύνολο των νόμων, με τους υποίους ιδρύεται ένας υργανισμός: *~ τού Ο.Η.Ε. ι τής Ευρωπαϊκής 'Ενωσης* (ii) (ειδικότ.) το σύνταγμα, ο θεμελιώδης νόμος ενός κράτους. — **καταστατικώς** επίρρ. [μτγν.].

[Hi ΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. statutairc. Ο *καταστατικός χάρτης* αποδίδει το γαλλ. constitutioni.

καταστέλλω ρ. μετβ. [αρχ.] {κατέστειλα. κατεστάλ-ην, -ης, -η.... -μένος) (λόγ.) ανακόπτω την ορμή. περιορίζω τη δύναμη, αποδυναμώνω εντελώς ή εξουδετερώνο) την επιρροή: *οι δυνάμεις τής τάξεως κατόρθωσαν να καταστείλουν την ανταρσία || ~ εξέγερση / επανάσταση/ κίνημα / στάση / πραξικόπημα || - τα πάθη / τις εντάσεις / τις ορμές κάποιου* συν. συγκρατώ, αναχαιτίζω, δαμάζω, καταπνίγω.

κατάστερος, -η, -ο [μεσν.| (λυγοτ.) γεμάτος με αστέρια: - *ουρανός / νύχτα / άμφια* συν. έναστρος αντ. ανάστερος.

κατάστηθα επίρρ. (καθημ.) ακριβώς επάνω στο στήθος, στο κέντρο τού στήθους: *τα βόλια τον βρήκαν* ~ αντ. πισώπλατα.

κατάστημα (το) [καταστήμ-ατος [-ατα,-άτων] **1.** ο χώρος στον οποίο εμπορική επιχείρηση εκθέτει προς πώληση τα εμπορεύματά της και γενικότ. υ τόπος όπου ασκείται εμπορική δραστηριότητα, όπου πω- λούνται προϊόντα: *μεγάλο / μικρό / κεντρικό / γωνιακό / τουριστικό - || ανοίγουν/ κλείνουν / αργούν τα ~* |[- *ανδρικών ειδών: νεωτερισμών / χονδρικής πώλησης / λειανικής πώλησης || έχω / διατηρώ ~* ΣΥΝ. μαγαζί. εμπορικό, πρατήριο (εμπορευμάτων) 2. το κτήριο όπου στεγάζΓ- ται μόνιμα δημόσια υπηρεσία, κοινωφελές ίδρυμα, τράπεζα, οργανισμός κ.λπ.: *δημόσιο / φιλανθρωπικό / αστυνομικό / αναμορφωτικό* (βλ.λ.) / *σωφρονιστικό / ιατρικό ~ || κεντρικό - τής Εθνικής Τράπεζας / των Ελληνικών Ταχυδρομείων* ΦΡ. (α) ***κατάστημα εργασίας*** ίδρυμα για τον σωφρονισμό και την ομαλή επανένταξη στην κοινωνία ανηλίκων παραβατών (β) θεραπευτικό ***κατάστημα*** ίδρυμα όπου κρατούνται επικίνδυνοι εγκληματίες, που θεωρούνται ότι έχουν το ακαταλόγιστο (λόγο) ψυχολογικών προβλημάτων, νοητικών διαταραχών κ.λπ.). - (υποκ.) καταατηματάκι (το), (μεγεθ.) καταστηματάρα (η). [πτυμ. μτγν.. αρχική σημ. «κατάσταση» (αργότερα «καιρός - συμπεριφορά»). < αρχ. *καθίστημι*, βλ. κ. *καθιστώ*. Οι σημερινές σημ. αποδίδουν το γαλλ. etubiissementj.

καταστηματάρχης (ο) [1871] [καταστηματαρχών], **καταστηματάρχισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) πρόσωπο που διατηρεί ή/και διευθύνει εμπορικό κατάστημα.

καταστίζω ρ. μετβ. [αρχ.] {κατέστι-ξα, -γμένος} (λόγ.) γεμίζω (κάποιον/κάτι) με στίγματα· κάνω τατουάζ συν. διαστίζω. — κατάστιξη (η) [μτγν.Ι.

κατάστικτος, -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) γεμάτος στίγματα: *δέρμα ~*συν.διάστικτος.

κατάστιξη (η) * καταστίζω

κατάστιχο (το) {καταστίχων} τυ λογιστικό βιβλίο, στο οποίο παλαιότερα καταγράφονταν λογαριασμοί ή άλλα στοιχεία για το εμπόριο: *ξέθαψε παλιά - χρεών |{ τήρηση εμπορικών ~* συν. εμπορικό βιβλίο, τε- φτέρΐ ΦΡ. (α) (μτφ.) ***γράφω (κάποιον) στοϋ διαβόλου το κατάστιχο*** αδιαφορο') πλήρως, δεν δίνω δεκάρα: *«στού διαβόλου τα 'γραψα, όλα το κατάστιχο / και γλεντώ τα νιάτα μου, πριν με πιάσει λάστιχο»* (λαϊκ. τραγ.) (β) ***γράψω στα μαύρα (τα) κατάστιχα*** συγκαταλέγω (κάποιον) ανάμεσα στους ανθρώπους πυυ πρέπει να αποφεύγω, στους εχθρούς μου ΣΥΝ. γράφω στη μαύρη λίστα. σχολιο λ. *στοίχος*. |πτυμ. < μεσν. *κατάστιχον* < φρ. *κατά στίχον* (ενν. «καταγράφω τους λογαριασμούς»)(.

καταστολή (η) {χωρ. πληθ.} **1.** το να περιορίζεται ή να συγκρατείται (κάτι) σε λογικά όρια: *~ πάθους / έντασης* συν. περιορισμός, περιστολή. συγκράτηση λντ. αύξηση, έξαψη, διέγερση 2. (κατ' επέκτ.) η ανακοπή τής ορμής, ο περιορισμός τής δύναμης, η αποδυνάμωση ή εξουδετέρωση: - *τής εξέγερσης / τής πυρκαγιάς/ τής βίας/ τού εγκλήματος || οι δυνάμεις καταστολής* (στρατιωτικές, αστυνομικές ή ειδικά εκπαιδευμένες δυνάμεις που είναι διαθέσιμες σε μια χώρα για την καταστυλή εξεγέρσεων) |] το *καθεστώς επιχειρεί με τη βΰχ και την ~ να δαμάσει τις κοινωνικές αντιδράσεις* ΣΥΝ. κατάπνιξη. περιστολή αντ. διέγερση, ξεσηκωμός 3. ιαι ρ. (α) η μείωση με φαρμακευτικό τρόπο των αντανακλαστικών και των λειτουργιών τυύ οργανισμού ασθενούς. με ταυτόχρονη μηχανική υποστήριξη, μέχρι την πιθανή αποκατάσταση σοβαρών βλαβών τής υγείας (β) ***καταστολή ανοσίας*** η ανο- σοκαταστολή (βλ.λ.) 4. ΨΥΧΙΑΤΡ. η μεΰωση ή απάλειψη ψυχοκινητικής διέγερσης ψυχασθενών με φαρμακευτικά μέτρα.

Ιετυμ. αρχ. < *καταστέλ/.ω*\.

καταστρατηγώ ρ. μετβ. [μτγν.] {καταστρατηγείς... | καταστρατήγησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος] (λόγ.) παραβιάζω (νόμυ ή συμφωνία): *~ διατάξεις / νόμο / το σύνταγμα* ΣΥΝ. παραβαίνω, καταπατώ, αθετώ αντ. τηρώ, φυλάσσω, σέβομαι. — κατοστρατήγηση (η) [J877J.

καταστρεπτικός, -ή, -ό 11855| αυτός που καταστρέφει, που προξενεί ανεπανόρθωτη φθορά, καταστροφή: - *τυφώνας[1] επίδραση / συνήθεια / πλημύρα / φαινόμενο / επίπτωση / εξέλιξη / πολιτική / Βόμβα / πυρκαγιά ι έργο ι κόλεμος ι τακτική ι*πορεία /*εκιρραή / δράση ι σεισμός / μανία* συν. ολέθριος ανί. ευεργετικός, σωτήριος. — καταστρεπτικά/-ώς [μτγν.] επίρρ.. καταστρεπτικότητα (η) f 1896|.

καταστρέφω ρ. μετβ. (αρχ.Ι ικατέστρεψα, καταστράφηκα. κατεστραμμένος} 1. (α) φθείρω (κάποιον/κάτι) εντελώς από υλικής πλευράς, ώστε να πάψει να υπάρχει, να χάσει την υλική του υπόσταση: ο *σεισμός κατέστρεψε εκατοντάδες σπίτια || η Πομπηία καταστράφηκε από την έκρηξη τού Βεζούβιου* jj *το χαλάζι κατέστρεψε τη σοδειά || ~ οχυρές θέσεις τού εχθρού / τα τείχη / μνημεία* ΣΥΝ. αφανίζω ΑΝΤ. σώζω. διασο'ΐζω. περισώζω (β) προξενώ σε (κάποιον/ κάτι) ανεπανόρθωτη βλάβη, ζημιά, πυυ δεν αποκαθίσταται: *το ποτό κατέστρεψε την υγεία του || θα καταστρέψεις τα μάτια σου, αν κοιτάς από τόσο κοντά την οθόνη* 2. (μτφ.) (α) ενεργώ με τρόπυ που εμπυδίζει τη θετική εξέλιξη, πρυκαλώ την αποτυχία: ~ ΓΟ *μέλλον κάποιου / κάθε προοπτική για εξέλιξη / τις πιθανότητες για επιτυχία* |] ΑΘΛ. - ΓΟ *παιχνίδι τού αντιπάλου* (παίζω αμυντικά εμποδίζοντας τον αντίπαλο να παίζει όπως σχέδιαζε) (β) φθείρω ηθικά: ρον *κατέστρεψαν οι κακές παρέες* [[*κατέστρεψε την τιμή της* ΣΥΝ. διαφθείρω. χαλώ 3. (μτφ.) επιδρώ βλαπτικά (σε κάπυιυν/κάτι): *~ την καριέρα / το καλό όνομα κάποιου* (δυσφημώ) |] ΓΟ *σκάνδαλ,ο κατέστρεψε την καλή κοινωνική του εικόνα*

(για περιουσία, επιχείρηση, γενικότ. για οικονομικά στοιχεία και αγαθά) πρυκαλώ οικονυμική καταστροφή: *η οικονομική πολιτική τής κυβέρνησης κατέστρεψε τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις || ο πόλεμος κατέστρεψε την οικονομία των χωρών που αναμίχθηκαν σε αυτόν'* (ειδικότ. για πρόσ. το μεσοπαθ. ***καταζτρέφομαι)*** χάνω την περιουσία μου. τα υλικά στηρίγματα τής ζωής μου: *στην Κατοχή καταστράφη- κε ολόκληρη η οικογένεια* ΣΥΝ. χρεωκοπώ. μένω στον δρόμο ΑΝΤ. περισώζω 5. (η μτχ. ***κατεστραμμένος,*** *-η. -ο)* βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή*.

καταστροφέας (ο/η) |καταστροφ-είς. -έων] αυτός που καταστρέφει, που εξοντώνει, που προκαλεί ανεπανόρθωτες ζημιές: *οι ~ τής εθνικής οικονομίας* ΣΥΝ. εξολοθρευτής, αψανιστής. χαλαστής αντ. σωτή-

ρας, λυτρωτής, μεσσίας. Επίσης (λόγ.) **καταστροφεύς** (μτγν.Ι {κατα- στροφέως}.
καταστροφή (η) jap/.J 1.η πρόκληση ολοκληρωτικής φθοράς ή ανε- πανόρθθ)της βλάβης: *τα πυρηνικά όπλα απειλούν το ανθρώπινο γένος με ολοκ?.ηρωτική ~\\η~ ενός δάσους έχει σήμερα ανυπολόγιστες συνέπειες || πλήρης / ολοσχερής / οικονομική / οικολογική / ηθική / βιβλική ~* (μεγάλη καταστροφή που προκαλείται συνήθ. από φυσικά φαινόμενα, λ.χ. σεισμούς, κατακλυσμούς κ.λπ.) ΣΥΝ. αφανισμός, εξόντωση, εξολόθρευση. όλεθρος ΑΝΤ. σωτηρία, διάσωση 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει καταστρεπτικές συνέπειες, οποιαδήποτε πολύ μεγάλη ζημιά: *οι ~ από τον μεγάλο σεισμό || η χθεσινοβραδινή πλημύρα προξένησε εκτεταμένες ~ \\ αυτή η γυναίκα θα είναι η ~ του || ~! Και το)ρα τι θα κάνουμε;* ΣΥΝ. συμφορά, δυστύχημα ΑΝΤ. ευτύχημα · ΦΡ. στο ***χείλος τής καταστροφής*** πολύ κοντά στον αφανισμό και τον όλεθρο: *η επιχείρηση είχε φτάσει όταν την ανέλαβε.* **καταστροφικός,** -ή. -ό καταστρεπτικός (βλ.λ.). – **καταστροφικά** επίρρ., **καταστροφικότητα** (η), **καταστροφισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) Π·:ΩΛ. 1.θεωρία κατά την οποία η οργανική ζωή τής Γης έχει καταστραφεί και αναδημιουργηθεί πολλές φορές, επομένως οι διαφορές που παρατηρούνται στα απολιθώματα των διαφόρων στρωμάτων τής ίδιας στρωματογραφικής σειράς, οφεί- λονται ακριβώς σε αυτές τις αλλεπάλληλες καταστροφές και αναδημιουργίες (πβ. *θεωρία τής εξέλιξης,* λ. *εξέλιξη)* 2. (ειδικότ.) θεωρία που ερμηνεύει τη γεωλογική ιστορία τής Γης ως σειρά από σχηματισμούς ορέων. επικλύσεις και αποσύρσεις θαλασσοον, επιβιώσεις και εξελίξεις ορισμένων οργανισμο')ν και εξαφάνισης άλλων.
[ΕΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cafasirophism|. **καταστροφολογία** "(η) {καταστροφολογιών} λόγος που περιέχει αρνητικές προβλέψεις, πυυ μιλά για καταστροφή· κάθε υπερβολικά απαισιόδοξη πρόβλεψη ή παρατήρηση: *η ανεύθυνη ~ τής αντιπολίτευσης αποθαρρύνει τους ξένους επενδυτές.* – **καταατροφολόγος** (ο/η), **καταστροφολογικός,** -ή. -ό, **καταατροφολογικά** επίρρ. **κατάστρωμα** (το) {καταστρώμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το οριζόντιο τμήμα πυυ στηρίζεται στα ζυγά ενός σκάφους και καλύπτει ολόκληρο το κύτυς τού πλοίου, πρυστατεύοντάς τυ από τα κύματα και από τα νερά τής βροχής: *οι ναύτες πλένουν το ~ || ανεβήκαμε στο ~ να δούμε το ηλιοβασί/.εμα || πρωραίο / πρυμναίο ι επάνω / κάτω ~ || «Ημερολόγιο Καταστρώματος»* (ποιητική συλλογή τού Γ. Σεφέρη) ΣΥΝ', κουβέρτα˙ ΦΙ\ **ταξιδεύω κατάστρωμα** ταξιδεύω στην τρίτη, τη φθηνότερη θέση πλυίυυ 2. (γενικότ.) τυ τεχνητώς επιστρωμένο ανώτερο τμήμα τής επιφάνειας πράγματος (λ.χ. υδού)· η επιφάνεια τού δρόμου, που είναι στρωμένη με άσφαλτο, πέτρες, πλάκες, χαλίκια ή άλλα υλικά συν. υδόστρωμα.
ΙΕΤΥΜ. apj<. < *καταστρώννυμι,* βλ. κ. *καταστρώνω*|. **καταστρωνω** ρ. μετβ. {κατάστρωσ-α (κ. κατέστρωσα), -θηκα. -μένος! σχεδιάζω ή προετοιμάζω (κάτι) με επιμέλεια και πρυσοχή, ασχολούμαι με τον καταρτισμό (προγράμματος, σχεδίου κ.λπ.): *δεν έχουμε ακόμη καταστρώσει συγκεκριμένα σχέδια για τις διακοπές μας* ΣΥΝ. συντάσσω, καταρτίζω, προσχεδιάζω, ετοιμάζω, προπαρασκευάζω. — **κατάστρωση** (η) [μτγν.].
[ΕJΥ.Μ. μεσν. < αρχ. *καταστρώννυμι* «εξαπλιύνω, καλύπτω» (η σημερινή σημ. είναι μεσν.) < *κατα-* + *στρώννυμι* «στρώνω»!, **καταστώ** (να/θα) ρ. ♦ καθιστώ
κατασχέθηκα ρ. -► κατάσχω **κατάσχεσα** ρ. ► κατάσχω
κατάσχεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} νομ. διαδικαστική πράξη με την υπυία περιουσιακά στοιχεία τού οφειλέτη δεσμεύονται υλικά και νομικά κατά τους κανόνες τής δικονομίας, προκειμένυυ να εκπλειστηριαστούν και από τυ πλειστηρίασμα να ικανοποιηθεί η απαίτηση τού δανειστή: *αναγκαστική / συντηρητική / προσωρινή ~|| ~ περιουσίας / εντόπου / φορτίου / πλοίου / αυτοκινήτου / εισπράξεων / ακινήτου || κάνω / ενεργώ / ζητώ / επιβάλλω / διατάζω / αναστέλλω / προβαίνω σε ~.* ■ ·* σχολΐο λ. *κατάσχω.*
|Η'ΓΥ.νι. < αρχ. *κατάσχεσις* «περιορισμός, συγκράτηση» < *κατέχω* (από το θ. τού αορ. β' *κατέσχον - κατάσχ-ω).* **Η** σημ. «κατοχή» είναι μτγν. και πρωτοαπαντά στους Εβδομήκοντα (λ.χ. Π.Λ. *Λευϊτικόν* 25,25)}. **κατασχέσιμος,** -η.-ο [i856J αυτός που μπορεί να κατασχεθεί, κατασχετός.
κατασχετήριος, -α, -ο ι18331 1. αυτός πυυ σχετίζεται με την κατάσχεση: - *έκθεση* **2.** ***κατασχετήριο*** (το) {κατασχετηρί-ου | -ων[(α) δικαστικό έγγραφο, με την επίδοση τού οποίου συντελείται κατάσχεση περιουσιακών στοιχείων (β) δικαστικό έγγραφο, με το υποίο διατάσ- σεται η σύλληψη και η προφυλάκιση κατηγορουμένου, που απουσιάζει ή θεωρείται φυγάς. **κατασχέτης** (ο) |1840| (κατασχετών!, **κατασχέτις** (η) {κατασχέτι- δος! νομ, πρόσωπο που ενεργεί κατάσχεση, που είναι εξουσιοδοτημένο να προβεί σε κατάσχεση, όπως ορίζει ο νόμο<:. Επίσης **κατασχέ- τρια** (η).
κατασχετός, -ή, -ό αυτός που μπορεί να κατασχεθεί: *~ σπίτι / μαγαζί ι έπιπλο* ΣΥΝ. κατασχέσιμος, **κοτάσχω** ρ. μετβ. 118331 {κατάσχε-σα (κ. κατέσχεσα). -θηκα! κάνω κατάσχεση (βλ.λ.).
Ιετυμ. Από την υποτ. αορ. β' *(κατάσχω - κατέσχον)* τού αρχ. *κατέχω,* η οποία χρησιμοποιήθηκε ως οριστική ενεστώτα. Ως νομ. όρ. η λ. αποδίδει το γαλλ. saisir].

κατάσχω - κατέχω, κατάσχεση - κατοχή. Και τα δύο ρήματα (το **κατάσχω** προήλθε από το **κατέχω**) δηλώνουν κτήση, αλλά τυ μεν *κατέχω* σημαίνει «μόνιμη και νόμιμη, κατά τεκμήριο, κτήση», ενώ το *κατάσχω* σημαίνει «< προσωρινή και, συχνά αιφνίδια έως και βί

αιη, κτήση»: *Ό,τι κατέχεις νομίμως δεν μπορεί να σου το πάρει κανείς. ωστόσο. αν χρωστάς πολλά χρήματα στο Δημόσιο, μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να σου κατάσχει μέρος ή και όλη την περιουσία σου.* Το *κατάσχω* προήλθε από την υποτακτική αορίστου τού *κατέχω (κατέχω - κατέσχον να κατάσχω > κατάσχω)* και η σχέση του πρυς το *κατέχω* είναι σχέση «δυναμικύ ρήματος» (το *κατάσχω* δηλώνει διαδικασία) έναντι «στατικού ρήματος» (το *κατέχω* δηλώνει κατάσταση). Το *κατάσχω* έχει από την προέλευσή του δυσκολία στον σχηματισμό των χρόνων του: έχει αόρ. **κατάσχεσα / κατέσχεσα** και μέλλοντα **θα κατάσχω / θα κατασχέσω.** Ο παρατατικός. ενίοτε και ο ενεστώτας, αντικαθιστώνται με τη χρήση τής περιφραστικής εκφοράς: *κάνω κατάσχεση - έκανα κατάσχεση* κ.τ.ό. Η διαφυρά ανάμεσα στυ **κατοχή** και το **κατάσχεση** είναι ό,τι και ανάμεσα στα αντίστοιχα ρήματα: **κατοχή** = «μόνιμη και νόμιμη. κατά τεκμήριο, κτήση» *(Έχει στην κατοχή του τρία ακίνητα)* - **κατάσχεση** – «προσωρινή και. συχνό αιφνίδια και βίαιη ακόμη, κτήση» *(Του έκαναν κατάσχεση στον εξοπλισμό τού μαγαζιού με δικαστικό κ/.ητήρα).*

κατατακτήριος, -α. -ο [1889| αυτός πυυ σχετίζεται με την κατάταξη: *~ διαγωνισμός·* ΦΡ. ***κατατακτήριες εξετάσεις*** εξετάσεις για την εισαγωγή πτυχιούχων σε διαφορετική σχυλή ή τμήμα σχολής από αυτό που αποφοίτησαν, **κατάταξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} **1.** η τοποθέτηση σε θέση. σειρά, κλίμακα ή κατηγυρία σύμφωνα με υρισμένο κριτήριο και συγκεκριμένη πράξη (είδος, περιεχόμενο, χρονολογία κ.λπ.): *βαθμο- λογική / μισθολογική ~ || ~ βιβλίων ' περιοδικών / εγγράφων / εμπορευμάτων || η ~ των μαθητών σύμφωνα με την επίδοσή τους* ΣΥΝ. ταξινόμηση, τακτοποίηση 2. (για πρόσ.) η εγγραφή σε κατάλογο ή η ένταξη σε ορισμένη πληθυσμιακή ομάδα, τάξη κ.λπ.: *φορολογική / κοινωνική ~* συν. ταξινόμηση, κατηγυριυποίηση· ΦΡ. ΕΚΚΛΗΣ. ***κατάταξη μεταξύ των*** ay/ων η αγιυπυίηση 3. στρατ. (α) (γενικά) η προσέλευση στις τάξεις τού στρατεύματος: *φέτος έγινε η ~ πενήντα χιλιάδων στρατευσίμων || αναβολή κατατάξεως || ~ εθελοντών* συν. στράτευση (β) (ειδικότ.) η τυποθέτηση στρατευσίμου σε Σώμα Στρατού (Στρατός Ξηράς, Ιίολεμική Αεροπορία. Ιίολεμικό Ναυτικό). Όπλο (Πεζικό. Πυροβολικό κ.λπ.) ή στη δύναμη στρατιωτικής μονάδας: - (κάποιου) *στο Πεζικό/ στο Πυροβολικό / στο Ναυτικό / στην Αεροπορία.*
[ΕΙ ΥΜ. < μτγν. *κατάταξις* < αρχ. *κατατάσσω].* **κατατάσσω** ρ. μετβ. {κατέτ-αξα, κατατά-χθηκα (καθημ. -χτηκα) (λόγ. κατετάγην, -ης. -η..., να/θα καταταγο')). -αγμένος} 1. τοποθετώ (κάποιον/κάτι) στην κατάλληλη θέση σύμφωνα με ορισμένη σειρά, χωρίζω κατά είδη. κατηγορίες κ.λπ.: *~ βιβλία ανά θεματικές ενότητες || πού κατατάσσεις τον Α. Εμπειρικό ως ποιητή;* (δηλ. σε ποιο λογοτεχνικό ρεύμα:) ΣΥΝ. ταξινομώ, τακτοποιώ, κατανέμω 2. (κατ' επέκτ.) τοποθετώ (πρόσωπο, πράγμα, αντικείμενο κ.λπ.) μαζί με άλλα τού ίδιου είδους, τής ίδιας ποιότητας κ.λπ.: *αυτόν τον κατατάσσεις στους φίλους ή τους εχθρούς σου; || κατατάσσεται μεταξύ* των *ευεργετών* ΣΥΝ. συγκαταριθμώ. συγκαταλέγω, συμπεριλαμβάνω 3. ΣΤΡΑΤ. ενεργώ την κατάταξη (κάπυιυυ). τον εγγράφω στη δύναμη Σώματος Στρατού. Όπλου ή στρατιωτικής μυνάδας: *τον κατέταξαν στο Πεζικό / στο Πυροβο/Λ- κό / στο Κέντρο Νεοσυλλέκτων Κορίνθου / στην Αεροπορία* **4.** (ειδι- κότ. το μεσοπαθ. **κατατάσσομαι)** (α) ΣΤΡΑΤ. παρουσιάζομαι στον στρατό για να υπηρετήσω τη θητεία μυυ: *διέκοψα την αναβολή μου και θα καταταγώ σε δύο μήνες* (β) ΑΘΛ. τοποθετούμαι σε μια θέση σε σειρά (αξιολόγησης, επίδοσης): *κατετάγη στην έβδομη θέση τής παγκόσμιας κατάταξης σε τέτοιου τύπου σκάφη.*
[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *κατα-* + *τάσσω* / -ττω (βλ.λ.)]. **κατατεθειμένος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός πυυ έχει κατατεθεί. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταθέτω, μετοχή.*
|ΠΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *κατατίθημι* (βλ. κ. κ*ατα0Γτω)|. **κατατεθέν** καταθέτω, σήμα **κατατέθηκα** ρ. ► καταθέτω
κατατείνω ρ. αμετβ. {κατέτεινα! (λόγ.) (+σε) έχω την τάση να φθά- σω κάπου, αποσκοπώ: *οι προσπάθειες τής οικολογικής οργάνωσης κατατείνουν στο να ματαιωθεί η λειτουργία τού πυρηνικού εργοστασίου* ΣΥΝ. στοχεύω.
[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *κατα-* + *τείνω.* Το ρ. είχε αρχικώς τη σημ. «τεντώνω», πολύ γρήγορα όμως απέκτησε τη σημ. «εντείνω τις πρυσπάθιές μου για συγκεκριμένο στόχο»],
κατατέμνω ρ. μετβ. [αρχ.} {κατέταμα. κατετμήθην. -ης, -η... (μτχ. κα- τατμηθείς, -είσα. -έν). κατατετμημένο;} (λόγ.) κατατεμαχίζω. ΣΧΟΛΙΟ *λ.μετοχή.*
κατατετμημένος, -η, -ο * κατατέμνω **κατατμήθηκα** ρ. ··♦ κατατέμνω
κατάτμηση (η)] 18811 Ι-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (γενικά) ο χωρισμός σε τμήματα, η διαίρεση σε πολλά τεμάχια: - *ηφαιστειακών πετρωμάτων κατά πλάκες ||{ η ~ τής Φιλοσοφικής Σχολής σε τρία τμήματα* ΣΥΝ. κατακομμάτιασμα. κατακερματισμός, κατατεμαχισμός **2.** RlOA. (α) οι συνεχείς και αλλεπάλληλες κυτταρικές διαιρέσεις τού γονιμοποιημένου ωαρίου κατά τη φάση τής ανάπτυξής του σε έμβρυο ΣΥΝ. αυλάκωση (βλ.λ.) (β) ***πολλαπλή κατάτμηση*** ο πολλαπλασιασμός με μονογονία κατώτερων ζωικών οργανισμο)ν 3. ΙΛΩΣΣ. η μία από τις δύυ βασικές διαδικασίες για τη γραμματική περιγραφή γλώσσας σύμφωνα με τυν αμερικανικό δομισμό, κατά την οποία επιση- μαίνονται τα. ελάχιστα συστατικά στοιχεία που αποτελούν τη δομή τής γλώσσας σε φωνολογικό, μυρφολογικό και συντακτικό επίπεδο πριν από την ταξινόμησή τους.
[ΕΤΥΜ. < *κατατέμνω,* βλ. κ. *τμήση.* Η γλωσσολογική χρήση τού όρου αποτελεί απόδοση τού αγγλ. segmentation].

κατατμήσω (να/θα) ρ. -> κατατέμνο)

κατατομή (η) [μτγν.] {σπάν. στον πληθ.i **1.** (λόγ.) η πλάγια όψη (προσώπου ή αντικειμένου), κατ' αντιδιαστολή προς την ευθεία, την κατά μέτωπο όψη: *εγγενική / αριστοκρατική ~* |[*ε/.ληνική ~* (όταν η μύτη είναι ίσια) συν. προφίλ ανγ. ανφάς 2. (για σχέδιο ή μακέτα οικοδομήματος. αντικειμένου, σκεύους κ.λπ.) κατακόρυφη τομή που γίνεται για να παρασταθεί τυ εσωτερικό τού αντικειμένου ή τα μέρη ενός όλυυ: *~ οικίας / αεροσκάφους / μηχανής* συν. τομή. **κατατονία** (η) Ιχωρ. πληθ.) ιαί ρ. ψυχοκινητικό σύνδρομο (απαντά κυρίως σε σχιζοφρενή άτομα), που χαρακτηρίζεται από μυϊκή ακαμψία ή δυσκαμψία και συνοδεύεται από τη λήψη παράξενων στάσεων, από βίαιες συνήθως παρορμήσεις ή διεγερτικότητα (κατατονική διέγερση), ανωμαλία στην ομιλία (με στερεοτυπικές επαναλήψεις), καθώς και από αρνητισμό (άρνηση τού ασθενούς να συμμορφωθεί σε οποιαδήποτε υπόδειξη). – **κατατονικός**, -ή, -ό.

[ετυμ. < μτγν. *κατάτονος* «καταπιεσμένος, κατεσταλμένος» < *κατα-* + *τόνος,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. catatonic|. **κατατόπια** (τα) Ιχωρ. γεν.) οι λεπτομέρειες τοποθεσίας ή εσωτερικού χώρου, ιδ. τα κρυφά ή απόκεντρα σημεία περιοχής: *ξέρει καλά τα ~*. Ιετυμ. < μεσν. *κατατόπιον*< φρ. *κατά τόπον].* **κατατοπίζω** ρ. μετβ. 11871! {κατατόπισ-α, -τηκα. -μένος] **1.** δείχνω (σε κάποιον) τις λεπτομέρειες τοποθεσίας ή χώρου, του υποδεικνύω τη σωστή κατεύθυνση, τον δρόμο που πρέπει να ακολουθήσει συν. καθοδηγώ. προσανατολίζω, κατευθύνω, οδηγώ, δείχνω τα κατατόπια 2. (συνήθ. μτφ.) δίνω λεπτομερείς πληροφορίες σε (κάποιον) για ό,τι τον ενδιαφέρει, τον εισάγω στις λεπτομέρειες θέματος, ζητήματος, προβλήματος κ.λπ.: *ο συνάδελφός σας Οα σας κατατοπίσει σχετικά με τα καθήκον τά σας || ~ κάποιον για τις νέες εξελίξεις* συν. πληροφορώ, ενημερώνω, διαφωτίζω, καθοδηγώ 3. (ειδικότ. η μτχ. *κατατοπισμένος, -η, -ο)* αυτός που έχει ενημερωθεί καλά, σωστά και με λεπτομέρειες: *είναι πολύ ~ γύρω από τους υπολογιστές* αντ. ακατατόπιστος. – **κατατόπιση** (η) κ. **κατατοπισμός** (υ).

{f.tym. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *κατά τόπον.* απόδ. τού γαλλ. localiscr].

κατατοπιστικός, -ή. -ό αυτός που κατατοπίζει, που συντελεί στην ενημέρωση, τη διαφώτιση (για θέμα. ζήτημα κ.λπ.): *οι οδηγίες που μου έδωσε ήταν πολύ ~· δεν χρειάστηκε να ρο)τήσω κανέναν || ~ σημείωμα / εισήγηση / απάντηση / ανά?>.υση / χάρτης* Συν. ενημερωτικός, διαφωτιστικός. **κατατρεγμένος**, -η, -ο [μεσν.| αυτός που έχει κυνηγηθεί και βασανιστεί: *φτωχός και ~ άνθρωπος* συν. βασανισμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κατατρύχω.*

κατατρεγμός (ο) η υποβολή (κάποιου) σε συνεχείς δοκιμασίες, διώ- ξεις κ.λπ. σχολιο λ. *κατατρύχω.* **κατατρέχω** ρ. μετβ.]αρχ.] {κατέτρεξα. κατατρεγμένος) καταδιώκω (κάποιον), τον υποβάλλω σε συνεχείς δοκιμασίες, τον ταλαίπωρο): *η αδικία / η ατυχία με κατατρέχει* συν. κυνηγώ, βασανίζω, δεν αφήνω σε χλωρό κλαρί. σχολιο λ. *κατατρύχω.* **κατατρίβω** ρ. μετβ. |αρχ.| {κατέτριψα, κατατρί-φθηκα (καθημ. -φτη- κα), κατα(τε)τριμμένος) 1. τρίβω πάρα πολύ κάτι · 2.<συχνότ. το μεσοπαθ. *κατατρίβομαι*) δαπανώ άσκυπα τις σωματικές ή'και πνευματικές μου δυνάμεις, σπαταλώ τον χρόνο μου και φθείρομαι, συνήθ. χωρίς λόγο ή για κάτι ασήμαντο: *κατατρίβεται σε λεπτομέρειες και χάνει την ουσία* συν. καταπονούμαι, φθείρομαι, αναλώνομαι, - **-κατατριβή** (η)]μτγν.]. **κατατροπώνω** ρ. μετβ. {κατατρόπω-σα. -θηκα, -μένος) νικώ κατά κράτος και τρέπω τον αντίπαλο σε φυγή, κατάγω συντριπτική νίκη: *στη μάχη τού Μαραθώνα, οι Έ/-ληνες κατατρόπωσαν τ ους Πέρσες* συν. κατανικο') αντ. (κατα)νικώμαι, ηττώμαι. – **κατατρόπωαη** (η) [μεσν.].

[ΐϊΤΥΜ. < μτγν. *κατατροπώ (-όω)* < *κατα-* + *τροπώ* ««τρέπω» < *τρόπος}.* **κατατρύχω** ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.) υποβάλλω σε ταλαιπωρίες και βάσανα, κάνω (κάποιον) να υποφέρει (κυρ. το μεσοπαθ. *κστατρύχομαι*): *κατατρύχεται από έμμονες ιδέες* συν. βασανίζω, τυραννώ, καταπονώ, ταλαιπωρώ.

]ΕΤΥΜ. αρχ. < *κατα-* + *τρύχω*« καταπονώ - ερειπο')νω», παράλλ. τ. τού ρ. *τρύω* "βασανίζω, ταλαιπωρώ» < *tr-u-, μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -U-) τού Ι.Ε. *ter- «τρυπώ, τρίβω», πβ. λατ. tcrcrc «τρίβω», terebra «τρυπάνι», ισπ. taladro. ιταλ. trivello, αρχ. γερμ. draan <«στρέ- φω, τρυπώ». γερμ. drehen. αγγλ. ihrash «θερίζο)», throw «ρίχνω» κ.ά. Ομόρρ. *τρυ-πώ.* αρχ. *τι-τρώ-σκω* «χτυπώ, πλήττω», *τρώ-σις (-η), τρωτός, τραΰ-μα, τόρ-νος* « κύκλος» (> λατ. tornus > γαλλ. tour) κ.ά.[.

σανίζω: *οι αμφιβολίες τον κατέτρωγαν ΣΥ is.* τυραννώ. βασανίζω, **καταυγάζω** ρ. μετβ. {καταύγασ-α, -θηκα. -μένος) (λόγ.) φωτίζω δυνατά. προσδίδω έντονη λάμψη σε (κάτι): *πυροτεχνήματα καταύγασαν τον ουρανό || - τον στόχο πυραύ/.ου* συν. καταφωτίζω. καταλάμπω. καταφέγγω λντ. κατασκοτίζω, συσκοτίζω, σκυτεινιάζο). – **καταυγασμός** (ο) Ιμτγν. |.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < *κατ(α)-* + *αύγάζω* < *αυγή].* **καταυγαοτήρας** (ο) [1886| το αμπαζούρ (βλ.λ.). **καταυλισμός** (ο) **[J**886] **1.** η πρόχειρη διαμονή σε σκηνές ή άλλα προσωρινά καταλύματα στην ύπαιθρο συν. κατασκήνωση, στρατοπέδευση 2. (συνεκδ.) πρόχειρες εγκαταστάσεις στην ύπαιθρο για τη στέγαση και την περίθαλψη αναξιοπαθούντων ή την προσωρινή παραμονή στρατεύματος: *προσφυγικός ~ || - σεισμοπλήκτων* συν. κατασκήνωση. – **καταυλίζομαι** ρ. Ιαρχ.].

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. cainpement|. **καταφαίνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.Ι {καταφάνηκα] γίνομαι καταφανής, ολοφάνερος. ·* σχολιο λ. *αποθετικός, διαφαίνομαι.* **καταφάνηκα** ρ. -» καταφαίνομαι

καταφανής, -ής. -ές {καταφαν-ούς [-είς (ουδ. -ή) | καταφανέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) τελείως φανερός, ολοφάνερος: *~ απροθυμία/ νευρικότητα / ψέμα / διαφορά / επιδείνωση / θλίψη / αδικία ι παραβίαση* συν. εμφανέστατος, κατάδηλος, πρόδηλος, προφανής, πασιφανής, εξόφθαλμος αντ. αφανής, αφανέρωτος, ανεκδήλωτος, δυσδιάκριτος. – **καταφανώς** επίρρ. [αρχ.Ι. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ετυμ. αρχ. < *καταφαίνω* < *κατα-* + *φαίνω / -ομαι*\. **κατάφαση** (η) {-ης κ.-άσεως | -άσεις. -άσεων) 1. θετική απάντηση: *σε πολλές γλώσσες η διπλή άρνηση ισοδυναμεί με ~ || τυ -βέβαια» δη- λώνει έντονη* - λντ. άρνηση 2. η θετική τοποθέτηση απέναντι σε (κάτι): *ο αθ/.ητισμός αποτε?^εί - στη ζωή, ενώ τα ναρκωτικά άρνησή της.* [ετυμ. < αρχ. *κατάφασις* < *κατάφημι* < *κατα-* + *φημί* «λέγω, μιλώ» (βλ. λ. *φήμη),* όχι από το ρ. *καταφάσκω,* που παραδίδεται ως μτγν.]. **καταφασκω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) ♦ (αμετβ.) **1.** (λόγ.-σπάν.) λέω «ναι», δίνω καταφατική απάντηση αντ. αποφάσκω, αρνούμαι ♦ 2. (μετβ.) (σπανιότ.) (κατ' επέκτ.) δίνω τη συγκατάθεσή μου, εκφράζω την αποδοχή μου: ΓΟ *έργο τού ποιητή καταφάσκει τον άνθρωπο και τη ζωή.* σχολιο λ. *απόφαση.*

[ετυ.μ. μτγν. < *κατα-* + *φάσκω* (βλ.λ.)]. **καταφατικός,** -ή.-ό **1.**αυτός πυυ εκφράζει κατάφαση: **~** *απάντηση/ κίνηση / έκφραση* συν. επιβεβαιωτικός. βεβαιωτικός, συναινετικός, επιδοκιμαστικός αντ. αποφατικός, αρνητικός· φρ. ***καταφατική πρόταση*** οποιαδήποτε πρόταση δεν περιλαμβάνει άρνηση ή ερώτηση, λ.χ. *ο Πέτρος γράφει* 2. «εολ. ***καταφατική θεολογία*** μέθοδος γνωσιολογικής προσέγγισης τού Θεού από τον άνθρωπο, η οποία αξιοποιεί τη γνωστική ικανότητα τού ανθρώπινου νου για τη συστηματική προβολή των βασικών αληθειών τής χριστιανικής πίστης και χρησιμοποιεί τον αποδεικτικό ή και τον διαλεκτικό συλλογισμό για την αποδεικτική επιβεβαίωσή τους, ιδ. κατά την αντιπαράθεση τής θεολογίας προς αιρετικές δοξασίες (πβ. κ. *αποφατική θεολογία,* λ. *αποφατικός).* – **καταφατικ-ά / -ώς** |αρχ.| επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόφαση.* [ΕΤΥΜ. αρχ. < *κατάφασις].* **κατάφατσα** επίρρ. (οικ.) **1.** ακριβούς στο πρόσωπο, στη φάτσα κάποιου 2. κατά πρόσωπο: *τον χτύπησε ~ || του τα είπε ~* ΣΥΝ. κατάμουτρα. ευθέως αντ. πισώπλατα. **καταφέρνω** ρ. μετβ. {κατάφερα} **1.** οδηγώ σε καλό τέλος, επιτυγχάνω (στόχο, σκοπό): *η επιστήμη έχει καταφέρει σπουδαία πράγματα σ'αυτό τον τομέα || κατάφερε να διοριστεί με μέσον στο δημόσιο || κατάφερα να τον κάνω να μου πει τι συνέβη* συν. κατορθώνω, πραγματο- ποιο) λμ. αποτυγχάνω, αστοχώ- ΦΡ. **τα *καταφέρνω*** (i) είμαι επαρκής, ικανός για κάτι: *τα καταφέρνει μια χαρά στη νέα του δου/.ειά || δε ν θέλω βοήθεια. ~ και μόνος μου!* (ii) επιτυγχάνω: *επιτέλους τα κατάφερα, πέρασα στην Ιατρική! || Τι λες; Θα τα καταφέρεις;* λντ. αποτυγχάνω, τα κάνω θάλασσα (iii) αντεπεξέρχομαι στις οικονομικές μου ανάγκες: δεν *κερδίζουμε πολλά, αλλά τα καταφέρνουμε* συν. τα βγάζω πέρα, τα φέρνω βόλτα 2. χειρίζομαι (κάτι) με επιτυχία: *δεν χρειάζομαι βοήθεια, το καταφέρνω μόνος μου το μηχάνημα || την ~ μια χαρά τη βάρκα* συν. το φέρνω βόλτα 3. (για πρόσ.) κάνω (κάποιον) να δεχτεί τη γνώμη μου. να υποχωρήσει στη θέλησή μου: *είδα κι έπαθα να τον καταφέρω να έλθει μαζί μας || στο τέλος τον κατάφερε και υπέγραψε το συμβό/Μιο* συν. πείθω, (καθημ.) ρίχνω, τουμπάρω- ΦΡ. (καθημ.) ***του την κατάφερα*** τον εξαπάτησα. τον κορόιδεψα με έξυπνο τρόπο: *πώς του την κατάφερε και τον άφησε άφραγκο, κανείς δεν κατάλαβε!* συν. του την έφερα, του την έσκασα 4. (μτφ.) μπορώ να νικήσω (κάποιον), να αντιμετωπίσω με επιτυχία ή να κατορθώσω (κάτι δύσκολο): *τον καταφέρνει στο πάλεμα* συν. καταβάλλω, κατανικώ λ.νγ. καταβάλλομαι, νικιέμαι 5. (για μεγάλη ποσότητα φαγητού) μπορώ να καταναλίόσω: *καταφέρνει ένα ολόκληρο αρνί στην καθισιά του* (δηλ. κατορθώνει να φάει ένα ολόκληρο αρνί) 6. (καταχρ. αντί τού *καταφέρο).* για πρόσ.) δίνω χτύπημα: *δεν προλαβαίνει να διαμαρτυρηθεί και ο άλλος του καταφέρνει μια γροθιά στο πρόσωπο* συν. καταφέρω, χτυπώ, πλήττω (βλ. λ. *καταφέρω* κ. ΣΧΟΛΙΟ). σχολιο λ. *καταφέρω.*

[ετυμ. < αρχ. *καταφέρω,* αρχική σημ. «οδηγώ προς τα κάτω - επιρρίπτω, χτυπώ». < *κατα-* + *φέρω*\. **καταφερτζής** (Ο) {καταφερτζήδες}, **καταφερτζού** (η) {καταφερτζούδες) (καθημ.) πρόσωπο που πετυχαίνει πρακτικούς σκοπούς με έξυπνο και κάποτε πονηρό τρόπο, πυυ καταφέρνει τους άλλους, που τους πείθει: *μην αφήσεις να σε ρίξει πάλι αυτός ο* - συν. επιτήδειος.

κατατρέχω - κατατρύχω. Τα δύο ρήματα συγχέονται συχνά στη χρήση, ενώ διαφέρουν σημασιολογικά. Το **κατατρέχω** σημαίνει «διάκειμαι εχθρικά απέναντι σε κάποιον, προσπαθώ να τυυ κάνω κακό»: *Δεν ξέρω αν φταίει ο ίδιος· η αλήθεια, πάντως, είναι ότι συχνά ορισμένοι συνάδελφοι και γνωστοί τον κατατρέχουν, φανερά ή κρυφά, και βρίσκεται πάντοτε εκτεθειμένος.* Από το *κατατρέχω* και το παράγωγο **κατατρεγμός** και τη μετοχή **κατατρεγμένος**, το οποίο έχει και την ειδικότερη σημ. τού «άτυχου», τού ««κυνηγημένου από τη μοίρα». Το **κατατρύχω** σημαίνει «βασανίζω, ταλαιπωρώ»: *Τον κατατρύχουν συνεχώς οι αρρώστιες. η ανέχεια, οι συμφορές.*

κοτατρώγω |αρχ.] κ. **κατατρώω** ρ. μετβ. {κατέφαγα} φθείρω, βα

κατα- *επιτατικό*

κατα-τεμαχίζω ρ. **κατα-τεμαχισμός** (ο) **κατα-τρομάζω** ρ. **κατα-τρομοκράτηση** (η) **κατα-τρομοκρατώ ρ. κατα-τρυπώ ρ.** **κατα-τυραννώ** ρ. **κατα-ϋποχρεώνω ρ. κατα-φοβίζω** ρ. **κατα-χαίρομαι** ρ. **κατα-χαρούμενος,** -η. -ο **κατα-χειροκροτώ** ρ. **κατά-χλομος,** -η. -ο

καπάτσος ΑΝΤ. αδέξιος, ανίκανος. — **καταφερτζήδικος,** -η, -ο.
ΙΕΤΥΜ. < ***καταφέρ(νω)*** **+** παραγ. επίθημα ***-τζής].*** **καταφέρω** ρ. μετβ. {κατέφερα κ. κατάφερα} **1.** (για χτυπήματα) δίνω με ορμή, χτυπώ με δύναμη: του ***κατέφερε δύο απανωτά χτυπήματα στο κεφάλι*** || ***το πυροβολικό κατέφερε ισχυρά πλήγματα στον εχθρό*** || (μτφ.) ο ***πληθωρισμός κατέφερε ισχυρό πλήγμα στον οικονομικό προγραμματισμό τής κυβέρνησης*** **2.** (μεσοπαθ. *καταψέρομαι)* (+εναντίον / +κατά) κατηγορώ (κάποιον) με δριμύτητα: ***όταν πήρε τον λόγο. άρχισε να καταφέρεται εναντίον των κομμάτων και των αρχηγών τους*** συν. κατακρίνω.
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «οδηγώ προς τα κάτω - επιρρίπτω, χτυπώ».
κατα- + φέρω.Ἠδ) αρχ. οι φρ. ***καταφέρω πληγήν / ψόγον,*** που οδήγησαν στις σημερινές χρήσης, ενώ επίσης αρχ. η σημ. τού μέσου ***καταφέρομαι*** (+γεν.) «εναντιώνομαι (σε κάποιον)»|.

καταφέρω - καταφέρνω. Τα δύο ρήματα διαφέρουν στη σημασία τους. Το ρ. **καταφέρω,** λόγιας προέλευσης. χρησιμοποιείται για χτυπήματα και σημαίνει «χτυπώ, πλήττω», ενώ το ρ. **καταφέρνω** σημαίνει «πετυχαίνω (τον στόχο, τον σκοπό μου)".· ***Τα καταφέρνει καλά στα μαθήματά*** roir ***πάντοτε αριστεύει*** - ***Καταφέρει αλλεπάλληλα πλήγματα στην οικονομία τής χώρας.*** Il σημασιολογική διαφορά στο θέμα τού ενεστώτα δηλώνεται με την παρουσία - απουσία τού -ν- ***{καταφέρνω*** αλλά ***καταφέρω)*** και στο θέμα τού αορίστου με την παρουσία απουσία εσωτερικής αύξησης ***(-ε-): Τα κατάφερε και τον προσέλαβαν στο Δημόσιο Του κατέφερε αλλεπάλληλα χτυπήματα και τον τραυμάτισε σοβαρά.*** Αρα. τόσο το ***καταφέρω*** διαφέρει από το ***καταφέρνω,*** όσο και το ***κατάφερα*** από το ***κατέφερα.***

καταφεύγω ρ. αμετβ. |αρχ.| {κατέφυγα} **1.** πηγαίνω κάπου αναζητώντας ασφάλεια και προστασία, βρίσκω καταφύγιο: ***κατέφυγαν στα βουνά, για να αποφύγουν τη σύλληψη2.*** (μτφ.) απευθύνομαι (σε πρόσωπο / οργανισμό / υπηρεσία κ.λπ.) για βοήθεια ή προστασία ή για να βρω το δίκιο μου (σε περιπτώσεις που αδικούμαι ή βλάπτομαι και κάποιος φορέας μπορεί να αποκαταστήσει την αδικία ή τη βλάβη που μου συνέβη): ο ***παθών κατέφυγε στις αρμόδιες αρχές και κατήγγειλε το συμβάν*** ιυν. προσφεύγω, προστρέχω 3. (ειδικότ.) μεταχειρίζομαι (συγκεκριμένο μέσο) από ανάγκη, κάνω οτιδήποτε για να αντεπεξέλθω σε έκτακτη περίσταση: ***η κυβέρνηση είναι έτοιμη ανά πάσα στιγμή να καταφύγει στην ετυμηγορία τού λαού***]| ***~ στη βία / σε τέχνασμα / σε ύπουλα μέσα*** συν. χρησιμοποιώ, μετέρχομαι, μεταχειρίζομαι, προσφεύγω, κάνω τυ παν. **καταφθάνω** κ. **καταφτάνω** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {κατέφθασα} φθάνω εγκαίρως ή ξαφνικά (κάπου): ***τα ασθενοφόρα κατέφθασαν αμέσως στον τύπο τού δυστυχήματος*** jj ***η Πυροσβεστική Υπηρεσία κατέφθα- σε πάνω στην ώρα*** ιυν. έρχομαι, (λόγ.) αφικνούμαι ΑΝΪ. φεύγω, αποχωρώ. απομακρύνομαι, ξεμακραίνω, απέρχομαι, αποσύρομαι. **καταφορα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η φορά προς τα κάτω, το να παίρνει (πρόσωπο, πράγμα) κατεύθυνση προς τα κάτω ΣΥΝ. κατέβασμα, κάθοδος, καταβίβαση λντ. ανέβασμα, άνοδος, αναβίβαση · 2. η έντονη έκφραση αποδοκιμασίας: ***«κάλλιο το γκρέμισμα*** τού ***σπιτιού σου παρά η ~ τού κόσμου»*** (παροιμ.) ΣΥΝ. δυσμένεια, κατάκριση. αποδοκιμασία, επίκριση, κατακραυγή, καταλαλιά λντ. επιδοκιμασία, έπαινος, εγκώμιο, επευφημία.
[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < ***καταφέρω].*** **κατάφορτος,** -η, -ο |μτγν.[(λόγ.-σπάν.) αυτός που είναι πάρα πολύ φορτωμένος (με κάτι), που δεν μπορεί να δεχθεί άλλο φορτίο: ***λεμονιές ~ με λεμόνια*** συν. καταφορτωμένος, παραφορτωμένος. — **καταφορτώνω** ρ.
κατάφρακτος, -η. -ο κ. (καθημ.) **κατάφραχτος 1.** φραγμένος ή κλεισμένος από όλες τις πλευρές, αυτός που δεν αφήνει δίοδο προς το εσωτερικό του: ***~ σπίτι / κήπος*** ιυν. περιφραγμένος, περίφρακτος, κατάκλειστος. περίκλειστος ΛΝΤ. άφρακτος. απερίφρακτος, ξέφραγος, απεριτείχιστος 2. ιιτ. (στον Μεσαίωνα) αυτός που προστατεύεται ή περιβάλλεται από μεταλλικό θώρακα ή γενικότ. περίβλημα: ***~ ιππείς /άλογα / πλοία.***
[ετυμ. αρχ. < ***κατα-*** + ***-φρακτος < φράσσω /*** -ττω].
καταφρονεμένος, -η, -ο καταφρονώ
καταφρόνεαα ρ. -» καταφρονώ **καταφρόνηση** (η)
► καταφρονώ
καταφρονητής Ιμτγν.] κ. (λαϊκ.) **καταφρονετής** (ο), **καταφρονήτρια** (η) {καταφρονητριών! πρόσωπο που καταφρονεί, που περι- φρονεί τους άλλους συν. περιφρονητής. Επίσης (λαϊκ.) **καταφρονήτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.}. **καταφρονητικός,** -ή, -ό [αρχ.J **1.** αυτός που φανερώνει περιφρόνηση: - ***πράξη*** / ***ενέργεια ' συμπεριφορά*** ιυν. περιφρονητικός 2. (ειδι- κότ. για ***πρόσ.) αυτός*** που έχει την τάση να περιφρονεί τους άλλους, που φέρεται υπεροπτικά: ***~ άνθρωπος*** / ***οικογένεια*** ΣΥΝ. περιφρονητικός. υπερόπτης. — **καταφρονητίκά** / **-ώς** |αρχ.] επίρρ. **καταφρόνια** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η περιφρονητική, υποτιμητική στάση κάποιου απέναντι σε άλλον ή η κατάσταση ανυποληψίας στην οποία ζει κάποιος: ***πέθανε μέσα στη φτώχια και την - τού κόσμου*** συν. καταφρόνηση, περιφρόνηση, υποτίμηση ΛΝΤ. εκτίμηση, υπόληψη, σεβασμός. ΣΧΟΛΙΟ λ. -ια.
[ετυμ. μεσν. < αρχ. ***καταφρονώ].*** **καταφρονώ** ρ. μετβ. {καταφρονείς... | καταφρόν-ησα (λαϊκ. -εσα). -ούμαι (λαϊκ. -ιέμαι). -ήθηκα (λαϊκ. -έθηκα). -ημένος (λαϊκ. -εμένος)} δείχνο) περιφρόνηση για (κάποιον/κάτι), δεν εκτιμώ: ***π έθανε καταφρονεμένος*** ΣΥΝ. περιφρονώ, υποτιμώ λντ. εκτιμώ, σέβομαι, υπολήπτομαι. **καταφρόνηση** |αρχ.| ***κ.*** (λαϊκ.) **καταφρόνεαη** (η).
ILi'ΥΜ. < αρχ. *καταφρονώ (-έω)* < *κατα-* τ *φρονώ* (βλ.λ.)].
καταφτάνω ρ. -» καταφθάνω
καταφυγή (η) Ιαρχ.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** το να καταφεύγει κάποιος σε κάποιον τόπο ή αρχή για προστασία, βοήθεια ή ασφάλεια. 2. (συνεκδ.) το πρόσωπο, ο τόπος και γενικά οτιδήποτε στο οποίο καταφεύγει κάποιος: *οι αγωνιστές βρήκαν ~ σε μια απόμερη σπηλιά τού βουνού || ~ της τόσα χρόνια ήταν το εκκλησάκι τού Αγίου Νικολάου· εκεί μέσα έλεγε τα βάσανά της στους αγίους* συν. καταφύγιο, **καταφύγιο** (το) {καταφυγί-ου | -ων} **1.** ο τόπος ή το πρόσωπο, στο οποίο καταφεύγει κανείς για να προφυλαχθεί από κινδύνους, να προ- στατευθεί από δυσμενείς συνθήκες, να κρυψτεί από διώκτες κ.λπ.: *η θύελλα τον ανάγκασε να ζητήσει ~ σε κάποια σπηλιά* |f *πλήθος Εβραίων τής Γερμανίας αναζήτησε ~ στην ελεύθερη Ευρώπη, για να γλυτώσει από τη σφαγή || ιδεώδες / ασφαλές* - 2. (ειδικότ.) υπόγειος χώρος, που κατασκευάζεται ειδικά για να καταφύγει σε αυτόν στρατιωτικό προσωπικό ή άμαχος πληθυσμός σε καιρό πολέμου: *αντιαεροπορικό / πυρηνικό ~* 3. (μτφ.) κάθε χώρος στυν οποίο οδηγείται κανείς. για να βρει λύση σε πρόβλημά του: *«αναζητούν - σχεδόν παντού. στη θρησκεία, στα ναρκωτικά, στην εξορία ή στην επανάσταση»*(εφημ.).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *καταφύγιον,* υποκ. τού ουσ. *καταφυγή].*
κατα<ρύγω (να/θα) ρ. -■» καταφεύγω
κατάφυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} ΛΝΛΤ. η πρόσφυση τού άκρου μυός (συνήθ. τένοντος) στο κινούμενο από αυτόν μέρος τού σοίματος, καθώς επίσης και το σημείο τού σκελετού από όπου φύεται
ο μυς.
I Ji'J'ΥΜ. < μτγν. *κατάφυσις* < *καταφύω / -ομαι* < *κατα-* + *φύω / -ομαι* (βλ.λ.)].
κατάφυτος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει πάρα πολλά φυτά ή που είναι φυτεμένος σε όλη του την έκταση: */.όφοι - από αμπέλια || ~ έκτα- ση / κάμπος / νησί* ιυν. πυκνοφυτεμένος αντ. άδεντρος, γυμνός, απο- ψιλωμένος.
κατάφωρος, -η, -ο ολοφάνερος: *~ αδικία / παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων / λαθροχειρία* ΙΥΝ. καταφανής, εξόφθαλμος, κατάδηλος. οφθαλμοφανής, χειροπιαστός. — **κατάφωρα** επίρρ.
I i ;ΓΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ο συλληφθείς επ' αυτοφώρω». < *κατα-* + *-φωρος* < *φώρ* «κλέφτης» (< *φέρω)].* **καταφωτος,** -η, -ο αυτός που φωτίζεται πολύ καλά, ο γεμάτος φως: *~ δρόμος / αίθουσα / κάμαρα / πλατεία* ΣΥΝ. ολόφωτος, φωτόλουστος, φίσταγωγημένος, φωτισμένος ΑΝ Γ. σκοτεινός, αφώτιστος, αφωταγώ- γητος. Κπίσης **καταφώτιοτος** 118631. **κατάχαμα** επίρρ. (μεσν.Ι ακριβώς πάνω στη γη ή (καταχρ.) στο δάπεδο: *έστρωσαν να κοιμηθούν ~* ΣΥΝ. καταγής, **καταχέζω** ρ. μετβ. [αρχ.] {κατάχεσ-α. -τηκα, -μένος} (!) (μτφ.) προσβάλλω με βαριές εκφράσεις, βρίζω με αισχρό τρόπο, **καταχείμωνο** (το) {χωρ. πληθ.} η καρδιά τού χειμώνα, το μέσο τού χειμώνα.
καταχεριά (η) (λαϊκ.-καθημ.) χτύπημα με την παλάμη, χαστούκι ΣΥ\. μπάτσος. (λόγ.) ράπισμα, **καταχερίζω** κ. **καταχεριάζω** ρ. μειβ. {καταχέρισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) χτυπώ (κάποιον) με το χέρι, με την παλάμη: *όταν έκανε αταξίες, ο πατέρας τον τον καταχέριζε* συν. δέρνω. **καταχέρισμα** (το), i f.tym. μεσν. < μτγν. *καταχειρίζομαι* «παίρνω στα χέρια μου» < *κατα-* + *χειρίζομαι* |.
καταχθόνιος, -α. -ο **1.** (κυριολ.) αυτός που υπάρχει, που ζει ή συ- ντελείται κάτω από την επιφάνεια τής γης, κάτω από το έδαφος συν. υπόγειος, υποχθόνιος αντ. επίγειος, υπέργειος 2. (μτφ.) αυτός που ενεργεί κρυφά και ύπουλα, ο δόλιος και ραδιούργος ΣΥΝ. σκοτεινός, κακόβουλος, μηχανορράφος. σατανικός, διαβολικός αντ. καλόβουλος, ανυστερόβουλος. — **καταχθόνια** / **καταχθονίως** [1888J επίρρ.. **καταχθονιότητα** (η) 11865]. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *μυστικός.*
[ΚΙΎΜ. αρχ. < *κατα-* + *χθόνιος* < *χθών. χθονός* «έδαφος, γη»], **καταχνία** (η) {χωρ. πληθ.} η έλλειψη καθαρότητας στην ατμόσφαιρα, υ ομιχλώδης καιρός: *η - δίνει στο τοπίο έναν τόνο βελούδινο* ΣΥΝ. ομίχλη, αχλύς, αντάρα, πούσι.
IF.ΤΥΜ. μεσν. < *κατ(α)-* + *-αχνιά* < *άχνη].* **καταχνιάζει** ρ. αμετβ. τριτοπρόσ. {καταχνιασμένος} πέφτει ομίχλη.
κατάχνιαομα (το), **καταχράσθηκα** / **καταχράστηκα** ρ. * καταχροίμαι **καταχρασθω** / **καταχραατώ** (να/θα) ρ. ♦ καταχρο>μαι **καταχραστής** (ο) |1839|. **καταχράστρια** (η) |καταχραστριο)ν} **1.** πρόσωπο που ιδιοποιείται ξένα χρήματα ή άλλα περιουσιακά στοιχεία και τα χρησιμοποιεί για δικό του όφελος: *~ τού δημόσιου χρήματος* ΣΥΝ. σφετεριστής 2. (μτφ.) πρόσωπο που εκμεταλλεύεται την εμπιστοσύνη, την καλοσύνη, την αδυναμία κ.λπ. των άλλων: - *τής οικογενειακής φιλίας* ΣΥΝ. εκμεταλλευτής.
I ΚΙΥΜ. Από τον νεότ. αόρ. *κατεχράσθην* (αντί τού αρχ. *κατεχρήσθην)* τού αρχ. *καταχρώμαι* (βλ.λ.)]. **κατάχρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (α) η υπερβολική ή αντικανονική χρήση, η χρήση πυυ ξεπερνά το φυσιολογικό ή νόμιμο όριο: *~ οινοπνευματωδών ποτών/ φαρμάκων* || (μτφ.) *μην κάνεις ~ τής καλοσύνης / τής υπομονής μου || δεν θέλουμε να κάνουμε ~ τής φιλοξενίας σας* |(- *ελευθερίας* [[*γλωσσικές* - (β) ***κατάχρηση εξουσίας*** αξιόποινη πράξη την οποία τελεί υπάλληλος στα καθήκοντα τού οποίου ανάγεται η δίωξη ή η ανάκριση αξιόποινων πράξεων: (i) αν μεταχειρίστηκε παρανόμως εκβιαστικά μέσα για να πετύχει οποία- δήποτε έγγραφη ή προφορική κατάθεση κατηγορουμένου, μάρτυρα ή πραγματογνο)μονα (ii) αν εν γνώσει του εξέθεσε σε δίωξη ή τιμωρία, κάποιον αθώο ή παρέλειψε να διώξει κάποιον υπαίτιο ή πρυκάλεσε την απαλλαγή του από την τιμωρία (γ) ***κατάχρηση δικαιώματος*** η

άσκηση δικαιώματος έτσι, ώστε να παραβιάζοντας τα όρια που επι- βάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός τού δικαιώματος 2. (ειδικότ.) ιδιοποίηση, σφετερισμός ξένων περιουσιακών στοιχείων από πλευράς αυτού στον οποίο τα έχουν εμπιστευθεί για φύλαξη ή διαχείριση: *παρουσιάστηκαν φαινόμενα καταχρήσεων* συν*, εκμετάλλευση, ιδιοποίηση 3. ***καταχρήσεις*** (οι) ζωή χωρίς εγκράτεια και περιορισμούς- (ειδικότ.) οι σαρκικές ηδονές: τον *έφθειραν οι ~* || *είχε κάνει πολλές - στη ζωή του* συν. ασωτία. ακολασία λντ. εγκράτεια.

[πτυμ. < αρχ. *κατάχρησις* < *καταχρώμαι].* καταχρηστικά επίρρ. 1. κάνοντας κατάχρηση 2. γλωσσ. για λέξη ή φράση που δεν χρησιμοποιείται με την κανονική της σημασία ή σύνταξη, που δεν χρησιμοποιείται σωστά: ΓΟ *ρήμα «παραιτούμαι» δεν έχει ενεργητική φωνή. - όμως χρησιμοποιείται για χιουμοριστικούς λόγους σε φράσεις όπως « τον παραίτησαν».* Επίσης καταχρηστικώς [μτγν.Ι.

καταχρηστικός, -ή, -ό [μτγν-J 1. αυτός που γίνεται με τρόπο υπέρμετρο. ξεπερνώντας το κανονικό ή το τυπικά και θεσμικά σωστό: *~ προσφυγή στις αρχές* |[*- χρήση τής στίξης στον γραπτό λόγο* j| *η απεργία κρίθηκε καταχρηστική* || *~ άσκηση αρμοδιοτήτων* || *- όρος* συν. αντικανονικός, υπερβολικός αντ. κανονικός, τυπικός, ομαλός 2. ΓΛΩΣΣ. (α) ***καταχρηστική δίφθογγος*** η δίφθογγος που αποτελείται από φθόγγο |ΐ] *(ί, η, υ, ει, οι),* ο οποίος έχει υποστεί συνίζηση, και από δεύτερο φωνήεν, με αποτέλεσμα να προφέρονται μαζί ως μία συλλαβή, π.χ. το *-ια* στο *λεμονιά*, το *-ιο* στο *θεριό* κ.λπ. (β) ***καταχρηστική πρόθεση*** (παλαιότ.) για προθέσεις τής Ελληνικής τού τύπου *μέχρι, 'χωρίς, ένεκα, πλην* κ.ά., που δεν απαντούν σε σύνθεση με ρήματα, καταχρώμαι ρ. μετβ. αποθ. {καταχράσαι... | καταχράστηκα) 1. κάνω κατάχρηση, χρησιμοποιώ υπερβολικά ή με αθέμιτο τρόπο (κάτι): *κα- ταχράστηκε τη φι/da μου. για να ανέλθει κοινωνικά* || *δεν θα κατα- χραστώ την κα/^οσύνη! τη γενναιοδωρία σας* ΣΥΝ. εκμεταλλεύομαι 2. σφετερίζομαι (ξένα χρήματα, λεφτά που μου έχουν εμπιστευθεί): *ο ταμίας καταχράστηκε τα χρήματα τού σωματείου* Ιον. ιδιοποιούμαι. σχόλιό λ. *αποθετικός, κλέβω.*

[ετυμ. < αρχ. *καταχρώμαι* «χρησιμοποιώ στο πλήρες - εξαντλώ» < *κατα-* + *χρώμαι (- ήο-),* βλ. κ. *χρήση].* κατάχτησή (η) -* κατάκτηση καταχτητής (ο) * κατακτητής καταχτητικός, -ή. -ό ► κατακτητικός καταχτώ ρ *■ κατακτώ

καταχωνιάζω ρ. μετβ. {καταχώνιασ-α, -τηκα. -μένος} 1. χώνω βαθιά στη γη 2. (γενικότ.) τοποθετώ (κάτι) σε μέρος όπου είναι δύσκολο να το βρει κανείς: *πού το καταχώνιασες πάλι το βιβλίο μου:* συν. κρύβω, εξαφανίζω ανγ. βρίσκω, αποκαλύπτω. – καταχώνιασμα (το).

| ετυμ. Μεταπλασμένος τ. (κατά τα ρ. σε *-ιάζω)* τού μεσν. *καταχώνω].* καταχωρίζω ρ. μετβ. {καταχώρισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα), -σμένος} καταγράφω με αναλυτικό τρόπο (στοιχεία) στην κατάλληλη θέση (σε κατάλογο, πίνακα, βιβλίο, λογαριασμό, έντυπο): *είπε στον γραμματέα του να μην καταχωρίσει την τελευταία φράση στα πρακτικά* || *η εφημερίδα μας καταχωρίζει δωρεάν τέτοιου είδους αγγελίες* || *η αίτησή σας καταχωρίσθηκε* συν. εγγράφω, πρωτοκολλώ, περνώ αντ. διαγρά- οω. σβήνω. Επίσης (εσφαλμ.) καταχωρώ {-είς...}.

}ΠΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «τοποθετώ στην κατάλληλη θέση», < *κατα-* + *χωρίζω.* 11 σημ. «καταγράφω, εγγράφω σε κατάλογο, αρχειοθετώ» είναι μτγν. Το μτγν. *καταχωρώ (-έ(ο)* ««υποχωρώ ως προς κάτι. παραιτούμαι από διεκδικήσεις μου» « *κατα-* + *χωρώ* < *χώρος)* δεν ταυτίζεται σημασιολογικά προς το αρχ. *καταχωρίζω* και, ως εκ τούτου, δεν πρέπει να προτιμάται αντί τού αρχ. ρ.|.

καταχωρίζω ή καταχωρώ; Ηίναι προτιμότερο να χρησιμοποιούμε τον τύπο καταχωρίζω (αντί τού καταχωρώ), όταν θέλουμε να δηλώσουμε την καταγραφή «-κατά χώραν» (στην οικεία θέση) μιας επίσημης ή τυπικής πληροφορίας: Το *αγοραστήριο καταχωρίζεται στα βιβλία τής εταιρείας - Όλες οι συναφείς πληροφορίες είναι καταχωρισμένες στα αρχεία τής Κοινότητας.* Το *καταχωρίζω* (< *κατά χώραν θέτω)* διαφέρει από τα σύνθετα τού χωρώ «προχο)- ρώ, βαδίζω» που δηλώνουν κατά βάσιν κίνηση: *ανα-χωρώ. προ-χω- ρώ. προσ-χωρώ, υπο-χωρώ. οπισθο-χωρώ, απο-χωρώ. εισ-χωρώ. συγχωρώ* («συμβαδίζω, συγκλίνω, συμφωνώ, απαλλάσσω), *υπανα-χω- ρο), παρα-χο)ρώ, εκ-χωρώ.* Το *καταχωρίζω* δηλώνει θέση (τοποθέτηση σε ορισμένη θέση) με σκοπό την ταξινόμηση και διάκριση των πληροφοριών πβ. και χωρίζω, *δια-χωρίζω. απο-χωρίζω. ξε-χωρίζω* τα οποία δηλώνουν «διάκριση θέσεως» και. κατ' επέκτασιν, διάκριση. Βεβαίως, το *καταχωρίζω* προσδιορίζει ως προτιμότερες τις χρήσεις *καταχώριση* (και όχι *καταχώρηση). καταχωρισμός, κατα- χωρίσιμος, καταχωρισμένος* (και όχι *καταχωρημένος).*

καταχώριση (η) [1782J {-ης κ. -ίσεως J -ίσεις, -ίσεων) 1. η καταγραφή στοιχείων στην κατάλληλη θέση σε κατάλογο, πίνακα, λογιστικό βιβλίο. λογαριασμό ή βάση δεδομένων: *- κονδυλίων / δαπανο)ν στα βιβλία* συν. εγγραφή, πέρασμα, πρωτοκόλληση αντ. διαγραφή, σβήσιμο

(ειδικότ.) η δημοσίευση (αγγελίας, διαφήμισης κ.λπ.) σε εφημερίδα ή περιοδικό: *η - τής αγγελίας στην εφημερίδα* || *διαφημιστική ~* 3. (συνεκδ.) οποιοδήποτε κείμενο δημοσιεύεται σε εφημερίδα, περιοδικό ή άλλο έντυπο: *οι σημερινές ~ έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον* συν. δημοσίευμα, αγγελία. Ηπίσης καταχωρισμός (ο) κ. (εσφαλμ.) καταχώρη-**ση.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταχωρίζω.*

καταχωρίαιμος, -η, -ο αυτός πυυ είναι δυνατόν να καταχωριστεί κάπου.

καταχωρώ ρ. καταχωρίζω

κατάχωση (η) *■ καταχώνω

καταψηφίζω ρ. μετβ. |αρχ.| {καταψήφισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} δίνω αρνητική ψήφο, ψηφίζω εναντίον, δηλώνω με την ψήφο μου την αποδοκιμασία μου προς (κάποιον/κάτι): *οι* βουλευτές *τής αντιπολίτευσης **θα** καταψηφίσουν το νομοσχέδιο* || τα *μέλη αποφάσισαν να καταψηφίσουν την πρόταση τού προεδρείου* ΣΥΝ. αποδοκιμάζω. απορρίπτω, (οικ.) μαυρίζο) αντ. υπερψηφίζω.

καταψήφιαη (η) |αρχ.[{-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.) η αποδοκιμασία με ψήφο: *- νομοσχεδίου / πρότασης* ΑΝΤ. υπερψήφιση.

καταψηφιστικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την καταψήφιση. την αρνητική ψήφο 2. ΝΟΜ. ***καταψηφιστική αγωγή*** αγωγή με την οποία επιδιώκεται η καταδίκη τού εναγομένου σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή αντίστοιχη προς την αξίωση που έχει ο ενάγων η ισχύς της αναγνωρίζεται έμμεσα από το δικαστήριο.

καταψυγμένος, -η.-ο -♦ κατεψυγμένος

καταψύκτης (ο) {καταψυκτών} συσκευή βαθείας καταψύξεως. η οποία χρησιμοποιείται για να διατηρούνται τρόφιμα ή άλλα ευπαθή υλικά αναλλοίωτα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

ΙΕΤΥΜ. < *καταψύχω,* από. τού αγγλ. freezer].

κατάψυξη (η) {-ης κ. -ύξεως | χο)ρ. πληθ.} 1. το να ψύχεται κάτι σε μεγάλο βαθμό: *η* - των *προϊόντων* 2. μέθοδος διατήρησης τροφίμων, βιολογικοί ιστών ή άλλων ευπαθών ουσιών με διαρκή παραμονή τους σε περιβάλλον εξαιρετικά χαμηλής θερμοκρασίας 3. (συνεκδ.) το τμήμα ψυκτικού μηχανήματος (λ.χ. ψυγείου) ή ο ειδικός θάλαμος, στον οποίο η ψύξη είναι βαθύτερη: *έβα'λε το κρέας στην ~. για να μη χαλάσει.* — καταψυκτικός, -ή. -ό |αρχ.].

[ετυμ. < αρχ. *κατάψυξις* < *καταψύχω].*

καταψύχω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {κατέψυξα, καταψύχθηκα, κατεψυγμένος} (λόγ.) 1. τοποθετώ (κάτι) σε περιβάλλον πολύ χαμηλής θερμοκρασίας (βλ. λ. *κατάψυξη):* **-** *φρούτα / λαχανικά* συν. παγώνω λντ. υπερθερμαίνω 2. (ειδικότ. η μτχ. ***κατεψυγμένος****, -η.* -ο) βλ.λ.

κατεβάζω ρ. μετβ. {κα'τέβασ-α. -τηκα. -μένος} 1. φέρνω από υψηλότερο σημείο σε χαμηλότερο, κινώ προς τα κάτω: *οι ναυτικοί κατέβασαν τη ναναγοσωστική λέμβο από την πλευρά τού πλοίου* || - τα *ρολά τού μαγαζιού* / το *παντελόνι* / *τη φούστα I την ασφάλεια τού ρεύματος* / το *ακουστικό* / τα *πράγματα στο ισόγειο* / *τη σημαία από τον ιστό* / *τον γιακά τού παλτού* ΑΝΤ. ανεβάζω, ανυψώνω· ΦΡ. (α) κατεβάζω τα ***μούτρα*** χάνο) το κέφι και τη διάθεσή μου, γίνομαι σκυθρωπός και κατηφής συν. σκυθρωπάζω. κατσουφιάζο), μουτρώνω, κακιώνω (β) ***κατεβάζω τα μάτια*** / το ***κεφάλι*** κοιτάζω προς τα κάτω από ντροπή, ενοχή ή αμηχανία (γ) (κακόσ.-οικ.) ***τα κατεβάζω*** (!) (ενν. τα παντελόνια, τα εσώρουχα) (i) είμαι παθητικός ομοφυλόφιλος (ii) συμπεριφέρομαι δουλικά, κάθομαι να με ταπεινώνουν: *μόλις μας απειλούν με πόλεμο, εμείς τα κατεβάζουμε και δεχόμαστε τα πάντα* (δ) (για θηλυκό ζώο) ***κατεβάζω γάλα*** βλ. λ. *γάλα* (ε) (αργκό) κατεβάζω τα ***ρολά*** για μαγαζί ή άτομο που σταματούν προσωρινά ή οριστικά τη δραστηριότητά τους · 2. (μτφ.) (α) μειώνω, ελαττώνω: - τον *τόνο τής φωνής μου* (γίνομαι λιγότερο επιθετικός) || *~ τον τόνο στη μουσική κλίμακα*)) - *το Θερμόμετρο* (το τινάζω με κινήσεις τού χεριού, ώστε να επανέλθει ο υδράργυρος στην αρχική ένδειξη) || *δεν τρώει λιπαρά, για να κατεβάσει τη χοληστερίνη του* ΣΥΝ. χαμηλώνω ΑΝΤ. ανεβάζω. δυναμο)νο>. υψώνω (β) κάνο) (κάτι) φθηνότερο: *τα σούπερ μάρκετ θα κατεβάσουν τις τιμές των ειδών πρώτης ανάγκης* συν. μειοίνω, ρίχνω, φτηναίνο) αν γ. ανεβάζω, αυξάνω, ακριβαίνω 3. (για μεταφορικό μέσο) αποβιβάζω (επιβάτη): ο *ελεγκτής είπε στους νεαρούς που έκαναν φα- σαρία ότι θα τους κατεβάσει στην επόμενη στάση*]) (στον οδηγό) *μπορείτε να μας κατεβάσετε εδώ* 4. (ειδικότ.) πηγαίνο) (κάποιον) σε μέρος που βρίσκεται πιο χαμηλά από το σημείο στο οποίο βρισκόμαστε ή προς το κέντρο πόλεως: *Θα σας κατεβάσω στην Αθήνα με το αυτοκίνητο* 5. (για ιδέες) παράγω, βρίσκω (διεξόδους, λύσεις κ.λπ.): σε *τέτοιες στιγμές* ο? *εφευρετικοί κατεβάζουν πάντοτε έξυπνες ιδέες* || *λες ό.τι κατεβάζει το μυαλό* σου (μιλάς απερίσκεπτα) || (ειρων. σε πρόσ. που κάνει ότι τα ξέρει ή τα καταλαβαίνει όλα): «εσύ *που ξέρεις τα πολλά κι ο* νους σου *κατεβάζει, χίλια καντάρια σίδερο πόσες βελόνες βγάζει;»* (αίνιγμα) συν. επινοο), γεννο)· φρ. (λαϊκ.) ***κατεβάζει*** ο νους / το ***κεφάλι I η κούτρα I το ξερό I η γκλάβα μου*** (μτφ.) παράγω πολλές ιδέες, είμαι γόνιμος σε ιδέες 6. (μτφ.-λαϊκ. για πρόσ.) τρώω ή πίνω βιαστικά ή λαίμαργα: *κατέβασε το κρασί του μονορούφι* || *πάμε στην παραλία να κατεβάσουμε καμιά μπίρα:* || *δεν πρόλαβε* να *κατεβάσει* <5ι>ο *μπουκιές κι αναγκάστηκε πάλι να φύγει* || *κατεβάζει τον περίδρομο* (τρώει πάρα πολύ) συν. καταπίνω, καταβροχθίζω · 7. αφαιρώ (από κάποιον) το αξίωμα, τον ρίχνω από τη θέση που κατέχει συν. καθαιρώ αντ. ανεβάζω· φρ. (μτφ.) ανεβάζω ***και κατεβάζω I κατεβάζω κι*** ανεβάζω έχω τη δύναμη να καθορίζω τις εξελίξεις σε κάποιον τομέα: *τέτοιοι επιχειρηματίες ανεβάζουν και κατεβάζουν κυβερνήσεις* 8. χαρακτηρίζω (κάποιον) με παρόμοιους χαρακτηρισμούς· σε φρ. τού τύπου: *ανόητη μ'ανεβάζει, χαζή με κατεβάζει* 9. ρίχνω σε χαμηλότερο επίπεδο, υποβιβάζω: *η κοινωνία άλλους τους ανεβάζει κι άλλους τους κατεβάζει* || *μ'αυτά που λες. κατεβάζεις το επίπεδο τής συζήτησης* · 10. (στην πολιτική, στον συνδικαλισμό κ.λπ.) προτείνω πρόσωπο ως υποψήφιο σε εκλογική ή άλλη αναμέτρηση: *οι δύο παρατάξεις Θα κατεβάσουν κοινό υποψήφιο στις δημοτικές εκλο-*

γές" φρ. (στη συνδικαλιστική γλώσσα) ***κατεβάζω πρόταση*** αντί κάνω / υποβάλλω πρόταση 11. (για θεατρικά έργα ή γενικά θεάματα) διακόπτω τις παραστάσεις ενός έργου (συνήθ. γιατί δεν κατόρθωσε να προσέλκυσή την προσοχή τού κοινού): λίγες *εβδομάδες μετά την πρεμιέρα κατέβασαν το έργο* 12. (για ύψωμα, πλαγιά, βουνό) φυσά δυνατός και παγωμένος αέρας από αυτό: *το βουνό κατεβάζει πολύ κρύο* (κ. αμετβ.) *κάνει πολύ κρύο. γιατί είναι δίπλα το βουνό και κατεβάζει* συν. φέρνω 13. (για ποταμό, χείμαρρο) μεταφέρω (νερό. λάσπη κ.λπ.) με ορμή: *ο χείμαρρος είχε φουσκώσει από τη βροχή και κατέβαζε πολύ νερό** φρ. ***ό,τι βρέξει ας κατεβάσει*** βλ. λ. *βρέχει* **14.** (για βρισιές) εκστομίζω τη μία μετά την άλλη: *όταν θυμώσει, κατεβάζει καντήλια και αγίους* 15. απαριθμώ, αναφέρω συσσωρευτικά: *άρχιζε να κατεβάζει ονόματα και ημερομηνίες, για να κάνει τον έξυπνο* · 16. Γλωσσ. (για τόνο) μεταφέρω τον τόνο από την προπαραλήγουσα στην παραλήγουσα ή τη λήγουσα (λ.χ. η θάλασσα των θαλασσών) 17. λθλ. εμφανίζω στο γήπεδο αθλητή ή ομάδα για αγοίνα: *ο σύλλογός μας κατέβασε ένα καλογυμνασμένο σύνολο παικτών* συν. παρατάσσω 18. ιιληροφ. (αργκό) φέρνω στην οθόνη τού υπολογιστή: ~ *στοιχεία / αρχεία από το Διαδίκτυο.* Ηπίσης (λόγ.-σπάν.) **καταβιβά- ζω** (αρχ.Ι. — **κατέβασμα** (το) Ιμεσν.Ι, **καταβίβαση** (η) (μτγν.Ι. ·*■ ΙΧΟΑJΟ λ. *ανεβάζω, εκπίπτοι*

ILTYM. μεσν. < αρχ. *καταβιβάζω* (με απώλεια τού ενεστωτικού αναδιπλασιασμού *-βι-* και διατήρηση τού *-ε-* από τους παρωχημένους χρόνους, πβ. αόρ. *κατ-ε-βί-βα-σα*) < *κατα-* + *βιβάζω.* βλ. κ. *βάζω.* Στην πληροφορική η λ. αποδίδει το αγγλ. download).

κατεβαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (κατέβηκα} ♦ (μετβ.) **1.** οδηγούμαι ή μετακινούμαι προς τα κάτω. πηγαίνω από υψηλότερο σημείο σε χαμηλότερο: - *τη σκάλα* ΣΥΝ. κατέρχομαι λντ. ανεβαίνω, ανέρχομαι· φρ. (α) ***μου κατεβαίνει*** μου έρχεται ξαφνικά και χωρίς προετοιμασία στο μυαλό, έχω αίφνης την ιδέα: *σκέψου μήπως σου κατέβει καμιά λύση || πώς σου κατέβηκε αυτό; || κάνει ό,τι του κατέβει* (ενεργεί απερίσκεπτα, κάνει ό.τι του έλθει στο μυαλό) συν. μου έρχεται (β) ***κατεβαίνω στους δρόμους*** κάνω πορεία διαμαρτυρίας: *ό?.οι οι εργαζόμενοι είναι αποφασισμένοι να κατέβουν στους δρόμους, για να διεκδι- κήσουν τα δικαιώματά τους* 2. (μτφ.- αργκό για πρόσ.) δίνω (χρήματα): *κατέβαινε το χαρτζιλίκι να το μοιραστούμε!* ♦ (αμετβ.) 3. εξέρχομαι από μέσο συγκοινωνίας ή άλλο όχημα: - *από* το *αυτοκίνητο / το τρένο ί το λεωφορείο / το πλοίο /* ΓΟ *αεροπλάνο* συν. κατέρχομαι, αποβιβάζομαι λντ. ανεβαίνω, επιβιβάζομαι 4. κινούμαι από τον Βορρά προς στον Νότο ή κατευθύνομαι από τα μεσόγεια προς τα παράλια· πηγαίνω σε μέρος που βρίσκεται πιο χαμηλά από το σημείο που είμαι ή προς το κέντρο πόλης: *κατέβηκε από το χωριό του στην Αθήνα και πλούτισε* ςν.υ κατέρχομαι ανί. ανέρχομαι, ανεβαίνω· φρ. ***θα κατέβηκε από τα Κράβαρα*** βλ. λ. *Κράβαρα* 5. (ειδικότ. για ήχο. κύματα, συχνότητες) πέφτω σε χαμηλότερο σημείο από πλευράς εντάσε- ως. γίνομαι πιο σιγανός: <5εν *κατεβαίνει άλλο ο ήχος* συν. χαμηλώνω, πέφτω αντ. ανεβαίνω, δυναμώνω 6. (ειδικότ. για οτιδήποτε αγοράζεται ή αποκτάται με αντίτιμο) ελαττώνεται η αξία μου. γίνομαι φθηνότερος ή λιγότερο ακριβός: *πρόκειται να κατέβουν οι τιμές τωνοπω- ροκηπευτικών* ΣΥΝ. μειώνομαι, υποτιμώμαι. φτηναίνω αντ. ανεβαίνω, υπερτιμώμαι, αυξάνομαι, ακριβαίνω 7. (ειδικότ. + σε + ουσ.) περίφραση που σημαίνει ό,τι και το αντίστοιχο ρήμα (βλ. λ. *απολεξικο- ποιημένο ρήμα)', κατεβαίνω σε απεργία* (απεργώ) || *κατεβαίνω σε δια- δήΡ.ωση* (διαδηλώνω) j| *κατεβαίνω στον αγώνα* (αγωνίζομαι) || *κατεβαίνω στην πολιτική* (πολιτεύομαι, γίνομαι πολιτικός) 8. (κατ' επέκτ. για μεγέθη, αξίες κ.λπ.) γίνομαι λιγότερος, μειώνομαι σε ποσότητα, ένταση κ.λπ.: *τα νερά κατέβηκαν και φάνηκαν τα πλημνρισμένα χωράφια || η θερμοκρασία κατέβηκε στους -ΙΟ'С {| ο δείκτης παιδικής θνησιμότητας έχει κατέβει πολύ την τε?.ευταία εικοσαετία* ΣΥΝ. ελαττώνομαι. μικραίνω (αμετβ.), πέφτω (μτφ.). υποχωρώ, περιορίζομαι λντ. ανεβαίνω, αυξάνομαι, μεγαλώνω · 9. αθλ. εισέρχομαι στον στίβο. στο γήπεδο ή αλλού, για να αγωνιστώ: *η ε/.ληνική εθνική ομάδα κατεβαίνει με την εξής σύνθεση...* ΣΥΝ. κατέρχομαι 10. (μτφ. στην πολιτική) λαμβάνω μέρος στον εκλογικό αγώνα, συμμετέχω στις εκλογές: *κατέβηκα στις δημοτικές εκ/.ογές και απέτυχα || τα δύο κόμματα είχαν κατέβει ως συνδυασμός συνεργασίας* συν. κατέρχομαι 11. (μτφ.-σπάν. για πρόσ.) αποχωρώ από τη θέση ή το αξίωμα που κατέχω: *σύντομα ο βασιλιάς κατέβηκε από τον θρόνο* ΑΝ Γ. ανεβαίνω 12. για θεατρικά έργα ή γενικότ. για θεάματα των οποίων σταματούν οριστικά οι παραστάσεις (συχνά λόγω ελλείψεως κοινού): *η παράσταση κατεβαίνει στο τέλος τού μήνα* · ΦΡ. ***κατέβα να φάμε*** λέγεται χαριτολογώντας σε πολύ ψηλό άνθρωπο.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καταβαίνω* (με διατήρηση τής αύξησης *-ε-* από τους παρωχημένους χρόνους, πβ. παρατ. *κατ-έβαινον*, αόρ. β' *κατ-έ- βην)* < *κατα-* + *βαίνω*\.

κατέβαλα ρ. -+ καταβάλλω

κατεβασιά (η) **1.** άφθονη και ορμητική ροή υδάτων (σε ποτάμι, ρεύμα κ.λπ. ως αποτέλεσμα δυνατής βροχόπτωσης): «*με την ~ σου σέρνεις λιθάρια ριζιμιά*» (δημοτ. τραγ.) · 2. δρόμος ή μονοπάτι με κατηφορική κλίση ΣΥΝ. κατήφορος, κατηφοριά λντ. ανήφορος, ανηφοριά

3. (στα ομαδικά αθλήματα) γρήγορη επίθεση το>ν παικτών μιας ομάδας προς την εστία των αντιπάλων, με σκοπό την παραβίασή της: *έκαναν μια ~ και έβαλαν γκολ.* σχολιο λ. *βροχή.*

[ετυμ. < μτγν. *καταβασία* (< αρχ. *κατάβασις)* κατ' επίδραση τού ρ. κα- *τεβάζω*\.

κατέβασμα (το) -► κατεβάζω

κατεβατός, -ή, -ό **1.** (γενικά) αυτός που έχει κλίση προς τα κάτω, που κατευθύνεται προς τα κάτω: - *δρόμος ι ποταμός* συν. κατωφερής, κατηφορικός, καθοδικός αντ. ανεβατός, ανωφερής, ανηφορικός, ανοδικός 2. ***κατεβατό*** (το) μεγάλο κείμενο, τμήμα γραπτού λόγου μεγάλης έκτασης: *έγραψε ~ ολόκ/.ηρα γι' αυτό το θέμα.*

[tTYM. < μτγν. *καταβατός (*< αρχ. *καταβαίνω)* κατ'επίδραση τυύ ρ. *κατεβάζω].*

κατεδαφίζω ρ. μετβ. (κατεδάφισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} **1.** ρίχνω (κτήριο) στο έδαφος, γκρεμίζω: *το συνεργείο τού δήμου είχε εντολή να κατεδαφίσει τα αυθαίρετα* συν. γκρεμίζω α.ντ. ανεγείρω, οικοδομώ, χτίζω 2. (μτφ.) προκαλώ ριζική καταστροφή, καταστρέφω ολοκληρωτικά: *αισθάνεται τον κόσμο γύρω του να κατεδαφίζεται* ΣΥΝ. καταστρέφω, φθείρω. — **κατεδαφιστικός**, -ή, -ό 11886|.

|ετυμ. μτγν. < *κατ(α)-* + *-εδαφιζω* < *έδαφος].* **κατεδάφιση** (η) Ιμεσν.Ι (-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεο)ν} (λόγ.) το γκρέμισμα: - *κτηρίου / πολυκατοικίας με δυναμίτες* || *προσεχώς* ~ (σε ενημερωτική πινακίδα για το μελλοντικό γκρέμισμα κτηρίου) {[(μτφ.) ~ *αξιών* συν. (λόγ.) κατακρήμνιση, χάλασμα, ισυπέδωση αντ. ανέγερση, ανοικοδόμηση, θεμελίωση. **κατεδαφιστέος,** -α. -ο |1889| (για κτήριο) αυτός που πρέπει να κατεδαφιστεί: *μετά τον σεισμό πολλές κατοικίες κρίθηκαν κατεδαφι- στέες.*

κατέδειξα ρ. ► καταδεικνύω

κατέδωσα ρ. ···*■ καταδίδω

K.A.T.E.E. (τα) (παλαιότ.) Κέντρα Ανωτέρας Τεχνικής Επαγγελματικής Κκπαιδεύσεως. **κατέθεσα** ρ. -> καταθέτω

κατειλημμένος, -η, -ο (και ως φωτεινή κυρ. ένδειξη σε χώρους, μηχανήματα μεταφοράς με κοινή χρήση) αυτός που έχει ήδη χρήσιμο- ποιηθεί, πιαστεί από κάποιον άλλο. που δεν είναι διαθέσιμος: ο *ανελκυστήρας είναι ~ |(η θέση είναι ~ από τον κ. Παύλο || η γραμμή είναι ~. μι'/Λει συνέχεια /|| - θάλαμος / τουα?.έτα || όλες οι θέσεις στην πλατεία είναι ήδη μόνο ο εξώστης μένει!* ΣΥΝ. πιασμένος λντ. διαθέσιμος. ελεύθερος. **■ σχολιο λ. *λαμβάνω. μετοχή.*

[tTYM. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καταλαμβάνω,* απόδ. τυύ γαλλ. occupej.

κατείχα ρ. -► κατέχω **κατέλαβα** ρ. -*■ καταλαμβάνω **κατέλθω** (να/θα) ρ. *■ κατέρχομαι **κατελήφθην** ρ. ♦ καταλαμβάνω

κατέναντι επίρρ. Ιμτγν.] (λόγ.) ακριβώς απέναντι, από την τελείως αντικρινή πλευρά ΣΥΝ. καταντικρύ. **κατενάταιο** (το) (άκλ.} (στο ποδόσφαιρο) αγωνιστικό σύστημα, που αναπτύχθηκε στην Ιταλία, το οποίο έδινε προτεραιότητα στην άμυνα.

ICTYM. < ιταλ. catcnuccio «σιδερένια αμπάρα σε παραθυρόφυλλα» (< catena «αλυσίδα»). Ο όρ. εφαρμόστηκε αρχικά στο σκληρό αμυντικό ποδόσφαιρο τής Ιταλίας κατά τη δεκαετία τού i960], **κατένειμα** ρ. -* κατανέμω

κατενώπιον επίρρ. Ιμτγν.] (λόγ.) ακριβώς ενώπιον κάποιου, τελείως κατά πρόσωπο αντ. καταπίσω. πισώπλατα. **κατεξοχήν** κ. **κατ' εξοχήν** Ιμτγν.Ι Γπίρρ. (λόγ.) σε μεγαλύτερο βαθμό, περισσότερο από όλα ή πρώτα από όλα. κατά κύριο λόγο: *οι αξίες αυτές στηρίζονται ~ στο φρόνημα τού λαού μας || οι διώξεις κατά του Τύπου είναι ένα - παράδειγμα ανταρχικής πολιτικής* συν. προπάντων, πάνω απ' όλα. κυρίως, **κατεπάνω** επίρρ. Ιμεσν.Ι ενάντια σε κάποιον/κάτι: *προχωρούσαν απειλητικά ~ μου* (βλ. κ. λ. *καταπάνω).* **κατεπάνω** (ο) (άκλ.} ιστ. (στο Βυζάντιο; το αξίωμα τού πολιτικού και στρατιωτικού διοικητή θέματος (βλ.λ.) τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και ο φορέας αυτού.

[εί υμ. μεσν.. βλ. λ. *καπετάνιος*\. **κατεπείγω** ρ. αμετβ. |αρχ.| {μόνο στον ενεστ.} **1.** πιέζω τόσο. ώστε δεν επιδέχομαι αναβολή· απαιτώ (για τη διεκπεραίωσή μου) μεγάλη ταχύτητα, βιασύνη: τα *έγγραφα αυτά κατεπείγουν* συν. βιάζω, προέ- χω 2. (μεσοπαθ. ***κατεπείγομαΐ)*** βιάζομαι πολύ: ~ *να φθάσω στον σταθμό, γιατί κινδυνεύω να χάσω* γο *τρένο* συν. βιάζομαι, επείγομαι

(η μτχ. ***κατεπειγων,*** *-ουσα. -ον)* (για δημόσια έγγραφα, επιστολές και διαδικασίες) αυτός τού οποίου η διεκπεραίωση πρέπει να γίνει ή *να* λυθεί το ταχύτερο δυνατόν: ~ *γράμμα / τιμεγράφημα! υπόθεση.*

κατεπειγόντως επίρρ.

[J861|. **κατεπλόγην** ρ. -» καταπλήσσω **κατέπλευσα** ρ. ♦ καταπλέω **κατέπλι^ξα** ρ. * καταπλήσσω

κατεργαζομαι ρ. μετβ. αποθ. 1<χρχ.| (κατεργάσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} υποβάλλω (κάτι) σε προσεκτική επεξεργασία, ώστε να καταστεί κατάλληλο για χρήση: ~ *χαλκό / πολύτιμους λίθους / βαμβάκι* συν. επεξεργάζομαι- ΦΡ. ***πενία τέχνας κατεργάζεται*** βλ. λ. *πενία.* σχόλιό λ. *αποθετικός.* **κατεργάρης,** -α/-ισσα. -ικο {-ηδες κ. -αίοι (θηλ. χωρ. γεν. πληθ.)} αυτός που σκέπτεται και ενεργεί με πονηριά, που χρησιμοποιεί τεχνάσματα. για να επιτύχει τους σκοπούς του: *είδες ο - πώς τα κατάφερε!* ΙΙ *τα κατάφερε η - και τον τύ/.ιξε!* συν. παμπόνηρος· ΦΡ. (α) ***κάθε κατεργάρης στον*** πάγκο του γ\α περιπτώσεις στις οποίες τα πράγματα επανέρχονται στην αρχική τους τάξη μετά από διάλειμμα ή διακοπή: οι *διακοπές τελειώνουν από μεθαύριο ~!* (β) ***μεταξύ κατερ- γσραίων ειλικρίνεια*** άνθρωποι που μεταχειρίζονται τις ίδιες πονηριές, οφείλουν τουλάχιστον να είναι ειλικρινείς μεταξύ τους και να μην προσποιούνται τους αθώους. — (υποκ.) **κατεργαράκος** κ. **κα- τεργαρούλης** (ο), **κατεργαρούλα** (η).

(ΗΤΥ.Μ. μεσν.. αρχική σημ. «κωπηλάτης σε κάτεργο», < *κάτεργον* + *-άρης.* Η σημ. «πανούργος, πονηρός» ήδη μεσν.).

κατεργάρης: δηλώσεις συμπάθειας / επιδοκιμασίας. Στην Κλληνι- κή και σε άλλες γλώσσες μερικές λέξεις που δηλώνουν αρνητι-

κυύς χαρακτηρισμούς και ανήκουν στον κύκλο των λεγάμενων «κακόσημων λέξεων» (pejorative, βλ. λ. *κακόσημος*), χρησιμοποιούνται συχνά στον καθημερινό προφορικό λόγο και σε ύφος οικειότητας. για να δηλώσουν επίσης «εύσημο χαρακτηρισμό», την ανεκτικότητα, τη συμπάθεια, την επιδοκιμασία, ενίοτε και θαυμασμό τού ομιλητή για τον χαρακτηριζόμενο με αυτές τις λέξεις: *Ρε τον κατεργάρη, δεν του ξεφεύγει τίποτε! - Βρε* τον *αθεόφοβο. τα κατάφερε πάλι! - Μπόρεσε, η αφιλότιμη.* να *παντρευτεί καί να κάνει τέσσερα παιδιά, να διακριθεί στην επιστήμη και στο επάγγελμά της και να φτάσει τώρα. με την αξία της, να γίνει και υπουργός!* 1 Ιρόκειται για λέξεις όπως κατεργάρης, αθεόφοβος, αφιλότιμος, κερατούκλης, μπαγάσας κ.ά., που χρησιμοποιούνται και με θετικό περιεχόμενο (αντίθετα προς λ. όπως *απατεώνας, ψεύτης, αχρείος, αλήτης* κ.τ.ό., που έχουν πάντοτε αρνητική σημασία). Τέτοιες λέξεις έφτασαν στην επιδοκιμαστική δήλωση, περνώντας από χρήσεις που δήλωναν ειρωνεία, επιφυλακτικότητα. ανεκτικότητα κ.λπ.

κατεργαριά (η) πονηριά, τέχνασμα: *τι κατεργαριές κάνεις εκεί πέρα;*
κατεργάρικος, -η, -ο αυτός που γίνεται με δόλο και πονηριά: ~ *κόλ- πα / πράξη* ΣΥΝ. πονηρός, πανούργος ΑΝΤ. τίμιος, ευθύς. – **κατεργάρικα** επίρρ.
κατεργασία (η) Ιαρχ.Ι {χωρ. πληθ.} η επεξεργασία υλικού, αντικειμένου κ.λπ.. ώστε να γίνει κατάλληλο για χρήση: ~ μετάλλων/ *ξύλου ί δέρματος.* ··* σχολιο λ. *δουλειά.* **κατεργάσιμος,** -η, -ο αυτός που είναι δυνατόν να υποστεί κατεργασία: ~ *υλικό / μέταλλο* συν. επεξεργάσιμος, **κάτεργο** (το) **1.** (παλαιότ.) ιστιοφόρο πολεμικό ή πειρατικό πλοίο με δύο ή τρεις σειρές κουπιών και αργότερα παροπλισμένο και αχρη- στευμένο πολεμικό σκάφος. άλλοτε μόνιμα ελλιμενισμένο, που χρησίμευε ως φυλακή καταδίκων, κι άλλοτε ως πλωτός στρατώνας 2. (στον πληΟ.-μτφ.) η φυλακή (και οι σκληρές καταναγκαστικές εργασίες που συνεπάγεται συχνά η φυλάκιση): *στέλνω κάποιον στα* ~ (τον φυλακί- ζω) |(*χρόνια στα*
Ιετυμ. < μτγν. *κάτεργον.* ουδ. τού επιθ. *κάτεργος* «καλλιεργημένος, οργωμένος» < *κατ(α)- + -εργος* < *έργον.* Η σημ. -ιστιοφόρο πλοίο» είναι μεσν.|.
Κατερίνα (η) Αικατερίνη
Κατερίνη (η) πόλη τής Κ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού νομού Πιερίας. – **Κατερινιώτης** (ο), **Κατερινιώτισσα** (η), **κατερινιώτικος,** -η. -ο.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. ονομασία (14ος αι.) μικρού οικισμού, ο οποίος ονομάστηκε έτσι επειδή, κατά την παράδοση, υπήρχε εκεί μετόχι τής μονής τής Αγίας Αικατερίνης τού Σινά. ενώ φαίνεται ότι αρκετοί πρόσφυγες από τη Χερσόνησο τού Σινά εγκαταστάθηκαν στην πόληU **κατέρρευσα** ρ. -* καταρρέω
κατέρχομαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {κατήλθα} (λόγ.) (αμετβ.)

1. κινούμαι ή κατευθύνομαι προς τα κάτω: *ο παγετώνας κατέρχεται αργά προς τη Θάλασσα* |) (κ. μετβ.) *κατή/.θε τις σκάλες έντρομος* συν. κατεβαίνω Α\τ. ανέρχομαι, ανεβαίνω **2.** συμμετέχω, παίρνω μέρος: ~ *στις εκλογές / σε απεργιακή κινητοποίηση* συν. κατεβαίνω 3. πηγαίνω: *κατήλθαν πάνοπλοι στο πεδίο τής μάχης.* ·«* σχολιο λ. *αποθετικός.*
κατεσπαρμένος, -η. -ο (λόγ.) διασκορπισμένος εδώ κι εκεί: *οικισμοί σε όλη την έκταση τής επαρχίας.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *κατασπείρω*|. **κατεσπευσμένος,** -η. -ο αυτός που γίνεται ή συντελείται με μεγάλη βιασύνη: ~ *ενέργεια! ανάκληση* συν. βιαστικός, εσπευσμένος ΛΝΤ. αβίαστος, άνετος. - **κατεσπευσμέν-α / -ως** επίρρ.
[Ετυμ. Μτ^. παθ. παρακ. τού αρχ. *κατασπεύδω*\. **κατεστημενο** (το) Ιχωρ. πληθ.} **1.** (κακόσ.) η επικρατούσα κατάσταση πραγμάτων στην κοινωνία, το σύστημα που παραδοσιακά ισχύει σε κάθε τομέα τής ζωής ΣΥΝ. status quo. καθεστηκυία τάξη (πραγμάτων) 2. (συνεκδ.) κοινωνική ομάδα ή τάξη ανθρώπων με πολιτική, κοινωνική. οικονομική ή άλλη ισχύ, η οποία ασκεί έλεγχο στις κοινωνικές εξελίξεις, υποστηρίζοντας με σθένος το παραδοσιακά αποδεκτό και αποθαρρύνοντας οποιαδήποτε αλλαγή: *το πολιτικο-στρατιωτικό* ~ Ι) *δεν ήταν πρόθυμος να συνδιαλλαγεί με το κομματικό -* || *τα έβαλε με το ~ τής εποχής του και γι' αν τό πο/^εμήΟηκε.*
[ί ·ΐΥΜ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *καθίσταμαι* με βάση τον αόρ. β' *κατέστην.* Το ουδ. ως ουσιαστικό *(κατεστημένο)* αποτελεί απόδ. τού αγγλ. establishment και εμφανίζεται στην Ελλην. από τη δεκαετία τού Ϊ950|.
κατεστημένος, -η. -ο **1.** αυτός που ισχύει από παλιά, που έχει επικρατήσει: ~ *δομές: μορφές εξουσίας* 2. ***κατεστημένο*** (το) βλ.λ. [ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καθίστημι* από το θ. τού αόρ. β' *κατ- έ-στην* (αρχ. παθ. παρακ. *καθεστώς).* Απόδ. τού αγγλ. established], **κατέστην** ρ. - * καθιστώ **κατέστησα** ρ. -> καθιστώ
κατεστραμμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει καταστραφεί. ^ σχολιο λ. *μετοχή.*
[πτυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καταστρέφω*\.
κατεσχημένος, -η, -ο -» κατάσχω **κατέσχον** ρ. -*
κατέχω **κατέτμησα** ρ. *■ κατατέμνω
κατευθείαν κ. **κατ' ευθείαν** επίρρ. (δηλώνει κατεύθυνση) **1.** σε ευθεία γραμμή προς κάτι. χωρίς στροφές ή παρεκκλίσεις: *πήραν τον κεντρικό δρόμο που οδηγούσε - στο δημαρχείο* συν. ίσια. ολόισια · (μτφ.)

2. με τρόπο άμεσου και γρήγορο. χωρίς διακοπές ή καθυστερήσεις: *δεν θα σταματήσεις πουθενά · θα πας ~ στο σπίτι* ΣΥΝ. αμέσως, γρήγορα 3.

χωρίς μεσολαβήσεις: *παίρνει εντολές ~ από τον πρωθυπουργό* ΣΥΝ. απευθείας.
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. φρ. *κατ' εύθεΐαν (γραμμήν)*|.
κατεύθυνση (η) [Ι874| {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσεων} **1.** η πορεία την οποία ακολουθεί οτιδήποτε κινείται, η φορά τής κίνησης: γο *πλοίο άλλαξε ~ και έπλευσε προς ανατο/.ές* |Ι *κινούμαι προς άγνωστη* ~ συν. φορά. πορεία, ρότα- φι\ δρόμος δίπλης κατευθύνσεως βλ. λ. *δίπλός* 2. το σημείο προς το οποίο κατευθύνεται συγκεκριμένη δραστηριότητα: *οι έρευνες τής αστυνομίας στρέφονται προς όλες τις ~* || *οι διοικητικές ενέργειες είναι στη σωστή -* **3.** ο αντικειμενικός σκοπός πράξης ή ενέργειας, το σημείο που αποτελεί τον στόχο μιας προσπάθειας: *η μείωση τού πληθωρισμού οφείλει να είναι η Βασικότερη ~ τής οικονομικής μας πολιτικής* || *οι σύγχρονες - τής ιατρικής / τής έρευνας Ι τής ε7ποπ)μπς* || *πο/ατική Ικοινωνική "/ οικονομική Ι ιδεολογική -* συν. στόχος, σκοπός.
κατευθυντήριος, -α, -ο [μτγν.Ι ικανός ή κατάλληλος να κατευθύνει, αυτός που χρησιμεύει στον καθορισμό συγκεκριμένης κατεύθυνσης: *οι - γραμμές τής πολιτικής μας* ((~ *σκέψη / αρχές* ΣΥΝ. διευθυντικός, οδηγητικός,
κατευθυντικότητα (η) {χωρ. πληθ.} ΙΕΧΝΟΛ. η ιδιότητα των κεραιών να ακτινοβολούν εντονότερα προς μία ή περισσότερες κατευθύνσεις στον χώρο.
κατευθύνω ρ. μετβ. {κατεύΟυν-α (λόγ. κατηύθυνα). -θηκα} **1.** καθορίζω την πορεία, οδηγώ προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, δίνο) τον κατάλληλο προσανατολισμό ή σκοπό: ~ *σκάφος / αεροπλάνο* || *κατευθύ- νεται ολοταχώς προς την πρωθυπουργία* ΣΥΝ. διευθύνω, οδηγώ, προ- σανατυλίζο) 2. ασκο) καταλυτική επίδραση (σε κάποιον/κάτι), καθορίζω απόλυτα τις ενέργειες, τις πράξεις ή την πορεία του: *δεν αναπτύσσει καμία πρωτοβουλία, τον κατευθύνει σε όλα η μητέρα του* || ο *Μωάμεθ ισχυριζόταν ότι τον κατηύθυνε ο θεός* [[*επηρέαζε και συχνά κατηύθυνε τις εξελίξεις* ΣΥΝ. διευθύνω, καθοδηγώ, επηρεάζω **3.** (μεσοπαθ. ***κατευθύνομαι)*** πηγαίνω προς ορισμένο σημείο, ακολουθώ ορισμένη κατεύθυνση: ~ *προς την πλατεία ί προς τα ανατολικά* || *κα- τευθύνθηκε προς τα σύνορα* || *κατευθυνόμενος προς Θεσσαλονίκη, στάθμευσε στην Κατερίνη* || τα *δημοσιεύματα αυτά είναι κατευΟυνό- μενα κι έχουν σκοπό να πλήξουν το κύρος τού πρωθυπουργού* ΣΥΝ. υπαγορεύομαι 4. ακολουθώ ορισμένη πορεία ή ενεργό) σύμιοωνα με τις υποδείξεις άλλου: *οι ενέργειες αυτές κατευθύνονται από άγνωστα κέντρα* 5. (η μτχ. ***κατευθυνόμενος,*** *-η. -ο)* βλ.λ.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κατ(α)- + εύθύνω < ευθύς*|.
κατευνάζω ρ. μετβ. {κατεύνασ-α. κατευνάσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μέ- νυς} μειώνω την ένταση και την οξύτητα, ηρεμώ, καταπραΰνω (κάποιον/κάτι): *αυτό το φάρμακο κατευνάζει τους πόνους* || *προσπαθούν να κατευνάσουν τη λαϊκή δυσαρέσκεια* || *ο χρόνος κατευνάζει τα μίση και τα πάθη* ΣΥΝ. αμβλύνο). μαλακώνω, καλμάρω, ήρεμο) ΑΝΤ. εξάπτω, διεγείρω, εξερεθίζω. – **κατευνασμός** (ο) [μτγν.]. **κατευναστής** (ο) [μτγν.Ι.
|ΠΤΥΜ, αρχ. < *κατ(α)- + εννάΣο>* «βάΣω στο κρεβάτι, κοιμίζω» < *εύνη* (βλ.λ.)].
κατευναστικός, -ή, -ό |μτγν.] **1.** ικανός και κατάλληλος να κατευνάζει. να καθησυχάζει ή να ανακουφίζει: - *φάρμακο / ένεση* || ~ *δή- λωση / χειρονομία / προσπάθεια / τακτική / ρόλος / ύφος* ΣΥΝ. καθη- συχαστικός. ηρεμιστικός. καταπραϋντικός, κατασταλτικός ΑΝΤ. διεγερτικός. (εξ)ερεθιστικός. παροξυντικός 2. ***κατευναστικό*** (το) φάρμακο που χρησιμοποιείται για κατευνασμό των νεύρων. - **κατευνα- ατικ-ά/-ώς** |Ι889| επίρρ.
κατευόδιο (το) Ιχωρ. πληθ.) καλό και ευχάριστο ταξίδι, καλός δρόμος, συνήθ. ως ευχή: *εύχομαι σε κάποιον καλό* [ΕΤΥΜ. < μεσν. κατευό&ον < μτγν. κατευο&>) (βλ.λ.)|.
κατευοδώνω ρ. μετβ. {κατευόδω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** εύχομαι (σε πρόσωπο που αναχωρεί) καλό ταξίδι, λέω «καλό κατευόδιο» 2. (γενικότ.) συνοδεύω με ευχές (κάποιον που φεύγει για ταξίδι): *πλήθος κόσμου Γον κατευόδωσε με εκδηλώσεις αγάπης* ΣΥΝ. ξεπροβοδίζω, προπέμπω, ξεβγάζω.
[ΕΓΥΜ. < μτγν. *κατευοδώ (-όω)* < *κατ(α)- + εύοδώ,* βλ. λ. *ευοδώνο)].*
κατευόδωση (η) (μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.Ι η προπομπή, το ξεπροβόδισμα με ευχές κάποιου που πρόκειται να ταξιδέψει. Ηπίσης **κατευόδωμα** (το) |μεσν.].
κατέ<ρυγα ρ. * καταφεύγω
κατέχω ρ. μετβ. |αρχ.| {κατείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.). αόρ. κατέσχον, -ες. -ε... (να/θα κατάσχω), παρακ. έχω κατάσχει)
είμαι κύριος (πράγματος), έχΐΰ στην κατοχή μου (κάτι): ~ *αξιόλογη κτηματική περιουσία* ΣΥΝ. έχω. κρατώ, κρατώ στα χέρια μου αντ. στερούμαι 2. έχω υπό την εξουσία μου, έχω υπό την κυριαρχία μου: *ο εχθρός κατέχει την πόλη* **3.** (η μτχ. ***κατεχόμενος,*** *-η, -ο)* αυτός που τελεί υπό ξενική κατοχή: ra - *από το Ισραήλ παλαιστινιακά εδάφη-* και το ουδ. ***κατεχόμενα*** (τα) {κατεχομένο)ν}: *ένταση και ανταλλαγή πυροβολισμών στα ~ στην Κύπρο* 4. κυρίαρχο') στο μυαλό ή στην ψυχή (κάποιου): *ένας φόβος τον κατέχει, μήπως γίνει γνωστό το παρελθόν* του || (κ. μεσοπαθ.) *κατέχεται από πάθη ί ανασφάλεια ι συμπλέγματα* ΣΥ.Ν. διακατέχω 5. βρίσκομαι σε ορισμένη θέση: γο *οχυρό κατέχει δεσπόζουσα θέση στην πεδιάδα* || *τα ελληνικά νησιά κατέχουν εξέχουσα θέση στα αναπτυξιακά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* || *κατείχε επί πολλά χρόνια το αξίωμα τού πρυτάνεως* || *κατέχει την πρώτη θέση στην υπαλληλική ιεραρχία τού υπουργείου* || *«η Γαλ/Λα κατέχει την παγκόσμια πρωτιά στην κατανάλωση ψυχοτρόπων>»* (εφημ.) · 6. (μτφ.) γνωρίζω στην εντέλεια: *οι ηθοποιοί οφείλουν να κατέχουν την υποκριτική τέχνη* || *κατέχει τρεις ξένες γλώσσες* ΑΝ Γ. αγνοώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κατάσχω, έχω, απέχω, παρέχω.*
κατέχων, -ουσα. -ον αυτός πυυ έχει στην κατοχή του (κάτι), κύριος,

ιδιοκτήτης πράγματος· ΦΡ. ***μακάριοι οι κατέχοντες*** βλ. λ. *μακάριος*. [ι·τυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *κατέχω]*. **κατεψυγμένος,** -η. -υ κ. **καταψυγμένος** Ί. αυτός πυυ έχει παγώσει πάρα πολύ, που έχει παραμείνει για αρκετό χρόνο σε μεγάλη ψύξη συν. παγωμένος 2. (α) (ειδικότ. για τρόφιμα και άλλα αναλώσιμα είδη) αυτός που έχει διατηρηθεί στην κατάψυξη: ~ *κρέατα / ψάρια* (β) π··ωπ>. ***κατεψυγμένες*** ζώι^ες περιοχές τής Γης. που βρίσκονται κοντά στους δύο πόλους λόγω το>ν πολύ χαμηλών θερμοκρασιών που επικρατούν εκεί· η αρκτική ζώνη και η ανταρκτική ζώνη.

[Η) ΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καταψύχω*\.

κατήγγειλα ρ. ► καταγγέλλω

κατηγγελμένος, -η, -ο αυτός που τον έχουν καταγγείλει (βλ. λ. *καταγγέλλω).* ^ ΣΧΟΛ (Ο λ. *μετοχή*.

[ΠΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καταγγέλλω*\. **κατηγόρημα** (το) {κατηγορήμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** ΓΛΩΣΣ, ό,τι λέγεται μέσα σε μια ρηματική πρόταση (π.χ. ο ήλιος λάμπει · ο ταχυδρόμος χτύπησε το κουδούνι) ή σε μια ονοματική / συνδετική πρόταση (π.χ. ο Πέτρος είναι φοιτητής) για να χαρακτηρίσει (να «κατηγορήσει») το υποκείμενο τής πρότασης: το «λάμπει» στυ «ο ήλιος λάμπει», το «χτύπησε το κουδούνι» στο «ο ταχυδρόμος χτύπησε το κουδούνι» και το «είναι φοιτητής» στο «ο Πέτρος είναι φοιτητής» **2.** ΦΙΛΟΣ, (α) ουσιαστική ιδιότητα μιας υπόστασης, ό.τι αποτελεί κύριο και ουσιαστικό στοιχείο της: *τα ~ τού Θεού* (στη μεταφυσική) (β) (ει- δικότ. στη Λογική τού Αριστοτέλη) αυτό που λέγεται για το υποκείμενο τής κρίσης και απορρέει αναγκαία από τη φύση του. δηλ. η ενέργεια, η ιδιότητα, το πάθος κ.λπ. που αποδίδεται στο υποκείμενο ΣΥΝ. γνώρισμα.

|ϋ'ΓΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «κατηγορία, ψόγος», < *κατηγορώ].* **κατηγορηματικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που διατυπώνεται ρητά και απερίφραστα. που λέγεται με σαφήνεια και καθαρότητα, χωρίς αορι- στίες ή επιφυλάξεις: *στα ερωτήματά μας έδωσε - απαντήσεις || ~ διαβεβαίωση / απόφαση / υπόσχεση / άρνηση / δή/Μση/ γνώμη / 'άποψη / εντολή / διάψευση / βεβαίωση / θέση / τόνος / πληροφορία / κατάθεση/ ύφος / απόρριψη* ςυ\. απερίφραστος, ρητός, ανεπιφύλακτος, σαφής, καθαρός λν ι . ασαφής, διφορούμενος, αόριστος 2. γλωσσ. *κατηγορηματικός προσδιορισμός* προσδιορισμός που αποδίδει σε ουσιαστικό ιδιότητα ή χαρακτηριστικό με εμφατικό τρόπο (σε αντίθεση προς τον επιθετικό προσδιορισμό), π.χ. το «μεσίστια» στην πρόταση το *πλοίο μπήκε στο λιμάνι με τη σημαία μεσίστια,* τυ «αλμυρό» στην πρόταση *έκανε* γο *φαγητό αλμυρό* (βλ. κ. *επιθετικός προσδιορισμός,* λ. *επιθετικός).* **– κατηγθρηματικ-ά /-ώς [1844]** επίρρ.. **κατηγορηματικότητα** (η) **[/895j.**

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. caiegoriquc|. **κατηγόρηση** (η) [1766] {-ης κ. -ήσεως ! -ήσεις, -ήσεων} λογική διαδικασία, σύμφωνα με την οποία ένα κατηγορούμενο (Κ) αποδίδεται σε ένα υποκείμενο (Υ). **κατηγορητήριο** (το) **[** 1871 **]** {κατηγυρητηρί-υυ | -ων| **1.** ΝΟΜ. η έγγραφη διατύπωση αξιόποινων πράξεων, που αποδίδονται σε κάποιον ή/και η προφορική ανάπτυξη αυτών κατά την έναρξη τής δίκης: γο - *είναι πολύ βαρύ || σύμφωνα με το* ο *κατηγορούμενος διέπραξε κλοπές και ένοπλες ληστείες* [[ο *συνήγορος ανέτρεψε το κατηγορητήριο*

(συνεκδ.) το δικονομικό έγγραφο, το οποίο περιλαμβάνει την αξιόποινη πράξη που αποδίδεται σε κάποιον, κατόπιν απυφάσεως το)ν αρ- μυδίων συμβουλίων πλημμελειυδικών ή εφετών 3. (γενικότ.) το σύνολο των κατηγοριών, **κατηγορητικός,** -ή. -ό [αρχ.} ΝΟΜ. αυτός που αποδίδει κατηγορίες (σε κάποιον), που κατηγορεί: ~ *λόγος / πράξη* ΑΝΤ. απολογητικός, δι- καιολογητικός.

κατηγορία (η) {κατηγοριών} **1.** πρόταση πυυ ενοχοποιεί (κάποιον για κάτι): *η ~ τοΰ χρηματισμού εκτοξεύεται συχνά εναντίον εφοριακών υπαλλήλων* [[*δεν υπάρχει αξιόπιστη μαρτυρία, η οποία να στηρίξει την ~ || τον βαρύνει η ~ τής υπεξαιρέσεως χρημάτων || μια ~ απαγγέλλεται / ενσταθεί / απορρίπτεται / διατυπώνεται / αποσύρεται / αντικρούεται / αποσείεται / προσάπτεται || απαλλάσσω από την ~ || είμαι / τελώ υπό ~ || βαριά / κακόβουλη[1] ψευδής / ανυπόστατη* ~ συν. αιτίαση, μομφή 2. (συνήθ. στον πληθ.) οτιδήποτε λέγεται εναντίον (κάποιου): *άκουσα πολλές ~ εναντίον σου* [[*χαρακτήρισε αστήρικτες και ανυπόστατες τις ~ που διατυπώθηκαν εναντίον του* συν. επίκρι- ση, κατάκριση, ψόγος, απυδυκιμασία ΑΜ. επιδοκιμασία, έπαινος 3. νομ. η απόδοση (σε κάποιον) αξιόποινης πράξης ή παράλειψης· φρ. ***μάρτυς Ιμάρτυρας κατηγορίας*** ο μάρτυρας που πρυσάγεται από τον μηνυτή, για να στηρίξει τις αποδιδόμενες κατηγορίες

4. σύνολο προσώπων ή πραγμάτων που χαρακτηρίζονται ως ομοιογενή, έχουν δηλαδή κοινά χαρακτηριστικά και ταξινομικώς ανήκουν στην ίδια ομάδα: *οι κρατικές επιχειρήσεις χωρίζονται σε δύο βασικές ~, τις κερδοφόρες και τις προβληματικές || κατατάσσω i ταξινομώ / διακρίνω σε (τρεις) - || τόσο οι δάσκαλοι,* όσο *και* οι *καθηγητές εντάσσονται στην ~ των ανεπο.ρκώς αμειβομένων δημοσίων υπαλλήλων* συν, τάξη. κλάση. ομοταξία, συνομοταξία 5. σύνολο υμοειόών πραγμάτων που τοποθετούνται στο ίδιυ επίπεδο αξιολόγησης: *ξενοδοχείο / εστιατόριο πρώτης / δεύτερης* ~ (ανάλογα με το πόσες υπηρεσίες προσφέρουν) || *ομάδα τής πρώτης ~ στο μπάσκετ || υποβιβάστηκε στη δεύτερη κατηγορία* · 6. φίλος, ***κατηγορίες*** (υι) (α) (στον Αριστοτέλη) τα γενικότατα γένη. στα οποία υπάγονται όλα τα όντα και από τα οποία δέχονται προσδιορισμούς· οι αριστοτελικές κατηγορίες είναι οι εξής δεκα: *ουσία, ποσότητα, ποιότητα, σχέση, τόπος, χρόνος, θέση, κατοχή, ενέργεια* και *πάθος* (β) (στον Καντ) τρόποι με τους οποίους λειτουργεί η νόηση ως γνωστική ικανότητα· οι κατηγορίες είναι δώδεκα και ομαδοποιούνται ανά τρεις σε τέσσερα υποσύνολα: ποσόν. ποιόν, αναφορά, τρόπος. Επίσης (λαϊκ.) **κατηγορία** (σημ.

. ^ σχολιο λ. *-ια. -ία.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «μομφή, ψόγος». < *κατηγορώ.* Η σημ. «σύνολο ομοιογενών στοιχείων» ήδη ως όρος τής Λογικής στυν Αριστυ- τέλη. Με αυτή τη σημ. η λ. πέρασε σε αρκετές ευρωπ. γλώσσες, πβ. αγγλ. category, γαλλ. categorie. γερμ. Katcgorie κ.ά.|. **κατηγοριακός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την κατηγορία στην οποία τοποθετούνται πρόσωπα ή πράγματα. **κατηγοριάρης,** -α. -ικο (λαϊκ.) αυτός που συνηθίζει να κατηγορεί, να συκοφαντεί ΣΥΝ. συκοφάντης, φαρμακόγλωσσος.

Ιπτυμ. < *κατηγορία* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* άσχετο από το μεσν. *κατηγοριάρης* «εκκλησιαστικός αξιωματούχος»|. **κατηγορικός,** -ή. -ό |αρχ.| (λόγ.-σπάν.) **1.** κατηγορηματικός **2.** φίλος. (α) ***κστηγορική κρίση*** η κρίση με την οποία διατυπώνεται συμπέρασμα χωρίς όρους ή επιφυλάξεις, δηλ. η πρόταση στην οποία το υποκείμενο συνδέεται με το κατηγορούμενο μέσω τού συνδετικύυ ρήματος *είμαι,* λ.χ. *η αγελάδα είναι θηλαστικό* (β) ***κατηγορικός συλλογισμός*** ο συλλογισμός στον οποίο το συμπέρασμα συνάγεται από κα- τηγορικές κρίσεις (γ) ***κστηγορική προσταγή*** (γερμ. kaiegorischer Impcrativ. όρος τής ηθικής τού Καντ) ηθικού περιεχομένου εντυλή, που διατυπίόνεται χωρίς όρους και παίρνει τη μορφή καθολικής απαίτησης τού ηθικού νόμου, η υπυίοί έχει γενικό, αντικειμενικό, απόλυτο και υποχρεωτικό χαρακτήρα (λ.χ. «πράττε μόνο έτσι. ώστε να μπυρείς να θέλεις το υποκειμενικό αξίωμα τής πράξης σου να γίνει καθολικός νόμος») 3. Γλωσσ. ***κατηγορικός δείκτης*** η λ. *ως* (βλ.λ., σημ. 2) που χρησιμοποιείται ως δείκτης για να δηλώσει το κατηγορούμενο σε μια πρόταση, π.χ. *μίλησε ως ειδικός - υπηρετεί ως αξιωματικός - τον προσέλαβαν ως σύμβολο.* **κατηγοριοποιώ** ρ. μετβ. {κατηγοριοποιείς... I κατηγοριυπυίησα. -ού- μαι. -ήθηκα. -ημένυς} χωρίζω ή εντάσσω σε κατηγορίες: ~ *την* ι)λη *τού βιβλίου θεματικά* συν. ταξινυμώ. — **κατηγοΐοποίηση** (η).

ΙΠΤΥΜ. < *κατηγορία* + *ποιώ.* απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. categorisc|. **κατήγορος** (ο/η) {κατηγόρ-υυ | -ων, -ους} **1.** πρόσωπο που διατυπο)νει κατηγορίες, που κατακρίνει: *ενώ παλιότερα τον επαινούσε, τώρα έχει μεταβληθεί σε κατήγορό του* συν. κατακριτής. επικριτής αν γ. επαινέ- της 2. πρόσωπο που καταγγέλλει αξιόποινη πράξη, υποβάλλοντας στις δικαστικές αρχές μήνυση εναντίον τού δράστη συν. μηνυτής, ενάγων λντ. κατηγυρυύμενος· ΦΡ. ***δημόσιος κατήγορος*** βλ. λ. *δημόσιος.* * σχολιο λ. *σύνθετος.*

|f.tym. αρχ. < *κατ(α)-* + *-ήγορος* (με έκταση τυύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *αγορά* (> *αγορεύω),* πβ. *δικ-ηγόρος. συν-ήγορος, παρ- ήγορος* κ.ά.Ι.

κατηγορούμενο (τυ) |κατηγορουμέν-ου | -ων| ΙΛΩΣΣ. Ο όρος τής πρότασης, ο οπυίος φανερώνει την ιδιότητα ή το χαρακτηριστικό που αποδίδεται στο υποκείμενο ή το αντικείμενο, εκφράζει δηλ. αυτό που λέγεται για το υποκείμενο ή για το αντικείμενο με τη μεσολάβηση συνδετικού ρήματος (είμαι, γίνομαι, εκλέγομαι κ.λπ.), π.χ. το <·έξυ- πνος» στην πρόταση ο *Αντώνης είναι έξυπνος,* το «πρόεδρο» στην πρόταση *εξέλεξαν τον Γιάννη πρόεδρο* (βλ. κ. *επιρρηματικό κατηγορούμενο,* λ. *επιρρηματικός* και *προληπτικό κατηγορούμενο,* λ. *προληπτικός).*

[ΕΤΥΜ. < αρ^. *κατηγορούμενον,* ουδ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *κατηγοροΰμαι].* **κατηγορούμενος** (υ) {κατηγορουμέν-υυ | -ων, -ους}, **κατηγορουμένη** (η) ΝΟΜ. **1.** (γενικά) πρόσωπο εναντίον τού υποίου απαγγέλλεται κατηγορία από ιδιώτη ή από την πολιτεία στυ δικαστήριο, επειδή θεωρείται ένοχος αξιόποινης πράξης ΑΝΤ. κατήγορος **2.** (ειδικότ.) ο ύποπτυς εγκληματικής πράξης, που έχει ήδη παραπεμφθεί σε δίκη ή εναντίον τυύ οποίυυ έχει ήδη ασκηθεί ποινική δίωξη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ένοχος.*

|f.tym. Μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. τού αρχ. *κατηγορώ (-έω)].* **κατηγορώ** ρ. μετβ. {κατηγορείς... | κατηγόρ·ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένυς} 1. απυδίδω σε (κάποιον/κάτι) πράξη ή συμπεριφορά αξιόμεμπτη: οι *εχθροί* του ον *κατηγόρησαν για καταχρήσεις || κατηγορή- θηκε για αντισημιτισμό |j* ον *κατηγορούν ως ξενόδουλο || ~ την κοινωνία /* γο *σύστημα / την τη?^εόραση* ΣΥΝ. ενοχοποιώ, μέμφομαι. αιτιώμαι, καταγγέλλω, κατακρίνω αντ. υπερασπίζομαι, υπυστηρίζω, συνηγορώ 2. νομ. ασκώ δικαστική δίωξη για αξιόποινη πράξη, απαγγέλλω κατηγορία εναντίον (κάποιου): *κατηγορείται για ανθρωποκτονία εκ προθέσεως* [| *τον κατηγορούν για σωρεία παραβάσεων* συν. μηνύω, ενάγω, διώκω **3.** ***κατηγορώ*** (το) το σύνολο των αιτιάσεο)ν και των μομφών που εκτοξεύονται εναντίον κάποιου: *εξαπέλυσε δριμύ ~ εναντίον των αντιπάλων του* συν. κατηγορητήριο **4.** *(μεσοπαθ.* τριτο- πρόσ. ***κατηγορείται, κατηγορούνται,*** π.χ. *αυτό κατηγορείται στο τάδε)* κάτι αποτελεί κατηγορούμενο (Κ) ενός υποκειμένου (Υ) και απο- δίδεται σε αυτό μέσω ενός συνδετικού (Υ-Κ).

[.ετυμ. < αρχ. *κατηγορώ (-έω)* < *κατήγορος].* **κατήλθα** ρ. -* κατέρχομαι **καταρτισμένος,** -η, -υ * καταρτισμένος

κατης κ. **καδής** (ο) {κατήδες} (παλαιότ.) Τούρκος δικαστής πυυ δίκαζε με βάση το θρησκευτικό (ισλαμικό) δίκαιο υικυγενειακές υποθέσεις ΣΥΝ. ιεροδικαστής.

[ΗΤΥΜ. < τουρκ. kadi], **κατηαχυμμένος,** -η, -υ (λόγ.) καταντροπιασμένος (βλ. λ. *καταισχύνω). ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καταισχύνω*\. **κατήφεια** (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} η ψυχική κατάσταση ή η όψη κάποιου όταν είναι σκυθρωπός, μελαγχυλικός: *η ~ ήταν ζο>γραφισμένη στο ασθενικό* του *πρόσωπο* Συν. σκυθρωπότητα, κατσούφιασμα, ακεφιά, δυσθυμία, βαρυθυμία λντ. ευθυμία, φαιδρότητα, διαχυτικότητα, **κατηφής,** -ής. -ές {κατηφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει χάσει το κέφι του. που δείχνει μελαγχολικός: *τα μέλη τού υπουργικού συμ-*

βουλίνυ βγήκαν κατηφή από την αίθουσα συνεδριάσεων συν. σκυ- θροιπός. κατσούφης. δύσθυμος λντ. εύθυμος, πρόσχαρος, ευδιάθετος. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

Ill γυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. *κατια)-* + ***-ηφής*** < *αφή* (< *άπτω),* οπότε το επίθ. *κατηφής* θα είχε αρχικώς τη σημ. «αυτός που κοιτάζει προς τα κάτω. που έχει το βλέμμα του κολλημένο στο έδαφος>»|.

κατηφόρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** έδαφος με κλίση προς τα κάτω: *η πλαγιά έχει μια μεγάλη ~* ΣΥΝ. κατωφέρεια λντ. ανωφέρεια 2. (ειδι- κότ.) δρόμος με κλίση προς τα κάτω: *πρόσεχε τα φρένα σου στην ~!* ΣΥΝ. κατήφορος, κατηφόρι ΑΝΤ. ανηφόρα, ανήφορος, ανηφοριά, ανηφόρι 3. (μτφ.) η πορεία προς τα κάτω. η συνεχής επιδείνωση μιας κατάστασης: *η οικονομία έχει πάρει την ~* ΙΥΝ. κατρακύλισμα. Ηπίσης **κατήφορος** (Ο) [μεσν.] (βλ.λ.) κ. **κατηφοριά** (η) [μεσν.|. - (υποκ.) **κατηφορίτσα** (η).

κατηφόρι (το) {χωρ. γεν.} **1.** δρόμος με κλίση προς τα κάτω ΣΥΝ. κατήφορος. κατηφόρα, κατηφοριά αν γ. ανηφόρι, ανήφορος, ανηφόρα, ανηφοριά, (λόγ.) ανωφέρεια 2. μικρή κατηφόρα συν. κατηφορίτσα.

κατηφορίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.) {κατηφόρισα} ♦1.(μετβ.) ακολουθώ δρόμο με κλίση προς τα κάτω. κινούμαι σε κατηφορικό έδαφος: *κατηφορίσαμε την έρημη λεωφόρο μέχρι το γήπεδο || σε λίγο αρχίσαμε να κατηφορίζουμε την πλαγιά και το τοπίο άλλαξε* ΣΥΝ. κατεβαίνω ΛΝΤ.ανηφορίζω. ανεβαίνω ♦ **2.** (αμετβ.) (για έδαφος, δρόμο κ.λπ.) παρουσιάζω κλίση προς τα κάτω, είμαι επικλινής: *το μονοπάτι κατηφόριζε προς το ποτάμι* συν. κατεβαίνω λντ. ανηφορίζω, ανεβαίνω. - **κατηφόρισμα** (το).

κατηφορικός, -ή. -ό [μεσν-J αυτός που έχει κλίση προς τα κάτω, που κατηφορίζει: *~ δρόμος / μονοπάτι / οδός* ΙΥΝ. επικλινής, κατωφερής, κατερχόμενος, πρανής ΛΝΤ. ανηφορικός, ανωφερής, ανερχόμενος. – **κατηφορικ-ά** / **-ώς** επίρρ. ΙΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

κατηφόρισμα (το) * κατηφορίζω

κατήφορος (ο) **1.** έδαφος ή δρόμος που παρουσιάζει κλίση προς τα κάτω, που κατηφορίζει ΣΥΝ κατηφόρα ΑΝΤ. ανήφορος 2. (μτφ.) ο τρόπος ζωής που οδηγεί στην καταστροφή, στον ξεπεσμό' κυρ. στη φρ. ***παίρνω τον κατήφορο:*** *έχει πάρει τον κατήφορο* (ζει έκλυτη ζωή) || *άρχισε να πίνει και η καριέρα του πήρε τον κατήφορο || η επιχείρηση άρχισε να παίρνει τον κατήφορο* ΣΥΝ. κατρακύλισμα. οδός τής απώλειας 3. (μτφ.) οτιδήποτε παρουσιάζεται εύκολο, μοιάζει απλό να συντελεστεί ή να κατορθωθεί: *στον ανήφορο σε θέλω. όχι στον -* || (παροιμ.) *«βρήκε ο κουτσός ~»* (βρήκε ευκολία αυτός που την έχει πράγματι ανάγκη) ΣΥΝ. ευκολία, ευχέρεια, άνεση ΑΝΤ. δυσκολία, δυσχέρεια. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

[ΕΓΥΜ.. μεσν. < μτγν. *κατώφορος* (με επίδραση τής ανώμαλης ρηματικής αύξησης *κατ-ή-φερε* αντί *κατ-έ-φερε* τού ρ. *καταφέρω),* μεταπλ. επίθ. τού αρχ. *κατωφερής* (βλ.λ.)}.

κατήχηση (η) Ιαρχ.} {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (α) η συστηματική διδασκαλία και μύηση σε θρησκευτικό δόγμα (β) (στον χριστιανισμό) η ιερή ιστορία από τη δημιουργία τού κόσμου μέχρι την ενανθρώπηση τού Χριστού για τη λύτρωση τού ανθρώπου, όπως επίσης και η ιδιαίτερη διδασκαλία κάθε κλάδου τύ χριστιανισμού *(ορθόδοξη ι ρωμαιοκαθολική ι προτεσταντική* 2. (κακόσ.) η συστηματική προσπάθεια να προσχωρήσει κανείς σε κάποιον συγκεκριμένο τρόπο σκέψης, ιδεολογία κ.λπ. ιυν. καθοδήγηση, προσηλυτισμός

συμβουλές που δίνονται με τρόπο επίμονο και ενοχλητικό: *δεν Θέ- /.ουμε άλλη ~. μπορούμε να κρίνουμε από μόνοι μας.*

κατηχητήριος, -α, -υ * κατηχητικός

κατηχητής (ο) [μτγν.}, **κατηχήτρια(η)** [1813] {κατηχητριών} **1.** (γενικά) πρόσωπο που επιδιώκει με συστηματική διδασκαλία και καθοδήγηση να μεταδίοσει τις βασικές αρχές πίστεως. θρησκείας, ιδευλο- γίας ΣΥΝ. διδάσκαλος, μυητής. καθοδηγητής, προσηλυτιστής. μυστα- γωγός 2. ΕΚΚΛΙΙΣ. πρόσωπο που διδάσκει τα βασικά δόγματα και αρχές τής χριστιανικής θρησκείας στα οργανωμένα κατηχητικά σχολεία ενορίας ή περιοχής.

κατηχητικός, -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την κατήχηση, ο ικανός ή κατάλληλος να κάνει κατήχηση: *- λέγος* συν. διδασκαλικός, μυητικός 2. ***κατηχητικό (σχολείο)*** τυ οργανωμένο εκκλησιαστικό σχολείο, που λειτουργεί στο πλαίσιο ενορίας και στο οποίο γίνεται συστηματική κατήχηση, δηλ. οι νέοι διδάσκονται τα δόγματα και τις ηθικές αρχές τού χριστιανισμού· φρ. ***(κάποιος είναι) τού κατηχητικού*** ως χαρακτηρισμός για κάποιον που είναι πολύ σεμνός, συνεσταλμένος και συντηρητικός στην εμφάνιση ή άβγαλτος, που δεν πάει το μυαλό του στο πονηρό: *άσ' την αυτήν δεν καταλαβαίνει από τέτοια, είναι τού κατηχητικού! 3.* Θκοα. ***κατηχητική*** (η) επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη θεωρία και την ιστορία τής κατήχησης, καθώς επίσης και με τις διδακτικές μεθόδους και τα παιδαγωγικά μέσα, με τα οποία επιτυγχάνεται η διδασκαλία τής πίστης και η μόρφωση τής προσωπικότητας τού χριστιανού μέσα στο ειδικό πλαίσιο και στις ανάγκες κάθε κοινωνίας. Ηπίσης **κατηχητήριος,** -α. -ο [μτγν.].

κατηχούμενος (ο) [μτγν.Ι {κατηχουμέν-ου | -ων. -ους}. **κατηχουμένη** (η) in. (κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες) αυτός που διδασκόταν συστηματικά και άκουγε προπαρασκευαστικά τα δόγματα και τις αρχές τής χριστιανικής θρησκείας προτού βαπτιστεί και γίνει έτσι οριστικά δεκτός στους κόλπους τής Κκκλησίας (ο σχετικός θεσμός παρήκμασε τον 6ο αι.. οπότε και επικράτησε ο νηπιοβαπτισμός).

κατηχώ ρ. μετβ. {κατηχείς... | κατήχ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα (λόγ. κατη- χήθην. -ης, -η...)} 1. (α) διδάσκω συστηματικά και μυώ (κάποιον) σε θρησκευτικό δόγμα (β) (ειδικότ.) διδάσκω τα βασικά δόγματα και αρχές τής χριστιανικής θρησκείας στα κατηχητικά σχολεία 2. συμβουλεύω, παροτρύνω με τρόπο επίμονο και ενοχλητικό.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κατηχώ (-έω),* αρχική σημ. «ηχώ έντονα, θορυβώ», < *κατ(α)-* + *ηχώ.* Ήδη μτγν. η σημ. «διδάσκω», ενώ η σημ. «καταρτίζω κάποιυν ως προς θρησκευτικές διδασκαλίες» απαντά συχνά στην Κ.Δ. (λ.χ. *Πράξ.* 18.25: *ούτος ήν κατηχημένος τήν οδόν τοϋ Κυρίου)}.* **κάτι** αόρ. αντων. {άκλ.} 1. κάποιο πράγμα, κάποιο αντικείμενο ή γενικότ. οτιδήποτε αόριστο: *έχω ~ να σου πω || ~ μου συμβαίνει, μα δεν λέγεται* |{ *- υπάρχει εκεί έξω· δεν ξέρω τι ακριβώς, αλλά - υπάρχει || βρήκε ~ μέσα στο κουτί·* φρ. (α) ***κάτι είναι κι αυτό!*** για να δείξουμε μέτρια ικανοποίηση, ότι μπορεί να μην έγινε το πρυσδοκώμενο. αλλά έγινε τουλάχιστον ένα μέρος (β) με άρθρο στη φρ. ***είναι το κάτι άλλο*** βλ. λ. *έιλλος* 2. (+ τέτοιοι, -υιες. -υιυ / -οια) για πρόσωπα, πράγματα, ενέργειες ή καταστάσεις, που μοιάζουν με άλλα που έχουν ήδη αναφερθεί: *- τέτοιοι άνθρωποι με εκνευρίζουν || ~ τέτοια εγώ δεν τα καταλαβαίνω! || αν συνέβαινε ~ τέτοιο, θα ήταν καταστροφή* 3. (ως επίρρ. μετά από έκφραση που δηλώνει μέτρηση) λίγο (είτε περισσότερο είτε λιγότερο): *απέχει δύο δάχτυλα και ~ || ζύγιζε τρία κιλά και*

|| *ήταν δύο κιλά παρά* **- · 4.** (ως επίθ. συνάπτεται με ονόματα και αντικαθιστά τις αόρ. αντων. κάποιος *ι -αι -ο* κ. μερικοί, *-ές. -ά*\. σε *ζητούν ~ ξένοι || είδαμε - φοβερά πράγματα || έξο) φωνάζουν - παιδιά* 5. (ειρων.) για πρόσωπο ή πράξη που εμφανίζεται ως σπουδαία: *νομίζει ότι είναι -/1| θαρρεί πως ~ κάνει* 6. για έκφραση θαυμασμού, έκπληξης. απορίας: *έχει ~ μάτια! || αγόρασα ~ ψάρια! || έκανε ~ μούτρα! || τα λιοντάρια έχουν ~ δόντια!*

[ετυμ. μεσν. < φρ. κάν *τι* (βλ. κ. *κάποιος* για την απουσία τού -ν-)}.

κατιδεασμός (ο) η συλλογική διαδικασία (συνήθ. μεταξύ στελεχών επιχειρήσεων) που ακολουθείται για την επίλυση προβλημάτων, την παραγωγή πρωτότυπων ιδείόν. την ενεργοποίηση και ενθάρρυνση τής δημιουργικής σκέψης κ.λπ.. κατά την οποία όσοι παρίστανται μετέχουν στη συζήτηση *διατυπώνοντας* απόψεις και σκέψεις ελεύθερα και αυθόρμητα, ώστε να προκύπτει ένα πρωτογενές υλικό, το οποίο μπορεί να τύχει περαιτέρω επεξεργασίας και αξιυπυιήσεως.

[ι-ΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. brainstorming], **κατιμάς** (ο) {κατιμάδες} (λαϊκ.) κομμάτι κατώτερης ποιότητας κρέατος ή μέρος από τα οστεώδη τμήματα τού σφαγίου, το οποίο προσθέτει ο κρεοπώλης στο κρέας που έχει διαλέξει ο πελάτης, για να μην του μένει κρέας απούλητο.

[ΚΤΥΜ. < τουρκ. kalma «πρόσθετος» < p. katmak «πρυσθέτω»|. **κατιμέρι** (το) {κατιμερ-ιυύ [-ιών} γλύκυσμα ζυμαρικού με διπλωμένο φύλλο, μέσα στο οποίο τοποθετείται ωμό αβγό.

[ετυμ. < τουρκ. kaimcr «φύλλο. στρο>μα» < kat «δίπλωση - στρώμα»|. **Κατίνα** (η) **1.** χαϊδευτ. τού ονόμ. *Κατερίνα* (βλ. λ. *Αικατερίνη)* **2.** (μετωνυμ.-μειωτ.) η λαϊκή, χαμηλύ επιπέδυυ και μικρυπρεπής γυναίκα, συνήθ. κουτσομπόλα: *άρχισαν τα σχόλια οι (κυρα-)Κατίνες τής γειτονιάς.*

[f.tym. Πιθ. < γαλλ. Caiin (με την πεπαλαιωμένη σημ. «πόρνη, πρόστυχη γυναίκα»), υποκ. τού ον. Catherine «Κατερίνα». Ως προς τη σύνδεση κυρίων ονομάτων (ιδ. υποκοριστικών) με μειωτικές συνδηλώσεις. παράλληλη πορεία συναντούμε και σε άλλες γλώσσες, λ.χ. γαλλ. jacqucs «απλοϊκός, χωριάτης» (< κύρ. όν. Jacques)}, **κατινιά** (η) χαμηλού επιπέδου, μικροπρεπές σχόλιο και 7ενικόΤ · μικροπρεπής συμπεριφορά, **κατινισμός** (ο) η τάση να κάνει κάποιος μικρυπρεπή σχόλια και συνεκδ. τα ίδια τα μικροπρεπή σχόλια, **κατινίστικος,** -η, -υ αυτός που χαρακτηρίζεται από κατινιά· μικροπρεπής. κουτσομπολίστικος κ.λπ. — **κατινίστικα** επίρρ. **κατιόν** (το) {κατιόντ-ος | -α, -ων} φυς. χημ. θετικά φορτισμένο σωματίδιο. που προκύπτει όταν ένα άτομο ή ένα συγκρότημα ατόμων αποβάλλει ηλεκτρόνια· κατά την ηλεκτρόλυση οδεύει προς την κάθοδο αντ. ανιόν. — **κατιονικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. Ουδ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *κάτειμι* «κατέρχομαι». Η επιστημ. σημ. είναι αντιδάν. από αγγλ. cation, βλ. λ. *κατιών*\. **κατίσχνανση** (η) {-ης κ. -άνσεως· χωρ. πληθ.} (λόγ.) το υπερβολικό αδυνάτισμα.

κάτιαχνος, -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που είναι πολύ αδύνατος, εντελώς ισχνός: *οι κάτισχνες από τη νηστεία μορφές των καλόγεροί* συν. σκελετωμένος, αδυνατισμένος, κοκκαλιάρης αν γ. παχουλός, **κατίσχυση** (η) {Ι892| {-ης κ. -ύσεως [χωρ. πληθ.} (λόγ.) η πλήρης επικράτηση. η υπερίσχυση, **κατισχύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.Ι {κατίσχυσα} (λόγ.) ♦ **1.** (μετβ.) (+γεν.) επικρατώ, επιβάλλω τη δύναμή μου: *το έθιμο κατισχύει τού νόμου* ({ *με την προηγμένη τεχνική τους κατίσχυσαν των αντιπάλων τους* ΣΥΝ. υπερισχύο). υπερνικά), καταβάλλο) ανί. καταβάλλομαι, υποκύπτω, υποτάσσομαι ♦ 2. (αμετβ.) επικρατο): *στο τέλος τού έργου κατισχύουν οι δυνάμεις τού καλού* ΣΥΝ.υπερισχύω, υπερνικώ ανγ. καταβάλλομαι, υποκύπτω, υποτάσσομαι, **κατιτί** (το) Ιμεσν.} {άκλ.} (μετριαστικά) κάτι (λίγο ή πολύ μικρό): *έχει το - τον* (διαθέτει λίγα περιουσιακά στοιχεία) |[*να σου πω ~ || Θα σου φέρω - από το παζάρι.* Ηπίσης (λαϊκ.) **κατιτίς. κατιφένιος,** -ια. -ιο κ. **κατιφεδένιος 1.** αυτός που έχει κατιφέδες (σημ. Ι): *«ο ~ σου μπαξές»* (δημοτ. τραγ.) 2. αυτός που έχει την υφή μεταξωτού βελούδου συν. βελούδινος, βελουδένιος, **κατιφές** (ο) {κατιφέδες} (παλαιότ. ορθ. *κα(ν)τηφές)* **1.** καλλωπιστικό φυτό με λουλούδια που μοιάζυυν με αυτά τού γαρύφαλλου και με απυχρο>σεις από τυ πορτοκαλί *ώς* το καφέ. με ιδιάζουσα μυρωδιά τού φυλλώματος και των λυυλουδιο)ν και ανθοφορία από το καλοκαίρι ώς το φθινόπωρο· αλλιώς *τσετσέκι* · 2. το μεταξωτό βελούδο.

[ετυμ. < τουρκ. katife[. **κατιών,** -ούσα, -όν {κατι-όντος. -όντα | -όντες (ουδ. -όντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} (λόγ.) *Λ.* αυτός που οδηγεί ή οδηγείται προς τα κάτω συν. κατερχόμενος. καθοδικός αντ. ανιών, ανοδικός 2. ***κατιούσα*** (η)

{χωρ. πληθ.} η πορεία προς τα κάτω· (μτφ.) πορεία προς την καταστροφή ή την πτώση: *οι επιχειρήσεις τον έχουν πάρει την* ~ ΣΥΝ. κατολίσθηση, παρακμή, κάτο) βόλτα, κατηφόρα λντ. ανιούσα, ακμή, πρόοδος, άνοδος 3. μουσ. αυτός που έχει φορά από οξύτερο προς χαμηλότερο φθόγγο: *κατιόν διάστημα || κατιούσα κ/.ίμακα* αντ. ανιών 4. ***κατιόντες*** (οι) οι συγγενείς που αποτελούν άμεσους ή έμμεσους απογόνους κάποιου (παιδιά, εγγόνια. δισέγγονα) ΑΝΤ. ανιόντες · 5. φυς. χημ. ***κατιόν*** (το) βλ.λ.

[πτυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *κάτειμι* «κατέρχομαι, κατεβαίνω»

κατ(α)- + *εἴμι*, για το οποίο βλ. λ. *ανιών*, -ουσα, *-όν].* **κατοίκηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η διαμονή σε κατοικία.

κατοικήσιμος, -η. -ο [i856| αυτός μέσα στην οποίο μπορεί να διαμεί- νει κανείς: γο *σπίτι δεν είναι ακόμα* ~ · *οι εργάτες έχουν πολλά να κάνουν* j] ~ *έκταση.*

κατοικητήριο (το) [μτγν-J {κατοικητηρί-ου | -ων} (λόγ.) χώρος διαμονής. κατοικία.

κατοικία (η) [μτγν.] {κατοικιών} **1.** ο ειδικά διαμορφωμένος και στεγασμένος χώρος όπου διαμένει κανείς: *ευρύχωρη / υπόγεια / πρώτη / εξοχική / σύγχρονη [1] προεδρική / επίσημη / αγροτική : μόνιμη / εργατική / λυόμενη / ιδιόκτητη / φτωχική / άνετη* - Jj *ανέγερση / επίδομα κατοικίας* ΣΥΝ. σπίτι, σπιτικό, εστία, στέγη, οικία 2. το τμήμα οικήματος (λ.χ. το διαμέρισμα πολυκατοικίας) στο οποίο διαμένει κανείς 3. ΝΟΜ. ο τόπος τής κύριας και μόνιμης εγκατάστασης (κάποιου)· κατ' αντιδιαστολή προς τη *διαμονή*, την προσωρινή παραμονή (κάποιου) σε έναν τόπο: ~ *εκούσια* (που μένει το πρόσωπο με τη θέλησή του) / *αναγκαία* (λ.χ. η κατοικία των παιδιών) · ΦΡ. (α) άσυλο ***κατοικίας*** βλ. λ. *άσυλο* (β) ***τελευταία κατοικία*** βλ. λ. τελευταίος. σχόλιό λ. *σπίτι.*

κατοικίδιος, -α,-ο Ιμτγν.Ι (για ζώα και πουλιά) αυτός που ζει (εξημερωμένος) μέσα στο σπίτι ή σε ειδικά κατασκευασμένο οίκημα ή γενικότ. κοντά στον άνθρωπο: *οι κότες και τα κατσίκια είναι* ~ *ζώα* συν. εξημερωμένος, οικόσιτος. ήμερος ανί . άγριος, **κατοικίζω** ρ. μτ-τβ. |αρχ.| (κατοίκισ-α, -μένος} (σπάν.) στέλνο) (κάποιον) να κατοικήσει σε ορισμένο τόπο. ιδρύω αποικία, στέλνω απνί- κους ιυν. αποικίζω. – **κατοίκιση** (η) |αρχ.]. **κατοικοδημότης** (ο)]ϊ887] {κατοικοδημυτών}. **κατοικοδημότισ- σα** (η) {κατοικοδημοτισσών] πρόσωπο πυυ κατοικεί σε μια πόλη και είναι ταυτόχρονα και δημότης της: ~ *Αθηνών* ΑΝΤ. ετεροδημότης, **κατοικοεδρεύω** ρ. αμετβ. |1887] {κατοικοέδρευσα} **1.** κατοικώ και έχω την έδρα τής εργασίας μου στον ίδιο τόπο: *από τα χαρτιά τής Εφορίας φαίνεται ότι κατοικοεδρεύει στην Αθήνα* **2.** (μτφ. κ. ειρων.) συχνάζω ή διαμένω σε χώρο που δεν μπορεί να θεωρηθεί ο)ς κατοικία μου. ως έδρα μου: *εγκατέλειψε το σπίτι της και κατοικοεδρεύει στής γειτόνισσας* [[*πολλοί άνεργοι κατοικοεδρεύουν έξω από το γραφείο ευρέσεως εργασίας.* **κάτοικος** (ο/η) {κατοίκ-ου | -ων, -ουςί πρόσωπο που κατοικεί σε έναν τόπο: *μόνιμος / γηγενής / φιλόξενος* ~ || - *τού συνοικισμού / τής πε- ριοχής / τής υπαίθρου* || ~ *Πατρών / Ξάνθης.*

[ετυμ. αρχ. < *κατ(α)-* + *οίκος*J. **κατοικώ** ρ. αμετβ. {κατοικείς... | κατοίκ-ησα. - ούμαι, -ήθηκα, -ημένος)

είμαι εγκατεστημένος κάπου και μένω εκεί μονίμως: *η περιοχή κα- τοικείται από Άραβες* |] (καταχρ.-μετβ.) *αυτή την περιοχή την κατοικούν Άραβες || είναι υποχρεωμένος να κατοικεί στην έδρα τής σχολής όπου διδάσκει* συν. διαμένω, κάθομαι 2. έχω το σπίτι μου (κάπου): *κατοικεί σε απόμερη περιοχή* συν. μένω 3. (μεσοπαθ. ***κατοικουμαι)*** (α) (για οικία) έχω κάτοικο: το *σπίτι αυτό κατοικείται* (β) (για τόπο) έχω κατοίκους: *κατοικημένη περιοχή* || γο *χωριό δεν κατοικείται πια.*

σχόλιο λ. *μετοχή, σπίτι.*

[ετυμ. < αρχ. *κατοικώ (-έ.ω)*< *κάτοικος].* **κατολίσθηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων] **1.** γεωλ. το φαινόμενο κατά το οποίο μάζες εδαφών ή πετρωμάτων, που βρίσκονται σε ψηλά και επικλινή σημεία, αποσπώνται (συνήθ. λόγω βροχοπτώσεων ή χιονοπτώσεων; και πέφτουν προς τα κάτω: *η συγκοινωνία διεκόπη εξαιτίας κατολισθήσεων 2.* (μτφ.) το κύλισμα προς τα κάτω. η πτωτική πορεία: *η ~ τής ηγεσίας συμπαρασύρει συχνά και ολόκληρο το κόμμα.* – **κατολισθαίνω** ρ. Ιμτγν.]. **κατονομάζω** ρ. μετβ. |αρχ.| {κατονόμασ-α. -Γηκα, -μένος} **1.** (κυριολ.) λέω το όνομα (κάποιου) συν. ονομάτίζο). ονομάζω 2. καταγγέλλω κάποιον αποκαλύπτοντας το όνομά του: *η εφημερίδα έγραψε για καταχραστές τού δημοσίου χρήματος, χωρίς ωστόσο να τους κατονομάσει* συν. μαρτυρώ. – **κατονομαοία** (η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *όνομα.* **κατόπιν** πρόθ. (+γεν.) δηλοόνει: **1.** το υστερόχρονο (= ύστερα, μετά): *ενέκριναν το σχέδιο* ~ *εισηγήσεως τής επιτροπής || δεν εμφανίσθηκε στο δικαστήριο · - τούτου, καταδικάστηκε ερήμην || ~ εντολής τού ει- σαγγελέα διενεργείται έρευνα** φρ. ***κατόπιν εορτής*** *(κατόπιν εορτής ήκομεν.* Πλάτ. *Ι όργιας* 447b) αφού τελείωσε η γιορτή· αφού έπαψε να υπάρχει η ανάγκη (π.χ. για βοήθεια) ή αφού τελείωσε κάτι· καθυστερημένα: *7ι να σε κάνω τώρα: Ήρθες* ~ *να με βοηθήσεις!* · 2. (ως επίρρ.) τόπο· πίσω από (κάποιον)· (μόνο στον τ. ***κατόπι)*** · φρ. ***παίρνω στο κατόπι*** ακόλουθο') ή παρακολουθώ (κάποιον): *την έχει πάρει στο κατόπι εδώ και μια ώρα.* (Βλ. λ. *πρόθεση*, πιν.).

[ηϊύμ. αρχ. < *κατ(α)-* + *-όπιν* < θ. *όπι-* (πβ. επίρρ. *οπί* «επί. πάνω»), για το οποίο βλ. λ. *όπισθεν].* **κατοπινός,** -ή, -ό **1.** αυτός που συμβαίνει μετά από άλλον, που ακολουθεί (χρονικά): αν *και στην αρχή ο κα?.λιτέχνης είχε δώσει λαμπρά έργα, η* - του *εξέλιξη μας απογοήτευσε* ΣΥΝ. μεταγενέστερος, επόμενος. ακόλουθος αντ. προηγούμενος **2.** ***κατοπινοί*** (οι) οι μεταγενέστεροι: *παρακαταθήκη έμπνευσης για τους* ~. – **κατοπινά** επίρρ. **κατόπτευαη** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} (λόγ.) **1.** (για χώρο) η προσεκτική παρατήρηση από ψηλά ΣΥΝ. επνπτεία, επιθεώρηση 2. ΣΤΡΑΤ. το σύνολο των ενεργειών για την ανίχνευση τής θέσης τού εχθρού συνήθ. με τη χρήση οπτικών ή και ηλεκτρονικών μέσων. **κατοπτευτικός,** -ή,-ό J1886J κ. **κατοπτευτήριος,** -α, -ο

Ιμτγν.Ι.

κατοπτεύω ρ. μετβ. {κατόπτευ-σα, -θηκα, -μένος} **1.** εξετάζω από ψηλά, παρακολουθώ με προσοχή: *οι ανιχνευτές κατόπτευσαν την πε- ριοχή, για* να *βρουν πώς θα ελιχθεί το στράτευμα* ΣΥΝ. εποπτεύω, επιθεωρώ 2. ΣΙΤΛΓ. κάνω κατόπτευση. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποπτεύομαι.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κατόπτης* < *κατ(α)-* + *-όπτης* < θ. *-οπ-*, από όπου και παρακ. *οπ-ωπ-α.* (βλ. κ. *όψη)].* **κατοπτρίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {κατόπτρισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** (για γυαλιστερή επιφάνεια) καθρεφτίζω πάνω μου το είδωλο ενός αντικειμένου: *η ?.ίμνη κατοπτρίζει στα νερά της τους γύρω λόφους* ΣΥΝ. αντανακλώ. καθρεφτίζω 2. (μτφ.) παριστάνω, περιγράφω με πιστότητα: *το διάγραμμα κατοπτρίζει την πορεία τής επιχείρησης* ΣΥΝ. απεικονίζω 3. (μεσο/ταθ. *κατοπτρίζομαι)* καθρεφτίζομαι. – **κατοπτρισμός** (ο) ΙΙ864].

κάτοπτρο (το) {κατόπτρ-ου | -ων} **1.** κάθε επίπεδη και στιλπνή επιφάνεια. πάνω στην οπυία σχηματίζονται τα είδωλα των αντικειμένων λόγω τής ανάκλασης των φωτεινών ακτινών: *επίπεδο / σφαιρικό* / κοίλο / *κυρτό* ~ || *οι πλαϊνοί καθρέφτες των αυτοκινήτων είναι συνήθως κυρτά* ~ || ο *Αρχιμήδης με ένα σύστημα κατόπτρων έκαψε τα πλοία* του *ρωμαϊκού στόλου* 2. (ειδικότ.) ο κοινός καθρέφτης (το επίπεδο κάτοπτρο, που δείχνει μια συμμετρική εικόνα χωρίς παραμορ- φούσες). — **κατοπτρικός,** -ή. -ό [μτγν.|.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κάτοπτρον* < *κατ(α)-* + *-οπτρον* < θ. *-οπ-*. από όπου και παρακ. *όπ-ωπ-α* (βλ. κ. *όψη)].* **κατόρθωμα** (το) Ιαρχ.] {κατορθώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η επιτυχία που είναι αποτέλεσμα επίπονης και επίμονης προσπάθειας: *ήταν* ~ *που άντεξαν με τόση ζέστη κι έφτασαν ο)ς την κορυφή!* || *ομαδικό / μεγάλο* ~ ΣΥΝ. επίτευγμα, άθλος ΑΝ Γ. αποτυχία 2. γενναία πράξη: *δημοτικά τραγούδια που υμνούν τα - των ηρώων τού '2!* || *ιστορικό ι πρωτάκουστο.' στρατιωτικό.[1] τολμηρό* ~ ΣΥΝ. ανδραγάθημα, ηρωισμός

(ειρων.) πράξη που στερείται σοβαρότητας ή λογικής: *έμαθες τα* ~ του *γυιόκα σου:* — (υποκ.) **κατορθωματάκι** (το), **κατορθώνω** ρ. μετβ. {κατόρθω-σα. -θηκα] επιτυγχάνω (κάτι θετικό) ύστερα από προσπάθεια και κόπο: *ύστερα από δύο ώρες κατόρθωσα να βγάλω γραμμή για το εξωτερικό* ΣΥΝ. καταφέρνω, πετυχαίνω, πραγματοποιώ ΑΝΤ. αποτυγχάνω· ΦΡ. **κατορθώνω το ακατόρθωτο** επιτυγχάνω κάτι που φαίνεται πολύ πάνω από τις δυνάμεις, τις ικανότητες μου: *κατόρθωσε το ακατόρθωτο: εκεί που ήταν τελευταίος, έκανε μια εκπληκτική βολή και κέρδισε το χά/.κινο μετάλλιο!*

[ΕΤΥΜ. < αρ^. *κατορθώ (-όω)* < *κατ(α)-* + *όρθώ* < *ορθός].* **κατορθωτος,** -ή. -ό 11871] αυτός τον οποίο μπορεί να κατορθώσει. να επιτύχει κανείς: ~ *στόχος / σχέδιο* ΣΥΝ. επιτεύξιμος, εφικτός ΑΝΤ. ανέφικτος. ακατόρθωτος, **κατοστάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** εκατό (δραχμές ή χιλιάδες δραχμές): του *'δωσε μια* ~ *για μισό μήνα δουλειάς* (ενν. εκατό χιλιάδες δρχ.) 2. (στο μπάσκετ) εκατό πόντοι: *έφαγαν* ~ *από τους αντιπάλους τους* (δέχτηκαν εκατό πόντους), **κατοστάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.}

αθλητής, δρομέας που τρέχει σε αγούνες δρόμου εκατό μέτρων 2. (ειδικότ. το θηλ.) (α) μηχανή εκατό κυβικών εκατοστών (β) (λαϊκ.) χρηματικό ποσό εκατό χιλιάδων δραχμών: *είναι ωραίο βάζο αλλά έδωσα μια* ~ *για να το αγοράσω* (γ) ΑΟΛ. (αργκό) σκορ εκατό πόντων και άνω στο μπάσκετ (βλ. λ. *αριθμός*, ΠΙΝ.).

Ιετυμ. < *(ε)κατοστή* + παραγ. επίθημα *-άρης].* **κατοστάρι** (το) {κατοσταρι-ού | -ιών} **1.** κέρμα ή χαρτονόμισμα αξίας εκατό δραχμών συν. κατοστάρικο 2. ποσότητα υγρού που ανέρχεται σε εκατό δράμια: ένα - *κρασί*3. (συνεκδ.) μεταλλικό δοχείο με χωρητικότητα εκατό δράμια υγρού **4.** αγώνας δρόμου εκατό μέτρων: *τρέχει* ~ 5. (λαϊκ.) χρηματικό ποσό εκατό χιλιάδων δραχμών. - (υποκ.) **κατοσταράκι** (σημ. 2, 3) (βλ. λ. *αριθμός*, ΐ/ίν.).

| Η ΓΥΜ. < μεσον. *έκατοστάριν* «ποσότητα υγρού βάρους εκατό δρα- μίων» < αρχν *εκατοστός* + παραγ. επίθημα *-άρι(ν)].* **κατοσταρια** (η) {χωρ. πληθ.} εκατό πρόσοιπα ή πράγματα · μόνο στη ΦΡ. *καμιά κατοσταρια περίπου* εκατό: *για προκαταβολή αρκεί να δώσεις* ~ *χιλιάδες* (βλ. λ. *αριθμός*, πιν.).

[ΕΤΥΜ. < *εκατοστή* + παραγ. επίθημα *-αριά* \. **κατοστάρικο** (το) κέρμα ή χαρτονόμισμα αςίας εκατό δραχμών ΣΥΝ. εκατοντάδραχμο, κατοστάρι (βλ. λ. *αριθμός*, ΠΙΝ.).

[Γ.ΤΥΜ. < *(ε)κατοστάρι* (βλ.λ.) + *-ικο].*

κατοστίζω ρ. εκατοστίζω **κάτου** επίρρ.

► κάτω

κατούρημα (το) Ιμεσν.] {κατουρήματος [χωρ. πληθ.} (οικ.) 1. η ούρη- ση: *νυχτερινό / συχνό* - [[*πάω για* - 2. η ανάγκη να ουρήσει κανείς: *τον έπιασε* ~ *κι έψαχνε για τουαλέτα.* **κατουρλής** κ. **κατρουλής** (ο) {κατουρλήδες}, **κατουρλού** Ιμεσν.] κ. **κατρουλού** (η) {κατουρλούδες} (οικ.) **1.** το άτομο που δεν μπορεί να συγκρατήσει τα ούρα του. που κατουριέται συχνά πάνω του 2. (μτφ.) το άτομο που δείχνει δειλία: *δεν περίμενα να* ναι *τέτοιος* ~ *και να το βάλει στα πόδια* ΣΥΝ. δειλός, φοβητσιάρης, (οικ.) κότα, λαγός ΑΝΤ. γενναίος.

[Ι Ή'ΥΜ. < *κατουρώ* + παραγ. επίθημα *-λής* (< τουρκ.)ι) | . **κατουρλιάρης,** -α. -ικο κ. **κατρουλιάρης** {κατουρλιάρηδες} (οικ.)

αυτός που κατουριέται συνέχεια, **κατουρλιό** κ. **κατρουλιό** (το) (οικ.) **1.** (συνήθ. στον πληθ.) το προϊόν τής ούρησης, τα ούρα ΣΥΝ. κάτουρο **2.** η τάση για συχνή ούρηση: τον *έπιασε - από τις πολλές μπίρες* ΣΥΝ. κατούρημα.

[f.tym. < *κατουρλής* + *-ιό*, πβ. κ. *τσιρλ~ιό*\. κάτουρο (το) [μεσν.Ι το προϊόν τής ούρησης, τα ούρα συν. κατουρλιό, ούρα.

κατουρώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κατουράς... | κατούρ-ησα. -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ 1. (αμετβ.) αποβάλλω τα ούρα μου ΣΥΝ. ουρώ· ΦΡ. *(εγώ) στο πηγάδι κατούρησα;* βλ. λ. *πηγάδι* ♦ (μετβ.) 2. βρέχω (κά- ποιον) με τα ούρα μου: *το μωρό με κατούρησε3.* (μτφ.-αργκό) δείχνω την περιφρόνησή μου για κάποιον: *Τι ασχολείσαι μαζί του: Κατούρα τον!* 4. (μτφ. στην προστ.) αφήνω κάποιον στην ησυχία του: *Τι γυρνάς συνέχεια* στα *πόδια μας: Κατυῦρα μας!* Αίνε *του!* ΣΥΝ. παρατάω· (με- σοπαδ. *κατουριέμαι)* 5. δεν μπορώ να συγκρατήσω τα ούρα μου και ουρώ πάνω μου: *πάσχει από ακράτεια ούρων και κάθε βράδυ κατου- ριέται* · ΦΡ. (α) *κατουριέμαι από το γέλιο / στο γέλιο / στα γέλια* γελάω υπερβολικά: *κατουρηθήκαμε στο γέλιο με το αστείο που μας ει-* πε ΣΥΝ. ξεκαρδίζομαι (β) **φιλσω** *κατουρημένες πόδιές* παρακαλιό με τρόπο εξευτελιστικό, προκειμένου να εξυπηρετηθώ: *εγώ δεν ~· ό.τι παίρνω,* γο *παίρνω με την αξία μου!* 6. νιώθω πιεστική ανάγκη να ουρήσω: *κατουριόμουν και δεν έβρισκα τουαλέτα!* 7. *(μτφ.)* φοβάμαι υπερβολικά: *κατουρηΟήκαμε από τον φόβο μας, όταν είδαμε τους ληστές ξαφνικά μπροστά μας* ΣΥΝ. (!) χέζομα.ι.

|ΠΤΥΜ. < αρχ. *κατουρώ (-έω)* < *κατ(α)-* + *ούρώ*\. κατοχή (η) [χωρ. πληθ.} 1. (α) η ιδιοκτησία, το να έχει κάποιος ένα πράγμα: *έχω στην ~ μου ένα έγγραφο πολύτιμο* ΣΥΝ. κτήση, κυριότητα ΑΝΤ. ακτημοσύνη ιβ) το να φέρει κανείς κάτι πάνω του: *βρέθηκαν στην - του ναρκωτικές ουσίες* (γ) λθλ. το να έχει παίκτης ομάδας τη μπάλα στα πόδια ή τα χέρια του σε δεδομένη στιγμή: οι *γηπεδούχοι είχαν στην - τους τη μπάλα περισσότερο, αλλά δεν ήταν απειλητικοί* 2. ΝΟΜ. φυσική εξουσίαση επί ενσώματου αντικειμένου: *εφόσον έχει το οικόπεδο στην - του τόσα χρόνια, μπορεί να δινκδικήσει και την κυριότητά του* 3. η προσωρινή κατάληψη μιας χο>ρας και η άσκηση εξουσίας σε αυτήν από εχθρικά στρατεύματα: *η - τής ϋ. Κύπρον από τουρκικά στρατεύματα* I| *διεθνής* ■ *μερική / πολύχρονη / στυγνή ~* || *οι δυνάμεις κατοχής* σε *μια χώρα* (j *μια χώρα πο*\> *τελεί υπό ξένη κατοχή* 4. ιστ. *Κατοχή* (η) η περίοδος 1941-1944. κατά την οποία η Ελλάδοι ήταν υποδουλωμένη στους Γερμανούς και τους Ιταλούς: *στην Κατοχή ο κόσμος υπέφερε από την πείνα* || *εμείς ζήσαμε την Κατοχή και τον Εμφύλιο.* σχολιο λ. *έχω. κατάσχω.*

(ετυμ. αρχ. < *κατέχω].* κατοχικος, -ή. -ό 1. αυτός που αναφέρεται στη στρατιωτική κατοχή μιας χώρας: *τα ~ στρατεύματα* || *οι ~ δυνάμεις* 2. αυτός που σχετίζεται με τη γερμανοϊταλική Κατοχή στην Ελλάδα: *η - περίοδος* 3. (ει- δικότ.) *κατοχικός* (ο), *κατοχική* (η) πρόσωπο που έχει ζήσει την περίοδο τής γερμανοΐταλικής Κατοχής στην Ελλάδα, κάτοχος (ο/η) |κατόχ-ου | -ων. -ους} 1. (α) αυτός που έχει στην κατοχή του κάτι: *~ πτυχίου / μεγάλης περιουσίας / τίτλον* || *αναγνωρισμένος / νόμιμος 1 προσωρινός ~* συν. ιδιοκτήτης (β) αυτός που βρίσκεται νόμιμα σε ορισμένη θέση: *~ αξιώματος* · 2. πρόσωπο που γνωρίζει κάτι πολύ καλά: *- ξένων γλωσσών* συν. γνώστης.

[ΕΤΥΜ. αρ^. < *κατέχω}.* κατοχυρωνω ρ. μετβ. [κατοχύρω-σα. -θηκα, -μένος} 1. εξασφαλίζω πλήρως, προστατεύω από κάθε κίνδυνο: *~ δικαιώματα / τη θέση μον* JJ *η ελευθερία τού Τύπου είναι συνταγματικά κατοχυρωμένη* ΣΥΝ. προστατεύω, διασφαλίζω, διαιουλάττω 2. (μεσοπαθ. *κατοχυρώνομαι)* (μτφ.) αναγνωρίζομαι οριστικά: *το έργο αυτό κατοχυρώθηκε στη συνείδηση τού αναγνωστικού κοινού ως το μανιφέστο τού συμβολισμού.*

Ιtym. < μεσν. *κατοχυρώ* < *κατ(α)-* + *όχυρώ (-όω)* < *οχυρός].* **κατοχύρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ίόσεις. -ώσεων} η εξασφάλιση (από κίνδυνο, αμφισβήτηση κ.λπ.)· η λήψη μέτρίον για την προστασία (προσώπου / πράγματος): *η - των κεκτημένων / r<w δικαιωμάτων το>ν εργαζομένων* || *η νομοθετική ~ τής Α.Τ.Λ.* || <5εν *μπορώ να σου δώσω χρήματα χωρίς να μου υπογράψεις μια απόδειξη χρειάζομαι μια* φρ. *κατοχύρωση βαθμολογίας* (στις Γενικές Εξετάσεις) η δυνατότητα υποψηφίου να κρατήσει τη βαθμολογία που πήρε σε κάποιο μάθημα για όσες φορές τού επιτρέπεται να συμμετάσχει στις εξετάσεις. — **κατοχυρωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.|. **κάτοψη** (η) [μτγν.Ι Ι-ης κ. -όψεως | -όψεις, -όψεων} **1.** η θέα ενός τόπου ή αντικειμένου από μακριά και ψηλά · 2. λρχιτ. το σχέδιο κτηρίου ή μηχανήματος που δείχνει πώς φαίνεται αυτό από επάνίδ, αν του κάνουμε μια οριζόντια τομή: *αλλού βρισκόταν η σκάλα στην ~ κι αλλού στην πραγματικότητα!* **κατρακύλα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** κύλισμα σε κατηφορικό μέρος: *έφαγα μια ~ ξεγνοισμένη κι έσπασα το πόδι μου* συν. κατρακύλισμα. κουτρουβάλα ΑΝΤ. ανέβασμα, σκιχρφάλωμα 2. (μτφ.) η καθοδική πορεία, η πυρεία προς το χειρότερο (από οικονομική ή ηθική άποψη): *μετά την -* του *1929, η επιχείρηση δεν ξανασήκωσε κεφάλι* [[*η δραχμή έχει πάρει την ~* (χάνει την αξία της) || *αυτό το παιδί το πήρε η -* ΣΥΝ. πτώση, κάτω βόλτα αντ. άνοδος, **κατρακυλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. [κατρακυλάς... | κατρακύλησα}

1. (μετβ.) κάνω (κάτι/κάποιον) να κυλήσει με ταχύτητα προς τα κάτω: *τα δύο αδέλφια παίζοντας κατρακύλησαν τις πέτρες στον γκρεμό* ♦ (αμετβ.) 2. κυλώ με μεγάλη ταχύτητα και ορμή προς τα κάτω: *κατρακύ/^ησε στις σκάλες, με αποτέλεσμα να τραυματιστεί* συν. κου- τρουβαλιάζομαι 3. (μιφ.) ακολουθώ καθοδική πορεία, χειροτερεύω συνεχώς: *κατρακύλησε στον βούρκο* || *οι αξίες στο χρηματιστήριο κατρακυλούν καθημερινά* [| *στους 3° κατρακύλησε η θερμοκρασία το πρωί* am. ανεβαίνω. — **κατρακύλημα** κ. **κατρακύλισμα** (το).

Ιετυμ. < **κατ/.ακυλώ* (με ανομοίωση τού *-λ-* σε *-ρ-)* < *κατακυλώ* (με ανάπτυξη *-λ-* προληπτικώς) <. *κατα-* + *κυλώ*|. κατράμι (το) [κατραμιού | χωρ. πληθ.} 1. μαύρο και παχύρρευστο απόσταγμα από διάφορες ύλες. που χρησιμοποιούνται ως καύσιμα· η πίσσα: *«στα νύχια μπαίνει το ~ και τ' ανάβει»* (Ν. Καββαδίας) 2. (μτφ.) μαύρος και σκοτεινός: *το πρόσωπό του ήταν ~ απ'την καπνιά!* || *μαύρος σαν -.*

|ι·ΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. catrame < αραβ. qairu (,πβ. κ. τουρκ. kairan)).

κατραμόπανο (το) ναυτ. αδιάβροχο πανί. που το έχουν αλείψει με πίσσα.

κατραμόχαρτο (το) είδος χαρτιού με μεγάλο πάχος, πυο το έχουν αλείψει με πίσσα και χρησιμεύει ως επικάλυμμα ΣΥΝ. πισσόχαρτο, **κατραμώνω** ρ. μετβ. Ικατράμονσα. -θηκα. -μένος} περνώ μια επιφάνεια με πίσσα, ώστε να γίνει αδιάβροχη: *~ την καρίνα τού πλοίου* ΣΥΝ. πισσώνω. Ηπίσης **κατραμίζω** κ. **κατραμιάζω. — κατράμωμα** (το), **κατραπακιά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) χτύπημα στον σβέρκο ή τον λαιμό με την παλάμη: του *'ρίξε μια - κι αυτός έπαψε να φωνάζει* ΣΥΝ. καρπαζιά, κατακεφαλιά 2. (συνηθέστ. μτφ.) ηθικό ή υλικό πλήγμα: *μετά την ~ που έφαγε από τους συναδέλφους της. μειώθηκε ο εγωισμός της* ΣΥΝ. (μτφ.) κόλαιους.

[ΚΤΥΜ. Αγν. ετύμου. ίσως αποτέλεσμα ηχομιμήσεως). **κατραπακιάζω** ρ. μετβ. {κατραπάκιασα} (λαϊκ.) δίνω κατραπακιά, χτύπο') (κάποιον), **κατρουλής** (ο) -» κατουρλής **κατρουλιάρης,** -α. -ικο » κατουρλιάρης **κατρουλιό** (το) κατουρλιό

κατς (το) {άκλ.} είδος ελεύθερης πάλης, κατά το οποίο επιτρέπεται σχεδόν κάθε είδους λαβή και χτύπημα.

|j;ΤΥΜ. Από την αγγλ. περίφραση catch-as-cutch-cun «πιάσε όπως μπορείς». αφού σε αυτό το είδος πάλης επιτρέπονται σχεδόν κάθε είδους λαβές I.

κατσαβίδι (το) {κατσαβιδ-ιού j -ιών} εργαλείο που χρησιμεύει για το βίδωμα ή το ξεβίδωμα ΣΥΝ. βιδολόγος, κοχλιοστροφιο. — (υποκ.) **κα- τσαβιδάκι** (το).

|ΗΓΥΜ. < βεν. cazzavidc / ιταλ. cacciavitc < p. cacciare (< δημώδ. λατ. *capiiare. μεταπλ. τ. τού ρ. capio «παίρνω, πιάνω») + -vile «βίδα» (βλ. λ. *βίδα)*\.

κατσάβραχα (τα) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** τόπος με άγρια και απότομα βράχια, με δύσβατο έδαφος: *μας πήγε σπίτι του από κάτι ~ και κινδυνέψαμε να σκοποθούμε!* ΣΥΝ. κακοτοπιά ΑΝ γ. πεδιάδα, ίσωμα 2. (μτφ.) περιοχή μακριά από τον πολιτισμό: στα *~ όπου ζούσαν δεν είχαν ακούσει για τρόπους κα'Αής συμπεριφοράς!*

[ι ;τυμ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < **κατά-βραχα* (< *κατα-* + *βράχος)* ή < **ακανθό-βραχα* (< *άκανθα* + *βράχος)*|. **κατσάδα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.) επίπληξη προς κάποιον με αυστηρό τρόπο για. εσφαλμένες πράξεις ή παραλείψεις του: *από τότε που γους έριξε μια ~ η προϊσταμένη. όλα δουλεύουν ρολόι στο γραφείο* || *πατάω / βάζω ~ σε κάποιον* ΣΥΝ. επίπληξη, επιτίμηση, μάλωμα ΑΝΙ. έπαινος.

|ΕΤΥΜ. < βεν. cazzada, αρχική σημ. «εκδίωξη, καταδίωξη». < λατ. captata, τού ρ. capto «κυνηγώ, θηρεύω» (πβ. γαλλ. chasser). επιτατ. τού capio «παίρνω, πιάνω»], **κατσαδιάζω** ρ. μετβ. {κατσάδιασα) επιπλήττω έντονα ΣΥΝ. επιτιμώ. μαλώνω. — **κατσάδιασμα** (το), **κατσαμπρόκος** (ο) (λαϊκ.) **1.** εργαλείο που χρησιμοποιούν οι τσαγκάρηδες. για να ανοίγουν τρύπες στα δέρματα που χρησιμοποιούν 2. (μειωτ. για πρόσ.) ανθρωπάκι: *για δες τον ~!*

| Γ.ΤΪΜ. < *κατσα-* (που αποσπάστηκε από το συνώνυμο *κατσαβίδι)* + ιταλ. brocco "ξερόκλαδο. μεταλλική αιχμή - μέτριος σε επιδόσεις άνθρωπος» < λατ. broccub, κελτ. αρχής. πβ. ιρλ. brocc|. **κατσαπλιάς** (ο) Ικατσαπλιάδες} (λαϊκ.) **1.** ο κλέφτης, αυτός που κάνει πλιάτσικο 2. (παλαιότ.-μειωτ. από μέρους το)ν αντιπάλων) ο αντάρτης τού Ε.Λ.Α.Σ. (την περίοδο τού Εμφυλίου).

ΙΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου|. **κατσαρίδα** (η) έντομο με σκληρό και γυαλιστερό δέρμα μαύρου ή σκούρου καφέ χρώματος, λεπτές κεραίες στο μέγεθος περίπου τού σώματος, πυυ κινείται με μεγάλη ταχύτητα ή ανάλογα με το είδος— πετά και ζει στις αποχετεύσεις, στα σπίτια και στις αυλές: *τις έπια- σε υστερία μόλις είδαν την ~* || *φάρμακο για τις ~* · φρ. *πιάνω κατσαρίδες* για περιπτο>σεις στις οποίες υπάρχει κάπου πολλή βρομιά· για την απουσία καθαριότητας σε έναν χώρο: *καθάρισε επιτέλους το σπίτι, γιατί Οα πιάσουμε κατσαρίδες!* - (υποκ.) **κατσαριδούλα** (η). Ιετυμ. < αρχ. *κανθαρίς, -ίδος* (μέσω τ. **κατθαρίδα)* < *κάνθαρος* «σκαθάρι» ίβλ.λ.)[.

κατσαριδάκι (το) {χωρ. γεν.} **1.** η μικρή κατσαρίδα ΣΥΝ. κατσαριδού- λα 2. τύπος ιδιωτικού αυτοκινήτου που κατασκευάστηκε από την εταιρεία Φολκσβάγκεν μεταπολεμικά και έγινε διάσημο για τον πολύ μικρό όγκο του και τη μεγάλη αντοχή του: *«~ αγάπη μου»* (τίτλος ταινίας).

κατσαριδοκτόνο (το) ειδικό εντομοκτόνυ που στοχεύει στην εξολό- θρευση των κατσαρίδων: *πανίσχυρο / αποτελεσματικό ~.*

|ΗΤΥΜ < κατσαρίδα + -κτι5νο < αρχ. *κτείνω* «φονεύω» (βλ. λ. *-κτυ- νία)*\.

κατσαρόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μεταλλικό μαγειρικό σκεύος με στρογγυλή βάση. ψηλά συνήθ. τοιχώματα και καπάκι, που χρησιμεύει κυρ. για το βράσιμο φαγητών: *ψητό τής ~* |ι *βράσε νερό στην -* || αλουμινένια / *βρόμικη ι πλυμένη ι εμαγέ > χαλκωματένια ~* συν. τέντζερης. - ·- (υποκ.) **κατσαρόλι** κ. **κατσαρολάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. < βεν. cazzarola (πβ. κ. ιταλ. cas^-cruola), υποκ. τού ουσ. cazza «μεταλλικό σκεύος» < μτγν. λατ. cattia. αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με το αρχ. *άκατιον* «πλοιάριο» (< *άκατος)].* **κατσαρολικά** (τα) το σύνολο των μαγειρικών σκευών, *πλένω ι μαζεύπο τα* ~ ΣΥΝ. τεντζερέδια.

κατσαρομάλλης, -α. -ικό {κατσαρομάλληδες} αυτός που έχει κα- τσαρά μαλλιά ΣΥΝ. σγουρομάλλης. κατσαρός. **κατσαρός,** -ή. -ό **1.** αυτός που δεν είναι ίσιος, που σχηματίζει πτυχές ή έχει σχήμα ελικοειδές: ~ *μαλλιά / νήματα / φύλλα / μαρούλι* (με συνεστραμμένα φύλλα) ΣΥΝ. σγουρός, κατσαρα>τός ΛΝΤ. ίσιος· ΦΡ. ***τρίχες κατσαρές*** για πράγματα χωρίς αξία ΣΥΝ. κουραφέξαλα, ανοησίες **2.** ***κατσαρός*** (ο), ***κατσαρή*** (η) πρόσωπο που έχει σγουρά μαλλιά: οι *περισσότεροι ήταν μελαχρινοί και ~, αλλά υπήρχαν και μερικοί ξανθοί με ίσια μαλλιά* ΣΥΝ. κατσαρομάλλης.

ί ΠΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < αρχ. *άκανΟηρός* (< *άκανθα).* Κατ' άλλη άποψη, < *κατσί* «γατί» (υποκ. τού μεσν. *κάτα.* βλ. *κ. γάτα)* **+** *-αρός\.*

κατσαρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κατσάρω-σα. -θηκα. -μένος! **♦ 1.** (μετβ.) μετατρέπω κάτι (κυρ. μαλλιά) από ίσιο σε κατσαρό: *πήγε στην κομμώτρια, για να κατσαρώσει τα μαλλιά της* συν. σγουραίνο) αντ. \σιο')νω **♦** 2. (αμετβ.) γίνομαι κατσαρός. παύο) να είμαι ίσιος: *με την υγρασία κατσαρώνουν τα μαλλιά, όσο κι αν τα 'χει κανείς ισιώσει* συν. σγουραίνω αντ. ισιώνω. - **κατσάρωμα** (το), **κατσαρωτός,** -ή. -ό κατσαρός (βλ.λ.). **κάτσε** ρ. ► κάθομαι

κατσέρ (ο) {άκλ.} αθλητής τού κατς (βλ.λ.).

[f.tym. < γαλλ. catcheur < αγγλ. catch (βλ. λ. *κατς)].* **καταιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κάτσιασ-α. -μένος} (λαϊκ.) **♦ 1.** (μετβ.) κάνω κάποιον να χάσει το σφρίγος, τη ζωντάνια του: *μην το πιάνεις συνέχεια το φύλλωμα, γκχτί θα το κατσιάσεις το φυτό* || (μτφ.- εκφραστ.; *σταμάτα πια τα χάδια· θα το κατσιάσεις το παιδί!* συν. μαραίνω, αδυνατίζω ΑΝΤ. αναπτύσσω **♦** 2. (αμετβ.) χάνω την αρχική μου μορφή, το σφρίγος ή τη ζωντάνια μου: *με το πολύ νερό. το φυτό αντί να λου- ?.ονδιάσει, κάτσιασε* συν. συρρικνώνομαι, ζαρώνο), μαραίνομαι αντ. αναπτύσσομαι, ανθίζω, ανθώ. — **κάτσιασμα** (το).

JF.TYM. μεσν. < *κατσί* «γατί» (υποκ. τυύ *κάτα.* βλ. κ. *γάτα)* **+** *-ιάζω\.* **κατσιβελιά** (η) (λαϊκ.) **1.** η βρόμικη και απεριποίητη εμφάνιση ΣΥΝ. βρομιά, απλυσιά ΛΝΤ. καθαριότητα · 2. συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από μικρότητα, φιλαργυρία ανί. αρχοντιά, **κατσίβελος** «>), **κατσιβέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ο Γύφτος (βλ.λ.) 2. (μτιο.) αυτός που είναι απεριποίητος και βρόμικος: *ήρθε κι ένας ~. για να ζητιανέψει* συν. βρομιάρης. σχολιο λ. *Τσιγγάνοι.* Ϊί-ΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. cattivcllo «σκλάβος, δυστυχής», υποκ. τού cattivo

λατ. captivus, τού ρ. capio «κυνηγώ, θηρεύω», τπιτατ. τυύ capio «παίρνω, πιάνω». Κατ' άλλους. < αρωμ. cacivel. με όμοια λατινογενή προέλευση!.

κατσίκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. μηρυκ-ασπκό ζώο γένους θηλυκού, με γένι και κάποιες φορές κέρατα, πυυ απαντά σε πολλά σημεία τού πλανήτη, ζει είτε πάνο) σε βουνό σε άγρια κατάσταση είτε ως υικό- σιτο σε αγροτικές περιοχές (ορεινές και μη) και εκτρέφεται για το γάλα και το κρέας του: *γαλατερή / κουτσοκέρατη / μαλτέζικη / μαύρη* **-** συν. γίδα, (αρχαιοπρ.) αίγα 2. (μτφ.) γυναίκα με δύσκολο χαρακτήρα συν. στριμμένη, κακιασμένη. - (υποκ.) **κατσικούλα** (η).

II-ΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. πιθ. < αλβ. kats ή < τουρκ. 1<οςί|. **κατσικάκι** (το) !χο>ρ. γεν.} **1.** τυ νεογνό τής κατσίκας ή μικρό κατσίκι

(συνεκδ.) φαγητό από κρέας μικρού κατσικιού: ~ *στον φούρνο με πατάτες.*

κατσίκας (Ο) {κατσικάδες} (διαλεκτ.) **1.** ο γιδοτρόφος ή ο γιδοβοσκός

2.ο καλικάντζαρος.

καταικήσιος, -ια. -ιο (σχολ. ορθ. *κατσικίσιος)* αυτός που σχετίζεται με το κατσίκι ή προέρχεται από αυτό: ~ *γάλα! κρέας.* **κατσίκι** (τυ) [μεσν.! {κατσικ-ιού [-ιο>ν} μικρής ηλικίας κατσίκα: *χοροπηδάει σαν* ~ || *σφάζω ένα* ~ >:νν γίδι. ριφι* φρ. ***θα γελάσει και το παρδαλό κατσίκι*** για περιπτώσεις στις υπυίες προβλέπεται ότι κάποιος θα γελοιοποιηθεί, ότι θα γίνει περίγελως των άλλων: *μόλις μαθευτούν οι γκάφες που έχει κάνει, -/* (υποκ.) **κατσικάκι** (τυ) (βλ.λ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *χοιρινός.* **κατσικίσιος,** -ία. -ιο ► καταικήσιος

κατσικόδρομος (ο) δρόμος στενός και με ανώμαλη, πετρώδη επιφάνεια (όπου μόνο κατσίκια μπορούν να κινηθούν), **κατσικοκλέφτης** (υ) {κατσικοκλεφτών} **1.** ο κλέφτης κατσικιών

(μειωτ.) μικροαπατεοΟνας ΣΥΝ. ζωοκλέφτης, **καταικοποδαρος,** -η. -ο Ί. ο Διάβολος ή υ καλικάντζαρυς (επειδή, κατά τη λαϊκή αντίληψη, έχυυν πόδια κατσίκας) ΣΥΝ. τραγοπόδαρος

2. άνθρωπος που θεωρείται ότι φέρνει γρουσουζιά: *μόλις εμφανίστηκε ο άρχισαν οι συμφορές!* ΣΥΝ. γρουσούζης, γκαντέμης ΛΝτ. καλότυχος. Ππίσης (ο)ς ουσ.) **κατσικοπόδης** (ο).

κατσικούλα (η) ► κατσίκα

κατσικοχώρι (το) {χωρ. γεν.ί χωριό χτισμένο σε βραχώδη και δύσβατη τοποθεσία: *μένει σ'ένα ~. όπου μόνο με ε/.ικόπτερο μπορείς να πας.*

κατσιποδιά (η) (λαϊκ.) **1.** έλλειψη τύχης, κακοτυχία συν. γρουσυυ- ζιά. ατυχία, γκαντεμιά αν γ καλοτυχία · 2. η δύστροπη συμπεριφορά ςυ.υ γκρίνια ΛΝτ. καλοσύνη, γλυκύτητα. — **κατσιποδιάζω** ρ. Ιμεσν.] (σημ. 2).

{Εΐ ΥΜ. μεσν., αβεβ. ετύμου. πιθ. < *κατσικο-ποδιά* (με συγκοπή τής συλλαβής *-κο-)* ή. κατ' άλλη άποψη. < *κακο-ποδιά\.* **κατσούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** τριγοονικό κάλυμμα τού κεφαλιού 2. λοφίο στο κεφάλι πουλιών 3. οροφή άμαξας · 4. η γάτα.]γ.τυμ. < μεσν. *κατσούλι* «γατάκι» < *κατσί(ον)* **<** *κατίον.* υποκορ. τού *κάτα* (βλ. λ. *γάτα)\.* **κατσούφης,** -α/-ισσα, -ικο {κατσούφηδες} (για πρόσ.) που δεν έχει καλή διάθεση και έχει σκυθρωπό πρόσωπο: *όταν τον βλέπουμε να μπαίνει - στο γραφείο, ξέρουμε ότι η μέρα Οα κο?^ήσει μέσα στη γκρίνια* ΣΥΝ. κατηφής. σκυθρωπός αντ. χαρούμενος, κεφάτος. — **κα-**

τσουφιά (η), **κατσούφικος,** -η. -ο, **κατσούφικα** επίρρ.

}LiTYM. < *κατσουφιάζω* (υποχωρητ.) < **κατσουφός* < αρχ. *κατηφής* (βλ.λ.)}.

κατσουφιάζω ρ. αμετβ. {κατσούφιασ-α. -μένος} γίνομαι κατσούφης. σκυθροιπιάζω: *μόλις άκουσε ότι δεν θα πάρει άδεια, κατσούφιασε.*

κατσούφιασμα (το).

κάττυμα (το) |καττύμ-ατος | -ατα. -άτοιν} (αρχαιοπρ.) **1.** η σόλα των παπουτσιών 2. (συνεκδ.) το δέρμα πυυ αντικαθιστά φθαρμένη σόλα. jliTYM. < αρχ. *κάσσυμαι κάττυμα< κασσύω -ττύο)«*εφαρμόζω σόλες, μεταπυιώ ένδυμα», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με ρ. που σημαίνουν «συρράπτω. ράβω», πβ. λατ. suo. γαλλ. couiurc «ραψή». ισπ. costura (< ˣeo- sutura). αγγλ. sew «ράβω», γερμ. siiumen κ.ά. Οι συνδέσεις αυτές προϋποθέτουν ότι το ρ. αποτελεί σύνθετο με (αιολική;) συγκοπή < *κατ(α)-* + **σύω].*

κάτω επίρρ. **1.** προς ή στυ ίδιο επίπεδο με το έδαφος: *μ"ένα χτύπημα τον ξάπλωσε -* || *μην ετοιμάζετε το κρεβάτι* θα κοιμί]θούμε ~ }} κάθισε* **~** || *έριξε τα μάτια* ~ συν. χάμω ΛΝτ. πάνω. ψηλά. (λόγ.) άνο)· φρ. (α) ***άνω-κάτω*** βλ. λ. *άνω* (β) ***πάνω-κάτω*** βλ. λ. *επάνω* (γ) ***στο κάτω-κάτω της γραφής*** / **στο *κάτω-κάτω*** σε τελική ανάλυση: - όεν *έκανε κανένα έγκλημα: απλώς ερωτεύτηκε!* (δ) **βάζω *(κάποιον) κάτω*** (i) νικά") στην πάλη: *βάζει κάτω όλα τα παιδιά τής ηλικίας του* (ii) επιβάλλομαι σε (κάποιον), Φέρνω σε μειονεκτική θέση. από όπου δεν μπορεί να ξεφύγει: *τον έβαλε κάτω και του τα ψα/.ε για τα καλά!* (ε) **το *βάζω κότω*** παραιτούμαι, υποχωρίό, εμφανίζω αδυναμία να συνεχίσω κάτι: *μην το βάζεις κάτω τώρα που πλησιάζεις στο τέλος!* συν. καταβάλλομαι αντ. αγωνίζομαι, επιμένω, πεισμώνω (στ) ***τα βάζω κάτω*** βλ. λ. *βάζο)* (ζ) ***με παίρνει από κάτω*** απογοητεύομαι από μια αρνητική εξέλιξη. χάνω το κουράγιο μου: *μη σε παίρνει από κάτω μια μικρή αποτυχία!^)* ***παίρνω την κάτω βόλτα*** βλ. λ. *βό/.τα(θ)* **πέφτω *κάτω*** (i) καταλήγω στο κρεβάτι λόγο) ασθένειας, πέφτω άρρωστος: *έπεσε κάτω με υψηλό πυρετό και πόνους* (ii) σωριάζυμαι στο έδαφος: *στραβοπάτησε και έπεσε κάτο)* συν. «τροόω τούμπα» ΛΝτ. ρίχνω κάτω (ι) ***κάτω κόσμος*** ο Αδης. ο κόσμος των νεκρών: τον' *έστει? ·*ε στον* **~** (τον σκότωσε) (ια) ***μια και κάτω*** με τη μία, ιδ. όταν πρόκειται για υγρό που πί- νεται: *ήπιε το φάρμακο / το ποτό του* - συν. μονορούφι (ιβ) ***μπαμ και κάτω*** με τη μία. απότομα και ξαφνικά: *την ερωτεύτηκε με την πρώτη ματιά·* **~!** (ιγ) **έχω *κάποιον σπό κάτω*** τον έχω υπό την εξουσία μου ή δεν τον αφήνω να ενεργεί χωρίς την άδειά μου (συνήθ. για πρόσωπο αυταρχικό) (ιδ) ***κάτω τα χέρια (από κάποιον/κάτι)!*** (κυρ. σε σύνθημα) μακριά! μην πειράξει κανείς, μην τολμήσει κανείς να βλάψει: ~ *τα χέρια από τα κεκτημένα δικαιώματα των εργαζομένων* || - τα *χέρια από την Κύπρο!* **2.** (μτφ. -i-από) σε χαμηλό ή χαμηλότερο επίπεδο: *άφηναν τα σκουπίδια τους - από το παράθυρο των γειτόνο)ν τους* || *άδειασε τη δεξαμενή μέχρι* **~** ΛΝτ. πάνω· φρ. (μτφ.) (α) ***είμαι / βρίσκομαι από κάτω*** είμαι σε μειονεκτική θέση: *εσύ δεν πρέπει να μιλάς, γιατί μ' αυτά που έκανες τώρα είσαι από κάτω* (β) ***από κάτω*** από τον λαό, από τα κατώτερα στρώματα: « *η σύγχρονη άποψη δεν προέρχεται από καθέδρας και αφ' υψηλού. αλλά από τον λαϊκό συνθέτη»* (εφημ.) αντ. από πάνω. άνωθεν 3. σε σημείο που βρίσκεται σε χαμηλότερο υψόμετρο (στην πεδιάδα ή την παραλία): *βλέπεις τα φο)τα εκεί* || ~ *στα χωριά τού κάμπου γίνεται πανηγύρι* || *δεν άντεχαν άλλο το κρύο στο βουνό και κατέβηκαν* **-** || *στο γιαλό.* ~ σΓο *περιγιάλι»* (δημοτ. τραγ.) αντ. πάνω, ψηλά˙ φρ. ***πιο κάτω*** (ί) λίγο πιο πέρα. πιο μακριά· *θα σε πάω με το αυτοκίνητο λίγο* **~** (ii) (σε κείμενο) σε σημείο που ακολουθεί: ~ *θα αναλύσω εκτενώς όσα συνοπτικά αναφέρω εδώ* 4. σε σημείο που βρίσκεται νότια: *πότε έφυγαν από τη Θεσσα/.ονίκη για* (για την Αθήνα) αυγ. πάνω. βόρεια 5. λιγότερο: *δεν έχουν δικαίωμα ψήφου οι - των δεκαοκτώ ετών* jj *η θερμοκρασία Οα πέσει στους πέντε βαθμούς ~ από το μηδέν* συν. υπό αμ. περισσότερο, πάνω 6. (ως έκφραση αποδοκιμασίας) να εκδιωχθεί κάποιος από τη θέση που κατέχει: - οι *κ/.έφτες!* || ~ *η χούντα* αν γ. ζήτω 7. (ο)ς επίθ.) (α) αυτός που βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο: *η* **~** *γειτονιά* || ο ~ *όροφος* (ο αμέσως χαμηλότερος όροφος ή το ισόγειο) || ***η ~ Ηλιούπολη*** || *τα* **~** *έδρανα* συν. χαμηλότερος ΛΝτ. άνω. ψηλότερος· φρ. ο ***από κάτω*** αυτός που μένει στον αμέσως χαμηλότερο όροφο: *οι από κάτω συνέχεια καβγαδίζουν* (β) (με κεφ. σε τοπωνύμια) αυτός πυυ βρίσκεται στις εκβολές ποταμού ή κοντά στη θάλασσα: οι ~ *Χώρες* (η Ολλανδία) || ο ~ *Νείλος* II *η - Αίγυπτος* (στις εκβολές τού Νείλου) 8. λ.νατ. ***κάτω άκρα*** τα πόδια. Ηπίσης (λαϊκ.) **κάτου.** σχολιο λ. ένδον.

Ιιγιύμ. αρχ. < *κατά* (βλ.λ.). πβ. κ. *άνω - άνά.* Η φρ. *στο κάτω-κάτω τής γραφής* είναι τού 19ου αι. (η λ. *γραφή* έχει τη σημ. «επιστολή», ήδη αρχ.). Οι επιστολές εκείνης τής εποχής ήταν μακροσκελείς και πε- ριελάμβαναν πλήθος τυπικών εκφράσεων και χαιρετισμών, με αποτέλεσμα ο αναγνώστης να πληροφορείται τον σκοπό τής επιστολής στις τελευταίες γραμμές της *(στο κάτω-κάτω τής γραφής)*|.

κατω- κ. **κατώ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι: 1. βρίσκεται κάτω. από κάτω: *κατω-σάγονο. κατω-σέ- ντονο* 2. κατευθύνεται ή έχει κλίση προς τα κάτω: *κατω-φερής.* JL'Tym. Λ' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ηλληνικής (πβ. μτγν. *κατω-βλέπων,* μεσν. *κατω-μάγου?^ον),* που προέρχεται από το επίρρ. *κάτω\.*

κατώγι κ. **κατώι** (το) {κατωγ-υύ | -ιών} ο χώρος που βρίσκεται κάτω από το σπίτι, ο ημιυπόγειος ή υπόγειος όροφος που λειτουργεί ως αποθήκη στα αγροτικά σπίτια: *φέρε κρασί απ' το ~ || δροσερό / βαθύ / ανήλιαγο ~* ΣΥΝ. υπόγειο αντ. ανώ(γ)ι· φρ. (παροιμ.) **ο *Μανόλης με τα λόγια χτίζει ανώγια και κατώγια*** βλ. λ. *ανώγι.*

[ΕΤΥΜ. <μεσν. *κατώγιν*< μτγν. *κατώγαιον,* υποκ. τού επιθ. *κατώγαιος*

κάτω + *-γαιος* < yafaj.

κάτωθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) από κάτω ανγ. άνωθεν. Επίσης (λαϊκ.) **κάτωθε.** ^ σχόλιο λ. *-θεν.*

(ΕΤΥΜ. αρχ. < *κάτω* + *-θεν* (βλ.λ.)|.

κάτωθι επίρρ. (λόγ.) πιο κάτω. παρακάτω· κυρ. ως έναρθρο ή άναρθρο επίθετο: *(χπό το υπουργείο εξεδόθη η - ανακοίνωση || - αριθμοί / συμπεράσματα ι ψήφισμα ι πληροφορία || ο - υπογεγραμμένος* ΣΥΝ. κατωτέρω αντ. ανωτέρω.
Ιετυμ. < *κάτω* + *-θι* (βλ.λ.)Ι. **κατωμέρι** (το) {κατωμερ-ιού | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η περιοχή και τα χωριά κάτω από τα ψηλώματα, στην πεδιάδα. Επίσης **κατώμερο.** Ιετυμ. < *κάτω* + *-μέρι* < *μέρος].* **κατωμερίτης** (ο) {κατωμεριτών}. **κατωμερίτισσα** (η) {δύσχρ. κα- τωμεριτισσών} πρόσωπο που κατάγεται από πεδινό μέρος, ο καμπή- σιος αντ. ορεινός, βουνήσιος. – **κατωμερίτικος,** -η. -ο.
[ΗJΥΜ. < *κάτω* + *-μερίτης* < *μέρος,* πβ. κ. *ξω-μερίτης).* **κατωσάγονο** (το) |μεσν.[το μέρος ανάμεσα στο σαγόνι και τον λαιμό: *έχει παχύνει τόσο. που το - του φαίνεται διπλό* συν. προγούλι, διπλοσάγονο.
κατωσέντονο (το) το σεντόνι που στρώνει κανείς πάνω από το στρώμα και (πάνω) στο οποίο κοιμάται (κατ' αντιδιαστολή προς αυτό με το οποίο σκεπάζεται): *πολύχρωμο ι λερωμένο* / συνδετικό - αντ. πανωσέντονο.
κατώτατος, -η (λόγ. -άτη), -ο **1.** αυτός που βρίσκεται στο πιο χαμηλό σημείο: *~ όριο / βαθμίδα / κοινωνική τάξη / τιμή προϊόντος* συν. χαμηλότερος. τελευταίος αντ. ανώτατος 2. (συνεκδ.) αυτός που είναι πολύ κακής ποιότητας: *~ στάθμης / υποστάσεως* ιυν. ευτελέστατος λντ. ανώτατος. - - **κατώτατα** επίρρ. [αρχ.|.
[ΕΤΥΜ. αρχ.. υπερθ. βαθμός τού *κάτω*|. **κατώτερος,** -η (λόγ. -έρα), -υ (κ. λόγ.) -έρου (θηλ. -έρας) | -έρων, -έρους} 1. αυτός που βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο σε σύγκριση με άλλον: *~ στάθμη / επίπεδο 1 υδάτινο στρώμα* συν. χαμηλότερος αντ. ανώτερος 2. αυτός που δεν φθάνει την ποιότητα άλλου, που υπολείπεται: *είναι κατώτερός της απ' όλες τις πλευρές* |J - *ποιότητα - απόδοση / αντίπαλος / ένστικτα! άνθρωπος \\ αποδείχθηκε κατώτερος των περιστάσεων / των προσδοκιο')ν μου* συν. ευτελέστερος, υποδεέστερος αντ. ανώτερος, άξιος 3. αυτός που βρίσκεται σε χαμηλότερη βαθμίδα ιεραρχίας: *~ αξιωματικός / προσωπικό / στελέχη / τάξη* λντ. ανώτερος 4. (για οργανισμούς) αυτός που δεν έχει εξελιχθεί σε σχέση με άλλους: **~** *όντα* 5. ***κστωτέρα*** (η) βαθμίδα στη μουσική εκπαίδευση: *έδωσε* εξετάσεις *από την ~ για τη μέση* || είναι *στη δευτέρα ~ στο βιολί* 6. ***κατωτέρα εκπαίδευση*** το δημοτικό 7. βιολ. ***κατώτερα φυτά*** τα μη εξελιγμένα φυτά που δεν έχουν βλαστούς και ρίζες και που αποτελούνται από ταυτόσημα ή πολύ λίγο διαφοροποιημένα κύτταρα ανι. ανώτερα φυτά. – **κατώτερα** επίρρ.
[εί υμ. αρ^., συγκρ. βαθμός τού *κάτω].* **κατωτερότητα** (η) Ιχωρ. πληθ.) **1.** η κατάσταση κατά την οποία (κάποιος/κάτι) υστερεί, είναι κατώτερος από (κάποιον/κάτι) άλλο (κυρ. σε ποιότητα): *η ~ των βιομηχανικών προϊόντων μιας αναπτυσσόμενης χώρας σε σχέση με τα προϊόντα μιας ανεπτυγμένης || αναμφισβήτητη [1] ποιοτική / φανερή* ~ αντ. ανωτερότητα 2. ψυχολ. (α) ***σύμπλεγμα κατωτερότητας*** η κατάσταση κατά την οποία ένα άτομο αισθάνεται έντονη ανασφάλεια και ανεπάρκεια σε σχέση με τους άλλους, νιώθει ότι είναι κατώτερο σε ικανότητες και αξία ή ως προς ιδιότητά του και προσπαθεί με διάφορους τρόπους να αισθανθεί επιβεβαίωση για τον εαυτό του (συχνά και με επιθετικότητα) ή παραιτείται από κάθε προσπάθεια (β) ***αίσθημα κατωτερότητας*** η εντύπωση που έχει το άτομο ότι μειονεκτεΐ σε σχέση είτε με άλλους είτε με μια ιδανική κατάσταση που το ίδιο έχει πλάσει (χωρίς, όμως, τις σοβαρές επι- πκόσεις τού συμπλέγματος).
Ιετυ.μ. Απόδ. τού γαλλ. inferiorite 1- **κατωτέρω** επίρρ. [αρχ.Ι (λόγ.) πιο κάτω: *~ παρατίθεται πλήρης κατάλογος* II *λαμβάνω την τιμή να αναφέρω τα ~* συν. κάτωθι αντ. ανωτέρω.
κατωφέρεια (η) Ιμτγν.Ι |κατωφερειών| **1.** η κλίση τού εδάφους προς τα κάτω λντ. ανωφέρεια 2. (συνεκδ.) το τμήμα τού εδάφους που έχει κλίση προς τα κάτω: *επικίνδυνη / ομαλή / απότομη* ~ ΣΥΝ. κατηφοριά λντ. ανωφέρεια, ανηφοριά. **κατωφερής,** -ής, -ές |κατωφερ-ούς) -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει κλίση προς τα κάτω: *~ οδός* συν. κατηφορικός α.ντ. ανωφερής, ανηφορικός. – **κατωφερώς** επίρρ. Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* [ετυμ. αρχ. < *κάτω* + *-φερής* < *φέρω*|. **κατώφλι** (το) {κατωφλ-ιού | -ιών} 1.το κομμάτι (ξύλινο ή πέτρινο) που συνδέει τις δύο κάθετες πλευρές τής πόρτας και βρίσκεται στο ίδιο ή σε λίγο ψη/νότερο επίπεδο από το πάτωμα: *στάθηκε στο ~ και δίστασε να προχωρήσει μέσα || δρασκελίζω / πατάω / περνάω το ~ || στέκομαι στο ~* |[*μαρμαρένιο / φαρδύ ι ψηλό* - α.ντ. ανώφλι· ΦΡ. **δεν έχω** ***διαβεί / περάσει / πατήσει το κατώφλι (κάποιου)*** δεν έχω μπει στο σπίτι του: *Πώς λέει ότι μ 'έχει φιλοξενήσει: Ιΐγώ δεν έχω καν διαβεί* ΙΟ *κατώφλι του!* 2. (μτφ.) το οριακό σημείο, εκεί όπου αρχίζει μια καινούργια φάση: *το - των γηρατειο)ν / τής ζωής* (ο θάνατος) / *τής τρέλας / τού αιώνα / μιας νέας σταδιοδρομίας / τής εξουσίας / τής δόξας / μιας νέας εποχής.* Επίσης (λόγ.) **κατώφλιο** {κατωφλιού}.
[ϋ'ΓΥΜ. < μεσν. *κατώφλιον* < *κάτω* + *-φ/.ιον*< αρχ. *φλιά* «παραστάδα της πόρτας», αγν. ετύμου. Πβ. κ. *ανώφλι].*
Κάτω Χώρες (οι) (Βασίλειο των Κάτω Χωρών) η Ολλανδία (βλ.λ.).
[ετυ.μ. Απόδ. ξέν. όρου, πβ. αγγλ. Netherlands, γαλλ. Pays Bas|.
καυγαδίζω ρ. ► καβγαδίζω **καυγάς** (ο) -» καβγάς **κουγατζής** (ο) -* καβγατζής **καυδιανός,** -ή, -ό ■+ καβδιανός
καυκαλήθρα (η) {δύσχρ. καυκαληθρών} πώδες αρωματικό φυτό, που χρησιμοποιείται στη μαγειρική (ειδικότ. σε πίτες). Ηπίσης **καυ- καλίδα** |ΕΤΥΜ. < μτγν. *καυκαλίς. -ίδος,* αβεβ. ετύμου. Ήχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι πρόκειται για μεταπλασμό τού μτγν. *δαύκος (άγριος)* (με επίδρ. τού ρ. καίω), το οποίο δήλωνε βότανα διαφόρων ειδών. Την υπόθεση ενισχύει ενδεχόμενη αναγο)γή τού *δαύκος* στο ρ. *δαίω* «φλέγω»!.
καύκαλο (το) {καυκάλ-ου | -ων} **1.** (σπάν. για ανθρώπους, συνήθ. για ζώα) τα οστά τής κεφαλής συν. κρανίο 2. το όστρακο τής χελώνας και των οστρακόδερμων: *η χελώνα μάζεψε το κεφάλι και τα άκρα στο ~ της || γερό : γναλιστερό / στρογγυλό* - συν. καβούκι, κέλυφος. καυκί.
[πγυμ. < μτγν. *καύκαλον* < *καύκος* «είδος ποτηριού» (αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με το ουσ. *βαυκάλιον«βάζο»* με αιουμοιοίση. αν και απουσιάζει ενδιάμεσος τ. **βαύκος)* + παραγ. επίθημα *-α/.ον).*
Καυκασία (η) |μεσν.| η περιοχή γύρω από τον Καύκασο.
Καύκασος (ο) {Καυκάσου} οροσειρά που εκτείνεται στη ΝΔ. Ρωσία και την ΒΑ. Τουρκία, μεταξύ τού Ηύξηνου Ιΐόντου και τής Κασπίας Θάλασσας, φυσικό όριο μεταξύ τής Λσίας και τής Ευρώπης. – **Καυκάσιος** (ο) Ιμτγν.Ι, **Καυκάσια** (η), **καυκασιανός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι. [ΕΤΥΜ. αρχ. < ka/.-kaz. χεττιτική ονομασία λαού που κατοικούσε στις ακτές τού Ηύξεινου Πόντου. Κατ' άλλη άποψη, ανάγεται σε πελασγ. λ. kau «όρος». Λπό την Ελλην. προέρχεται η ονομασία τής οροσειράς στις ευρωπ. γλώσσες, πβ. αγγλ. Caucasus, γαλλ. Caucase, ρωσ. Kavkaz κ.ά.].
καυκί (το) **1.** (α) μαγειρικό σκεύος, ξύλινο ή λίθινο, με μικρό βάθος ΣΥΝ. γαβάθα (β) βαθιά πιατέλα, γαβάθα · 2. το όστρακο τής χελώνας και των οστρακοειδίόν ΧΥΝ. καβούκι, κέλυφος. καύκαλο.
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *καυκίον.* υποκ. τού *καύκος* «είδος ποτηριού», για το οποίο βλ. λ. *καύκαλο*\. **καύλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **(!) 1.** η στύση **2.** (γενικότ. και συνήθ. στον πληθ.) έντονη επιθυμία για σεξουαλική συνεύρεση: *έχω* **καυλί** (το; {καυλ-ιού | -ιών) (!) το ανδρικό γεννητικό όργανο, κ. ειδικότ. η βάλανος τού πέους.
|ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *καυ/.ιον,* υποκ. τού ουσ. *καυλός* (βλ.λ.)). **καυλιάρης,** -α. -ικυ {καυλιάρηδες} (!) αυτός που έχει συχνή και έντονη διάθεση για συνουσία, **καυλιτζέκι** (το) {δύσχρ. καυλιτζεκ-ιού | χωρ. γεν. πληθ.} (!-λαϊκ.) για αντικείμενο, συνήθ. μακρόστενο, το όνομα τού οποίου δεν ξέρουμε ή δεν θέλουμε να αναφέρουμε.
(ετυμ. < *καυλί* + *-τζέκι.* αγν. ετύμου!. **καυλός** (ο) **1.** το μέρος τού φυτού που βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια τής γης συν. κυρμός. βλαστός 2. (ειδικότ.) τα τρυφερά και νέα κλωνάρια ενός φυτού συν. βλαστάρι · **3.** (!) το καυλί (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «στέλεχος φυτού, κοτσάνι». < I.E. **kau-l-* « βλαστός, κοτσάνι», πβ. λατ. caulis, γαλλ. chou «λάχανο», ισπ. col. αγγλ. hole «τρύπα», γερμ. Jlohlc «σπηλιά» κ.ά.|. **καυλόσπυρο** (το) (!) καθένα από τα σπυράκια τής ακμής που εμφανίζονται συνήθ. κατά την εφηβεία στους νέους, **καυλώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {καύλω-σα. -μένος} (!) ♦ (αμετβ.) **1.** έχω στύση 2. νιώθω έντονη ερωτική επιθυμία, διεγείρομαι σεξουαλικά
3. (μετβ.) διεγείρω (κάποιον) σεξουαλικά. – **καύλωμα** (το).
[ι·ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *καυ/^ός* (βλ.λ.)|. **καύμα** κ. (καθημ.) **κάμα** (το) (καύμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) υψηλή θερμοκρασία, κάποτε πάνω από τα φυσιολογικά επίπεδα: το - του *μεσημεριού* / του καλοκαιριού ΣΥΝ. καύσωνας ανΤ. παγωνιά · ΦΙ>. **κυ-** ***νικά καύματα*** η υπερβολική ζέστη που παρατηρείται μερικές φορές στη διάρκεια τού καλοκαιριού (ιδ. κατά τον Ιούλιο).
| ετυμ. < αρχ. *καύμα* (< * *κάΓ-μα)* < *καίω* (< **κάΡ-]ω)*\.
καϋμένος, -η, -ο -* καημένος **καϋμό<£** (υ) ■+ καημός
καυσαέριο (το) {καυσαερί-υυ | -ων} (κ. στον πληθ.) το σύνολο των αερίων που παράγονται από την καύση τής βενζίνης, τού πετρελαίου και γενικότ. κάθε καύσιμης ύλης: *τα - των αυτοκινήτων και τής βιομηχανίας δημιουργούν το νέφος || σύστημα ελέγχου εκπομπής καυσαερίων.*
[ΕΤΥ.Μ. < *καύση* + *αέριο].* **καυσαλγια** (η) {καυσαλγιών} ΙΑΤΡ. ιδιαίτερα έντονη νευραλγία που εντοπίζεται στην απόληξη νεύρων το)ν άκρων και δίνει την αίσθηση μεγάλης θερμότητας, ως αποτέλεσμα αλλαγών θερμοκρασίας, θορύβου. άγχυυς κ.λπ.
[ετυμ. < *καύση* + *-α/^γία* < *άλγος* «πόνος», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. causalgic|.
καύση (η) {-ης κ. -αύσεως | -αύσεις. -αύσεων} **1.** το κάψιμο: *η - των σκουπιδιών* φρ. ***καύση νεκρών*** βλ. λ. *νεκρός* 2. χημ. η αντίδραση κατά την οποία μια ουσία ενώνεται με το οξυγόνο και από την ταχεία αυτή ένωση προκαλείται φλόγα και θερμότητα: *αργή / ατελής* ~ ([*μηχανή εσωτερικής* - συν. οξίδωση **3.** φυσιολ. ***καύσεις (τού οργανισμού)*****I/ *οργανικές καύσεις*** το σύνολο των χημικών αντιδράσεων που περιλαμβάνουν οξυγόνο, συντελούνται στα κύτταρα των ιστών τού οργανισμού και παρέχουν στο σώμα την αναγκαία θερμική ενέργεια: το *βραδινό φαγητό δεν ωφελεί, γιατί ο οργανισμός δεν κάνει καύσεις.* [ετυμ. < αρχ. *καύσις* (< **κάΡ-σις)* < *καίο)* (< **κάΡ-]ω).* Ο επιστημονικός όρ. *οργανικές καύσεις* αποδίδει το γαλλ. combustions organiques}. **καύσιμος,** -η, -ο **1.** αυτός που μπορεί να καεί. που μπορεί να χρησιμοποιηθεί, ώστε να παραχθεί ενέργεια για βιομηχανική ή οικιακή χρήση: *~ ύλη / αέριο* συν', αναφλέξιμος. εύφλεκτος α.ν ι. άφλεκτος, αφλεγής 2. ***καύσιμο*** (το) {καυσίμ-ου | -ων} κάθε είδους υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή θερμικής κυρ. ενέργειας: *τεχνητά / υγρά / εύφλεκτα / στερεά ~ |j κατανάλωση / πρατήριο υγρών ~*1| *έλλειψη καυσίμων || ανεφοδιασμός σε καύσιμα || - για αυτοκίνητα / αεροπλάνα || ακριβαίνουν τα*

[εί υμ. αρχ. < *καύσις*. Το *καύσιμο* αποδίδει το γαλλ. carburantj. **καυσόξυλο** (το) [1843| ξύλο που χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη: *το δασαρχείο επιτρέπει στους ορεινούς πληθυσμούς την υ/.οτόμηση για καυσόξυ/.α.*

καύσος (ο) (λόγ.) **1.** ενοχλητικό αίσθημα υπερβολικής θερμότητας, συνήθ. σύμπτωμα πάθησης 2. το αίσθημα που προκαλείται από τον πολύ υψηλό πυρετό.

J[·ϊϋμ. < αρχ. *καύσος* < *καίω*\. **καυστήρας** (ο) **1.** συσκευή μέσα στην οποία συντελείται η χημική ένωση μεταξύ ενός καύσιμου υλικού και οξυγόνου για την παραγωγή ενέργειας: ~ *κεντρικής θέρμανσης / μηχανής* || ~ *υγραερίου* || *ηλεκτρικός / θερμικός / χημικός* - || *συντήρηση τού* ~ · 2. ο καυτήρας (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. *καυστήρ, -ήρος*< *καίω]*. **καυστηρατζής** (ο) {καυστηρατζήδες} (λαϊκ.) ο τεχνικός καυστήρων πρόσωπο που εγκαθιστά και συντηρεί καυστήρες.

Ικτυμ. < *καυστήρας* + παραγ. επίθημα *-α(τ)ζής*\. **καυστικός,** -ή, -ό [αρχ.I **1.** αυτός που καίει πολύ, που προκαλεί εγκαύματα 2. χημ. (για τα υδροξίδια κυρ. το)ν μετάλλων των αλκαλίων) αυτός που προκαλεί διάβρωση *και* ερεθισμό: ~ *νάτριο ί κάλιο / σόδα* 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από δηκτικότητα: ~ *κριτική / απάντηση / σάτιρα / φράση / σχόλια / χιούμορ / παρατήρηση / ειρωνεία / γελοιογραφία* || *απάντησε στον ίδιο* ~ *τόνο και με υψωμένη τη φωνή* συν. τσουχτερός, δριμύς α\τ. ήπιος. - **καυστικότητα** (η) [I807|.

καύσωνας (ο) {καυσώνων} η υπερβολική ζέστη (που διαρκεί συνήθ. αρκετές ημέρες): *ενέσκηψε* ~ || *ο* ~ *εντείνεται* || *αφόρητος! θερινός* ~ || *κύμα καύσωνα* || *μέτρα για τον* ~ ΣΥΝ. λάβρα, λιοπύρι, κάψα αντ. παγωνιά, παγετός.

[ητυμ. < μτγν. *καύσων. -ωνος* < αρχ. *καίω* (πβ. κ. καθ-σ-ις)}. **καυτερός,** -ή, -ό Ιμεσν.! **1.** αυτός που καίει πολύ, που μπορεί να προ- καλέσει έγκαυμα ή αίσθημα καψίματος στη γεύση: - *πιπεριά / σουβλάκι* (με πολλά καρυκεύματα) συν. καυτός ανί. δροσερός **2.** ***καυτερά*** *(τα)* φαγητά με έντονα καυστική γεύση (με καρυκεύματα, πιπέρι κ.λπ.): *μου αρέσουν τα* - 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από καυστικότητα: ~ *γλώσσα / λόγια* συν. καυστικός, δριμύς. πειραχτικός, τσουχτερός ανί . ήπιος, γλυκός, **καυτήρας** (ο) ειδικό εργαλείο που χρησιμοποιείται στην ιατρική για καυτηρίαση.

[ετυμ. < αρχ. *καυτήρ. -ήρος* < *καίω]*. **καυτηριάζω** ρ. μετβ. Ιμτγν-J)κυ:υτηρίασ-α, -τηκα. -μένος} 1. jaip. υποβάλλω σε καυτηριασμό, θεραπεύω καίγοντας κύτταρα με ειδικό εργαλείο (τον καυτήρα) ή/και χημικά φάρμακα: ~ *την πληγή* 2. (μτφ.) ασκώ δριμεία κριτική σε (κάτι/κάποιον): - *τη στάση / τη διαγωγή / τις ενέργειες / τη συμπεριφορά / τις δηλώσεις κάποιου* συν. επικρίνω, κατακρίνω αντ. επαινώ. - **καυτηρίαση** (η) |μεσν.| κ. **καυτηριασμός** (ο), **καυτήριο** (το) {καυτηρί-ου | -ων} ουσία που χρησιμοποιείται για καυτηριάσεις.

[γ.τυμ. < μτγν. *καυτήριον* «σημάδι από κάψιμο» < κγχυ-(ρ. *καίω)* + παραγ. επίθημα *-τήριον]*. **καυτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που βρίσκεται σε πολύ μεγάλη θερμοκρασία, που καίει: - *νερό / φαγητό / αέρας / ανάσα / άμμος* συν. ζεματιστός λμ. δροσερός, παγωμένος 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση, από πάθος: - *βλέμμα / φιλί* συν. έντονος αντ. υποτονικός 3. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ πρόσφατος, που έχει μόλις συ- ντελεστεί ή που είναι ιδιαίτερα οξύς και κρίσιμος και απαιτεί άμεση αντιμετώπιση: ~ *προβλήματα / επικαιρότητα / νέα / είδηση* || *ξεκινά μια* ~ *εβδομάδα με κινητοποιήσεις εργαζομένου* || - *θέμα / ερώτημα* συν. φλέγων 4. σεξουαλικά προκλητικός, σκανδαλιστικός: ~ *κορμιά / φωτογραφίες.* σχολιο λ. *θερμότητα.*

[ητυμ. < αρχ. *καυστός / καυτός* < **καP-τός* < *καίω}*. **καύτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το μέρος ενός υλικού που είναι αναμμένο ή καίγεται: *η* ~ *τού τσιγάρου.*

[ετυμ. < θ. *καυ-* (πβ. *καύ-ση. καύ-μα)* + επίθημα *-τρα)*. **καύχημα** (το) [αρχ.I {καυχήμ-ατος | -ατα. -άτων} αυτό για το οποίο νιώθει κανείς υπερηφάνεια: *το άγαλμα τής Αφροδίτης είναι το* - *τού μουσείου* || *εθνικό / μοναδικό* - || γο *νέο* ~ *τής ομάδας* συν. καμάρι, (λόγ.) αγλάισμα λντ. ντροπή, όνειδος, **καυχηματίας** (ο/η) [μτγν.I {καυχηματιών} (λόγ.) πρόσωπο που καυ- χάται συν. κομπορρήμων, **καύχηση** (η) [μτγν.[{-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το να καυχιέται, να περιαυτολογεί κάποιος με τρόπο αλαζονικό ΣΥΝ. κομπασμός, έπαρση, κομπορρημοσύνη αντ. σεμνότητα, ταπείνωση. Κπίσης (λαϊκ.) **καυχησιά** Ιμεσν.|.

καυχησιάρης, -α. -ικο [μεσν.I {καυχησιάρηδες} (για πρόσ.) που έχει την τάση να υπερηφανεύεται, να επαίρεται με τα λόγια ή/και τη συμπεριφορά του συν. παινεσιάρης, φανφαρόνος, καυχησιολόγος. κομπορρήμων αντ. μετριόφρων, ταπεινόφρων. **καυχησιάρικος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζει τον καυχησιάρη: ~ *λόγια! όφος.* – **καυχησιάρικα** επίρρ. **καυχησιαλογία** (η) 118901 {καυχησιολογιών} **1.** το να μιλάει κανείς με έπαρση για τον εαυτό του συν. κομπορρημοσύνη, (λόγ.) μεγαλαυ- χία λντ. σεμνότητα, ταπείνωση 2. ψυχολ. η τάση κυρ. των παιδιών (και όχι σπάνια των εφήβων και των ενηλίκων) να περιαυτολογούν ως αποτέλεσμα υπερβολικής εκδήλωσης εγωκεντρισμού ή συναισθήματος μειονεξίας 3. (συνεκδ.) λόγος που εκφράζει αλαζονική διάθεση: *οι* ~ *τού ψευτοπαλληκαρά στις κωμωδίες τού Πλαύτου* συν, καυ- χησιολόγημα.

καυχησιολόγος (ο/η) 11888] πρόσωπο που του αρέσει να καυχάται. να μιλάει με έπαρση για τον εαυτό του συν. καυχηματίας, κομπορ

ρήμων, οιηματίας.

[I-ΤΥΜ. < *καύχηση* + *-λόγος* < *λέγω]*. καυχησιολογώ ρ. αμετβ. {καυχησιολογείς... | καυχησιολόγησα) μιλώ προβάλλοντας υπερβολικά τον εαυτό μου. τους δικούς μου ανθρο>- πους, τα επιτεύγματά μου ή τα αγαθά μου: *όποιος καυχησιολογεί συνέχεια, γίνεται αντιπαθής στους άλλους* ΣΥΝ. καυχιέμαι, κομπυρρη- μονώ. ―καυχησιολόγημα (το) |1844|. καυχιέμαι ρ. αμετβ. αποθ. {καυχήθηκα} μιλώ προβάλλοντας τον εαυτό μου, τα επιτεύγματά μου ή τα αγαθά μου. υπερηφανεύομαι: *καυχιέται σ'ό?.ους τους γνωστούς για τις επιτυχίες των παιδιών του* ΣΥΝ. καυχησιολογώ, επαίρομαι, κομπορρημονώ ΑΝΤ. είμαι μετριόφρων / ταπεινόφρων. Επίσης (λόγ.) καυχώμαι [αρχ.] {-άσαι...}. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *καυχώμαι (-άο-)* < I.F.. *qhauk- « κραυγάζο)» (με μετάθεση τής δασύτητας), πβ. σανσκρ. havate. αρμ. xausim «μιλο)», αρχ. σλαβ. zovq «φωνάζω», λιθ. saukiu «κραυγάζω» κ.ά.|.

ΚΑΦΑΟ (το) κιβώτιο τού Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών στο οποίο υπάρχει υ κατανεμητής των τηλεφωνικών καλωδίων.

[ΗΤΥΜ. Από τα αρχικά K.V. τού γερμ. όρου Kabel Verteiler «κατανεμητής καλωδίων»].

καφάσι[1] (το) {καοασ-ιού | -ιών} 1. κιβώτιο για μεταφορά και φύλαξη οπωροκηπευτικών, ξύλινο ή πλαστικό, δικτυωτό ή με κενά ανάμεσα στις σανίδες που το αποτελούν: *ο μανάβης στοίβαξε τα* ~ *στη γωνία και κλείδωσε το μαγαζί* ΣΥΝ. τελάρο, πανέρι · 2. δικτυωτό πλέγμα που τοποθετείται κυρ. στα παράθυρα των μουσουλμανικών σπιτιών, για να μη βλέπουν οι διαβάτες τους ενοίκους και κυρ. τις γυναίκες. |ΚΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. kafes]. καφάσι[2] (το) {καφασ-ιού | -ών} τα οστά τής κεφαλής ΣΥΝ. κρανίο, καύκαλο· ΦΡ. (οικ.) *μου φεύγει το καφάσι* εκπλήσσομαι, τρελαίνομαι: *θ' ακούσεις νέα, να σου φύγει το καφάσι* ΣΥΝ. (οικ.) παθαίνω πλάκα ΑΝΤ. αδιαφορώ, μένω ήρεμος.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. kafa « κεφάλι »|. καφασωτός, -ή. -ό 1. αυτός που αποτελείται από δικτυωτό πλέγμα

καφασωτό (το) παράθυρο με ξύλινο πλέγμα, χαρακτηριστικό των σπιτιών τής Εγγύς Ανατολής: οι *χανούμισσες κοίταζαν τον δρόμο πίσω απ' τα* καφέ (το) {άκλ.} η καφετέρια (βλ.λ.).

(ΕΤΥΜ. < γαλλ. cafe < τουρκ. kahve < αραβ. qahwah. βλ. κ. *καφές].* καφέ επίθ. {άκλ.} 1. αυτός που έχει το χρώμα τού καφέ, τής ανοιχτής σοκολάτας ή τού φρέσκου χώματος, τής γης: ~ *απόχρωση* ΣΥΝ. καφετής, καστανός 2. καφέ (το) τυ ίδιο το χρώμα τού καφέ. τής ανοιχτής σοκολάτας ή τού φρέσκου χώματος, τής γης. [ΗΤΥΜ. < γαλλ. cate. βλ. κ. *καφές].* καφέα (η) {καφεο)ν} πώδες φυτό των τροπικών κλιμάτων, που δίνει τους καρπούς από τους οποίους παράγεται τυ γνωστό αφέψημα τού καφέ · το καφεόδεντρο.

[ΚΤΥΜ. < νεολατ. coffea (Arabica), βλ. κ. *καφές].* καφέ-αμάν (το) {άκλ.} (παλαιότ.) μουσικό καφενείο των αστικών περιοχών τής Κλλάδας. όπου παιζόταν λαϊκή και δημοτική μουσική και ακούγνταν αμανέδες (πβ. λ. *καφέ-σαντάν. καφωδείο).*

{ΕΤΥΜ, < τουρκ. kahve-aman < kahve «καφές» +■ aman «αμάν», επιφο')- νημα|.

καφεδάκι (το) -» καφές

καφεδάκος (ο) -+ καφές

καφεζαχαροπλαστείο (το) [18951 κατάστημα στο οποίο σερβίρονται καφές και γλυκά, καφεζυθεστιατόριο (το) {καφεζυθεστιατορί-ου | -ων} κατάστημα στο οποίο σερβίρεται καφές, μπίρα και φαγητό και το οποίο λειτουργεί από το πρωί *ώς* το βράδυ: *στο χωριό υπήρχε ένα μοναδικό - που πρόσφερε τα πάντα.* καφεθεατρο (τυ) {καφεθεάτρ-ου [-ων} αίθουσα αναψυχής, συνήθ. υπόγεια και μικρή, στην οποία μπορεί κάποιος να παρακολουθήσει θεατρικό έργο ή άλλου είδους συναφή ψυχαγωγία, πίνοντας ταυτόχρονα τον καφέ τυυ (ή άλλο ποτό ή και τρώγοντας), καφεΐνη (η)|1861] {χωρ. πληθ.} ουσία που περιέχεται στον καφέ, στο τσάι, στην κόλα και στο κακάο και η οποία προκαλεί διέγερση τού κεντρικού νευρικού συστήματος και άνοδο τής γλυκόζης στο αίμα: *αφαιρούν την* ~ *από τον καφέ, για να πειράξει λιγότερο τα νεύρα.*

|ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. calcine < cafe. Βλ. κ. *καφές],* καφεϊνισμός (Ο) ΙΑΓΡ. χρόνια τοξική δηλητηρίαση, που οφείλεται σε υπερβολική κατανάλωση καφεΐνης και εκδηλώνεται με αυξημένους παλμούς και πίεση, εκνευρισμό, δυσκολία στην πέψη και στυν ύπνο. [Τ-ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. cafeisme}. καφεκοπτεία (το) 11894] κατάστημα στο οποίο αλέθουν και ψήνουν τους κόκκους τού καφέ. ώστε να είναι έτοιμοι για χρήση: *το στενό μύριζε φρεσκοκομμένο καφέ από το-,* καφεκόπτης (ο), καφεκούτι (το) {σπάν. καφεκουτ-ιού | -ιών} κουτί μέσα στο οποίο φυλάσσεται καφές (μερικές φορές και ζάχαρη), για να μη χάνει το άρωμά του και να μην πάρει υγρασία: *κατέβασε το - και το μπρίκι, για να φτειάξει καφέ.* καφεμαντεία (η) {καφεμαντειών} η υποτιθέμενη πρόβλεψη τυύ μέλλοντος με την παρατήρηση τού υπολείμματος (κατακάθι) τού ελληνικού καφέ στον πάτο τυύ φλιτζανιού ή των φυσαλλίδων του (φουσκάλες).

καφέ μπαρ (το) {άκλ.} κατάστημα στο οποίο σερβίρονται καφές και οινοπνευματώδη ποτά.

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. cafe bar[. καφέμπρικο (το) το μπρίκι στο οποίο ψήνει κανείς καφέ. Επίσης κα- φεμπρίκι

καφενείο (το) [1818] 1. (α) κατάστημα στο οποίο σερβίρουν κυρ. κα

φέ αλλά και αναψυκτικά, ποτά. γλυκά και όπου συχνά μπορεί κανείς να παίξει χαρτιά, τάβλι και γενικά να περάσει την ώρα του: *παραδοσιακό / πολύβουο* ~ || « *την Κυριακή από νωρίς στα* (τραγ.) || *καλλιτεχνικό* - JI *ωδικό* ~ (με μουσική· τον 19ο αι. τα «καφέ σαντάν» και τα «καφέ αμάν») (β) ***φιλολογικό καφενείο*** (παλαιότ.) καφενείο ή άλλος χώρος στον οποίο συχνάζουν καλλιτέχνες και σχολιάζουν τα σύγχρονα πνευματικά θέματα (το γλωσσικό, αισθητικά και καλλιτεχνικά ζητήματα), κρίνουν τις νέες εκδόσεις, διαβάζουν νέα ανέκδοτα έργα τους και προγραμματίζουν δημόσιες εκδηλο')σεις ή εκδόσεις 2. χώρος όπου επικρατεί φασαρία, υπάρχει εύθυμη ατμόσφαιρα χωρίς τάξη: *Καφενείο το κάναμε εδο) πέρα; Πιο σιγά. παρακαλώ'.* Ηπίσης (λαϊκ.) **καφενές** (ο) {καφενέδες}. — (υποκ.) **καφενεδάκι** (το) (βλ. κ. λ. *καφετερία).*

|ΕΓΥ.Μ. < *καφενές {*< τουρκ. kahvehane < kahve «καφές») + *-είο].* **καφενόβιος,** -α. -ο **[** 1895**1** (κακόσ.) **1.** αυτός πυυ συχνάζει σε καφενεία: οι *συνηθισμένοι ~ ήταν μαζεμένοι στο τραπέζι κι έπαιζαν πρέφα* 2. ***καφενόβιος*** (ο), ***καφενόβια*** (η) πρόσωπο που δεν ασχολείται με επάγγελμα ή άλλη συστηματική ενασχόληση, αλλά συχνάζει σε καφενεία: *στα νιάτα του είχε μπλέξει με κιχφενόβιους και αλήτες* συν. αργόσχολος, τεμπέλης ανί. εργατικός, **καφεόδεντρο** (το) |-ου κ. -έντρου | -ων κ. -έντρων) το ποώδες φυτό από το οποίο παίρνουμε τους σπόρους τού καφέ: *φυτεία με καφεόδεντρα* ινν. καφέα.

[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coffee irce], **καφεοφυτεία** (η) {καφεοφυτειών} μεγάλη έκταση όπου καλλιεργούνται καφεόδεντρα: *εκτεταμένη : πλούσια / κατεστραμμένη* **καφεπότης** (ο) 11889] {καφεποτών}, **καφεπότρια** (η) {καφεπο- τριών] πρόσωπο που πίνει συνήθως μεγάλες ποσότητες καφέ. — **καφεποσία** (η) I1857J.

καφεπώλης (ο) 11871] |καφεπωλα>ν). **καφεπώλισσα** (η) {καφεπωλισσών} (λόγ.) πρύσο)πο που πουλάει καφέ· (ειδικότ.) ο καφετζής: *ο - πήρε την παραγγελία και ετοίμασε τους καφέδες || σύνδεσμος καφε- πωλών* συν. καφετζής. **καφές** (ο) {καφέδες} **1.** ο καρπός τού καφεόδεντρου: *κόκκοι καφέ || μύλος (για το άλεσμα) τού καφέ* 2. (συνεκδ.) το ίδιο το καφεόδεντρο: *φυτείες καφέ* 3. (συνεκδ.) ποσότητα τυύ παραπάνω καρπού, πυυ πα- ράγεται από την επεξεργασία τυυ (ψήσιμο, άλεσμα), ώστε να είναι κατάλληλος για βράσιμο και πόση: *καβουρντισμένος / φρεσκοκομμένος / μυρωδάτος* **~ 4.** (συνεκδ.) το ρόφημα που προκύπτει από το βράσιμο τού καιρέ (σημ. I) σε νερό ή ατμό: *πίνω / φτειάχνω καφέ* || ο

φούσκωσε / έβρασε / χύνεται **|]** *σερβίρω / απολαμβάνω τον* **~ 5.** το συγκεκριμένο ρόφημα ανάλογα με τον τρόπο παρασκευής ή την προέλευση των κόκκων τού καφέ: *~ γαλλικός ι γερμανικός ι βραζιλιάνι- κος / δυνατός / ξεθυμασμένος / ζεστός / βιενουά / βαρύς / γλυκόβρα- στος / εσπρέσο / ιταλικός / μερακλήδικος / μέτριος / περιποιημένος / ελληνικός / τούρκικος / με πολλές φουσκάλες / με καϊμάκι / με γάλα / φραπέ ι ναι και όχι* (χωρίς ζάχαρη) || *~ φίλτρου·* ΦΡ. ***καραβήαιος καφές*** ακριβός καφές (όπίυς αυτός που σερβίρεται στα καράβια) 6. (συνεκδ.) το ρόφημα που παράγεται από οποιονδήποτε καρπό, ο οποίος έχει υποστεί την ίδια επεξεργασία (άλεσμα, ψήσιμο), ώστε να υπο- καταστήσει τον καφέ: *στην κατοχή έφτειαχναν ~ από ρεβίθι* 7. (συνεκδ.) το περιεχόμενο μιας δόσης καφέ (κούπας ή φλιτζανιού): *πίνω καθημερινά δύο* **~ ‖** *κερνάω καφέ' έρχεστε:* **‖** *πάμε για καφέ:* 8. (συνεκδ.) η κατανάλωση (τού ροφήματος τού) καφέ: *οι πολλοί ~ κάνουν κακό στην υγεία·* ΦΚ (α) ***λέω τον καφέ*** προβλέπω τυ μέλλον κάποιου, μελετώντας τυ κατακάθι τύυ ελληνικού καφέ πυυ έχει πιει (β) ***καφές τής παρηγοριάς*** βλ. λ. *παρηγοριά.* - (υποκ.) **καφεδάκι** (το) κ. **καφεδάκος** (ο).

[ι-τυμ. μεσν. < τουρκ. kahve < αραβ. qahwah. από την αιθιοπ. επαρχία Kaffa, η οποία θεωρείται η περιοχή παραγωγής του. Από την τουρκ. λ. προήλθε και το γαλλ. cafe], **καφε-σαντάν** (το) {άκλ.) (παλαιότ.) λαϊκό κέντρο διασκεδάσεως με ευρωπαϊκή μουσική, στο οποίο οι θεατές μπορούσαν να τρώνε και να πίνουν ακούγοντας κυρ. γυναίκες (σαντέζες) να τραγουδούν και να χορεύουν (πβ. λ. *καφέ-αμάν, καφωδείο).*

[F.TYM. < γαλλ. cafe-chaniant < cafe «καφές» +■ chantant < p. chanter «τραγουδώ»|.

καφετερία κ. **καφετερία** (η) {καφετεριών} το κατάστημα στο οποίο σερβίρουν καφέ. αλλά και αναψυκτικά, γλυκά ή φαγώσιμα είδη (και που απευθύνεται κυρ. στη νεολαία).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. cafeieria < ισπ. cafeteria (στη Ν. Αμερική) < ισπ. cafetero «καφεπώλης»> < cafe «καφές»], **καφετζής** (ο) {καφετζήδες|. **καφετζού** (η) {καφετζούδες] 1.ο ιδιοκτήτης καφενείου ή ο υπάλληλος που ετοιμάζει και σερβίρει τους καφέδες: *ο - έβγα'/.ε το μπρίκι απ' τη φωτιά και σέρβιρε τους καφέδες* 2. (ειδικότ. το θηλ.) (α) η γυναίκα που ασχολείται με την καφε- μαντεία (βλ.λ.): *έχει ζοδέψει ένα σωρό /.εφτά στις* ~ (β) (μειωτ.) πρόσωπο που κάνει προβλέψεις για το μέλλον, συνήθ. χωρίς να είναι ειδικός.

[ΕΤΥΜ. < τυυρκ. kahvccij. **καφετής,** -ιά, -ι **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού καφέ ή τού φρέσκου χώματος, τής γης: *~ παπούτσια / μπουφάν* 2. ***καφετί*** (το) το ίδιο το χρο)μα τυύ καφέ ΣΥΝ. καφέ. σχολιο λ. *χρώμα.*

[ΗΤΥΜ. < *καφεδής* (κατά τυ *σταχτής)* < *καφές, καφέδ-ες*\. **καφετιέρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) **1.** συσκευή που χρησιμοποιείται για την παρασκευή διαφόρων τύπων καφέ (π.χ. γαλλικού, εσπρέσο): *ηλεκτρική ι σύγχρονη / καινούργια / χαλασμένη* - 2. το σκεύος που χρησιμοποιείται για το σερβίρισμα και τη διατήρηση τής θερμοκρασίας τού καφέ; *πορσελάνινη / πρόχειρη ~.*

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. cafetiere < cafe «καφές»].

Καφηρέας (υ) ακρωτήριο στο ΝΑ. άκρο τής Εύβοιας στο Αιγαίο Πέλαγος· αλλκός (λαϊκ.) *κάβο-ντ'Όρο* (το).

]ΗΤΥΜ. < αρχ. *Καθηρεύς.* ίσως < *καθαιρώ,* στη στημ. «καταστρέφω ολοσχερώς», πράγμα που δικαιολογεί και το μεσν. πρυσωνύμιο *Ξυ/.ο- φάγος.* με το οποίο ήταν γνωστό το ακρωτήριο], **καφκικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον συγγραφέα Φραντς Κάφκα (1883-1924) και το έργο του **2.** (μτφ.) αυτός που εκφράζει τις ανησυχίες τού ανθρώπου τού 20ού αι., την αίσθηση απομόνωσης, την αδυναμία του να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα, στοιχεία που προβάλλονται έντονα στο έργο τού Κάοκα. — **καφκικά** επίρρ. **καφρίλα** (η) {χωρ. πληθ.} (εκφραστ.) η άξεστη συμπεριφορά, η συμπεριφορά που χαρακτηρίζει ανθρώπους χαμηλού επιπέδου, **κάφρος** (ο) (κακόσ.) **1.** πρόσωπο αμόρφωτο, άξεστο, χαμηλού πολιτιστικού επιπέδου, χαμηλής ποιότητας: *για κάφρους μάς περνάνε και μας συμπεριφερονται έτσι σ' αυτή την υπηρεσία;* Jj *μας έχουν τόση ώρα και περιμένουμε μέσα στη βροχή· καλά. με κάφρους νομίζουν ότι έχουν να κάνουν;* ΣΥΝ. βάρβαρος, άξεστος, απολίτιστος ανί . πολιτισμένος, ευγενής 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται ανά- γωγα, προσβλητικά, χίορίς να λαμβάνει υπ* όψιν του τους άλλους: *αν δεν διώξουμε τους - από τα γήπεδα, η βία θα διαιωνίζεται* [| τον συνόδευαν *στην περιοδεία του κάτι κάφροι που έβριζαν και ασχημουούσαν.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός.*

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. cafro c αραβ. kafir «άπιστος», παλαιά ονομασία των λαών Κόζα ή Ξόζα τής ΝΑ. Αφρικής, όπως τους αποκαλούσαν οι μουσουλμάνοι].

καφτάνι (το) {καφταν-ιού | -ιών| πολυτελές, μακρύ ανδρικό ένδυμα, που συνήθιζαν να φορούν οι άντρες στην Ανατολή (Τουρκία, Ρωσία κ.α.): *πλούσιο / ποδήρες / χρυσοκεντημένο ~.*

IRTYM. < τουρκ. kaftan < περσ. qaftan[.

κάφτρα (η) καύτρα

καφωδείο (το) [188611. το καφέ-σαντάν (βλ.λ.) **2.** (γενικότ.) κάθε χώρος στον οποίο σερβίρεται καφές (ή και ποτά) και στυν υποίο παρουσιάζεται μουσικό πρόγραμμα (πβ. λ. *καφέ-σαντάν. καφέ-αμάν).* [ΙΠ ΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. cafe-chantant]. **καχεξία** (η) {χωρ. πληθ.) η ασθενική κράση, η έλλειψη υγιούς ανάπτύξης: *σωματική / παθολογική* / (μτφ.) *οικονομική* ~ ΣΥΝ. ασθενικό- τητα. αναιμία, αδυναμία λντ. υγεία, ακμή. ευρωστία, ευεξία. — **κα- χεκτικότητα** (η) [1885J, **καχεκτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. σχολιο λ. *έχω.* [ltym. αρχ. < *καχέκτης* (πυυ μαρτυρείται ως μτγν.) < *κακ(ο)-* + *-έκτης*

έχο), με τροπή τού *-κ-* στο αντίστοιχο δασύ *-χ-* λόγω δασέος φθόγγου στο ρ. *εχω* (πβ. μέλλ. *εξω).* Βλ. κ. *ευ-εξία].* **καχύποπτας,** -η, -ο αυτός που νομίζει συνεχώς ότι κάτι ύποπτο συμβαίνει. που υποψιάζεται ότι τα πράγματα δεν είναι όπως δείχνουν, που δυσπιστεί προς όλα: *η - στάση του έδιωξε μακριά όλους τους* φίλους *του* || είναι *τόσο που ούτε τονς δικούς του δεν εμπιστεύεται* συν. φιλύποπτος, δύσπιστυς αντ. ευκολόπιστος, εύπιστος, απονήρευτος. — **καχύποπτα** επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *κακ(ο)-* (με τροπή τού *-κ-* σε *-χ-* λόγω υπάρξεως δασέος φθόγγου στο επίθ. *ύποπτος)* + *ύποπτος*].

καχυποψία (η) Ιμεσν.] {καχυποψιών] η διαρκής υποψία ότι κάτι άλλο κρύβεται πίσω από τα φαινόμενα, η έλλειψη εμπιστοσύνης: *τον κοίταξε με ~.*

κάψα[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** χημ. ειδικό δοχείο από πυρίμαχο υλικό και με σφαιρικό σχήμα, που χρησιμοποιείται στα εργαστήρια για τις χημικές αντιδράσεις · 2. βοτ. ξηρό, εύθραυστο περίβλημα φυτού, το οποίο περιέχει πολλούς καρπούς συν. περικάρπιο · 3. φαρμ. το περίβλημα από ζύμη ή ζελατίνη. που τοποθετείται γύρω από δόση φαρμάκου με δυσάρεστη γεύση συν. κάψουλα · 4. ανατ. (α) ***κρανιακή κάψα*** τα οστά τής κεφαλής ΣΥΝ. κρανίο, καύκαλο (β) το περίβλημα διαφόρων οργάνων τού σώματος: *νεφρική ~*]] *ηπατική ή χλισώνειος* [ΕΤΥΜ. < λατ. capsa «θήκη, θύλακος» < capio «παίρνω, πιάνω»!· **κάψα**[2] (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) **1.** η υπερβολική ζέστη που οφείλεται σε φυσικά Φαινόμενα: *η* - τού καλοκαιριού ΣΥΝ. καύσωνας, λιοπύρι, λάβρα συν. παγωνιά, δροσιά 2. η υψηλή θερμοκρασία τού σώματος: *ένιωσε - και ξάπλωσε να συνέλθει* ΣΥΝ. πυρετός, θέρμη 3. (μτφ.) έντονη επιθυμία: *τον έπιασε η - να πάει διακοπές, μόλις είδε πως έφυγαν όλοι!*

Ιετυμ.^εσν. < αρχ. *καίω* (πβ. αόρ. *εκαυσα – έκαψα)].* **καψαλίζω** ρ. μετβ. {καψάλισ-α, -τηκα. -μένος) καίω (κάτι) ελαφρά στην άκρη ή στην εξωτερική επιφάνεια: - *τις φέτες απ' το ψωμί στη θράκα || απ'όλη την περιπέτεια τής πυρκαγιάς το μόνο που έπαθε ήταν να καψα/αστούν λίγο τα μα/Μά του* συν. τσουρουφλίζω. — **καψάλισμα** (το), **καψαλιστός,** -ή. -ό.

[πτυμ. < *καψάλα* ‹ *κάψα* + μεγεθ. επίθημα *-άλα*\. **καψερός,** -ή, -ό [μεσν.Ι (λαϊκ.-οικ.) αυτός που δυστυχεί και είναι άξιος οίκτου: *η ~ έμεινε χήρα σε νεαρή ηλικία κι είχε να μεγαλώσει τρία παιδιά!* συν. κακόμοιρος, καημένος, αξιολύπητος, άτυχος, φουκαράς. συφοριασμένος λντ. καλότυχος, τυχερός, ευτυχής. σχολγο λ. *συμπάθεια.* **καψίματιά** (η) (καθημ.) το έγκαυμα, το κάψιμο.

[Ετυμ. < *κάψιμο, -ατος* + επίθημα *-ιά,* πβ. κ. *σταλαγματ-ιά. σκισματ- ιά. ραγισματ-ιά. χαραματ-ιά*\. **καψιμι** (το) {άκλ.} ειδικά διαμορφωμένος χώρος μέσα στο στρατόπεδο, που λειτουργεί ως χώρος αναψυχής για τους στρατιώτες συν. εντευκτήριο.

|ΠΤΥΜ. Από το ακρωνύμιο Κ.Ψ.Μ. (= Κέντρο Ψυχαγωγίας Μονάδος)]. **καψιμιτζής** (ο) {καψιμιτζήδες} ο στρατιώτης που είναι υπεύθυνος για τη λειτουργία τού Κ.Ψ.Μ. (καψιμί) και για την εξυπηρέτηση των στρατιωτών σε αυτό. **κάψιμο** (το) {καψίμ-ατος | -ατα. -άτων| **1.** η καύση: τυ ~ των *σχολικών*

βιβλίων από τους μαθητές στο τέλος τής χρονιάς είναι μια απαράδεκτη χειρονομία συν. καύση 2. το έγκαυμα και το έντονο αίσθημα πόνου, που προκαλούνται όταν μέρος τού σώματος έρθει σε επαφή με τη φωτιά ή με κάποιο υλικό σε υψηλή θερμοκρασία ή με μεγάλη καυστικότητα: *το - από την καύτρα τού τσιγάρου || τον χτύπησε μια σφαίρα και ένιωσε ένα - στο μπράτσο* συν. έγκαυμα 3. (συνεκδ.) το σημάδι που αφήνει ένα έγκαυμα: *είχε ένα ~ πάνω από το φρύδι* **4.** δυσάρεστο συναίσθημα που προέρχεται από δυσπεψία, ιδ. όταν έχει κανείς φάει κάτι καυτερό: *νιώθω ένα ~ στο στομάχι* ΣΥΝ. καούρα 5. (ειδικότ.) *το* τσούξιμο, η έντονη ενόχληση (/cup. στον λαιμό): *αισθάν- θηκε ένα ~ στον λαιμό.* Επίσης καψιματιά (η) (σημ. 3).

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *καύσιμος}.*

καψόνι (το) - ♦ καψιόνι

κάψουλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) ειδικό περίβλημα μικρού μεγέθους από ζύμη ή ζελατίνη. που χρησιμεύει ως περίβλημα για φάρμακα με δυσάρεστη γεύση, τα οποία ο ασθενής πρέπει να καταπιεί: *προτιμάτε το φάρμακο να είναι σε σιρόπι ή σε κάψουλα;*

1 ητυμ. < λατ. capsula, υποκ. τού capsa «θήκη. θύλακος»], **καψούλι** (το) {καψουλ-ιού **|** -ιών! **1.** μικρό μεταλλικό περίβλημα γεμάτο με εκρηκτικό υλικό, που προορίζεται για την πυροδότηση τού βλήματος ή σε παιδικά (ψεύτικα) πιστόλια, για την απομίμηση τής εκπυρσοκρότησης 2. (α) μεταλλικός ή πλαστικός δακτύλιος που λειτουργεί ως επένδυση για τις τρύπες από τις οποίες περνούν τα κορδόνια (των παπυτσιών ή των ρούχων) (β) μικροί, διακοσμητικοί. μεταλλικοί δίσκοι που τοποθετούνται στις ενώσεις των υφασμάτων. Επίσης (λόγ.) **καψύλλιο** 118.33).

(Ητυμ. < γαλλ. capsule < λατ. capsula «κάψουλα»|. **καψούρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.! (λαϊκ.) **1.** ο σφοδρός έρωτας και το πάθος που νιώθει κανείς για άλλο πρόσωπο: *έπεσε στην ~ για μια με- λαχρινή* 2. (συνεκδ.) το πρόσωπο για το οποίο νιώθει κανείς σφοδρό έρωτα: *είναι η ~ του.*

[ετυμ. < *κάψα* + παραγ. επίθημα *-ούρα,* πβ. κ. *θολ-ούρα. κα-ούρα*\.

καψουρεύομαι ρ. μετβ. αποθ. {καψουρ-εύτηκα, -εμένοςί (λαϊκ.) νιώθω καψούρα για κάποιον: *την καψουρεύτηκε για τα καλά.* σχολιο λ. *αποθετικός.*

καψούρης (ο) {καψούρηδες}, **καψούρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-μειωτ.) πρόσωπο που είναι πολύ ερωτευμένο, «τυφλό από έρωτα»: *είναι - μαζί της.*

Ιιτυμ. < *κάψα* + παραγ. επίθημα *-ούρης.* πβ. *μουρμ-ούρης. μουντζ-ού-*

ρησί,

καψούρικος, -ης. -ο αυτός που εκφράζει έντονα ερωτικά συναισθήματα: ~ *τραγούδι.* – **καψούρικα** επίρρ. **κάψουροτράγουδο** (το) (λαϊκ.-σκωπτ.) λαϊκό τραγούδι που εκφράζει με γεμάτους υπερβολή στίχους και φωνητικά τσακίσματα έντονα ερωτικά συναισθήματα, **καψύλλιο** (το) ► καψούλι **κάψω** (να/θα) ρ.-* καίω **κάψωμα** (το) -> καψώνω

καψώνι (το) |καψο)ν-ιού | -ιών} **1.** επίπονη άσκηση ή ταλαιπωρία (συχνά εξευτελιστική), που επιβάλλεται σκόπιμα στους στρατιώτες από τους ανώτερους τους ή από παλαιότερους στρατιώτες με σκοπό την εμπέδωση τού στρατιωτικού πνεύματος και τής πειθαρχίας: *οι παλιοί τρελαίνουν τους νεοσύλλεκτους στα ~! || για - έβαλαν τον νεοσύλλεκτο να μετρήσει τον θάλαμο με τις παλάμες* 2. (γενικότ.) κάθε σκόπιμη ταλαιπωρία, στην οποία υποβάλλει κανείς κάποιον: το *αφευτικό μού κάνει συνεχώς καψώνια · ό.τι κάνω με βάζει συνεχώς και το ξαναφτειάχνω!*

[ΗΤΥΜ. < *καψώνω* (βλ.λ.)). **καψώνω** ρ. αμετβ. {κάψονσα, -μένος} νιώθω έντονη θερμότητα, ζέστη: *περπατούσα ώρα κάτω απ' τον ήλιο και κάψωσα* συν. ζεσταίνομαι. ανάβιο αντ. κρυώνο). – **κάψωμα** (το).

[ΠΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *καυσώ (-όω)* < αρχ. *καύσις}.* **καώ**

(να/θα) ρ. **-*** καίω

κβάζαρ (το) {άκλ.} ΛΣΠΟΥ ο ημιαστέρας (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. quasar, ακρωνύμιο τής φρ. quas(i stell)ar (radio source) «ημιαστρική ραδιοπηγήν), **κβαντο** (το) φυς. η ελάχιστη διακεκριμένη ποσότητα φυσικού μεγέθους (ενέργειας, στροφορμής. ηλεκτρικού φορτίου κ.λπ.). –

κβαντικός, -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. < νεολατ. quantum < λατ. quantum «πόσο:»}, **κβαντομηχανική** (η) Ιχωρ. πληθ.} φυς. ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης την κίνηση των σωματιδίων, τα οποία είναι μικρότερα από το άτομο (ηλεκτρονίων. πρωτονίων, νετρονίων), και που βασίζεται στη διαπίστωση ότι τα σωματίδια έχουν και κυματικό και σωματιδιακό χαρακτήρα.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. quantum mechanics (νόθο σύνθ.)}. **K.B.E.**

(το) Κέντρο Βυζαντινών Ερευνών.

Κ.Δ. (η) Καινή Διαθήκη.

Κ.Δ.Γ. (η) Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών.

CE (γαλλ. Communaute Europeenne) (για εισαγόμενα στην Η.Ε. προϊόντα) σήμανση ορισμένης ποιότητας, ελεγμένη από την Ευρωπαϊκή 'Ενωση.

κε (το) {άκλ.} φθόγγος τής βυζαντινής μουσικής κλίμακας, που αντιστοιχεί στο λα τής ευρωπαϊκής.

I f.tym. Βλ. λ. *πα*\.

Κ.Ε. (η) Κεντρική Επιτροπή.

Κέα (η) **1.** νησί των ΒΛ. Κυκλάδων κοντά στο ακρωτήριο Σούνιο· *αλλιώς* (λαϊκ.) *Ίζια* (βλ.λ.) **2.** παλαιότερη ονομασία τής πρωτεύουσας τού παραπάνω νησιού, η σημερινή Ιουλίς.

[ητυμ. < αρχ. *Κέως.* αγν. ετύμου. Π παράδοση ανάγει την ονομασία στον ήρωα Κέω, ο οποίος τέθηκε επί κεφαλής Λοκρο')ν αποίκων και έφθασε στο νησί τον 12ο αι. π.Χ. Η ονομασία *Κέα* προέρχεται από το λατ. Cea. που επίσης είναι ελληνογενές. ενώ η κοινή ονομασία *Τζια* (απαντά ήδη τον 13ο αι. η φραγκική λ. *Zía)* οφείλεται σε τσιτακισμό και συνίζηση τού ονόματος Κέα[.

Κ.Ε.Α.Δ.Ε.Α. (η) Κίνηση για την Εθνική Ανεξαρτησία, τη Διεθνή Ειρήνη και τον Αφοπλισμό.

Κ.Ε.Β.Ο.Π. (το) Κέντρο Εκπαίδευσην Βαρέων Όπλων Πεζικού. **Κ.Ε.Γ.** (το) Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Κ.Ε.Γ.Ε. (η) Κεντρική Επιτροπή Γενικών Εξετάσεων.

Κ.Ε.Δ. (η) **1.** Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου **2.** Κεντρική Επιτροπή Δανείων.

ΚΕ.Δ.Α.Κ. (το) Κέντρο Διαφύλαξης Αγιορείτικης Κληρονομιάς. **Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.** (η) Κεντρική 'Ενωση Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος, **κέδρινος,** -η, -υ » κέδρος

κεδρόμηλο (το) υ καρπός τού κέδρου.

κεδρόξυλο (το) το ξύλο τού κέδρου: *έπιπλα / μυρωδιά από* **~. κέδρος** (ο) κωνοφόρο δέντρο που μοιάζει με τυ έλατο, έχει ψηλό και ίσιο κορμό και κοκκινωπό, αρωματικό ξύλο, που δεν σαπίζει εύκολα: *αιωνόβιος / καταπράσινος / μεγα/.οπρεπής - || οι ~ τού Λιβάνου.* Επίσης **κέδρο** (το). – **κέδρινος,** -η, -ο [αρχ.|.

[ηίυμ. < αρχ. *κέδρος (ή),* αβεβ. ετύμου, ίσως < Ι.Ε. *q2d- «αχνίζω, βγάζω καπνό», πβ. λιθ. kadagys «κέδρος», αρχ. σλαβ. kaditi «βγάζω καπνό», σανσκρ. kadrij- «καστανός» κ.ά. Το λατ. cedrus (> γαλλ. cedre, αγγλ. cedar, γερμ. Zeder κ.ά.) είναι δάνειο από την Ελληνική. Βλ. κ. *κίτροI*

Κ.Ε.Ε. (το) Καλλιτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος.

Κ.Ε.Ε.Λ. (το) Κέντρο Ελέγχου Ειδικών Λοιμώξεων.

Κ.Ε.Ε.Μ. (το) **1.** Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών **2.** Κέντρο Εκπαίδευσης Εφοδιασμού και Μεταφορών.

ΚΕ.Θ.Ε.Α. (το) Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων.

Κ.Ε.Θ.Ι. (το) Κέντρο Έρευνας Θεμάτιυν Ισότητας.

'κεί επίρρ. » εκεί **κείθε**

επίρρ. εκείθε

κέικ κ. **κεκ** (το) {άκλ.} γλυκό που παρασκευάζεται με ζύμη από αλεύρι. βούτυρο / λάδι. ζάχαρη, αβγά και άλλα συστατικά και ψήνεται σε ειδικά σκεύη (φόρμες) στον φούρνο: *νόστιμο / χορταστικό ~* ([*~ πορτοκάλι / σοκολάτα / με σταφίδες.* –- (υποκ.) **κεκάκι** (το).

Ιετυμ. < αγγλ. cake < αρχ. σκανδ. kaka. που συνδ. με αρχ. γερμ. kuocho > γερμ. Kuchen «γλύκυσμα»}. **κείμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μόνον στον ενεστ.} (αρχαιοπρ.) **1.** βρίσκομαι, είμαι τοποθετημένος: *το χωριό κείται μεταξύ δύο ψηλών ορεινών όγκων* · **2.** είμαι θαμμένος, στη ΦΡ. **ενθάδε *κείται*** π.χ. **-** ο *ένδοξος αγωνιστής...* συν. κείτομαι · **3.** (η μτχ. ***κείμενος,*** *-η. -ο)* (α) αυτός που υπάρχει, που ισχύει· ΦΡ. **τα *κακώς κείμενα*** το σύνολο των κακών, αρνητικών πλευρών μιας κατάστασης: *στην εκπομπή του θίγει τα ~ τού δημοσίου βίου* (β) νομ. αυτός που είναι σε ισχύ: *οι ~ νόμοι* **/** *διατάξεις* συν. ισχύων. σχολιο λ. *κόμμα, αποθετικός.*

I ΕΙ υμ. < αρχ. *κείμαι* < Ι.Ε. *kei- «κείμαι, βρίσκομαι», πβ. σανσκρ. icte «κείμαι, είμαι ξαπλωμένος», πιθ. κ. λατ. civis «πολίτης», civitas «πολιτεία» (< γαλλ. citoyen «πολίτης», αγγλ. citizen, ισπ. ciudad «πόλη», ciudadano «πολίτης»), γοτθ. haims «χωριό», αγγλ. home «σπίτι», γερμ. Heim κ.ά. Ομόρρ. *κοί-τη, κοι-τών(ας), κοιτ-άζω, κοιμ-ο)μαι, κειμή- λιθ(ν), κείμενο(ν)* κ.ά.|. **κειμενικός,** -ή, -ό γλωσς.-φιλολ. **1.** αυτός που σχετίζεται με το κείμενο 2. (ειδικότ.) αυτός που απαντά ή περιλαμβάνεται μέσα σ' ένα κείμενο συν. ενδοκειμενικός λντ. εξωκειμενικός· ΦΡ. **κειμενικό επίρρημα** (ή «κειμενικος δείκτης») επίρρημα που χρησιμοποιείται στο κείμενο για να συνδέσει μεταξύ τους μεγαλύτερα πληροφοριακά σύνολα· π.χ. *έτσι. ωστόσο, ειδικότερα, συγκεκριμένα* κ.ά. (βλ. ΣΧΟΛΙΟ, λ. *επίρρημα).*

ΙΗΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. textual}, **κείμενικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} ΓΛΩΣΣ. το σύνολο των ιδιοτήτων, παραγόντων και λειτουργιών (τής προθετικότητας. τής καταστασιακό- τητας, τής πληροφορητικότητας. τής διακειμενικότητας. τής συνοχής, τής συνεκτικότητας και τής αποδεκτότητας) που δείχνουν ότι μια αλυσίδα εκφωνημάτων (ένα κομμάτι γραπτού ή προφορικού λόγου) αποτελεί κείμενο.

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. textualiiy]. **κείμενο** (το) {κειμέν-ου | -ων} **1.** κάθε μεγαλύτερο (συνήθως) ή και μικρότερο κομμάτι συνεχούς προφορικού ή γραπτού λόγου που χαρακτηρίζεται από νοηματική και γλωσσική αλληλουχία και που η όλη συγκρότησή του διέπεται από συγκεκριμένες επικοινωνιακές προθέσεις τού παραγωγού τού κειμένου: *θεωρία ; ανά/.υση / δημιουργία ί προβληματική τού* **~ jj** *αινιγματικό ¹ ακατανόητο ' απόκρυφο* **/** *μεταφρασμένο / επίσημο* **/** *πλαστό* **/** *νομικό* **/** *ιερό* **/** *πρωτότυπο* **/** *δακτυλογραφημένο ί βατό / άγνωστο* (κείμενο για εξετάσεις, το οποίο δεν έχει εκ των προτέρο)ν γνωστοποιηθεί στους εξεταζομένους) / *αντίστροφο* (κείμενο το οποίο πρέπει να μεταφραστεί από τους διαγωνιζομένους στη γλώσσα στην οποία εξετάζονται) / *εικονογραφημένο / αποκαλυπτικό ι γλαφυρό / δημοσιευμένο / επίμαχο / ξενο / ανθεντικό / σαιξπηρικοί κλασικό: έμμετρο ~ || ο μεταφραστής ι ο κινηματογραφιστής έμεινε πιστός στο ~* **||** *καταχωρίζω - σε εφημερίδα* **2.** το μέρος ενός βιβλίου ή το τμήμα μιας σελίδας που περιλαμβάνει γραπτό λόγο: *μη σε τρομάζει ο όγκος τού βιβλίου · το μισό μόνο είναι* **~. γο** *υπόλοιπο είναι φωτογραφίες και πίνακες!* **3.** φιλολ. το καθ* αυτό έργο ενός συγγραφέα χωρίς τον σχολιασμό, την ερμηνεία ή/και τη μετάφραση των σχολιαστών του: *το ποιητικό ~ συνοδεύεται από κριτικό υπόμνημα και ερμηνευτικά σχόλια.* – (υποκ.) κειμενάκι (το).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κείμενον,* ουσιασπκυπ. ουδ. μτχ. τού ρ. *κείμαι. Η* σημε

ρινή σημ. είναι μτγν.Ι. **κειμενογράφος** (ο/η) **1.** πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη συγγραφή κειμένων για πρόσκαιρη χρήση και χωρίς υψηλές φιλολογικές απαιτήσεις: ~ *επιθεωρήσεων ι διαφημίσεων* συν. συγγραφέας 2. πρόσωπο που πληκτρολογεί κείμενα σε ηλεκτρονικό υπολογιστή. στοιχειοθέτης 3. πρόγραμμα ΙΙ/Υ με το οποίο γράφει κανείς κείμενα σε Η/Υ.

Ιετυμ. Λπόδ. τοῦ αγγλ. copywriter!, **κειμενογλωσσολογία** (η) γλωσσ. ο κλάδος που μελετά επιστημονικά το κείμενο και τα θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα ανα- λύσεώς του (συνοχή, συνεκτικότητα, ενδογλωσσικό και εξωγλωσσικό περιβάλλον, σχέσεις δείξεως και αναφοράς, προοπτική, επανορθωτικούς μηχανισμούς κ.λπ.). — **κειμενογλωσσολογίας,** -ή. -ό. **κειμενογλωσσολογία** επίρρ.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. text linguistics),

κείμενος, -η,-ο **-*■** κείμαι

κειμήλιο (το) {κειμηλί-υυ | -ων} το αντικείμενο που έχει απομείνει από μια ιστορική περίοδο και φυλάσσεται ως αναμνηστικό, έχοντας μεγάλη ιστορική, καλλιτεχνική ή συναισθηματική αξία: *ιερό ί γραπτό / ιστορικό ι προγονικό ι ανεκτίμητο ι άφθαρτοι πολύτιμο ι οικογενειακό* ~ ΣΥΝ. ενθύμιο. — **κειμηλιακός,** -ή. -ό.

[ΠΤΥΜ < αρχ. *κειμήλιον*. ουδ. τού σπανιότερου επιθ. *κειμήλιος* < *κείμαι* + παραγ. επίθημα *-ήλιος,* πβ. *γαμ-ήλιος].* **κείμηλιοθήκη** (η) [1847J {κειμηλιοθηκο')ν} η θήκη ή ο χώρος όπου φυλάσσονται κειμήλια, **κείνος,** -η. -ο αντων. **»** εκείνος

κεϊνσιανισμός (ο) οικον. η οικονομική θεο)ρία τού Τζον Κέυνς για την αντιμετώπιση τής ανεργίας με ενίσχυση τής ζήτησης μέσω επεκτατικής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. keynesianism- από το όνομα τού Αγγλου οικονομολόγου John M. Keynes (,1883-1946)|. **κείρω** ρ. μετβ. {εκάρην. -ης, -η.... κεκαρμένος} (αρχαιοπρ.) **1.** κόβω τα μαλλιά: < *·Οι κεκαρμένοι»* (μυθιστόρημα τού Ν. Κάσδαγλη) συν. κουρεύω· φρ. **εν *χρω κεκαρμένος*** βλ. λ. *χρως* **2.** (μεσοπαθ. ***κεΐρομαι***) εγκαταλείπω τα εγκόσμια, στη φρ. ***κείρομαι μοναχός.*** jF.i'ΥΜ. αρχ. < **-kér-σ-Jω* < I.E. *(s)qer- «κόβω», πβ. σανσκρ. kr-n-t-uti «κόβει», αρμ. k'ercni «γδέρνω», λατ. carpo «κόβω (καρπούς)» (> γαλλ. eeharpcr «κομματιάζω», ισπ. escarbar). γερμ. scheren, αγγλ. shear κ.ά. Ομόρρ. *κέρ-μα. καρ-πός, κορ-μός. κουρ-εύω* κ.ά.[. **κείτομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** είμαι ξαπλωμένος (στο έδαφος): *κείτεται στο χώμα νεκρός* 2. βρίσκομαι, είμαι τοποθετημένος: *η πόλη κείτεται στη μέση τής κοιλάδας* ζΥΝ. κείμαι. σχολιο λ. *αποθετικός.*

1UTYM. μεσν. < αρχ. *κείμαι,* πιθ. κατ' αναλογίαν προς ρ. σε *-το-μαι.* πβ. θε-τομαι|. Κ.Ε.Κ. (τυ) Κέντρο Ελέγχου Καυσαερίων.

κεκαλυμμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που είναι καλυμμένος από κάτι, που δεν γίνεται απροκάλυπτα, αλλά χρησιμοποιεί προσχήματα: υ *λόγος τον προέδρου ήταν μια - πρόκληση προς τους πολιτικούς του αντιπάλους και όχι ένας απλός απολογισμός* συν. συγ(κε)καλυμμέ- νος αντ. απροκάλυπτος, φανερός. — **κεκαλυμμέν-α / -ως** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

Ιετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *καλύπτω].*

κεκαμμένος, η. -ο - > κάμπτω **κεκαρμένος,** -η. -

ο * κείρο)

κεκεδίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} μιλώ τραυλίζοντας, λέγοντας πολλές φορές μία συλλαβή κατά την εκφορά τού λόγου. - **κεκέδισμα** (το), **κεκές** (ο) {κεκέδες} (λαϊκ.-σκωπτ.) πρόσωπο που κεκεδίζει.

[εγυμ. < τουρκ. keke]. **κεκλειαμένων των θυρών** * θύρα

κεκλιμένος, -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει κλίση, που γέρνει: - *επιφάνεια / οροφή* (Ι *ο ~ πύργος τής Πίζας* συν. επικλινής, γειρτός 2. φυς. ***κεκλιμένο επίπεδο*** επίπεδη επιφάνεια με κλίση ως προς το οριζόντιο επίπεδο με τη βοήθεια τού οποίου μπορούμε να ανυψώσουμε ένα σώμα καταβάλλοντας δύναμη μικρότερη τού βάρους του· χρησιμοποιείται για να ανυψώνονται βαριά αντικείμενα. « ·* σχόλιό λ. *μετοχή, κλίνω.*

[ΕΓΥΜ. Μτ^. παθ. παρακ. τού αρχ. *κλίνω].* **κεκοιμημενος,** -η. -ο (λόγ.) (κ. ως ουσ.) αυτός πυυ έχει πεθάνει- ο αποθανο>ν, ο εκλιπών. * σχόλιό λ. *πεθαίνω.*

[πτυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *κοιμώ* / -ώμαι|. **κεκορεσμένος,** -η, -ο (λόγ.) κορεσμένος (βλ.λ.). ^ σχολιο λ. *μετοχή-*

[FTY.M. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *κορέννυμι* «χορταίνω, γεμίζο)» (βλ. κ. *κορεσμός)].*

κεκράκτης (ο) [κεκρακτών} **1.** (αρχαιοπρ.) το άτομο που είναι επιφορτισμένο να ειδοποιεί τους συμπολίτες του διαλαλώντας δυνατά είδηση σε διάφορα σημεία τής πόλης συν. κήρυκας. κράχτης, ντελά- λης 2. το άτομο που προκαλεί επίτηδες θόρυβο και φασαρία σε δημόσια συγκέντρωση δρώντας προβοκατόρικα ή που είναι βαλτός από αυτούς που διοργανώνουν τη συγκέντρωση ΣΥΝ. εγκάθετος.

[ετυμ. αρχ., αναδιπλ. τ. τού θ. *κράγ-* τού ρ. *κράζω* (βλ.λ.)].

Κέκροψ (ο) ΙΚέκροπ-ος, -α} μυθολ. ο πρώτος αυτόχθων βασιλιάς τής Αττικής, ο οποίος ήταν από τη μέση και πάνω άνθρωπος και από τη μέση και κάτω φίδι· οργάνωσε τη ζωή τής Αθήνας και θέσπισε νόμους. Επίσης **Κέκροπας.**

(ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. < **Κέρκ-οψ* (με αντιμετάθεση) < *κέρκος* «ουρά» (βλ.λ.) +■ *-οψ* (ομόρρ. τού *όψις),* οπότε το όν. θα σήμαινε «αυτόν που εμφανίζει ουρά».). ,

κεκρύφαλος (ο) {κεκρυφάλ-ου | -ων. -ους} **1.** ζωολ. το δεύτερο από τα τέσσερα στομάχια τού πεπτικού συστήματος των μηρυκαστικών

2. κεφαλόδεσμος από δικτυωτό υλικό μέσα στο οποίο έβαζαν τα μαλλιά τους οι γυναίκες ΣΥΝ. μπόλια, τσεμπέρι.

(εγυμ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο ασιατικής προελ., κατ' επίδραση των λ. *κρύπτω, κρυφός|,* **κεκτημενος,** -η. -ο αυτός τον οποίο έχει κανείς ήδη επιτύχει και διατηρεί: *δεν μπορούν να Θιγούν τα ~ δικαιώματα των εργαζομένων* ***ΦΡ. κεκτημένη ταχύτητα*** (i) η ταχύτητα με την οποία εξακολουθεί να κινείται ένα σώμα, όταν πάψει να επενεργεί πάνω του η αιτία που την προκάλεσε αρχικά (ii) (μτφ.) για ενέργεια που γίνεται αυθόρμητα, χωρίς αυτός που την εκτελεί να την έχει σκεφθεί όσο πρέπει και κυρ. χωρίς να υπάρχει πλέον λόγος: *συγγνώμη, από - το έκανα· δεν* το *ήθελα.* σχόλιό λ. *μετοχή.*

[HI ΥΜ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *κτώμαι* «αποκτώ». J1 φρ, *κεκτημένα δικαιώματα* αποδίδει το γαλλ. droits acquis, η δε φρ. *κεκτημένη ταχύτητα* αποδίδει τη γαλλ. vires.se acqui.se}. **κεκυρωμένος,** -η. -ο -* · κυρώνο)

κελάδα (η) {κελαδών} πτηνό με καστανές ραβδώσεις, με λευκή ή γκρίζα βάση στην ουρά Kat στα φτερά και μακρύ νύχι στο πίσω δάχτυλο, που κινείται με ζωηρό τρόπο, συχνά κουνοιντας την ουρά (πβ. λ. *σουσουράδα)* ΣΥΝ. σεισοπυγίς.

[πτυμ. < *κέλαδος* (βλ. λ. *κελαΐδώ)*\. **κελαϊδιστός,** -ή, -ό αυτός που ακούγεται σαν κελάιδισμα. — **κελαϊ- διστά** επίρρ.

κελαϊδώ (κ. -άω) κ. (συνήθ. ορθ.) **κελαηδώ** ρ. αμετβ. Ικελαϊδάς... | κελάιδησα} 1. (για πουλιά) βγάζω ήχο που έχει μουσικότητα και είναι ευχάριστος: κ ·ελ«ί<5οδσΓ *σαν πουλί μηδέ σαν χελιδόνι, μόνον μιλούσε* κί *έλεγε μ' ανθρώπινη λαλίτσα»* (δημοτ. τραγ.) συν. τραγουδώ, λαλώ 2. (μτφ.) μιλάω πολύ και ευχάριστα: π *κελαϊδάς συνέχεια;* ΦΡ. (ειρων.) ***το πουλάκι κελάιδηαε*** για πρόσωπο που προδίδει μυστικά. συνήθ. αφού του ασκηθεί πίεση: *τώρα που τον συνέλαβε η αστυνομία. θα κελαϊδήσει το πουλάκι.* — **κελά(ι)δημα** κ. **κελά(ι)δισμα** (το) κ. **κελα(ϊ)διαμός** (ο).

| πτυμ. < αρχ. *κελαδώ (-έω) (ο* τ. *κελα-η-δώ* οφείλεται στην παρετυμολογική επίδραση τής λ. *αηδόνι)* < *κέλαδος* «θόρυβος, βοή» < θ. *κε- λα-,* για το οποίο βλ. λ. *κελαρύζω.* Κατ' άλλη άποψη, η λ. συνδ. με το ρ. *καλα>|.* **κελάρης** (ο) -> κελλάρης **κελάρι** (το) ·» κελλάρι

κελαρύζω ρ. αμετβ. {κελάρυσα} (για νερό) ηχώ ευχάριστα καθώς κυλώ. — **κελάρυσμα** (το) Ιμτγν.Ι κ. **κελαρυσμός** (ο). σχολιο λ. *-ίζω.* (ετυ.μ. αρχ. < **κέλαρ (παράλλ. τ.* τού ουσ. κέλωρ «φωνή». πιθ. ηχομι- μητική λ.) +■ *-ύζω.* πβ. *όλολ-ύζω, τονθορ-ύζω*\. **κελαρυστός,** -ή, -ό (για νερό) πυυ ηχεί ευχάριστα καθοκ κυλάει.

που κελαρύζει. — - **κελαρυστά** επίρρ. **κελεμπέκι** (το) {κελεμπεκ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) υ σφένδαμος (βλ.λ.). **κελεμπία** (η) {κελεμπιών} **1.** μακρύ και φαρδύ ένδυμα των Αράβων σε λευκό συνήθ. χρώμα: *οι κελεμπίες αποτελούν ιδανική προστασία για τη ζέστη τής ερήμου* 2. κάθε μακρύ και φαρδύ ένδυμα, που δεν χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη κομψότητα και δεν αναδεικνύει τη γραμμή τού σώματος: *κυκλοφορούσε με κελεμπίες. για να κρύψει τα κιλά που είχε πάρει.*

(εί υμ. < αραβ. kelchia], **κελεπούρι** (το) {κελεπουρ-ιού | -ιών} **1.** χρήσιμο αντικείμενο που το βρίσκει κανείς κατά τύχη. και ειδικότ. καλής ποιότητας προϊόν που πωλείται σε πολύ χαμηλή τιμή: *σπουδαίο ι απροσδόκητο / πρώτης τά- ξεως* ~ συν. ευκαιρία, προσφορά 2. πρόσωπο με ξεχωριστές ικανότητες. το οποίο ανακαλύπτει κάποιος: *ο καινούργιος υπάλληλος είναι πραγματικό ~ · στον ίδιο χρόνο με τους άλλους βγάζει διπλή δουλειά*

(κ. με ειρωνική χροιά) για ακατάλληλο για μια δουλειά ή αστείο πρόσωπο: *Είναι αυτός ένας!* ~ 7του *μας πέτυχε!*

[ετυμ. < τουρκ. kelepirl. **κέλευσμα** (το) ΐαρχ.Ι {κελεύσμ-ατυς | -ατα. -άτων} (λόγ.) προσταγή στην οποία δεν μπορεί κανείς παρά να υπακούσει (συνήθ. στον πληθ.): *τα-τής φύσης / τής ηθικής / τής πατρίδας* συν. διαταγή, πρόσταγμα αντ. παράκληση, **κελευστής** (ο/η) υπαξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού (βλ. λ. *βαθμός,* πιν.).

Ιετυμ. αρχ. < κελεύω. Η λ. προσδιόριζε αρχικώς τυν υπεύθυνο των κωπηλατών, ο οποίος τους έδινε τον ρυθμό **κελεύω** ρ. μετβ. {εκέλευσα| (λόγ.) δίνω διαταγή: ο *νόμος κελεύει τον σεβασμό τής ελευθερίας τού λόγου* συν. προστάζω, διατάζω, ορίζω αντ. παρακαλώ φρ. ***άλλαι μεν βουλαί ανθρώπων άλλα δε Θεός κελεύει*** βλ. λ. *βουλή.*

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «παροτρύνω, καθοδηγώ», που συνδ. με τα ρ. *κέ/.λω«θέτω* σε κίνηση», *κέλομαι* «προστάζω», καθώς και με το ουσ. *κέ?.ευθος (ή)* «οδός. ταξίδι». Το ρ. *κέλλω / κέλομαι* ανάγεται σε Ι.Ε. *ke[- «κινώ. θέτω σε κίνηση», πβ. σανσκρ. kalayati «σπρώχνει», λατ. celer «ταχύς», γαλλ. accelerer «επιταχύνω» (< λατ. ad +■ celer), πιθ. κ. γοτθ. haldan «ποιμαίνω, βόσκω», αγγλ. hold «κρατώ», γερμ. halten «σταματώ» κ.ά.|.

κέλητας (υ) {κελήτων} **1.** το άλογο που είναι κατάλληλο για ιππασία και τρέξιμο, όχι για εργασίες συν. δρομικός · 2. ναυτ. μικρή, μακρόστενη λέμβος, που κινείται με κουπιά και επιτυγχάνει μεγάλη ταχύτητα ΣΥΝ. φαλαινίς.

[F.VYM. < αρχ. *κέ?.ης,-ητος< κέ/JM* «θέτω σε κίνηση», για το οποίο βλ. λ. *κε? ·εύώ*\. **κελί** (το) -» κελλί

κελλάρης (ο) Ιμτγν.} {κελλάρηδες}. **κελλάρισσα** (η) {κελλαρισσών}

πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για την αποθήκη τροφίμων (ενός μοναστηριού ή άλλου χώρου, στον οποίο διαμένουν πολλοί άνθρωποι) συν. **αποθηκάριος. οικονόμος, κελλάρι** (το) {κελλαρ-ιού [-ιών} **μικρός, συνήθ. υπόγειος, δροσερός και σκοτεινός χώρος, στον οποίο φυλάσσονται τρόφιμα και κρασί:** *το ~ ήταν γεμάτο γεννήματα και βαρέ/Λα με κρασί* ΣΥΝ. **αποθήκη.** [γ.τυμ. **< μτγν.** *κελλάριον* **< λατ. cellarium, υποκ. τού cella «θάλαμος, μικρό δωμάτιο »J.**

κελλί (το) Ικελλ-ιού | -ιών} **1.** (α) μικρό δωμάτιο σε μοναστήρι για τη διαμονή μοναχού (β) αυτοτελές ευρύχωρο οικοδόμημα με ενσωματωμένο ναΐδριο. που εξαρτάται από μονή. δεν υπάγεται σε σκήτη και είναι μεγαλύτερο από καλύβα (βλ.λ.) 2. ο χώρος διαμονής ή κράτησης φυλακισμένων ή κρατουμένων σε φυλακή: *καγκελόφραχτο / μικρο- σκοπικό 1 στενόχωρο 1 ανήλιαγο ί υγρό » ανθυγιεινό* ~ τυν. θάλαμος

3. καθένα από τα μικρά βαθουλωτά χωρίσματα πυυ σχηματίζουν οι μέλισσες στην κηρήθρα, στα οποία τοποθετούν τα αβγά ή αποθηκεύουν το μέλι τους. σχολιο λ. *μονή.*

[ΕΤΥΜ. **< μτγν.** *κελλ,ιον,* **υποκ. τού** *κέλλα* **< λατ. cella «θάλαμος, μικρό δωμάτιο»].**

κελλιώτης (ο) Ιμεσν.) {κελλιωτών} ο μοναχός που ζει σε κελλί.

κελουλοΐτης (υ) {κελουλοϊτών} εύφλεκτο πλαστικό υλικό που χρησιμοποιήθηκε ευρέως στην κατασκευή φωτογραφικών και κινηματογραφικών φιλμ. αλλά και χτενών, πατχνιδιών κ.ά. · αλλιώς *σελουλό- ιντ* (το).

[ΕΤΥΜ. **Βλ. λ.** *σελου/*όιντ\.* **κελοφάνη (η) {κελοφανών} υλικό που προέρχεται από τη σταδιακή επεξεργασία ξυλοπολτού, έχει τη μορφή πολύ λεπτών διαφανών φύλλων και χρησιμοποιείται για το ερμητικό σφράγισμα τυύ στομίου δοχείων ή φιαλιδίων ή τη συσκευασία τροφίμων αλλιώς** *σελοφάν* **(το). |κτυμ. Βλ. λ.** *σελοφάν*].

Κελσίου βαθμός (ο) καθένας από τους βαθμούς τής κλίμακας που επινόησε ο Λ. Celsius για τη μέτρηση τής θερμοκρασίας (σύμβολο °C). [ΕΤΥΜ. Από το όνομα τού Σουηδού αστρονόμου Κελσίου (Anders Celsius, 1701-1744)1.

Κέλτης (ο) {Κελτών}. **Κέλτισσα** (η) {Κελτισσών} μέλος αρχαίας ομάδας φυλών που έζησαν σε διάφορες περιοχές τής Ευρώπης, από την Ιρλανδία, τη Βρετανία, την Κ. Ηυρώπη. την Ιβηρική Χερσόνησο ώς τα Βαλκάνια και τη Μ. Ασία· γλωσσικά και πολιτισμικά τους στοιχεία επιβιώνουν κυρ. στην Ιρλανδία, τη Βρετανία (Ουαλία, Σκωτία) κ.α. **— Κελτικά** κ. **Κέλτικα** (τα).

|ΗΤΥΜ. **< μτγν.** *Κέλται ί* **αρχ.** *Κελτοί* **(πβ. λατ. Celtae), πιθ. συνδ. με το λατ. επίθ. celsus «εξέχων. υψηλός». Βλ. κ.** *Γαλάτες.* **το οποίο είναι κελτ. προελ. |.**

κελτικός, -ή, -ό Ιμτγν.] κ. κέλτικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τους Κέλτες: - *γλώσσες* **/** *επιδρομές* **/** *τέχνη* **|| ~** *σταυρός* **(που έχει έναν κύκλο γύρω από το σημείο ενώσεως των κεραιών τυύ σταυρού).**

κελτικά κ. **κέλτικα** επίρρ. **κέλυφος** (το) {κελύφ-ους | -η. -ών} **1. τυ φυσικό σκληρό περίβλημα καρπών, αβγών ή οργανισμών: το ~** *αβγού* **/** *οστράκου* ΣΥΝ. **τσόφλι, καβούκι, καύκαλο 2. (μτφ.) κάθε κατάσταση που λειτουργεί προστατευτικά και στην οποία επαναπαύεται κανείς:** *η κόρη του πρέπει να σπάσει το οικογενειακό - και να βγει στη ζωή.* **— κελυφωτός, -ή. -ό.** |ΚΤΥΜ. **αρχ. < θ. *kel-u-. για το οποίο βλ. λ.** *καλύπτω* **(< *kl-u-). +■ επίθημα** *-φος* **|.**

Κ.Ε.Μ.Ε. (το) **Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμόρφωσης.**

ΚΕ.ΜΕ.Π.Ε. (το) **Κέντρο Μελέτης Προβλημάτοη· τού Ελληνισμού,**

κεμετσές κ. **κεμετζές** (υ) {κεμετσέδες} **έγχορδο μουσικό όργανο, διαδεδομένο στον Πόντο και στην Καππαδοκία, που μοιάζει με την κρητική λύρα και παίζεται με δοξάρι.**

[ετυμ. < τουρκ. kemense < περσ. kamania «δοξάρι»], **κεμπάπ** (το) {άκλ.} πικάντικος κιμάς πλασμένος σε μακρόστενα κομμάτια. που σερβίρεται πάνω σε πίτα με κόκκινη σάλτσα ή ψητή ντομάτα και κρεμμύδι. — **κεμπαπτζής** (ο), **κεμπαπτζήδικο** (το).

[ΗΓΥΜ. < τουρκ. kebap «ψητό κρέας»].

Κ.Ε.Ν. (το) Κέντρο Εκπαίδευσης Νεοσυλλέκτων, **κενό** (το) Ιαρχ.| **1.** χώρος ή διάστημα στο οποίο δεν υπάρχει τίποτα: *το διαστρικό ~|| νιώθω ένα - στο στομάχι* μου(πεινάω) || *αφηρημένος κάρφωσε το βλέμμα του στο -* || (μτφ.) *απευθύνομαι στο ~* (δεν βρίσκω ανταπόκριση)]| *γύρω τους δεν υπήρχε κανείς kui τίποτα, παρά μόνο το απόλυτο ~!* 2. ο χώρος μεταξύ ενός ψηλού και ενός χαμηλού σημείου, στον οποίο δεν υπάρχει κανένα αντικείμενο: *έπεσε στο - με το αλεξίπτωτο || πισωπάτησε και βρέθηκε στο ~ ·* φρ. ***πέφτω στο κενό*** αποτυγχάνω: *οι προσπάθειες για διάλογο έπεσαν στο κενό* 3. καθετί που διακόπτει μια συνέχεια, που δεν επιτρέπει να είναι κάτι συνεχές, ολοκληρωμένο: *έχει κενά στις γνώσεις του* [[*η κατάθεσή του έχει ορισμένα ~* || *χρονικό / λογικό ~* συν. χάσμα 4. θέση που δεν έχει καλυφθεί: *ο υπουργός υποσχέθηκε να πληρωθούν τα οργανικά ~ των σχολείων || τα ~ στην άμυνα τής ομάδας επέφεραν την ήττα* 5. φυς. χώρος στον οποίο δεν υπάρχει αέρας ή άλλου είδους υλικό: οι *αστροναύτες αιωρούνταν στο ~ || τα προϊόντα διατηρούνται καλύτερα σε συσκευασία κενού || βαρομετρικό / τεχνητό ~*]| *το αεροπλάνο έπεσε σε κενά αέρος και είχε σκαμπανεβάσματα* 6. (μτφ.) η αίσθηση ελλει- ψεως που δημιουργείται όταν χάνει κανείς (κάποιον/κάτι): ο *θάνατός του άφησε δυσαναπλήρωτο - || συμπληρώνω / καλύπτω / γεφυρώνω ένα ~ || γεμίζω το ~ τής απουσίας σου || νιώθω μέσα μου* **κενόδοξος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που δεν έχει ουσιαστικούς στόχους στη ζωή του. που κυνηγά εφήμερα πράγματα και πρόσκαιρη δόξα: ο ~ *άνθρωπος ικανοποιείται να βλέπει τη φωτογραφία του στις κοσμικές στήλες* ΣΥΝ. ματαιόδοξος, κενόσπουδος αντ. μετριόφρων. — κενόδοξα επίρρ., κενοδοξία (η) [μτγν.].

κενολογία (η) [μτγν.] {κενολογιών} λόγος χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο αλλά με επιτηδευμένο ύφος: *κουραστική / υπερβολική / μεγαλόστομη / ηχηρή > στομφώδης / φραστική -* ΣΥΝ. **μωρολογία, αερολογία, ματαιολογία. - κενολογώ** ρ. [αρχ] {-είς...}. **κενολόγος, -ος. -υ Ιμτγν.] αυτός που λέει λόγια χοιρίς ουσιαστικό περιεχόμενο.**

κενός, -ή. -ό 1. αυτός που δεν περιέχει τίποτα: *όλοι απόρησαν διαπιστώνοντας ότι το κιβώτιο που τους είχε σταλεί ήταν -* ΣΥΝ. **άδειος** ΑΝΤ. **γεμάτος, πλήρης 2. αυτός που δεν έχει καταληφθεί, δεν έχει συμπληρωθεί: ~** *μητροπολιτική έδρα* **(χηρεύουσα) /** *δωμάτια ξενοδοχείου / ώρες στο σχολικό πρόγραμμα* **(ώρες χωρίς μάθημα)** συν. **άδειος, διαθέσιμος** ακτ. **πλήρης 3. (μτφ.) αυτός που στερείται ουσιαστικού περιεχομένου και νοήματος:** *η προειδοποίηση είναι σοβαρή και όχι ~ λόγια* j] - *υποσχέσεις / ελπίδες / σύνθημα* ||[*εξεφώνησε έναν λόγο πομπώδη αλλά κενό περιεχομένου* συν. **άσκοπος, (μτφ.) κούφιος** ανί. **ουσιαστικός** · ΦΡ. *κενό γράμμα* **βλ. λ.** *γράμμα* **4.** *κενό* **(το) βλ.λ. —κενά επίρρ., κενότητα (η) Ιαρχ.].** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ομόηχα.*

[εγυμ. **αρχ. <** **κενΓ-ός* **<** **κεν-εΗ'-ός* **(με συγκοπή), πιθ. < J.E.** *ken- **«άδειος» και συνδ. με αρμ.** sin], **κενόσοφος, -η. -ο Ιμτγν.Ι (λόγ.) αυτός που νομίζει ότι γνωρίζει, αλλά δεν ξέρει ουσιαστικά τίποτα (κ. ως ουσ.):** *εμφανίζονται συχνά ψευδοπροφήτες και κενόσοφοι, που εντυπωσιάζουν τα π?^ήθη* ΣΥΝ. **δυκησίσοφος. ψευδόσοφος αν γ. σοφός. — κενόσοφα επίρρ., κενοσοφία (η).**

κενόσπουδος, -η, -ο [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που ασχολείται ή σχετίζεται με πράγματα άνευ ουσίας: ~ *δραστηριότητες, που μόνο φθορά μάς προκαλούν* ΣΥΝ. **κενόδοξος, ματαιόδοξος, κενοτάφιο** (το) **Ιαρχ.| {κενοταφι-ου | -ων} ο εν είδει μνημείου τάφος που δεν περιέχει νεκρό, αλλά έχει ανεγερθεί προς τιμήν ανθρώπων (συνήθ. αγωνιστών), των οποίων δεν βρέθηκαν τα πτώματα ή έχουν ταφεί αλλού: ~** *προς τιμήν των πεσόντων στη μάχη.* **κενότητα (η) ►** κενός

κενοφοβία (η) {κενοφοβιών} ΤΥΧΙΑΤΡ. **ο παθολογικός φόβος κάποιου όταν βρεθεί σε ανοιχτό και ακατοίκητο χώρο** ΛΝΤ. **κλειστοφοβία.**

] ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ.** cenophobia). **κενταύρια (η) ποώδες εδώδιμο φυτό με παχιά φύλλα και μοβ ή κίτρινα άνθη. Επίσης κενταύριο** (το) **Ιμτγν.]. κενταυρομαχία (η) [μτγν.] {κενταυρομαχιών}** ΜΥΘΟΛ. **μάχη στην οποία μετείχαν Κένταυροι.**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *κενταυρία.* **επειδή, κατά τη μυθολογία, ο Κένταυρος Χείρων χρησιμοποίησε αυτό το φυτό για να θεραπεύσει μια πληγή από βέλος].**

Κένταυρος (ο) {-ου κ. -αύρου | -ων κ. -αύρων, -ους κ. -αύρους} **1.** ΜΥΘΟΛ. **ον το οποίο από τη μέση και πάνω ήταν άνθρωπος και από τη μέση και κάτω άλογο: ο ~** *Χείρων υπήρξε δάσκα?^ος τού Αχιλλέα* · **2.** ΑΣΤΡΟΝ. **αμφιφανής αστερισμός ορατός από το Ν. Ημισφαίριο:** *το «άλφα» τού* **~ (ο λαμπρότερος αστέρας του).**

|ι ;/υμ. **αρχ., αγν. ετύμου. Έχουν προταθεί διάφορες μη πειστικές ερμηνείες, μεταξύ των οποίο)ν η σύνδεση με σανσκρ.** Gandharva **«όνομα μυθικού όντος» και με το λατ.** fcbruus **«καθαρτικός». Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για σύνθετυ (<** *κεντώ + αϋρα).* **το οπυίυ ωστόσο εμφανίζει σημασιολογικές δυσκολίες. Ίσο)ς η λ. να μην είναι Ι.Ε. προελ.].**

κέντημα (το) [αρχ.Ι {κεντήμ-ατος | -ατα, -άτον} **1. η διακόσμηση υφασμάτων με σχέδια που γίνονται με βελόνα και κλωστή:** *μου αρέσει το ~ ||* *περνάω ευχάριστα τις ώρες μου με* **το ~** *μου* **2. (συνεκδ.) τυ ίδιο το ύφασμα ή/και το σχέδιο που έχει διακοσμηθεί με την παραπάνω διαδικασία:** *δύσκο?.ο / εντυπωσιακό / πολύχρωμο ~ || ~ για πουκαμίσες / κουρτίνες / μαξιλάρι / πίνακα / τραπεζομάντηλο* συν. **εργόχειρο 3. (μτφ.) για εργασία υψηλής ποιότητας (ιδίως γραφική) · 4. το τσίμπημα: το ~** *τής μέλισσας* **· 5.** μους. **σημείο τού συστήματος παρα- στάσεως των ήχων στη βυζαντινή μουσική,**

κεντηματιά (η) [δυσ^ρ. κεντηματιών) η βελονιά στο κέντημα,

κεντήστρα κ. **κεντητρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] γυναίκα που ασχολείται επαγγελματικά με την κατασκευή εργοχείροιν, τα οποία γίνονται με χρωματιστές κλωστές πάνω σε ύφασμα. Επίσης κεντήτρια, κεντητική** (η) **[μτγν.Ι η τέχνη τής κατασκευής εργόχειρων πάνω σε ύφασμα με χρωματιστές κλωστές, κεντητός, -ή. -ό [μτγν.] 1. αυτός πυυ έχει διακοσμηθεί με κέντημα: ~** *τραπεζομάντηλο / σεντόνια* **/** *φόρεμα* **2. αυτός που έχει κεντηθεί σε ύφασμα: - λουλούδια /** *σχέδια.* **κεντήτρια (η) ►** κεντήστρα

κεντιά (η) [μεσν.Ι (λαϊκ.) **1. τσίμπημα από μυτερό αντικείμενυ ή όργανο:** *έδωσε - στο άλογο και εκείνο άρχισε να καλπάζει* ΣΥΝ. **νυγμός, κέντρισμα 2. (συνεκδ.) ο δυνατός πόνος και η ενόχληση που προκαλεί (κάτι):** *δεν λέει να με αφήσει η ~ στο στομάχι* ΣΥΝ. **σουβλιά 3. (μτφ.) ενοχλητικά λόγια γεμάτα υπαινιγμούς, κεντίδι** (το) {κεντιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **το στολίδι που είναι διακοσμημένο με κέντημα:** *φορεσιά γεμάτη κεντίδια* ΣΥΝ. **πλουμίδι, πλούμι- σμα.**

[ΕΤΥΜ. < *κεντώ* **+ παραγ. επίθημα -z'&J.**

κεντίστός, -ή,-ό [μεσν.| κεντητός (βλ.λ.).

κέντο (το) {άκλ.} **η ιαπωνική πολεμική τέχνη τής ξιφομαχίας, στην οποία οι ξιφομάχοι φορούν παραδοσιακά ενδύματα τής περιόδου το)ν σαμουράι και προσπαθούν να πλήξουν τον αντίπαλο σε δύο σημεία με ξύλινα σπαθιά.**

[ΕΙΥΜ. **< ιαπων.** kendo **<** ken "ξίφος» **+■** do **«τέχνη»], κεντράδι** (το) **{κεντραδ-ιού | -ιο>ν}** (λαϊκ.) **το τμήμα φυτού που εμβολιάζεται στον κορμό άλλου δέντρου ή φυτού για τη βελτίωση τού τελευταίου ή τη δημιουργία νέου είδους:** *νέο / ασθενικό / γερό* - ΣΥΝ. **μπόλι.**

[ΕΤγ.Μ. Υποκ. τού ουσ. *κέντρο* «αγκάθι»], **κεντράκι** (τυ) {χωρ. γεν.! (υποκ.) μικρό κατάστημα διασκεδάσεις: *παραλιακό / ύποπτο / υπόγειοι συμπαθητικό* -. **κεντραριστός,** -ή, -ό αυτός που είναι τοποθετημένος στο κέντρο. — **κεντροριστά** επίρρ. **κεντράρω** ρ. μετβ. {κέντραρα κ. κεντράρισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** τοποθετώ (κάτι) έτσι. ώστε τν κέντρο τυυ να είναι στην ίδια ευθεία με το κέντρο άλλου πράγματος (που το περιέχει ή το περιβάλλει): *τυ πλάνο δεν είναι κεντραρισμένο καλά* (το αντικείμενο τής φωτογραφικής ή τής κινηματογραφικής λήψης δεν βρίσκεται στο κέντρο τού οπτικού πεδίου τής μηχανής λήψης) 2. τοποθετο') (κάτι) στο κέντρο: -> *μια εικόνα στην οθόνη / στη σελίδα.* · - **κεντράρισμα** (το), **κεντρί** (το) {κεντρ-ιού | -ιών} **1.** το αιχμηρό όργανο στο κεφάλι ή στην ουρά εντόμων με το οποίο τρυπούν το σώμα άλλου οργανισμού και χύνουν μέσα του δηλητήριο ή άλλη τοξική ουσία: γο ~ *τής* μέλισσας / *τυύ σκυρπιού* ΣΥΝ. σουβλί, αγκίδα 2. οτιδήποτε αιχμηρό μπορεί να προκαλέσει τσίμπημα ή πόνο 3. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) αυτός που με τα λόγια ενοχλεί, που έχει δηκτικό λόγο 4. (μτφ.) η ίδια η νύξη, ο δηκτικός υπαινιγμός ΣΥΝ. καρφί.

Ιετυμ. < μτγν. *κεντρίον*, υποκ. τού αρχ. *κέντρυν* «αιχμή, αγκάθι»), **κεντρίζω** ρ. μετβ. {κέντρισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** τρυπο) με κεντρί: *τυν κέντρισε μια μέλισσα* συν. τσιμπώ, κεντώ, αγκυλώνω 2. (μτφ.) παρακινώ, αφυπνίζω: *η πλυκή* τού *έργου έχει* μεταπτώσεις που κεντρίζουν το *ενδιαφέρυν τύ θεατή* [[- *τη ζηλοτυπία / τη φιλοδοξία ι τυ φιλότιμο / την περιέργεια / τη φαντασία* ΣΥΝ. κεντο'). ερεθίζω, εξάπτω αντ. αποκοιμίζω · 3. σχίζω τον κορμό δέντρου και τοποθετο) μπόλι (οφθαλμό) από άλλο είδος, με σκοπό τη βελτίωση τού αρχικού φυτού ή τη δημιουργία νέου: *κέντρισαν τις πορτοκαλιές με μια νέα πυικι- λία* συν. μπολιάζω, εγκεντρίζω. κεντρώνω. — **κέντρισμα** (το).

[εί υμ. αρχ. < *κέντρον*\. **κεντρικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που βρίσκεται στο κέντρο (μιας χώρας, ηπείρου κ.λπ.): - *Αφρική / Ευρώπη ; Ελλάδα / Ασία / ορυσειρά* ΣΥ.Ν. μεσαίος 2. (ειδικότ.) αυτός που βρίσκεται στο κέντρο τής πόλης: ~ *δρόμος i αρτηρία / πλατεία / κατάστημα / βιβλιοπω/.εία* ΑΝ Γ. απόκεντρος, περιφερειακός 3. αυτός που έχει τη μεγαλύτερη σημασία, που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον: - *ρόλος / ήρωας ι ιδέα / στό- χυς / θέμα* JJ ο ~ *νοηματικός άξονας ενός δοκιμίου* [[~ *δελτίο ειδήσε- ο)ν* ΣΥΝ. βασικός, κύριος, πρωτεύων, αρχικός, θεμελιοίδης αντ. δευτε- ρεύων 4. αυτός που αποτελεί το σημείο από το οποίο ξεκινά η τροφοδοσία. η παροχή των υπολοίπων: - *θέρμανση / αγωγός ύδρευσης / κεραία τηλεόρασης* αντ. περιφερειακός 5. (α) αυτός που έχει τον έλεγχο και τον συντονισμό: ~ *διεύθυνση εξαγωγών* || η ~ *μονάδα επεξεργασίας ενός υπολογιστή* (ο επεξεργαστής) || *η ~ εξουσία βρίσκεται σε σύγκρουση με τους ιδιοκτήτες των Μ.Μ.Ε.* || *η ~ Τράπεζα μιας χώρας* (β) ***Κεντρική Επιτροπή*** (συντομ. Κ.Ε.) ανώτατο πολιτικό όργανο το)ν δημοκρατικοί κομμάτων με καθοδηγητική λειτουργία, που απυ- τελεί τον σύνδεσμο ανάμεσα στην κομματική ηγεσία και τη λαϊκή βάση 6. ***κεντρικά*** (τα) τα γραφεία εταιρείας ή οργανισμού που αποτελούν τη διοικητική βάση. εκεί όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις: *τα ~ μεταφέρθηκαν εκτός Αθηνών.* — **κεντρικ-ά** / **-ώς** Ιμτγν.] επίρρ., **κεντρικότητα** (η) 11834J.

ΙΠΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «ο αναφερόμενος σε σημείο τού ορίζοντα»,

αρχ. *κέντρον* (βλ.λ.), ακολουθώντας τη σημασιολ. μεταβολή τής λ. *κέντρον].*

κέντρισμα (τυ) - ► κεντρίζω

κέντρο (το) **1.** το σημείο ή το μέρος που βρίσκεται στο μέσον ενός χώρου ή πράγματος: το *άγαλμα είχε στηθεί στυ ~ τής πλατείας* || *ταξίδι στο ~ τής Γης ΣΥ*\. μέσο αντ. άκρο 2. το επίκεντρο: *η διάσκεψη για* τον- *αφοπλισμό βρίσκεται στυ ~ τού ενδιαφέροντος* 3. (α) μαθ. το σημείο από το οποίο απέχουν εξίσου όλα τα σημεία ενός γεωμετρικού σχήματος ή ως προς το οποίο βρίσκονται ανά ζεύγη σε συμμετρία: το ·~ *τού κύκλου / τής σφαίρας* || - *συμμετρίας*· φρ. ***χτυπάω κέντρο*** πετύχαινα) τον στόχο μου ή κάνω μια εύστοχη επισήμανση (β) σημείο ως προς το οποίο αναφερόμαστε: - *ομοιοθεσίας* || *ριζικό* - 4. φυσ. ***κέντρο βάρους*** *(κέντρυν Βάρεος,* Αρχιμήδ. *Περί Ίσυρροπιών* I.4) (i) το νοητό σημείο ενός σίήματυς. στο οποίο θεωρείται ότι συγκεντρώνεται ολόκληρο το βάρος του: *άξονας τού κέντρυυ Βάρυυς* || *το ~ τού σώματός τυυ είναι χαμη/Λ* (ii) (μτφ.) το σημείο στο οποίο πρέπει να εστιαστεί το ενδιαφέρον, η προσοχή: *τυ ~ τής πυλιτικής μας πρέπει να είναι η κοινωνική πρόνοια* 5. ΦΥΣίυν το βασικό σημείο ενός οργάνου ή οργανισμού, το οποίο ρυθμίζει όλες τις λειτουργίες και τις σχέσεις του: *νευρικό / οπτικό / αισθητικό / ακουστικό ~* || *τα διάφορα ~ τού εγκεφάλου* 6. το μέρος στο οποίο αναπτύσσεται πλούσια και σημαντική δραστηριότητα σε συγκεκριμένο τομέα: τα -> του ελληνισμού *τής διασποράς* || το *εμπορικό - τής πόλης* [| (συνεκδ.) *η πόλη μας απο- τελεί διεθνές επιστημονικό / βιομηχανικό / καλλιτεχνικό /* τουριστικό ~ συν. πυρήνας· φρ. (α) ***αστικό κέντρο*** βλ. λ. *αστικός* (β) ***κέντρο από-κεντρο*** βλ. λ. *απόκεντρος* 7. χώρος ο οποίος διαθέτει εγκαταστάσεις και υπηρεσίες για την υλοποίηση συγκεκριμένου σκοπού: - *Εκπαίδευσης Νεοσυλλέκτων* || *η εταιρεία συγκρότησε - ανάπτυξης λογισμικού* || - *εξυπηρέτησης πελατών* || - *πυρηνικών δοκιμών / αδυνατίσματος* |ί *ερευνητικό* / θεραπευτικό ~· ΦΙ\ (α) **κέντρο νεότητας** χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος για νεανικές συγκεντρώσεις και δραστηριότητες (με παιχνίδια, βιβλιοθήκες, διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα κ.ά.) (β) ***κέντρο ι νστιτούτο αισθητικής*** βλ. λ. *αισθητική* (γ) ***πνευματικό / πολιτιστικό κέντρο*** χώρος που διατίθεται για πνευματικές / πολιτιστικές δραστηριότητες (λ.χ. για ομιλίες, μουσικές εκδηλώσεις. εκθέσεις ζωγραφικής κ.ά.): *το ~ τύυ Λήμυυ Αθηναίων φιλοξενεί έκθεση έργων υπερρεαλιστών καλλιτεχνών* (δ) ***εμπορικό*** **κέντρο** βλ. λ. *εμπορικός* (ε) **εξεταστικό κέντρο** σχολείο, σχολή ή άλλο κτήριο στο οποίο διεξάγονται εξετάσεις (συνήθ. μαθητών): *οι μαθητές προσέρχονται νοφίς στα ~ για τις πανελ?^ήνιες εξετάσεις* (στ) ***τηλεφωνικό κέντρο*** *ο* χώρος στον οποίο συγκεντρώνονται όλες οι εσωτερικές και εξωτερικές τηλεφωνικές γραμμές ενός κτηρίου ή μιας περιοχής και από όπυυ γίνονται εσωτερικές και εξωτερικές συνδέσεις (ζ) **εκλο-** ***γικό κέντρο*** κτήριο (συνήθ. σχολείο) που ορίζεται ως χώρος στον οποίο ψηφίζουν οι πολίτες στις εκλογές 8. (ειδικότ.) ίδρυμα, οργανισμός, εταιρεία με συγκεκριμένη επαγγελματική, πολιτική, καλλιτεχνική, εθνική κ.λπ. δραστηριότητα: *Κέντρο Αποκατάστασης Αναπήρων* (| - *Ελληνικού Κινηματογράφυυ* || ~ *Ελληνικής Ελο)σσας* 9. (συνεκδ.) (α) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται ένα τέτοιο ίδρυμα, οργανισμός κ.λπ. (β) **Κέντρο Υγείας** ο υγειονομικός σταθμός που βρίσκεται σε κάθε κεντρικό σημείο τής επικράτειας και καλύπτει ανάγκες τής περιοχής σε θέματα υγείας 10. το κατάστημα στο οποίο συγκεντρώνονται άνθρωποι για ψυχαγωγικούς λόγους: - *διασκεδάσεως* || *ε£ο- χικό / κυσμικό / λαϊκό / νυχτερινό / χυρευτικό / απόμερο / κακόφημο*

πυλυτελές ~ ΣΥΝ. μαγαζί 11. ο χώρος από τον οποίο προέρχονται οι εντολές πυυ ρυθμίζουν τη ζο>ή ή τη λειτουργία (πόλης, οργανισμού, υπηρεσίας κ.λπ.): - *προπαγάνδας / εξουσίας* || *διοικητικό ~* || γο - *ελέγχου αεροπορικών πτήσεων τού αεροδρομίου* || *Κέντρο Αεροπορικών Επιχειρήσεων* φρ. ***κέντρο αποφάσεων*** σύνολο προσώπων ή φορέας που αποφασίζει τι θα γίνει κάπου (σε πολιτικό, οικονομικό, κοινο)νικό επίπεδο): *κατηγόρησε την κυβέρνηση ότι υπακούει σε ξένα κέντρα αποφάσεων* · 12. ***Κέντρο*** (το) ο πολιτικός χώρος που βρίσκεται μεταξύ τής Δεξιάς και τής Αριστεράς και που χαρακτηρίζεται από την απόρριψη ακρακον και την πρόταξη συμβιβαστικών λύσεο>ν: *οι οπαδοί τού* ~ II *πολιτικά ανήκει* στο - 13. ΑΘΛ. (κυρ. στο ποδόσφαιρο) (α) το μέσο τού γηπέδου (.β) (συνεκδ.) οι παίκτες που αγωνίζονται στην περιοχή μεταξύ τής άμυνας και τής επίθεσης: *μια ομάδα με ισχυρό ~* || *παίκτης κέντρου'* φρ. ***παιχνίδι κέντρου*** για περιπτώσεις στις οποίες η μπάλα παίζεται στην περιοχή ανάμεσα στις δύο άμυνες (γύρω από τη σέντρα τού γηπέδου). — (υποκ.) **κεντράκι** (το) (βλ.λ.).

JEJYM. < αρχ. *κέντρον.* αρχική σημ. «αιχμή, αγκάθι, κεντρί», < *κεντώ* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. χρησιμοποιήθηκε ως γεωμετρικός όρος κυρ. από τον Ευκλείδη (3ος αι. π.Χ.). Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. κ. γαλλ. centre, γερμ. Zcmram κ.ά. Ορισμένες φρ. και όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *εμπορικό / πο?ΛΤΐστικό / βιομηχανικό κέντρο* (< γαλλ. centre commercial / culture! / industriel), *κέντρο διασκεδάσε- ως* (< αγγλ. recreation centre) κ.ά. Ο πολιτικός όρ. είναι επίσης δάνειο από το γαλλ. cent re |.

κεντροαριστερός, -ή (λόγ. -ά), -ό **1.** αυτός που ακολουθεί την αριστερή απόκλιση τής πολιτικής παράταξης τού Κέντρου ή. ενώ ανήκει στην Αριστερά, προσεγγίζει τις θέσεις τού Κέντρου 2. ***Κεντροαριστερά*** (η) ο πολιτικός χώρος με τα παραπάνω) χαρακτηριστικά: *άνοιγμα τής κυβέρνησης προς την* ~ ΑΝΤ. Κεντρυδεξιά.

Κεντροαφρικανική Δημοκρατία (η) (γαλλ. Republique Cenira-lVicaine) κράτος τής Κ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Μπάγκι. επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα τν φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας.

| liΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. Republique Centrafricaine. ονομασία που οφει- λεται στο γεγονός ότι η χώρα βρίσκεται στν κέντρο τής αφρικανικής ηπείρου).

κεντροβαρής, -ής. -ές 11889} {κεντροβαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το κέντρο βάρους του στο μέσο τού σώματός του: ~ *σώμα.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

κεντροδεξιός, -ά. -ό **1.** αυτός που ακολουθεί τη δεξιά απόκλιση τής πολιτικής παράταξης τού Κέντρου ή, ενώ ανήκει στη Δεξιά, προσεγγίζει τις Οέσε'.ς τού Κέντρου 2. **Κεντροδεξ/σ** (η) ο πολιτικός χοίρος με τα παραπάνω χαρακτηριστικά: *προσπάθεια ανασυγκρότησης τής* ~ ΑΝΤ. Κεντροαριστερά.

κεντρομολος, -ος. -ο (1766ί φυσ. αυτός πυυ κατευϋύνεται προς τν κέντρο γύρω από το οποίο πραγματοποιείται η κίνηση: - *δύναμη / επιτάχυνση.*

[F.TYM. < *κέντρο* + *-μόλος,* από το θ. τού αρχ. *έ-μολ-υν,* αόρ. β' τού ρ. *β?.ώσκω* «έρχομαι» (βλ. λ. *αντομυλία).* Η λ. χρησιμοποιήθηκε ως απόδ. τού γαλλ. centripdte (νόθο σύνθ.)|.

κεντρόσωμα (το) |κεντροσώμ-ατος | -ατα, -άτων} βιολ. κυτταροπλα-σματικό οργανίδιο, που σχηματίζει τον πόλο τής ατράκτου (βλ.λ.) σε όλα τα ζώα. σε πολλά κατώτερα φυτά και πρωτόζωα. Επίσης **κε- ντροσωμάτιο.**

iF.TYM. Ελληνογενής ξεν. όρ.. < γαλλ. centrosomej.

κεντροφόρος, -α (λόγ. -ος), -ο Ιμτγν.} αυτός που έχει κεντρί: - *έντυ- μυ.* '

κεντροφυγος, -η. -ο αυτός που έχει την τάση να πηγαίνει από το κέντρο προς την περιφέρεια: ~ *δύναμη* ΣΥΝ. φυγόκεντρος ΛΝΤ. κεντρομόλος.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. centrifuge (νόθο σύνθ.)[.

κεντρώνω ρ. μετβ. {κέντρω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** κεντρίζω, τρυπώ με κεντρί ΣΥΝ. τσιμπώ, αγκυλώνω · 2. σχίζω τον κορμό δέντρου και τοποθετώ μπόλι (οφθαλμό) από άλλο είδος, με στόχο τη βελτίωση τού αρχικού φυτού ή τη δημιουργία ενός νέου: - *τις λεμόνι ές! τις ρωδα- κινιές ι τις* τριανταφυλλιές ΣΥΝ. κεντρίζω, μπολιάζω, εγκεντρίζω. — **κέντρωμα** (το).

[κτυμ. < αρχ. *κεντρώ (-όω)* < *κέντρον].*

κεντρώος, -α. -ο [1766Ι (λόγ.) 1. αυτός που βρίσκεται στο κέντρο χώρου ή έκτασης: *Επίσκοπος Κεντρώας Αφρικής ΣΥ^.* κεντρικός αντ. περιφερειακός. απόμερος 2. ΠΟΛίτ. αυτός που σχετίζεται με το Κέντρο (βλ.λ. *κέντρο): ~ κόμμα ι ιδεολογία / ψηφοφόρος / πο/.ιτική.* '•'ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμφύλιος.*

|ΚΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. central|.

κεντώ (κ. -άο>) ρ. μετβ. {κεντάς... | κέντ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος}
(α) διακοσμώ ύφασμα χρησιμοποιώντας βελόνα και κλωστή: - *παραδοσιακά σχέδια* || ~ *σταυροβε/.ονιά* (β) απεικονίζω διάφορες παραστάσεις χρησιμοποιώντας την τέχνη τού κεντήματος: *κέντησε στο φόρεμά της τον ουρανό με* τ'άστρα 2. (μτφ.) επεξεργάζομαι λεπτομερώς. δουλεύίο δίνοντας μεγάλη προσοχή στη λεπτομέρεια · 3. χτυπώ ελαφρά με αιχμηρό όργανο: ~ το *άλογο με τα σπιρούνια* ΣΥ κ. τσιμπώ, αγκυλώνω 4. (συνεκδ.) προκαλώ πόνο, ενοχλώ: *με κεντάνε σουβλιές στο σημείο όπου χτύπησα* συν. ερεθίζω ανγ. καταπραΰνω 5. (μτφ.) αφυπνίζω, παρακινώ: ~ *το φιλότιμο / τη φαντασία / τ*υ *ενδιαφέρον / τη φιλοδοξία / την περιέργεια* || *με κεντά το βλέμμα κάποιου* συν. παροτρύνω. ερεθίζω λνγ. αποκοιμίζω, εφησυχάζω 6. (αργκό) αποδίδω άριστα ή κάνω κάτι εξαιρετικό: ο *σεφ κέντησε στη δεξίωση* |] *οι επιθετικοί τής ομάδας κεντάνε σήμερα.*
[ΗΤΥΜ. < αρχ. *κεντώ (-έω).* αρχική σημ. «τσιμπώ. ερεθίζω, κεντρίζω».
Ι.Η. *kent- «κεντρίζω, τσιμπώ», πβ. αρχ. γερμ. hantag «αιχμηρός». Το λατ. centrum προέρχεται από το αρχ. *κέντρον* (< *κεντώ*) και λατινογενείς είναι οι κελτικοί τ., π.χ. ουαλ. ccihr «καρφί», ιρλ. cinterir. βρε- τον. kentr «σπιρούνι» κ.ά. Ομόρρ. *κέντρο(ν). κεντρ-ίο(ν). κέντ-ημα, κο- ντ-ός* (βλ.λ.). *κοντ-άρι(ον)* κ.ά.(.
Κένυα (η) (σουαχίλι Jamhuri yu Kenya, αγγλ. Republic of Kenya = Δημοκρατία τής Κένυας) κράτος τής Λ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Ναϊρόμπι. επίσημες γλώσσες τη Σουαχίλι και την Αγγλική και νόμισμα το σελίνι Κένυας. – Κενυάτης (ο). Κενυάτισσα (η), κενυατικός, -ή, -ό κ. κενυάτικος, -η. -ο.
|ετυμ. < σουαχίλι Kenya, από το φερώνυμο βουνό, τού οποίου το όνομα πιθ. σημαίνει απλώς «βουνό. όρος»], κενώνω ρ. μετβ. |κένω-σα, -θηκα, -μένος! 1. αδειάζω, δημιουργώ κενό: *υπήρχαν τρεις υποψήφιοι για τη θέση που κενώθηκε* || *οι βουδιστές μοναχοί προσπαθούν να κενώσουν τον* νυυ τυς *από κάθε σκέψη* συν. αδειάζω λντ. πληρώ, γεμίζω · 2. αφοδεύω. αποπατώ.
|τγυμ. < αρχ. *κενώ (-όω)* < *κενός*\. κένωση (η) |αρχ.| {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} (λόγ.) 1. το άδεια- σμα 2. θεολ. η απογύμνωση και η άρνηση τής δόξας που είχε ο Χριστός. προκειμένου να αποδεχθεί την ανθρώπινη φύση (ενσάρκωση)
(συνήθ. στον πληθ.) η αφόδευση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*

κένωαη - εκκένωση. Οι δύο λέξεις διαφέρουν πολύ στη σημασία τους. χρησιμοποιούνται, ωστόσο, συχνά λανθασμένα ως συνώνυμα. Κένωση (συνήθ. σε πληθ.) είναι η ^αφόδευση, η αποβολή κοπράνων» *(Ο ασθενής είχε κανονικές κενώσεις),* ενώ εκκένωση είναι το «άδειασμα» *(Ο επί κεφαλής αστυνομικός διέταξε την εκκένωση τού κτηρίου).* Ίσως η σύγχυση να οφείλεται. εν μέρει, στη φράση "*εκκενώσεις βόθρων»,* που πλησιάζει σημασιολογικώς προς το *κένωση.* Ας σημειωθεί ότι η λ. *κένωση,* με διαφορετικό σήμα- σιολογικό περιεχόμενο, χρησιμοποιείται ος όρος στη θεολογία, για να δηλώσει τη θεία συγκατάβαση για τη σάρκωση τού Υιού και Λόγου τού Θεού.

κ.εξ. και εξής· (συνήθ. σε βιβλίο) για κάτι που υπάρχει ή γίνεται από τυ σημείο στυ οποίο αναφερόμαστε και μετά; *σχετικές πληροφορίες θα βρείτε στη σελίδα 20 κ. εξ. τού βιβ/Jου.*
Κ.Ε.Ο.Σ.Ο.Ε. (η) Κεντρική Ήνωση Οινοποιητικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων Ελλάδος.
Κ.Ε.Π.Ε.Κ. (το) Κέντρο Επιστημονικής Προστασίας και Ενημέρωσης Καταναλωτή.
κεράδικο (το) (λαϊκ.) εργαστήριο στο οποίο κατασκευάζονται κεριά ΣΥΝ. κηροποιείο.
κεραία (η) Ικερακόν) 1. τεχνολ. (στις τηλεπικοινωνίες) (α) διάταξη από αγωγούς (μεταλλικούς) που επιτρέπει την εκπομπή και τη λήψη ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων (β) μεταλλικός αγωγός, συνήθ. με τη μορφή μακριάς, μεταλλικής ράβδου, για τη λήψη σήματος: ~ *τού ραδιοφώνου / τού αυτοκινήτου* || *η - τού σταθμού / τής τηλεόρασης / τού τηλεφώνου* || *σηκώνω / κατευθύνω την* - συν. αντένα 2. όργανο τής κεφαλής ορισμένων εντόμων, που έχει το σχήμα λεπτού μακριού κέρατος και λειτουργεί ως αισθητήριο όργανο: *οι κεραίες των μυρμηγκιών ι μελισσών* 3. νλυτ. μακρύ, κυλινδρικό ξύλο, το οποίο τοποθετείται κάθετα στους ιστούς τού πλοίου και από το οποίο κρέμονται τα πανιά ή σημαίες και σήματα ιυν. αντένα 4. ***κεραίες*** (οι) (μτφ.) η ιδιαίτερη αντιληπτική ικανότητα, το να συλλαμβάνει κανείς τα ερεθίσματα τού περιβάλλοντός του ή τής εποχής του: *«ως αληθινός δημιουργός με /.επτότατες αισθάνεται βαθύτατα και κάποτε προφητεύει»* (εφημ.) · 5. σημείο τυ γραπτού λόγου με τη μορφή μικρής οριζόντιας γραμμής (-), που τοποθετείται στην αρχή τής ομιλίας κάποιου σε διάλογο ή στην αρχή και στο τέλος παρενθετικού λόγου· φρ. (λόγ.) ***μέχρι κεραίας*** χωρίς καμία παράλειψη: *θα κάνω το καθήκον μου* -*/ ΣΥΝ. ακριβέστατα αν γ. ελλιπώς. – (υποκ.) κεραιού- λα (η).
{.ΕΤΥΜ. αρχ. < *κέρας.* Αρχικώς η λ. σήμαινε κυρ. τα προεξέχοντα αισθητικά άκρα ορισμένων αρθροπόδων. καθίός και οτιδήποτε αιχμηρό σαν κέρατο. Η σημερινή σημ. αποδίδει τυ γαλλ. antenne}. κεραμεας (Ο) {-α κ. -έως [-είς, -έων} (λόγ.) ο κεραμοποιός ΣΥΝ. αγγειοπλάστης. κεραμιδάς, κεραμουργός.
[ΕΓΥΜ. < αρχ. *κεραμεύς*< *κέραμος*|.
κεραμεικος, -ή, -ό -» κεραμικός
κεραμευτική (η) |μτγν.[Π τέχνη τής επεξεργασίας τού πηλού και τής κατασκευής αντικειμένων από αυτόν ΣΥΝ. κεραμική, κεραμίδα (η) μεγάλη ψημένη ημικυλινδρική πλάκα που χρησιμοποιείται στην κατασκευή τής στέγης: *κοκκινωπή / άθραυστη / σπασμένη* ~· φρ. ***μου 'ρχεται κεραμίδα*** λαμβάνω απροσδόκητη είδηση ή μου συμβαίνει ξαφνικά (κάτι): του *ήρθε κεραμίδα, όταν έμαθε ότι τον απέλυσαν!* ΣΥ Ν. ξαφνιάζομαι.
Itl'ΥΜ. <αρχ. *κεραμίς.-ίδος* < *κέραμος* (βλ.λ.)}. **κεραμιδάδικο** (το) το κεραμοποιείο (βλ.λ.) ΣΥΝ. κεραμιδαρειό, (λόγ.) κεραμουργείο.
[ΗΤΥΜ. < *κεραμίδι* + παραγ. επίθημα *-άδικο,* πβ. κ. *δισκ-άδικο].* **κεραμιδαρειό** (το) (λαϊκ.) **1.** ο χώρος στον οποίο κατασκευάζονται κεραμίδια και άλλα πήλινα αντικείμενα ΣΥ\. κεραμείο, κεραμιδάδικο· ΦΡ. ***έγιναν όλα κεραμιδαρειό*** έγινε μεγάλη υλική καταστροφή, μεγάλες ζημιές: *με τον σεισμό ~1* 2. (ως χαρακτηρισμός) υπηρεσία, τομέας στον οποίυ επικρατεί χάος: *«το ταλαίπωρο αυτό υπουργείο με τις εξαγγελίες και τις διαφεύσεις, τις δηλώσεις και τις αντιδηλώσεις (τού υπουργού) έχει γίνει ~ ...»* (εφημ).
[ΕΤΥΜ. < *κεραμίδι* + παραγ. επίθημα *-αρειό.* πβ. κ. *παππαδ-αρειό*\. **κεραμιδάς** (ο) {κεραμιδάδες} (λαϊκ.) 1.ο τεχνίτης πυυ κατασκευάζει κεραμίδια ή άλλα πήλινα αντικείμενα ΣΥΝ. κεραμέας, κεραμοποιός, αγγειοπλάστης · 2. ο τεχνίτης που είναι ειδικός στην τοποθέτηση κεραμιδιών στις στέγες, **κεραμιδένιος,** -α. -ο αυτός που είναι φτειαγμένος με κεραμίδια: ~ *στέγη.*
κεραμιδής, -ιά. -ί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ψημένου πηλού· κοκκινωπός, πορτοκαλής: - *γάτος* 2. ***κεραμίδι*** (το) το ίδιο το χρώμα του ψημένου πηλού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.* **κεραμίδι** (το) {κεραμιδ-ιού | -ιών} 1. η ψημένη πήλινη, συνήθ. ημικυ- λινδρική, πλάκα (πολλές φορές και με αυλακώσεις) που χρησιμοποιείται στην κάλυψη τής στέγης: *γερό / ανθεκτικό / μονωτικό / σπασμένο / κοίλο ι πτυχωτό* ~ 2. (συνεκδ.) η στέγη που είναι φτειαγμένη από κεραμίδια: *ανέβηκε στα* - **3.** (συνεκδ.) σπίτι, κατοικία: *μάζεναν με κόπο τα λεφτά, για να αποκτήσουν ένα - πάνω απ'το κεφάλι τους!* ΣΥΝ. σπιτικό.
[Γ.ΤΥΜ. < μτγν. *κεραμίδιον,* υποκ. τού αρχ. *κεραμίς* < *κέραμος* (βλ.λ.)[.
κεραμιδόγατος (ο) ο αδέσποτος γάτος.
κεραμιδόχωμα (το) {κεραμιδοχώμ-ατος | -ατα, -άτων} μείγμα, κυρ. αργιλικών χωμάτων, που χρησιμοποιείται στην κατασκευή πηλού,
κεραμιδώνω ρ. μετβ. |κεραμίδο)-σα, -θηκα. -μένος} τοποθετώ κεραμίδια στη στέγη σπιτιού. – **κεραμίδωμα** (το) κ. **κεραμίδωση** (η). ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *κεραμιδώ (-όω)* < *κεραμίς. -ίδος}.* **κεραμικός,** -ή, -ό κ. **κεραμεικος 1.** αυτός πυυ είναι κατασκευασμένος από πηλό ή σχετίζεται με την τέχνη αυτή: *παραδοσιακά - σκεύη* ΣΥΝ. πήλινος 2. ***κεραμική*** (η) η τέχνη τής επεξεργασίας τού πηλού και τής κατασκευής αντικειμένων από αυτόν ΣΥΝ. κεραμευτική
κεραμικό (το) αντικείμενο, συνήθ. διακοσμητικό, κατασκευασμένο από πηλό 4. ***Κεραμεικος*** (ο) γνωστή ιστορική συνοικία των Αθηνών (συνοικία των κεραμέων) με αρχαίο νεκροταφείο.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κέραμος.* Η γρ. με *-ει-* από αναλογική επίδρ. άλλων παραγώγων (*κεραμεία. κεραμεΐον, κεράμειος* κ.ά.)Ι- **κεραμίστας** (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.}, **κεραμιστρια** (η) {κεραμιστριών} ο κεραμοποιός (βλ.λ.) ΣΥΝ. κεραμουργός.
Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < ιταλ. ccramisia1. **κεραμοποιία** (η) 11889J {κεραμοποιιών! **1.** η τέχνη τής κεραμικής, τής κατασκευής κεραμικών ειδών ΣΥΝ. κεραμευτική 2. εργαστήριο ή βιομηχανία παραγωγής κεραμικο']ν ειδών. Ηπίσης
κεραμοποιείο (το)
11886] (σημ. 2).
κεραμοποιός (ο/η) Ιμτγν.] ο τεχνίτης που ασχολείται επαγγελματικά με την κατασκευή κεραμικών ειδών ΣΥΝ. κεραμουργός, κεραμέας, (λαϊκ.) κεραμιδάς,
κέραμος (ο) {κεράμ-ου J -τον. -ους} (αρχαιοπρ.) το κεραμίδι (βλ.λ.)· κυρ. στη ΦΡ. ***λίθοι, πλίνθοι και κέραμοι ατάκτως ερριμμένα*** βλ. λ. *λίθος.*
[ΕJΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Η προφανής σύνδεση με το ρ. *κεράννυμι* «αναμειγνύω, ανακατεύω» παρουσιάζει σημασιολογικές δυσχέρειες. Έχει προταθεί επίσης η σύνδεση με λατ. cremo «καίω», λιθ. kar.sias. «καυτός, φλεγόμενος». γοτθ. hauri «κάρβουνο», αρχ. γερμ. herd «εστία, τζάκι» κ.ά. Τέλος, δεν μπορεί να αποκλειστεί η πιθανότητα μικρασιατικού δανείου], **κεραμοσκεπή** (η) σκεπή με κεραμίδια.
κεραμοσκεπης, -ής, -ές 11874} {κεραμοσκεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (οικοδόμημα) τυύ οποίου η στέγη καλύπτεται από κεραμίδια. ΣΧΟΛΙΟ
λ. *-ης. -ης, -ες.*
κεραμουργός (ο/η) [μτγν.] ο κεραμοποιός (βλ.λ.). – **κεραμουργία** (η), **κεραμουργείο** (το) 11866}. **κεράμωση** (η) Ιμτγν.} {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις, -ώσεο)ν} η κάλυψη επιφάνειας με κεραμίδια. Ηπίσης **κεράμωμα** (το), **κεραμωτός,** -ή. -ό Ιμτγν.} **1.** (κυρ. για στέγες) αυτός που έχει επενδυθεί με κεραμίδια, που έχει υροοή ή επίστρωση από κεραμίδια: - *οροφή ι γκαράζ/ σπίτι / υπόστεγο* 2. ***κεραμωτή*** (η) σκεπή καλυμμένη με κεραμίδια: *έφτειαξε μια -, για να προστατεύει τα μηχανήματα από κάτω.*
κεράς (ο) {κεράδες) *(λαϊκ.)* πρόσωπο που κατασκευάζει, πουλάει ή εκπορεύεται κεριά, **κεράς** (το) {κέρ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) **1.** το κέρατο· ΦΡ. ***κέρας τής Αμάλθειας*** βλ. λ. *Αμάλθεια* 2. ΓΕΩΓΡ. παραθαλάσσια περιοχή τής οποίας το σχήμα θυμίζει κέρας: το ~ *τής Αφρικής* (βλ. λ. *Αφρική)* **3.** ΣΤΡΑΤ. η πτέρυγα στρατιωτικής διάταξης, κάθε προσπάθεια ανάπτυξης στρατού, στόλου κ.λπ. σε παράταξη μάχης: *πρώτα ?-όγισε το δεξιό κέρας. δεχόμενο το κύριο βάρος τής επίθεσης* **4.** (α) πνευστό μουσικό όργανο που μοιάζει με σάλπιγγα και κατασκευάζεται από μέταλλο ή κέρατο ζώου· το χρησιμοποιούσαν κατά την αρχαιότητα για στρατιωτικούς λόγους (μετάδοση παραγγελμάτων): *ταχυδρομικό / φυσικό* - (β) ***κυνηγετικό κέρας*** η πρώιμη μορφή τού σύγχρονου πνευ

στού οργάνου, που έχει επιστόμιο όπως αυτό τής σάλπιγγας· σήμερα χρησιμοποιείται κυρ. από κυνηγούς (γ) ***αγγλικό*** **κεράς** το αγγλικό κόρνο (βλ.λ.) **5.** ναυτ. η κεραία που κατευθύνεται προς την πρύμνη και στην οποία στηρίζεται η κορυφή τού τραπεζοειδούς πανιού συν. πίκ\ αντ. ράντα[1], κέρκος 6. (α) ανατ. κάθε ανατομικό στοιχείο που μοιάζει στο σχήμα με κέρατο: *- νωτιαίον μυελού / των πλαγίων κοιλιών τού εγκεφάλου* (β) ιλτρ. παθολογική έκφυση ή νεοπλασία, που έχει κερατώδη σύσταση και εμφανίζεται στα ακάλυπτα τμήματα τού σώματος, ιδ. ηλικιωμένων ατόμων.

[ετυμ. αρχ. < *ker-a-so- < Ι.Ε. *ker- «κεφάλι», πβ. σανσκρ. sirah, λατ. cornu «κέρας» (> γαλλ. corne), αγγλ. horn. γερμ. Horn κ.ά. Ομόρρ. *κάρ-α* (βλ.λ.). *κρά-νος, κρα-νίο(ν). κρ-τός. καρα-δοκώ* κ.ά.]. **κέρασα** ρ. ♦ κερνώ

κερασάκι (το) {χωρ. γεν.) το μικρό κεράσι· φρ. *το κερασάκι στην τούρτα* η τελευταία, χαρακτηριστική λεπτομέρεια που προστίθεται στο τέλος ολοκληρώνοντας την εικόνα μιας κατάστασης, το απαραίτητο συμπλήρωμά της: *η εξαγγελία* του *νέου φόρου ήταν το* ~ των *κυβερνητικών μέτρων.*

[ΗΤΥΜ. ΙΙ φρ. *το κερασάκι στην τούρτα* είναι μεταφρ. δάνειο (πβ. αγγλ. the cherry on the cake, γαλλ. la ccrise sur le gateau)], **κερασένιος,** -ια. -ιο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο κερασιάς ή έχει παρασκευαστεί με κεράσια, που έχει κεράσια στη σύνθεσή του: ~ *έπιπλα* || ~ *τούρτα ι μαρμελάδα / γλύκυσμα* 2. αυτός που έχει χαρακτηριστικές ιδιότητες, οι οποίες θυμίζουν κεράσι (ως προς το σχήμα, τη χρώμα, τη γεύση κ.λπ.): *- χείλη* (κόκκινα σαν κεράσι), **κερασής,** -ιά, -ί 1. αυτός που έχει το χρώμα τού κερασιού: ~ *φόρεμα ι κραγιόν / μολύβι* **2.** ***κερασί*** (το) το ίδιο το χρώμα τού κερασιού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.*

κεράσι (το) {κερασ-ιού | -ιών} ο σφαιρικός καρπός τής κερασιάς, ο οποίος έχει κόκκινο ώς σκούρο κόκκινο χρώμα, χυμώδη, γλυκιά και αρωματική σάρκα, η οποία περιβάλλει ένα απλό κουκούτσι· φι\ (πα- ροιμ.) ***όπου ακούς πολλά κεράσια, κράτα και μικρό καλάθι*** βλ. λ. *καλάθι.* - (υποκ.) **κερασάκι** (το) (βλ.λ.).

Γετυμ. < μτγν. *κεράσιον.* υποκ. τού αρχ. *κέρασος.* που φαίνεται να αποτελεί μικρασιατικό δάνειο (πβ. και το τοπωνύμιο *Κέρασούς)* και μάλιστα αρχαιότατο, αν λάβουμε υπ* όψιν το μυκ. ανθρωπωνύμιο Ke- ra-so. Η ακριβής καταγωγή τού δανείου είναι άγνωστη, ίσως σχετίζεται με. το ασσυρ. karsu. Μέσω τού λατ. cerasus (< αρχ. *κέρασος)* η λ. διαδόθηκε σε πολλές ευρωπαϊκές γλώσσες, πβ. γαλλ. cerise, αγγλ. cherry, γερμ. Kirschc κ.ά.]. **κερασία** (η) Ιμτγν.] ψηλό φυλλοβόλο, οπωροφόρο δέντρο με λείο και ίσιο κορμό, που ευδοκιμεί στα μέσα εύκρατα κλίματα και καλλιεργείται ευρύτατα για τους εύγευστους καρπούς του.

Κερασία (η) γυναικείο όνομα.

κέρασμα (το) |κεράσμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** η προσφορά (συνήθ. ποτού. γλυκού, δείπνου κ.λπ.) είτε για λόγους τυπικούς (λ.χ. σε επίσκεψη) είτε ως χειρονομία καλής διάθεσης, συμπάθειας (προς κάποιον): *πήρε μισό κιλό σοκολατάκια για* ~ [[*στη γιορτή του έβγαλε λικέρ στο* ~1| *για το - τους πήγε στο πιο ακριβό κέντρο* ΣΥ ν. (λαϊκ.) τρατάρισμα 2. η πληροφή των εξόδων για μια έξοδο, συνάντηση κ.λπ. από ένα πρόσωπο για όλους όσοι παρευρέθησαν: Αό'/ω *τής περίστασης τους έκανε το γεύμα* || *ανταποδίδω το* - 3. (συνεκδ.) ό,τι προσφέρεται τυπικά ή ως έκφραση φιλικής διάθεσης σε κάποιον: *το κρασί είναι ~ απ' το κατάστημα!* || *το ~ της ήταν γλυκό* τού *κουταλιού.* — (υποκ.) **κερσσματάκι** (το).

[ετυμ, μτγν., αρχική σημ.«μείγμα,ανάμειξη»,< αρχ. *κεράννυμι* (βλ. κ. *κερνώ).* Η λ. ακολούθησε τη σημασιολ. μεταβολή τού ρήματοςΙ. **Κερασούς** (η) {Κερασούντ-ος. -α) πόλη τής ΒΛ. Τουρκίας στον Βύξει- νο Πόντο, σημαντικό κέντρο τού ποντιακού ελληνισμού. Επίσης **Κε- ρασούντα.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Κερασούς. -οϋντος* < *κέρασος.* Αξίζει να σημειωθεί ότι από εκεί έφερε ο Λούκουλλος το πρώτο δέντρο κερασιάς στη Ρώμη. Η τουρκ. ονομασία Giresun προέρχεται από την Ελληνική], **κεραστής** (ο) Ιμτγν.], **κεράστρια** (η) {κεραστριών} πρόσοπο που έχει αναλάβει να κερνά, να σερβίρει, **κερασφόρος,** -α, -ο {αρχ.Ι (λόγ.) **1.** (ζώο) που φέρει κέρατα: ~ *θηλαστικό* 2. (ειρων.) ο κερατάς. **κερατάς** (ο) {κερατάδεςΙ (υβριστ.) **1.** ο σύζυγος που τον απατά η γυναίκα του ΣΥΝ. (λόγ.) κερασφόρος 2. (ως προσφώνηση ή προσβλητικός χαρακτηρισμός προσώπου): *κάθεται κι ακούει τον κάθε -!* φρ. (α) ***τού κέρατά!*** (εμφατ.) για αυτονόητο συλλογισμό, συμπέρασμα, δήλωση κ.λπ., για περιπτώσεις που κάτι πρέπει να θεωρείται δεδομένο: -> *πια· πάνε τρεις μέρες που τον περιμένουμε, δεν θα έρθει επιτέλους;* (β) (παροιμ.) **όσο** ***καθίζει*** **ο κερατάς, το** ***κέρατό*** **του αυξάνει** η ανοχή τής συζυγικής απιστίας και γενικότ. κάθε κατάστασης υποτιμητικής τής αξιοπρέπειας κάποιου, φέρνει ακόμα χειρότερα αποτελέσματα. — (υποκ:.) **κερατάκος** κ. **κερατούκλης** (ο) (βλ.λ.).

{ΕΤΥΜ. μεσν. < *κέρατο* (βλ.λ.). Εξακολουθεί να εγείρει πολλές ερμηνευτικές δυσκολίες η σημερινή σημ. που συνδέεται με τη μοιχεία, τη συζυγική απιστία. Κατά τον Μ. Ψελλό, η σύνδεσή της με το κέρατο οφείλεται στο γεγονός ότι τα κερασφόρα ζώα δεν χαρακτηρίζονται από συζυγική ζηλοτυπία, δηλ. από επιθυμία για αποκλειστική αφοσίωση. αλλά μοιράζονται τους συντρόφους τους ελεύθερα *(τά δέ γε... κερασφόρα σχεδόν* ει/τείν *ξύμπαντα ραστα τό πάθος ύφίσταν εντεύθεν γούν τόν μή περί τήν ιδίαν γαμέτην ζηλοτυποϋντα μηδ' άλλως άγανακτούντα επί τώ πράγματι κερατάν ό ονοματοθέτης ώνόμασεν).* Αξίζει να σημειωθεί ότι στον Αρτεμίδωρο (2ος αι. μ.Χ.) απαντά η φρ. *κέρατα ποιεΐν τινί* με τη σημ. «απατώ τον σύζυγο»), **κερατέα** (η) {κερατεών} η χαρουπιά (βλ.λ.). Επίσης **κεράτιά.**

[ΕΙΥΜ. μτγν. < αρχ. *κέραςί*

κερατένιος, -ια. -ιο **1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος από κέρατο: ~ *λ,αβή / διακοσμητικό* ΣΥΝ. κεράτινος 2. (οικ.) αυτός που προκαλεί ενόχληση και γίνεται εξαιρετικά δυσάρεστος, κυρ. λόγω τής δυσκολίας που χαρακτηρίζει την αντιμετώπισή του: *αυτές οι - οι ασκήσεις* πολύ *με παίδεψαν!* ΣΥΝ. δύσκολος, δυσάρεστος, **κερατίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων] ΙΑΤΡ. δερματική πάθηση που προκύπτει από την υπερβολική σκλήρυνση τού εξωτερικού και σκληρότερου τμήματος τής επιδερμίδας, λόγω υπερτροφίας τής κεράτινης στιβάδας.

{F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. keratiasis|. **κερατιάτικος,** -η. -ο (οικ.) αυτός που έχει σχέση με τα κέρατα ή τον κερατά, στη ΦΡ. ***πληρώνω τα κερατιάτικσ*** πληρώνω τις συνέπειες για κάτι. για το οποίο δεν ευθύνομαι, **κερατίνη** (η) {χωρ. πληθ.} η ινώδης σκληρή και αδιάλυτη πρωτεΐνη, που είναι το κύριο δομικό συστατικό των τριχών, των νυχιών. των κεράτων, των οπλών κ.λπ., καθώς και τού εξωτερικού στρώματος τής επιδερμίδας.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. keratinΙ. **κεράτινος,** -η. -ο 1. αυτός που είναι κατασκευασμένος από κέρατο: ~ *ομοίωμα / διακόσμηση* ΣΥΝ. κερατένιος 2. ΑΝΑΤ. ***κεράτινη στιβάδα*** το σκληρό εξωτερικό τμήμα τής επιδερμίδας, που σχηματίζεται από τα υπολείμματα των νεκρών κυττάρων, τα οποία παράγονται συνεχώς κατά την ανάπτυξη των βαθύτερων στιβάδων τού δέρματος ΣΥΝ. κερατοειδής στιβάδα.

ΙΚΤΥΜ. αρχ. < *κέρας. -τος.* Η *κεράτινη στιβάδα* αποδίδει τον αγγλ. όρο corneal layer).

κεράτιο (το) [αρχ.Ι {κερατί-ου) -ων] (αρχαιοπρ.) **1.** το μικρό κέρατο ΣΥΝ. κερατάκι **2.** ο καρπός τής χαρουπιάς, τυ ξυλοκέρατο 3. ΜΟΥΣ. κάθε μουσικό όργανο, που το σχήμα του μοιάζει με κέρατο, λ.χ. το κορνέτο.

Κεράτιος Κόλπος (ο) κόλπος τής Κωνσταντινούπολης στον Βόσπορο.

[ετυμ. μεσν. τοπωνύμιο, γνωστό και ως *Κέρας τών Βυζαντίων,* από όπου και η βεν. ονομασία Chrysokeras «χρυσούν κέρας» λόγω τής σημασίας τού κόλπου αυτού για την εμπορική δραστηριότητα τής Κων'πολης. Η τουρκ. ονομασία Hali^ σημαίνει απλώς «κόλπος»], **κερατίτιδα** (η) [μτγν.] {-ας κ. -ίτιδος | -ίτιδες. -ιτίδιον] ιατρ. η φλεγμονή τού κερατοειδούς (βλ.λ.). που μπορεί να προκαλείται από ξηρότητα, εξάπλωση αιμοφόρων αγγείων στην επιφάνειά του, μόλυνση από ιό. απώλεια τής αισθητικότητάς του κ.λπ. Επίσης **κερατοειδίτιδα. κέρατο** (το) {κεράτ-ου] -ων} **1.** κάθε σκληρή οστεοειδής και συνήθ. κοίλη έκφυση. που αναπτύσσεται μόνιμα και συχνά ζευγαρωτά στο κεφάλι συγκεκριμένων θηλαστικών (γενικότ.) κάθε έκφυση παρόμοιου σχήματος στο κεφάλι ζώου (όπως ο χαρακτηριστικός όγκος συμπαγούς τριχο')ματος στους ρινόκερους ή οι χαυλιόδοντες τού αγριόχοιρου κ.λπ.): *τα ~ τού αρσενικού ελαφιού* 2. (μτφ.-οικ.) οτιδήποτε εξέχει αντιαισθητικά ή κατά τρόπο ανεπιθύμητο: *κοίτα πώς πετάει αυτό το - στα μα/.λιά. δεν ξέρο) πώς να το ισιώσω* (| *βγάλε αυτό το ~ από τον τοίχο, γιατί θα χτυπήσει κανείς πάνω* **του** 3. (οικ.) οτιδήποτε δημιουργεί μεγάλη δυσκολία ή πρόβλημα (πρόσωπο, κατάσταση, ζήτημα κ.λπ.): είναι ~ *αυτή η άσκηση* }| *έχει* έναν διευθυντή *πολύ* συν. (!) παλούκι, αγγούρι· ΦΡ. (ειδικότ. για πρόσ.) ***κέρατο βερνικωμένο*** εξαιρετικά δύστροπος και άκαμπτος στις απαιτήσεις του. που επιβάλλεται κατά απόλυτο και πιεστικό τρόπο 4. (ειρων.) το εξόγκωμα που υποτίθεται ότι φυτρώνει στο κούτελο όσων πέφτουν θύματα συζυγικής ή ερωτικής απιστίας (βλ. λ. κερατάς) **5.** (συνεκδ.) η ερωτική ή συζυγική απιστία: το ~ *πάει σύννεφο!* || *της ρίχνει ~ πότε με τη μία. πότε με την άλλη!* συν. κεράτωμα· φρ. (α) (ειρων.) ***φοράω /βάζω κέρατα (σε κάποιον)*** απατώ σύζυγο ή ερωτικό σύντροφο: *μικρή και ζωηρή η γυναίκα του. δεν άργησε να του τα φορέσει τα κέρατα!* συν. κερατώνω (β) (!) ***(γομώ) το κέρατό μου*** (έκφραση εντονότατης οργής, αγανάκτησης): ~ *πια μ' αυτή* την *ατυχία!* (γ) (οικ.) **τα** ***κέρατά μου*** (για υπερβολική ποσότητα, που γίνεται δυσβάσταχτη. ανεπιθύμητη): *αύριο δίνω εξετάσεις κι έχω να διαβάσω ακόμα τα - /* ΣΥΝ. τ' άντερά μου, τα μαλλιοκέφαλά μου (δ) (οικ.) ***ατού διαόλου το κέρατο*** για εξαιρετικά μακρινή απόσταση, απομακρυσμένη τοποθεσία, σημείο: *πού να τρέχουμε ~·* <5rv *υπάρχει άλλο μαγαζί πιο κοντά;* συν. στού διαύλου τη μάννα, στην άκρη τού κόσμου (ε) ***και ατού βοδιού το κέρατο να κρυφτείς*** και στο πιο απίθανο μέρος, όπου και αν κρυφτείς (θα σε βρω). — (υποκ.) **κερατάκι** (το), (μεγεθ.) **κερατάρα** (η).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *κέρατον*< αρχ. *κέρας, -τος.* Βλ. κ. *κερατάς*\. **κερατοειδής,** -ής. -ές Ιμτγν.] {κερατοειό-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που ως προς το σχήμα ή τη σύστασή του μοιάζει με κέρατο: *- γωνία ι απόφυση / προεξοχή* **2.** αναγ. (α) **κερατοειδής στιβάδα** η κεράτινη στιβάδα (βλ. λ. *κεράτινος)* (β) ***κερατοειδής (χιτώνας / υμένας)*** το διαφανές, εμπρόσθιο τμήμα τού εξώτατου χιτώνα τού οφθαλμού, που καλύπτει την ίριδα και την κόρη. **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **κερατοτομια** (η) Ικερατοτομιών) ΙΑΤΡ. χειρουργική επέμβαση κατά την οποία γίνονται μικροσκοπικές τομές στον κερατοειδή χιτώνα για τη διόρθωση ελαφράς ή μέτριας μυωπίας.

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. keratoloinyj. **κερατούκλης** (ο) Ικερατούκληδες} (υποκ.) ο κερατάς· συχνά στον προφορ. λόγο για τη δήλωση συμπάθειας, επιδοκιμασίας, θαυμασμού; *βρε τον ~. κοίτα* τι *σκέφτηκε!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κατεργάρης.*

|!:ΤΥΜ. < *κέρατο* + παραγ. επίθημα *-ούκλης* < *-ούκλα* (πβ. *χερ-ούκλα. ψαρ-ούκλα)* < λατ. -uc(u)!a|. **κερατώνω** ρ. μετβ. {κεράτω-σα. -θηκα. -μένος} (οικ.) διαπράττω) συζυγική απιστία, απατώ τον ερωτικό μου σύντροφο: *κάθε τόσο κερατώνει* τη *γυναίκα του!* ΣΥΝ. απατώ. μοιχεύω. — **κεράτωμα** (το). [είώ. < μτγν. *κερατώ (-όω)* < αρχ. *κέρας. -τος.* ΙΙ σημερινή σημ. ήδη

μεσον. Βλ. κ. *κερατάς*\. **κεραύνιος,** -α. -ο |αρχ.[(αρχαιοπρ.) αυτός που σχετίζεται με τον κεραυνό, που προκαλείται από κεραυνό, **κεραυνοβολημένος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει χτυπηθεί από κεραυνό 2. (μτφ.) αυτός που έχει δοκιμάσει ισχυρή έκπληξη, που έμεινε άναυδος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμβρόντητος.* **κεραυνοβόληση** ίη) |Ι896| {-ης κ. -ήσεις | -ήσεις. -ήσεωνί **1.** πλήγμα από κεραυνό και. κατ' επέκτ., οποιαδήποτε έκθεση σε ισχυρό ηλεκτρικό ρεύμα, ιδ. η ηλεκτροπληξία 2. (μτφ.) ο αιφνιδιασμός: *η στρατψ γική του στόχευε στην - των αντιπάλων με καίριες και πάντα απρόβλεπτες επιλογές.* Επίσης **κεραυνοβόλημα** (το) |]790j. **κεραυνοβολια** (η) [μτγν.] {κεραυνοβολιών] (λόγ.) **1.** η προσβολή ανθρώπου ή ζώου από κεραυνό Συν. κεραυνοβόληση, κεραυνοβόλημα 2. (ειδικότ.) η ηλεκτροπληξία, η έντονη ηλεκτρική εκκένωση σε σώμα. με θανατηφόρα συχνά αποτελέσματα, **κεραυνοβόλος,** -ος (καθημ. -α), -ο **1.** αυτός που εκδηλώνεται με αιφνίδιο και καταλυτικό τρόπο, πέρα από κάθε δυνατή πρόβλεψη: ~ *επίθεση τού στρατεύματος* || ~ *αντίδραση / ενέργεια* || - *χτύπημα εναντίον ανυποψίαστου αντιπάλου* συν. ξαφνικός, απρόοπτος, ακαριαίος, απρόσμενος· φρ. ***κεραυνοβόλος έρωτας*** ο έρωτας που εκδηλώνεται αμέσως μόλις δει κάποιος ένα πρόσωπο, με έντονη και ξαφνική έλξη χωρίς προηγούμενη γνωριμία ή συνάντηση 2. (ειδικότ. ασθένεια) τής οποίας τα συμπτοίματα εκδηλώνονται αιφνίδια, χορίς προηγούμενη ένδειξη, επιφέροντας ακόμα και τον θάνατο τού ασθενούς 3. (μτφ.) αυτός που έχει μεγάλη ένταση, που καθηλιόνει με τη δύναμή του: *τον κοίταξε μ ένα αυστηρό,* ~ *β'Αέμμα.* – **κεραυνοβόλα** επίρρ. ·*■ σχολιο λ. *-βόλος.*

[ετυμ. αρχ. < *κεραυνός* + *-βόλος* < *βάλλω. Ο κεραυνοβόλος έρωτας* αποτελεί απόδ. τής ελλειπτικής γαλλ. φρ. le coup de foudre. Μεταφρ. δάνειο είναι και η φρ. *κεραυνοβόλο βλέμμα* (< γαλλ. regard foudro- yant)].

κεραυνοβολώ ρ. μετβ. |μτγν.Ι {κεραυνοβολείς... | κεραυνοβόλησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. πλήττω με κεραυνό και, κατ' επέκτ.. με ισχυρότατο ρεύμα, κυρ. από ηλεκτρική εκκένωση 2. (μτφ.) προκαλώ την έντονη κατάπληξη, τον αιφνιδιασμό (κάποιου), καθιστώ αδύνατη κάθε αντίδ^σή του: *τον κεραυνοβόλησε με το βλέμμα* || *κεραυνοβόλησε τους αντιπάλους του με έναν σκληρό και επιθετικό λόγο* συν. καταπλήσσω, αποσβολώνω, κοκκαλώνο) (πβ. λ. *κατακεραυνώνω).*

κεραυνόπληκτος, -η, -ο [1877J **1.** αυτός πυυ έχει χτυπηθεί από κεραυνό συν. κεραυνοβοληένος 2. (μτφ.) αυτός που νιώθει μεγάλη κατάπληξη, που έχει μείνει εμβρόντητος: *κοιτούσε ~. μη μπορώντας να ξεπεράσει το* σοκ·συν. κατάπληκτος, εμβρόντητος.

[ΕΤΥΜ. < *κεραυνός* + *-πληκτος* < *πλήττω].* **κεραυνοπληξία** (η) {χωρ. πληθ.) η κεραυνοβολια (βλ.λ.. σημ. Ι). **κεραυνός** (ο) **1.** ΜΕΤΕΩΡ. η ισχυρότατη ηλεκτρική εκκένωση (σπινθήρας). πυυ προκαλείται μεταξύ των κατώτερων τμημάτων των νεφών και τού αντίθετα φορτισμένου εδάφους, η οποία συνοδεύεται από λάμψη και βροντή ΣΥΝ. αστροπελέκι· ΦΡ. (λόγ.-μτφ.) ***κεραυνός εν αιθρία*** *(κεραυνός έν αιθρία)* για οτιδήποτε προκύπτει ξαφνικά, χωρίς να μαρτυρείται ή να προμηνύεται από ανάλογα δεδυμένα, που δημιουργεί κατάπληξη ως απροσδόκητο και εντυπωσιακό γεγονός: *η παραίτησή του ήρθε ως* ~ ([*η είδηση τής κήρυξης πολέμου έπεσε ως* ~ |j το *διαζύγιο έπεσε ως* ~ *στους κοσμικούς κύκλους* 2. (μτφ.) άνθρωπος ή ζώο μεγάλης ταχύτητας και γενικότ. κάθε πράγμα, ενέργεια κ.λπ. που εκδηλώνεται κατά αιφνιδιαστικό τρόπο χωρίς να αφήνει περιθώρια αντίδρασης: *ο* ~ των *γηπέδων* || *με σοντ-κεραυνό τίναξε τα δίχτυα τής αντίπαλης ομάδας.*

[εγυμ. αρχ. < **κερα-Εν-ός* < θ. *κερα-* (πβ. αρχ. *κεραΐζω* «καταστρέφω, χτυπώ») < Ι.Ε. *kcr-a- «καταστρέφω» (άσχετο προς το ομο')νυμο Ι.Ε. θ. που σημαίνει «κεφάλι», βλ. λ. *κέρας),* πβ. σανσκρ. srndti «χτυπά')», αρχ. ιρλ. do-cer «έπεσε». Ομόρρ. *ά-κέρα-ιος* (βλ.λ.)]. **κεραυνώνω** ρ. μετβ. {κεραύνω-σα, -θηκα. -μένος] κεραυνοβολώ (βλ.λ.). – **κεραύνωση** (η) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κεραυνώ (-όω)* < *κεραυνός*|.

Κέρβερος «>) **1.** μυθολ. τερατόμορφο σκυλί με πολλά κεφάλια και φίδι αντί για ουρά. το οποίο φύλαγε τις Πύλες τού Αδη **2.** (μετωνυμ. για πρόσ. επιφορτισμένα με καθήκοντα φύλαξης ή επιτήρησης) πρόσωπο που προσπαθεί να παρακολουθεί τα πάντα, να μην του ξεφεύγει τίποτα, να έχει τα πάντα υπό έλεγχο: *κάθισε ~ από πάνω τους και έλεγχε κάθε τους κίνηση* || *ο πατέρας τους ήταν σωστός ~ σε ζητήματα ηθικής* ΣΥΝ. μπαμπούλας, άγρυπνο μάτι, ακοίμητος φρουρός. [πτυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο. Έχει προταθεί η σύνδεση τής λ. με το σανσκρ. karbaru- / sarvaru- «στικτός, παρδαλός», όνομα αρχ. ινδικών υποχθόνιων τεράτων. Ίσως και οι δύο όροι να αποτελούν προελλην. δάνειο μεσογειακής προελεύσεως]. **κερδήθηκα** ρ. -* κερδίζω

κερδίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] {κέρδ-ισα, -ίστηκα κ. -ήθηκα. -ισμέ- νος] ♦ (μετβ.) 1. έχω όφελος, κέρδος από κάτι: *κέρδισε μεγά?^η δόξα από τον πόλεμο* || π *Θα κερδίσεις αν αρνηθείς;* || *βγαίνο) κερδισμένος από μια γνωριμία / συνεργασία* ΣΥΝ. (οφελούμαι λντ. χάνω· φρ. ***κερδίζω έδαφος*** βλ. λ. *έδαφος* **2.** εισπράττω αμοιβή (κυρ. χρηματική) για την εργασία μου: *πόσα κερδίζει απ' τη δουλειά του:* [[~ *το ψωμί μου* ΣΥΝ. εξασφαλίζω τα προς το ζην 3. αποκτώ (κάτι) λόγω τής τύχης ή των ικανοτήτων μου: ~ *στο λαχείο τον πρώτο αριθμό* || *κέρδισε τιμητικό βραβείο για τη συμμετοχή του* στο *φεστιβάλ* [[*κέρδισε επάξια τον* τίτλο *τού πιο ακριβοπληρωμένου ηθοποιού* || ο *παίκτης κέρδισε πέναλτι / κόρνερ* · φρ. ***κερδίζω την αιωνιότητα*** βλ. λ. *αιωνιότητα* 4. βγαίνω νικητής σε μια αναμέτρηση: ~ *τον πόλεμο / τη μάχη των εντυπώσεων / τις εκλογές / τον αγώνα* ΣΥΝ. νικώ ΑΝΤ. ηττώμαι 5. καταφέρνω να αποκτήσω κάτι που θέλω: - *την εμπιστοσύνη / την εκτίμη*

ση / τη φιλία / την καρδιά κάποιου ΣΥΝ. (μτ<ο.) αποκτώ, εισπράττο) 6. κατακτώ: *κέρδισαν όλες τις εκτάσεις τής παλιάς αυτοκρατορίας* || (μτφ.) *σε κερδίζει με τη διακριτικότητα και την ευγένειά της* συν. κυριεύω 7. αξιοπιυιο) πλήρο>ς ή σε μεγάλο βαθμό (κάτι): *ας κερδίσουμε αυτές τις μέρες που Οα είμαστε μαζί* συν. αξιοποιώ) ♦ (αμετβ.) 8. ωφελούμαι, αποκομίζω κέρδος: *κέρδισε από τη σχέση μαζί του* 9. αποδεικνύομαι νικητής (είτε λόγω τύχης είτε λόγω ικανότητας): το *κόμμα του κέρδισε από τον πρώτο γύρο με σημαντική διαφορά'* ΦΡ. ***όποιος χάνει στα χαρτιά, κερδίζει στην αγάπη*** βλ. λ. *χάνω* 10. πλεονεκτώ ως προς κάποιον, είμαι υπέρτερός του: *σε. σχέση με τους υπολοίπους κερδίζει και σε επιδόσεις και σε ήθος* συν. υπερτερώ ανί* μειονεκτώ 11. φαίνομαι πιο ελκυστικός: *κερδίζει πολύ με αυτό το χτένισμα* / γο *φόρεμα [1] το χρώμα* |j *φαίνεται ψυχρός στην τηλεόραση. αλλά από κοντά κερδίζει πολύ* ΣΥΝ. αναδεικνύομαι 12. προηγούμαι: *η Α.C.K. κερδίζει στο ημίχρονο ένα-μηδέν.*

κερδομανής, -ής. -ές {κερδομαν-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που κα> τέχεται από το πάθος τού κέρδους: - *επιχειρηματίας* συν. φιλοχρήματος, φιλοκερδής, φιλάργυρος, παραδόπιστος ανί. αφιλοκερδής. – **κερδομανία** (η) 11801 [. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* **κέρδος** (το) {κέρδ-ους | -η. -ών] **1.** (α) οτιδήποτε αποκομίζει κάποιος υπέρ του. καθετί πυυ αποκτά κανείς επιπλέον σε σχέση με. ό.τι έδωσε: *τα - από τα έργα υποδομής θα φανούν μελ/ιοντικά* || *τι - θα είχα εγώ από μια τέτοια ενέργεια:* [(*τα ~ τής επιχείρησης ανέρχονται σε 10 εκατομμύρια μηνιαίως* || *φορολογήσιμο / εύκολο / μεγάλο / ελάχιστο Ι έκτακτο / προσωπικό / συλλογικό / πρόσκαιρο / περιστασιακό / παράνομο / αθέμιτο / επιπρόσθετο / μουνπω/.ιακό* ~ ΣΥΝ. όφελος, ωφέλεια, ωφέλημα αντ. ζημιά, απώλεια, (λαϊκ.) χασούρα· ΦΡ. ***αφήνω / αποφέρω / βγάζω / δίνω κέρδος*** (για κάθε οικονομική δραστηριότητα. μαγαζιά, επιχειρήσεις κ.λπ.) είμαι κερδοφόρος: *το περίπτερο δεν αφήνει τόσο κέρδος όσο παλιά* jj οι *επενδύσεις σε ομόλογα δίνουν σταθερό κέρδος* (β) ***μικτό / ακαθάριστο κέρδος*** βλ. λ. *ακαθάριστος* (γ) ***καθαρό κέρδος*** τα τελικά, πραγματικά έσοδα επιχείρησης ή προσώπου. απαλλαγμένα από κάθε είδους επιβάρυνση (παραγωγής, διάθεσης, πληρωμής προσωπικού κ.λπ.) (δ) ***θεμιτό / νόμιμο κέρδος*** το κέρδος που αποκτάται με νόμιμες ενέργειες κατά τις ισχύουσες αγορα- νομικές διατάξεις αν γ. αθέμιτο, παράνομο κέρδος (ε) ***μεγιστοποίηση κερδών*** βασική υπόθεση τής οικονομικής θεωρίας, που αποδέχεται ως σκοπό τής επιχειρηματικής δραστηριότητας την επίτευξη τής μέ- γιστης απόδοσης εσόδων (στ) ***κατακράτηση κερδών*** η συσσώρευση εσόδων προς αύξηση τού κεφαλαίου και τής χρηματοδοτικής ανεξαρτησίας επιχειρήσεως (ζ) ***συμμετοχή στα κέρδη*** σύστημα πρόσθετης πληρωμής μισθωτών (ανεξαρτήτως μισθού και ημερομισθίου) ανάλογα με τα έσοδα τής επιχείρησης στην οποία απασχολούνται (η) ***διαφυγόν κέρδος*** η απώλεια από την μη ανάληψη μιας ενέργειας 2. (μτφ.) καθετί ωφέλιμο, κάθε χρήσιμο γεγονός, εμπειρία κ.λπ.: *μια συζήτηση μαζί του αποτελεί ~ για τον καθένα* [[*όποιο βιβλίο και να διαβάσεις, έχεις ~*\ \ *η διεθνής επιτυχία του αποτελεί τεράστιο ~ για τη χώρα μας.*

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με αρχ. ιρλ. cerd «τέχνη, εργασία». αλλά και «ποιητής, αγγειοπλάστης», ουαλ. cerdd «τραγούδι», οπότε θα μπορούσε να αναχθεί σε Ι.Ε. *kerda- «επιδέξιος, επιτήδει-
ος»|.

κερδοσκοπία (η) [1856[{χωρ. πληθ.] σειρά ενεργειών που γίνονται με βάση προβλέψεις σχετικά με τη διακύμανση των τιμών και στοχεύουν στην επίτευξη κέρδους πάνω από τα νόμιμα ή συνηθισμένα όρια: *ορισμένα σουπερμάρκετ εμφανίζουν τεχνητές ελλείψεις προϊόντων που πρόκειται να ανατιμηθούν σε μια προσπάθεια κερδοσκοπίας* II *συστηματικοί έλεγχοι τής αγορανομίας για την αντιμετώπιση των κρουσμάτο)ν κερδοσκοπίας* συν. αισχροκέρδεια, σπέκουλα, σπε- κουλάρισμα. - **κερδοσκόπος** (ο/η) 11825].

Ιετυμ. < *κέρδος* + *-σκοπία* < *σκοπώ,* απόδ. τού γαλλ. specu-lation]. **κερδοσκοπικός,** -ή. -ό [1856| αυτός που σχετίζεται με την κερδοσκοπία. που στοχεύει στην απόκτηση κέρδους με χρήση θεμιτών ή κυρ. αθέμιτος μέσων: - *κίνητρα / τεχνάσματα / κίνηση / κεφάλαια / επιχείρηση* || *ίδρυμα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα* || η *δραχμή υφί- σταται ~ πιέσεις / επιθέσεις.* - κερδοσκοπικ-ά/-ώς 11878J επίρρ. **κερδοσκοπώ** ρ. αμετβ. 1187J [{κερδοσκοπείς...] κερδοσκόπησα! χρησιμοποιώ οποιοδήποτε θεμιτό ή κυρ. αθέμιτο μέσο για την επίτευξη ή μεγιστοποίηση κερδών ενεργά) κερδοσκοπικά, κυρ. προκαλώντας διακύμανση τιμών κατά τεχνητό τρόπο, παραβιάζοντας τους νόμους τής προσφοράς και ζήτησης: *κερδοσκοπεί ασύστολα εις βάρος των καταναλωτών* ςυ.ν. αισχροκερδώ. **κερδοφορία** (η) {χωρ. πληθ.] η εξασφάλιση κέρδους: *υψηλή ~ βλέπει η Κτηματική Τράπεζα για* το *τρέχον έτος.* **κερδοφόρος,** -α (λόγ. -ος), -ο [μτγν.Ι αυτός που εξασφαλίζει κέρδος, που αποφέρει έσοδα υψηλότερα των εξόδων: - *επιχείρηση / επένδυση* συν. επικερδής. – **κερδοφόρως** επίρρ. **κερδώος,** -α. -ον [μτγν.] (αρχαιοπρ.) αυτός που αποδίδει κέρδη, που φέρνει κέρδος· κυρ. ως επίθετο τού θεού Ερμή (θεού τού εμπορίου): ~ *Ερμής* ΛΝΤ. λόγιος, **κερένιος,** -ια, -ιο Ιμεσν.| 1. αυτός που κατασκευάστηκε από κερί: ~ *λαμπάδα 1 κούκ?.α / ομοίωμα* συν. κέρινος 2. αυτός που έχει το χρώμα τού κεριού, το οποίο δεν έχει υποστεί χρωματική επεξεργασία: - *πρόσωπο* συν. χλομός, οιχρός, ωχρόλευκος. ωχροκίτρινος, **κερί** (το) {κερ-ιού | -ιο>ν} 1. η στερεά, κιτρινωπή ουσία, συγγενής με τα λίπη και τα έλαια, που εκκρίνεται από τις μέλισσες κατά την κατασκευή των κηρηθρών και χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο για την παραγωγή λαμπάδων, καλουπκόν. αλοιφοίν κ.λπ. 2. κάθε παρόμοια με την παραπάνω ουσία, τεχνητή ή φυσική, όπως οι εκκρίσεις συγκεκριμένων εντόμων και φυτών 3. (συνεκδ.) το επίμηκες. συνήθ. λεπτό

και κυλινδρικό κομμάτι από την παραπάνω στερεά και εύτηκτη ουσία (σημ. 1) ή άλλη υποκατάστατη της. στο εσωτερικό τού οποίου υπάρχει φιτίλι τυ οποίο προεξέχει από τη μία άκρη και καίγεται παρέχοντας φως· χρησιμοποιείται στις εκκλησίες για λατρευτικούς σκοπούς, αλλά και σε ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους για διακόσμηση ή για τη δημιουργία ευχάριστης ή υποβλητικής ατμόσφαιρας: *λευκό ι μικρό ι αναμμένο / σβηστό* - || *ανάβω* - συν. λαμπάδα· ΦΡ. (α) (εκ- φραστ.) ***κίτρινος / άσπρος ααν το κερί*** για κάποιον που για οποιονδήποτε λόγο χάνει το χρο'ϊμα του. κυρ. λόγω ασθένειας, εξάντλησης \ \ φόβου (β) (εκφραστ.) ***λειώνω σαν το κερί*** (μεσν. φρ.) για άνθρωπο άρρωστο ή καταβεβλημένο σωματικά, ο οποίος υποφέρει ψυχικά, που χάνει συνεχώς δυνάμεις (γ) (παροιμ.) ***μην τάξεις σ' άγιο κερί και σε παιδί κουλλούρι / παιχνίδι*** βλ. λ. *τάζω* (δ) ***τάζω τής Παναγιάς κερί, τού διάβολου λιβάνι*** βλ. λ. *τάζω* (ε) ***ψάχνω με το κερί*** ψάχνω να βρω δυσεύρετα πράγματα: *στις μέρες μας ψάχνεις με τυ κερί να βρεις τίμιο άνϋρωπυ* (στ) ***κεριά και λιβάνια!*** ως απάντηση δασκάλου/δασκάλας σε μαθητή που ενοχλητικά και επίμονα φωνάζει « κύριε, κύριε > · ή «κυρία, κυρία» ζητώντας τον λόγο 4. (συνεκδ.) το φως που εκπέμπει η φλόγα τύ κεριού: *δεν γίνεται να διαβάζεις με ~ θα στραβωθείς* **5.** (στον άνθρωπο) η κιτρινωπή έκκριση συγκεκριμένων αδένων τού εξωτερικού ακουστικού σωλήνα τού αφτιού · 6. τρόπος αποτρίχωσης* χαλάουα (βλ.λ.): *κάνω κρύυ / ζεστό* ~. Ηπίσης (παλαιότ.) **κηρίο** (βλ.λ.). – (υποκ.) **κεράκι** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κηρίονφλ.λ.)*. με φωνητική μεταβολή τού /i/ σε /e/ προ τού *-ρ-* (π.χ. *σίδηρος* - σι<5ερο, *χείρ* - *χέρι* κ.ά.)|.

κέρινος, -η. -ο [μεσν.Ι **1.** αυτός που είναι φτειαγμένος από κερί: *τυ περίφημο μουσείο των - ομοιωμάτων τής μαντάμ Τνσσώ στο Λονδίνο* συν. κερένιος 2. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ χλομός, που έχει το χρώμα τυ κεριού: *πρόσωπο ~ από τον φόβο και την εξάντληση* συν. κερένιος. ο)χρός.

κερκέλι (το; {κερκελ-ιού | -ιών} (διαλεκτ.) ο κρίκος: *<·να 'χεν η γης πατήματα* (στηρίγματα, σκαλοπάτια) *κι ο ουρανός κερκέλια»* (ριζίτικο).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *κρικέλ(λ)ιον* (με μετάθεση τού *-ρ-)*, υποκ, τού *κρί- κελ(λ)ος* (αντιδάν.) < λατ. circellus, υποκ. τύ circulus < circus < αρχ. *κίρκος* (βλ. λ. *κρίκος)* |.

κερκίδα (η) **1.** αρχγπ καθεμιά από τις σειρές καθισμάτων που αναπτύσσονται βαθμιδωτά μεταξύ των κλιμάκων (διαδρόμων με σκάλες) χώρου αμφιθεατρικής κατασκευής (θεάτρου, σταδίου κ.λπ.) και στις οποίες κάθονται οι θεατές: *η προσέλευση δεν ήταν η αναμενόμενη.* με *αποτέλεσμα πολλές - να μη γεμίσουν* || *οι* ~ του σταδίου *ήταν από μάρμαρο* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρώπων που παρακολουθούν μια (αθλητική, καλλιτεχνική, πνευματική) εκδήλωση από τις παραπάνω αμφιθεατρικές θέσεις: *οι - τού σταδίου πάλλονται από ενθουσιασμό* || το *μέτριο παιχνίδι δεν ικανοποίησε την* ~ συν. θεατές· ΦΡ. (οικ.) ***κάνω κερκίδα*** (για πλήθος) παρακολουθώ παιχνίδι ή θέαμα, εκδηλώνοντας έντονα την προτίμησή μου προς κάποιον από υσυς συμμετέχουν 3. αρχαιολ. κατασκευή τριγωνικού σχήματος (τα δύο ημί- σεα τού αετώματος) · 4. το εργαλείο τού αργαλειού, με το οποίο περνιέται το υφάδι από τα νήματα συν. σαΐτα **· 5.** λνατ. το πιο μεγάλο από τα δύο μακρά οστά τού πήχυ (μέρους τού χεριού), αυτό που σχηματίζει το εξωτερικό του τμήμα.

[πτυμ. < αρχ. *κερκίς, -ίδος* < *κέρκος* «ουρά» (αρχική σημ. «ραβδί, μπαστούνι»). Βλ. κ. *κέρκος*\.

Κερκίνη (η) **1.** όρος τής Κ. Μακεδονίας στα σύνορα με τη Βουλγαρία · αλλιώς *Μπέλες* (το) 2. λίμνη τής Κ. Μακεδονίας στον νομό Σερρών. ΙΕΤΥΜ. Πιθ. παράγωγο τού αρχ. *κέρκος* «ουρά» (βλ.λ.)|.

κερκόπορτα (η) **1.** η πύλη στο τείχος τής Κωνσταντινούπολης από όπου εισέβαλαν οι Τούρκοι και κατέλαβαν την πόλη, επειδή τη βρήκαν αφύλακτη 2. (μτφ.) καθετί που από απροσεξία ή αμέλεια γίνεται αφορμή για να συμβεί κάτι κακό. επιζήμιο: *«Στην πορεία τής Ελλάδας υπήρξε κατά καιρούς μια μικρή μεν. αρκετή όμως για να δι- εισδύσει σε δεδομένη στιγμή ο εχθρός - ο οποιοσδήποτε εχθρός.»* (Α. Σαμαράκης).

Ιετυμ. Πιθ. < *κέρκος* «ουρά» +■ *πόρτα*, συνεπώς «πίσω πόρτα», «παραπόρτι»].

κέρκος (η) (αρχαιοπρ.) **1.** η ουρά το)ν ζώων **2.** ναυτ. η κεραία που κατευθύνεται προς την πρύμνη και στηρίζεται σε αυτήν η βάση τού τραπεζοειδούς πανιού συν. ράντα[1] ανγ. κέρας, πίκι. – **κερκοειδής,** -ής. -ές 11839[Γ

Ικτυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ραβδί, μπαστούνι», αγν. ετύμου, αφού οι υποθέσεις συνδέσεως μ λ. όπως *κρίκος, κέρας* κ.ά. δεν έχουν πειστική βάση).

κερκοφόρος, -α, -ο |αρχ.| (ζώο) που έχει ουρά αντ. άκερκος.

Κέρκυρα (η) {-ας κ. -ύρας} **1.** το δεύτερο σε έκταση νησί των Επτανήσων 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού και νομού *(νομός Κερ- κύρας).* – **Κερκυραίος** (ο) [αρχ.Ι, **Κερκυραία** (η), **κερκυραίικος,** -η. -ο κ. (λόγ.) **κερκυραϊκός,** -ή, -ό [αρχ.].

(ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. ιλλυρικής προελεύσεως. Κατά την επικρατέστερη άποψη, το όνομα τού νησιού ανάγεται στην ιλλυρική λ. για τη βαλανιδιά (πβ. λατ. quercus «δρυς», γοτθ. fairguni «οροσειρά»), ενώ, κατ' άλλη άποψη, ως αρχικός τ. πρέπει να θεωρηθεί το *Κέρκυρες* (πβ. *Ίλλυρες),* ονομασία φύλου που κατοίκησε εκεί. Η λ. που χρησιμοποιούν οι ευρωπαϊκές γλώσσες (πβ. γαλλ. Corfou, γερμ. Korfu) οφει- λεται στην οχυρή χερσόνησο τού Παλαιού Φρουρίου, η οποία είχε δύο κορυφές. Εκεί μεταφέρθηκε η πόλη τον 6ο αι. μ.Χ., για να προστατευθεί από τις βαρβαρικές επιδρομές, το δε νησί έλαβε το όνομα *Κορυφώ* (> Corfou). Αλλες αρχ. ονομασίες τής Κέρκυρας: *Φαιακία. Δρεπάνη, Μάκρις. Σχερία*\.

κέρμα (το) {κέρμ-ατος | -ατα. -άτων) μεταλλικό νόμισμα, κατασκευασμένο κυρ. από μη πολύτιμο μέταλλο και σε στρογγυλό σχήμα, που αντιστοιχεί σε μικρή χρηματική αξία: το *μηχάνημα παίρνει κέρματα των 100 δραχμών* || *το κατοστάρικυ κυκλοφορεί και σε ~ και σε χαρτονόμισμα* II *το τηλέφωνο λειτουργεί με ~.*

Ιετυμ. αρχ, < *κείρω* (βλ.λ.)J. **κερματισμός** (ο) Ιμτγν.] ο διαμελισμός. το κόψιμο σε μικρότερα επιμέρους κομμάτια, η διάσπαση ευρύτερου, μεγαλύτερου συνόλου σε μικρά τμήματα: *- τύί πάγου σε παγάκια* συν. τεμαχισμός, κομμάτια- σμα. κόψιμο, σπάσιμο αντ. ενοποίηση, συνένωση (πβ. *κατακερματισμός).* – **κερματίζω** p. I αρχ.|.

κερματοδέκτης (ο) {κερματοδεκτών} ο μηχανισμός από τον οποίο μια συσκευή δέχεται τα κέρματα που απαιτούνται, προκειμένου να τεθεί σε λειτουργία: *για να πάρεις τον καφέ. ρίχνεις στον ~ το αντί- στοιχυ ποσό* || *τηλέφωνο με ~* ΣΥΝ. νομισματοδέκτης. **κερνώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {κερνάς... | κερ-νιέμαι, -άστηκα, -ασμένος} **1.** προσφέρω κάτι (γλύκυσμα. ποτό κ.λπ.) σε επισκέπτες ή καλεσμένους: *~ συκολατάκια τους επισκέπτες* || *να σας κεράσο) ένα λικέρ*; συν. προσφέρω 2. κληρώνω τα έξοδα που αναλογούν σε όποιον ήταν μαζί μου ή συμμετείχε σε εκδήλωση που οργάνωσα, του κάνω τα έξοδα: *- όλη την παρέα σουβλάκια* || *τους κέρασε τα ποτά. επειδή γιόρταζε* || *κέ- ρασε όλο τον κόσμο στο κατάστημα* || *πάρτε ό,τι θέλετε, ~ εγώ!* συν. (λαΐκ.) φιλεύω, (καθημ.) τρατάρω, (λόγ.) προσφέρω, (λόγ.) φΐλοδο)ρώ· ΦΡ. ***Γιάννης κερνάει, Γιάννης πίνει*** για καταστάσεις που είναι έτσι διαμορφωμένες, ώστε να λειτουργούν προς όφελος μόνο ενός. ώστε να εξυπηρετείται μόνο ένας.

[ϋΤΥΜ. < μεσν. *κερνώ* < αρχ. *κιρνώ (-άω)*, αρχική σημ. «αναμειγνύω νερό με κρασί», < *κίρ-νη-μι* (το *-ι-* αποτελεί φωνήεν στηρίξεως). μεταπτωτ. βαθμ. τής δισύλλαβης ρίζας **ker-a-*, για την οποία βλ. λ. *κράση. κράμα].*

κεροδοσία κ. **κηροδοσία** (η) |μεσν.| {κεροδυσιών/ εκκλης. **1.** η προσφορά, το άναμμα κεριού σε εκκλησία προς εκπλήρωση τάματος 2. (περιληπτ.) το σύνολο των κεριών που προσφέρονται από την οικογένεια και ανάβονται σε θρησκευτική τελετή (τέλεση κηδείας), **κερόπανο** (τυ) ύφασμα, αδιάβροχο λόγω ειδικής επικάλυψης με ουσία που περιέχει κερί, ο μουσαμάς (βλ.λ.).

Κέρος (η) νησί των Κυκλάδων ΒΑ. τής Αμοργού.

Ιετυμ. < αρχ. *Κέρεια / Κέρος.* αγν. ετύμου). **κέρσορας** (ο) {κερσόρων} ιληροφ.- π/υ λεπτή κάθετη γραμμή που χρησιμεύει ως δείκτης θέσης στην οθόνη τού Η/Υ και δηλώνει πού θα τυπωθεί ή θα σβηστεί ο τπόμενυς χαρακτήρας· αλλιώς *δρομέας, δείκτης.*

|ϋΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. cursor, αρχική σημ. «δρομέας», < λατ. cursor «δούλος που έτρεχε μπροστά από άμαξα» < cursus «δρόμος, πυρεία»|.

Κερύνεια (η) πόλη στις Β. ακτές τής Κύπρου, πρωτεύουσα τής ομώνυμης επαρχίας, που κατέχεται από τουρκικά στρατεύματα. – **Κε- ρυν{ε)ιώτης** (ο), **Κερυν(ε)ιώτισσα** (η). **κερυν(ε)ιώτικος,** -η. -ο. Βλ. κ. λ. *Αττίλας. Κυπριακό, πράσινος, ψευδοκράτος.* ιχολιο λ. *εισβολή.* Ιετυμ. αρχ. τοπωνύμιο, που απαντά επίσης ως *Κερυνία* (Διόδο)ρος Σι- κελιώτης), *Κυρήνεια. Κινυρία* κ.ά.. είναι δε αγν. ετύμου, παρότι επι- χειρήθηκε να συνδεθεί με τη λ. *κέρας].* **κερώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κέρω-σα, -θηκα. -μένος) ♦ 1. (μετβ.) καλύπτω (κάτι) με κερί. επαλείφοντάς το ή βυθίζοντάς το σε κερί ή σε ανάλογων ιδιοτήτων υγρό. ώστε να καλυφθούν οι πόροι του και να γίνει αδιάβροχο: ~ το *ξύλο τού πατώματος* ♦ 2. (αμετβ.) (μτφ.) γίνομαι ωχρός σαν τυ κερί, χάνω το χρο')μα μου (λόγω μεγάλης αναστάτωσης ή αμηχανίας): μόλις *τον είδε.* κέρωσε και *δεν μπορούσε να πει οτιδήποτε!* συν. χλομιάζω, αποσβολώνομαι, τα χάνω. – **κέρωμα** (το). (.κτυμ. < μτγν. *κηρώ (-όω)* (αρχ. *κηρούμαι)* < αρχ, *κηρός* (βλ. λ. *κηρίο)).*

κεσάτι (τυ) (συνήθ. στον πληθ.) η παντελής έλλειψη εμπορικής κίνησης, η πτώση τής εμπορικής δραστηριότητας, η αναδουλειά: *κι από δουλειές τίποτα · κεσάτια!*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. kcsat].

κεσέμι (το) ♦ γκεσέμι

Κ.Ε.Σ.Ε.Ν. (το) Κέντρο Επιμορφώσεως Στελεχών Εμπορικού Ναυτικού.

κεσές (ο) {κεσέδες} **1.** μικρό στρογγυλό δοχείο με επίπεδη βάση και χαμηλά τοιχώματα, οικιακής, ειδικότ. μαγειρικής, χρήσεως από διάφορα υλικά (πηλό, γυαλί, πλαστικό) 2. (ειδικότ.) (α) το μικρό πήλινο δοχείο, που χρησιμοποιείται για την τοποθέτηση και πήξη τού γιαουρτιού: <5υο ~ *γεμάτοι γιαούρτι* (β) κάθε τέτοιου σχήματος μικρό πλαστικό δοχείο στο οποίο τοποθετείται γιαούρτι, ρυζόγαλο, κρέμα κ.ά.: *αγόρασε έναν - γιαούρτι πρόβειο* 3. (συνεκδ.) η ποσότητα γιαουρτιού που χωράει στο παραπάνω δοχείο: *έφαγε δυο ~ στην καθισιά του.* – (υποκ.) **κεσεδάκι** (το).

[ΕΤΥ.Μ. < τουρκ. kase|.

κέσιο (το) -»καίσιο

ΚΕ.Σ.Υ. (το) Κεντρικό Συμβούλιο Υγείας.

Κ.Ε.Τ.Α. (η) Κοινοπραξία Ηπαγγελματιών Τουριστικών Αυτοκινήτων. Κ.Ε.Τ.Ε. (το) Κέντρο Κπαγγελματικής Τεχνικής Ηκπαιδεύσεως. **κέτερινγκ** (το) {άκλ.} παρασκευή και προμήθεια εδεσμάτοϊν και εξοπλισμού για παράθεση γεύματος ή δεξιώσεων με συγκεκριμένη αμοιβή: *επιχείρηση / εταιρεία -.*

[ϋΤΥΜ. < αγγλ. catering < eater «τροφοδοτώ, εφοδιάζω» < απηρχ. αγγλ. cater «αγοραστής προμηθειών» < μέσ. αγγλ. catour < αρχ. γαλλ. ucatour < acaicr «αγοράζω» (> γαλλ. achetcr) < δημώδ. λατ. accaptare

λατ. cuptarc «κυνήγα)»], **κετόνη** (η) {κετονών} χημ. καθεμία από τις οργανικές χημικές ενώσεις που περιέχουν στο μόριό τους την καρβονυλική ομάδα, το άτο

μο άνθρακα τής οποίας συνδέεται με δύο διαφορετικά άτομα άνθρακα· χρησιμοποιούνται ως διαλύτες ή ως πρώτες ύλες στη χημική βιομηχανία.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Kcion, παρεφθαρμένος τ. τού ουσ. Aketon «ακετόνη». Βλ. λ. *ακετόνη*\. **κέτααπ** (το/η) {άκλ.} πικάντικη σάλτσα, που παρασκευάζεται από πολτοποιημένες ντομάτες, κρεμμύδια, ξίδι. ζάχαρη και καρυκεύματα. [ΕΤυμ. < αγγλ. ketchup < μαλαϊκό kcchap «σάλτσα για ψάρι», πιθ. < διαλεκτ. κινεζ. kejap / ke-tsiap < qic «μελιτζάνα» + chT «χυμός»J.
κεταεδένιος, -ια, -ιο (λαϊκ.) αυτός που είναι κατασκευασμένος από κετσέ ή που μοιάζει με κετσέ (βλ.λ.). **κεταές** (ο) {κετσέδες} (λαϊκ.) ύφασμα από πεπιεσμένο μαλλί ή τρίχες και συνεκδ. ο τάπητας που κατασκευάζεται από το ύφασμα αυτό συν. πίλημα.
[ΗΤΥΜ. < τουρκ. kec;e|.
Κεϋλάνη (η) (παλαιότ.) η Σρι Λάνκα (βλ.λ.).
κεφαλαιαγορά (η) (χωρ. πληθ.} (περιληπτ.) το σύνολο ιδρυμάτων (τραπεζών, χρηματιστηρίων κ.λπ.). μέσω των οποίων συμφωνούνται οι όροι (κυρ. μακροπρόθεσμου) δανεισμού και επιτυγχάνεται η συγκέντρωση και διοχέτευση κεφαλαίων για επενδύσεις παραγωγικού χαρακτήρα: *η απόφαση τής Ε.Ε. αναμένεται να επηρεάσει θετικά τη δανειοληπτική μας θέση στη διεθνή ~ || Επιτροπή Κεφα/.αιαγοράς.*
κεφαλαιμάτωμα (το) [1893] {κεφαλαιματώμ-ατος j-ατα.-άτων) ιατρ. παροδική διόγκωση τού κρανίου νεογνού, που εντοπίζεται στη βρεγματική χώρα μετά τη γέννησή του και έχει προκληθεί από ταλαιπωρία του κατά τον τοκετό.
[F.TYM. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < αγγλ. cephalhaenuuomaj. **κεφαλαίο** (το) παράσταση γράμματος που το διαφοροποιεί μορφικά ως προς το μέγεθος ή και το σχήμα από το αντίστοιχο μικρό του (π.χ. στην αρχή κυρίων ονομάτων, κατά την έναρξη περιόδου κ.λπ.): ο πγ- *λος τοϋ βιβλίου είναι με κεφαλαία || (κ. ως επίθ.) το ~ σίγμα είναι Σ || τυ ~ Ρ.* σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *κεφάλαιος* (με μετακίνηση τού τόνου υπό την επίδραση των πλαγίων πτώσεων) < *κεφα?νή*\. **κεφάλαιο** (το) {κεφαλαί-ου | -ων} **1.** οικον. το απόθεμα πόρων που μπορούν να αξιοποιηθούν (με δανεισμό, ενοικίαση ή επένδυση) για την παραγωγή αγαθοιν και υπηρεσιών το σύνολο των αξιυποιήσιμων χρηματικώς περιουσιακών στοιχείων ενός προσώπου: ο *ένας έβα/.ε τυ ~ και υ άλλος την προσωπική εργιχσία. για να στήσουν την εταιρεία [| ρευστοπνίησαν μέρος τού ~ για την αγορά νέων εγκαταστάσεων || μετοχικό / χρηματιστικό ~ || ανθρώπινο* (βλ.λ.) */ υλικό* ~ 2. οικον. χρηματικό ποσό που αξιοποιείται ως κατάθεση ή επένδυση (σε τράπεζα ή επιχείρηση): *χρειάστηκαν τα ~ των ξένων επενδυτών, για να ξεπε- ραστεί το οικονομικό αδιέξοδο τής επιχείρησης || έχει ρίξει μεγάλα ~ σ'αυτό γο μαγαζί για διακόσμηση και διαφήμιση* · φρ. (α) ***αμοιβαίο κεφάλαιο*** βλ. λ. *αμοιβαίος* (β) ***συγκέντρωση κεφαλαίου*** βλ. λ. *συγκέντρωση* 3. (περιληπτ.) το σύνολο των κεφαλαιοκρατών (ως οργανωμένης ομάδας συμφερόντων): *το ~ αντιδρά στη μείωση των ωρών εργασίας || εκφραστής τού ~ || απαιτήσεις τού -* || το *μεγάλο ί ξένο ί ντόπιο ~* ςυ.ν. καπιταλιστές, κεφαλαιοκράτες, πλουτοκράτες 4. (μτφ.) πρόσωπο μεγάλης σημασίας, τού οποίου η αξία και η προσφορά αξιοποιού- νται υπέρ τού συνόλου ή υπέρ ιδιωτικής επιχείρησης: τέτοιοι *επιστήμονες διεθνούς κύρους αποτελούν ~ για τον τόκο || «οι δύο αυτοί τραγουδιστές αποτελούν'δύο αυτόνομα ~ στα εξαγωγικά πλάνα τής δι- σκογραφικής εταιρείας»*(εφημ.) || ο *παίκτης αυτός αποτελεί ~ για την ομάδα* · 5. καθεμιά από τις επιμέρους ενότητες βιβλίου, συγγράμματος κ.λπ.: το *βιβλίο διαιρείται σε δέκα ~ || γο πρώτο ~ είναι μια εισαγωγή στη θεωρία τής λογοτεχνίας* συν. ενότητα, (για διδακτικά βιβλία) μάθημα- φρ. ***ανοίγω νέο κεφάλαιο*** βλ. λ. *ανοίγω* 6. (μτφ.) το σύνολο των γεγονότων που έχουν ιστορική ενότητα, αλλά και η χρονική περίοδος στην οποία συνέβησαν: *η έξοδος τού Μεσο?,υγγίου είναι ένα από τα εντυπωσιακότερα ~ τής νεότερης ε?^ληνικής ιστορίας* συν. (μτφ.) σελίδα, περίοδος · 7. ***Κεφάλαιο*** (το) (γερμ. *Das KapituI)* το πιο γνωστό έργο τού Καρλ Μαρξ, στο οποίο πΓριγράφεται η λειτουργία των μηχανισμών παραγωγής και διανομής τού πλούτου κατά τον 19ο αι. και η εξέλιξη των οικονομικοί θεσμών. — (υποκ.) **κεφαλαιάκι** (το), **κεφαλαιακός,** -ή, -ό. **■ σχολιο λ. *παραπυμπή. παρώνυμο.***
[ΗΤΥΜ. < αρχ. *κεφάλαιον.* ουδ. τού επιθ. *κεφάλαιος* < *κεφαλή*. Ο οικονομικός όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. capitali, **κεφαλαιογράμματος,** -η. -ο **1.** γραμμένος με κεφαλαία γράμματα

κεφαλαιογράμματη γραφή (στην παλαιογραφία) η γραφή τής οποίας τα γράμματα (που είναι κεφαλαία) περιλαμβάνονται μόνο στο διάστημα δύο παράλληλων γραμμών χωρίς να το υπερβαίνουν και που χρησιμοποιήθηκε για τη γραφή των φιλολογικών κειμένων τής αρχαιότητας ώς τον 9ο αι. μ.Χ. (οπότε ξεκινάει ο μεταχαρακτη- ρισμός. δηλ. η μεταγραφή πολλών έργων στη μικρογράμματη): *επιγραφική / βακχυλίδεια / βιβ/.ική / κοπτική / οξυκόρυφη / στρυγγυλό- οχημη* ~ ΛΜ\ μικρογράμματη (γραφή). **κεφαλαιογραφώ** ρ. αμετβ. 11829j {κεφαλαιογραφείς... | κεφαλαιο- γράφ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} γράφω (λέξη) με κεφαλαίο το αρχικό γράμμα: *η λέξη «γένος» συχνά κεφαλαιογραφείται ως «]'ένυς».* **κεφαλαιοκράτης** (ο) |1891| {κεφαλαιοκρατών}, **κεφαλαιοκρά- τισσα** (η) Ικεφαλαιοκρατισσαη·} **1.** πρόσωπο που εκμεταλλεύεται τα κεφάλαια που διαθέτει, εξασφαλίζοντας σταθερό εισόδημα από αυτά συν. καπιταλιστής 2. (καταχρ.) πρόσωπο που υποστηρίζει το οικονομικό σύστημα τής κεφαλαιοκρατίας, υ οπαδός τού καπιταλισμού. |ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. capitalisicj. **κεφαλαιοκρατία** (η) 1ι8871 {χωρ. πληθ.} **1.** οικον. χαρακτηρισμός τού οικονομικού συστήματος τής αγοράς (συνήθ. με αρνητική σημασία) που υπερτονίζει τον ρόλο τού κεφαλαίου- το καπιταλιστικό σύστημα 2. (περιληπτ.-συνεκδ.) το σύνολο των κεφαλαιοκρατών, κυρ. ως οργανωμένης ομάδας συμφερόντων.
[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. capitalisincj. **κεφαλαιοκρατικός,** -ή, -ό |J888j αυτός που σχετίζεται με την κεφαλαιοκρατία ή τον κεφαλαιοκράτη: - *κοινωνία* συν. καπιταλιστικός. — **κεφαλαιοκρατικ-ά / -ώς** επίρρ. **κεφαλαιοκρατισμός** (ο) 11889J οικον. η κεφαλαιοκρατία (βλ.λ.) ως οικονομικό και κοινωνικό σύστημα συν. καπιταλισμός, **κεφαλαιοποίηση** (η) 118611 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} οικον. **1.** (α) η μετατροπή εισοδήματος ή αποθεματικών σε (κυρ. μετοχικό) κεφάλαιο: ~ καρύων (β) ***κεφαλαιοποίηση τόκων*** ο συνυπολογισμός των τόκων και των ανατοκισμών συγκεκριμένου κεφαλαίου 2. (στις ασφάλειες) η σύμβαση με την οποία μια ασφαλιστική εταιρεία δεσμεύεται μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα να καταβάλει σε ασφαλιζόμενο το ποσό που προκύπτει από τους τόκους των εισφορών του. - **κεφαλαιοποιώ** ρ. {1861 { {-είς...}.
|εί ΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. capitalisation}, **κεφαλαιουχικός,** -ή, -ό |1887] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον κεφαλαιούχο 2. (α) ***κεφαλαιουχικός εξοπλισμός*** τα υλικά περιουσιακά στοιχεία μιας παραγωγικής διαδικασίας (β) ***κεφαλαιουχικά αγαθά*** το σύνολο των οικονομικών αγαθών που απαιτούνται ή χρησιμοποιούνται για την παραγωγή άλλων και στα οποία συμπεριλαμβάνονται ο κτηριακός και μηχανολογικός εξοπλισμός τής επιχείρησης (πάγια ή διαρκή αγαθά), τα αγαθά προς επεξεργασία και τα αγαΒά για την τροφοδότηση και λειτουργία τής παραγωγικής διαδικασίας (π.χ. των μηχανών). ^
κεφαλαιούχος (ο/η) 11840] πρόσωπο που διαθέτει κεφάλαιο.
[εί υμ. < *κεφά/.αιο* + *-ούχος*< *έχω*\. **κεφαλαιώδης,** -ης. -ες [μτγν.| {κεφαλαιώδ-ους j -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει καθοριστική σημασία, που αναγνω>ρίζεται ως απόλυτα βασικός και ουσιαστικός: *η ακριβής και τυπική διατύπωση είναι κεφα/.αιώδους σημασίας για τη σύνταξη διπ?Λογματικών εγγράφων* συν. πρωταρχικός, ουσιώδης, κύριος, θεμελιώδης, πρωτεύων, σημαντικός λντ. επουσιώδης, δευτερεύων, ασήμαντος. - **κεφαλαιωδώς** επίρρ. [αρχ.]. σχόλιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
κεφαλαλγία (η) {κεφαλαλγιών} ιατρ. κάθε πόνος τής κεφαλής, ανεξαρτήτως των αιτίων που τον προκαλούν και τής εντάσεώς του συν. πονοκέφαλος.
Ιετυμ. αρχ. < *κεφαλή* + *-αλγία*< *άλγος* « πόνος»}, **κεφαλάρι** (το) {κεφαλαρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** η πηγή από την οποία αναβλύζει μεγάλος όγκος νερού· νερυμάννα ΣΥΝ. κεφαλόβρυσο · 2. το υπερυψωμένο μέρος τού κρεβατιού από ξύλο, μέταλλο ή ύφασμα, προς τη μεριά τού οποίυυ τοποθετείται το μαξιλάρι 3. (ειδικότ.) η μα- σιλάρα που τοποθετείται πάνω από το κυρίως προσκέφαλυ τού κρεβατιού · 4. το κιονόκρανυ (βλ.λ.) 5. ο ακρογωνιαίος λίθος οικοδομικής κατασκευής, το αγκωνάρι (βλ.λ.) ΣΥΝ. γωνιόλιθος · 6. (λαϊκ.) τίτλος που επαναλαμβάνεται στην κορυφή τής σελίδας βιβλίυυ.
Ιετυμ. < *κεφά?^* + παραγ. επίθημα *-άρι].* **κεφάλας** (ο) **1.** άνθρωπος με συγκριτικά μεγάλο κεφάλι σε σχέση με το υπόλοιπυ σώμα- φρ. (παροιμ.) ***είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα*** βλ. λ. *γάιδαρος* 2. (σκωπτ.) ο χοντροκέφαλος, αυτός πυυ δεν καταλαβαίνει γρήγορα και αντιδρά με καθυστέρηση, αργά: *ακόμα να καταλάβει υ ~· τόση ώρα* γοι> γο *εξηγώ!* συν. νωθρός, χαζός, (εκφραστ.) μπουμπούνας, βλάκας, (λόγ.) μωρός ΑΝΤ. έξυπνος, (υικ.) σπίρτο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **κεφαλή** (η) **1.** το κεφάλι φρ (α) **(δεν έχω) πού** ***την κεφαλήν κλίναι*** *(ούκ έχει πού τήν κεφαλήν κλίνη,* Κ.Δ. Λουκ. 9, 58) *(ι)* δεν έχω κανένα περιουσιακό στοιχείο, είμαι άπορος, άστεγος: *έχασε ό?.η του την περιουσία και τώρα δεν έχει -!* (ii) δεν έχω κανένα στήριγμα, δεν μπορώ να βασιστώ πουθενά για βοήθεια, συμπαράσταση: *έμεινε μόνη κι έρημη χωρίς να έχει ~!* (β) ζητώ την ***κεφαλή*** **(κάποιου)** ***επί*** **πίνακι** βλ. λ. *ζητώ* (γ) ***κυνηγός κεφαλών*** βλ. λ. *κυνηγός* (δ) ***επί κεφαλής*** βλ.λ. 2. (συνεκδ.) ο κάθε άνθρωπος, το κάθε πρόσωπο: *κακή ~!* (ο ξεροκέφαλος)· ΦΡ. ***κατά κεφαλήν*** *(κατά κεφαλήν.* Λριστυτ. *Ιίολιτικά* I272a) ανά άτομο, για κάθε πρόσωπο ξεχωριστά: ~ *εισόδημα* 3. ο αρχηγός, αυτός που προΐσταται οργανωμένου σώματος, συνόλου: *οι ~ τής Ι·'κκ?^ησίας /* γοι; *κράτους || η - τής οικογένειας* ΣΥΝ. ηγέτης 4. το πλέυν προβεβλημένο τμήμα ή σημείο (αντικειμένου), το οποίο είναι το πιο σημαντικό, χρήσιμο ή έχει σχήμα που μοιάζει με κεφάλι: *η ~ τού τραπεζιού* (το σημείο όπυυ κάθεται το σημαντικότερο πρόσωπο) *ι τής φάλαγγας / τής πομπής* || ~ *πυραύλου* 5. ο τύπος με τον οποίο καταχωρίζεται μια λέξη στο λεξικό (συνήθ.) με έντονα γράμματα 6. ί ι-.χνολ. καθένα από τα τμήματα (εξαρτήματα) κασετοφώνου ή βίντεο, που εγγράφει. σβήνει (διαγράφει), αναπαράγει μαγνητικά σήματα σε ακουστικές κασέτες ή βιντεοκασέτες 7. ανλτ. (α) το διογκωμένο μέρος οργάνου: - *τής επιδιδυμίδας / τού παγκρέατος* (β) το άκρο οστών: ~ *τού μηριαίου οστού* 8. ιατρ. μεταλλική πρόθεση που τοποθετείται με εγχείρηση σε κατάγματα τού ισχίου 9. μους. (α) (στα έγχυρδα) το άκρο τού μπράτσου, στο οποίο τοποθετούνται τα κλειδιά, για το κούρντισμα των χορδών (β) το άνω κινητό τμήμα τού φλάουτου και τής φλογέρας, στο οποίο υπάρχει το υποχείλιο ράμφος 10. ***κεφαλές*** (οι) τα πρώτα αποστάγματα αλκοολούχων υγρών.
[Ι-ΤΥΜ. αρχ. < I.F. *ghcbh(c)i-* «κεφάλι», πβ. λατ. caput, ιταλ. capo, ισπ. cabcza. γοτθ. haubil. αγγλ. head. γερμ. Haupt κ.ά.}.

πού την κεφαλήν κλίναι; Η φρ. από την Κ.Λ. είναι *«ό υιός τον ανθρώπου ούκ έχει πού τήν κεφαλήν κλίνη»* (Ματθ. 8, 20, Λουκ. 9, 58), δηλ. χρησιμοποιείται τ. υποτακτικής που συμφωνεί με το υπο- κείμενο τού ρήματος *(ό υιός τον άνθρώπου... κλίνη).* Ωστόσο, ο τ. τής υπυτακτικής στη χρήση τής συγκεκριμένης φράσης βαθμηδόν

υποκαταστάθηκε από τ. απαρεμφάτου *κλίναι*. Ήτσι. ολόκληρη η ψρ. διαμορφώθηκε *«δεν έχω (ουκ έχω) πού την κεφαλήν κλίναι»*. Γραμματικά ορθότερο θα ήταν λοιπόν να λέμε *«δεν έχω πού την κεφαλήν κλίνο>»* για το α' πρόσωπο, *«δεν έχεις πού την κεφαλήν κλίνης»* για το β' πρόσωπο κ.ο.κ. Η χρήση κι εδώ έχει επιβάλει τον άκλιτο τ. *κλίναι*. που ούτε γραμματικά δικαιολογείται ούτε παρα- δίδεται στο κείμενο τής Κ.Δ.

κεφαλήσιος, -ια. -ιο αυτός που σχετίζεται με το κεφάλι, που μοιάζει με κεφάλι ως προς το σχήμα του: ~ *τυρί* (κεφαλοτύρι). ** σχόλιό λ. *τυρί, -ήσιος.*

κεφάλι (το) {κεφαλ-ιού **|** -ιών} **1.** το ανώτερο άκρο τού ανθρώπινου σώματος, που περιλαμβάνει το κρανίο με τα μάτια, το στόμα, τα αφτιά, τη μύτη και τον εγκέφαλο: *με πονάει το ~ μου* (έχω πονοκέφαλο))| *γυρίζει / βουίζει / πάει να σπάσει το - μου* (έχω δυνατό πονοκέφαλο) || *στρέφω το ~ μον* || *ακουμπώ το ~ στο μαξΟΛρι* || *φορώ καπέλο στο -* || *κρατώ το - μον* (το στηρίζω με τα χέρια μου)· φρ. (μτφ.) (α) ***κόβω το κεφάλι μου*** βλ. λ. *κόβω* (β) ***βάζω το κεφάλι μου στον ντορβά*** βλ. λ. *ντορβάς* (γ) (παροιμ.) ***σηκώθηκαν τα πάδια να χτυπήσουν το κεφάλι*** σε περιπτώσεις στις οποίες κάποιος απειθαρχεί ή εναντιώνεται προς (χνότερό του στην ιεραρχία ή προς κάποιον που θεωρείται κοινωνικά ανώτερος: *όταν ο λαός ξεσηκο)θηκε και άρχισε να απαιτεί τα δικαιώματά του, οι άρχοντες είπαν: -!* (δ) ***χτυπώ / βαράω το κεφάλι μου (στον τοίχο)*** μετανιώνω οικτρά για κάτι: *κοίτα να κάνεις το σωστό, γιατί θα (το) χτυπάς το κεφάλι σου αργότερα* (ε) ***πάει να μου φύγει το κεφάλι*** (ΐ) έχω δυνατό πονοκέφαλο (ii) για μεγάλη ψυχική αναστάτωση, όταν κανείς δεν μπορεί να συνηθίσει στην ιδέα ότι συνέβη κάτι ανεπιθύμητο (στ) ***πονάει κεφάλι, κόβει κεφάλι*** για περιπτώσεις στις οποίες καταργεί κανείς αυτό που έχει πρόβλημα αντί να αντιμετωπίσει το ίδιο το πρόβλημα: *επειδή το μάθημα αυτό πάσχει στον τρόπο εξέτασής του, σκοπεύουν να το καταργήσουν δηλαδή ~!* (ζ) ***στέκομαι / κάθομαι πάνω από το κεφάλι (κάποιου)*** (i) στέκομαι ακριβώς δίπλα σε (κάποιον) που κάθεται ή είναι ξαπλωμένος, προκαλώντας του δυσφορία ή κάνοντας τον να αισθάνεται άβολα (ii) επιτηρο) (κάποιον) πολύ στενά: *το αφεντικό στεκόταν όλη μέρα πάνω απ'* το *κεφάλι της* (η) ***έχω (κάποιον) πάνω από το κεφάλι μου*** δέχομαι την πίεση ή τον έλεγχο κάποιου, λ.χ. λόγω τού ότι είναι ανώτερός μου ιεραρχικά ή λόγω στενής συγγενικής σχέσης: *κάνε μια δική σου δουλειά, να μην έχεις κανέναν πάνω απ' το κεφάλι σου* (θ) ***φύγε απ' το κεφάλι μου!*** μη με πιέζεις, άσε με στην ησυχία μου! (ι) ***σηκώνω κεφάλι*** (μεσν. φρ.) (i) εξεγείρομαι, επαναστατώ, εκδηλώνω απείθεια: *όσο ήταν αυτός πρόεδρος, κανείς δεν τολμούσε να σηκώσει κεφάλι* στο *κόμμα* συν. αντιμιλώ, αντιτίθεμαι (ii) (κυρ. για οικονομική κατάσταση) βελτιώνομαι: *με τόσα χρέη που πληρώνουμε, θα χρειαστεί καιρός για να σηκώσουμε κεφάλι* ΧΥΝ. παίρνω τα πάνω μου (ια) δεν ***σηκώνω κεφάλι*** (i) εργάζομαι εξαντλητικά, αφοσιώνομαι ολοκληρωτικά σε κάτι: *απ' το πρωί που ξεκίνησε το διάβασμα, δεν έχει σηκώσει κεφάλι!* (ii) βρίσκομαι σε συνεχή άσχημη οικονομική, συναισθηματική κ.λπ. κατάσταση: *από τότε που πέθανε ο άντρας της, δεν σήκωσε κεφάλι* (ιβ) ***μου έρχεται (κάτι) στο κεφάλι*** (ΐ) με πλήττει ξαφνική συμφορά, αναπάντεχο κακό: *τον τελευταίο χρόνο* του *'ρθαν κολλά στο κεφάλι, η μία συμφορά μετά την άλλη* (ii) έχω μια ξαφνική ιδέα, μια έμπνευση: *τι τον 'ρθε πάλι στο κεφάλι;* ΣΥΝ. σκέφτομαι (ιγ) ***άνοιξαν κεφάλια*** υπήρξαν βιαιοπραγίες (\δ> (οικ.) τα **κεφάλια** *μέααί* έκφραση που χρησιμοποιείται όταν κάποιος επιστρέφει στην εργασία του ή σε δραστηριότητα στην οποία δεν έχει τη δυνατότητα να ενεργεί όπως θέλει ο ίδιος: οι διακοπές τελείωσαν, *από αύριο* ~ 2. το αντίστοιχο μπροστινό μέρος ή το ανώτερο άκρο τού σώματος, κυρ. των σπονδυλωτών: το ~ του *αλόγου / τής γάτας'* φρ. (πα- ροιμ.) το ***ψάρι βρομάει απ' το κεφάλι*** η διαφθορά ενός συνόλου ξεκινάει από την ηγεσία του 3. (συνεκδ.) το μήκος που κατά προσέγγιση αντιστοιχεί σε μία κεφαλή (ανθρώπου ή ζώου): *κέρδισε μ'ένα* ~ διαφορά (σε αγώνα δρόμου ή ταχύτητας)· φρ. (α) ***παίρνω κεφάλι*** αρχίζω να προηγούμαι, ξεπερνώ τους άλλους λίγο. τίθεμαι επί κεφαλής (σε αγώνα δρόμου, σε ιπποδρομία κ.λπ.)·. ο Έλληνας *δρομέας έχει πάρει κεφάλι* (β) ***περνάω κάποιον ένα κεφάλι*** *I* (οικ.) ***ρίχνω αε κάποιον ένα κεφάλι*** είμαι ψηλότερος από κάποιον ένα κεφάλι **4.** (συνεκδ.) ό,τι έχει σχήμα που μοιάζει με αυτό τής κεφαλής ή που αναπαριστά κεφαλή (λ.χ. ένα γλυπτό έργο): το ~ *μιας κούκλας* 5. (στρογγυλό, σφαιρικό) οτιδήποτε λόγω τού σχήματος ή τής θέσης του θυμίζει κεφάλι (σημ. I): το ~ *τής καρφίτσας* || *ένα ~ τυρί*]| *ένα ~ σκόρδο* || *το ~ τον σπυριού* (για την πυώδη απόληξη εξανθήματος) 6. (οικ.) η βάλανος τού πέους· λέγεται και (σκωπτ.) ***κάτω κεφάλι:*** *το ~ τρο)ει το κάνω* (η σεξουαλική επιθυμία είναι κακός σύμβουλος για τις επιλογές κάποιου) 7. (συνεκδ.) πρόσωπο ή ζώο που αποτελεί μία μονάδα ενός συνόλου, πλήθους ή κοπαδιού: *έχει γόρω στα εκατό ~ γιδοπρόβατα*· φρ. ***μετράω κεφάλια*** κάνω καταμέτρηση (προσώπων ή ζώων) **8.** (συνεκδ.) το μυαλό ως κέντρο τής ανθρώπινης νόησης, των διανοητικών λειτουργιών ο προσωπικός τρόπος σκέψης: *έχει καλό / γερό / μαθηματικό ~*· φρ. (α) ***αλλάζω / γυρίζω κεφάλι*** αλλάζω γνώμη, άποψη, θέση: *αν αποφασίσει κάτι. δεν τον αλ?.άζεις εύκολα κεφάλι* (β) ***παίρνω το κεφάλι (κάποιου)*** (i) (με τα λόγια / τη φλυαρία μου κ.λπ.) τρελαίνω (κάποιον), του γίνομαι ανυπόφορος: *πάψε λίγο να μιλάς, μον πήρες το κεφάλι* (ii) αποκεφαλίζω (κάποιον): *συγκέντρωσαν όσους είχαν συνεργαστεί με τους εχθρούς και τους πήραν τα κεφάλια* (iii) (μτφ.) διώχνω (κάποιον) από τη θέση που κατέχει: <5εν *θα του πάρουμε και το κεφάλι για ένα μικρό λαθάκι!* (γ) ***κάνω τού κεφαλιού μου*** κάνω ό,τι θέλω χωρίς να λαμβάνω υπ* όψιν μου συμβουλές και υποδείξεις άλλων, κυρ. κατά τρόπο απερίσκεπτο: *ό,τι και να του πεις. αυτός κάνει πάντα τού κεφαλιού του* συ\. κάνω ό,τι μου κατέβει (δ) ***κατεβάζει το κεφάλι μου*** είμαι επινοητικός, έχω δημιουργική σκέψη (ε) ***σπάω το κεφάλι μου*** καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια να θυμηθώ ή να καταλήξω σε κάτι: *όσο κι αν σπάσεις το κεφάλι σου. δεν βρίσκεις τη λύση στο αίνιγμα* (στ) ***μου μπαίνει (κάτι) στο κεφάλι*** αποκτώ μια έμμονη ιδέα (ζ) Λέω / ***βγάζω (κάτι) απ' το κεφάλι μου*** επινοώ (κάτι), κατασκευάζω (κάτι) με το μυαλό μου: *τίποτε απ' όσα λέει δεν είναι αλήθεια, όλα τα βγάζει απ' το κεφά?Λ του* (η) (αργκό) ***κάνω κεφάλι*** ζαλίζομαι ελαφρά, λ.χ. λόγω τής κατανάλωσης αλκοόλ, τής χρήσης ναρκοηικών ουσιών, από την πολλή και έντονη πνευματική εργασία κ.λπ. (θ) (μτφ. για ποτά) ***χτυπώ στο κεφάλι*** βλ. λ. *κτυπώ* (ι) έχω ***πολλές σκοτούρες / πολλά στο κεφάλι μου*** έχω πολλές υποχρεώσεις, έγνοιες που με πιέζουν ψυχολογικά: *δεν θέλω να του φορτώσω κι ά?.- λα· ήδη έχει πολλά στο κεφάλι του* (ια) ***κάτι φεύγει πάνω από το κεφάλι μου*** απαλλάσσομαι από έγνοια, υποχρέϊυση: *<*ζητάνε βοήθεια από το κράτος, για να φύγει οριστικά αυτό το άγχος πάνω από το κεφάλι τους»* (εφημ.) (ιβ) ***από το κεφάλι μου τα τραβάω / τα παθαίνω (άλα)*** ό .τι παθαίνω οφείλονται σε δικές μου πράξεις και επιλογές: *αυτή φταίει που ήταν τόσο χαλαρή με τα παιδιά της· από το κεφάλι της τα τραβάει* || *απ' το κακό του το κεφάλι τα τραβάει όλ' αυτά' ποιος τον είπε να ανακατευτεί με επιχειρήσεις τώρα. στα γεράματα:* 9. (συνεκδ.) κάθε πρόσωπο ως προς τις διανοητικές του ικανότητες, τα χαρακτηριστικά του γνωρίσματα: *είναι γερό* - (άνθρωπος έξυπνος) || *είναι από τα μεγάλα ~ τής εταιρείας* (από τους σημαντικούς της παράγοντες λόγω γνώσεων, ικανοτήτων κ.λπ.) [| *ξερό / αγύριστο / αρβα- νίτικο* (βλ.λ.) / *μουλαρήσιο* ~ (άνθρωπος ξεροκέφαλος) 10. η ανθρώπινη ζωή· σε τυποποιημένες φρ. όπως (α) ***βάζω (στοίχημα) το κεφάλι μου*** (μεσν. φρ.) για τη βεβαίωση τής πίστης κάποιου σε όσα υποστηρίζει (β) ***(το) τρώω το κεφάλι μου*** κάνω επιλογές, που είναι καταστροφικές για μένα: *έτσι πον πάει. θα το φάει το κεφάλι τον! (γ)* ***πέφτουν κεφάλια*** βλ. λ. *πέφτω* (δ) ***γλοτώνω το κεφάλι μου*** σώζω τη ζωή ή τη θέση που κατέχο): ο *καθένας κοιτάζει πρώτα πώς θα γλντώσει το κεφάλι του* 11. η ηθική *και* ψυχική υπόσταση ενός ανθρώπου, ο άνθρωπος ως συνειδητή ύπαρξη· σε συγκεκριμένες φρ. όπως (α) έχω / ***περπατώ με το κεφάλι ψηλά*** είμαι υπερήφανος, αισθάνομαι σίγουρος για την τιμή και την υπόληψή μου: *δεν κάνω ατιμίες, γιατί θέλω να περπατάω με το κεφάλι ψηλά* (β) ***κρατώ το κεφάλι ψηλά*** διατηρώ την υπερηφάνειά μου (γ) ***σκύβω το κεφάλι*** (i) υποτάσσομαι σε κάποιον: *οι Ή/.ληνες δεν σκύβονν το κεφάλι σε κανέναν {*ii) παραδέχομαι (κάτι) σιωπηλά ή συνειδητοποιώ με απογοήτευση (κάτι): *κατά- ?>αβε το σφάλμα τον κι έφνγε με σκνμμένο* το *κεφάλι* (δ) έχω ***το κεφάλι μου ήσυχο*** δεν έχω εκκρεμότητες ούτε προβλήματα, έχω την ησυχία μου: *ακολούθησα όλες τις νόμιμες διαδικασίες, για να 'χω το κεφάλι μον ήσνχο* (ε) ***κακό τού κεφαλιού του*** για ανθ"ρο)πους ή ζώα. που με λανθασμένες επιλογές, πράξεις βλάπτουν τον εαυτό τους: *εγώ τον είπα τι τον συμφέρει' αν δεν το κάνει. -!*]] (παροιμ.) *«λαγός τη φτέρη έσειε, -/».* -- (υποκ.) κεφαλάκι (το) Ιμεσν.}, (μεγεθ.) κεφάλα κ. κεφαλάρα (η). *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *έξυπνος.*

ΙΥΤΥΜ. < μτγν. *κεφά?αον*, υποκ. τού αρχ. *κεφαλή* (βλ.λ.)).

κεφαλιά (η) 1. (στο ποδόσφαιρο) χτύπημα τής μπάλας με το κεφάλι: *το γκολ μπήκε με θεαματική ~* || *δυνατή / καρφωτή ~* |) *κεφαλιά-ψα- ράκι* (όταν ο παίκτης οριζοντιώνεται προς το έδαφος κάνοντας βουτιά μπροστά και χτυπά τη μπάλα με το κεφάλι) 2. χτύπημα με το κεφάλι: του *έριξε μια ~* στο *πρόσωπο* συν. κουτουλιά. — (υποκ.) κεφαλίτσα (η).

κεφαλιάτικος, -η. -ο [μεσν.] 1. αυτός πυυ προσδιορίζεται κατά κεφαλήν. που προκύπτει από υπολογισμό κατ' άτομο: ~ *φόρος I σνμμε- τοχή* 2. ***κεφαλιάτικο*** (το) ο κεφαλικός φόρος (βλ. λ. *κεφαλικός)* ΣΥΝ. χαράτσι.

κεφαλίδα (η) {-ας κ. (λόγ.) -ίδος} 1. ο τίτλος έντυπης έκδοσης ή επιμέρους κεφαλαίου της, όπως αναγράφεται στην κορυφή των σελίδων της· επίσης, σε λεξικό, η προ>τη και τελευταία λέξη κάθε σελίδας που αναγράφονται και στην κορυφή της 2. η φράση γνωμικού. αποφθεγματικού χαρακτήρα (συνήθ. λόγιας προελεύσεως ή και πρωτότυπη), που παρατίθεται κατά εισαγωγικό ή αφιερωματικό τρόπο πριν από το κείμενο άρθρου, κεφαλαίου ή βιβλίου επιστημονικού ή μη.

ΙΠΤΥΜ. < αρχ. *κεφαλίς, ΐδος.* υποκ. τού ουσ. *κεφαλή].*

κεφαλικός, -ή. -ό Ιμτγν-J ί. αυτός που σχετίζεται με το κεφάλι: *- φ?^εβα* || *- προβολή* (τής κεφαλής τού εμβρύου κατά τον τοκετό) 2. ιλτρ. ο λόγος τού μεγίστου μήκους προς το μέγιστο πλάτος τού κεφαλιού επί εκατό, που χρησιμοποιείται γισ τον χαρακτηρισμό ατόμου ως προς το μέγεθος τού κεφαλιού του 3. ιστ. (α) ***κεφαλικός φόρος*** (ΐ) φόρος που επιβαρύνει κάθε άτομο ξεχωριστά, ανεξάρτητα από την περιουσία ή το εισόδημά του (Π) (ειδικότ.) το χαράτσι (βλ.λ.). ο φόρος που επί Τουρκοκρατίας επιβαλλόταν κατά κεφαλήν στους υποδούλους για την απαλλαγή τους από στρατκοτικές υποχρεώσεις (β) ***κε- φαλική ποινή*** η κατόπιν δίκης επιβολή τής θανατικής ποινής ή η πλήρης στέρηση των πολιτικο)ν κυρ. ελευθεριών τού καταδικασμένου, κεφαλίσιος, -ια. -ιο -► κεφαλήσιος

Κεφαλληνία (η) (λόγ.) 1. η Κεφαλ(λ)ονιά (βλ.λ.) 2. ***νομός Κεφαλληνίας*** νομός τού Ιονίου Πελάγους, που περιλαμβάνει την Κεφαλ(λ)- ονιά και την Ιθάκη με πρωτεύουσα το Αργοστόλι. — Κεφαλλήνιας) (ο), κεφαλληνιακός, -ή, -ό.

{πτυμ. αρχ. < *Κεφαλλήν, -ήνος.* Κατά την παράδοση, η ονομασία οφείλεται στον μυθικό ήρωα *Κέφαλο,* ο οποίος έφθασε στο νησί ως πρόσφυγας από την Αθήνα και εκδίωξε τους παλαιότερους κατοίκους Ταφίους ή Τηλεβόες].

Κεφαλ(λ)ονΐά (η) το μεγαλύτερο νησί των Ηπτανήσων. — Κε- φαλ(λ)ονίτης (υ).

Κεφαλ(λ)ονίτισαα (η), κεφαλ(λ)ονίτικος, -η. -ο. [ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *Κεφαλληνία}.*

κεφαλόβρυση (η) (λαΐκ.) το κεφαλάρι συν. νερομάννα, πηγή. Επί-

σης **κεφαλόβρυοο** (το), **κεφαλογραβιέρα** (η)
σκληρό επιτραπέζιο τυρί.
[ηϊύμ. < *κεφαλοτύρι* + *γραβιέρα*, με συμφυρμό|. **κεφαλόδεαμος** (ο) [μτγν.Ι {-ου κ. -έσμου | -ων κ. -έσμων. -ους κ. -έσμους) (λόγ.) οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να συγκρατήσει τα μαλλιά ή ως κάλυμμα τού γυναικείου κυρ. κεφαλιού για πρακτικούς ή καλλωπιστικούς λόγους, όπως τα κάθε είδους μαντίλια, οι κορδέλες κ.λπ. Επίσης (λαϊκ.) **κεφαλόδεμα** (το) Ιμεσν.) {κεφαλοδέμ-ατος | -ατα. -άτων}.
κεφαλοκλείδωμα (το) {κεφαλοκλειδώμ-ατος | -ατα, -άτο)ν} λαβή στην πάλη κατά την οποία ο παλαιστής πιάνει από πίσω σφιχτά τον λαιμό τού αντιπάλου του με την κλείδωση τού αγκώνα του και τον ακινητοποιεί.
κεφαλομάντηλο (το) (καθημ.) μαντήλι που δένεται στο κεφάλι για να συγκρατήσει τα μαλλιά ή για καλλωπιστικούς λόγους: *στους κρητικούς γόμους η νύφη μοιράζει λευκά* **κεφαλοπάνι** (το) {κεφαλοπαν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) αραχνοΰφαντο κάλυμμα τού κεφαλιού, **κεφαλόποδο** (το) 11873] {κεφαλοπόδων) ζωολ. κάθε θαλάσσιο μαλάκιο, που ανήκει στην ομοταξία στην οποία εντάσσονται το χταπόδι, η σουπιά και το καλαμάρι.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. cephalopoda!, **κεφαλόπονος** (ο) [μεσν.] ο πονοκέφαλος, η ελαφρά κεφαλαλγία (βλ. λ. *πονοκέφαλος).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πονόδοντος*. **κεφαλόπουλο** (το) μικρός κέφαλος.
[ετυμ. < *κέφαλος* + υποκ. επίθημα *-πουλο* (βλ.λ.) **κέφαλος** (ο) {-ου κ. -άλου | -ων κ. -άλων. -ους κ. -άλους) ασημόχρω- μο ψάρι των εύκρατων θαλασσο')ν και τού γλυκού νερού· το εξαιρετικής ποιότητας κρέας του τρώγεται φρέσκο, παστό ή καπνιστό και από το θηλυκό* του βγαίνει το αβγοτάραχο.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κεφαλή*].
-κέφαλος, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι: 1. έχει συγκεκριμένο αριθμό κεφαλών: *δικέφαλος αετός || τετρακέφαλος μυς* 2. σχετίζεται με το κεφάλι; *μακρυ- κέφαλος, χοντρο-κέφαλος, α-κέφα/.ος*.
[f.tym. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Γίλληνικής (πβ. αρχ. *δι-κέφαλος*, μτγν. *τρι-κέφαλος)*, που προέρχεται από το ουσ. *κεφαλή]*. **κεφαλόσκαλο** (το) (καθημ.) το τελευταίο σκαλοπάτι μιας σκάλας.
αυτό που βρίσκεται στο πιο ψηλό της σημείο, **κεφαλοτύρι** (το) {κεψαλοτυρ-ιού | -ιών) σκληρό και ελαφρώς αλμυρό τυρί, που παρασκευάζεται από πρόβειο γάλα- καταναλώνεται σκέτο ή τριμμένο σε ζυμαρικά συν. κεφαλήσιο τυρί. σχολιο λ. *τυρί*. **κεφαλοχώρι** (το) {κεφαλοχωρ-ιού | -ιών) το χωριό που λόγω τού αριθμού των κατοίκων του. των διοικητικών υπηρεσιών ή γενικότ. τής ανάπτυξής του. έχει πρωτεύουσα σημασία, κυρίαρχο ρόλο σε μια περιοχή. σχολιο λ. *πόλη*.
κεφάρω ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λαϊκ., κυρ. για πρόσ.) μου αρέσει (κάποιος) πολύ: *σαν να σε κεφάρει ο τύπος απέναντι, τι λες:* ΙΕΤΥΜ· < *κέφι* + παραγ. επίθημα *-άρω* \. **κεφάτος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει κέφι, που βρίσκεται σε καλή διάθεση: - *ήρθες σήμερα, όλο πειράγματα και γέλια* συν. ευδιάθετος, εύθυμος, γελαστός, χαρωπός, χαρούμενος λμ. λυπημένος 2. αυτός που βγάζει κέφι. που δημιουργεί ευδιαθεσία: - *πείραγμα / τραγούδι* αντ. καταθλιπτικός. — **κεφάτα** επίρρ. σχολιο λ. *κέφι*. **κέφι** (το) {κεφ-ιού | -ιών) (καθημ.) η εκδήλωση ευδιαθεσίας, η χαρούμενη διάθεση: *πού πήγε το ~ σου. γιατί είσαι μουτρωμένος:* || *έρχομαι στο -* || *κάνω μια δουλειά με ~* ΣΥΝ. ευδιαθεσία, διάθεση, όρεξη λμ. ακεφιά· ΦΡ. (α) ***κάνω κέφι*** δημιουργώ ευδιαθεσία ή γίνομαι ευδιάθετος: έλα. *κάνε κέφι, μην είσαι κακόκεφος* (β) (οικ.) ***κάνω κέφι (κάποιον)*** βρίσκω (κάποιον) τού γούστου μου, μου αρέσει: *πολύ τον κάνω κέφι τον αδε/.φό σου, έχει μεγάλη πλάκα!* (γ) κάνω το ***κέφι μου*** κάνω ό,τι θέλω, ό.τι μου αρέσει: *αυτός, για να κάνει το κέφι του, μπορεί να διαλύσει το σπίτι || μέχρι τώρα είχε συνηθίσει πάντα να κάνει το κέφι της και κανείς να μην της λέει τίποτε* (δ) **πώς πάνε τα κέφια;** πώς είσαι: πώς αισθάνεσαι; (ε) ***ανάβει το κέφι / το γλέντι*** βλ. λ. *ανάβω* (στ) ***τσακίρ κέφι*** το κορύφωμα τού κεφιού, τής ευθυμίας: *φτάνω / έρχομαι ι βρίσκομαι στο* — (υποκ.) κεφάκι (το).
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kcyif «ευθυμία» < αραβ. kayfj.

κέφι - εγκε<ρής - εγκέφιος(Ι). Στο κύμα τού καθαρισμού (τής ελληνικής γλώσσας από ξένες λέξεις, ιδίως τουρκικές) που επικράτησε κατά τον 19ο αι. σύμφωνα με διδάγματα τού Κυραή, μερικές φορές προχώρησαν, από υπερβάλλοντα ζήλο. σε ακρότητες, πλάσ- συντας υβρίδια (νόθα σύνθετα) εξεζητημένης μορφής. Έτσι, για να λογιοποιήσουν τη λ. κέφι (από τουρκ. kcyif «ευθυμία») έπλασαν αντί τού κεφάτος το εψκεφής (1881) και εγκέφιος (1893). για να δηλώσουν τον άνθρωπο που βρίσκεται σε κατάσταση ευθυμίας, κεφιού. Για τους ατυχείς αυτούς νεολογισμούς (που καταδίκασε η χρήση σε αφάνεια) υ λεξικογράφος Στέφανος Κουμανούδης (*Συναγωγή νέων λέξεων....* 1900) παρατηρεί: «*τά δύο ταΰτα επίθετα εις τό κέφιν ών βέβαια τά έποίησεν ο ποιήσας*». * *ταψί*

κεφίρ (το) {άκλ.Ι πόσιμο υποκίτρινο, όξινο υγρό ή σε κρεμώδη μορφή, από γάλα που έχει υποστεί ζύμωση.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. kephir, λ. καυκασιανής προελ.[. κεφτές κ. (λαϊκ.) κιοφτές (ο) {κεφτέδες) μικρό κομμάτι από κιμά ζυμωμένο με άλλα υλικά (αβγά. ψωμί, μαϊντανό κ.λπ.) και καρυκεύματα. σε σφαιροειδές ή πεπλατυσμένο σχήμα, που τρώγεται συνήθ. τηγανισμένο. — (υποκ.) κεφτεδάκι κ. κιοφτεδάκι (το).
[ΕΙΥΜ. < τουρκ. kofte < περσ. kofta).

κεχαγιάς (ο) [κεχαγιάδεςΙ 1. τιτλούχος τής σουλτανικής αυλής ή υψηλόβαθμος αξιωματούχος (γραμματέας, αξιωματικός τού ιππικού, προϊστάμενος, επίτροπος ή επιτηρητής) 2. (μτφ.-κακόσ.) πρόσωπο που επιβάλλεται ως αρχηγός ή ρυθμιστής των πραγμάτων ΣΥΝ. δερβένα- γας. — κεχαγιαλίκι (το).
|είύμ. μεσν. < τουρκ. kehaya (διαλεκτ. τ. αντί τού kahya) < περσ. kethuda).
κεχαριτωμένος, -η, -ο [μτγν.) (αρχαιοπρ.) αυτός που διακρίνεται (χπό χάρη και λεπτότητα, ευγένεια μορφής και χαρακτήρα- (συνήθ. επίθ. τής Παναγίας) αυτή που έχει δεχθεί τη θεία χάρη: «*χαΐρε, κε- χαριτοψένη. ό Κύριος μετά* σοΰ» (Κ.Δ. Λουκ. Ι, 28) ΣΥΝ. χαριτωμένος, κεχηνώς, -υία. -ός {κεχην-ότος, -ότα j -ότες (ουδ. -ότα), -ότων) (αρ- χαιοπρ.) (κυρ. στο αρσ.) (μτφ.-αρχαιοπρ.) αυτός που χάσκει, που έχει μείνει με ανοικτό το στόμα από την έκπληξη: *κοίταζε κεχηνώς* ΣΥΝ. κατάπληκτος. — κεχηνότως επίρρ. [αρχ.[.
[ΕΤΥΜ. Μτχ. τού παρακ. *κέχηνα* (δωρ. *κέ-χά-να)* τού ρ. *χάσκω* (βλ.λ.). πβ. κ. *ά-χανής*\.
κεχρί (το) {κεχρ-ιού | -ιών) φυτό που καλλιεργείται για τους μικρούς και εδώδιμους σπόρους του, οι οποίοι καταναλώνονται ως δημητριακά (ξηροί καρποί από ανθρώπους) ή ως ζωοτροφή, κυρ. των πουλιών φι\ ο ***νους του στο κεχρί*** για όσους σταθερά ασχολούνται με τα πονηρά και ευχάριστα.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *κεγχρίον*. υποκ. τού αρχ. *κέγχρος*. αβεβ. ετύμου. πιθ. < *κέρχ-νος* (με μετάθεση) < **κέρκ-σ-νος*. που συνδ. με αρχ. γερμ. hjrso «κεχρί» (> γερμ. Hirse). Κατ* άλλη άποψη, *κέγχρος* < *ghcr-ghro- (με αναδιπλασιασμό και ανομοίωση r-r > n-r), που συνδ. ίσως με μέσ. γερμ. gru-7 «καλαμπόκι» κ.ά.). κεχριμπαρένιος, -ια, -ιο 1. αυτός που είναι φτειαγμένος από κεχριμπάρι: ~ *κομπολόι* 2. αυτός που το χρώμα του μοιάζει με τού κεχριμπαριού: ~ *ρετσίνα / σταφύλια*. κεχριμπάρι (το) {κεχριμπαρ-ιού | -ιών) 1. το ήλεκτρο (βλ.λ.) 2. το χρώμα τού ηλέκτρου και (συνεκδ.) ό,τι έχει ανάλογο χρώμα (κυρ. λόγω διαύγειας, εξαιρετικής καθαρότητας, υψηλής ποιότητας): *κρασί / ρετσίνα* σχολιο λ. *αντιδάνειο*.
[ΠΙ ΥΜ. < τουρκ. kehribar < περσ. kahruba «κίτρινο ήλεκτρο»], κηδεία (η) {κηδειών) 1. η εθιμοτυπική τελετή, θρησκευτικού συνήθ. χαρακτήρα, που τελείται για νεκρό πρόσωπο πριν από την ταφή (ή την αποτέφρωση τού σώματός του), το σύνολο των εθιμοτυπιών που έχουν χαρακτήρα φροντίδας τού νεκρού: *η - θα γίνει δημοσία δαπάνη* ΣΥΝ. εκφορά, ενταφιασμός, ταφή. θάψιμο 2. (συνεκδ.) η πομπή που ακολουθεί το φέρετρο κατά την τελετή: *η - πέρασε από μπροστά τους* 3. (αργκό) κατάσταση από την οποία απουσιάζει η ευθυμία, η ζωντάνια, το κέφι- καταθλιπτικό. μονότονο περιβάλλον ή πρόσωπο που στερείται ενεργητικότητας, ευδιαθεσίας, ταχύτητας: *το μαγαζί απόψε ήταν σκέτη ~!*
[είύμ. αρχ.. αρχική σημ. «συγγένεια από γάμο», < *κηδεύω*. II σημερινή σημ. είναι μτγν.]. κηδειόαημο (το) 1. το κηδειόχαρτο (βλ.λ.) 2. (στην αργκό των στρατιωτών) (υβριστ.) προς στρατιώτη που κινείται αργά, νωχελικά χωρίς ζωντάνια.
|ΕΤΥΜ. < *κηδεία* + *-σημο*< *σήμα*, πβ. κ. *γραμματό-σημο*\. κηδειόχαρτο (το) τυπωμένο χαρτί με το οποίο αναγγέλλεται ο θάνατος (κάποιου) και στο οποίο αναγράφονται πληροφορίες για τον τύπο και τον χρόνο τής κηδείας· επικολλάται συνήθ. σε χώρους που σχετίζονται με τον αποθανόντα συν. κηδειόσημο. κηδεμόνας (ο/η) 1. το πρόσωπο (φυσικός ή μη γονέας), που κατά τον νόμο έχει αναλάβει την επιμέλεια ανηλίκου ή γενικότ. μη αυτεξούσιου προσώπου, τη διαχείριση τής περιουσίας και την εκπροσώπησή του: *ο δάσκα/.ος ζήτησε να δει τους ~ των μαθητών του* {) *ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων τού σχολείου μας* συν. προστάτης, επιτηρητής, φροντιστής, επιμελητής 2. (μτφ.-κακόσ.) αυτός που έχει τον ρόλο προστάτη άλλου, επιβάλλοντας ουσιαστικά τη θέλησή του: το *συνδικαλιστικό κίνημα δεν έχει ανάγκη από κηδεμόνες* · 3. ορθοπαιδικό μηχάνημα για υποβοήθηση κινητικής λειτουργίας ή αποκατάσταση προβλήματος.
|Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *κηδεμών. -όνος*< *κήδομαι* «φροντίζω» (βλ.λ.)|. κηδεμονεύω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {κηδεμόνευ-σα. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος) 1. αναλαμβάνω την κηδεμονία προσώπου 2. (μτφ.) καθοδηγώ (κάποιον/κάτι), υποδεικνύοντάς του τι πρέπει να κάνει: *ο σύλλογός τους δεν κηδεμονεύεται από κανένα κόμμα* 3. ΝΟΜ. ***κηδεμονευόμενες περιοχές, κηδεμονευόμενοι πληθυσμοί*** κ.λπ. (περιοχές, πληθυσμοί κ.λπ.) που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς διεθνούς κηδεμονίας (βλ. λ. *κηδεμονία).*
κηδεμονία (η) [αρχ.Ι {κηδεμονιών} 1. η κατά τον νόμο ανάληψη τής επιμέλειας και επίβλεψης ανηλίκου ή υπεξουσίου, με ευθύνη για τη διαχείριση τής περιουσίας του και την εκπροσώπησή του. το σύνολο των υποχρεώσεων και των ενεργειών που απορρέουν από τον ρόλο τού κηδεμόνα 2. ***διεθνής κηδεμονία*** το καθεστώς που ισχύει στις πρώην αποικίες κατά τη μετάβασή τους από το προηγούμενο στάδιο τής πλήρους εξάρτησης και υποταγής τους στις αποικιακές δυνάμεις. σε άλλου είδους καθεστώς οικονομικής, πολιτικής κ.λπ. κυριαρχίας των αποικιακών χωρών σε αυτές, κηδεμονικός, -ή. -ό [μτγν.| αυτός που σχετίζεται με τον κηδεμόνα ή την κηδεμονία, που χαρακτηρίζει το έργο τού κηδεμόνα: - *ρόλος / αποστολή / υποχρέωση* συν. προστατευτικός, επιβλεπτικός. —κηδε- μονικ-ά / -ώς [μτγν.Ι επίρρ. κηδεατής (ο) (αρχαιοπρ.) ο εξ αγχιστείας συγγενής συν. συγγενής εξ επιγαμίας λν τ. εξ αίματος συγγενής. --- κηδεστία (η) |αρχ.|. [ΕΤΥΜ. αρχ. < *κήδος* «φροντίδα» < *κήδω / -ομαι* (βλ.λ.)|. κηδεύω ρ. μετβ. {κήδ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} τελώ την κηδεία (κά

ποιου), προβαίνω στην εκφορά και ταφή ή αποτέφρο)ση νεκρού: *κηδεύτηκε με τιμές και μεγαλοπρέπεια* συν. ενταφιάζω, θάβω, τελώ νεκρώσιμη τελετή. – **κήδευση** (η) Ιμτγν.].

Ιετυμ. αρχ. < *κήδος* «φροντίδα» < *κήδω / -ομαι* (βλ.λ.). Η λ. είχε τη γενική σημ. «φροντίζω», αλλά χρησιμοποιήθηκε και με τις σημ. «νυμφεύομαι - συνάπτω γάμο» και «θάβω. παρίσταμαι κατά την ταφή», αναφερόμενη στις προετοιμασίες που απαιτούσαν τέτοιες τελετές!. **κήδομαι** ρ. μετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) (+γεν.) εκδηλώνω μέριμνα (για κάποιον/κάτι), έχω πραγματικό ενδιαφέρον: *φιλέλλην ο οποίος κήδεται των εθνικών μας δικαίων και συμφερόντων* συν. ενδιαφέρομαι. νοιάζομαι, φροντίζω αν γ. αδιαφορώ, αμελώ.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[εί υμ. < αρχ. *κήδω/ -ομαι* < Ι.Η. *kad-os- «φροντίδα - λύπη», πβ. αβε- στ. sadra- «δυστυχία, συμφορά», μέσ. ιρλ. caiss «μίσος», ουαλ. cawdd «οργή»', γοτθ. hatis «μίσος», γερμ. Hal3. αγγλ. hate κ.ά. Ομόρρ. *κηδ-εία. κηδε-μών. κηδ-εύω* (βλ.λ.) κ.ά.|. **κηλεπίδεσμος** (ο) [18391 {κηλεπιδέσμ-ου | -ων. -ουσί ΙΑΤΡ. ελαστικό εξάρτημα που εφαρμόζει σαν ζώνη. συγκρατώντας σε συγκεκριμένα σημεία το σώμα ατόμου που πάσχει από κήλη: *στα βρέφη που πάσχουν από ομφα/,οκήλη. χρησιμοποιείται* Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. bandage hcrniaircf. **κήλη** (η) [χωρ. πληθ.] ΙΑΤΡ. η μετακίνηση οργάνου από την ανατομική κοιλότητα στην οποία περιέχεται φυσιολογικά· συνηθισμένες μορφές της είναι η βουβωνοκήλη, η ομφαλοκήλη κ.ά. - **κηλικός,** -ή. -ό.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *kalᵀ-el-a < **Ι.Ε.** *qaw-el- «οίδημα, πρήξιμο», πβ. αρχ. σλαβ. kyla. ρωσ. kila. αρχ. γερμ. hola, αρχ. αγγλ. healu κ.ά.|. **κηλίδα** (η) {-ας κ. (λόγ.) -ίδος! **1.** οτιδήποτε εμφανίζεται σε μια επιφάνεια ως στίγμα είτε λόγο) χρωματικής αντίθεσης είτε ως λεκές. ρύπος: *στο σημείο τής πληγής το πουκάμισο είχε μια μεγάλη - από αίμα || ~ από μελάνι / χρώμα || μπλε / μαύρη ~ || ~ πετρελαίου* (πετρελαιοκηλίδα στη θάλασσα) συν. (λόγ.) σπίλος 2. λνλΤ. στίγμα που εμφανίζεται στην επιδερμίδα λόγω τοπικής αλλοίωσης τού χρώματός της από φυσικά ή παθολογικά αίτια συν. πανάδα **3.** βιολ. ***οπτική κηλίδα*** η έντονα χρωματισμένη περιοχή μονοκύτταρων οργανισμών, η οποία λειτουργεί ως φωτοδέκτης και αντιπροσωπεύει βασικό αισθητήριο όργανο των οργανισμών αυτών **4.** αστρον. σκοτεινός σχηματισμός τής φωτόσφαιρας τού Ηλίου: ?}λιακε'ς *κηλίδες* **5.** (μτφ.) οτιδήποτε πλήττει ως μελανό σημείο το ηθικό κύρος, τη συνολική αξία, την τιμή, την υπόληψη κάποιου: *τα πρόσφατα κρούσματα ρατσιστικής βίας αποτελούν μαύρη ~ για τον πολιτισμό τής Γ.υρώπης.*

|γ·:ι υμ. < αρχ. *κηλίς, -ιδος* < Ι.Κ. *qal- «σκούρα κηλίδα», πβ. λατ. calidus «σημαδεμένος (για βόδια)», αρχ. ιρλ. eailc «κηλίδα», αρχ. σλαβ. kali «πηλός» κ.ά.]. **κηλιδώνω** ρ. μετβ. |αρχ.| {κηλίδω-σα, -θηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** αφήνω στίγματα· λερώνω (κάτι): γο *πουκάμισο είχε κηλιδθ)θεί από αίμα* συν. λεκιάζω, ρυπαίνω, στιγματίζω 2. (μτφ.) προσβάλλω την τιμή, την ηθική (κάποιου): *οι πράξεις του κη/.ιδώνουν την οικογενειακή μας τιμή* || <5τν *θα επέτρεπε σε κανέναν να κηλιδώσει το όνομά του* συν. αμαυρώνω, ατιμάζω, σπιλιόνω, καταισχύνω, ντροπιάζω αντ. τιμώ, λαμπρύνω. – **κηλίδωση** (η) [μεσν.]. **κήνσορας** ιο) {κηνσόρων} (λόγ.) πρόσωπο που εμφανίζεται και δρα ως τιμητής των άλλων, που τους αξιολογεί και τους κατατάσσει, κυρ. με επιφανειακά και ανελαστικά κριτήρια και διάθεση επικριτική: *μερίδα διανοουμένων επιλέγει τον ασφαλή ρόλο* του ~ *τής δημόσιας ζωής.* Επίσης (λογιότ.) **κήναωρ** |μτγν.Ι {κήνσορος}.

[ετυμ. < μτγν. *κήνσωρ / κένσωρ. -ορος* < λατ. censor, αξιωματούχος (στην αρχ. Ρώμη) επιφορτισμένος με την απογραφή των πολιτών και των περιουσιών τους.< ccnsus «απογραφή»!. **κηπαίος,** -α. -ο |αρχ.| (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τον κήπο· (συνήθ. για απορρίμματα από τον καθαρισμό των κήπων. δηλ. κλαδιά, φύλλα κ.λπ.): *η συλλογή - απορριμμάτων.* **κηπάριο** (το) -> κήπος

κήπευση (η) |-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} **1.** (γενικά) η μετατροπή έκτασης σε κήπο. η καλλιέργεια φυτών σε ήμερη μορφή 2. (ει- δικότ.) η δημιουργία ήμερης παραλλαγής άγριου φυτού σε κήπο με ειδικές δενδροκομικές μεθόδους κατά επιστημονικό τρόπο **3.** η απομάκρυνση των γερασμένων ή ξεραμένων δέντρων από καλλιεργούμενο δάσος για την αραίωσή του. **κηπεύσιμος,** -η.-ο |μτγν.Ι κηπευτός (βλ.λ.).

κηπευτικός, -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που χρησιμοποιείται στην κήπευση ή παράγεται με αυτή: *~ προϊόντα / εργαλεία / καλ/.ιέργειες* 2. ***κηπευτικά*** (τα) τα λαχανικά, γενικότ. τα φυτικά προϊόντα που παρά- γονται στον κήπο **3.** ***κηπευτική*** (η) η τέχνη τής καλλιέργειας <ουτών στον κήπο. τής ανάπτυξης των ήμερων ποικιλιών τους, η τέχνη τού κηπουρού ΣΥΝ. κηπουρική, **κηπευτός,** -ή, -ό [μτγν.Ι (φυτό) που αναπτύσσεται σε κήπο με ελεγχόμενη καλλιέργεια, που ανήκει σε ήμερη, καλλιεργήσιμη ποικιλία ΣΥΝ. περιβολήσιος. ήμερος ΑΝΙ. άγριος, αυτοφυής, **κηπεύω** ρ. αμετβ. [αρχ.) {κήπευ-σα, -θηκα, -μένος} καλλιεργώ κήπο. επιμελούμαι την ανάπτυξη φυτών σε κήπο· ασχολούμαι με την κηπουρική.

κηποκομία (η) |χο>ρ. πληθ.} γκωιι. η τέχνη και επιστήμη τής συστηματικής καλλιέργειας φυτών για εμπορικούς λόγους ή για καθαρά προσωπική ευχαρίστηση συν. κηπουρική. – **κηποκόμος** (ο/η) | μτγν.J. **κηποκομικός,** -ή, -ό.

[πτυρ. < μτγν. *κηποκόμος* < *κήπος* + *-κόμος* < *κομώ* «Φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία)].* **κήπος** (ο) **1.** η συνήθ. περιφραγμένη έκταση γης. μπροστά ή πίσω από κατοικία, όπου φυτεύονται και καλλιεργούνται λουλούδια, δέντρα, χόρτα, λαχανικά, θάμνοι κ.λπ. για καλλωπιστικούς ή καταναλωτι κούς, πρακτικούς λόγους (οπότε και αναλόγως χαρακτηρίζεται ως ανθόκηπος, δενδρόκηπος. λαχανόκηπος κ.λπ.): *ιδιωτικός / σχολικός / εσωτερικός ~ || αρχιτεκτονική κήπων]] οι ολάνθιστοι, ανοιξιάτικοι - τής γειτονιάς* [[*μαραμένος και απεριποίητος ~ || ο - ήθελε πότισμα* συν. περιβόλι, μπαξές 2. (ειδικότ.) (α) έκταση εδάφους ή τεχνητού χώρου με διακοσμητικά φυτά. δέντρα κ.λπ.. η οποία διατίθεται για κοινή χρήση ως πάρκο ή γενικότ. ως χώρος αναψυχής: *δημόσιος - || ο εθνικός ~ στο κέντρο τής Αθήνας* (β) ***βοτανικός κήπος*** βλ. λ. *βοτανικός* (γ) ***ζωολογικός κήπος*** βλ. λ. *ζωολογικός* (δ) ***κρεμαστοί κήποι*** οι κήποι που διαμορφώνονται σε συνεχή, ανισόπεδα επίπεδα με αυξανόμενη κλίση τού εδάφους: *οι ~ τής Βαβ?^ο)νας* (ένα από τα επτά θαύματα τής αρχαιότητας, πιθ. είδος ζιγκουράτ το οποίο σχημάτιζε καταπράσινο τεχνητό λόφο από κατάφυτα επίπεδα) 3. ***Κήπος τής Εδέμ*** βλ. λ. *Ηδέμ.* – (υποκ.) **κηπάκι** κ. (λόγ.) **κηπάριο** (το) κ. **κηπάκος** (ο). σχολιο λ. *τύχη.*

ΙΚΤΥΜ. < αρχ. *κήπος* < Ι.Π. *kap-a «κομμάτι γης, οικόπεδο», πβ. αρχ. γερμ. huoba, αρχ. σαξ. hoba. ολλ. hocvc «αγροτεμάχιο», αλβ. kopshte «κήπος» κ.ά.].

κηποτεχνία (η) {χωρ. πληθ.} η τέχνη τού σχεδιασμού κήπων και τής διαμόρφωσης και διατήρησης χώρων πρασίνου στις πόλεις για δια- κοσμητικούς λόγους, **κηπούπολη** κ. (ορθότ.) **κηπόπολη** (η) {-ης κ. -πόλεως [-πόλεις, -πόλεων} πόλη ή προάστιο με μεγάλους φυσικά διαμορφωμένους κήπους, πάρκα και ανοιχτές εκτάσεις, αλλά και κάθε συνοικισμός με επαύ- λεις. οι οποίες περιβάλλονται από κήπο: *η ~ τής Κηφισιάς.* σχολιο λ. *πανεπιστημιούπολη.*

κηπουρικός, -ή, -ό [αρχ.11. αυτός που σχετίζεται με τον κηπουρό ή την εργασία του: *~ εργαλείο. / εξοπλισμός* 2. ***κηπουρική*** (η) η τέχνη τού κηπουρού, το σύνολο γνώσεων και τεχνικιών για την περιποίηση κήπου, την καλλιέργεια λουλουδιών, δέντρων ή λαχανικών συν. κηπευτική.

κηπουρός (ο/η) το πρόσωπο που επί πληρωμή αναλαμβάνει την καλλιέργεια και τη φροντίδα ενός κήπου, που έχει ειδικευθεί στην περιποίηση δημόσιων ή ιδιοηικών κήπων συν. περιβολάρης.

[ιπύμ. αρχ. < **κηπο-Ρορός κήπος* + *-ουρός*< όρώ «βλέπω, φροντίζω», πβ. *οικ-ουρός*|.

κηπόχωμα (το) [18ϋ8| {κηποχώματος ί χωρ. πληθ.Ι χώμα που χρησιμοποιείται στην κηπουρική, **κηραλοιφή** (η) [18711 κ. (λαϊκ.) **κεραλοιφή** (λόγ.) αλοιφή με βάση το κερί και το λάδι. **κηρήθρα** (η) κ. (λαϊκ.) **κερήθρα** {κηρηθρών} τμήμα τής κυψέλης που κατασκευάζουν οι μέλισσες, το οποίο αποτελείται από σειρές ομοιόμορφων εξαγωνικών κέρινων κελλιών για την αποθήκευση τού μελιού, τής γύρης, καθώς και για την τοποθέτηση των αβγο')ν τους. [ετυμ. μεσν. < *κηρός* «κερί» + *-ήθρα.* πβ. *δαχτυλ-ήθρα. κο/.υμβ-ήθρα, μπουρμπουλ-ήθρα* κ.ά.]. **κηρίο** (το) μονάδα μετρήσεις τής ισχύος, τής έντασης τής φωτεινότητας που εκπέμπει μια φωτεινή πηγή (σύμβολο cd).

Ιετυμ. < αρχ. *κηρίον.* υποκ. τού *κηρός* «κερί», αβεβ. ετύμου. πιθ. δάνειο ανατολικής προελεύσεως, όπως επιμαρτυρείται και από το πα- ράγωγο *κήρινθος.* Η σύνδεση με βαλτικές λ. για το μέλι (πβ. λιθ. korys, λετ. kraes) εμφανίζει φωνητικές δυσχέρειες. Δάνειο από την ίδια πηγή με το αρχ. *κηρός* αποτελεί πιθ. και η αντίστοιχη λατ. λ. ccra Ο γαλλ. cire)].

κηρογραφία (η) [μτγν.] {κηρογραφιών} καλ. τι·χν. **1.** ζωγραφική τεχνική, που χρησιμοποιεί χρώματα διαλυμένα σε λειωμένο κερί (βλ. κ. λ. *εγκαυστική)* 2. (συνεκδ.) κάθε έργο ζωγραφικής που δημιουργείται με την παραπάνω μέθοδο: του *χάρισε μια από τις ωραιότερες ~ της*

μέθοδος ιχνογράφησης για τον σχεδιασμό χαρτών ή την αποτύπωση χωρογραφικών μετρήσεων με τη βοήθεια κεριού, καθώς και (συνεκδ.) η εικόνα ή ο χάρτης που σχεδιάζεται με αυτή τη μέθοδο, **κηρόδετος,** -η, -ο ο συγκολλημένος με κερί.

|ι·:ϊύμ. μτγν. < *κηρός* + &rd«:]. **κηροδοχος,** -ος, -ο **1.** αυτός στον οποίο γίνεται η τήξη τού κεριού: - *λέβητας* 2. ο δίσκος στον οποίο στερεώνουν τα αναμμένα κεριά στο μανουάλι.

[εί υμ. < *κηρός* + *-δόχος*< *δέχομαι*\. **κηροζίνη** (η) {χωρ. πληθ.} μείγμα υγρών υδρογονανθράκων, που λαμ- βάνεται στα ελαφρύτερα κλάσματα κατά την απόσταξη τού πετρελαίου και χρησιμοποιείται ευρέως ως καύσιμη ύλη (λ.χ. στα αεροπλάνα) και ως καθαριστικό διάλυμα.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. kerosinc < αρχ. *κηρός}.* **κηρομπογιά** (η) κ. (λαϊκ.) **κερομπογιά** είδος μπογιάς που χρησιμοποιείται στη ζωγραφική και πυο έχει ως βάση της το κερί. **κηροπήγιο** (το) {-ίου | -ίων} εκκλησιαστικό, λατρευτικό ή διακοσμη- τικό σκεύος, συνήθ. επιτραπέζιο, με μία ή περισσότερες υποδοχές για τη στερέωση κεριών: *χρυσό ι σκαλιστό - || διπλό ι κλασικό ~ || τα αναμμένα ~ τής εκκλησίας* συν. καντηλέρι, μανουάλι.

Ιετυμ. < *κηρός «κερί» + -πήγιο*< αρχ. *πήγνυμι* (βλ. κ. *πήζω)].* **κηροπλάστης** (ο) |αρχ.[{κηροπλαστών}, **κηροπλάστρια** (η) {κη- ροπλαστρκόν} ο κηροποιός. **κηροπλαστική** (η) [μτγν.Ι η τέχνη τής κατασκευής κεριών, **κηροποιείο** (τυ) [1871] εργαστήριο κατασκευής κεριών και λαμπάδων με τη χρήση ειδικών καλουπιών, μέσα στα οποία χύνεται και αφήνεται να κρυώσει το κερί. για να πάρει το σχήμα του. **κηροποιός** (ο) Ιμτγν.] ο τεχνίτης που ασχολείται με. την κατασκευή κεριών Συν. κηροπλάστης, κεράς. – **κηροποιία** (η), **κηροπωλείο** (το) Ιμεσν.] κατάστημα που πουλά κεριά, **κηρός** (ο) (αρχαιοπρ.) **1.** το κερί **2.** ***ισπανικός κηρός*** ρητινο')δες παρασκεύασμα που ρευστοποιείται όταν θερμαίνεται και χρησιμοποιεί

ται για το σφράγισμα επιστολών, εγγράφων κ.λπ. συν. βουλλοκέρι. [1-1ΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *κηρίο*\. **κηροσβέστης** κ. **κεροσβήατης** (ο) {κηροσβεστών} σκεύος (ιδίως εκκλησιαστικό) που χρησιμεύει για το σβήσιμο των κεριών.
[ετυμ. < *κηρός* + *σβέστης* < αρχ. *αβέννυμι* (βλ. κ. *σβήνω*)\. **κηροστάτης** (ο) 118931 |κηροστατο')ν} σκεύος με ειδικές υποδοχές για την τοποθέτηση, στερέωση κεριών, που χρησιμοποιείται για οικιακούς. διακοσμητικούς ή εκκλησιαστικούς, λειτουργικούς σκοπούς συν. κηροπήγιο, μανουάλι.
[ετυμ. < *κηρός* «κερί» + *-στάτης* (< αρχ. *ἵσταμαι)*\. **κήρυγμα** (το) |αρχ.| {κηρύγμ-ατος | -ατα, -άτων[**1.** (α) ο θρησκευτικού περιεχομένου λόγος που εκφωνείται σε εκκλησίες από τους ιερείς ή τους επισκόπους ή και επιφορτισμένους προς τούτο πολίτες βάσει αποστολικών και ευαγγελικών λατρευτικών αναγνωσμάτων για την προβολή βασικών χριστιανικών αρχών και ο χρόνος που αυτός διαρκεί: - *από τον άμβωνα* [[*το ~ τής Κυριακής* (β) θπολ. ο λόγος των Αποστόλων ως μέσο διάδοσης τής λυτρωτικής αποστολής τού Χριστού, όπως καταγράφηκε στα Ευαγγέλια τής Κ.Δ.. αναπτύσσοντας τις βασικές αλήθειες τού χριστιανισμού 2. ο λόγος που απευθύνεται ως διδασκαλία και με τη δηλωμένη πρόθεση να φανερώσει την αλήθεια ορισμένης διδασκαλίας ή ορισμένων θέσεων και να εμπνεύσει πίστη σε αυτές (επειδή θεωρεί σαφή την ανάγκη παραδοχής τους): *το ~ μιας νέας πολιτικής βρήκε απήχηση στους ψηφοφόρους* || το ~ *για τη φυ?„ετική ισότητα έχει επηρεάσει σημαντικά τη σκέψη του* **3.** (κακόσ.) ο εκτεταμένος λόγος με τον οποίο επιδιώκει κανείς να προβάλει ορισμένες θέσεις (με τρόπο φορτικό, ενοχλητικό): *τέτοιος που είναι, καλά Οα κάνει ν' αφήσει τα - περί ηθικής* || *μια απλή γνώμη τού ζήτησα κι αυτός μου έκανε ο/.όκληρο* — (υποκ.) **κηρυγματάκι** (το), **κήρυκας** (Ο/η) {κηρύκων} **1.** πρόσωπο που κάνει κήρυγμα, κυρ. θρησκευτικό: *ο ~ ανέλυε το νόημα τής εναγγε?ακής περικοπής* 2. πρόσωπο που προβάλλει συστηματικά και δημόσια ένα δόγμα, μια ιδέα. μια φιλοσοφική θεωρία κ.λπ.: - *τής αδελφοσύνης των λαών* || *~ μίσους και εκδίκησης* || *σε όλη τη ζωή του υπήρξε ~ των νέων ιδεών και τής ανάγκης εκσυγχρονισμού* συν. προπαγανδιστής **3.** το πρόσωπο που αναλαμβάνει τη δημόσια αναγγελία είδησης, αυτός που διαλα- λεί (κάτι) στο πλήθος: *έστει/.ε κήρυκες σε όλη τη χώρα. να μεταφέρουν τα μαντάτα* ΣΥΝ. διαλαλητής, ντελάλης **4.** πρόσωπο που απυ- στέλλεται μεταξύ εμπολέμων, μεταφέροντας προτάσεις ειρήνευσης, ανακωχής συν. πρεσβευτής, ειρηνευτής · **5.** πρόσωπο που προβαίνει στην κήρυξη των δημόσιων πλειστηριασμών. δημοπρασιών, καθώς και στη δημοσίευση των προγραμμάτων τους στον τοπικό Τύπο. [ετυμ. < αρχ. *κήρυξ.* - *υκος,* που συνδ. με σανσκρ. karii- «τραγουδιστής. ποιητής», οπότε πιθ. ανάγεται σε Ι.Ε. ^kar- «υμνώ. τραγουδώ», πβ. κ. σανσκρ. car-kar-ti «επαινώ, υμνώ»|. **κηρύκειο** (το) ί αρχ. | |κηρυκεί-ου | -ων) **1.** το ραβδί που έφεραν οι κήρυκες και οι πρέσβεις 2. το έμβλημα τυύ θεού Ηρμή και γενικότ. σύμβολο ομόνοιας και παύσης των διαφορών κατά την αρχαιότητα, που απετελείτο από λεπτή ράβδο ελιάς ή δάφνης, με δύο μικρά φτερά και δύο φίδια, που ήταν τυλιγμένα γύρα) από τη ράβδο και μάχονταν τυ ένα το άλλο.
κήρυξη (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ύξεως ί -ύξεις, -ύξεων) η δημόσια και επίσημη ανακοίνωση, γνωστοπυίηση: ~ *πολέμου* (ανακοίνωση τής έναρξης εχθροπραξιών εναντίον κράτους) || ~ *τής έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων* \\ ~ *πτωχεύσεως* συν. διακήρυξη, εξαγγελία, αναγγελία, **κηρύσσω** κ. **κηρύττω** ρ. μετβ. κ. αμετβ.]κήρυ-ςα, -χθηκα. -γμένος}
κάνω κήρυγμα, διαδίδω ιδέες και δόγματα (φιλοσοφικά, θρησκευτικά, πολιτικά κ.λπ.): *τα έργα του κήρυτταν την πίστη* στον *άνθρωπο* || *οι Απόστολοι κήρυξαν στον κόσμο τον λόγο* του *Ιησού Χριστού* || - *το Ευαγγέλιο* || *η οργάνωση αυτή κηρύσσει τον ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία* συν. προπαγανδίζω, διαδίδω, διδάσκω ♦ (μετβ.) 2. ανακοινώνουν επίσημα και δημόσια κάτι (κυρ. στο πλαίσιο καθιερωμένης νομικά ή εθιμικά διαδικασίας): *μας κήρυξαν τον πόλεμο* || ο *νομός κηρύχθηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης* || *κήρυξε την έναρξη των εργασιών τής συνδιάσκεψης** φρ. (α) ***κηρυγμένος εχθρός*** ο εχθρός τού οποίου οι αρνητικές, επιθετικές διαθέσεις είναι ξεκάθαρες και εκ των προτέρων δεδηλωμένες: *ανήκε στους - τού καθεστώτος και του απαγορενθηκε η είσοδος στη χώρα* || *είναι ~ τής φαυλο- κρατίας* (β) (μτφ.) ***κηρύσσω (σε κάποιον) τον πόλεμο*** (*κηρύσσω πόλεμον,* Ομήρ. /λ. Β 443) δηλώνω την εχθρότητά μου. εκδηλώνομαι αρνητικά (απέναντι σε κάποιον), τον αντιμετωπίζω ως εχθρό: *του έχει κηρύξει τον πόλεμο και προσπαθεί να τον μειώσει με κάθε τρόπο* ΣΥΝ. πολεμώ, κοντράρω, εχθρεύομαι ♦ **3.** (αμετβ.) κάνω κήρυγμα, είμαι ή γίνομαι κήρυκας: *όλοι* τον *θαύμαζαν, όταν κήρυττε.* ^ σχολιο λ. *μετοχή.*
[ετυμ. αρχ. < *κήρυξ* (βλ.λ.)]. **κηρώδης,** -ης. -ες Ιμτγν.Ι {κηρώδ-ους | -εις (ουδ. -η). -ών| αυτός που έχει την υφή τού κεριού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*
κηρωμένος, -η, -ο αυτός που είναι επιχρισμένος με κερί: - *πινακίδες.*
κηρωτός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει επάλειψη κεριού, ώστε να είναι αδιάβροχος: - *ύφασμα / χαρτί* 2. ***κηρωτό έμπλαστρο*** σκεύασμα από λεπτό ύφασμα επαλειμμένο με διάφορες θεραπευτικές ουσίες με βάση το κερί (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κηρώ (-όω)* < *κηρός* « κερί»], **κητέλαιο** (το) (κητελαί-ου | -ων] χημ. ζωικό έλαιο που χρησιμοποιείται ως λιπαντικό. στην κατασκευή σαπουνιών και σπανιότ. εδώδιμων λιπών και το οποίο προμηθευόμαστε από τη λιπαρή στιβάδα των κητών (κυρ. τής φάλαινας) με τήγη.
ΙΙ.ΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. whale oil j.
κητοειδής, -ής. -ές [1873] {κητοειδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)| (λόγ.) αυτός που μοιάζει με κήτος. Επίσης **κητώδης,** -ης, -ες Ιαρχ.]. — **κητοειδώς** κ. **κητωδώς** επίρρ. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **κήτος** (το) ίκήτ-ους | -η, -ών] **1.** υδρόβιο θηλαστικό μεγάλων διαστάσεων. π.χ. η οάλαινα. το δελφίνι κ.ά. 2. (μτφ.-μειωτ.) αυτός που είναι πολύ παχύς και δυσκίνητος: *πού να χωρέσει τέτοιο - σ'αυτό το φουστανάκι!* ΣΥΝ. φάλαινα, θηρίο, θωρηκτό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος.*
F.TYM. < αρχ. *κήτος.* αγν. ετύμου].
κητόαπερμα (το) 138391 {κητοσπέρμ-ατος | -ατα, -άτων} χημ. συστατικό τού κητέλαιου με ευρεία χρήση στη φαρμακευτική και την αρωματοποιία, καθώς και στην κατασκευή κεριών πολυτελείας κ.λπ. συν. σπερματσέτο. Επίσης **κήτειο σπέρμα.**
ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. sperm oil), **κηφηναρειό** (τυ)]1839[(μειωτ.) **1.** (περιληπτ.) ομάδα αργόσχολων ανθρώπων, που ζουν παρασιτικά καταχρο>μενοι την εργατικότητα και ανοχή των υπόλοιπων μελών ενός συνόλου συν. τεμπέληδες, παράσιτα. τεμπελχανάδες, αργόσχολυι 2. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίυ συχνάζουν οι αργόσχολοι: *αυτή η υπηρεσία τού υπουργείου από χώρος εργασίας έχει μεταβληθεί σε ~.* **κηφήνας** (ο) 1. η αρσενική μέλισσα και γενικότ. κάθε έντομο τού οποίυυ η απυκλειστική συμβολή και αποστολή είναι η γονιμυποίηση τής βασίλισσας 2. (μτ<ο.-μειωτ.) πρόσωπο που συντηρείται εις βάρος των υπολοίπων, απομυζώντας το προϊόν τής εργασίας τους. αυτός που δρα παρασιτικά: *έχει διορίσει και δύο-τρεις ~. που κάθονται όλη μέρα και γυρίζουν από γραφείο σε γραφείο* συν. παράσιτο, τεμπέλης, ακαμάτης, χαραμοφάης αν γ. (μτφ.) μέλισσα, σκυλί, δουλευταράς, εργατικός, δραστήριος.
|ϋ!ΥΜ. < αρχ. *κηφήν. -ήνος*< **κηφός.* που πιθ. συνδ. με το επίθ. *κωφός* και με τυ όνομα *Κηφεύς*j. **κηφηνοτροφείο** (το) 11851] (ειρων.) χοίρος όπου τρέφονται κηφήνες, όπου συντηρούνται οι τεμπέληδες. σχολιο λ. *πανεπιστήμιο.* **Κηφισιά** (η) προάστιο και δήμος τής Περιφέρειας Πρωτευούσης Β. των Αθηνών στους πρόποδες τής Πεντέλης. — **Κηφιαιώτης** (ο). **Κηφι- αιώτιασσ** (η), **κηφισιώτικος,** -η. -ο.
[ΕΤΥΜ. < *Κηφισός* (βλ.λ.)|.
Κηφιαός (ο) **1.** ποταμός τής Στερεάς Ελλάδας, που πηγάζει από τον Παρνασσό, διαρρέει τη Βοιωτία, την οπυία και αρδεύει, και εκβάλλει στη λίμνη Υλίκη 2. ποταμός τού λεκανοπεδίου τής Αττικής,
[ΠΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου, προελλην. (μη Ι.Ε.) τοπωνύμιο!.
Κ.Θ.Β.Ε. (το) Κρατικό Θέατρο Βορείυυ Ελλάδος, **κι** σύνδ. [μεσν.| και (βλ.λ.) (μπροστά από φωνήεν): *και μιλούσε κι έτρωγε.* Επίσης (παλαιότ.) **κ'** κ. **κΓ.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *και.*
C.I.A. (η) (πρυφέρεται *Σι Αι Ήι* ή *Σία)* η Κεντρική Υπηρεσία Πληροφο- ριών των Η.Π.Α.· ασχολείται με τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με άλλες χώρες.
|πτυμ. Ακρωνύμιο τού αγγλ. Central Intelligence Agency!, **κιαλάρω** ρ. μετβ. {κιάλ-αρα κ. -άρισα} (λαϊκ.) **1.** παρατηρώ (κάτι) με τα κιάλια, εστιάζω σε αυτό από απόσταση· (γενικότ.) εντοπίζω (κάτι) από μακριά, ξεχωρίζω παρατηρώντας: *έτσι όπως το κιαλάρισε από μακριά, της καλάρεσε* συν. διοπτεύω, διακρίνω 2. (αργκό) αντιλαμβάνομαι παρατηρώντας από μακριά, εντοπίζω: *αμέσως του κιάλαρε ότι έψαχνε για κάποιον γνωστό* || *μισή μέρα την κιάλαρε τη μηχανή, χρώμα, κατασκευή, μάρκα·* δεν ξεκολλούσε *τα μάτια* του *από πάνω της* συν. καρφώνω, κόβω. **κιάλι** (το) Ικιαλ-ιού | -ιών) (συνήθ. στον πληθ.) οπτικό όργανο για τη διευκόλυνση τής μακρινής παρατήρησης, που αποτελείται από δύο μικρά τηλεσκόπια προσαρμοσμένα το ένα δίπλα στυ άλλο, το καθένα από τα οποία διαθέτει δύο πρίσματα για τη διόρθωση και επαναφορά τού οπτικού ειδώλου: *ένα ζευγάρι κιάλια* j| *στρατιωτικά* ~ [| ~ *όπερας*
έβαλε τα ~ στα μάτια και ανίχνευσε τον ορίζοντα ΣΥΝ. διόπτρα, τηλεσκόπιο· ΦΡ. (εκφραστ.) ***ούτε με τα κιάλια*** για οτιδήποτε θεωρείται πέρα από τις δυνατότητες κάποιου, άπιαστο, αδύνατον να πραγματοποιηθεί: *με τις νέες τιμές δεν β/.έπουμε αυτοκίνητο ~!* ΣΥΝ. ούτε με σφαίρες.
ΙΡ.ΤΥΜ. μεσν. < *όκκιάλι* < ιταλ. occhiali. πληθ. τού occhiale «οπτικός»
λατ. oculus «μάτι»|. **κιβδηλεία** (η) |αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τού κίβδηλου, το να είναι ή να γίνεται κάτι κίβδηλο συν. πλαστότητα ΑΝΤ. γνησιότητα 2. (ειδικότ.) αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος ελαττώνει την εσωτερική αξία μεταλλικού νομίσματος με οποιονδήποτε τρόπο (ρίνισμα. κοπή κ.λπ.) με σκοπό να το θέσει σε κυκλοφορία σαν να είχε πλήρη την εσωτερική του αξία, καθώς και εκείνος πυυ πρυμηθεύεται κίβδηλο νόμισμα για τον ίδιο σκοπό **3.** (μτφ.-λόγ.) η προσποίηση στη συμπεριφορά, η έλλειψη ειλικρίνειας και γνησιότητας στις εκδηλώσεις: *η ~ το)ν κοσμικών τρόπων* συν. ανειλικρίνεια αντ. ειλικρίνεια, γνησιότητα.
κιβδηλεύω ρ. μετβ. |αρχ.Ι {μόνο σε ενεστ. και παρατ.} (αρχαιοπρ.) **1.** κάνω νοθεία, παραποιώ σκοπίμως ευγενή μέταλλα ή (κυρ.) νομίσματα, στοχεύοντας στην απόκτηση προσωπικού κέρδους μέσω τής νοθείας συν. νοθεύω, παραποιώ, παραχαράσσω 2. (μτφ. για συναισθήματα. αρετές) καθιστώ (κάτι) ευτελές, αλλοιώνω την υφή, τη χαρακτηριστική του ποιότητα συν. ψευτίζω, εξευτελίζω, **κιβδηλοποιός** (ο) !187)| ο παραχαράκτης, πρόσωπο που κατασκευάζει κίβδηλα νομίσματα. — **κιβδηλοποιία** (η) [18711. **κίβδηλος,** -η. -ο **1.** (για ευγενή μέταλλα και νομίσματα, κυρ. μεταλλικά) αυτός που έχει νοθευτεί, που έχει υποστεί ή προελθεί από πρόσμειξη με ευτελή μέταλλα· που έχει παραχαραχθεί ΣΥΝ. κάλπικος, πλαστός, νοθευμένος, νόθος, παραχαραγμένος, παραποιημένος, ψεύτικος, (λαϊκ.) μαϊμού λντ. γνήσιος, αληθινός, πραγματικός, ανόθευτος
(μτφ.) αυτός που κατά δόλιο τρόπο εμφανίζεται με ψεύτικες ιδιό

τητες, που στερείται ειλικρίνειας και γνησιότητας: ~ *αισθήματα / χαρακτήρας* ΣΥΝ. ψεύτικος, δόλιος, ανπλικρινής, απατηλός, j ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *κίβδος* «σκουριά», αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *κίβον* «κουφό, άναυδο» και. κατ' επέκτ., με τεχνικούς όρους τής μεταλλουργίας, όπως γαλλ. (picrrc) sourdc «κουφή πέτρα» (δηλ. '-χωρίς ανταύγειες»), γερμ. lauh «κουφός» (ως τεχν. όρ. «αμέταλλος»)].

κιβούρι (το) {κιβουρ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** το φέρετρο, το κυρ. ξύλινο κιβώτιο, στο οποίο κατά παράδοση τοποθετείται το σώμα τού νεκρού για την ταφή ΣΥΝ. νεκροκρέβατο, νεκροσέντουκο 2. ο τάφος, το άνοιγμα γης, στο οποίο τοποθετείται ο νεκρός, καθώς και η ταφόπλακα: «*τρία πουλάκια κάθονταν στον Διάκου το* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. μνήμα, μνημούρι.

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *κιβούριον* < μτγν. *κιβώριον*. δάνειο πιθ. αιγυπτιακής προελ., όπως επιμαρτυρείται και από την ερμηνεία τής λ. από τον Νσύχιο: «*Αιγύπτιον όνομα επί ποτηριού*»*].*

κιβώτιο (το) (κιβωτί-οΐ) | -ων} **1.** θήκη κάθε μεγέθους και υλικού (συνήθ. από χαρτόνι, ξύλο ή πλαστικό), που έχει ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο σχήμα και χρησιμοποιείται για τη φύλαξη, τοποθέτηση ή μεταφορά αντικειμένων: *το φορτηγό ξεφόρτωσε δέκα ~ με ηλεκτρικές συσκευές | | γέμισε ένα ~ ρούχα για τους αστέγους* ΣΥΝ. κουτί. κάσα. κασόνι, κασέλα, μπαούλο, σεντούκι **2.** *κιβώτιο ταχυτήτων* (στα αυτοκίνητα) η συμπαγής, ενσωματωμένη μονάδα ταχυτήτων ή άλλη ανάλογη διάταξη, που επιτυγχάνει τη μεταβίβαση ισχύος μεταξύ μηχανών ή μηχανισμών, συνήθ. με αλλαγές τής ροπής στρέψεως και τής ταχύτητας: *αυτόματο* - συν. σασμάν. – (υποκ.) **κιβωπάκι** (το), (με- γεθ.) **κιβωτιάρα** (η).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κιβώτιον*. υποκ. τού ουσ. *κιβωτός* (βλ.λ.). Ορισμένοι τεχνικοί όροι αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *κιβώτιο ταχυτήτων* (< γαλλ. boite dc vitesses)J.

κιβωτιόσχημος, -η, -ο αυτός που έχει σχήμα κιβωτίου, δηλ. ορθογωνίου παραλληλεπιπέδου: ~ *τάφοι.*

κιβωτός (η) **1.** κάθε κιβώτιο μεγάλου μεγέθους, που αξιοποιείται κυρ. ως θήκη για τη φύλαξη ιερών κειμηλίων 2. (α) *Κιβωτός τής Δια- θήκης / τού Μαρτυρίου / τού Θεού* η <οορητή κιβωτός των Κβραίων. στην οποία φυλάσσονταν οι δύο πλάκες τού Μωυσή (Λέκα Εντολές), η Στάμνος τού μάννα και η Ράβδος τού Ααρών, και είχε καθιερωθεί στη συνείδηση τού λαού ως σύμβολο τής παρουσίας τού Θεού (β) *Κιβωτός τού Νώε* το τεράστιο πλοίο που κατά την Π.Δ. κατασκεύασε ο Νώε και με το οποίο κατάφερε να διασωθεί ο ίδιος, η οικογένειά του, καθώς και ένα ζεύγος από κάθε ζωικό είδος, επιβιώνοντας από τον Κατακλυσμό 3. (μτφ.) κάθε χο>ρος ή μέσο διατήρησης και φύλαξης τής πολιτισμικής ή πολιτιστικής κληρονομιάς, χώρος ιερής παρακαταθήκης: *η Εκκλησία υπήρξε. ~ των ελληνικών παραδόσεων κατά την Τουρκοκρατία.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο σημιτ. προελ.. πβ. συρ. qabaiha, μολονότι υπάρχει η άποψη ότι η συριακή λ. προέρχεται από την Ελληνική. Οι Ηβδομήκοντα χρησιμοποίησαν στη μετάφραση τής Π.Δ. τη λ. *κιβωτός* ως απόδ. των εβρ. λ. tebQh (για την Κιβωτό τού Νώε. σημαίνει «κουτί, κιβώτιο») και 'arbn (ο)ς μέρος τής φρ. 'arOn habbcrit «Κιβωτός τής Διαθήκης»)}.

κιγκαλερία (η) Ιχωρ. πληθ.} (περιληπτ.) τα κάθε είδους μετάλλινα βιομηχανικά προϊόντα, που προορίζονται κυρ. για οικιακή χρήση, όπως οι βίδες, οι πρόκες, τα λουκέτα. τα κάγκελα κ.λπ.· τα σιδηρικά είδη: *κατάστημα ειδών κιγκα/.ερίας.*

[ΠΙ ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. quincailleric. άλλος τ. τού clinqu-aille < παλαιότ. γαλλ. clinqucr «θορυβώ», ονοματοπ. λ.|.

κιγκλίδωμα (το)]κιγκλιδώμ-ατος | -ατα, -άτων} η σειρά κιγκλίδων με τις οποίες σχηματίζεται ένα περίφραγμα, η περίφραξη από κάγκελα: ~ *σκάλας / κήπου / τζακιού | | πολλοί τραυματίστηκαν, όταν κατέρρευσε το προστατευτικό ~ τού σταδίου* ΣΥΝ. περίφραγμα, περίφραξη. κάγκελα. – **κιγκλιδώνω** ρ.

[ΠΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κιγκλίς, -ίδος*, αβεβ. ετύμου. ίσως < **κιλ-κλί-δες* (πβ. *δι-κλίδες)* με ανομοίωση, οπότε η λ. θα συνδέεται με το ρ. *κλ,ίνω*. Κατ' άλλη άποψη, *κιγκλίς < κιγκ/.ίζω* « ταρακουνώ, ανασηκώνω» < *κί- γκλος* «μικρό πτηνό που κουνάει συνεχώς την ουρά», οπότε η λ. *κιγκλίς* θα είχε αρχικώς τη σημ. «πόρτα που ανασηκώνεται, που ανοιγοκλείνει»}.

κιγκλιδωτός, -ή, -ό [1888J αυτός που είναι κατασκευασμένος με κιγκλίδωμα ή που περιβάλλεται από κιγκλίδωμα: ~ *παράθυρα.*

ΙΗΐ'ΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. grillage].

κιγκλίς (η) {κιγκλίδ-ος j -ων} (σπάν.-αρχαιοπρ.) **1.** το κάγκελο, κάθε ράβδος περιφράγματος ή χωρίσματος **2.** *κΐγκλίδες* (οι) το κιγκλίδωμα (βλ.λ.) ΣΥΝ. κάγκελα. Επίσης **κιγκλίδα.**

[ΕΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *κιγκλίδωμα].*

Κ.Ι.Ε. (το) Καπνολογικό Ινστιτούτο Ελλάδα;.

Κίεβο (το) {Κιέβου} η προϊτεύουσα τής Ουκρανίας.

[f.tym. < ρωσ. Kiyev / ουκρ. Kyiv. αγν. ετύμου. **Η**παράδοση συνδέει την πόλη με το όνομα τού Kiy. μυθικού ιδρυτή τής πόλεως τον 9ο αι. μ.Χ.].

Κίελο (το) [Κιέλου} πόλη τής ΒΑ. Γερμανίας στη Βαλτική Θάλασσα. [ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Kiel < αρχ. σκανδ. kill «όρμος - ασφαλές σημείο για πλοία», όπωα ονομαζόταν η πόλη από την ίδρυσή της το 1242|.

κιθάρα (η) [δύσχρ. κιθαρών} **1.** έγχορδο μουσικό όργανο με έξι ή δώδεκα χορδές, μακρύ βραχίονα, αχλαδόσχημο ηχείο που θυμίζει εκείνο τού βιολιού, επίπεδη ράχη και οπή στο πάνω μέρος: *η/^,εκτρική / κλασική / ακουστική* - 2. (συνεκδ.) το να παίζει κανείς αυτό το έγχορδο όργανο: *μαθαίνει ~ εδώ και έξι μήνες.* – (υποκ.) **κιθαρίταα** κ. **κιθαρούλα** (η).

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. δάνειο ανατολ. προελεύσεως. Από την Ελλην. μέσω λατινικών και αραβικών τύπων προήλθαν οι αντίστοιχες λ. στις ευρωπ. γλώσσες, λ.χ. γαλλ. cithare / guitarc. ισπ. guitarra, αγγλ. guiiar κ.ά.].

κιθαρίζω ρ. αμετβ. |αρχ.| ΐμόνο σε. ενεστ. και παρατ.} παίζω κιθάρα.

κιθάρισμα (το) [αρχ.] κ. **κιθορισμός** (ο) [μτγν.|. **κιθαριστής** (ο) Ιαρχ.Ι. **κιθαρίστρια** (η) [αρχ.] {κιθαριστριών} ο μουσικός που εκτελεί μουσικά κομμάτια σε κιθάρα, πρόσωπο που παίζει κιθάρα. Επίσης (καθημ.) **κιθαρίστας** «>). **κιθαρωδός** (ο) ο κιθαριστής που τραγουδά τα κομμάτια που παίζει στην κιθάρα. – **κιθαρωδώ** ρ. Ιαρχ.| {-είς...}.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κιθαρωδός* < *κιθάρα* + *-ωδός*< *ώδή* \. **κικιρίκου** κ.

κοκορίκου (το) {άκλ.} η φωνή τού κόκορα.

ΙΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.], **κικ μπόξινγκ** (το) {άκλ.} ΛΘΛ. άθλημα στο οποίο επιτρέπεται στους συμμετέχοντες να δίνουν γροθιές φορώντας στα χέρια τους γάντια και να κλοτσούν με γυμνά πόδια.

[ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. kick boxingl.

Κιλικία (η) περιοχή τής ΝΑ. Μικράς Ασίας.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *Κιλικία (γή)* < *Κίλικες*. ονομασία τού λαού που κατοικούσε εκεί (πβ. *Κίλιξ*. μυθικό πρόσ.), αγν. ετύμουΐ.

Κιλιμάντζαρο (το) ηφαιστειακό όρος τής Α. Αφρικής.

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. Kilimanjaro < σουαχίλι Kilima «όρος» + njaro «θεός τού ψύχους»|.

κιλίμι (το) {κιλιμ-ιού | -ιών} χειροποίητος υφαντός τάπητας χαρακτηριστικός τής ανατολίτικης και βαλκανικής υφαντουργίας χωρίς πέ- λος ΣΥΝ. χαλί, στρωσίδι.

[ΙΥΜ. < τουρκ. kilim < περσ. kilimJ.

Κιλκίς (το) {άκλ.} πόλη τής Κ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Κι/.κίς).*

[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου. Επί Τουρκοκρατίας ήταν ένα ασήμαντο χωριό, όπου κατοικούσαν κυρίως Βούλγαροι (οι οποίοι το θεο)ρούσαν ιερό). Ήταν δε γνωστό με τις ονομασίες *Καλκίς* και *Κουκούσι*\. **κιλλίβαντας** (ο) {κιλλιβάντων} ΣΤΡΑΤ. μεταλλικό δίτροχο όχημα, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά και τη στήριξη πυροβόλου όπλου, κυρ. για τη συγκράτηση, τον περιορισμό τής οπισθοδρόμησής του κατά τη ρίψη βολής: *ορειβατικός i πεδινός / φρουριακός / επάκτιος / ναυτικός* - || *η σορός τού εκλιπόντος θα τοποθετηθεί τιμητικά σε κιλλίβαντα πυροβόλου για τη μεταφορά του στο νεκροταφείο.*

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *κιλλίβας. -αντος* < *κίλλος* «όνος» (αρχική σημ. «σταχτής. γκρίζος», δηλ. «ο φέρων το χρώμα τού γαϊδάρου». αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το αρχ. επίθ. *κελαινός* «σκοτεινός, μαύρος») + *-βας* < *βαίνω* |.

κιλό (το) **1.** μονάδα βάρους ή μάζας, που αντιστοιχεί σε χίλια γραμμάρια ΣΥΝ. χιλιόγραμμο 2. (συνεκδ.) το βάρος σώματος υπολογισμένο εμπειρικά, χωρίς μέτρηση: *έχει παραπάνω κιλά. θα πρέπει* ν'αδυνατίσει *κι άλλο! | | έχει περιττά* ~ · ΦΡ. (α) ***παίρνω /χάνω κιλά*** παχαίνω / αδυνατίζω, γίνομαι πιο παχύς / λεπτός: *πήρε μερικά - τον τελευταίο χρόνο* (β) ***έρχομαι στα κιλά μου*** αποκτώ το κανονικό ή συνηθισμένο μου βάρος: *κάνει δίαιτα, για να ξανάρθζι στα κιλά της* (γ) ***με το κιλό*** (ΐ) με καθορισμό τής τιμής αναλόγως τού τελικού βάρους τού προϊόντος: *πουλάει - , όχι με το κομμάτι | | 'βιβ/Ja / σεντόνια* ~ (ii) για μεγάλη ποσότητα, με τον σωρό: *αυτός τις υποσχέσεις τις δίνει* ~ ΣΥΝ. αβέρτα (δ) ***τα έχει τα κιλάκια του*** έχει μερικά παραπανή- σια κιλά (ευφημ. για υπέρβαρο άτομο) (ε) λθλ. ***κατηγορία (π.χ.*** 85) ***κιλών*** στα αγωνίσματα πάλης, πυγμαχίας και άρσης βαρών, τρόπος ένταξης των αθλητών σε επιμέρους κατηγορίες με κριτήριο το σωματικό τους βάρος: *πήρε χρυσό μετάλλιο στην κατηγορία των 90 κιλών / στα 90 κιλά* (στ) ***βρίσκω κάποιον στα κιλά μου*** βρίσκω κάποιον ισάξιό μου (ζ) ***(κάποιος) δεν είναι για τα κιλά μου*** (κάποιος αντίπαλος) είναι ανώτερος μου. – (υποκ.) **κιλάκι** (το).

|ΕΤΥ.Μ. Αντιδάν., < γαλλ. kilo (απεσπασμένο από τη λ. kilo-gramme «χιλιόγραμμο») < ελλην. *χίλιοι*\. **κιλο-** α' συνθετικό που δηλώνει χίλιες από τις μονάδες τής τάξης τού β" συνθετικού: *κι/.ο-τζάουλ, κι/.ο-χέρτς, κιλο-τόνος.*

[πτυμ. Α' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από απόσπαση ξέν. όρων (συνήθ. ελληνογενών), πβ. γαλλ. kilo-grammc, kilo-metre κ.ά. Βλ. κ. *κιλό).*

κιλοβάτ (το) {άκλ.} ΦΥΣ. μονάδα ισχύος ηλεκτρικού ρεύματος ίση προς χίλια βατ.

[LiΥΜ. < γαλλ. kilowatt (νόθο σύνθ.) < kilo- (< *χίλιοι)* + watt «βατ» (βλ. λ. *βατ)].*

κιλοβατώρα (η) {δύσχρ. κιλοβατωρών} ΦΥΣ. η μονάδα έργου ή ενέργειας, που αντιστοιχεί στο έργο το οποίο παράγεται από μηχανή ισχύος ενός κιλοβάτ σε χρονικό διάστημα μίας ώρας.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. kilowatt-hourj. **κιλομπάιτ** (το) {άκλ.) ΠΛΙΗΟΦ. μονάδα μέτρησης τής μνήμης τού ηλεκτρονικού υπολογιστή, που ισούται με χίλια μπάιτ (βλ.λ.).

|ΕΙ ΥΜ. < αγγλ. kilobyte < kilo- (βλ. λ. *κιλο-)* + byte (βλ. λ. *μπάιτ)*\. **κιλοπόντ** (το) {άκλ.} ΦΥΣ. μονάδα βάρους ίση με το βάρος που παρουσιάζει ένα σώμα με μάζα ενός χιλιογράμμου, όταν βρίσκεται σε υψόμετρο μηδέν και γεωγραφικό πλάτος 45°.

ΙΕΤΥΜ. < γερμ. Kilopond < Kilo- (βλ. λ. *κιλο-)* + -pond < λατ. pondus «βάρος, φορτίο»!.

-κιλος, -η. -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο βάρος σε κιλά: *πεντόκιλο δοχείο.*

{ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *κιλό]* **κιλότα** (η) {κιλοτών} **1.** το γυναικείο εσώρουχο, που καλύπτει τα γεν- νητικά όργανα και τους γλουτούς ΣΥΝ. βρακί 2. (και για άνδρες) το παντελόνι ιππασίας, που έχει κόψιμο πολύ άνετο στους γοφούς, παρ- τό στα γόνατα και στενό ώς σφιχτό από τα γόνατα μέχρι τους αστρα

γάλους' (ειδικότ.) το πανταλόνι της στολής των ανδρών τού ιππικού, η στρατιωτική περισκελίδα: - *ιππασίας || ανδρική* — (υποκ.) **κιλο- τάκι** (το) κ. **κιλοτίτσα** (η) (σημ. Ι). ΣΧΟΜΟ λ. *εσώρουχο.*

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. culottc < cui «οπίσθια» < λατ. culus «πρωκτός»], **κιλότο** (το) μοσχαρήσιο άπαχο κρέας εκλεκτής ποιότητας, που προέρχεται από το τελευταίο τμήμα τής ράχης τού ζώου πίσω από το φιλέτο και πάνω από το μπούτι.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. culotte. Βλ. λ. *κι/.ότα].* **κιλοχέρτς** (το) (συνήθ. γράφεται και προφέρεται *κιλοχέρτζ)* {άκλ.} ΦΥΣ. ΠΑΜΡΟΦ. Ο χιλιόκυκλος (βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. kilohertz (νόθο σύνθ.). Βλ. λ. *κιλο-, χερτς\.* **κιλτ** (το) {άκλ.} η παραδοσιακή, χαρακτηριστική φούστα των Σκω- τσέζων, από μάλλινο καρό ύφασμα, που φθάνει μέχρι το γόνατο. [ΕΤΥΜ. < αγγλ. kilt < μέσ. αγγλ. kylte, πιθ. σκανδ. προελ.. πβ. αρχ. σκανδ. kjalta «δίπλα, πιέτα υφάσματος ή φούστας», δαν. kiltc «πτυχώνω. διπλώνω »[.

κιμαδιάζω ρ. μετβ. {κιμάδιασα} (λαϊκ.) κόβω το κρέας κιμά. συνήθ. με ειδική μηχανή, **κίμαδόπιτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πίτα με γέμιση από κιμά.

κιμάς (ο) (κιμάδες} κρέας κομμένο (αλεσμένο) σε πολύ λεπτά επιμήκη κομμάτια (σαν χοντρά μακαρόνια), συνήθ. με ειδική μηχανή: *περνώ το κρέας από τη μηχανή τού ~ ·* φρ. (λαϊκ.) ***κάνω (κάποιον) κιμά*** δέρνω (κάποιον) ανηλεώς, τον «σπάζω στο ξύλο».

{ΕΤΥΜ. < τουρκ. kiyma < kiymak «κόβω. κομματιάζω»], **κιμονό** (το) {άκλ.} **1.** παραδοσιακή ιαπωνική ρόμπα με φαρδύ, άνετο κόψιμο, κυρ. στα χέρια, χωρίς ραφές, που φθάνει μέχρι τους αστραγάλους και περιτυλίσσεται στο σώμα σταυρωτά από αριστερά προς τα δεξιά στο στήθος, ενώ στη μέση συγκροτείται με μια πολύ φαρδιά υφασμάτινη ζώνη 2. (γενικά) κάθε ανάλογο ένδυμα με παρόμοιο σχέδιο (κ*υρ. για γυναίκες).

[F.TYM. < ιαπων. kimono «ρούχο» < ki «φορώ» + mono «πράγμα»|. **κίμπάρης** (ο) {κιμπάρηδες}. **κιμπάριασα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) γενναιόδωρος, ειλικρινής και περήφανος άνθρωπος. — **κιμπάρικος,** -η, -ο.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. kibar]. **κιμπαρλίκι** (το) {κιμπαρλικιού | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η ιδιότητα και συμπεριφορά τού κιμπάρη.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kibarlik]. **κίμπούτς** (το) {άκλ.} αγροτική ή βιομηχανική κοινότητα στο Ισραήλ, οργανωμένη κατά τα πρότυπα τού κολεκτιβισμού, αυτοχρηματοδο- τούμενη βάσει των κερδών της και με κάλυψη των αναγκών περίθαλψης και πρόνοιας των μελών της. στην οποία η οργάνωση και ο καταμερισμός εργασίας γίνεται από εκλεγμένη επιτροπή.

(ΕΙ ΥΜ. < αγγλ. kibbutz < εβρ. qibbiis «συγκέντρωση, σύναξη»], **κιμωλία** (η) {κιμωλιών[**1.** μαλακό, συνήθ. λευκό πέτρωμα, με υψηλή περιεκτικότητα σε ανθρακικό ασβέστιο· χρησιμοποιείται ευρέως ως χρωστική ουσία, ως λίπασμα, ως στιλβωτικό, ως μέσο σχεδίασης και γραφής σε πίνακες κ.α. 2. (συνεκδ.) το μικρό, κυλινδρικό κομμάτι από αυτό το πέτρωμα, που χρησιμοποιείται για γράψιμο σε μαυροπίνακα ή οποιαδήποτε άλλη σκουρόχρωμη και λεία επιφάνεια ή για ζωγραφική σε διάφορες επιφάνειες: *γράφω με ~ στον πίκανα | | χρωματιστή / σπασμένη*

[ετυμ. < αρχ. *κιμωλία (γή)* < *Κίμωλος* (βλ.λ.)].

Κίμωλος (η) {Κιμώλου) **1.** νησί των ΝΔ. Κυκλάδων μεταξύ τής Μήλου και τής Σίφνου 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου, προελλην. (μη Ι.Κ.) τοπωνύμιο. Κατά τη μυθολογία. το όνομα τής νήσου οφείλεται στον *Κίμωλον,* σύζυγο τής Σί- δης, τής οποίας ο πατέρας οικισε το νησί |.

Κίμων (ο) {Κίμων-ος. -α[**ί.** αρχαίος Αθηναίος στρατηγός και πολιτικός (506-449 π.Χ.), γιος τού Μιλτιάδη 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Κίμωνας. — κιμώνειος,** -ος. -ο |αρχ.[.

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν., αβεβ. ετύμου. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. προέρχεται από επίθ. που αρχικώς δήλωνε το σκούρο χρώμα (πβ. Μγλ- *τιάδης* < *μίλτος* «κοκκινάδι») καί συνδέθηκε με λατ. cimcx «κοριός» (αρχική σημ. «χρώμα σκούρο καφέ») και με σανσκρ. syama- «στάνής»].

Κινα (η) L1728[(κινεζ. Zhonghua Renmin Gongheguo = Λαϊκή Δημοκρατία τής Κίνας) κράτος τής Α. Ασίας με πρωτεύουσα το Πεκίνο, επίσημη γλώσσα τη μανδαρινική Κινεζική και νόμισμα το γιουάν. **Κινέζος** (ο)! 18671. **Κινέζα** (η), **κινεζικός,** -ή. -ό (βλ.λ.) κ. (καθημ.) **κινέζικος,** -η. -ο. **Κινεζικά** κ. (καθημ.) **Κινέζικα** (τα). ΣΧΟΜΟ λ. *εθνικός.*

hi ΥΜ. Μεταφορά ξέν. όρου (πβ. γερμ. China), που πιθ. ανάγεται στην κινεζ. λ. Qin ή Ts'in. ονομασία δυναστείας, η οποία κυβέρνησε τη χώρα τον 2ο αι. π.Χ. Ωστόσο, η χώρα ήδη τον 4ο αι. π.Χ. απεκαλείτο Tsinstan, οι δε Βραχμάνοι χρησιμοποιούσαν για την Κίνα τη σανσκρ. ονομασία cina. Φαίνεται πιθανότερη η άποψη ότι το όνομα ανάγεται στην περιοχή Shaanxi τής ΒΔ. Κίνας (η ονομασία Shaanxi σημαίνει «Δυτικό Shaan»). η οποία απετέλεσε τον πυρήνα τής χώρας. Η καθ' εαυτήν κινεζ. ονομασία είναι Zhonghua «Μέσο Βασίλειο»), **κίνα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ιθαγενές δέντρο τής Ν. Αμερικής, που καλλιεργείται κυρ. για τον φλοιό του, ο οποίος έχει πλούσιες θεραπευτικές ιδιότητες (κατά τής ελονοσίας, τής αρρυθμίας τής καρδιάς, τού πυρετού) και από τον οποίο εξάγεται το κινίνο (βλ.λ.) 2. ο φλοιός τού δέντρου αυτού: *σταχτόχρωμη / κίτρινη / κόκκινη'-.*

}Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. quina < ισπ. quina < kina «φλούδα, φλοιός», λ. τής ινδιάνικης φυλής Κετσούα|. **κιναιδισμός** (ο) η συμπεριφορά των κίναιδων, **κίναιδος** (ο) (αρχαιοπρ.-μειωτ.) ο παθητικός ομοφυλόφιλος ΣΥΝ. (!) πούστης.

[ΕΤ.ΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με αρχ. ετυμολογικό λεξικό *«παρά τό κινεῖσθαι τήν αιδώ ή παρά τό κινεῖσθαι τά αιδοία»,* εκδοχή που θεωρεί τη λ. σύνθετη των *κινώ* και *αιδώς* ή *αιδοῖον.* Εντούτοις. σημαντικό πρόβλημα εξακολουθεί να συνιστά η ποσότητα τού *-ι- (κίναιδος κῖνώ)\.* **κιναισθησία** (η) {χωρ. πληθ.) φυσιολ. η συνολική αίσθηση διά μέσου τής οποίας αντιλαμβανόμαστε τις κινήσεις των μυών, των τενόντων και των αρθρώσεων, τού σώματος συνολικά*. Επίσης **κινηαισοαίαθηση.**

κιναισθητικός, -ή. -ό.

fcTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. kinesihesic].

κινάρα (η) -► αγκινάρα

κινγκ-αάιζ επίθ. {άκλ.} πολύ μεγάλου μεγέθους: ~ *συσκευασία.*

[ετυμ. < αγγλ. king-size (με ατελή προφορά)|. **κινδυνεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.] {κινδύνεψα κ. (λόγ.) κινδύνευσα}

(αμετβ.) **1.** διατρέχω κίνδυνο· απειλούμαι ή βρίσκομαι σε επικίνδυνη κατάσταση: *η εταιρεία κινδυνεύρι με χρεωκοπία | | γο χωριό κινδύνεψε από την πυρκαγιά 2.* (ειδικότ.) απειλούμαι από πλήρη φθορά, καταστροφή· (για ανθρώπους) απειλείται η ζωή μου: *σ'αυτή τη δου- λειά κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή | | αν συνεχίσει να καπνίζει, κινδυνεύει η υγεία τον |] δεν μπορεί να κυκλοφορήσει χωρίς σωματοφύλακα, γιατί κινδυνεύει* ♦ (μετβ.) (+ να) 3. βρίσκομαι πολύ κοντά σε δυσάρεστη, ανεπιθύμητη εξέλιξη ή κατάσταση, αντιμετωπίζω κίνδυνο: *κινδυνεύει να χάσει τη δου/.ειά τον | | ~ να τρελαθώ μ'αυτά πυυ βλέπω και ακούω!* συν. κοντεύω 4. διακινδυνεύω: *κινδύνεψε να τα χάσει όλα γι' αυτή την υπόθεση |[* κινδυνεύει *να τα τινάξει όλα στον αέρα* ΣΥΝ. ριψοκινδυνεύω. σχόλιό λ. *μετοχή.* **κινδυνολογία** (η) {κινδυνολογιών} (κακόσ.) λόγος που αναφέρεται σκόπιμα σε (υπαρκτούς ή ανύπαρκτους) κινδύνους, για εκφοβισμό ή αποτροπή από συγκεκριμένες επιλογές: *η - αποτελεί συνηθισμένη πολιτική πρακτική* [| οι ~ όεν *πρόκειται να πείσουν.* — **κινδυνολόγος** (ο/η). **κινδυνολογικός,** -ή. -ό. **κινδυνολογώ** ρ. αμετβ. {κινδυνολογείς... | κινδυνολόγησα} (κακόσ.) προβάλλω κατά συστηματικό και έντονο τρόπο υπαρκτούς ή πιθανούς κινδύνους προς εκφοβισμό ή αποτροπή μιας επιλογής: κ·ιν<5υνο- *λογεί ασύστολα σε μια περίοδο πυυ η χώρα χρειάζεται ηρεμία και αίσθημα ασφάλειας.* **κίνδυνος** (c) {κινδύν-ου | -ων. -ους} **1.** το αρνητικό ενδεχόμενο, πιθανότητα να συμβεί κάτι κακό: *όταν οδηγείς μεθυσμένος, υπάρχει αυξημένος ~ ατυχήματος*]] - *πολέμου / προκλήσεως επεισοδίων / καταστροφής / αποτυχίας / πνιγμού! ηλεκτροπληξίας | | ο ~ τής καταστροφής των τροπικών δασών απειλεί όλο τον π/.ανήτηφ* φρ. (α) (λόγ.) ***κρούω τον κώδωνα τού κινδύνου*** βλ. λ. *κώδων* (β) ***εκπέμπω σήμα κινδύνου*** (i) ΝΑΥΤ. το σήμα που εκπέμπει ένα πλοίο καλώντας σε επείγουσα βοήθεια όταν βρεθεί σε κίνδυνο (το σήμα S.O.S. με τον ασύρματο, το V με οπτικό ή σημαίες και το MAYDAY με το τηλέφωνο): *εξέπεμψε ~ στα ανοιχτά τής Ινδονησίας* (ii) (μτφ.) εμφανίζω σαφή σημεία ότι βρίσκομαι στα πρόθυρα καταστροφής: *το περιβάλλον εκπέμπει σήμα κινδύνου λόγω τής μό?*υνσης* (γ) **έξοδος *κινδύνου*** (σε επιγραφές) βοηθητική έξοδος που χρησιμοποιείται για την ασφαλή εκκένωση αίθουσας ή κτηρίου από τον κόσμο που βρίσκεται μέσα. σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης (λ.χ. πυρκαγιάς): *κατάφερε να σωθεί. βγαίνοντας από την ~* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε (πράξη, κατάσταση, συμπεριφορά κ.λπ.) μπορεί να προκαλέσει καταστροφή, να επιφέρει απώλειες και φθορές ή μπορεί να φέρει σε επικίνδυνη θέση (κάποιον'κάτι): οι - *από το κάπνισμα είναι μεγάλοι* [[οι ~ *τής θάλασσας* (δηλ. η πιθανότητα ναυαγίου, φθορών, πειρατείας κ.λπ.) |[*αυτή η διαδρομή έχει πολλούς* - || *η νύχτα κρύβει κινδύνους* || ο ~ *των ναρκωτικών* ΦΡ. (α) ***προσοχή-κίνδυνος!*** (σε επιγραφές προϊόντων, ενδείξεις χρήσεως κ.λπ.) για την επισήμανση τής επικινδυνότητας τής επαφής ανθρώπου με συγκεκριμένο αντικείμενο ή τής εισόδου, τής προσέγγισης σε έναν χώρο (β) ***κίνδυνος-θάνατος*** για πρόσωπα και πράγματα που αξιολογούνται ως επιβλαβή, με αρνητικές επιπτώσεις στο σύνολο: *η μόλυνση σήμερα είναι ~!* (γ) ***δημόσιος κίνδυνος*** βλ. λ. *δημόσιος* (δ) ***υπ' αριθμόν ένα κίνδυνος*** ο πλέον απειλητικός, αρνητικός παράγοντας· η μεγίστη απειλή: *τα ναρκωτικά αποτελούν τον υπ' αριθμόν ένα κίνδυνο για τη νεολαία μας* 3. το κακό που απειλεί τη ζωή, την αρτιμέλεια, την υγεία, την προσωπικότητα ή την περιουσία (κάποιου): *διατρέχω / εκτίθεμαι σε ~ | | εγκυμονώ κινδύνους | | γλυτώνω / ξεπερνώ / ξεφεύγω τον ~ | | βάζω σε / βρίσκομαι σε ~·* φρ. (α) ***φέρω τον κίνδυνο*** φέρω την ευθύνη, δέχομαι τις αρνητικές επιπτώσεις, τη ζημιά από αρνητική εξέλιξη (β) ***επαγγελματικός κίνδυνος*** το σύνολο των απειλητικών, αρνητικών ενδεχομένων που προκύπτουν κατά τη διάρκεια εκτελέσεως εργασίας και εξαιτίας της (γ) οικον. ***επι-χειρηματικός κίνδυνος*** η πιθανότητα για οικονομική ζημιά, σε περίπτωση που ένας επιχειρηματίας κάνει επένδυση ή πάρει δάνειο συν. ρίσκο 4. η διακινδύνευση: *κάνω κάτι με προσωπικό ~* [| *με ~ τής ζωής του και αυτοθυσία αγωνίστηκε να σώσει τα παιδιά* συν. ρίσκο. [ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Κατά μία άποψη, η λ. συνδέεται με το μτγν. *κίνδαξ* «ευκίνητος» και αναλύεται σε θ. κ> + πρόσφυμα -vd-, οπότε και οι δύο λ. ίσως ανάγονται στο αρχ. ρ. *κίω* «κινούμαι, φεύγω» (< θ. *κι-,* για το οποίο βλ. λ. *κινώ).* Κατ" άλλη άποψη, πρόκειται για ανομοιωμένη λ., η οποία προέρχεται από τ. */α;ν-<5υν-ος* που αναλύεται σε *κύων* «σκύλος - καλή ζαριά» και σε θ. *<5υ- (που δεν απαντά στην Ελληνική) με τη σημ. << παιχνίδι με ζάρια», πβ. σανσκρ. divyati, dyQta- «παιχνίδι με ζάρια». Η λ. χρησιμοποιήθηκε συχνά ως όρος τού παιχνιδιού των ζαριών με την έννοια τής αβέβαιης τύχης|. **κινδυνώδης,** -ης, -ες [αρχ.] {κινδυνώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -άν) (λόγ.) αυτός που ενέχει πολλούς κινδύνους: - *βίος / κατάβαση / πορεία* συν. επικίνδυνος, επισφαλής ΑΝΤ. ακίνδυνος, ασφαλής. — **κινδυνωδώς** επίρρ. Ιμτγν. j. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **κινεζικός,** -ή, -ό **11897[** κ. (καθημ.) **κινέζικος,** -η, -ο **1.** αυτός που

σχετίζεται με την Κίνα ή τους Κινέζους: - *θρησκεία / γλώσσα / παράδοση / ιστορία* (| ~ *βάζο / πίνακας ι τεχνοτροπία ι παροιμία* (βλ. κ. λ. *σινικός)* 2. (μτφ. στον τ. *Κινέζικα*) ακαταλαβίστικα λόγια: *άσε τα ~ και μίλα καθαρά, για να καταλάβω* || *αυτά μου φαίνονται* - συν. αλαμπουρνέζικα 3. *κινέζικο* (το) (α) εστιατόριο όπου προσφέρεται κινεζικό φαγητό (κινεζικές σπεσιαλιτέ) ((3) το ίδιο το κινεζικό φαγητό. **Κινέζος** (ο) **-*■** Κίνα

κίνημα (το) Ιαρχ.] |κινήμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** η συλλογική και μεθοδευμένη πολιτική ενέργεια, που εκδηλώνεται κατά ξαφνικό και αποφασιστικό τρόπο. κυρ. αυτή που στοχεύει σε ανατροπή μιας κυβέρνησης με παράνομο τρόπο ή με χρήση βίας: ~ *των συνταγματαρχών* || *το ~ στο Γουδί εκδηλώθηκε το 1909* || *η επικράτηση τού - σή- μαινε και την κατάλυση των δημοκρατικών θεσμών* συν. πραξικόπημα. στάση, επανάσταση 2. (περιληπτ.) το σύνολο των προσώπων και των οργανώσεο)ν (συχνά από διαφορετικούς και ανομοιογενείς κοινωνικούς. πολιτικούς, επαγγελματικούς χο>ρους), που δραστηριοποιούνται για την εξυπηρέτηση ή την επίτευξη κοινού σκοπού και (κατ' επέκτ.) η δράση αυτών των πρυσώπο)ν και οργανώσεων και το σύνολο των αγώνων και των διεκδικήσεών τους: γο ~ *για την παγκόσμια ειρήνη* || *μέλος τού ~ για τον διεθνή αφοπ'/.ισμό* || *εργατικό / φοιτητικό/ συνδικαλιστικό ι φεμινιστικό / οικολογικό ι ειρηνιστικό* ~|| ~ *διανοουμένων* II *Κίνημα των Αδεσμεύτων* (βλ. λ. *αδέσμευτος)* 3. (ειδικότ.) το πολιτιστικό ή ιδεολογικό ρεύμα που διέπεται από κοινούς κανόνες και αρχές έκφρασης και έχει κοινούς εκπροσώπους: ~ *τού Διαφωτισμού/ τού υπερρεαλισμού* \\ *ο στρουκτουραλισμός είναι - των αρχών* του *20ού* αι. συν. ρεύμα 4. (σπάν.) το να κινείται (κάποιος/κάτι), η κίνηση 5. (μτφ.) η στιγμιαία και αυθόρμητη αντίδραση σε ερεθίσματα των αισθήσεων, το σκίρτημα: ~ *τής καρδιάς / τής ψυχής / τού* νου / *τής φαντασίας.* + σχολιο λ. *επανάσταση.*

κινηματίας (Ο) {κινηματιών} πρόσωπο που μετέχει σε ανατρεπτικό κίνημα, που προβαίνει σε στασιαστικές πράξεις εναντίον του νομίμου καθεστώτος: *εκκρεμεί η σύλληψη των* ~ συν. στασιαστής, πραξικοπηματίας. επαναστάτης,

κινηματικός, -ή. -ό [1880] 1. (α) ιιολιτ. αυτός που σχετίζεται με κίνημα εναντίον κυβέρνησης (β) αυτός που σχετίζεται με πολιτικό / κοινωνικό ρεύμα ή οργάνωση: *οργάνωση ~χαρακτήρα* · 2. αυτός που σχετίζεται με την κίνηση: ~ *επιδόσεις στρατιωτικού βλήματος*]| *η ~ γλώσσα* (η νοηματική γλώσσα). – **κινηματικά** επίρρ.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cinematiquc (σημ. 2)|.

κινηματογράφηση (η)]-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η αποτύπωση εικόνας και ήχου σε ειδικό φιλμ (κινηματογραφικό) και με συγκεκριμένο τρόπο, (Λστε να είναι δυνατή η αναπαραγωγή της σε κινούμενη εικόνα με τη μέγιστη δυνατή πιστότητα κατά την προβολή της σε οθόνη συν. γύρισμα, τράβηγμα 2. (ειδικότ.) η λήψη κινηματογραφικών πλάνων, το γύρισμα ταινίας. – **κινηματογραφώ** ρ. {-εις...}. **κινηματογραφία** (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τού κινηματογράφου, τής αποτύπωσης διαδοχικών εικόνων σε ειδικό φιλμ και τής αναπαραγωγής τους σε κινούμενη εικόνα, ώστε να καθίσταται δυνατή η αναπαράσταση τής πραγματικότητας: *επαγ-γελματική / ερασιτεχνική* ~ 2. (γενικότ.) η παραγωγή και εμπορία κινηματογραφικών ταινιών: *χώρα με ανεπτυγμένη*

ΙΐΐΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cinematographic],

κινηματογραφικός, -ή, -ό 11897j **1.** αυτός που σχετίζεται με τον κινηματογράφο. την παραγωγή, διάθεση και προβολή ταινιών τού κινηματογράφου: ~ *ταινία / σενάριο / διασκευή / κριτική / παραγωγή / επιτυχία I καριέρα* || ~ *αστέρας / ηθοποιός / παραγωγός* || ~ *μηχανή λήψεως / προβολή* |j ~ *αίθουσα* (σινεμά) / *μουσική* (σάουντρακ) / *φεστιβάλ ι σχο/.ή ί παιδεία, ι βιομηχανία* 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από γρήγορο ρυθμό εναλλαγής και εξέλιξης: *οι εξελίξεις τρέχουν πια με ~ ταχύτητα* συν. αστραπιαίος, γρήγορος, γοργός αντ. αργός. – **κινηματογροφικ-ά /-ώς** 11896| επίρρ.

Γετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cincmaiographique|.

κινηματογραφιστής (ο), **κινηματογραφιστρια** (η) {κινηματογραφιστριών} 1. πρόσωπο που ασχολείται με την κινηματογραφία, που γνωρίζει τον χειρισμό κινηματογραφικής μηχανής, που τραβάει κινηματογραφικά πλάνα (επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά) 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που γυρίζει κινηματογραφική ταινία.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cincmatographistcj. **κινηματογράφος** 118931 κ. (λαϊκ. σπάν.) **κινηματογράφος** (ο) **1.** (α) η τεχνική τής αποτύπωσης σε φιλμ εικόνων και η προβολή τους σε οθόνη από ειδική μηχανή με πολύ μεγάλη ταχύτητα εναλλαγής, που να ξεπερνά την ταχύτητα τού ματιού, ώστε να δημιουργείται η ψευδαίσθηση τής φυσικής κίνησης: *τεχνικές τού* ~ [| *ασπρόμαυρος / έγχρωμος / βωβός* ~ (χωρίς ήχο) (β) η τέχνη τής παρουσίασης μιας ιστορίας, ενός γεγονότος, θέματος κ.λπ. με την παραπάνω τεχνική: *κα/.λιτεχνικός / εξπρεσιονιστικός / σύγχρονος [1] εμπορικός* ~ || ~ *τού δημιουργού* || *θεωρία / περιοδικό / φεστιβάλ κινηματογράφου* συν. σινεμά 2. (συνεκδ.) κλειστή αίθουσα ή ανοιχτός χώρος που διατίθεται για την προβολή κινηματογραφικοί ταινιών: *χειμερινός / θερινός* ~ || *ο ~ ήταν γεμάτος κόσμο* || *η ταινία παίζεται σε δύο μόνο* - συν. κινηματοθέατρο. σινεμά. (σκοτεινή) αίθουσα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cincmatographej.

κινηματογραφόφιλος, -η, -ο αυτός που είναι λάτρης τού κινηματογράφου. που του αρέσει να βλέπει πολλές ταινίες, που γενικά ασχολείται με την τέχνη τού κινηματογράφου ΣΥ\. σινεφίλ. - **κινη-** ματογραφοφιλικός. -ή. -ό.

IP.ΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. einephilc]. **κινηματοθέατρο** (το) {κινηματοθεάτρ-ου | -ων} κινηματογράφος ο οποίος λειτουργεί και ως θέατρο,

κίνηαη (η) [αρχ.} |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η αλλαγή τής θέσης αντικειμένου ή προσώπου σε συγκεκριμένο χρόνο και σε σχέση με κάποιο άλλο σώμα (που είναι ακίνητο και λαμβάνεται ως σημείο αναφοράς) · προϋποθέτει ή συνοδεύεται από εξεΐδικεύσεις που ανα- φέρονται στον χο)ρο (απόσταση, κατεύθυνση, απομάκρυνση-προσέγ- γιση): *μικρή > ξαφνική/ αργή ι ρυθμική* ~||*η ~ τού αυτοκινήτου I των αερίων μαζών / τής μπάλας* || *σταματο) / επιβραδύνο) την* ~ *ενός σώματος* || *ευθύγραμμη / κυκλική / περιστροφική / παλινδρομική / ομαλή* ~ (που σε ίσους χρόνους διανύει ίσα διαστήματα) || *η περιοδική ~ τού εκκρεμούς* [[*επιταχυνόμενη* ~ (που σε ίσους χρόνους διανύει όλο και μεγαλύτερα διαστήματα) ΣΥΝ. μετατόπιση, μετακίνηση ΑΝΤ. ακινησία, στάση, ηρεμία, αδράνεια· ΦΡ. ***αναπνευστικές κινήσεις*** βλ. λ. *αναπνευστικός* 2. ΦΙΛΟΣ, η συνεχής αλλαγή τής θέσης ενός σώματος σε συνάρτηση με τον χρόνο και με ορισμένη ταχύτητα: *απόλυτη / σχετική* ~ 3. (συνεκδ.) το διάστημα που διανύει ένα κινούμενο σώμα: *η - του δεν ήταν παραπάνω από 10 εκατοστά* 4. ΗΙΟΛ. η αυτόνομη μετακίνηση ενός οργανισμού με δική του ενέργεια: *οι φυτικοί οργανισμοί δεν έχουν το χαρακτηριστικό τής* ~ 5. ΑΣΤΡΟΝ. ***ανάδρομη κίνηση*** βλ. λ. *ανάδρομος* 6. το αποτέλεσμα τής αντίδρασης ζωικού οργανισμού στα εσωτερικά ή εξωτερικά ερεθίσματα που δέχεται: *αντανακλαστικές* ~ jj *η ~ που κάνουν τα μάτια σε μια ξαφνική λάμψη* 7. (συνεκδ.) ο τρόπος με τον οποίο κινείται κάποιος ή κινεί κάτι: *μην πεις τίποτα, απάντησέ μου με μία - τού κεφαλιού* || *προκ/^ητική / τρυφερή / προστατευτική / βίαιη / αέρινη / χορευτική / συγκρατημένη / άτσαλη / φοβισμένη* ~ 8. η μετατόπιση ενός σώματος: *αισθάνθηκε μια*

από πίσω της || *είδε μια ~ στους θάμνους / στο μισοσκόταδο* 9. η μετακίνηση ανθρώπων, κυρ. ταξιδιωτών, από ένα μέρος σε άλλο, κυρ. με μέσα μαζικής μεταφοράς: *παρατηρείται μεγάλη - τουριστών από τις χώρες τού Βορρά* || *το γραφείο κινήσεως μιας επιχείρησης* (που φροντίζει για τη μετακίνηση των υπαλλήλων της) 10. η μεταφορά, διακίνηση εμπορευμάτων, πρυϊόντων από έναν τόπο σε άλλον, από μία χώρα σε άλλη: ~ *αγαθών ι προϊόντων* || γο *υπάρχον προσωπικό δεν επαρκεί για την εξυπηρέτηση τής μεγάλης - τού αεροδρομίου* 11. (συνεκδ.) ο αριθμός, το σύνολο των επιβατών, των προϊόντων κ.λπ. που διακινούνται: *μεγάλη / αναμενόμενη / περιορισμένη* - Jj *η ~ των ξενοδοχείων έχει περιοριστεί κατά 20ς/c σε σχέση με τα περσινά επίπεδα* 12. η κυκλοφορία οχημάτων και πεζών στους δρόμους μιας πόλης, σε μια περιυχή: *αν μπλέξεις με την -. Οα καθυστερήσεις τουλάχιστον μία ώρα* || *η ~ στους δρόμους διεξάγεται ομαλά* || γο *μεσημέρι το κέντρο έχει μεγάλη* ~ || *έστριψε σε κάτι στενά, για ν'αποφύγει την* ~ || *πυκνή / αραιή* ~ 13. η λειτουργία ενός μηχανικού συστήματυς: *το τζιπ λειτουργεί με ~ στους τέσσερεις τροχούς* || *με αυτό τον μοχλό* μπαίνουν σε ~ όλες οι *μηχανές τού εργοστασίου'* ΦΡ. (α) **θέτω *σε κίνηση*** (i) ενεργοπυιώ έναν μηχανισμό, θέτω σε λειτουργία μηχανή (ii) (μτφ.) κινητοποιώ, προκαλώ τη δραστηριοποίηση (κάποιου): *όλος ο προεκλογικός μηχανισμός τού κόμματος έχει τεθεί σε κίνηση για την αυριανή συγκέντρωση* ΣΥΝ. δραστηριοποιώ (β) ***αρχή κίνηση*** βλ. λ. *αργός* 14. το σύνολο των δραστηριοτήτων, πρωτυβουλιών και εκδηλώσεων σε έναν χώρυ δράσης: *πολιτιστική / τουριστική / θεατρική / επιστημονική* - αν ι. στασιμότητα, (μτφ.) νέκρα 15. (α) η δραστηριοποί- ηση ενός συνόλου ανθρώπων με κοινές θέσεις, κυινή ιδεολογία ή κοινές επιδιώξεις για την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος: *ενισχύω / μετέχω σε οικολογική* ~|| ~ *για την επιστροφή των μαρμάρων τού Παρθενώνα* || *δημοκρατική / αριστερή / χριστιανική / πολιτική* ~ (β) (συνεκδ.) τυ σύνολο των ατόμων που μετέχουν σε αυτή τη δρα- στηριοποίηση: *μαζική / δραστήρια* - 16. οι τρέχουσες εξελίξεις, τα νέα σε ορισμένο τομέα δράσης: *παρακολουθεί την αθλητική - από τις εφημερίδες* 17. (κυρ. σε επιτραπέζια παιχνίδια) η πρυμελετημένη μετακίνηση πιονιού: *ματ* σε τρεις - (στυ σκάκι) 18. (μτφ.) η χειρονομία. κάθε πράξη που εκφράζει ή επιδιώκει μια αντίδραση: *όλες* του *οι ~ ήταν προμελετημένες* || *μεθοδικές / αυθόρμητες / έξυπνες ! αποτελεσματικές / λεπτές* ~ || *η επίσπευση την εκλογών θα είναι λανθασμένη* ~ || *όλοι περιμένουν την επόμενη - του* || *έκανε μια - καλής θε- λήσεως* συν. χειρισμός, πρωτοβουλία· ΦΡ. (α) ***ελευθερία / άνεση κινήσεων*** δράση χωρίς περιοριστικές δεσμεύσεις: *τα πολλά λεφτά τής εξασφαλίζουν μια* - (β) ***κάνω την πρώτη κίνηση*** παίρνω την πρωτοβουλία 19. η σωματική δραστηριότητα, η κινητικότητα: *θέλει δου- λ.€ΐά που να έχει* ~. *ταξίδια, μετακινήσεις* ΑΝΤ. αδράνεια, ηρεμία, στα- τικότητα 20. το σύνολο των οικονομικών πράξεο>ν. συναλλαγο')ν, δοσοληψιών κ.λπ.: *η - τής αγοράς / τού χρηματιστηρίου παρουσιάζει κάμψη* || *η εμπορική ~ θα αυξηθεί κατά την περίοδο των εκπτώσεων* 21. η στατιστική καταγραφή των γεγονότων ή συναλλαγών συγκεκριμένης χρονικής περιόδου: -- *πληθυσμού* (γεννήσεις, γάμοι. θάνατοι) || ο *Πειραιάς είναι το λιμάνι με τη μεγαλύτερη ~ στην Γλλάδα*]|

ταμείου ί λογαριασμού ι μετοχών ι κεφαλαίων I καταθέσεων / εισο- *δημάτων* 22. (στις εικαστικές τέχνες) η παραστατικότητα τού σχεδίου, η ζωντανή απεικόνιση: *η ~ στον πίνακα τονίζεται από τις έντονες φωτοσκιάσεις* 23. ***κινήσεις*** (οι) το σύνολο των ενεργειών (κάποιου) σε ορισμένο χρυνικό διάστημα, η δράση του: οι ~ *του παραξένεψαν τον φύλακα τής τράπεζας* [[*ύποπτες / περίεργες / ασυνήθιστες* ~ ||[οί

τοι; *εχθρού έχουν θέσει* τον *στρατό σε επιφυλακή* · 24. η έναρξη δίκης, η αρχή δικαστικού αγώνα: ~ *αγωγής/ μηνύσεως.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ει- δησεογραφία. τελώ.*

κινησιογραφία (η) {χωρ. πληθ.} η καταγραφή των κινήσεων των οργάνων και των μελών τού σώματος. ΣΧΟΛΚ) λ. *ειδησεογραφία.*

κινησιοθεραπεία (η) [1894[{χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. μέθοδος τής σύγχρονης θεραπευτικής με προληπτική και θεραπευτική λειτουργία, που στηρίζεται στην εκτέλεση συγκεκριμένων κινήσεων των άκρων ή τού κορμού για τη θεραπεία παθήσεων τού ερειστικού και κινητήριου συστήματος: *ενεργητική / παθητική* ~ (αναλόγως τού αν οι κινήσεις εκτελύνται με τις δυνάμεις τού αρρώστου ή όχι). Επίσης κινησιθε-

ραπεία 11894]. - **κινηαιοθεραπευτής** (ο), **κινηαιοθεραπεύτρια** (η), **κινησιοθεραπευτικός,** -ή. -ό.

[L'1 ΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. kincsitherapie|. **κινησιολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.Ι **1.** ΙΑΤΡ. η μελέτη τής ανατομίας τού σώματος και τής φυσιολογίας των κινήσεων, κυρ. για την αξιοποίηση των συμπερασμάτων της στη σωματική αγωγή και στη θεραπευτική · 2. ο τρόπος με τον οποίο κινούνται οι ηθοποιοί ή οι χορευτάς σε μια παράσταση: «Οι *"Ορνιθες" παρουσιάζονται σε μετάφραση Ν.Σ., σκηνικά-κοστούμια Τ.Κ.. μουσική Η.Δ.. ~ Ε.Π.»* (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεογραφία. φρασεολογία.*

|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. kinesiology), **κινητήρας** (ο) μηχαν. **1.** κάθε μηχανή που χρησιμοποιείται για τη μετάδοση κίνησης σε άλλον μηχανισμό· κάθε συσκευή που αντλεί ενέργεια από φυσική ή τεχνητή πηγή. μετατρέποντάς τη σε μηχανική: *δωδεκακύλινδρος / περιστροφικός / ηλεκτρικός / αερόψυκτος / υδρό- ψυκτος* - συ ν. μοτέρ **2.** (α) ***κινητήρας εσωτερικής καύσεως*** μηχανή που αποτελείται από έναν ή περισσότερους κυλίνδρους, μέσα στους οποίους επιτελείται η διαδικασία τής καύσεως για παραγωγή ενέργειας (β) ***δίχρονος / τρίχρονος / τετράχρονος κινητήρας*** (για αυτοκίνητα, μηχανάκια κ.λπ.) μηχανή εσωτερικής καύσεως, στην οποία το έμβολο μετακινείται /τάνω-κάτω, συμπληρώνοντας κάθε φορά δύο / τρεις / τέσσερεις διαδρομές ανάμεσα σε κάθε ανάφλεξη τού αναφλεκτήρα (μπουζιού) (γ) ***αριθμός κινητήρα*** βλ. λ. *αριθμός.*

Ιετυμ. < αρχ. *κινητήρ. -ήρος*«κινητής» < *κινώ.* Μ σημερινή σημ. αποδίδει τα γαλλ. motcur. αγγλ. motor], **κινητήριος,** -α (λόγ. -ος), -ο [αρχ.] αυτός που μπορεί να θέτει (κάτι) σε κίνηση, να το μετακινεί, που μεταδίδει κίνηση: ~ *ιμάντας / άξο-νας-* φρ. ***κινητήρια (-ος) δύναμη*** (i) η ενέργεια που καταναλώνεται, προκειμένου να τεθεί (κάτι) σε κίνηση: ~ *τού νερόμυ/.ου είναι το νερό* (ii) (μτφ.) (κ. ***κινητήριος μοχλός***) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε έχει τη δύναμη να επηρεάζει, να προκαλεί εξελίξεις, λειτουργώντας ως μέσο υλοποιήσεως στόχων, επιδιώξεων: - *τής καταναλωτικής κυινο)- νίας είναι το χρήμα || η νέα γενιά τού επιστημονικού προσωπικού είναι και η - τής επιχείρησης.*

-κινητήριος, -α, -ο β' συνθετικό που δηλώνει την ύπαρξη συγκεκριμένου αριθμού κινητήρων: *μονοκινητήριο* αερο/τλάνο. **κινητικός,** -ή. -ό Ιαρχ./ **1.** αυτός *που* σχετίζεται με την κίνηση, *που* επιτρέπει ή καθιστά δυνατή την κίνηση, που θέτει σε κίνηση ή μετακινεί (κάτι): ~ *ενέργεια / ίνα* (για κίνηση μυός ή σπλάγχνου) / *νευρώνας* 2. αυτός που κινείται, που δραστηριοποιείται, που δεν μένει ακίνητος ή αδρανής: *είναι - τύπος- δεν κάθεται στιγμή* **3.** ΦΥΣ. ***κινητική*** (η) ο τομέας τής μηχανικής που μελετά τις κινήσεις των σωμάτων. κινητικ-ά /**-ώς** [μτγν.Ι επίρρ. **κινητικότητα** (η) [Ι858| {χωρ. πληθ.} **1.** η ικανότητα (κάποιου) να κινείται ή να κινεί (κάτι): ~ *αρθρώσεων* 2. ΦΥΣΙΟΛ. το σύνολο των ε-πιμέρους βιολογικών λειτουργιών, που καθιστούν δυνατή την κίνηση ενός οργανισμού, που του επιτρέπουν να κινείται: *διαταραχές κινητικότητας. σε διάφορες νευρολογικές παθήσεις* **3.** (μτφ.) η ανάπτυξη έντονης δραστηριότητας, η ενεργοποίηση λειτουργιών και μηχανισμών σε έναν τομέα δράσης για την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος: *παρατηρείται έντονη - για την επί/.υση τού Κυπριακού || κοινωνική* - ΣΥΝ. δραστηριοποίηση, ενεργοποίηση ΑΝΤ. αδράνεια, **κινητισμός** (ο) **1.** ΦΙΛΟΣ, θεωρία που αποδέχεται ως μεταβλητή και κινητή την ουσία των πραγμάτων, απορρίπτοντας την ύπαρξη σταθερών νόμων **2.** ΓΕΩΛ. θεωρία που εξηγεί τον σχηματισμό των οροσειρών βάσει τής μετατόπισης των ηπείρων.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mobilisme],

κινητό (το) **-** * κινητός

κινητοποίηση (η) [1840] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} **1.** η ενεργοποίηση. κυρ. σε συλλογικό επίπεδο και κατά οργανωμένο τρόπο, πρυ- κειμένου να επιτευχθεί συγκεκριμένος σκοπός: *χρειάζεται ~ όλ.ων των δυνάμεων τού έθνους για την αντιμετώπιση τής εξωτερικής απειλής || ~ τού κρατικού μηχανισμού σε όλα τα επίπεδα* συν. δρα- στηριοποίηση, επιστράτευση αν γ. «κινητοποίηση 2. (ειδικότ. σε οργανώσεις, συλλόγους κ.λπ.) η οργανωτική υποδομή και ο αντίστοιχος μηχανισμός για την ενημέρωση και δραστηριοποίηση των μελών: *υπεύθυνος κινητοποίησης σε κομματική οργάνωση.* **κινητοποιώ** ρ. μετβ. {κινητοποιείς... | κινητοποί-ησα. -ούμαι. - ήθηκα. -ημένος} 1. κάνω κάτι να εκδηλωθεί, να ενεργοποιηθεί, προκαλώ τη δραστηριοποίησή του: *κατάφερε να κινητοποιήσει χιλιάδες ανθρώπους διαφορετικής φυλής και καταγωγής* 2. θέτω έναν μηχανισμό, μια οργάνωση σε ετοιμότητα, προετοιμάζω για συντονισμένη δράση σε συλλογικό επίπεδο, με βάση καθορισμένο σχέδιο ή τρόπο: *κινητο- ποιήθηκαν όλες οι δυνάμεις τής πυροσβεστικής για την κατάσβεση τής πυρκαγιάς* συν. δραστηριοποιώ, ενεργοποιώ **3.** (ειδικότ.) θέτω σε πολεμική ετοιμότητα, επιστρατεύω: *κινητοποιήθηκαν δυνάμεις στρατού και ναυτικού για την αντιμετώπιση τής εξωτερικής απειλής* 4. θέτω (κάτι) σε κίνηση, το κάνω να κινείται α.ντ. ακινητοποιώ.

[κτμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mobiliser], **κινητόπτερο** (το) {κινητοπτέρ-ου | -ων} κάθε αεροσκάφος τού οποίου οι πτέρυγες κινούνται, λ.χ. το ελικόπτερο, **κινητός,** -ή. -ό **1.** αυτός που μπορεί να κινείται ή να μετακινείται από ένα μέρος ή σημείο σε ένα άλλο: *το - στέλεχος ενός μηχανισμού || ~ πληθυσμός* (που δεν έχει μόνιμο τόπο διαμονής) / *διάφραγμα || ~ γέφυρα* (γέφυρα που με ειδικό μηχανισμό μπορεί είτε ολόκληρη είτε τμηματικώς να ανασηκώνεται ή να πέφτει, για να εμποδίσει τη διέλευση πάνω από αυτήν σε άλλες περιπτ)σεις αποτελείται από δύο χωριστά μέρη. που μπορούν να αποσύρονται προς αντίθετες κατευ-θύνσεις, λ.χ. επιτρέποντας τον διάπλου σκαφών από τον ποταμό, τις όχθες τού οποίου κανονικά ενώνει) αντ. ακίνητος, σταθερός 2. αυτός που χρησιμοποιεί μηχανοκίνητο όχημα ή βρίσκεται μέσα σε αυτό, ώστε να επιτρέπεται η εύκολη μετακίνησή του από τόπο σε τόπο: ~ *συνεργείο τηλεοπτικών μεταδόσεων / καντίνα'* φρ. ***κινητή μονάδα*** μονάδα πλήρως εξοπλισμένη για ορισμένη αποστολή (τηλεοπτικές μεταδόσεις, ιατρική φροντίδα κ.ά.) που μεταφέρεται μέσα σε ειδικά διαρρυθμισμένο όχημα: «οι *νέες ~ προληπτικής ιατρικής, ειδικά οχήματα εξοπλισμένα με ιατρικά μηχανήματα»* (εφημ.) 3. (θρησκευτική εορτή) που δεν εορτάζεται σε καθορισμένη ημερομηνία, αλλά μετατίθεται χρονικώς, λ.χ. το **Ι** Ιάσχα **4.** (α) (ειδικότ. για περιουσιακά στοιχεία) αυτός που μπορεί να μεταφερθεί ή να μετακινηθεί, κατ' αντιδιαστολή προς τα ακίνητα περιουσιακά στοιχεία (δηλ. οικόπεδα, σπίτια. μαγαζιά κ.λπ.): *έχει μεγάλη ~ περιουσία σε καταθέσεις σε ξένες τράπεζες* (β) ***κινητά*** (τα) το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων τού παραπάνω τύπου, που κατέχει κάποιος: *ό.τι περιουσία έχει είναι σε* **~** ΑΝΤ. ακίνητα (γ) ***κινητή αξία*** βλ. λ. *αξία* **5.** (α) ***κινητό (τηλέφωνο)*** φορητό τηλέφωνο που λειτουργεί χωρίς καλωδιακή σύνδεση, με φορ- τιζόμενη μπαταρία, χρησιμοποιώντας ένα δίκτυο ραδιοφωνικών πομπών (καθένας από τους οποίους καλύπτει διαφορετική γεωγραφική περιοχή), καθώς και ηλεκτρονικών συστημάτων, που επιτρέπουν τη μεταβίβαση μιας κλήσης από μια περιοχή σε άλλη (μετάδοση): *απε- νεργοποιο) το ~ μου* ΑΝΤ. σταθερό (τηλέφωνο) (β) ***κινητή τηλεφωνία*** η τηλεφωνική επικοινωνία μέσω κινητών τηλεφώνων: *εταιρεία κινητής τηλεφωνίας || συστήματα κινητής τη/.εφωνίας* 6. (μτφ.) σε ΦΡ. όπως ***κινητή βιβλιοθήκη / κινητό λεξικό / κινητή εγκυκλοπαίδεια*** κ.λπ. για ανθρώπους με πολλές γνώσεις, με σφαιρική και πλούσια μόρφωση. |Ι ΓΥΜ. αρχ. < *κινώ.* Στις σύγχρονες τεχνολογικές σημ. η λ. αποδίδει το αγγλ. mobile].

-κίνητος, -η. -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι: 1. κινείται (π.χ. με ορισμένο τρόπο): *ευ-κί- νητος. δυσ-κίνητος. αει-κίνητος2.* τίθεται σε κίνηση με ορισμένο μέσο ή τρόπο: *ατμο-κίνητος, η/^εκτρο-κίνητος. αυτο-κίνητος.* ji-τυμ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. ϋλληνικής (πβ. αρχ. *άει-κίνη- τος. εὐ-κίνητος).* που προέρχεται από το ρ. κινώ και απαντά επίσης σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. *ατμο-κίνητος* < αγγλ. steam-driven)], **κίνητρο** (το) {κινήτρ-ου | -ων} 1. ό.τι ωθεί ένα πρόσωπο να ενεργήσει κατά συγκεκριμένο τρόπο, να προβεί σε μια πράξη, να υιοθετήσει ορισμένη συμπεριφορά κ.λπ.: *ήξερε να δίνει στους μαθητές του κίνητρα για έρευνα και μελέτη* [| *προσφέρω / θεσπίζω κίνητρα || κατώτερα/ ταπεινά! εσγενή / ανθρωπιστικά / όποπτα i πιθανά / ιδιοτελή / οικονομικά / πολιτικά / κοινωνικά / ψυχολογικά* ~ συν. λόγος, αίτιο, ελατήριο, ερέθισμα 2. (ειδικότ.) οι παράγοντες που επιτρέπουν, ενισχύουν και ευνοούν τη δραστηριοποίηση, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών κ.λπ. στον οικονομικό τομέα: *εφαρμόζω πολιτική κινήτρου || εμπορικά* - αν γ. αντικίνητρο · 3. σιδερένιο όργανο, που χρησιμοποιείται κυρ. από τους μεταλλουργούς, για να μετακινούν ύλες ή αντικείμενα, τα οποία βρίσκονται σε θερμοκρασία πυράκτωσης ή τήξης. [κτυμ. < μτγν. *κίνητρον*«αναδευτήρας» < αρχ. *κινώ.* Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. motif], **κινίνο** (το) **1.** φαρμ. λευκό κρυσταλλικό αλκαλοειδές, το οποίο στην καθαρή μορφή του είναι άμορφη ή κρυσταλλική σκόνη και έχει χαρακτηριστικά πικρή γεύση χρησιμοποιείται ευρέως στη φαρμακευτική για τη θεραπεία τής ελονοσίας και (κυρ. παλαιότ.) τής αρρυθμίας. καθο)ς και στη βιομηχανία τροφίμων (για την παρασκευή αεριούχων ποτών) 2. (μτφ.) οτιδήποτε έχει έντονα πικρή γεύση: ~ *είναι ο καφές όπως* ον *έκανες, δεν πίνεται* συν. δηλητήριο. Ηπίσης **κι-νίνη** (η) (σημ. Ι) [Ι842[.

{ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. quinine < ισπ. quina < kina «φλούδα, φλοιός», λ. τής ινδιάν. φυλής Κετσούα], **κιννάβαρι** (το) {κινναβάρεως | χωρ. πληθ.} ορυκτ. θειούχο ορυκτό τού υδραργύρου, που είναι το σπουδαιότερο από τα μεταλλεύματά του, έχει καστανό έως κόκκινο χρώμα και απαντά συνήθ. κοντά σε ηφαι- στειακά πετρώματα. Ιιπίσης **κινναβαρίτης** (ο).

Ιετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. δάνειο ανατολικής προελ.Ι.

κιννάμωμον (το) (αρχαιοπρ.) η καννέλα (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. *κιννάμωμον*< εβρ. qinnamon. ΙΙ κατάλ. τής ελληνικής λ. οφείλεται πιθ. σε ομωνυμία με το φυτό *άμωμον].* **κινούμενος,** -η. -ο **1.** αυτός που κινείται ή που τον χαρακτηρίζει η κίνηση: *σημάδεναν σταθερούς και ~ στόχους || η ~ κινηματογραφική εικόνα- φρ.* ***κινούμενη άμμος*** *(ι)* η άμμος που περιλαμβάνει ποσότητα νερού, με αποτέλεσμα να βυθίζεται όποιος ή ό.τι πατήσει επάνω της (ii) (μτφ.) αριθμός ατόμο)ν που μετακινείται από μια μορφή συμπεριφοράς (πολιτική, κοινωνική) σε μια άλλη **2.** ***κινούμενα σχέδια*** {κινουμένων σχεδίων} (α) κινηματογραφική ή τηλεοπτική ταινία, που απαρτίζεται από μια ακολουθία συνεχώς κινούμενων κυρ. ζωγραφικών σχεδίων, το καθένα από τα οποία διαφέρει ελαφρώς από το προηγούμενο έτσι. ώστε η γρήγορη διαδοχική προβολή τους στην οθόνη να δημιουργεί στον θεατή την ψευδαίσθηση ότι οι σχεδιασμένες φιγούρες κινούνται: *η «Φαντασία» είναι από τα πιο γνωστά ~ τού όυολτ Ντίσνεϋ* (β) (κ. στον ενικό) καθεμιά από τις φιγούρες που παρουσιάζονται σε τέτοιου είδους ταινίες: ο /VrovaAvr *Ντακ είναι από τα πιο γνωστά* ~ συν. καρτούν "(γ) (συνεκδ.) το αντίστοιχο είδος ταινιών, κυρ. ως μορφή τέχνης: *του αρέσουν τα* ~ (δ) (συνεκδ.) ο αντίστοιχος κλάδος τής κινηματογραφικής βιομηχανίας, που ασχολείται με την παραγωγή τέτοιων ταινκον.

[ετυμ. Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. *κινώ* (βλ.λ.). Ο όρος *κινούμενα σχέδια* αποτελεί απόδ. τού αγγλ. animation), **κινώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κινείς... | κίν-ησα. -ούμαι. - ήθηκα (λόγ. εκινή- θην. -ης, -η..., μτχ. κινηθείς, -είσα, -έν). -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. βγάζω (κά- τνκάποιον) από μια κατάσταση αδράνειας, στασιμότητας, (το/τον) κάνω να αλλάζει θέση, να μετατοπίζεται: -> *τον δρομέα στην οθόνη*

*τού υπολογιστή** ΦΡ. (α) ***κινώ γη και ουρανό / κινώ θεούς και δαίμονες*** χρησιμοποιώ κάθε μέσο και δυνατότητα που διαθέτη). προκειμέ- νου να πετύχω κάτι: *είχε κινήσει γη και ουρανό για τον διορισμό τής γυναίκας του* (β) ***συν Αθηνά και χείρα κίνει*** βλ. λ. *χειρ* 2. (συνεκδ.) μπορώ, έχω τη δυνατότητα ή την ικανότητα να κάνω κάτι να αλλάζει θέση. να μετατοπίζΓται: *μετά το ατύχημα* <frv *κινεί καθό/.ου τα κάτω άκρα. έμεινε παράλυτος* 3. (κυρ. για μηχανές, μεταφορικά μέσα) (α) θέτω (κάτι) σε λειτουργία, το ενεργοποιώ: *η μηχανή δεν έχει αρκετή ενέργεια, γιο. να κινήσει την αντλία τής γεώτρησης* (β) {για μηχανές. μεταφορικά μέσα) αποτελώ πηγή ενέργειας, ειδικότ. ως καύσιμο: ο *αέρας κινεί τα ιστιοφόρα* || *τα τρόλεϊ κινούνται με ηλεκτρισμό* 4. (μτφ.) αποτελώ το ερέθισμα, την αιτία για κάτι, λειτουργώ ως κίνητρο (βλ.λ.): *η παράξενη συμπεριφορά του τους κίνησε την περιέργεια* II (κ. μεσοπαθ.) *έκανε ό.τι έκανε κινούμενος από ζήλια / φθόνο / πάθος / μίσος* || *κινείται από τα πιο αγνά αισθήματα* συν. (λόγ.) ορμώμαν φρ. (λόγ.) ***το κινούν αίτιον*** βλ. λ. *αίτιο* 5. προβαίνω στις ενέργειες που απαιτούνται για την εξέλιξη μιας διαδικασίας: ~ *τις προβλεπόμενες διαδικασίες για κάτι / την έρευνα ενός θέματος / λογαριασμό* (τον χρεωπιστώνω, βλ.λ.) / *αγωγή* (ξεκινώ τη δικαστική δίωξη κάποιου)· φρ. ***κινώ ένα θέμα*** διερευνώ, καθιστώ επίκαιρο ένα θέμα: *κάποιοι επιχειρούν να κινήσουν εκ νέου το θέμα με αναδημοσιεύσεις παλαιό τερών π'Αηροφοριών* 6. εντείνω τους ρυθμούς σε έναν τομέα οργανωμένης δραστηριότητας (λ.χ. στην πολιτική, την οικονομία κ.λπ.): οί *εκπτώσεις Οα κινήσουν λίγο την αγορά* || *πώς κινή- θηκαν σήμερα οι μετοχές στο χρηματιστήριο:* 7. καθορίζω τη δράση, τον τρόπο συμπεριφοράς (κάποιου), εμφανίζω (κάποιον/κάτι) να ενεργεί με συγκεκριμένο τρόπο: *πολλές φορές είναι η τύχη που κινεί τις ζωές πν ανθρώπων* φρ. ***κινώ τα νήματα*** βλ. λ. *νήμα* 8. επιλέγω τον τρόπο κινήσεως μ? βάση καθορισμένους κανόνες συνήθ. στο πλαίσιο παιχνιδιού ή στρατηγικής: - γο *πιόνι μου σε μια παρτίδα σκάκι*

-*τα στρατεύματά μου στο πεδίο τής μάχης* ♦ (αμετβ.) 9. (λογοτ.) ξεκινώ: *κίνησε για μέρη μακρινά 10.* (μτφ.-σπάν.) απομακρύνομαι: *«ποτέ από το χρέος μη κινούντες»* CK.fl. Καβάφης) 11. (μεσοπαθ. ***κινούμαι)*** (για ανθρώπους και ζώα) αλλάζω θέση, αλλάζω τη στάση τού σώματός μου: ο *γιατρός είπε να μην κινηθείς για λίγες ώρες* || *κινείται με χάρη χορεύτριας* 12. πηγαίνω κάπου, διανύω απόσταση έχοντας συγκεκριμένη κατεύθυνση ή πορεία: *πολλοί θα κινηθούν προς την Πάτρα για το καρναβάλι* || *τα ραντάρ εντόπισαν άγνωστο αεροσκάφος να κινείται προς τα ανατολικά* ΣΥΝ. πηγαίνω, κατευθύνομαι προς 13. (ειδικότ. για μεταφορικά μέσα) (α) τίθεμαι ή βρίσκομαι σε κίνηση: *τα αυτοκίνητα κινούνται με βενζίνη ή πετρέλαιο* || *το όχημα κινείται με μικρή ταχύτητα* (β) εκτελώ δρομολόγιο: *τα τρό/.εϊ δεν θα κινηθούν αύριο λόγω τής απεργίας* 14. ΦΥΣ. ακολουθώ κάποια τροχιά, μετατοπίζομαι ως προς κάποιο σημείο: *η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο* |! *τα ηλεκτρόνια κινούνται γύρω από* τον *πυρήνα τού ατόμου* 15. ενεργώ, δρω για την επίτευξη σκοπού, αποτελέσματος: *κινή- θηκε πολύ έξυπνο, και με μυστικότητα* || *τα κόμματα έχουν αρχίσει* να κινούνται *εν όψει* εκλογών \\ *η εχθρική διπλωματία* κινείται εναντίον *μας* || *οι στασιαστές κινήθηκαν εναντίον τού Κοινοβου/.ίου* 16. (ειδικότ.) αναπτύσσω δράση, δραστηριοποιούμαι: *κινείται πάντα σε κύκ/.ους καλλιεργημένων ανθρώπων / στην υψηλή κοινωνία* 17. (μτφ.) κυμαίνομαι, διαφοροποιούμαι ελαφρώς εντός ορισμένων πλαισίων ή αναφορικά με ένα σημείο: ο *πληθωρισμός* / ο *δείκτης τιμών θα κινηθεί στα ίδια επίπεδα* / *πάνω από τους αρχικούς υπολογισμούς* || *η συζήτηση κινήθηκε γύρω από θέματα εξωτερικής πολιτικής* / *σε καθαρά φιλικό επίπεδο* || *οι σχετικές εισηγήσεις κινούνται σε εντελώς διαφορετικό τόνο.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *τελώ.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κινώ (-έω)* < **κι-νέΡ-ω.* που αντιστοιχεί στον τ. *κί-νυ- μαι* «κινούμαι, τίθεμαι σε κίνηση». Παρότι το μακρό *-κι-* παραμένει δυσεξήγητο, απαντά επίσης στο αρχ. ρ. *κί-ω* «κινούμαι, φεύγω». Το θ. κί-. μεταπτωτ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kei- «θέτω σε κίνηση, κινούμαι», πβ. λ$τ. citus «ταχύς, γρήγορος», eio/ cico «κινώ», cito «ανακινώ. παροτρύνω» (> γαλλ. citer) κ.ά. Οιιόρρ. *κίνη-μα, κίνη-σις.* πιθ. κ. *κίνδυνος* (βλ.λ.)|.

κιόλας επίρρ. **1.** ήδη. σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, νωρίς: *πριν από λίγο άρχισες και τέ/.ειωσες* || *έφτασε ~ στο Λονδίνο:* ΣΥΝ. τόσο γρήγορα / νωρίς, από τώρα 2. (συνήθ. μετά από χρον. επίρρ.) αυτήν ακριβώς τη στιγμή, αμέσως: *θα το ψάξω και θα σου το πω τώρα -, για να μην περιμένεις* || *αύριο ~ φεύγω για Μόναχο* 3. (α) επιπρόσθετος: ό'εν *φτάνει που μας έστησε μισή ώρα. φωνάζει* ~ ΣΥΝ. επιπλέον, επίσης (β) και για τον λόγο ακόμη ότι...: *θα του αρέσει το δοφο, του το πήραν – τα παιδιά του* **4.** (συνήθ. μετά το *μόνο) αλλά* ακόμη, αλλά και: *όχι μόνο βοήθησε, έπεισε ~ και άλλους να βοηθήσουν 5.* (εμφατ.) από την άλλη. όμως: δεν *ήθελε να τους χαλάσει την παρέα. αλλά. τι να κάνει - που έπρεπε να ξυπνήσει πρωί την άλλη μέρα;* 6. λοιπόν, εξάλλου: *γι' αυτό ~ σου έλεγα να προσέχεις.* Γ.πίσης (λαϊκ.) κιόλα επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ήδη. και.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < φρ. *και ολα* με την επίδραση των επιρρ. σε *-ς\.*

κίονας (ο) {κιόνων} αρχιτ. ο στύλος, γενικότ. κάθε κατακόρυφη, επιμήκης και συνήθ. κυλινδρική κατασκευή από πέτρα, μάρμαρο ή άλλο υλικό, που χρησιμοποιείται για να στηρίζει την οροφή και αποτε- λεΐται από τη βάση, το σώμα (κορμό) και το κιονόκρανο. — (υποκ.) **κιονίσκος** (ο) [μτγν,].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κίων. -ονος,* που συνδ. με το συνώνυμο αρμ. siwn. Ίσως και οι δύο γλώσσες δανείστηκαν τη λ. από κοινή πηγή|.

κιονοειδής, -ής, -ές [μεσν.Ι {κιονοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα κίονα, που μοιάζει με κολόνα, στύλο: - *κατασκευή / υποστήριγμα.* **κιονοειδώς** επίρρ.

κιονόκρανο (το) {κιονοκράν-ου | -ων} ΑΡΧΙΤ. το ανο')τατο τμήμα κίονα και γενικότ. οποιουδήποτε κατακόρυφου στηρίγματος οικοδομικής κατασκευής: ~ *δωρικού / ιωνικού* / κορινθιακού *ρυθμού.*

|ι:ύμ. < μτγν. *κιονόκρανον* < *κίων* (βλ.λ.) + *-κρανον* < **κράνον.* για το οποίο βλ. λ. *κρανίο].* **κιονοστοιχία** (η) [186J J {κιονοστοιχιών} σειρά κιόνων πανομοιότυπης κατασκευής, οι οποίοι είναι τοποθετημένοι σε τακτές αποστάσεις στηρίζοντας την οροφή κτίσματος: ~ *κατά μήκος εξωτερικού διαδρόμου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *στοίχος.*

| ετυμ. < *κίονας* + *-στοιχία* < *στοίχος*\. **κιόσκι** (το) [δύσχρ. κιοσκ-ιού | -ιών} **1.** στέγαστρο σε υπαίθριο χώρο, κυρ. για δημιουργία σκιάς, προστασία από τη βροχή ή για πώληση προϊόντων: *το ~ στον κήπο* || *ένα ~ με εφημερίδες και περιοδικά* συν. περίπτερο 2. το εξοχικό, συνήθ. πολυτελούς κατασκευής, η έπαυλη που χρησιμεύει για εξοχική διαμονή.

[ΕΤΥΜ μεσν. < τουρκ. ko§k < περσ. kusk «παλάτι, έπαυλη»], **κιοτεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κιότεψα} (λαϊκ.) ♦ **1.** (αμετβ.) χάνω το θάρρος μου. εγκαταλείπω (κάτι) από δειλία, από φόβο: *στα λόγια ήταν όλοι γενναίοι, μα μπροστά στον εχθρό πολλοί κιότεψαν* ΣΥ\. δειλιάζω, φοβάμαι ♦ 2. (μετβ.) (σπάν.) εμπνέω σε κάποιον τον τρόμο κάνοντάς τον να δειλιάσει: ό'εν *τον κιοτεύεις με απειλές!* ΣΥΝ. τρομάζω. τρομοκρατώ. - **κιότεμα** (το), **κιοτής** (ο) [κιοτήδες} (λαϊκ.) ο δειλός, πρόσωπο που εγκαταλείπει εύκολα από φόβο ΣΥΝ. φοβητσιάρης.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. koiii «κακός»}, **κιούγκι** (ο) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) ο υδροσωλήνας, συνήθ. από πυρίμαχο πηλό, που χρησιμοποιείται στους υπονόμους, σωλήνας τού συστήματος αποχέτευσης.

|ΠΥΜ. < τουρκ*.* kiink < περσ. kunk «υδροσωλήνας»|. **κιούπι** (το) {κιουπ-ιού] -ιών} το πιθάρι (βλ.λ.). — (υποκ.) **κιουπάκι** (το).

[ETYVL < τουρκ. kUpj. **κιουρί** (το) {άκλ.} ΦΥΣ. μονάδα μέτρησης τής ραδιενέργειας χώρου. [ΕΤΥΜ. Η ονομασία δόθηκε προς τιμήν των διαπρεπών Γάλλων φυσικοχημικών Pierre και Marie Curie[. **κίουριο** (το) {κιουρίου} ΧΜΜ. τεχνητό μεταλλικό στοιχείο με αργυρό χρώμα (σύμβολο Cm) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

|ΕΤΥΜ. < νεολατ. curium, βλ. κ. *κιουρί*\. **κιούρτος** (ο) το δικτυωτό συρμάτινο καλάθι, μέσα στο οποίο τοποθετείται δόλωμα για ψάρεμα, τέτοιας κατασκευής ώστε να εγκλωβίζει τα ψάρια που μπαίνουν από το πάνω μέρος του.

[ΕΙΥ.Μ. < αρχ. *κύρτος* «καλάθι» (με διαλεκτ. προφορά τού -υ- ως -ιου-), άσχετο προς το επίθ. *κυρτός.* Το ουσ. *κύρτος* προέρχεται από 0. *krt-, συνεσταλμ. βαθμ. (με φωνήεν στηρίξεως -υ-) τού Ι.Ε. *kert- «σύρω, τραβώ», πβ. σανσκρ. kata- «δικτυωτό πλέγμα, ψάθα», λατ. cratis «πλέγμα», αρχ. γερμ. hurt «κιούρτος», γερμ. Horst «φωλιά», αγγλ. hurst κ.ά.|. **κιοφτές** (ο) ♦ κεφτές

Κϊργιζία (η) (κιργιζ. Kyrgyz Respublikasy = Δημοκρατία τής Κιργι- ζίας) κράτος τής Κ. Λσίας, πρώην Δημοκρατία τής Ε.Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα το Μπισκέκ. επίσημη γλώσσα την Κιργιζιανή και νόμισμα το σομ Κιργιζίας. Ηπίσης **Κιργιστάν** (το) [άκλ.}. — **Κιργίζιος** (ο), **Κιρ- γίζια** (η). **κιργιζιονός,** -ή, -ό, **Κιργιζιανά** (τα).

|liTYM. < ρωσ. Kirgizija. το οποίο προέρχεται από τους ιθαγενείς Kyrgyz. Το όνομα Kyrgyz (τουρκ. Kirgiz) ανάγεται στις τουρκ. λ. kir «στέπα» και gezmek «περιπλανώμαι», πράγμα που χαρακτηρίζει τη φυλή ω£ νομαδική|.

Κιριμπατί (το) {άκλ.} (αγγλ. Republic of Kiribati = Δημοκρατία τού Κιριμπάτι) νησιωτικό κράτος τού Κ. Ειρηνικού Ωκεανού με πρωτεύουσα το Μπαΐρίκι. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το αυστραλιανό δολάριο.

[ΕΓΥΜ. Παρεφθαρμένος τ. τής αγγλ. ονομασίας Gilbert Islands, που είχαν προηγουμένως τα νησιά από τον Άγγλο θαλασσοπόρο Thomas Gilbert, ο οποίος ταξίδεψε εκεί το Ι788|. **κιρκάδιος,** -α, -ο ιλτρ. αυτός που σχετίζεται με βιολογικό ρυθμό, ο οποίος έχει περίοδο εικοσιτετραώρου: ~ *ρυθμός / δοσολογία.* Επίσης **κιρκαδιανός,** -ή, -ό.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. circadian < λατ. circa «περίπου» + dies « ημέρα »[.

κιρκάνιος, -α. -ο αυτός που σχετίζεται με βιολογικό ρυθμό ετήσιας περιόδου, που επανέρχεται κάθε χρόνο.

|ftym. Μεταφορά τού αγγλ. circannual < λατ. circa «περίπου» + annual «ετήσιος» < λατ. annus «έτος»|.

Κιρκασία ιη) περιοχή τής ΝΔ. Ρωσίας στον Καύκασο. — **Κιρκάαιος** (ο) [18351, **Κιρκάαια** (η).

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Circassia < ρωσ. Cerkesy «Κιρκάσιοι», πιθ. < οσετ. carkas «αετός». Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται Adygei < αμπχαζ. adi «νερό »|.

Κίρκη (η) **1.** μυθολ. μάγισσα, κόρη τού Ήλιου, η οποία κατά την *Οδύσσεια* μεταμόρφωσε σε χοίρους τους συντρόφους τού Οδυσσέα **2.** (μετωνυμ.) η παραπλανητική και καταλυτική γοητεία, που αλλοιώνει την ανθρώπινη φύση με ύπουλο τρόπο, που δεσμεύει, αιχμαλωτίζει κάποιον, κάνοντάς τον όργανό της: *η ~ τής εξουσίας* |[*υπέκυψαν στην ~ τής δημοσιότητας και τού πλουτισμού.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν.. που πιθ. ανάγεται στο ουσ. *κίρκος* «γεράκι», αβεβ. ετύμου, ίσως πρόκειται για ονοματοποιημένη λ., που συνδ. με το αρχ. συνώνυμο *κρέξ.* καθώς και με άλλες Ι.Ε. ονομασίες πτηνών, πβ. σανσκρ. krkara- «πέρδικα», μέσ. ιρλ. cercc «όρνιθα», αρχ. πρωσ. kcrko «γλάρος», ρωσ. krecet «γεράκι»}, **κιρκινέζι** (το) {κιρκινεζ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) αρπακτικό πτηνό, ειδικότ. το γεράκι.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kerkenez, ίσως < αρχ. *κίρκος* «γεράκι» (βλ. κ. *Κίρκη)*\.

κίρρωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] ιατρ. χρόνια ασθένεια τού ήπατος, η οποία χαρακτηρίζεται από νέκρωση κυττάρων και ανάπτυξη συνδετικού ιστού μέσα στο ήπαρ. ενώ ταυτυχρόνως υπάρχει αναγέννηση τού ηπατικού παρεγχύματος· προκαλείται από ηπα- τίτιδες ή τοξικές ουσίες, συνεπάγεται δε έκπτωση τής λειτουργίας τού ήπατος και αναστολή ή μείωση σωματικών λειτουργιών. – **κιρ- ρωτικός,** -ή. -ό. σχολιο λ. *-ωση*.

Ιετυμ. < αρχ. *κιρρός* «κιτρινωπός» (εξαιτίας τής κιτρινωπής εμφάνισης τού προσβεβλημένου ήπατος). αβεβ. ετύμου. Με πολλές επιφυλάξεις προτείνεται η σύνδεση με λιθ. slrmas «γκρι, γκρι-μπλε». καθώς και με μέσ. ιρλ. ciar «φαιός» και ρωσ. seryj «γκρι». Αξίζει να σημειωθεί ότι το επίθ. *κιρρός* δεν εμφανίζει τη γνωστή συμφωνική ποικιλία *-ρρ- ! -ρσ-* λόγω φωνητικής συμπτώσεως προς ΤΟ ουσ. *κιρσός* (προφύλαξη). Η λ. *κίρρωση* εμφανίστηκε αρχικώς ως ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. eirrhosc]. **κιρσοειδής,** -ής. -ές |αρχ.] {κιρσοειδ-ούς | -είς (υδ. -ή)} υ κιρσώδης.

^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **κιρσοκήλη** (η) ιατρ. διεύρυνση των φλεβών τού σπερματικού τόνου τού όρχεως.

|ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cirsocclc]. **κιρσός** (ο) ΙΑΓΡ. η μόνιμη, παθυλυγικής φύσεως. διεύρυνση φλέβας, συνήθ. των κάτω άκρων: *έχει κιρσούς στα πόδια*.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. < **κίρκ-ίος*, οπότε συνδ. με το ουσ. *κρίκος / κίρκος* (βλ.λ.) λόγω τού σχήματος των κιρσών], **κιρσώδης,** -ης, -ες Ιαρχ.) {κιρσώδ-ους j -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με κιρσό ΣΥΝ. κιρσοειδής **2.** αυτός που έχει κιρσούς ή που προκαλείται από την ύπαρξη κιρσών: ~ *έλκος / διεύρυνση*.

<·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **κίσηρη** (η) πορώδες ηφαιστειογενές υλικό αφρώδους υφής. πυο σχηματίζεται από την απότομη έκλυση αερίων, κατά την ψύξη τής λάβας σε χαμηλές πιέσεις.

[ετυμ. < αρχ. *κίσηρις*, αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο], **κις λορέν** (το) (συνήθ. ορθ. *κις λωραίν*)]άκλ.} αλμυρή τάρτα, συνήθ.

με τυρί. ζαμπόν, κρέμα γάλακτος, **κισμέτ** (το) |άκτλ.} (στον ισλαμισμό) η μοίρα, το πεπρωμένο, ό.τι θεωρείται γραφτό σε κάθε άνθρωπο ΣΥΝ. το ριζικό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοίρα*. [ΗΤΥΜ. < τουρκ. kismet < αραβ. qismah «μερίδιο, μοίρα»|.

κίσσα (η) {κισσών) (λόγ.) μικρόσωμο πτηνό με μακριά ουρά. μαύρο πτέρωμα και άσπρη κοιλιά, γνωστό για τη συνήθειά του να «κλέβει» μικρά αντικείμενα που συνήθ. γυαλίζουν: «*Κλέφτρα* ~» (τίτλος όπερας τού Ρυσσίνι) συν. καρακάξα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ^*κίκ-ja* (ρίζα ονοματυπ.), πυυ συνδ. με σανσκρ. kiki-. αρχ. γερμ. hehara (> γερμ. Haher), αρχ. αγγλ. higora κ.ά., όλα με τη σημ. «κίσσα»|.

Κίσσαβος (ο) η Όσσα (βλ.λ.).

[ΗΤΥΜ. μεσν. < βουλγ. kisav «υγρός»1. **κισσός** (ο) αειθαλές αναρριχητικό, ξυλώδες φυτό. ιθαγενές τής Ευρώπης, τής Ασίας και τής Β. Αφρικής- έχει γρήγορη ανάπτυξη, φύλλα στιλπνά και βαθυπράσινα· καλλιεργείται κυρ. για καλλωπιστικούς λόγους (κάλυψη τοίχων) τόσο σε εξωτερικούς όσο και εσωτερικούς χώρους.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου]. **κισσοστεφής,** -ής. -ές]αρχ.| {κισσοστεφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει στεφανωθεί με κισσό, πυυ περιβάλλεται από κισσό. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ε*:.* **κιστέρνα** κ. **κινστέρνα** (η) {κιστερνών} υπόγεια συνήθ. δεξαμενή για το βρόχινο νερό. στέρνα.

[ετυμ. Αντιδάν., μτγν. < λατ. cisterna «δεξαμενή» < αρχ. *κίστη* «κιβώτιο, καλάθι» (βλ.λ.)]. **κίστη** (η) (κιστών) (επίσ.) ςιτλτ. κιβώτιο που χρησιμοποιείται για τη μεταφυρά και τοποθέτηση πυρομαχικών και το οπυίυ κατασκευάζεται από χάλυβα.

Ιετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με αρχ. ιρλ. cess «καλάθι» και, επυμένως, ανάγεται σε Ι.Ε. *kista «πλεχτό καλάθι». Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. συνδ. με το ρ. *κείμαι*, αφού τυ παράγωγο υυσ. *κοίτη* σημαίνει επίσης «κυυτί». Ίσως να πρόκειται για αρχ. δάνειο], **κιτάπι** (το) {κιταπ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) βιβλίο ή τετράδιο που χρησιμοποιείται για σημειώσεις: *άνοιξε τα ~ σου, να δούμε αν είναι περασμένο* γο *όνομά του!* ΣΥΝ. βιβλίο, τετράδιο.

[ετυμ. < τουρκ. kitap < αραβ. qitab «ιερό βιβλίο»], **κιτρέλαιο** (το) [1879] {κιτρελαί-ου] -ων) το αιθέριο έλαιο πυυ εξάγεται από τις φλούδες των κίτρων, **κιτριά** (η) ΒΟΤ. εσπεριδοειδές δέντρο με ακανόνιστα, απλωτά και αγκαθωτά κλαδιά, μεγάλα ωχροπράσινα φύλλα, άνθη είτε λευκά είτε πορφυρά στο εξωτερικό τους και λευκά στο εσωτερικό τους. επι- μήκεις και ωοειδείς καρπούς, για τους οποίους καλλιεργείται κυρ. στις χώρες τής Μεσογείου και στις Δ. Ινδίας.

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *κιτρέα* < *κίτρον* (βλ.λ.)|. **κιτρικός,** -ή, -ό 11802J1. αυτός που σχετίζεται με το κίτρο, γενικότ. με τα εσπεριδοειδή, που παρασκευάζεται, προέρχεται από τυ κίτρο 2. χημ. *κιτρικό* **οξύ** άκυκλη οργανική ένωση, που εμφανίζεται ως άχρωμο και άγευστο κρυσταλλικό στερεό με έντονα όξινη γεύση και χρησιμοποιείται ευρύτατα στη βιομηχανία τροφίμων ως συντηρητικό, στα αναψυκτικά και τα φάρμακα **3.** αυτός πυυ σχετίζεται με το κιτρικό οξύ: ~ *νάτριο / εστέρας / ασβέστιο*.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. citriquc]. **κιτρινάδα** (η) Ιμεσν.] (λαϊκ.) **1.** τυ κίτρινο χρώμα, η κίτρινη απόχρωση 2. η χλομάδα, το ωχρό χρώμα (λόγω κούρασης, αρρώστιας κ.λπ.): *δεν μου αρέσει αυτή η* - aro *πρόσωπό της*. να *πάει σε γιατρό* ΣΥΝ. ωχρότητα.

κιτρινάδι (το) {κιτριναδ-ιού [-ιών) **1.** κίτρινο στίγμα: *κάπου ακούμπησε και γέμισε κιτρινάδια τα ρούχα του!* 2. υ κρόκυς τύ αβγού, λόγω τού κίτρινου χρώματός τυυ (πβ. λ. *ασπράδι)*. **κιτρινιάρης,** -α. -ικο [μεσν.] {κιτρινιάρηδες] (κακόσ.) **1.** αυτός που έχει άτυνυ κίτρινο χρώμα: ~ *ή'/.ιος* 2. (για πρόσ.) αυτός που λόγω αρρώστιας ή ιδιοσυγκρασίας έχει χλομό χρώμα, αρρωστιάρης. – **κιτρινιάρικος,** -η. -υ. **κιτρινίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.| {κιτρίνισ-α. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** βάφω (κάτι) κίτρινο ή (μειωτ.) δίνω σε (κάτι) κίτρινη απόχρωση: *μην αφήνεις τα ρούχα πολύ στον ήλιο, γιατί τα κιτρινίζει || δάχτυλα κι- τρινισμένα από το κάπνισμα* 2. (αργκό, στο ποδόσφαιρο για διαιτητές) σημειώνω παίκτη με κίτρινη κάρτα ♦ (αμετβ.) 3. αποκτο) κίτρινο χρώμα, γίνομαι κίτρινος: *τα φύλλα κιτρινίζουν, όταν φθινοπωριάζει*

(μτφ.) χλομιάζω: *κιτρίνισε ολόκληρος από τον φόβο* 5. (για χαρτιά) ξεθωριάζω από την πολυκαιρία. - **κιτρίνισμα** (το), **κιτρινίλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1.υ λεκές που φαίνεται σαν κίτρινο σημάδι: γο *απορρυπαντικό εξαφανίζει τις ~ των λερωμένων ρούχων 2*. η κίτρινη απόχρωση · 3. η ωχρότητα τού προσώπου ΣΥΝ. χλόμιασμα. **κιτρίνισμα** (το) -► κιτρινίζω

κιτρινισμός (ο) η προβολή στον Τύπο θεμάτων που εξάπτουν την περιέργεια τού κοινού (φόνων, σεξουαλικοί σκανδάλων κ.λπ.), συνήθ. χωρίς να τηρείται η δημυσιυγραφική δευντολογία, με υπερβολές, συκοφαντικές επιθέσεις, κατασκευασμένα ρεπορτάζ κ.λπ.

|ΗΤΥΜ. Απόδ. τυύ αγγλ. yellow journalismj. **κιτρινοπράσινος,** -η, -υ 11851] αυτός πυυ έχει απόχρωση μεταξύ κίτρινου και πράσινου χρώματος: ~ *παπαγάλος*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πονόδοντος*.

κίτρινος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ώριμου λεμονιού: *τα ~ πέταλα τής μαργαρίτας* || ο ~ *κρόκος τού αβγού*)| ~ *φθινοπωρινά φύλλα* || ~ *πουκάμισο* || γο ~ *φως τής λάμπας* 2. (α) *κίτρινη φυλή* η ανθρώπινη φυλή στην οποία ανήκουν οι Κινέζοι, οι Ιάπωνες, οι Κορεά- τες, οι Μογγόλοι κ.ά., που έχει ως βασικά της χαρακτηριστικά το χλομό χρώμα τής επιδερμίδας και τα σχιστά μάτια (β) *Κίτρινη Θάλασσα* τμήμα τής Σινικής Θάλασσας μεταξύ τής Κορέας και των ΒΛ. ακτοών τής Κίνας· αλλιώς *Βόρεια Σινική Θάλασσα* (γ) ιατρ. *κίτρινος πυρετός* οξύ λυιμώδες νόσημα των τροπικών και υποτροπικών κλιμάτων, το οπυίο προκαλείται από ιό πυυ πρυσβάλλει τον άνθρωπο, τους πιθήκους και άλλα μικρά θηλαστικά, μεταδίδεται με το δάγκωμα διαφόρων κουνουπικών και καταστρέφει τα ηπατικά κύτταρα προκαλώντας ίκτερο (εξού και «κίτρινος»)· συμπτούματα τού νοσήματος είναι ο πονοκέφαλος. οι πόνυι στη ράχη, υ ξαφνικός και υψηλός πυρετός, η ναυτία και (στα βαριά περιστατικά) οι αιματεμέσεις 3. (μτφ. για πρόσ.) αυτός πυυ έχει χλομιάσει, που είναι ωχρός: *έγινε κίτρινη απ' τη ζήλια της* || - *σαν το λεμόνι* (κατάχλομος) 4. *κίτρινο* (τυ) το χρώμα τού ώριμυυ λεμνιυύ: *απαλό / βαθύ / έντονο / φωτεινό* - · ΦΡ. (α) *κίτρινος Τύπος* (i) η πρακτική τού κιτρινισμού (βλ.λ.) (ii) (συνεκδ.) το σύνολο των εφημερίδων και των περιοδικών πυυ μετέρχονται τις μεθόδους τού κιτρινισμού (β) *κίτρινο συνδικάτο* καθεμιά από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις που εμφανίστηκαν στα τέλη τού 19υυ και στις αρχές τύ 20ύ αι. στη Γαλλία, με σκοπό την καταπολέμηση των εργατικών συνδικάτων (γ) (κατ' επέκτ.) *κίτρινος εργάτης* ο απεργοσπάστης. – (υποκ.) **κιτρινάκι** (τυ). ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα*.

[ετυ.μ. μτγν. < *κίτρον* (βλ.λ.)U **κιτρινωπός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ έχει περίπυυ κίτρινυ χρίόμα ΣΥΝ. υποκίτρινος **2.** (μτφ.) αυτός πυυ είναι κάπως χλομός ΣΥΝ. χλομούτσικος. [ετυμ. < *κίτρινος* + *-ωπός* < αρχ. **ώψ. ώπός* «όψη. βλέμμα»J. **κίτρο** (το) ο εδώδιμος επιμήκης, ωοειδής και ρυτιδωμένος καρπός τής κιτριάς (βλ.λ.), ο υπυίος έχει μήκος δώδεκα με δεκαπέντε εκατοστά, λεπτό, κιτρινοπράσινο και αρωματικό φλυιό με παχύ, λευκό σαρκώδες εσωτερικό, σφιχτή, όξινη ή γλυκιά σάρκα και μοιάζει με μεγάλο λεμόνι.

Η'ΓΥΜ. < μτγν. *κίτρον* < λατ. citrus, ετρουσκικό δάνειο], **κιτρολεμονιά** (η) ΓΗΩΠ. το φυσικό υβρίδιο λεμονιάς που παράγει καρπούς όμοιους με κίτρα, οι οποίοι έχουν ξινό χυμό και άρωμα λε- μνιυύ.

κιτρολέμονο (τυ) υ καρπός πυυ παράγει η κιτρολεμονιά, **κίτρος** (η) κάθε δέντρο που ανήκει στυ ίδιυ γένυς, στυ υποίυ ανήκυυν η λεμονιά, η μανταρινιά, η κιτριά, η πορτοκαλιά κ.λπ.

[ΗΤΥΜ. < λατ. citrus, ετρουσκικό δάνειοί, **κιτς** (τυ) {άκλ.) **1.** τυ κακό γούστο, όπως εκδηλώνεται με παράταιρους, φανταχτερούς συνδυασμούς σχεδίων ή χρωμάτων, καθώς και (συνεκδ.) ό.τι χαρακτηρίζεται από φανταχτερό και πάραφυρτωμένο σχε- διασμό, εμοάνιση ή περιεχόμενο και ικανοποιεί κυρ. το ακαλλιέργητο γούστο: *πολλές διαφημίσεις συνιστούν αποθέωση τού ~ |[τόση υπερβολή και τέτοιος με/.οδραματισμός καταντά ~ || στοιχεία / λά- τρεις* rot; ~\ \ *η τέχνη τού* - (η τέχνη τού ευτελούς) ΣΥΝ. κακογουστιά ΑΝΤ. καλαισθησία 2. (ως επίθ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από κακογουστιά. φανταχτερός και παραφυρτωμένυς: *τι - φόρεμα είναι αυτό που φοράει! || μια ~ διακόσμηση, όπου συνυπήρχαν βαριοί νεοκλασικοί καθρέφτες με πλαστικά πολύχρωμα τραπεζάκια* ΣΥΝ. κακόγουστος, κιτσάτος ΑΝΙ. καλαίσθητος, σικ.

[ΚΙΥΜ. < γερμ. Kitsch < διαλεκτ. p. kitschen «αναμειγνύω πρόχειρα, ανακατεύω»].

κιτσαρία (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** (κυρ. για «προϊόντα» τής τέχνης, τής μουσικής και τής λυγυτεχνίας) υτιδήπυτε ακαλαίσθητο, αισθητικά κατοηερο και αταίριαστο, κακόγουστο: *αυτό το κτήριο είναι σκέτη* ΣΥΝ. κιτς 2. (περιληπτ.-μειωτ.) το σύνολο προσώπων ή πραγμάτων που χαρακτηρίζονται από κακογουστιά: *πήγε και γέμισε το σπίτι της με ό/.η την που βρήκε || σ' αυτό το μπαρ πηγαίνει όλη η ~*.

κιτσάτος, -η. -ο αυτός πυυ είναι κιτς, κακόγουστος: ~ *φούστα / ντύ*

σιμο λντ. σικ, καλόγουστος.

Κ.Ι.Φ.Α. (η) Κοινοπραξία Ιδιοκτητών Φορτηγών Αυτοκινήτων, **ΚΙΧ** (το) {άκλ.} (υικ.-αρνητ.) υ παραμικρός ήχος ή λόγος, τσιμουδιά: *τα παιδιά τον φοβούνται και όσο είναι μέσα στην τάξη δε ν βγάζουν - || να μην ακούσω ι δεν Θέ'/.ω ~!*

ΙΙΤΥΜ. Ηχομιμητική λ.|. **κίχλη** (η) (κιχλών) (λόγ.) το πουλί τσίχλα (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ., αναδιπλασιασμένος τ.. < **χί-χλ-η* (με ανομοίωση) τού θ. **χλ-*. πυ απαντά και στο ουσ. *χελιδών* (βλ.λ.)].

Κ.Κ. (το) Κομουνιστικό Κόμμα.

κ.κ. κύριοι / κυρίες. σχολιο λ. *κύριος.*

Κ.Κ.Ε. (το) Κομουνιστικό Κόμμα Ελλάδος· κόμμα τής Αριστεράς πυυ ιδρύθηκε τυ 19)8 με την αρχική ονομασία «Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδος» (Σ.Ε.Κ.Ι·.).

Κ.Κ.Ε. - Α.Α. (το) Κομουνιστικό Κόμμα Ελλάδος Ανανεωτική Αριστερά.

κλαβανή (η) -► γκλαβανή

κλαβιέ (τυ) {άκλ.} μουσ. το πληκτρολόγιο των πληκτροοόρων οργάνων.

[κτυμ. < γαλλ. clavier < λατ. clavis « κλειδί »1. **κλαγγή** (η) ο δυνατός και διαπεραστικός ήχος που παράγουν συ- γκρουόμενα όπλα (σπαθιά, ασπίδες κ.λπ.): *όλοι εφησυχάζουν μέχρι ν' ακουστεί η ~ των όπλων.*

ΙΒΤΥΜ. αρχ. < *κλάζω* «στριγγλίζω, ουρλιάζω» (υποχωρητ.) < **κ/.άγγ-]ω*

*klang-, ηχομιμητική Ι.Ε. ρίζα, που Γπανασυντίθεται επίσης με τις μορφές *kleg-. ˣklog-, *kleig-, πβ. λατ. clango «κραυγάζω», γερμ. klingeln «κουδουνίζω», αγγλ. clung "ήχος» κ.ά. Η σύνδεση με τις λ. *καλώ* και *κέλαδος* δεν μπορεί να αποκλειστεί], **κλάδα** (η) {κλαδών} **1.** τυ μεγάλο κλαδί συν. κλάρα **2.** ύφασμα πάνω στο οποίο είναι σχεδιασμένα κλαδιά και άνθη και το οποίο χρησιμοποιείται ως κάλυμμα επίπλων, **κλάδεμα** (τυ) {κλαδέμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** τυ κόψιμο των περιττών κλαδιών από δέντρα ή φυτά. ώστε να βοηθηθεί η ανάπτυξη, η ανθοφορία ή η καρπυφυρία τους: *~ αμπελιών 2.* (μτφ. στο ποδόσφαιρο) το βίαιο χτύπημα στα πόδια τού αντίπαλου παίκτη και η ανατροπή τυυ. Ιβτυμ. < μτγν. *κλάδευμα* < κ?*.*αδεύω* < αρχ. *κ/.άδος*\. **κλαδερός,** -ή. -ό [μεσν.Ι (λαϊκ. για δέντρα και φυτά) αυτός που έχει πολλά κλαδιά.

κλάδευση (η) [μτγν.] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} το κλάδεμα δέντρου ή φυτού, **κλαδευτήρα** (η) το μεγάλο κλαδευτήρι.

κλαδευτήρι (το) |μτγν.| {κλαδευτηρ-ιού | -ιών} η σιδερένια κοφτερή γεωργική ψαλίδα. πυυ χρησιμοποιείται για το κλάδεμα κυρ. των μικρών κλαδιών δέντρων ή φυτών, **κλαδευτής** (ο) Ιμτγν.]. **κλαδεύτρα** (η) ο εργάτης που κλαδεύει δέντρα ή φυτά. Επίσης **κλαδεύτρια** (η) {κλαδευτριών}.

Κλαδευτικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το κλάδεμα, **κλαδεύω** ρ. μετβ. [μτγν.] {κλάδ-εψα, -εύτηκα. -εμένυς} **1.** κόβω τα ξερά ή τα ανεπιθύμητα κλαδιά δέντρων ή φυτών: *~ τη λεμονιά / το αμπέλι* 2. (μτφ. στο ποδόσφαιρο) κλοτσώ βίαια τα πόδια αντίπαλου παίκτη ανατρέποντάς τον. **κλαδί** (το) {κλαδ-ιού | -ιών) **1.** τυ επίμηκες τμήμα δέντρυυ ή θάμνυυ, που εξέχει από τον κορμό και έχει ουρά ανοδική ή πλάγια, από το υπυίυ φυτρώνουν τα φύλλα και υι καρποί: *χλωρά / ξερά ~ || μάζεψε κλαδιά κι άναψ? φωτιά* συν. κλαρί, κλωνάρι, κλωνί· ΦΡ. **δεν *αφήνω (κάποιον) σε χλωρό κλαδί / κλαρί*** βλ. λ. *χλωρός* 2. (συνεκδ.) τυ δέντρο: *«κάθε ~ και κλέφτης»* (δημοτ. τραγ.). - (υποκ.) **κλαδάκι** (το) Ιμεσν.]. [πί υμ. < μτγν. *κλαδίον,* υποκ*. τού αρχ. *κλάδος* (βλ.λ.)]. **κλαδικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με ορισμένο κλάδο, με επι- μέρυυς τομέα: *~ έκθεση* (που αφορά σε προϊόντα τα οποία ενδιαφέρουν έναν μόνο επαγγελματικό κλάδο) */ οργάνωση / σωματείο / περιοδικό*■ φρ. ***κλαδική πολιτική*** η πολιτική παρέμβαση σε υρισμένυ τομέα πολιτικής δράσης (λ.χ. στην οικονομία, την υγεία, την παιδεία κ.λπ.) **2.** ***κλαδική*** (η) η κομματική οργάνωση για τα μέλη ορισμένου επαγγελματικού κλάδυυ: *ήταν γραμμένος στην - των δικηγόρων.* **κλάδος** (ο) **1.** (λόγ.) το κλαδί δέντρυυ ή θάμνου ΣΥΝ. κλαρί, κλωνάρι· ΦΡ. (α) **κλάδος *ελαίας*** βλ. λ. *ελαία* (β) ***μετά βαΐων και κλάδων*** (από τροπάριο τής Κυριακής των Βαΐων: *δεύτε μεγαλύνωμεν Χρίστον, μετά βαΐο>ν* καί *κλάδων,* ύμνους *κριχυγάζοντες)* με θριαμβευτικό τρόπο, με μεγάλο ενθουσιασμό ή και με μεγάλη επισημότητα: *τον υποδέχτηκαν -* (γ) ***γενεαλογικοί κλάδοι*** υι ομάδες των οικογενειών πυυ κατάγυνται από κοινό γενάρχη (όπως αναπαριστώνται σαν κλαδιά δέντρυυ στυ «γενεαλογικό δέντρο») 2. ο τομέας ενός οργανωμένου συνόλου: *ανήκει στον παραγωγικό ~ || η ζωολογία είναι ~ τής βιολογίας*\\ *επαγγελματικός/ επιστημονικός ~* συν. υποδιαίρεση, τμήμα **3.** (ειδικότ.) συγκεκριμένη επαγγελματική ομάδα: *ο ιατρικός* **~** *|| τα αιτήματα / οι διεκδικήσεις ί τα συμφέροντα τού ~.* – (υποκ.) **κλαδίσκος** (υ) (σημ. Ι).

[ετυμ. αρχ. < *qld-os, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kel(a)- «χτυπώ», πβ. λατ. clades «καταστροφή», αρχ. σλαβ. klada «δυκός», αρχ. αγγλ. holt «ξύλο», γερμ. Hob. κ.ά. Το ίδιο Ι.Ε. θ. απαντά και στο αρχ. ρ. *κλώ (-άω)* «σπάζω» (βλ. λ. *κλάση. κλάσμα).* Π σημ. τού επαγγελματικού ή μορφωτικού τομέα αποδίδει τυ γαλλ. branchc]. **κλαδώνω** ρ. αμετβ. {κλάδω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** (για δέντρα ή φυτά) αποκτώ κλαδιά ΣΥΝ. ανακλαδώνυμαι **2.** (για μεταξυσκώληκες) ανεβαίνω σε κλαδί, για να πλέξω κουκούλι. – **κλάδωμα** (το), **κλαδωτός,** -ή, -ό 11836| **1.** (για δέντρα ή φυτά) αυτός πυυ έχει πυλλά κλαδιά **2.** αυτός που έχει σχήμα κλαδιού: *- σχέδιο* **3.** (για ύφασμα) αυτό πυυ έχει σχεδιασμένα πάνω τυυ κλαδιά και λουλούδια: *~ κάλυμμα / φούστα* συν. κλαρωτός.

Κλαζομενές (υι) αρχαία ιωνική πόλη στη Λυδία τής ΛΙικράς Ασίας, κοντά στη Σμύρνη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Κλαζομεναί,* αγν. ετύμου. Σύμφωνα με αρχ. παράδοση, η ονομασία οφείλεται στις αγριόπαπιες που πετούσαν *μεγάλα κλά- ζουσαι.* δηλ. με δυνατές κραυγές].

Κλαζομένιος (ο) [αρχ.] υ κάτυικος. ο καταγόμενος από τις Κλαζομενές. στη ΦΡ. *έξεστι Κλαζομενίοις ασχημονείν* βλ. λ. *ασχημονώ.* **κλαίγω** ρ. ► κλαίω

κλαίουσα (ιτιά) (η) ιτιά που φύεται συνήθ. δίπλα σε μικρές λίμνες ή αυλάκια και χαρακτηρίζεται από τα πολύ λεπτά, μακρουλά, λυγι- σμένα προς τα κάτω κλαδιά της. **κλαίω** κ. (σπάν.) **κλαίγω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κλαις... | έκλαψα, κλαύτηκα. κλαμένος} ♦ (αμετβ.) 1. χύνω δάκρυα (από λύπη, φόβο, πόνο, χαρά κ.λπ.): *~ με λυγμούς / αναφιλητά || κλαίει για την αδελφή του που πέθανε τόσο νέα || ~ από συγκίνηση / από χαρά || όταν καθαρίζω κρεμμύδια. ~ || με μάτια κ/^αμένα* ΑΝΙ. γελώ· ΦΡ. (α) ***κλαίω και*** οδύρομαι εκδηλώνω τη λύπη μου με έντονο κλάμα (β) (απειλητικά) θα κλάψεις ***πικρά*** θα το μετανιώσεις, θα το πληρώσεις (αυτό που έκανες): *~ γι'αυτό που είπες* (γ) (μτφ.-απειλητικά) ***θα κλάψουν μαννούλες*** θα συμβούν πολύ δυσάρεστα πράγματα, Οα συμβεί μεγάλο κακό (δ) (σκωπτ.) ***τραβάτε με κι*** **ας** ***κλαίω*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος κάνει ότι δεν θέλει αυτό που τυυ προτείνουν οι άλλοι (ενώ κατά βάθος τυ θέλει) (ε) ***κλαίνε οι χήρες, κλαίνε κι οι παντρεμένες;*** *(ειρων.)* για κάποιον πυυ παραπονιέται, ενο) δεν θα έπρεπε (στ) (παροιμ.) ***αν δεν κλάψει το παιδί, δεν το ταΐζει η μάννα*** / **δεν του** ***δίνουνε βυζί*** για την ανάγκη να ζητά κανείς ό.τι χρειάζεται, να μην περιμένει τους άλλους να ενεργήσουν από μόνοι τους (ζ) **ας** ***τα κλαίει αυτός που τα 'χει*** ας λυπάται για απώλεια περιουσίας μόνο ο ιδιοκτήτης, όχι και υι τρίτυι (η) **ούτε** ***κλαίει ούτε γελάει*** για ανέκφραστο άνθρωπο ή για κάτι ουδέτερο, ούτε καλό ούτε άσχημο ♦ (μετβ.) 2. εκδηλώνω τη βαθιά μου θλίψη για τον χαμό (προσώπου ή πράγματος), θρηνώ (κάπυιυν/κάτι): *όλο το χωριό έκλαψε το άτυχο παλ/φηκάρι || - τη χαμένη μου νιότη ||* (εκφραστ.) *~ τα /.εφτά μου* (μετάνιοσα για κάτι που αγόρασα, που πλήρωσα, επειδή αποδείχθηκε σκάρτυ)· ΦΡ. (α) ***κλαίω τη μοίρα μου*** (ΐ) παραπονούμαι για όσα μου συνέβησαν, για όσα υποφέρω: *~ για το κακό που μου έτυχε / για το κατάντημά μου* (ii) είμαι μοιρολάτρης: *μια ζωή κλαίει τη μοίρα* του, *χωρίς* να *κάνει το παραμικρό για να φτειάξει τη ζωή του* ΣΥΝ. θρηνώ (β) ***αϭ' τα κλαίει που τα 'χει*** για να δηλωθεί η αδιαφορία για τα προβλήματα των άλλων, ότι όποιος έχει πρόβλημα, αυτός υποφέρει 3. (εκφραστ.) αισθάνομαι οίκτο, λύπηση για (κάποιον): ron *~ με όλ' αυτά που τραβάει* ΣΥΝ. λυπάμαι, οικτίρω ΦΡ. (α) ***(κάποιος / κάτι) είναι να (τον) κλαις / να τον κλαίνε οι ρέγκες*** είναι σε κατάσταση αξιοθρήνητη (βλ. κ. λ. *ρέγκα)* ΣΥΝ. είναι για κλάματα (β) ***κλαϭ' τα Χαράλαμπε*** για απελπιστική κατάσταση: *αν δεν έχω βρει τα λεφτά μέχρι τότε.* ΣΥΝ. άϭ' τα να πάνε (γ) ***(εμένα ί αυτόν κ.λπ.) μη με / τον κλαις*** δεν έχω ανάγκη από συμπόνια: *εμένα μη με κλαις, ξέρω πώς θα τα βγάλω πέρα· αυτός να δούμε τι Οα κάνει* 4, (μειωτ. το μεσοπαθ. ***κλαίγομαι)*** παραπυ- νούμαι. μεμψιμοιρώ, κυρ. επιζητώντας τυν οίκτο τυϋ άλλου: *κλαίγεται πως δεν του φτάνει ο μισθός του || ήρθε και μου κλάφτηκε να βοηθήσω την κόρη τον. που δεν βρίσκει δουλειά.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < αγν. ετύμου, πιθ. συνδ. με το συνώνυμο αλβ. klanj (< *qlau-n-yo)l. **κλακ** (το) {άκλ.} ψηλό κυλινδρικό ανδρικό καπέλο, πυυ συμπληρώνει επίσημη στολή και μπορεί να συμπτύσσεται και να επανέρχεται στο αρχικό του σχήμα με ελατήρια που είναι τοποθετημένα στυ εσωτερικό του.

ΙΒΤΥΜ. < γαλλ. claque, ονοματοπυιημένη λ.|. **κλάκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (κακόσ.) **1.** η ομάδα εγκαθέτων, πυυ πλη- ρώνυνται για να παρίστανται σε δημόσιυ χώρο ή θέαμα και επευφημούν ή αποδοκιμάζυυν (κάποιον), δημιουργώντας εντυπώσεις και επηρεάζοντας τυυς παρισταμένους 2. (συνεκδ.) η απυδυκιμασία ή η επιδοκιμασία από εγκαθέτους.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. claquc < p. claqucr «χτύπο']», ηχομιμητική λ.], **κλακαδόρος** (υ) (κακόσ.) ο εγκάθετος πυυ έχει πληρωθεί για να επευφημήσει ή να αποδοκιμάσει πρόσωπο σε δημόσιο χώρο ή θέαμα. |ΕΤΥΜ. < *κλάκα* + παραγ. επίθημα *-δόρος* (βλ.λ.), πβ. *κομπινα-δόρος. τσιλια-δόρος. τορνα-δόρος*\. **κλακέτα** (η) {κλακετών} **1.** μικρό μουσικό όργανο, που αποτελείται από ξύλινα πλακίδια, τα οπυία κρουόμενα μεταξύ τους παράγουν ήχο **2.** ***κλακέτες*** (οι) (α) μεταλλικά πλακίδια, που προσαρμόζονται στις μύτες και στα τακούνια υποδημάτων ειδικών για χορό. ώστε με το ρυθμικό χτύπημά τους στυ πάτωμα να παράγουν ήχο κρουστών οργάνων (β) (συνεκδ.) ο χορός με τα παραπάνω παπούτσια · 3. (στον κινηματογράφο) όργανο αποτελούμενο από ξύλινο πίνακα με κινητό βραχίονα, το οποίο χρησιμοποιείται για να σηματοδοτεί με τον ήχο που παράγει την έναρξη τού γυρίσματος ταινίας· πάνω της αναγράφονται στοιχεία τής ταινίας και τής σκηνής που πρόκειται να γυριστεί και φωτογραφίζεται πριν από την έναρξη κάθε πλάνου. – **κλα- κετίατας** (υ).

|ΗΤΥΜ. < γαλλ. claquette < ρ. claqucr «χτυπώ», ηχομιμητική λ.], **κλάμα** (το) {κλάμ-ατος j -ατα. -άτων} το να κλαίει κανείς: *το - τού μωρού || βαλλαντώνω / πλαντάζω / λειώνω στο -* (κλαίω πολύ) *|| μόλις πληροφορήθηκε τον θάνατο τού πατέρα της. ξέσπασε σε κλάματα || Τι ωφελούν τα* Δεν μπορπς να *τον ξαναφέρεις* πίσω στη *ζωή || σιγανό / δυνατό / γοερό -* ΣΥΝ. κλάψιμο ΑΝΤ. γέλιο· ΦΡ. (α) ***(κάποιος Ι κάτι) είναι για κλάματα*** (κάποιος/κάτι) είναι σε αξιοθρήνητη, σε πολύ άσχημη κατάσταση: *η οικονομική του κατάσταση / η υγεία του είναι για κλάματα* ΣΥΝ. είναι να τον κλαις (β) ***βάζω τα κλάματα Ι με παίρνουν τα κλάματα*** αρχίζω να κλαίω: *με το που θα τον μαλώσεις*

λίγο, βάζει τα
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *κλαῦμα* < *κλαίω*|.
κλαμένος, -η. -ο -♦ κλαίω
κλαμπ (το) {άκλ.} **1.** σύλλογος, λέσχη: *το - των οπαδών μιας ομάδας* 2. (μτφ.-συχνά σκωπτ.) κάθε σύνολο ανθρώπων με κοινό χαρακτηριστικό: *ανήκει κι αυτός στο - των παντρεμένων* · **3.** νυχτερινό κέντρο διασκέδασης με μουσικό πρόγραμμα και συνήθ. πίστα για χορό. στου οποίο διατίθενται οινοπνευματώδη *ποτά: κοσμικό / τής μόδας ' κεντρικό / μουσικό / χορευτικό / μεγάλο / ακριβό - || τέτοια ώρα όλα τα ~ είναι γεμάτα.* — (υποκ.) **κλαμπάκι** (τυ).
ΙΗΙΥΜ. < αγγλ. club, αρχική σημ. «ραβδί, κλομπ». < μέσ. αγγλ. clubbc
αρχ. σκανδ. klubba. που συνδ. με αρχ. γερμ. kolbo «ραβδί, ρόπαλο». Δέν είναι απολύτως σαφής *ο* τρόπος με *τον οποίο προνκυψε* η σημερινή σημ. «λέσχη, εντευκτήριο». Πιστεύεται ότι οφείλεται στο p. club με τη σημ. «συγκεντρώνω, συνενώνω» και μαρτυρείται από τον 17ο α ι.].
κλάμπΐ̈νγκ (το) |άκλ.| **1.** η έξοδος σε κλαμπ (σημ. 3): *το Σάββατο είναι η κατάλλη/}} μέρα για* ~ 2. τν να συχνάζει κανείς σε κλαμπ, σε κέντρα με χορευτική μουσική: *εσύ, κάνεις* |ΕΤΥΜ. < αγγλ. clubbing], **κλαμπ σάντουιτς** (τυ) |άκλ.) σάντουιτς με πολλαπλές στρώσεις από φέτες ψωμιού τού τοστ και ζαμπόν, τυρί, μπέικον, ντομάτα κ.λπ.. που κόβεται κάθετα στα τέσσερα, σχηματίζοντας τέσσερεις όμ01^ τριγωνικές στήλες, οι οπυίες περνιούνται σε λεπτά ξυλάκια και σερβίρονται με τηγανητές πατάτες (ως πιάτο κυρ. σε καταστήματα έτοι- μυυ φαγητύ).
[ΗΤΥΜ. < αγγλ. club sandwich|. **κλανιά** (η) (οικ.) η συνήθ. ηχηρή απελευθέρωση από τον πρωκτό ποσότητας δύσοσμων αερίων, που προέρχονται από τα έντερα: *αφήνω / αμολάω κλανιές* || *κούφια* ~ συν. πορδή, κλάσιμο,
κλανιάρης, -α, -ικο [κλανιάρηδες! **1.** (οικ.) αυτός που κλάνει πολύ
(!) (μτφ.) δειλός, φοβητσιάρης ΣΥΝ. χέστης.
κλάνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [έκλασα, κλασμένος} (οικ.) ♦ **1.** (αμετβ.) αφήνω κλανιά ΣΥΝ. πέρδομαι. (αργκό) την αφήνω, την αμολάω ♦ **2.** (μετβ.) (μτφ.) περιφρονώ επιδεικτικά ή αδιαφορώ προκλητικά για (κάποιον): *τους έκλασε ό?.ους κι έκανε αυτό που ήθελε* · φρ. (!) (α) ***κλάνω μαλλί / πατάτες / μέντες*** τρομοκρατούμαι, πανικοβάλλομαι συν. τα χρειάζομαι, μου κόβονται τα ήπατα (β) ***τσ 'κλασε*** φοβήθηκε πάρα πολύ. — **κλάσιμο** (το).
|ηϊύμ. μεσν. < αρχ. *κλώ (-άω)* «σπάζω», από τον αόρ. *έκλασα* κατά το σχήμα *έφθασα - φθάνω, έχασα - χάνω* κ.τ.ό. Η σημερινή σημ. είναι μεσν. και υφείλεται στη σύνδεση ορισμένων θορύβων με δυσάρεστες οσμές (βλ. κ. *βρομώ)]*. **κλάξον** (τυ) {άκλ.} η κόρνα (βλ.λ.).
IF.ΤΥΜ. Η λ. πρυήλθε από την ονομασία Olaxon τού πρώτου αμερικανικού εργοστασίου, το οποίο παρήγε ηχητικά όργανα αυτοκινήτων], **κλάπα** (η) |δύσχρ. κλαπών} **1.** το ξύλο ή το σίδερο πυυ συνήθ. καρφώνεται ανάμεσα σε λίθους ή σανίδες, ιόστε να συγκρατούνται μαζί 2. το μικρό σίδερο σε σχήμα «Π», όπου εφαρμόζει υ σύρτης τής πόρτας
ο μεντεσές πόρτας ή παραθύρυυ · **4.** καθεμιά από τις παρωπίδες αλόγου · 5. μους. μουσικό κλειδί που ρυθμίζει το άνοιγμα και το κλείσιμο των οπών τού σωλήνα πνευστού μουσικού οργάνου. — (υποκ.) **κλαπάκι** (το).
[ετυμ. < μτγν. *κλάπα*\. (πληθ.) «ξύλινα υποδήματα», αβεβ. ετύμου. ίσως ονοματοπ. λ. από τον θυρυβυ αυτών των υποδημάτων], **κλαπάτσα** (η) ♦ χλαπάτσα
κλαπατσίμπανο κ. **κλαπατσίμπαλο** (το) **1.** κρουστό μουσικό όργανο. είδος κυμβάλου ΣΥΝ. τάσια (τα) **2.** (συνήθ. στυν πληθ.) κάθε θορυβώδες, ενοχλητικό μουσικό όργανο: *άρχισαν τα ~ από το πρωί και δεν έχουμε βρει ησυχία.*
Ιετυμ. Παρεφθαρμένος τ. τού ουσ. *κλαβικυμβα?^ο,* που αποτελεί απόδ. τού ιταλ. claviccmbaio. Βλ. κ. την ορθότερη απόδοση *κλειδοκύμβαλο*\.
κλαρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το μεγάλο κλαρί **2.** η μικρή ασημένια ή χρυσή βέργα, πυυ έχει σχήμα κλαδιού, στο γείσο των στρατιωτικών πηληκίων των αξιωματικών **3.** (συνεκδ.) ύφασμα που τυ σχέδιο του έχει κλαδιά και λουλούδια, **κλαρί** (το) {κλαρ-ιού | -ιών} το μικρό κλαδί δέντρου ή θάμνου συν. κλωνάρι· ΦΡ. (α) ***βγαίνω στο κλαρί*** (i) βγαίνω στην παρανομία" (παλαιότ.) ανεβαίνω στο βουνό ως αντάρτης (ii) (για γυναίκα) αρχίζω να εκδίδομαι ως πόρνη (β) ***βγάζω στο κλαρί*** βλ. λ. *βγάζω* (γ) δεν ***αφήνω (κάποιον) σε χλωρό κλαρί/ κλαδί*** βλ. λ. *χλωρός.* - (υποκ.) **κλαράκι** (το).
|F.ΤΥΜ. < μεσν. *κλαρίν.* αβεβ. ετύμου. πιθ. < μτγν. *κλάδιον*«κλαδί» με την επίδρ. τού επιθήματος *-άριος* (< λατ. arius). Κατ' άλλη εκδοχή, *κλαρίν*< **κλάριον*< **κ?Μάριον*< **κλαδάριον,* υποκ. τύυ *κλάδιον.* Τέλος, υπάρχει η άποψη ότι πρόκειται για υποκ. τής «γλώσσας» τού Ησυχίου *κ/.άρας· φοΐνιξ.* που πλάστηκε ως μεγεθυντικό κατ' αναλογίαν προς το *κ?.άδας.* μεταπλ. τ. τού *κλάδος].*
κλαρινετίστας (Ο) {κλαρινετιστών} μουσικός που παίζει κλαρίνο ΣΥΝ. (λαϊκ.) κλαριντζής.
[ΗΤΥΜ. < ιταλ. ciarincitis'taj. **κλαρινέτο** (το) πνευστό μουσικό όργανο, συνήθ. ξύλινο, κυλινδρικού σχήματος με δεκατέσσερεις οπές και μεταλλικά κλειδιά, που η απόληξή του έχει σχήμα κώδωνα και διαθέτει ραβδοειδές επιστόμιο με μονή γλωττίδα συν. ευθύαυλος (πβ. λ. *κλαρίνο).*
Ιηϊύμ. < ιταλ. clarinetto. υποκ. τού clarino], **κλαρίνο** (το) **1.** το κλαρινέτο · φρ. (μτφ.) ***στέκομαι κλαρίνο*** στέκομαι σε στάση προσοχής: ο *φαντάρος στάθηκε κλαρίνο μόλις είδε τον διοικητή!* ΣΥΝ. στέκομαι σούζα **2.** (συνεκδ.) λαϊκός οργανοπαίκτης τού
κλαρίνου: *είναι το κα/.ύτερο ~ τής περιοχής* ΣΥΝ. κλαριντζής **3.** (συνεκδ.) ***κλαρίνα*** (τα) το λαϊκό κέντρο διασκέδασης, όπου υπάρχει ορχήστρα με κλαρίνο, η οποία παίζει δημοτικά τραγούδια: *πάμε απόψε στα* **4.** αυτός που έχει **ηχηρή,** καθαρή και ευλύγιστη φωνή: *έχει φωνή ~.*
[ηϊύμ. < ιταλ. clarino < claro < λατ. clarus «καθαρός, ηχηρός»], **κλαριντζής** κ. **κλαριτζής** (ο) {κλαριντζήδες} (λαϊκ.) οργανοπαίκτης που παίζει κλαρίνο,
κλαρκ (τυ) {άκλ.} όχημα με ρόδες και με δύο βραχίονες, που χρησιμεύει για τη μεταφορά ή τη φόρτωση εμπορευμάτων.
[ετυμ. Αβεβ. ετύμου, ίσως < αγγλ. Clarke, εμπορική ονομασία], **κλαρωτός,** -ή, -ό (για εμπριμέ υφάσματα, φούστες) πυυ έχει σχέδια με κλαδιά, λουλούδια: *«φούστα - και γαρύφαλ/.ο στ'αφτί'* ' (τραγ.). [ετυμ. < *κ?.αρί* + παραγ. επίθημα *-ωτός*\.
κλασάρω ρ. μετβ. (κλασάριο-α. -τηκα. -μενυςΙ ταξινομώ έγγραφα (σε φάκελο αρχείου). — **κλασάρισμα** (τυ).
[ΗΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. classcr < classc «τάξη, σειρά»|. κλασαυχενίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. <μόνο σε ενεστ. και παρατ.} (λόγ.) έχω μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου ΣΥΝ. κυρδώνομαι, επαίρομαι. ξυ- πάζομαι. καμαρώνω, κομπάζω. — κλαααυχενισμός (ο). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[ηϊύμ. Μεταπλ. τ. τού μτγν. *κλασαυχενεύομαι* «περπατώ με τον αυχένα λυγισμένο». μτφ. «με επιτηδευμένο ύφος» (με αναφορά στον γυιο τού Αλκιβιάδη) < *κλασ-* (< αρχ. *κλώ* «σπάζω», πβ. αόρ. έκλασα) + *-αυ- χενεύομαι* < *αύχήν. -ένος*]. **κλασέρ** (το) {άκλ.} ο (πλαστικός ή χάρτινος) χαρτοφύλακας με έλασμα στη ράχη. για να τοποθετούνται, αφού τρυπηθύυν κατάλληλα, έγγραφα και γενικότ. χαρτιά.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. classcur < classer «ταξινομώ» < classe, βλ. κ. *κλάση*[. **κλάση**[1] (η) î-ης κ. -άσεως [-άσεις. -άσεων} (λόγ.-σπάν.) το σπάσιμο, ο τεμαχισμός ενός αντικειμένου σε κομμάτια.
[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *κλάσις* < *κλώ (-άω).* βλ. κ. *κλάσμα].* **κλάση**[2] (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. το σύνολο προσώπων ή πραγμάτων πυυ συγκροτούν ένα σύνολο, κάθε σειρά κατατάξεως ΣΥΝ. τάξη. ομάδα, κατηγορία **2.** ΗΙΟΛ. μονάδα βιολογικής ταξινόμησης, ανώτερη τής τάξης συν. ομοταξία **3.** στρατ. τυ σύνυλυ όσων στρατεύονται το ίδιο έτος **4.** (μτφ.) υψηλή ποιότητα, μεγάλη αξία: *αθ?.ητής διεθνούς κλάσης* j[*είναι μεγάλης - πολιτικός, με λόγο. συγκρότηση, κατάρτιση. παιδεία* [| *είναι κλάσεις ανώτερος.*
[ΙΪΥΜ. < λατ. classis, αρχική σημ. «κλήση (στον στρατό)». < calo «καλώ», βλ. κ. *καλώ*\.
κλασικίζω ρ. αμετβ. [1869J {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** μιμούμαι τους κλασικούς (συγγραφείς, καλλιτέχνες κ.λπ.) στο ύφος: ~ *στην έκφραση* 2. προτιμώ, αξιολογώ ως σημαντικότερη την κλασική παιδεία, κατ' αντιδιαστολή προς άλλες πολιτιστικές παραδόσεις (λ.χ. βυζαντινή παράδοση, χριστιανική διδασκαλία),
κλασικισμός (υ) 11864] {χωρ. πληθ.} **1.** η τεχνοτροπία που βασίζεται στη μίμηση αρχαίων Ελλήνων ή Λατίνων συγγραφέων και καλλιτεχνών στο ύφος και στυυς αισθητικούς κανόνες 2. (γενικότ.) η τάση προς μίμηση των κλασικών **3.** η συστηματική σπουδή των κλασικών συγγραφέων, οι κλασικές σπουδές **4.** κλλ. ΤΕΧΝ. η καλλιτεχνική τάση πυυ χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση συμμετρίας, αρμονίας των μορφών, την επιδίωξη ισόρροπων και σταθερών συνθέσεων. —
κλα- σικιστικός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. classicisme]. **κλασικιστής** (ο) [I888|,
κλασικίστρια (η) {κλασικιστριών} **1.** πρόσωπο που μιμείται την τεχνοτροπία των κλασικών: ~ *συγγραφέας*
2. πρόσωπο που ασχολείται επιστημονικά με τη μελέτη των κλασικών έργων, με τις κλασικές σπουδές, **κλασικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που θεωρείται αξεπέραστος σε ορισμένο τομέα: *ανήκει στους - τον είδους* || *το βιβλίο αυτό είναι πλέον ~* || *αυτός ο Οιάσος παίζει όλο το ~ ρεπερτόριο* ΣΥΝ. άριστος. ανυπέρβλητος 2. (α) ***κλασική μουσική*** (i) το σύνολο των δημιουργιών των μεγάλων συνθετών τής δυτικοευρωπαϊκής μουσικής παράδοσης (λ.χ. Μπετό- βεν. Μότσαρτ. Τσαϊκυφσκι κ.ά.) ΣΥΝ. (καταχρ.) σοβαρή μουσική (ii) (γενικότ.) η μουσική που κινείται στο ύφος των παραπάνω δημιουργών, στη σύνθεση τής ορχήστρας, στα όργανα που χρησιμοποιούνται κ.λπ. (π.χ. συνθέσεις τυύ Λ. Μπέρνσταϊν. τυύ Μ. Θεοδωράκη. τού Γ. Κουρουπυύ κ.ά.) (β) ***κλασικό μπαλλέτο*** μπαλλέτο με καθορισμένες κινήσεις τού σώματος, θέμα ρομαντικό, ρεαλιστικό ή μυθολογικό, που έχει επενδυθεί μουσικά από κλασική σύνθεση (γ) ***κλασικά εικονογραφημένα*** περιοδικά που κυκλοφορούσαν παλιότερα και περιείχαν κλασικά μυθιστορήματα σε μορφή κόμικς **3.** (συνεκδ.) «χυτός που σχετίζεται με την κλασική μουσική: ~ *μουσικός / συνθέτης ' ερμηνευτής / πιανίστας* **4.** αυτός που συνιστά το πρότυπο, τον κανόνα, τη βάση για κάτι 5. (α) αυτός που σχετίζεται με την αρχαία ελληνική λογοτεχνία και τέχνη στην περίοδο ακμής τους: - *αρχιτεκτονική / περίοδος* (β) ***κλασική εποχή*** ο 5ος και 4ος αι. π.Χ. στην αρχαία Αθήνα, περίοδος που χαρακτηρίστηκε από την εντυπωσιακή ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών (γ) ***κλασική παιδεία*** (i) η αγωγή που βασίζεται στα διδάγματα και στις αρχές, όπως προκύπτουν από τα έργα των αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων (ii) οι κλασικές σπουδές (δ) ***κλασικές σπουδές*** υι σπουδές που έχουν ως αντικείμενό τους τη μελέτη tow κλασικοΐν συγγραφέων, Ελλήνων και Λατίνων (ε) ***κλασική φιλολογία*** υ επιστημυνικός κλάδος που μελετά επιστημονικά τα έργα των αρχαίων Ελλήνιον και Λατίνων συγγραφέων (στ) ***κλασικό λύκειο*** λύκειο θεωρητικής κατεύθυνσης, στο οποίο διδάσκονται περισσότερο εκτεταμένα (σε σχέση με τους άλλους τύπους λυκείου) τα μαθήματα των Αρχαίων Ελληνικών και των Λατινικών ΑΝΙ. πρακτικό (λύκειο) 6. ***κλασικοί*** (οι) (i) οι αρχαίοι Έλληνες και Λατίνοι συγ

γραφείς: *διαβάζει Έλληνες και Λατίνους* - (ii) (γενικότ.) οι δημιουργοί (λογοτέχνες ή καλλιτέχνες) που κατέχουν εξέχουσα θέση λόγω τού σπουδαίου τους έργου σε μια περίοδο: *η δισκοθήκη των ~* || *οι Ρώσοι ~ τού 19ου αι.* || υι *σύγχρονοι ~* 7. (μτφ.) συνηθισμένος, που λέγεται ή γίνεται πολύ συχνά: *αυτό είναι το - επιχείρημα, που μονότονα πρυβάλ/ ^ει η αντίπαλη ομάδα* 8. (μτφ.) μεγάλος στο είδος του. πρώτης τάξεως: *~ ψεύτης* 9. χαρακτηριστικός στο είδος του: *~ περίπτωση απάτης* || *ο παίκτης έχασε - ευκαιρία για γκολ* 10. (για ντύσιμο) συ- βαρό κα\ χωρίς εξεζητημένα στοιχεία, μετρημένο και ισορροπημένο, μερικές φορές και αυστηρό- (γενικότ.) χωρίς πρωτοτυπία ή ιδιαιτερότητα: *παντελόνι με - γραμμή* / στυλ 11. (για έπιπλα, διακόσμηση) που θυμίζουν παλιές εποχές ή που δεν είναι μοντέρνα, εξεζητημένα, πρωτοποριακά κ.λπ.- με ισορροπημένο και σοβαρό ύφος: rt> *σαλόνι τους ήταν ~* || - *επίπλωση* 12. παραδοσιακός και αποδεκτός: *αυτή είναι η ~ μέθοδος διδασκαλίας* Η *«το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο εξομοιώθηκε από νομική άποψη με το ~ ταχυδρομείο»* (εφημ.) ΑΝ ι . μοντέρνος, πρωτοποριακός. — κλασικά επίρρ.

Ιετυμ < λατ. classicus, όρος που πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον A. Gellius με αναφορά στους συγγραφείς τής αρχαιότητας ως συγγραφείς «πρώτης τάξεως».< classis <<τάξη. σειρά». Βλ. κ. *κλάση*[2]1.

κλασικός ή κλασσικός; Επειδή η λ. κλασικός, λατινικής προελεύ- σεως (βλ. ετυμολογία), δεν χρησιμοποιήθηκε στην αρχαία γλώσσα, πράγμα που Οα δικαιολογούσε γραφή με δύο *-σσ-*. αλλά είναι νεότερο δάνειο, είναι ορθό να γράφεται με ένα *-σ-*. Λς σημειωθεί ότι η λέξη από τη Λατινική πρωτοχρησιμοποιήθηκε στη Γαλλική (classiquc, I548) και από εκεί στην Αγγλική (classic, 1605-15).

κλασικούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (ειρων.) **1.** πρόσωπο με κλασικές προτιμήσεις, λ.χ. που ακολουθεί την κλασική γραμμή στη μόδα, που ακούει κλασική μουσική λντ. μοντέρνος 2. οτιδήποτε έχει κλασικό στυλ: *δεν φοράω εγώ τέτοιες ~* || *δεν μου αρέσει αυτό το σαλόνι ■ είναι πολύ ~.*

[ετυμ. < *κλασικός* + παραγ. επίθημα *-ούρα* (βλ.λ.)). **κλάσιμο** (το) -» κλάνω

κλάσμα (το) {κλάσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** μαθ. το πηλίκο δύο αριθμών *α* και *β* (ο *β* δεν είναι μηδέν), το οποίο συμβολίζεται με την παράσταση β (αλλιοίς: *αλγεβρικό κλάσμα, λόγος τού α προς τον β). όπου* ο *α* λέγεται *αριθμητής,* ο *β παρονομαστής* και οι *α, β όροι τού κλάσματος: πρόσθεση! πολλαπλασιασμός κλασμάτων* || ~ ομόνυμα (που έχουν τον ίδιο παρονομαστή) / *ετερώνυμα* (με διαφορετικό παρονομαστή) / *αντίστροφα* (βλ.λ.) || *νόθο -* (βλ. λ. *νόθοςΥ* ΦΡ. **σε *κλάσματα δευτερολέπτου*** πάρα πολύ γρήγορα, αστραπιαία: *εξαφανίστηκε σε ~* συν. στο πει και φει **2.** τμήμα, μέρος ενός όλου: *«οι Ένοπλες Δυνάμεις πήραν ~ αυτών πυν ζητύσαν από τα κυνδύλια»* (εφημ.).

Ιετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «σπάσιμο, θραύσμα». < αρχ. *κλώ (-άω)* «σπάζω, χτυπώ» < *ql-s- ,* συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *qel(o)- «σπάζω, χτυπώ", πβ. αρχ. σλαβ. klaii «χωρίζω, τσιμπώ», λατ. per-ccilo «χτυπώ βίαια, θρυμματίζω», clades «καταστροφή» κ.ά. Ομόρρ. *κλήρος, κλών*«κλωνάρι», *κλή-μα* κ.ά. Η μαθηματική σημ. τής λ. οφείλε- ται στο γεγονός ότι το *κ/Λσμα* αντιπροσωπεύει την πράξη τής διαι- ρέσεως].

κλαοματικός, -ή. -ό |1749] **1.** μαθ. αυτός πυυ έχει τη δομή (συνεπώς και τις ιδιότητες) τού κλάσματος ή αποτελεί ο ίδιος κλάσμα: *~ αριθμός ι εξίσωση* αντ ακέραιος **2.** ΧΗΜ. ***κλασματική απόσταξη*** η διαδικασία απόσταξης κατά την οποία καθώς αυξάνει η θερμοκρασία βρασμού τού μείγματος αποστάζει διαφορετικό συστατικό τον. **κλασσικίζω** ρ. κλασικίζω **κλασσικισμός** (ο) ► κλασικισμός **κλασσικιστής** (ο) ► κλασικιστής **κλασσικός,** -ή, -ό * κλασικός

κλατάρω ρ. αμετβ. [κλάτ-αρα κ. -άρισα. -αρισμένος} (λαϊκ.) **1.** (για λάστιχα αυτοκινήτων) σκάο) από πίεση 2. (μτφ.) φέρω επάνω μου υπερβολικό βάρος ή ξεφουσκώνω από αυτό: το *γραφείο έχει κλατάρει από τα β\βλία* 3. ιμτφ. για πρόσ.) εξουθενώνομαι από την πολλή κούραση: *κλάταρε από το πολύ διάβασμα* ΣΥΝ. εξαντλούμαι. — **κλατάρισμα** (το).

[ΙΪΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. cclater < φρανκον. slaitan «σχίζω, καταστρέφω»!.

κλαυθμός (υ) (λόγ.) το κλάμα από λύπη ή πόνο: - *και οδυρμός* ΛΝΤ. γέλως.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **κλαl·'-θμός* < *κλαίω* (< **κλάΕ-]ω)*. **κλαυθμυρίζω** ρ. αμετβ. {κλαυθμύρισα} (λόγ.) κλαψουρίζω. — **κλαυθμυρισμός** (ο) (αρχ.} κ. **κλαυθμύριαμα** (το) [μτγν.].

[ΠΤΥΜ. αρχ. < *κλαυθμός* + *μύρομαι* «θρηνώ, κλαίω», κατά τα ρ. σε *-ίζω].*

κλαυθμών (ο) {κλαυθμών-ος | -εςΐ (λόγ.) ο τόπος στον οποίο θρηνεί (κάποιος): *π/.ατεία Κλαυθμώνος* (στην οποία κατά παράδοση συγκεντρώνονταν οι απολυμένοι δημόσιοι υπάλληλοι μετά από κάθε αλλαγή τής κυβέρνησης που τους είχε διορίσει, πριν ο Ηλ. Βενιζέλος καθιερώσει τη μονιμότητα των δημοσίων υπαλλήλων)- ΦΡ. ***κοιλάς τού κλαυθμώνος*** η κόλαση.

[ΕΤΥΜ.^μτγν. < αρχ. *κ/.αυθμός* (βλ.λ.)]. **κλαυσιγέλως** (ο) [κλαυσιγέλ-ωτος, -ωτα) -ωτες, -ώτων} (αρχαιοπρ.) γέλιο μαζί με κλάμα.

[ετυμ, < αρχ. *κλαυσιγελως* < *κλαΰσις (< κλαίω) + γέλως (< γελώ)*. **κλαύτηκα** ρ. -► κλαίω

κλαυτός, -ή. -ό Ιαρχ.} **1.** αυτός πυυ είναι δακρυσμένος συν. κλαμένος 2. αυτός που τυν θρηνούν, τον κλαίνε. — κλαι/τά επίρρ. **κλάψα** (η) Ιμεσν.} {χωρ. γεν. πληθ.Ι (καθημ.-κακόσ.) **1.** το κλάμα, ο θρήνος: *δεν αντέχω άλλο την ~ της* ΣΥΝ. μοιρολόι 2. ***κλάψες*** (οι) έκφραση παραπόνου με ενοχλητικό τρόπο, επίμονη αναφορά στο τι έπαθε κανείς με συνεχή παράπονα και διαμαρτυρίες: *προσπαθύσε με ~* να ελαφρύνει *τη θέση* του *\\ άρχισε τις ~.*

κλαψιάρης, -α, -ικο {κλαψιάρηδες} **1.** αυτός που βάζει τα κλάματα εύκολα, με ασήμαντη αφορμή · 2. αυτός που είναι μεμψίμοιρος, παραπονιάρης.

[ΗΤΥΜ. < *κλάψα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης* (βλ.λ.). πβ. κ. *παραπον-ιά- P'te* l–

κλαψιάρικος, -η, -ο αυτός που γίνεται με κλάψες ή μοιάζει με αυ- τέ^: *~ ύφος! τραγούδι* συν. θρηνητικός. **κλαψιάρικα** επίρρ.

κλάψιμο (το) |μεσν.[{κλαψίμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το να κλαίει κανείς, το κλάμα (βλ.λ.) 2. (μειωτ.) η μεμψιμοιρία ΣΥΝ. κλάψα.

κλαψοπούλι (το) Ικλαψοπουλ-ιού | -ιών} η κουκουβάγια.

κλαψούρα (η) (λαϊκ.) το συνεχές, μονότονο κλαψούρισμα.

[ΕΤΥΜ. < *κλάψα* + παραγ. επίθημα *-ούρα.* πβ. κ. *θολ-ούρα*\.

κλαψουρίζω ρ. αμετβ. [μεσν.] {κλαψούρισα} **1.** κλαίω συνεχώς και από λίγο ΣΥΝ. κλαυθμυρίζω, σιγοκλαίω, μυξοκλαίω 2. παραπονιέμαι συνέχεια με μονότονο και κουραστικό τρόπο: π *έχει πια και κλα- ψυυρίζει συνέχεια:* ΣΥΝ. μεμψιμοιρώ. — **κλαψούρισμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *κ/.άψ-* (από τον αόρ. *έκλαψά)* + *-υυρίζω* μέσω τ. **κλα- ψυύρα* (πβ. κ. *μουρμούρα - μουρμουρίζω)].*

Κλεάνθης (ο) {-η κ. -ους| **1.** αρχαίος Έλληνας στωικός φιλόσοφος (331-232 π.Χ.). μαθητής και διάδοχος τού Ζήνωνα **2.** ανδρικό όνομα.

Ιπτυμ. μτγν. κύρ. όν. < *κλέος* «δόξα» (βλ.λ.) + *-άνθης < άνθος].*

Κλέαρχος (ο) (-ου κ. -άρχυυ} **1.** αρχαίος Σπαρτιάτης στρατηγός (β' μισό τού 5ου αι. π.Χ.), που εκστράτευσε επί κεφαλής των *μυρίων* (βλ.λ.) κατά τού Πέρση βασιλιά 2. ανδρικό όνομα.

[i-ΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν., αρχική σημ. «ένδοξος άρχοντας», < *κλέος + -άρ- χοξ < άρχω*\.

κλέβω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [έκλεψα, κλέφτηκα (λόγ. εκλάπην), κλεμμέ- νυς| ♦ (μετβ.) 1. αφαιρώ παράνομα και ιδιοποιούμαι ξένο πράγμα: *el· χα τα λεφτά στην πίσω τσέπη τού παντελονιύ και κάπυιυς μου τα έκλεψε* || *ένας μοτοσυκλετιστής τής έκλεψε την τσάντα* || *~ πυρτοφό- λιαι αυτοκίνητα■* ΦΡ. (α) (σκωπτ.) **Ο *κλέψας τού κλέψαντος*** βλ. λ. *κ/.έ· ψας* (β) ***κλέβω την καρδιά (κάποιου)*** (μεσν. φρ.) (i) κάνω (κάποιον) να με ερωτευθεί (ii) καταγοητεύω (κάποιον): *πολλές πόλεις τι)ς Ι-υρώπης μου άρεσαν, αλλά αυτή που μυυ έκ/·.εψε την καρδιά ήταν η Ιϊράγα* (γ) ***κλέβω την παράσταση*** κερδίζω την προσοχή, τις εντυπ<ύσεις των άλλων, καταφέρνω να προσέξουν εμένα και όχι άλλους: *στη δεξίωση έκλεψε την παράσταση με τη γυητεία της* || *την παράσταση έκ/.εψε ένας καινούργιος ηθοποιός, παρά τον μικρό ρόλο που είχε* (δ) ***κλέβω την προσοχή Ι τα βλέμματα*** έλκω την προσοχή, κάνω κάποιους να με προσέξουν περισσότερο από τους άλλους: *«σε εκείνη την κινηματυ- γραφική κωμωδία είχε κλέψει τα βλέμματα θεατών και κριτικών»* (εφημ.) (ε) ***άρπαξε να φας και κλέψε να 'χεις*** ως έκφραση διαμαρτυρίας ενάρετου ανθρώπου ο οποίος βρίσκεται σε δύσκολη οικονομική κατάσταση εξαιτίας τής αρετής του ή για να δείξουμε ότι η απόκτηση πλούτου συνδέεται με την κλοπή 2. (κατ' επέκτ.) εξαπατώ για οικονομικό όφελος: ο *εργυδότης του τον κλέβει-δεν του καταβάλλει τα ένσημα* |j - *την εφορία* 3. (μτο.) ιδιοποιούμαι, χρησιμοποιώ (κάτι που αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία άλλου): *~ την ιδέα / την πατέντα άλλου* 4. καταφέρνω να πάρω. να μου δώσουν (κάτι): *της έκλεψε ένα φι- λί* 5. (α) απάγω: *έκλεψαν* το παιδί του (β) (ειδικότ.) απάγω (γυναίκα), για να τη νυμφευθώ: ορκίστηκε ότι. *αν δεν του τη δώσουν, θα την κλέψει* (γ) (μεσοπαθ. ***κλέφτηκαν***) για ερωτευμένους που έφυγαν κρυφά από τα σπίτια τους, για να παντρευτούν, χωρίς τη συγκατάθεση των γονιών τους ♦ (αμετβ.) 6. κάνω κλοπές: *αναγκάστηκε να κλέβει, για να ζήσει* [| *δεν κλέβει -είναι τίμιος* || *για να αποκτήσει τέτοια περιουσία ξαφνικά, σίγουρα έκλεβε* || *έκλεβε συνέχεια από* τυ *ταμείο τής εταιρείας* συν. (λόγ.) υπεξαιρο') 7. κάνω απάτες, εξαπατώ τους άλλους: *~ στα χαρτιά / στο ζύγι* 8. (στα ομαδικά αθλήματα με μπάλα) αποσπώ τη μπάλα από αντίπαλο παίκτη.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κλέη-τω* (πβ. *ράπτω - ράβω)* < **κ/.έπ-]ω* < I.E. **klep-* «κρύβω, κλέβω», πβ. λατ. clepo. μέσ. ιρλ. cluain «απάτη» κ.ά. Ομόρρ. *κλυπ-ή, κλέπ-της(> κ/.έφτης), κ/.εψί-τυπος. κλεψ-ύδρα* κ.ά. Η ετυμολογική συγγένεια με το ρ. *καλύπτω* δεν μπορεί να αποκλειστεί. Η φρ. *κ/.έβω την παράσταση* αποδίδει το αγγλ. steal the showj.

κλέβω: συνώνυμα. Τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά υπάρχουν στη σημασία τού κλέβω: αφαιρώ + παράνομα + κρυφά + κάτι που δεν μου ανήκει (ξένη ιδιοκτησία). Η σημασία «αφαιρώ» υπάρχει σε όλα τα συνώνυμα τού *κ/.έβω.* Το χαρακτηριστικό τής παρανομίας δηλώνεται από τα συνώνυμα: ιδιοποιούμαι - οικειοποιούμαι - σφετερίζομαι. Και τα τρία δηλώνουν την παράνομη αφαίρεση για ίδιο όφελος (i<ϋ>ιο-, *οικείο-, σφετερι-).* Δύο συνώνυμα, το υπεξαιρώ και το καταχρώμαι δηλώνουν παράνομη αφαίρεση από πρόσωπα που έχυυν (θεσμικά, τυπικά κ.λπ.) την ευθύνη τής φύλαξης ή διαχείρισης (χρημάτων κ.τ.ό,): *Ο ταμίας υπεξαίρεσε τα χρήματα για την πληρωμή των μισθών - Ο διευθυντής καταχρά- στηκε μεγά/.α ποσά από τα διαθέσιμα τής εταιρείας.* 11 έννοια τού «κρυφά» τονίζεται στο συνώνυμο υφαρπάζω: *Υφάρπαξε τις καταθέσεις των συνταξιούχων.* Μια σειρά από συνώνυμα δηλώνουν σχολιαστικά (ειρωνικά, υποτιμητικά, περιποιητικά κ.τ.ό.) τη σημασία τού *κλέβω.* Πρόκειται για τα ρήματα: βουτάω, σουφρώνω, ξαφρίζω και γδύνω: *Βούτηξε τα λεφτά από το ταμείο κι εξαφανίστηκε - Λυτός τα σύφρωσε και δεν πήρε καμπάρι κανείς - Ξάφρισε το ταμείο κι έγινε καπνός - Τον έγδυσαν στο καζίνυ.*

κλείδα (η) {κλειδών} (λόγ.) 1. ΑΝΑΤ. καθένα από τα δύο μακρά οστά,

που βρίσκονται στο εμπρόσθιο άνω τμήμα τού θώρακα, συνδέοντας την ωμοπλάτη με το στέρνο, ώστε να κινείται υ ώμος · 2. ΑΡΧΙΤ. Ο μεσαίος λίθος τής αψίδας · 3. ΤΕΧΝΟΑ. διακόπτης που ρυθμίζει τη λειτουργία τηλεπικοινωνιακών κυκλωμάτων.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *κλείς, -δός* < *κληΐς* < **κλάΓ-ί-δ-ς* < I.E. **klaw-* /klcw- «αγκιστρώνω. κλείνω», πβ. λατ. clavis «κλειδί» (> γαλλ. clef, ισπ. Have κ.ά.), claudo «κλείνω», αρχ. σλαβ. kljuci «κλειδί» (> σερβοκρ. kljuka), ίσως και αρχ. γερμ. slio7an «κλείνω», γερμ. Schliisscl «κλειδί». schlicBen «κλείνω», που θα προϋπέθεταν την ενδεχόμενη προσθήκη αρχικού -s- στο I.H. θ. *(s)klaw- / *(s)klew- κ.ά. Ομόρρ. αρχ. κλείω «κλείνω» (< **K/.aΙ'-ja)). κλε'ι-θρο(ν), κλεϊ-στρο(ν). κλείδ-ωσις (-η)* κ.ά.].

κλειδαμπαρώνω ρ. μετβ. {κλειδαμπάρω-σα, -θηκα. -μένος] **1.** (α) κλειδώνω και συγχρόνως τοποθετώ την αμπάρα με ασφάλεια (β) (κατ' επέκτ.) κλείνω ερμητικά, ασφαλίζω όλες τις πόρτες και τα πα> ράθυρα ΣΥΝ. κλειδομανταλώνω **2.** (μεσοπαθ. *κλειδαμπαρώνομαι)* κλείνομαι κάπου καλά είτε για να εργαστώ ήσυχα είτε για να αποφύγω κίνδυνο: *κλειδαμπαρώθηκε στο γραφείο και διάβαζε απ' το πρωί ώς το βράδυ.* **κλειδαράδικο** (το) (λαϊκ.) το κατάστημα τού κλειδαρά συν. (λόγ.) κλειθροπριείο.

κλειδαράς (υ) {κλειδαράδες} επαγγελματίας που κατασκευάζει και επιδιορθώνει κλειδιά και κλειδαριές ή ξεκλειδώνει την πόρτα, σε περίπτωση που ο ιδιοκτήτης έχει κλειστεί έξω από το σπίτι: *πήγε σε ~. να του βγάλει αντικ/.είδι* ςυ\\ (λόγ.) κλειθροποιός, **κλειδαριά** (η) [μεσν.] μεταλλικός μηχανισμός ο οποίος λειτουργεί με κλειδί ή συνδυασμό (κλειδάριθμο) και που επιτρέπει να κλείνει με ασφάλεια κάτι: *~ πόρτας / συρταριού / αυτοκινήτου / ντουλάπας / χρηματοκιβωτίου / θυρίδας || αλλάζω / σπάω την ~* ΣΥΝ. κλειδωνιά· ΦΡ. (α) ***κλειδαριά ασφαλείας*** ειδική κλειδαριά με πίρους οι οποίοι προσαρμόζονται σε υποδοχές στην κάσα τής πόρτας και η οποία λειτουργεί με ειδικό κλειδί με πολλές εγκοπές (β) ***ηλεκτρονική κλειδαριά*** κλειδαριά που κλειδώνει αυτόματα με τηλεχειριστήριο (λ.χ. σε αυτοκίνητο), ^σχόλιό λ. *κλειδί.* **κλειδάριθμος** (ο) {κλειδαρίθμ-υυ | -ων, -ους} **1.** ο συνθηματικός αριθμός κρυπτογραφικών κωδίκων, στον οποίο στηρίζεται η αποκρυπτογράφηση κειμένων 2. ο συνθηματικός κωδικός με τον οποίο ανοίγει αντικείμενο που έχει ασφαλιστεί (κλειδωθεί) με συνδυασμό (συνήθ. αριθμών): *- χρηματοκιβωτίου / βαλίτσας / τσάντας γραφείου.* [ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. key nuinberj. **κλειδαρότρυπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η τρύπα τής κλειδαριάς, στην οποία μπαίνει και εφαρμόζει το κλειδί: *κρυφοκοιτούσαν από την* **κλειδί** (το) [κλειδ-ιυύ | -icftvf **1.** μικρό μεταλλικό αντικείμενο, με άκρο που έχει σχήμα τέτοιο, ώστε να προσαρμόζεται στην οπή ή τη σχισμή κλειδαριάς και περιστρεφόμενο σε αυτή να την ανοίγει: *~ πόρτας / αυτοκινήτου / ντουλάπας || βάζω / γυρίζω το ~ στην κλειδαριά || κρατούσε ένα μάτσο / μια αρμαθιά -·* ΦΡ. ***με το κλειδί στο χέρι*** (για νεόδμητο διαμέρισμα, αυτοκίνητο...) ετοιμοπαράδοτος, χωρίς πρόσθετη επιβάρυνση 2. παρόμοιο με το παραπάνω μικροσκοπικό αντικείμενο, που εφαρμόζει στην επιφάνεια κουτιού κονσέρβας και περιστρεφόμενο αφαιρεί την άνω επιφάνειά της · 3. τγχνόλ. εργαλείο χειρός για τη σύσφιξη κοχλιών και περικοχλίων, που παρουσιάζεται με διάφορες μορφές: *πο/.υγωνικά / γαλλικά* ~ (βλ. λ. *γα/^λικός)* · 4. (στους σιδηροδρόμους) το μηχάνημα με το οποίο αλλάζει η φυρά των σιδηροτροχιών · 5. μους. σημείο τής μουσικής σημειογραφίας τής ευρωπαϊκής μουσικής, το οποίο τοποθετείται σε μια γραμμή τού πενταγράμμου και ορίζει το απόλυτο μουσικό ύψος που αντιπροσωπεύουν οι νότες που ακολουθούν φέρει την ονομασία μιας νότας *(~ τού ντο / τού φα / τού σολ)* και δηλώνει ότι η νότα από την οποία έχει ονομαστεί γράφεται στην ίδια γραμμή τού πενταγράμμου που γράφεται και το ίδιο (λ.χ. όταν το κλειδί τού ντο γράφεται στην τρίτη γραμμή τού πενταγράμμου, στην ίδια γραμμή γράφεται και η νότα ντο κ.υ,κ.) 6. (α) μικρά κοκκάλινα, μεταλλικά ή και ξύλινα (συνήθ. κυλινδρικά) αντικείμενα, προσαρμοσμένα στυ άκρο τού βραχίονα (την κεφαλή) έγχορδων οργάνων, στα οποία περνιέται το ένα άκρο των χορδών, ώστε περιστρεφόμενα να τις τεντώνουν ή να τις χαλαρώνουν κατά το κυρίδισμά τους (β) μηχανισμός για την αυξομείωση τυύ ύψους τής αέρινης στήλης πνευστών οργάνων 7. (μτφ.) (α) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε έχει καθοριστική σημασία σε σύστημα, διαδικασία κ.λπ. ή συμβάλλει καθοριστικά στην επίλυση προβλήματος: *αυτός ο πράκτορας είναι ~ στην υπόθεσή μας || «το ~ τής αμερικανικής ευημερίας βρίσκεται σε μια απλή φράση: λιγότερο κράτος»* (εφημ.) *|| το ~ τής ανθρώπινης ευτυχίας || το - τής υπόθεσης ήταν υ έλεγχος των πετρελαίων τής περιοχής* jj *το - τής ερμηνείας / τής κατανόησης κειμένου || το ~ τού παραδείσου* (ό.τι οδηγεί ή συμβάλλει στην ευτυχία) *|| το στοιχείο αυτό είναι το ~ τού μυστηρίου* (β) σε πολλές φραστικές λέξεις, όπως ***θέση-κλειδί***σπουδαίας σημασίας θέση ή νευραλγική τοποθεσία με στρατηγική σημασία: *η Ελλάδα έχει ~ στη Μεσόγειο*]] *κατέχει μια - στο υπουργείο,* ***άνθρωπος-κλειδί*** υ άνθρωπος που διαδραματίζει καίριο ρόλο από τη θέση στην οποία βρίσκεται: *ήταν ο - στο κύκλωμα εμπορίας βρεφών,* ***στοιχείο-κλειδί*** (σε υπόθεση), ***φράση-κλειδί*** (σε ένα κείμενο) κ.ά. — (υποκ.) **κλειδάκι** (το). |ΗΤΥΜ. < αρχ. *κλειδίον,* υποκ. τού κλείς. *-δός.* βλ. κ. *κ/.είδα.* Ο μουσικός και ο τεχνυλυγικός όρ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού γαλλ. clef. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν ορισμένες φρ.. λ.χ. *θέση-κλειδί* (< γαλλ. position / poste-clcf), το *κλειδί τού μυστηρίου / τής υπόθεσης* (< γαλλ. la clef du mystere / dc laffaire)].

κλειδί: ομόρριζα. Οι λέξεις που ακολουθούν συνδέονται ετυμολογικά με το **κλείνω.** Από την αρχαία λ. **κλείς, κλειδ-ός** «κλειδί» σχηματίστηκε αρχ. ρ. **κλειδώ (> κλειδώνω),** από όπου το αρχ. **κλεί δωση** «ο αρμός, η συναρμογή (των οστών)» και το νεότ. **κλειδωνιά** (< *κλειδώνω)* «κλειδαριά». Το **κλεισούρα,** μεσαιωνική λ., σήμαινε αρχικά «το στενό πέρασμα ανάμεσα σε δύο βουνά» και προήλθε από το λατ. clausura «κλείσιμο» (αυτό, όπως και το κλείς, ανάγονται σε I.E. **klau-* «άγκιστρο / διχαλωτό κλειδί - αγκιστρώνω / κλείνω»: **κλάΓ-ις* > *κλάις* > *κλήϊς* > **κλείς** λατ. clav-is «κλειδί», clau-do «κλείνω», claus-us «κλειστός» > clausura). Το ίδιο το κλεισούρα έδωσε το μεσν. **κλεισ-ώρεια** κατά τα *υπ-ώρεια. κρημν- ώρεια.* Τέλος, το **κλειτορίδα,** λέξη αρχαία που δηλώνει τμήμα τού γυναικείου αιδοίου, έχει επηρεαστεί ετυμολογικά από τυ **κλείω,** ενώ η αρχική σημασία του φαίνεται πιθανότερο να ήταν «εξόγκωμα. λοφίσκος» (μαρτυρείται αρκαδικό τοπωνύμιο **Κλείτωρ,** που σήμαινε «λόφος»).

κλεΐδοθήκη (η) {κλειδοθηκών} ειδική θήκη για κλειδιά, μπρελόκ, **κλειδοκράτορας** (ο) 11766] [κλειδοκρατόρων], **κλειδοκράτειρα** (η) {κλειδοκρατειρών} πρόσωπο που κρατάει τα κλειδιά ενός κτηρίου, ο φύλακας ΣΥΝ. κλειδούχος. **κλειδοκύμβαλο** (το) [1812] {κλειδοκυμβάλ-ου I -ων] μους. το πιάνο. Ιετυμ. < *κλειδί + κύμβα/.ο,* απόδ. τού ιταλ. clavicembalo < μεσν. λατ. clavicymbalum (νόθο σύνθ.) < clavis «κλειδί» ■+· cymbalum < αρχ. *κύμβαλον* (βλ.λ.)].

κλειδομανταλώνω ρ. μετβ. {κ*λειδυμαντάλω-σα, -θηκα, -μένος} κλειδώνω και τραβώ τον σύρτη συν. κλειδαμπαρώνω, **κλειδούχος** (ο/η) **1.** ο κλειδοκράτορας (βλ.λ.) **2.** σιδηροδρομικός υπάλληλος που ρυθμίζει με ειδικά κλειδιά τη θέση των σιδηροτροχιών.

(ετυμ. < αρχ. *κλειδούχος* < *κλείς. -δός* + *-ούχος*< *έχω*\. **κλείδωμα** (τυ) -»κλειδώνω

κλειδωνιά (η) Ιμεσν.Ι η κλειδαριά. σχόλιό λ. *κλειδί.* **κλειδώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] [κλείδω-σα, -θηκα. -μένος}

(μετβ.) 1. ασφαλίζω (κάτι) με κλειδί, ώστε να μην ανοίγει, να μην παραβιάζεται: *~ την πόρτα / το συρτάρι / το σπίτι* (δηλ. την πόρτα τού σπιτιού) / το *αυτοκίνητο* λ\τ. ξεκλειδώνω 2. τοποθετώ (κάτι) σε χώρο κλεισμένο με κλειδί: *~ τους φακέλους / το αρχείο / τα πράγματά μου σε θυρίδα* 3. (μτφ. κυρ. για πρόσ.) κρατώ (κάποιον/κάτι) σε περιορισμό: *έχει κλειδώσει μέσα τα παιδιά* 4. τεχνΟΛ. ασφαλίζω κάτι (ψηφιακό δίσκο. Η/Υ κ.λπ.), συνήθ. με τη χρήση ειδικού κωδικού, ώστε να εμποδίζω την πρόσβαση τρίτων στα περιεχόμενά του: (κυρ. η μτχ.) ΓΟ *σιντί δεν αντιγράφεται γιατί είναι κ?.ειδωμένο* (β) ασφαλίζω το πλη- κτρολόγιυ (κινητών τηλεφώνων), συνήθ. με ειδικό πλήκτρο, ώστε να μη μπορούν να πατηθούν τα πλήκτρα του κατά λάθος 5. ναυτ. συνδέο) με κλειδί τα τμήματα τής αλυσίδας τής άγκυρας ♦ 6. (αμετβ.) ασφαλίζομαι με κλειδί, ώστε να μην ανοίγω, να μην παραβιάζομαι: <5εν *κλειδώνει η πόρτα* (έχει χαλάσει η κλειδαριά) 7. οριστικοποιούμαι, καθορίζεται αμετάκλητα η κατάσταση στην υποία θα βρίσκομαι: *κλείδωσε η ισοτιμία τής δραχμής* 8. (μεσοπαθ. ***κλειδώνομαι***) απομονώνομαι σε ορισμένο χο)ρ°· συνήθ. στυ σπίτι μου. απυφεύγο) τις εξόδους και τις συναναστροφές: *έχει κλειδωθεί μέσα και δεν βλέπει άνθρωπο || κλειδώνεται με τις ώρες στο γραφείο του.* — **κλείδωμα** (το) Ιμτγν.Ι.

κλείδωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** το σημείο συναρμο- γής δύο πραγμάτων συν. σύνδεση 2. ανατ. η άρθρωση οστών: *~ χεριού/ ποδιού.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κ/.ειδί.*

IF.ΤΥΜ. < μτγν. *κλείδωσις* «κλείδωμα» (η σημ. «άρθρωση» μεσν.) < *κλειδώ (-όω)* < αρχ. κλείς, -&5ς1. **κλειδωτός,** -ή, -ό αυτός πυυ έχει κλειδωθεί ή μπορεί να κλειδωθεί, **κλείθρο** (το) (λόγ.) η κλειδαριά.

|ΗΤΥΜ. < αρχ. *κ/.εΐθρον*< *κλείω* + παραγ. επίθημα *-θρον*|. **κλειθροποιός** (ο) Ιμτγν.] (λόγ.) ο κλειδαράς (βλ.λ.). — **κλειθροποι- ία** (η) 11898].

κλειθροποιείο(ν) (το) [18891. **κλεινός,** -ή, -όν (αρχαιοπρ.) γεμάτος δόξα και αίγλη συν. ονομαστός, περίφημος, ένδοξος· ΦΡ. ***κλεινόν άστυ*** η πόλη των Αθηνών.

Ιετυ.μ αρχ. < **κλεΙ-εσ-νός* (με σίγηση τού *-Η-* και συναίρεση, καθώς και με σίγηση τού *-σ-)* < κλέος «δόξα» (βλ.λ.)). **κλείνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έκλεισα, κλείσ-τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** φέρνω πόρτα, φύλλο παραθύρου, σκέπασμα κ.λπ. σε τέτοια θέση. ώστε να μη μείνει ελεύθερη η δίοδος (είσοδος ή έξοδος) ή να καλύπτεται το εσωτερικό επίπλου ή συσκευής: *~ την πόρτα / το παράθυρο /* ΓΟμπαούλο */ τη ντουλάπα / το ψυγείο || (κ. αμετβ.) η πόρτα έκλεισε μόνη της || δεν κλείνει το παντζούρι·* φρ. (μτφ.) ***κλείνω την πόρτα (σε κάποιον)*** (i) απαγορεύω ή εμποδίζω την είσοδο: *προσπάθησε να μπει στο σπίτι, αλλά τού έκλεισαν την πόρτα·* (εμφατ.) ***κλείνω την πόρτα στα μούτρα / κλείνω κατάμουτρα την πόρτα:*** *ζήτησα να μιλήσω στον διευθυντή, αλλά η γραμματέας του μου έκλεισε την πόρτα στα μούτρα* (ii) αρνούμαι κάτι σε κάποιον ή τον απορρίπτω: *σε όποιον κι αν απευθυνθήκαμε για βοήθεια, μας* εκλείσε την *πόρτα || η σύνοδος κορυφής* έκλεισε *την πόρτα τής Ευρώπης για αυτή τη χώρα, ωσότου υπάρξει βελτίωση στο θέμα των ανθρωπίνων δικακομάτων*2. τοποθετώ σε άνοιγμα κάτι. ώστε να το καλύπτει (οιστε να μην είναι ανοιχτό): *~ το μπουκάλι με φελλό / πώμα || ~ την κατσαρόλα με το καπάκι της* |[*~ μια τρύπα με μια σχάρα* 3. (ειδικότ.) γεμίζω τρύπα, άνοιγμα στο έδαος. όρυγμα (λ.χ. με χώμα), (όστε να μη μένει ανοιχτό·. *έκ/.εισαν πρόχειρα την τρύπα στον δρόμο ρίχνοντας μέσα χώμα·* ΦΡ. ***κλείνω τις τρύπες*** καλύπτω ελλείμματα ή αποκαθιστώ προβλήματα, κενά σε ένα σύστημα: *με νέους φόρους προσπαθούν να κλεί- σουν τις τρύπες τού προϋπο?.ογισμού* 4. (για συρτάρι) σύρω (κάτι), ώστε να μπει μέσα (σε υποδοχή): *~ τα συρτάρια*]] (κ. αμετβ.) ΓΟ *συρτάρι δεν κλείνει εύκο/.α. κάπου μαγγώνει* 5. (για ρούχο) κουμπώνω ή ανεβάζω το φερμουάρ ή ενώνω με κόπιτσες, παραμάνα κ.λπ. τα δύο

μέρη ρούχου που δεν είναι ενωμένα: ~ *το σακάκι / τη ζακέτα ί τυ παντελόνι* 6. διπλώνω (κάτι): ~ *τον χάρτη/ την εφημερίδα-* Φ! *'.κλείνωτα βιβλία* (ί) σταματώ να μελετο): *κλείσε πια τα βιβ/.ία και ξεκουράσου*

κάνω ισολογισμό (βλ.λ.): στο *τέλος τυύ χρόνυυ κλείνουμε* τα *βιβλία* 7. (λαϊκ.) αποκαθιστώ με ραφή τομή από εγχείρηση: *πρώτα τον άνυιξαν και μετά τυν έκλεισαν* 8. αποκλείω, διακόπτω τη συγκοινωνία· κυρ. στη φρ. *κλείνω τούς δρόμους υι αγρότες έκλεισαν πάλι τυυς δρόμους* 9. (α) διακόπτω οριστικά τη λειτουργία: ~ γο *γραφείυ που είχα / το κατάστημα / ίδρυμα* || *λόγω των αντικειμενικών κριτηρίων αναγκάστηκε να κλείσει το μαγαζί* (β) κάνω προσωρινή διακοπή. διάλειμμα στην εργασία (πριν ανοΐξο) πάλι, κατά τον νόμο): *τα εμπορικά καταστήματα κλείνουν τα μεσημέρια και ανοίγυυν τυ απόγευμα* (I (κ. αμετβ.) *τα σχολεία κ/.είνουν* τον *Ιούνιο και ανοίγυυν τυν Σεπτέμβριυ* (γ) απαγορεύω τη λειτουργία: *τον έκλεισε τυ μαγαζί η αστυνυμία, γιατί βρέθηκαν ναρκωτικά σε αυτό* 10. διακόπτω τη ροή (νερού, ηλεκτρικού ρεύματος) σε μηχανικό σύστημα, ηλεκτρικό κύκλωμα ή ηλεκτρική συσκευή: ~ *τη βρύση* / γο *φως < την τη/.εόραση* / γο *ράδιο* 11. περιορίζω (κάποιον) σε χώρο (από όπου δεν μπορεί να σε- φύγει): *τους έκλεισαν σ'ένα στενό πέρασμα και τυυς απυδεκάτισαν*

μια νταλίκα μάς έκλεισε σε μια στροφή και παραλίγο να σκοτωθούμε Λ2. περιορίζω τη θέα: *έκτισαν πολυκατοικίες γύρω μας και μας έκλεισαν από παντού* 13. (ειδικότ.) στερώ την ελευθερία (κάποιου), περιορίζοντας τον σε ανάλογο χώρο: ~ *στυ κρατητήριυ / στυ πειθαρ- χείυ / στη φυλακή / στη στενή /* σΓΟ *μπονντρούμν* φρ. *κλείνω (κάποιον) μέσα* φυλακίζω (κάποιον): *αν μάθουν τι έχει κάνει. Θα* τοί' *κλείσουν μέσα* 14. εμποδίζω (κάποιον) στην κίνηση, ειδικότ. όχημα: *μας έχει κλείσει ένα φυρτηγό και δενμπυρούμε να περάσυυμε* 15. (α) κάνω κράτηση (σε εστιατόριο, ξενοδοχείο, μέσο μεταφοράς κ.λπ.): ~ *θέση σε συναυλία* || ~ *τραπέζι σε νυχτερινό κέντρο* || ~ *δωμάτιο σε ξενοδοχείο* (β) εξασφαλίζω από πριν; ~ *μια παρτίδα εμπορεύματυς* JJ - *αρκετή πυσότητα πρώτης ύλης σε χαμηλή τιμή* 16. κανονίζω (λ.χ. ραντεβού). καθορίζοντας τον τόπο και τον χρόνο: *κλείσαμε ραντεβού για το Σάββατο το βράδυ]] τυ κλείνουμε από τώρα για αύριο:* || οι *δύυ ομάδες έκλεισαν φιλικό αγώνα μεταξύ τυυς τυν Αύγουστυ* 17. (για υποθέσεις) τελειώνω οριστικά, διευθετώ: *την κλείσαμε αυτή την υπόθεση και τη στείλαμε στυ αρχείο* || *ας την κλείσυυμε τώρα αυτή την εκκρεμότητα, για να μη χρονίζει* 18. οριστικοποιώ (κάτι): *χθες έκλεισαν τη συμφωνία για την πώληση τής εταιρείας*)) (κ. μεσοπαθ.) *υι διαπραγματεύσεις τελείωσαν νωρίς και κλείστηκε τελικά η δυυλειά* 19. (για λόγο, ομιλία, βιβλίο, συνέδριο κ.λπ.) παρουσιάζω το τμήμα με το οποίο ολοκληρο')νεται. τελειώνει κάτι: *έκλεισε τη διάλεξη με μια παρυιμία* || (κ. αμετβ.. για βιβλία, ταινίες κ.λπ.) *η ταινία κλείνει με μια σκηνή από το μέλλον* || *το βιβ/άυ κλείνει με μια συγκινητική σκηνή απυχωρισμύ·* φρ. *κλείνω ένα κεφάλαιο* δίνω τέλος σε μια υπόθεση: *με τη συνθήκη ειρήνης τα δύο κράτη έκλεισαν ένα κε- φάλαιο σκληρών συγκρούσεων και ανταγωνισμών* 20. (για ηλικία, χρόνια) συμπληρώνω: *σε έναν μήνα κλείνει τα είκυσι* (ενν. *χρόνια*) [| *πότε κλείνεις τα τριάντα:* ||[(κ. αμετβ. για επετείους, σημαντικά προσωπικά ή κοινωνικά γεγονότα): *φέτος κλείνουν εκατό χρόνια από* τον *θάνατο τού μεγάλου πυιητή* || *έκλεισαν ήδη είκοσι χρόνια τουρκικής κατοχής στην Κύπρο* ♦ (αμετβ.) 21. εφαρμόζω καλά, ο>στε να ενώνονται δύο άκρα (λ.χ. ρούχου): *το σακάκι δεν (σου) κλείνει μπροστά, γιατί πάχυνες* |{ *δοκίμασε τη φούστα, να δεις αν κλείνει στη μέση* 22. (για πληγή, τραύμα) επουλώνομαι: *η πληγή έκ/.εισε γρήγορα* || *αυτά τα τραύματα δεν κλείνουν εύκολα* 23. (για ηλεκτρικές συσκευές) παύω να λειτουργώ (αυτόματα): *η οθόνη τού υπο/ζυιστή κλείνει μόνη της, αν περάσει πολλή ώρα χωρίς να έχεις γράψει τίποτα* 24. (για συμφωνία εμπορική, πολιτική κ.ά.) οριστικοποιούμαι, παίρνω τελική και επίσημη μορφή: *έκλεισε η συμφωνία για τυυς πνραύ/.υνς* || *από ώρα σε ώρα κλείνει η συμφωνία για εκλυγική συνεργασία των δύυ κομμάτων* 25. (α) διακόπτω τη λειτουργία μου (συνήθ. λόγω αργίας, απεργίας ή ωραρίου): *πολλά σχολεία τής Αττικής έχουν κλείσει λόγω κατα/.ήψεων* || *τα μαγαζιά τυύ κέντρου κλείνυυν σε ένδειξη διαμαρτυρίας για τα κυκλυφοριακά μέτρα* (β) (ειδικότ. για καταστήματα, επιχειρήσεις) παύω να λειτουργώ λόγω οικονομικών προβλημάτων: *χιλιάδες μικρομεσαίες επιχειρήσεις έκλεισαν τη χρυνιά που πέρασε* συν. πτωχεύω 26. (για κέντρο διασκέδασης, θέατρο, ξενοδοχείο) δεν μπορώ να δεχθώ άλλον κόσμο, έχουν κρατηθεί όλες οι θέσεις (ή τα τραπέζια, τα δωμάτια κ.λπ.): *από τυ ξενυδοχείο μάς είπαν ότι έχουν κλείσει για την περίοδο των Χριστουγέννων* 27. εμποδίζω τη διέλευση, απαγορεύω να προσέλθει ή να περάσει κανείς: *έκ'κεισε το κέντρο τής Αθήνας από διαμαρτνρόμενους αγρυτυπαραγωγυνς* 28. (μτφ.. συ νήθ. στον αόρ. ή παρακ.) παύω να έχω ή να λειτουργώ υπό συγκεκριμένη ιδιότητά μου: *μετά τη θητεία τον στην* προεδρία έχει κν.είοπ *ως πυλιτικυς* || *δήλωσε πως μετά τυν θάνατο τον συζύγου της έκλεισε (ος γυναίκα!* 29. (στυ χρηματιστήριο) έχω συγκεκριμένη τιμή στυ τέλος τής ημέρας: *οι μετοχές τής εταιρείας έκ/.εισαν στις τρεις χιλιάδες δραχμές* 30. (στη χαρτυπαιξία) ολοκληρώνω τον αριθμό και τον συνδυασμό των χαρτιών που απαιτούνται, για να τελειώσω επι- τυχώς μια παρτίδα: *<>έκλεισα», είπε. και κατέβασε τις τριάδες των χαρτιών* 31. (για φυτά) γυρίζω τα πέταλα προς τα μέσα: *το νυκτο- λυύ)λουδο κλείνει την ημέρα και ανοίγει το βράδυ* 32. (για τον καιρό) χειροτερεύω, γίνομαι σκοτεινός και ψυχρός: *τώρα πον κλείνει ο καιρός, πού θα συναντιόμαστε;* (μεσοπαθ. *κλείνομαι)* 33. μένω μέσα (στο σπίτι, σε κλειστό χώρο), δεν βγαίνω: *έχει κλειστεί τον τελευταίο καιρό στο σπίτι* και δεν *βλέπει άνθρωπο·* φρ. *κλείνομσι στον εαυτό μου* εκδηλώνω εσωστρέφεια, δεν επικοινωνώ με άλλους 34. στρατ. εγκλωβίζομαι σε χώρο από τον οποίο δεν μπορεί να φύγω: *η περίπολος κλείστηκε σε μια ορεινή διάβαση και εξυντώθΐ]κε από τυνς αντάρτες* 35. (ειδικότ.) εισέρχομαι κάπου, για να προστατευθώ από τους διώκτες μου: *οι διαδηλωτές κλείστηκαν στο Πολυτεχνείυ. για να αποφύγυνν τα Μ.Α.Τ.* 36. λθλ. παίζο) αμυντικά, δεν εκδηλώνω επιθετικές προσπάθειες: *η ομάδα έχει κλειστεί στα καρέ της και. όπως φαίνεται, θα δεχθεί γκολ* 37. περιβάλλομαι, ώστε να μην έχω θέα: *τυ χωριό κλείνεται από ψηλά Βουνά* · ΦΡ. (α) *κλείνω το μάτι (σε κάποιον)* κάνω (σε κάποιον) νόημα (συνεννόησης, χαιρετισμού ή και με ερωτικό περιεχόμενο): *της έκ/.εισε το μάτι με σημασία* (β) *κλείνω τα μάτισ* βλ. λ. *μάτι* (γ) *κλείνω τα μάτια (κάποιου)* βλ. λ. *μάτι* (δ) *κλείνουν τα μάτια μου* αισθάνομαι νύστα, δεν μπορώ να μείνω ξύπνιος (ε) *κλείνω* το *στόμα (κάποιου)* βλ. λ. *στόμα* (στ) (αγενώς) κλε/σ' *το!* (ενν. γο *στόμα συν)* μη μιλάς ή πάψε να φλυαρείς! (ζ) *κλείνει η μύτη μου* συναχώνομαι, δεν μπορώ να εισπνεύσω καλά: *κρύωσα και μυν έχει κλείσει η μύτη* (η) *κλείνω τη μύτη μου* πιάνω τη μύτη με τα δάχτυλα. ο>στε να ενωθούν τα ρυυθούνια και να μην αναπνέω (συνήθ. δυσάρεστες οσμές): *όσυι περνούσαν δίπλα στα σκουπίδια, έκλειναν τη μύτη τους* (θ) *κλείνει η φωνή* μου δεν μπορώ να μιλήσω (λόγο) βλάβης στις φωνητικές χορδές, κρυολογήματος, λαρυγγίτιδας κ.λπ.) (ι) *κλείνω τα αφτιά μου (σε κάτι)* δεν ακούω (κάτι), δεν το λαμβάνω υπ' όψιν μου. δεν του δίνω σημασία: *κλείνυνν τα (χφτιά τυνς στην προπαγάνδα / στις σειρήνες τού καταναλο)τισμού* (ία) *κλείνουν τ' αφτιά μου* με πονούν τα αφτιά και δεν ακούω καλά (λόγω κρύου ή διαφοράς στο υψόμετρο). Επίσης (λαϊκ.-λογοτ.) κλειώ [μεσν.J {-είς, -εί...[. σχολιο λ. *δίνω. εργαστικός, μετοχή, ομόηχος, κλειδί.*

ΙΠΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κλείω < κλήω < "Κ/,αFj(o < κλείς. -δός* «κλειδί», βλ. κ. *κλείδα].*

κλείνω - κλείω. Όπως συμβαίνει και με άλλα ρήματα *(δίνο) - δίδω.* λυνω - *λύω.* στέλνω - στέλλω κ.λπ.). τα περισσότερα σύνθετα διατηρούν τον αρχικό τύπο τυύ ρήματυς (εδώ τού κλείω) και όχι τον νεότερο τύπο (κλείνω). Έτσι έχουμε: *απο-κλείω. εγ-κλείω. εμ-περι- κλείω, περι-κλείω* και (το νευτ.) *εσω-κλείω. ενώ* από το *κλείνω* έχουμε μόνο το νεότ. *ανυιγοκλείνω.*

Συχνά συγχέεται ο αόριστος τού κλείνω με το ομόηχο κλίνω, που έχει διαφορετική σημασία. Έτσι ακούγονται φράσεις όπως *«*έκλεισα όλα τα ρήματα»*(!) αντί τού *«έκλινα όλα τα ρήματα»* ή *«·κλεί- σε τυ όνομα χειμώνας»* (!) αντί *«κλίνε το όνομα χειμώνας».* Αυτό συμβαίνει προφανώς γιατί τα δύο ρήματα συμπίπτουν ακουστικά στον ενεστώτα *(κλείνω = κλίνω)* και στον παρατατικό *(έκλεινα = έκλινα).*

κλεις (η) ίκλειδ-ός | -δες. -δών} (λόγ.) 1. το κλειδί ή η κλείδα **2.** κάθε μέθοδος που εξασφαλίζει κάτι: *η* ~ του *παράδεισον* (Ο τρόπος για να βρει κανείς τον παράδεισο) || ~ *τής Βνζαντινής Φιλολογίας»* (τίτλος συγγράμματος).

|£ΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *κλείδα*}.

Κλεισθένης (ο) {-η κ. -ένυυςί αρχαίος Αθηναίος πολιτικός (6ος αι. π.Χ.). που εισήγαγε σημαντικές μεταρρυθμίσεις στο πολιτειακό σύστημα τής Αθήνας, συμβάλλοντας στυν εκδημοκρατισμό τυυ.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < * *κ?.εΓε-σθένης < κ/.έος* «δόξα» + *σθένος].*

κλείσιμο (το) {κλεισίμ-ατος | -ατα,-άτων) 1.(α) η ενέργεια που κάνει κανείς, ώστε να κλείσει (κάτι) που είναι ανοιχτό: γο ~ *τής πόρτας / τού παραθύρου / τής ντουλάπας* / π|ς *βρύσης* ανί. άνοιγμα (β) (ειδι- κότ. για ηλεκτρικές / ηλεκτρονικές συσκευές ή κυκλώματα) ο τερματισμός τής λειτουργίας: γο - *τον υπολογιστή / τυν ραδιοφώνυν / τής τηλεόρασης;* γοι) *ρεύματος* (γ) (ειδικότ.) η απαλοιφή ενός αρχείου ή ενός προγράμματος από την πρόσκαιρη μνήμη τού υπολογιστή: γο ~ *τυω παραθύρων:* των *εφαρμογών* πυυ <5εν *χρησιμοποιούνται 2. ο αποκλεισμός.* η εμπόδιση τής προσέλευσης ή διέλευσης: γο - *των εθνικών οδών από διαμαρτυρόμενυνς αγρότες* || γο ~ των *συνόρο)ν* λντ. άνοιγμα, απελευθέρωση **3.** ο περιορισμός σε χώρο (από όπου κανείς δεν βγαίνει έξω ή δεν μπορεί να διαφύγει): *τυ ~ σε ψυχιατρείο / στη φυλακή* || το ~ στο *σπίτι τής προκάλεσε κατάθλιψη* λντ. έξοδος **4.** η διακοπή τής λειτουργίας (π.χ. καταστήματος): γο ~ *των καταστημάτων / των σχολείων λόγω απεργιών* || γο - *μικρομεσαίας επιχείρησης λόγω πτώχευσης* 5. η σύναψη: γο ~ *συμφωνίας για στρατιωτική συνεργασία* 6. η τακτοποίηση, η οριστική διευθέτηση: γο ~ *μιας υπόθεσης πον εκκρεμεί / ενός λογαριασμού με καταβολή τύ ποσού* **7.** η επούλωση (πληγής, τραύματος) ΣΥΝ. θρέψιμο, γιάτρεμα.

[ι·Ί ΥΜ. < 0. κλείσ- (πβ. αόρ. έ-κλεισ-α) + επίθημα *-ιμο.* πβ. κ. *στήσ-ιμο, λύσ-ιμν].*

κλεισούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.) **1.** στενή δίοδος μεταξύ βουνών συν. δερβένι 2. οχυρή τοποθεσία, που βρίσκεται σε στενό ορεινό πέρασμα: οι ~ του *Μυριά* · **3.** η συνεχής παραμονή (κάποιου) σε κλειστό χώρο. κυρ. στο σπίτι, χωρίς κοινωνικές εξόδους, εξόδους για διασκέδαση κ.λπ.: *βαρέθηκα την ~ στυ σπίτι, άντε να βγούμε έξω να ξεσκάσυυμε* **4.** η έντονη, αποπνικτική μυρωδιά κλειστού χώρου, που δεν αερίζεται: *μυρίζει ~* ΓΟ *δωμάτιο, άνοιξε κανένα παράΟυρο.* σχολιο λ. *κλειδί.*

ILΤΥΜ. μεσν. < λατ. clausura (< ρ. claudo «κλείνω»), με παρετυμολ. επίδραση τού αρχ. ρ. *κλείω].*

κλειστός, -ή. -ό Ιαρχ.Ι 1. αυτός που δεν έχει τη δίοδο που οδηγεί στο εσωτερικό του ελεύθερη: - *δωμάτιο / σπίτι / σεντούκι / ντονλάπα* 2. αυτός που είναι σε τέτοια θέση. ώστε να μην επιτρέπει την είσοδο σε εσωτερικό (χώρου, σκεύους, επίπλου) ή να μην επιτρέπει να φαίνεται το εσωτερικό: ~ *παράθυρο / ρολό / πόρτα / καπάκι* || - *φερμονάρ* **3.** (ρούχο) που δεν έχει άνοιγμα: *μπλούζα - στον λαιμό* **4.** αυτός που είναι σφραγισμένος: ~ *φάκελος! μπουκάλι* 5. αυτός στον οποίο δεν επιτρέπεται ή δεν είναι δυνατή η πρόσβαση ή η διέλευση: *η εθνική οδός παρέμεινε ~ επί δύο ώρες λόγω κατολισθήσεως* || *η πλατεία είναι ~ λόγω έργων* || ~ *σύνορα / διόδια / διώρυγα* · ΦΡ. (ειδικότ.) ***κλειστός***

δρόμος ο δρόμος που δεν έχει διέξοδο **6.** (ειδικότ. για μάτι) που έχει τα βλέφαρα κατεβασμένα: *κολυμπά με τα μάτια ~* · ΦΡ. ***με κλειστά μάτια*** χωρίς επιούλαξη ή χωρίς την παραμικρή δυσκολία: *τον εμπιστεύομαι* **-** || *αυτή τη διαδρομή την κάνω* **- 7.** (για μηχάνημα, υπηρεσία κ.λπ.) αυτός που δεν βρίσκεται σε λειτουργία: *~ τηλεόραση / ραδιόφωνο / υπολογιστής* || *~ κατάστημα Ί υπηρεσία / Θέατρο* **8.** αυτός που είναι στεγασμένος: *το νέο γυμναστήριο στη Γ/.υφάδα* |Ι (κ. ως ουσ.) *of αγώνες διεξήχθησαν στο ~* (ενν. *γήπεδο) των οϊ,υμπιακών εγκαταστάσεων* **9.** (μτφ.) αυτός στον οποίο δεν μπορεί να εισέλθει όποιος θέλει, αφού ελέγχεται αυστηρά από τα μέλη του· αυτός πυυ δεν επιτρέπει εύκολα *την* είσοδο νέων μελών: *~ λέσχη / σωματείο* j' *έχει κάρτα μέλους σε ~ κλαμπ* 10. περιορισμένος, ακριβώς καθορισμένος: *~ αριθμός υποψηφιοτΐ]των / φοιτητών/ συνέδρων* ■ *εισηγητών*

αυτός πυυ γίνεται με περιορισμένη ή αυστηρά επιλεγμένη συμμετοχή ανθρώπων: *γιορτή ι βαφτίσια / γάμος σε ~* (οικογενειακό) *κύκλο* 12. (για χαρακτήρα) εσωστρεφής. μη εκδηλωτικός: *~ τύπος / άνθρωπος* **13.** αυτός πυυ βρίσκεται έξω από κάθε επίδραση ή σχέση, αυτός πυυ λειτουργεί απομονωμένα και εσωστρεφώς: *- οικονομία Ί κοινωνία* **14.** κρυφός: *κρατο) ~ τα χαρτιά μου* (δεν αποκαλύπτω τις προθέσεις μου) **15.** (για καταθέσεις σε τράπεζα) αυτός που δεν μπορεί κάποιος να αποσύρει πριν από τη λήξη καθορισμένου χρονικού διαστήματος: *έβαλε τρία εκατομμύρια την τράπεζα κλειστά για έξι μήνες***16.** ηλεκτρ. ***κλειστό κύκλωμα*** (α) σύνολο και διάταξη ηλεκτρικών εξαρτημάτων, μέσα από τα υποία περνά ηλεκτρικό ρεύμα (β) (ειδι- κότ.) εγκατάσταση τηλεόρασης, τής οποίας το σήμα μεταδίδεται με ηλεκτρικά καλώδια σε περιορισμένο αριθμό δεκτεη· και σε μία συνήθ. τοποθεσία **17.** ιλωσς. (α) ***κλειστοί φθόγγοι*** *οι* φθόγγο? που *προ-* φέρονται με τη δημιουργία φραγμού (κλεισίματος) στο στόμα, ο υποί- υς παρεμποδίζει τη διέλευση τού αέρα και γεννά αίσθημα κρότου και αδυναμία διάρκειας κατά την εκφώνηση τού φθόγγου (λ.χ. *π, μπ. ντ, γκ* κ.ά.) συν. στιγμιαίοι, έκκροτοι, φραγμυγενείς (β) ***κλειστά σύμφωνα*** τα σύμφωνα π, μπ. τ. ντ, κ. γκ **18.** νομ. (στο διεθνές δίκαιυ) ***κλειστή*** (ή ***ημίκλειστη) θάλασσα*** κόλπος, λεκάνη ή θάλασσα που περιβάλλεται από δύο ή περισσότερα κράτη και συνδέεται με άλλη θάλασσα ή με τον ωκεανό με στενό δίαυλο ή που αποτελείται καθ' ολοκληρίαν ή κυρίως από τις χωρικές θάλασσες ή τις αποκλειστικές ζώνες δύο ή περισσοτέρων παρακτίων κρατών στην κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα υπάρχει υποχρέωση για συνεργασία των παρακτίων κρατών σχετικά με τους ζώντες πόρους, το θαλάσσιο περιβάλλον και την επιστημονική έρευνα αν ι. ανοικτή θάλασσα **19.** φυς. ***κλειστό σύστημα*** σύστημα που δεν ανταλλάσσει ύλη ή ενέργεια με τυ περιβάλλον · ΦΡ. ***κλειστή στροφή*** η στροφή που δεν έχει μεγάλη καμπύλη, που σχηματίζει οξεία γωνία.

κλειστοφοβία (η) {χωρ. πληθ.} ο παθολογικός φόβος πυυ αισθάνεται κανείς για τους κλειστούς χώρους: *δεν μπαίνει* στον *ανελκυστήρα, γιατί έχει ~ και φοβάται μήπως κλειστεί μέσα* (*πβ*. λ. *αγοραφοβία).* — **κλειστοφοβικός,** -ή. -ό. **κλειστοφοβικά** επίρρ. σχολιο λ. *νεύρωση.* ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. claustrophobic (νόθο σύνθ.) < claustro- (< λατ. claustrum «κλείστρο» < claudo «κλείνω»') + -phobie < *φοβία*\.

κλείστρο (το) **1.** ΣΤΡΑΤ. το μεταλλικό εξάρτημα που βρίσκεται στο οπίσθιο άκρο τής κάννης οπισθογεμών όπλων, για να ανοίγει και να κλείνει κατά τη γέμιση και την απογέμισή της · 2. (στις φωτογραφικές μηχανές) το εξάρτημα που ανοίγει και κλείνει το διάφραγμα. ώστε το φιλμ να εκτίθεται στο εισερχόμενο φως για ορισμένο χρονικό διάστημα. [ΕΤΥΜ: < αρχ. *κλεΐστρον* < θ. *κ?.εισ-* (ρ. *κλείω)* + παραγ. επίθημα *-τρον* Ι.

κλεισώρεια (η) {κλεισωρειών} (λόγ.) το στενό πέρασμα ανάμεσα σε όρη συν. κλεισούρα, διάσελο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κλειδί.*

LETYM. μεσν. < *κλεισούρα* + *-ώρεια* (< *-ωρος),* πβ. κ. *υπ-ώρεια*| .

κλειτορίδα (η) λνλτ. ευαίσθητο στυτικό όργανο, που βρίσκεται στο πάνω μέρος και ανάμεσα στα χείλη τού γυναικείου αιδοίου και διογκώνεται κατά τη σεξουαλική διέγερση. **κλειτοριδικός,** -ή. -ό. σχομο λ. *κλειδί.*

Ιετυμ. < μτγν. *κλειτορίς, -ίδος.* που συνδ. με το «ρχ. ρ. κλίνω. όπως μαρτυρεί τυ αρκαδικό τοπωνύμιο *Κ/χίτωρ* «λόφος», καθώς και το ρηματικό παράγωγυ *κλει-τύς* «πλευρικός, πλαγιασμένος, κεκλιμένος», οπότε, η λ. *κλειτορίς* θα σήμαινε «μικρό ύψωμα, εξόγκωμα». Η σύνδεση μΓ τυ ρ. κλείω 6τν μπορεί να αποκλειστεί).

κλειτοριδεκτομή (η) **1.** ΙΑΤΡ. η χειρουργική αφαίρεση τής κλειτορίδας 2. η περιτομή τής κλειτορίδας, κυρ. ως έθιμο αφρικανικών ουλών (πβ. λ. *περιτομή).*

[liTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cliioridccioiny).

κλειτοριδισμός (ο) ιατρ. η παθολογική στύση τής κλειτορίδας, ανάλογη με τον πριαπισμό των ανδρών. Επίσης **κΑειτορίσμός** [186] J. [ΕJΥΜ. Ελληνογένης ξέν. όρ.. < γαλλ. clitorismc| .

Κλειώ (η) (-ώς κ. -ούς} **1.** ΜΥΘΟΛ. κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τής ιστορίας **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα.

[ΕJΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < ρ. *κ/.είω* «ονομάζω, καλο)» < *κλέος* «δόξα, υπόληψη»].

Κλεόβουλος (ο) {-ου κ. -ούλου} **1.** τύραννος τής Λίνδου {6ος αι. π.Χ.), ένας από τους επτά σοφούς τής αρχαιότητας **2.** ανδρικό όνομα. Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *κλέος* + *-βου/,ος* < *βου/.ή}.*

Κλεομένης (Ο) {-η κ. -ους} **1.** βασιλιάς τής αρχαίας Σπάρτης (235–222 π.Χ.), ο οποίος πραγματοποίησε σημαντικές πολιτειακές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις 2. ανδρικό όνομα.

[εγυμ. αρχ. κύρ. όν. < *κλέος «δόξ*α» + *-μένης*< *μένος].*

Κλεονίκη (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

Ι ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν.. θηλ. τού *Κλεόνικος* (βλ.λ.)].

Κλεόνικος (ο) {-ου κ. -ίκου} **1.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.

|ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < κλέος «δόξα» (βλ.λ.) + *-νικος*< *νίκη* **Κλεοπατρα** (η) **1.** κόρη τού Πτολεμαίου ΓΒ\ η τελευταία βασίλισσα τής Αιγύπτου πριν από την κατάκτησή της από τους Ρωμαίους **2.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «αυτή που κατάγεται από ένδοξο πατέρα», < *κλέος + -πάτρα < πατήρ].* **κλέος** (το) {κλέ-ους | -η, -ών) (αρχαιοπρ.) η τιμητική φήμη (κάποιου), η δόξα κυρ. που προέρχεται από ηρωικά κατορθώματα: *τονς ενέ- πνευσε το ~ των προγόνων τους* συν. εύκλεια, αίγλη, όνομα ΛΝΤ. αση- μότητα. αφάνεια.

Ιετυμ. αρχ. < **κλέ[*-ος* < Ι.Ε. ^klew- «ακούω» (οπότε η λ. θα δήλωνε τη φήμη που προέρχεται από κάτι. για το οποίο ακούει κανείς πολλά), πβ. σανσκρ. Sravas- «δόξα», αρχ. σλαβ. slovo «λέξη, ομιλία» (> πολ. slowo «λόγος»), λατ. cluo «έχω φήμη. υπόληψη», αρχ. γερμ. hlut «δυνατός (ήχος)», γερμ. laut. αγγλ. loud κ.ά. Ομόρρ. αρχ. κλυ-ω «ακούω», *κλει-νός* (βλ.λ.), *-κλής* (πβ. *Περι-κλής. Σοφο-κλής). κλεο-* (πβ. *Κλεο-πάτρα)* κ.ά.]. **κλεπταποδόχος** (ο/η) |Ι782| το πρόσωπο που εν γνώσει του αποδέχεται και διακινεί, αποκρύπτει ή χρησιμοποιεί προϊόντα κλοπής, κλοπιμαία. — **κλεπταποδοχή** (η).

|(:τυμ. < *κλέπτω* + *-αποδόχος* < *αποδοχή*, αντί τού αναμενομένου *κλεπτο-δόχος}.*

κλέπτης (ο) -» κλέφτης

κλεπτικός, -ή, -ό [αρχ.[αυτός που σχ^τίζ^ται μτ τον κλέφτη ή την κλοπή (πβ. λ. *αντικλεπτικός).* **κλεπτομανής,** -ής. -ές 118891 {κλεπτομαν-ούς | -εις (ουδ. -ή)| αυτός που διακατέχεται από παθολογική επιθυμία να κλέβει. - - **κλεπτο-** μανία (η) 11852j. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

|ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cleptomane|. **κλεφτά** επίρρ. Ιμεσν.] **1.** με τρόπο κρυοό. χωρίς να γίνει (κάτι) αντιληπτό: *όπως του μιλούσε, κοίταξε ~ στον καθρέφτη πίσω του* || *δυο άγνωστοι περπατούσαν - στο σκοτάδι* || *μπήκε στο δωμάτιο - και άρπαξε ό,τι βρήκε* 2. βιαστικά: *διάβασε - την εφημερίδα του κι έφυγε για το γραφείο.*

κλεφταράς (ο) {κλεφταράδες}, **κλεφταρού** (η) {κλεφταρούδες} (μειωτ.) πρόσωπο που κλέβει πολύ. κατ' εξακολούθηση. Επίσης **κλέ- φταρος (ο), κλέφτηκα** ρ. ->κλέβω

κλέφτης (ο) {κλεφτών}, **κλέφτρα** (η) Ιμεσν.} {κλεφτροΛ'} **1.** πρόσωπο που διαπράττπ κλοπή: *οι ~ μπήκαν στο σπίτι και σήκωσαν ό.τι χρυσαφικό βρήκαν \\ κάποιος - τού πήρε το πορτοφόλι μεσ'από την τσέπη* (πβ. λ. *ληστής, διαρρήκτης)* · ΦΡ. (α) ***μια τού κλέφτη, δυο τού κλέφτη, τρεις και η κακη του μέρα*** κανείς δεν μπορεί να ξεφεύγει για πάντα για τις απατεωνιές και τα κόλπα του, κάποια στιγμή θα συλληφθεί και Οα τιμωρηθεί (β) ***φωνάζει ο κλέφτης, να φοβηθεί ο νοικοκύρης*** για ανθρώπους που. ενώ φταίνε οι ίδιοι, επιρρίπτουν με θράσος τις ευθύνες για τις πράξεις τους σε εκείνους που πλήττονται από αυτές (γ) ***κλέφτες κι αστυνόμοι*** παιδικό παιχνίδι, που παίζεται από δύο ομάδες εκ τον οποίων η μία κυνηγά την άλλη (δ) ***σαν τον κλέφτη*** αθόρυβα και μυστικά, προσέχοντας να μην υπάρξουν ίχνη: *έτσι όπως περπατά δεν τον άκουσα που μπήκε* |} *γιατί μπήκε ~ από το παράθυρο, αφού είχε κλειδί;* (η (παροιμ.) **ο Θεός *αγαπάει τον κλέφτη, αγαπάει και τον νοικοκύρη*** βλ. λ. *νοικοκύρης* **2.** ΙΣΙ. κάθε μέλος των ατάκτων στρατιωτικών σωμάτων, που συγκροτήθηκαν κατά τη διάρκεια τής Τουρκοκρατίας αρχικώς ως ομάδες ληστών, ενώ αργότερα απετέλεσαν τον πυρήνα τής αντίστασης των υπόδουλων Ελλήνων εναντίον τής οθωμανικής εξουσίας και την πιο αξιόπιστη μάχιμη δύναμη κατά την Ελληνική Επανάσταση τού Ι821* διακρίθηκαν για τα ηρωικά τους κατορθώματα, τα οποία εξύμνησαν τα δημοτικά τραγούδια και η παράδοση: *κλέφτες και αρματολοί* · **3.** κάθε σπέρμα φυτού, που έχει λεπτά, λευκά, μεταξώδη νημάτια γύρω-γύρω. ώστε να μπυρεί να πετά στυν αέρα και να μεταφέρεται σε απόσταση. - - (υποκ.) **κλεφτάκος** κ. **κλεφτράκος** (ο) (σημ. Ι).

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *κλέπτης* < *κλέπτω*\. **κλέφτικα** επίρρ. [μεσν.] με τρόπο συνθηματικό, σαν κλέφτης· ΦΡ.

σφυρίζω κλέφτικα κάνω τον αδιάφορυ. **κλέφτικος,** -η. -ο |μεσν.| (κατά την Τουρκοκρατία) **1.** αυτός που σχετίζεται με τους κλέφτες και την Ελληνική Επανάσταση: *~ αρματωσιά / λημέρι / σκοπός* · ΦΡ. ***κλέφτικο (τραγούδι)*** δημοτικό τραγούδι που παρουσιάζει και εγκωμιάζει τα ηρωικά κατορθώματα των κλεφτών κατά τη διάρκεια τής Τουρκοκρατίας και ιδ. κατά τη διάρκεια τής Επανάστασης τού ’21 **2.** ***κλέφτικος*** *(ο)* υ τσάμικυς χορός **3.** ***κλέφτικο*** (το) φαγητό που παρασκευάζεται από κομμάτια κρέατος χωρίς κόκ- καλα, με διάφορα καρυκεύματα, και ψήνεται στον φούρνο μέσα σε λαδόκολλα ή αλουμινόχαρτο ή σε λάκκο *που* έχει υπερθερμανθεί με κάρβουνα.

κλεφτοκοτάς (ο) {κλεφτοκοτάδες} **1.** πρυσοπυ που κλέβει κότες συν. ορνιθοκλέφτης 2. (μτφ.) πρόσωπο που κλέβει μικρής αξίας αντικείμενα.

κλεφτοπόλεμος (υ) {κλεφτοπολέμ-ου | -ων. -ους} ο πόλεμος που βασίζεται στην τακτική τής ενέδρας και τού αιφνιδιασμού, την οποία εφαρμόζουν ομάδες ατάκτων ή ανταρτών, **κλεφτόπουλο** (το) ο νεαρός κλέφτης (βλ.λ.. σημ. 2): «καί *σεις παιδιά. κλεφτόπουλα, παιδιά τής Σαμαρίνας»* (δημοτ. τραγ.).

[ΗΤΥΜ. < *κλέφτης* + *-πουλο*< λατ. pullus «νεοσσός»], **κλεφτός,** -ή. -ό Ιμεσν.Ι **1.** αυτός που έχει κλαπεί συν. κλοπιμαίος **2,** (μτφ.) αυτός που γίνεται στα κρυφά, στα πεταχτά: *έριξε μια ~ ματιά*

στις σημειώσεις της' ΦΡ. ***στα κλεφτά*** βιαστικά και κρυφά: *της έδωσε ένα φιλί ~.* --
κλεφτά επίρρ. (βλ.λ.). **κλεφτουριά** (η) Ιχωρ. πληθ.} το σύνολο των κλεφτών κατά την Τουρκοκρατία: *αθάνατη ~!*
[ΕΤΥΜ. < *κλέφτης* + *-ούριά* (< παραγ. επίθημα *-ούρα)].* **κλεφτοφάναρο** (το) φαναράκι ή μικρός φακός που λειτουργεί με μπαταρίες και το χρησιμοποιούν κυρ. οι κλέφτες, για να φωτίζουν στο σκοτάδι, **κλέφτρα** (η) ► κλέφτης
κλεφτρόνι (το) {κλεφτρον-ιού | -ιών} (λαϊκ.) ο μικρής ηλικίας και άνευ αξίας (ψιλολόγος) κλέφτης.
[ΕΤΥΜ. < θ. *κλεφτρ-* (πβ. *κλέφτρα)* + παραγ. επίθημα *-όνι* (< ιταλ. -one), πβ. *καδρ-όνι, κασ-όνι. παιχτρ-όνι\.* **κλέψας** (ο) {κλέψαντος} (σκωπτ.) αυτός που έχει κλέψει, στη φρ. **ο *κλέψας τού κλέψαντος*** για περιπτώσεις γενικευμένης παρανομίας και ασυδοσίας, στις οποίες ο ένας κλέβει τον άλλον: *μην περιμένεις να βρεις τίμιο άνθρωπο, εκεί μέσα είναι ~!*
Ιετυμ. Μτχ. αορίστου τού αρχ. ρ. *κλέπτω].* **κλεψιά** (η) [μεσν.] (καθημ.) η κλοπή.
κλεψιγαμία (η) |μτγν.| Ιχωρ. πληθ.} η σύναψη παράνομων ερωτικών σχέσεων μεταξύ άνδρα και γυναίκας, η μοιχεία, **κλεψίγαμος** (ο) Ιμτγν.1**1.** αυτός που είναι τέκνο ανύπαντρων γονέων ιυν. νόθος, μπάσταρδος 2. (παλαιότ.) αυτός που είχε παράνομες ερωτικές σχέσεις, ο μοιχός, **κλεψιμαίικος,** -η, -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός πυυ προέρχεται από κλοπή: *με ~ αρνιά έκανε το τραπέζι τού γάμου* ΣΥΝ. κλοπιμαίος **2.** ***κλεψιμαίικα*** (τα) τα κλοπιμαία. Επίσης **κλεψιμαίος,** -α. -ο Ιμτγν.].
[f.tym. < μτγν. *κλεψιμαίος* + παραγ. επίθημα *-ικος\.* **κλέψιμο** (το) Ιμεσν.} {κλεψίμ-ατος | -ατα, -άτων} 1.η κλοπή (βλ.λ.) **2.** η απαγωγή γυναίκας με σκοπό τον γάμο 3. (στο ποδόσφαιρο, στο μπάσκετ κ.λπ.) το να αποσπάσει κανείς τη μπάλα από τον αντίπαλο παίκτη: *έξυπνο / πονηρό -* (τής μπάλας), **κλεψιτυπία** (η) [1886J (κλεψιτυπιών) η παράνομη ανατύπωση και διάθεση σε κυκλοφορία πνευματικού έργου χωρίς την έγκριση τού συγγραφέα ή τού εκδότη, **κλεψιτυπος,** -η, -ο] 1870] (για πνευματικά έργα, βιβλία, συγγράμματα) αυτός που έχει ανατυπωθεί παράνομα, χωρίς δηλ. την άδεια τυύ δημιουργού ή τού εκδότη του. **κλεψύδρα** (η) {κλεψυδρών} **1.** (στην αρχαιότητα) αγγείο με στενό στόμιο και πλατιά βάση με μικρές οπές. το οποίο χρησιμοποιούσαν ο)ς όργανο μετρήσεως τού χρόνου, ιδ. κατά τις αγορεύσεις των ρητόρων στα δικαστήρια, υπολογίζοντας τον χρόνο μέσα στον οποίυ εξαντλούνταν το νερό με το οποίο ήταν γεμάτο καθώς έσταζε αργά σε σταγόνες 2. όργανο μετρήσεως τού χρόνου, που αποτελείται από δύο γυάλινους κώνους ενωμένους σε ένα πυλύ στενό σημείυ. ώστε η άμμος που βρίσκεται στον έναν κώνο να πέφτει στον άλλυν κόκκο προς κόκκο μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *-των δύο ι πέντε /.επτών\\ γυρίζω ανάποδα* Γην-(για να αρχίσει τη μέτρηση τυύ χρόνου από την αρχή) συν. αμμόμετρο. -- (υποκ.) **κλεψυδρούλα** (η). [είυμ. αρχ. < θ. *κ/.εψ- (*< *κλέπτω.* πβ. αόρ. *ε-κλεψ-α)* + *-ύδρα* < *ϋδωρ\.* **Κλέων** (0) {Κλέων-ος, -α} **1.** αρχαίος Αθηναίος πολιτικός (β' μισό τού 5ου αι. π.Χ.). που θεωρήθηκε δημαγωγός **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Κλέωνας.**
]ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *κλέος* «δόξα. υπόληψη» (βλ.λ.)]. **κλήδονας** (Ο) Ιχωρ. πληθ.} πανελλήνιο λαϊκό έθιμο, το οποίο τελείται κατά τη γιυρτή τού Λγ. Ιωάννη (24 Ιουνίου) και στο οποίο οι άγαμες κοπέλες μαντεύουν το όνομα τού μελλοντικού τους συζύγου μέσω τού «αμίλητου νερού» και οι πανηγυριώτες ανάβουν και πηδούν φωτιές· φρ. ***αυτά τα λεν στον κλήδονσ*** για ψέματα και υπερβολές, για πράγματα πυυ δεν είναι σοβαρά.
[f.tym. < αρχ. *κληδών, -όνος,* αρχική σημ. «πρόρρηση, μήνυμα». < **κλεΡ-ηδών* (με σίγηση τού *F κα* συναίρεση) < *κλέος* (βλ.λ.)]. **κλήθηκα** ρ. ♦ καλώ **κλήθρα** (η) -»σκλήθρα
κλήμα (το) |κλήμ-ατος } -ατα, -άτιον} 1. καθένα από τα κλαδιά τού α- μπελιύ συν. κληματόβεργα· ΦΡ. (παροιμ.) ***ήταν(ε) στρσβό το κλήμα, το 'φογε κι ο γάιδαρος*** βλ. λ. *γάιδαρος* **2.** το φυτό τού αμπελιύ: το - *αυτό βγάζει κόκκινα σταφύλια.* – **κληματένιος,** -ια. -ιυ κ. **κληματίνος,** -η, -ο |μτγν.|. σχολιο λ. *ομόηχος.*
[ετυμ. < αρ£. *κλήμα* < *κλώ (-άω)* «σπάζω, χτυπώ», βλ. κ. *κλάσμα*]. **κληματαριό** (η) 1. τυ αμπέλι που κλαδεύεται και υποβοηθείται με στηρίγματα, ώστε το φύλλωμά τυυ να απλώνεται πάνω από το έδαφος, σε τοίχο, φράχτη κ.λπ.. σχηματίζοντας σκιερό στρώμα ΣΥΝ. κρεβατίνα 2. (συνεκδ.) το κατασκεύασμα από δοκάρια, πάνω στα οποία απλώνεται τυ αναρριχώμενο αμπέλι.
Ιετυμ. < *κλήμα, -ατος* + παραγ. επίθημα *-αριά.* πβ. *συκωτ-αριά\.* **κληματένιος,** -ια, -ιυ -» κλήμα
κληματίδα (η) [αρχ.] **1.** το κλαδί τού αμπελιού ΣΥΝ. κληματόβεργα, κληματσίδα 2. κάθε φυτό που αναρριχάται, όπως λ.χ. το κλήμα, το αγιόκλημα, ο κισσός, **κλημάτινος,** -η, ό ► κλήμα
κληματόβεργα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το κλαδί τού αμπελιού συν. κληματίδα.
κληματόφυλλο (το) το φύλλο τού αμπελιού συν. αμπελόφυλλο,
κληματσίδα (η) (λαϊκ.) η κληματόβεργα.
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *κληματίς, -ιδος,* με τσιτακισμό|.
Κλημεντίνη (η) γυναικείο όνομα.
|ΕΤΥΜ. Θρλ. τού *Κλήμης* (βλ.λ.), πβ. γαλλ. Clementine], **κλημεντίνη** (η) {δύσχρ. κλημεντινών} ποικιλία μανταρινιού.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. clemcntinc. από το όν. τού κληρικού και γεωπόνου *Κλήμεντος* (Clement), ο οποίο;: ανέπτυξε αυτή την ποικιλία το 19021.
Κλήμης (Ο) {Κλήμεντ-υς, -α} **1.** όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** *ο Α/^εξανδρεύς-* ένας από τους σημαντικό- τερυυς θεολόγους συγγραφείς τού 2ου αι. **3.** όνυμα παπών τής Ρωμαιοκαθολικής Κκκλησίας.
|ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Clemens < επίθ. clemens, -ntis «πράος, ήπιος, γαλήνιος»], **κλήρα** (η; {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** κληρονόμος **2.** τέκνο, γόνος. {είύμ. μεσν. < *κληρώνω* (υποχωρητ.). κατά το σχήμα *σανίδα - σανιδώνω, κηλίδα - κηλιδώνω, λέρα - λερώνω*Ι. **κληρικαλισμός** (υ) {χωρ. πληθ.} η κληρικοκρατία (βλ.λ.). Ηπίσης **κληρικισμός.**
[ΕΤΥΜ. Ελληνο^'ενής ξέν. όρ.. < γαλλ. clericalisme]. **κληρικοκρατία** 11895[κ. **κληροκρατία** (η) 118451 {κληρικοκρα- τιών} 1. η τάση τού κλήρου να υπεισέρχεται καταχρηστικώς σε θέματα τύυ δημόσιου ή ιδιοηικού βίου. επιβάλλοντας με την επιρροή του συγκεκριμένο χειρισμό 2. (ειδικότ.) το πολιτικό ρεύμα που απο- σκοπεί στην εδραίωση και επέκταση τής εξουσίας τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και στους υπόλοιπους τομείς τής ζωής (πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό) (πβ. κ. λ. *καισαροπαπισμός).*
ΙΗΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. clericalisinc]. **κληρικολαϊκός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον κλήρο και τον λαό. που αποτελείται από κληρικυύς και λαϊκούς: *το ~ συνέδριο αποτελεί το ανώτατο νομοθετικό σώμα τής Εκκλησίας.*
κληρικός (ο) κάθε μέλος τού κλήρου (βλ.λ.. σημ. 6)· ο ιερωμένος ανεξαρτήτως τού βαθμού πυυ κατέχει (είτε είναι λ.χ. διάκονος είτε πρε- σβύτερυς είτε επίσκοπος). κατ' αντιδιαστολή προς τους «λαϊκούς», τους κοσμικούς.
ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *κλήρος* (βλ.λ.)].

ΣΧΟΛΙΟ Με τον όρυ «κληρικοί» νοείται το σύνολο τού ανώτερου και τού κατώτερου κλήρου. Στον ανώτερο, συγκαταλέγονται οι **επίσκοποι,** οι **πρεαβύτεροι** και οι **διάκονοι,** οι οποίοι αναλαμβά- νυυν με χειρυτονία το έργο τής τελέσεως των μυστηρίων και τής ποιμάνσεως. Στον κατώτερο κλήρο, ανήκουν οι **αναγνώστες,** οι **υποδιάκονοι,** υι **ψάλτες** και οι **κατηχητές,** πυυ χειροθετούνται έξω από το Αγιο Βήμα. Με τον ανώτερο κλήρο συνδέονται υι τρεις **βαθμοί τής ιεροσύνης.** Αυτοί κλιμακώνονται από τον κατοηερο προς τυν ανώτερο ως εξής: **διάκονος, πρεσβύτερος, επίσκοπος.** Ειδικό- τερα, ο *διάκονος* (λαϊκ. **διάκος)** μπορεί κατά τη διάρκεια τής υπηρεσίας του να φέρει τον τίτλο τού **αρχιδιακόνου** (ο πρώτος τη τάξει διάκονος, που είθισται να ακολουθεί τον μητρυπολίτη) και προ- σφωνείται **Ευλαβέστατος** ή **Ιερολογιότατος** (εφόσον διαθέτει πανεπιστημιακή μόρφωση). Ο *πρεσβύτερος* **(ιερέας,** λαϊκ. **παππάς)** φέρει διαφόρους τίτλους ανάλογα με τυ αν είναι έγγαμος ή άγαμος· αν είναι έγγαμος, μπορεί να φέρει τυν τίτλο τού **πρωτοπρεσβύτερου** (πρώτος ανάμεσα στους πρεσβυτέρους. που φέρει σταυ- ρό και επιγονάτιο) ή τού **οικονόμου** (που φέρει επιγονάτιο). Προ- σφωνείται **Αιδεσιμότατος** ή, αν έχει πανεπιστημιακή μόρφωση, **Αι- δεσιμολογιότατος.** Στην περίπτωση πυυ ο *πρεσβύτερος* είναι άγαμος. μπορεί να φέρει τον τίτλο τού **αρχιμανδρίτη.** Επιπλέον, υ λόγιος (με πανεπιστημιακή μόρφωση) *αρχιμανδρίτης* προσφωνείται **Πανοσιολογιότατος,** ενώ υ *αρχιμανδρίτης* απλώς **Πανοσιότατος.** Οι **επίσκοποι** (τρίτος βαθμός) μπορεί να είναι: (α) βοηθοί επίσκο- πυι. που τελυύν υπό τυν μητροπολίτη, τον αρχιεπίσκοπο ή τον πατριάρχη και πρυσφωνούνται **Θεοφιλέστατοι** (β) **αρχιεπίσκοποι,** αρχηγοί αυτοκέφαλης ή μη Κκκλησίας· στην πρώτη περίπτωση (αυτοκέφαλης Εκκλησίας), προσφίονούνται **Μακαριότατοι,** ενώ στη δεύτερη (μη αυτοκέφαλης Εκκλησίας) **Σεβασμιότατοι** (γ) **μητρο- πολίτες,** που ποιμαίνουν τους πιστούς μιας επαρχίας, διαθέτουν διοικητική εξουσία και προσφωνούνται **Σεβασμιότατοι** (/*αϊκ. **δεσπότες)** και **μητροπολίτες τιτουλάριοι** (χωρίς επαρχία, δηλ. μητρόπολη που υπήρχε παλιότερα αλλά καταργήθηκε). που προσφω- νούνταν παλαιότ. **Πανιερότατοι** και τώρα **Θεοφιλέστατο»** (δ) πατριάρχες: υ **Οικουμενικός** (Κων/πόλεως και Νέας Ρώμης), που προ- σφωνείται **Παναγιότατος.** και υι λοιποί, που προσφωνούνται **Μακαριότατοι.** Ειδικότερα, οι προκαθήμενοι των τεσσάρων πρεσβυγε- νών (των πρώτων που ιδρύθηκαν) πατριαρχείων (Κων/πόλεως, Αλε- ξάνδρειάς. Αντιόχειας. Ιεροσολύμων) προσαγορεύονται και **Θειό- τατοι** (ο Αλεξάνδρειάς και **Πάπας).**
Οι **ιερομόναχοι** (μοναχοί που έχουν χειροτονηθεί ιερείς) και **μοναχοί** προσφωνούνται **Οσιότατοι** και οι λόγιοι ιερομόναχοι και μοναχοί **Οσιολογιότατοι.**

κλήρινγκ (το) -» κλίρινγκ
κληροδοσία (η) {μτγν.Ι {κληροδοσιών} νομ. **1.** η παροχή σε κάποιον περιουσιακής ωφέλειας με διάταξη διαθήκης, χωρίς αυτός να είναι κληρονόμος, άρα και χωρίς να ευθύνεται για τα χρέη τής κληρονομιάς 2. (συνεκδ.) η ίδια η διάταξη τής διαθήκης, βάσει τής οποίας γίνεται κανείς κληροδόχος, καθώς και το δικαίωμα τού κληροδόχου που αυττί η διάταξη ορίζει, **κληροδότημα** (το) |185lJ (κληροδοτήμ-ατος | -ατα, -άτων} το χρηματικό ποσό ή το περιουσιακό στοιχείο που μεταβιβάζεται σε κάποιον, συνήθ. στο Δημόσιο ή σε άλλο νομικό πρόσωπο με κληροδοσία (βλ.λ.) ή προσφέρεται από κάποιον (κληρυδότη) για κοινωφελή σκοπό (ανεξαρτήτως τού αν ο κληροδότης βρίσκεται εν ζωή ή περιλαμβάνει σχετική διάταξη στη διαθήκη του), **κληροδότης** (ο/η) Ιμτγν.] {κληροδοτών}, **κληροδότρια** (η) {κληρυ- δοτριών} αυτός που κληροδοτεί, που αφήνει (σε κάποιον) κληροδό

τημα ΑΝΤ. κληροδόχος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρονομώ*. **κληροδοτώ** ρ. μετβ. {κληροδοτείς... | κληροδότ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. μεταβιβάζω (σε κάποιον) περιουσιακό μου στοιχείο μ* ": κληροδοσία, παραχωρώ (κάτι) ως κληροδότημα 2. (ειδικότ.) μεταβιβάζω περιουσιακό μου στοιχείο στο Δημόσιο ή σε νομικό πρόσωπο για κοινωφελείς σκοπούς **3.** (μτφ.) αφήνω (κάτι) ως πνευματική ή ηθική παρακαταθήκη για τις μεταγενέστερες γενιές: *ο Θουκυδίδης κληροδότησε το έρ'/ο του στις* μελλοντικές *γενεές* ως *«κτήμα ές αεί»*. — **κληροδότηση** (η) [18511. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω*, κληρονομώ.

Ιγ.ι υμ. < μτγν. *κληροδοτώ (-ρω)* < *κλήρος* + *-δοτώ* < *δότης*\. **κληροδόχος** (ο) f 18331 το πρόσωπο στο οποίο μεταβιβάζεται κληροδότημα αντ. κληρυδότης.

|ί Ί ΥΜ. < *κλήρος* + *-δόχος* < *δέχομαι*|. **κληρονομητήριο** (τυ) {κληρονομητηρί-υυ | -ων} νομ. πιστυποιητικό για τυ δικαίωμα τού κληρονόμου ή καταπιστευματοδόχου ή κληροδόχου ή εκτελεστή διαθήκης, το οποίυ εκδίδεται από τυν γραμματέα τυύ δικαστηρίου ύστερα από απόφαση τού δικαστηρίου αυτού, **κληρονομιά** (η) **1.** (κ. στον τ. *κ/.ηρονομία)* το σύνολο ή το μέρος περιουσίας. που μετά τον θάνατυ τού κατόχυυ. τού κυρίυ ή τύυ νομέ- ως της περιέρχεται στην κυριότητα, νομή ή κατοχή άλλου ή άλλων προσώπων (φυσικών ή νομικών) είτε σύμφωνα με την έγγραφη έκφραση της βούλησης τού αποθανόντος (διαθήκη) είτε σύμφωνα με τα κρατούντα (κληρονομικό ή Γθιμικό δίκαιο): *άφησε πίσω του μεγάλη ~*]| *το σπίτι αυτό είναι - από τον πατέρα του* [| *διεκδικώ / παίρνω / μοιράζομαι / ξοδεύω την ~* (| *πατρική ~* || *σχολάζουσα* (βλ. λ. *σχολάζω) κληρονομιά* || *φόρος κληρονομιάς* 2. το να κληρονομεί *κανείς* μια περιουσία ή τμήμα περιουσίας: *όλη αυτή την περιουσία την απέκτησε με ~ απ' τον θείο του* **3.** (μτφ.) ό,τι αφήνει κανείς ως παρακαταθήκη, πνευματική ή ηθική, στους μεταγενεστέρους: *η ιστορική ~ των Ελ/.ήνων (ο* ελληνικός πολιτισμός, η ιστορία και η παράδοσή μας) || *η πνευματική μας ~* (το σύνολο των έργων, των συγγραμμάτων των προγόνων μας) || *πολιτιστική / εθνική ~* |{ *η περηφάνια και η πίστη στη ζωή είναι η μόνη ~ που μου άφησαν οι δικοί μου*. Επίσης (λόγ.) **κληρονομιά** [αρχ.] (κυρ. νόμ.) **κληρονομιαίος,** -α. -ο [μτγν.[(λόγ.) αυτός που σχετίζεται με κληρονομιά ή μεταβιβάζεται με κληρονομιά: *- μέσα / αντικείμενα.* **κληρονομικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την κληρονομιά ή τον κληρονόμο: *~ δικαίωμα / υποθέσεις / διαφορές* 2. ΝΌΜ. (α) *Κληρονομικό Δίκαιο* το σύνολο των διατάξεων τού Αστικού Κώδικα. που ρυθμίζουν την τύχη της περιουσίας τού Οανόντος (β) *κληρο- νομικώ δικαίω / δικαιώματι (κληρονομικφ δικαίο)* με βάση το τι ισχύει στο Κληρονομικό Δίκαιο, με το δικαίωμα που αποκτά κάποιος ως κληρονόμος κάποιου: *«έγινε αρχηγός κληρονομικώ δικαίω και λό- γω συνθηκών και όχι χάρη στη δική του αξία»* (εφημ.) (γ) *κληρονομικό αξίωμα / κληρονομικός τίτλος* το αξίωμα / ο τίτλος πυυ μετά τον θάνατο τύ προσώπου που το/τον κατέχει κληρονομείται από τους απογόνους του: *η βασιλεία είναι ~* **3.** *κληρονομικά* (τα) οι υποθέσεις που σχετίζονται με το μέρος τής κληρονομιάς που αφήνει κάποιυς σε καθέναν από τους κληρονόμους του: *τσακώθηκαν για τα ~* 4. βιολ. (για ιδιότητες σωματικές ή ψυχικές) αυτός που μεταβιβάζεται μέσω των γονιδίων από τους γονείς στα παιδιά, γενικότ. από τους προγόνους στους απογόνους: *- ελάττωμα / χαρακτηριστικό ι νόσος* || *τα ~ χαρακτηριστικά ενός ατόμου* (γονότυπος) 5. (καθημ.) *κληρονομικό* (το) χαρακτηριστικό που υπάρχει σε όλα τα μέλη μιας οικογένειας και μεταδίδεται από τους γονείς ή τους προγόνους: *η τσιγγουνιά είναι - τους*][*η εφευρετικότητα είναι ~ τους.* · **κληρονομικ-ά** / **-ώς** 11849j επίρρ.

κληρονομικότητα (η) J1849] {χωρ. πληθ.} βιολ. **1.** η μεταβίβαση των μορφυλογικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών από τους γονείς στους απογόνους μέσω των γονιδίων: οι *νόμοι τής ~ διατυπώθηκαν > από τον Μέντελ* 2. το σύνολο των εγγενών, έμφυτων χαρακτηριστικών ενός ατόμου: *η ~ πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπ'όψιν κατά τη διαπαιδαγώγηση ενός παιδιού.* **κληρονόμος** (ο/η) το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, στυ οποίο περιέρχεται η περιουσία (κάποιου) μετά τον θάνατό του: *ορίζω / αφήνω κάποιον - μου* || *νέος / μοναδικός -* || *είμαι / γίνομαι ~ κάποιου. ΧΧΟΜΟ* λ. *κληρονομώ.*

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *κλήρος* + *νόμος* < *νέμω* «μοιράζω · διοικώ»], **κληρονομώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {κληρονομείς... | κληρονόμ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος! 1. γίνομαι κληρονόμος περιουσίας ή τμήματος περιουσίας μετά τον θάνατο τού διαθέτη (βλ.λ.): *το σπίτι το κληρονόμησε από τους γονείς του* || *αν πεθάνει ο θείος του. αυτός θα τον κληρονομήσει* (σε αυτόν 0« περιέλθα όλη του η περιουσία) λνγ. κληροδοτώ 2. (ειδικότ.) διαδέχομαι (κάποιον) στη θέση ή στο αξίωμα που κατείχε: *κληρονόμησε τον τίτλο τού δούκα από τον πατέρα του* || *μαζί με τα λεφτά κληρονόμησε και τη θέση τον προέδρου τής εταιρείας* **3.** (μτφ.) αποκτώ τα ψυχικά, σωματικά, διανοητικά χαρακτηριστικά των προγόνων μου (λόγο) κληρονομικότητας): το *ύψος και το ξανθό* μαλλί *το κληρονόμησε από τον πατέρα του* ((*δεν κληρονόμησε ούτε την εξυπνάδα ούτε την ομορφιά τής μάννας της* ΣΥΝ. παίρνω 4. (μτφ.-ειδι- κότ.) γίνομαι φορέας τής κληρονομιάς των προγόνων: *γεννήθηκε στη Γαλλία■ κληρονόμησε όμως από τη μάννα του το δαιμόνιο τού Έλληνα* || *έχουμε κ/.ηρονομήσει* τον *πολιτισμό των αρχαίο>ν Ελλήνων* 5. μου μεταβιβάζεται κάτι από τον προηγούμενο πυυ βρισκόταν στη θέση μου: ως *κυβέρνηση κληρονομήσαμε τα προβ/.ήματα των προκατό- χων μας.*

κληρονομώ - κληροδοτώ. Η διαφορά ανάμεσα στα δύο ρήματα είναι ό.τι μεταξύ των ρημάτων **παίρνω** και **δίνω:** τυ **κληρονομώ** σημαίνει «παίρνω) κάτι που έχει προδιατεθεί από κάποιον για μένα».

ενώ το **κληροδοτώ** σημαίνει «δίνω κάτι σε κάποιον, του αφήνω κάτι να το έχει». **Κληρονόμος** είναι αυτός που παίρνει κάτι, **κληρο- δότης** είναι αυτός πυυ δίνει κάτι. Μερικές φορές χρησιμοποιείται το *κληρονομώ* και με τη σημ. τού *κληροδοτώ: Του κληρονόμησε μεγάλη περιουσία.* Στις περιπτώσεις αυτές είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται το *κληροδοτώ (Του κληροδότησε μεγάλη περιουσία)* ή. σε «πλούστερη γλώσσα, το **αφήνω (κληρονομιά):** *Του άφησε (κληρονομιά) μεγάλη περιουσία.* Σύμφωνα με αυτά, προτιμότερη είναι η φρ. «*Οι πρόγονοί τους κληροδότησαν σε αυτούς θεμελιώδεις ηθικές αξίες και σημαντικό υλικό πολιτισμό*» αντί «*Οι πρόγονοί τους κληρονόμησαν* σε αυτούς...".

κλήρος (ο) **1.** ο λαχνός που κληροόνεται. πυυ βγαίνει από την κληρωτίδα: **μου** *πέφτει* ο ~ (κερδίζω σε κλήρωση) || *του έπεσε ο ~ και κέρδισε πολυτελείς διακοπές* (κέρδισε τις διακοπές, κέρδισε με κλήρωση ως έπαθλο τις διακοπές)· φρ. ***ρίχνω τον κλήρο*** (για κάτι) κάνω κλήρωση, προκειμένου να οριστεί αυτός που θα κάνει, θα πάρει κ.λπ. (κάτι): *«και τότε ρίξανε τον κ?.ήρο. να δούνε ποιος θα φαγωθεί...»* (παιδικό τραγ.) 2. (συνεκδ.) η κλήρωση: *αποφάσισαν να οριστεί το προεδρείο με ~* || *η διανομή των εργατικών κατοικιών θα γίνει με* φι> ***βάζω (κάτι) σε κλήρο*** θέτω (κάτι) ως έπαθλο κλήρωσης, κληρώνω: *έβαλαν σε κλήρο ένα οικόπεδο* **3.** (μτφ.) η τύχη τού κάθε ανθρείπου. ο προορισμός που έχει στη ζωή του. κυρ. στη φρ. ***(μου) έλαχε ο κλήρος (να...)*** μου έτυχε. ήταν η μοίρα μου. ήταν γραφτό μου: *τέτοιος κλήρος να μη σου λάχει* || σε *αυτούς έλαχε ο κλήρος να υπερασπιστούν την πατρίδα* **4.** (παλαιότ.) το κομμάτι γης πυυ απυνέμεται σε καλλιεργητή με λαχνό 5. (α) το μερίδιο που παίρνει κανείς από το σύνολο μιας περιουσίας, η νόμιμη μοίρα, η κληρονομιά: *μεγάλος / πλούσιος ~* (πβ. λ. *άκληρος)* (β) νομ. ***κλήρου αγωγή*** η αγωγή με την οποία ο αληθινός κληρονόμος στρέφεται εναντίον αυτού που αντιποιείται ολικώς ή μερικώς το κληρονομικό του δικαίωμα (δηλ. παρακρατεί το σύνολο ή μέρος τής κληρονομιάς) · 6. ΕΚΚΛΜΣ. το σύνολο των ιερέων, κατ' αντιδιαστολή προς τους "λαϊκούς»: *εκπρόσωπος τού ~* || *ανώτερος -* (επίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι) || *κατο)τερος ~* (υποδιάκονοι, ψάλτες κ.λπ.) συν. ιερατείο.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *κλήρος*, αρχική σημ. «κομμάτι, τεμάχιο (ξύλου, πέτρας)». < *κλώ (-άω)* «σπάζω, χτυπώ» < **qi-s-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού i.E. **qOI(e)-* «σπάζω, χτυπώ», πβ. αρχ. ιρλ. clar «κομμάτι ξύλου», ου- αλ. claur. λατ. cla-d-es «καταστροφή» κ.ά. Ομόρρ. *κλά-σις (-η), κλάσμα, κλή-μα.* αρχ. *κλών* «κλωνάρι» κ.ά. ΙΙ εκκλησιαστική σημ. είναι μτγν. (πρωτοαπαντά στη φρ. *διδόναι κ?.ήρους* «ορίζω σε εκκλησ. αξιώματα»), ενώ οι ξέν. λέξεις πυυ αναφέρονται στους κληρικούς είναι ελληνογενείς. π.χ. αγγλ. clergy < παλ. γαλλ. elcrge < μτγν. λατ. clcricus < μτγν. *κ?.ηρικός*\. **κληρουχία** (η) Ιαρχ.] {κληρουχιίόν} **1.** η κατοχή κλήρου (μεριδίου γης) · 2. στρατ. (στο Ιίολεμικό Ναυτικό) η σειρά νέων που καλούνται να υπηρετήσουν τη στρατιωτική τους θητεία, **κληρούχος** (υ) **1.** τυ πρόσωπο πυυ κατέχει ή δικαιούται να λάβει κλήρο, μερίδιο γης, ύστερα από κλήρωση **2. ΙΣΤ.** (ειδικότ. στην αρχαιότητα) ο Αθηναίος πολίτης που λάμβανε κλήρο στις συμμαχικές ή υποτελείς πόλεις των Αθηνών.

|ΠΤΥΜ. < αρχ. *κληρούχος* < *κλήρος* + *-ούχος*< *έχω*\. **κληρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κλήρω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** τοποθετώ σε κληρωτίδα λαχνούς ή αντικείμενα με διακριτικό σημάδι και τραβώ έξω στην τύχη έναν λαχνό ή ένα αντικείμενο, τού οποίου ο κάτοχος κερδίζει ή αναλαμβάνει κάτι σημαντικό: *στην αρχαία Λθήνα τα μέ?.η τής Ηλιαίας κλήρωναν τους δικαστές* |[*αυτός κληρώθηκε να μιλήσει πρώτος* |] *ο Ολυμπιακός κληρώθηκε* (ενν. *να παίξει) με εύκολο αντίπαλο* || *το προεδρείο θα κληρώσει τον νικητή σε περίπτωση ισοβαθμίας* 2. μοιράζω, δίνω (κάτι) με κλήρο, διανέμω με κλήρωση (κάτι): *αύριο θα κληρώσουν τα δύο μεγάλα δώρα και τα υπό- λοιπα την επόμενη εβδομάδα* **3.** θέτω (κάτι) ως έπαθλο ή βραβείο σε κλήρωση: *στον διαγωνισμό κ?^ηρώνουν ένα αυτοκίνητο* ΣΥΝ. βάζω σε κλήρο ♦ **4.** (αμετβ., τριτοπρόσ. ***κληρώνει)*** (για λαχείο) γίνεται η κλήρωσή (του): *προλάβετε, αύριο - το Λαϊκό Λαχείο.* ΙF.ΤΥμ. < αρχ. *κληρώ (-ώω)* < *κλήρος*]. **κλήρωση** (η) |αρχ.| {-ης κ. *-ώσεως* \ *-ώσεις. -ώσεων*} **1.** το να επιλέγεται (κάποιος/κάτι) από ένα σύνολο με κλήρο, βγάζοντας τυχαία από την κληρωτίδα λαχνό: *η - των αρχόντων δεν εξασφαλίζει την αξιοκρατική τους επιλογή ούτε εμπεδώνει τη δημοκρατική λειτουργΐα τόσο όσο η ψήφισή τους* |] *η ~ των ενόρκων 2.* η εξαγωγή από την κληρωτίδα τού λαχνού ή τού σημαδεμένου αντικειμένου που κερδίζει: *η ~ τού λαχείου είναι αύριο* **3.** η διανομή, το μοίρασμα *με* κλήρο: *η ~ των δώρων θα γίνει μετά την κοπή τής πίτας.* **κληρωτίδα** (η) Ιμτγν.Ι **1.** κάθε δοχείο μέσα στο οποίο τοποθετούνται οι λαχνοί για την κλήρωση: *βάζω στην - [j βγάζω από την ~* 2. (ειδι- κότ.) το μηχανικό σύστημα με τον σφαιρικό, περιστρεφόμενο, μεταλλικό κάδο. μέσα στον οποίο τοποθετούνται και ανακατεύονται τα μπαλάκια με τους αριθμούς για την κλήρωση τού λαχείου **3.** (συνεκδ.) η κλήρωση: τι *θα βγάλει η* (ποιο θα είναι το αποτέλεσμα τής κλήρωσης;).

κληρωτός, -ή, -ύ **1.** ο νέος που καλείται να υπηρετήσει τη στρατιωτική του θητεία συν. στρατεύσιμος 2. αυτός που εκλέγεται με κλήρο: *- δικαστές / άρχοντες.*

Ιετυμ. αρχ. < *κληρώ (-ώω).* Η λ. χρησιμοποιήθηκε για τους στρατευσίμους. επειδή αρχικώς προέκυπταν με κλήρωση), **κλήση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (α) τυ επίσημο έγγραφο που απυστέλλεται ή επιδίδεται από αρχή ή δημόσια υπηρεσία σε ιδιώτη. με το οποίο ειδοποιείται να προσέλθει σε συγκεκριμένο γραφείο ή υπηρεσία: *~ στρατευσίμων* (η γραπτή πρόσκληση από τη στρα

τολογία, με την οποία καλούνται οι στρατεύσιμοι νέοι να παρουσιαστούν για κατάταξη) \\ *του ήρθε ~ από την εφορία* (β) (ειδικότ.) νομ. έγγραφο με το οποίο καλούνται οι μάρτυρες να προσέλθουν σε ορισμένη ήμερα και cijpu για κατάθεση (ενώπιον δικαστηρίου, ανακριτή ή προανακριτή) ή οι κατηγορούμενοι (για απολογία ή για να δικά- στούν) συν. κλήτευση (γ) (ειδικότ.) έγγραφο τής τροχαίας, στο οποίο αναγράφεται πρόστιμο για παράβαση των κανόνων οδικής κυκλοφορίας ή για παράνομη στάθμευση (οπότε μπορεί να επιδοθεί και από αντίστοιχη υπηρεσία τού δήμου, λ.χ. δημοτική αστυνομία): *πήρε επειδή πέρασε με κόκκινο* \\ *είδε την ~ που άφησε ο τροχονόμος* στο *παρμπρίζ*· ΦΡ. (καθημ.ι ***σβήνω την κλήση*** βλ. λ. *σβήνω* **2.** τυ ηχητικό ή φωτεινό σήμα ενός μέσυυ επικοινωνίας (λ.χ. τηλεφώνου, τηλεγράφου, ασυρμάτου, συστήματος συναγερμού), με τυ οποίο καλείται υ χειριστής ή ο χρήστης του να απαντήσει, δηλ. να μπει στο κύκλίομα τηλεπικοινωνίας που τον καλεί: *το τηλέφωνο χάλασε, δεν δίνει* - (δεν δίνει σήμα) |(*αποδοχή / αναμονή* κλήσεων (σε κινητά τηλέφωνα) **3.** (συνεκδ.) το μήνυμα που μεταβιβάζει κανείς μέσω ενός συστήματος επικοινωνίας, ζητιόντας από κάποιον, κυρ. από αρμόδια υπηρεσία ή αρχή, να επέμβει. να έρθει σε βοήθεια κ.λπ.: *η προσοβεστική έλαβε πολλές ~ για απεγκλωβισμό από ανελκυστήρες λόγο*) των διακοποίν *ρεύματος* (Ι *η Άμεση Λράση δεν προλάβαινε ν'απαντά στις ~ το τριήμερο* (λ.χ. για διαρρήξεις) || *το ασθενοφόρο έλαβε - για επείγον περισταπ- κόΑ.* (κυριολ.) τυ να καλεί, να προσφωνεί κανείς (κάποιον): *στην ομιλία μας. για την - κάποιου χρησιμοποιούμε την κλητική πτώση* ΣΥΝ. προσφώνηση. σχολιο λ. *ετερόκλιτος, ομόηχος, πρόσκληση*. jr.i ΥΜ. < αρχ. *κλήσις* < *καλώ*. 11 χρήση τής λ. στα μέσα επικοινωνίας είναι απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. call|. **κλητεύω** ρ. μετβ. 1κλήτευ-σα, -θηκα. -μένος} νομ. καλώ (κάποιον) να εμφανιστεί στο δικαστήριο, τυν ανακριτή ή τον προανακριτή ως μάρ- τυς ή διάδικος: *οι μάρτυρες κλητεύονται εγγράφως για ορισμένη μέρα και ώρα* συν. επιδίδω κλήση, καλώ. - **κλήτευση** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *πρόσκληση*. [ι-τυμ. αρχ. < *κλητός]*. **κλητήρας** (ο/η) ί θηλ. γεν. κλητήρος} κατώτερος υπάλληλος (δημόσιος ή ιδιωτικός) που διεκπεραιώνει βοηθητικές εργασίες (μεταφορές εγγράφων από γραφείο σε γραφείο, εξωτερικές δουλειές κ.λπ.): ~ *γραφείου* || *οι - τής βουλής*· ΦΡ. (α) ***στό δήμαρχος κλητήρας*** βλ. λ. *δήμαρχος* (β) ***δικαστικός κλητήρας*** δικαστικός υπάλληλος αρμόδιος για την επίδοση κλήσεων σε μάρτυρες και διαδίκους. την κοινοποίηση δημοσίων εγγράφων, δικογράφου, την εκτέλεση κατασχέσεων κ.λπ. συν. δικαστικός επιμελητής.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *κλητήρ. -ήρος* < θ. *κλη- {*< *καλώ*. πβ. *κλή-σις*) + επίθημα *-τήρ*\.

κλητήριος, -ος. -ο |1833| **1.** αυτός που σχετίζεται με την κλήτευση **2.** ΝΟΜ. ***κλητήριο (θέσπισμα)*** βλ. λ. *θέσπισμα*. **κλητικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με κλήση, πρόσκληση ή προσφώνηση, πυυ καλεί: - *προσφοίνηση* **2.** ΓΛΩΣΣ. ***κλητική*** (η) πτώση των ονομάτων τής Ν. Ελληνικής, η υποία χρησιμοποιείται μόνο σε προσφωνήσεις, όταν κανείς απευθύνεται (.ονομαστικά ή με αναφορά σε ιδιότητα, αξίωμα κ.λπ.) σε κάποιον άλλο· διαφέρει από τις άλλες (συντακτικές) πτοήσεις στη λειτουργία της και στη γραφή ακολουθείται συνήθ. από θαυμαστικό ή τοποθετείται ανάμεσα σε κόμματα, λ.χ. *μαμμά. πεινάω!* || *κύριε Άγγελε, σας ζητούν στο τηλέφωνο* (Ι *κυρίες και κύριοι...* || *κύριε νομάρχα / πρόεδρε / δήμαρχε* || *κυρία πρόεδρε / βουλευτά ι δήμαρχε*. **κλητός,** -ή. -ό αυτός που έχει προσκληθεί, καλεσμένος.

|1·ΤΥΜ. αρχ. < *καλώ*\. **κλιβανισμός** (ο) η διαδικασία απολύμανσης μέσα σε κλίβανο. (ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. ciuvagc (αντιδάν.) < etuve «κλίβανος» < ρ. ^tuver «εξατμίζω>* < δημώδ. λατ. extularc < cx- + *tufus < αρχ. *τύφος*. αρχική σημ. «ατμός. καπνός»|. **κλίβανος** (Ο) {κλιβάν-υυ | -ων, -υυς} ΓΕΧΝΟΛ. **1.** (επίσ.) ο φούρνυς. κάθε συσκευή στο εσωτερικό τής οποίας θερμαίνονται διάφορα υλικά, προκειμένου να πρυκύψουν φυσικές διεργασίες (αφύγρανση. αφυδάτωση, ξήρανση σωμάτο>ν) ή χημικές αντιδράσεις: ~ *αρτοποιίας* (στους φούρνους) / *οικιακός* (λ.χ. θερμυμονωμένος θάλαμος, που θερμαίνεται με αέριο, ηλεκτρισμό ή μικροκύματα) / *βιομηχανικός (λ.χ.* για την κατεργασία ξύλου, στη βιομηχανία αλλαντικών, στην τυροκομία) 2. (ειδικότ.) στεγανός θάλαμος, στο εσωτερικό τού οποίου υπάρχει ρυθμισμένη σταθερή θερμοκρασία και χρησιμοποιείται λ.χ. για την εργαστηριακή καλλιέργεια μικροβίων στις ευνοϊκότερες γι' αυτά συνθήκες θερμοκρασίας, για την αποστείρωση χειρουργικών εργαλείων κυρ. στα νοσοκομεία, για την απολύμανση μολυσμένων ρούχων, σεντονιών. πδο>ν από δέρμα και καουτσούκ κ.λπ.

|Γ.)ΥΜ. < αρχ. *κλίβανος / κρίβανος*. αβεβ. ετύμου, ίσως δάνειο που συνδ. με γοτθ. hlaifs «ψωμί», αρχ. γερμ. hleib, πιθ. και με το λατ. libum «είδος αρτοσκευάσματος»!· **κλικ** (το) {άκλ.} **1.** ο ήχος που ακούγεται όταν κάτι εφαρμόζει πλήρως σε εγκοπή, όταν το κλειδί περιστραοεί για να κλειδώσει την πόρτα κ.λπ.: κάποιος *πρέπει* να *μπήκε στη γραμμή* (ενν. του τηλεφώνου). *γιατί άκουσα ένα ~* || *όταν κλείνει η ζώνη* (ασφαλείας). *ακούγεται ένα ~* 2. γγρλτ. μηχανισμός στα όπλα που ρυθμίζει τη θέση (ύψος κ.λπ.) που Οα λάβει η κάννη για τη σκόπευση: <5ιίο ~ *κάτω. ένα δεξιά* || (μτφ.) *-απείχε μόνο ένα - από* τυ *να αξιώσει τον απόλυτο έλεγχο των νησιών»* (εφημ.).

Ιετυμ. <γαλλ. clic. ηχομιμητική λ.}, **κλίκα** (η) {δύσχρ. κλικών} **1.** μικρή ομάδα ανθροόπων. που δρουν συντονισμένα με αλληλούποστήριξη και αμοιβαίες εξυπηρετήσεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα συμφέροντα και τις ιδιοτελείς επιδιώξεις τους. συχνά εις βάρος τού γενικύυ καλού και με τρόπο αθέμιτο ή παράνομο: *έχουν φτειάξει μια - γύρω από τον πρόεδρο και ελέγχουν το κόμμα 2.* (κατ' επέκτ.-κακύσ.) κάθε μικρή ομάδα, πυυ συγκροτείται από μέλη ευρύτερου συνόλου στη βάση κοινών επιδιώξεων ή θέσεων: *η ~ των δημοσιογράφων* / των *ηθοποιών* \\ *αν δεν ελέγξει τις ~ που υπάρχουν, δεν θα μείνει για πολύ επί κεφαλής.*

|ΗΤΥΜ. < γαλλ. clique < παλ. γαλλ. eliquer «ηχώ. θορυβώ», ονυματο- ποιημένη λ.|.

κλίμα (τυ) {κλίμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** Mi-TF-SiP. το σύνολο των μετεωρολογικών φαινομένων που επικρατούν κατά τη διάρκεια μιας μα- κράς περιόδου σε συγκεκριμένη περιοχή, χαρακτηρίζοντας τόσο τη μέση κατάσταση τής ατμόσφαιρας (στον τύπο αυτόν) όσο και τη συχνότητα και την ένταση των μεταβολών της: *τροπικά ~ σαβάνας / υψηλών περιοχών* || *~ ερημικό* (στις ερήμους) / *υποτροπικό και ωκεάνιο νησιωτικό (λ.χ.* στη Χαβάη) / *μεσογειακό* (θερμό και εύκρατο, με ξηρά καλοκαίρια, υγρούς και συχνά με καταιγίδες χειμώνες) / *θαλάσσιο και ηπειρωτικό / παράκτιο / ορεινό / στέπας και λιβαδιών / ψυχρό (λ.χ.* τούνδρας) 2. (α) (συνεκδ.) η περιοχή που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες καιρικές συνθήκες: στα *ψυχρά - είναι αυξημένη η κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών* (β) ***αστικό κλίμα*** οι καιρικές συνθήκες πυυ επικρατούν στις περισσότερες μεγάλες αστικές περιοχές, οι οποίες διαφέρουν από αυτές των γύρω περιοχών και χαρακτηρίζονται από υψηλή συγκέντρωση ρυπαντών λόγω το>ν βιομηχανικά) ν δραστηριοτήτοιν, τής πυκνοκατοίκησης, των αλλαγών στη μορφολογία τής πύλης και τής μόλυνσης (γ) ***τεχνητό κλίμα*** οι ατμοσοαι- ρικές συνθήκες που δημιουργούνται με ανθρώπινη παρέμβαση, λ.χ. στα θερμοκήπια για τις γεωργικές καλλιέργειες, από κλιματιστικές συσκευές (σε κλειστούς χ(όρους) 3. (μτφ.) το σύνολο των συνθηκών που επικρατούν σε συγκεκριμένο χώρο. τομέα δράσης, το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι σχέσεις μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πλευρών: *το - στην κοινοβουλευτική ομάδα ήταν ιδιαίτερα βαρύ* || *το πολιτικό / οικονομικό ~ τής χώρας ευνοεί τις επενδύσεις* || *το ευχάριστο / ζεστό - μιας συζήτησης* jj *ευνοϊκό το ~ στις Π.Π.Α. για την προώθηση των ελλ,ηνικών θέσεων* || *άσχημο ~ στις σχέσεις των δύο χωρών*|j ~ *ομοψυχίας / ευφορίας/ μυστικότητας* ■ *αντιπαράθεσης ι ανησυχίας / εφησυχασμού / έντασης* συν. περιρρέουσα ατμόσφαιρα- φρ. ((Χ) ***δεν με σηκώνει το κλίμα*** (i) είναι δυσάρεστη ή ανθυγιεινή για μένα η ατμόσφαιρα ενός χώρου ή μιας περιοχής: *δεν τον σηκόΐνει το κλίμα τής Αθήνας, αυτός χρειάζεται καθαρό αέρα* (ii) (μτφ.) μου είναι αφόρητη μια κατάσταση, δεν μπορώ να υπυοέρω ένα περιβάλλον: *ύστερα από τη σύγκρουσή του με τον πρόεδρο, λογικό ήταν να παραι τηθεί. δεν τον σήκωνε άλλο το κλίμα* (β) ***μπαίνω στο κλίμα*** προσαρμόζομαι σε συνθήκες, εγκλιματίζομαι: *οι νέοι μαθητές μπήκαν γρήγορα στο κλίμα τον καινούργιου τους σχολείου* · 4. εκκλης. μεγάλη περιφέρεια, πυυ απυτελεί ξεχωριστή εκκλησιαστική διοίκηση: το ~ *τον Οικουμενικού Πατριαρχείου / τού Πατριαρχείου Αλέξαν- δρείας*. σχόλιό λ. *κλίνω, ομόηχος*.

[ΙΤΥΜ. < αρχ. *κλίμα / κλίμα*. αρχική σημ.« κλίση, κατωφέρεια», < *κλίνω*. Η λ. απέκτησε σύντομα τη σημ. «τόπος, περιοχή» (ήδη αρχ). κα- ταλήγοντας να προσδιορίζει και τις καιρικές συνθήκες που επικρατούν σε έναν τύπο (πβ. Κ.Δ. *Γαλ.* 1,21: *έπειτα ήλθον είς τά κλίματα τής Συρίας καί τής* Κιλικίας). Οι αρχαίοι απέδιδαν τις καιρικές συνθήκες στην κλίση τής Γης προς τους πόλους (αργότερα αποδείχθηκε ότι οι εποχές υοείλονται πράγματι στην κλίση 23,5 μοιρών που παρουσιάζει η Γη ως προς τον άξονά της), χωρίζοντας τη Γη σε παράλληλες ζώνες, καθεμιά από τις οποίες απεκαλείτο *κλίμα*. Η μτφ. σημ. αποδίδει το γαλλ. climar (αντιδάν.)|.

κλίμακα (η) {κλιμάκων} **1.** σειρά υποδιαιρέσεων χαραγμένη σε όργανο μετρήσεως (λ.χ. χάρακα, θερμόμετρο κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) σύστημα με αριθμητική διαίρεση για τη μέτρηση φυσικών μεγεθών / φαινομένων: *σεισμός έξι βαθμών τής ~ Ρίχτερ* || *σεισμός δέκα βαθμών στην ~ Μερκάλι* \\ *η ~ ενός βαρομέτρου* 3. αριθμητική ή βαθμολογική διάταξη που καθορίζει ποιος βαθμός ή ποιο ποσό αντιστοιχεί σε κάποιον ανάλογα με ορισμένο κριτήριο (λ.χ. με την επίδοσή του. τα χρόνια υπηρεσίας, την ηλικία κ.λπ.): *μισθολογική / βαθμολογική / φορολογική* - 4. (μτφ.) το εύρος, η έκταση ή το μέγεθος ενός (μη μετρήσιμου συνήθ.) πράγματος: *η - των συναισθημάτων μας* || *η - των κοινωνιών* (η ιεραρχημένη δομή των αξιών συγκεκριμένης τοπικά και χρονικά κοινωνίας) || γο *έργο του κινείται σε μια πλατιά χρωματική ~* || *σε όλη την ~ τής κοινωνικής δράσης* συν. ποικιλία φρ. ***σε μεγάλη ί ευρεία κλίμακα*** ή ***μεγάλης / ευρείας κλίμακας*** σε μεγάλη έκταση, ευρέως: *σημειώθηκαν κοινωνικές αναταραχές ~* |) *ευρείας κλίμακας επεισόδια μετά την πορεία* **5.** (σε αρχιτεκτονικά, κατασκευαστικά σχέδια, χάρτες κ.λπ.) υ σταθερός λόγυς ενός μήκους πάνω σε γραφική, χαρτογραφική ή φωτογραφική αναπαράσταση προς το αντίστοιχο πραγματικό μήκος, η αναλογία τής έκτασης που καταλαμβάνει κάτι σε μια παράσταση προς την πραγματική τυ έκταση: ο *χάρτης έχει σχεδιαστεί σε ~ i:1.000.000* (ένα προς ένα εκατομμύριο, δηλ. ένα εκατοστό στον χάρτη αντιστοιχεί σε 1.000.000 εκατοστά στην πραγματικότητα) \\ *χάρτης υπό - 1:10.000* 6. μους. (α) η διάταξη των φθόγγων που χρησιμυποιούνται σε έναν μουσικό τρόπο (βλ.λ.) σε ανιούσα ή κατιούσα σειρά' στο πλαίσιο τής κλίμακας (σκάλας), οι φθόγγοι ονομάζονται βαθμίδες (σκαλοπάτια)· οι κλίμακες στο τονικό σύστημα τής ευρωπαϊκής μουσικής είναι δύο ειδο>ν, ***μείζονες*** και ***ελάσσονες*** (εξού και το σύστημα αυτό ονομάζεται *σύστημα μνίζονος - ελάσσο- νος)*. και ονομάζονται από τον εναρκτήριο φθόγγο τους και το είδος τους: ντο *μείζων. ντο ελάσσων. λα ύφεση ελάσσων κ.λπ.* (β) ***κλίμακες*** (οι) ιδιαίτερη τεχνική παιξίματος ενός μουσικού οργάνου, με τη σά- ρωση όλων των φθόγγων μέσα σε μιαν ορισμένη έκταση· τεχνική άσκηση και προάσκηση στην εκτέλεση κλιμάκων στο πλαίσιο μουσικών έργων: *μελετά τις ~ του* συν. σκάλα 7. πκκλνς. (α) ορισμένη σει

ρά ύμνων (β) η πνευματική κλίμακα των αρετών ή τής πνευματικής πορείας τού ανθρώπου: *Κλίμαξ Ιωάννου τού Σιναΐτου* 8. λρχγγ. η σκάλα: *ελικοειδής ' μαρμάρινη / ξύλινη / μηχανική / κυ'/αόμενη / περιστρεφόμενη* ~. — **κλιμακοειδής,** -ής. -ές Ιμτγν.]. ΣΧΟΜΟ λ. *κλίνω.* IFTYV1. < αρχ. *κλίμαξ, -ακος* < κλίνω. 11 λ. είχε αρχικώς τη σημ. «'σκάλα» λόγω τής κλίσης της. Η μυσ. σημ. αποδίδει το ιταλ. scala και το γαλλ. gamme. Η φρ. *σε ευρεία κλίμακα* είναι απόδ. τής γαλλ. sur une vaste echcllc|. **κλιμακηδόν** επίρρ. (λόγ.) βαθμηδόν, κλιμακωτά: - *έπεσε η ένταση που είχε προκ?.ηθεί στις σχέσης μεταξύ των δύο γειτονικών χωρών.* ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *κλίμαξ. -ακος* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν* (βλ.λ.)|.

κλιμάκιο (το) |κλιμακί-ου | -ων} **1.** η υποδιαίρεση σε πλαίσιο βαθμολογικής, ιεραρχικής κλίμακας (λ.χ. των υπαλλήλων): *πήρε προαγωγή, ανεβαίνοντας σε. ανώτερο ~ τής δημοσιοϋπαλληλικής ιεραρχίας || μι- σΟολογικό -* (καθεμιά από τις διαβαθμίσεις τής μισθολογικής κλίμακας των δημοσίων υπαλλήλων) 2. (γενικότ.)*το τμήμα ευρύτερης ομά* δας: *ένα - τού Υπουργείου Εσωτερικών περιόδευσε στις σεισμόπληκτες περιοχές |(κυβερνητικό* ~ **3.** στρλτ. μονάδα ή τμήμα στρατού, που εκτελεί συγκεκριμένο στρατιωτικό έργο. σε συγκεκριμένο τύπο και χρόνο. ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. κλίνω.

|Ι·ΤΥΜ. < αρχ. *κλ,ιμάκιον.* υποκ. τού *κλίμαξ, -ακος.* II σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. cchclon J.

κλιμακοειδής, -ής, -ές -» κλίμακα

κλιμακοστάσιο (τυ) [κλιμακυστασί-υυ | -ων} υ χώρος υικοδομής. κτηρίου στον οποίο είναι κτισμένη και βρίσκεται η σκάλα: γο ~ *τής πολυκατοικίας.* ·* σχολιο λ. *κλίνω.*

| L-ΓΥΜ. < *κλίμακα* «σκάλα» + *-στάσιο* < *-στάτης* (< αρχ. *ϊστημι)\.*

κλιμακτήριος (η) {κλιμακτηρί-ου j -ων. -ουςΙ η περίοδος τής ζωής τής γυναίκας, κατά την οποία σταματά η έμμηνη ρύση (μεταξύ των ετών 45-50) και συνοδεύεται από οργανικές και ψυχολογικές μεταβολές: *βρίσκομαι στην / περνώ την* ~ ΣΥΝ. εμμηνόπαυση, εμμηνοληξία.

κλιμακτηρικός, -ή, -ό Ιμτγν.|. ·* σχομο λ. κλίνω.

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < αγγλ. climacter < αρχ. *κλιμακτήρ, -ήρος* «σκαλοπάτι » < *κλΐμαξ\.*

κλιμακώνω ρ. μετβ. {κλιμάκω-σα. (λόγ. μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. κλιμακούμενος. -η. -ο), -θηκα. -μένος | 1. τοποθετώ στη σειρά, διατάσσω σε κλίμακα (λ.χ. από το ειδικό στο γενικό, από το μέρος στο όλον. από το απλό στο σύνθετο και αντίστροφα): *κλιμάκωνε σε παραγράφους τις ιδέες τον* 2. αυξάνω σταδιακά: *οι φοιτητές κλιμακώνουν τις κινητοποιήσεις τους || κλιμακώνονται οι συγκρούσεις στο εσωτερικό τού κόμματος || η Τουρκία* κλιμακώνπ *την ένταση στις σχέσεις της με την Ελλάδα || κλιμακούμενες προκλήσεις* κατά *τής χώρας* ΣΥΝ. οξύνω αντ. απυκλιμάκώνω. αμβλύνω **3.** στρατ. παρατάσσω στρατκοτικές μυ- νάδες κατά την έννοια τού πλάτους ή τύ βάθους μιας στρατιωτικής ενέργειας (άμυνα, επίθεση κ.λπ.). ··" σχολιο λ. κλίνω.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. escalate].

κλιμάκωση (η) [!854| {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η διάταξη σε βαθμίδες: ~ του *χώρου σε διαδοχικά επίπεδα* 2. η σταδιακή αύξηση: ~ *των επιθέσεων / των συγκρούσεων /* ίων *εχθρικών προκλήσεο)ν / τής έντασης / των κινητοποιήσεων / τής κρίσης* ΑΝΤ. απυκλιμάκωση. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.*

κλίμοκωτός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει διάταξη κλίμακας, που αποτε- λείται από βαθμίδες: ~ *επίπεδα / χωράφια* 2. αυτός που γίνεται σταδιακά. κατά βαθμίδες, που αναπτύσσεται σε κλίμακα: - *ανάπτυξη ιδεών* **3.** μ ftp. (α) ***κλιμακωτό ποίημα*** ποίημα τού οποίου οι στίχοι καταλήγουν με την επανάληψη τής ίδιας λέξης (β) ***κλιμακωτός στίχος*** στίχος στυν οποίο κάθε λέξη του έχει μία συλλαβή περισσότερη από την προηγούμενή της. -- **κλιμακωτά** επίρρ.

[ι·ΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *κλίμαξ, -ακος.* II σημ. 2 αποδίδει τυ αγγλ. cscalaiory).

κλιματίζομοι ρ. αμετβ. αποθ. {εύχρ. στον ενεστ. και στη μτχ. *κλιματιζόμενος. -η. -ο*| (συνήθ. τριτοπρόσ.) διαθέτω κλιματισμό: *η αίθουσα κλιματίζεται* [[*κλιματιζόμενος χώρος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* [ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. climatiscr].

κλιμοτικός, -ή, -ό Ιμτγν.) 1. αυτός που σχετίζεται με το κλίμα: - *συνθήκες / μεταβολές* 2. mi.ti-.up. ***κλιματικός χάρτης*** χάρτης που παρουσιάζει τη γεωγραφική κατανομή των μέσων μηνιαίων \) ετήσιων τιμών, λ.χ. τής θερμοκρασίας, τής υγρασίας, τής ηλιοφάνειας, τυύ ύψους των κατακρημνισμάτων, τής ταχύτητας και τής διεύθυνσης τού ανέμου κ.λπ. ·* σχολιο λ. κλίνω.

κλιματισμός (υ) Ιχωρ. πληθ.| **1.** η ρύθμιση τού περιβάλλοντος κλειστού χώρου (συνήθ. κτηρίου, αλλά και μεταφορικού μέσου) μέσω ειδικών συσκευών. δηλαδή η θέρμανση, ο εξαερισμός, η ελάττωση της θερμοκρασίας (ψύξη), η αυξομείωση τής υγρασίας και ο καθαρισμός τυύ αέρα ανεξαρτήτως των εξωτερικών καιρικών συνθηκών: *σύστημα ι αυτοδύναμη μονάδα κλιματισμού* (κλιματιστικό) || ο *δυνατός / καλός - ενός χώρου / μιας αίθουσας || ~ σε πούλμαν / αεροπλάνα / τρένα / θέατρα ι κινηματογράφους ι νυχτερινά κέντρα* 2. (συνεκδ.) κάθε συσκευή κλειστού χώρου, που επιτυγχάνει ρύθμιση τής ατμόσφαιρας τού χώρου αυτού. κυρ. τη θέρμανση ή την ψύξη του αναλό- γως των καιρικο'>ν συνθηκών, καθώς και η εγκατάσταση κλιματιστικών συσκευών σε ένα κτήριο: ο ~ *δεν λειτουργεί καλά και ο χώρος δεν ζεσταίνεται όσο πρέπει || το διαμέρισμα διαθέτει* [F.tym. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cliniatisationj.

κλιματιστικός, -ή, -ό* **1.** (α) αυτός πυυ σχετίζεται με τον κλιματισμό:

μηχανισμός / σώμα (β) ***κλιματιστική εγκατάσταση*** το σύνολο το>ν μηχανημάτων κλιματισμού ενός χώρου, που περιλαμβάνει σώματα, τα οπυία αναρρυφυύν τον εξωτερικό αέρα και τον διοχετεύουν (ζεστό ή κρύο) στυν κλειστό χώρο **2.*κλιματιστικό*** (το) κάθε συσκευή κλιματισμού, που αποτελείται από μία εξωτερική και από μία εσωτερική μονάδα, διαθέτει πίνακα ενδείξεων λειτουργίας, πλαίσιο με περσί- δες. από όπου εισέρχεται ο αέρας στυν εσωτερικό χώρο (με φίλτρο αέρα για την αφαίρεση τής σκόνης και των αιωρούμενων σωματιδίων) και περσίδα εξαγωγής αέρα (για τη διοχέτευση τού αέρα στον χώρο στη θερμοκρασία που επιλέχθηκε). ^ σχολιο λ. κλίνω, **κλιματογραφία** (η) (χωρ. πληθ.Ι ο κλάδος τής κλιματολογίας, που μελετά και καταγράφει τις κλιματολογικές συνθήκες μιας περιοχής, **κλιματοθεραπεια** (η) |1894| {κλιματοθεραπειών} η χρησιμοποίηση των ευεργετικών ιδιοτήτων τού κλίματος μιας περιοχής για τη διατήρηση ή τη βελτίο>ση τής υγείας.

Ιετυμ. ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. climatotherapic|. **κλιματολογία** (η) 118611 {χωρ. πληθ.} υ επιστημυνικός κλάδος που περιγράφει, αναλύει και εξηγεί τις κλιματολογικές μεταβολές και μελετά τις πρακτικές τους εφαρμογές.

[ία νvι. ΕλληνογΓνής ξέν. όρ.. < γαλλ. climatologiej. **κλιματολογικός,** -ή. -ό [1861 [αυτός που σχετίζεται είτε με την επιστήμη τής κλιματολογίας είτε με τυ κλίμα μιας περιοχής: - *έρευνες/ συνθήκες / μεταβολές.* — **κλιματολογικά** επίρρ. I f.tym. Ιίλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. climatologique|. **κλινάμαξα** (η) {κλιναμαξών! βαγόνι αμαξοστοιχίας με κλίνες σε κάθε καμπίνα συν. βαγκόν-λι. Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. wagon lit (βλ. λ. *βαγκόν-λι)].* **κλινάρι** (το) {κλιναρ-ιού | -ιών} (διαλεκτ.) η μικρή κλίνη ΣΥΝ. κρεβα- τάκι. ··* σχολιο λ. *κλίνω.*

Ιεύμ. < αρχ. *κ/.ινάριον.* υποκ. τυύ ουσ. *κλίνη*|. **κλίνη** (η) {κλινών} (λόγ.) τυ κρεβάτι: *το νοσοκομείο δεν διέθετε επαρκείς ~ για τους ασθενείς || ξενοδοχείο πεντακοσίων ~* · φρ. (α) (μτφ.) ***προκρούστεια κλίνη*** βλ. λ. *προκρούστειος* (β) ***ναυπηγική κλίνη*** βλ. λ. *ναυπηγικός.* ■ ·* ιχολιο λ. κλίνω.

F.TYM. αρχ.< *κλίνω].*

κλινήρης, -ης, -ες {κλινήρ-υυς | -εις (ουδ. -η). -ων[(λόγ.) αυτός πυυ είναι άρρωστος και αναγκάζεται να μείνει ξαπλωμένος στο κρεβάτι. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

Γ Υ Μ. μτγν. < *κλίνη* + επίθημα *-ήρης.* πβ. *ποδ-ήρης. μον-ήρης\.* **κλινικά** επίρρ.· από κλινικής απόψεως· φρ. ***κλινικά νεκρός*** για ασθενή που έχει περιέλθει σε κατάσταση κλινικού θανάτου (βλ. λ. *κλινικός)* συν. (άρρωστος) φυτό. Ηπίσης **κλινικώς** [18791.

(εί υμ. Η φρ. *κλινικά νεκρός* αποδίδει τυ αγγλ. clinically dead], **κλινική** (η) **1.** αυτοτελές διαγνωστικό και θεραπευτικό τμήμα νοσοκομείου: *χειρουργική - τον Ευαγγελισμού || ψυχιατρική ί παιδιατρική* **~ 2.** (καταχρ.) τυ νοσυκυμείο ΣΥΝ. νοσηλευτήριο, θεραπευτήριο.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *κλίνω.*

|ετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. clinique < μτγν. *κλινικός* < αρχ. *κλίνη].* **κλινικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την πρακτική εφαρμογή τής ιατρικής για τη θεραπεία ασθενούς: ~ *εξέταση / πείραμα / διάγνωση* (στην οπυία ο γιατρός δεν χρησιμοποιεί εργαστηριακά ή ακτινολογικά δεδομένα, παρά μόνο τις φυσικές μεθόδους εξέτασης, την επισκόπηση, την ψηλάφηση, την επίκρουση και την ακρόαση) *2.* (α) ψυχολ. ***κλινική ψυχολογία*** ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη διάγνωση και τη θεραπεία ψυχυδιανοητικϊόν διαταραχών (β) ***κλινικός γιατρός*** (i) υ γιατρός πυυ ασχυλείται με τη θεραπεία αρρώστων. κατ' αντιδιαστολή προς τον εργαστηριακό (ii) γιατρός με μεγάλη πείρα στη θεραπεία αρρώστων και ικανότητα στη διάγνωση (γ) ιλί ρ. ***κλινικός θάνατος*** κατάσταση ανθροίπου. που χαρακτηρίζεται από τη νέκρωση τού φλοιού τού εγκεφάλου και κατά την υπυία μπορούν να διατηρούνται ορισμένες λειτουργίες (π.χ. αναπνοή και κυκλοφορία) μόνο με μηχανική υποστήριξη. — **κλινικ-ά /-ώς** επίρρ. ·* σχόλιό λ. *κλίνω.*

[ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *κλίνη.* Η λ. απαντά στον Γαληνό αναφερόμενη στην γιατρό πυυ επισκέπτεται τυυς κλινήρεις ασθενείς. Οι σύγχρονες σημ. αποδίδουν τυ ελληνυγενές γαλλ. clinique|.

-κλίνος, -η, -ο β' συνθετικό πυυ δηλώνει χώρο (συνήθ. δωμάτιο) που περιλαμβάνει συγκεκριμένο αριθμό κρεβατιών: *τρίκλινο δαφάτιο* j| *τετράκλινη καμπίνα* | | (το ουδ. ο>ς ουσ.) *έκλεισα δύο δίκλινα.*

|πτυμ. συνθ. τής Μτγν. και Πλληνικής (πβ. μτγν. *τετράκλινος (οίκος), τρίκλινον).* το οποίο προέρχεται από το αρχ. *κλίνη \.* **κλινοσκέπασμα** (το) 11859J {κλινυσκεπάσμ-ατος | -ατα, -άτων| (λόγ.) (συνήθ. στον πληθ.) το σκέπασμα τυύ κρεβατιού (σεντόνι, κουβέρτα κ.λπ.): *λινά / καλοκαιρινά* ~. ·* σχολιο λ. *κλίνω.*

I in υμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. BeitdcckeJ. **κλινοστρωμνή** (η) [Ι851| (λόγ.) τα στρωσίδια πυυ απλώνονται πάνω στο κρεβάτι (σεντόνια, κουβέρτες, μαξιλάρια).

|!·;τυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Bettmairat/.eJ. **κλίνω** ρ. αμετβ. και μετβ. |παρατ. κ. αόρ. έκλινα, κεκλιμένος} ♦ (αμετβ.) 1. έχω κλίση, γέρνω προς ορισμένη κατεύθυνση: *η ζυγαριά έκλινε προς τα δεξιά■* φρ. (ως γυμναστικό ή στρατιωτικό παράγγελμα) ***κλίνατ' επί δεξιά / επ' αριστερά!*** στρέψτε το σώμα σας προς τα δεξιά ' (χριστερά 2. (μτφ.) εμφανίζω ροπή. τάση προς κάτι: *οι* πολίτικες του *απόψεις έκλιναν προς τον δημοκρατικό σοσιαλισμό ||* **~** *προς την αποδοχή τής πρότασής σας* ♦ (μετβ.) 3. γλΩσς. σχηματίζω τύπους τού παραδείγματος κλιτού μέρους τού λόγου: - *ένα ουσιαστικό σε ενικό και π?κ.ηθυντικό ||* ~ *ένα ρήμα στην υποτακτική αορίστου* **4.** κάνω (κάτι) να στραφεί, να γυρίσει προς τα κάτω ή τα πλάγια: ·~ το *κεφάλι* / το *σώμα μον* ΦΡ. (α) ***κλίνω το γόνυ*** βλ. λ. *γόνυ* (β) ***κλίνω τον τράχηλο*** υποχωρώ, παραδίδομαι. λυγίζω (γ) **(δεν *έχω) πού την κεφαλήν κλίναι*** βλ. λ. *κεφαλή.* ·* σχόλιό λ. *ετερόκλιτος, ομόηχος.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **κλί-ν-]ω,* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Η. **klci-* «κλίνω, στρέ- οω». πβ. λατ. clino «κλίνω», σανσκρ. sniyati «στηρίζει», αρχ. γερμ. hlincn «κλίνω», αγγλ. lean «στηρίζω, ακουμπο')» (< αρχ. αγγλ. hlxne). γερμ. Leiter «κλίμακα» κ.ά. Ομόρρ. *κλί-νη. κλΐ-μα, κλΐ-μαξ (-κα), κλί-*

σις (-η), αρχ. *κλι-τύς* «πλαγιά» κ'.ά.Ι.

κλίνω: παράγωγα - σύνθετα. Η λ. **κλίνω** είναι από τις πιο παραγωγικές λέξεις τής Ελληνικής σΓ διαχρονικό επίπεδο, ίΐ λ. ανάγεται σε μια αρχική Ι.Κ. ρίζα *klei- «κλίνω, στηρίζω». Από τη συνεσταλμένη μορφή **κλΐ-** με έρρινο πρόσφυμα *-ν-* και ενεστωτική κατάληξη *-]ω* προήλθε το **κλίνω:** **κλΐ-ν-]ω* > *κλίνω* (με μακρό στην Αρχαία ι, από την αντέκταση τυύ Τ σε *ι* μετά την απλοποίηση τού συμπλέγματος *-ν/-* με σίγηση τυύ *-j-*. βλ. κ. λ. *κλιτύς,* σχολιο). **Παράγωγο:** (α) θέμα **κλκ** κλί-ση *(κλίσις), κλί-μα (κλιματ-ικός, κλιματισμός, κλιματ-ιστικός. κλιματ-ίζομαι). κλίμακα* (< αρχ. *κλίμαξ, κ/αμακος* < *κλίμα· κλιμάκ-ιο. κλιμακ-ώνω. κλιμάκ-ωση. κλιμακωτός, κλιμακ-τήριος, κλιμακ-οστάσιο). κλι-τός (ετερόκλιτος, άκ/α- τος), κλι-τύς. κλί-τος. δι-κλί-δ-ες* (< *κλι-* + πρόσφυμα *-δ- δικλίδες* «δίφυλλες πόρτες») (β) θέμα **κλιν-.** *κλίν-η (κλιν-ικός. κλιν-ήρης, κλινοσκεπάσματα), δί-κλινος, μονό-κλινος. κλιν-άρι. -κλιν-ής (επι- κλιν-ής, γονυ-κλινής), ανά-κλιν-τρο.* **Σύνθετα:** *απο-κλίνω (απόκλιση). εγ-κλίνω (έγκλιση, εγκλιτικός), παρ-εκ-κλίνω (παρέκκ/αση), παρ-εγ-κλίνο) (α-παρέγκλιτος). κατα-κλίνομαι (κατάκλιση), υποκλίνομαι (υπόκλιση), ανα-κ/άνομαι (ανάκλιση).*

Η μετοχή **κεκλιμένος** *(κεκ?αμένο επίπεδο, κεκλιμένη επιφάνεια)* γράφεται με ένα *-μ-,* αφού ο παρακείμενος και οι άλλυι χρόνοι τής μεσοπαθητικής φωνής σχηματίστηκαν στην Αρχαία από τυ θέμα *κλι-* (χωρίς ν): *κέ-κλι-μαι> κεκλι-μένος* (όχι *κεκλιμμένος'.Υ* πβ. *κρίνω - κε-κρι-μαι > κε-κρι-μένος (συγ-κεκριμένος. δια-κεκριμένος, εγ-κεκριμένος).*

κλιπ[1] (τυ) -♦ βιντεοκλίπ:

κλιπ[2] (το) {άκλ.} αντικείμενο μικρύ μεγέθους με ελατήριο. πυ χρησιμοποιείται για τη συγκράτηση δύυ ή περισσότερων μικρών αντικειμένων (λ.χ. χαρτιών).

Ιετυμ. < αγγλ. clip). **κλίρινγκ** (το) {άκλ.} οικον. σύστημα συμψηφισμών για τη διευθέτηση των οφειλών πυ προκύπτυν κατά τις συναλλαγές μεταξύ διαφορετικών εμπορικών τραπεζών με την παρέμβαση ενός κεντρικού μηχανισμύ εκκαθάρισης, σύμφωνα με τν υποίυ οι νομισματικές αρχές κάθε χώρας (κυρ. οι κεντρικές τράπεζες) δέχονται τις χρεοπιστώσεις των συναλλασσόμενων και συμψηφίζουν τα χρεωστικά και πιστωτικά υπόλοιπα, καταβάλλοντας μόνο τη διαφορά πυ προκύπτει, ώστε να μειώνεται ο αριθμός τον απαιτούμενων συναλλαγών. [ετυμ. < αγγλ. clearing < dear «(εκκαθαρίζω»!, **κλισέ** (το) {άκλ.} Ι.τυπογρ. (κυριολ.) η μεταλλική ανάγλυφη πλάκα, με την οποία αναπαράγεται ό.τι είναι αποτυπωμένο πάνω της (κείμενο ή εικόνα) 2. κάθε πυλυχρησιμοποιημένη έκφραση, πυ έχει γίνει στερεότυπη για ορισμένη περίπτωση; *φραστικά* ~ ((*οι προεκλογικοί λόγοι είναι γεμάτοι από τα γνωστά* ~ *για λαϊκή κυριαρχία, πρόοδο. δημοκρατία κ.λπ.* 3. η τυποποιημένη μορφή, υ συμβατικός τρόπος έκφρασης: *ακολουθεί τα* ~ || *λογοτεχνικά* ~ συν. στερεότυπο.

[F.TYM. < γαλλ. cliche < p. clichcr. ηχομιμητική λ.], **κλίση** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων! **1.** τυ να γέρνει (κάτι) προς τη μία πλευρά: *ενώ το πλοίο ταξίδευε. παρουσίασε* ~ || *ξαφνικά πήρε το λεωφορείο απότομη* ~ {} επικίνδυνη - ΣΥΝ. πλάγιασμα **2.** η στροφή: ~ *(επί) δεξιά! / (επ') αριστερά!* || *η κλίση τού κεφα?.ιού* 3. (μτφ.) η έφεση. η έμφυτη τάση. το ζωηρό ενδιαφέρον για κάτι: *από μικρός είχε* ~ *προς τα μαθηματικά / τη μουσική / τη ζωγραφική* {{ *δεν αρκεί να έχει κανείς δημιουργικές πρέπει και να τις καλλιεργεί* συν. ρυπή · **4.** γλωσσ. υ σχηματισμός τον τύπων μιας κλιτής λέξης, καθώς και τυ αντίστυιχο σύστημα («παράδειγμα») βάσει τυύ οποίυ κλίνεται. ** σχολιο λ. *ετερόκ/.ιτος, κλίνω, ομόηχος.*

[κτυμ. < αρχ. *κλίσις < κ/άνω].* **κλισιοσκόπιο** (το) II876J {-ίου | -ίων} (λόγ.) το σκοπευτικό όργανο πυροβόλου όπλου, που τοποθετείται στην κάννη τυ.

Γετυμ. < *κλίση* + *-σκόπιο* < *σκοπός*\. **κλιτικός,** -ή, -ό ιμτγν.) γλωσσ. αυτός που σχετίζεται με την κλίση των γραμματικών κλιτών τύπων: - *σύστημα.* **κλιτός,** -ή, -ό γλΩΣΣ. **1.** αυτός που κλίνεται ή που έχει κλίσεις **2.** ***κλιτό μέρος τού λόγου*** καθεμιά από τις γραμματικές κατηγορίες μιας γλώσσας, πυ για τη δήλωσή της χρησιμυποίυνται περισσότερα από ένα ληκτικά στοιχεία (καταλήξεις): *τα κλιτά μέρη τού λό'/ου τής Ν. Ελληνικής είναι το άρθρο. το ουσιαστικό, το επίθετο, η αντωνυμία, το ρήμα και η μετοχή* αν γ. άκλιτυς. ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

|ΕΓΥΜ. μτγν. < αρχ. *κλίνω].* **κλίτος** (τυ) {κλίτ-υυς [-η. -ών} αρχjt. καθεμιά από τις επιμήκεις διαιρέσεις τής παλαιυχριστιανικής βασιλικής: *κεντρικό ι πλευρικό -.* ** σχολιο λ. *κλίνω, κλιτύς, παρώνυμο.*

Ιετυμ. < μτγν. *κ/,εΐτος/ κλΐτος*< θ. *κλει-,* βλ. λ. *κ/ατύς].*

-κλιτός, -η, -ο (για ναό) β' συνθετικό πυ δηλώνει συγκεκριμένυ αριθμό κλιτών: ο *ναός τής ενορίας μας είναι τρίκλιτη βασιλική.* **κλιτύς** (η) {κλιτ-υος. -ύ | -ύες. -ύων. -ύς} (λόγ.) η πλαγιά βουνού. ·* σχολιο λ. *κλίνω.*

[ει υμ. < αρχ. *κ/ατύς / κλειτύς. -ύος* < θ. *κλει-* (απαθής βαθμ. < Ι.Ε. *klci-> βλ. λ. κλίνω) + επίθημα -τύςΐ.

κλιτύς ή κλειτύς; Η λ. είναι αρχαία (και απαντά ήδη στον Όμηρο) και παραδίδεται τόσο με *-ει- (κλειτύς)* όσο και με *-ι- (κλιτύς).* Η λ. στην Αρχαία σχηματίστηκε από την πλήρη βαθμίδα τής ρίζας *κλει-* και όχι από τη συνεσταλμ. βαθμ. πυ θα έδινε *κ/Λ- (ι).* πράγμα πυ δεν θα επέτρεπε τη σύγχυση τού *-ει-* με τυ *-ι-* (ιωτακισμός) σε πρώιμη περίοδο. Όπως είναι φανερό, η γραφή κλιτύς είναι προϊόν ιωτακισμού, Στην προκειμένη περίπτωση, το ρ. *κ/άνω* (< αρχ. *κλίνω)* φαίνεται ότι επέδρασε έντονα στη γραφή *κλιτύς* (αρχ. *κλιτύς).* Οπωσδήποτε, στις περιπτώσεις πυ έχυμε διπλή παράδοση, προτιμάται πάντα η απλύστερη γραφή, εν προκειμένω η γραφή με *-ι-.* Γο ίδιο συνέβη και με την αρχ. λέξη *κλεΐτος / κλΐτος.*

κλοιός (υ) **1.** κάθε στεφάνη (από υπυιοδήποτε υλικό) **2.** κάθε κυκλικός σχηματισμός πυ αναπτύσσεται συνήθ. γύρω από πρόσωπο ή πράγματα, περικλείοντας ή περιορίζοντας ό.τι βρίσκεται μέσα στον χώρο πυ ορίζει: *προστατευτικός ~ τής αστυνομίας γύρω από τον χώρο των επισήμων* || οι *κυβερνητικές δυνάμεις έχουν θέσει σε ασφυκτικό ~ από χθες την ομάδα των ανταρτών* || ο *πολιορκητικός ~ σφίγγει όλο και περισσότερο γύρω από τους υπερασπιστές τύύ οχυρού.*

[ετυμ. αρχ. < **κλωΗιός.* αγν. ετύμου* υπάρχουν υποθέσεις αναγωγής του στις λ. *κλείς* «κλειδί», *κλείω].* **κλομπ** (το) {άκλ.} το βαρύ μικρό ρόπαλο, πυ χρησιμοποιούν οι αστυ- νυμικυί ως όπλο χειρός: *οι αστυνομικοί ξυ?.ικόπησαν με ~ τους διαδηλωτές.*

Ιετυμ. < αγγλ. club «ρόπαλο, ραβδί» < μεσ. αγγλ. clubbc < αρχ. σκανδ. klubba. πυ συνδ. με αρχ. γερμ. kolbo. Βλ. κ. *κλαμπ].* **κλονίζω** ρ. μετβ. {κλόνισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** σείω έντονα, συνταράζω (κάποιον/κάτι): ο *σεισμός κλόνισε συθέμελα το σπίτι* συν. ταράζω 2. διαταράσσω την υμαλότητα και την αρμονία, προκαλώ αστάθεια ή αβεβαιότητα, ώστε κάτι να φαίνεται λιγότερο σίγουρο, αξιόπιστο κ.λπ.: *η απιστία κλόνισε τις συζυγικές τους σχέσεις* || *κατάφερε να κλονίσει τα επιχειρήματα τού συνομιλητή* του || *η πίστη του κλονίστηκε. μόλις διάβασε ένα ανατρεπτικό βιβλίο* ||[*η εμπιστοσύνη του προς τους πολιτικούς έχει κλονιστεί*]] *η υγεία της κλονίστηκε από τις πολλές ταλαιπωρίες* \\ *κλονίζεται το δημόσιο σύστημα υγείας.*

{ι-τυμ. μεσν. < αρχ. *κλονώ (-έω)* (υποχωρητ.) «αποσταθεροποιώ, ταράζω» < *κ/.όνος* «ταραχή, ορυμαγδός (τής μάχης) - βίαιη κίνηση» < θ. *κλ-* (μηδενισμ. βαθμ. τού θ. *κελ-* τυύ ρ. *κέλλω* < **κέλ^ω* «θέτω σε κίνηση», βλ. λ. *κελεύω)* + επίθημα *-όνος.* που εμφανίζεται και στις λ. *θρ-όνος. %ρ-όνος*\.

κλονισμος (υ)]μτγν.| {χωρ. πληθ.} **1.** (κυριολ.) το τράνταγμα **2.** (συνήθ. μτφ.) η διαταραχή τής ομαλότητας. τής αρμονίας και τής βεβαιότητας: *ο ~ τής εμπιστοσύνης / τής οικονομίας / τής υγείας* συν. αποσταθεροποίηση, διασάλευση **3.** [μτφ.-συνεκδ.) κάθε ενέργεια ή κατάσταση που επιφέρει αποσταθεροποίηση και διαταραχή, που κλονίζει: *τα τελευταία εκλογικά αποτελέσματα ήταν ισχυρός ~ τού αρχηγικού του προφίλ* **4.** η διατάραξη τής ψυχικής ισυρυπίας (κάποιου): *λόγω τού σοβαρού ατυχήματος υπέστη ισχυρό νευρικό* **κλόουν** (ο) {άκλ.} 1.ο κωμικός τύπος τής παντομίμας ή τού τσίρκου, που προκαλεί το γέλιο με το παράξενο μακιγιάρισμα. τα φανταχτερά και περίεργα ρούχα και τα αστεία φερσίματά του ΣΥΝ. παλιάτσος **2.** (μτφ.) πρόσωπο πυ λέει πυλλά. αστεία και κάνει πολλές χειρονομίες και μυρφασμύς, προκειμένου να εντυπωσιάσει ή να προκαλέσει το γέλιο- συνήθ. στη ΦΡ. ***κάνω τον κλόουν*** γελοιοποιούμαι, για να κάνω τους άλλους να γελάσουν **3.** (κακόσ.) πρόσωπο πυ γελοιοποιεί με τη συμπεριφορά του σοβαρές καταστάσεις ή θεσμούς: *πρόκειται για έναν - τής πολιτικής.*

(ετυμ. c αγγλ. clown, αβεβ. ετύμου, < αρχ. αγγλ. cloyne. πιθ. συνδ. με αρχ. σκανδ. klunni «αγροίκος, χωριάτης». Έχει προταθεί επίσης η αναγωγή στο λατ. colonus «έποικος - γεωργός»!, **κλοπή** (η) **1.** η αφαίρεση ξένου κινητύυ πράγματος (ολικά ή εν μέρει) από την κατοχή άλλου με σκοπό την παράνομη ιδιοποίηση: *συνελή- φθη για -* || *κατηγορείται για σωρεία κλοπών* || *- πνευματικής ιδιοκτησίας* συν. κλέψιμο, κλεψιά, υπεξαίρεση 2. (μτφ.) το να μην παίρνει κανείς αυτό πυ δικαιούται, λόγω παράνομης, σκόπιμης ή ακούσιας ενέργειας άλλου: *πρόκειται αναμφισβήτητα για - τής νίκης από τους διαιτητές, οι οποίοι έκαναν ό.τι μπορούσαν για να χάσει η ομάδα μας* **3.** (συνεκδ.) κάθε πράξη ή κατάσταση, που έχει ως αποτέλεσμα να στερείται κανείς κάτι που του ανήκει ή δικαιούται: τέτοιες *αυξήσεις καταντούν* ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κλέπτοή.* **κλοπιμαίος,** -α, -υ (λόγ.) αυτός πυ περιήλθε στην κατοχή κάποιου με κλοπή (συνήθ. στον πληθ. τού ουδ.): *η αστυνομία έψαχνε να βρει τα* ~ συν. κλεψιμαίικος.

[εγυμ. < μτγν. *κλοπιμαίος* < *κλοπή* + παραγ. επίθημα *-ιμαΐος,* πβ. *όποβρ/.-ιμαΐος].* **κλος** επιθ. {άκλ.} (ένδυμα, συνήθ. φούστα, φόρεμα) που είναι στενό στυ επάνω μέρος και στο κάτω μέρος φαρδαίνει.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. clochc. βασική σημ. «<καμπάνα» (η σημ. τού ενδύματος από το σχήμα). < δημώδ. λατ. cloccu, κελτ. λ. πυυ αντικατέστησε το εκκλησ. λατ. signum], **κλοτσηδόν** επίρρ. με κλοτσιές, βίαια: *τον πέταξε έξω* [ΕΤΥΜ. < *κλοτσώ* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν* (βλ.λ.)|. **κλότσημα** (τυ) {κλοτσήμ-ατος | -am. -άτων! **1.** η κλοτσιά **2.** η εκτίναξη τού πυροβόλου όπλου προς τα πίσω. όταν εκπυροσκροτεί, **κλοτσιά** (η) Ιμεσν.] το βίαιο χτύπημα με τυ πόδι: *δίνω μια - σε κάποιον / στη μπάλα* ΣΥΝ. λάκτισμα· Φ!'. (μτφ.) ***με τις κλοτσιές*** με τη βία: τον *έδιωξαν* ~ ΣΥΝ. κλοτσηδόν (βλ. κ. λ. *κλότσος,* ετυμ.). **κλοτσοπατινάδα** (η) (λαϊκ.) **1.** σειρά από δυνατές κλοτσιές και ποδοπατήματα 2. κάθε παιχνίδι (λ.χ. ποδοσφαίρου), στο οποίο οι παίκτες κλοτσούν τη μπάλα ή άλλο αντικείμενο που χρησιμεύει πρόχειρα ως μπάλα, συνήθ. με βίαιο και άτεχνο τρόπο.

[ΕΓΥνί. < *κλότσος* + *μαντινάδα,* με παρετυμολ. επίδρ. τού ρ. *πατώ].* **κλοτσοπατώ** ρ. μετβ. [μεσν.Ι {κλοτσοπατάς... { κλυτσοπάτ-ησα. -ιέ- μαι. -ήθηκα, -ημένος} κλοτσώ και πατώ (κάποιον) με βίαιο τρόπο συγχρόνως.

κλότσος (υ) (λαϊκ.) η δυνατή κλοτσιά, το χτύπημα με τυ πόδι: *τον*

'δωσε έναν ~ · φρ. **τού** *κλότσο* **υ** *και τού μπάτσου* (ως χαρακτηρισμός) για κάποιον τον οποίο κάνουν οι άλλοι ό,τι θέλουν, τον περιφρυνούν, τυυ φέρονται βάναυσα.

[ετυμ. μεσν. < μεσν. λατ. calcio «λάκτισμα, φτέρνα» (ίσως μέσω τ. *colcio) < λατ. calx, -cis «φτέρνα». Η γρ. με *-ω-* (*κλωτσιά, κλωτσώ* κ.ο.κ.) δεν έχει ετυμολ. βάση|. **κλοτσοσκούφι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** (παλαιότ.) παιδικό παιχνίδι, πυυ παιζόταν με το κλότσημα σκούφου 2. (μτφ.) το περιφρυνημένο πρόσωπο. πυυ του φέρονται βάναυσα: *δεν του έδιναν καμιά σημασία, τον είχαν για* - **3.** (μειωτ.) (α) το ποδόσφαιρο: άλλη *δουλειά δεν έχω, με το -- θα ασχολούμαι τώρα;* (β) τυ κακής πυιότητας πυδόσφαιρυ: *αυτό δεν είναι ποδόσφαιρο, είναι* **κλοτσώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.] {κλοτσάς... | κλότσ-ησα, -ιέ- μαι, -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. δίνω κλοτσιά (σε πρόσωπυ ή πράγμα): - *τη μπάλα || το άλογο* κλό*τσησε τον ιπποκόμο || από τα νεύρα του κλότσησε την πόρτα* 2. (μτφ.) δείχνω περιφρόνηση σε (κάπιον/κάτι): *του βρέθηκε τέτοια καλή τύχη και την κλότσησε* ΣΥΝ. αποδιώχνω ♦ (αμετβ.) **3.** (μτφ.) πρυβάλλω αντίσταση ή εκφράζω αντιρρήσεις ή δισταγμούς (για κάτι): *προσπαθούμε να τον πείσουμε, αλλά ακόμη κλοτσάει || ήταν έτοιμος να υπογράψει, αλλά στο τ έλος κλότσησε* **4.** (για έμβρυα) μετακινούμαι, κάνω κινήσεις μέσα στη μήτρα: *έβαλε το χέρι πάνω στην κοιλιά τής εγκύου και ένιωσε το μωρό να κλοτσάει*

(για όπλα) τινάζομαι πρυς τα πίσω λόγω τής εκπυρσοκρύτησης: *η καραμπίνα κλότσησε στον ώμο του || κράτα σταθερά και δυνατά το όπλο, γιατί κλοτσάει* (βλ. κ. λ. *κλότσος,* F.TYM.). **κλου** (το) {άκλ.} το πιο ενδιαφέρον και εντυπωσιακό σημείυ: *το ~ τής ιστορίας*)) *το ~ τής βραδιάς ήταν ένα υπερθέαμα με ακροβάτες και χορευτικά νούμερα.*

(πτυμ. < γαλλ. clou < λατ. clavus «καρφί»|. **κλούβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** το μεγάλου μεγέθους κλουβί **2.** το ειδικό αστυνομικό λεωφορείο, με το οποίο μεταφέρονται οι κρατυύμε- νοι ή χρησιμοποιείται για τη μετακίνηση των ανδρών των Μ.Α.Τ. ή τής αστυνομίας: *στα επεισόδια έφτασαν τέσσερεις ~* || τους *μάζεψε η*

(του^ συνέλαβαν) **3.** (μτφ.) η φυλακή, **κλουβί** (το) {κλουβ-ιού | -ιών} **1.** κατασκευή σε σχήμα κουτιού από σύρμα ή λεπτές ράβδους, μέσα στην υποία κλείνυνται πουλιά ή ζώα: *καναρίνι στο* -1| *τα~ των ζώων τού τσίρκου / τού ζωολογικού κήπου·* ΦΡ. *σαν Θηρίο στο κλουβί* ως χαρακτηρισμός για κάποιον που αισθάνεται περιορισμένος σε έναν χώρο και αντιδρά γΓ αυτό έντονα 2. (μτφ.) ο στενός χώρος, το πυλύ μικρό δωμάτιο: *πώς να μείνουν τρεις άνθρωποι σ'αυτό το* - (υποκ.) **κλουβάκι** (το).

[ετυμ. < μτγν. *κ?,ουβίον* < *κλωβίον.* υπυκ. τού *κλωβός* (βλ.λ.)|. **κλουβιάζω** ρ. αμετβ. {κλούβιασ-α. -μένος} **1.** (για αβγά) γίνομαι κλούβιος (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) γίνομαι χαζός, αποβλακώνομαι. - **κλού- βιασμα** (το).

κλούβιος, -ια, -ιο **1.** (για αβγά) χαλασμένος, μπαγιάτικος **2.** (μτφ.) ανόητος; *έχει μυαλό '- είναι ανεπίδεκτος μαΟήσεως.*

Ιετυμ. < κ:*λ.ονβί.* με τη σημ. «κοτέτσι», που είναι ήδη μεσν.|. **κλοφέν** (το) {άκλ.} εξαιρετικά τοξική χημική ουσία, σε υγρή μορφή. [HiYM. Συντετμ. τ. τού αγγλ. χημ. όρου poly(chlo)rinated bi(phcn)yl «πολυχλωρινωμένο διφαινύλιυ». το οποίυ απαντά συντομογραφικά και ως PCB|. **κ.λπ.** κ. (εσφαλμ.) **κ.λ.π.** και λοιπά.

κλύδων (ο) {κλύδ-ωνος, -ωνα | -ωνες, -ώνων} (λόγ.) **1.** ναυτ. η μεγάλη φουρτούνα, η θαλασσοταραχή συν. σάλος 2. (μτφ.) η κατάσταση μεγάλης αναταραχής στον πολιτικό και κοινωνικό τομέα.

[είύμ. αρχ., βλ. λ. *κλυδωνίζομαι].* **κλυδωνίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {κλυδωνίσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}

(για πλοίο) ταρακυνιέμαι από τη θαλασσοταραχή: το *πλοίο κλυδωνιζόταν επικίνδυνα* 2. (κατ' επέκτ.) ταλαιπωρούμαι από τη φουρ- νούνα **3.** (μτφ.) βρίσκομαι σε κατάσταση αστάθειας και αναταραχής: *η οικογένειά τους κλυδωνιζόταν από τις ξαφνικές συμφορές || η οικονομία μας κλυδωνίζεται από τις απεργίες.*

— κλυδωνισμός (ο) [μτγν.|. ^ σχολιο λ. *αποθετικός.*

[f.tym. μτγν. < αρχ. *κλύδων. -ωνος* «κύμα, θαλασσοταραχή» < I.K. *klu-d-. παρεκτεταμένη μορφή τής μηδενισμ. βαθμ. *klu- τού Ι.Ε. θ. *kleu- «πλένω, καθαρίζω», πβ. λατ. cluo, cloaca «υπόνομος», γοτθ. hlutrs «καθαρός», γερμ. lauter. ουαλ. clir κ.ά. Ομόρρ. αρχ. κ·λυ£ω«πλέ- νω, καθαρίζω (με νερό)» (< *κλύδ-jω), *κ/.ύσ-μα. κατα-κλυσμός* κ.ά.|. **κλύσμα** (το) {κλύσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** υλί ρ. το υγρό που εισάγεται με ειδική συσκευή σε σωματική κοιλότητα για τον καθαρισμό της 2. (συνεκδ.) ο καθαρισμός σωματικής κοιλότητας, κυρ. των εντέρων, με την έγχυση υγρού με ειδική συσκευή: *κάνω ~* || *καθαρτικό ~.* ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ένεση.*

[ετυμ. αρχ. < *κλύζω* «πλένω, καθαρίζω (με νερό)» < ^*κλύδ-jo)* < νλδ- δων«κύμα, θαλασσοταραχή», βλ. κ. *κλυδωνίζομαι].* **κλυστήρας** ιυ) ιαίρ. ειδική συσκευή, η υποία απολήγει σε κατάλληλο ρύγχος και χρησιμοποιείται για την έγχυση υγρού (κλύσματος) σε κοιλότητα τυύ σώματος για τον καθαρισμό της. Επίσης (λαϊκ.) **κλυ- στήρι** (το).

{ETYM. < αρχ. *κ/.υστήρ. -ήρος*< *κλύζω,* βλ. κ. *κλύσμα*\. **Κλυταιμ(ν)ήστρα** (η) μυθολ. η σύζυγος τού Αγαμέμνονα, τον οποίο σκότωσε μετά την επιστροφή του από τον Τρωικό Πόλεμο με σύνεργό της τον εραστή της Αίγισθο· αργότερα τη δολοφόνησε ο γιος της Ορέστης. εκδικούμενος τον φόνο τού πατέρα του.

Ιετυμ. < αρχ. *Κ/.υταιμήστρα* < *κλυτός* «ακουστός, φημισμένος» + *-μήστρα,* θηλ. τυύ ουσ. *μήστωρ* «σύμβουλος, εμπνευστής» (< ρ. *μήδο- μαι* «σκέφτομαι, προετοιμάζω»)}, **κλωβός** (ο) (λόγ.) το κλουβί.

[EIYM. μτγν.. δάνειο σημιτ. προελ.. πβ. εβρ. keltiv «καλάθι, κλουβί», συρ. kelub «κλουβί πουλιού»], **κλωζω** ρ. αμετβ. {έκλωσα}

(λόγ.-για κότες) κακαρίζω.

[ετυμ. αρχ.. ονοματοποιημένη λ., βλ. *κ. κρώζω*\. **κλωθογυρίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.} {κλωθογύρισ-α, -μένος}

(αμετβ.) 1. περιστρέφω (μαλλί, βαμβάκι κ.λπ.). για να κάνω νήμα 2. (μτφ.) κάνω συνέχεια κύκλυυς. στριφογυρίζω ♦ 3. (μετβ.) γυρίζω γύρω από (άπιοιν/κάτι): *τον κ?.ωθογύριζε. για να* του *μι/.ήσει* ΦΡ. *τα κλωθογυρίζω* προσπαθώ να αποφύγω τη συζήτηση, αντιδρώ με υπεκφυγές, δεν παίρνω σαφή θέση. **— κλωθογύρισμα** (το).

Κλωθώ (η) {-ώς κ. -ούς} μυοολ. μία από τις Μοίρες.

[είύμ. αρχ. < *κλώθω* (βλ.λ.)]. **κλώθω** ρ. μετβ. Ιέκλωσα, κλώσ-τηκα. -μένος) φτειάχνω νήμα από μαλλί ή βαμβάκι, περιστρέφοντάς τα με ειδικά σύνεργα ΣΥΝ. γνέθω· ΦΡ. (α) (μτφ.) *τα κλώθω* υπεκφεύγω τη συζήτηση (β) **κλώθω στον** *νου μου* κάτι με απασχολεί έντονα και το σκέφτομαι συνέχεια. **— κλώσιμο** (τυ) κ. **κλώση** (η) [μτγν.]. ·* σχόλιό λ. *πλάθω.*

[πτυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. *κάλαθος,* πράγμα πυυ, ωστόσο, προϋποθέτει ασυνήθιστη (αν και όχι αμάρτυρη) μεταπτωτι- κή μεταβολή].

κλωνάρι (το) {κλωναρ-ιού [-uον} ο μικρός και τρυφερός βλαστός: ~ *ελιάς.* - ·· (υποκ.) **κλωναράκι** (τυ) [μεσν.|.

[ετυμ. < μτγν. *κλωνάριον,* υπυκ. τού αρχ. *κλώνφλ.* κ. *κλώνος)].* **κλωνί** (το) {κλων-ιού [-ιών} (λογοτ.) **1.** το κλαδί, το κλωνάρι (συνήθ. το ανθισμένο) 2. η κλωστή ή το νήμα που χρησιμυποιείται για ράψιμο. Επίσης **κλωνιά** (η) (σημ. 2) [μεσν.|.

[εί υμ. < μτγν. *κλο)νίον.* υποκ. τού αρχ. *κλοϊνφλ.* κ. κλώνος)], **κλωνοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} rioa. τεχνική με την οποία είναι δυνατόν να αναπαραχθούν γενετικά όμοιοι οργανισμοί προς έναν αρχικό (ζώο ή φυτό) με παρέμβαση στη γενετική δυ- μή ενός κυττάρου του (ωαρίου)· εφαρμόζεται ήδη (επιτυχώς) στα ζώα, όχι όμως και στον άνθρωπο, επειδή γεννά ηθικά και κοινωνικά προβλήματα σχετικά με τον κίνδυνο γενετικής ομοιομορφίας και επέμβασης στη δημιουργία ορισμένου τύπου ανθρώπων. Επίσης **κλω- νισμός** (ο).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνυγενούς αγγλ. cloningl. **κλωνοποιώ** ρ. μετβ. {κλωνυποιείς... | κλωνοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} διενεργώ κλωνοποίηση: - *πρόβατο / φυτό.* **κλώνος** (υ) **1.** το κλαδί (συνήθ. μεγάλο) **2.** βιολ. ο πληθυσμός γενετικά ταυτόσημων οργανισμών ή κυττάρων, που προήλθε από ένα μόνο άτομο.

]ΕΤΥΜ. < μεσν. κ-λώνος. μεγεθ. τού μτγν. κ-λωνιον, υποκ. τού αρχ. *κλών. -νός* < ~*κλα-ών* < ˣq)-, συνεσταλμ. βαθμ. τύύ Ι.Η. *qcl(3)- «σπάζω, χτυπώ», πβ. αρχ. σλαβ. klati «χωρίζω», λατ. clades «καταστροφή» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. κ"λώ *(-άω)* «σπάζω, χτυπώ», *κ'/Λ-σις (-η), κ/Λσ-μα. κλή-ρος. κλή-μα* κ.ά.|.

-κλώνος, -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. συγκεκριμένο αριθμό κλώνων: *μονόκ/.ωνο φυτό* 2. συγκεκριμένο αριθμό κλωστών: *τρίκλωνο νήμα.*

[f.tym. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ηλληνικής (πβ. μτγν. *μονό-κλωνος, τρί-κλωνος).* το οποίο προέρχεται από το αρχ. *κλών, -νός* (βλ. λ. *Κλώ-VO^)* \.

κλωσά (η) -* *κλώσσα*

κλώση (η) -► κλώθω

κλώσιμο (το) ► κλώθω

κλώσμα (τυ) {κλώσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το νήμα που προέρχεται από γνέσιμο 2. (μτφ.) το στριφογύρισμα. η στροφή, το απότομο γύρισμα: - *ποταμού.*

[ΕΤΥ.Μ. < μτγν. *κλώσμα* < αρχ. κλο)Οω|. **κλώσσα** (η) {κλωσσών} **1.** η κότα πυυ κλωσσά τα αβγά της **2.** (μτφ.- μειωτ.) φλύαρη γυναίκα: *γριά ~!*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. κ^λώσσω (υποχωρητ.). Βλ. λ. κλωσσώ῎. **κλωσσοπούλι** (το) {κλωσσοπουλ-ιού { -ιών} το μικρό πουλάκι πυυ γεννά η κότα: *μάζεψε δίπλα της τα παιδιά της, όπως η κλώσσα τα* Επίσης **κλωαάόπουλο. κλωσσώ** ρ. μετβ. {κλωσσάς... | κλώσσ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} (για πτηνά, κότες) κάθομαι πάνω στα αβγά μου. ζεσταίνοντάς τα, ωσότου εκκολαφθυύν τα νευγνά: *οι κότες κλωσσούν τα αβγά.* **— κλώσσημα** (το).

|είύμ. < μτγν. *κλώσσω* «κακαρίζω» < αρχ. *κλώζω* (βλ.λ.)]. **κλωστή** (η) **1.** το νήμα. σύνολο λεπτών ινών από φυσικό (βαμβάκι, μαλλί) ή τεχνητό (νάιλον) υλικό, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή υφασμάτων ή σχοινιιδν: ~ *για ράψιμο || χρωματιστή / μεταξωτή/ βαμβακερή ~* || *στερέωσε καλά το κουμπί με διπλή ~* || *έφυγε μια απ' το στρίφωμα || πολλά παραμύθια άρχιζαν με τη στερεότυπη φράση «κόκκινη - δεμένη, στην ανέμη τυλιγμένη, δώσε* κλότσο *να γυρίσει, παραμύθι ν' αρχινίσει»·* ΦΡ. *κρέμομαι από μία κλωστή* βρίσκομαι σε κρίσιμη κατάσταση: *η υγεία του / η ζωή του κρέμεται από μία* κλωστή συν. είμαι στο χείλος τού γκρεμού 2. (στα φασολάκια) η λεπτή απόφυση στις άκρες των φασολιών, που μοιάζει με λεπτό νήμα. — (υποκ.) **κλωστούλσ** κ. **κλωστίτσα** (η).

ΙΕΤΥΜ.μεσν., θηλ. (ως υυσ.) τού μτγν. επιθ. *κ/.ωστός* < αρχ. *κλώθω].* **κλωστήριο** (το) [Ι838] {κλωστηρί-ου | -ων} το εργοστάσιο ή το εργαστήριο, στο οποίο κατασκευάζονται κλωστές, **κλώστης** (υ) Ιμεσν.] {κλωστών}, **κλώστρια** (η) {κλωστριών} (σημ. Ι)

ο εργάτης που φτειάχνει νήματα σε κλωστήριο 2. εργαλείο τής κλωστοϋφαντουργίας. Επίσης (λαϊκ.) **κλώστρα** (η.) }μεσν.| {κλω- στρών) (σημ. Ι). **κλωστικός,** -ή, -ό [185Ι| αυτός που σχετίζεται με το κλώσιμο ή τυν κλώστη: ~ *μηχανή.* **κλωστοβιομηχανία** (η) {κλωστοβιομηχανιών} η βιομηχανία που κα

τασκευάζει κλωστές, **κλωστοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.Ι η μετατροπή ινών σε κ'λωστή.

κλωστοϋφαντήριο (τυ) |!887| |κλωστυϋφαντηρί-ου j -ωνί το κλωστοϋφαντουργείο (βλ.λ.). **κλωστοϋφαντικος,** -ή, -ό 11898i αυτός που σχετίζεται με την τεχνική κατασκευής νημάτων και υφασμάτων, **κλωστοϋφαντουργείο** (το) εργοστάσιο που επεξεργάζεται νήματα και παράγει υφάσματα συν. κλωστοϋφαντήριο, **κλωστοϋφαντουργία** (η) {κλωστοϋφαντουργιών} **1.** η τεχνική τής βιομηχανικής επεξεργασίας νημάτων και παραγωγής υφασμάτων συν. κλωστοϋφαντική 2. (συνεκδ.) η βιομηχανική μονάδα, όπου γίνεται η παραπάνω διαδικασία **3.** ο βιομηχανικός κλάδος που περιλαμβάνει τις μονάδες κλωστοϋφαντουργίας: *περικοπές στις επιδοτήσεις τής ε/^ληνικής* — **κλωστοϋφοντουργός** (ο), **κλωστοϋφαντουργικός,** -ή,-ό. **κλωτσιά** (η) ► κλοτσιά **κλωτσώ** ρ. * κλοτσώ

Κ.Μ.Γ1.Φ. (η) Κινητή Μονάδα Προνοσοκομειακής Φροντίδας,

Κ.Ν.Ε. (η) Κομουνιστική Νεολαία Ελλάδας.

κνήμη (η) {κνημών! ανατ. **1.** το τμήμα τού σκελετού των κάτω άκρων, που βρίσκεται μεταξύ τού μηρού και των αστραγάλων η γάμπα 2. (ειδικότ.) το ένα από τα δύο επιμήκη οστά που αποτελούν το παραπάνω τμήμα (αλλιώς *κνημιαίο οστό·* το άλλο είναι η *περόνη),* που ενώνεται στο πάνω μέρος του με το μηριαίο οστό και στο κάτω με τον αστράγαλο· πβ. κ. λ. *περόνη.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ˣknam-. μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου J.E. θ. *konom- «κνήμη». πβ. αρχ. ιρλ. cnaim «πόδι. οστό», αρχ. γερμ. hamma «κνήμη». αρ^. αγγλ. hamm κ.ά.|. **κνημιαιος,** -α, -ο |αρχ.] κ. **κνημαίος** Ιμτγν.) ανατ. αυτός που σχετίζεται με την κνήμη: - *μυς.* **κνημίδα** (η) (αρχαιοπρ.) η περικνημίδα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κνημίς. -ΐδος< κνήμη\.* **κνησμός** (υ) φαγούρα που μας κάνει να θέλουμε να ξύσουμε το ερεθισμένο σημείο- ο δυσάρεστος ερεθισμός τού δέρματος. [ΕΤΥΜ. αρχ. < *κναίο)* < *κνώ (-άω)* «τρίβω, ξύνω» < kn-. μηδενισμ. βαθμ. τύ Ι.Ε. *ken- «τρίβω. ξύνω», πβ. αρχ. γερμ. nuoen «γναλίζω», αρχ. γερμ. hnuo «αρμός, άρθρωση», αλβ. krromc «πιτυρίδα, ψώρα» κ.ά. Ομόρρ. *κνώ-δ-α/»ο(νλ* αρχ. *κνί-ζω* «τρίβω, ερεθίζω», *κνΐ-σα. κνίψ* (> *σκνίπα)* κ.ά.].

κνησμώδης, -ης. -ες [αρχ.] [κνησμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που προκαλεί κνησμό: ~ *αίσθημα / ιδιότητα.* **κνίδη** (η) {κνιδών} (λόγ.) η τσουκνίδα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < κνίζω (< *κνιδρή. για το οποίο βλ. λ. *κνίδωση, τσουκνίδα*}.

κνίδωση (η) {-ης κ. -ώσεως] -ώσεις. -ώσεων} (λόγ.) υ ερεθισμός τού δέρματος (π.χ. από την επαφή με τσουκνίδα) κατά τον οποίο εμφανίζονται εξανθήματα, που συνυδεύνται από κνησμό.

[ετυ.μ. < αρχ. *κνίδωσις* < *κνιδώ* < *κνίδη* «τσουκνίδα», που συνδ. με το ρ. *κνίζω* «ερεθίζω, τρίβω». Το αρχ. *κνίζω* < *κνίδψο* < *kn-id-. πα- ρεκτεταμένη μορφή τού θ. ˣk»-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kcn- «τρίβω, ξύνω», πβ. λετ. knidct «κατατρώγω», αρχ. νυρβ. hnita «πληγο)νομαι», μέσ. ιρλ. cncd «πληγή» κ.ά. Ομόρρ. *κνη-σμός, κνώ-δ-αλο(ν), κνΐ-σα. κνίψ* Ο *σκνίπα)\.*

κνίζω ρ. μετβ. {έκνισα) (λόγ.) προκαλώ φαγούρα, ερεθίζω τυ δέρμα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **κνιδ-jo).* βλ. λ. *κνίδωση,* πβ. *κνισμός}.* **κνίσα** (η) {χωρ. πληθ.) ο καπνός και η μυρωδιά από κρέας πυυ ψήνεται ΣΥΝ. τσίκνα.

[ετυμ. < αρχ. *κνίσα / κνίση*< *κν7δ-σα*< *kn-id-. παρεκτεταμένη μορφή τύ θ. *kn-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kcn- «τρίβω, ξύνω», πβ. λατ. nidor «οσμή κρέατυς. ατμός» (< *qnidos-). αρχ. σκανδ. hniss (< p. hnitan «αγγίζω»· παρόμοια σημασιολυγική μεταβολή στο γοτθ. stigqan «αγγίζω» ♦ αρχ. γερμ. stincan «μυρίζω άσχημα, βρυμώ») κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *κνίζω*«τρίβω, ερεθίζω» (< **Κνϊ6-j(o). κνη-σμός, κνώ-δ-αλο(ν). κνίδ- ωσις(-η), κνίψ ο σκνίπα)* κ.ά.|. **κνίτης** (υ) {κνιτών}, **κνίτισσα** (η) {κνιτισσών} μέλος τής Κ.Ν.Ε. (βλ.λ.).

κνίτικος,-η.-υ. **κνίτικσ** επίρρ. **κνούτο** (το) μαστίγιυ από δερμάτινες λυυρίδες πυυ καταλήγουν σε μεταλλικά σφαιρίδια· όργανο μαστίγωσης στην τσαρική Ρωσία: *«ένας υπανάπτυκτος βασιβουζούκος που μόνο από κνούτο καταλαβαίνει» (εφημ.)* ΣΥΝ. φραγγέλιυ.

Ιετυμ. < ρωσ. knui]. **κνώδαλο** (το) (αρχαιοπρ.) ανόητος και τιποτένιος άνθρωπος.

[ΕΎΥΜ. < αρχ. *κνώδαλον,* αρχική σημ. «άγριο ζώο που δαγκώνει», αβεβ. ετύμου, πιθ. < 0. *κνω-,* που συνδ. με το ρ. *κνώ / κναίω* «τρίβω, ξύνω» (για το οπυίο βλ. λ. *κνησμός).* Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για παράγωγο συγκεκμμένου τ. **κνώδων* < κ·ον/(55ων^«κυνόδοντας»[. **Κνωσός** κ. **Κνωσσός** (η) αρχαία πόλη τής Κρήτης, κέντρο τύ μι- νωικού πολιτισμού.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Κνωσ(σ)ός,* αγν. ετύμυ. πιθ. πρυελλην. τοπωνύμιο. Εντούτοις, έχυυν διατυπωθεί και προτάσεις Ι.Ε. καταγωγής. Κατά τον V. Gcorgicv. το τοπωνύμιο ανάγεται σε Ι.Ε. *knex-t-yo «τάφρος, λάκκος» (πβ. σανσκρ. khaja-h «τάφρος, λάκκυς» < Ι.Ε. *knx-to-). πράγμα πυυ. κατά τον ίδιο. επιμαρτυρείται από το παλαιότερο όνυμα τής Κνωσού *Kaipatos* (το οποίο επίσης συνδέει με σανσκρ. kcvata-h «λάκκος»). Κατά τυν W. McrJingen, τυ τοπωνύμιο ανάγεται σε ΕΕ. *knc>tsoh- με τη σημ. «βασιλική πόλη», που τυ παραβάλλει με λατ. (g)natus «γεννημένος» (βλ. λ. *γνή-σιος*), αρχ. γερμ. kuning «βασιλιάς» ο γερμ. KOnig) κ.ά.|.

Κ.Ο. (η) **1.** Κοινοβουλευτική Ομάδα **2.** Κομματική Οργάνωση.

Κ.Ο.Α. (η) Κρατική Ορχήστρα Αθηνών.

κοάζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) **1.** (για βάτραχο) βγάζω τη χαρακτηριστική φωνή (κοάς-κοάξ) 2. (για πρόσ.) μιλώ όπως υ βάτραχος, μιμούμαι τη φωνή τού βατράχου. — **κόαομα** (το) 11782J κ. **κοα- σμός** (ο).

Ιείύμ. μτγν. < αρχ. *κόαξ,* ηχομιμητική λ. από την κραυγή τύ βατράχου. πβ. κ. λατ. coaxo, γερμ. quak κ.ά.].

κοάλα (το) {άκλ.} ζωολ. μικρό ζώο τής Αυστραλίας, που μοιάζει με αρκυυδάκι. ανεβαίνει στα δέντρα και δεν έχει ουρά.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. koala < αυστραλ. koola(h). το οπυίο στη γλώσσα των ιθαγενών σημαίνει «όχι νερό», αφού αυτό το είδος μαρσιιποφόρου δεν πίνει πυτέ νερό].

κοάξ-κοάξ (τυ) {άκλ,} η φωνή τού βατράχου (πβ. *βρεκεκέξ).*

{ΕΤΥΜ. αρχ.. ηχομιμητ. λ.].

Κ.Ο.Β. (η) Κομουνιστική Οργάνωση Βάσης.

κοβάλτιο (το) [1812J 1κυβαλτί-ου | -ων} χημ. μέταλλο αργυρόλευκο με κυανή χρυιά (σύμβυλο Co), που αποτελεί ένα από τα απαραίτητα στον οργανισμό ιχνοστοιχεία και συστατικό πολλών πυρίμαχων και μαγνητικών κραμάτων (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ιιιν.).

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. kobalt < μέσ. γερμ. koboli. ονομασία δαίμονα των ορυχείων στους παλαιούς γερμανικούς μύθους, επειδή κατά την εξόρυξη τού μετάλλου προκαλυύνταν επικίνδυνες αναθυμιάσεις!.

κόβερ-γκερλ (το) {άκλ.} νέα και όμορφη κυπέλα. τής οποίας η φωτογραφία εμφανίζεται ως εξώφυλλο σε περιοδικό.

|ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. covcr-girl].

κόβω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {γ' ενεστ. κόβει κ. λαϊκ. κόφτει | έκοψα (προστ. κόψε κ. κόφ' το), κόπηκα, κυμμένος} ♦ (μετβ.) 1. χωρίζω (κάτι) σε δύυ ή περισσότερα κομμάτια (με κατάλληλο εργαλείο, λ.χ. μαχαίρι, τανάλια, ψαλίδι, κόφτη κ.ά.): ~ *το σκοινί / την κορδέλα / τα καλούδια / τα δεσμά* }| ~ *τη ντομάτα στα τέσσερα / την πίτα σε μικρά κομμάτια / μια φέτα στα δύο* || ~ *την τούρτα / τη βασιλόπιτα* (τη χωρίζω σε κομμάτια) 2. ξεχωρίζω ένα κομμάτι από τυ βασικό τμήμα (κάποιυυ πράγματος): *κόψε μου μια φέτα ψωμί* (| - *μια μερίδα κρέας* || ~ *ένα μπούτι από το* \'or<j/touAo3. (-Ι- σε) δίνω (σε κάτι) συγκεκριμένη μορφή με τη βοήθεια μαχαιριού ή άλλου αιχμηρού αντικειμένυυ: ~ *το ύφασμα σε τετράγωνα* || ~ *το κρεμμύδι / την πιπεριά σε ροδέλες* 4. (α) αφαιρώ, συνήθ. με κυφτερό εργαλείο, από κάτι ένα τμήμα τυυ: *έκοψε το νεκρό τμήμα τού φυτού και το πέταξε* || ~ *τις κορυφές από τα στάρια* || ~ *ένα κ/.αδί απ' το δέντρο* || ~ *ένα άρθρο από την εφημερίδα* || - *τις άκρες απ' τα φύλλα* (ξακρίζω) || ~ *τις σελίδες με τον χαρτοκόπτη* (β) (ειδι- κότ.) για αποκοπή μέλυυς τού σώματος και ακρωτηριασμό: *ο δήμιος του έκοψε το κεφάλι* || *τα παλιά χρόνια έκοβαν τα αφτιά ή τη μύτη των κακούργων για τιμωρία* 5. (ειδικότ.) αποσπώ (κάτι) από τυ σημείο όπου βρίσκεται (τραβώντας το): - *τα σταφύλια / τα μήλα* || ~ Af- *μόνια από τη λεμονιά* j| ~ *δύο σελίδες από το τετράδιο* 6. αφαιρώ τμήμα ταινίας, ομιλίας, γραπτού κειμένου κ.λπ. (επειδή ίσως προσβάλλει κάποιους ή παραβιάζει κάποιον νόμυ): *έκοψαν από την ταινία τις τολμηρές σκηνές* || *η επιτροπή έκοψε ένα μέρος τής ομιλίας στο μοντάζ. γιατί περιείχε ύβρεις κατά τού πολιτεύματος* || *στην καινούργια έκδοση τού μυθιστορήματος υπάρχουν και τα κομμάτια που είχε κόψει η λογοκρισία* συν. λογυκρίνω 7. (για δέντρο) πελεκώ ή πριονίζω τον κυρμυ του. ώστε να πέσει κάτω: *οι ξυλοκόποι με τα τσεκούρια κόβουν δέντρα* || ~ *ξύ/.α* (δέντρα ή κλαδιά από τα δέντρα για θέρμανση) 8. (για μέλυς ή σημείο τού σώματός μου) πληγώνω (σκόπιμα ή από απρυσεξία, συνήθ. όταν ένα αιχμηρό αντικείμενο ή επιφάνεια προκαλεί άνοιγμα στο δέρμα, ώστε να τρέχει αίμα): ~ *το δάχτυλό μου* || *έκοψα το χέρι μου με το μαχαίρι καθώς ετοίμαζα το φαγητό'* ΦΡ. (α) *κόβω τις φλέβες μου* (ϊ) για απόπειρα αυτοκτυνίας (ϊϊ) (μτφ.-αργκό) για να δείξει κανείς ότι έχει περιέλθει σε απελπιστική κατάσταση: 5ri/ *αντέχω πια αυτή την κατάσταση, θα κόψω τις φλέβες μου!* (β) *κόψε τον λαιμό σου!* βρες τη λύση μόνος σου. χωρίς να με εμπλέκεις: *δεν ξέρω πού θα βρεις τα λεφτά που μου χρωστάς· ~!* || *κόψτε τον λαιμό σας να τελειώσετε εγκαίρως τη δουλειά!* 9. (για τιμή προϊόντος) μειώνω, κάνω έκπτωση: *κόσα θα μου κόψετε, αν αγοράσω και τα δύο:* || του *έκοψε πέντε χιλιάδες δρχ. από την αρχική τιμή* συν. κάνω έκπτωση 10. μειώνω τη διάρκεια: το *φιλμ διαρκεί πολύ. πρέπει να το κόψουμε* || *έκοψε δέκα λεπτά από την ομιλία του, γιατί ξεπερνού- σε τον χρόνο* 11. μειώνω σε μήκος: - *τα μαλλιά μου / τα νύχια / τα γένια / τις φαβορίτες* || ~ γο *γρασσίδι* 12. αφαιρώ εντελώς, ξυρίζω: *από τότε που έκοψε το μουστάκι, άλλαξε το πρόσωπό του* || *έβαλε στοίχημα ότι θα κόψει το μούσι του. αν χάσουν στις εκλογές* 13. (για πε- ριοχη) χωρίζω, διαιρώ: *το ποτάμι κόβει την κοιλάδα στα δύο* || *ο δρόμος κόβει το χωριό στη μέση* 14. (για νόμισμα) παράγω και θέτω στην κυκλοφορία: *η κυβέρνηση θα αναγκαστεί να κόψει πληθωριστικό νόμισμα* || *η Κεντρική Τράπεζα ανακοίνωσε ότι θα κόψει νέο νόμισμα* 15. (για μισθό, επίδομα) εγκρίνω και καταβάλλω, πληρώνω: *του έκοψε μηνιάτικο διακόσιες χιλιάδες* || *ο εργάτης ζήτησε να τον κόψουν επίδομα ανθυγιεινής εργασίας* 16. (για εισιτήριο) (α) εκδίδω σε (κάποιον): *πόσα εισιτήρια κόβει το θέατρό σας τα σαββατοκύριακα;* (β) ζητώ να μυυ εκδώσυυν, βγάζω (από ταμείο / εκδοτήριυ): *τον έστειλαν να κόψει εισιτήρια για όλη την παρέα* 17. διακόπτω (κάπυιον) κατά τη διάρκεια μιας πράξης: *μου τηλεφώνησε την ώρα που η ταινία έφτανε στην κορύφωση- μ' έκοψε πάνω στο καλύτερο* || *μη με κόβεις την ώρα που μιλάω!* 18. (λαϊκ.) σχηματίζω μια εντύπωση για (κά~ ποιον/κάτι), καταλαβαίνω τον χαρακτήρα του: *αμέσως τον έκοψα τι κουμάσι ήταν!* 19. (λαϊκ.) κοιτάζω με προσυχή. παρατηρώ: *καθόταν στην άκρη τής πλατείας κι έκοβε κίνηση* || *περνούσε μπροστά από τους υποψηφίους κι έκοβε φάτσες* 20. εμποδίζω: *φύγε από μπροστά· μου κόβεις τη θέα!* || *τα ψηλά κτήρια έκοβαν τον ήλιο* || (μτφ.) *μπήκε στη μέση και μου έκοψε τον δρόμο* || *αυτή η ήττα τού έκοψε τονδρό-*

μ ο προς την προεδρία 21. απορρίπτω, θεωρώ ότι κάποιος δεν πληροί τις προϋποθέσεις (για κάτι): *ο καθηγητής έκοψε στις εξετάσεις είκοσι φοιτητές* 22. ελαττώνω: *κόψε ταχύτητα, ο δρόμος στενεύει απότομα* 23. παύω να κάνω (κάτι), διακόπτω (συνήθεια, πάθος κ.λπ.): ~ *το χαρτί* (τη χαρτοπαιξία) ' *το κάπνισμα* / γο *ποτό* 24. (για όργανα τυύ σο)ματος. λειτουργίες κ.λπ.) σταματώ απότομα κάτι. το κάνο) να πά- ψει να λειτουργεί: *η ταινία έχει σκηνές δράσης που κόβουν την ανάσα* 25. σε φρ. που δηλώνουν μεγάλυ φόβο, όπως ***κόβω τη χολή / τα ήπατα (κάποιου)*** προκαλώ μεγάλο φόβο (σε κάποιον): *ήρθε πίσω μου αθόρυβα στο σκοτάδι και μου 'κοψε τη χολή* j| *μου 'κοψε τα ήπατα μόλις μου είπε κως κάτι έπαθες!* 26. περικόπτω ή σταματώ: *πρέπει να κόψουμε τις περιττές δαπάνες* lj *έκοψαν όλες τις επιδοτήσεις προς* τους *αγρότες* || *λένε ότι θα μας κόψουν το οικογενειακό επίδομα* 27. διακόπτω, σταματο') κάτι που υπάρχει μέχρι σήμερα: *πρέπει να κόψουμε τις οικειότητες / τα πολλά-πολλά / τα πάρε-δώσε* || *τσακώθηκε μαζί τον και του έκοψε και την κα/.ημέρα* jj *έκοψε κάθε επαφή / κάθε σχέση μαζί της* · φρ. (εκφραστ.) ***κομμένα αυτά!*** (i) για να επι- σημανθεί (σε κάποιον) ότι πρέπει να σταματήσει αυτά πυυ συνηθίζει να κάνει και ότι πρεπει να αλλάξει στάση ή συμπεριφορά (απέναντι σε κάποιον/κάτι): *Δεν θα κάνεις εσύ ό.τι θέλεις! ~!* (ii) για να προειδοποιηθεί (κάποιος) ότι η (κακή) συμπεριφορά τυυ θα προκαλέσει αρνητική αντίδραση (από κάποιον άλλο): *Με τέτοιος θράσος πον έχεις, νομίζεις* <5π *θα σου κάνω κι άλλα χατίρια:* -/28. διακόπτω.τη ροή ή την παροχή αγαθού, σταματώ την τροφοδότηση: αν *δεν πληρώσετε εγκαίρως τον λογαριασμό. Οα σας κόψουμε το ρεύμα* || *τους έκοψαν το νερό* 29. στρίβω (συνήθ. με απότομη κίνηση): *έκοψε το τιμόνι δεξιά και μπήκε στο αντίθετο ρεύμα* 30. αλέθω): ~ *καφέ / κιμά / πιπέρι* 31. αθλ. εμποδίζω τη συνέχεια τής πορείας, διακόπτω την κίνηση (παίκτη ή μπάλας): *ο αμυντικός έκοψε τον επιθετικό τής αντί- παλης ομάδας* || *έκοψε τη μπάλα με το χέρι* 32. (για χτύπημα με το χέρι): *θα σου κόψο) κάνα χαστούκι!* || *του 'κοψε μια ανάποδη* (με την εξωτερική πλευρά τής παλάμης), *πον τη θυμάται ακόμη* 33. σε ΦΡ. που δηλώνουν επιβολή σε κάποιον ή περιορισμό τυύ θάρρους ή τυύ θράσους τυυ: *πρέπει να του κόψεις λίγο τον βήχα, γιατί έχει γίνει πολύ θρασύς* Jj *θα του κόψω τον αέρα. γιατί ανϋαδιάζει* || *πολλά λες και θα στην κόψω τη γλώσσα σύρριζα!* || *αν ξαναπλώσεις χέρι στο φαγητό, θα στα κόψω τα χέρια!* || *αν ξαναπατήσεις στη γειτονιά, θα στα κόψω τα πόδια!* 34. (λαϊκ.) για έντονο και ξαφνικό αίσθημα πείνας: *κατά το μεσημέρι με έκοψε μια πείνα!* || *δεν είχαν φάει και τους είχε κόψει λόρδα* 35. (για Φιλμ ή βιντεοταινία) σταματώ (τη μετάδοση) σε ορισμένο σημειο: *κόψε το εδώ να το δούμε κα?.ύτερα* (ενν. το *φιλμ)* 36. τέμνω σε ένα σημείο: *μία ευθεία κόβει τις δύο άλλες στο σημείο αυτό* 37. τεμαχίζω με ορισμένο τρόπο ή σχέδιο: - *ίσια* > *στραβά το χαρτί* || ~ *ύφασμα για κονρτίνες / για σακάκι* ♦ (αμετβ.) 38. (για τράπουλα) χωρίζω το σύνολο των τραπουλόχαρτων σε δύο μέρη (στην έναρξη τυύ παιχνιδιού): *εσύ κόβεις* (ενν. *την τράπονλα)* 39. (για ρευστές τροφές) αλλοιώνεται η σύνθεσή μου. χαλάω: *το γάλα έκοψε, δεν πίνεται πια* || *χρειάζεται προσοχή όταν φτειάχνεις τη μαγιονέζα, για να μην κόψει* 40. (για εργαλείο με αιχμή, κόψη. ακμή) είμαι κοφτερός, οξύς. μπορώ να χρησιμοποιηθώ για κοπή: ΓΟ *μαχαίρι στόμωσε και δεν κόβει* || *ένα ξνράφι που κόβει πολύ* (πολύ κοφτερό) || *πρόσεχε τη λάμα-κόβει σαν ξνράφι!* 41. μεκόνεται η έντασή μου: *ευτυχώς έκοψε ο αέρας* || στυ *λιμανάκι το κύμα κόβει αρκετά* || *να κόψει πρώτα η βροχή και μετά φεύγονμε* 42. σταματώ (τις επαφές μου με κάποιον), διακόπτω (τις σχέσεις): *έχουμε κόψει, δεν βλεπόμαστε πια* 43. (λαϊκ.) αλλοιώνομαι, παίρνω χειρότερη όψη: *έκοψε η μούρη τον απ'τη δίαιτα* συν. ρεύω 44. σε φρ. που δηλώνουν οξεία αντίληψη: *κόβει το μνα- λό τον* (ή *τον κόβει*) || *κόβει το μάτι σου* (βλέπεις καλά, παρατηρείς λεπτομέρειες) 45. (για καθηγητή, εξεταστή) απορρίπτω (μαθητές, υποψηφίους), βαθμολογώ κάτω από τη βάση: *ένας εξεταστής πον έχει τη φήμη ότι κόβει-*(μεσοπαθ. ***κόβομαι)*** 46. απορρίπτομαι: *κόπηκε στις εξετάσεις με τέσσερα* 47. παύω να αισθάνομαι κάτι: *μόλις έμαθα τα δνσάρεστα νέα. μον κόπηκε η όρεξη* 48. (για όργανα τυύ σώματος, λειτουργία του κ.λπ.) σταματώ (απότομα) ή παύω να λειτουργώ: *μόλις δεις το βάθος τού γκρεμού θα σου κοπεί η αναπνοή* || *απ' την πολλή πεζοπορία μον είχε κοπεί η ανάσα* 49. σε φρ. για τη δήλωση μεγάλου ούβου: *μόλις είδαν τονς εχθρούς, τους κόπηκαν τα γόνατα / τα πόδια* || *από το μεγά?·.ο σοκ τής κόπηκε η μι?.ιά* || *μον κόπηκαν τα ήπατα απ' τον φόβο* 50. διακόπτομαι: *καθώς σννομΟ.ούσαν, κόπηκε ξαφνικά η γραμμή* || *όταν έχει κακοκαιρία, κόβεται σνχνά η δορνφο- ρική σύνδεση* 51. παύω να έχω (κάτι): *της κόπηκε το γάλα και δεν μπορεί πλέον να θηλάσει* || *ξαφνικά της κόπηκε η περίοδος* 52. (για υλικό που είναι πολύ μαλακό) μπορώ να τεμαχιστώ εύκολα: ΓΟ *βού- τνρο κόβεται εύκολα* || το *κρέας έχει παγώσει και δεν κόβεται με τίποτα* · ΦΡ. (α) ***κόβω δρόμο*** ακολουθώ συντομότερη διαδρομή: *στρίψε από "δώ για να κόψονμε δρόμο* (β) (αργκό) ***κόβω λάσπη*** φεύγω από μια δυσάρεστη κατάσταση, την κοπανάω: *μό?.ις είδε τα σκούρα, έκοψε λάσπη* (γ) ***κόβω τα φτερά (κάποιου)*** τον αποθαρρύνω, τον κάνω να απογοητεύΟει (σε μια προσπάθεια που καταβάλλει): *η αναπάντεχη αποτυχία τον στον διαγωνισμό τού έκοψε τα φτερά* (δ) (μτφ.) ***κόβω το κεφάλι μου*** είμαι απολύτως σίγουρος για (κάποιον/κάτι), δεν έχω την παραμικρή αμφιβολία: *αποκλείεται να σνμπεριφέρθηκε αυτός έτσι' κόβω το κεφάΜ μον γι' αυτόν* || *μπορεί να έγιναν κι έτσι όπως τα /.ες τα πράγματα* · <5ίν *κόβο> το κεφάλι μον!* (ε) ***το κόβω με τα πόδια*** πηγαίνω κάπου πεζός: *απελπίστηκα να περιμένω το λεωφορείο και το 'κοψα με τα πόδια* (στ) ***κόβω βόλτες*** πηγαίνω πέρα-δώΟε: *ένας νεαρός έκοβε βόλτες μπροστά απ' το σπίτι σον* (ζ) (οικ.) ***κόφ' το*** ή ***κόψ' το!*** σταμάτα (να κάνεις ή να λες αυτό που κάνεις ή λες): *Δεν θέλω άλλα αστεία εις βάρος* μου (η) ***με κόβει*** / Λούζε/ ***κρύος ιδρώτας*** βλ. λ. *ιδρώτας* (θ) (μτφ.) ***κόβω / γκρεμίζω τις γέφυρες*** βλ. λ. *γέφνρα*

(ι) (ειρων.) ***κόψε κάτι!*** (i) προς κάποιον που λέει πολλές υπερβολές, που διηγείται (συνήθ. για τυν εαυτό του) απίστευτα πράγματα: *σαν πολλά μας τα λες. ~!* (ii) (προς έμπορο) κάνε μια μικρή έκπτωση (ια) ***κόβω και ράβω*** για κάποιον πυυ μπυρεί να κάνει ό.τι θέλει σε έναν χώρο, έναν τομέα: *στην υπηρεσία του κόβει και ράβει* συν. λύνει και δένει (ιβ) (μτφ.) ***κομμένος και ραμμένος στα μέτρα (κάποιου)*** φτειαγμένυς ή απόλυτα προσαρμοσμένος στις επιθυμίες, τις ικανότητες τις δυνατότητες (κάποιου): ο *ρόλος ήταν ~ αυτής τής ηθοποιού* || *οι εκλογικοί νόμοι είναι συνήθως κομμένοι και ραμμένοι στα μέτρα τού κυβερνώντος κόμματος* (ιγ) ***τι σε κόφτει εσένα;*** τι σε νοιάζει, γιατί σε απασχολεί: (με τη σημ. «δεν σου πέοτει λόγος, δεν σε αορά κάτι»): *Πσένα τι σε κόφτει αν θα π/.ηρώσονν πρόστιμο: Εσύ θα τα δώσεις τα ?^εφτά:* (ιδ) (λαϊκ.) ***κόβω καρφιά*** για πολύ κρύο καιρό, για πολύ ψύχος: *κόψαμε καρφιά μες στο χιόνι* (ΐε) (λαϊκ.) ***κόβω ρόδα μυρωμένα*** (γενικά) φεύγω, αποχωρώ· (ειδικότ.) εγκαταλείπω μια κατάσταση ξαφνικά, κυρ. όταν θα έπρεπε να μείνω (ιστ) ***με κόβει η κοιλιά μου*** παθαίνω διάρροια, κόψιμο (ΐζ) ***κόβω το αίμα (κάποιου)*** βλ. λ. *αίμα* (ιη) ***κόβω την ανάσα (κάποιου)*** (i) για να δηλωθεί ο έντονος θαυμασμός πυυ προκαλείται από τη θέα ενός εντυπωσιακού και συνήθ. αχανούς τοπίου: *το απέραντο πέλαγος που αντικρίσαμε από την κο- ρυφή τού βουνού, μας έκοψε την ανάσα* (ii) για την περιγραφή καταστάσεων που προκαλούν φόβο, τρόμο, έκπληξη ή συναρπάζουν: *το* ΟρΓΛερ *είχε κάτι τρομακτικές σκηνές πον σου έκοβαν την ανάσα* || *μόλις τον είδα να πέφτει στο κενό. μου κόπηκε η ανάσα* **53.** (α) με ενδιαφέρει πολύ: *θέ/.ω να πάω. αλλά δεν - κιόλας!* (β) επιμένω (για κάτι): <5εν *ήρθε στη συνάντηση και κοβόταν ότι δεν είχε ενημερωθεί.* |Η!ΥΜ. μεσν. < αρχ. *κόπτω* (βλ.λ.), πβ. *ράβω - ράπτω, σκάβω - σκάπτω. νίβω - νίπτω* κ.ά. Ίδη μεσν. είναι οι φρ. *μέ κόπτει ίδρος, κόβονται τά πόδια / τά μέλη μον, μέ κόφτει διά κάποιον*|. **κογιονάρω** ρ. μετβ. {κνγιυνάρισαΙ (λαϊκ.) κοροϊδεύω, εμπαίζω.

Ι ΓΤΥΜ. Μεταφορά τού βεν. cogionar (ιταλ. cogiionare) < cogion «(κυ- ριυλ.) όρχις - (μτο.) ανόητυς. ηλίθιυς» < μτγν. λατ. coleo < λατ. culeusj.

κογιότ (τυ) {άκλ.Ι /<20Λ. μικρός λύκυς που ζει στη δυτική Β. Αμερική (Η.Ι Ι.Α. και Μεξικό).

Ι tΤΥΜ. < γαλλ. coyote < μεξ. coyote < koyoil, γλώσσα Ναχουάτλ (των Αζτέκων)].

Κθγκό (το) -► Κονγκό

κογκλάβιο (το) ► κονκλάβιο

κογκρέσο (το) -* κυνγκρέσο

κόγχη (η) {κογχών} 1. ανλτ. κάθε κοιλότητα οστού ή οργάνου τού σώματος: ·~ *οφθαλμού* (καθεμιά από τις κοιλότητες τού κρανίου, στις οποίες βρίσκονται τα μάτια) || ~ *ωτός* (ονομασία τής βαθιάς κοιλότητας τού πτερυγίου τού αφτιού) 2. κοίλωμα τοίχου για την τοποθέτηση διαφόρων αντικειμένων ή για διακοσμητικούς χώρους **3.** [νΚΚΛΗΣ. το ημικυκλικό τμήμα τού Αγίου Βήματος, που προεξέχει προς την ανατολή και στο οποίο τοποθετείται η Αγία Τράπεζα, όπως επίσης και τα πλάγια μικρότερα ημικυκλικό. στοιχεία τού Ιερού Βήματος **4.** γεωλ. κοίλωμα με αμφιθεατρικό και ημικυκλικό σχήμα, πυυ βρίσκεται στην επιφάνεια τού εδάφους και που σχηματίστηκε από τις διαβρωτικές διεργασίες παγετώνα. Επίσης **κόχη** (κυρ. σημ. 2). *τ* ΣΧΟΜΟ λ. *κομίζω.*

{ρ.τυ.μ. αρχ.. που συνδ. με σανσκρ. sankha- «μύδι», καθώς και με το αρχ. ουσ. *κόχλος* «κοχλίας»).

-κογχος, -η, -υ β' συνθετικό που δηλώνει πόσες κόγχες έχει ένα κτήριο: ΓΟ *ιερό τής εκκ/.ησίας μας είναι τρίκογχο.*

[ιγγυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *τρί-κογχος),* που προέρχεται από το αρχ. *κόγχη].*

ΚΟ.ΔΗ.ΣΟ. (το) Κόμμα Δημοκρατικού Σοσιαλισμού.

Κ.Ο.Ε.Μ. (η) Κρατική Ορχήστρα Ελληνικής Μουσικής.

Κοζάκος (ο) μέλος νομαδικού πληθυσμού στα νότια σύνορα τής Ρωσίας, με στρατό περίφημο για τη μαχητικότητά του. ο οποίος φρουρούσε τα σύνορα τής χα')ρας και. μετά την επανάσταση τού 1917, ενσωματώθηκε στον Κόκκινο Στρατό. – **κοζάκικος,** -η, -ο [18%].

ΙΗΤΥΜ. Μεταοορά τού γαλλ. Cosaque < υυκραν. Kozak < τουρκ. Kazak «στρατιώτης ιππικού»].

Κοζάνη (η) πόλη τής Δ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού ομο')νυμυυ νομού *(νομός Κοζάνης).* – **Κοζανίτης** (υ), **Κοζανίτιοοα** (η), **κοζανίτι- κος,** -η. -ο.

[ΠΤΥΜ. μεσν. < σλαβ. kozani < koza «γίδα. δέρμα γίδας»].

Κόζα Νόστρα (η) {άκλ.} η ονομασία τής μαφίας στις Η.Π.Α.· (γενικότ.) ως χαρακτηρισμός κλειστών μυστικών ομάδων τού οργανωμένου εγκλήματος.

[ftym. < ιταλ. cosa nostra «δική μας υπόθεση»}, **κοζάρω** ρ. μετβ. {κοζάρισα} (λαϊκ.) **1.** κοιτάζω (κάποιον/κάτι) με προσοχή. συνήθ. κρυφά 2. βλέπω (από μακριά), διακρίνω (κάποιον'κάτι). βάζω (κάποιον/κάτι) στο μάτι ΣΥΝ. μπανίζω.

{Ι-ΤΥΜ. < *K0LI* (βλ.λ.)}. **κόζι** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} **1.** (σε ορισμένα χαρτοπαίγνια) το ισχυρό φύλλο που νικάει **2.** το προσεκτικό κοίταγμα. η παρατήρηση· ΦΡ. (α) ***κάνω κόζι*** διακρίνω, βλέπω (κάποιυν): *τον έκανες κόζι αντόν που πέρασε:* (β) ***παίρνω κόζι*** κυιτάζω επίμονα και με ερωτική διάθεση ΣΥΝ. μπανίζω, παίρνω μάτι.

(ΕΤΥΜ. < τουρκ. koz|.

Κ.Ο.Θ. (η) Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, **κόθορνος** (υ) {κοθόρν-ου | -ων. -ους) **1.** υπόδημα με ψηλό και παχύ πέλμα, το οποίο φορυύσαν οι υποκριτές τής αρχαίας τραγωδίας υπο- δυόμενοι ρόλους ηρώϊο 2. (μτφ.) (α) (μειωτ.) για άκομψο υπόδημα (β) άνθρωπος αναξιόπιστος που αλλάζει απόψεις και θέσεις από ιδιοτέλεια.

JtiΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. πιθ. λυδικό δάνειο}, **κοιλάδα** (η) το κοίλωμα εδάφους που περικλείεται από βυνά ή υψώματα και που σχηματίστηκε λόγω τής διαβρωτικής ενέργειας τυύ νε- ρυύ· φρ. ***κοιλάς τοϋ κλαυθμώνος*** βλ. λ. *κλαυθμών.*

[RΤΥΜ. < αρχ. *κοι/.άς, -άδος* < *κοίλος].* **κοιλαίνω** ρ. μετβ. [αρχ-J {κοίλαν-α, -θηκα} (λόγ.) βαθυλώνω, κάνω (κάτι) κοίλο. — **κοίλανοη** (η) [μτγν.}. **κοιλαράς,** -ύύ, -άδικο {κυιλαράδες (θηλ. κοιλαρούδες)} (μεγεθ.-μει- ωτ.) αυτός που έχει μεγάλη και προτεταμένη κοιλιά ΣΥΝ. προκοίλης, χοντρός.

κοιλάρφανος, -η, -ο (λαϊκ.) ορφανός από τη στιγμή τής γέννησής του.

κοιλεντερωτά (τα) 11877J /.ωολ. ομοταξία υδρόβιων ασπονδύλων. που περιλαμβάνει τα κοράλλια, τις μέδουσες, τους σπόγγους κ.ά. Ηπίσης **κοιλέντερα** Ιμεσν.}. **κοιλιά** (η) **1.** η περιοχή τυύ ανθρώπινου σο)ματος ανάμεσα στυν θώρακα και στη λεκάνη, η οποία περιέχει τα σπλάχνα συν. γαστέρα· ΦΡ. (α) ***πέφτω με την κοιλιά*** πέφτω μπρούμυτα, οριζόντια προς τν έδαφος: *έπεσε στο νερό με την κοιλιά* (β) **χορός *τής κοιλιάς*** ανατολίτικος χυρός που βασίζεται στην κίνηση τής κοιλιάς και των γοφών (γ) ***η κοιλιά μου παίζει βιολί Ι ταμπουρά*** πεινάω πολύ (και ακυύγονται από την κοιλιά οι χαρακτηριστικοί ήχοι, γουργούρισμα) 2. (συνεκδ.) το μπροστινό τοίχωμα τής παραπάνω περιοχής: *έχει ράμματα στην ~ από την εγχείρηση·* φρ. ***πιάνω την κοιλιά μου απ' τα γέλια*** ξεκαρδίζομαι, γελάω πάρα πυλύ 3. (συνεκδ.) (α) το στομάχι ή τα έντερα: *κοιμήθηκε με άδεια* ~ (β) (στα ζώα, ψάρια κ.λπ.) η αντίστοιχη περιοχή τού σώματός τυυς· (ειδικότ.) το κάτω μαλακό μέρος τυύ σώματός τους: *ανοίγω το ψάρι από την -* || *μαγειρεμένες ~ ζώων* || *κοιλιές και ποδαράκια για πατσά* · 4. η μήτρα: (καθημ.) *αισθανόταν το έμβρυο να κλοτσάει στην ~ της* || *μια έγκυος με φουσκωμένη ~* ΦΡ. ***από την κοιλιά τής μάννας του*** βλ. λ. *μάννα* 5. (μτφ.) κοίλωμα προς τα μέσα ή προς τα έξω: *τέντωσε το σχοινί, γιατί κάνει ~* · 6. το πάχος (στην πε- ριοχή τής κοιλιάς): *δεν έχεις καθόλου -. είσαι μια χαρά·* φρ. ***κάνω κοιλιά*** (i) παχαίνω: *λένε άτι η μπίρα φουσκώνει και κάνει κοιλιά* (ii) χαλαρίόνω (σε προσπάθεια, εργασία κ.λπ.): *οι εργασίες για τη διάνοιξη οδού κάνουν κοιλιά* (δεν προχωρούν εντατικά) || *αυτή την περίοδο η ομάδα έχει κάνει κοιλιά* 7. το κάτω μέρος τού αερυσκάφυυς: *δεν λειτούργησε το σύστημα των τροχών και το αεροπλάνο προσγειώθηκε με την ~.* Επίσης (λόγ.) **κοιλία** (βλ.λ.). — (υποκ.) **κοιλίτσα** (η), (μεγεθ.) **κοιλάρα** (η).

IUTY.M. μεσν. < αρχ. *κοιλία « κοί/.ος),* που αρχικώς δήλωνε κάθε σωματική κυιλότητα. για να καταλήξει στη σημ. < κυιλότητα των σπλάχνων» (ήδη αρχ.)1. **κοιλία** (η) {κοιλιών} ανατ. ονομασία διαφόρων κοιλοτήτων των οργάνων τού σώματος: *κοιλίες τής καρδιάς* (οι δύο κοιλότητες τής καρδιάς, όπου συγκεντρώνεται το αίμα που προέρχεται από τους κόλπους) || *κοιλίες τον εγκεφάλου.*

[πτυμ. αρχ.< κοϊλοςΙ. **κοιλιακος[1],** -ή. -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την κοιλιά: **~** *χώρα* **|1 ~** *μύες (άνω / κάτω / πλάγιοι)* **2.** ***κοιλιακοί*** (οι) (α) υι κοιλιακοί μύες (β) ποικίλες ασκήσεις γυμναστικής για την εκγύμναση των μυών τής κοιλιάς: *κάνο) κοιλιακούς* 3. ***κοιλιακά*** (τα) νόσος των εντέρων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

κοιλιακός[2], -ή. -ό ανλτ. αυτός που σχετίζεται με κοιλία (τής καρδιάς): - *αορτή.*

κοιλιαλγία (η) {κοιλιαλγιών} πόνος στην κοιλιά, κοιλόπονος.

[f.tym. < *κοιλιά* + *-αλγία* < *άλγος* «πόνος», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ccclialgic).

κοιλιόδουλος, -η. -υ Ιμεσν.} αυτός πυυ υποκύπτει στη λαιμαργία του, ο φαγάς συν. λαίμαργυς. **κοίλιοκήλη** (η) 118531 IATP. η πρόπτωση κοιλιακού σπλάγχνου (λ.χ. εντέρου) μέσα από ασθενές σημείο τυύ κυιλιακού τυιχώματος ή μέσα από ουλή προηγούμενης επέμβασης *(μετεγχειρητική -).*

|ΐιΐΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. cocliocelej. **κοιλόπονος** (ο) πόνος στην κοιλιά ΣΥΝ. πονόκοιλος, κοιλιαλγία. -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πονόδοντος.* **κοιλοπονώ** ρ. αμετβ. Ιμεσν.} {κυιλοπυνάς... | κοιλοπόνεσα} **1.** πονώ στην κοιλιά 2. (για επίτοκη γυναίκα) έχω ωδίνες τοκετυύ. **κοίλος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει βαθυυλωμένη επιφάνεια: **~** *κάτοπτρο* ΣΥΝ. βαθυυλός, βαθουλωτός · **2.** αυτός που έχει εσωτερικό κενό. κούφιος ΑΥΓ. συμπαγής 3. ***κοίλο(ν)*** (το) το μέρος τού αρχαίυυ θεάτρου που προοριζόταν για τυυς θεατές.

Ιετυμ. < αρχ. *κοίλος* < **κοΗ-ιλος* (πβ. μυκ. ko-wi-ro-) < **kow-.* ετεροι- ωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **kcw-* «κοίλωμα, οίδημα», πβ. λατ. cavus «κοίλος» (> γαλλ. cave «σπηλιά»), cavitus «κοιλότητα» (> ισπ. cavidad), αρμ. soy), αλβ. thcle «βαθύς» κ.ά. Πιθ. ομόρρ. *κώθων* (βλ. λ. *κωθώνι)].* **κοιλότητα** (η) [αρχ.] {κοιλοτήτων} βαθούλωμα στην επιφάνεια τής γης ή μεγάλου επίπεδου αντικειμένου, **κοίλωμα** (το) [αρχ.Ι {κοιλώμ-ατος | -ατα, -άτων} το κοίλο μέρος μιας επιφάνειας, τυ βαθυύλωμα; ~ *εδάφους* ιυν. κοιλότητα, κούφωμα, λάκκωμα.

κοιμάμαι κ. (σπανιότ.) **κοιμούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {κοιμάσαι... | κοιμ-ήθηκα, -ισμένος} 1. βρίσκομαι στην κατάσταση τού ύπνου: ~ *καλά / ήσυχα / βαθιά / ανήσυχα / σαν πουλάκι* (ήσυχα) */ στο πλάι με γυρισμένη την πλάτη / ανάσκελα ι λίγο / ελαφρά ί με τα ρούχα / με τα μάτια ανοιχτά·* φρ. (α) ***κοιμάμαι κι ονειρεύομαι /κοιμάμαι τοϋ καλοϋ καιρού*** (ΐ) γι<χ ύπνο βαθύ (ii) (μτφ.) για πρόσωπο που δεν αντιλαμβάνεται τι συμβαίνει γύρω του (β) ***κοιμάμαι όρθιος*** (i) είμαι εξαντλημένος και κλείνουν τα μάτια μου από τη νύστα (ii) δεν αντιλαμβάνομαι τι συμβαίνει γύρω μου. δεν παίρνω χαμπάρι, είμαι χαζός (γ) ***κοιμάμαι τον ύπνο τοϋ δικαίου*** (i) (μτφ.) κοιμάμαι ήρεμα και ανέμελα (ii) (μτφ.) δεν καταλαβαίνω τι μου γίνεται, είμαι αφελής, δεν παίρνω είδηση (δ) ***κοιμάμαι με τις κότες*** πηγαίνω πολύ νωρίς για ύπνο (ε) ***κοιμάμαι σαν αρνάκι*** κοιμάμαι ξέγνοιαστος (στ) κοιμήσου ***και πα- ρήγγειλα*** αρχή νανουρίσματος- (μτ<ο.-ειρων.) σε πρόσωπο που δεν αντιλαμβάνεται :ι συμβαίνει γύρω του (ζ) ***κοιμάται (κάποιος) κι η τύχη του δουλεύει*** βλ. λ. *τύχη* (η) (παρυιμ.) ***όπως έστρωσες, θα κοιμηθείς*** βλ. λ. *στρώνω* (θ) (παροιμ.) ***με στραβό αν κοιμηθείς, το πρωί*** θα αΛΑ/?θωρίσε/ς για την επίδραση που ασκούν οι παρέες στον άν- θρωπυ. κυρ. οι κακές 2. (συνεκδ.) ϋΚΚΛΗΣ. (για αγίους, ιερείς, μοναχούς κ.λπ.. αλλά και για λαϊκούς) πεθαίνω: ο *άγιος εκοιμήθη στα εξήντα του χρόνια* συν. αποδημώ εις Κύριον 3. ιμτφ.) (α) αδρανώ, μένω άπρακτος: *μην κοιμάσαι!* (ενεργοποιήσου!) (β) είμαι τεμπέλης και αργυκίνητος · **4.** κάνω έρωτα: *έχει κοιμηθεί με πολλούς* || *κοιμηθήκατε μαζί;* σχολιο λ. *αποθετικός, θυμάμαι, πεθαίνω.*

Ιΐιγυμ. < μεσν. *κοιμούμαι* < αρχ. *κοιμώμαι* «ξαπλώνω, πέφτω για ύπνο», μέση φωνή τού ρ. *κοιμώ (-άω)* «κοιμίζω, ηρεμώ», βλ. λ. *κοιμίζω.* Ο μεσν. τ. *κοιμάμαι* σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς τν γ' πρό- σο.>πο *κοιμάται* τού αρχ. *κοιμώμαι].* **κοίμηση** (η) **[**αρχ.**|** {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις. -ήσεων} **1.** (σπάν.) η κατάσταση τού ύπνου · 2. εκκλης. (α) ο θάνατος: *στις 15 Ανγούστου γιορτάζουμε την Κοίμηση τής Θεοτόκου* (β) ***Κοίμηση τής Θεοτόκου*** (i) το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα (ii) (συνεκδ.) ο ναός πυυ είναι αφιερωμένος στην Κοίμηση τής Θευτόκυυ. **κοίμησης** (υ) {κοιμήσηδες} αυτός που είναι νωθρός, που δεν έχει ζωντάνια στις κινήσεις του: *χρειαζόμαστε έναν δραστήριο άνθρωπο· αυτός είναι <5ri/ κάνει για τη δουλειά.* — **κοιμήσικος,** -η, -ο. **κοι- μήαικα** επίρρ. ^ιχολιο λ. ύπνος.

Ιϋ'ΓΥΜ. < θ. *κοιμησ-* (ρ. *κοιμούμαι)* + καταλ. *-ης].* **κοιμητήριο** (τυ) Ιμτγν.} {κυιμητηρί-ου | -ων} εκκλης. τυ νεκροταφείο (βλ.λ.). Επίσης **κοιμητήρι. - κοιμητηριακός,** -ή, -ό. **κοιμίζω** ρ. μετβ. {κοίμισ-α. -μένος} 1. κάνω (κάποιον) να κοιμηθεί: *επί δύο ώρες προσπαθούσε να κοιμίσει το μωρό* ΣΥΝ. αποκοιμίζω **2.** (η μτχ. ***κοιμισμένος,*** *-η,* -ο) οκνηρός, αργοκίνητος, βραδύς στη σκέψη και στις κινήσεις αντ. ξεφτέρι, τζιμάνι. — **κοιμιστικός,** -ή. -ό [μτγν.|. -* ιχολιο λ. *θυμάμαι, κόμμα, ύπνος.*

[ΚΤΥΜ. αρχ. < **κοίμά* / **κοίμος.* πυυ εκοράζει την ιδέα τής κατάκλισης για ύπνο. < *κείμαι* (βλ.λ.)[. **κοιμίσης** (ο) -► κοιμήσης **κοιμούμαι** ρ. - κοιμάμαι

κοινά (τα) υι υποθέσεις και τα προβλήματα που απασχολούν το σύ- νυλο των πολιτοίν: *αδιαφορεί τελείως για τα ~* || *η ενασχόληση με τα ~ είναι δημοκρατικό καθήκον* (ειδικότ.) η διαχείριση των δημυσίων υποθέσεων, των προβλημάτων πυυ απασχολούν τυυς πυλίτες τυπικής ή εθνικής κοινότητας: *αναμειγνύομαι / συμμετέχω στα ~.*

[ϋ'ΓΥΜ. αρχ.. πληθ. ουδ. τού επίθ. *κοινός* (βλ.λ.), πυυ ήδη στην Αρχ. χρησιμοποιείται με τη σημ. των δημυσίων υποθέσεων, λ.χ. *πρός τά κοινά προσε/^θείν* '< μετέχω τού δημοσίου βίου» (Δημοσθ.)]. **κοίναισθησία** (η) (χωρ. πληθ.} ψυχολ. η αόριστη και γενική αίσθηση πυυ έχει κάθε άνθρωπος για την ύπαρξή του. ανεξάρτητα από τις πληροφορίες που δίνυυν τα αισθητήρια όργανα.

[ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. cocnesthcsia}. **κοινό** (το) **1.** κάθε χαρακτηριστικό που απαντά σε περισσότερους από έναν ανθρώπους, καταστάσεις κ.λπ.: *δεν έχουν τίποτα το ~ μεταξύ τονς* · (περιληπτ.) 2. το σύνολο των ανθρώπων που παρακολουθεί μια εκδήλωση, αυτοί στους οποίους απευθύνεται κάτι (βιβλίο, εκδήλωση, παράσταση κ.λπ.): *τα εισιτήρια θα* διατίθενται *στο ~ από αύριο* || *το έργο* του *αγαπήθηκε από* το *ευρύ / μεγάλο -* || αναγνωστικό */ αγοραστικό / θεατρόφιλο / νεανικό / λαϊκό / απαιτητικό / εκδηλωτικό / φίλαθλο* ~ [I r o ~ *καταχειροκρότησε τον δημοφιλή πιανίστα* || *το συντηρητικό ~ αποδοκίμασε έντονα τους τολμηρούς σκηνικούς πειραματισμούς τού εκκεντρικού σκηνοθέτη* j| *το νοήμον* ~ 3. (ειδικότ.) ομάδα ανθρώπων που τρέφουν θαυμασμό προς έναν λογοτέχνη, καλλιτέχνη ή επιστήμονα: *ο διάσημος τραγουδιστής ζήτησε τη συνδρομή τού ~ του για τα παιδιά τού Τρίτου Κόσμου.*

] ετυ.μ. Η λ. απαντά ήδη στυυς εκκλησ. συγγραφείς ως μέρος των περιφράσεων τό *κοινον τής εκκλησίας* (Ι. Χρυσόστομος), *είς τό κοινόν είσελθείν* (Ωριγένης), αναφερόμενη στη συνάθροιση των πιστών, στο εκκλησίασμα|.

κοίνο- κ. **κοινό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων πυυ σημαίνουν ότι κάτι: 1. σχετίζεται με τα κοινά, την πολιτική: *κοινο-βού- λιο* 2. σχετίζεται με αυτό που γίνεται από κοινύ με κάποιυν: *κοινοπραξία. κοινό-χρηστοςΖ.* σχετίζεται με την κοινή γλώσσα: *κοινό-λε- κτος, κοινο-λεξία***4.** σχετίζεται με τον δημόσιο βίο: *κοινο-λογώ. κοινοποιώ* **5.** στερείται πρωτοτυπίας: *κοινό-τυπος.*

FTY.M. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *κοινυ-λογία.* μτγν. *κοινο-βον/.ιον).* πυυ προέρχεται από το επίθ. *κοινός* (βλ.λ.)|. **κοινοβιάζω** ρ. αμετβ. {σε ενεστ. κ. παρατ.} εγκαθίσταμαι σε κοινο- βιακή μονή και γίνομαι μέλος της. Κπίσης **κοινοβιώ** 11868} {-οίς...}. **κοινόβιο** (τυ) Ιμτγν.) {κυινοβί-ου | -ων! **1.** μορφή μοναστικής ζωής. κατά την οποία όλοι οι μοναχοί ακολουθούν κοινό πρόγραμμα ζωής και λατρείας και διοικούνται από ηγούμενο, τον οπυίο εκλέγυυν οι ίδιυι 2. (κατ' επέκτ.) η από κοινού συμβίωση πυλλών ανθρώπων σε χώρο όπου υπάρχει συνήθ. αυτονομία και ελευθερία κινήσεων και επικρατεί πνεύμα κοινοκτημοσύνης: *τα νεανικά - στην Αμερική τής δεκαετίας τού '60.* — **κοινοβιακός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. **κοινοβιακά** επίρρ. -* σχόλιό λ. *μονή.* **κοινοβίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ο>σεων} η κοινή διαβίωση πυλλών ανθρώπων ή οργανισμών στον ίδιο χώρο. η ζωή σε κοινόβιο, **κοινοβουλευτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με το Κοι

νοβούλιο: ~ *εκπρόσωπος* (βουλευτής που εκπροσωπεί το κόμμα του στις συνεδριάσεις τής Βουλής) / *δημοκρατία* (πυο έχει Κοινοβούλιο· όχι άμεση δημοκρατία) / *σύστημα* / *πρακτική* / *έλεγχος* (εβδομαδιαία συνεδρίαση, όπου εξετάζονται επερωτήσεις) / *περίοδος* / *επιτροπή* / *όργανο* / *ομάδα κόμματος* / *πλειοψηφία*. — κοινοβοολευπκ-ά / -ώς 11839 [επίρρ.

κοινοβουλευτισμός (ο) [1887] το πολιτικό σύστημα που βασίζεται στην ύπαρξη Κοινοβουλίου.

[ΕΙΥΜ. Από δ. τού γαλλ. parlementarisme|.

Κοινοβούλιο (το) {Κοινοβουλί-ου | -ων} **1.** το ανώτατο συλλογικό πολιτικό όργανο, που συγκροτείται από εκλεγμένους αντιπροσο')πους τού λαού και ασκεί τη νομοθετική εξουσία, ενώ παράλληλα ελέγχει την εκτελεστική συν. Βουλή 2. τυ σύνολο των βουλευτών, η Βουλή: *το ~ αρνήθηκε να δώσει ψήφο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση* **3.** (συνεκδ.) το κτήριο όπου συνεδριάζει η Βουλή ΣΥΝ. βουλευτήριο. < .* σχολιο λ. *βου?.ή*.

[Ι-ΤΥΜ, < μτγν. *κοινοβούλιον* < *κοινόβονλος* < *κοινός* + *-βου/>ος*< *βουλή*],

κοινογαμία (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.} μορφή πολυγαμίας, κατά την οποία δύο ή περισσότεροι άνδρες έχουν κοινές συζυγικές σχέσεις με δύο ή περισσότερες γυναίκες (πβ. λ. *πολυγαμία)* λντ. μονογαμία, **κοινοκτημοσύνη** (η) [Ι856J {χωρ. πληθ.} **1.** η από κοινού κυριότητα υλικ(6ν αγαθών 2. κοινωμολ. βασική αρχή των σοσιαλιστικών κοινωνιών, που καταργεί την ατομική ιδιοκτησία και υποστηρίζει την από κοινού χρήση ή απόλαυση των υλικών αγαθών.

[ΕΓΥΜ. < *κοινοκτήμων* < *κοινός* + *-κτήμων*< αρχ. *κτώμαι* «αποκτώ, κατέχω», μεταφρ. δάνειο από γερμ. Giilcrgemeinsehaftl. **κοινολεκτος** (η) [μτγν.] {κοινυλέκτ-ου [-ων. -ους) ΓΛΩΣΣ. η κοινή γλώσσα πυυ ομιλείται σε μια χώρα από όλους (συμπεριλαμβανομένων, κατά κανόνα, και αυτών που μιλούν διαλεκτικά και ιδιωματικά). .* σχολιο λ. *διάλεκτος*. **κοινολεκτώ** ρ. αμετβ. {κοινολεκτείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) λέω κοινά, συνηθισμένα πράγματα. — **κοινολεξία** (η) Ιμτγν.|, **κοινολεκτικός,** -ή, -ό f 18191.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κοινολεκτώ (-έω)* < *κοινός* + -λεκτώ < *λέγω*\. **κοινολογώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {κοινολογείς... | κοινολόγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} (λόγ.) διαδίδω ευρέως, γνωστοποιώ στο κοινό (συνήθ. κάτι που δεν πρέπει να μαθευτεί αμέσως): *υπάρχουν πράγματα που δεν πρέπει να κοινολογούνται* ΣΥΝ. κοινοποιώ, διαλαλώ, ανακοινώνω αντ. αποκρύπτω, συγκαλύπτω, αποσιωπώ. — **κοινολόγηαη** (η) [18211. **κοίνόν** (το) [αρχ.| (στην αρχαιότητα) συνομοσπονδία πόλεων-κρατών με ίσα δικαιώματα και ενιαία κεντρική διοίκηση: *το ~ των Αχαιών*. **κοινοποίηση** (η) [μεσν.] {-ης κ. -ήσεως \ -ήσεις, -ήσεων} κάθε γνω- στοποίηστ] ανεξάρτητα από τον τρόπο με τυν οποίο γίνεται, **κοινοποιώ** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {κοινοποιείς... | κοινυποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος] (λόγ.) 1. κάνω (κάτι) δημόσια γνωστό, ανακοινώνω: *η κυβέρνηση δεν* κοινοποίησε *ακόμη το νέο φορολογικό νομοσχέδιο* συν. κοινολογώ, γνωστοποιώ αντ. αποκρύπτω, συγκαλύπτω 2. αποστέλλω ή επιδίδω δημόσιο ή άλλυ επίσημο έγγραφο, με το οποίο γνωστοποιώ διορισμό, απόλυση, καταγγελία κ.λπ.: *κοινοποιήθηκε στο τοπικό γραφείο η απόφαση τού κεντρικού* συμβουλίου, **κοινοπολιτεία** (η) {κοινοπολιτειών} **1.** (γενικότ.) η ισότητα πολιτικών δικαιωμάτων · 2. η ένωση ανεξαρτήτων κρατών, που συνεργάζονται μεταξύ τους σε θέματα αμυιβαίων συμφερόντων, π.χ. οι χώρες τής παλαιότ. *Βρετανικής ~* (τώρα μόνο *Κοινοπολιτείας), η ~ Ανεξάρτητων Κρατών* (Ρωσία, Ουκρανία. Λευκορωσία κ.ά.). — **κοινοπολι- τειακός,** -ή. -ό.

[είύμ. μτγν. < *κοινός* + *πολιτεία*. Ο όρ. (Βρετανική) Κοινοπολιτεία (σημ. 2) αποτελεί απόδ. τού αγγλ. Commonwealth], **κοινοπραξία** (η) [μεσν.Ι {κοινοπραξιών} **1.** η από κοινού ανάπτυξη δραστηριότητας από μεμονωμένα άτομα ή σύνολυ ατόμων, που αποβλέπει στην επίτευξη ορισμένου σκοπού 2. η ένωση που αποτελείται από μέλη τυ ίδιου επαγγέλματος και αποσκοπεί στην πρυώθηση επαγγελματικών στόχων: *~ καπνοπαραγωγών*. — **κοινοπρακτικός,** -ή, -ό 118961.

κοινός, -ή. -ό **1.** αυτός που ανήκει σε πολλυύς. χρησιμυποιείται ή προορίζεται για πολλούς ή όλους: *- φίλος / ? ·.ογαριασμός / αγαθά / καλό'*(ειδικότ.) για χώρο που τον χρησιμοποιούν, τον μοιράζονται περισσότερα τού ενός άτομα: *ενοικιαζόμενα δωμάτια με ~ μπάνιο / κουζίνα / αυ?*ή* / κήπο-* ΦΡ. (α) ***κοινό μυστικό*** βλ. λ. *μυστικό* (β) ***σε κοινή θέα*** μπροστά σε όλους, μπροστά στα μάτια όλων (ώστε να βλέπουν όλοι): *δεν είναι δυνατόν π?.ευρές τής ιδιωτικής ζωής των πολιτών να εκτίθενται* ~ (από τα μέσα ενημέρωσης) (γ) ***κοινή γυναίκα*** η πόρνη (δ) ***κοινή ησυχία*** το διάστημα μεταξύ J4.30-I7.30 και 23.30-07.00 το καλυκαίρι και από 15.00-17.00 και 22.30-06.30 τον χειμώνα: *συνε- ?*ήφθη για διατάραξη τής* ~ 2. αυτός που αποτελεί γνώρισμα και χαρακτηριστικό πολλών: *αποτελεί ~ αντίληψη / πεποίθηση / πείρα ότι...* j| *έχουμε - απόψεις ι ιδέες / αντιλήψεις / συμφέροντα / όφελος* || *αυτοί οι δύο έχουν πολλά ~ σημεία / στοιχεία* ΣΥΝ. αμοιβαίυς· ΦΡ. ***κοινός παρονομαστής*** βλ. λ. *παρονομαστής* **3.** αυτός που δεν έχει κάτι τυ ιδιαίτερο ή εξαιρετικό' συνηθισμένος: είναι *ένα ~ ύφασμα* [[*πρόκειται για έναν -, κοινότατο άνθρωπο* || *επέδειξε εργατικότητα πέρα από το ~ μέτρο* |j *λόγος ακατανόητος από* τον/ *- αναγνώστη* · ΦΡ. (α) ***κοινός νους*** (*κοινός νους,* Φιλόδημος *Τητορ.*. 1,37) η κοινή λογική (βλ. λ. *?.ογική*) (β) ***κοινός θνητός*** για καθημερινούς, συνηθισμένους ανθρώπους, κατ' αντιδιαστολή προς αυτούς που ανήκουν στην υψηλή κοινωνία ή είναι πυλύ σημαντικά πρόσωπα: *αυτά τα σπίτια δεν είναι για μας τους κοινούς θνητούς* || (ειρων.) *αυτά είναι υψηλά νοήματα■ δεν μπορεί να τα καταλάβει ένας ~!* **4.** (για πράγμ.) μέτριος ή κατώτερυς σε ποιότητα: *γράψε σ'ένα ~ χαρτί, ένα ό,τι να 'ναι...* ΣΥΝ. πρόχειρος, ευτελής **5.** αυτός που γίνεται από κυινού. που καθορίζεται από τη συμμετυχή και συμφωνία πολλών: *- επιχείρηση / πολιτική / αγώνας; προσπάθεια ι ανακοινωθέν ι διάθημα / εμφάνιση / απόφαση / έκδοση* |[*τα συνδικάτα θα συγκροτήσουν ~ μέτωπο κατά τής κυβέρνησης;*· φρ. (α) ΓΛΩΣΣϊ. *Κοινή* (η) (ενν. *γλώσσα)* η καθομιλουμένη, η μορφή γλώσσας που χρησιμοποιούν όλυι στην προφορική επικοινωνία τους, κατ' αντιδιαστολή προς τη λόγια γλώσσα· η δημοτική, η καθημερινή γλώσσα· (ειδικότ.) (i) *Κοινή Ελληνιστική I Αλεξανδρινή* η ελληνική γλώσσα πυυ διαμορφίόΟηκε κατά την ελληνιστική περίοδο, κατ' αντιδιαστολή προς την αττική διάλεκτο (ii) *Κοινή Νεοελληνική* η γλωσσική μορφή τής Ν. Ελληνικής που ομιλείται και γράφεται στην Ελλάδα (από τυ 1976 και ως επίσημη γλώσσα τής F-κπαίδευσης και τής Διυίκησης που γενικεύθηκε σταδιακά από τότε σε όλες τις μορφές γραπτού και προφορικού λόγου)· ιστυρικά, είναι καρπός σύνθεσης τής μητροδίδακτης γλώσσας (δημοτικής) με τη λόγια μορφή τής Ελληνικής (καθαρεύουσα) από τη μακρόχρονη παράλληλη χρήση και αλληλεπίδραση συν. δημοτική (βλ. κ. σχολιο για το *γ?^ωσσικό ζήτημα*, λ. *γ/.ωσσικός* (iii) *κοινό όνομα* το προσηγορικό (βλ.λ.) κατ' αντιδιαστολή προς το κύριο όνομα (β) *κοινός τόπος* η κοινοτυπία (βλ.λ.) (γ) νομ. *κοινή συναινέσει* για διαζύγιο που εκδίδεται σε σύντομο χρονικό διάστημα με τη σύμφωνη γνώμη και των δύο εν δια- στάσει συζύγων: *πήραν διαζύγιο* - (δ) *μέγιστος κοινός διαιρέτης* βλ. λ. *μέγιστος* (ε) *ελάχιστο κοινό πολλαπλάσιο* βλ. λ. *ελάχιστος* (στ) *Κοινή Αγορά* η Ευρωπαϊκή Ένωση (βλ. κ. λ. *Ε.Ο.Κ.. ένωση. αγορά)* (ζ) *από κοινού (από κοινού λαμβάνει ν.* Απολλώνιος ο Δύσκυλυς, *Περί συντάξεως* 122.14) μαζί. σε συνεργασία, με κοινή προσπάθεια: *θα αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα* - (η) (μτφ.) *βρίσκω κοινό έδαφος (με κάποιον)* συμφωνώ (με κάποιυν) για κάτι. κυρ. όταν υπάρχουν διαφωνίες σχετικά με άλλα θέματα: *οι δυο πλευρές Βρήκαν κοινό έδαφος επικοινωνίας στο επίμαχο ζήτημα* · 6. αυτός που αναφέρεται στο κοινωνικό σύνολυ (το κοινό), δημόσιος: *οργανισμός κοινής ωφελείας*

εργάζεται για το ~ καλό / συμφέρον φρ. (α) *κοινή γνώμη* η άποψη που επικρατεί σε μεγάλο μέρος των μελών μιας κοινωνίας για συγκεκριμένο κοινωνικό θέμα. η συλλογική στάση τού κοινωνικού συνόλου και συνεκδ. ο μέσος άνθρωπος, οι καθημερινοί άνθρωποι: *η πράξη του καταδικάστηκε από την -* || *ο ρόλος / η διαμόρφωση / σφυγμομέτρηση / η στάση τής -* (βλ. κ. λ. *γνώμη)* ΣΥΝ. η γνώμη τού κόσμου (β) *κοινό αίσθημα* βλ. λ. *αίσθημα.* — **κοινώς** |αρχ.| / **κοινά** επίρρ.

Ιετυμ. αρχ. < **κον-}ός* (με επένθεση) < **kom-jos* < Ι.Ε. επίρρ. **kom-* «μαζί>>. πβ. λατ. cum (ευρεία σύνθεση, όπου απαντά ως com-, con- και eo-), γαλλ. co-. ισπ. con. ιταλ. con, γοτθ. ga-, αρχ. ιρλ. com-, co-, αλβ. ice- κ.ά. Σύμφωνα με λιγότερο πιθανή εκδοχή, τυ επίθ. *κοινός* εμφανίζει την ετεροιωμένη βαθμ. τύυ θ. ˣkci-. το οποίο απαντά επίσης στην ομηρική λ. *κείων* «διαμοιραστής», πβ. κ. σανσκ. seva- - φιλικός, αγαπητός». Ήδη μτγν. είναι η σημ. «ακάθαρτος» (Κ.Δ. *Ρωμ.* 14, 14: *οίδα και πέπεισμαι έν κυρίφ Ιησού ότι ούδέν κοινόν δι ' εαυτού, ει μή τώ λογιζομένφ τι κοινόν είναι, έκείνφ κοινόν).* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *κοινή γνοίμη* (< γαλλ. opinion publique). *κοινό συμφέρον* (< γαλλ. interci commun). *κοινή συναινέσει* (< γαλλ. dc commun accord), *Κοινή Αγορά* (< αγγλ. Common Market), *κοινό έδαφος* (< αγγλ. common ground)|. **κοινοτάρχης** (Ο/η> {κοινοταρχών] ο εκλεγμένος πρόεδρος κοινότητας. Κπίσης **κοινοτάρχιααα** (η) {κοινοταρχισσώνί. **κοινοτάφιο** (το) |μτγν.| |κοινοταφί-ου | -ων] υ κοινός τάφος, το κοινό μνήμα: *το - των Εβραίων στο Αουσβιτς*. **κοινότητα** (η) {κοινοτήτων] **1.** ένωση προσώπων που τα συνδέουν *κοινά* στοιχεία *(π.χ.* καταγωγή, γλώσσα, χρώμα, ιδέες κ.ά.): *οι ελληνικές ~ τής Αμερικής .j το ερώτημα είναι αν οι δύο* οι *λευκοί και οι μαύροι, μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά* · 2. η κακοτερη βαθμίδα διοικητικής δκαρέσεως τού κράτους σε επίπεδο τυπικής αυτοδιοίκησης: οι *δήμοι και οι ~ τής Ελλάδος* || *πρόεδρος κοινότητας*· ΦΡ. *μαθητικές κοινότητες* σχολικός θεσμός, σύμφωνα με τον οποίο οι μαθητές εκλέγουν συμβυύλια που τους εκπροσωπούν σε επίπεδο τμήματος και σε επίπεδο σχολείου για τα διάφυρα προβλήματα που αντιμετωπίζουν **3.** (με κεφ.) η Ευρωπαϊκή Ένωση: *η διεύρυνση τής Κοινότητας προς Ανατολάς* · **4.** ΕΚΚΛΗΣ. διοικητικός οργανισμός μοναστηριού ή μοναστικής πολιτείας: **-** *τού Αγίου Όρους* **5.** *Βουλή* **των** *Κοινοτήτων* (αγγλ. House of Commons) το ένα από τα δύο νομοθετικά σώματα τύυ αγγλικύυ Κοινοβουλίου (βλ. κ. λ. *Βουλή)* **6.** *θεραπευτική κοινότητα* οργανωμένη υμάδα η οποία αποσκοπεί σε θεραπευτικούς σκοπούς, κυρ. την απεξάρτηση τοξικομανών. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έθνος*. Ιρ.τυΜ. < αρχ. *κοινότης* < *κοινός*. Η σημ. τού οργανωμένου συνόλου χωρών ή προσώπων αποδίδει το γαλλ. communaute (λ.χ. Communautc Kuropccne = H.O.K.)1. **κοινοτικός,** -ή. -ό [1833] **1.** αυτός που σχετίζεται με την κοινότητα: *~ μηχανισμός' αλληλεγγύη / συμβούλιο / συγκέντρο>ση/ δεσμοί / πνεύμα* **2.** (α) (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με την Ευρο)παϊκή Κοινότητα, την Ευρωπαϊκή Ένωση: *~ πο/.ιτική / στόλος / πηγές / νομοθεσία / εταίρος / κονδύλια / χρηματοδοτήσεις / πρόγραμμα / εισφορές / επίτροπος / διάταξη* || (ως ουσ.) *σ' αυτή την ομάδα παίζουν τρεις κοινοτικοί* (ενν. *παίκτες)* (β) *Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης* (Κ.11.Σ.) διαδικασία συντονισμού των περιφερειακών δράσεων τής Ε.Η. όπου εμπίπτουν τα τέσσερα διαρθρωτικά ταμεία και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. communautaire|. **κοινοτισμός** (υ) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η θεωρία ή το σύστημα διακυβέρνησης. στυ οποίο σημαντικές νυμυθετικές, εκτελεστικές κ.λπ. εξουσίες παραχωρούνται από την κεντρική κυβέρνηση στις επιμέρους κοινότητες, ώστε η κάθε κοινότητα να αποτελεί ουσιαστικά ανεξάρτητο

κράτος και η κεντρική διοίκηση να είναι η ομοσπονδία αυτών των κρατών 2. το φαινόμενο, κατά το οποίο τυ άτομο εκδηλώνει τάσεις υποταγής και αφοσίωσης περισσότερο στη δική του (εθνική) κοινότητα (ομάδα), παρά στην κοινωνία ως σύνολο.

RTYM. Απόδ. τού γαλλ. communalismcl. **κοινοτοπία** (η) 118961 {κοινοτοπιών} λόγος ή σκέψη που στερείται πρωτοτυπίας, πεζολογία: *βαρΓθήκαμε τις - του.*

[LiTYM. < φρ. *κοινός τόπος,* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. common-placej.

κοινοτοπία ή κοινοτυπία; Το σωστό είναι **κοινοτοπία** (με -ο-). Από τη φρ. **κοινός τόπος** σχηματίστηκε τυ σύνθετο *κοινότυπος, απ'* όπυυ τυ παράγωγυ *κοινοτοπία.* Με βάση τυ σημασιυλογικά αντίθετο **πρωτότυπος** και τυ παράγωγό του **πρωτοτυπία** δημιουργήθη- κε τυ αίσθημα ότι το β' συνθετικό είναι όχι το **τόπος** αλλά τυ **τύπος** *(πρωτότυπος, πρωτοτυπία)* εξύ και *κοινότυπος - κοινοτυπία.* που είναι φανερό ότι δεν είναι υρθά.

κοινότοπος, -η. -υ αυτός πυυ δεν έχει πρωτυτυπία και ενδιαφέρον: ~ *ιδέα / άποψη ι σενάριο / συμπέρασμα ι θέμα* λντ. πρωτότυπος. — **κοινότοπα** επίρρ. «" ςχολιο λ. *κοινοτοπία.* **κοινοτυπία** (η) εσφαλμ. τ. τον κυινοτοπία. — **κοινότυπος,**-η. -ο, **κοινότυπα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κοινοτοπία.* **κοινόχρηστος,** -η, -ο **1.** αυτός που χρησιμοποιείται από πολλούς, που είναι κοινής χρήσεως: ~ *χώρος 2. κοινόχρηστα* (τα) {κοινοχρήστων} μηνιαίο χρηματικό πυσό που καταβάλλεται αναλυγικώς από τους ενοίκους πολυκατοικίας για τα κοινά έξοδα (ηλεκτρικό ρεύμα, συντήρηση ανελκυστήρα κ.λπ.): *β'/αίνουν / αναρτώνται / ανακοινώνονται τα* ~ U *πληρώνω τα*

[κτυμ. < *κοινός* + *-χρηστός* < αρχ. *χρώμαι* «χρησιμοποιώ»], **κοινωνία** (η) {κοινωνιών} 1. οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που συνδέονται με θρησκευτικούς, πολιτικούς, εθνικούς κ.λπ. δεσμούς και συμβιώνουν σε ορισμένο τόπο και χρόνο: *τα χαρακτηριστικά τής ελληνικής* ~ ||{ *η μικρή* ~ του *χωριού μας* || *ανεκτική / φιλελεύθερη ι συντηρητική / δημοκρατική* ~ **2.** (α) *τοπική κοινωνία* δήμος ή κοινότητα (β) *Κοινωνία των Εθνών* (αγγλ. League of Nations) διεθνής οργανισμός ειρηνευτικού χαρακτήρα, που συνέβαλε στην ανάπτυξη των διακρατικών σχέσεων μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αντικαταστάθηκε από τον Ο.Η.C. (γ) *κοινωνία πολιτών* (i) το σύνολο των εθελοντικών, μορφωτικών, επαγγελματικών και οικονομικών ενώσεων ή οργανισμών μέσα σε μια κοινωνία (εκπαιδευτικά και μορφωτικά ιδρύματα, εκκλησίες, επιμελητήρια, μορφωτικοί σύλλογοι, συνδικάτα, μέσα ενημέρωσης κ.λπ.) (ii) η σφαίρα εκτός κρατικού καταναγκασμού ανάμεσα στην πολιτική εξυυσία και τυ μεμυνωμένυ άτομο 3. σύνολο αν- θριόπων με κοινά χαρακτηριστικά: *υψη/^ή / καλή* ~ (αριστοκρατία, πλούσιοι) Jj *απόκληροι τής* ~ || *στο περιθώριο τής* ~ || *κατακάθι / απόβρασμα τής* ~1| *η* ~ των *μεγάλων ι των ενηλίκων* 4. το σύνολο των ανθρώπων στους οποίυυς επιδρούν και αναφέρονται οι σύγχρονες εξελίξεις: ~ *τού θεάματος! τής αφθονίας / των δύο τρίτων (με* κοινωνικές ανισότητες, όπου το ένα τμήμα της είναι υποβαθμισμένο) / *δύο ταχυτήτων ' τής βίας* || *καταναλωτική / ταξική / αταξική* - || ~ των' *πο/.ιτών ι τής πληροφόρησης'* φρ. **μαζική** *κοινωνία* η κοινωνία τής υποίας τα μέλη ακολουθούν ομοιόμορφη και κατευΟυνόμενη συμπεριφορά 5. ομάδα εντόμων ή ζώων πυυ χαρακτηρίζεται από εσωτερική οργάνωση (ρόλυυς, ιεραρχία κ.λπ.): *η - των μελισσών ι των μυρμηγκιών* · 6. (λόγ.) επικυινωνία. σχέση ανθρώπινη, επαφή: *πρόκειται να έλθουν εις γάμου* ~ 7. ι.kk.mil. *Θεία ι Αγία Κοινωνία {κοινωνία τού αίματος ι* τού *σώματος τοϋ Χριστού.* Κ.Δ. *Α'Κορινθ.* 10,16) (α) το μυστήριυ τής Θείας Ευχαριστίας, κατά το οποίο οι πιστοί μεταλαμβάνουν το σώμα και το αίμα τού Χριστού (βλ. κ. λ. *μετά/.ηψη, θεία Ευχαριστία)* (β) η συμμετοχή στο μυστήριο τής Θείας Κυχαριστίας και κατ' επέκτ. ο άρτος και υ νίνος που μεταλαμβάνει ο πιστός σε αυτό **8.** η ενότητα της Εκκλησίας που δηλώνεται με την κοινή συμμετοχή στη Θεία Ευχαριστία και απυτελεί τυν σκοπό τυύ θεολογικού διαλόγου των Εκκλησιών τού διεσπασμένυυ χριστιανικού κόσμου: *αποκατάσταση τής κοινωνίας Ορθοδόξου και Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.*

[ετυμ. αρχ. < *κοινωνός* (βλ.λ.). Τυ εκκλησ. μυστήριο υνομάζεται «κοινωνία». διότι με αυτό υ μετέχων γίνεται «κοινωνός» τού (σο')ματυς και αίματος τού) Χριστύυ, όπως φαίνεται από την πρώτη χρήση τής λ. στον ϋαύλο (Α' *Κορινθ.* Η). 16: τό *ποτήριον τής ευλογίας ο εύλο- γούμεν. ούχί κοινωνία έστιν τοϋ αίματος τοϋ Χριστού: τόν άρτον ον κλώμεν. ούχί κοινωνία τού σώματος τοϋ Χριστού* rant/:)f. **κοινωνϊκό(ν)** (το) Ιμεσν.] (στη βυζαντινή μουσική) ύμνος ψαλλόμενος πριν από τυ τέλυς τής λειτουργίας, κατά τη διάρκεια τού οποίου κοινωνούν των Αχράντο>ν Μυστηρίων οι ιερείς («Αινείτε τον Κύριον... Σώμα Χριστύυ μεταλάβετε...»), **κοινωνικοοικονομικός,** -ή. -ό αυτός πυυ αναφέρεται στην κοινωνία και στην οικονομία ταυτόχρονα: ~ *αλλαγές / συνθήκες / σύστημα.* - **κοινωνικοοικονομικ-ά / -ώς** επίρρ. **κοινωνικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως **{** χωρ. πληθ.Ι **1.** KoiNasiOA. η διαδικασία με την οπυία ένα άτομο αφομοιώνει τις κοινωνικές επιταγές, εντάσσεται και προσαρμόζεται στο κοινωνικό σύνολο, τού οποίου γίνεται στο εξής συνειδητό και ενεργό μέλος · 2. η μετατροπή των μέσων παραγωγής και τον φυσικών πόρων από αγαθά ατομικής ιδιοκτησίας σε αγαθά τού κοινωνικού συνόλου. — **κοινωνικοποιώ** ρ. {-εις...).]ετυμ. .Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. socialisation 1. **κοινωνικοπολιτικός,** -ή. -ό 11884] αυτός πυυ αναφέρεται στην κοινωνία και την πολιτική: - *αλλαγές! συνθήκες.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. so/.ialpolitischj. **κοινωνικός,** -ή. -ό 1.(α) αυτός πυυ σχετίζεται με την κοινωνία (βλ.λ.): ~ *οργάνωση / φαινόμενα / επιστήμες* (λ.χ. κυινωνιολογία, οικονομία, ψυχολογία κ.ά.. πυυ μελετούν τις ανθρώπινες υμάδες, τη συμπεριφορά, την εξέλιξή τους κ.λπ.) (β) *κοινωνική ανθρωπολογία* βλ. λ. *αν- θρωκολογία 2.* (ειδικότ.) αυτός πυυ αφυρά στις σχέσεις ανάμεσα στο άτομο και στα υπόλοιπα μέλη τής κοινωνίας: ~ *ζωή / σβέσεις / δράση ! προσφορά / συνοχή I γαλήνη / ειρήνη / έκρηξη / ενημερία / κρίση* 3. αυτός που αφορά στις σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες ομάδες ή τάξεις που συνθέτουν την κοινωνία: - *συναίνεση / διαστρωμάτωση / ιεραρχία / στρώματα || οι πολύτεκνοι, οι συνταξιούχοι, οι εργαζόμενες μητέρες κ.ά. αποτελούν - ομάδες·* ΦΡ. (α) *κοινωνική τάξη* καθένα από τα τμήματα στα οπυία διαιρείται η κοινωνία με βάση τη σχέση των ατόμων προς τα μέσα παραγωγής και τον έλεγχο τής παραγωγικής διαδικασίας, καθώς και με άλλα κριτήρια, όπως τυ ύψος τού εισυδή- ματυς. τυ μορφωτικό επίπεδο, το επάγγελμα, το κυινωνικό γόητρο κ.ά. (β) *κοινωνική θέση* η θέση πυυ κατέχει ένα άτομο στην κυινωνική ιεραρχία σύμφθ)να με κοινώς απυδεκτή κλίμακα ιεράρχησης αξιών (λ.χ. με βάση το χρήμα ή το γόητρυ κ.λπ.) ή η θέση που κατέχει σε συγκεκριμένο σύστημα ρόλων (λ.χ. γονέα πρυς παιδί) (γ) *κοινωνική δομή* οι σχέσεις μεταξύ των θέσεων, των ρόλων ή των θεσμών που συνθέτουν ένα σύστημα μέσα στην κοινωνία· ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται εσωτερικά η κοινωνία (δ) *κοινωνική κινητικότητα* η μεταβολή τής κοινωνικής θέσης ενός παιδιού σε σχέση με τον γονέα (λ.χ. ο γυιος αγρότη που έγινε έμπορος) ή η μεταβολή τής κοινωνικής θέσης ενός ατόμου κατά τη διάρκεια τής ζο)ής τυυ (λ.χ. έμπυρος πυυ έ- γινε βιομήχανος) (ε) *κοινωνικός κανόνας* πρυτυπυ συμπεριφοράς με βάση τυ τι θεωρεί το κοινωνικό σύνολο ως παραδεδεγμένο τρόπο ενέργειας ή δράσης (στ) *κοινωνικός έλεγχος* το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί η κοινωνία, για να εξασφαλίσει τη συμμόρφωση των μελών της προς τους κανόνες και τα πρότυπα πυυ ισχύουν σε δεδομένη στιγμή (ζ) *κοινωνική διαφοροποίηση* η αναγνο')ριση και καθιέρωση στην κοινωνία διαφορών ανάμεσα σε άτομα ή κατηγορίες ατόμων με βάση τυν κοινωνικό τους ρόλο ή την κοινωνική κατηγορία στην υποία ανήκουν (η) *κοινωνική παθολογία I κοινωνικό πρόβλημα* η απυσία κυινωνικής υμαλότητας, τυ σύνολο των προβλημάτων μιας κοινωνίας ή η κοινωνική αποδιοργάνωση, λ.χ. υι νεανικές αυτοκτονίες, τα ναρκωτικά. ο αλκοολισμός κ.ά. (θ) *κοινωνικό κίνημα* κάθε κίνημα που προβάλλει αιτήματα για διάφορα κυινωνικά πρυβλήματα. όπως τις φυλετικές διακρίσεις, την απελευθέρωση τής γυναίκας, την επίλυση τυύ εργατικυύ ζητήματος παλαιότερα κ.λπ. (ι) *κοινωνική ανισότητα* βλ. λ. *ανισότητα* **4.** αυτός πυυ έχει την τάση να ζει μέσα σε κοινωνία: *ο άνθρωπος είναι ον i ζώο* - **5.** αυτός που αποσκοπεί στη βελτίωση των συνθηκών ζωής και ιδ. των υλικών συνθηκών των μελών τής κοινωνίας· ΦΡ. (α) *κοινωνική πρόνοια* η προσφορά εκ μέρους τύυ κράτους (ή άλλων δημόσιων ή ελεγχόμενων από το κράτος οργανισμών ή υπηρεσιών) παρυχών σε χρήμα ή σε είδος ή υπηρεσιών σε μεμνο>μέ- να άτομα (απροστάτευτους ανηλίκους, γέροντες, αναπήρους κ.ά.) ή σε κατηγορίες ατόμων (λ.χ. πρόσφυγες), που δεν μπυρούν να αντιμετωπίσουν με δικά τυυς μέσα τις βιοτικές τους ανάγκες και δεν καλύπτονται από ασφαλιστικό οργανισμό (β) *κοινωνική ασφάλιση* σύστημα προστασίας διαφόρων κατηγοριών εργαζομένων απέναντι σε ασθένειες, στα γηρατειά, στην ανεργία κ.λπ., με έσοδα που προέρχονται από εισφορές των ιδίων των εργαζομένων και των εργοδοτών, καθώς και από κρατικές επιχορηγήσεις (γ) *κοινωνική πολιτική* η πολιτική πυυ απυσκοπεί στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων και την προαγωγή τής κοινωνικής δικαιοσύνης (κοινωνική ασφάλιση, υγεία και πρόνοια, απασχόληση, κατοικία) (δ) *κοινωνικό κράτος* το κράτυς που ασκεί *κοινωνική πολιτική* (βλ. παραπάνω) (ε) *κοινωνικός λειτουργός* πρόσωπο με ειδική επιστημονική κατάρτιση και εκπαίδευση. που ασχολείται επαγγελματικά με την άσκηση τής *κοινωνικής πρόνοιας* (βλ. παραπάνω) (στ) *κοινωνική εργασία* (i) η εργασία των κοινωνικοιν λειτουργούν (βλ. παραπάνο)) (ii) η εργασία που έχει το δικαίωμα να κάνει αυτός που υπηρετεί εναλλακτική θητεία αντί τής κανονικής στρατιωτικής του θητείας (σε νοσοκομεία, κοινωφελή ιδρύματα κ.α.) (ζ) *κοινωνικός τουρισμός* η δυνατότητα που παρέχει το κράτος στις ασθενέστερες κοινωνικά τάξεις να κάνυυν διακοπές φθηνότερα ή δωρεάν (η) *κοινωνικό συμβόλαιο* βλ. λ. *συμβόλαιο* (θ) *κοινωνικές υπηρεσίες* ειδικές υπηρεσίες πυυ παρέχονται από την κυβέρνηση ή την τοπική αυτοδιοίκηση, για να βοηθηθυύν οι πολίτες σε θέματα εκπαίδευσης, περίθαλψης κ.λπ. (ι) *κοινωνική συνείδηση* το ενδιαφέρον για τους φτωχότερους ανθρώπους καί την πυιότητα ζωής τυυς, η ευαισθητοπυίηση για τα κοινωνικά πρυβλήματα: *έχει ανεπτυγμένη ~ και συμμετέχει ενεργά σε οργανώσεις για την αντιμετώπιση των κοινο>νικών προβλημάτων* (ια) *κοινωνική δικαιοσύνη* η κατανομή των υλικών αμοιβών σύμφωνα με αποδεκτούς ηθικούς κανόνες. με τάση την ισότητα (ΐβ) *κοινωνικός διάλογος* συναντήσεις των εκπροσώπων των εργοδοτών και των εργαζομένων («των κοινωνικών εταίρων») για τη δημιουργία εργασιακών όρων κοινώς αποδεκτών (ΐγ) *κοινωνικοί εταίροι* υι εργοδότες και οt εργαζυμενυι 6. για δραστηριότητες στις υπυίες συμμετέχουν πολλοί άνθρωποι, που φέρνουν σε επαφή πολλούς ανθρώπους: - *εκδηλώσεις / συναναστροφές / σχέσεις \\ κάνει έντονη* ~ *ζωή·* ΦΡ. *κοινωνικές υποχρεώσεις* εκδηλώσεις όπως οι γάμοι, τα βαφτίσια, οι ονομαστικές γιορτές κ.τ.ό., στις οποίες οφείλει κανείς να παρευρεθεί **7.** αυτός που του αρέσουν οι κοινωνικές συναναστροφές, φιλικός και ανοιχτός προς τους άλλους: *είναι πολύ ~· γνωρίζει και συναναστρέφεται πολλούς* ανί. αντικοινωνικός, ακοινώνητος **8.** *κοινωνικά* (τα) στήλη σε εφημερίδα ή περιοδικό, όπου αναγράφονται διάφορα κοινωνικά γεγονότα, όπως αναγγελίες γεννήσεων, γά- μων. θανάτων κ.λπ. **9.** αυτός που σχηματίζει ομάδες και ζει σε αυτές μαζί με τους άλλους: *τα μυρμήγκια είναι - έντομα* **10.** αυτός που α- ναφέρεται σε θέματα τής καθημερινής συμβίωσης των μελών τής κοι

νωνίας, που θίγει κοινωνικά προβλήματα: ~ *ταινία / έργο / σίριαλ / μυθιστόρημα* **11.** ***κοινωνικό(ν)*** (τυ) βλ.λ. — **κοινωνικ-ά** /**-ώς** Ιμτγν.] επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *κοινωνία* (βλ.λ.). Αρκετές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *κοινωνική τάξη / θέση / δομή (*< γαλλ. classc / position / structure sociale), *κοινωνική λειτουργός* (< γαλλ. assistame socialc). *κοινωνική ασφάλιση* (< γαλλ. sccurite sociale), *κοινωνικές σχέσεις / επιστήμες / υποχρεώσεις (*< γαλλ. rapports sociaux, scicnces / obligations sociales), *κοινωνική ανισότητα* (< γαλλ. incgalite sociale) κ.ά.]. **κοινωνικότητα** (η) 118361 {χωρ. πληθ.Ι **1.** (συνήθ. έμφυτη) τάση για συναναστροφή με άλλους ανθρώπους 2. η γνώση των τρόπων καλής συμπεριφοράς και η εφαρμογή τους κατά τη διεξαγωγή κοινωνικών *σχάσεων.*

κοινωνιογλωσσολογία (η) {χωρ. πληθ.} γλωσς. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης την κοινωνικό χαρακτήρα τής γλώσσας και τη σύνδεσή της με τις ποικίλες μορφές συμπεριφοράς τού ανθρώπου στη γλωσσική επικοινωνία του (βλ. κ. *διακλαδική γλωσσολογία*, λ. *γλωσσολογία).* — **κοινωνιογλωσσολόγος** (υ **η), κοινωνιογλωσσολογίας,** -ή. -ό, **κοινωνιογλωσσολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sociolinguistics), **κοινωνιόγραμμα** (το) {κοινωνιογράμμ-ατος [-ατα.-άτων} ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. τα αποτελέσματα μιας κοινωνιομετρικής έρευνας σε μορφή γραφικής παράστασης.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sociogram (νόθυ σύνθ.)|. **κοινωνιόδραμα** (το) {κοίνωνιοδράμ-ατυς | -ατα, -άτων) ΨΥΧΟΛ.- ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. θεραπευτική τεχνική, ομαδικής συνήθ. θεραπείας, που συνίσταται στη δραματυποίηση δεδομένου θέματος από άτομα που βρίσκονται σε αμυιβαία σχέση.

[FJΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sociodramc (νόθυ σύνθ.)|.

κοινωνιοθεραπεία (η) {χωρ. πληθ.} ΨΥΧΟΛ. θεραπεία που αποβλέπει στην αποκατάσταση τής ψυχικής υγείας τυ ατόμου, με την ένταξή του σε κοινωνική υμάδα. φυσική ή τεχνητή.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sociothcrapie (νόθο σύνθ.)1.

κοινωνιόλεκτος (η) {κυινωνιολέκτ-υυ {-ων.-ους} το γλωσσικό ιδίωμα πυυ χρησιμυπυιείται από συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα· αλλιώς *κοινωνική διάλεκτος.* «" σχολιο λ. *διά?^εκτος.*

[κτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sociolcct (νόθο σύνθ.)]. **κοινωνιολογια** (η) [1869[{χωρ. πληθ.) η επιστήμη πυυ μελετά την καταγωγή, την ανάπτυξη, την οργάνωση κ-at τη λειτουργία των ανθρώπινων κοινωνιών: - *αγροτική / αστική / τής οικογένειας / τής εργασίας / τού ελεύθερου χρόνου / τού δικαίου.*

[ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sociologicj. **κοινωνιολογικός,** -ή, -ό [I869| αυτός που σχετίζεται με την κοινω- νιολογία: - *ανάλυση || τα πορίσματα τής έρευνας παρουσιάζουν* - εν- *διαφέρον.* — **κοινωνιολογικά** επίρρ. **κοινωνιολογισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) θεωρία κατά την οποία η κυι- νωνιυλυγία είναι ικανή να ερμηνεύσει την κοινωνική πραγματικότητα, ανεξάρτητα από την ψυχυλυγία και τη φυσιολογία.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. socwlogism|. **κοινωνιολόγος** (Ο/η) 11849] ο επιστήμονας που έχει ως αντικείμενο μελέτης την κυινωνιολογία.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sociologue (νόθο σύνθ.)). **κοινωνιομετρία** (η) Ιχωρ. πληθ.) η μελέτη των σχέσεων που δημι- ουργυύνται στην εσωτερική δομή των κοινωνικών ομάδων με μεθόδους που απυσκοπούν στη μέτρηση των προτιμήσεων, τής αντιπάθειας κ.λπ. των μελών μκχς κοινωνικής ομάδας για άλλα άτομα ή ομάδες. — **κοινωνιομετρικός,** -ή. -ό. **κοινωνιομετρικ-ά** ♪ **-ώς** επίρρ. [f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sociomctry (νόθο σύνθ.)].

κοινωνίσμός (ο) 11834] {χωρ. πληθ.} παλαιότ. αντί τού όρου *κομουνισμός.* — **κοινωνιστής** (ο) [18771.

[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. socialisme. Ο όρ. χρησιμοποιήθηκε και στις αρχές τού 20ού «ι. ως απόδ. τυύ γαλλ. communisme, ωσότου επικράτησε ο όρ. *κομουνισμός].* **κοινωνός** (ο/η) πρόσωπο που μετέχει σε κάτι, που αποκτά γνώση ενός θέματος συμμετέχοντας: *μας έκανε κοινωνούς τής χαράς του || μας κατέστησε κοινωνούς των γνώσεων του.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κοινωνώ* (υποχωρητ.)|. **κοινωνώ** (λαϊκ. κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κυινων-είς κ. (λαϊκ.) -άς...) [κυινών-ησα, (σπανιότ. -ούμαι. -ήθηκα). -ημένος} ΕΚ.ΚΛΗΣ. ♦ **1**. (αμετβ.) συμμετέχω στυ μυστήριυ τής Θείας Κοινωνίας, μεταλαβαίνω: *μετά από πο/.υήμερη νηστεία κοινώνησε* ♦ 2. (μετβ.) (για ιερέα) δίνω τη Θεία Κοινωνία: *ο ιερέας τον εξομολόγησε και τον κοινώνησε.*

{ΕΤΥΜ. < αρχ. *κοινωνώ (-έω) ‹ κοινών, -ώνος* «κοινωνός. συμμέτοχος»

κοινός. Η σημ. «μεταλαμβάνω» είναι μτγν.Ι. **κοινωφελής,** -ής. -ές {κοινωφελ-υύς | -εις (υυδ. -ή)· κυινωφελέστ- ερος, -ατος} αυτός που ωφελεί την κοινωνία, που εξυπηρετεί το κοινωνικό σύνολο: ~ *ίδρυμα σκοπός / δράση / έργο.* ~

κοινωφελώς επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες, σύνθετος.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *κοινός* + *-ωφελής* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όφελος].* **κοιτάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (παλαιότ. ορθ. *κυττάζω*) {κοιτάς... [κοίταξα, -χτηκα. -γμένος} ♦ (μετβ.) 1. στρέφω το βλέμμα μου προς (κάποιον). τον βλέπω, τον παρατηρώ: *κοίταξε ποιος έρχεται!* |[*κοίταζε το θέαμα με το στόμα ανοιχτό*]| ~ *κάποιον με άγριες διαθέσεις*' ΦΡ. (α) ***κοιτάζω (κάποιον) από την κορυφή ώς τα νύχια*** εξετάζω λεπτομερώς (β) ***κοιτάζω αφ' υψηλού*** βλέπω με υπεροψία τους άλλους (γ) ***κοιτάζω με μισό μάτι*** βλέπω κάποιον με κακία, τον περιφρονώ (δ) (μτφ.) ***κοιτάζω στα μάτια / κατάματα (κάποιον)*** είμαι απόλυτα ειλικρινής απέναντι του. δεν έχω να του κρύψω τίποτα: *ντρεπόταν τόσο. που* drv *το/.μού- σε να τον κοιτάξει στα μάτια* · 2. φροντίζω, νοιάζομαι, μεριμνά') για (κάτι/κάποιον): *δεν απέκτησε παιδιά και ποιος Oa τον κοιτάξει στα γεράματά του;*)) *να κοιτάζεις τον κήπο μου. όσο Oa λείπω || ~ τον εαυτό μου ' το συμφέρον μου / το μέλλον μου* ΦΡ. ***κοιτάζω τη δουλειά μου*** δεν ανακατεύομαι: *κοίτα τη δουλειά σου και άσε να τα βρουν μόνοι τους* 3. εξετάζω με προσοχή, ελέγχω: *κοίταξε αυτά τα έγγραφα!*

(ειδικότ. για γιατρό) εξετάζω ασθενή: ο *γιατρός με κοίταξε και μου έγραψε μερικά φάρμακα* · (ειδικότ. το μεσοπαθ. ***κοιτάζομαι)*** υποβάλλομαι σε ιατρική εξέταση, για να διαπιστωθεί αν πάσχω από κάτι: *δεν πας για να κοιταχτείς, να δεις τι έχεις:* φρ. **δεν πας *να σε κοιτάξει κανένας γιατρός / να κοιταχτείς;*** λέγεται σε πρόσωπα που υποστηρίζουν παράλογα πράγματα ή έχουν παράλογη ή αντικοινωνική συμπεριφορά · **5.** δίνω προσοχή, λαμβάνω υπ' όψιν μου, παίρνω τα μέτρα μου για κάτι: *να κοιτάξουμε να τελειώσουμε τη δουλειά νωρίς || κοίτα να μην αργήσεις! || κοίτα μη σου ξεφύγει κουβέντα!* 6. ψάχνω με το βλέμμα: *κάπου θα σου έπεσαν τα κλειδιά, για κοίτα εδώ γύρω* ΣΥΝ. ρίχνω μια ματιά **7.** δείχνω ενδιαφέρον: μάλλον *τον αρέσεις, σε κοιτάζει συνέχεια* ♦ (αμετβ.) 8. στρέφω τυ βλέμμα μου κάπου, παρατηρώ: *πώς κοιτάς έτσι; || στεκόταν και κοίταζε* 9. βλέπω εξεταστικά, με ενδιαφέρυν: *κάτι θέλει ν' αγοράσει- τον βλέπω να κοιτάζει || κοιτάζει προς τα εδώ, μά?.λον μας συμπάθησε* 10. χαζεύω, βλέπω χωρίς να αντιδρίό: *κοίταζε σαν χαζός || όλη μέρα είναι στο παράθυρο και κοιτάει* 11. (α) (για έκπληξη, απυρία) σε φρ. όπως ***για κοίτα!*** *I* ***(για) κοίτα να δεις!*** για σκέψυ. για φαντάσυ: *κοίτα να δεις ποιος ήρθε! || για κοίτα που τα κατάφερε τελικά να νικήσει!* (β) υ τ. ***κοίτα*** κ. η φρ. ***κοίτα I κοίταξε να δεις*** στην αρχή τού λόγου ως στοιχείο μετάβασης σε μια σκέψη, ως δηλωτικό διστακτικότητας κ.ά.: *-ΤΙ σκοπεύεις να κάνεις τώρα: είναι δύσκολο να αποφασίσω- θα περιμένω λίγο ακόμη,* ϋπίσης **κοιτώ** (κ. -άω) {-άς...}. — **κοίταγμα** (το) [μεσν.|. σχολιο λ. *βλέπω, κόμμα.*

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «βάζω κάποιον στο κρεβάτι, ξαπλοΐνω». < *κοίτη* (βλ.λ.) Η σημερινή σημ. (ήδη μεσν.) οφείλεται στην πρακτική των φρουρών να έχουν την κοίτη τυυς στο φυλάκιο, από το οποίυ επαγρυπνούσαν ως σκυποί). **κοίτασμα** (το) |I873| {κοιτάσμ-ατος | -ατα. -άτων} η συσσώρευση σε ορισμένα στρώματα τής γης ορυκτών κατάλληλων για εκμετάλλευ- ση: *~χρυσού /πετρελαίου ι ουρανίου.*

[εί υμ. μεσν.. αρχική σημ. «κλίνη, κρεβάτι». < αρχ. *κοιτάζω* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. gisemcnt (< gesir «ξαπλώνω»)].

κοιτασματσλθγία (η) γγιιλ. Ο κλάδος που μελετά τα κοιτάσματα, τυυς τρόπυυς δημιυργίας τους. τυυς ιστούς και την υφή τους, την οικονομική τους αξιολόγηση και των υπυλυγισμό των αποθεμάτων τους.

κοίτη (η) Ικοιτών} 1. (λόγ.) το κρεβάτι ΣΥΝ. κλίνη· φρ. ***χωρισμός από κοίτης και τραπέζης*** βλ. λ. *χωρισμός* · 2. κοιλότητα τού εδάφους, όπου ρέουν τα νερά χειμάρρου, ποταμού ή ρυακιού ΣΥΝ. αυλάκι 3. *(~ ανέμου)* η κύρια, μέση διεύθυνση από την υπυία πνέει ο άνεμος. < ·* σχολιο λ. *κόμμα.*

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. (με ετεροίωση τυύ θ. και επίθημα *-τη)* < *κείμαι* (βλ.λ.)). **κοιτίδα** (η) (λόγ.) υ τόπος όπυυ για πρώτη φορά γεννήθηκε, αναπτύχθηκε ή καλλιεργήθηκε κάτι· η γενέτειρα: *η πατρίδα μας είναι η ~ τού ευρωπαϊκού πολιτισμού* ΣΥΝ. λίκνο, αφετηρία, εστία, πηγή. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κόμμα.*

[πτυμ. < μτγν. *κοιτίς, -ίδος.* υπυκ. τού αρχ. *κοίτη|.* **κοιτώ** (κ. -άω) ρ. κοιτάζω **κοιτώνας** (ο) (λυγ.) υπνοδωμάτιο, κρεβατοκάμαρα.

[ετυ.μ. < αρχ. *κοιτών, -ώνος* < *κοίτη}.* **κοκ** (το) (συνήθης ορθ. *κωκ)* {άκλ.} **1.** είδυς γλυκύσματος. συνήθ. στρογγυλού σχήματος, πυυ αποτελείται από δύυ φέτες παντεσπάνι, με κρέμα μεταξύ τους και επικάλυψη σοκολάτας · 2. προϊόν που λαμβάνεται με την επεξεργασία γαιανθράκων και χρησιμοποιείται ως καύσιμυ ή πρώτη ύλη για την παραγωγή διαφόρων προϊόντων.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. cokc < αγγλ. cokc, αβεβ. ετύμου, πιθ. < μέσ. αγγλ. colke col c «κάρβουνο» (> αγγλ. coal) ή συνδ. με σουηο. kalk «ψίχα», ίσως και ιιε το αρχ. *γέλγ\€* «βολβός» (βλ. λ. *γάγγλιο)].*

K.O.K. (υ) Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας (βλ. λ. *κυκ/.οφορία).* **κ.ο.κ.** και ούτω καθεξής.

κόκα (η) **1.** (α) το φυτό από το οπυίο παράγεται η κοκαΐνη (β) (συνεκδ.) η ίδια η κοκαΐνη · 2. συντοια. τού αναψυκτικού «κόκα-κόλα» (βλ.λ.).

(ΕΤΥΜ. < ισπ. coca < kuka, λ. τής ινδιάνικης φυλής Κετσούα (Περού)), **κοκαΐνη** (η) [J890J {χωρ. πληθ.) λευκό αλκαλοειδές ναρκωτικό που εξάγεται από τα φύλλα τυύ φυτού «κόκα» και χρησιμοποιείται στην ιατρική ως τοπικό αναισθητικό· θεωρείται επικίνδυνο λόγω τής ισχυρής ψυχικής εξάρτησης που προκαλεί.

|είύ.μ. Μεταφορά τού αγγλ. cocaine, βλ. κ. *κόκα].* **κοκαϊνομανής,** -ής. -ές [I8951 {κοκαϊνομαν-ούς | -εις (ουδ. -ή)[(κ. ως υυσ.) αυτός που υποφέρει από μανία για συχνή λήψη κοκαΐνης, πυυ πάσχει από κοκαϊνομανία.

ΙΕΤΥΜ. < *κοκαΐνη* + *-μανής* < *μαίνομαι,* μεταφορά τού γαλλ. cocaino- mane (νόθο σύνθ.)]. **κοκαϊνομανία** (η) {χωρ. πληθ.) τυξικυμανία πυυ οφείλεται στη χρόνια χρήση κοκαΐνης. Επίσης **κοκαΐνισμός** (ο). ·* σχολιο λ. *-ης. -ης,* ·*ν·

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. cocamomanie (νόθυ σύνθ.)|. **κόκα-κόλα** (η) **1.** εμπορική υνυμασία αεριυύχου σκουρόχρωμου και γλυκύ αναψυκτικού ποτύ, που παρασκευάζεται από εκχυλίσματα φύλλο>ν κόκας και από άλλα συστατικά 2. (συνεκδ.) η συσκευασία με τι παραπάνω αναψυκτικό, το κυυτί ή το μπουκάλι: *αγόρασα δύο κόκα-κόλες.*

[ΠΤΥΜ. < αμερ. Coca Cola, επωνυμία τής αμερικανικής εταιρείας που ιδρύθηκε το 1892 και έκτοτε προωθεί το ομώνυμο καφεϊνούχο αναψυκτικό, < coca (βλ. λ. *κόκα)* + cola (βλ. λ. *κόλα*)J. **κοκαλο** (τυ) ■-* κόκκαλο

κόκερ (το) {άκλ.} αγγλικής προέλευσης μικρόσωμο σκυλί με μακριά κρεμαστά αφτιά, σγουρό τρίχωμα, κοντά πόδια, ουρά κομμένη κοντή και συχνά ξανθοκόκκινο μετάξινο τρίχωμα, που χρησιμοποιείται στο κυνήγι πουλιών. — (υποκ.) **κοκεράκι** (το).

ILTYM. < αγγλ. cocker < p. cock «(κυνηγώ) μπεκάτσες» (αγγλ. woodcock «μπεκάτσα») < cock «πετεινός»], **κοκεταρία** (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η διάθεση τού να είναι κανείς κοκέτης **2.** (συνεκδ.) ο κοκέτης / η κοκέτα: *είναι πολύ - η κυρία.* — **κοκεταρί- ζομαι** κ. **κοκετάρομαι** ρ.

(ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. coquettcric. Βλ. κ. *κοκέτης*\. **κοκέτης,** -α. -ικο {κοκέτηδες} (κ. ως ουσ.) αυτός που φροντίζει πολύ το ντύσιμό του και γενικά την εμφάνισή του, φιλάρεσκος. — **κοκέ- πκος,** -η, -υ.

|ητυμ. < γαλλ. coquet / -ttc < coq «κόκορας»],

κοκίτης (ο) ■+ κοκκύτης

κοκκάλα (η) (σχολ. ορθ. *κυκάλα)* {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μεγάλο κόκκαλο 2. (ειδικότ.) το μεγάλο κόκκαλο ζώου, που το βράζουμε και χρησιμοποιούμε το ζουμί του στο μαγείρεμα, **κοκκαλάκι** (το) (σχολ. ορθ. *κοκαλάκι)*]μεσν.) (υποκ.) **1.** μικρό κόκκαλο' φρ. **έχω** *το κοκκαλάκι τής νυχτερίδας* είμαι πολύ τυχερός, ό,τι θέλω πραγματοποιείται 2. (ειδικότ.) μικρό, συνήθ. κοκκάλινο αντικείμενο, με το οποίο στερεώνουν οι γυναίκες τα μαλλιά τους. **κοκκαλιάζω** ρ. αμετβ. (σχολ. ορθ. *κοκαλιάζω)* {κοκκάλιασ-α, -μένος} (λαϊκ.) 1. γίνομαι σκληρός σαν κόκκαλο. κοκκαλώνω 2. παθαίνω ακαμψία, γίνομαι άκαμπτος: *κοκκάλιασαν τα δάχτυλά μου από το κρύο.* - - **κοκκάλιασμα** (τυ). **κοκκαλιάρης,** -α, -ικο (σχολ. ορθ. *κοκαλιάρης*) Ικοκκαλιάρηδες} (μει- ωτ.) αυτός που είναι τόσο αδύνατος, ώστε φαίνονται τα κόκκαλά του ΣΥΝ. ισχνός, λιπόσαρκος, ίλαϊκ.) πετσί και κόκκαλο. **κοκκάλινος,** -η, -ο [1812] αυτός που είναι φτειαγμένος από κόκκαλο: ~ σκελετός γυαλιών. Επίσης **κοκκαλένιος,** -ία. -ιο Ιμεσν.].

κόκκαλο (το) (σχολ. ορθ. *κόκαλο)* {-ου κ. -άλου | -ων κ. -άλων) **1.** το οστό· ΦΡ. (α) (μτφ.) ***μένω κόκκαλο*** μένω άναυδος, αποστομώνομαι: *μόλις τον είπα τι συζητούσαν εις βάρος του. έμεινε κόκκα/".ο!* (β) ***είμαι / μένω πετσί και κόκκαλο*** αδυνατίζω, είμαι πολύ λιπόσαρκος (γ) ***αφήνω τα κόκκαλά μου*** πεθαίνω και ενταφιάζομαι κάπου: *άφησε τα κόκκαλά του στην ξενιτειά* (δ) ***είμαι βρεγμένος / παγωμένος ώς το κόκκαλο*** είμαι εντελώς βρεγμένος ι παγωμένος (ε) ***το μαχαίρι φτάνει ώς το / στο κόκκαλο*** βλ. λ. *μαχαίρι* (στ) (παροιμ.) ***η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει*** βλ. λ. *γλώσσα* (ζ) **ώς** *το κόκκαλο* φανατικός: *είναι ΠΛΟΚτσής* ~ (η) (μτφ.) ***γερό κόκκαλο*** άτομο με μεγάλη σωματική ή και ψυχική αντοχή (θ) ***κόκκαλα έχει...;*** για να δείξουμε ότι κάτι που ζητήσαμε ή παραγγείλαμε καθυστερεί υπερβολικά: ~ *αυτός ο καφές:* (ακόμη να έρθει:) 2. (συνεκδ.) εργαλείο ή εξάρτημα κατασκευασμένο από οστό **3.** (ειδικότ.) εργαλείο από μέταλλο ή κόκκαλο, σε σχήμα γλώσσας, με το οποίο υποβοηθείται η είσοδος τού ποδιού στο παπούτσι **4.** ο πυρήνας των καρπών, το κουκούτσι. · - (υποκ.) **κοκκαλάκι** (το) (βλ.λ.). σχολγο λ. *κόκκος, πεθαίνο).*

[ΕΙ ΥΜ. < μεσν. *κόκκαλον* (με αλλαγή γένους κατά το αρχ. ουδ. *όστοϋν)* < αρχ. *κόκκαλος,* αρχική σημ. «κουκούτσι». < *κόκκος* + επίθημα *-alos*\.

κοκκαλώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. (σχολ. ορθ. *κοκαλώνω)* {κυκκάλω-σα, -μένος} ♦ 1. (αμετβ.) μένω άναυδος, μένω ακίνητος: *κοκκάλωσε από τον φόβο της* || - *απ' το κρύο* (κρυώνω υπερβολικά) ΣΥΝ. μένω με το στόμα ανοιχτό, κερώνω, μαρμαρώνω ♦ 2. (μετβ.) ακινητοποιώ: *πάτησε φρένο και κοκκάλωσε το αυτοκίνητο.* «" ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμβρόντητος.* **κοκκάρι** (το) {κοκκαρ-ιυύ | Ίων} είδος μικρών βολβών που προέρχονται από τον κρεμμυδόσπορυ και μεταφυτευόμενοι παράγουν τα κρεμμύδια.

[f.tym. < μτγν. *κοκκάριον,* υποκ. τού αρχ. *κόκκος*\.

κοκκίαση (η) > κοκκίωση

κοκκιδίωση (η) {-ης κ. -ώσεως] -ώσεις, -ώσεων) ιατρ. η γαστρεντερι- κή λοίμωξη που προκαλείται από κυτταρική μόλυνση με κυκκίδια. Επίσης **κοκκιδίοση.**

[εί ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νευλατ. coccidiosis]. **κοκκινάδα** (η) Ιμεσν.] **1.** η ιδιότητα τού κόκκινου, ερυθρότητα ΣΥΝ.

κοκκινίλα 2. κόκκινη κηλίδα. **κοκκινάδι** (το) Ιμεσν.Ι Ιχωρ. γεν.} **1.** κόκκινο στίγμα, κοκκινίλα (συνήθ. αποτύπωμα από κόκκινο κραγιόν): τον *φίλησε και τον γέμισε κοκκινάδια* · 2. καλλυντικό που προσδίδει κόκκινο χρώμα στα μάγουλα ή τα χείλη των γυναικών αλλιώς *φτειασίδι* · **3.** το φυσικό κόκκινο χρώμα που έχουν τα μάγουλα ή τα χείλη των γυναικών · 4. κοκκινίλα που προκαλείται από τοπική φλεγμονή ή άλλη αιτία, **κοκκινέλλι** (το) {χωρ. γεν.} κρασί με κοκκινωπό χρώμα, **κοκκίνιά** (η) κόκκινη κηλίδα, κοκκινάδα.

κοκκινίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.) {κοκκίνισ-α. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) κόκκινο, του δίνω κόκκινο χρώμα: *του 'δωσε ένα χαστούκι και του κοκκίνισε το μάγουλο* 2. (για γραπτό μαθητή) γεμίζω με διορθώσεις με κόκκινο στυλό, με κοκκινίλες: ο *διορθωτής κοκκίνισε το διαγώνισμα τού μαθητή* · **3.** (στο ποδόσφαιρο) δείχνω κόκκινη κάρτα σε παίκτη (τον αποβάλλω) ♦ (αμετβ.) **4.** (α) αποκτώ κόκκινη απόχρωση: *όσο ο ήλιος πήγαινε προς τη δύση* του. ο *ουρανός κοκκίνιζε όλο και πιο πολύ*)| το *χωράφι κοκκίνιζε από τις παπαρούνες* (β) (για πρόσ.) παίρνω κόκκινο χρώμα (συνήθ. στυ πρόσωπο και στον λαιμό) από ντροπή ή θυμό: *κοκκινίζει όταν μι?^άει μπροστά στον κόσμο* j] *κοκκίνισε από τον θυμό του* || *κάνω κάποιον να κοκκινίσει από ντροπή* || ~ *σαν το παντζάρι* || *είναι πολύ σεμνή κοπέ/^α- της μίλας και κοκκινίζει* 5. (για καρπούς) ωριμάζω: *κοκκίνισαν οι ντομάτες.* — **κοκκίνιαμα** (το).

κοκκινίλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** η κοκκινάδα, μικρό κόκκινο στίγμα (ειδικότ.) ***κοκκινίλες*** (οι) κόκκινες κηλίδες πυυ εμφανίζονται στυ δέρμα και προκαλούνται από δερματικές παθήσεις ή άλλες ασθένειες 3. η διόρθωση σε γραπτό με κόκκινο στυλό: *η έκθεσή του ήταν γεμάτη κοκκινίλες.*

κοκκινιστός, -ή. -ό 1. μαγειρεμένος με σάλτσα ντομάτας: ~ *κοτόπουλο / κρέας* **2.** ***κοκκινιστό*** (το) κρέας μαγειρεμένο με σάλτσα ντομάτας: ~ *με μακαρόνια ί πουρέ / πατάτες τηγανητές.* **κοκκινογένης** (ο) {κοκκινογένηδες} άνδρας που έχει κόκκινα γένια, **κοκκινογούλι** (το) {κοκκινογουλ-ιού | -ιών} τυ παντζάρι.

[ΕΓΥΜ. < *κόκκινος* + *γουλί* (βλ.λ.)(. **κοκκινολαίμης** (υ) (κοκκινολαίμηδες} μικρό παχουλό πουλί, τού οποίου ο λαιμός δεν ξεχωρίζει από το σώμα και που έχει σκούρο πορτοκαλί χρώμα από την κεφαλή ώς και το στήθος· ζει στα δάση, στα πάρκα και στους κήπους, **κοκκινομάλλης,** -α. -ικο {κοκκινομάλληδες} (κ. ως ουσ.) αυτός που έχει κοκκινωπά μαλλιά ΣΥΝ. κοκκινοτρίχης, **κοκκινος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει τυ χροψα τού αίματος, τής ώριμης ντομάτας: ~ *φουστάνι / τριαντάφυ/^λο / ανταύγεια / με/.άνι / μαλλιά* ΣΥΝ. ερυθρός, πορφυρός· ΦΡ. (α) ***κόκκινο πανί*** οτιδήποτε προκαλεί την έντονη αντίδραση (θυμό. επιθετικότητα κ.λπ.) κάποιου, ό,τι τον εξερεθίζει: *μετά τις δη/.ώσεις του κατά τού προέδρου, ο βουλευτής απο- τελούσε πια το ~ για τους οπαδούς τού κόμματος* (β) ***κόκκινα φανάρια*** οι οίκοι ανοχής, τα πορνεία (γ) ***κόκκινος σαν αστακός*** βλ. λ. *αστακός* (δ) ***κόκκινος πλανήτης*** ο πλανήτης Α,ρης **2.** ***κόκκινο*** (το) (α) το χρώμα τού αίματος: *το ~ συνδυάζεται με πολλά χρώματα* || *το ~ θεωρείται το χρώμα τού πάθους* (β) το χρώμα τής ένδειξης τού φωτεινού σηματοδότη στην οδική κυκλοφορία, που απαγορεύει τη διέλευση σε οχήματα ή πεζούς: *ανάβει* - [| *περνάω με* ~ (κάνω παράβαση) ΣΥΝ. Σταμάτης Α.ΝΤ. πράσινο. Γρηγόρης (γ) (στη ρουλέτα) ένα από τα δύυ χρώματα στα οποία στοιχηματίζει κανείς: *τα έπαιξε όλα στο ~ και κέρδισε!* (δ) ***χτυπάω κόκκινο*** φτάνω στο ανώτατο όριο: *τη στιγμή που ανακοινώνονταν τα αποτελέσματα τής ψηφοφορίας, η τη'λε- θέαση χτύπησε κόκκινο* 3. (α) ΠΟΛΙΤ. αριστερός, κομουνιστής: ο *καγκελάριος απέπεμψε τον ~ υπουργό τον, ο οποίος θα τον έφερνε σε σύγκρουση με τους βιομηχάνους* (β) ***Κόκκινοι*** (οι) οι κομουνιστές και ειδικότ. οι Ρώσοι: *τότε που κυβερνούσαν οι ~* (| -οι *Κόκκινοι»* (τίτλος κινηματογραφικής ταινίας) (γ) ***Κόκκινος Στρατός*** (ρωσ. Krasnaja Armija) ο Σοβιετικός Στρατός που δημιουργήθηκε μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση: *ήρωας τού* - 4. αυτός πυυ γίνεται από ντομάτα και έχει τυ χρώμα της: *μακαρόνια με ~ σάλτσα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα, κόκκος.*

Ιετυ.μ. μτγν. < αρχ. *κόκκος.* Η σημ. «ερυθρός» οφείλεται στη χρησι- . μοποίηση ορισμένων κόκκων πρίνου, από τους οποίους έ.φτειαχναν το κόκκινο χρώμα. Η φρ. *κόκκινο πανί* αποδίδει το αγγλ. red rag], **κοκκινοσκουφίτσα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (μετωνυμ.) για κορίτσι που είναι ντυμένο στα κόκκινα.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Rotkappchcn. ηρωίδα ενός από τα φημισμένα παραμύθια που συνέλεξαν τον 18ο αι. οι αδελφοί GrimnJ. **κοκκινοτρίχης,** -α. -ικο {κοκκινοτρίχηδες} (κ. ως ουσ.) αυτός που έχει κόκκινο τρίχωμα, κοκκινομάλλης, **κοκκινόχωμα** (το) {δύσχρ. κοκκινοχώματος j χωρ. πληθ.} χώμα κόκκινου χρώματος κατάλληλο για την αγγειοπλαστική· αλλιώς *κόκκινη άργίλοο.*

κοκκινόψαρο (τυ) εδώδιμο παχύ ψάρι τυύ ΐ. Ατλαντικού Ωκεανού με κόκκινο χρώμα και αγκάθια στο κεφάλι, **κοκκινωπός,** -ή. -ό αυτός πυυ το χρώμα του τείνει προς το κόκκινο, ερυθρωπός.

|P:TYM. < *κόκκινος* + *-ωπός* (βλ.λ.)]. **κοκκίο** (το) (μτγν.] 1. πολύ μικρός κόκκος · **2.** ΒΙΟΛ. μικροσκοπικά υποκυτταρικά σωμάτια, που περιέχονται στο πρωτόπλασμα τού κυττάρου.

κοκκιόμορφος, -ος, -ο κοκκιώδης (βλ.λ.).

κοκκιώδης, -ης, -ες 11887J {κυκκιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που αποτελείται από κοκκία ή που έχει ανάλογη σύσταση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

κοκκίωμα (τυ) {κοκκιώμ-ατυς | -ατα. -άτων} ΙΑΤΡ. μικρός ογκοειδής σχηματισμός από φλεγμονώδη κύτταρα.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. granulomaj. **κοκκιωμάτωση** (η) |-ης κ. -ώσεως } χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. πάθηση πο\> χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση πολλαπλών κοκκιωμάτων.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. granulomatosis), **κοκκίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις. -ώσεων} ιατρ. η ανάπτυξη κοκκίων (βλ. λ. *κοκκίο,* σημ. 2) σε επιφάνειες τού δέρματος που φέρουν τραύματα. Κπίσης **κοκκίαση.**

(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. granulation **κόκκος** (ο) 1.(α) καρπός ελάχιστου μεγέθους, που συνήθ. μαζί με άλλους αποτελεί τυν κυρίως καρπό, σπυρί (β) (ειδικότ.) το σπέρμα των δημητριακών: ~ *ρυζιού / σιταριού* || *η μουστάρδα γίνεται από κόκκους σιναπιού·* ΦΡ. ***κόκκος σινάπεως*** *(εί έχετε πίστιν ώς κόκκον σι- νάπεως,* Κ.Δ. Λουκ. 17. 6) για κάτι που υπάρχει σε ελάχιστη ποσότητα, είναι πολύ λίγο ή πολύ μικρό **2.** πυρήνας καρπού, το κουκούτσι 3. (συνεκδ.) κάθε μικρός σφαιροειδής όγκος ή τρίμμα: - *άμμου / χρυσού / σκόνης* 4. (μτφ.) ελάχιστη ποσότητα: <5εν *υπάρχει ~ α/<,ήθειας σε όλα αυτά* ΣΥΝ. κουκούτσι · 5. ΙΑΤΡ. μικρόβιο στρογγυλού σχήματος, συνήθ. παθογόνο.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. μεσογειακό δάνειο, που συνδ. με ισπ.

cuesco «καρυδάκι. φουντουκάκι»).

κόκκος: παράγωγα. Το αρχ. κόκκος « κουκούτσι» ήδη στην αρχαία γλώσσα έδωσε μια σειρά παραγώγων. που η χρήση τους με την ίδια ή και ελαφριάς τροποποιημένη σημασία συνεχίζεται και σήμερα: *κοκκ-ίον*> *κουκκίφ κόκκινος* «ο έχο)ν κόκκινο χρίόμα» (από τους *κόκκους τού πρίνου,* από τους οποίους έφτειαχναν το κόκκινο χρώμα· το *κόκκινος,* ήδη αρχαίο, αντικατέστησε βαθμηδόν το *ερυθρός)' κόκκ-αλος (ο),* αρχική σημ. «κουκκουνάρι» > *κόκκαλο (το)* (σε ουδέτερο γένος αναλογικά προς το *οστούν).* Όπως είναι φανερό, όλες αυτές οι λέξεις γράφονται κανονικά με δύο -κ-.

κοκκοφοίνικας (ο) ► κοκοφοίνικας

κόκκυγας (ο) {-α κ. -ος [κοκκύγων) ανατ. το κατώτατο ακραίο οστό τής σπονδυλικής στήλης τού ανθρώπου: *κύστη κόκκυγας* ΣΥΝ. (λαϊκ.) ουρίτσα. — κοκκυγικός, -ή. -*ό* IJ836J.

Ιϋ'ΓΥΜ. < αρχ. *κόκκυξ, -υγος* «κούκκος» < επιφών. *κόκκυ* «η κραυγή τού κούκκου», ονοματοποιημένη λ. από τον ήχο ku-ku. πβ. σανσκρ. kokikl· «κούκκος», kukkuia «κόκορας», λατ. cuculus «κούκκος». αγγλ. cuckoe, γερμ. Kuckuck κ.ά. Η ανατομική σημ. είναι μτγν. (πβ. λατ. os coccygis), επειδή το οστό μοιάζει με το ράμφος τού κούκκου]. κοκκύτης (ο) [1879] (σχολ. ορθ. *κοκίτης)* {χωρ. πληθ.} ιαίρ. μεταδοτική νόσος τής παιδικής ηλικίας, που εκδηλιόνεται με επίμονο και ξερό βήχα.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. επιφών. *κόκκυ* «η κραυγή τού κούκκου», με την οποία θεωρήθηκε ότι μοιάζει ο επίμονος βήχας ασθενούς (πβ. μτγν. *κοκκυ- σμός* «βαριά, δυνατή φωνή»)|. κοκκώδης, -ης, -ες [1843] {κοκκώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που αποτελείται από κόκκους ή έχει ανάλογη σύσταση. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

κόκκωση (η)] 18891 l–ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) η διάταξη και ο όγκος των κόκκων που αποτελούν την επιφάνεια λειαντικού φύλλου: *γναλόχαρτο με πυκνή* κοκό (το) {χωρ. πληθ.] 1. η φωνή που βγάζει η κότα, το κακάρισμα (βλ.λ.) 2. (στη γλώσσα των νηπίων) το αβγό ή το γλυκό: *φάε το - σου*

(!-λαϊκ.) η ερωτική πράξη: *θέλει* ~.

[ηι υμ. < γαλλ. coco, ονομασία τού αβγού στην παιδική γλώσσα, που προέρχεται από την κραυγή τής κότας (γαλλ. cot! cot!)|. κοκόνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.}

(παλαιότ.) 1. ονομασία γυναικιόν αριστοκρατικής καταγωγής συν. κυρία, κυρά, δέσποινα 2. (χαϊδευτ.) προσφώνηση συζύγου ή γυναίκας: - *μου!*

[Γ.ΤΥΜ. < ρουμ. cocoanaj. κοκοράκι *(το)* {χωρ. γεν.} 1. μικρός κόκορας ΣΥ\. κοκορόπουλο 2. τούφα μαλλιών στο μπροστινό μέρος τού κεφαλιού, που υψώνεται πιο πάνω από τα υπόλοιπα μαλλιά (θυμίζοντας το λειρί τού κόκορα), κόκορας (ο) {-α κ. -όρου [-ες κ. -όροι, -όρων} 1. (καθημ.) ο πετεινός ΣΥΝ. (λόγ.) αλέκτωρ· ΦΡ. (α) ***κάνω τον κόκορα*** κάνω τον γενναίο, τον παλληκαρά. ενώ δεν είμαι (β) κοκόρου ***γνώση*** έλλειψη εξυπνάδας, λίγο μυαλό: *ούτε ~ δεν έχει* (καθόλου μυαλό) (γ) ***σαράντα πέντε Γιάννηδες ενός κοκόρου γνώση*** όταν θέλουμε να πούμε ότι κάποιος που λέγεται Γιάννης δεν είναι έξυπνος, δεν δείχνει πολλή εξυπνάδα (δ) ***σηκώνομαι με τα κοκόρια*** σηκώνομαι πολύ πρωί (ε) (παροιμ.) όπου ***λαλούν πολλοί κοκόροι / πολλά κοκόρια, αργεί να ξημερώσει*** όταν ανακατεύονται πολλοί σε μια δουλειά, τα αποτελέσματα συνήθως δεν είναι καλά (στ) ***τα φορτώνω στον κόκορα*** εγκαταλείπω κάθε περαιτέρω προσπάθεια (ζ) ***τρώγονται σαν τα κοκόρια*** τσακώνονται με έντονη αντιπαλότητα (συνήθ. λόγω εγωισμού) 2. (μτφ.) άντρας με έντονη σεξουαλική ζωή · 3. (παλαιότ.) ο επικρουστήρας των κυνηγετικών και των πυροβόλων όπλων. Επίσης κοκόρι (το) Ιδύσχρ. κο- κορ-ιού | -ιών}. — (υποκ.) κοκοράκι (το) (βλ.λ.).

[ΕΙΥΜ. Ηχομιμητική λ.από την κραυγή τού πετεινού], κοκορέτσι (το) {κοκορετσιού] -ιών} ορεκτικό από σπλάχνα ζώου. συνήθ. αρνιού, τυλιγμένα με έντερα, που ψήνεται στη σούβλα. - (υποκ.) κοκορεταάκι (το).

[ετυμ. < αλβ. kukurec. Στην αλβ. λ. ανάγεται και το αρωμ. kukuretSu. ενώ το τουρκ. kokorcg προέρχεται από την Ελληνική], κοκορεύομαι ρ. αμετβ. αποθ. {κοκορεύτηκα} καυχώμαι, υπερηφα- νεύομαι: ~ *για τις γνώσεις μου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* κοκόρι (το) ■-» κόκορας

κοκορομαχία (η) {κοκορομαχιών} 1. αγώνας μεταξύ δύο πετεινών, που σε μερικές χώρες συνοδεύεται από στοιχήματα 2. (μτφ.) τσακωμός με επίδειξη παλληκαριάς μεταξύ δύο ή περισσότερων αντιπάλων, κοκορόμυαλος, -η, -ο (για πρόσ.) ελαφρόμυαλος, ανόητος.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* κοκορόπουλο (το) (υποκ.) μικρός κόκορας, πετεινάρι, κοκότα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. γυναίκα ελευθερίων ηθών, πόρνη 2. (μειωτ.) γυναίκα που την ενδιαφέρει μόνο ο καλλωπισμός της. ·-* σχολιο λ. *ιντερβιού.*

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. cocotte «πουλάδα», θηλ. τού coq «κόκορας»], κοκοφοίνικας (ο) {κοκοφοινίκων} τροπικό φυτό με μεγάλο ύψος, λεπτό και γειρτό κορμό και πολύ μεγάλα μακριά πτεροειδή φύλλα στην κορυφή, που παράγει τις ινδικές καρύδες.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. coconut palm. Το λεξικό πρόθημα *κοκο-* προέρχεται από το ισπ. coco < πορτ. coco «γκριμάτσα». εξαιτίας τής μορφής που σχηματίζουν οι τρεις τρύπες στη βάση τού καρπού), κοκτέιλ (το) {άκλ.} 1. ποτό που παρασκευάζεται με την ανάμειξη οινοπνευματωδών ή γλυκών ποτών σε συνδυασμό με κομμάτια καρπών, φρούτων κ.λπ. 2. (συνεκδ.) ημιεπίσημη βραδινή δεξίωση περιορισμένης διάρκειας, κατά την οποία προσφέρονται ποτά: *μας κάλεσαν σε ένα* -- || *πήγαμε σε ένα* –*πάρτι* 3. (γενικότ.) καθετί που προκύπτει από την ανάμειξη διαφορετικών πραγμάτων: ~ *φαρμάκων* || ~ *από μπλουζ και τζαζ-ποπ* || ~ *πάθους και θυμού / βίας και ερωτισμού* 4. ***κοκτέιλ μολότοφ*** εμπρηστική αυτοσχέδια βόμβα (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ.-αμερ. cockiail, αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με μια άποψη, η λ. αποτελεί σύντμηση τής φρ. cocktaiJcd horse, η οποία αναφερόταν σε άλογα όχι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, που τους έκοβαν την ουρά (tail), προκειμένου να στηλώνεται όρθια (p. cock «στηλώνω, ορθώνω») και να μην κρέμεται. Η σημασιολ. εξέλιξη που οδήγησε στη σημερινή σημ. παρεμένει άγνωστη], κοκοβιός (ο) ψάρι μικρού (ός μέτριου μεγέθους που ζει σε όλες τις θάλασσες αλλά και σε ποτάμια (κοκοβιός των Φιλιππινών), με κοντόχοντρο σώμα. μεγάλα μάτια που εξέχουν τοποθετημένα το ένα κοντά στο άλλο στο πάνω μέρος και στόμα με παχιά χείλη και δόντια στα σαγόνια.

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *κωβιός* (βλ.λ.). με επανάληψη τής πρώτης συλλαβής], κόλα (η) (χωρ. πληθ.} 1. ΒΟΤ. αγγπόσπερμο ὀικότυλο φυτό, τού οποίου οι καρποί χρησιμοποιούνται ως συστατικό αναψυκτικών και στη φαρμακοποιία 2. (συνεκδ.) κάθε αναψυκτικό που περιέχει το παραπάνω συστατικό: *«την πρώτη θέση στις προτιμήσεις των Ελλήνων κατανα?.ωτο')ν κατέχουν τα αναψυκτικά τύπου* ~»(εφημ.). Επίσης κο- λά (το) (σημ. I).

]ΕΤΥΜ. < αμερ. Cola, απεσπασμένο από τις εμπορικές επωνυμίες Coca- Cola, Pepsi-Cola. Η λ. ταυτίζεται με την αφρικανική λ. kola, η οποία αναφέρεται στο ομώνυμο δέντρο, που ο καρπός του περιέχει καφεΐνη], κολάζ (το) -* κολλάζ

κολάζω ρ. μετβ. {κόλασ-α. -τηκα. -μένος} 1. βάζω (κάποιον) σε πειρασμό. σκανδαλίζω: *πάλι με κόλασες με τα καμοφατά σου* · ΦΡ. ***κολάζω και άγιο*** βλ. λ. *άγιος* 2. περιορίζω, μετριάζω: *οι επίσημες εξηγήσεις που δόθηκαν είναι για να κο?.άσουν την ανησυχία τού κοινού / τις εντυπώσεις και την αποτυχία τού χειρισμού τού θέματος* 3. επιτιμώ. ψέγω: *όλοι κολάζουν δημόσια τέτοιες μορφές συμπεριφοράς, αλλά στην πραγματικότητα τις ανέχονται* 4. (μεσοπαθ. ***κολάζομαι***) σκανδαλίζομαι, μπαίνω σε πειρασμό: και *ποιος δεν κολάστηκε, όταν την είδε με τέτοια εμφάνιση:* · 5. επιβάλλω σε (κάποιον) ποινή, τιμωρώ: *η πράξη αυτή κο?.Ζεται από τον νόμο* 6. (η μτχ. ***κολασμένος,*** *-η, -ο)* βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κόλος* «βραχύς, κολοβός» (βλ. λ. *κολοβός).* Το ρ. *κολάζω* είχε αρχικώς τη σημ. «κολοβώνω, ακρωτηριάζω, αποκόπτω τα άκρα», από όπου γρήγορα εξελίχθηκε στη σημ. «ελέγχω, διορθώνω» (λ.χ. *τάς επιθυμίας»,* Πλάτων). Η σημ. «τιμωρώ» είναι ήδη αρχ. και με αυτή χρησιμοποιείται η λ. τις δύο φορές που απαντά στην Κ.Δ. (πβ. *Πράξ.* 4,21: *οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι απέλυσαν αὐτούς, μηδὲν ευρίσκοντες τὸ πῶς κολάσωνται* αυτούς...)], κολάι (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (καθημ.) ευκολία, ευχέρεια ΣΥΝ. άνεση' συνήθ. στη ΦΡ. ***παίρνω το κολάι*** παίρνω τον αέρα μιας δουλειάς, μαθαίνω να την αντιμετωπίζω με άνεση και αυτοπεποίθηση: *στην αρχή δυσκολεύτηκα με αυτό που μου ζήτησε να κάνω, γρήγορα όμως πήρα το κολάι.*

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kolayl. κόλακας (ο/η) {κολάκίον} πρόσωπο που κολακεύει κάποιον, συνήθ. ανώτερό του, με σκοπό να κερδίσει την εύνοιά του ΣΥΝ. (οικ.) γαλί- φης, γλείφτης.

[Ι ':ΤΥΜ. < αρχ. *κόλας, -ακος.* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με τυ αρχ. ρ. *κηλώ (-έω)* «γοητεύω, θέλγω» ή. κατ' άλλη εκδοχή, με τυ ρ. *κέλλω* «θέτω σε κίνηση, ενθαρρύνω»], κολακεία (η) [αρχ.] {κολακειών} λόγος υπερβολικά επαινετικός, που λέγεται για την απόκτηση τής εύνοιας (κάποιου): *αρχίζω τις ~ || δεν είναι πρόκειται για την α/.ήθεια* ΣΥΝ. φιλοφρόνηση, (οικ.) γαλιφιά, γλείψιμο.

κολακευτικός, -ή, -ό (αρχ.) 1. (α) αυτός που αποσκοπεί στην κολακεία: - *σχόλιο / λόγος / έκφραση* (β) (ειδικότ.) επαινετικός, που κάνει κάποιον να αισθάνεται ωραία για τον εαυτό του: *οι εφημερίδες έγραψαν πολύ ~ σχόλια για την ερμηνεία της || ήταν πολύ κολακευτικό για εκείνη το γεγονός ότι της πρότεινε να συνεργαστούν* ||[*είναι ιδιαίτερα κολακευτικό για μια γυναίκα το να της στέλνει κάποιος λου- λούδια* 2. αυτός που προσδίδει ομορφιά και χάρη, που αναδεικνύει τα ωραία χαρακτηριστικά: *πολύ ~ φωτογραφία, την κάνει ι/α φαίνεται σαν μοντέλο.* — κολακευτικά επίρρ. κολακεύω ρ. μετβ. [αρχ.] (κολάκ-εψα. -εύτηκα. -ευμένος} 1. επαινώ υπερβολικά (κάποιον), για να κερδίσω την εύνοιά του και να επωφε- ληθώ προσωπικά: *συνηθίζει να κολακεύει τα πρόσωπα που έχει ανάγκη* ΣΥΝ. καλοπιάνω, θωπεύω 2. δημιουργώ ικανοποίηση, κάνω κάποιον να αισθάνεται υπερήφανος: *η πρόσκλησή του με κολακεύει ιδιαίτερα.* 3. (μεσοπαθ. ***κολακεύομαι)*** αρέσκομαι. ικανοποιούμαι: ~ *που ακούω ότι το ντύσιμό μου αρέσει σε κάποιον με τόσο καλό γούστο* · 4. προσδίδω ομορφιά και χάρη. τονίζω την αξία ή την ομορφιά (κάποιου): *αυτό το ντύσιμο / αυτή η φωτογραφία σε κολακεύει πολύ.* κολάν (το) -* κολλάν κολαντρίζω ρ. -* κουλαντρίζω

κολαούζος (ο) (λαϊκ.) αυτός που προπορεύεται και δείχνει τον δρόμο προς έναν τόπο. ο οδηγός· ΦΡ. (παροιμ.) ***χωριό που φαίνεται κολαούζο δεν θέλει*** τα γνωστά και αυτονόητα πράγματα δεν χρειάζονται επεξηγήσεις.

[Γ.ΤΥΜ. < τουρκ. kilavuz[. κολάπσους (το) [άκλ.} ΙΑΤΡ.-ΤΥΧΟΛ. παθολογική κατάσταση κατά την οποία σημειώνεται πλήρης κατάρρευση τού οργανισμού και ψυχική καταβολή.

[ΠΤΥΜ. < λατ. collapsus «κατάρρευση», μτχ. τού ρ. collabor «καταρρέω. καταπίπτω» < con- + labor «ολισθαίνω, πέφτω»).

κολαρίζω ρ. -» κολλαρίζω
κολαρίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μεγάλος κολλαριστός άσπρος γιακάς.
[F.TVM. < βεν. colari na. βλ. κ. *κολάρο*\.
κολαριστός, -ή.-ό -» κολλαριστός
κολάρο (το) **1.** υ σκληρός γιακάς των πουκαμίσων **2.** (ειδικότ.) πρόσθετος γιακάς σε πουκάμισο 3. το περιλαίμιο (λ.χ. των ζώων)· ΦΡ. **φοράω** ***(κάτι) κολάρο (σε κάποιον)*** χτυπώ (κάποιον) στο κτφάλι με μεγάλης επιφάνειας αντικείμενο, ώστε να περάσει από τυ κεφάλι του και να σταθεί στους ώμους του: *πάνω στον καβγά τον φόρεσε τον πίνακα κολάρο!*
ΙΗΙΥΜ. < ιταλ. collaro < μτγν. λατ. collarius < λατ. collum «τράχηλος, λαιμός»].
κόλαση (η) {-ης κ. -άσεως [χωρ. πληθ.) **1.** (σε διάφορες θρησκείες) η κατάσταση ή και ο τόπος στον οποίο Οα καταλήξουν οι ψυχές των κακών ανθρώπων (αμαρτωλών) μετά τον θάνατό τους (συνήθ. τόπος τιμωρίας): *η ~ στον ισλαμισμό είναι ένας κρατήρας φωτιάς, όπου Βασανίζονται οι κο/.ασμένοι* 2. (ειδικότ. στον χριστιανισμό) (α) η κατάσταση πνευματικής τιμωρίας στην οποία θα περιέλθουν μετά την τελική κρίση όσοι πέθαναν χωρίς να έχουν μετανοήσει για τις αμαρτίες τους (β) (σύμφωνα με ορισμένες αντιλήψεις) ο τόπος όπου καταλήγουν μετά θάνατον οι αμαρτωλοί, ο οποίος συχνά απεικονίζεται ως χώρος τιμωρίας και βασανισμού τους (πύρινα καμίνια, σκότος, βασανιστήρια κ.λπ.) και στον οποίο θεωρείται ότι κυριαρχούν υ Διάβολος και οι άλλοι δαίμονες: *τον απειλούσε ότι μ'αυτά που κάνει, Οα πάει κατευθείαν* στην ~ αν γ. παράδειτσος 3. (μτφ.) χώρος τιμωρίας και βασανισμού: *η ~ των φυλακών/ τού αναμορφωτηρίου / τής εξορίας* **4.** (μτφ.) περιστάσεις ή συνθήκες ζωής μέσα στις οποίες υποφέρει και δυστυχεί κανείς, καθώς και ο τόπος όπου επικρατούν τέτοιες συνθήκες: *η - τού πολέμου || σε ~ μετσβλήθηκ? το κέντρο τής πόλης από τις συγκρούσεις αστυνομίας και αναρχικών \\ κατάφερε να ξεφύγα από την - των ναρκωτικο)ν ι τής πορνείας* J| *οι πυροσβέστες βγήκαν σώοι από την πύρινη* ~ (την καταστροφική πυρκαγιά) 5. (μτφ.) συνθήκες καύσωνα και ταλαιπωρίας: *ο καύσωνας και το νέφος μετέτρεψαν την Αθήνα σε* ~ 6. (μτφ.-αργκό) κατάσταση ελευθεριότητας, έντασης και εκτόνωσης, στην οποία καταργούνται οι ηθικές αναστολές: *κάθε βράδυ γίνεται ~ στα παραλιακά κλαμπ* συν. το σώσε. χαμός.
Ιετυμ.<αρχ. *κόλασις* «τιμωρία - εκκοπή» < *κολάζω* (βλ.λ.)]. **κολάσιμος,** -η. -ο [1833| αυτός που τιμωρείται, άξιος κολασμού: ~ *πράξη* ιυν. αξιόποινος,
καταδικαστέος, **κολασμένος,** -η. -ο Ιμεσν.| **1.** αυτός που έχει καταδικαστεί μετά θάνατον σε τιμωρία 2. (κατ' επέκτ.) αμαρτωλός, διεφθαρμένος, άσωτος:
ψυχή 3. (μτφ. ως ουσ.) αυτός πυυ ζει υπό άθλιες συνθήκες ζωής, ο κοινο>νικά καταδικασμένος στη φτώχια, τη μιζέρια και τη δυστυχία: *«εμπρός τής 1'ησοι ~>>* (ο πρώτος στίχος τής ελληνικής απόδοσης τού ύμνου τη^ς Λ'Διεθνούς) συν. απόκληρος, απόβλητος, **κολασμος** (ο) Ιμτγν.] η ποινή που επιβάλλεται για σωφρονισμό, τιμωρία.
κολαστήριο (το) Ιμτγν.] {κολαστηρί-ου | -ων) τόπος τιμωρίας και βασανισμού. βασανιστήριο: *στο - τού ψυχιατρικού ιδρύματος καταγράψαμε απάνθρωπες σκηνές.*
κολαστήριος, -α, -ο Ιμτγν.| αυτός πυυ σχετίζεται με τον κολασμό,
κολαστής (ο) [αρχ.]. **κολάστρια** (η) [μτγν.] {κολαστρiών) **1.** πρόσωπο που κολάζει, τιμωρεί ΣΥΝ. τιμωρός · 2. πρόσωπο που παρασύρει σε αμαρτία.
κολατσίζω ρ. μετβ. (κολάτσισα) τρώω κολατσιό (βλ.λ.). **κολατσίο** (το) σύντομο γεύμα πριν από το μεσημεριανό φαγητό, το πρόγευμα: οι *εργάτες έκαναν μια διακοπή για* - συν. (αρχαιοπρ.) προ- άριστον. Επίσης **κολαταό.** σχολιο λ. *γεύμα.*
[ετυμ. μεσν. < βεν. colazion < ρ. colar «καλλιεργώ» < λατ. colo[. **κόλαφος** (ο) {κολάφων) **1.** ράπισμα στο πρόσωπο, χαστούκι **2.** (μτφ.) λόγος ή πράξη που ταπεινώνει· προσβολή: *ήταν - γι'αυτή τη χώρα η απόφαση τού Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου || «η εισήγηση τού εισαγγελέα τού Αρείου Πάγου αποτελεί ~ για την τακτική των τραπεζών να* επιβάλ/.ουν *τόκους επί των* τόκων *χωρίς κανέναν περιορισμό»* (εφημ.). Επίσης **κολάφιαμα** (το) Ιμτγν.) {κολαφίσμ-ατος [-ατα. -άτων) κ. **κολαφιαμός** (ο) [μτγν.Ι. - **κολαφίζω** ρ. [μτγν.Ι.
[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. < *κολάπτω* «χτυπώ, τρυπώ» (για το οποίο βλ. λ. *εκκολάπτω)* ίσως υπό την επίδραση τού ουσ. *κρόταφος.* **Η** λ. πέρασε μέσω τού λατ. coIap(h)us και στις υπόλοιπες λατινογενείς γλώσσες, πβ. γαλλ. coup «χτύπημα», ιταλ. colpo, ισπ. golpo κ.ά. Βλ. κ. *κόλπο*\.
κολ-γκέρλ (το) (παλαιότ. ορθ. *κωλ-γκέρλ)* {άκλ.ί νεαρή πόρνη που επισκέπτεται τους πελάτες σε ιδιοπικό χώρο (μετά από τηλεφωνική συνεννόηση).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. call girl|. **κολεγιακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το κολέγιο · ΦΡ. ***κολεγιακή μπλούζα*** βαμβακερή μπλούζα, η εσωτερική επιφάνεια τής οποίας είναι χνουδωτή, για να έχει μεγαλύτερη απορροφητικότητα ΣΥΝ. φούτερ.
κολέγιο (το) {κολεγί-ου | -ων) **1.** εκπαιδευτικό ίδρυμα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που διαθέτει συνήθ. και οικοτροφείο, δηλ. οι μαθητές μπορούν να τρώνε και να μένουν εκεί 2. (κυρ. στη Λ. Ευρώπη και στις Η.Π.Α.) ίδρυμα ανώτατης εκπαίδευσης (συχνά και οικυτροφείο). με φροντιστήρια προπαρασκευής και ασκήσεως των φοιτητών 3. (μτφ.- ειρων.) κάθε ίδρυμα ή χοίρος, λ.χ. φυλακή ή στρατόπεδο, όπου. παρά τα αναμενόμενα, επικρατούν συνθήκες ιδιαίτερης άνεσης και φροντισμένης διαβίωσης: *εδώ δεν είναι στρατώνας, είναι* [είύμ. Μεταφορά τού αγγλ. college < λατ. collegium «σύλλογος, συγκυριαρχία» < collega «συγκυρίαρχος, συνεργός» < con- (< cum «μαζί») + lego «συλλέγω, συγκεντρώνω». Το μτγν. *κολλήγιον* (μεσν. *κολ-λέγιον)* είχε τη σημ. «ανώτατο δικαστικό συμβούλιο»|. **κολεγιόπαιδο** (το) **1.** υ σπουδαστής κολεγίου **2.** (κατ' επέκτ.) νέος με επιτηδευμένη συμπεριφορά και εμφάνιση, όπως τα παιδιά των κολεγίων. Ηπίσης (λόγ.) **κολεγιόπαις** (Ο) |κολεγιό-παιδος] -παίδων). **κόλεϊ** (τυ) |άκλ.) μεγάλο σκυλί, συνήθ. κατοικίδιο, με μακρύ τρίχωμα, οξύ ρύγχος. όρθια αφτιά και αμυγδαλωτά μάτια.
|ι ::ιυμ. < αγγλ. collie < διαλεκτ. αγγλ. colly «μαυρειδερός» < μέσ. αγγλ. col «κάρβυυνο»[. **κολεϊσμός** (ο) ιατρ. (παλαιότ.) ο κυλπόσπασμος (βλ.λ.).
|ι ::ί ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. vaginisme]. **κολεκτίβα** κ. **κολεχτίβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} εργατική ή αγροτική ένωση, οι αρχές τής οποίας βασίζονται σε σοσιαλιστικές θεωρίες (πβ. λ. ***κολχόζ).***
]ΕΤΥΜ. Μεταφορά τύ ρωσ. kolekliv < γαλλ. collectif (-ve) < λατ. collectivus «συγκεντρωτικός, περιληπτικός» < colligo «συνάγω, συ- γκεντρϊόνω» < con- (< cum «μαζί») + lego «συλλέγω, συγκεντρώνω»], **κολεκτιβισμός** κ. **κολεχτιβισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) μορφή κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης, που βασίζεται στον σοσιαλισμό και στην οπυία όλα τα μέσα παραγωγής αποτελούν ιδιοκτησία ενός συλλογικού οργάνου (τού κράτους, μιας συνεταιριστικής οργάνωσης κ.λπ.).
κολεκτιβιατικός, -ή, -ό.
Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. coliectivismc. βλ. κ. ***κολεκτίβα\.*** **κολεκτιβοποίηση** κ. **κολεχτιβοττοίηση** (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η εοαρμυγή τού κολεκτιβισμού, **κολεξιόν** (η) ιάκλ.Ι **1.** το σύνολο των ενδυμάτων που παρουσιάζουν σχεδιαστές μόδας για κάθε εποχή: ***η νέα - τού Υβ Σαιν Λωράν για το καλοκαίρι*** **2.** (συνεκδ.) η εκδήλωση στην οποία παρουσιάζονται τα ενδύματα σχεδιαστή μόδας: ***στην ~ έδωσαν το «παρών» πολλοί κοσμικοί Αθηναίοι.***
|ΓΪΥΜ. < γαλλ. coilcction «συλλογή» < λατ. collectio < colligo «συλλέγω, συναθροίζω» < col- (< cum) + lego], **κολεόπτερο** (το) [αρχ.Ι {κολεοπτέρ-ου | -ων} /.ωολ. καθένα από τα έντομα που ανήκουν στην τάξη εντόμων που είναι εφοδιασμένα με δύο ζεύγη ανόμοιων φτερών, λ.χ. η πεταλούδα, **κολεός** (ο) **1.** λνατ. ο κόλπος (βλ.λ.. σημ. 4) **2.** ΒΟΤ. στα αγρωστώδη, η πεπλατυσμένη βάση των φύλλων που περιβάλλει ένα τμήμα τού βλαστού · **3.** θήκη μαχαιριού ή ξίφους, θηκάρι.
Ιετυμ. αρχ. < ***κο/^εόν*** «θήκη» < ****κολεΓόν.*** που πιθ. συνδ. με το ρ. ***καλύπτω*** και με. το παράγωγο ουσ. ***κέλυφος***I. **κολεόσπασμος** (Ο) ιατρ. ο κολπόσπασμος (βλ.λ.). **κολεχτίβα** (η) » κολεκτίβα **κολεχτιβισμός** (ο) κολεκτιβισμός
κολίανδρο κ. **κορίανδρο** (το) {κυλιάνδρ-ου | -ων) ποώδες αρο)μα- τικό φυτό. τυύ οποίου τα φύλλα και οι καρποί χρησιμοποιούνται στη μαγειρική, τη ζαχαροπλαστική και τη φαρμακευτική. Επίσης **κόλια- ντρο** (το) κ. **κόλιαντρος** (ο).
[πτυμ. < μτγν. ***κολίανδρον*** < ***κορίανδρον*** (με παρετυμ. επίδρ. τής λ. ***άνήρ. άνδρός***) < αρχ. ***κορίαννο***ν^ήδη μυκ. ko-ri-ja-do-no). αγν. ετύμου, λ. τού μεσογειακού υποστρώματος],
Κόλιας (ο) ο Αρβανίτης (βλ.λ.).
[ι-.ιύμ. < σλαβ. Koijc, που ανάγεται στο όν. ***Νικόλαος*** (βλ.λ.)]. **κολΐγιά** (η) -> κολληγιά **κολίγος / κολίγας** (ο) ► κολλήγας
κολιέ (το) {άκλ.} γυναικείο κόσμημα που φοριέται γύρω από τον λαιμό, περιδέραιο (συνήθ. με πολύτιμες πέτρες, χάντρες). Επίσης (λαϊκ.) **κολιές** (ο). — (υποκ.) **κολιεδάκι** (το).
| γ.τυμ. < γαλλ. collier < λατ. collarium < collum «τράχηλος, λαιμός»],
κολικόπονος (ο) -* κωλικόπονος
κολικός, -ή, ***-ό*** ανλι. αυτός που σχετίζεται με το κόλον (παχύ έντερο): -- ***καμπή || - κυψέλες.***
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. colic|. **κολίμπρί** (το) {άκλ.) πολύ μικρό αποδημητικό πτηνό των τροπικών περιοχο')ν. που πετάει γρήγορα, με μακρύ ράμφος και γυαλιστερό φτέρωμα.
Ιεγυμ. < γαλλ. colibri, λ. τής Καραϊβικής). **κολιός** (ο) ► κολοιός
κολίτιδα (η) [18541 φλεγμονή τού παχέος εντέρου, που προκαλείται από μικρόβια, παράσιτα ή άλλες αιτίες και προξενεί πόνο, φούσκωμα («μετεο)ρισμό»). διαταραχές των κενώσεων κ.λπ.
[πτυμ. < ***κάλον*** «τμήμα τού παχέος εντέρου», ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. colitis 1. **κολιτσίνα** (η) ■> κολτσίνα
κόλλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** γενική ονομασία ρευστής συνήθ. ή στε- ρεάς ουσίας, πυυ έχει την ιδιότητα να κολλά δύο ή περισσότερες επιφάνειες. τις οποίες φέρνουμε σε επαφή: ***ζωική / συνθετική / φυτική*** - 2. (συνεκδ.) κάθε συσκευασία (σωληνάριο συνήθ.) που περιέχει τέτοια ουσία και διατίθεται στο εμπόριο · **3.** ακέραιο φύλλο χαρτιού: ***μου ζήτησε μια ~ χαρτί και άρχισε να γράφει την επιστολή'*** φρ *κόλλα αναφοράς* τετρασέλιδο χαρτί συγκεκριμένου μεγέθους με γραμμές. πυυ χρησιμοποιείται στα διαγωνίσματα των μαθητών ή σε υποβολή αιτήσεων κ.λπ. · **4.** λευκή σκόνη από άμυλο ή άλλη ουσία, που χρησιμοποιείται για τυ κολλάρισμα των ρούχων πριν από το σιδέρωμα · **5.** ουσία που κάνει το κρασί διαυγές. σχολιο λ. ***ζωγραφική.*** j εί υμ. αρχ. < ****κόλ-ja*** < I.E. **kol(e)i-* «κόλλα», πβ. αρχ. σλαβ. kleji, ρωσ. klej, μέσ. κάτω γερμ. helcn «κολλώ» κ.ά. Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. γαλλ. colle, ιταλ. colla κ.ά.|.
κολλαγόνο (τυ) χημ. **1.** πρωτεΐνη που αποτελεί το συστατικό των tvrftv που βρίσκονται στους τένοντες, τους συνδέσμους, στον συνδετικό ιστό τού δέρματος, στην οδοντίνη και στους χόνδρους **2.** *μάκα κολλαγόνου / ενέσεις κολλαγόνου* (στην αισθητική) κολλαγόνο που

τοποθετείται στο πρόσωπο για την ανάπλαση των κυττάρων, την καταπολέμηση τής γήρανσης κ.λπ.
|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής σέν. όρ.. < αγγλ. co!lagen|. κολλαγόνωση (η) ιατρ. σύνολο παθήσεων με κοινό χαρακτηριστικό τον εκφυλισμό των κολλαγόνων τού συνδετικού ιστού.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., πβ. γαλλ. collagenosc]. κολλάζ (το) {άκλ.} ελλην. *χαρτεπικό?^λησηΛ.* τεχνική ζωγραφικής κατά την οποία χρησιμοποιούνται, εκτός από χρώματα, ετερόκλιτα υλικά (φωτογραφίες, υφάσματα, αποκόμματα εφημερίδας κ.λπ.), που επικολλώνται σε επιφάνεια 2. ίμτφ.) κάθε συνδυασμός διαφορετικών μεταξύ τους στοιχείων: *«ν/.ικά προερχόμενη από διαφορετικές περιοχές και εποχές βρήκαν τη Θέση τους σ'αυτό το μεγάλο ~ των οικοδομικών ν/.ικών»* (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική.*
[ΕΙ ΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. collage < collcr < colic < αρχ. *κόλλα*\.

κολλάζ ή κολάζ; Όπως δείχνει η ετυμολογία τής λέξης, πρόκειται για αντιδάνειο (υβρίδιο) που ανάγεται στο ήδη αρχ. ελληνικό **κόλλα** (βλ. ετυμολογία). Το ίδιο ισχύει και στη λ. **κολλάν** (βλ. ετυμολογία). Οι λ. γράφονται με δύο *-/.λ-*, γιατί θα ήταν οξύμωρο οι μεν Γάλλοι να γράφουν τις λ. collant και col luge με δύο -λλ- λόγω τής προέλευσής τους από* το ελληνικό *κόλλα*, εμείς δε οι Έλληνες παίρνοντας αυτές τις λέξεις να τις γράφουμε με ένα -λ-!

κολλάν (το) {άκλ.} **1.** εφαρμοστό παντελόνι από ελαστικό υλικό: *ποδηλατικό ~ || ~ χορού || ~ ώς το γόνατο* 2. το καλσόν 3. (ως επίθ.) εφαρμοστός. που κολλάει στο σώμα: *~ παντελόνι.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κολλάζ.* [ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. collant τού ρ. collcr < colle < αρχ. *κόλλα*|. **κολλαρίζω** ρ. μετβ. {κολλάρισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** μουσκεύω σε διάλυμα αμύλου (κόλλα) λινό ή βαμβακερό ύφασμα (ρούχο, σεντόνι, τραπεζομάντηλο κ.λπ.). για να γίνει σκληρό και σταθερό με το σιδέρωμα · 2. προσθέτω άμυλο στο κρασί, για να γίνει διαυγές. Κπίσης **κολλάρω. — κολλάρισμα** (το).
[ΕΤΥΜ. < *κόλλα* + παραγ. επίθημα *-άρω*|. **κολλαριστός,** -ή. -ό **1.** (για ρούχα) αυτός που έχει κολλαριστεί συν. κολλαρισμένος 2. (για πρόσ.) αυτός που φοράει πάντα ρούχα καλο- σιδερωμένα ή και κολλαρισμένα: *γορίζει πάντα* ~ 3. (για χαρτονόμισμα) αυτό που είναι καινούργιο, που μόλις δόθηκε στην κυκλοφορία, αχρησιμοποίητο. ατσαλάκωτο: *~ χιλιάρικο / πεντοχίλιαρο.* **κολλεγιά** (η) (λαϊκ.) ο συνεταιρισμός ιυν. κολληγιά. **κολλήγας** (ο) (σχολ. ορθ. *κολίγας)* **1.** πρόσωπο που καλλιεργεί ξένο κτήμαή βόσκει ξένο κοπάδι και μοιράζεται τα παραγόμενα προϊόντα με τον ιδιοκτήτη: *η εξέγερση των ~ στο Κιλελέρ* ιυν. σέμπρος 2. (μτφ.) πρόσωπο που δουλεύει με επαχθείς όρους σε ξένη ιδιοκτησία ΣΥΝ. είλωτας. Ηπίσης **κολλήγος.** ιχολιο λ. *βού/.λα.*
[ει υμ. μτγν. < λατ. collega «συγκυρίαρχος, συνεργός» < colligo «συλλέγω, συγκεντρώνω» < con- (< cum «μαζί») + lego «συλλέγω, συγκεντρώνω»}.
κολληγιά (η) (σχολ. ορθ. *κολιγιά)* **1.** η σχέση που έχουν μεταξύ τους οι κολλήγοι. η επίμορτη καλλιέργεια (πβ. κ. λ. *επίμορτος)* 2. (γενικότ.) ο συνεταιρισμός, η κολλεγιά. **κόλλημα** (το) Ιαρχ.} {κολλήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η κόλληση (βλ.λ.)
(καθημ.) η ερωτική προσέγγιση, το φλερτάρισμα 3. η επίμονη και φορτική προσκόλληση (κάποιου) σε άλλους- η ενοχλητική προσπάθεια (κάποιου) να βρίσκεται συνεχώς μαζί με (κάποιον/κάποιους) 4. (οικ.) η εμμονή (κάποιου) σε (κάτι): *έχει ~ με την ομάδα του.* ιχολιο λ. *ομόηχος.* **κολλημένος,** -η. -ο Ιμεσν.] **1.** αυτός που έχει κολλήσει κάπου: *δύο χαρτιά ~ μεταξύ τους || μια αφίσα ~ στον τοίχο 2.* (οικ.-αργκό) αυτός που παρουσιάζει εμμονή σε κάτι: *είναι ~· δεν μπορεί να σκεφτεί διαφορετικά* συν. βαρεμένος (με κάτι), **κόλληση** (η) |αρχ.} {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η ένωση δύο αντικειμένων ή η σταθερή προσαρμογή ενός αντικειμένου πάνω σε άλλο με τη χρήση κόλλας, κολλώδους ουσίας ή άλλης τεχνικής (λ.χ. ηλεκτροκόλληση) συν. συγκόλληση, κόλλημα λντ. αποκόλληση, **κολλητήρι** (το) {κολλητηρ-ιού | -ιών} **1.** ηλεκτρικό εργαλείο που βοη- θεί στη συγκόλληση μεταλλικών αντικειμένων με θέρμανση ώς το σημείο τήξεως (στο οποίυ λειώνει) τού συγκολλητικυύ υλικού 2. κράμα μετάλλων, συνήθ. από μόλυβδο και κασσίτερο, που χρησιμοποιείται για τη συγκόλληση μεταλλικών αντικειμένων 3. (μτφ.) φορτικό πρόσωπο, που δεν μπορεί κανείς να το ξεφορτωθεί εύκολα συν. βδέλ- λα · 4. (στο θέατρο σκιών) ένας από τους γυιους τού Καραγκιόζη. [Γ.τυμ. < μτγν. *κολ/.ητήριον«κόλλα»* < αρχ. *κολλώ* + παραγ. επίθημα *-τήριον.* πβ. κ. *κοιμητήριον. σιωπη-τήριον*\. **κολλητηρ(ΐ)τζής** (ο) {κολλητηρ(ι)τζήδες) (μειωτ.) ο εφαψίας (βλ.λ.).
Ιετυμ. < *κο?.λητήρι* + παραγ. επίθημα *-τζής {*< τουρκ. -α)}. **κολλητικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που χρησιμεύει για κόλληση, που έχει την ιδιότητα να κυλλά: *-ταινία* συν. συγκολλητικός · 2. αυτός που μεταδίδεται εύκολα: *το χασμουρητό είναι ~* 3. (ειδικότ. για αρρώστια) μεταδοτικός, μολυσματικός: *η ανεμοβλογιά είναι ~ αρρώστια.* — **κολλητικότητσ** (η) [1873|. σχολιό λ. *π/.ηροφορική.* **κολλητός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που έχει κολληθεί με κάτι άλλο. κολλημένος συν. συνδεδεμένος 2. (ειδικότ.) αυτός που εφάπτεται σε κάποιον άλλο: *τα σπίτια μας είναι --ένας τοίχος μάς χωρίζει* ΣΥΝ. πλαϊνός, συνεχόμενος 3. (ειδικότ. για ενδύματα) αυτός που εφαρμόζει απόλυτα στο σώμα: *φοράει ~ φούστες / παντελόνια / μπλουζάκκκ* jj (στον πληθ. κ. ως ουσ.) *φοράει συνεχώς κο?.λητά || όλο με κολλητά τη βλέπεις* · 4. (μτφ.-οικ.) ***κολλητός*** (ο), ***κολλητή*** (η) πολύ αγαπητός και στενός φίλος, αχώριστος σύντροφος. — **κολλητά** επίρρ. **κολλητσίδα** (η) (σχυλ. ορθ. *κολλιτσίδα)* **1.** βοτ. κοινή ονομασία διαφόρων φυτών, των οποίων οι βλαστοί ή τα σπέρματα περιέχουν κολ
λητική ουσία 2. (μτφ.) φορτικός και ενοχλητικός άνθρωπος: *από τότε που τον γνώρισα μου έχει γίνει* ~ ΣΥΝ. (μτφ.) βεντούζα, βδέλλα, τσιμπούρι. (εκφραστ.) στενός κορσές, κολλητήρι.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < **κολ/.ητίδα* (με τσιτακισμό) < *κο?·.?.ητόςι -τής*< *κολλώ].* **κολλοειδής,** -ής, -ές [Ι839J (κολλοειδ-υύς | -είς (ουδ. -ή)| **1.** αυτός που έχει τη μορφή και τη σύσταση της κόλλας, που είναι πηχτός και κολλάει συν. κολλώδης 2. χημ. (α) *κολλοειδή συστήματα* συστήματα διασποράς, όπου τεμαχίδια στερε<όν. υγρών ή αερίων σωμάτων μεγέθους εκατομμοριοστού τού εκατοστού διασπείρονται σε στερεά, υγρά ή αέρια σώματα (β) αυτός που σχετίζεται με *τα* κολλοειδή συστήματα. ΣΧ0Λ]0 λ. *-ης, -ης. -ες.*
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. colloide]. **κόλλυβα** (τα) {κολλύβων} βρασμένο σιτάρι με ζάχαρη, σταφίδα, ρόδι και άλλα αρτύματα, που τοποθετείται σε δίσκο κατά την τέλεση μνημοσύνου και προσφέρεται στους παρισταμένους για μακαρισμό τού νεκρού· ΦΡ. (α) *θα φάμε κόλλυβα* (για κάποιον) θα πεθάνει (β) *με ξένα κόλλυβα* σε περιπτώσεις που κάποιος παρουσιάζει κάτι σαν δικό του. ενώ το πέτυχε με τη βοήθεια άλλων (γ) *κερνάω με ξένα κόλλυβα* κερνάω ή καλύπτω υποχρεώσεις μου με χρήματα άλλων, αφήνοντας να εννοηθεί ότι είναι δικά μου. σχομο λ. *πεθαίνω.*
[είύμ. < μτγν. *κόλλυβον / -α* (πληθ.) «γλυκύσματα από βρασμένο σιτάρι» < αρχ. *κό/.λυβος* «νόμισμα μικρής αξίας» (που μερικές φορές τοποθετούσαν πάνω στον τάφο), αβεβ. ετύμυυ. πιθ. < εβρ. halp «αλλάζω - συναλλάσσυμαι»].
Κολλυβάδες (οι) ι·.κκλης.-ιςι. **1.** αυτοί που κατά την *έριδα των Κολ- λυβάδων* υποστήριζαν την τέλεση των μνημυσύνων μόνο *το* Σάββατο- οι Κολλυβάδες υπήρξαν ο αντίποδας των ευρωπαϊστών (των επηρεασμένων από τις αρχές τού Γαλλικού Διαφωτισμού και τού Εγκυκλοπαιδισμού) **2. Κολλυβάδων έριδα** η έριδα τού 18ου αι. για την τέλεση των μνημοσύνων μόνο το Σάββατο και όχι την Κυριακή, η οποία συνδεόταν με το ζήτημα τής συχνής θείας Κοινωνίας και είχε εκπροσώπους μεγάλες πνευματικές μορφές (Μακάριο Νοταρά. Αθανάσιο Πάριο, Νικόδημο Αγιορείτη κ.ά.) 3. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) συντηρητικοί. προσκολλημένοι στη θρησκευτική παράδοση, **κολλυβιστής** (ο) Ιαρχ.} πρόσωπο που κάνει ανταλλαγές νομισμάτων συν. αργυραμοιβός, σαράφης, **κολλυβογράμματα** (τα) {χωρ. γεν.} **1.** η στοιχειώδης γνώση γραφής και ανάγνωσης, το να ξέρει κανείς ίσα-ίσα να γράφει και να διαβά- ζει: *έμαθε μερικά - και νομίζει ότι κάτι έκανε* ΣΥΝ. κουτσογράμματα
2. κακογραμμένα και δυσανάγνωστα γράμματα.
[εγυμ. μεσν. < * *κολοβο-γράμματα* (< *κολοβός* + *γράμματα),* με την παρετυμολογική επίδραση τής λ. *κόλλυβα.* Η παρετυμολογία οφείλε- ται στο γεγονός ότι τα *κολοβά* (δηλ. ατελή) *γράμματα* περιελάμβαναν στοιχειώδεις γνώσεις από «σχολεία» εκκλησιαστικού τύπου], **κολλυβόζουμο** (το) το ζουμί από το βράσιμο των υλικών για τα κόλλυβα. Επίσης **κολλυβοζούμι** {κολλυβοζουμ-ιού | -ιών}, **κολλύριο** (το) {κολλυρί-ου j -ων} υγρό φάρμακο τοπικής χρήσης για τη θεραπεία παθήσεων των ματιών και των αφτιών.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κολ/.ύριον,* υποκ. τού ουσ. *κο?Μ)ρα* «κουλλούρα». αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με το αρχ. συνώνυμο *κόλλιξ.* Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ. (στον Ιπποκράτη)], **κολλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ.]αρχ.| ικολλάς...] κόλλ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος] ♦ (μετβ.) 1. (α) ενώνω με κολλητική ουσία δύο ή περισσότερες επιφάνειες: *~ το γραμματόσημο στον φάκελο || - τα κομμάτια στο σπασμένο βάζο || - προεκλογικές αφίσες* ΣΥΝ. συγκολλώ (β) συνδέω με διάφορες μεθόδους (θέρμανση, συρραοή, κάρφωμα, συγκόλληση κ.λπ.) δύο ή περισσότερα αντικείμενα ή μέρη τύ ίδιου αντικειμένου: υ *σιδεράς κόλλησε με ηλεκτροκόλληση το κάγκελο ||{ ~ δύο χαρτιά με σε/.οτέιπ ||* (και για μέλη τού ανθρώπινου σώματος) *οι γιατροί κό?^ησαν το κομμένο χέρι τού εργάτη* ΣΥΝ. προσαρμόζω, συνενώνω, συγκολλώ· φρ. (α) ***κολλάω ρετσινιά*** προσάπτω σε κάποιον κατηγορία: *του κόλλησαν τη ρετσινιά ότι ήταν καταδότης των Γερμανών στην Κατοχή* (β) (μτφ.) **δεν *μου κολλάει ύπνος*** δεν μπορώ να κοιμηθώ (γ) ***στη βράση κολλάει το σίδερο*** βλ. λ. *βράση* (δ) ***κολλάω κάποιονστον τοίχο*** τον αποστομώνω, βγαίνω νικητής σε λεκτική αντιπαράθεση: *με τα επιχειρήματά του τους κόλλησε στον τοίχο* 2. (μτφ.) (α) προσκολλώμαι φορτικά (σε κάποιον), γίνομαι ενοχλητικός: *κολλάει συνέχεια στην παρέα μας. ενώ ξέρει ότι* tfrY' *τον θέ/.ουμε* (β) προσεγγίζω κάποιον συστηματικά (συνήθ. για να επωφεληθώ προσωπικά): *του κολλάει εδώ και καιρό, για να τον διορίσει στο Δημόσιο* (γ) ερωτοτροπώ. φλερτάρω επίμονα: *κολλάει στη γραμματέα του* 3. (μτφ.) μεταδίδω αρρώστια ή κακή συνήθεια: *μη με πλησιάζεις, γιατί έχω γρίπη και Οα σε κολλήσω || τον κόλ?^ησε το πάθος του για τα χαρτιά / για το ποτό* 4. (μτφ.) πλησιάζω πολύ, έρχομαι σε άμτση επαφή (σωματικά) με κάποιον **ή** κάτι: **γο** *μικρό κόλλησε στο φουστάνι τής μητέρας του. μόλις είδε* τον *σκύλο να πλησιάζει || κόλλησε τα χείλη του στα χείλη της || κόλλησε το σώμα της πάνω του-* φρ ***.κόλλα το!(ι)*** λέγεται για επισφράγιση συμφωνίας, προτείνυντας το χέρι προς τον άλλον για χειραψία: *αφού τα βρήκαν στη μοιρασιά, άπλωσε το χέρι και του είπε: -!* (ii) (γενικά για κάθε χειραψία που γίνεται με αφορμή κάτι ευχάριστο): *καλά τα καταφέραμε πάλυ~!* 5. προσθέτω πρόχειρα: *στον πρόλογο* του *βιβλίου του κόλλησε κι ένα «ευχαριστώ» για τους συνεργάτες* του 6. πειράζω **ή** ενοχλώ κάποιον μέχρι εκνευρισμύ: *μη μον κολλάς, γιατί θα σε χτυπήσω! || όλο τον κο/.λάει στις συζητήσεις και πάντα τσακώνονται* ♦ (αμετβ.) 7. επικεντρώνο την προσοχή μου σε κάτι για πολύ χρόνο ή υποστηρίζω κάτι με επιμονή: *κολλάει σε λεπτομέρειες και χάνει άδικα τον καιρό τον || του κόλλησε* (ενν. *η ιδέα) ότι είναι άρρωστος Β.* δεν μπορώ να ανταποκριθο) στις απαιτήσεις μιας κατάστασης: *σε τέτοια θέματα κολ?Λει || αν τον αλλάξεις λίγο τη διατύπωση, καλάει και δεν μπορεί να απαντήσει!* ΣΥΝ. μπλοκάρω. κομπλάρω ΑΝΤ.

ξεκολλάω 9. η επιφάνεια μου γίνεται κολλώδης: *το πάτωμα κολλάει από τα ποτά που χύθηκαν* 10. (α) (για φαγητό) καίγεται το τμήμα τού φαγητού που εφάπτεται στον πάτο τού σκεύους: *ρίξε νερό στο φαγητό γιατί θα κολ/.ήσει* (β) για μαγειρικό σκεύος που προκαλεί κάψιμο στο φαγητό που μαγειρεύεται σε αυτό. αν δεν υπάρχει η απαιτούμενη ποσότητα νερού ή λαδιού κατά το μαγείρεμα: *μη φτειάξεις την ομελέτα σε αυτό το τηγάνι, γιατί κολ/Λεν πάρε το άλλο που είναι αντι-* κολλητικόΜ.δεν μπορώ να προχωρήσω, μένω στο ίδιο σημείο: *κολλήσαμε μία ώρα στα διόδια\\ η ομάδα έχει κολλήσει στην τελευταία θέση τής βαθμολογίας || κόλλησαν οι συνομιλίες για τηνάρση τού εμπάργκο || έχει κολλήσει στις ιδέες τού καιρού του || ο γενικός δείκτης έχει κολλήσει στο -8%* 12. ασχολούμαι υπερβολικά και συνεχώς με κάτι: *έχει κολλήσει από το πρωί στην τηλεόραση* 13. δεν ενεργοποιείται ο μηχανισμός λειτουργίας μου. μπλοκάρω: *κόλλησε το παράθυρο / το συρτάρι και δεν ανοίγει || κόλλησε το φρένο / το γκάζι και δεν μπορώ να σταματήσω το αυτοκίνητο || κόλλησε ο υπολογιστής και δεν παίρνει τις εντολές που του δίνω || έχει κολλήσει το μυαλό μον και δεν μπορώ να σκεφτώ τίποτα* 14. (για οχήματα) συγκρούομαι ελαφρά: *είχε γλίτσα ο δρόμος και το πίσω αυτοκίνητο κόλλησε στο μπροστινό* του 15. αισθάνομαι έντονα την παρουσία τού ιδρώτα στο σώμα μου (όταν κάνει πολλή ή αποπνικτική ζέστη): *το πουκάμισό του κολλούσε πάνω του από τη ζέστη || έχει κουφόβραση κι έχω κολ/.ήσει* 16. συσχετίζομαι ή ταιριάζω, συνδέομαι λογικά με κάτι: *αυτές οι πληροφορίες κολλάνε μεταξύ τους·* φρ. ***αυτό τώρα πού κολλάει;*** για κάτι που είναι άσχετο με ό,τι λέγεται ή γίνεται εκείνη τη στιγμή 17. ταιριάζω (με κάποιον), δένομαι συναισθηματικά μαζί του ή κάνω στενή παρέα: *γνωριστήκαμε στο γομνάσιο και έκτοτε κολλήσαμε || δύσκολα κολλάει με τους άλλους ανθρώπους.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική*. **κολλώδης,** -ης, -ες Ιαρχ.| (κολλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που είναι όμοιος στη σύσταση και στις ιδιότητες με κόλλα, αυτός που κολλάει. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* **κολοβακτηρίδιο** (το) |κολοβακτηριδ-ου | -ων} ιατρ. βακτήριο που εγκαθίσταται στο έντερο τού ανθρώπου και υπό την επίδραση ορισμένων συνθηκών καθίσταται παθογόνο και προκαλεί ποικιλία νόσων. Επίσης **κολοβακτήριο.**

[F.ΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. colibacillus (νόθο σύνθ.) < coli- (< αρχ. *κόλον)* + νεολατ. bacillus «βάκιλος»], **κολόβιο** (το) [μτγν.J {κολοβί-ου | -ων} κοντό, αμάνικο ένδυμα, συνήθ.

πλεχτός συν. καζάκα, **κολοβός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει κομμένη ουρά: ~ *σκύλος* ΣΥ\. κόλουρος 2. (μτφ.) αυτός που είναι ακρωτηριασμένος, ελλιπής· ΦΡ. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ***φίδι κολοβό*** ύπουλος και μοχθηρός άνθρωπος

ΦΙΛΟΛ. (στην παλαιογραφία) ***κολοβός κώδικας*** κιόδικας που του λείπουν οι τελευταίες σελίδες.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κόλος* «βραχύς, ακρωτηριασμένος» < kol-. ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *qe!(a)- «σπάζω, χτυπώ», πβ. αρχ. σλαβ. kolu «πάσσαλος». ρωσ. kol κ.ά. Ομόρρ. *κολ-άζω. κόλ-ουρος,* αρχ. *κολ-άπτω* ^ χτυπώ, τρυπώ» (βλ. κ. *έκ-κολάπτω).* αρχ. *κλώ* «σπάζω, χτυπώ" (βλ. λ. *κλάσμα)* κ.ά.].

κολόβωμα (το) Ιαρχ.[{κολοβώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το να κάνει κανείς (κάτι/κάποιον) κολοβό, ο ακρωτηριασμός 2. (συνεκδ.) τμήμα μέλους ή οργάνου που απομένει μετά τον ακρωτηριασμό. Επίσης **κολόβωση** (η) [αρχ.Ι (σημ. Ι). **κολοβώνω** ρ. μετβ. [κολόβω-σα. -θηκα, -μένος} κάνω (κάποιον) κολοβό, ακρωτηριάζω ΣΥΝ. κουτσουρεύω, κόβω.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κολοβώ (-όω)* < *κολοβός*|. **κολοιός** (ο) (σχολ. ορθ. *κολιός*) το σκουμπρί (βλ.λ.)· ΦΡ. (παροιμ.) ***κάθε πράγμα στον καιρό του κι ο κολοιός τον Αύγουστο*** καθετί πρέπει να γίνεται στην κατάλληλη ώρα.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. 11 γρ. με -ί- *(κολιός)* δεν έχει ετυμολογική βάσηΐ.

κολοκοτρωναίικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με την ιστορική οικογένεια των Κολοκοτρωναίων ΦΡ. ***σουγιάς κολοκοτρωναίικος*** είδος σουγιά με ξύλινη λαβή και καμπυλωτή λεπίδα, **κολοκύθα** (η) [μεσν.[[δύσχρ. κολοκυθών'] **1.** μεγάλο κολοκύθι, συνήθ. κιτρινωπού ή κοκκινοκίτρινου χρώματος και στρογγυλού σχήματος· οι λευκοί και πεπιεσμένοι σπόροι που περιέχει τρώγονται αλατισμένοι και καβουρντισμένοι και είναι γνωστοί με το όνομα *πασατέμπος* (βλ.λ.) 2. η νεροκολοκύθα· κολοκύθι με στρογγυλή φαρδιά βάση και μακρόστενο λαιμό, το οποίο χρησιμοποιείται, αφού αποξη- ρανθεί, ως δοχείο υγρών, συνήθ. νερού ΣΥ.Ν. φλασκί, **κολοκύθας** (ο) (μειωτ. ως χαρακτηρισμός) ελαφρόμυαλος, άμυαλος, πρόσωπο που λέει ανοησίες, λόγια τού αέρα. **κολοκύθι** (το) {κολοκυθ-ιού | -ιών} **1.** ο εδώδιμος καρπός τού φυτού κολοκυθιά, με κυλινδρικό ή σφαιρικό σχήμα και πρασινωπό συνήθ. χρώμα, με σκληρή σάρκα, που περιέχει πολλούς σπόρους 2. ***κολοκύθια Ι*** (υποκ.) ***κολοκυθάκια*** (τα) είδος φαγητού που έχει ως βάση του το κολοκύθι: - *γεμιστά / σαλάτα·* φρ. (ειρων.) ***κολοκύθια! / κολοκύθια με τη ρίγανη / κολοκύθια στο πάτερο!*** ως χαρακτηρισμός για λόγια ανόητα 3. δοχείο υγρών που κατασκευάζεται από τον αποξηραμ- μένο καρπό ενός είδους τού φυτού κολοκυθιά (βλ. λ. *κολοκύθα).* — (υποκ.) **κολοκυθάκι** (το), **κολοκυθένιος,** -ια. -ιο. σχολιο λ. *ανόητος.* [ΠΤΥΜ. < μτγν. *κολοκύνθιον.* υποκ. τού αρχ. *κολοκύνθη,* αγν. ετύμου, πιθ. προελλην. λ. 11 σύνδεση με σανσκρ. kalindam «καρπούζι» και με το λατ. cucumis «κολοκυθιά» δεν είναι ικανοποιητική μορφολογικώς]. **κολοκυθιά** (η) **1.** ΒΟΤ. αναρριχητικό φυτό με μεγάλα κίτρινα άνθη, καρπό τού οποίου αποτελεί το κολοκύθι 2. είδος παιχνιδιού, που χαρακτηρίζεται από όμοιες και αλλεπάλληλες ερωταποκρίσεις, π.χ. Α: -Ποιος θα πάει για νερό; Β: -Να πάει ο Γ. Γ: -Και γιατί εγώ; Α: -Και ποιος να πάει: Γ: -Να πάει ο Β. Β: -Και γιατί να πάω εγώ; Να πας εσύ (απευθυνόμενος στον Λ) κ.λπ.· ΦΡ. ***παίζουμε την κολοκυθιά*** επανερχόμαστε στον λόγο στα ίδια πράγματα με τη μορφή ερωταποκρίσεων: *τώρα την κο/^οκνθιά θα παίξουμε ή θα συζητήσουμε σοβαρά;* [ετυμ. μεσν. < *κο/.οκννθέα* < αρχ. *κολοκύνθη* (βλ. λ. *κο/.οκύθι)*\. **κολοκυθοκεφτές** (ο) {κολοκυθοκεφτέδες} κεφτές από κολοκύθι, **κολοκυθοκορφάδες** (οι) τα άνθη και οι τρυφεροί βλαστοί τής κολο- κυθιάς· (συνεκδ.) το φαγητό που παρασκευάζεται από αυτά.

[είύ.μ. < *κολοκύθι + κορφάδες* < *κορ(υ)φή*\. **κολοκυθόπιτα** (η) {δύσχρ. κολοκυθοπιτών} πίτα, συνήθ. γλυκιά. με κολοκύθια.

κολοκυθόσπορος (ο) ο σπόρος τής κολοκύθας, από τον οποίο πα- ράγεται ο πασατέμπος, **κολοκύνθη** (η) |αρχ.Ι (λόγ.) η κ-ολοκυθιά.

Κολομβία (η) (ισπ. Rcpuhiica dc Colombia = Δημοκρατία τής Κολομβίας) κράτος τής Ν. Αμερικής με πρωτεύουσα τη Μπογκοτά, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το πέσο Κολομβίας. — **Κολομ- βιανός** (ο), **Κολομβιανή** (η), **κολομβιανός,** -ή, -ό.

[liΤΥΜ. < ισπ. Colombia, ονομασία που οφείλεται στον Χριστόφορο Κολόυβο. ο οποίος εξερεύνησε τι c ακτές της στο τέταρτο ταδι του (1502–1504)1.

κολομπαράς (Ο) {κολομπαράδες} (αργκό) 1.ο ενεργητικός ομοφυλόφιλος ΣΥΝ. αρσενοκοίτης **2.** παιδεραστής (αγωριών).

[γ.τυ.μ. < τουρκ. kuiambara, με παρετυμολογική επίδρ. τής λ. *κώλος].* **κολομπίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. (θεατρικός τύπος τής παλαιότερης ιταλικής κωμωδίας) αυθάδης και επιδέξια υπηρέτρια 2. (συνεκδ.) αποκριάτικη γυναικεία στολή, που αντιστοιχεί στην εμφάνιση τού παραπάνω θεατρικού τύπου.

I liΤΥΜ. < ιταλ. colomhina. υποκ. τού ουσ. coiomba «περιστέρι» < λατ. columbal. **κόλον** (το) το τμήμα τού παχέος εντέρου από το τυφλό μέχρι την αρχή τού απευθυσμένου.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Κατά μία άποψη, η λ. συνδέεται με το επίθ. *κυλ/^ός* «κυρτός», ενώ δεν υπάρχει ετυμολογική σχέση με το αρχ. ουσ. *κώλον* «οπίσθια»).

κολόνα (η) {κολονών} 1. στύλος από μάρμαρο, ξύλο, τσιμέντο κ.λπ., που χρησιμεύει για στήριξη ή για διακόσμηση: οι ~ *τής Δ.Η.Η.* || *πέφτω / τρακάρω σε* ~ || *το σπίτι έχει πολλές δε* u *διατρέχει κίνδυνο να πέσει σε σεισμό* || οι ~ *των αρχαίων ναών* ΦΡ. (μτφ.) **κολόνα *τού σπιτιού*** αυτός που στηρίζει την οικογενειακή ζωή. που συμβάλλει στην επιβίωση ενός νοικοκυριού (παλαιότ. προσφώνηση για τον άνδρα ως σύζυγο και πατέρα) 2. αυτός που μοιάζει στο σχήμα με κολόνα: ~ *πάγου / φωτισμού.* — (υποκ.) **κολονάκι** (το) κ. **κολονίτσα** (η).

[είύ.μ. μεσν. < ιταλ. colonna < λατ. columna «κίονας, στήλη» (< columen «άκρα. κορυφή»)|. **κολονάτος,** -η. -ο αυτός που έχει κολόνες ή σχήμα κολόνας: - *ποτήρι* (με λεπτή ψηλή βάση), **κολονέλος** (ο) (σκωπτ.) ο συνταγματάρχης: το *πραξικόπημα των* ~. [ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. colonnello < colonna (βασική σημ. «στύλος, κολόνα»). στη σημ. «φάλαγγα στρατιωτών - μεγάλη μονάδα στρατιωτικών επιχειρήσεων»], **κολόνια** (η) (συνήθης ορθ. *κο?<.ώνια)* {χωρ. γεν. πληθ.} 1. αρωματικό παρασκεύασμα από αλκοολικό διάλυμα αιθέριων ελαίων: *τι ~ φοράς;* 2. (συνεκδ.) το μπουκάλι που περιέχει τέτοιο υγρό: *αγόρασα μια ~.* (ετυμ. < γαλλ. (cau de) Cologne «νερό τής Κολονίας». από την ομώνυμη γερμανική πόλη (γαλλ. Cologne, γερμ. Koln). όπου παρασκευάζονταν αρωματικές ουσίες από το 1709J.

κολονοσκοπηση (η) (κ. εσφαλμ. *κολοσκόπηση)* {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων! ιλτρ. η εξέταση τού παχέος εντέρου (κόλον) με ειδικό ενδοσκόπιο.

[.ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. πβ. γαλλ. coioscopiej. **κολοσσιαίος,** -α.-ο Ιμτγν.] 1. αυτός που είναι όμοιος στο μέγεθος με κολοσσό, υπερμεγέθης ΣΥΝ. τεράστιος, πελώριος, γιγαντιαίος **2.** (εμφατ.) πολύ μεγάλος: ~ *διαφορά / σφάλμα / επίτευγμα / περιουσία.* — **κολοσσιαία** επίρρ. **κολοσσός** (ο) 1. ανδριάντας υπερφυσικού μεγέθους, τεράστιο άγαλμα: ο - *τής Ρόδου* **2.** (κατ' επέκτ.) πελώριος, τεράστιος σε διαστάσεις, ισχύ ή οικονομικά δεδομένα: *στάθηκε μπροστά τους πραγματικός* ~ || *εταιρεία—* || *βιομηχανικός* ~ || *«η συγκώνευση των γιγάντων Εχχοη και Mobil σε έναν* ~ *αξίας 240 δισ. δολαρίων»* (εφημ.) 3. (α) (για πρόσ.) αυτός που έχει μια ιδιότητα σε υπέρτατο βαθμό: ~ *γνώσεων* |[*πολιτικός οικονομικός / επιχειρηματικός / ποδοσφαιρικός / στρατιωτικός / τουριστικός ι δημοσιογραφικός* ~ (β) πανίσχυρος, πολύ μεγάλος συν. μεγαθήριο, γίγαντας.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. μεσογειακής προελ., που συνδέεται με τα τοπωνύμια *Κολοσσαί* και *Κολοφών].* **κολούμπρα** (η) {χωρ. πληθ.} (οικ.-λαΐκ.) στις φρ. ***παθαίνω / με πιάνει κολούμπρα*** για πολύ έντονο συναίσθημα (ευχάριστο ή δυσάρεστο), που προκαλεί μεγάλη έκπληξη ή/και αμηχανία: *μόλις τον είδα έτσι όμορφα ντυμένο, έπαθα κολούμπρα!*

[ι ::ΐΥΜ. < ιταλ. colubro (με αλλαγή γένους κατά τα ον. φιδιών. λ.χ. *οχιά, κόμπρα, δεντρογα'/.ιά)* < λατ. columbru. αγν. ετύμου). **κολουρος,** -ος. -ο 1. αυτός που έχει κομμένη ουρά, κολοβός **2.** γγ*ωμ. στερεό γεωμετρικό σώμα (σχήμα), τού οποίου η κορυφή έχει αποκο- πεί έτσι. ώστε να σχηματίζει επίπεδη επιφάνεια παράλληλη προς τη βάση του: ~ *κώνος / πυραμίδα.*

[πτυμ. μτγν. < *κόλος* «κολοβός» (βλ. λ. *κολοβός) + -ουρος* < *ουρά].* **κολοφώνας** (ο) 1. το ύψιστο σημείο, το έπακρο: *έφθασε στον ~ τής δόξας ι τής καριέρας του / τής ακμής του* ΣΥΝ. κορωνίδα, αποκορύφωμα. άκρον άωτον. ζενίθ · 2. το υψηλότερο οριζόντιο δοκάρι τής στέγης· αλλιώς *καβα/Λρης* · 3. σύντομο υπόμνημα, που παρατίθεται

στην τελευταία σελίδα τού βιβλίου καί αναφέρει στοιχεία σχετικά με την έκδοσή του.
ΙΐΐΤΥΜ. < αρχ. *κολυφών, -ώνος*, αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με τη λ. *κολο>- νός* «ύψωμα, λόφος» με ενδιάμεσο τ. **κολαφών*. Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. έχει μικρασιατική καταγωγή και είναι προελληνική. Η λ. δήλωνε αρχικά το υψηλότερο δοκάρι τής στέγης, επομένως και το ανώτατο σημείο, το επιστέγασμα|. **κολοφώνιο** (το) {κολοφωνίου} ΧΗΜ. στερεό υπόλειμμα από την απόσταξη τής ρητίνης ορισμένων κωνοφόρων δέντρων, που χρησιμοποιείται στην παραγωγή κόλλας χαρτιών, τη σαπωνοποιία, στις πλαστικοποιήσεις κ.α.
Ιετυμ. Αντιδάν.. < νεολατ. colophonium < αρχ. *Κολοφών*. πόλη τής Ιωνίας, όπου αυτό το είδος ρητίνης παραγόταν κατά την αρχαιότητα!, **κολπατζής** (ο) {κολπατζήδες!, **κολπατζού** (η) {κολπατζούδες} (καθημ.) πρόσωπο που ξέρει και κάνει διάφορα κόλπα (για να διασκεδάσει ή να εξαπατήσει τους άλλους). Ηπίσης **κολπαδόρος** (ο). – **κολπατζηδικος,** -η, -ο, **κολπατζήδικα** επίρρ. **κολπικός,** -ή. -ό ιαγρ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τον γυναικείο κόλπο: ~ *υγρά / τοίχωμα / οργασμός* · 2. αυτός που σχετίζεται με τους κόλπους τής καρδιάς: ~ *μαρμαρυγή*. – **κολπικά** επίρρ.
I lii νM. Απόδ. ςέν. όρων. ανάλογα με τη σημ. τού *κόλπου* στον οποίο αναφέρεται. Ως όρος τής γυναικολογίας η λ. αποδίδει τυ αγγλ. vaginal (< vagina «κόλπος»). Ο καρδιολογικός όρος αποτελεί απόδ. τού αγγλ. atrial < atrium «κόλπος (τής καρδιάς)*»|. **κολπίσκος** (ο) [189 i J (υποκ.) μικρός θαλάσσιος κόλπος, **κολπισμός** (ο) ΙΑΤΡ. ακούσια παθολογική σύσπαση των τοιχωμάτων τού γυναικείου κόλπου, που δυσχεραίνει τη συνουσία ΣΥΝ. κολεϊ- σμός, κολεόσπασμος, κολπόσπασμος.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. vaginismus|. **κολπίτιδα** (η) [J876] ιατρ. οξεία ή χρόνια φλεγμονή τού βλεννογόνου τού γυναικείου κόλπου, που εκδηλώνεται με ροή λευκού υγρού, πόνο κατά τη συνουσία κ.ά.
ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. vaginiic |. **κόλπο** (το) **1.** έξυπνο τέχνασμα, επινόηση: *σκαρφίστηκε ένα ~, για ν' ανοίξει την πόρτα || σκάφτηκαν ένα για να μπουν στο κλαμπ χωρίς να πληρώσουν* 2. (συνεκδ.) το αντικείμενο ή ο μηχανισμός με τον οποίο επιτυγχάνει κανείς εύκολη λύση σε πρόβλημα: *«τι - είναι πάλι τούτο:» είπε μό?ας είδε το μικροσκοπικό μηχάνημα* 3. επινόηση που αποσκοπεί στον εντυπωσιασμό, στην προσέλκυση τού ενδιαφέροντος ή και την εξαπάτηση (κάποιου): *διαφημιστικό / δημοσιογραφικό ~* j| *ταχυδακτυλουργικό ~|| ο μαθητής είχε βρει ένα ~ για να ξεγελάει τον δάσκαλο* ΣΥΝ. τρικ 4. (ειδικότ.) οργανωμένο σχέδιο για παράνομες δραστηριότητες· (συνεκδ.) η ίδια η παράνομη δραστηριότητα που βασίστηκε στο σχέδιο αυτό: *μεγάλο ~ σε γνωστή τράπεζα: δισεκατομμύρια έκαναν φτερά! || όλοι μιλούν για το - τού αιώνα* ΣΥΝ. κομπίνα· ΦΡ. (α) ***είμαι στο κόλπο*** συμμετέχω σε παράνομη δραστηριότητα: στο *κόλπο ήταν και αστυνομικοί* (β) **δεν** ***έπιασε το κόλπο*** για αποτυχημένη απόπειρα εξαπάτησης, για σχέδιο παράνομης επιχείρησης που απέτυχε: ~ *και τους συνέλαβαν* ***5. κόλπα*** (τα) (α) τα μυστικά, οι ειδικές γνώσεις για μια δουλειά: *του έμαθε όλα τα - τής δουλειάς || ξέρει καλά τα ~ τού επαγγέ/.ματος* συν. τερτίπια, παγίδες, χειρισμοί (β) για συμπεριφορά, λόγια ή πράξεις που αποσκοπούν στο να κάνουν τον άλλο να υποχωρήσει στις επιθυμίες μας ή και να πειραχτεί: *«μη μου κάνεις κόλπα που τα ξέρω»*(λαϊκ. τραγ.) || *αυτά τα ~* ό'εν *πιάνουν σε μένα*)| *κάνω κόλπα σε κάποιον || άσε τα κόλπα!* Jj *ρίχνω κάποιον* (τον πείθω) *με κόλπα*. – (υποκ.) **κολπάκι** (το). σχόλιό λ. *απάτη*. [tΥΜ. Αντιδάν., < μεσν. *κόλπον* «χτύπημα» < ιταλ. colpo < λατ. colaphus < αρχ. *κό/.αφος* (βλ.λ.)]. **κολποειδής,** -ής,-ές [μτγν.I {κολποειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα θαλάσσιου κόλπου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*. **κολποκηλη** (η) ιατρ. πρόπτωση των τοιχωμάτων τού γυναικείου κόλπου έξω από το αιδοίο.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. colpoceleJ. **κολποκοιλιακός,** -ή, -ό [1879J αυτός που σχετίζεται με τους κόλπους και τις κοιλίες τής καρδιάς.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. atrioventriculairc]. **κολπορραγία** (η) {κολπορραγιών} ΙΑΤΡ. η αιμορραγία που προκαλεί- ται από τη ρήξη των τοιχωμάτων τού γυναικείου κόλπου.
[ΗΤΥΜ. < *κόλπος* + *-ραγία* (με διπλασιασμό τού αρχικού *-ρ-* εν συνθέσει) < θ. *ραγ-*, πβ. παθ. αόρ. β' *έρ-ράγ-ην* τού αρχ. ρ. *ρήγνυμι* (βλ. κ. *ρήγμα*)\.
κολπορραφή (η) {κολπορραφών} ιατρ. χειρουργική επέμβαση για τη συρραφή των τοιχωμάτων τού γυναικείου κόλπου. Επίσης **κολπορ- ραφία** {κολπορραφιών}.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. colporrhaphy]. **κολπόρροια** (η) {κολπορροίων} ΙΑΤΡ. η ροή βλεννώδους υγρού από τον κόλπο τής γυναίκας.
Ιετυμ. < *κόλπος* + *-ρροια< ρέω}*. **κόλπος**[1] (ο) **1.** εσωτερική κοιλότητα τής ακτογραμμής, στην οποία εισχωρεί η θάλασσα: *Σαρωνικός Κόλπος || ο πόλεμος τού (Περσικού) Κόλπου ||* ΓΟ *ρεύμα τού Κόλπου* (το θαλάσσιο ρεύμα τού Κόλπου τού Μεξικού) **2.** (μτφ.) το τμήμα τού ανθρώπινου σώματος μεταξύ των βραχιόνων και τού στήθους· κόρφος συν. στήθος, αγκαλιά 3. (μτφ.) ***κόλποι*** (οι) το άμεσο περιβάλλον, το εσωτερικό (ενός τομέα, ομάδας, κόμματος κ.λπ.): *επανήλθε στους κόλπους τής Εκκλησίας |[ξέσπασε κρίση στους ~ τού κυβερνώντος κόμματος || υπήρξαν διαφωνίες στους ~ των Συμβου/.ίων Υπουργών Εξωτερικών και Οικονομίας* · **4.** ανατ. επιμήκης κοιλότητα μεταξύ τού αιδοίου και τής μήτρας τής γυναίκας, τμήμα τού γεννητικού της συστήματος συν. κολεός 5. (γενικότ.) ονομασία διαφόρων κοιλοτήτων τού ανθρώπινου σώματος: ~ *καρδιάς / αορτής || στεφανιαίος* ~ (βλ.λ.).
[ετυμ. αρχ. < ~*πόλπος* (με ανομοίωση) < **κΓόλπος* (πβ. κ. *καπνός*), που συνδ. με αρχ. σκανδ. hualf «θολός, θολωτός», αρχ. αγγλ. hwcalf, αρχ. γερμ. (h)welben «σχηματίζω θόλο, καμάρα» (> γερμ. wolben) κ.ά. Ομόρρ. *έγ-κόλπ-ιον]*. **κόλπος**[2] (ο) **1.** ο θάνατος από εγκεφαλικό επεισόδιο, η αποπληξία συν. συμφόρηση, εγκεφαλικό 2. (μτφ.) απότομο ξάφνιασμα, κατάπληξη· στη φρ. ***μου ήρθε κόλπος*** για πολύ έντονη έκπληξη, για αναπάντεχο γεγονός που προκαλεί κατάπληξη ή σοκάρει: ~ *όταν το άκουσα* ΣΥΝ. έκπληξη, (οικ.) ταμπλάς.
|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., υεσν. < ιταλ. colpo < λατ. colaphus < αρχ. *κόλαφος* (βλ.λ.)}.
κολποσκόπηση (η) [I895J {-ης κ. -ήσεως {-ήσεις, -ήσεων} ΙΑΤΡ. η κλινική εξέταση τού τραχήλου τής μήτρας με τη βοήθεια μεγεθυντικής συσκευής που εκπέμπει φως. Επίσης **κολποακοπία.**
|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. colposcopic|. **κολποσκόπιο** (το) {κολποσκοπί-ου | -ών} ιατρ. ιατρικό όργανο για την εξέταση τού κόλπου τής γυναίκας.
[Ρ.τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. colposcopc]. **κολπόσπασμος** (ο) [1879/ jatp επώδυνος ακούσιος σπασμός τού κόλπου τής γυναίκας, που δυσκολεύει ή καθιστά αδύνατη τη συνουσία ΣΥ\. κολεόσπασμος, κολπισμός, κολεϊσμός.
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. vaginisme]. **κολπωμα** (το) [μτγν.] (κολπώμ-ατος [-ατα, -άτων} ανατ. κοιλότητα, εσοχή: *το οπτικό ~ στον εγκέφαλο*. **κόλπωση** (η) [μτγν.I {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** το κόλπωμα (βλ.λ.) · 2. ο σχηματισμός θαλάσσιου κόλπου. ^ σχολιο λ. *-ωση*. **κολτσίνα** κ. **κολιτσίνα** κ. **κοντσίνα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) χαρτοπαίγνιο που παίζεται με δύο ή τέσσερεις παίκτες με όλα τα χαρτιά τής τράπουλας και στο οποίο κάθε παίχτης προσπαθεί να συγκεντρώσει όσο το δυνατόν περισσότερα από τα χαρτιά που βρίσκονται στο τραπέζι, ανάλογα με τον αριθμό και τη φιγούρα αυτών που έχει στα χέρια του.
i ετυμ. < βεν. concinu (με ανομοίωση)}, **κολυμβήθρα** κ. **κολυμπήθρα** (η) {κολυμβηθρών} **1.** εκκλης. ιερό χάλκινο σκεύος σε σχήμα κρατήρα, όπου τελείται η βάπτιση 2. (μτφ.) ο ιδεολογικός χώρος: *αναβαπτίσθηκε στην - των αρχών τού κόμματος* (ασπάστηκε / αποδέχθηκε ξανά τις αρχές τού κόμματος, ξαναγύ- ρισε)· φρ (μτφ.) ***κολυμβήθρα τού Σιλωάμ*** οτιδήποτε λειτουργεί ως χώρος ή μέσο. για να πάψει κανείς να θεωρείται ένοχος (για κάτι που έχει κάνει): *δε ν μπορεί το συνέδριο τού κόμματος να μετατρέπε- ται σε ~ για πρόσωπα που έβλαψαν στο παρελθόν την παράταξή μας*. [ετυμ. αρχ. < *κολυμβώ* + παραγ. επίθημα *-ήθρα* (πβ. κ. *κηρ-ήθρα, δα- κτυλ-ήΟρα)*. Η *κολυμβήθρα* του *Σιλωάμ* ήταν μια δεξαμενή νερού στην Ιερουσαλήμ, όπου ο Ιησούς σε ένα θαύμα του έστειλε έναν τυφλό να πλυθεί, προτού βρει το φως του (Κ.Δ. Ιωάνν. 9. 7: *...ύπαγε νί- \{/αι εις τήν κολυμβήθραν τού Σιλωάμ /.../. άπή?.Οεν ούν καί ένίψατο καί ήλθε βλέπων)).* **κολύμβηση** (η) [μτγν.I {-ης κ. -ήσεως **[** χωρ. πληθ.} **1.** η κίνηση μέσα στο νερό (θάλασσα, ποτάμι, λίμνη, πισίνα) με κατάλληλες κινήσεις τού σώματος (κυρ. χεριών και ποδιών)· το κολύμπι: *ακτή κατάλ/.ηλη για* - 2. αθλ. το άθλημα στο οποίο οι αθλητές διαγωνίζονται κινούμενοι στο νερό ως προς την ταχύτητα κατά την κάλυψη αποστάσεων ή ως προς την επιδεξιότητα και τη χάρη στις κινήσεις: *συγχρονική* (βλ.λ.) / *συγχρονισμένη* ~. **κολυμβητήριο** (το) 11855} {κολυμβητηρί-ου | -ων} ανοιχτός ή στεγασμένος χώρος με πισίνες, όπου γίνονται προπονήσεις και αγώνες κολύμβησης.
κολυμβητής (ο) [αρχ.I. **κολυμβήτρια** (η) {κολυμβητριών} **1.** πρόσωπο που ξέρει να κολυμπάει, ικανός στην κολύμβηση· φρ. (α) ***χειμερινός κολυμβητής*** πρόσωπο που συνηθίζει να κολυμπάει και κατά τη διάρκεια τού χειμώνα (β) ***δήλιος κολυμβητής*** βλ. λ. *δήλιος*
πρόσωπο που ασχολείται με την κολύμβηση ως άθλημα, **κολυμβητικός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τον κολυμβητή ή την κολύμβηση: ~ *αγώνες*.
κολυμπήθρα (η) -» κολυμβήθρα
κολύμπι (το) {χωρ. γεν.} **1.** η κολύμβηση (συνήθ. για λόγους αναψυχής): *το ~ γυμνάζει όλο το σώμα || - σε θάλασσα / ποτάμι / λίμνη* [| ~ στ' *ανοιχτά 2.* το θαλάσσιο μπάνιο: *πηγαίνω για* - || *μου αρέσει το απογευματινό ~*.
Ιετυμ. <*κο?.υμπώ* (υποχωρητ.). πβ. κ. *κυνήγι - κυνηγώ*]. **κολυμπώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {κολυμπάς... **|** κολύμπησα} **1.** κινούμαι στο νερό με κατάλληλες κινήσεις των άκρων (χεριών, ποδιών), ώστε να επιπλέω: *έμαθε να κολυμπάει από μικρός || ~ σαν ψάρι / σαν δελφίνι || ~ ανάσκελα / ύπτια / με το κεφάλι έξω από το νερό*· φρ. ***κολυμπάω Ι πέφτω στα βαθιά (νερά)*** καταπιάνομαι με κάτι δύσκολο: *αναγκάστηκε απ' την αρχή τής καριέρας του να κολυμπήσει στα βαθιά νερά τής διπλωματίας 2.* (μτφ.-εμφατ.) (α) είμαι βυθισμένος σε υγρό ή γεμάτος από αυτό: *η σαλάτα κολυμπάει στο λάδι || κο?.υμπάς στον ιδρώτα* (β) (ειδικότ.) με χαρακτηρίζει κάτι σε πολύ μεγάλο βαθμό, το έχω σε μεγάλη ποσότητα: - στα *πλούτη* / στο *χρυσάφι* / στο *χρήμα* / *στα χρέη*. **κολίμπημα** (το).
[ετυμ. < μεσν. *κολυμπώ* < *αρχ. κολυμβώ (-άω)* < *κόλυμβος*, είδος πτηνού, πιθ. «αγριόπαπια», αλλά η λ. περιγράφει συνήθ. καρπούς δέντρων (συνήθ. ελαιυδένδρων), οι οποίοι επιπλέουν στο νερό. Το αρχ. *κόλυμβος* είναι αβεβ. ετύμου. πιθ. < Ι.Ε. *kolu-mb(h)-. ετεροιωμ. βαθμ. τού J.K. ˣkcl- «μαύρος, σκοτεινός», πβ. λατ. columba «περιστέρι», ίσως και αρχ. *κελαινός* «σκοτεινός, μαύρος»!· **κολχοζ** (το) {άκλ.} αγροτικός παραγωγικός συνεταιρισμός τής Σοβιετικής Τ.νωσης. – **κολχόζνικος,** -η. -υ.

[ετυμ. < ρωσ. αρκτικόλεξο kolkhoz < koi(lektivnoe) khoz(vaistvo) «συγκεντρωτική (κολεκτιβιστική) διαχείριση, οικονομία»], **κολώνα** (η) κολόνα **Κολωνάκι** (το)]Κολο>νακίου} **1.** περιοχή των Αθηνών κοντά στη Ηου- λή, πυυ θεωρείται τόπος κατοικίας ευπόρων και όπου συχνάζουν κοσμικοί Αθηναίοι **2.** (συνεκδ.) η υψηλή κοινωνία, οι πλούσιοι: *λαός και ~ [| «τι σημασία έχει αυτό. αν είμαι φτωχαδάκι, και συ αν π'σαι πλούσια από το ~»* (λαϊκ. τραγ.). – **Κολωνακιώτης** (Ο), **Κολωνακιώ- τισσα** (η), **κολωνακκίτικος,** -η, -ο.

| ετυ.μ. Η ονομασία οφείλεται σε μια στήλη (παλαιότ. *Κολώνα)* που βρισκόταν στην Πλατεία Δεξαμενής κατά την Τουρκοκρατία]. **Κολωνία** (η) πόλη τής Α. (ενωμένης) Γερμανίας.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού λατ. Colonia (Agrippensis). αρχική σημ. «αποικία τής Αγριππίνας» (όπου ανάγονται και τα γερμ. Κόln, γαλλ. Cologne). Γην πόλη ίδρυσε μια παροικία Ρωμαίων αποστράτων τυν Ιο αι. μ.Χ., στους οποίους ο αυτοκράτορας Κλαύδιος έδωσε την παροικία προς τιμήν τής Αγριππίνας, μητέρας τού Νέρωνυς Γ **κολώνια** (ηι -* κολόνια

κομάντο (ο) {άκλ.· στον πληθ. απαντά ο τ. *κομάντος*, οι] **1.** ςiiάτ. ο καταδρομέας (βλ.λ.) 2. (μτφ.) *κομάντος* (οι) ολιγομελές σώμα υπηρεσίας, που ειδικεύεται στη διαλεύκανση δύσκολων υποθέσεων: *οι - τού Υπουργείου Οικονομικών εξορμούν για τον εντοπισμό φοροφυγάδων || «ο αρμόδιος υφυπουργός αποφάσισε να στέλνει τους - τής δημόσιας διοίκησης για έλεγχο σε δήμους και κοινότητες»* (εφημ.). [ΕΤΥΜ. < αγγλ. commandos < αφρικάανς kommando < πορτ. comando

p. comandar «διατάσσω» < μεσν. λατ. commandare < com (< cum «μαζί») + mandare (βλ. κ. *μαντάτο)]*. **κόμαρος** (η) |αρχ.| {κομάρ-ου | -ων, -ους} η κουμαριά (βλ.λ.). **κομβικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με κόμβο: - *αυτοκινητόδρομος / λιμάνι |[- σημείο ενός οδικού δικτύου || «τα Δωδεκάνησα αποτελούν κύριο ~ σημείο στα πολιτισμικά δίκτυα τού Αρχιπελάγους»* (εφημ.) 2. (μτφ.) αυτός από τον οποίο εξαρτάται η περαιτέρω πορεία (συζήτησης, διαπραγματεύσεων κ.λπ.): *το πρόσωπο τού υποψηφίου υπήρξε ~ θέμα στις συζητήσεις για τη συνεργασία των τριών κομμάτων.* **κομβικότητα** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. nodaII. **κομβιοδόχη** (η) 11858] Ικομβιοδοχών] (λόγ.) η κουμπότρυπα (βλ.λ.).

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. buttoniere].

κομβίον (το) (λόγ.) το κουμπί (βλ.λ.).

ΙΠΤΥΜ. < μτγν. *κομβίον*, υποκ. τού ουσ. *κόμβος]*. **κομβόι** (το) ♦ κονβόι

κόμβος (ο) **1.** το σημείο όπου συναντώνται πολλές οδικές ή σιδηροδρομικές αρτηρίες 2. (γενικότ.) κάθε σημείο (υπαρκτό ή νυητό) όπου διασταυρώνονται ή από όπου ξεκινούν ή συγκλίνουν άνθρωποι, προϊόντα, ιδέες: *το λιμάνι* του *Πειραιά* είναι *εμπορικός* το *Ιlαρίσι αποτελεί πο/.ιτιστικό* ~ 3. γλωσσ. γλωσσικό στοιχείο από το υπυίο εξαρ- τώνται (νοηματικά, συντακτικά) άλλοι όροι τής πρότασης ή τού κειμένου: *συντακτικός I) νοηματικός* **~** *σε μια πρόταση* · **4.** νλγ. μονάδα μέτρησης τής ταχύτητας στα πλοία.

|ΕΤΥΜ. μτγν., αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με λιθ. kab'mti «θηλυκώνω, κρεμώ». αρχ. σλαβ. skoba «περόνη, πόρπη»!.

-κομείο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων υυσιαστικών που δηλώνουν χώρο κατάλληλα εξοπλισμένο: 1. για τη φροντίδα (κάποιου): *Βρεφο-κομείο*, *γηρο-κομείο* 2. για τη διαδικασία εκτροφής, παραγωγής κ.λπ. (ενός πράγματος): *μελισσο-κομείο. τυρο-κομείο.*

Ιετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. *χοιρο-κο- μεῖον*, μτγν. *νοσο-κομεῖον)*, το οποίο προέρχεται από το ρ. *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούιται» ιιέσω των συνθ. σε *-κόμος. -κουώ* (βλ.λ.)|. **ΚΟ.Μ.ΕΚΟΝ.** (η) (παλαιότ.) οργανισμός των κομουνιστικών κρατών που ιδρύθηκε το Ι949 με σκοπό τη στενότερη οικονομική συνεργασία μεταξύ τους και διαλύθηκε το 1991.

Ιεγυμ. < αγγλ. Co(unciI for) M(utual) Econ(omic Assistance) «Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας»], **κομέντια ντελ άρτε** (η) {άκλ.} ιταλικό είδος λαϊκής κωμωδίας που βασιζόταν στον αυτοσχεδιασμό και που άνθησε από τον 16ο *ώς τα* μέσα τού 18ου αι.

[ετυμ. < ιταλ. commedia dell'arte]. **κομεντί** (η) {άκλ.} θεατρικό ή κινηματογραφικό έργο με εύθυμα και δραματικά στοιχεία: *η ταινία «Η Χάννα και οι αδελφές της» είναι μια ενδιαφέρουσα ~ τού Γούντυ Α/Λεν.*

[ετυμ. < γαλλ. comedie. βλ. κ. *κωμωδία\.* **κόμη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (λόγ.) οι τρίχες τού κεφαλιού, τα μαλλιά · **2.** ΦΥΣ. μικρή φωτεινή κηλίδα. που καταλήγει σε ουρά *(θύσανο)* · 3. λςτρο.ν. η αραιή άλως που σχηματίζεται γύρω από έναν κομήτη όταν αυτός φθάσει σε μικρή απόσταση από τον Ήλιο · ΦΓ. *κόμη τής Βερενίκης* βλ. λ. *Βερενίκη.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος, όμορφος.*

[ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Αν θεωρηθεί ότι η λ. *κόμη* προσδιόριζε τα περιποιημένα. χτενισμένα μαλλιά (εν αντιθέσει με τις λ. *θρίς. τρίχες).* τότε ίσως προέρχεται από το ρ. *κομώ (-έω)* «φροντίζω» (υποχωρητ.). Εντούτοις, από το ουσ. *κόμη* προέρχεται το μετονοματικό παράγωγο ρ. *κομώ (-άω)*, που σημαίνει «έχω μακριά μαλλιά» (πβ.Όμηρος «κά- *ρη κομόο)ντες 'Αχαιοί»)*, αλλά δεν μαρτυρείται πουθενά με τη σημ. «φροντίζω »].

κόμη (κομμώ, κόμμωση) - κώμη (κωμόπολη) ~ κόμμι (γόμμα). Ι Ιρόκειται για ομόηχες λέξεις, που διαφέρουν στην ετυμολογική προέλευση και τη σημασία τους. Γο αρχ. **κόμη** σημαίνει «μαλλιά» και μάλιστα «περιποιημένα μαλλιά», συνδεόμενο ετυμολυγικά με το αρχ. **κομώ** «περιποιούμαι» (πβ. *'/ηροκομώ, νοσοκόμος* κ.λπ.). Από το αρχ. *κομώ* προήλθε και το αρχ. **κομμώ** (η) «η τέρεια που φρό ντιζε το άγαλμα τής θεάς Λθηνάς στον Παρθενώνα» (τα δύο *-μ-* οφείλονται σε εκφραστικό διπλασιασμό), απ' όπου το ρ. **κομμώ** «καλλωπίζω, περιποιούμαι (τα μαλλιά)» με παράγωγα **κόμμωση, κομμώτρια, κομμωτήριο** κ.ά. Σήμερα το *κόμη* σώζεται μόνο σε αρχαιοπρεπείς εκφράσεις *(Τρέφει πλουσία κόμη).* Τυ **κώμη** σημαίνει «κατοικημένη περιοχή, μικρότερη από την πόλη και μεγαλύτερη από τν χωριό», αυτό πυυ είναι ευρύτερα γνωστό ως **κωμόπολη,** il λ. είναι αρχαία και συνδέεται πιθ. ετυμολογικά με το **κεϊ-μαι** (από την ίδια ρ. είναι τα λατ. civis «πολίτης», γοτθ. kaims «χωριό», λιθ. uaiina(s) «χωριό» κ.ά.). Τέλος, ομόηχο, αλλά διαφορετικό ως προς το γένος, είναι το αρχ. **κόμμι** (το) από αιγυπτ. kmjt. γνωστό ως «ελαστικό κόμμι». το οποίο από το ελλην. *κόμμι* έδωσε το λατ. gummi. απ' όπου το ιταλ. gomma. που ξαναγύρισε στα Ελληνικά ως **γόμμα!**

κόμης (ο) {-η κ. (λόγ.) -ητος, -η κ. (λόγ.) -ητα | -ηδες κ. (λόγ.) -ητες, -ηδων κ. (λόγ.) -ήτων}, **κόμισσα** [δύσχρ. κομισσών] (η) (κ. εσφαλμ. *κόμησισα*) **1.** ευγενής τής Δ. Ευρώπης, ο οποίος στην ιεραρχία των ευγενών κατατάσσεται αμέσως μετά τον μαρκήσιο ή τον δούκα: *ο ~ τής Φλάνδρας* **2.** ο ανώτατος πολιτικός, διοικητικός και στρατιωτικός αξιωματούχος στο Βυζάντιο: *ο ~ των σχολών* (αρχηγός τής Φρουράς τού παλατιού) || *ο ~ των βασιλικών στάβλων* (κυντόσταβλος). Επίσης (παλαιότ.) **κόμις** {κόμιτ-ος, -α} κ. **κόμητας** (ο).

]ι:ϊΥΜ. μτγν. < λατ. comes, -itis «οπαδός, εταίρος», τίτλος που δόθηκε για πρώτη φορά τον Ιο αι. μ.Χ. από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Αύγουστο στους ακολούθους τυυ. οι οποίοι τυν συνόδευαν στα ταξίδια του (λατ. comites Caesaris Augusti)], **κομητεία** (η) 118561 {κομητειών] **1.** ο τίτλος και το αξίωμα τού κόμη

(συνεκδ.) η περιοχή που ανήκει στη δικαιοδοσία τού κόμη. **κομήτης** (ο) {κυμητών} λςτρον. ουράνιο σώμα μικρής μάζας και διαστάσεων, το οποίο αποτελείται κυρίως από πάγο και σκόνη και κινείται στις παρυφές τού ηλιακού μας συστήματος· όταν πλησιάζει προς τον Ήλιο, λόγω τής αύξησης τής θερμοκρασίας του. αποκτά ένα αεριώδες περίβλημα, την κόμη. που επεκτείνεται και σχηματίζει την ουρά του· φι». (μτφ.) *έρχομαι Ι εμφανίζομαι σαν κομήτης* εμφανίζομαι σπάνια, είμαι ακριβοθώρητος.

Ιετυμ. < αρχ. *κομήτης (άστήρ)* < *κομώ (-άω)* «έχω μακριά μαλλιά» « *κόμη.* βλ.λ.). σημασία που εξηγείται από την ομοιότητα τής ουράς τού κομήτη με μαλλιά. Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. comet, γαλλ. comete κ.ά.].

-κομία λεξικό επίθημα που δηλώνει την καλλιέργεια, την οργανωμένη φροντίδα ή παραγωγή προϊόντος: *ανθο-κομία. γαλακτο-κομία.* [ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, όπως και οι μορφές *-κομος. -κομεῖον* (πβ. *ίππο-κόμος. νοσο-κομεῖον κ.ά.).* που προέρχεται από το αρχ. ρ. *κομώ* (-έω) «φροντίζω», μεταπτωτ. βαθμ. τού θ.

*kam-. για το οποίο βλ. λ. *κάμνο)*J. **κομίζω** ρ. μετβ. {(ε)κόμισα] φέρνω μαζί μου. μεταφέρω · ΦΡ. (παροιμ.) *κομίζω γλαύκα ες Αθήνας (κομίζω γλαύκα ές Αθήνας,* Αριστοφ. *'Όρνιθες* 301) βλ. λ. *γλαύκα.*

|ΙΠΤΥΜ. αρχ., παρεκτεταμένο παράγωγο τού ρ. *κομώ (-έω)* «φροντίζω» (βλ. λ. -κομία)|.

κομίζω - κομιδή. Από τυ αρχ. ρ. **κομίζω** «φέρω, μεταφέρω» πλάστηκε ως αντίστροφος σχηματισμός (όνομα από ρήμα αντί ρήμα από όνομα) το αρχ. ουσ. **κομιδή.** Μόνα τους τα *κομίζω* και *κομιδή* δεν χρησιμοποιούνται σήμερα, αλλά σώζονται ως σύνθετα. Ειδικότερα, το **αποκομιδή** δηλώνει μεταφορά (πραγμάτων) μακριά από τον τόπο τού ομιλητή (π.χ. απορριμμάτων, εξορυχθέντων μεταλλευμάτων κ.ά.). ενώ η **προσκομιδή** σημαίνει, αντίθετα, τη μεταφορά στον τόπο τού ομιλητή, την προσαγωγή, την προσφορά, έχοντας μάλιστα περιοριστεί σχεδόν αποκλειστικά στην εκκλησιαστική χρήση, στην *«προσκομιδή των Τιμίων Δώρων»*, στην «πρόθεση» ή «προσφορά» (των Τιμίων Δώρων), δηλ. στη διαδικασία προετοιμασίας τού μυστηρίου τής Θείας Ευχαριστίας και στον τόπο (κόγχη) τού Αγ. Βήματος όπου επιτελείται αυτή η διαδικασία. Ομοίως, τα **ανακομιδή** και **μετακομιδή** έχουν πρυσλάβει ειδική σημασία· το **ανακομιδή** δηλώνει «τη μεταφορά των οστών νεκρού από τον τάφο στο οστεοφυλάκιο». ενώ το **μετακομιδή** και. λιγότερο, το **ανακομιδή** δηλώνει τη «μεταφορά λειψάνων αγίων από έναν τόπο σε άλλον» *(η μετακομιδή τής κάρας, των λειψάνων, τού σκηνώματος τού Αγίου...).* Αντίθετα προς τα **προσκομιδή, ανακομιδή** και **μετακομιδή** που έχουν αποκτήσει ειδική σημασία, περιορισμένη στη γλώσσα τής λατρείας ή στις αναφορές σε ιερού περιεχομένου έννοιες (λέξεις ταμπού), τα **διακομιδή** και **συγκομιδή** (όπως και το *αποκομιδή)* διατηρούν την καθημερινή σημασία τους. Το *διακομιδή* σημαίνει και μεταφορά (ιδίως με τη χρήση μεταφορικών μέσων), τη μετακίνηση από έναν τόπο σε άλλον *(η διακομιδή τραυματιών από το μέτωπο στα μετόπισθεν - διακομιδή ασθενούς στο νοσοκομείο).* Τέλος, το *συγκομιδή* σημαίνει τη συλλογή, το μάζεμα, ειδικότερα τη μεταφορά και συγκέντρωση προϊόντων τής γης σε γεωργικές αποθήκες, το σόδιασμα και τη σοδειά που ακολουθεί τον αμητό, τη *συγκομιδή* καρπών μετά τον θερισμό. Σήμερα, όταν πρόκειται να τονιστεί περισσότερο η πράξη ή η ενέργεια τής μεταφοράς (παρά το αποτέλεσμα) χρησιμοποιούνται συχνά παράγωγα τού **κομίζω: μετακόμιση, διακόμιση, προσκόμιση, αποκόμιση** κ.λπ. με κυριολεκτική ή μεταφορική σημασία, που συνήθως διαφέρει από τη σημ. των συνθέτων τού **κομι- δή.**

κόμικς κ. **κόμιξ** (τα) [άκλ.] (συχνά κ. σε εν. *κόμικ, το)* σειρά από ασπρόμαυρα ή έγχρωμα σχέδια που αφηγούνται ποικίλου περιεχο-

μένου ιστορίες και δημοσιεύονται είτε σε συνέχειες σε εφημερίδες και περιοδικά είτε σε αυτοτελείς εκδόσεις.
|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < αμερ. comics (1915-20). πληθ. τού comic (από συμφυρμό comic s|tripsI) < λατ. comicus < αρχ. *κωμικός],*

κόμις (ο) -> κόμης

κομισάριος (ο) {κομισαρί-υυ | -ων. -ους} ο επίτροπος, ο πληρεξούσιος: *ο - τής Διεθνούς Ομοσπονδίας Κα'Αθοσφαίρισης.*
[LTYM. μεσν. < ιταλ. commissario «επιθεωρητής απεσταλμένος» < μτγν. λατ. commissarius < λατ. committo «συμβάλλω, συνάπτω» < con- (< cum «μαζί») + mitto «στέλνω»].

Κομισιόν (η) {άκλ.} η Ευρωπαϊκή Ππιτροπή· θεσμικό όργανο τής Κυρωπαϊκής Ένωσης, που αποτελείται από επιτρόπους διορισμένους κατόπιν συμφωνίας των κρατών-μελών, οι οποίοι λειτουργούν ανεξάρτητα από τα κράτη προελεύσεώς τους για τα συμφέροντα τής Ένωσης έχοντας πολλές αρμοδιότητες (νομοθετικές πρωτοβουλίες, έλεγχο τηρήσεως των συνθηκών, εκτέλεση αποφάσεων, συντονιστικό και διαχειριστικό έργο. διεθνή εκπροσώπηση κ.ά.).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Commission < λατ. commissio «ανάθεση, αποστολή» (βλ. λ. *κομισάριος)].*

κόμισσα (η) ► κόμης

κομιστής (ο), **κομίστρια** (η) Ιμτγν.] {κομιστριών} **1.** πρόσωπο που κομίζει, μεταφέρει (κάτι): - *επιστολής / ειδήσεων / αγγελιών / σχεδίου/ απόψεων/ προτάσεων/ εντολών/ μηνύματος/ τελεσιγράφου* ΪΥΝ. μεταφορέας, φορέας, μεταγωγός, κουβαλητής 2. (ειδικότ.) ΝΟΜ. κάτο- χυς ανώνυμου χρεωγράφου, ο οποίος έχει το δικαίωμα να απαιτήσει από τον εκδότη τού χρεωγράφου την πληρωμή τού αναγραφόμενου σε αυτό ποσού με την επίδειξη αυτού και μόνο.
[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < *κομίζω* (βλ.λ.)].

κόμιστρο (το) {κυμίστρ-ου | -ων} το χρηματικό ποσό που καταβάλλεται σε πρόσωπο ή εταιρεία ως αμοιβή για τη μεταφορά προσώπων ή πραγμάτων: *η κυβέρνηση μελετά την αύξηση τού ~ των ταξί* ΣΥΝ. μεταφορικά, μεταγωγικά.
[f.tym. < αρχ. *κόμιστρον* < *κομίζω*[.

κόμιτας (ο) ► κόμης

κομιτατζής (ο) {κομιτατζήδες} **1.** το μέλος κομιτάτου (αντάρτικης ή επαναστατικής οργάνωσης) 2. (ειδικότ.) το ένοπλο μέλος τού βουλγαρικού κομιτάτου, που έδρασε εναντίον των ελληνικών πληθυσμών τής Β. ϋλλάδας κατά τις πρώτες δεκαετίες τού 20ού αι.
[ετυμ. < τουρκ. komitaci < komita < ιταλ. comitato, βλ. κ. *κομιτάτο].*

κομιτάτο (το) [J 883**1 1.** (γενικά) ομάδα προσώπων που συγκροτούν επιτροπή και συνεργάζονται για την επίτευξη κοινού πολιτικού ή άλλου σκοπού ΣΥΝ. συμβούλιο, επιτροπή 2. (συνήθ. ειδικότ.) αντάρτικη ή επαναστατική οργάνωση, που αγωνίζεται για την επίτευξη συγκεκριμένων σκοπών (λ.χ. πατριωτικών) χρησιμοποιώντας ως επί το πλείστον βίαιες μεθόδους (λ.χ. επιθέσεις, σοαγές κ.λπ.): *βουλγαρικό / νεοτουρκικό*
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. comitato < γαλλ. comite < αγγλ. committee < commit «εμπιστεύομαι, αναθέτω» < λατ. committo «συνδέω, εμπιστεύομαι» < con- (< cum «μαζί») + mitto «στέλνω»].

κομίτεία (η) ~+ κομητεία

κόμμα (το) 11871J {κόμμ-ατος |-ατα.-άτων} ***Λ. (πολιτικό κόμμα) £***κού- σια ένωση φυσικών προσώπων με βασική οργάνωση, που επιδιώκει ενεργώς την άσκηση επίδρασης στον σχηματισμό τής πολιτικής θέλησης τού λαού και τού κράτους ως λειτουργίας τού πολιτεύματος και να συμπράττει στην εκπροσώπηση τού λαού στο αντιπροσωπευτικό σώμα: *φΐ/.ελεύθερο / δημοκρατικό / λαϊκό / αγροτικό / εργατικό / συντηρητικό / σοσιαλιστικό / κομουνιστικό / χριστιανυδημοκρατικό* ~ II *ενιαίο / ομοιογενές / κυβερνούν / αντιπολιτευόμενο* ~ || *αρχηγός / ηγέτης / ηγεσία ' εκπρόσωπος / στέλεχος κόμματος* || *σύσκεψη / αναμέτρηση / γραμμή / πολιτική Ί ενότητα / διάσπαση κόμματος* || *ένα - οργανώνεται / συστήνεται / διαλύεται* || ~ *αρχών*■ φρ. ***αρχηγικό κόμμα*** στο οποίο ο αρχηγός καθορίζει και εκφράζει τη γραμμή που θα ακολουθηθεί, ενώ οι συλλογικές "διαδικασίες απουσιάζουν ή υπολειτουργούν 2. (μτφ.-κακόσ.) η σύμπραξη δύο ή περισσότερων ατόμων που επιδιώκουν τους ίδιους σκοπούς· στη ΦΡ. ***κάνω κόμμα*** (εναντίον κάποιου) ενεργώ συντονισμένα μαζί με άλλον/άλλους (εναντίον κάποιου): *μάννα και κόρη έχουν κάνει κόμμα εναντίον μου* || *μερικοί συνάδελφοί του έχουν κάνει κόμμα και τον κατηγορούν με κάθε ευκαιρία* · 3. γλωσσ. συντακτικό σημείο στίξεως (,) που αντιστοιχεί σε μικρή παύση φωνής και χρησιμοποιείται στον γραπτό λόγο, για να χωρίζει προτάσεις ή τα μέλη πρότασης (βλ. λ. *στίξη*) **4.** μαθ. το σύμβολο (,) που χωρίζει τα ακέραια από τα δεκαδικά ψηφία ενός δεκαδικού αριθμού (λ.χ. 2.5 δισ. δρχ. = δύο ~ πέντε δισ. δρχ.) ιυν. υπο- διαστολή **5.** μους. (α) το μικρότερο διάστημα μεταξύ δύο μουσικών φθόγγων που μπορεί να αντιληφθεί το ανθρώπινο αφτί (β) ***πυθαγόρειο κόμμα*** το διάστημα που προκύπτει ως διαφορά ανάμεσα σε επτά αλλεπάλληλα διαστήματα οκτάβας (1/2) και δώδεκα αλλεπάλληλα διαστήματα πέμπτης (3/2) (γ) ***διδύμειο κόμμα*** ή ***σύντομο κόμμα*** η διαφορά ανάμεσα στον μείζονα τόνο (9/8) και στον ελάσσονα (10/9) (δ) (στην βυζαντινή μουσική) το αποτέλεσμα της διαίρεσης τής οκτάβας σε 72 (κατ' άλλους 68) ίσα μέρη. σχολιο λ. *εισαγωγικά, εμφύλιος, ομόηχα, παρώνυμο.*
[ΕΙΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σφραγίδα κομμένου νομίσματος». < *κόπτω* (βλ.λ.). Η πολιτική σημ. αποτελεί απόδ. ξέν. όρων, πβ. αγγλ. party, γαλλ. partie, γερμ. Partci κ.ά.|.

πρόταση σε δύο κομμάτια (μέρη) ή μία περίοδο σε δύο προτάσεις. Στα νεότερα χρόνια χρησιμοποιήθηκε ως **πολιτικό κόμμα,** για να αποδώσει το γαλλ. panic. Το **κώμα.** αρχαία λέξη και αυτό, σήμαι- νε τον βαθύ ύπνο. τον λήθαργο. Η λ. συνδέεται ετυμολογικά με το *κεί-μαι (*κο)ΐ-μα> κώ-μααπό* ρίζα *κει-),* πιθ. και με το *κοι-μώμαι.* Από το *κεί-μαι* «ξαπλώνω» σχηματίστηκαν παράγωγα με *-τ-* (*κοίτη*, αρχ. *κοΐ-τος > κατά-κοιτος. κοι-τίδα, κοι-τάζω)* και παράγωγα με *-μ-* (*κοι-μα > κοι-μάω / κοι-μώμαι / κοι-μΐζω).*

κομμάρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} το αίσθημα κόπωσης και δυσφορίας, που προκαλείται από γενικότερη εξάντληση τού οργανισμού: *αισθάνομαι κομμάρες* συν. ατονία.
[πτυμ. < *κόβω* (πβ. *κόμμα, κομμένος*) + παραγ. επίθημα *-άρα*|. **κομμάτα** (η)
» κομμάτι

κομματάκι (το) [μεσν.Ι Ιχωρ. γεν.} 1. μικρό τεμάχιο, μικρό τμήμα στερεού σώματος: *ένα - πέτρας / κρέας / τυρί / ξύλο / πίτα* || *κόβω το κρέας σε κομματάκια* || (ως απειλή) *δεν θα μου γλυτώσει, θα τον κάνω κομματάκια!* · 2. (ως επίρρ.) (α) για λίγο. για μικρό χρονικό διάστημα: *περίμενε ~ και θα να πούμε* ιυν. λίγο (β) λιγάκι, κάπως περισσότερο: *χαμογέλασε ~. να σε χαρούμε!* **κομματάρα** (η) -* κομμάτι

κομματάρχης (ο) |1853| {κομματαρχών} **1.** παράγοντας ή στέλεχος πολιτικού κόμματος, κυρ. στην επαρχία, που διαθέτει μεγάλη επιρροή στους ψηφοφόρους τής περιοχής: *οι ~ τού νομού κινητοποίησαν ό/.ους τους ψηφοφόρους τού κόμματος εν όψει τής περιοδείας τού αρχηγού2.* (σπανιότ.) ο αρχηγός πολιτικού κόμματος, **κομμάτι** (το) {κομματ-ιού | -ιών} **1.** τμήμα αντικειμένου (συνήθ. στερεού σώματος), οτιδήποτε αποκόπτεται ή αποσπάται από ένα σύνολο: *ένα ~ κρέας ι από πέτρα > τυρί / πίτα / σίδερο / χαρτί / τούρτα* || *ανασυνθέτει ποιητικά ~ τής επαρχιακής ζθήής* (όψεις, πλευρές) || *οι νέοι είναι το πιο ζο>ντανό και εναίσθητο - τής κοινωνίας* || *προσπάθησε να ηρεμήσει και να μαζέψει τα ~ τού εαυτού της* (να ξαναγίνει συγκροτημένο άτομο) ιυν. μέρος, τμήμα, τεμάχιο, μέλος- ΦΡ. (μτφ.) (για πρόσ.) **ένα *κομμάτι μάλαμα*** χαρακτηρισμός για καλούς και αγαθούς ανθρώπους 2. (ειδικότ.) τμήμα πράγματος ή αντικειμένου που έσπασε, που καταστράφηκε: *το βάζο έπεσε κάτω και έγινε χίλια ~* [| *έξαλλος άρπαξε το χαρτί και το έκανε χίλια ~* || (μτφ.) *την άκουσα να κλαίει και η καρδιά μου έγινε κομμάτια* ΣΥΝ. θραύσμα, συντρίμμι· ΦΡ. (α) ***κομμάτια να γίνει*** (i) (δηλώνει αδιαφορία) δεν με νοιάζει, «να πάει να χαθεί»: - *το αυτοκίνητο* σημασία έχει που σώθηκες εσύ* (ii) (συχνότ.) δηλώνει συγκατάθεση μετά δυσκολίας ή συγκατάβαση: *τέλος πάντων. -, θα στο αφήσω μισοτιμής!* συν. έστω, δεν πειράζει (β) (υβριστ.) ***πήγαινε / άι στα κομμάτια!*** (μεσν. *άγομε στα κομμάτια)* φύγε από μπροστά μου, δεν θέλω να σε βλέπω ούτε να σε ακούω συν. ά(ι) να χαθείς!, στα τσακίδια! (γ) (για πρόσ.) ***γίνομαι (χίλια) κομμάτια*** δείχνω εξαιρετική προθυμία να βοηθήσω, να εξυπηρετήσω κάποιον: *μόλις μας είδε. έγινε χί/αα κομμάτια για να μας περιποιηθεί* (δ) ***πόσα κομμάτια θα γίνω;*** απάντηση που δηλώνει αγανάκτηση και απευθύνεται προς όσους έχουν πολλές και μεγάλες απαιτήσεις (ε) ***τι στα κομμάτια;*** για να δηλώσουμε αγανάκτηση (τίθεται παρενθετικά σε παρατηρήσεις, επιπλήξεις κ.λπ.): - *κάνεις τόση ώρα; Ακόμη να* τε- *λειώσεις:* · 3. καθένα από πολλά όμοια ή παρόμοια αντικείμενα, που κατασκευάστηκαν για να εκτεθούν ή να πουληθούν: *φέτος στις εκ- πτο)σεις τα μαγαζιά έχουν πολύ ωραία* ~ συν. εμπόρευμα, προϊόν ΦΡ. ***με το κομμάτι*** τρόπος πωλήσεως προϊόντος ή αμοιβή για εργασία, ανάλογα με την αξία μεμονωμένου προϊόντος ή με τον αριθμό των προϊόντος που κατασκευάστηκαν: *δεν παίρνει μισθό, δουλεύει όσα παιχνίδια φτειάχνει, για τόσα πληροινεται* || *κόβει φασόν και πληρώνεται με το ~* || *(πο)λείται) πίτσα ~* (όχι ολόκληρη) · 4. ΜΟΥΙ. τμήμα μουσικής σύνθεσης ή ολοκληρωμένο μουσικό έργο: *το πρόγραμμα τής συναυλίΙχς περιλαμβάνει μόνο το πρώτο ~ τής συμφωνίας* || *κάθε βράδυ το ραδιόφωνο παίζει ο)ραία* - συν. έργο. σύνθεση, τραγούδι

5. (στο σκάκι) ο αξιωματικός, ο πύργος και ο ίππος: *συχνά στις παρτίδες η απώλεια κομματιού ισοδυναμεί με ήττα* · 6. (λαϊκ.) για όμορφη, καλλίγραμμη και ελκυστική γυναίκα: *είναι πολύ ωραίο ~!* ιυν. κόμματος · 7. (λαϊκ. ος επίρρ.) (α) λίγο, κάπως, όχι τελείως: *θέλει κι αντό ~ λάδωμα* || γο *κατά/.αβαν πως τα 'χει - χαμένα* || *στο τέλος ησύχασαν* - (β) για λίγο χρόνο: *ειδοποίησε ότι μπορεί ν'αργούσε*

[[*κάθισα - να ξεκουραστώ* · φρ. ***κάνω το κομμάτι μου*** κάνω φιγούρα. κάνω επίδειξη συν. επιδεικνύομαι. — (μεγεθ.) **κομματάρα** κ. **κομμάτα** (η), (υποκ.) **κομματάκι** (το) (βλ.λ.) Ιμεσν.].
[Iii'ΥΜ. μεσν. < μτγν. *κομμάτιον.* υποκ. τού αρχ. *κόμμα].* **κομματιάζω** ρ. μετβ. [μεσν.Ι |κομμάτιασ-α. -τηκα, -μένος} κάνω (κάτι) κομμάτια, τεμαχίζω: ~ *το χαρτί / το κρέας* || *απείλησε ότι θα τον σχίσει στα δύο. θα τον κομματιάσει* || *η παράταξη έχει κομματιαστεί σε ομάδες και ομαδού/.ες* ΣΥΝ. διαμελίζω, θραύω, σπάζω, (κατακερματίζω. — **κομμάτιααμα** (το), **κομματιαστός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει κοπεί σε τεμάχια, που έχει γίνει κομμάτια συν. κομματιασμένος, τεμαχισμένος, διαιρεμένος, διαμελισμένος ανι. ακομμάτιαστος. ατεμάχιστος, ακατάτμητος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που αποτελείται από διαφορετικά τεμάχια, που έχει κατασκευαστεί με συναρμολόγηση τεμαχίων: ~ *συσκευή / μηχάνημα* ΣΥΝ. συναρμολογημένος. αρθρωτός αντ. ολόκληρος, μονοκόμματος. **κομματιαστά** επίρρ. **κομματίζομαι** ρ. αμετβ. 11888] (κομματίσ-τηκα, -μένος} είμαι ή γίνομαι ενεργό μέλος (ή οπαδός) πολιτικού κόμματος, υπηρετώ με αφοσίωση τα συμφέροντά του: *πολλοί κομματίζονται τόσο. που παραβλέπουν το κοινό συμφέρον.* — **κομματισμός** (ο) [18711. **κομματικοποιώ** ρ. μετβ. {κομματικοποιείς... | κομματικοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. χρησιμοποιώ τη διοργάνωση κοινωνικής,

κόμμα - κώμο. Ομόηχες λέξεις, διαφορετικής ετυμολογικής προέλευσης και σημασίας. Το **κόμμα** από το *κόβω (κόπτω)* σήμαινε στην Αρχαία «αυτό που κόβεται, το κομμένο τμήμα, το κομμάτι». Ήδη στην Αρχαία σήμαινε το σημείο (στίξεως) που χωρίζει μία

πολιτικής ή άλλης δραστηριότητας, για να προωθήσω τα κομματικά συμφέροντα και τους σκοπούς μου. αλλοιώνοντας έτσι τ∪ πραγματικό της περιεχόμενο: *ορισμένοι προσπάθησαν να κομματικοποιήσουν τις εκδηλώσεις για την επέτειο τού Πολυτεχνείου* 2. (ειδικότ.) διορίζω σε υπηρεσία, δημόσιο οργανισμό κ.λπ. στελέχη που έχουν την ίδια πολιτική ιδεολογία με εμένα ή ελέγχω κρατικές υπηρεσίες μέσω των κομματικών ή συνδικαλιστικοί μου οργάνων: *αντιδράσεις οτην προσπάθεια τής κυβέρνησης να κομματικοποιήση τις Ένοπλες Δυνάμεις.*

κομματικοποίηση (η). σχομο λ. *πολιτικοποιώ.* **κομματικός,** -ή, -ό **1**1871] **1.** αυτός που ανήκει ή αναφέρεται σε πολιτικό κόμμα, που σχετίζεται με αυτό: - *οργάνωση / μέλος ι στέλεχος / πειθαρχία / παράγοντας / πυρήνας / όργανο / ιεραρχία / νεολαία / ηγεσία / καθοδήγηση / μηχανισμός / ταυτότητα / τακτική / κριτήρια/ επιρροή* || - κρότος (όταν τ∪ κυβερνών κόμμα ταυτίζεται με την εκτελεστική εξουσία) 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που εξυπηρετεί πολιτικό κόμμα. που γίνεται για το συμφέρον ενός κόμματος: ~ *ενέργεια / θέση! εισφορά / εκμετάλλευση / εμπάθεια / συμφέρον / ομιλία / σκοπιμότητα ! ελιγμός / πίστη / έλεγχος / επέμβαση / εντολή / κρίση / διαμάχη / αντιδικία / φανατισμός.* **—κομματικ-ά /-ώς** (1858] επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διαστημικός.*

-κομματικός, -ή, -ό β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό κομμάτων: *πολυκομματική δημοκρατία, δικομματικό σύστημα.*

ΙΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *κόμμα* και απαντά σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. multi-partitc «πολυκομματικός»)!.

κομματισμός (ο) -► κομματίζομαι

-κομματισμός β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν σύστημα με συγκεκριμένο αριθμό κομμάτων: *οτην πολιτική ζωή τής χώρας επικρατεί ο δικομματισμός.*

[γ.τυμ. Β' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *κόμμα* και απαντά σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. bi-partisme «δίκομματι-
σμός»)|.

κόμματος (ο) (λαϊκ. με θαυμασμό) εύσωμη. καλλίγραμμη και όμορφη γυναίκα: *πρώτης τάξεως -!* ΣΥΝ. (μτφ.) κομμάτι.

ΙΕΤΥΜ. Μεγεθ. τού ουσ. *κομμάτι).* **κομματόσκυλο** (το) (μειωτ.) φανατικό στέλεχος κόμματος, που υπηρετεί πιστά τις εντολές των κομματικών αρχηγών του.

κομμένος, -η, -ο -► κόβω

κομμεορητίνη (η) Ιχωρ. πληθ.) χιμ. φυσικό μείγμα, που περιέχει κόμμι (βλ.λ.), ρητίνη και άλλες οργανικές ουσίες σε διάφορες αναλογίες και χρησιμοποιείται στην παρασκευή εμπλάστρων.

[ΕΤΥΜ. < *κόμμι* (βλ.λ.) + *ρητίνη*, απόδ. τού γαλλ. gominc-resine). **κόμμι** (το) {κόμμ-εος (-εα. -έων) κολλώδης ουσία, που εκκρίνεται συνήθ. από εγκοπές ή τυχαία τραύματα στον φλοιό ορισμένων δέντρων και θάμνων και η οποία χρησιμοποιείται ευρύτατα στη φαρμακευτική. καθώς επίσης και στην παραγωγή καλλυντικών προϊόντων και τροφίμων: *αραβικό* ~ (βλ. λ. *αραβικός) || ελαστικό* ~ (το ακατέργαστ∪ φυσικό καουτσούκ). ΣΧΟΛΙΟ λ. *κόμη, ομόηχα, παρώνυμο.*

Ιετυμ. αρχ.. δάνειο αιγυπτιακής προελ.. πβ. αιγυπτ. kmjt, κοπτ. komi. komme. Βλ. κ. *γόμμαξ.* **κομμίωση** (η) I1894J {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ασθένεια που προσβάλλει τα φυτά. κυρ. τα οπωροφόρα δέντρα και τα εσπεριδοειδή, και παρουσιάζει ως κύριο σύμπτωμα την υπερβολική παραγωγή και έκκριση κόμμεος (βλ. λ. *κόμμι).*

Ιετυμ. < **κομμιώ*< αρχ. *κόμμι* (βλ.λ.)]. **κομμό**

(το) -» κομό

κομμός (ο) φιλολ. θρηνητική ωδή που ανήκει στο λυρικό στοιχείο τής αρχαίας τραγωδίας· ψάλλεται από τον χορό ή από τον υποκριτή ή και από τους δύο εναλλάξ και αποκαλύπτει συνήθ. το βαθύτερο ήθος τού τραγικού ήρωα και το ουσιαστικό πρόβλημα, στο οποίο βασίζεται η τραγική σύγκρουση.

[ΕJΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «στηθοκόπημα». < *κόπτω*\.

κομμούνα (η) -> κομούνα **κομμουναλισμός** (ο) ►
κομουναλισμός **κομμούνι** (το) · » κομούνι **κομμουνίζω** ρ.
-* κομουνίζω **κομμουνισμος** (ο) -* κομουνισμός
κομμουνιστής (ο) ► κομουνιστής **κομμουνιστικός,** -ή. -
ό - * · κομουνιστικός

κόμμωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} (λόγ.) **1.** η περιποίηση, ο καλλωπισμός τής κόμης, των μαλλιών: *επιμελείται* πάντοτε *με κρο- σοχή την - της* ΣΥΝ. χτένισμα **2.** (ειδικότ.) *ο* συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο φτειάχνει κανείς τα μαλλιά του. το είδος τού χτενίσματος: *εμφανίστηκε με καινούργια* ~ || *σύγχρονη / συνηθισμένη / εκκεντρική* ~ συν. κουπ, μιζανπλί. σχολιο λ. *κόμη.*

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *κόμμωσις* < αρχ. *κομμό) (-όω)* < *κομμώ (ή)*, λ. που προσδιόριζε την ιέρεια, η οποία φρόντιζε το άγαλμα τής Αθηνάς στην Ακρόπολη, < **κομώ* (με εκφραστικό διπλασιασμό -μμ-) < *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούμαι», με σημασιολογική επίδραση τού ουσ. *κόμη* «μαλλιά». Για το αρχ. *κομώ (-έω)* βλ. λ. - *κομία].* **κομμωτήριο** (το) i 1888[{κομμωτηρί-ου (-ων} το ειδικό κατάστημα για την κοπή. το χτένισμα, τον καλλωπισμό και γενικότ. την περιποίηση των μαλλιών: *έχω / ανοίγω* -. ΣΧΟΜΟ λ. *κόμη.* **κομμωτής** (ο) [μτγν. |. **κομμώτρια** (η) i αρχ. J {κομμωτριών} πρόσωπο ειδικευμένο στην κοπή, στο χτένισμα και γενικότ. στην περιποίηση των μαλλιών αυτός που ασκεί το ανάλογο επάγγελμα, **κομμωτικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την κομμωτική ή τον κομμωτή: ~ *εργαλείο / τεχνική* 2. *κομμωτική* (η) η τέχνη και οι γνώσεις που σχετίζονται με την περιποίηση και τον καλλωπισμό των μαλλιών.

κομό (το) {άκλ.} έπιπλο με τέσσερα κοντά πόδια και οριζόντια επάλληλα συρτάρια, συνήθ. από ξύλο ΣΥΝ. ιματιοθήκη. Επίσης **κομός** (ο). [ετυμ. < ιταλ. como, συγκεκομμ. τ. τού ουσ. comodino. Βλ. κ. *κομοδίνο).*

κομοδίνο (το) μικρό, συνήθ. ξύλινο έπιπλο με συρτάρια, που τοποθετείται κοντά στο κρεβάτι.

[ετυμ. < ιταλ. comodino < comodo «άνετος» < λατ. commodus «κατάλληλος. εύχρηστος» < con- (< cum «μαζί») + modus «τρόπος»). **Κομόρες Νήσοι** (οι) (αραβ. Jumhiriyat Juzur a! Qamar al luihadiyah al Islamiyah. γαλλ. Republique Fedcralc Islamique dcs Comorcs = Ομοσπονδιακή Ισλαμική Δημοκρατία των Κομορών) νησιωτικό κράτος στον Ινδικό Ωκεανό, κοντά στις ΝΑ. ακτές τής Αφρικής, με πρωτεύουσα τη Μορονί, επίσημες γλώσσες την Κομορική και τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Κομορών. — **κομορικός,** -ή, -ό, **Κομορικά** (τα). |ΕΓΥΜ. < γαλλ. Comorcs (οπτικό δάνειο) < αραβ. qamar «σελήνη»], **κομός** (ο) **-♦** κομό

-κομος, -κόμος / -κόμα λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών και θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν το πρόσωπο: 1. το οποίο φροντίζει (κάποιον): *βρεφο-κόμος. γηρο-κόμος, νοσο-κόμα* 2. που ασχολείται επαγγελματικά με την παραγωγή προϊόντος, την εκτροφή κ.λπ.: *τυρο-κόμος, μελιοοο-κόμος.*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ίππο-κό- μος.* μτγν. *μελισσο-κόμος).* το οποίο προέρχεται από το ρ. *κομώ (-έω*; «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία)*\. **κομότα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) το κομό (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. commode «έπιπλο» < λατ. commodus «κατάλληλος, εύχρηστος»),

Κομοτηνή (η) πόλη τής Δ. Θράκης, πρωτεύουσα τού νομού Ροδόπης. [ετυμ. μεσν.. αβεβ. ετύμου, πιθ. από επώνυμο Βυζαντινών οικογενειών που κατοικούσαν εκεί (τον 14ο αι. μνημονεύεται ως *Κομοτηνών πολίχνη).* Οι κάτοικοι τής πόλεως είναι γνωστοί κατά τον Μεσαίωνα ως *Κουμουτζηνοί* και αυτή η ονομασία διατηρήθηκε παρεφθαρμένη στο τουρκ. Giimiilcine. που χρησιμοποιείται και σήμερα από τους μουσουλμάνους κατοίκους της|. **κομούνα** (η) (συνήθης ορθ. *κομμούνα)* 118711 Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** η κοινότητα ως ανώτατη πολιτική (δηλ. νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική) εξουσία **2.** ιστ. *κομούνα τού Παρισιού / παρισινή κομούνα* (i) η δημοτική αρχή τής πόλης τού Μαρισιού κατά τη διάρκεια τής Γαλλικής Επανάστασης (ii) γαλλική επαναστατική κυβέρνηση που ανέλαβε την εξουσία στις 18 Μαρτίου τού 1871 και ανατράπηκε στις 27 Μαΐου τού ίδιου έτους· θεωρείται επαναστατική απόπειρα των εργατών να διαχειριστούν τα κοινά σε δημοτικό επίπεδο και χωρίς τη βοήθεια τού (επίσημου) κράτους 3. (ειδικότ.) μορφή τοπικής οργάνωσης των αγροτών με εκτεταμένες οικονομικές και κοινωνικές αρμοδιότητες στο πλαίσιο τού κινεζικού κομουνιστικού καθεστώτος· αλλιώς *λαϊκή κομούνα* **4.** (μειωτ. ως χαρακτηρισμός) ο κομουνιστής.

|rn υμ. Μεταφορά τού γαλλ. commune (de Paris), βλ. κ. *κομουνισμός).* **κομουναλισμος** (ο) (συνήθης ορθ. *κομμουναλισμός)* {χωρ. πληθ.} ο κοινοτισμός (βλ.λ.).

(πτυμ. Μεταφορά τού γαλλ. communaJisme < communal < λατ. communalis < communis «κοινός»), **κομούνι** (το) (συνήθης ορθ. κομμούνι) Ιχωρ. γεν.1 (μειωτ.-υβριστ.) ο κομουνιστής.

κομουνίζω ρ. αμετβ. (συνήθης ορθ. *κομμουνίζω)* {μόνο σε ενεστ.} ρέπω προς τον κομουνισμό (βλ.λ.). **κομουνισμός** (ο) (συνήθης ορθ. *κομμουνισμός)* {χωρ. πληθ.) **1.** το οι- κονομικοκοινωνικό σύστημα, που βασίζεται στην κοινοκτημοσύνη των μέσων παραγωγής και στην ολοκληρωτική κατάργηση των κοινωνικών τάξεων και διακρίσεων, στοχεύει στην κατανομή των καταναλωτικών αγαθών ανάλογα με τις ανάγκες τού καθενός και στην προσφορά εργασίας ανάλογα με τις ικανότητες τού καθενός 2. (ειδι- κότ.) το πολιτικό δόγμα ή κίνημα που βασίστηκε στον μαρξισμό (βλ.λ.) και αναπτύχθηκε από τον Λένιν *(επιστημονικός ~)* και άλλους πολιτικούς διανοητές και επαναστάτες και το οποίο επιδιώκει την ανατροπή των καπιταλιστικών καθεστώτων και την εγκαθίδρυση αταξικής κοινωνίας και κοινοκτημοσύνης των αγαθών 3. (ειδικότ.) το παραπάνω οικονομικοκοινωνικό σύστημα, όπως εφαρμόστηκε σε ορισμένες χώρες, όπου όλη η οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα ελέγχεται από την κρατική μηχανή, η οποία με τη σειρά της διοικεί- ται και κατευθύνεται από ένα και μόνο πολιτικό κόμμα, το κομουνιστικό συν. υπαρκτός σοσιαλισμός (πβ. λ. σοσιαλισμός).

f.tym. Μεταφορά τού γαλλ. communisme < commun «κοινός» < λατ. communis < con- (< cum «μαζί») + -munis < munub «καθήκον, εξουσία, υποϋργημα»], **κομουνιστής** (ο), **κομουνίστρια** (η) {κομουνιστριών} (συνήθης ορθ. *κομμουνιστής)* πρόσωπο που ασπάζεται τα δόγματα και τις αρχές τού πολιτικοκοινωνικού συστήματος τού κομουνισμού (βλ.λ.) και αγωνίζεται για την επικράτησή τους. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμφύλιος.*

[εγυμ. Μεταφορά τού γαλλ. communiste, βλ. κ. *κομουνισμός].* **κομουνιστικός,** -ή, -ό (συνήθης ορθ. *κομμουνιστικός)* αυτός που σχετίζεται με τον κομουνισμό και τους κομουνιστές: *Κομουνιστικό Κόμμα Ηλ/^άδας*)) το ~ *μανιφέστο* || ~ *ιδεολογία / κίνημα / κίνδυνος / καθεστώς ι προπαγάνδα ι επανάσταση.* **κομουνιστοσυμμορίτης** (ο) {κομουνιστοσυμμοριτών) (μειωτ.) ως χαρακτηρισμός που απέδιδαν οι κυβερνητικές δυνάμεις στους αριστερούς αντάρτες κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο. — **κομουνιστοσυμμο- ρίτικος,** -η. -ο.

κομπάζω ρ. αμετβ. {κόμπασ-α. -μένος) μιλώ με υπερηφάνεια για τον εαυτό μου ή για άλλους, χωρίς να έχω την ανάλογη αξία, καυχώμαι: μια *ζωή κοίταζε τους άλλους αφ' υψηλού και κόμπαζε για την κατα*

γωγή της ΣΥΝ. υπερηφανεύομαι, αλαζονεύομαι, καυχησιολογώ, μεγαλαυχώ. κομπορρημονώ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κόμπος* «θόρυβος, καύχηση», πιθ. ονοματοποιημένη λ. (πβ. κ. *βόμβος*), αγν. ετύμου], **κομπαλάκι** (το) [χωρ. γεν.] μικρό, συνήθ. στρογγυλό, εκβλάστημα τού οργανισμού κάτω από την επιφάνεια τού δέρματος ΣΥΝ. γρουμπούλι. (ΕΤΥΜ. < *κόμπος* + υποκ. επίθημα *-αλάκι*, πβ. κ. *ρουχ-αλάκι*\. **κομπάλτ** (το) {άκλ.} ψυχρό σκούρο μπλε χρώμα που παρασκευάζεται από άλατα κοβαλτίου· το χρώμα τού μπλε σμάλτου.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. cobalt < γερμ. Kobalt, βλ. λ. *κοβάλτιο*\. **κομπανία** (η) (κομπανιών) (λαϊκ.) 1. όμιλος ανθρώπων που συνδέονται με φιλική σχέση και συναναστρέφονται συχνά ο ένας τον άλλον: *η ~ μαζεύεται κάθε βράδυ για γλέντι* ΣΥΝ. παρέα, συντροφιά, συνοδεία. ακολουθία, ομάδα 2. (ειδικότ.) ομάδα καλλιτεχνών (συνήθ. λαϊκών οργανοπαικτών): *ρεμπέτικη* - 3. (παλαιότ.) εμπορική εταιρεία. ΙΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. compagnia < μτγν. λατ. companio < con (< cum «με. μαζί») + -panio < panis «ψωμί» (πβ. κ. *σύν-τροφος*)]. **κομπάρσος** (ο) 1. (στο θέατρο, στον κινηματογράφο ή στην τηλεόραση) πρόσωπο χωρίς σπουδές ηθοποιίας, που εμφανίζεται σε πολύ μικρό και χωρίς υποκριτικές απαιτήσεις ρόλο. συνήθ. χωρίς λόγια (βουβός ρόλος): οι *πρωταγωνιστές και οι* ·~ 2. (μτφ.) πρόσωπο ή ομάδα που διαδραματίζει δευτερεύοντα ή ασήμαντο ρόλο στον χώρο που κινείται: *αισθάνεται ότι είναι - στην παρέα / στη σχέση τους* [[*μεταβάλατε το κόμμα μας σε ~ τής πολιτικής ζωής.*

|εγυμ. < ιταλ. comparsa (θηλ.) < p. comparire «συνεμφανίζομαι. παρουσιάζομαι» < λατ. compareo < con- (< cum «με. μαζί») + pareo «εμφανίζομαι, φανερώνομαι»], **κομπασμός** (ο) Ιμτγν.Ι η καυχησιολογία, η έπαρση (για κάτι): *άρχισε τους ~ για την επιτυχία του.* ■·* σχολιο λ. *υπερηφάνεια.* **κομπαστής** (ο) Ιμτγν.Ι, **κομπάστρια** (η) 11815] Ικομπαστριών} πρόσωπο που κομπάζει ΣΥΝ. καυχησιάρης, καυχησιολόγος, κομπορρήμων, αλαζόνας, φανφαρόνος, **κομπαστικός**, -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που λέγεται ή γίνεται με υπερηφάνεια. που φανερώνει αλαζονεία: *- λόγια ι (αυτο)έπαινοι* ΣΥΝ. καυχησιάρικος. αλαζονικός. κομπορρήμων αντ. ταπεινός, ταπεινόφρων.

κομπαστικ-ά /**-ώς** [μτγν.] επίρρ. **κομπέρ** (ο) {άκλ.} 1. (σε θεατρική επιθεώρηση) το πρόσωπο που παρουσιάζει τους ηθοποιούς στο κοινό, συνδέει τις σκηνές μεταξύ τους και συμμετέχει κάποτε και στα νούμερα 2. (γενικότ.) ο παρουσιαστής τού προγράμματος ενός θεάματος επί σκηνής ή σε κέντρο διασκέδασης.

[βΤ.ΥΜ < γαλλ. compere < com- (< λατ. cum «με, μαζί») + pcrc «πατέρας>>|.,

κομπιάζω ρ. αμετβ. {κόμπιασα} 1. συναντώ δυσκολίες στην ομιλία ή την ανάγνωση, ο λόγος μου δεν έχει συνεχή ροή. αλλά παρουσιάζει συχνές διακοπές και ακούσιες παύσεις είτε λόγω φυσικής αδυναμίας ή από έντονο συναίσθημα: *ο ομιλητής κόμπιασε μια στιγμή και μετά συνέχισε τον λόγο του || διάβασε δυνατά δέκα σελίδες κείμενο, χωρίς να κομπιάσει πουθενά || όταν μιλάει γι'αυτήν, κομπιάζει από* Γη *συγκίνηση* ΣΥΝ. πνίγομαι, ξεροκαταπίνω, συλλαβίζω, τραυλίζω ΑΝΤ. τρέχει η γλώσσα μου, διαβάζω νεράκι · 2. αισθάνομαι ξαφνική δυσκολία στην κατάποση τού φαγητού, το φαγητό δεν κατεβαίνει στο στομάχι · 3. (για φυτά) βγάζω κόμπους (βλ.λ.). αποκτώ μπουμπούκια: *κόμπιασαν όλα τα δέντρα* ΣΥΝ. μπουμπουκιάζω. — **κόμπιαααμα** (το). [ΕΤΥΜ, < *κόμπος*[2], βλ.λ.]. **κομπίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) 1. κάθε οργανωμένη επιχείρηση εξαπάτησης, κάθε μέσο που αποβλέπει στην απόκτηση παράνομου κέρδους: *κατάφερε να θησαυρίσει με κομπίνες || ζει με χίλιες δυο ~ || κάνω / σκαρώνω / στήνω ~* ΣΥΝ. απάτη, τέχνασμα, κόλπο 2. κάθε μικροπονηριά. τρόπος για να ξεγελάσει κανείς τον άλλον: *άκου τι ~ σκαρφίστηκε ο μικρός, για να του αγοράσω το παιχνίδι* 3. έξυπνη ενέργεια, περίτεχνος συνδυασμός που ξεγελά τον αντίπαλο: *οι δυο παίκτες με μια - πέρασαν τη μπάλα μέσα στην περιοχή των αντιπάλων.* — (υποκ.) **κομπινούλα** (η). ^ σχολιο λ. *απάτη.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. combine, συντετμημένος τ. τού ουσ. combinaison «συνδυασμός» (βλ. κ. *κομπινεζόν*)|. **κομπιναδόρος** (ο) (καθημ.) πρόσωπο που συνηθίζει να κάνει κομπίνες. που προσπαθεί να κερδίζει χρήματα με τρόπο παράνομο ΣΥΝ. απατεώνας, μικροαπατεώνας. — **κομπιναδόρικος**, -η, -ο.

ΙΕΤΥΜ. < *κομπίνα* + *-δόρος* (βλ.λ.), πβ. *ταβλα-δόρος, τορνα-δόρος*\. **κομπινεζόν** (το) (παλαιότ. ορθ. *κομπιναιζόν)* |άκλ.) γυναικείο εσώρουχο από λεπτό ύφασμα (νάιλον ή μετάξι), που φοριέται πάνω από τα κυρίως εσώρουχα, με σχήμα κοντού και άνετου φορέματος με ράντες και μεγάλο ντεκολτέ στο στήθος.

[ΕΤΥΜ.. < γαλλ. combinaison «συνδυασμός» < combiner < μτγν. λατ. combinare «συνδυάζω, ενώνω δύο πράγματα» < com- (< cum «με, μαζί») + -binare < bis «δις. δύο φορές»], **κομπιούτερ** (ο/το) {άκλ.} 1. ο ηλεκτρονικός υπολογιστής (βλ. λ. *υπο- ?νθγιστής)* 2. (μτφ. για πρόσ.) ως χαρακτηρισμός για κάποιον που έχει πάρα πολύ καλή μνήμη και την ικανότητα να κάνει εύκολα αριθμητικούς υπολογισμούς: *αυτός ο άνθρωπος είναι σκέτο* σχολιο λ. *ρεπόρτερ.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. computer < compute «υπολογίζω, προσδιορίζω μαθη- ματικώς» < λατ. computo < com- (< cum «με, μαζί») + puto «σκέπτομαι. νομίζω»Κ

κομπιουτεράκι (το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) μικρός υπολογιστής για αριθμητικές πράξεις και σύνθετους υπολογισμούς, **κομπιουτερακιας** (ο) {κομπιουτεράκηδεςΙ (καθημ.) πρόσωπο που ασχολείται υπερβολικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, **κομπιουτεράς** (ο) {κομπιουτεράδες} (αργκό) πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές (πώληση, χειρισμό, προγραμματισμό κ.λπ.) ή απλώς πρόσωπο που του αρέσουν σε μεγάλο βαθμό οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, **κομπλάρω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κόμπλαρα κ. κομπλάρισ-α. -μένος} (λαϊκ.) ♦ (αμετβ.) 1. χάνω το θάρρος μου, αισθάνομαι αμηχανία ή συστολή μπροστά σε άλλο πρόσωπο, κατάσταση κ.λπ.: *όταν βρεθεί μπροστά σε πολύ κόσμο, κομπλάρει* ΣΥΝ. σαστίζω, δειλιάζω, τα χάνω

(οικ. για μηχάνημα) μπλοκάρω: *εκεί που δούλευα, ξαφνικά ο υπολογιστής μου κομπλάρισε* ♦ 3. (μετβ.) κάνω) (κάποιον) να χάσει το θάρρος του. να αισθανθεί αμηχανία ή συστολή μπροστά μου: *μου κάνει κάτι αδιάκριτες ερωτήσεις και με κομπζ-άρει!* ΣΥΝ. φέρνω σε δύσκολη θέση. — **κομπλάριαμα** (το).

[ετυμ. Ι Ιιθ. < γαλλ. compler «γεμίζω, πληρώ» (βλ. λ. *κομπλέ),* με τη σημασιολ. επίδρ. τής λ. *κόμπλεξ* (βλ.λ.)]. **κομπλέ** επίθ. κ. επίρρ. {άκλ.} ελλην. *πλήρης/ πλήρως* **1.** αυτός που έχει γεμίσει, που δεν έχει χώρο ελεύθερο: *τον Δεκαπενταύγουστο τα ξενοδοχεία είναι ~· δύσκολα βρίσκεις δωμάτιο || η αίθουσα / γο κέντρο διασκέδασης ήταν ~* συν. γεμάτος λντ. άδειος 2. (ειδικότ.) αυτός που περιέχει όλα όσα θα μπορούσε να έχει: *παρήγγειλε ένα πρωινό ~ || ο εργολάβος μού παρέδωσε το διαμέρισμα ~* (χωρίς να λείπει τίποτα, με όλα τα κομφόρ) συν. ολοκληρωμένος λντ. ελλιπής.

UTY.M· < γαλλ. complet < λατ. completus «πλήρης» < ρ. compleo «πληρώ» < com- (< cum «μαζί») + pleo «γεμίζω»], **κόμπλεξ** (το) {άκλ.} ΨΥΧΟΛ. το σύμπλεγμα (βλ.λ.).

[ftym. < αγγλ. complex < λατ. complexus «εναγκαλισμός» < ρ. complector «περιβάλλω, αγκαλιάζω» < com- (< cum «μαζί») + plecto, θαμιστ. τ. τού ρ. plico «πλέκω, διπλώνω»], **κομπλεξάρω** ρ. μετβ. {κομπλεξάρισ-α. -τηκα, -μένος) (καθημ.) προ- καλο') (σε κάποιον) κόμπλεξ (βλ.λ.) · κυρ. κάνω (κάποιον) να αισθάνεται κατώτερος: *μη σε κομπ/^εξάρουν οι διασημότητες- άνθρο>ποι είναι κι αυτοί κι έχουν τα ελαττώματά τους!*

κομπλεξικός, -ή. -ό αυτός που κυριαρχείται από ψυχικό σύμπλεγμα (βλ.λ.), τού οποίου η συμπεριφορά φανερώνει προβληματική, διαταραγμένη προσωπικότητα: *μη δίνεις βάση στα σχόλιά* του · *ένας - είναι και τίποτε παραπάνω! || Ο ένας προσπαθεί να μειώσει το έργο τού άλλου! F.ίναι όλοι τους ~!*

κομπλιμάν (το) {άκλ.} το κομπλιμέντο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. compliment (βλ. λ. *κομπ/.ιμέντο)}.* **κομπλιμεντάρω** ρ. μετβ. {κομπλιμεντάρισα} (λαϊκ.) κάνω κομπλιμέντα ρε κάποιον). **κομπλιμεντάριαμα** (το), **κομπλιμέντο** κ. **κοπλιμέντο** (το) (καθημ.) επαινετικός, κολακευτικός λόγος (συνήθ. χωρίς υστεροβουλία): *ό.τι είπα για την ομορφιά σας δεν είναι αλλά η καθαρή αλήθεια!* jl *ευχαριστώ για το* - συν. κομπλιμάν. φιλοφρόνηση, κολακεία, καλός λόγος ανί. βρισιά.

[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. complimento < ισπ. cumplimiento < cumplir «εκπληρώνω - δείχνω ευγένεια» < λατ. complere (βλ. κ. *κομπλέ)*\.

κομπλιμεντόζος, -α. -ικο (λαϊκ.) αυτός που εκφράζεται συνήθ. με κομπλιμέντα ΣΥΝ. φιλοφρονητικός, κόλακας, γαλίφης ΑΝΤ. τραχύς, απότομος. — **κομπλιμεντόζικος,** -η, -ο.

[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. complimcntoso < complimento]. **κομπογιαν(ν)ίτης** (οι {κομπογιαν(ν)ιτών}, **κομπογιαν(ν)ίτισσα** (η) {κομπογιαν(ν)ιτισσών} 1. ο πρακτικός και εμπειρικός γιατρός ή αυτός που παριστάνει τον γιατρό, που διαθέτει μερικές γνώσεις ιατρικής και ασκεί την ιατρική, χωρίς να έχει σπουδάσει και χωρίς να κατέχει την ειδική άδεια: τα *γιατροσόφια των* - συν. ψευτογιατρός, ψευτοεπιστήμονας 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που εξαπατά, που προσποιείται ότι θεραπεύει, ότι κάνει θαύματα κ.λπ. συν. απατεώνας, αγύρτης, γόης, θαυματοποιός, τσαρλατάνος. — **κομπογιαν(ν)ίτικος,** -η, -ο, **κομπογιαν(ν)ίτικα** επίρρ.

[ετυμ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < *κομπώνω* «εξαπατώ» (< μτγν. *κομβώ* «περιδένω ξεγελώ» < *κόμβος)* + *-γιανίτης*< *(γ)ιαίνω* «θεραπεύω». Κατ' άλλη εκδοχή. < κόμβος «κομπόδεμα με θεραπευτικά βότανα» + *γιαν- νίτης* < *Γιάννενα,* που δήλωνε την καταγωγή τού πρακτικού γιατρού, οπότε η λ. πρέπει να γράφεται με δύο -i/ν- *(κομπογιαννίτης)*\. **κομπογιαν(ν)ιτισμός** (Ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) οι τρόποι και οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί ο κομπογιαν(ν)ίτης, δηλ. η χρήση απάτης και αγυρτείας για την επίτευξη κέρδους, την προσέλκυση τής προσοχής, τού θαυμασμού κ.λπ. ΣΥΝ. αγυρτεία. απάτη, τσαρλατανισμός, καμποτινισμός, μπαγαποντιά αν γ, τιμιότητα, **κομπόδεμα** (το) Ιμεσν.Ι {κομποδέ.μ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ.) οι οικονομίες. τα χρήματα που έχουν αποταμιευθεί (από κάποιον): *ξόδεψε και την τελευταία πεντάρα από το - του || κάνω ~ || μικρό / καλό / παχύ* - |] *έχει γερό ~* (έχει αρκετά χρήματα, είναι πλούσιος) ΣΥΝ. οικονομίες. πουγκί.

κομποδένω ρ. μετβ. [μεσν.] {κομπόδε-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) σχηματίζω κόμπο, δένω κάτι σε κόμπο λν τ. λύνω. — **κομπόδεση** (η), **κομπολοι** (το) {κομπολογ-ίού | -ιώνί **1.** αντικείμενο που αποτελείται από χάντρες (από κεχριμπάρι, γυαλί, μέταλλο κ.λπ.) περασμένες σε κλωστή ή λεπτή αλυσίδα, η οποία δένεται στα άκρα της κόμπο και οι οποίες γυρίζονται αργά με τα δάχτυλα, διαδοχικά η μία μετά την άλλη. ως ευχάριστη ενασχόληση στις ώρες τής ανίας ή για την απασχόληση των χεριών σε στιγμές αμηχανίας: *έπαιζε στα δάχτυλα ένα κεχριμπαρένιο ~ με μαύρη φούντα στην άκρη 2.* (μτφ.) σειρά πράξεων, καταστάσεων, γεγονότων, λόγων κ.λπ. που διαδέχονται το ένα το άλλο: *τον τελευταίο καιρό ευτυχώς πάνε ~ οι επιτυχίες.* — (υποκ.- χαϊδευτ.) **κομπολογάκι** (το).

[ετυ.μ. < μεσν. *κομπο?^όγι* < *κομβο/.όγιον*< *κόμβος* + *-λόγ(ον*< *λόγος].* **κομπορρήμων,** -ων. -ον {κομπορρήμ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) (κ. ως ουσ.) αυτός που εκφράζεται με περηφάνια για τον εαυτό του και τις ιδιότητές του, που καυχάται ΣΥΝ. καυχησιάρης,

κομπαστής, αλαζόνας, φανφαρόνος, μεγαλορρήμων λντ. ταπεινός, τα- πεινόφρων. μετριόφρων. -- κομπορρημοαύνη (η) Ιμεσν.]. κομπορρη- μονώ ρ. {-εἰς...}. ·‘“ σχολιο λ. *-ων. -ων. -ον.*

[ετυμ. μεσν. < *κόμπος* «καύχηση» (βλ. λ. *κομπάζω)* + *-ρήμων* (με διπλασιασμό τού *-ρ-* εν συνθέσει) < *ρήμα* «λόγος, εκφώνημα»|. κόμπος[1] (υ) (αρχαιοπρ.) η καυχησιά. σχολιο λ. *υπερηφάνεια.* [ι:τυμ. αρχ.. αρχική σημ. «θόρυβος - καύχηση», πιθ. ονοματοποιημέ- νη λ. (πβ. κ. *βόμβος).* αγν. ετύμου). κόμπος[2] (ο) 1. ο συνήθ. σφαιροειδής σχηματισμός που προκύπτει από το δέσιμο τής άκρης σχοινιού, νήματος ή άλλου μακρόστενου αντικειμένου και το σφίξιμο στο σημείο τού δεσίματος: *σχηματίζω ~ || ~ κλωστής / σπάγκου'* φρ. (α) δένω *(κάτι) κόμπο* βλ. λ. *δένω* (β) ο κόμπος *έφτασε στο χτένι* βλ. λ. *φθάνω* 2. (συνεκδ.) κάθε παρόμοιο δέσιμο μακρόστενου αντικειμένου: *διπλός / τριπλός* - 3. ναυτ. (α) ειδικό δέσιμο σχοινιών μεταξύ τους ή ενός σχοινιού με κατάλληλη διαπλοκή των άκρων του, καθώς και οι παρόμοιοι τέτοιοι δεσμοί σχοινιών με γάντζους, ξύλα και κρίκους, που χρησιμοποιούνται για την καλύτερη στερέωση οποιουδήποτε αντικειμένου τού πλοίου (πανιών, άλλων σχοινιών κ.λπ.) ή την ασφαλέστερη εξάρτηση (κρέμασμα) ή ανύψωση αντικειμένων: *ο σταυρόκομπος και η καντηλίτσα ήταν είδη ναυτικού ~* (β) μονάδα μέτρησης ταχύτητας πλοίων σε ναυτικά μίλια. ο κόμβος (βλ.λ.) 4. (μτφ.) το σημείο τού βλαστού σε ορισμένα φυτά, από το οποίο φύονται τα φύλλα και τα άνθη ΣΥΝ. ρόζος, γόνατο · 5. (μτφ.) η άρθρωση δακτύλου, ιδ. η μεσαία: *μετρώ τους ~ των χεριών μου* · 6. (μτφ.) οτιδήποτε εμποδίζει την επιτέλεση πράξεως / ενέργειας ή δυσχεραίνει ένα έργο: *Θα τα δεχθεί ή θα θυμώσει χειρό- τερα: Εδώ είναι ο - || ο ~ τής υποθέσεως* συν. εμπόδιο, δυσκολία, δυσχέρεια ανγ. ευκολία, ευχέρεια · 7. (μτφ.) σπασμός στον οισοφάγο ή τον φάρυγγα, αιφνίδια δυσκολία στην αναπνοή ή την κατάποση τής τροφής, που προκαλείται από φυσική ή συγκινησιακή αιτία: *νιώθω έναν* - στον λαιμό || *δεν μπορούσα* να *κ/.άψω μονάχα ένας ~ ανέβαινε ώς τον λαιμό* · 8. λαογρ. δέσιμο που θεωρείται ότι περικλείει μαγική δύναμη, η οποία χρησιμοποιείται για πρόκληση κακού ή. αντίθετα, για επίτευξη καλού · 9. πολύ λίγο, μια σταγόνα: *κάνω δίαιτα, βάλε μόνο έναν- λάδι στη σαλάτα.*

[ΠΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *κόμβος* (βλ.λ.)|. κομποσκοίνι κ. κομποσχοίνι (το) [κομποσκοιν-ιού | -ιών] 1. σχοινί (μαύρου χρώματος) με κόμπους, συνήθ. εκατό, το οποίο χρησιμοποιούν οι μοναχοί στις προσευχές τους. μετρώντας τους κόμπους και λέγοντας για καθένα και μία ευχή · 2. μακρύ σχοινί που αποτελεί τη ζώνη στο ένδυμα των Φραγκισκανών μοναχών τής Ρωμαιοκαθολικής Ηκκλησίας.

κομπόστα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} γλύκυσμα που παρασκευάζεται βράζοντας φρούτα (μήλα. ρωδάκινα κ.ά.) σε αραιό διάλυμα ζάχαρης. [ΕΤΥΜ. < ιταλ. composta < λατ. compositus «σύνθετος» < ρ. compono «συνθέτω» < com- (< cum «με, μαζί») + pono «θέτω, τοποθετώ»], κόμπρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι εξαιρετικά δηλητηριώδες φίδι που ζει στις θερμές περιοχές τής Ασίας και τής Αφρικής· έχει ως κύριο χαρακτηριστικό του ότι. όταν αμύνεται, σηκώνει το μπροστινό τμήμα τού σώματός του και εκτείνει την ανώτερη επιφάνεια τού λαιμού, σχηματίζοντας καλύπτρα ΣΥΝ. νάγια.

[ΕΤΥΜ. < πορτ. cobra (de capcllo) «φίδι (με καπέλο)», λόγω τής μεγάλης καλύπτρας του. < λατ. colubra «φίδι»], κομπρέσα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} ψυχρό ή θερμό κομμάτι γάζας ή υφάσματος. το οποίο εμποτίζεται με νερό, οινόπνευμα ή άλλη ουσία και τοποθετείται εξο>τερικά πάνω στο δέρμα για θεραπευτικούς σκοπούς. ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. comprcssa < γαλλ. compresse < p. compressor «συμπιέζω» < λατ. compresso < com- (< cum <*με. μαζί») + presso «πιέζω»!, κομπρεσέρ (το) [άκλ.| ΙΕΧΝΟΛ. εργαλείο που αποτελείται από αεραντλία και από μυτερό τρυπάνι στο άκρο του. το οποίο πάλλεται από τον συμπιεσμένο αέρα και χρησιμοποιείται για τη διάτρηση ή για τη θραύση σκληρών πετρωδών εδαφών ή τσιμεντένιων επιφανειών, για εκσκαφές κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. compresscur < p. compressor «συμπιέζω», βλ. κ. *κο- μπρέσα*.

κομφετί κ. κονφετί (το) {άκλ.} σύνολο από μικρά στρογγυλά ή πολυγωνικά κομματάκια χαρτιού σε πολλά χρώματα, τα οποία είναι έτοιμα να ρίχνονται με τις χούφτες στον αέρα ή μεταξύ των συνδαιτυμόνων στα γλέντια τής αποκριάς ΣΥΝ. χαρτοπόλεμος.

Ιετυμ. < γαλλ. confetti < ιταλ. confetto < λατ. confactus < conficere «προετοιμάζω» < con- (< cum «με. μαζί») + -ficere < facio «κάνω»|. κομφόρ (τα)]άκλ.} οι ανέσεις τής καθημερινής ζωής, κυρ. αυτές που παρέχει ο σύγχρονος τρόπος διαβίωσης: *σπίτι / ξενώνας με όλα τα ~*

πωλείται αυτοκίνητο με όλα τα - (κλιματισμό, ραδιοκασετόφωνο κ.λπ.) ΣΥΝ. ευκολίες, ανέσεις.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. comfort < p. comforter < μτγν. λατ. comfortare «ενισχύω» < com- (< cum «με. μαζί») + -fortarc < fortis «ισχυρός»], κομφορμισμός κ. κονφορμισμός (ο) [χωρ. πληθ.] ελλην. *συμβατισμός* 1. η τάση τού ατόμου να προσαρμόζει τη συμπεριφορά του στις αντιλήψεις, τις συνήθειες, στα έθιμα κ.λπ. τής κοινωνίας στην οποία ανήκει (ακόμη και αν δεν το εκφράζουν) 2. (γενικότ.-μειωτ.) το να κάνει κανείς ό,τι κάνουν οι άλλοι λν γ. αντικομφορμισμός. αντι- συμβατικότητα, αντισυμβατισμός. — κομφορμιστής / κονφορμι- στής κ. κομφορμίστας / κονφορμίατας (ο), κομφορμίστρια κ. κον- φορμίατρια (η), κομφορμιστικός, -ή, -ό κ. κονφορμιστικός.

]ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. conformisme < ρ. conformer «διαμορφώνω, συμμορφώνω» < λατ. conformo < con- (< cum «με. μαζί») + formo

forma «μορφή»], κομφούζιο (το) Ιχωρ. πληθ.} (καθημ.) χαώδης, μπερδεμένη κατάσταση, μεγάλη αναστάτωση: *με τον συνωστισμό επήλθε - || μέσα στο γενικό - μερικοί επωφελήθηκαν και άρχισαν να λεηλατούν καταστήματα* (Ι *ο συντονιστής τής συζήτησης έχασε τον έλεγχο και επικράτησε ~ με φωνές και αντεγκλήσεις από όλες τις πλευρές* ΣΥΝ', αναστάτωση, αναταραχή, αταξία ΑΝΙ . τάξη. ευταξία.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. confusion < confuso «ανακατεύω, συγχύζω, αναστατώνω» < γαλλ. confus «συγκεχυμένος, αναστατωμένος» < λατ. confusus, μτχ. τού p. confundcrc «συγχέω, αναμειγνύω» < con- (< cum «μαζί») + fundere «χύνω. ρίχνω»J. **κομφουκιανισμός** κ. **κομφουκισμός** (ο) η διδασκαλία και οι φιλοσοφικές και ηθικές αρχές τού Κινέζου φιλοσόφου Κομφούκιου (6ος-5ος αι. π.Χ.). που αποτελούν το περιεχόμενο μιας από τις σπουδαιότερες θρησκείες και φιλοσοφικές θεωρίες τής Κίνας με έντονο ανθρωπιστικό και ηθικό χαρακτήρα (έμφαση στην αρετή, την αγάπη, τη μεγαλοθυμία. την ευπρέπεια, τη δικαιοσύνη και σε άλλες παρόμοιες αρχές). — **κομφουκιανιατής** (ο), **κομφουκιανίστρια** (η).

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Confucianisme < Confucius «Κομφού- κιος» < κινεζ. K'ung hutsu «δάσκαλος Κουνγκ».|. **κομψαίνω** ρ. αμετβ. {κόμψυνα} **1.** (για ρούχο) κάνω (κάποιον) να φαίνεται κομψός: *σε κομψαίνει πολύ αυτό το φόρεμα* 2. (για πρόσ.) χάνω βάρος, αδυνατίζω: *έχεις κομψύνει πολύ, από την τελευταία φορά που σε είδα.*

κομψεπίκομψος, -η, -ο (λόγ.) (συνήθ. ειρωηΟ αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από επιτηδευμένη κομψότητα στην εμφάνιση αλλά και στον τρόπο συμπεριφοράς: *~ νέος* συν. δανδής, κομνευόμενος.

(ετυμ. < *κομψός + επί + κομψός,* επιτατ. σύνθετο], **κομψεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. |αρχ.|]κομψεύΟηκα} (λόγ.) **1.** φροντίζω να έχω ωραία εμφάνιση, να είμαι ή να φαίνομαι όμορφος και χαριτωμένος αν γ. παραμελώ τον εαυτό μου **2.** (η μτχ. ***κομψένόμενος,*** *-η. -ο)* (συχν. ειρων.) αυτός που επιμελείται υπερβολικά την εμφάνισή του, πυυ ντύνεται με εκζήτηση, επιτηδευμένη κομψότητα: *~ γυναίκα ι νεαρός* συν. κομψός, δανδής ιγια άνδρες) αντ. άκομψος, ατημέλητος. σχολιο λ. *αποθετικός.* **κομψοεπής,** -ής. -ές [κομψοεπ-ούς ί -είς (ουδ. -ή)} αυτός που τον χαρακτηρίζει εκφραστική κομψότητα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *κομψός + -επής* ‹ *έπος* «λόγος»|. **κομψηλόγος** (ο/η) Ιμτγν.] πρόσωπο που μιλά ή γράφει με κομψό και καλλιεργημένο τρόπο, **κομψός,** -ή, -ό **1.** (για πρόσ.) όμορφος και λεπτός στο παρουσιαστικό, αυτός που διαθέτει καλαίσθητη και επιμελημένη εμφάνιση: *τα καινούργια μοντελάκια πηγαίνουν θαύμα στις - κορίες || ήταν ~* και *γόης* ΣΥΝ. όμορφος, καλαίσθητος, ωραίος, εμφανίσιμος αντ. άκομψος, άσχημος, ακαλαίσθητος, ασουλούπωτος 2. (γενικότ.) αυτός που διέπεται από λεπτότητα και χάρη. πυυ προκαλεί αισθητική ευχαρίστηση στη θέα. στο άκουσμα κ.λπ.: *~ ρούχο / σπίτι / σιλουέτα / μοντέλο : αυτοκίνητο / εμφάνιση / σώμα / βιβ/.ίο / τρόποι* ΣΥΝ. λεπτός, χαριτωμένος, νόστιμος, ευχάριστος, (λόγ.) χαριτόβρυτος αν γ. άχαρος, ατσού- μπαλος 3. (ειδικότ.) αυτός που γίνεται με έμμεσο και διακριτικό τρόπο, που αποφεύγει την πρόκληση δυσάρεστων εντυπώσεων: *προσπαθούσε με - εκφράσεις να της πει ότι η αίτησή της απορρίφθηκε || «μη πόλεμος» είναι μία ~ έκφραση πολιτικής σκοπιμότητας* ΣΥΝ. έντεχνος, λεπτός, διακριτικός, ευγενικός, εύσχημος λντ. ευθύς, άμεσος 4. (ειδικότ. για το ύφος λόγου) που χαρακτηρίζεται από γλαφυρότητα, χάρη. επιμελημένη επεξεργασία: *η αφήγηση είν(χι άνετη. - και ακριβής* ΣΥΝ. γλαφυρός, καλλιεργημένος, καλλιεπής λν γ. άκομψος, χοντροκομμένος. — **κομψ-ά / -ώς** |αρχ.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος.*

[ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. < **κυμ-σός.* που συνδ. με το ρ. *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία)*\· **κομψοτέχνημα** (το) [18861 {κομψοτεχνήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** όμορφο και χαριτωμένο έργο τέχνης ή εξαιρετικά επιμελημένο αντικείμενο βιομηχανικής παραγωγής 2. (γενικότ.) χαρακτηρισμός για κάθε αντικείμενο πρακτικής ή διακοσμητικής χρήσης, που έχει κατασκευαστεί με επιμέλεια, προσοχή και μεράκι ΣΥΝ. λεπτούργημα αν γ. κακοτέχνημα, χοντροκοπιά. **κομψοτεχνία** (η) [I887[ ]χωρ. πληθ.] η τέχνη τής κατασκευής επιμελημένων διακοσμητικών αντικειμένων ή καλλιτεχνημάτων. — **κομψοτέχνης** (ο), (λόγ.) **κομψοτέχνις** (η) [κομψοτέχνιδοςί, **κομψοτεχνικός,** -ή. -ό **1**1889],

κομψότητα (η) |αρχ.{ [χωρ. πληθ.} **1.** η χάρη και η λεπτότητα (στην εμφάνιση, στο ντύσιμο, στους τρόπους): *η ~ των ρούχων || το σπίτι τους το χαρακτηρίζει η ~* [| *~ συμπεριφοράς* 2. η επιμελημένη χάρη. ιδ. στο ύφος κειμένου 3. ο διακριτικός τρόπος με τον οποίο εκφράζει κανείς δύσκολα ή δυσάρεστα πράγματα: *μια τέτοια πο/^τική ανακοίνωση χρειάζεται - στη διατύπωση.*

-κομώ λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που σημαίνουν ότι κάποιος: 1. φροντίζει ή περιποιείται (κάποιον): *γηρο-κομώ, βρεφοκομώ* 2. ασχολείται επαγγελματικά με την παραγωγή, κατεργασία (ενός πράγματος): *γαλακτο-κομώ. τυρο-κομώ.*

(ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. καί Ν. Πλληνικής (πβ. αρχ. *γηρο- κομώ.* μτγν. *άνθο-κομώ),* που προέρχεται από το αρχ. *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία)*\. **κονάκι** (το) [χωρ. γεν.} (λαϊκ.) ο χώρος μόνιμης ή προσωρινής διαμονής, υ τόπος όπου καταλύει ή κατοικεί (κάποιος): *τραγουδώντας τράβηξε αργά προς το ~* του || *κα/^ωσήρθατε στο - μας!* || *στήνω το - μου* συν. κατοικία, κατάλυμα, ενδιαίτημα.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *κονάκιν*< τουρκ. konak|. **κονβέκτορας** (ο) {κονβεκτόρων} τκχνολ. τύπος θερμαντικού σώματος που λειτουργεί με ζεστό νερό. περιλαμβάνει ανεμιστήρα και παράγει μεγάλη ποσότητα θερμού αέρα.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. convector < p. convect «θερμαίνω μετα- φέροντας αέρα» < convection (υποχωρητ.) < μτγν. λατ. convectio < λατ.

convectus, τού p. convchcrc «συγκομίζω, συγκεντρώνω»), **κονβόι** κ. **κομβόι** (τυ) {άκλ.} **1.** ομάδα από οχήματα (κυρίως φορτηγά) που ταξιδεύουν μαζί ΣΥΝ. φάλαγγα **2.** η νηοπομπή (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. convoy < παλ. γαλλ. conveier «συνοδεύω» < δημώδ. λατ. *conviarc < con- κcum «με. μαζί») + via «οδός»!.

Κονγκό (το) {άκλ.} (γαλλ. Republique populaire du Congo = Λαϊκή Δημοκρατία τού Κονγκό) χώρα τής ΚΔ. Αφρικής, πυυ βρέχεται από τον Ατλαντικό Ωκεανό, με πρωτεύουσα τη Μπραζαβίλ, επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο τής Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας. **Κονγκολέζος** (ο). **Κονγκολέζα** (η). **κονγκολέζικος,** -η. -υ.

ftym. < γαλλ. Congo, από τον ομώνυμο ποταμό, τυύ υπυίυυ η ονομασία ταυτίζεται (στη γλ<ύσσα Μπαντού) με τη λ. kongo « βουνό »[. **Κονγκρέσο** (το) το νομοθετικό όργανο των 11.Π.Λ.. τυ υκοίο αποτε- λείται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων και τη Γερουσία.
|ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. congress < λατ. congressus «συνάντηση», μτχ. τού p. congrcdior «συνέρχομαι, συγκεντρώνομαι»!, **κόνδορας** (ο) {κονδόρων) ΖΩΟΛ. μεγαλόσωμος γύπας τής Αμερικής, με γυμνό λαιμό και κεφάλι και μαύρο τρίχωμα, που τρέφεται με θνησιμαία και άρρωστα ζώα· πιυ γνωστός είναι ο κόνδορας των Ανδεων, που το άνοιγμα των φτερών του φθάνει τα τρία μέτρα, Ηπίσης **κόν- δωρ** [18581 {κόνδορυς!.
|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ισπ. condor < kiintur, λ. τής ινδιάνικης φυλής Κετσούα|.
κονδύλι (το) {κονδυλί-ου | -ων} το χρηματικό ποσό που διατίθεται για συγκεκριμένο σκοπό και αναγράφεται ως έξυδυ σε προϋπολογισμό επιχείρησης, εταιρείας, κράτους κ.λπ.: *φέτος προβλέπεται να αυξηθούν τα ~ για την παιδεία || απορρόφηση των - από τα ταμεία τής Ε.Ε.*![*τεράστια ~ έχουν διατεθεί για σημαντικά έργα || εγκρίθηκαν τα ~ για την υλοποίηση των αναπτυξιακών προγραμμάτων || μυστικά ~* ΣΥΝ. δαπάνη, έξυδυ. Ηπίσης **κονδύλιο.**
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κονδύ/αον,* υποκ. τού αρχ. *κόνδυλος* «γροθιά - άρθρωση, εξόγκωμα», παράγωγο τής «γλώσσας» τού Ησυχίου *κόνδοΓ αστράγαλοι.* ΙΙ σημ. «γραφίδα» είναι μεσν.. επειδή ως όργανο γραφής χρησιμοποιούσαν καλάμι κομμένο μεταξύ δύο *κονδύ/.ων* («αρθρώσεων»)].
κονδυλοειδής, -ής, -ές -» κονδυλώδης
κονδυλόμορφος, -η. -ο αυτός που έχει σχήμα κυνδύλυυ: *~ ρίζα φυτού.*
κονδυλόρριζος, -η, -ο 11887] βοτ. (φυτό) τού οποίου οι ρίζες σχηματίζουν κονδύλους.
[είύμ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. tuberosa], **κόνδυλος** (ο) {κονδύλ-ου j -ων. -υυς] **1.** ΒΟΤ. σαρκώδες διόγκωμα στον βλαστό, στη ρίζα. στο ρίζωμα ή στις διακλαδώσεις τυυς. στο οποίο περιέχονται απυταμιευτικές ουσίες, απαραίτητες για τυ φυτό. πυυ εξασφαλίζουν τον πολλαπλασιασμό τύ φυτού (γνωστοί κόνδυλοι είναι η πατάτα, το καρώτο, το τεύτλο κ.ά.) · 2. ΑΝΑΤ. κυρτό υποστρόγγυλο ή ωοειδές εξόγκωμα τύ υστύ στυ σημείο τής άρθρωσης, όπως λ.χ. στο οστό τής κάτω γνάθου *(γναθικός ~),* στυ κάτω άκρο τού μηριαίου οστού κ.α.
[ετυμ. αρχ., βλ. κ. *κονδύλι].* **κονδυλοφόρος,** -ος, -ο 1185I | κ. **κοντυλοφόρος** (λόγ.) **1.** (για Φυτά) αυτός που σχηματίζει, που φέρει κυνδύλους (βλ.λ.) 2. ***κονδυλοφόρος*** (ο) (α) το καλάμι που χρησιμυπυιούσαν παλαιότ. ως όργανο γραφής και ιδ. το ξύλινο ή μεταλλικό στέλεχυς, στυ άκρο τού οποίου πρυσαρμυζόταν η γραφίδα (β) (συνεκδ.-μειωτ.) το πρόσωπο που χρησιμοποιεί το παραπάνω αντικείμενο για να γράφει, ο συγγραφέας ή ο δημοσιογράφος: *πληροφένος / πουλημένος / ασήμαντος ~.*
[ετυμ. Απόδ. τύ γαλλ. purte-plume|. **κονδυλώδης,** -ης, -ες [αρχ.[{κονδυλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] **1.** αυτός που μοιάζει με κόνδυλο (βλ.λ.). πυυ έχει τυ σχήμα και τη μορφή κυνδύλυυ: *~ ρίζα* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που φέρει κυνδύλους ή υι- δήματα. πυυ έχει εξογκωθεί από κονδύλους: *~ μύτη* συν. εξογκωμένος. πρησμένος. Επίσης **κονδυλοειδής,** -ής. -ές |μτγν.|. ^ ιχολιο λ. *-ης, -\)ς, -ες.*
κονδύλωμα (το) [κονδυλώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (γενικά) σκληρό εξόγκωμα στυ δέρμα ανθρώπων και ζώων συν. πρήξιμο, καρούμπαλο, όγκος 2. (για φυτά) μικρό εξόγκωμα στον βλαστό ορισμένων φυτών το σημείο από όπου φύονται τα φύλλα και τα άνθη συν. ρόζος, οφθαλμός 3. ιατρ. (α) (καθημ.) ***κονδυλώματα*** (τα) αφροδίσιο νόσημα που προκαλείται από ιό και εκδηλώνεται με γκριζωπές. σαρκώδεις και υγρές εκβλαστήσεις πυικίλυυ μεγέθους στα γεννητικά όργανα και στην πρωκτική χώρα συν. θηλωμάτωση (β) ***πλατύ κονδύλωμα*** υπερτροφική βλεννογόνος πλάκα υπό μορφήν εκβλαστήσεως, που παρατηρείται στυ αιδυίυ και στην πρωκτική χώρα κατά το δεύτερο στάδιο τής σύφιλης.
[ετυμ. αρχ. < *κόνδυλος* «άρθρωση, εξόγκωμα», βλ. λ. *κονδύλι}.* **κονεύω** ρ. μετβ. {κόνεψα} (λαϊκ.) φιλοξενώ.
[f.tym. μεσν. < τουρκ. kon(mak) «καταλύω προσωρινά. σταθμεύω» + παραγ. επίθημα -ευω]. **κονίο** (η) {κονιών} **1.** κάθε συγκολλητική ύλη που χρησιμοποιείται σε μορφή πυλτού. για να συγκολληθούν μεταξύ τους τα διάφορα υλικά στις οικοδομές (λ.χ. πέτρες, τούβλα, άμμος κ.λπ.) και η οπυία στερεοποιείται είτε με την επίδραση τύ αέρα (λ.χ. ο ασβέστης και ο γύψος) είτε μέσα στο νερό (λ.χ. τυ τσιμέντο) ή γίνεται ημίρρευστη όταν θερμαίνεται και στερεοποιείται όταν ψύχεται (λ.χ. η πίσσα και η άσφαλτος) 2. (συνεκδ.) τυ επίχρισμα των τοίχων οικοδομής με κονίαμα διαφόρων τύπων συν. κονίαση, σοβάντισμα · 3. (ειδικότ.) η στάχτη που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα στο πλύσιμο των ρούχων συν. αλισίβα, σταχτόνερο.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κόνις* «σκόνη» (βλ. λ. *σκόνη)].*

κονιόκ (το) {άκλ.} οινοπνευματώδες ποτό που παράγεται με διπλή απόσταξη εκλεκτών κρασιών και παλαίωση αυτών για ορισμένο χρονικό διάστημα σε δρύινα βαρέλια (από τα πολλά παρόμοια είδη ποτών η υνομασία *κονιάκ* δίδεται μόνο σε αυτό που παράγεται στους νομούς Σαράντ και Σαράντ Μαριτίμ τής Γαλλίας, όπου και η ομώνυμη πόλη) ϛυμ. μπράντι. — (υποκ.) **κονιακάκι** (το).
γυμ. < γαλλ. cognac, από το όνομα τής γαλλικής πόλης Cognac (< λατ. Compiniacum), που είναι παγκοσμίως γνωστή για τα απυστα- κτήρια τού ομώνυμου οινοπνευματώδους ποτού], **κονίαμα** (το) {κονιάμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** ημίρρευστο ομοιογενές μείγμα από νερό. λεπτόκοκκη άμμο και κονία (βλ.λ.) σε συγκεκριμένες αναλογίες, πυυ στερεοποιείται και σκληραίνει έπειτα από ορισμένο χρόνο και το οποίο χρησιμυπυιείται ανάλογα με τη σύνθεση σε υικοδομικές κατασκευές, σε στεγανοποίηση δεξαμενών, για συβά- ντισμα τοίχων, για θερμικές ή ηχητικές μονώσεις κ.ά. συν. (καθημ.) λάσπη 2. (κατ' επέκτ.) παρόμυιυ μείγμα, με το οποίο επιχρίονται οι τοίχοι και τα ταβάνια οικοδομής, για να γίνουν λείες και στεγανές οι επιφάνειες τυυς συν. συβάς.
[είύμ. αρχ. < *κονιώ (-άω)* < *κονία* (βλ.λ.)]. **κονίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} (λόγ.) **1.** η επίχριση των επιφανειών οικοδομής με κονίαμα (βλ.λ.) · σοβάντισμα. ασβέστωμα
2. ιλίρ. νόσυς που προκαλείται από την εισπνοή διαφόρων ειδών σκόνης και παρατηρείται κυρ. σε όσους ασκούν βαριά και ανθυγιεινά επαγγέλματα στην ύπαιθρο και σε εξόρυξη ή επεξεργασία ορυκτών συν. πνευμυνυκυνίαση. —**κονιαστής** (ο) (σημ. I).
[ετυμ. < μτγν. *κονίασις* < αρχ. *κονιώ (-άω)* < *κονία* (βλ.λ.)[. **κόνιδα** (η) (περιληπτ.) τα αβγά των παρασιτικών εντόμων (ψείρας, ψύλλου, κοριού κ.λπ.). Ηπίσης **κονίδα.**
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *κανίς, -ίδος* (με αναβιβασμό τού τόνου κατ' αναλογίαν προς το -άσχετο ετυμυλογικώς- ουσ. *κόνις* «σκόνη») < I.K. *knid- «ψείρα» (τυ -ο- τής ελλην. λ. επίσης κατ' αναλυγίαν προς το ουσ. *κόνις* «σκόνη»), πβ. αρχ. αγγλ. hnitu «ψείρα», αρχ. γερμ. (h)niz Ο γερμ. Niss). ρωσ. gnida. αλβ. theni κ.ά.]. **κόνικλος** (υ) {κυνίκλ-υυ | -ων. -υυς} (επίσ.) το κουνέλι (βλ.λ.).
| ετυμ. < μτγν. *κόνικλος / κύνικλος* < λατ. cuniculus], **κονικλοτροφείο** (το) [1866J (επίσ.) τυ σύνολο των εγκαταστάσεων για μαζική και επιστημονική εκτροφή κουνελιών. **κονικλοτροφία** (η) {χωρ. πληθ.} η μαζική εκτροφή κουνελκδν με επιστημονικές μεθόδους. — **κονικλοτρόφος** (ο/η), **κονιοποίηση** (η) [1897j {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ.) η μετατροπή στερεάς ουσίας σε σκόνη: *μηχανή κονιοποιήσεως.* **κονιοποιώ** ρ. μετβ. 11886] {κονιοποιείς... | κυνιυπυί-ησα, -ούμαι, -ήθη- κα. -ημένος} (λόγ.) μεταβάλλω στερεά ουσία σε σκόνη με διάφορες μεθόδους, λ.χ. με τρίψιμο, άλεσμα, σύνθλιψη, κοπάνισμα κ.λπ. συν. τρίβω, αλέθω, κοπανίζω, ψιλοκυπανίζω. **κονιορτοβριθής,** -ής. -ές] 18881 {κονιορτοβριθ-ούς \ -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός πυυ είναι γεμάτυς σκόνη: *ανέσυρε το έγγραφο από τα ~ άδυτα των αρχείων* συν. σκονισμένος, κατασκυνισμένος ΑΜ. ασκό- νιστος, καθαρός. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
ΙΕΤΥΜ. < *κονιορτός* + *-βριθής*< *βρίθω].* **κονιορτοθύελλα** (η) |1898| {κυνιυρτυθυελλών} μρίεωρ. θύελλα που μεταφέρει μεγάλες ποσότητες σκόνης και άμμου (λ.χ. στην έρημο): *η χειμερινή ~ τής Σαχάρας.* **κονιορτοποιώ** ρ. μετβ. {κυνιυρτυπυιείς... | κυνιυρτοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) 1. κάνω κάτι σκόνη, το μετατρέπω σε σκόνη:
καρπούς / κρέας / μάρμαρο 2. (μτφ.) διαλύω (αντίπαλο), τυν συντρίβω, τον «κάνω σκόνη»: *οι μηχανοκίνητες δυνάμεις των Γερμανών κονιορτοποίησαν κάθε εστία αντίστασης στην Πολωνία* **3.** (μτφ.) κάνω κάποιον να διαλυθεί, να διασπαστεί: *συχνά η προσωπικότητα τού ανθρώπου κονιορτοποιείται υπό το βάρος των υποχρεώσεών του.* — **κονιορτοποίηση** (η).
]είύμ. Απόδ. τού γαλλ. pulveriser|. **κονιορτός** (ο) {χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) **1.** σκόνη που σηκώνεται στυν αέρα και μεταΦέρεται εδώ και εκεί με τη δράση τού ανέμου ή από άλλες αιτίες (λ.χ. όταν περνά όχημα κινούμενο με μεγάλη ταχύτητα σε χωματόδρομο) συν. κουρνιαχτός, σκόνη, (λαϊκ.) μπουχός 2. το σύ- νυλυ πυλύ λεπτών σωματιδίο>ν, που αποσπώνται απύ διάφορα υλικά λόγω βιομηχανικής ή άλλης κατεργασίας (τριβή, χτύπημα, ανάφλεξη κ.λπ.) και καθίστανται επικίνδυνα για την ανθρώπινη υγεία, εφόσον εισαχθυύν στυν υργανισμό με την εισπνοή ή επικαθίσυυν στυ δέρμα
μετεωρ. το σύνυλυ των σωματιδίων τής σκόνης, που αιωρούνται στα κατώτερα κυρ. στρώματα τής ατμόσφαιρας και μπορούν να με- ταφερΟυύν σε μεγάλες αποστάσεις με τη δράση τού ανέμου.
|ετυμ. αρχ. < *κόνις* «σκόνη» (βλ. λ. *σκόνη)* + **όρτός,* ρηματικό επίθ. τού αρχ. *όρν\ψι* «εγείρω, σηκώνω» (βλ. λ. *ορμή)*. **κόνις** (η) {-ιος κ. -εως Ι χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η σκόνη (βλ.λ.) **2.** υποια- δήπυτε μορφή σκόνης μετάλλυυ ή κράματυς. που χρησιμοποιείται ή παράγεται κατά τις μεταλλουργικές κατεργασίες **3.** πολύ εύφλεκτο μείγμα νίτρου, άνθρακα και θείου σε μορφή σκόνης, που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα ως καύσιμο για την προώθηση των πυραύλων. [f.tym. αρχ.. βλ. λ. *σκόνη].* **κονισολέος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που έχει σκονιστεί σε μεγάλο βαθμό, που έχει γεμίσει σκόνη: *~ ερμάριο* συν. κονιορτοβριθής, κατασκονισμένος Α\τ. ασκόνιστος.
[είύμ. μτγν. < αρχ. *κονίσα/.ος* < *κόνις* «σκόνη» + *σάλος].* **κονίστρα** (η) {κονιστρών} (λόγ.) **1.** το τμήμα τής αρχαίας παλαίστρας και τού ρωμαϊκού αμφιθέατρου, που ήταν στρωμένο με λεπτή άμμο και χρησίμευε στις προπονήσεις και στους αγώνες των παλαιστών συν. παλαίστρα 2. (μτφ.) κάθε πεδίο δράσεως, στο οποίο υφίστανται ανταγωνισμός για την επικράτηση ή για τα πρωτεία: *ο τέως υπουρ*

γός δήλωσε ότι η επιστροφή του στην πολιτική - είναι μόνο ζήτημα χρόνου II *«στη διεθνή ~ ελάχιστα επηρεάζουν συμπάθειες, φιλία και γοητεία»* (εφημ.) ΣΥΝ. στίβος.
[ετυμ. αρχ. < *κονίω / κονίζω* < *κόνις* «σκόνη»].

Κόνιτσα (η) πόλη της Ηπείρου στον νομό Ιωαννίνων κοντά στα σύνορα με την Αλβανία.
[ετυμ. < σλαβ. Konica «αλογότοπος»[. **κονκάρδα** κ. **κογκάρδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μικρό σήμα σε σχήμα ρόδακα από ύφασμα, πλαστικό ή μέταλλο, που τοποθετείται στο καπέλο ή στο στήθος ανθρώπου ή και στην εξωτερική επιφάνεια βιομηχανικού προϊόντος και δηλώνει, συνήθ. με όσα αναγράφονται επάνω του, ότι ο φορέας του έχει συγκεκριμένα γνωρίσματα ή ιδιότητες και (προκειμένου για πρόσ.) ότι είναι οπαδός ορισμένης πολιτικής ή άλλης κίνησης, μουσικού ρεύματος κ.λπ. ΣΥΝ. έμβλημα **2.** (ειδικότ.) το σήμα που είναι τοποθετημένο στο πηλήκιο των στρατιωτικών και ει- κονίζει τη σημαία ΣΥΝ. εθνόσημο.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. cocardc < παλαιότ. γαλλ. coquard «ματαιόδοξος, εγωιστής» < coq «πετεινός». Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς ως μέρος περιφράσεων που σήμαιναν «τυ λειρί τού πετεινού» (λ.χ. bonnet a la coquarde «σκούφος που μοιάζει με λειρί κόκορα», Rabelais) και αργότερα «σήμα σε καπέλο». Φαίνεται πως το γαλλ. cocard μεταφέρθηκε αρχικώς ως *κογκάρδα* (με ηχηρυποίηση, πβ. κ. *μπουρμπονάρ* < pourboire. *ντέντεκτιβ* < detective) και στη συνέχεια, με υπερδιόρθωση (υπό την επίδρ. άλλων δανείων, λ.χ. *κον-σέρβα, κονσόλα, κον-τρόλ*), κατέληξε *κον-κάρδα].* **κονκλάβιο** κ. **κονγκλάβιο** (το) {κονκλαβί- ου | -ων} **1.** αίθουσα τού Βατικανού, στην οποία συνέρχονται οι καρδινάλιοι για την εκλογή νέου Πάπα **2.** (συνεκδ.) η ίδια η σύνοδος των καρδιναλίων τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, για να εκλέξουν νέο Πάπα **3.** (μτφ.-μει- ωτ.) κάθε σύνοδος ή συγκέντρωση μελιον (συνήθ. πολιτικής παράταξης) για τη λήψη σημαντικών αποφάσεων.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. conclave < λατ. conclave / -is «κλειδωμένο δωμάτιο» < con- << cum «με. μαζί») + clavis «κλειδί»|. **κονκορδάτο** (το) **1.** η συμφωνία που υπογράφεται ανάμεσα στων Πάπα. αρχηγό τής Ρωμαιοκαθολικής Ηκκλησίας, και σε πολιτικό αρχηγό κράτους, με την οποία ρυθμίζονται θρησκευτικά και εκκλησιαστικά ζητήματα στην επικράτεια τού κράτους αυτού *2.* ΝΟΜ. όρος τού Διεθνούς Δικαίου, ο οποίος προσδιορίζει τις συμφωνίες που υπυγρά- φονται ανάμεσα στην εκκλησιαστική και την κοσμική αρχή στις χώρες τής Δύσης.
|FTYM. < ιταλ. concordato < μεσν. λατ. concordatum «συμφωνία» < ρ. concordo «ομυνυώ. συμφωνώ»], **κον μότο** επίρρ. ΜΟΥΣ. ένδειξη εκτέλεσης ενός μουσικού κομματιού «με κίνηση», χωρίς να καθυστερεί.
ΙΐϊΤΥΜ. < ιταλ. con moto|. **κον μπρίο** επίρρ. ΜΟΥΣ. εκφραστική ένδειξη εκτέλεσης ενός κομματιού εύθυμα και ζωηρά: *αλέγκρο ~.*
ΙϋΤΥ.Μ. < ιταλ. con brio], **κόνξα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** πεισματιόδης αντίδραση, εγωιστική εμμονή σε πράξη, ενέργεια, συμπεριφορά, λόγο κ.λπ.: *την πείραξε αυτό που είπες κι άρχισε τις ~ || άσε τις ζήλιες και τις ~!* ΣΥΝ. πείσμα, καπρίτσιο, ιδιοτροπία, παραξενιά 2. (γενικότ.) αντιδραστική ενέργεια ή συμπεριφορά: *συνηθίζει να κάνει κόνξες, όταν δεν της αρέσει κάτι* συν. αντίδραση, αντίπραξη, εναντίωση.
I.E1_ΥΜ· < αγγλ. conks, γ' εν. πρόσ. τού p. conk, το οποίο ως μέρος τής περιφράσεως conk out αναφέρεται σε μηχανές και σημαίνει «παθαίνω βλάβη» (λ.χ. στη φρ. the car conks out «το αυτοκίνητο δεν λειτουργεί, καταρρέει»)), **κονόμο** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η απόκτηση πολλών χρημάτων: *νοιάζεται μόνο για την ~ || μυρίστηκε ~ κι έτρεξε.*
[ΕΤΥΜ. < *κονομάω* (υποχωρητ.) < *οικονομώ*|. **κονομάω** ρ. μετβ. [κονομάς* | κονόμη-σα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** αποκτώ υλικό κέρδος, γίνομαι πλούσιος: *~ γερά λεφτά || πόσα κονομάς τον μήνα:* ΣΥΝ. κερδίζω, πλουτίζω· ΦΡ. *τα κονομάω* βγάζω πολλά λεφτά, κερδίζω πολλά: *το 'ρίξε στο εμπόριο και τα κονόμησε* j| *τα κονομάει χοντρά* 2. (η μτχ. *κονομημένος, -η. -ο)* αυτός πυυ έχει αποκτήσει ή διαθέτει πολλά χρήματα ΣΥΝ. πλυύσιυς, ευκατάστατος.
[το ΥΜ. Μεταπλ. τ. τού ρ. *οικονομώ].* **κονομησιό** (η)
(λαϊκ.) η κονόμα (βλ.λ.). **κονσεπτουαλισμός** (ο) η
εννοιοκρατία (βλ.λ.).
[F.TYM. Μεταφορά τού γαλλ. conceptualisme < conceptuel < μεσν. λατ. conceptualis < λατ. conceptus «σύλληψη, ιδέα», μτχ. τ. τυύ ρ. concipere «συλλαμβάνω» < con- (< cum «με, μαζί») + -cipio < capio «λαμβάνω »].
κονσέρβα (η) {κονσερβών) **1.** προϊόν για φαγητό, που παραμένει για μεγάλο χρονικό διάστημα σε καλή κατάσταση (κατάλληλο για κατανάλωση), καθώς διατηρείται σε μεταλλικό, αεροστεγές δυχείυ. τυ οποίο έχει υποστεί ειδική επεξεργασία: *έφαγε ψάρι ~ για βραδινό* ΑΝ Γ. νωπό (προϊόν), φρέσκο **2.** (συνεκδ.) το ειδικό μεταλλικό δοχείο που έχει κλειστεί αεροστεγώς και χρησιμεύει για διατήρηση τροφίμων ή άλλων ευπαθών ουσιών: *άνοιξε μία - και φάε* συν. κουνσερβοκυύτι **3.** (μτφ. ως χαρακτηρισμός) οτιδήποτε είναι εκ των προτέρων έτοιμο για ορισμένη χρήση ή για την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών, καθετί που παρουσιάζεται, προβάλλεται κ.λπ. σε μεταγενέστερο χρόνο από αυτόν που έγινε: *η συνέντευξη θα μεταδοθεί* - (μαγνητοσκοπημένη, όχι απευθείας).
[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. conserva < ρ. conservare < λατ. conservaro «διατηρώ, συντηρώ» < con- (< cum «με. μαζί») + servo «υπηρετώ, φρουρώ»].
κονσέρβαρισμένος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που είναι τοποθετημένος σε κονσέρβα ΣΥΝ. κονσερβοποιημένος. **κονσερβατουάρ** (το) {άκλ.} ίδρυμα στο οποίο διδάσκεται συστηματικά η μουσική σε όλους τους κλάδους της ΣΥΝ. ωδείο.
[ετυμ. < γαλλ. conservatoire < ιταλ. conservatorio, υνυμασία ωδείων που ιδρύθηκαν αρχικώς στην Ιταλία, προκειμένου να εκπαιδεύονται τα ορφανά παιδιά, < ρ. conservare «διατηρώ». Βλ. κ. *κονσέρβα}.* **κονσερβοκούτι** (το) {κονσερβοκουτ-ιού [-ιών) το μεταλλικό κουτί στο οποίο διατηρούνται τα τυποποιημένα τρόφιμα και ιδ. τυ άδειο (από το οποίο έχει αφαιρεθεί το περιεχόμενο): *γέμισαν οι* παραλίες *και οι ακρογιαλιές με κονσερβοκούτια* συν. κονσέρβα, **κονσερβοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.) μέθοδος συντήρησης τροφίμων ή άλλων ευπαθών ουσιών σε πολύ καλή κατάσταση, η οποία συνίσταται σε συνδυασμό σφραγίσματος των προϊόντων εντός μεταλλικών, αεροστεγών δοχείων και υπερθέρμανσής τους, ώστε να εξυντωθυύν πλήρως υι μικροοργανισμοί τού περιβάλλοντος, που επιφέρουν αλλοιώσεις. — **κονσερβοποιώ** ρ. {-είς...}. **κονσερβοποιία** (η) {χωρ. πληθ.) η βιομηχανία κονσερβών. Επίσης **κονσερβοποιείο** (τυ). — **κονσερβοποιός** (ο/η), **κονσέρτο** (τυ) ♦ κυντσέρτο
κονσόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** τεχνολ. (α) επίπεδη βάση πάνω στην οποία προσαρμόζονται χειριστήρια ή ενδεικτικά όργανα (λυχνίες, οθόνες), πληκτρολόγια και λοιπός εξοπλισμός, με τον οποίο γίνεται ο χειρισμός και ο έλεγχος ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων, ηλεκτρονικών συσκευών κ.ά. (λ.χ. η κονσόλα τού ήχου στα στούντιο ηχογράφησης) (β) (ειδικότ.) οι περιφερειακές ή τερματικές μονάδες υπολογιστή, που είναι εξοπλισμένες συνήθ. με πληκτρολόγιο και οθόνη και χρησιμεύουν για τον «διάλογο» χειριστή - μηχανής 2. ΜΟΥΣ. (α) ο ακουστικός μείκτης στην ηλεκτρονική μουσική (β) το ανώτερο τμήμα τής άρπας, όπου βρίσκονται οι καβίλιες των χορδών (γ) το τμήμα τού εκκλησιαστικού υργάνυυ. κινητό ή ενσωματωμένο στο κύριο σώμα του, όπου βρίσκεται το πληκτρολόγιο και το ποδόπληκτρο · 3. τραπέζι με διακοσμημένο το μπροστινό του μέρος, το οποίο τοποθετείται δίπλα σε τοίχο και συνήθ. στηρίζεται σε αυτόν· πάνω του τοποθετούνται μεγάλα ρυλόγια, καθρέφτες, ανθοδοχεία κ.ά. **4.** αρχιτ. ορθογώνια πρυεξυχή υικοδυμήματος από ξύλο. πέτρα, μάρμαρο κ.λπ.. η οποία στηρίζει θριγκό, εξώστη κ.ά. ή χρησιμεύει ως βάση αγάλματος, αγγείου ή άλλου διακοσμητικού στοιχείου.
[ΐϊΤΥ.Μ. Μεταφορά τού γαλλ. console, αβεβ. ετύμου, πιθ. συγκεκομμέ- νος τ. τού επιθ. consolateur «βραχίονας» (αρχικώς «παρηγορητής») < λατ. consolor «παρηγορο')» < con- (< cum «με. μαζί») + solor «παρηγορώ. καταπραΰνω»].
κονσομασιον (η) {άκλ.} (απλή ή ερωτική) συντροφιά σε κέντρα διασκεδάσεως από γυναίκες, επαγγελματίες τού είδους, η οποία στοχεύει στη μεγαλύτερη δυνατή κατανάλωση ποτών και φαγητών εκ μέρους τού πελάτη προς όφελος τού καταστήματος.
{ΠΤΥΜ. < γαλλ. consommation «κατανάλωση - παραγγελία ποτού σε μπαρ» < ρ. consommcr «καταναλώνω εκπληρώνω» < λατ. consummaro -αθροίζω», που το συνέχεαν με το λατ. consumo «καταναλώνω»
con- (< cum «με. μαζί») + sumo «λαμβάνω, χρησιμοποιώ»], **κονσομέ** (το) {άκλ.} ζωμός βρασμένου κρέατος ή κυτόπυυλου και η απλή. σκέτη σούπα που παρασκευάζεται από αυτόν.
{ΠΤΥΜ. < γαλλ. consomme, στις σημ. «ραφιναρισμένος - χρησιμοπυι- ημένος», μτχ. τ. τού p. consommer «καταναλώνω - εκπληρώνω» (< λατ. consummaro)], **κονσόρτσιουμ** (το) {άκλ.} ΟΙΚΟΝ. **1.** οικονομική σύμπραξη επιχειρήσεων, εταιρειών, οργανισμών κ.λπ., που έχει σκοπό την οικονομική συνεργασία στην εκτέλεση ενός ορισμένου έργου και λύνεται μετά την περάτωση τού έργου: *~ τεχνικών εταιρειών για την κατασκευή τής γέφυρας Ρίου Αντιρρίου* 2. συνεταιρισμός τραπεζών που διενεργεί εμπορικές ή χρηματιστηριακές πράξεις για λογαριασμό όλων των συμβαλλόμενων μελών του· κυρ. δραστηριοποιείται στην περίπτωση χορήγησης δανείων σε χώρες που προσφεύγουν σε εξωτερικό δανεισμό.
[ετυμ. < αγγλ. consortium < λατ. consortium «κοινωνία» < consors «κοινός, συγγενής, συγκληρονόμος» < con- (< cum «με, μαζί») + sors «κλήρος, μοίρα»], **κονστρουκτιβισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} μεγάλο καλλιτεχνικό (ζωγραφική, θέατρο, λογοτεχνία, αρχιτεκτονική κ.λπ.) κίνημα, που αναπτύχθηκε στη Ρωσία των αρχών τού 20ού αι. (πριν από την Οκτωβριανή Επανάσταση) και κατόπιν διαδόθηκε στην Αγγλία, τη Γερμανία και την Αμερική και το οποίο θεωρείται ότι επηρεάστηκε αρχικά από τον κυβισμό (βλ.λ.) και τον φουτουρισμό (βλ.λ.) · κύριο χαρακτηριστικό του είναι ο θαυμασμός για τις μηχανές, την τεχνολογία και τα σύγχρονα βιομηχανικά υλικά (γυαλί, πλαστικό κ.λπ.). καθώς και η αρχή ότι η τέχνη δεν είναι «μίμηση» αλλά «δημιουργία». — **κονστρου- κτιβιστής** (ο), κονστρουκτιβίστρια (η).
|ι-τυμ. Μεταφορά τού γαλλ. constructivismc < constructif < μεσν. λατ. constructivus < λατ. constructus «κατασκευασμένος», μτχ. τού ρ. construo «κατασκευάζω, χτίζω» < con- (< cum «με. μαζί») + struo «κατασκευάζω, συναρμόζω»], **κοντά** επίρρ. {κοντύτερα) **1.** σε μικρή απόσταση: *κάπου εδώ - θα πήγε* J| *κατοικεί ~ στη μητέρα της* [[(μτφ.) *είμαι βέβαιος ότι βρίσκομαι πολύ ~ στη λύση τού προβ/.ήματος* ΣΥΝ. σιμά, (λόγ.) πλησίον, εγγύς Λντ. μακριά· φρ. (α) *από **κοντά*** (i) από μικρή απόσταση ή χωρίς μεσολαβήσεις: *θέλω να παρακο/.ουθήσω ~ την προσπάθειά σας*]] ο *βου- λευτής πήγε στην περιοχή του. για να εξετάσει ~ τα αιτήματα των κατοίκων* συν. (λόγ.) εκ τού σύνεγγυς (ii) (μτφ.) σε στενή παρακολούθηση: *την παίρνει πάντα ~. γιο. να δει πού πάει* συν. κατά πόδας

για να δηλωθεί ότι κάποιος ακολουθεί, μιμείται άλλον, κάνει ό,τι και εκείνος: *αγοράζει κάτι ο Νίκος. - κι ο Πέτρος* (β) ***κοντά-κοντά*** σε

ελάχιστη απόσταση συν. δίπλα-δίπλα, παραπλεύρως · 2. (+ μου, συυ, τυυ. μας κ.λπ.) συντρυφικά με κάπυιον, σε μικρή απόσταση: *πόσο ευτυχισμένη Οα ένιωθε ~ συυ!* || *πέρασε μια ζωή ολόκληρη ~ τους* συν. μαζί, δίπλα, στο πλάι · **3.** περίπου: *η συνεδρίαση τελείωσε ~ στα ξημερώματα* || *είναι - δύο ώρες που ακούγονται εκρήξεις* jj *ψάρεψε - πέντε κι/.ά λυθρίνια* || *ήλθαν ~ δέκα άτομα* συν. σχεδόν, πάνω-κάτω. ίσαμε, κάπου αντ. ακριβώς· ΦΡ. (α) ***τώρα κοντά*** πριν ή μετά από μικρό χρονικό διάστημα: *έφτασε ~* [[*τον περιμένουμε.* ~ ΣΥΝ. προσεχούς, όπου να 'ναι · 4. επιπλέον. μαζί με: ~ *στα άλλα. είχαμε και την αρρώστια* συν. εκτός από · φρ. (παροιμ.) (α) ***κοντά στα ξερά, καίγονται και τα χλωρά*** βλ. λ. *ξερός* (β) ***κοντά στον νου κι η γνώση*** βλ. λ. *γνώση*. ^ σχολιο λ. *περίπου*.

Ιετυμ. μεσν. επίρρ. τυύ μτγν. επιθ. *κοντός* (βλ.λ.)|. **κονταίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |μεσν.| {κόντυνα} ♦**1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) πιο κοντό, μειώνω το ύψος ή το μήκος του: ~ *το φουστάνι / το παντελόνι* συν. μαζεύω αντ. μακραίνω, επιμηκύνω ♦ (αμετβ.) 2. γίνομαι πιο κοντός, μικραίνει τυ μέγεθός μυυ: *έπλυνα τη μπλούζα και κόντυνε* Συν. μαζεύω αντ. μακραίνω, επιμηκύνομαι **3.** (προφορ.) χαμηλώνω, σκύβω, ώστε να φαίνομαι πιο κοντός: *για κόντυνε λίγο. για να σε βλέπουμε, παραείσαι ψηλός!* – **κόντεμα** κ. **κόντυμσ** (το). ** σχολιο λ. *-αίνω*.

κοντάκι (τυ) [μεσν-J {κυντακ-ιού | -ιών} τυ κοντάκιο (βλ.λ., σημ. I).

κοντακιά (η) χτύπημα με το κοντάκι: *τον έριξε μια ~ στο πρόσωπο*.

κοντακιανός, -ή, -ό (λαϊκ.) μικρόσωμος, κυντούλης.

Γετυμ. < *κοντός* + παραγ. επίθημα *-ακιανός,* κατ' αναλογίαν προς το *ξερακιανός* (βλ.λ.)I· **κοντάκιο** (τυ) {κυντακί-ου j -ων} **1.** τυ ξύλινο, οπίσθιο τμήμα των ντυυφεκιών, πάνω στο οποίο προσαρμόζεται η κάννη · 2. ηκκλης. ύμνος που αποτελείται από προοίμιο, αρκετά τροπάρια (τους «οίκους»), ψάλλεται κυρ. κατά την ακολουθία τού όρθρου και περιέχει συνοπτικά το εγκώμιο τού ευρταζόμενυυ αγίου.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *κοντάκιον*. υποκ. τού *κόνταξ* «κοντάρι» < αρχ. *κοντός* «κοντάρι» (βλ.λ.). Η σημ. τού εκκλησιαστικού ύμνου οφείλεται στο ξύλο, όπου τύλιγαν τον πάπυρο (ειλητάριο) με το κείμενο τού ύμνου], **κοντάκτ** (το) {άκλ.} ΤΥΠΟΓΡ. η φωτοτεχνική παραγωγή εικόνας, κειμένου κ.λπ., που γίνεται με τη μέθοδο τής επαφής, δηλ. στην ίδια ακριβώς διάσταση με τυ πρωτότυπο: *θετικό ι αρνητικό*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. coniaci < λατ. contactus «αφή, επαφή», μτχ. τ. τού ρ. contingo «αγγίζω, άπτομαι» < con- (< cum «με, μαζί») + -tingo < tango «αγγίζω. ψαύω»|.

κοντανασαίνω ρ. αμετβ. {κοντανάσανα} (για πρόσ.) αναπνέω δύσκολα. με σύντομες και διακεκομμένες αναπνοές (λόγω έντονης κίνησης. προσπάθειας κ.λπ.) συν. ασθμαίνω, λαχανιάζω, αγκυμαχώ. – **κοντσνάσασμα** (το), **κοντάρι** (τυ) {κονταρ-ιού | -ιών} **1.** οποιοδήποτε μακρύ, ίσιο και σκληρό ξύλο. πάνω στο οποίο προσδένεται κάτι: *το ~ τής σημαίας* συν. κοντός, δυκός, ιστός 2. (παλαιότ.) μακρύ, επίμηκες και σκληρό ξύλο με αιχμή στο ένα του άκρο, που το χρησιμοποιούσαν ως επιθετικό όπλο· το ακόντιο συν. δόρυ **3.** (ειδικότ.) όργανο τού ίδιου σχήματος, κατασκευασμένο από ποικίλα υλικά (κυρ. πλαστικό), τυ οποίο χρησιμοποιούν οι αθλητές τυύ ακοντισμύ ή τυύ άλματος επί κυντώ ΣΥΝ. ακόντιο **4.** (ειδικότ.) μακριά ράβδυς με έγχρωμες σημάνσεις (συνήθ. χρώματος κόκκινου), που χρησιμοποιείται σε τοπογραφικές ή γεωμετρικές μετρήσεις. -- **κονταριά** (η) Ιμεσν.} (σημ. 2. 3).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *κοντάριον*. υποκ. τού αρχ. ουσ. *κοντός* (για το οποίο βλ. το επίθ. *κοντός, -ή,* -<5)}. **κονταροκτύπημα** (τυ) * κνταρυχτύπημα

κονταρομαχία (η) {κονταρομαχιών} η μάχη στην οποία οι αντίπαλοι φέρουν κοντάρια, ακόντια συν. κονταροχτύπημα, **κονταροχτύπημα** κ. **κονταροκτύπημα** (το) |μεσν.| {κνταρο- χτυπήμ-ατυς [-ατα,-άτων} μονομαχία στο πλαίσιο πολεμικής γιορτής στη Δ. Ευρώπη (απ£τυν I Ιο ώς τα μέσα τού 16ου αι.). κατά την οποία έφιπποι ιππότες με πανοπλίες και οπλισμένοι με μακριά και βαριά κοντάρια προσπαθούσαν να ρίξουν τους αντιπάλους τους από τυ άλογο συν. κονταρομαχία, **κονταροχτυπιέμαι** ρ. αμετβ. {κονταροχτυπήθηκα. -μένος} **1.** μετέχω σε ιππικό αγώνα με κοντάρια, διαγωνίζομαι σε κονταροχτύπημα (βλ.λ.) 2. (μτφ.) αγωνίζομαι με πάθος και αποφασιστικότητα, πολεμώ με νύχια και με δόντια: *οι αντίπαλοι κονταροχτυπήθηκαν σκληρά στη χθεσινή συζήτηση* συν. μυνυμαχώ. **κοντέινερ** (το) {άκλ.} **1.** το εμπορευματοκιβώτιο (βλ.λ.): *η παραλαβή ενός ~ με πέντε τόνους γάλα* || *οι εκτελωνιστές άνοιγαν τα ~, ώστε να ελεγχθούν από τους τελωνειακούς* || *στέγασαν προσωρινά τους σεισμοπαθείς σε* ~ 2. ο περιέκτης (βλ.λ.).

{FTYM. < αγγλ. container < p. contuin «περιέχω, περιλαμβάνω» < γαλλ. contenir < λατ. continere|. **κόντεμα** (το) κονταίνω **κοντέρ** (το) {άκλ.} ο χιλιομετρητής (βλ.λ.).

[ητυμ. < γαλλ. compteur < p. compter «υπολογίζω, αριθμώ» < λατ. compurarc (βλ. κ. *κομπιούτερ)]*. **κόντες** (υ) {κόντηδες}, **κοντέσα** (η) [μεσν.} {κοντεσών} (λαϊκ.) **1.** τίτλος ευγενείας στη φεουδαρχική Δύση και στις περιοχές που βρίσκονταν υπό δυτική κυριαρχία (λ.χ. τα Γιπτάνησα)· ο κόμης (βλ.λ.) 2. (μτφ.) πρόσωπο πυυ ντύνεται με καλαίσθητο τρόπο, με κομψότητα: *με το καινούργιο του κουστούμι είναι* Ηπίσης **κόντης** (υ).

Ιετυμ. μεσν. < ιταλ. conte < λατ. comes «κόμης» (βλ. κ. *κόμης)*\. **κοντεσίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} νεαρή, άγαμη γυναίκα, που φέρει τον τίτλυ τής κοντέσας (βλ. λ. *κόντες).*

[ετυμ.. < ιταλ. contessina, υποκ. τού contessaj. **κοντεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κόντεψα} ♦ **1.** (αμετβ.) βρίσκομαι ή έρχομαι κοντά σε συγκεκριμένο σημείο (χρονικό): *κοντεύει χρόνος σχεδόν από τότε που γνρίσαμε στην πατρίδα* || *κοντεύουν τα Χριστούγεννα* || *θα κόντεψε πια μεσημέρι* ΣΥΝ. πλησιάζω, προσεγγίζω, ζυγώνω, σιμώνω ΑΝΤ. μακραίνω, ξεμακραίνω, απομακρύνομαι 2. (+ να) (α) βρίσκομαι κοντά σε ορισμένο (τοπικό, χρονικό ή άλλο) σημείο, πλησιάζω να...: *ο πόλεμος κόντεψε να τελειώσει* || *κόντεψα να πεθάνω από τον φόβο μου* || *η καρδιά μου κόντεψε να σπάσει* || ~ *να τρελαθώ από τη χαρά μου* ΣΥΝ. κινδυνεύω να..., λίγο έλειψε να..., λίγο θέλω να...

3. (μετβ.) προσεγγίζω συγκεκριμένη ηλικία ή άλλο χρονικό σημείο: *-Πόσων ετών είστε:* – *τα σαράντα.*

[ι-τυμ. μεσν. < επίρρ. *κοντά* (βλ.λ.)|.

κόντης (ο) -» κόντες

κοντινός, -ή. -ό **1.** αυτός που είναι κοντά, που βρίσκεται σε μικρή απόσταση: *η φωτιά έφτασε ώς το ~ δάσος* ΣΥΝ. γειτονικός, διπλανός, εγγύς, πλησίον ανί. μακρινός, απόμακρος, απυμακρυσμένυς 2. αυτός που καλύπτει μικρή απόσταση ή γίνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα: *από εδώ ξεκινά το πιο ~ μονοπάτι για το χωριό* συν. σύντομος, μικρός αντ. μακρύς, μεγάλος · 3. αυτός που βρίσκεται στα πρόθυρα, που πρόκειται να συμβεί σε μικρό χρονικό διάστημα: *πρόκειται να πραγματοποιηθεί στο ~ μέλ?.ον* ΣΥΝ. προσεχής, επικείμενος, επί θύ- ραις, εγγύς **4.** (μτφ.) αυτός με τον οποίο έχει κανείς στενούς δεσμούς αίματος ή συναισθηματικές σχέσεις: - *συγγενής.* – **κοντινά** επίρρ. **conditio sine qua non** λατ. (προφέρεται *κοντίτιο σίνε κβα νον)* ελλην. *συνθήκη άνευ τής οποίας δεν (γίνεται ή νοείται κάτι)*' για την αναγκαία προϋπόθεση (για να γίνει κάτι) (βλ. κ. *εκ των ων ουκ άνευ. λ. άνευ).*

κοντο- κ. **κοντό-** κ. **κοντ-** α' συνθετικό λέξεων τυ υπυίυ δηλώνει:

μικρό ύψυς: *κοντό-σωμος, κοντο-βράκι, κοντο-γούνι. κοντό-καννος*

εγγύτητα στον χώρο: *κοντο-χοφιανός. κοντο-ζυγώνω3.* ότι κάτι γίνεται κατά μικρά χρονικά διαστήματα ή για λίγο: *κοντ-ανασαίνω, κοντο-στέκομαι.*

[ει υμ. Λ' συνθ. τής Μτγν. και Ν. l-λληνικής. που προέρχεται από το μτγν. επίθ. *κοντός* «βραχύς» (βλ.λ.)). **κοντοβράκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το κοντό παντελόνι, που φθάνει μέχρι το γόνατο ή λίγο πιο κάτω. **κοντογούνι** (το) {κυντογουν-ιού [-ιών} (λαϊκ.) τμήμα τής νεοελληνικής λαϊκής φορεσιάς· πρόκειται για κοντό γυναικείο (και σπανιότ. ανδρικό) παλτό, φτειαγμένο από προβιά ή γούνα, **κοντοζυγώνω** ρ. αμετβ. {κοντοζύγωσα} (λαϊκ.) **1.** έρχομαι κοντά, μειώνω την απόσταση ΣΥΝ. ζυγώνω, πλησιάζω, προσεγγίζω, σιμώνω αντ. απομακρύνομαι 2. (για χρονικό σημείο) πλησιάζω, είμαι κοντά: κο- *ντοζυγώνουν τα Χριστούγεννα* || *κοντοζυγώνει μεσημέρι* ΣΥΝ. κοντεύω. – **κοντοζύγωμα** (το), **κοντόθωρος,** -η, -ο **1.** (σπάν.) αυτός που δεν βλέπει καθαρά σε απόσταση. που πάσχει από μυωπία ΣΥΝ. μύωπας, κοντόφθαλμος 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) αυτός πυυ διαθέτει περιορισμένη αντίληψη ή διαίσθηση των πραγμάτων, που δεν έχει εύρυς σκέψεως: - *συζητητής* || ~ *ματιά / άποψη ; νοοτροπία* ΣΥΝ. στενόμυαλος, κοντόφθαλμος ΑΝΤ. ανοιχτόμυαλος.

[ΕΤΥΜ. < *κοντο-* (βλ.λ.) + *-θωρος* < *θωρώ*\. **κοντόκαννος,** -η. -ο [18931 (για όπλο) αυτός που έχει κυντή κάννη: ~ *κυνηγετική καραμπίνα.* **κοντόκορμος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει κοντό κορμί ή (για δέντρο) κοντό κορμό,

κοντοκουρεμένος, -η, -ο αυτός που έχει κόψει τα μαλλιά του κοντά.

κοντολαίμης (υ) {κοντυλαίμηδες} (λαϊκ.) αυτός που έχει κοντό λαιμό. – **κοντόλαιμος,** -λαίμα. -ο. **κοντολογίς** επίρρ. (καθημ.) με λίγα λόγια, εν συντομία" χωρίς ανάπτυξη ή μακρηγορία: *περάσαμε υπέροχα* || *αυτές είναι ~ οι περίφημες ελαιογραφίες του* συν. με δυο λόγια, εν συντομία, εν ολίγοις. μ' έναν λόγο αμ. διά μακρών.

[Ε-ΙΪΜ. μεσν. < *κοντόλογος* «ολιγόλογος» < *κοντο-* + *λόγος].* **κοντομάνικος,** -η, -υ (για ενδύματα) αυτός πυυ έχει κοντά μανίκια, που τα μανίκια τυυ φθάνουν μέχρι πάνω από τον αγκώνα: - *πουκάμισο / φόρεμα* [[(κ. ως ουσ.) *φοράω κοντομάνικο* αντ. μακρυμάνικος. **κοντόμυαλος,** -η, -ο (λαϊκ.) ο περιορισμένης διανοητικής ικανότητας. αυτός που έχει περιορισμένη αντίληψη ΣΥΝ. κουτός, χαζός, βλάκας, ανόητος, (λόγ.) αμβλύνους αντ. έξυπνος. – **κοντόμυαλα** επίρρ. **κοντόξυλο** (το) (λαϊκ.) μικρό, κοντό και σκληρό κομμάτι ξύλου, με τυ οποίο δίνονται χτυπήματα συν. ρόπαλο, κλομπ, **κοντοπίθαρος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που είναι πολύ κοντός ΣΥΝ. κοντοστούπης. μια σταλιά, κοντυρεβιθυύλης λντ. ψηλός, **κοντόπνοος,** -η. -ο (καθημ.) αυτός που έχει περιορισμένη εμβέλεια ή που προορίζεται να διαρκέσει λίγο: ~ *ορμή / προσπάθεια* αντ. μακρόπνοος.

κοντοπόδαρος, -η. -ο Ιμεσν.] αυτός που έχει κοντά πόδια, **κοντοπόδης** (ο) [μεσν.| {κοντοπόδηδες} ο κοντοπόδαρος. **κοντορεβιθούλης** (ο) {κοντορεβιθούληδες} (μετωνυμ.) για άνθρωπο πολύ κοντό και μικρόσωμο.

[ετυμ. < *κοντο-* (βλ.λ.) + *ρεβίθι* + υποκορ. επίθημα *-ούλης.* από τον ήρωα τού ομώνυμου παραμυθιού, που ήταν μικρόσωμος σαν ρεβίθι}, **κοντός** (ο) (λόγ.) **1.** οποιοδήποτε μακρύ, ίσιο και σκληρό ξύλο, το υποίο χρησιμοποιείται ως (υπο)στήριγμα (βλ. κ. λ. *κοντάρι)* συν. δοκάρι. δοκός 2. (ειδικότ.) τυ μακρύ ξύλινο στέλεχος τυύ δόρατος 3. αθλ. τυ μακρύ λεπτό κυλινδρικό κοντάρι των αθλητών τού άλματος επί κο- ντώ (πβ. λ. *άλμα). .*■ σχολιο λ. *θερμότητα.*

Ιετυμ. αρχ., βλ. επίθ. *κοντός].* **κοντός,** -ή, -ό {κοντύτερος} **1.** αυτός που είναι μικρού μήκους ή ύψους, που δεν είναι μακρύς ή ψηλός: - *φουστάνι / πιτζάμα / κάντε-*

λόνι / μανίκι / φούστα / μαλλί / /τάσσαΑος ΣΥΝ. μικρός, βραχύς αντ. μακρύς, μακρός. μακρουλός, ψηλός 2. αυτός που δεν διαθέτει μεγάλη σωματική ανάπτυξη, που το ανάστημα και γενικά υι διαστάσεις τυυ είναι μικρές: *τον υποδέχθηκε ένας ~ και γερασμένος ανθρωπάκος. ο φύ/.ακας τού κτηρίου* συν. βραχύσωμος, κυντόσωμος, μικρόσωμος λντ. ψηλός, μεγαλόσωμος- ΦΡ. (α) ***το μακρύ και το κοντό του*** βλ. λ. *μακρύς* (β) κοντός ***ψαλμός αλληλούια*** βλ. λ. *αλληλούια* (γ) ***Κυριακή κοντή γιορτή*** βλ. λ. *γιορτή*. ·*■ σχολιο λ. *θερμότητα, κουτσός.*

]ΕΤΥΜ. < μτγν. επίθ. *κυντός* < αρχ. ουσ. *κυντός (δ)* «κοντάρι», ίί σημ. «βραχύς» άρχισε από τα μτγν. σύνθετα με α' συνθ. *κοντο-* (λ.χ. *κοντοφόρος).* όπου εμφανιζόταν ο βραχύτερος *κοντός* σε αντιδιαστολή προς το *δόρυ* (πβ. *δορυ-φόρος).* με αποτέλεσμα η σημ. «βραχύς» να επεκταθεί σε όλα τα μετρήσιμα μεγέθη. Το ίδιο το αρχ. *κοντός* < *κεντώ* (βλ.λ.)Ι-

κοντοσούβλκ (τυ) Ιδυσχρ. κοντυσουβλ-ιού j -ιών} 1. μικρή σούβλα για ψήσιμο μικρών κυμματιών κρέατος 2. (συνεκδ.) χοιρινό κρέας κομμένο σε κομμάτια που ψήνεται σε μικρή σούβλα, κοντόσταβλος (ο) { κοντοστάβλ-ου | -ων. -ους} ανώτατος τιτλούχος, υπεύθυνος των αυτοκρατορικών στάβλων στυ Βυζάντιο και τυύ βασιλικούύ στάβλου στυυς Φράγκους· (γενικότ.) ανώτατος αξιωματούύ- χος στη Γαλλία (ώς τον Ι9υ αι.) και στυν αγγλοσαξονικό κόσμο (Λγγλία - Η.Γ1.Α.).

(ετυμ. < μεσν. *κοντόσταβλος* < βεν. contestabilc < μεσν. λατ. concstabulus < μτγν. λατ. comes stabuli «σταβλάρχης»|. κοντοστέκομαι ρ. αμετβ. (μεσν.Ι {κοντοστάθηκα} σταματώ για λίγο ενώ περπατώ, στέκομαι απότομα ή με δισταγμό: *κοντοστάΟηκε για μια στιγμή και κοίταξε με ανησυχία γύρω του.* Επίσης κοντοστέκω, κοντοστούπης, -α. -ικο {κοντοστούπηδες} (μειωτ.) (κ. ως ουσ.) μι- κρυύ αναστήματος άνθρωπος ΣΥΝ. κοντορεβιθούλης, κοντοπίθαρος, μια σταλιά, τοσοδούλης Α\Τ. ψηλός, λέλεκας.

(ΕΤΥΜ. Νόθο σύνθ. < *κοντο- + -στού(μ)πης* < όψιμο μεσν. *στούμπος (ό)* «κόπανος» < σλαβ. stonpa]. κοντόσωμος, -η. -ο αυτός που έχει κοντό σώμα, μικρό ανάστημα ΣΥΝ. κοντός, βραχύσωμος αντ. μεγαλόσωμος, ψηλός, κοντότα (η) {κοντοτών} ιστ. το συμβόλαιο με το οποίο οι κυντοτιέροι (βλ.λ.) έθεταν τον εαυτό τους στην υπηρεσία μιας πόλης ή ενός χωροδεσπότη.

Ιεγυμ. μεσν. < ιταλ. condona, θηλ. τού επιθ. condotto < λατ. conductus «μισθωτός», μτχ. τού ρ. conduco «συνάγω - λαμβάνο) μισθό»|. κοντοτιέρος (ο) ΙΣΤ. αρχηγός υμάδας μισΟυφόρων πολεμιστών, πυυ αναλάμβαναν με συμβόλαιο (*κοντότα.* βλ.λ.) την υποχρέωση να πολεμήσουν υπέρ μιας πόλης ή ενός χωροδεσπότη στους πολέμους μεταξύ των διαφόρων ιταλικών πόλεων (από τον 14ο ώς τον 16ο αι.). [ΕΤΥΜ. < ιταλ. condottiero. βλ. κ. *κοντότα*\. κοντούλης, -α, -ικο (κοντούληδες! 1. (κ. ως ουσ.) αυτός πυυ έχει σχετικά μικρό ανάστημα· κάπως *κοντός: «όλες οι μελαχρινές κι όλες οι μαυρομάτες, κοντού?.ες και γιομάτες»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. κοντούτσικος αντ. ψηλούτσικος · 2. ΓΗ2Π. ***κοντούλα*** (η) εκλεκτή ποικιλία αχλαδιού μετρίου μεγέθους, εξαιρετικά εύγευστου και αρωματικού, με πολύ κοντό κοτσάνι, κοντούλικος, -η,-ο κοντούτσικος.

|ΕΤΥΜ. < *κοντός* + υποκ. επίθημα -ούλικος. πβ. κ. *μικρ-ούλικος*|. κοντούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΓΥΠΟΓΡ. σχεδιαστικό γραμμικό «τε- λείωμα» εικόνας ή αντικειμένου· περίγραμμα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τυύ γαλλ. coniour < ιταλ. contorno «περιγράφω, σχεδιάζω τυ περίγραμμα» < λατ. *contornarc < con- (< cum «με. μαζί») + torno «τορνεύω, επεξεργάζομαι»!, κοντούτσικος, -η. -ο (κ. ως ουσ.) αυτός που είναι κάπως κοντός ΣΥΝ.

κοντούλης, κοντούλικος λντ. ψηλούτσικος. κοντόφαρδος, -η. -ο (για ενδύματα ή άλλα αντικείμενα) 1. αυτός που έχει μικρό μήκος ή ύψος και συγχρόνως είναι πλατύς: ~ *παλτό* αντ. στενόμακρος · 2. αυτός που έχει μικρό φάρδος: ~ *ύφασμα.* κοντόφθαλμος, -η, -υ 1. αυτός που δεν βλέπει καθαρά σε μακρινή απόσταση, που πάσχει από μυωπία ΣΥΝ. μύωπας, κοντόθωρος 2. (μτφ.) αυτός πυυ δεν αντιλαμβάνεται ή δεν διαισθάνεται εύκολα καταστάσεις, που χαρακτηρίζεται ή διέπεται από μειωμένη ικανότητα κρίσεως ή αδυναμία προβλεπτικότητας, διορατικότητας: ~ *συζητητής / κριτήριο / πολιτική / νοοτροπία* συν. αμβλύνους. κοντόθωρος αν γ. οξύνυς. ανοιχτόμυαλος. — κοντόφθαλμα επίρρ. κοντόχοντρος, -η. -υ 11844| κοντός και συγχρόνως παχύς συν. κο- ντόπαχος, κοντοπίθαρος, κοντοστούπης λντ. ψηλόλιγνος, κοντοχωριανός, -ή, -ό (λαϊκ.) (κυρ. ως ουσ.) αυτός που κατοικεί ή κατάγεται από γειτονικό χωριό: *ο Γιάννης είναι - μου.* κόντρα επίρρ. (καθημ.) 1. με τρόπο αντίθετο ή *με* κατεύθυνση αντίθετη (σε κάτι): *είχαμε τον άνεμο ~ || δεν μπορεί να πάει κανείς ~ στη μοίρα του! || ξυρίζομαι ~* (με φορά αντίθετη προς αυτή των τριχών) συν. αντίθετα, εναντίον, ενάντια λντ. σύμφωνα με· ΦΡ. (α) ***πηγαίνω κόντρα*** (μεσν. φρ.) αντιστέκομαι, φέρνω αντιρρήσεις, εναντιώνομαι: *ό,τι κι αν πω. μου πάει κόντρα!* ΣΥΝ. αντιδρώ αντ. συμφωνώ (β) ***κρατάω κόντρα*** βοηθώ στην εκτέλεση κινήσεως, εργασίας, κατασκευής κ.λπ., κρατώντας ή σπρώχνοντας αντικείμενο προς την αντίθετη κατεύθυνση από την οποία ασκείται η μεγαλύτερη πίεση (γ) ***πηγαίνω / ταξιδεύω κόντρα (στον άνεμο / στον καιρό)*** (i) (για πλοία) έχω πυρεία αντίθετη προς την κατεύθυνση τού ανέμου (ii) (μτφ.) ενεργώ ή συμπεριφέρομαι αντίθετα προς το συνηθισμένο ή τυ συμβατικό 2. με τρόπο στραβό ή αντίξοο, σε κατεύθυνση αντίθετη από την αναμενόμενη: *όλα μού έρχονται ~* ΣΥΝ. ανάποδα, ενάντια, στραβά, αντίξοα, δυσμενώς ΛΝΤ. ευνοϊκά, αισίως, δεξιά, μια χαρά. κατ' ευχήν.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. contra < λατ. contra|. κόντρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) 1. η εναντίωση (σε κάποιον), το να εκφράζει κανείς αντίθετες θέσεις (συχνά και με επιθετική διάθεση) · η σύγκρουση (μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων, εταιρειών κ.λπ.): *έντονη ~ των αντίπαλων βου/.ευτών στη συζήτηση τον νομοσχεδίου || εκτονώνεται η - το)ν δύο υπουργών με παρέμβαση τού πρωθυπουργού* Ι| *μάννα και κόρη βρίσκονται σε μόνιμη ~* 2. ξύρισμα που γίνεται με κατεύθυνση αντίθετη προς τη φορά των τριχών, προκειμένου να επιτευχθεί ριζικότερη αφαίρεση το>ν τριχο')ν 3. αυτοσχέδιος ή οργανωμένος και προγραμματισμένος, συχνά παράνομος αγώνας ταχύτητας μεταξύ τροχοφόρων οχημάτων (συνήθ. αυτοκινήτων ή μοτο- συκλετών): *τη νύχτα στις μζγάλες λεωφόρους γίνονται επικίνδυνες ~ || η - οδήγησε σε πο/.ύνεκρο δυστύχημα** ΦΡ. (αργκό) ***πάμε (μια) κόντρα;*** διαγωνιζόμαστε σε (κάτι:): *Εγώ τρέχω πιο γρήγορα από σένα! ~*

(στο ποδήλατο) φρενάρισμα με ανάποδο πάτημα τυύ πεταλιού: *πατάω* **- 5.** (στο ποδόσφαιρο) (α) το χτύπημα τής μπάλας πάνω σε παίκτη και η αλλαγή πορείας της: *στο χτύπημα φάουλ η μπάλα έκανε - πάνω σε έναν αμυντικό και ξεγελώντας τον τερματοφύλακα κατέληξε στα δίχτυα* (β) η τοποθέτηση τού ποδιού ποδοσφαιριστή πάνω στη μπάλα την ώρα που την έχει στην κατοχή του αντίπαλος παίκτης, ώστε να τον εμποδίσει στη μεταβίβαση ή στο συυτ: *ο αμυντικός έκανε δυνατή ~ πάνω στον αντίπαλό του και τον έριξε στο έδαφος.*

|ΕΤΥ.Μ.^< επίρρ. *κόντρα* (βλ.λ.)|. **κοντράλτο** (η) Ιχωρ. πληθ.} ΜΟΥΣ. η γυναικεία και παιδική φωνή με τη χαμηλότερη έκταση και τη βαθύτερη χροιά · (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει αυτή τη φωνή.

IF.TYM. < ιταλ. contralto < contra + alto < λατ. altus «βαθύς - υψηλός»!. **κοντραμπαντιέρης** (υ) * κοντραμπατζής

κοντραμπάντο (το) (λαϊκ.) **1.** το λαθρεμπόριο **2.** (συνεκδ.) το λαθραίο εμπόρευμα, το προϊόν τού λαθρεμπορίου.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. conrrabbando < μεσν. λατ. contrabbannum < contra + bannum «διάταγμα, ψήφισμα»], **κοντραμπασίστας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} καλλιτέχνης που παίζει κοντραμπάσο.

|Ι·;ΙΥΜ. < ιταλ. contrabbasista, βλ. λ. *κοντραμπάσο).* **κοντραμπάσο** (τυ) ΜΟΥΣ. ογκώδες έγχορδο όργανο, το μεγαλύτερο και βαθύτερο σε ήχο μέλος τής οικογένειας τυύ βιολιού¹ έχει τέσσερεις χορδές, ύψος περίπου εκατόν ογδόντα εκατοστά, και κατέχει ιδιαίτερη θέση στη συμφωνική ορχήστρα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. contrabbasso < contra + basso (βλ. λ. *μπάσος)].

κοντραμπατζής (ο) {κοντραμπατζήδες} (λαϊκ.) ο λαθρέμπορος (κυρ. στα νησιά με πλοία), ϋπίσης **κοντραμπαντιέρης.**

(ΕΤΥΜ. < *κοντραμπάντο* + παραγ. επίθημα *-τζής.* Ο τ. *κοντραμπαντιέρης* αποτελεί μεταφορά τού ιταλ. contrabbandiere < conirabbando (βλ. κ. *κοντραμπάντο)].* **κοντραπλακέ** (το) {άκλ.} λεία σανίδα που κατασκευάζεται από τρία ή περισσότερα στρώματα λεπτών φύλλων ξύλου, τα οποία συ- γκυλλώνται μεταξύ τυυς έτσι, ώστε οι ίνες τους να διασταυρώνονται (δηλ. να σχηματίζουν ορθή γωνία).

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. contre-plaque (βλ. κ. *πλακέ)].* **κοντραπούντο** (το) {άκλ.} ελλην. *αντίστιξη-* ΜΟΥΣ. η τέχνη τού συνδυασμού δύο ή περισσότερων μελωδιών, διαφορετικών μεταξύ τους, σε μία και μοναδική μουσική σύνθεση.

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. contrappunto < μεσν. λατ. conrrapunctuin < contra + punctum «σημείο. στιγμή»|. **κοντράρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κόντραρα κ. κοντράρισ-α. -τηκα} ♦ (μετβ.) 1. πηγαίνω κόντρα (σε κάποιον), εναντιώνομαι: *με κοντράρει συνεχώς, ό.τι κι αν πο) || ζητάει αφορμή για να τον κοντράρει* 2. (στο πυδόσφαιρο) κάνω κόντρα (σε αντίπαλο): *ο αμυντικός κοντράρισε δυνατά τον αντίπα)^ο παίκτη ρίχνοντάς τον στο έδαφος* ♦ 3. (αμετβ.) χτυπώ πάνω σε κάτι και αλλάζω κατεύθυνση: *η μπάλα κοντράρισε σε ένα πόδι και ξεγέλασε τον τερματοφύ/.ακα.*

(f.tym. < *κόντρα* + *-άρω,* πβ. κ. *μπουκάρω, μποϊκοτάρω].* **κοντράστ** (το) (προφέρεται *κον-τράστ)* (άκλ.} **1.** οπτική αντίθεση φωτός και σκιάς. ιδ. στις εικαστικές τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική, κεραμική κ.λπ.) και στη φωτογραφία 2. ο μηχανισμός τηλεοπτικής συσκευής, που ρυθμίζει την αντίθεση φωτός και σκιάς: *ρυθμίζω το ~ τής εικόνας* 3. (ειδικότ.) η ανάπτυξη οπτικής αντίθεσης σε εικόνα, που επιτυγχάνεται με την προσέγγιση των σκουρόχρωμων τόνων προς τυ μαύρο και των ανυιχτόχρωμων προς το λευκό έτσι. ώστε να μειώνεται η χρωματική ποικιλία.

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. comraste < λατ. contra stare «στέκομαι αντίθετα»], **κοντραστάρω** ρ. αμετβ. Ισε ενεστ. κ. παρατ.} (αργκό) αντιτίθεμαι (σε κάπυιον), εκφράζω έντυνες αντιρρήσεις (για θέσεις, απόψεις, πράξεις ενός άλλου) ΣΥΝ. αντιτάσσομαι, κοντράρω, πάω κόντρα ΑΝΤ. (λαϊκ.) σιγοντάρω.

(ετυμ. < ιταλ. contrastarc < λατ. contra stare «στέκομαι αντίθετα»}, **κοντρόλ** (τυ) {άκλ.} ελλην. *χειριστήριο* **1.** το χειριστήριο ηλεκτρονικής συσκευής: *το ~ τής τηλεόρασης / τού βίντεο* (πβ. λ. *τηλεχειριστήριο)*ι · 2. λολ. (α) ο έλεγχος τής μπάλας: *ο παίκτης έχασε το - τής μπάλας || κάνω κακό / καλό ~* (β) η ικανότητα ελέγχου τής μπάλας με τα χέρια ή τα πόδια: *παίκτης μν κα?.ό ~ τής μπάλας* 3. (γενικότ.) ο έλεγχος: *έχασε το ~ τού εαυτού του / τού τιμονιού* · φρ. ***ντόπινγκ κοντρόλ*** βλ. λ. *ντόπινγκ.*

(ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. controle < μέσ. γαλλ. contreroller «αντίγραφο ρόλου» contre + rollc «ρόλος, λογαριασμός»), **κοντρολάρω** ρ. μετβ. {κοντρόλαρα κ. κοντρολάρισ-α. -τηκα. -μένος} (καθημ.) ελέγχω (κάτι), τυ κατευθύνω όπως εγώ θέλω: *δεν κοντρολάρισε καλά το τιμόνι και το αυτοκίνητο έπεσε στον γκρεμό || κοντρολάρισε τη μπάλα με άψογο τρόπο και σούταρε* συν. κατευθύνω, διευθύνω, οδηγώ. - **κοντρολάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. control lare < controllo. βλ. κ. ***κοντρόλ].***
κοντσερτάντε επίρρ. · ελλην. σε ***τρόπο κοντσέρτου*** μους. η γραφή μέρους οργάνου στο πλαίσιο οργανικού συνόλου, κατά τρόπον ώστε να ξεχωρίζει από τα υπόλοιπα, λόγω των δεξιοτεχνικών του στοιχείων ή γενικότ. τού ιδιαίτερου μουσικού του περιεχομένου.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. concertante < p. concertare < concertof **κοντσερτίνο** (το) μους. **1.** ομάδα σόλο οργάνων, η οποία, στις πα- λιότερες μορφές κοντσέρτου (βλ.λ.). αντιπαρατίθεται με το συνοδευτικό ορχηστρικό σύνολο 2. όργανο τής ορχήστρας, συνήθ. το πρώτο βιολί, όταν παίζει σολιστικά μέρη **3.** κοντσέρτο. συνήθ. μικρότερο σε έκταση, σε απλοποιημένη φόρμα και περιεχόμενο: ***το ~ για δυο πιάνα τυύ Σκαλκώτα.***
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. concertino, υποκ. τού concerto), **κοντσέρτο** κ. **κονσέρτο** (το) **1.** εκτέλεση μουσικής σύνθεσης, ιδ. τής κλασικής μουσικής, μπροστά σε κοινό: ***έδωσαν κυντσέρτα σε διάφορες πόλεις*** ΣΥΝ. συναυλία **2.** μουσική φόρμα, η οποία στηρίζεται στην αντιπαράθεση ενός ή περισσοτέρων σόλο οργάνων και ενός οργανικού συνόλου· στη σημερινή, τριμερή (γρήγορο-αργό-γρήγορυ; μορφή του. αναπτύσσεται από τον 18ο αι.. με τα κοντσέρτα για βιολί τού Βιβάλντι και, στη συνέχεια, με τα κοντσέρτα των Μπαχ και Χαί- ντελ· σπάνια, χρησιμοποιείται υ όρος κοντσέρτο για ορχήστρα: ***τα δύο ~ για πιάνο τυύ Μπραμς || το τριπλό ~ για πιάνο, βιολί και τσέλυ τυύ Μπετόβεν || το - για ορχήστρα τού ΜπάρτοκΖ.*** *κοντσέρτο γκρό- σο* πρώιμη μορφή κοντσέρτου γραμμένου για περισσότερα σολιστικά όργανα και οργανικό σύνολο.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. concerto < ρ. concertaro «εναρμονίζω (μουσικά όργανα)» < λατ. concerto «διαγωνίζομαι» < con- (< cum «με. μαζί») + ccrto «αγωνίζομαι, αμιλλώμαι»!, **κοντσίνα** (η) » κολτσίνα
κοντυλένιος, -ια. -ιο (λαϊκ.) αυτός που διαθέτει τέτοια ομορφιά και χάρη, ώστε μοιάζει σαν να μην είναι πραγματικός, σαν να ζωγραφίστηκε με κοντύλι (βλ.λ.): ~ ***δάκτι>λα / μύτη / μέση / χείλη*** ΣΥΝ. όμορφος. λεπτός, λεπτοκαμωμένος, χαριτωμένος αντ. χοντρός, χοντροκαμωμένος.
κοντύλι (το) Ικοντυλ-ιού | -ιών} **1.** (παλαιότ.) καλαμένιο όργανο γραφής ΣΥΝ. γραφίδα, μολύβι **2.** η γραφίδα από σχιστόλιθο, με την οποία έγραφαν οι μικροί μαθητές πάνω στην πλάκα · **3.** (μτφ.-σπάν.) το κονδύλι. - **κοντυλιά** (η) Ιμεσν.].
[ετυ.μ. μεσν. < ***κονδύλων*** (βλ.λ.)]. **κοντυλογραμμένος,** -η, -ο αυτός που έχει ωραίες γραμμές, που μοιάζει σαν να έχει ζωγραφιστεί με κοντύλι (βλ.λ.): - ***χεί/.η / φρύδια*** ΣΥΝ. κοντυλένιος. καλλίγραμμος, όμορφος, λεπτός, λεπτοκαμωμένος, χαριτωμένος λντ. χοντρός, αδρός, χοντροκαμωμένος, **κοντυλομάχαιρο** (το) [μεσν.] (παλαιότ.) μικρό μαχαίρι για το ξύσιμο κοντυλιού (βλ.λ.). **κοντυλοφόρος** (ο) > κονδυλοφόρος
κονφερα(ν)σιέ (ο) ί άκλ.} παρουσιαστής σε επιθεωρησιακές παραστάσεις που παρεμβάλλεται ανάμεσα στα νούμερα, ανοίγει διάλογο με το κοινό, λέει ανέκδοτα κ.λπ.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. confcrencier < conference «συζήτηση, επίσημη συνάντηση και συνομιλία» < λατ. conferenda. Η γαλλ. λ. δήλωνε επίσης τη δημόσια διάλεξη επί συγκεκριμένου επιστημονικού, καλλιτεχνικού ή άλλου θέματος], **κονφετί** (το) - ·+ κομφετί **κονφορμισμός** (ο) -» κομφορμισμός **κονφορμίστής** (ο) ► κομφορμισμός
κον φουόκο επίρρ. μους. εκφραστική ένδειξη εκτέλεσης ενός κομματιού «με φλόγα», με ζέστη, με ορμή.
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. con fuoco]. **κοοπερατίβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} συνεταιρισμός (βλ.λ.).
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. (societe) cooperativo < p. eooperer «συνεταιρίζομαι, συνεργάζομαι» < δημώδ. λατ. co-operari < co- (< λατ. cum «με, μαζί») + operari «εργάζομαι»], **κοοπτάτσια** (η) (σπάν.) μέθοδος εκλογής νέων μελών σε επιτροπή, συμβούλιο ή άλλο συλλογικό σώμα, κατά την οποία ψηφίζουν τα ήδη υπάρχοντα μέλη υπέρ ή κατά τού υποψηφίου.
ΙΕΤΥΜ. < ρωσ. koopiafsia < λατ. coopudo «αναπληρωματική εκλογή»
ρ. coopto < co- (< cum «με, μαζί») + opto «εκλέγομαι»], **κόουτς** (ο) {άκλ.} ο προπονητής στα ομαδικά αθλήματα (αλλά και στα ατομικά), το πρόσωπο που φροντίζει για την τεχνική κατάρτιση των παικτών και για τον τρόπο με τον οποίο θα αγωνιστεί η ομάδα του (ή ο αθλητής του) συν. ***τεχνικός.***
|ΕΤΥΜ.. < αγγλ. coach < μέσ. γαλλ. coche (> ισπ. coche «αυτοκίνητο) < γερμ. Kutsche / Kotsehe «άμαξα, καρότσα» < ουγγρ. kocsi (szeker) «άμαξα τού Kocs». κωμόπολης τής Ουγγαρίας. Η σημασιυλογική μεταβολή είναι δυσερμήνευτη· συνήθ. εξηγείται μεταφορικά από τη θεώρηση τού εκπαιδευτή ως κάποιου πυυ οδηγεί τον μαθητή του, ώστε να περάσει τις εξετάσεις], **κοουτσάρω** ρ. μετβ. {κυουτσάρισα} (λαϊκ.) φροντίζω για την τεχνική κατάρτιση και για τον τρόπο με τον οποίο θα αγωνιστεί η ομάδα ή ο αθλητής μου: ***την ομάδα κυυντσάρει σήμερα για πρώτη φυρά υ ξένυς προπονητής.*** · - **κοουτσάρισμα** (το).
C.O.P.A. (η) (προφέρεται ***κυπά)*** (γαλλ. Comitc des Organisations Professionellcs Agricoles de la Communaut^ Kuropcenne) Επιτροπή Επαγγελματικών Γεωργικών Οργανισμόν τής Ευρωπαϊκής Κοινότητας.^
κοπάδι (το) {κοπαδ-ιού [-ιών} **1.** αγέλη από ζώα τού ίδιου είδους: ***ένα ~ πρόβατα< βόδια / κατσίκια || τα ψάρια κυπάδι-κυπάδι έρχυνταν κοντά στο φως τής βάρκας [| βόσκω τυ ~ || πηγαίνυυν υι τσομπάνηδες τα ~ για βυσκή*** ΣΥΝ. αγέλη, ποίμνιο **2.** (μτφ.) κάθε σύνολο ατόμων τού ίδιου είδους: *έχει να φρυντίζει ένα ~ παιδιά* 3. (μτφ.-κακόσ. για πρόσ.) ασύντακτο πλήθος ανθρώπων, πολύς κόσμος χωρίς τάξη. οργάνωση ή αρχηγό: *από τα απόκεντρα δρομάκια ξεχύνονταν κοπάδια ο'Αόκληρα πανηγυριστών και κατευθύνονταν πρυς την κεντρική πλατεία* ΣΥΝ. όχλος, μπουλούκι, συρφετός.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κοπάδιον,* υποκ. τού ουσ. *κοπή* «τεμάχιο, τμήμα» (< αρχ. *κόπτω),* οπότε, η αρχική σημ. τής λ. θα ήταν «τμήμα ποιμνίου»].
κοπαδιαστός, -ή. -ό (κακόσ. για πλήθος) *πυυ* κινείται και συμπεριφέρεται σαν κοπάδι συν. αγελαίος. — **κοπαδιαστά** επίρρ.
κοπάζω ρ. αμετβ. {κόπασα} ελαττώνεται η έντασή μου, παρουσιάζομαι ασθενέστερος: *η θύελλα κόπασε*]| *κόπασε ο θυμός τυυ* ([*έμεινε στυ εξωτερικό, μέχρι να κυπάσει υ σάλυς από το σκάνδαλυ* ΣΥΝ. γαληνεύω. κ-αταλαγιάζω. ξεθυμαίνω, εξασθενώ αντ. εντείνυμαι. επιτείνομαι. δυναμώνω.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κόπος].*
κοπάνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η χωρίς άδεια απουσία από τον χώρυ εργασίας ή από το σχολικό μάθημα: *κάνω* ~ συν. τυ σκάω, κάνω σκασιαρχείο.
κοπανατζής (υ) {κοπανατζήδες}, **κοπανατζού** (η) {κοπανατζούδες} (λαϊκ.) πρόσωπυ πυυ κάνει κυπάνα (βλ.λ.).
κοπανέλλί (το) {κοπανελλ-ιού | -ιών} **1.** μικρό ατρακτοειδές ξύλο για το πλέξιμο δαντέλας 2. (συνεκδ.) είδος δαντέλας που πλέκεται με το παραπάνω όργανο.
[ΕΤΥΜ. < *κόπανος* + παραγ. επίθημα *-έλλι* (βλ.λ.)|.
κοπανίζω ρ. μετβ. {κοπάνισ-α. -τηκα. -μένος} μετατρέπω (κάτι) σε σκόνη, χτυπώντας το μέσα στο γουδί: ~ *σκόρδα / πιπέρι / καρύδια* || *σ' αυτά τα πέτρινα γουδιά κοπάνιζαν υι νυικοκυρές το σιτάρι τονς* συν. τρίβω, συντρίβω, λειανίζω, θρυμματίζω, στουμπίζω- ΦΡ. ***κοπανίζω αέρα*** (i) λέω αερυλυγίες συν. αερολογώ (ii) ασχολούμαι με ανόητες πράξεις ή δεν κάνω τίποτε συν. αεροκοπανίζω, ματαιοπονώ. — **κοπάνισμα** (το). + σχολιο λ. *τυρί.*
ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *κόπανον* (βλ. κ. *κόπανος)*\.
κοπανιστός, -ή. -ό [μτγν.] **1.** (γενικά) αυτός πυυ έχει κοπανιστεί, που έχει γίνει σκόνη με τα χτυπήματα κυπάνου στυ γουδί: ~ *καρύδια / αμύγδα/.α* συν. κοπανισμένος, τριμμένος, (λόγ.) κονιορτοποιημένος αντ. ακοπάνιστος· φρ. ***αέρας κοπανιστός*** λόγος ή πράξη τελείως ασήμαντη ή ανόητη, χωρίς αξία 2. ***κοπανιστή*** (η) μαλακό τυρί σε χρώμα λευκό ή υποκίτρινο με πιπεράτη και πολύ πικάντικη γεύση. σχολιο λ. *τυρί.*
κόπανος (ο) **1.** (παλαιότ.) χοντρό ξύλο, πλατύ στο ένα άκρο. με το οπυίο χτυπούσαν τα ρούχα τής μπουγάδας. για να καθαρίσουν 2. μικρό ξύλινο ή σιδερένιο ραβδί, πλατύ στο ένα άκρο. πυυ χρησιμοποιείται για τρίψιμο ή λειώσιμο τροφών ή άλλων ουσιών μέσα στυ γουδί συν. γουδοχέρι φρ. το ***μυαλό σου και μια λίρα και τού μπογιατζή ο κόπανος*** βλ. λ. *λίρα* · 3. το οπίσθιο μέρος τυύ ξύλινου τμήματος πυροβόλου όπλου (συνήθ. τουφεκιού), πάνω στυ οποίο προσαρμόζεται η κάννη (βλ. κ. λ. *κυντάκιυ)* συν. υποκόπανος · 4. εργαλείο που χρησιμοποιείται για την ισοπέδωση τού εδάφους στις οικοδομικές εργασίες · **5.** (μειωτ.) πρόσωπο περιορισμένης αντιλήψεως ή με άξεστους τρόπους και συμπεριφορά ΣΥΝ. κούτσουρο, χοντροκέφαλος, βλάκας, ανόητος λμ. έξυπνος, ευγενικός. σχολιο λ. *ανόητος.*
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *κόπανον* < *κοπή* + παραγ. επίθημα *-ανον* (πβ. *ξό- ανον, έδρ-ανον)].
κοπανώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {κοπανάς... | κοπάν-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} (καθημ.) 1. δίνω χτυπήματα με τυν κόπανο (βλ.λ.)· χρησιμοποιώ τον κόπανο ή παρεμφερές εργαλείο για να χτυπήσω 2. χτυπώ κάποιον (είτε με γροθιά είτε με οποιυδήποτε αντικείμενο): *τυν κοπανάει μια και τον ξαπλώνει φαρύϋ-π?Μτύ στο πάτωμα* 3. (μτφ.) επιβάλλω αυστηρό χρηματικό πρόστιμο ή χρεώνω κάτι πολύ ακριβά: *τον κοπάνησε για τα καλά φέτος η εφορία* || *πήγαμε σε μια ταβέρνα και μας κοπάνησαν στυν λογαριασμό!* · 4. μετατρέπω υλικό σε σκόνη, χτυπώντας το μέσα στο γουδί Συν. τρίβω, θρυμματίζω, στουμπίζω · 5. υπενθυμίζω διαρκώς κάτι. το επαναλαμβάνω επίμονα, συνήθ. υπό μορφήν επιπλήξεως: *ένα λάθος έκανα και μου τυ κοπανάς συνέχεια!* || *χρόνια τώρα μας κυπανάτε τα ίδια πράγματα* · <5ε^ *βαρεθήκατε πια;*
εκφράζω έντονη αποδοκιμασία για πράξη ή συμπεριφορά ανθρώπου και τον επιτιμώ έντονα: *καλά έκανες και τυνς τα κοπάνησες* συν. τα ψέλνω, τα λέω από την καλή · φρ. (α) (λαϊκ.) ***την κοπανάω*** (Γ) αφήνω δουλειά, έργο, καθήκον κ.λπ. στη μέση και φεύγω χωρίς άδεια: *μόλις έφυγε ο προϊστάμενυς. ο υπάλληλος την κοπάνησε* συν. (αργκό) την κάνω (ii) (γενικότ.) φεύγω, εγκαταλείπω ένα μέρος: *«λόγω τού φόβου για νέο σεισμό, πολλοί Αθηναίοι την κοπάνησαν από την Αθήνα»* (εφημ.) (β) ***τα κοπανάω*** πίνω σε μεγάλη ποσότητα οινοπνευματώδη ποτά: *κάθε βράδυ πάει στην ταβέρνα και τα κοπανάει* || *τα 'χει κοπανήσει* (έχει μεθύσει) ΣΥΝ. μεθώ. σουρώνω.
ΙΕΤ.ΥΜ. < μτγν. *κοπανίζω* (βλ.λ.)|.
Κοπεγχάγη (η) η πρωτεύουσα τής Δανίας.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Kopenhagen «λιμάνι των εμπόρων», όπιος είναι και η σημ. τού δαν. Kobenhavn|.
κοπέλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** νεαρή (συνήθ. άγαμη) γυναίκα: *όμορφη / άσχημη / ντρυπα/.ή / απλοϊκή / καλοφτειαγμένη* - |j ~ *τής παντρειάς* (σε ηλικία γάμου) || ~ *για σπίτι* (κατάλληλη για να την παντρευτεί κάποιος και να κάνει οικογένεια μαζί της) ΣΥΝ. κόρη, κορίτσι, νέα 2. (γενικότ.) κάθε γυναίκα (ανεξάρτητα από ηλικία): *μια χαρά ~ είσαν τι σε νοιάζει η ηλικία:* 3. (ειδικότ.) η γυναίκα με την οποία διατηρεί κάποιος αισθηματικό, ερωτικό δεσμό: *μάλωσαν, γιατί τον πείραξε την* ~ ΣΥΝ. ερωμένη, (λαϊκ.) γκόμενα. Επίσης (μόνο για νεαρές) **κοπελιά** [μεσν.|: (συχνό σε προσφωνήσεις): *Κοπελιά! Να σε ρωτήσω κάτι:* — (μεγεθ.) **κοπελάρα** (η), (υποκ.) **κοπελίτσα** [μεσν.] κ. (σπανιότ.) **κοπελούδα** (η) |μεσν.|.

[ΗΤΥΜ. μεσν.. αρχική σημ. «υπηρέτρια, ψυχοκόρη», < *κόπελος·* βλ. λ. *κοπέλή.*

κοπέλι (το) {κοπελ-ιού | -ιών} (διαλεκτ.) **1.** το αρσενικό παιδί συν. αγώρι, τέκνο αντ. κορίτσι, κοπελιά 2. (συχνότ.) υ νεαρός στην ηλικία (και συνήθ. άγαμος) άνδρας συν. νέος, νεαρός, παιδί, αγώρι αντ. γέρος ΦΡ. (παροιμ.) ***λέγε-λέγε το κοπέλι, κάνει τη γριά (την κυρά) να /και θέλει*** με την επιμονή μπορούν να πραγματοποιηθούν και τα πιο δύσκολα ή απίθανα πράγματα.

ΙJEJY.M. < μεσν. *κοπέλιονι κόπελος*«παιδί (σε ταβέρνα), υπηρέτης, ψυχογυιός» < ιταλ. coppella «μικρή κούπα υπηρέτρια, ερωμένη» < λατ. copo «κάπελας»' πβ. αλβ. copile, βουλγ. kopcluk. ρουμ. copil],

κοπελιά (η) -♦ κοπέλα **κοπελίτσα** (η) *■ κοπέλα **κοπελούδα** (η) ► κοπέλα

κοπερνίκειος, -α. -ο [I812| αυτός που αναφέρεται στον Κοπέρνικο: ~ *σύστημα* (το ηλιοκεντρικό σύστημα).

[ΕΤΥΜ. Από τυ όν. τού Πολωνυ αστρυνόμου Mikolaj Kopcrnik (1473-]543). που έγινε γνωστός με το λατ. όν. Nicolaus Copernicus|. **κοπετός** (υ) ιλόγ.) δυνατό κλάμα που συνοδεύεται συνήθ. από χτυπήματα στο στήθος και γοερές κραυγές: *θρήνος και - έπεσε, όταν έμαθαν τα θλιβερά νέα* ΣΥΝ. οδυρμός, ολοφυρμός.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κόπτω* (πβ. κ. *υετός*< *ὗει* '«βρέχει»)], **κοπή** (η) **1.** (λόγ.) το κόψιμο: ~ μαλλιών / μετάλλων / *βασιλόπιτας* / *Υφάσματος* 2. (για νομίσματα) η έκδοση και καθιέρωση (νέας) νομισματικής μονάδας: *η ~ χά?^κινου νομίσματος άρχισε στην Αθήνα επί άρχοντος Καλλία* ΣΥΝ. έκδοση, κυκλοφορία 3. (ειδικότ.) το κούρεμα των προβάτων και η εποχή που γίνεται αυτό ΣΥΝ. κουρά.

[ετυμ. αρχ. < *κόπτω].* **κόπια** (η) [χωρ. γεν. πληθ.) ελλην. *αντίγραφο* **1.** αντίγραφο εγγράφου, εντύπου, καλλιτεχνήματος κ.λπ., το οποίο εμφανίζεται πανομοιότυπο με το πρωτότυπο: *η ~ ενός διάσημου πίνακα* ΑΝΤ. πρωτότυπο **2.** το φωτοαντίγραφο: *κάνω κόπιες* (βγάζω φωτοαντίγραφα) || *βγάζω το βιβλίο* ~ συν. φωτοτυπία 3. (ειδικότ.) (α) κάθε αντίτυπο κινηματογραφικής ταινίας, που διανέμεται στους κινηματογράφους: *η βλάβη στη μηχανή προβολής κατέστρεψε την* ~(β) κάθε αντίγραφο ταινίας ή εκπομπής ή προγράμματος σε κασέτα βίντεο ή ήχου ή προγράμματος, αρχείου σε μέσο αποθήκευσης για **Η/Υ:** *έχω μια - τής εκπομπής που ζητάς* λντ. πρωτότυπο.

[ΠΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. copia < λατ. copia «αφθονία, πλήθος» < cops, -is «άφθονος» < *co-ops < co- (< cum «με, μαζί») + *ops ^δύναμη, πλου* τος»|.

κοπιάζω ρ. αμετβ. [μεσν.] {κόπιασα (λόγ. κυπίασα)} **1.** καταβάλλω μόχθο, μεγάλη προσπάθεια για την εκτέλεση έργου, την επιτέλεση καθήκοντος κ.λπ.· εργάζομαι σκληρά για την επίτευξη σκοπού: *κοπίασε πολύ. να τα βγάλει πέρα με τους αντιδίκους* [[*άδικα κοπιάζεις, δεν πρόκειται να πετύχεις!* || *άραγε αξίζει να κοπιάζω τόσο, για να κερδίσω στον διαγωνισμό:* συν. μοχθώ, παιδεύομαι, αγωνίζομαι, ταλαιπωρούμαι λντ. κάθομαι, τεμπελιάζω 2. έρχομαι, επισκέπτομαι (κάποιον), πηγαίνω στο σπίτι του, ανταποκρίνομαι σε πρόσκλησή του (για επίσκεψη, φαγητό κ.λπ.): *κοπιάστε να σας δούμε λίγο κι από κοντά!* || *κοπιάστε να φάμε!* || *κόπιασε να τα πούμε!* · 3. έρχομαι κοντά, έχω την τόλμη να προχωρήσω: *για κόπιασε, αν σου βαστάει, και θα δεις τι θα πάθεις!* σχολιο λ. *κάνω.* **κοπιάρω** ρ. μετβ. {κοπιάρισα} **1.** βγάζω κόπια, αντιγράφω, φτειάχνω αντίγραφο από πρωτότυπο: ~ *μια σελίδα κείμενο ! ένα βιβλίο / μια ταινία* 2. (μτφ.) ακολουθώ κατά γράμμα τις πράξεις, τη συμπεριφορά, το ύφος κ.λπ. (κάποιου): *κοπιάρει το ύφος τού Καβάφη* συν. μιμούμαι, απομιμούμαι, αντιγράφω. — **κοπιάρισμσ** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. copiare < copia «κόπια»], **κοπιαστικός,** -ή, -ό Ιμεσν.î αυτός που. για να πραγματοποιηθεί, απαιτεί ή προκαλεί κούραση, μόχθο: - *δουλειά / έργο / εργασία / μελέτη / πορεία / ταξίδι / προσπάθεια* συν. κουραστικός, κοπιώδης, επίπονος. καταπονητικός. (λόγ.) εργώδης ΑΝΤ. άκοπος, άμοχθος. — **κο-** πιστικ-ά / **-ώς** επίρρ. **κοπίδι** (το) {κοπιδ-ιού | -ιών} **1.** τυ επίμηκες εργαλείο από σίδηρο ή χάλυβα, με κοφτερό το ένα άκρο του, το οποίο χρησιμοποιείται για κοπή και κατεργασία διαφόρων σκληρών υλικών συν. κοπτήρας, σμίλη, (λαϊκ.) σκαρπέλο 2. (ειδικότ.) είδος μαχαιριού, που χρησιμοποιούν οι υποδηματοποιοί.

Ιετυμ. < μεσν. *κοπίδιν.* υποκ. τού αρχ. κοπις, *-ίδος* < *κοκή* \. **κοπιράιτ** (τυ) {άκλ.} διεθνής όρος που δηλώνει τήν πνευματική ιδιοκτησία και το δικαίωμα αποκλειστικής εκμετάλλευσης λογοτεχνικού, μουσικού ή άλλου έργου τέχνης εκ μέρους συγκεκριμένου προσώπου ή φορέα, όπως καθορίζεται από τον νόμο και για ορισμένο χρονικό διάστημα.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. copyright «δικαίωμα αντιγραφής, αναπαραγωγής»), **κόπιτσα** (η) {δύσχρ. κοπιτσών) (καθημ.) μικρή, μεταλλική πόρπη, που αποτελείται από δύο τμήματα, τα οπυία έχυυν τοποθετηθεί σε διαφορετικά κομμάτια υφάσματος και χρησιμοποιείται για να κουμπώνει γυναικεία κυρ. ρούχα ΣΥΝ. θηλύκωμα.

[ετυμ. < τουρκ. kopgaj. **κοπιώδης,** -ης, -ες [αρχ.] [κοπιώδους | -εις (ουδ. -η), -ών | κοπιωδέστερος, -ατυσί (λόγ.) αυτός πυυ πρυκαλεί κούραση, πυυ απαιτεί μόχθο για να πραγματοποιηθεί: ~ *έργο / προσπάθεια / έρευνα / πορεία / εργασία / αναζήτηση* Συν. κουραστικός, επίπονος, επίμοχθος, καταπονητικός. εργώδης λντ. άκοπος, άμοχθος. — **κοπιωδώς** επίρρ. ■*' ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **κοπλιμέντο** (το) - * κυμπλιμέντο

κόπος (ο) **1.** η κούραση που πρυκαλεί η καταβολή προσπάθειας (για κάτι), το αίσθημα τής σωματικής ή και πνευματικής καταπόνησης: *η ταινία γυρίστηκε με μεγάλο ~ και ελάχιστα έξοδα* 2. η καταβολή προσπάθειας (για κάτι): ΓΟ *εγχείρημα κόστισε πολλά χρήματα και πολύ -* || ΓΟ *ακροατήριο ας υποβληθεί στον ~ να σκεφθεί την ουσία τού ζητήματος* (I *κατασπατάλησε σε λίγο καιρό ό,τι με χίλιους ~ δημιούργησαν οι γονείς του* || *δεν φείδεται κόπων, κινδύνων και χρημάτων, προκειμένου να βοηθήσει αναξιοπαθούντες* συν. κάματος, μόχθος· φρ. (α) ***βάζω σε κόπο (κάποιον)*** (μεσν. φρ.) υποβάλλω σε ταλαιπωρία, κάνω (κάποιον) να κουραστεί (συνήθ. με άρνηση, ως ευγενική απάντηση σε πρόσκληση φιλοξενίας ή σε προσφορά βοήθειας, που δηλώνει ότι δεν θα επιθυμούσαμε να ταλαιπωρηθεί κανείς, προκειμέ- νυυ να μας φιλοξενήσει ή να μας εξυπηρετήσει γενικά): *ευχαριστώ για την πρόσκληση, αλλά μη σας βάλω σε κόπο!* || *ας μη σας βάλω* στον κόπο *να ψάχνετε, θα περάσω άλλη μέρα!* || *-Να βάλω* να *φάμε: -Μη σας βάλουμε σε κόπο!* (β) ***με κόπο*** με μεγάλη προσπάθεια, με δυσκολία: *ο φύλακας - συγκρατούσε τα σκυλιά, που ήταν έτοιμα να ορμήσουν* λντ. εύκολα (γ) (ειδικότ. ως παρακλητ.) ***κάνω τον / μπαίνω στον κόπο*** (+ να) αφιερώνω χρόνο ή προσπάθεια για (κάτι), δείχνω την καλή διάθεση να κάνω (κάτι): *Θα μπείτε στον κόπο να μου τηλε- φωνήσετε, όταν υπάρξει κάτι νεότερο:* || *κάντε τον κόπο και ρωτήστε τι συμβαίνει* || *μη μπαίνετε στον κόπο, θα φτειάξω μόνος μου καφέ*]I *κανένας επίσημος δεν μπήκε στον κόπο να ενημερώσει τους συγγενείς των θυμάτων* (δ) ***χαμένος / άδικος / μάταιος / τζάμπα*** κόπος για πράξη ή ενέργεια "χωρίς αποτέλεσμα ή καταδικασμένη εκ των πρυτέρων να αποτύχει: *μην προσπαθείς να τους πείσεις' ~! Αυτοί δεν ακοΐ)- νε κανέναν!* συν. ματαιοπονία (ε) ***τ' αγαθά κόποις κτώνται*** *(τ' αγαθά κόποις κτώνται,* Επίχαρμος, απόσπ. 36) χρειάζεται μόχθος και προσπάθεια. για να αποκτηθεί ή να επιτευχθεί κάτι καλό (στ) ***αξίζει τον κόπο*** βλ. λ. *αξίζω* **3.** (ειδικότ.) η σωματική ή πνευματική εργασία ή η προσπάθεια πυυ καταβάλλεται (συνήθ. έναντι τιμήματος, χρηματικού ή άλλου): *πάρε κάτι για τον ~ σου* |] *απολαμβάνω την αμοιβή των ~ μου* συν. δουλειά, προσπάθεια, συμβολή **4.** (συνεκδ.) ό.τι δικαιούται κανείς ως αμοιβή για την προσπάθεια πυυ κατέβαλε: *δεν θα τον αφή- σω* να μου *φάει τον - μου* || *θα σου καταβάλω τους ~* σου *στο ακέραιο* συν. αμοιβή, ανταμοιβή, χρήματα, μισθός, δεδουλευμένα.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «χτύπημα, πλήγμα». < *κόπτω.* I] σημ. «μόχθος. κούραση» ήδη «ρχ.|.

-κοπος / -κόπος λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών και επιθέτων πυυ δηλώνουν ότι: 1. κάτι σχετίζεται με την κοπή: *ξυλοκόπος, δί-κοπος* 2. κάτι σχετίζεται με τον κόπο, την κούραση: *κατάκοπος 3.* (α) κάπυιυς έχει τη συνήθεια ή την τάση να κάνει κάτι συχνά: *γλεντο-κόπος, φαντασιο-κόπος* (β) κάποιος κάνει κάτι συνεχώς: *στρατο-κόπος.*

[ΗΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ.αρχ. *νεό-κοπος,* μτγν. *κατάκοπος,* αρχ. *ξυλο-κόπος).* πυυ προέρχεται από τυ ρ. *κόπτω* (βλ. κ. *κόπος)].*

κόππα (το) {άκλ.} **1.** γλ^ςς. σύμφωνο των πρώιμων αρχαίων ελληνικών αλφαβήτων, που απέδιδε στη γραφή έναν φθόγγο παρόμοιο με το *κ* (γραφόταν ν)' διασώθηκε μόνο σε επιγραφές, πάντοτε πριν από το φωνήεν ο ή υ (λ.χ. ψόρινθος). και στην αλφαβητική σειρά των γραμμάτων καταλάμβανε τη θέση ανάμεσα στο *π* και το ρ· το γράμμα έχει διατηρηθεί στην εξελιγμένη μορφή τού χαλκιδικού αλφαβήτου, δηλ. στο λατινικό αλφάβητο (είναι το γράμμα qr πβ. λατ. quo. αγγλ. queen)

(ειδικότ.) αριθμητικό που παριστάνει τον αριθμό ενενήντα (σύμβολο V) ή ενενήντα χιλιάδες (σύμβολο /?).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < εβρ. qoph. βλ. κ. *κάππα}.* **κόπρανα** (τα) {κοπράνων} τα στερεά, άχρηστα προϊόντα τής πέψης, που αποβάλλονται μετά τη χώνευση φυσιολογικά από τον οργανισμό τού ανθρώπου και των ζώων από τον πρωκτό· τα περιττώματα ΣΥΝ. ακαθαρσίες, αφόδευμα. (καθημ.) σκατά. κακά.

[ετυμ. αρχ. < *κόκρος*\. **κοπριά** (η) [αρχ.{ **1.** ακαθαρσίες που αποτελούνται από περιττώματα, ιδ. των οικιακών ζώων: ο *στάβ/.ος μύριζε* ~ [[γο *γουρούνι κυλίστηκε μέσα στις* - ΣΥΝ. κόπρος **2.** (ειδικότ.) τα αποξηραμμένα περιττώματα οικιακών ζώων με ή χωρίς τα απορρίμματα των στάβλων τυυς (λ.χ. κομμάτια από άχυρο, σανό κ.λπ.). πυυ χρησιμυπυιούνται ως ζωικό λίπασμα για τον εμπλουτισμό καλλιεργούμενων εδαφών: *κωνεμένη / ακώνευτη* ~ ΦΡ. (παροιμ.) ***όμοιος τον όμοιο και η κοπριά τα λάχανα / όμοιος στον όμοιο κι η κοπριά στα λάχανα*** βλ. λ. *λάχανο.*

[ΕΙΥΜ. < αρχ. *κοπρία* < *κόπρος*\. **κοπρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.I Ικόπρισ-α. -τηκα. -μένυςI ♦ (μετβ.) **1.** εμπλουτίζω το χώμα με κυπριά, ρίχνω κυπριά για λίπασμα ΣΥΝ. λιπαίνω 2. (μτφ.) γεμίζω χώρο ή περιοχή με βρομιές και ακαθαρσίες ΣΥΝ. βρομίζω. λερώνω, ρυπαίνω ΑΝΤ. καθαρίζω) ♦ 3. (αμετβ.) αποβάλλω τα περιττώματά μου. βγάζω τις άχρηστες ουσίες τής πέψης: το *μουλάρι ήλθε και κόπρισε μπροστά στην πόρτα!* ΣΥΝ. αφοδεύω, (λόγ.) αποπατώ, (καθημ.) τα κάνω. χέζω. - · **κόπρισμα** (το), **κοπρίτης** (υ) Ιμεσν.] {κοπριτών), **κοπρίτισσα** (η) {δύσχρ. κοπριτισ- σών} (κακόσ.) 1. άνθρωπος που ζει, που δεν εργάζεται ούτε προσφέρει κάποιου είδους υπηρεσία ΣΥΝ. τεμπέλης, φυγόπονος, κοπρόσκυλο, τεμπελόσκυλο 2. (ειδικότ. για σκύλους) αυτός που προέρχεται από επιμιξία, που δεν είναι ράτσας και γυρίζει αδέσποτος στους δρόμους ΣΥΝ. κόπρος, κοπρόσκυλο ΑΝΤ. καθαρόαιμο, σκυλί ράτσας. **κοπρολαγνία** (η) {χωρ. πληθ.} ψυχοπαθολογική διαστροφή τύ γενετήσιου ενστίκτου, κατά την οποία παρατηρείται σεξουαλική διέγερση κατά τη θέα, την όσφρηση ή και την ψηλάφηση των περιττωμάτων τού ερωτικώς επιθυμητού προσώπου. — **κοπρολάγνος,** -α, -ο. [ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. coprolagnia|. **κοπρολαλία** (η) [18931 {χωρ. πληθ.} ψυχοπαθυλυγική τάση για συνεχή χρησιμοποίηση άσεμνων, χυδαίων και υβριστικών εκφράσεων, είτε για να αισθανθεί κανείς ηδονή κατά τη σεξουαλική πράξη είτε

για αντικοινωνική διαμαρτυρία ΣΥΝ. κοπρολογία.
[κύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. coprolalic]. **κοπρολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.) **1.** η χρήση άσεμνων και χυδαίων λέξεων και εκφράσεων εκ μέρους προσώπου ΣΥΝ. βωμολοχία, αισχρολογία 2. η ψυχοπαθολογική τάση για χρήση άσεμνων και χυδαίων *λέξεων* και εκφράσεων ΣΥΝ. κοπρολαλία. — **κοπρολόγος** (ο/η) [αρχ.]. [ΗΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. coprologic], **κόπρος** (η) [χωρ. πληθ.] **1.** (περιληπτ.) τα κόπρανα ΣΥ\. περίττωμα, αφόδευμα, αποπάτημα, ακαθαρσία, (λαϊκ.) σκατό 2. (συνεκδ.) η κοπριά (βλ.λ.) 3. (γενικότ.) κάθε δύσοσμη ακαθαρσία πυυ προέρχεται από τον άνθρωπο ή τα ζώα και συνιστά εστία μολύνσεως ΣΥΝ. βρομιά

(μτφ.) ακαθαρσία σε ηθικό επίπεδο, ηθικά επιλήψιμη ενέργεια ή υπόθεση: *χρειάζεται δικαστής με σϋένυς. για να καθαρίσει την ~ των σκανδάλων* συν. βρομιά, δυσοσμία· ΦΡ. ***η κόπρος του Αυγεία / Αυ- γείου*** (i) η τεράστια ποσότητα συσσωρευμένης κοπριάς στους στάβλους τού μυθικού βασιλιά τής Ήλιδος Αυγεία, την υποία καθάρισε ο Ηρακλής. πραγματοποιώντας έναν από τους δώδεκα άθλους του (ii) (μτφ.) συσσιορευμένα σκάνδαλα, παρανομίες και καταχρήσεις: *ας ελπίσουμε ότι ο νέος υπουργός Οα κατορθώσει να καθαρίσει την ~.* [ει υμ. αρχ. < *kokwr-/ η-, ετερυιωμ. βαθμ. τυύ I.E. *kekʷr -/η- «κοπριά», πβ. σανσκρ. sakri. λιθ. sikfi «αποπατώ», ενώ δεν μπορεί να αποκλειστεί η σύνδ. με'τη λ. *σκώρ. σκατός* «περίττωμα»!, **κόπρος** (ο) σκύλος αδέσποτος συν. κοπρόσκυλο, κοπρίτης.
|f.tym. < *κόπρος (η)*, με αλλαγή γένους κατά το *κοπρίτης*\. **κοπροσκυλιάζω** ρ. αμετβ. [κοπροσκύλιασα] (εκφραστ.-κακόσ.) **1.** περιφέρομαι αργόσχολος, δεν εργάζομαι ούτε προσφέρω οποιαδήπυ- τε υπηρεσία ΣΥΝ. τεμπελιάζω, αράζω ΑΝΤ. δυυλεύω, εργάζυμαι, προσπαθώ. κοπιάζω, είμαι επιμελής 2. (για εργαζομένους) αποφεύγω να δυυλέψω ή δεν έχω αντικείμενο εργασίας και περιφέρομαι άσκοπα στον χώρο εργασίας: ε^ουν *διοριστεί τόσοι πολλοί υπάλληλοι, που δεν ξέρουν τι να κάνουν κι όλη μέρα κοπροσκυλιάζουν* ΣΥΝ. κάθομαι. βωλοδέρνο). (αργκό) κωλυβαράω. Επίσης **κοπροσκυλάω** {-άς...}. **κοπρόσκυλο** (το) (κακόσ.) **1.** ο σκύλος που ζει στη βρομιά τυύ δρόμου. που περιφέρεται αδέσποτος και δεν ανήκει σε συγκεκριμένη ράτσα ΣΥΝ. κοπρίτης, βρομόσκυλο 2. (μτφ.-υβριστ.) πρόσωπο που τεμπελιάζει. που δεν ασχολείται με τίποτε και όλη μέρα περιφέρεται χωρίς σκυπό ΣΥ.ΝΙ. τεμπέλης, τεμπελόσκυλο. κοπρίτης, άχρηστος ΑΝΤ. εργατικός. δουλευταράς, **κοπροφαγία** (η) [χωρ. πληθ.) ΒΙΟΛ. ΙΑΤΡ. η βρώση περιττωμάτων, η υποία αποτελεί φυσιολογικό φαινόμενο σε ορισμένα είδη ζώων (λ.χ. υ λαγός, το κουνέλι, το ινδικό χοιρίδιο κ.ά.), ενο> στυν άνθρωπο πα- ρατηρείται σε περιπτώσεις βαρείας άνοιας ή ψύχωσης. — **κοπρο- φάγος,** -ος. -υ]μτγν.|.
[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. coprophagic]. **κοπροφιλία** (η) {χωρ. πληθ.] ψυχοπαθολογική έλξη για τα περιττώματα ΣΥΝ. κοπρυλαγνία.
κοπρόφιλος (ο), **κοπρόφιλη** (η), **κοττρο- φιλικός,** -ή, -ό.
[ΙΙΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. coprophilia]. **κοπρόχωμα** (το) {κοπρυχώμ-ατος | -ατα.-άτων] 1.τυ προϊόν τής αποσύνθεσης των περιττωμάτων των ζώων (δηλ. τής κοπριάς) ή φυτικών ουσιών 2. (κατ' επέκτ.) χώμα αναμεμειγμένυ με αποξηραμμένα περιττώματα ζώων (κοπριά), που χρησιμοποιείται ως λίπασμα σε κήπους, χωράφια κ.λπ. ΣΥΝ. φουσκί, **κοπρώνας** (ο) [-α κ. -ώνος) **1.** ο τόπος όπου συσσωρεύονται περιττώματα, κοπριές και άλλες δύσοσμες ακαθαρσίες 2. (ειδικότ.) υ χώρος όπου συγκεντρώνεται και αποθηκεύεται η κοπριά, η οπυία προορίζεται για τη λίπανση των καλλιεργούμενων εδαφών · 3. ο υπαίθριος χώρος που χρησιμοποιείται για την ανάγκη αφόδευσης μεγάλου αριθμού πρυσιόπων (στρατιωτών κ.λπ.).
Ιπτυμ. < αρχ. *κοπρών, -ώνος* < *κόπρος* (βλ.λ.)|. **κοπτήρας** (υ) **1.** κάθε μεταλλικό όργανυ, που χρησιμοποιείται για την κοπή διαφόρων υλικών 2. (ειδικότ.) μαχαίρι με αμβλεία ακμή από ξύλο, μέταλλο, πλαστικό, κόκκαλο ή άλλη ύλη, τυ υπυίο χρησιμοποιείται για τυ κόψιμο φύλλων χαρτιού· ο χαρτοκόπτης · 3. λνλί. καθένα από τα μπροστινά δόντια σε κάθε ημιμόριο των δύο γνάθων (συνολικά οκτώ), στους ανθρώπους και σε ορισμένα ζώα, με τα οπυία οι τρυφές κόβονται σε τεμάχια και στη συνέχεια περνυύν στα υπόλοιπα δόντια για τη μάσηση.
(tryM. < *κόπτω + -Γήρας*, πβ. κ. *χρωσ-τήρας, αναπ-τήρας}.*
Κόπτης[1] (ο)]Κοπτών] ΘΡΗΣΚ. μέλος τής Χριστιανικής Εκκλησίας τής Αιγύπτου ή τής Αιθιοπίας, η οποία είναι γνωστή ως Κοπτική Εκκλησία (βλ. κ. λ. *μονοφυσιτισμός).*
|ΗΤΥΜ. Αντιδάν.. < αραβ. qupi/gupt, συγκεκομμένος τ. τού αρχ. *Αιγύπτιος}.*
κόπτης[2] κ. (καθημ.) **κόφτης** (ο) [18931 Ικοπτών], **κόπτρια** (η) [κυ- πτριών) (σημ. I) (επίσ.) 1. τεχνίτης ειδικευμένος στυ κόψιμο υφασμάτων ή δερμάτων για την κατασκευή ενδυμάτων ή υποδημάτων: *~ υφασμάτων / δέρματος* 2. τι·:χνολ. μεταλλική λαβίδα με σιαγόνες σε σχήμα ψαλιδιού και ηλεκτρικά μονωμένες λαβές για τυ κόψιμο συρμάτων και συρματοπλεγμάτων 3. (υ τ. *κόφτης*) (στο ποδόσφαιρο) παίκτης με αμυντικό ρόλο. πυυ έχει ως αποστολή του να ανακόπτει τις επιθέσεις των αντιπάλων 4. (υ τ. *κόφτης*) (οικ.) ως χαρακτηρισμός προσώπου που κάνει τους άλλους να ενδίδουν στις επιθυμίες του. Ηπίσης **κόφτρα** (η) (σημ. I). **κοπτικός**[1], -ή, -ό *θηισκ.* αυτός που σχετίζεται με τους Κόπτες (βλ.λ.). τους μονοφυσίτες χριστιανούς τής Αιγύπτου και τής Αιθιοπίας: *Κοπτική Εκκ?.ησία*][*~ 'γλώσσα / λατρεία / μουσική / τέχνη.* **κοπτικός**[2], -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που έχει την ικανότητα να κόβει, που μπορεί στυ να κόβει· αυτός που σχετίζεται με τον κόπτη ή την κοπτική: *- εργαλείο / μέθοδος / μηχανή 2. κοπτική* (η)] 1848J Ιχωρ. πληθ.] η τέχνη τής κοπής υφασμάτων και δερμάτων για την κατασκευή ενδυμάτων και υποδημάτων, **κόπτομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.) δείχνω υπερβολικό και υποκριτικό ενδιαφέρον για κάτι. προσποιούμαι ότι αγωνίζομαι υπέρ αυτού: *όλοι κόπτονται για την αλήθεια, κανένας όμως δεν τη Οέ/.η πραγματικά* ΣΥΝ. ενδιαφέρομαι. θυσιάζομαι, κουράζομαι. μοχθώ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
Ιηϊύμ. < αρχ. *κόπτω* < **κόπ-]ω.* πιθ. ετεροιωμ. βαθμ. τού I.E. *(s)kcp- «κόβω, σπάζω»*, πβ. λιθ. kapti «πελεκώ», λατ. capus «ευνουχισμένος κόκορας, καπόνι» (> γαλλ. chapon) κ.ά. Ομόρρ. *κόπ-ος, κοπ-άζω, κοπή. κόμ-μα. κομ-μός. κοπ-ετός*, πιθ. κ. *σκάπ-τω, σκέπ-αρνον* (βλ.λ.), αν θεωρηθεί ορθό το αρχικό I.E. **s-*].
κοπτορράπτης (υ). **κοπτορράπτρια** (η) {κυπτορραπτριών) (σημ. 1. πρόσωπο που κόβει τα υφάσματα για να ραφτούν ενδύματα 2. ράπτης 3. είδος ραπτομηχανής με μηχανικό ψαλίδι για την κοπή και ταυτόχρονη ραφή τής άκρης των υφασμάτων για να μην ςεφτύζουν. Επίσης **κοπτορραπτού** (η) [κοπτορραπτούδες] (στις σημ. I, 2). **κόπτω** ρ. ► κόβω **κοπυράιτ** (το) -» κοπιράιτ
-κοπώ λεξικό επίθημα ρημάτων που δηλώνει ότι (κάτι) γίνεται συνεχώς ή με ένταση: *γλεντο-κοπώ. μεΟο-κοπώ. ξυλο-κοπώ. λαμπο-κοπώ.* [Ρ.ΤΥΜ. Λεξικό επίθημα ρημάτων τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *κόπτω.* Το *-κοπώ* απαντά και σε αρχ. ρ. ως παρασύνθετο από ονόματα σε *-κόπος* (λ.χ. *ξυλο-κόπος - ξυ/.ο-κοπώ).* όπου διατηρείται η κυριολεκτική σημ. τού *κόπτω.* Π σημερινή επαναληπτική-εμφατική χρήση του είναι ήδη αρχ.. αλλά το *-κοπώ* στη Ν. Ελληνική επεκτάθηκε αναλογικώς σε ρ. που δεν προέρχονται από ουσ. σε *-κόπος* (λ.χ. *λαμπο-κοπώ. μεθο-κοπώ)].* **κόπωση** (η) [-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1.η κούραση (βλ.λ.): *η ~ και η νύστα μπορούν να αποβούν μοιραίες για τον οδηγό κάθε οχήματος || στο δεύτερο ημίχρονο οι παίκτες τής εθνικής έδειξαν σημεία κοπώσεως* [[*αίσθημα / ίχνος / σύμπτωμα / φαινόμενο / συνέπεια κο- πώσεως || ηθική / ψυχική / σωματική / πνευματική / φυσική / υπε.ρ- βολική* ~ ΣΥΝ. κούραση, κάματος, κόπος, εξάντληση, αποκάμωμα 2. ΙΑΤΡ. ***τεατ κοπώσεως*** τεστ για τον έλεγχο τής αντοχής τής καρδιάς 3. ΤΚΧΝΟΛ. η αλλοίωση των φυσικών ιδιοτήτων υλικυύ, που οφείλεται *σε* επανειλημμένες μηχανικές καταπονήσεις, τις οποίες έχει δεχθεί το υλικό αυτό: *~ μετάλλου* (στα αεροπλάνα).
]ι ·:ϊ ΥΜ. < μτγν. *κόπωσις* < αρχ. *κοπώ (-όω)* < *κόπος*\. **κόρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** η εξωτερική, σκληρή επιφάνεια τού ψημένου ψωμιού ΑΝΤ. ψίχα 2. (γενικότ.) κάθε επιφάνεια που καλύπτει μαλακή ύλη και έχει σκληρυνθεί υπό την επίδραση των συνθηκών τυύ περιβάλλυντυς (λ.χ. ο ήλιος, υ αέρας κ.λπ.): *η πληγή έκανε ~* ΣΥΝ. πέτσα, κρούστα.
[ι- ύμ. < σλαβ. kora, με αναβιβασμό τού τόνου κατά το *ψίχα*\. **κόρακας** (ο)]-α κ. -άκου | -άκων. -άκους] πουλί μέσου μεγέθους (περίπου εξήντα εκατοστά), με ισχυρό ράμφος και χαρακτηριστικό μαύρο φτέρωμα, που τρέφεται κυρ. με πτώματα κατοικίδιων ζώων. επιτίθεται όμως και σε μικρά (ζωντανά) πουλιά και σε νεοσσούς- ΦΡ. (πα- ροιμ.) (α) ***κόρακας κοράκου μάτι δεν βγάζει*** μεταξύ ανθρώπων πυυ είναι το ίδιυ φαύλοι και κακόβυυλυι υπάρχει αλληλεγγύη (β) (υβρι- στ.) ***(άντε) στον κόρακα!*** (αρχ. *ές κόρακας!)* (πήγαινε) στον διάβολο! ΣΥΝ. άντε να χαθείς! (γ) (παροιμ.) ***όταν ασπρίσει ο κόρακας και γίνει περιστέρι*** για κάτι που είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί (δ) (λόγ.) ***κακού κόρακος, κακό ν ωόν*** (από κακό κόρακα, βγαίνει κακό αβγό) από κακό δάσκαλυ πρυέρχεται κακός μαθητής.
1LTYM. < (χρχ. *κόραξ. -ακος,* ηχομιμητική λ., που συνδ. με λατ. corvus «κοράκι», cornix «κουρούνα», καθώς και με τα αρχ. *κορ-ώνη. κράζω / κρώζω* (βλ.λ.). πράγμα πυυ οδηγεί σε κοινό I.E. ηχομιμητικό θ. *ker- / *kor-].
κορακήσιος, -ια. -ιο αυτός πυυ έχει χρώμα μαύρο σαν το φτέρωμα τυύ κόρακα (βλ.λ.): *~ μαλλιά / γένια / μουστάκι* ΣΥΝ. κατάμαυρος, ολόμαυρος ΑΝΤ. άσπρος, λευκός, κατάλευκος. **κοράκι** (το) [κυρακ-ιού | -ιών] 1. ο κόρακας (βλ.λ.) · **2.** (μτφ.-μειωτ.) υ υπάλληλος γραφείου τελετών, που βαστάζει τι φέρετρο ή ο ιδιοκτήτης γραφείου τελετϊόν (επειδή το εισόδημά του προέρχεται από τους νεκρούς, όπως τα κοράκια τρέφονται με πτώματα) ΣΥΝ. νεκροθάφτης 3. αυτός που επωφελείται από ανώμαλες καταστάσεις ή από τη δυστυχία των άλλων: *«κερδοσκόποι και "κοράκια" τής χρηματαγοράς από το εξο)τερικό»* (εφημ.) · 4. ΝΑΥΤ. καθένα από τα ακρότατα σημεία στην πλώρη και την πρύμνη των πλοίων, των ιστιοφόρων και των λέμβων: γο - *τής πλώρης / τής πρύμνης* 5. (μειωτ.-υβριστ.) ο διαιτητής (ή και ο επόπτης) ποδοσφαιρικών αγώνων λόγω τής μαύρης στολής του.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *κοράκιον.* υποκ. τού *κόραξ, -ακοςφλ.* κ. *κόρακας)}.* **κορακιάζω** ρ. αμετβ. {κοράκιασ-α. -μένος) (λαϊκ.) **1.** γίνομαι μαύρος σαν τον κόρακα ΣΥΝ. μαυρίζω, μελανιάζω ΑΝΤ. ασπρίζω · 2. βήχω με συνεχή, έντονο και ξερό βήχα, όπως λ.χ. αυτοί που πάσχυυν από κοκ- κύτη · 3. διψώ υπερβολικά, έχει ξεραθεί ο λαιμός μου από τη δίψα: *έχω κορακιάσει απ' τη δίψα.* **κορακίστικα** (τα) Ι.απλή συνθηματική *γλώσσα*, που χρησιμοποιούν κυρ. τα παιδιά, για να μη γίνονται τα λόγια τους κατανοητά από ανεπιθύμητους και η οπυία συνήθ. συνίσταται στην παρεμβολή συγκεκριμένης συλλαβής (λ.χ. τυύ *-κα-)* ύστερα από κάθε συλλαβή των λέξεων τής κανονικής υμιλίας (λ.χ. *κα-κα-λη-κα-σπέ-κα-ρα-κα* = καλησπέρα) ή και σε αντιστρυφή των συλλαβών των λέξεων (λ.χ. *ρέπα το λάριμου* = πάρε το μουλάρι) κ.λπ. 2. λόγια ακατάληπτα, μπερδεμένα (σκοπίμως ή μη), ακατανόητες φράσεις: *άσε τα ~ κσι μίλα καθαρά!* ΣΥΝ. ακαταλαβίστικα, αλαμπυυρνέζικα 3. (μειωτ.) η καθαρεύουσα για τους δημοτικιστές. - : < ·

[Ι-ΤΥΜ. < μεσν. επίρρ. *κορακιστί* < αρχ. *κόραξ*|.

κοράκλα (η) * κόρη

κορακοζώητος, -η, -ο (λαϊκ*.-εκφραστ.) αυτός που ζει ή έχει ζήσει πολλά χρόνια σαν τον κόρακα (κατά τη λαϊκή αντίληψη), που είναι πολύ μεγάλης ηλικίας: *γριά* ~ ΣΥΝ. μαθουσάλας, **κοράλ** (το) {άκλ.} χορικό, λατρευτικό μέλος των Διαμαρτυρομένων αρχικά, μελοποίηση στίχων τού Λούθηρου και άλλων εκκλησιαστικών ποιητών σε απλό, συλλαβικό τρόπο· στη συνέχεια, έτυχε είτε απλής αρμονικής επεξεργασίας για την εκτέλεσή του από τετράφωνη χορωδία, είτε πολυφωνικής επεξεργασίας με την ανάπτυξή του σε εκτεταμένες αντιστικτικές φόρμες.

ILTYM. < γερμ. Choral < μεσν. λατ. choralis < λατ. chorus < αρχ. *χορός].*

Κοραλία (η) {συνήθης υρθ. *Κυραλλία)* **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Coralie. που πλάστηκε από τν λατ. corallium < μτγν. *κορά/Μον* (βλ.λ.)|. **κοραλλένιος,** -ια, -ιο [μεσν.11. αυτός που αποτελείται ή έχει κατασκευαστεί από κοράλλι: ~ *περιδέραιο ι κόσμημα / κομψοτέχνημα*

(κατ' επέκτ.) αυτός που διαθέτει την υφή και το κοκκινωπό χρώμα τού κοραλλιού (βλ.λ.): ~ *χείλη.* Επίσης **κοράλλινος,** -η, -ο. **κοράλλι** (το) {κυραλλ-ιού | -ιών κ. -ίων} **1.** ζωόφυτο πυ απαντά προ- σκολλημένο στους βράχους ή στον βυθό εύκρατων και θερμών θαλασσών συνήθ. σχηματίζει αποικία πυλ\)πόδων πάνω σε ασβεστολι- θικό άξυνα διαφόρων χρωμάτων, κυρ. ερυθρού, κυανού και σπανιότ. μαύρου, αλιεύεται συστηματικά γι* αυτό ακριβώς το υλικό, τυ οποίο θεωρείται πολύτιμο και χρησιμοποιείται στην κοσμηματοποιία 2. (κατ* επέκτ.) το υλικό από τυ ασβεστολιθικό στέλεχος και τους κλάδους τού ομώνυμου ζωοφύτου. το οποίο έχει συνήθ. όμυρφο κοκκινωπό χρώμα και μεγάλη σκληρότητα και γι' αυτό χρησιμυπυιείται στην κατασκευή κοσμημάτων και κομψοτεχνημάτων 3. (συνεκδ.) το κόσμημα ή το κομψοτέχνημα που έχει κατασκευαστεί από τον ασβε- στολιθικό σκελετό τού ομώνυμου ζωοφύτου τής θάλασσας · 4. κοινή ονομασία θαμνώδους καλλωπιστικού φυτού, που φυτεύεται συνήθ. σε γλάστρες και καλλιεργείται για τα κόκκινα άνθη του.

[F.ΤΥΜ. < μτγν, *κυράλλιον.* πιθ. σημιτ. δάνειο, πβ. εβρ. goral «πετραδά- κι». Αστήρικτη η άποψη περί συνθέτου εκ συναρπαγής από τη φρ. *κόρη αλός* «κόρη τής θάλασσας». ΙΙ λ. πέρασε μέσω τού λατ. corallium και σε άλλες γλώσσες, πβ. γερμ. Koralle. γαλλ. corail κ.ά.]. **κοράλλινος,** -η. -ο ♦ κοραλλένιος

κοραλλιογενής, -ής. -ές 11888J {κοραλλιογενούς | -είς (ουσ. -ή)| **1.** αυτός που έχει σχηματιστεί από κολλημένα μεταξύ τους κοράλλια: ~ *βράχος* **2.** γεωλ. (α) *κοραλλιογενής σχηματισμός* γεωλογικός σχηματισμός, συχνά μεγάλης έκτασης, που δημιουργείται από τον ασβε- στολιθικό σκελετό των κυραλλιών (β) *κοραλλιογενής νήσος* γεωλυ- γικός σχηματισμός από κοράλλια στυ μέσο τού ωκεανού, ο οποίος εξέχει από την επιφάνεια τής θάλασσας και στυν οπυίο συχνά αναπτύσσεται βλάστηση και πανίδα (γ) *κοραλλιογενής ύφαλος* υποθαλάσσιος γεωλογικός σχηματισμός που δημιουργείται από τον ασβε- στολιθικό σκελετό κυρ. κοραλλιών. αλλά και άλλων ζωικών και φυτικών ειδών. ΙΧΟΑJΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **κορανικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το Κοράνιο: «*η σχεδιαζόμενη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Τουρκία Θα αποβεί εις βάρος των κορανικών σχολών*» (εφημ.).

Κοράνιο (το) {Κορανίου! η ιερή βίβλος τού Ισλάμ. που θεωρείται από τους μουσουλμάνους ότι περιλαμβάνει τον αλάθητο λόγο τού Θεού. τον οποίο αποκάλυψε υ αρχάγγελος Γαβριήλ στον προφήτη Μωάμεθ σε διάστημα είκοσι ετών αποτελείται από 114 σούρες (κεφάλαια) και είναι συλλογή δογμάτων και εντολών. Ηπίσης **Κοράνι.**

[πτυμ. < μεσν. *κοράνιον*< αραβ. qur'an «ανάγνωσμα» < p. qara'a «διαβάζω. παραθέτω»], **κοράσι** (το) {κυρασ-ιού **]** -ιών) (λαϊκ.) **1.** νεαρή και άγαμη γυναίκα, μικρό κορίτσι: «*να δεις - πλια όμορφα παρά την Λρετούσαν*>· (Ερωτό- κριτυς) ||[«*κοράσΐ(ου) ετραγούδαγε από ψηλό παλάτι*» *(παραδοσιακό* τραγ. τής Καππαδοκίας) συν. κοπέλα, κορίτσι, κορασίδα, κοριτσάκι, παιδούλα 2. (ειδικότ.) τυ τέκνο θηλυκού γένους: *ανέθρεψε δύο* - ΣΥΝ. κόρη, θυγατέρα, κορίτσι ανί. γυιος. αγώρι. Επίσης **κορασιά** (η) Ιμεσν.).

Ιηϊύμ. < μτγν. *κοράσιον,* υποκ. τού αρχ. *κόρη*\. **κορασίδα** (η) πολύ μικρής ηλικίας γυναίκα, νεαρή και άγαμη κοπέλα: *ο σύλλογός μας έχει ομάδα γυναικών και κορασίδων* ΣΥΝ. κορίτσι, κόρη, κοπέλα.παιδούλα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κορασίς, -ίδος,* υποκ. τού αρχ. *κόρη*|. **κορβανάς** (ο) {κορβανάδες} **1.** ο χώρος, τυ κιβώτιο, όπου φυλάσσονται χρήματα και άλλα πολύτιμα αντικείμενα ΣΥΝ. ταμείο, θησαυροφυλάκιο. χρηματοκιβώτιο, κάσα 2. (ειδικότ.) το ταμείο, ο χώρος στον οποίο συγκεντρώνονται τα έσοδα: *λιγότερα έσοδα φέτος για τον κρατικό* ~\\ *τα χρέη των Δ.Π.Κ.Ο. καλείται να καλύψει ο δημόσιος* ~. (ΕΤΥΜ. < μτγν. *κορβανάς,* αρχική σημ.«υ θησαυρός τυύ ναυύ στην Ιερουσαλήμ» (πβ. Κ.Δ. Ματθ. 27. 6: *οί δέ αρχιερείς λαβόντες τά αργύρια είπαν ούκ έξεστιν βαλεΐν αυτά είς τόν κορβανάν. έπει τιμή αΐματός έστι)* < *κορβαν* < εβρ. qorh^n «προσφορά. δώρο»|, **κορβέτα** (η) {κορβετών} ΝΑΥΤ. **1.** ιστιοφόρο πολεμικό πλοίο με τρία κατάρτια, που ανήκε σε ενδιάμεση κατηγορία, μεταξύ φρεγάτας και μπρικυύ, είχε δηλ. εξάρτιση φρεγάτας, αλλά μικρότερο εκτόπισμα και ελαφρύτερο οπλισμό και τη χρησιμοποιούσαν κυρ. για ανιχνευ- τικές αποστολές 2. σύγχρυνυ, μικρό πυλεμικό πλοίο με αντιαεροπορικό και ανθυποβρυχιακό εξοπλισμό, που χρησιμοποιείται συνήθ. ως συνοδεία ασφαλείας σε νηοπομπές.

{ΗΤΥΜ. < ιταλ. corvefta < γαλλ. corvctie < μέσ. ολλ. corvcr «καταδιωκτικό πλοίο» < αρχ. κάτω γερμ. korf «<ψαρόβαρκα - καλάθι»).

κόρδα (η) η νευρά (βλ.λ.).

κορδακίζω ρ. αμετβ. {κορδακίστηκα} (αρχαιοπρ.) ντύνομαι και συμπεριφέρομαι με τρόπο άσεμνο και προκλητικό: (κ. μεσοπαθ.) *ανέχθηκαν τον υιό να κορδακίζεται αναιδο)ς μπροστά στους επισκέπτες* συν. ασχημονώ. – **κορδακισμός** (υ).

[ι-τυμ. μτγν. < αρχ. *κόρδαξ. -ακος.* αρχαίος άσεμνος χορός. δωρ. όρος. αγν. ετύμου. Έχουν προταθεί συνδέσεις τής λ. με σανσκρ. "kurdati «πηδώ», καθώς και με τυ ρ. *κραδαίνω.* Ίσως πρόκειται για μη I.F.. δάνειο), **κορδέλα** (η) (παλαιότ. ορθ. *κορδέλλα)* {κορδελών} **1.** μακριά λεπτή ταινία από ύφασμα, δέρμα ή οποιοδήποτε άλλο υλικό, η οποία χρησιμοποιείται κυρ. για διακυσμητικούς σκοπούς: *στόλιζε τα μαλλιά της με* - · 2. στενή ταινία μέτρησης από κηρωτό ύφασμα, που φέρει τυπωμένες τις βασικές μονάδες μέτρησης μήκους και τις υποδιαιρέσεις τους και η οποία χρησιμεύει στην καταμέτρηση εκτάσεων (οι- κοπέδιον. αγροτεμαχίων κ.λπ.) · 3. το χαλύβδινο και σε σχήμα ταινίας πριόνι πυυ υπάρχει στα μηχανικά πριονιστήρια και συνεκδ. το ίδιο το πριονιστήριο, στο οποίο βρίσκεται αυτό συν. πριονοταινία, πριονοκορδέλα · φρ. ***και τράβα Ι πάει κορδέλα*** και πάει λέγοντας- για κάτι πυυ συνεχίζεται με τυν ίδιο τρόπο. - (υποκ.) **κορδελίτσα** (η) (σημ. Π.

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < βεν. cordcla. υποκ. τού corda < λατ. c(h)orda < **«ΡΧ· Ι-κορδελάκι** (τυ) {χωρ. γεν.Ι 1.(υποκ.) μικρή σε μήκος κορδέλα · **2.** (λαϊκ.) ***κορδελάκια*** (τα) τα νάζια, τα καμώματα, για να επιτευχθεί ή να αποφευχθεί κάτι: « *τα ναζάκια σου και τα ~ σου με τουμπάρανε και με κογιονάρανε*» (λαϊκ. τραγ.). **κορδελάς** (ο) [μεσν-J {κυρδελάδες} (λαϊκ.) υ χειριστής πριονοκορδέλας.

κορδελιάζω ρ. μετβ. {κορδέλιασ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** προσαρμόζω στο άκρο υφάσματος ή δέρματος κορδέλα, κορδόνι κ.λπ. ράβο- ντάς τα ΣΥΝ. ρελιάζω. βάζω σιρίτι 2. (ειδικότ.) ράβω και ενώνω σε ειδική ραπτομηχανή τα διάφορα κομμάτια δέρματος, από τα οποία αποτελείται τυ παπούτσι ΣΥΝ. γαζώνω. - **κορδέλιασμα** (το), **κορδελιάστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) η εργάτρια υποδηματοποιείου, που έχει ειδικευθεί στυ να γαζώνει στη ραπτομηχανή τα διάφορα κομμάτια δέρματος, από τα οποία αποτελούνται τα υποδήματα. **Κορδελίο** (το) προάστιο τής Σμύρνης.

κορδιλιέρα (η) {κορδιλιερών) η οροσειρά (στις ισπανόφωνες χώρες). [ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ισπ. cordiDera < cordi I la. υποκ. τού cucrda «χορδή, αλυσίδα» < λατ. c(hjordu < αρχ. *χορδή].*

Κορδιλιέρες (υι) {Κυρδιλιερών) οροσειρές των Ανδεων που εκτείνονται στο Περού και στη Χιλή.

[ΠΤΥ.νι. < ισπ. Cordilleras (με νοτιοαμερικανική προφ.), βλ. λ. *κορδιλιέρα].*

Κόρδοβα (η) πόλη τής Ν. Ισπανίας.

[LTYM. < ισπ. Cordoba < cpoiv. qorteb «ελαιοτριβείο»], **κορδονέτο** (το) (υποκ.) πολύ λεπτό κορδόνι συν. σιρίτι, τρέσα. [Ι-τγμ. < ιταλ. cordoneito < γαλλ. cordonnci, υποκ. τού cordon, βλ. κ. *κορδόνι].*

κορδόνι (τυ) |κορδυν-ιού **|** -ιών) **1.** μακρόστενο λεπτό πλέγμα από νήματα ή κλωστές, που έχουν στριφτεί προς συγκεκριμένη κατεύθυνση και τόσο σφιχτά, ώστε να αποτελούν ένα σώμα* χρησιμοποιείται για διακυσμητικούς σκοπούς ή ο)ς εξάρτημα συσκευής: - *κουδουνιού / κουρτίνας / υφάσματος* ΣΥΝ. (λαϊκ.) γαϊτάνι, σιρίτι- φρ. ***παίρνω / δένω (κάτι) σκοινί κορδόνι Ι γαϊτάνι*** βλ. λ. *σχοινί* **2.** (ειδικότ.) πλέγμα από νήματα ή μικρό σχοινί ή μακρόστενο κομμάτι δέρματος, πυυ χρησιμοποιείται για να δένονται τα παπούτσια: *δένω / λύνω / βάζο) τα ~ των παποντσιώνZ.* (ειδικότ.) ***κορδόνια*** (τα) τέτοια πλέγματα ως διακριτικά σήματα που φέρουν γύρω από τον ώμο και τη μασχάλη υι αξιωματικοί τού στρατού και των σωμάτων ασφαλείας ΣΥΝ. σιρίτια

4. (ως επίρρ.) συνεχώς, χωρίς διακοπή: *τον τελευταίο μήνα ήλθαν ~ οι αυξήσεις* |) *θα περάσονν τις εξετάσεις όλοι ~* [ί *αυτό το πράγμα τραβάει ~ έναν χρόνο τώρα.* (υποκ.) **κορδονάκι** (τυ).

[Γ.ΤΥΜ. Αντιδάν.. < βεν. cordon, υποκ. τυύ λατ. c(h)orda < αρχ. *χορδή].* **κορδώνομαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {κορδώ-θηκα. -μένος} (λαϊκ.)

1. (αμετβ.) στέκομαι ή περπατώ με τεντωμένο το κορμί και υψωμένο το κεφάλι, περπατώ καμαρωτά ♦ 2. (μετβ.) (μτφ.) παριστάνω τον σπουδαίο, φέρομαι αλαζονικά, υπερηφανεύομαι: *όλη την ώρα μάς κορδώνεται ότι μόνο αυτός ξέρει από μαστορέματα* || *~ για τους τίτλους μου* || *μας κορδώνεται σαν τον λόρδο.* - **κόρδωμα** (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΓΥΜ Αντιδάν., μεσν. < *κόρδα* < *λατ.* c(h)orda < αρχ. *χορδή.* Από τη σημ. «τεντώνω τη χορδή» η λ. έλαβε και τη σημ. τής έπαρσης, που τονίζεται από το υπερήφανο τέντωμα τού κορμιού |. **κορδωτός,** -ή,-ό (λαϊκ.) **1.** αυτός πυυ περπατεί με τεντωμένο, ίσιο το σώμα και ψηλά το κεφάλι, πυυ κινείται με καμάρι: *βαδίζει ~ σανεύ- ζωνος* 2. αυτός που έχει τέτοιο ύφος λόγω υπεροψίας, αλαζονείας ΣΥΝ. υπερήφανος, αλαζονικός. - **κορδωτά** επίρρ.

Κορέα (η) **1.** (κορεατ. C'hoson Minjujuiii Inmin Konghwaguk = Βόρεια Κορέα ή Λαϊκή Δημοκρατία τής Κορέας) κράτος τής Α. Ασίας με πρωτεύουσα την Πιόνγκγιανγκ, επίσημη γλώσσα την Κορεατική και νόμισμα το γουόν Β. Κορέας 2. (κορεατ. Taehan-min'guk = Νότια Κορέα ή Δημοκρατία τής Κορέας) κράτος Ν. τής Βόρειας Κορέας με πρωτεύουσα τη Σεούλ, επίσημη γλώσσα την Κορεατική και νόμισμα το γουόν Ν. Κορέας. – **Κορεάτης** (ο) 11854J, **Κορεάτισσα** (η), **κορεατικός,** -ή. -ό 11894| κ. **κορεάτικος,** -η. -υ. **Κορεατικά** κ. **Κορεάτικα** (τα). [ΚΤΥΜ. < αγγλ. Korea, ονομασία που οφείλεται στην παλαιά κορεατική δυναστεία Koryo (918-1392) και ανάγεται σε κινεζ. gaol! «υψηλή γαλήνη >\ Η κορεατ. ονομασία Choson σημαίνει ·<χώρα τής πρωινής γαλήνης»].

κορεννύω ρ. μετβ. |κόρεσ-α. -θηκα. -μένος} (αρχαιοπρ.) **1.** γεμίζω (κάτι) όσο το δυνατόν περισσότερο, το φθάνω στυ όριο τής περιεκτι- κότητάς του; *η θάλασσα έχει κορεσθεί από χημικά και βιομηχανικά απόβλητα || η αγορά έχει κορεσθεί από δικηγόρους* ΣΥΝ. παραγέμιζα), υπερπληρώνω λντ. αδειάζω, (εκ)κενώνω 2. ικανοποιώ πλήρως το αίσθημα τής πείνας: *μια μερίδα δεν μον έφθασε για να κορέσο) την πείνα μου* συν. χορταίνω 3. (μτφ.) (για φυσικό αίσθημα ή ψυχικό πάθος) ικανοποιώ πλήρως: ~ *το μίσος / την εκδίκηση / τη μανία / την περιέργεια/ τον πόθο μον [[«νέεςμορφές Τέχνης /.../προσφέρονται για να κορέσουν τη δίψα τον ανθρώπου για ομορφιά...»* (Ευ. Παπανού- τσος) ΣΥΝ. ικανοποιώ, καταπαύω, κατασιγάζω 4. χημ. διαλύω σε διαλύτη τη μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα ουσίας, ώστε να παρασκευάσω κορεσμένο διάλυμα. ·*"■ σχολιο λ. *μετοχή*.

Ιετυμ. Παράλλ. τ. τού αρχ. *κορέννυμι*. για τυ υποίο βλ. λ. *κορεσμός*Ι. **κορέος** (ο) -» κοριός **κόρεσα** ρ. * κορεννύω

κορεσμενος, -η, -ο κ. (λόγ.) **κεκορεσμένος 1.** (λόγ.) αυτός πυυ έχει κυρεστεί. που έχει φθάσει στυ ανώτατο όριο τής περιεκτικότητας του. που δεν χωράει άλλο: *η αγορά είναι κορεσμένη από τέτοιου είδους προϊόντα*]| *η Αθήνα είναι κορεσμένη από δικηγόρους* || γο *κοινό είναι κορεσμένο από τα τηλεοπτικά θεάματα* || -*επαγγέλματα* ΣΥΝ. πλήρης αν ι . ακόρεστος 2. χημ. ***κορεσμένο /*** (λόγ.) ***κεκορεσμένο διάλυμα*** τυ διάλυμα που περιέχει την πιο μεγάλη ποσότητα τής ουσίας που μπορεί να διαλυθεί σε υγρό. **κορεσμός** (ο) 118971 **1.** το σημείο στο υποίο κάτι είναι πλήρες, εντελώς γεμάτο 2. (μτφ.) η πλήρης ικανοποίηση (έλλειψης, ανάγκης): ~ *τής δίψας / τής πείνας / τού πάθους* || ο ~ *τής αγοράς από ορισμένα αγαθά* ((σε *ορισμένα επαγγέλματα έχει επέλθει* ~ ΦΡ. (μτφ.) ***σημείο κορεσμού*** το σημείο στο οποίο αισθάνεται κανείς γεμάτος, πλήρης (από κάτι), πυυ δεν μπορεί να δεχθεί πλέον τίποτε άλλο: *η αγορά έχει φθάσει στο ~ από τέτοια περιοδικά || έχο) φθάσει στο ~ και δεν μπορώ να βλέπω άλλο τέτοια σίριαλ.*

[ετυμ. < αρχ. *κορέννυμι* «πληρώ, γεμίζω», που σχηματίστηκε βάσει τού αρχαιότατου ενσίγμυυ αορίστου *κορ-έ-σαι* (απρφ.). Το βασικό Ι.Ε. θέμα είναι *kor-(ο)-. ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *kcr(9)- «αυξάνω, πληρώ», πβ. αρμ. ser «καταγωγή, προέλευση», λατ. Ceres, όνομα θεάς τής βλάστησης που ταυτίζεται με τη θεά Δήμητρα, creo «δημιουργώ» (< γαλλ. creer), cresco «αυξάνω» (< γαλλ. croitrc). αλβ. thjer «βαλανίδι» (αρχική σημ. «τρυφή») κ.ά. Ομόρρ. *κόρ-ος*J. **κόρη** (η) | κορών) **1.** τέκνο θηλυκού γένους, κατ' αντιδιαστολή προς το αρσενικό, το αγώρι: *έχει δύο γυιους και μία* ~ || *φυσική / θετή / μο- νάκριβη* ~ συν. θυγατέρα, κορίτσι αντ. γυιος, αγώρι 2. γυναίκα νεαρής ηλικίας και κυρ. άγαμη: «~ *πανώρια κι όμορφη και στα φλαφιά χωσμένη»* (δημυτ. τραγ.) ΣΥΝ. κοπέλα, νέα, κορασίδα 3. (ειρων.-παλαιότ.) γυναίκα που δεν έχει παντρευτεί ή δεν έχει σεξυυαλικές εμπειρίες: *είναι ακόμη* συν. παρθένα, ανύπαντρη, ελεύθερη, κορίτσι αντ. γυναίκα, παντρεμένη · 4. λρχαιολ. αρχαϊκός τύπος αγάλματος γυναίκας με επιτύμβιο και αναθηματικό χαρακτήρα, που κατασκευαζόταν κυρ. από τον 7ο ώς τυν 5ο π.Χ. αιώνα και παρίστανε γυναικεία μορφή όρθια και ντυμένη: *αρχαϊκή* ~ · 5. ανατ. η οπή στο κέντρο τής ίριδας τού οφθαλμού, μέσα από την οποία περνούν οι φωτεινές ακτίνες, για να φθάσουν στυν κρυσταλλοειδή φακό τού ματιού, η οποία έχει σχήμα στρογγυλό στον άνθρωπο και επίμηκες στα περισσότερα ζώα. ενώ βασική της ιδιότητα είναι η διαστολή στο σκοτάδι για την όραση μακρινών αντικειμένων και η συστολή στο φως για την όραση κοντινών αντικειμένων φρ. **ως *κόρη οφθαλμού*** βλ. λ. *οφθαλμός* - (υποκ.) **κορούλα** (η) (σημ. Ι, 2), (μεγεθ.-λαϊκ.) **κοράκλα** (η) (σημ. Ί. 2).

|ι ::τυμ. αρχ., θηλ. τού *κόρος* < **KθpFa*, βλ. κ. *κούρος*. Η λ. σήμαινε τη νεαρή κοπέλα, σημ. με την οποία συνδέεται και το «κόρη οφθαλμού», που πιθ. σήμαινε αρχικά τη μικρή εικόνα ως αντανάκλαση τού οπτικού ειδώλου].

κοριάζω[1] ρ. αμετβ.]κόριασ-α. -μένοςί (λαϊκ. κυρ. για τραύματα, αμυχές κ.λπ.) σχηματίζω κρούστα, πέτσα πάνω από το τραυματισμένο σημείο: *η πληγή τον κόριασε* συν. κακαδιάζω.

[ΠΤΥΜ. < *κόρα* (βλ.λ.)ΐ. **κοριάζω**[2] ρ. αμετβ. [κόριασ-α, -μένος} (λαϊκ. κυρ. για σπίτια, κρεβάτια κ.λπ.) γεμίζω κοριούς: γο *στρώμα κόριασε* αντ. ξεκοριάζω.

(.LTYM. < *κοριός* (βλ.λ.)].

Κορίνα (η) γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. Αν και χρησιμοποιείται ως χαϊδευτικό διαφόρων γυναικείων ονομάτων, προφανώς ανάγεται στυ αρχ. *Κόριννα* (βλ.λ.) μέσω των αγγλ. Corinna, γαλλ. Corinnc κ.λπ.]. **κορίνα** (η) ·♦ κορύνα

Κορινθία (η) περιοχή και νομός τής ΒΑ. Πελοποννήσου με πρωτεύουσα την Κόρινθο.

Κορινθιακός (Κόλπος) (ο) κόλπος μεταξύ τής ΒΑ. Πελοποννήσου (στον νομό Κορινθίας) και τής Στερεάς Ελλάδας, **κορινθιακός,** -ή. -ό Ιαρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την Κόρινθο και τους κατοίκους της ή τον νομό Κορινθίας: ~ *πόλεμος / έθιμο / κόλπος/ σπεσιαλιτέ ι σταφίδα / αγγείο! προϊόν* 2. αρχαιολ. (α) ***κορινθιακός ρυθμός*** *ο* νεότερος από τους τρεις βασικούς αρχιτεκτονικούς ρυθμούς τής αρχαίας Ελλάδας (βλ. κ. λ. *ιωνικός, δωρικός),* ο οποίος προέκυψε ως εξέλιξη τού ιωνικού, από τον οποίο και διαφοροποιείται ως προς το πιο περίπλοκα διακοσμημένο κιονόκρανό του (β) αυτός που σχετίζεται με τον κορινθιακό ρυθμό.

Κόρινθος (η) {Κορίνθου} πόλη τής ΒΑ. Πελοποννήσου. πρωτεύουσα τού νομού Κορινθίας: *ο ισθμός τής ~* · ΦΡ. (αρχαιοπρ.) ***ου παντός πλειν ες Κόρινθον*** *(ού παντός πλείν ές Κόρινθον.* Ζηνοβ. *Παροιμ.* V 37) δεν μπορεί υ καθένας να πλεύσει στην Κόρινθο, δηλ. δεν είναι όλοι ικανοί για έναν δύσκολο στόχο. — **Κορίνθιος** (ο) [αρχ-J. **Κορινθία** κ. (λόγ.) **Κορινθία** (η), **κορινθιακός,** -ή. -ό [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ιος*. [ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. προελλην. τοπωνύμιο (μη Ι.Ε). Κατά την άποψη τού F. Solmsen, το όνομα *Κόρινθος* έχει καρική προέλευση (πβ. πελασγ. kar «κορυφή, άκρο»). Ο P. Chamraine. όμως, υποστηρίζει ότι θα μπορούσε να συνδεθεί με τη «γλώσσα·> τού Ησυχίου *κόρυνθος- μάζης ψωμός* και, ως εκ τούτου, με το αρχ. ουσ. *κόρυς* «περικεφαλαία, κράνος» (βλ. κ. *κορυφή)].*

Κόριννα (η) αρχαία Ελληνίδα ποιήτρια (όος ή 3ος αι. π.Χ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κόρη* + παραγ. επίθημα -ιννΌΤ(< **-iv-ja),* πβ. βοιωτ. *κόρ- ιλλα*\.

κοριός (ο) 1. νυκτόβιο έντομο, το οποίο ζει στις κατοικίες και παρασιτεί στον άνθρωπο και σε μερικά θηλαστικά και πουλιά· έχει πλατύ σώμα χωρίς φτερά, μήκος περίπου πέντε χιλιοστών, καφέ χρώμα και τρέφεται με το αίμα των θυμάτων του τσιμπώντας τα ενώ κοιμούνται· ΦΡ. (α) ***θα πιάσουμε κοριούς*** έκφραση δυσφορίας σε περιστάσεις αφόρητου συνωστισμού πολλών ανθρώπων σε μικρό χώρο (β) ***κάνω / παριστάνω τον ψόφιο κοριό*** προσποιούμαι ότι δεν γνωρίζω ή ότι δεν καταλαβαίνω κάτι που με αφορά (συνήθ. όταν γίνεται συζήτηση για αυτό ενώπιον μου) ΣΥΝ. κάνω την πάπια · 2. μικροσκοπική συσκευή, που εντοιχίζεται ή τοποθετείται στο τηλέφωνο ή το τηλεφωνικό δίκτυο για την υποκλοπή συνυμιλιο>ν ή τηλεφωνικών συν- διαλέξείον. Επίσης (λαϊκ.) **κορέος** (σημ. Ι).

[ΠΤΥΜ. μεσν. < *κορεός*< αρχ. *κόρις (ό)* < *kor-. ετεροιωμ. βαθμ. τού i.E. *ker- / *(s)quer- «κόβω. τέμνω» (για το οπυίο βλ. κ. *κείρω).* Η λ. ταυτίζεται μορφολογικώς με το ρωσ. kori «σκόρος». Στις σημ. 2. 3 η λ. αποδίδει το αγγλ. bug|. **κορίστας** (ο) {κυριστώνί, **κορίστα** (η) (κοριστών) ΜΟΥΣ. καλλιτέχνης τού τραγουδιού, που αποτελεί μέλος χορο>δίας, κυρ. στυ μελόδραμα (όπερα).

[Ρ.ΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. corista < coro «χορός» < λατ. chorus < αρχ. *χο- ρός*\. '

Κοριτσα (η) -♦ Κοριτσά

κοριτσάκι (το) ► κορίτσι

κορίτσαρος (ο) (εκφραστ.) όμορφο και γεροδεμένο ή πρόωρα ανεπτυγμένο σωματικώς κορίτσι. Επίσης **κοριτσάρα** (η).

[ΚΤΥΜ. < *κορίτσι* + μεγεθ. επίθημα *-αρος,* πβ. *κλέφτ-αρος, φεύτ-αρος*]. **κορίτσι** (τυ) [κοριτσ-ιού | -ιών] **1.** γυναίκα νεαρής ηλικίας και ως επί το πλείστον άγαμη: *όμορφο / ανέμελο / ανεπιτήδευτο / ανεπτυγμένο / χαριτωμένο / μελαγχο).ικό / άβγαλτο / ευαίσθητο / εργαζόμενο* ~ || ~ *τής παντρειάς* ΣΥΝ. κοπέλα, κοπελιά, νέα, δεσποινίδα 2. (ειδικότ.) τέκνο θηλυκού γένους, κατ' αντιδιαστολή προς το αρσενικό, τυ αγώρι: *μετά από δύο αγώρια, έφερε στον κόσμο και ένα* ~ ΣΥ\. κόρη, θυγατέρα ΑΝ γ. αγώρι, γυιος · 3. (σπανιότ.) γυναίκα που δεν έχει παντρευτεί ή δεν έχει έλθει σε σεξουαλική επαφή με άνδρα: *είναι ακόμη* ~ ΣΥΝ. παρθένα, ανύπαντρη, ελεύθερη, άγαμη, κόρη ΑΝΤ παντρεμένη. έγγαμη, γυναίκα 4. η γυναίκα με την οποία διατηρεί κανείς αισθηματικό δεσμό: *έφερε μαζί και το ~ του* ΣΥΝ. φιλαινάδα. ερωμένη, κοπέλα, (αργκό) γκόμενα. — (υποκ.) **κοριτσάκι** κ. **κοριτσόττουλο** (το), (μεγεθ.) **κοριτσάρα** (η) κ. **κορίτσαρος** (ο) (βλ.λ.).

[LiTYM. < μεσν. *κορίτσιν.* υποκ. τού αρχ. *κόρη* (βλ.λ.)]. **κοριτσίστικος,** -η. -ο αυτός που σχετίζεται με κορίτσι, που ταιριάζει σε αυτό: ~ *συμπεριφορά / καμώματα / χτένισμα / φόρεμα / φωνή / καρδιά / μάτια / γλυκότητα / ύφος / εργόχειρο* αν γ. αγωρίστικος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ίστικος*. **κοριτσομάνι** (το) Ιχωρ. γεν. κ. πληθ.] μεγάλο πλήθος κυριτσιών.

[ΕΤΥΜ. < *κορίτσι* + *-μάνι* (βλ.λ.)]. **κορίτσομάννα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι γυναίκα που γεννά ή που έχει όλο κορίτσια, **κοριτσόπουλο** (το) ·+ κορίτσι

κορμάκι (το) [μεσν.Ι {χο^ρ. γεν.} 1. (χαϊδευτ.) το κορμί 2. γυναικείο εφαρμοστό ρούχο, που καλύπτει μόνο τον κορμό τού σώματος, και που φοριέται συχνά στη γυμναστική ή στον χορό (μπαλέτο) ή και ως εσώρουχο.

κορμανθία (η) βοτ. φαινόμενο κατά το οποίο τα άνθη αναπτύσσονται πάνω στυν κορμό δέντρου.

[ΚΤΥΜ. < *κορμός* + *-ανθία* < *άνθος*\. **κορμί** (το) [κορμ-ιού | -ιών] 1. το ανθρώπινο σώμα (και σπάν. ζίόου): *γεροδεμένοκνπαρισσένιο! φίδήσιο / καλοσχηματισμένο / νεανικό/ γερασμένο / δυνατό* ~ || *μάζεψαν τα άψυχα* ~ *των πολεμιστών 2.* (συ- νεκδ.) ο ίδιος υ άνθρωπος: *στη μάχη πέσανε πολλά* ~ · ΦΡ. (α) (μειωτ.- υβριστ.) ***χαμένο κορμί*** βλ. λ. *χαμένος* (β) **θσ *πέσουν κορμιά*** θα γίνει μάχη σώμα με σώμα ή θα υπάρξουν θύματα 3. (ειδικότ.) ο κορμός (χωρίς τα άκρα) τού σώματος στον άνθρωπο και σε πολλά ζώα: *ίσιωσε το ~ σου!* - - (υποκ.) **κορμάκι** (το) Ιμεσν.Ι, (μεγεθ.) **κορμάρα** (η).

[Ρ.ΤΥΜ. < μτγν. *κορμί ον,* υποκ. τού αρχ. *κορμός* (βλ.λ.)]. **κορμοράνος** (ο) υδρόβιο πτηνό, πυυ το μέγεθος του φθάνει τα 90 εκατοστά, έχει σκούρο φτέρωμα και εξαιρετικές ικανότητες στη σύλληψη τής θαλάσσιας λείας τυυ (μπορεί να μείνει κάτω από το νερό επί ένα λεπτό)· στην Κίνα και την Ιαπωνία χρησιμοποιείται στο ψάρεμα· αλλιώς (λαϊκ.) *φαλακροκόρακας.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. cormorano < παλαιότ. γαλλ. corniareng < corp «κοράκι» (< λατ. corvus) + marenc «θαλασσινός» (< λατ. marinus)], **κορμός** (υ) 1. το κύριο μέρος τού δέντρου *από* την επιφάνεια τού εδάφους μέχρι εκεί όπου αρχίζει να χωρίζεται σε κλαδιά ή ώς την κορυφή του, αν δεν διακλαδώνεται: *γέρικος / λείος / χοντρός* - ΣΥΝ. βλαστός 2. το κύριο μέρος τού δέντρου όπως απομένει, όταν κοπεί από τη ρίζα και του αφαιρεθούν τα κλαδιά: *έφτειαξε μια σχεδία από κορμούς δέντρο)ν* || *πελεκημένος / κομμένος* - 3. (μτφ.) το σώμα ανθρώπου ή ζώου χωρίς το κεφάλι και τα άκρα: *εμφανίστηκε με κα*

λυμμένο τον ~ και *γυμνά τα άκρα* || *έγειρε ελαφρά* τον *~ μπροστά* Συν. κορμί 4. (μτφ.) το κύριο μέρος, τυ βασικό τμήμα: *ο κύριος ~ τού στρατεύματος προχώρησε δυτικά* |j ο *νέος παίκτης εννάχθηκε στον - τής ομάδας* || *ο ~ τού πλοίου* (το *πλοίο* χωρίς τα εξαρτήματα του) 5. συγκοινωνιακός άξονας που περιλαμβάνει κεντρικές αρτηρίες, κατ' αντιδιαστολή προς το τοπικό δίκτυο: *λεωφορεία / δρομολόγια κορμού* 6. (παλαιότ. στην τρίτη τάξη Λυκείου) σύνολο μαθημάτων κοινο>ν για όλους τους μαθητές, ανεξάρτητα από τη δέσμη (βλ.λ.) που είχαν επι- λέξει: *μαθήματα κορμού και μαθήματα δέσμης 7.* γλυκό σε κυλινδρικό σχήμα: τούρτα; *πάστα -* || *φρέσκος! νόστιμος* ~ ΣΥΝ. ρολό.

{Ετυμ. αρχ. < θ. *κορ-* (ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. πυ απαντά στυ ρ. *κείρω* «κόβω», βλ.λ.)^ + παραγ. επίθημα *-μός*. πβ. κ. *συρ-μός*|. **κορμοστασιά** (η) η στάση τού κορμιού, το παράστημα: *λεβέντικη/ περήφανη / ίσια ι καμαρωτή / ωραία* ~ ΣΥΝ. στήσιμο, θωριά.

[ετυμ. < *κορμί* + *-στασιά*< *στάση]*. **κόρνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** τυ εξάρτημα των οχημάτων με το οποίυ παράγεται δυνατός και χαρακτηριστικός ήχος, ώστε να ειδυποιού- νται οι άλλοι οδηγοί και οι διαβάτες κατά την κυκλοφορία: *πατάω την ~* ΣΥΝ. κλάξυν **2.** (συνεκδ.) το κορνάρισμα: δεν *αντέχω τις ~ πρωί- πρωί.* — **κορνάρω** ρ., **κορνάρισμα** (το).

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. corna < λατ. cornua, ονομ. πληθ. τού ουσ. cornu «κέρας»];

κορνε (το) {άκλ.} **1,** όργανο ζαχαροπλαστικής, σε σχήμα μικρού κωνικού ασκού από ύφασμα ή πλαστικό, με λεπτό στόμιο στην άκρη, που γεμίζεται με σαντιγί και χρησιμοποιείται για τυ γαρνίρισμα με αυτή · 2. γλύκυσμα από ζύμη σε σχήμα κώνου γεμισμένο με σαντιγί και κερασάκι στην κορυφή. — (υποκ.) **κορνεδάκι** (το).

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. cornet, υποκ. τού corne «κέρας» < λατ. cornua, πληθ. τού cornu].

κόρνερ (τυ) {άκλ.} 1.(στο ποδόσφαιρο) (α) καθεμιά από τις τέσσερεις γωνίες τού γηπέδου στα σημεία που τεμνονται κάθετα οι λευκές γραμμές που ορίζουν τον αγωνιστικό χώρο: *ο παίκτης έστησε τη μπάλα στο σημείο τού ~* (β) το να βγει η μπάλα έξω από τον αγωνιστικό χώρο. πίσω από τη γραμμή τού τέρματος τής ομάδας που αμύνεται, αφού προ- σκρούσει σε αμυνόμενο παίκτη ή αποκρουστεί από αυτόν: ο *αμυντικός έστειλε τη μπάλα ~*]] *η μπάλα βγήκε -* (γ) (συνεκδ.) η ποινή η οποία επιβάλλεται στην παραπάνω περίπτωση και συνίσταται στην επαναφορά τής μπάλας στην αγωνιστικό χώρο από παίκτη τής επιτιθέμενης ομάδας, ο οποίος κλοτσά τη μπάλα από μία από τις δύο γωνίες τού γηπέδου, δεξιά ή αριστερά τού τέρματος τής αμυνόμενης ομάδας: ο *επόπτης γραμμών υπέδειξε -* || *ο διαιτητής σφύριξε / έδωσε ~* | [ο *παίκτης εκτελεί / χτυπάει το ~* · 2. οικον. η συντονισμένη ενέργεια κερδοσκόπων. οι οποίοι, κατόπιν μυστικής συμοωνίας, αγοράζουν ένα προϊόν σε μεγάλες ποσότητες, ώστε να δημιυργηθεί τεχνητή έλλειψη και να το πουλήσουν μετά σε πολύ μεγαλύτερη τιμή και με μεγάλο κέρδος 3. το πρόβλημα που αντιμετωπίζει ένας αγοραστής με- τυχών. ο οποίος φαίνεται να έχει αγοράσει τίτλους, τους υπυίους οφείλει να παραδώσει. αλλά στην πραγματικότητα ούτε κατέχω ούτε μπορεί να εξασφαλίσει.

[ετυμ. < αγγλ. corner «γωνία» < παλ. γαλλ. cornere < corne «γωνία, κέρατο» (βλ. λ. *κορνέ)]*. **κορνέτα** (η) {δύσχρ. κορνετών} **1,** μικρό ξύλινο πνευστό όργανο σε σχήμα κέρατος 2. χάλκινο πνευστό όργανο με επιστόμιο και τρία πιστόνια, που μοιάζει με την τρομπέτα, αλλά είναι μικρότερο και με λι- γότερο καθαρό ήχο· χρησιμοποιείται κυρ. στα εμβατήρια. Επίσης **κορνέτο** (τυ). — **κορνετίστας** (ο).

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. corncua < corno «κέρας, κέρατο» < λατ. cornu], **κορνέτο** (το) -* κορνέτα **Κορνΐ]λία** (η) Ιμτγν.Ι γυναικείο όνομα.

Κορνηλιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** όνομα Ρωμαίων αξιωματούχων **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΗΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Cornelias, πιθ. < λατ. cornu «-κέρας»].

κορνιαχτός (ο) ► κουρνιαχτός

κορνίζα (η) {δύσχρ. κορνιζών} **1.** το διακοσμητικό πλαίσιο, στο οποίο τοποθετείται ζωγραφικό έργο, φωτογραφία ή δίπλωμα (πτυχίο): *ασημένια / οβάλ / τετράγωνη / γυλινί} / μεταλ?Λκή* ~ ΣΥΝ. κάδρο **2.** κάθε ζώνη που εξέχει ως πλαίσιο σε κατασκευή (κτήριο, έπιπλο κ.λπ.) για λόγους διακοσμητικούς: *μαρμάρινη / λειτουργική -* Σγ\. περίζωμα, στεφάνη. -- (υποκ.) **κορνιζούλα** (η).

(ετυμ. Αντιδάν., < βεν. cornisc < λατ. cornix, -icis «κουρούνα» < αρχ. *κορώνη* (πβ. *κορωνίς, -ίδος* «καμπή, κορωνίδα»)], **κορνιζαδικο** (τυ) (λαϊκ.) τυ κορνιζοπυειείο.

κορνιζάρω ρ. μετβ. {κορνίζαρα κ. κορνιζάρισ-α, -τηκα. -μένος) **1.** τοποθετώ (ζωγραφικό πίνακα, φωτογραφία ή πτυχίο) μέσα σε ξύλινο, γύψινο ή μεταλλικό πλαίσιο για διακοσμητικούς λόγους, ώστε να εκτεθεί σε κοινή θέα: - *το δίπλωμα, για να το κρεμάσω στο ιατρείο* ΣΥΝ. καδράρω **2.** βάζω κορνίζα σε (αρχιτεκτονικό έργο. έπιπλο κ.λπ.). Κπίσης **κορνιζώνω. - - κορνιζάρισμα** κ. **κορνίζωμα** (τυ).

κορνιζάς (υ) {κορνιζάδες} (λαϊκ.) 1.ο τεχνίτης που επαγγελματικά τοποθετεί φωτογραφίες, πίνακες ή διπλώματα μέσα σε κορνίζα συν. κορνιζοποιός **2.** ο κατασκευαστής και έμπορος κορνιζών για πίνακες, φωτογραφίες ή διπλώματα, **κορνιζοποιείο** (το) 1.το εργαστήριο όπου κατασκευάζονται παντός είδους κορνίζες 2. το εργαστήριο όπου τοποθετούνται ζωγραφικοί πίνακες. φωτογραφίες ή διπλώματα μέσα σε κορνίζες ΣΥΝ. κορνιζάδικο.

κορνιζοποιός (ο),

κορνίζωμα (το) -» κορνιζάρω

κορνιζώνω ρ. * κορνιζάρω

κορν-μπίφ (το) (παλαιότ. ορθ. *κορν-μπήφ)* {άκλ.} ψιλοκομμένο βοδινό κρέας που διατηρείται σε κονσέρβα. w ,. .....

[F.ΤΥΜ. < αγγλ. corn hecf < corn «παστώνω (σε κονσέρβα)» + beef «βοδινό»[.

κόρνο (το) ΜΟΥΣ. πνευστό όργανο, τής ευρύτερης οικογένειας των χάλκινων στη σημερινή ορχήστρα, τα κόρνα σχηματίζουν ιδιαίτερη υποοικογένεια, που αντιπαρατίθεται στα «βαρέα χάλκινα» (τρομπέτες, τρομπόνια. τούμπα) · αν και η λ. έχει χρησιμοποιηθεί για τον χαρακτηρισμό μεγάλου αριθμού διαφορετικών τύπων οργάνίον. ξύλινων (λ.χ. *αγγλικό ~*) ή χάλκινων, η κύρια σημασία της αφορά όργανα των οποίων το σπειροειδές σχήμα και ο ήχος θυμίζουν κέρατα ζώων και τον ήχο που παραγόταν όταν φυσούσαν σε αυτά από μια άκρη ΣΥΝ. κέρας.

(ΕΓΥΜ. < ιταλ. corno < λατ. cornu «κέρας. κέρατο»}.

Κορνουάλη (η) περιοχή τής ΝΔ. Αγγλίας.

[εγυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Cornwall < λατ. Cornovii. ονομασία κελτικού φύλου που κατοικούσε εκεί (< cornu «κέρας». λόγω τού σχήματος τής χερσυνήσυυ), + αγγλοσαξ. walh «ξένος», εξαιτίας τής κελτικής γλώσσας, που ήταν ξένη στυς Λγγλοσάξονες (γερμανόφωνοι). Βλ. κ. *Ουαλία].*

κορν~φλάουρ (το) {άκλ.) πολύ καλά επεξεργασμένο αλεύρι από καλαμπόκι ή άλλα σιτηρά, που έχει τη μορφή λεπτής λευκής σκόνης και την ιδιότητα να φουσκώνει τη ζύμη: *συσκευασμένο ~.*

[ΕΙ ΥΜ. < αγγλ. corn Hour < corn «καλαμπόκι» + flour «αλεύρι»], **κορν-φλέικς** (τα) {άκλ.} ψημένες νιφάδες καλαμποκιού.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. corn flakes < corn «δημητριακά» + flake «νιφάδα»], **κόρο** (το) ελλην. *χορωδία* **1.** η χορωδία (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) το χορωδιακό έργο ή τμήμα έργου: *το - τής ενάτης τού Μπετόβεν.*

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. eoro < λατ. chorus <r αρχ. *χορός].* **κορόζο** (το) λευκή και σκληρή ουσία, που παράγεται από καρπούς φυτών και χρησιμοποιείται για την κατασκευή κουμπιών.

(ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. corozo < ισπ. - αμερ. corozo, πιθ. < δημώδ. λατ. *carudium* «κουκούτσι»], **κορόιδεμα** (το) κοροϊδία

κοροϊδευτικός, -ή, -ό αυτός που γίνεται για κοροϊδία, για τη γελοιοποίηση, τον χλευασμό (κάποιου): - *χειρονομίες / γκριμάτσες / λόγια* ΣΥΝ. περιπαικτικός, ειρωνικός, χλευαστικός. — **κοροϊδευτικά** επίρρ. **κοροϊδεύω** ρ. μετβ. {κορόιδεψα} **1.** γελάω εις βάρος (κάποιου): *τον κορόιδεναν για την προφορά* του / *για τη δειλία* του ΣΥΝ. περιγελώ, εμπαίζω ΑΝΤ. επαινώ 2. κάνω γκριμάτσες, μιμήσεις κ.λπ. εις βάρος (κάποιου), ώστε να προκαλέσω τυ γέλιο: *όταν ο δάσκαλος γυρνά την πλάτη, τα παιδιά τον κοροϊδεύουν*3. κάνω (κάπυιον) να δεχθεί (κάτι) ως αληθινό ή αξιόλογο, ενώ γνωρίζω ότι είναι ψεύτικο ή ασήμαντο, εξαπατώ: *τον κορόιδεψε και τον πήρε τα ?*.εφτά* || *δεν μπορείς να κοροϊδέψεις εμένα!* ΣΥΝ. ξεγελώ, **κοροϊδία** (η) {δύσχρ. κοροϊδιών] **1.** το να κοροϊδεύει κανείς (κάτι/κάποιον): *αρχίζω / πιάνω την ~* ΣΥΝ. εμπαιγμός 2. το να εξαπατά κανείς, η σκόπιμη παραπλάνηση (κάποιου): *κάθε φορά μον λέει ότι η υπόθεσή* uου *θα τακτοποιηθεί.* αλλά *τελικά δεν κάνει τίποτα · αυτό είναι σκέτη ~* ΣΥΝ. εξαπάτηση, απάτη. Επίσης **κορόιδεμα** (το).

κοροϊδία: συνώνυμα. Ανάλογα με το αν προκαλούν την αίσθηση τυύ γέλιου ή τού γελοίου, οι λέξεις που δηλώνουν **κοροϊδία** δια- κρίνονται χονδρικά σε δύο ομάδες: σ'αυτές που ενέχουν το γέλιο, έμμεσα ή άμεσα (κοροϊδία - ειρωνεία - σάτιρα - διακωμώδηση - γελοιοποίηση - περιγέλασμα - σκώμμα) και σ' αυτές που δεν συνδέονται με την έννοια τού γέλιου ή τυύ γελοίου (σαρκασμός - χλεύη/χλευασμός - εμπαιγμός). Η **ειρωνεία** διαφέρει των άλλων· είναι έμμεσος τρόπος κοροϊδίας, όπου το νόημα κρύβεται κάτω από τα λόγια, δεν παύει όμως να είναι κατανοητό για τον ακροατή. Η **σάτιρα** έχει άμεσο χαρακτήρα και δημόσιο, κατά κανόνα, βήμα (θέατρο, Μ.Μ.Ε.)· κοροϊδεύει πρόσωπα και πράγματα, προκα- λώντας γέλιο, με σκοπό συνήθ. να διορθώσει τα κακώς κείμενα. Η **διακωμώδηση** πλησιάζει πολύ στη σημ. τής σάτιρας, έχοντας άμεσο χαρακτήρα και δημόσια, συνήθως, εκφορά. Η **γελοιοποίηση** έχει γενικότερο χαρακτήρα, προκαλεί δυσμενή εντύπωση για κάποιον που φθάνει τα όρια τυύ γελοίου. Το ίδιο και το **περιγέλασμα.** που χρησιμοποιείται σε απλούστερο λόγο ή στη λογοτεχνία. Το **σκώμμα** είναι το κοροϊδευτικό πείραγμα που αποσκυπεί κι αυτό στην πρόκληση δυσμενών εντυπώσεων εις βάρος κάποιου προσιό- που. il άλλη σειρά των κοροϊδευτικών λέξεων δ?ν συνδέεται με γέλιο, αλλά με έντονη επίκριση κάποιου, που στην οξύτερη μορφή της φθάνει στον **σαρκασμό** (κυριολ. σημ. «ξέσχισμα». το σκίσιμο τής σάρκας), την έντονα επιθετική και σκληρή επίκριση κάποιου. Η **χλεύη** και ο **χλευασμός** ενέχουν επίκριση με έντονο τον χαρακτήρα τής περιφρόνησης και τής μείωσης, ενώ στον **εμπαιγμό** η επίκριση έχει έντονα προσβλητικό χαρακτήρα. Η λέξη **κοροϊδία** (από το **κορόιδο** < **κουρό-γιδα* «κουρεμένο γίδι») είναι η γενική νεότερη λ. πυυ δηλώνει, στον προφορικό ιδίως λόγο. όλο το φάσμα τής επίκρισης και τής πρόκλησης δυσμενών εντυπώσεων, με ή χωρίς γέλιο.

κοροϊδιλίκι (τυ) {χωρ. γεν.] (λαϊκ.) **1.** η κοροϊδία: *Βαρέθηκα πια το ~. Ή μον δίνεις τώρα τα χρωστούμενα ή θα σε πάω στα δικαστήρια! 2.* οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει γελοιοποίηση ή εξευτελισμό: *Ύι κο- ροϊδιλίκια είναι αυτά: Πώς ντύθηκες έτσι:* ΣΥΝ. ρεζιλίκι.

ΙΕΤΥΜ. < *κορόιδο* + παραγ. επίθημα -(Ολίκι]. **κοροϊδίστίκα** επίρρ; χωρίς να αξίζει ή να έχει το επιθυμητό απυτέλεσμα: *χάσαμε τη νίκη ~!* ΣΥΝ. άδικα, τζάμπα, **κοροϊδίστικος,** -η. -ο αυτός που σχετίζεται με την κοροϊδία· κυρ. στη φρ. *κοροϊδίστίκα λεφτά* χρήματα που δαπανήθηκαν χωρίς λόγο, χωρίς αποτέλεσμα και συνεκδ. ό.τι αγοράστηκε με αυτά τα χρήματα:

αυτό το ψυγείο δεν αξίζει, είναι ~ συν. πεταμένα λεφτά, **κορόιδο** (το) **1.** αυτός που γίνεται αντικείμενο χλευασμού: *με τα καμώματά του έγινε το ~ τού χωριού* συν. περίγελως. τρελός, ψώνιο 2. αυτός που μπορεί εύκολα να εξαπατηθεί, να πέσει θύμα εκμετάλλευσης: *για - με περνάς και πας να μου πουλήσεις φεύτικο πράγμα; || είναι μεγάλο αυτός δουλεύει* σαν σκυλί *κι οι υπόλοιποι του τρώνε τα λεφτά'. || Ξύπνα ~! Λεν βλ,έπνις ότι σε εκμεταλλεύονται:* συν. αφελής, χαζός, θύμα ανί. ξύπνιος- φρ. (α) ***κάνω το καρόιδο*** προσποιούμαι ότι δεν αντιλαμβάνομαι τι συμβαίνει: *τον είδα από μακριά, αλλά έκανα το κορόιδο, για να τον αποφύγω || όλα τα ξέρει και τα καταλαβαίνει, αλλά κάνει το κορόιδο σκόπιμα!* συν. κάνω την πάπια, τον χαζό (β) ***πιάνω (κάποιον) κορόιδο*** εξαπατώ (κάποιον): *πήγε να με πιάσει κορόιδο, αλλά δεν την πάτησα!* (γ) ***εις υγείαν / ατην υγεία του κορόιδου*** σε περιπτώσεις που κάποιοι καλοπερνούν εις βάρος άλλου, τον εκμεταλλεύονται ή τον εξαπατούν: *σκοτώνεται στη δουλειά να τους στέ/.νει λεφτά κι αυτοί τα τρώνε και τα πίνουν* — (υποκ.) **κοροϊδάκι** (το), (μεγεθ.) **κοροϊδάρα** (η).

|γ.τυμ. < "*κουρόγιδο* «κουρεμένο γίδι» (αρχικούς για διαπομπευμένη γυναίκα) < *κουρά* + -y/d'o< /^I-

κορόμηλο (το) υ εδώδιμος καρπός τής κορομηλιάς, που είναι μεγαλύτερος από κεράσι και μικρότερος από βερίκοκο, έχει λεπτή λεία φλούδα κοκκινωπού χρώματος και η σάρκα του έχει γλυκόξινη γεύση συν. τζάνερο· φι\ *(τρέχει) το δάκρυ κορόμηλο* για συνεχές, ασταμάτητο κλάμα. — **κορομηλιά** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίφθογγος.*

[ΙΕΤΥνι. < **καρόμηλο* (με προληπτική αφομοίωση) < **καρυυ-μηλον* < αρχ. *κάρυον* (βλ.λ.) + *μήλον.* Κατ'άλλη εκδοχή, η λ. προέρχεται από το μτγν. **όρόμηλον (όρος + μή/.ον,* μαρτυρείται μόνον ο δωρ. τ. *όρομ- άλίδες)* με την επίδρ. τού συνωνύμου *κοκκύμηλον*|. **κορόνα** (η) -» κορώνα

κοροπλάατης (ο) {κοροπλαστών} ο τεχνίτης ή καλλιτέχνης που είναι ειδικευμένος στην κατασκευή μικρών αγαλμάτων από πηλό ή γύψο. τα υποία συνήθ. παριστάνουν κόρες. — **κοροπλαστική** (η). [F.TYM. μτγν. < *κορο-* (< *κόρη)* + *π/>άστης*. **κόρος**[1] (υ) **1.** η απόλυτη πλήρωση συν. πλησμονή. υπερπλήρωση. χόρταση am. άδειασμα. εκκένωση 2. (κατ' επέκτ.) το συναίσθημα δυσφορίας και (χηδίας. που ακολουθεί την απόλυτη πλήρωση ΣΥΝ. κορεσμός, (οικ.) μπούχτισμα. υπερκορεσμός ανί. έλλειψη, πείνα· φρ. ***κατά κόρον*** σε υπερβολικό βαθμό: *η υπόθεση προβλήθηκε ~ από τα μέσα ενημέρωσης* συν. υπερβολικά λντ. λίγο. ελάχιστα.

(ετυμ. αρχ. < θ. *κορ-.* πβ. *κορ-έ-σαι,* απρφ. αυρ. τού ρ. *κορέννυμι* «πληρώ, γεμίζω» (βλ. κ. *κορεσμός)*. **κόρος**[2] (ο) (παλαιότ. στη ναυπηγική) μονάδα μετρήσεως τής χωρητικότητας των πλοίων: *πλοίο είκοσι χιλιάδων κόρων.*

[είύμ. μτγν. < εβρ. kor «στρογγυλό δοχείο». Η εβρ. λ. αποτελεί επίσης μονάδα μετρήσεως (κυρ. υγρών), που ισοδυναμεί με 220 λίτρα|. **corpus** (το) λατ. (προφέρεται *κόρπους)* {συχνά πληθ. corpora} σώμα (γλωσσικού) υλικού: *η επιλογή τού λημματολογίου βασίστηκε σε ~.* |ετυμ. < λατ. corpus «σθ)μα»|.

κορσάζ (το) {άκλ.} το τμήμα γυναικείου ρούχου που καλύπτει την περιοχή τύ στήθους και γενικότ. τον άνω κορμό: *εφαρμοστό / πλούσιο ! αποκαλυπτικό / κεντητό*

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. corsage < corps «σώμα (< λατ. corpus)], **κορσές** ίο) {κορσέδες} πλατιά ελαστική ζώνη πυυ φοριέται κατάσαρκα περιβάλλοντας τη μέση και τους γλουτούς, ενίοτε και μέρος τού θώρακα (για λόγους αισθητικής ή υγείας): *γυναικείος / ανδρικός ! ορθοπαιδικός / δετός ~*· ΦΡ. (μτφ.) ***γίνομαι ατενός κοραές*** γίνομαι φορτικός, ενοχλητικός: *στενός κορσές μού έγινε■ όλο ρωτάει πού πάω και τι κάνω* συν. παρενοχλώ. πιέζω. — (υποκ.) **κορσεδάκι** (το). (ετυμ. < γαλλ. corset < corps ^σώμα» (< λατ. corpus)).

Κορσική (η) (γαλλ. Corse) γαλλικό νησί τής Δ. Μεσογείου, κοντά στις ακτές τής Δ. Ιταλίας, με πρωτεύουσα το Λιάκιο (Λγιάτσυ). — **Κορσικανός** (ο) J J 888J. **Κορσικανή** (η), **κορσικανικός,** -ή. -ό.

[ΕΤ ΥΜ. < λατ. Corsica, αβεβ. ετύμ.. ίσως συνδ. με φοιν. horsi «ξύλινος, δασώδης». Ήδη μτγν. είναι οι ονομασίες *Κύρνος. Κόρση, Κορσίκα*(.

κορτάκιας (ο) Ικυρτάκηδες} (λαϊκ.-μειωτ.) το άτομο πυυ κάνει κόρτε, που φλερτάρει γυναίκες κατά σύστημα συν. ερωτιάρης.

ΙϋΤΥΜ. < *κόρτε* + παραγ. επίθημα *-άκιας.* πβ. *ματ-άκιας, γκομεν- ό.κιαε* |.

κορτάρω ρ. μετβ. {κόρταρα κ. κορτάρισα} κάνω κόρτε, φλερτάρω. — **κορτάρισμα** (το).

κόρτε (το) {άκλ.} η έμμεση έκφραση ερωτικής επιθυμίας προς κάποιον, κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να επιδιώκεται και η ανταπόκρισή του: *κάνω* - συν. φλερτ, ερωτοτροπία.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. corie «αυλή παλατιού» (< λατ. cohors «αυλή, περίβολος»). Η σημερινή σημ. προήλθε από την έκφραση fare la corte '"συμπεριφέρομαι ευγενικά (όπως αρμόζει σε αυλικούς) - ερωτοτροπώ». Παρόμυια σημασιολ. εξέλιξη συναντούμε και στο γερμ. hdflich «ευγενικός» << Hof «αυλή*»)! · **κορτιζόνη** (η) {κορτιζονών} ορμόνη που παράγεται από τον φλοιό των επινεφριδίων, η υποία κατασκευάζεται τεχνητά και χρησιμοποιείται όπως και τα παράγωγά της στη θεραπεία αλλεργικών παθήσεων και ρευματισμών, κυρ. λόγω τής αντιφλεγμονώδους δράσης της: *κάνω ενέσεις κορτιζόνης.*

{είύμ. Μεταφορά τυύ αγγλ. cortisone, συντετμημένος τ. τυύ corticosterone (βλ. κ. *κορτικοστερόνη)].* **κορτιζονούχος,** -ος. ό (Φάρμακο, ουσία κ.λπ.) που περιέχει κορτιζόνη: *~ κολλύριο.*

Ιετυμ. < *κορτιζόνη* + *-ούχος< έχω}.* **κορτικοειδή** (τα) οργανικές ενώσεις, που απαντούν στη φλοιώδη ουσία των επινεφριδίων. Επίσης **κορτικοστερσειδή.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ. corticoid (νόθο σύνθ.)].**

κορτικοστερονη (η) {κορτικοστερονο'·)ν} ΗΙΟΛ. **στεροειδής ορμόνη που εκκρίνεται από τον φλοιό των επινεφριδίων.**

[ΕΙΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ. corticosterone (νόθο σύνθ.) < cortico- (< λατ. coriex «φλοιός») + -ster- (< αρχ.** *στερεός)* **+ κατάλ. -onej.**

Κορύβαντες (οι) {Κορυβάντων} ΜΥΘΟΛ. **οι πρώτοι άνθρωποι πυυ γεννήθηκαν από την ίδια τη Γη· λόγω τής χορευτικής τους ικανότητας συνδέθηκαν με τις Μούσες και συχνά ταυτίζονταν' με τυυς Κα- βείρυυς και τους Κουρήτες.**

|ΕΤΥΜ. **αρχ., βλ. λ.** *κορυβαντιώ].*

κορυβαντισμός (ο) Ιμτγν.} **η κατάσταση τού φρΓνήρους ενθουσιασμού. -· κορυβαντικός, -ή. -ό Ιμτγν.].**

κορυβαντιώ ρ. **αμετβ. Ικορυβαντιάς...· μόνο σε ενεστ. και παρατ.} (αρχαιοπρ.) είμαι έξαλλος από (θρησκευτικό) ενθουσιασμό ή φανατισμό: «***μόνο με* "Σατανά" *δεν παρομοίασαν τον επικοινωνιακό σύμ- βου/.ο τού προέδρου οι κορυβαντιώντες δημογέροντες τού κόμματος»* **(εφημ.)** ΣΥΝ. **μαίνομαι, φρενιάζω** ΑΝΤ. **ηρεμώ.**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *κορυβαντιώ (-άω)* < *κορύβαντες,* **ιερείς τής Κυβέλης στη Φρυγία, οι οποίοι θορυβούσαν έξαλλα, όταν τελούσαν τα καθήκοντά τους. Η λ.** *Κορύβαντες* **είναι αγν. ετύμου. ίσως φρυγικής προελ.. αν και έχει προταθεί η σύνδεση με αρχ. σκανδ. huerla «στρέφω, στριφογυρίζω» (που θα μπορούσε να συσχετιστεί με τους κορυβαντικούς χορούς)].**

Κορυδαλλός (Ο) **1. δήμος τής Αττικής, ΝΑ. τού όρους Αιγάλεω 2. (συνεκδ.) (α) το συγκρότημα φυλακών που βρίσκεται στον παραπάνω δήμο:** *δραπέτευσε από τον ~* **|| *έχει κάνει στον ~* (ενν.** *φυλακή)* **(β) (γενικότ.) η φυλακή:** *πάω ίμπαίνω / κλείνω (κάποιον) στον ~.*

[ΕΙΥΜ. **Στην ίδια περιοχή βρισκόταν ο αρχ. δήμος** *Κορυδα/.λού* **ή** *Κορυδα?.λέων,* **από το ομώνυμο πτηνό|.**

κορυδαλλός (ο) **μικρό (οδικό πτηνό, που μοιάζει με σπουργίτι, έχει μήκος περίπου 20 εκατοστά, γκρίζο φτέρωμα με σχέδια στο στήθος, χαρακτηριστικό λοφίο στο πίσω μέρος τού κεφαλιού, κατασκευάζει τις φωλιές του σε κοιλότητες τού εδάφους, τρέφεται με έντυμα, κά- μπιες. σκυυλήκια και σπόρους και το κυνηγούν για το νόστιμο κρέας τυυ** ΣΥΝ. **(λαϊκ.) σιταρήθρα.**

[f.tym. < **αρχ.** *κορυδαλ(λ)ός* < *κόρυδος / κορυδός* < *κόρυς, -υθος* **«περικεφαλαία» (για το οποίο βλ. λ.** *κορυφή)].*

κόρυζα (η) {χο)ρ. πληθ.} **1. κρυολόγημα που συνοδεύεται από ρινική καταρροή** ΣΥΝ. **συνάχι 2. λοιμώδης νόσος των πουλερικών και των βοοειδών.**

[ΕΙΥΜ. **αρχ. λ., που συνδ. με αρχ. αγγλ. hrot «βλέννα. μύξα», αρχ. γερμ. (h)roz, p. hruzzan «γρυλίζω, ροχαλίζω» κ.ά.|.**

κορύνη κ. **κορύνα** (σημ. 2-3) (η) {κορυνών} **1. ρόπαλο που χρησιμευε ως πολεμικό ή κυνηγετικό όπλο και είχε τη μία πλευρά παχύτερη και ενισχυμένη με σιδερένια επένδυση:** *η - τού Ηρακλή / των μονομάχων || σιδερένια / θανατηφόρα ~* 2. **(α) ελαφρό, ξύλινο, γυμναστικό όργανο με μήκος 0.75 μ. και διάμετρο IO-ll εκ. στην ογκωδέστερη πλευρά και 4 εκ. στη λαβή, που χρησιμοποιείται κυρ. στην ενόργανη γυμναστική γυναικών στις ασκήσεις εδάφους (β) αντίστυι- χο όργανο πυυ χρησιμοποιείται στο τσίρκο από ζογκλέρ (γ) ξύλινο αντικείμενο σχήματος μπουκαλιού που χρησιμοποιείται στυ μπόυ- λινγκ (βλ.λ.)** 3. ΑΘΛ. *κορόνες* **(οι) αγώνισμα τής ρυθμικής γυμναστικής γυναικών, στο οποίο χρησιμοποιούνται τα παραπάνω όργανα. - κορυνηφόρος, -ος, -ον [αρχ.].**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. <** *κόρυς, -υθος* **«περικεφαλαία, κράνος» (βλ. κ.** *κορυφή)].*

Κοριίτσα (η) **(ορθότ.** *Κοριτσά)* **πόλη τής ΝΑ. Αλβανίας (Β. Ηπείρου), γνωστή από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο τού 1940 (Έπος** *τι)ς Αλβανίας).* [ΕΙΥΜ. **< αλβ. Korce / Korea < goriisa -<αγριαχλαδιά»].**

κορυφαίος, -α. ό **|αρχ.| 1. αυτός που βρίσκεται στην κορυφή σε σχέση με άλλους, που τους ξεπερνά: -** *επιστήμων / παίκτης / παράγοντας! έργο / στέλεχος! συνθέτης! γιατρός! εκδήλωση! ρό/.ος* ΣΥΝ. **εξέχων, ξεχωριστός** Α.ΝΤ. **τελευταίος, έσχατος, ασήμαντος** 2. **(ειδικότ. στυ αρχ. δράμα)** *κορυφαίος* **(ο) το μέλος τού χορού που διευθύνει, οδηγεί τον χυρό (δίνοντας τυν ρυθμό στυ τραγούδι και στην όρχηση) και συνδιαλέγεται (στα όιαλογικά μέρη) με τους υποκριτές:** *ο - τού χορού* ΣΥΝ. **προεξάρχων (πβ. λ.** *υποκριτής).*

κορυφή κ. **κορφή** Ιμεσν.] (η) (σημ. 1-3) **1. το υψηλότερο σημείο:** *η ~ τού κεφαλιού / των δέντρων / τής σκά/.ας / τού κύματος* ΣΥΝ. **άκρη** ΑΝΙ. **βάση**· φρ. *από την πόλη έρχομαι και στην κορφή καννέλα* **βλ. λ.**

καννέ?.α 2. **(ειδικότ.) το υψηλότερο σημείο ενός βουνού:** *απάτητη / απρόσιτη / χιονισμένη / απότομη / ψηλή ~* ΣΥΝ. **βουνοκορφή, άκρη** ΑΝ Ι. **(πεδιάδα) πλαγιά**· φρ. *απ[1] την κορ(υ)φή ώς τα νύχια* **ολόκληρος, από πάνω ώς κάτω: ron** *εξέταζε προσεκτικά ~* ΣΥΝ. **πατόκορφα** 3. **(στον τ.** *κορφή)* **η τρυφερή άκρη τού βλαστού των φυτών (βλ. κ. λ.** *κορφάδα)* 4. **(α)** *ι Η.ΩΜ.* **το σημείο γεωμετρικού σχήματος, τυ οποίυ απέχει περισσότερο από τη βάση και στο οποίυ τέμνονται δύο πλευρές (ευθείες) ή τρία ή περισσότερα επίπεδά του:** *οι ~ τού τριγώνου / τού κώνου / τής καμπύλης < τής πυραμίδας* **(β) το σημείο στο οποίο συναντώνται οι ημιευθείες (πλευρές) που ορίζουν μία γωνία (γ)** *κατά κορυφήν γωνίες (κατά κορυφήν γωνίαι.* **Ευκλείδ.],15) δύο γωνίες που έχουν κοινή κορυφή και οι πλευρές τής μιας είναι προεκτάσεις των πλευρών τής άλλης 5. (μτφ.) το πρόσωπο ή θεσμικό όργανο που ασκεί τον έλεγχο ή την εξουσία:** *η ~ τής ιεραρχίας / τής ηγεσίας / τού κόμματος* **|| *συνδιάσκεψη* (βλ.λ.) /** *συνομιλίες* **/** *σύνοδος* **(βλ.λ.) / συνάντηση (βλ.λ.)** *κορυφής* ΣΥΝ. **κεφαλή, ηγεσία** ΑΝΤ. **βάση** 6. **(μτφ.) το πιο υψηλό, το πιο επιτυχημένο σημείο όπου μπορεί να φθάσει κανείς:** *η ~ τής βαθμολογίας ! τής επιτυχίας / τής επιστήμης / τής σταδιοδρομίας* 7. **(ως χαρακτηρισμός) ο κυρυφαίυς:** *είναι ~ στο είδος του.* ΙΕΤΥΜ. **αρχ. <** *κόρυς. -υθος* **«περικεφαλαία, κράνος» <** *θ.* ***kor-. πιθ. ετερυιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. ˣker- «κεφάλι», οπότε η λ. συνδέεται με το**

ουσ. *κέρας* (βλ.λ.)· ίσως και με αρχ. γερμ. hiruz «ελάφι», λατ. cerus (> γαλλ. cerf) κ.ά. Κατ' άλλη άποψη, οι λ. *κορυφή* και *κόρυμβος* είναι πελασγικής αρχής |.

κορυφογραμμή (η) 11874J η γραμμή που σχηματίζεται νοητά και ενώνει τις κορυφές (και τις κοιλότητες) γειτονικών βουνών: *οι ~ τής Πίνδου* Συν[1], βουνοκορφή αντ. πλαγιά, **κορυφώνω** ρ. μετβ. {κορύφω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** οδηγο) (κάτι) στο ανιότατο σημείο: *η απροσδόκητη τροπή που πήρε η υπόθεση κορύφωσε την αγωνία τού κοινού*■ (μεσοπαθ. *κορυφώνομαι)* 2. ιοθάνω στο ανώτατο σημείο, στο ζενίθ: *κορυφώνεται η πίστη / η περιέργεια / η κρίση / το ενδιαφέρον / ο ανταγωνισμός / η ηδονή* з. φθάνω στο πιο σημαντικό σημείο μου: *νι εκδηλώσεις θα κορυφωθούνμε την ομιλία τού πρωθυπουργού.* — **κορύφωμα** (το) [μτγν.J.

[ft ym. < αρχ. *κορυφώ (-όω)* < *κορυφή* |. **κορύφωση** (η) (μτγν.I {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** το υψηλότερο σημείο, ο ανώτατος βαθμός (ιδιότητας, κατάστασης κ.λπ.): *η - τής αγωνίας των θεατών ενός διαγωνισμού* || με *τον χαμό* και του *δεύτερου παιδιού έφθασε το οικογενειακό δράμα στην ~ του* || *η ~ τής απόλαυσης / τού πάθους / τής έντασης* συν. αποκορύφωση, αποκορύφωμα 2. το σημαντικότερο σημείο: ~ των *πολιτιστικών εκδηλώσεων αύριο με τη συναυλία τού μεγάλου συνθέτη* || *η ~ τής δράσης στην αρχαία τραγωδία β.* (συνεκδ.) οτιδήποτε αποτελεί την κορυφαία στιγμή, το ανώτατο σημείο: *η χθεσινή συγκέντρο)ση ακοτέλεσε την ~ τής προεκλογικής εκστρατείας...* || *η αποφινή διαδήλωση θα είναι η ~ μιας σειράς ενεργειών διαμαρτυρίας για την κυβερνητική πολιτική στο θέμα των συντάξεων.* **κορφάδα** (η) **1.** η τρυφερή άκρη τού βλαστού των φυτών, κυρ. τής κο- λοκυθιάς: *δροσερή / τρυφερή* - συν. κορυφή 2. κορφάδες (οι) φαγητό που παρασκευάζεται από τις τρυφερές άκρες των βλαστών χορταρικών και κολοκυΟκδν συν. κολοκυθοκορφάδες.

[πτυμ. < αρχ. *κορυφάς. -άδος* < *κορυφή].* **κορφή**

(η) -♦ κορυφή

Κορφιάτης (ο), **Κορφιότισσα** (η) (λαϊκ.) ο Κερκυραίος.

[ΗΤΥΜ, μεσν. < *Κορφοί.* βλ. λ. *Κέρκυρα].* **κορφιάτικος,** -η. -ο Ιμεσν.) (λαϊκ.) αυτός που χετίζεται με την Κέρκυρα ή τους Κερκυραίους: ~ *καντούνια / χορός / γ/^υκύσματα* συν. κερκυραϊκός.

κορφοβούνι (το) [χωρ. γεν.} (λογοτ.) *το* ψηλότερο σημείο ενός βουνού: *απάτητο / ψηλό / άγριο* - συν. βουνοκορφή, **κορφολόγος** (ο) **1.** αυτός που κόβει τα βλαστάρια φυτού · **2.** τηχνολ. μηχάνημα που χρησιμοποιείται για τον αποχωρισμό τού αν- θύγαλου από το γάλα. **κορφολογώ** ρ. μετβ. |μεσν.I {κορφολογείς... | κορφολόγ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} κόβω τις τρυφερές άκρες, τα βλαστάρια φυτού (συνήθ. για φαγητό). — **κορφολόγημα** (το), **κόρφος** (ο) **1.** το μέρος τής θάλασσας που μπαίνει μέσα στην ξηρά και είναι προστατευμένο: *γαλήνιος/ σκοτεινός* ~ συν. κόλπος 2. (μτφ.) τα στήθη τής γυναίκας ή το στέρνο τού άντρα: *κοιμήθηκε γαλήνια στον* - του || *έκρυψε βιαστικά το μήνυμα στον ~ τής* συν. αγκαλιά, στήθος' φρ (ιχ) (μτφ.) (έχω / *ζεσταίνω) φίδι στον κόρφο μου* προστατεύω ή βοηθώ άνθρωπο, που θα αποδειχΟεί αγνώμων ή εχθρός μου: *άργησε να καταλάβει τι φίδι είχε στον κόρφο του!* (β) *ούτε ψύλλος ατον κόρφο μου* βλ. λ. *ψύλλος.*

[ηϋμ. μεσν. < μτγν. *κόλφος*< αρχ. *κόλπος* (βλ.λ.)[.

-κορφος, -η. -ο β' συνθετικό πυυ δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό κορυφών: *δί-κορφος,* **Τ***ρί-κορφος.*

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Ν. Ηλληνικής. το οπυίο προέρχεται από το ουσ. *κορ(υ)φή* (πβ. κ. μτγν. *τρι-κόρυφος,* αρχ. *δι-κόρυφος)].* **κόρωμα** (το) * κορώνω

κορώνα (η) (σχολ. ορθ. *κορόνα)* [δύσχρ. κορωνών} **1.** κόσμημα που φέ- ρεται στην κεφαλή συνήθ. βασιλέων κατασκευάζεται από ευγενές μέταλλο, διακοσμείται περίτεχνα με πυλύτιμυυς λίθους και έχει σχήμα στεφάνης συν. στέμμα 2. κάθε κόσμημα κεφαλής που μοιάζει με στέμμα: *αποκριάτικη* ~ |[*η ~ μιας νικήτριας καλλιστείων* φρ. (μτφ.) **έχω** *(κάποιον) κορώνα στο κεφάλι μου* τιμώ πάρα πολύ και φροντίζω (κάποιον): *εγώ τη γυναίκα μου την* ~ 3. (συνεκδ.) καθετί που φέρει απεικόνιση τού παραπάνο) κοσμήματος (λ.χ. οικόσημο, θυρεός, νόμισμα)· (ειδικότ.) νόμισμα χωρών τής Ευρώπης: *η - τής Σουηδίας/ τής Δανίας*■ φρ (α) *κορώνα-γράμματα* βλ. λ. *γράμμα* (β) *παίζω τη ζωή μου κορώνα-γράμματα* βλ. λ. *ζωή* 4. θήκη από ειδικό υλικό (πορσελάνη. πολύτιμο μέταλλο κ.λπ.). που τοποθετείται από οδοντίατρο πάνω σε φυσικό δόντι, καλύπτυντάς τυ όλο για την προστασία του: *πορ~ σε/*άνινη / χρυσή* ~ συν. θήκη. επίθεση · **5.** μΟΥΙ. σημείο που δηλώνει επιμήκυνση ενός φθόγγου και σημειώνεται πάνω από αυτόν (συνεκδ.) η αυξημένη χρονική διάρκεια και ένταση της φωνής σε συγκεκριμένο σημείο της μελωδίας: *βγάζω* - 6. (μτφ.) τα μεγάλα λόγια, συνήθ. για εντυπωσιασμό, επιθετικές ή έντονες εκφράσεις: *δημαγωγικές I πολεμοχαρείς* ~ || στο^ *λύγο του πέταξε και μερικές εθνικιστικές* ~ συν. μεγαλοστομία.

[ετυμ. Αντιδάν.. < λατ. corona «στεφάνι» < αρχ. *κορώνη* «κουρούνα»

θ. kor-όη-, παρεκτεταμένος τ. τού *kor-, ετεριωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ker-, ηχυμιμητική ρίζα που αποδίδει κραυγές ορισμένοϊν πτηνο>ν. πβ. λατ. cornix «κουρούνα», corvus «κοράκι», αγγλ. crow, σουηδ. kraka. γαλλ. corbeau κ.ά. Ομόρρ. πιθ. *κόρ-αξ* (βλ.λ.), *κορ-ωνίς (-ίδα)).* **Κορώνη** (η) κωμόπολη τής ΝΔ. Γιελυποννήσου στυν νομό Μεσσηνίας, γνωστή για το μεσαιωνικό της κέντρο · φρ. (μτφ.) **έχω** *μπάρμπα ατην Κορώνη* έχω μεγάλο μέσον, έχω ισχυρούς προστάτες: δεν *έχει ανάγκη από διαγωνισμούς για να διοριστεί*■ *-!* συν. έχω δόντι.

[ΕΓΥ-Μ. μεσν. κωμόπολη < αρχ. *κορώνη* (βλ. λ. *κορώνα).* II φρ. *έχω μπάρμπα στην Κορώνη* ερμηνεύεται από τη σπουδαιότητα τής πόλης κατά την Τουρκοκρατία και από την εξουσία τού διοικητή της], **κορωνίδα** (η) [-ας κ. -ίδος} **1.** το πιο υψηλό σημείο ενός οικοδομήματος συν. κορυφή, άκρο αντ. βάση. βάθρο, θεμέλιο 2. (κατ' επέκτ.) (α) το μέρος τής στέγης που προεξέχει από τους τοίχους συν. γείσο (β) το μέρος επίπλου που προεξέχει συν. κορνίζα 3. (μτφ.) το πιο υψηλό σημείο, ο ανώτατος βαθμός αξιολογικής κλίμακας 4. (συνεκδ.) καθετί που θεωρείται κορυφαίο, σημαντικότερο σε έναν τομέα: *είναι η*

των φιλοσόφων [[*ο άνθρωπος είναι η - τής δημιουργίας* συν. αφρός, κορυφή λντ. μετριότητα **5.** γλωσσ. (στην Αρχαία Ελληνική) το σημείο, όμοιο στο σχήμα με την ψιλή. το οποίο τοποθετείται πάνω από μακρό φωνήεν ή δίφθογγο, που έχει προελθεί από κράση: *καί έγό)* > *κάγώ*

6. μους. σημείο τής ευρωπαϊκής μουσικής που δηλοίνει ότι ο φθόγγος ή η παύση μπορεί να διαρκέσει όσο χρόνο θέλει *ο* εκτελεστής ιυν. κορώνα. σχομο λ. *απόστροφος. συγκοπή.*

[ετυμ. < αρχ. *κορωνίς. -ίδος* < *κορώνη* (βλ. λ. *κορώνα)*\. **κορώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. ικόρω-σα. -μένος! ♦ (μετβ.) **1.** (σπάν.) μεταδίδω τόση θερμότητα, ώστε να κάνω (κάτι) να καίει συν. πυρακτώνω 2. (μτφ.) κάνω (κάποιον) να βρεθεί εκτός εαυτού: γο *κρασί τον κόρωσε* συν. ερεθίζω, εξάπτω αν γ. παγο)νω. δροσίζω ♦ з. (αμετβ.) αποκτώ τόση θερμότητα, ώστε να καίω: *η αλουμινένια στέγη κόρωσε από τις ακτίνες τού ηλίου* συν. πυρακτώνομαι αντ. παγώνω, δροσίζω· ΦΡ. (μτφ.) *ανάβω και κορώνω* εξοργίζομαι, γίνομαι έξαλλος, εκτός εαυτού: *άναψε και κόρο)σε μ' αυτά που άκονσε* συν. εξάπτομαι αντ. ηρεμώ, γαληνεύω. — **κόρωμα** (το).

Ιετυμ.. < *κόρος'* «κορεσμός - θυμός (βλ.λ.)» |.

Κ.Ο.Σ. (το) Κεντρικό Οικονομικό Συμβούλιο.

κόσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μεγάλο δρεπάνι με μεγάλη λαβή.

IF.I ΥΜ. < σλαβ. kosa]. **κοσάρι**

(το) ··+ εικοσάρικο **κοσάρικο**

(το) * εικοσάρικο

κοσκινάς (ο) Ιμεσν.I {κοσκινάδες}, **κοσκινού** (η) {κοσκινούδες} τεχνίτης ειδικός στην κατασκευή κόσκινοιν. **κοσκινίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {κοσκίνισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** περνώ (κάτι) από κόσκινο: ~ *το αλεύρι / το στάρι* συν. καθαρίζω 2. (μτφ.) περνώ από εξονυχιστικό έλεγχο: *οι εφοριακοί οφείλουν να κοσκινίζουν τις δηλώσεις* (υπόνοιες για φοροδιαφυγή) συν. εξετάζω, ελέγχω, κρησαρίζω. περνώ από ψιλό κόσκινο· ΦΡ. (παροιμ.) *όποιος δεν θέλει / βαριέται να ζυμώαει, δέκα μέρες κοσκινίζει* βλ. λ. *ζυμώνω.* - **κοσκίνισμα** (το), **κοσκινιστός,** -ή. -ό. **κόσκινο** (το) στρογγυλό σκεύος με τρυπητό πλέγμα στη βάση και φαρδιά περίμετρο, μέσα από το οποίο περνάμε κοκκώδη υλικά (π.χ. αλεύρι), για να καθαριστούν από ξένα σώματα ή να κατακρατηθούν οι μεγαλύτεροι κόκκοι: *ξύλινο ι ψιλό ι* λεπτό - ιυν. κρησάρα· ΦΡ. (μτφ.) (α) *περνώ (κάποιον / κάτι) από (ψιλό) κόσκινο* εξετάζω (κάποιον/κάτι) εξονυχιστικά: *η αίτησή του πέρασε από κόσκινο, πριν γίνει δεκτή* ΣΥΝ. κοσκινίζο^ (β) (σκωπτ.) **θα σου** *βάλω κόσκινο I κρησάρα* (ενν. *στο πρόσωπο)* (για άνθρωπο που ντρέπεται να παρουσιαστεί δημοσίως) δεν θα αφήσω να σε δουν. θα σε καλύψω: *τι ντρέπεσαι, την επόμενη φορά* (γ) **κάνω** *(κάτι I κάποιον)* **κόσκινο** κάνω (κάτι/κάποιον) διάτρητυ από σφαίρες (πυροβολώντας): *πυροβολούσαν από παντού και του έκαναν το αυτοκίνητο ~!* (δ) *παλιά μου τέχνη κόσκινο* βλ. λ. *τέχνη* (ε) *καινούργιο κοακινάκι μου και πού να σ' ακουμπήσω / να σε κρεμάσω* βλ. λ. *καινούργιος.* - (υποκ.) **κοσκινάκι** (το). [ηϋμ. < αρχ. *κόσκινον,* αγν. ετύμου. Καμιά από τις προταθείσες απόψεις δεν ικανοποιεί, όπως λ.χ. η σύνδεση με λιθ. kosii «στραγγίζω» ή με λατ. scindo «διασχίζω, διασπώ». II λ. είναι πιθ. μεσογειακής καταγωγής [.

κοσκινίστρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} κόσκινο που χρησιμοποιείται για τυ κοσκίνισμα τού χώματος ή άλλων υλικοϊν.

[ητυμ. < θ. *κοσκινισ-* (ρ. *κοσκινίζω)* + παραγ. επίθημα *-τρα.* πβ. κ. *σφουγγαρίσ- τρα].*

κοσμαγάπητος, -η. -ο I1888] αυτός που είναι σε όλους αγαπητός: - *παρουσία / προσωπικότητα / αστέρας ι νησί* ΣΥΝ. δημοφιλής, λαοφιλής λντ. λαομίσητος, λαοκατάρατος, **κοσμάκης** (ο) [18941 Ιχωρ. πληθ.} (περιληπτ.) οι απλοί άνθρωποι, τα μη προνυμιυχα λαϊκά στρώματα, ο «απλός λαός»: *ποιος ενδιαφέρεται για τα προβλήματα τού* [[*αυτά είναι λόγια τού - μην τ'ακούς!* συν. λαός. λαουτζίκος, όχλος αντ. αριστοκρατία, πλουτοκρατία· ΦΡ. *κόσμος και κοσμάκης* μεγάλο πλήθος ανθρώπων ή άνθρωποι κάθε κοινωνικής τάξεως και προέλευσης: *μαζεύτηκε να δει τι τρέχει.* **κοσμάρα** (η) ► κόσμος

Κοσμάς (ο) **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων και μοναχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *οι Άγιοι ~ και Δαμιανός* || *ο Άγιος - ο Λιτω/.ός* 2. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. < μτγν. *Κοσμάς* < αρχ. *κόσμος].*

κοσμετολογία (η) -♦ κοσμητολογία

κόσμημα (τυ) {κοσμήμ-ατυς | -ατα, -άτων} **1.** υτιδήποτε χρησιμεύει για διακόσμηση ή στολισμό: - *οροφής* (σχέδιο ζωγραφισμένο ή ανάγλυφο, που διακοσμεί την επιφάνεια οροφής κτηρίου) || *τυπογραφικό* ~ (το σχέδιο στο εξοκρυλλυ) συν. στολίδι, καλλωπισμός 2. (ειδικότ.) τα στολίδια που φορούν πάνω τους οι άνθρωποι: *γυναικείοι πολύτιμοι ψεύτικο / αγαπημένο / χρυσό / ασημένιο / παραδοσιακό / περίτεχνο* ~ συν. (ξέν.) μπιζού 3. (μτφ.) οτιδήποτε ομορφαίνει κάτι: *το νεοκλασικό κτήριο ακοτελούσε - τής πόλης μας* συν. στολίδι.

ΙϋΤΥΜ. αρχ. < *κοσμώ* (βλ.λ.)). **κοσμηματογράφος** (ο/η) {1863] **1.** τεχνίτης ειδικευμένος στη δια- κόσμηση εσωτερικών τοίχων, ορυφίόν. δαπέδων ή προσόψεων κτηρίων

τεχνίτης ειδικευμένος στον σχεδίασμά κοσμημάτων. — **κοσμημα- τογραφία** (η) {1848), **κοσμηματογραφικός,** -ή. -ύ (1886). **κοσμηματοθήκη** (η) [J882[{κοσμηματοθηκών} ειδική θήκη, στην

οποία φυλάσσονται και με την οποία μεταφέρονται κοσμήματα: *σκαλιστή / κλαδωμένη / πολύτιμη* ~ ΣΥΝ. μπιζουτιέρα. **κοσμηματοποιία** (η) [1801] [χωρ. πληθ.] η τέχνη τής κατασκευής κοσμημάτων.

κοσμηματοποιός (ο/η) ο τεχνίτης πυυ είναι ειδικός στην κατασκευή κοσμημάτων: *επιδέξιος / λεπτολόγος* ~. **κοσμηματοπωλείο** (το) 11889[κατάστημα στο οποίο εκτίθενται και πωλούνται κοσμήματα, **κοσμηματοπώλης** (ο) [1875] {κοσμηματοπωλών}. **κοσμηματοπώ- λισσα** (η) (κτίσμηματοπωλισσών} έμπορος που ασχολείται με την πώληση κοσμημάτων, υ ιδιοκτήτης κοσμηματοπωλείου,

κόσμηση (η) » κοσμώ

κοσμητεία (η) {κυσμητεκόν} **1.** το αξίωμα τού κοσμήτορα **2.** (συνεκδ.) η θητεία τού κοσμήτορα, ο χρόνος κατά τον οποίο ασκεί αυτό το αξίωμα: *κατά την ~ του ελήφθησαν σημαντικές αποφάσεις στη σχολή* 3. (συνεκδ.) τυ γραφείο χού καθηγητή που κατέχει το αξίωμα αυτό: *η συνάντηση Οα γίνει στην ~.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *κοσμητής.* αξιωματυύχος των Αθηνών, υπεύθυνος επί των εφήβων. < *κοσμώ].* **κοσμητικός,** -ή. -ό |αρχ.[**1.** αυτός που χρησιμεύει ως διακοσμητικό στοιχείο: ~ *αρχιτεκτονικά σκέδια* συν. διακοσμητικός αντ. λειτουργικός· φρ. (λογοτ.) ***κοσμητικό επίθετο*** (i) επίθετο που (υπερ)τυνίζει τις ιδιότητες τού ουσιαστικού το οποίο προσδιορίζει: *οι μαθητές βρίσκουν τα ~ τού διηγήματος* (ii) (ευφημ.) υβριστικές ή προσβλητικές φράσεις: *τον στόλισε με διάφορα -* || (κ. μόνο στον τ. ***κοσμητικά***) *του είπε διάφορα ~ και τον εξόργισε* 2. ***κοσμητική*** (η) το σύνολο των μεθόδων που έχουν ως αντικείμενο τη βελτίωση τής εικόνας πυυ παρουσιάζει το πρόσωπο και το σώμα τού ανθρώπου. **κοσμητολογία** κ. **κοσμετολογία** (η) {χωρ. πληθ.) ο επιστημονικός κλάδος πυυ έχει ως αντικείμενο την παρασκευή καλλυντικών. -· **κο- σμητολόγος** (ο/η.). **κοσμητολογικός,** -ή. -ό.

[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cosmetologies **κοσμήτορας** (ο/η) {(θηλ. κοσμήτορος) [κοσμητόρων} **1.** ο καθηγητής ή η καθηγήτρια ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος, που εκλέγεται για ορισμένο διάστημα (συνήθ. έναν χρόνο), για να συγκαλεί και να προεδρεύει στις συνεδριάσεις τής σχολής, να αντιπροσωπεύει τη σχολή στην πρυτανεία, να υπογράιοει τις αποφάσεις κ.λπ.: ο ~ *τής Φιλοσοφικής Σχολής Αθηνών* 2. τίτλος μέλους τού προεδρείου τής Βουλής, το οπυίυ αποτελείται από τον πρόεδρο, πέντε αντιπροέδρους, τρεις κοσμήτορες και έξι γραμματείς 3. ένας από τους επόπτες αθλητικής συνάντησης, στον οποίο έχουν ανατεθεί επιπλέον καθήκοντα: *ο ~ των Μεσογειακοί Αγώνων.* Ηπίσης (λόγ.) **κοσμήτωρ** {κοσμήτορος}. [ΕΤΥ.νι. < αρχ. *κοσμήτωρ.* αρχική σημ. «στρατιωτικός διοικητής», < *κοσμώ* «παρατάσσω, διατάσσω»]. **κοσμικογράφος** (ο/η) δημοσιογράφος που συντάσσει την κοσμική στήλη σε εφημερίδα ή περιοδικό. — **κοσμικογραφία** (η), **κοαμικο- Υραφικός,** -ή. -ό.

κοσμικός, -ή. -ό [αρχ.11. (α) αυτός που σχετίζεται με τον κόσμο, την επίγεια ζωή. κατ' αντιδιαστολή προς την θρησκευτική ή εκκλησιαστική ζωή: - *εξουσία : τέχνη / μουσική / άρχοντας* συν. εγκόσμιος, επίγειος, υλικός αντ. ουράνιος, εκκλησιαστικός (β) μη θεοκρατικός, λαϊκός: *ο στρατός στην Τουρκία προασπίζει τον ~ χαρακτήρα τού κράτους* 2. αυτός πυυ σχετίζεται με την κοινωνική ζωή τής υψηλής κοινωνίας: *μετά τον θάνατο τού πατέρα της εξαφανίστηκε από την- ζωή τής Αθήνας* || ~ *συγκέντρωση / σαλόνια / γεγονός / πρεμιέρα / κέντρο/ στή/.ες περιοδικών*3. αυτός πυυ αγαπά τις κοινωνικές επαφές: ~ *τύπος / κυρία* συν. κοινωνικός αμ. απόκοσμος, απομονωμένος 4. (α) αυτός που σχετίζεται με το σύμπαν: ~ *χώρος / διάστημα ί κενό / άπειρο / φαινόμενο / θόρυβος / σκόνη* (σωματίδια που εντοπίζονται στον πυθμένα τυύ ωκεανού*): σύστημα* (κάθε θεωρία που ασχολείται με το ποκ διαμορφώθηκε το σύμπαν) συν. συμπαντικός, διαστημικός ανί'. γήινος (β) λστρον. ***κοσμική ακτινοβολία*** σύνολο σωματιδίων υψηλής ενέργειας που φθάνουν στη Γη από το διάστημα 5. ιτ.ωλ ***Κοσμικός Αιώνας*** το διάστημα τού γεωλογικού χρόνου κατά το οποίο η Γη βρισκόταν σε διάπυρη κατάσταση και το οποίο τελείωσε με τον πιθανό σχηματισμό τού γήινου φλυιού. σχολιο λ. *π?^ηΟυσμικός.* **κοσμικότητα** (η) [1888[{κοσμικοτήτον} η κοινωνικότητα, τυ ενδιαφέρον ή η συμμετοχή σε κοσμικές συναναστροφές, εκδηλώσεις κ.λπ. **κόσμιος,** -α (λόγ. -ία), -υ αυτός που είναι σύμφωνος προς τους κανόνες καλής συμπεριφοράς και κοινωνικής ηθικής: - *αμφίεση / συμπεριφορά / περιβολή ί τρόποι* συν. σεμνός, ευπρεπής λντ. άκοσμος, άσεμνος. άπρεπος· φρ. (α) ***διαγωγή κοσμία*** (i) δυσμενής χαρακτηρισμός τής διαγωγής μαθητή, ο οποίος αναγράφεται στον έλεγχο και στο ενδεικτικό του. κατ' αντιδιαστολή προς την άριστη διαγωγή (κοσμιοτά- τη) (ii) (γενικότ.) η κακή συμπεριφορά (β) ***διαγωγή κοσμιοτάτη*** διαγωγή που αξιολογείται (στα σχολεία) ως η ενδεδειγμένη. η πρέπουσα για μαθητή ή μαθήτρια· (κατ' επέκτ.) η σωστή συμπεριφορά, αυτή που είναι σύμφωνη προς τους κανόνες τής κοινωνικής ηθικής. — **κόσμια/ κοσμίως** |αρχ.) επίρρ.

Ιετυμ. αρχ. < *κόσμος].* **κοσμιοτάτη (διαγωγή)** (η) » κόσμιος

κοσμιότητα (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.) ευπρέπεια, καλή διαγωγή: *έχει - στη συμπεριφορά / στις αντιδράσεις / στον τρόπο που φέρεται στονς άλλους* ΣΥΝ. ευκοσμία. ευγένεια ΑΝΤ. ακοσμία, απρέπεια, **κοσμο-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** σύνολο ανθρώπων: *κο- σμο-π/.ημύρα* · 2. τον πλανήτη, τον κόσμο, την οικουμένη: *κοσμο-γυ- ρισμένος. κοσμο-κράτυρας* 3. τυ διάστημα: *κοσμο-ναύτης. κοσμογραφία* · 4. την επίγεια ζωή, κατ' αντιδιαστολή προς την ουράνια ή την εκκλησιαστική: *κυσμο-κα/.όγερος.*

(ΕΤΥΜ. Α'συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. *κοσμο-γονία. κοσμο γραφία*), που προέρχεται από το ουσ. *κόσμος* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνυγενείς ξέν. όρους (λ.χ. αγγλ. eosmo-logy. cosmo-naui)|. **κοσμοαντίληψη** (η) {-ης κ. -ήψεως [-ήψεις. -ήψεων} τυ σύνολο των πεποιθήσεων ενός ατόμου σχετικά με τις αρχές που διέπουν τη λειτουργία τού φυσικού κόσμου ή τη ζωή και τις σχέσεις μεταξύ των ατόμο)ν: *σύμφωνα με την ~ του. το κα?^ό θριαμβεύει πάντα* ΣΥΝ. κοσμοθεωρία, κοσμοείδωλο.

ΙΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Weltanschauung]. **κοσμοβιολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. επιστημονικός κλάδος, ο οποίος ασχολείται με την επίδραση που ασκούν στη ζωή τού πλανήτη οι ηλιακές κηλίδες και οι ακτινοβολίες από τον Ήλιο. τον γαλαξία ή έξω από αυτόν, που είναι εξαιρετικά υψηλής ενέργειας και διεισδυτικότητας (κοσμική ακτινοβολία).

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cosmobiology]. **κοσμοβριθής,** -ής. -ές 11892J {κοσμοβριΟ-ούς] -είς (ουδ. -ή)) αυτός που είναι γεμάτος από ανθρώπυυς: - *αίθουσα* τελετών. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ■*ης. -ης. -ες.*

Ι κγμ. < *κοσμο- + -Βρίθης < βρίθω* (βλ.λ.)]. **κοσμογνωσία** (η) 11884[{χωρ. πληθ.} η γνώση τού κόσμου, των τόπων και των κλιμάτων τής Γης.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Weltkennmis]. **κοσμογονία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η προέλευση και υ σχηματισμός τού σύμπαντος ή ενός επιμέρους συστήματός του 2. οι μύθοι που σχετίζονται και ερμηνεύουν τη δημιουργία τού κόσμου: *ησιόδεια ~*

(μτφ.) κάθε γεγονός που αλλάζει ριζικά την κατάσταση·, *η άφιξη τού νέου διευθυντή έφερε - στο γραφείο.*

[ΗΙΥΜ. μτγν. < *κόσμος* + *-γονία < γόνος].* **κοσμογονικός,** -ή. -ό [I86lj **1.** αυτός που σχετίζεται με την κοσμογονία: ~ *μύθοι / θεωρίες* 2. (μτφ.) αυτός που επιδρά ριζικά σε κάτι: ~ *αλλαγές / ανακατατάξεις.* **κοσμογονικά** επίρρ.

|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cosmogonique]. **κοσμογραφία** (η) |αρχ.[{χωρ. πληθ.) **1.** οι βασικές γνώσεις αστρονομίας. για τις οποίες είναι απαραίτητα απλά μαθηματικά και φυσική και οι οποίες αποβλέπουν σε μια γενική περιγραφή τυύ σύμπαντος ΣΥΝ. κοσμολογία 2. (συνεκδ.) τυ αντίστοιχο μάθημα, το οποίο διδάσκεται στα σχολεία. — **κοσμογραφικός,** -ή, -ό [I766|. **κοσμογυρισμενος,** -η. -ο αυτός που έχει επισκεφθεί πολλούς τόπους: *μαζεύτηκαν γύρω από τον ~ ναυτικό, ν'ακούσουν τις ιστορίες του* ΣΥΝ. πολυταξιδεμένος, κοσμοπολίτης ΑΝΙ. αταξίδευτος,

κοσμοδρόμιο (το) {κοσμυδρομί-ου j -ων} ειδικά διαμορφωμένες εγκαταστάσεις για την εκτόξευση διαστημοπλοίων: *εξοπλισμένο / φρουρούμενο: σημαντικό*

[tJ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cosmodrome], **κοσμοείδωλο** (τυ) |κυσμοειδώλ-υυ | -ων} η συνολική αντίληψη πυυ σχηματίζει υ άνθρωπος για τον γύρω τυυ ουσικό κόσμο, με βάση τα συμπεράσματα των επιστημονικών θεωριών, πειραμάτων και ερευνών ΣΥΝ. κυσμυαντίληψη, κοσμοθεωρία.

|ητυμ. Απόδ. τού γερμ. Weltbild]. **κοσμοζωικός,** -ή, -ό γπωλ. αυτός που σχετίζεται με τη ζωή πάνω στη Γη· φρ. *κοσμοζωική θεωρία* η θεωρία σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη ζωής στον πλανήτη Γη οφείλεται σε σπόρους, υι οποίοι έφθασαν εδώ από άλλους πλανήτες.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cosmozoic], **κοσμοθεωρία** (η) {κοσμοθεωριών} η συνυλική φιλοσοφική στάση που υιοθετεί κανείς απέναντι στα μεγάλα υπαρξιακά προβλήματα: *σύμφωνα με την ~ του. δεν αξίζει τον κόπο να στενοχωριόμαστε για τίποτα || υλιστική / λαϊκή / μεγα?Λπνοη ι βασική / χριστιανική* — **κοσμοθεωρητικός,** -ή. *-ό.*

[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Weltanschauung], **κοσμοϊστορικός,** -ή. -ό [i848] αυτός τού οποίου η σπουδαιότητα οφείλεται στο ότι επέδρασε καταλυτικά στην ιστορία, στην πορεία τής ανθρωπότητας: - *γεγονός ι διάσκεψη / έργο / συνέπειες / σημασία / επέτειος / μάχη / είδηση / καμπή* ΣΥΝ. σημαντικός ΑΝΤ. ασήμαντος. [ΗΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. weligcschichtlich]. **κοσμοκαλόγερος** (ο) ο άνθρωπος που ζει μέσα στην κοινωνία, έχοντας απαρνηθεί τις εγκόσμιες απολαύσεις, αλλά χο)ρίς να έχει πάρει επίσημα το μοναχικό σχήμα: *ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, ο - τής λογοτεχνίας μας || «ο καπτάν-Λιας ο ~ που ιστόρησε την Παναγιά τη Ί'Οργόνα...» (Στρ.* Μυριβήλης). **κοσμοκράτορας** (ο) {κοσμοκρατόρων}, **κοσμοκράτειρα** (η) i 1884] {κοσμοκρατειρών} πρόσωπο (ή κράτος) που κυριαρχεί στο μεγαλύτερο μέρος τού κόσμου ή και σε υλόκληρη την οικουμένη: ο ~ *Μέγας Αλέξανδρος* ΣΥΝ. κυρίαρχος, εξουσιαστής. Επίσης **κοσμοκρατόρισσα** (η) {κοσμοκρατυρρισσών} — **κσσμοκρατορία** (η) ίμτγν.|. **κσσμοκρα- τορικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *κοσμοκράτωρ. -ορός < κόσμος + -κράτωρ < κρατώ].* **κοσμολογία** (η) {χωρ. πληθ.[ΦΙΛΟΣ, Ο κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη τού σύμπαντος και ειδικότερα με την οργάνωση και την προέλευσή του ΣΥΝ. κοσμογραφία. - **κοσμολογικός,** -ή. -ό Ιμτγν.], **κοσμολογικά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cosmologie|. **κοσμοναύτης** (υ) {κοσμοναυτών} πρόσωπο που ταξιδεύει στο διάστημα, το εκπαιδευμένο μέλος πληρώματος διαστημοπλοίου ΣΥΝ. αστροναύτης.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. πβ. αγγλ. cosmonaut, ρωσ. kosmo-navt (όρος που πρώτοι χρησιμοποίησαν οι Σοβιετικοί για τα μέλη των διαστημικών αποστολο)ν)]. **κοσμοξακουσμένος,** -η. -ο αυτός που είναι ξακουστός σε όλο τον κόσμο ΣΥΝ. περιλάλητος. Επίσης **κοσμοξάκουστος. κοσμοπλημύρα** (η) (I895| {χωρ. πληθ.| η συνάθροιση μεγάλου αριθ

μού ανθρώπων: *χάθηκαν μέσα. στην ~ || πρωτοφανής ~* συν. κοσμοσυρροή, ανθρωποθάλασσα, πολυκοσμία, λαοθάλασσα. ανθρωποπλη- μύρα ΑΜ'. ερημιά.

ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Menschenmenge). **κοσμοπολίτης** (ο) ίμτγν.| {κοσμοπολιτών}, **κοσμοπολίτισσα** (η) {κ*οσμοπολιτισσών} 1. ο άνθρωπος που έχπ ταξιδέψει πολύ και σε πολλά μέρη: *με τον αέρα τού - γοήτευσε τους πάντες!* συν. πολυταξιδεμένος, κοσμογυρισμένος 2. ο άνθρωπος που υιοθετεί συνήθειες ξένων λαών και πολιτισμών ή είναι εξοικειωμένος με αυτές: *σαν ~ που είναι, του αρέσει να τρώει σε εστιατόρια με εξωτική κουζίνα*

3. ο άνθρωπος που δεν θεωρεί συγκεκριμένο τόκο ως πατρίδα του. αλλά ολόκληρη τη Γη. και πιστεύει στην κατάργηση των διαφορών μεταξύ των κρατούν αν γ. εθνικιστής. τοπικιστής. **κοσμοπολίτικος,** -ή, -ό [18511 **1.** αυτός που χαρακτηρίζει τον κοσμοπολίτη: *~ ύφος / συνήθεια / ζωή ί χαρακτήρας / ατμόσφαιρα* 2. (για τόπο) αυτός που προσελκύει ανθρώπους από όλο τον κόσμο: *η Μύκονος είναι ~ νησί* · 3. αυτός πυυ σχετίζεται με τον κοσμοπολιτισμό (σημ. 1): *~ αντίληψη / θεωρία / άποψη* συν. διεθνιστικός αντ. τοπικι- στικός, εθνικιστικός ♦ 4. βοι. αυτός που ευδοκιμεί σε πολλά σημεία τού πλανήτη: *- δέντρα / φυτά* συν. παγκόσμιος αντ. τοπικός, ϋπίσης κοσμοπολίτικος, -η. -ο. — κοσμοπολίτικα επίρρ. **κοσμοπολιτισμός** (ο) 1183J] [χωρ. πληθ.ί **1.** θεωρία σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι κατ' αρχήν πολίτης τού κόσμου και δευτε- ρευόντως μέλος ενός κράτους ή έθνους συν. διεθνισμός αντ. τοπικισμός, εθνικισμός 2. ο τρόπος ζωής τού κοσμοπολίτη, ο οποίος χαρακτηρίζεται από υπέρβαση των εθνικών παραδόσεων, ταξίδια σε διά- φορες χώρες τού κόσμου, απόκτηση εμπειριών και αφομοίωση επιρροών από πολλές και διαφορετικές κοινωνίες και πολιτισμούς: *ο - των Ευρωπαίων Διαφωτιστών / των Ελλήνο)ν πεζογράφων τής γενιάς τού '30* 3. το χαρακτηριστικό αυτού που αποτελείται από λαούς, στοιχεία κ.λπ. διαφορετικών μερών τού κόσμου: *ο ~ τού Βυζαντίου / τής Νέας Υόρκης.*

[ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cosmopolitisme[. **κόσμος** (ο) **1.** ολόκληρος υ πλανήτης Γη, το σύνολο των ανθρώπων, των πόλεων, των γεωγραφικών περιοχών κ.λπ.: *ο γύρος / τα πέρατα / τα περίεργα τού* ~ ΣΥΝ. Γη, κτίση, πλάση, υδρόγειος, υσήλιος. οικουμένη· ΦΡ. (α) *έφαγα / σήκωσα / χάλασα τον κόσμο* αναστάτωσα τα πάντα και τους πάντες γύρω μου: *έχασε το ρο/.όι του και χάλασε τον κόσμο για να το βρει* (β) *μικρός που είναι ο κόσμος!* (i) για περιπτώ- σεις στις οποίες συναντά κανείς κάποιον σε μέρος όπου ήταν απίθανο να τον συναντήσει (ii) για περιπτώσεις στις οποίες προκύπτει σε συζήτηση με κάποιον άγνωστο να υπάρχουν κοινοί γνωστοί κ.λπ.: *ο ιδιοκτήτης τής πανσιόν. όπου μείναμε στις διακοπές, προέκνψε παλιός φίλος τού πατέρα μου· -!*| *~! Στο πρώτο του ταξίδι στο εξωτερικό, έπεσε πάνω σε έναν συνάδελφό του!* (γ) **δεν χάλασε** *(κι) ο κόσμος... ί* **δε θα χαλάσει (κι) ο κόσμος** βλ. λ. *χαλώ* (δ) **ο κόσμος** *να* **χα-** *λάσει* βλ. λ. *χαλώ* (ε) *και τι στον κόσμο!* για να εκφράσουμε την έντονη επιθυμία μας να πραγματοποιηθεί κάτι που θεωρούμε εκ των πραγμάτων πολύ δύσκολο: (για κάποιον που είναι φανατικός εργένης) *να τον δω παντρεμένο ~!* (στ) **εδώ ο** *κόσμος καίγεται...* βλ. λ. *καίω* ·

(α) το σύμπαν, το σύνολο των αστέρων, γαλαξιών κ.λπ.: *η συντέ/^εια τού* ~ (βλ. λ. συντέλπα)' φρ. (α) *από κτίσεως κόσμου* από τότε που ο Θεός δημιούργησε το σύμπαν. από την αρχή ή από πάρα πολύ παλιά (β) η Κτίση (βλ.λ., σημ. 3) συν. Δημιουργία (β) *από καταβολής κόσμου* από την αρχή τού κόσμου, από πάντοτε 3. κάθε πλανήτης ή γαλαξίας με τις μορφές ζωής που πιθανώς διαθέτει: *ορισμένοι επιστήμονες υποστηρίζουν πως υπάρχουν και άλλοι - εκτός από τον δικό μας* · 4. τυ σύνολο των ανθρώπιον τού πλανήτη μας: *η είδηση συντάραξε τον ~* I| *ο ~ προοδεύει / αλλάζει* συν. οικουμένη, ανθρωπότητα· φρ. (α) *Νέος Κόσμος* η αμερικανική ήπειρος: *φυτά ι προϊόντα / φυλές τού -* (β) *Παλαιός Κόσμος* η Γ.υρώπη. η Ασία και η Αφρική 5. ο κοινωνικός περίγυρος. ο\ άλλοι (γείτονες, γνωστοί ή γενικότ. η κοινή γνώμη): *η κακία τού -* [[*άδικος ~* JJ *η γλωσσοφαγιά τού ~ || πρόσεχε πώς μιλάς■ π θα πει ο || Sev με νοιάζει η γνώμη τού ~*· φρ. (α) **ο** *κόσμος το 'χει τούμπανο κι εμείς κρυφό καμάρι* για πράγματα πυυ είναι γνίοστά σε όλους και των οποίων οι πρωταγωνιστές προσπαθούν μάταια να τα κρύψουν ή έχουν την εντύπωση ότι παραμένουν μυστικά (β) *(κάνω κάτι) για τα μάτια τού κόσμου* (κάνω κάτι) για να το δουν οι άλλοι, επιφανειακά. όχι επειδή το θέλω εγώ, για λόγους κοινωνικής συμβατικότητας: *τον παντρεύτηκε ~* συν. για το θεαθήναι (γ) **ο** *πολύς ο κόσμος* η πλειονότητα των ανθρώπων: *~* **δεν** *καταλαβαίνει τέτοιες συζητήσεις* (δ) *κόσμος και κοσμάκης* βλ. λ. *κοσμάκης* (ε) *χαλάει ο κόσμος* βλ. λ. *χαλώ* (στ) *χαλάω κόσμο* βλ. λ. *χαλώ* 6. η ζωή, οι ανθρώπινες σχέσεις και δραστηριότητες, η καθημερινότητα: *όλοι θα φύγουμε κάποτε από τον μάταιο τούτο ~*]| **δεν** *ξέρεις τον ~· κρύβει παγίδες || είναι έμπειρος άνθρωπος■ ξέρει σε τι - ζούμε■* φρ. (α) **ο** πάνω *κόσμος* οι ζωντανοί (β) **ο** *κάτω κόσμος* οι πεθαμένοι (γ) *αφήνω τον κόσμο* πεθαίνω (δ) **φέρνω στον κόσμο** γεννώ: *έφερε στον κόσμο ένα κοριτσάκι* (ε) *έρχομαι στον κόσμο* γεννιέμαι: *ήλθε στον κόσμο εν μέσω πολέμου* (στ) *ατον άλλο κόσμο* (μεσν. φρ.) στον Αδη, εκεί όπου φαντάζεται κανείς ότι πηγαίνυυν οι άνθρωποι πεθαίνοντας: το *φάρμακο που μου έδωσε, παραλίγο να με στείλει* ~ (να με σκοτώσει) 7. (ειδικότ.) η ζωή ανάμεσα στους ανθρώπους και στις δραστηριότητές τους, κατ' αντιδιαστολή προς τη μοναστική ή ασκητική ζωή: *εγκατέ/^ειφε τον ~ και αφιερώθηκε στον Θεό* συν. εγκόσμια 8. νοητό σύστημα ομοειδών στοιχείων, σύνολο πραγμάτων που συναποτελούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο γίνεται (κάτι): *ο - των ηθικών αξιών / των ιδεών || ο ~ τού παιδιού* [[*ο εσωτερικός ~ τού ανθρώπου* (το βαθύτερο είναι του) συν. περιβάλλον ΦΡ. *(κάποιος ζει) στον κόσμο του* / (οικ.-εμφατ.) *στην κοσμάρα του* (κάποιος) δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα 9. το σύνολο ανθρώπων που ασκούν το ίδιο επάγγελμα, ανήκουν στην ίδια τάξη ή έχουν κοινά ενδιαφέροντα: *καλλιτεχνικός / πνευματικός / ιατρικός! φί/Μθλος ~* [[*μαζεύτηκε όλος ο καλός ~* (οι ανώτερες κοινωνικά τάξεις) JI ο *~ τού θεάματος/ τής πολιτικής/ τής τηλεόρασης/ τής τέχνης* 10. σύνολο ανθρώπων ή λαών με κοινά κυρ. πολιτισμικά χα- ρακτηριστικά ή/και πυλιτικο-υικονομικό σύστημα: *ιστορία τού ελληνιστικού -* II *ένα βιβλίο που μας ξεναγεί στον ~ τής Βίβλου || τα προ- β?·.ήματα τού αραβικού ~*· φρ. ***Τρίτος Κόσμος*** το σύνολο των υπανάπτυκτων χωρών. κυρ. τής Ασίας, τής Αφρικής και τής Ν. Αμερικής (κατ'αντιδιαστολή προς τον *Πρώτο Κόσμο*, τις ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες, και τον *Δεύτερο Κόσμο*, που ήταν οι χώρες τού πρώην ανατολικού μπλοκ) 11. πλήθος ανθρώπων: *στις δεξιώσεις της μαζεύεται πάντα ~* |(εμφατ.) *~ και ντουνιάς || είχε πολύ - στη στάση / στο λεωφορείο || πού πηγαίνει όλος αυτός ο ~ νυκτιάτικα:* 12. (.περιληπτ.) οι πελάτες: *το μαγαζί δεν έχει ~ || πώς πάμε από || πάει ~ σ' αυτό το καταγώγιο:* συν. κίνηση· φρ. ***πάρε ί περάστε κόσμε!*** (i) προτροπή πωλη- το')ν προς τυυς πελάτες να αγοράσουν τα προϊόντα τυυς: *-! Εδώ τα φτηνά ρούχα!* (ii) (ειρων.) για περιπτώσεις στις οποίες κάτι πρυσφέ- ρεται σε όλους, ενώ δεν θα έπρεπε (συνήθ. για χαριστικές παροχές δημοσίου χρήματος): *-! Άρχισαν πάλι τις παροχές στους ημετέρους!* 13. (η γεν. **τού** ***κόσμου*** ως χαρακτηρισμός, ήδη μεσν. φρ.) (i) για μεγάλο πλήθος πραγμάτων: *έχει - τις ευθύνες στο κεφάλι του || φέρνει ~ τ'αγαθά στο σπίτι || μας είπε ~ τις ανοησίες (*ii) τής αριστοκρατίας: *φαίνεται ότι είναι μια κυρία* — (μεγεθ.-οικ.) κοσμάρα (η) (σημ. 8. φρ). [F.tym. αρχ.. αρχική σημ. «τάξη, διευθέτηση», αβεβ. ετύμου. Τρεις είναι κυρίως οι πρυτεινόμενες ετυμολογικές κατευθύνσεις: (α) *κόσμος*

**κόν-σμος* < *kon-, ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ken- «διευθετώ αρμονικά». πβ. λατ. censeo «τιμώ», σανσκρ. samsati κ.ά. (β) *κόσμος< *κόδ- σμος.* που συνδ. με το αρχ. επίθ. *κεδνός* «σοβαρός, εξαιρετικός» (γ) *κόσμος* < **κόθ-μος<* Ι.Κ. *ghodh- «συνδέω, συναρμόζω». Η λ. απέκτησε τη σημ. τού συνόλου των πραγμάτων στο Σύμπαν και στην οικουμένη λόγω τής τάξης και τής αρμονίας που χαρακτηρίζει το φυσικό υλικό σύστημα. Ηπιπλέυν, δήλωσε και το σύνολο των έμβιων όντων που κατοικούν στον πλανήτη μας|.

-κοσμος β' συνθετικό που δηλώνει: **1.** πλήθος ανθρώπων, με κοινή ιδιότητα: *εργατό-κοσμος. μαθητό-κοσμος. παλιό-κοσμος* 2. τον κόσμο ή τυ Σύμπαν: *μακρό-κοσμος. μικρό-κοσμος.*

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Ν. Ηλληνικής. που προέρχεται από τη λ. *κόσμος* και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. macro- cosme) και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γερμ. Arbciis-leuic «εργατό-κοσμος»)].

κοσμοσυρροή (η) 1I896| ιχωρ. πληθ.} η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανθροοπων: *παρατηρήθηκε - στη συναυλία* συν κοσμοπλημύρα, ανθρωποθάλασσα, λαοθάλασσα, ανθρωποπλημύρα ΑΜ. ερημιά. [ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Mcnschenandrang|. **κοσμοσύχναατος,** -η.-ο [I895| (για τόπο) αυτός στον οποίο συχνάζει πολύς κόσμος: *τα ~ μπαρ τής Αθήνας || η 'Υδρα είναι ένα - νησί.* **κοσμοσωτήριος,** -α. -ο [μτγν.| αυτός που συντελεί στη σωτηρία τού ανθρώπινου γένους: *- άγγελμα / μήνυμα / έργο / επιδίωξη* συν. σωτήριος λντ καταστροφικός, **κοσμοχαλασιά** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** μεγάλη αναστάτωση ή καταστροφή, που προέρχεται από την έξαρση των στοιχείων τής φύσης: *ο άνεμος λυσσομανούσε και τα κύματα ήταν τεράστια: σωστή ~*/ςυ.ν. συντέλεια, θεομηνία λντ. αιθρία, γαλήνη 2. θόρυβος και αναστάτωση που προέρχεται από εκδηλώσεις τού πλήθυυς: *μόλις ανέβηκε στη σκηνή ο τραγουδιστής, έγινε ~!* συν. πανδαιμόνιυ. πανζουρλισμός, χαλασμός κόσμου αντ. ησυχία, ηρεμία · 3. μεγάλη καταστροφή, **κοσμώ** ρ. μετβ. [κοσμείς... | κόσμ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} **1.** κάνω (κάτι) όμορφο με την παρουσία μου: *πίνακες κοσμούν το κτήριο || τα βιβλία κοσμούνται με εικόνες* συν. στολίζω, ομορφαίνω, καλλωπίζω. εξωραΐζω, διακοσμώ ανί. ασχημίζω · 2. προσδίδω τιμή και δόξα με την ύπαρξή μου: *λαμπρά ονόματα κοσμούν την ιστορία τής πόλης* συν. τιμο). δοξάζω αντ. υποβιβάζω. — **κόσμηση** (η) [αρχ.|.

[ιτυ.μ. < αρχ. *κοσμώ (-έω)* < *κόσμος].*

Κόσοβο (το) {Κοσόβου} περιοχή τού Ν. τμήματος τής Σερβίας, πρώην αυτόνομη επαρχία τής ενιαίας Γιουγκοσλαβίας, που αποτέλεσε ιστορική εστία τού σερβικού έθνους. — Κοσοβάρος (ο). Κοσοβάρα (η). [tΤΥΜ. < σερβυκρ. 1<^sovo < kos «κοτσύφι»|.

Κοσσυφοπέδιο (το) [1859] {Κοσσυφοπεδίου} τυ Κόσοβο (βλ.λ.).

|γγγυμ. < αρχ. *κόσσυφος* «κοτσύφι» + *πεδίο* (πβ. γερμ. Amsclfeld). το πεδίο τής μάχης όπου ηττήθηκαν υι Σέρβυι από τους Τούρκους το I389. Σερβοκρ. ονομασία Kossovo Poljc «πεδίο των μαύρων πουλκόν»}. κόστα (η) {δύσχρ. κοστών} ελλην. *ακτή* · το μέρος τής ξηράς που βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα: *φιλική / απότομη ~* ΣΥΝ. παραλία.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. costa < λατ. costa].

Κόστα Ρίκα (η) (ισπ. Republica de Costa Rica = Δημοκρατία τής Κόστα Ρίκα) κράτος τής Κ. Αμερικής με πρωτεύουσα το Σαν Χοσέ, επί- σημη γλώσσα την Ισπανική κα\ νόμισμα το κολόν Κόστα Ρίκα. — Κοσταρικανός (ο), Κοσταρικανή (η).

[ΕΤΥΜ. < ισπ. Costa Rica «πλούσια ακτή», ονομασία που δόθηκε στην περιοχή από τον Κολόμβο το 1502 λόγω των άφθονων νερών και τής πλούσιας βλάστησής της|. **κοστίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [κόστισα} ♦ (μετβ.) **1.** έχω (συγκεκριμένη) τιμή, χρηματικό αντίτιμο, συγκεκριμένη εμπορική αξία: *το καινούργιο αυτοκίνητο του κόστισε μια ολόκληρη περιουσία || ~ ακριβά / φθηνά* συν. στοιχίζω, αξίζω, τιμώμαι, κάνω 2. (μτφ.) έχο) (δυσβάστα- χτο) τίμημα: *το ατύχημα του κόστισε τη ζωή του || ο ξενιτεμός των παιδιών του. του κόστισε πολύ* ΣΥΝ. στοιχίζω, στενοχωρο'). θλίβω αν γ. χαροποιώ· φρ. **δεν** *μου κοστίζει τίποτε να...* δεν αντιμετωπίζω δυσκολία ή κώλυμα να κάνω (κάτι): *~ να τα πω έξω από τα δόντια!* ΣΥΝ.

δεν τυ 'χω σε τίποτε λν γ. φοβάμαι, διστάζω, (!) κωλώνω ♦ 3. (αμετβ.) έχω κόστος, απαιτώ μεγάλα έξοδα ή καταβολή κόπου και ψυχικού πόνου: *η νυχτερινή ζωή κοστίζει || η ελευθερία, όπως και κάθε σπουδαίο πράγμα, κοστίζει.*

ΙΙΙΓΥΜ. μεσν, < ιταλ. cosiare < λατ. constarc, τού p. consisio «συνίσταμαι»!.

κοστολόγηση (η) -► κοστολογώ

κοστολόγιο (το) {κυστολογί-υυ | -ων} η λογιστική κατάσταση, στην οποία αναγράφεται η αξία προϊόντος, όπως προκύπτει από τον συνυ- πυλυγισμό άμεσων και έμμεσων δαπανών, χωρίς όμως να λαμβάνε- ται υπ' όψιν το κέρδος: *εμπορικό ~.*

κοστολόγος (ο) οικονομολόγος ειδικός στην κοστολόγηση.

κοστολογώ ρ. μετβ. {κοστολογείς... | κοστολόγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} προσδιορίζω την αξία. το κόστος σε (κάτι): - *εμπορεύματα / προϊόντα* ΣΥΝ", εκτιμώ. – **κοστολόγηση** (Π) ·

[ΗΤΥΜ. < *κόστος* + *-λογώ* (βλ.λ.)| .

κόστος (το) {κόστους | συνήθ. χωρ. πληθ. · μερικοί χρησιμοποιούν τον τ. *κόστη*} 1. η αξία προϊόντος ή υπηρεσίας χωρίς την επιβάρυνση τού εμπορικού κέρδους: *εκπτώσεις σε τιμή κόστους || μείωση ! διαφορά τού -ι| το ~ τού χρήματος* ΣΥΝ. αξία αντ. κέρδος 2. (γενικότ.) οι συνυ- λικές δαπάνες πυυ απαιτυύνται για κάτι: - *συντήρησης / κατασκευ- ής / χρήσης / εργασιών / μεταφοράς* συν. αξία· φρ. ***κόστος*** ζωής βλ. λ. *ζωή* 3. (μτφ.) οι επιπτώσεις μιας επιλογής, μιας απόφασης ή ενός φαινομένου: *η απόφαση αυτή έχει σημαντικό ψυχικό ~ || δεν είναι εύκολη απόφαση, έχει ~ [| το κοινωνικό - των επιλογών τής κυβέρνησης || τ ο ~ τής ρύπανσης / των πυρκαγιών για το περιβάλ?^ον* φρ. (α) ***πολιτι-*** κό κόστος οι δυσμενείς συνέπειες σε πολιτικό επίπεδο για κάποιον (κυβέρνηση, πολιτικό κόμμα, πολιτικό), που παίρνει μια απόφαση, η υ- πυία δυσαρεστεί τους ψηφοφόρους: *σοχνά οι κυβερνήσεις δεν τολμούν να πάρουν μέτρα εξυγίανσης τού δημόσιου τομέα, γιατί φοβούνται το ~* (β) (μτφ.) ***μετρώ το κόστος (ενός πράγματος)*** βλ. λ. *μετρώ*. ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. costo < costare (βλ. κ. *κοστίζω)}.*

κοστούμι κ. **κουστούμι** (το) {κοστουμ-ιού | -ιών} **1.** συνδυασμός ρούχων που περιλαμβάνει παντελόνι, σακάκι και μερικές φορές γιλέκο: *εγγλέζικο / πα?αομοδίτικο / κομψό / καλορομμένο / καθημερινό / γαμπριάτικο* ~· φρ. (α) fμτφ.) rou ***έραψε / έκοψε ένα κοστούμι!*** (συνήθ. για τεχνίτη πυυ παρέχει υπηρεσίες) απαίτησε πολλά χρήματα ως αμοιβή (β) (οικ.) ***ξύλινο κοστούμι*** το φέρετρο 2. ***κοστούμια*** (τα) ενδυμασίες πυυ προορίζονται κυρ. για θεατρική ή κινηματογραφική χρήση: *τα σκηνικά και τα ~ τής παράστασης επιμελείται γνωστός ζωγράφος* ΣΥΝ. φορεσιά. – (υποκ.) **κουστουμάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. costume «έθιμο - ειδική ενδυμασία (σε συγκεκριμένες περιστάσεις)» < λατ. *cO(n)suctQmcn < consuetudo «συνήθεια» < consuetus «συνήθης», μτχ. τού p. consuesco «συνηθίζω»!.

κότα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** κατοικίδιο πτηνό, που εκτρέφεται για το κρέας και τα αβγά του' η όρνιθα: *αλανιάρα* - (ελεύθερης βυσκής)· ΦΡ. (α) ***(περνώ) ζωή και κότα*** (περνώ) ζωή ανέμελη, χωρίς δυσκυλίες και φρυντίδες. γεμάτη απυλαύσεις: *παντρεύτηκαν και περνούν ~ οι δυο τους!* συν. ζωή χαρισάμενη, ντόλτσε βίτα λντ. βάσανο, μαρτύριο (β) ***κοιμάμαι με τις κότες*** πέφτω νωρίς για ύπνο: *για να είμαι φρέσκος στη δουλειά μου* αντ. ξενυχτώ (γ) ***βρήκα την κότα με τα χρυσά αβγά*** απυλαμβάνω κέρδη, χωρίς να καταβάλλω προσπάθεια, συνήθ. εκμεταλλευόμενος άλλους (δ) (παροιμ.) ***η γριά (η) κότα έχει το ζουμί*** η ώριμη γυναίκα είναι καλύτερη ερωμένη (ε) ***όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα, τον τρών' οι κότες*** βλ. λ. *ανακατεύω* (στ) ***γελούν και οι κότες μαζί μου*** έχω γίνει ο περίγελως: *με τα καμώματά του γελούν κι οι κότες μαζί του!* (ζ) ***να φάν' κι οι κότες*** σε πολύ μεγάλη ποσότητα: *Αν έχει λεφτά: ~!* (η) ***αλλού τα κακαρίσματα κι αλλού γεννούν οι κότες*** αλλού φαίνεται να συντελείται κάτι και αλλού γίνεται στην πραγματικότητα (θ) ***η κότα έκανε το αβγό ή το αβγό την κότα;! είναι σαν την κότα και τ' αβγό*** βλ. λ. *αβγό* (ι) (παροιμ.) **σαν** ***την κότα στον μύλο*** έχοντας τα πάντα έτοιμα, διαθέσιμα, χωρίς την καταβολή προσπάθειας, όπως βρίσκει εύκολα η κότα τροφή στυν μύλυ, από τα σιτηρά που πηγαίνουν για άλεσμα 2. (μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος δειλός ΣΥΝ. φοβητσιάρης λ\τ. γενναίος, λιοντάρι 3. (α) γυναίκα ανόητη, με επιτηδευμένη εμφάνιση, που συνήθ. χαρακτηρίζεται από υποκρισία, έπαρση ή έλλειψη προσωπικότητας (β) (γενικότ.) υβριστ. για γυναίκα. – (υποκ.) **κοτούλα** κ. **κοτίτσα** (η), (μεγεθ.) **κοτάρα** (η) (σημ. 3). ** σχολιο λ. *ανόητος.*

[ΕΤΥΜ. Θηλ. τυύ αρχ. *κόττος*. πιθ. «πετεινός». Η λ. *κόττος* χρησιμο- ποιήθηκε με αρκετές διαφορετικές σημ.. όπως «πετεινός» (Ησύχιος), «κύβος» (Ιουστινιανός), «ψάρι τού ποταμού» (Αριστοτέλης) κ.ά.. πράγμα που καθιστά την ετυμυλόγησή της αβέβαιη. Ίσως συνδ. με τις λ. *κοτύλη* «κοιλότητα» και *κότταβος* (πιθ. αρχική σημ. «είδος δοχείου»). ενώ σύμφωνα με άλλη εκδοχή, πρόκειται για λ. ισπανο- καυ- κασιανή (μη Ι.Ε.), που απαντά στη βασκική γλώσσα. Φαίνεται πως η λ. *κόττος* δήλωνε αρχικώς την κάθε μορφής κυιλότητα. από όπου εξελίχθηκε στη σημ. «κεφάλι - λόφος». Η σημ. «πετεινός» οφείλεται μάλλον στο λειρί που φέρει στο κεφάλι· αυτή είναι και η ερμηνεία τού Ησυχίου: *και οί άλεκτρύονες κοττοι διά τόν έπί τή κεφαλή λόφον.* Η αβεβαιότητα περί την ετυμολογία τής λ. οδηγεί στο να προτι- μηθεί η απλούστερη γρ. με ένα -r-j.

κοτάω ρ. -► κοτώ

κότερά (τα) (λαϊκ.) το σύνολο των οικόσιτων πτηνών και κυρ. οι κότες: *τάισες τα* συν. πουλερικά.

Ιετυμ. < *κότα* + παραγ. επίθημα *-ερά*. πβ. *?.αδ-ερά}.*

κότερο (το) μικρό, μηχανοκίνητο ή/και ιστιοφόρο σκάφος, που χρησιμοποιείται κυρ. σε ταξίδια αναψυχής' (και που αποτελεί σύμβολο οικονομικής άνεσης): *υπερπολυτελές / πλούσιο* ~ συν. θαλαμηγός.

γιοτ. ιστιοπλοϊκό.

[ετυμ. < ιταλ. cotero < αγγλ. cuitcr < cut «κόβω. διασχίζω»], **κοτέτσι** (το) {κοτετσ-ιού | -ιών} **1.** υ ειδικά διαμορφωμένος χώρος, όπου ζουν και κοιμούνται οι κότες συν. (επίσ.) ορνιθο')νας 2. (μτφ.) πολύ μικρός και άβολος χώρος ή σπίτι: *μά?.λον ~ παρά σπίτι θα το έλεγες το μέρος όπου μένει.*

[ΗΤΥΜ. < σλαβ. kotcts). **κοτζάμ** επίθ. |άκλ.} (καθημ.-εκφραστ.) υλόκληρυς: 5rv *ντρέπεσαι ~ άντρας να κλαίγεσαι για ασήμαντα πράγματα:* ΑΝΤ. τόσος δα. Επίσης (λαϊκ.) **κοτζάμου** κ. **κοτζαμάν.**

[κτυμ. < τουρκ. kocam, συντετμ. τ. τυύ kocaman «πελώριος, τεράστιος» (βλ. κ. *κοτζαμάνης)*\. **κοτζαμπάσης** (ο) (κοτζαμπάσηδες} **1.** ο αρχηγός κοινότητας (επί Τουρκοκρατίας): οι ~ *τού Μόριά* συν. προεστός, άρχοντας, προύχοντας 2. (μτφ.) άνθρωπος που φέρεται με αυταρχικότητα και αυθαιρε* σία συν. σατράπης, δερβέναγας. Επίσης **κοτζάμπασης.**

[πτυμ. < τουρκ. kocabasij. **κοτήσιος,** -ια. ίο αυτός που προέρχεται από κότα.

κοτιγιόν (το) {άκλ.} **1.** εύθυμος ευρωπαϊκός χορός **2.** τα διάφορα μι- κροαντικείμενα, συνήθ. χάρτινα, που μοιράζονται σε όσους παίρνουν μέρος σε χορεοπερίδα ή σε καρναβάλι (σερπαντίνες, χάρτινα καπέλα κ.ά.): *χάρτινα / πολύχρωμα / αστεία*

IbTYM. < γαλλ. cotillon < cottc «μανδύας, μάλλινο ρούχο» < φρανκον. *kotfa, *πον* συνδ. με αρχ. γερμ. chozza «μάλλινος μανδύας»}, **κότινος** (ο) |κοτίν-υυ | -ων, -ους} **1.** στεφάνι από κλαδί αγριελιάς, με τυ υποίο στεφάνωναν τους νικητές των αγώνων στην αρχαιότητα 2. (συνεκδ.) η τιμή, η ηθική ικανοποίηση που νιώθει ο νικητής.

|κτυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. πιθ. δάνειοί, **κοτλέ** (τυ) {άκλ.} **1.** ύφασμα στού υπυίου το πέλος εναλλάσσονται βελούδινες και απλές λείες ρίγες: *ψιλό! ανθεκτικό ~*1| ~ *με ψιλή! χοντρή ρίγα* 2. (συνεκδ.) κάθε ρούχο που έχει κατασκευαστεί από αυτό το ύφασμα: *το - που φοράει της πάει πολύ* 3. (ως επίθ.) κατασκευασμένος από το παραπάνω υλικό: - *παντελόνι / φούστα / μπουφάν.* – (υποκ.) **κοτλεδάκι** (τυ).

|ii) ΥΜ. < γαλλ. cotcle < cote «πλευρό, παΐδι» (< λατ. costa)], **κοτολέτα** (η) {κοτολετών} μικρή φέτα κρέατος (συνήθ. από τον λαιμό βοδινού, αρνιού ή χοιρινού) που τρώγεται τηγανισμένη ή ψητή. Jltym. < γαλλ. cotclctte, υποκ. τού cote «πλευρά, παΐδι» (< λατ. costa)}, **κοτομπουκιά** (η) (συνήθ. στον πληθ.) μικρό κομμάτι από ψαχνό κοτόπουλου. συνήθ. πανέ, που προορίζεται για ψήσιμο, **κοτόπιτα** (η) {δύσχρ. κοτοπιτών} πίτα με κρέας από κοτόπουλο. – (υποκ.) **κοτοπιτάκι** (τυ). **κοτοπουλίλα** (η) {χωρ. πληθ.} (οικ.) η χαρακτηριστική δυσάρεστη μυρωδιά τού κοτόπουλου, ιδ. όταν αυτό μαγειρεύεται: *ρίχνω λίγο μο- σχοκάρυδο, να κόψει την* [f.tym. < *κοτόπουλο* + παραγ. επίθημα *-ίλα*\. **κοτόπουλο** (το) Ιχωρ. γεν. πληθ.) μικρή κότα που εκτρέφεται κυρ. για το κρέας της: ~ *ψητό / με πατάτες στον φούρνο / σούβλας ι κοκκινιστό'* φρ. (α) (μτφ.) ***σαν κοτόπουλο*** για κάποιον που είναι πολύ ζαλισμένος, που δεν έχει συνελθεί ακόμη από κάτι: *μόλις ξύπνησα και είμαι πρέπει να πιω έναν καφέ για να συνέλθω* [| *ήταν - από το μεθύσι* (β) ***τον μάδησαν σαν κοτόπουλο*** του πήραν όλα τα χρήματα (συνήθ. σε χαρτοπαίγνιο). - (υποκ.) **κοτοπουλάκι** (το).

[UTYM. < *κότα* + *-πουλο* (< λατ. pullus «νεοσσός»), πβ. *αρχοντό-πουλο, βασιλό-πουλο* κ.ά.}. **κοτοσαλάτα** ίη) (δύσχρ. κυτοσαλατών} σαλάτα τής οποίας βασικό συστατικό είναι το κοτόπουλο, **κοτόσουπα** (η) {δύσχρ. κοτοσουπών} σούπα από ζωμό κότας ή κοτόπουλου.

κοτόψειρα (η) {δύσχρ. κυτοψειρών} κάθε είδους παράσιτο που βρίσκεται στα οικόσιτα πτηνά, **κοτρώνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) μεγάλη πέτρα: *με τον σεισμό κύλησαν κοτρώνες και έκλεισαν τον δρόμο.* Επίσης **κοτρώνι** (το). [ετυμ. < *κοτρώνι* < **κροτώνιον*< αρχ. *κροτώ}.* **κοτσαδόρος** (ο) εξάρτημα που εξέχει από το πίσω μέρος οχήματος, αποτελείται από μεταλλικό γάντζο και ασφάλεια και χρησιμοποιείται για να συνδέεται με άλλο όχημα, ώστε να το ρυμουλκεί: *με τη σύγκρουση ο - βούλιαξε τον προφυλακτήρα τού πίσω αυτοκινήτου.* [tΥΜ. < *κοτσάρω* + λεξικό επίθημα *-δόρος* (βλ.λ.)[. **κότσαλο** (το) (λαϊκ.) τυ μέρος τυύ σταχυού που δεν θρυμματίστηκε στο αλο)νισμα.

Ιετυμ. < αρωμουν. cotsala. Η σύνδ. με υποθ. τ. **κόψανον(*< θ. *κοφ-* τού ρ. *κόπτω)* δεν ευσταθεί). **κοτσάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (καθημ.) το μεγάλο κοτσάνι συν. μί- σχος 2. (συνήθ. μτφ.-οικ.) κουβέντα ανόητη: *την πέταξε πάλι την - του!* συν. κουταμάρα, ανοησία λντ. εξυπνάδα. ··" σχολιο λ. *ανόητος.* **κοτσάνι** (το) {κυτσαν- ιού | -ιών} (καθημ.) το στέλεχος που συνδέει τον κορμό ενός φυτού με τα φύλλα, τα άνθη. τυυς καρπούς: *λεπτό / τρυφερό / αγκαθωτό* ~ συν. μίσχος φρ. (ως επίρρ.) ***την περνάω κοτσάνι*** περνάω πολύ ευχάριστα, πολύ ωραία.

[ΜΥΜ. < *~κυφάνιον*, υποκ. τού **κόφανον* < αρχ. *κόπτω.* Κατ' άλλη άποψη, προέρχεται από το σλαβ. kocan]. **κοτσάρω** ρ. μετβ. {κότσαρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) Ι. συνδέω στον κυτσα- δόρο: ~ *την τροχοσκηνή στο αυτοκίνητο* αντ. ξεκοτσάρω. ξεκρεμώ 2. συνδέω (κάτι συμπληρωματικό ή συνήθ. άσχετο) με το υπόλοιπο σύνολο: π *μου κοτσάρισες αυτό τον φιόγκο στο πέτο:* [| (μτφ.) *κότσαρε και δύο ρητά στο τέλος, για να φανεί σοβαρός* συν. προσθέτω · 3. δίνω: rou *ζητάω ξεκάθαρα το προϊόν Α κι αννός μον κοτσάρει άλλη μάρκα!* ΣΥΝ. πασάρω. - κοτσάρισμα (το).

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. cozzare «χτυπώ (με κέρατα)» < coccio «κέρα

το» < λατ. coccyx < αρχ. *κόκκυξ* (βλ. λ. *κόκκυγας)*|. **κότσι** (το) {κοισ-ιού ! -ιών) **1.** (καθημ.) ο αστράγαλος **2.** το σημείο τού πέλματος στη ρίζα τού μεγάλου δακτύλου και (συνεκδ.) το εξόγκωμα από την παραμόρφωσή του: *είναι στενά τα παπούτσια και πονάει το*

μου 3. ***κότσια*** (τα) (μτφ.) σωματική και ηθική δύναμη: *έχει τα ~ για τέτοια δουλειά; || πρέπει να βαστούν τα ~ σου, για να τα βάλεις μαζί* του συν. κουράγιο αντ. αδυναμία · 4. (παλαιότ.) παιχνίδι που παίζεται με τον αστράγαλο ζώου. ο οποίος χρησιμοποιείται σαν ζάρι. [Γ.ΤΥ.νι. < μεσν. *κότσιν*< **κόττιον.* υποκ. τού αρχ. κ·0ΓΓθς(βλ. κ. *κότα).* Κατ' άλλη άποψη. η λ. προέρχεται από το σλαβ. kostitsa «κοκκαλά- κι»|^

κοτσίδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μέρος των μαλλιών που αποτελείται από τρίχες, οι οποίες έχουν πλεχθεί μεταξύ τους: *μακριά / π/.ούσια / κοντή* ~ συν. πλεξούδα, πλεξίδα. - - (υποκ.) **κοτσίδι** κ. **κοτσιδάκι** (το), **κοτσιδούλα** (η).

[ετυμ. < αρχ. *κοττίς, -ίδος* «κεφαλή» (δο>ρ. λ.), υποκ. τού *κόττος* (βλ. λ. *κότα)*\.

κοτσονάτος (υ), **κοτσονάτη** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (κυρ. για. άνδρα) πρόσωπο που έχει ακόμα σωματική και ηθική αντοχή: ~ *γέρος* ΣΥΝ. ακμαίος, δυνατός am. αδύναμος. Επίσης **κοτσονάτος** (ο).

[ΠΤΥνι. < κΌτσανάτος (μ? προχωρητική αφυμνίωση) < κοτσάνι], **κότσος** (υ) **1.** είδος χτενίσματος των μαλλιών, κατά το οποίο τα μαλλιά μαζεύονται ψηλά στο κεφάλι σε διάφορα σχήματα: *δένω / κάνω τα μα/Μά μου* ~ φρ. (οικ.) ***πιάνομαι κότσος I με πιάνουν κότσο*** απο- δεικνύομαι αφελής, πέφτω σε παγίδα: *πήγε να κάνει τον έξυπνο, αλλά τελικά πιάστηκε κότσος* συν. (οικ.) με πιάνουν κορόιδο. μου τη φέρνουν 2. (συνεκδ.) τυ μέρυς των μαλλιών πυυ έχει μαζευτεί στο επάνω μέρος τού κεφαλιού. - (υποκ.) **κοτσάκι** (το).

[ετυμ. < αρχ. \·οττος(με τσιτακισμό), βλ. κ. *κότα*\. **κότσυφας** (ο) [κοτσύφων} μικρό, ωδικό πτηνό με μαύρο φτέρωμα και κιτρινωπό ράμφος. Επίσης **κοτσύφι** (το). — **κοτσυφίνα** (η). [ετυμ. < μεσν. *κόσσυφας* < αρχ. *κόσσυφος* < **κόψυφος* (με ανομοίωση, πβ. αττ. *κόψ-ιχος).* που συνδ. με ρωσ. και αρχ. σλαβ. kosu «κοτσύφι» και ανάγεται σε Ι.Ε. **kopso-*|. **κοτύλη** (η) [κοτυλών} (αρχαιοπρ.) **1.** κάθε κοίλο σχήμα συν. κοιλότητα αντ. καμπύλη · 2. μικρό αγγείο με δύο αντικριστές λαβές που ξεκινούν από τη βάση και καταλήγουν στο στόμιο: *κλασική / γεωμετρική* ~ συν κύπελλο, ποτήρι · 3. ανατ. κάθε κοιλότητα που σχηματίζουν οι αρθρώσεις τυύ σώματος και ιδ. αυτές που συνδέουν τα μηριαία οστά με τη λεκάνη · 4. ζωολ. καθεμία από τις μυζητικές θηλές που βρίσκονται στις άκρες των πλοκαμιών των κεφαλοπόδων συν. βεντούζα.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με το ουσ. *κοττίς* « κεφαλή» (για το οκοίο βλ. λ. *κότα).* Αλλες εκδοχές είναι η πρόταση για σύνδεση με το τσεχ. kotlati «κάμπτομαι, γίνομαι κοίλος», καθώς και η θεούρηση τής λ. ως πελασγικού δανείου. Η συσχέτιση με λατ. catinus «πιάτο, δοχείο» δεν ευσταθεί). **κοτυληδόνα** (η) βοτ. το πρώτο ή τα πρώτα φύλλα πυυ κρυβάλλουν. όταν βλαστήσει τυ σπέρμα- (γενικότ.) μέρος τού εμβρύου που υπάρχει ήδη στο σπέρμα φυτού.

[ετυμ. < αρ^. *κοτυληδών. -όνος* < *κοτύλη* (βλ.λ.)]. **κοτυλοειδης,** -ής. -ές [αρχ.) {κοτυλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κοτύλη (βλ.λ.).

κοτυλοφόρος, -ος. -ο (λόγ.) (για χταπόδια, πολύποδες κ.λπ.) αυτός που έχει κοτύλες, βεντούζες.

[ετυμ. < *κοτύλη* + *-φόρος* < *φέρω}.* **κοτώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. Ικυτάς... | κότησα} (οικ.) έχω το κουράγιο: *κο- τούσα. νομίζεις, να βγάλω τσιμουδιά; || αν κοτάς, πες τίποτα!* συν. τολμώ αντ. δειλιάζω.

|εύμ. < αρχ. *κυτώ (-έω)* «οργίζομαι» (< *κότος* «οργή») ή < μεσν. **κοττώ* (με τη σημ. «ρίχνω τους κύβους, τα ζάρια - διακινδυνεύω») < αρχ. *κόττος* «κύβος» (βλ. κ. *κότα).* Η αβεβαιότητα περί την ετυμολογία οδηγεί στην υιοθέτηση τής απλούστερης γραφής με ένα -τ-]. **κουάκερ** (το) (άκλ.) αλεσμένα δημητριακά (κυρ. βρόμη), που χρησιμοποιούνται στην παρασκευή χυλού ή πρωινού.

[ετυμ. < αγγλ. Quaker (εμπορ. ονομασία), επειδή στην ετικέτα τού δοχείου εικονιζόταν ένα μέλος τής θρησκευτικής ομάδας των *Κουακέ- ρων (*< αγγλ. quake «τρέμω, σείω»), οι οποίοι αυτοαποκαλυύνταν Society of Friends «Εταιρεία των Φίλων»}, **κουάρκ** (το) Ιχωρ. γεν.} (συνήθ. στον πληθ. *κουάρκς.* τα) υποατομικό σωματίδιο που θεωρείται ότι ανήκει στα θεμελιώδη συστατικά τής ύλης.

[EJY.M. < αγγλ. quark, όρ. τού Αμερικανού φυσικού M. Gell-Mann (1929-), ο οποίος τον δανείστηκε από το έργο τού Ιρλανδού συγγραφέα James Joyce *hlnnegans Wake* (1939). Η λ. πλάστηκε «επ' αυτο») (nonce-word) από τον J. Joyce και δεν έχει ετυμολογική διαφάνεια], **κουαρτέτο** (το) μους. **1.** μουσικό σύνολο, που αποτελείται από τέσσερεις εκτελεστές (όργανα ή φωνές): *μουσική για ~ εγχόρδων οργάνων 2.* (συνεκδ.) μουσικό έργο γραμμένο για τέσσερα όργανα ή τέσσερεις φωνές (ενδεχομένως, με συνοδία ορχήστρας): *το - από τον «Ρι~ γκολέτο» τού Βέρντι.*

ΙΚΓΥΜ. < ιταλ. quarieuo < quarto «τέταρτος» < λατ. quarius], **κουασιμόδος** (ο) (μετωνυμ.) εξαιρετικά δύσμορφος άνθρωπος συν. αποκρουστικός. κακάσχημος, τέρας am . κούκλος, πανέμορφος. [ετυμ. Μεταφορά (οπτικό δάνειο) τού γαλλ. ονόματος Quasimodo, ήρωα τού μυθιστορήματος *J1 Παναγία το)ν Παρισίων* (γαλλ. *Notrc- Dmne dc Paris)* τού V. Hugo, όπου προσωποποιεί την τερατώδη ασχήμια].

κουάφ (η) {άκλ.} είδος διαδήματυς που φορά η νύφη στο κεφάλι, συνήθ. από λουλούδια.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. coiffe < δημώδ. λατ. cotea < αρχ. γερμ. kufia «κράνος»). **Κούβα** (η) (ισπ. Republics de Cuba = Δημοκρατία τής Κούβας) **1.** τυ μεγαλύτερο νησί τής Καραϊβικής Θάλασσας **2.** νησιωτικό κράτος τής Κ. Αμερικής, που περιλαμβάνει το ομώνυμο νησί και άλλα μικρότερα, με πρωτεύουσα την Αβάνα, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το πέσυ Κούβας. — **Κουβανός** κ. (καθημ.) **Κουβανέζος** (ο). **Κουβανή** κ. (καθημ.) **Κουβανέζα** (η), **κουβανικός,** -ή. -ό κ. (καθημ.) **κουβανέζικος,** -η. -υ.

[ΕΤΥΜ. < ισπ. Cuba < ινδιάν. Cubacanan, αγν. ετύμυυ και σημ.]. **κουβαλητής** (υ). **κουβαλήτρια** (η) [κουβαλητριών] 1. πρόσωπο που κουβαλάει πράγματα ΣΥΝ. μεταφορέας · 2. τυ άτυμο που φροντίζει την οικογένειά του και το σπιτικό του. φέρνοντας πλούσια αγαθά. Επίσης (λαϊκ.) **κουβαλήτρα** (η), **κουβαλητός,** -ή. -ό Ιμεσν.] **1.** αυτός που τον μεταφέρουν (γιατί δεν μπορεί να κινηθεί μόνος τυυ): *έχει σπάσει το πόδι του και τον έφεραν κουβαλητό 2.* αυτός που τυν πηγαίνουν (κάπου) με το ζόρι: *τον πήγαν στο τμήμα κουβαλητό!* **κουβαλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κουβαλάς... | κουβάλ-ησα,-ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. μεταφέρω (κάτι) ως φορτίο: *κουβαλά τα ψώνια στα χέρια || ~ στην πλάτη / με το καρότσι || τα φορτηγά κουβάλησαν μπάζα* || (μτφ.) *το ποτάμι κουβαλούσε λάσπη και κλαδιά δέντρων* || «<οι *λέξεις αυτές κουβαλούσαν όλο* ΓΟ *βάρος τους»* (εφημ.) ΣΥΝ. μεταφέρω · **2.** εμφανίζω (κάτι ή κάποιον ανεπιθύμητο): *Τι μου τα κουβάλησες αυτά τώρα: 'λεν έχω κού να τα βάλω!*]] *μας κουβάλησε όλη την παρέα της στο σπίτι* ♦ 3. (αμετβ.) μετακομίζω 4. (μεσοπαθ. ***κουβαλιέμαι)*** πηγαίνω κάπου χωρίς να με έχουν καλέσει ή χωρίς να είμαι επιθυμητός: *κουβαλήθηκε όλο το σόι και δεν έχουμε χώρο ούτε για μας* ΣΥΝ. φορτώνομαι. — **κουβάλημα** (το).

(f.tym. < μεσν. *κουβαλώ* < μτγν. *κοβαλεύω* < αρχ. *κόβαλος* «ληστής που μετέφερε τα κλοπιμαία», αγν. ετύμου. Έχουν διατυπωθεί μη ικανοποιητικές υποθέσεις, όπως η σύνδεση με τυ αρχ. *κοάλεμος* «ηλίθιος» (επίσης αγν. ετύμου). καθώς και με το λατ. caballus «ίππος αχθοφόρος». Τσως πρόκειται για φρυγική λ.], **κουβάρι** (το) {κουβαρ-ιού | -ιών} **1.** κλωστή ή νήμα τυλιγμένα έτσι, ώστε να σχηματίζουν σφαίρα: *τα - με το νήμα για το πλέξιμο·* ΦΡ. (μτφ.) ***γίνομαι κουβάρι*** (μεσν. φρ.) (i) διπλοίνομαι στα δύο. παίρνω σχήμα σφαιρικό: ο *σκαντζόχοιρος έγινε κουβάρι* ΣΥΝ. κυυλλουριάζο- μαι, κουβαριάζομακ διπλώνομαι ΑΝΙ. τεντώνομαι (ii) για σύνολο ανθρώπων που έχουν έρθει κοντά ο ένας στον άλλον και δεν ξεχωρίζουν: *οι παίκτες έγινανένα κουβάρι και πανηγύριζαν 2.* (σ.) για πράγματα που τοποθετούνται άτακτα: *είχε αφήσει το καινούργιο φόρεμα*

σε μια γωνιά (τσαλακωμένο) (β) για πράγματα ανακατεμένα μεταξύ τους: *βρήκα τα ρούχα ένα - στο ντου/Λπι■* φρ. (α) ***μαλλιά κουβάρια*** για μεγάλη αναστάτωση: *οι ληστές έκαναν το σπίτι* ~ ΣΥΝ. μπάχαλο (β) ***γίνομαι μαλλιά κουβάρια*** εμπλέκομαι σε καβγά, τσακώνομαι άγρια: *αφότου έγιναν μαλλιά κουβάρια, δεν ξαναμίλησαν* ΣΥΝ. καβγαδίζω ΑΝΤ. συμφιλιώνομαι. τα βρίσκω (γ) ***ξετυλίγω το κουβάρι*** (i) αρχίζω να ξεκαθαρίζω, να ξεδιαλύνω (μια μπερδεμένη υπόθεση): *με τα όσα μας είπε. άρχισε σιγά-σιγά να ξετυλίγεται το κουβάρι τής ιστορίας* (ii) διηγούμαι γεγονότα: «*δυο φί/.οι ενώνουν τις αναμνήσεις τους και ξετυ/Λγουνμπροστά μας το κουβάρι μιας λαμπερής εποχής»* (εφημ.). —(υπυκ.) **κουβαράκι** (το).

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *κουβάριον*< μτγν. *κουβαρίς.* είδος ζωυφίου, που κυυλ- λουριάζεται μπροστά στον κίνδυνο και κυλιέται σαν το κουβάρι. Η λ. είναι υποκ. τής «γλώσσας» τού Ησυχίου *κόβαρος· όνος* και είναι αγν. ετύμυυ].

κουβαριάζω ρ. μετβ. [κουβάριασ-α. -τηκα, -μένος] **1.** τυλίγω νήμα ή κλωστή σε σφαιρικό σχήμα, ώστε vex σχηματιστεί κουβάρι: ~ *τον σπάγκο* ΑΝΤ. ξεκυυβαριάζω 2. μαζεύω (κάτι) χο>ρίς ιδιαίτερη επιμέλεια ή τάξη ΑΝΙ. τακτοποιώ 3. (μεσοπαθ. ***κουβαριάζομαι)*** διπλώνομαι στα δύο από πόνο ή γηρατειά: *είχε κουβαριαστεί πάνω στο κρεβάτι από τους δυνατούς πόνους στο στομάχι* ΣΥΝ. κουλλουριάζομαι. γίνομαι κουβάρι, μαζεύομαι, ζαρώνω ΛΝ Γ. απλώνομαι, ορθώνομαι. - **κουβάριασμα** (το), **κουβαρίστρα** (η) {δύσχρ. κουβαριστρών} μικρό κυλινδρικό στέλεχος από ξύλο, χαρτί ή πλαστικό, γύρω από το οποίο τυλίγεται η κλωστή τής ραπτικής ΣΥΝ. καρούλι, μασούρι, **κουβαρνταλίκι** (το) ► χουβαρνταλίκι **κουβαρντάς** (ο) + χουβαρντάς

κουβάς (ο) {κουβάδες} **1.** κυλινδρικό δοχείο, τσίγκινο ή πλαστικό, με στενότερη βάση και φαρδύτερο χείλος, με χερούλι, το οποίυ χρησιμεύει για την άντληση ή τη μεταφορά υγρών: *ανέβασε τον - γεμάτο νερό απ' το πηγάδι || βουτάω το σφουγγαρόπανο στον ~ με τυ νερό* ΣΥΝ. (λόγ.) κάδος, αντλία, μαστέλο 2. (σκωπτ.) μικρό αυτοκίνητο. — (υποκ.) **κουβαδάκι** (το).

[F.TYM. < τουρκ. kova].

Κουβέιτ (το) {άκλ.} (αραβ. Dawiat al Kuwayi = Κράτυς τού Κουβέιτ) κράτος τής ΝΔ. Λοίας στην Αραβική Χερσόνησο με πρωτεύουσα το Κουβέιτ, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο Κουβέιτ. — **Κουβεϊτιανός** (ο). **Κουβεϊτιανή** (η), **κουβεϊτιανός,** -ή. -ό. [ΕΙΥ.Μ. < αραβ. Kuwayi, υποκ. τού kut, το οποίο στη διάλεκτο των κατοίκων τής Λ. Αραβικής Χερσονήσου υποδηλώνει ένα είδος οχυρού σπιτιού περιστοιχισμένου από άλλα μικρότερα], **κουβέλι** (τυ) {κουβελ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** κυψέλη · **2.** μέτρο χωρητικότητας των σιτηρών: *δύο ~ στάρι.*

[ΕΓΥΜ. μεσν. < ^*κυβέλιον* υποκ. τού μτγν. *κύβελα* «σπήλαιο, φωλιά άγριων θηρίων», αγν. ετύμου. Κατ* άλλη άποψη, η λ. προέρχεται από αρχ. σλαβ. kiiblii (πβ. σλοβ. kobelj)]. **κουβέντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) **1.** η ανταλλαγή λόγων, η συζήτηση: *ανακατεύομαι σε ι απορροφώμαι από* rr/v~|[*μια και το φε-*

ρε η ~ (για να αναφέρουμε κάτι σχετικό με αυτό που έχει μόλις αναφερθεί) |i *έχω όρεξη για* ~ || dev *έχω ώρα για* - || *ήρθε η* ~ *και στην πολιτική* συν. συνομιλία, διάλογος, ομιλία, συνδιάλεξη· ΦΡ. (α) ***αλλάζω (την) κουβέντα*** βλ. λ. *αλλάζω* (β) ***γυρίζω την κουβέντα*** αλλάζω το θέμα τής συζήτησης {συνήθ. επειδή με ενοχλεί το συζητούμενο θέμα) (γ) ***ανοίγω ΙΙ πιάνω κουβέντα (με κάποιον)*** αρχίζω με δική μου πρωτοβουλία συζήτηση (με κάποιον) (δ) ***ψιλή κουβέντα*** συζήτηση πυυ διαρκεί πολλή ώρα: *έχουν πιάσει* ~ *και δεν τελειώνουν (ε)* ***κουβέντα να γίνεται*** βλ. λ. *γίνομαι* (στ) ***μην κάνεις κουβέντα*** μην αναφέρεις (κάτι) (σε κάποιον): *ό.τι είπαμε να μείνει μεταξύ μας*[1] *μην κάνεις κουβέντα παραέξω!* 2. καθετί πυυ λέει κανείς, λόγος: *μετρημένες / μεγάλες* ~ (υπερβολικές υποσχέσεις, που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν) γ *βαριά* ~ (προσβλητική) || *μισές* ~ (υπαινικτικές) || *δεν του παίρνεις* - (δεν μπορείς να τον κάνεις να μιλήσει) Ι| *θέ/.ω έναν άνθρωπο να πω κι εγώ δυο κουβέντες* || *πετάω μια* ~ (μιλώ λίγο ή υπαινικτικά)

θα σου πω καμιά ~! (θα σε βρίσω) || ~ *τού αέρα* (χωρίς νόημα) συν. λόγια, λόγος· ΦΡ. ***αλλάζω κουβέντες / λόγια (με κάποιον)*** βλ. λ. *αλλάζω* **3.** η έκφραση γνώμης· φρ. ια) **δεν** ***μου πέφτει κουβέντα*** δεν δι- καιυόμαι να εκφέρω γνιόμη (β) χωρ/ς ***δεύτερη κουβέντα*** χωρίς αντιρρήσεις ή χρονοτριβή (γ) ***δεν ακούω κουβέντα*** είμαι ανένδοτος, δεν δέχομαι καν να συζητήσω (για κάτι) (δ) **δεν** ***σηκώνω κουβέντα*** (i) δεν ανέχομαι να μου κάνει κάποιος παρατηρήσεις ή να μου λέει κάτι με το οποίο δεν συμφωνώ και γΓαυτό νευριάζω: *θέλει προσοχή πώς Οα τον μιλήσεις γι' αυτό το θέμα. γιατί δεν σηκώνει κουβέντα* (ii) δεν δέχομαι να συζητήσω για κάτι. είμαι απόλυτος σε κάτι: *σε θέματα ηθικής δεν σηκο'}νει κουβέντα* (ε) **δεν** ***σηκώνω πολλές κουβέντες*** δεν δέχομαι συζήτηση για κάτι ή δεν ανέχομαι υποδείξεις 4. (κατ' επέκτ.) συναναστροφή, επαιοή με άλλους: *δεν έχω πολλές κουβέντες μαζί του* (δεν έχω ιδιαίτερες σχέσεις) || *δεν θέλω κουβέντες μαζί σου* (δεν θέλω να έχουμε σχέσεις)· φρ. ***μια κουβέντα είπα!*** δεν υπάρχει λόγος να προσβάλλεσαι, να θυμώνεις γι" αυτό που είπα· το λέμε κυρ. για να μετριάσουμε τη δυσάρεστη εντύπωση από κάτι πυυ είπαμε.

(υποκ.) **κουβεντούλα** (η). σχολιο λ. *συνομιλία.*

Ιείύμ. μεσν. < *κομβέντος* < λατ. conventus «συνέλευση» < convenio «συνέρχομαι, συναθροίζομαι»), **κουβεντιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεσν.| |κουβέντιασ-α, -τηκα, -μένος} (καθημ.) ♦ 1. (αμετβ.) ανταλλάσσω λόγια με άλλον, συζητώ: *κουβεντιάζαμε περί τέχνης μέχρι αργά* Σϊ ν. συνομιλώ ♦ (μετβ.) 2. (ειδικότ.) συζητώ γύρω από ένα θέμα. προκειμένου να καταλήξω κάπου· στη φρ. ***τα / το κουβεντιάζω:*** *κάτσε να τα / Ιϴκουβεντιάσουμε και θα δεις ότι έχεις άδικο || αν πέσει λίγο η τιμή, το κουβεντιάζω■ ειδάλ?.ως, ούτε συζήτηση να το αγοράσω!* ςυ\. διαπραγματεύομαι · 3. σχολιάζω αρνητικά: *τον κουβεντιάζει όλη η γειτονιά για τα ξενύχτια και τις διασκεδάσεις του* συν. κουτσομπολεύω αντ. επαινώ 4. (μεσοπαθ. ***κουβεντιάζομαι)*** είμαι συνεννυήσιμος. διαθέσιμος για συζήτηση: *ματαιοπονείς μαζί του■ δεν κουβεντιάζεται!* — **κουβέντιασμα** (το) | μεσν. Ι. **κουβεντιαστά** επίρρ. **1.** με κουβέντα, με συζήτηση **2.** με τρόπο που θωμίζει προφορικό λόγο. **κουβεντιαστός,** -ή. -ό αυτός που γίνεται κουβεντιαστά· φρ. ***στο κουβεντιαστό*** με κουβέντα, κουβεντιαστά. **κουβεντολόι** (το) Ιχωρ. γεν. κ. πληθ.} (εκφραστ.) συζήτηση με μεγάλη διάρκεια και χωρίς συγκεκριμένο θέμα. για ασήμαντα πράγματα: *πιάσαμε το ~ και ξεχαστήκαμε* συν. κουβεντούλα. ολυαρία.

[ετυμ. < *κουβέντα* + *-λό(γ)ι* < *λέγω*\. **κουβέρ** (το) {άκλ.} **1.** οτιδήποτε περιλαμβάνεται στο σερβίρισμα και προσφέρεται στους πελάτες εστιατορίου, ανεξαρτήτως τύύ τι έχουν παραγγείλει. π.χ. ψωμάκια, βούτυρο κ.λπ. 2. τυ ποσό με το οποίυ τα εστιατόρια χρεώνουν τους πελάτες για το σερβίρισμα και την όλη εξυπηρέτηση που παρέχουν.

[ετυμ. < γαλλ. couvcri < p. couvrir «καλύπτω, σκεπάζω» < λατ. cooperire (βλ. κ. *κουβέρτα)*|. **κουβερνάντα** (η) ->γκουβερνάντα

κουβέρτα (η) {κουβερτών} **1.** σκέπασμα κρεβατιού που τοποθετείται πάνω από τυ πανωσέντονο και με το υποίο σκεπάζεται κανείς όταν κοιμάται ή. σε άλλες περιστάσεις, όταν κρυώνει: *στρώνω την* ~ || *ζεστή / μάλλινη / υφαντή* ~ || *είχε σκεπαστεί στο κάθισμά του με μια ελαφριά κουβέρτα || τό?.ιξαν τους ναυαγούς με κουβέρτες και τους πρόσφεραν ζεστό τσάι* ΣΥΝ. κλινοσκέπασμα · 2. ΝΑΥ τ. το κατάστρωμα. · (υποκ.) **κουβερτούλα** (η) κ. **κουβερτάκι** (το) (σημ. 1).

(ΕΤΥ.νι. μεσν. < βεν. coverta < λατ. coopertus, μτχ. τού ρ. co-opcrire «συγκαλύπτω. σκεπάζω» < co- (< cum) + operio «καλύπτω. σκεπάζω»]· **κουβερτούρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** το κάλυμμα βιβλίου, τετραδίου κ.λπ.: *πλαστική ι δερμάτινη* ~ συν. περικάλυμμα, εξώφυλο ΣΥΝ. εσώφυλλο · 2. σκληρή και πικρή σοκολάτα, που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική για επικάλυψη γλυκών.

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. couvcrture < λατ. coopertura, μτχ. τ. τού ρ. cooperio «συγκαλύπτω, σκεπάζω» < co- (< cum) + operio «καλύπτω, σκεπάζω»!.

κουβούκλιο (το) {κουβουκλί-ου | -ο)νϳ **1.** θολωτή κατασκευή, που στηρίζεται σε λεπτούς στύλους: ~ *επιταφίου* (το ομοίωμα τάφου, στυ οποίο τοποθετείται η εικόνα τής ταφής τού Χριστού και με το οποίο γίνεται η περιφορά της) 2. (γενικότ.) μικρός θάλαμος με ανοιχτή μόνον τη μία πλευρά, ώστε να χωρούν λίγα άτομα: *τηλεφωνικό* ~. ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *κουβούκλιον* (μτγν. *κυυβουκλεΐυν)* < λατ. cubiculum «κοιτώνας» < ρ. cubo «κείμαι. κατακλίνομαι» |. **κουδουνάτος** (ο) ΛΛΟΙ ρ. άνθρωπος που μεταμφιέζεται για τις Αποκριές φορώντας (ανάμεσα στα άλλα) και κουδούνια: *παραδοσιακός ί Μακεδονίτης* ~ συν. μασκαράς. Ππίσης

κσυδουναραισς. κουδούνι (το) {κυυδυυν-ιού | -ιών} **1.** μικρό μεταλλικό όργανο σε σχήμα κώνου, με ανοιχτή την πλατύτερη πλευρά και με γλωσσίδι που παράγει ήχο. όταν χτυπά τα πλευρικά τοιχώματα: *χτυπώ το* ~ φρ. ***κρεμάω σε κάποιον κουδούνια*** (i) διατυμπανίζω ελαττώματα, άσχημες πράξεις κάποιου, τον κουτσομπολεύω (ii) κατηγορώ δημόσια κάποιον για κάτι 2. (συνεκδ.) ο ήχος τού παραπάνω οργάνου: *από μακριά ακούγονταν τα γέλια των βοσκών και τα ~ των προβάτων* 3. ηλεκτρικός μηχανισμός που. με το πάτημα ενός κουμπιού, παράγει ήχο μεταλλικό και διαπεραστικό, παρόμοιο με αυτόν τού μεταλλικού κουδουνιού: ~ της *πόρτας ; τού σχολείου / τού διαλείμματος* || *ηλεκτρικό*

|| *χτυπώ / πατώ το* ~ · φρ. ***γίνομαι κουδούνι*** ζαλίζομαι από το πολύ ποτό ή από φασαρία ή από τον ήλιο: *χθες το βράδυ τα ήπιαμε κι έγ ι- να κουδούνι* ΣΥΝ. μεθώ ΑΝΤ. είμαι νηφάλιος. — (υποκ.) **κουδουνάκι** (το), (μεγεθ.) **κουδούνα** (η) (σημ. Ι).

| εγυμ. < μεσν. *κουδούνιον* < μτγν. *κωδώνιον.* υποκ. τού αρχ. *κώδων, -ωνος,* που πιθ. συνδ. με το αρχ. *κώδεια / κώδυια* «κεφαλή τής παπαρούνας» (πβ. κ. *αΐΟων - αΐθυια),* το οπυίο είναι αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το μτγν. *κώος* «κοίλος»|. **κουδουνίζω** ρ. αμετβ. {κουδούνισα} βγάζω μεταλλικό ήχο σαν τού κουδουνιού: *τα τηλέφωνα ί τα βραχιόλια / τα κλειδιά κουδουνίζουν* συν. ηχώ· φρ. (α) ***τα αφτιά μου*** **κσυδσυν/ζουν** έχω βόμβο στα αφτιά μου (β) **το** ***κεφάλι μου κουδουνίζει*** είμαι ζαλισμένος: *με τόσο θόρυβο το κεφάλι μου άρχισε να κουδουνίζει* ΣΥΝ. παραζαλίζομαι. — **κουδούνισμα** (το), **κουδουνιστός,** -ή. -ό. **κουδουνιστά** επίρρ.

[ΚΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κωδωνίζω* < Λ*ώ£ων(|5λ. κ. κΌυ<5ουνι)|. **κουδουνίστρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} παιχνίδι που, όταν το κουνήσει κανείς, παράγει ήχο και προορίζεται για τα μωρά συν. (λόγ.) σείστρο, **κουζίνα** (η) {δύσχρ. κουζινών} 1. ο χοίρος σπιτιού ή καταστήματος, όπου παρασκευάζονται τα φαγητά: *έπιπλα / ποδιά κουζίνας* 2. συσκευή που περιλαμβάνει φούρνο ψησίματος και εστίες (μάτια) και χρησιμοποιείται για τυ μαγείρεμα: *ηλεκτρική* - || - *υγραερίου* 3. (γενικότ.) ο τρόπος με τον οποίο μαγειρεύει κανείς: *το εστιατόριο φημίζεται για την εκλεκτή* ~ *του* συν. μαγειρική · 4. τρόπος μαγειρέματος που συνδέεται με συγκεκριμένο τόπυ ή υλικά: *ελληνική / διεθνής / γαλλική / θαλασσινή* - ΣΥΝ. γαστρονομία. — **κουζινούλα** κ. **κουζινί- τσα** (η) (σημ. 1. 2) κ. **κουζινάκι** (το) (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < βεν. cusina < μτγν. λατ. cocina < λατ. coquina < ρ. coquere «ψήνω. μαγειρεύω». Η σημ. «τρόπος μαγειρέματος» αποδίδει το γαλλ. cuisine (όμοιας ετυμ.)]. **κουζινάκι** (το) {χωρ. γεν.ί (υποκ.) μικρή συσκευή μαγειρέματος, που συνήθ. δουλεύει με υγραέριο και που περιλαμβάνει μία ή δύο εστίες ΣΥΝ. κουζινέτο[1].

κουζινέτο[1] (το) (υποκ.) το κουζινάκι (βλ.λ.): *πρόχειρο Ι εκδρομικό* ~.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. cuisinette, υποκ. τού cuisine (βλ. κ. *κουζίνα)*|. **κουζινέτο[2]** (το) βάση μηχανήματος στην οποία στηρίζεται εξάρτημα το οποίο περιστρέφεται.

[ΓΤΥΜ. < ιταλ. cuscinetto < γαλλ. coussinct. υποκ. τού coussin < λατ. coxa «ισ^ίο. οσφύς. μηρός»Ι. **κουζινικα** (τα) (ενν. σκεύη) σχεδόν όλα τα σκεύη τής κουζίνας, **κουζίνικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την κουζίνα: ~ *σκεύη.*

κουζινομάχαιρο (το) μεγάλο μαχαίρι που χρησιμοποιείται για την κοπή κρεάτων.

κουζινοπανο (το) κομμάτι απορροφητικού υφάσματος (είδος πετσέτας). που χρησιμοποιείται για τις δουλειές στην κουζίνα, **κουζουλος** (ο) (διαλεκτ.) ο τρελός. — **κουζουλάδα** (η) [μεσν.|, **κουζουλαίνω** ρ. Ιμεσν.}. ΣΧΟΛΙΟ λ. *τρελός.*

[f.tym. μεσν.. πιθ. < κυπρ. *κούζα* «στάμνα χωρίς χέρι ή με ένα μόνο χερούλι» (< γαλλ. courge «κολοκύθα·· < λατ. cucurbiiu) + παραγ. επίθημα *-ουλός* (πβ. *στρουμπ-ουλός. παχ-ουλός).* Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. προέρχεται από συμφυρμό των επιθ. *κουλλός* και *ζαβός* ή *ζουρλός*j. **κουίζ** (το) {άκλ.} **1.** το ερώτημα που απαιτεί γνοισεις ή εξυπνάδα για να απαντηθεί ιυν. αίνιγμα, γρίφος 2. διαγωνισμός κατά τον οποίο οι συμμετέχοντες κερδίζουν απαντώντας σωστά σε ερωτήσεις: *ραδιοφωνικό / τη/.εοπτικό* |ΕΤΥΜ. < αγγλ. quiz. αγν. ετύμου]. **κουίντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} καθεμιά από τις μεγάλες, κάθετες επιφάνειες στις άκρες τής σκηνής τού θεάτρου, που εμποδίζουν τους θεατές να δουν τι συμβαίνει στα παρασκήνια: *πίσω από την* - ΣΥΝ. παραπέτασμα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. quinia, θηλ. τού quinto «πέμπτος» < λατ. quintus], **κουιντέτο** (το) ΜΟΥΣ. **1.** μουσικό σύνολο, που αποτελείται από πέντε εκτελεστές (όργανα ή φωνές): *μουσική για ~ πνευστών οργάνων 2.* (συνεκδ.) μουσικό έργο γραμμένο για πέντε όργανα ή πέντε φωνές (ενδεχομένως, με συνοδία ορχήστρας): γο - *για τέσσερα έγχορδα και πιάνο τού Σούμπερτ* ΣΥΝ. πενταφωνία.

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. quintetto < quinio «πέμπτος» < λατ. quimusj. **κουίσλινγκ** (υ) {άκλ.} (μετωνυμ.) πρόσωπο (συνήθ. πολιτικός) που συνεργάζεται με τους κατακτητές τής χώρας του.

[ΕΤΥ.Μ. Από τυ όν. τού Νορβηγού πολιτικού V. Quisling (I887I945), ο οποίος συνέστησε στον Χίτλερ την κατοχή τής Νορβηγίας και κατόπιν σχημάτισε φιλυναζιστική κατοχική κυβέρνηση (1940-45)]. **κουκέτα** (η) {κουκετοη-} κρεβάτι σε καμπίνα πλοίου ή τρένου.

(ΗΤΥΜ. < ιταλ. cuccetiu < p. cucciare «κατακλίνω, ξαπλώνω» < λατ. collocare «τοποθετώ, βάζω» (> γαλλ. coucher)|. **κουκκί** (το) {κουκκ-ιού | -ιών} 1.υ καρπός τού φυτού κυυκκιά, όσπριο με μεγάλο, πλατύ, καφέ λυβό: *ξερά / φρέσκα* ~ · ΦΡ. (α) - Γ*εια σου Γιάννη!* / *-7/ κάνεις Γιάννη; -Κουκκιά σπέρνω!* για περιπτώσεις όπου άλλα λέει ο ένας και άλλα απαντά ο άλλος (β) (παροιμ.) ***κουκκί-κουκ- κί γεμίζει το σακί*** για να. δηλωθεί ότι λίγο-λίγυ μπορεί να μαζευτεί μεγάλη ποσότητα, κυρ. για να δηλωθεί η αξία τής αποταμίευσης ΣΥΝ. φασούλι το φασούλι γεμίζει το σακούλι 2. (γενικότ.-διαλεκτ.) κάθε είδος σπόρου ΣΥΝ. σπυρί · 3. (λαϊκ.) η ψήφος: *φτάνουν τα ~, για*

να βγει βουλευτής■ ΦΡ. ***κουκκιά μετρημένα*** για πράγματα που είναι υπολογισμένα με ακρίβεια, συνεπικ και για κάτι στο οποίο δεν μπορεί να γίνει λάθος: *στο χωριό νι ψήφοι είναι ~· εύκολα βρίσκεις ποιος θα βγει στις εκλογές.* ^ σχόλιό λ. *κόκκος.*

1 ετυμ. < μεσν. κουκκΐν < μτγν. κοκκΐον, υπικ. τού αρχ. κόκκος], **κουκκιά** (η) φυτό γνωστό για τους εδώδιμους καρπούς του. το οποίο αναπτύσσεται αναρριχώμενο σε στηρίγματα, συνήθ. από καλάμι, τοποθετημένα από τους καλλιεργητές τυυ σε μικρή απόσταση το ένα από το άλλο και μέσα σε αυλάκια· (επιστ.) κύαμος, **κουκκίδα** (η) **1.** μικρό, στρογγυλό σημάδι: *μια ~ στον χάρτη έδειχνε το σημείο συνάντησης* συν. στίγμα 2. η τελεία' ΦΡ. ***τρεις κουκκίδες*** *(...)* τα αποσιωπητικά **3.** τυι ιογρ. η μικρότερη εκτυπωτική μονάδα των γνωστών εκτυπωτικών συστημάτων (βλ. κ. λ. *ράστερ).*

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *κοκκίς. -ίδος* υποκ. τύ αρχ. *κόκκος].* **κούκκος** (ο) **1.** πυυλί πυυ ζει σε δασώδεις ή έρημες περιυχές τής Ευρώπης. έχει φαιό χρο)μα. δεν χτίζει φωλιές και αποθέτει τα αβγά* τυυ σε φωλιές άλλων πουλιών, τα υποία και τα κλωσσούν (μτφ.) ΦΡ. (α) ***σαν τον κούκκο*** εντελώς μόνος, μόνος και έρημος (β) (σκωπτ.) ***τρεις κι ο κούκκος*** πολύ λίγα άτομα: *στη διαδήλωση ήταν ~· ήταν μια αποτυχία* (γ) (παροιμ.) ***ένας κούκκος δεν φέρνει την άνοιξη*** βλ. λ. *άνοιξη* (δ) ***(μου κοστίζει / στοιχίζει / έρχεται) ο κούκκος αηδόνι*** βλ. λ. *αηδόνι* · 2. (παλαιότ.) είδος μάλλινου σκούφου.

[F.ΤΥΜ. < μτγν. *κούκκος,* ηχομιμητική λ. από τη φωνή τού πουλιού, όπως και η αρχ. ονομασία κ όκκυ£ (βλ.λ.)}. **κούκλα** (η) {δύσχρ. κουκλών} **1.** μικρό ομοίωμα ανθρώπου (συνήθ. κοριτσιού ή μωρού), με το οποίο παίζουν τα παιδιά (συνήθ. τα κορίτσια): *πορσελάνινη / πάνινη ι πλαστική - || παίζω με τις ~·* ΦΡ. ***παίζει ακόμη με τις κούκλες*** για πρόσωπο, συνήθ. κοπέλα, που δεν έχει copi- μάσει, που παιδιαρίζει 2. (ειδικότ.) ομοίωμα ανθρώπου σε φυσικό μέγεθος, πάνω στο οποίο οι ράφτες και οι ράφτριες κάνουν πρόβα στα ρούχα ή στυ οποίο φορούν ρούχα και το τοποθετούν στην προθήκη καταστήματος: *κοίταζε τις ~ στις βιτρίνες* **3.** (μτφ.) πολύ όμορφη γυναίκα συν. καλλονή φρ ***απέξω κούκλα κι από μέσα πανούκλα*** βλ. λ. *πανούκλα* 4. ως θωπευτική προσφώνηση σε κορίτσι ή γυναίκα, που φανερώνει φιλική διάθεση και οικειότητα: *- μου. να 'σαι καλά!* συν. αγάπη, μωρό 5. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για κάτι πολύ ωραία: *αυτό το σαράβαλο θα το κάνω εγώ -!* · 6. νήμα τυλιγμένο σε δέσμη: *χρειάζεστε πέντε ~ για ένα πουλ.όβερ. -* (υποκ.) **κουκλάκι** (το), **κουκλί- τσα** (η), (μεγεθ.) **κουκλάρα** (η) (σημ. 3). ■*" σχολ ίο λ. *ομοίωμα.*

[ητυμ. < λατ. cuculla «κάλυμμα κεφαλής, κουκούλα» (βλ. κ. *κουκούλα),* από τα ανδρείκελα τού κουκλοθεάτρυυ|. **κουκλί** (το) {κουκλ-ιοΰ | -ιών| **1.** μικρή κούκλα (ομοίωμα ανθρώπου): *τν παιδί έπαιζε με τα ~ του* 2. (μτφ.) (α) πολύ όμορφο νεαρό άτομο: *τν μωρό τους είναι -* (β) ως χαρακτηρισμός για κάτι πολύ ωραίο, μικρό και συμπαθητικό: *το σπιτάκι τους είναι σκέτο ~.* **κουκλίστικος,** -η. *-ο* **1.** αυτός που ανήκει ή ταιριάζει σε κούκλα: *- ρούχα* · 2. αυτός που έχει μικρό μέγεθος και είναι χαριτωμένος: *~ διαμέρισμα / σπιτάκι* συν. γλυκούλης, μικρούλης αντ. άχαρος · **3.** πολύ όμορφος: *~ χείλια* συν. πανέμορφος αντ. πανάσχημος. — **κουκλίστικα** επίρρ. *·■ ΣΧΟΜΟ λ. *-ίστικος.* **κουκλοθέατρο** (το) **1.** θέατρο με μαριυνέτες ή κούκλες οποιυυδή- ποτε τύπου 2. (συνεκδ.) κάθε παράσταση που γίνεται με μαριονέτες ή κούκλες: *είδαμε ~ στο θέατρο τού σχολείου.* **κουκλοπαίκτης** κ. (καθημ.) **κουκλοπαίχτης** (υ) Ικουκλοπαικτών'] ο καλλιτέχνης που κάνει παράσταση με κούκλες (κουκλοθέατρο), **κούκλος** (ο) **1.** μικρό ομοίωμα άνδρα, με το οποίο παίζουν τα παιδιά

(μτφ.) πολύ όμορφος άντρας: *παντρεύτηκε έναν ~* συν. παίδαρος.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος.* **κουκλόσπιτο** (το) **1.** παιδικό παιχνίδι, αντίγραφο (υπό κλίμακα) σπιτιού, όπου τοποθετούνται υι κούκλες των παιδιών 2. μικρό όμορφο και με γούστο διακοσμημένο σπίτι.

Κου-Κλουξ-Κλαν (η) {άκλ.} ρατσιστική οργάνωση στις Η.Π.Α. με τρομοκρατική δράση (χαρακτηριστική η εμφάνιση των μελο>ν της με μεγάλες κωνικές κουκούλες)· αντιμάχεται την ισότητα λευκών και μαύρων, τον καθολικισμό, τους Εβραίους. τους κομουνιστές και γενικά οτιδήποτε ξένο προς αυτό που θεωρεί αμιγώς αμερικανικό,

[ετυμ. < αγγλ. - αμερ. Ku Klu.x Klan < Ku Klux (παραφθορά τού αρχ. *κύκλος)* + klan, πιθ. < αγγλ. clan «φυλή. πάτριά»), **κούκος** (υ) κυύκκος

κούκου επιφών. **1.** ηχομιμητική λέξη τού χαρακτηριστικού ήχου που παράγει ο κούκκος· ΦΡ. ***ρολόι κούκου*** ρολόι ελβετικής προελεύσεως, που σημαίνει τις ιόρες με ένα ομοίωμα κούκκου (που εξέρχεται από κάποια κρύπτη) και παράγει τον παραπάνω χαρακτηριστικό ήχο τόσες φορές όσες και υι ώρες που σημαίνει 2. λέγεται για να δηλώσει κανείς την παρουσία του, την άφιξή του ή την ξαφνική, απρόσμενη εμφάνισή του: *~! Να 'μαι κι εγώ!*

[ΠΤΥΜ. Ηχομιμητική λ.), **κουκουβάγια** (η) [χα>ρ. γεν. πληθ.) νυκτόβιο αρπακτικό πουλί με ραβδωτό σκούρο πτέρωμα, στρογγυλό, πεπλατυσμένο κεφάλι και μάτια με έντονο βλέμμα: *η ~ είναι σύμβολο τής θεάς Αθηνάς / τής σοφίας- φρ. άλλα τα μάτια τού λαγού κι άλλα τής κουκουβάγιας* βλ. λ. *άλλος.* [ΕΤΥΜ. μεσν. < *κουκουβάον,* ηχομιμητική λ. από τη φωνή τού πουλιού (πβ. αρχ. *κικκαβαΰ)*\. **κουκουβάου** επιφών. Ιμεσν.Ι (ηχομιμητική λέξη) χαρακτηριστική κραυγή τής κουκουβάγιας, **κουκουβίζω** ρ. αμετβ. [μεσν.| [κουκούβισα] (για πτηνά) μαζεύομαι σε ένα μέρος: *τα σπουργίτια κουκούβισαν στην αυλή* ΣΥΝ. κουρνιάζω. **κουκσούβισμα** (το), **κουκουές** (ο) {κουκουέδες} (λαϊκ.-συχνά μειωτ.) οπαδός ή μέλος τού Κομουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (Κ.Κ.Ε.) ΣΥΝ. κομουνιστής.

κουκούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κάλυμμα τής κεφαλής (συχνά πρυσαρμυσμένυ σε ρούχο), το οπυίο περιβάλλει όλο το κεφάλι εκτός από το πρόσωπο και χρησιμοποιείται συνήθ. για προστασία από τη βροχή ή το κρύο: *αγόρασε ένα παλτό με - || οι περαστικοί είχαν φτειάξει πρόχειρες ~ για τί] βροχή από νάιλον* σακούλες 2. (γενικότ.) το προστατευτικό κάλυμμα: *έβαλε - στο αυτοκίνητο. για να το προστατέψει από την υγρασία.*

[ι-τυμ. μεσν. < λατ. cuculla, λ. ιλλυρική ή κελτική), **κουκουλάρικος,** -η, -ο αυτός που έχει φτειαχτεί από τα υπολείμματα τού κουκουλιού τού μεταξοσκώληκα: *~ ύφασμα.* **κουκούλι** (το) {κουκουλ-ιού [-ιών} **1.** θήκη την υποία κατασκευάζουν ορισμένα έντομα με εκκρίσεις τού σώματός τους και μέσα στην οποία παραμένουν κατά τη διάρκεια τής νυμοικής φάσης: γο~ *τής πεταλούδας* 2. (ειδικότ.) η θήκη που κατασκευάζει ο μεταξοσκώληκας και από την οποία προέρχεται το μετάξι ΣΥΝ. (λόγ.) βομβύκιο. [ΗΤΥΜ. μεσν.. υποκ. τού *κουκούλα* (βλ.λ.)]. **κουκουλοφόρος** (ο/η) πρόσωπο που έχει σκεπασμένο το κεφάλι του με κάλυμμα, για να μην είναι δυνατή η αναγνώρισή του: *άγνωστοι - λήστεψαν την τράπεζα.* **κουκουλώνω** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {κουκυύλω-σα. -θηκα. -μένοςΙ **1.** καλύπτω με ειδικό κάλυμμα από όλες τις πλευρές: *κουκούλωσε τα έπιπλα, να μην σκονιστούν* συν. σκεπάζω ΛΝΤ. ξεσκεπάζω 2. (μτφ.) αποκρύπτω (κάτι δυσάρεστο ή κακό): την *κουκού/.ωσαν την υπόθεση, για να μην επέμβει η δικαιοσύνη || προσπάθησαν να κουκουλώσουν το σκάνδαλο* συν. συγκαλύπτω, σκεπάζω αντ. αποκαλύπτω, ξεσκεπάζω, βγάζω στη φόρα· ΦΡ. ***τα κουκουλώνω*** συγκαλύπτω, αποκρύπτω, προσπαθώ να μη γίνει γνωστό κάτι κακό: *όταν άρχισαν να γίνονται γνωστές λεπτομέρειες για την υπόθεση, μερικοί αρμόδιοι προσπάθησαν να τα κουκουλώσουν* · 3. (για γυναίκα) κάνω (κάποιον) να με παντρευτεί (με τη θέλησή του ή με πονηριά, με απάτη ή υπό μεγάλη πίεση): *πρόσεξε, γιατί αυτή η πονηρή πάει να σε κουκουλώσει.* — **κου- κούλωμα** (το).

κουκουνάρα (η) [μεσν-J {χωρ. γεν. πληθ.} (μεγεθ.) κουκουνάρι· φρ. *άρες μάρες κουκουνάρες* βλ. λ. *άρες μάρες* ΣΥΝ. ανοησίες, χαζομάρα-

κουκουνάρι (το) {κουκουναρ-ιού [-ιών} **1.** ο κωνικός καρπός τού πεύκου ή τού ελάτου 2. καθένα από τα μικρά, λευκά, μακρόστενα, εδώδιμα σπέρματα, που βρίσκονται μέσα στον καρπό τυύ (ήμερου) πεύκου: *γέμιση με κουκουνάρια.*

|£| ΥΜ. < μεσν. *κουκουνάριυν* < *κοκκωνάριυν.* υποκ, τού αρχ. *κόκκων*

κόκκος. Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για αναδιπλασιασμένο τ. τού μτγν. *κόνναρος.* αγν. ετύμου· η αβεβαιότητα περί την ετυμολογία τής λ. οδηγεί στην υιοθέτηση τού τ. με ένα *-κ-* ως απλούστερης γραφής), **κουκουναριά** (η) [μεσν.] ήμερο πεύκο, το οπυίο παράγει κωνικούς καρπούς με εδώδιμα σπέρματα: *καταπράσινη / ψηλή ~* . **κουκούτσι** (το) {κουκουτσ-ιού | -ιών} **1.** υ σκληρός πυρήνας ή ο σπόρος των καρπών: *το - τού σταφυλιού / τού κερασιού* 2. (μτφ.) πολύ λίγο: *δεν έχει - μυα/.ό* συν. ίχνος, μόριο. - (υποκ.) **κουκουτσάκι** (το). |ητυμ. < μεσν. *κουκούτσιν* < ιταλ. cucuzzo < μτγν. λατ. cucuiium (πβ. κ. βουλγ. kokiitskuM. **κουλ** επίθ. {άκλ.} ελλην. *ήρεμος, ψύχραιμος*[1] (αργκό) αυτός που διατηρεί την ψυχραιμία του, που δεν συγκινείται εύκολα και κατ' επέκτ. αυτός που συμπεριφέρεται με φυσικότητα, χωρίς βεβιασμένες αντιδράσεις: *το άτομο είναι ~* δεν *χαμπαριάζ^ι τίποτα!* ΣΥΝ. ήρεμος, ψύχραιμος αμ. νευρικός, αγχωτικός. — **κουλάρω** ρ.

[ηίύμ. < αγγλ. cool «ψυχρός - ψύχραιμος»|. **κουλάκος** (ο) ιστ. ο αγρότης μικροϊδιοκτήτης στη Ρωσία μέχρι τη δεκαετία τού '30, ο κάτοχος μικρής γαιοκτησίας, που αποτελυύσε μέλυς κοινωνικής τάξης η οπυία αντιτασσόταν στην κολεκτιβοποίηση. [ετυμ. < ρωσ. kulak «γροθιά»), **κουλαντρίζω** κ. **κολαντρίζω** ρ. μετβ. {κουλάντρισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) χειρίζομαι επιδέξια: *«το σαραβα/Λκι μου πώς το ~»* (τραγ.). [ητυμ. < τουρκ. kulandim, αόρ. τύύ ρ. kulanmak «χρησιμοποιώ»!, **κουλέρ-λοκάλ** (το) {άκλ.} το σύνολο των στοιχείων (σπίτια, είδη φαγητών. είδη ενδυμασίας, τρόπος συμπεριφοράς, ήθη, έθιμα κ.λπ.) που χαρακτηρίζουν το τοπικό χρώμα μιας περιοχής.

(ΗΤΥΜ. < γαλλ. couleur locale «τυπικό χρώμα»), **κουλές** (ο) (λαϊκ.) πύργος, φρούριο: *υι φυλακές τον Γεντί Κουλέ* (Επταπυργίου).

Ιετυμ. < τουρκ. kule. Η λ. απαντά ως μεσν. στον τ. *κουλάς*|. **κούλης** (ο) {κούληδες} υ αχθοφόρος (κυρ. στη ΝΑ. Λσία). — **κουλι- κος,** -η, -ο.

1 πτυμ. < αγγλ. coolie «αχθοφόρος, ανειδίκευτος εργάτης (τής Απω Ανατολής)» < χίντι kull). **κουλλάδι** (το) {κουλλαδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το χέρι: (συνήθ. στον πληθ.) *μάζεψε τα - σου από πάνω μου!* συν. κουλλό.

[Ι-.ΤΥ.Μ. < *κουλλός* + παραγ. επίθημα *-άδι.* πβ, κ. *ξερ-άδι].*

κουλλαίνω ρ. ··♦ κουλλός

κουλλαμάρα (η) {χωρ. πληθ.} (μτφ.-κακόσ.) η αδέξια χρήση των χεριών κυρ. στη φρ. *κουλλαμάρα έχεις;:* ~ *και σου έπεσε το ποτήρι:* [ητυμ. < *κουλλός* + παραγωγικό επίθ. *-μάρα* (βλ.λ.). πβ. κ. *κουτα-μά- ρα. στραβω-μάρα].* **κουλλό** (το) (σχολ. ορθ. *κουλό)* (αργκό-κακόσ.) **1.** το χέρι: *κάτω τα - σου από πάνω μου!* συν. ξερό 2. το άτομο πολ) έχει πνευματική αναπηρία ΣΥΝ. χαζό. (μειωτ.) βλαμμένο αντ. κανονικός, υγιής 3. (αργκό) χαζομάρα, ανοησία: *τι κουλλά είναι αυτά που ρας ασς:* Επίσης **κουλλάδι** (το) (σημ. Ι).

κουλλός, -ή. -ό (σχολ. ορθ. *κουλός)* **1.** αυτός που του λείπει το ένα ή και τα δύο χέρια συν. κουλλοχέρης λντ. αρτιμελής 2. (μτφ.) αυτός που δεν χρησιμοποιεί τα χέρια του επιδέξια: *του πετάω την μπάλα*

και δεν την πιάνα' άμα είναι ~ <5εν *φταίω εγώ!* — **κουλλαίνω** ρ. [ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. κ-υλλός (χρησιμοποιήθηκε κυρ. με τη σημ. «χωλός», αλλά στην Κ.Δ. απαντά η σημερινή σημ.· πβ. Ματθ. 18, 8: *καλάν σοί έστιν εϊσελθεΐν εις τήν ζωήν κυλλόν ή χωλόν).* που μάλλον συνδέεται με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *κελλόν στρεβλόν. πλάγιον,* καθώς και με το αρχ. ρ. *κν/.ίνδω* (βλ. κ. *κύ?ανδρος).* Κκτός τής Κλλην., η λ. *κυλλός* συνδέεται πιθ. με σανσκρ. kuni- «παράλυση τού βραχίονα», οπότε η αναγωγή στο l.b. θ. *(s)qel-* «κάμπτω, λυγίζω» δεν πρέπει να αποκλειστεί].

κουλλούρα (η) (σχολ. ορθ. *κου/.ούρα)* {χωρ. γεν. πληθ.[**1.** ψωμί ζυμωμένο σε στρογγυλό σχήμα με τρύπα στη μέση (σαν δαχτυλίδι): *αφράτη / νόστιμη / άψητη* - 2. σωσίβιο σε σχήμα δακτυλίου, ώστε να μπορεί κανείς να το περνά στη μέση του 3. το πλαστικό ή ξύλινο στεφάνι. που καλύπτει το χείλος τής λεκάνης τού αποχωρητηρίου · 4. το στεφάνι τού γάμου: *τη φόρεσε / την έβαλε την κου?.λούρα* (παντρεύτηκε) · **5.** (σκωπτ.) το μηδέν ως σχολικός βαθμός: στην *ορθογραφία πήρε* ~ συν. κουλλούρι.

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *κολλούρα* < αρχ. *κολλύρα* (βλ. κ. *κο/.λύριο)}.* **κουλλουράς** (ο) (σχολ. ορθ. *κου/.ουράς)* {κουλλουράδες}. **κουλ- λουρού** (η) {κουλλουρούδες} πρόσωπο που πουλάει κουλλούρια. Επίσης **κουλλουρτζής** {κουλλουρτζήδες}.

κουλλούρι (το) (σχολ. ορθ. *κουλούρι)* {κουλλουρ-ιού | -ιών} **1.** μικρού μεγέθους αρτοσκεύασμα σε σχήμα κουλλούρας με σουσάμι στην επι- φάνειά του· λέγεται και *κου/.λούρι Θεσσα?.ονίκης* · φρ. (παροιμ.) *μην τάξεις σ' άγιο κερί και σε παιδί κουλλούρι / παιχνίδι* βλ. λ. *τάζω* **2.** μικρό βούτημα σε διάφορα σχήματα: - *σμυρνέικα / πασχαλινά / καννέ- λας / με σουσάμι* 3. (σκωπτ.) το μηδέν ως σχολικός βαθμός ΣΥΝ. κουλλούρα. — (υποκ.) **κουλλουράκι** (το) [μεσν.].

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *κολλούριον* < αρχ. *κολλύριον* (βλ.λ.)|. **κουλλουριάζω** ρ. μετβ. (σχολ. ορθ. *κουλουριάζω)* [μεσν.] {κουλλού- ριασ-α. -τηκα. -μένος} 1. (σπάν.) δίνω σε (κάτι) κυκλικό σχήμα, όπως τού κουλλουριού 2. (συνήθ. το μεσοπαθ. *κουλλουριάζομαί)* στρέφομαι γύρω από κάτι, μαζεύομαι: *το φίδι κουλλουριάστηκε γύρω από το θύμα του || η γάτα κουλλουριάστηκε στα πόδια μου* ΛΝΤ. απλώνω.

κουλλούριασμα (το), **κουλλουριαστός,** -ή, -ό. **κουλλουριαστά** επίρρ.

κουλλουρτζής (ο) * κουλλουράς

κουλλοχέρης (ο) (σχολ. ορθ. *κου?^οχέρης)* {κουλλοχέρηδες} **1.** (μει- ωτ.) ο *άνθρωπος* που του λείπει το ένα ή *και* τα δύο χέρια ΣΥΝ. κουλ- λός. χωλός ΛΝΤ. αρτιμελής · 2. συσκευή για τυχερά παιχνίδια, που λειτουργεί με κέρματα και έχει έναν μοχλό, τον οποίο ο παίκτης τραβά και περιμένει να εμφανιστούν τρία όμοια σύμβολα στην οθόνη, για να κερδίσει ΙΥΝ. Ο ληστής με τυ ένα χέρι.

κουλός, -ή, -ό -* κουλλός

κουλουάρ (το) {άκλ.| καθεμιά από τις οκτώ ζώνες στις οποίες τρέχουν οι δρομείς στους αγώνες στίβου.

[ετυμ. < γαλλ. couloir < p. coulcr «κυλώ, ρέω» < λατ. colare], **κουλουβάχατα** (τα) [άκλ.} **1.** η μεγάλη αναστάτωση: *«τα - τής ιστορίας»* (τίτλος ταινίας) 2. (και ως επίρρ.) άνω-κάτω: *γίναμε* ~ (αναστατωθήκαμε).

[ΕΤΥΜ. < αραβ. kullu-wahad «όλα ένα». Η λ. διαδόθηκε από τον τίτλο πολιτικού φυλλαδίου τού Θ.Ι. Κολοκοτρώνη. εγγονού τού ήρωα τής Επανάστασης, *«Π κουλουβάχατα η αί φύρδην μίγδην σημεριναΐ ίδέαι »*>].

Κούλουμα (τα) {χωρ. γεν.} το έθιμο τού εορτασμού τής Καθαράς Δευτέρας, κατά τυ οποίο οι άνθρωποι βγαίνουν στην εξοχή, πετύν χαρταετούς και τρώνε νηστήσιμα εδέσματα, για να εορτάσουν την έναρξη τής Μεγάλης ϊαρακοστής.

| ετυμ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < μτγν. *κούμουλον* (με αντιμετάθεση) < λατ. cumulus «σωρός» ή *κούλουμα* < αλβ. colum «καθαρός»], **κουλούρα** (η) κουλλούρα

κουλουράς (ο) -» κουλλουράς

Κούλουρη (η) (λαϊκ.) η Σαλαμίνα (βλ.λ.) ΦΡ. *πήγε η καρδιά / η ψυχή (κάποιου) στην Κούλουρη* τρόμαξα πάρα πολύ για κάτι/κάποιον: *Ευτυχώς πον μου τηλεφώνησες ότι είσαι καλά! - μόλις άκουσα για το δυστύχημα!* — **Κουλουριώτης** (ο), **Κουλουριώτισσα** (η), **κουλου- ριώτικος,** -η, -ο.

[ΕΙ ΥΜ. Μεσν. ονομασία τής Σαλαμίνας. Η ονομ. *Κούλουρη* ανάγεται στο μτγν. *Κόλουρος* και οφείλεται ίσως στο σχήμα τού νησιού], **κουλουρι** (το) »

κουλλούρι **κουλουριάζω** ρ. > κουλλουριάζω **κουλούρτζης** (ο) » κουλλουράς

κουλτούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το σύνολο τής πνευματικής παράδοσης και δημιουργίας ενός λαού: *οφει/.ουμε σεβασμό στις ~ όλων των λαών || στο έργο του υπάρχουν επιδράσεις ξένης* - συν. πολιτισμός 2. η πνευματική καλλιέργεια ενός ατόμου: *είναι άνθρωπος με βαθιά ~ Κ η ~ του διαμορφώθηκε από το σχολικό και το οικογενειακό περιβάλλονΐν.*ν. παιδεία, μόρφωση, καλλιέργεια· (κακόσ.) 3. η επιφανειακή και για λόγους επιδείξεως ενασχόληση με πνευματικά ή πολιτιστικά ζητήματα: *πολλή ~ μάς πουλά και δεν μ' αρέσει* συν. ψευ- τοδιανόηση 4. η δημιουργία, που χαρακτηρίζεται από βαθιά νοήματα, δυσκολία κατανόησης και που προκαλεί συχνά πλήξη: *δεν θέλω ~· να πάμε σινεμά, αλλά για καμιά κωμωδία! C* ιχολιο λ. *παιδεία.*

[ΕΤΥΜ. < λατ. cultura < colo « καλλιεργώ»!, **κουλτουριάρης,** -α. -ικο {κουλτουριάρηδες} (συνήθ. ως ουσ.) (μει- ωτ.) αυτός που ασχολείται επιφανειακά και επιδεικτικά με πολιτιστικά ή πνευματικά θέματα, που παριστάνει τον διανοούμενο ή που εκφράζεται με τρόπο δυσνόητο, χρησιμοποιώντας εξεζητημένες εκφράσεις: *τον λόγο είχε πάρει ένας ~ πον με περισπούδαστο ύφος ανέλυε την κρίση τού ελληνικού κινηματογράφου* ΣΥΝ. ψευτοδιανουούμενος. - κουλτουριάρικος, -η, -ο, κουλτουριάρικα επίρρ.

> κουλτουριάρης: συναφείς όροι. ΙΙ λ. διανοούμενος (πβ. αγγλ. intellectual) δηλώνει πρόσωπο με ευρεία μόρφωση, ισχυρές πνευματικές δυνάμεις, εμφανή ιδεολογική τοποθέτηση και δημόσια παρουσία που τυ κάνει ευρύτερα γνωστό και τυν επιτρέπει συγχρόνως να ασκεί επιρροή σε μεγαλύτερο ή μικρότερο τμήμα τής κοινής γνώμης. Στον πληθ. *(οι διανοούμενοι)* η λ. δηλώνει μια ευρύτερη ομάδα ανθρώπων με τα χαρακτηριστικά που αναφέραμε, ομάδα πνευματικά και κοινωνικά προβεβλημένη (ξέν. intclligentia > ιντε- λιγκέντσια). Ακόμη πιο ισχυρό (και πιο περιορισμένο σε αριθμό προσιόπων) είναι το στοχαστής και το διανοητής *(Ο Νίτσε υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους Γερμανούς στοχαστές / διανοητές).* Με αρνητική-μειωτική σημ. χρησιμοποιείται το κουλτουριάρης (η κατάλ. -ιάρης έχει γενικότερα μειωτική σημασία· πβ. *φειρ-ιάρης. χτικιάρης, κιτριν-ιάρης* κ.τ.ό.). δηλώνοντας «τον δήθεν διανοούμενο», αυτόν που παριστάνει τον διανοούμενο και τον καλλιεργημένο, χωρίς να είναι πραγματικά. Γενικότερη δήλωση, που χρησιμοποιείται θετικά, είναι το πνευματικός άνθρωπος (ή άνθρωποι τού πνεύματος. σε πληθ.) καθώς και το άνθρωπος των γραμμάτων το β' χρησιμοποιείται συχνά για να χαρακτηρίσει διανοούμενους από τον χώρο τής λογοτεχνίας. 7'έλος. η λ. καλλιεργημένος χρησιμοποιείται ευρύτερα για να χαρακτηρίσει ανθρώπους με κουλτούρα, με παιδεία και πνευματικές αναζητήσεις. Τέλος, το λόγιος (αγγλ. scholar) χρησιμοποιείται για να δηλοοσει τον μορφωμένο άνθρωπο, τον ασχολούμενο με τα γράμματα ή την επιστήμη είτε από απλή αγάπη προς αυτά είτε επαγγελματικά.

κουμανταδόρος (ο) (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει το γενικό πρόσταγμα: *από σήμερα θα εποπτεύεις τις εργασίες εδο)- Θα είσαι ο* ~ ΣΥΝ. υπεύθυνος. προϊστάμενος, διαχειριστής.

[ετυμ. < *κουμάντο* + λεξικό επίθημα *-δορος* (βλ.λ.)]. κουμανταρια (η) γλυκό, κόκκινο, δυνατό κρασί από την Κύπρο, που πίνεται και ως ηδύποτο.

[ετυμ. μεσν. < γαλλ. (vin dc) Commanderie, η ονομασία τάγματος ίω- αννιτών ιπποτών], κουμαντάρω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.] {κουμαντάρισα} (λαϊκ.) ♦ 1. (αμετβ.) διοικώ, έχω το γενικό πρόσταγμα: *αυτός κουμαντάρει. αυτός αποφασίζει* ςυν κάνω κουμάντο ♦ 2. (μετβ.) χειρίζομαι (κάτι/κάποιον) επιτυχώς. ελέγχω: *είναι πολύ μεγάλο αυτό το αυτοκίνητο, δεν μπορώ να το κουμαντάρω || αν δεν μπορείς να κουμαντάρεις την ομάδα. παραιτήσου! || ο γυιος του έγινε πια κοτζάμ άντρας, πού να τον κουμαντάρει!* — κουμαντάρισμα (το), κουμάντο (το) {χωρ. πληθ.} (καθημ.) η οργάνωση και διοίκηση, η διαχείριση· κυρ. στη ΦΡ. (α) *κάνω κουμάντο* διυικώ, διευθύνω: *δεν μπορείς να κάνεις κουμάντο σε ξένο βιος* [Ι *ποιος κάνει κουμάντο εδώ μέσα τέλος πάντων;* συν. διαφέντεμα, διεύθυνση (β) *κάνω το κουμάντο μου* μεριμνώ εκ των πρυτέρων για όσα θα χρειαστώ στυ μέλλον, προνοώ: *είχε κάνει το κουμάντο του και δεν χρωστούσε πουθενά.*

[ετυμ. μεσν. < ιταλ. comando < μτγν. λατ. commando < λατ. commendo «επιτρέπω, συνιστώ» < com- (< cum) + -mendo < mando «επιτρέπω, αγγέλλω»*}.

κουμάρι[1] (το) [κουμαρ-ιού | -ιών} δοχείο νερού από πηλό. γυαλί ή μέταλλο: *μετέφερε δύο ~ νερό* συν. αγγείο, δοχείο.

[ΕΤΥΜ. μεσν. <: *κουκουμάριον* < λατ. cucuma). κουμάρι[2] (το) τυχερό παιχνίδι πυυ παίζεται με χρήματα.

[F.TYM. < τουρκ. kumar]. κουμαριά (η) θάμνος με κόκκινους στρογγυλούς καρπούς, πυυ χρησιμοποιείται ως τροφή για τα οικόσιτα μηρυκαστικά ή για το στόλισμα τού σπιτιού τα Χριστούγεννα. Επίσης κόμαρος [αρχ.|. κούμαρο (το) ο μικρός, στρογγυλός και κόκκινος καρπός τού φυτού κουμαριά, ο οποίος χρησιμεύει ως τρυφή τού ανθρώπου ή ως αρωματικό στη ζαχαροπλαστική: *ζουμερό / κατακόκκινο ~.*

Ιετυμ. < μτγν. *κόμαρον* < αρχ. *κόμαρος,* ίσως < *κόμη* «φύλλωμα δέντρου»].

κουμαρτζής (ο) {κουμαρτζήδες} (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που παίζει τυχερά παιχνίδια ΣΥΝ. τζογαδόρος 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που χαρτοπαίζει επαγγελματικά ΣΥΝ. χαρτοπαίκτης.

[ετυμ. < τουρκ. kuniarci). κουμάσι (το) {κουμασ-ιού | -iow} (λαϊκ.) 1. (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο χωρίς ηθικούς περιορισμούς, χαμηλού επιπέδου: *να δούμε τι σόι ~ μάς κουβά?^ησες αυτή τη φορά! || καλό ~ είσαι και τού λόγου σου!* συν. κάθαρμα, τιποτένιος λντ. αξιοπρεπής, σωστός · 2. το κοτέτσι, υ ορνιθώνας.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. kumas «ύφασμα, πανί - χαρακτήρας (ανθρώπου)» < αραβ. qumas[. κουμκάν (το) {άκλ.} παιχνίδι με την τράπουλα, κατά το οποίο νικητής ανακηρύσσεται αυτός που απαλλάσσεται πρώτος από τα φύλλα του, αφού έχει κάνει τυυς κατάλληλους συνδυασμούς. — (υποκ.) κουμκανάκι (το).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. cooncan < ισπ. con quien «με ποιον;»], κουμκανατζού (η) {κουμκανατζούδες} (καθημ.) γυναίκα που παίζει κατά σύστημα κουμκάν, κουμκουάτ (το) {άκλ.} 1. εσπεριδοειδές με έντονο πράσινο φύλλωμα και μικρούς πορτοκαλί καρπούς 2. ο καρπός τού παραπάνω δέντρου, που μοιάζει με μικρό πορτοκάλι: *έκανε γλυκό τού κουταλιού από ~*

ηδύποτο που παρασκευάζεται στην Κέρκυρα, από τους παραπάνω καρπούς.

[.P.TYM. < αγγλ. kumquat < κινεζ. kam kwat < kam «χρυσός» + kwat « πορτοκάλι»].

κουμούλα (η) {δύσχρ. κυμουλών} (λαϊκ.) σωρός.
[πτυμ. < μεσν. *κουμνύλι* / μτγν. *κούμουλον* < λατ. cumulus], **κούμουλος,** -η, -ο (λαϊκ.) (συνήθ. για δοχείο) αυτός που είναι γεμάτος μέχρι επάνω, που δεν χωρά τίποτε άλλο. πυυ ξεχειλίζει: ~ *καλάθι* ΣΥΝ. πλήρης, ξέχειλος λμ. άδειος, λειψός.
(ι-ΤΥΜ. < μτγν. *κούμουλον* < *λατ.* cumulus «σωρός»|. **κουμπαράς** (ο) {κουμπαράδες} μικρό κουτί, πήλινο ή μεταλλικό, στο υποίο φυλάσσονται ο\ οικονομίες, χιορίς να μπορεί να τις βγάλει κανείς από εκεί. παρά μόνυ σπάζυντάς τυν ή ανοίγυντάς τον με κλειδί. Ιετυμ. < τυυρκ. kunibaru «όλμος - ταμιευτήρας χρημάτων» (από το σχήμα του) < περσ. xumbara «μικρό δοχείο»], **κουμπαριά** (η) Ιμεσν.] η οικογενειακή και κοινωνική σχέση ανάμεσα σε αυτόν που βαφτίζει ή στεφανώνει κάποιον και αυτόν που βαφτίζεται ή στεφανώνεται: *έχω κάνη - με το σόι τους.* Κπίσης **κουμπαρι- λίκι** (το). –**κουμπαριάζω** ρ. **κουμπάρος** (υ). **κουμπάρα** (η) **1.** πρόσωπο πυυ συνδέεται με πνευματική συγγένεια με κάποιον μετά από κουμπαριά: *βγήκα μα τους ~ μου, τους γονείς τού βαφτισιμιού μου*■ φρ. (α) ***παίζουμε τις κουμπάρες*** ασχολούμαι με ελαφρά πράγματα, δεν παίρνω (κάτι) στα σοβαρά (η έκφραση προέρχεται από το παιδικό παιχνίδι «κουμπάρες»): *όταν δει το ποσό για το οποίο μιλάμε. Θα καταλάβει ότι εδώ δεν παίζουμε τις κουμπάρες* (β) ***Θα σε πάρω, με παπίτά και με κουμπάρο*** *Θα* σε παντρευτώ με όλους τους τύπους 2. (κλητ. ***κουμπάρε-*** *ως* προσφώνηση που δείχνει οικειότητα, ιδ. σε μικρές κοινότητες): *πώς από τα μέρη μας; -* (υποκ.) **κουμπαράκος** κ. **κουμπαρούλης** (ο), (υποκ.) **κουμπαρούλα** (η).
[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. compare < μτγν. λατ. computer < com- (< cum) + parer «πατέρας»].
κουμπάσο (τυ) ΝΑΥΤ. όργανο μέτρησης αποστάσεων στον ναυτικό χάρτη ΣΥΝ. ναυτικός διαβήτης, **κουμπές** (ο) {κουμπέδες} (λαϊκ.) ο τρούλος.
| ετυ.μ. μεσν. < τυυρκ. kubbe]. **κουμπί** (το) {κυυμπ-ιυύ | -ιών} **1.** μικρό, στρογγυλού συνήθ. σχήματος, εξάρτημα τής ενδυμασίας, το υποίο ράβεται μόνιμα πάνω στα ρούχα και μπορεί εύκολα να περάσει από αντίστοιχη τρύπα ή θηλιά (κουμπότρυπα), είτε για να ανοίγει και να κλείνει άνοιγμα τού ρούχου (σε παντελόνι, παλτό, πουκάμισο κ.λπ.) είτε για να διευκολύνει την εφαρμυγή τού ρούχου στο σώμα είτε απλώς για διακοσμητικούς λόγους: *ράβω / ξηλώνω / κουμπώνω ένα ~ || περνώ το ~ από την κουμπότρυπα* jj *πολύχρωμο ι κοκκάλινο ι διακοσμητικό ~ || τα - τον παλτού / τού πουκαμίσου / τού φορέματος* ΣΥΝ. (λόγ.) κυμβίο(ν)· φρ. ***τα κουμπιά τής Αλέξαινας*** δύσκολη ή μπερδεμένη κατάσταση 2. μικρό, στρυγγυλού συνήθ. σχήματος, εξάρτημα ηλεκτρικής συσκευής ή ηλεκτρικού κυκλώματος, με το οποίο ρυθμίζεται η παροχή ρεύματος, καθώς και η ένταση ορισμένων χαρακτηριστικών (π.χ. ένταση ήχου): *πατάω) / γυρίζω / πιέζω το ~ |(το - τού ραδιοφώνον / τού ήχου / τού ασανσέρ || πάτα το* ν' *ανοίξει η τη/.εύραση* 3. (μτφ.) ένα στοιχείο τού χαρακτήρα / τής προσωπικότητας (κάποιου), το οπυίο. αν ξέρεις πώς να το χρησιμοποιήσεις, τον παίρνεις με το μέρος σου. τον «κερδίζεις»: *φαίνεται ζόρικος, αλλά άμα ξέρεις τα - του. σου κάνει όλα τα χατίρια*■ φρ. ***βρίσκω το κουμπί (κάποιου)*** βρίσκω σε κάποιον το στοιχείο τύυ χαρακτήρα τυυ που μου επιτρέπει να τον χειρίζομαι όπως θέλω: *έχει βρει το ~* του *και τον κάνει ό.τι θέ/.ει.* – (υποκ.) **κουμπάκι** (το).
[F.TY.M. < μεσν. *κομβίον* (με κώφωση τού *-ο-* και κλειστοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος *-μβ-* > *-μπ-),* υποκ. τού μτγν. *κόμβος* (βλ.λ.)!.
κουμπότρυπα (η) (δύσχρ. κουμπότρυπών} **1.** τρύπα ειδικά ανοιγμένη στα ρούχα και ραμμένη, ώστε να μην ξεφτύζει, για να μπαίνουν και να στερεώνονται τα κουμπιά: *ανοίγω κουμπότρυπες || τα μάτια του από την κούραση και τη νύστα είχαν γίνει σαν κουμπότρυπες* 2. (αργκό) οπή. διαμπερές τραύμα από σφαίρα, σε ΦΡ. όπως ***θα σε γεμί-*** σω ***κουμπότρυπες!*** **κουμπούρα** (η) πιστόλι παλαιού τύπου. – (υποκ.) **κουμπούρι** (το). Ιετυμ. < *κουμπί* + παραγ. επίθημα *-ούρα,* που οφείλεται στο γεγονός ότι τοποθετούσαν το πιστόλι σε κουμπωτό περιστήθιο. Το τουρκ. kubur είναι μάλλον δάνειο από την Ελληνική], **κουμπούρας** (ο) (μειωτ.) **1.** ο κακός μαθητής, ο μαθητής που δεν παίρνει τα γράμματα συν. (μτφ.) κούτσουρο, τούβλο λντ. (μτφ.) αΐτός, ξουράφι, ξεφτέρι 2. (γενικότ.) άνθρωπος χωρίς παιδεία: *όταν έφτασε η συζήτηση στην τέχνη, φάνηκε τι - ήταν ο νεόπ/.οντος τής παρέας!* **κουμπουριά** (η) ο πυροβολισμός πιστολιού: *«μπαμ και μπουμ οι -/ φυτεύεις βόλια στις καρδιές»* (λαϊκ. τραγ.) συν. πιστυλιά. **κουμπώνω** ρ. μετβ. {κούμπω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** περνώ τα κουμπιά (ρούχου) μέσα από τις ειδικά διαμορφωμένες τρύπες (κουμπότρυπες) ή εφαρμόζω το κυυμπί στην ειδική υποδυχή αντικειμένου (λ.χ. τσάντας): ~ γο *παντελόνι / το πουκάμισο / τη φούστα /* γο *παλτό* λντ. ξε-κουμπώνω· (μεσοπαθ. ***κουμπώνομαι) 2.*** κλείνω το ρούχο μου περνώντας τα κυυμπιά μέσα στις κουμπότρυπές τους: *κουμπώσου γρήγορα και άνοιξε την πόρτα!* λμ. ξεκυυμπώνυμαι 3. (μτφ.) είμαι επιφυλακτικός. διστακτικός: *είναι κουμπωμένος απέναντι σε αγνώστους || Κουμπώσου! Μη λες πολλά λόγια!* ΣΥΝ. φυλάγομαι, έχω τον νου μου. είμαι αναποφάσιστος. – **κσύμπωμα** (το).
| ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *κομβώ (-όω)* < *κόμβος* (βλ. κ. *κουμπί)].* **κουμπωτός,** -ή.-ό αυτός που κλείνει με κουμπιά: ~ *φόρεμα.* **κουνάβι** (το) {κουναβ-ιού | -ιών} (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ. ζώο) άγριο ασπρόμαυρο θηλαστικό σε μέγεθος γάτας με. δυσάρεστη. χαρακτηριστική μυρωδιά· (λόγ.) ικτίς: *βρομάει* σαν-ΣΥ.Ν. νυφίτσα. Επίσης (διαλεκτ.) **κουνάδι.**
ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *κοννάδι.* υποκ. τού σλαβ. kuna|.

κουνάμενος, -η. -ο αυτός που περπατά με επιτηδευμένη χάρη· κυρ. στις φρ. ***κουνάμενος-λυγάμενος*** / ***σεινάμενος*** (i) ως χαρακτηρισμός προσώπου που λικνίζεται υπερβολικά: *τους πλησίασε κουνάμενη-λν- γάμενη επιδεικνύοντας τις καμπν/ες της* (ii) (σκωπτ.) για πρόσωπυ πυυ εμφανίζεται κάπου επιδεικνύοντας ιδιαίτερη άνεση (ενώ υπάρχει πρόβλημα με αυτό): *εμφανίστηκε ζαφνικά κουνάμενη-σεινάμενη, λες και δεν είχαμε τσακο)θεί ποτέ!*
[ΕΤΥΜ. < κουνώ + επίθημα -άμενος. που ξεκίνησε από αρχ. ρ. σε *-αμαι* (π.χ. *ίπτ-άμενος, ίστ-άμενος. κρεμ-όμενος)* και από τον αόρ. άλλων ρ. (π.χ. *χαρισ-άμενος),* αργότερα δε επεκτάθηκε και σε τ. όπως *τρεχ-άμενος. τρεμ-άμενος. χηρευ-άμενος* κ.ά.].
κουνγκ-φού (το) {άκλ.} κινεζική τεχνική αμυντικής πάλης.
[f.ty.m. < αγγλ. kung fu < κινεζ. gongfu «ικανότητα, επιδεξιότητα» < qufin t'a «αρχές τής πυγμαχίας»|. **κουνέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κυυνέλι γένους θηλυκού **2.** (μτφ. ως χαρακτηρισμός) γυναίκα πυυ γεννά πολλά παιδιά: *είναι ~· γεννοβο- λάει το ένα κουτσούβελο πίσω απ' το άλλο.* **κουνελάκι** (το) {χωρ. γεν.} (υπυκ.) **1.** μικρό ή νεαρό κουνέλι · **2.** γυναίκα με τολμηρή εμφάνιση, τής οποίας φωτογραφίες δημοσιεύονται σε περιοδικά ή η οποία εργάζεται ως κράχτης σε νυχτερινά κέντρα, **κουνέλι** (το) (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ. ζώο) {κουνελιού | -ιών} οικόσιτο θηλαστικό πυυ μοιάζει με τον λαγό. γεννά πολύ συχνά πολλά μικρά και εκτρέφεται κυρ. για το κρέας ή το δέρμα του: *κλουβί για τα κουνέλια || - στυφάδο.*
[f.tym. μεσν. < ιταλ. coniglio (διαλεκτ. cunclo) < λατ. cuniculus, πιθ. ιβηρ. προελ., πβ. βασκ. kui-unixi (όπου -txi υποκ. επίθημα)], **κούνελος** (ο) το αρσενικό κυυνέλι.
κουνενές (υ) {κουνενέδες} (μειωτ.) **1.** τυ νεογέννητο βρέφος: *νταντεύουν* τον -Γου^2. (μτφ.) άνθρωπος ξεμωραμένος ή μαμμόθρεφτος. (ΠΤΥΜ. Αγν. ετύμου, πιθ. συνδέεται με το ρ. *κουνώ*\. **κούνημα** (το) {κουνήμ-ατος | -ατα.-άτων} **1.** το να ταλαντώνεται κάτι γύρω από τον άξονα ή το κέντρο του: γο ~ ΓΟύ *πλοίου με ζαλίζει* ΣΥΝ. ταλάντωση, κίνηση 2. η κίνηση τής περιφέρειας περισσότερο από το κανονικό κατά τυ βάδισμα ή τον χυρό, πράγμα πυυ θεωρείται χαρακτηριστικό των γυναικών και συνιστά ερωτική πρόκληση, **κούνια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μικρό κρεβάτι μέσα στο οποίο κοιμίζουν τα μωρά και το οπυίυ μπορεί να ταλαντεύεται: το *μωρό κοιμόταν ήσυχο στην* ~ του ΣΥΝ. λίκνο· φρ. ***από κούνια*** εκ γενετής, εκ φύσεως: *είναι τρελός* ~ ΣΥΝ. παιδιόθεν · 2. κάθισμα (με ή χωρίς στήριγμα για την πλάτη) αναρτημένυ με σχοινιά ή αλυσίδες από σιδερένια κατασκευή ή δέντρο, ώστε να ταλαντώνεται με ωθήσεις ΣΥΝ. αιώρα· φρ. (α) ***κούνια που σε κούναγε*** για ανθρώπους πυυ έχουν άγνοια τού κινδύνου ή τής σοβαρότητας μ\ας κατάστασης ή υπερτιμούν τις δυνάμεις τους: *Νομίζεις πως είναι εύκολη δουλειά:* ΣΥ.Ν. γελιέσαι (β) ***κούνια μπέλα...*** (i) η αρχή παιδικού τραγουδιού που συνοδεύει την κίνηση πάνω στην κούνια (ii) (ως ουσ.) η ίδια η κούνια, ιδ. για τα παιδιά: *έλα να σε κάνω ~!* 3. ***κούνιες*** (οι) μέρος ειδικά διαμορφωμένο με κούνιες (σημ. 2) για τα παιδιά: *θα πάω το παιδί στις* ~ ΣΥ\. παιδική χαρά. (f.tym. μεσν. < *κούνα* < *λατ.* cunae «η νηπιακή ηλικία» (πβ. κ. cunabula «λίκνο νηπίων»). Η άπυψη ότι *κούνια* < *κουνώ* δεν εξηγεί την καρυυσία τού τ. *κούνα* ήδη τον 7ο αι., δηλ. πριν από το ρ. *κουνώ,* ενο) αφήνει ανερμήνευτο το μτγν. υποκ. *κουνίον* «λίκνο, κούνια»], **κουνιαδι** (το) Ιχωρ. γεν.} (οικ.) υ κουνιάδος / η κουνιάδα: *βγήκα έξω με τα κουνιάδια μου.* **κουνιάδος** (υ). **κουνιάδα** (η) ο αδερφός τού/τής συζύγου ΣΥΝ. ανδράδελφος *ι* γυναικάδελφος. - (υποκ.) **κουνιαδάκι** (το), **κουνιαδού- λα** (η).
|ΕΓΥΜ. μεσν. < βεν. cognado < λατ. cognatus «συγγενής»|. **κουνιστός,** -ή. -ό **1.** αυτός που μπορεί να λικνίζεται, να κινείται προς τη μία και την άλλη κατεύθυνση σε συνεχή κίνηση: - *πολυθρόνα* ΑΝΙ·. σταθερός 2. αυτός που κινείται με επιτηδευμένες κινήσεις, που λικνίζει υπερβολικά το σοομα: *μπήκε στο κατάστημα κουνιστή και λυγιστή* ΣΥΝ. σκερτσόζος, ναζιάρης ΛΝΤ. μυνυκόμματυς 3. (για άνδρες κ. ως ουσ.) αυτός που κινεί το σώμα όπως υι γυναίκες· υμοφυλόφιλος ΣΥΝ. θηλυπρεπής, κίναιδος ΑΝΓ. ανδροπρεπής, **κουνίστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (μειωτ.) γυναίκα που κουνάει το σώμα της προκλητικά · 2. η κουνιστή καρέκλα.
[ΕΤΥΜ, < *κουνώ* + παραγ. επίθημα *-ίστρα,* πβ. κ. *γυρ-ίστρα*\. **κουνούπι** (το) {κουνουπ-ιού ί -ιών} (κοινό όν. κ. για τυ αρσ. κ. για το θηλ. έντυμυ) έντυμο φτερωτό, πυυ φέρει προβοσκίδα. με την υποία ρουφά αίμα από ζώα ή τον άνθρωπο και μπορεί να μεταδώσει βλαβερές ασθένειες, όπως ελονοσία, κίτρινο πυρετό κ.ά. – (υποκ.) **κουνουπάκι** (το), (μεγεθ.) **κουνουπάρα** (η).
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *κουνούπιον* < μτγν. *κωνώπιον.* υποκ. τού αρχ. *κώνωψ.* αβεβ. ετύμου, ίσως δάνειο, πβ. αιγυπτ. ham£. ενώ το κωνώπιον θα μπορυύσε να έχει προελθεί παρετυμολογικούς από τ. **κανώπιον*< *Κά- νωπός,* όνομα αρχ. αιγυπτ. πόληςί. **κουνουπίδι** (το) {κουνουπιδ-ιού | -ιών} εδώδιμο λαχανικό σφαιρικού σχήματος με πυκνή, τραγανή -όταν είναι ωμή- σάρκα φαιού χρο>μα- τος. πυυ φύεται απευθείας στο έδαφος και καταναλώνεται συχνότ. μαγειρεμένο: - *βραστό / γιαχνί* · ΦΡ. ***έγινα κουνουπίδι*** μέθυσα πάρα πολύ. έγινα στουπί. - (υποκ.) **κουνουπιδάκι** (τυ).
[ΠΤΥΜ. < μεσν. *κυυνουπίδιν,* πιθ. < **κανωπίδιον* (με κώφωση και αφομοίωση), υποκ. τού μτγν. *κάνωπον,* αγν. ετύμου]. **κουνουπιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ύφασμα λεπτό ή από τούλι, το οπυίο κρεμιέται από ψηλά και καλύπτει το κρεβάτι έτσι. ώστε να μην ενοχλούν τα κουνούπια αυτούς πυυ κοιμούνται: *πυκνή / αποτελεσματική ι κάτασπρη ~.*
[ΕΤΥΜ. < *κουνούπι* + παραγ. επίθημα *-ιέρα*\. **κουντεπιέ** κ. **κουτεπιέ** (το) {άκλ.} **1.** το πάνω μέρυς τής καμάρας

τού πέλματος ανάμεσα στα δάχτυλα και στους αστραγάλους: *έχει χοντρό ~, γι' αυτό δεν της πάνε τα κλειστά παπούτσια || το παπούτσι τον χτύπησε στο* - 2. (συνεκδ.) το τμήμα παπουτσιού ή κάλτσας που καλύπτει αυτό το σημείο τού ποδιού: *τον στενεύει λίγο το ~.* (Βλ. κ. λ. *κουτουπιέ).*

[ι-.ΤΥΜ. < γαλλ. coup de pied «χτύπημα τού ποδιού»], **κουντρίζω** ρ. αμετβ. (κούντρισα) πέφτω με το κεφάλι σε σκληρή επιφάνεια. κουτουλάω.

frry.M. < μεσον. *κουντρώ* (με ηχηρυποίηση κατ' επίδρ. τής λ. *κόντρα)* < *κούτρα* (βλ.λ.)].

κουνώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κουνάς... | μτχ. κυνάμενος. -η, -ο [κούν-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος! ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάποιον/κάτι) να κινηθεί σε μια διεύθυνση: *~ το κεφάλι πέρα-δώθε || - τους οψους μου πάνω-κάτο) |] μι* Λούσε *κουνώντας απεΟ.ητικά το δάχτυλό του* **2.** (ειδικότ.) (α) σείω (κάποιον/κάτι), πηγαίνω πέρα-δο')θε (κάποιον/κάτι): *μας κούνησε για τα καλά ο σεισμός* (β) προκαλώ ταλάντωση: *~ το μωρό στην κούνια* ΣΥΝ. λικνίζω 3. αλλάζω θέση σε (κάποιον^ κάτι), μετατοπίζω από σταθερό σημείο' συνήθ. σε προειδοποίηση: *μην κουνήσεις τίπντε από τη θέση τνυ!* ΣΥΝ. μετακινώ, μεταφέρον ΦΡ. (α) δεν ***το κουνάω (ρούπι)*** βλ. λ. *ρούπι* (β) ***κουνώ το δαχτυλάκι μου*** καταβάλλω την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια: *αρκεί* να *κουνήσει το δαχτυλάκι της και τρέχουν οι άντρες πίσω της || απ' το πρωί κάθεται■ δεν έχει κυνήσει το δαχτυλάκι της ούτε τόσο δα* (γ) ***κουνώ την ουρά μου*** προκαλώ, ιδ. ερωτικώς: *όμορφη είσαι- αλλά αν δεν κουνήσεις την ουρά* σου, όεν *θα σε προσέξει κανείς* (δ) ***μέχρι να κουνήσει το ένα πόδι, βρομάει τ' άλλο*** για ανθρο>πους που είναι υπερβολικά αργοί (ε) (αργκό) ***την κούνησα την αχλαδιά*** είχα σεξουαλική επαφή ή (για άντρα) ήρθα σε υμυφυλοφιλική επαφή: *«από παιδάκι έπαιζα με τις κούκλες, συμπεριφερόμουν σαν κοριτσάκι και στα δεκατέσσερα ~ μ' έναν ναύτη»* (εφημ.) ♦ 4. (αμετβ.) βρίσκομαι σε ταλάντωση, πηγαίνω πέρα-δώθε ή/και πάνω-κάτω: γο *πλοίο κουνούσε πολύ* (λόγω θαλασσοταραχής) ΣΥΝ. ταλαντεύομαι, λικνίζομαι ΑΝ Γ. ακινητώ. ήρεμο)· (μεσοπαθ. ***κουνιέμαι)*** 5. κινούμαι, δεν μένω ακίνητος στο ίδιο μέρος. αλλάζω θέση: *έχει πεισμώσει και δεν κουνιέται από τη θέση του με τίποτα* ΣΥΝ. μετακινούμαι· ΦΡ. (α) ***κουνήσου από τη θέση σου!*** προς αποτροπή τού κακού, που υ συνομιλητής έχει προβλέψει: *μη λες τέτοια πράγματα για θανάτους■ ~!* ΣΥΝ. χτύπα ξύλο (β) δεν ***κουνιέται φύλλο*** (i) επικρατεί απόλυτη νηνεμία, άπνοια: *πολλή ζέστη και άπνοια■ ~!* (ii) (γενικότ.) δεν παρατηρείται καμία δραστηριότητα ή κίνηση: *~ στην αγορά και οι έμποροι διαμαρτύρονται* 6. ενεργώ με βιασύνη: *κουνήσου· θ' αργήσουμε!* ΣΥΝ. κάνω γρήγορα, βιάζομαι, σπεύδω 7. δείχνω αυξημένη δραστηριότητα: *πρέπει να κουνηθείς και συ, για να πας μπροστά επαγγε?^ματικάμη βασίζεσαι μόνο στους άλλους* ΣΥΝ. δραστηριοποιούμαι, ενεργοποιούμαι ΑΝΤ. αδρανώ, απρακτώ 8. (αργκό) πρυκαλο), φέρομαι υπεροπτικά, κάνω τον σπουδαίο (σε κάποιον): *μη μου κουνιέσαι, γιατί δεν σε παίρνει || εμένα δεν μπορεί κανείς να μου κουνηθεί στην πιάτσα* 9. (η μτχ. ***κουνημένος***, *-η, -υ)* αυτός που τον έχουν κουνήσει· (ειδικότ.) φωτογραφία ή εικόνα τηλεοπτική, κινηματογραφική κ.λπ. που δεν έχει τραβηχτεί καλά, με σταθερό χέρι και εμφανίζει είδωλα ή είναι Ουλή· ΦΡ. ***είναι κουνημένος στο μυαλό*** είναι τρελός, δεν στέκει στα καλά του (πβ. λ. *κινώ).* [εϋμ. < μεσον. *κουνώ* < αρχ. *κινώ* (βλ.λ.)Ι- κουπ (η) {άκλ.} 1. τρόπος κοψίματος τού ρούχου: *η ~ τού φορέματος είναι ξεπερασμένη* ΣΥΝ. κοπή 2. τρόπος κουρέματος των (γυναικείων) μαλλιών: *αυτή η - είναι πολύ το/.μηρή* ΣΥΝ. κούρεμα, κοπή.

IiTYM. < γαλλ. coupe < p. coupcr «κόβω, χωρίζω» < παλ. γαλλ. colpcr colp < δημώδ. λατ. colpus < λατ. colaphus < αρχ. *κόλαφος*\. **κούπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** σκεύος με φαρδύ στόμιο, που χρησιμο- πυιείται για να πίνει κανείς ροφήματα: *χρωματιστή / πορσε?,άνινη / σπασμένη / πήλινη* -1[*μία ~ φρέσκο γάλα* συν. φλιντζάνα 2. (συνεκδ.) ποσότητα συνήθ. υγρού πυυ χρησιμοποιείται συμβατικά στη μαγειρική 3. λθλ. (αργκό) τυ κύπελλο που κερδίζει ομάδα σε διοργάνωση: *«Φέρτε την ~» ήταν ο τίτλος αθ/.ητικής εφημερίδας απευθυνόμενης προς τους παίκτες τής ομάδας που έπαιζε στον τελικό τού Κυπέλλου Ευρώπης* · 4. ένα από τα τέσσερα είδη φύλλων τής τράπουλας (χρώματα), που φέρει το σχήμα τής καρδιάς: *σ'αυτή την παρτίδα τα ατού είναι οι ~ || ντάμα ~* · φρ. *την κάνω από κούπες* βρίσκομαι σε δυσάρεστη θέση, αποτυγχάνω στην προσπάΟειά μου συν. την πατάω ΑΝΤ. τα καταφέρνω. — (υπυκ.) **κουπάκι** (τυ) κ. **κουπίΌα** (η).

Ι.είϋμ. μεσν. < λατ. cupa, που συνδ. πιθ. με σανσκρ. kupah «λάκκος, κοιλότητα», αρχ. ισλ. hOt'r «αγγείο»), **κουπαστή** (η) 1. το χοντρό ξύλο στην κορυφή προστατευτικού κιγκλιδώματος, ιδ. γύρω από τυ κατάστρωμα πλυίυυ 2. (γενικότ.) κάθε είδυς προστατευτικού κιγκλιδώματος (π.χ. σε σκάλα, μπαλκόνι). [ητυμ. Λβεβ. ετύμυ. πιθ. < **έγκωπαστή* < μτγν. *έγκωπον,* τυ πλάγιο μέρος τού πλυίου ανάμεσα στα πρόσθια και τα οπίσθια κουπιά, < *έγ-* (< *έν)* + *-κωπον*< αρχ. *κώπη* «-κουπί»], **κουπέ** (το) {άκλ.} **1.** κλειστή άμαξα, που έχει δύο ή τέσσερεις θέσεις

2. διαμέρισμα τρένυυ, πυυ έχει μόνο μία σειρά καθισμάτων · 3. διθέσιο ή δίπορτο αυτοκίνητο: *πολυτελές / ακριβό* -4. (ως επίθ.) αυτοκίνητο τού οποίου το πίσω μέρος τού αμαξώματος είναι στρογγυλο- ποιημένο · 5. (παλαιότ.) ως χαρακτηρισμός ποιότητας ελαιολάδου πυυ παρασκευάζεται από ένα μέρος παρθένο ελαιόλαδυ και δύο μέρη ραφινέ (δηλ. επεξεργασμένο λάδι κατώτερης ποιότητας).

[ΕΓΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. coupc. μτχ. τού ρ. coupcr «χτυπώ, κόβο)» < coup «χτύπημα» < λατ. **colpus* < colaphus < αρχ. *κόλαφος].* **κουπεπέ** (το) Ιάκλ.} λέξη πυυ εκφέρεται τραγουδιστά από κάποιυν καθώς κινεί ρυθμικά τις παλάμες τυυ προς ένα βρέφος.

[ετυμ. Πλαστή λ. τής παιδικής γλώσσας!, **κουπί** (το) {κουπ-ιυύ | -iojv} επίμηκες, συνήθ. ξύλινο, όργανο με φαρ δύτερη τη μία τυυ πλευρά, ώστε να λειτουργεί ως μοχλός· τυ χειρίζονται υι κο)πηλάτες. για να κινείται ένα σκάφυς πάνω στο νερό· φρ. ***τραβώ κουπί*** (i) κωπηλατώ (ii) (μτφ.) καταβάλλω έντονη προσπάθεια: *τραβά κουπί στην καινούργια της δουλειά* συν. ζορίζομαι, πιέζομαι. [ετυμ. < μεσν. *κουπίον* < αρχ. *κωπίον.* υπυκ. τύ υυσ. *κώπη* (βλ.λ.)]. **κουπιά** (η) **1.** η ώθηση που παίρνει σκάφυς ή πλοίο, όταν κινηθεί με το κουπί · 2. τυ χτύπημα με κουπί, **κουπλέ** (το) {άκλ.} μέρος τής τυπικής απλής φόρμας τού τραγουδιού, το οποίο εναλλάσσεται με το ρεφρέν (βλ.λ.) · τραγουδιέται, σε κάθε επάνοδό τυυ, στην ίδια μελωδία και σε διαφορετικούς στίχους, ενώ στο ρεορέν υι στίχοι παραμένουν υι ίδιυι.

[F.TYM. < γαλλ. ojuplct (πρυβηγκ. cobla «δύο στροφές») < couplc **«ζεύ**γος» < λατ. copula «σχυινί δεσμός (στίχων)»], **κουπολάτης** (ο) {κουπολατών} ο κωπηλάτης (βλ.λ.). **κουπόνι** (το) {κυυπον-ιού | -ιών} **1.** χαρτί που έχει απυκυπεί από έγγραφο χρηματιστηριακής ή άλλης αξίας, από έντυπο (περιοδικό ή εφημερίδα) ή από χάρτινη συσκευασία προϊόντος και αντιστοιχεί σε συγκεκριμένη χρηματική αξία ή δώρο: *συγκεντρώνοντας τρία ~ από τη συσκευασία τού απορρυπαντικού μας. κερδίζετε ένα δώρο* ΣΥΝ. απόκομμα 2. τυ απόκομμα με το οποίο ο κάτοχος αποκτά δικαίωμα σε έκπτωση ή σε δωρεάν παροχή αγαθού: οι *φοιτητές τρώνε στο φοιτητικό εστιατόριο με κουπόνια* 3. το απόκομμα που αντιστοιχεί σε ορισμένο ποσό. το οποίο έχει δυθεί σε έρανο ή για οικονομική ενίσχυση. [ΠΤΥΜ. < γαλλ. coupon < p. coupcr «χτύποι, κόβω» (βλ. κ. *κουπέ)].* **κουρά** (η) (λόγ.) **1.** το κόψιμο το)ν μαλλιών το κούρεμα **2.** (ειδικότ.) τελετή, κατά την οποία κείρεται η κόμη τού δόκιμου μοναχού, ώστε να εισέλθει επισήμοίς πλέον στη μοναχική ζωή ως μέλος τής αδελφότητας. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ. αρχ. < *κείρω* (βλ.λ.)|. **κούρα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η φροντίδα ασθενούς ύστερα από ιατρική εντολή με σκοπό την αποκατάσταση τής υγείας του: *του συνέστησε μια - με πολ/^ή ξεκούραση και υγιεινή διατροφή* συν. θεραπεία, νοσηλεία 2. η επίσκεψη γιατρού σε ασθενή: ο *γιατρός ήρθε για την εβδυμαδιαία - του.* — **κουράρω** ρ. (βλ.λ.). σχολιο λ. *παρώνυμο.* [f.tym. μεσν. < ιταλ. cura < λατ. cura|. **κουράγιο** (το) {χωρ. πληθ.} η ψυχική δύναμη, το θάρρος: *αντλώ / δίνω - || μυυ* Λείπει *το ~* jj *βρίσκω / χάνω το ~ μου* || (ως ενθάρρυνση) *-! Λίγο ακόμη έμεινε! || Μην απελπίζεσαι, κάνε -!* συν. σθένος.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. coraggio < λατ. **coraticum* < cor «καρδιά»), **κουράδα** (η) (!) περίττωμα, αποπάτημα ΣΥΝ. (!) σκατό. Κπίσης **κου- ράδι** (το). — (υποκ.) **κουραδάκι** (το).

[ftym. < μεσν. *κουράδιον* < **σκωράδιον,* υπυκ. τύ αρχ. *σκώρ* (βλ. κ. *σκουριά)].* **κουράδας** (ο), **κουράδω** (η) (λαϊκ.-υβριστ.) άνθρωπος δειλός, τιποτένιος. **κουραδόμαγκας** (ο) (λαϊκ.-υβριστ.) ψευτυπαλληκαράς (βλ.λ.). **κουραδομηχανή** (η) (λαϊκ.-υβριστ. ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο αδρανές και τεμπέλικο, **κουράζω** ρ. μετβ. {κούρασ-α. -τηκα. -μένυς} **1.** επιφέρω (σε κάπιυν) κόπωση: *με κούρασε αυτή η εργασία || κουράστηκαν τα μάτια μου από την πολλή τη/.εόραση || νιώθω κουρασμένος από τη δουλειά* ΣΥΝ. καταπονώ, καταβάλλω ΑΝΤ. ξεκουράζω, αναπαύω 2. προκαλώ (σε κάπιυν) ενόχληση: *με κουράζεις επαναλαμβάνυντάς μου συνέχεια τις ίδιες ιστορίες* ΣΥΝ. ενοχλώ, δυσάρεστο). ΣΧΟΜΟ λ. *ξε-.*

[εϋμ. μεσν., αρχική σημ. «τιμωρώ με καταναγκαστικό κούρεμα». < αρχ. *κουρά* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μεσν.|. **κουραμανα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (αργκό-παλαιότ.) το ψωμί που έτρωγαν οι στρατιώτες.

[γ.τυμ. Αβεβ. ετύμου. Ορισμένοι έχουν αναγάγει τη λ. στο γαλλ. επίρρ. courammeni «τροχάδην», υπονοώντας ότι οι στρατιώτες παραλάμβα- ναν τροχάδην τυ συσσίτιο. Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. προέρχεται από το υυσ. *κόρα* (τύ ψωμιού) / (διαλεκτ. *κυύρα)* + *μάννα,* δηλώνοντας την αφθονία, την πλησμονή], **κουραμπιές** (ο) {κυυραμπιέδες} **1.** γλύκυσμα που παρασκευάζεται <χπό σιμιγδάλι και βούτυρο, πασπαλίζεται με ζάχαρη άχνη και συνηθίζεται πυλύ τα Χριστούγεννα: *φρέσκος: χριστουγεννιάτικος ~* · **2.** (μτφ.- μειωτ.) στρατιοκης που δεν έχει λάβει μέρος σε μάχη: *οι - είχαν πανικοβληθεί στην ιδέα τής μάχης* συν. απόλεμος, απειροπόλεμος, άκαπνος ΑΝΤ'. εμπειροπόλεμος 3. (γενικότ.) ο δειλός, φοβητσιάρης άνθρωπος. — (υπυκ.) **κουραμπιεδάκι** (τυ) (σημ. Ι).

[ΚΤΥΜ. < τουρκ. kurabiyc < αραβ. gurabj. **κουράριο** (το) {χωρ. πληθ.} ΦΑΡΜ. ουσία φυτικής προελεύσεως με ισχυρή παραλυτική επίδραση, η οπυία σε ακατέργαστες μορφές παρασκευαζόταν από τυυς Ινδιάνους τής Ν. Αμερικής, για να τυ χρησιμοποιούν ως δηλητήριο στα βέλη τους. Ηπίσης **κουράρε** {άκλ.}. [F.TYM. < ισπ. curare < kurari, λ. των Ινδιάνων τής Ν. Αμερικής|. **κουράρω** ρ. μετβ. {κουράρισα} κάνω κούρα (βλ.λ.), επιβλέπω (ασθενή). τον παρακολουθώ για την τήρηση τής θεραπευτικής του αγωγής.

κουράρισμα (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. curare, βλ. κ. *κούρα].* **κουρασάνι** (το) {κουρασανιύ { χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) τυ μείγμα άμμου και τριμμένης κεράμυυ, είδος αμμοκονιάματος.

|ΙΥΜ. < τουρκ. horasan. από το όν. τής περσ. πόλης K.horasan|. **κούραση** (η) |μεσν.[{χωρ. πληθ.Ι το αίσθημα εξάντλησης και αδυναμίας. που προέρχεται συνήθ. από προηγούμενη έντονη δραστηριότητα ή από δυσάρεστη ψυχυλυγική κατάσταση, η οποία διαρκεί ή επαναλαμβάνεται: *νιώθω μια ~* · *δεν μπυρώ* να πάρω *τα πόδια μου!]] δεν μπορεί να συνέ?^θει από την - τής μυνότυνης δου/*ειάς στο γραφείο* ΣΥΝ. κόπωση, καταπόνηση ΑΝΤ. ξεκούραση, χαλάρωση, **κουραστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που πρυκαλεί σωματική, ψυχική ή

πνευματική εξάντληση: - *ημέρα ι γυμναστική < επανάληψη ι Θέαμα ι εργασία* συν. κοπιώδης λντ. ςεκούραστος 2. αυτός που προκαλεί ενόχληση: *γίνεσαι κουραστικός με τις επίμονες ερωτήσεις σου* συν. ενοχλητικός, πιεστικός αντ. ευχάριστος. — **κουραστικά** επίρρ. **κουραφέξαλα** (τα) (λαϊκ.) οι ανοησίες, οι χωρίς υυσιαστικό νόημα κουβέντες ή ενέργειες, πυυ δεν έχουν καμιά σημασία, αξία: *Αυτά είναι Δεν ξέρεις τι λες!* σχολιο λ. *ανόητος.*

[ΕΤΥΜ. Πιθ. < **κουρφόξυλα,* από συμφυρμό των λ. *κουφόξυλα* και *αφρόξυλα].*

κούρβα (η) (υβριστ.) (λαϊκ.) η επί πληρωμή εκδιδόμενη γυναίκα, η πόρνη συν. πουτάνα.

[bΤΥΜ. μεσν. < λατ. curva, θηλ. τού curvus «κυρτός, καμπύλος». Ο Ν. Πολίτης ερμηνεύει τη σημασιολογική εξέλιξη σημειώνοντας ότι η λ. «πλήν τυῦ καμπύλου ἐλάμβανεν ένίυτε καί τήν μεταφορικήν σημασίαν τοϋ στρεβλού καί διαστρόφου επί ηθικής έννοιας» (*Παρυιμίαι Γ.* σελ. 44Ι)[.

κούρβουλο (το) (λαϊκ.) **1.** ο κορμός φυτού. κυρ. τού κλήματος, που έχει ξεραθεί και χρησιμοποιείται για προσάναμμα και (γενικότ.) ως καύσιμη ύλη συν. χαμόκλαδο, ξερόκλαδο 2. (κατ' επέκτ.) το ίδιο το φυτό στο σύνολό του. τυ κλήμα, το αμπέλι.

[ΙΠΥΜ. < μεσν. *κούρβου/.ον* < *κούρβας* < λατ. curvus ««κυρτός, καμπύλος»]. ,

κουρδίζω κ. **κουρντίζω** κ. **χορδίζω** ρ. μετβ. {κούρδισ-α, -τηκα. -μένοςΙ 1. θέτω σε λειτουργία μηχανισμό γυρίζοντας, περιστρέφοντας το κλειδί πυυ συσπειρώνει το ελατήριό του: ~ *το ρολόι || είναι από τα παιχνίδια που τα κουρδίζεις και περπατάνε* ΑΝΙ. ξεκουρδίζω 2. ρυθμίζω μουσικό όργανο, ώστε οι νότες που παράγει να έχουν τη σωστή ή επιθυμητή τονικότητα: ~ *την κιθάρα / τυ πιάνο || δώσε ένα «λα», για* να *κυυρδίσω το μπυυζούκι* 3. (μτφ.) προκαλο) ένταση ή εκνευρισμό (σε κάποιον) με λόγια ή πράξεις μου, τον πειράζω επιμένοντας στο αδύνατυ σημείο του: *πες-πες, τον κούρδισε για τα καλά και βλέπω καβγάδες! || τι θέλει κι όλο τον κουρδίζει και δεν τον αφήνει να ηρεμήσει λίγο!* ΣΥΝ. πειράζω, ερεθίζω, εκνευρίζω, ανάβω ΑΝΤ. ηρεμώ, γαληνεύω 4. (μεσοπαθ. *κουρδίζομαι)* (σκωπτ.) φροντίζω την εμφάνισή μου επιδιώκοντας τυν εντυπωσιασμό, την επίδειξη: *για πού κυυρ- δίστηκες να πας πρωί-πρωί με* το *μαύρο φουστάνι;* — **κούρδισμα** κ. **κούρντισμα** κ. **χόρδισμα** (το) (σημ. 1, 2).

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < *κορδιζω* < μτγν. *κόρδα* < *λατ.* corda < αρχ. *χορδή].*

Κουρδιστάν (το) {άκλ.} **1.** ορεινή περιοχή στα υψίπεδα τής ΝΑ. Τουρκίας, τού ΗΔ. Ιράν και τού ΒΑ. Ιράκ, που κατοικείται κυρ. από Κούρδους 2. (ειδικότ.) επαρχία τού ΒΔ. Ιράν.

[ΕΤΥΜ. < κυυρδ. Kurdistan «χώρα των Κυύρδων»]. **κουρδιστήρι** κ. **κουρντιστήρι** (τυ) [χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** εργαλείυ ή εξάρτημα για το κούρδισμα (μυυσικών οργάνων ή μηχανημάτων): *το τού ρολογιού* 2. (μειωτ.) κάθε παλαιάς τεχνολογίας μηχάνημα ΣΥΝ. καβουρντιστήρι.

κουρδιστής κ. **κουρντιστής** (ο) -► χορδιστής **κουρδιστός,** -ή, -ό κ. (λαϊκ.) **κουρντιστός** αυτός που λειτουργεί με κυύρδισμα: - *παιχνίδι / αυτοκινητάκι / ρολόι* ΑΝΤ. αυτόματος. **Κούρδος** (ο), **Κούρδη** (η) μέλος λαού τής ΝΔ. Ασίας, που κατοικεί στο Κουρδιστάν (βλ.λ., σημ. Ι). Επίσης **Κούρδισσα** (η) {Κουρδισσών}.

κουρδικός, -ή, -ό κ. **κούρδικος.** -η, -ο, **Κουρδικά** κ. **Κούρδικα** (τα). [ΕΙΥΜ. Ξέν. όρ.. πβ. αγγλ. Kurd. αβεβ. ετύμου. Οι Κούρδοι μνημονεύονται ήδη στον Ξενοφ)ντα ως *Καρδυϋχοι,* ενώ ο γεωγράφος Στράβων τους ονομάζει *Κάρδακες.* προτείνοντας την εξής ετυμολογία: *«καλούνται δέ ούτυι Κάρδακες, άπό κ/^οπεΐας τρεφόμενοι- κάρδα γάρ τό άνδρώδες καί πολεμικόν ?,έγεται».* Η λ. εμφανίζεται σε αρχ. ασσυριακές σφηνοειδείς επιγραφές ως Kurti / Hurti / Karti, πράγμα που ανακαλεί στη μνήμη την ασσυρ. λ. gardu / kardu «<πολεμιστής» (πβ. κ. περσ. kiurt «ήρωας». kard «δραστήριος, ενεργός»)].

κουρέας (ο) |κουρ-είς. -έων} πρόσωπο που επαγγελματικά ασχολεί- ται με το κούρεμα, την περιποίηση των μαλλιών και το ξύρισμα των πελατών τυυ ΣΥΝ. μπαρμπέρης, κομμωτής.

[F.TYM. < αρχ. *κουρεύς* < *κουρά* (βλ.λ.)). **κουρείο** (το) [αρχ.Ι κομμωτήριο για άνδρες. το κατάστημα στο οποίο κόβει κανείς τα μαλλιά του, χτενίζεται ή ξυρίζεται, ο χώρος εργασίας τού κουρέα ΣΥΝ. μπαρμπέρικο, κομμωτήριο,

κουρελά (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) (ως χαρακτηρισμός συνήθ. αθλητικής ομάδας) αυτός που διασύρεται συχνά, πυυ υφίσταται εξευτελιστικές ήττες: ~ *ομάδα, έφαγε τέσσερα γκολί*Συμ. ξευτίλα. **κουρέλας** (ο) |χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) (ως χαρακτηρισμός) ο οπαδός αθλητικής ομάδας που ηττάται συχνά, **κουρελαρία** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (περιληπτ.) φτηνά ή φθαρμένα ρούχα, που δεν αξίζει να φοριούνται, που θυμίζουν κουρέλια: *μ' αυτή την - πυυ φορά, πού να τον παρουσιάσεις:* συν. παλιατσαρία, κουρέλια, παλιόρυυχα 2. (συνεκδ.) το σύνολο όσων ντύνονται φτωχικά με παλιά, φθαρμένα ρούχα: <5εν *μπορεί. λέει.* να *συναναστρέφεται με την* - συν. ρακένδυτοι, (λαϊκ.) λέτσοι. κουρελιάρηδες · 3. (οικ.) ομάδα (αθλητική, κομματική κ.λπ.) χο)ρίς κύρος ή υψηλές επιδόσεις, με αξιολύπητη παρουσία και απόδοση: *δεν ξαναπαίζει σ'αυτή την είπε!* συν. κουρέλα.

[ΕΤΥ_Μ. < *κουρέ/*Ιι + παραγ. επίθημα *-αρία.* πβ. *παλιατσ-αρία. αλαν- αρία, αλητ-αρία].*

κουρελέ επίθ. {άκλ.} (λαϊκ.-συνήθ. για αθλητική ομάδα) που χάνει συνέχεια, που δεν παίζει καλά. **κουρελής** (ο) {κουρελήδες}. **κουρελού** (η) {κουρελούδες} **1.** (μει- ωτ.) πρόσωπο που φορά κουρέλια, που ντύνεται πολύ φτωχικά, με φθαρμένα ή παλιά ρούχα: *γέρυς / φτωχός -* || *κατάντησε να τριγυρνά ~ στους δρόμους* ΣΥΝ. κουρελιάρης, ρακένδυτος 2. *κουρελού* (η) (α) πρόχειρο χαλί από πολλά επιμέρους κομμάτια υφασμάτων διαφορετικού χρώματος, σχήματος ή υλικού ραμμένων μεταξύ τους: *στρώσανε μια* ~ στο *πάτωμα || καθισμένοι σε μια* - (β) (μτφ.) καθετί παλιό και πρόχειρο ή μεταχειρισμένο και ταλαιπωρημένο: *«η τράτα μας η ~. η χιλιομπαλλωμένη»* (δημοτ. τραγ.) || *αυτό δεν είναι σάλι. είναι -!* **κουρέλι** (το) {κουρελ-ιού | -ιών} 1. ύφασμα πολύ φθαρμένο, σκισμένο ή παλιό, χωρίς γερή και ενιαία ύφανση συν. (λόγ.) ράκος, τζάντζαλο 2. (μειωτ.) ρούχυ κακοραμμένο ή φθαρμένο, πυυ δεν αξίζει ή δεν μπορεί να φορεθεί: *σε γιορτή Θα πας μ' αυτό το ~!* || *αυτά τα - που φοράνε σήμερα οι νέοι, είναι εντελώς άκομφα!* ΣΥΝ. παλιόρουχο

(μτφ. ως χαρακτηρισμός) ο εξουθενωμένος (σωματικά ή ψυχικά) άνθρωπος, πυυ έχει υποστεί έντονο εξευτελισμό, ταπείνο)ση: *πώς να μη γίνει ~ μετά από τέτοια προσβολή!* [[*από χθες είναι όλυ πίνει και αναστενάζει! γυκ.* ράκος (ψυχικό). - - (υποκ.) **κουρελάκι** (το) (σημ. 1). [πτυμ. < μεσν. *κουρέλ(λ)ιν* < **κουρέ/^ον.* υπυκ. τού μτγν. λατ. corcllum < coriellum, υποκ. τού λατ. corium ««δέρμα ζώου. σκουτί»]. **κουρελιάζω** ρ. μετβ. {κουρέλιασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** (για υφάσματα) κάνω κουρέλι: *έχει κουρελιάσει όλα τυυ τα ρούχα στη δουλειά* συν, χαλώ. ταλαιπωρώ, φθείρω, ξεφτύζω 2. (μτφ.) υποβάλλω σε εξαντλητική δοκιμασία: *η συμπεριφυρά του μου έχει κουρελιάσει τα νεύρα* συν. σμπαραλιάζω, διαλύω, σπάω, εξευτελίζω, καταρρακώνω. — **κουρέλιασμα** (το), **κουρελιάρης** (ο) Ικουρελιάρηδες}, **κουρελιάρα** (η) ο κουρελής συν. (λόγ.) ρακένδυτος, **κουρελιάρικος,** -η, -ο (λαϊκ.) (για υφάσματα) αυτός που φτειά- χνεται από κουρέλια, που μοιάζει με κουρέλι συν. φθαρμένος, σκισμένος, κουρελιασμένος. — **κουρελιάρικα** επίρρ. **κουρελοντυμένος,** -η. -ο αυτός που φορά κουρέλια ιυν. κουρελιάρης, (λόγ.) ρακένδυτος, **κουρελού** (η) -* κουρελής

κουρελόχαρτο (το) **1.** χαρτί κακής ποιότητας ή σε κακή κατάσταση: *πεταμένο* ~ συν. παλιόχαρτο 2. (μτφ.) επίσημο έγγραφο ή νόμισμα ασήμαντης αξίας, χωρίς υυσιαστικό αντίκρισμα, αναγνώριση ή χρησιμότητα στην καθημερινή συναλλαγή: τα *πτυχία μας θα καταντήσουν κουρελόχαρτα.* **κούρεμα** (το) Ιμεον.] {κουρέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** τυ κόψιμυ των μαλλιών (για ανθρώπυυς). τού τριχώματος (για ζώα) ή των χόρτων (που έχουν ψηλώσει): *πόσο κάνει το*]| *μηχανή για το - τού γκαζόν || με γεια το ~!* [[*μόνο ~ ή και χτένισμα θέ/^ετε;* συν. κόψιμο 2. (ειδι- κότ.) ο τρόπος με τον οποίο κάποιος κόβει και χτενίζει τα μαλλιά του: *ωραία / κοντό ί νεανικό / γυναικεία / παιδικό ~* || *αυτό το - τον κολακεύει στο πρόσωπο.* — (υποκ.) **κουρεματάκι** (το), **κουρευτικός,** -ή, -*ό* Ιμτγν.] αυτός πυυ χρησιμοποιείται για το κούρεμα: - *μηχανή / είδη* συν. κομμωτικός, **κουρεύω** ρ. μετβ. {κούρ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} **1.** (για πρόσ.) κόβω τα μαλλιά (κάποιου) σε διαφορετικό μήκος, του αλλάζω χτένισμα· (για ζώα. κυρ. πρόβατα) κόβω ή ψαλιδίζω το τρίχωμα, το μαλλί ή το χνούδι: *στον στρατό τούς κουρεύουν με την ψιλή* [| *κουρεύομαι τακτικά·* φρ. (α) *άσ' τον να κουρεύεται!* μην ενδιαφέρεσαι για τις ενέργειές του, άσ' τον να κάνει ό.τι θέλει και μην ασχολείσαι: *αφού είδες ότι δεν παίρνει από λόγια, κάνε ό,τι νομίζεις εσύ κι -* / (β) (υβριστ.) *άντε να κουρεύεσαι! / άι να κουρεύεσαι! / άι κουρέψου* άσε με στην ησυχία μου, παράτα με συν. στον διάβολο (γ) *πιάσ' / πάρ' το αβγό και κούρευ' το* βλ. λ. *αβγό* (δ) *κουρεμένο γίδι* βλ. λ. *γίδι* (ε) *πήγε για μαλλί και βγήκε κουρεμένος* βλ. λ. *μαλλί2.* (για χλουτάπητα ή φυτά) κόβω ή ψαλιδίζω τα φύλλα ή τις κορυφές που εξέχουν, δίνοντάς τους το επιθυμητό μέγεθος και σχήμα: ~ γο *γκαζόν* (πβ. λ. *κ? ·.αδεύω).*

Ιετυμ. μεσν. < μτγν. *κουρεύομαι* < αρχ. *κουρά* (βλ.λ.)]. **κούρη** (η) -

+ κούρος

Κουρήτες (οι) {Κουρήτων} μυθολ. θεότητες, συνοδοί νυμφών και σατύρων. πυυ συνδέονταν με την παιδική ηλικία τού Δία στην Κρήτη.

[είύμ. < αρχ. *Κουρήτες / Κωρήτες* (δωρ.) < *κούρος* (βλ.λ.)Ι. **κούριερ** (το/υ) {άκλ.} **1.** η ταχυδιανομή (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) *κούριερ* (ο) πρόσωπο που εκτελεί ταχυδιανομές, υ ταχυδιανομέας: *δουλεύει ως* ~ σε *μια εταιρεία.*

| ΕΤΥΜ. < αγγλ. couricr < μέσ. γαλλ. courier < ιταλ. corriere < **p.** correre «τρέχω» < λατ. currere|.

Κουρίλες (οι) {ΚουριλώνΙ συστάδα νησιών τού ΒΔ. Ειρηνικού Ωκεανού Α. τής Ρωσίας.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Kuril (Islands), πιθ. < γλ. Αϊνού Kuri «σύννεφο, ομίχλη»].

κούρκος (ο) γαλοπούλα, κυρ. η μικρή συν. γαλόπουλο, διάνυς.

[F.TYM. < ρουμ. curca < σλαβ. kurka|. **κουρκουμπίνι** (το) {δύσχρ. κυυρκουμπιν-ιυύ | -ιών} (συνήθ. στον πληθ.) είδος πολύ μικρού κυλινδρικού σιροπιαστού γλυκού.

[ηίύ.μ. Αγν. ετύμου|. **κουρκούτης** (ο) {κουρκούτηδες), **κουρκούτα** (η) (λαϊκ.-μειωτ.) πρόσωπο που έχει κουρκουτιάσει, που τα έχει χαμένα: *πώς κατάντησε κι αυτός, ένας γέρος* αντ. αποβλακωμένος, **κουρκούτι** (το) {κουρκουτ-ιού j -ιών} χυλός, κυρ. από αλεύρι, νερό και αλάτι φρ. *γίνομαι κουρκούτι I* έχω *μυαλό κουρκούτι* κυυρκου- τιάζω, γίνομαι νωθρός, τα χάνω: *μετά από τόσες ώρες μ€/.έτη τυ μυαλό τυυ έχει γίνει ~!* συν. χαζεύω, αποβλακώνομαι.

[f.tym. μεσν. < *κορκότυν,* αγν. ετύμου. Κατ' άλλη εκδοχή, < περσ. kiikUri «θειάφι», λόγω τής ομοιότητας τού χρώματος|. **κουρκουτιάζω** ρ. αμετβ. {κουρκούτιασα} (μτφ.) χάνω την πνευματική μου διαύγεια, παύω να σκέφτομαι ή να αντιδρώ λογικά, τα χάνω: *γέρασν κι αυτός και κουρκούτιασε* || *άμα κουρκουτιάσει ο άνθρωπος, μη γυρεύεις συνεννόηση!* ΣΥΝ αποβλακώνομαι, χαζεύω, γίνομαι

κουρκούτι.
κούρμπα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) καμπή, καμπύλη: *πρόκειται για μια επιφάνεια που στη μέση κάνει μια*
[JiJ ΥΜ. < γαλλ. courbe (πβ. μεσν. *κούρβα* «πόρνη») < λατ. curva, θηλ. τού επιθ. curvus «κυρτός, καμπύλος - διεστραμμένος»), **κουρμπαδόρος** (ο) χειροκίνητη υδραυλική συσκευή πάνω σε τρίποδο, σε υποδοχή τής οποίας τοποθετείται σωλήνας, τον υποίο μπορούμε να κάμψουμε σε καμπύλη όσων μοιρών επιθυμούμε (μέχρι ΙΚΟ μοιρών).
[ετυμ. < *κούρμπα* «καμπύλη» + παραγ. επίθημα *-δόρυς* (βλ.λ.)). **κουρμπάνι** (το) [κουρμπαν-ιού | -ιών) (λαϊκ.) σφαχτό σε γάμο ή πανηγύρι: *«γάμος δεν γίνεται χωρίς* ~» (τα μεγάλα έργα απαιτούν θυσίες).
[ii **J** Υ Μ . μεσν. < τουρκ. kurban «θυσία», από μουσουλμανική γιορτή, στην υποία γίνεται θυσία ζώου|. **κουρμπαριστός,** -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που έχει κούρμπα, καμπύλη: ~ *τραπέζι.* **κουρμπαριστά** επίρρ. **κουρμπάτσι** κ. **κιρμπάτσι** κ. **κριμπάτσι** (το) {κουρμπατσ-ιού | -ιών) το μαστίγιο, ο βούρδουλας (βλ.λ.).
[F-ΤΧΜ: < τουρκ. kirbay]. **κουρμπέτι** (το) (λαϊκ.) η σκληρή, η δύσκυλη ζωή. αυτή που είναι γεμάτη βάσανα: *από μικρός στο -, δουλειά και πάλι* δουλειά· ΦΡ. (α) ***βγαίνω στο κουρμπέτι*** βγαίνω στη βιοπάλη, αρχίζω να μαθαίνω τις δυσκολίες τής ζωής (β) ***βγάζω κάποιον στο κουρμπέτι*** εκπορνεύω κάποιον (γ) ***χρόνια στο κουρμπέτι*** για να δηλωθεί μεγάλη πείρα: *αυτή έχει μην της πουλάς εξυπνάδες.*
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. gurbet «ξενιτειά»[. **κούρνια** (η) [χωρ. γεν. πληθ.) **1.** βέργα ή στύλος που τοποθετείται οριζόντια. για να κουρνιάζουν τα πουλιά.-κυρ. οι κότες, και γενικότ. κάθε σειρά από τέτοιες βέργες ή χώρος στυν οποίο φωλιάζουν πτηνά, ζώα ΙΥΝ. κοτέτσι 2. (για πρόσ.) το πρόχειρο κατάλυμα ΣΥΝ. καταφύγιο. κοιτώνας.
[ετυμ. Λβεβ. ετύμου. πιθ.< *κυρουνιά* < *κορωνιά*«^ν\.6. όπου άναβαν φωτιά, αναμμένο τζάκι» (διαλεκτ.) < *κόρυς* + *γωνία.* Κατ' άλλη εκδοχή, ανάγεται σε παλ. σλαβ. kurnija). **κουρνιάζω** ρ. αμετβ. Ικούρνιασ-α, -μένος) **1.** (κυριολ. για πτηνά, κυρ. κότες) μαζεύομαι για ύπνο. φωλιάζω κάπυυ για το βράδυ. κυρ. τοποθετώντας το κεφάλι ανάμεσα στις φτερούγες: τα *περιστέρια κούρνιαζαν κάτω απ' τις στέγες των σπιτιών* ΣΥΝ. φωλιάζω 2. (μτφ.) γέρνω τρυφερά στην αγκαλιά (κάποιου), μαζεύομαι δίπλα σε (κάποιον): «~ σαν *αδύναμο πουλί στην αγκαλιά σου*» (λαϊκ. τραγ.) Συν. ηρεμώ, ησυχάζω, γέρνω, μαζεύομαι. — **κούρνιασμα** (το).
| ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < *κούρνια* (βλ.λ.) ή, κατ' άλλη άποψη, < *κουρούνα].*
κουρνιαχτός κ. **κορνιαχτός** (ο) το σύννεφο σκόνης που σηκώνεται από το έδαφος (από τυν αέρα ή κατά τη διέλευση ανθρώπων, ζώων. οχημάτων): *κατακάθισε ο - από το πέρασμα τής άμαξας* || (μτφ.) ο ~ *των σκανδάλων* ΣΥΝ. κονιορτός. μπουχός, σκόνη.
|ΕΤΥΜ. μεσν. < *κορνιακτός* (με παρετυμολ. επίδρ. τού ουσ. *στάχτη)* < **κορνιορτός* < **κορνιοτός* (με μετάθεση τού *-ρ-* και ανομοίωση) < αρχ. *κονιορτός* (βλ.λ.)|.
κουρντίζω ρ. »κουρδίζω **κούρντισμα** (το) » κουρδίζω **κουρντιστήρι** (το) -» κουρδιστήρι
κούρος (ο), **κούρη** (η) **1.** καθένα από τα αγάλματα τής αρχαϊκής εποχής, που παριστάνει γυμνό έφηβο σε όρθια στάση με χέρια τεντωμένα σε γροθιές ή κολλημένα στα πλευρά και με τυ αριστερό πόδι ελαφρώς μπροστά 2. (συνεκδ.) το κλασικό πρότυπο ανδρικού παραστήματος και αρρενωπής υμυρφιάς: *σωστός ~!*
[ετυμ. < αρχ. *κούρος,* ιων. τ. τυύ *κόρος* < **κόρΓος* (πβ. μυκ. ko-wo), πιθ. < θ. *κορε-* τού ρ. *κορέννυμι* «πληρώ, γεμΐζο)», που θα είχε τη σημ. «τρέφω, αυξάνω» (βλ. λ. *κορεσμός)].* **κούρο σίβο** (το) [άκλ.) θερμό θαλάσσιο ρεύμα τού Β. Ειρηνικύυ Ωκεανού, το οποίο ξεκινά από τις Λ. ακτές τής Ιαπωνίας: *«μας έζωσε το - σαν μια ζώνη»* (Ν. Καββαδίας).
[ΕΤΥΜ. < ιαπ. kuroshio «μαύρος ποταμός»], **κουρούνα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) κοράκι τής Δ. και Κ. Κυρώπης- ΦΡ. *κουρούνα στο μεθύσι* για άνθρωπο πολύ μεθυσμένο ΣΥΝ. τύφλα στο μεθύσι, σκνίπα, φέσι.
[ΕΤΥΜ.. μεσν. < αρχ. *κορώνη* (με επίδρ. τού επιθήματος *-ούνα)* < θ. kor- όη-, παρεκτετ. τ. τυύ **kor-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού I.F. **kcr-.* ηχομιμητική ρίζα. που αποδίδει κραυγές ορισμένων πτηνιόν, πβ. λατ. cornix «κου- ρυύνα». corvus «κοράκι», μέσ. ιρλ. crQ, αγγλ. crow, σουηδ. kraka, γαλλ. corbeau κ.ά. Ομόρρ. πιθ. *κόρ-αξ* (βλ.λ.). *κορ-ωνις (-ίδα)*\. **κουρούπι** (το) |κυρουπ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) πήλινο δοχείο. — (μεγεθ.) **κουρούπα** (η).
[ΕΤΥΜ. μεσν. < **κορύπη* (πβ. κυπρ. *κορύπα, ή),* πιθ. < αρχ. *κόρυμβος* «κορυφή» (πληθ. *κόρυμβα, τά),* που συνδ. με τη λ. *κορυφή* (βλ.λ.), με τις σημ. «ανθοδέσμη, κότσος μαλλιών», από όπου και η σημ. «αγγείο» (λόγω σχήματος)], **curriculum vitae** (το) λατ. (προφέρεται κουρίκουλουμ *βίτε)* τυ βιογραφικό σημείωμα (βλ. λ. *βιογραφικός*). **κούρσα** (η) [δύσχρ. κουρσών} **1.** κάθε αγώνας ταχύτητας (κυρ. επίσημα οργανωμένος), τρεξίματος, οδήγησης, ναυσιπλοΐας ή ιπποδρομίας: *κέρδισε την - των εκατό μέτρων* || - *κατάταξης* \\ *άλογο κούρσας* (κατάλληλο ή εκπαιδευμένο για ιππυδρυμίες) || *δοκιμαστική* ~ συν. ιπποδρομία, αγώνας δρόμου, γκραν-πρι 2. το τρέξιμο ή η κάλυψη τής διαδρομής σε αγώνα δρόμου: *γρήγορη / αργή -* || *ο Έλληνας δρομέας τέθηκε επί κεφαλής στην - στα πρώτα 400 μέτρα* || *οδηγώ την* ~ (είμαι πρώτος) [[*η έκπ/.ηξη στην - έγινε στα* τελευταία *μέτρα* 3. (μτφ.) κάθε διαδικασία έντονου ανταγωνισμού για την κατάκτηση τής νίκης έναντι των υπολοίπων: *ξεκίνησε η ~ τής διαδοχής στην ηγεσία τού κόμματος* |[*η διεθνής ~ των στρατιωτικών εξοπλισμών* συν. ανταγωνισμός. συναγωνισμός. διαγωνισμός 4. (καθημ. για οδηγό ταξί) (α) η μεταφορά επιβάτη με ταξί στο σημείο πυυ επιθυμεί: *πήρε πρωί-πρωί μια ~ Πειραιά-Κηφισιά* || *η τελευταία - ήταν κοντά στο σπίτι του* (β) (συνεκδ.) το κόστος τής αντίστοιχης διαδρομής: *πήρε μια ~ γύρω στα πέντε χιλιάρικα* (γ) (συνεκδ.) ο ίδιος υ πελάτης: *η προηγούμενη - ήταν ένας κύριος γύρω στα εξήντα* ΣΥΝ. διαδρυμή. πελάτης 5. (γενικά) κάθε αυτοκίνητο- (ειδικότ. το μεγεθ. ***κουρσάρο***) κάθε μεγάλο, πολυτελές και γρήγορο αυτοκίνητο: *πέρασε μια - άλλο πράγμα!* Συν. λιμουζίνα. — (μεγεθ.) **κουρσάρα** (η) (σημ. 5).
[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. corsa / γαλλ. course < λατ. cursus < ρ. curro «τρέχω»]. '
κουρσάρικος, -η, -ο |μεσν.**[1.** αυτός πυυ σχετίζεται με κυυρσάρους ή γίνεται από αυτούς: - *επιδρομή ι λεη?.ασία / σημαία / καράβι* ΣΥΝ. πειρατικός **2.** ***κουρσάρικο*** (το) τυ γρήγορο και ευκίνητο καράβι που χρησιμοποιείται από πειρατές για τις επιδρομές, τις επιθέσεις τους: *φάνηκαν τα - με τις γνωστές τους σημαίες* συν. πειρατικό, **κουρσάρος** (ο) **1.** (παλαιότ.) ναυτικός, μέλος πληρώματος κυρ. ταχύπλοου σκάφους, που με επίσημη εντολή ή έγκριση κυρίευε εμπορικά πλοία ξένης, εχθρικής χώρας, αποδίδοντας τμήμα των λαφύρων στην κυβέρνησή του: *οι πιο γνωστοί ~ ήταν παλιοί αξιωματικοί τού πο?^εμικού ναυτικού* συν. κουρσευτής 2. (κατ' επέκτ.) ο πειρατής· μέλος ναυτικού πληρώματος με παράνομη δράση στη θάλασσα και στις παράκτιες περιοχές: *Σαρακηνός ~.*
[Iii'ΥVi. μεσν. < ιταλ. corsaro < μεσν. λατ. cursarius < λατ. cursus < ρ. curro «τρέχω»).
κουρσευτής (ο) πρόσωπο που κουρσεύει, που αποσπά λεηλατώντας, ο κυριευτής. υ κατακτητής: ο ~ *τής Τροίας, ο Οδυσσέας.*
[ετυμ. μεσν. < *κοϋρσος (τό)* «πειρατεία, ληστρική επιδρομή» < λατ. cursus <ρ. curro «τρέχω»), **κουρσευω** ρ. μετβ. [μεσν.) |κούρσε-ψα. -μένος) λεηλατώ με πειρατεία. αρπάζω με βίαιο τρόπο, με καταδρομές, επιτιθέμενος εναντίον χώρας, πλοίου, περιοχής (συνήθ. παράκτιας): *οι πειρατές κούρσευαν τα παράλια, αναγκάζοντας τους κατοίκους να χτίζουν κάστρα* || *κουρσεμένο* πλοίο / *χωριό* ΣΥΝ. λαφυραγωγώ, αρπάζω, ληστεύω, λεηλατώ. — **κούρσεμα** (το) Ιμεσν.|. **κούρσος** (το) (λαϊκ.) 1.το κούρσεμα. η πειρατεία, κάθε πράξη βίαιης αρπαγής και οικειοπυίησης αγαθών ΣΥΝ. καταούρυμή, ληστεία, πειρατεία 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε αποσπά κάποιος ως λάφυρο από παράνομη ενέργεια (πειρατεία, ληστεία, επιδρομή) συν. λάφυρα, λεία, πλιάτσικο. Επίσης **κούρσο** |μεσν.[.
|ΕΤΥΜ. < μεσν. *κούρσος* < *λατ.* cursus < ρ. curro «τρέχω»],
κούρταλο (το) (διαλεκτ.) το κρόταλο.
κουρταλώ ρ. μετβ. κ. αμετβ.)κουρταλείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λυγυτ.-διαλεκτ.) ♦ 1. (μετβ.) χτυπώ (κάτι), ώστε να κροταλίζει κάνοντας συνέχεια θόρυβο: *«δεν είναι εύκολες οι θύρες. όταν η χρεία τες κουρταλεί»*(Λ. Σολωμός) ♦ 2. (αμετβ.) κάνο) θόρυβο, καθώς κτυπώ παλινδρομικά σε στενά τοιχώματα: *ο αέρας κουρταλεί στο φαράγγι* (πβ. το *Κουρτα/.ιώτικυ Φαράγγι* στον νομό Ρεθύμνης, που ονομάστηκε έτσι από τον κρότο που κάνουν τα δυνατά ρεύματα αέρα, τα οποία περνούν μέσα από αυτό).
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *κουρταλίζω* < αρχ. *κροτα/Λζω* (βλ.λ.)]. **κουρτίνα** (η) [κουρτινών) κομμάτι υφάσματος πυυ κρεμιέται κυρ. μπροστά από παράθυρα, εμποδίζοντας την είσοδο τού φωτός και χρησιμοποιείται για να απομονώσει έναν χώρο και να εξασφαλίσει διακριτικότητα και ησυχία: *κλείνω / ανοίγω / τραβώ τις* ~ || *χώρισε το καθιστικό απ' τυ σα?.όνι με κουρτίνες* || *κεντητή / βελούδινη / βαριά* -1| *κρύφτηκε πίσω από τις* - ΣΥΝ. παραπέτασμα, (λαϊκ.) μπερντές· φρ. ***πίσω από πς κουρτίνες*** στο παρασκήνιο, μακριά από αδιάκριτα βλέμματα, εν κρυπτώ. — (υποκ.) **κουρτινίτσα** κ. **κουρτινούλα** (η) κ. **κουρτινάκι** (το).
ΙΕΙΥΜ. μεσν. < *κορτίνα* < μεσν. λατ. cortina < λατ. cohors «περίφραγμα. περίβολος»].
κουρτινόξυλο (το) το δοκάρι από το οπυίο κρεμιέται η κουρτίνα και κατά μήκος τού οποίου σύρεται ανοίγοντας ή κλείνοντας: *μεταλλικό / ξύλινο* ~ Ηπίσης **κουρτινόβεργα** (η). **κουσκούς[1]** (το) [άκλ.) το κουτσομπολιό, ανάλαφρη κουβέντα με πληροφορίες και σχόλια γύρο από γνωστά πρόσωπα και πράγματα.
ΙΕΤΥΜ. -Ηχομιμητική λ.|. **κουσκους*** (το) [άκλ.) σιμιγδάλι από σκληρό σιτάρι που χρησιμοποιείται κυρίως σε αραβικά φαγητά και γλυκά, καθώς και το παραδοσιακό φαγητό πυυ φτειάχνεται με αυτό. Επίσης **κουακούσι** (το) κ. **κουσκουσές** (ο).
Ιετυμ. < τουρκ. kuskus < αραβ. gusgus). **κουσκουσούρης** (ο) {κουσκουσούρηδες}, **κουσκουσούρα** (η) κουτσομπόλης, κακολόγος. — **κουσκουσουριά** (η).
[ΕΤΥΜ. < *κουσκούς* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ούρης,* πβ. κ. *ανακατωσούρης*
κουσούρι (το) (λαϊκ.) {κουσουρ-ιού | -ιών) **1.** σταθερό και χαρακτηριστικό ελάττωμα κάποιου: *έχει πολ?.ά αλλά ζηλιάρης δεν είναι* |[*τυυ έμεινε η γκρίνια* - συν. μειονέκτημα, ατέλεια αντ. προσόν, αρετή, προτέρημα, χάρισμα 2. (ειδικότ.) το σωματικό ή και πνευματικό μειονέκτημα πυυ εμφανίζει κάποιος ως κατάλοιπο από αρρώστια, νόσο. ως αναπηρία: *πέρασε μεγάλη ταλαιπωρία με την αρρώστια τον, ευτυχώς όμως δεν τυυ άφησε* — (υποκ.) **κουαουράκι** (το).
Ιείύμ. < τουρκ. kusur|. **κουστουμαρίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [κουστουμαρίστ-ηκα. -μένος} (για άντρα) ντύνομαι με κουστούμι και γραβάτα, με ιδιαίτερα επιμε-

λημένυ τρόπο: *πού πηγαίνει έτσι κουστυμαρισμένος;* **κουστούμι**
(το) -»κοστούμι
κουστουμιά (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-οικ.) ως χαρακτηρισμός για ωραίο κοστούμι: *Ωραία - βλέπω'. Κούκλος είσαι!* **κουστωδία** (η) Ικουστωδιών) η επίσημη συνοδεία από ομάδα αστυνομικών και στρατιωτών που παρέχεται σε (συνήθ. δημόσιο) πρόσωπο' (γενικότ.) η συνοδεία κάποιου, το σύνολο των ατόμων πυυ τον ακολουθυύν στις μετακινήσεις του: *~ χωροφυλάκων \\ κατέφθασε μαζί με όλη την ~ του || ~ παρατρεχάμενων.*
|ετυμ. μτγν. < λατ. cus^diu < custos, -odis «φρυυρός, φύλακας»), **κούτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το μεγάλο κουτί, κυρ. από σκληρό χαρτόνι, σε σχήμα ορθογωνίου παραλληλεπίπεδου που χρησιμοποιείται συνήθ. σε συσκευασίες: *μια - με δώρα.* **κουτάβι** (το)]κουταβ-ιού | -ιών} **1.** τυ μικρό ζώο. κυρ. σκύλου (ή και λύκου, αλεπούς): *δύυ ημερών ~ δεν έχει ανοίξει ακόμα τα μάτια του* συν. (για σκύλο) σκυλάκι, (για λύκο) λυκόπουλο, (για αλεπύ) αλε- πυυδάκι. νεογνό 2. (μτφ.-μειωτ.) ο άβγαλτος και αδέξιος άνθρωπος, που δυσκολεύεται να καταλάβει και να ενεργήσει γρήγορα, που δεν είναι ιδιαίτερα εύστρυφος και ικανός συν. χαζός, κοιμισμένος, (υβρι- στ.) ζώο αντ. ξύπνιος, αϊτός, τσακάλι. — (υπυκ.) **κουταβάκι** (το). [ετυμ. < μεσν. *κυυτάβιν.* αβεβ. ετύμου. ίσως υπυκ. τυύ σλαβ. kut-. Η αναγωγή στυ αρχ. ουσ. *κύτταρος* ««είδος παιχνιδιύ» δεν ευσταθεί σημασιολογικώςΙ.
κουτάλα (η) [μεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το μεγάλο κουτάλι· αυτό πυυ χρησιμοποιείται κατά το μαγείρεμα για το ανακάτεμα τυύ φαγητύ ή για τυ κυινό σερβίρισμα (λ.χ. σούπας) 2. (καθημ.-κακόσ.) οι ωφέλειες που παράνομα ή καταχρηστικά κερδίζει κανείς από την άσκηση των καθηκόντων τυυ: *Γιατί νομίζεις θέλουν να γίνουν βουλευτές; Όλοι για την - πηγαίνουν!* συν. μάσα, κονόμα 3. (λαϊκ.) τυ κόκκαλο τής ωμοπλάτης και η εξυχή πυυ σχηματίζει στην πλάτη, **κουταλάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό κουτάλι. πυυ χρησιμοποιείται κυρ. για το σερβίρισμα γλυκών και ροφημάτων και όχι τυύ κυρίως φαγητύ: *- τού γλυκού || ανακάτεψε τον καφέ με το -* 2. (συνεκδ.) η ποσότητα που χο)ράει σε μικρό κουτάλι: *ένα - καφέ και δύο ζάχαρη.* **κουτάλι** (το) {κουταλ-ιού | -ιών} **1.** το σκεύος με τυ οπυίυ τρώγονται υι υγρές, πολτιόδεις ή κρεμώδεις τροφές, αποτελείται από μια μικρή, ρηχή κοιλότητα με λαβή και χρησιμοποιείται και για το ανακάτεμα, το σερβίρισμα και τη μέτρηση τής ποσότητας υλικών: *ταΐζω το παιδί μου με το ~ || ασημένιο / ξύλινο / πλαστικό ~ || γεμάτο ~* ΣΥΝ. (λόγ.) κοχλιάριο· ΦΡ. (α) (παροιμ.) ***τρώω (κάτι)με το κουτάλι*** (i) τρώω (κάτι) με μεγάλες μπυυκιές: *της αρέσει τόσο πολύ η ρώσικη σαλάτα που την τρώει με τυ κυυτάλι* (ii) (κ. έχω ***φάει κάτι με το κουταλάκι τού γλυκού)*** γυρίζω ένα μέρος απ' άκρη σ' άκρη. το μαθαίνω απ' όλες τις πλευρές: *την έχει φάει τη θάλασσα με τυ κουτάλι. τόσα χρόνια ναυτικός* (iii) χορταίνω από (κάτι), μπουχτίζω: *και όσο για υποσχέσεις και μεγάλα λόγια, τα φάγαμε με το κουτάλι* (β) ***(γλυκό) τού κουταλιού*** παραδοσιακό, συνήθ. σπιτικό γλυκό πυυ παρασκευάζεται από όλα σχεδόν τα φρυύτα (κεράσι, φράουλα, σταφύλι, βύσσινο κ.λπ.), αλλά και ορισμένα άνθη (λεμονιάς) ή λαχανικά (μελιτζάνες, ντομάτες), που βράζονται και αφήνονται μέσα σε σιρόπι, οισότυυ απυβάλουν τον χυμό τους και απυρρυφήσυυν τη ζάχαρη τυύ σιρυπιυύ' σερβίρεται σε μικρό γυάλινο πιατάκι μαζί με το κουταλάκι (γ) ***κρεμάω (σε κάποιον) το κουτάλι*** για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος έρχεται καθυστερημένος για φαγητό, ενώ υι υπόλοιποι έχουν ήδη αρχίσει: *έλα κάθισε να φας. εμείς όπως βλέπεις σου κρεμάσαμε τυ κουτάλι* (δ) ***τρώω με χρυσά κουτάλια*** βλ. λ. *χρυσός* 2. (συνεκδ.) η ποσότητα πυυ χωρά στην κοιλότητα τού παραπάνω σκεύους: *ένα - τής σύπας ζάχαρη* συν. κουταλιά.
[ετυμ. < μεσν. *κουτάλιν*< **κωτάλΐον,* υπυκ. τού μτγν. *κώταλις* «κουτάλα», αγν. ετύμου. Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. προέρχεται από **κυτά- λιυν,* υπυκ. τού **κύταλον* < μτγν. *κύταρυν* «<κόρα ψωμιού» < *κύτος* «κοιλότητα» (βλ.λ.) **κουταλιά** (η) Ιμεσν.] η ποσότητα που χωράει σε ένα κουτάλι: *μια μεγάλη ~ παγωτό || κοφτή / μισή / γεμάτη / κανονική ι μικρή ~\\ μια - ζάχαρη / καφέ / σούπα* ΣΥΝ. κουτάλι· φρ. (παροιμ.) ***πνίγομαι σε μια κου- ταλιά νερό*** αδυνατώ να αντιμετωπίσω και την παραμικρή δυσκολία, δεν μπορώ να αντεπεξέλθω και στις πιο ασήμαντες δυσχέρειες: *μα είναι τόσο εύκολο, απορώ πώς πνίγεστε σε μια κουτα/αά νερό.* (υπυκ.) **κουταλίταα** (η), **κουταλιανός** (ο) (λαϊκ.-μετωνυμ.) ο πολύ δυνατός άνδρας, αυτός πυυ διαθέτει μεγάλη μυϊκή δύναμη.
[ετυμ. Από τυ όνυμα τού Παναγή Κουταλιανύ, τύ οποίου οι επιδείξεις δύναμης στα τέλη τού 19ου αι. έμειναν παροιμιώδεις και υ οποίος διακρίθηκε στην Αμερική στην πάλη και την άρση βαρώνΐ. **κουταμάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η έλλειψη εξυπνάδας, ευστροφίας: *με το που σου μιλά λίγο, καταλαβαίνεις την ~ του || η ~ της δεν υποφέρεται* ΣΥΝ. βλακεία, ανοησία, χαζομάρα, (λόγ.) μωρία ΑΝΤ. εξυπνάδα, πονηριά 2. (συνεκδ.) η χωρίς νόημα, άστοχη ενέργεια ή κουβέντα. αυτή που στερείται σοβαρότητας ή λογικής: *σταμάτα τις - || τέτοιες - κάνει και θέλει να* zw *παίρνουν στα σοβαρά || με τις - πυυ λέει γελοιοποιείται.* ■ :* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*
[ετυμ. < *κουτός* + παραγ. επίθημα *-αμάρα,* παρεκτεταμένος τ. τού επιθήματος *-μάρα* (πβ. *βουβ-αμάρα. κρυ-αμάρα)*\. **κουτελίτης** (ο) (λαϊκ.) κρασί κακής ποιότητας που χτυπάει στο κεφάλι.
{ετυμ. < *κούτελο* + παραγ. επίθημα *-ίτης*\. **κούτελο** (το) (καθημ.) το τμήμα τού προσώπου πάνω από τα φρύδια και μέχρι τη φύτρα το)ν μαλλιών, το μέτωπο: *ανοιχτό / φαρδύ / ρυτιδιασμένο / ιδρωμένο -* ΦΡ. **το *κούτελο ψηλά* / *καθαρό κούτελο*** χωρίς να μπορεί να μου καταλογιστεί πράξη ηθικώς μεμπτή: *εγώ δεν κάνω τέτοιες ατιμίες, θέλω να έχω το κυύτε?*.ό μου καθαρό στην κοινωνία* συν. το κεοάλι / μέτωπο ψηλά.
[ΠΤΥΜ. < μεσν. *κούτελον*< **κύτελον*< αρχ. κυτο^κοιλότητα» (βλ.λ.). Σύμφωνα με άλλη άπυψη. η λ. προέρχεται από τυ μτγν. *κότυλον* < αρχ. *κότυλυς* < *κοτύλη* <«κοιλότητα» (για τυ υπυίυ βλ. λ. *κοτυληδό- να)].*
κουτεντές (υ) {κουτεντέδες) (λαϊκ.-σκωπτ.) υ κυυτός, αυτός που συ- μπεριφέρεται χαζά. ··“ σχολιο λ. *ανόητος.*
|εγυμ. < *κουτός,* κατά τα *κουνενές, παρακεντές].* ·
κουτεπιέ (το) * κουντεπιέ
κουτί (το) {κουτ-ιού | -ιών} **1.** κάθε δοχείο συνήθ. από στερεό υλικό (ξύλο. χαρτόνι, πλαστικό, μέταλλο κ.ά.). με επίπεδη και συνήθ. τετράγωνη ή κυκλική βάση, με ή χο)ρίς σκέπασμα από πάνω (καπάκι), που χρησιμοποιπται για να βάζουμε μέσα πράγματα (υλικά, ουσίες κ.λπ.) για τη φύλαξη, τη συσκευασία, τη μεταφορά, τη διατήρησή τους κ.λπ.: *μικρό / μεγάλο / ψη?<.ό* (με μεγάλο βάθος) / *κοντό / ρηχό / κυλινδρικό* (με στρυγγυλή βάση) / *τετράγωνο / πολύπλευρο / φαρδύ / στενό ~ || ταχυδρομικό ~* (όπυυ τυπυθετείται από τον ταχυδρόμο η αλληλογραφία κάποιυυ ή ρίχνει κανείς τις ταχυδρομικές επιστολές) || *τα ~ με τα δώρα || το ~ των τσιγάρων* ΣΥΝ. κούτα· φρ. (α) ***τού κουτιού*** για κάτι που δεν έχει χρησιμοποιηθεί, πυυ είναι ολοκαίνουργιο, όπως αγοράστηκε: *παιχνίδι / ρολόι ~ ||* κοστούμι / *γραβάτα ~* (β) ***ντύνομαι τού κουτιού*** ντύνομαι με ρούχα καινούργια και ατσαλάκωτα, άψογα, χωρίς ατέλεια ΣΥΝ. ντύνομαι στην τρίχα / στην πένα (γ) ***μου έρχεται / πέφτει κουτί*** **(i)** (για ρούχο) μου εφαρμόζει τέλεια ΣΥΝ. μου έρχεται γάντι **(ii)** ταιριάζει απόλυτα στις ανάγκες ή τις επιθυμίες μου, είναι ακριβούς αυτό πυυ ζητούσα: *αυτό τν διήμερο αργίας μου 'ρθε κουτί || η αλλαγή στυ ωράριο της ήρθε κουτί, για να προλαβαίνει τα παιδιά απ' τν σχολείο* (δ) ***(ανοίγω) το κουτί τής Πανδώρας*** βλ. λ. *Πανδώρα* (ε) ***κουτί παραπόνων*** κιβώτιο πυυ τοποθετείται σε δημόσιες ή ιδιωτικές επιχειρήσεις στους χο)ρους εξυπηρέτησης τυύ κοινού, για να τοποθετυύν εκεί υι πελάτες έντυπα με τα παράπονά τους προς την επιχείρηση ΣΥΝ. (λόγ.) κυτίο παραπόνων (στ) ***μουσικό κουτί*** μικρή κασετίνα με ειδική συσκευή στυ εσωτερικό της, ώστε. όταν ανοίγει, να παίζει έναν μουσικό σκοπό 2. (ειδικότ.) κάθε δοχείο στυ οπυίο συσκευάζονται υγρά. για να διατεθυύν στυ εμπόριυ: *~ φρέσκου γάλακτος || τα ~ από μπίρες και αναψυκτικά μπορυύν να ανακυκλωθυύν* ΣΥΝ. (για τα μεταλλικά) τενεκεδάκι 3. (συνεκδ.) το περιεχόμενο κάθε παραπάνω δοχείου: *έφαγε ένα ~ σοκο/.ατάκια μόνος τυυ || ήπιε ένα - μπίρα || καπνίζει δύν - την ημέρα* (ενν. *τσιγάρα)* 4. (κακόσ.) (α) το μικρό και άβυλυ σπίτι: *πώς μένουν πέντε άνθρωποι σ'αυτό το ~; || οι άνθρωποι στις μεγαλοπόλεις ζουν σε τσιμεντένια ~* (β) η συσκευή τής τηλεόρασης: *έκατσε να χαζέψει μπροστά στο μέχρι να τον πάρει υ ύπνος || ανοίγω / κλείνω το -* συν. χαζοκούτι · φρ. ***μαύρο κουτί*** βλ. λ. *μαύρος.* (υποκ.) **κουτάκι** (το) ίμεσν.Ι, (μεγεθ.) **κουτάρα** (η).
LETY_νι. μεσν. < **κυτίον.* υποκ. τού αρχ. *κύτος* ««κοιλότητα» (βλ.λ.)}.
κουτιαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (λαϊκ.) {κούτια-να, -θηκα} ♦ 1. (μετβ.) κάνο) (κάποιον) κουτό ΣΥΝ. αποβλακώνω, απυχαυνώνω, ζαβλακοίνο). (λαϊκ.) μωραίνω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι κουτός ΣΥΝ. αποβλακώνομαι, ξεκυυτιαίνω.
κούτικας (υ) τυ ινιακό οστό. το κυίλυ σύνθρτυ οστό που σχηματίζει το πίσω τμήμα τού κρανίου και μέρος τής βάσης του.
Ιετυμ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < μτγν. *κόττικυι* «περικεφαλαίες» («γλώσσα» τυύ Πσυχίυυ) < αρχ. *κοττίς* «<κεφαλή» (βλ. λ. *κότα)*|.
κουτομόγιας (ο) (λαϊκ.-κακόσ.) ανόητος που παριστάνει τον σπουδαίο, τυν σοβαρό. σχολιο λ. *ανόητος.*
[ΕΤΥΜ. < *κουrdc,* κατά τυ */.αμόγιας* (βλ.λ.)].
κουτοπονηριά (η) (κακόσ.) 1. η πονηριά που χαρακτηρίζει τον κουτό άνθρωπο, υ υπυίυς νομίζει ότι καταλαβαίνει τις προθέσεις των άλλων και ότι μπορεί να τους ξεγελάσει ή να φανεί εξυπνότερος, εκδηλώνοντας καχυποψία και ενεργώντας με τρόπο που τελικώς τυν εκθέτει 2. (συνεκδ.) κάθε πράξη, ενέργεια πυυ γίνεται με τον παραπάνω τρόπο: *άρχισε τις για να αποφύγει τη δύσκολη εργασία.* σχολιο λ. *ανόητος.*
κουτοπόνηρος, -η. -ο (κακόσ.) 1. (για πρόσ.) αυτός που σκέφτεται και ενεργεί με κυυτυπυνηριά (βλ.λ.): *- χωριάτης* 2. αυτός που με πονηριά επιδιώκει κουτά πράγματα: *- τρόποι / φέρσιμο /* σχέδιο. -- κουτοπόνηρα επίρρ. σχολιο λ. *ανόητος.*
κουτορνίθι (τυ) {κουτυρνιθ-ιού | -ιών} (μειωτ.-εμφατ.) ο εξαιρετικά αφελής και χαζός: *τέτοιο ~ που είναι, ό.τι και να του πεις το πιστεύει!* συν. κουτός, κουτάβι, ζωντόβυλυ. όρνιο, ζώον ανι. αϊτός, τσακάλι, γάτα. αλεπού. — (υποκ.)
κουτορνιθάκι (το). ^ σχολιο λ. *ανόητος.* Ιετυμ. < *κουτός* + *ορνίθι,* υπυκ. τού *όρνιθα*\.
κουτός, -ή, -ό 1. (για πρόσ.) αυτός πυυ έχει μειωμένη πνευματική ικανότητα: *δεν καταλαβαίνει υ άνθρο)πος. είναι ~!* συν. βλάκας, χαζός. ανόητος, ζώον, (λόγ.) μωρός αντ. έξυπνος, (λόγ.) ευφυής· φρ. *κάνω τον κουτό* προσπυιύμαι τον αφελή ή τον άσχετο, προκειμένου να έχω υυελος από μια κατάσταση: *κάνει τον κουτό, για να μην του δίνουν πολλή δυυλειά* 2. (για πρόσ.) αυτός που δεν είναι πονηρός, υ αφελής: *σ'αυτά τα υικυνυμικά είμαι εντελώς ~ || ήταν πολύ ~ που πίστεψε σε υποσχέσεις* συν. απυνήρευτος 3. αυτός πυυ δεν έχει καμία σκοπιμότητα, καμία αξία, κανένα περιεχόμενο: *- συζήτηση / παρε- ζήγηση / λάθος·* φρ. *είναι κουτό να...* δεν έχει κανένα νόημα να (κάνεις κάτι), είναι ανούσιο: *~ προσποιείσαι, όταν όλοι γνωρίζουν την αλήθεια.* — (υποκ.) κουτούτσικος, -η/-ια. -ο. κουτά κ. (υποκ.) κου- τούτσικα επίρρ. σχολιο λ. *ανόητος.*
[ετυμ. Λ. που απυσπάστηκε ως α' συνθ. από τυ σύνθετο *κουτο-μυα- λος*< *~κυττό-μυαλος*< αρχ. ?«5πΌς«< πετεινός» (βλ. κ. *κότα)* + *μυαλό].*
κουτούκι (το) {κουτουκ-ιύύ | -ιών} (λαϊκ.) μικρή, συνήθ. υπόγεια ταβέρνα, όπυυ προσφέρεται κυρ. βαρελήσιυ κρασί, συχνά και φαγητό

σε χαμηλές τιμές: *συχνάζει σ' ένα - με βαρέλια γύρω-γύρω* (βλ. κ. λ. *καπηλειό).* — (υποκ.) **κουτοιικάκι** (το).
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. kiitiik, αρχική σημ. «κορμός δέντρου, κούτσουρο» (ως χαρακτηρισμός μεθυσμένου)!, **κουτουλιά** (η) (λαϊκ.) το χτύπημα (που δίνει άνθρωπος ή ζώο) στο μέτωπο ή με το μέτωπο σε άλλον άνθρωπο ή ζώο, το να κυυτυυλήσει κάποιος (κάποιον/κάτι): *του 'δωσε μια -, πυυ πονά ακόμα || γερή! δυνατή ~ ϊ| έδωσα κατά λάθος μια - στην πόρτα κι έβγαλα καρούμπαλο!* ΣΥΝ. κεφαλιά, χτύπημα, **κουτούλιακας** (ο) (λαϊκ.-μειωτ.) εντελούς κουτός ΣΥΝ. θεόχαζος. ··* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*
[ΕΤΥ.Μ. < *κουτός* + *-ούλιακας.* πβ. κ. *στραβ-ούλιακας\.* **κουτουλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. (λαϊκ.) {κουτουλάς... | κουτού- λησα! ♦ 1. (μετβ.) χτυπώ με το κούτελο: *τον κουτούλησε* ♦ (αμετβ.) 2. έρχομαι σε κατά μέτωπο σύγκρουση, χτυπώ με ή στο κούτελο: *δεν πρόσεξε βγαίνοντας και κουτούλησε στο δοκάρι || έσκυψαν κι οι δύο απότομα και κυυτυύλησαν* 3. γέρνω το κεφάλι μου και κλείνουν τα μάτια μου από τη νύστα: *πρέπει να πάει για ύπνο¹ δεν τον β/.έπεις πώς κουτουλάει!* — **κουτούλημα** (το).
[ΕΤΥΜ. < **κυύτυυλο* < *κούτελο* (με αφυμυίωση)|. **κουτουπιέ** (το) {άκλ.! **1.** το κουντεπιέ (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) χτύπημα με τυ σημείο αυτό τού ποδιού: ^στείλε *τη μπάλα στα δίχτυα μ' ένα φοβερό*
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. coup dc pied -χτύπημα τού ποδιού»], **κουτουπώνω** ρ. μετβ. {κουτούπιο-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** ενεργώ επιθετικά, βίαια (απέναντι σε κάπυιυν/κάτι) 2. επιβάλλω τις εροκικές μου διαθέσεις (σε κάποιον/κάποια) ΣΥΝ. (!) πηδώ. απαυτώνω. — **κου- τούπωμα** (το).
[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου]. **κουτουράδα** (η) (λαϊκ.) η απερισκεψία, η άστοχη και άσκοπη πράξη: *με τέτοιες - δεν μπορεί να πάει μπροστά* ΣΥΝ. ανοησία, βλακεία ΑΝΤ. πονηριά, εξυπνάδα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανύητυς.*
[ΕΤΥΜ. < επίρρ. *κουτουρού*]. **κουτουρού** επίρρ. (λαϊκ.) στην τύχη· κυρ. στη ΦΡ. ***στα κουτουρού*** χωρίς προηγούμενο υπολογισμό ή προγραμματισμό, κατά τρόπο τυχαίο ή απερίσκεπτο: *αγόραζε ~ ό,τι έβρισκε-μπροστά του || έλεγε ονόματα -. χωρίς να σκέφτεται καθόλου || ενεργούσε πάντα* ~ ΣΥΝ. στα τυφλά, απερίσκεπτα.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. gotiirii «στην τύχη»], **κουτοφέρνω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} μοιάζω για κουτός ΣΥΝ. χαζοφέρνο). αγαθοφέρνω. **κουτόφραγκος** (ο) (λαϊκ.-μειωτ.) υ αγαθός και εύπιστος Ευρωπαίος, που θεωρείται ότι υστερεί σε πονηριά και καπατσοσύνη από τους Έλληνες, οι οποίοι μπορούν να τυν ξεγελούν εύκολα: *νομίζουν ότι οι εταίροι μας είναι ~ κο.ι μπορούμε να τους κοροϊδεύουμε με φτηνά κόλπα* (πβ. λ. *αμερικανάκι).* ςχολιο λ. *εθνικός.* **κουτόχορτο** (το) {χο)ρ. πληθ.} (λαϊκ.) το χόρτο που υποτίθεται πως προκαλεί κουταμάρα σε όποιον τυ τρώει· κυρ. στη φρ. ***τρώω κουτόχορτο*** είμαι κουτός, βλάκας: *επειδή ξέρει πέντε πράγματα, νομίζει πως υι άλλοι τρώνε κουτόχορτο || πες της πο)ς δεν τρώμε κυυτόχορτο και την έχουμε κατα?Λβει πια!* **κούτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το μέτωπο, το κούτελο· (συνεκδ.) τυ κεφάλι: *κάπου χτύπησε και τον πονά η- του!* συν. γκλάβα 2. (μτφ.) τυ μυαλό, ο εγκέφαλος: *δο\)/.εύει η ~ του!* (είναι έξυπνος) || *πολλά βάζει με την - του* (σκέφτεται διάφορα γύρω από ένα θέμα) ΣΥΝ. διάνοια, πνεύμα· φρ. (α) ***κατεβάζει η κούτρα μου*** είμαι εύστρυφυς. έξυπνος, κατεβάζω εύκολα και γρήγορα ιδέες: *θα τα καταφέρει. θα δεις' κατεβάζει η κούτρα του!* συν. παίρνω στροφές (β) ***ό,τι κατεβάσει η κούτρα μου*** ό.τι μπει στο μυαλό μου: *είναι πεισματάρης, θα κάνει ό,τι κατεβάσει η κούτρα του και δεν του αλλάζεις γνώμη με τίποτα* συν. ό.τι σκεφτεί, ό,τι του κατέβει (γ) (παροιμ.) ***αλί που το 'χει η κούτρα του να κατεβάζει ψείρες*** για άτομο πυυ πάντα ατυχεί σε ό.τι δοκιμάζει. πυυ μπλέκεται από μόνο τυυ σε λάθη και αποτυγχάνει.
JΕΤΥΜ. Πιθ. υποχωρητ. < *κουτρώ* < **κυυτλώ* < **κουτε/.ώ* < *κυύτε? ·.υ.* Έχουν διατυπωθεί επίσης οι ακόλουθες απόψεις: (α) < λατ. scutra «δίσκος, πιάτο» (β) < μεσν. *κύτρα.* διαλεκτ. τ. τού αρχ. *χύτρα* (βλ.λ.) (γ)
κυύτα*< **κύτα*< αρχ. *κύτος* «< κοιλότητα»! · **κουτρίζω ρ. μετβ. Ικυύτρισα} (λαϊκ.) **1.** (για κερασφόρα ζώα) χτυπώ με τα κέρατα, κουτουλώ 2. (για ανθρώπους) χτυπώ με το κεφάλι, με κεφαλιά (κάποιον) (κατά λάθος ή σκόπιμα). Επίσης **κουτρώ** {-άς...ί.
κούτρημα (το) κ. **κουτριά** (η).
[π υμ. < *κούτρα* (βλ.λ.)]. **κουτρουβάλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το μεγάλο και επικίνδυνο πέσιμο με πολλές τούμπες. συνήθ. με τυ κεφάλι και από ύψος: *έφαγε μια - από τις σκάλες μέχρι κάτω* 2. (ως επίρρ.) με πολλές τούμπες: *πήγε - μέχρι κάτω.* Επίσης **κουτρουβάλημα** (το) (σημ. Ι) κ. **κουτρουβάλιασμα** (το) (σημ. Ι). **κουτρουβαλώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κουτρουβαλάς... | κουτρουβάλησα} (λαϊκ.-οικ.) ♦ 1. (μετβ.) ρίχνω (κάποιον) κάτω με τυ κεφάλι, τον κάνω να κατρακυλήσει, να πάει κουτρουβάλα: *με τη φόρα που τον χτύπησε, τον κουτρουβάλησε δύο μέτρα* ΣΥΝ. αναποδογυρίζω, τουμπάρω, ανατρέπο) ♦ 2. (αμετβ.) κατρακυλώ, πέφτω κάτω με το κεφάλι, κάνω κουτρουβάλα: *γλίστρησε και κουτρουβάλησε μέχρι κάτω στις σκάλες* ΣΥΝ. κατρακυλώ. Επίσης **κουτρουβαλιάζω.**
[ΗΤΥΜ. Λβεβ. ετύμου, ίσως < **κυττυβυλώ* «ρίχνω κύβους» (πβ. μτγν. *κοττίζω* «κυβεύω, παίζω τους κύβους», βλ. κ. *κότα)* με παρετυμολ. επίδραση τής λ. *κούτρα,* ενώ είναι πιθ. ότι η λ. συνδέεται με ρουμ. cotrobai. Τέλος, σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. ανάγεται στο μεσν. *κουτρούβιν* «πήλινο δοχείο» < *ˣκυυτρούφῖον,* διαλεκτ. τ. τού *κροτάφων,* υποκ. τυύ αρχ. *κρόταφος*].

κουτρούλης (ο) {κουτρούληδες} (λαϊκ.) πρόσωπο πυυ έχει πολύ κοντά ή καθόλου μαλλιά, ο κοντοκουρεμένος ή υ φαλακρός· συνήθ. στη φρ. ***τού Κουτρούλη ο γάμος*** για καταστάσεις που υπάρχει μεγάλη φασαρία, σαματάς: *έγινε πάλι χθες ~ με τους καβγάδες τους* συν. αναμπουμπούλα, χαμός.
[ΕΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < **κουτρυ-τρυύλης* < *κούτρα* + *-τρού- λης* < *τρούλος,* ενώ. κατ' άλλη άποψη, από συμφυρμό των λατ. scutra «δίσκος, πιάτο» και scutula, με παρετυμολογική επίδρ. τής λ. *κούτρα.* Η φρ. «< *τού Κουτρούλη ο γάμος»* ανάγεται σε λαογραφική παράδοση, κατά την οποία υ Κουτρούλης ήταν πραγματικό πρόσωπο, που τέλε- σε τους γάμους του στη Μεθώνη (έπειτα από πολυετή αναμονή) με ασυνήθιστη λαμπρότητα και θόρυβο. Την ιστορία του διακωμώδησε το 1845 ο Αλέξ.-Ρίζος Ραγκαβής στο θεατρικό έργο *Τού Κουτρούλη ό γάμος].*
κουτσαβάκης (ο) {κουτσαβάκηδες! (λαϊκ.) **1.** λαϊκός μάγκας των αρχών τού αιώνα, κυρ. στην Λθήνα. με χαρακτηριστικό μουστάκι, ντύσιμο και τρόπο ομιλίας ΣΥΝ. παλληκαράς. ψευτοπαλληκαράς, μάγκας. νταής 2. (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που κάνει τυν μάγκα, πυυ παριστάνει το παλληκάρι. Επίσης (υποκ.) **κουτσαβάκι** (τυ). — **κουτσαβάκικος,** -η. -υ. **κουτσαβάκικα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. < επώνυμο *Κουτσαβάκης,* πυυ τυ ντύσιμο και, κυρίους, τυ βάδισμά τυυ έγινε αντικείμενο μιμήσεως από πολλούς συγχρόνους του. αβεβ. ετύμου, ίσως < *κούτσαβος* < αρχ. *κότταβος* «παιγνίδι με κύβους». Μολονότι η αρχική σημ. δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί επακριβώς, είναι χαρακτηριστικό ότι η αρχ. λ. *κότταβος* δημιούργησε παράγωγα με περιπαικτική χρήση, όπίος λ.χ. *κοτταβίζω* «κάνω εμετό», *μεθυσο-κότταβυς* κ.ά. Η ετυμολογία της είναι αβέβαιη, αλλά πιθ. συνδ. με τα ουσ. *κοττίς* «<κεφαλή» (βλ. κ. *κότα)* και *κοτύλη* «κοιλότητα»!.
κουτσαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.! !κούτσα-να. -θηκα} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάποιον) κουτσό ΣΥΝ. σακατεύο), αφήνω ανάπηρο **2.** κάνω (κά- πυιυν) να περπατά χωρίς να πατά κανονικά το πόδι του. λ.χ. χτυπώντας τον: *του 'δωσε μια κλοτσιά στο καλάμι, τόσο δυνατή, που τον κυύτσανε!* ♦ 3. (αμετβ.) περπατώ σαν κουτσός, χωρίς να πατώ κανονικά το πόδι μου από χτύπημα ή πόνο: *ο αθλητής κουτσαίνει και μά/.λονθα εγκατα/.είψει την προσπάθεια || κουτσαίνει, γιατί τον χτυπάει τυ παπούτσι* ΣΥΝ. χωλαίνω, πηγαίνω κουτσό. — **κούτσαμα** (το), **κούτσα-κούτσα** επίρρ. **1.** κουτσαίνοντας. χωλαίνοντας στυ περπάτημα: *παρότι είχε χτυπήσει, κατάφερε - να πάει μέχρι το σπίτι* 2. (γενικότ.) με δυσκολία και αργοπορία· κατά τρόπο κουραστικό, με προσπάθεια: ~ *θα τε/.ειώσει κι αυτός κάποτε τις σπουδές του!* ΣΥΝ. με ζόρι. σιγά-σιγά. αργά.
11:γυμ. < επίρρ. *κουτσά* (< *κουτσός*). με αναβιβασμό τού τόνου[. **κουτσάλογο** (τυ) (λαϊκ.) **1.** άλογο που κουτσαίνει **2.** (μτφ.-υβριστ.)
πρόσωπο που κουτσαίνει, που έχει ελαττωματικό βάδισμα, **κουτσαμάρα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το να είναι κανείς κουτσός, να μη μπορεί να περπατήσει καλά.
[ΕΙΥΜ. < *κούτσαμα* + παραγ. επίθημα *-άρα\.* **κουτσά-στραβά** επίρρ. (καθημ.) ςεπερνο>ντας δυσκολίες σιγά-σιγά και συνήθ. με ατέλειες: *μαζευτήκαμε περισσότεροι από το αναμενόμενο. α)ϊλά - θα βολευτούμε κάπως! || έκανε γκάφα στην αρχή, αλλά μετά - τα μπάλλωσε!* |[~ *δυο γλώσσες τις μιλάει* ΣΥΝ. όπως-όπως. έτσι κι έτσι.
κουτσάφτης (ο) {κουτσάφτηδες! (λαϊκ.) πρόσωπο που είναι κομμένο το ένα ή και τα δύο αφτιά τυυ.
[ΕΤΥΜ. < *κουτσ(ο)-* (< *κοψο-.* βλ. λ. *κουτσός)* + *-άφτης* < *αφτί].* **κούτσικος,** -η, -ο (λαϊκ. ως χαρακτηρισμός) πολύ μικρός.
I f.tym. < τουρκ. kiigiik «μικρό», με υποκ. επίθημα *-ούτσικος* και απλολογική αποβολή τής β' συλλ.]. **κουτσο-** κ. **κουτσό-** κ. **κουτσ-** α' συνθετικό πυυ δηλιόνει: **1.** αυτό που έχει κοπεί, αφαιρεθεί ή μείνει λειψό: *κουτσ-άφτης (αφτί), κουτσο-νούρης (ουρά), κυυτσυ-δόντης. κοντσο-χέρης2.* κάτι πλημμελές ή ανεπαρκές, πυυ βρίσκεται σε ποσότητες ή μεγέθη μη ικανοποιητικά: *κουτσο-δουλειά, κυυτσο-γράμματα. κουτσο-φ?^έβαρος* 3. (κυρ. για ρήματα. ρηματικούς τύπους) πυυ γίνεται με δυσκολία ή με αργούς ρυθμούς. χωρίς απόλυτη επιτυχία: *κουτσο-καταφέρνω. κυυτσο-πίνω, κουτσο-κατα?.αβαίνω. κυυτσυ-βρέχει* ΣΥΝ. μισυ-.
[ΕΤΥ.Μ. Λ'συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *κουτσός*|.
Κουτσόβλαχος (ο) ο Βλάχος (βλ.λ.). ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *Βλάχος.*
|εγυμ. Λβεβ. ετύμου, πιθ. < *κουτσός* «λίγος» + *Βλάχος,* οπότε ο όρος θα εσήμαινε «λίγο Βλάχος, που μιλάει λίγο τα Βλάχικα», ή. κατ' άλλη -λιγότερο πιθ.- άποψη, πρόκειται για νόθο σύνθ. < τουρκ. kQ^Qk «μικρός» + *Βλάχος,* οπότε ο όρος θα περιέγραφε τον χο)ρο εγκατα- στάσεως τυύ πληθυσμού (Μικρή Βλαχία). Βλ. κ. *μπουρτζόβ?·.αχυς\.* **κουτσοβολεύω** ρ. μετβ. {κουτσοβόλ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} ανταποκρίνομαι σε ανάγκες ή υποχρεώσεις μόλις και μετά βίας· κυρ. στη φρ. ***τα κουτσοβολεύω:*** *δεν έχω καθόλου χρόνο, αλλά - με το διάβασμα || λόγω τής οικονομικής κρίσης, τα κουτσοβολεύουμε όλοι μας* συν. κουτσοκαταφέρνω, ψιλυβολεύω. **κουτσογράμματα** (τα) (λαϊκ.) {κουτσογραμμάτων} η πρόχειρη και επιφανειακή, η μη ολοκληρωμένη ή συστηματική μόρφο>ση: *σχολείο δεν τελείωσε, αλλά κάτι ~ τα ξέρει από 'δω κι από 'κεί* (πβ. λ. *κυλυ- βαγράμματα).* - (υποκ.) **κουτσογραμματάκια** (τα), **κουτσοδόντης,** -α/-ισσα, -ικο (καθημ.) (κ. ως ουσ.) αυτός που έχει χάσει ή δεν έχει βγάλει ακόμα (κάπυιυ ή κάποια από) τα δόντια του. **κουτσοδουλειά** (η) (λαϊκ.) η πρόχειρη και κακοπληρωμένη δουλειά, που μόλις επαρκεί για τις τρέχουσες ανάγκες τυύ εργαζομένου: *βρήκε μια ~. μπας και τα βγάλει πέρα.* **κουτσοκαταφέρνω** ρ. μετβ. {κουτσοκατάφερα} (λαϊκ.) καταφέρνω

κάτι κουτσά-στραβά. χο)ρίς ευκολία ή απόλυτη επιτυχία: *με τα λίγα Αγγλικά που ήξερε, τα κουτσοκατάφερνε να συνεννοείται με τους ξένους* συν. κουτσοβολεύω, ψιλοβυλεύω. **κουτσομούρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) παραλλαγή τού μπαρμπουνιού. με απότομη κοψιά τού κεφαλιού και μουστάκια, πυυ ζει στα βαθιά νερά σε λασπώδεις βυθούς και αλιεύεται για τυ νόστιμο κρέας τυυ.
[ΕΤΥΜ. < *κουτσο-* (βλ.λ.) + *μούρα* < *μούρη* «κρόσωπυ»]. **κουτσομπολεύω** ρ. μετβ. {κουτσομπόλεψα) (καθημ.) κάνω κουτσομπολιό: *όλο τυ χωριό τον κουτσομπολεύει από τότε που χώρισε!* || *προσέχει. γιατί δεν θέλει* \/α *την κουτσομπολεύουν.* fΕΤΥΜ. < *κουτσομπολιό* (βλ.λ.)|. **κουτσομπόλης** (υ) {κουτσομπόληδες}, **κουτσομπόλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που κουτσομπολεύει κατά σύστημα. — **κουταομπόλικος,** -η. -ο, **κουτσομπόλικα** επίρρ. **κουτσομπολιό** (τυ) 1.ο σχυλιασμός πράξεων και υποθέσεων τρίτων (συχνά με αρνητική, κακό[3υυλη διάθεση ή με τρόπο υπερβολικό) 2. (συνεκδ.) κάθε σχόλιο ή διάδοση γύρω από τη ζωή και τις πράξεις (κάποιου), συνήθ. με τρόπο πυυ παραπυιεί την πραγματικότητα (είτε διογκώνοντας είτε παρερμηνεύοντας γεγονότα): *να μην πιστεύεις τα* -/συν. βρόμα, (λαϊκ.) ξόμπλιασμα. φαρμακογλωσσιά.
ΙΗΤΥΜ. < *κουτσομπο?Λάζω* (υποχωρητ.) < **κοψο-μπολιάζω* < *κοψο-* (βλ. κ. *κουτσός)* + *μπολιάζω}.* **κουταομπολίστικος,** -η. -ο αυτός που σχετίζεται με το κουτσομπολιό και όσους κουτσομπολεύουν: - *διάθεση / συνήθεια / σχόλιο / ύφος ι περιοδικό* ιυν. κατινίστικος. — **κουτσομπολίστικα** επίρρ. **κουτσομύτης,** -α. -ικο [μεσν.Ι {κουτσομύτηδες} (κ. ως ουσ.) (οικ.) **1.** αυτός που έχει κομμένη μύτη 2. (για πρόσ. ως χαρακτηρισμός) αυτός που έχει μικρή και πλακουτσωτή μύτη.
κουτσονούρης, -α, -ικο {κουτσονούρηδες} (λαϊκ.) αυτός πυυ του έχουν κόψει την υυρά ιυν. κολυβός· φρ. (μτφ.-σκωπτ.) ***κουτσονούρα αλεπού*** άνθρωπος επιδέξιος και πονηρός, που χειρίζεται με άνεση και επιτυχία καταστάσεις, που ξέρει να ελίσσεται: *είναι αυτός -!* συν. καταφερτζής, παμπόνηρος, γάτα.
(ΕΊ ΥΜ. < *κουτσο-* + *-ούρης*< *ουρά.* με παρεμβολή τού ευφωνικού *-ν-* ή < *κουτσο-* + *-νούρης* < *νουρά* < *(τη)ν ουρά,* με εσφαλμ. μυρφολογι- κό χωρισμό).
κουτσοπίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμόνυ σε ενεστ. κ. παρατ.} (κυρ. για οινοπνευματώδη) πίνω με μικρές γουλιές, με αργό ρυθμό' (γενικά) πίνω περιστασιακά από λίγο (περνίόντας την ώρα μου): (μετβ.) *το κουτσοπίνει το ούζο αν βρεθεί με παρέα* \\ (αμετβ.) *καθόταν και κουτσόπινε.* **κουτσοπόδαρος,** -η. -υ (κ. ως υυσ.) **1.** αυτός που έχει κουτσό πόδι **2.** (ειδικότ. για έπιπλο) αυτός πυυ του λείπει ένα πόδι: **-** *καρέκλα* **/** *καναπές.*
κουτσός, -ή, -ό (κ. ως ουσ.) **1.** αυτός που χωλαίνει ή είναι ανάπηρος στο ένα ή και στα δύο πόδια, (λόγω ελαττωματικής ανάπτυξης, ατυχήματος ή αρρώστιας): *έμεινε ~ απ' το δεξί* ΣΥΝ. χωλός, ανάπηρος, σακάτης· φρ. (α) ***κουτσοί στραβοί στον Άγιο Παντελεήμονα*** για τη συγκέντρωση πλήθους ανθρώπων κάθε είδυυς στον ίδιο χώρο. για. τον ίδιο σκυπό, δηλ. για να ωφεληθυύν. να βυηθηθούν (β) ***κι η κουτσή Μαρία*** βλ. λ. *Μαρία* (γ) (παρυιμ.) **Ο *κουτσός με το 'να πόδι δίνει μια και πάει στην Πόλη*** τα πάντα γίνυνται, μην απυκλείεις τίποτα, ποτέ δεν ξέρεις τι γίνεται 2. (ειδικότ. για αντικείμενα, κυρ. έπιπλα) αυτός πυυ του λείπει ή έχει σπάσει κάποιο στήριγμα (πόδι): ~ *καρέκλα / τραπεζάκι* 3. (μτφ.) αυτός που δεν είναι ολόκληρος, λειψός: οι ~ *αράδες σε ένα κείμενο* 4. ***κουτσό*** (τυ) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} παιδικό παιχνίδι, στόχος τού οποίου είναι η εκτέλεση καθορισμένων βημάτων μέσα σε συγκεκριμένα (σχεδιασμένα στο δάπεδο) σχήματα, ισορροπώντας στο ένα πόδι και με μικρά πηδηματάκια: *τα παιδιά παίζουν ~ στην αυλή.*
κουτσά επίρρ.
Ι.ετυμ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. Πιθ. σχηματίστηκε κατ' απόσπαση από σύνθετα με λεξικό πρόθημα *κοψο-* (< αρχ. *κόπτω),* πβ. *κοψο-χέρης. κο- ψο-μύτης,* με ανομυιωτική τροπή τού *-ψ-* σε *-τσ-,* όταν ακολουθούσε χειλικό σύμοωνο. και κώφωση -ο- > -ου-. Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για απεσπασμένη λ. από το επίθ. *κοντσοπόδης* (πυυ μάλλον είναι ήδη μεσν., αν λάβουμε υπ' όψιν τα μεσν. κουτσο/Γυδάτυς, κουτσοποδίζω), διατηρώντας τη σημ. ολόκληρου τυύ συνθέτου].

κουτσός < κοψο-, γαμψός < γαμψό-, λειψός, αψύς, κοντός, φυ- ρός. Όλα αυτά τα επίθετα τής Κλληνικής σχηματίστηκαν «υπυχω- ρητικώς» από σύνθετες λέξεις. Λπυσπάστηκε από αυτές το α' συνθετικό (ρηματικό ή υνοματικό) και απαρτίστηκε τυ αντίστοιχυ επίθετο. Έτσι από το **γαμψό-** (σε σύνθετα όπως **γαμψο-ονυξ* > *γαμ- ψώνυξ*), αρχικώς *γναμψο-* από τυ ρ. *γνάμπτω* «κάμπτω», σχηματίστηκε επίθ. σε *-σος*: **γαμψός** (πβ. *λοξός).* Ομυίως από σύνθετα όπως *λειψόθριξ, λείψανδρος, λειψυδρία* κ.ά. αποσπάστηκε και σχηματίστηκε επίθ. **λειψός.** Από σύνθετα *αψίθυμος, αψίχολος, αψικάρδιος* αποσπάστηκε και σχηματίστηκε υποχωρητικά επίθ. **αψύς.** όπως *οξύς.* Ομυίως από σύνθετα όπως *κοψο-μύτης. κοψο-χείλης. κοψο- πόδαρος, κοψο-νούρης* κ.λπ. σχηματίστηκε στη Μεσαιωνική επίθετο **κοψός* > *κοτσός* (με τροπή τού *-ψ-* σε *-τσ-)* > **κουτσός** (η μεταβολή στην πρυφορά μπυρεί να έγινε ήδη στα σύνθετα: *κοψο-πόδης*
κυυτσυ-πόδης > **κουτσός).** Ομυίως από σύνθετα με το αρχ. **κοντός** (κοντάρι), όπως *κοντο-μάχος, κοντο-βόλος / κοντο-βολώ.* σχηματίστηκε επίθ. **κοντός** με τη σημ. «βραχύς, μικρός, σύντομος». Ομοίως και το επίθ. **φυρός** «λειψός» αποσπάστηκε από σύνθετα όπως *φυρό-μυαλος* από ρ. **φυρώ** «λιγοστεύω» (< αρχ. *φυρώ* «ζυμώνω»)' «πό το ίδιο ρ. και το **φύρα** (η).

κουτσούβελο (το) (λαϊκ.-σκωπτ.) το μικρής ηλικίας παιδί, κυρ. αυτό που εξαρτάται ακόμα πλήρως από τους γονείς του: *παντρεύτηκε κι έκανε μάνι-μάνι και δύο ~!* ΣΥΝ. παιδάκι, μωρό.
[ΕΤΥΜ. Πιθ. < *κατσίβελος* (βλ.λ.) με τη σημ. «γύφτος - ατημέλητος»], **κουτσουκέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-οικ.) η πονηρή και κρυφή πράξη, η κατεργαριά: *για να συμπεριφέρεται έτσι. θα την έχει κάνει την ~ τον!* || *πρόσεχέ τον. μη σου κάνει καμιά - πίσω απ' την πλάτη σου* ΣΥΝ. απάτη, πονηριά, δυυλειά.
[ΕΤΥΜ. μεσν., αγν. ετύμυυ]. **κουτσουλίά** κ. **κοτσιλιά** (η) (λαϊκ.) **1.** το περίτρομα πτηνού: - *από περιστέρι 2.* (μτφ.) κάθε μικρή και ασήμαντη ποσότητα· οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε έχει μικρό μέγεθος, ασήμαντες διαστάσεις·, *μια ·~ άνθρωπος και μας κάνει τον νταή!* — (υπυκ.) **κουτσουλίτσα** (η).
[ΕΤΥΜ. < *κοΐ)τσιλιά*< **κοττο-τσιλιά* < *κόττα* + *τσιλιά{*< μεσν. τσιλίΟ
αρχ. n/ro *(~άω)*< πΑος«διάρροια» < Ι.Ε. *ιι- «κοπριά, υγρασία», πβ. αρμ. t'rik «κοπριά, λίπασμα», αρχ. αγγλ. ihinan «υγρός», αρχ. σλαβ. tina. ρωσ. lina «κοπριά», κ.ά.)]. **κουτσουλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. Ικουτσουλάς... | κουτσυύλ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} (για πτηνά) αφήνω κουτσουλιές. λερώνο) με περιττώματα: *τα περιστέρια είχαν κουτσουλήσει όλη την αυλή.* Ηπίσης **κουτσουλίζω.**
κουτσουμπός, -ή. -ό (λαϊκ.) αυτός που του λείπει η κορυφή, κάποιο από τα άκρα του ή τμήμα άκρου του ΣΥΝ. ακέφαλος, κολυβός.
(FΤΥΜ. Πιθ. < αρχ. *κόσυμβος.* είδος αρχ. ενδύματος, αγν. ετύμου], **κουτσουπιά** (η) φυλλοβόλο δέντρο τής ελληνικής χλωρίδας με ρόδινα ή λευκά άνθη, πυυ χαρακτηρίζεται από τυ φαινόμενο τής κορ- μανθίας ιτα άνθη αναπτύσσονται ακόμη και πάνω στυν κορμό). |ΗΤΥ\ι. < *κουτσούπι* «κομμάτι κορμού δέντρου», αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. κυυτσουρο|. **κουτσουρεύω** ρ. μετβ. {κουτσούρεψα. -εύτηκα, -εμένος! (λαϊκ.) **1.** (για. δέντρο) κόβω τα κλαδιά, κλαδεύω πυλύ 2. χτυπώ ή πληγώνω (κάπυιον) στα άκρα του με βάναυσο τρόπο, τον αφήνω ανάπηρο, μισό ΣΥΝ. σακατεύω, κολοβώνω, ακρωτηριάζω 3. (μτφ.) περιορίζω την έκταση, την αξία. μειώνω, περικόπτω: *κουτσούρεψαν μισθούς και συντάξεις* [| *η λογοκρισία είχε κουτσουρέψει όλα τα επίμαχα σημεία τού άρθρου* || *αξιολογούσαν με κομματικά κριτήρια και κουτσούρευαν όποιον δεν ήταν δικός τους* Α.ΝΤ. αυξάνω, προσθέτω, ενισχύω, πριμοδοτώ. — **κουτσούρεμα** (το).
[ΕΤΥΜ. < *κούτσουρο*]. **κούτσουρο** (το) **1.** το τμήμα κορμού δέντρου, κυρ. κομμένου, χωρίς κλαδιά: *έτσι που τυ κλάδεψε, το άφησε σκέτο* ·~1| *βρήκε ένα ~ και κάθισε* ΣΥΝ κορμός, χοντρόξυλο· ΦΡ. ***στέκομαι σαν (το) κούτσουρο*** απομένω άφωνος και ακίνητος, χωρίς να αντιδρώ ή να εκδηλώνομαι: *και που ήρθε στη γιορτή, σαν το κούτσουρο στεκόταν! 2.* (ειδικότ.) το κυμμένο κομμάτι ξύλυυ. κυρ. από κορμό δέντρου, που χρησιμοποιείται για προσάναμμα: *τα ~ έκαιγαν στο τζάκι* ΣΥΝ. ξύλο. καυσόςυλυ 3. (μτφ.) ο μοναχικός. χο)ρίς φίλους ή γνωστούς, άνθρωπος: *απέμεινε - μετά τον θάνατο τής γυναίκας* τυυ ΣΥΝ. ερημίτης, μοναχικός **4.** (μτφ.) ο ακαλλιέργητος, υ απαίδευτος, αυτός που δεν έχει απυκτήσει μόρφωση· (ειδικότ. για μαθητές) αυτός που δεν παίρνει από γράμματα, πυυ δεν πρυοδεύει στα μαθήματά του: *ό,τι και να του πεις, αυτός ~ θα μείνει μια ζωή* [[*τέτοιο πού να περάσει την τάξη!* [[~ *μπήκε και*
βγήκε απ' το σχολείο ΣΥΝ. αμόρφωτυς, ξύλο απελέκητυ, (λόγ.) βρα- δύνους, (λαϊκ.) μπουμπούνας. τούβλο. — (υποκ.) **κουτσουράκι** (το).
ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*
[FΤΥ.Μ. μεσν., πιθ. < **κόψουρον*< *κόψ-* (< *κόπτω)* + *-ουρον*< *ούρά*. **κουτσοφλέβαρος** (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) ο Φεβρυυάριυς (επειδή έχει λιγότερες μέρες από τους υπόλοιπους μήνες), **κουτσοχέρης,** -α. -ικο [μεσν.Ι {κουτσοχέρηδες} (κ. ως ουσ.) 1.(για πρόσ.) αυτός πυυ έχει κομμένο ή ανάπηρο το ένα ή και τα δύο του χέρια ΣΥΝ. κουλλός, κουλλοχέρης **2.** (για σκεύη, αντικείμενα) αυτός από τον οποίο λείπει η λαβή. το χερούλι: - *τσουκάλι / μπρίκι.* **κουφαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.) Ικυύφα-να, -θηκα) ♦ (μετβ.) 1.κα- θιστο) (κάπυιον) ανίκανο να αντιλαμβάνεται ήχους (προσωρινά ή μόνιμα) 2. εκθέτω (κάποιον) σε ήχο υψηλής έντασης (πυυ θα μπορούσε να αφήσει κάποιον κουφό): *μας κούφανε απ'το πρωί με τα μεγάφωνα στη διαπασών* || *θα με κουφάνει με τις αγριοφωνάρες του* 3. ιαρ- γκό) προκαλώ (σε κάποιυν) έντονη απορία και αμηχανία, αφήνο) εμβρόντητο: *είπε μια κοτσάνα στο τέλος και μας κούφανε όλους* || *με κούφανε με τη στάση του. δεν την περίμενα με τίποτα* ΣΥΝ. καταπλήσσω, αφήνω άναυδο, σοκάρω ♦ **4.** (αμετβ.) πρυκαλώ κώφωση: *αυτά τα μηχανήματα κουφαίνουν.* **κουφάλα** (η) (λαϊκ.) **1.** το φυσικό κοίλωμα που σχηματίζεται σε κυρ- μυύς δέντρων ή βράχια (κυρ. με την πάροδο τυύ χρόνου ή λόγω δια- βρώσεως) 2. η κοιλότητα δοντιού που προκαλείται από την τερηδόνα
3. (!-υβριστ.) η πόρνη, η εκδιδόμενη γυναίκα ΣΥΝ. πουτάνα **4.** (! ως χαρακτηρισμός κ. για άντρα) αυτός πυυ χειρίζεται με μεγάλη πυνη- ριά και ικανότητα δύσκολες υποθέσεις, που ξέρει να ελίσσεται και να αποφεύγει τις κακοτοπιές: *σε τέτοια κόλπα και συνεννοήσεις είναι μεγά'Αη ~!* ΣΥΝ. (!) πούστης, καταφερτζής, μαννούλα. -- (υποκ.) **κουφαλίτσα** (η).
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κοΰφος* «κενός, άδειος» (βλ. κ. *κούφιος)* + παραγ. επίθημα *-άλα].*
κουφάλογο (το) (λαϊκ.) (μτφ.-υβριστ.) πρόσωπυ που δεν ακούει καλά, που βαρίακούει. **κουφαμάρα** (η) {χωρ. πληθ.Ι (λαϊκ.) **1.** η αναπηρία τού κουφού, το να είναι κάποιος κουφός συν. κωφότητα 2. (κατ' επέκτ.) το να μην ακούει κάπυιος καλά, να μην καταλαβαίνει καλά τι λένε οι άλλοι.
[f.tym. < *κουφός* + παραγ. επίθημα *-αμάρα* (βλ.λ.)]. **κουφάρι** (το) {κουφαρ-ιού **[** -ιών} (λαϊκ.) **1.** τυ άψυχο σώμα νεκρού: *η θάλασσα ξέβρασε τα ~ των άτυχων ναυτικών* ΣΥΝ. πτώμα, λείψανο,

(λόγ.) σορός 2. ναυτ. το σκάφος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *νεκρός.*
[ετυμ. < μεσν. *κουφάριν,* υποκ. τού αρχ. *κούφος* «κενός, άδειος» (βλ. κ. *κούφιος)].*
κουφέτο (το) **1.** κάθε μικρό και σκληρό ζαχαρωτό από καρπό αμυγδάλου ή φουντουκιού περιχυμένου μΓ λευκό ή άλλου χρώματος γλάσο· κουφέτα προσφέρονται κατά τα έθιμα σε γάμους ή βαφτίσια, για να πάνε όλα καλά. καθώς επίσης σε κηδείες όσων δεν έχουν συνάψει γάμο, αντί για κόλλυβα: *τα ~ τα πρόσφεραν* σε *δαντελωτή μπομπονιέρα·* φρ. ***και στα κουφέτα σου / να φάμε κι από σένα κουφέτα*** (ως τυπική ευχή προς ανύπαντρο νέο ή κοπέλα) να χαρούμε και στον γάμο συυ συν. και στους γάμους, και στις χαρές σου, και στα δικά σου 2. (αργκό) η σφαίρα (επειδή μοιάζει στο σχήμα με κουφέτο): *τράβηξε το περίστροφο και τον γέμισε κουφέτα!* 3. (ευφημ.) χάπι δυσάρεστο στη γεύση, αλλά με φαρμακευτικές ιδιότητες. — (υποκ.) κου- φετάκι (το).
[ι-τυμ. μεσν. < ιταλ. confetto < γαλλ. confit < p. confir < λατ. conficcrc «παρασκευάζω, κατεργάζομαι» (πβ. μτχ. confectus) < con- (< cum) + facio «κάνω, πράττω»], **κουφίζω** ρ. αμετβ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχω πρόβλημα ακοής, δεν ακούω καθαρά: *κουφίζει λίγο απ' το δεξί αφτί* συν. βαριακούω. **κουφίοδόντης** (ο) {κουφιοδόντηδεςΙ. **κουφιοδόντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει κούφια, χαλασμένα δόντια ΣΥΝ. σα- πιοδόντης.
κούφιοκεφαλάκιας (ο) {κουφιοκεφαλάκηδες} (λαϊκ.) ο κουφιοκέφαλος. Ηπίσης **κουφιοκεφαλάκης.** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **κουφιοκέφαλος,** -η. -ο (λαϊκ.- μειωτ.) (κ. ως ουσ.) **1.** αυτός πυυ ενεργεί χωρίς να σκέφτεται, ελαφρόμυαλος συν. ανόητος, άμυαλος, επιπόλαιος, κυκυρόμυαλος αντ. βαθυστόχαστος 2. ο ανόητος άνθρωπος συν. κουφιοκεφαλάκιας. ■*"' Σχολιο λ. *ανόητος.* **κούφιος,** -ια. -ιο **1.** αυτός πυυ είναι κενός εσωτερικά, που είναι άδειος από μέσα: *σ'αυτό το σημείο το τοίχωμα είναι ~.* <5εν *υπάρχει τίποτα από πίσω* 2. αυτός που έχει αλλοιωθεί εσωτερικά, που είναι χαλασμένο τυ εσωτερικό του: *~ αμύγδαλα || το δόντι του είναι ~* συν. χαλασμένος, σάπιος, τζούφιος 3. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν έχει περιεχόμενο (πνευματικό, ψυχικό), που στερείται πνευματικής και ψυχικής καλλιέργειας: *ως άνθρωπος είναι εντελώς ~ || - άτομο* συν. ρηχός, ελαφρός, επιπόλαιος · 4. (για ήχους) υ υπόκωφος, αυτός πυυ ακυύγεται μακρινός, πυυ δεν είναι πολύ έντονα αισθητός: *~ έκρηξη* ΣΥΝ. βαθύς 5. (μτφ.) αυτός *που* δεν έχει ουσιαστικό περιεχόμενο ή αντίκρισμα: *~ λόγια / υποσχέσεις / ελπίδες / ρητορείες* συν. ψεύτικος, επιφανειακός· φρ. (α) *(κάτι) μου βγαίνει κούφιο* διαψεύδομαι στις προσδοκίες ή στα σχέδια μου. απυδεικνύεται ότι είχα κάνει λάθος στις εκτιμήσεις μου (β) *κούφια η ώρα* για εξορκισμό συγκεκριμένης προοπτικής, για την αποτροπή κακού, για να μην πραγματοποιηθεί μια πρόβλεψη, εκτίμηση: *~ που το λέμε, αλλά. όπως τα βλέπω, πάμε για πόλεμο! || ~ και η στιγμή που είπες τέτοιο λόγο || -Λες να χωρίσουν, ακόμα δεν παντρευτήκανε: -Κούφια η ώρα που τ' ακούει!* (γ) *στα κούφια* για κάτι που περνά απαρατήρητο, χωρίς συνέπειες, χο)ρίς να φέρει αποτέλεσμα ή να ακουστεί: *η υπόθεση πέρασε για να μη γίνει σκάνδαλο* συν. στυ ντούκου, κρυφά · 6. (παλαιότ. για βεντούζα) αυτή με την υπυία δεν βγαίνει αίμα AST. κοφτή · 7. (!) *κούφια* (η) η άοσμη πορδή: *αμόλησε μια ~.* σχολιο λ. *παρώνυμο.* [ηϊύμ. μεσν. < αρχ. *κούφος* (βλ.λ.). Η φρ. *κούφια η ώρα* αποτελεί παραλλαγή τής παλαιότ. *κουφή η ώρα (που τ'ακούει),* όπου η ώρα θεωρείται στη λαϊκή αντίληψη προσωποποίηση δαίμονα], **κουφοβράζω** ρ. αμετβ. {κουφόβρασα} (για έντυνα συναισθήματα) δεν εκδηλώνομαι, υποβόσκω και ετοιμάζομαι να εκραγώ: *κουφόβρα- ζε μέσα τους το πάθος για εκδίκηση.* **κουφόβραση** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η επικράτηση υψηλής θερμοκρασίας και υγρασίας και η αποπνίκτική ατμόσφαιρα που δημι- ουργούν συν. νεφόκαμα, **κουφοκαίω** ρ. αμετβ. {κουφοκαίς. κουφοκαίει...} (για φωτιά) καίω από κάτω χωρίς να φαίνομαι, **κουφόμυαλος,** -η. -ο (λαϊκ.) κουφιοκέφαλος, ελαφρόμυαλος συν. ανόητος, άμυαλος.
Κουφονήσια (τα) {Κουφονησιών} συστάδα νησιών των Κυκλάδων μεταξύ τής Νάξου και τής Κέρου.
[ετυμ. Η ονομασία οφείλεται πιθ. στη μτγν. σημ. «άδειος, κενός» τού αρχ. επιθ. *κούφος,* λόγω τυύ ότι ελάχιστα από τα εν λόγω νησιά κάτοικο ύνται).
κουφόνους, -ους. -ουν |κουφυνο-ος | -ες (ουδ. -α), -ων} (αρχαιοπρ.) αυτός που δεν έχει λογική συγκρότηση ή συνέπεια στις αντιδράσεις, στις ενέργειες του. ο ελαφρόμυαλος λντ. βαθύνους, βαθυστόχαστος.
κουφόνοια (η) [μεσν.|. σχολιο λ. *ανόητος.*
[ετυμ. αρχ. < *κούφος* «κενός, ελαφρός» + *νούς*\. **κουφοξυλιά** (η)
{χωρ. γεν. πληθ.} ο σαμπούκυς (βλ.λ.).
[ετυμ. < μτγν. *κουφοξυλέα* (πβ. *μηλ-έα. συκ-έα)* < *κούφος* «κενός, άδειος» + *-ξυλέα*< *ξύλον*]. **κουφοπιετα** (η) [χωρ. πληθ.} η πιέτα που σχηματίζουν (στην εσωτερική όψη υφάσματος) δύο άλλες αντικριστές.
[ετυμ. < *κουφό-* (< αρχ. *κούφος* «ελαφρός, ευκίνητος - κενός», βλ. λ. *κούφιος)* + *πιέτα].* **κουφός,** -ή, -ό κ. (λόγ.) **κωφός** (κ. ως ουσ.) **1.** αυτός που δεν έχει την αίσθηση τής ακοής, πυυ δρν μπορεί να ακούσει καθόλου ή να ακού- σει καλά· (γενικότ.) αυτός που έχει πρόβλημα ακοής: ο *παππούς είναι ~ από το δεξί αφτί || μη φωνάζεις, δεν είμαι -!* φρ. (α) (παροιμ.) ***στού κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα*** βλ. λ. *βροντώ* (β) ***στα κουφά*** χωρίς κανένα αποτέλεσμα, χωρίς θόρυβο ή συζήτηση συν. στα κούφια · 2. (αργκό) ***κουφό*** (το) ό.τι δεν έχει λογική, νόημα, πυυ πρυκα- λεί απορία και αμηχανία, το περίεργο, παράδοξο: *είπε πάλι κάτι - κι έμεινα με ανοιχτό το στόμα! || ώρες-ώρες πετάει μερικά ~! || άρχισε πάλι τα ~!* συν. τρελός, παλαβός, άσχετος. — **κουφά** επίρρ. σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ι-τυμ. μεσν. < αρχ. *κωφός,* μεταπτωτ. βαθμ. θέματος που απαντά στο αρ^χ. *κηφήν* (βλ.λ.)[. **κουφος,** -η. -ον (αρχαιοπρ.) αυτός που στερείται συβαρότητος. ελαφρόμυαλος. μάταιος.
|ετυμ. < αρχ. *κούφος* «κενός, άδειος», λ. που θεωρείται Ι.Ε., αν και δεν έχει αντιστοιχίες με άλλες γλιόσσες. Πιθ. προήλθε από αρχαιότερο ουσ.].
κουφότητα (η) (χωρ. πληθ.} η έλλειψη σοβαρότητας ή πραγματικής σημασίας, η επιπόλαιη ή ματαιόδοξη στάση: *η ~ των λόγων του ταιριάζει με την -τού ήθους του* ΣΥΝ. ελαφρότητα, ανευθυνότητα, επιπολαιότητα αντ. βαρύτητα, ουσία, σοβαρότητα, υπευθυνότητα. [είύμ. < αρχ. *κουφότης, -ητος* < *κούφος* (βλ. κ. *κούφιος)*\. **κούφωμα** (το) [μεσν.Ι {κουφώμ-ατος | -ατα, -άτων} Ι.κάθε είδους κοίλωμα, φυσικό ή χτισμένο συν. κοιλότητα, κουφάλα, βαθούλωμα **2.** (συνήθ.) τυ κενό στον τοίχο οικοδομής, που προορίζεται για την εγκατάσταση πόρτας ή παραθύρου: *το σπίτι δεν έχει τελειώσει, είναι ακόμα στα ~* (πριν τοποθετηθούν πόρτες, παράθυρα κ.λπ.) 3. (συνεκδ.) το πλαίσιο πόρτας, παραθύρου, καθώς και η ίδια η πόρτα, το παράθυρο, **κουφωματάς** (ο) {κουφωματάδες} ο κατασκευαστής των κουφωμά- το)ν, ο τεχνίτης κουφωμάτων ή ο έμπορος πυυ τα πωλεί. **κουφώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κούωσα} ♦ (μετβ.) **1.** δημιουργώ (σε κάτι) βαθούλωμα, κοιλότητα, κάνω κοίλο: *ήθελε να κουφώσει λίγο τον τοίχο, να κάνει μια κόγχη* συν. κοιλαίνω, βαθουλώνω λντ. προεκβάλλω **2.** ενώνω (τα φύλλα παραθύρου), χωρίς να τα κλείσω εντελώς: *κούφωσε τα παράθυρα, για* να *μπαίνει και λίγο φως* ♦ 3. (αμετβ.) (σπάν.) σχηματίζω βαθούλωμα ή κοιλότητα, αποκτώ κουφάλα (για δόντια), γίνομαι βαθουλωτός: *κούφωσαν τα μάγουλα από τη νηστεία και την πείνα.*
|είύμ. μεσν. < αρχ. *κούφος* (βλ. κ. *κούφιος)].* **κουφωτός,** -ή. -ό Ιμεσν.| αυτός που σχηματίζει κοιλότητα κάνοντας βαθούλωμα ή αφήνοντας κενό (ιδ. παράθυρο, πυυ τα παραθυρόφυλλά του δεν είναι τελείως κλειστά, αλλά μισόκλειστα) ΣΥΝ. μισάνοιχτος. — **κουφωτά** επίρρ. **κοφα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.**}** (λαϊκ.) **1.** (μεγεθ.) κοφίνι μεγάλων διαστάσεων. κυρ. για μεταφορά καρπών ΣΥΝ. κοφίνα **2.** (συνεκδ.) η ποσότητα ττυ αντιστοιχεί στο περιεχόμενό του: *μια ~ σταφύλια* 3. ναυτ. το θωράκιο πλοίου (βλ. λ. *θωράκιο).*
[ΚΤΥΜ. μεσν. < βεν. cofa, πιθ. < αραβ. quffa < αρχ. *κόφινος* (οπότε πρόκειται για αντιδάν.) ή < λατ. cuppa «κύπελλο»!, **κοφινάς** (Ο) [κοφινάδες} · **κοφινού** (η) {κοφινούδες} κυφινοποιός ή έμπορος κυφίνιών. **κοφίνι** (το) {κοφιν-ιυύ | -ιών} **1.** μεγάλο, πλεχτό καλάθι από κλαδιά λυγαριάς ή καλαμιάς, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά κυρ. καρπών Συν. πανέρι, κάνιστρο, κόφα. κανίσκι· φρ. ***στο καλάθι δεν χωρεί, στο κοφίνι περισσεύει*** για άνθρωπο πυυ μονίμως δυσανασχετεί και μένει ανικανοποίητος ό.τι και να γίνει: *όλο γκρίνια είναι ό,τι και να του δώσεις*■ ΣΥΝ. τρώγεται με τα ρούχα τυυ, δεν ξέρει τι του φταίει **2.** (συνεκδ.) η ποσότητα πυυ αντιστοιχεί στο περιεχόμενό τυυ: *μισό ~ σταφίδα.* — (υποκ.) **κοφινάκι** (το), (μεγεθ.) **κοφίνα** (η) }μεσν.[.
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *κοφίνιον,* υποκ. τού αρχ. *κόφινος,* αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο. ΙΙ λ. πέρασε μέσω τυύ λατ. cophinus και σε άλλες γλώσσες, λ.χ. γαλλ. couffin. αγγλ. coffin, γερμ. Koffcr κ.ά.}. **κοφινιάζω** ρ. μετβ. (λαϊκ.) {κοφίνιασ-α, -τηκα. -μένος} συσκευάζω, τοποθετο) σε κοφίνια: *~ τα σταφύλια.* **κοφινοποιός** (υ) υ κατασκευαστής κυφινιών ΣΥΝ. κοφινάς, **κοφτερός,** -ή, -ό |μεσν.[**1.** (για αντικείμενα, εργαλεία, όργανα) αυτός που είναι πολύ αιχμηρός, που κόβει καλά και εύκολα: *~ μαχαίρια / ψαλίδια* συν. οξύς, μυτερός, αιχμηρός, ακονισμένος 2. (μτφ.) ιδιαίτερα εύστρυφυς και οξύς. που χαρακτηρίζεται από μεγάλη δεινότητα:
σκέψη / νους / μυαλό ΣΥΝ. έξυπνος, ικανός, (λόγ.) οξύνους. - - **κοφτερά** επίρρ.
κοφτήρι (τυ) {κυφτηρ-ιού | -ιών| (λαϊκ.) **1.** χώρος χαρτοπαιξίας (νόμιμος ή παράνομος), στον οποίο επιτήδειοι κλέβουν τους άπειρους παίκτες **2.** κάθε πολύ ακριβό κατάστημα. Ππίσης **κοφτήριο.**
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κοπτήριον.* αρχική σημ. «τυ μέρος όπου κοπανιζόταν το σιτάρι». < αρχ. *κόπτω].* **κόφτης** (ο) κόπτης
κοφτός, -ή. -ό **1.** (α) αυτός που είναι κομμένος, που είναι σε κομμάτια: *~ μακαρονάκι* (είδος ζυμαρικού κομμένου εγκαρσίως σε μικρά κομμάτια) (β) αυτός που δεν είναι ολόκληρος, που μοιάζει σαν να του έχουν αφαιρέσει ένα κομμάτι *~ βράχος 2.* (ειδικότ.) αυτός που (για να πετύχει, να σχηματιστεί ή να λειτουργήσει σωστά) χρειάζεται να του κόψουν κάτι ή να του γίνει τομή σε ένα σημείο: *~ κέντημα* (το σχέδιο σχηματίζεται με κόψιμο τυύ υφάσματος) || *~ βεντούζα* (με την οποία βγαίνει αίμα) λντ. (για βεντούζα) κούφια 3. (για δόση. φαγητού, ποτού κ.λπ.) αυτή που δεν είναι πολύ γεμάτη, που αντιστοιχεί σε ποσότητα, η οποία δεν ξεπερνά το χείλος τού δοσομετρητή: *μια ~ κουταλιά ζάχαρη* 4. (μτο.) αυτός που γίνεται με τρόπο απότομο, με πολύ γρήγορη κίνηση: *~ κίνηση / ματιά* 5. (ειδικότ.) άμεσος και απόλυτος, που δεν αφήνει περιθώρια, απότομος και ξεκάθαρος: *~ απάντηση. που δεν άφηνε αμφιβολίες για τις προθέσεις του || ~ κουβέντες* (σύντομες και σαφείς) ανί. έμμεσος, πλάγιος· φρ. ***ορθά-κοφτά*** απε- ρίφραστα. χωρίς υπαινιγμούς, ξεκάθαρα, σταράτα. — **κοφτά** επίρρ.
IF.ΤΥΜ. < αρχ. *κοπτός* < *κόπτω* (βλ. κ. *κόβω)].*
κόφτρα (η) -* κόπτης
κόφτω ρ. μετβ. [μεσν.Ι (λαϊκ.) κόβω · κυρ. στις φρ. (α) ***δεν με κόφτει***

δεν με αφορά, δεν με ενδιαφέρει, δεν με απασχολεί: - π *κάνουν οι άλλοι* (β) ***τι σε κόφτει εσένα;*** τι σε νοιάζει εσένα, τι σε ενδιαφέρει; (γ) ***πού σε πονεί και πού σε κόφτει*** *Ι σφάζει* βλ. λ. *πονώ.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κόπτω* (βλ. κ. *κόβω)].*

κόχη (η) * Κόγχη

κοχλάδι κ. **κοχλίδι** κ. **χοχλάδι** κ. **χοχλίδι** (το) {κυχλαδ-ιού | -itovl (λαϊκ*.) 1. όστρακο μικρών διαστάσεων, το σκληρό περίβλημα κυχυ- λιού 2. η μικρή, λεία και συνήθ. στρογγυλή πέτρα, τυ μικρό βότσαλο. fFΤΥΜ. < μτγν. *κοχλάδιον ι κοχλίδιον.* υποκ. τού αρχ. *κόχλος* «οστρακόδερμο με κοχλιοειδές όστρακο» (βλ. κ. *κοχλίας)].* **κοχλάζω** κ. **χοχλάζω** ρ. αμετβ. {κόχλασα} **1.** (για υγρά, κυρ. νερό) βρίσκομαι σε σημείο βρασμού, αναταράσσομαι από τον βρασμό: *όταν το νερό αρχίσει να κοχλάζει, ρίχνετε τα μακαρόνια* συν. αναβράζω. βράζω 2. (μτφ.) βρίσκομαι σε έντονη αναστάτωση, σε μεγάλη ένταση: - *από θυμό* ||[*η αγανάκτηση κόχλαζε μέσα του!* || *ήταν στην εφηβεία,* τότε *που κοχλάζει το αίμα στις φλέβες* (τότε που είναι κανείς θερμόαιμος) συν. εξάπτομαι λντ. ηρεμώ. Επίσης **χοχλακιάζω** κ. **χοχλακίζω** [μεσν.Ι. — **κοχλασμός** (ο) κ. **κόχλασμα** (το) [μτγν.] κ. **κο- χλάκιαμα** κ. **χοχλάκισμα** κ. **χοχλάκιασμα** (το).

[Γ.τυμ. μτγν. < αρχ. *καγλάζω* (με προληπτική ανυμοίωση). αναδιπλα- σιασμένος τ. θέματος, πυυ είναι προϊόν ονοματοποιίας (πβ. *πα-φλ- άζω).* Ίσως συνδέεται με τη λ. *χάλαζα].* **κοχλαστός,** -ή, -ό αυτός που κοχλάζει: ~ *νερό.* **κοχλιακός,** -ή, -ό ανλτ. αυτός πυυ σχετίζεται με τον κοχλία τυύ αφτιυύ: ~ *πυρήνας / νεύρο / πόρος.*

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. πβ. αγγλ. cochlcarl. **κοχλιάριο** (το) (αρχαιοπρ.) |κοχλιαρί-ου | -ων} (λόγ.) **1.** το κουτάλι συν. (λαϊκ.) χουλιάρι 2. κάθε εργαλείο ανάλογου σχήματος με τού κουταλιού που χρησιμοποιούν τεχνίτες ή χειρουργοί. 1F.ΤΥΜ. Αντιδάν., < μτγν. *κοχλιάριον* < λατ. cochlear, είδος κοίλου σκεύους πυυ χρησιμοποιούσαν οι Ρωμαίοι για να αδειάζουν τα σαλιγκάρια *(κοχ/αες).* < αρχ. *κοχλίας* (βλ.λ.). Στο λατ. cochlear ανάγονται διάφορες λ. με τη σημ. «κουτάλι», λ.χ. γαλλ. cui lier, ισπ. cuchara. ιταλ. cucchiaio κ.ά.]. **κοχλίας** (ο) {κοχλιών} **1.** (λόγ.) το σαλιγκάρι · **2.** ανατ. τυ σπειροειδές τμήμα τυύ εσωτερικού τυύ αφτιού (λαβυρίνθου) στο κάτω και πίσω τμήμα του, το οποίυ περικλείει τυ ακουστικό όργανο · 3. μηχλν. (α) η βίδα (β) ***ατέρμων κοχλίας*** βλ. λ. *ατέρμων.*

|εγυμ. αρχ. < *κόχλος* ««οστρακόδερμο με σπειροειδές όστρακο, σαλιγκάρι», πυυ συνδ. με τη λ. *κόγχη* και ανάγεται σε I.F.. *konkho- «μύδι. κυχύλι», πβ. σανσκρ. sankha- «μύδι»), **κοχλιοειδής,** -ής, -ές [μτγν.] |κοχλιοειδ-ούς j -είς (υυδ. -ή)} αυτός που μοιάζει στο σχήμα με κοχλία συν. σπειρυειδής, ελικυειδής. — **κοχλιοειδώς** επίρρ. [μεσν. [. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **κοχλιός** [μτγν..] κ. **χοχλιός** (ο) (διαλεκτ.) το σαλιγκάρι: *βγήκαν να μαζέψουν κοχλιούς.* — (υποκ.) **κοχλιδάκι** κ. **χοχλιδάκι** (τυ). **κοχλιοστρόφιο** (το) [1858} {κοχλιυστρυφί-ου [-ο)ν} το κατσαβίδι συν. βιδολόγος.

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. lourne-vis|. **κοχλίωση** (η) [1897j {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} (λόγ.) το βίδωμα αντ. ξεβίδωμα. — **κοχλιώνω** p. I186IJ. **κοχλιωτός,** -ή. -ό [I870| **1.** αυτός *που έχει* το σχήμα κοχλία συν. κοχλιοειδής, ελικοειδής, σπειρυειδής 2. αυτός πυυ βιδώνεται, πυυ στερεώνεται ή συνδέεται με βίδωμα συν. βιδωτός. — **κοχλιωτά** επίρρ. **κόχλος** κ. **χόχλος** (υ) η φούσκα που κάνει το υγρό όταν βράζει: *κό- χλους κόχλαζε καζάνι* (αγγλ. fire burn, and cauldron bubble, *Μάκβεθ,* Ουίλ. Σαίξπηρ). Ηπίσης **κοχλός** κ. **χοχλός.**

[ΕΙ ΥΜ. μεσν. < μτγν. *κοχλάζω* (υποχωρητ.. βλ.λ.)]. **κοχύλα** (η) {κοχυλών} ιλαϊκ.) όστρακο μεγάλου κοχυλιού, που χρησιμοποιείται για την παραγωγή ήχου ο)ς ένα είδος σάλπιγγας, τηλεβόα ΣΥΝ.μπουρού. Επίσης **κόχυλας** (ο), **κοχύλι** (το) {κοχυλ-ιού] -ιών} **1.** θαλάσσιο μαλάκιο που έχει σκληρό ελικυειδές όστρακο, συνήθ. σε ποικίλους χρωματισμούς, με πλατύ εξωτερικό χείλος: ~ *τυύ Ειρηνικού* 2. (συνεκδ.) το όστρακο τυύ κοχυ- λιού: *συλλογή κοχυλιών*]] *μαζεύω κοχβλια στην παραλία* συν. κέλυ- φος. — (υποκ.) **κοχυλάκι** (το).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *κογχύ?αον,* υποκ. τού *κογχύλη* (που μαρτυρείται ως μτγν.) < *κόγχη].*

κοψοχείλης κ. **κοψοχείλης** (ο) {κυψαχείληδες|. **κοψαχείλα** κ. **κοψοχείλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** πρόσο)πο πυυ τυ χείλι του είναι κομμένο 2. αντικείμενο που έχει σπασμένο χείλος, **κόψη** (η) |-ης κ. -εως | -εις. -εο)ν} **1.** η αιχμηρή γωνία που προκύπτει όταν τέμνονται δύυ επιφάνειες 2. (ειδικότ.) τυ κοφτερό τμήμα εργαλείου. οργάνου που χρησιμοποιείται για κόψιμο: *η ~ τού μαχαιριού / ψα/.ιδιού* || *«σε γνωρίζω από την ~ τού σπαθιού την τρομερή»* (Εθν, Ύμνος) συν. ακμή, (λόγ.) αθέρας, στόμα· φρ. ***στην κόψη τού ξυράφι- ού*** βλ. λ. *ξυράφι.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *κόψις* < θ. *κοψ-* τού ρ. *κόβω* (πβ. αόρ. *έ-κυψ-α)].* **κοψιά** (η) (λαϊκ.) 1. τυ άνοιγμα (συνήθ. επίμηκες) που προκαλεί αιχμηρό αντικείμενο (μαχαίρι, νυστέρι κ.ά.). καθώς εισέρχεται και σύρεται σε επιφάνεια· (ειδικότ. για σώματα) η πληγή, ο τραυματισμός από κόψιμο με τέτοιο εργαλείο: - *από σουγιά* συν. πληγή, κόψιμο, τραύμα 2. (συνεκδ.) το σημάδι που αφήνει τέτοιο κόψιμο: ~ *από παλιό καβγά* II *του είχαν μείνει κοψιές στο δεξί του χέρι* ΣΥΝ. ουλή. χάραγμα, σημάδι 3. (περιληπτ.) τυ σύνολο των εξωτερικών χαρακτηριστικών (κάποιου), η κατασκευή του: *άσχημη / άγρια* ~ || *πατέρας και γιος είναι μια* - (έχυυν πολύ μεγάλη ομοιότητα), **κοψίδι** (το) {κυψιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) 1. κάθε μικρό κομμάτι από ψημένο κρέας: *μοσχαρήσια* - || *τυυ αρέσουν πολύ τα* ~ 2. μικρό κομμάτι πυυ μένει μετά από τυ κόψιμο (χαρτιού, ξύλου κ.λπ.). — (υποκ.)

κοψιδάκι (το), (μεγεθ.) κοψιδάρα (η).

[ΕΤΥΜ. < θ. *κοψ-* τού ρ. *κόβω* (πβ. αόρ. *έ-κοψ-α)* + παραγ. επίθημα *-ίδι,* πβ. *στο/.-ίδι. παιγν-ίδι].* **κόψιμο** (τυ) [μεσν.] {κοψίμ-ατος | -ατα. -άτων} (καθημ.) **1.** ο τεμαχισμός, η διαίρεση σε κομμάτια: *το ~ τής πίτας / τού κρέατος* συν. (λόγ.) κυπή 2. (ειδ.) η αφαίρεση τμήματος (από πράγμα) · το κούρεμα ή (για φυτά) τυ κλάδεμα: *το - των μαλλιών / των νυχιών* || *τυ - των λουλουδιών* **3.** (ειδικότ.) η περικοπή: *το ~ στα έξοδα / στους μισθούς και στις συντάξεις* 4. (συνεκδ.) ο τρόπος με τον οποίο έχει κοπεί ή τεμαχιστεί (κάτι): *σωστό / δίκαιο* ~ (ενν. σε ίσα μέρη) 5. το σχέδιυ (κάποιου πράγματος), η κατασκευή του: *αυτό τυ ρούχο έχει ωραίο* ~ || *μπλούζα με στενό ~ στους ο'ψους* || *αμάξι με μοντέρνο* - || *φαρδύ / άνετο / εφαρμοστό / νεανικό* ~ 6. (συνεκδ.) τυ χάραγμα, τυ αποτύπωμα που αφήνει σε επιφάνεια ή σε σώμα ένα αιχμηρό αντικείμενο- (για ανθρώπους) η πληγή, το τραύμα: ~ *από ξόρισμα* [[*βαθύ / επικίνδυνο / ελαφρύ* ~ **7.** η διακοπή, τυ σταμάτημα δραστηριότητας, συνήθειας: το ~ *τού τσιγάρου/ τού ποτού* 8. (στα χαρτιά) η αφαίρεση τραπουλόχαρτων από τυ πάνω μέρυς τής τράπυυλας πριν από τυ μοίρα- σμα των χαρτιών για το παιχνίδι: *κάνω* - 9. (σε εξετάσεις, διαγωνισμούς) η απόρριψη υποψηφίου: *το ~ τυυ στα μαθηματικά ήταν αναμενόμενο* 10. (σε ομαδικά αθλήματα) η παρεμπόδιση αντιπάλου να ολοκληρώσει την ενέργειά του: γο - *τής μπάλας με προβολή τού αμυντικού παίκτη* 11. η αλλοίωση τής σύστασης κυρ. υγρών ή ρευστιόν προϊόντων: γο ~ *τού γάλακτος ι τού αβγολέμονου Ι τής σούπας* 12. (οικ.) η διάρροια: *με πιάνει* -■ **φρ.** (μτφ.) *με πιάνει κόψιμο (για κάτι)* έχω μεγάλο ενδιαφέρον, νοιάζομαι, με κόφτει: *η αλήθεια είναι πως με ~ γΓαυτή τη Θέση13.* (μτφ.) μεγάλη και επείγουσα ανάγκη: *Γιατί κάνει έτσι για τα λεφτά; Λεν έχει κανένα* **κοψομεσιάζω** ρ. μετβ. {κυψομέσιασ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** υποβάλλω (κάποιον) σε έντονη σωματική κούραση, ώστε να έχει πόνους στη μέση, τον καταπονώ βάζοντάς τον *να* σηκώσει μεγάλα ή πολλά βάρη: *μας κοψομέσιασε αυτή η μετακόμιση, όλα τα έπιπλα τα μεταφέραμε μόνοι* || (κυρ. μεσυπαθ.) *κοψομεσιάστηκα από τη πρωί να τρέχω από γραφείο σε γραφείο και από όροφο σε όροφο* ΣΥΝ. ξεμεσιάζω, μεσυκόβω 2. κάνω (κάποιον) να πυνέσει χτυπώντας τον στη μέση. — κοψομέσιασμα (το), **κοψοχείλης** (Ο) -» κυψαχείλης

κοψοχέρης (ο) Ιμεσν.Ι {κοψοχέρηδων}, κοψοχέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-συνήθ. σκωπτ.) πρόσωπο πυυ έχει μετανιώσει για τις εκλογικές τυυ επιλογές (πυυ θεωρεί καλύτερο να κόψει τυ χέρι με το οποίο ψήφισε ένα κόμμα ή έναν υποψήφιο, παρά να το ξαναψηφί- σει): *ψηφίστε μας. για να μη γίνετε πάλι ~!* **κοψοχολιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κυψυχόλιασ-α, -τηκα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) τρομάζω (κάποιον) ξαφνικά:** *εμφανίστηκε ξαφνικά μπροστά μου στο σκοτάδι και με κυψοχόλιασε* συν. **λαχταρώ ♦ 2. (αμετβ.) τρομάζω πολύ, νιώθω έντονη αναστάτωση:** *είχαμε κοψοχολιάσει, γιατί νομίζαμε ότι πρόκειται για συβαρή αρρώστια!* ΣΥΝ. **κατατρομάζω, καταθορυβύυμαι. κοψοχόλιασμα (τυ).**

[ετυμ. < *κοψο-* (< *κόβω)* + *χολιάζω* < *χο?^ή \.* **κοψοχρονιά επίρρ. (λαϊκ.) σε πολύ χαμηλή τιμή (λόγω ανάγκης)** · **κυρ. στις φρ.** *αγοράζω / πουλάω κοψοχρονιά* **αγοράζω / πουλώ (κάτι) σε τιμή μικρότερη τής κανονικής, πάρα πολύ φτηνά:** *αγόρασε ένα σαλόνι κοψοχρονιά από μαγαζί* **που** *ξέπου/.ούσε.*

Κ.Π.Ε.Ε. (το) Κέντρο Πολιτικής Έρευνας και Επιμόρφωσης.

Κ.Π.Σ. (τυ) Κοινοτικό Πλαίσιυ Στήριξης (βλ. λ. *κοινοτικός).* **κρα (τυ) ιμεσν.] {ακλ.} ο ήχος πυυ βγάζει το κοράκι ή άλλο πτηνό** · **κυρ. (αργκό) στη φρ. (μτφ.)** *κάνω κρα* **(για κάτι) επιθυμώ σφοδρά (κάτι), τόσο (όστε γίνεται φανερή η επιθυμία μυυ:** *αυτός κάνει κρα για κουβέντα ι για γυναίκα.*

Κράβαρα (τα) (λέγεται κ. *(κράβαρα)* **ορεινή περιοχή τής επαρχίας Ναυπακτίας τού νομού Λιωλυακαρνανίας- φρ.** *κατέβηκε από τα Κράβαρα* **για άνθρο)πο άξεστο, πυυ αγνυεί βασικά πράγματα, δεν συμπεριφέρεται σωστά. — Κραβαρίτης (ο), Κραβαρίτιααα (η), κραβαρίτικος, -η, -ο.**

κραγιόν (το) {άκλ.} 1. μικρό, κυλινδρικού σχήματος καλλυντικό προϊόν με λιπαρή σύσταση (από κερί και έλαια, χρωστική ουσία και άρωμα) για τον χρωματισμό των χειλιών. σε σωληνοειδή συσκευασία με ρυθμιζόμενο ύψος για κάθε χρήση του: *φυράο) / βάζω* ~ **(βάφω τα χείλη μου) ||** ~ *κόκκινο / σταθερό / ματ* συν. **κοκκινάδι 2. (συνεκδ.) η απόχρωση που αοήνει αυτό το καλλυντικό πάνω στα χείλη:** *αυτό το* ~ **<5εν** *κρατάει πολύ* || *έχεις λίγο ~ στο μάγυυλυ!* **||** *υπάρχει ~ στο φλιτζάνι!* || *μου φεύγει το* ~ **(ξεθο)ριάζει γρήγορα) 3. μικρό μακρόστενο μολύβι, συνήθ. από χρωματιστή κιμωλία ή κερί, που χρησιμοποιείται για τον σχεδιασμό ή τον χρωματισμό στη ζωγραφική, στην ιχνογραφία κ.α. Κπίσης κραγιόνι (σημ. 3) {κραγιον-ιού] -ιών}. — (υποκ.) κρα- γιονάκι (το).**

[ετυμ. **< γαλλ. crayon «μολύβι» < craie «γύψος» < λατ. creta], κραδαίνω ρ. μετβ. {εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) κουνώ (κάτι) απειλητικά ή με έμφαση, σείω με έντονο τρόπο, επιδεικτικά:** *όρμησε κραδαίνοντας τυ χαρτί τής απόλυσής του και απαιτούσε να μάθει την αιτία γι7* o:urd || ~ γο *σπαθί / τη γροθιά / το μπαστούνι* **μυυ** συν. **πάλλω. δυνώ.**

[ηιύ.μ. **αρχ. <** *κραδώ (-άω)* < *κράδη.* **αρχική σημ. «ανατάραξη» (δεν είναι βέβαιο αν το** *κραδώ* **προήλθε από το ουσ.** *κράδη* **ή αντιστρόφως). Η λ. συνδ. πιθ. με το αρχ. ουσ.** *κόρδαξ,* **είδος άσεμνου δωρικού χοροϋ, καθώς και με τυ λατ. cardo «στρόφιγγα», οπότε, θα μπορούσε να αποτελεί τη συνεσταλμ. βαθμ. αμάρτυρου ρ. ****κέρδ-ω* **«πηδώ». Η σύνδεση με την αρχ. λ.** *κήρ* **«καρδιά» δεν μπορεί να αποκλειστεί. Βλ. κ.** *κορδακίζω].*

κραδασμός (ο) 1. η παλμική κίνηση σώματος, το ταρακούνημα που

προκαλεί κάποιος: οι - *τής γης από σεισμό* || *οι ~ τού αυτοκινήτου, όταν κινείται σε χωματόδρομο* ΣΥΝ. δόνηση, τράνταγμα, κούνημα 2. (μτφ.) ο αρνητικός αντίκτυπος γεγονότος, που θέτει σε δοκιμασία διαμορφωμένες ισορροπίες: *η παρέμβαση τού προέδρου μείωσε τους ~ από τις πρόσφατες καταγγελίες* [[*οι ~ συνεχίζονται στο κυβερνών κόμμα μετά την παραίτηση τού υπουργού* [| *η απόφασή της προκά- λεσε κραδασμούς στη σχέση τους* συν. κλονισμός, τριβές. — **κραδαστικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κραδαίνω*\. **κράζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έκραξα. κράχτηκα, κραγμένος} ♦ (αμετβ.) **1.** (για πτηνά. κυρ. για τον κόρακα) βγάζω φο)νή. κροίζω ΣΥΝ. (κυριολ.) κάνω κρα 2. (για ανθρώπους-εκφραστ.) φωνάζω με δυνατή και ενοχλητική φ<ονή· βγάζω κραυγή: *αν τον ακούσεις. δεν τραγουδά, κράζει!* || *με τόση φασαρία έκραζε για ν' ακουστεί* |j *έκραζε απ' τον πόνο!* ΣΥΝ. κραυγάζω, ξεφωνίζω αντ. σιγομιλώ. ψιθυρίζω ♦ (μετβ.) 3. (σπάν.- συνήΟ. λογοτ.) καλώ με δυνατή φωνή. φωνάζω (κάποιον) προς το μέρος μου, κοντά μου: *του έκραξε από απέναντι να πλησιάσει* 4. (αργκό) επιπλήττω με έντονο τρόπο, εκθέτω δημοσίως (κάποιον), στιγματίζοντας αρνητική του ιδιότητα, ελάττωμα: *βγήκαν ό/.ες οι εφημερίδες και τον έκραξαν για τις δη/.ώσεις του* συν. αποδοκιμάζω. γιου- χάρω 5. (λαϊκ.-μειωτ. η μτχ. ***κραγμένος)*** για άνδρα ομοφυλόφιλο που επιδεικνύει την ομοφυλοφιλία του και αποδοκιμάζεται γΓ αυτό συν. ξεψωνημένος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **κράγ-ΐω* (πβ. παρακ. *κέ-κράγ-α),* συνεσταλμ. βαθμ. θ. **krc-g-,* παρεκτεταμένος τ. τύ Ι.Ε. **kcr-/ˣkrc-.* που αποτελεί προϊόν ηχομιμήσεως, πβ. λατ. crocio '«κρώζω», αρχ. σκανδ. hrukr «κυρυύ- να», λατ. cornix «κυράκι» κ.ά. Ομόρρ. *κρώ-ζ(θ* (βλ.λ.). *κραυγ-ή, κορ- ώνη* (> *κουρούνα*), *κόρ-αξ (-ακας)* κ.ά.]. **κραιπάλη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** η ανεξέλεγκτη και ασυγκράτητη παράδοση σε καταχρήσεις· η υργιώδης, ασύδυτη ζωή: *ζώντας μέσα στην ~ με ξενύχτια και μεθύσια, έφθειρε τα νιάτα του* |j *βυτηγμένος στην ~ και τη διαφθορά* συν. ασωτία. παραλυσία, ακυλασία. όργια αντ. εγκράτεια, σεμνότητα, μετρημένη ζωή 2. (γενικότ.) η κάθε είδους περιττή, υπερβολική και επιζήμια σπατάλη: *να σταματήσουν οι ~ τού Δημοσίου.* · **κραιπαλώδης,** -ης. -ες Ιμτγν.].

[είύ.μ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Η άποψη τού Γαληνύ *«κραιπάλη, άπό τού κάρηνον πάλλεσθαι»,* δηλ. «από τι κυύνημα τύ κεφαλιύ», που θα δικαιολογούσε την αρχική σημ. τής λ. *κραιπά?^η* «υπερβολική υινυ- ποσία. πυνυκέφαλυς που οφείλεται στην κατάχρηση τύ πυτύ», προσκρούει σε φωνητικές δυσκολίες (συσχετισμός τού θ. *κραι-* με τη λ. *κάρα* « κεφαλή'0 · Σύμφωνα με άλλη άποψη, τόσο η λ. *κραιπάλη όσο* και η συνώνυμη λατ. crapula αποτελούν δάνεια από μη Ι.Ε. γλώσσα με αρχική σημ. τι ρετσίνι που βάζουν στο κρ«σί|. **κρακ**[1] (το) {άκλ.} ο ήχος που κάνει κάτι όταν σπάει: *το κλαδί έκανε ~ κι έσπασε* || *τα χέρια μου κάνουν συνέχεια ~ από την αρθρίτιδα.* [ΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.[. **κρακ**[2] (το) {άκλ.} ναρκωτική ουσία· παράγωγο τής κοκαΐνης, υψηλής καθαρότητας, η οποία προκαλεί έντονο εθισμό στον χρήστη.

Ιετυμ. < αγγλ. crack < p. crack «σπάζω»], **κράκερ** (το) ί άκλ.} τραγανό ορεκτικό που παρασκευάζεται με αλεύρι. νερό. μαγιά και βυύτυρο, μοιάζει με λεπτό μπισκότο, διατίθεται στην αγορά συνήθ. συσκευασμένο σε κουτί και τρώγεται σκέτο ή χρησιμυπυιείται ως βάση σε καναπεδάκια: *τετράγωνο / τρίγωνο / στρογγυλό / αλμυρό / ανάλατο* — (υποκ.) **κρακεράκι** (το).

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. cracker < p. crack «σπάζω»|.

Κρακοβία (η) πόλη τής ΝΑ. Πολωνίας.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Cracovie < πολ. Krakow, αβεβ. ετύμου, πιθ. από κάποιον ευγενή Krak, ο οποίος την ίδρυσε κατά τον ΙΟυ αι.]. **κράμα** (το) {κράμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** το προϊόν τής ανάμειξης διαφορετικών στοιχείων (συχνά αντιφατικών): είναι *ένα σπάνιο ~ μεσογειακού πάθους και γερμανικής μεθοδικότητας* || *ο π/.ηθυσμός τής αυτοκρατορίας ήταν ένα ~ λαών* συν. μείγμα 2. xhm. προϊόν, ουσία που έχει προκύψει από τη σύντηξη μετάλλων με παράλληλη πρυσθή- κη κάποιες φορές και αμέταλλων στοιχείων και έχει συγκεκριμένες ιδιότητες, επιθυμητές από τους κατασκευαστές του: *υ μπρύντζυς είναι ~ χαλκού* || οι *χάλυβες και υι χυτοσίδηροι είναι κράματα σιδήρου* || *~ πορίμαχο / βιομηχανικό / εύτηκτο* ΣΥΝ. (ειδικότ.) αμάλγαμα.

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *κράμα* < θ. *κρα-* < Ι.Κ. **kr-a* (> αρχ. *κέραμαι,* αρχαιότερος τ. τού ρ. *κεράννυμι* «αναμειγνύω (κυρ. κρασί με νερό), ανακατεύω»), πβ. σανσκρ. sri-nati (πβ. το αρχαΐκό συνώνυμο *κίρ-νη-μι).*<,ri- *îâ-* «ανάμειξη». Ομόρρ. *ά-κρα-τυς. κρά-σις (-η), κρα-τήριαζί εϋ-κρα- τυ$.* πιθ. *ά-κέρα-ιος, κρα-σί, κερ-νώ* κ.ά.|. **κράμβη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΒΟΤ. οικογένεια ποωδών, ως επί το πλεί- στον διετών φυτών τής εύκρατης ζώνης, στην οποία ανήκουν το λάχανο. το κουνουπίδι κ.ά.

[ετυμ. αρχ.. παράλλ. τ. τυύ υυσ. *κράμβος* «ξηρός» (επειδή τα ζαρωμένα φύλλα τής *κράμβης* έδιναν την εντύπωση ότι έχυυν ξεραθεί), μεταπτωτ. βαθμ. τού Ι.Ε. **(s)kre(m)b-* «ζαρώνω, κυρτιόνω», πβ. αρχ. γερμ. (h)rimfan. μέσ. γερμ. ramp «σπασμός, σύσπαση», γερμ. schrump- fen «συμμαζεύομαι» Κ.<κ.J. **κράμπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ακούσια και συνήθ. επώδυνη σύσπαση ή σπασμός μυός ή πολλών μυών, που έχει παροδικό χαρακτήρα: *παθαίνω ί με πιάνει - || καθώς κολυμπούσα, έπαθα* <- στο *πόδι.*

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. crampe < γερμ. krampf «σύσπαση, σπασμός»}, **κραμπολάχανο** κ. **κραμβολάχανο** (το) λάχανο που έχει κατσαρά φύλλα· αλλιώς *μάππα* (βλ.λ.).

Ιετυμ. < *κραμπο-{*< *κράμβη)* + *λάχανο*\. **κραμπόφυλλο** (το) Ιμεσν.] το φύλλο κράμβης, **κρανένιος,** -α, -ο **1** αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο κρανιάς: ~ *ξυλόγλυπτο* 2. αυτός που παρασκευάζεται από τον καρπό τής κρα νιάς. Επίσης **κρανήαιος,** -ια, -ιο. **κρανιά** (η) δέντρο γνωστό για το σκληρό ξύλο τυυ. που έχει μικρούς κόκκινυς καρπούς με ξινή γεύση.

[είύ.μ. < μεσν. *κρανέα* < αρχ. *κράνεια* < *κράνον* «κράνο, καρπός τής κρανιάς» (μαρτυρείται ως μτγν.). Βλ. κ. *κράνυ*]. **κρανιακός,** -ή. -υ Ιμεσν.] αυτός που σχετίζεται με τυ κρανίο: - *οστά / κακώσεις.*

κρανίο (τυ) **1.** τυ οστέινο πλαίσιο τού κεφαλιού των σπονδυλωτών, που περιβάλλει τον εγκέφαλο και τα αισθητήρια όργανα, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι σιαγόνες: *κάταγμα κρανίου* 2. (συνεκδ.) ολόκληρο το κεφάλι (κυρ. των ανθρώπων): *η σφαίρα τον πέτυχε στο* ~ συν. κεφάλι, κεφαλή, (λαϊκ.) καύκαλυ· ΦΡ. (αργκό) ***τα παίρνω στο κρανίο*** εκνευρίζομαι πάρα πολύ 3. η νεκρυκεφαλή: *ανακαλύφθηκε ανθρώπινο ~ σε τάφο προϊστορικής εποχής*■ φρ. ***κρανίου τόπος*** (Κ.Δ. Ματθ. 27, 33) ο Γυλγοθάς· (μτφ.) για τόπυ όπυυ η ζωή είναι δυσβά- σταχτη ή τόπυς πυυ θυμίζει σεληνιακό τυπίυ: «*~ είναι πλέον οι περισσότερες περιοχές τής Πεντέλης, όπου χιλιάδες στρέμματα δάσους έχουν υποστεί ολική καταστροφή»* (εφημ.).

Ιετυμ. < αρχ. *κρανίυν,* υπυκ. τυύ αμάρτυρου **κράνυν(πυυ,* εντυύτοις, απαντά στα σύνθετα, λ.χ. *κιονό-κρανον, δί-κρανον)* < *κάρα* «κεφαλή» (γεν. *κρα-τός).* Βλ λ. *κάρα*\.

κρανιοανάτρηση (η) ιλτρ. η ανάτρηση (βλ.λ.). **κρανιοεγκεφαλικός,** -ή, -ό [J8921 αυτός πυυ σχετίζεται με το κρανίο και τον εγκέφαλο: ~ *κακώσεις.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. craniocerebral (νόθο σύνθ.) < cranio- (< αρχ. *κρανίον)* + cerebral (< λατ. cerebrum «εγκέφαλος»)!, **κρανιολογία** (η) |Ι836| {χωρ. πληθ.} ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την εξέταση τού μεγέθους, τού σχήματος και άλλων χαρακτηριστικών τύ ανθρώπινου κρανίου. **κρανιολογικός,** -ή, -ό [I852|, **κρανιολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[είύ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. craniologie|. **κρανιολόγος** (ο/η)] 18711 επιστήμονας που έχει ειδικευτεί στην κρανιολογία.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. craniologue|. **κρανιομετρία** (η) [1861] {χωρ. πληθ.} υ επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μέτρηση κρανίων, κυρ. για να καθοριστεί η χαρακτηριστική σχέση τυυς με το φύλο. τον σωματότυπο ή την κληρονομικότητα των ατόμων στα οποία ανήκαν τα κρανία. — **κρανιομετρικός,** -ή. -ύ 11889J. **κρανιομετρικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

είύ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. craniometrie]. **κρανιοσκοπία** (η) |1851| {χωρ. πληθ.} η επιστημονική επισκόπηση και μελέτη τού ανθρώπινου κρανίου. — **κρανιοσκοπικός,** -ή, -ό II873J. **κρανιοσκοπικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cranioscopiej. **κρανιοτομή** (η) [18941 ιατρ. η χειρουργική διάνοιξη τού κρανίυυ κυρ. για την αποσυμπίεση τού εγκεφάλου, λ.χ. με την αφαίρεση όγκου, βλήματος κ.λπ.

|ι ;τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. craniommic|. **κράνο** (τυ) ο μικρός, κόκκινος και ξινός καρπός τής κρανιάς.

Ιετυμ. < μτγν. *κράνον* < **kr-n-om.* συνεσταλμ. βαθμ. τυύ Ι.Ε. **kcr-* «κράνυ. κεράσι» (λόγω τής ομοιότητας των δύυ καρπών), πβ. λατ. cornum, λιθ. kirnis (ονομασία θεότητας που προστάτευε τις κερασιές). Βλ. κ. *κεράσι* (που θεωρείται δάνειο)|. **κρανοειδής,** -ής. -ές {κρανοειδ-ούς | -είς (ουδ.-ή)} αυτός που το σχήμα του μοιάζει με τυύ κράνυυς. **κράνος** (το) {κρανών} προστατευτικό κάλυμμα τού κεφαλιού από σκληρό υλικό (που ουρούν στρατιώτες, πυροσβέστες, μοτοσυκλετι- otfc κ.λπ.): *υι στρατιώτες φυρυύν συχνά διπλό -, ένα πλαστικό εσωτερικό κι ένα μετά/.λικό εξωτερικό* || *επιβάλλεται υι οδηγοί μοτοσυ- κ?-έτας να φορούν* ~ συν. κάσκα.

[εγυμ. αρχ. < **kr-n-*. συνεσταλμ. βαθμ. (με παρέκταση -η-) τού Ι.Ε. **ker-* «κεφάλι», πβ. σανσκρ. sirah. λατ. cornu «κέρας» (> γαλλ. corne), cerebrum «εγκέφαλος» (> γαλλ. cerveau). αρχ. γερμ. horn «κέρας», αγγλ. horn κ.ά. Ομόρρ. *κάρ-α* (βλ.λ.). *κέρ-ας. κρα-νίυ(ν). κερ-αία, κα- ρα-δυκώ* κ.ά-J.

κρανοφόρος, -α. -ο 11854] αυτός που φορά κράνος (κυρ. ως εξάρτημα υπηρεσιακής στολής), για την εκτέλεση υπηρεσιακής αποστολής): *υι ~ δυνάμεις τής αστυνομίας.* **κράξιμο** (το) |μεσν.| {κραξίμ-ατος | -ατα,-άτων} 1.η φωνή. υ κρωγμός υρισμένων πτηνών (π.χ. κόρακα, πετεινού) 2. (κακόσ.) η διαπεραστική και έντονη φωνή ΣΥΝ. κραυγή 3. (αργκό) η προσβλητική και κοροϊδευτική δημοσιοποίηση των ελαττώμάτων ή των επιλήψιμων πράξεων (κάποιου): *έφαγε ~ απ'όλες τις εφημερίδες* ΣΥΝ. αποδοκιμασία, γιουχάισμα, ξεμπρόστιασμα. Ηπίσης (λαϊκ.) **κραξιά** (η) (σημ. Ι). **κράπφεν** (τυ) {άκλ.} ημίγλυκυ παρασκεύασμα από ειδική ζύμη με αλεύρι, βούτυρο, αβγά. ζάχαρη, γάλα και μαγιά τής μπίρας, που γεμίζεται με διάφορες μαρμελάδες.

[ΕJΥ.Μ. < γερμ. Krapfen < αρχ. γερμ. krapfo «αγκίστρι, νύχι»], **κρασάς** (υ) {κρασάδες} (λαϊκ.-σπάν.) πρόσωπο πυυ παράγει ή εμπορεύεται κρασί.

κρασάτος, -η, -ο [μεσν.Ι **1.** (φαγητό) αυτό που μαγειρεύεται με κρασί: ~ *χταπόδι / κουνέλι / κόκορας* 2. αυτός που έχει τυ βαθυκόκκινο χρώμα τυύ κρασιού, **κράση** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} **1.** το σύνολο το)ν φυσικών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών ενός προσώπου· ο φυσικός χαρακτήρας τού σώματός του (όσον αφορά στη δύναμη, την υγεία κ.λπ.): *η γερή του - τον βοήθησε να αναρρώσει γρήγορα* || *μ$λαγχολική / αδύνατη / καλλιτεχνική* - συν. ιδιοσυγκρασία, ιδιοσυστασία, σκαρί, φύση 2. η ανάμειξη στοιχείων (κυρ. μετάλλων σε υγρή ή ρευστή κατάσταση) για την παραγωγή κράματος, που θα έχει τις ιδιότητες των στοιχεί-

cον αυτών αθροιστικά: ~ *μετάζ-,λων* ΣΥΝ. ανάμειξη, σύνθεση, συνένωση, συγκερασμός 3. γλωσσ. (στην Αρχαία Ελληνική) το φωνητικό φαινόμενο κατά τη συνεκφορά δύυ λέξεων, όταν το ληκτικό φωνήεν ή η δίφθογγος τής μιας και το αρκτικό φωνήεν ή η δίφθογγος τής επομένης συγχωνεύονται σε φωνήεν ή δίφθογγο· στη γραφή δηλώνεται με την κορωνίδα ('), π.χ. *καί εγώ* > *κάγώ* ΣΥΝ. συγχώνευση, συναίρεση.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόστροφος.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κράσις* < θ. *κρά-* (πβ. παθ. αόρ. *c-κρά-θην* τού ρ. *κεράν- νυμι* «αναμειγνύω, ανακατεύω»), για το οποίο βλ. λ. *κράμα.* IJ σημ. «ιδιοσυστασία τού ανθρώπου, το σύνολο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τυύ ατόμου» ανάγεται στην άποψη των αρχαίων ότι η γενική κατάσταση ενός ατόμου προκύπτει από την αρμονική εξισορρόπηση *(συγ-κερασμύς)* των σωματικών χυμών (ήδη στυν Ιπποκράτη)), **κρασί** (το) {κρασ-ιού j -ιών) αλκοολυύχο ποτό πυυ παράγεται με ζύμωση τού χυμυύ των σταφυλιών (με περιεκτικότητα σε αλκοόλ μέχρι *]5%): ρυζέ / κόκκινο / 'λευκό - || γλυκό / ξηρό / αφρώδες / φυσικό / γαλλικό / επιτραπέζιο ~ || ~ κοινής κατανάλωσης / ονομασίας πρυε- λεύσεως* συν. οίνυς· or (α) ***κρασί γιοματάρι*** *από* βαρέλι καινούργιο, που μόλις το άνοιξαν (β) ***κρασί σώσμα*** από βαρέλι πυυ αδειάζει, από τα τελειώματα (γ) (μτφ.) ***βάζω νερό στο κρασί μου*** γίνομαι διαλλακτικός. υποχωρητικός, συμβιβάζομαι, μειώνω τις απαιτήσεις μου: *δεν μπορεί πάντα να περνάει το δικό του. πρέπει να βάλει κι αυτός ?Jyo νερό στο κρασί του* συν. υποχωρώ (δ) (σκωπτ.) ***καλά κρασιά!*** ως κοροϊδευτική ή ειρωνική απάντηση σε κάποιον που μιλά με ασυναρτησίες ή λέει πράγματα άσχετα με το υπό συζήτηση θέμα (ε) ***μιλάει το κρασί*** για μεθυσμένο, πυυ δεν έχει τυν έλεγχυ των λόγων τυυ: *μη δίνεις σημασία σ'αυτά που λέεν τώρα ~!* (στ) **σαν το *παλιό καλό* κρσ- *σί*** για κάτι που αξιολογείται ως ιδιαίτερα υψηλής ποιότητας και αισθητικής. που προσφέρει μεγάλη απόλαυση (ζ) ***παλιό τ' αμπέλι, λίγο το κρασί*** βλ. λ. *αμπέλι.* - - (υποκ.) **κρσσάκι** (το) Ιμεσν.Ι (βλ. κ. λ. *οίνος).* [ετυμ. < μεσν. *κρασίον.* υποκ. τυύ αρχ. *κράσις* «ανάμειξη», που δήλωνε αρχικά την ανάμειξη οίνου και νερού. δηλ. τον *κεκραμένον οίνον (που* χρησιμυπυιυύσαν στα συμπόσια), για να επεκταθεί αργότερα σε κάθε είδους οίνο. Η αρχ. λ. *οίνος* διατηρήθηκε κυρίως ως μέρος τυύ θρησκευτικού λεξιλογίου, προσδιορίζοντας το κρασί που προοριζόταν για τη μετάληψη], **κρασίλα** (η) {χο)ρ. πληθ.} (κακόσ.) η χαρακτηριστική οσμή τού κρασιού (κυρ. όπως γίνεται αισθητή σε χώρους όπου καταναλώνεται πολύ κρασί ή στην αναπνοή μεθυσμένων): *τα έπινε πάλι όλο το βράδυ στην ταβέρνα και βρομάει ~ ολόκληρος!* **κρασοβάρελο** (το) (καθημ.) βαρέλι που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση κρασιού, **κρασοκανάτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η κανάτα για την τοποθέτηση και το σερβίρισμα κρασιού 2. (μτφ.-σκωπτ.) πρόσωπο που αντέχει στη μεγάλη κατανάλωση κρασιού· που πίνει πολύ κρασί, που μεθά συχνά: *μεγάλη ~!* συν. κρασοκανάτας, μέθυσος, μπεκρής, κρασοπατέρας, μπεκροκανάτας, **κρασοκανατας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-σκωπτ.) πρόσωπο πυυ πίνει συχνά και πολύ κρασί, που μεθά συχνά συν. κρασοκανάτα, μπεκρής, μέθυσος, κρασοπατέρας, μπεκροκανάτας, **κρασοκατάνυξη** (η) {-ης κ. -ύξεως | -ύξεις, -ύξεο)ν} (σκωπτ.) η μεγάλη και πολύωρη οινοποσία, το γερό μεθύσι με κρασί: *από ~ σε ~ τυ πάει τελευταία || γενναία* συν. μεθοκόπι. **κρασοπατέρας** (υ) Ιμεσν.Ι υ μεγάλυς πότης, πρόσωπο που πίνει πολύ κρασί, που μεθά συχνά ΣΥΝ. κρασοκανάτας, μέθυσος, μπεκρής, οι- νοπυτης, γερό ποτήρι, **κρασοπότηρο** (το) τυ ποτήρι τού κρασιού.

κρασοπότι (το) {χωρ. γεν. πληθ.} η κατανάλωση κρασιού (κυρ. σε μεγάλες ποσότητες): *ό/^η νύχτα κράτησε τυ - || μεγάλο / γερό -* ΣΥΝ. οινοποσία, μεθυκόπι.

κρασοπουλειό (τυ) (λαϊκ.) μαγαζί (κυρ. ταβέρνα) στο οποίο πωλείται κρασί συν. οινοπωλείο. — **κρασοπούλος** (υ).

[ϋΤΥΜ. < μεσν. *κρασοπωλείυν* (με τρυπή τού *-ω-.* καταβιβασμό τυύ τό- νυυ και συνίζηση) < *κρασυ- {< κρασίυν.* βλ.λ.) 4- *-πωλεϊον< πω/.ώ\.* **κράσος** (ο) (λαϊκ.) **1.** το πολύ δυνατό κρασί, με υψηλή περιεκτικότητα σε αλκοόλ 2. μεγάλο και γεμάτο κρασοπότηρο, καθώς και (συνεκδ.) το περιεχόμενό του: *κατέβασε δύυ ~ σαν να ήταν νεράκι.* **κρασοστάφυλο** (το) σταφύλι που είναι κατάλληλο για την παραγωγή κρασιού.

κράσπεδο (το) {κρασπέδ-ου | -ων} 1. η άκρη, το τελευταίο όριο πράγματος. επιφάνειας 2. η πέτρινη ή συνήθ. τσιμεντένια άκρη πεζοδρομίου από την πλευρά τού οδοστρώματος: *πάρκαρε πολύ κοντά στο ~ τού πεζοδρομίου* 3. (ειδικότ.) το τελείωμα υφάσματος με πύκνωση τής ύφανσης (ούγια) ή το γύρισμα, δίπλωμα στυ τελείωμα ρυύχου (γύρος, ποδόγυρος) 4. οι πρόποδες βουνού συν. υπώρεια.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κράσπεδυν* < *κράσ-* (< *κάρα* «κεφάλι», γεν. *κρατός / κράατος)* + *πέδον* «πεδιάδα, έδαφος», οπότε η λ. *κράσπεδ*ον θα δήλωνε αρχικώς «το υψηλότερο σημείο»], **κρασπεδώνω** ρ.μετβ. [αρχ.] {κρασπέδωσα} κατασκευάζω κράσπεδο περιβάλλοντας κάτι. — **κρασπέδωση** (η) [I894|. **κραταίός,** -ή/-ά. -ό αυτός που διαθέτει μεγάλη ισχύ. δύναμη: ~ *δυναστεία / αυτοκρατορία / οικονομία / θέληση / εχθρός / πίστη* συν. δυνατός, ισχυρός, ρωμαλέος αν γ. ασθενής, ανίσχυρος. — **κραταιώς** επίρρ. [μτγν-J, **κραταιότητα** (η) [μτγν.].

{ϋΤΥΜ. αρχ. < *κράτυς* (βλ.λ.). πβ. κ. *παλαιός!.* **κραταιώνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {κραταίω-σα. -θηκα, -μένος} (λόγ.) καθιστώ ισχυρό, αυξάνω τη δύναμη, την ισχύ: κραταιώνεται *ένα καθεστώς αυθαίρετου ανταγωνισμού και παρανομίας* συν. ισχυροποιώ, ενδυναμώνω, ενισχύω, δυναμώνω συν. αδυνατίζο), αποδυναμώνω. — **κραταίωση** (η) Ιμτγν.Ι.

κράτει ρ. -> κρατώ

κρατερός, -ή/-ά, -ό (σπάν.-λυγοτ.) **1.** κραταιός. αυτός που έχει μεγάλη δύναμη, ισχύ: ~ *αντίπαλος || ~ θέληση / πίστη* συν. ισχυρός, δυνατός. ρωμαλέος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από ένταση, ισχυρό πείσμα. σφοδρότητα: - *μάχη / αντίσταση* ΣΥΝ. σφοδρός, λυσσώδης, πεισματώδης. — **κρατερώς** επίρρ. |αρχ.].

Ιετυμ. αρχ < *κράτυς* (βλ.λ.)Ι. **κρατέρωμα** (το) Ιμτγν.Ι {κρατερώμ-ατος | -ατα. -άτων} ο μπρούντζος, κράμα χαλκού και κασσιτέρου: - *πυριτίου* (μπρούντζος πυριτίου), **κράτημα** (το) [μτγν.] {κρατήμ-ατυς | -ατα. -άτων} **1.** τυ να κρατάει κανείς (κάτι) ή να κρατιέται από (κάπου), το πιάσιμο: *βίαιο / τρυφερό - από το μπράτσο || το σωστό ~ τυύ σπαθιυύ απαιτεί μεγάλη δύναμη |; το ~ τού χεριού είναι ένδειξη οικειότητας || το ~ από τις χειρο/.αβές εξασφαλίζει ισορροπία* ΣΥΝ. βάσταγμα, στήριξη, κράτηση, άρπαγμα λντ. παράτημα 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε χρησιμεύει για τυ πιάσιμυ αντικειμένου, για να κρατήσει (κάποιος) (κάτι) ή να κρατηθεί (από αυτό): *το μειονέκτημα αυτού τού λεωφορείου είναι ότι δεν έχει αρκετά ~ για τη μεταφορά επιβατών* ΣΥΝ. χερούλι, λαβή · 3. η διατήρηση, η συγκράτηση σε συγκεκριμένη θέση ή κατάσταση: *για έναν χορευτή το - τής* ισορροπίας είναι *βασικό* αντ. χάσιμο, απώλεια· φρ. *κράτημα των τιμών* η διατήρηση των τιμών σε επιθυμητά και σταθερά επίπεδα: *χρειάστηκε η επέμβαση τυύ υπουργείου για το ~ στα ενοίκια || γο - στα επίπεδα αυτά εξασφαλίζει χαμηλό τιμάριθμο* **4.** (στα αυτοκίνητα) η ιδιότητα των τροχών να διατηρούν σταθερή επαφή με το έδαφος ανεξάρτητα από την ταχύτητα τού αυτοκινήτου και την κατάσταση τού οδοστρώματος, η δυνατότητα προσφύσεως: *τα λάστιχα αυτά εξασφαλίζουν γερό / σταθερό ~ ακόμα και σε βρεγμένους δρόμους || αυτυκίνητυ με γερά* ~ 5. η υπεύθυνη παρακυλυύθηση, η φροντίδα, η μέριμνα για κάτι: *το ~ λογιστικών βιβλίων εταιρείας || μπέιμπι-σίτερ για το ~ τού παιδιού* συν. επιμέλεια, τήρηση 6. μους. (στη βυζαντινή μυυσική) εκκλησιαστικό μέλος, πυυ αντί για κείμενο έχει συλλαβές, οι οποίες δεν έχουν σημασία (λ.χ. «νενενά», «τερερέμ». βλ.λ.) και χρησιμοποιείται για να παρατείνει τη διάρκεια των κύριων συνθέσεων. — (υποκ.) **κρατηματάκι** (το), **κρατημός** (ο) Ιμεσν.] {χωρ. πληθ.) η ικανότητα συγκράτησης· κυρ. στη φρ. **δεν** *έχει κρατημό* (μεσν. φρ.) δεν μπυρεί να συγκρατηθεί, να ελέγξει τον εαυτό του ή να πειθαρχήσει (σε κάτι): *φεύγει αύριο για διακοπές και -/*

κρατήρας (υ) **1.** μεγάλυ, αρχαιοελληνικό αγγείο, μέσα στυ οπυίο γινόταν η ανάμειξη κρασιού (οίνυυ) με νερό: *πήλινος / χάλκινος / μετάλλινος* ~ 2. η κοιλότητα στην επιφάνεια τής γης. που σχηματίζεται κατά χαρακτηριστικό τρόπο στυ στόμιυ ηφαιστείου· τυ άνοιγμα τής γης στο άκρο τού ηφαιστειακού πόρου: *οι έντονες αναθυμιάσεις στον ~ τού ηφαιστείου δημιουργούν φόβους για επανενεργοποίησή του || η* λίμνη *έχει σχηματιστεί στυν ~ τού σβησμένου ηφαιστείου* 3. γεωλ. (στη Γη, στη Σελήνη ή σε άλλο ουράνιο σώμα) βαθούλωμα κυκλικού σχήματος με υπερυψωμένο χείλος ή σειρά διαδοχικών χειλέων. το οπυίο σχηματίστηκε από την πρόσκρουση μετεωρίτη στυ έδαφυς τυύ πλανήτη.

Ιετυμ. < αρχ. *κρατήρ, -ήρος* < θ. *κρά-* (πβ. παθ. αόρ. *έ-κρά-θην* τού ρ. *κεράννυμι* «αναμειγνύω, ανακατεύω»), για το οποίο βλ. λ. *κράμα].* **-κράτης,** -κράτισσα λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν το πρόσωπο τού οποίου η ζωή. η συμπεριφορά κ.λπ. καθορίζονται από ορισμένες αντιλήψεις, κοινωνικές δομές, στόχους κ.λπ.: *τεχνο-κράτης, αποικιο-κράτης, τρομο-κράτης, αριστο-κρά- της. φα/.λο-κράτης.*

Ιετυμ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *άριστυ- κράτης).* που προέρχεται από το αρχ. *κρατώ* «εξουσιάζω» και εμφανίζεται επίσης σε αποδ. ξέν. όρων και νόθων συνθέτων (λ.χ. *αποικιο- κράτης* < αγγλ. colonialist, *γραφειο-κράτης* < γαλλ. bureau-crate)|. **κράτηση** (η) |μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** το να κρατιέται, να περιορίζεται ή να δεσμεύεται (κάτι), να μην αφήνεται ελεύθερο: ~ *υγρών / ούρων* συν. συγκράτηση, παρεμπόδιση, αναχαίτιση, σταμάτημα. κράτημα, βάσταγμα (βλ. λ. *κατακράτηση)* · 2. (ειδικότ. συνήθ. στυν πληθ.) τυ πυσό πυυ παρακρατείται από τυν μισθό εργαζομένου για την ασφάλιση, τη σύνταξη ή την ιατροφαρμακευτική περίθαλψή του: *η εξόφ/.ηση τού δανείου θα γίνει σταδιακά με κρατήσεις από τυν μισθό του* 3. η προσωπική συμφωνία για την εκ των προ- τέρων εξασφάλιση παροχής υπηρεσιίόν από ξενοδοχείο, θέατρο, μεταφορικό μέσο, εστιατόριο κ.λπ.: *για να βρεις δωμάτιο, πρέπει να κάνεις - δύο μήνες πριν || για κρατήσεις θέσεων απευθυνθείτε στη γραμματεία τουρισμού || έχει γίνει ~ στο όνομά σας για τέσσερα* άτομα συν. κλείσιμο 4. νομ. δικαστική ποινή προσωρινής στερήσεως τής ελευθερίας φυσικού προσώπου για πράξεις πυυ συνίστούν πταίσματα: *τιμωρήθηκε με ~ 30 ημερών || προσωρινή* - (κατά την προδικασία) || *προσωπική* - (η προσωποκράτηση, βλ.λ.) || *ένταλμα κρατήσεως || έχει τεθεί υπό ~ για παράβαση στρατιωτικών καθηκόντων.* **κρατητήριο** (το) [1888] {κρατητηρί-ου | -ων} ο ειδικός χώρος αστυνομικού τμήματος για την κράτηση προσώπων κατόπιν δικαστικής απόφασης· (γενικότ.) κάθε τόπος κράτησης (σε στρατόπεδο, στρατιωτικό νοσοκομείο κ.λπ.) συν. πειθαρχείο, φυλακή, δεσμωτήριο, (λόγ.) ειρκτή, (λαϊκ.) φρέσκυ, στενή.

-κρατία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. ότι κάποιος/κάτι επικρατεί κάπου: *δημο-κρατία, τρυμυ-κρατία* 2. την περίοδο κατά την οπυία κυριαρχούν κάπυιοί: *Ενετυ-κρατία, Τουρκυ-κρατία.*

[ΕΤΥ.Μ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *άριστο- κρατία. δημο-κρατία),* το οποίο προέρχεται από το ρ. *κρατώ* «εξουσιάζω» και κληροδοτήθηκε σε διάφορες γλώσσες (λ.χ. αγγλ. -cracy, γαλλ. -cratie)!.

κρατίδιο (το) [1855J {κρατιδί-ου | -ων} **1.** το μικρής έκτασης (ή και οργανωτικής υποδομής) κράτος: *το - των Σκοπιών / τού Βατικανού*

καθένα από τα μέλη ομόσπονδης πολιτείας: *ήταν από τα πλουσιότερα ~ τής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας τής Γερμανίας.* **κρατικοδίαιτος,** -η, -ο **1.** αυτός που συντηρείται οικονομικώς από το κράτος 2. (συνήθ. μειωτ.) αυτός που απομυζά τον κρατικό προϋπολογισμό. που (παρασιτικά) χρηματοδοτείται από κρατικές υπηρεσίες: *~ επιχειρήσεις / συνδικαλισμός / οικονομία.*

[f.tym. < *κρατικός + -διαιτος < διαιτώμαι* «διάγω τον βίο, διαβιώ»]. **κρατικομονοπωλιακός καπιταλισμός** (ο) -* καπιταλισμός **κρατικοποίηση** (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μεταβίβαση στο κράτος τής ιδιοκτησίας και τού διαχειριστικού ελέγχου επιχείρησης ή οργανισμού συν. εθνικοποίηση λντ. αποκρατικοποίηση, ιδιωτικοποίηση.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. etutisutionj. **κρατικοποιώ** ρ. μετβ. {κρατικοποιείς... | κρατικοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} θέτω (επιχείρηση, οργανισμό κ.λπ.) υπό τον διοικητικό έλεγχο τού κράτους, καθιστώ ιδιοκτησία τού κράτους: *η κυβέρνηση κρατικοποίησε ορισμένες προβληματικές επιχειρήσεις || κρατικοποιημένη οικονομία* ΣΥΝ. εθνικοποιώ ΑΝΙ. αποκρατικοποιώ, ιδιωτικοποιώ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. etatiser], **κρατικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το κράτος, που εντάσσεται στο σύστημα λειτουργίας τού κράτους: *- υπάλληλος / υπηρεσία / περιουσία / μηχανισμός / ασφάλεια / τράπεζα / αρχείο / έγγραφο / φορέας / τηλεόραση / θέατρο* |] *- μηχανή* (το σύνολο των υπηρεσιών που υπάγονται στο κράτος) ΣΥΝ. δημόσιος, κυβερνητικός ΑΝΤ. ιδιωτικός 2. (α) αυτός που πραγματοποιείται, παρέχεται ή προκύπτει από το κράτος (τις λειτουργίες τού κράτους) ή τελείται για το κράτος: *~ διαγωνισμός / προϋπολογισμός / ομόλογα / παρέμβαση / προστασία ' έλεγχος / δαπάνες / έργα / δάνεια / επιχορήγηση* (β) ***κρατικός καπιταλισμός*** (κατά τη λενινιστική θεωρία) η οικονομία στην οποία η ιδιοκτησία και η διαχείριση τής παραγωγής ανήκει σε ιδιώτες, οι οποίοι υπόκεινται σε εκτεταμένους κρατικούς ελέγχους.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. etatique].

Κρατίνος (ο) αρχαίος Έλληνας κωμικός ποιητής (5ος αι. π.Χ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Κρατίνος < κράτος* + επίθημα -Γνος|. **κρατιαμός** *κ.* **κρατικισμός** (ο) θεωρία που προβάλλει τον παρεμβατικό και ρυθμιστικό ρόλο τού κράτους στη διαμόρφωση τής οικονομικής και πολιτικής ζωής μιας κοινότητας. — **κραπκισπκός,** -ή. -ό. [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. etatisme (< etat «κράτος»), άσχετο προς το μεσν. *κρατισμός* «κρατημός»], **κράτιστος,** -ίστη. -ιστόν (υπερθ.) (αρχαιοπρ.) αυτός που διαθέτει τη μεγίστη δύναμη, ισχύ. το μεγαλύτερο κύρος ΣΥΝ. δυνατότατος, ισχυρότατος. άριστος ΑΝΤ. χείριστος· ΦΡ. ***κατά το κράτιστον / από τού κρατίατου*** *(κατά τό κράτιστον.* Διονυσ. Αλικαρν. 2,22 *· από τού κρα- τίστου.* Πολύβ. 8.17.4) κατά άριστο τρόπο: *έπραξε* [ΕΤΥΜ. αρχ.. υπερθ. βαθμός τού *κρείσσων* / -ττων (< **κρέτ-]ων.* που απαντά στην κανονική βαθμίδα *κρέτ-ος.* παράλλ. τ. τού *κράτος.* βλ.λ.). Ο τ. *κράτιστος < κράτος* + υπερθ. επίθημα *-ιστός],* **κράτος** (το) [κράτ-ους | -η. -ών} **1.** ενότητα ανθρώπων, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, θρησκείας, γλώσσας ή εθνικότητας (λαός), εγκατεστημένη σε οριοθετημένη εδαφική έκταση (χώρα) και οργανωμένη πολιτικά σε. πρόσωπο δημοσίου δικαίου για την άσκηση τής εξουσίας και αναγνωρισμένη από τη διεθνή κοινότητα: *σκοπός τού ~ είναι η διασφάλιση και η απονομή δικαιοσύνης || κατά τον αναρχισμό το - είναι βλαβερό και περιττό* [[*~ ομοσπονδιακό / αποικιακό* (προτεκτοράτο) / *κυρίαρχο* (με πλήρη εξωτερική ελευθερία) 2. (συνεκδ.) η εδαφική έκταση που καταλαμβάνει το κράτος, το σύνολο τής επικράτειας: *ελληνικό / μεγάλο ~ || ~ τής κεντρικής Ευρώπης* |[*νότιο / μεσογειακό -* [[*–μέλος τής Ευρωπαϊκής Ένωσης* ΣΥΝ. χώρα, πολιτεία, επικράτεια 3. το σύστημα διακυβέρνησης, ο τρόπος άσκησης τής κρατικής εξουσίας: *~ δημοκρατικό / αυταρχικό / θεοκρατικό* (η ιδεολογία και η πρακτική του βασίζονται σε θρησκευτικό δόγμα) / *φιλελεύθερο* (με λειτουργία τού πολυκομματισμού και τής ελεύθερης αγοράς) / *ο/.οκληρωτικό* **4.** (συνεκδ.) η πολιτική εξουσία- το σύνολο (των ανώτερων) διοικητικών αρχείν που ασκούν τη διακυβέρνηση, που ρυθμίζουν τη λειτουργία των κρατικών υπηρεσιών, καθώς και η λειτουργία των υπηρεσιών αυτών: *χωρισμός Εκκλησίας και κράτους || κλονίζεται η εμπιστοσύνη τού πολίτη στο - || απρόσωπο / δαιδαλώδες / γραφειοκρατικό ι σύγχρονο / αξιόπιστο -*]] οι *αναρχικοί κατέλυσαν το - στα επεισόδια τού Πολυτεχνείου* ΣΥΝ. εξουσία, αρχή. κυβέρνηση, διοίκηση, Δημόσιο- ΦΡ. (α) ***το κράτος είμαι εγώ*** (γαλλ. Petal c'est moi) φράση τού Λουδοβίκου ΙΔ' τής Γαλλίας, που εκφράζει τη φιλοσοφία τού απολυταρχισμού στην πιο ακραία εκδοχή (β) ***κράτος εν κράτει*** (λατ. imperium in imperio) (i) μικρό ανεξάρτητο κράτος μέσα στα όρια άλλου: *το Βατικανό είναι ~* (ii) οποιαδήποτε ομάδα ή δύναμη που συμπεριφέρεται ως αυτόνομη εξουσία στο πλαίσιο αυτόνομου κράτους: *η γραφειοκρατία έχει γίνει ~* (γ) ***αστυνομικό κράτος*** βλ. λ. *αστυνομικός* (δ) ***κράτος δικαίου*** το κράτος όπου κυριαρχεί το δίκαιο, όπου το δίκαιο αποτελεί ένα καθοριστικό πλαίσιο συμπεριφοράς για το κράτος (ε) ***κυρίαρχο / ανεξάρτητο κράτος*** κράτος που είναι κυρίαρχο εντός των ορίων του και είναι αναγνωρισμένη η διεθνής του προσωπικότητα (στ) ***υποτελές κράτος*** κράτος που βρίσκεται υπό την κηδεμονία ή προστασία άλλου ισχυρότερου κράτους (ζ) ***αυτόνομο κράτος*** κράτος εντός άλλου κράτους που απολαμβάνει καθεστώς αυτονομίας εντός των ορίων του. αλλά δεν είναι κυρίαρχο, ανεξάρτητο έναντι άλλων κρατών (η) ***κράτος πρόνοιας*** βλ. λ. *πρόνοια* 5. το καθεστώς κυριαρχίας, η εξουσιαστική δύναμη: *το ~ τού νόμου* [J (μτφ.) *«όπου είχε ~ κι εξουσία η Άνοιξη»* (Οδ. Ελύτης) ΣΥΝ. ισχύ, εξουσία, δύναμη, επιβολή· φρ (α) ***υπό το κράτος*** (+γεν.) υπό την επήρεια- υπό τον απόλυτο έλεγχο: *ήταν αδύνατο να αποφασίσει ψύχραιμα ~ τού φόβου* ΣΥΝ. υπό την επιβολή (κάποιου) (β) ***κατά κράτος*** *(κατά κράτος,* 0ουκ. 8,100) καθ' ολοκληρίαν, εντελώς: *ηττήθηκαν - σε όλα τα μέτωπα* ΣΥΝ. ολοσχερώς. ■+' σχολιο λ. *έθνος.*

|ετυ_μ. αρχ., αρχική σημ. «ισχύς, δύναμη, εξουσία», < *kr-t-. συνε- σταλμ. βαθμ. τού J.E. *ker-t- «ισχύς, δύναμη» (πβ. αιολ. *κρέτ-ος),* πβ. σανσκρ. kratu- «ισχύς, θέληση» (πβ. αρχ. *κρατ-ύς* «ισχυρός»), γοτθ. hardus «σκληρός», γερμ. hart, αγγλ. hard. αρχ. γερμ. craft «ρώμη. δύναμη». γερμ. KraJt κ.ά. Ομόρρ. *κρατ-ώ, κρατ-αιός, κρατ-ερός / καρτ- ερός, κράτ-ιστος, κράτ-ημα. κρατητήριο* κ.ά.. πιθ. κ. *καρκίνος* (βλ.λ.)].

κρατούμενο (το) {κρατουμέν-ου j -ων} μλθ. ο αριθμός που δείχνει τις δεκάδες, εκατοντάδες κ.λπ. που περισσεύουν από μία στήλη και υπολογίζονται (μεταφέρονται) στην αμέσως επόμενη κατά τις στοιχειώδεις αριθμητικές πράξεις (τής πρόσθεσης, τής αφαίρεσης, τού πολλαπλασιασμού και τής διαίρεσης) · φρ. ***ένα το κρατούμενο*** για δεδομένο που κατά την πορεία μιας συστηματικής διερεύνησης και επεξεργασίας στοιχείων απομονώνεται ως ιδιαίτερα σημαντικό* για την απόδειξη ή ενίσχυση μιας θέσης: *Δεν ξέρει από μαγαζί: έρχεται πελάτης, δεν τον καλωσορίζει: ~! Μετά τον σερβίρει βαριεστημένα...* **κρατούμενος** (ο) {κρατουμέν-ου | -ων, -ους}. **κρατούμενη** (η) πρόσωπο που παρά τη θέλησή του (νομίμως ή μη) στερείται τής προσωπικής του ελευθερίας και κρατείται σε φυλακή ή κρατητήριο: *ανταρσία / απόδραση / καταγγε?άες κρατουμένων* jj *πολιτικοί / ποινικοί* ~ ΣΥΝ. φυλακισμένος.

[ετυμ. Μτχ. ενεστ. μέσης φωνής τού αρχ. ρ. *κρατώ,* απόδ. τού γαλλ. detenu).

κρατς (το) |άκλ.| ο ήχος τού μασήματος τραγανιστής τροφής, τού τριξίματος, τού τσαλακώματος χαρτιού, πλαστικού κ.λπ. Επίσης (εμ- φατ.) **κρατς-κροΐιτς** κ. **κράτσσ-κρούτσα** κ. **κριτς-κράτς.**

[ftym. Ηχομιμητ. λ.), **κρατύνω** ρ. μετβ. {εκράτυνα} (σπάν.-αρχαιοπρ.) (λόγ.) ενισχύω, ισχυ- ροποιο'): *με την πολιτική του εκράτυνε την αυτοκρατορία και επέβαλε παντού την ισχύ του* ΣΥΝ. κραταιώνω.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *κράτοςΐ* **κρατώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κρατ-άς... κ. -είς... | κράτ-ησα. -ιέμαι κ. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. πιάνω (κάτι) με το χέρι, κυρ. για να το μεταφέρω, να το στερεώσω ή να ελέγξω την κίνησή του: *~ ένα λουλούδι* / γο*πιρούνι / το χέρι κάποιου / το τιμόνι* / γο*κεφάλι* ||

κάτι με προσοχή / απαλά / δυνατά / γερά || *- τσάντα* (λ.χ. κρεμασμένη στον ώμο μου) || - γο*κ/^ειδί για κάτι (έχω* τον έλεγχο) || *~ κάτι στο ράφι* (βλ. λ. *ράφι)* · ΦΡ. (α) ***κρατώ (κάποιον) (στο χέρι)*** (μεσν. φρ.) διαθέτω στοιχεία εις βάρος (κάποιου), με τα οποία μπορώ να τον ελέγξω: *δεν μπορεί να κάνει τίποτα · έχουν πολλά στοιχεία και τον κρατάνε γερά* (β) (παροιμ.) ***όπου ακούς πολλά κεράσια, κράτα / πάρε και μικρό καλάθι*** βλ. λ. *καλάθι* (γ) ***κρατώ (σφιχτά) / σφίγγω τα λουριά (σε κάποιον)*** βλ. λ. *λουρί* (δ) (παροιμ.) ***κράτα με να σε κρατώ (ν' ανεβούμε στο βουνό)*** βοήθησέ με. για να σε βοηθήσω (ε) ***κρατώ το φανάρι*** βλ. λ. *φανάρι* 2. (γενικά) στηρίζω, μπορώ να αντέξω το βάρος (από κάτι): *δεν νομίζω ότι αυτό το συρματάκι μπορεί να κρατήσει τόσο βάρος / τα δύο κομμάτια μαζί* || <fcv *με κρατούν τα χέρια / τα πόδια μου* || *δεν με κρατάει η μέση* μου (κουράζομαι να στέκομαι, πο- νάω στη μέση) || (μτφ.) ron *κράτησε ζωντανό η ελπίδα τής σωτηρίας*

έχω (κάποιον/κάτι) αγκαλιά: *κράτα με, φοβάμαι!*]| *κράτησε τρυφερά το παιδί της* **4.** συγκρατώ (με τα χέρια ή το σώμα): *τον κρατούσαν, για να μην τον χτυπήσει!* 5. έχω (κάτι) πάνω μου. μαζί μου: *κρατάς καθόλου λεφτά / αναπτήρα* / ταυτότητα; 6. έχω (κάποιον) υπό κράτηση: *τον κρατούν στο αστυνομικό τμήμα* 7. συγκρατώ. απορροφώ: ο *οργανισμός του δεν κρατά τα απαραίτητα συστατικά || το φράγμα κρατάει τα νερά τού ποταμού || το σφουγγάρι κρατάει πολύ νερό* || οι *ρίζες των δέντρων κρατούν το χώμα στις π/^αγιές τού βουνού* || (μτφ.) *η μνήμη μου δεν κρατά πια τίποτα* 8. φυλάω κάτι. το προφυλάσσω από την κατανάλωση: *κράτα λίγα λεφτά στην άκρη || κρατάει το καλό κρασί για τους ξένους* 9. διατηρο) (κάτι/κάποιον) σε συγκεκριμένη θέση ή κατάσταση: *μη με κρατάς σε αγωνία!* || *- το φως αναμμένο* / το *σώμα ζεστό* / γο*σπίτι καθαρό* || *~ σταθερή πορεία* (έχω σταθερές επιλογές) · ΦΡ. (α) ***κρατώ / αφήνω απόσταση*** βλ. λ. *απόσταση* (β) ***κρατώ (κάποιον) σε απόσταση*** βλ. λ. *απόσταση* (γ) ***κρατώ / τηρώ τις αποστάσεις*** βλ. λ. *απόσταση* (δ) ***κρατώ (κάποιον) μακριά (μου)*** δεν ενθαρρύνω την επαφή, την προσέγγιση με κάποιον (ε) ***κρατώ ψηλά το κεφάλι*** (i) διατηρο) την αξιοπρέπειά μου (ii) αντέχω, διατηρώ τις ψυχικές μου δυνάμεις: *πέρασε πολλές δοκιμασίες, αλλά κράτησε ψηλά το κεφάλι* (στ) ***κρατώ κλειστό το στόμα μου*** βλ. λ. *στόμα* 10. εξακολουθώ να έχο) (κάτι), κάνο) (κάτι) να εξακολουθεί να υπάρχει: *~ την αξιοπρέπειά μου / τα προσχήματα /* γο*ποσοστό μου* || *σε αυτές τις περιπτώσεις η λέξη κρατά τον τόνο της || η εταιρεία αυτή κρατά την πρώτη θέση στην αγορά* || *- κακία* (βλ. λ. *κακία) / πισινή* (βλ. λ. *πισινή)* || *~* ra *μάτια κλειστά μπροστά σ'ένα πρόβλημα* (αρνούμαι να παραδεχτώ κάτι, υποκρίνομαι πως δεν υπάρχει κάτι) || *~ τσίλιες* (βλ. λ. τσίλια) || *~ τα μπόσικα* (βλ. λ. *μπόσικος)* · ΦΡ. (α) ***κρατώ τη θέαη μου***

συμπεριφέρομαι και ενεργώ κατά τρόπο που ταιριάζει στην κοινωνική μου θέση ή την αξιοπρέπειά μου: *μια κυρία ξέρει να κρατά τη θέση της* (ii) επιμένω στη θέση μου, δεν αλλάζω τη γνώμη μου (β) ***κρατώ τη σειρά*** ακολουθώ την καθορισμένη σειρά στις ενέργειές μου: *θα γίνουν όλα, αλλά θα κρατήσουμε τη σειρά που έχουμε* (γ) ***κρατώ καλή σειρά*** *έχω* καλό προγραμματισμό: *ξέρει και κρατά καλή σειρά στη δουλειά του* (δ) ***κρατώ μια σειρά*** ταξινομώ τις ενέργειές μου. ακολουθώ μία σειρά (ε) ***κρατώ χαρακτήρα*** ακολουθώ σταθερή στάση, χωρίς να υποκύπτω σε πιέσεις, πειρασμούς: *είπα να κρατήσω χαρακτήρα, αλλά τελικά δεν άντεξα και ενέδωσα* (στ) ***κρατώ μούτρα***

(σε κάποιον) εξακολουθο) να εκφράζω τη δυσαρέσκειά μου απέναντι σε κάποιον για προηγούμενη σύγκρουση, διαφωνία μας, δείχνοντάς το με την έκφραση τού προσώπου μου (ζ) ***κρατώ το παιδί*** (i) αποφασίζω να μην κάνω έκτρωση, να γεννήσω το παιδί που έχω συλλάβει: *παρά την αντίδραση τού οικογενειακού της περίγυρου, η νεαρή κο- πέλα αποφάσισε να κρατήσει το παιδί* (ii) προσέχω ένα παιδί όσο λείπουν οι γονείς του. κάνω μπέιμπι-σίτινγκ (η) ***κρατώ (κάποιον) στη ζωή*** (i) βοηθώ (κάποιον) να μην πεθάνει: *μόνο τα μηχανήματα πλέον τον κρατούσαν στη ζωή , τους περιποιήθηκε. τους έδωσε ό,τι είχε και κατάφερε να τους κρατήσει στη ζωή* (ii) δίνω τη δύναμη σε κάποιον να επιβιώσει σε αντίξοες συνθήκες: *η ελπίδα της να δει ξανά τα παιδιά της την κράτησε στη ζωή, παρά τα όσα πέρασε* 11. διατηρώ (κάτι) στη μνήμη μου: ~ *τις ωραίες μόνο στιγμές, τα άλλα τα αφήνω* [[*εγώ τα ~ αυτά. μη νομίζεις πως ξεχνάν* ΦΡ. (α) ***κρατάω (κάτι) μανιάτικο / γινάτι*** βάζω (κάτι) πείσμα, θυμούμαι με εκδικητική διάθεση: *πάνε χρόνια από τότε. αλλά αυτός το κρατάει μανιάτικο!* αν γ. ξεχνώ (β) ***κρατάω (κάτι) αμανάτι*** βλ. λ. *αμανάτι* (γ) ***κρατάω κακία (σε κάποιον)*** δεν ξεχνώ κάτι κακό που μου έκανε (κάποιος) και επιθυμώ να του το ανταποδώσω 12. διατηρο) την κυριότητα (πράγματος), εξακολουθώ να χρησιμοποιώ ή να κατέχω (κάτι): *μου κρατάτν τη θέση / τη σειρά για ένα λεπτό, να μην ξαναπεριμένω στην ουρά;* |i *μετακόμισε στο ρετιρέ, αλλά Οα κρατήσει και το διαμέρισμα τού πρώτου* || *πήραν εντολή να κρατήσουν τις θέσεις πάση θυσία* 13. έχω στην κατοχή μου: - *πολλά στοιχεία γι' αυτή την υπόθεση* 14. τηρώ (κάτι), είμαι συνεπής (σε κάτι): ~ *υπόσχεση / δέσμευση / τον όρκο μου* || - *μυστικό* (είμαι εχέμυθος, δεν διαδίδω μυστικό)· ΦΡ. (α) (παροιμ.) ***δάσκαλε που δίδασκες (και νόμο δεν εκράτεις)*** βλ. λ. *διδάσκω* (β) ***κρατώ τον λόγο μου*** πραγματοποιώ τις υποσχέσεις που δίνω (γ) ***κρατώ (κάτι) κρυφό*** δεν αποκαλύπτω κάτι: *τόσα χρόνια το κρατούσαν κρυφό ότι είχε πρόβ/.ημα υγείας* 15. είμαι ή γίνομαι συνεχιστής ενός πράγματος: - *τις παραδόσεις / τα ήθη και έθιμα ενός τόπου* || γο *παιδί κρατάει το όνομα τού πατέρα του* 16. (μτφ.) συνέχω, διατηρώ (κάτι) ενωμένο. κυρ. στηρίζοντας και ενισχύοντάς το: *μετά τον χαμό τού άνδρα της αυτή κράτησε την οικογένεια* || *σ' αυτό το παιχνίδι ήταν ο παίκτης που κράτησε την ομάδα* 17. συγκρατώ χωρίς να εκφράζω, δεν εξωτερικεύω (κάτι): *κράτα τη γνώμη σου για τον εαυτό σου!* j| *τα κρατάει όλα μέσα του* || - *τον θυμό ι την υργή / την αγανάκτησή μου*- ΦΡ. ***κράτα τα λόγια σου*** κ. *κράτα / κρύβε λόγια* (μεσν. φρ.) μη λες όσα ξέρεις ή θέλεις να πεις, να είσαι συγκρατημένος σε αυτά που λες: *δεν ξέρεις τι γίνεται αύριο* || *γιατί και οι τοίχοι έχουν αφτιά!* 18. (στο β' πρόσ. προστ. ***κράτα)*** μη μου δίνεις (κάτι), πάρε πίσω. σου επιστρέφω (κάτι): - *τα ρέστα!* || (μειωτ.) ~ *τη συγγνώμη συυ / τυ δώρο σου, δεν το θέλω!* 19. σημειώνω, καταγράφω (κάτι): *κράτα* γο *τηλέφωνό μου και πάρε με αύριο!* j| *η γραμματέας μου θα κρατήσει τα στοιχεία σας* 20. καταχωρίζω, σημειώνω συστηματικά: - *τις απουσίες των μαθητών .*[1] *τα πρακτικά των συνεδριάσεων / ημερολόγιο* 21. αναλαμβάνω την ευθύνη ενός πράγματος, διαχειρίζομαι ή διοικώ (κάτι): ~ γο *ταμείο μιας επιχείρησης* || ~ γο *απυσιυ/.όγιο* || *αυτή κρατάει μόνη της το μαγαζί*[1] *το περίπτερο* || *κρατάει το νοικοκυριό* 22. αναλαμβάνο) υπό την προστασία μου (κάποιον/κάτι), φροντίζω: *η μάννα της τους κρατάει τα παιδιά όταν εργάζονται* 23. ελέγχω και κατευθύνω (συνήθ. ομάδα ατόμων): *υ έμπειρος ομιλητής ξέρει να κρατά* γο *ακροατήριό του* 24. δεσμεύω τον χρόνο (κάποιου), καθιστώντας υποχρεωτική την παρουσία του: ra *παιδιά την κρατούν στο σπίτι* || roue *κράτησαν στο γραφείο μέχρι αργά λόγω τής πολλής δουλειάς* II *μη με κρατάς άλλο, πρέπει να φύγω* 25. διακόπτω, ανακόπτω· ΦΡ. ***κρατώ / βαστώ την αναπνοή μου*** βλ. λ. *αναπνοή* 26. προπληρώνο) ή δεσμεύω προκαταβολικά (κάτι) για μελλοντική χρήση: *έχουμε κρατήσει δίκλινο δωμάτιο σε ξενοδυχείυ* || *να κρατήσεις θέσεις για την πρωινή πτήση* || (κ. μεσοπαθ.) γο *τραπέζι είναι κρατημένυ* (ρεζερβέ) 27. παρακρατώ, αφαιρο) ένα τμήμα από το χρηματικό ποσό που δι-καιούται κανείς: του *κρατάνε πολλά για ασφάλεια και σύνταξη* ||[*δεν μου έδωσες σωστά τα ρέστα, κράτησες ένα χιλιάρικο παραπάνω* 28. υπεξαιρώ, αφαιρώ ή αποκρύπτω (κάτι) από τον νόμιμο κάτοχό του: *κατήγγειλε ότι οι αρχές τού κρατούν παράνομα την αλληλογραφία τυυ* || Γου *έστει/.ε δώρο έναν χρυσό αναπτήρα, αλλά* ron *κράτησε κάποιος από το ταχυδρομείο* || *η λογοκρισία επιλέγει ποιες πληροφορίες θα κρατήσει και ποιες θα δημοσιευθούν* ***29.*** κατέχω: οι *επαναστάτες εξακολουθούν να κρατούν το βόρειο τμήμα τής πόλης* 30. σε σειρά τυποποιημένων φρ. σχηματίζοντας περιφράσεις, όπως: ~ *λογαριασμό* (λογαριάζω) || ~ *σημειώσεις* (σημειώνω) jj - *ισορροπία* (ισορροπώ) || - *συντροφιά / παρέα* (συντροφεύω) || ~ *δροσιά / ζέστη* (διατηρώ δροσιά ή ζέστη, διατηρώ σΓαθερή τη θερμοκρασία) 31. κάνω (κάτι) να διαρκέσει: *μην κρατήσεις πολύ* γο *τη?.εφώνημα* || *η υψίφωνος κράτησε την κορώνα για ένα λεπτό* ♦ (αμετβ.) 32. κατάγομαι. έχω την προέλευσή μου από κάπου: *από πού κρα τάς:* || *από πού κρατάει η σκούφια σου;* || *κρατά από μεγάλο σόι / αριστοκρατική οικογένεια* 33. μένω αναλλοίωτος, δεν φθείρομαι με τη χρήση: *κράτησε αυτό το παλτό, δέκα χρόνια το έχω και είναι σαν καινούργιο!* || *πόσο κρατάει το γάλα εκτός ψυγείου;* 34. (μτφ.) αντέχω, διατηρο) τις ψυχικές μου δυνάμεις και αντιστάσεις: *πόσο θα κρατήσει κι η μάννα τους να τους βλέπει σ'αυτό τυ χάλι;* || *πώς κρατά αυτός ο άνθρωπος ακόμα και* *όεν τρελαίνεται: 35. έχω διάρκεια: *πόσο θα κρατήσει η ταινία / η συζήτηση;* || *πυλύ κράτησε αυτή η ιστορία / αυτό το βιολί* || *η πρυετυιμασία τυυς κράτησε δύυ μήνες* συν. διαρκώ· ΦΡ. ***(κάτι / κάποιος) καλά κρατεί*** (κάτι/κάποιος) συνεχίζει να βρίσκεται σε ακμή, σε ισχύ. σε υψηλό επίπεδο, να διαρκεί με αμείωτη ένταση κ.λπ.: *«αν στην Ελλάδα το καλοκαίρι ακόμη -, στη Γερμανία το μόνο ποu παραμένει καυτό για την ώρα είναι η πρυεκλογική περίοδος»*(εφημ.) || *«ο αντίπαλός τους. το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, ~»*(εφημ.) || *ο χο ρός* ~ (βλ. λ. *χορός)* **36.** (για καιρό) διατηρούμαι: γο *καλοκαίρι κρατάει μέχρι και τον Οκτωβριο συνήθως* χυχ. παρατείνομαι **37.** προβάλλω αντίσταση: *η πόλη κρατά ακόμα παρά τη στενή πολιορκία* του *εχθρού* ΣΥΝ. αντιστέκομαι **38.** (προστ. ***κράτει!)*** ως ναυτικό παράγγελμα προς τον μηχανικό μηχανής για να σταματήσει τις μηχανές· κυρ. στη φρ. ***κάνω κράτει*** (σε κάτι) δείχνω συγκράτηση σε κάτι. σταματώ: να *κάνουμε λίγο κράτει στα έξοδα, γιατί φεύγουν πολλά λεφτά!* (μεσοπαθ. ***κρατιέμαι***) **39.** πιάνομαι από (κάπου): ~ *από το τραπέζι ί από τη χνιρο/ ^αβή, για να μην πέσω* [[(μτφ.) *από πού να κρατηθείς, όταν όλα ανατρέπονται τόσο γρήγορα;* συν. στηρίζομαι **40.** βρίσκομαι σε καλή κατάσταση (από οικονομικής ή κοινωνικής πλευράς, ως προς τη φυσική μου κατάσταση, την υγεία ή την εμφάνισή μου κ.λπ.): *δεν είναι και υ Ωνάσης, αλλά κρατιέται καλά!* || *για άνθρωπο εβδομήντα χρονών κρατιέται θαυμάσια!* || *το πρόσωπό της κρατιέται υπέροχα, ούτε μια ρυτίδα!* **41.** συγκρατούμαι: όεν *κρατιέμαι, θα το πο)!* || *δεν κρατήθηκε και έβαλε τα γέλια* **42.** νομ. ***κρατείται*** έκφραση που χρησιμοποιείται στη δικαστηριακή πράξη και σημαίνει ότι η εκδίκαση μίας υπόθεσης μετατίθεται για το τέλος τής σειράς χωρίς να αναβληθεί, είτε γιατί κάποιος από τους συνηγόρους έχει προσωρινό κώλυμα είτε για άλλον λόγο.

[ΗΙΥΜ. < αρχ. *κρατό) (-έω)* «εξουσιάζω - κατέχω» < *κράτος* (βλ.λ.). Ο τ. *κράτει* είναι προστ. ενεστ. β' προσώπου τού αρχ. *κρατώ (-έω)*. Ως ναυτ. πρόσταγμα αποδίδει το ιταλ. fermaj.

-κρατώ / **-κρατούμαι** β' συνθετικό για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν: 1. το καθεστώς υποτέλειας που επιβάλλεται σε κάποιους: *ενετο-κρατούμαι. φραγκο-κρατούμαι* 2. αριθμητική υπεροχή: *γυναικο-κρατυύμαι, ανδρο-κρατούμαι.*

|ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. *έπι-κρατώ, άρι- στο-κρατοῦμαι*), το οποίο προέρχεται από το ρ. *κρατώ* «εξουσιάζω»], **κρατών,** -ούσα. -ούν {κρατούντ-ος (θηλ. κρατούσης) | -ες (ουδ. -α). -ων (θηλ. -ουσών)) (λόγ.) 1. αυτός που επικρατεί, που κυριαρχεί: ra *κρατούντα κοινωνικά πρότυπα* || *η κρατούσα άποψη / θέση / θεωρία 2.* ***κρατούντες*** (οι) αυτοί που επισήμως ασκούν την εξουσία, οι κυβερνώ ντες.

(ΗΙΥΜ. < αρχ. *κρατών*, μτχ. ενεστ. τού ρ. *κρατώ* «εξουσιάζω, κυριαρχώ» (βλ.λ.)].

κραυγάζω ρ. αμετβ. [αρχ.| {κραύγασα} βγάζω κραυγή, φωνάζω με ένταση, με δύναμη: ΓΟ *πλήθος κραύγαζε κατά* των *συνωμοτών* || ~ *από πόνο* || *όρμησε κραυγάζοντας και χειρονομώντας έξα?λος!* || *«φύγε!», κραύγασε με μίσος* ΣΥΝ. σκούζω, ωρύομαι, ουρλιάζω, κράζω, ξεφωνίζω ΛΝΤ. σιγομιλώ. ψιθυρίζω. **– κραυγασμός** (ο) [μτγν.Ι. **κραυγαλέος,** -a, -o [1659J εξαιρετικά έντονος, ολοφάνερος: - *αδικία / ανισότητα / παράδειγμα περιπτώσεις λαθών* || *τέτοιες - παρατυπίες αφήνουν υποψίες για την ακεραιότητα των ελεγκτών* ΣΥΝ. χτυπητός. πρόδηλος. **κραυγαλέ-α** / **-ως** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γοερός*. [ΗΤΥΜ. < *κραυγή* + παραγ. επίθημα *-αλέος* (βλ.λ.)]. **κραυγή** (η) **1.** η πολύ δυνατή και βίαιη φωνή. το έντονο κάλεσμα, ξεφωνητό: *Βγάζω ~ πόνου / απελπισίας / αγωνίας / αποδοκιμασίας* j| *ακούστηκε η ~ μιας γυναίκας* || ~ *βοήθειας* ΣΥΝ. φωνή, ςεφώνημα 2. η οξεία και δυνατή φωνή που βγάζουν ορισμένα πτηνά: *η* - Γου *βατράχου είναι κοάξ-κοάξ* |[*η - τυύ κυρακιύ.*

[ετυμ. αρχ. < ˣkr-ug-, συνεσταλμ. βαθμ. (με παρέκταση -ug-) τού Γ.Ε. *ker-*. ηχομιμητική ρίζα κραυγιόν ορισμένων πουλιών, πβ. αρχ. σκανδ. hraukr «κορμοράνος», γοτθ. hruk «λάλημα πετεινού», ρωσ. kruk. λατ. corvus «κόρακας» κ.ά. Ομόρρ. *κρά-ζω, κρώ-ζω. κόρ-αξ (-ακας), κυρ- ώνη {> κυυρυύνα)* κ.ά.|. **κραχ** (το) {άκλ.} οικον. **1.** η αιφνίδια και ραγδαία πτώση των τιμών τού χρηματιστηρίου εξαιτίας πανικού που δημιουργείται στον χώρο τής οικονομίας (από οικονομικά ή πολιτικά γεγονότα): το *μεγάλο* – τού *1929 στην Αμερική* || στο ~ του *1987 ο δείκτης τιμών Dow Jones έχασε 22%* στο *χρηματιστήριο τής* Ν. *Υόρκης* 2. η ξαφνική κατάρρευση επιχείρησης (με μεγάλη οικονομική δύναμη) συν. πτώχευση. [ηϋμ. < γερμ. Krach «γδούπος, πτώση», πβ. κ. αγγλ. crack «σπάζω», γαλλ. craquer κ.τ.ό., ονοματοποιημένοι όροι 1. **κράχτης** (ο) {κραχτών} **1.** πρόσωπο που διαλαλεί.ο τελάλης: *έστειλε κράχτες σ'ό/.η τη χώρα για τα μαντάτα* συν. κήρυκας. διαλαλητής 2. (α) όποιος ή ό,τι μαζεύει κόσμο, κυρ. σε θέαμα, παράσταση, που προσελκύει το ενδιαφέρον πελατών: σ* *ένα νυκτερινό κέντρο πρέπει να υπάρχει ένα μεγάλο όνυμα. ένας διάσημος τραγυυδιστής, για -* (β) οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να ελκύσει την προσοχή των άλλων, ιδ. στο εμπόριο: *έβαλε το ωραίο φουστάνι στη βιτρίνα για ~. αλλά μέσα πουλούσε δεύτερα πράγματα* (γ) πτηνό ή ζώο που χρησιμοποιείται στο κυνήγι, για να τραβάει άλλα ζώα σε παγίδα **3.** (κακόσ.) υπάλληλος (μερικές φορές κακόφημου ή παράνομου) μαγαζιού, που προσελκύει (ψαρεύει) πελάτες.

[ηϋμ. < μτγν. *κράκτης*, μεταγενέστερος τ. τού αρχ. *κεκράκτης*, ανα-διπλασιασμένη μορφή θέματος που απαντά στο ρ. *κράζω].* **κρέας** (το) {κρέ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η σάρκα των ζώων η συνολική μάζα μυών, λίπους, τενόντων και συνδέσμων μεταξύ τού δέρματος και τού σκελετού στο σώμα σπονδυλωτού ή άλλου ζώου (κυρ. ο μοϊκός ιστός)· φρ. (α) ***δεν πιάνει κρέας πάνω του*** για άνθρωπο πολύ αδύνατο, κοκκαλιάρη. που δεν παχαίνει: *όσο και να φάει. ~!* συν. δεν πιάνει ξίγγι (πάνω του) (β) (εκφραστ.) ***ένα μάτσο κρέας*** για άνθρωπο αγύμναστο, δυσκίνητο και χοντρό, με νωθρές αντιδράσεις και παθητικότητα: *από* γο *καθισιό και το φαγητό όλη μέρα κατάντησε* ~ συν. λαπάς (γ) (εκφραστ.) ***κάνω τα μούτρα (κάποιου) κρέας*** (i) χτυπώ (κάποιον) πολύ, δέρνω με αγριότητα (και ως απειλή): *αν σε πιάσω. θα σου κάνω τα μούτρα κρέας* συν. σπάω κάποιον στο ξύλο, (λαϊκ.-σκωπτ.) χαλάω την πρόσοψη (σε κάποιον) (ii) (ειρων.) εξευτελίζω (κά-ποιον) εντελώς, τον ντροπιάζω: *τώρα μάλιστα, του έκανες τα μούτρα*

κρέας με αυτό που είπες! συν. κάνω (κάποιον) να μη μπορεί να σταθεί, προσβάλλω, θίγω, κάνω (κάποιον) να ντραπεί 2. (ειδικότ. για το ανθρώπινο σώμα) η πλούσια σάρκα, όγκος μυών και λίπους: *βλέπω έχεις - πάνω σον!* (είσαι εύσωμος, εύσαρκος) 3. τα εδώδιμα τμήματα τού σώματος των σφαγίων, η σάρκα συγκεκριμένων ζώων, που χρησιμοποιείται για τη διατροφή των ανθρώπων (κυρ. η σάρκα των θηλαστικών. κατ' αντιδιαστολή προς τη σάρκα ψαρκόν και πουλερικών ή προς τα όσπρια, τα χορταρικά, τα φρούτα, τα ζυμαρικά κ.λπ.): - *βοδινό / μοσχαρήσιο / χοιρινό / πρόβειο* || ~ *κόκκινο* (από αρνί, μοσχάρι, κατσίκι) / *λευκό* (από ψάρι. πουλερικά, χοιρινό) || ~ *νωπό / καταψυγμένο / καπνιστό / κονσερβοποιημένο / αλεσμένο* (κιμάς)· φρ. (πα- ροιμ.) ***το φτηνό το κρέας το τρών' οι σκύλοι*** κάτι ευτελές, κατώτερης ποιότητας αποδεικνύεται άχρηστο 4. καθένα από τα παραπάνω εδώδιμα τμήματα τού σώματος των σφαγίων, παρασκευασμένο και μαγειρεμένο ως φαγητό: ~ *κοκκινιστό / ψητό / βραστό / στα κάρβουνα* || *οι γιατροί συνιστούν την αποφυγή τής υπερκατανάλωσης κρέατος* jj *μία μερίδα* ~. — (υποκ.) **κρεστάκι** (το).

]ητυμ. αρχ. < Ι.Ε. *qrew- «ωμό κρέας», πβ. σανσκρ. kravis-, kravyam, λατ. eruor «πηγμένο αίμα», crudus «αιματηρός, βίαιος» (> crudelis > γαλλ. cruel), πολ. krew «αίμα», αρχ. γερμ. hrao «ωμός». <χγγλ. raw. γερμ. roh κ.ά. |.

κρεαταγορά (η) **1.** η αγορά κρεάτων· τόπος αγοραπωλησίας κρεά* των 2. (ειδικότ.) μεγάλο κατάστημα που πουλάει κρέας, κρεοπωλείο, **κρεατάκια** (τα) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) σαρκώδεις, αδενοειδείς εκβλαστήσεις, που αναπτύσσονται στη μύτη εμποδίζοντας την αναπνοή και αφαιρούνται με χειρουργική επέμβαση,

κρεατάλευρο (το) {-ου κ. -εύρου | -ων κ. -εύρων} σκόνη που προέρχεται μετά από επεξεργασία, από τα μη βρώσιμα μέρη κρεάτων (κόκ- καλα κ.λπ.) και χρησιμοποιείται ως ζωοτροφή, **κρεατής,** -ιά, -ιί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ανθρώπινου δέρματος 2.***κρεατί*** (το) το χρώμα τού ανθροόπινου δέρματος,

κρεατίλα (η) {χωρ. πληθ.} η χαρακτηριστική οσμή τού (νωπού κυρ.) κρέατος, **κρεατινή** (η) *

κρεάτινος

κρεατίνη (η) {1880J {κρεατινών} βιολ. πρωτεϊνική ουσία που συντίθεται από αμινοξέα. απαντά στο αίμα, στον εγκέφαλο και στους μυς και είναι σημαντικό απόθεμα ενέργειας για τη μυϊκή συστολή. **ΙΕΤΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. creatine|. **κρεατινίνη** (η) {κρεατινινίον) βιολ. μεταβολικό παράγωγο τής κρεατίνης (βλ.λ.), που βρίσκεται στο αίμα και στα ούρα. από όπου απεκκρίνεται σε σταθερή ποσότητα ανά 24ωρο ανεξαρτήτως τής διατροφής τού ατόμου και δίνει ενδείξεις για την ομαλή λειτουργία των νεφρών.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. creatinine), **κρεάτινος,** -η. -ο **1.** αυτός που είναι από κρέας, που αποτελείται από κρέας, σάρκα 2. εκκλης. (α) ***κρεατινή (εβδομάδα)*** η προτελευταία εβδομάδα τής Αποκριάς, κατά την οποία επιτρέπεται να τρώει κανείς κρέας (β) ***κρεατινή Κυριακή*** η Κυριακή τής Κρεοφάγου. η τρίτη Κυριακή τής Αποκριάς. Επίσης **κρεάτινος,** -ή, -ό (σημ. 2) κ. **κρεατέ- νιος,** -ια. -ίο (σημ. Ι). **κρεατοελιά** (η) μικρό, φυσικό, συνήθ. σκουρόχρο>μο και εκ γενετής, σαρκο'ίδες εξόγκωμα στο ανθρώπινο δέρμα (που μοιάζει με μικρή ελιά)· (επιστημ.) ο μελαγχρωματικός σπίλος, **κρεατομηχανή** (η) η μηχανή με την οποία αλέθουμε το κρέας, για να γίνει κιμάς.

κρεατόμυγα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) η μεγάλη μύγα που αφήνει τα αβγά της στο κρέας μέχρι την επώασή τους.

{ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. mouche de Ia viande), **κρεατόπιτα** (η) {δύσχρ. κρεατόπιτών) πίτα με γέμιση από μικρά κομμάτια κρέατος ή κιμά, (συνήθ.) ροζιού και μυρωδικά, **κρεατόσουπα** (η) {δύσχρ. κρεατοσουπών} σούπα για την παρασκευή τής οποίας χρησιμοποιείται ο ζωμός βρασμένου κρέατος, **κρεατοφαγία** (η) {χοιρ. πληθ.) η κατανάλωση κρέατος (κυρ. στην καθημερινή διατροφή) αν γ. χορτοφαγία, **κρεατοφάγος,** -ος, -ο [1894| αυτός που η διατροφή του στηρίζεται στην κατανάλωση κρέατος, που τρώει πολύ ή συχνά κρέας ΣΥΝ. κρε- οφάγος. Επίσης **κρεατοφαγάς** (ο) {κρεατοφαγάδες}, **κρεατωμένος,** -η, -ο αυτός που έχει σώμα πλούσιο σε σάρκα (λόγω μυών ή λίπους), που «έχει κρέας πάνω του» ΛΝΤ. κοκκαλιάρης. **κρεβάτι** (το) (παλαιότ. ορθ. *κρεββάτι)* (κρεβατ-ιού | -ιών} **1.** έπιπλο με επίπεδη βάση. στην οποία τοποθετείται στρώμα για την ανάπαυση και τον ύπνο ανθρώπου πάνο) σε αυτό: *βάζω* (κάποιον) *στο* - (τον κοιμίζω) [[*σηκώνομαι από το* ~ (ξυπνάω) || *σηκο')νω κάποιον από το* ~ (τον ξυπνάω) || *τα πόδια τού* ~ (το κάτω μέρος του) || ψοκεφαλάρι *τού* ~ Ii - *σκαλιστό / μπρούντζινο / ξύλινο / στρωμένο / πτυσσόμενο / μονό / διπλό* (για δύο άτομα) / *με κολόνες ι με ουρανό* (με σκεπή) / *παιδικό / νοσοκομείου / νυφικό* (που έχει στρωθεί και στολιστεί για την πρώτη νύχτα τού γάμου) ΣΥΝ. (λόγ.) κλίνη, (για μωρά) κούνια, (πρόχειρο) ράντζο, (αρχαιοπρ.) ευνή, (λαϊκ.) ντιβά\τ ΦΡ. (α) ***(είμαι / μένω) στο κρεβάτι*** είμαι κλινήρης, αδυνατώ λόγω ασθενείας να ακολουθήσω το καθημερινό πρόγραμμα δραστηριοτήτων μου: ~ *με 40 πυρετό* || ο *γιατρός τού είπε να μείνει στο κρεβάτι ακόμα λίγες μέρες* (β) ***πέφτω στο κρεβάτι*** πέφτω για ύπνο: *πέφτει στο κρεβάτι από τις εννιά* ΣΥΝ. κοιμάμαι (γ) ***ρίχνω (κάποιον) στο κρεβάτι*** (i) (για αρρώστια κ.λπ.) καταβάλλω (κάποιον): *για έναν μήνα τον έριξε στο κρεβάτι η υπερκόπωση* (ii) (για πρόσ.) καταφέρνω να κάνω κάποιον να δεχθεί να συνευρεθεί μαζί μου ερωτικά: *με τις υποσχέσεις του κατάφερε να τη ρίξει στο κρεβάτι* (δ) ***κάνω / στρώνω / φτειάχνω το κρεβάτι*** στρώνω σεντόνια και κουβέρτες, τακτοποιώ τα κλινοσκεπάσματα μετά τον ύπνο: *έφυγε βιαστικά το πρωί και δεν πρόλαβε να κάνει το κρεβάτι* συν. στρώνω, φτειάχνω τα σεντόνια (ε) ***κρεβάτι τού πόνου*** το κρεβάτι στο οποίο ο άρρωστος υπομένει τους πόνους, την ταλαιπωρία μιας ασθένειας: *ήταν δίπλα του στο - ώς την τελευταία μέρα* || *δεν έχασε το χιούμορ του ούτε και στο* - 2. κλίνη ξενοδοχείου ή νοσοκομείου και συνεκδ. δωμάτιο ξενοδοχείου ή νοσοκομείου και οι αντίστοιχες υπηρεσίες και η εξυπηρέτηση που παρέχονται σε πελάτη, ασθενή κ.λπ.: <5εν *μπορούσε να βρει ~ για τη νύχτα' όλα τα ξενοδοχεία ήταν πλήρη* συν. δωμάτιο, (λόγ.) κλίνη 3. έθιμο τού γάμου, κατά το οποίο συγγρνκίς και φίλοι, αφού στρωθεί το κρεβάτι των μελλονύμφων, αοήνουν επάνω χρήματα, πετάνε ρύζι κ.ά. 4. η ερωτική συνεύρεση, οι επιδόσεις των εραστών κατά τη διάρκεια τής σεξουαλικής πράξης: *είναι καλός / βίαιος / τρυφερός στο* ~ || *κάνω* - (κάνω έρωτα) || ταιριάζουν στο ~ ΣΥ.Ν. έρωτας, σεξ· ΦΡ. ***πάω στο κρεβάτι (με κάποιον)*** συνευρίσκομαι σεξουαλικά με κάποιον. σχομο λ. *φάκελος.* j f.tym. < μεσν. *κρεβάτιον* < μτγν. *κραβάτιον,* υποκ. τού ουσ. *κράβ(β)ατος.* αβεβ. ετύμου. πιθ. ανατολικό δάνειο, όπως και το συνώνυμο λατ. grabatusf. **κρεβατίνα** (η) Ιμεσν-J {χωρ. γεν. πληθ.} 1. οριζόντιο καφασωτό, δι- χτυωτό πλαίσιο, στο οποίο μπλέκεται και στερεώνεται η κληματαριά: *μεταλλική / ξύλινη* ~ {| ~ *από καλάμι* 2. (συνεκδ.) η κληματαριά: *τα φύλλα τής* ~. **κρεβατοκάμαρα** (η) {δύσχρ. κρεβατοκαμαρών) το υπνοδωμάτιο, το δωμάτιο που χρησιμοποιείται για τον ύπνο. για την ανάπαυση των ενοίκων: *πεντάρι διαμέρισμα με τρεις* **κρεβατομουρμούρα** (η) {χωρ. πληθ.) η φορτική και κουραστική έκφραση παραπόνο>ν μεταξύ συζύγων / εραστοιν, η γκρίνια στο κρεβάτι (πριν από τον ύπνο): *η γυναίκα του δεν του αφήνει να κοιμηθεί με την - κάθε βράδυ!* **κρεβάτωμα** (το) {κρεβατώμ-ατος | -ατα. -άτων) το να αναγκάζεται κάποιος να μένει στο κρεβάτι λόγω ασθενείας. **κρεβατώνω** ρ. μετβ. {κρεβάτο)-σα. -θηκα. -μένος} κάνω (κάποιον) να πέσει άρρωστος στο κρεβάτι: *αυτή η γρίπη μάς κρεβάτωσε* || *είναι κρεβατωμένος με πυρετό* συν. αρρωσταίνω, ρίχνω στο κρεβάτι, **κρεισσων,** -ων, -ον κ. **κρείττων** {κρείσσ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων} (αρχαιοπρ.) αυτός που διαθέτει μεγαλύτερη ισχύ, δύναμη, που πλεονεκτεί σε δυνάμεις, καλύτερος αντ. χειρότερος, ασθενέστερος· ΦΡ. ***κατά το κρείττον*** κατά τον τρόπο που υπαγορεύει η ηθική: *ομιλεί και πράττει* - συν. ηθικά, σωστά. — **κρεισσόνως** κ. **κρειττόνως** επίρρ. [αρχ.|.

Ιετυμ. < αρχ. ατ. *κρεισσων! -ττων* (κατ' αναλογίαν προς το *άμεί- νων)* < *κρέσσ)ν* (ίων.) < ^*κρέτ^ων,* που εμφανίζει το θ. ~*κρετ-.* από όπου και *κρέτ-ος.* αιολ. τ. τής λ. *κράτος* (βλ.λ.). Η λ., εκφράζοντας τη σημ. «ισχυρότερος», χρησιμοποιήθηκε ως συγκρ. βαθμός τού επιθ. *αγαθός* |.

κρεμ επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει το χρώμα τής κρέμας, υπόλευκος, κιτρινωπός: ~ *πουκάμισο / ύφασμα / χαρτί* 2. ***κρεμ*** (το) το ίδιο το χρώμα τής κρέμας.

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. creme, βλ. κ. *κρέμα*\. **κρέμα** (η) {κρεμών} **1.** το λίπος τού γάλακτος, που ανεβαίνει στην επιφάνεια. όταν σταματήσουμε να το αναταράσσουμε· το αφρόγαλα, το καϊμάκι: *βάζει πάντα - στον καφέ του* || ~ *γάλακτος* || *μια κουταλιά* ~ *με τη σοκολάτα* 2. κάθε μείγμα που έχει ως βάση βούτυρο, αβγά. άμολο, ζάχαρη και γάλα και στο οποίο προστίθενται και άλλα συστατικά και σερβίρεται ως επιδόρπιο ή γλύκυσμα: ~ *καραμελέ ι σοκολάτα / βανί?^ας ί με φρούτα και μαρέγκα / σαντιγί / μους* || *η ~ τού γαλακτομπούρεκου / τής μπουγάτσας / τής τάρτας*■ ΦΡ. (ειρων.) ***φάε την κρέμα / την κρεμούλα σου*** για την υποτίμηση τού συνομιλητή, για να δείξουμε ότι ο συνομιλητής είναι άπειρος: ~. *παιδάκι μου, και μη μπλέκεσαι με τέτοιες ιστορίες* ΣΥΝ. πιες το γαλατάκι σου 3. μη ρευστό φαρμακευτικό παρασκεύασμα, η δομή τού οποίου επιτρέπει την επάλειψή του στο σώμα για φαρμακευτικούς ή καλλωπιστικούς σκοπούς: ~ *προσώπου / σώματος / καθαρισμού / ενυδατική / για την ακμή / για τις ρυτίδες ί για ξηρά ή λιπαρά ή κανονικά δέρματα! υπο- αλ/.εργική / υγκτός / ημέρας / ξυρίσματος / μαλακτική* (για τα μαλλιά). — (υποκ.) **κρεμούλα** κ. **κρεμίτσα** (η).

{πτυμ. Αντιδάν., < ιταλ. crema < παλ. γαλλ. cresme < λατ. chrisma < αρχ. *χρίσμα* (βλ.λ.)Ι. **κρεμαγιέρα** (η) {δύσχρ. κρεμαγιερών} το σύστημα διεύθυνσης των τροχοών αυτοκινήτου.

[Ι:ΙΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. cremaillcre < παλ. γαλλ. carmeillere < cramail

δημώδ. λατ. *crama(s)culus < μτγν. *κρεμαστήρ. -ήρος,* αρχικώς «οι μύες που υποστηρίζουν τους όρχεις»!. **κρεμάζω** ρ. -* κρεμώ

κρεμάλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κατασκευή συνήθ. σε σχήμα ορθής γοινίας, στην άκρη τής οποίας κρεμούσαν σκοινί με θηλειά (βρόχο), την οποία περνούσαν στον λαιμό καταδίκου για τη θανάτωσή του (απαγχονισμός) ΣΥΝ. αγχόνη 2. (συνεκδ.) ο απαγχονισμός, το κρέμασμα (κάποιου) από τον λαιμό (για την εκτέλεση θανατικής ποινής)· ΦΡ. (α) ***στέλνω κάποιον στην κρεμάλα*** αποφασίζω την εκτέλεση κάποιου με απαγχονισμό (β) ***πάω στην κρεμάλα*** καταδικάζομαι σε θάνατο με απαγχονισμό: *αν τον συλλάβουν. θα πάει σίγουρα στην κρεμάλα* (γ) ***γλυτώνω την κρεμάλα*** καταφέρνω να μην καταδικαστώ σε θάνατο με απαγχονισμό: *με τέτοια εγκλήματα που έχει διαπράξει δεν τη γλυτώνει την κρεμάλα* (δ) ***η υπόθεση σηκώνει / είναι για / θέλει κρεμάλα*** κάποιος πρέπει να τιμωρηθεί αυστηρότατα (ε) ***είναι λες και τον πάνε στην κρεμάλα*** κάποιος είναι πολύ στενοχωρημένος · 3. παιχνίδι στο οποίο ο ένας παίκτης γράφει το πρώτο και το τελευταίο γράμμα μιας λέξης, σημειώνοντας με παύλες από πόσα γράμματα αποτελείται και ο άλλος παίκτης μαντεύει ποια γράμματα έχει. μέχρι να τη βρει ολόκληρη· για κάθε λανθασμένο γράμμα που λέει, σχήμα-

τίζεται σταδιακά σε μια ζωγραφιά ένα κρεμασμένο ανθρωπάκι (προ)- τα το κεφάλι, τα μαλλιά, ο λαιμός του κ.λπ.). που αν σχεδιαστεί ολόκληρο πριν ο παίκτης βρει τη λέξη. αυτός χάνει · 4. (σκωπτ.) ο γάμος. [ετυμ. < *κρεμώ* + παραγ. επίθημα *-άλα*. πβ. κ. *φεύγω - φευγάλα, τρέχω - τρεχάλα].

κρεμάμενος, -η, -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που κρέμεται (από κάπου)· μόνο στη φρ. ***επί ξύλου κρεμάμενος*** βλ. λ. *ξύλο*.

Ιετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *κρέμαμαι*. για το οποίο βλ. λ. *κρεμώ[*.

κρεμανταλάς (ο) {κρεμανταλάδες), **κρεμανταλού** (η) {κρεμαντα- λούδες) (λαϊκ.-εκφραστ.) ψηλός και αδέξιος άνθρωπος, χωρίς χάρη. [ΗΤΥΜ. < **κρεμανταρ-άς* (< *κρεμώ*), με πιθ. επίδρ. τού *μπουνταλάς* ή, κατ' άλλη άποψη. < **κρεμο~μανταλάς* (με απλολογία)].

κρέμασμα (το) [μτγν.] {κρεμάσμ-ατος | -ατα. -άτων) 1. το να κρεμάσει κάποιος κάτι: *το - διακοσμητικών φώτων στους δρόμους || το - σκουλαρικιού στο αφτί* 2. η εκτέλεση με απαγχονισμό, ο πνιγμός στην κρεμάλα· φρ. (κάποιος) θέλει ***κρέμασμα*** (κάποιος) πρέπει να τιμωρηθεί με την πιο αυστηρή ποινή, του αξίζει παραδειγματική τιμωρία: *τέτοιοι εγκληματίες θέλουν κρέμασμα, όχι φυλακή* · 3. (σκωπτ.) ο γάμος.

κρεμασμένος, -η. -ο **1.** αυτός που κρέμεται από κάπου, που έχει κρεμαστεί: *πάνω από τα ράφια των προϊόντων υπήρχαν - ετικέτες με τις τιμές* ΣΥΝ. αναρτημένος **2.** (για πρόσ.) αυτός που έχει απαγχονι- στεί. που έχει πεθάνει στην κρεμάλα: οι - *αφήνονταν σε κοινή θέα ως παράδειγμα προς αποφυγήν* · φρ. (παροιμ.) ***στο σπίτι τού κρεμασμένου δεν μιλάνε για σχοινί*** (i) πρέπει να αποφεύγει κανείς να θυμίζει στους άλλους επώδυνες για αυτούς καταστάσεις με αναφορές σε παρόμοια θέματα: *Μιλούσε για χρεωκοπία σε άνθρωπο που είχε πτωχεύσει! Μα μιλάνε για σχοινί στο σπίτι τού κρεμασμένου:* (ii) άνθρωποι που έχουν διαπράξει σφάλματα ή αδικήματα δεν πρέπει να κατηγορούν άλλους για τα ίδια σφάλματα ή αδικήματα: *ας μη μιλάει το κόμμα σας για νοθεία' ~!*

[ΗΤΥΜ. Η παροιμία σΓο *σπίτι τού κρεμασμένου δεν μι/.άνε για σχοινί* είναι μετάφρ. τού γαλλ. on ne parje pas de corde dans la maison du pendu|.

κρεμαστάρι (το) [κρεμασταρ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** οτιδήποτε κρεμιέται (κυρ. στο ανθρώπινο σώμα. όπως τα σκουλαρίκια, τα βραχιόλια κ.λπ.) 2. η κρεμάστρα· φρ. (παροιμ.) ***όσα δεν φτάνει η αλεπού, τα κάνει κρεμαστάρια*** βλ. λ. *αλεπού* 3. καρπός που κρεμιέται (από το ταβάνι), για να συντηρηθεί ή να ωριμάσει 4. (σκωπτ.-μειωτ.) για πεσμένο γυναικείο στήθος. (υποκ.) **κρεμασταράκι** (το).

[πτυμ. < μεσν. *κρεμαστάριον «καντ\λνρ\»* < *κρεμαστός* + παραγ. επίθημα *-άρι(ον)* |.

κρεμαστήρϊ (το) {κρεμαστηρ-ιού | -ιών) η κρεμάστρα για τα ρούχα στη ντουλάπα: *ξύλινο / πλαστικό / μεταλλικό* ~ συν. κρεμαστάρι, (υποκ.)

κρεμσστηράκι (το).

ΙΕΤΥΜ. < *κρεμαστός* + παραγ. επίθημα *-ήρι*, πβ. κ. *τρυπητ-ήρ\.\.*

κρεμαστός, -ή, -ύ [αρχ.] **1.** αυτός που κρεμιέται, που αναρτάται: **-** *ρο/.όι* (ρολόι τοίχου) / *ράφι / καθρέπτης / τσάντα* (που περνιέται στον ώμο) ΣΥΝ. κρεμασμένος, αναρτημένος **2.** αυτός που δεν στηρίζεται κάπου, αλλά αιωρείταν μετέωρος: ~ *φοηιστικό / γλάστρα / γέφυρα* (χωρίς υποστυλώματα, καμάρες κ.λπ.) / *βεράντα / βράχια* (αυτά που προεξέχουν, που φαίνεται πως δεν ακουμπούν αλλού) / *κήποι* (βλ. λ. *κήπορ* ιυν. αιωρούμενος. — **κρεμαστά** επίρρ.

κρεμαστρα (η) Ιμτγν.) (κρεμαστρών) **1.** μικρό αντικείμενο που απο- τελείται από ένα κομμάτι ξύλου, μετάλλου ή πλαστικού, συνήθ. κυρτό ή σε σχήμα περίπου αμβλυγώνιου τριγώνου, με άγκιστρο στο πάνω μέρος του και συνήθ. με γαντζάκια στις άκρες του για το κρέμασμα των ρούχων ή εξαρτημάτων ενδύσεως (λ.χ. ζωνών) κυρ. στις ντουλάπες ΣΥΝ. κρεμαστάρι, κρεμαστήρι **2.** μικρό έπιπλο που κρεμιέται στον τοίχο ή στηρίζεται μόνο του και έχει άγκιστρα για το πρόχειρο κρέμασμα ρούχων, καπέλων κ.λπ. συν. καλόγερος.

κρεματόριο (το) {κρεματορί-ου | -ων) **1.** ειδικό οικοδόμημα για την αποτέφρωση των νεκρών 2. (ειδικότ. στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως των Ναζί) ανάλογο οικοδόμημα με κλίβανο, στο οποίο αποτέφρωναν μαζικά τα πτώματα των αιχμαλώτων που προέρχονταν από τους θαλάμους αερίων: *τα ~ τού Άουσβιτς*.

[ΠΤΥΜ. < γερμ. Krematorium < λατ. ercnio «καίω»].

κρεμεζής, -ιά. -ί **1.** αυτός που έχει το κόκκινο χρώμα τού κρεμεζιού: ~ *πουκάμισο* 2. ***κρεμεζί*** (το) [κρεμεζ-ιού | -ιών) το κόκκινο χρώμα στην απόχρωση τού κρεμεζιού.

Ιετυμ. μεσν. < *κιρμιζής* < τουρκ. kirmi/.i < αραβ. qirmiz, βλ. κ. λ. κταρ- *μίνι\.'*

κρεμέζι (το) |κρεμεζ-ιού | -ιών) κόκκινη φυσική χρωστική ουσία, που παράγεται από το έντομο κέρμης.

[ΕΤΥΜ.μεσν. < τουρκ. kirmizi).

κρεμμύδι κ. (λαϊκ.) **κρομμύδι** (το) {κρεμμυδ-ιού | -ιών} **1.** διετές ποώδες φυτό. τού οποίου οι έντονα αρωματικοί σαρκώδεις βολβοί τρώγονται νωποί ή μαγειρεμένοι, φρέσκοι ή ξεροί, και περιέχουν θειούχα πτητικά έλαια, που ερεθίζουν τα μάτια προκαλώντας δάκρυα 2. (συνεκδ.) οι βολβοί αυτού τού φυτού: *ψι/.οκομμένα - || το στιφάδο είναι φαγητό που βασίζεται στα -* [[*χλωρό / φρέσκο / ξερό* ~ · φρ. (α) ***κάνω (κάποιον) με τα κρεμμυδάκια*** χτυπώ (κάποιον) αλύπητα, τον περνώ από εξονυχιστικό έλεγχο, από αυστηρή κριτική, τον εξουδετερώνω πλήρως, ώστε να μη μπορεί να αντιδράσει: *έχει τόσο ακλόνητα επιχειρήματα. που αν μιλήσει, θα τους κάνει με τα κρεμμυδάκια! \\ τους έκαναν με τα κρεμμυδάκια στον χθεσινό αγώνα- έξι γκολ τούς έβα- λαν!* συν. κολλάω στον τοίχο (β) ***(ντυμένος) σαν το κρεμμύδι*** με πολλά ρούχα (το ένα πάνω) στο άλλο). — (μεγεθ.) **κρεμμύδα** κ. **κρομμύ- δα** (η), (υποκ.) **κρεμμυδάκι** κ. **κρομμυδάκι** (το).

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *κρομμύδιον*. υποκ. τού αρχ. *κρόμμυον* (το διπλό *-μμ-* δεν έχει ερμηνευθεί ικανοποιητικά) < θ. *krom-, ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *krem- «κρεμμύδι, σκόρδο», πβ. μέσ. ιρλ. crim «σκόρδο», αρχ. αγγλ. hramsan (πληθ.. > αγγλ. ramsons), ρωσ. cercmsa κ.ά.[. **κρεμμυδίλα** κ. (λαϊκ.) **κρομμυδίλα** (η) {χωρ. πληθ.) η δυσάρεστη μυρωδιά, κυρ. τού κομμένου ή μαγειρεμένου κρεμμυδιού, **κρεμμυδοείδής,** -ής, -ές |κρεμμυδοε\δ-ούς | -εϊς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα κρεμμυδιού· ιδ. στη ρωσική αρχιτεκτονική: *-τρούλος ναού*. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες*.

[f.tym. Ο όρ. τής αρχιτεκτονικής αποδίδει το γερμ. zwiebel-forinigl.

κρεμμυδόπίτα (η) {δύσχρ. κρεμμυδοπιτών} πίτα με γέμιση κυρ. από κρεμμύδια.

κρεμμυδόσουπα (η) {δύσχρ. κρεμμυδοσουπών} σούπα με κύριο συστατικό τα κρεμμύδια, **κρεμμυδότσουφλο** κ. (λαϊκ.) **κρομμυδότσουφλο** (το) η φλούδα τού κρεμμυδιού, **κρέμομαι** ρ. αμετβ. Ιμόνο σε ενεστ. **κ.** παρατ.} **1.** είμαι στερεωμένος σε σταθερό σημείο σε απόσταση από το έδαφος και αιωρούμαι: *το φωτιστικό κρέμεται από το ταβάνι* 2. (μτφ.) εξαρτώμαι από κάποιον παράγοντα: *όλοι κρεμόμαστε από σένα'* φρ. (μτφ.) (α) ***κρέμομαι/ κρεμιέμαι από τον λαιμό (κάποιου)*** αποθέτω σε κάποιον κάθε ελπίδα μου. βασίζομαι ολοκληρωτικά σε αυτόν: *μια οικογένεια κρέμεται απ' τον λαιμό του, για να ζήσει* (β) ***κρέμομαι από το στόμα / τα χείλη (κάποιου)*** είμαι γοητευμένος από τον τρόπο που μιλάει κάποιος ή έχω στρέψει όλη μου την προσοχή στα λόγια κάποιου: *όλοι κρέμονταν από το στόμα τού καθηγητή την ώρα που εξηγούσε τα θέματα των εξετάσεων* (γ) ***κρέμομαι από μία κλωστή*** βλ. λ. *κλωστή*.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κρέμαμαι*, μέσ. φωνή τού ρ. *κρεμώ* (βλ.λ.)]. **κρεμοσάπουνο** (το) ρευστό κρεμώδες σαπούνι: *αρωματικό* **κρεμώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κρεμάς... [κρέμ-ασα, -ιέμαι κ. (λαϊκ.) -ιούμαι, -άστηκα. -ασμένος) ♦ (μετβ.) 1. στερεώνω (κάτι) από ψηλά, από σημείο κατάλληλο, ώστε να ισορροπεί με το βάρος του. στηρίζω (κάτι) από πάνω, από την κορυφή του: ~ *τον πίνακα στον τοίχο / το φωτιστικό απ' το ταβάνι / τα στολίδια στο δέντρο / καρτέλες στα ρούχα / τις κουρτίνες / την τσάντα στον ώμο / το παλτό στην κρεμάστρα / τη σημαία στο κοντάρι* αντ. ξεκρεμώ· *ΦΡ.* ***κρεμάω / Λύνω / έχω λυτό*** *ι* ***αμολάω το ζωνάρι μου για καβγά*** βλ. λ. *ζωνάρι* **2.** αφήνω (κάτι να πέσει προς τα κάτω χαλαρά, χωρίς να το συγκρατώ καθόλου): ~ *τα χέρια απ' την κούραση* ΣΥΝ. ρίχνω, αφήνω- ΦΡ. ***κρεμάω μούτρα*** εκδηλώνω τη δυσαρέσκειά μου (για κάτι): *δεν του πήρα το παιχνίδι που μου ζήτησε κι αμέσως κρέμασε μούτρα!* 3. εκτελώ με απαγχονισμό, πηγαίνω (κάποιον) στην κρεμάλα: *κρέμασαν τους προκρίτους τής περιοχής || αν σε πιάσει, θα σε κρεμάσει!* **4.** εγκαταλείπω την επαγγελματική μου απασχόληση σε έναν τομέα ή οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα: *ο μεγάλος ποδοσφαιριστής θα κρεμάσει τα παπούτσια τ ου μετά τον τελικό* (θα σταματήσει το ποδόσφαιρο) || ο *διαιτητής κρέμασε τη σφυρίχτρα του* (έπαψε να διαιτητεύει) || *τα κρέμασε τα εργαλεία* του (σταμάτησε να δουλεύει) || - γο *πετραχήλι μου* (για κληρικό· παύω να ιερουργώ, τιμορούμαι με αργία) || - *τ'άρματα* (σταματώ τον πόλεμο, τις εχθροπραξίες) ♦ (αμετβ.) 5. (λαϊκ. κυρ. για το σώμα. τους μυς) χαλαρώνω, χάνω την ικανότητα μοϊκού ελέγχου, τη σοριγηλότητά μου: *σταμάτησε τη γυμναστική και κρέμασε εντελώς || είχε κρεμάσει η γλώσσα του από την κούραση* 6. (λαϊκ.-εκφρα- στ. για ύφασμα/ρούχο) σακουλιάζω· περισσεύω από τη μία πλευρά ή δεν εφαρμόζω καλά: γο *σακάκι κρεμάει λίγο στην ωμοπλάτη και στα μανίκια || σπρώξε το τραπεζομάντιλο να ίσωσε*, γιατί κρεμάει απ' αυτή την πλευρά- (μεσοπαθ. **κρεμιέμαι)*** 7. πιάνομαι από κάπου, ώστε να αιωρούμαι: ο *πυροσβέστης κρεμάστηκε με το ένα χέρι απ' τη σκάλα, για να σώσει* γο *παγιδευμένο κοριτσάκι || το παιδί κρεμάστηκε στον λαιμό τής μάννας του* (την πήρε αγκαλιά, περνώντας τα χέρια του γύρω από τον λαιμό της) 8. μπορώ να τοποθετηθώ σε σημείο που βρίσκεται ψηλά. ώστε να αιωρούμαι: ο *πολυέλαιος κρεμιέται στο ταβάνι* 9. απαγχονίζομαι. αυτοκτονώ με κρεμάλα: *κρεμάστηκε στο κελ- λί* του || *κρεμάστηκε από τις ενοχές-* ΦΡ. ***άι κρεμάσου ι να πας να κρεμαστείς!*** για να διώξουμε κάποιον, για άνθρωπο που οι πράξεις του παύουν να μας ενδιαφέρουν ή να μας δεσμεύουν στο παραμικρό συν. κόψ* τον σβέρκο σου, άι πνίξου 10. (σκωπτ.) παντρεύομαι, νυμφεύομαι: *κρεμάστηκε κι αυτός- άργησε, αλλά τον χόρεψε του Ησαΐα!* συν. βάζω στεφάνι, στεφανώνομαι. Επίσης (σπάν.) **κρεμάζω.** * σχόλιό λ. *σπάζω*.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κρεμώ (-άω)* < *κρεμάννυμι*, αβεβ. ετύμου. Φαίνεται πως το αρχικό θ. τής λ. είναι *κρέμα-* (πβ. αόρ. *κρεμά-σαι)*, αλλά η μεν σύνδεση με το λιθ. kariu «κρέμομαι, αναρτώ» προσκρούει σε μορφολογι- κά προβλήματα, η δε αναφορά τού σανσκρ. sramyati «κουράζω» αφήνει σημασιολογικά κενά. Ομόρρ. *κρημ-νός* (που εμφανίζει την εκτεταμένη βαθμ.) > *γκρεμός, κρεμά-στρα, κρεμα-στός* κ.ά.|.

κρεμώ - κρέμομαι - κρεμιέμαι. Το ρήμα κρεμώ (αρχ.. μεταπλασμένος τ. τού *κρεμάννυμι)* έχει μεταβατική χρήση (παίρνει αντικείμενο). π.χ. *κρεμο) τον πίνακα στον τοίχο, κρεμώ τα ρούχα στη ντουλάπα* κ.λπ. με μεσοπαθητικό τ. το κρεμιέμαι που σημαίνει «κρατιέμαι ή πιάνομαι από κάπου, ώστε να μην ακουμπώ / στηρίζομαι στο έδαφος» (π.χ. *κρεμιέμαι στο μονόζυγο, το μενταγιόν κρεμιέται σε μια αλυσίδα)*. Το κρέμομαι διαφέρει στη σημασία και την προέλευσή του από το *κρεμιέμαι* και σημαίνει «αιωρούμαι πιασμένος ή στερεωμένος από κάπου»: *Το φωτιστικό κρέμεται από το ταβάνι* - (μτφ.) *Κρέμομαι από τα χείλη κάποιου*. Μερικές φορές αντί τού ρήματος *κρεμώ* χρησιμοποιείται ο τ. *κρεμάζω* (μτγν. από τον αόρ. *εκρέμασα* τού αρχ. ρ. *κρεμάννυμι)*.

κρεμώδης, -ης, -ες {κρεμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) αυτός που έχει

την υφή κρέμας: ~ *ουσία / σαπούνι*. ΣΧΟΛΙΟ *λ. -ης, -ης, -ες.* **κρέντο** (τυ) {άκλ.} **1.** οι πεποιθήσεις, αυτά πυυ πιστεύει κάποιος **2.** ΜΟΥΣ. το τρίτο τυπικό μέρος τής λατινικής λειτουργίας (Κύριε, γκλό- ρια. κρέντο. σάνκτους-μπενεντίκτους, άγκνους ντέϊ) που μελοποιείται πάνω σε λατινική απόδοση τού Πιστεύω (credo in unum Deum, πιστεύω εις ένα θεόν): *το ~ από τη Λειτουργία τού Μότσαρτ.*

[ΕΤΥΜ. < λατ. credo «πιστεύω»!, **κρένω** ρ. αμετβ. {εχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.[(λαϊκ.) μιλώ σε κάποιον, τυυ απευθύνω τον λόγο: *«Αγγέλω μ \ κρένει η μάννα σου. δεν ξέρω τι σε θέ/.ει»* (δημοτ. τραγ.) συν. λέγω.

[LiTYM. μεσν. < αρχ. *κρίνω].* **κρεολός** (ο), **κρεολή** (η) **1.** (παλαιότ.) λευκός γεννημένος στις ισπανικές κτήσεις τής Αμερικής ή καταγόμενος από τους πρώτους Γάλλους αποίκους στον Νότο των Π.Π.Α. (π.χ. στη Νέα Ορλεάνη) **2.** (γενικότ.) καθένας από τους ανθρώπους που ανήκει στον πολιτισμό των λαών τής Καραϊβικής.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. creole < ισπ. criollo < πορτ. crioulo, ονομασία τού λευκού που γεννήθηκε στις αποικίες, < p. criar «ανατρέφω» < λατ. creare «δημιουργώ»|. **κρεολός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με κρεολό **2.** ΓΛΩΣΣ. *κρεολή (γλώσσα)* παρεφθαρμένη μορφή γλώσσας από την ανάμειξη δύο ή περισσοτέρων γλωσσών (= πίτζιν γλώσσα), η οποία επικράτησε ως μητρική μιας γλωσσικής κοινότητας. Ηπίσης **κρεολικός,** -ή, -ό. ** σχολιο λ. *πίτζιν.*

κρεοπωλείο (το) [μτγν.] κατάστημα ή τμήμα καταστήματος, όπου πωλείται κρέας ΣΥΝ. χασάπικο, **κρεοπώλης** (ο) Ιμτγν.] {κρεοπωλών}, **κρεοπώλισσα** (η) {κρεοπω- λισσών) πρόσωπο που πουλά κρέας· ο ιδιοκτήτης κρεοπωλείου ΣΥΝ. χασάπης, μακελλάρης. **κρεοφαγια** (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} κρεατοφαγία.

κρεοφάγος, -ος. -ο [αρχ.ί κρεατοφάγος.

κρεπ (το) {άκλ.} **1.** ακατέργαστο καουτσούκ, πεπιεσμένο σε πτυχωμένα φύλλα, που χρησιμοποιείται κυρ. για την κατασκευή πελμάτων στα παπούτσια: *μποτάκια με ~* · 2. ελαφρό ύφασμα από μετάξι, βαμβάκι ή άλλη ίνα με ελαφρά πτυχωμένη, κυματοειδή ή ανάγλυφη επιφάνεια συν. κρέπτ φρ. *νήμα κρεπ* νήμα που έχει συστραφεί, το σγουρό νήμα.

[ετυμ. < γαλλ. crepe < παλ. γαλλ. cresp «σγουρός, πτυχωτός» < λατ. crispus «τραχύς»], **κρέπα** (η) {κρεπών} μαγειρικό και ζαχαροπλαστικό παρασκεύασμα από ειδικό μείγμα πηχτής ζύμης (από αλεύρι, γάλα ή νερό και αβγά), που απλώνεται πάνω σε ειδική θερμαινόμενη πλάκα, ώσπου να ψηθεί και να γίνει μια πολύ λεπτή πίτα, η οποία γεμίζεται με πικάντικη ή γλυκιά γέμιση και τυλίγεται ρολό ή στα δύο ή στα τέσσερα: *~ με μανιτάρια και ζαμπόν || ~ με σοκολάτα / με μπανάνες.*

[ηι υμ. < γαλλ. crepe < παλ. γαλλ. cresp «σγουρός, πτυχωτός» < λατ. crispus «τραχύς»], **κρεπάρω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κρέπ-αρα κ. -άρισα} (λαϊκ.) ♦ (αμετβ.) **1.** σπάζω σε κομμάτια, κόβομαι σε μικρά μέρη: *έτσι που το φόρτωσες το αυτοκίνητο, θα κρεπάρει από το βάρος* ΣΥΝ. σχίζομαι, θραύομαι · **2.** (μτφ.) καταρρέω λόγω μεγάλης ψυχολογικής πίεσης, αντιδρώ με έντονο ξέσπασμα: *δεν αντέχω τόσο μεγάλη πίεση και άγχος, θα ~!* συν. σκάζω ♦ (μετβ.) 3. αυξάνω τον όγκο τού χτενίσματος ή μιας τούφας μαλλιών: *ο κομμωτής τής πρότεινε να κρεπάρει /Αγο το μαλλί, για να μη φαίνεται πεσμένο* ΣΥΝ. ξαίνω. - **κρεπάρισμα** (το), (υποκ.) **κρεπαρισματάκι** (το) (σημ. 3).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. crepare < λατ. crepare «κροτώ, θορυβώ». **Η** σημ. 3 αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. creper (les cheveux)|. **κρεπερί** (η) {άκλ.} κατάστημα παρασκευής και πώλησης κρεπών.

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. creperie], **κρέπι** (τυ) {κρεπ-ιού | -ιών} (λαικ.) **1.** το κρεπ. το λεπτό ύφασμα με τη χαρακτηριστική ανάγλυφη, κυματοειδή επιφάνεια 2. η συνήθ. μαύρη ταινία ή άλλο κομμάτι από κρεπ ύφασμα, που φοριέται ως περιβραχιόνιο ή χρησιμοποιείται στα σπίτια ως συμβολική ένδειξη πένθους: *κρέμασαν τα ~* 3. το μαύρο πέπλο που φορούσαν παλιότερα οι χήρες, για να δηλώσουν το βαρύ τους πένθος.

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. crepe, βλ. κ. *κρεπ].* **κρεπ-ντε-σίν** (τυ) {άκλ.} το ελαφρό, μαλακό μεταξωτό ή συνθετικό κρεπ, που χρησιμοποιείται κυρ. για τη ραφή φορεμάτων.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. crepe de Chine «κρεπ τής Κίνας»| · **κρεσέντο** κ. **κρετσέντο** (το) {άκλ.} **1.** μους. η βαθμιαία αύξηση τής έντασης κατά την εκτέλεση μουσικού κομματιού 2. (συνεκδ.) τμήμα μουσικού κομματιού που εκτελείται με βαθμιαία αύξηση τής έντασης 3. (μτφ.) η σταθερή αύξηση στη δύναμη ή στην ένταση· το κορυφαίο σημείο σε μια κλιμάκωση: *βρισκόμαστε σε ένα ~ πολιτικολο- γίας εν όψει εκλογών || στο ~ τού πάθους* συν. κορύφωση.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. crescendo < λατ. crescendum, γερυνδιυ τού ρ. cresco « αυξάνω »|. **κρετινισμός** (ο) **1.** ιατρ. η διανοητική καθυστέρηση τού ατόμου που οφείλεται σε εκ γενετής ανεπάρκεια στις εκκρίσεις τού θυρεοειδούς αδένα, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπυδιση τής ανατομικής και λειτουργικής ανάπτυξης 2. η συμπεριφορά τού παθολογικώς ηλί- θιυυ ατόμου 3. (υβριστ.) η μεγάλη βλακεία και συνεκδ. κάθε πράξη ή ενέργεια πυυ οφείλεται σε βλακεία.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cretinisme. Βλ. κ. *κρετίνος].* **κρετίνος** (ο/η) **1.** πρόσωπο πυυ πάσχει από κρετινισμό συν. ιδιώτης, βλάκας 2. (υβριστ.) για πρόσωπο ηλίθιο, μειωμένης αντίληψης ή αγροίκο. σχολιο λ. *νοικοκύρης.*

[ΕJΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. cretin < διαλεκτ. γαλλ. crestin. προσωνυμία που δόθηκε σε νοητικώς καθυστερημένα άτυμα, τα οποία κατοικού

σαν στις Αλπεις, με. τη σημ. «αγαθιάρης, χαζούλης» και με ευφημι- στικό σχηματισμό (πβ. γαλλ. bonhomme. innoceni κ.ά.. όλα με μειω- τική ^ρήση). < λατ. chrisiianus < μτγν. *χριστιανός].* **κρετόν** (το) {άκλ.} λεπτό βαμβακερό ύφασμα, με έντονα χρώματα, που χρησιμοπυιείται κυρ. για κουρτίνες και καλύμματα επίπλων. [ΕΤΥΜ. < γαλλ. cretonne < Croton, χωριό τής Νορμανδίας. όπου κατασκευαζόταν αυτό το ύφασμα].

Κρέων (ο) {Κ,ρέοντ-ος. -α} ΜΥΘΟΛ. **1.** βασιλιάς τής Κορίνθου. ο οποίος δέχθηκε στην αυλή του τη Μήδεια και τον Ιάσονα **2.** βασιλιάς τής Θήβας, γιος τού Μενοικέα· μετά τη μάχη των Επτά εναντίον τής Θήβας απαγόρευσε την ταφή τού Πολυνείκη. Κπίσης **Κρέοντας.**

[ετυμ. αρχ., σχηματισμένο κατά τις μτχ. σε -ων. *-οντος* < *κρε(ί)ων* «ισχυρός, κυρίαρχος», που συνδ. με σανσκρ. sreyas- «ισχυρότερος», αβεστ. srayah-].

κρημνίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {κρήμνισ-α. -θηκα. -μένος} (λόγ.) γκρεμίζω (βλ.λ.) (πβ. λ. *κατακρημνίζω).* -- **κρήμνισις** (η) Ιμτγν.] κ. **κρημνισμός** (ο) Ιμτγν.] κ.

κρήμνισμα (το) [μτγν.]. **κρημνός** (υ) (αρχαιοπρ.) ο γκρεμός · κυρ. στη ΦΡ. *βαίνω κατά κρημνών* βλ. λ. *βαίνω.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *κρημ-.* εκτεταμ. βαθμ. θέματος, που απαντά στο ρ. *κρέμαμαι* (για το οποίο βλ. λ. *κρεμώ).* Βλ. κ. *γκρεμός*|. **κρημνώδης,** -ης, -ες [αρχ.Ι {κρημνώδ- ους | -εις (συδ. -η), -ών} **1.** (έκταση) που έχει ανώμαλη διαμόρφωση, με γκρεμούς 2. αυτός που θυμίζει γκρεμό, που έχει τα χαρακτηριστικά γκρεμυύ: - *όχθη* ΣΥΝ. απότομος, απόκρημνος, κατακόρυφος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **κρηναίος,** -α. -ο [αρχ.Ι (αρχαιοπρ.) αυτός που βγαίνει, πυυ πηγάζει από κρήνη: - *ύδωρ.* **κρήνη** (η) {κρηνών} **1.** η φυσική πηγή νερού **2.** η κατασκευή από την οποία ξεπηδά το νερό φυσικής πηγής ή τεχνητού πίδακα, λ.χ. πέτρινη ή μαρμάρινη τετράπλευρη κατασκευή με κρουνούς στις πλευρές της ή τοίχος, στην πρόσοψη τού οποίου υπάρχει κρουνός και χτιστή ή σκαλισμένη λεκάνη στην οποία χύνεται το νερό ή δεξαμενή με βάθρο, πάνω στο οποίο υπάρχει γλυπτή μορφή ή σύνθεση, από την οποία εκρέει νερό (συνήθ. σε κήπους ή δημόσιους χώρους) **3.** (μτφ.- λογοτ.) το σημείο από τυ υπυίυ εκπορεύεται, πηγάζει κάτι· οτιδήπυτε τροφοδοτεί: *η ~ τού ηλίου* (από όπου πηγάζει τυ φως) ΣΥΝ. πηγή. [ΕΤΥΜ. αρχ. < **κράσνά.* πιθ. < **krsna-* < Ι.Ε. **krosno-* «πηγή», πβ. αρχ. αγγλ. hroen. hoern κ.ά. Ομόρρ. *κρουνός* (βλ.λ.). Σύμφωνα με άλλη εκ- δυχή, η λ. *κρήνη* συνδέεται ετυμολογικούς με το ουσ. *κάρα* «κεφαλή» (πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *κράνα· κεφαλή)* και έχει τη σημ. «κεφαλόβρυσο». πβ. λατ. caput fontis «κεφαλόβρυσο»]. **κρηπίδα** (η) {-ας κ. (λόγ.) -ίδος} (λόγ.) **1.** η λιθόκτιστη επίπεδη επιφάνεια σε όχθη ποταμού, η προκυμαία, το πλάτωμα αποβάθρας ΣΥΝ. κρηπίδωμα 2. το θεμέλιο κτίσματος· κάθε βάθρο ή υπόβαθρυ, με το οποίο ενισχύεται η αντοχή, η ανθεκτικότητα κτηρίου **3.** ΑΡΧΑΙΟΛ. η βαθμιδωτή βάση των αρχαίων ναο'>ν **4.** χτισμένο σκαλοπάτι (κυρ. στη μπροστινή πλευρά τής Αγίας Τράπεζας) **5.** το τμήμα τού θαλάσσιου βυθού κοντά στην ακτή: *ηπειρωτική* - (υφαλοκρηπίδα).

| ΕΤΥΜ. < αρχ. *κρηπίς. -ίδος,* τεχνικός όρ., αγν. ετύμου. Ίσως πρόκειται για δάνειο. Το λατ. crepida είναι δάνειο από την Ελλην.|. **κρηπίδωμα** (τυ) [μτγν.| {κρηπιδώμ-ατος | -ατα,-άτων} **1.** θεμέλιο υποστήριξης οικοδομήματος: - *ναού* ΣΥΝ. υπόβαθρο **2.** (μτφ.) η βάση, τα θεμέλια στα οποία στηρίζεται (κάτι): *οι μελέτες τον αυτές αποτέλε- σαν το ~ τής μετέπειτα επιστημονικής του θεωρίας* **3.** η πλατφόρμα σιδηροδρομικού σταθμού ή λιμανιού, το πλάτωμα επιβίβασης και αποβίβασης ΣΥΝ. αποβάθρα, (για λιμάνι) προκυμαία, **κρηπιδώνω** ρ. μετβ. {κρηπίδωσα} **1.** κατασκευάζω κρηπίδα, θεμέλια 2. (ειδικότ.) κατασκευάζω προκυμαία.

f.tym. < μτγν. *κρηπιδώ (-όω)* < αρχ. *κρηπίς. -ίδος* (βλ.λ.)|. **κρησάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} κόσκινο με πολύ λεπτό δίχτυ, κατάλληλο για ψιλό κοσκίνισμα, συνήθ. για τον καθαρισμό τού αλευριού από τα πίτουρα φρ. (α) *(περνώ κάτι) από την ψιλή κρησάρα* (εξετάζω κάτι) λεπτομερώς, (περνώ κάτι) από εξονυχιστικό έλεγχο (β) **θσ** *σου βάλω κρησάρα / κόσκινο* βλ. λ. *κόσκινο.*

[J-.ΤΥΜ. < αρχ. *κρησέρα.* αβεβ. ετύμου. Τυ επίθημα *-έρα* παρουσιάζεται και σε άλλες συναφείς λ. (πβ. *διφθ-έρα. χο/.-έρα).* αλλά το θ. *κρησ-* παραμένει ανερμήνευτο. Έχει εικασθεί ότι προέρχεται από αμάρτυρο ουσ. **κρήσῆς / ~κρήσος* και συνδέεται με λατ. cretus «χωρισμένος», αλλά η ίδια η λατ. λ. είναι δυσεξήγητη ως προς την προέλευσή της. Η συνώνυμη λατ. λ. crTbrum «κρησάρα, κόσκινο» δεν συνδέεται με την Ελλην.|.

κρησαρίζω ρ. μετβ. [μεσν.] {κρησάρισ-α. -τηκα, -μένος} περνώ κάτι από την κρησάρα, κοσκινίζω. Ηπίσης **κρησάρω. - κρησάρισμα** (τυ). **κρησαριστός,** -ή, -ό αυτός που έχει κοσκινιστεί με κρησάρα: - *αλεύρι / ψωμί* (που φτειάχνεται από κρησαρισμένο αλεύρι) ΣΥΝ. κρησαρισμένος, κοσκινιστός. **κρησφύγετο** (το) το μέρος στο οπυίο μπορεί κανείς να κρυφτεί, χωρίς να διατρέχει κίνδυνο να τον πιάσουν, τυ ασφαλές καταφύγιο: οι *αντάρτες είχαν το ~ τους σε μια απόμερη και δύσβατη ορεινή περιοχή* ΣΥΝ. κρυψώνας, κρύπτη, λημέρι (πβ. λ. *καταφύγιο).*

|ΕΤΥΜ, < αρχ. *κρησφύγετον,* αβεβ. ετύμου. Το β' συνθ. *-φύγετον* προέρχεται από το ρ. *φεύγω* (πβ. αόρ. β' *φυγ-εΐν).* Ως προς το α' συνθ. *κρησ-* έχουν διατυπωθεί ποικίλες απόψεις. Ήδη αρχ. είναι η εκδοχή ότι *κρησ-* < *Κρής* -Κρητικός», με την ιδέα ότι στην Κρήτη οι κάτοικοι κατέφευγαν σε σπηλιές. Οι P. Kretschmer και Γ. Solmsen ανάγουν το *κρησ- / κράσ-* στην ετυμολογική οικογένεια τού ουσ. *κάρα* «κεφαλή», οπότε η λ. θα προσδιόριζε τον τόπο όπυυ καταφεύγει κανείς, για να σώσει το κεφάλι του (άποψη που προσκρούει σε σοβαρά φωνητικά προβλήματα). Ο J. Wackernagel υποστηρίζει ότι *κρησφύγετον* < **χρησ- φύγετον* (με ανομυίωση των δασέων συμφώνων) < θ. **χρησ- (< χρήος*

«χρέος»), οπότε η λ. θα αναφερόταν στην προσπάθεια να αποφυγή κανείς την πληρωμή t-νός χρέους (άποψη ισχυρή μορφολογικώς, αλλά με σημασιολογικά κενά). Ο Κ. Καψωμένος, τέλος. προτείνει αρχικό τύπο * *πρησ-φυγετον (\ιε* ανομοίωση), όπου το θ. **πρησ-* εμφανίζει την εκτεταμ. βαθμ. τού *πρεσ-* (< *πρός.* πβ. κ. *πρέσβυς,* βλ.λ.), οπότε η λ. προέρχεται από το ρ. *προσ-φεύγω* (άποψη με ισχυρά επιχειρήματα)). **Κρήτη** (η) το μεγαλύτερο (σε έκταση και πληθυσμό) νησί τής Ηλλά- δας, που βρίσκεται μεταξύ τού Κρητικού και τού Λιβυκού Μελάγους. -- **Κρητικός** (ο) Ιαρχ.). **Κρητικιά** (η), **κρητικός,** -ή/-ιά. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος.*

Γετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο. Πιστεύεται ότι η πρώτη μνεία τής νήσου γίνεται στη λ. ka-pia-ra. που απαντά στα ασσυ- ροβαβυλωνιακά σφηνοειδή κείμενα. Επίσης η Κρήτη ταυτίζεται με την εβρ. λ. Kaphtor. με την οποία κατονομάζεται στην Π.Δ. η πατρίδα των Φιλισταίων. Για το ιταλ. Candia, βλ. λ. *Ηράκλειο].* **κρητίδα** (η) (λόγ.) **1.** ωχρό ή λευκό, εύθρυπτο πέτρωμα από ασβεστολιθικά κελύφη μικρίων ζώων η κιμωλία 2. (συνεκδ.) κάθε μικρό κομμάτι αυτού τού πετρώματος, το οποίο χρησιμοποιείται κυρ. ως γραφική ύλη. Ηπίσης (λογιότ.) **κρητίς** i 1856J {κρητίδος}.

[RTY.M. Αντιδάν., < γερμ. Krcide < μτγν. *κρήτη* «κιμωλία» < λατ. creta

Creta «Κρήτη» < αρχ. τοπωνύμιο *ΚρήτηΙ.* **κρητιδικός,** -ή. -ό 11867] **1.** αυτός που σχετίζεται με την κρητίδα, δηλαδή την κιμωλία **2.** ΓΕ<Μ. *Κρητιδικό* (το) η γεωλογική περίοδος τού μεσοζωικού αιώνα, κατά την οποία σχηματίστηκαν τα ιζηματογενή πετρώματα τής κρητίδας (κιμωλίας), πριν από περ. 130-140 εκατομμύρια χρόνια, όταν εξαφανίστηκαν τα μεγάλα ερπετά και προς το τέλος της κυριαρχούσαν τα φυτά με άνθη (αγγειόσπερμα), **κρητιδογραφία** (η) [1896] {κρητιδογραφιών} **1.** η ζωγραφική πάνω σε ειδικό πορώδες χαρτί με χρωματιστές κρητίδες (κιμωλίες) ΣΥΝ. πα- στέλ 2. (συνεκδ.) το ζωγραφικό έργο που φιλοτεχνείται με τον παραπάνω τρόπο ΣΥΝ. παστέλ. – **κρηπδογραφικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. pastel (βλ. κ. *παστέλ)].* **κρητιδογράφος** (ο) αυτός που φιλοτεχνεί κρητιδογραφίες. **Κρητίκαρος** (ο) (μεγεθ.) μεγαλόσωμος και περήφανος Κρητικός: *ένας ?νεβέντης*

Κρητικό (Πέλαγος) (το) Ιαρχ.] {Κρητικού (Πελάγους)} η θαλάσσια περιοχή μεταξύ τής Κρήτης και των Κυκλάδων, **κρητικός,** -ή/-ιά, -ό -► Κρήτη **κρητίς** (η) » κρητίδα

κρητολογία (η) η επιστημονική εξέταση θεμάτων που σχετίζονται με την Κρήτη. – **κρητολόγος** (ο/η) [1889). **κρητολογικός,** -ή. -ό. **κρητομυκηναϊκός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την Κρήτη και τις Μυκήνες: ~ *πολιτισμός / γραφή.* **κριάρι** (το) {κριαρ-ιού j -ιών} **1.** το αρσενικό πρόβατο συν. κριός · **2.** (λαϊκ.-προφορ.) πρόσωπο που ανήκει στο ζώδιο τού Κριού: *ταιριάζω πολύ με τα ~.* – (υποκ.) **κριαράκι** (το) (σημ. 2).

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *κριάριον.* υποκ. τού αρχ. *κριός* (βλ.λ.)|. **κριθάλευρο** (το) [μεσν.[το αλεύρι από αλεσμένο κριθάρι, **κριθαράκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** ζυμαρικό τού οποίου το σχήμα μοιάζει με τού κόκκου τού κριθαριού 2. (περιληπτ.) το φαγητό που παρασκευάζεται από τέτοια ζυμαρικά: *κρέας με ~ στον φούρνο* ΣΥΝ. μανέστρα **3.** ιατρ. μικρό απόστημα με πύον κοντά στις βλεφαρίδες, το οποίο αναπτύσσεται όταν εισβάλλουν βακτηρίδια στον θύλακο μιας βλεφαρίδας, προκαλώντας οίδημα ή φλεγμονή και πόνο. **κριθαρένιος,** -ια, -ιο αυτός που είναι κατασκευασμένος από κριθάρι συν. κρίθινος, Επίσης **κριθαρήσιος,** -ια, -ιο. **κριθάρι** (το) [κριθαρ-ιού | -ιών) δημητριακά που μοιάζει με το σιτάρι, αλλά με πιο φωτεινό πράσινο χρώμα, και τού οποίου οι κόκκοι χρησιμοποιούνται στη διατροφή τού ανθρώπου, στη ζυθοποιία, σε υποκατάστατα τού καφέ και ως ζωοτροφή.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κριΟάριον.* υποκ. τού αρχ. *κριθή* (βλ.λ.){.

κριθαρόψωμο (το) το ψωμί που έχει γίνει από κριθάλευρο, **κριθή** (η) (λόγ.) το κριθάρι.

Ιετυμ. αρχ. (ήδη μυκ. ki-ri-ta). παρεκτεταμένος τ. (σε -0rj) αρχαιότατου συνωνύμου **κρῖϋ.* τού οποίου μαρτυρείται μόνο η αιτ. *κρῖ* Το *κρῖ* είναι αβεβ. ετύμου, ίσως < Ι.Γ:. θ. **ghr/.d(h)- / *gherzd-* «κριθάρι», πβ. αλβ. drith. αρμ. gari, λατ. hordeum (> γαλλ. orge). γερμ. Gerste κ.ά. Οι ερμηνευτικές δυσκολίες που εγείρει το μακρό -i- (τού *κρῖ),* έχουν οδηγήσει ορισμένους μελετητές στην άποψη ότι πρόκειται για προελλην. λ.].

κρίθινος, -η. -ο [αρχ.| αυτός που έχει κατασκευαστεί από κριθάρι: ~ *ψωμί* ΣΥΝ. κριθαρένιος, κριθαρήσιος. **κρικέλλα** (η) {κρικελλών} (λαϊκ.) ο κρίκος μεγάλων διαστάσεων ΣΥΝ. χαλκάς.

κρικέλλι (το) {κρικελλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) ο μικρός χαλκάς.

[ΗΓΥ.μ. < μτγν. *κρικέλ(λ)ῖον.* υποκ. τού *κρίκελ/.ος* (αντιδάν.) < λατ. circellus < circulus < circus < αρχ. *κίρκος / κρίκος* (βλ.λ.)). **κρίκετ** (το) {άκλ.} πολύπλοκο παιχνίδι (δημοφιλές κυρ. στην Αγγλία) που παίζεται από δύο ομάδες με έντεκα παίκτες η καθεμιά, με ξύλινα ρόπαλα σε σχήμα κουπιού και μπάλες από σκληρό δέρμα, σε γήπεδο με δύο φράχτες που απέχουν μεταξύ τους 20 μέτρα.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. cricket < μέσ. γαλλ. criquet «δοκός>\ πιθ. < ολλ. krick(e) «αγχόνη, μπράτσο»|. **κρικοειδής,** -ής. -ές |μτγν.| {κρικοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κρίκο. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **κρίκος** (ο) **1.** δακτύλιος από μέταλλο ή άλλο υλικό: *οι ~ μιας αλυσίδας* ΣΥΝ. (λαϊκ.) χαλκάς **2.** (μτφ.) η σχέση που συνδέει πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις: *ο δικαστής αναζητούσε τον μυστικό ~ που συνέδεε τα επιμέρους στοιχεία τής υπόθεσης* ΣΥΝ. σύνδεσμος· ΦΡ. *συνδετικός κρίκος* πρόσωπο ή στοιχείο που συνδέει άλλα πρόσωπα ή στοιχεία μεταξύ τους, ώστε να έχουν ενότητα, συνοχή: *αυτός είναι ο ~ ανάμεσα στην κυβέρνηση και το κόμμα || υπάρχουν πολλά στοιχεία, αλλά δεν υπάρχει ο ~ που θα ενώσει τα κομμάτια τού παζλ* 3. γυμνλστ. *κρίκοι* (οι) (α) όργανο που αποτελείται από δύο κρίκους, οι οποίοι κρέμονται από υψηλό σημείο (συνήθ. με σχοινιά), από τους οποίους πιάνεται ο αθλητής και εκτελεί διάφορες ασκήσεις επιδεξιό- τητας (β) (συνεκδ.) το άθλημα που βασίζεται στο παραπάνω όργανο γυμναστικής: *αγωνίζομαι στους ~ || στους ~ βαΟμολογήθηκε με 9.95*

4. σκουλαρίκι σε σχήμα δακτυλίου: *φορούσε κρίκους.* – (υποκ.) **κρικάκι** (το) (σημ. 1.4), **κρικωτός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι.

[ετυ.μ. αρχ. (ο τ. *κίρκος* είναι υστερογενής) < **krik-os* < αναδιπλα- σιασμένο θ. **ki-kr-o-* < θ. **kr-.* μηδενισμ. βαθμ. τού I.R. **(s)ker-* «κάμπτω, λυγίζω», πβ. λατ. curvus «κυρτός», γαλλ. couvbe, ισπ. corvo κ.ά. Ομόρρ. *κυρ-τός* (βλ.λ.). Το λατ. circus προέρχεται από τον αρχ. πα- ράλλ. τύπο *κίρκος* και βάσει αυτού σχηματίστηκαν αρκετές λ., πβ. λατ. circus «κύκλος, κρίκος», circa «γύρω», circulus «κύκλος» (> ισπ. circulo), γαλλ. cirque «κρίκος», cercie «κύκλος» (> αγγλ. circle), λατ. circare «κάνω τον γύρο» (> γαλλ. cherchcr «αναζητώ, ψάχνω») κ.ά.]. **κρι-κρι** (το) {άκλ.} ο κρητικός αίγαγρος, άγριο κατσίκι που ζει στα βουνά τής Κρήτης και στα γύρω νησάκια, φέρει μεγάλα τοξωτά κέρατα γυρισμένα προς τα πίσω. ζει κατά κοπάδια και αποτελεί προ- στατευόμενο είδος.

[ΕJΥΜ. Ιΐχομιμητική λ.|. **κρίμα** (το) {κρίμ-ατος [-ατα. -άτων} **1.** η άδικη πράξη: *π/.ήρωσε για τα ~ του* συν. φταίξιμο, παράπτωμα, λάθος, αμάρτημα· ΦΡ. **το *κρίμα στον λαιμό μου*** η ευθύνη για την αδικία είναι δική μου: το *κρίμα στον λαιμό σου για το κακό που μου 'κάνες!* 2. ό.τι γίνεται / συμβαίνει άδικα, προκαλώντας μεγάλη λύπη, στενοχώρια, συμπάθεια, οίκτο γι' αυτόν που το υφίσταται: *είναι - να πάνε χαμένες τόσες προσπάθειες·* ΦΡ. *ΤΙ κρίμα!* σε περιπτο)σεις που κάτι θεωρείται άδικο, προκαλεί θλίψη, οίκτο κ.λπ.: *- να τον βρει τέτοια συμφορά σε τόσο μικρή ηλικία! || - που έφυγε ο Νίκος! Λεν τον πρόλαβα για δύο λεπτά!* 3. ως επίρρ. που δηλώνει απογοήτευση ή συμπάθεια: *- τα νιάτα σου!*)[*~ τα λεφτά που ξόδεψα για να σε σπουδάσω! || ~ που δεν σε είδε ο πατέρας σου να σε καμαρώσει!* Επίσης (λαϊκ.) **κρίμας** (σημ. 3).

[ΕΙ ΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «κρίση, απόφαση», < *κρίνω* (βλ.λ.). Η σημ. τής καταδικαστικής κρίσεως πρωτοαπαντά στους Ηβδομήκοντα, λ.χ. Π.Δ. *Λευτερ.* 21,22: *εάν δέ γένηται έν τινι αμαρτία κρίμα θανάτου καί άποθάνη...\.*

Κριμαία (η) [1862] χερσόνησος τής Ουκρανίας στον Εύξεινο Πόντο. [ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Crimee < ρωσ. Krym, αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με μογγολ. herem «ισχύς, δύναμη», ονομασία που δόθηκε στην περιοχή από τους Τατάρους κατακτητές της τυ 1427]. **κριμαϊκός,** -ή, -ό [1858) αυτός που σχετίζεται με την περιοχή τής Κριμαίας: ~ *πόλεμος.* **κριματίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.) {κριμάτισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** κάνω (κάποιον) να αμαρτήσει. τον κολάζω ΣΥΝ. αμαρτάνω, κολάζομαι **2.** (η μτχ. *κριματισμένος, -η.* -ο) αυτός που έχει υποπέσει σε αμαρτήματα, **κρινάκι** (το) -* κρίνο

κρινένιος, -ια. -ιο αυτός που μοιάζει με κρίνο (στο σχήμα ή το χρώμα): *- χέρια.*

Κρινιώ (η) γυναικείο όνομα.

κρίνο (το) 1. κάθε φυτό που ανήκει στο ίδιο γένος, στο οποίο περιλαμβάνεται και ο κρίνος (βλ.λ.) 2. το άνθος αυτού τού φυτού. – (υποκ.) **κρινάκι** (το).

Ιείϋμ. < αρχ. *κρίνον,* δάνειο, αγν. ετύμου|. **κρινοδάχτυλος,** -η. -ο [1823J (λογοτ.) αυτός που έχει μακριά, λεπτά και λευκά δάχτυλα: *- κόρη.* **κρινοειδής,** -ής.-ές [μτγν.] {κρινοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κρίνο. σχόλιό λ. *-ης, -ης. -ες.* **κρινόλευκος,** -η. -ο 118561 αυτός που έχει το χρο')μα τού λευκού κρίνου· που είναι άσπρος σαν κρίνος, **κρινολίνο** (το) (παλαιότ.) η μακριά, φαρδιά φούστα φορέματος, η οποία υποστηριζόταν με ειδικό σκελετό από λεπτά, χαλύβδινα ελάσματα και φοριόταν ως μεσοφόρι, για να «φουσκώνει» η φούστα.

[είϋμ. < ιταλ. crinolino < crino- (< λατ. crinis «τρίχα») + lino (< λατ. linum «λινό»)], **κρινολούλουδο** (το) το άνθος τού κρίνου.

κρίνος (ο) Ιμεσν.] **1.** φυτό με λογχοειδή φύλλα και αρωματικά άνθη σε σχήμα χωνιού ή καμπάνας και χρώματος λευκού, κίτρινου ή ερυθρού. το οποίο χρησιμοποιείται από πολύ παλιά ως διακοσμητικό 2. το άνθος αυτού τού φυτού: *έβα/·.ε τους ~ στο βάζο'* ΦΡ. (σκωπτ.) ***με τον κρίνο*** με τον πιο αγνό. αθώο τρόπο, χωρίς καμιά σεξουαλική επαφή: *Και το παιδί πώς το έκανε:* **κρίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έκρινα, κρίθηκα. κριμένος} ♦ (μετβ.) **1.** (α) εκφράζω τη γνώμη μου για (κάτι), κάνο) εκτίμηση: *έκριναν αναγκαία τη λήψη αποφασιστικών μέτρων* συν. θεωρώ, φρονώ, νομίζω· φρ. *(κρίνω) εξ ιδίων τα αλλότρια* βλ. λ. *σ.ΐνλότριος* (β) (κρίνω κάποιον/κάτι ως...) θεωρώ ότι κάποιος/κάτι είναι...: γο *οικονομικό επιτελείο κρίνει ως ασύμφορη την επένδυση* [(κ. μεσοπαθ.) *η συμφωνία κρίνεται ως ανεπαρκής* 2. ασκώ κριτική: όεν *επιθυμώ να ~ ενέργειες συναδέ/.φων || - εκ τού ασφαλούς* (χωρίς να κινδυνεύϊο) [| *~ ευμενώς / με επιφυλάξεις*

3. (για δικαστήριο) εκδίδω απόφαση, αποφαίνομαι: *το Σ.τ.Ε. έκρινε αντισυνταγματικές τις περισσότερες διατάξεις τού νομοσχεδίου || - ορθά ι* Γελ*··(Τί<5ικϊ* || *και οι κρίνοντες* (ενν. οι δικαστές) *κρίνονται* · 4. (α) διαδραματίζω αποφασιστικό ρόλο για την έκβαση υποθέσεως: *η πολύχρονη πείρα και* γο *υψηλό ηθικό των αθλητών έκρινε τον αγώνα || (κ. μεσοπαθ.) από τη σημερινή ψηφοφορία κρίνεται η τύχη τής κυβέρνησης* (β) (στον αόρ. κ. παρακ.) για την οριστική έκβαση υποθέσεως, αγώνα κ.λπ.: *όσον αφορά στην πρόκριση στον επόμενο γύρο. τί*

ποτα δεν έχει ακόμη κριθεί || η εκλογική αναμέτρηση κρίθηκε ήδη πριν από τα μεσάνυχτα (φάνηκε καθαρά ποιος θα είναι ο νικητής) 5. αξιολογώ (κάποιον ως προς την καταλληλότητά του), περνάω (κάποιον) από κρίση: (κ. μεσοπαθ.) *σήμερα Θα κριθούν οι υποψήφιοι για τις* ΚΓν^'ς *θέσεις*♦ 6. (αμετβ.) εκφέρω κρίσεις (για άλλους), σχολιάζω (συνήθ. αρνητικά): *μην κρίνεις, αν δεν ξέρεις || «μή κρίνετε, ΐνα μή κριθήτε»* (Κ.Δ. Ματθ. 7. 1). * σχολιο λ. *διακεκριμένος, ενδοκρινής, κ/.ίνω. μετοχή, νομίζω.*

[πτυμ. αρχ. < **κρί-ν-]ω* < θ. *κρι-* < *(s)kri-, μηδενισμ. βαθμ. τού I.F.. *(s)ker-i- «κόβω. χωρίζω», πβ. λατ. cerno «αποφασίζω», crimen "κατηγορία. έγκλημα» (> γαλλ. crime), cerius «αποφασισμένος, βέβαιος» (> γαλλ. certes, ισπ. cierto). cribrum < κόσκινο» ο γαλλ. crible, ισπ. cribo) κ.ά. Ομόρρ. *κρί-μα. κρί-σις, κρι-τής. κρι-τήριο(ν). Κρί-των* κ.ά. Εφόσον το ρ. ανάγεται στην ευρεία λεξιλογική οικογένεια τού I.K. *(s)ker- «κόβω, χωρίζω», συνδέεται επίσης με το ρ. *κείρω* (βλ.λ.) και τα παράγωγά του. Η αρχική σημ. τού ρ. *κρίνω* ήταν πιθανώς «κοσκινίζω», που προσέλαβε αργότερα και μεταφορική χρήση: «ζυγίζω προσεκτικά μιαν απόφαση. αποφασίζω»|. **κριόμορφος,** -η. -ο Ιμτγν.[αυτός που μοιάζει με κριό. **κριός** (ο) (λόγ.) **1.** (α) το αρσενικό πρόβατο συν. κριάρι (β) *πολιορκητικός κριός* (i) η πολεμική μηχανή που γκρέμιζε τα τείχη ή τις πύλες πολιορκούμενης πόλης και την οποία αποτκλούσε ένα μακρύ δοκάρι με ένα μεταλλικό κεφάλι κριού στην άκρη (ii) (μτφ.) αυτός που αποτελεί τη δύναμη κρούσεως κάποιου: *«η νεολαία τού κόμματος απο- τελούσε τον ~ τής πολιτικής επέλασής του τη δεκαετία τού '80»* (εφημ.)· *Κριός* (ο) · 2. αςτρον. (α) αμφιφανής αστερισμός που βρίσκεται στο Β. Ημισφαίριο (β) το πρώτο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο από 21/3-I9/4 3. (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου συν. (λαϊκ.-προψορ.) κριάρι.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **κρι1-Ηός* < ♦kr-io-Ηός < θ. *kr-, μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *kc*r- «κεφάλι». πβ. λατ. cervus «ελάφι» (> γαλλ. cerf). cornu «κέρατο» κ.ά. Ομόρρ. *κέρ-ας. κάρ-α, κρά-νος, κρα-νίο(ν)* κ.ά. Κατ' άλλη. λιγότε- ρο πιθανή άποψη, η λ. συνδέεται με βαλτοσλαβικές λέξεις, οι οποίες σημαίνουν «γαμψός, κυρτός», πβ. λιθ. krelvas «κυρτός», αρχ. σλαβ. krivu «σκολιος» κ.ά.[. **κριοφόρος** (ο) αρχαϊοα. τύπος αρχαιοελληνικού αγάλματος που παριστάνει συνήθ. τον θεό Ερμή να κρατά στους ώμους του ένα κριάρι. ΓΕΤΥΜ. μτγν. < *κριός* + *-φόρος* < *φέρω*|. **κρίση** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων| **1.** η ικανότητα τού ανθρώπου να εμ- βαθύνει λογικά και να καταλήγει σε ορθά συμπεράσματα: *έκανε άστοχες εκτιμήσεις, γιατί δεν διέθετε -* || *σκοπός τού νέου συστήματος είναι να καλλιεργηθεί η ~ στους μαθητές* |[*ερώτηση κρίσεως* (που απαιτεί ικανότητα ανάλυσης, εμβάθυνσης και συσχετισμού εννοιών)

εμπιστεύομαι την - σου ΣΥΝ. κριτική ικανότητα, ορθοφροσύνη ανί. ακρισία 2. (α) η άποψη, η εκτίμηση που εκφέρει κανείς για πρόσωπα, πράγματα και καταστάσεις: *επιπόλαιη/ βιαστική / βεβιασμένη / πολιτική / αντιφατική / προκατειλημμένη / ρατσιστική / αξιόλογη ~* || *η ~ τής επιτροπής* (β) γλωσσ. *πρόταση κρίσζως* βασικό είδος πρότασης, κατά τη διατύπωση τής οποίας ο ομιλητής σιωπηρώς δεσμεύεται ότι τα λεγόμενά του αληθεύουν (θετικά ή αρνητικά): *γνωρίζει καλά την αγγλική γλώσσα* 3. ιτρλτ. *κρίσεις* (οι) η διαδικασία κατά την οποία αποφασίζονται από αρμόδια επιτροπή οι προαγωγές και οι αποστρατείες των αξιωματικών (συνεκδ.) ο χρόνος κατά τον οποίο διενερ- γούνται οι κρίσεις αξιωματικών · 4. η απόφαση δικαστηρίου: *ήλπι- ζαν ότι η - τού δικαστηρίου θα ήταν αθωωτική* ΣΥΝ. ετυμηγορία 5. ΦΙΛΟΣ, (στη Λογική) η πρόταση που αποφαίνεται αν μια έννοια μπορεί ή όχι να αποδοθεί σε μια άλλη: *αποφατική / καταφατική / συνθετική* (βλ.λ.) ~ 6. (στον χριστιανισμό) η τιμωρία ή η δικαίωση των ανθρώπων από τον θεό. που πρόκειται να συμβεί. σύμφωνα με την Λγία Γραφή, κατά τη συντέλεια τού κόσμου: *μέλ/,ουσα ~* || *ημέρα τής κρίσεως* · 7. η διατάραξη τής ομαλής πορείας μιας διαδικασίας, η κακή λειτουργία ή η έμπρακτη αμφισβήτηση καθιερωμένων (δομών, αξιϊόν. θεσμών κ.λπ.): *η ~ τής οικογένειας / τής πολιτικής / αξιών / θεσμών || ενεργειακή / εκπαιδευτική / οικονομική / τουριστική / χρηματιστη-ριακή / στρατιωτική ~ || η ~ εκδηλύ)νεται¹ ξεσπά / διαφαίνεται / διαγράφεται / σοβεί / επεκτείνεται / αντιμετωπίζεται || επιτροπή χειρισμού / διαχείρισης κρίσεων || διέρχομαι ~* ΣΥΝ. δοκιμασία 8. (για πρόσ.) κατάσταση στην οποία χάνει κανείς την εμπιστοσύνη στον εαυτό του ή σε ό.τι κάνει, αμφιβάλλει για τον εαυτό του και τη ζωή του (λόγω προβλημάτο>ν οικονομικών, συναισθηματικοί κ.ά.): *περνάω μια - αυτή την εποχή || η - τής μέσης ηλ,ικίας || περνάει ~ συνειδήσε- ως / ταυτότητας* 9. (α) ιλτρ. η έντονη εκδήλωση παθολογικής κατάστασης: *~ επιληψίας* > *άσθματος* î| *υπερτασική ~* j| *παθαίνω -* (β) (ειρων.) η εμφάνιση θετικών χαρακτηριστικών, τα οποία δεν έχει κάποιος: *τώρα τελευταία έχει πάΟει μια - ειλικρίνειας!* (συνήθ. δεν είναι ειλικρινής) || *περνάει - εξυπνάδας* (για κάποιον που δεν λέει συνήθ. έξυπνα πράγματα). ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόφαση, γνώμη.*

|î·i υμ. < αρχ. *κρίσις*< *κρίνω* (βλ.λ.). Π λ. πέρασε σε πολλές γλώσσες μέσω τού λατ. crisis, πβ. αγγλ. crisis, γαλλ. crisc. γερμ. Krise κ.ά.|. **κρίσιμος,** -η. -ο **1.** αυτός που παίζει αποφασιστικό ρόλο για την εξέλιξη μιας κατάστασης: *~ διαβουλεύσεις / συνδιάσκεψη / τετραήμερο / εκλογές / συμπεράσματα ; ερώτημα / περίοδος ¹ ματς / αποφάσεις / φάση / στιγμές* ΣΥΝ. καθοριστικός 2. (συνεκδ.) αυτός που ενέχει κίν- δυνο: *η υγεία του βρίσκεται σε ~ κατάσταση || οι σχέσεις τους είναι σε ~ σημείο* ςυ.ν. επικίνδυνος, σοβαρός.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *κρίσις*\. **κρισιμότητα** (η) 11833] **1.** το να βρίσκεται κάποιος/κάτι σε επικίνδυνο σημείο τής πορείας του; *η - των πο?.ιτικών εξελίξεων μας αναγκάζει να /Λβουμε πρόσθετα μέτρα* \\ *η ~ μιας κατάστασης* 2. η σο βαρότητα, η αποφασιστική σημασία πράγματος ή γεγονότος: *η ~ τής διεθνούς διάσκεψης.* **κρις-κραφτ** (το) {άκλ.} μικρό ταχύπλοο σκάφος για αγώνες ή αναψυχή. ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Chris Craft (εμπορική ονομασία σκαφών)], **κρίταμο** (το) ποώδες εδιόδιμο φυτό με ιδιότυπο άρωμα.

[ΕΤΥΜ. Πιθ. αντιδάν. < λατ. crithnium < αρχ. *κρήθμον / κρίθμον.* αγν. ετύμου|.

κριτήριο (το) |κριτηρί-ου | -ων} **1.** καθετί με βάση το οποίο εκφέρουμε μια κρίση, το μέτρο αξιολόγησης ή επιλογής: *ζήτησαν να γίνουν αυστηρότερα τα ~ επιλογής στα Λ.ίζ.Ι.* || *τροποποιώ ! θεσπίζω κριτήρια* jj *η ποιότητα τού φαγητού είναι ένα από τα - με τα οποία επιλέγω ένα εστιατόριο || σαφή / ομοιογενή / ηθικά / κοινο>νικά* ~ 2. (α) οικον. ***αντικειμενικά κριτήρια*** βλ. λ. *αντικειμενικός* (β) ***κριτήρια σύγκλισης*** βλ. λ. *σύγκλιση.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κριτήριον* < 0. *κρι-* (βλ. λ. *κρίνω*) + παραγ. επίθημα *-τή- ριον*\.

κριτής (ο) **1.** αυτός ο οποίος, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του, αποφασίζει για κάτι ή αποφαίνεται για ένα ζήτημα: *αυστηρός / επιεικής*

|| *οι ~ τού έδωσαν παμψηφεί το α'Βραβείο || ο Μέγας Κριτής* (ο Θεός) 2. αυτός που εκφέρει κρίσεις για (κάποιον/ κάτι): *έγιναν αυτό- κ/.ητοι ~ των πάντων* 3. Π.Δ. κυβερνήτης των Ιουδαίων 4. ***Κρίταί*** (οι) το έβδομο βιβλίο τής Π.Δ.. το οποίο ονομάστηκε έτσι από τον διορισμό (Κριτής) που έδωσε ο Θεός στους ανθρώπους που κυβέρνησαν τους Ισραηλίτες από τον Ιησού τού Ναυή μέχρι τον Σαμουήλ.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *κρίνω* (βλ.λ.). Με τη λ. *Κριταί* ως ονομασία τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ. απέδωσαν οι Εβδομήκοντα τον εβρ. τίτλο Shopheiim «κριτές»!, **κριτικάρω** ρ. μετβ. {κριτίκαρ-α κ. -ισα) (κακόσ.-καθημ.) ασκο) κριτική σε (κάποιον/κάτι), κυρ. με την πρόθεση να τονίσω τις αρνητικές πλευρές του και να υποτιμήσω τις θετικές του: *ξέρει μόνο να κριτικάρει τους άλλους, λες κι αυτός δεν κάνει ποτέ του λάθος.* — **κριτικάρισμα** (το).

ILTYM. Μεταφορά τού ιταλ. criticure < critica «κριτική»], **κριτική** (η) **1.** η έκφραση γνώμης για (κάποιον/κάτι), συνήθ. ο εντοπι- σμός των θετικών και αρνητικών του στοιχείων: *ασκο) ι διατυπώνω* ~ ΣΥΝ. σχολιασμός, κρίση, εκτίμηση, αξιολόγηση **2.** (ειδικότ.) (α) η τεκμηριωμένη αξιολόγηση ενός έργου και των συντελεστών του. η θετική ή αρνητική αποτίμησή του με βάση συγκεκριμένα κριτήρια: *~ θεάτρου / κινηματογράφου || η παράσταση πήρε καλές ~* (β) ***Νέα Κριτική*** βλ. λ. *νέος* 3. (συνεκδ.) κείμενο σε εφημερίδα, περιοδικό, που εκφράζει τη γνώμη ενός ειδικού για τις θετικές ή αρνητικές ιδιότητες ενός (λογοτεχνικού, θεατρικού, κινηματογραφικού κ.λπ.) έργου: *διαβάζω / γράφω -* || *λαμβάνω υπ' όψιν μου τις ~ των εφημερίδων || η ~ βιβ?άου βρίσκεται στη σε λ. 10\\ σε πινακίδα στην είσοδο τού θεάτρου είχαν αναρτηθεί οι ~ των εφημερίδων* 4. (περιληπτ.) το σύνολο των προσώπων που ασκούν κριπκή επαγγελματικά: *η - σύσσωμη επαίνεσε. το έργο* 5. (κακόσ.) η επισήμανση το>ν αρνητικών στοιχείων: *ασκο) / κ·άνω ~ σε κάποιον || γίνομαι αντικείμενο κριτικής* αντ. εγκώμιο. [είϋμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *κριτικός* (βλ.λ.). Η χρήση τού θηλ. *κριτική* ως ουσ. είναι ήδη αρχ. (απαντά στον Πλάτωνα ως *κριτική τέχνη)* και έδίυσε λαβή για τον σχηματισμό πολλοΐν δανείων στις ευ- ρωπ. γλώσσες, πβ. αγγλ. και γαλλ. critique, γερμ. Kriiik κ.ά.|. **κριτικισμός** (ο) [18861 {χωρ. πληθ.ί φίλος, φιλοσοφικό σύστημα που στηρίζεται στο έργο τού Γερμανού φιλοσόφου I. Καντ (1724-J804). σύμφωνα με το οποίο, πριν προχωρήσει κανείς στην εξέταση ενός αντικειμένου, θέτει ερωτήματα για τον τρόπο με τον οποίο γνωρίζουμε κάτι και τη γνώση αυτή καθ' εαυτήν.

[El υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. criiicismc|. **κριτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την κρίση, την κριτική ή τον κριτή: *η ~ επιτροπή τού απένειμε το πρώτο βραβείο || ~ παρουσία / διάθεση / πνεύμα* (που δεν δέχεται κάτι, πριν το εξετάσει συστηματικά) */ σκέψη / ανάλυση ί δοκίμιο / ικανότητα* 2. ***κριτικός*** (ο/η) πρόσωπο που σχολιάζει και αξιολογεί καλλιτεχνικά έργα: *~ θεάτρου / κινηματογράφου / λογοτεχνίας* j| *αμερό/.ηπτος / οξυδερκής ~* 3. φιλολ. (α) ***κριτική έκδοση*** (νεολατ. editio critica) έκδοση κειμένου, που βασίζεται στη μελέτη τής χειρόγραφης παράδοσης (β) ***κριτικό υπόμνημα*** βλ. λ. *υπόμνημα.* — **κριτικά** επίρρ. σχολιο λ. *ομόηχος.*

[ΕΤΥιΜ. αρχ. < *κριτός< κρίνω].* **κρίτρα** (τα) τα χρήματα που λαμβάνει ως αμοιβή κάθε μέλος κριτικής επιτροπής.

Ιετυμ. < *κρίνω* + παραγ. επίθημα *-τρο / -τρα.* πβ. *εξέτασ-τρα. δίδακτρα*|.

κριτσανίζω ρ. αμετβ. {κριτσάνισα} (οικ.) (για το μάσημα σκληρής τραγανής τροφής) κάνω κριτς-κράτς. — **κριτσάνισμα** (το), **κριτσανιστός,** -ή. -ό αυτός που είναι τραγανός, που όταν τον τρώει κανείς ακούγεται ο ήχος «κριτς-κράτς»: *~ κουλλούρι.* **κρίτσίνι** (το) {κριτσιν-ιού | -ιών} λεπτό μακρόστενο κουλλούρι από φρυγανισμένο ψωμί.

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. grissini. πληθ. τού grissino, με την επίδρ. τού ηχομιμητ. *κριτς).*

κριτς-κράτς (το) {άκλ.} ο ήχος που παράγεται από το μάσημα τραγανής τροφής. Επίσης **κριτς-κρίτς.**

[ΕΓΥΜ. Ηχομιμητ. λ.].

Κρίτων (ο) {Κρίτων-ος, -α} 1. πλούσιος αρχαίος Αθηναίος, φίλος τού Σωκράτη **2.** ανδρικό όνομα, Κπίσης **Κρίτωνσς.**

ΙΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *κρίνω].*

Κροατία (η) (κροατ. Republika Hrvatska = Δημοκρατία τής Κροατίας) κράτος τής ΝΑ. Ευρώπης στη Βαλκανική Χερσόνησο με πρωτεύουσα το /.άγκρεμπ, επίσημη γλώσσα την Κροατική και νόμισμα το κούνα

Κροατίας. — **Κροάτης** (ο), **Κροστισσα** (η), **κροατικός,** -ή, -ό κ. **κροάτίκος,** -η, -ο, **Κροατικά** κ. (καθημ.) **Κροάτικα** (τα). σχο.μο λ. *κύριος, -α, -ο.*
[ΗΤΥΜ. < μεσν. λατ. Croatia < σερβοκρ. Hrvatska < Hrvati. όνομα σλαβικής φυλής που κατοίκησε στην περιοχή και σημαίνει «ορεσίβιος». Ίσως συνδ. με ρωσ. khrebet '«οροσειρά»], **κροίσος** (ο) ο εξαιρετικά πλούσιος άνθρωπος, ο μεγιστάνας τού πλούτου: *ένας σύγχρονος* ~.
[Εγυμ. < αρχ. *Κροίσος.* όνομα τού τελευταίου βασιλιά τής Λυδίας (560-597 π.Χ.). ο οποίος ήταν γνωστός για τον εξαιρετικό πλούτο του. Το όνομα είναι αγν. ετύμου, μολονότι από μερικούς συνδ. με το αρχ. *κρεισσων* «ισχυρότερος»], **κροκάδι** (το) {κρυκαδ-ιού (-ιών')} (λαϊκ.) ο κρόκος τού αβγού.
[ΕΤΥΜ. Υποκ. τού ουσ. *κρόκος].* **κροκάλα** (η) στρογγυλό, λείο χαλίκι τής ακροποταμιάς ή τής ακρογιαλιάς.
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *κροκάλη* < *κρόκη* «στρογγυλό βότσαλο», αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με σανσκρ. sarkara- «βότσαλο» ή. κατ' άλλη άποψη, προέρχεται από το ρ. *κρέκω* «κρούω, χτυπώ, υφαίνω» < I.E. *krek- «χτυπώ, κρούω», πβ. αρχ. σκανδ. hroell «ράβδος για ύφανση», αρχ. αγγλ. hreol «ανέμη» (> αγγλ. reel), αρχ. γερμ. hrcgi] «ένδυμα» κ.ά.]. **κροκαλοπαγής,** -ής. -ές 118871 {κροκαλοπαγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| (για πετρώματα) αυτός που αποτελείται από στερεοποιημένες κροκάλες. ^ ΣχοΛίυ λ. *-ης. -ης, -ες.*
[ετυμ. < *κροκάλη* + *-παγής* (< αρχ. *πήγνυμι,* βλ. κ. *πήζω),* απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. conglomerate!, **κροκάτος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που έχει το κίτρινο χρώμα τού κρόκου: *«ω! τής αυγής ~ γάζα...»* (Κ. Βάρναλης). **κροκέ** (το) {άκλ.} είδος παιχνιδιού που παίζεται με ένα ραβδί και μια ξύλινη μπάλα, την οποία ο παίκτης προσπαθεί να περάσει μέσα από μια σειρά μικρά τόξα.
[ejym. < γαλλ. croquet < αγγλ. crocket < μέσ. γαλλ. croquet «σκληρό χτύπημα», ηχομιμητ. λ.[. κροκέτα (η) 1 κροκετών} παρασκεύασμα σφαιρικού σχήματος από πουρέ πατάτας και κιμά ή αλεσμένο ψάρι ή τυρί κ.λπ.. το οποίο έχει τηγανιστεί σε λάδι. αφού έχει βουτηχτεί πρώτα σε κρόκο αβγού και αλευρωθεί (πβ. *τυρο-κροκέτα).*
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. croquette < p. croquer «θορυβώ, τρίζω», ονοματοποιη- μένη λ.|. **κροκί** (το) {άκλ.} το χρώμα τού κρόκου τού αβγού: (ως επίθ.) - *πουκάμισο.*
κροκίδωση κ. **κροκύδωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΧΗΜ. η συσσωμάτωση και η καταβύθιση των στερεών συστατικοιν αιωρήματος ΣΥΝ. θρόμβωση.
Ιείύμ. Απόδ. τού αγγλ. coagulation «πήξη». Ανάγεται στο μτγν. *κροκίς* / αρχ. *κροκύς*< *κρόκη* < *κρέκω* «υφαίνω», βλ. λ. *κροκάλα].* **κρόκινος,** -η. -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που είναι φτειαγμένος από κρόκο 2, (συνεκδ.) αυτός που έχεν το κίτρινο χρώμα τού κρόκου, **κροκοβαφής,** -ής, -ές [αρχ.| {κροκοβαφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει βαφεί με χρωστική ουσία, η οποία εξάγεται από το φυτό τού κρόκου συν. ξανθοκόκκινος, **κροκοδίλιος,** -α, -ο [1892J αυτός που σχετίζεται με τον κροκόδιλο* φρ. *κροκοδίλια δάκρυα* ψεύτικα, υποκριτικά δάκρυα, **κροκόδιλος** κ. **κορκόδιλος** κ. (εσφαλμ.) **κροκόδειλος** (ο) {-ου κ. -ίλου Ι -ων κ. -ίλων. -ου<: κ. -ίλους} (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ. ζώο), **κροκοδιλίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) μεγαλόσωμο, σαρκοβόρο ερπετό με δυνατά σαγόνια, τέσσερα κοντά πόδια και μακριά ουρά. που ζει στα νερά των τροπικών και υποτροπικών περιοχών (πβ. λ. *αλιγάτορας).* - - (υποκ.) **κροκοδιλάκι** (το).
|ΕΤΥΜ. < αρχ. *κροκόδιλος [1] κορκόδιλος* (ο τ. σε *-δειλός* είναι αποτέλεσμα σύγχυσης των *-ι-* και *-ει-* εξαιτίας τού ιωτακισμού) < **κροκό-* *δρΐλος(με* ανομοιωτική σίγηση τού δεύτερου -ρ-) < *κρόκη«*βότσαλο» + *δρΐλος* «σκουλήκι» (αγν. ετύμου). Ακολουθώντας την ερμηνεία τού Ηροδότου, πιστεύεται σήμερα ότι η λ. αποδόθηκε αρχικά σε ορισμένα είδη σαύρας και αργότερα στους κροκοδίλους τού Νείλου], **κροκοειδής,** -ής. -ές Ιαρχ.] {κροκοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που μοιάζει με κρόκο 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει το ίδιο χρώμα με κρόκο ΣΥΝ. κρόκινος, κροκάτος, **κρόκος** (ο) **1.** ποο)δες φυτό με μοβ, κίτρινα ή λευκά άνθη, που καλλιεργείται για τις φαρμακευτικές και χρωστικές του ιδιότητες 2. (συνεκδ.) η κίτρινη σκόνη που προέρχεται από τα στίγματα τού φυτού και χρησιμοποιείται ως αρτυματική. βαφική, φαρμακευτική ύλη συν, ζαφορά, σαφράν · 3. η λέκιθος, το κιτρινάδι τού αβγού ΣΥΝ. κροκάδι. Επίσης **κροκός** (σημ. 3) [μεσν.I*.
[ετυμ. αρχ.. πιθ. σημιτ. δάνειο, πβ. εβρ. karkom. αραβ. kurkum, ακκαδ. kurkanu. Το λατ. crocus είναι δάνειο από την Ελλην. |. **κροκώδης,** -ης, -ες Ιμτγν.Ι {κροκώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που μοιάζει (στο χρώμα ή στην υφή) με κρόκο αβγού, **κροκωτός,** -ή, -ό |αρχ.] **1.** αυτός που φτειάχνεται από κρόκο **2.** (συνεκδ.) αυτός που έχει το χρώμα τού κρόκου, **κρομμύδι** (το) - * κρεμμύδι **κρομμυδίλα** (η) κρεμμυδίλα
κρόμμυον (το) |αρχ.] {κρομμύ-ου [-ων} (αρχαιοπρ.) το κρεμμύδι, **κρονόληρος** (ο) {κρονολήρ-ου | -ων. -ους! (λόγ.) ο φλύαρος ή ο ξεμωραμένος γέροντας.
[ετυμ. μτγν. < *Κρόνος* + *λήρος* «ανόητος» (βλ.λ.)].
Κρόνος (ο) **1.** μυθολ. γιιος τού Ουρανού και τής Γαίας, πατέρας τού Δία και άλλων θεών. ο οποίος έτρο>γε τα παιδιά του, ώσπου με τέχνασμα εκθρονίστηκε από τον Δία · **2.** αςΐρον. πλανήτης τού ηλιακού μας συστήματος, ανάμεσα στον Δία και τον Ουρανό, γνωστός για τους εντυπωσιακούς του δακτυλίους.
[ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η αναγωγή στο ρ. *κραίνω* «επιτυγχάνω» (οπότε η σημ. θα ήταν «εκπληροκής. εκείνος που φέρει εις πέρας»), συσχέτιση που προσκρούει σε φωνητικές δυσκολίες (αφού *κραίνω* < *κρα-αίνω.* που συνδέεται με το ουσ. *κάρα* «κεφάλι»), Η αναγωγή στα ρ. *κορέννυμι* «πληρώ, γεμίζω» και *κεραΐζω* «καταστρέφω» δεν ευσταθεί. Σε παρετυμολογία οφείλεται η άποψη των αρχαίων ότι *Κρόνος* = *Χρόνος* (έτσι στον Αριστοτέλη)), **κροντήρι** (το) ► κρωντήρι
κρόουλ (το) {άκλ.Ι τρόπος γρήγορης κολύμβησης, κατά τον οποίο ο αθλητής κινεί εναλλάξ τα χέρια του πάνω από το κεφάλι του προς τα μπρος και κινεί ρυθμικά τα τεντωμένα πόδια του συν. ελεύθερο. [ετυμ. < αγγλ. crawl < μέσ. αγγλ. crawlen < αρχ. σκανδ. krafla, πβ. γερμ. krabbeln «έρπω»], **κροσέ** (το) {άκλ.} **1.** βελόνα πλεξίματος με αγκιστρωτή απόληξη 2. (συνεκδ.) το είδος πλέξης που γίνεται με αυτή τη βελόνα · 3. είδος χτυπήματος στην πυγμαχία.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. crochet < παλ. γαλλ. crockcs, πληθ. τού croc «γάντζος»
φρανκον. *krokJ. **κρόσσι** (το) {κροσσ-ιού | -ιών} **1.** η δέσμη νημάτων που προεξέχει στην άκρη υφασμάτων και ενδυμάτων για λόγους διακοσμητικούς: *τρακεζομάντηλο μ?* κρόσσια · 2. το λειρί τού κόκορα. Επίσης κροσ- σός (ο) [μτγν.|. -κροσσωτός, -ή. -ό Ιμτγν.].
[ΓΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *κροσσίον* (με αναβιβασμό τού τόνου), υποκ. τού *κροσσός* < *κροσσωτός* (υποχωρητ.) < αρχ. *κρόσσαι* «σκαλοπάτια, επάλξεις» < **κρόκ-ja*, ετεροιωμ. βαθμ. τού I.K. *krek- «προεξέχω», πβ. πολ. krok «βήμα» κ.ά.]. **κροταλίας** (ο) {κροταλιών'} δηλητηριώδες φίδι τής Αμερικής, τού οποίου η ουρά έχει κεράτινα αρθρωτά τμήματα, που κροταλίζουν όταν αυτή πάλλεται, και το οποίο κινείται με λοξούς σχηματισμούς αφήνοντας χαρακτηριστικά ίχνη στην άμμο.
|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ξέν. όρ. (πβ. γαλλ. crotale) < λατ. crotalum < αρχ. *κρόταλον* (βλ.λ.)].
κροταλίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κροτάλισα} ♦ 1. (αμετβ.) παράγω έντο- νο ήχο χτυπίώντας κρόταλα ή παρόμοιο ήχο με αυτόν που κάνουν τα κρόταλα όταν χτυπούν: *τα δόντια* του *κροτάλιζαν από το κρύο!* ♦ 2. (μετβ.) κινώ (κάτι), ώστε να παραγάγω ήχο παρόμοιο με αυτόν των κροτάλων: *κροταλίζω τα δάχτυλά μου.* — κροτάλισμσ (το) [μεσν.] κ. κροταλισμός (ο) [μτγν. [.
|ΙΠΥΜ. αρχ. < *κρόταλον* (βλ.λ.)]. κρόταλο (το) (κροτάλ-ου | -ων} ΜΟΥΣ. (συνήθ. στον πληθ.) κρουστό όργανο που αποτελείται από δύο κομμάτια ξύλου, μετάλλου, οστού ή άλλου υλικού, τα οποία, όταν τα χτυπά κανείς μεταξύ τους κατάλληλα. παράγουν χαρακτηριστικό ήχο (λ.χ. τα «κουταλάκια», οι καστανιέτες κ.ά.).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κρόταλον* < *κροτώ* + παραγ. επίθημα *-αλον.* πβ. *πέτ- αλον, ρόπ-αλον. σέπ-αλον).* κροταφικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον κρόταφο·. - *χώρα* / ocrrd / *λοβός* / *μυς* / *αρτηρία.* Επίσης κροταφιαίος, -α, *-ο.* κρόταφος (ο) {κροτάφ-ου | -ων} 1. το δεξιό και αριστερό πλάγιο τμήμα τού κεφαλιού από το μάτι ώς το αφτί: *τον απείλησε με το περίστροφο στον* ~ ΣΥΝ. μηνίγγι 2. (συνεκδ.) τα μαλλιά που καλύπτουν το τμήμα αυτό: *η γοητεία των γκρίζων*
[ΓΤΥΜ. αρχ. < *κρότος* + παραγ. επίθημα *-αφος* (πβ. *κόλ-αφος).* 11 λ. είχε πιθανόν ως αρχική σημ. «το χτύπημα, τον ρυθμικό παλμό" των κρο- ταφικών αρτηριών» ή, κατ' άλλη άποψη, «το θανατηφόρο χτύπημα που καταφέρεται σε αυτό το μέρος τού κεφαλιού» |. **κρότημα** (το) -» κροτώ
κροτίδα (η) [1870] το πυροτέχνημα που περιέχει μικρή ποσότητα εκρηκτικής ύλης και προκαλεί κρότο: *μετά το «Χριστός Ανέστη» έριξαν πολλές* - συν. βαρελότο, **κροτικός,** -ή, -ό αυτός που παράγει κρότο.
κρότος (ο) **1.** ΦΥΣ. σύντομος ήχος χωρίς οξύτητα, απότομος και ξερός (λ.χ. από την εκπυρσοκρότηση όπλου, από βροντή, πτώση αντικειμένου κ.λπ.) 2. (καταχρ.) κάθε δυνατός ήχος περιορισμένης διάρκειας. [ετυμ. αρχ. < *κροτώ* (υποχωρητ.), βλ.λ.|. **κροτώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κροτείς... | κρότησα} ♦ **1.** (αμετβ.) προκαλώ κρότο ♦ 2. (μετβ.) (σπάν.) κάνω κάτι να βγάλει κρότο, να αντηχήσει: - *τη λύρα.* — κρότημα (το).
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *κροτώ (-έω)* < ˣkrnt- (με ανάπτυξη φωνήεντος στηρίξε- ως -ο-), συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *kre-n-t «θορυβο). χτυπώ με θόρυβο», πβ. νορβ. hrinda «χτυπώ», αρχ. αγγλ. hrindan κ.ά. Ομόρρ. *κρότ- αλο(ν). κρότ-ος, κρότ-αφος. κροτ-αλίας* κ.ά.].
Κρότων (ο) {Κρότων-ος, -α| πόλη τής ΝΔ. Ιταλίας, αρχαία ελληνική αποικία. Επίσης Κρότωνας.
[ΕΓΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο (> ιταλ. Crotone), αποικία Αχαιών τον 7ο αι. π.Χ.. πιθ. < *κροτό ν. -ώνος* ·< τσιμπούρι - είδος ρητίνης» (βλ. κ. *κρότωνας)].*
κρότωνας (ο) {κροτώνων} **1.** καλλωπιστικό φυτό εσωτερικοών χώρων με παχιά λεία φύλλα και έντονους χρωματισμούς (συνήθ. σε αποχρώσεις τού κόκκινου) 2. το τσιμπούρι που παρασιτεί κυρίως στο δέρμα τού σκύλου.
[ΗΤΥΜ. < αρχ. *κροτών. -ώνος.* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το ουσ. *κρότος* (αλλά αυτό δεν εξηγεί τη σημασιολογική μεταβολή) ή με το ουσ. *κράτος* (υπόθεση εξίσου αμφίβολη)|. κρουαζέ |άκλ. επίθ.} (για μπλούζα ή φουστάνι) ραμμένος έτσι. ώστε το ένα φύλλο τού κορσάζ να σκεπάζει σταυροπά το άλλο.
[ΕΤΥΜ < γαλλ. croise «σταυρωτός» < croix «σταυρός» < λατ. crux. -cis|.
κρουαζιέρα (η) {κρουαζιερών'} το θαλάσσιο ταξίδι αναψυχής με

κρουαζιερόπλοιο. κατά το οποίο οι ταξιδιώτες διαμένουν σε καμπίνες και επισκέπτονται συνήθ. για λίγες ώρες τα διάφορα λιμάνια προορισμού: ~ *στη Μεσόγειο.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. croisiere < p. croiser «(δια)σταυρώνω, περιπλέω» < croix «σταυρός» < λατ. crux, -cisj. **κρουαζιεροπλοιο** (το) πλοίο που χρησιμοποιείται για κρουαζιέρες, **κρουασάν** (το) {άκλ.} αρτοσκεύασμα από αφράτη ζύμη σε σχήμα μισοφέγγαρου, με γλυκιά ή αλμυρή γεύση και συχνά με γέμιση (σοκολάτας, κρέμας, τυριού κ.ά.). (υποκ.) **κρουασανάκι** (το).

· ι Υ Μ. < γαλλ. croissant «το χρονικό διάστημα κατά το οποίο γεμίζει, αυξάνει η σελήνη» και συνεκδ. «ημισέληνος» < p. croitre <« γεννιέμαι, μεγαλώνω, αυξάνω». Το ομώνυμο γλυκό αρτοποιείου έγινε γνωστό μέσω τής γαλλικής του ονομασίας, που αποτελεί μετάφραση τού γερμ. Hornchen «μικρό κέρατο, κερατάκι», ονομασία που δόθηκε (στη Βιένη) σε γλύκυσμα Φούρνου, σχήματος ημισελήνου, εις ανάμνησιν τής νίκης επί των Τούρκων που πολιόρκησαν την πόλη το 1689 και των οποίων έμβλημα ήταν η ημισέληνος], **κρουασαντερί** (η) {άκλ.} κατάστημα στο οποίο παρασκευάζονται και σερβίρονται κρουασάν.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. crobsanterje]. **κρουνηδόν** επίρρ. (λόγ.) με κρουνούς, δηλ. άφθονα, ραγδαία: *έβρεχε*

(πβ. λ. *κρουνός*. ΦΡ. *άνοιξαν οι κρουνοί τού ουρανού)* ΣΥΝ. καταρ- ρακτωδώς.

[F.ΤΥΜ. μτγν. < *κρουνός* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν*, πβ. *πρην-ηδόν. βαθμηδόν*].

κρουνός (ο) η κάννουλα με διακόπτη που ρυθμίζει τη ροή τού νερού ή άλλου υγρού· φρ. ***άνοιξαν οι κρουνοί τού ουρανού*** άρχισε να βρέχει καταρρακτο)δώς.

{κτυμ. αρχ. < **κρυσ-νός* < Ι.Ε. ˣkrosno- «πηγή», πβ. αρχ. αγγλ. hroen / hoern κ.ά. Ομόρρ. *κρήνη* (< *krsna-), βλ.λ.]. **κρουπιέρης** (ο) {κρουπιέρηδες}, **κρουπιέρισσα** (η) {κρουπιερισ- σών} υπάλληλος καζίνου ή χαρτοπαικτικής λέσχης που διευθύνει τυχερό παιχνίδι και ασχολείται γενικά με την τήρηση των κανόνων τού παιχνιδιού.

Ιετυμ. < γαλλ. croupier, αρχική σημ. «εκείνος που ιππεύει στα καπούλια τού αλόγου, που ιππεύει πίσω από άλλον» < croupe «καπούλια. οπίσθια αλόγου» < φρανκον. kruppa. Από το 1690 μαρτυρείται η σημ. <«αυτός που συνεταιρίζεται με κάποιον, που συμμετέχει στο παιχνίδι με κάποιον παίκτη»], **κρούση** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} **1.** το χτύπημα ενός αντικειμένου πάνω σε άλλο 2. ΦΥΣ. (α) η βίαιη και αιφνίδια συνάντηση δύο σωμάτων (β) ***δοκιμασία κρούσεως*** ίαγγλ. crash lest) η δοκιμασία που γίνεται για την εξακρίβωση τής αντοχής ενός υλικού στη θραύση · 3. στρλι. η κύρια εφαρμογή μιας επιθετικής ενέργειας: *ταξιαρχία / δύναμη κρούσεως* **4.** (μτφ.) η διερεύνηση με στόχο την εξακρίβίοση των προθέσεων (κάποιου): *στον παρελθόν τού είχαν γίνει κρούσεις από ξένους επενδυτές για αγορά τού 519c των μετοχών* · 5. μους. το παίξιμο των χορδών μουσικού οργάνου: - *λύρας / κιθάρας.* \ετυμ. < αρχ. *κρούσις* < *κρούω]*. **κρούσμα** (το) {κρούσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η εκδήλωση συμπτωμάτων προσβολής από μολυσματική νόσο: - *ηπατίτιδας / τύφου* 2. (μτφ.) *το* σύμπτωμα ποινικών ή ηθικών παραβάσεων: *εσχάτως παρατηρή- θηκαν αυξημένα - κλοπών* ΣΥΝ. φαινόμενο.

[κτυμ. < αρχ. *κρούσμα / κρούμα* < *κρούω]*. **κρούστα** (η) {κρουστών} **1.** η λεία και στερεοποιημένη επιφάνεια που σχηματίζεται πάνω από ρευστές ουσίες: ~ *γάλακτος* (πέτσα) / *πάγου* · φρ. ***φύλλο κρούστας*** *λεπτό* φύλλο ζύμης, που χρησιμοποιείται στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική · 2. η κόρα τού ψωμιού. |ΕΤΥΜ. < λατ. crusta «όστρακο, λέπι»], **κρουσταλλένιος,** -ια, -ιο * κρυσταλλένιος **κρουσταλλιάζω** ρ. -► κρυσταλλιάζο)

κρούσταλλο (το) Ιμεσν.] {κρουστάλλων} (λαικ.-λογοτ.) **1.** το κρύσταλλο (βλ.λ.) 2. (ειδικότ.) το νερό που είναι παγωμένο σαν κρύσταλλο. ο πάγος που σχηματίζεται από το πολύ κρύο τού χειμώνα: *«να λειώσουνε τα χιόνια απ' τα φτερά μου και τα ~ από τ' ακράνυ- χά μου»* (δημοτ. τραγ.). **κρουστικός,** -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται ή γίνεται με κρούση: - *όπλο / δράπανο* ΣΥΝ. επικρουστικός 2. φυσ. ***κρουστικό κύμα*** ισχυρό κύμα πιέσεως που δημιουργείται όταν ένα σώμα κινείται σε ρευστό με ταχύτητα μεγαλύτερη από την ταχύτητα διάδοσης τού κύματος, π.χ. ένα υπερηχητικό αεροπλάνο ή ένα βλήμα.

|ι ·ιΥΜ. αρχ. < *κρούσις.* Το *κρουστικό κύμα* αποδίδει τον αγγλ. όρο shock wave].

κρουστός, -ή. -ό Ιμτγν.) **1.** (για ύφασμα) αυτός που είναι πυκνοϋφα- σμένος λνγ. αγανός. αραιός, αραιοϋφασμένος · 2. αυτός που είναι σκληρός και πυκνός: - *σταφύλι / χαρτί* · 3. μους. ***κρουστά (όργανα)*** τα μουσικά όργανα από τα οποία παράγεται ήχος. όταν τα χτυπά κανείς (μεταξύ τους. με σφυρί, με το χέρι ή με μπαγκέτα), λ.χ. κύμβαλα, τύμπανα κ.λπ.

κρουτόν (το) {άκλ.} μικροί κύβοι ψωμιού τηγανισμένοι σε βούτυρο ή λάδι που συνήθ. τρώγονται μέσα σε σούπες.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. crouton < croute «κρούστα» (< λατ. crusta) **κρούω** ρ. μετβ. {έκρουσα. κρούσ-τηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** χτυπώ μια επιφάνεια (και παράγω ήχο): *έκρυυσε τη θύρα* · ΦΡ. ***κρούω τον κώδωνα τού κινδύνου*** βλ. λ. *κώδων* 2. ΜΟΥΣ. χτυπώ κατάλληλα τις χορδές οργάνου: *-τη λύρα.*

[ετυμ. αρχ. < **κρούσ-]ω* < θ. *krous-, ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kreu-s- «χτυπώ. σπάζω», πβ. αρχ. σλαβ. su-kruso «χτυπώ, συνθλίβω», ρωσ. krocha «κομμάτι» κ.ά. Ομόρρ. *κρούσ-ις, κρού(σ)-μα* κ.ά.{. **κρύα** επίρρ. · χοφίς εγκαρδιότητα, με ψυχρότητα: *μας χαιρέτισε* ~ ςυ\.

ψυχρά.

κρυαδα (η) Ιμεσν.] 1.η αίσθηση τού κρύου ΛΝ γ. ζεστασιά· ΦΡ. ***παίρνω την κρυάδα / παίρνω την πρώτη κρυάδα*** (ΐ) έρχομαι σε επαφή με το κρύο (συνήθ. θαλασσινό) νερό (ii) ακούω απότομα κάτι δυσάρεστο: *τώρα που μου τν είπες και πήρα την κρυάδα, πες μου και τα υπόλοιπα* (iii) (κατ' επέκτ.) αποκτώ εμπειρία μιας δύσκολης ή δυσάρεστης κατάστασης: *οι νέοι υπά/Ληλοι. αφού πήραν την κρυάδα την πρώτη μέρα βλέποντας τον όγκο τής δουλειάς, ήρθαν προετοιμασμένοι ψυχολογικά την επομένη* 2. (μτφ.) η απροθυμία για την εκτέλεση μιας πράξης: γο *δέχτηκε, αλλά με* ~ ΑΝΤ. προθυμία, ζέση 3. ***κρυάδες*** (οι) (α) τα ρίγη, οι ανατριχίλες: *δεν αισθανόταν καλά· είχε - σ' όλο του το κυρμί* (β) (σκωπτ.) τα άνοστα αστεία: *λέει όλο κρυάδες.*

κρυαμάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το ανόητο («κρύο») αστείο: *άσε τις κρυαμάρες και μίλα σοβαρά* ΣΥΝ. κρυάδα.

[ΕΤΥΜ. < *κρύ(ος)* + *-αμάρα,* παρεκτεταμένος τ. τού επιθήματος *-μάρα* (βλ.λ.), πβ. κ. *κουτ-αμάρα].*

κρύβω ρ. μετβ. {έκρυψα, κρύφτηκα, κρυμμένος} **1.** τοποθετώ (κάποιον/κάτι) σε μέρος τέτοιο, (όστε να μη φαίνεται ή να εντοπίζεται από τους άλλους: *τον έκρυψε σ'ένα υπόγειο* || ~ *δραπέτη / θησαυρό / κ'λο- πιμαία/ απόρρητα έγγραφα* ΣΥΚ. αποκρύπτω, καλύπτω, καταχωνιάζω, σκεπάζω, τρυπώνω, εξαφανίζω ΑΝΤ. εμφανίζο). αποκαλύπτω 2. αποφεύγω να πω. να δημοσιοποιήσω (κάτι που γνωρίζω): *κάτι μου κρύβεις* || ~ *την αλήθεια / τα συναισθήματα / τις σκέψεις / τις ιδέες μου* ΣΥΝ. αποσιωπώ, φυλάω ΑΝΤ. εκδηλιόνω. εξωτερικεύω · ΦΡ. (α) (μτφ.) ***κρύβω τα χαρτιά μου*** δεν αποκαλύπτω τις προθέσεις μου ΣΥΝ. κρα- τάω τα χαρτιά μου κλειστά ΑΝΤ. ανοίγω τα χαρτιά μου (β) ***δεν κρύβω (κάτι)*** αφήνω να φανεί (κάτι), επιτρέπω να εκδηλώνεται: *κυβερνητικοί κύκλοι δεν έκρυβαν τον προβληματισμό τους για το εκ/.υγι- κό αποτέλεσμα* || ο *ηθοποιός δεν έκρυβε την ικανοποίησή τυυ για την ανταπόκριση τύ κοινού* (γ) ***κρύβε λόγια*** βλ. λ. *λόγια* 3. περιέχω στοιχεία τα οποία δεν είναι ορατά, αλλά μπορεί να φανούν κάποια στιγμή: *η συζήτηση έκρυβε μεγάλες εκπλήξεις* || *τι μυστικά κρύβει η υπόθεση τον ναναγίου:* || *τέτοιες επιχειρήσεις κρύβουν πολλές παγίδες* ΣΥΝ. επιφυλάσσω 4. (μεσοπαθ. ***κρύβομαι)*** (μτφ.) δεν εκδηλώνω τις σκέψεις και τα συναισθήματά μου στους άλλους ή αποφεύγω να εμφανιστώ δημόσια: *βγες από το δωμάτιό σου, τι κρύβεσαι;* || *κρύβεται από τονς δανειστές του* || *δεν μας λέει τι πιστεύει, μας κρύβεται!* || (παροιμ.) «ο *έρωτας κι ο βήχας δεν κρύβονται»'* ΦΡ. (α) ος ***μην κρυβόμαστε!*** συνήθ. στην αρχή λόγου, για να προετοιμάσουμε ή να προ- τρέψουμε σε ειλικρινείς δηλώσεις, ομολογίες κ.λπ.: «*και, οι επιλογές μας στον αγροτικό τομέα δεν δικαιοίθηκαν». ομολόγησε ο υπουργός* (β) ***κρύβομαι πίσω από το δάχτυλό μου*** προσπαθώ να μην παραδεχτώ κάτι ήδη φανερό, εθελοτυφλώ: *ας μην κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας, οι εσωκομματικές διαμάχες είναι που μας οδήγησαν στην ήττα και όχι τα μέσα ενημέρωσης* 5. υπάρχω χωρίς να φαίνομαι. χωρίς να μπορεί να με αντιληφθεί εύκολα κανείς: *κανείς δεν ξέρει τι κρύβεται πίσω από τις ενέργειές του* || *πίσω από το σκάνδαλο κρυβόταν μια ιστορία πολιτικών και οικονομικών συγκρούσεων.* —

κρύψιμο (το).

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *κρύπτω* (από τον αόρ. *έ-κρυψα,* που συνέπιπτε φωνητικά με ρ. σε *-βω,* λ.χ. *θ/.ίβω - έθλιψα, τρίβω - έτριψα)* < ^kru- bh-, μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -bh-) του Ι.Ε. **kra(u)- «καλύπτω, κρύβω», πβ. αρχ. σλαβ. kryjo, αρχ. ιρλ. crau «καλύβα» κ.ά. Ομόρρ. *κρυφ-ός. κρυπ-τός* κ.ά.|.

κρύο (το) **1.** η χαμηλή θερμοκρασία και η παγωνιά που τη συνοδεύει: *έχει ~ εδώ μέσα■ άναψε το καλοριφέρ!* || *άρχισε να κάνει ~* || *βρήκαν ~ στο χωριό* || *φέρνει - η πόρτα' κλείο' την!* || *ψιλό* (διαπεραστικό, έντονο) / *χουτρό* (ανεκτό, όχι διαπεραστικό) / *τσουχτερό / δριμύ* ~ ΣΥΝ. ψύχος ΑΝΤ. ζέστη, ζεστασιά· ΦΡ. (α) στα ***κρύα τού λουτρού*** για περι- πτο)σεις στις οποίες διαψεύδονται οι προσδοκίες κάποιου τη στιγμή ακριβώς που είχε αρχίσει να πιστεύει ότι θα εκπληρωθούν: *πάνω που έκανε σχέδια για το μέλλον τους, εκείνη έφυγε ξαφνικά και τον άφησε -* || *μένω* ~ (β) ***αρπάζω κρύο*** κρυολογώ (γ) ***(δεν μου κάνει) ούτε κρύο ούτε ζέστη*** βλ. λ. *ζέστη* 2. (συνεκδ.) ο ψυχρός, συνήθ. χειμωνιάτικος, καιρός: *μόλις αρχίζουν / πιάνουν τα το χωριό αδειάζει* || *αντέχω στο ~.*

[ηύμ. μεσν. < αρχ. *κρύος (τό).* βλ. κ. επίθ. *κρύος*|.

κρυογονική (η) {χωρ. πληθ.} ΦΥΣ. Ο κλάδος που ασχολείται με την παραγωγή χαμηλών θερμοκρασιών και την αξιοποίηση των φαινομένων που παρατηρούνται σε χαμηλές θερμοκρασίες.

[ΕΙΥ.Μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cryogenics).

κρυοθεραπεία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η χρησιμοποίηση τού ψύχους για θεραπευτικούς σκοπούς.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cryotherapy).

κρυόκωλος, -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που είναι πολύ ψυχρός, ανιαρός και αντιπαθητικός: ο *ίδιος είναι συμπαθητικός, αλλά η αδε?υψή τον είναι πολύ*

κρυόλιθος (ο) {κρυολίθ*ου | -ων, -ους) το φθοριούχο ορυκτό τού νατρίου και τού αργιλίου.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cryolitej.

κρυολόγημα (το) {κρυολογήμ-ατος | -ατα, -άτων) προσβολή τού αναπνευστικού συστήματος από ιό. στη μετάδοση τού οποίου συμβάλλει η εξασθένηση τού οργανισμού λόγω τού ψυχρού καιρού· συνοδεύεται από καταρροή, φτερνίσματα. πονοκέφαλο, πονόλαιμο, ρίγη κ.ά. ΣΥΝ. κρύωμα.

κρυολογώ ρ. αμετβ. {κρυολογείς...] κρυολόγη-σα. -μένος} παθαίνω κρυολόγημα: *κρυολόγησα στην εκδρομή στα χιόνια* || *είμαι κρυολο- γημένος. γι' αυτό δεν πάω στη δουλειά.*

κρυομαγνητισμός (ο) {χωρ. πληθ.} ΦΥΣ. το σύνολο των μαγνητικών ιδιοτήτων των υλικών, οι οποίες εκδηλώνονται στις πολύ χαμηλές

θερμοκρασίας.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cryomagnetisme). **κρυόμπλαστος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από ψυχρότητα, που δεν εκδηλώνει έντονα συναισθήματα: *είνοει κρυόμπλαστη- είτε μιλάς σε τοίχο είτε σ' αυτήν, είναι το ίδιο!* — **κρυόμπλαστα** επίρρ. Ιετυμ. < *κρύο* + *-πλαστός* < *πλάσσω.* Η παρουσία τού *-μ-(κρυό-μ- πλαστος)* οφείλεται σε παρετυμολ. επίδρ. τού ουσ. *κρυόμπλαστρο* (βλ.λ.)|.
κρυόμπλαστρο (το) (λαϊκ.) **1.** το ψυχρό έμπλαστρο (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) πρόσωπο ψυχρό στις εκδηλώσεις του- ο κρυόμπλαστος.
(ετυμ. < κρυο + *έμπλαστρο].* **κρυοπάγημα** (το) {κρυοπαγήμ-ατος | -ατα. -άτων) ιατρ. η προσβολή από το ψύχος οργάνου ή τμήματος τού σώματος, το πάγωμα των ιστών τού σώματος από απώλεια θερμότητας, όταν η θερμοκρασία πέφτει κάτω από 0° Κελσίου, και από έλλειψη επαρκούς ενδύσεοκ και γενικότ. μέσων προφυλάξεως από το ψύχος: *οι στρατιώτες στην Αλβανία υπέφεραν από κρυοπαγήματα || έιταθε γάγγραινα από τα* ~. [ΠΥΜ. Απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. frostbite], **κρυοπηξία** (η) {κρυοπηξιο)ν) ιλτρ. μέθοδος που χρησιμοποιεί την τοπική ψύξη σε πολύ χαμηλή θερμοκρασία για καταστροφή παθολογι- κιόν σχηματισμοί (λ.χ. στη γυναικολογία, για προβλήματα στον τράχηλο τής μήτρας), σε αιμορραγούσες επιφάνειες, σε νόσους τού κε- ρατοειδούς τού ματιού κ.λπ. αντ. θερμοπηξία.
ΙΗΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. cryocoagulation (νόθο σύνθ.)]. **κρυοπληξία** (η) {κρυοπληξιών} ιατρ. η προσβολή τού οργανισμού από το ατμοσφαιρικό ψύχος αντ. θερμοπληξία.
[πτυμ. t-λληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. cryoplexie]. **κρύος,** -α, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται σε χαμηλή θερμοκρασία: ~ *δωμάτιο/ ποτό / θάλασσα / αέρας* συν. ψυχρός, παγωμένος αντ. ζεστός, θερμός· ΦΡ. (α) ***σαν τα κρύα (τα) νερά*** για πολύ ωραίο και ευχάριστο πρόσωπο, όλο ζωντάνια: *ένα κορίτσι* ~ (β) ***με κόβει / λούζει κρύος ιδρώτας*** για έντονο φόβο που νιώθω ξαφνικά: *μόλις κατάλαβε τι τον περίμενε. τον έλουσε κρύος ιδρώτας* 2. (για τον καιρό) που έχει θερμοκρασία κοντά ή κάτω από το μηδέν, που η θερμοκρασία τού αέρα είναι πολύ χαμηλή 3. (για χρονικό διάστημα) το οποίο χαρακτηρίζεται από πολύ χαμηλή θερμοκρασία: *ο πιο ~ μήνας τού χρόνου || ένα ~ απόγευμα* jj οι ~ *νύχτες* του χειμώνα 4. (για φαγητά, τροφές) (α) αυτός που δεν είναι ζεστός (όπως όταν έχει μόλις βγει από τον φούρνο, την κατσαρόλα κ.λπ.): *τρώω τη σούπα* ~ || *φάε τώρα το φαγητό που είναι ζεστό. γιατί δεν αξίζει* ~ (β) αυτός που έχει διατηρηθεί στο ψυγείο: - *φρούτα / σαλάτα / νερό / μπίρα·* φρ. ***κρύο πιάτο*** (σε εστιατόρια) πιάτο που περιλαμβάνει εδέσματα, τα οποία έχουν παρασκευαστεί από πριν και διατηρούνται στο ψυγείο **5.** (α) αυτός που έχει χαμηλή θερμοκρασία: *τα χέρια / πόδια* σου *είναι* ~· ΦΡ. (μτφ.) ***με κρύα καρδιά*** χωρίς όρεξη, χωρίς να έχω ιδιαίτερη επιθυμία για κάτι: *συμφώνησε* ~ || *ήρθε μαζί μας* ~ (β) (για πρόσ.) αυτός που δεν δείχνει ενδιαφέρον, φιλικότητα, εγκαρδιότητα, που κρατάει τους άλλους σε απόσταση: *είναι* ~ *άνθρωπος, δεν σε αφήνει να* ron *πλησιάσεις* ΣΥΝ. ψυχρός, κρυόμπλαστος αμ. εγκάρδιος, θερμός 6. (α) (για αστεία, ανέκδοτα κ.λπ.) αυτός που είναι άνοστος, ανόητος, που δεν τον διακρίνει η εξυπνάδα, το χιούμορ (β) (για πρόσ.) αυτός που λέει ανόητα ή άνοστα, χωρίς χάρη λόγια: *άκου τον* ~ *τι λέει!* || *άντε να χαθείς, κρύε!* ΙΥΝ. σαχλός, άχαρος 7. αυτός που δεν έχει προθερμανθεί: *ο αθλητής δεν είχε κάνει προθέρμανση και μπήκε* ~ *στον αγώνα* || *η μηχανή δεν παίρνει μπρος, γιατί είναι* ~. — (υποκ.) **κρυούτσικος,** -η/-ια, -ο. ^ σχολιο λ. *θερμότητα.* [ΠΤΥΜ. αρχ. < *qrus-os. μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *qreus- «πάγος, κρούστα». πβ. σανσκρ. krura- «ωμός, αιματηρός», λατ. crusta «κρούστα» ο γαλλ. croute). αρχ. γερμ. hroso «πάγος», αρχ. σκανδ. hriosa «παγώνω», ιρλ. cruaid «στερεός» κ.ά. Ομόρρ. *κρύσ-τ-α/Λος* (βλ.λ.). *κρέας* κ.ά.]. **κρυοσκοπία** (η) {χωρ. πληθ.) ΦΥΣ.-ΧΗΜ. μέθοδος προσδιορισμού τού μοριακού βάρους μιας χημικής ένωσης μέσω τής μέτρησης τής μείωσης τού σημείου πήξεως συγκεκριμένου διαλύτη, που προκαλείται από διάλυση σε αυτόν ορισμένης ποσότητας τής χημικής ένωσης. — **κρυοσκοπικός,** -ή. -ό.
|ΗΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cryoscopy]. **κρυοσκόπιο** (το) {κρυοσκοπί-ου | -ων} ΦΥΣ.-ΧΗΜ. το όργανο με το οποίο μετρούμε τη θερμοκρασία πήξεως ενός διαλύματος.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cryoscope|. **κρυοστάτης** (ο) (κρυοστατών} ΦΥΣ. η συσκευή που χρησιμοποιείται για τη διατήρηση σταθερής χαμηλής θερμοκρασίας με τη βοήθεια υγροποιημένου αερίου. - κρυοστατικός, -ή. -ό.
[ετυμ. < κρυο + *-στάτης [*< αρχ. *ϊ-στα-μαι).* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cryostai].
κρυούτσικος, -η/-ια. -ο κρύος
κρυοφθορισμός (ο) ΦΥΣ. το φυσικό φαινόμενο εκπομπής φωτεινής αντινοβολίας από ορισμένα σώματα ως αποτέλεσμα τής ψύξης τους στη θερμοκρασία τού υγροποιημένου αέρα.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cryoluminiscence (νόθο σύνθ.) < cryo- (< *κρύος)* + luminiscence «φθορισμός»]. **κρύπτη** (η) Ιμτγν.] {κρυπτίόν] **1.** ο τόπος στον οποίο κρύβεται κανείς ή έχει κρύψει (κάτι): *στο σπίτι τους ανακαλύφθηκε υπόγεια* ~ *με με- γάλες ποσότητες ναρκωτικών* ΣΥΝ. κρυψώνας **2.** λρχαιολ. η υπόγεια και θολωτή συνήθ. κατασκευή, που χρησιμοποιούσαν ως καταφύγιο και ως λατρευτικό χώρο οι πρώτοι χριστιανοί, **κρυπτό-** α' συνθετικό που δηλιόνει ότι κάποιος είναι ή κάνει κάτι στα κρυφά: *κρυπτο-χριστιανός. κρυπτοκομουνιστής.*
[F.ΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *κρύπτ-ορχος).* που προέρχεται από το αρχ. επίθ. *κρυπτός φλ.λ.)* και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. crvpio-graphie. crypto- gamie)].
κρυπτόγαμα (τα) 11897] {κρυπτογάμων} βοτ. τα φυτά που πολλα- πλασιάζονται με σπόρια και δεν παράγουν άνθη και σπέρματα (φύκια, μύκητες κ.ά.).
|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cryptogame], **κρυπτογράφημα** (το) Ι1845) {κρυπτογραοήμ-ατας | -ατα. -άτων] το κείμενο που έχει γραφεί με μυστική συνθηματική γραφή.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cryptograinme).
κρυπτογράφηση (η) -* κρυπτογραφώ
κρυπτογραφία (η) 11813] {κρυπτογραφιών! η σύνταξη κειμένων με μυστικό συνθηματικό κο')δικα. — **κρυπτογράφος** (ο) 11894], **κρυπτογραφικός,** -ή. -ό 11878]. **κρυπτογραφικ-ά** *I* **-ώς** 11897] επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cryptographic|. **κρυπτογραφώ** ρ. μετβ. 118971 {κρυπτογραφείς... | κρυπτογράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} γράοω με μυστικό, συνθηματικό κώδικα γραφής (συνήθ. για στρατιωτικούς ή κατασκοπευτικούς λόγους) λντ. αποκρυπτογραφώ. — **κρυπτογράφηση** (η)· ΣΧΟΛκ) λ. *αποκρυπτο- γραφώ.*
κρυπτολογία (η) {χωρ. πληθ.] η επιστήμη που ασχολείται με τους τρόπους μετάδοσης με ασφάλεια μυστικών μηνυμάτων ή την εξου- δετέρωση τού απορρήτου των επικοινοοονιών τού αντιπάλου. — **κρα- πτολογικός.** -ή. -ό.
[ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cryptology), **κρυπτόν** (το) χημ. αμέταλλο στοιχείο (σύμβολο Kr), που ανήκει στα ευγενή αέρια τής ατμόσφαιρας (βλ. λ. *περιοδικός,* γην.).
I F.ΤΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. krypton < αρχ. *κρυπτόν.* Ονομάστηκε έτσι επειδή η παρουσία του στον ατμοσφαιρικό αέρα είναι ελάχιστη], **κρυπτορχιδία** (η) -» κρυψορχία
κρυπτός, -ή, -ό (λόγ.) κρυφός· συνήθ. στις φρ. (α) ***εν κρυπτώ (και παραβύστω)*** *(έν κρυπτώ [και παραβύστφΙ)* στα κρυφά: *συσκέφθηκαν* ~ συν. απορρήτως (β) ουδέν ***κρυπτόν υπό τον ήλιον*** βλ. λ. *ήλιος.* ^ σχοαιο λ. *καινός.*
|ετυμ. αρχ. < *κρύπτω.* Π φρ. εν *κρυπτώ (και παραβύστω)* συντίθεται από δύο αρχ. φρ.: εν *κρυπτώ* και *εν παραβύστω (παράβυστος)* «αθηναϊκό δικαστήριο, τού οποίου τα 11 μέλη συνεδρίαζαν σε σκοτεινό και απόμερο τόπο»)], **κρυπτοχριστιανός** (ο), **κρυπτοχριστιανή** (η) χριστιανός ο οποίος, μετά την τουρκική κατάκτηση των περιοχών όπου κατοικούσε, αναγκάστηκε να ασπαστεί τον μουσουλμανισμό, διατήρησε όμως τη χριστιανική πίστη του, ασκώντας κρυφά τα θρησκευτικά του καθήκοντα. — **κρυπτοχριοτιανισμός** (ο).
[F.ΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. Crypto-Christian], **κρύπτω** ρ. μετβ. (λόγ.) κρύβω (βλ.λ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μυστικός.*
Ιετυμ. αρχ., βλ. λ. *κρύβω].* **κρυσταλλένιος,** -ια, -ιο [μεσν.] κ. (λογοτ.) **κρουσταλλένιος** κρυστάλλινος (βλ.λ.): *«μια κρουσταλ/.ένια σφαίρα στη μέση τής κάμαρας»* (Γ. Σεφέρης) || *« κρουσταλ/.ένιο πολυκάντηλο είν' ο νους»* (λγγ. Σικελιανός) [[(μτφ.) *κρυσταλλένια βρύση* (που έχει καθαρό και παγωμένο νερό) II (μτφ.) *κόρη με κρουσταλλένιο λαιμό.*
Κρυσταλλία (η) γυναικείο όνομα.
κρυσταλλιάζω κ. (λογοτ.) **κρουσταλλιάζω** ρ. αμετβ. {κρυστάλ- λιασ-α. -μένος] γίνομαι παγωμένος σαν κρύσταλλο. - **κρυστάλλια- σμα** κ. **κρουστάλλιασμα** (το), **κρυσταλλικός,** -ή, -ό |1886] αυτός που αποτελείται από κρύσταλλο ή έχει τη μορφή κρυστάλλου: - *άλατα.* **κρυσταλλικότητα** (η) {χωρ. πληθ.] φυς. χημ. η ιδιότητα ορισμένων υλικών να συγκροτούνται τα άτομά τους στον χώρο σε καθορισμένες θέσεις ισορροπίας, **κρυστάλλινος,** -η. -ο [αρχ.| κ. (λογοτ.) **κρουστάλλινος 1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος από κρύσταλλο: - *ποτήρι / κανάτα* || *«κρουστάλλινο παλάτι»* (Άγγ. Σικελιανός) **2.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από διαύγεια παρόμοια με τού κρυστάλλου: *είχε - απόψεις για το συγκεκριμένο θέμα* || ~ *νερό* (που είναι διαυγές και παγωμένο σαν κρύσταλλο) |(- *φο)νή* (καθαρή και διαπεραστική) ΣΥΝ. ξεκάθαρος, σαφής, **κρύσταλλο** κ. (λογοτ.) **κρούσταλλο** (σημ. I. 2.4) (το) {κρυστάλλ-ου { -ων) 1. κομμάτι από διαφανή και καθαρό πάγο, που σχηματίζεται από τη μεγάλη πτώση τής θερμοκρασίας στο εξίοτερικό περιβάλλον: *το νερό έγινε - από το κρύο* 2. το διαφανές γυαλί που έχει υποστεί μηχανική επεξεργασία: *ποτήρια από* ~ 3. (συνεκδ.) καθετί που έχει κατασκευαστεί από τέτοιο υλικό (λ.χ. ποτήρι, τζάμι κ.λπ.): *φούρνος υψηλής τεχνολογίας με τριπλό* ~ *ασφαλείας* **4.** (ως επίθ.) παγωμένος, πολύ κρύος: *το νερό τής πηγής ήταν*
[ετυμ. < μτγν. *κρύσταλλον*< αρχ. *κρύσταλ/.ος (ό).* με αλλαγή γένους βλ.λ.Ι.
κρυσταλλογραφία (η) |1861| {χωρ. πληθ.} ΦΥΣ. Ο κλάδος που μελετά την εξωτερική μορφή των κρυστάλλων, την εσωτερική οργάνωση των ατόμων τους, τον μηχανισμό σχηματισμού τους και τις φυσικές τους ιδιότητες. — **κρυσταλλογραφικός,**-ή,-ό [IR80J.
[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cristaMographie). **κρυσταλλοειδής,** -ής. -ές [μτγν.Ι {κρυσταλλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)|
αυτός που μοιάζει με κρύσταλλο ή έχει τις ιδιότητες του 2. αυτός που επιδέχεται κρυστάλλωση (βλ.λ.) 3. ανατ. ***κρυσταλλοειδής φακός*** κύριο διαθλαστικό μέσο τού ματιού, που έχει σχήμα αμφίκυρτου φακού και βρίσκεται^ πίσω από την ίριδα. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* **κρυσταλλολυχνία** (η) {κρυσταλλολυχνιών} το τρανζίστορ των ηλεκτρονικών κυκλωμάτων (βλ. λ. *τρανζίστορ).*
[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. transistor[. **κρυσταλλονομία** (η) [18611 {χωρ. πληθ.) η σπουδή των νόμων τής κρυστάλλωσης.
κρύσταλλος (ο) {κρυστάλλ-ου | -ων. -ους] **1.** (λόγ.) το κρύσταλλο **2.**

χημ. (α) κάθε στερεό σώμα με υψηλή κρυσταλλικότητα ((5) ***κρύσταλλοι λουτρού*** οι αρωματικές κρυσταλλικές ένωσης, που κυκλοφορούν υπό μορφήν κόκκων ή σκόνης, και που χρησιμοποιούνται για να αρωματίζουν το νερό τού λουτρού 3. ***υγροί κρύσταλλοι*** υλικό που χαρακτηρίζεται από ρευστότητα και ταυτόχρονα τα μόριά του έχουν κανονική διάταξη στον χώρο· χρησιμοποιούνται σε ηλεκτρονικές συσκευές: *οθόνη υγρών κρυστάλλων.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κρύσ-τ-αλ/.ος* (με ανερμήνευτη παρέκταση -γ- και αναδιπλασιασμένο επίθημα -άλλος) < *κρύος* (< **κρύσ-ος.* βλ.λ.), οπότε η λ. κρύσταλλος θα σήμαινε τον «διαυγή πάγο». Η λ. πέρασε μέσω τού λατ. crystallus και σε άλλες γλιόσσες. λ.χ. αγγλ. crystal, γαλλ. eristal. γερμ. Kristall κ.ά. Οι επιστημονικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια: *κρύ- σταλλ.οι λουτρού (*< αγγλ. bath crystals), *υγροί κρύστα/.λοι* (< αγγλ. liquid crystals)].

κρυσταλλοτεχνία (η) [1861 [ ]χωρ. πληθ.} η τέχνη τής κατεργασίας φυσικών κρυστάλλων ή τής κατασκευής τεχνητών, **κρυσταλλώδης,** -ης. -ες [μτγν.] {κρυσταλλο')δ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. κρυσταλλοειδής (βλ.λ.) 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από διαύγεια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **κρυστάλλωμα** (το) |μεσν.| {κρυσταλλώμ-ατος | -ατα. -άτων} το σώμα που κρυσταλλώθηκε, που μεταβλήθηκε σε κρύσταλλο, **κρυσταλλώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κρυστάλλω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) μετατρέπο) (κάτι) σε κρύσταλλο ♦ 2. (αμετβ.) παγώνω από το κρύο.

[ετυμ. < μτγν. *κρυσταλλώ (-όω)* < αρχ. κρύσταλλος (βλ.λ.)]. **κρυστάλλωση** (η) |1766) ί-ης κ. -ώσεως } -ώσεις, -ώσεων} 1. φυς. ο σχηματισμός κρυστάλλων κατά τη μετάβαση ενός σώματος από την υγρή στη στερεά κατάσταση 2. το πάγωμα, το κρυστάλλιασμα. [ΕΤΥ.Μ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cristallisationj. **κρυφά** επίρρ. Ιμεσν.] με τρόπο απαρατήρητο, ώστε να μη γίνεται αντιληπτό (κάτι) από τους άλλους: *κινείται ~* κ*αι ύπουλα συν.* μυστικά, παρασκηνιακά. **κρυφακούω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κρυφακού-ς, -ει. -με, -τε, -ν(ε) | κρυ- φάκουσα) ακούω κρυφά τις συνομιλίες των άλλων: (μετβ.) *τον έπια- σα πάλι να κρυφακούει πίσω απ' την πόρτα* [Ι (αμετβ.) *στάθηκε πίσω από την πόρτα κι άρχισε να κρυφακούει.* **κρύφιος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που κρατείται μυστικός, που δεν αποκαλύπτεται στους άλλους ΣΥΝ. απόκρυφος, απόρρητος· φρ. ***άδηλα και κρύφια*** *(τά άδηλα καί κρύφια τής σοφίας σου εδή/.ωσάς μοι.* Π.Δ. *Ψα?ψ.* 50,8) πράγματα ασαφή και αφανέρωτα: *εδώ συμβαίνουν* — **κρυφίως** επίρρ. [μτγν.].

Ιετυμ. αρχ. < *κρυφός* (βλ.λ.)]. **κρυφό-** κ. **κρυψ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι υπάρχει ή συμβαίνει κρυφά: *κρυφο-κοιτάζω, κρυφο-γελάω. κρυφ-ακούω.*

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ. *κρυφός* (βλ.λ.)]. **κρυφό γελώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. [μεσν.] {κρυφογελάς... | κρυφογέλασα} γελώ κρυφά από τους άλλους: *όταν η δασκάλα έκανε μάθημα,* οι *μαθητές κρυφογελούσα ν.* **κρυφοκαίω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (εκφραστ.) (για έντονα συναισθήματα, καταστάσεις κ.λπ.) υπάρχω και αναπτύσσομαι, ^ωρίς να εκδηλώνομαι: *κρυφόκαιγε μέσα τους η ε/,πίδα.* **κρυφοκοιτάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {κρυφοκοίταξα} κοιτάζω κρυφά (κάποιον'κάτι), χωρίς να γίνω αντιληπτός: (αμίτβ.) *κρυφοκοίταζε στο γραπτό τού διπλανού του* || (μετβ.) *έκανε ότι διάβαζε εφημερίδα, αλλά κρυφοκοίταζε τα κορίτσια που έπαιζαν αμέριμνα στην παραλία.*

κρυφοκοίταγμα (το).

κρυφομιλώ (κ*. -άω) ρ. αμετβ. Ιμεσν.) {κρυφομιλάς... | κρυφομίλησα} μιλώ με σιγανή φωνή. ψιθυριστά, προσπαθώντας να μη γίνω αντιληπτός. — **κρυψομίλημα** (το), **κρυφός,** -ή, -ό **1.** αυτός που δεν φανερώνεται στους άλλους, που κρατείται μυστικός: *έμεινε ~ η μεταξύ τους αλληλογραφία* || *~ καημός ' πόθος / ελπίδα / όνειρο* συν. ενδόμυχος· φρ. (α) ***κρυφό σχολειό*** βλ. λ. *σχολείο* (β) ***στο κρυφά*** χωρίς να γίνεται κάποιος αντιληπτός: *κανόνισε τη δουλειά* - 2. (για πρόσ.) αυτός πυυ δεν αποκαλύπτει μυστικά σε άλλους ή που δεν εξωτκρικεύει τις ιδέες ή τα συναισθήματά του συν. εχέμυθος, κρυψίνους. μυστικοπαθής 3. (αργκό) κρυφός (ο) ο μυστικός αστυνομικός: *τον σταμάτησε στον δρόμο ένας - και του ζήτησε τα στοιχεία του.* - **κρυφά** επίρρ. (βλ.λ.). σχολιο λ. *μυστικός.*

{πτυμ. αρχ. επίθ. (αν και η παρουσία του σε αρχ. χειρόγραφα είναι αμφισβητούμενη), που σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς το επίθ. *κρυπτός* και αποσπάστηκε από σύνθ. τού τύπου *άπό-κρυφος, κρυφο- γενής* κ.ά.].

κρυφόσμιγα) ρ. αμετβ. {κρυφοέσμιξα} σμίγω (με κάποιον) *κρυφά* από τους άλλους.

κρυφτό (το) {χωρ. πληθ.} παιδικό παιχνίδι, στο οποίο ένα παιδί προσπαθεί να βρει πού κρύβονται οι συμπαίκτες του (βλ. κ. *κρυφτούλι*). **κρυφτός,** -ή. -ό αυτός που είναι κρυμμένος.

[ΕΓΥΜ. μεσν. < αρχ. *κρυπτός* < *κρύπτωj.* **κρυφτούλι** (το) Ιμεσν.] {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (υποκ.) το κρυφτό· μόνο στη φρ. ***παίζω (το) κρυφτούλι*** (μεσν. φρ.) προσπαθώ να αποκρύψω στοιχεία που με αφορούν ή να αποφύγω κάποιον που με ψάχνει: *τον τηλεφωνώ, δεν απαντάει, τον επισκέπτομαι, δεν ανοίγει* μον παίζει το κρυφτού/-ι.*

κρυψίβουλος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που δεν αποκαλύπτει στους άλλους την πραγματική του βούληση, τους σκοπούς των ενεργειών του.

κρυψιβουλία (η).

|ΕΤΥΜ. μεσν. < *κρυψι-* (< *κρύπτω)* + *-βουλος* < *βου/.ή].* **κρυψίγαμος** (ο) |1867[{κρυψιγάμ-ου [-ων. -ους} αυτός που συνήψε κρυφό και παράνομο γάμο. — **κρυψιγαμία** (η) Ιμτγν-J.

κρύψιμο (το) ► κρύβω

κρυψίνους (ο/η) [αρχ.Ι {κρυψίν-οος. -ουν] -οες. -όων} (λόγ.) **1.** πρόσωπο που δεν αποκαλύπτει στους άλλους τις πραγματικές του σκέψεις και προθέσεις 2. πρόσωπο που συμπεριφέρεται υποκριτικά και δόλια συν ανειλικρινής. - **κρυψίνοια** (η) [μεσν.]. **κρυψορχία** (η) {κρυψορχιών} ιατρ. η ανδρική πάθηση που συνίστα- ται στην κατακράτηση τού ενός ή και των δύο όρχεων στο εσωτερικό τής κοιλιάς ή στον βουβωνικό πόρο και στη μη κάθοδό τους στο όσχεο. Επίσης **κρυψορχιδίσ** κ. **κρυπτορχιδία - κρύψορχις** [μτγν.[κ. **κρυψόρχης** (ο) [μτγν.).

[F.ΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cryptorchidie[. **κρυψώνας** (ο) |1816] το μέρος στο οποίο κρύβεται κάποιος. Επίσης **κρυψώνα** (η).

κρύωμα (το) Ιμεσν.] {κρυώμ-ατος] -ατα, -άτων} το κρυολόγημα (βλ.λ.): *άρπαξε ένα γερό* **κρυώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεσν.| (κρύω-σα. -μένος} ♦ (αμετβ.) 1. (για πρόσ.) αισθάνομαι κρύο: *κ/.είσε την πόρτα, γιατί ~* λντ. ζεσταίνομαι **2.** γίνομαι κρύος: *κρύο)σε ο καιρός / ο καφές·* ΦΡ. **το *φυσάω και* δεν *κρυώνει*** δεν μπορώ να λησμονήσω το πάθημά μου και νιώθω πικρία: *πού να φανταστεί ότι θα τον εξαπατούσαν οι δικοί του άνθρωποι** τώρα γο *φυσάει και δεν κρυώνει!* · 3. παθαίνω κρυολόγημα: *άφησα τα παράθυρα ανοιχτά και κρύωσα* ΣΥΝ. κρυολογώ 4. (μτφ. για σχέσεις. αισθήματα κ.λπ.) χαρακτηρίζομαι από ψυχρότητα, από έλλειψη εγκαρδιότητας και φιλικής διάθεσης: *κρύωσε η φιλία τους* ♦ (μετβ.)

κάνω (κάτι) κρύο: *βάλ' το σε παγάκια. να* γο *κρυώσεις λίγο* ΣΥΝ. παγώνω ΑΝΤ. ζεστάινω 6. (μτφ.) προκαλώ δυσαρέσκεια (σε κάποιον): *μας κρύωσε η συμπεριφορά του.* **κρώζω** ρ. αμετβ. {έκρωξα} **1.** (λόγ.) (για κόρακα και άλλα πτηνά) φωνάζω κρα-κρα ΣΥΝ. κράζω **2.** (μτφ. για πρόσ.) φωνάζω με βραχνή φωνή. — **κρωγμός** (ο) [μτγν.Ι κ. **κρώξιμο** (το).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **κρώγ-}ω,* εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού θ. *krc-g-. παρεκτεταμένου τύπου τού L.H. *kcr-/*krc-, που αποτελεί προϊόν ηχομιμήσεως, πβ. λατ. crocio «κρώζω», αρχ. σλαβ. kracu, αρχ. σκανδ. hrokr «κουρούνα», λατ. cornix «κοράκι» κ.ά. Ομόρρ. *κρά-ζω, κραυγ-ή. κορ-ώνηο κουρούνα), κόρ-αξ (-ακας)* κ.ά.|. **κρωντήρι** (το) [κρωντηρ-ιού | -ιών} **1.** το πήλινο κανάτι για νερό **2.** το ξύλινο δοχείο για κρασί: οι *Αχαιοί γέμισαν τα - τονς κρασί, για να γιορτάσουν τη νίκη τους.*

[ΕΓΥΜ. < μεσν. *κρυωντήριν*< *κρνωτήριον*«πήλινο αγγείο / δοχείο, που κρυώνει το περιεχόμενό του» < αρχ. *κρύος* + παραγ. επίθημα *-τή-* piovj.

Κ.Σ.Ε.Δ. (το) Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης (στην αεροπορία).

Κ.Τ.Ε. (η) Κοινωνία των Εθνών.

Κ.Τ.Ε.Λ. (το) Κοινό Ταμείο Εισπράξεων Λεωφορείων.

Κτένα (η) - ♦ χτένα **κτενάκι**

(το) χτενάκι **κτένι** (το) > χτένι

κτενίζω ρ. » χτενίζω

κτένισμα (το) -» χτένισμα

Κ.Τ.Ε.Ο. (το) Κέντρο Τεχνικού Ελέγχου Οχημάτων, **κτέρισμα** (το) {κτερίσμ-ατος j -ατα, -άτων} (συνήθ. στον πληθ.) καθε- μία από τις νεκρικές προσφορές που καίγονταν κατά την αρχαιότητα μαζί με τον νεκρό ή τοποθετούνταν στον τάφο του και είχαν τη μορφή κοσμημάτων και άλλων αντικειμένων που αγαπούσε.

| ΕΙΥΜ. αρχ. < *κτερίζω / κτερεΐζω* «ενταφιάζω τιμητικά» < *κτέρεα* « νεκρικά δώρα. επικήδειες τιμές», πληθ. τού ουσ. *κτέρας* «κτήμα, ιδιοκτησία, δώρο», αγν. ετύμου. καθώς δεν αποδεικνύεται η σύνδεση τής λ. ούτε με τν ουσ. *κτήμα* ούτε με θ. *κτερ-* «καίω»{.

Κ.Τ.Ε.Υ.Λ. (το) Κοινό Ταμείο Εισπράξεων Υπεραστικών Λεωφορείων. Κ.Τ.Ε.Φ.Α. (το) Κοινό Ταμείο Ενώσεων Φορτηγών Αυτοκινήτων, **κτήμα** κ. **χτήμα** (το) {κτήματος | -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε αποτελεί ιδιοκτησία κάποιου: *δεν είμαι - σου να με κάνεις ό.τι θέλεις·* ΦΡ. ***κτήμα ες αιεί*** (*κτήμα ές αιεΐ,* θουκ. 1.22) το αιώνιο απόκτημα: ο θου- *κυδίδης μάς παρέδωσε την Ιστορία του* ως ~ 2. (ειδικότ.) το ιδιόκτητο αγρόκτημα: *έχω ένα ~ στο χωριό δύο στρέμματα* 3. ***κτήματα*** (τα) οι αγροτικές εκτάσεις (ελαιώνες, αμπελώνες κ.Λπ.): *έχει πολλά - στη Ρούμελη* 4. (μτφ.) οτιδήποτε μαθαίνει κανείς καλά και για πάντα, η γνώση που αφομοιώνεται: *έκανε ~ τον τα διδάγματα τού δασκάλου του.* — **κτηματικός,**-ή,-ό Ιμτγν.].

[πτυμ. < αρχ. *κτήμα* < *κτώμαι (-άο·)* (βλ.λ.)|. **κτηματαγορά** (η) ο τόπος στον οποίο γίνονται αγοραπωλησίες κτημάτων.

κτηματίας (ο) 11831 j Ικτηματιών} πρόσωπο που κατέχει μεγάλη ακίνητη, αγροτική συνήθ.. περιουσία και ζει από την εκμετάλλευσή της. **κτηματικός,** -ή, -ό ► κτήμα

κτηματογράφηση (η) 118891 1-Πς κ. -ήσεως 1 -ήσεις. -ήσεων} η απο- γραφή και χαρτογράφηση τής ακίνητης περιουσίας: *μετά την ~ τής ακίνητης περιουσίας θα πραγματοποιηθεί η αποτίμησή της.* **κτηματολόγιο** (το) 11836} {κτηματολογί-ου { -ων} **1.** το δημόσιο / επίσημο βιβλίο, στο οποίο απογράΨονται τα ακίνητα (θέση, έκταση, αξία και κυριότητα) και καταχωρίζονται οι δικαιοπραξίες που αφορούν σε ακίνητα: *ένα έντυπο τής Υπηρεσίας Κτηματολογίου* **2.** ***Εθνικό Κτηματολόγιο*** η γενική, ενιαία, συστηματική και διαρκώς ενημε- ρωνόμενη καταγραφή, που περιγράφει γεωμετρικά κάθε τμήμα γης καθώς και γο ιδιοκτησιακό του καθεστώς, με την ευθύνη και την εγγύηση τού Δημοσίου: *τονίστηκε η επιτακτική ανάγκη συντάξεως Εθνικού Κτηματολογίου.* — **κτηματολογικός,** -ή. -ό |1854|. **κτηματομεσίτης** (ο) 11891] {κτηματομεσιτών}, **κτηματομεσίτρια** (η) ίκτηματομ^σιτριών} πρόσωπο που μεσολαβεί επ' αμοιβή για την

αγοραπιολησία κτημάτων. **- κτηματομεσιτικός,** -ή. -ό. **κτηνάνθρωπος** (ο) 1)890] {κτηνανθρώπ-ου **|** -ων. -ους} άνθρωπος άγριος, μοχθηρός, που συμπεριφέρεται σαν κτήνος.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. *La Bcie humainc (Το ανθρώπινο κτήνος),* τίτλος μυθιστορήματος τού H. Jola|. **κτηνιατρείο** (το) [1892] ιατρείο περίθαλψης ζώων. **κτηνιατρική** (η) η επιστήμη που έχει ως αντικείμενό της την πρόληψη, τη διάγνωση και τη θεραπεία των ασθενειών των (συνήθ. κατοικίδιων) ζώων. — **κτηνίατρος** (ο/η) Ιμεσν.], **κτηνιατρικός,** -ή, -ό. **κτηνοβασία** (η) Ικτηνοβασιών} η συνουσία ανθρώπου με ζώο. — **κτηνοβάτης** ίο) [μτγν.[, **κτηνοβατώ** ρ. {-εἰς...}.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *κτηνοβάτης* < *κτήνος* + *-βάτης* < *βαίνω].* **κτηνόμορφος** (ο) [μεσν.) αυτός που μοιάζει με κτήνος ΣΥΝ. ζωόμορφος.
κτήνος κ. (λαϊκ.) **χτήνος** (το) [κτήν-ους **[** -η. -ών} **1.** (λόγ.) το ζώο: Οι *άνθρωποι και τα ~* · (μτφ. για πρόσ.) 2. αυτός πυυ συμπεριφέρεται σκληρά και απάνθρωπα: *ήταν ένα ~. που δεν υπολόγιζε κανέναν και τίποτε* ΣΥΝ. παλιάνθρωπος, βάναυσος, κακοήθης 3. αυτός που δεν έχει την εξυπνάδα και τη λογική σκέψη που χαρακτηρίζει τους ανθρώπους συν. βλάκας, ανόητος 4. (ειδικότ.) αυτός που ζει απολίτιστα, με πρωτόγονο και βάρβαρο τρόπο και δεν μπορεί να συμβιώσει με άλλους ανθρώπους: *ζούσε σε μια τρώγλη μακριά από* τον *κόσμο.* - *πραγματικό* **5.** αυτός που διαπράττει ασέλγειες με τη χρήση βίας: *το ανθρωπόμορφο ~ που τη βίασε* 6. ο πολύ γυμνασμένος, αυτός που έχει πολύ μεγάλες σωματικές διαστάσεις. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*
Ιετυμ. < αρχ. *κτήνος,* αρχική σημ. «ζώο που βρίσκεται στην κατοχή ανθρώπου, που είναι απόκτημά του». < *κτώμαι* (βλ.λ.)J. **κτηνοτροφή** (η) η κατάλληλα παρασκευασμένη φυσική ή τεχνητή τροφή, που είναι απαραίτητη για τη διατροφή των ζώοιν. **κτηνοτροφία** (η) Ιμτγν.] {χο)ρ. πληθ.} η αναπαραγωγή και η εκτροφή ζώων, που αποσκοπεί στην οικονομική εκμετάλλευση αυτών και των προϊόντων τους. — **κτηνοτρόφος** (ο/η) Ιμτγν.Ι, **κτηνοτροφικός,** -ή, -ό I1850J.
κτηνώδης, -ης, -ες [μτγν.] [κτηνώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -ών κτηνωδέ- στ-ερος. -ατος[1. αυτός που μοιάζει με κτήνος είτε εξωτερικά είτε στη συμπεριφορά: - *πρόσωπο* ΣΥΝ. απάνθρο>πος, βάναυσος, αγροίκος
αυτός που αρμόζει σε ζώο: *ήταν άτομο απολίτιστο, με ~ ένστικτα / φέρσιμο* ΣΥΝ. ζωώδης. —**κτηνωδώς** επίρρ. Ιμεσν.Ι. ^ σχολ 10 λ. *-ης. -ης. -ες.'*
κτηνωδία (η) {κτηνωδιών'ι πράξη σκληρή και απάνθρωπη συν. βαναυσότητα. παλιανθρο)πιά.
(ΗΤΥΜ.. μτγν. < *κτηνώδης].* **κτηριακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το κτήριο: - *εξοπλισμός / εγκατάσταση / συγκρότημα.* **κτήριο** (το) (σχολ. ορθ. *κτίριο)* 1κτηρί-ου | -ων} κάθε οικοδόμημα, κτί- σμα: *συντήρηση κτηρίων.*
[ΕΤΥΜ. Πιθ. < μτγν. *ευ-κτήριον*«οίκος προσευχών» (< αρχ. *εύχομαι*) ή. κατ' άλλη άποψη. < μτγν. *οικητήριον*'«κατοικία», με αποβολή τού μο~ νοφθογγισμένου αρχικού οωνήεντος και ανομοιωτική συγκοπή τού - *η-,* < αρχ. *οίκώ.* Ανεξάρτητα από την ορθότητα τής μίας ή τής άλλης άποψης, είναι προφανές ότι η γρ. *κτήριο* είναι η μόνη ορθή. ενώ η γρ. *κτίριο* (με *-ι-)* οφείλεται σε παρετυμολογική σύνδεση με το ρ. *κτίζω* (που όμως δεν θα ήταν δυνατόν ποτέ να δώσει παράγωγο σε *-ριο(ν).* Η αναγωγή σε τ. *οικητήριον* υποστηρίζεται και από τη χρήση τής λ. στην Κ.Δ. *(Β' Κορινθ. 5.* 2: (...) *τό οικητήριον ημών τό έξ ουρανού έπι - ποθούντες),* όπου η λ. συνδ. με τα ουσ. *οικοδομή, οικία* τού προηγούμενου εδαφίου [.

κτήριο ή κτίριο; Το ρ. **κτίζω** δεν μπορεί να δώσει παράγωγα με ανύπαρκτη κατάληξη **-ριο!** Δεν μπορούμε δηλ. να έχουμε **κτί-ριο.** Το *κτίζω* θα μπορούσε μόνο να δώσει **κτιατήριο** (πβ. *φροντίζω - φροντιστήριο. καθαρίζω - καθαριστήριο, σκαλίζω - σκαλκτηρι(ο)* κ.τ.ό.), τύπος που ούτε κι αυτός μαρτυρείται να υπάρχει. Άρα η λ. έχει διαφορετική ετυμολογική προέλευση και, επομένως, διαφορετική ορθογραφία. Παράγεται είτε από το *οικώ* > **οικητήριο** > *οι- κτήριο* (με συγκοπή τού *-η-)* > **κτήριο** (με σίγηση τού άτονου αρκτικού φωνήεντος· πβ. *ημέρα* > *μέρα, υγεία* > *γεια,* ερωτώ > *ρωτώ. αιγιαλός* > *γιαλός κ.λπ.)* είτε από το **ευκτήριον** (οίκημα) = [efktirionj **φκτήριυ* = [fictirio) (με σίγηση τού άτονου αρκτικού φωνήεντος) > **κτήριο.** Βίτε παράγεται από το *οικητήριο* είτε από το *ευκτήριο,* η λέξη πρέπει να γράφεται με *-η-: κτήριο.*

κτηρῖολογία (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής αρχιτεκτονικής. — **κτη- ριολογικός,** -ή, -ό.
κτήση (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εωνί **1.** καθετί που ανήκει σε κάποιον **2.** (ειδικότ.) περιοχή ή χώρα που ανήκει σε άλλη, ελέγχεται στρατιωτικά και διοικητικά από άλλη: *οι - τής Γαλλίας στην Αφρική.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ελγίνεια.*
[ΕΓΥΜ. < αρχ. *κτήσις* ‹ *κτώμαι* (βλ.λ.). Η σημ. 2 αποδίδει τον γαλλ. όρο dominion!.
κτητικός, -ή. -ό Ιαρχ.**| 1.** αυτός που έχει την τάση να κατέχει (κάποιον/κάτι). που θέλει να έχει κτήμα του, δικό του (κάποιον/κάτι): *~ συμπεριφορά ι συναίσθημα I επιθυμία || η ζηλοτυπία* είναι συ^νό συ- *μπτωμα τής - διάθεσης τού ανθρώπου* συν. αποκτητικός 2. γλΕ2ΣΣ. αυτός που δηλώνει ή αναφέρεται σε κτήση: *γενική ~*)) ~ *αντωνυμίες / σύνθετο* (βλ. λ. *σύνθετος).* — **κτητικά** επίρρ.
κτήτορας (ο) {κτητόρων} (λόγ.) **1.** αυτός που είναι κύριος, ιδιοκτήτης πράγματος (κινητού ή ακίνητου) 2. (παλαιότ.) ιδρυτής, κτίτορας (βλ.λ.) ναού. μονής, ιερού ιδρύματος κ.λπ.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κτήτωρ, -ορος*< αρχ. *κτώμαι* (βλ.λ.)|.

κτητορικός, -ή, -ό [μεσν.Ι **1.** αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στον κτήτορα: - *περιγραφή* 2. αυτός που προέρχεται από τον κτήτορα (βλ.λ.. σημ. 2)· φρ. (α) ***κτητορική μονή*** η μονή που έχει ιδρυθεί από ιερωμένο ή ιδιώτη, ο οποίος φροντίζει και για τη συντήρησή της (β) ***κτητορικό τυπικό*** το τυπικό που περιέχει τις διατάξεις στις οποίες διατυπώνεται η βούληση τού κτήτορα σχετικά με τη λειτουργία τής μονής, τού ιδρύματος κ.λπ. (γ) ***Κτητορικό Δίκαιο*** το Δίκαιο που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τού κτήτορα ναού ή μοναστηριού (δ) ***κτητορικός ναός*** *ο* ιδιόκτητος ναός που ιδρύεται από φυσικό πρόσωπο με άδεια τού μητροπολίτη και που προορίζεται αποκλειστικά για εξυπηρέτηση των θρησκευτικών αναγκών τού ίδιου και τής οικογένειας του 3. ***κτητορικό*** (το) το βιβλίο που περιλαμβάνει τα σχετικά με την ίδρυση ναού, μονής, ιδρύματος κ.λπ.
κτίζω κ. **χτίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.| {έκτισα, κτίσ-τηκα. -μένος! **1.** ανεγείρω οικοδόμημα, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα δομικά υλικά: *πα- λιότερα* στο *νησί έκτιζαν τα σπίτια με χώμα* κοα *πέτρα || - σπίτι ι παλάτι ί γεφύρι / ναό || χτισμένος με τούβλα* · ΦΡ. (μτφ.) ***χτίζω στην άμμο*** βλ. λ. *άμμος* 2. (μτφ.) συμβάλλω στη θεμελίωση, εδραίωση και ανάπτυξη (σχέσης, επιχείρησης, κινήματος κ.λπ.): *μαζί κτίσαμε τον όμιλο επιχειρήσεων || λιθαράκι-'/αθαράκι κτίστηκε μια ωραία σχέση αγάπης || με κατάλληλες ενέργειες έκτισε σταδιακά τη δημόσια εικόνα του* ΣΥΝ. οικοδομώ 3. (μτφ.) φτειάχνω, δημιουργιό: *ο Θεός έκτισε τον κόσμο σε εφτά ημέρες* 4. ιδρύω: *ο Μ. Αλέξανδρος έχτισε πολλές πόλεις* **5.** φράζω ή περικλείω ανοιχτό χώρο με τοίχο: ~ γο *παράθυρο || έκτισαν το άνοιγμα στον φράχτη* 6. (ειδικότ.) φυλακίζω (κάποιον) μέχρι θανάτου μέσα σε τοίχους που οικοδομώ· (παλαιότ.) ως βασανιστήριο, ποινή ή και στο πλαίσιο αντιλήψεων για το στέριωμα οικοδομημάτων: *δεν απαρνήθηκε την πίστη του και τον έκτισαν ζωντανό || για να στεριώσει το γιοφύρι, έχτισαν ζωντανή στα θεμέλια τη γυναίκα τού πρωτομάστορα.* -- **κτίσιμο** κ. **χτίσιμο** (το) [μεσν.|. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δομή.*
[F.ΤΥΜ. αρχ.. τού οποίου η αρχική σημ. θα ήταν «καλλιεργώ, εκχερσώνω» (όπως διασώζεται στη μνκ. μτχ. ki-ii-mc-no = *κτίμενος).* Η λ. συνδ. με σανσκρ. pari-ksit «αυτός που κατοικεί τριγύρω», αβεστ. ana- sita- «ακατοίκητος», αρμ. sen «κατοικημένος χοίρος», ίσως και με το αρχ. *κτώμαι (-άο-)* (βλ.λ.) |. **κτίριο** (το) ·-» κτήριο
κτίση (η) [-ης κ. -εως j -εις. -εων} **1.** η ανέγερση οικοδομήματος ή η ίδρυση πόλεως: *από κτίσεως Ρώμης* (753 π.Χ. - αφετηρία χρονικής μέτρησης των αρχαίων Ρωμαίων) ΣΥΝ. οικοδόμηση, κτίσιμο · 2. η δημιουργία τού κόσμου από τον Θεό: *από κτίσεως κόσμου* 3. ***Κτίση*** (η) το σύμπαν, η οικουμένη, ό,τι έπλασε ο Θεός.
[εγυμ < αρχ. *κτίσις*< *κτίζω].* **κτίσιμο** κ.
χτίσιμο (το) -► κτίζω
κτίσμα]αρχ.] κ. **χτίσμα** (το) Ικτίσμ-ατος] -ατα. -άτων} **1.** αυτό που έχει κτιστεί, το οικοδόμημα 2. αυτό που έχει δημιουργηθεί. το δημιούργημα: ο *άνθρωπος είναι - τού θεού* συν. πλάσμα, **κτίστης** ί αρχ. Ι κ. **χτίστης** (ο) {κτιστών'} **1.** ο εργάτης πυυ εργάζεται στην ανέγερση οικοδομών συν. οικοδόμος 2. ***Κτίστης*** (ο) ο Δημιουργός. ο Θεός.
κτιστικά κ. **χτιστικά** (τα) [μεσν.] τα χρήματα που καταβάλλονται για τα έξοδα που απαίτησε το κτίσιμο οικοδομήματος, **κτιστός,** -ή. -ό Ιμτγν.] κ. **χτίστός 1.** αυτός που έχει οικοδομηθεί (κυρ.
με τοιχοποιία) 2. ΘΕΟΛ. αυτός που έχει αρχή: *~ κόσμος* αντ. άκτιστος, **κτίτορας** (ο) {-α κ. -ορος | -όρων} ο κτήτορας (βλ.λ.. σημ. 2).
[ΕΤΥΜ. Εσφαλμ. γραφή τού μτγν. *κτήτωρ* (βλ.λ.) κατ' επίδρ. τού ρ. *κτίζω].*
κτιτορικός, -ή. -ό ο κτητορικός (βλ.λ.)· φρ. ***κτιτορική επιγραφή*** η επιγραφή στην οποία αναγράφονται στοιχεία για τη θεμελίωση ναού, μονής, ιδρύματος κ.λπ.
UjΤΥΜ. Ησφαλμ. γραφή τού μεσν. *κτητορικός* κατ' επίδρ. τού ρ. *κτίζω].* **κ.τ.λ.** και τα λοιπά, **κ.τ.ό.** και τα όμοια.
-κτονία λεξικό επίθημα που δηλώνει·. **1.** τον φόνο προσώπου: *μητροκτονία, πατροκτονία, αδελφο-κτονία, αυτο-κτονία* 2. τη θανάτωση ή τη δραστική καταπολέμηση αυτού: *μυο-κτονία. ζωο-κτονίαZ.* τον θάνατο από κάποια αιτία; *λιμό-κτονία.*
JΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. ρ. *κτείνω* «φονεύω, σκοτώνω» < **κτέν-jo),* συνδ. με σανσκρ. ksa-no-mi «χτυπώ», a-ksa-ta «αυτός που δεν χτυπήθηκε», ίσως και με το αρχ. συνώνυμο *καίνω* «σκοτώνω»[.
-κτόνος λεξικό επίθημα που δηλώνει: **1.** τον φονιά: *μητρο-κτόνος,* πα- *τρο-κτόνος. τυραννο-κτόνος* 2. αυτόν ή αυτό που καταστρέφει ή καταπολεμά δραστικά κάτι: *μικροβιο-κτόνος, ζιζανιο-κτόνος.*
[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. ρ. *κ τείνω* «φονεύω» (βλ. λ. *-κτονία)].*

■κτόνος. Λεξικό επίθημα πολλών αρχαίων και νέων σύνθετων λέξεων, που σημαίνει «τον φονιά». Το θ. κτον- είναι ετεροιωμένη βαθμίδα τού θεμ. κτεν- (αρχ. *(άπο)κτείνω* «οονεύω» < **κτέν-]ω).* Σύνθετα σε *-κτόνος* (ουσιαστικά και επίθετα), που χρησιμοποιούνται και σήμερα, είναι: *πατροκτόνος, μητροκτόνος. αδε?.φοκτόνος. παιδοκτόνος. συζυγοκτόνος. εντομοκτόνος. εθνοκτόνος, ανθρωπο- κτόνος, μικροβιοκτόνος. ζιζανιοκτόνος. τυραννοκτόνος, πνευματο- κτόνος, παρασιτοκτόνος, βρεφοκτόνος, ψυχοκτόνος, ζωοκτόνος* κ.ά.

Κ.Τ.Σ. (το) Κοινό Ταμείο Στρατού.
κτύπημα [αρχ.] κ. χτύπημα (το) [κτυπήμ-ατος] -ατα. -άτων} 1. η κρούση αντικειμένου από άλλο αντικείμενο: *το - τής πόρτας με το*

ρόπτρο (j *το - με το χέρι στο τζάμι* 2. (συνεκδ.) ο ήχος που παράγεται όταν χτυπάει κανείς (κάτι) ή γενικά από κρούση: *με ξύπνησε το ~ τής πόρτας* || γο ~ *τής καμπάνας* jj *το - τής βροχής στα κεραμίδια* 3. (ειδι- κότ.) ο ήχος από ρολόι, τηλέφωνο κ.λπ.: γο - του *τηλεφώνου / τού ρο-* λο/ιού 4. η δυνατή κρούση δύο επιφανειών, ώστε να παραχθεί ήχος: γο - *των πιατινιών*δ. η ελαφριά επαφή τού χεριού με σημείο τού σώματος: του *έδθ)σε ένα φιλικό ~ στην πλάτη* 6. η επιθετική ενέργεια, κατά την οποία χτυπάει κανείς (κάποιον) (με τα χέρια, με αντικείμενο κ.λπ.): *~ σπαθιού / μαστιγίου / σφυριού* || *δέχτηκε ένα ~* σΓΟ *πρόσωπο /* σΓΟ *κεφάλι ί στον ώμο* || *η παιδαγωγική απορρίπτει το -* των *παιδιών* \\ *ο δράστης τού κατάφερε ένα γερό ~ πισώπλατα* || *ποιος από τους δύο έδωσε το πρώτο* || *έφαγε ένα άσχημο ~ στην κοιλιά* 7. (α- δικότ.) πυγμαχικό χτύπημα, γροθιά: *δέχθηκε ένα ~ στο πρόσωπο·* ΦΡ. (μτφ .) *χτύπημα κάτω από τη μέση Ι τη ζώνη* βλ. λ *ζώνη 8.* (συνεκδ) τυ μέρος όπου έχει χτυπηθεί κάποιος'κάτι και το σημάδι ή τυ αποτύπωμα που μένει: *είχε ένα ~* σΓΟ *κεφάλι* || *όλο* του γο *σώμα ήταν κατά- μαυρο από τα ~* || *η πλάτη του ήταν γεμάτη χτυπήματα από μαστίγιο* || γο *αυτοκίνητό της είναι όλο χτυπήματα* συν. τραύμα, πληγή 9. επιθετική ενέργεια που στρέφεται κατά τού αντιπάλου: *καταστροφικό ί καίριο* -1) *κατάφεραν ένα καθοριστικό - κατά των βάσεων πυραύλων τού εχθρού* || *τρομοκρατικό ~ κατά ξένης πρεσβείας* **10.** (μτφ.) ενέργεια που προκαλεί απώλειες, μειώνει την ισχύ κ.λπ.. αποδυνάμωση: *«η υποβάθμιση τής πιστο/.ηπτικής ικανότητας πέντε κορυφαίων ευρωπαϊκών τραπεζών αποτέλεσε - στο ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα»*(εφημ.) 11. (μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί μεγάλο ψυχικό πόνο: ο *θάνατός του ήταν σκληρό ~ για όλους μας* ιυν. κακό, συμφορά.

κτυπητός, -ή. -ό ► χτυπητός

κτύπος κ. χτύπος (ο) 1. ο ήχος πυυ προκαλείται από κτύπημα: ο - *τής βροχής στα κεραμίδια* || *ακούστηκε ένας δυνατός ~ στην πόρτα* συν. κρότος 2. το χτύπημα: *έδωσε έναν ~ στην πόρτα* ΣΥΝ. κρούση 3. ήχος που επαναλαμβάνεται ρυθμικά: οι - του *ρολογιού* / τού *εκκρεμούς* 4. (ειδικότ.) ο παλμός: οι ~ *τής καρδιάς* ΣΥΝ. χτυποκάρδι, καρδιοχτύπι.

Ιηίύμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. εκφραστικός αναδιπλασιασμός ηχομι- μητικού θέματος, πβ. *(γ)δοϋπος.* Σύμφωνα με άλλη άποψη, ο ορθός χωρισμός είναι *κ-τύπος* (οπότε < *τύπτω*) με προτακτικό σύμφωνυ κ- (πβ. *κάπρος)*\.

κτυπώ κ. **χτυπώ** [μεσν.Ι (κ. -άω) **ρ.** μετβ. κ. αμετβ. {κτυπάς... **|** κτύπ- ησα. -ιέμαι (κ. χτυπιούμαι). -ήθηκα, -ημένοςΙ ♦ (μετβ.) 1. κρούω (κάτι). ώστε να ακουστεί ήχος: *~ την πόρτα /* το *παράθυρο ¹ το κουδούνι ί την καμπάνα / το τύμπανο* || *μπήκε μέσα χωρίς να κτυπήσει την πόρτα* || *~ τα πλήκτρα τού πιάνου* || *~ τα χέρια / παλαμάκια* (χειροκροτώ) II - *τα πόδια* (ποδοκροτώ, ως έκφραση αδημονίας ή αποδοκιμασίας)· φρ. (α) *χτυπάω πόρτες* απευθύνομαι σε πυλλούς και διαφορετικούς ανθρο')πους για βυήθεια: *αναγκάστηκε να χτυπήσει πολ- λές πόρτες, για να σ(όσει το παιδί της* (β) *χτυπώ κάρτα* τοποθετώ ειδική κάρτα σε συσκευή, για να καταγραφεί η ώρα προσελεύσεως και αναχωρήσεώς μου από την εργασία ιγ) *χτύπα* ξύλο/ / *να χτυπήσω ξύλο!* (προληπτικά) για την αποτροπή κακού, για να μη συμβεί κάτι κακό που είπε κάποιος: *Μέχρι αύριο, ποιος ζει, ποιος πεθαίνει! -Μη λες τέτοια λόγια,* (δ) (μτφ.) *(κάποιος / κάτι) χτυπάει την πόρτα (κάποιου)* για δυσάρεστη κατάσταση που προκύπτει σε κάποιον: *«όταν αδιαφορείς για την αγριότητα, επειδή πλήττει άλλους, αύριο, που θα χτυπήσει τη δική σου πόρτα, δεν θα υπάρχει κανείς να σε βοηθήσει»* (εφημ.) 2. καταφέρνω πλήγμα εναντίον προσώπου ή ζώου: *με χτύπησε στο πρόσωπο* / στο *σαγόνι / ύπουλα / δόλια / αντικανονικά / άσχημα* jj *ποιος από τους δύο αντιπάλους χτύπησε τον άλλον πρώτος;* || ο *αγωγιάτης χτυπούσε το άλογο με το καμουτσίκι·* φρ. (α) (μτφ.) *χτυπώ (κάποιον) εκεί που (τον) πονάει* καταφέρω καίριο πλήγμα εναντίον (κάποιου), πλήττω το αδύνατό του σημείο: *δεν ξαναείπε τίποτα, γιατί μ'αυτό πον του είπα τον χτύπησα εκεί που τον πονάει* (β) *χτυπώ το κεφάλι μου (στον τοίχο)* βλ. λ. *κεφάλι* (γ) *χτυπώ το κακό στη ρίζα του* εξουδετερώνω κάτι κακό ή επιβλαβές εν τη γενέσει του. μόλις πρωτοεμφανιστεί ή καταστρέφοντας ό,τι το προκαλεί και το αναπαράγει (δ) *πάρε τον έναν (και) χτύπα τον άλλον* βλ. λ. *άλλος* 3. πέφτω με δύναμη πάνω σε (κάτι): *η βροχή χτυπάει τη στέγη* || ο *αέρας χτυπούσε τα παραθυρόφυλλα* || (μτφ.) *σ' αυτό το σημείο με χτυπάει ο ήλιος* j! Ιοπλοίο *το κτυπούσαν τα κύματα* || *τον χτύπησε κεραυνός*

κουνώ με γρήγορες αλλεπάλληλες κινήσεις, αναταράζω: - *κρέμα / αβγολέμονο* || *~* ra *αβγά. για να φτειάξω μαρέγκα* ΣΥΝ. ανακινώ 5. κινώ (κάτι) ρυθμικά ή παλινδρομικά: ο *ταύρος χτυπούσε θυμωμένος την ουρά του* || Ιοπουλί *χτύπησε τα φτερά του και έφυγε* 6. βάλλω με όπλο. σημαδεύω στόχο: *οι ελεύθεροι σκοπευτές χτυπούσαν όποιον περνούσαν για αντίπαλο* || *μας χτύπησαν με τόξα και ακόντια* || *η σφαίρα τον χτύπησε στο πόδι* || - *εχθρικό* πλοίο ' *αεροπλάνο* ΣΥΝ. πλήττω, πυροβολώ, βομβαρδίζω, βάλλω 7. προκαλώ τραύμα, πληγή ή επιφέρω θάνατο με βολή ή χρήση όπλου: *τον χτύπησε πισώπλατα με το μαχαίρι* || *~ το θήραμα στο κυνήγι* || *σήμερα δεν χτυπήσαμε φτερό* (δηλ. δεν σκοτώσαμε κανένα πουλί ή. μτφ., αποτύχαμε τελείως, δεν κατορθώσαμε τίποτε) συν. πληγώνω, τραυματίζω, σκοτώνω 8. (α) επιτίθεμαι εναντίον κάποιου, προσβάλλω εχθρικό στόχο: *μας κύκλωσαν και μας χτυπούσαν από παντού* || *θα χτυπήσουμε τον εχθρό από τρεις πλευρές* (| *~ κάποιους κατά μέτωπο* '· *πλαγίως* ΣΥΝ. επιτίθεμαι (β) (μτφ.; καταπολεμώ, αντιμετωπίζω αποτελεσματικά: *πιστεύεται ότι τα νέα μέτρα Οα χτυπήσουν τη φοροδιαφυγή* || *το υπουργείο επιδιώκει να χτυπήσει τις συντεχνίες* 9. (α) (μτφ.) προκαλώ ζημιά σε (κάποιον/κάτι), επενεργώ αρνητικά, βλάπτω: ο *π?^ηθωρισμός μάς χτύπησε σκληρά όλους* || *η φτώχια και η ανεργία χτυπούν και τις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες* || *η ύφεση χτύπησε τους μικρομεσαίους* (β) (ειδικότ.) για ασθένεια ή δυσάρεστο γεγονός, εκδηλώνομαι ή συμ βαίνω (σε κάποιον-κάτΐ): *στην οικογένειά μας η επιδημία τής γρίπης μάς χτύπησε όλους* || ron *χτύπησε παρά?.οση* || *εφέτος τις ελιές τις χτύπησε ο δάκος* || £εν *μπορεί να συνέλθει από τη συμφορά που τον χτύπησε* \\ *χτυπήθηκε σκ?.ηρά από τη μοίρα* συν. προσβάλλω, πλήττω, θίγω· φρ. ***χτυπώ στο κεφάλι*** (για οινοπνευματώδες ποτό) προκαλώ ζάλη και πονοκέφαλο, φέρνω κάποιον εύκολα σε κατάσταση μέθης: *αυτό το κρασί χτυπάει στο κεφάλι- μην πιεις πολύ!* **10.** ανταγωνίζομαι με επιτυχία (κάποιον): *η χώρα μας δεν μπορεί να χτυπήσει χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία στη βιομηχανική παραγωγή* 11. (ειδι- κότ. για αυτοκίνητο ή οδηγό) προκαλώ σύγκρουση (οχήματος με όχημα) ή τραυματίζω (πεζό): *χτύπησε με το αυτοκίνητο έναν πεζό* || *μου χτύπησαν το αμάξι στο φτερό* 12. (ειδικότ.) βγάζω ήχο ο οποίος αντιστοιχεί σε συγκεκριμένη πληροφορία ή εντολή: γο *ρολόι μόλις χτύπησε μεσάνυχτα* || *η σάλπιγγα χτύπησε εγερτήριο ι σιωπητήριο ι προ- σκ?.ητήριοι επίθεση / υποχώρηση / συναγερμό)* ΣΥΝ. σημαίνω 13. εκτοξεύω κατηγορίες εναντίον κάποιου, τον επικρίνω με δριμύτητα: ο *Τύπος χτύπησε τα νέα μέτρα* || *οι κριτικοί χτυπούν το έργο μου, γιατί δεν μπορούν να το κατανοήσουν* || γο *νομοσχέδιο χτυπήθηκε από όλα τα κόμματα τής αντιπολίτευσης* ΣΥΝ. κατήγορο), μέμφομαι, πολεμώ ANT. επαινώ, εγκωμιάζο.) 14. υπενθυμίζω κακόβουλα σε κάποιον κάτι δυσάρεστο ή επώδυνο, κάνο) αδιάκριτους υπαινιγμούς: *ένα σφάλμα έκανα κι εγώ* σαν *άνθρωπος κι εσύ μου το χτυπάς συνέχεια!* 15. επιτυγχάνω, πραγματοποιώ: *αυτή η εκπομπή χτυπάει πολύ υψηλά ποσοστά τηλεθέασης* || *με το καινούργιο της προϊόν η εταιρεία χτύπησε ρεκόρ πωλήσεων*■ ΦΡ. ***χτυπάω νούμερα*** για τηλεοπτική εκπομπή η οποία έχει υψηλή τηλεθέαση: *η χθεσινοβραδινή εκπομπή του χτύπησε απίστευτα νούμερα* 16. (ειδικότ. για οικονομικές αξίες) ελαττώνω απότομα, μειώνω σε μεγάλο βαθμό: *η εταιρεία μας θα χτυπήσει τις τιμές, για να παρέμβει στον ανταγωνισμό* 17. (για παπούτσια) δεν εφαρμόζω καλά και τραυματίζω τυ πόδι: *οι καινούργιες μπότες μον με χτυπάνε* 18. (μτφ.-αργκό) (α) μπορώ να επιτύχω κάτι: *φέτος χτυπάμε πρωτάθλημα!* (β) αποκτο) κάτι σε συμφέρουσα τιμή ή πλειοδοτώ σε πλειστηριασμό: *χτύπησα ένα φοβερό σακάκι* || *χτύπησε ένα σπάνιο κινέζικο βάζο στη δημοπρασία* (γ) κατακτώ: *χτύπησε την καλύτερη γκόμενα* (δ) καταναλώνω: *χτύπησε δέκα σφηνάκια στη σειρά πάμε να χτυπήσουμε κάνα σουβ?.άκι;* ♦ (αμετβ.) 19. παράγω θόρυβο. βγάζω δυνατό ή χαρακτηριστικό ήχο: *όλη τη νύχτα ακούγαμε τα παντζούρια να χτυπούν απ' τον αέρα* || *χτυπάει το τη?^έφωνο /* το *κουδούνι / η καμπάνα /* γο *ξυπνητήρι ¹ η σάλπιγγα* || *ακούσαμε τα τύμπανα τών ιθαγενών να χτυπάνε* |(ra *σπαθιά τους χτυπούσαν δυνατά καθώς μονομαχούσαν* j| *χτυπούν* ra *δόντια μου* (έχω ρίγη, κρυώνω πάρα πολύ) ΣΥΝ. ηχώ. κροτώ, σημαίνω· φρ. (ειρων.) ***για ποιον χτυπάει η καμπάνα*** *(For Whom the Bell Toils,* τίτλος έργου τού E. Hemingway) για επικείμενη τιμωρία, ανάληψη ευθύνης κ.λπ.: ο *υπουργός δήλωσε ότι θα τιμωρηθούν αυστηρά οι ένοχον άραγε,* **~ 20.** κινούμαι παλμικά, δονούμαι γρήγορα ή δυνατά: *η καρδιά μου χτυπούσε από χαρά / από αγωνία* || *χτυπάει ακόμη η καρδιά του* || *τα νέα έκαναν το αίμα να χτυπά δυνατά στις φλέβες του* ΣΥΝ. πάλλομαι. σφύζω 21. προσκρούω σε αντικείμενο ή πρόσωπο, συγκρούομαι με κάτι και υφίσταμαι μο')λωπες ή βαρύτερα πλήγματα: *χτύπησε στην κολόνα τής Δ.Ιζ.Η. και τραυματίστηκε* |j *πρόσεχε μην πέσεις και χτυπήσεις* ΣΥ.ν μωλωπίζομαι, τραυματίζομαι 22. προξενώ ορισμένη εντύπωση. γίνομαι αφορμή σχολίο)ν: *αυτό που είπες χτυπάει άσχημα* || *δεν (μου) χτυπάει καλά ούτε ο τρόπος του ούτε η συμπεριφορά του* συν. φαίνομαι, μοιάζαν φρ. (α) ***μου χτυπάει στο μάτι*** βλ. λ. *μάτι* (β) ***(κάποιος / κάτι) μου χτυπάει Ι δίνει στα νεύρα*** βλ. λ. *νεύρο·* (ειδικότ. το μεσοπαθ. ***χτυπιέμαι)*** 23. έρχομαι στα χέρια με (κάποιον), συμμετέχω σε συμπλοκή δύο ή περισσοτέρων προσώπων: *οι αναρχικοί χτυπήθη- καν με την αστυνομία* || *από το πρωί χτυπιούνται δυνάμεις των δύο πλευρών στο ύφωμα* ΣΥΝ. συγκρούομαι, συμπλέκομαι 24. δίνω χτυπήματα στο στήθος μου ή το κεφάλι μου από θλίψη ή απελπισία, συνταράσσομαι από λυγμούς εξαιτίας απόγνωσης: *χτυπιέται ολημερίς πάνω στον τάφο τού παιδιού της* ΣΥΝ. δέρνομαι, στηθοκοπιέμαι 25. (μτφ.) υφίσταμαι δοκιμασίες, περνώ βάσανα και ταλαιπωρίες: *μια ζωή χτυπιέται μ'αυτά τα προβλήματα* \\ *άδικα χτυπιέται τόσα χρόνια ο κακομοίρης* ΣΥΝ. βασανίζομαι, ταλαιπωρούμαι, υποφέρω 26. (καθημ.) διαμαρτύρομαι έντονα. εκδηλο')νο) την οργή. την αγανάκτηση ή την απαίτησή μου κ.λπ. με φωνές και χειρονομίες: *όσο και να χτυπιέσαι. δεν Οα γίνει το δικό σου* |j <5εν του γο δίνω. που *να χτυπιέται!* 27. κάνω έντονες και απότυμες χορευτικές κινήσεις: *ανεβαίνουν στην* πίστα *και χτυπιούνται* σαν *τρελοί.*

[ετυμ. < αρχ. *κτυπώ (-έω)* < κτύπος (βλ.λ.)| .

-κτώ / -κτωμαι ρ. τής Αρχ. Ελληνικής που σήμαινε «παίρνω στην κατοχή μου. αποκτώ» και το οποίο απαντά σήμερα ο)ς β' συνθετικό ρημάτων τής Ν. Κλληνικής: *απο-κτώ/ -κτώμαι. κατα-κτώι -κτώμαι. ανακτώ ι -κτώμαι.*

Ιηίύμ. < (χρχ. *κτώμαι* < *κτάομαι,* υστερογενής μορφή τού θ. *κτη-* (πβ. παρ. *κέ-κτη-μαι).* εκτεταμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **kte(i>* «κατέχω, εξουσιάζω», πβ. σανσκρ. ksayati, αβεστ. xsayciti. Ομόρρ. *κτή-μα. κτή-σις (~η), κτή-τωρ. κτη-τικός* κ.ά.|.

Κ.Υ. (η) Κρατική Υπηρεσία.

κυάλι (το) κιάλι

κυαμισμός (ο) ΙΑΤΡ. η κληρονομική πάθηση που υφείλεται στην έλλειψη ενός ενζύμυυ και εκδηλώνεται με αιμόλυση (καταστροφή τού αίματος), όταν το άτομο φάει κουκκιά ή έρθει σε επαφή με κουκκιά, ναφθαλίνη, ορισμένα φάρμακα κ.λπ. ΣΥΝ. κυάμωση.

|ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. favism|.

κύαμος (ο) {κυάμ-ου | -ων. -ους! 1. το φυτό κουκκιά 2. ο καρπός τής κουκκιάς, το κουκκί (βλ.λ.)· φρ. *κυάμων απέχεσθαι (κυάμων άπέχε- σθαι,* πυθαγόρειος ρήτρα) (i) vex μη γίνεται χρήση κυάμο)ν ως τροφής

(υπαινικτικά) να μην αναμειγνύεται κανείς στην πολιτική.
Ιετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο, αν και υπάρχει ισχυρή πιθανότητα να συνδέεται με το ρ. *κυέω* (βλ. λ. *κύηση*)\. **κυάμωση** (η) \-*x**c* κ. -ώσεακ | -ώσεις. -ώσεων) ιατρ. ο κυαμισμός (βλ.λ.).

Κυανή Ακτή (η) τουριστική περιοχή τής ΝΛ. Γαλλίας στις ακτές τής Μεσογείου από τα σύνορα με την Ιταλία μέχρι τη Μασσαλία.
Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. Cote d'Azur (λόγω τού βαθυγάλανου χρώματος τού ουρανού, που αντανακλάται στη θάλασσα). Είναι γνωστή και ως French Riviera (αγγλ.). ήτοι «γαλλική ακτή»|. **κυάνιο** (το) [1880J {κυανί-ου | -ων| χημ. η αρνητικά φορτισμένη μονοσθενής ρίζα που αποτελείται από άνθρακα και άζωτο (CN").
[f.tym. < *κυανός* (βλ.λ.), ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Cyan. Η ονομασία οφείλεται στις αποχρώσεις ορισμένων κυανιούχων ενώσεων], **κυανιούχος,** -ος. -ο χημ. αυτός που περιέχει τη ρίζα κυάνιο (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < *κυάνιο + -ούχος < έχω*|. **κυανόκρανος** (ο) |κυανοκράν-ου | -ων, -ους} στρατιώτης τής ειρηνευτικής δύναμης τού Ο.Η.Ε., που αποστέλλεται σε εμπόλεμες περιοχές και φοράει γαλάζιο (κυανό) κράνος.
ΙΐίΤΥμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. Les Casques Bleus]. **κυανόλευκος,** -η. -ο |!836| **1.** αυτός που έχει χρώμα γαλάζιο και λευκό 2. (συνεκδ.) *κυανόλευκη* (η) η ελληνική σημαία, που συνδυάζει το γαλάζιο και το λευκό χρώμα συν. γαλανόλευκη. **Κυανοπώγων** (ο) [I883| {Κυανοπώγ-ωνος, -ωνα | -ωνες. -ώνων} (μετωνυμ.} άνδρας ο οποίος νυμφεύεται και στη συνέχεια σκοτώνει τις συζύγους του τη μία μετά την άλλη.
ΙΗΙΥΜ. < *κυανός + πώγων* «γενειάδα, πιγούνι». 1] σημ. 2 αποδίδει το γαλλ. Barbc-bleu, ήρωα τού ομώνυμου παραμυθιού τήα συλλογής τού Charles Perrault (1628-1703)1- **κυανός,** -ή, -ό αυτός που έχει βαθυγάλαζο χρώμα.
[FTY.yi. < αρχ. *κυανούς* < *κυανός* «σμάλτο, αζουρίτης» (ήδη μυκ*. ku- wa-no). πιθ. μικρασιατικό δάνειο, πβ. χεττ. kuwanna|. **κυανόφυτο** (το) κατώτερος φυτικός οργανισμός που αναπτύσσεται όπου υπάρχει νερό και ιδιαίτερα σε ζεστές περιοχές· τα κυανόφυτα αποτελούν φυσικούς λιπαντές ή δείκτες για τον βιολογικό καθορισμό τού βαθμού ρύπανσης μιας περιοχής, **κυανωπός,** -ή. -ό Ιαρχ.Ι αυτός που αποκλίνει χρωματικά προς το βαθυγάλαζο.
κυάνωση (η) |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεο)ν} ιατρ. ο κυανός χρωματισμός τού δέρματος και των βλεννογόνων λόγω ελλιπούς οξυγονώ- σεο>ς τού αίματος. ^ σχολιο λ. *-ωση*.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cyano.se|. **κυβεία** (η) {κυβειών! (αρχαιοπρ.) 1. το παίξιμο των ζαρίίΛν · **2.** ο προ- σπορισμός παράνομων κερδών από το χρηματιστήριο.
[ΠΤΥΜ. αρχ. < *κυβεύω < κύβυς*\.
Κυβέλη (η) **1.** μυθολ. θεά τής γονιμότητας, μητέρα θεών και ανθρώπων, τής οποίας η λατρεία γνώρισε μεγάλη διάδοση στη Μ. Ασία και στη συνέχεια και στην Κλλάδα και την Ιταλία 2. γυναικείο όνομα. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *Κυβέλη / Κυβήβη*, πιθ. ανατυλ. δάνειο, πβ. χεττ. Kubaba). **κυβερνείο** (το) 1I824| το κτήριο στο οποίο κατοικεί ο κυβερνήτης, **κυβέρνηση** (η) [αρχ.Ι {-ης *K.* -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (α) (ως όργανο τού κράτους) ο προϊθυπουργός. οι αντιπρόεδροι τής κυβέρνησης (εφόσον υπάρχουν) και το σύνολο των υπουργών όλων των κατηγοριών (αναπληρωτών υπουργών, υπουργών επικρατείας. υπουργού παρά τω πρωθυπουργώ, υπουργών χωρίς χαρτοφυλάκιο) και ενδεχομένως (υπό ορισμένες προϋποθέσεις που προβλέπει το Σύνταγμα), όλων ή ορισμένων υφυπουργών, ως ενιαίο συλλογικό όργανο άσκησης τής κυβερνητικής λειτουργίας- υπ' αυτήν την έννοια ταυτίζεται με την έννοια τού υπουργικού συμβουλίου: *ορκίστηκε χθες η νέα* - || *δεν γνωρίζουμε ποια ·~ θα προκϋψει από τις εκλογές* || ο *νικητής των εκλογών πήρε* εντολή *από τον* πρόεδρο *τής Δημοκρατίας να σχηματίσει* - II *η δομή / η σύνθεση μιας* ~\\ *ο πρόεδρος*; */ τα μέλη τής* ~ || *πα- ραιτήΟηκε η* ~\\ *δέσμευση / εξαγγελία ' ανασχηματισμός / αναδόμηση τής* ~ K *πολυμελής / οΖ.ιγομελής / προσωρινή ί μεταβατική* ~ j| συ- *ντηρητική ί προοδευτική / συμμαχική* ~ || ~ *σωτηρίας ι μειοψηφίας* /συνασπισμού / *εθνικής ενότητας* || *η πο/.ιτική ι η τακτική ι η στάση τής ~ σε ένα ζήτημα* (β) *υπηρεσιακή κυβέρνηση* βλ. λ. *υπηρεσιακός* (γ) *οικουμενική κυβέρνηση* βλ. λ. *οικουμενικός* (δ) *σκιώδης κυβέρνηση* βλ. λ. *σκιώδης* (ε) *κυβέρνηση συνεργασίας / συμμαχική κυβέρνηση* κυβέρνηση στην οποία συμμετέχουν δύο ή και περισσότερα κόμματα (στ) *Εφημερίδα τής Κυβερνήσεως* βλ. λ. *εφημερίδα*· φρ. *με καμιά κυβέρνηση* με τίποτε, με κανέναν τρόπο: *δεν πρόκειται να δεχτώ ~ τέτοια λύση* 2. (ως λειτουργία τού κράτους) η διακυβέρνηση τής χώρας* η κυβερνητική λειτουργία η οποία μαζί με τη διοίκηση αποτελούν την εκτελεστική λειτουργία, **κυβερνήτης** (ο/η) Ιαρχ.Ι {(θηλ. γεν. κυβερνήτου) προστ. κυβερνήτα | κυβερνητών} 1. ο ανώτατος πολιτειακός άρχοντας: ο *πρώτος ~ τής Ελλάδας ήταν ο Ιωάννης Καποδίστριας* 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που καθορίζει την πορεία και ηγείται τού πληρώματος (σε πλοίο, αεροπλάνο, διαστημόπλοιο). Επίσης **κυβερνήτρια** (η) {κυβερνητριο>ν}. **κυβερνητική** (η) {χωρ. πληθ.} η επιστήμη που μελετά τις διασυνδέσεις. τους χειρισμούς και τον έλεγχο στα τεχνικά συστήματα και στους ζωντανούς οργανισμούς από την άποψη των αναλογκών τους και η οποία επεκτείνει τις εφαρμογές της στην οικονομία, τη βιολογία, την ιατρική κ.α.
[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cybernetics. Η λ. πλάστηκε το I948 από τον N. Wiener από το ρ. *κυβερνώ*, για να δηλώσει τις θεωρίες μελέτης και ελέγχου τής ροής πληροφοριών μεταξύ ζώντων ή τεχνητών επικοινωνούντων συστημάτων], **κυβερνητικός,** -ή, -ό [αρχ.Ι **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με την κυβέρνηση και τα μέλη της: ~ *απόφαση / μέτρο / πολιτική / εξουσία / έργο / πρόγραμμα / στέλεχος / επιτε?.είο ί παράταξη ι αξιωματούχος I συνασπισμός / χειρισμός / κρίση / ανασχηματισμός* (β) ***κυβερνητικός εκπρόσωπος*** ο υπουργός που ενημερώνει τον Τύπο για τις επίσημες θέσεις τής κυβέρνησης (γ) νομ. ***κυβερνητική πράξη*** ειδική διοικητική πράξη, που δεν υπόκειται σε ακυρωτικό έλεγχο (δ) ***Μη Κυβερνητικός Οργανισμός ί-ή Οργάνωση*** βλ. λ. *ορ'/ανισμός* 2. αυτός που πρόσκειται φιλικά προς την κυβερνώσα παράταξη: ~ *Τύπος* || ~ *βουλευτής* 3. αυτός που σχετίζεται με τη διακυβέρνηση σκάφους, **κυβερνοναύτης** (ο) {κυβερνοναυτιόν} πρόσωπο που κινείται στον κυβερνοχώρο.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cybernautj. **κυβερνοπάνκ** (το) |άκλ.} η δημιουργία ιστοριών επιστημονικής φαντασίας με την αξιοποίηση των υπολογιστών και τής εικονικής πραγματικότητας.
Ιητυμ. < αγγλ. cybcrnopank (νόθο σύνθ.)]. **κυβερνοπειρατής** (ο) |άκλ.} ο δικτυοπειρατής (βλ.λ.). - - **κυβερ- νοπειρατεία** (η).
κυβερνοχώρος (ο) (στην επιστημονική φαντασία) ο χώρος στον οποίο διακινούνται εικόνες, μηνύματα, πληροφορίες από τον έναν υπολογιστή προς τον άλλο: *σερφάρω στον*
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. eybernospace (νόθο σύνθ.). Η λ. πλάστηκε το 1984 από τον συγγραφέα επιστημονικής φαντασίας W. Gibson στο βιβλίο τού *Necromancer*, για να αποδοθεί με μία λέξη γο όραμά του για ένα παγκόσμιο δίκτυο υπολογιστών που συνενώνει ανθρώπους και πληροφορίες. Βλ. κ. *κυβερνητική}.* **κυβερνώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {κυβερνάς.... μτχ. κυβερνών, -ώσα. -ών j κυ- βέρν-ησα, -ιόμαι. -άται... κ. (καθημ.) -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. διοικώ (ως εκτελεστική εξουσία): - *χώρα / κράτος* \\ «*τελικά. ποιος κυβερνά αυτό* τον *τόπο:*» (Φράση που αναφώνησε ο Κ. Καραμανλής το 1963 [πρωθυπουργός τής ΕλλάδαςΙ μετά τη δολοφονία από παρακρατικούς στη Θεσσαλονίκη τού βουλευτή τής Ε.Δ.Α. Γρηγόρη Λαμπράκη) ΣΥΝ. διευθύνω, άρχω, εξουσιάζω 2. (ειδικότ.) οδηγώ σκάφος (και ηγούμαι τού πληρώματός του): - *πλοίο / αεροπλάνο* συν. κατευθύνω 3. (μτφ.) διαδραματίζω καθοριστικό ρόλο (για την πορεία, τις πράξεις, τη συμπεριφορά κάποιου): *το χρήμα κυβερνούσε τη ζωή τους.*
[ϊϊΤν.Μ. < αρχ. *κυβερνώ (-άω)*. αρχική σημ. «οδηγώ άρμα. πλοίο» (η σημερινή σημ. ήδη αρχ.). < **κυμερνο)* (ύπως διασώζεται στο κυπρ. ku- me-re-nai). αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο. Το λατ. guberno είναι δάνειο από την Κλλην. και πέρασε σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. governl. **κυβερνών,** -ώσα. -ο')ν αυτός που κυβερνά: *το κυβερνών κόμμα* || *η κυβερνώσα παράταξη.*
{ετυμ. < αρχ. *κυβερνών*. μτχ. ενεστ. τού ρ. *κυβερνώ*\. **κυβευτής** (ο)
|αρχ.| (αρχαιοπρ.) αυτός που παίζει ζάρια, **κυβεύω** ρ. αμετβ.
{εκύβευσα} (αρχαιοπρ.) παίζω ζάρια.
Ιετυμ. αρχ. < *κύβος].* **κυβίζω** ρ. αμετβ. [μτγν.| {κύβιο-α. -τηκα. -μένος} **1.** μέτρο*) τον όγκο που καταλαμβάνει (κάτι) σε κυβικά μέτρα · 2. υψώνω αριθμό στην τρίτη δύναμη, στον κύβο · 3. συναρμολογώ αντικείμενα μεταξύ τους. ώστε να αποτελέσουν σύνολο διαιρετό σε κυβικά μέτρα, **κυβικός,** -ή. -ό (αρχ.11. αυτός που έχει το σχήμα τού κύβου **2.** (α) **κυ- *βικό* μέτρο** η μονάδα μετρήσεως τού όγκου, ίση με κύβο τού οποίου η ακμή είναι ένα μέτρο (β) ***κυβικό εκατοστό*** μονάδα μετρήσεως τού όγκου, ίση με κύβο τού οποίου η ακμή είναι ένα εκατοστό 3. ***κυβικό*** (το) το κυβικό μέτρο: *πόσα - νερό κατανάλωσες:* **κυβισμός** (ο) **1.** μηχαν. η εκτίμηση τού όγκου (ενός αντικειμένου) σε κυβικά μέτρα· (ειδικότ.) ο συνολικά εκτοπιζόμενος όγκος σε έναν χρόνο λειτουργίας τού κινητήρα, στού οποίου τον προσδιορισμό υπολογίζονται τυ πλήθος κυλίνδρων τού κινητήρα, η διάμετρος εμβόλου και η διαδρομή σε εκατοστόμετρα: *μοτοσυκλέτα μεγάλου* ~ 2. μαθ. η ύψωση αριθμού στην τρίτη δύναμη, στον κύβο; 2 ·l iiYN. κύβος αριθμού
3. καλ. ΤΕΧΝ. η καλλιτεχνική τάση που εμφανίστηκε στη Γαλλία στις αρχές τού 20ύ αι. και χαρακτηρίζεται από την αφαιρετική αναγωγή τού πραγματικού σε βασικά σχήματα και όγκους. — **κυβιστικός,** -ή, -ό (σημ. 3).
Ιετυμ. μτγν. < *κυβίζω* < αρχ. *κύβος.* Η σημ. τού καλλιτεχνικού κινήματος αποδίδει το γαλλ. eubisme. ενώ η μηχανολογική σημ. αποδίδει το αγγλ. cubic capacity!, **κυβίστας** (ο) {κυβιστών}, **κυβίστρια** (η) {κυβιστριών} καλλιτέχνης που ανήκει στο κίνημα τού κυβισμού (βλ.λ., σημ. 3). Επίσης **κυβι- στής.**
|ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cubiste). **κυβίστημα** (το) |μτγν.| {κυβιστήμ-ατος | -ατα. -άτων} αθλ. **1.** το γυμναστικό άλμα που γίνεται με τη στήριξη το)ν χεριών στο έδαφος συν. τούμπα 2. ακροβατική άσκηση πάνω σε δοκό ή μονόζυγο (εμπρόσθια και οπίσθια). Επίσης **κυβίστηση** (η) Ιμτγν.}.
|Γ-:ι υμ. μτγν. < αρχ. *κυβιστο) (-άω)* «αναστρέφομαι (με τούμπα). βουτώ». αβεβ. ετύμου. ίσως συνδέεται με τη σπάνια λ. *κύβη* «κεφάλι» (στο fcfyrno/o£icunj Magnum), καθώς και με τη λ. *κύβος*, οπότε το ρ. *κυβιστώ* θα σήμαινε « κυλώ (κουτρουβαλιαστά) σαν το ζάρι »|. **κυβιστικός,** -ή. -ό -* κυβισμός
κυβοειδής, -ής, -ές Ιμτγν.J {κυβοειδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κύβο. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* **κυβόλεξο** (το) 1l89l| {κυβολέξ-ου (-ων} το παιχνίδι κατά το οποίο τοποθετούνται αρχικά λέξεων στις πλευρές κύβου, ώστε να προκύψουν νέες λέξεις.
κύβος (ο) **1.** (α) μλο. το ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο, τού οποίου οι δώδεκα ακμές είναι ίσες και οι έξι έδρες του ίσα τετράγωνα (β) καθετί που έχει το σχήμα αυτό: *κύβοι πάγου / ζάχαρης*· φρ. ο κύρος ***ερ- ρίφθη*** *(ο κύβος έρριφθη)* σε περιπτώσεις που μια καθοριστική από

φαση λαμβάνεται οριστικά και αμετάκλητα (βλ. κ. λατ. alea jacta est)

μαθ. (α) ***κύβος αριθμού*** η ύψο)ση αριθμού στην τρίτη δύναμη, που ισούται με τριπλό πολλαπλασιασμό τού αριθμού αυτού με τον εαυτό του: *υψώνουμε το 4 στον* - (4') ΣΥΝ. τρίτη δύναμη (αριθμού) (β) τέ- ***λειος κύβος*** ο αριθμός που είναι κύβος ενός ακέραιου αριθμού. [ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο λυδικής προελ., όπως και τν αντίστοιχο λατ. cubus].

Κ.Υ.Δ.Ε.Π. (η) Κεντρική Υπηρεσία Διαχείρισης Εγχώριας Παραγωγής- , **κυδωνάτο** *(το) το* φαγητό *κον παρασκευάζεται* από κρέας *και* κυδώντ.

[ετυμ. < ϋτγν. *κυδθ)νάτυν* «ποτό από κυδώνια» < αρχ. *κυδώνιον* (βλ.λ.)|.

κυδώνι (το)]κυδων-ιού j -ιο>ν} **1.** ο καρπός τϋ δέντρου τής κυδωνιάς, μεγάλος, σφαιρικός, κίτρινου χρώματος, με δυνατό άρωμα και στυφή γεύση, που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική και γενικότ. στη μαγειρική: *ζελέ / κομπόστα / γλυκό* - || - *ψητό στυν φούρνο* · 2. κοινή ονομασία οστρακοειδούς μαλακίου, είδους αχηβάδας.

[ετυμ. < αρχ. κυ<5ώνί« *(μήλα),* που συνδ. με το αρχαιότερο ουσ. κοΰ'υ- *μα'Αον,* αγν. ετύμου. πιθ. μικρασιατικό δάνειο, που συνδέθηκε με το τοπωνύμιο *Κυδωνιά* (τα σημερινά Χανιά)|. **κυδωνιά** (η) βοτ. οπωροφόρο δέντρο ή θάμνος με μεγάλα χνουδωτά φύλλα και ροζ άνθη. που παράγει κυδώνια (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *κυδωνέα* < αρχ. *κυδώνιον* (βλ.λ.)|.

Κυδωνιές (οι) |Κυδο>νιών] το Αϊβαλί (βλ.λ.).

[ΗΤΥΜ. Βλ. λ. *Λϊβ(Χ/.ί*. **κυδωνόπαστο** (το) το γλυκό που αποτελείται από βρασμένα κυδώνια και ζάχαρη. σχολιο λ. *πονόδοντυς.* **κύημα** (το) |«ρχ.| |κυήμ-«τος | -ατα, -άτων[το έμβρυο που κυοφορείται στη μήτρα τής μητέρας κατά τυ διάστημα ανάμεσα στη σύλληψη και στον τοκετό ΣΥΝ. κυοφορούμενο, **κύηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων! η διαδικασία ανάπτυξης τού εμβρύου μέσα στη μήτρα των θηλαστικών κατά τον χρόνο που μεσολαβεί ανάμεσα στη σύλληψη και τον τοκετό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κύησις* < *κυώ (-έω)* < θ. κυ-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **kcu-* «φουσκώνω, πρήζομαι», πβ. σανσκρ. svayati «ενισχύομαι, είμαι δυνατός», λατ. cumulus «σωρός», ουαλ. cvw «μικρό ζώο» κ.ά. Ομόρρ. *κύ-ημα, κύ-μα. εγ-κυ-ος. κυν-φυρώ* κ.ά.|.

Κύθηρα (τα) {Κυθήρων! **1·** νησί Ν. τής Λακωνίας (γεωγραφικά υπάγεται στα Κπτάνησα και διοικητικά στον νομό Πειραιώς) · αλλιώς (λαΐκ.) *Τσιρίγυ* (το) (βλ.λ.) **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού

(μτφ.) ιδεατός τόπος βουκολικής και εριοτικής ατμόσφαιρας. [ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο|.

Κύθνος (η) **1.** νησί των Δ. Κυκλάδων μεταξύ τής Κέας και τής Σερίφου **2.** η πρωτεύουσα τϋ ομώνυμου νησιού. **Κύθνιος** (ο), **Κύθνια** (η), **κύθνιος,** -α. -ο.

[ει υμ. αρχ. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου, που οφείλεται στον μυθικό ήρωα *Κύθνυν.* αρχηγό των Δρυόπων αποίκων από την Εύβοια. Εξαιτίας αυτού το νησί ονομαζόταν επίσης *Δρυοπίς*|. **κυκεώνας** (ο) (λόγ.) η ανάμειξη ανόμοιων πραγμάτων, η ανακατωσούρα. η αναταραχή: - *επαγγελματικών, οικογενειακοίν και κοϊνοϋνϊ- κο)ν υποχρεώσεων \ \ ~ ειδήσεων; γεγονότων.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *κυκεών. -ώνος*< *κυκώ (-άω)* «αναμειγνύω, ανακατεύω», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με λιθ. saukstas «κουτάλι», σανσκρ. khajati «ανακατεύω»|.

Κυκλάδες (οι) **1.** νησιωτικό σύμπλεγμα στο Κ. και Ν. Αιγαίο Πέλαγος **2. νομός *Κυκλάδων*** νομός τού Κ. και Ν. Αιγαίου Πελάγους, που περιλαμβάνει τα νησιά Αμοργό. Ανάφη, Ανδρο. Αντίπαρο. Θήρα, Κίμωλο. Κύθνο. Μήλο. Μύκονο. Νάξο, Ι Ιάρο, Σέριφο, Σίκινο, Σίφνο. Σύρο. Τήνο και Φολέγανδρο, με πρωτεύουσα την Ερμούπολη τής Σύρου. — **Κυκλαδίτης** (ο> 11890J. **Κ*υκλαδίτισσα*** (η), **κυκλαδίτικος,** -η. -ο κ. (λόγ.) **κυκλαδικός,** -ή. -ό (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. *Κυκλάδες (νήσοι),* όπως απαντά στον Ηρόδοτο, επειδή τα νησιά βρίσκονται γύρω από την ιερή Δήλο], **κυκλαδικός,** -ή. -ό **[189311.** αυτός που σχετίζεται με τις Κυκλάδες: **~** *τέχνη / ειδό)λ]θ / αρχιτεκτονική* 2. ιστ, ***κυκλαδικός πολιτισμός*** ο πολιτισμός πυυ αναπτύχθηκε στις Κυκλάδες κατά την εποχή τού χαλκού- ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η πρώιμη περίοδός του *(Πρωτοκυκ/.αδική).* που αντιστοιχεί με τους τελευταίους νεολιθικούς χρόνους και την πρώιμη εποχή τού χαλκού (3000-200U *κ.Χ.ν* η μέση καί η ύστερη κυκλαδική περίοδος αντιστοιχούν περίπου με τους χρόνους ακμής τού μινωικού και μυκηναϊκού πολιτισμού. Επίσης **κυκλαδίτικος,** -η. -ο.

κυκλάμινο (το) καλλωπιστικό φυτό, με άνθη χρώματος λευκού ή ροζ. βαθυκόκκινου ή μοβ και λεπτό άρωμα.

[ει υμ. < μεσν. *κυκλάμινον* < μτγν. *κυκ/.άμινος (ή)* < αρχ. *κύκλος* (κατά το *σησάμινος).* πιθ. εξαιτίας τού σχήματος των βολβών τής ρίζας του].

κυκλικός, -ή.-ό [αρχ.| **1.** αυτός που έχει σχήμα κύκλου: - *χορός/ περίβολος* 2, αυτός που σχετίζεται με τον επικό ποιητικό κύκλο: - *ποιητής / ποίημα.* **κυκλικά** επίρρ. **κύκλιος,** -α. -ο [αρχ.Ι (αρχαιοπρ.) ο κυκλικός, αυτός που σχηματίζει κύκλο: - *χοροί ι άσματα.* **κυκλοειδής,** ·ής. -ές [μτγν.Ι {κυκλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κύκλο συν. κυκλοτερής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **κυκλοθυμία** (η) {χωρ. πληθ.} ψυχολ. η συχνή εναλλαγή ψυχικής διάθεσης (από τη θλίψη στην ευθυμία κ.λπ.) (πβ. λ. *αμφιθυμία).*

|[·τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Zyclothymie[. **κυκλοθυμικός,** -ή.-ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την κυκλοθυμία: - *συμπτώματα* 2. αυτός τού οποίου η ιδιοσυγκρασία κυμαίνεται ανά μεσα στη θλίψη και την ευθυμία. - - **κυκλοθυμικά** επίρρ.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Zyclothyme]. **κύκλος** (ο) **1.** μαθ. η (κλειστή καμπύλη) γραμμή, τής οποίας κάθε σημείο απέχει εξίσου από το κέντρο της: *τριγωνομετρικός* - |[*ομόκεντροι* - |! *η ακτίνα / η περιφέρεια / το εμβαδόν ενός* - [(*σχεδιάζω / σχηματίζω έναν* ~ · φρ. ***τετραγωνισμός τού κύκλου*** πρόβλημα που αναφέρεται στην κατασκευή τετραγώνου με εμβαδόν ίσο με το εμβαδόν δεδομένου κύκλου και το οποίο θεωρείται άλυτο με τη χρήση διαβήτη και κανόνα· (μτφ.) κάθε δυσεπίλυτο ή άλυτο πρόβλημα: *τα νέα μέτρα τής κυβέρνησης αποσκοπούν στον - στην οικονομία* 2. (συνεκδ.) η επίπεδη επιφάνεια που περικλείεται από την παράπανω καμπύλη: κάθονται *μέσα σε κύκλους σχεδιασμένους στο έδαφος* |] *κύκλοι βαμμένοι με διάφορα χρώματα* 3. (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει τέτοιο σχήμα: *ρούχα με σχέδια από κύκλους και τετράγωνα* || *τα άκρα τους ενώνονταν και σχημάτιζαν κύκλους* || *είχε μαύρους - γύρω από τα μάτια* (από την κούραση ή από οργανικό πρόβλημα) 4. (α) η κυκλική πορεία, η πορεία που αρχίζει και τελειώνει στυ ίδιο σημείο: το *αεροπλάνο διέγραφε κύκ/.ους στον αέρα* (β) η πορεία γύρω-γύρο) από τον προορισμό, που δεν είναι η συντομότερη πυρεία: το *ταξί έκανε* κύκλους *μέσα από στενά και η διαδρομή κόστισε πολλά χρήματα* 5. σειρά γεγονότων που επαναλαμβάνυνται σταθερά (μετά το τελευταίο συμβαίνει το αρχικό κ.ο.κ.): *ορισμένοι θεωρούν ότι η ιστορία κάνει κύκλους·* ΦΡ. ***φαύλος κύκλος*** βλ. λ. *φαύλος* 6. (ειδικότ.) (α) αλυσίδα φαινομένων που επαναλαμβάνονται: ο ~ *τής ζωής* Η ο ~ *των εποχών·* φρ. (α) **κύκλος τού *αίματος*** βλ. λ. *αίμα* (β) **τού *κύκλου τα γυρίσματα*** για τις εναλλαγές που φέρνει ο χρόνος, η ζωή. για το άστατο τής τϋ- Χη^ (γ) ***βιολογικός κύκλος*** η γέννηση, η ανάπτυξη κ.λπ. ώς τον θάνατο 7. η περίοδος τής έμμηνης ρύσης των γυναικών: *έχω άστατο* - 8. το σύνολο των μετασχηματισμών που υ<ρίστανται ένα σύστημα και που το επαναφέρουν στην αρχική του κατάσταση: ο *τροφικός* - || ο ~ *τού αζώτου* 9. η πορεία που ακολουθεί κάτι μέχρι την εξασθένησή του. ώσπου να πάψει να υπάρχει: ο *ιός πρέπει να κάνει τον - του, για να περάσει η αρρώστια* 10. σειρά μαθημάτων, διαλέξεων, εκδηλώσεων με κοινό θέμα: - *διαλέξεων για την αρχαία ζωγραφική* || *τρεις* κύκλους *εκδηλώσεων αφιερωμένους στο Βυζάντιο περιλαμβάνει το πρόγραμμα τού Ιδρύματος* 11. (ειδικότ.) υποδιαίρεση τού προγράμματος σπουδών σε ολοκληρωμένα στάδια: *η δευτεροβάθμια εκπαίδευση στη Γαλλία περιλαμβάνει δύο - σπουδο)ν* 12. σύνολο ανθρώπων με κοινό γνώρισμα (επαγγελματικό, συγγενικό, οικονομικό κ.ά.): ο - *των δικηγόρων / των δημοσιογράφων* || *ανήκει στους - τής υψηλής κοινωνίας* || *ακούγεται* πολι) *στους - τής μόδας* || *παντρεύτηκε κάποιον από τον* - τ//ς(Π]ν τάξη της) || *δεν είναι τού - μας αυτή η συ- μπερίφορά\Ζ.* (ειδικότ.) η παρέα (κάποιου), οι συναναστροφές, οι άνθρωποι που περιβάλλουν (κάποιον): ο ~ *του είναι άνθρωποι τής τάξης του* II *από τους ~ τού πρωθυπουργού ακούστηκε ότι...* || *προεδρικοί - μι/.ούν για εκλογές* |[*γάμος σε στενό -* (συνήθ. οικογενειακό ή φιλικό. χωρίς πολλούς καλεσμένους) 14. καλλιτεχνική ή επιστημονική ομάδα με κοινές αρχές (που συχνά οργανώνεται γύρω από ένα πρόσωπο): «Ο ~ *των χαμένο>ν ποιητών»* (τίτλος ταινίας) || ο ~ *των υπερρεαλιστών* || ο *θεατρικός - φοιτητών* 15. λογοτ. (α) το σύνολο των πε- ζο')ν ή έμμετρων αφηγήσεων διαφορετικών συγγραφέων, που αναφέ- ρονται σε έναν μυθικό ήρωα: *επικός -* || ο *Θηβαϊκός - αναφέρεται στον Οιδίποδα και στους απογόνους του* (β) το σύνολο των έργων ενός συγγραφέα γύρω από θέμα. πρόσωπο ή ομάδα προσώπων: ο ~ *είκοσι μυθιστορημάτων τού Ε. Ζολά γύρω από τη ζωή τής οικογένειας Ρουγκόν-Μακάρ* 16. φιλολ. σχήμα λόγου κατά το οποίυ μία πρόταση, μία περίοδος, ένας στίχος, ποίημα ή πεζό κείμενο αρχίζουν και τελειώνουν με την ίδια λέξη **17.** ΦΙΛΟΣ, (στη Λογική) η χρησιμοποίηση τής θέσης, που πρέπει να απυδειχθεί, ως επιχειρήματος *(λήψη τού ζητούμενου)* **18.** το πεδίο στο οποίο εκτείνεται κάτι. ό,τι περιλαμβάνεται σε αυτό: ο - *των ενδιαφερόντων κάποιου* || *ο ~ των δραστηριοτήτων μου* συν. φάσμα, εύρος **19.** οικον. ***κύκλος εργασιών*** τυ σύνυλο των εισπράξεων μιας επιχείρησης σε ορισμένο χρονικό διάστημα, που προέρχονται από πωλήσεις ή από παροχή υπηρεσιών: *Φόρος Κύκλου Εργασιών* (Φ.Κ.Ε.) 20. λςτρολ. ***ζωδιακός κύκλος*** / ***ζωδιακή ζώνη*** βλ. λ. *ζωδιακός* 21. γεωγρ, ***αρκτικός κύκλος*** βλ. λ. *αρκτικός.* — (υποκ.) **κυκλάκι** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. μοτοσυκλέτα.

|ΚΤΥΜ. αρχ. < **k*e-kʷl-o-.* αναδιπλ. μορφή τού θ. **kʷl-.* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. ˣ*kʷel-* «περιστρέφω, γυρίζω», πβ. σανσκρ. cakrah «κύκλος», αρχ. αγγλ. hweo) (> αγγλ. wheel «τροχός»), αρχ. σκανδ. hucl, αρχ. σλαβ. kolo κ.ά. Ομόρρ. *πόλ-ος* (βλ.λ.), *έγ-κύκλ-ιος, κυκλο-φορώ, κύλ-ινδρος. κυλ-ίω\.*

-κύκλος, -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει ότι ένα όχημα έχει ορισμένο αριθμό τροχών: *δίκυκλο όχημα* || (το υυδ. ως ουσ.) *οδηγούσε ένα* τρίκυκλο.

[ετυμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *τετρά-κυκλον,* μτγν. «5ι'-κυκλον *Ιάρμα]).* το οποίο προέρχεται από το ουσ. κύκλος]. **κυκλοτερής,** -ής. -ές {κυκλοτερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει σχήμα όμοιο με τού κύκλου, που μοιάζει με κύκλο: - *ναός / τείχος/ κίνηση* συν. κυκλικός, στρογγυλός αντ. ίσιος, ευθύς. — **κυκλο- τερώς** επίρρ. [μτγν.Ι.

[F.tym. αρχ. < *κύκ/.ος* + *-τερής*< *τείρω* «εξαντλώ» (βλ. κ. *τρίβω)].* **κύκλοτρο** (το) |κυκλότρ-ου | -ων} φυς. επιταχυντική διάταξη που χρησιμοποιείται στην πυρηνική φυσική, με την οποία επιτυγχάνεται η επιτάχυνση στοιχειωδών σωματιδίων (λ.χ. πρωτονίων, σωματιδίων α. βαρέων ιόντων κ.λπ.). τα οπυία διαγράφουν κυκλική τροχιά. [εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cyclotron), **κυκλοφέρνω** ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.| τριγυρίζω κάποιον επιδιώκοντας συγκεκριμένο σκοπό: *την κυκλοφέρυυυν διάφοροι για τα λεφτά της* ΣΥΝ. γυροφέρνω.

κυκλοφορητής (ο) ιτ.χνολ. αντλία που ρυθμίζει την κυκλοφορία τού νερού ή τού αέρα στο σύστημα θέρμανσης: *η πολυκατοικία έχει μείνη χωρίς θέρμανση λόγω) βλάβης στον ~ τύύ καλοριφέρ || φούρνος με ~ ψυχρού αέρα στα τοιχώματα.*

[ΰΓΥΜ. Μεταψρ. δάνειο από αγγλ. circulator], **κυκλοφορία** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η ροή μέσων συγκοινωνίας *I* μεταφοράς (οχημάτων, σκαφών, αεροπλάνων κ.λπ.). πεζών από ή προς τον προορισμό τους: *πολλοί Γξακολυυθούν να σταθμεύουν παράνομα και να εμποδίζουν την ~ των αυτοκινήτων || ρυθμίζω / δυσχεραίνω / δια- ταράσσω / παρακω/.ύω την ~\\ η ~ χωλαίνει / παραλύει || άδεια / απαγόρευση / συμφόρηση / αποσυμφόρηση τής κυκλοφορίας || ομαλή / ανώμαλη / αραιή ~ || - πεζών / οχημάτων / τροχοφόρων / πλοίων / αεροπλάνων* συν. διακίνηση, μετακίνηση· ΦΡ. (α) ***Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας*** (Κ.Ο.Κ.) σύνολο διατάξεων και κανονισμών που ρυθμίζουν την κίνηση στους δρόμους και καθορίζουν την οδική συμπεριφορά των οδηγών και των πεζών (β) ***αριθμός κυκλοφορίας*** βλ. λ. *αριθμός* (γ) ***δίνω στην κυκλοφορία*** (για δρόμο) επιτρέπω να κυκλοφορούν οχήματα: *ο υπουργός έδωσε σήμερα στην κυκ/.οφορία ένα από τα σημαντικότερα οδικά έργα* 2. η διαρκής κίνηση προϊόντων, καταναλωτικών αγαθών (από την παραγωγή στην κατανάλωση, η εισαγωγή ή η εξαγωγή τους κ.λπ.): *- πλούτου / εμπορευμάτων* συν. ανταλλαγή, διακίνηση 3. η διάδοση, η γνωστοποίηση τής ύπαρξης: *φήμες τίθενται έντεχνα σε -* || *- ενός μυστικού / προπαγάνδας / ψευδών ειδήσεων ςυκ.* διάδοση, επέκταση αντ. απόκρυψη 4. (ειδικότ. για έντυπα, δίσκους μουσικής κ.ά.) (α) η παρουσία και η διακίνηση στην αγορά: *ο καινούργιος του δίσκος θα τεθεί στην ~ τον επόμενο μήνα* jj *τα κακέντυπα αποσύρθηκαν από την - || αφαίρεσαν τη σκηνή από όλες τις κόπιες που βρίσκονταν σε κυκλοφορία* (β) (συνεκδ.) ο αριθμός των αντιτύπων πυυ αγοράστηκαν από το κοινό: *εφημερίδα / περιοδικό ευρείας ~* || ο δίσκος του *είχε υψηλή ι μεγάλη / μικρή -* συν. πώληση, κατανάλωση (γ) (συνεκδ.) το έντυπο (ή ο μουσικός δίσκος) που βγαίνει στην αγορά: *στο κατάστημά μας θα βρείτε όλες τις νέες*

5. (ειδικότ. για οικονομικά μεγέθη) η μεταβίβαση χρήματος, ομολογιών κ.λπ. από φυσικό ή νομικό πρόσωπο σε άλλο, μέσω αγοραπωλησίας, δωρεάς κ.λπ.: *- κεφα'/Μίων* συν. συναλλαγή, μεταβίβαση 6. βιολ. (α) η συνεχής ροή και κίνηση υγρού στο εσωτερικό ζωικού ή φυτικού οργανισμού, με την οποία εξασφαλίζεται η παροχή οξυγόνου και θρεπτικών ουσιών στα διάφορα τμήματα τού οργανισμού, η απέκκριση διοξειδίου τού άνθρακα και των καταβολιτών. η κατανομή των ορμονών (β) φυσιολ. (στον άνθρωπο) η συνεχής κίνηση και ροή τού αίματος στον οργανισμό από την καρδιά προς τα όργανα και τα άκρα τού σώματος διά μέσου των αρτηριών και αντιστρόφως από τα άκρα και τα όργανα προς την καρδιά διά μέσου των φλεβών (γ) ***εξωσωματική κυκλοφορία*** βλ. λ. *εξωσωματικός* **7.** φυς. η κίνηση υγρού ή αερίου μέσα σε κλειστό κύκλωμα 8. μπτπωρ. τυ σύνολο των κινήσεων των μεγάλων αερίων μαζών στην ατμόσφαιρα. «* σχόλιό λ. *πληροφορική.* [ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «κυκλική κίνηση», < *κυκλοφορούμαι.* Οι σύγχρονες σημ. αποτελούν απόδ. τυύ γαλλ. circulation), **κυκλοφοριακός,** -ή,-ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την κυκλοφορία, την οδική κίνηση (πεζών και τροχοφόρων), καθώς και την κίνηση πλοίων και αεροπλάνων: *~ συμφόρηση / χάος ι σύστημα,' ανωμαλία / φόρτος /* (οδική) *αρτηρία / αγωγή / συνθήκες ' κόμβος* · 2. αυτός που σχετίζεται με τις πωλήσεις (εντύπου, δίσκου μουσικής ή άλλου προϊόντος), το πώς κινείται στην αγορά: *το βιβλίο σημείωσε εξαιρετική ~ επιτυχία || ο τελευταίος του δίσκος ήταν ~ αποτυχία.* ^ ιχολιο λ. *π/.ηροφορική.*

κυκλοφορικός, -ή. -ό [μτγν.] **1.** ανατ. αυτός που σχετίζεται με το κυκλοφορικό σύστημα, το σύστημα όλων των οργάνων τού σώματος (δηλ. των αιμοφόρων και των λεμφικών αγγείων και τής καρδιάς), στα οποία συντελείται η κυκλοφορία τού αίματος και τής λέμφου *2. αυτός που σχετίζεται με το κυκλοφορικό σύστημα τού ανθρώπου και των ζώων: *- προβλήματα / διαταραχές.* ςχολιο λ. *πληροφορική.* **κυκλοφορώ** ρ. μετβ. κ. «μετβ. {κυκλοφορείς... | κυκλοφόρ-ησα. -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος! ♦ (μετβ.) 1. θέτω σε κυκλοφορία: *κατηγορήθηκε ότι κυκ/.οφόρησε πλαστά χαρτονομίσματα || το Δημόσιο θα* κυκλοφορήσει *καινούργια ομόλογα τρίμηνης διάρκειας* 2. (ειδικότ. για προϊόντα) διαθέτω (κάτι) στην αγορά προς πώληση ή κατανάλωση: *η δισκογραφική εταιρεία κυκλοφόρησε τον νέο δίσκο τού γνωστού συγκροτήματος || δίκτυο λαθρεμπόρων κυκλοφόρησε λαθραία τσιγάρα στην αγορά* ΣΥΝ. πωλώ 3. (ειδικότ. για έντυπα) εκτυπώνω και δημοσιεύω: *γνωστός εκδοτικός οίκος θα κυκλοφορήσει σύντομα νέα σειρά μεταφράσεων των αρχαίων Ηλ/.ήνων συγγραφέων* ΣΥΝ. εκδίδω 4. (α) (οικ.) συνοδεύω (κάποιον): *πότε θα έρθεις να σε κυκ/α)φορήσω στα μέρη μας;* ΣΥΝ. περπατώ (β) (κακόσ.-αμετβ.) περιφέρομαι με ανάρμοστη συντροφιά ή πηγαίνω σε κακόφημα μέρη: *αν και παντρεμένος,. κυκλοφορεί πότε με τη μία και πότε με την άλλη 5.* (οικ.) οδηγώ (συνήθ. επιδεικτικά) όχημα: *κυκλοφορούσε μια Μερσεντές νέας τεχνολογίας στην παραλιακή λεωφόρο* ♦ (αμετβ.) 6. (για πεζούς, οχήματα ή μέσα μεταφοράς) βρίσκομαι σε κίνηση, κινούμαι, είμαι σε κυκλοφορία: *στους διαδρόμους δεν κυκ/.οφορούσε κανείς || τα σταθμευμένα αυτοκίνητα δεν αφήνουν χώρο να κυκλοφορούν οι πεζοί || στις ώρες αιχμής τα λεωφορεία κυκλοφορούν με μεγάλη δυσκολία* ΣΥΝ. κινούμαι, μετακινούμαι 7. (ειδικότ.) κινούμαι ή περιφέρομαι σε εξωτερικό χώρο (όχι στο σπίτι μου) ή σε συγκεκριμένο περιβάλλον: *δεν επιτρέπεται να κυκλοφορείς χωρίς ταυτότητα || πώς κυκλοφορείς σε αυτά τα χάλια; || κυκλοφορεί πολύ τώρα τελευταία και φωτογραφίζεται συνεχώς σε κοσμικές εκδη? ·.ώσεις* ΣΥΝ. γυρνώ, περιφέρομαι, βγαίνω· ΦΡ. (εκφραστ.-ειρων.) ***Τι κυκλοφορεί στον κόσμο!*** για ανθρώπους ή φαινόμενα που προξενούν μεγάλη εντύπωση 8. (μτφ.) διαδίδομαι από στόμα σε στόμα, αποκτώ ευρεία διάδοση: *ο υπουργός διέψευσε τις φήμες που κυκλοφόρησαν για την υγεία του || η είδηση τού θανάτου του κυκλοφόρησε αστραπιαία || κυκλοφορούν νέα / διαδόσεις / πληροφορίες / σενάρια* (για κάποιον/κάτι) || *άκουσες το νέο ανέκδοτο που κυκλοφορεί:* ΣΥΝ. μεταδίδομαι, ακούγομαι 9. τίθεμαι σε κυκλοφορία: *από το 1996 κυκλοφορούν και διακοσάρικα* 10. διατίθεμαι στην αγορά προς πώληση ή κατανάλωση: *το φάρμακο δεν κυκλοφορεί πια. γιατί κρίθηκε επικίνδυνοί,* τυπώνομαι και τίθεμαι σε κυκλοφορία: *οι εφημερίδες Οα κυκ/.οφορήσουν αύριο κανονικά I} έχει κυκλοφορήσει μια νέα μελέτη για τα απειλούμενα είδη ζώων και φυτών στην Πλλάδα* 12. (για μεταδοτική ασθένεια) βρίσκομαι σε έξαρση: *κυκλοφορεί ίωση που προκαλεί πόνους στο στομάχι και υψηλό πυρετό.* —κυκλοφόρηση (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

[ΰΓΥΜ. < αρχ. *κυκ/.οφορούμαι (-έο-)* «περιστρέφομαι» < *κύκλος* + *-φοροῦμαι* < *φόρος* < *φέρω.* Στις σύγχρονες σημ. η λ. ακολούθησε τη σημασιυλογική εξέλιξη τού ουσ. *κυκλοφορία* (βλ.λ.)|.

κυκλοφορώ ή **κυκλοφορούμαι;** Ορισμένοι προσεκτικοί ομιλητές τής Ελληνικής, ακολουθώντας παλαιότερα φιλολογικά διδάγματα, χρησιμοποιούν τον μεσοπαθητικό τ. **κυκλοφορούμαι** αντί τού ενεργ. **κυκλοφορώ:** *Το βιβλίο του για την Κύπρο θα κυκλοφορηθεί τον Σεπτέμβριο Ίε/.ευταία κυκλοφορούνται φήμες περί παραιτήσεως τού υπουργού από την κυβέρνηση.* Όσοι χρησιμοποιούν τον τ. *κυκλοφορούμαι* ακολουθούν τον τ. με τον οποίο εμφανίζεται το ρ. στην Αρχαία ϋλληνική, όπου υπήρχε μόνο τ. *κυκλοφορούμαι* με τη σημ. «περιστρέφομαι» (υ Αριστοτέλης χρησιμοποιεί και ουσ. **ή κυκλοφορία** με την αρχ. σημασία «η κυκλική κίνηση» ως αντίθετο τού αρχ. **εύθυφορία).** 'Κτσι θεωρήθηκε ότι ο «σωστός» τύπος τού ρ. είναι *κυκλοφορούμαι.* Ωστόσο, σε νεότερους χρόνους σχηματίστηκε και ενεργ. τ. *κυκλοφορώ* με αμετάβατη (χωρίς αντικείμενο) και μεταβατική (με αντικείμενο) χρήση: *Κυκλοφόρησε ένα καινούργιο περιοδικό για τους νέους - Κυκλοφόρησε προκηρύξεις εναντίον των πο/ατικών αντιπάλων του.* Ο τ. *κυκλοφορώ* σχηματίστηκε πιθανότατα με βάση το *κυκλοφορία* κατά το σχήμα αδιαφορία - *αδιαφορώ*, *οπλοφορία οπλοφορο). πληροφορία - πληροφορώ.* δυσφορία - *δυσφορώ.* από περιπτώσεις δηλ. ουσιαστικών σε *-ορία.* παραγώγων από ρήματα. Επειδή δε η χρήση είναι αυτή που καθορίζει τα γλωσσικά πράγματα, το *κυκλοφορώ* (με ή χωρίς αντικείμενο) είναι αυτό που έχει σήμερα επικρατήσει.

κύκλω επίρρ. (αρχαιοπρ.) κυκλικά, γύρω-γύρω: *~ τού ναού σώζονται υπολείμματα πέτρινου μαντρότοιχου.*

LiTYM. < αρχ. *κύκλφ.* επιρρ. χρήση τής δοτ. τού ουσ. *κύκλος*\. **κύκλωμα** (το) {κυκλώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** φυς. (στον ηλεκτρισμό) σύνολο συσκευών και διατάξεων (λ.χ. μπαταρία, καλώδια, διακόπτες, λαμπτήρες, αντιστάσεις κ.λπ.). που συνδέονται μεταξύ τους. επιτρέποντας τη διέλευση ηλεκτρικού ρεύματος: *κλειστό ~* (που επιτρέπει τη διέλευση ηλεκτρικού ρεύματος) jj *ανοιχτό ~* (στο οποίο διακόπτεται η ροή ηλεκτρικού ρεύματος) jj *ολοκ/.ηρωμένο* (βλ. λ. *ολοκληρώνω) / τριφασικό / ψηφιακό / τηλεγραφικό / τηλεφωνικό* (ό,τι απαιτείται για την εγκατάσταση ή την αποκατάσταση ευθείας τηλεφωνικής επικοινωνίας μεταξύ δύο τηλεφωνικών κέντρων και, κατ' επέκτ.. δύο τηλεφωνικών συσκευών) / *μαγνητικό / ψυκτικό* (για την παραγωγή ψύχους σε ψυκτικές μηχανές) 2. (μτο.-κακόσ.) ομάδα προσώπων, συνήθ. από τον ίδιο επαγγελματικό ή κοινωνικό χώρο, που έχουν κοινές επιδιώξεις και συμφέροντα, για την προώθηση των οποίων αλληλοϋποστηρίζονται. προωθούν τους δικούς τους ανθρώπους και εμποδίζουν με κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο καθέναν και καθετί που αντι- τίθεται στα συμφέροντά τους: *αυτός ο επαγγελματικός χώρος είναι κλειστό ~* (προωθούνται μόνο οι γνωστοί και οι συγγενείς) || *Οα κατορθώσει άραγε να διαλύσει τα ~ που λυμαίνονται τις κοινοτικές επιχορηγήσεις:* || *τα - τής νύχτας* || *τα καλλιτεχνικά -* || *- διακίνησης ναρκωτικών* ΣΥΝ. δίκτυο, σπείρα. (μτ<ο.) μαφία 3. (σπάν.) η κύκλωση, η περικύκλωση: *το - τού εχθρού από ισχυρές στρατιο)ηκές δυνάμεις.* [ιτυ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «οτιδήποτε κυκλικό». < *κυκλώ (-όω).* Ο επι- στ. όρ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. circuit. II σημ. «δίκτυο προσώπων» αποδίδει το αγγλ. ring), **κυκλώνας** (ο) [1887] *μηίέωρ.* θυελλώδης άνεμος που δημιουργεί γι- γαντιαία δίνη και συνοδεύεται από καταρρακτώδεις βροχές (τροπικός κυκλώνας ή τυφώνας) ΛΝ Γ'. αντικυκλώνας· φρ. ***μάτι τού κυκλώνα*** (i) μικρή έκταση στο κέντρο τού κυκλώνα όπου επικρατεί νηνεμία και στον ουρανό δεν υπάρχουν ανώτερα και μέσα νέφη (ii) (μτφ.) *(στο μάτι τού κυκ/.ώνα)* στυ επίκεντρο μιας κρίσης, μιας αναστάτωσης, στην πλέον δυσχερή θέση: *ύστερα από τις νέες αποκαλύψεις για τον ρόλο του στο σκάνδαλο, βρέθηκε ~.* - **κυκλωνικός,** -ή. -ό [1896|. Ιετυμ. Αντιδάν., < αγγλ. cyclone < αρχ. *κυκλών.* μτχ. ενεστ. τού ρ. κύκλω *(-όω)* (< κύκλος)! · **κυκλώνω** ρ. μετβ. {κύκλω-σα, -θηκα, -μένος! **1.** περιβάλλω (κάποιον/κάτι) από όλες τις πλευρές, σχηματίζω κλοιό γύρο) του: *μεγά- ?.ος αριθμός αστυνομικών κύκλωσε την περιοχή || τους κύκλωσαν οι εχθροί* Συν. περικυκλώνο), περιτριγυρίζω, περικλείω, ζώνω. βάζω στη μέση 2. βάζω (κάτι) μέσα σε κύκλο, σχεδιάζω κύκλο γύρω (από κάτι): *κυκλώστε τη σωστή απάντηση!* - **κύκλωση** (η) Ιαρχ.]. ίΡΤΥ.νι. < αρχ. *κύκλο) (-όω)* < *κύκλοςΐ* **Κύκλωπας** (ο) {Κυκλώπων! **1.** μυθολ. (α) (στον Ησίοδο) καθένας από τους τρεις γιους τού Ουρανού και τής Γαίας (τερατόμορφα όντα με γιγαντιαίες διαστάσεις και έναν οφθαλμό) που σφυρηλατούσαν τους κεραυνούς τού Δία και τον βοήθησαν στην Τιτανομαχία (β) καθένα από τα μέλη τής φυλής τερατόμορφων μονόφθαλμων όντων με γνωστότερο τον μονόφθαλμο γίγαντα Πολύφημο, γυιο τού Ποσειδώνα και τής νύμφης Θόωσας. τον οποίο τύφλωσε ο Οδυσσέας: *οι* σικελικοί ~

(γνωστοί από τον Όμηρο, σύντροφοι τού Πολυφήμου που κατοικούσαν στις ακτές τής .Ιταλίας) || οι *λυκιακοί* - (κατοικούσαν αρχικά στη Λυκία και τάχθηκαν κατόπιν στην υπηρεσία μυθικών ηρώων πβ. κ. λ. *κυκλώπειος)* 2. (μετωνυμ.) (α) γιγαντόσωμος, θεόρατος, τεραστίων διαστάσεων (β) (σκωπτ.) πρόσωπο που έχει χάσει το ένα του μάτι. [ΕΤΥΜ. <«ρχ. *Κύκλωψ. -ωπος*< *κύκλος* + ὠι/ / ·«ο<ρθαλμός»(βλ. κ. *όψη)*, οπότε η λ. θα σήμαινε (όπως την ανέλυαν ήδη οι αρχαίοι) εκείνον που έχει «ένα μεγάλο στρογγυλό μάτι» *{κυκλοτερής οφθαλμός.* Ησιόδ. *Θεογονία* 144) και χρησιμοποιείται για πρώτη φορά στην *Οδύσσεια* ως χαρακτηρισμός τού 11ολυφήμου|. κυκλώπειος, -α, -ο [αρχ.1 (λόγ.) 1. αυτός που σχετίζεται με τους Κύκλωπες 2. ΑΡΧΙΤ. *κυκλώπεια τείχη* ονομασία που δόθηκε σε τείχη τής μυκηναϊκής περιόδου (λ.χ. σε αυτά που βρίσκονται στην ακρόπολη των Μυκηνών, τής ΤίρυνΘας κ.α.) εξαιτίας το)ν πολύ μεγάλί,ον ογκολίθων από τους οποίους είναι κατασκευασμένα- σύμφο)να με τη μυθολογία. χτίστηκαν από* τους Κύκλωπες τής Λυκίας. κύκλωση (η) -► κυκλώνω

κυκλωτικός, -ή, -ό 118871 1. αυτός που κυκλώνει, που σχηματίζει κλοιό, που κλείνει από όλες τις μεριές: ~ *κίνηση των εχθρικών δυνάμεων* 2. αυτός που σχηματίζει κύκλο: <«με *χορούς κυκ/.ωτικούς...»* (Δ. Σαββόπουλος). — κυκλωτικ-ά / -ώς [18891 επίρρ. κύκνειος, -α. -ο |αρχ.| αυτός που σχετίζεται με κύκνο· φρ. *κύκνειο άσμα* {κύκνειου άσματος} το τελευταίο έργο πνευματικού δημιουργού. ιδ. ποιητή, καλλιτέχνη ή συγγραφέα, πριν από τον θάνατό του· η φρ. προήλθε από την παράδοση ότι ο συνήθ. κακόφωνος κύκνος (βλ.λ.), όταν διαισθανθεί τον θάνατό του, κελαηδεί με γλυκιά φωνή: γο *μυθιστόρημα «Το Δέκα» υπήρξε το* ~ του Μ. *Καραγάτση.* [ΕΤΥΜ. Η φρ. αποδίδει το γαλλ. chant du cygnc]. κύκνος (ο) 1. μεγαλόσωμο νηκτικό, χηνόμορφο πτηνό, συνήθ. με μακρύ λαιμό, βαρύ σώμα και μεγάλα πόδια, το οποίο ζει σε υγροτόπους. συνήθ. με γλυκά νερά και πλούσια βλάστηση, τρέφεται με υδρόβια φυτά και διακρίνεται για την κομψότητα και τη χάρη του: *«Η λίμνη των ~»* (μπαλλέτο τού Π.Ι. Τσαϊκόφσκι) 2. ΑΣΤΡΟΝ. αμφιφανής αστερισμός που γίνεται ορατός στο Β. Ημισφαίριο και τα αστέρια που τον αποτελούν σχηματίζουν έναν μεγάλο σταυρό, πράγμα που θυμίζει τη σιλουέτα κύκνου με τα φτερά του ανοιγμένα.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < θ. *kuk-, μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *kcuk- «λάμπω, είμαι φωτεινός», πβ. σανσκρ. soculi «λάμπω», suk-ra- «φωτεινός, λευκός», οπότε η αρχική σημ. τής λ. θα ήταν «λευκός». Μέσω τού λατ. cycnus K αρχ. κύκνος) η λ. πέρασε σε ξένες γλώσσες, πβ. γαλλ. cygne, ιταλ. cigno, ισπ. cisnc κ.ά.[. κύλικας (ο) {κυλικών'} (λόγ.) (στην αρχαιότητα) ποτήρι με λεπτή και χαμηλή βάση, μεγάλο άνοιγμα και δύο λαβές, στο οποίο συνήθ. έβαζαν κρασί.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κύλιξ (ή).* που συνδ. με λατ. calix «βαθύ δοχείο», σανσκρ. kalasa- <<ποτήρι». πιθ. κ. αρχ. *κάλυξ* (βλ.λ.). Αν οι συσχετισμοί αυτοί είναι έγκυροι, τότε η λ. *κύλιξ* πιθ. εμφανίζει τη συνεσταλμένη βαθμ. -*κ\-* (με φωνήεν στηρίξεως -υ-. πβ. *μύλη. φύ/.λον)* τού I.E. *kel- «ποτήρι, κάλυκας»|. κυλικείο (το) ειδικά διαμορφωμένος χώρος κτηρίου, πλοίου ή τρένου, στον οποίο πωλούνται καφές, αναψυκτικά, τυποποιημένες τροφές, ποτά και άλλα συναφή προϊόντα ΣΥΝ. καντίνα, μπαρ.

[ετυμ. < αρχ. *κυλικεῖον*< *κύλιξ* (βλ.λ.)]. κυλινδρικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που έχει σχήμα και μορφή κυλίνδρου: ~ *αντικείμενο / σώμα / σω/.ήνας* συν. κυλινδροειδής. — κυλιν- δρικ-ά/-ώς ίμτγν.Ι επίρρ. κυλίνδρισμα (το) {κυλινδρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} γεωπ. ειδική κατεργασία των καλλιεργούμενων εδαφών, που γίνεται λίγο πριν ή λίγο μετά τη σπορά και συνίσταται στο πέρασμα ενός βαριού, σιδερένιου κυλίνδρου πάνω από το οργωμένο και σβαρνισμένο χωράφι, ώστε να θρυμματιστούν οι σβώλοι τού χώματος και να συμπιεστεί η επιφάνεια τού εδάφους και οι σπόροι να συναντήσουν τις καλύτερες δυνατές συνθήκες θερμοκρασίας και υγρασίας για να φυτρώσουν. [πτυμ. Απόδ. τού γαλλ. roulagcj. κυλινδρίσμός (ο) γεχνολ. ο όγκος μέσα στον κύλινδρο μηχανής εσωτερικής καύσεως ή ατμομηχανής, ο οποίος εξαρτάται από την εσωτερική διάμετρο τού κυλίνδρου και τη διαδρομή τού εμβόλου. |ΚΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cylindrcc|. κυλινδροειδής, -ής, -ές [μτγν.j [κυλινδροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| (λόγ.) αυτός που μοιάζει με κύλινδρο (βλ.λ.). που έχει σχήμα και μορφή κυλίνδρου: - *σωλήνας* Σ\ \. κυλινδρικός. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* κυλινδρόμυλος (ο) μύλος που αλέθει το σιτάρι με περιστρεφόμενους μηχανικούς κυλίνδρους (και όχι με μυλόπετρες), κύλινδρος (ο) {κυλίνδρ-ου [-ων, -ους| 1. μαθ. το στερεό γεωμετρικό σώμα που αποτελείται από μία (κυρτή) σωληνοειδή επιφάνεια και από δύο ίσα, παράλληλα μεταξύ τους επίπεδα κυκλικού ή ελλειψοειδούς σχήματος *(βάσεις),* που τέμνουν την κυρτή *επιφάνεια* 2. (κατ' επέκτ.) η κυρτή, σωληνοειδής επιφάνεια τού γεωμετρικού αυτού σώματος 3. (συνεκδ.) κάθε αντικείμενο ή συσκευή που μοιάζει με το παραπάνω σώμα. που έχει παρεμφερές σχήμα: - *χαρτιού / χαλιού* ιυν. ρολό 4. (στην αρχαιότητα) χειρόγραφο από πάπυρο ή περγαμηνή το οποίο (σε αντιδιαστολή με τους κώδικες) ήταν τυλιγμένο γύρω από ενα κυλινδρικό ξύλο 5. ΜΗΧΑΝ. κάθε τμήμα μηχανής με κυλινδρικό σχήμα, μέσα στο *οποίο* κινείται παλινδρομικά ένα έμβολο: - *ατμομηχανής ι αεραντλίας.*

[ετυμ. αρχ. < *κυ/.ίνδω (+* επίθημα *-ρος*) < θ. *κυλ-* (< *k*w*l-. μηδενισμ. βαθμ. τού I.F.. *k*wcl- «περιστρέφω, γυρίζω», για το οποίο βλ. λ. *κύκλος)* + επίθημα *-ίνδω.* Ο μηχανολογικός όρ. είναι αντιδάν. από γαλλ. cylindre|.

κυλινδρώνω ρ. μετβ. {κυλίνδρω-σα. -θηκα. -μένος} 1. δίνω σε πράγμα ή αντικείμενο σχήμα και μορφή κυλίνδρου (βλ.λ.) ΣΥΝ. ρολάρω 2. υποβάλλω την επιφάνεια εδάφους ή άλλου αντικειμένου στην πίεση βαρέος, σιδερένιου, περιστρεφόμενου κυλίνδρου (βλ.λ.) έτσι. ώστε να γίνει λεία και ομαλή: ~ γο *οδόστρωμα* ΣΥΝ. λειαίνω, ισοπεδώνω. — κυλίνδρωση (η) 11888[.

[ετυμ. < μτγν. *κυλινδρώ (-όω)* < αρχ. *κύλινδρος}.* **κυλινδρωτός,** -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που έχει ισοπεδωθεί με το πέρασμα περιστρεφόμενου κυλίνδρου (βλ.λ.): ~ *δρόμος.* **κυλιόμενος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που μετακινείται, περιστρεφόμενος πάνω σε επιφάνεια· φρ. *κυλιόμενη σκάλα / κλίμακα* μηχανική κλίμακα. η οποία αποτελείται από σκαλοπάτια που κυλούν πάνω σε κυλίνδρους και η οποία χρησιμοποιείται ως μεταφορικό μέσο για την άνοδο ή την κάθοδο των αναβατών μεταξύ δύο επιπέδων με υψομετρική διαφορά, χωρίς οι ίδιοι να καταβάλλουν σωματική προσπάθεια· χρησιμοποιείται σε κτηριακά συγκροτήματα, υπόγειους σιδηροδρόμους, εμπορικά κέντρα και γενικά όπου σημειώνεται μαζική κίνηση πεζών

(μτφ.) αυτός που επαναλαμβάνεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα: ~ *απεργίες / στάσεις εργασίας·* φρ. *κυλιόμενο ωράριο* το ωράριο λειτουργίας καταστημάτων ή εργασίας υπαλλήλων που κλιμακώνεται ή γίνεται σε βάρδιες αντιστοίχως.

ΙΕΤΥΜ. Μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. τού αρχ. κυλίω (βλ. λ. κυλώ). Οι σύγχρονες σημ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *κυ/.ιόμενη σκάλα* (< γαλλ. escalier roulant). *κυλιόμενο ωράριο* (< γαλλ. horairc roulant)|. **κυλισιοτριβέας** (ο) (λόγ.) το ρουλεμάν (βλ.λ.). (ετυμ. < *κύλιση* + *τριβέας,* απόδ. τού γαλλ. roulement]. **κύλισμα** (το) [μτγν.| {κυλίσμ-ατος | -ατα. -άτων[1. η περιστροφική κίνηση σώματος που κυλιέται πάνω σε επιφάνεια: γο ~ *τής πέτρας στην πλαγιά* ΣΥΝ. τσούληαμα 2. (για υγρά, ρευστά) η ροή (κυρ. η αργή): γο - Γου *ποταμού.* Επίσης **κύλιση** (η) |αρχ.|. **κυλιστός,** -ή. -ό ίμτγν.Ι 1. αυτός που μετακινείται κυλώντας, που μπορεί να μετακινηθεί με περιστροφή πάνω σε επιφάνεια: ~ *εξέδρα* συν. κυλιόμενος, (οικ.) τσουλιστός 2. (σπανιότ.) κατάλληλος για κύλισμα (βλ.λ.), αυτός που μπορεί εύκολα να κυλιστεί: ~ *πέτρα* αντ. ακλόνητος. - **κυλιστά** επίρρ. **κυλίστρα** (η) [μτγν.] {δύσχρ. κυλιστρών} **1.η** τσουλήθρα (βλ.λ.) 2.(ει- δικότ.) ειδικά διαμορφωμένος χώρος, στρωμένος με χώμα ή άμμο, πάνω στον οποίο κυλιούνται τα άλογα και γενικά τα ζώα. **κυλίω** ρ. -> κυλώ

Κυλλήνη (η) 1. όρος τής ΒΑ. i Ιελοποννήσου στον νομό Κορινθίας· αλλιώς *Ζήρεια* 2. ακρωτήριο τής ΒΔ. Πελοποννήσου στο Ιόνιο Πέλαγος.

[ΠΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, πελασγ. αρχής. αγν. ετύμου].

κυλόττα (η) ► κιλότα

κυλώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κυλάς... | κύλ-ησα, -ιέμαι. -ίστηκα, -ισμένος} ♦ 1. (μετβ.) κινώ (κάτι), κάνοντάς το να περιστρέφεται πάνω στο έδαφος ή σε λεία επιφάνεια: *κύλησε τον βράχο μέχρι το στόμιο τού πηγαδιού και το έφραξε || οι πολιορκημένοι κυλούσαν από τα τείχη μεγάλες πέτρες, που έπεφταν στα κεφάλια των πολιορκητών* συν. (καθημ.) τσουλώ ♦ (αμετβ.) 2. (συνήθ. για σώματα κυκλικά ή κυλινδρικά) κινούμαι με περιστροφή τού σώματός μυυ πάνω σε λεία (ευθεία ή κατηφορική) επιφάνεια: *βράχια κύλησαν από την πλαγιά και έφραξαν τον δρόμο* συν. κατρακυλώ, (οικ.) κουτρουβαλώ, τσουλώ

(ειδικότ. για υγρά) κινούμαι αργά και ήρεμα, ρέω: *τα νερά τού ποταμού κυλούσαν ήρεμα || σταγόνες ιδρώτα* κύλησαν *από το μέτωπο* [| *τα δάκρυα κυλούσαν στα μάγουλα'* ΦΡ. (α) (παροιμ.) *κύλησε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι* βλ. λ. *καπάκι* (β) (μτφ.) *κύλησε πολύ νερό στο αυλάκι* βλ. λ. *αυΑ,άκι* · 4. (μτφ. για τον χρόνο) περνώ: *οι μέρες κυλούσαν μονότονα || οι ώρες κύλησαν ωραία με τη συζήτηση* ΣΥΝ. παρέρχομαι, φεύγω, διαβαίνω 5. (μτφ.) εξελίσσομαι: *άσε τα πράγματα να κυλήσουν μόνα τους* |[*η συνάντηση κύλησε χωρίς κανένα απρόοπτο·* (μεσοπαθ. *κυλιέμαι)* 6. περιστρέφω το σώμα μου πάνω σε επιφάνεια ή μέσα σε ρευστό υλικό: - *στο πάτωμα / στην άμμο / στο χώμα / στη λάσπη 7.* (μτφ.) ζω με συγκεκριμένο (συνήθ. ανήθικο) τρόπο: ~ *στον βούρκο / στην αμαρτία* 8. (για το κάτω μέρος υφασμάτων) έρχομαι σε επαφή με το έδαφος, σέρνομαι: *παραμάκρυνες τις κουρτίνες και κυλιούνται κάτω.* Επίσης (σπάν.) κυλίω.

Ιετυμ. < μεσν. *κυλώ* < αρχ. *κυλίω* (υποχωρητ.)). **κύμα** (το) {κύμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** μάζα νερού υδάτινης επιφάνειας (θάλασσας, λίμνης, ποταμού), η υποία ανυψώνεται και υποχωρεί διαδοχικά λόγω τής επίδρασης τού ανέμου ή άλλης δύναμης: *ώρες πάλευε με τα -, μέχρι να φτάσει στο ?αμάνι* || ra *πελώρια ~ έσκαγαν πάνω στα βράχια || ο παφλασμός / ο αφρός των -* [| *παλιρροϊκό ~* || *η θάλασσα σήκωσε* φρ. *περνώ από σαράντα κύματα* αντιμετωπίζω πολλά εμπόδια, δυσκολίες κ.λπ. 2. (συνεκδ. σε φρ. όπως *δίπλα / πάνω στο ~)* στην ακρογιαλιά: *πωλούνται οικόπεδα δίπ/.α στο* ~ 3. οτιδήποτε παρόμοιο με το κύμα (σημ. Ι) ως προς το σχήμα, τη μορφή ή την κίνηση: *η πόλη θάφτηκε κάτω από τα - τής λάβας || αφήσαμε το ανθρώπινο ~ να μας παρασύρει || ~ άμμου / λαού / προσφύγων || οι φί- λαθλοι συνέρρεαν κατά κύματα* 4. (μτφ.) κάθε φαινόμενο φυσικό ή κοινο)νικό ή τάση. που εκδηλώνεται ξαφνικά με μεγάλη ένταση ή με μαζικό τρόπο: - *φύχους ενέσκηψε την τελευταία εβδομάδα* |[~ *ζέστης / καύσωνα || παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μεγάλο* ~ ασΓυ- *φιλίας || η είδηση διαδόθηκε αστραπιαία και ξεσήκωσε ~ ενθουσια- σμού* \ \ ~ *οργής / απεργιών / διαμαρτυριών ι επικρίσεων / φημών/ πανικού / τρομοκρατίας / ιδιωτικοποιήσεων / μετανάστευσης'* φρ. *νέο κύμα* βλ. λ. *νέος* κ. *νουβέλ βαγκ* 5. φυς. μεταφορά ορμής και ενέργειας που διαδίδεται με ορισμένη ταχύτητα από μόριο σε μόριο, προκα- λώντας ταλαντώσεις των μορίων τού μέσου διαδόσεως ή περιοδική μεταβολή τής θερμοκρασίας και τής πίεσης τού χώρου διαδόσεως ή ακόμη και μεταβολή τού ηλεκτρικού, μαγνητικού πεδίου: *φωτεινό /*

ηχητικό / ηλεκτρομαγνητικό / ωστικό ~ || μεσαία (βλ.λ.) / *βραχέα* (βλ. λ. *βραχύς*) ~· ΦΡ. (α) ***μήκος κύματος*** (i) ΦΥΣ. η σταθερή απόσταση μεταξύ δύο διαδοχικών κορυφών ή δεσμών ή κοιλιών ενός κύματος που ταξιδεύει στον χοίρο (ii) (στη ραδιοφωνία) αντί τής συχνότητας: *σε ποιο - εκπέμπει το Τρίτο Πρόγραμμα;* (αντί *σε ποια συχνότητα*) (iii) (μτφ.) σε φρ. σχετικές με το κατά πόσον μπορούν να επικοινωνήσουν δύο ή περισσότερα πρόσωπα, λ.χ. *δεν έχουμε το ίδιο μήκος κύματος / <5εν βρισκόμαστε στο ίδιο μήκος κύματος / εκπέμπο) στο ίδιο μήκος κύματος (με κάποιον)* ΣΥΝ. είμαι / δεν είμαι στην ίδια συχνότητα (με κάποιον). — (υποκ.) **κυματάκι** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *Θάλασσα.*

Ιετυμ. < αρχ. *κύμα* < *κυώ (-έω)* < θ. *κυ-*, μηδενισμ. βαθμ. τού J.H. **kcu-* «φουσκώνω, πρήζομαι», πβ. σανσκρ. svayaii «ενισχύομαι. είμαι δυνατός». λατ. cumulus «σωρός», ουαλ. cyw «μικρό ζώο» κ.ά. Ομόρρ. *κύ- ησις. κύ-ημα, έγ-κυ-ος* κ.ά. Ήδη αρχ. οι μεταφορικές χρήσεις τής λ.: *κύμα στρατού* (Αισχύλος), *κύμα κακών(*Αισχύλος), *κύμα συμφοράς* (Ευριπίδης) κ.ά.].

κυμαίνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {κυμάνθηκα] παρουσιάζω συνεχείς αυξομειώσεις στο μέγεθος, στην ένταση, τη διάρκειά μου κ.λπ.. καθώς κινούμαι εντός συγκεκριμένων ορίων: *η θερμοκρασία θα κυμανθεί μεταξύ .5 βαθμών η ελάχιστη και 12 βαθμών η μέγιστη* || « *τα ενοίκια κυμαίνονται σήμερα από 3 έως 5 ευρώ το τετραγωνικό μέτρο*» (εφημ.)

κυμαινόμενο επιτόκιο jj *η αύξηση τής βιομηχανικής παραγωγής κυμάνθηκε πέρυσι γύρω στο 8ε/ο* ΣΥΝ. αυξομειώνομαι. ανεβοκατεβαίνω λντ. παγιώνομαι, σταθεροποιούμαι. — **κύμανση** (η) [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδοιασμός, παρώυνμο, αποθετικός.*

(ετυμ. < αρχ. *κυμαίνω* < *κύμα* (βλ.λ.)]. **κυματίζω** ρ. μετβ. κ*. αμετβ. {κυμάτισα} ♦ **1.** (μετβ.) κάνο) κάτι να κινείται κυματευιδώς: - ΓΟ *μαντήλι μου στον άνεμο* ♦ 2. (αμετβ.) κινούμαι κυματιστά: *στο κεντρικό κατάρτι τού σκάφους κυμάτιζε* η *γαλανόλευκη* || σε *ένδειξη πένθους οι σημαίες κυματίζουνμεσίστιες.*

κυμάτισμα (το) κ. **κυματισμός** (ο) i.1857]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.* [ΕΤΥ.νι. μτγν. < αρχ. *κυματίζομαι* < *κύμα*\. **κυματικός,** -ή. -ό [1872[**1.** (γενικά) αυτός που σχετίζεται με το κύμα (βλ.λ.): ~ *κίνηση* 2. ΦΥΣ. ***κυματική*** (η) ο επιστημονικός κλάδος που ερευνά όλα τα φαινόμενα τα οποία σχετίζονται με τα κύματα ή προκαλούνται από αυτά. **κυμάτιο** (το) |αρχ.[{κυματί-ου | -ων| (λόγ.) **1.** μικρό σε μέγεθος κύμα (βλ.λ.) ΣΥΝ. κυματάκι 2. ΑΡΧΙΤ. γλυπή ή προεξοχή με σχήμα και μορφή κύματος (βλ.λ.). που αποτελεί τμήμα τής διακόσμησης αρχιτεκτονικοί κατασκευών, **κυματισμός** (ο) » κυματίζο)

κυματιστός, -ή, -ό 11889| **1.** αυτός που έχει σχήμα και μορφή κύματος. που διαθέτει καμπυλώσεις, όπως το κύμα: ~ *γραμμή / μαλλιά* συν. κυματώδης, κυματοειδής ανί. ευθύς, ίσιος 2. (μτφ.) αυτός που κινείται σαν το κύμα (βλ.λ.). που αυξομειώνεται ή παλινδρομεί: - *περπατησιά / φωνή.* — **κυματιστό** επίρρ.

κυματογενής, -ής. -ές {κυματογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)1 (λόγ.) αυτός που δημιουργείται ή προέρχεται από τα κύματα: - *σχηματισμός.* (ΕΙΥΜ. < *κύμα* + *-γενής*< *γένος).* **κυματογόνος,** -ος, -ο (λόγ.) αυτός που δημιουργεί, που παράγει κύματα ή κυματοειδείς κινήσεις, **κυματογράφος** (ο) **1.** ιλτρ. ειδική συσκευή για την παράσταση, τη μηχανική καταγραφή και την καταμέτρηση των ρυθμικών κινήσεων τής καρδιάς, τής αναπνοής, τού σφυγμού κ.λπ. στον άνθρωπο ή στα ζώα · 2. ειδική συσκευή για την καταγραφή τής ομιλίας για φωνητικές έρευνες. Επίσης **κυμογράφος.**

|ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. kymograph], **κυματοδρομω** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {κυματοδρομείς... [κυματοδρόμησα| κινούμαι στην επιφάνεια τής θάλασσας με ιστιοσανίδα· κάνω γουί- ντ σέρφινγκ. — **κυματοδρομία (η). κυματοδρόμος** (ο/η) [μτγν.|. **κυ- ματοδρομικός,** -ή, -ό. **κυματοειδής,** -ής. -ές Ιαρχ.] {κυματοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)}-(λόγ.) αυτός που μοιάζει με κύμα. που έχει σχήμα και μορφή κύματος: - *γραμμή / λοφοσειρά / κίνηση* ΣΥΝ. κυματώδης, κυματιστός. — **κυμα- τοειδώς** επίρρ. Ιαρχ.]. « :" σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

κυματοθραύστης (ο) i 18831 {κυματοθραυστών} τεχνικό λιμενικό έργο κατασκευασμένο από μεγάλους ογκόλιθους ή κύβους από σκυρόδεμα (μπετόν), οι οποίοι τοποθετούνται είτε ως προέκταση τού λιμενοβραχίονα είτε παράλληλα ή διαγώνια προς την ακτή με σκοπό την προστασία τού λιμανιού και των ελλιμενισμένων σκαφών από τα κύματα.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. brise-lames]. **κυματομηχανική** (η) φυς. ο κλάδος που μελετά τη συμπεριφορά και τις ιδιότητες κίνησης, κυρ. των υποατομικών σωματιδίων και στηρίζεται στο γεγονός ότι τα κινούμενα σωματίδια εμφανίζουν και κυματική φύση (δυϊσμός τής ύλης).

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. wave mcchanicsj. **κυματομορφή** (η) το γεωμετρικό σχήμα, το οποίο δείχνει πώς μεταβάλλεται η ενέργεια τού κύματος, καθώς αυτό κινείται στον χώρο. και βάσει τού οποίου προσδιορίζεται λ.χ. ο τόνος τού ήχου: *στην οθόνη τού παλμογράφου βλέπουμε την - ενός ηχητικού σήματος.*

[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. wave formj. **κυματώδης,** -ης. -ες [αρχ.] {κυματ<όδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) **1.** αυτός που έχει πολλά κύματα: ~ *θάλασσα / /Λμνη* ΣΥΝ. ταραγμένος, φουρτουνιασμένος ΛΜ. ακύμαντος, γαλήνιος 2. (σπανιότ.) αυτός που έχει σχήμα και μορφή κύματος ΣΥΝ. κυματοειδής, κυματιστός ΑΝΤ. ίσιος, ευθύς. — **κυματωδώς** επίρρ. [μτγν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **κυμβαλίζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {κυμβάλισα} (αρχαιοπρ.) παίζω μουσικό σκοπό χρησιμοποιώντας ένα ή περισσότερα κύμβαλα. — **κυμβαλισμός** (ο) [μτγν.Ι κ. **κυμβάλισμα** (το) [1874J.

κυμβαλιστής (ο) [μτγν.]. **κυμβαλίστρια** (η) {κυμβαλιστριών} μουσικός που παίζει κύμβαλο, **κύμβαλο** (το) {κυμβάλ-ου | -ων[(λόγ.) κρουστό μουσικό όργανο που αποτελείται από δύο όμοιους μεταλλικούς δίσκους, οι οποίοι ηχούν όταν κρούονται ο ένας με τυν άλλον αρχαιότατο στην καταγο>γή του. έχει επιβιώσει στη σύγχρονη ορχήστρα (ιταλ. piaiii), στην οποία παίζεται με πολλούς τρόπους, λ.χ. κρούεται με διάφορα πλήκτρα κ.λπ. ΣΥΝ. πάτα, πιατίνια· ΦΡ. (μτφ.) ***κύμβαλον αλαλάζον*** *(κύμβαλον αλα- λόζον,* Κ.Δ. *Α΄ Κορινθ.* 13. 1) ο θορυβο'ίδης αλλά κενός, κούφιος, επιφανειακός άνθρωπος που στερείται περιεχομένου, υιοθετεί και επαναλαμβάνει άκριτα απόψεις άλλο)ν.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *κύμβαλον* < *κύμβη* «ποτήρι, αγγείο», αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο, που εμφανίζεται επίσης στα σανσκρ. kumbha- «δοχείο», μέσ. ιρλ. cummal κ.ά. Πβ. κ. *κύπελλο].*

Κύμη (η) πόλη και λιμάνι τής Α. Εύβοιας στο Αιγαίο Μέλαγος.

[ιιύμ. αρχ. τοπωνύμιο, πιθ. < *κυώ (-εω)* «κυοφορώ, φουσκώνω» (βλ. κ. *κύηση),* ονομασία που ίσως οφείλεται στην εύφορη γη τής περιοχής], **κύμινο** (το) 1. ΒΟΤ. μικρό, ποώδες, ετήσιο και αρωματικό φυτό. με στενά, λεπτά φύλλα, το υποίο καλλιεργείται για τους καρπούς του 2. ο επιμήκης, ωοειδής και καστανοκίτρινος καρπός τυύ φυτού αυτού, που αποξηραμμένος χρησιμοποιείται ευρύτατα ως καρύκευμα στη μαγειρική· ΦΙ>. (μτφ.) **ώσπου** / ***μέχρι να πεις κύμινο*** πάρα πολύ γρήγορα. σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα ΙΥΝ. τάχιστα, αμέσως.

ΙΠΤΥΜ. < αρχ. *κύμινον,* δάνειο σημιτ. προελ., πβ. εβρ. kamniOn. φοιν. kmn. ακκαδ. kamQnu(m) κ.τ.ό. Το λατ. cuminum είναι δάνειο από την Ελλτιν.Ι.

κυνάγχη (η) Ιχωρ. πληθ.] (λόγ.) ΙΑΤΡ. **1.** φλεγμονή τού βλεννογόνου τυύ φάρυγγα και τού ισθμού του (δηλ. των άνω αναπνευστικών οδών), που προκαλείται από μικρόβιο- συνήθ. προκαλεί καταρροή, δυσχέρεια στην αναπνοή και την κατάποση ή και πυρετό ΣΥΝ. συνάχι 2. (ειδικότ.) θανατηφόρος ασθένεια των σκύλων, κατά την οποία φλογίζονται οι πνεύμονες και κρέμεται η γλώσσα τού ζώου.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «περιλαίμιο σκύλου». < *κύων* «σκύλος» (γεν. κίη'<^-) + *-άγχη* < *άγχω* «πνίγω»|. **κυνηγετικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το κυνήγι ή τον κυνηγό: - *όπλο / σύλλογος / άδεια / περίοδος* ΙΥΝ. θηρευτικός 2. (για ζώα) αυτός που έχει εκπαιδευτεί για κυνήγι: ~ *σκυλί / γεράκι* ΣΥΝ. θηρευτικός, (λαικ.) κυνηγιάρης. **κυνήγημα** (το) |μεσν.Ι {κυνηγήματος | συνήθ. χωρ. πληθ.] **1.** το κυνηγητό (βλ.λ.) ΣΥΝ. καταδίωξη 2. (μτφ.) το να επιδιώκει ή να αναζητεί κάποιος κάτι με επιμονή και πάθος: - *πελατείας / δόξας ι πλούτου* || *θέλει - η υπόθεση, για να πετύχει.* **κυνηγητό** (το) **1.** η δίωξη ανθρώπου ή ζώου. ακολουθώντας τα ίχνη ή την πορεία του με σκοπό τη σύλληψη: *ύστερα από άγριο - συνέ- λαβαν τον δράστη* ΣΥΝ. καταδίωξη, κυνήγι, κυνήγημα 2. (μτψ.) η επίμονη και συστηματική επιδίωξη, που εκδηλώνεται με συνεχή προσπάθεια και φροντίδα: *μετά από πολύ ~ κατόρθωσα να βρω τα στοιχεία που χρειαζόμουν* ΣΥΝ. αναζήτηση, ψάξιμο, έρευνα · 3. παιδικό παιχνίδι, κατά το οποίο τα παιδιά κυνηγιούνται μεταξύ τους και προσπαθούν να πιάσει το ένα το άλλο: παίζω ~. **κυνήγι** (το) {κυνηγ-ιού j -ιο>ν| **1.** η αναζήτηση, η καταδίο)ξη και η σύλληψη ή θανάτωση αγρίων ζώων ή πουλιών, που ζουν ελεύθερα στο φυσικό τους περιβάλλον 2. η παραπάνω δραστηριότητα Ο)ς ψυχαγο)γία, χόμπι: το *μοναδικό του πάθος ήταν το* ~ || *αυτή την εποχή απαγορεύεται το* ~ [| *πηγαίνω (για)* ~ || *βγαίνω στο* ~ ΣΥΝ. (λόγ.) Θήρα, άγρα 3. (συνεκδ.) το άγριο ζώο που φονεύεται ή συλλαμβάνεται στο πλαίσιο αυτής τής δραστηριότητας: *αυτή τη φορά γύρισε χωρίς* - ΣΥΝ. θήραμα, άγρα. λεία 4. (συνεκδ.) τυ ψημένο ή μαγειρεμένο κρέας τού ζώου ή τού πουλιού που φονεύθηκε κατά την κυνηγετική δραστηριότητα: *Θα πάμε σε εκείνη την ταβέρνα να φάμε* - 5. (συνεκδ.) το ποσοστό ή ο αριθμός ζώων ή πουλιών πυυ υπάρχυυν και επιτρέπεται να φυνευθούν, μπορούν δηλ. να θεωρηθούν θηράματα: *φέτος στο βουνό έχει πολύ* - 6. (κατ' επέκτ.) η επίμονη δίωξη ανθρώπου με σκοπό τη σύλληψη, ακόμη και τον φόνο του: *άρχισε άγριο ~ τής συμμορίας στους δρόμους* ΣΥΝ. καταδίωξη, κυνήγημα, κυνηγητό, ανθρωποκυνηγητό' ΦΡ. (α) ***παίρνω στο κυνήγι (κάποιον)*** τον κυνηγώ με επιμονή, καθώς προσπαθεί να διαφύγει: *μόλις συνειδητοποίησαν ότι τους κο- ρίδεψε. τον πήραν στο κυνήγι* ΣΥΝ. διώκω, καταδιώκω (β) το ***κυνήγι*** τού χαμένου ***θησαυρού*** *είδος* ψυχαγωγικής δραστηριότητας (παιχνιδιού) για παιδιά και ενήλικες, κατά το οποίο ομάδες παικτών ψάχνουν σε διάφορα μέρη να βρουν κάτι πολύτιμο πυυ είναι κρυμμένο (γ) ***κυνήγι μαγισσών*** βλ. λ. *μάγισσα 7.* (μτφ.) επίμονη και συστηματική επιδίωξη: *θέ/.ει πολύ ~ η δουλειά για να πετύχει* [| - *τής τύχης / τού πλούτο\) / τού κεφιού / τής ευτυχίας / των εντυπώσεων / τού κέρδους ι τού πρωταθλήματος* ΣΥΝ. αναζήτηση, κυνήγημα, κυνηγητό, j ΕΤΥΜ. < μτγν. *κννήγιον*< αρχ. *κυνηγός*\. **κυνηγιάρικος,** -η. -ο κ. **κυνηγάρικος** (λαϊκ.) αυτός που είναι κατάλληλος για κυνήγι (κυρ. για σκύλο) ΣΥΝ. κυνηγετικός, θηρευτικός. |ΚΤΥΜ. < *κυνήγι* + παραγ. επίθημα *-ιάρικος* (πβ. μεσν. *κυνηγ-άρης)].* **κυνηγός** (ο/η) **1.** πρόσωπο που προσπαθεί να σκοτώσει ή να συλλά- βει άγρια ζώα ή πουλιά στο φυσικό τους περιβάλον: *μανιώδης ί δεινός / δυναμικός! περίφημος / πανούργος / άστοχος* ~ ΣΥΝ. θηρευτής 2. (ειδικότ. για ζώα) αυτός που έχει εξασκηθεί στην καταδίωξη και τη σύλληψη αγρίων ζώων ή πουλιών: *αυτός ο σκύλος είναι* ~ ΣΥΝ. θηρευτής 3. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που καταδιώκει κάποιον/κάτι (κυρ. για προσο)πικό όφελος)· φι\ (α) ***κυνηγός κεφαλών*** (i) ΑΝΘΡΩΠΟΛ. πολεμιστής ορισμένων φυλών το)ν Ινδιών, τής Βιρμανίας κ.λπ.. ειδικευμένος στην αποκοπή και τη διατήρηση ανθρώπινων κεφαλών για μα- γικοθρησκευτικούς λόγους (ii) (κατ* επέκτ.) κακοποιός που πληρώνεται (με «συμβόλαιο») για να δολοφονήσει ένα ή περισσότερα άτομα:

~ *ταλέντων ί χρυσού / διαμαντιών / γυναικών* ([5) ***κυνηγός επικηρυγ- μένων*** πρόσωπο που αναζητεί επικηρυγμένους, προκειμένου να ει- σπράξει την αμοιβή για τη σύλληψή τους 4. (μτφ.) πρόσωπο που επιζητεί ή επιδιώκει (κάτι) με επιμονή και πάθος, που προσπαθεί να το επιτύχει με κάθε τρόπο: - *τής τύχης / τού πλούτου / τού κέρδους! τού ονείρου / τής ευτυχίας* 5. ΑΘλ. ο επιθετικός παίκτης τού ποδοσφαίρου, τού οποίου ο ρόλος συνίσταται στο να δημιουργεί ευκαιρίες για γκολ ή να σημειώνει ο ίδιος γκολ υπέρ τής ομάδας του · 6. ψάρι με κοφτό κεφάλι, που ζει στα πελάγη και τρέφεται με ζαργάνες και αφρόψαρα και αλιεύεται για το εξαιρετικό του κρέας. σχολιο λ. *σύνθετος*. Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που οδηγεί τους (κυνηγετικούς) σκύλους», < *κύων* «σκύλος» (γεν. *κυνός)* + *-ηγός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω*\. **κυνηγόσκυλο** (το) σκυλί συγκεκριμένης ράτσας, που έχει εκπαιδευτεί ειδικά για να ανακαλύπτει θηράματα, να συλλέγει τα φονευ- μένα ζώα και γενικά να βοηθεί στο κυνήγι συν. κυνηγετικό σκυλί, **κυνηγότοπος** (υ) **1.** τόπος κυνηγιού, περιοχή στην οποία αφθονούν τα θηράματα και επιτρέπεται το κυνήγι κατά την καθορισμένη από τον νόμο περίοδο τού χρόνου 2. (ειδικότ.) περιοχή από την οποία διαβαίνουν αποδημητικά πτηνά δύο φορές *τον* χρόνο ΣΥΝ. πέρασμα, **κυνηγώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. !αρχ.| {κυνηγάς... j κυνήγ-ησα, -ιέ- μαι, -ήθηκα. -ημένος) ♦ 1. (αμετβ.) ασχολούμαι με το κυνήγι, είμαι κυνηγός: - *από μικρό παιδί* ΣΥ ν. πηγαίνω για/στο κυνήγι ♦ (μετβ.) 2. ψάχνω για θηράματα, σκοτίόνω ή συλλαμβάνω ζώα: ~ *λαγούς / αγριογούρουνα / πέρδικες* ΣΥΝ. θηρεύω 3. (ειδικότ.) ακολουθώ τα ίχνη ενός θηράματος (για να το συλλάβω και να το σκοτώσω): *τρεις μέρες κυνηγούσαν ένα σπάνιο Θήραμα* συν. καταδιώκο) 4. (κατ' επέκτ.) καταδιώκω πρόσωπο: *η αστυνομία κυνηγούσε τον δραπέτη όλη τη νύχτα || κυνηγούσε επί χρόνια ζον φονιά τής γυναίκας του || έφυγε σαν να τον κυνηγούσαν*■ φρ. ***με κυνηγά ο χρόνος*** βιάζομαι πολύ, δεν προλαβαίνω 5. διώχνω ανεπιθύμητο πρόσωπο, προσπαθώ να το απομακρύνω (συνήθ. με χρήση βίας): τον *κυνήγησε με το σκουπόξυλο* (| *κυνηγούσε με πέτρες τα παιδιά που* τον *κορόιδευαν*Β. διάκειμαι εχθρικώς προς (κάποιον), προσπαθώ να τον βλάπτω, να τον προσβάλλω κάθε στιγμή, δεν τον αφήνο) ποτέ σε ησυχία: *με κυνηγάει ο προϊστάμενός μου* ϋ *η κατάρα μάς κυνηγάει διακόσια χρόνια τώρα || μια ζωή θα σε κυνηγούν οι τύψεις* ΣΥΝ. κατατρέχω, καταδιώκω· φρ. ***με κυνηγά η ατυχία*** είμαι συνεχώς άτυχος, με βρίσκουν απανοηές κακοτυχίες ή συμφορές · 7. παρακολουδο) (κάτι) με μεγάλο ενδιαφέρον, ασχολούμαι με συστηματικό τρόπο και πάθος: *κυνηγάει τη δουλειά του. γι' αυτό έχει τόσο μεγάλη πελατεία* ΣΥ\. νοιάζομαι, ενδιαφέρομαι. παρακολουθώ, αφοσιώνυμαι · 8. (μτφ.) επιδιώκω συστηματικά και επίμονα (κάτι): *χρόνια κυνηγούσε να πιάσει την καλή* ((~ *τη δόξα / το χρήμα / τον πλούτο / το κέρδος / τα αξιώματα / την ομορφιά / χίμαιρες / ιδανικά / την ουτοπία / το όνειρο* ΣΥ Ν. επιζητώ · 9. τρέχω πίσω από (κάποιον) (προκειμένου να πετύχω κάτι), πιέζω (κάποιον) με την παρουσία και τα λόγια μου: *μήνες κυνηγούμε τον βουλευτή, για να συζητήσουμε το θέμα μας || μάταια κυνηγοι'>σε τον εκδότη, για να δημοσιεύσει τα κείμενά του || αν δεν κυνηγήσεις τον γυιο σου,* «5τν *πρόκειται να διαβάσει* **10.** (μτφ.) επιδιώκο) να γοητεύσω και να κατακτήσω ερωτικά (κάποιον): *κυνηγάει γυναίκες* συν. (μτφ.) κολλάω, **κυνικός,** -ή. -ό **1.** φίλος, (α) αυτός που σχετίζεται με τη φιλοσοφική σχολή την οποία ίδρυσε ο μαθητής τού Σωκράτη Αντισθένης και η οποία ονομάστηκε «κυνική» από το γυμναστήριο Κυνόσαργες, όπου δίδασκε ο ιδρυτής της. αλλά και από τον σκληρό και γεμάτο στερήσεις τρόπο ζωής των οπαδών της: ~ *φιλόσοφος* (β) ***Κυνικοί*** (οι) ο κύκλος των αρχαίων φιλοσόφων που αποτέλεσαν την ομώνυμη σχολή και οι οποίοι υποστήριζαν ότι θεμέλιο για την ευτυχία και την αρετή είναι η επιστροφή σε μια απλή ζωή κοντά στη φύση, με ικανοποίηση μόνο των στοιχειωδιήν αναγκών, απόλυτη εγκράτεια και αδιαφορία προς τους νόμους, τα δόγματα, τις ιδέες *και* οποιαδήποτε κοινωνική συμβατικότητα και καθιερωμένη αξία (πλούτο, δόξα, ομορφιά, ευγένεια καταγωγής κ.λπ.) 2. αυτός που τον χαρακτηρίζει η ωμή ειλικρίνεια και η απόρριψη των κοινώς παραδεδεγμένων: ~ *απάντηση / συμπεριφορά / ομολογία* συν. ωμός · 3. αυτός που σχετίζεται με τους κυνόδοντες: - *μυς* · 4. αγγρον. αυτός που σχετίζεται με τον αστερισμό τού Κυνός: ~ *καύματα* (οι πολύ θερμές μέρες τού καλοκαιριού).

κυνικ-ά /-ώς [μτγν.Ι επίρρ.

[βτυμ. αρχ. < *κύο)ν* «σκύλος» (βλ.λ.)]. **κυνικότητα** ίη) 11887) ο κυνισμός (σημ. Ι): *ο δολοφόνος περιέγραφε τις πράξεις του με* ~. **κυνισμός** (ο) [μτγν.] {χωρ. πληθ.) **1.** λόγος, πράξη ή συμπεριφορά, που χαρακτηρίζεται από ωμή ειλικρίνεια, απουσία σεβασμού στους τύπους και στα κοινώς αποδεκτά, από περιφρόνηση των συμβατικο>ν κοινωνικών κανόνων: *επιδεικνύω* - (| *απροκάλυπτος* ~ συν. κυνικότητα, αναίδεια 2. φίλος, το Φιλοσοφικό σύστημα και ο τρόπος ζωής των κυνικών φιλοσόφων τής αρχαιότητας. **κυνόγλωσσο** (το) ποώδες εδώδιμο φυτό με λογχοειδή χοντρά φύλλα και μοβ άνθη.

[ΕΤ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cynoglossej. **κυνόδοντας** (Ο) {κυνοδόντων} ANAT. καθένα από τα δόντια των θηλαστικών. που βρίσκονται ανάμεσα στους τομείς και τους προγομφίους· στην άνθρωπο είναι τέσσερα, ένα σε κάθε ημιμόριο τής άνω και κάτω γνάθου, μυτερά και δεν υπερβαίνουν σε μήκος τα άλλα δόντια. [ΕΤΥ.ΥΙ. < αρχ. κυνόδους. -ονγος < *κύων* «σκύλος» (γεν. *κυνός)* + *οδούς].*

κυνοδρομία (η) {κυνοδρομιών} αγώνας δρόμου σκύλων.

[ι-ΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «κυνήγι με συνοδεία σκύλων». < *κυνο-* (< *κύων, κυνός)* + *-δρομία* < *δρόμος*\. **κυνοκέφαλος,** -η, -ο ί αρχ. | **1.** (λόγ.) αυτός που έχει κεφάλι σκύλου:

ο ~ *Θεός Θωθ των αρχαίων Αιγύπτιον* · 2. κυνοκέφαλος (ο) ο πίθηκος μπαμπουίνος.

κυνοκτονία (η) {κυνοκτονιών} (λόγ.) ο φόνος σκύλων.

[F.ΤΥΜ. μτγν. < *κυνοκτόνος* < κύων«σκύλος» (γεν. *κυνός) +* ***-κτόνος*** *< κ τείνω* «φονεύω, σκοτώνω» (βλ. κ. -κΓθνία)|. **κυνομαχία** (η) [1867) {κυνομαχιών} (παράνομο) αγώνισμα στο οποίο αντίπαλοι είναι εκπαιδευμένοι σκύλοι, **κυοφορώ** ρ. μετβ. {κυοφορείς... | κυοφόρ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα) **1.** (για γυναίκες και θηλυκά ζώα) φέρω στη μήτρα μου έμβρυο, είμαι έγκυος συν. εγκυμονώ 2. (μεσοπαθ. *κυοφορούμαι)* (μτφ.) βρίσκομαι σε στάδιο πριν από την εκδήλωσή μου. επίκειμσ.ι: *κυοφορείται η ίδρυση νέου κόμματος || κυοφορούνται εξελίξεις* jj *κυοφορούμενες αλλαγές / ειρηνευτική πρωτυβου?αα.* — κυοψορία (η) [μτγν.J.

IF.ΤΥΜ. < αρχ. *κυοφορώ (-έω)* < *κυοφόρος* < *κυο-* < *κυώ* (βλ. κ. *κύηση) + -φόρος* < *φέρω].*

Κ.Υ.Π. (η) Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών (σήμερα Γ..Υ.Ι1.). **κυπαρισσάκι** (το) {χωρ. γεν.) **1.** (υποκ.) μικρό κυπαρίσσι **2.** πυώδες μονοετές φυτό με φαρμακευτικές ιδιότητες, **κυπαρισσέλαιο** (το) {χωρ. πληθ.} χιμ. αιθέριο έλαιο που εξάγεται από το ξύλο τού κυπαρισσιού (βλ.λ.).

|ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cypress oil|. κυπαρισσένιος, -ια. -ιο 1. (κυριολ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο κυπαρισσιού: ~ *ταβάνι / πάτωμα / θήκη* 2. (μτφ.) υψηλός και ευθυτενής σαν κυπαρίσσι, αυτός που διαθέτει λεπτότητα και λυ- γεράδα: ~ *ανάστημα / κορμί.* κυπαρίσσι (το) {κυπαρισσ-ιού | -ιών} 1. αειθαλές, κωνοφόρο δέντρο, ψηλό και ευθυτενές, με ίσιο κορμό και οξύ πυραμιδοειδές σχήμα, το οποίο έχει πολύ μικρά, λεπτοειδή φύλλα, που φύονται επάλληλα και καλύπτουν σχεδόν τελείως *τα* νεαρά κλαδιά και καλλιεργείται ως καλλωπιστικό και για το εύκολα κατεργάσιμο, ανθεκτικό και αρωματικό ξύλο του· σύμφωνα με τη λαϊκή αντίληψη, θεωρείται δέντρο των νεκρών και γΓ αυτό φυτεύεται στα νεκροταφεία· ΦΡ. *(πηγαίνω) στα κυπαρίσσια* πεθαίνω συν. (πηγαίνω) στα Ουμαράκια 2. (ειδικότ.) υ κορμός τού ομώνυμου δέντρου, που χρησιμοποιείται στην οικοδομική: γο *ταβάνι είναι* ~ ΣΥΝ. κυπαρισσόξυλο 3. (μτφ.) αυτός που μοιάζει με κυπαρίσσι, που διαθέτει ύψος. στητό παράστημα και λυγε- ράδα: *είχε κορμί* ~ συν. κυπαρισσένιος, ψηλός, λυγερός, ευθυτενής. Επίσης (λόγ.) κυπάρισσος (η) |αρχ.|. σχόλιό λ. *πεθαίνω.*

[f.tym. < μτγν. *κυπαρίσσιον,* υποκ. τού αρχ. *κυπάρισσος* (ήδη μυκ. πληθ. kii-pa-ri-se-ja). αγν. ετύμου. πιθ. μικρασιατικό δάνειο. Το λατ. cupressus (> γαλλ. cypres, αγγλ. cypress, γερμ. Zypresse κ.ά.) είναι δάνειο από την Ελλην.].

Κυπαρισσία (η) πόλη τής Δ. Πελοποννήσου στον νομό Μεσσηνίας.

[f tym. αρχ. τοπωνύμιο (< *κυπάρισσος),* που μνημονεύεται στον Όμηρο ως *Κυπαρισσήεις*|. **κυπαρισσόμηλο** (τυ) [μεσν.] (λαϊκ.) ο καρπός τού κυπαρισσιού (βλ.λ.). στρογγυλός, σχετικά μικρός, σκληρός, ξυλώδης και με χαρακτηριστικό άρωμα, **κυπαρισσόξυλο** (το) |μεσν.| το ξύλο τού κυπαρισσιού, το οποίο χρη- σιμοποιείται στην οικοδομική και την αρωματοποιία συν. κυπαρίσσι, **κυπαρισσώνας** (ο) Ιμτγν.] περιοχή κατάφυτη από κυπαρίσσια, φυσικό ή τεχνητό δάσος κυπαρισσιών, **κυπατζής** (ο) {κυπατζήδες}. **κυπατζού** (η) {κυπατζούδες} (λαϊκ.-κα- κός.) πρόσωπο που ανήκει στην Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών (Κ.Υ.Π., σήμερα Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών. Ε.Υ.Π.). που εργάζεται για αυτήν. δηλ. συλλέγει πληροφορίες για λογαριασμό της συν. πράκτορας, μυστικός, (μειωτ.) χαφιές. -- **κυπατζήδικος,** -η. -ο. **κυπελλάκι** (το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) 1. μικρό κύπελλο 2. μικρό πλαίσιο σε σχήμα κυπέλλου από χαρτόνι, πλαστικό ή σκληρή ζύμη, μέσα στο οποίο συσκευάζεται ή τοποθετείται παγωτό και συνεκδ. η ποσότητα παγωτού που χωρά σε αυτό. **κύπελλο** (το) {κυπέλλ-ου | -ων} **1.** κυκλικό ποτήρι συνήθ. με λαβή (Χπό διάφορα υλικά (πηλό. πορσελάνη, γυαλί, μέταλλο κ.λπ.). το οποίο χρησιμοποιείται για να πίνει κανείς καφέ, γάλα, τσάι ή και κρασί: *υψώνω το ~ εις υγείαν τού οικοδεσπότη* συν. κούπα, φλιτζάνι, ποτήρι 2. (συνεκδ.) η ποσότητα που περιέχεται μέσα σε αυτό το ποτήρι: *πίνω ένα ~ νερό* 3. (ειδικότ.) περίτεχνο αγγείο από πολύτιμο συνήθ. μέταλλο σε σχήμα κύλικα ή αμφορέα, που δίδεται ως έπαθλο στον νικητή (συνήθ. αθλητικού) αγώνα: *ο υφυπουργός Αθλητισμού θα απο- νείμει τα ~ στους νικητές* συν. βραβείο 4. (συνεκδ.) η αθλητική διοργάνωση. στον νικητή τής οποίας απονέμεται ως βραβείο πολυτελές και περίτεχνο αγγείο: *οι αγώνες τού ~ Ελλάδος* ϋ *παγκόσμιο* - ποδοσφαίρου || - *πρωταθλητριών* (ενν. *ομάδων)·* φρ. *επαμειβόμενο κύπελλο* / **έπαθλο** βλ. λ. *επαμειβόμενος.*

Ιιτυ.μ. < αρχ. *κύπελλον* (ήδη μυκ. πληθ. fkuj-pe-ra), πιθ. < *κύπη* (μαρ- τυρείται στη «γλώσσα» τού Ησυχίου *κύπη· τρώγ?.η),* που συνδ. με λατ. cupa «κούπα, ποτήρι», σανσκρ. kupa- «λάκκος, κοιλότητα», ίσως και με τα αρχ. *κυφός, κύπτο)* (βλ.λ.). Η σημ. τής αθλητικής διοργάνωσης αποδίδει το αγγλ. cupj. **κυπελλοειδής,** -ής, -ές {κυπελλοειδ-ούς (-είς (υυδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κύπελλο, που έχει σχήμα και μορφή κυπέλλου: - *περικάρπιο.* «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **κυπελλοστάτης** (ο) {κυπελλοστατών} σκεύος με εξοχές όπου μπορούν να κρεμαστούν από τις λαβές τους κύπελλα: *μεταλλικός /ξύλινος / πλαστικός* ~.

[ετυμ. < *κύπελλο* + *-στάτης< ί-στα-μαι* (+ παραγ. επίθημα *-της),* πβ. κ. *?.υχνο-στάτης*\.

κυπελλούχος (ο/η) (στον αθλητισμό) για ομάδα που έχει νικήσει σε διοργάνωση, στην οποία απονέμεται ως έπαθλο πολύτιμο κύπελλο: *ο - Ευρώπης στο μπάσκετ* || *Κύπελλο Κυπελλούχων Ευρώπης* (στην ευ

ρωπαϊκή διοργάνωση μεταξύ των ομάδων που έχουν κατακτήσει κύπελλο στη χώρα τους).

[ΕΤΥΜ. < *κύπελλο* + *-ούχος* < *εχο)*\. **κυπελλοφόρα** (τα) Ιμτγν.) Βοι. οικογένεια φυτών, οι καρποί των οποίων περιβάλλονται από ξυλώδη και αγκαθωτή θήκη. όπως η βαλανιδιά, η καστανιά, η φουντουκιά κ.ά.· μαζί με τα κωνοφόρα αποτελούν τη βάση των δασών τού Β. Ημισφαιρίου, **κυπέλλωση** (η) 118921 {-ης κ. -ώσεως 1 χωρ. πληθ.Ι χημ. μεταλλουργική μέθοδος που χρησιμοποιείται για τον χωρισμό ενός ή περισσοτέρων στοιχείων από ρευστό μείγμα, εφόσον η χημική συγγένεια των στοιχείων αυτών είναι διαφορετική ως προς το οξυγόνο (λ.χ. τού αργύρου από τα μολυβδούχα ορυκτά)· συνίσταται στην τήξη τού μείγματος μέσα σε δοχείο σχήματος κυπέλλου με πορώδη, πυρίμαχα και ανθεκτικά στη θερμότητα τοιχώματα, οπότε οι ανεπιθύμητες προσμείξεις οξιδώνονται και εξατμίζονται ή εν μέρει απορροφώνται και απομένουν τα καθαρά στοιχεία.

L.EJY^ · Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. coupellation]. **κυπερη** (η)

{χωρ. πληθ.} ζιζάνιο, φυτό με αρωματική ρίζα.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *κύπειρον / κύπειρις / κύπερος / κύπαιρος* (ήδη μυκ. ku- pa-ro). αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο|. **κυπραίικος,** -η. -ο (λαϊκ.) κυπριακός συν. κυπριώτικος, κύπριος· φρ. (μειωτ.) *κυπραίικο γαϊδούρι* (i) μεγαλόσιομο (κ. πεισματάρικο) γαϊδούρι (ii) (μειοπ.) άνθρωπος άξεστος, αναιδής και αγροίκος, **κυπρί** (το) {κυπριού | -ιών} (λαϊκ.) μικρό, χάλκινο κουδούνι, πυν κρεμιέται στον λαιμό των κατσικιών, για να αναγνωρίζονται από τον βοσκό συν. κυπροκούδουνο.

[εγυμ. < μτγν. *κύπριον* (πβ. <<γλώσσα» τού Ησυχίου *κύπριον ἀρνό- γλωσσον)* < αρχ. *Κύπρος*|.

Κύπρια έπη (τα) [αρχ.| {Κυπρίων επών! φιλολ. αποσπασματικά σω- ζόμενο ποίημα τού επικού κύκλου (βλ. λ. *επικός)*, που περιέχει τα προ τής *Ι/ιάδας* γεγονότα τού Τρωικού πολέμου και αποδίδεται στον Στα- σίνο τον Κύπριο (ή στον Ηγησία ή Ηγησίνο τον Σαλαμίνιο). **Κυπριακό** (το) το ζήτημα τής αυτοδιάθεσης και τής εθνικής αποκατάστασης τού ελληνισμού τής Κύπρου, ο οποίος αποτελούσε και αποτελεί τη συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων της· από το 1074. το πρόβλημα τής εισβολής τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο και τής βίαιης κατοχής έκτοτε τού 37% τού εδάφους της (βλ. κ. λ. *Κύπρος. Αττίλας, εισβο/.ή)*.

Κυπριανός (ο) **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < αρχ. *Κύπρος*|. **κυπρίνος** (Ο) μεγαλόσωμο εδώδιμο ψάρι των γλυκών νερών, παμφάγο (τρέφεται κυρ. με σκουλήκια και μαλάκια τού βυθού), που εκτρέφεται για το κρέας του ΣΥΝ. (λαϊκ.) γριβάδι.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *κυπρίνος* < *κύπρος* «είδος δέντρου, η χέννα» < εβρ. ki}fer|.

κυπροκούδουνο (το) το κυπρί (βλ.λ.).

Κύπρος (η) **1.** νησί τής Μεσογείου, το τρίτο σε μέγεθος μετά τη Σικελία και τη Σαρδηνία, που βρίσκεται κοντά στις τουρκικές και τις συ- ριακές ακτές ΣΥ.ν νησί τής Αφροδίτης, Μεγαλόνησος **2.** κράτος ανεξάρτητο από το Ι960, μέλος τού Ο.U.K.. τής Ε.Η. και άλλων Διεθνών Οργανισμών, με πρωτεύουσα τη Λευκωσία, επίσημες γλώσσες την Ελληνική και την Τουρκική και νόμισμα την κυπριακή λίρα· το Β. τμήμα τού νησιού, που τελεί υπό τουρκική κατοχή από το 1974, αυτοανακηρύχθηκε παράνομα το 198λ σε «Τουρκική Δημοκρατία τής Βόρειας Κύπρου», αναγνωριζόμενη μόνο από την Τουρκία και καταδικασμένη με αλλεπάλληλα ψηφίσματα τού Ο.Π.Ε. ο>ς νομικά και πολιτικά ανύπαρκτη. — **Κύπριος** [αρχ.] κ. **Κυπραίος** [μεσν.Ι κ. **Κυπριώ- της** [μτγν.] (ο), **Κύπρια** κ. **Κυπρίσ** κ. **Κυπραία** κ. **Κυπριώτισσσ** (η), **κυπριακός,** -ή. -ό [μτγν.Ι κ. **κυπριώτικος,** -η. -ο κ. **κυπραίος,** -α. -ο [μεσν.Ι κ. **κυπραίικος,** -η, -ο, **Κυπριακά** κ. **Κυπριώτικα** κ. **Κυπραίικα** (τα). ** σχομο λ. εισβολή. Βλ. κ. λ. *Αττι'λας. Κυπριακό, ψευδοκράτος, πράσινος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., ήδη μυκ. Kupirijo = *Κύπριος*, πβ. κ. κύρ. όν. *Κύπρις* (Αφροδίτη). ίσως συνδ. με σουμερ. kabar/gabar «χαλκός, κασσίτερος», λόγω των φημισμένων ορυχείων χαλκού που υπήρχαν στο νησί. Το όν. τού νησιού μέσω τού λατ. (aes) cyprium «(μέταλλο) κυπριακό» παρήγαγε τις λ. που σημαίνουν τον χαλκό σε ορισμένες ευρωπαϊκές γλώσσες, πβ. αγγλ. copper, γερμ. Kupfcr. γαλλ. cuivrc κ.ά. Από την Ελλην. προέρχεται και η τουρκ. ονομασία KibrisJ. **κύπτω** ρ. αμετβ. {έκυψα} κλίνω το κεφάλι ή το πάνω μέρος τού κορμού προς τα εμπρός και κάτω, προς το έδαφος· σκύβω (συνήθ. απαντά σε επίσημες επιγραφές, λ.χ. στον σιδηρόδρομο): «*μην κύπτετε έξω*» (επιγραφή στα παράθυρα το>ν βαγονιών).

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *κυφός* < *ku-bh-0s, μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -bh-) τού Ι.Ε. *keu- «κάμπτω, σκύβο)», πβ. σανσκρ. kubja- «κυρτός, καμπούρης», πιθ. κ. αρχ. γερμ. hovar. αρχ. σλαβ. kupu κ.ά. Ομόρρ. *κυφ-ός. κύφ-ωσις*, πιθ. κ. *κύπελλο(ν), κυψέλη*\. **κυρ-** λεξικό πρόθημα κυρίων και προσηγορικών ονομάτων σε προσφωνήσεις αντί τού «κύριε»: *κυρ-Γιώργο. τι κάνεις;* || *κυρ-δάσκαλε, κυρ-λοχία, κυρ-αστυνόμε.* σχολιο λ. *κύριος.*

{F.ΤΥΜ. μεσν. < *κύρι* (με σίγηση τού τελικού φωνήεντος), κλητ. τού μτγν. *κύριος* < αρχ. *κύριος}*. **κυρά** Ιμτγν.**[** κ. (λαϊκότ.) **κερά** (η) {κυράδες} (λαϊκ.) **1.** γυναίκα (κυρ. παντρεμένη) 2. (ειδικότ.) έγγαμη γυναίκα (που ανήκει σε ανώτερη κοινωνική και οικονομική τάξη και στην οποία αποδίδεται ιδιαίτερος σεβασμός): *την πήρε παρακόρη και την έκανε -* || *~ κι αρχόντισσα* ||] (παλαιότ.) *η - τής Άκοβας / τής \άξου / τής Ρω* συν. αφέντρα. αφέ- ντισσα. αρχόντισσα" ΦΡ. *κυρά Δέοττοινα* προσφώνηση τής Ι Ιαναγίας: «*σώπασε κυρά Δέσποινα και μην πολυδακρύζεις*» (δημοτ. τραγ.) **3.** (λαϊκ.) η κυρία τού σπιτιού, σε αντιδιαστολή προς το υπηρετικό προσωπικό: *πήγαινε να μου φωνάξεις την - σου* συν. κυρία, οικοδέσποινα ΑΝΤ. υπηρέτρια, δουλικό 4. (μειωτ.) ως προσφώνηση προς άγνωστη ή ασήμαντη γυναίκα: *πήγαινε πιο 'κεί. - μου!*| | *κάνε τη δουλειά σου, ~ μου!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος.*

Κύρα (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης **Κυρά.**

(ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *κυρά* (βλ. λ. *κυρία, κύριος)*[.

κυρα- λεξικό πρόθημα κυρίων και προσηγορικών ονομάτων σε προσφώνηση αντί τού «κυρία»: *κυρα-Θοδώρα, κυρα-Μαρία, κυρα-δα- σκάλα, κυρα-δημαρχίνα*· φρ. ***κυρα-Κατίνα*** ως χαρακτηρισμός για πρόσ. πυν κουτσομπολεύει, κυρ. για γυναίκα: *δεν Οα δίνουμε σημασία* τι λέει ?} *κάθε -!*

κυράτσα κ. **κεράτσα** (η) [μεσν.] Ιχωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** (μειωτ.- ειρων.) γυναίκα κατώτερης κοινωνικής και οικονομικής τάξης, που μιμείται άτεχνα το ντύσιμο, την ομιλία, τη συμπεριφορά γυναίκας των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων 2. (κατ' επέκτ.) γυναίκα που κακολογεί και κουτσομπολεύει τους άλλους: *νπιασαν ψι/^,ή κουβέντα οι - τής γειτονιάς* ΣΥΝ. κουτσομπόλα.

κυρηναϊκός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** (γενικά) αυτός που σχετίζεται με την Κυρήνη (βλ.λ.) **2.** ***Κυρηναϊκή*** (η) ολόκληρη η περιοχή όπου βρισκόταν η ελληνική πόλη Κυρήνη (βλ.λ.) κατά την αρχαιότητα και η οποία αποτέλεσε στους νεότερους χρόνους αποικία τής Ιταλίας, ενώ σήμερα είναι τμήμα τής Λιβύης 3. φίλος. ***Κυρηναϊκή Σχολή*** μία από τις τέσσερεις ελάσσονες σωκρατικές σχολές, την οποία ίδρυσε ο Αρίστιππος από την Κυρήνη (βλ.λ.) και κατά την οποία σκοπός τής ζωής θεωρείται η απόλαυση των αισθητικών και αισθησιακών ηδονών

κυρηναϊκός (ο) μέλος ή οπαδός τής Σχολής αυτής.

Κυρήνη (η) αρχαία ελληνική πόλη τής Β. Αφρικής. - **Κυρηναίος** (ο). **Κυρηναία** (η), **κυρηναϊκός,** -ή. -ό (βλ.λ.).

|ΕΙ ΥΜ. αρχ. ονομασία, που οφείλεται σε ομώνυμη θεά θηραϊκής καταγωγής, αγν. ετύμου |.

κύρης (ο) {κύρηδες} (λαϊκ.) **1.** ο πατέρας, ο γονέας: *ποιος είναι ο ~ σου*; φρ. (παροιμ.) ***κατά μάννα, κατά κύρη (κατά γυιο και θυγατέρα)*** τα παιδιά μοιάζουν στους γονείς τους όσον αφορά στην χαρακτήρα ή και στην εξωτερική εμφάνιση · 2. αυτός που εξουσιάζει, διαφεντεύει (σπίτι / άνθρωπο / περιοχή): ο - *τού σπιτιού* ΣΥΝ. κύριος, αφέντης. οικοδεσπότης, νοικοκύρης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος.*

[Ι ΤΥ.Μ. < μτγν. *κύρις* < αρχ. *κΥφιος* (βλ.λ.)].

κυρία ιη) {κυριών] **ί.** (α) (ως προσφώνηση) κάθε γυναίκα (συνήθ. έγγαμη. κατ' αντιδιαστολή προς τν «δεσποινίς»): *τι επιθυμεί η* || *πείτε στην ~ να περάσει μέσα* [| *σύλλογος κυριών* (β) (ειδικότ.) προσφώνηση πυν συνοδεύει την επαγγελματική ιδιότητα ή το αξίωμα γυναίκας: *η ~ βουλευτής* || *η ~ πρόεδρος* (γ) (μπροστά από το όνομα ή/και το επώνυμο γυναίκας κατά κανόνα έγγαμης, κατ' αντιδιαστολή προς το *δεσποινίς*): *η ~ Μαίρη* |[*η ~ Παπαϊωάννου* || *η - Άννα Μακρή-* φρ. ***κυρία επί των τιμών*** (ως τίτλος ευγενείας) γυναίκα μέλος τής ακολουθίας βασίλισσας, πριγκίπισσας κ.λπ. 2. (ειδικότ.) γυναίκα αξιοπρεπής ή υψηλής κοινωνικής τάξης, που συμπερκοέρεται με ευγένεια και σοβαρότητα ή που διαθέτει κύρος: *πρόσεξε πο]ς φέρεσαι σε μία ~* || *έχεις να κάνεις με ~, όχι με αλήτισσα* || *αξιότιμη / αξιοσέβαστη / κοσμική* ~ συν. αξιοπρεπής, ευυπόληπτη, αρχόντισσα 3. η γυναίκα στον γάμο. η σύντροφος τού άνδρα στον έγγαμο βίο, το έτερον ήμισυ: *τι κάνει η ~ σας*: || *τους χαιρετισμούς μου στην - σας* συν. σύζυγος (η), γυναίκα, συμβία 4. (ειδικότ.) η σύζυγος τού οικοδεσπότη, η νοικοκυρά τού σπιτιού, η μητέρα σε μια οικογένεια: *γι' αυτό που ζητάτε,, απευθυνθείτε στην ~ τού σπιτιού* ΣΥΝ. οικοδέσποινα, δέσποινα, νοικοκυρά, κυρά **5.** (παλαιότ. για το υπηρετικό προσωπικό) ως προσφώνηση οικοδέσποινας (που έδειχνε σεβασμό και υποταγή): *η ~ απουσιάζει* [| *τι επιθυμεί η* συν. δέσποινα, αφέντρα. κυρά ΑΝ ι. υπηρέτρια, δούλα 6. (ως προσφώνηση από μαθητές / μαθήτριες σε δασκάλα ή καθηγήτρια): *να πω το μάθημα*: σχολιο λ. κύριος. [ετυμ. αρχ.. θηλ. τού *κύριος* (βλ.λ.). JJ σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. madamcj.

κύρια επίρρ. ► κυρίως

κυριακάτικος, -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την Κυριακή, που συντελείται κατά την ημέρα Κυριακή: *~ εφημερίδα ι παράσταση ι ξύπνημα/ φαγητό* 2. (γενικότ.) αυτός που σχετίζεται με εορτάσιμη ημέρα ή περίσταση: *- ντύσιμο / διάθεση / εκδρομή* συν. γιορτινός, (λόγ.) εορταστικός, επίσημος λντ. καθημερινός, κοινός 3. ***κυριακάτικα*** (τα) τα «καλά» ρούχα, αυτά πυν φοριούνται στις γιορτές και στις επίσημες περιστάσεις. · **κυριακάτικα** επίρρ.

Κυριακή (η) **1.** η πρώτη ημέρα τής εβδομάδας (η αφιερωμένη στον Κύριο. δηλ. τον Ιησού Χριστό)· φρ. (α) ***τής Κυριακής χαρά και τής Δευτέρας λύπη*** για πράγματα περιορισμένης διάρκειας, εφήμερα (β) ***Κυριακή κοντή γιορτή*** βλ. λ. *γιορτή* (γ) ***Κυριακή των Νηστειών*** βλ. λ. *νηστεία* **2.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Ι- κκλησίας 3. [μτγν.] γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «ημέρα τού Κυρίου», ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *κυριακός*< αρχ. *κύριος.* Η χρήση τής λ. ως ονομασίας τής πρώτης ημέρας τής εβδομάδας ξεκίνησε από τους πρώτους αιώνες μ.Χ. προς αντικατάσταση τού ιουδαϊκού Σαββάτου/Ομοια προέλευση και ερμηνεία έχει και η ονομασία τής ημέρας στις λατινογενείς γλώσσες, λ.χ. ιταλ. domenica, γαλλ. dimanche, ισπ. domingo, ρουμ. duminica (< λατ. dies dominica «ημέρα τού Κυρίου»). Στη ρωμαϊκή εορτή τού Ηλίου ανάγεται η ονομασία τής ημέρας στις γερμ. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. sunday, γερμ. Sonniag. συνηδ. sondag (< αρχ. γερμ. sunnuntag. μεταφρ. τού λατ. dies solis «ημέρα τού ηλίου»)].

Κυριακή προσευχή (η) η προσευχή που διδάχθηκε από τον ίδιο τον Χριστό στους Αποστόλους στην επί τού Όρους ομιλία ΣΥΝ. Πάτερ

ημών (το) (βλ.λ.. σημ. Ι).

ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ
(Κ.Δ. Ματθ. 6 9-13, Λουκ. 11, 2-4)
Πάτερ ημών ό εν τοϊς ούρανοΐς·
άγιασΟήτω τό όνομά σον
έλθέτω ή Βασιλεία συν
γενηθήτω τό θέλημά σου,
ώς έν ούρανφ καί έπι [τής] γής■
τυν άρτον ημών τόν επιούσιον δός ήμϊν σήμερον
και άψες ήμϊν τά όφειλήματα ημών,
ώς καί ήμεϊς άφίεμεν τοϊς όφειλέταις ήμών
καί μή είσενέγκης ή μάς είς πειρασμόν.
αλλά ρνσαι ημάς από τοϋ πονηρού.

κυριακό (τοj υ κεντρικός ναός τής σκήτης, όπου συγκεντρώνονται οι μοναχοί της τις Κυριακές και τις εορτές για κοινή ακολουθία· συμπεριλαμβάνει και το αρχονταρίκι τής σκήτης.

Κυριακοδεύτερο (τυ) η Κυριακή και η Δευτέρα μαζί. κυριακοδρόμιο (το) Ιμεσν.Ι {κυριακοδρομίου | χωρ. πληθ.} ΕΚΚΛΗΣ. εκκλησιαστικό βιβλίο που περιέχει θρησκευτικούς λόγους και κηρύγματα ως επεξήγηση και ανάλυση στις περικοπές τυϋ Ευαγγελίου, καθώς επίσης και στις Πράξεις και τις Επιστολές των Αποστόλων, που αναγιγνώσκονται όλες τις Κυριακές τοϋ έτυυς στις εκκλησίες. Κυριάκος (ο) ανδρικό όνομα.

IF.TY.M. μτγν. κύρ. όν. < επίθ. *κυριακός (*< αρχ. *κύριος)*, οπότε τυ όν. θα σήμαινε εκείνον που αναφέρεται στυν Θεό], κυριάρχηση (η) ▪■» κυριαρχώ

κυριαρχία (η) {χωρ. πληθ.} 1. η εξυυσία πυυ έχει κανείς σε πρόσωπυ. περιοχή, αγαθά, η δύναμη επιβολής: οι *κατακτητές προσπάθησαν με τη βία να εδραιώσουν την ~ τους* |[*ασκώ / επιβά/.λω / αποκτώ / επεκτείνω / μονοπωλώ την* ~ 2. (συνεκδ.) η κατάσταση κατά την οποία κάποιος είναι κυρίαρχος, το καθεστώς τής απόλυτης επιβολής και ελέγχου: *ένα μέρος τυϋ νησιού τε/.εί υπό ξένη* - 3. ΝΟΜ. (α) το κατοχυρωμένο δικαίωμα κάθε κράτους να αποφασίζει ελεύθερα και ανεξάρτητα για το πολιτικό, κοινωνικό και υικονομικό του σύστημα, να διατηρεί αυτόνομη παρουσία στην διεθνή χώρο και παράλληλα να ασκεί ελεύθερα την κρατική εξυυσία επί των υπηκόων του στο πλαίσιο των νόμων και τοϋ δικαίου (β) ***λαϊκή κυριαρχία*** μία από τις θεμελιώδεις αρχές τυϋ Συντάγματος και τοϋ δημοκρατικοϋ πολιτεύματος, που δηλώνει ότι όλες οι εξυυσίες πηγάζουν από τον λαό και ασκούνται υπέρ αυτυϋ και τοϋ έθνους, επισφραγίζονται δε μέσα από θεσμούς και διαδικασίες (λ.χ. εκλογές), αλλά και με την καθημερινή συλλογική δράση (γ) ***περιορισμένη κυριαρχία*** δόγμα πολιτικών ή και νομικών κύκλων, κατά το οποίυ, στο σημερινό στάδιο των διεθνών σχέσεων, η κυριαρχία ενός κράτους, όπως ορίστηκε παραπάνω, είναι πρακτικώς αδύνατη ή τουλάχιστον περιορίζεται εξαιτίας σειράς εσωτερικών και εξωτερικών λόγων.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *κύριος* + *-αρχία* < *άρχω*\. κυριαρχικός, -ή. -ό Ιμτγν.) αυτός πυυ σχετίζεται με την κυριαρχία ή τον κυρίαρχο: ~ *δικαιώματα* (τα δικαιώματα τοϋ κράτους που απορρέουν από την κυριαρχία τυυ) ΣΥΝ. εξυυσιαστικός, δεσποτικός. · κυριαρχικ-ά / -ώς [18511 επίρρ. κυρίαρχος, -η. -ο 1. αυτός που επικρατεί σε έναν χώρο έναντι των άλλων: το ~ *πρότυπο στη μόδα \\ η ~ αντίληψη / ιδεολογία / άποψη / γλώσσα* ΣΥΝ. κρατιύν 2. αυτός που είναι ή θεωρείται ο πιο σημαντικός. που ασκεί αποφασιστική επίδραση: *η Ελ/.άδα επιδιώκει να διαδραματίσει ~ ρόλο στα Βα/^κάνια* || ~ *παράγων / Θέση / στοιχείο* ΣΥΝ. βασικός, θεμελιώδης, κύριος 3. ***κυρίαρχος*** (ο), ***κυρίαρχη*** (η) αυτός πυυ κυριαρχεί: - *αυτού τού κόσμου / τής Γης / των θαλασσών / μιας περιοχής* ΣΥΝ. κύριυς, αφέντης, εξυυσιαστής 4. αυτός που κατέχει το δικαίωμα τής αυτοδιάθεσης: - *λαός* / κράτος (ανεξάρτητο κράτος τυϋ υποίου η κυβέρνηση δεν υπόκειται σε ξένο έλεγχο ή κηδεμονία). [ΕΤΥΜ. < *κυριαρχία* (βλ.λ.). Η σημ. 3 αποδίδει το αγγλ. dominant].

κυρίαρχος - επικρατών - επικρατέστερος. Τελευταία παρατηρεί- ται ευρύτερη χρήση τοϋ κυρίαρχος ως επιθέτου: *Αποτελεί την κυρίαρχη μορφή Βίας ανά τον κόσμο - Αυτός είναι ο κυρίαρχος τύπος κατασκευών στυ λεκανοπέδιο.* 11 χρήση αυτή - ιδίως σε μεταφράσεις- αποσκοπεί να αποδώσει την ξένη λ. dominant, που χρησιμοποιείται ευρύτατα σε ξένες γλώσσες. Χρησιμοποιείται αντί τής μετοχής κυριαρχών, κυριαρχούσα, κυριαρχούν ή αντί τοϋ ρήματος κυριαρχώ: *Αποτελεί την κυριαρχούσα μορφή... - Είναι ο κν- ριαρχών τύπος...* ή *Είναι η μορφή Βίας πυυ κυριαρχεί... - Είναι ο τύπος πυυ κυριαρχεί...* Στη θέση τοϋ *κυρίαρχος* θα μπορούσαν να χρησιμοποιούνται -τουλάχιστον εναλλάξ- οι λ. επικρατών, επικρατούσα, επικρατούν (μετοχή τυϋ επικρατώ) ή ακόμη καλύτερα το επίθ. επικρατέστερος, -η. -ο. Με αυτό τον τρόπο θα περιοριζόταν η χρήση τοϋ *κυρίαρχος*, που συμπίπτει με το ουσιαστικό *κυρίαρχος (ο κυρίαρχος των Θαλασσών)*.

κυριαρχώ ρ. αμετβ. Ιμεσν.] {κυριαρχείς...] κυριάρχ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. διαθέτω και ασκο) εξυυσία σε οποιονδήποτε τομέα, έχω κυριαρχικά δικαιώματα, επιβάλλω τη θέληση και την άποψή μυυ: οι *Άραβες πειρατές κυριαρχούσαν στην Α. Μεσόγειο* ΣΥΝ. είμαι κυρίαρχος, εξυυσιάζω, άρχω. δυναστεύω, βασιλεύω 2. (μτφ.) συγκρα- τώ, θέτω υπό τυν έλεγχό μου: *με δυσκολία κατόρθωσε να κυριαρχήσει στα νεύρα της* ΣΥΝ. επιβάλλομαι 3. κατέχω τη σημαντικότερη θέση, διαδραματίζω πρωτεύοντα ρόλο. ασκώ αποφασιστική επίδραση: το *αεροπορικό δυστύχημα κυριάρχησε στην ειδησεογραφία* || *το πρά*

σινο χρώμα αντή την εποχή κυριαρχεί παντού || *κυριαρχεί η* αντίλη- *ψη / η νοοτροπία / η ιδέα / η εντύπωση / η τάση / η άποψη* ΣΥΝ. επικρατώ, δεσπόζω, υπερισχύω, κρατώ. — κυριάρχηση (η) [μεσν.[. κύριε (το) {άκλ.} (λατ. Kyric) το πρώτο τυπικό μέρος τής λατινικής λειτουργίας που μελοποιείται πάνω στις ελληνικές φράσεις «Κύριε ελέησον. Χριστέ ελέησυν» (Kyric clcison. Christe eleison). κυριεύω ρ. μετβ. {κυρίευ-σα (καθημ. -εψα), -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. γίνομαι κύριος ή κάτοχος (πράγματος) κατόπιν αγώνων, θέτω υπό την εξυυσία μου, ασκώ δύναμη ή επίδραση με βίαιο τρόπο: *υι εχθροί κυρίευσαν την πόλη μετά από πολύμηνη πυ/.ιορκία* || ~ *κάστρο : φρούριο / οχυρές θέσεις* ΣΥΝ. κατακτώ, εκπορθώ, πατώ. εξυυσιάζω. καταλαμβάνω, καθυποτάσσω 2. (μτφ.-κυρ. για συναισθήματα, ιδέες, πάθη) επικρατώ στον ψυχικό ή πνευματικό κόσμο (κάποιου), καταλαμβάνω (κάποιον): *με κυριεύει μια ιδέα / πανικός / η επιθυμία / ταραχή / αγανάκτηση / αγωνία i φόβος / άγχος i Θυμός / απελπισία / νοσταλγία ' μανία / μελαγχολία / απογοήτευση / μίσος / περιέργεια / ανησυχία.* — κυρίευση (η) [μτγν.)

[F.TYM. αρχ. < *κύριος*\. κυριλέ επίθ. {άκλ.) (λαϊκ.) 1. αυτός πυυ αρμόζει σε κύριο, που χαρακτηρίζεται από επισημότητα, σοβαρότητα ή πολυτέλεια: - *ντύσιμο / εμφάνιση / συμπεριφορά* || ~ *μαγαζί* ΣΥΝ. αστικός, καθωσπρέπει 2. (ως επίρρ.) με τρόπο που ταιριάζει σε κύριο, σε ευκατάστατο και συντηρητικό αστό: *ντύνεται πολύ* - ΣΥΝ. επίσημα, καθωσπρέπει. Επίσης κυ- ριλάτος, -η. -ο (σημ. 1). — κυριλίκι (το). [ΕΙ ΥΜ. < *κύριος*, κατ' αναλογία προς άκλ. λ. γαλλικής προελ.. λ.χ. *μπρασελέ*, *κομπλέ* κ.ά. Βλ. κ. *-έ].* κυριλλικός, -ή. -ό (λόγ.; 1. αυτός που σχετίζεται με τον Κύριλλο, τον επονομαζόμενο «Απόστολο των Σλάβων» 2. ΓΛΩΣΣ. ***κυριλλικό αλφάβητο*** τυ αλφάβητο που επινοήθηκε από τον Κύριλλο, για να αποδώσει τη γλώσσα των Σλάβων βασίζεται στην ελληνική μεγαλογράμ- ματη γραφή τυϋ 9ου αι. και με κάποιες τροποποιήσεις χρησιμοποιείται σήμερα από τους Βουλγάρους, τυυς Σέρβους. τους Ρώσους κ.ά. Κύριλλος (ο) {-ου κ. -ίλλου) 1. ιεραπόστολος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας (827-863) που μαζί με τον αδελφό του Μεθόδιο κήρυξε τον χριστιανισμό στους σλαβικούς λαούς 2. όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

IF.TYM, μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *κύριος*\. κυριολεκτικός, -ή, -ό J187J] αυτός που λέγεται, γράφεται ή εννοείται κατά κυριολεξία, που αποδίδει την ακριβή έννοια των λεγομένων ή γραφομένων και όχι τη μεταφορική: ~ *σημασία / νόημα λέξης ή φράσης* ΑΝΤ. μεταφορικός. - κυριολεκτικ-ά / -ώς επίρρ. κυριολεκτώ ρ. αμετβ. {κυριολεκτείς... [κυριολεκτούμαι} 1. μιλώ με κυριολεξία, με σαφή και ακριβή τρόπο, χωρίς υπερβολές ή μεταφορές: ~ σε *ό.τι λέω. τα πράγματα έχουν ακριβώς έτσι* ΣΥΝ. ακριβολογώ ΑΝΤ. ακυρυλεκτώ 2. (μεσοπαθ. τριτυπρόσ. ***κυριολεκτείται, κυριολε- κτουνται)*** χρησιμοποιούμαι με κυριολεκτικό τρόπο, έχο) κυριολεκτική σημασία: *η λέξη «ανισόρροπος» κυριο/.εκτείται στη σημασία αυτού που δεν έχει ισορροπία.*

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *κυριολεκτώ (-έω)*< *κύριο-* + *-λεκτώ*< *λύγω*\.

κυριολεκτώ - ακυρολεκτώ ή ακυριολεκτώ, κυριολεξία - ακυρολεξία ή ακυριολεξία; Η Αρχαία Ελληνική ήδη διέθετε δύο ειδικά ρήματα σχετικά με τη χρήση τής γλώσσας: τυ κυριολεκτώ, με τη σημ. «χρησιμοποιώ την αρχική, κύρια σημασία των λέξεων», όχι τη μεταφορική που μπορεί να γεννά και ασάφεια, άρα «ακριβολο- γώ». και το ακυρολογώ, με τη σημ. «χρησιμοποιώ τις λέξεις με μη έγκυρο (με άκυρο) τρόπο», άρα εσφαλμένα. Χρησιμοπυιυύσαν επίσης το κυριολεξία και το ακυρολογία αντιστυίχως («κυριολεκτική, μη μεταφορική, άρα ακριβολόγυς χρήση τής σημ. των λέξεων» και «εσφαλμένη, άκυρη χρήση»). Κοντά στο *ακυρολογία* πλάστηκε επίσης και τύπος ακυρολεξία με την ίδια σημασία («εσφαλμένη χρήση»), από όπου αργότερα και ρ. ακυρολεκτώ «χρησιμοποιώ τη γλώσσα εσφαλμένα, μη έγκυρα, μη δόκιμα». Από αυτά είναι φανερό ότι δεν υπάρχουν (δεν σχηματίστηκαν) ούτε ρ. ακυριολεκτώ (!) σύνθεση τού *κυριολεκτώ με το α-* δεν μπορεί να υπάρξει- ούτε παράγωγο ακυριολεξία (!). Τα σωστά αντιστοίχως είναι ακυρολεκτώ και ακυρολεξία.

κυριολεξία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.) 1. η χρησιμοποίηση των λέξεων και των φράσεων με τη βασική, την ακριβή σημασία τους· η απόδοση μιας έννοιας με τον όρο που αντιστοιχεί ακριβώς προς αυτήν, ώστε να αποφεύγονται οι ασάφειες στον προφορικό ή γραπτό λόγο: *η ~ δεν είναι πολύ συνηθισμένη στον ποιητικό λόγο* ΣΥΝ. ακριβυλυγία ΑΝΤ. ακυρολεξία, ακυρολογία, μεταφορά 2. (ειδικότ.) η βασική και ακριβής σημασία λέξεως ή φράσεως, αυτή που αποδίδει την έννοια ή το πράγμα αυτό καθ' αυτό, σε αντιδιαστολή με τη μεταφορική σημασία· ΦΡ. (α) ***κατά κυριολεξία*** σύμφωνα με την αρχική και βασική σημασία των λέξεων: αν *ερμηνεύσουμε τη φράση* ~. 5εν *βγαίνει νόημα* ΑΝΙ. μεταφορά (β) (εμφατ.) ***στην κυριολεξία*** ακριβώς όπως τα λέω: *έτσι έγιναν. ~!* .* ΣΧΟΜΟ λ. *κυριολεκτώ*. κύριος, -α (λόγ. -ία), -ο 1. αυτός που κατέχει την πρώτη και σημαντικότερη θέση, που έχει τη μεγαλύτερη σπυυδαιότητα, που ασκεί την αποφασιστικότερη επίδραση κ.λπ.: ο *εισηγητής ανέλυσε τα ~ σημεία τής πρότασής του* || *η εξωτερική πολιτική τής χώρας απετέλεσε το - αντικείμενο των χθεσινών συζητήσεων στη Βουλή*]| ~ *νόημα / μέ- λημα / αποστολή / στόχος / ζήτημα / ρόλος! υπαίτιος / προμηθευτής / χαρακτηριστικό / παράγων / αντίπαλος I καθήκον / προϋπόθεση / αιτία / συνεργάτης / θέμα / πηγή / προϊόν / εμπόδιο / φταίχτης / εκπρόσωπος / ομιλητής / επάγγελμα* ΣΥΝ. Ο σπουδαιότερος, ο σημαντικότερος, βασικός, θεμελιώδης, κεφαλαιώδης, πρίοτεύων, ζωτικός ΑΝΤ.

επουσιώδης, δευτερεύων. δευτερευούσης σημασίας· ΦΡ. (α) ***πρώτον και κύριον*** κατά πρώτο λόγο, ως πιο σημαντικό από όλα όσα θα ακολουθήσουν: ~ *το νομοσκέδιο στερείται ουσίας* συν. πρώτιστα, εν πρώ- τοις, πρώτα-πρώτα, προπαντός, κυρίως (β) ***κυρία είσοδος*** η βασική, μπροστινή είσοδος (πολυκατοικίας, σπιτιού) κατ' αντιδιαστολή προς άλλες εισόδους / εξόδους· η πόρτα από όπου συνήθ. μπαίνουν οι επισκέπτες (γ) ***κύριο άρθρο*** *το* βασικό θέμα εφημερίδας ή το κεντρικό άρθρο εφημερίδας ή περιοδικού (σε σημείο που προβάλλεται ιδιαίτερα) 2. (για πρόσ.) αυτός που κατέχει δύναμη και κύρος, που μπορεί να εξουσιάζει: οι ίδιοι είναι - *τής τύχης τους* || *είμαι* ~ των *αποφάσεων μου* || *ο στρατός είναι - τής καταστάσεως* ΣΥΝ. εξουσιαστής. κυρίαρχος, άρχων. δεσπότης, επικυρίαρχος, δυνάστης, αφέντης, αφεντικό am. δούλος, υποτελής φρ. ***(είμαι) κύριος τού εαυτού μου*** (μεσν. φρ.) ii) δεν κηδεμονεύομαι από κανέναν, είμαι αυτεξούσιος ΣΥΝ. είμαι ανεξάρτητος (ii) έχω την ικανότητα να συγκρατώ τον εαυτό μου, να ελέγχω τη συμπεριφορά μου. να μην εκδηλώνω συναισθήματα, πάθη κ.λπ, 3. αυτός που κατέχει (κάτι): *είναι - εκτεταμένων φυτειών καπνού* συν. κάτοχος, ιδιοκτήτης · 4. Γλωσσ. (α) ***κύριο όνομα*** τυ ιδιαίτερο όνομα, με το οποίο συγκεκριμένο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα διακρίνεται από τα άλλα, προσφωνείται με αυτό και το πρώτο γράμμα τού οποίου γράφεται πάντοτε με κεφαλαίο: *ο Γιάννης > η Μαρία / ο Αλφειός / υ Όλυμπος / η Πάτρα / η Αθήνα / ο σκύλος μ ον ο Μαξ* αντ. κοινό/προσηγορικό όνομα (β) ***κύριο πρόταση*** (στην παραδοσιακή γραμματική) πρόταση η υποία έχει αυτοτελές νόημα και μπορεί να σταθεί αυτόνομα στον λόγο, κατ' αντιδιαστολή προς τη λεγόμενη «δευτερεύουσα ή εξαρτημένη» πρόταση, λ.χ. *ο καιρός είναι ωραίος / τώρα γράφω* (κύριες προτάσεις), ενώ η πρόταση *«ότι πήγε στην Αμερική»* (δευτερεύουσα) χρειάζεται εξάρτηση από ρήμα: *«άκουσα / έμαθα»* κ.λπ.· κάθε κύρια πρόταση εκφέρεται είτε μόνη της είτε συνδεόμενη παρατακτικώς με άλλη κύρια πρόταση / προτάσεις: *κάθε πρωί πηγαίνω σχολείο και κάθε απόγευμα πηγαίνω για προπόνηση.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < * *κύρος* < *ku-r-, μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -r) τού Ε. *keu- «φουσκώνω, πρήζομαι», πβ. σανσκρ. sura «ισχυρός, ήρωας», ουαλ. cuwr «γίγαντας» κ.ά. Ομόρρ. *κύρ-ος, κυρ-ώ. κυρι-εύω. κύ-ησις* (βλ.λ.), *κύ-μα* κ.ά.|.

Λέξεις από κύρια ονόματα. Αρκετές λέξεις τής Ελληνικής και άλλων γλωσσιόν οφείλουν την προέλευσή τους σε κύρια ονόματα ανθρώπων (ανθρωπωνύμια) ή τόπο^ν (τοπο)νύμια)· που είναι, κατά κανόνα, άγνωστα στον ομιλητή τής γλώσσας. Τέτοιες λέξεις στην Ελληνική, πρωτότυπες ή δάνειες από άλλες γλώσσες, είναι: βιβλίο (*Βύβλος*. φοινικική πόλη), βανδαλισμός *(Βάνδαλοι)*, άτλοντας ί*Ατλας*, μυθικό πρόσωπο), αυνανισμός ί*Αυνάν*, πρόσωπο τής ΙΔ. Διαθήκης), αμφιτρύωνας (*Αμφιτρύων*, ήρωας κωμωδίας τού Μυ- λιέρου). βατ *{Watt*. Άγγλος μηχανικός), βακελίτης *(Bacueland*. Βέλγος χημικός), γαϊτάνι *(Gaeta*. πόλη), γκιλοτίνα *(Guiiiotin*. Γάλλος γιατρός), γραβάτα *(Κροάτης)*, γραβιέρα (*Gruyere*. περιοχή τής Ελβετίας), μορφίνη *(Μορφεύς*. θεός τού ύπνου), μέντορας *(Μέντωρ*. ομηρικό πρόσωπο), λιντσάρω *(I.ynch*. Αμερικανός δικαστής), μποέμ *(Βοημία)*, μέντιος «γάιδαρος» *(Μένδη*, πόλη τής Μακεδονίας), μαυσωλείο *(Μαύσωλος*. βασιλιάς τής Ικαρίας), μέγαιρα *(Μέγαιρα*, μία από τις Ερινύες), μποϊκοτάζ *(Boycott*. Άγγλος κτη- ματίας), νικοτίνη *(Nicot*. Γάλλος πρέσβης), νίκελ *(Nickel*, στυλιχειό σκανδιναβικών μεταλλείων), πακτωλός "(Πακτωλός, πυταμός τής Λυδίας), παλάτι *(Palatinum*, λόφυς στη Ρώμη), πριαπισμός (//ρία- *πος*. μυθικός θεός), πανικός - πσνίδα (Παν. θεός των δασών), παξιμάδι *(Πάξαμος*, αρχ, συγγραφέας βιβλίυυ μαγειρικής), περγαμηνή *(Πέργαμος)*, πιλατεύω *(Πιλάτος)*, πραλίνα *(Plessis-Praslin*, στρατηγός). ροκφόρ *(Roquefort*, χωριό τής Γαλλίας), ρουφιάνος (πιθ. *Ρού- φος ο ίίφέσιος*, αρχαίος Έλληνας γιατρός), σαρδέλα *(Σαρδηνία)*, σιβυλλικός *(Σίβυλλα*, μάντις στην αρχαία Ελλάδα), σιλουέτα *(Iztiennc de Silhouette*, Γάλλος υπουργός των Οικονομικών), σαντιγί *(Chantilly*, ανάκτορο σε γαλλική κωμόπολη), σάντουιτς *(Sandwich*. Άγγλος κόμης), σκήτη *(Σκήτις*, τοπωνύμιο τής Αιγύπτου). σατέν *(Tsiatung*, λιμάνι τής Κίνας), σαξόφωνο *(Adolf Sax*. Βέλγος κατασκευαστής τυύ οργάνου), τσελεμεντές *(Τσελεμεντές*. 'Ελληνας μάγειρας), σωσίας *{Σωσίας*, ήρωας κωμωδίας τού Πλαύ- του). παστεριώνω *(L. Pasteur*. Γάλλος χημικός), πούλμαν *(G. Pullman*, Αμερικανός εφευρέτης), καριοφίλι (*Carlo e figlio*, ονομασία εργοστασίου όπλων), βολτ (Λ/. *Volta*, *Ιταλός* φυσικός), σύφιλη *(Σύφιλος*, όνομα βοσκού στον Οβίδιο), σοβινισμός *(N. Chauvin*, Γάλλος πατριώτης), τάλιρο *(Joachimsihaier*. περιοχή τής Βοημίας). τσιγγούνης *(Τσιγγάνος)*, φασιανός (*Φάσις*, ποταμός στον Εύξεινο 1 Ιόντο).

κύριος (ο) |κυρί-ου | -ων, -ους} 1.(α) (ως προσφώνηση) κάθε άνδρας, κάθε ενήλικο πρόσωπο αρσενικού γένους: *τι επιθυμεί ο* || *τρεις - περιμένουν στον προθάλαμο \\πείτε στον ~ να περάσει μέσα* (β) (ειδι- κότ.) προσφώνηση που συνοδεύει συχνά την επαγγεματική ιδιότητα ή *το* αξίωμα ενός άνδρα: *παρακαλούνται οι ~ βουλευτές να προσέλ- θουν στην ψηφοφορία* || ο - *υπουργός* (γ) (μπροστά από τυ όνυμα ή/και το επώνυμο άνδρα): ο - *Νίκος* || *υ - Παπαδόπουλος* || ο ~ *Ιωάννης Παππάς* 2. (για μαθητές ως ένδειξη σεβασμύ) υ δάσκαλος ή υ καθηγητής: υ - *μού είπε να σηκωθώ στον πίνακα* || *φέτος αλλάξαμε κύριο στο σχολείο* · 3. (παλαιότ.) ο ιδιοκτήτης τού σπιτιού, μιας επιχείρησης κ.λπ., ο ανώτερος ιεραρχικά: *ο* ~ δεν *είναι εδώ■ λείπει σε ταξίδι* || ο ~ *ζήτησε τον μπάτλερ* ΣΥΝ. αφέντης, αφεντικό, οικοδεσπότης Λνγ. δούλος, υπηρέτης · 4. (σπάν.) υ σύντροφος της γυναίκας στην έγγαμυ βίο, το έτερον ήμισυ: *«Η* κ*υρία του *κυρίου»* (τίτλος ται

νίας) ΙΥΝ. σύζυγος (υ). άνδρας · 5. άνδρας που διαθέτει αξιοπρέπεια, τυπικότητα, σοβαρότητα και εντιμότητα: *ο γυιος σας είναι πολύ τυπικός και διακριτικός \\ είναι - σε όλα τον πάντα εντάξει στις υποχρεώσεις του* ΣΥΝ. αξιοπρεπής, ευυπόληπτος, σοβαρός, αξιόπιστος· ΦΡ. ***συμφωνία κυρίων*** συμφωνία που βασίζεται και κυρώνεται μόνο με τον λόγο τής τιμής των συμβαλλομένων. χωρίς επίσημο συμφωνητικό, συμβόλαιο κ.λπ. · 6. ***Κύριος*** (υ) ο Θεός· ΦΡ. (α) Θεέ ***και Κύριε!*** για έντονη έκπληξη και απορία (β) ***Κύριε ελέησον!*** (Κ.Δ., λ.χ. Ματθ. 15,22: *ελέησον με, κύριε)* για μεγάλη απορία, έκπληξη, θαυμασμό ή και φόβο: Τι *άλλο Θα μας συμβεί απόψε!* (γ) (παροιμ.) το πολύ το ***«Κύριε ελέησον»*** το ***βαριέται κι ο Θεός*** / ο ποππσς ό,τι επαναλαμβάνεται συχνά, καταντά ανιαρό και ενοχλητικό, ακόμη και γι' αυτούς που κατεξοχήν το επαναλαμβάνουν, το χρησιμοποιούν ή γι' αυτούς προς τιμήν των υπυίων λέγεται (δ) ***ήμορτον Κύριε!*** σε περιπτώσεις στις οποίες κάποιος συναισθάνεται σφάλμα, παράβαση τού θείου νόμου, ζητώντας ταυτοχρόνως συγχώρηση (ε) ***Κύριος*** ο/δε *(Κύριος οιδε)* υ Θεός ξέρει (ενν. πότε θα γίνει κάτι)' είναι άγνωστο: ~ *πότε θα* τελειώσει *αυτό το μαρτύριο* (στ) ***χαλασμός Κυρίου*** βλ. λ. *χαλασμός* (ζ) θου, ***Κύριε, φυλακήν τω ατόμοτί μου!*** βλ.λ. *φυλακή* (η) (παροιμ.) ***όποιος πρόλαβε, τον Κύριον είδε*** βλ. λ. *προλαβαίνω* (θ) ***μωραίνει Κύριος ον βούλεται οπολέοσι*** *(μωραίνει Κύριος ον Βούλεται άπολέ- σαι)* (μωραίνει ο Θεός αυτόν που θέλει να καταστρέψει) για περιπτώσεις κατά τις οποίες παρατηρούνται συνεχή σφάλματα, άστοχες ενέργειες εκ μέρους κάποιου.

Πιτym. < αρχ. επίθ. κύριος (βλ.λ.). Σε μτγν. κείμενα η λ. χρησιμοποιείται ως κλητική προσφώνηση σεβασμύ (λ.χ. Κ.Δ. Ιωάνν. J2,21: *κύριε, θέλομεν* τόν *Ιησού ν ϊδεϊν* 20,15: *ναι κύριε, σύ οιδας οτι φιλώ σε)*. Η σημ. 1 μαρτυρείται ήδη σε μεσν. κείμενα αναφερόμενη σε ευγενείς ή στυν αυτοκράτυρα τύ Βυζαντίου (λ.χ. *τού Βασιλέως Ρωμαίων κυρίου Μανουήλ τού Παλαιολόγου)].*

κύριος - κυρία, δεσπότης - δέσποινα - δεσποινίς, μάστορας, μαιτρέσα, ντάμα, σεντόρ. Η έννοια τού «κύριος - κυρία» στην Ελληνική και σε συγγενείς ευρωπαϊκές γλοϊσσες έχει ενδιαφέρουσα πρυέλευση και εξέλιξη. ΙΙ έννοια τού «κύρους» έδωσε στην Αρχαία Ελληνική τις λ. κύριος και κυρία, από μια αμάρτυρη αρχ. λ. **κύρος* (από όπου τα *ά-κυρος. κύρ-ιος* κ.ά.), που μαρτυρείται λ.χ. στο σανσκρ. sura- «δυνατός, ήρωας». Από το κύριος προήλθαν τα βυζαντινά κύρις. γραψόμενυ κύρης κατά τα *ναύτης, εργάτης* (πβ. *Αντώνιος* > Αντώνις). κυρ (< κλητική κύρι < *κύρις* < *κύριος)*, κύρος / κυρός *(κύριοι > κύροι > κύρος / κυρός)*, κυρά (< *κυρός). Κύριος* ήταν υ κύριος τού οίκου και κυρία η κυρία τού οίκου. Στην Αγία Γραφή Κύριος (με κεφαλαίο) είναι ο Θεός (ΙΙ.Δ.)· είναι επίσης ο Ιησούς Χριστός (Κ.Δ.). *Κύρης* είναι ο «πατέρας» ως κύριος τυύ οίκου (μεσν.. διάλεκτοι). «Κύριος τού οίκου» είναι και ο δεσπότης (< **δεμ-σ-πότης* < *δεμ-* «δόμυς, σπίτι» + *πότης* «κύριυς») και «κυρία τού οίκου» η δέσποινα (< **δεμ-σ-πότνια)*, από όπου το μεσν. δεσποιν-ίς «η νεαρή δέσποινα». Βαθμηδόν, το *δεσπότης* έχασε τη σημ. τύ «κυρίυυ τυ σπιτιού» και πέρασε (τον Μεσαίωνα) στη δήλωση εκκλησιαστικού αξιώματος *(δεσπότ[ης* = επίσκοπος, μητροπολίτης), ήδη δε στην Αρχαία ιμεταγενέστερυυς χρόνυυς) δημι- ουργήθηκαν υι λ. οικοδεσπότης / οικοδέσποινα, πυυ δήλωσαν σαφέστερα την αρχική σημ. τής λ. Το λατ. magister «δάσκαλος» « magis «μείζων, μεγαλύτερυς») έδωσε το αρχ. αγγλ. maister, από όπου το αγγλ. master «κύριος» και εν συνεχεία το misicr με θηλ. mistress «κυρία» (και συγκεκομένο τ. miss -δεσποινίς») από το γαλλ. niaitressc «κυρία - ερωμένη» (πβ. το νε.οελλ. μαιτρέσα < γαλλ. maitrc^e). Από τυ magister πρυήλθε. βεβαίως, τυ μεσν. μαΐστωρ, από όπου το (μεσν.) μάστορας. Το λατ. senior («πρεσβύ- τερυς, γερυντότερος», συγκρ. τού senex «πρεσβύτης, ηλικιωμένος») έδωσε το ιταλ. signore «κύριος» και το ισπ. senor (πβ. το δάνειο στην Κλλην. σενιόρ). το γαλλ. (και αγγλ.) sire «κύριος - τίτλος ευγενείας» και αγγλ. sir «κύριυς», καθώς και γαλλ. sieur «κύριυς» (< scior < senior), από όπου το γαλλ. monsieur «κύριος» (< mon + sieur «κύριέ μου»). Τυ λατ. domina «κυρία» (θηλ. τύ dominus, από τη p. dom- τού δόμ-ος, **δεμ-σ-πότης* > *δεσπότης)* έδωσε τα γαλλ. dame «κυρία» (από όπου το δάνειο ντάμα στην Ελληνική) και madamc (ma +■ dame «κυρία μου»), Τα αγγλ. lord και lady ανάγονται στην έννοια τύυ ψωμιού (loaf «καρβέλι ψωμιού»): lord < loaf + ward «ο φυλάσσων το ψωμί» - lady < loaf + dige «αυτή πυυ πλάθει τα καρβέλια τού ψωμιού».

Συντομογραφημένοι τύποι. Στην αναγραφή τού ονόματος σε φακέλους επιστολών, σε προσκλήσεις κ.λπ. χρησιμοποιούνται συνήθ. υι συντομογραφίες: Κος = *Κ(ύρι)ος* και αιτ, Κον = *Κ(ύρι)ον* Κα = *Κ(υρί)α.* Καν - *Κ(υρί)αν* Δις = *Δ(εσποιν)ίς*, Δίδα = *Λ(εσποιν)ίδα* (πβ. αγγλ. Mr = M(iste)r, Mrs = M(isi)r(es)s. Miss ή Ms = Mi(stre)ss· γαλλ. M = M(onsieur). Mme / Mme = M(ada)me, Mile / Mlle = M(adcmoise)lie. Στον Τύπο ή σε βιβλία μπρυστά από όνομα ή τίτλο / αξίωμα χρησιμοποιείται η συντομογραφία κ. *(Ο Κ. πρωθυπουργός*

Οι εκπρόσωποι συνάντησαν τον Κ. Στεφανόπουλο). Η χρήση κ.κ. για πληθυντικό είναι ξενισμός (γαλλ. M M = κύριοι) και πρέπει να αποφεύγεται: Όχι: *«Παρακαλούνται οι Κ.Κ. Βουλευτές»·., αλλά «Παρακαλούνται οι Κ. Βουλευτές*

κυριότητα (η) Ιμτγν.Ι {χωρ. πληθ.) 1. η άμεση, απόλυτη και ολοκληρωτική εξουσία προσώπου πάνω σε πράγμα (όπως αναγνωρίζεται από τον νόμο): *απέκτησα δι'αγοράς* rrjv' π/.ήρη ~ *τού ακινήτου* || *τίτλος κυριότητας* || *περιορισμένη / αποκλειστική* ~{| *αμφισβήτηση / μεταβίβαση / εκιδίκαση κυριότητας* ΣΥΝ. κατυχή, ιδιοκτησία ΑΝΤ. ακτη- σία 2. ΝΟΜ, ***ψιλή κυριότητα*** βλ. λ. *ψι/.ός.*

κυριούλης (ο) {κυριούληδες}, **κυριούλα** (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.) ως χαρακτηρισμός για ηλικιωμένο που προκαλεί συμπάθεια ή λύπηση,
κυρίωνύμιο (το) {κυριωνυμί-ου | -ων} το κύριο όνομα (κάποιου). Επίσης **κυριώνυμο.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *όνομα.*
[ΕΤΥΜ. < *κύριο- + -ωνύμιο(π$. κ. τοπ-ωνύμιο. εθν-ωνύμιο*) < αρχ. *ονυ- μα.* αιολ. τ. τής λ. *όνομα*\. **κυρίως** επίρρ. [αρχ.Ι **1.** κατά πρώτον και κύριο λόγο, κατεξοχήν: τα *θέματα που συζητήθηκαν ήταν ~ οργανο>τικής φύσεως || το υπουργικό συμβούλιο Οα ασχοληθεί ~ με το οικονομικό πρόβλημα* ΣΥΝ. πρώτιστα, προπαντός 2. κατά ιδιαίτερο λόγο, με ιδιαίτερη σημασία: *να αποφεύγεται κάθε κατάχρηση και ~ τα οινοπνευματώδη || ο έλεγχος τής εφορίας στράφηκε ~ κατά των μεγάλων αυτοκινήτων* ΣΥΝ. ιδίως, ιδιαζόντως, ιδιαιτέρως. Ηπίσης **κύρια, κυρός** (ο) 1.(στο Βυζάντιο) ως προσωνυμία πρυσιόπων ανώτερης κοινωνικής τάξης 2. ΕΚΚΛΙΣ. ως προσωνυμία πατριάρχη ή μητροπολίτη που απεβίωσε.
[ΕΤΥΜ. μεσν., από τη μτγν. γεν. *κυροῦ* τού ουσ. *κύρις* (< αρχ. *κύριος)* με μεταπλασμό].
Κύρος (ο) **1.** όνομα αρχαίων Περσών βασιλέων **2.** όνομα αγίων, πατρίαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *Κύρος* < αρχ. περσ. KurusJ. **κύρος** (το) [κύρους [χωρ. πληθ.) **1.** (γενικά) η εγκυρότητα. η αναγνωρισμένη αξία. η υπόληψη: *το συμβούλιο αποτελείται από ειδικούς με αδιάβΑ,ητο -\| προσπαθούν να πλήξουν το - τού προέδρου τής κυβερνήσεως || εταιρεία διεθνούς ~ || το ~ ενός θεσμού* ΣΥΝ. βαρύτητα, ισχύς, γόητρο, εκτίμηση ΑΝΤ. απαξία **2.** ΝΟΜ. η ισχύς, η επικυρωμένη από τον νόμο αξία: *το συμβόλαιο αυτό δεν έχει - || το έγγραφο αποκτά - μετά τη θεώρησή τον* ΣΥΝ. εγκυρότητα ΑΝΙ. ακυρότητα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος.*
ΙΕΤΥΜ, < αρχ. *κύρος* ‹ θ. *κορ-,* από όπου και *κύριος* (.βλ.λ.)f. **κυρούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) η ηλικιωμένη γυναίκα, ιδιαίτ.
των λαϊκών στρωμάτων ΣΥΝ', (κακόσ.) κυράτσα, **κυρταίνω** ρ. -► κυρτώνω **κυρτός,** -ή, -ό **1.** αυτός τυ οποίου η επιφάνεια σχηματίζει καμπύλη, που δεν εκτείνεται σε ευθεία γραμμή: *~ τοίχος / μύτη* ΣΥΝ, καμπύλος, καμπουρωτός, κυρτωμένος ΛΜ. ευθύς, ίσιος, άκαμπτος 2. (ειδικότ.) αυτός τού οποίου η επιφάνεια προεξέχει σχηματίζοντας καμπύλη προς τα έξω σε ορισμένο τμήμα της: *~ φακός / κάτοπτρο* ΛΝΤ. κοίλος, βαθουλός 3. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από κύφωση, που έχει καμπουριάσει: *~ γέροντας ι ώμοι* ΣΥΝ. καμπούρης, καμπουριασμένος ΑΝ γ. ευθυτενής, ίσιος 4. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει λυγίσει: *~ ράβδος / τόξο* ΣΥΝ. λυγισμένος ΑΝΤ. ίσιος, άκαμπτος 5. αυτός που κλίνει προς τη μία πλευρά, προς τα πλάγια: *- γράμματα / γραφή* ΣΥΝ. πλάγιος, λοξός, γειρτός ΑΧΤ. κάθετος, ίσιος. – **κυρτ-ά** / **-ώς** επίρρ., **κυρτότητα** (η) |αρχ.].
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ˣ(s)kr-, συνεσταλμ. βαθμ. (με φωνήεν στηρίξεως υ-) τού
Ε. *(s)kcr-* «κάμπτω, λυγίζω», πβ. λατ. curvus «κυρτός» ′(> γαλλ. courbe), ιρλ. cor «κύκλωμα», αρχ. σλαβ. krivu κ.ά. Ομόρρ. *κρίκ-ος* φλ.λ.), *κορ-ώνη* κ.ά.].
κύρτωμα (το) Ιαρχ.Ι ίκυρτώμ-ατος j -ατα. -άτων} **1.** το να γίνεται κάτι κυρτό, να αποκτά καμπύλωμα στην επιφάνειά του: *το ~ τής ράχης* ΣΥΝ. καμπυρίασμα, λύγισμα, κύρτωση. κύφωση ΑΝΙ. ίσιωμα, ευθυγράμμιση 2. (συνεκδ.) το κυρτό μέρος (σώματος, σχηματισμού, κατασκευής κ.λπ.): *το - τής αψίδας* ΣΥΝ. κοίλωμα, βαθούλωμα, **κυρτώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κύρτω-σα. -θηκα, -μένος) ♦ (μετβ.) **1.** καθιστώ (κάτι) κυρτό, το λυγίζω ώσπου να σχηματίσει καμπύλη: *~ το τόξο ί το κλαδί* ΣΥΝ. λυγίζω, καμπυλώνω ΑΝΙ. ισκόνω. ευθυγραμμίζω
(ειδικότ.) καθιστώ (κάτι) καμπύλο προς τα έξω. το κάνω να αποκτήσει προεξοχή: *~ τον φακό / το κάτοπτρο* ΑΝΙ. κοιλαίνω, βαθουλοί- νω ♦ 3. (αμετβ.) γίνομαι καμπούρης, γέρνω προς τα μπρος: *οι ώμοι του κύρτωσαν από τα χρόνια* ΣΥΝ. καμπουριάζω ΑΝ Γ. είμαι ευθυτενής. Επίσης **κυρταίνω** [μτγν.Ι. – **κύρτωση** (η) Ιμτγν.|.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κυρτώ (-όω)* < *κυρτός*|. **κυρώνω** ρ. μετβ. {κύρω-σα. -θηκα, -μένος (λόγ. κεκυρωμένος)} (για επίσημο φορέα) πιστοποιώ την εγκυρότητα (εγγράφου, κειμένου κ.λπ.): *«η Βουλή κύρωσε ομόφωνα τη διεθνή σύμβαση περί ναρκών»* (εφημ.) [| *κεκυρωμένο αντίγραφο.* **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *κυρώ (-όω)* ‹ *κύρος].* **κύρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -οισεων) **1.** η πιστοποίηση τής εγκυρότητας (εγγράφου, κειμένου κ.λπ. από επίσημο φορέα): *η Βουλή προχώρησε στην ~ τής σύμβασης* ΣΥΝ. επικύρωση, επιβεβαίωση, επαλήθευση, αναγνοόριση ΑΝΤ. ακύρωση, κατάργηση **2.** ***κυρώσεις*** (οι) η ποινή που προβλέπεται για συγκεκριμένο αδίκημα ή παράπτωμα: *επιβολή κυρώσεο)ν || υφίσταμαι κυρώσεις || νόμιμες / προβλεπόμενες ! δέουσες / αυστηρές' δίκαιες* ~ ΣΥΝ. τιμωρία, ποινή, συνέπειες 3. κάθε μέσο καταναγκασμού (στρατιωτικού, οικονομικού ή πολιτικού χαρακτήρα). *το οποίο* επιβάλλεται από τη διεθνή κοινότητα σε κρατικό οργανισμό, όταν διαπιστώνεται παράβαση των διεθνών νομίμων και συνθηκών.
[ΕΤΥΜ, < αρχ. *κύρωσις< κυρώ (-όω)* ‹ *κύρος* (βλ.λ.). Στη νομική σημ. η λ. αποδίδει τον γαλλ. όρο sanction (συνήθ. πληθ.)]. **κυρωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.) αυτός που προσδίδει νομικό κύρος και ισχύ και κατ' επέκτ. αυτός που επιβεβαιώνει, που επικυρώνει: *~ νόμος / διάταξη / δήλωση* ΣΥΝ. επικυρωτικός, επιβεβαιωτικός, επαληθευτικός ΑΝΤ'. ακυρωτικός, αναιρετικός.
Κ.Υ.Σ.Δ.Ε. (το) Κεντρικό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαι- δεύσεως.
ΚΥ.Σ.Ε.Α. (τυ) Κυβερνητικό Συμβούλιο Ηξοκερικών (εξωτερικής πολιτικής) και Αμυνας.
Κ.Υ.Σ.Μ.Ε. (το) Κεντρικό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Μέσης Εκπαίδευσης.
Κ.Υ.Σ.Π.Ε. (το) Κρατικό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
κυστεκτομή (η) ιατρ. **1.** η χειρουργική επέμβαση για την αφαίρεση τμήματος *(μερική ~)* ή ολόκληρης τής ουροδόχου κύστεως *(ο?.ική* ή *ριζική* ~) σε περιπτώσεις ύπαρξης όγκιυν 2. χειρουργική αφαίρεση οποι- ασδήποτε κύστεως για θεραπευτικούς λόγους.
|ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cysiectomic[. **κυστεοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ιαγρ. η ιατρική εξέταση τού εσωτερικού τής ουροδόχυυ κύστεως με τη βοήθεια ειδικού οργάνου. Επίσης **κυστεοσκοπία. – κυστεοσκοπικός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cystoscopic). **κυστεοσκόπιο** (το) IJ898J {κυστεοσκοπί-ου | -ων} ιατρ. ειδικό όργανο, με τυ οποίο γίνεται λεπτομερειακή εξέταση τού εσωτερικού τοιχώματος τής ουροδόχου κύστεως, με τη μορφή σκληρού μεταλλικού καθετήρα, στο άκρο τυύ οπυίου υπάρχει ηλεκτρικός λαμπτήρας, για να φωτίζει το εσωτερικό τής κύστεως.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cystoscopcj. **κυστεοτομία** (η) [1857] {κυστεοτομιών} ιατρ. η εγχειρητική διάνοιξη τής υυροδόχυυ κύστεως, που γίνεται για διερευνητικούς ή θεραπευτικούς σκοπούς (λ.χ. για αφαίρεση λίθου ή άλλου ξένου σώματος, για αποκατάσταση βλάβης).
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cystotomiej. **κύστη** (η) {-ης κ. -εως) -εις. -εων} 1. ανατ. υμενο>δης θύλακος τού σώματος των ζώων σε σχήμα σάκου, μέσα στον οποίο συγκεντρώνεται οργανικό υγρό (ή αέριο): *χοληδόχος* (βλ.λ.) / *ουροδόχος ~* (όπου συγκεντρώνονται τα ούρα) συν. (λαϊκ.) φούσκα 2. (α) παθολογική ανάπτυξη σε όργανο τού σώματυς με μορφή θυλάκου και ρευστό ή ημίρ- ρευστυ περιεχόμενο (βλεννώδες, κολλοειδές, σμηγματώδες κ.λπ.): *πνευμονική / περικαρδιακή ~* (β) σχηματισμός στυν οποίο εγκλειο- νται ορισμένα παράσιτα για μακρότερη διατήρησή τους: *κύστες αμοιβάδων.* – **κυστικός,** -ή. -ό.
[εί υμ. < αρχ. *κύστις,* πιθ. παράγωγο (με επίθημα -π-) ρήματος που θα σήμαινε «φυσο)» και συνδ. με σανσκρ. *vas-iti{.* **κυστίτιδα** (η) [I843| ιατρ. φλεγμονή τής ουρυδόχου κύστεως, που προ- καλείται από διάφορα μικρόβια (ιούς. μύκητες, βακτήρια, παράσιτα κ.λπ.): *οξεία / χρονιά ι παρασιτική* [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cysiite|. **κυστοειδής,** -ής, -ές) 18671 {κυστοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κύστη, που έχει σχήμα και μορφή κύστεως: *~ σχηματισμός / εκβλάστηση.* * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cysioidc).
ΚΥ.ΣΥΜ. (το) Κυβερνητικό Συμβούλιο.
κυταίος, -α, -ο (λόγ.) αυτός που τοποθετείται σε κάδο: *~ απορρίμματα.*
[ι ::τΥΜ. < *κυτ(ίον)* + παραγ. επίθημα *-αίος*\. **κυτίο** (το)
[J833J (λόγ.) το κουτί: *~ παραπόνων.*
[ετυμ. < *κύτος* (βλ.λ.)|. **κυτιοποιείο** (τυ) [I8%| βιοτεχνία που κατασκευάζει κουτιά, **κυτίοποΐία** (η) [χωρ. πληθ.) (λόγ.) **1.** η κατασκευή κουτιών **2.** το εργυστάσιο που κατασκευάζει κουτιά, **κυτόλυση** (η) κυτταρόλυση **κυτόπλασμα** (το) κυτταρόπλασμα
κύτος (το) {κύτ-ους | -η. -ών) (λόγ.) **1.** η κοιλότητα που σχηματίζεται σε αγγείο, σκεύος ή σε οποιαδήποτε άλλη επιφάνεια: *~ λέβητα* ΣΥΝ. κοίλωμα, βαθούλωμα, κούφωμα αντ. κύρτωμα, εξόγκωμα, προεξοχή
(ειδικότ. για πλοία) το κοίλο μέρος τού σκάφους κάτω από το κατάστρωμα. το αμπάρι 3. λνατ. ονομασία κοιλότητας τού σώματος, που περικλείεται από οστά: γο *~ τού θώρακα.* ΣΧΟλιο λ. *ομόηχος.* [ΕΤΥΜ. αρχ. < *(s)qu-t-. μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -ι-) τού Ι.Ε. *(s)qeu- «καλύπτω, κρύβω», πβ. σανσκρ. skQnaii «κρύβει», λατ. cutis *<δέρμα» (> ιταλ. cutc). γερμ. Haul. αγγλ. hide «δέρμα - κρύβω», hut «καλύβα» κ.ά. Ομόρρ. *σκντ-ος* (βλ.λ.), αρχ. *κεύ-Ωω* «κρύβω», πιθ. **κ.** *σκντ-άλη* κ.ά.|.
κυττάζω ρ. -» κοιτάζω
κυτταρικός, -ή. -ό (1885] αυτός που σχετίζεται με το κύτταρο: *~ δομή / λίπος / μεμβράνη* / τοίχωμα, **κυτταρίνη** (η) [1883[{χωρ. πληθ.} πολύπλοκος υδατάνθρακας ή πολυσακχαρίτης, που αποτελεί το βασικό δομικό συστατικό των κυτταρικών τοιχωμάτων (δηλ. τής κυτταρικής μεμβράνης) στα φυτικά κύτταρα.
{είυμ. Απόδ. τού γαλλ. ccllulosc). **κυτταρίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.) ιλτρ. φλεγμονή τού συνδετικού ιστού, που βρίσκεται ανάμεσα στα όργανα τού ανθρο)πινου σώματος· (συνήθ.) η διόγκωση τού χαλαρού υποδόριου συνδετικού ιστού, που προ- καλείται από υπερβολική φόρτωσή του με νερό και λίπος, παρατη- ρείται κυρ. στο γυναικείο σώμα και έχει ως αποτέλεσμα να εμφανίζονται στην επιφάνεια τού δέρματος πυκνά, ακανόνιστα εξογκώματα: *καταπολέμηση τής ~.*
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. celluliicj. **κύτταρο** (το) {κυττάρ-ου [-ων} **1.** RIOa. η πιο μικρή βασική, λειτουργική μονάδα των έμβιων όντων. που αποτελείται από τρία κυρ. μέρη: το κυτταρόπλασμα, τον πυρήνα και την κυτταρική μεμβράνη και, στα φυτικά κύτταρα, από παχύτερο σκελετικό περίβλημα, το κυτταρικό τοίχωμα 2. το φωτοκύτταρο (βλ.λ.) 3. (μτφ.) κάθε βασική δομική μονάδα (οργανισμού, θεσμού, επιχείρησης κ.λπ.): *η οικογένεια είναι το ~ τής κοινωνίας.*
Jκτυμ. Ουδ. τού αρχ. *κύτταρος.* αρχική σημ. «κελλί κυψέλης», αγν. ετύμου, αφού η σύνδεση με το ουσ. *κύσσαρος* «πρωκτός» (μέσω τ. **κύτΗαρος)* δεν ικανοποιεί σημασιολογικώς. Η επιστημονική σημ.

αποδίδει το γαλλ. cellule], **κύτταρο-** κ. **κυτταρό-** α'συνθετικό λέξεων τής ιατρικής ορολογίας, που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με τ∪ κύτταρο: *κυτταρογένεση, κυτ- ταρο-γόνος, κυτταρολογία, κυτταρό-κλασμα* κ.ά.

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από τη λ. *κύτταρο* και χρησιμοποιείται κυρ. στη μεταφορά ξέν. όρων. είτε ως απόδοση (λ.χ. γαλλ. ccllulitc «κυτταρίτιδα») είτε σε ελληνογενή σύνθετα. Σε αυτά χρησιμοποιείται (στις ξέν. γλώσσες) το α' συνθ. cyro- (λ.χ. αγγλ. cyto-diagnosiic. cyto-genctic), που προέρχεται από τη λ. κύτος (βλ.λ.). προφανώς από σύγχυση των λ. *κύτταρο* και *κύτος* λόγω εσφαλμ. ετυμολογικής συνδέσεως|. **κυτταρογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} η παραγωγή ή γένεση νέων κυττάρων από τα ήδη υπάρχοντα, ομοίων προς αυτά. |ΕΤΥΜ, Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cytogoniel. **κυτταροειδής,** -ής, -ές 118871 {κυτταροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κύτταρο, που έχει σχήμα και μορφή κυττάρου, **κυτταρολογία** (η) 1.1882] Ιχωρ. πληθ.} βιολ. η επιστήμη που μελετά τη φύση, τη μορφή και τη δομή των κυττάρων, καθώς και τις φυσικές, χημικές και φυσιολογικές ιδιότητες, τις λειτουργίες, την εξέλιξη και τον πολλαπλασιασμό τους. - **κυτταρολόγος** (ο/η), **κυτταρολογικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cytologic!, **κυτταρόλυση** κ. **κυτόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | χωρ. πληθ.} ΜΟλ, η διάσπαση και διάλυση των συστατικών των κυττάρων υπό την επίδραση ενός ενζύμου. τής λυσίνης, ή διαφόρων τοσικών ουσιών. Ηπίσης **κυτταρολυσία. – κυτταρολυτικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cylolyse]. **κυτταρόπλασμα** κ. **κυτόπλασμα** (το) {κυτταροπλάσματος | χωρ. πληθ.} βιολ. το παχύρευστο ζωντανό υλικό τού κυττάρου εκτός από τον πυρήνα· περικλείεται από την κυτταρική μεμβράνη και είναι συνδυασμός νερού, ανόργανων αλάτων, πρωτεϊνών, υδατανθράκο)ν και λιπαρίόν ουσιίόν. – **κυτταροπλασματικός,** -ή, -ό.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cytoplasmc], **κυτταροφαγία** (η) η φαγοκυττάρωση (βλ.λ.).

κυτταρώδης, -ης. -ες [1843] {κυτταρώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που αποτελείται από κύτταρα: ~ *ιστός.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

κυφός, -ή, -ό (αρχαιοπρ.) αυτός που γέρνει προς τα εμπρός, που καμπουριάζει: - *άνθρωπος / πλάτη* ΣΥΝ. καμπούρης, σκυφτός, κυρτός ΑΝΤ. ίσιος, ευθυτενής. – **κυφότητα** (η) [μτγν.}.

1F.ΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *κύπτω).* **κύφωση** (η) j-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιλτρ. ανωμαλία κατά την οποία παρατηρείται έντονη κύρτωση τής σπονδυλικής στήλης προς τα μπροστά στην περιοχή τής πλάτης ΙΥΝ. (οικ.) καμπούρα αντ. (λόγ.) ευθυτένεια, λόρδωση.

|ΚΤΥΜ. < αρχ. *κύφο)σις* < *κυφοΰμαι (-όο-)* < *κυφός* (βλ.λ.)Ι. **κυφωτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την κύφωση: ~ *δυσμορφία ι ασθενής.*

κυψέλη (η) {κυψελιόν} **1.** φυσικό κοίλωμα ή τεχνητό κατασκεύασμα σε σχήμα κιβωτίου, που χρησιμεύει ως κατοικία αποικίας μελισσών και χώρος αποθήκευσης τού μελιού που παράγουν ΣΥΝ. μελισσοκόφινο, κουβέλι 2. (συνεκδ.) ο συνολικός πληθυσμός αποικίας μελισσών (βασίλισσα, εργάτριες και κηφήνες), που είναι εγκατεστημένος σε φυσικό ή τεχνητό κοίλωμα 3. ανλτ. μικρός χώρος με μορφή κοιλότητας, που βρίσκεται στο εσωτερικό ορισμένων οστών και πολλών ιστών: *μαστοειδείς / ηθμοειδείς* ~ (αεροφόροι χώροι των ομώνυμων οστών τού κρανίου) **4.** (μτφ.) μέρος κτηρίου ή κτηριακού συγκροτήματος, στο οποίο υπάρχει ομοιόμορφη διαρρύθμιση χώρων, γραφείων κ.λπ.: *σε ποια* **-** *βρίσκεται ο τομέας τής Νεοελληνικής Φιλολογίας:* **5.** (μτφ.) εργασιακός χώρος (γραφείο, εργαστήριο κ.λπ.). όπου πολλοί άνθρωποι εργάζονται και συνεργάζονται εντατικά: *τα γραφεία τού υπουργείου μεταβ/.ήθηκαν σε ~ εργασίας.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. ανθρωπωνύμιο Ku-pe-se-ro), πιθ. συνδ. με τις λ. *κύπελλον, κύπτω* (βλ.λ.). πράγμα που θα δικαιολογούσε ως αρχική τη σημ. «κοιλότητα»], **κυψελίδα** (η) [αρχ.1**1.** ΑΝΑΤ. μικρός χώρος σε σχήμα σάκου, ο οποίος σχηματίζεται στον πνεύμονα κατά τη στιγμή τής γέννησης και στον οποίο καταλήγουν οι τελικές διακλαδώσεις τού βρογχικού δένδρου των πνευμόνων στις πνευμονικές κυψελίδες, που εμφανίζονται σε ομάδες των πέντε ή των έξι. συντελείται η αναπνευστική λειτουργία

2. ΦΥΣΙΟΛ. κηρώδης λιπαρή ουσία που εκκρίνεται από ειδικούς σμηγματογόνους αδένες τού δέρματος στην είσοδο τού έξω ακουστικού πόρου τού αφτιού, **κυψελοειδής,** -ής, -ές {κυψελοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με κυψέλη, που έχει σχήμα και μορφή κυψέλης: ~ *αδένας.* – **κυ- ψελοειδώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **κύψελος** (ο) {-ου κ. -έλου | -ων κ. -έλων. -ους κ. -έλους} μικρό εντο- μοφάγο πτηνό, που μοιάζει με χελιδόνι ΣΥΝ. πετροχελίδονο.

Ιετυμ. αρχ. < *κυψελίς, -ίδος* < *κυψέλη* \. **κυψελώδης,** -ης. -ες 11879} [κυψελώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός πυυ έχει κοιλότητες που μοιάζουν με κυψέλες: ~ *ιστός* (ο συνδετικός ιστός τού σώματος) ΣΥΝ. κυψελωτός. **κυψελωτός,** -ή, -ό [18791 αυτός που έχει κοιλότητες πυυ μοιάζουν με κυψέλες συν. κυψελώδης, **κύων** (ο/η) {κυν-ός. -α | -ες. -ών, -ας} (αρχαιοπρ.) ο σκύλος· ΦΡ. *μη δώ- τε τσ άγια τοις κυαίν* βλ. λ. *άγιος.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < I.E. **kwon-* «σκύλος», πβ. σανσκρ. suv5, αρμ. sun, ιρλ. cii. λατ. canis (> γαλλ. chicn, ιταλ. canc), αρχ. γερμ. hunt (> γερμ. llund) κ.ά.].

Κ.Φ.Σ. (ο) Κώδικας Φορολογικών Στοιχείων.

Κ.Ψ.Μ. (το) (προφέρεται *καψιμί)* Κέντρο Ψυχαγωγίας Μονάδας, **κωβιός** κ. **γωβιός** (ο) ο κοκωβιός (βλ.λ.).

[είύμ. αρχ.. αγν. ετύμου, μεσογ. δάνειο}, **κωδεΐνη** (η) [1880} {χωρ. πληθ.} φαρμ. αλκαλοειδές παράγωγο τού οπίου, το οποίο χρησιμοποιείται στην παρασκευή αναλγητικών ή αντιβηχικών φαρμάκων.

[είύμ. Αντιδάν.. < γαλλ. codeinc < νεολατ. codeinum < αρχ. *κώδεια / κώδυια* «κεφαλή παπαρούνας», πυυ συνδ. με τη λ. *κώδων* (βλ.λ.)|. **κώδικας** (ο) (κωδίκων} **1.** συναγωγή νόμων και Νομικών Διατάξεων, που ανήκουν στον ίδιο κλάδο τού Δικαίου και οι οποίοι παρουσιάζονται συντεταγμένοι με μέθοδο και σύστημα: *Αστικός i Ποινικός/ σωφρονιστικός / αγορανομικός / συνταξιοδοτικός ~|| ~ Πολιτικής Δικονομίας / φορολογικών στοιχείων* 2. (ειδικότ.) συλλογή νόμων και νομικών διατάξεων, που συντάχθηκε υπό την επίβλεψη ανώτατου άρχοντα: *Ιουστινιάνειος / Ναπολεόντειος ~ || ~ του Χαμουραμπί / Κανονικού Δικαίου* (τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας) 3. (κατ' επέκτ.) σύνολο αρχών, κανόνων και διατάξεων που αναφέρονται σε συγκεκριμένο ζήτημα ή ρυθμίζουν τις σχέσεις ομάδας ανθρώπων: *ηθικός / υπαλληλικός / άγραφος / επαγγελματικός ~ || ~ ευγενείας / μονομαχίας / τιμής / καλής συμπεριφοράς / εργασίας / περί Δήμων και Κυι- νοτήπου*[1] *Οδικής Κυκλοφορίας* (Κ.Ο.Κ.) **4.** (ειδικότ.) (α) σύστημα συμβόλων (λέξεων, αριθμών, σχημάτων κ.λπ.). με τα οποία κρυπτογρα- φείται και αποκρυπτογραφείται μήνυμα ή κατατάσσονται πληροφορίες, στοιχεία, δεδομένα κ.λπ.: *κρυπτογραφικός / μυστικός / ταχυδρομικός* (ορθότ. κ-ω^ικός) ~ (β) ναυτ. *διεθνής κώδικας σημάτων* ειδικό λεξικό σημάτων, με τα οποία οι ναυτικοί διαφόρων σκαφών συνεννοούνται μεταξύ τους. όταν βρίσκονται εν πλω (γ) πληροφ *κώδικας A.S.C.I.I.* (προφέρεται *Άσκι)* πίνακας πυυ περιέχει τις αντιστοιχίες διαφόρων αριθμητικών ψηφίων, γραμμάτων και συμβόλων σε ακολουθίες δυαδικίόν ψηφίων 0 και Ι 5. (ειδικότ.) σύστημα σημάτων (λ.χ. τα σήματα Μορς) που αντιστοιχεί πλήρως και με συγκεκριμένο τρόπο προς ένα άλλο, διαφορετικό σύστημα (λ.χ. τυ αλφάβητο): *τηλεγραφικός ι γενετικός ~ {} σπάω τον ~* (ανακαλύπτω τις αντιστοιχίες και τυν αποκωδικοποιώ) · 6. φιλολ. (στην παλαιογραφία) συλλογή ή σύνολο σελίδων από πάπυρο, περγαμηνή ή χαρτί, οι οποίες είναι συγκροτημένες σε ένα σώμα. συρραμμένες σε σχήμα βιβλίου (κατ' αντιδιαστολή προς τους κυλίνδρους) και περιέχουν ένα ή περισσότερα έργα: *αρχαίος / παλαιός / χαμένος ! χειρόγραφος ~* (συντομ. cod. < λατ. codex).

[L-ΤΥΜ. < μτγν. *κώδιξ, -ικος* < λατ. codex / cuudcx «συγγραφή, βιβλίο (σε περγαμηνή ή πάπυρο)». Η σημερινή σημ. αποδίδει ξέν. όρο, πβ. αγγλ. codcj.

κωδίκελλος (ο) {κωδικέλλ-ου | -ων.-ους} νομ. (παλαιότ.) η διάταξη τελευταίας βουλήσεως, η μη περιέχουσα εγκατάσταση κληρονόμου ή αποκλήρωση αλλά άλλο οιοδήποτε περιεχόμενο (π.χ. κληροδότημα). [ετυμ. μτγν. < λατ. codicillus, υποκ. τυύ codcx (βλ. κ. *κώδικας)*\. **κωδϊκογράφος** (ο/η) (κυρ. στον Μεσαίωνα και στο Βυζάντιο) πρόσωπο που αντέγραφε συστηματικά αρχαία χειρόγραφα (κώδικες), για να τα διασώσει από τη φθυρά. **κωδικολογία** (η) {χωρ. πληθ.} φιλολ. κλάδυς τής παλαιυγραφίας πυυ ασχολείται με την ιστορία των κωδίκων, δηλ. τον χώρυ. τον χρόνο και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες αντιγράφηκε ο κάθε κώδικας, **κωδικοποίηση** (η) [1833] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η μεθοδική συλλογή, καταγραφή και κατάταξη αρχοίν, κανόνων, ρυθμιστικών κειμένων κ.λπ. σε ομοειδή ύλη, ώστε να αποτελέσουν ενιαίο σώμα (κώδικα): *εργασιακή / διοικητική ~ |[η ~ των βασικών γνοφισμά- των τής κωμωδίας* 2. ΝΟΜ. η συστηματική και μεθοδική συγκέντρωση και κατάταξη κανόνων δικαίου (νομοθετικών κειμένων, διατάξεων, συνθηκών κ.λπ.), πυυ σχετίζονται με τ∪ ίδιο αντικείμενο, ώστε να συγκροτήσουν ενιαίο κείμενο με λογική σειρά και εσωτερική αλληλουχία, χωρίς περιττές, επαναλαμβανόμενες ή αλληλυσυγκρυυόμε- νες διατάξεις: *η ~* της *φορολογικής νομοθεσίας* · 3. (στην επικοινωνία) η διαδικασία μετατροπής τής υφής πληροφοριακού μηνύματος με βάση ένα σύνολο κανόνων, προκειμένου το μήνυμα να μεταδοθεί αναλλοίωτο από μέσο επικοινωνίας: ~ *τη/^εφοινικού μηνύματος.* – **κωδικοποιώ** ρ. { είς...}.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. codification}, **κωδίκοποιητής** (ο) τηχνολ. κάθε μηχάνημα ή συσκευή που μετατρέπει πληροφοριακό υλικό (κείμενο, σήματα κ.λπ.) σε συγκεκριμένο κώδικα και το μεταδίδει ή τυ διαδίδει με αυτή τη μορφή λντ. απυ- κωδικοποιητής.

[είύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. codificr|. **κωδικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με κώδικα, δηλ. με σύστημα συμβόλων, πυυ συγκροτείται για να κατατάξει ή να κρυπτογραφήσει πληροφορίες, στοιχεία, δεδομένα κ.λπ.: ~ *όνυμα / γράμμα / αριθμός-* ΦΡ. (ειδικότ.) *κωδικός αριθμός / κωδικός* (i) αριθμός ή συνδυασμός αριθμών, με την εφαρμογή των οποίων σε ειδική υποδοχή μια συσκευή τίθεται σε λειτουργία ή επιτυγχάνεται τυ επιθυμητό αποτέλεσμα: ο *τηλεφωνικός - για την Αθήνα είναι 0!* (ii) αριθμός ή συνδυασμός αριθμών, διαφορετικός για κάθε άτομο, με βάση τον υποίο τυ άτομο λαμβάνει σειρά ή εντάσσεται σε διαδικασία: *πρώτα Οα σας δυθεί ο - και με βάση αυτόν θα έλθετε αργότερα να κάνετε αίτηση* 2. (ειδικότ.) πληροφ. *κωδικός* (ο) σύνολο από γράμματα, αριθμούς και άλλα σύμβολα, με τού οποίου την πληκτρυλόγηση επιτρέπεται στυν χρήστη η πρόσβαση σε Η/Υ, αρχείο ή πρόγραμμα: *υ ~ πρόσβασης σε αρχείο* συν. κλειδάριθμυς.

Ιετυμ, < *κώδικας* + παραγ. επίθημα *-ικός.* απόδ. τού αγγλ. code|. **κώδων** (υ) {κώδ- ωνος. -ωνα | -ώνων} (αρχαιοπρ.) το κουδούνι (βλ.λ.) · φρ. *κρούω τον κώδωνα τού κινδύνου* προειδοποιώ για επερχόμενο κίνδυνο: *ειδικοί κρύουν τον κώδωνα τού κινδύνου για την πυρεία*

τής οικονυμίας (πβ. λ. *κρούω).*
Ιετυμ. αρχ., βλ. λ. κου<5ουνι|. **κωδωνίζω** ρ. μετβ. {κωδώνισα! (λόγ.) χτυπώ την καμπάνα. – **κωδωνισμός** (ο) 11839].
κωδωνοειδής, -ής. -ές IJ87J] {κωδωνυειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (αρχαι- οπρ.) αυτός που μοιάζει με κώδωνα συν. κωδωνόσχημυς. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης,-ης,-ες.*
κωδωνοκρουσία (η) [18561 \κωδωνοκρουσιών} η συνεχής κρούση τής καμπάνας ναού: *τυ γεγονός χαιρετίστηκε με* ~ ΣΥΝ. καμπα- νοκρουσία. – **κωδωνοκρούστης** (ο) [18491, **κωδωνοκρουστρια** (η), **κωδωνοστάσιο** (το) [18671 {κωδωνοστασί-ου | -ων] αρχιτεκτονική κατασκευή σε σχήμα πυργίσκου, που κτίζεται είτε πάνω σε ναό είτε δίπλα σε αυτόν, στην οροφή τού οποίου είναι αναρτημένες οι καμπάνες συν. καμπαναριό. Ηπίσης **κωδωνοστάσι.**
[ετυμ, < *κώδων* + *-στάσιο* (< *στάση)}.* **κωδωνόσχημος,** -η. -ο 118641 ο κωδωνοειδής: - *αγγείν.* **κωθώνι** (το) [κωθων-ιού | -ιών} πρόσωπο χωρίς εξυπνάδα και οξυδέρκεια ΣΥΝ. ανόητος, βλάκας, ηλίθιος, χαζός, τούβλο λντ. έξυπνος, ξύ- πνιος. οξυδερκής, σπίρτο. *■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κωθώνιον.* υποκ. τυ *κώθων. -ωνος* «είδος ποτηριού των Σπαρτιατών - συμπόσιο», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με πς λ. *κώος* ^φυλακή -- κοίλωμα», *κοϊ/.ος* (βλ.λ.)]. **κωλάντερο** (το) (λαϊκ.) το τελευταίο τμήμα τού παχέος εντέρου, το ορθόν έντερο.
κωλαράς (ο) [κωλαράδες}, **κωλαρού** (η) {κωλαρούδες} (!) άτομο με μεγάλα, παχιά και εξογκωμένα οπίσθια. **κωλ-γκέρλ** (το) κολ-γκέρλ **κωλί** (το) {κωλ-τού | -ιών} (υποκ.-!) ο κώλος (βλ.λ.). **κωλιά** (η) {δύσχρ. κωλιών} (προφορ.) **1.** χτύπημα με τον κώλο · **2.** (σε αυτοκίνητο) χειρισμός τού οδηγού που κάνει το αυτοκίνητο να σταματήσει απότομα και να κινηθεί το πίσω μέρος προς τα μπρος,
κωλικόπονος (ο) ιατρ. οξύς πόνος στα έντερα και ενίοτε και στην κοιλιά.
κωλικός (ο) ιατρ. **1.** σπασμωδικός πόνος στην κοιλιά, που εκδηλώνεται ξαφνικά και συνήθ. προκαλείται από απόφραξη τού εντέρου ή από πέτρες τής χολής ή των νεφρών 2. κάθε πόνος που γίνεται αισθητός στην εντερική χώρα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *κώλον,* εσφαλμ. γραφή τού αρχ. *κόλον* (βλ.λ.)]. **κωλο-** κ. **κωλό-** (!- μειωτ., υβριστ.) α' συνθετικό λέξεων που δείχνει ότι: 1. κάτι σχετίζεται με τα οπίσθια ανθρώπου ή ζώου: *κω/.ό-χαρτο, κωλό-πανυ, κωλο-μέρι* 2. κάτι είναι κακής κατασκευής, χαμηλής ποιότητας: *κωλο-μηχάνημα, κωλο-φυλ,λάδα, κωλό-σπιτ*υ 3, κάτι πρυκα- λεί έντονη δυσαρέσκεια, αρνητική φόρτιση και εκνευρισμό στον ομιλητή: *κω?.ο-κατάσταση. κωλο-εξετάσεις, κίολο-δουλειά. κωλο-συγκοι- νωνίες* **4.** κάποιος είναι πολύ κακού χαρακτήρα: *κωλό-παιδο. κωλο- γλείφτης, κωλό-γερος.*
(ftym. Λ' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *κώλυ$* (βλ.λ.)Ι. **κωλοβαραω** ρ. αμετβ. {κωλοβαράς...] κωλοβάρεσα} (!) δεν ασχολούμαι με παραγωγική ή δημιουργική εργασία ή δεν κάνω τίποτε, μένω άπρακτος και αργός: *κάθεται και κωλοβαράει απ' τυ πρωί χωρίς να κάνει τίποτα! \\ το κωλοβαρά* (καθυστερεί, κωλυσιεργεί). –**κωλοβά- ρεμα** (το).
κωλόγερος (ο). **κωλόγρια** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) **1.** ενοχλητικό και αντιπαθητικό ηλικιωμένο πρόσωπο 2. (ειδικότ.) ανήθικο ηλικιωμένο πρόσωπο. **κωλογλείφτης** (ο) {κωλογλειφτών}. **κωλογλείφτρα** (η) {κωλο- γλειφτρών} (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) πρόσωπο που επιζητεί την εύνοια ισχυρού προσώπου με αναξιοπρεπείς τρόπους (συνήθ. κολακεία, δουλοπρέπεια κ.λπ.) ΣΥΝ. κόλακας, γλείφτης, τσαννακογλείφτης. – **κωλογλείφω** ρ. **κωλοδάχτυλο** (το) (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. χειρονομία με σεξουαλικό υπονοούμενο, που γίνεται με την πρόταξη τού μεσαίου δάχτυλου τού χεριού 2. σε φρ. που δηλώνουν ταλαιπωρία, τιμωρία ή πάθημα κάποιου, π.χ. *έφαγε του έβαλαν ~.*
κωλοκάθομαι ρ. αμετβ. {κωλοκάθισα} (λαϊκ.-αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) πέφτω ή κάθομαι κάπου με τα οπίσθια, **κωλοκουρο** (το)1. το κακής ποιότητας μαλλί τού προβάτου · **2.** η δωροδοκία (ειδικότ. το χρηματικό ποσό που παίρνει κάποιος για να απομακρυνθεί από δημοπρασία προς όφελος άλλου συμμετέχοντος). [ει υμ. < *κώλυς* + *-κούρο* < *κουρεύω).* **κωλομέρι** (το) {κωλομερ-ιού | -ιών} (λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) ο καθένας από τους δύο γλουτούς: *το δεξί* ~ συν. γλουτός, (στον πληθ.) καπούλια,
κωλομπαρας (ο) ■+ κολομπαράς
κώλο(ν) (το) (αρχαιοπρ.) **1.** μέλος τού σώματος ανθρώπου ή ζώου, και κυρ. τυ άνω ή κάτω άκρο: *τα άνω* - (οι βραχίονες) / *τα κάτω* ~ (τα σκέλη) · ΦΡ. *τίναξε τα κώλα* πέθανε **2.** Γλωσσ. (στην παραδοσιακή γραμματική) τμήμα περιόδου, το οποίο έχει αυτοτελές νόημα, αποτε- λείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και βρίσκεται ανάμεσα σε δύο τελείες ή ανάμεσα σε άνω και κάτω τελεία ή. αντιστρόφως, ανά- μεσα σε κάτω και άνω τελεία ΣΥΝ. περίοδος · 3. μ ftp. τμήμα τού μέτρου στίχου, το οποίο αποτελείται από δύο ή περισσότερους πόδες.
σχολιο λ. *πεθαίνω.*
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *κόλον*< θ. kol-, εκτεταμένη-ετερυιωμένη βαθμ. τού Ι.Κ. *(s)kcl- «κάμπτω, κυρτός», πβ. αρχ. σλαβ. kolcno «γόνατο, κορμός» κ.ά. Ομόρρ. *σκέλ-ος* (βλ.λ.), *σκολ-ιός* κ.ά.]. **κωλονούρι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το κάτω άκρο τής σπονδυλικής στήλης, το ακροτελεύτιο οστό ΣΥΝ. κόκκυγας.
[ΕΤΥΜ. < *κωλο-* + *νυύρι* < *νουρά* < *ουρά.* με απόσπαση (εσφαλμ. μορ- φολογικός χωρισμός) από την αιτ. *την ουρά -* τη νουρά*\. **κωλόπαιδο** (το) (!-υβριστ.) **1.** το άτακτο παιδί, αυτό που εκνευρίζει και ενοχλεί με τη συμπεριφορά τυυ 2. (κατ' επέκτ.) νεαρό συνήθ. πρόσωπο, που προκαλεί και ενοχλεί μκ τη συμπεριφορά του **3.** (κατ' επέκτ.) πρόσωπο οποιασδήπυτε ηλικίας με κακό και ανήθικο χαρακτήρα και ανάρμοστη συμπεριφορά. L-πίσης **κωλοπαίδι.** – (μεγεθ.) **κω- λοπαιδαράς (ο).**
κωλόπανο (το) [μεσν.] (λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. (παλαιότ.) το κομμάτι υφάσματος που τυλιγόταν γύρω από τα πόδια και την κοιλιά τυύ βρέφους και απορροφούσε τις ουσίες που απεξέκρινε ο οργανισμός του (ούρα. κόπρανα κ.λπ.) ΣΥΝ. πάνα, σπάργανο 2. (υβριστ.) άνθρωπος ευτελής και τιποτένιος, **κωλοπετσωμένος,** -η. -ο (λαϊκ.) άνθρωπος πολύ ευφυής, επιδέξιος, καταφερτζής και ικανός στη ζωή: *δεν Οα τα βγάλεις εύκολα πέρα μαζί του. είναι* - ΣΥΝ. παμπόνηρος, τετραπέρατος, καπάτσος ΑΝΤ. αφελής. άπειρος, ανόητος, αδέξιος, **κωλοπηλάλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η επιτάχυνση τού βήματος. το τρέξιμο λόγω τής πιεστικής ανάγκης για αφόδευση (ιδ. για όσους πάσχουν από διάρροια) 2. (!) (μτφ.) μεγάλη βιασύνη ή ανησυχία και αγωνία για επείγουσα δράση, εργασία κ.λπ.: *τους έπιασε ~ να τε/.ειώσονμε σε μία βδομάδα!* ΣΥΝ. πρεμούρα, ανάγκη.
[ΕΤΥΜ. < *κώλυς* + *πηλάλα* (βλ. λ. *πηλαλώ)}.* **κώλος** (ο) (λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) **1.** το κατώτατο άκρο τού εντερικυύ σωλήνα, από όπου εξέρχονται τα κόπρανα ΣΥΝ. πρωκτός, πυγή 2. (κατ' επέκτ.-συνήθ.) ο πρωκτός και η γύρω από αυτόν περιοχή, δηλ. τα οπίσθια και οι γλουτοί ΣΥΝ. πισινός, οπίσθια, ποπός. (αργκό) πάτος· ΦΡ. (!) (α) (για πράγματα / καταστάσεις / λόγια κ.λπ.) τοι> *κώλου* χωρίς αξία, για πέταμα: *αυτά είναι λόγια -! || βιβλ,ία ~!* (β) το *ύ κώλον τα εννιάμερα* για κατάσταση ανάξια λόγου, άσχημη και ευτελή (γ) *γίνομαι* κώλος (i) (με κάποιον) έρχομαι σε οξεία διαφωνία και διαμάχη με κάποιον, διαλύω τις σχέσεις μου μαζί του: *δεν τσακωθήκαμε απλώς, γίναμε κώλος!* (ii) λερώνομαι πάρα πολύ (δ) (συνήθ. ως απειλή) *αν σου βαστάει ο κώλος* αν έχεις τα κότσια. αν τολμάς (ε) *είναι κώλος και βρακί* για πρόσωπα πολύ στενά συνδεδεμένα, σε βαθμό πυυ να μην ξεχωρίζουν τυ ένα από τυ άλλο ή να μη νοούνται το ένα χωρίς το άλλο (στ) *τα θέλε/ ο κώλος του* γι' αυτούς που με συγκεκριμένες ενέργειες ή πράξεις δείχνουν να επιζητούν διαμάχη / Φιλονικία κ.λπ. ή να προκαλούν αντίδραση που θα στραφεί εναντίον τους (ζ) *μου βγαίνει ο κώλος* εργάζομαι και κουράζομαι πάρα πολύ. εξουθενώνομαι (η) *στρώνω κώλο* (συνήθ. + να) αποφασίζω να εργαστώ εντατικά: *αν δε* ν *στρώσεις κώλο να διαβάσεις, δεν περνάς την τάξη!* (θ) *κόβω τον κώλο (κάποιου)* του επιβάλλω αυστηρότατη ποινή ή επιπλήττω σκαιότατα (κάποιον): *αν δεν συμμορφωθείς, θα σου κόψω τον* κώλο/ ΣΥΝ, κόβω τα πόδια (ι) (παροιμ.) *έκανε κι η μύγα κώλο κι* έχεσε τον *κόσμο όλο* για πρόσωπα που απέκτησαν όψιμα και ξαφνικά αξία και άρχισαν να συμπε- ριφέρονται αλαζονικά (ια) (παροιμ.) *μιλάνε όλοι, μιλάν κι οι κώλο/* για ανθρώπους που εκφέρουν γνώμη ή ασκούν κριτική χωρίς να δι- καιούνται ή να το αξίζουν (ιβ) *πότε ο Γιάννης δεν μπορεί, πότε* ο κώλος *του πονεί* για άνθρωπο οκνηρό, που προφασίζεται συνεχώς ασθένεια (ΐγ) (παροιμ.) *τα μεταξωτά βρακιά θέλουν κι επιδέξιους κώλους* βλ. λ. *βρακί (ιδ)* (παροιμ.) *αν δεν βρέξεις κώλο, ψάρι δεν* **τρως** βλ. λ. *βρέχω* **3.** (μτφ.) τυ οπίσθιο μέρος των ενδυμάτων, αυτό που εφάπτεται ή αντιστοιχεί στα οπίσθια και στους γλουτούς: *τρύπησε ο ~ τύ παντελονιύ μου.* – (υποκ.) **κωλαρά κι** (το) κ. **κωλαράκος** (ο), (μεγεθ.) **κωλάρα** (η).
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *κώλος* < αρχ. *κόλον* (βλ.λ.). με αλλαγή γένους πιθ. κατά το αρσ. *πρωκτός* ή επειδή θεωρήθηκε αιτιατική]. **κωλοσφούγγι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) το κωλόχαρτο, **κωλοτούμπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} τούμπα κατά την οποία πέφτει κανείς με την πλάτη στο έδαφος και γυρίζει προς τα πίσω. φέρνοντας τα πόδια πάνω από τυ κεφάλι ΣΥΝ. (λόγ.) κυβίστηση. **κωλοτρυπίδα** (η) (λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινω- νίας) η τρύπα τού πρωκτού, τυ σημείο δηλ. από όπου εξέρχονται τα κόπρανα.
κωλότσεπη (η) Ιχοορ. γεν. πληθ.} τσέπη στο πίσω μέρος παντελονιού (ή φούστας), στο σημείο όπου είναι οι γλουτοί, **κωλοφαρδία** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) πολύ μεγάλη και απρόσμενη τύχη. – **κωλόφαρδος,** -η, -ο. **κωλοφυλλάδα** (η) (λαϊκ.-υβριστ.) έντυπο και ιδ. εφημερίδα, πολύ χαμηλής ποιότητας, με ρυπαρό, υβριστικό, σκανδαλοθηρικό περιεχόμενο: *πάρε από 'δώ αυτή την ~!*]] *μην πιστεύεις αυτά πον γράφουν οι*
ΣΥΝ. παλιοφυλλάδα. ψευτοφυλλάδα, **κωλοφωτιά** (η) Ιμεσν.Ι (λαϊκ.) η πυγολαμπίδα, **κωλοχανείο** (το) (λαϊκ.) **1.** χώρος όπου επικρατεί αταξία, ασυδοσία ή ανηθικότητα, όπου τίποτε δεν λειτουργεί σωστά · 2. (σπάν.) κατα- γο)γΐο στυ οποίο ασκείται πορνεία.
[ΕΓΥΜ. < *κωλο-* + *-χανείο* < τουρκ. hane «κατοικία», πβ. και *τεμπελ- χανείο}.*
κωλόχαρτο (το) (λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. ειδικό χαρτί, το οποίο χρησιμοποιείται για το σκούπισμα τού πρωκτού μετά την αφόδευση ΣΥΝ. χαρτί υγείας, χαρτί τουαλέτας, κω- λοσφυύγγι 2. (μτφ.) κάθε χαρτί (έγγραφο, έντυπο κ.λπ.), το οποίο θε- ίυρείται ευτελούς αξίας, χωρίς χρησιμότητα (συνήθ. περιφρονητικός χαρακτηρισμός για το πτυχίο μέσης ή ανώτερης / ανώτατης σχολής). **Κώλυμα** (το) |αρχ.] {κωλύμ-ατος j -ατα. -άτων} αυτό που εμποδίζει προσωρινούς ή υριστικώς την εκτέλεση έργου, τη διεξαγωγή δραστη- ριότητας ή οποιαδήποτε πράξη: *η τυπική ρύθμιση τού ζητήματός σας*

<5εν *προσκρούει σε κανένα* ~ || *δήλωσε* ~ *και δεν μετέσχε στη συνεδρίαση* jj *νομικό ι τυπικό / έκτακτο ι σοβαρό / απρόοπτο ι συνταγματικό / ηθικό / υπηρεσιακό ι προσωπικό* ~ || - *γάμου* (εμπόδια που δεν επιτρέπουν την τέλεση γάμου. λ.χ. το να είναι κανείς ήδη παντρεμένος) I! *το* ~ *υπάρχει / υφίσταται / αίρεται* || *επικα/.ούμαι / προφασίζομαι* ~ ΣΥΝ. εμπόδιο, πρόσκομμα, δυσχέρεια. ·*■ σχολιο λ. *ομόηχος.* **κωλυσιεργία** (η) {σπάν. κωλυσιεργκύν} κάθε ενέργεια που αποσκο- πεί στην παρεμπόδιση τής διεξαγωγής διαδικασίας ή ολοκλήρωσης έργου: *ο πρόεδρος τού δικαστηρίου παρατήρησε την υπεράσπιση για* ~ *τής διαδικασίας* συν, παρεμπόδιση. παρακιόλυση αντ. διευκόλυνση, εξυπηρέτηση. — **κωλυσιεργός,** -ός. -όν [μτγν.]. **κωλυσιεργώ** ρ. αμετβ. {κωλυσιεργείς... | κωλυσιέργησα} (λόγ.) **1.** παρεμβάλλω σκοπίμιος εμπόδια στην κανονική διεξαγωγή των εργασιών (νομοθετικού ή άλλου σώματος, λ.χ. Βουλής. Γερουσίας, δικαστηρίου κ.λπ.), υποβάλλοντας ενστάσεις, απεραντολογώντας κ.λπ. ΣΥΝ. παρακωλύω **2.** (γενικότ.) παρεμβάλλω εμπόδια, παρακωλύο) σκόπιμα και για προσωπικό όφελος την εκτέλεση νόμιμου και ωφέλιμου έργου: *η ανακριτική αρχή σκοπεύει να εμποδίσει την ταχεία διαλεύκανση τού θέματος και γι' αυτό κο)/.υσιεργεί συστηματικός* συν. εμποδίζω, παρεμποδίζω, καθυστερώ, υπονομεύο) αντ. υποβοηθώ, διευκολύνω. ενισχύω, συντρέχω.

ILiTYM. < μτγν. *κωλυσιεργώ (-έω)* < *κω/.υσιεργός* < *κωλύω* (πβ. αρχ. *κώλυσις*) + *-εργός* < *έργον].* **κωλύω** ρ. μετβ. {κώλυ-σα, -θηκα} **1.** (αρχαιοπρ.) παρεμβάλλω εμπόδια, δημιουργώ φραγμούς στην εκτέλεση έργου, τη διεξαγωγή δραστηριότητας κ.λπ. ή δεν επιτρέπω σε συγκεκριμένο φυσικό ή νομικό πρόσωπο να προβεί σε πράξη: *έχουμε τη γνώμη ότι επείγει η άρση κάθε εμποδίου, που κωλύει την επέκταση τής βιομηχανίας* ΣΥΝ. εμποδίζω, παρεμποδίζω, παρακωλύω, ανακόπτω, δυσκολεύϋ. δυσχεραίνω ανί. υποβοηθώ, διευκολύνω, συντρέχω, επισπεύδω, ενισχύω, αφήνω, επιτρέπω 2. (το μεσοπαθ. ***κωλύομαι)*** δεν είμαι σε θέση να προβώ σε πράξη ή να ανταποκριθώ σε απαίτηση (εξαιτίας εξωτερικών δυσμενών συνθηκών ή εσωτερικών, ψυχολογικών προβλημάτων): *δυστυχώς* <5εν *μπορώ να σας απαντήσω.*

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. ίσοις προέρχεται από αμάρτυρο ουσ. **κώλος* «πάσσαλος» (πβ. λιθ. kuolas «πάσσαλος») + -υω(πβ. κ. λύω), ενώ, σύμφωνα με άλλη εκδοχή, συνδέεται με το αρχ. ρ. *κολουω* «ακρωτηριάζω, κολοβώνω» (βλ. κ. κολοβός) |. **κωλώνω** ρ. αμετβ. {κώλωσα} (λαϊκ.-οικ.) σταματώ μόλις συναντήσω εμπόδιο ή δυσκολία, διστάζω να συνεχίσω: *Τον απείλησαν ότι θα του κάνουν μήνυση και κώλωσε! Αλλιώς θα συνέχιζε να γράφει ψέματα στην εφημερίδα.* —**κώλωμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < *κώλος*|.

κώμα (το) {κώματος [χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. παθολογική κατάσταση λη- θάργου ή ύπνου, στην οποία πέφτει ο άνθρωπος μετά από εγκεφαλική βλάβη, αλλά και αιφνίδια προσβολή, δηλητηρίαση από αλκοόλ κ.λπ.. κατά την οποία στον ασθενή παρατηρείται πλήρης ή μερική απώλεια τής συνειδήσεως. τής νοήσεως. τής εκούσιας κινητικότητας και τής αισθητικότητας, με παράλληλη διατήρηση όμως των βασικών λειτουργιών τής ζωής (αναπνοής, κυκλοφορίας κ.λπ.): *πέφτω / βυθίζομαι σε* ~ συν. λήθαργος, νάρκη. ixoajo λ. *ομόηχος.*

[F.TYM. < αρχ. *κώμα,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < **kf)li*|-mn. εκτεταμένη βαθμ. θέματος που απαντά στη λ. *κεΐμαι* (βλ.λ.), οπότε μπορούμε να υποθέσουμε ότι ακολουθήθηκε η σημασιολ. μεταβολή τού ρ. *κοιμώμαι].* **κωμαστής** (ο) (στην αρχαιότητα) πρόσωπο που συμμετέχει σε κώμο (βλ.λ.). — **κωμαστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι.

[ι-TYM. αρχ. < *κωμάζω* «ευθυμώ - γλεντώ» < *κώμος* (βλ.λ.)|. **κωματώδης,** -ης. -ες [αρχ.| {κωματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που σχετίζεται με το κώμα: - *κατάσταση / νάρκη* συν. ληθαργικός.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **κωμειδύλλιο** (το) [1889[{κωμειδυλλί-ου [-ων} (παλαιότ.) ελαφρά μουσική κωμωδία με εύθυμη πλοκή, αισθηματικό / ηθογραφικό περιεχόμενο και σάτιρα που βασίζεται κυρ. στα υπονοούμενα και τα διφορούμενα λόγια και συνήθ. αποτελείται από δίστιχα. — **κωμειδυλλιογράφος** (ο/η) 118911. ■*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος.*

ΙΕΤΥΜ. < **κωμωδειδόλ'Λΐο* (με απλολογική αποβολή τής συλλαβής) < *κωμωδία* + *ειδύλλιο,* απόδ. τού γαλλ, comedje-vaudcvilIe[. **κώμη** (η) {κωμών} (αρχαιοπρ.) οικιστική περιοχή με έκταση και πληθυσμό μεγαλύτερο τού χωριού και μικρότερο τής πόλεως· συνήθ. μικρή κωμόπολη, χωριό το οποίο ωστόσο διαθέτει ανεπτυγμένη οικονομική και πολιτιστική ζωή. ·■" σχολιο λ. *ομόηχος.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδέεται με τη λεξιλογική ομάδα τού ρ. *κεΐμαι.* πβ. γοτθ. haims «χοιριό». λατ. civis «πολίτης». Σύμφωνα με λιγότερο πιθανή άποψη, η λ. εμφανίζει την εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού Ϊ.Ε. **kei-* «μοιράζω» (πβ. μυκ. μτχ. ke-kc-me-na) και συνδ. με το αρχ. *κεάζω* «σχίζω, διαρρηγνύω»!, **κωμικός,** -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την κωμωδία: ~ *ηθοποιός / ποιητής / ερμηνεία / ντουέτο / ταλέντο / σκηνή / ρόλος* 2. ***κωμικός*** (ο/η) ηθοποιός που ειδικεύεται σε ρόλους κωμωδίας, που υποδύεται πρόσωπα κωμωδιών: *μεγάλος! διάσημος / γνωστός / εξαίρετος / δημοφιλής* ~ 3. (κατ' επέκτ.) αυτός που προκαλεί γέλιο, ευθυμία: - *κίνηση / γκριμάτσα / ρόλος / επεισόδιο / εντύπωση / στοιχείο / ταινία / μορφασμός / έκφραση ι όψη / στάση / σκηνή / πάθημα / αφήγηση / περιστατικό / χειρονομία / εμφάνιση* [1] *υπόθεση / κατάσταση / θέαμα / φιγούρα / σκετς / ομιλία* συν. αστείος, φαιδρός, εύθυμος, ευτράπελος, διασκεδαστικός. ιλαρός αντ. σοβαρός, αυστηρός, περισπούδαστος, δραματικός 4. ***κωμικό*** (το) καθετί που προκαλεί γέλιο: *το* ~ *τής υπόθεσης είναι ότι κανείς μας* <5εν *ήξερε πώς να πάμε στο σημείο συνάντησης* [[«*το - των μορφών και των κινήσεων το* ~ *των καταστάσεων και των λέξεων, το* ~ *των χαρακτήρων*» (εφημ.) 5.(κακόσ.) αυτός που στερείται κύρους και σοβαρότητας, που θεωρείται ανάξιος προσοχής ή ασήμαντος: - *δικαιολογία / επιχείρημα / ισχυρισμός / επιμονή / τροπή / προσπάθεια / αντίδραση / αξίωση / δημοσίευμα / κατηγορία ι αντίφαση / μέσα ι επισημότητα* ΣΥΝ. αστείος, φαιδρός, γελοίος, ανάξιος λόγου, ασήμαντος Α\ ι. σοβαρός, αξιοπρόσεκτος. -- **κωμικ-ά** / -ώς Ιμτγν] επίρρ., **κωμικότητα** (η).

[ετυμ. αρχ. < *κώμος* (βλ.λ.). αντί τού αρχαιότερου επιθ. *κωμωδικός.* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. comic, γαλλ. comiquc κ.ά.|.

κωμικοτραγικός, -ή, -ό [1888[κωμικός και τραγικός ταυτόχρονα, αυτός που προκαλεί συγχρόνιος γέλιο και θλίψη, ευθυμία και οίκτο:

επεισόδιο / σκηνή / κατάσταση / μορφή / συνθήκες / γεγονότα / αποτέλεσμα ΣΥΝ. ιλαροτραγικός.

κωμόπολη (η) {-ης κ. -πόλεως | -πόλεις, -πόλεων} οικιστική περιοχή με έκταση και πληθυσμό μεγαλύτερο τού χωριού και μικρότερο τής πόλης ή τής κώμης (βλ.λ.). καθώς επίσης και σχετικώς ανεπτυγμένη οικονομική και πολιτιστική ζωή- ως κωμόπολη θεωρείται επισήμως η οικιστική μονάδα που έχει πληθυσμό από 1.000 έως 9.999 κατοίκους.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *κόμη, πόλη.*

[ετυμ. < μτγν. *κωμόπολις* < *κώμη* + *πόλις*\.

κώμος (Ο) **1.** (στην αρχαιότητα) λαϊκή και αγροτική εορτή, αφιερωμένη στις παραγωγικές δυνάμεις τής φύσης και προς τιμήν τυ θεού Διονύσου και τής ακολουθίας του, η οποία γινόταν κατά την εποχή τυ τρύγου και συνίστατο σε εύθυμη πομπή φαλλοφόρων ανδρών, στεφανωμένων με άνθη και κισσό, που τραγουδούσαν χαρούμενα τραγούδια και έλεγαν άσεμνα πειράγματα 2. (κατ' επέκτ.) η θορυβώδης έξοδος των συμποσιαστών από τυ σπίτι και η εύθυμη περιπλάνησή τους στους δρόμους με τη συνοδεία λαμπάδων, φανών και οργάνων (κυρ. αυλού)· οι συμποσιαστές ήταν στεφανωμένοι με κισσό, έφεραν προσωπίδες, τραγουδούσαν και αστεΐζονταν, αλλά κυρ. χόρευαν υπό τους ήχους τής μουσικής. Ι ΗΤΥΜ. < αρχ. *κώμος,* αβεβ. ετύμου. Αν λάβουμε υπ' όψιν ότι η λ. προσδιόριζε ομάδες, ομίλους νέων ανδρών, οι οπυίυι διασκέδαζαν και τραγουδούσαν (στις διονυσιακές γιορτές), τότε η λ. θα μπορούσε αρχικώς να σημαίνει «αγέλη, συνάθροιση» και να συνδ. με το Ι.Ε. θ. **kci-* «μοιράζο)» (βλ. τη δεύτερη ετυμολ. εκδοχή στις λ. *κοινός* και *κώμη)]*·

κωμωδία (η) {κωμωδιών} **1**. έργο (θεατρικό, κινηματογραφικό, τηλεοπτικό) με ευχάριστο και ανάλαφρο χαρακτήρα, που προκαλεί το γέλιο: *ευχάριστη / αισθηματική / ανθρώπινη / καλή / ωραία / απολαυστική / ενδιαφέρουσα / σατιρική / πρωτότυπη / επίκαιρη / ελαφρή ί σπαρταριστή : αστυνομική / μουσική ι ξεκαρδιστική* ~ αντ. δράμα, τραγωδία **2.** (α) (στην αρχαία Ελλάδα) θεατρικό είδος που αποτελεί ένα από τα τρία είδη τού αρχαίου δράματος (τα άλλα είναι η τραγωδία και τυ σατυρικό δράμα) και έχει εύθυμο περιεχόμενο- η κλασική αττική κωμωδία (Αριστοφάνης) αποσκοπούσε στην πολιτική σάτιρα και χαρακτηριζόταν από εξαιρετική ελευθεροστομία· χρονικά, την αρχαία κίομωδία διαδέχθηκε η *μέση* και η *νέα* κωμο)δία, με διαφορετικό όμως περιεχόμενο και στοχεύσεις (β) τυ ίδιο θεατρικό είδος, όπως εξελίχθηκε στη νεότερη και σύγχρονη εποχή: ~ *ηθών* (είδος δραματικής κωμωδίας με πνευματώδη και εγκεφαλικό χαρακτήρα, που απεικονίζει και σατιρίζει τα ήθη και την κοινωνική συμπεριφορά) II *θρηνητική* ~ (γαλλικό αισθηματικό δράμα τού 18ου αιώνα με όχι πάντα εύθυμο περιεχόμενο) || *ιταλική* ~ *ή commcdia dcll'artc* (κωμωδία που βασίζεται στον «υτυσχεδιασμό και συνδυάζει τον διάλογο με την παντομίμα) || - *μπαλλέτο* (αυτή που περιλαμβάνει χορευτικά εμβόλιμα) || ~ *παρεξηγήσεων (am)* που περιλαμβάνει χαρακτηριστικούς τύπους ηρώων, οι οποίοι εμπλέκονται σε περίπλοκες, γελοίες και εξωφρενικές καταστάσεις, αλλιώς *φαρσοκωμωδία)* 3. (μτφ.) πράξη, ενέργεια, γεγονός ή κατάσταση που προκαλεί το γέλιο ή ενέχει εμπαιγμό: *κάποτε πρέπει να τελειώσει αυτη η* - || μιλούσα *χωρίς να ξέρο) πως όλα αυτά ήταν μία* φρ. ***παίζω κωμωδία*** υιοθετώ υποκριτική συμπεριφορά για να επιτύχω στόχο, λέω ψέματα ΣΥΝ. προσποιούμαι, υποκρίνομαι. — (υποκ.) **κωμωδιουλα.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κωμωδία* < *κωμωδός* (βλ.λ.). Μέσω τού λατ. comoedia η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. comcdy, γαλλ. comedic, γερμ. Komodie κ.ά.|.

κωμωδία - σατυρικό δράμα - ιλαροτραγωδία - φάρσα - φαρσοκωμωδία - μττουρλέσκ - παρωδία - κωμειδύλλιο. Το γέλιο είτε ως εκδήλωση χαράς και ψυχικής ευφορίας είτε ως όπλο στιγματισμού ανεπιθύμητων μορφών κοινωνικής, ηθικής ή πολιτικής συμπεριφοράς είναι ουσιαστικό κομμάτι τής ζωής και τής τέχνης τού ανθρώπου. Συνδέεται με ό.τι γενικότερα ονομάζεται **κωμωδία.** Με τον όρο **κωμωδία** δηλιόνυυμε γενικότερα κάθε μυρφή λυγοτεχνικού ή θεατρικού έργου που μέσα από τους χαρακτήρες των προσώπων και την πλοκή τού έργου σατιρίζει πρόσωπα, πράγματα και καταστάσεις τής κοινωνίας ή τού πολιτικού και γενικότερα τού δημόσιου βίου. με σκοπό να καυτηριάσει τα κακώς κείμενα και να διδάξει έμμεσα, διά τής γελοιοποίησης και τού γέλιου που προκαλεί. τυ σο)στό και να διυρθώσει κατά το δυνατόν τα κακώς έχοντα. Ήδη στην αρχαία ελληνική τραγωδία, στα τρία δράματα που διδάσκονταν προσετίθετυ και πιο χαλαρό και ευχάριστο δράμα, το **σατυρικό δράμα,** στο οποίο περιλαμβάνονταν τα κωμικά στοιχεία των μύθων και στο οποίο γινόταν, τρόπον τινά. η απομυθοποίηση, η παρωδία των μυθικίον προσώπο)ν και πραγμάτων. Ήδη ορισμένα αρχαία δράματα (όπως λ.χ. η *Ά/^,κηστις* τού Ευριπίδη) είχαν τον χαρακτήρα τής **ιλαροτραγωδίας,** τής φαιδράς όψης ορισμένων τραγικών στοιχείων (προσώπων, καταστάσεων). Με τη **φάρσα** περνάμε νωρίς σχετικά στη διακωμώδηση τύπων τής καθημερινής ζωής με έντονο το στοιχείο τής αυθαίρετης υπερβολής και των απίθα

νων συγκυριακών καταστάσεο)ν. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να δηλώσει τις αστείες κωμικές σκηνές (= ιντερμέδια) που παρεμβάλλονταν ως παραγεμίσματα (< p. farcirc = πληρώ, γεμίζω) στα «Θρησκευτικά Μυστήρια». Αλλη μυρφή κωμωδίας, η «κωμωδία των διαθέσεων» (comedy of humours) έδωσε τη λ. **χιούμορ** από τν λατ. humor, πληθ. hunmres «νι χυμοί τύ σώματος» (αίμα - φλέγμα - κίτρινη χυλή μαύρη χολή), τα «'υγρά» τύ ανθρώπινου οργανισμύ, των οποίων η εξισορρόπηση. όπως πίστευαν στον Μεσαίωνα, καθιστύσε τν άνθρωπο υγιή. Στην περίπτωση όμως που κάποιος από τους χυμούς υπερίσχυε. αυτός προσδιόριζε και τ ιδι- αίτερυ χαρακτηριστικό τύ ατόμου (π.χ. φλεγματικός, χολερικός, μελαγχολικός τύπος). Με την εισαγωγή τύ τραγουδιύ στην κωμωδία διαμορφώνεται το **κωμειδύλλιο.** ενώ στα νεότερα χρόνια δημιουργούνται και διάφυρα άλλα είδη κωμωδιών **(αισθηματική κωμωδία, δακρύβρεχτη κωμωδία, κωμική όπερα** κ.ά.). Ένα άλλυ δημοφιλές είδος είναι η **παρωδία,** όπυ ευτελίζεται και γελοιοποιείται κάτι σοβαρό και υψηλό (π.χ. ένας συγγραφέας, ένα είδος ή μια λογοτεχνική σχολή), συχνά με τρόπο αμείλικτο, χυδαίο, που συγγενεύει με το γαλλικό **μπουρλέσκ** (burlesque < ιταλ. burlesco < burla «κακόγουστο αστείο»). Τέλος, στο ελληνικό θέατρο δημιουργείται και μια ανάμικτη μορφή κωμωδίας, που στηρίζεται στη φάρσα **(φαρσοκωμωδία).**

κωμωδιογράφος (ο/η) Ιμτγν.] πρόσωπο που γράφει κωμωδίες, ο συγγραφέας (ή ποιητής) κωμωδιών συν. κωμωδοποιός, **κωμωδοποιός** (ο/η) [αρχ.Ι ο κωμιοδιογράφος. **κωμωδός** (ο/η) (αρχαιοπρ.) **1.** ο ηθοποιός που ενσαρκώνει ήρωες κωμωδιών συν. κωμικός 2. (μτφ.) πρόσωπο που προκαλεί το γέλιυ με διάφορα μέσα, πυ γελοιοποιεί ή εμπαίζει πρόσωπα, πράγματα, καταστάσεις κ.λπ. ΣΥΝ. γελωτοποιός.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κωμωδός* < *κώμος* (βλ.λ.) + *-ωδός*< *φδή,* πβ. *τραγ-ωδός. ραψ-φδός, ψα?.μ-ωδός*|. **κωνάριο** (το) {κωναρί-ου | -ων} ΒΙΟΛ. ενδοκρινής αδένας τύ μεσεγκε- φάλου σε σχήμα κουκουναριύ, ο οποίος επιτελεί κάποιες ενδοκρινικές λειτουργίες σχετικές με την έκκριση τής μελατονίνης (βλ.λ.) ΣΥΝ. επίφυση.

LRTYM. < μτγν. *κωνάριον.* υποκ. τύ αρχ. *κώνος* (βλ.λ.)]. **κώνειο** (το) {χωρ. πληθ.} **1.** πώδες φυτό, μονοετές ή διετές, που απαντά στην Ηυρώπη. την Λσία και την Αφρική, έχει γλαυκοπράσινο βλαστό. λευκά άνθη και χαρακτηριστική βαριά και δυσάρεστη οσμή, περιέχει δε ισχυρότατο δηλητήριο, που προκαλεί αρχικά παράλυση των κινητικών κέντρων και κατόπιν Οάνατυ από ασφυξία σε ανθρώπους και ζώα 2. (συνεκδ.) τυ δηλητήριο που παράγεται από τυ παραπάνω φυτό* και που χρησιμοποιήθηκε στην αρχαιότητα για τη θανάτωση των καταδικασμένων στην εσχάτη των πυινών: ο *Σωκράτης θανατώθηκε πίνοντας* το - 3. (μτφ.) η μεγάλη πίκρα που δοκιμάζει κανείς από τα λόγια ή τα έργα άλλυ.

[ΐϊΤΥΜ. < αρχ. *κώνειον.* πιθ. < *κώνος* (βλ.λ.), αν θεωρηθεί ότι τα φύλλα τύ φυτύ μοιάζουν με τον καρπό τύ πεύκου ή. κατ' άλλη ερμηνεία, επειδή παράγει μια όζουσα υγρή ουσία, η οποία έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με το ρετσίνι τύ πεύκυ|. **κωνικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που μυιάζει με κώνο (βλ.λ.), πυ έχει σχήμα και μυρφή κώνου: - *όγκος* ΣΥΝ. κωνοειδής. – κωνικ-ά / **-ώς** επίρρ., **κωνικότητα** (η) f 1897]. **κωνίο** (το) ΒΙΟΛ. καθένα από τα φωτοευαίσθητα κύτταρα τύ αμφι- βληστρυειδύς χιτώνα τύ ματιύ των σπονδυλωτών ζώων. με τν οποίο γίνεται διάκριση των χρωμάτων υπό το έντονυ φως τής ημέρας συν. κώνος.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. cone. γαλλ. cone|. **κωνοειδής,** -ής. -ές Ιμτγν.j {κωνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός πυ μοιάζει με κώνο, που έχει σχήμα και μορφή κώνου ΣΥΝ. κωνικός.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ες.* **κώνος** (ο) **1.** μαθ. στερεό γεωμετρικό σιόμα, που αποτελείται από κυκλική βάση *και* κυρτή επιφάνεια, η οποία απολήγει σε οξεία κορυφή: *ορθός / κόλουρος* (βλ.λ.) / *ελ? ·.ειπτικός* ~ 2. (κατ' επέκτ.) οποιοδήποτε σώμα έχει κωνοειδές σχήμα ή απολήγει σε κωνοειδή κορυφή: ~ *ηφαιστείου / βουνού / στέγης.*

[ετυμ. < αρχ. *κώνος,* αρχική σημ. «ο καρπός τύ πεύκου, το κουκουνάρι», πυ συνδ. με σανσκρ. sana- «ακονόπετρα». p. si-sa-ti «ακονίζω», πιθ. και με λατ. cos «<ακόνι». Σύμφωνα με διαφορετική άποψη, πρόκειται για αρχ. δάνειο}, **κωνοφόρος,** -ος, -ο hot. **1.** αυτός που διαθέτει ή παράγει καρπούς σε σχήμα κώνου, δηλ. κουκουνάρια 2. (α) κωνοφόρος (η) (ενν. *πεύκη)* τυ πεύκο (β) *κωνοφόρο* (το) κάθε ξυλώδες, πολυετές συνήθ. φυτό. που ευδοκιμεί σε ψυχρές και εύκρατες περιοχές, έχει βελονοειδή φύλλα, μικρά άνθη και σχηματίζει κουκουνάρια, μέσα στα οποία αποθηκεύονται και προστατεύονται η γύρη και τα σπέρματα · ανήκει στην ίδια κατηγορία, στην οποία περιλαμβάνονται το πεύκο, το έλατο, ο κέ- δρυς, το κυπαρίσσι κ.λπ.

(ΠΤΥΜ. μτγν. < *κώνος* + *-φόρος* < *φέρω*\.

Κωνσταντζα (η) πόλη και λιμάνι τής ΝΑ. Ρουμανίας στυν Κύξεινυ Πόντο. Ιεγυμ. < ρυυμ. Constanta, καθώς έλαβε το όνομά της από τον αυτο- κράτορα Μ. Κωνσταντίνο, υ οποίος ξαναέκτισε την πόλη τον 4ο αι.|. **Κωνσταντίνα** (η) γυναικείο όνομα.

κω(ν)σταντΐνάτο (τυ) (λαϊκ.) χρυσό νόμισμα που παριστάνει κατά παράδοση τν Μ. Κωνσταντίνο και την Αγ. F-Ιλένη στις δύο πλευρές του και φοριέται ως κόσμημα ή ως φυλαχτό: *φ?.ουρί* ~. **Κωνσταντίνος** (ο) **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. όνομα αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου ο *Μέγας.* ~ ο *Παλαιολόγος)* και ηγεμόνων τού Βυζαντίου και τής Ευρώπης **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Κώστας.**

[Ι-ΤΥΜ. < μτγν. *Κωνσταντίνος* < λατ. Constantinus < επίθ. constans «σταθερός. βέβαιος»[.

Κωνσταντινούπολη (η) (-ης *κ.* -πόλεως} (τουρκ. Istanbul) η μεγαλύτερη πόλη και το σημαντικότερο λιμάνι τής ΒΔ. Τουρκίας, εκτεινόμενη και στις δύο πλευρές τού Βυσπόρου· υπήρξε η πρωτεύουσα τής Βυζαντινής και στη συνέχεια τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας· αποτελεί την έδρα τύ Οικουμενικού Πατριαρχείου, πυ έχει κέντρο του τον Πατριαρχικό Οίκο στο Φανάρι και πανορθόδοξη ακτινοβολία ΣΥΝ. (παλαιότ.) Νέα Ρώμη, Πόλη. Βασιλεύουσα. – **Κωνσταντινουπολίτης** (ο). **Κωνσταντινουπολίτισσα** (η), **κωνσταντινουπολίτικος,** -η. -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *Αδριανούπο/.η. πανεπιστημιόπολη, πόλη.*

[l:tym. < μτγν. *Κωνσταντινούπολή.* 11 πόλη βρίσκεται στη θέση τού αρχ. *Βυζαντίου* (βλ.λ.) και οφείλει το όνομά της στον Μ. Κωνσταντίνο. ο οποίος την ανακήρυξε πρωτεύουσα τού ανατολικού ρωμαϊκού κράτους το 330 μ.Χ. με την υνυμασία Nova Roma «Νέα Ρώμη». Η τουρκική ονομασία Istanbul ανάγεται στη μεσν. φρ. *είς τήν πόλιν,* πυ χρησιμοποιούσαν οι Βυζαντινοί αναφερόμενοι στην πρωτεύουσά τους. Η ονυμασία Istanbul καθιερώθηκε ως επίσημη (αντί τύ ονόματος *Κωνσταντινούπο?^η*) από το τουρκικό κράτος το Ι926[. **κώνωψ** (ο) {κών-ωπος. -ωπα | -ωπες. -ώπων} (λόγ.) τυ κουνούπι (βλ.λ.)· ΦΡ. **δ/υλ/ζω** *τον κώνωπα και καταπίνω την κάμηλο (οί διυλίζοντες τόν κώνωπα. τήν δέ κάμηλον καταπίνοντες,* Κ.Δ. Ματθ. 23. 24) για τους υποκριτές που επικρίνουν τα ασήμαντα σφάλματα και συγχωρούν ή παραβλέπουν βαρύτατα αμαρτήματα.

[ετυμ. αρχ.. βλ. λ. *κουνούπι].* **κώπη** (η) {κο)πών}

(αρχαιοπρ.) το κουπί.

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < **kop-.* εκτεταμ. βαθμ. θ. που απαντά στο αρχ. ρ. *κάπτω* «καταπίνω, ξεσχίζω» και συνδέεται με λατ. capio «λαμβάνω», capulus «κουπί», γερμ. Happen «μπουκιά» κ.ά.|.

κωπηλασία (η) |αρχ.] {χωρ. πληθ.} 1.η προώθηση σκάφους στην επιφάνεια τύ νερύ με κατάλληλους χειρισμύς των κουπιών 2. (γενικά) το να χειρίζεται κανείς κουπί ή κουπιά σκάφους 3. (ειδικότ.) συγκεκριμένος τρόπος και μέθοδος χειρισμού των κουπκών: *αγγλική ~*

Α(-)Λ. άθλημα κατά το οποίο γίνεται αγώνας ταχύτητας μεταξύ ειδικών σκαφών (λέμβων), πυ προωθούνται με χειρισμό κουπιών, **κωπηλάτης** (ο) Ιμτγν.} {κωπηλατών}, **κωπηλατισσα** (η) [κωπηλα- τισσών} 1, πρόσωπο που χειρίζεται τα κουπιά κινώντας σκάφος: οι *βενετσιάνικες γαλέρνς είχαν καταδίκους για κωπηλάτες* ΣΥΝ. ερέτης, λαμνοκόπος 2. (ειδικότ.) ο αθλητής που ασχολείται με τν άθλημα τής κωπηλασίας. Ηπίσης (λαϊκ.) **κουπολάτης** (ο). ΣΧΟΛιΟ λ. *δού/^ος, σύνθετος.*

κωπηλατικός, -ή,-ό [μτγν.[αυτός που σχετίζεται με την κωπηλασία ή τους κωπηλάτες: ~ *αγώνες / όμιλος.* **κωπήλατος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι (λόγ.) αυτός πυ κινείται με κουπιά: ~ *σκάφος.*

κωπηλατω ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {κωπηλατείς... | κωπηλάτησα} κινώ σκάφος με τη βοήθεια κουπιών ΣΥΝ. λάμνω.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κωπηλατώ (-έω) < κώπη + -ηλατώ* (με έκταση τύ αρ- χικύ φωνήεντος εν συνθέσει) < ελαύνω (πβ. κ. *έλατός)*\.

-κωπος, -η (λόγ. -ος), -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένυ αριθμό κουπιών: *δίκωπη βάρκα* | | *οκτάκωπος λέμβος.*

[ετυμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. *δί~κωπον [σκάφος!),* το οποίο προέρχεται από το ουσ. *κώπη* (βλ.λ.)].

Κως (η) {τής Κο), την Κω} **1.** νησί των Δωδεκανήσων μεταξύ τής Κα- λύμνου και τής Νισύρυυ **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. · - **κώτης** κ. (λόγ.) **Κώος** (ο). **Κώτισσα** κ. (λόγ.) **Κώα** (η).

[ητυμ. < αρχ. *Κώς,* αγν. ετύμου. πιθ. μικρασιατ. δάνειο. Η μυθολογία αποδίδει την ονομασία στη νύμφη *Κών.* θυγατέρα τού μυθικού βασιλιά τού νησιού Μέροπος. Κατά τη γενουατική κατοχή ονομαζόταν Lango (< άρθρο la + *τήν Κώ).* ενώ κατά την Τουρκοκρατία (1522-1912) είχε τν όνομα IstankOy (< μεσν. *εις την Κώ)*\.

κωσταντινάτο (τυ) -+ κω(ν)σταντινάτο **Κώστας** (Ο) -+ Κωνσταντίνος

κωφαλαλία (η) {χωρ. πληθ.} κώφωση που παρουσιάζεται είτε εκ γενετής είτε σε πολύ νεαρή ηλικία και έχει ο)ς αποτέλεσμα την παρε- μπόδιση τής ομιλίας, εφόσον το άτομο που δεν ακούει τους ήχους τού περιβάλλοντος δεν μπορεί να τους αναπαραγάγει. **κωφάλαλος,** -η, -ο [Ι897] ΙΑΤΡ. αυτός πυ πάσχει από κωφαλαλία: *ίδρυμα / σωματείο / ο χολή / γλώσσα κωφαλά?·.ων.* **κωφεύω** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {κώφευσαΙ **1.** (α) είμαι κουφός (β) προσποιούμαι ότι δεν ακούω ΣΥΝ. κάνω τον κουφό 2. μένω ασυγκίνητος σε παρακλήσεις, δεν δίνω προσοχή σε παρατηρήσεις ή συστάσεις ούτε υπακούω σε διαταγές: *η κυβέρνηση κωφεύει στις κραυγές διαμαρτυρίας τού λαού* | | or *αρμόδιοι κωφεύουν στις εκκλήσεις των περίοικων για καθαρισμό των φρεατίων* ΣΥΝ. αδιαφορώ, μένω απαθής ΑΝΤ. εν- διαφέρυμαι. – **κωφότητα** (η) [αρχ.Ι (σημ. 1).

κωφός, -ή, -ό -> κυυφός **κωφότητα** (η) -* · κωφεύο)

κώφωση (η) {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις. -ώσεων} **1.** ΙΑΓΡ. η άμβλυνση και κυρ. η πλήρης απώλεια τής λειτυυργίας τής ακοής (λ.χ. κατόπιν βλάβης στον έξω ακουστικό πόρο, στο τύμπανο, στην κοιλότητα τού τυμπάνου και στα ακουστικά οστάρια) ΣΥΝ, κωφότητα, (καθημ.) κουφαμάρα · 2. ΓΛΩΣΣ. η τροπή άτονου ανοικτού φωνήεντος στυ αντίστοιχο κλειστό (τυ «ε» σε «ι», τυ «ο» σε «ου»), που παρατηρείται στα βόρεια ιδιώματα τής Ν. Ελληνικής, λ.χ. *πιδί* (αντί *παιδί), κουπάδ'* (αντί *κοπάδι)* κ.λπ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάλεκτος.*

[Ι ·:Ι ΥΜ. < αρχ. *κώφωσις < κωφώ < κωφός].* **κώχη** (η)

> κόγχη

Λ, λ: λάμβδα / λάμδα / λάβδα, **το ενδέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Στην προφορά τού γράμματος δεν υπάρχει ουσιώδης διαφορά -όπως συμβαίνει με άλλα γράμματα- ανάμεσα στην αρχαία και τη νεότερη προφορά του (για την ακρίβεια, ανάμεσα στον φθόγγο που δήλωνε το αρχαίο και το νεότερο γράμμα Λ). Αντίθετα, στην παράσταση τού γράμματος υπήρξε σημαντική διαφορά. Το προευκλείδειο αττικό λάμβδα ήταν περίπου όπως το λατινικό κεφαλαίο L (δηλ. το λάμβδα τού ελληνικού χαλκιδικού αλφαβήτου, που αποτέλεσε το μετέπειτα λατινικό αλφάβητο, αφού πρώτα μεταφέρθηκε στην Κ. Ιταλία), ενώ το ιωνικό και κορινθιακό πλησίαζαν προς το σχήμα τού γράμματος Γ με τη δεξιά κεραία να σχηματίζει οξεία γιονία. Με προέκταση αυτής τής κεραίας δια- μορφ6)θηκε στο ευκλείδειο αττικό αλφάβητο (το αλφάβητο μετά το 403 π.Χ.) το συμμετρικό στις δύο κεραίες του Λ. που χρησιμοποιούμε και σήμερα. Είναι ενδιαφέρον ότι στο συλλαβογραφικό αλφάβητο τής Γραμμικής γραφής Β (1450-1200 π.Χ.). που προηγήθηκε τής αλφαβητικής γραφής,** λάμβδα **και** ρω. **δηλ. και τα δύο «υγρά» λεγάμενα σύμφωνα, δηλώνονταν με το ίδιο συλλαβόγραμμα (συμβατικά με το συλλαβόγραμμα τού** ρω): **rc-u-ko =** *?^ευκός,* **me-ri =** *μέ/Λ,* **αλλά e-ru-to-ro =** *ερυθρός.* **Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής ανάγουν το γράμμα** *?^άμβδα* **στο βορειοσημιτικό γράμμα lamed (ή lamedh). που δήλωνε πιθ. «τη βουκέντρα». Ο Γιάννης Ψυχάρης σε ειδική μελέτη του («Lamed et lambda» το 1912) υποστήριξε την εξής προέλευση τής ονομασίας τού γράμματος:** *famed* > **λάμδα* > *λάβδα* **(το** *μ* **ετράπη σε** *β* **προ τού** *δ)* > *?^άμβδα* **(με ανάπτυξη τού «παρασιτικού ερρίνου** *μ»* **όπως στα** *Παφ/.αγόνες* > *Παμφλαγόνες, Ιάβλιχος*

Ιάμβλιχος). **Η ανάπτυξη τού** *μ* **μπορεί να ερμηνευθεί απλούστερα ως αναλογική (παρετυμολογική) επίδραση από το** *λαμβ-άνω.* **Από το αρχαίο** *λάμβδα* **προήλθαν οι νεότεροι, απλοποιημένοι στην προφορά, τύποι** λάμδα **και** λάβδα. **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *αλφάβητο, γραφή.*

Λ, λ λάμβδα κ. λάμδα κ. λάβδα· το ενδέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *λάμβδα. αριθμός).* **λα** (το/η) {άκλ.} μους. νότα τής ευρωπαϊκής μουσικής κλίμακας, που βρίσκεται μετά το σολ και πριν από το σι: *- μινόρε / ματζόρε / δίεση.* ΙΕΤΥ.Μ. < λατ. la, βλ. λ. *νότα\.*

λάβα

(η) ΙΧ^{ω}Ρ· πληθ.} φυσικό ρευστό και διάπυρο πετρογενές υλικό (μάγμα) από το εσωτερικό τής γης, που χύνεται στην επιφάνειά της με τις εκρήξεις των ηφαιστείων: *πυκνόρρευστη / καυτή / στερεοποιημένη / καταστροφική ~ || η ~ κά/.υψε την Πομπηία μετά την έκρηξη τού Βεζούβιού.*

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. lava «πλημύρα» < ρ. lavare «πλένω» < λατ. lavo], **λαβαίνω** ρ. -+ λαμβάνω

λάβαρο (το) {λαβάρ-ου | -ων} σημαία με ζωγραφικές ή κεντητές παραστάσεις, που αναρτάται σε κοντάρι με τρόπο που να κρέμεται προς τα κάτω: *εκκλησιαστικό* (με αγιογραφικές παραστάσεις) / *πολεμικό* · (Ι ~ *συλλόγου / σωματείου || ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ύψωσε το ~ τής επανάστασης στην Αγ. Λαύρα.*

ΙΠΤΥ.Μ. < μεσν. *λάβαρον* < λατ. labarum «βασιλική σημαία»|. **λάβδα** (το) > λάμβδα

λαβδακισμός (ο) [μτγν.| {χωρ. πληθ.} η ελαττωματική άρθρωση τού φθόγγου Λ (λάμβδα). **λαβδανο** (το) {λαβδάν-ου | -ων) καταπραϋντικό φάρμακο, που προ- έρχεται από επεξεργασία τού οπίου και θεραπεύει τους σπασμούς και τους πόνους τής κοιλιακής χώρας.

Ι ΕΤΥΜ. Λντιδάν., < λατ. laudanum / ladanum / ledanum < αρχ. *λήδανον ί λάδανον,* σημιτ. δάνειο, πβ. αραβ. ladan. ασσυρ. ladunu]. **λαβείν** (το) {άκλ.} (στη λογιστική) ένδειξη στο δεξιό μέρος τού λογαριασμού. κάτω από την οποία εγγράφονται αυτά που έχει πάρει κανείς από τους άλλους, οι οφειλές συν. πίστωση λντ. δούναι, χρέωση· φρ. ***δούναι και λαβείν*** *(δούναι και λαβεΐν)* (αρχαιοπρ.) (i) κάθε οικονομική συναλλαγή: *η επιχείρηση αποφάσισε να σταματήσει τα - με τις ύποπτες εταιρείες* συν. πάρε- δώσε, (λαϊκ.) αλισ(ι)βερίσι, νταραβέρι (ii) (κατ' επέκτ.) σχέση, συναναστροφή.

[ετυμ. < αρχ. λαβείν. απρφ. αορ. β' τού ρ. *λαμβάνω*[. **λαβή** (η) **1.** ειδικό εξάρτημα ή προεξοχή εργαλείου ή σκεύους, το οποίο μπορεί κανείς να το πιάσει και να το χειριστεί ή να κρατηθεί από αυτό: *κοκκαλένια / μεταλλική / ξύλινη / πορσε/λνινη - || ~ δο- κείου / πιστολιού ί σπαθιού / τσεκουριού / αξίνας / αλετριού / μαχαιριού ι στάμνας* συν. πιάσιμο, χερούλι, πόμολο (ντουλαπιού), (για αγγεία) αφτί. (για εργαλεία) στειλιάρι 2. αθλ. τεχνική των αθλημάτων πάλης, με την οποία ο παλαιστής ακινητοποιεί τον αντίπαλό του ή τον μετακινεί όπως ο ίδιος θέλει, έχοντας πιάσει μέλος τού σώματός του με τα χέρια του: *η ριφοκίνδυνη - τού έδωσε την οριστική νίκη* [] *επικίνδυνη ι απαγορευμένη / αποτυχημένη* ~ ΣΥΝ. πιάσιμο 3. (μτφ.) αφορμή, πρόφαση· κυρ. στη ΦΡ. ***δίνω λαβή*** (για κάτι) δίνω σε κάποιον το δικαίωμα ή την αφορμή να πει ή να κάνει κάτι (εναντίον μου): *η στάση του δίνει λαβή για κάθε είδους σχόλια.* σχολιο λ. *λαμβάνω.* |ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *λαβ-.* από το οποίο και απρφ. αορ. β' *λαβείν* τού ρ. *λαμβάνω* (βλ.λ.)].

λαβίδα (η) **1.** όργανο που αποτελείται συνήθ. από δύο όμοια σκέλη ενωμένα στη μία τους πλευρά και το οποίο χρησιμοποιείται για να πιάνουμε, να συγκρατούμε. να τραβούμε ή να μετακινούμε κάτι συγκρατώντας το μεταξύ των δύο ελεύθερων άκρων των σκελών του (λ.χ. η τσιμπίδα, η τανάλια, ο κόφτης, τα τσιμπίδια των φρυδιών κ.λπ.): *χειρουργική / μεταλλική / αποστειρωμένη ~ || - ηλεκτροκόλλησης || ~ για τα κάρβουνα / τον πάγο / τα γραμματόσημα* 2. εκκλις. το σκεύος που έχει σχήμα κουταλιού και με το οποίο ο ιερέας δίνει τη Θεία Μετάληψη: *χρυσή / πολύτιμη* - συν. (οικ.) κουταλάκι. σχολιο λ. */.αμβάνω.*

[ετυμ < αρχ. *λαβίς. -ίδος* < θ. *?.αβ-.* από όπου και απρφ. αορ. β' */.αβεΐν* τού ρ. *?.αμβάνω\.*

λαβομάνο (το) η λεκάνη που χρησιμοποιείται για το πλύσιμο των χεριών και τού προσώπου· και συνεκδ. το έπιπλο που φέρει νιπτήρα: *πορσελάνινο / φορητό* ~ ΣΥΝ. νιπτήρας. Κπίσης λαβομάνος (ο).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. lavamano < lavo «πλένω» + mano «χέρι»{.

λάβρα (η) {χωρ. πληθ.} 1. πολύ μεγάλη ζέστη· κυρ. στη ΦΡ. *φωτιά και λάβρα* βλ. λ. *φωτιά* 2. (μτφ.) πολύ δυνατός έρωκας: *τον καίει - για τη Λενιώ.*

Ιετυμ. μεσν. θηλ. τού αρχ. επιθ. *λάβρος* (βλ.λ.)].

λαβράκι (το) Ιχωρ. γεν.} (παλαιότ. ορθ. *λαυράκι)* (κοινό όν. για το αρσ. και το θηλ. ψάρι) 1. ψάρι που ζει σε παράκτια ή υφάλμυρα νερά, έχει μήκος 70 εκατοστά, βάρος J0 έως 14 κιλά και αλιεύεται για το νόστιμο, λευκό του κρέας: ~ *βραστό / ψητό* 2. (μτφ.) μεγάλη και ανέλπιστη επιτυχία· κυρ. στη φρ. *πιάνω / βγάζω λαβράκι* ανακαλύπτω κάτι σημαντικό· (για δημοσιογράφο) βγάζω σημαντική είδηση: *ο ρεπόρτερ έπιασε λαβράκι: βρήκε τον άνθρωκο-κ/.ειδί στην υπόθεση τού φόνου* ΣΥΝ. κελεπούρι.

[f.tym. < μτγν. *λαβράκιον.* υποκ. τού αρχ. *λάβραξ. -ακος* < *λάβρος].*

λάβρος, -α. -ο αυτός που έχει μεγάλη ορμή: *κατέφθασε λάβρος στο γραφείο κι άρχισε να ωρύεται || ~ ο υπουργός επετέθη με οξείς χαρακτηρισμούς κατά των επικριτών του* ΣΥΝ. ακάθεκτος, ασυγκράτητος. ορμητικός, φουριόζος ΑΝΊ. ήπιος, χαλαρός.

Ιετυμ. αρχ., πιθ. συνδ. με τους αρχ. τ. *λαβεΐν* (βλ.λ.) και *λάζομαι* «λαμβάνω, αποκτώ», ενώ. κατ' άλλη άποψη, συνδέεται με το λατ. rabies «ορμή» μέσω ανομοιώσεως: **ράβρος* > *λάβρος* (άποψη λιγότε- ρο πιθανής.

λαβυρινθίτιδα (η) ΙΑΤΡ. φλεγμονή τού ομώνυμου τμήματος τού αφτιού. τού λαβυρίνθου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. Jabyrinihiiis].

λαβύρινθος (ο) {λαβυρίνθ-ου | -ων. -ους! 1. μυθολ. η κατοικία τού Μινώταυρου (βλ.λ.) στην Κρήτη, την οποία κατασκεύασε ο Δαίδαλος και την οποία αποτελούσαν πολύπλοκοι διάδρομοι, πολλοί από τους οποίους ήταν αδιέξοδοι. ενο> μόνον ένας οδηγούσε από το κέντρο στην έξοδο (βλ. κ. λ. *μίτος) 2.* (μτφ.) φυσικός χώρος ή κτήριο περίπλοκης κατασκευής, όπου είναι δύσκολο να προσανατολιστεί κανείς και να κινηθεί χωρίς να χαθεί: *η κατασκευή ήταν σύγχρονη, αλλά απυ- τελούσε λαβύρινθο για τον απλό επισκέπτη* 3. (μτφ.) οτιδήποτε παρουσιάζει περιπλοκότητα και δυσκολία ως προς την κατανόηση, την παρακολούθηση ή την επίλυσή του: *χάθηκε στον ~ τής γραφειοκρατίας και δεν βρήκε το δίκιο του* συν. δαίδαλος, αδιέξοδο αν γ. ευκολία. απλότητα · 4. ιλτρ. το εσωτερικό μέρυς τού ανθρώπινου αφτιού, που αποτελείται από τον κοχλία και την αίθουσα με τους ημικυκλι- κούς σωλήνες: *φλεγμονή / πόνος / τραυματισμός τού λαβυρίνθου.* — λαβυρινθικός, -ή. **ό* (σημ. 4).

[ι-ΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. da-pu-ri-to. με προβληματική ανάγνωση), λ. προελλην., όπως φαίνεται από το επίθημα *-ινθος.* Υπάρχει η άποψη ότι η λ. συνδ. με το μτγν. */Λβρος.* το οποίο αποτελεί το λυδικό όνομα για τον αφίστομο πέλεκυ, οπότε η λ. *λαβύρινθος* θα προσδιόριζε έναν χώρο εξουσίας, ενώ, κατ' άλλη εκδοχή, ανάγεται στο αρχ. *λαύρα «* πέρασμα , λιθόστρωτος δρόμος». Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. labyrinth, γαλλ. labyrinthc κ.ά.].

λαβυρινθώδης, -ης. -ες |αρχ.| {λαβυρινθώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) 1. αυτός που είναι όμοιος με λαβύρινθο, δαιδαλώδης, χωρίς διέξοδο 2. (μτφ.) ακαταλαβίστικος, πολύπλοκος ή μπερδεμένος: *οι - δια*

δικασίες τής γραφειοκρατίας || η ~ δομή τον υπουργείου ΣΥΝ. δαιδαλώδης. Επίσης **λαβυρινθοειδής,** -ής, -ές. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **λαβωματιά** (η) (εκφραστ.) **1.** ο τραυματισμός ή η πληγή από όπλο ή μαχαίρι: *είχε μια μικρή - στο στήθος* ΣΥΝ. λάβωμα, τραύμα **2.** (μτφ.) κάθε ψυχικό τραύμα και ιδ. ο ερωτικός καημός: *τού έρωτα οι ~* ΣΥΝ. (λαϊκ.) νταλκάς, σεβντάς, μεράκι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *λάβωμα, -ατος* + *-ιά].* **λαβώνω** ρ. μετβ. {λάβω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** προκαλώ τραύμα με όπλο ή μαχαίρι: *τον λάβωσαν τα βόλια τού εχθρού* ΣΥΝ. τραυματίζω, πληγώνω 2. (μτφ.) προκαλώ συναισθηματική ταραχή, συνήθ. απογοήτευση ή ερωτικό καημό: *με λάβωσε η ματιά της* συν. πληγώνω, ταράζω, αναστατώνω **3.** (η μτχ. ***λαβωμένος***, *-η, -υ*) αυτός πυυ έχει πληγωθεί· ο τραυματίας: *«οι ~ με τον επίδεσμο και τα δεκανίκια»* (Οδ. Ελύτης). — **λάβωμα** (το) [μεσν.Ι. σχόλιό λ. *λαμβάνω.*

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *λαβή.* επειδή η λαβή με βίαιο τρόπο μπορεί να προκαλέσει σωματική βλάβη Ι. **λαγάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) είδος άζυμου ψωμιού με σουσάμι στην επιφάνειά του. σχήματος επίπεδου και ελλειψοειδούς, που τρώγεται παραδοσιακά την Καθαρά Δευτέρα: *πατροπαράδοτη* [ΕΤΥΜ. < μτγν. *λάγανον*-λεπτή πίτα» (με αλλαγή γένους) < αρχ. *λα- γαίω* «απολύω, αφήνω - χαλαρώνω» < **αάγος* < **s!og-*, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **slcg-* «χαλαρός, μαλακός», πβ. λατ. laxus (> γαλλ. Jache), laxare «χαλαρώνω, αφήνω» Ο γαλλ. laisscr, ισπ. dejar). αρχ. γερμ. slinc «χαλαρός», αγγλ. slack κ.ά. Ομόρρ. *λαγ-αρός. λάγ-νος, λαγών (-όνα). λήγ-ω* κ.ά.]. **λαγαρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.Ι {λαγάρισ-α, -τηκα. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) (σπάν.-λαϊκ.) καθαρίζω υγρό από ξένα σώματα, το κάνω διαυγές: *~ το νερό / το κρασί* ΣΥΝ. φιλτράρω, ραφινάρω, διυλίζω, λαμπικάρω ♦ **2.** (αμετβ.) (για υγρό) γίνομαι διαυγής, ολοκάθαρος: *λαγάρισε το νερό.* — **λαψάριαμα** (το) Ιμεσν.). **λαγαρός,** -ή. -ό αυτός που είναι απαλλαγμένος από ξένα σώματα: *~ νερό / κρασί / χρυσάφι / ασήμι* συν. καθαρός, διαυγής, διαφανής, λαμπίκος, αμιγής, ατόφυος λντ. θολός, αφιλτράριστος. — **λαγαρότητα** (η) Ιμτγν.Ι.

[ετυμ. αρχ. < *λαγαίω* «απολύω, αφήνω - χαλαρώνω» < **λάγος* < **sbg-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού J.E. **sleg-* «χαλαρός, μαλακός», πβ. σανσκρ. slaksna- «ολισθηρός, ισχνός», λατ. laxus «χαλαρός» (> γαλλ. Jache), αρχ. γερμ. sJinc «χαλαρός - αριστερός», γερμ. link «αριστερός» κ.ά. Ομόρ. *λάγ-ανον* (> *λαγάνα), λάγ-νος. λαγ-ών (-όνα). ?.ήγ-ω* κ.ά.|. **λαγγεύω** ρ. αμετβ. {λάγγ-εψα, -εύτηκα, -εμένος) (κυρ. στη μτχ. ***λαγγεμένος***, *-η, -ο)* νιώθω και εκδηλώνω ερωτισμό, λιγίόνομαι από πόθο: *λαγγεμένη ματιά / Ανατολή* συν. λιγώνομαι, ποθώ. — **λάγγεμο** (το) (μεσν.].

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *λαγγάζω* «ενδίδω, υποχωρώ» < **sj(n)g-*. συνεσταλμ. βαθμ. (με έρρινο ένθημα -η-) τού Ι.Ε. **sleg-* «χαλαρός, μαλακός», πβ. λατ. langueo «ατυνώ, χαλαρώνω» (> γαλλ. languir), αρχ. γερμ. slinc «χαλαρός» κ.ά. Ομόρρ. *λαγ-αρός, ?>.άγ-νος, λαγ-ών (-όνα). λήγ-ω* κ.ά.].

λαγήνι κ. **λαήνι** Ιμεσν.] (το) {λαγην-ιού | -ιών) μικρό, πήλινο, γυάλινο ή μετάλλινο δοχείο με στενό στόμιο και δύο χερούλια, που χρησιμοποιείται συνήθ. για τη μεταφορά, αποθήκευση και διατήρηση υγρών, κυρ. νερού: *σπασμένο / γεμάτο* - ΣΥΝ. σταμνί, (επίσ.) υδρία. — (μεγεθ.) **λαψήνα** (η) Ιμεσν.].

[ετυμ. < μτγν. *λαγύνιον.* υποκ. τού αρχ. *λάγυνος* / μτγν. *?Λγηνυς,* αγν. ετύμου. πιθ. συνδ. με χετt. lahanni «φιάλη», το οποίο είναι δάνειο από την ακκαδική].

λαγιαρνί (το) {λαγιαρν-ιού | -ιών) (λαϊκ.) αρνί με μαύρο τρίχωμα.

[ετυμ. < *λάγιος* (βλ.λ.) + *αρνι\.* **λόγιος,** -ια, -ιο (λαϊκ.) (για πρόβατα) αυτός που έχει σκούρο τρίχωμα· (κατ' επέκτ.-σπάν.) μελαμψός, σκούρος: *- πρόβατο / πρόσωπο* ΣΥΝ. μαύρος αντ. άσπρος, λευκός.

[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < αλβ. laj «ψαρός». Έχει προταθεί η σύνδεση με αρωμ. laiuj.

Λαγκαδάς (ο) πόλη τής Κ. Μακεδονίας στον νομό Θεσσαλονίκης.

| ΕΤΥ.Μ. < *λαγκάδι],* **λαγκάδι** (το) {λαγκαδ-ιού | -ιών) κοιλάδα, φαράγγι ιδ. δασώδες, ανάμεσα σε βουνά ή λόφους ή σε απότομο έδαφος: *βαθύ ί απότομο / ξερό ~ || -λάμπει ο ήλιος στα βουνά, λάμπει και στα ~»* (δημοτ. τραγ.). Επίσης **λαγκόδα** |μεσν.| κ. **λαγκαδιά** (η).

Ιετυμ. μεσν., πιθ. υποκ. τού *λαγκάς. -άδος* «κοιλάδα» < *λάγκος*< αρχ. *λάκκος.* Κατ' άλλη άποψη, < **λακκάδιον,* υποκ. τού αρχ. *λάκκος.* ενώ έχει προταθεί και η αναγωγή τής λ. σε αρχ. σλαβ. lang «χαράδρα». Δεν ευσταθεί η εκδοχή περί συμφυρμού των λ. *λάκκος* και *άγκος* «χαράδρα», καθώς και η αναγωγή σε **λογγάδιον.* υποκ. τού *λόγγος*|. **λαγνεία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.) η διαρκής και έντονη επιθυμία για ερωτική συνεύρεση, η έντονη έκφραση ερωτισμού: ron *κοίταξε με μάτια γεμάτα* ~ συν. φιληδονία, ηδυπάθεια. **λάγνος,** -α, -ο **1.** αυτός που τον διακρίνει η διαρκής διάθεση για σεξουαλική επαφή ΣΥΝ. ερωτιάρης, ηδυπαθής, έκλυτος αντ. σεμνός, εγκρατής 2. αυτός που προκαλεί ερωτικό πόθο. που εκφράζει ερωτισμό: *- κορμί / βλέμμα* ΣΥΝ. φιλήδονος, προκλητικός.

Ιετυμ. αρχ. < **slog-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.ΓΞ. **sleg-* «χαλαρός, μαλακός», για το οποίο βλ. λ. *λαγαρός.* Η ετυμολογία δείχνει ότι η αρχική σημ. τής λ. *λάγνος* θα ήταν «αυτός που εγκαταλείπεται εξ ολοκλήρου στις ηδονές, ο έκλυτος»], **λαγοκοιμάμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {λαγοκοιμήθηκα) κοιμάμαι πολύ ελαφρά (με αποτέλεσμα να ξυπνάω με το παραμικρό) ΣΥΝ. μι- σοκοιμάμαι. κοιμάμαι με το ένα μάτι. σχολιο λ. *αποθετικός.* **λαγάνα** (η) (συνήθ. στον πληθ.) ΙΑΤΡ. καθένα από τα πλάγια μέρη τής λεκάνης. Επίσης **λαγόνι** (το). — **λαγόνιος,** -α, -ο.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *λαγών, -όνος (ή ι ό)* < **λάγος* < **slag-*, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Κ. **slcg-* «χαλαρός, μαλακός», πβ. αρχ. γερμ. slinc, αρχ. αγγλ. slacc. αρχ. ιρλ. lacc κ.ά. Ομόρρ. *λάγ-ανον* (> *λαγάνα), λαγ-αρός, λάγνος. λήγ-ω* κ.ά.].

λαγοπόδαρο (το) **1.** το πόδι τού λαγού **2.** το κομμένο άκρο τού ποδιού σκοτωμένου λαγού, το οποίο θεωρείται ότι φέρνει τύχη και χρησιμοποιείται ως φυλαχτό, **λαγοπόδαρος,** -η, -ο (μτφ.) αυτός που είναι γρήγορος στα πόδια ΣΥΝ. γοργοκίνητος, γοργοπόδαρος αν γ. αργοκίνητος, αργός, **λαγοπροβιά** (η) η προβιά, το τομάρι τού λαγού ΙΥΝ. λαγοτόμαρο, **λαγός** (ο) (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ. ζώο) **1.** τετράποδο θηλαστικό μικρού μεγέθους με μεγάλα όρθια αφτιά, που ζει στην εξοχή και το κυνηγούν για το νόστιμο κρέας του, γνωστό για την ταχύτητά του και συνώνυμο τής δειλίας· φρ. (α) ***γίνομαι λαγός*** εξαφανίζομαι τρέχοντας πολύ γρήγορα, σαν λαγός ΣΥΝ. γίνομαι Λούης αν γ. περπατάω σαν χελώνα (β) ***άλλα τα μάτια τού λαγού κι άλλα τής κουκουβάγιας*** βλ. λ. *άλλος* (γ) ***τάζω (αε κάποιον) λαγούς με πετραχήλια*** βλ. λ. *πετραχήλι* (δ) ***βγάζω λαγό*** *ανακαλύπτω* κάτι πολύ σημαντικό (για μια έρευνα, υπόθεση κ.λπ.): ο *ρεπόρτερ έβγα?^ε λαγό στην υπόθεση τής δοΑ.οφονίας τού υπουργού* συν. πιάνω λαβράκι (ε) (παροιμ.) ***λαγός τη φτέρη έσειε κακό τής κεφαλής του / τού κεφαλιού του*** για πρόσωπο τού οποίου η απροσεξία ή η επιπολαιότητα αποβαίνει εις βάρος τυυ **2.** φαγητό με το κρέας τού παραπάνω ζώου: *~ στυφάδο* **3.** αθλ. (αργκό) ο αθλητής που στους αγώνες δρόμου, κυρ. μεγάλων αποστάσεων. φεύγει μπροστά και προπορεύεται, δίνοντας τον ρυθμό στην κούρσα, αλλά δεν τερματίζει στις πρώτες θέσεις. — (υποκ.) **λα- γουδάκι** (το). **λαγουδίνα** (η).

Ιετυμ. < αρχ. *λαγώς! λαγό)ς*< *λαγωός,* πιθ. < **λαγ(ο)-ω[υσ!ός*«αυτός που έχει μαλακά / χαλαρά αφτιά» < **λάγος* «χαλαρός» (βλ. λ. *λαγαρός) + ους* «αφτί>>, οπότε πρόκειται για περιγραφικό σύνθετυ, που ομοιάζει σημασιολογικά με τα οσετ. tarqiis «λαγός» (κατά γράμμα «μακριά αφτιά»), περσ. xargos «αφτιά γαϊδάρου», βερβερ. butmcrzgin «ζώο με μακριά αφτιά»], **λαγοτόμαρο** (το) το τομάρι τού λαγού συν. λαγοπροβιά, **λαγουδέρα** (η) (λαϊκ.) ναυτ. το μακρόστενο (σιδερένιο ή ξύλινο) στέλεχος, με το οποίο κινεί κανείς το πηδάλιο βάρκας, γενικότ. μικρού σκάφους: *ξύ?ανη / βαριά* ~ ΣΥΝ. δοιάκι.

ΙΕΤΥΜ. Ονομάστηκε έτσι επειδή αρχικώς έμοιαζε με το ραβδί που χρησιμοποιούσαν στο κυνήγι των λαγών|. **λαγούμι** (το) {λαγουμ-ιού | -ιών) κάθε υπόγειο όρυγμα, συχνά για την αποχέτευση, τη λειτουργία ορυχείου ή την τοποθέτηση εκρηκτικών: *τα ποντίκια σκάβουν λαγούμια || of πολιορκημένοι βγήκαν έξω από την πόλη μέσα από τα ~* συν. υπόνομος, οχετός.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. lagim|. **λαγουμ(ι)τζής** (ο) {λαγουμ(ι)τζήδες) (λαϊκ.) πρόσωπο που ανοίγει υπόγειες στοές ή τοποθετεί εκρηκτικά μέσα σε αυτές.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. lagimcij.

λαγούτο (το) - > λαούτο

λαγύνι (το) -»λαγήνι

λαγωνικό (το) **1.** σκύλος ειδικά εκπαιδευμένος για να κυνηγά θηράματα: *έξυπνοι εκπαιδευμένο ι γρήγορο ~* ΣΥΝ. ζαγάρι, κυνηγόσκυλο **2.** (μτφ.) αστυνομικός που διακρίνεται για την ικανότητά του να εξιχνιάζει εγκλήματα και να εντοπίζει εγκληματίες ή δημοσιογράφος που ανακαλύπτει κάποια σημαντική είδηση: *τα ~ τής Ασφάλειας βρήκαν την άκρη τού μυστηριώδους φόνου* ΣΥΝ. τζιμάνι, άσος, σαΐνι. [είύμ. μεσν. < αρχ. *λακωνικός (κύων),* με παρετυμολογική επίδρ. τής λ. *λαγός\.*

λαγώφθαλμος (ο) Ιμτγν.Ι **1.** ΙΑΤΡ. πάθηση τού οφθαλμού, κατά την οποία τα βλέφαρα δεν κλείνουν (δηλ. είναι μισάνοιχτα) κατά τον ύπνο 2. αυτός που πάσχει από λαγιόφθαλμο.

[ετυμ. Λντιδάν.. < γαλλ. lagophthalmie < lagophtbalmc < μτγν. *λαγώ-φθαλμος* < αρχ. *λαγώς* + *οφθαλμός* (με έκταση τού αρχικού φωνήε- ντοα εν συνθέσει)], **λαγώχειλος** (ο) [μτγν.Ι **1.** ιατρ. δυσπλασία τού άνω χείλους, που χαρακτηρίζεται από κάθετη, έκκεντρη σχισμή που ξεκινάει από τη μύτη και φτάνει στο άνω χείλος 2. αυτός που πάσχει από την παραπάνω δυσπλασία.

Ιετυμ. < μτγν. *λαγώχειλος* < αρχ. *λαγω-ός* ο *λαγός) + χείλος}.* **λαδάδικο** (το) (λαϊκ.-παλαιότ.) το εργοστάσιο παραγωγής λαδιού ή τυ κατάστημα όπυυ πα)λείται λάδι συν. (επίσ.) ελαιοπωλείο. **λαδάς** (ο) {λαδάδες) (λαϊκ.) **1.** ο έμπορος (ή και ο παραγωγός) λαδιού ΙΥΝ. λαδέμπορος **2.** ναυτ. αυτός που φροντίζει για τα λάδια στις μηχανές συν. θερμολαδάς, **λαδέμπορος** (ο) {λαδεμπόρ-ου | -ων. -ους) πρόσωπο που εμπορεύεται λάδι συν. ελαιυπώλης. (λαϊκ.) λαδάς. Επίσης (λαϊκ.) **λαδέμπορας, λαδερό** (το) **1.** το δοχείο που χρησιμοποιείται για τη φύλαξη μικρής ποσότητας λαδιού και το σερβίρισμά του: *γυάλινο / παραδοσιακό* ~ συν. λαδικό, ροΐ 2. μικρό δοχείο με λιπαντική ουσία που χρησιμοποιείται για τη λίπανση των μηχανών ΣΥΝ. λαδωτήρι, λιπαντήρας · **3.** καθένα από τα λαδερά φαγητά (βλ. λ. *λαδερός).* **λαδερός,** -ή. -ό Ιμεσν.Ι **1.** αυτός που είναι πλούσιος σε λάδι ΣΥΝ. ελαιώδης 2. (στη μαγειρική) αυτός που έχει παρασκευαστεί μόνο με ελαιόλαδο, χωρίς άλλα λιπαρά ή βούτυρο · (συνεκδ.) ο νηστήσιμος: ra *~ φαγητά* (φασολάκια, μπάμιες, αρακάς κ.λπ.) *χαρακτηρίζουν τη μεσογειακή κουζίνα.* **λαδής,** -ιά. -ί **1.** αυτός πυυ έχει μουντό πράσινο χρώμα, σαν αυτό τού λαδιού: *~ ύφασμα* ΣΥΝ. χακί **2.** ***λαδί*** (το) το ίδιο το μουντό πράσινο ^ρώμα τού λαδιού, **λαδί** (το) {λαδ-ιού | -ιών) **1.** το εδώδιμο, παχύρρευστο υγρό που παρά- γεται από τη σύνθλιψη και την κατεργασία των καρπών τής ελιάς:

ταγγισμένο ι παρθένο (από την πρώτη έκθλιψη τού ελαιοκάρπου. το οποίο πληροί καθορισμένα κριτήρια· θεωρείται εκλεκτή τροφή) / *ράφι ναρισμένο* (ή *εξευγενισμένο*' από την επεξεργασία κατο>τερης ποιότητας ελαιοκάρπων, ώστε να πλησιάζει την ποιότητα τού καθαρού λαδιού) / *αγνό* / *εδώδιμο* (μείγμα εξευγενισμένου και παρθένου λαδιού) / *θρεπτικό ι νοθευμένο* - συν. ελαιόλαδο, έλαιο· φρ. (α) ***βάζω το λάδι (κάποιου)*** υποβάλλω (κάποιον) σε ταλαιπωρία: *μου 'βγάλε το λάδι όλη μέρα. τραβώντας με απ' το ένα μαγαζί στο άλλο* συν. ταλαιπωρώ. καταπονώ, βασανίζω, ξεθεώνω ανγ. ξεκουράζω (β) ***μου βγαίνει το λάδι*** υφίσταμαι ταλαιπωρίες: *μον βγήκε το λάδι από την πολλή δουλειά* συν. ταλαιπωρούμαι (γ) (λαϊκ.) ***βγαίνω λάδι*** καταφέρνω να αθωωθώ, να αποφύγω την καταδίκη ή γενικότ. να μη θεωρηθώ υπεύθυνος (για κάτι): *οι κατηγορίες ήταν σοβαρές, αλλά τελικά βγήκε λάδι* jj *δεν φτάνει που κάνει ένα σωρό παρανομίες. βγαίνει κι από κάνα) λάδι όποτε προκύψει θέμα* ΙΥΝ. απαλλάσσομαι, αθαχόνομαι (δ) ***βάζω λάδι (σε κάποιον)*** (i) αλείβω (κάποιον) με αντηλιακό (ii) γίνομαι νοννός, βαφτίζω: *λένε ότι παίρνεις τις συνήθειες αυτού που σου βάζει το λάδι* συν. λαδώνω (ε) (μτφ.) ***ρίχνω λάδι στη φωτιά*** προκαλώ την αναζωπύρωση τής έντασης, ιδ. στις σχέσεις ανθρώπων, οξύνω τα πνεύματα: *με τα λόγια που είπε. έριξε λάδι στη φωτιά κι άναψε ο καβγάς* Κ *είναι που είναι εκνευρισμένος, μη ρίχνεις λάδι στη φωτιά, λέ- γοντάς του κι άλλα* συν. ερεθίζω αντ. ηρεμώ, καταπραΰνω (στ) ***βάζω από την πέτρα λάδι*** δεν αφήνω ευκαιρία ανεκμετάλλευτη (ζ) ***φάε λάδι κι έλα βράδυ*** για τις αφροδισιακές ιδιότητες που αποδίδονται στο ελαιόλαδο (η) ***τρεις το λάδι, τρεις το ξίδι, κι έξι το λαδόξιδο*** βλ. λ. *τρεις* 2. (α) (ειδικότ.) ρευστό στους 20°C προϊόν που αποτελείται από γλυκερίδια διαφόρων λιπαρών οξέων φυτικής ή ζωικής προέλευσης και μπορεί να περιέχει σε μικρές ποσότητες φωσφατίδια. ασα- πωνοποίητα συστατικά και ελεύθερα λιπαρά οξέα (β) κάθε υλικό με ελαιώδη υφή. το οποίο μπορεί να έχει φυτική, ζωική, ορυκτή ή χημική προέλευση και ποικίλες χρήσεις (λ.χ. ως λιπαντικό. αντηλιακό κ.ά.): *βιομηχανικό / ορυκτό / νδρογονωμένο* ~ || - *μαυρίσματος / για τη μηχανή* του *αυτοκινήτου* || *ο δρόμος είχε λάδια και νο μηχανάκι ανα- τράπηκε* ΣΥΝ. έλαιο · 3. (α) η τεχνική τής ελαιογραφίας, σύμφωνα με την οποία ο πίνακας ζωγραφίζεται με χρώματα διαλυμένα στο λάδι: *εκθέτει πίνακες σε* ~ *και ακουαρέλες* συν. ελαιογραφία, λαδομπογιά αντ. υδρογραφία, ακουαρέλα (β) (συνεκδ.) ο ίδιος ο πίνακας που έχει ζωγραφιστεί με την παραπάνω τεχνική: *εκθέτει Χάδια* και *παστέλ* ·

(ως επίθ. για τη θάλασσα) γαλήνιος, ακύμαντος: *μετά την καταιγίδα η θάλασσα ήταν -.* – (υποκ.) **λοδάκι** (το).

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *ἐλάδιον*. υποκ. τού αρχ. *έλαιον* (βλ.λ.). Η φρ. *ρίχνω λάδι στη φωτιά* αποδίδει τη γαλλ. jeter dc l'huile sur le feu|. **λαδιά** (η) **1.** λεκές από λάδι: *ένα πουκάμισο γεμάτο λαδιές* ΣΥΝ. κηλίδα 2. (καθημ.) πράξη που δεν είναι σύμφωνη με τους ηθικούς κανόνες ή/και με τον νόμο: *την έχει κάνει τη ~ του. γι'αυτό έχει τέτοιο ένοχο ύφος* συν. ατασθαλία, κομπίνα, απατεωνιά, **λαδικό** (το) **1.** μικρό δοχείο για επιτραπέζια χρήση και φύλαξη μικρής ποσότητας λαδιού: *γυάλινο ί παραδοσιακό / πήλινο / γεμάτο / τενεκεδένιο* - συν. λαδερό, ροΐ 2. μικρό δοχείο με λάδι για λίπανση μηχανημάτων. λαδωτήρι, **λαδίλα** (η) {χωρ. πληθ.} η χαρακτηριστική γεύση και μυρωδιά τού ελαιολάδου: *έντονη / ενοχλητική* -. **λαδόκολλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) χαρτί χαμηλής ποιότητας, που δεν απορροφά νερό ή υγρασία και χρησιμοποιείται ως περιτύλιγμα, καθώς και στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική: *αντί για τραπεζομά- ντη?<.α έστρωναν τα τραπέζια με λαδόκολλες* || *τύλιξε το κρέας στη ~ και το έβαλε στον φούρνο* ΣΥΝ. λαδόχαρτο, **λαδολέμονο** (το) {χωρ. πληθ.} σάλτσα από λάδι και λεμόνι, που χρησιμοποιείται στη μαγειρική για να νοστιμίζει τα κρεατικά και τα ψάρια: *ψάρι*

λαδομπογιά (η) (καθημ.) το ελαιόχρωμα (βλ.λ.): *ζωγραφική με λαδομπογιές* || *οι τοίχοι τής κουζίνας βάφτηκαν με* - ΣΥΝ. ελαιόχρωμα, λάδι λντ. υδρόχρωμα, νερομπογιά, πλαστικό. **— λαδομπτογιαπζω** ρ. **λαδόξιδο** (το) [μεσν.| **1.** σάλτσα από λάδι και ξίδι. που χρησιμεύει για να νοστιμίζει κυρ. σαλάτες: *αφού ανακατέψετε όλα τα υλικά, προσθέτετε ~ για τη γεύση* · φρ. ***τρεις το λάδι, τρεις το ξίδι, κι έξι το λαδόξιδο*** βλ. λ. *τρεις* · 2. σύνολο σκευών που προορίζονται για επιτραπέζια χρήση και φύλαξη μικρής ποσότητας λαδιού και ξιδιού: *φέρε το και το αλατοπίπερο στο τραπέζι.* σχόλιό λ. *πονόδοντος*. **λαδόπανο** (το) το ύφασμα με το οποίο τυλίγουν και σκουπίζουν τα μωρά, αμέσως μόλις τα βαφτίσουν: *μαλακό / άσπρο / μάλλινο* ~. **λαδοπαστέλ** (το) {άκλ.} χρώμα ζωγραφικής τριμμένο μέσα σε μαστίχα και ανακατεμένο με νέφτι, σπαρματσέτο και λάδι παπαρούνας. σκληρότερο από τα κοινά παστέλ. που χρησιμοποιείται σε σκληρό χαρτί, χαρτόνι ή μουσαμά, κυρ. στα προσχέδια για ελαιογραφίες ή έργα με ακρυλικά.

λαδορίγανη (η) {χωρ. πληθ.} μείγμα λαδιού με ρίγανη ως καρύκευμα σε κρεατικά ή ψάρια, **λαδοτύρι** (το) {λαδοτυρ-ιού | -ιών] ημίσκληρο λιπαρό τυρί. που πα- ράγεται κυρ. στα νησιά, **λαδόχαρτο** (το) χαμηλής ποιότητας χαρτί, σκληρό και αδιάβροχο, η λαδόκολλα: *τύλιξε το κρέας σε* -. **λαδόψωμο** (το) ψωμί αλειμμένο με λάδι: *μόλις έβγαινε το πρώτο λάδι τής χρονιάς, τα παιδιά χόρταιναν ~!*

λάδωμα (το) {λαδώμ-ατυς | -ατα, -άτων} **1.** ιξκκλης. η επάλειψη τού νεοφώτιστου με αγιασμένο λάδι κατά τη βάπτιση από τον ανάδοχο 2. η επάλειψη με λάδι ή λιπαντικό υλικό των τμημάτων ή το)ν εξαρτημάτων μηχανής ή αντικειμένου: *το ~ τής κλειδαριάς* 3. τυ λέκιασμα από λάδι: το ~ *τής ποδιάς* 4. (μτφ.) η παράνομη ή ύποπτη προσφορά χρημάτων σε αρμόδιο, ώστε να μεροληπτήσει υπέρ αυτού που κάνει την προσφορά: *όπου δεν τα καταφέρνει με τον σταυρό, προχωρεί με το* - συν. εξαγορά, δωροδοκία. - · (υποκ.) **λαδωματάκι** (το). **Λάδωνας** (ο) παραπόταμος τού Αλφειού τής Πελοποννήσου. που πηγάζει από τα Αροάνια. Επίσης **Λάδων** {Λάδων-ος. -α}.

[ετυμ. < αρχ. *Λάδων, -ωνος*, πελασγ. αρχής. αγν. ετύμου]. **λαδώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.Ι {λάδω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.)

αλείφω με λάδι: *λαδώνετε καλά τα φύλλα, προτού τοποθετήσετε τη γέμιση* · φρ. (α) (εκφραστ.) ***λαδώνω τ' άντερό μου*** τρώω: *πάμε στην ταβέρνα να ?.αδώσουμε τ άντερό μας* (β) (μτφ.) ***λαδωμένος ποντικός*** ως χαρακτηρισμός για άνθρωπο με άλουστα και λαδωμένα μαλλιά 2. προκαλιό λεκέ από λάδι: *λάδωσε το καλό του κουστούμι* συν. λεκιάζω 3. ΕΚΚΛΠΣ. (λαϊκ.) αλείφω με αγιασμένο λάδι αυτόν που βαπτίζε- ται: *ο νοννός λαδώνει τον νεοφώτιστο* 4. (συνεκδ.) βαπτίζω, γίνομαι ανάδοχος: *πήρε τις παραξενιές αυτού που τον λάδωσε* ΣΥΝ. βάζω λάδι. βαπτίζω 5. βάζω λιπαντική ουσία σε εξάρτημα μηχανής ή επιφάνεια για προστασία από τριβές: ~ *την κλειδαριά* || ~ *τους μεντεσέδες για να μην τρίζει η πόρτα* συν. λιπαίνω. γρασσο)νω 6. (μτφ.) προσφέρω παρανόμως χρήματα ή δώρα σε αρμόδιο, ώστε να επηρεάσω τη γνώμη του και να μεροληπτήσει υπέρ μου: *μέλη τής επιτροπής λαδώθηκαν κι έτσι κέρδισε τον διαγωνισμό η εταιρεία με τα χαμηλότερης ποιότητας προϊόντα* συν. εξαγοράζω, δωροδοκο) ♦ 7. (αμετβ.) εκκρίνω λιπαρή ουσία: *ορισμένοι τύποι μαλ/Λών λαδώνουν εύκολα.* **λαδωτήρι** (το) {λαδωτηρ-ιού | -ιών} μικρό δοχείο όπου τοποθετείται λιπαντική ουσία.

Λαέρτης (ο) **1.** μυθολ. ο πατέρας τού Οδυσσέα **2.** ανδρικό όνομα. [ετυμ. αρχ. < *ΛαΓο-έρ-της* < *λαός* (βλ.λ.) + θ. *-ερ-* τού ρ. *έρ-έθω* (βλ. λ. *ερεθίζω*), οπότε το όν. θα σήμαινε «αυτόν που ερεθίζει τον λαό (προς μάχη)»].

λαζάνι (το) {λαζανιών} **1.** ζυμαρικό σε μορφή πλατιάς μακρόστενης επίπεδης λωρίδας *2.* ***λαζάνια*** (τα) φαγητό που παρασκευάζεται με τα παραπάνω ζυμαρικά και την προσθήκη τυριών, κρέμας γάλακτος κ.ά.: *λαζάνια με σπανάκι / στον φούρνο / με αβγά.*

[ΕΙ ΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. lasagna < δημώδ. λατ. iasania < λατ. lasanum «αγγείο» < αρχ. *λάσανον* «δοχείο, τρίποδας», αγν. ετύμου|. **λαζαρέτο** (το) (παλαιότ.) το λοιμοκαθαρτήριο.

ILTYM. < ιταλ. ia/./.areio < Nazareto (κατά παρετυμολ. προς το παλαιότ. Iazzaro «επαίτης»), από το λοιμοκαθαρτήριο Santa Maria di Nazarei I.

λαζαρίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (παλαιότ.) είδος παλιού εμπροσθογε- μούς τουφεκιού.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. Iazarina, από το όν. τού κατασκευαστή}.

Λάζαρος (ο) (-ου κ. -άρου) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας. με γνωστότερο τον αδελφό τής Μαρίας και τής Μάρθας, τον οποίο ανέστησε ο Χριστός *(η ανάσταση τού Λαζάρου) 2.* ως προσφώνηση προσώπου που σώθηκε ανέλπιστα από τον θάνατο ή προσώπου εξαιρετικά καχεκτικού· φρ. ***αναστήθηκε σαν τον Λάζαρο*** για πρόσωπο που σώθηκε από βέβαιο θάνατο μετά από επικίνδυνη ασθένεια και μακρά ταλαιπωρία 3. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν.. εξελληνισμένος τ. τού ονόματος *Ήλεάζαρ* < εβρ. El'azar «ο Θεός έχει βοηθήσει»!.

Λαζός (ο) καθένας από τους αποίκους τής Λαζικής, περιοχής τού Λ. Εύξεινου Πόντου, που εκχριστιανίστηκαν επί Ιουστινιανού και εξισλαμίστηκαν από τους Οθωμανούς τον 15ο αι. — **Λαζόπουλο** (το). [ΕΤΥ.Μ. Η περιοχή τής *Λαζικής* (τουρκ. Lazistan) οφείλει το όνομά της στην καυκασιανή γλ(ύσσα Λαζ (χωρίς σύστημα γραφής), αγν. ετύ- μου[.

λάζος (ο) μαχαίρι με πτυσσόμενη λάμα. που φυλάσσεται μέσα στη λαβή: *τραβάω τον λάζο* συν. σουγιάς. Επίσης **λάζο** (το).

| κϊύμ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < κύρ. όν. *Λάζος* < *Λάζαρος*, επειδή τέτοιο μαχαίρι θεωρείται ότι έφεραν κατά τις Σταυροφορίες οι μοναχοί τού Αγίου Λαζάρου],

λαζούρα (η) είδος παχύρρευστου βερνικιού.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *λαζουρίτης!.* **λαζούρι** (το) {λαζουρ-ιού j -ο)ν} **1.** λαζουρίτης (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) το κυανό χρώμα 3. νήμα βαμμένο με ανεξίτηλο κυανό χρώμα.

[ΕΤΥ.Μ. (αεσν.. βλ. λ. *λαζουρίτης*|. **λαζουρίτης** (ο) |1889f {λαζουριτών} ΟΡΥΚΤ. ημιπολύτιμος λίθος γαλάζιου χρώματος, πυυ μοιάζει με ζαφείρι.

|ΕΓΥ.Μ. Μεταφορά τού γαλλ. Iazuritc < μεσν. λατ. lazur < αραβ. la/.award «ο λίθος lapis lazuli»], **λάθε βιώσας** (Επίκουρος, απ. 551) να περνάς τη ζωή σου απαρατήρητος, να μην επιδιώκεις την προβολή.

Ιρ.ΤΥΜ. < αρχ. *λάθε* (προστ. αορ. β' τού *λανθάνω)* + *βιώσας* (μτχ. αορ. τού *βιώ*, -<5ω)}.

λαθεύω ρ. αμετβ. Ιμεσν.Ι {λάθε-ψα. -μένος} (λαϊκ.) πέφτω έξω στους υπολογισμούς μου. κάνα) λάθος: *λάθεψα στις εκτιμήσεις μου* || *λαθεμένη επιλογή* συν. αστοχώ. σφάλλω λντ. πετυχαίνω. - **λάθεμα** (το), **λάθος** (το) {λάθ-ους | -η. -ών} **1.** οτιδήποτε αποκλίνει από τυν κανόνα, κάτι που δεν λέγεται ή δεν γίνεται με τον σωστό τρόπο: *ορθογραφικό / τυπογραφικό / συντακτικό / φραστικό / ηθικό / επιπόλαιο / μοιραίο / βασικό / γλωσσικό / επικίνδυνο* - || *κάνεις -, αν νομίζεις ότι δεν θα επιμείνω!* || *κανένα - δεν αναγνωρίζεται μετά την απομάκρυνση από το ταμείο* || *τα - πληρώνονται!* || *συγχωρώ τα ~ κάποιου* || *τα ~ είναι ανθρώπινα!* || *μαθαίνω από τα - μου* || *διορθώνω τα ~ ενός κειμένου* ΣΥΝ. σφάλμα λντ. σωστό· ΦΡ. ***λάθη επί λαθών*** το ένα λάθος μετά το άλλο· για αλλεπάλληλα λάθη 2. ατυχής επιλογή, πράξη, εκτίμηση (κατάστασης): *ήταν - μον να τους εμπιστευθώ* || *όλες μου οι ενέργειες ήταν ένα -!* || γο ~ στην *υπόθεση αυτή ήταν η επι/.ογή ανώριμων προσώπων για μια τόσο σοβαρή εργασία* · 3. ό,τι απέχει από την πραγματικότητα ή την αλήθεια: *βρείτε το σωστό και το ~* || *-! Η σω-*

στη απάντηση είναι άλλη ΣΥΝ. ανακρίβεια αντ. σωστό, αλήθεια· φρ. *αν δεν κάνω λάθος* αν δεν απατώμαι: *είστε ο δρ Λίβινγκστον, ~ || ~. σας έχω ξαναδεί* **4.** μαθ. η απόκλιση ανάμεσα στην πραγματική τιμή που είναι προϊόν μιας πράξης και αυτής την οποία βρίσκει (κανείς): *το αποτέλεσμα τής διαίρεσης είναι ~ || υπάρχει ~ στην αφαίρεση || μαθηματικό / στατιστικό* *- αντ. σωστό 5. (καταχρ. ως επίρρ. κ. άκλ. επίθ.) λανθασμένος, εσφαλμένος: *- αριθμός / κίνηση / πίστη / σύνταξη / απάντηση / πράξη ί αποτέλεσμα / δρόμος / στάση ζωής* λντ. σωστός· ΦΡ. *κατά* **Λάθος** χωρίς να υπάρχει πρόθεση: *έπεσε πάνα) του ~* ΣΥΝ. εκ λάθους ΑΝΤ. επίτηδες. - (υποκ.) **λαθάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «λήθη». < αρχ. *λανθάνω* (υποχωρητ.). βλ.λ. Η σημ. «σφάλμα» είναι μεσν. Η χρήση τής λ. ως επιθέτου και επιρρήματος είναι μεταφορά αγγλ. συντακτικού σχήματος, που οφείλε- ται στην αντίθεση τοιν λ. *σωστός - λάθος* (λ.χ. you dialled the corrcct / wrong number *<καλέσατε τον σωστό / λανθασμένο αριθμό»), όπου η λ. *λάθος* θεωρήθηκε επίθ. κατ' αντιστοιχία προς το *σωστός*|.

λάθος: συνώνυμα. Η παρέκκλιση από το ορθό σε όλα τα επίπεδα (πρακτικό, θεωρητικό, ηθικό, κοινωνικό κ.λπ.) συνιστά ό.τι ονομάζουμε **λάθος.** *Λάθος. λήθη. αληθής* είναι ομόρριζα τού **λανθάνω** «διαφεύγω την προσοχή». *Λάθος* είναι αυτό που διαφεύγει την προσοχή. **Αληθής** είναι αυτός που δεν μπορεί να διαλάθει την προσοχή. να ξεφύγει, να κρυφτεί· άρα ο πραγματικός, ο αληθινός. **Λήθη** είναι η διαφυγή από την προσοχή, το ξέχασμα. η λησμονιά. Κοντά στην κυριολ. σημ. τής λ. *λάθος «αυτό* που διαφεύγει την προσοχή» είναι και οι λ. **αβλεψία** και **αβλέπτημα** (κυρ. το τυπογραφικό λάθος που έχει ξεφύγει από την προσοχή) από το ρ. *βλέπο).* κα- θιός και η λ. **απροσεξία** *(προσέχω).* Μια σειρά άλλων συνωνύμων τής λ. *λάθος* συνδέονται ετυμολογικά με την έννοια τού τόπου: *σφάλλομαι* «γλιστρώ και πέφτω» > **σφάλμα** «το γλίστρημα, το πέσιμο, η παρέκκλιση από την όρθια θέση», **παράπτωμα** (πίπτω), **ατόπημα** (τόπος), **ολίσθημα** «πέσιμο από γλίστρημα». Αλλα συνδέονται με την έννοια τής περιπλάνησης και τής λοξοδρόμησης από τον κανονικό δρόμο: *πλανώμαι* «περιπλανώμαι» > **πλάνη** «περιπλάνηση» - «λάθος» (πβ. λατ. errare «περιπλανώμαι» > error «πλάνη») και **παραδρομή** (στη φράση **εκ παραδρομής).** Η αποτυχία στη σκόπευση **(αστοχώ)** οδηγεί στο **αστόχημα** «λάθος» (πβ. γερμ. t'ehlen «αστοχώ» > Febler «αστόχημα, λάθος»). Ολόκληρο το φάσμα των λανθασμένων παρεκκλίσεων, δηλ. των λαθών, θα μπορούσε να παρουσιαστεί σαν ένα λεξιλογικό συνεχές από το **αβλεψία** μέχρι τυ **γκά<ρα** «χοντρό λάθος»: *αβλεψία* (και *αβλέπτημα) - απροσεξία - παραδρομή λάθος - σφάλμα - αστόχημα - ατόπημα - ολίσθημα - παρατυπία - πλάνη - παράπτωμα γκάφα.*

Ας σημειωθεί, επ' ευκαιρία, η συχνή χρήση τής λ. *λάθος* με επιθετική και επιρρηματική σημασία αντί τού **λανθασμένος / λανθασμένα:** *Λυτή η απάντηση είναι λάθος* (= λανθασμένη) - *Έλυσε την άσκηση λάθος* (= λανθασμένα) *Έδωσα λάθος τηλέφωνο - Λάθος άνθρωπος σε λάθος Θέση.*

λαθούρι (το) {λαθουρ-ιού | -ιών} ποο>δες φυτό πυυ καλλιεργείται κυρ. ως κτηνοτροφικό' από τα αποφλοιωμένα και τριμμένα σπέρματά του παρασκευάζεται η φάβα.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *λαθούριον* < *λαθύριον,* υποκ. τού μτγν. *λάθυρος,* αγν. ετύμου. Η ομοιότητα με Ι.Κ. λ. που σημαίνουν «φακή» (λατ. iens, αρχ. σλαβ. lesta, ρωσ. Ijaca) δεν αποδεικνύει ούτε την 1.1 ::. καταγωγή τους ούτε ότι πρόκειται για παράλληλο δανεισμό|. **λάθρα** επίρρ. (λόγ.) κρυφά, χωρίς να γίνεται κανείς αντιληπτός: *εισέ- βα/.αν ~ στη χώρα* ΑΝΤ. φανερά.

It ΓΥΜ. < αρχ. *λάθρα ι λάθρα,* επιρρ. χρήση θέματος που απαντά στον αόρ. β' *λαθεΐν* (απρφ.) τού ρ. *λανθάνω* (βλ.λ.)]. **λαθραίος,** -α, -ο **1.** αυτός που γίνεται κρυφά, με σκοπό να μην τον δουν και τον ανακαλύψουν οι άλλοι, συνήθ. εξαιτίας τής παράνομης φύσης του: *~ κυνήγι / φάρεμα ι ανασκαφή / μετανάστευση* ΣΥΝ. κρυφός ΑΝΤ. φανερός 2. ό,τι προέρχεται από το λαθρεμπόριο: *~ τσιγάρα / ποτά / όπλα* 3. *λαθραία* (τα) τα λαθρεμπορεύματα (βλ.λ.): *βρήκαν τα ~ στο αμπάρι τού πλοίου.* — **λαθραί-α / -ως** Ι αρχ. | επίρρ.

Ιετυμ. < αρχ. *?.αθραΐος< /.άθρα* (βλ.λ.)]. **λαθραλιεια** (η) Ιχωρ. πληθ.} η παράνομη αλιεία, που διεξάγεται είτε σε απαγορευμένη περίοδο είτε με απαγορευμένα μέσα είτε για είδος υπό προστασία είτε χωρίς τη σχετική άδεια **λαθραναγνώστης** (ο) {λαθραναγνωστών}, **λαθραναγνώστρια** (η) {λαθραναγνωστριών} πρόσιοπο που διαβάζει κρυφά το έντυπο άλλου (λ.χ. τη σελίδα μιας εφημερίδας την ώρα που τη διαβάζει ο κάτοχός της): *οι ενοχλητικοί ~ των εφημερίδων στα λεωφορεία.*

λαθράνασκαφή (η) [Ι888] ανασκαφή που γίνεται κρυφά (σε αναζήτηση ευρημάτων, τα οποία συνήθως εμπορεύονται αρχαιοκάπηλοι). **λαθρεμπόρευμα** (το) (1874J {λαθρεμπορεύμ-ατος | -ατα, -άτων} το εμπόρευμα που διακινείται στο εσωτερικό μιας χώρας ή από και προς τα σύνορά της είτε χωρίς να έχουν καταβληθεί οι νόμιμοι δασμοί είτε ^ωρίς να επιτρέπεται η διακίνησή του ΣΥΝ. λαθραία (τα), **λαθρεμπόριό** (το) [1809] {λαθρεμπορίου | χωρ. πληθ.} το εμπόριο προϊόντων, τα οποία είναι απαγορευμένα ή για τα οποία δεν έχουν καταβληθεί οι νόμιμοι φόροι: *- όπλων ι τσιγάρων/ ναρκωτικών || διεθνές / παραλιακό / συνοριακό ~* ΣΥΝ. κοντραμπάντο. Επίσης (επίσ.) **λαθρεμπορία** (η) JJ826J. — **λαθρέμπορος** [1837) κ. (λαϊκ.) **λαθρέμπορας** (ο), **λαθρεμπορικός,** -ή. -ό [1871 j. **λαθρεπιβάτης** (ο) {λαθρεπιβατών}, **λαθρεπιβάτισσα** (η) {λαθρε- πιβατισσών} πρόσωπο που μπαίνει κρυφά σε μεταφορικό μέσο και ταξιδεύει χωρίς να πληρώσει εισιτήριο ή χωρίς να έχει τα σχετικά νόμιμα έγγραφα.

λαθρόβιος, -α, -ο 11863J **1.** αυτός που υπάρχει και ζει χωρίς να τον αντιλαμβάνονται οι άλλοι: *~ ύπαρξη* ΣΥΝ. κρυφός αντ. φανερός **2.** (μτφ. για έντυπο) αυτός που έχει μικρή κυκλοφορία και ύποπτους πόρους. — **λαθρόβια / λαθροβίως** επίρρ. **λαθροβίωση** (η) l-ης κ. -ο')σεως | χωρ. πληθ.} **1.** το να ζει κανείς χωρίς να γίνεται αντιληπτός από τους άλλους · 2. βιολ. η φαινομενική απουσία ζωής σε κατώτερους οργανισμούς, που οφείλεται στη μείωση των οργανικών λειτουργιών στο ελάχιστο ως αποτέλεσμα κατά- ξυψης. αφυδάτωσης ή άλλων αντίξοων συνθηκών, **λαθρογαμία** (η) Ιμτγν.Ι {λαθρογαμιών} (λόγ.) η μοιχεία. —**λαθρόγαμος** το/η).

λαθροθηρία (η) |1871| {χωρ. πληθ.} το κυνήγι θηραμάτων που καθίσταται παράνομο, είτε επειδή συντελείται σε απαγορευμένη περιοχή ή εποχή είτε επειδή ο κυνηγός δεν έχει τη σχετική άδεια είτε επειδή τυ θήραμα είναι πρυστατευόμενο είδος: *συνελήφθησαν με την κατηγορία τής ~.* — **λαθροθήρας** (ο/η) 1Ι8.%|. **λαθροθηρώ** ρ. {-είς...|. [ΕΤΥΜ. < *λαθροθήρας* < *λαθρο-* + *-Θήρας* < *θήρα*« κυνήγι»], **λαθρομετανάστευση** (η) (-ης κ. -εύσεο>ς | -εύσεις. -εύσεων} η έξοδος από μία χώρα μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων πληθυσμού και η εγκατάστασή τους σε άλλη (για οικονομικούς ή πολιτικούς λόγους), με τρόπο λαθραίο, παράνομο, χωρίς να υπάρχουν τα απαραίτητα νόμιμα έγγραφα εισόδου ή εργασίας στη χώρα προορισμού: *ο στρατός περιπολεί στα σύνορα για τον περιορισμό τής ~.* — **λαθρομετανσ- στευτικός,** -ή, -ό, **λαθρομεταναστεύω** ρ. **λαθρομετανάστης** (ο) {λαθρομεταναστών}, **λαθρομετανάστρια** (η) {λαθρομεταναστριών} πρόσωπο που μετακινείται και εγκαθίσταται σε χώρα άλλη από αυτήν τής καταγωγής του. χωρίς να πληροί τους απαραίτητους όρους ή χωρίς να έχει περάσει από τις νόμιμες διαδικασίες: *νομιμοποίηση των ~ || στο αμπάρι τού καϊκιού ήταν στοιβαγμένοι δεκαπέντε ~.* **λαθροϋλοτομία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η παράνομη, χωρίς άδεια τού δασαρχείου. συστηματική κοπή και εμπορία ξυλείας. Ηπίσης **λαθροϋ- λοτόμηση.** —**λαθροϋλοτόμος** (ο/η) 11897 U **λαθροχειρία** (η) 11871] {λαθροχειριών} η αφαίρεση, η κλοπή πράγματος με τρόπο, ώστε να μη γίνει η ενέργεια αντιληπτή ΣΥΝ. υπεξαίρεση, υποκλοπή, (λαϊκ.) σούφρωμα.

Ιγ.τυμ. < */.αθρο-* + *-χειρία* < αρχ. *χείρ* «χέρι», απόδ. τού γαλλ. escamotage).

λαθυρισμός (ο) |1891| {χωρ. πληθ.} τροφική δηλητηρίαση που υφεί- λεται σε κατανάλωση λαθουριού (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ςέν. όρ., < γαλλ. lathyrisine[. **λάιβ** επίθ. {άκλ.} **1.** (κυρ. για μουσική παράσταση) αυτός που γίνεται με αυτοπρόσωπη παρουσία των συντελεστών του μπροστά σε κοινό, σε αντίθεση με αυτόν που έχει μαγνητοσκοπηθεί ή ηχογραφηθεί: *~ μουσική παράσταση || ~ εμφάνιση ενός γκρουπ* || (κ. ως επίρρ.) *το γκρουπ έπαιξε ~ τα γνωστότερα κομμάτια του* ΣΥΝ. ζωντανός **2.** (για ραδιοφϊονική ή τηλεοπτική μετάδοση) αυτός που μεταδίδεται απευθείας. την ίδια στιγμή που γίνεται: *οι τηλεθεατές παρακολούθησαν την απελευθέρωση των ομήρων σε - μετάδοση ||* (κ. ως επίρρ.) *θα δούμε την απονομή των βραβείων* - ΣΥΝ. ζωντανός **3.** (για ηχογράφηση ή μαγνητοσκόπηση μουσικής εκδήλωσης) αυτός που περιέχει μια μουσική εκδήλωση, όπως αυτή πραγματοποιήθηκε μπροστά σε κοινό: *ο δίσκος περιέχει τη ~ συναυ?αα τον τραγουδιστή στον Λυκαβητττό.* [ΕΤΥΜ. < αγγλ. live, από φρ. όπως live transmission «απευθείας μετάδοση», live recording «ζωντανή εγγραφή» (δηλ. όχι σε στούντιο), live programme κ.τ.ό.]. **λαίδη** (η) * λέδη **λαϊκάντζα** (η) ► λαϊκούρα

λαϊκισμός (ο) [18871 **1.** η ιδέα σύμφωνα με την οποία οι επιθυμίες και οι πεποιθήσεις των *λαϊκών* μαζών αποτελούν βάσιμο οδηγό πολιτικής δράσης 2. πολιτικό κίνημα με βάση συνήθως το αγροτικό τμήμα μιας κοινωνίας, που αποσκοπεί στην ικανοποίηση λαϊκών συναισθημάτων και προσδοκιών **3.** (κακόσ.) ο έπαινος και η κολακεία των αδυναμιών και των ελαττωμάτων τού λαού, καθώς και η υιοθέτηση επιχειρημάτων ή θέσεων που ευχαριστούν τον λαό (και γενικότ. τους πολλούς), χωρίς όμως και να τον ωφελούν, με σκοπό την εξασφάλιση τής εύνοιάς του. — **λαϊκίζω** ρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. populism].

λαϊκισμός - λαϊκότητα. Οι δύο λέξεις αποτελούν τις δύο όψεις τής έννοιας «λαϊκός»: την εύσημη, που είναι η **λαϊκότητα,** δηλ. το γνήσιο λαϊκό στοιχείο με χαρακτηριστικά την απλότητα και τη λιτότητα, και την κακόσημη πλευρά, που είναι ο **λαϊκισμός,** δηλ. το ψεύτικο, φτειαχτό λαϊκό στοιχείο, που μιμείται τη συμπεριφορά τού λαού. για να την εκμεταλλευθεί (πολιτικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά κ.λπ.). Μιλούμε με θετικό πνεύμα για τη *λαϊκότητα* τής σκέψης και τής συμπεριφοράς των απλών ανθρώπων τού λαού. αλλά με αρνητική χροιά για τον *λαϊκισμό* στην πολιτική, στα συνθήματα. στη σκέψη, στη συμπεριφορά ανθρώπων, που, χωρίς να προέρχονται από τον απλό λαό, επιζητούν να τον κολακεύουν, για να αποκομίζουν προσωπικά, πολιτικά ή άλλα οφέλη.

λαϊκιστής (ο), **λαϊκίστρια** (η) {λαϊκιστριών} πρόσωπο (συνήθ. τού δημόσιου βίου) που κολακεύει τον λαό ή υιοθετεί θέσεις και απόψεις ευχάριστες, όχι όμως και ωφέλιμες, για τον λαό, με σκοπό να κερδίσει την εύνοια και την υποστήριξή του: *οι πολιτικοί του αντίπαλοι τον κατηγορούν ως λαϊκιστή.*

ΙΪίΐΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. populisi]. **λαϊκιστικός,** -ή. -ό κ.

λαϊκίστικος, -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από στοιχεία λαϊκισμού: *~ λόγος / επιχείρημα / πολιτική / ενέργεια.*

σχολιο λ. -ισπκος.
[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. populistic].
λαϊκός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον λαό ή προέρχεται *ακό* αυτόν: ~ *εντολή / ετυμηγορία / κυριαρχία / εξέγερση / αίτημα / παραδόσεις / έθιμα / τέχνη / πολιτισμός* / <5οσαο7ί- ·ς > *σοφία / φρόνημα* / κϊ- *νημα / αποδοχή* / δυσαρεσκ-είοτ / /οροί / *θέατρο / πρόγραμμα*· φρ. **Λαϊκό *δικαστήριο*** δικαστήριο που συγκροτείται από μη νομικούς επαγ- γελματίες δικαστές, κυρ. σε περιόδους πολιτικής εκτροπής και ανατροπής τής έννομης τάξης 2. αυτός που σχετίζεται με τις εισοδηματικά κατώτερες τάξεις, κατ' αντιδιαστολή προς τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και την αριστοκρατία: - *τάξεις / μάζες* (Π εργατική τάξη. οι αγρότες και η συνδεδεμένη μαζί τους διανόηση) / *στρώματα / μέτωπο* (συνασπισμός κομμάτων τής εργατικής τάξης και των μεσαίων τάξεων για την αποτροπή ενδεχόμενης φασιστικής απειλής) || *η - βάση* του *κόμματος* λντ. αριστοκρατικός, αρχοντικός· φρ. (α) ***λαϊκή (αγορά)*** υπαίθρια, κινητή αγορά, όπου πωλούνται σε χαμηλές τιμές οπωρολαχανικά, είδη διατροφής και ένδυσης, καθώς και είδη για το σπίτι: *κάθε Τρίτη η κυκλοφορία στην κεντρική οδό τής πόλης διακόπτεται εξαιτίας τής λαϊκής* (β) ***λαϊκό τραγούδι / λαϊκή μουσική*** (ι) (γενικά) το τραγούδι και η μουσική των λαϊκών στρωμάτων (ii) (ειδι- κότ.) κ. ***λαϊκά*** (τα) γενική ονομασία τού τραγουδιού και τής μουσικής που αναπτύχθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στα μεγάλα αστικά κέντρα τής Ελλάδας έχοντας τις ρίζες του στην παραδοσιακή μουσική και στο ρεμπέτικο, χρησιμοποιώντας όμως συχνότατα ποικίλα μουσικά στοιχεία τόσο από τη Δύση όσο και από την παράδοση τής Ανατολής· αντιδιαστέλλεται προς τη δημοτική μουσική και τραγούδια (μουσική / τραγούδια των αγροτικών πληθυσμών τής υπαίθρου ή των κατοίκων των νησιών) και προς την έντεχνη λαϊκή μουσική και τραγούδια (που έχουν συνθέσει πρόσωπα με μουσική παιδεία πάνω σε λαϊκές φόρμες): *από το ραδιόφωνο ακούγονταν βαριά ~ || ελαφρό ~ τραγούδι* (με λαϊκά και ευρωπαϊκά μουσικά όργανα σε κλίμακες ευρωπαϊκές και ερωτικό κατά κανόνα περιεχόμενο) (iii) (μουσική / τραγούδι) που εκτελείται με λαϊκά όργανα (και όχι λ.χ. μοντέρνα ή κλασικά) (γ) ***λαϊκό κέντρο*** κέντρο διασκέδασης, όπου παίζουν λαϊκή μουσική και τραγούδια: *«αν θες να νιώσεις καινούργιες συγκινήσεις / να μ' ακο? ·ουθήσεις / σε κέντρα λαϊκά»* (λαϊκ. τραγ.) αντ. κοσμικό κέντρο (δ) ***λαϊκή απογευματινή*** απογευματινή θεατρική παράσταση με χαμηλότερης συνήθ. τιμής εισιτήριο για τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα (ε) ***Χοϊκή επιμόρφωση*** θεσμός που αποσκο- πεί στην οργανωμένη και διαρκή εκπαίδευση των λαϊκών στρωμάτων. παράλληλα ή ανεξάρτητα από τη σχολική εκπαίδευση, με μέριμνα τού κράτους (στ) ***λαϊκή τέχνη*** (ι) η τέχνη που άνθησε στην Κλλά- δα από τα τέλη τού 17ου αι. ώς τον J9ο αι.. περιλαμβάνοντας όλους τους κλάδους τής χειροτεχνίας και τής διακοσμητικής. με χαρακτηριστικά της τα θέματα από την παράδοση, τις συμβολικές και αγιο- γραφικές συνθέσεις, την ανωνυμία τού καλλιτέχνη κ.ά. (ii) η τέχνη που βασίζεται στην παραγωγή έργων με τον παραδοσιακό τρόπο: *εργαστήρι ειδών λαϊκής τέχνης* (ζ) ***λαϊκή Δεξιά*** (ι) το τμήμα τής Δεξιάς πολιτικής παράταξης που έχει λαϊκιστικό πολιτικό λόγο (ii) το λαϊκό τμήμα των οπαδών τής Λεξιάς παράταξης 3. αυτός που μιλά και συμπεριφέρεται χωρίς επιτήδευση και που συνήθ. δεν διαθέτει ανώτερη μόρφωση: *ήταν ~ τόπος, αλλά με ξεχωριστή σοφία και χιούμορ || τα ήθη των - ανθρώπων || για να το πούμε στη ~ γλώσσα* 4. (ει- δικότ.) αυτός που σχετίζεται με την εργατική τάξη. το προλεταριάτο: ~ *επανάσταση / στρατός* συν. προλεταριακός, εργατικός λντ. καπιτα- λιστικός. αστικός· φρ. (α) ***λαϊκή Δημοκρατία*** καθεστώς που βασίζεται στην ηγεμονία τού Κομουνιστικού Κόμματος και την κρατικοποίηση τής οικονομίας που επιβλήθηκε στην Ανατολική Ευρώπη μετά το 1945 (β) ***λαϊκό μέτωπο*** συμμαχία αριστερών κομμάτων 5. (μει- ωτ.) αυτός που είναι μέτριου ή χαμηλού επιπέδου, που απευθύνεται στον πολύ κόσμο: ~ *αναγνώσματα [1] σίριαλ ! ντύσιμο* ΣΥΝ. φτηνός, κοινός, συνηθισμένος αντ. εκλεκτός, ξεχωριστός, ποιοτικός · 6. αυτός που δεν σχετίζεται με τον κλήρο ή την Εκκλησία (κυρ. ως ουσ.): *αντέδρασαν έντονα κληρικοί και λαϊκοί* ΣΥΝ. κοσμικός αντ. εκκλησιαστικός. κληρικός· φρ. ***λαϊκό κράτος*** εκκοσμικευμένο κράτος, όπου ούτε οι νομοθετικοί θεσμοί, ούτε η διοίκηση ή η σχολική εκπαίδευση ανατίθενται σε κληρικούς. — **λαϊκά** επίρρ.. **λαϊκότητα** (η) [1889]. σχολιο λ. *έθνος, εξατομικεύω, λαϊκισμός.*
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *λαός.* Ορισμένες σύγχρονες σημ. αποδίδουν το γαλλ. populairej.
λαϊκότροπος, -η. -ο αυτός που έχει γίνει με τον τρόπο και το ύφος τού λαϊκού: ~ *τραγούδια.*
λαϊκούρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (μειωτ.) άνθρωπος με λαϊκή εμφάνιση και συμπεριφορά. Επίσης **λαϊκάντζα.**
ΙΕΤΥΜ. < *λαϊκός* + μεγεθ. επίθημα *-ούρα*\.
λαίλαπα (η)]χωρ. γεν. πληθ.Ι (λόγ.) **1.** πολύ ισχυρός άνεμος, θύελλα, που μπορεί να συνοδεύεται από βροχή: *μέσα στη ~ το π?^οιάριο έχασε τον προσανατολισμό του* συν. ανεμοστρόβιλος, ανεμόβροχο, καταιγίδα. σίφουνας, τυφώνας αντ. γαλήνη, νηνεμία 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) για κάθε γεγονός που προκαλεί μεγάλη καταστροφή: *η ~ τού πολέμου σκόρπισε την οικογένεια στα τέσσερα σημεία τού ορίζοντα || η πύρινη ~* (η πυρκαγιά) συν. συμφορά, δυστυχία, κακό αντ ευτύχημα, καλό.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λαίλαψ, -απος,* με εκφραστικό αναδιπλασιασμό, αγν. ετύμου|.
λαιμά (τα) -» λαιμός
λαίμαργος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει ακόρεστη όρεξη για φαγητό: *κοίταζε τα πιάτα με ~ μάτια* ΣΥΝ. αχόρταγος, πειναλέος, (κακόσ.) πεινάλας αντ. λιγόφαγος 2. αυτός που τρώει πολύ γρήγορα και με βουλιμία
(γενικότ.) άπληστος, ανικανοποίητος: *τα ΜΜΜ εμφανίζονται ~ για κακές ειδήσεις* |[~ *για φήμη / χρήμα / εξουσία.* — λαίμαργα επίρρ.,
λαιμαργία (η) [αρχ.].
[ΕΤΥΜ. αρχ. < **/.αιμό-μαργος* (με απλολογία) < *λαιμός* + *μάργας* «αδηφάγος, άπληστος» (πβ. κ. *γαστρί-μαργος)].*
λαιμαριά (η) (λαϊκ.) λωρίδα δέρματος ή άλλου υλικού, το οποίο περνούν γύρω από τον λαιμό ζώου: *η ~ τού αλόγου / τού μοσχαριού* ΣΥΝ. λουρί.
λαιμητόμος (η) (παλαιότ.) ειδικό όργανο για τον αποκεφαλισμό κα- ταδικασμένων σε θάνατο, που περιελάμβανε υποδοχή για την τοποθέτηση τού λαιμού, πάνω στον οποίο έπεφτε με μεγάλη ταχύτητα από ψηλά η λεπίδα: *η - χρησιμοποιήθηκε στη διάρκεια τής Γαλλικής Επανάστασης* συν. γκιλοτίνα. καρμανιόλα.
| εί υμ. < αρχ. *λαιμοτόμος / λαιμητόμος* < *λαιμός* + *-τόμος* < *τέμνω*\. **λαιμικός,** -ή. -ό
► λαιμός
λαιμοδέτης (ο) [1871 j {λαιμοδετών} (λόγ.) η γραβάτα. ·-* σχολιο λ. *ενδυμασία.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. HalsbindeJ.
λαιμόκοψη (η) Ιχωρ. πληθ.) το στρογγυλό άνοιγμα για τον λαιμό σε μπλούζες ή φορέματα, που είναι στενό όσο η βάση τού λαιμού.
λαιμός (ο) {λαιμοί κ. λαιμά (τα)| **1.** το μέρος τού σώματος των ανθρώπων ή των ζώων, που ενώνει τον κορμό (από τι υψος των ώμων και τού στήθους) με το κεφάλι και έχει σχήμα κυλινδρικό και στενό (σε σχέση με το υπόλοιπο σώ)μα): γο *φόρεμά της αναδείκνυε τον όμορφο, άσπρο ~ της || πιάστηκε* ο *~μου* (νιώθω πόνο, εσωτερικά και εξωτερικά, στον λαιμό μου. εξαιτίας ρεύματος αέρα ή επειδή έμεινα στην ίδια στάση πολλή ώρα)· φρ. (α) ***παίρνω (κάποιον) στον λαιμό μου*** προκαλώ από αμέλεια ή ανεύθυνη συμπεριφορά μου μικρή ή μεγάλη ζημιά ή βλάβη σε κάποιον: ο *ασυνείδητος οδηγός πήρε τρεις αθώους στον ?.αιμό του [[μη σε πάρω στον λαιμό μου. διασταύρωσε και συ την π?^ηροφορία, πριν αποφασίσεις!* ΣΥΝ. καταστρέφω, παρασύρω στον όλεθρο λντ. σώζω. προστατεύω (β) (οικ.) ***μου κάθεται στον λαιμό (κάποιος / κάτι)*** αντιπαθώ ιδιαίτερα (κάποιον/ κάτι): *αυτή η τσυριχτή φωνή της μου κάθεται στον λαιμό* λντ. συμπαθώ (γ) (μτφ.) ***πιάνω / κρατώ (κάποιον) από τον λαιμό*** ασκώ μεγάλη πίεση σε (κάποιον): *μη με πιάνεις απ' τον λαιμό, ας βρούμε μια συμβιβαστική ?.όση!* ΣΥΝ. πιέζω, βιάζω (δ) ***βάζω το μαχαίρι στον λαιμό (κάποιου)*** πιέζω φορτικά ή εκβιάζω (κάποιον): *μ' αυτό που μου προτείνεις, μου βάζεις το μαχαίρι στον λαιμό* (ε) ***βγάζω τον λαιμό μου (από τις φωνές)*** φωνάζω πολύ δυνατά για πολλή ώρα: ο *καθηγητής έβγαλε τον λαιμό του. για να κάνει τα παιδιά να ησυχάσουν* ΣΥΝ. ξελαρυγγιά- ζομαι. (οικ.) γκαρίζω (στ) (οικ.) ***κόψε τον λαιμό σου*** βλ. λ. *κόβω* (ζ) ***είμαι (πνιγμένος) ώς τον λαιμό*** βρίσκομαι σε πολύ δυσχερή θέση: ~ *από τα χρέη / στη δουλειά / στα βάσανα* ΣΥΝ. (οικ.) πνίγομαι (η) ***βάζω τη θηλιά στον λαιμό (κάποιου)*** βλ. λ. *βάζω* (θ) ***κάποιος με φέρνει ώς τον λαιμό*** κάποιος με κάνει να αγανακτήσω με τα λόγια ή τις πράξεις του: *δεν αντέχω άλλο τις ιδιοτροπίες του- μ' έχει φέρει ώς τον λαιμό!* 2. (ειδικότ.) το μπροστινό, εσωτερικό μέρος τού παραπάνω τμήματος (που περιλαμβάνει τον λάρυγγα, τον φάρυγγα, τις αμυγδαλές. τις φωνητικές χορδές): *με πονάει ο ~ μου || Μην πίνεις κρύο νερό! θα κρυώσουν τα λαιμά σου! || πρήστηκε ο - μου! || μον στάθηκε ένα ψαροκόκκαλο στον ~ || έχω τα - μου* (έχω κρυώσει στον λαιμό)
·
(συνεκδ.) το μέρος ενδύματος που περιβάλλει τον λαιμό τού ανθρώπου: ο ~ *τού πουκαμίσου ήταν κατάμαυρος από τη βρόμα || ο - ενός φορέματος* (ντεκολτέ) ΣΥΝ. (επίσ.) περιλαίμιο 4. (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε έχει το σχήμα λαιμού, δηλ. στενεύει σε κάποιο σημείο του (α) (για δοχεία) το στενότερο τμήμα στο πάνω μέρος: ο ~ τοϋ *ανθοδοχείου* / του *βάζου* (β) (για λωρίδες ξηράς ή θάλασσας): ~ *τής ξηράς* ΣΥΝ. στένωμα. — **λαιμικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Π μοναδική έγκυρη σύνδεση τής λ. είναι με το αρχ. *λαΐτμα* «κύμα, βυθός θάλασσας», ενώ δεν είναι πειστικές οι αναγωγές στις λ. *λαιός* «αριστερός» και *λαμυρός* «λαίμαργος, αδηφάγος»].
λαΐνι (το) ► λαγήνι
λάινσμαν (ο) {άκλ.} (στο ποδόσφαιρο) ο επόπτης γραμμών (βλ. λ. *επόπτης).*
[ΕΓΥΜ. < αγγλ. linesman|.
Λάιος (ο) {-ου κ. -ΐου} μυθολ. γνιος τού βασιλιά τής Θήβας Λαβδά- κου, σύζυγος τής Ιοκάστης, πατέρας τού Οιδίποδα.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < **ΛάF-ιος.* ομόρρ. τού ουσ. *λεία* (βλ.λ.) (< **/MF-ia)*\.
λάιτ επίθ. {άκλ.| **1.** (για φαγητά και ποτά) αυτός που περιέχει λίγες θερμίδες ή που δεν έχει λιπαρές ουσίες: ~ *αναψυκτικά / γάλα / κρέμα γάλακτος / μαγιονέζα / μακαρόνια* ΛΝΤ. πλήρης 2. (κατ' επέκτ.) ελαφρύς, όχι παχυντικός: *γεύμα* ~ 3. (για οινοπνευματώδη ποτά) αυτός που έχει χαμηλή περιεκτικότητα σε αλκοόλ: ~ *μπίρα* 4. (για τσιγάρα) με ενισχυμένο φίλτρο ή με λιγότερη πίσσα και άλλες επιβλαβείς ουσίες 5. (γενικότ.) οτιδήποτε ελαφρύ, επιφανειακό, χωρίς βάθος. χωρίς ουσία: - *κου/.τούρα / τραγουδάκια || «το άλλοτε αυστηρό ακαδημαϊκό πρόσωπο των πανεπιστημίων αρχίζει να έχει και κάποια πιο - χαρακτηριστικά»* (εφημ.).
|ΕΙΥΜ. < αγγλ. light «ελαφρύς»!.
λαϊτμοτίφ (το) {άκλ.} **1.** οδηγητικό ή εξαγγελτικό μοτίβο· πρόκειται για μουσικό θέμα (βλ.λ.), το οποίο συνδέεται με κάποια εξωμουσική σημασία: ένα πρόσωπο, ένα αντικείμενο, μια ιδέα, μια κατάσταση κ.λπ., στο πλαίσιο τής σύνθεσης μιας όπερας, ενός συμφωνικού ποιήματος ή κάποιου άλλου είδους προγραμματικής μουσικής· η πιο γνωστή περίπτωση χρήσης λαϊτμοτίφ προέρχεται από τις όπερες τού Βάγκνερ: γο *θέμα που ακολουθεί, είναι ένα συμβολίζει τον ήρωα Ζίγκφριντ* 2. (συνεκδ.) επίμονη λέξη, φράση ή ιδέα σε λογοτεχνικό ή ρητορικό λόγυ.
LETYM: < γερμ · Leitmotiv < leiten «οδηγώ» + Motiv «μοτίβο». βλ. κ. *μο-*

λάιφ-στάιλ (το) |άκλ.| **1.** ο (συνήθ. άνετος) τρόπος με τον υποίο περνά κάποιος τη ζωή του σε συνάρτηση και με το πώς διασκεδάζει, πού μένει, τι είδους επάγγελμα ασκεί κ.λπ.: ***έχει τόσο ανέμελο -, που τον*** ζηλεύω 2. (ως επίθ.) είδος δημοσιογραφικού λόγου και σχεδιασμού εντύπων πυυ χαρακτηρίζεται από ελαφρότητα, κυνισμό και χιούμυρ στην αντιμετώπιση όλων των θεμάτων, δίνοντας έμφαση σε ό.τι σχετίζεται με ζητήματα τρόπου ζωής, μόδας, διακόσμησης. σχέσεων των δύο φύλων, κοινωνικής ανόδου, παρουσίασης επιτυχημένων ανθρώπων κ.λπ.: ***τα ~ περιοδικά || οι ~ τηλεοπτικές εκπομπές.***
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. life-style], **λακ** (η) {άκλ.} καλλυντικό με το οποίο ψεκάζονται τα μαλλιά, ιδ. των γυναικών, για να διατηρήσουν το χτένισμά τυυς: ***σκληρή / φυτική ~.***
I LTV M. < γαλλ. laque < μεσν. λατ. lacca < αραβ. lakh < πρακριτ. lakkha σανσκρ. laksd «βερνίκι βαφής»]. **λάκα** (η) Ιχωρ. πληθ.} υλικό φυτικής προελεύσεως. που χρησιμοποιείται για επάλειψη στο τελείωμα ή στη διακόσμηση πολυτελών επίπλων ή πολύτιμων αντικειμένων: ***πέρασαν το τραπέζι με ~. —*** **λακά- ριαμα** (το), **λακάρω** p.. **λακαριοτός,** -ή. -ό. **λακαριστά** επίρρ.
[tΤΥΜ. μεσν. < μεσν. λατ. lacca < αραβ. lakh. βλ. λ. ***λακ].*** **Λακεδαιμόνιος** (ο) [Λακεδαιμονί-ου | -ων, -ους} ο αρχαίος Σπαρτιάτης· ΦΡ. *πλην Λακεδαιμονίων* (*Αλέξανδρος Φιλίππου καί οί Ἕλληνες πλήν Λακεδαιμονίων,* από επίγραμμα τού 334 π.Χ. μετά τη νικηφόρο μάχη στον Γρανικό ποταμό, όπου οι Λακεδαιμόνιοι είχαν αρνηθεί να μετάσχουν στρατιωτικά) εκτός από τους Λακεδαιμονίους· λέγεται γι' αυτούς που αρνούνται να συμμετάσχουν σε κοινή προσπάθεια. με αποτέλεσμα να αποκλείονται από το μοίρασμα των τελικών κερδών ή την επιτυχία.
[ετυμ. < αρχ. ***Λακεδαίμων,*** αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με το συνώνυμο ***Λάκων*** είναι βέβαιη, αλλά δυσερμήνευτη (βλ. λ. ***Λακο)νία).*** Ως προς το αρχ. ***Λακεδαίμων,*** έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ανάγεται στη «γλο)σ- σα» τού Ησυχίου ***λακεδάμα- ύδωρ άλμυρόν άλσί πεποιημένον δ πί- νουσιν οί τών Μακεδόνων αγροίκοι***, ενώ, κατ' άλλους, το β' συνθ. είναι η λ. ***δαίμων*** με τη σημ. «μέρος, τόπος». Ηνδιαφέρουσα είναι επίσης η εκδοχή ότι πρόκειται για σύνθετο < ****Λακεν-αίμων*** (με ανομοίωση τού -ν- σε ***-δ-*** λόγω τού αρχικού ***-Λ-)*** < ***Λάκων*** + κύρ. όν. ***Αϊμων*** (που χρησίμευε, ως εθνωνύμιο). Τ έλος, ορισμένοι συνδέουν τη λ. με το μυκ. ανθρωπωνύμιο Ra-kc-da-no. υπόθεση αμφίβολη. Η προελληνική καταγωγή τής λ. δεν μπορεί να αποκλειστεί), **λακέρδα** (η) [δύσχρ. λακερδών} κρέας παλαμίδας διατηρημένο μέσα σε άλμη: ***εργοστάσιο / δοχείο λακέρδας.***
[i-TYVL < μεσν. ***λακέρνα*** < λατ. iaceria[.

λακέρδα και σαύρα! Το ξενικής προελεύσεως **λακέρδα,** προερχόμενο από το λατ. lacerta, συνδέεται ετυμολογικά με τη λ. **σαύρα** των νεολατινικών γλωσσών, που πρυέκυψε από το λατ. laccrta* ήτοι με γαλλ. lezard. ιταλ. lacerto, ισπ. lagardo και αγγλ. (από το γαλλ.) lizard. Ο παστός (διατηρημένος σε άλμη) τόννος και η παστή παλαμίδα, αυτά που οι αρχαίοι ονόμαζαν «θύννας», οι Ρωμαίοι τα έλεγαν lacerta, εξού και η λακέρδα, που έμμεσα -λόγω ονομασίας- συνδέεται με μια οικογένεια σαυρών, τις laccrtae. Από την ίδια λέξη προήλθε και η λ. **αλιγάτορας.**

λακές (ο) {λακέδες} **1.** υπηρέτης ντυμένος με ειδική στολή αντ. κύριος 2. (μτφ.) άνθρωπος που συμπεριφέρεται δουλικά, που εξυπηρετεί τα συμφέροντα κάποιου με δουλικό τρόπο: ***οι - τού διευθυντή || λακέδες τού καπιταλισμού*** συν. δουλοπρεπής, (οικ.) γλείφτης, τσιράκι. [ΗΤΥΜ. < γαλλ. laquais < καταλαν. alcay / alacay < αραβ. al-'qacid «αρ- χιυπηρέτης»[.
λακίζω ρ. αμετβ. {λάκισα} (λαϊκ.) **1.** απομακρύνομαι τρέχοντας. συνήθ. εξαιτίας φόβου: ***μό/.ις αντίκρισε τον αγριεμένο σκύλο, λάκισε*** ΣΥΝ. την κοπανάω, το σκάω. το βάζω στα πόδια **2.** (μτφ.) δείχνω δειλία: ***).άκισε στην κρίσιμη ώρα*** ΣΥΝ. δειλιάζω, το βάζω στα πόδια λντ. δείχνω θάρρος.
[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σχίζω, διαρρηγνύω», < ***λακίς. -ίδος*** «σχισμένο πράγμα» < ****λάκος*** «ράκος» < I.E. *lak- «σχίζω», πβ. λατ. laccrarc Ο γαλλ. lacerer), lacer «σχισμένος», περσ. raxna- «ρωγμή, σχίσιμο», πιθ. κ. lachoj «ράκος, κουρέλι». Η πιθανότητα συνδέσεως με το ρ. ***λάσκω*** «φωνάζω, θορυβώ» (αόρ. β' ***έ-λακ-ον)*** δεν φαίνεται να ευ- σταθεί].
λάκκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) μεγάλη έκταση εδάφους, που σχηματίζει κοίλωμα σε σχέση με τις γύρω εκτάσεις: ***τα χωριά τής ~ (Σουλίου) || τα σπίτια είναι χτισμένα μες στη ~ και ψήνονται απ' τη ζέστη το καλοκαίρι*** ΣΥΝ. γούβωμα, γούβα λντ. λόφος, ύψωμα.
λακκάκι (το) [χωρ. πληθ.} μικρή πτύχωση ή βαθούλωμα, που σχηματίζεται σε διάφορα σημεία τού σώματος (λ.χ. στα πλάγια τού στόματος): ***«μες στο ~ που 'χεις στον λαιμό»*** (Μ. Λοΐζος).
λάκκος (ο) **ί.** κοίλωμα στη γη. είτε φυσικό είτε σκαμμένο από τον άνθρωπο: ***ένας μεγάΡ^ος ~ στη μέση τού χωραφιού || άνοιξε έναν για να ψήσουν εκεί το αρνί || φρεσκοσκαμμένος / βρόμικος / τσιμεντένιος/ χωμάτινος*** - ΣΥΝ. λακκούβα, βαθούλωμα, γούβα· ΦΡ. (α) *σκάβω / ανοίγω τον λάκκο (κάποιου)* υπονομεύω, προσπαθώ να κάνω κακό (σε κάποιον): ***του 'κανε τον φίλο κι από πίσω τού έσκαβε τον λάκκο*** ΣΥΝ. μηχανορραφώ (β) (παροιμ.) *όποιος σκάβει τον λάκκο τ' αλ- λουνού, πέφτει ο ίδιος μέσα* (μεσν. φρ.) όποιος προσπαθεί να βλάψει (κάποιον), υφίσταται στο τέλος ο ίδιος τις συνέπειες των πράξεών του (γ) *κάποιον λάκκο έχει η φάβα* βλ. λ. ***φάβα*** (δ) **ο** *λάκκος με τα φίδια* εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση: ***την άφησαν αβοήθητη· θα τα βγάλει πέρα στον λάκκο με τα φίδια:*** (ε) *λάκκος των λεόντων* (Π.Δ. ***Δανιήλ*** 6.6) για πολύ δύσκολη και επικίνδυνη κατάσταση **2.** (συνεκδ.- κακόσ.) ο χώρος που ανοίγεται στη γη για την ταφή νεκρού: *τον έχωσαν στον ~ χωρίς ούτε μια προσευχή* ΣΥΝ. τάφος, μνήμα. — (υποκ.- λόγ.) **λακκίσκος** (ο) [17661.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < **λάκΐ⁷ος* < I.E. *Iaku- «λίμνη, λακκούβα με νερό», πβ. λατ. lacus «λάκκος, λίμνη» (> γαλλ. lac), lacuna «κενό», ιρλ. loch «λίμνη, δεξαμενή», αρχ. σλαβ. loky «λάκκος» κ.ά.]. **λακκούβα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} μικρό βαθούλωμα σε λεία ή επίπεδη επιφάνεια: *οι - στους αγροτικούς δρόμους είναι σύνηθες και επικίνδυνο φαινόμενο || ~ γεμάτη νερό* ΣΥΝ. γούβα, λάκκος λντ. ύψωμα. — (υποκ.) **λσκκουβίτσα** (η), (μεγεθ.) **λακκουβάρα** (η).
[ετυμ. Από συμφυρμό των λ. *λάκκος* και *γούβα).* **λάκκωμα** (το) Ιμεσν.] [λακκώμ-ατος | -ατα. -άτων} κοιλότητα μεγάλης έκτασης στην επιφάνεια τού εδάφους συν. λάκκα, γούβωμα λντ. ύψωμα.
λακριντί (το) {άκλ.} (λαϊκ.) συνομιλία για ελαφρά θέματα: *οι γειτό- νισσες έπιαναν το ~ στη βρύση* συν. κουβεντολόι, ψιλή κουβέντα, φλυαρία.
|ΕΤΥΜ. < τουρκ. lakirdi «συνομιλία. φλυαρία»|. **λακτίζω** ρ. μετβ. [λάκτισ-α. -θηκα. -μένος} (λόγ.) δίνω κλοτσιά, διώχνω χτυπώντας με το πόδι: *ο παίκτης που λάκτισε εν ψυχρώ τον αντίπαλο αποβλήθηκε* συν. κλοτσώ· ΦΡ. *δεινόν / σκληρόν προς κέντρα λακτίζειν {πρός κέντρα μή λάκτιζε.* Αισχύλ. *Αγαμέμνων* I624, *σκληρόν σοι πρός κέντρα λακτίζειν.* Κ.Δ. *Πράξ.* 26.14) είναι οδυνηρό να κλοτσάς πάνω σε καρφιά· (συνήθ. μτφ.) είναι σκληρό να εναντιώνεται κανείς σε κάποιον ισχυρότερο και κυρ. σε κάποιον που κατέχει την εξουσία: *τα 'βαλε με τ' αφεντικά κι έχασε τη δουλειά του· ~!* [ΕΤΥΜ. αρχ. < *λάξ* «με το πόδι, με κλοτσιές» (βλ. λ.)[.
λάκτισμα (το) [αρχ-J {λακτίσμ-ατος | -ατα. -άτων} το χτύπημα με το πόδι, η κλοτσιά: *αντικανονικό - σε αγώνα || το εναρκτήριο ~* (η «σέντρα» ποδοσφαιρικού αγώνα).
Λακωνία (η) περιοχή και νομός τής ΝΛ. Πελοποννήσου με πρωτεύουσα τη Σπάρτη. **— Λάκωνας** κ. (λόγ.) **Λάκων |**αρχ.**|** [-ος. -α} (ο). **Λά- καινα** (η) |αρχ.|. **λακωνικός,** -ή. -ό [αρχ.Ι (βλ.λ.).
Ιετυμ. αρχ. < *Λάκων,* αβεβ. ετύμου. Κατά μιαν άποψη, πρόκειται για συγκεκομμένο τ. τού *Λακεδαίμων* (βλ.λ.), ενώ, σύμφοινα με άλλη εκδοχή, πρόκειται για ιλλυρ. λ., πβ. Lacinium, ονομασία ακρωτηρίου τής Ν. Ιταλίας|.
λακωνίζω ρ. αμετβ. [αρχ.Ι (αρχαιοπρ.) μιλώ ή γράφω σύντομα και περιεκτικά· κυρ. στη ΦΡ. **το** *λακωνίζειν εστίφιλοσοφείν {τό λακωνίζειν έστί φι/.οσοφειν)* το να μιλά κανείς σύντομα και περιεκτικά είναι φιλοσοφική στάση, άποψη ζωής· για την αξία τής αποφυγής φλυαρίας (πβ. φρ. *λίγα λόγια και καλά, η σιωπή είναι χρυσός)* λντ. φλυαρώ, μακρηγορώ, απεραντολογώ. — **λακωνισμός** (ο) |αρχ.|.
Λακωνικός (Κόλπος) (ο) κόλπος τής ΝΑ. Πελοποννήσου στον νομό Λακωνίας.
λακωνικός, -ή. -ό [αρχ.[1. αυτός που σχετίζεται με τυυς Λάκωνες ή τη Λακωνία: *~ πόλεμοι / έθιμα* · 2. (για λόγο) αυτός που εκφράζεται σύντομα και περιεκτικά: *η ~ του απάντηση δεν άφηνε περιθώρια για νέα προσέγγιση* συν. λιτός, επιγραμματικός, λιγόλογος, συνοπτικός 3. (για πρόσ.) αυτός που εκφράζεται σύντομα και περιεκτικά: *είναι πάντα ~ στις δηλώσεις του* αντ. πολυλογάς, φλύαρος, απεραντολόγος.
λσκωνικ-ά / -ώς [μτγν.Ι επίρρ.. **λακωνικότητα** (η) f 18871 (σημ. **2. 3).**
λακωνισμός (ο) ► λακωνίζω
λαλαγγίτα κ. **λαλαγγίδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γλυκό από χυλό που τηγανίζεται και στη συνέχεια περιχύνεται με μέλι: *νόστιμη / ξεροψημένη / καμένη ~* ΙΥΝ. τηγανίτα.
[ετυμ. < μτγν. *λαλάγγη* (κατά το *τηγανίτα),* πιθ. < αρχ. *λαλαγώ (-έω)* «θορυβώ, αντηχώ» < *λαλώ,* με εκφραστ. παρέκταση *-αγω].* **λάλημα** (το) [αρχ.Ι {λαλήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** μελωδικός ήχος ή φωνή που παράγεται από τις φωνητικές χορδές, τον λάρυγγα ή μουσικό όργανο: *το - τού πουλιού / τής φλογέρας* · 2. (οικ.) το να χάνει κανείς τα λογικά του. η τρέλα, **λαλητός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που μπορεί να λαλεί: - *πουλάκι* 2. αυτός που γίνεται με τη συνοδία ορχήστρας, η οποία αποτελείται από λίγα όργανα: *~ πανηγύρι* 3. *λαλητά* (τα) συνομιλία που γίνεται εξ αποστάσεως με φυσικές φωνές, χωρίς όμως να διακρίνονται καθαρά οι λέξεις: *φωνές και ~ από το ποτάμι.* **λαλιά** (η) |αρχ.| **1.** (α) κάθε είδος φωνής, ήχου που παράγεται από τις φωνητικές χορδές: *αναγνώρισα τη ~* του, *προτού τον δω* ΣΥΝ. ομιλία, λόγος, φωνή ΦΡ. *μου κόβεται η λαλιά ! χάνω τη λαλιά μου* δεν μπορώ να αρθρώσω λέξη (εξαιτίας έκπληξης ή φόβου): *μόλις τον είδα απότομα μπροστά μου στο σκοτάδι, μου κόπηκε η λαλιά'.* ΣΥΝ. μένω άφωνυς (β) (για πουλιά) κελάηδημα: *χαρούμενες, γλυκές ** αηδονιών* συν. τιττύβισμα · 2. (συνεκδ.) η γλώσσα: *η εθνική μας ~ || «και την Κοινήν Ελληνική -/ ώς μέσα στην Βακτριανή την πήγαμεν...»* (Κ. Κα-βάφης).
λαλίστατος, -η, -ο αυτός που μιλάει πολύ και συνεχώς: *Πώς το 'πα- θε και μίλησε στην παρέα: Δεν μίλησε απλώς· ήταν - όλο το βράδυ.* [f.tym. αρχ., υπερθ. βαθμός τού επιθ. *λάλος* «ομιλητικός, φλύαρος» (< *λαλώ.* βλΛ.)|.
λαλοπάθεια (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. κάθε πάθηση ή διαταραχή των οργάνων και των λειτουργιών που συμβάλλουν στην άρθρωση λόγου.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. lalopathyj. **λάλος,** -α. -ο [λαλίστ-ερος. -τατος} (αρχαιοπρ.) αυτός που μιλά πολύ συν. φλύαρος, πολυλογάς αντ. λιγομίλητος.
[εγυμ. αρχ. < *λαλώ* (υποχωρητ.)|. **λαλούμενα** (τα) (λαϊκ.) τα μουσικά όργανα, κυρ. σε δημοτική ή λαϊκή ορχήστρα: *ζυγιά από ~* ΣΥΝ. όργανα, **λαλουμένη** (η) η γλώσσα που ομιλείται από τον λαό. η προφορική λαλιά ΣΥΝ. δημοτική αντ. καθαρεύουσα, λογία.

ΙΕΤΥΜ. Θηλ. μτχ. μέσου ενεστ. τού αρχ. λ«λώ|.

λαλώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {λαλ-είς... κ. -άς... | λάλ-ησα, -ημένος}

(αμετβ.) 1. (για άνθρωπο) βγάζω φωνή, μιλάω, λέω· ΦΡ. (α) ***ούτε μιλάει ούτε λαλάει*** για πρόσωπο που δεν λέει τίποτε, που δεν μιλάει καθόλου (β) ***είπα και ελάλησα*** είπα τη γνώμη μου ή έδωσα εντολή, που δεν πρόκειται να ανακαλέσω, ή προειδοποίησα για κάτι: *Εγώ ~! Εσύ κανόνισε την πορεία σου!* **2.** (α) (κυρ. για πουλιά) κελαηδώ: «/γο *πουλί}... λαλούσε κι έλεγε μ' ανθρώπινη λαλίτσα*» (παραλογή)· φρ. ***όπου λαλούν πολλοί*** κοκόροι / ***πολλά κοκόρια, αργεί να ξημερώσει*** βλ. λ. *κόκορας* (β) (για μουσικό όργανο) παράγω μελωδικό ήχο: *τα όργανα λαλούσαν κι οι πανηγυριο)τες χόρευαν* ΣΥΝ. ηχώ, παίζω· φρ. ***τρεις λαλούν και δυο χορεύουν*** βλ. λ. *χορεύω* · 3. (μτφ.-οικ.) χάνω τα λογικά μου, τρελαίνομαι: *μην τον ξεσυνερίζεσαι· έχει λαλήσει και δεν ξέρει τι λέει || έχω λαλήσει από την κούραση / τη ζέστη!* ΣΥΝ. τα έχω χαμένα λντ. είμαι λογικός, έχω σώας τας φρένας ♦ 4. (μετβ.) (σπάν.) λέω (κάτι): *«ποιος έλατος κρατάει δροσιά και ποια κορφή το χιόνι, λάλα το. πουλί κι αηδόνι»* (δημοτ. τραγ.) 5. (για οργανοπαίκτη πνευστού οργάνου) (συνήθ. στην προστ. ***λάλα!)*** παίξε! (ενν. το όργανο. κάνε το να ηχήσει): */.άλα το, κλαριντζή!* (ενν. το *κλαρίνο).* σχολιο λ. *εμβρόντητος.*

|είύμ. < αρχ. *λαλώ (-έω)* < I.K. *la- (ονοματοποιημένη ρίζα), πβ. λατ. lallare «νανουρίζω», ρωσ. hila «φλύαρος», γερμ. lallen «ψελλίζω», αγγλ. lull «νανουρίζω, αποκοιμίζω» κ.ά. Ομόρρ. *λαλιά, λαλίστατος,* ίσως και *λάσκω* «κραυγάζω, φωνάζω» κ.ά. Π φρ. *είπα και ελάλησα (και αμαρτίαν ουκ έχω)* αποτελεί τροποποίηση τής φρ. τού Ιησού Χριστού: *ει μή ήλθον καί ελάλησα αύτοίς, αμαρτίαν ούκ εΐχοσαν,* Κ.Δ. Ιωάνν. 15. *22*|\.

λάμα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** μικρή πλάκα ή έλασμα από μέταλλο **2.** μικρή, μακρόστενη και λεπτή μεταλλική πλάκα, πολύ κοφτερή από τη μία της πλευρά, η υποία χρησιμεύει στο ξύρισμα: *η - τού ξυραφιού* || <5iΚΌ7ΓΠ' *κοφτερή / σκουριασμένη / φαρδιά ι ματωμένη* ~ συν. λεπίδα. [ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. lama < λατ. lamina < αρχ. *ελαμένη,* μτχ. μέσου ενεστ. τού ρ. *ελαύνω* (πβ. *έλασμα)*|.

λάμα (ο) 11859] Ιάκλ.} ο ιερέας ή ο μοναχός τής βουδιστικής θρησκείας στο Θιβέτ ή στη Μογγολία· φρ. ***Δαλάι Λάμα*** ο θρησκευτικός αρχηγός τού Βουδισμού στο Θιβέτ και στη Μογγολία.

||]·ΙΥΜ. < αγγλ. lama < θιβετ. bla-ama «ανώτερος»].

λάμα (το) {άκλ.| ελλην. *προβατοκάμηλος* (η)· μηρυκαστικό θηλαστικό που μοιάζει με μικρή καμήλα, χωρίς καμπούρα, έχει τρίχωμα προβάτου και ζει στις ορεινές περιοχές τής Ν. Αμερικής: *τα ~ τού Περού.* {ΕΤΥΜ. < αγγλ. lama < ισπ. llama, λ. τής ινδιάνικης φυλής Κετσούα (Περού)|.

λαμαρίνα (η) {λαμαρινών} **1.** λεπτό έλασμα από σίδηρο, που κατασκευάζεται βιομηχανικά από συμπίεση τής πρώτης ύλης και χρησιμεύει στην εξωτερική κάλυψη ή θιοράκιση: *οι ~ τού αυτοκινήτου / των π?.οίων || γα/.βανισμένη* - 2. (συνεκδ.) μεγάλο ταψί με χαμηλό χείλος: *βάζωι βγάζω τις - απ' τη φωτιά* tονφούρνο- φρ. (καθημ.-εμφατ.) ***δαγκώνω τη λαμαρίνα*** βλ. λ. *δαγκώνω.* --· (υποκ.) **λαμαρινίταα** κ. **λα- μαρινούλσ** (η).

|ETY.M. Αντιδάν.. < βεν. lamarin. υπυκ. τού ιταλ. lamiera «έλασμα» < λατ. lamella, υπυκ. τού lamma / lamina, για το οποίο βλ. λ. *λάμα (η)*\.

λαμαρκισμός (ο) |189!| η θεωρία τού Λαμάρκ για την εξέλιξη των ειδών, σύμφωνα με την οπυία δομικές αλλαγές που συντελούνται στα φυτά και στα ζώα. προκειμένου να ανταποκριΟούν στις αλλαγές τυύ περιβάλλοντος, μπυρυύν να μεταδοθούν στους απογόνους τους (πβ. λ. *δαρβινισμός).*

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. lamarckisme, από το όνομα τού Γάλλου φυσιολόγου Chevalier de Lamarck (J774-1829)].

λαμβάνειν (το) {άκλ.} το να παίρνει κανείς (από κάποιον κάτι)· μόνο στη φρ. ***έχω λαμβάνειν*** μου οφείλονται χρήματα: *~ 100.000 δρχ. ακόμη.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. απρφ. ενεστ. τού ρ. *λαμβάνω* (βλ.λ.)].

λαμβάνω ρ. μετβ. {έλαβα, ελήφθην, -ης, -η... (μτχ. ληφθείς. -είσα, -έν), ειλημμένος! (λόγ.) 1. παίρνω (κάτι) στα χέρια μου: *έλαβα το δώρο σου και σε ευχαριστώ πολύ || - αίτηση / επίδομα* αντ. δίνω, παρέχω· ΦΡ. (α) ***λαμβάνω χώρα*** συντελούμαι. γίνομαι: *η συνάντηση κορυφής θα λάβει χώρα στο προεδρικό μέγαρο* (β) ***λαμβάνω μέρος*** συμμετέχω: *αντιπροσωπευτικά συγκροτήματα απ' όλη τη χώρα θα λάβουν μέρος στις εκδη/·.ώσεις* (γ) ***λαμβάνω γνώση*** ενημερώνομαι, μαθαίνω: *το συμβού/.ιο δεν έχει ακόμα λάβει γνώση των εξελίξεων* (δ) (σε επίση- μυ λόγο. στην αρχή αίτησης, αναφοράς σε ανώτερο κ.λπ.) ***λαμβάνω την τιμή*** με τιμά: *~ να ζητήσω το χέρι τής κόρης σας* (ε) ***λαμβάνω υπ' όψιν*** υπολογίζω (όταν αποφασίζω για κάποιον/κάτι, αξιολογώ, κρίνω κ.λπ.): γο *νεαρό τής ηλικίας Οα ληφθεί υπ' όψιν από το δικαστήριο* (στ) ***λαμβάνω μέτρα*** πρυχωρώ σε συγκεκριμένες ενέργειες: *η πολιτεία λαμβάνει μέτρα κατά τού νέφους* ΣΥΝ. μεριμνώ, αποφασίζω, ενεργώ (ζ) ***ουκ αν λάβοις παρά τού μη έχοντος*** (*ούκ άνλάβοις παρά τού μή έχοντος,* Λουκιαν. *Νεκρικοί Διάλογοι. Χάρων καί Μένιππος*) δεν μπορεί κανείς να πάρει κάτι. ιδ. χρήματα, από κάπυιον που δεν έχει (η) ***μάχαιραν έδωκας, μάχαιραν θα λάβεις*** βλ. λ. *μάχαιρα* (θ) ***λάβετε θέσεις!*** το σύνθημα εκκινήσεως σε αθλητικούς αγώνες, ιδ. σε αγωνίσματα δρόμου (ι) ***λαμβάνω τον λόγο*** έρχεται η σειρά μου να μιλήσω: *μετά τον πρόεδρο, έλαβε τον λόγο ο διευθυντής τής επιχείρησης (να)* ***έχω να λαβαίνω*** μου οφείλεται κάτι (π.χ. ποσό): - *τρία νοίκια* (ιβ) ***λαμβανομένου*** / ***λαμβανομένης υπ' όψιν*** αν ληφθεί κάποιος/κάτι υπ' όψιν: *λαμβανομένης υπ'όψιν τής στρατηγικής σημασίας τής περιοχής για τη χώρα. πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην αμυντική της Ωωράκιση* **2.** γίνομαι ή είμαι αποδέκτης: *~ γράμμα ί νέα I ειδήσεις / μήνυμα ι διαβεβαίωση || μετά την ήττα στις εκλογές, ο πρωθυπουργός δήλωσε ότι έλαβε το μήνυμα* συν. παίρνω αντ. στέλ

νω. αποστέλλω 3. (ο τ. *ελήφθη)* (α) ως απάντηση τού δέκτη όταν το σήμα φθάνει σε αυτόν και ειδοποιεί τον πυμπό ότι το πήρε (β) (οικ.) ως απάντηση στον συνομιλητή μας. όταν θέλουμε να δηλώσουμε ότι καταλάβαμε τι θέλει να πει: *μην τα επανα? ·.αμβάνεις άδικα· το σήμα -!* συν. (οικ.) το 'πιασα. μπήκα 4. προσλαμβάνω, αποκτώ: *η υπόθεση έλαβε περίεργη τροπή μετά τις τελευταίες αποκαλύψεις || το φαινόμενο έλαβε τεράστιες διαστάσεις || η συζήτηση έλαβε τον χαρακτήρα αντιπαράθεσης || σ'αυτό το συμβούλιο έλαβε την τε/.ική του μορφή το περιεχόμενο τού νέου πολιτικού δόγματος.* Επίσης (λαϊκ.) λαβαίνω |μεσν.|. σχολιο λ. *μετοχή.*

Ιετυμ. αρχ. < θ. *λαβ-* (πβ. αόρ. β' *ελαβ-ον,* με ενεστ. ένθημα *-μ-)* < *(σ)/>.άβ-* < I.E. ^slag^- «πιάνω, αρπάζω», χωρίς τεκμηριωμένες συνδέσεις εκτός τής Ελληνικής. Ομόρρ. *λαβ-ή. λήμ-μα. λή-ψις, λή-πτης, συλ-λήβ-δην. εύ-λαβ-ής, λάφ-υρο(ν)* κ.ά. Πολλές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική: *λαμβάνω χώρα* (< avoir lieu), *λαμβάνω την τιμή (*< avoir l'bonneur), *λαμβάνω γνώση* (< prendre connaissance), *?.αμβά- νω μέρος* (< prendre part), *λαμβάνω μέτρα* (prendre des mesures), *λαμβάνω υπ'όψιν{*< prendre en consideration / avoir sous les jeux) κ.ά.].

λαμβάνω: σύνθετα - παράγωγα. Το λαμβάνω είναι μια από τις πιο πολυχρησιμοποιούμενες λέξεις στα παράγωγα και τα σύνθετά της. Η λ. προέρχεται από τη ρίζα *slag*- (*σλαβ-). αλλά το *σ-* προ τού -λ- στην αρχή τής λέξης σιγήΟηκε (η παρουσία του είναι χρήσιμη, για να ερμηνευθεί ο τ. τού παρακειμένου)· έτσι συνήθ. μιλάμε για δύο θέματα, το ασθενές λαβ- και το ισχυρό ληβ- (από *λαβ-).* Από το θ. *λαβ-* παράγονται τα: *λα-μ-β-άν-ω* (τα -μ- και -αν- είναι ενθήμα- τα, προσφύματα μέσα στη λέξη), *έ-λαβ-ον (έ-λαβ-α), λαβ-ή (χειρο-λαβή. απο-λαβή). λαβ-ίδα (λαβ-ίς). λάβ-ος (εργο-λάβος, δικο-λά- βος), -λαβ-ής (ευ-λαβ-ής). -λαβ-ώ (μεσο-λαβώ).)^αβ-ώνω λαβωματιά)* κ.ά. Από το θ. ληβ- παράγονται τα: *λήψη (λήψις < *ληβ-σις), λήμμα* «λέξη στο λεξικό» (< *ληβ-μα). *λήπτης (< *ληβ-της), ληπτός* (< *ληβ-τός).

Ας σημειωθεί ότι ομόηχα, όπως το *-λειψή (παρά-λειψη < παραλείπω).* από το θ. λειπ- τού *λείπω.* δεν έχουν σχέση με το - *'λήψη* από θ. *ληβ-* τύ *λαμβάνω (κατά-ληψη < καταλαμβάνω).*

Ο παρακ. είλημμαι. από όπου η μετοχή *ειλημμένος (κατ-ει/.ημμέ- νος. επαν-ει/.ημμένος* κ.ά.), σχηματίζεται από το αρχικό θ. *σληβ-* με διπλασιασμό: **σε-σ/.ηβ-μαι > *ε-σληβ-μαι > *ελλημ-μαι > εί- λημμαι* (τα δύυ -λ- απλοποιούνται σε ένα, με αντέκταση τού προηγουμένου *ε-* σε *ει-).* Λρα τα *ειλημμένος. επανειλημμένος, κατει-λημμένος* κ.τ.ό. γράφονται με ει (από την αντέκταση τού fr-) « *ληβ)* με **η** και με δύο μμ (από την αφομοίωση τού *-β-* προς το ακολουθούν *-μ-: -ληβ-μένος*> *-λημ-μένος).*

Ενώ το απλό ρ. λαμβάνω μεταπλάστηκε σε λαβαίνω, τα σύνθετα τού ρήματος με προθέσεις σχηματίζονται κυρ. από τον τ. *λαμβάνω: ανα-λαμβάνω (ανειλημμένος, ανάληψη). απο-λαμβάνω (απο-λα- βες), δια-λαμβάνω* «πραγματεύομαι». *επαναλαμβάνω (επανειλημμένος, επανειλημμένες, επανάληψη, επανα-ληπτικός). εκλαμβάνω. καταλαμβάνω (κατειλημμένος, κατάληψη, καταληπτός, ακατάληπτος), μεταλαμβάνω (μετάληψη), παραλαμβάνω (παραλαβή). περιλαμβάνω (περίληψη, περιληπτικός), προλαμβάνω (πρόληψη, προληπτικός), προσλαμβάνω (πρόσ-ληψη). συ'λλαμβάνω (σύλ-ληψη).* Από τον τ. λαβαίνω σχηματίζονται τα *αναλαβαίνω, προλαβαίνω, καταλαβαίνω, παραλαβαίνω, μεταλαβαίνω* και *περιλαβαίνω.* Ηρόκειται για παράλληλους τύπους προς τα αντίστοιχα ρ. σε */.αμβάνω.* πλην των *κατα/λαβαίνω* και *περιλαβαίνω.* που διαφέρουν σημασιολογικώς από τα *καταλαμβάνω* και *περιλαμβάνω.*

λάμβδα κ. **λάμδα** κ. **λάβδα** (τυ) {άκλ.1 Λ. λ· το ενδέκατο γράμμα τυύ ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

[κτυμ. < αρχ. */,άμβδα / λάβδα* < σημιτ. lamedh «βούκεντρο»]. **λαμβδακισμός** κ. **λαμδακισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ιατρ πάθηση, εξαιτίας τής οποίας παρατηρείται δυσκολία ή αδυναμία στην προφορά τού φθύγγου λάμβδα.

{ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. ύρ.. < γαλλ. lambdacismej. **λαμέ** (τυ) {άκλ.} **1.** ύφασμα από γυαλιστερό υλικό, που αντανακλά μεταλλική λάμψη 2. (συνεκδ.) *λαμέ* (τα) ενδύματα, υποδήματα ή εξαρτήματα από γυαλιστερό υλικό και συνήθ. κακής πυιότητας και γούστου, που αποσκοπούν στον εύκολο εντυπωσιασμό: (ειρων.) *ανέβηκε στην πίστα με τα ~ του. για να... τφλώσει τα πλήθη!*

I LiTYM. Αντιδάν.. < γαλλ. lame «ύφασμα με ίνες μετάλλυ ή με υλικό που έχει τη λάμψη τους» < lame «έλασμα», βλ. κ. *?.άμα*\.

Λαμία (η) πόλη τής α. Στερεάς Ελλάδας, πρωτεύουσα τού νομού Φθιιότιδας. - **Λαμιώτης** κ. (λόγ.) **Λαμιεύς** (ο), **Λαμιώτισσσ** (η), **λαμιώτικος,** -η. -ο κ. (λόγ.) **λαμιακός,** -ή, -ύ.

| ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο. Κατά τη μυθολυγία, η πόλη έλαβε το όνομά της από τον *Λάμο.* γυιο τού Ηρακλή και ιδρυτή τής πόλης, ή από την ομώνυμη βασίλισσα των Τραχινίων *Λαμία.* Σε οποιαδήποτε περίπτωση, το τοπωνύμιο εμφανίζει θ. *?.αμ-,* για το οποίο βλ. λ. *λάμια].* **λάμια** (η) {λαμιών} **1.** μυθολ. καθένα από τα τέρατα με γυναικεία μορφή, που τρέφονταν με ανθρώπινο αίμα και σάρκες 2. (μετωνυμ.) γυναίκα με κακό και δύστροπο χαρακτήρα: *έχει παντρευτεί μια που του κάνει τον βίο αβίωτο* ΣΥΝ. τέρας, μέγαιρα αντ. άγγελος. [είύ.μ. αρχ. < θ. *?.αμ-* (απαντά και στο υμόρρ. *λαμυρός* «αδηφάγος, άπληστος»), που συνδ. πιθ. με λατ. lemures «ψυχές νεκρών, φαντάσματα», ουαλ. lloff «φωνή» κ.ά.|. **λαμίνα** (η) {λαμινών} υλικό από συνθετικές ρητίνες για την κάλυψη πλακών.

ΙΕΙΥ.Μ. < ιταλ. lamina < λατ. lamina «έλασμα», αγν. ετύμου|.

λαμινάρια (τα) μεγάλα θαλάσσια φύκια.
[ΕΤΥΜ, Μεταφορά τού γαλλ. laminaire < λατ. lamina, για το οποίο βλ. λ. */.άμα (η)].*
λαμνοκόπι (το) {λαμνοκοπιού | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το να δίνει κανείς ώθηση σε βάρκα ή άλλο σκάφος τραβώντας κουπί: *απόκαμε από το ~* ΣΥΝ. κωπηλασία,
λαμνοκόπος (ο) πρόσωπο που λάμνει, που κωπηλατεί.
[ΕΤΥΜ. < *λάμνω* + επιτατ. επίθημα *-κόπος* < *κόπτω].* **λαμνοκοπω** ρ. αμετβ. {λαμνοκοπείς... j λαμνοκόπησα} κωπηλατώ, λά-
jiVCO (βλ.λ.).
λάμνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) δίνω ώθηση σε σκάφος τραβώντας κουπί: *~ δυνατά* ΣΥΝ. κοϊπηλατώ.
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *έ?.αύνω* (πβ. *αχαμνός* < *χαύνος).* Ήδη ομηρική η φρ. *ελαύνω νήα* «κινώ πλοίο με τα κουπιά»]. **λαμόγιο** (το) (λαϊκ.-κακόσ.) ο αβανταδόρος, ο καιροσκόπος· πρόσωπο που δραστηριοποιείται σε διάφορους τομείς για να επωφεληθεί οικονομικά και στη συνέχεια να αποχωρήσει· ως επίρρ. στη φρ. *την κάνω λαμόγια* εξαπατώ κάποιον και εξαφανίζομαι. Επίσης **λαμόγιας** (ο).
[ηϊύμ. Αγν. ετύμου!. **λάμπα** (η) {λαμπών} **1.** συσκευή που χρησιμεύει για τον φωτισμό, σε διάφορα σχήματα ανάλογα με την πηγή τού φωτός· γενικά αποτελείται από το δοχείο μέσα στο οποίο αποθηκεύεται το φωτιστικό υλικό (π.χ. γκαζάκι, στις λάμπες γκαζιού) ή από τον μηχανισμό σύνδεσης με την πηγή τής ενέργειας (π.χ. ντουί για το ρεύμα, στις ηλεκτρικές λάμπες) και από διαφανές ή ημιδιαφανές γυαλί, σφαιρικού.ή κυλινδρικού σχήματος, ερμητικά κλειστού ή με οπή στην κορυφή, για να βγαίνουν τα καύσιμα, με το οποίο προστατεύεται και δεν σβήνει το φως: *~ πετρελαίου / ασφα?*.είας / Θυέ/Λης* (που δεν σβήνει με τον ισχυρό άνεμο) [| *αναμμένη / γυάλινη / καπνισμένη / κρεμαστή / σβηστή* ~ ΣΥΝ. φως, φωτιστικό 2. (ειδικότ.) όργανο που μετατρέπει την ηλεκτρική ενέργεια σε φως, όταν συνδεθεί με ηλεκτρικό κύκλωμα· απoτελείται από μία σφαίρα (γλόμπο) ή κύλινδρο από γυαλί και μία βάση. με την οποία συνδέεται με το ηλεκτρικό κύκλωμα και διαθέτει τον μηχανισμό μετατροπής τού ηλεκτρικού σε φως: *ηλεκτρική / καρφωτή! βιδωτή* ~ | | *~ φθορισμού* |) *κάηκε η -* συν. λαμπτήρας, λυχνία, γλόμπος. — (υποκ.) **λαμπίτσα** (η).
[ΕΓΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. lampa < λατ. lampas < αρχ. *λαμκάς, -άδος* < *λάμπω\.*
λαμπάδα (η) **1.** μεγάλο κερί που χρησιμοποιείται σε διάφορες θρησκευτικές τελετές (βαφτίσια. Ανάσταση κ.λπ.): *έκανε τάμα στον Άγιο μια ~ ίσαμε το μπόι του* | | *πασχαλιάτικη / γιορτινή / 'λειωμένη / πολύχρωμη I κερένια / νυφική / νεκρική* ~ 2. (μτφ.) σε στάση ευθυτενή, στητή όπως η λαμπάδα: *ευστα'λείς νέοι με κορμιά 'λαμπάδες* λντ. καμπούρα. — (υποκ.) **λαμπαδίτσα** (η).
[ηϊύμ. < αρχ. *λαμκάς. -άδος* < *λάμπω].* **λαμπαδηδρομία** (η) (λαμπαδηδρομιών} **1.** αθλητικός αγώνας των αρχαίων Ελλήνων, κατά τον οποίο δρομείς ή ιππείς έτρεχαν κρατώντας αναμμένες δάδες: *λαμπρή ί ένδοξη ~* · 2. νυχτερινή συνήθ. πορεία πλήθους με υψωμένα, αναμμένα δαδιά: *θρησκευτική / εορταστική* ~ συν. λαμπαδηφορία.
[ΗΤΥΜ. μτγν. < *λαμπάς, -άδος* + *-δρομία* < *δρόμος.* Το *-η-* οφείλεται σε μετρικούς λόγους], **λαμπαδηδρομος** (ο/η) [μτγν.] **1.** πρόσωπο που συμμετέχει σε λαμπαδηδρομία 2. καθένας από τους αθλητές που μεταφέρουν την ολυμπιακή φλόγα από την Ολυμπία στη χώρα τελέσεως των Ολυμπιακών Αγώνων.
λαμπαδηφορία (η) {λαμπαδηφοριών} νυχτερινή παρέλαση νέων με υψωμένες αναμμένες λαμπάδες ή δαδιά: *νυχτερινή / εορταστική / θρησκευτική -*]j *- κατά την πανηγυρική έναρξη των πανευρωπαϊκών αγώνων* ΣΥΝ. λαμπαδηδρομία. — **λαμπαδηφόρος** (ο/η) |αρχ.|.
[ητυμ. αρχ. < *λαμπαδηφόρος* < *P^αμπάς, -άδος* + *-φόρος* < *φέρω.* Τυ *-η-* οφείλεται σε μετρικούς λόγους], **λαμπαδιάζω** ρ. αμετβ. {λαμπάδιασ-α, -μένος! αρπάζω απότομα ολόκληρος φιοτιά, καίγομαι σαν λαμπάδα: ro *ξύλινο σπίτι λαμπάδιασε σε λίγα λεπτά* ΣΥΝ. φουντώνω, ανάβω, αναφλέγομαι αντ. σβήνω,
λαμπάδιασμα (το), **λαμπάκι** (το) {χωρ. γεν.} μικρή λυχνία σε μηχάνημα ή συσκευή, που εκπέμπει φως. όταν περνά ηλεκτρική ενέργεια από το κύκλωμά της (ως ένδειξη είτε λειτουργίας είτε βλάβης): *άναψε το - τής βενζίνης- πρέπει να γεμίσω το ρεζερβουάρ* | | *μόλις πάτησε το κουμπί, χιλιάδες*

αναβόσβησαν · φρ. (αργκό) *μου ανάβουν τα λαμπάκια* κάτι μυ προκαλεί εκνευρισμό: *όποτε αρχίζει τα πολιτικά, -!* ΣΥΝ. μου τη δίνει, μου τη βαράει, μου τη σπάει, **λαμπατέρ** (το) {άκλ.} **1.** ηλεκτρική συσκευή φωτισμού που αποτελείται από λαμπτήρα και αμπαζούρ και στηρίζεται σε βάση που ακουμπά στο έδαφος 2.(συνεκδ.) κάθε μικρό φωτιστικό.
[ΕΤ ΥΜ. < γαλλ. Iampadaire < μεσν. λατ. lampadarium < λατ. lampar < αρχ. *λαμπάς, -άδος].* **λαμπερός,** -ή, -ό [μεσν.[(κυριολ. κ. μτφ.) αυτός που ακτινοβολεί, που λάμπει: *~ μάτια / μαλλιά / χαμόγελο / ήλιος! χρώμα / ουρανός* ΣΥΝ. λαμπρός, φιοτεινός, γυαλιστερός, απαστράπτων, αστραφτερός λντ. θαμπός, σκυτεινός. — **λαμπερά** επίρρ., **λαμπεράδα** (η), **λαμπηδόνα** (η) (λόγ.) 1. η λάμψη, η ακτινοβολία: *η ~ τού σύγχρονου πολιτισμού* ΣΥΝ. λαμπρότητα **2.** μυθικό φυτό στο οποίο αποδίδυνταν θαυματουργικές ιδιότητες και το οποίο ήταν αφανές τη μέρα και φωτεινό τη νύχτα **3.** έντομο, η πυγολαμπίδα. Επίσης (λογιότ.) **λαμπηδών** {λαμπηδόνος}.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *λαμπηδών. -όνος* < αρχ. *λάμπω].*
Λάμπης (ο) -*■ Χαραλάμπης
λαμπικαρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λαμπίκαρα κ. λαμπικάρισ-α, -μένος}

(μετβ.) 1. (λαϊκ.) περνώ υγρό μέσα από φίλτρο, για να το καθαρίσω ΣΥΝ. καθαρίζω, διυλίζω, φιλτράρω, ραφινάρω, αποστάζω **2.** (γενικότ.) καθαρίζω εξονυχιστικά: *~ το σπίτι* λντ. βρομίζω ♦ 3. (αμετβ.) αποκτώ διαύγεια: *πολλά λάδια λαμπικάρουν μόνα τους. ενώ άλλα διατηρούνται για πολύ καιρό νλαφρο)ς θολερά* | | (μτφ.) *λαμπικάρισε το κεφάλι μου από το μεθύσι* ΣΥΝ. καθαρίζω, ξεκαθαρίζω, ξελαμπικάρω αντ. σκοτίζομαι, ζαλίζομαι. **λαμπικάρισμα** (το).
Ιεί υμ. Αντιδάν., < βεν. Iambicar < Iambico < αραβ. al-umbiq < αρχ. *άμβιξ/ άμβυς* «αποστακτήριο» |. **λαμπίκος** (ο) **1.** ο αποστακτήρας (βλ.λ.) · 2. (μτφ.) οτιδήποτε είναι τόσο καθαρό, (όστε να λάμπει: *σφουγγάρισα το πάτωμα και το 'κανα* **-. —**
λαμπίκο επίρρ.
[ι-τυμ. Αντιδάν.. < βεν. Iambico < αραβ. al-ambiq < αρχ. *αμβιξ / άμβυς* «αποστακτήριο». Η σημερινή μτφ. σημ. οφείλεται σε παρετυμολ. επίδραση τού ρ. *λ,άμπω].* **λαμπιόνι** (το) {λαμπιον-ιού | -ιών} μικρή ηλεκτρική λάμπα: *στόλισαν τους δρόμους με πολύχρωμα -* ΣΥΝ. λυχνία, φωτάκι, λαμπάκι.
[ετυ.μ. < ιταλ. lampionc, υποκ. τού ουσ. lampa (βλ. κ. */Λμπα)].* **λαμπόγυαλο** (το) γυαλί φωτιστικής λάμπας πετρελαίου· φρ. *τα κάνω λαμπόγυαλο* προκαλώ μεγάλη καταστροφή σε κάτι. — Επίσης **λαμπογυάλι.**
λαμποκοπώ ρ. αμετβ. {λαμποκοπάς... [λαμποκόπησα} Ί. αστράφτω, λάμπω: *χρυσός τρούλος λαμποκοπούσε στο φως τής μέρας* συν. γυαλίζω 2. (ειδικότ.) λάμπω από την καθαριότητα: *η μπουγάδα λαμποκοπούσε στο σχοινί* ΣΥΝ. αστράφτω. — **λαμποκόπημα** κ. (λαϊκ.) **λαμποκόπι** (το).
(ετυμ. < *λάμπω* + επιτατ. επίθημα *-κοπώ* < *κόπος],* **λαμπρά** επίρρ. Ιμεσν.} κατά τρόπο εξαιρετικό, θαυμαστό: *-/ Όλα τα- κτοποιήθηκαν!* συν. εξαιρετικά, θαυμάσια, υπέροχα λντ. άσχημα, έτσι κι έτσι. **λαμπράδα** (η) ► λαμπρότητα
Λαμπρή (η) [μεσν.] (λαϊκ.) το Πάσχα, η γιορτή τής Ανάστασης: *η ημέρα τής ~.*
λαμπριάτικα επίρρ.· ανήμερα το Πάσχα, την ημέρα τής Λαμπρής: *δεν γίνεται ~ να συζητάμε για δουλειές.* **λαμπριάτικος,** -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τη Λαμπρή, το Πάσχα: *~ ρούχα / αβγά / πανηγύρι / γλέντι* συν. πασχαλινός, γιορτινός.
Λαμπρινή (η) γυναικείο όνομα.
λαμπρό- α συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** λάμψη, πολυτέλεια: *λα- μπροντυμένος* 2. σχέση με τη Λαμπρή: *λαμπρο-κούλ/.ουρο.*
| ετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Κ. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *λαμπρός* (λ.χ. αρχ. *λαμπρό-φωνος.* μτγν. */.αμπρό-ψυχος,* μεσν. *λαμπρο-φωτεινός)].*
λαμπροντυμένος, -η. -ο αυτός που φορά επίσημα, καινούργια ρούχα ΣΥΝ. λαμπροφορεμένος ανί*. κακοντυμένος, **λαμπρός,** -ή. -ό **1.** αυτός που εκπέμπει φως από τυ εσωτερικό του, που βγάζει έντονη λάμψη: *~ ήλιος/ αστέρι* ΙΥΝ. αστραφτερός, λαμπερός. ακτινοβόλος αντ. σκοτεινός, σκούρος· (μτφ.) 2. σπινθηρυβόλυς: *~ β/.έμμα / μάτια* 3. αυτός που ξεχωρίζει, που υπερέχει σε σχέση με τους άλλους, που προκαλεί τον θαυμασμό: *- επιστήμονας / γιατρός / επίτευγμα / μέλλον / νίκη / σταδιοδρομία* ΙΥΝ. έξοχος, εξαιρετικός, διαπρεπής. εξρχων. καταπληκτικός αντ. μέτριος, κακός 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από επισημότητα και χλιδή: *- πομπή / παρέλαση ί εορτασμός* ΣΥΝ. επίσημος αν γ. ανεπίσημος, καθημερινός 5. *Λαμπρή* (η) βλ.λ. — **λαμπρά** επίρρ. (βλ.λ.). ιχολιο λ. *εναργής.*
[εγυμ. αρχ. < *λάμπω].*
Λάμπρος (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. σχόλιό λ. *κύριος, -α, -ο.*
| ι-τυμ. αρχ. κύρ. όν. < *λαμπρός* (με αναβιβασμό τού τόνου)|. **λαμπρότητα** (η) [αρχ.[{χωρ. πληθ.} **1.** η φωτεινότητα, η λάμψη: *η ~ του ήλιου / τού αστεριού / τού χρυσού 2.* (μτφ.) η μεγαλοπρέπεια, το μεγαλείο: *η επέτειος εορτάστηκε με ιδιαίτερη - | | η ~ των ανακτόρων.* Επίσης **λαμπράδα** (σημ. 1) Ιμεσν.]. **λαμπροφόρος,** -α (λόγ. -ος). -ο |μτγν.] **1.** αυτός που φορά γιορτινά, επίσημα ρούχα: *- νεάνιδες* ΣΥΝ. λαμπροντυμένος. λαμπροφορεμένος· (μτφ.) 2. αυτός που δημιουργεί χαρά, ευχαρίστηση: *η ~ ημέρα τής απε/.ευθέρωσης* | | *η ~ Ανάστασις τού Κυρίου* ΣΥΝ. χαρμόσυνος, χαροποιός 3. αυτός που εκπέμπει λάμψη, μεγαλοπρέπεια: *τα ~ άρματα τής παρέλασης.*
λαμπροφορώ ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {λαμπροφυρείς... | λαμπροφόρε-σα, -μένος} φορώ τα γιορτινά, τα καλά μου ρούχα: *?.αμπροφορεμένο εκ- κ/.ησίασμα* συν. ντύνομαι καλά. **λαμπρύνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {λάμπρυνα} (λόγ.) **1.** προσδίδω λάμψη συν. φωτίζο) ανί. θαμπώνω, σκοτεινιάζω 2. (μτφ.) πρυσδίδω αίγλη, μεγαλοπρέπεια: *την εκδήλωση λάμπρυναν με την παρουσία τους εξέχουσες προσωπικότητες* | | *με το κατόρθωμά του λάμπρυνε το όνομα τής οικογένειας του£*ΥΝ. δοξάζω αν γ. σκιάζω.
λαμπτήρας (ο) φωτιστικό μέσο που μετατρέπει την ηλεκτρική ενέργεια σε φως: *- αλογόνου / νέου / φθορισμού* ΣΥΝ. λάμπα, γλόμπος, λαμπιόνι.
[ετυμ. < αρχ. *λαμπτήρ. -ήρος* < *λάμπω].* **λαμπυρίδα** (η) μικρό έντομο, τού οποίου τυ κάτω μέρος εκπέμπει φως. που το κάνει ορατό τη νύχτα ΣΥΝ. πυγολαμπίδα, (λαϊκ.) κωλοφωτιά.
[εί υμ. < αρχ. *λαμπυρίς. -ίδος* < *λαμπυλίς* (με ανομοί(οση), υποκ. θ. */Αμπ-* τού ρ. *'λάμπω].* **λαμπυρίζω** ρ. αμετβ. {λαμπύρισα} εκπέμπω φως (που παρουσιάζει αυξομειώσεις στην έντασή του): *τα φώτα των καϊκιών 'λαμπύριζαν στην ήρεμη θάλασσα* ΣΥΝ. τρεμοφέγγω. -- **λαμπύρισμα** (το).
|ΕΤ ΥΜ. μτγν. < αρχ. *λαμπυρίς, -ίδος* (βλ.λ.)].

λάμπω ρ. αμετβ. {έλαμψα} **1.** βγάζω προς τα έξω φως, ακτινοβολώ: *ο ήλιος λάμπει στον ουρανό* || (μτφ.) *το πρόσωπό τον έλαμπε από ικανοποίηση! χαρά / ευτυχία* ΙΥΝ. φεγγοβυλο). φέγγω αντ. σκοτεινιάζω, είμαι σκοτεινός· φρ. **Λάμπε/ το *άστρο (κάποιου)*** για την περίοδο τής ακμής (κάποιου), την περίοδο που μεσουρανεί: *τη δεκαετία τού '60 έλαμψε το άστρο τού Φ. Φελλίνι* 2. αντανακλώ έντονα το φως, εκπέμπω λάμψη που προέρχεται από εξωτερική πηγή: *ο δρόμος έλαμπε κάτω από τα φώτα* || *έλαμπαν από μακριά τα κοσμήματα και τα πετράδια της* || *τα μάτια της έλαμψαν από τα δάκρυα* υν. αντιφεγγίζω, γυαλίζω, αστράφτω ΛΝΤ. είμαι μουντός· φρ. ***ό,τι λάμπει δεν είναι χρυσός*** ό,τι φαίνεται εντυπωσιακό δεν συνεπάγεται ότι έχει πραγματικά μεγάλη αξία 3. (μτφ.) είμαι τόσο καθαρός, ώστε αντανακλώ το φως: γο *σπίτι έλαμπε από την καθαριότητα* ΣΥΝ. λαμποκοπώ, γυαλίζω 4. απυτελώ εξέχουσα παρουσία, ξεχωρίζω από τους άλλους: *η πόλη έλαμψε* στα *γράμματα κα\ στις τέχνες στον μεσοπόλεμο* συν. διαπρέπω. διακρίνομαι ΦΡ. ***(κάποιος) λάμπει διά τής απουσίας του*** βλ. λ. *απουσία* 5. (μτφ.) φανερώνομαι με τρόπο εντυπωσιακό: *η αλήθεια στο τέλος θα λάμψει.*

{ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *λαμπ-* (μόνο στην Ελλην. εμφανίζεται το έρρινο έν- θημα *-μ-)* < J.E. *!ap- «λάμπω. καίω», πβ. χετ. lappaS «λαμπρός», λιθ. Ιόρέ «φως», ουαλ. Uaehar «λαμπρός» κ.ά. Ομόρρ. *λαμπάς (-άδα). λα- μπ-τήρΙας}. λαμπ-ρός. λάμψ-ις (-η), Αάμπ-ρος* κ.ά. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. <5,π *λάμπει δεν είναι χρυσός* (< γαλλ. lout ce qui brillc n'cst pas d'or), *έλαμψε διά τής απουσίας του* (< γαλλ. il brilla par bon absense)|.

λάμψη (η) j-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** το φως που εκπέμπεται από φωτεινή πηγή. η ακτινοβολία: *η ~ των αστεριών / τού φεγγαριού* ΣΥΝ. φεγγοβόλημα. λαμποκόπημα 2. (μτφ.) η γυαλάδα: *η ~ των ασημικών / των κοσμημάτων* αντ. θαμπάδα, μουντάδα 3. (συνεκδ.) η αστραπή: *λάμψεις* και *μπουμπουνητά στον ουρανό* 4. (μτφ.) η αίγλη, η ισχυρή εντύπωση που προκαλεί (κάποιος/κάτι) στους άλλους: *η ~ τής ομορφιάς τής νεαρής ηθοποιού* || *η ~ τής προσωπικότητας τον μεγάλου συγγραφέα.* ιχολιο λ. *αίγλη.*

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *λάμψις* < αρχ. *λάμπω].*

λαναράς (ο) {λαναράδες} **1.** πρόσωπο που ξαίνει το μαλλί με το λανάρι (βλ.λ.) 2. πρόσο)πο που κατασκευάζει ή πουλά λανάρια (βλ.λ.).

λανάρι (το) {λαναρ-ιού | -ιών) χειροκίνητο εργαλείο ή μηχάνημα, που χρησιμοποιείται για το ξάσιμο τού μαλλιού. Επίσης **λανάρα** (η). [ετυμ. μεσν. < επίθ. *λανάριος* < λατ. lanarius < lana «μαλλί» (βλ. κ. *ληνός)]. ι*

λαναρίζω ρ. μετβ. {λανάρισ-α, -τηκα, -μένος} επεξεργάζομαι το μαλλί (μετά την κουρά τού ζώου) με τη βοήθεια τού λαναριού, ώστε να μπορεί να μετατραπεί σε νήμα (βλ.λ.) ΣΥΝ. ξαίνω. **— λονάρισμα** (το).

λανθανίδες (οι) {λανθανιδών} xhm. τα στοιχεία με ατομικό αριθμό από 57 έως 71, τα οποία ανήκουν στη σειρά τού λανθανίου (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

Ιητυ.μ. Αντιδάν., < νεολατ. lanthanidac, βλ. κ. *?<.ανθάνΐο\.*

λανθάνιο (το) |Ι885] {λανθανίου) xhm. μεταλλικό αργυρόχροο στοιχείο (σύμβολο La) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

[ετυμ. Αντιδάν.. < νεολατ. lanthanum < αρχ. *λανθάνω* «διαφεύγω την προσοχή, είμαι κρυμμένος», επειδή το οξίδιο τού στοιχείου ελάνθανε (ως πρόσμειξη) στα άλατα τού *δημητρίου].*

λανθάνω ρ. αμετβ. {μτχ. ενεστ. λανθάνων. -ουσα, -ον} (λόγ.) **1.** υπάρχω χωρίς να γίνομαι εύκολα αντιληπτός, είμαι κρυμμένος: *υπάρχει ένας ερωτισμός που λανθάνει στη σχέση τους* || *στην πολιτική τους ιδεολογία λανθάνει ένας αντιευρωπαϊσμός* 2. (η μτχ. ***λανθάνων,*** *-ουσα . -ον)* βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λάθος.*

[εγυμ. αρχ. < θ. *λαθ~* (αόρ. β' *έ-λαΟ-ον,* πβ. κ. *μανθάνω - ε-μαθ-ον).* Το ■*0-* τού θέματος αποτελεί πρόσφυμα, πράγμα πυυ καθιστά δυνατή τη σύνδεση με λατ. Ia-t-e0 «κρύβομαι, αγνοούμαι», ενώ δεν απαντούν ακριβή αντίστοιχα στις άλλες Ι.Ε. γλώσσες. Ομόρρ. *λάθ-ρα. λαθραίος, λήθ-η, ά-λησ-ής. λάθ-ος. λήσ-μων (< *λάθ-μων)* κ.ά-J.

λανθάνων, -ουσα, ~ον αυτός που λανθάνει, που υπάρχει κρυμμένος ή χωρίς να γίνεται αντιληπτός: *λανθάνων ερωτισμός* || *λανθάνουσα αντιπάθεια* (| ο *ιός βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση* j| *υπάρχει ένας ~ ρατσισμός στη συμπεριφορά τους* ΙΥΝ. υφέρπων, υποβόσκων αντ εμφανής, προφανής φρ. ***γλώσσα λανθάνουσα τ' αληθή λέγει*** *(γλώσσα* Λανθάνουσα τ' *αληθή λέγει,* Μένανδρος) τα λάθη στην ομιλία από βιασύνη ή παραδρομή φανεροΐνουν τις αληθινές σκέψεις ή επιθυμίες τού ομιλητή ή την αλήθεια γενικότερα.

Ιετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *λανθάνω* (βλ.λ.) με την ήδη αρχ. σημ. «διαφεύγω την προσοχή, είμαι κρυμμένος». Σε επιστ. όρους αποδίδει το γαλλ. latent (< λατ. latens «κρυφός»), λ.χ. homosexualite / maladie latcntc).

λανθασμένος, -η. -ο αυτός πυυ περιέχει λάθος ή οφείλεται σε λάθος: *~ χειρισμός : συλλογισμός / ενέργεια ' άποψη; εντύπωση ι* κίνηση / *πολιτική* ΣΥΝ. εσφαλμένος, λαθεμένος ΑΝΤ. σωστός, ορθός. - **λσνθασμέν-α / -ως** επίρρ.

1 F.ΤΥΜ. μτγν. μτχ. τού ρ. *λανθάνω* (αρχ.) κατά τα ρ. σε *-άζω,* πβ. *δικ- άζο>. διπλασι-άζο)* \.

λανολίνη (η) (1891) {χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. ουσία λιπαρής υφής, που πα- ράγεται από τα μαλλιά των προβάτων, προτού αυτά υποστούν άλλου είδους επεξεργασία, και χρησιμεύει ως βάση για την κατασκευή καλλυντικών.

[LTΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. lanolinc (νόθο σύνθ.) < lano- (< λατ. lana «μαλλί») + -oi- (< λατ. oleum < αρχ. *ελαιον)* + -inc|.

λανσάρω ρ. μετβ. {λανσάρισα κ. λάνσαρ-α. -ίστηκα, -ισμένος} (καθημ.) 1. προωθώ στην αγορά, παρουσιάζω κάτι καινούργιο και το προβάλλω καταλλήλως: *τη μόδα των ατημέλητων ρούχων λανσάρουν Αμερικανοί σχεδιαστές* ΣΥΝ. εισάγω, καθιερώνω, εγκαινιάζω 2. (γενι κότ.) είμαι ο πρώτος που εφαρμόζω (κάτι): *οι μαθητές τής τε/.ευταί- ας τάξης τού σχολείου λάνσαραν την τρέλα για τα καπέλα που φοριούνται ανάποδα* || *- μια καινοτομία.* — **λοναάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. lancer «ρίχνω, εκτοξεύω» < λατ. lanceare «λογχίίο). εξακοντίζω» < lancea «λόγχη»1. **λάντζα[1]** κ. **λάντσα** (η) **1.** μεγάλο σκεύος από ξύλο, που έχει σχήμα βαρελιού και χρησιμοποιείται για το πλύσιμο των κουζινικών και των πιατικών, κυρ. όπου αυτά βρίσκονται σε μεγάλες ποσότητες, π.χ. στα εστιατόρια ΙΥΝ μαστέλο, κάδος 2. (συνεκδ.) το πλύσιμο των κου- ζινικών και των πιατικών: *μετά το τραπέζι είχα μπόλικη -/* [[*κάνω τη* ~ συν. πλύσιμο.

ΙΕΤΥΜ. Γιιθ. < δημώδ. ιταλ. lenza «νερό. ψιλόβροχο». Κατ' άλλη άποψη,

βεν. Ian/a «ιστός όπου δένεται το πανί», με την έννοια ότι αυτή η εργασία ανετίθετο στο κατώτερο πλήρωμα|. **λάντζα[2]** κ. **λάντσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ναυτ. μηχανοκίνητη βάρκα για μεταφορά εφοδίων και διακίνηση προσώπων στα πλοία.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. lancia < ισπ. lancha / πορτ. lanchao < λατ. lancea «λόγ- *χψ>|·*

λαντζ(ι)ερης (ο) {λαντζ(ι)έρηδες). **λαντζ(ι)ερα** (η) {χωρ.γεν.πληθ.! πρόσωπο που απασχολείται με το πλύσιμο των σκευών σε επαγγελματικά μαγειρεία: ο *~ τού πλοίου / τού εστιατορίου.* Επίσης **λαν- τζ(ι)έρισοα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}. fΕΤΥΜ. < *λάντζα* + παραγ. επίθημα *-ιέρης*[. **λαντό** (το) {άκλ.} παλιά ιππήλατη, κλειστή και τετράτροχη άμαξα: *γρήγορο / πολυτελές / ασφαλές ι μικρό* - συν. αμάξι αν γ. κουπέ.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. landau, από το όνομα τής γερμ. πόλης Landau], **λαξ** επίρρ. (αρχαιοπρ.) με λακτίσματα, με κλοτσιές· στη ΦΡ. ***πυξ-λαξ*** με γροθιές και κλοτσιές: *τους πέταξαν έξω ~*

Ιείύμ. αρχ.. πιθ. < **κλαξ.* που συνδ. με λατ. calx «φτέρνα», αβεβ. ετύμου. Κατ' άλλη άποψη, η λ. *λάξ* συνδέεται με λιθ. lakstiis «ταχύς, γρήγορος», lekiu «τρέχω. πετώ», οπότε θα προερχόταν από θ. με αρχική σημ. «πηδώ». Ομόρρ. *λακ-τίζω}.* **λάξευμα** (το) -» λαξεύω **λάξευση** (η) - * λαξεύω

λαξευτής (ο) (μτγν.) πρόσωπο που επεξεργάζεται το μάρμαρο ή άλλο υλικό, για να επιτύχει καλλιτεχνικό αποτέλεσμα: *επιτήδειος / με- ρακλής ι έμπειρος / ακριβός* - συν. λιθοξόος, γλύπτης, λιθογλύπτης.

- λαξευτικός, -ή. -ό (μτγν.!.

λαξευτός, -ή, -ό (μτγν.) **1.** αυτός που τον έχουν λαξεύσει: - *τάφος: πέτρα / μάρμαρο* συν. σκαλιστός, σμιλεμένος. γλυπτός λντ. αλάξευτος. ασκάλιστος 2. (μτφ.) αυτός που έχει ωραία μορφή: - *κορμί / μάτια* ΣΥΝ. καλοσχηματισμένος. όμορφος λντ. κακοσχηματισμένος. άσχημος.

λαξεύω ρ. μετβ. {λάξευ-σα. -θηκα, -μένος (κ. λαξεμένος)} **1.** επεξεργάζομαι φυσικό υλικό (μάρμαρο, ξύλο), για να επιτύχω καλλιτεχνικό αποτέλεσμα συν. σμιλεύω, σκαλίζω 2. (μτφ.) χρησιμοποιώ την τέχνη μου στην επεξεργασία ενός πράγματος: - *τον λόγο μου* ΣΥΝ. σμιλεύω.

λάξευμα (το) Ιμτγν.} κ. **λάξευση** (η) Ιμτγν.}.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. λάξός < λά- (< *λάας* «λίθος, πέτρα», αβεβ. ετύμου, πιθ. < **λήΓας* ή < *ϰλάΓας,* που ίσως συνδ. με αλβ. lerc «πέτρωμα») + *-ξός* < *ξέω].* **λαο-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει σχέση με τον λαό: *λαο-πλάνος, λα ο-κρατία.*

Ιητυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *λαο-δάμας.* μτγν. *λαο-πλάνος),* που προέρχεται από το ουσ. *λαός].* **λαογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης τον λαϊκό πολιτισμό ενός έθνους ή εθνότητας σε όλες του τις εκφάνσεις (την κοινωνική συγκρότηση, τις παραδόσεις, τα τραγούδια. τον λαϊκό βίο, τα ήθη και έθιμα, την τέχνη κ.λπ.): *ελληνική / αγγλική ι ιταλική* ~ 2. (ειδικότ.) η παραπάνω επιστήμη ως προς το τμήμα τού λαού το οποίο μελετά: *αγροτική / εργατική / αστική ~* **— λα- ογραφικός,** -ή, -ό [Ι88ό|. **λσογραφικ-ά / -ώς** επίρρ.

JEI ΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Volkskunde, άσχετο προς τυ μτγν. *λαογραφία* «απογραφή πληθυσμού»). **λαογράφος** (ο/η) [1891! επιστήμονας που έχει ειδικευτεί στη λαο- γραφία: *οξυδερκής / διάσημος* ΣΧΟΜΟ λ. *πολυγράφος.* **λαοθάλασσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πολύ μεγάλο πλήθος, πάρα πολύς κόσμος: *την ομιλία τού αρχηγού* του *κόμματος παρακολούθησε μια - οπαδών του* ΣΥΝ. κοσμοπλημύρα. κοσμοσυρροή,

λαοκάπηλος (ο) 11864) |-ου κ. -ήλου [-ων κ. -ήλων. -ους κ. -ήλους} πρόσωπο που εκμεταλλεύεται και εξαπατά τον λαό. **λαοκατάρατος,** -η,-ο Ιμτγν.Ι αυτός που έχει επισύρει την οργή και τις κατάρες τού λαού: -- *φονιάς / δικτάτορας* ΣΥΝ. λαομίσητος α.ντ. λαοφίλητος, λαοφιλής.

Λαοκόων (ο))Λαοκόωντ-ος. -α} μυθολ. ιερέας τού Απόλλωνα στην Τροία, τον οποίο, καθώς και τους γυιους του, έπνιξαν δύο φίδια πριν από την άλωση τής πόλης.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < **ΑαΓο-κόΓ-ων* < *λαός* (βλ.λ.) + θ. **-koF-* (πβ. μυκ. ko-wo) τού ρ. *κοέω* «αντιλαμβάνομαι, κατανοώ», για το οποίο βλ. λ. *άκούο)].*

Λαοκράτης (ο) ανδρικό όνομα.

(FΤΥΜ. < *λαός* + *-κράτης* < *κράτος*|. **λαοκράτης** (υ) [λαοκρατών} πρόσωπο που πιστεύει στη λαοκρατία (βλ.λ.): *φανατικός / αγωνιστής! θεωρητικός* ~ ΣΥΝ. σοσιαλιστής, κομουνιστής.

λαοκρατία (η) |μτγν.j **1.** το πολίτευμα κατά το οποίο την εξουσία ασκεί ο λαός ΣΥΝ. δημοκρατία αντ. ολιγαρχία, ολοκληρωτισμός 2. (ει- δικότ.) το πολίτευμα στις χώρες τού υπαρκτού σοσιαλισμού, όπου είχε επικρατήσει ο κομουνισμός: *η γερμανική ~* συν. σοσιαλιστική δημοκρατία (πβ. *λαϊκή δημοκρατία,* λ. *δημοκρατία).* — **λαοκρατικός,**

-ή, -ὸ 118871.

Λαοκρατική Δημοκρατία τής Γερμανίας (η) ► Ανατολική Γερμανία

λαοκρατισμός (ο) η πίστη στο δικαίωμα και στις δυνατότητες τού λαού να ασκεί μόνος του την εξουσία, **λαοκρισία** (η) {χωρ. πληθ.} η απόφανση, η κρίση για ένα θέμα από τον λαό συν. λαϊκή ετυμηγορία, **λαομίσητος,** -η, -ο [18911 αυτός τον οποίο μισεί ο λαός: ~ *εισβολέας / δικτάτορας / δυνάστης ιβασιλιάς / κατοχή / πολίτευμα* συν. λαοκατάρατος αντ. λαοφίλητος, λαοφιλής, **λαοπλάνος** (ο) Ιμτγν.] πρόσωπο το οποίο χρησιμοποιεί τις ικανότητες και τα προσόντα του για να ξεγελάσει τον λαό και να τον κατευθύνει εκεί όπου υ ίδιος θέλει: ~ *πολιτικοί με απατηλές υποσχέσεις οδηγούν τη χώρα στην καταστροφή* ΣΥΝ. δημαγωγός,

λαοπρόβλητος, -η,-ο [18451 αυτός τον οποίο έχει εκλέξει και ανα- δείξει ο λαός: - *ηγέτης* αντ. διορισμένος, δοτός.

[κτυμ. < *λαός* + - *πρόβλητος* < *προβάλλω*\.

Λ.Α.Ο.Σ. (ο) Λαϊκός Ορθόδοξος Συναγερμός· πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε το 2000 από τον Γ. Καρατζαφέρη. **λαός** (ο) **1.** (α) το σύνολο των πολιτοίν ενός κράτους· το σύνολο των φυσικών προσώπων που έχουν την ιθαγένεια ενός κράτους, ανεξάρτητα από γλώσσα, θρησκεία, εθνικότητα, φύλο, ηλικία κ.λπ. (= ο κυρίαρχος λαός. ως φορέας τής λαϊκής κυριαρχίας) (β) το σύνολο των ενεργών πολιτών ενός κράτους που έχουν το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι (.= το εκλογικό σώμα): *αμόρφωτος / απολίτιστος / αρχαίος / σύγχρονος / αγροτικός / δραστήριος / βάρβαρος / ευγενικός / εκφυλισμένος / δυναμικός / ένδοξος / ναυτικός / πλούσιος / πολεμοχαρής / φιλήσυχος / φτωχός / φιλόξενος / ακυβέρνητος / καταπιεσμένος / φιλελεύθερος! κυρίαρχος* (από τον οποίο πηγάζουν όλες οι εξουσίες) ~ || ~ *ενωμένος, ποτέ νικημένος!* (σύνθημα από τις πολιτικές συγκεντρώσεις αριστερών κομμάτων) || ~. *στρατός αδελφωμέ- νοι!* (σύνθημα από την εξέγερση τού Πολυτεχνείου το 1973) \\ *ο - έχει και μνήμη και γνώση* ΣΥ\. πολίτες· ΦΡ. *φωνή λαού, οργή Θεού* βλ. λ. *φωνή* 2. (ειδικότ.) το σύνολο των ανθρώπων που κατοικούν σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή: ο~ *τής Αθήνας / τής Αχαΐας* || *«λαέ τής Λάρισας / τής Αθήνας / τής Πάτρας* κ.λπ.» (συνήθης τρόπος έναρξης πολιτικών λόγων) ΣΥΝ. κάτοικοι, πληθυσμός 3. (περιληπτ.) οι κατώτερες κοινωνικές τάξεις: *επαγγέλλεται καλύτερες μέρες για τον - και όχι για τους πλουσίους* || *κατασκευάζουν φτηνά προϊόντα για τον ~* || *έλεγε ότι ύ ~ δεν μπορεί να καταλάβει τις βαθιές έννοιες* || ~ *και Κο- λωνάκι* (φτωχοί και πλούσιοι, πβ. λ. *Κολο>νάκι)* ΣΥΝ. λαϊκές τάξεις, κοσμάκης, λαουτζίκος, πληβείοι, προλεταριάτο, πόπολο αντ. άρχοντες, αρχοντολόι, πλούσιοι, αριστοκρατία, άρχουσα τάξη · 4. πολλοί άνθρωποι συγκεντρωμένοι: *στη συναν/.ία μαζεύτηκε, κόσμος και ~* || *είχε πολύ ~ στην ομιλία του* ΣΥΝ. κόσμος, ντουνιάς, λαοθάλασσα, κο- σομπλημύρα, πλήθος · 5. (καταχρ.) το έθνος, σύνολο προσώπων με κοινά χαρακτηριστικά (γλώσσα, θρησκεία, παραδόσεις κ.λπ.): *οι ~ τής Μεσογείου* || *ασιατικός / αφρικανικός / αμερικανικός* ~ · ΦΡ. *περί- ούσιος λαός (έσεσθέ μοι λαός περιούσιος από πάντων τών εθνών,* Π.Δ. *Ίζξοδος* 19. 5) κατά την Αγία Γραφή, οι Εβραίοι, και κατ' επέκτ. κάθε λαός που θεωρεί τον εαυτό του εκλεκτό σε σχέση με τους άλλους. λ- σχολιο λ. *έθνος.*

|ι ::τυμ. < αρχ. *?.αός / λεώς / ληός* < **λαΓός* (πβ. μυκ. ra-wa-ke-ta: *λάΗαγέτάς).* αγν. ετύμου, πιθ. συνδ. με χετ. lahha «πόλεμος», ενώ οι υπόλοιπες συνδέσεις δεν ικανοποιούν.Όπως και οι αντίστοιχες γερμ. λ. (πβ. αρχ. γερμ. liuii > γερμ. Leute. αρχ. αγγλ. Icod). έτσι και το αρχ. *λαός* αποτελούσε περιληπτικό όρο. Έχουν προταθεί συνδέσεις με τις αρχ. λ. *λάας* «λίθος» και *λεία,* που όμως δεν θεωρούνται πιθανές|. **Λάος** (το) {άκλ.} (λαοτ. Sathalanalai Faxaihipaiai Paxax0n Lao = Λαϊκή Δημοκρατία τού Λάος) κράτος τής ΝΑ. Ασίας με πρωτεύουσα τη Βιεντιάν. επίσημη γλώσσα τη Λαοτινή και νόμισμα το νέο κιπ. ·- λαοτινός, -ή, -ό, **Λαοτινά** (τα)

|ΕΤΥΜ. < λαοτ. Lao, αγν. ετύμου, ονομ. εθνικής ομάδας (κλάδου των λαών Τάι), οι οποίοι εισέδυσαν στην Ινδοκίνα μετά τον 8ο αι. μ.Χ.|. **λαοσύναξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ανθρώπων ο όρος χρησιμοποιήθηκε κυρ. από την Εκκλησία τής Ελλάδος για συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας πιστών σε υπαίθριο χώρο ΣΥΝ. κοσμοσυρροή, λαοθάλασσα.

(ΕΤΥΜ. < *λαό(ς) + σύναξη* (πβ. κ. μεσν. *λαοσυναξία* «κοσμοσυρροή», *λαοσυνάκτης* «αναγνώστης ή ψάλτης που συγκέντρωνε το εκκλησίασμα στον ναό για τη λειτουργία»)!, **λαοσωτήριος,** -α (λόγ. -ος), -ο]!892| αυτός που σώζει τον λαό: ~ *επέμβαση* συν. εθνοσωτήριος αντ. αντιλαϊκός, **λάου-λάου** επίρρ. (λαϊκ.-οικ.) αργά-αργά. χωρίς βιασύνη (και προσεκτικά): *ας το πάμε ~ το θέμα* ΣΥΝ. σιγά-σιγά λντ. μάνι-μάνι.

|εί υμ. < *λάγον-λάγου,* γεν. ενικού τού ουσ. *λαγός* (με αναβιβασμό τού τόνου)].

Λάουρα (η) γυναικείο όνομα.

ΙΗΤΥΜ. < ιταλ. Laura < λατ. laurus «δάφνη, δάφνινο στεφάνι»|. **λαουτζίκος** (ο) Ιχωρ. πληθ.} (εκφράζει συμπάθεια ή υποτίμηση) οι απλοί άνθρωποι, αυτοί που ανήκουν στις κατώτερες τάξεις: *Τι να σου κάνει κι ο Χορεύει στον ρυθμό που του παίζουν* ΣΥΝ. λαός, μάζα αντ. αριστοκρατία, άρχοντες.

ΙΕΤΥΜ. < *λαός* + υποκ. επίθημα *-τζίκος (-τζής* + *-ικος).* με συνδ. φωνήεν -ου- κατά τα υποκ. σε *-ούλης].* **λαουτιέρης** κ. **λαουτέρης** (ο) {λαουτιέρηδες} ο οργανοπαίκτης που παίζει λαούτο (βλ.λ.): ο ~ *έδινε τον ρυθμό.*

[ΠΤΥΜ. < *λαούτο* + *-ιέρης* (βλ.λ.)]. **λαούτο** κ. **λαγούτο** (το) έγχορδο μουσικό όργανο με μεγάλο αντηχείο και έξι ζεύγη χορδών, που έχουν έκταση ίδια με τής κιθάρας:

παίζουν λαούτα και βιολιά.

(ετυμ. < μεσν. ***λαβοΰτο*** / ***λαγούτο*** < βεν. lauio, αβεβ. ετύμου. Έχουν προταθεί οι εξής ετυμολογίες: I) < ρουμ. lauta, 2) < αραβ. al'Qd «ούτι ξύλο»).

λαοφιλής, -ής, -ές [I863] {λαοφιλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· λαοφιλέστερος, -ατος} αυτός που τον αγαπά ο λαός: ~ ***ηγέτης*** / ***πολιτικός*** / ***πράξη*** / ***θεωρία*** / ***ενέργεια*** *συ* ν. δημοφιλής αντ. λαομίσητος, λαοκατάρατος. Επίσης **λαοφίλητος,** -η, -ο [J866|. ·' ·' σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **λαπαδιάζω** ρ. αμετβ. {λαπάδιασ-α. -μένος} **1.** μετατρέπομαι σε χυλό, σε λαπά, χάνω τη γεύση ή το σχήμα μου: ***παράβρασε το φαγητό και λαπάδιασε*** ΣΥΝ. χυλώνω **2.** (μτφ.-κακόσ.) χάνω το σφρίγος μου: ***με τα χρόνια βάρυνε και λαπάδιασε*** ανί. είμαι σφριγηλός / ακμαίος, **λαπαθο** κ. **λάπατο** [μεσν.] (το) είδος εδώδιμου λαχανικού. τού οποίου τα φύλλα φύονται απευθείας από το έδαφος και απλώνονται παράλληλα προς αυτό· χρησιμοποιείται στη μαγειρική και κυρ. στις χορτόπιτες. αλλά και για φαρμακευτικούς λόγους ΣΥΝ. (λαϊκ.) ξινήθρα. |ΚΤΥΜ. < αρχ. ***λάπαθον***/ μτγν. ***λάπαθος,*** αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το αρχ. ***λαπαρός*** «μαλακός. χαλαρός»|. **λαπάρα** (η) {λαπαρών} **1.** το μέρος τού σώματος που βρίσκεται ανάμεσα στα πλευρά και στο ισχίο 2. (κατ' επέκτ.) ολόκληρη η κοιλιακή χώρα συν. κοιλιά.

Ιετυμ. αρχ. < ***λαπαρός*** «χαλαρός, μαλακός», αγν. ετύμου. πιθ. συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου ***έλαψα- διέφθειρα.*** ίσως και με αλβ. laps «κουρασμένος». Το επίθημα ***-ρός*** εμφανίζεται και στα επίθ. ***χα- λα-ρός. λαγαρός, πλαδα-ρός.*** Βλ. κ. ***λάπαθο\.*** **λαπαροσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ιατρ. η εξέταση των οργάνων τής κοιλιακής χώρας με λαπαροσκόπιο, το οπιίο εισά- γεται μέσω μικρής τομής που γίνεται σε κοιλιακό τοίχωμα.

[ετυμ. < ***λαπαρός*** (βλ. λ. ***λαπάρα)*** + ***-σκόπηση*** < ***σκοπώ,*** ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. laparoscopic], **λαπαροσκόπιο** (το) {λαπαροσκοπί-ου | -ων} ιατρ. ενδοσκοπικό όργανο για την εξέταση τού εσωτερικού τής κοιλιακής κοιλότητας και τη θεραπεία κοιλιακών οργάνων, που φέρει μια μικροσκυπική κάμερα, επιτρέποντας έτσι στον χειρουργό να παρακολουθεί τα εσωτερικά όργανα από οθόνη.

[ΕΤΥΜ. Λληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. laparoscope], **λαπαροτομία** (η) |1887] {λαπαροτομιών} ιαγρ. η χειρουργική επέμβαση κατά την οποία γίνεται διάνοιξη τής κοιλιάς για διερεύνηση ***(ερευνητική*** *~)* ή θεραπεία διαφόρων παθήσεων.

[ετυμ. < ***λαπαρός*** (βλ. λ. ***λαπάρα)*** + ***-τυμία*** < ***τομή,*** ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. laparotomicj. **λαπάς** (ο) {λαπάδες} **1.** ρύζι βρασμένο έτσι ώστε να σχηματίζει χυλό: ~ με ***/χμόνι για τη διάρροια*** **2.** (μτφ.-κακόσ.) άνθρωπος χαλαρός, νωθρός. χωρίς νεύρο συν. χαλβάς, πλαδαρός αντ. σβέλτος, ξύπνιος.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. lapa|. **λάπις** (ο) {άκλ.} ημιπολύτιμος λίθος με έντονο μπλε χρο)μα. Επίσης **λάπις λάζουλι.**

[εγυμ. < μεσν. λατ. lapis lazuli «λίθος αζουρίτης» < λατ. lapis «λίθος» + la/.ulum < αραβ. lazaward / Iazuward < περσ. lazhuward. Βλ. κ. ***αζουρίτης, λαζουρίτης\.*** **lapsus calami** λατ. (προφέρεται ***λάπσους καλάμι)*** ελλην. ***ολίσθημα τής γραφίδας' λάθος*** εκ παραδρομής στον γραπτό λόγο. **lapsus linguae** λατ. (προφέρεται ***λάπσους λίνγκβε***) ελλην. ***ολίσθημα τής γλώσσας)' λάθος*** εκ παραδρομής κατά την ομιλία, **λαπ-τόπ** (το) {άκλ.} φορητός υπολογιστής μικρών διαστάσεων με οθόνη υγρών κρυστάλλων ή πλάσματος, η οποία ανοίγει και κλείνει πάνω από το πληκτρολόγιο (λέγεται και notebook).

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. laptop < lap «μηρός» + top «κορυφή», επειδή μπορεί κανείς να τον τοποθετήσει πάνω) στους μηρούς του. για να τον θέσει σε λειτουργία|.

Λαπωνία (η) περιοχή τής Β. Ευρώπης που εκτείνεται στα Β. τμήματα τής Νορβηγίας, τής Σουηδίας και τής Φινλανδίας και στο ΒΔ. τμήμα τής Ρωσίας. — **Λάπωνας** (ο), **λαττωνικός,** -ή, -ό. **Λαπωνικά** (τα).

| ΕΤΥΜ. Μεταφορά ξέν. ονομασίας, πβ. σουηδ. Lappland «χώρα των Λα- πώνων» < φινλ. Lappi. αγν. ετύμου. Η τοπική ονομασία Sameh των Λα- πώνων αποτελεί τον πληθυντικό τού τ. sabme «άνθρωπος τού βάλτου, τού έλους»|.

λαργκέτο επίρρ. μους. ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο) που δηλώνει ύφος αργό και επίσημο αλλά λιγότερο από το λάργκο.

[εί υμ. < ιταλ. larghctto. υποκ. τού largo, βλ.λ.j. **λάργκο** επίρρ. ΜΟΥΣ. ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο) που δηλώνει ύφος ευρύ. αργό, επίσημο.

[ετυμ. < ιταλ. largo, βασική σημ. «ευρύς, άνετος», < λατ. largusj. **λαρδί** (το) {λαρδ-ιού | -ιών} το λίπος από το χοιρινό, που διατηρείται παστό ή καπνιστό και χρησιμεύει στη μαγειρική: ***φασόλια με*** [εγυμ. Λντιδάν.. < μεσν. ***λαρδίον.*** υπυκ. τού μτγν. ***λάρδος*** < λατ. laridum / lardum «παστό κρέας» < αρχ. ***λαρινόν*** «λιπαρό, παχύ», αγν. ετύμου],

Λάρισα (η) {-ας κ. -ίσης} πόλη τής Θεσσαλίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού ***(νομός Λάρισας*** κ. ***Λαρίσης).*** — **Λαρισαίος** Ιαρχ-J κ. **Λα- ριαινός** (ο) [μτγν.|. **λαρισαία** κ. **Λαριαινή** (η), **λαρισαϊκός,** -ή, -ό [1886] κ. **λαρισινός.**

[ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο, αν λάβουμε υπ' όψιν ότι η αρχ. ***Λάρισα*** αποτελούσε την πρωτεύουσα των Ιίελασγών και αργότερα απεκαλείτο επίσης ***Πελασγιώτις\.***

Λάρνακα (η) πόλη τής ΝΑ. Κύπρου.

[ετυμ. < ***Λάρναξ.*** λόγ. σχηματισμός από τον λαϊκ. τ. ***Λάρνακας*** (ονομασία παραμεσόγειου χωριού)· στην κυπριακή διάλεκτο ο τ. ***λαρνά- κι*** σημαίνει «κοίλωμα γης σαν λάρνακα» και ο τ. ***Ρ^άρνακας*** «σχηματισμός γης σαν στενή κοιλάδα»].

λάρνακα (η) {λαρνάκων} **1.** (στην αρχαιότητα) θήκη ή κιβοπιο όπου φυλάσσονταν πολύτιμα αντικείμενα ή τα οστά ή η τέφρα νεκρού: *πολύτιμη / βαρύτιμη / σκαλιστή / χρυσή* ~ ΣΥΝ. σκευοθήκη, οστεοθήκη, οστεοφυλάκιο, σαρκοφάγος 2. (ειδικότ.) η θήκη στην οποία φυλάσσονται τα λείψανα αγίου ή αγίας: *αγιασμένη / συλημένη* ~ 3. ιατρ. τύπος νάρθηκα, συνήθ. ξύλινος, που χρησιμοποιείται για να συγκρατεί στη θέση τους τους μυς ή τα οστά που έχουν σπάσει, εξαρθρωθεί ή υποστεί θλάση, καθώς και για την υποβοήθηση τής σπονδυλικής στήλης: *ξύλινη / αποτελεσματική / οδυνηρή* - συν. νάρθηκας.

[ΗΙΥΜ. < αρχ. *λάρναξ. -ακος* < *νάρναξ* (με ανομοίωση), που οδηγεί στη «γλώσσα» τού Ησυχίου *νάρναξ· κιβωτός.* Δεν ευσταθούν οι συνδέσεις με λιθ. ncrti «διατρυπώ, διαπερνώ». Ίσως πρόκειται για δάνειοί.

λάρος (ο) -► γλάρος

λάρυγγας (ο) {λαρύγγων} το όργανο που βρίσκεται στο πάνω μέρος τού αναπνευστικού συστήματος των σπονδυλωτο)ν· στον άνθρωπο, βρίσκεται στο άνω τμήμα τού λαιμού και στη συνέχεια τής τραχείας, επιτρέπει τη διέλευση αέρα και, καθώς περιλαμβάνει τις φωνητικές χορδές, αποτελεί βασικό όργανο για την παραγωγή τής φωνής: *πάθηση / φλεγμονή / όγκος / μύες / ανατομία / νόσοι / εξέταση τού λάρυγγα* II *ήχοι προερχόμενοι από τον* ~. σχολιο λ. *-γκ-.*

Ιετυμ. < αρχ. *λάρυγξ, -υγγος.* αβεβ. ετύμου. πιθ. από συμφυρμό των λ. *φάρυγξ* και *λαιμός.* Κατ' άλλη εκδοχή, συνδ. με λατ. lurco «φαγάς, γαστρίμαργος» και με μέσ. γερμ. slurc «λάρυγγας»]. **λαρυγγεκτομή** (η) αφαίρεση μέρους ή ολόκληρου τού λάρυγγα με χειρουργική επέμβαση σε περιπτώσεις κακοήθειας.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. laryngeciomie|. **λαρύγγι** (το) {λαρυγγ-ιού | -ιών} (καθημ.) **1.Ο** λάρυγγας: *κάτι στάθηκε στο - μου και κόντεψα να πνιγώ·* φρ. (α) ***στρίβω το λαρύγγι (κάποιου)*** πνίγω, σκοτώνω, στραγγαλίζω (κάποιον): *έτσι και τον πιάσω στα χέρια μου, θα του στρίψω το λαρύγγι!* συν. καρυδώνω, στραγγαλίζω (β) ***μου βγαίνει το λαρύγγι*** φωνάζω πολύ δυνατά, ξελαρυγγιά- ζομαι: *μου βγήκε το λαρύγγι, μέχρι να μ' ακούσουν!* συν. (οικ.) γκα- ρίζω (γ) ***ξεραίνεται το λαρύγγι μου*** νιώθω στεγνό τον λαιμό μου εξαιτίας δίψας ή πολύωρης ομιλίας: *από το πολύ κουβεντο/Λι ξεράθηκε τν λαρύγγι του* συν. στεγνώνει το στόμα μου (δ) ***βρέχω /δροσί- ζω το λαρύγγι μου*** πίνω, ξεδιψάω: *φέρε μας λίγο νερό, να δροσίσου- με το λαρύγγι μας* [(*πάμε να πιούμε λίγο κρασί να βρέξουμε το λαρύγγι μας* (ε) ***θα σου φάω το λαρύγγι*** (πβ. *τόν λάρυγγ' αν έκτέμοιμί σου,* Αριστοφ. *Βάτραχοι* 575) (ως απειλή) θα σε σκοτώσω **2.** (μτφ.) ο τραγουδιστής: *τα χρυσά ~ τής δεκαετίας τοι) '50* συν. φωνή.

[ηϋμ. < μτγν. *λαρύγγιον.* υποκ. τού αρχ. *λάρυγξ. -υγγος* (βλ.λ.)]. **λαρυγγι'ζω** ρ. |αρχ.| κάνω λαρυγγισμούς (βλ.λ.). **λαρυγγικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με τον λάρυγγα: ~ *αρτηρία / φλέβα / νεύρα / φθόγγοι: ήχοι.*

λαρυγγισμός (ο) |μτγν.Ι **1.** ήχος ή φθόγγος που σχηματίζεται κατευθείαν στον λάρυγγα, χωρίς να υποστεί οποιαδήποτε αλλοίωση από άλλα όργανα (στόμα, μύτη) 2. γρήγορη επανάληψη στο τραγούδι των ίδιων μουσικών φθόγγων στον ίδιο χρόνο: *κακόηχος / εντυπωσιακός / μακρόσυρτυς* ~ · 3. ιλτρ. ακούσια σύσπαση των μυών τού λάρυγγα, που προκαλεί φράξιμο τής γλωττίδας και ασφυξία,

λαρυγγίτιδα (η) [18371 {χωρ. γεν. πληθ.} φλεγμονή τού λάρυγγα, που προκαλεί βράχνιασμα: *οξεία / χρονία* ~.

ΙΗΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. laryngitej. **λαρυγγολόγος** (ο/η) [1887] ιατρ. ειδικός που ασχολείται με τις παθήσεις τού λάρυγγα και ιδ. των φωνητικών χορδών. — **λαρυγγολογία** (η) [18881, **λαρυγγολογικός,**-ή.-ό |Ι888|.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. laryngologucf. **λαρυγγοσκόπησή** (η) 11879J {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ιατρ. η εξέταση τού λάρυγγα και των φωνητικών χορδών με ειδικό όργανο. ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. laryngoscopiej. **λαρυγγοσκόπιο** (το) [18791 {λαρυγγοσκοπί-ου | -ων} ιλτρ. όργανο ειδικό για την εξέταση τού λάρυγγα και των συναφών οργάνων. — **λαρι/γγοσκοπικός,** -ή. -ό 118791.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. laryngoscopc|. **λαρυγγοτομία** (η) |μτγν.Ι {λαρυγγυτομιώνΙ ιλτρ. τομή τού λάρυγγα με ιατρική επέμβαση, **λαρυγγόφωνος,** -η, -ο **1.** αυτός που εκφωνείται με τον λάρυγγα: ~ *φθόγγοι / ήχοι* συν. λαρυγγικός 2. αυτός που κάνει λαρυγγισμούς: - *αοιδός* · 3. ***λαρυγγόφωνο*** (το) {λαρυγγοφών-ου | -ων} ειδική συσκευή για την παραγωγή φωνής, που τοποθετείται εξωτερικά στον τράχηλο, λειτουργεί με τις δονήσεις τού λάρυγγα και χρησιμοποιείται όταν ο άνθρωπος έχει πρόβλημα στην παραγωγή φθόγγων, όπως σε περιπτώσεις λαρυγγεκτομής.

[ετυμ. μτγν. < *λάρυγξ, -υγγος* + *-φωνος*< *φωνή.* Στη σημ. 3 η λ. αποτελεί αντιδάν., < αγγλ. laryngophone|.

Λασίθι (το) {Λασιθίου} **1.** οροπέδιο τής Α. Κρήτης **2.** επαρχία και νομός τής Α. Κρήτης *(νομός Λασιθίου)* με πρωτεύουσα τον Αγιο Νικόλαο. **Λασιθιώτης** (ο). **Λασιθιώτισσα** (η), **λασιθιώτικος,** -η, -ο.

[ετυμ. μεσν. τοπωνύμιο, < βεν. La Sctcia «Η Σητεία» (με το οποίο προσδιοριζόταν η μεγαλύτερη πόλη τής περιοχής), που ελήφθη ιος μία λέξη. Βλ. κ. *Σητεία*\. **λασκάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λάσκαρα κ. λασκάρ-ισα, -ίστηκα, -ισμέ- νος} ♦ 1. (μετβ.) αφήνω (κάτι πυυ τεντώνεται ή βιδώνεται) χαλαρό: ~ *τον ιμάντα / τα πανιά / τη βίδα* συν. ξετεντώνω, ξεσφίγγω αντ. τεντώνω. σφίγγω- φρ. (α) ***λασκάρω τα λουριά*** χαλαρώνω την παρακολούθηση ή τον έλεγχο (κάποιου), δεν τον περιορίζω πια: *με τν πυυ τους λάσκαρε τα λουριά, άρχισαν να πηγαίνουν αδιάβαστοι στο σχολείο* συν. αφήνω λάσκα αντ. επιτηρώ, περιορίζω (β) ***λασκάρει η βίδα (κάποιου)*** (κάποιος) χάνει τα λογικά του. τρελαίνεται: *Πάει ο κακυ-μυίρης! Τυυ λασκάρισε η βίδα!* ♦ (αμετβ.) **2.** γίνομαι λιγότερο κουραστικός ή πιεστικός: *ευτυχώς, λάσκαρε λίγυ η δυν/^ειά και πήραμε μιαν ανάσα* 3. παύω να βρίσκομαι σε ένταση (συνήθ. εργασιακή): *έχω λασκάρει κάπως αυτή την περίοδο και μπορώ να βλέπω και την οικυγένειά μου* ΣΥΝ. χαλαρώνω, ηρεμώ. — **λασκάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. lascarc < λατ. laxare < laxus «χαλαρός, άτονος»|. **λάσκος,** -α. -ο αυτός που δεν είναι τεντωμένος: ~ *σκοινί* ΣΥΝ. χαλαρός. μπόσικος ΑΝΤ. τεντωμένος, τραβηγμένος· φρ. ***αφήνω κάποιον / κάτι λάσκο*** I ***λάσκα*** (i) παύω να τεντώνω: *άσ' το λάσκο το σκοινί* ΣΥΝ. λασκάρω), χαλαρώνω ΑΝΤ. τεντώνω, τραβάω (ii) (μτφ.) παύω να ασκώ έλεγχο ή πιέσεις: *άσ' τον λάσκα, να δεις τι θα κάνει από μόνος του* ΣΥΝ. χαλαρο)νω, λασκάρω τα λουριά ΑΝΤ. περιορίζω, ελέγχω, καταπιέζω. - **λάσκα** επίρρ.

ΙΗΙΥΜ. < ιταλ. lasco < λατ. laxus «χαλαρός, άτονος»|. **λάσο** (το) μακρύ σκοινί με θηλιά στη μία του άκρη. που χρησιμεύει στη σύλληψη ζώων (αγρίων ή που έχουν ξεφύγει από το κοπάδι τους) ή και ανθρώπων υπό καταδίωξη: *υ καουμπόης έριξε επιδέξια το ~ του κι έπιασε το άλογο.*

|ΗΤΥΜ. < γαλλ. lasso < ισπ. lazo < p. lazar «δένω, σφίγγω (με σχοινιά)» λατ. layuearcj.

λασπερός, -ή, -ό [μεσν.Ι αυτός που είναι γεμάτος λάσπη: - *δρόμος / τόπος* ΣΥΝ. λασπώδης αντ. ξηρός, στεγνός, **λάσπη** (η) {σπάν. λασπών} **1.** χώμα και νερό αναμεμιγμένα: *ο Θεός μάς έφτειαξε από - || με τη βροχή οι δρόμοι γέμισαν ~ || μη μπαίνεις στο σπίτι με λάσπες στα παπούτσια* [[*υι ρόδες τού αυτοκινήτου κόλλησαν στη* ~ συν. πηλός· φρ. (αργκό) ***κόβω λάσπη*** βλ. λ. *κόβω* 2. μείγμα απυ χώμα, νερό ή άχυρα και ασβέστη, άμμο. γύψο ή τσιμέντο, που χρησιμοποιείται ο)ς συνδετικό υλικό στην οικοδομική: *φτειάχνω / κουβαλάω / μεταφέρω / ανακατεύω - || ρίχνω / στρώνω τη ~ με το μυστρί* συν. χαρμάνι · 3. το πηχτό κατακάθι σε δοχείο ή φυσική κοιλότητα όπου υπάρχει υγρό: *η ~ του ποταμού i τής /.ίμνης / τού βαρελιού* (από ρετσίνι) συν. ίζημα, ιλύς · **4.** υλικό που έχει μαλακώσει πολύ και έχει γίνει σαν πολτός: *τα μακαρόνια παράβρασαν κι έχουν γίνει ~* II *το ψωμί ήταν ~ από μέσα* ΣΥΝ. πολτός, χυλός · 5. (μτφ.) τυ χαμηλό ηθικό επίπεδο, η διαφθορά: *κυλιέται στη ~* συν. κατάπτωση, ξεπεσμός. ανηθικότητα. βούρκος 6. ανήθικη κατηγορία, που συνήθ. δεν ευσταθεί: *ρίχνω / πετάω ~ || υι εφημερίδες επιδίδονται σε πόλεμο λάσπης* (σε λασπολογίες, βλ.λ.).

[πτυμ. μεσν., αβεβ. ετύμου, πιθ. < *έλασπίς* «έλος» ή < μτγν. *λάπη / λάμπη* «απόβρασμα, κατακάθι» (το ίδιο το *λά(μ)πη* είναι αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με τις λ. *?^έμφος* και *λέπω* «ξεφλουδίζω, αποφλοιώνω»)}.

λασποβροχή (η) βροχή που παρασύρει σκόνη από την ατμόσφαιρα δημιουργώντας λάσπη, **λασπολογία** (η) {λασπολογιών} κατηγορία που δεν ευσταθεί και διατυπώνεται με χυδαίο και ανήθικο τρόπο: *ορισμένα έντυπα χρησιμο- πυιυύν τη ~, για να αυξήσουν τις πω/.ήσεις τους* συν. κατασυκοφάντηση, δυσφήμηση, σπίλωση λντ. εξύμνηση. **λασπολόγος** (ο/η) πρόσωπο που εκτοξεύει αβάσιμες και ανήθικες κατηγορίες εναντίον (κάποιου), με σκοπό να τον μειώσει ηθικά: *αισχρός ι* ιταμός / *ποταπός : χυδαίος* ~ Χυν. συκοφάντης. — **λασπολο- γώ** ρ. j-είς...}.

λασπόλουτρο (το) μπάνιο που γίνεται στη λάσπη ιαματικών νερών: *θεραπευτικό / αναζωογονητικό* ~ συν. ιλυόλουτρο.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Schlammbadl. **λασπομαχία** (η) {λασπομαχιών} **1.** θέαμα κατά το οποίο οι αγωνιζό- μενοι παλεύουν μέσα στη λάσπη 2. (μτφ.) ανταλλαγή ανήθικων και ποταπών κατηγοριών: οί *πολιτικοί επιδίδονται σε* ~ ΣΥΝ. πόλεμος λάσπης. — **λασπομάχος** (ο/η), **λασπόνερο** (το) νερό με χώματα, πολύ αραιή λάσπη συν. βουρκονέρι. Κπίσης **λασπονέρι**

λασπότοπος (ο) έκταση γεμάτη λάσπη: *ο χειμώνας σ' αυτό τον ~ ήταν σκέτη φρίκη* ΣΥΝ. βουρκότοπος, λασπουριά. — **λασποτόπι** (το), **λασπουριά** (η) έκταση γεμάτη λάσπη: *πώς να ζήσουν τα χωριά μέσα σ'αυτή τη* συν. λασπότοπυς, βουρκότοπος.

[ετυμ. < *λάσπη* + παραγ. επίθημα *-ουριά* (βλ.λ.)Ι. **λασπώδης,** -ης. -ες j 1782**}** {λασπώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που είναι γεμάτος λάσπη: - *εδάφη / εκτάσεις* συν. λασπερός 2. αυτός που έχει την υφή τής λάσπης: ~ *ζύμη* ΣΥΝ. πολτώδης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης · -ες.*

λασπωνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {λάσπω-σα. -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) 1. λερώνω με λάσπη: *λασπώθηκαν τα ρούχα μυυ* ΣΥΝ. βρομίζω ΑΝΤ. καθαρίζω- φρ. ***τα λασπώνω*** αποτυγχάνω σε μια υπόθεση: *τα λάσπωσε την πρώτη μέρα στη νέα του δουλειά και αμφιβάλ?.ει αν θα τον κρατήσουν* ΣΥΝ. τα θαλασσώνω, τα μουσκεύω 2. (σπάν.) περνώ μια επιφάνεια με λάσπη: *οι εργάτες λάσπωσαν τις μεσοτοιχίες* ΣΥΝ. σοβαντίζω 3. (μτφ.) συκοφαντώ: *λάσπο)σε την υπόληψη τού αντιπάλου του με ακατονόμαστες κατηγορίες* ΣΥΝ. σπιλώνω, προσβάλλω ♦

(αμετβ.) (για υλικό) χάνω το κανονικό σχήμα ή την υφή μου· γίνομαι πολύ μαλακός σαν πολτός: *λάσπωσαν τα μακαρόνια* ΣΥΝ. λαπαδιάζω. — **λάσπωμα** (το), **λασπωτήρας** (ο) παραλληλόγραμμο λάστιχο στο πίσω μέρος οχήματος. στο ύψος των τροχών, που προστατεύει από τις λάσπες, **λαστέξ** (το) {άκλ.} **1.** είδος νήματος με μεγάλη ελαστικότητα **2.** (συνεκδ.) εσώρουχο κατασκευασμένο από το παραπάνω υλικό, για να συγκρατεί και να ζεσταίνει την κοιλιακή χώρα και για να δείχνει καλλίγραμμο το σώμα· ο κορσές 3. (ως επίθ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί απυ το παραπάνω νήμα: ~ *επίδεσμος / εσωφουχα.* — (υποκ.) **λαστεξάκι** (το) (σημ. 2).

ΙΗΙΥΜ. Εμπορική επωνυμία lastcx, πιθ. από επίθ. elasriquc «ελαστικός»

+ -cx].

λαστιχάκι (το) {χωρ. γεν.} (στην αργκό των υδραυλικών) το λαστιχένιο παξιμάδι, η ροδέλα που χρησιμοποιείται στις ενώσεις σωλήνων (εκεί όπου βιδώνει ο ένας με τον άλλο), **λαστιχένιος,** -ια. -ίο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από λάστιχο (βλ.λ.): - *βάρκα / παπούτσια* ΣΥΝ. ελαστικός 2. (μτφ.) αυτός που παρουσιάζει μεγάλη ευκαμψία. ευλυγισία: - *κορμί / μέση* ΣΥΝ. ευλύγιστος, ευκίνητος αντ. δυσκίνητος, **λάστιχο** (το) **1.** συνθετική ουσία με μεγάλη ελαστικότητα, το ελαστικό, το καουτσούκ 2. μηχαν. (α) εξάρτημα τού τροχού των οχημάτων, από σκληρό και ανθεκτικό συνθετικό υλικό, με το οποίο περιβάλλουν τον αεροθάλαμο (τη σαμπρέλα) τού τροχού και το οποίο έρχεται σε επαφή με τον δρόμο: *αλλάζω ~ || μου ιρύπησε το ~ || γερά ' ανθεκτικά ~* (β) (συνεκδ.) όλος ο τροχός. δηλ. το στεφάνι, ο αεροθάλαμος και το σύστημα συνδέσεως με το όχημα συν. ελαστικά (τα)· φρ. ***με πιάνει / μένω από / παθαίνω λάστιχο*** (i) δεν μπορεί να μετακινηθεί το όχημά μου εξαιτίας τής απώλειας αέρα από τον αεροθάλαμο λόγω φθοράς ή τρυπήματος (ii) (μτφ.) μου συμβαίνει κάτι που με εμποδίζει να συνεχίσω τη ζωή μου όπως πριν: «και *γλευτώ τα νιάτα μου. πριν με πιάσει λάστιχο*» (τραγ.) **3.** λεπτός μακρύς σωλήνας από καουτσούκ για τη διοχέτευση υγριόν ή αερίων: *το ~ τού νερού ! τού πετρελαίου / τού υγραερίου / τής βενζίνης || πίνω νερό από το ~* [| *ανοίγω το ~* (ανοίγω το σύστημα παροχής, ώστε το υγρό ή το αέριο να πε- ράσουν μέσα από τον σωλήνα) 4. ταινία από ελαστικό νήμα και ύφασμα. που χρησιμοποιείται στον ρουχισμό ή στα σεντόνια, κουρτίνες κ.λπ. τού σπιτιού και περνιέται στην περιφέρεια τού ρούχου, τού σεντονιού κ.λπ.: *αγόρασα φαρδύ ~ για τη μέση τής φούστας || πέρασα ~ γύρω-γύρω στο κάλυμμα, για να μένει σταθερό στη θέση του* 5. παιδικό (συνήθ. κοριτσίστικο) παιχνίδι, που παίζεται με λεπτή ταινία από το παραπάνω υλικό, την οποία δένουν στις άκρες και περνούν από τα πόδια τους δύο παιδιά, ενο) οι άλλες παίκτριτς πηδούν πάνω ή ανάμεσα από τους διάφορους σχηματισμούς τού λάστιχου: *παίζουμε ~ στο διά/.ειμμα:* 6. λεπτύς κρίκος από ελαστικό υλικό. με τον οποίο συγκρατούμε διάφορα αντικείμενα, περιβάλλοντάς τα με αυ- τόν: *πιάνει τα μαλλιά της μ' ένα για να μην της πέφτουν στα μάτια || πέρνα ένα ~ γύρω από τον φάκελο, να μην ανοίξει 7.* (παλαιότ.) η σφεντύνα 8. σε φραστικές λέξεις ως β' συνθ.. για να δηλώσει ευλυ- γισία, ευκαμψία: *σώμα-λάστιχο, κορίτσι-λάστιχο.* (υποκ.) **λαστιχάκι** (το) (σημ. 4-6) (βλ.λ.).

[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. elastico < λατ. clasticus < μτγν. *ἐλαστός* (βλ. κ. ελαστικό^)}.

λατάνια κ. **λατανία** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} φυτό των τροπικών χωρών, που μοιάζει με φοίνικα και καλλιεργείται είτε ως καλλωπιστικό είτε για τα φύλλα του που αποτελούν υφαντική ύλη. j ϋΓΥ.νι. < αγγλ. laiania. λ. τής Καραϊβικής{. **λάτεξ** κ. **λατέξ** (το) {άκλ.} **1.** το γάλα των φυτών, ο γαλακτώδης χυμός που βρίσκεται σε ειδικούς σωλήνες στον κορμό ή στα κλαδιά ορισμένων φυτών 2. (ειδικότ.) το ελαστικό κύμμι (βλ.λ.).

IF.TYM. < λατ. latex «υγρό»|. **λατέρνα** (η) {λατερνών} μηχανικό μουσικό όργανο που έχει τη δυνα- τότητα να παράγει συγκεκριμένες μόνο μελωδίες (αυτές που έχουν προγραμματιστεί), όταν περιστρέφεται ένας χειροκίνητος μοχλός, που θέτει σε λειτουργία τον μηχανισμό του· εξωτερικά πρύκειται για ορθογώνιο κουτί διακοσμημένο μπροστά με φωτογραφία γυναίκας, χάντρες και πολύχρωμα στολίδια, το οποίο κουβαλά στην πλάτη του ο οργανοπαίκτης ή το σπρώχνει πάνω σε ρόδες: «-, *φτώχια και γαρύφαλλο»/ <·~. φτώχια και φιλότιμο» (τίτλοι* ελλην. ταινιών) || (σκωπτ.) *φορτωμένη σαν λστέρνα* (για γυναίκα που ψορά πολλά κοσμήματα και αξεσουάρ) ΣΥΐν οργανάκι. ρομβία.

[ηγυμ. Αντιδάν., < τουρκ. laterna < ιταλ. lanterna < λατ. la(n)tcrna «λυχνάρι, φανο£» < αρχ. *λαμπτήρ}*. **λατερνατζης** (ο) {λατερνατζήδες! ο λαϊκός οργανοπαίκτης που γυρίζει από δρόμο σε δρόμο με τη λατέρνα, **λάτιν** επίθ. {άκλ.} αυτός που προέρχεται από τη Λατινική Αμερική: - *χοροί είναι η ρούμπα,* το *μάμπο. η σάλσα κ.ά.*

[F.TYM. < αγγλ. Latin (βλ. λ. *Λατίνος)]*. **λατίνι** (το) {λατιν-τού J -ιών} **1.** ναυτ. τριγωνικό πανί πλοίου **2.** (συνεκδ.) μικρύ πλοίο που *έχει* πανιά τού παραπάνω τύπου. Ηπίσης **λα- τινάδικο** (σημ. 2).

[f.tym. < ιταλ. (vela) latina «(πανί) λατινικό»], **λατινίζω** ρ. αμετβ. [μεσν.| {λατίνισα} **1.** μιμούμαι τον τρόπο ζωής, τη γλιόσσα κ.λπ. το>ν Λατίνων · **2.** δείχνω συμπάθεια προς τον καθολικι- σμό ή τον ασπάζομαι. **λατινικός,** -ή. -ύ* {μτγν.} 1. αυτός που σχετίζεται με τους Λατίνους: - *γλώσσα / αλφάβητο [1] ήθη / πόλεμοι[1] φιλο/^ογία* (που μελετά τη λατινική γραμματεία και γλώσσα) **2.** ***Λατινικά*** (τα) / ***Λστίνική*** (η) (α) η γλώσσα των αρχαίων Ρωμαίων (β) (συνεκδ.) το μάθημα διδασκαλίας τής παραπάνω γλώσσας **3.** ***Λατινική Αμερική*** το σύνολο των χωρών τής Ν. Αμερικής, στις οποίες ομιλούνται λατινογενείς γλώσσες (Ισπανικά και Πορτογαλικά), **λατινισμός** (ο) 117821**1.** η μίμηση τού τρόπου ζωής. των ηθών και των εθίμων, τής γλώσσας κ.λπ. των Λατίνων **2.** (ειδικότ.) η χρήση ιδιαίτερων εκφραστικών τρόπων στη λατινική γλοκτσα **3.** το σύνολο των Λατίνων · 4. το να δείχνει κανείς συμπάθεια ή και να ασπάζεται τον καθολικισμό.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. latinisme|. **λατινιστής** (ο) [1809], **λατινίστρια** (η) [1897] {λατινιστριών! 1.ο φιλόλογος που είναι εξειδικευμένος στη λατινική γλώσσα 2. ο καθηγητής τής λατινικής γλώσσας στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκ- παίδευση.

Ιεγυμ. Μεταφορά τού γαλλ. latinistc]. **λατινιστί** επίρρ. (λόγ.) στη λατινική γλώσσα: *μου μίλησε ~!* **Λατινοαμερικανός** κ. **Λατινοαμερικάνος** (ο), **Λατινοαμερι- κανή** κ. **Λατινοαμερικάνο** (η) πρόσωπο που κατάγεται από τη Λατινική Αμερική (βλ. λ. *λατινικός)* ΣΥΝ. λοτιοαμερικανός. — **λατινοαμερικανικός,** -ή, -ύ κ. **λατινοαμερικανικός,** -η. -ο.

{F.TYM. < αγγλ. Latin American], **λατινογενής,** -ής, -ές {1866} {λατινογεν-ούς | -εί̈ς (ουδ. -ή)} αυτός που προέρχεται από τους Λατίνους: - *γλώσσες* συν. ρομανικός, νεο- λατινικός. -"■σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **λατινοκρατία** (η) [18411 {χωρ. πληθ.} η επικράτηση των Λατίνων (βλ.λ.) στον ελλαδικό χώρο κατά την ύστερη βυζαντινή και μεταβυζαντινή περίοδο συν. φραγκοκρατία, **λατίνομάθεΐα** (η) [1878] {χωρ. πληθ.} η γνώση τής λατινικής γλώσσας και η σπουδή των έργίον *που* γράφτηκαν σε αυτή.

Λατίνος (ο) **1.** αυτός που (κατά την αρχαιότητα) καταγόταν από το Λάτιο. την περιοχή τής Β. Ιταλίας, που αρχικά ανταγωνιζόταν και στη συνέχεια συμμάχησε με τη Ρ(όμη 2. (συνεκδ.) (α) ο Ρωμαίος (β) αυτός που έγραψε σε λατινική γλώσσα · 3. (κατά τον Μεσαίωνα) αυτός που ανήκε σε κάποιον από τους λαούς τής Δ. Ευρώπης, ο οποίος είχε ασπαστεί τον καθολικισμό. ειδικότ. ο Φράγκος · *φ?.* ***Λατίνος ερασπής*** μελαχρινός γοητευτικύς άνδρας. συνήθ. ιταλικής ή ισπανικής καταγωγής, που θεωρείται ή επιδεικνύεται ως μεγάλος γυναικοκατακτητής: *«στην ταινία αυτή παρακολουθούμε τον Μαρτσέλλο Μαστροϊάνι στον ρόλο ενός Λατίνου ερασπή...».*

I LiTYM. < μτγν. *λατίνος* < λατ. Latinus «ο καταγόμενος / προερχόμενος από το Λάτιο» < Latium], **λατινόφρων,** -ων. -ον (λόγ.) {-ονος, -ονα | -ονες. -όνων} συνήθ. ο Ορθόδοξος που αποδέχεται ή ασπάζεται τον καθολικισμό (ιδιαίτ. κατά τους ύστερους βυζαντινούς χρόνους). * σχολιο λ. *-ων. -ων, -ον.*

Ιπτυμ. μεσν. < *Λατίνος* + *-φρων* < *φρήν, -ενός* (βλ.λ.)]. **λατινόφωνος,** -η, -ο - *■ -φωνος

Λάτιο (το) {Λατίου} περιοχή τής ΚΔ. Ιταλίας, ύπου από την αρχαιό- τητα εγκαταστάθηκαν οι Λατίνοι.

|κγυμ. < μτγν. *Λάτιον* < λατ. Latium, ίσως < latus ««ευρύς», με αναφορά στην κοιλάδα τού Τίβερη], **λατίφούντιο** (το) η μεγάλη έγγεια ιδιοκτησία στη φεουδαρχία τής αρχ. Ρώμης.

|ετυ.μ. < λατ. latifundium < lati- (< latus ««ευρύς, εκτεταμένος») + -fundium < fundus ««κτήμα - πυθμένας»1- **λατομείο** (το) Ιμτγν.} περιοχή που προσφέρεται για την εξόρυξη πετρωμάτων χρήσιμων για οικοδομικές εργασίες: - *μαρμάρου ||τα~ τής Πεντέλης* συν. νταμάρι. Ηπίσης (λαϊκ.) **λατόμι. λατόμημα** (το) -►λατομώ

λατόμηση (η) ♦ λατομώ **λατόμι** (το) -»λατομείο

λατομία (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.} η εξόρυξη πετρωμάτων για οικοδομικές εργασίες.

λατομικός, -ή. -ύ Ιμτγν.} αυτός που σχετίζεται με λατομείο ή λατόμους.

λατομος (ο) πρόσωπο που εργάζεται σε λατομείο, που εξορύσσει πετρώματα από αυτό συν. νταμαρτζής. ■ -* σχόλιο λ. *παρώνυμο.*

|είύμ. μτγν. < λα- (< αρχ. *λάας* «λίθος», για το οποίο βλ. κ. *λαξεύω*) + *-τόμος* < *τέμνω*\.

λατομώ ρ. αμετβ. [μτγν.] {λατομείς... | λατόμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} (λόγ.) εκτελώ τις ειδικές εργασίες που είναι απαραίτητες για την εξόρυξη πετρωμάτων. — **λατόμημα** (το) [μτγν.Ι κ. **λατόμηση** (η), **lato sensu** λατ. (προφέρεται *λάτο σένσου)* ελλην. *υπό ευρεία έννοια* αντ. stricto sensu.

λάτρα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το σύνολο των εργασιών που αποβλέπουν στην καθαριότητα και την τακτοποίηση ενός χώρου: *η - τού σπιτιού.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποχωρητικός.* Ιετυμ. < *λατρεύω* (υποχωρητ.). με τη σημ. «επιμελούμαι τα οικιακά, φροντίζω το σπίτι»}, **λατρεία** (η) [αρχ.[{λατρειών} **1.** η πίστη και η αφοσίωση σε θεότητα ή άγιο: *η - των θεών τού Ολύμπου εξαφανίστηκε σταδιακά με την επικράτηση τού χριστιανισμού* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των τελετουργικών πράξεων με τις οποίες εκδηλώνεται η πίστη και η έμπρακτη αφοσίωση σε θεότητα ή άγιο πρόσωπο: *πρωτόγονη / χριστιανική /* μουσουλμανική ~ || *μελέτες για θέματα λατρείας* {[*η θεία Λατρεία* (οι λατρευτικές τελετές στην Εκκλησία) 3. (μτφ.) πολύ μεγάλη αφοσίωση σε πρόσωπο: *όχι απλώς αγαπά την οικογένειά του, αλλά τους έχει ~*

(α) έντονος και παθιασμένος έρωτας (β) ως προσφώνηση σε αγαπημένο πρύσωπο: *αγάπη μου, ~ μου!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδω?^ολατρία.* **λατρευτικός,** -ή. -ύ Ιμτγν.] αυτός που αναφέρεται στη λατρεία: - *σκεύη / έθιμα / εκδήλωση ||«το χρήμα ήταν το νέο ~ αντικείμενο»* (εφημ.). - **λατρευτικ-ά / -ώς** [μεσν.} επίρρ. **λατρευτός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός τον οποίο αγαπούν πολύ: *~μου παιδί* συν. αγαπημένος, αξιολάτρευτος αντ. αντιπαθής, μισητύς. **λατρεύω** ρ. μετβ. {λάτρ-ευσα κ. -εψα, -εύτηκα. -εμένος} **1.** αποδίδω τιμές και δείχνω εμπράκτως σεβασμό και αφοσίωση σε θεότητα: *η πρωτόγονη φυλή λάτρευε ένα τοτέμ* 2(μτφ.) δείχνω θρησκευτική προσήλωση σε ιδέα. αξία, άνθρωπο: *η κοινωνία μας λατρεύει το χρήμα || οι θαυμαστές τον τον λατρεύουν σαν θεό* 3. (μτφ.) μου αρέσει κάτι πάρα πολύ: *~ την κινέζικη κουζίνα / την κλασική μουσική /* γο *μπλε χρώμα* ΣΥΝ. υπεραγαπώ αντ. μισώ. αντιπαθώ 4. (ειδικότ.) νιώθω σφοδρό ερωτικό πάθος (για κάποιον). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδωλολατρία.* Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. ««υπηρετώ ως μισθωτός, ως δούλος», < *λά- τρον* «μισθός, πληρωμή», αβεβ. ετύμου, καθώς οι συνδέσεις με ρωσ. let'b ««επιτρέπεται», σανσκρ. rati- «δίνω πρόθυμα» κ.ά. δεν ικανοποι

ούν μορφολογικοκ. Η σημ. «αποδίδω ιερή υπηρεσία (στον Θεό), εκδηλώνω εμπράκτως ευσέβεια» είναι ήδη αρχ. Οι Εβδομήκοντα (που συνετέλεσαν στη διάδοση τής λ. με τη μετάφραση τής Π.Δ.) χρησιμοποίησαν εκ παραλλήλου τα ρ. *λατρεύο>* και *δουλεύω* ως απόδ. τού εβρ. avOdh «υπηρετώ»], **λάτρης** (ο) {λάτρ-εις, -εων}. **λάτρισσα** (η) {δύσχρ. λατρισσών} **1.** πρόσωπο που εκδηλώνει πίστη και αφοσίωση σε θεότητα συν. πιστός

(μτφ.) πρόσωπο στο οποίο αρέσει πολύ (κάτι): ~ *των απολαύσεων/ τού ωραίου φύλου / τής κλασικής μουσικής.* Επίσης (λόγ.) **λάτρις** (η) {λάτρ-ιος | -ιες. -ίων}. ^ σχόλιο λ. *πρύτανης.*

| ι-τυμ.. < αρχ. *λάτρις, -ιος* «μισθωτός δούλος» < λάτρον «μισθός, πληρωμή», βλ. κ. *λατρεύω\.*

-λάτρης, -λάτρισσα β' συνθετικό λέξεων που δηλώνει πρόσωπο που λατρεύει ό,τι δηλώνει το α' συνθετικό: *ειδωλο-λάτρης, πατριδο-λά- τρης.*

[f.tym. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. *ειδωλο-λά- τρης*), που προέρχεται από το αρχ. */Ατρις* (βλ. λ. *λατρεύω)}.*

-λατρία β' συνθετικό λέξεων που δηλώνει την τιμή, τη λατρεία που αποδίδεται στο δηλούμενο από το α'συνθετικό: *προγονυ-λατρία, ζωολατρία, ειδωλυ-λατρία.*

[ετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. μτγν. *είδωλο-λατρία)*, που προέρχεται από τα σύνθετα σε *-/λάτρης* (βλ.λ.)J. **λατύπη** (η) {λατυπών} **1.** τα μικρά κομμάτια που αποκόπτονται, όταν πελεκούν πέτρωμα 2. κάθε κομμάτι πετρώματος με ακανόνιστο μέγεθος, αιχμές και γωνίες.

[ϋΤΥΜ. αρχ. < */Λ-* (< *λάας* «λίθος», βλ. κ. *?<.αξεύω)* + *-τύπη* < *τύπτω* « χτυπώ»],

λαύδανο (το) -* λάβδανο

λαύρα (η) {λαυρών} **1.** τύπος ιδιόρρυθμου μοναστηριού με χωριστό κελλί για κάθε μοναχό **2.** σύνολο κελλιών; *μεγάλη* ~**3.** (συνεκδ.) μοναστήρι: *Αγια Λαύρα ||Μεγίστη - | | η ~ τού Αγίου Σάββα.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μονή.*

[ΗΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με το ουσ. *λάας* «λίθος» με ενδιάμεσο τύπο **λάΗα)ρ-α* (βλ. λ. *λαξεύω)*, οπότε η λ. θα σήμαινε «πετρώδες έδαφος, λιθόστρωτο». Κ σημερινή σημ. είναι μεσν.Ι. **λαυράκι** (το) -► λαβράκι

Λαυρέντιος (ο) {Λαυρέντιου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Λαυ- ρέντης.** (ετυμ. < λατ. Laurcniius «καταγόμενος από το Laurentum (πόλη τού Λατίου. ΝΔ. τής Ρώμης)» < πιθ. laurui «δάφνη»|. **λαυρεωτικός,** -ή. -ό ί 18761 κ.

λαυρ(ε)ιωτικός Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το Λαύριο, περιοχή τής Αττικής γνωστή για τα μεταλλεία της **2.** ***Λαυρεωτικά*** κ. ***Λαυριακά*** (τα) τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα που προέκυψαν στην Αθήνα (1869-1875) εξαιτίας τής προτάσεως για την εθνικοποίηση των μεταλλείων τού Λαυρίου. Επίσης **λαυριακός,** -ή, -ό. **λαφήσιος,** -α. -ο > ελαφήσιος **λάφι** (το) -* ελάφι **λαφίνα** (η) -* ελαφίνα **λαφόπουλο** (το) -»ελαφόπουλο **λαφυραγώγηση** (η) ♦ λαφυραγωγώ **λαφυραγωγία** (η) ♦λαφυραγωγώ **λαφυραγωγός** (ο/η) αυτός που λαφυραγωγεί.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *λάφνρον* + *-αγωγός* < *άγω}.* **λαφυραγωγώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {λαφυραγωγείς... | λαφυραγώγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} παίρνω λάφυρα, αρπάζω αντικείμενα από την κινητή περιουσία εχθρού, τον οποίο έχω νικήσει ή κατακτήσει συν. λεηλατώ, (λαϊκ.) διαγουμίζω. — **λαφυραγώγηση** [μεσν.Ι κ. **λαφυραγωγία** (η) [μτγν.[. **λάφυρο** (το) {λαφύρ-ου) -cov) (συνηθ. στον πληθ.) κάθε αντικείμενο που ανήκει στην κινητή περιουσία (κάποιου) και γίνεται αντικείμενο διαρπαγής από εχθρούς που τον έχουν νικήσει ή κατακτήσει: *πολύτιμο / χρυσό* ~ |[*τα ~ που πήραν οι Έλληνες από τους Τρώες μετά την άλωση τής Τροίας.*

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *λάφυρον* < αρχ. *λάφυρα* (πληθ.) < θ. *λαφ-* (< I.F.. *labh-) τού ρ. *λαμβάνω* (πβ. κ. *εΐ-ληφ-α)*, πβ. πιθ. σανσκρ. labhate «αρπάζω». λιθ. lobis «θησαυρός, πλούτος'» κ.ά.}. **λαχαίνω** ρ. {έλαχα) (λαϊκ.) τυχαίνω · (συνήθ. τριτοπρόσ. ***λάχειλέλαχε): τυυ*** *'λαχε μεγάλη συμφορά τώρα στα γεράματα ||τι σου λαχε να πά- θεις, καημένε! | |* (απρόσ.) σου *'χει λάχει να μην έχεις να φας και να μη σε νοιάζεται κανείς;* φρ. (α) ***όπου λάχει*** όπου να 'ναι (β) ***όπως λάχει*** όπως να 'ναι: *βολεύομαι* ~ (γ) ***άμα λάχει*** αν τύχει. αν συμβεί. [f.tym. μεσν. < αρχ. *λαγχάνω*, που σχηματίστηκε βάσει των αρχαιο- τέρων τ. *λαχ-ειν-«**Ingh-, αόρ. β') και *λέ-λογχ-α* (< *Iongh-, παρακ.). πβ. λαβ-είν - *λαμβάνω.* Π λ. είναι αγν. ετύμου]. **λαχαναγορά** (η) [1898| η αγορά στην οποία γίνεται η αγοραπωλησία οπωροκηπευτικών: *κεντρική ~Αθηνών.* **λαχαναγορίτης** (ο) [λαχαναγοριτών}, **λαχαναγορίτισσα** (η) {λα- χαναγοριτισσών} (λαϊκ.) 1. έμπορος στη λαχαναγορά 2. πρόσωπο που συχνάζει ή εργάζεται στη λαχαναγορά, **λαχανακι** (το) {χωρ. γεν.) (υποκ.) μικρό λάχανο · φρ. ***λαχανάκια Βρυξελλών*** μικροσκοπικά λάχανα με έντονο πράσινο χρώμα και πλούσια σάρκα, που χρησιμοποιούνται ως γαρνίρισμα φαγητών, **λαχανής,** -ιά. -ί **1.** αυτός που έχει το ανοιχτό πράσινο χρώμα τού λάχανου **2.***λαχανί*(το) το ίδιο το παραπάνω χρο)μα. ** σχόλιό λ. *χρώμα.* **λαχανιάζω** ρ. αμετβ. {λαχάνιασ-α. -μένος} μου κόβεται η ανάσα, δεν μπορώ να αναπνεύσω καλά και παίρνω μικρές και κοφτές ανάσες, για να αναπληρώσω το οξυγόνο που χρειάζομαι: *- από το τρέξιμο > από τις σκάλες / από τον ανήφυρο* ΣΥΝ. ασθμαίνω, κοντανασαίνω. —

λαχάνιασμα (το).

Ιετυμ. μεσν. < **(ά)ναχανιάζω* (με αποβολή τού αρχικού Φωνήεντος και ανομοίωση) < αρχ. *άναχαίνω / άναχάσκω* «ανοίγω το στόμα» < *άνα-* + *χαίνω / χάσκω* (βλ.λ.)].

λαχανίδα (η) (λαϊκ.) είδος λαχανικού που μοιάζει με ανοιχτό λάχανο: *βραστές ~.*

λαχανικά (το) ιμτγν.] κάθε είδος χαμηλού χόρτου που καλλιεργείται για τη διατροφή τού ανθρώπου: *ανάμικτα / νόστιμα / φρέσκα* -1| *ζωμός ι σούπα / κύβος / ποικιλία λαχανικών.* **λάχανο** (το) είδος λαχανικού. τού οποίου τα φύλλα φύονται απευθείας στο έδαφος, είναι πολύ πλατιά και πυκνά μεταξύ τους, σχηματίζοντας σφαίρα σε χρώμα συνήθ. πράσινο ανοιχτό και στο μέγεθος μπάλας: *σαλάτα ~ και καρώτο | | βρασμένο / κομμένο ~ | | κόκκινο ~* (ποικιλία με σκούρο μοβ χρώμα) · ΦΡ. (α) (ειρων.) ***σιγά / σπουδαία τα λάχανα*** για πράγμα ή ζήτημα στο οποίο έχει δοθεί σημασία ή αξία πυυ δεν του ταιριάζει: *~! Σοζητάμε τόση ώρα για κάτι που μπορεί να φτειάξει ο καθένας!* (β) ***όποιος έχει πολύ πιπέρι, βάζει και στσ λάχανα!*** για τις περιπτώσεις που κάποιος υπερβάλλει σε πράγματα τα οποία έχει σε μεγάλη ποσότητα, κάνοντας κατάχρηση στη χρήση τους (γ) ***ο όμοιος τον όμοιο*** (ενν. *αγαπά) κι η κοπριά τα λάχανα I όμοιος στον όμοιο κι η κοπριά στα λάχσνα* για περιπτώσεις στις οποίες κανείς συναναστρέφεται κάποιον άλλον, που έχει τα ίδια ελαττώματα συν. δείξε μου τον φίλο σου, να σου πω ποιος είσαι. — (υποκ.) **λαχανάκι** (το) (βλ.λ.).

Ιετυμ. < αρχ. *λάχανον*< *λαχαίνω* «σκάβω», πιθ. κατ' απόσπαση από το συνώνυμο *άμφι-λαχαίνω*, το οπυίο αναφερόταν στην καλλιέργεια φυτών. Η λ. *λαχαίνω* είναι αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με μέσ. ιρλ. liiigc «φτυάρι», laigcn «δόρυ'' κ.ά.]. **λαχανόζουμο** (τυ) ο ζωμός από βρασμένα λαχανικά, **λαχανόκηπος** (υ) 118621 τμήμα γης, συνήθ. κοντά σε σπίτι, στυ οποίο καλλιεργούνται λαχανικά: *«νύχτα ο λαγός εβγήκε / λαχανόκηπο εβρήκε»* (παιδικό τραγ.). **λαχανοκομία** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η καλλιέργεια λαχανικών **2.** ο ειδικός κλάδος τής βοτανικής που μελετά τα λαχανικά και την καλλιέρ- γειά τους. — **λαχανοκόμος** (ο/η) 118941.

Ιι-τυμ. < *λάχανο* + *-κυμία* (βλ.λ.) < αρχ. *κομώ* «φροντίζω»], **λαχανοντολμάς** (ο) {λαχανοντολμάδες} μικρή μπάλα κιμά, ρυζιού και αρωματικών, τυλιγμένη σε φύλλο από λάχανο, βρασμένη στην κατσαρόλα και αβγυκομμένη. **λαχανόπιτα** (η) {λαχανοπιτών} πίτα τής οποίας η γέμιση αποτελεί- ται από λαχανικά συν. χορτόπιτα, **λαχανοπωλείο** (το) [μτγν-J (σπάν.) κατάστημα στο οπυίο πωλούνται λαχανικά ιυν. μανάβικο. — **λαχανοπώλης** (ο) Ιαρχ.], **λαχανοπώλια- σα** (η).(**λαχανόρυζο** (το) είδος λαδερού φαγητού από βρασμένα φύλλα λάχανου με ρύζι και μυρωδικά, **λαχανοφυλλάδα** (η) [1868) (μειωτ.) εφημερίδα που ψευδολογεί. που είναι αναξιόπιστη, **λαχανόφυλλο** (το) καθένα από τα φύλλα τού λάχανου, **λάχει** ρ. »λαχαίνω

λαχείο (το) 118381 **1.** τυχερό παιχνίδι με κλήρωση, στυ οποίυ λαμβάνει μέρος κανείς αγοράζοντας αριθμημένο δελτίο και κερδίζει αν τα ψηφία που κληρώνονται αντιστοιχούν ένα προς ένα ή ως προς ένα μέρος τους στα ψηφία τού δικού του δελτίου· το κέρδος είναι συνήθ. συγκεκριμένο χρηματικό ποσό: *κέρδισα εκατό χιλιάρικα στο ~ | | κερδίζω το ~ στον λήγοντα* (δηλ. το τελευταίο ψηφίο τού λαχνού μου είναι ίδιο με αυτό τού πρώτου αριθμού και κερδίζω μικρό ποσό) | | γο ~ *κληρώνει* (γίνεται η κλήρωση των αριθμών που κερδίζουν) · ΦΡ. (α) ***μου πέφτει το λσχείο*** (i) κληρώνεται ο αριθμός που έχω. κερδίζω (ii) είμαι τυχερός, εκπληρώνεται κάποια επιθυμία μου (βλ. κ. σημ. 4) (iii) (ευφημ.) μου συμβαίνει χωρίς να το περιμένω κάτι δυσάρεστο (βλ. κ. σημ. 5) (β) ***Εθνικό Λαχείο*** λαχείο που εκδίδεται από το κράτος και τού οποίου η κλήρο)ση διεξάγεται ανά δεκαπενθήμερο (γ) ***Λαϊκό Λσχείο*** λαχείο οργανωμένο από το κράτος, που κληρώνει μία φορά την εβδομάδα (δ) ***τρίδυμο Λσϊκό Λαχείο*** η νέα μορφή τύ Λαϊκού Λαχείου· η κλήρωση (μία φορά την εβδομάδα) τού πρώτου αριθμού συνεπάγεται αυτομάτως και την κλήρωση των λαχνών που έχουν κατά μία μονάδα μεγαλύτερο και μικρότερο αριθμό, πράγμα που κάνει τυυς παίκτες να αγυράζουν τους λαχνούς τουλάχιστον σε τριάδες (ε) ***Πρωτοχρονιάτικο Λαχείο*** κρατικό λαχείο που κληρώνει μία φορά τον χρόνο, την παραμονή τής 11ρωτοχρονιάς, με μεγάλα κέρδη για τους τυχερούς 2. (συνεκδ.) το ίδιο το αριθμημένο δελτίο, με το οποίο αποκτά κανείς δικαίωμα στην κλήρωση και το οποίο αντιστοιχεί σε ολόκληρο ή σε μέρος τού κέρδους: *έχασα το - μου* j| *νεύριασε που δεν κέρδισε κι έσκισε το - τυυ | | αγοράζω ~* συν. λαχνός 3. (συνεκδ.) το χρηματικό ποσό, το κέρδος από την κλήρωση τού λαχείου: κέρδισε το ~ **4.** (μτφ.) τυχαίο γεγονός που έρχεται ανέλπιστα και χαροποιεί ιδιαίτερα: *η κληρονομιά τού ήρθε ~ σε μια εποχή που τα οικονομικά του ήταν χάλια*[1] φρ. (λαϊκ.) ***την κάνω λαχείο*** μου τυχαίνει κάτι πολύ ευνοϊκό. όπως το ήθελα ή το φανταζόμουν (συνήθ. χωρίς να έχω καταβάλει προσπάθεια): *Θα 'χει τζάμπα ραΐ στον χορό: Ωραία, την κάναμε λαχείο!* 5. απρόβλεπτη εξέλιξη (συνήθ. δυσάρεστη): *τους έπεσε - αυτή η αρρώστια πάνω που ξεπληρώσανε το σπίτν πολύ άτυχοι άνθρωποι!*

[ετυμ. < θ. *λαχ-* τού αρχ. *λαγχάνω* (βλ. λ. *λαχαίνω)*, πβ. αόρ. β' *ε-λαχ-* ον. απόδ. τού γαλλ. loterie (βλ. κ. */Μταρία)}.* **λαχειοπώλης** (ο) {λαχειοπωλών},

λαχειοπώλισσα (η) {λαχειοπω- λισσών} πρόσωπο που πουλάει λαχεία και γενικότ. λαχνούς για τυχερά παιγνίδια.

λαχειοφορος, -ος, -ο L1889] αυτός που δίνει το δικαίωμα συμμετο

χής σε κλήρωση λαχνών φρ. ***λαχειοφόρος αγορά*** βλ. λ. *αγορά.* **Λάχεσις** (η) (Λαχέσ-εως, -ι} μυθολ. μία από τις Μοίρες. Ηπίσης **Λά- χεσπ.**
[εί υμ. αρχ. κύρ. όν. < θ. *λαχ-* (τού ρ. *λαγχάνω.* βλ. λ. *λαχ-νυς)* + επίθημα *-εσις* (πβ. κ. *Νέμ-εσις)].* **λάχνη** (η) {λαχνών} **1.** λεπτό τρίχωμα, χνούδι **2.** λνλι. (κυρ. στον πληθ.) λεπτές αγγειοφόρες προεξοχές που αυξάνουν το εμβαδόν τής επιφάνειας ενός υμένα: *εντερικές*
| ετυμ. *αρχ.* < **λάκ-σν-α* < **(Ε)λάκ-σνα* < *wJk-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Η. *wel-k- «τρίχωμα, μαλλί», πβ. ρωσ. volos «τρίχωμα»1. **λαχνός** (ο) **1.ο** κλήρος που μπαίνει στην κληρωτίδα **2.** (συνεκδ.) ο αριθμός τού κάθε κλήρου και το ποσό ή το δώρο που αντιστοιχεί σε αυτόν: *του έτυχε ο πρώτος ~ τού Εθνικού Λαχείου.*
|ετυμ. μεσν. < *λαχμός* < θ. *λαχ-* τού αρχ. *λαγχάνω* (βλ. λ. *λαχαίνω).* πβ.. αόρ. β' *έ-λαχ-ον\.* **λαχούρι** (το) {λαχουρ-ιού | -ιών> **1.** (αρχικά) λεπτό κεντητό ύφασμα από μετάξι με χαρακτηριστική διακόσμηση. από το οποίο φτειάχνο- νται γυναικείες μαντήλες· (γενικότ.) κάθε είδος υφάσματος με τέτοια διακόσμηση 2. (συνεκδ.) το γυναικείο σάλι ή το διακοσμητικό κάλυμμα, πυυ φτειάχνεται από το παραπάνω ύφασμα.
(ΕΤΥΜ. < τουρκ. lahuri < Lahore «Λαχώρη», όνομα μεγάλης πόλης τού Πακιστάν, από όπου προέρχεται το ύφασμα, καθώς και οι διακοσμη- τικές^μορφές του|. λαχτάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι 1. έντονη επιθυμία: *είχε - να ξανανταμώσει τυυς δικούς του || είχε ~ να γευτεί τυυς τοπικούς μεζέδες* συν. πόθος 2. (συνεκδ.) πρόσωπο ή πράγμα που αποτελεί αντικείμενο έντονης επιθυμίας: *είναι η - μυυ* **3.** η συναισθηματικά φορτισμένη αναμονή (για κάτι): *περίμενε με ~ να βγυυν τα αποτελέσματα των εξετάσεων |[κοίταξε με ~ τη φωτογραφία τού ξενιτεμένου γυιου της* συν. ανυπομονησία, αδημονία αν ι. καρτερικότητα · 4. υ μεγάλος φόβος. η ταραχή από ένα συνήθ. ξαφνικό και δυσάρεστο γεγονός: *πε- ράσαμε μεγάλη ~, μέχρι να βγει από τυ νοσυκυμείο || μόλις τυ ακού- σαμε, πήραμε μια ~ πυυ μας κόπηκαν τα ήπατα! || περάσαμε πολλές*
μ'αυτό τυ παιδί.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *λαχταρίζω* (υποχωρητ.), βλ. λ. *λαχταρώ].* **λαχταρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι {λαχτάρισ-α. -μένος} λαχταρώ (βλ.λ). —**λαχτάρισμα** (το), **λαχταριστός,** -ή. -ό [μεσν.! αυτός που είναι αντικείμενο ζωηρής επιθυμίας ή έλξης: ~ *φαγητό / παγωτό /* κο/τέλα ΣΥΝ. επιθυμητός, ποθητός, ελκυστικός. - **λαχταριστά** επίρρ. **λαχταρώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λαχταράς... | λαχτάρησα) ♦ (μετβ.) 1. επιθυμώ έντονα: ~ *να σε δω ευτυχισμένο || λαχτάρησα μια μακαρονάδα / ένα πικάντικο φαγητό* συν. ποθώ · 2. προκαλώ (σε κάποιον) μεγάλο φόβο (συνήθ. ξαφνικό): *με λαχταράει κάθε φορά που οδηγεί, γιατί κάνει επικίνδυνες προσπεράσεις || με λαχτάρησε όταν μον είπε πως θα έμπαινε στο νοσοκομείο, αλλά ευτυχώς* <5εν *ήταν κάτι σοβαρό* συν. λαχταρίζω, τρομάζω ♦ (αμετβ.) **3.** αισθάνομαι μεγάλο φόβο. τρομάζω: *πώς λαχτάρησα, όταν έμαθα ότι τράκαρες!* συν. παίρνω (μια) λαχτάρα / τρομάρα · 4. (σπάν.-για ψάρια) σπαρταρώ, τινάζομαι με σπασμούς: *μόλις είχαν βγάλει τα ψάρια απ' τυ νερό και λαχταρούσαν στυν πάτο τής ψαρόβαρκας.*
IFJYM · < μεσν. *λαχταρώ / λαχταρίζω* < *?^ακταρίζω* < αρχ. *λακτίζω* «κλοτσώ», κατά τα ρ. σε *-ρίζω,* πβ. κ. *σπαρταρώ, -ρίζω|.* **λαψάνα** (η) {λαψανών! ποώδες φυτό (σαν λάχανο) με την κοινή ονομασία «σφαλαγγόχόρτο», το οποίο απαντά σε δάση και τρώγεται μερικές ψορές ως σαλατικό.
[εί υμ, < μτγν. *λα(μ)ψάνη* < αρχ. *λάμψις,* λόγω τού λαμπερού χρώματος τού φυτυύ|.
λέαινα (η) {λεαινών} (λόγ.) **1.** το θηλυκό λιοντάρι συν. λιονταρίνα **2.** (μτφ.) γυναίκα με δύναμη, ισχυρή προσωπικότητα και γενναιότητα. Ιετυμ. αρχ. θηλ. τού *λέων* (βλ.λ.)|.
Λέανδρος (ο) {-ου κ. -άνδρου! **1.** μυθολ. νέος από την Λβυδο. εραστής τής Ηρούς **2.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα.
[εγυμ. αρχ. κύρ. όν. < *λέων* + *-ανδρυς* < *άνήρ, άνδρός\.*
Λέαρχος (ο) {-ου κ. -άρχου} **1.** μυθολ. γυιος τού Αθάμαντα και τής Ινούς. αδελφός τού Μελικέρτη · τον σκότωσε ο πατέρας τυυ σε στιγμή τρέλας **2.** αρχαίος Αθηναίος, ο οποίος κατά τη διάρκεια τού Πελο- ποννησιακού Πολέμου απέτρεψε ως πρέσβυς συμμαχία των Θρακών με τους ΓΙέρσες **3.** ανδρικό όνομα.
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *¥Λεί-αρχυς* < *λείος* (βλ.λ., πβ. αρχ. επίρρ. *λείως / λέως)* + *-αρχος* < *άρχω*]. **λεβάντα** (η) ίχωρ. γεν. πληθ.] **1.** αρωματικό φυτό με μπλε ή μοβ άνθη, που χρησιμοποιείται στυν αρωματισμό ρούχων και στην αρωματοποιία 2. (συνεκδ.) το άρωμα που παρασκευάζεται από τυ φυτό αυτό. [F.TYM. Μεταφορά τού γαλλ. lavande < ιταλ. lavanda < lavare «πλένω»
λατ. lavare).
λεβάντε (το) {άκλ.} (διαλεκτ.) η Ανατολή (ειδικότ. η Λ. Μεσόγειος): *«Τυ φιόρυ τυύ -»>* (θεατρικό έργο τού Γρ. Ξενόπυυλου).
[πτυμ. μεσν., βλ. κ. *λεβάντες].* **λεβάντες** (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) ισχυρός ανατολικός άνεμος, πυυ πνέει συνήθ. το φθινόπωρο και την άνυιξη (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος.* ΠΙΝ.) συν. (επίσ.) απηλιώτης. Ηπίσης **λεβάντης.**
fΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. Ievante «ανατολή» (αναφερόταν κυρ. στις περιοχές τής Λ. Μεσογείου) < μέσ. γαλλ. levant, μτχ. τ. τυύ p. lever «εγείρω, σηκώνω» (se lever «ανατέλλω»)!, **λεβαντίνος** (ο) 1Ι893|. **λεβαντίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (παλαιότ.) **1.** ο κάτοικυς τής Ανατολής ή αυτός που προέρχεται από την Ανατολή- (ειδικότ.) Ευρωπαίος εγκατεστημένος στα παράλια τής Μ. Ασίας και τής Μέσης Ανατολής (βλ. κ. λ. *φραγκυλεβαντίνυς)* **2.** χριστιανός τής Ανατολής χωρίς εθνική συνείδηση 3. (μειωτ.) συμφεροντολόγος Ανατολίτης. — **λεβαντίνικος,** -η. -ο, **λεβαντίνικα** επίρρ.
[ειυμ. < μεσν. *λεβαντίνος* < ιταλ. ievamjno «ανατολίτης» < Ievante «ανατολή» (βλ. κ. *λεβάντες)].* **λεβεντάνθρωπος** (ο) {λεβεντανθρώπ-ου | -ων, -ους} άνδρας με τα χαρακτηριστικά τού λεβέντη, με ωραίο παράστημα και ευγενικούς, αρχοντικούς τρόπους, **λεβέντης** (ο) {-ες κ. -ηδες. χωρ. γεν. πληθ.} 1. άνδρας με ωραία κορ- μοστασιά. υπερήφανο παράστημα, πυυ τον θαυμάζει κανείς βλέπο- ντάς τον: *ήταν ένας - δυο μέτρα! || γεια* σου, *λεβέντη μυυ τσο/.ιά!* [[*ένας ~ έσερνε τον χορό || ένας παππάς πρώτος στον χορό και στο τραγούδι!* (j (μτφ.) "*ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός ~!»* (δημοτ. τραγ.) συν. παλληκάρι · φρ. ***γεια σου λεβέντη...*** ως πρυσφώνηση σε πρόσωπυ με ωραίο, περήφανο παράστημα 2. (γενικότ.) άνδρας που τον χαρακτηρίζουν η τιμιότητα, η ευθύτητα, το φιλότιμο, η σωστή προς τους άλλους συμπεριφυρά 3. (ειδικότ.) άνδρας που διακρίνεται για τη γενναιότητα και την παλληκαριά του: *στους - που πολέμησαν τον κατακτητή, οφείλουμε την ελευθερία μας* ΣΥΝ. παλληκάρι. αν- δρείος φρ. ***τής φυλακής τα σίδερα είναι για τους λεβέντες*** βλ. λ. *φυλακή* **4.** (οικ. ως προσφώνηση, συνήθ. από μεγαλύτερο σε ηλικία προς νεότερο): *λεβέντη, να σε ρωτήσω κάτι;* «*■ σχολιο λ. *γλέντι. πρωτιά.* fΕΤΥΜ. μεσν. < τυυρκ. levend < ιταλ. ievenii «σώμα ναυτών πυρυβολη- τών, πειρατών από την ανατολή» < levanie «ανατολή» (βλ. κ. *λεβάντες).* Κατά τον Μεσν. η λ. δήλωνε μεταξύ άλλων τον απείθαρχο νέο, τυ παράτολμο παλληκάρι. Η σημερινή σημ. συγκέντρωσε όλα τα θετικά χαρακτηριστικά τής ανδρείας, τής γενναιότητας και τού φιλότιμου, δίνοντας στη λ. τόσο ιδιαίτερυ σημασιυλογικό περιεχόμενο, ώστε να είναι σχεδόν αδύνατη η απόδοσή της σε ξέν. γλώσσες], **λεβεντιά** (η) {χωρ. πληθ.} (καθημ.) 1. το σύνολυ των χαρακτηριστικών τυύ λεβέντη, το ωραίο και υπερήφανο παράστημα και η παλληκα- ριά: *ελ/.ηνική ~ || "τρία καλά 'ναι στον ντουνιά και στον απάνω κόσμο / η νιότη και η ~ και το κα/.ό κυρίτσι»* (δημοτ. τραγ.)]| - *καμαρωτή* 2. (συνεκδ.) λεβέντης, σπουδαίος· (εκφραστ.) κυρ. για να εκ- φράσουμε ενθουσιασμό για κάποιυν ή απλώς ως φιλική προσφώνηση: *καλησπέρα. ~ μου! || είσαι ~! |[γεια σου, μπαρμπα-Μαθιέ. ~!* 3. (περιληπτ.) σύνολο από λεβέντες: *«ελληνική μου ~, που μας χορεύεις την ιτιά»* (δημοτ. τραγ.). **λεβέντικος,** -η. -ο αυτός που σχετίζεται με τον λεβέντη, που έχει τα χαρακτηριστικά του: ~ *παράστημα / κορμί / χορός / κορμοστασιά / περπάτημα.* — **λεβέντικα** επίρρ. Ιμεσν.]. σχολιο λ. *πρωτιά.* **λεβέντισσα** (η) Ιδϋσχρ. λεβεντίσσων! γυναίκα με ευθύ χαρακτήρα.
θάρρος, ικανότητες, ισχυρή προσωπικότητα, πυυ εμπνέει θαυμασμό, **λεβεντο-** κ. **λεβεντό-** κ. **λεβεντ-** α' συνθετικό λέξεων, που προσδίδει στο β' συνθετικό την έννοια τού λεβέντικου ή τυύ ανδρείου: *λε- βεντό-παιδυ. λεβεντό-κορμυς, λεβεντυ-γυναίκα.*
ΙΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Ν. Πλληνικής. που προέρχεται από το υυσ. *λεβέ- ντης\.*
λεβεντογενιά (η) {χιορ. πληθ.} η γενιά λεβέντικων, ηρωικών ανδρών.
λεβεντογέννα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ. ως χαρακτηρισμός) αυτή που γεννά λεβέντες: ~ *Κρήτη.* **λεβεντόγερος** (υ) γέρος με τα χαρακτηριστικά τυύ λεβέντη. **λεβεντογυναίκα** (η) {λεβεντυγυναικών} γυναίκα με ωραίο παράστημα και ευγενικούς, αρχοντικούς τρόπους · λεβέντισσα: *μια ~ που μόνη τη€ διαφέντευε την περιουσία τους.* **λεβεντόκορμος,** -η, -ο αυτός πυυ έχει λεβέντικο κορμί: ~ *νιάτα.*
λεβεντομάννα (η) μάννα που έχει γυιους λεβέντες, **λεβεντονιός** (υ),
λεβεντονιό (η) (λαϊκ*.) πρόσωπο νεαρής ηλικίας με λεβέντικο παράστημα,
λεβεντόπαιδο (το) ο νέος πυυ συνδυάζει το όμορφο παράστημα με το θάρρος και τη γενναιότητα συν. παλληκάρι, λεβέντης, **λεβεντοπνίχτρα** (η) {χιορ. γεν. πληθ.} (εκφραστ. ως χαρακτηρισμός για τη θάλασσα) αυτή που πνίγει λεβέντες: *«θάλασσα θάλασσα φαρμακερή / συ που κάνεις τυ νησί μας, όλο μαύρα να φορεί»* (δημοτ. τραγ.).
λεβέτι (τυ) {λεβετ-ιού | -ιών} (λαίκ.) ο μεγάλος λέβητας ΣΥΝ. καζάνι.
[ετυ μ. μεσν. < αρχ. *λεβήτων,* υποκ. τού *λέβης. -ητος* (βλ.λ.)|. **λέβητας** (υ) {λεβήτων} 1. τυ μεταλλικό σκεύος μέσα στυ οπυίο μαγειρεύεται φαγητό ή βράζει νερό συν. χύτρα, λεβέτι 2. τυ κλειστό κυλινδρικό δυχείο (καζάνι) για τη θέρμανση νερυύ, το οποίο απυτελεί μέρος ατμομηχανής ή χρησιμοποιείται για την παροχή θέρμανσης σε σπίτια, μαγειρεία κ.λπ.: *υ ~ τού καυστήρα* συν. ατμολέβητας, καζάνι. | ετυ Μ. < αρχ. *λέβης, -ητυς* <**λέβος.* που πιθ. συνδ. με το μτγν. *λεβη-* ρ^δέρμα φιδιού». Κατά τα άλλα, η λ. είναι αγν. ετύμου|. **λεβητοειδης,** -ής. -ές |μεσν.] {λεβητοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με λέβητα: - *κρατήρας ηφαιστείυυ.* **λεβητοποιείο** (το) 118931 το εργοστάσιο στο υποίυ κατασκευάζυνται λέβητες.
λεβητοποιία (η) [Ι868| {χωρ. πληθ.} 1.η κατασκευή λεβήτων **2.** (συνεκδ.) το εργοστάσιο στο υποίο κατασκευάζονται λέβητες. — **λεβητοποιός** (ο) 118891. **λεβητοστάσιο** (το) [Ι889| {λεβητοστασί-ου | -ων} ο ειδικός χώρος οικίας, εργοστασίου ή πλοίου, στυν οποίο βρίσκεται τοποθετημένος ατμολέβητας.
[F.TYM. < */.έβητας* + *-στάσιυ* < αρχ. *ϊ-στα-μαι].*
Λεβιάθαν (ο) {άκλ.} **1.** θαλάσσιο τέρας που αναφέρεται σε πολλά σημεία τής Π.Δ. και συμβολίζει το κακό 2. (μτφ.) κάθε υπηρεσία, φορέας κ.λπ.. που προκαλεί χάος. αταξία: *ποια κυβέρνηση μπορεί να δαμάσει τον ~ τής γραφειοκρατίας τυύ Δημοσίου;* 3. (μτφ.) κάθε κατασκευή τεραστίων διαστάσεων συν. κυλοσσός.
[r-χΥΜ. μεσν. < εβρ. liwyathin. Δεν έχει πρυσδιοριστεί επακριβώς από

τους λογίους τής Βίβλου το είδος τύ τέρατος που δηλώνεται με τη λ. και περιγράφεται εκτενώς στην Π.Δ. *(Ιώβ*, κεφ. 41), αν και έχουν διατυπωθεί εικασίες ότι πρόκειται για φάλαινα ή για είδος κροκοδίλου. Οι Ηβδομήκοντα αποδίδουν τον εβρ. όρο με τη λ. *δράκων*. Η σύγχρονη χρήση τού όρου ανάγεται στον Λγγλο φιλόσοφο Thomas Hobbes (1588-1679), ο οποίος έδωσε τυν τίτλο *Λεβιάθαν* στο έργο του για τον απόλυτο μονάρχη, στον οποίο οι άνθρωποι με συμβόλαιο είχαν μεταβιβάσει όλα τους τα δικαιώματα|. **λεβιές** (ο) {λεβιέδες} ο μοχλός (βλ.λ.): ο ~ *τών ταχυτήτων*. Κπίσης **λε- βιέ** (το).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. Icvicr < lever «σηκώνω»|. **λεβίθα** (η) {λεβιθών} παράσιτο στα ανθρώπινα έντερα που προκαλεί την ασκαριδίαση ΣΥΝ. (λόγ.) ασκαρίδα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < **λέμιθα* < αρχ. *έλμινθα* (με αντιμετάθεση), αιτ. τού *ελμις 1 έλμινς* «παράσιτο τού εντέρου. σκουλήκι», βλ. κ. *ελμινθίαση]*. **λεγάμενος,** -η. -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός για τον οποίο γίνεται λόγος (συνήθ. ειρων. για κάποιον που δεν θέλουμε να τον αναφέρουμε με το όνομά του): *πάνω που συζητούσαμε γι'αντόν. έφτασε κι ο* ~ 2. υ εραστής, ο ερωτικός σύντροφος: *συναντήθηκε με τον - κάπον παραπέρα, για να μην τους δει κανένα μάτι* ΣΥΝ. αγαπητικός.

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. ενεστ. τού ρ. *λέγω* κατά τις αρχ. μτχ. σε *-άμενος,* πβ. *ιστάμενος. ιπτάμενος]*. **λεγάτος** (ο) **1.** ΙΣΤ. (στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία) πρεσβευτής τής ρωμαϊκής Συγκλήτου, δημόσιος λειτουργός, πυυ απυστελλυταν είτε πρυς ξένα έθνη με συγκεκριμένες εντολές είτε προς τους στρατιωτικούς διοικητές και τυυς συμμετέχυντες στη διοίκηση των επαρχιών, για να τους επιβλέπει ή και να τυυς αντικαθιστά σε περίπτωση ανάγκης 2. εκκλιι. (α) υ καρδινάλιος ή άλλος κληρικός που αναλαμβάνει να εκπροσωπήσει τον Πάπα ως απεσταλμένος του (β) απεσταλμένος τύ Πάπα στις αυλές ηγεμόνων (γ) τίτλος πυυ έφερε ο κάτοχος επισκοπικού θρόνου.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *λεγάτος / ληγάτος* < λατ. legatus ««απεσταλμένος». μτχ. τ. τού p. lego «αποστέλλω, πέμπω»|. **λέγεΐν** (το) ί άκλ.} (λόγ.) η ευγλωττία, η ικανότητα να μιλά κανείς με ευχέρεια και πειστικότητα: *ο δικηγόρος πρέπει να έχει* ~ ΣΥΝ. ευφράδεια.

[ετυμ αρχ. απρφ. (ως ουσ.) τού ρ. *λέγω*\. **λεγένι** (το) {λεγεν-ιού [-ιών} (λαϊκ.) η λεκάνη τού νιπτήρα.

[ετυμ. < τουρκ. legen < περσ. lagan «μπρούτζινη ή χάλκινη λεκάνη για τυ πλύσιμο των χεριών»), **λεγεώνα** (η) **1.** ιστ. ρωμαϊκή στρατιωτική μονάδα που απαρτιζόταν από τρεις έως έξι χιλιάδες στρατιώτες 2. (κατ' επέκτ.-σπάν.) τυ μεγάλυ πλήθος ανθρώπων 3. στρατιωτικό σώμα ξένων εθελοντών ή μισθοφόρων: *οι - των ξένων που πο?^έμησαν εθελοντικά στον ισπανικό εμφύλιο*■ ΦΡ. (α) ***Λεγεώνα των Ξένων*** (γαλλ. Legion etrangere) γαλλικό στρατιωτικό σώμα. παλαιότ. στην Αφρική και σήμερα στη Γαλλία και σε υπερπόντιες περιοχές, που περιλαμβάνει στις τάξεις του εθελοντές ή μισθοφόρους στρατιώτες, ως επί το πλείστον ξένους (β) ***Λεγεώνα τής Τιμής*** (γαλλ. Legion d'honneur) (i) το πρώτο γαλλικό εθνικό τιμητικό τάγμα, που ίδρυσε ο Μέγας Ναπολέων (ii) τάξη γαλλικών παρασήμων που απονέμεται ως επιβράβευση πολιτικών και στρατιωτικών υπηρεσιών (καθιερο'ϊθηκε στη Γαλλία από τον Ναπυλέοντα μετά την ίδρυση τύ παραπάνω τάγματος) (γ) ***Λεγεώνα των Φιλελλήνων*** σο)μα φιλελλήνων που πήραν μέρος στην Κπανάσταση τού 1821 και στον πόλεμο τού 1897 στυ πλευρό των Κλλήνων.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *λεγεών. -ώνος* < λατ. legiu < p. lego «συλλέγω, συγκεντρώνω»].

λεγεωνάριος (ο) [λεγεωναρί-ου | -ο>ν, -ους} **1.** ο μάχιμος στρατιώτης λεγεώνας **2.** στρατιώτης στη Λεγεώνα των Ξένων.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *λεγιονάριος* < λατ. legionarius < legio «λεγεώνα»]. **λεγκάτο** επίρρ. ΜΟΥΣ. ένδειξη τρόπου εκτέλεσης μιας μουσικής γραμμής (τουσέ, βλ. λ.) · δηλώνει εκτέλεση των φθόγγων τής γραμμής χιορίς διακοπές τού ήχου από τον προηγούμενο στον επόμενο, «δεμένων». «ενωμένων»

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. legato «δεμένος, συνδεδεμένος» < ρ. legare «δένω» < λατ. ligare|.

λέγω κ. (καθημ.) **λέω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [κ. λε-ς. -ει, -με. -τε. -ν/-νε· είπα, λέχθηκα κ. ειπώθηκα (λόγ. ελέχθην. -ης. -η..., μτχ. λεχθείς. -είσα, -έν), ειπωμένος} 1. εκφράζω (κάτι) με τον προφυρικό λόγο. εκφέρω (λέξεις, προτάσεις) (πρυς κάποιον): *το μωρό είπε «μαμμά» || Τι είπες: Δεν σε άκουσα || πες το στα Ελληνικά* || <5τν *είπε λέξη || πες ό.τι έχεις να πεις || μη λες κακές κουβέντες!* ΦΡ. (α) ***λέγε-λέγε / πες-πες*** για περιπτώσεις στις οποίες προσπαθούμε να πείσυυμε κάποιον, μιλώντας του επίμονα· για επίμονες συμβουλές: *-, στο τέλος με έπεισε* || ■<*λέγε-λέγε το κοπέλι κάνει την κυρά και θέλει*»(παροιμ.) (β) ***τα λέω έξω*** *από τα δόντια / σταράτα / ορθά-κοφτά* μιλώ με σαφήνεια, εκφράζομαι ξεκάθαρα, δίχως περιστροφές, φόβο ή επιφυλάξεις: *εγώ δεν φοβάμαι καμιά εξουσία· τα λέω έξω απ' τα δόντια κι ας με πάνε φυλακή!* (γ) **λέω** ***τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη*** αποκαλώ τα πράγματα με τυ όνυμά τους. μιλάω καθαρά και χωρίς υπεκφυγές (δ) ***τα λέω απέξω-απέξω*** βλ. λ. *απέξω* (ε) ***είπες τίποτα;*** (i) (στο τέλος τού λόγου) για περιπτώσεις που κάποιυς (συνήθ. ανώτερος, ισχυρότερος) απευθύνεται σε άλλον (κατώτερο, αδύνατο) αποκλείοντας υποιαδή- ποτε αντίρρηση (ii) για να δηλώσει τον απρόβλεπτο ή εντυπωσιακό χαρακτήρα πληροφορίας ή στοιχείου που αναφέρΟηκε σε διάλογο, συζήτηση κ.λπ.: *Δεν φτάνει που τους έφαγε τόσα λεφτά και τους κο- ρόιδεψε τόσα χρόνια με υποσχέσεις, γυρίζει στο τέλος και τους λέει ότι αυτοί φταίγανε πον του τα δώσανε! Είπατε τίποτα:* (iii) για να δηλώσει κάποιος ότι σε όσα λέει δεν δέχεται αντίρρηση: *Και μετά την κατσάδα πον του τράβηξε, γυρίζει εξίσου ανστηρά και τον λέει:* ··-:». *Κουβέντα δεν έβγαλε ο άλλος!* (στ) λέω ***(κάτι) από μέσα μου*** (μεσν. φρ.) (i) σκέφτομαι (κάτι), χωρίς να τυ εξωτερικεύω (ii) δεν εκφέρω με φωνή (κάτι πυυ διαβάζω, σκέφτομαι ή αναπαράγω μνημονι- κά): *λέω το μάθημα ακό μέσα μου* (iii) μιλο) χαμηλόφιονα: *μην τα λες από μέσα σου*■ *μίλα πιο δυνατά να σ' ακούω!* (ζ) δεν ***ξέρει τι λέει Ί λέει ό,τι του κατέβει / ό,τι*** του ***κατεβάσει το κεφάλι / η κούτρα του*** μιλάει απερίσκεπτα, χιορίς να σκέφτεται εκ των προτέρων. χωρίς προηγουμένως να επεξεργάζεται διανοητικά αυτό που θέλει να εκ- φράσει· εξωτερικεύει ό.τι του έρχεται στο κεφάλι χιυρίς λογικό έλεγχο (η) (επιτιμητικά) ***πολλά λες!*** προς κάποιον πυυ φλυαρεί ή μιλάει με αυθάδεια: *-/ Για μάζεψε λίγο τη γλώσσα σον!* (θ) ***(μα) τι λέω!*** για κάτι εσφαλμένυ ή άκαιρυ. τυ οποίο συνειδητοποιώ καθώς μιλάω (ι) ***και τι δεν είπε (κάποιος)*** για να δηλώσουμε ότι κάποιος αναφέρθηκε σε πάρα πολλά θέματα, συνήθ. με έντονα σχολιαστικό τρόπο: *«και τι δεν είπε ο Τόνι Μπλερ: ότι οι Συντηρητικοί /.../ στοιχειώνουν τον Βρετανικό λαό ότι ο Τζον Μέιτζορ ως αρχηγός ήταν αδύνατος και ο Ουίλιαμ Χέιγκ περίεργος, ότι...»* (εοημ.) 2. μεταβιβάζω μηνύματα είτε με τον γραπτό ή τυν προφορικό λόγο: *σου τα λέω όλα στο γράμμα* j[*του είπε να τον πάρει τηλέφωνο το βράδυ*· ΦΡ. (α) ***εμένα μου λες;*** (ΐ) σε περιπτώσεις που αμφιβάλλει κανείς για κάτι: *Όλο ι δεσμεύονται πως θα ενισχύσουν οικονομικά τους πολυτέκνους. —*; (ii) εγώ ξέρω καλύτερα αυτό που μου λες: *~! Έχω περάσει εγώ τόσα και τόσα με την υγεία μου και ξέρω από νοσοκομεία!* (β) ***τι μου λες! / μη μου πεις! / μη μου το λες!*** για περιπτώσεις που δεν πιστεύουμε εύκολα κάτι. πυυ μας εκπλήσσει κάτι: *-/ Κέρδισες τον πρώτο αριθμό τον λαχείου:* || (ειρων. στα λεγόιιενα κάποιου) *Έγινε τέτοιο πράγμα:* (Υ) ***(μωρέ) τι μας λες;*** ειρο)ν. στα λεγόμενα κάποιου ή ως έκφραση αμφισβήτησης: *Τόσο ψψηλό πρόσωπο θεωρείς τη φίλη σον:* ΣΥΝ. ας γελάσω! (δ) ***εγώ τα λέω, εγώ τα ακούω*** ή ***τα λέω στον τοίχο*** για λόγια που δεν βρίσκουν αποδέκτη, που λέγονται μάταια: *δεν δίνει σημασία στις συμβονλές μον εγώ τα λέω. εγώ τ' ακυύω* || *ό,τι και να τον πω δεν έχει αποτέλεσμα- είναι σαν να τα λέω στον τοίχο!* ΣΥΝ. μιλώ στον αέρα (ε) ***άλλο να σ' τσ λέω κι άλλο να τ' ακούς / να τα βλέπεις!*** για πράγματα αξιοπερίεργα, αξιοπαρατήρητα, που δεν περι- γράφονται εύκολα: *το τι έγινε σ' αντό το πάρτι δεν περιγράφεται'* (στ) ***κάτι μας είπες*** (τώρα)ί για κάτι πασίγνωστο: *Αντό γο ξέρω εδώ και έναν μήνα* (ζ) ***πού να σ' τα λέω!*** για κάτι που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον: *~. φίλε! Χθες γνώρισα σ'ένα πάρτι την κόρη τού υπουργού* (η) ***σου 'πα, μου*** 'πες για να δηλωθεί μια ατελείωτη σειρά συζητήσε- ο)ν. που δεν οδηγούν πουθενά· για ανταλλαγή λόγων που αποσκοπούν στην αποφυγή ευθείας απάντησης, που αποτελούν δικαιολογίες ή υπεκφυγές: *μη μου αρχίζεις πάλι τα ~· πάρε ξεκάθαρη θέση* (θ) δεν λες ***(καλά) που*** ευτυχώς που: *- Καθυστέρησες. Λεν λες καλά που ήρθα!* 3. συζητώ: *άσ' τους να πουν τα δικά τους* || *τα λένε μεταξύ τονς'* ΦΡ. (α) εδώ ***που τα λέμε*** (στην αρχή τού λόγου, ος εισαγωγή σε σχό- λιυ, παραδοχή ή ομολογία) για να μιλήσουμε με περισσότερη ειλικρίνεια: *~. είναι το καλύτερο παιδί τής παρέας* (β) θα το ***πούμε*** (ΐ) (κυρ. ως αποχαιρετισμός) θα συναντηθούμε και θα συζητήσουμε, θα ξαναβρεθούμε: *- σύντομα / το γρηγορότερο* (ii) (απειλητικά) θα λο- γιαριαστούμε. θα λύσουμε (με την πρώτη ευκαιρία) τις διαφορές μας: *με εξαπάτησες, αλλά ~!* (γ) ***τα λέμε*** (ως οικ. αποχαιρετισμός): *Λοιπόν. ~ !* ΣΥΝ. άντε γεια (δ) ό,τι ***και να λέμε τώρσ...*** είναι περιττό να συζητάμε για κάτι που έχει ήδη γίνει: *το κακό έγινε και ~ αλλάζει τίποτε* 4. διατυπώνω, εκφράζω: tfrv *ξέρω πώς να σον το πω για να το καταλάβεις* 5. επαναλαμβάνω προφορικά (κάτι που έμαθα), απαγγέλλω: *~ ένα ποίημα / ένα τραγούδι / το μάθημά μου απέξο) / νεράκι-* ΦΡ. ***...κσι θα πεις κι ένα τραγούδι!*** βλ. λ. *τραγούδι* 6. ισχυρίζομαι, υποστηρίζω έντονα μια άποψη: *όποιος τα λέει αυτά είναι συκοφάντης·* ΦΡ. (α) λέω ***και*** ξελέω βλ. λ. *ξελέω* (β) ***ποιος το είπε; / ποιος το λέει αυτό;*** για ισχυρισμό που αποκρούεται ως εσφαλμένος και υποκειμενικός: *Ποιος το λέει αντό; Εδώ υπάρχουν αποδείξεις για το αντίθετο* (γ) ***εσύ τι λες;*** εσύ τι γνο)μη έχεις: *Θα κερδίσουμε στις εκλογές:* 7. έχω ή σχηματίζω γνώμη για (κάποιον'κάτι). νομίζω, σκέφτομαι (συχνά +για): *τι λες για τα νέα μέτρα πον εξήγγειλε ο υπουργός Παιδείας;* II *όποιος σε δει έτσι ντυμένο, θα πει πως είσαι περιθωριακός·* ΦΡ. ***σου λέει (κάποιος)*** για την πιθανή υποθετική σκέψη (κάποιου): *Εκείνη δεν ήθελε να πάει. ~ κι ο άλλος «δεν θα κάθομαι να την παρα καλάω κιόλας»* και *φεύγει* 8. παραδέχομαι: *μην περιμένεις να πει ότι έπεσε έξω στις προβλέψεις του* · ΦΡ. ***(για) να λέμε / πούμε και τού στραβού το δίκιο*** βλ. λ. *στραβός* 9. βεβαιο>νω. πιστοποιο): *αφού το λες, έτσι θα είναι* 10. υποθέτω, δέχομαι κάτι ως υπόθεση: *σε περίπτωση που συμβεί αντό πον φοβόμαστε, τι κάνονμε:* ΦΡ. λέμε ***τώρα*** μετριαστικά· για να επισημάνουμε ότι ο λόγος μας έχει υποθετικό χαρακτήρα: *Καλά ρε παιδί μον. λέμε τώρα, δεν σημαίνει ότι οπωσδήποτε θα συμβεί κάτι άσχημο* 11. (μόνο στην προστακτική αορ. ***πες)*** υπόθεσε πως: *«πες πως μ' αντάμωσες μια νύχτα σ' ένα όνειρο...»* (τραγ.)· ΦΡ. ***ας πούμε*** (i) ας υποθέσουμε (ii) για κάτι που δεχόμαστε κατά σύμβαση: *~ πως είναι εντνχισμένοι* 12. προφασίζομαι, προβάλλω δικαιολογία: *πες τον ότι έχεις πολλή δονλειά, για να τον ξεφορτωθείς* 13. (+για) αναφέρομαι σε κάτι. κάνω λόγο για κάτι: *Λες για το χθεσινό φονικό στη γειτονιά μας: Δεν ξέρω περισσότερα από σένα* 14. εξηγώ, *αναλύω: ρώτα την Ειρήνη. να* σου πει πώς *λύνονται αντές οι εξισώσεις* 15. σημαίνω, δηλώνω, εννοώ: *τι θα πει αντό:* || *θέλω να πω ότι δεν είναι έτσι τα πράγματα·* ΦΡ. (α) ξέρω τι θα ***πει*** για να δηλωθεί γνώση και εμπειρία πράγματος δυσάρεστου ή κοπιαστικού: *- φτώχια και δνστυχία-κέρασα Κατοχή και Εμφύλιο* || *δεν ξέρεις τι θα πει αγάπη / επιστήμη / σπονδές* (β) θέλω να ***πω ότι...*** εννοώ το εξής...: *με αντή τη φράση «αιδώς Αργείοι» - πρέπει να ντρέπονται αντοί που πήραν τέτοια απόφαση* 16. διηγούμαι. αφηγούμαι: *μας είπε μια πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία* 17. φέρνω στον νου. στη μνήμη (κάποιου), θυ

μίζω: *αυτό το όνομα δεν μου λέει τίποτε* 18. (για γραπτά κείμενα ή συγγραφείς) αναφέρω, κάνω μνεία, μνημονεύω: *το ζ.έει το σύνταγμα / ο νόμοι ο Μακρυγιάννης στα «Απομνημονεύματά» του* 19. (α) αξίζω: *λέει τίποτα αυτό τυ βιβλίο:* jj γο *καινούργιο τυυ φιλμ δεν λέει τίποτε-* φρ. *(κάποιος / κάτι) δεν μου λέει τίποτα* (κάποιος/κάτι) δεν μου προκαλεί το παραμικρό ενδιαφέρον, δεν μου κάνει αίσθηση: *αυτή η γυναίκα, αν και ωραία. ~* (β) (ειδικότ. τυ γ' πρόσ. ενικού λέε/-αργκό) αξίζει, μετράει, έχει νόημα να...: *αυτή η μηχανή ~* jj (+να) *Απόψε δεν έχω κέφι. Λεν ~ να βγω || «Οι κλέφτες ποδηλάτων είναι, τουλάχιστον στη Λουβέν. θεσμός. Αν το αγοράσεις το ποδήλατο, δεν λέει»* (εφημ.) 20. ρωτώ: *σου λέω ξανά. πού γύριζες ό/^,η τη νύχτα;* 21. απαντώ: *με ρώτησε και του είπα «δεν ξέρω'»·* φρ. (α) *τι θα έλεγες /λες (+για)* σε περίπτωση πυυ προτείνουμε κάτι: *~ για κανένα ποτό! σινεμά! μπαρ:* (β) *τι του λες (τώρα);* όταν απορεί κανείς για τυ τι πρέπει να απαντήσει σε κάπυιυν που έκανε κάτι άπρεπο: *Έβρισε τον κα?·.ύτερο πελάτη μας'. ~ τώρα:* 22. συμβυλεύο): *εγώ συυ λέω να συνεχίσεις τις σπουδές συυ στο εξωτερικό || εγώ συυ λέω: φύλαγε τα ρούχα συυ. να 'χεις τα μισά!* 23. καθοδηγώ, υποδεικνύω: *εγώ θα συυ πω πώς θα συντάξεις το άρθρο* 24. διατάζω: *μας είπε υ διοικητής να καθαρίσουμε τον θά/.αμυ* 25. επιτάσσω, επιβάλλω: *θα κάνεις αυτό που συυ λέω!* 26. ζητώ, απαιτώ: *πες το κι έγινε* 27. παρακαλώ: *μυυ είπε να τον βοηθήσω,. αν μπορώ* 28. ειδοποιώ: *πες του να περάσει από το σπίτι μυυ στις έξι* 29. προειδοποιώ: *«σ' το 'πα και σ' το ξαναλέω, στον γιαλό μην κατεβείς»* (δημοτ. τραγ.) 30. υνομάζω: *με λένε Βασίλη-* φρ. ο ... *πώς τον είπαμε;* σε περίπτωση που δεν θυμόμαστε το όνομα αυτού στον οποίο αναφερόμαστε αλλά που είναι γνωστό στο πρόσωπο με το υπυίο συνομιλούμε: *τελικά θα έρθει μαζί και ο* ... 31. αποκαλώ (δίνω χαρακτηρισμό ή παρατσούκλι σε κάπυιυν): *τον είπαν «βλάκα»* jj *τον ?.ένε «μπουλντόζα»'* ΦΡ. *να μη με λένε...* (εμφατ.-ως απόδοση σε υπόθεση) για να βεβαιώσουμε κάποιον ότι οπωσδήποτε θα κάνυυμε αυτό πυυ του λέμε: *αν* 5rv *τυν καταγγείλω στην αστυνομία. - Θανάση!* 32. (α) αποκαλύπτω: *θα τα πω όλα στην αστυνομία || μην το πεις σε κανέναν/ πουθενά-* φρ. ούτε τού *παππά(να μην το πεις)* για ανέλπιστη εύνοια τής τύχης, που ικανοποιεί κάποιον και με τυ παραπάνω: *Σου επέστρεψε η εφορία τόσα λεφτά: ~!* (β) παραδέχομαι, ομολογώ: *τα είπε όλα στον ανακριτή* 33. φανερώνω, υποδηλώνω: *«άλλα μου λεν τα μάτια συυ και άλλα η καρδιά* σου» (λαϊκ. τραγ.) 34. δείχνω: *τυ ρολόι λέει εφτά |[τυ θερμόμετρο λέει 37°C* 35. μεταδίδω, ανακοινώνω: *άκου τι λέει η τηλεόραση / τα ραδιόφωνο* 36. απυφασίζω: *θα κάνω ό,τι πεις εσύ* 37. υπόσχομαι, τάζω: *αυτά που σου είπα θα στα δώσω οπωσδήποτε* 38. απολογούμαι: *τι έχεις να πεις γι' αυτή την αδικαιολόγητη ενέργειά σου:* 39. προαισθάνομαι, προβλέπω: *συυ το 'λεγα ότι ο ανεψιός μας θα γίνει μεγάλος άνθρωπος-* φρ. *κάτι μου λέει ότι...* έχω προαίσθημα ότι...: *- θα τα καταφέρει* 40. μαντεύω· σε φρ. όπως: *λέω τη μοίρα! τον καφέ / τα χαρτιά κ.λπ.* 41. (+ να) σκοπεύο): *λέω να πάω διακοπές στη Σάμο* 42. (με άρνηση *δεν)* όταν αργεί να γίνει κάτι ή συνεχίζεται επί πυλύ: *αυτή η μπόρα δεν λέει να σταματήσει* 43. (συνήθ. στυ β' εν. πρόσ. ενεστώτα και παρατατικού *λες - έλεγες)* έχω την εντύπωση, μου φαίνεται: *αυτό το άγαλμα έλεγες πως θα σου μιλούσε ι λες και είναι ζωντανό* 44. (στο β' εν. κ. πληθ. οριστικής ενεστώτα. σε ερώτηση *λες - λέτε)* για να εκφραστεί έντονη απορία: *λες να μας εκδικηθεί; || λέτε να μας προδώσει την τελευταία στιγμή:* 45. (με θαυμασμό στον τ. *λέει)* για έντονη επιβεβαίωση πράγματος που έχει λεχθεί προηγουμένως: *-Ήταν σωστή η κίνησή μου αυτή; -Σω- στή, λέει!* (πάρα πολύ σωστή)· επίσης στη φρ. δεν θα *πει τίποτα!: Αν ήταν όμορφη: Όμορφη ~/* 46. (παρενθετικά) (α) για να δηλωθεί μια πρόφαση· τάχα: *δεν μου έδωσαν τη βεβαίωση, γιατί, λέει. έπρεπε να προσκομίσω και άλλα δικαιυλογητικά* (β) για την παράθεση άποψης ατομικής ή συλλογικής (κοινής κρίσης ή έκφρασης, παροιμίας κ.λπ.): *όπο)ς λένε, «παπούτσι από τον τόπο συυ κι ας είναι μπαλωμένυ»*]] *«μηδέν άγαν», όπως έλεγαν οι αρχαίοι ημών πρόγυνυι* 47. (στον τ. *λένε)* αόριστα, για άποψη διαφόρων ανθρώπων: *λένε πως είναι πολύ τίμιος / εργατικός·* φρ. (α) *αφήνω κάποιον να λέει* αδιαφορώ γΓ αυτά που λέει κάποιος: *άσ' τους να λένε-μη δίνεις σημασία* (β) *απ' ό,τι λένε* όπως συζητιέται, όπως ακούγεται: *~ τυ θύμα είχε δοσοληψίες με τυν υπόκοσμο ·* φρ. (σε μετβ. και αμετβ. χρήσεις) (α) (λόγ.) *φέρ' ει- πείν* βλ.λ. (β) *που λέει ο λόγος* βλ. λ. *λόγος* (γ) το *λέει η καρδιά / η περδικούλα του* έχει θάρρος, είναι ανδρείυς: *είναι γέρος, αλλά –* συν. βαστάει (δ) *και πάει λέγοντας* για να δηλωθεί ότι συνεχίζεται η ίδια κατάσταση, χωρίς να αλλάζει τίποτε: *έφυγε η μία κυβέρνηση, ήρθε η άλλη -* (ε) *έχουμε και* Λέμε βλ. λ. *έχω* (στ) *που λες* στην αρχή αφήγησης ή ως μεταβατικό-λεκτικό στοιχείο σε συζήτηση: *ήταν. κάποτε ένας γέρος και μια γριά...* (ζ) *αυτά που λες! / έτσι που λες!* φράση συμπερασματική που κλείνει ως επίλογος όλα όσα έχουν ειπωθεί προηγουμένως ή που δείχνει έλλειψη ιδεών, όταν επαναλαμβάνεται συχνά σε μια συζήτηση: *~ ! Τι άλλα νέα;* (η) π *να πούμε! / τι να πεις! / τι να πει κανείς; / τι να τα λέμε τώρα!* για να εκφραστεί αμηχανία, πλήρης αδυναμία αντίδρασης μπροστά σε αρνητικά φαινόμενα που παρουσιάζονται ως τετελεσμένα γεγονότα, έτσι ώστε ο ανθρώπινος λόγος, ο λυγικός σχυλιασμός να μην έχει κανένα νόημα (αφού δεν μπορεί να αλλάξει τίποτε): *~ · τέτοια πράγματα γίνονταν πάντοτε και θα γίνονται πάντα!* (θ) *μέχρι / ώσπου να πεις κύμινο* πυλύ γρήγορα, στο άψε-σβήσε, στο πει και φει (ι) Λες *και* σαν να: *δεν με ακούει, - θέλω το κακό του |]* *τσακώνυνται συνεχώς - είναι εχθροί!* (ια) *πες τα Χρυσόστομε!* για κάποιον που λέει αυτά που και εμείς θα επιθυμούσαμε να είχαμε πει· όταν συμφωνούμε απόλυτα με κάποιον συν. μπράβο Οβ) *να τα πούμε;* ερώτηση πυυ απευθύνυυν τα παιδιά στον νοικοκύρη ή στη νοικοκυρά, για να τραγουδήσουν τα κάλαντα (ιγ) *σαν να λέμε* κάτι σαν.... όπως: *ζούσαν μέσα στο παλάτι τού Βασιλιά, ήταν - αυλικοί* (ιδ) ας *πούμε* (ί) όταν προτείνουμε κάτι: *-Πότε θα συ-*

ναντηθυύμε: - στις υχτώ (ii) όταν αναφέρουμε κάτι ως παράδειγμα: *«η ομάδα χάντμπολ. αναγκάστηκε να δώσει και τα δύο παιχνίδια της για το Κύπε/Λο Πρωταθλητριών στην Κροατία...»* (εφημ.) (ιε) **δεν *λέω*** (για την παραδοχή ενός θετικού στοιχείου, πριν την έκφραση αντίρρησης ή απόρριψης) βέβαια, ασφαλώς: *είναι τίμιος, ~, αλλά του /.είπουν τα τυπικά προσόντα* (ιστ) ***είπα κι εγώ!*** για να δηλωθεί ότι δεν θα μπορούσε να έχει συμβεί κάτι που λέγεται ότι συνέβη (χωρίς να έχει συμβεί τελικά): *~! Είναι δυνατόν να εγκατέλειψε ο Ιλέτρος το σχολείο, ενώ ήταν τόσο κα/.ός μαθητής!* (ΐζ) **εσύ** το ***λες*** για να δηλωθεί εμφατικά η υποκειμενικότητα μιας άπυψης: *~ αυτό! Όλοι οι άλλοι όμως διαφωνούν* (ΐη) έχω ***να πω (κάτι)*** (i) σε περιπτώσεις που επιθυμούμε να δηλώσυυμε. να σχολιάσουμε *(κάτι): ~. κύριε πρόεδρε, ότι δεν έχω καμία ανάμειξη στο περιστατικό- όλα είναι συκοφαντίες ||* τι *έχετε να πείτε για το συμβάν:* (ii) υπάρχουν σημαντικά πράγματα για να εκφράσω: *εκδίδει ποιητικές συλλογές, όταν έχει να πει κάτι* (ιθ) ***τι έκανε λέει;*** /ια έκφραση απυρίας ή αποδοκιμασίας σε σχέση με τις πράξεις κάποιου: *Λυτό τον αλήτη θέλει να παντρευτεί η κόρη μου:* (κ) ***να (π)ούμε*** μάγκικη έκφραση που επαναλαμβάνεται στη ροή τής αφήγησης: *ήταν - ωραία εκείνα τα χρόνια...* j| *Βασικά, -, δεν ξηγιέσαι όμορφα!* (κα) ***τι λες!*** για έκφραση έκπληξης ή ειρωνικά: *Ήγινε τέτοιο γλέντι: ~!* 48. (μεσοπαθ. ***λέγομαι)*** ονομάζομαι: *~ Γρηγόρης* jj *πώς λέγεστε;* 49. (τριτοπρ. ***λέγεται*** *(ότι)* ***/ λέγονται)*** κάτι αναφέρεται ως φήμη για κάποιο πρόσωπο: *λέγεται ότι είναι πολύ πλούσιος* |j *λέγονται πολλά στυ χωριό γι' αυτόν* φρ. (α) ***αυτό*** / το ***σωστό να λέγεται!*** για την έκφραση επιδοκιμασίας για τα λεγόμενα (κάποιυυ): *έτσι είναι, δίκιο έχεις, το σωστό να λέγεται!* (β) **δεν *λέγεται!*** για να δηλωθεί μεγάλη ένταση ή ποσότητα: *γο πόσο χάρηκα όταν σας είδα. ~ !* jj *γο πόσο μυυ λειψες, ~!* **50.** (η μτχ. ***λεγόμενος,*** *-η. -υ)* (α) αυτός που ονομάζεται με κάποιον τρόπο: *οι ~ <«προεδρικοί» υπυυργυί || ο Τύπος, η - «τέταρτη εξουσία»*(β) ο υποτιθέμενος: ο *~ «σωτήρας τού έθνους»* (γ) ***λεγόμενα*** (τα) (λόγ. ***λεχθέντα)*** τα λόγια, οι απόψεις (κάποιου): *σύμφωνα με τα ~ τού φίλου μας,* γο *πρόβλημα είναι σοβαρό* [| *αν κρίνω από τα - τυυ. μάλλον δεν έχουν καταλήξει σε συμφωνία ακόμη. *** zxoajo λ. *διαβάζω, εκ, εκλέγω, μετοχή.*

!ΗΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «συλλέγω, συγκεντρώνω» (και επομένως «απαριθμώ μεγαλοφώνο)ς - μιλώ»), < I.E. **leg-* «συλλέγω, συγκεντρώνω». πβ. λατ. lego, lectio «ανάγνωση» Ο γαλλ. Ιεςοη ««μάθημα», ισπ. Icccion, leer ««διαβάζω»), αλβ. mb-leth «συγκεντρώνω», γερμ. Jesen «διαβάζω» κ.ά. Ομόρρ. *λόγ-ος, λέξ-ις (-η), λεξ-ικό(ν), λόγ-ιος. λυγ-ή. λογ-ίζομαι* κ.ά. Ο τ. *λέω* είναι μεσν. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, *λ.χ. θέ/.ω να πω ότι...* (< γαλλ. jc veux dire que...), *αυτό δεν μυυ λέει τίποτα* (< γαλλ. ne me dii rien), *κάτι μου λέει ότι* (< γαλλ. quelque chose me dit que...), *εδώ που τα λέμε* (< γαλλ. entrc nous soit dit) κ.ά.].

λέδη (η) (συνήθης ορθ. *λαίδη)* {χωρ. πληθ.} (ως τίτλος τιμής τής αγγλικής αριστοκρατίας) η σύζυγος τού λόρδου: *«< Η ~ και υ αλήτης»* (τίτλος ταινίας) || *«Ο εραστής τής λέδης Τσάτερλι»* (έργο τού Ντ. Χ. Λώρενς) συν. μιλέδη. σχολιο λ. *ορθογραφία* (ορθογραφία των ξένων λέξεων).

[ETYM Μεταφορά τού αγγλ. lady < μέσ. αγγλ. ladi(e) < lavedi < αρχ. αγγλ. hltCfdigc. αρχική σημ. ««εκείνη που ζυμώνει ψωμί». < hlaf «ψωμί» (> αγγλ. loaf) + -dige < da?ge «ζυμωτής» (πβ. αρχ. σκανδ. deigja «υπηρέτρια»). 11 λ. lady χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως προσδιορισμός τής επί κεφαλής τού υπηρετικού προσωπικού και. αργότερα, τής οικοδέσποινας. Ως όρος ευγενείας η λ. χρησιμοποιείται από τον 13ο αι.Ι.

λεζάντα (η) {λεζαντον-} το σύντομυ επεξηγηματικό κείμενο που συνοδεύει εικόνα, σκίτσο ή φωτογραφία: *σημαντικό ρόλο στην επιτυχία μιας γελοιογραφίας παίζει η ευρηματική ~.*

[f.tym. Μεταφορά τού γαλλ. legende < λατ. legenda «<αναγνωστέα (ύλη)», γερούνδιο τού lego «διαβάζο)»].

λεηλασία (η) [αρχ.Ι {λεηλασιών} **1.** η αρπαγή πολύτιμων αντικειμένων και γενικότ. περιουσιακών στοιχείων (κατά τη διάρκεια βίαιης επίθεσης, μετά την κατάληψη εχθρικής περιοχής, μετά από επιδρομή κ.λπ.): *οι πόλεις που έπεσαν στα χέρια τού εχθρού υπέστησαν ~* || ο *όχλος επιδόθηκε σε - των ξένων καταστημάτων* συν. διαρπαγή. λαφυραγώγηση, πλιάτσικο 2. (μτφ.) η κατασπάταληση, η αρπαγή χρημάτων ή η κακοδιαχείρισή τους: *η ~ των δημόσιων ταμείων για ρυυ- σφετολυγικές παροχές || κατά την περίοδο τής διακυβέρνησης τής χώρας από* γο *καθεστώς αυτό υπήρξε ~* τού *κρατικού πλούτου* 3. (μτφ.) η εξαντλητική εκμετάλλευση: *η ~ των φυσικών πόρων / των π/.ουτοπαραγωγικών πηγών μιας χώρας* 4. (μτφ.) η εκμετάλλευση που οδηγεί σε καταστροφή: *η ~ των ονείρων τής νεολαίας από δημαγωγούς* **5.** (μτφ.) η διαρπαγή. η κλοπή μη υλικο>ν πραγμάτων: *η* α^ιοποί- *ηση ξένων ιδεών στα βιβλία του καταντά πραγματική ~.* ^ σχολιο λ. *σύνθετος.*

λεηλατώ ρ. μετβ. (λεηλατές... | λεηλάτ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος}

διαπράττω λεηλασία: οι *στρατιώτες τού εχθρού λεηλατούσαν τις πόλεις που έπεφταν στα χέρια τους* [| *ο εξαγριωμένος όχλος λεηλάτησε τα σπίτια /* ra *μαγαζιά* συ ν. διαρπάζω. κατακλέβω, λαφυραγωγώ, κάνω πλιάτσικο 2. κατακλέβω, ληστεύω: *χθες οι κλέφτες* λεηλάτησαν *δύο διαμερίσματα στη γειτονιά μας* 3. (μτφ.) εκμεταλλεύομαι κάτι μέχρι να το εξαντλήσω: ο *σύγχρονος άνθρωπος έχει λεηλατήσει τη φύση |[πρώτα λεηλάτησαν τα νιάτα τυυς και μετά τους πέταξαν στο περιθώριο* 4. (μτφ.) κατακλέβω την πνευματική παραγωγή άλλου: *αυτός ο συγγραφέας έχει λεη?^.ατήσει τους αρχαίους τραγικούς!* — λεηλάτηση(η) [αρχ.[.

|είύμ. < αρχ. */.εηλατώ (-έω)* < θ. *λε-* (< *λείa)* + *-η/^ατώ* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ελαύνω.* Η λ. πλάστηκε κατ' αναλογίαν προς σύνθετα όπως *ίπη-ηλατώ. βυ-ηλατώ* κ.ά.).

λεία (η) {λειών} **1.** τα πολύτιμα αντικείμενα που αρπάζει κάποιος

(από πεδία μαχών, από διάρρηξη ή ληστεία, από πειρατεία κ.λπ.): *οι ληστές διέφυγαν με ~ πολλών εκατομμυρίων || αφού αράδιασαν τη ~ τους, άρχισαν τη μοιρασιά || η ~ των πειρατών ήταν πενιχρή* ΣΥΝ. λάφυρα. πλιάτσικο 2. οτιδήποτε προέρχεται από κλοπή ή ληστεία: *οι ληστές τής τράπεζας χθες αποκόμισαν πλούσια* ~ 3. το θήραμα με το οποίο τρέφεται σαρκοβόρο ζώο· (μτφ.) κυρ. στη ΦΡ. ***εύκολη λεία*** (i) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε είναι εύκολος αντίπαλος και μπορεί να νικηθεί εύκολα: *~ για την εθνική μας ομάδα η αδύναμη Μάλτα* (ii) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης, θύμα: *οι ανενημέρωτοι νέοι γίνονται ~ των εμπόρων ναρκωτικών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ία.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *λαΚ-ια (πβ. μυκ. ra-wi-ya-ya «αιχμάλωτες»), αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το ρ. *λαύω* (βλ, λ. *απολαύω)* ή, κατ' άλλη άποψη, με το ουσ. *λαός* (με τη σημ. «ομάδα πολεμιστών»). Παραγ. *ληίστής / ληστής, λε-ηλατα*>[. **λειαίνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {λεία-να. -νθηκα, -σμένος} κάνω (κάτι) λείο. ώστε να έχει ομαλή επιφάνεια (με ξύσιμο, τρίψιμο ή γυάλισμα) συν. εξομαλύνω, ισιώνω αντ. τραχύνω. — **λειαντής** (ο), **λειαντικός,** -ή. -ό Ιαρχ.], ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.* **λειανεμτόριο** (το) (σχολ. ορθ. *λιανεμπόριο)* {λειανεμπορίου [χωρ.

πληθ.] εμπόριο λειανικής: *τέτοια είδη τα προμηθεύεται κανείς στο* ~. **λεΐανίζω** ρ. μετβ. (σχολ. ορθ. *λιανίζω)* {λειάνισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** κόβω (κάτι) σε πολύ μικρά και λεπτά κομμάτια: ~ *κρέας* συν. κατακομ- ματιάζω· (μτφ.) 2. κατασφάζω 3. ξυλοκοπώ. δέρνω για τα καλά. **λειάνισμα** (το).

[ετυμ. μεσν. < λειανός|. **λεΐανικός,** -ή. -ό (σχολ. ορθ. *λιανικός)* αυτός που πωλείται σε μικρές ποσότητες: - *εμπόριο ι πώληση* λντ. χονδρικός- φρ. ***λειανική τιμή*** η τιμή προϊόντων που πωλούνται σε μικρές ποσότητες, απευθείας στους καταναλωτές. — **λειανικ-ά / -ώς** επίρρ.

(ΕΤΥΜ. μεσν. < */.ειανός].*

λειάνισμα (το) -►λειανίζω

λειανοκέρι (το) (σχολ. ορθ. *λιανοκέρι)* {λειανοκερ-ιού | -ιών) μακρύ και λεπτό κερί.

λειανο(ν)τούφεκο (το) (σχολ. ορθ. */λανο(ν)τούφεκο)* (λαϊκ.) οι αραιοί πυροβολισμοί που προέρχονται από τα όπλα ακροβολιστών, **λειανοπούλημα** (το) (σχολ. ορθ. */.ιανοπούλημα)* {-ατος [χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η πώληση προϊόντων σε μικρές ποσότητες, η λειανική πώληση, **λειανοπωλητής** (ο) (σχολ. ορθ. *λιανοπωλητής),* **λειανοπωλήτρια** (η) {λειανοπωλητριών} πρόσωπο που πουλάει προϊόντα σε μικρές ποσότητες.

λειανός, -ή. -ύ (σχολ. ορϋ. *λιανός)* **1.** (λαϊκ.) λεπτός, αδύνατος: ~ *σύλο / δάχτυλο* ΣΥΝ. λεπτοκαμωμένος 2. ***λεισνά*** (τα) τα κέρματα που έχουν μικρή χρηματική αξία συν. ψιλά ΛΝΤ. χοντρά· φρ. (α) ***κάνω λειανά*** ανταλλάσσω ένα μεγάλο ποσό με κέρματα που αθροιστικά αντιστοιχούν στην αξία τού ποσού αυτού, κάνω ψιλά (β) ***κάνω (κάτι) λεισνά*** εξηγώ με απλά λόγια (κάτι δυσνόητο ή αφηρημένο): *κάν' τα μας λεία νά, να τα καταλάβουμε.*

[liTYVJ. μεσν. < αρχ. *λείος* + παραγ. επίθημα *-ανός}.* **λεΐανοτράγοϊΐδο** (το) (σχολ. ορθ. λιανοτράγουδο) **1.** δίστιχο δημοτικό τραγούδι με ποικίλο περιεχόμενο (ερωτικό, γνωμικό. σκωπτικό. επαινετικό κ.λπ.) 2. δίστιχα τέτοιας μορφής και ύφους, γραμμένα από ποιητές: *«Δεκαοχτώ λειο,νοτράγονδα τής πικρής πατρίδας»*(έργο τού Γ. Ηίτσου).

λείανση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων} **1.** η διαδικασία με την οποία γίνεται μια επιφάνεια λεία. ομαλή, τελείως επίπεδη και απαλή 2. (μτφ.) η απάλυνση αρνητικής κατάστασης ή δυσάρεστου συναισθήματος.

λειαντικός, -ή, -ό Ιαρχ.] αυτός που χρησιμοποιείται στη λείανση: ~ *μηχάνημα / ύλη.*

λειβάδι (το) ♦ λιβάδι **Λειβαδιά** (η) ■+ Λιβαδιά

λέιζερ (το) {άκλ.} το μηχάνημα που παράγει ισχυρές δέσμες φωτός και χρησιμοποιείται στη μετάδοση πληροφοριών, σε χειρουργικές επεμβάσεις, στην κοπή και συγκόλληση ή ακόμη και σε χώρους ψυχαγωγίας: *έκανε επέμβαση στο μάτι του με -* || *με* γο ~ *η λιθοτριψία είναι αναίμακτη* || (κ. ως επίθ.) *χρησιμοποιούν ακτίνες - για οπτικά εφέ στη* συναυλία *τους.*

Ιετυμ. < αγγλ. laser, ακρωνύμιο τού όρου Light Amplification by Stimulated F.mission of Radiation (= ενίσχυση φωτός με εξαναγκασμένη εκπομπή ακτινοβολίας)], **λέιζερ ντισκ** (το) {άκλ.ί **1.** μικρού ή μεγάλου μεγέθους δίσκος, στον οποίο έχουν εγγράφει ήχος ή/και εικόνα, τα οποία αναπαράγει («διαβάζει») μια ακτίνα λέιζερ 2. (συνεκδ.) το μηχάνημα που αναπαράγει με ακτίνα λέιζερ τον ήχο και την εικόνα ενός τέτοιου δίσκου (σημ. Ι). [ΕΤΥΜ. < αγγλ. laser disk), **λέιζερ πριντερ** (ο) {άκλ.} ο εκτυπωτής που είναι συνδεδεμένος με έναν Η/Υ και τυπώνει χρησιμοποιώντας ακτίνα λέιζερ.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. laser printer],

λεΐμόνι (το) ► λεμόνι **λεΐμονιά**

(η) -► λεμονιά

λειμωνάριο (το) {λειμωναρί-ου | -ων} φιλολ. η συλλογή διδασκαλιών και ενάρετων πράξεων αγίων, μαρτύρων ή μοναχών ως είδος λογοτεχνίας που αναπτύχθηκε στο Βυζάντιο: γο ~ Γου *Ιωάννη Μόσχου.* [ετυμ. < μτγν. *? :ειμωνάριον,* υποκ. τού αρχ. *λειμών* (βλ.λ.)[. **λειμώνας** (ο) (λόγ.-σπάν.) το λιβάδι· φρ. (λογοτ.-μτφ.) ***ασφόδελός λειμώνας*** *{ασφοδελός λειμών.* Ομήρ. *Όδ.* λ 359) ο κάτω κόσμος, ο Αδης.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λειμών, -ώνος* αρχική σημ. «υγρός, ανθηρός τόπος», αβεβ. ετύμου. Αν θεωρηθεί ως αρχική η σημ. «υγρασία», τότε πιθ. η λ. *λειμών* συνδ_. με λατ. limus «λάσπη, βούρκος», ισλ. slim «βλέννα>\ αρχ. γερμ. slim, που ανάγονται σε I.K. *(s)lei- «λασπο)δης. βλεννώδης». Αν θεωρηθεί ως αρχική η σημ. «πεδιάδα, κοίλωμα», τότε η λ. συνδ. με το λατ. επίθ. limus «λοξός, πλάγιος», καθώς και με το λετ. Icja «πεδιάδα». Ομόρρ. λι-μ//ν *(-ένας), λί-μν-η, λι-μν-άζω, έλ-λι-μεν- ίζω* κ.ά.}.

λείος, -α, -ο αυτός που έχει επιφάνεια επίπεδη και ομαλή, χωρίς τραχύτητα στην αφή: γο *μάρμαρο / ο πάγος έχει ~ επιφάνεια* || ~ *δέρμα* συν. επίπεδος ΑΝΤ. τραχύς, άγριος, ανώμαλος· ΦΡ. *λείοι μύες* οι μύες που αποτελούνται από λεπτές ίνες. — **λειότητα** (η) [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λείος* < *λβιΤος, που συνδ. με το συνώνυμο λατ. levis «λείος». χο)ρίς περαιτέρω συνδέσεις με Ι.Ε. γλώσσες|.

λειοτριβώ ρ. μετβ. {λειοτριβείς... | λειοτρίβ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} κονιορτοποιώ με τριβή: ~ *τα άχρηστα μάρμαρα τού λατομείου.*

λειοτρίβηση (η) [1876].

[ετυμ. < μτγν. λειοτριβώ *(-έω)* < *λείος* + *-τριβώ* < *τρίβω*|.

λειπανάβατος, -η, -ο -► λειψανάβατος

λείπω ρ. αμετβ. {έλειψα} **1.** (για πρόσ.) απουσιάζω, δεν είμαι παρών, δεν παρευρίσκομαι (κάπου): *έλειπε συχνά από το γραφείο του τον τε-* λευταίο *καιρό* [[- *από το σπίτι / από το γραφείο /* aro *εξωτερικό για σπουδές / από τη δεξίωση* i| *όποτε σε χρειάζομαι, λείπεις* **συν.** είμαι απών **αντ.** παρευρίσκομαι, παρίσταμαι, είμαι παρών φρ. (α) (παροιμ.) *λείπει ο Μάρτης απ' τη Σαρακοστή;* βλ. λ. *Μάρτης* (β) (παροιμ.) *όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια* βλ. λ. *γάτα* **2.** (για πράγματα) δεν υπάρχω; *από τη δικογραφία λείπουν βασικές καταθέσεις μαρτύρων* [[*λείπει η ζωντάνια από τη γιορτή* [[τους *λείπει ο ενθουσιασμός* 3. υπολείπομαι, θέλω λίγο ακόμη: *κάτι λείπει, για να ολοκληρωθεί* γο *γεύμα* [(*λείπουν δύο κιλά. για να γεμίσει* || *πόσα λεφτά* σου *λείπουν;* || *μας λείπει ένα κομπόνι, για να πάρουμε το δώρο* **ΣΥΝ.** θέλω ακόμη... **αντ.** πλεονάζω, περισσεύω· ΦΡ. *λίγο έλειψε (να)* (μεσν. φρ.) παραλίγο: ~ *να πιαστούν στα χέρια* 4. (τριτοπρόσ. *μου λείπει)* στερούμαι: *τον λείπει ο νους / ΓΟ μυαλό / ΓΟ θάρρος ί το ψωμί* || ra παιδιά του *ζουν μες στις ανέσεις·* <5εν *τους λείπει* τίποτε· φρ. (α) αυτός / ***αυτό μάς έλειπε*** για πρόσωπο ή πράγμα ανεπιθύμητο, που επιδεινώνει προηγούμενη δυσάρεστη κατάσταση: *όλα τα 'χαμε. αυτό μάς έλειπε!* (β) ***να λείπει το βύσσινο*** για κάτι που αποκρούεται ως ανεπιθύμητο: ~ · *αρκετά προβ/.ήματα έχω!* (γ) ***(αυτά) να (σου) λείπουν*** άφησέ τα αυτά που λες (ή που κάνεις): *δεν πρόκειται να σου κάνω το χατίρι κι αυτά να σου λείπουν!* (δ) (παροιμ.) *όλα τα 'χε η Μαριορή, ο φερετζές τής έλειπε* βλ. λ. *φερετζές* **5.** (σε γ' εν. ή πληθ. πρόσωπο + άρνηση) κάτι υπάρχει διαρκώς ή συχνά: tft'v *λείπουν ποτέ τα βάσανα / οι αρρώστιες / οι σκοτούρες* 6. (α) νοσταλγώ κάποιον, επιθυμώ να τον ξαναδώ: *μου λείπεις πολύ· πότε θα ξανάρθεις;* (β) αισθάνομαι δυσάρεστα, επειδή δεν έχω κάτι: *έχω κόψει το κάπνισμα, αλλά είναι φορές που μου λείπει* 7. (σπάν.) πεθαίνω: *αυτούς που έλειψαν, τους μνημονεύουμε* |] *«Αν λείψω εγώ, τι θα κάνετε;» έλεγε με παράπονο στα παιδιά του.* **σχόλιό** λ. *μετοχή, πιθανός, τονισμός, υπόλειμμα.* **[ΕΤΥΜ.** αρχ. (ήδη μυκ. re-qo-nie-no = *λειπόμενοι*) < J.E. *Icik*ʷ- «αφήνω. εγκαταλείπω», πβ. σανσκρ. ri-n-akti «αφήνει», λατ. linquo «λείπω» (πβ. ισπ. delinquir «κοντεύω», reliquia «λείψανο»), αρχ. γερμ. iThan «δανείζω», γερμ. leihcn, αγγλ. lend κ.ά. Ομόρρ. *λοιπ-ός. λείψ- ανο(ν), λιπο-'θυμώ. λιπο-τακτώ. έλ-λειψ-ις (-η)* κ.ά.|.

λειρί (το) {λειρ-ιού | -ιών} το κόκκινο σαρκώδες λοφίο που έχει στο κεφάλι του ο πετεινός και άλλα πτηνά. — (υποκ.) **λειράκι** (το). **[ΠΤΥΜ.** < αρχ. *λείριον.* αρχική σημ. «κρίνος», αβεβ. ετύμου. πιθ. μεσογειακό δάνειο, όπως και το αντίστοιχο λατ. lilium. Η λ. μαρτυρείται και σε άλλες μεσογ. γλώσσες, πβ. κοπτ. hleli, αιγυπτ. hrr-t, βερβερ. ilili κ.ά.|.

λεΐσμανίαση (η) {-ης κ. -άσεως } χωρ. πληθ.} **ΙΑΤΡ.** το καλαζάρ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. leishmaniasis, από το όνομα τού Βρετανού βακτηριολόγου Sir W. Leishman (1865-1926)].

λειτούργημα (το) Ιμτγν.] {λειτουργήμ-ατος | -ατα. -άτων) 1. η δημόσια υπηρεσία που ασκείται υπέρ τού κοινού συμφέροντος και τής πολιτείας 2. το σύνολο των καθηκόντων, επαγγελματικών κ.ά.. που συνεπάγονται στην εκτέλεσή τους κοινωνική προσφορά: ΓΟ *επάγγελμα τού γιατρού είναι*

λειτουργία (η) [μεσν.Ι (λαϊκ.) **1.** (σπάν.) η θρησκευτική λειτουργία (βλ.λ.) · 2. (συνεκδ.) το ψωμί που προσφέρεται για το μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας **ΣΥΝ.** πρόσφορο. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *παρώνυμο.*

λειτουργία (η) {λειτουργιο')ν} **1.** η κατάσταση κατά την οποία τα μέρη μιας μηχανής, ενός συστήματος έχουν τεθεί σε κίνηση και παράγουν ορισμένο έργο: *θέτω σε ~ μια μηχανή* || *μπαίνω σε ~* || *η ~ τής μηχανής* || ο *χρόνος λειτουργίας μιας συσκευής*■ **φρ.** (α) ***εκτός λειτουργίας*** για μηχανισμούς, συσκευές που δεν δουλεύουν, που έχουν υποστεί βλάβες και δεν εξυπηρετούν πλέον τον σκοπό τους: ο *ανελκυστήρας είχε τεθεί* - (β) **τεχνολ.** *αμφίδρομη λειτουργία* βλ. λ. *αμφί- δρομος 2.* ο τρόπος με τον οποίο τα μέλη επιχείρησης, οργανισμού, ομάδας κ.λπ. συντονίζονται και συνεργάζονται σε συνδυασμό με την αξιοποίηση τού άψυχου υλικού για την επίτευξη σκοπού: *η ~ ξενοδοχείου / καταστήματος / επιχείρησης* || *η ~ τού νέου θεσμικού οργάνου είναι μέχρι στιγμής άψογη* 3. (α) ο τρόπος με τον οποίο κάτι ανταποκρίνεται στον σκοπό για τον οποίο υπάρχει: *η εύρυθμη ~* του *πο/ατεύματος* || *η* - Γού κράτους || *διασφά/αση τής απρόσκοπτης - των θεσμών* (β) **ΠΟλγγ.** ορισμένη κατηγορία πολιτειακής δράσης, ανεξάρτητα από το όργανο άσκησής της: *νομοθετική / εκτελεστική / δικαστική* ~ 4. η χρησιμοποίηση και η αξιοποίηση έργου από αυτούς στους οποίους απευθύνεται: *«ο υπουργός παρέδωσε σε ~ σημαντικά έργα υποδομής»* (εφημ.) 5. ο τρόπος με τον οποίο τίθεται σε κίνηση, αρχίζει να δουλεύει μια μηχανή ή ένα σύστημα: *αυτόματη* - || γο συ-

στημα τροφοδοσίας έχει πολύπλοκη ~ 6. (ειδικότ.) ο ξεχωριστός τρόπος με τον οποίο εργάζονται mi επιτελούν τον σκοπό τους τα σωματικά όργανα τον έμβιων όντων: *η ~ τού εγκεφάλου / τής καρδιάς* 7. ο σκοπός για τον οποίο υπάρχει ή έχει κατασκευαστεί (κάτι): *η - τής αντλίας είναι να μεταφέρει νερό σε υψηλότερα επίπεδα* [| *ένας μηχανισμός που επιτελεί πολλαπλές* ~ || *η - τού πίνακα μέσα στον χώρο είναι να εστιάζει το Β/.έμμα τού κοινού σε ένα σημείο* 8. (ειδικότ.) ο σκοπός ενός θεσμού ή οργανισμού: ο *τοπικός εκπο/ατιστικός σύλλογος επιτελή' σημαντική κοινωνική* -συν. προορισμός 9. γλωσσ. ο ρόλος που παίζει ένα γλωσσικό στοιχείο στη φράση, την πρόταση, την παράγραφο, στο κείμενο και στον λόγο ευρύτερα: *η - τού υποκειμένου / τού αντικειμένου / τής ερώτησης ί τής άρνησης / τού προσδιορισμού* II *επικοινωνιακές / κειμενικές* ~ || *συντακτική / σημασιολογι- κή* ~ · **10.** εκκλησ. (και *Θεία Λειτουργία)* η λατρευτική τελετή που έχει ως πυρήνα το μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας· το σύνολο των κειμένων που αναγιγνώσκονται και των ψαλμών που ψάλλονται, καθώς και των μυστηριακών πράξεοιν που τελούνται κάθε φορά στις λατρευτικές συγκεντροκτεις των πιστών στην εκκλησία: *η ~ τέλειωσε νωρίς* || *παρακολουθώ τη* ~ 11. ιερουργία σύμφωνα με συγκεκριμένο κείμενο και τυπικό: *η - τού Μ. Βασιλείου / τού Ιωάννου τού Χρυσό- στόμου* (η πιο συνηθισμένη) || *η - των Προηγιασμένων (Λώρων)* (κατά τις Τετάρτες και τις Παρασκευές τής Σαρακοστής) || *η - τού Ιακώβου τού Λδε/.φοΟέου* (η παλαιότερη και εκτενέστερη σε σχέση με τις άλλες λειτουργίες) · **12.** (στην αρχ. Αθήνα) η πολυδάπανη υπηρεσία υπέρ τής πόλης και τού λαού. την οποία αναλάμβανε κατόπιν εντολής ή εκουσίως εύπορος πολίτης. σχόλιό λ. *παρώνυμο.* j tΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «δημόσια παροχή υπηρεσίας (προς το κοινό ή προς τον Θεό)*>. < *λειτουργώ* (βλ.λ.). Η εκκλησ. σημ. είναι μτγν.. ενώ ορισμένες σημερινές σημ. αποτελούν απόδ. τού γαλλ. fonction|. **λειτουργικός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τη λειτουργία (π.χ. επιχείρησης): *- ανάγκες ι δαπάνες ί έξοδα / προβλήματα / κέρδη / εξοπλισμός / κόστος μιας επιχείρησης* (β) *λειτουργικός αναλφαβητισμός* βλ. λ. *αναλφαβητισμός* · 2. αυτός που εξυπηρετεί σωστά τον σκοπό για τον οποίο έχει κατασκευαστεί: ~ *σπίτι / έπιπλο* 3. αυτός που σχετίζεται με τις σωματικές ή ψυχικές λειτουργίες 4. ΓΛΩΣΣ. (α) *λειτουργική γλωσσολογία* χαρακτηρισμός που χρησιμοποιείται από διάφορες γλωσσολογικές θεωρίες οι οποίες επιδιώκουν να δώσουν έμφαση όχι τόσο στα μορφικά στοιχεία τής γλο')σσας όσο σε άλλες παραμέτρους της. όπως η πληροφοριακή, η επικοινωνιακή. η κειμενι- κή, η κοινωνική, η πραγματολογική κ.ά. · γενικά, κάθε αντιφορμαλι- στική προσέγγιση τής γλώσσας που εστιάζεται στις επικοινωνιακές χρήσεις και λειτουργίες της. και όχι στο αφηρημένο σύστημα και στις μορφικές δομές τής γλώσσας (β) *λειτουργική γραμματική* η γραμματική θεωρία και ανάλυση τής γλώσσας που δίνει έμφαση στις συντακτικές, τις σημασιολογικές και τις πραγματολογικές λειτουργίες τής γλώσσας, δηλ. στην επικοινωνιακή χρήση τής γλώσσας όπο)ς επιτελείται μέσα από τις διάφορες δομές και λειτουργίες της (γ) *λειτουργική προοπτική τής πρότασης* η θεώρηση των στοιχείων μιας πρότασης πέραν τής γραμματικοσυντακτικής λειτουργίας τους με βάση την επικοινωνιακή τους βαρύτητα, ειδικότερα δε με βάση την αντίθεση θέμα - ρήμα. δηλ. γνωστή πληροφορία (θέμα) και νέα πλη- ροφορία (ρήμα) · 5. αυτός που σχετίζεται με τη Θεία Λειτουργία: ~ *βιβλία / τυπικό / σκεύη / άμφια* 6. εκκλησ. (α) *λειτουργικόν* (το) το βιβλίο που περιλαμβάνει τις λειτουργίες τού Ιωάννου Χρυσοστόμου, τού Μ. Βασιλείου, των Προηγιασμένων Δώρων, καθώς και άλλες ευχές και ακολουθίες συν. ιερατικό (β) *Λειτουργική* (η) κλάδος τής θεολογίας που έχει ως αντικείμενο τη θεωρία, ερμηνεία και ορθή εφαρμογή τού τυπικού τής χριστιανικής λατρείας · 7. πληροφ. *λειτουργικό σύστημα* το σύνολο των προγραμμάτιον που ελέγχουν τη βασική λειτουργία τού Η/Υ και διευκολύνουν τον χρήστη (π.χ. Windows, Unix). — λειτουργικ-ά/-ώς επίρρ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *λειτουργία* (βλ.λ.). Η σημερινή βασική σημ. αποδίδει το γαλλ. fonciionnel. ενώ ο όρος *λειτουργικό σύστημα* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. operating system], λειτουργικότητα (η) [18861 {χωρ. πληθ.Ι 1. η ικανότητα να επιτελεί (κάποιος/κάτι) μια λειτουργία, να υπηρετεί έναν σκοπό κ.λπ. 2. αρχιτ. αρχή κατά την οποία η μορφή ενός κτηρίου πρέπει να αποτελεί έκφραση τής λειτουργίας του, να καθορίζεται δηλ. από πρακτικούς παράγοντες. λ.χ. τη χρήση, το υλικό και τη δομή. ώστε να αποφεύγονται τα περιττά μορφολογικά στοιχεία και καθετί που μειώνει την τέλεια απόδοση των υλικών: *η* ~ ruo'-' *χώρου.*

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. tonet ionnalite j. λειτουργισμός (ο) 1. θεωρία που βρίσκει εφαρμογή σε διάφορες επιστήμες (κοινωνιολογία. ανθρωπολογία, γλωσσολογία κ.ά.) και δίνει έμφαση στη λειτουργία κάθε στοιχείου ενός συστήματος ΣΥΝ. φονξιοναλισμός 2. ΛΡΧΙΤ. η λειτουργικότητα (βλ.λ.. σημ. 2).

ΙϋΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fonctionnalisme|. λειτουργός (ο/η) 1. (κυρ. για δημοσίους υπαλλήλους) πρόσωπο που προσφέρει εργασία κοινωνικά ωφέλιμη, που ασκεί λειτούργημα (βλ.λ.): *δικαστικός / εκπαιδευτικός* ~ φρ. (α) *κοινωνικός λειτουργός* βλ. λ. κοινωνικές (β) *λειτουργός τής Θέμιδσς ο* δικαστής (γ) *λειτουργός τού Υψίστου Ι τού Κυρίου* υ ιερέας · 2. (σπάν.) πρόσωπο που ιερουργεί, ο κληρικός. σχολιο λ. *-ουργός. χειρουργός.*

(tΥΜ. μτγν. < αρχ. *λειτουργώ* (υποχωρητ.)|. λειτουργώ ρ. αμετβ. κ. μί:τβ. {λειτουργείς... | λειτούρ-ησα. -ούμαι (λαϊκ. -ιέμαι). -ήθηκα, -ημένοςJ ♦ (αμετβ.) 1. είμαι σε κίνηση εκτελώ- ντας συγκεκριμένη λειτουργία: *η μηχανή λειτουργεί καλά* || *η συσκευή* / ο *ανελκυστήρας / το καλοριφέρ δεν* λιτουρ/ει || *- σωστά / σύμφωνα με τις προδιαγραφές / χωρίς προβλήματα'* φρ. δεν *λειτουργεί* σε επιγραφές για μηχανισμούς που έχουν τεθεί εκτός λειτουργίας, που δεν δουλεύουν 2. εργάζομαι, παρέχω υπηρεσία, υπηρετώ τον σκοπό για τον οποίο υπάρχω ή έχω κατασκευαστεί: *πόσο καλά ?.ειτουργεί το νέο τμήμα πωλήσεο>ν τής εταιρείας:* ϋ *οι υπηρεσίες τού σταθμού μας λειτουργούν άψογα και χωρίς διακοπή* || *τίποτε δεν λειτουργεί σωστά σ' αυτή τη χώρα!* 3. είμαι σε λειτουργία, παρέχω κανονικά τις προβλεπόμενες υπηρεσίες μου: *στο ισόγειο λειτουργεί εστιατόριο και κινηματογράφος* || *το κατάστημα λειτουργεί 24 ώρες το 24ωρο* (είναι ανοιχτό, σε λειτουργία) ΑΝΤ. είμαι κλειστός, δεν δουλεύω · 4. (α) ενεργώ ή αντιδρώ σε ερέθισμα: *συνήθως λειτουργεί ορ- θολογικά αλλά στην περίπτωση αυτή λειτούργησε ενστικτώδους* (β) αποδίδω όπως συνήθως, ενεργώ φυσιολογικά: *μέσα σε τόση πίεση δεν μπορώ να λειτουργήσω και κάνω λάθη* || *για να λειτουργήσω, θέλω ηρεμία* 5. εκτελώ κάποιον ρόλο στη λειτουργία έμβιου οργανι- σμού 6. (α) παίζω έναν ρόλο: *η Βουλή λειτουργεί ως εκφραστής τής θέλησης τού* λαού || οι *γονείς λειτουργούν ως πρότυπα για τα παιδιά* τους (β) (Η-επίρρ.) επενεργώ με ορισμένο τρόπο: *η αδυναμία συμφωνίας των δύο ηγετών λειτουργεί ανασταλτικά στην ειρηνευτική διαδικασία* || *η προειδοποίησή μου λειτούργησε αποτρεπτικά* · 7. ταιριάζω σε χώρο ανάμεσα σε άλλα στοιχεία, εξυπηρετώντας πρακτικό ή αισθητικό σκοπό: *το καινούργιο φωτιστικό λειτουργεί άψογα μέσα στο σαλόνι* || οι *καμπύλες γραμμές των επίπλων λειτουργούν πρωτότυπα, δίνοντας άλλη αίσθηση στον χώρο* · 8. εκκλησ. (για ιερέα) τελώ ιερές ακολουθίες: *σε ποια εκκλησία /.ειτουργεί ο παππα-Μικόλας;*

(μεσοπαθ. ***λειτουργούμαι / λειτουργιέμαι)*** πηγαίνω στην εκκλησία, παρακολουθο') τη Θεία Λειτουργία: *πάω σε ένα μοναστήρι, για να ?^ειτουργηθώ* ΣΥΝ. εκκλησιάζομαι **10.** (τριτοπρόσ. για ναούς) τε- λείται εντός του Θεία Λειτουργία: ο *ναός αυτός λειτουργείται μόνο μια φορά την εβδομάδα* ♦ 11. (μετβ.) θέτω κάτι σε λειτουργία, το χειρίζομαι: *δεν μπορώ να λειτουργήσω αυτή τη μηχανή!*

[tΥΜ. < αρχ. */.ειτουργώ / λητουργο) (-έω)* < **ληϊτοΐεργέω.* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *λήιτα Γέργα* < *λήιον* «βουλευτήριο, πρυτανείο» « *λαός)* + *(Ρ)έργον.* οπότε η λ. αρχικώς θα σήμαινε «εκτελώ δημόσια υπηρεσία». Οι σημ.)-4. 11 αποδίδουν το γαλλ. fonctionner. Βλ. κ. */.ειτουργία].* **λειχήνα** (η) **1.** βρύο που εμφανίζεται στους κορμούς δέντρων ή πάνω στις πέτρες και αποτελείται από συνδυασμό φυκών και μυκήτων 2. ΙΑΤΡ. εξάνθημα τού δέρματος τού ανθρώπου και των ζώων: *έβγαλε λειχήνες στο μάγουλο / στους μηρούς.* Ηπίσης **λειχήνας** (ο).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *λειχήν. -ήνος (ό)* < *λείχω* «γλείφω», βλ. κ. *γλείφω].* **λειχηνιάζω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.Ι {λειχήνιασα} (λαϊκ.) γεμίζο) λειχήνες στο δέρμα.

λειχηνικός, -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με λειχήνες **2.** αυτός που έχει προσβληθεί από λειχήνες, **λειχηνοειδής,** -ής, -ές {λειχηνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] αυτός που μοιάζει με λειχήνα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

λειχηνόμορφος, -η. -ο αυτός που έχει τη μορφή λειχήνα, **λειχήνωση** (η) l-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) ΙΑΓΡ. η προσβολή τού δέρματος από λειχήνες,

λειχουδεύομαι ρ. μετβ. αποθ. {λειχουδεύτηκα] **1.** έχω σφοδρή επιθυμία να φάω (κάτι νόστιμο) ΣΥΝ. λιγουρεύομαι, λιμπίζομαι 2. (γενικότ.) επιθυμώ πολύ να απολαύσω (κάτι). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **λειχούδης,** -α, -ικο αυτός που επιθυμεί πολύ τα νόστιμα φαγητά ΣΥΝ. λαίμαργος. Επίσης (εμφατ.) **λειχουδιάρης** [μεσν.Ι. [ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *λείχω* «γλείφω», βλ. κ. *γ/.είφω\.* **λειχουδιά** (η) εξαιρετικά νόστιμο ορεκτικό ή γλύκυσμα: *στο τραπέζι βρίσκονταν πολλές* **λείχω** ρ. μετβ. |μόνο στον ενεστ.) (αρχαιοπρ.) γλείφω · ΦΡ. ***λείχοντες και έρποντες*** γλείφοντας και έρποντας· για πρόσωπα που χρησιμοποιούν πλάγια μέσα. προκειμένου να κατακτήσουν μια θέση: *ανήλ- θαν κοινωνικά* (Εϊ ΥΜ. αρχ.,βλ. λ. *γλείφω].*

λειψανάβατος, -η. -ο κ. **λειπανάβατος** (λαϊκ.) **1.** (για ψωμί) αυτός που δεν έχει ζυμωθεί πλήρως, που δεν έχει ανέβει, που ζυμώθηκε χωρίς προζύμι: *- κουλλούρα / ψωμί* 2. (μτφ.) μη δραστήριος, μη ικανός να διεκπεραιώσει έργο.

{Ι·;ΤΥΜ. < *λειψός* + *αναβατός* (< *αναβαίνω*)|. **λειψανδρία** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** η έλλειψη ανδρών: *οι πολυετείς πόλεμοι προκά/^εσαν σε ορισμένες χώρες* ~ 2. (ειδικότ.) η έλλειψη ικανών προσο>πων: *η χώρα πάσχει από -■ εξέλιπαν οι χαρισματικές προσωπικότητες τού παρελθόντος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ελλιπής.* **λείψανο** (το) {λειψάν-ου | -ων} **1.** το νεκρό σώμα ανθρώπου ΣΥΝ. κουφάρι, σορός. πτώμα 2. το υπόλειμμα, ό.τι απομένει: *τα ~ αρχαίων πολιτισμών ι αρχαίου ναού* ΣΥΝ. απομεινάρι. ίχνος, μαρτυρία 3. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ αδύνατος και ωχρός: *~ κατάντησε απ' την αρρώστια* ΣΥΝ. ισχνός, σκελετωμένος 4. ΕΚΚΛΗΣ. τα οστά ή το σο')μα αγίου, καθώς και (κατ' επέκτ.) τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσε: *ανακομιδή ι μετακομιδή ?.ειψάνων* || *η αφθαρσία των αγίων* ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *υπόλειμμα, νεκρός.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λείψανον*< θ. *λειψ-* (ρ. *λείπω,* πβ. αόρ. *έ-λειψ-α)* + παραγ. επίθημα *-ανον* (πβ. *ξό-ανον. δρέπ-ανον* κ.ά.)]. **λειψανοθήκη** (η) 118561 {λειψανοθηκών} **1.** η θήκη μέσα στην οποία φυλάσσονται τα οστά των νεκρών ύστερα από την ανακομιδή ΣΥΝ. οστεοθήκη, λάρνακα 2. (ειδικότ.) η διακοσμημένη θήκη μέσα στην οποία φυλάσσονται ιερά λείψανα.

Λειψία (η) > Λιψία

Λειψοί (οι) νησί των Δωδεκανήσων Β. τής Λέρου.

[Ει ΥΜ. < *λείπω* (θ. *?.ειψ-).* ίσως επειδή πρόκειται για άγονη και άνυ- δρη συστάδα νήσων], **λειψός,** -ή. -ό (λαϊκ.) **1.** μη επαρκής, λιγότερος από το κανονικό: *~ μερίδα / βάρος / μυαλό* ΣΥΝ. ανεπαρκής, ελλιπής, λίγος ΑΝΤ. αρκετός,

επαρκής 2. αυτός που παρουσιάζει ελλείψεις ή/και ατέλειες: - *σωματική ί διανοητική ανάπτυξη* || *η μόρφωσή τον έμεινε* ~ συν. ανολοκλήρωτος, ατελής ΑΝΤ'. ολοκληρωμένος, πλήρης, ακέραιος · φρ. *λειψό φεγγάρι* η σελήνη που βρίσκεται στην πρώτη ή την τελευταία φάση της. δηλ. όταν δεν είναι πανσέληνος. ■·* σχολιο λ. *ανόητος, κυντσός.* [ΗΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *λείπω*, κατ* απόσπαση από σύνθετα όπως *λειψ-αν- δρία, /.ειψ-υδρία* κ.τ.ό.].

λειψοφεγγαριά (η) **1.** η τελευταία φάση τής σελήνης ΣΥΝ. χασοφεγγαριά 2. (συνεκδ.) η νύχτα που δεν συνοδεύεται από τη λάμψη τού φεγγαριού.

λειψυδρία (η) {χιορ. πληθ.) η έλλειψη επαρκούς ποσότητας νερού για πόση, πότισμα και άλλες χρήσεις: *λόγω τής μείωσης των αποθεμάτων νερού ο κίνδυνος τής - είναι πλέον ορατός* ΣΥΝ. ανυδρία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κουτσός.*

[Ετυμ. μτγν. < *λειψ-* (< αρχ. *λείπω*. πβ. αόρ. *έ-λειψ-α*) + *-υδρία* < *ὕδωρ].*

λειώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (σχολ. ορθ. *λιώνω)* {ελειοκτα. λειωμένος] ♦ (μετβ.) 1. μεταβάλλω στερεό σε υγρό με τη βοήθεια θερμότητας: ~ γο *βούτυρο σ' ένα κατσαρολάκι* || ο *ήλιος έλειωσε τους πάγους* J| - *ένα μέτα/.λυ* συν. υγροποιώ, ρευστοποιώ λντ. παγαίνω, πήζω 2. διαλύω ένα στερεό μέσα σε υγρό: ~ *την ασπιρίνη σε νερό* 3. μετατρέπο) στερεό σε πολτό ή μάζα με μηχανική πίεση: ~ *τις πατάτες, για να κάνω πουρέ* || *η μηχανή τού έλειωσε τα δάχτυλα* || - *σταφύλια* συν. συνθλίβω, συντρίβω **4.** (μτφ.) καταστρέφω, εξοντώνω (κάποιον): *απείλησε τον ανταγωνιστή του ότι θα τον λειώσει. Θα τον σβήσει απ'* rou *χάρτη!* || *τον έλειωσαν στο ξύλο και τον παράτησαν αιμόφυρτυ* || (μτφ.) *θα σε λειώσω) σαν μύγα* συν. συντρίβω 5. φθείρο) από την πολλή χρήση: *έχω λειώσει πολλά παπούτσια στους δρόμους* ♦ (αμετβ.) 6. μεταβάλλομαι από στερεό σε υγρό υπό την επίδραση μιας πηγής θερμότητας: *το βούτυρο / τα παγωτό* / ο *πάγος / το χιόνι / τα μέτα/Λο λειώνει* συν. ρευστοποιούμαι. υγροποιούμαι ανγ. πήζω, παγώνω 7. (για στερεά σώματα) διαλύομαι μέσα σε υγρό: *η ζάχαρη λειώνει μέσα στο νερό* 8. φθείρομαι από την πολλή χρήση: *υ γιακάς / η σόλα / το λάστιχο τού αυτοκινήτου έλειωσε* || *το ρούχο έλειωσε πάνω μου* (το φόρεσα πολύ) συν. παλιώνω 9. (για φαγητό) βράζω τόσο πολύ, ώστε γίνομαι πολύ μαλακός: το *κρέας έλειωσε, αλλά οι πατάτες είναι ακόμα σκληρές* 10. χάνο> πολύ βάρος, γίνομαι πολύ αδύνατος: *έχει /νιώσει από την αρρώστια / τυ διάβασμα* συν. αδυνατίζω αντ. παχαίνω, γεμίζο) 11. νιώθω πλήρη αποδυνάμωση από την πολλή κούραση: *έλειωσα στις δουλειές* 12. εξασθενώ ψυχικά (από ερωτική συνήθ. αγωνία): ~ *γΓ αυτόν, αλλά δεν τυλμο) να του το πω* 13. (για νεκρό) αποσυντίθεμαι: *λειώνει στον τάφο* συν. σαπίζο) · ΦΡ. *λειώνω Ι σαπίζω στη φυλακή* (κυρ. για πολυετή φυλάκιση) είμαι φυλακισμένος. ^ σχολιο λ. *εργαστικός.*

IF.TVM. μεσν. < αρχ. *λειώ (-όω)* < *λείος* (βλ.λ.). Η γρ. με -ί- *(λιώνω)* δεν έχει ετυμολογική βάση|.

λεκάνη (η) {λεκανο>ν} 1. το βαθύ. με πλατύ στόμιο και συνήθ. στρογγυλό. ανοιχτό σκεύος, το οποίο γεμίζουμε με νερό (λ.χ. για πλύσιμο) ή το χρησιμοποιούμε για άλλες εργασίες και οικιακές χρήσεις 2. (α) η πέτρινη, βαθουλωτή σκάφη που βρίσκεται κάτω από κρήνη ή κοντά σε πηγάδι και χρησιμεύει για πότισμα ζώων συν, γούρνα (β) (στα ελαιοτριβεία) πέτρινη σκάφη, μέσα στην οποία ρέει το λάδι 3. το πορσελάνινο συνήθ. δοχείο αποχωρητηρίου ή βάση (κάθισμα) με πλατύ άνοιγμα, που συνδέεται με την αποχέτευση και που χρησιμοποιείται για ούρηση ή αποπάτηση: *μη ρίχνετε τα χαρτιά στη* ~ || *το καπάκι τής* ~ || *καθαρίζω τη* - 4. (α) η θαλάσσια περιοχή στην οποία παρατηρείται έντονη κινητικότητα των υδάτινων μαζών (β) η πεδινή περιοχή που περικλείεται από βουνά ή υψίπεδα ή η περίκλειστη θάλασσα: *η - τής Μεσογείου·* φρ. *λεκάνη απορροής* η περιοχή τής οποίας τα επιφανειακά νερά απορρέουν σε ένα ποτάμιο σύστημα και στην οποία μπορούν να μελετηθούν φυσικές διεργασίες (κλιματολυ- γικές μεταβολές κ.λπ.) 5. (α) ανατ. κοιλότητα στο κατ(ότερο τμήμα τού κορμού, που αποτελείται από τέσσερα οστά (τα δύο *ανώνυμα*, το *ιερό οστό* και τον *κόκκυγα*): *παθήσεις / κακώσεις τής* ~ ΣΥΝ. πύελος (β) (γενικότ.) το κατιότερο τμήμα τού κορμού, η «περιφέρεια»: *γυναίκα με ανοιχτή / στενή* ~ · 6. ναυτ. το βασικό σώμα ναυπηγικής δεξαμενής. - (υποκ.) λεκανίτσα (η) κ. λεκανάκι (το) (σημ. Ι).

[ετυ.μ. αρχ., όπως και ο παράλλ. τ. *λέκος* «πιάτο», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με λατ. lanx «γαβάθα, λεκάνη», πράγμα που θα οδηγούσε σε

Ε. *(c)leg-* «κάμπτω» (βλ. λ. *λοξός*). Κατ' άλλη άποψη, το λατ. lanx αποτελεί δάνειο].

λεκανοειδής, -ής, -ές Ιμτγν.] {λεκανοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με λεκάνη. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

λεκανοπέδιο (το)]Ι854| {λεκανοπεδί-ου | -ων] 1. η πεδινή έκταση που έχει σχήμα λεκάνης και περιβάλλεται από βουνά 2. (ειδικότ.-συχνά με κεφ.) τν λεκανοπέδιο τής Αττικής: *άλλος ένας πνευμονας υξυ- γόνου τύ - παραδόθηκε στις φλόγες.*

λεκές (υ) {λεκέδες] 1. η κηλίδα που μένει σε ρούχο, τυ οποίο έχει λερωθεί από λιπαρή ή άλλη ουσία: ~ *από λάδι / κρασί / καφέ / σάλτσα* || *τυ απυρρυπαντικό καθαρίζει / αφαιρεί / βγάζει τους* ~ || *ο - έμεινε / έφυγε·* φρ. (παροιμ.) *λεκέ που* βγάζει το *νερό να μη* τον συΜογοσσι μη σε απασχολεί κάτι που μπορεί να διορθωθεί εύκολα 2. (μτφ.) οτιδήποτε προσβάλλει την υπόληψη (κάποιου), καθετί πυυ μειώνει το κύρος, την αξιοπρέπεια ή την αξία (κάποιου): *η ανάμειξή του στο σκάνδαλο αποτέλεσε ~ στην πο/.ιτική τυν καριέρα* συν. κηλίδα, σπίλος, στίγμα. — (υποκ.) λεκεδάκι (το).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. leke < περσ. iaka «κηλίδα»].

λεκιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λέκιασ-α. -τηκα. -μένος] ♦ (μετβ.) 1. λερώνω ρούχο αφήνοντας λεκέ, στίγμα: - *πουκάμισο / παντελόνι* συν. κηλιδώνω 2. (μτφ.) προσβάλλω την τιμή (κάπυιυυ): ~ *την υπόληψη τής οικογένειας με τη συμπεριφορά μυυ* ΣΥΝ. σπιλώνω ♦ (αμετβ.) **3.** λερώνομαι, αποκτώ λεκέδες: *το πουκάμισο έχει λεκιάσει* συν. κηλιδώνομαι 4. έχο) την ιδιότητα να αφήνω λεκέ σε ύφασμα: *πρόσεχε αυτό το υγρό. γιατί /.εκιάζει* ΣΥΝ. λερώνω 5. (για υφάσματα) έχω την ιδιότητα να αποκτο) εύκολα λεκέδες: *αγοράζω τραπεζομάντηλα που δεν λεκιάζουν* ΣΥΝ. λερώνομαι. κηλι*δο)νομαι. **—λέκιασμα** (το), **λεκιθίνη** (η) 118901 Ιχωρ. πληθ.Ι φυσική ουσία πυυ αποτελείται από φωσφόρο και λιπαρά οξέα και απαντά στη λέκιθο τού αβγού, στυν νευρικό ιστό, στο γάλα κ.α. — **λεκιθικός,** -ή. -ό 11880|.

|ΐ·ιΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. leciihine (βλ. λ. *λέκιθος)*\. **λέκιθος** (η) (λεκίθου | χωρ. πληθ.) **1.** βιολ. πλούσια σε λιπίδια θρεπτική ουσία που περιέχεται στυ αβγό 2. (ειδικότ.) ο κρόκος τού αβγού.

|ftym. αρχ., αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με τις λ. *λεκάνη, λέκυς* «πιάτο» ή και με το τοπωνύμιο *Λεκίθη*\. **λεκτικός,** -ή, -ό |αρχ.] γλωσς. **1.** αυτός που σχετίζεται με τον λόγο, την πρυφυρική ή τη γραπτή έκφραση: - *σφάλμα ι* ὀ'ειν''ιίτητα / *υπερβολές / διατύπωση* · ΦΡ. (α) ***λεκτικά ρήματα*** τα ρήματα που έχουν τη σημασία τού «λέγω» (β) ***λεκτικοί τρόποι*** τα σχήματα λόγου (βλ. λ. *σχήμα)* 2. αυτός πυυ γίνεται με τον λόγο, με λέξεις: - *επικοινωνία* ανγ. εξωλεκτικυς **3.** ***λεκτικό*** (το) τυ ξεχωριστό ύφος με το οποίο εκφράζεται κάποιος προφυρικά ή γραπτά 4. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τη λέξη: ~ *στοιχείο / δομή / μόρφημα.* **λεκτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.| επίρρ.

λέκτορας (ο/η) {(θηλ. λέκτορος) [λεκτόρων] 1. μέλος τού διδακτικού ερευνητικού προσωπικού (Δ.Κ.Π.) πανεπιστημίου, πυυ ανήκει στην κατώτερη από τις τέσσερεις βαθμίδες τής πανεπιστημιακής ιεραρχίας **2.** (στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία) ο αναγνώστης κειμένου με διδακτικό χαρακτήρα. Επίσης **λέκτωρ** (ο/η) {λέκτορος}. σχολιο λ. *πανεπιστημιακός.*

ΙΕΤΥΜ. < λατ. lector (πβ. αγγλ. lecturcr / γαλλ. Icctcur) < lego «διαβάζω»].

λελέκι (το) {λελεκ-ιού | -ιών} 1. (λαϊκ.) ο πελαργός **2.** (μτφ.) πολύ ψηλός άνθρωπος: *το παρατσούκλι του ήταν «~» επειδή ήταν πολύ ψηλός κι αδύνατος.* Επίσης **λέλεκας** (ο). Ιι-ΤΥνι. < τουρκ. leylekj. **λελές** (ο) {λελέδες} (λαϊκ.-σκωπτ./υβριστ.) γυιος πλούσιας οικογένειας, καλομαθημένος και με λεπτούς τρόπους συν. βουτυρόπαιδο, βου* τυρομπεμπές.

[εγυμ. Λ. τής παιδικής γλώσσας), **λελογισμένος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που γίνεται με λογική, με μέτρο, με περίσκεψη: ~ *χρήση υλικών αγαθών* |[- *απαιτήσεις / διεκδικήσεις / μέτρα / αντιδράσεις* συν. μετρημένος, λογικός λντ. αλύγιστος, απερίσκεπτος. — **λελογισμένως** επίρρ. |αρχ.]. * σχολιο λ. *μετοχή.* Ιετυμ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *λογίζομαι].* **λέμβαρχος** (υ) {λεμβάρχ-ου | -ων] (λόγ.) ο κυβερνήτης λέμβου, **λεμβοδρομία** (η) 11864] {λεμβοδρομιών} το αγώνισμα ταχύτητας με λέμβους (πβ. λ. *ιστιοδρομία, ιστιυπλυΐα).* — **λεμβοδρόμος** (ο/η), **λεμβοδρομώ** ρ. 11864| l-είς...Ι. **λέμβος** (η) (λόγ.) **1.** νλυτ. σκάφος μικρών διαστάσεων, που κινείται με κουπιά, πανιά ή μηχανή: *κωπή/.ατηι ιστιυφόρος! μηχανοκίνητη ι αλιευτική* ~ ΣΥΝ. άκατος, βάρκα · φρ. ***σωσίβια λέμβος*** βάρκα με ειδική κατασκευή, ώστε να μη βυθίζεται, και εφοδιασμένη με τρόψιμα, νερό και φάρμακα, που χρησιμοποιείται για την επιβίβαση σε αυτή μελών τού πληρώματος και επιβατο>ν, σε περίπτο>ση που πρέπει να εγκαταλείψουν τυ πλυίυ (λ.χ. σε ναυάγιο) ή για την περισυλλογή και τη διάσωση ναυαγών **2.** το σκάφος τού αερόστατου · **3.** ιλτρ. το επάνω μέρος τού πτερυγίου τού αφτιού.

(ετυμ. < αρχ. *λέμβος (ό). αγν.* ετύμου, πιθ. ιλλυρικό δάνειο. Η σύνδεση με το επίθ. *ελαφρός,* που θα οδηγούσε σε I.L·. ^lona^hos. δεν φαίνεται να ευσταθεί. Ο όρ. *σωσίβια ? ·έμβος* αποδίδει το αγγλ. lite boat|. **λεμβούχος** (ο) [1871] (λόγ.) 1. πρόσωπο που κατέχει ή οδηγεί λέμβο συν. βαρκάρης · **2.** ΝΔΥΤ. η μεγάλη κεραία που είναι τοποθετημένη οριζόντια σε κάθε πλευρά τού πλοίου και χρησιμοποιείται για την πρόσδεση των λέμβιον.

Ι ΙΥΜ. < *λέμβος* + *-ούχος* < *έχω}.* **λεμβωδία** (η) |1892] Ιλεμβωδιών} (λόγ.) η βαρκαρόλα (βλ.λ.).

[Ι-ΤΥΜ. < *λέμβος* + *-ωδία* < *ωδή*. απόδ. τού ιταλ. harcarola]. **λεμές** (ο) {λεμέδες] **1.** η πρώτης ποιότητας σταφίδα · 2. (για πρόσ.- κακόσ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται αλήτικα συν. παλιάνθρωπος, αγύρτης.

|ΕΙ ΥΜ. < τουρκ. ellemc «μεγάλο αντικείμενο, πυυ δεν περνάει από το κόσκινο »|.

Λεμεσός (η) πόλη τής ΝΑ. Κύπρου.

[εγυμ. < μεσν. *Λεμεσός* (με τροπή τού γ σε *λ* από τους Φράγκους). Κατά μία άποψη, < *Νεμεσό* < *ΝεμεΟό* < *Νεμαθό* < *Μαμαθό* < *·Λμαθό* < *Άμαθύσια* ή *Άμαθουσια,* πιθ. εξαιτίας τής γειτνίασης με την αρχ. πόλη *Άμαθούντα.* Προβληματική είναι η ετυμ. αναγωγή σε τ. *Τ'ελ- μησσός* (από όπυυ και η γραφή *Λεμησσός,* πβ. *έν Λεμησσφ Κύπρου).* Έχει πρυταθεί επίσης η αναγωγή σε μεσν. *Νέμεσος* < *Άνέμεσος* < *Άνάμεσος* ίενν. *πόλις),* επειδή βρισκόταν ανάμεσα στις δύο αρχαίες πόλεις, την *'ΛμαΟοϋντα* και το *Κούριυν*|. **λεμονάδα** (η) 1. αναψυκτικό που παρασκευάζεται από χυμό λεμονιού. ζάχαρη και νερό (πβ. λ. *γκαζόζα*) 2. (συνεκδ.) το παραπάνω αναψυκτικό συσκευασμένο σε μπουκάλι ή μεταλλικό κουτί: *ένα κιβώτιο λεμονάδες* || *παραγγέλνω δέκα κουτιά λεμονάδες* (σε συσκευασία κουτιού μεταλλικού). — (υποκ.) **λεμοναδίτσα** κ. **λεμοναδούλα** (η), **λεμονανθός** (ο) το άνθος τής λεμονιάς. Επίσης **λεμονάνθι** (το), **λεμονής,** -ιά. -ί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τύ λεμονιού, κίτρινος **2.** ***λεμονί*** (το) το ίδιο το χρώμα τού λεμονιού, το κίτρινο.

λεμόνι κ. (λαϊκ.) **λεϊμόνι** (το) {λεμον-ιού | -ιών} **1.** ο κίτρινος ξινός καρπός τής λεμονιάς, πυυ περιέχει βιταμίνη C και χρησιμοποιείται για χυμούς, στη μαγειρική και τη φαρμακευτική (λόγω των αντισηπτικών του ιδιοτήτων) 2. (συνεκδ.) ο χυμός τού λεμονιού. — (υποκ.) **λεμονάκι** κ. (λαϊκ.) **λεϊμονάκι** (το).
[ετυμ. < μεσν. *λεμόνιον* < ιταλ. limone < αραβ. luymun ή < περσ. jlmunj.

Λεμονιά (η) γυναικείο όνομα.

λεμονιά κ*. (λαϊκ.) **λεϊμονιά** (η) εσπεριδοειδές δέντρο ύψους 3-7 μέ- τρο>ν. με αγκαθωτά κλαδιά, ανοιχτοπράσινα ωοειδή φύλλα, λευκά άνθη και κίτρινους, ξινούς καρπούς, τα λεμόνια.
[ετυμ. < μεσν. *λεμονέα* (με συνίζηση) < *λεμόνιον* (βλ.λ.)]. **λεμονίτα** (η) {λΓμονιτών} η αεριούχος λεμονάδα, **λεμονοδάσος** κ. **λεμονόδασος** (το) j 18921 {λεμονοδάσους | -η, -ών} δάσος με λεμονιές, **λεμονόκουπα** (η) {χο>ρ. γεν. πληθ.} το μισό λεμόνι ύστερα από το στείψιμο, που έχει σχήμα κούπας· φρ. (α) ***παίρνω (κάποιον) με τις λεμονόκουπες*** αποδοκιμάζω έντονα: *μόλις άρχισε να δίνει πάλι υποσχέσεις, τον πήραν με τις λεμονόκουπες* (του πέταξαν λεμονόκουπες) (β) ***στείβω (κάποιον) σαν λεμονόκουπα / πετάω (κάποιον) σσν στειμ- μένη λεμονόκουπα*** εγκαταλείπω (κάποιον), αδιαφορώ πλέον γι' αυτόν. αφού τον έχω εκμεταλλευθεί πλήρως και δεν έχω να κερδίσω τίποτε από αυτόν: *όσο ήταν γερός κι άντεχε, του έδιναν τα πάντα και τον επαινούσαν τώρα που δεν μπορεί πια. τον πέταξαν σαν λεμονόκουπα και δεν του δίνουν ούτε αποζημίωση*. **λεμονοστείφτης** (ο) {λεμονοστειφτών} η συσκευή με την οποία στείβουμε λεμόνια (ή πορτοκάλια), για να πάρουμε τον χυμό τους.

λεμονόφλουδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η φλούδα, το σκληρό εξωτερικό περίβλημα τού λεμονιού · **2.** υ Φλοιός τής λεμονιάς, **λεμφαγγειίτιδα** (η) [i8541 [χωρ. πληθ.] ιατρ. οξεία μικροβιακή φλεγμονή των λεμφαγγείων (βλ.λ.).
[ι-ϊύμ. Απόδ. ιού ελληνογενούς γαλλ. iymphangite (βλ. κ. *?.έμφος)*\. **λεμφαγγείο** (το) Λνατ. το αγγείο τού λεμφικού συστήματος που μεταφέρει λέμφο (βλ.λ.).
[ι-τυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. lymphatic vessel], **λεμφαγγείωμα** (το) {λεμφαγγειώμ-ατος | -ατα, -άτων} ιατρ. ο όγκος που αποτελείται *ακό* αγγειακές κοιλότητες, οι οποίες περιέχουν τη λέμφο (βλ.λ.).
[Ι-ΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphangiome < lymph «λέμφος» 4- angiome < *αγγείωμα]*. **λεμφαδένας** (ο) λ sat. μικρή στρογγυλή μάζα από λεμφοειδή ιστό, που τη βρίσκουμε μόνη της ή κατά ομάδες κατά μήκος των λεμφαγγείων τού λεμφικού συστήματος, που φιλτράρει τα βακτήρια και άλλα ξένα σώματα, ώστε να μην εισέρχονται στην κυκλοφορία τού αίματος, εμποδίζοντας έτσι την εξάπλωση τής λοίμωξης.
[ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς νεολατ. lymphaden < lymph «λέμφος» + aden < αρχ. *άδήν*\. **λεμφαδενίτιδα** (η) [1854| ιατρ. η παθολογική διόγκωση των λεμφαδένων.
Ιετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphadenite (βλ. κ. *λέμφος)]*. **λεμφαδένωμα** (το) 118901 {λεμφαδενώμ-ατος | -ατα, -άτων} ιατρ. υπερπλασία (βλ.λ.) λεμφικού ιστού με τη μορφή όγκου.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lyinphadenome]. **λεμφατικός,** -ή. -ό κ. **λυμφατικός 1.** αυτός που πάσχει από λεμφατισμό (βλ.λ.) 2. (μτφ.) καχεκτικός, αυτός που έχει αδύνατη κράση. [F.TYM. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphatiquc (βλ. κ. *λέμφος)*|. **λεμφατισμός** κ. **λυμφατισμός** (ο) J1890J ιατρ. σύνδρομο που προσβάλλει γενικά τα παιδιά και προκαλεί διόγκωση λεμφικών οργάνων (λεμφαδένο)ν, αμυγδαλών, σπλήνα κ.λπ.), ωχρότητα και μειωμένη αντίσταση στις ασθένειες.
Ιετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphatisme (βλ. κ. *λέμφος)*f. **λεμφικός,** -ή, -ύ αυτός που σχετίζρται **με** τη λέμφο· **φρ *λεμφικό σύστημα*** το σύστημα οργάνων που αποτελείται από λεμφαγγεία και λεμφαδένες. τα οποία μεταφέρουν λέμφο από τα υγρά των ιστών στην κυκλοφορία τού αίματος, **λεμφογραφία** (η) {λεμφογραφιών} ιλτρ. η ακτινογραφία των λεμφαγγείων και των λεμφαδένων που επιτυγχάνεται με την έγχυση ειδικής σκιαγραφικής ουσίας.
{ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphographie (βλ. κ. */λέμφος)}*. **λεμφοειδής,** -ής. -ές (λεμφοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με τη λέμφο ή τους λεμφικούς αδένες: ~ *ιστός*. ΣΧΟΛίαλ. *-ης,*
ης.
ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphoi'dc (βλ. κ. *λέμφος)*\. **λεμφοίδημα** (τυ) {λεμ(ουιδήμ-ατος | -ατα, -άτων} μη φυσιολογική συγκέντρωση υγρού, που οφείλεται σε απόφραξη των λεμφικών οδών. ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphoedcme (βλ. κ. *λ.?μφος)*\. **λεμφοκήλη** (η) {χωρ. πληθ.] ιλτρ. η εξόγκωση λεμφικών αγγείων.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphocele (βλ. κ. *λέμφος)]*.
λεμφοκοκκίωμα (το) {λεμφοκοκκιώμ-ατος | *ατα. -άτων] ιατρ. η πα- θολυγική εξόγκωση των λεμφαδένων.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. lymphogranulome (νόθο σύνθ.) < lympho* (βλ. κ. *λέμφος)* + granulonie «κοκκίωμα» < μτγν. λατ. granulum «μικρός κόκκος »J.
λεμφοκοκκιωμάτωση (η) j-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιατρ. το σύνολο των παθήσεων που χαρακτηρίζονται από διόγκωση λεμφικών ιστών.
[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. (vmphogranulomatose (νόθο σύνθ.)!. **λεμφοκύτταρο** (το) [λεμφοκυττάρου | ·ων) φυσιολ. το λευκό αιμο- σφαίριυ που περιέχει μικρή ποσότητα κυτταροπλάσματος και μεγάλο πυρήνα, σχηματίζεται στους λεμφαδένες και είναι σημαντικό για την άμυνα τού οργανισμού. — λεμφοκυττορικός, -ή. -ό.
[ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphocyte < lymph «λέμφος» (βλ. κ. *λέμφορ* 4- -cyte < αρχ. *κύτος]*. λεμφοκυττάρωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιαγρ. η αύξηση τού αριθμού των λεμφοκυττάρων στο αίμα.
[ει υμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphocytosis!, λεμφοπενία (η) {λεμφοπενιών} **ΙΑΤΡ. Ο** παθολογικά μικρός αριθμός λεμφοκυττάρων στο αίμα. Κπίσης λεμφοκυτταροπενία.
[εί **ΥΜ.** Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lymphopenie (βλ. κ. *λέμφος)*|. λέμφος (η) **ΑΝΑΤ.** διαυγές ώς κιτρινωπό υγρό, που αποτελείται από νερό με διαλυμένα άλατα και πρωτεΐνες, εξέρχεται από τα τριχοειδή αγγεία στα μεσοδιαστήματα των ιστών, συγκεντρώνεται στα λεμφαγγεία ίβλ.λ.) και επιστρέφει στο κυκλοφορικό σύστημα (κοντά στην καρδιά), μεταφέροντας λίπυς από το έντερο, τρέφοντας τα κύτταρα και απομακρύνοντας τα άχρηστα προϊόντα τού μεταβολισμού από τις περιοχές όπου δεν υπάρχουν τριχοειδή αγγεία. Κπίσης λύμ- **ΦΠ**
Jt'ΤΥΜ. < μτγν. *λέμφος (ύ / τό)*. πιθ. από αρχαιότερο αμάρτυρο επίθ.. που συνδ. με γερμ. Schlamm «λάσπη, πηλός» < μέσ. γερμ. slam < I.E. "slombho-. Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «μύξα. κόρυζα>*. ενώ οι αντίστοιχοι ιατρ. όρ. σε ξέν. γλώσσες είναι ελληνογενείς. αλλά έχουν διαφορετική ετυμολυγία. πβ. γαλλ. lymphe < λατ. lympha «νύμφη των υδάτων - νερό» < αρχ. *νύμφη* (με ανομοίωση]], λεμφοφόρος, -ος,-ο [1852] αυτός που αποτελείται από λέμφο ή μεταφέρει λέμφο: ~ *αγγείο*. λεμφωμα (τυ) [λεμφώμ-ατος [-ατα. -άτων} ιλτρ. νεόπλασμα τού λεμφικού ιστού.
(f.tym. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. lyinphome (βλ. κ. *λέμφος)[*. λενινικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον Λένιν: ~ *απόψεις / θεωρίες*.
λενινισμός (ο) {χωρ. πληθ.} το σύνολο των θεωριών τού Λένιν, θεωρητικού και φιλοσόφου τού κομουνιστικού κινήματος, που αποτε- λούν το ιδεολογικό θεμέλιο τού μαρσισμού-λενινισμού (βλ. λ. *μαρξι- σμός^ενινισμός)*. ιδ. οι θεωρητικές τυυ τυποθετήσεις για τη δικτατορία τού προλεταριάτυυ και τον ιμπεριαλισμό. · -λενίνιστής (ο), λενινίστρια (η), λενινιστικός, -ή. -ό.
[F.TYM. Μεταφορά τού γαλλ. leninisme < Lenin, επώνυμο-ψευδώνυμο τού Ρώσου μαρξιστή ηγέτη V.I. Ulyanov (1870-J924)[. λέντο επίρρ. ΜΟΥΣ. ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο) που δηλώνει ότι ένα κομμάτι παίζεται αργά.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. lento «αργός» < λατ. lentus|. λέξη (η) 1-ης κ. -εως | -εις, -εων) 1. **ΓΛΩΣΣ.** (α) η διαδοχή φθόγγων που αναγνωρίζεται από τον ομιλητή τής γλώσσας ως δηλωτική συγκεκριμένης σημασίας (λεξικής ή/και γραμματικής)· η μικρότερη αυτοτελής γλο)οσική πληροφορία που στον γραπτό λόγο χαρακτηρίζεται από κενό διάστημα πριν και μετά από αυτήν: - *κλιτή / άκ?.ιτη / απλή / σύνθετη* (βλ.λ.) / *δυσνόητη / λόγια / δημοτική / ποιητική* (β) ***φωνολογική λέξη*** η φωνολογική σύσταση μιας λέξης, οι φθόγγοι που την αποτελούν, π.χ. στη λ. *ουρανός* ως φωνολυγική λέξη νοείται η διαδοχή /uranos/ (γ) ***σημασιολογική λέξη*** η σημασιολογική πλευρά μιας λέξης, η πληροφορία που δίνει όταν την χρησιμοποιεί κανείς (δ) ***ορθογραφική λέξη*** η ορθογραφική σύσταση μιας λέξης, η διαδοχή των γραμμάτων πυυ χρησιμυποιούνται για τη συμβατικά αποδεκτή ορθή γραφή της. π.χ. *είδηση* (ει. δ. η...)· **φρ.** (α) ***κατά λέξ-ιν Ι -η*** (*κατά λέξιν*, Διον. Λλικαρν. *Επιστολή πρός Πομπήιον 2)* (i) ακριβώς, επί λέξει (βλ. σημ. 2) (ii) (για μετάφραση) σε απόλυτη αντιστοιχία με το πρωτότυπο. ώστε κάθε λέξη στη μετάφραση να αποδίδει τη σημασία τής αντίστοιχης λέξης στο πρωτότυπο[1] όταν αποδίδει κανείς τη σημασία κάθε λέξης ξεχωριστά και όχι το νόημα μιας φράσης ή πρότασης: *όταν μεταφράζεις κατά λέξη. συχνά το κείμενο τής μετάφρασης είναι ακατανόητο* (β) ***λέξη*** προς ***λέξη*** αναλυτικά, λεπτομερώς, πιστά: *ανάλυση κειμένου ~ || και τώρα διηγήσον τα όλα ~!* (γ) ***διαβάζω κάτω από τις λέξεις*** καταλαβαίνω πυυ είναι τυ βαθύτερυ νόημα όσων διαβάζο). παρά το γεγονός ότι αυτό δεν λέγεται ρητά· ερμηνεύω όσα γράφει κανείς: *αν διαβάζω σωστά κάτω από τις λέξεις τού κειμένου σου. μας κατηγορείς για μεροληψία!* (δ) ***λέξη-κλειδί*** (i) λέξη / έννοια που μας βοηθεί να κατανοήσουμε σωστά ένα κείμενο, τη σκέψη (κά- ποιυυ): *η ~ τής πολιτικής του είναι ο «εκσυγχρονισμός»* (ii) **πληροφ.** ακολουθία συμβόλων που χρησιμοποιεί ένα πρόγραμμα για να κάνει αναζήτηση ή ταξινόμηση σε μια λίστα δεδομένων (iii) σταθερός αριθμός δυαδικών ψηφίων που αποθηκεύεται σε μία θέση τής κεντρικής μνήμης ενός ΗΥ και μπορεί να προσπελαστεί άμεσα δίνοντας έναν χαρακτηριστικό αριθμό (διεύθυνση) (ε) ***φραστική λέξη*** βλ. λ. *φραστικός* 2. οτιδήποτε λέγεται, λόγος, κουβέντα, σύντομη φράση: *πες μου μόνο μία - || γράψε του δυο ~* · **φρ.** (α) (λόγ.) ***επί λέξει*** ακριβώς έτσι: *και μου είπε «*zlrv *Οα ανεχτώ άλλη αναβολή!»* (β) ***με μια λέξη*** με λίγες φράσεις, πυλύ σύντομα: *χωρίς υπόβαθρο, χωρίς καλλιέργεια, χωρίς αίσθηση τού πο?.ιτισμού μας. χωρίς κουλτούρα* (γ) ***με δυο λέξεις*** χωρίς πολλά λόγια, σύντομα: *πες τα μου γρήγορα και απλά.* ~ (δ) δεν ***βγάζω λέξη*** (i) δεν λέω απολύτως τίποτε, σιωπώ: *καθόταν στη γωνία και δεν έβγαζε λέξη || όταν συναντήσουμε τον πρόεδρο, εσύ να μη βγάλεις ?.έξη!* (ii) (για δυσανάγνωστο κείμενο) δεν μπορώ να καταλάβω τίποτα, ούτε λέξη: *γράφει τόσο άσχημα, που δεν βγάζεις λέξη!* (ε) ***μην πεις λέξη!*** σώπασε· συχνά σε προσταγή, όταν μαλώνουμε κάποιον και δεν θέλουμε να ακούσουμε καμία δικαιολογία από αυτόν: - / *Τα ξέρω όλα! || ~! Δεν θέλω να ακούσω τίποτε από σένα!* (στ) ***παίζω με τις λέξεις*** βλ. λ. *παίζω* (ζ) ***δεν του παίρνεις λέξη (απ' το στόμα)*** για περιπτοκτεις στις οποίες δεν μπορεί κανείς να κάνει τον άλλον να του πει κάτε όταν κάπυιυς φυλάει καλά ένα μυστικό ή δεν θέλει να μιλήσει για ένα ζήτημα σε κανέναν: *είναι πολύ εχέμυθος·*

δεν τον παίρνεις λέξη απ' το στόμα! || Τον πίεσα, τον παρακάλεσα, τον ικέτεψα[1] αλλά τίποτα'. Δεν του πήρα λέξη! (η) ***τελευταία λέξη*** βλ. λ. *τελευταίος.* — (υποκ·.) **λεξούλα** (η) κ. **λεξίδιο** (το) [μτγν.] (βλ.λ.).

ΣΧΟΛΙΟ λ. *γλωσσάριο, κακόσημος.*

ΙΗΓΥΜ. < αρχ. *λέξις* < **λέγ-σις* < *λέγω.* Αρκετές <ορ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *λέξη προς λέξη* (< γαλλ. mot pour mot), *με μια /.έξη* (< γαλλ. en un mot), *με δυο λέξεις* (< γαλλ. en deux mots), *παίζω με τις λέξεις* (< γαλλ. jouer avec les mots), *έχω την τελευταία λέξη* (< γαλλ. avoir lc dernier mot), *λέξη-κλειδί* (< αγγλ. keyword) κ.ά.|.

λέξημα (το) {λεξήμ-ατος | -ατα, -άτων] ΓΛΩΣΣ. η βασική μονάδα τής σημασ\ολογικής ανάλυσης τύ λεξιλογίου μιας γλώσσας, πυυ μπορεί να αποτελείται είτε από μία λεξική ρίζα (βλ.λ.) (λ.χ. *παίρν-,* χωρίς τις καταλήξεις *-εις. -ει, -ουμε* κ.λπ.) ή από μία λέξη μαζί με τις κλιτικές μορφές της και τα άμεσα παράγωγά της *{σπίτ-ι, -ιού, -ια, -ικός, -ικά* κ.λπ.) ή από ιδιωτισμούς (βλ.λ.). υι οποίοι δεν έχουν νόημα, αν αναλυθούν σημασιακά κατά λέξη (λ.χ. *«παίρνω τ'απάνω μου».* δηλ. ανα- θαρρώ)· γενικά ο όρος χρησιμοποιείται στη γλωσσολογία αντί τού «λέξη»' βλ. κ. λ. *-ημα.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. lexeme]. **λεξιγλωσσα** (η) Ιχωρ. πληθ.} ιλωσς. η καθαρώς γλωσσική, με λέξεις γραμματικοσυντακτικά δομημένες, χρήση τής γλώσσας λντ. μιμό- γλωσσα. παραγλώσσα.

|ΗΤΥΜ. Ο όρος πλάστηκε από τον γλωσσολόγο Γ. Χατζιδάκι], **λεξίδιο** (το) Ιμτγν.Ι {λεξιδί-ου [-ων) **1.** (κυριολ.) πολύ μικρή λέξη **2.** (μτφ.-υποτιμητ.) ασήμαντη, μικρής αξίας λέξη: *αντί να κοιτάξει να βρει κάποια προσοδοφόρα δουλειά κάθεται και ασχολείται με λεξίδια.*

λεξιθήρας (ο) {λεξιθηρών} (λόγ.) **1.** πρόσωπο που αναζητεί (συνήθ. εξεζητημένες) λέξεις, προκειμένου να εκφραστεί 2. πρόσωπο που ψάχνει επίμονα για νέες λέξεις και φράσεις. - **λεξιθηρία** (η) [μτγν.].

ΣΧΟΛΙΟ λ. *προικοθήρας.*

]ΗΤΥΜ. < *λέξη* + *-Θήρας* < *θήρα*«κυνήγι» (πβ. μτγν. *?.εξίθηρ)*\. **λεξικό** (το) **1.** το συστηματικό έργο που συγκεντρώνει, κατ' αλφαβητική συνήθ. σειρά, μεγαλύτερα ή μικρότερα σύνολα λέξεων μιας γλώσσας, παρέχοντας ποικίλες πληροφορίες (ερμηνευτικές, ετυμολογικές. ορθογραφικές, γραμματικές, συντακτικές)* ανάλογα με το είδος των λημμάτων (βλ.λ.) που περιέχει και τις ανάγκες που εξυπηρετεί χαρακτηρίζεται ως: *~ ετυμολογικό / ερμηνευτικό / ορθογραφικό / αντίστροφο || χρηστικό* - (για εύκολη, καθημερινή χρήση) |] *εγκυκλοπαιδικό* ~ (που αναφέρεται σε όλους τους κλάδους τής ανθρώπινης γνώσης) || *μονόγλωσσο ί δίγλωσσο / πεντάγλωσσο* ~ || *βασικό ~ τής F./.ληνΐκής*]] ~ *για ξένους*]] ~ *ιδιωτισμών / συνωνύμων: νεολογισμών / λογίων φράσεων / παροιμιών / για μαθητές / για φοιτητές* || ~ *βιογραφικό / καλλιτεχνών / ιστορικό* || *εικονόγραπτο* ~ 2. (ειδικότ.) το βιβλίο που παρουσιάζει με ορισμένη ταξινόμηση (αλφαβητική, εννοιο- λυγική κ.λπ.), περιγράφει και αναπτύσσει συνοπτικά τους όρους ορισμένου επιστημονικού κλάδου: *~ ?^ογοτεχνικών / ιατρικών / μαθηματικών όρων* ' 3. Γλωσς. (α) το σύνολο των λέξεων που έχει στη διάθεσή της για επικοινωνία μια γλωσσική κοινότητα, κατ' αντιδιαστολή προς το λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί κάθε μεμονωμένο άτομο· το λεξιλόγιο μιας γλώσσας (β) το σύνολο των λέξεων μιας γλώσσας με τις ιδιαίτερες συντακτικές, σημασιολογικές. φωνολογικές και μορ- φολογικές τους ιδιότητες και λειτουργίες, από τις οποίες παράγονται μεγαλύτερες γλωσσικές (λεξικές, συντακτικές, γραμματικές κ.λπ.) δομές. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γ/.ωσσάριο.*

[ΓΤΥ.Μ. < μτγν. *λεξικόν (βιβλίον),* ουδ. τού επιθ. *λεξικός*\.

λεξικό - λεξιλόγιο - γλωοοάριο. Όχι μόνο τυ *λεξιλόγιο* και το *γλωσσάριο,* με τη σημασία που χρησιμοποιούνται αυτές οι λέξεις σήμερα, είναι νεότερα, αλλά και η ίδια η λ. λεξικό δεν πυλυχρησι- μοποιήθηκε ως όρος στην Αρχαία Ελληνική, μολονότι η λεξικογραφία από τους μεταγενέστερους και τους αλεξανδρινούς, κυρίως, χρόνους γεννήθηκε και άνθησε κατεξοχήν στην Ελλάδα. Είναι γνωστό, άλλωστε, ότι μεγάλο μέρος των πληροφοριών μας για την Αρχαία Ελληνική προέρχεται από τους αρχαίους λεξικογράφους. Η λ. *Λ,εξικό* (ενν. *βιβλίο)* σχηματίστηκε από το επίθ. λεξικός. Το *γλωσσάριο* (μολονότι προέρχεται από την αρχ. ελλην. λ. *γλώσσα* «σπάνια, διαλεκτική λέξη») ανάγεται στο λατ. glossarium, ενώ το *λεξιλόγιο* πρωτοαπαντά στον Κάρολο Φαβρίκιο το Ι853 και αποδίδει το ξένο vocabularium (γαλλ. vocabulaire. αγγλ. vocabulary). Το γλωοοάριο σήμαινε αρχικά «<λεξιλόγιο διαλεκτικών λέξεων», ενώ σήμερα χρησιμοποιείται για κάθε ειδικό «κατάλογο λέξεων» (ιδιωματικών όρων. αγνώστων κ.τ.ό.), που παρέχει ερμηνεύματα, επεξηγήσεις, σχόλια *{«Δωδεκανησιακό Γλωσσάριο», «Γλωσσάριο οικοδομικών όρων»* κ.λπ.). Τυ λεξιλόγιο δηλώνει το σύνολο των λέξεων που διαθέτει μια γλώσσα ή που χρησιμοποιεί κανείς *{«πλούσιο ι φτωχό λεξιλόγιο, άγνωστο λεξιλόγιο, εμπλουτισμός τον λεξιλογίου»),* ενώ η λ. *λεξικό* δηλώνει ένα συστηματικό έργο που δίνει πληροφορίες για τυ λεξιλόγιο μιας γλώσσας (σημασίες, χρήσεις, ετυμολογία κ.λπ.). Οι ξένες γλώσσες χρησιμοποίησαν τον ελληνικό όρο *λεξικό* (γαλλ. lexique, αγγλ. lexicon, γερμ. I.cxikon) πολύ αργά (Γαλλική 1560, Αγγλική 1595-1605, Γερμανική 17ος αι.), ενώ λίγο νωρίτερα άρχισαν να χρησιμοποιούν τον λατινογενή όρο dictiona- rium (Γαλλική dictionnuire 1539. Αγγλική dictionary 1520-30). η δε Γερμανική το Worterbuch (μετάφραση τού dictionarium) ήδη από τον Comenius το 1631. Τα λατινικά dictionarium (ενν. manuale «λεξικό εγχειρίδιο») και dictionarius (ενν. liber «λεξικό βιβλίο») πλάστηκαν στη μεσαιωνική Λατινική (από τη λ. dictio «λέξη» + -arius «-ικός»). για να απυδώσυυν το ελλην. *λεξικό.* Ήδη το 1225 ο Αγγλος Joannes de Garlandia χρησιμοποίησε τον όρο dictionarius για ένα λεξιλόγιο με κατάταξη κατά θέματα, ενώ τον 14ο αι. υ Γάλλος Pierre Bersuire συνέταξε λεξικό τής Αγίας Γραφής (Παλαιάς και Καινής Διαθήκης) επιγραφόμενο *Dictionurium morale uiriubquc tcsiamcnii (ΙΙΟΓκό λεξικό καθεμιάς από τις δύο Διαθήκες).* Κατά το dictionarium πλάστηκε αργότερα και τυ glossarium.

► *Λεξικογραφικό Επίμετρο (στο τέλος τού Λεξικού)*

λεξικογράφρση (η) -* λεξικογραφώ

λεξικογραφία (η) [1826| Ιχωρ. πληθ.} ΓΛΩΣΣ. η επιστήμη πυυ έχει ως αντικείμενο μελέτης τις αρχές και τις μεθόδους σύνταξης ενός λεξικού εφαρμόζοντας τα διδάγματα τής λεξικολογίας. - - **λεξικογραφι- κός,** -ή, -υ 11*889]. **λεξικογραφικ-ά /-ώς** 11874] επίρρ.

[ΕΙ ΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. Icxicographie]. **λεξικογράφος** (ο/η) Ιμτγν.) ο συντάκτης λεξικού, **λεξικογραφώ** ρ. αμετβ. 11805] {λεξικογραφείς... | λεξικογράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. συντάσσω λήμματα λεξικού 2. ασχολούμαι με τη λεξικογραφία. — **λεξικοΥράφηση** ΓΠ) (σημ. Ι). **λεξικολογία** (η) 11877] ΓΛΩΣΣ. υ κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης το λεξιλόγιο μιας γλώσσας σε όλα τα επίπεδα (εννυιολυγικό, σημασιολογικό, φωνολογικό, μορφολογικό. συντακτικό κ.λπ.). και τού οποίου τα διδάγματα εφαρμόζει η λεξικογραφία (βλ. κ. λ. *λέξη*). — **λεξικολόγος** (ο/η) 11878]. **λεξικολογικός,** -ή. -ό [1864 [. **λεξικολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

(εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. Icxicologie]. **λεξικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} γλΩΣΣ. η κωδικοποίηση πληροφοριών που χρειάζεται ο άνθρωπος στην επικοινωνία του με τη μορφή λεξικών σημασιών (π.χ. *δεντρ-, ουράν-, τρεχ-* κ.λπ.) κατ' αντιδιαστολή προς τη γραμματικοπυίηση (-ο στο *δέντρ-ο,* -οςστο *ουραν-ός. -ω* στο *τρέχ-ω* κ.ο.κ.. βλ. κ. λ. *γραμματικοποίηση).* **λεξικός,** -ή, -ό |μτγν.| αυτός πυυ σχετίζεται με τις λέξεις: *~ πλούτος ί μονάδα ι χαρακτηριστικό* £υν. λεκτικός.

λεξιλαγνεια (η) {χωρ. πληθ.} η ευχαρίστηση που αισθάνεται κάπυι- υς όταν χρησιμοποιεί εντυπωσιακές ή εξεζητημένες λέξεις. — **λεξι- λάγνος** (ο).

λεξιλόγιο (το) |1853| {λεξιλυγί-ου] -ων} **1.** το σύνολο των λέξεων μιας γλώσσας 2, το σύνολο το>ν λέξεων που χρησιμοποιεί κανείς (στον προφορικό ή τον γραπτό λόγο) ή ορισμένη κοινωνική ομάδα (επαγγελματικά, μορφωτικά, οικονομικά κ.λπ. προσδιορισμένη): *υποστηρίζεται ότι το ~ των σημερινών μαθητών τού ελ/^ηνικού γνμνασίου είναι περιορισμένο || ~ πλούσιο / φτωχό / επεξεργασμένο / υψηλού επιπέδου* 3. το σύνολο των περιγραφικών εννοκόν. των όρων μιας επιστήμης ή ενός επιστημονικού κλάδου ΣΥΝ. λεξικό 4. ο κατάλογος όρων. κυρ. άγνωστων ή δυσνόητων, που τοποθετείται στο τέλυς ενός έργου ή εκδίδεται αυτοτελώς: *~ τού Παλαμά* ΣΥΝ. γλωσσάριο. - **λεξιλογικός,** -ή,-ό [1886[. **λεξιλογικά** επίρρ. « -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *λεξικό.*

[πτυμ. Απόδ. τού γαλλ. vocabulaire]. **λεξιπενία** (η) {χωρ. πληθ.} το φαινόμενο κατά το οποίο ένα πρόσωπο ή μια κοινωνική ομάδα χρησιμοποιεί στον καθημερινό λόγο, και γε- νικότ. στην επικοινωνία, πολύ περιορισμένο αριθμό λέξεων και εκφραστικών μέσων (κυρ. λόγω άγνοιας).

ΙΕΤΥΜ. < *λέξη* + *πενία* «φτώχια» (βλ.λ.)}.

Λεονάρδος (ο) ανδρικό όνομα.

Ιετυμ. Μεταφορά τού ιταλ. Leonardo < μέσ. άνω γερμ. *Lewen-hart < ªΡΧ· Υ^ΡΜ-le(w)o (< λατ. leo «λέων») + hart «σκληρός»!, **λεονταρισμός** (ο) (ειρων.) η επίδειξη ψεύτικης, ανύπαρκτης ή άκαι- ρης παλληκαριάς. το να εμφανίζεται κανείς με επιθετικές ή ηρωικές διαθέσεις, όταν δεν υπάρχει ή έχει περάσει πια ο κίνδυνος: *ας αφή- σονμε τους - και ας εξετάσουμε νηφάλια την κατάσταση* συν. ψευ- τοπαλληκαριά.

λέοντας (ο) » λέων

λεόντειος, -ος, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με το λιοντάρι: *~ θάρρος* συν. λιονταρήσιος 2. ***λεόντειος εταιρεία*** η εταιρεία τής υποί- ας τα περισσότερα μέλη δεν μετέχουν στα κέρδη, αλλά στις ζημιές 3. ΙΑΙΤ. ***λεόντειο προσωπείο*** η παθολογική υπερτροφία τού προσώπου συν. λεοντίαση.

ΙΕΓΥΜ. αρχ. < *λέων, -οντος* (βλ.λ.). Η φρ. *λεόντειος εταιρεία* είναι μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. societc leonine (< νομ. λατ. societas leonina)], **λεοντή** (η) ί αρχ. Ι το δέρμα, το τομάρι τού λιονταριού· Φ\>. (μτφ.) **του *αφαιρέθηκε η λεοντή*** αποκαλύφθηκε ποιος πραγματικά είναι, ποιος είναι ο πραγματικός χαρακτήρας του (συνήθ. κατοπερος αυτού που εμφάνιζε), ποιες είναι οι πραγματικές του προθέσεις ή επιδιώξεις, **λεοντίαση** (η) [μτγν.| {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ιλιρ. το λεόντειο προσωπείυ (βλ. λ. *λεόντειος).* **λεοντιδεύς** (οj {λεοντιδ-έως] -είς. -έων} (λόγ.) μικρό λιοντάρι, λιο- νταράκι.

[ετυμ. μτγν. < *λέων, -οντος* + υποκ. επίθημα *-ιδεύς,* πβ. κ. *έρωτ-ιδενς*\. **λεοντόκαρδος,** -η. -ο [Ι8711 αυτός που έχει ψυχικό σθένος και γενναιότητα όμοια με τη σωματική δύναμη λιονταριού: *~ αγο)νιστής / πολεμιστής / ηγέτης / λαός* [[*Ριχάρδος* ο ~ (βασιλιάς τής Αγγλίας) συν. γενναιόψυχος, ηρωικός, ατρόμητος αμ. δειλός, ψοφοδεής. ολιγόψυ- χυς.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. lionheartj. **λεοντοκεφαλή** (η) [αρχ.| η διακοσμητική λίθινη ή χάλκινη κατασκευή. που έχει σχήμα κεφαλής λιονταριού και χρησιμοποιείται ως υδρορροή ή ως ρόπτρο στις πόρτες των σπιτιών. **λεοντόμορφος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει τη μορφή λιονταριού, **λεοπάρδαλη** (η) {λεοπαρδάλ-εις, -εων} μεγαλόσωμο σαρκοβόρο θηλαστικό τής Ν. Ασίας και τής Αφρικής με συνήθ. καστανόξανθο ή κίτρινο τρίχωμα και μαύρα στίγματα. Επίσης **λεόπαρδος** (υ) [μτγν.]. [ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < μτγν. *λεόπαρδος* (με την επίδραση τού αρχ. *πάρ*

δαλις) < *λατ.* leopardus < Ico (< αρχ. *λέων)* + pardus «αρσενικός πάνθηρας», *που* πιθ. προέρχεται από *το* αρχ. *πάρδαλις* (βλ.λ.)|. **λέπι** (το) {λεπ-ιού | -ιών} **1.** ζωολ. καθεμιά από τις μικρές πλάκες από κερατίνη ή άλλη οστέινη ουσία, που αλληλεπικαλύπτονται προστατεύοντας το δέρμα των ψαριών και των ερπετών, αλλά και ορισμένων θηλαστικών: *τα ~ τού ψαριού / τού φιδιού || βγάζω / καθαρίζω τα ~ τού ψαριού || το σώμα τον ήταν γεμάτο λέπια* ΣΥΝ. φολίδα · **2.** ιατρ. το μικρό κομμάτι επιδερμίδας που αποβάλλεται από το δέρμα σε περιπτώσεις δερματοπάθειας.
[ετυμ. < αρχ. *λέπιον,* υποκ. τού ουσ. *?^έπος* (που μαρτυρείται ως μτγν.) < *λέπω* «αποφλοιώνω, ξεφλουδίζω» < I.K. *lcp- «αποφλοιώνω, γδέρνω», πβ. αλβ. lapc, ρωσ. lapot0k «κουρέλι, ράκος» κ.ά. Ομόρρ. *λεπ- ίς (-ίδα). λεπ-ρός. λεπ-τός, λοπ-άς, /.ωπο-δύτης* (βλ.λ.) κ.ά.]. **λεπίδα** (η) **1.** το έλασμα κοφτερού οργάνου: *~ μαχαιριού / ξίφους / ξυραφιού* 2. (ειδικότ.) το ξυραφάκι: *ξυριστική μηχανή με δύο* ΙΕΤΥΜ. < *αρχ. λεπίς, -ίδος. υποκ.* τύ ουσ. *λέπος* "φλοιός, κέλυφος» (που μαρτυρείται ως μτγν.) < *λέπω* «αποφλοιώνω, ξεφλουδίζω» (βλ. λ. *λέπι)].*
λεπίδι (το) {λεπιδ-ιού | -ιών} η λεπίδα και (συνεκδ.) το μαχαίρι, το σπαθί· συχνά στη φρ. *πέφτει λεπίδι* / **περνάω από** *λεπίδι (κάποιον)* για περιπτώσεις σφαγής με μαχαίρι ή σπαθί: *αφού κατέλαβε την πόλη, πέρασε από λεπίδι όλους τονς προσκυνημένους.*
[ετυμ. < μτγν. *λεπίδιον.* υποκ. τού αρχ. *λεπίς, -ίδος* (βλ.λ.)|. **λεπιδόπτερο** (το) 118731 {λεπιδοπτέρ-υυ | -ων| έντομο τού οποίου οι πτέρυγες και το σώμα καλύπτονται από μικροσκοπικά λέπια (γνωστότερο είδος η πεταλούδα).
[F.ΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. Icpidoptcre|. **λεπιδωτός,** -ή,-ό |αρχ.[(για ερπετά και ψάρια) αυτός τού οποίου το σώμα είναι σκεπασμένο με λέπια ΣΥΝ. φολιδωτός, **λέπρα** (η) Ιαρχ.ί {χωρ. πληθ.} ιατρ. λοιμώδες νόσημα που προσβάλλει το δέρμα, το πρόσωπο (δημιουργώντας τν λεγόμενο «λεόντειο προσωπείο») και τα νεύρα στα άκρα. πρυκαλώντας σταδιακή σήψη των ιστών αλλιώς «νόσος τού Hansen». **λεπροκομείο** (το) 118601 το νοσοκομείο στο οποίο νοσηλεύονται άτομα που έχουν προσβληθεί από λέπρα.
[ετυμ. < *λεπρός* + *-κομείο* < αρχ. *κομώ* «φροντίζω» (βλ. κ. *-κομία)].* **λεπρός** (ο), **λεπρή** (η) πρόσωπο που έχει προσβληθεί από λέπρα ΣΥΝ. χανσενικός.
[ετυμ. αρχ. < *λέπω* «αποφλοιώνω, ξεφλουδίζω» (βλ. λ. *λέπι),* λόγω τής μορφής των δερματικών αλλοιώσεων που επιφέρει η λέπρα], **λεπτά** (τα) -► λεφτά
λεπταίνω κ. (λόγ.) **λεπτύνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λέπτυνα} ♦ (μετβ.) **1.** (για υλικά σώματα) κάνω κάτι λεπτό, μειώνω τον όγκο του: *ζήτησε από τον ξυλουργό* να *λεπτύνει την επιφάνεια τού τραπεζιού* αν ι. χον- δραίνω 2. (για πρόσ. ή ζώα) μειόνω το βάρος συν. αδυνατίζω, απι- σχναίνω 3. κάνω κάποιον να δείχνει αδύνατος, πιο λεπτός από όσο είναι: *σε λεπταίνει αυτή η φούστα* ♦ 4. (αμετβ.) (για πρόσ.) γίνομαι αδύνατος, χάνω κιλά: *?.έπτυνες στις διακοπές!* συν. αδυνατίζω αντ. παχαίνω. ιχολιο λ. *-αίνω.*
Ιετυμ. < αρχ. *λεπτύνω* (κατά τα μεταπλ. ρ. σε -αίνω, πβ. *μαθ-αίνω. παθ-αίνω) < ?.επτός\.* **λεπταίσθητος,** -η, -ο [1886| (λόγ.) **1.** αυτός που έχει λεπτά, ευγενικά αισθήματα για τους άλλους · 2. αυτός που έχει καλό γούστο, που διαθέτει υψηλή αίσθηση τού ωραίου. – **λεπταισθησία** (η) [1893J. **λεπτεπίλεπτος,** -η, -ο **1.** αυτός που είναι λεπτός στο σώμα συν. ντελικάτος, λεπτοκαμωμένος, λεπτοφυής 2. (κατ' επέκτ.) (α) αυτός που δεν έχει σκληραγωγηθεί, που είναι ευπαθής, όταν βρίσκεται υπό δύσκολες συνθήκες: *η δουλειά στην οικοδομή δεν είναι για τονς ~ νέους* συν. ευαίσθητος, μυγιάγγιχτος (β) λεπτοδουλεμένος, επεξεργασμένος λεπτομερώς: *πρέπει να πιάνεις με προσοχή τα ~ αντικείμενα* λντ. χονδροειδής.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *λεπτ(ο)-* + *έπι-* + *λεπτός* (επαναληπτικό σύνθ.)|. λεπτό (το) 1. το ένα εξηκοστό τής ώρας. που αντιστοιχεί σε εξήντα δεύτερα λεπτά (δευτερόλεπτα)· φρ. (α) *σε ένα / μισό λεπτό* σύντομα, αμέσως: *έρχομαι ~!* (β) στο *λεπτό* αμέσως, τάχιστα: *θα το ετοιμάσω ~!* (γ) *από λεπτό σε λεπτό* από στιγμή σε στιγμή: *~ θα φανεί* (δ) *χωρίς να χάσω λεπτό* χωρίς χρονοτριβή: *και ~ αρπάζω τον σάκο και το βάζω στα πόδια* (ε) *μισό λεπτό* ως παράκληση σε κάποιον για να μας περιμένει: *να σκεφτώ! || περιμένεις* · 2. γπωμ. μονάδα μετρήσεως των γωνιών και των τόξων που ισούται με το ένα εξηκοστό τής μοίρας (l^c = 60') · 3. (παλαιότ.) νομισματική μονάδα που ισούται με το ένα εκατοστό τής δραχμής: *η δεκάρα ήταν ένα νόμισμα αξίας δέκα λεπτών.* – (υποκ.) λεπτάκι κ. **λεπτούλι** (το) (σημ.Ι).
[ΕΤΥΜ, Ουδ. τού αρχ. επιθ. *λεπτός.* Η σημ. «I/60 τής ώρας» είναι ήδη μτγν.. όπως και η σημ. «1/60 τής μοίρας»], **λεπτό-** κ. **λεπτό-** κ. **λεπτ-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι το β' συνθετικό: **1.** είναι λεπτό: *λεπτό-φλουδος*2. έχει υποστεί λεπτή επεξεργασία, φροντίδα: *λεπτο-δουλειά* 3. έχει λεπτή συμπεριφορά: *λεπταίσθητος.*
ΙΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. *λεπτολογώ,* μτγν. *λε- πτομερής).* που προέρχεται από τν επίθ. *λεπτός].* **λεπτόγαιος,** -ος. -ο(ν) κ. **λεπτόγειος** (λόγ.) **1.** (για τόπους) αυτός που έχει λίγο έδαφος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν είναι εύφορος συν. άγονος. σχόλιο λ. *γη.*
[ετυμ.. < αρχ. *λεπτόγαιος / -γειος / -γεως* < *λεπτό-* + *-γαιος* < *γαΐα* «γη» (βλ. Κ. *γη)].*
λεπτοδείκτης (ο) [1891] {λεπτοδεικτών} ο μεγαλύτερος δείκτης τού ρολογιού, που δείχνει τα πρώτα λεπτά τής ώρας. **λεπτοδουλειά** (η) εργασία που γίνεται συνήθ. στο χέρι με ειδικά εργαλεία και η οποία διακρίνεται για την ιδιαίτερη λεπτότητα και ποιότητα τής κατασκευής της: *η μικρογραφία έχει εκπληκτική*
λεπτοδουλεμένος, -η. -ο αυτός που έχει δουλευτεί συνήθως στο χέρι με ειδικά εργαλεία, ιδιαίτερα επιδέξιο τρόπο και προσοχή στη λεπτομέρεια: *~ έπιπ?Μ / κέντημα / κόσμημα.* **λεπτοκαμωμένος,** -η, -ο αυτός που έχει λεπτή σωματική διάπλαση · αδύνατος συν. ντελικάτος, λεπτοφυής λντ. χοντροκαμωμένος,
λεπτοκαρυά {μεσν.] κ. **λεφτοκαρυά** (η) {λεπτοκαρυών} (λόγ.) η φουντουκιά.
λεπτοκάρυον (το) {λεπτοκαρύ-ου [-ων] (λόγ.) το φουντούκι.
(F.ΤΥΜ. < μτγν. *λεπτοκάρυον* < *λεπτό-* + *κάρυον* ·· καρύδι» (βλ.λ.)].
λεπτόκοκκος, -ος, -ο αυτός πυυ αποτελείται από λεπτούς κόκκους: *~ άμμος* ΣΥΝ. ψιλόκοκκος.
{ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. fine-grained], **λεπτολόγος,** -ος. -ο Ιαρχ.] **1.** (για πρόσ.) αυτός που μελετά τα πράγματα και στις πιο λεπτές τους διαστάσεις, με κάθε λεπτομέρεια ΣΥΝ. ακριβής, σχολαστικός 2. αυτός πυυ γίνεται αναλυτικά, με ακρίβεια και προσοχή στη λεπτομέρεια: *~ έρευνα[1] διάβασμα* ΣΥΝ. λεπτυμερής, αναλυτικός, εξονυχιστικός. – **λεπτολογικός,** -ή. -ό 11896J. **λεπτολογικ-ά / -ώς** επίρρ., **λεπτολογία** (η) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λεπτομερής.* **λεπτολογώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.| {λεπτολογείς... | λεπτολόγη-σα. -μένος} μελετώ (κάτι) εξονυχιστικά, σε κάθε του λεπτομέρεια: *ο δικαστής λεπτολογούσε πολύ την υπόθεση* ΣΥΝ. κοσκινίζω, ξεψαχνίζω, ψειρίζω, βασανίζω, ψιλολογώ. – **λεπτολόγημα** <το). **λεπτομέρεια** (η) [μτγν.j {λεπτομερειών} **1.** τυ πιο μικρό στοιχείο συνόλου, υπόθεσης, είδησης, έργου κ.λπ.: *τον ενδιέφερε η ουσία και όχι οι ~ || δίνω προσοχή στη ~ || η παραμικρή - σ' αυτό τον πίνακα είναι σημαντική || περιγράφω / διηγούμαι με λεπτομέρειες-* φρ. (α) ***με κάθε λεπτομέρεια*** αναλυτικά, με ακρίβεια: *μας διηγήθηκε το συμβάν ~* (β) ***μπαίνω σε λεπτομέρειες*** αρχίζω να συζητώ για τα δευτερεύοντα στοιχεία μιας υπόθεσης: *ας μη μπούμε σε λεπτομέρειες■* να *μείνουμε στα ουσιώδη!* (γ) ***κολλάω σε λεπτομέρειες*** ασχολούμαι επίμονα με επουσιώδη στοιχεία, χάνω τον χρόνο μου σε δευτερευούσης σημασίας θέματα: *μην κολλάς σε λεπτομέρειες■ υπάρχουν σοβαρά πράγματα να συζητήσουμε!* 2. ***λεπτομέρειες*** (οι) όλα τα πρόσθετα στοιχεία που ολοκληρώνουν τη γενική εικόνα για ένα θέμα. τα επιμέρους στοιχεία, τα καθέκαστα μιας υπόθεσης: *ζητούσε να μάθει λεπτομέρειες* jj *περισσότερες ~* σε *λίγο από τον ανταποκριτή μας* [j *για περισσότερες ~ απευθυνθείτε στο διπ/.ανό γραφείο* 3. στοιχείο ή μέρος ενός συνόλου (π.χ. ενός πίνακα ζωγραφικής) που παρουσιάζεται σε μεγέθυνση. σχολιο λ. *λεπτομερής.* **λεπτομερειακός,** -ή, -ό **1.** αυτός που γίνεται αναλυτικά, που εξετάζει και τις λεπτομέρειες: *~ έλεγχος / περιγραφή* ΣΥΝ. διεξοδικός, εκτενής 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει δευτερεύουσα σημασία ΣΥΝ. επουσκόδης. – **λεπτομερειακ-σ / -ώς** επίρρ. σχολιο λ. *λεπτομερής*
λεπτομερής, -ής, -ές {λεπτομερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· λεπτομερέστερος. -ατος} (λόγ.) αυτός που γίνεται αναλυτικά, που φθάνει στις λεπτομέρειες: *διενεργήθηκε ~ έλεγχος στα λογιστικά βιβλία τής επιχεί- ΡΠ[σ]ζ* II *~ περιγραφή των συμβάντων || ~ εξέταση ενός θέματος* (σε όλο το πλάτος και το βάθος του) || <3ίνω *~ οδηγίες* ΣΥΝ. διεξοδικός, αναλυτικός, εξονυχιστικός, σχολαστικός λντ. αδρομερής. – **λεπτομερώς** επίρρ. Ιμτγν.}. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
[ετυμ. μτγν. < *λεπτό-* + *-μερής* < *μέρος*{.

λεπτομερής: συνώνυμα. Η ενασχόληση με ένα θέμα / ζήτημα / υπόθεση μπορεί να προχωρήσει σε μεγάλη έκταση ή πλάτος (οριζόντια) ή να χθ)ρήσει σε μεγάλη έκταση ή βάθος (κατακόρυφα) ή και τα δύο. Το επίθ. **λεπτομερής** (που αρχικά σήμαινε «τον συγκείμενο από λεπτά μέρη, τον λεπτό», για να περάσει ήδη στην Αρχαία στη σημ. «λεπτολόγος, εξαντλητικός») καλύπτει και τις δύο διαστάσεις: την έκταση και το βάθος τής εξέτασης ενός θέματος. Την «οριζόντια», τρόπον τινά, εξέταση ενός θέματος σε όλη του την έκταση, σε λεπτομέρειες που αοορυύν στο πλάτος τής έννοιας. καλύπτουν κυρ. τα **εκτενής, εκτεταμένος** και **διεξοδικός** (< *διέξοδος'τ ο διεξοδικός* είναι αρχαίο και σήμαινε «εν εκτάσει», αντίθ. τού «δΓ ολίγων») και. τυ **ενδελεχής** (συνδέεται ετυμολογικά με το **δόλιχός** «μακρός» και σήμαινε κυρ. τον «ακατάπαυστο, αδιάπτωτο», προτού ψθάσει στη νεότερη σημ. «επιμελημένος, φροντισμένος. προσεκτικός»). Μιλώντας κανείς για *εκτενή / εκτεταμένη / διεξοδική / ενδε/.εχή έρευνα, εξέταση, θεώρηση* κ.τ.ό.. εννοεί την εξαντλητική σε έκταση *εξέταση, θεοφηση* κ.λπ. Τα υπόλοιπα συνώνυμα **αναλυτικός, εξονυχιστικός, σχολαστικός, εξαντλητικός, εμπεριστατωμένος** δηλώνουν μια εξέταση τού θέματος που προχωρεί κυρ. σε βάθος. Ας σημειωθεί ότι το αρχ. *εξονυχίζω* (αρχική σημ. «δοκιμάζω την απαλότητα ενός υλικού σύροντας το νύχι μυυ επάνω», από όπυυ «εξετάζω πρυσεκτικά», ήδη στην Αρχαία) έδωσε το νεότ. **εξονυχιστικός-** τυ αρχ. **σχολαστικός** («αυτός που αφιερώνει τον ελεύθερο χρόνο του στη μόρφωση, στη σπουδή», άρα «μορφωμένος, πεπαιδευμένος») εξελίχθηκε στη σημ. «λεπτομερής. εξαντλητικός των πάντων μέχρι υπερβολής»· τυ **εξαντλητικός** (δεκαετία τού) 890) είναι απόδοση τού γαλλ. exhaustif, - ive, προερχόμενο από το αγγλ. exhaustive, που ανάγεται στο λατ. exhaustus τού ρ. exhaurire «εξ-αντλο')» (ex + haurire) · το **εμπεριστατωμένος** (τού 1837) ανάγεται σε αμάρτυρο ρ. **εμπεριστατώ* με επι- τατ. σημ. λόγω τής διπλής πρόθεσης *εμ-περι-* (πβ. *εμπεριχαρής, εμπε- ρισπούδαστος* κ.τ.ό.). Τέλυς. τα **λεπτομερειακός** (νεότ. παράγωγο < **λεπτομέρεια)** και **λεπτολόγος** (αρχική σημ. «μειλίχιος, γλυκομίλητος») είναι παράλληλες σε σημ. λέξεις με το *λεπτομερής.*

λεπτόρρευστος, -η. -υ 118421 (για υγρά) αυτός πυυ περιέχει ελάχι

στες λιπαρές ουσίες και έχει αραιή ρυή ΑΝΤ. παχύρρευστος, πυκνόρρευστος.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. diinnflussigj. λεπτός, -ή. -ό **1.** (για πρόσ.) αυτός πυυ έχει αδύνατη σωματική διάπλαση, πυυ δεν είναι παχύς ιυν. αδύνατος, λιπόσαρκος, λιγνός λντ. παχύς, χοντρός 2. (συνεκδ.) αυτός που είναι ασθενικός στο σώμα, που έχει αδύνατη κράση συν. ευπαθής, ευπρόσβλητος **3.** αυτός πυυ είναι υπερβολικά ευαίσθητος και δεν αντέχει στις ταλαιπωρίες ΣΥΝ. λεπτεπίλεπτος. εύθραυστος, μη μου άπτου αντ. ανθεκτικός 4. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ευγένεια, κομψότητα, διακριτικότητα κ.λπ.: ~ *τρόποι συμπεριφοράς* || *άνθρωπος* ~ · *Φ\>*. (α) λεπτό γούστο η ανεπτυγμένη αίσθηση τού ωραίου συν. αβρός, καλλιεργημένος ΑΜ. χονδροειδής ίβ) ***λεπτά αισθήματα*** συναισθήματα που δείχνουν ευαισθησία, ευγένεια, σεβασμό: δεν *υπάρχει καμιά ιδιοτέλεια στις πράξεις* του, είναι *άνθρωΐπος με* ~ 5. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από εξυπνάδα και ευστροφία: - *ειρωνεία / χιούμορ / πνεύμα* 6. (για ήχο ή φωνή) αυτός που ηχεί απαλά και ευχάριστα ςυ\. γλυκός, απαλός 7. (για υφάσματα) αυτός πυυ έχει υφανθεί με απαλές κλωστές και μπορεί να φθαρεί εύκολα ·. ~ *μεταξωτό ύφασμα* συν. αραχνοΰφαντος 8. (για μυρωδιά) αυτός που μυρίζει ελαφρά: ~ *άρωμα* αντ. βαρύς

(για πράγματα) αυτός που δεν έχει μεγάλο όγκο (πάχος): ~ *χαρτί*

(για πράγματα) αυτός πυυ αποτελείται από πολύ μικρά κομμάτια, που έχει ψιλοκοπανιστεί ή ψιλοτριφτεί: ~ *ζάχαρη / άμμος* 11. (για υγρά) αυτός που περιέχει μικρή ποσότητα λιπαρών υυσιών ιυν. αραιός, υδαρής 12. (για εδάφη) αυτός που δεν έχει πολύ χώμα και, κατά συνέπεια, δεν είναι κατάλληλος για καλλιέργειες **13.** (μτφ.) ελάχιστος. παραμικρός, αυτός που μόλις διακρίνεται: *υπάρχει μια* ~ διαφορά *ανάμεσα στους δύο όρους* **14.** (μτφ.) αυτός που απαιτεί ιδιαίτερους χειρισμούς, προσεκτική αντιμετώπιση: *είναι* ~ *η θέση μου* || ~ *ζήτημα / υπόθεση* **15.** αυτός πυυ διακρίνεται από ακρίβεια και ευαισθησία: ~ *όργανα ι μηχανισμός* **16.** (μτφ.) ο εύθραυστος, αυτός που μπορεί εύκολα να διαταραχθεί: *υπάρχουν - ισορροπίες στις διακρατικές σχέσεις στη Μέση Ανατολή*. - λεπτά επίρρ.. (υποκ.) λεπτού- λης, -α, -ικο κ. λεπτούτοικος, -η. -ο.
[F.ΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. re-ρο-ίυ) < *λέπω* '«αποφλοιώνω, ξεφλουδίζω» <

Ε. *lcp-* «αποφλοιώνω, γδέρνω», πβ. αλβ. [ape. ρωσ. lapotok «κουρέλι. ράκος» κ.ά. Ομόρρ. */.έπ-ι(ον). λεπ-ρός. ?·.επ-ίς (-ίδα), λοκ-άς, λωποδύτης* (βλ.λ.) κ.ά. Το επίθ. */.επτόςείκε* αρχικώς τη σημ. «ψιλοκομμένο, αποφλοιωμένο κριθάρι», από όπου γενικεύθηκε η χρήση του προς δήλωση κάθε ψιλού, στενού αντικειμένου. Οι μτφ. χρήσεις ήδη αρχ.]. **-λεπτός,** -η. -ο β' συνθετικό που δηλώνει χρονική διάρκεια σε λεπτά τής ώρας: *σαραντάλεπτη ομιλία* || (το ουδ. ως ουσ.) *απούσιασε για ένα δεκάλεπτο.*
[ετυμ. Β'συνθ. τής Ν. F-λληνικής. το οποίο προέρχεται από το ουσ. *λεπτό].*
λεπτόσωμος, -η. -ο [μεσν.Ι αυτός που έχει λεπτό, καλλίγραμμο σώμα. χωρίς περιττά κιλά συν. αδύνατος, ντελικάτος. **λεπτοτέχνημα** (τυ) 118891 {λεπτοτεχνήμ-ατος | -ατα. -άτων} το αντικείμενο που είναι φτειαγμένο με πολλή προσοχή, με καλλιτεχνική ευαισθησία συν. καλλιτέχνημα, κομψοτέχνημα, αριστοτέχνημα αντ. βαναυσούργημα, κακοτέχνημα, **λεπτοτεχνία** (η) [1861 j {χωρ. πληθ.} η τέχνη τού να κατασκευάζει κανείς λεπτοτεχνήματα. - **λεπτοτεχνικός,**-ή.-ό. **λεπτότεχνος,** -η, -ο αυτός που είναι επεξεργασμένος με τέχνη, που είναι δουλεμένος με προσοχή και μαστοριά συν. ψιλοδουλεμένος αν γ. κακότεχνος.
λεπτότητα (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} **1.** η λεπτή και κομψή σωματική διάπλαση ΣΥΝ. ισχνοτητα, ολιγοσαρκία **2.** (μτφ.) η ευγένεια και η διακριτικότητα στη συμπεριφορά προς τους άλλους: *άνθρωπος με ~ στους τρόπους* συν. αβρότητα, τρόπυι, φίνέτσα. τακτ. **λεπτούργημά** (το) | Ι844J |λεπτουργήμ-ατος | -ατα. -άτων} (για αντικείμενο) αυτό που έχει δουλευτεί με μαστοριά, με δεξιοτεχνία, με προσοχή στις λεπτομέρειες ιυν. κομψοτέχνημα, **λεπτουργική** (η) [18711 η τέχνη κατασκευής λεπτουργημάτων, **λεπτουργός** (ο) ο τεχνίτης που δουλεύει με τέχνη αντικείμενα, ιδ. από ξύλο. — **λεπτουργία** (η) [μτγν.Ι. **λεπτουργικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι, **λεπτουργοί** ρ. |αρχ.) }-είς...}.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *λεπτουργώ (-έω)* (υποχωρητ.) < *λεκτουργής* < *λε- πτο-Ι·εργής* (με σίγηση τυύ -/ ·- και συναίρεση) < *λεπτό- + -Ρεργής < (Γ)έργον].*
λεπτοφλουδος, -η, -ο αυτός που έχει λεπτή φλούδα αντ. χοντρό- φλουδος.
λεπτοφυής, -ής, -ές {λεπτοφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· λεπτοφυέστ-ερυς, - ατος} (λόγ.) αυτός που έχει αδύνατη σωματική διάπλαση ΣΥΝ. μικρο- καμωμένος, λεπτοκαμωμένος αντ. σωματώδης, χοντροκομμένος, **λεπτοφυώς** επίρρ. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*
[ετυμ. μτγν. < *λεπτό-* + *-φυής* < *φύω*, πβ. *αύτο-φυής, εύ-φυής}.* **λέπτυνση** (η) |αρχ.| {-ης κ. -ύνσεως [-ύνσεις. -ύνσεων} **1.** η ενέργεια που απαιτείται για να γίνει κάποιυς/κάτι λεπτός και το αποτέλεσμά της: ~ *μεναλλικής πλάκας* 2. τυ αδυνάτισμα (βλ. λ. *λεπταίνω).* **λεπτύνω** ρ. ► λεπταίνο
λέπυρο (το) {λεπύρ-ου | -ων} βοτ. ο φλοιός που περιβάλλει τον καρπό των σιτηρών.
[F.ΤΥΜ. < μτγν. *λέπυρον* < θ. *λέπ-* (βλ. λ. *λεπ-τός, λέπ-ι)* τού αρχ. *λέπω* «αποφλοιώνω» + παραγ. επίθημα *-υρο-].* **λέρα** (η) {λερών} (καθημ.) **1.** η βρομιά, η ακαθαρσία: *κάποιοι αλητοτουρίστες φορούσαν παντελόνια γεμάτα* ~ ΣΥΝ. ρύπος λντ. καθαριότητα, πάστρα **2.** (συνεκδ.) η βρόμικη κηλίδα. ο λεκές **3.** (μτφ.-κακόσ.) πρόσωπο με κακή διαγωγή, πονηρός, απατεώνας: *μπλέχτηκε με μια - από τον Πειραιά* || *Πρόσεχε τον αυτόν! Fivai* - ΣΥΝ. παλιάνθρωπος. κακοήθης, χυδαίος.
[ετυμ. μεσν. < *λερώνω* (υποχωρητ.)).
Λερναία Ύδρα (η) **1.** μυθολ. νερύφιδο με εννιά κεφάλια, πυυ ζούσε στη λίμνη Λέρνη και το οποίο σκότωσε ο Ηρακλής, πραγματοποιώντας τον δεύτερο άθλο του 2. (μετωνυμ.) για να δηλωθεί ότι ένα κακό έχει πάρει τόσο μεγάλες διαστάσεις, ώστε όσα πλήγματα και αν του καταφέρει κανείς, αυτό επανεμφανίζεται ισχυρό: *η διαφθορά αποτελεί τη ~ τού Δημοσίου· είναι ένα πολυκέφαλο τέρας που δύσκολα καταπολεμείται.*
[ετυμ. < αρχ. *λερναΐος* < *Λέρνα,* αρχ. οικισμός τής ΝΑ. Αργολίδας, αγν. ετύμου. ΙΙ λ. *ΰδρα* (αρχ.) είχε τη σημ.« νερόφιδο» και προέρχεται από το αρχ. *ύδωρ].* **λερός,** -ή, -ό αυτός που είναι λερωμένος: ~ *πουκάμισο / σεντόνια* συν. ακάθαρτος, ρυπαρός, κηλιδωμένος λντ. καθαρός, αρρύπαντος, παστρικός.
[ετυμ. < μτγν. *όλερός* «ακάθαρτος, νυθευμένυς» (με απυβολή τού άτονου αρχικού φωνήεντος) < αρχ. *όλός* «μελάνι τής σουπιάς». από συμφυρμό των λ. *θολός* και *ορός* «υπόλειμμα γάλακτος». Κατ' άλλη άποψη, προέρχεται από *salos* (Ι.Η. *sal-*). πβ. λατ. saliva «σάλιο», αρχ. γερμ. salo κ.ά.|.
Λέρος (η) νησί των Δωδεκανήσοιν μεταξύ τής Καλύμνου και τής Πά- τμου. — **Λεριός** κ. (λόγ.) **Αέριος** (υ). **Λεριά** κ. (λόγ.) **Αέρια** (η).
ΙΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. < μτγν. επίθ. *λερός,* που ίσως συνδ. με τυ αρχ. *λερρός^λείος»* (< **λεΓαρ-ός).* Αν η ετυμυλογία αυτή είναι ορθή. τότε ίσως αποδόθηκε στη Λέρο κατ' αντιδιαστολή προς τη γειτονική απόκρημνη Κάλυμνο), **λερώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (λέρω-σ«. -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάποιον/κάτι) ακάθαρτο, βρόμικο: *λέρωσε τη μπλούζα του με σάλτσα* (j ~ γο *πάτωμα / τους τοίχους / τα χέρια μου / τα ρούχα μου* ΣΥΝ. βρομίζω, ρυπαίνω, λεκιάζω λντ. καθαρίζω· φρ. ***λερώνω τα χέρια μου*** διαπράττω (κάτι) κακό. παράνομο, ανήθικο κ.λπ.: <3εν *θα* λερώσω *εγώ τα χέρια μου κάνοντας παρανομίες»* (; *λέρωσε τα χέρια του με το αίμα τού αδελφού του* (βλ. λ. αίμα) 2. (μτφ.) σπιλώνω την τιμή. την υπόληψη (κάποιου), τον προσβάλλω ηθικά: *με το βαρύ παράπτωμά του λέρωνε* γο *όνομα τής οικογένειάς του* || *μακριά απ'αυτό το πρόσωπο■ όπου αγγίζει, /-ερώνει!* ΣΥΝ. ντροπιάζω, στιγματίζω ♦ 3. (αμετβ.) λερώνομαι, βρομίζω: *τα ανοιχτόχρωμα ρούχα λερώνουν εύκολα* 4. Λε- ***ρώνει!*** σε επιγραφές, για να προειδοποιείται το κοινό να μην αγγίζει μια βρόμικη ή φρεσκοβαμμένη επιφάνεια **5.** (μεσοπαθ. **λερώνομαι)** (για μωρό ή ηλικιωμένο) κάνω επάνω μου την ανάγκη μου. τα κάνω πάνω μου. — **λέρωμα** (τυ).
[ετυμ. μεσν. < *λερός* (βλ.λ.)|. **λεσβία** (η) Ιλεσβιών} η
ομοφυλόφιλη γυναίκα.
|κγυμ. αρχ. < *Λέσβος, από* όπου πιστευόταν πως προέρχεται η γυναικεία ομοφυλοφιλία, καθώς και άλλες σεξυυαλικές αποκλίσεις, μνημονευόμενες ήδη από τη μετακλασική εποχή|. **λεσβιάζω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.Ι Ιλε.σβίασα} (για γυναίκα) έχω ομοφυλοφι- λικές σχέσεις.
λεσβιακός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Λέσβο ή τους Λεσβίους · 2. αυτός που σχετίζεται με τη γυναικεία ομοφυλοφιλία: - *έρωτας / σχέση.* **λεσβιασμός** (ο) η γυναικεία ομοφυλοφιλία.
Λέσβος (η) **1.** νησί τού ΒΑ. Αιγαίου Πελάγους· αλλιώς *Μυτιλήνη* (βλ.λ.) 2. ***νομός*** *Λέσβου* νομός τού ΒΑ. Αιγαίου Πελάγους, που περιλαμβάνει το ομώνυμο νησί. τη Λήμνο και τον Αγιο Ευστράτιο με πρωτεύουσα τη Μυτιλήνη. — **Λέσβιος** (υ) [αρχ.). **Λέαβια** κ. (λόγ.) **Λεαβία** (η), **λεσβιακός,** -ή, -ό (βλ.λ.). σχολιο λ. *-ιος.*
|πτυμ. αρχ., αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο, όπως μαρτυρείται από την παρουσία στο νησί Πελασγών, καθώς και από την πληθώρα των αρχ. ονομασιών της: *Πελασγία, Μακαρία* «ευτυχής». *Ίμερτή* «ποθητή» και *Λασία* «δασώδης»!, **λέσι** (το) {λεσ-ιυύ | -κύν} **1.** το πτώμα ζιόου που αποσυντίθεται ΣΥΝ. ψοφίμι **2.** (συνεκδ.) η δυσοσμία, η βρόμα.
[ΠΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. Ιc^ < περσ. IaS «πτώμα»|.
Λεσόθο (τυ) {άκλ.} (αγγλ. Kingdom of Lesoiho = Βασίλειο τού Λεσό- θο) κράτος-θύλακος μέσα στη Ν. Αφρική με πρωτεύουσα τη Μασε- ρού, επίσημες γλώσσες την Αγγλική και τη Σεσότο και νόμισμα το λότι (πληθ. μαλότι).
[ηιύμ. < γλ. σεσότυ Lesotho. από το όνομα των αφρικανικών φυλών Sotho / Sothu (πληθ. Basufho), αγν. ετύμου, ίσως σημαίνουν απλώς «μαύροι, σκουρόχρωμυι»|.
λέσχη (η) {λεσχών} **1.** ο χώρος συζητήσεων και ψυχαγωγίας ομάδας ατόμων τού ίδιου επαγγέλματος, τής ίδιας κοινωνικής τάξης, παρόμοιων ασχολιών και ενδιαφερόντων: *φοιτητική / ορειβατική / στρατιωτική* ~ || *τα μέλη τής* ~ || - *των φίλων τού θεάτρου* ΣΥΝ. εντευκτήριο, κλαμπ 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που συχνάζουν στον χώρο αυτό: *όλη η - ήταν παρούσα* · 3. το κέντρο στο οποίο επιτρέπεται η χαρτοπαιξία: *έχασε τα λεφτά τον σε μια* tΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. -υπνωτήριο, αναπαυτήριο», < *%λέχ-σκα* (με προώθηση τής δασύτητας στη δεύτερη συλλαβή) < *λέχομαι* «ξαπλώνω, αναπαύομαι» (βλ. λ. *λεχώνα, λόχος),* που συνδ. με κελτ. lose «οκνηρός. νωθρός», αρχ. γερμ. lescan «σβήνω»|. **λετρασετ** (το) |άκλ.} τυιογρ. 1.η τυποποιημένη σειρά αυτοκόλλητων γραμμάτων αλφαβήτου, που επικολλώνται σε χαρτί 2. το σύστημα διαδοχικής επικολλήσεως γραμμάτων και συμβόλων από βιομη- χανοποιημένα αυτοκόλλητα αλφάβητα σε φύλλα.
[ΗΤΥΜ. < γαλλ. lettre-set < lettre «γράμμα» (< λατ. littcra') + set «σύνολο» (βλ. κ. *σετ)).* **λετρίνα** (η) {λετρινών} τυπογρ. το αρχικό γράμμα ενός κειμένου μεγάλων διαστάσεων με διακοσμητική εμφάνιση.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Icurine < ιταλ. Icttcrina, υποκ. τού lettcra «γράμμα» < ***λατ.*** JitteraJ.
λετρισμός (ο) υ αντιλεξισμός (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Icitrisme (< lottrc «γράμμα»)!, **λετσαρία** (η) Ιχωρ. πληθ.} (αργκό) **1.** βρόμικα ή κακόγουστα ρούχα: ***έχει μαζέψει στη ντουλάπα της όλη τη*** - 2. (συνεκδ.-περιληπτ.) πρόσωπα με βρόμικα ή κακόγουστα ρούχα: ***σ'αυτό το μαγαζί συχνάζει πολλή*** ~ ΣΥΝ. λέτσοι.
[ΕΤΥΜ. < ***λέτσος*** + παραγ. επίθημα ***-αρία,*** πβ. κ. ***αλητ-αρία).*** **λέτσος** (ο) **1.** πρόσωπο που έχει άσχημο ντύσιμο ή φορά βρόμικα ρούχα: ***ντρεπόταν να εμφανιστεί μπροστά στους ξένους ανθρώπους σαν*** ~ συν. ατημέλητος 2. (μτφ.) πρόσωπο που είναι άξιο να τυ περι- φρυνήσει κανείς, να τυ θεωρήσει ος κάτι ασήμαντο ΣΥΝ. ρεμάλι, σκουπίδι 3. (μτ<ο.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται με άσχημο τρόπο, που δεν διαθέτει λεπτούς τρόπους: ***μ' αυτό τον*** ~ ***βρήκες να κάνεις παρέα:*** συν. χοντράνθρωπος, αγενής, άξεστος, ακαλλιέργητος.
[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. Iczzo ''δυσωδία, κακοσμία» < olezzare «βρομώ, όζω» < μτγν. λατ. *oIidiarc < λατ. olidus «βρόμικος, κάκοσμος» ·].
Λεττονία (η) (λετ. Lutvijas Republica = Δημοκρατία τής Λεττονίας) κράτος τής ΒΛ. Ευρώπης στη Βαλτική Θάλασσα, πρώην Δημοκρατία τής Ε.Σ.Σ.Δ.. με πρωτεύουσα τη Ρίγα, επίσημη γλώσσα τη Λεττονική και νόμισμα το λατ Λεττονίας. – **Λεττονός** (ο), **Λεττονή** (η), **λετο- νικός,** -ή, -ό. **Λεττονικά** (τα).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Icttonie < λετ. Latvjja, αγν. ετύμου. όπως και το εθνω- νύμιυ Lett « Λεττονός »[. **λεύγα** (η) {λευγών} (παλαιότ.) **1.** μέτρο μήκους που ισοδυναμεί περί- που με 4 χιλιόμετρα **2.** ΝΑΥΤ. μονάδα μέτρησης ίση με I /20 μιας μοίρας μεσημβρινού μήκους που ισοδυναμεί με 3 μίλια ή ***5.556.5 μέτρα).*** [Ι·:ΤΥΜ. < λατ. leuga, γαλατική μονάδα μήκους, ίση με χίλια πεντακόσια ρωμαϊκά βήματα|.
λευίτης (ο) [ληπτών] **1.** Π.Δ. πρόσωπο που ανήκε στην εβραϊκή φυλή τού Λευΐ. η οποία ήταν αρμόδια για. τα λατρευτικά καθήκοντα των Ισραηλιτών **2.** υ Ισραηλίτης ιερέας.
[ετυ.μ. μτγν. < ***Λευΐ,*** όνομα τυ τρίτου γνιου τού ιακώβ, στους απογόνους τού οποίου ανατέθηκαν ιερατικά καθήκοντα. < εβρ. Lewi ««ένωση, προσκόλληση»), **λευϊτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Λευίτες **2.** *Λευϊτι- κό(ν)* (το) βιβλίο τής Π.Λ., το τρίτο βιβλίο τής Πεντατεύχου, το οποίο περιέχει τελετουργικές διατάξεις που α<οορούν στυ εβραϊκό ιερατείο. [ετυμ. < μτγν. ***λευϊτικόν*** < ***λευΐτης*** (βλ.λ.). Με αυτή την ονομασία προσδιόρισαν οι ιιβδομήκοντα (στη μετάφραση τής Π.Δ.) το τρίτο βιβλίο τής Πεντατεύχου, ενώ η εβρ. ονομασία είναι Waiyiqra «και κ*ά- λεσε...» από τα πρώτα λόγια τού βιβλίου}, **λεύκα** (η) [λευκών} πολύ ψηλό φυλλοβόλο δέντρο με ωοειδή φύλλα, άνθη σε κρεμαστές ταξιανθίες ιούλων και καρπούς που αποτελούνται από σπέρματα καλυμμένα από λευκό βαμβακώδες χνούδι, με μαλακό ξύλο, που χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία, την ξυλουργική» ττΙ χαρτοποιία κ.α.
[ΕΓΥΜ. < αρχ. ***λεύκη.*** θηλ. τού επιθ. ***λευκός*** (βλ.λ.). λόγω τού χρώματος τού δέντρου).
Λευκάδα (η) {-ας κ*. -ος} **1.** νησί των Κπτανήσων Β. τής Κεφαλλονιάς **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού και νομού ***(νομός Λευκάδας).***

Λευκαδίτης κ. (λόγ.) **Λευκάδιος** (Ο). **Λευκαδίτισα** κ. (λόγ.) **Λευκά- δια** (η), **Λευκαδίτικος,** -η. -ο.
(ΓΤΥΜ. < αρχ. ***Λεύκάςl Λευκαδία.*** ίσως από τον γυιο ***τού*** ικαρίου (πατέρα τής Πηνελόπης) ***Λευκάδιο*** ή. κατ' άλλη παράδοση, από το ακρωτήριο ***Λευκάτα*** (λόγω τού ότι ένας νεαρός ονόματι ***Λευκάτας*** πήδησε από εκεί στη θάλασσα, για να σωθεί από την καταδίωξη τού Απόλλωνα). Σε οποιαδήποτε περίπτωση, πρόκειται για παράγωγο τού επιθ. ***λευκός*** ή τού αρχ. ***/χύκη*** «λεύκα»].

Λευκάδα - **Αγία Μαύρα.** Το αρχαίο τοπωνύμιο **Λεύκας** στους όψιμους μεσαιωνικούς χρόνους (14ο αι.), ακολουθώντας τις περιπέτειες τού νησιού, ονομάστηκε και **Αγία Μαύρα** (από το λατ. αγιω- νύμιο Santa Maura), ονομασία η οποία διατηρήθηκε μέχρι τον 19ο αιώνα. Ο λεξικογράφος Σκαρλάτος Βυζάντιος στο ***Λεξικό ν τής καθ' ημάς ελληνικής δια/.εκτου (α:*** έκδ. 1835. σ. λξ') παρατηρεί ες αφορμής τής χρήσεως ξενικών τοπωνυμίων στην Ελλάδα: ***«Είς τον εξοστρακισμόν τούτον*** [ενν. των ξενικών τοπωνυμίων, έχοντας αναφέρει ως παραδείγματα τα ***Ναχιγές. Ιμλάκικα. Τζαφνρ-αγά, Δερβισ-τσελεπή, Ζερμπίτσα, Ιμάμ-τσαονση\ πρέπει 'να συμπερι- ληφΟούν και τα ονόματα όλων τών άγιωνύμων πόλεων και χωρίων 'μας. ές αιτίας τών όποιων κατήντησεν ή*** *Λεύκάς* ***Αγία Μαύρα, ώς άν εϊπη τις Ί) 'μερα νύκτα'».***

λευκάζω ρ. αμετβ. Ιμεσν.) {λεύκασα) (λόγ.) δείχνω άσπρος: ***τα νησιωτικά σπίτια λεύκαζαν από ασβέστη*** ΣΥΝ. ασπρίζω. - **λεύκασμα** (το).
λευκαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.[{λεύκα-να. -νθηκα. -σμένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) λευκό, του δίνω άσπρο χρώμα: ***επισκέφθηκε τον οδοντίατρο, για να του ?α'υκάνει τα δόντια || ?χυκασμένο ρύζι*** ΣΥΝ. ασπρίζω 2. (για ρούχα) αφαιρώ τους ρύπους και δίνω λάμψη από καθαριότητα ♦ **3.** (αμετβ.) γίνομαι λευκός, ασπρίζω: ***λεύκαναν τα μαλλιά τυυ.***
λευκάνθεμο (το) {λευκανθέμ-ου | -ων} είδος φυτών στο υποίο ανήκει η μαργαρίτα.
|Γ.ΤΥΜ. < μτγν. ***λευκάνθεμον*** < ***λευκ(υ)-*** + ***-άνθεμον< άνθυς,*** πβ. κ. ***χρν-σάνΟεμυ].***
λευκανθής, -ής. -ές [αρχ.] {λευκανθ-ούς [-εις ίουδ. -ή)| (για φυτό) αυτός πυυ έχει λευκά άνθη. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.***

λεύκανση (η) Ιαρχ.Ι {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} **1.** η διαδικασία για την απόκτηση λευκού χρώματος: *η ~ το)ν δόντι ών* ΣΥ Ν. άσπρισμα 2. (για ρούχα) το καθάρισμα από τη βρομιά 3. το σύνολο των χημικών κατεργασιών που αποσκοπούν στον αποχρωματισμό και στην απομάκρυνση ξένων υλών από προϊόντα τής κλωστοϋφαντουργίας και τής χαρτοποιίας: - *βαμβακιού / λινού / μαλλιού : μεταξιού* 4. ο αποχρωματισμός των λιπαρών ουσιών, που γίνεται για την εξασθένηση ή την εξαφάνιση τού ωυσικού τους χρώματος, **λευκαντήριο** (το) [18081 {λευκαντηρί-ου] -ων} εργαστήριο στο οποίο γίνεται λεύκανση ή αποχρωματισμός (νημάτων, χαρτιού, υφασμάτων).
λευκαντής [μτγν.Ι κ. **λευκαστής** (ο), **λευκάντρια** (η) {λευκα-ντριών} (σημ. Ι) 1. πρόσωπυ που είναι ειδικό στο να λευκαίνει ή να αποχρωματίζει διάφορα προϊόντα 2. η στερεή ή υγρή χημική ουσία που χρησιμοποιείται για τη λεύκανση ή τον αποχρωματισμό νημάτων. χαρτιών και υφασμάτων, **λευκαντικός,** -ή. -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τη λεύκανση: ~ *τέ:χνη / εργαλείο / μηχανή* 2. αυτός που επιφέρει λεύκανση, που είναι κατάλληλος για λεύκανση: ~ *ουσίες / ύλες* 3. *λευκαντικό* (το) η χημική ουσία πυυ χρησιμοποιείται για τη λεύκανση: *βάζω ~ στο πλυ- ντήριο.*
Λευκά Όρη (τα) οροσειρά τής Δ. Κρήτης στον νομό Χανιών αλλιώς *Μαδάρες* (οι).
λευκαρίτικος, -η, -ο αυτός που προέρχεται από τα Λεύκαρα τής Κύπρου· κυρ. ως χαρακτηρισμός για τα παραδοσιακά κεντήματα ιδιαίτερης τεχνοτροπίας που γίνονται εκεί.
[ετυ.μ. < τόπων. *Λεύκαρα* (με κατάλ. *-α* κατά τα ουδ.) < **λευκαρή* (μετακίνηση τόνου) < **λευκαυρή (με* έκκρουση του -ο-) < *Λευκά Όρη* \. **λεύκασμα** (τυ) »λευκάζω
λευκαστής (ο) ► λευκαντής
λευκαυγής, -ής. -ές |λευκαυγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· λευκαυγέστ-ερος, -ατος] (λόγ.) αυτός που εκπέμπει λευκό φως ή λευκή λάμψη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *λευκ(υ)-* + *-αυγής* < *αυγή* j.
Λευκή (η) Ιαρχ.] **1.** ΜΥΘΟΛ. νύμφη, κόρη τού Ωκεανού και τής Τηθύος

γυναικείο όνομα, **λεύκη** (η) |αρχ.] {λευκών} 1. η λεύκα · 2. ιαγρ. δερματική νόσος πυυ εκδηλώνεται με την εμφάνιση λευκών κηλίδων σε διάφορα σημεία τής επιδερμίδας.
λεύκινος, -η. -ο [αρχ.Ι αυτός που είναι κατασκευασμένος από ξύλο λεύκας: - *έπιπλα! κατασκευές.*
Λευκίππη (η) [αρχ.| γυναικείο όνομα.
Λεύκιππος (ο) {-ου κ. -ίππου} 1. μυθολ. (α) γυιος τού Ξανθίου. απόγονος τού Βελλεροφόντη (β) αδελφός τυύ Ύνδάρεω. πατέρας των Λευκιππίδων (Ιλάειρας, Φοίβης, Αρσινόης) 2. δάσκαλος τού Δημοκρίτου (5ος αι. π.Χ.), εισηγητής τής θεωρίας των ατόμων.
[ΕΙΥ.Μ. < αρχ. *Λεύκιππος* (αντί τυύ αναμενομένου * *Λεύχ-ιππυς,* από ψιλωτικές διαλέκτους) < *λευκ(υ)-* + *ΐππυς*\. **λευκό-** κ. **λευκό-** κ. **λευκ- / λευχ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι:1. κάτι.'κάποιος έχει λευκό χρώμα: *λευκο-ντυμένος.)ίλευκό-σαρκος. λευκ-ανθής 2.* ιαί ρ. κάτι σχετίζεται με τα λευκά αιμοσφαίρια: *λευχ-αιμία, λευκο-κύτταρο.*
|ΕΤΥ.Μ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής (πβ. αρχ. *λευκό-χρους. λευκ-ανθής*), που προέρχεται από το επίθ. *?.λευκός* και απαντά ως *λευχ-* προ δασυνομενου φωνήεντος (λ.χ. αρχ. *λευχ-είμων.*. λόγ. *Λευχαιμία)* \.
Λευκοθέα (η) ΜΥΘΟΛ. θαλάσσια θεότητα (βλ. λ. *Ινώ).*
(ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *λευκός* + *θεά* \. **λευκόθριξ** (ο) {λευκότρ-ιχος | -ιχες, -ίχων} (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει άσπρα μαλλιά: ~ *γέρυντας.*
Ιετυμ. αρχ. < *λευκό-* + *Ορίξ* (> *τρίχα)*\. **λευκοκυτταρικός,** -ή, -ό φυσιολ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τα λευκοκύτταρα ή ανήκει σε αυτά 2. *λευκοκυτταρικός τύπος* η εκατοστιαία αναλογία των διαφόρων ειδών λευκών αιμοσφαιρίων στο αίμα. [πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. leucocytairc}. **λευκοκύτταρο** (το) [1896| {λευκοκυττάρ-ου | -ων} ***φυσιοα.*** το λευκό αιμοσφαίριο, που καταπολεμά μολύνσεις, τραυματισμούς, παράσιτα και μολυσματικές ιώσεις.
]ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. leucocyte < leuco- « *λευκός)* + -cytc (< KiJroc)}.
λευκοκυτταρογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} φυσιολ. ο σχηματισμόν λευκών αιμοσφαιρίων, **λευκοκυττάρωση** (η) {-ης κ. -ιόσεως | χωρ. πληθ.} φυσιολ. η αύξηση τού αριθμού των λευκών αιμοσφαιρίων.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. leucocytose (βλ. κ. *λευκοκύτταρο)}.*
λευκοντυμένος, -η. -ο αυτός που είναι ντυμένος στα λευκά,
λευκοπενία (η) (χωρ. πληθ.} JATP. η παθολογική μείωση τού αριθμού των λευκοκυττάρων στο αίμα κάτω από το φυσιολογικό όριο.
[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. Icucopenio]. **λευκοπλάστης** (ο) {λευκοπλαστών} ΦΑΡΜ. η κολλητική ταινία, που χρησιμοποιείται για τη συγκράτηση επιδέσμου πάνω στο δέρμα, ί ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. JeucoplastJ.
λευκοπύρωση (η) 11885[|-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η θέρμανση (πύρωση) ενός σώματος -συνήθως μετάλλου- σε αρκετά υψηλή θερμοκρασία, ώστε αυτό να εκπέμπει λευκό φως: το *μεταλλικό σύρμα στους λαμπτήρες πυρακτώσεως. όταν διαρρέεται από ρεύμα, /,ευ- κυπυρώνεται. δηλ. αυξάνει τόσυ η θερμυκρασία του ώστε να εκπέμπει ?-ευκό φως.*
λευκόρροια (η) 11839] {λευκορροίων} ιλτρ. η μη φυσιολογική ροή

λευκού εκκρίματος, χωρίς αίμα, από το γεννητικό σύστημα της γυναίκας. – **λευκορροϊκός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. < *λευκό-* + *-ρροια* < *ρέω*. ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. leucorrheei.
Λευκορωσία (η) (λευκορωσ. Respublika Belarus = Δημοκρατία τής Λευκορωσίας) κράτος τής Α. Ευρώπης, πρώην Δημοκρατία τής Ε.Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα το Μινσκ, επίσημη γλώσσα τη Λευκορωσική και νόμισμα το λευκορωσικό ρούβλι. – **Λευκορώαος** (ο). **Λευκορω- σίδα** (η), **λευκορωικός,** -ή, -ό. **Λευκορωσικά** (τα).
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού λευκορωσ. Belarus. Εκφράζονται διάφορες απόψεις σχετικά με την ονομασία, αλλά είναι πιθ. να χρησιμοποιήθηκε απλώς κατ' αντιδιαστολή προς τη «Μαύρη Ρωσία», γειτονική περιοχή, τμήμα τής Ρωσικής Ομοσπονδίας], **λευκός,** -ή, -ό 1. αυτός που έχει το χρώμα τού χιονιού, τού γάλακτος: ~ *σεντόνι / πουκάμισο / μαλλιά / άλογο / περιστέρι / καρχαρίας I άρτος* Jj *τα - κουνέλια ι ποντίκια χρησιμοποιούνται ως πειραματόζωα* συν. άσπρος αν Γ. μαύρος· φρ. (α) *λευκό κρασί/ λευκός οίνος* το κρασί με κιτρινωπό χριόμα κατ' αντιδιαστολή προς το ροζέ και το κόκκινο (β) **λευκή** σημαία οποιοδήποτε άσπρο πανί χρησιμοποιείται σαν σημαία, για να δηλώσει ότι αυτός που τη φέρει παραδίδεται ή δεν έχει επιθετικούς σκοπούς (π.χ. ότι έρχεται για διαπραγμάτευση): *υψώ- νο)* - (γ) (μτφ.) *λευκός θάνατος* η ηρωίνη, γενικότ. τα ναρκωτικά: *θύματα τού* ~ (δ) *λευκή ψήφος (?^ευκή ψήφος.* Λουκιανός) (i) η ψήφος που αντιστοιχεί σε ψηφοδέλτιο πάνω στο οποίο δεν υπάρχει η παραμικρή ένδειξη και με την οποία δεν εκφράζεται προτίμηση σε κανέναν από τους υποψηφίους μιας εκλογικής αναμέτρησης (πβ. λ. *άκυρος)* (ii) (σε δικαστήριο) η αθωωτική ψήφος (ε) *λευκός γάμος* βλ. λ. *γάμος* (στ) *λευκή απεργία* μέθοδος διαμαρτυρίας των εργαζομένων, κατά την οποία προσέρχονται στην εργασία τους. χωρίς όμως να παράγουν έργο (ζ) ιιολιτ. **Λευκή** *Βίβλος* βλ. λ. *Βίβλος* (η) *λευκή κόλλα* η κόλλα (σελίδες) εξετάσεων, στην οποία ο εξεταζόμενος δεν έχει απαντήσει σε κανένα από τα ερωτήματα: *δίνω* ~(θ) *εν λευκώ* με πλήρη ελευθερία κινήσεων γι<χ λογαριασμό (κάποιου): *τον εξουσιοδότησαν να δια- πραγματευβεί - την πώληση τής εταιρείας* (ι) *Λευκός Οίκος* η κατοικία τού προέδρου των Η.Π.Λ. και συνεκδ. ο πρόεδρος των Η.Π.Λ. ως πολιτικός φορέας τής κυβερνητικής εξουσίας: *οι αποφάσεις τού* ~ (ια) *λευκό* **φως** το φως που αντιστοιχεί σε όλες τις ακτίνες τού ορατού φάσματος (ιβ) *λευκές νύχτες* οι φωτεινές νύχτες τού καλοκαιριού στις χώρες τού αρκτικού κύκλου: *οι ~ τής Αγίας Πετρούπολης* (ιγ) *λευκή ισοπαλία* βλ. λ. *ισοπα?.ία* (ιδ) *λευκός χρυσός* κράμα χρυσού αργυρόλευκου χρώματος, που χρησιμοποιείται στην κοσμηματοποιία (ιε) *λευκά είδη* υφασμάτινα είδη για οικιακή χρήση (πετσέτες, τραπεζομάντηλα. σεντόνια κ.λπ.) (ιστ) **Λευκός** *Πύργος* κυκλικός πύργος, ιστορικό μνημείο και σύμβολο τής Θεσσαλονίκης, χτισμένο μετά την άλωση τής πόλης από τους Τούρκους το 1430 **2.** (μτφ.) αυτός που δεν βαρύνεται με νομικά ή ηθικά παραπτώματα: ~ *παρελθόν/ ποινικό μητρώο* ΣΥΝ. αγνός, άσπιλος, αθώος· φρ. **Λευκή** *μαγεία* η μαγεία που επικαλείται δυνάμεις τού καλού ή αποσκοπεί στο καλό κάποιου αν γ. μαύρη μαγεία 3. (για πρόσ.) αυτός που ανήκει στην ανθρώπινη φυλή που έχει ανοιχτόχρωμη επιδερμίδα· κυρ. ως ουσ. κατ' αντιδιαστολή προς τους μαύρους, τους ερυθρόδερμους, τους Λσιάτες τής Απω Ανατολής («κίτρινους»), τους μελαμψούς κ.λπ.: *στη Ν. Αφρική κυβερνούσε η ~ μειοψηφία* || (συνεκδ.) - *επιδερμίδα* || (ως ουσ.) *το καθεστώς φυλετικών διακρίσεων είχε επιβάλει προνομιακή μεταχείριση για τους* −1| (ως επίθ.) « *τι έχουν να χωρίσουνε λευκοί και νέγροι εργάτες*» (Γ. Νεγρεπόντης) || «*στις ΗΠΑ, μαύροι, ισπανόφωνοι. άτομα με ειδικές ανάγκες, γυναίκες πολεμούν εναντίον εκείνου που αποκα- λούν ''κυριαρχία τού ~ άνδρα*"» (εφημ.) Α.ΝV. έγχρωμος- φρ. (συνεκδ.) *εμπόριο λευκής σαρκός* βλ. λ. *εμπόριο* **4. Λευκό** (το) (α) το ίδιο το χρώμα τού χιονιού, τού γάλακτος: *το ~ συμβο/άζει την αγνότητα* συν. άσπρο (β) η λευκή ψήφος (βλ. παραπάνω. ΦΡ.): *στις εκλογές θα ρίξω / Θα ψηφίσω* ~ **5.** *λευκά* (τα) τα ασπρόρουχα (βλ.λ.): *σε ποια θερμοκρασία πλένεις τα* **6.** φυσιολ. **Λευκό** *αιμοσφαίριο* το λευκοκύτταρο (βλ.λ.) · **7.** ΑΣΤΙΌΧ. *λευκός νάνος* τελικό στάδιο αστέρα μικρής μάζας· οι αστέρες αυτοί είναι αμυδροί. με μάζα 0,5 τής ηλιακής και διάμετρο 0,5-4 τής διαμέτρου τής Γης · **8.** ιστ. *Λευκοί* (οι) κ. *Λευκός Στρατός* ο στρατός που συγκροτήθηκε μετά την έκρηξη τής Οκτωβριανής Επανάστασης στη Ρωσία από αξιωματικούς πιστούς στο τσαρικό καθεστώς και ο οποίος ηττήθηκε από τον Κόκκινο Στρατό στον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε.
1UΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. rc-u-ko) < Ι.Ε. **leuk- '<φωτεινός. λαμπρός»,* πβ. σανσκρ. roca- «λαμπρός», λατ. lux «φως» (> ισπ. luz). lumen «λυχνάρι» (> γαλλ. lumierc «φως»), αρχ. γερμ. loh «ξέφωτο». λατ. luna «σελήνη» (< **leuk-sna*) κ.ά. Ομόρρ. *λύχνος* (< **luk-sno-*). Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *λευκή σημαία* (< αγγλ. white flag), *λευκή κόλλα* (< γαλλ. feuille blanche), *λευκός γάμος* (< γαλλ. mariage blanc), *εν λευκώ {*< γαλλ. (donner) cane blanche). *Λευκός Οίκος* (< αγγλ. White House), *λευκός νάνος* (< αγγλ. white dwarf) κ.ά.]. **λευκοσίδηρος** (ο) (1870] {λευκοσιδήρ-ου | -ων, -ουσί το λεπτό έλασμα από μαλακό χάλυβα, που έχει επιστρωθεί με κασσίτερο ΣΥΝ. τενεκές.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fer blanc). **λευκότητα** (η) Ιαρχ.) Ιχωρ. πληθ.) **1.** το να είναι κάτι λευκό, άσπρο: *η ~ τού χιονιού / των ρούχων 2.* (μτφ.) η αγνότητα: *η ~ τής ψυχής.* **λευκόφαιος,** -ος, -ον Ιμτγν.) (λόγ.) αυτός που έχει σταχτί χρώμα· φρ. **λευκόφαιος** *παγετός ο* πάγος που επικά'θηται σε επιφάνεια αντικειμένων εκτεθειμένων στον ελεύθερο αέρα (λ.χ. στο γρασσίδι, στα φύλλα των δέντρων κ.λπ.). **λευκοφόρος,** -ος/-α, -ο Ιμτγν.) αυτός που είναι ντυμένος στα άσπρα ΣΥΝ. ασπροφορεμένος. - ‥⋯ -∴ .
λευκοφορώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.) Ιλευκοφορείς...} λευκοφόρε-σα, -μένος) φορώ λευκά ενδύματα συν. ασπρυφορώ. (λόγ.) λευχειμονώ λντ. μαυροφορώ.
λευκόχρους, -ους. -ουν Ιλευκόχρο-ος | -οες, -όων) (λόγ.) αυτός που έχει λευκό χρώμα.
[ετυμ. αρχ. < *λευκό-* + *-χρους* < *χροιά].* **λευκόχρυσος** (ο) Ιμτγν.) χημ. αργυρόχρωμο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ρι) που ανήκει στα ευγενή μέταλλα και χρησιμοποιείται ως καταλύτης καθώς και στη φαρμακευτική και την κοσμηματοποιία (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΙΙΙΝ). **λεύκωμα** (το) {λευκώμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** το τετράδιο στο οποίο γράφουν αναμνηστικά ποιήματα, σκέψεις και γνωμικά οι φίλοι τού κατόχου του · 2. το βιβλίο στο οποίο συγκεντρώνονται φωτογραφίες, εικόνες τόπων ή προσώπων, γραμματόσημα κ.ά.: ~ *με νησιωτικά τοπία* || *ιστορικό και μουσικό ~ των τελευταίων δεκαετιών* συν. άλμπουμ · 3. ιατρ. η λευκή κηλίδα που σχηματίζεται στην κερατοειδή τού ματιού από τραυματισμό ή παθολογική αιτία · 4. χημ. πρωτεΐνη με διατροφική αξία 5. (ειδικότ.) το ασπράδι τού αβγού · 6. η παρουσία λευκωματίνης στα ούρα (βλ. λ. λευκωματουρία). · λευκωματι- **κός,** -ή, -ό [μτγν.].
Ιπτυμ. αρχ. < */.ευκώ (·όω)*< *λευκός.* Για τη σημ. «τετράδιο» βλ. λ. *άλ~ μπουμ* \.
λευκωματίνη (η) Ιχωρ. πληθ.} χημ. υδατοδιαλυτή πρωτεΐνη ζωικής προέλευσης.
Ιείύμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. albuminel. **λευκωματοειδής,** -ής, -ές 1.18631 {λευκωματοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει στη σύστασή του με πρωτεΐνη (αζωτούχο κυτταρική ουσία).
λευκωματουρία (η) [18791 {χωρ. πληθ.} ιατρ. η εμφάνιση λευκωματίνης στα ούρα. σύμπτωμα νεφρικών διαταραχών.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. albuminurie (νόθο σύνθ.)]. **λευκωματουχος,** -ος/-α. -ο 11884| αυτός που περιέχει πρωτεΐνες: ~ *ουσίες / τροφές.* Επίσης
λευκωματώδης, -ης. -ες Ιαρχ.].
[ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. albumiiieux|.
Λευκωσία (η) η πρωτεύουσα τής Κύπρου.
Ιγ.ιύμ. μεσν. τοπωνύμιο για την πόλη που βρισκόταν στο αρχ. ελληνικό βασίλειο τής Λήδρας. Σύμφωνα με την παράδοση, η πόλη έλαβε το όνομά της από* τον *Αεΰκο.* γυιο τού βασιλιά τής Λιγύπτου Πτολεμαίου Α, ο οποίος την ανακαίνισε. Κατ' άλλη εκδοχή, ανάγεται στην επιγραφή *λευκή ούσία* (με αναφορά σε κτηματική περιουσία έτοιμη για θερισμό). Αξίζει να σημειωθεί ότι η ονομ. *Λευκουσία* απαντά ήδη από τον 6ο αι. μ.Χ. Ο τ. Nicosia, με τον οποίο είναι διεθνώς γνωστή η πόλη. οφείλεται σε παρετυμολογία προς τη λ. *νίκη* |.
Λεύτερης (ο) ·■♦ Ελευθέριος
λευτεριά (η) Ιμεσν.] (λαϊκ.-εκφραστ.) η ελευθερία · φρ. **καλή** ***λευτεριά!*** ευχή σε έγκυο γυναίκα, για να γεννήσει καλά. **λεύτερος,** -η. -ο |μεσν.[ελεύθερος. ^ σχολιο λ. *άγαμος, βρίσκω, ελεύθερος, συγκοπή.* **λευτέρωμα** (το) η απελευθέρωση,
λευτερώνω ρ. -* ελευθερώνω
λευχαιμία (η) 11879] Ιλευχαιμιών} ιλτρ. ασθένεια που χαρακτηρίζεται από την υπερβολική αύξηση τού αριθμού των λευκών αιμοσφαιρίων και που εκδηλώνεται με διόγκωση τού σπλήνα και τού ήπατος. αναιμία, αδυναμία και σοβαρή κατάπτωση τού οργανισμού, οδηγώντας τελικά στον θάνατο. σχολιο λ. *γλυκαιμία.*
[είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. Jeucemie < leuc- « *λευκός)* + -emic (< αίμα)
λευχαιμικός, -ή. -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στη λευχαιμία **2.** αυτός που πάσχει από λευχαιμία, **λευχειμονώ** ρ. αμετβ. ίλευχειμονείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) φορώ λευκά ρούχα ΣΥΝ. ασπροφορώ αντ. μελανειμονώ, μαυροφορώ. πενθηφορώ.
Ιετυμ. < αρχ. *λευχειμονώ (-έω)* < *λευχ-* (< *λευκ(ο)-)* + *-ειμονώ* < *είμα* «ένδυμα» < **Τέσ-μα* < *εννυμι* «ντύνω, ενδύω» *(< *Ρέσ-ν\)-μι)].* **λευχείμων** (ο/η)]λευχείμ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (λόγ.) πρόσωπο που φορά λευκά ενδύματα συν. ασπροφορεμένος.
[ητυμ. μτγν. < αρχ. *λευχειμονώ* (υποχωρητ.), βλ.λ.|. **λεφούσι** (το) ασύντακτο πλήθος: *τούρκικο ~*| | (μτ<ο.) ~ *οι ακρίδες.* ΙΠΤΥΜ. Αγν. ετύμου. Η άποψη περί τουρκικής προελ. τής λ. δεν επιβεβαιώνεται].
λεφτά κ. **λεπτά** (τα) τα χρήματα ή η χρηματική περιουσία: *είχε πολλά* ~ Ι) *βγάζω / κερδίζω* - |] *έδωσαν ένα σωρό - για βιβλία* |[*τον παντρεύτηκε για τα - του*\\ *πετούσε τα - του σε ανούσιες διασκεδάσεις* || *σκορπίζει τα ~ του δεξιά κι αριστερά* || *αυτή η δουλειά έχει εύκολα και σίγουρα ~* || *τα ~ του πάνε όλα στα νοίκια και τα καθημερινά έξοδα*■ φρ. (α) ***λεφτά με (την) ουρά / με την οκά / με το τσουβάλι / με τη σέσουλα*** *i* ***με το καντάρι*** κ. ***τρελά λεφτά*** πάρα πολλά χρήματα: *βγάζω* - (β) ***πιάνουν τόπο τα λεφτά μου*** αξιοποιούνται, χρησιμοποιούνται σωστά τα χρήματά μου (γ) ***κάνω λεφτά*** αποκτώ περιουσία, πλουτίζω: *έκανε λεφτά στην Αμερική* (δ) **τα λεφτό** ***πάνε στα λεφτά*** για περιπτώσεις στις οποίες ένας πλούσιος κερδίζει (από τύχη) ακόμη περισσότερα ή όταν δύο πλούσιες οικογένειες ενώνουν τις περιουσίες τους (λ.χ. με γάμο των παιδιών τους) (ε) **πετσω / σκορπίζω** ***λεφτά στον αέρα*** ξοδεύω λεφτά άσκοπα, χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα (στ) ***πεταμένα λεφτά*** για ακριβή αγορά προϊόντος, το οποίο δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες τού αγοραστή: *όλα αυτά* που *πήρες είναι ~ · αε μερικούς μήνες θα θέ/^ουν επισκευή* (ζ) ***(τώρα) τα πιάσαμε τα λεφτά μας!*** ως σχόλιο όταν βρεθεί κάποιος σε δύσκολη κατάσταση ή σε μεγάλη αμηχανία. ΣΧΟΜΟ λ. *χρήμα.*
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *λεπτόν* (ενν. *νόμισμα),* βλ. λ. *λεπτός].* ■■ ·*' : · ·

λεφτάς (ο) {λεφτάδες}. **λεφτού** (η) Ιλεφτούδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που διαθέτει πολλά χρήματα ΣΥΝ. πλούσιος, (λαϊκ.) παραλής ανγ. φτωχα- δάκι, μπατίρης.
λεφτοκάρυ (το) |μεσν.J {λαϊκ.} ο καρπός τής λεπτυκαρυάς, το φουντούκι.
λεφτοκαρυά (η) -»λεπτοκαρυά
λεφτουδάκια (τα) {χωρ. γεν.} (εκφραστ.) μικρυποσά που έχουν εξοικονομηθεί με κόπο: *είχε κάποια ~ στην άκρη για τις έκτακτες ανάγκες τής οικογενήάς τον.* Κπίσης **λεφτούλια** κ. **λεφτάκια.**
Ιετυμ. < *λεφτά* + υποκ. επίθημα *-ουδάκια].* **λέχθηκα**
ρ. * λέγω
λεχούδι (το) {λεχουδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το νεογέννητο βρέφος.
[ετυμ. < *λεχώ* (βλ. λ. *λεχώνα)* + υποκ. επίθημα *-ούδι].* **λεχρίτης** (ο) {λεχριτών},
λεχρίτισσα (η) {δύσχρ. λεχριτισσών} (υβριστ.) **1.** πρόσωπο τιποτένιο, ανήθικο ΣΥΝ. παλιάνθρωπος **2.** πρόσωπο που προκαλεί αηδία, βρομιάρης.
[ΚΤΥΜ. < αρχ. *λέχριος*«λοξός, ανάποδος», αβεβ. ετύμου, πιθ. < **λέκ-σ- ρ-ιος,* που ίσως συνδ. με το επίθ. *? ·.οξός* ή με τις «γλώσσες» τού Ιισυ- χίου *λεκροί, λικροί' οί οζοι τών έλαφείων κεράτων].* **λεχώνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η γυναίκα που έχει πρόσφατα γεννήσει και πρέπει να παραμείνει στο κρεβάτι ή, σύμφωνα με λαϊκές αντιλήψεις, κλεισμένη στο σπίτι για σαράντα ημέρες 2. (μτφ.) άνθρωπος οκνηρός, ξαπλωμένος στο κρεβάτι.
|γ.τυμ. μεσν. < αρχ. *λεχώ* < *λ'έχρς* «κρεβάτι, ανάκλιντρο» < Ι.Ε. **lcgh-* «τίθεμαι, κείμαι», πβ. αρχ. ολαβ. loic «κλίνη», βουλγ. I0ze «κρεβάτι», λατ. lcctus (> γαλλ. Iit), γοτθ. ligan «ξαπλώνω», γερμ. liegcn. αγγλ. lie κ.ά. Ομόρρ. *λέκ-τρο(ν)* «κρεβάτι», *λόχ-ος. λόχ-μη. λοχ-εία* κ.ά.}. **λεχωνιά** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η περίοδος των σαράντα ημερών που ακολουθεί τον τοκετό· η λοχεία (βλ.λ.). **λέω** ρ. **■ λέγω
Λεωκράτης (ο) {-η κ. -ους) αρχαίος Αθηναίος στρατηγός κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο.
JFTY.M. αρχ.. αρχική σημ. «ο εξουσιαστής τού λαού». < *λεώς* (βλ. λ. *λαός)* + *-κράτης* < *κράτος*|.
Λέων (ο) {Λέοντ-ος, -α} **1.** όνομα ιστορικών προσώπων τής αρχαίας Κλλάδας, αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας και παπών τής Ρωμαιοκαθολικής, καθώς και Βυζαντινών αυτοκρατόρων *(~ ΣΤ'ο Σοφός)* · **2.** αστρΟν. αμφιφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου 3. αστρΟλ. τυ πέμπτο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο μεταξύ 27/7-22/8. **4.** (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου **5.** ανδρικό όνομα.
Ι ΐΐΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *λέων* (βλ.λ.)]. **λέων** (ο) {λέ-οντος. -οντα [-οντες, -όντων} (λόγ.) **1.** το αρσενικό λιοντάρι· φρ. (α) **εξ *όνυχος τον λέοντα*** βλ. λ. *όνυχας* (β) ***η μερίδα του λέοντος*** το μεγαλύτερο μερίδιο: *πήρε τη - από την κληρονομιά τού θείου του* (γ) **Λάκκος *των λεόντων*** βλ. λ. *λάκκος* **2.** (μτφ.) πρόσωπο που διακρίνεται για τη σωματική του δύναμη και τη γενναιότητά του ΣΥΝ. ανδρείος, άφοβος, τολμηρός· φρ. **ένας *αλλά λέων*** *(ένα* άλλά *λέοντα,* Αίσωπος) για πρόσωπο που, αν και είναι μόνο του, αντιμετωπίζει με επιτυχία τις δύσκολες καταστάσεις 3. ***θαλάσσιος λέων*** φώκια με χαυλιόδοντες, που ζει στον Ειρηνικό Ωκεανό και έχει την ικανότητα να κινείται και στη στεριά. Επίσης **λέοντας** [μεσν.]. (Βλ. κ. λ. *λέαινα).*
ΙΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. ανθρωπωνύμιο re-wo «Λέων») < **λέΗουτ-,* αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η σύνδεση με σημιτ. όρους. πβ. εβρ. lav i, ακ- καδ. labbu, αιγυπτ. labu, πράγμα που παραμένει αναπόδεικτο, ενώ η ετυμολόγηση βάσει τού σανσκρ. rduri. rurali «βρυχώμαι» δεν *ευστα-* θεί. Μέσω τού λατ. leo η λ. πέρασε σε πολλές ευρωπ. γλώσσες, πβ. αγγλ. κ. γαλλ. lion, γερμ. Lowe, ρωσ. lev κ.ά. Στον μύθο τού Αισώπου *Λέαινα καί ἀλώπης* αναφέρονται τα εξής: *Λέαινα όνειδιζομένη υπό ἀλώπεκος έπι τω διά παντός ένα τίκτειν ένα. έφη. ἄλλα λέοντα.* Η φρ. *μερίδα του λέοντος* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. la pari du lion |.
Λεωνίδας (ο) **1.** όνομα βασιλέων τής αρχαίας Σπάρτης με γνωστότερο τον Λεωνίδα Α'(508-480 π.Χ.). που πολέμησε κατά των Περσών επί κεφαλής των τριακοσίων Σπαρτιατών και έπεσε στη μάχη των Θερ- μοπυλιών (480 π.Χ.) **2.** ανδρικό όνομα.
[ΗΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < λέων(βλ.λ.)|.
Λεωσθένης (ο) {-η κ. -ους} αρχαίος Αθηναίος στρατηγός κατά τον Λαμιακό Πόλεμο (323-322 π.Χ.).
[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «το σθένος τού λαού», < *λεώς* (βλ. λ. *λαός)* + *-σθένης* < *σθένος* (πβ. κ. *Δημο-σθένης)*\. **λεωφορειατζής** (ο) (λεωφορειατζήδες) (λαϊκ.- προφορ.) οδηγός λεωφορείου.
U'-TYM; < *λεωφορείο* + *-ατζής,* κατά τα *φορτηγατζής, μπετατζής* κ.τ.ό. |.
λεωφορείο (το) **L18631** μεγάλο αυτοκίνητο με πολλές θέσεις για επιβάτες. που χρησιμοποιείται ως μέσο μαζικής μεταφοράς εκτελώντας συγκεκριμένα δρομολόγια μέσα στην πόλη *(αστικό ~)* ή από πόλη σε πόλη *(υπεραστικό ~)* σε τακτά, κατά κανόνα, χρονικά διαστήματα (πβ. λ. *πούλμαν): σχολικό ~* || *ηλεκτροκίνητο -* ίτο τρόλεϊ) || *σταθμός υπεραστικών ~*· φρ. (α) ***πράσινο λεωφορείο*** λεωφορείο που συνδέει τον Πειραιά με την Αθήνα αλλά και γύρω περιοχές: *απεργούν οι εργαζόμενοι στον η? ·.εκτρικό σιδηρόδρομο και στα ~* (β) ***υποαστικό λεωφορείο*** μικρό ευέλικτο λεωφορείο μικρής χωρητικότητας, που εκτε- λεί δρομολόγια στο κέντρο των πόλεων αλλιώς *μινιμπάς* (γ) ***διαστημικό λεωφορείο*** διαστημικό όχημα, το σχήμα τού οποίου είναι όμοιο με τού αεροπλάνου, ώστε να μπορεί να προσγειωθεί σε κανονικό διάδρομο προσγειώσεως και να πετάξει στην ατμόσφαιρα, ενώ κατά τη φάση τής εκκίνησης συνδέεται εξωτερικά με δεξαμενή καυσίμων πυ ραύλων και δύο πρόσθετους βοηθητικούς πυραύλους πυυ μπορούν να ξαναχρησιμυπυιηθούν χρησιμοποιείται δε ως μεταφορικό μέσο για τη σύνδεση τής Γης με διαστημικό σταθμό. — (υποκ.) **λεωφορειάκι** (το), (μεγεθ.) **λεωφορειάρα** (η), **λεωφορειακός,** -ή, -ό.
| ΗΤΥΜ. < *λεωφόρος* (βλ.λ.), απόδ. τού γαλλ. bus. συγκεκομμένος τ. τού λατ. omnibus «για όλους», δοτ. πληθ. τού επιθ. omnis «όλος»[. **λεωφορειόδρομος** (ο) {λεωφυρειοδρόμ-ου { -ων, -ους} τμήμα δρόμου που προορίζεται αποκλειστικά για την κίνηση των λεωφορείων, **λεωφορειούχος** (ο/η) ιδιοκτήτης λεωφορείου.
[ετυμ. < *λεωφορείο* + *-ούχος* < *έχω].* **λεωφόρος** (η) ο φαρδύς δρόμος ταχείας κυκλοφορίας οχημάτων, που συνδέει τυ κέντρο πόλεως με τα προάστιά της ή τα περίχωρα μεταξύ τους· φρ. ***λεωφόροι τής πληροφορικής*** βλ. λ. *πληροφορική.*
[RT υ μ . < αρχ. *λαοφόρος / λεωφόρος* < *λαο- / λεω-* (< *λαός / λεώς)* + *-φόρα*< *φέρω* |.
Λεωχάρης (ο) {-η κ. -ους} αρχαίος Αθηναίος γλύπτης (4ος αι. π.Χ.). [ετυ.μ. αρχ. κύρ. όν., αρχική σημ. «η χαρά τού λαού», < *λεώς* (βλ. λ. *λαός)* + *-χάρης* < *-χαρής* (με αναβιβασμό τόνυυ) < **χάρος (τό)* < ρ. *χαίρω].*
ληγμένος, -η, -ο αυτός που έχει λήξει· (συνηθέστ. για προϊόν) αυτό τού οποίου έχει περάσει η ημερομηνία λήξεως: *~ χυμός / κονσέρβα / χάλα.*
λήγουσα (η) {ληγουσών} η τελευταία συλλαβή μιας λέξης.
[ftym, Ουσιαστικοπ. θηλ. μτχ. ενεστώτα τού αρχ. *λήγω}.* **λήγω** ρ. αμετβ. {έληξα, ληγμένος} **1.** λαμβάνω τέλος, τερματίζομαι: *η προθεσμία λήγει σε πέντε μέρες* |} *ο αγώνας μόλις έληξε* συν. τελειώνω 2. καταλήγω, έχω ως τελευταίο μου στοιχείο: *τα περισσότερα θη- ?.υκά ονόματα λήγουν σε -α και -η.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παύω.*
[ετυμ. αρχ. < **(σ)λήγ-ω.* εκτεταμ. βαθμ. τού Ι.Κ. ˣs!eg- «χαλαρός, μαλακός», πβ. σανσκρ. slaksna- «ολισθηρός, ισχνός», λατ. laxus «χαλαρός» (> γαλλ. iachej. αρχ. σκανδ. slokr «περιπλανώμαι άσκοπα» (> σουηδ. slok). αρχ. γερμ. slinc «χαλαρός - αριστερός», γερμ. link «αριστερός» κ.ά. Ομόρρ. *λαγ-αρός* (βλ.λ.), *λάγ-ανον* (> *λαγάνα*), *λαγών (-όνα), λήξ-ις (-η)* κ.ά.|.
Λήδα (η) **1.** μυμολ. μητέρα τής ωραίας Ελένης, τού Κάστορα και τού Πολυδεύκη από την ένωσή της με τον Δία. υ οποίος την είχε πλησιάσει με μορφή κύκνου 2. γυναικείο όνομα.
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < λυδ. lada «γυναίκα, σύζυγος»]. **λήζΐνγκ**
(το)--» λίζινγκ
ληθαργικός, -ή. -ό Ιαρχ.} αυτός που σχετίζεται με τον λήθαργο, **λήθαργος** (ο) Ιληθάργ-ου j -ων. -ους} **1.** jatp. ο πολύ βαθύς και συνεχής ύπνος, η κατάσταση νάρκης: *πέφτω σε ~* 2. (μτφ.) κατάσταση πλήρους αδράνειας, απραξίας: *σε ~ η κυβέρνηση: καμία απολύτως αντίδραση στις εξωτερικές πιέσεις* || *στο δεύτερο ημίχρονο ο παίκτης ξύπνησε από τον ~ και πέτυχε δύο γκολ* 3. ΒΟΤ. το στάδιο μη βλαστικότητας που παρατηρείται στα σπέρματα των περισσότερων φυτών, κατά το οποίο αναστέλλονται οι διαδικασίες τής αύξησης και τής ανάπτυξης ή δεν παρατηρείται βλάστηση.
[ετυμ. αρχ.. πιθ. < *ληθ- (< λήθη)* + *αργός,* οπότε το σύνθετο θα προσδιόριζε αρχικά τον επιλήσμονα, εκείνον πυυ ξεχνά να πράξει κάτι], **λήθη** (η) {χωρ, πληθ.} (λόγ.- λογοτ.) η έλλειψη μνήμης, το να ξεχνά κανείς (κάποιυν/κάτι): *το όνομά του έπεσε σε ~* (ξεχάστηκε) || *~ στο παρελθόν* ΣΥΝ. λησμοσύνη, λησμονιά αντ. μνήμη, θύμηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λάθος.*
[ΕΓΥΜ. αρχ. < ρ. *λανθάνω* (πβ. αόρ. β' *έ-λαθ-ον).* βλ. κ. *λανθάνω}.* **ληκτικός,** -ή. -ό [αρχ.[αυτός πυυ βρίσκεται στυ τέλυς: *~ σύμφωνο μιας λέξης* συν. καταληκτικός, τελικός α\τ. αρκτικός, **λήκυθος** (η) |ληκύθ-υυ **[** -ων, -υυς} **1.** ΑΡΧΑΙΟΛ. τυ μικρυύ ή μεσαίυυ μεγέθους αγγείο, στο οποίο τοποθετούσαν κατά την αρχαιότητα λάδι. αρωματικά έλαια ή προσφορές για τους νεκρούς: *λευκές / μαρμάρινες - || - με γραπτές / ανάγλυφες παραστάσεις* 2. φυι. φιαλίδιο με το οποίο γίνεται η μέτρηση τής πυκνότητας σωμάτων.
ΙΕΤΥΜ· αρχ. τεχν. όρ., αγν. ετύμου. πιθ. δάνειυ|. **λημέρι** (τυ) {λημερ-ιού | -ιών} **1.** το κρησφύγετυ των αρματολών και των κλεφτών κατά την Τουρκοκρατία: *«την πήραν και την πήγανε στα κ/.έφτικα ~»* (δημοτ. τραγ.) 2. (γενικότ.) ο τόπος που χρησιμοπυι- εί κανείς ως κρησφύγετο συν. άντρο 3. η φωλιά άγριων ζώων 4. ***λημέρια*** *(τα)* (καθημ.- μτφ.) το μέρος στυ υποίο συχνάζει κανείς: *πώς και πέρασες απ' τα ~ μας:* |j *ξαναγυρίζω στα παλιά μου ~* ΣΥ ν. στέκι. [ετυ.μ. < *ολημερίζω* (υπυχωρητ.) «περνώ όλη την ημέρα» < μτγν. *όλή- μερος* < *όλ(ο)-* + *-ήμερος* < *ημέρα].* **λημεριάζω** ρ. αμετβ. {λημέριασ-α. -μένυς} (λαϊκ.) **1.** ζω σε συγκεκρι- μένο τόπο. τυν οποίο έχω για κρησφύγετο 2. (καθημ.) περνώ την ώρα μου, συχνάζω (σε συγκεκριμένο τόπο), **λήμη** (η) {λημών} τυ λιπώδες έκκριμα των βλεφάρων, πυυ συγκεντρώνεται στον κανθό τού ματιού συν. τσίμπλα.
[f.tym. αρχ., αβεβ. ετύμυυ. ΙΙ σύνδεση με τυ αλβ. Horn «κατακάθι» δεν ευσταθεί μυρφολυγικώς. ενώ η αναγωγή σε λατ. lama «έλυς. τέλμα» και λιθ. lomas «κοίλωμα, λάκκος» παρουσιάζει και σημασιολυγικά προβλήματα!.
λήμμα (το) {λήμμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (α) κάθε λέξη που περιλαμβάνεται και σχολιάζεται μέσα σε ένα λεξικό· εμφανίζεται με τον βασικό της τύπο (υνυμαστική ενικού για ουσιαστικά, α' πρόσ. ενικού οριστικής ενεργητικού ενεστ. για ρήματα κ.υ.κ.) και εξαίρεται συνήθως με έντυνα (μαύρα) γράμματα: *ο πλούτος των - ενός ?.εξικού* (β) το σύνολο των πληροφοριών πυυ δίνονται για μία λέξη σε λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια: *τη φράση «ανοιχτό μυαλό» θα τη βρεις στο ~ «ανοιχτός»* || *πλήρες / πενιχρό / σύντομο / εκτενές ~* · **2.** μαθ.-φιλΟΣ. η αποδεδειγμένη πρόταση που χρησιμοποιείται για την απόδειξη μιας άλλης (θεωρήματος). ^ σχολιο λ. *λαμβάνω, ομόηχα.*

[ετυμ. < αρχ. *λήμμα* < **λήβ-μα*< *λαμβάνω* (πβ. αόρ. β' *έλαβ·ον)*\. **λημματογράφηση** (η) {-ης κ. -ήσεως) -ήσεις. -ήσεων} η καταγραφή και η ανάπτυξη των λημμάτων λεξικού ή εγκυκλοπαίδειας. - **λημ- μοτογραφώ** ρ. {-είς...}. **λημματολόγηση** (η) j-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η επιλογή και η τοποθέτηση σε σειρά λημμάτων (λεξικού ή εγκυκλοπαίδειας). - - **λημματολογώ** *ρ.* {-είς...}. **λημματολόγιο** (το) {λημματολογί-ου | -ων} ο κατάλογος των λημμά- το)ν λεξικού ή εγκυκλοπαίδειας: *πλούσιο / περιορισμένο / εμπλουτισμένο ~.*

λημματοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} η επιλογή μιας λέξης και η ένταξή της ως λήμματος σε λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια. — **λημματοποιώ** ρ. {-είς...}.

Λήμνος (η) νησί τύ ΒΛ. Αιγαίου Πελάγους Ν. τής Θάσου και τής Σαμοθράκης. — **Λημνιός** κ. (λόγ.) **Λήμνιος** Ι αρχ. | (ο), **Λημνιά** κ. (λόγ.) **Λήμνια** κ. **Λημνία** (η), **λημνιώτικος,** -η. -ο κ. (λόγ.) **λημνιακός,** -ή, -ό [αρχ.|.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *Λήμνος,* αγν. ετύμου, πιθ. φοιν. προελ. με τη σημ. «λευκή» (πβ. εβρ. lawan, βλ. κ. *Λίβανος),* εξαιτίας τής όψης των ηφαιστει- ακών βράχων τής νήσου}, **ληνός** (υ) η μικρή δεξαμενή, μέσα στην οποία πατιούνται τα σταφύλια, για να βγει ο μούστος συν. πατητήρι.

1ΗΤΥΜ. «ρχ.. αγν. ετύμου. Η σύνδεση με γοτθ. **10na* «τέλμα» και με τα συνώνυμα προβηγκ. Iona και αρχ. σκανδ. Ιόη δεν είναι πειστική), **λήξας,** -ασα. -αν (λόγ.) αυτός που έχει τελειώσει, έχει λήξει: *το επεισόδιο θεωρείται ζ.ήξαν | | η παρεξήγηση θεωρείται λήξασα.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεργ. αορ. τύ αρχ. *λήγω*\. **λήξη** (η) Ιαρχ.Ι l-ης κ. -εως **|** χωρ. πληθ.} **1.** το χρονικό σημείο στο οποίο τελειώνει ή παύει να ισχύει κάτι: *πλησιάζει η - τής θητείας τού προέδρου τής Βουλής* [[*ο διαιτητής σφύριξε τη ~ τού αγώνα | | η ~* τού συνεδρίου / τού *πολέμου* 2. η παύση, ο τερματισμός μιας ενέργειας: *η - τού διαβατηρίου / τού δικαιώματος αλλαγής ενός προϊόντος*■ φρ. ***ημερομηνία λήξεως*** βλ. λ. *ημερομηνία.* **ληξιαρχείο** (τυ) ιμτγν.} η υπηρεσία δήμου ή κοινότητας, η οποία καταχωρίζει σε ειδικά βιβλία γεγονότα πυυ σχετίζονται με την αστική κατάσταση των πολιτών, όπως γεννήσεις, βαπτίσεις, γάμους. θανάτους και εκδίδει ληξιαρχικές πράξεις, **ληξιαρχικός,** -ή. -ό |αρχ.| ο σχετικός με το ληξιαρχείο ή τον ληξίαρ- χυ: - *βιβλίο* (στο οποίο καταχωρίζονται οι γάμοι. οι γεννήσεις, οι θάνατοι κ.λπ.) / *πράξη* (έγγραφο με το οποίο πιστοποιούνται οι γάμοι, οι γεννήσεις, οι θάνατοι κ.λπ.).

ληξίαρχος (ο/η) {ληξιάρχ-ου | -ων. -ους} υπάλληλος δήμου ή κοινότητας, που ενημερώνει τα σχετικά βιβλία για την αστική κατάσταση των πολιτών και εκδίδει τα σχετικά πιστοποιητικά.

| είυμ. μτγν. < *λήξις* (< *λήγω)* + *-αρχος* < *άρχω}.* **ληξιπρόθεσμος,** -η, -ο) 18331 αυτός τού οποίου η προθεσμία έχει λήξει: *~ οφειλή / δάνειο / γραμμάτιο / επιταγή / χρέος.*

Ληξούρι (το) [ΛηξουρίουΙ πόλη τής Κεφαλλονιάς απέναντι από το Αργοστόλι. -- **Ληξουριώτης** (ο), **Ληξουριώτισσα** (η), **ληξουριώτικος,** -;ΐ, -ο.

λήπτης (ο) {ληπτών}, **λήπτρια** (η) {ληπτριών} (λόγ.) πρόσωπο που παραλαμβάνει. που δέχεται (κάτι): *~ οργάνων* (σε μεταμόσχευση) ανι. δότης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.*

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *λαμβάνω].*

-λήπτης, -λήπτρια- β' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** αυτόν που λαμβάνει κάτι: *δανειο-λήπτης, δωρο-λήπτης* 2. αυτόν που καταγράφει με μηχανή κάτι: *εικονολήπτης, ηχο-'λήπτης* 3. αυτός που αναλαμβάνει να εκτελέσει κάτι: *εργολήπτης* **4.** συσκευή κατάλληλη για την υποδοχή κάποιου πράγματος: *ρευματολήπτης* (πρίζα).

[ετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. *παραλήπτης, δωρολήπτης*), που προέρχεται από το ουσ. */λήπτης* (βλ.λ.)).

-ληπτος, -η, -ο (λόγ.) λεξικό επίθημα για τυν σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι καταλαμβάνεται ή χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από συγκεκριμένες ιδέες και πεποιθήσεις: *θρησκόληπτος. δαιμονόληπτος.*

Ιετυμ, Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *εϋ-ληπτος, θεό-?<.ηπτος*), που προέρχεται από το ρ. *λαμβάνω* μέσω τού θ. *ληπ-* (πβ. κ. *λήπ-της)].*

λήρος (ο) (αρχαιοπρ.) ο ανόητος λόγος συν. μωρολογία.

[πτυμ. < αρχ. *λήρος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < J.E. **Ia-* «φωνάζω», ονομα- τοποιημένη ρίζα. πβ. αρχ. σλαβ. la-jo. αρμ. lam «κλαίω», ίσως και λατ. lamentum "θρήνος» κ.ά. Ομόρρ. πιθ. *λά~σκω* «κραυγάζω, φωνάζω». Βλ. *λαλώ. παραληρώ].*

-λής κ. **-λης** (λαϊκ.) παραγωγικό επίθημα αρσενικών ουσιαστικών πυυ δηλώνει: ΐ. ιδιότητα: *μερακ-λής, μπελαλής, παραλής, σεβντα- λής*2. καταγωγή: *Βάρνα - Βάρναλης.*

Ιετυμ. Ηαραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το τουρκ. -Ιι και απαντούσε αρχικώς μόνο σε τουρκικής προελεύσεως λέξεις, *λ.ρ* belu-Ii, scvda-hj.

λησμονια [μεσν.] κ. **αλησμονιά** (η) (λογοτ.) η έλλειψη μνήμης, το να ξεχάσει κανείς (κάποιον/κάτι) ή να τον ξεχάσουν συν. λήθη· ΦΡ. ***νερό τής λησμονιός*** τυ νερό που, κατά τη λαϊκή αντίληψη, πίνουν οι νεκροί στον Αδη και λησμονούν τα επίγεια. Επίσης **λησμοσύνη** [αρχ.} (βλ.λ.) κ. **λησμονησιά** κ. **αλησμονησιά, λησμονιάρης,** -α, -ικο [μεσν.Ι (λαϊκ.) ξεχασιάρης (βλ.λ.). **λησμονοβότανο** (το) το βοτάνι που, κατά τις λαϊκές δοξασίες, τρώγουν οι νεκροί στον Αδη και ξεχνούν τα επίγεια, **λησμονώ** ίκ. -άω) κ. (λαϊκ.) **αλησμονώ** ρ. μετβ. {λησμον-είς κ. -άς... | λησμόν-ησα. -ιέμαι κ. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. (λογοτ.) παύω να θυμούμαι, μου διαφεύγει (κάτι): <·*αληπμονώ και χαίρομαι, θυμάμαι και λυπούμαι»* (δημοτ. τραγ.) ιυν. ξεχνώ 2. αμελώ (υποχρέωση): *λησμόνησα να πάω στην εκδήλωση | | - το χρέος / το καθήκον μου* 3. (μεσοπαθ. ***λησμονιέμαι)*** ξεχνιέμαι, παύουν να με θυμούνται: *«μάτια που δεν βλέπονται, γρήγορα λησμονιούνται"* (παροιμ.).

Ιειγμ. < μτγν. *λησμονώ (-έω)* < μτγν. *λήσμων* < **λάθ-μω*\ (πβ. *λήΟ-η)*

αρχ. *λανθάνω* (πβ. αόρ. β' *έ-λαθ-ον)*\. **λησμοσύνη** (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** (λογοτ.) η λήθη **2.** ψυχολ. η άρνηση τύ ανθρώπου να θυμηθεί εμπειρίες που του προκαλούν δυσάρεστα συναισθήματα, **ληστανταρτης** (ο) |1892} {ληστανταρτών} **1.** ο ληστής που επαναστατεί εναντίον τού κράτους 2. ο αντάρτης που διαπράττει ληστείες.

ληστανταρσία (η) 11892). **ληστοποδόχος** (ο) 1.1839] (λόγ.-σπάν.) πρόσωπο που δέχεται αντικείμενα, τα υποία αποτελούν προϊόντα ληστείας (πβ. λ. *κλεπταποδόχος).* — **ληστοποδοχή** (η)) 18711. **ληστοχείο** (το) **(**μεσν.**[1.** το κρησφύγετυ τού λήσταρχου και τής συμμορίας του 2. (μτφ.-εκφραστ.) το κατάστημα στο οπυίο διαπράτ- τεται αισχροκέρδεια, **λήσταρχος** (ο) [μτγν.}, **λησταρχίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που ηγείται συμμορίας ληστών: *ο ~ Νταβέλης.* — **λησταρχία** (η) Ιμτγν.Ι.

ληστεία (η) [αρχ.} {ληστειών} **1.** η απόσπαση και η υικειοποίηση ξένων αγαθών από τον κάτοχό τους με άσκηση βίας (που μπορεί να φθάσει μέχρι και τον φόνο) ή απειλή: *διαπράττω ~* [| *πέφτω θύμα ληστείας | | ~ σε υποκατάστημα τράπεζας με λεία πολλά εκατομμύρια*

(μτφ.-εκφραστ.) η επιδίωξη υπερβολικού κέρδους ΣΥΝ. αισχροκέρδεια (πβ. λ. *κλοπή, διάρρηξη, ριφιφί. υπεξαίρεση).* **ληστεύω** ρ. μετβ. Ιαρχ.))λήστ-εψα, -εύθηκα (καθημ. -εύτηκα). -ευμέ- νος (καθημ. -εμένος)} 1. αποσπώ με βία ή απειλή (από κάποιον/κάτι) ξένα περιουσιακά στοιχεία: *~ σπίτι / τράπεζα / έναν περαστικό | | /λήστεψαν χρηματαποστολή και απέσπασαν 5.000.000 δραχμές* **2.** (μτφ.- εκφραστ.) διαπράττω αισχροκέρδεια εις βάρος κάποιου. -- **λήστευ-** ση (Π) 118451.

ληστής (ο/η) {θηλ. γεν. ληστού} **1.** το πρόσωπο πυυ διαπράττει ληστεία: *οι ~ τής τράπεζας* 2. (παλαιότ.) το μέλος συμμορίας από εκείνες που δρούσαν στην ύπαιθρο, κυρ. σε ορεινές περιοχές, και λήστευαν περαστικούς ή τους απήγαν, για να ζητήσουν λύτρα 3. (μτφ.- εκφραστ.) το πρόσωπο που αισχροκερδεί εις βάρος των άλλων. [ετυμ. < αρχ. *ληστής / ληϊστής* < *ΧλαΈ-ιδ-τής* < *λεία* (< **ΛάΓ-ια*). βλ. κ. *λεία}.*

ληστοκρατία (η))1891] {χωρ. πληθ.} κατάσταση στην οποία ληστές ελέγχουν μια περιοχή διαπράττοντας ληστείες και επιβάλλοντας τη θέλησή τυυς.

ληστοκρατούμαι ρ. αμετβ. αποθ. {κυρ. τριτοπρόσ. **ληστοκρατε/ται...**· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (για τόπο) έχω καταληφθεί ή κυριαρχούμαι από ληστές: *ό/.η η ύπαιθρος ληστοκρατείται. με αποτέλεσμα να μην εκτελούνται τα περισσότερα δρομολόγια. * ·"* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **ληστοπραξία** (η) [1871J {ληστυπραξιών} κάθε πράξη που μπορεί να χαρακτηριστεί ως ληστεία σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα, **ληστοσυμμορία** (η) [18721 {ληστοσυμμοριών} συμμορία ληστών. — **ληστοσυμμορίτης** (ο) J1895}. **ληστοτρόφος** (ο) [1870! (λόγ.) πρόσωπο που τρέφει ή περιθάλπει ληστές.

ληστοφυγάδικος (ο) |1887} (ληστοφυγοδίκ-ου | -ων,-ους} φυγόδικος (βλ.λ.) πυυ κατηγορείται για ληστεία. - **ληστοφυγοδικία** (η) | J 890). **ληστρικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με ληστεία ή/και με ληστές: *~ επιδρομή / μέθοδος / επίθεση* 2. αυτός που έχει το χαρακτήρα ληστείας: - *πράξη* 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αισχροκέρδεια. αρπακτική διάθεση: *~ φορολογική πολιτική* · φρ. ιστ. ***ληστρική σύνοδος*** η εκκλησιαστική σύνοδος τού 449 μ.Χ.. που έγινε στην Έφεσο και στην οποία υπερίσχυσε με αυθαιρεσίες η παράταξη τύ Πατριαρχείου Αλεξανδρείας, που προέκρινε μία μονοφυσιτική ομολογία πίστεως. — **ληοτρικ-ά** / **-ώς** Ιμτγν.} επίρρ. Ιετυμ. < αρχ. *ληστρικός* < *ληστρίς (ναΰς)* «πειρατικό πλοίο» < **λάΗ- ιδ-ψις* < *λεία « *λάΗ'-ία*)|. **ληταρί** (το) (ληταρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) σχοινί με το οποίο δένουν τα κατοικίδια ζώα.

[ετυμ. < μεσν. *λητάρκν)* < μτγν. *ειλητάριον* (βλ.λ.)].

Λητώ (η) {-ο'ϳς κ. -ούς} **1.** μυθολ. η μητέρα τού Απόλλωνα και τής Αρτέμιδος 2. γυναικείο όνομα.

[ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Εφόσον η Λητώ ήταν μητέρα-θεά που προερχόταν από τη VI. Ασία, ίσως έχει κοινή ετυμολογική προέλευση με τη *Λήδα.* δηλ. από λυδ. lada «γυναίκα, σύζυγος». Οι αρχαίοι θεωρούσαν τη Λητώ θεά τής νύχτας και συνέδεαν - παρετυμολυγικώς- το όνομά της με το ρ. *λανθάνω)*\. **λήφθηκα** ρ. > λαμβάνω

ληψη (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} (λόγ.) 1.η πράξη κατά την οποία λαμβάνει κανείς (κάτι): - *χρηματικής αμοιβής \\ η ~ όλων των απαραίτητων μέτρων | |* - *απόφασης / διαταγής / βοήθειας | |* - *αίματος* αντ. δόσιμο· ΦΡ. (στη Λογική) ***λήψη τού ζητουμένου*** *(λατ.* petitio principii) το να παίρνεις κάτι που είναι ζητούμενο ως δεδομένο 2. (ειδικότ.) η διοχέτευση στον οργανισμό με κατάποση: - *φαρμάκου ι τροφής* · 3. το να δέχεται μία κεραία ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό σήμα και να το μεταβιβάζει στην αντίστοιχη συσκευή που λειτουργεί ως δέκτης: *η ~ δεν είναι κα/,ή}*(συσκευή *λήψεως* 4. η αποτύπωση (εικόνας ή σκηνής) σε φωτογραφικό ή κινηματογραφικό φιλμ: *μηχανή λήψεως* (κάμερα). σχόλιό λ. *λαμβάνω.*

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *λήψις* < *λαμβάνω* (πβ. μέλλ. *λήψομαι)*\.

-ληψία λεξικό επίθημα που δηλώνει: **1.** λήψη: *αιμοληψία* **2.** την κατοχή από έμμονες ιδέες: *Ορησκο-ληψία*3. την καταγραφή με μηχανή

ματα: *ηχοληψία.*
ΙΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *έκι-λη- ψία.* μτγν. *δωρο-ληψία).* που προέρχεται από το ρ. *λαμβάνω* (θ. *?.ηψ-,* πβ. μέλλ. *λήψ-ομαι)* και απαντά επίσης σε ελληνογενή σύνθετα (λ.χ. αγγλ. narco-jepsy)|. **ληψοδοσία** (η) {ληψοδοσιών} (λόγ.) η εμπορική συναλλαγή ιυν. δοσοληψία. αγοραπωλησία, (λαϊκ.) πάρε-δώσε. αλισβερίσι.
1FTYM. < *ληψο-* (< *λήψη)* + *-δοσία* (< *δόση)].* **λιάδα** (η) (λαϊκ.) κυρ. στη φρ. *γίνομαι λιάδα* μεθώ πάρα πολύ. γίνομαι τύφλα στο μεθύσι, **λιάζω** ρ. μετβ. {έλιασα, λιάστηκα, -μένος} (καθημ.) **1.** εκθέτω (κάτι) στις ηλιακές ακτίνες, απλώνω (κάτι) στυν ήλιο, για να θερμανθεί ή να ξεραθεί: ~ *στρωσίδια ι σύκα! σταφίδες 2.* (μεσοπαθ. *λιάζομαι)* (α) κάθομαι στον ήλιο. απολαμβάνω τον ήλιυ: *πάνω στο πεζούλι ήταν ξαπλωμένες γάτες και λιάζονταν || «ένας αϊτός καθότανε στον ήλιο και λιαζότανε»* (δημοτ. τραγ.) (β) (για τόπους, χώρους) δέχομαι ήλιο. φωτίζομαι από τον ήλιο, είμαι ευήλιος: *αυτό* γο *δοψάτιο δεν λιάζεται καθόλου και μυρίζει μούχλα.* — **λιάσιμο** (το).
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *ηλιάζω* (με αποβολή τού ατόνου αρχικού *ή-*) < *ήλιος].* **λιακάδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} τυ να είναι η ημέρα ηλιόλουστη και ευχάριστα ζεστή, κυρ. το φθινόπωρο, τον χειμώνα ή την άνοιξη: *θέλησαν να εκωφεληθούν από τη φθινοπωρινή ~ και πήγαν στην εξοχή |(σήμερα έχει — |]* ο *κόσμος βγήκε ν' απολαύσει τη ~.*
[LiTYM. < *λιακό* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-άδα.* πβ. *βαρκ-άδα. φεγγαράδα].*
λιακό (το) (λαϊκ.) **1.** το μπαλκόνι, ο εξώστης που φωτίζεται από ήλιο
το δοχείο ή ο χώρος όπου τοποθετούνται για να εκτεθούν στον ήλιο καρποί, όπως σταφύλια, σύκα κ.λπ.. για να απυξηρανθούν ΣΥ\. λιάστρα.
|ι ·τυ.μ. < μτγν. *ήλιακόν.* ουδ. τού επιθ. *ηλιακός* < αρχ. *ήλιος].* **λιακωτό** (το) (λαϊκ.) **1.** το μπαλκόνι που το βλέπει υ ήλιος **2.** η επίπεδη στέγη οικοδομήματος, την οποία βλέπει ο ήλιυς: *«άνοιξη, γυιε, που αγάπαγες κι ανέβαινες απάνω στο ~ και κοίταζες....»*(Γ. Ρίτσος) ΣΥΝ. ταράτσα 3. τυ μπαλκόνι που περιφράσσεται με τζάμια, τζαμαρία.
(ΠΤΥΜ. < * *ηλιακωτό* < μτγν. *ήλ.ιακός*< αρχ. *ήλιος].* **λίαν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) πολύ: *η ποινή που του εκεβλήθη είναι ~ επιει- κής || θα τα ξανακούμε ~ συντόμως'* ΦΡ. *λίαν καλώς* (πολύ καλά) ο βαθμός επίδοσης μαθητή ή φοιτητή, που βρίσκεται μία βαθμίδα πιο κάτω από το «άριστα'»: *πήρε το πτυχίο του με ~.*
ΙΕΤΥΜ. αρχ., αιτ. αμάρτυρου ουσ. που χρησιμοποιήθηκε. επιρρηματικούς, αβεβ. ετύμου. 0\ συνδέσεις με το δωρ. *λήν* «θέλω» και με το επίθ. *λείος* έχουν πλέον εγκαταλειφθεί|. **λιανεμπόριο** (το) > ληανεμπόριο **λιανίζω** ρ. -»λειανίζω
λιανικός, -ή, -ό » λειανικός **λιανοκέρι** (το) -> λειανυκέρι **λιανο(ν)τούφεκο** (το) ■ ► λειανο(ν)τούφεκο **λιανοπούλημα** (το) ·* λειανοπούλημα **λιανοπωλητής** (ο) ♦ λειανυπωλητής **λιανός,** -ή. -ό » λειανός **λιανοτράγουδο** (το) » λειανοτράγουδο
Λιάπης (Ο) {Λιάπηδες} εξισλαμισμένος Αλβανός, κάτοικος τής Λια- πουριάς τής ΝΔ. Αλβανίας· ομάδες αυτών εγκαταστάθηκαν σε διά- φορές περιοχές τής Ν. Ελλάδας (Λττικοβυιωτία. Εύβοια, Σπέτσες. Κορινθία κ.α.) κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο (βλ. κ. λ. *Αρβανίτης).* [ητυμ. < αλβ. Liap. ονομασία μιας από τις αλβανικές φυλές. αγν. ετύ- μυυ|.
λιάσιμο (το) - ♦ λιάζω
λιαστός, -ή. -ό (λαϊκ.) αυτός που αποξηράνΟηκε ύστερα από έκθεσή του στον ήλιο: ~ *σταφύλια / ντομάτες-* φρ. *λιστό κρασί* το κρασί που παρασκευάστηκε από σταφύλια, τα οποία είχαν εκτεθεί προηγουμένως στον ήλιο.
[LiTYM. < **η?Λαστός* < αρχ. *ηλιάζω* < *ήλιος].* **λιάστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το δοχείο ή ο χώρος όπου απλώνονται καρποί (σταφύλια, σύκα κ.λπ.) εκτεθειμένοι στον ήλιο. για να αποξηρανθούν συν. λιακό 2. το σύρμα όπου απλώνονται τα πλυμένα ρούχα για να στεγνώσουν.
[ΕΓΥΜ. < θ. λιασ- (< *λιάζω, -ομαι)* + παραγ. επίθημα *-τρα.* πβ. κ. *κρε- μάσ-τρα].*
Λιβαδειά (η) (άλλη ορθ. *Λειβαδιά)* πόλη τής Α. Στερεάς Ελλάδας, πρωτεύουσα τού νομού Βοιωτίας. Επίσης (σπανιότ.) **Λεβάδεισ.** — **Λιβαδείτης** κ. **Λιβαδιώτης** (ο), **Λιβαδείτισσα** κ. **Λιβαδιώτισσα** (η), **λι- βαδείτικος,** -η. -υ κ. **λιβοδιώτικος.**
[ΗΤΥΜ. < αρχ. *Λεβάδεία,* από τον Αθηναίο *Λέβαδο.* που εγκατέστησε τους κατοίκους τής αρχαιότερης Μιδείας (η οποία ήταν χτισμένη σε λόφο) στη βοιωτική πεδιάδα], **λιβάδι** (το) (παλαιότ. ορθ. *λειβάδι)* {λιβαδ-ιού | −IGW| 1.η έκταση γης. η οποία είναι γεμάτη χορτάρι και κατάλληλη για τη βοσκή και τη διατροφή των ζώων συν. (λόγ.) λειμώνας · 2. η ρηχή λιμνοθάλασσα στην οποία εκτρέφονται ψάρια. — (υποκ.) **λιβαδάκι** (το) {μεσν.Ι, **λι- βαδήσιος,** -ια, -ιο [μεσν.].
[UTYM. < μτγν. *λιβάδιον.* υποκ. τού αρχ. *λιβάς. -άδος (ή)* «σταλαγμός νερού, στάσιμο νερό, ρυάκι» < «ρεύμα, ρυάκι» (μαρτυρείται μόνο η γεν. *λιβός)* < *λείβω* «στάζω, χύνω - κάνω σπονδή», πυυ συνδ. με λατ. libo «χύνω, κάνω σπονδή», αρχ. σλαβ. lejQ «εκχέω, χύνω», λιθ. licju|.
λίβαδοπονία (η) κλάδος τής δασολογίας που ασχολείται με τη μελέτη των λιβαδικών φυτών, με τα συστήματα ανάπτυξης λιβαδιών. με τη λιβαδική τεχνική, τη διατροφή ζώων στα λιβάδια και τη διαχείριση βοσκοτόπων, καθώς και με την οικολογία, την προστασία και τη διαμόρφωση τού λιβαδικού τοπίου.
[tTYM. < *λιβάδι + -κονία* (πβ. *γεω-πονία)].* **λιβαδότοπος** (ο) [μεσν.} **1.** η περιοχή που είναι γεμάτη λιβάδια **2.** το λιβάδι, ο βοσκότοπος, **λιβάνι** (το) {λιβαν-ιού | -ιών} η ρητίνη που προέρχεται από το δέντρο */Λβανος,* εκλύει αρωματική μυρωδιά όταν καίγεται και χρησιμοποιείται υπό μορφήν κόκκων σε λατρευτικές τελετουργίες, όπου συμβολίζει (καθώς καίγεται σε θυμιατήρι) την άνοδο στον ουρανό των προσευχών των πιστών ΣΥ,ν. θυμίαμα· φρ. (υικ.) (α) ***αποφεύγω / απο- στρέφομαι (κάποιον)*** **όπως ο *διάολος* το *λιβάνι*** βλ. λ. *διάβολος* (β) ***κερί και λιβάνι!*** οργισμένα σε κάποιον που επαναλαμβάνει εκνευρι- στικά τη λέξη «κύριε/κυρία».
[ΠΤΥΜ. < μεσν. *λιβάνι(ν)* < αρχ. λίβανος (βλ.λ.)]. **λιβανίζω** ρ. μετβ. [μτγν.} {λιβάνισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** καίω λιβάνι σε θυμιατήρι, ώστε να αναδίδεται αρωματικός καπνός (μπρυστά από εικόνες ή τους πιστούς): *ο πακκάς λιβάνιζε τους κιστούς* συν. θυμιάζω, θυμιατίζω 2. (μτφ.-μειωτ.) κολακεύω (κάποιον) με αναξιοπρεπή τρόπο; *λιβάνιζε τον κροϊστάμενό του. κροκειμένου να κάρει κροαγωγή* ΣΥΝ. γλείφω· (μτφ.) 3. ενοχλώ (κάποιον) επαναλαμβάνοντάς του τα ίδια λόγια: *κάψε να με λιβανίζεις όλη μέρα μ' αυτή την ιστορία* 4. διστάζω να κάνω (κάτι): *αντί να φάει το φαγητό του, καθόταν και το λιβάνιζε' το κοίταζε, το σκά?»ιζε με το πιρούνι και με ρωτούσε τι είχε μέσα* 5. καθυστερώ πολύ (κάτι): *Τι τη λιβανίζεις αυτή την αναφορά τόσες μέρες: Θα την τελειώσεις κοτέ να την υκοβάλουμε;* — **λιβάνιαμα** (το).
λιβανιστήρι (το) {λιβανιστηρ-ιού } -ιών} το κεραμικό ή συνηθέστερα μπρούντζινο σκεύος, μέσα στο υποίο καίγεται το λιβάνι συν. θυμιατήρι. θυμιατό· ΦΡ. (μτφ.) ***άρχισε πάλι το λιβανιστήρι*** (i) άρχισε πάλι να επαναλαμβάνει με ενοχλητικό τρόπο τα ίδια (ii) άρχισε να κολακεύει κάποιον για συγκεκριμένο σκυπό.
[πτυμ. < *λιβανίζω* + παραγ. επίθημα *-τήρι,* πβ. κ. *εργασ-τήρι\.* **λιβανιστής** (υ) [1892J **1.** πρόσωπο που λιβανίζει **2.** (μτφ.) πρόσωπο που φέρεται αναξιοπρεπώς κολακεύοντας τυυς άλλους συν. κόλακας. **Λίβανος** (ο) {Λιβάνου} (αραβ. AI - J u m hu r i y a h al-Lubmrniyah = Δημοκρατία τού Λιβάνου) κράτος τής Δ. Ασίας στην Λ. ακτή τής Μεσογείου Θαλάσσης με πρωτεύουσα τη Βηρυτό, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα τη λίρα Λιβάνου. — **Λιβανέζος** (ο), **Λιβανέζα** (η), **λιβανέζικος,** -η, -ο.
Ιητυμ. < αρχ. *Λίβανος,* ονομασία τής μεγάλης οροσειράς που διασχίζει τη χώρα. Για την ετυμ. βλ. λ. */Λβανος].* **λίβανος** (ο) {λιβάν-ου | -ων, -ους} **1.** δέντρο αειθαλές, με μικρά άνθη και φλοιό με ρητινοφόρους αγωγούς, από το οποίο παράγεται το λιβάνι **2.** (συνεκδ.) το λιβάνι: οι *τρεις Μάγοι κροσέφεραν στον Χριστό σμύρνα, χρυσό και λίβανο.*
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < εβρ. IcbonS < lobn «λευκός», που οφείλεται στις χιονισμένες κορυφές τής ομώνυμης οροσειράς), **λιβανωτός** (ο) **1.** η ρητινο'ίδης αρωματική ουσία (λιβάνι), η οποία χρησιμοποιείται ως θυμίαμα 2. (συνεκδ.) το λιβάνισμα: *αρχίζω τον ~*
(μτφ.) ο υπερβολικά επαινετικός λόγος, που αποσκοπεί στο να κολακεύσει κατά τρόπο αναξιοπρεπή ΣΥΝ. κολακεία, γλείψιμυ' ΦΡ. ***καίω λιβανωτό (σε κάποιον)*** εγκωμιάζω αναξιοπρεπώς, κολακεύω (κάποιον). Επίσης **λιβανωτό** (τυ).
[ΚΤΥΜ. (χρχ. < *λίβανος* (βλ.λ.) ή. κατ' άλλη άποψη, απευθείας από φοιν. labonat < ρίζα Ibn «λευκός»}, **λίβας** (ο) {χωρ. πληθ.Ι **1.** (επίσ.) ο θερμός νοτιοδυτικός άνεμος που πνέει από την κατεύθυνση τής Λιβύης (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* πιν.) συν. γαρμπής 2. (κατ' επέκτ.) υ ξηρός και θερμός άνεμυς, που προκαλεί σημαντικές ζημιές στη γεωργία: *«των εκθρών τα φουσάτα κεράσαν σαν τον ~ κου καίει τα σπαρτά»*(εμβατήριο).
[πτυμ. μεσν. < αρχ. **?.ίψ* (μαρτυρείται μόνον η γεν. *λιβός)* < *λείβω* «στάζω, χύνω - κάνω σπονδή» (βλ. κ. *λιβάδι)].* **λιβελλογράφημα** (το) [1888! {λιβελλυγραφήμ-ατος [-ατα. -άτων} δημοσίευμα, άρθρο ή βιβλίο που περιέχει δυσφημιστικά σχόλια και κακόβουλους, συκοφαντικούς χαρακτηρισμούς (για κάποιον): *δεν κρόκειται για υκεύθυνη κριτική, αλλά για κατάκτυστο ~.* **λιβελλογράφος** (ο/η) [18I9J πρόσωπο που γράφει λιβέλλους. — **λι- βελλογραφικός,**-ή,-ό [I871|. **λιβελλογραφώ** ρ. αμετβ. |1858[{λιβελλογραφείς... | λιβελλογράφη- σα} συντάσσω δημοσιεύματα που απυδίδουν συκοφαντικούς χαρακτηρισμούς, διαδίδουν κακόβουλες φήμε<:. — **λιβελλογραφία** (η) M 8711.
λίβελλος (ο) {λιβέλλ-ου | -ων. -ους} το δυσφημιστικό ή υβριστικό δημοσίευμα (άρθρο, φυλλάδιο ή βιβλίο) ή είδηση, που στρέφεται εμπαθούς εναντίον κάποιου συν. λιβελλογράφημα.
[F.TYM. μτγν. < λατ. libellus ·«βιβλιαράκι», υποκ. τού liber «βιβλίο». Η λ. αναφερόταν εξαρχής σε δημοσίευμα συνόλου αρχών ή δογμάτων, ειδικώς δε σε πολεμικού χαρακτήρα δηλώσεις και κατηγορίες (λ.χ. *κοιήσαι λῖβελλον κατά τών Ὠριγενιστών.* Κὐριλλυς Σκυθ.)]. **λιβελούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σαρκυφάγο έντομο με επίμηκες σώμα, τέσσερεις μακριές φτερυύγες πυυ φέρυυν πυκνές νευρώσεις και ημισφαιρικό, ευκίνητο κεφάλι, το οποίο ζει κοντά σε στάσιμα ή ήρεμα νερά. Επίσης **λιβελούλη.**
[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. libellule < λατ. libella «διαβήτης - επίπεδο» (από το οριζόντιο πέταγμα τού εντόμου), υποκ. τού libra «στάθμη, υδροστάτης »|.
Λιβερία (η) (αγγλ. Republic of Liberia = Δημοκρατία τής Λιβερίας) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Μονρόβια, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Λιβερίας. - - **Λιβερίανός** (ο), **Λιβεριανή** (η), **λιβερίανός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ, < αγγλ. Liberia < λατ. liber «ελεύθερος», επειδή από το 1822 ώς

το 1865 εγκαταστάθηκαν στην περιοχή πολλοί απελεύθεροι Μαύροι, οι οποίοι ήταν προηγουμένως δούλοι στην Αμερική. Είναι χαρακτηριστικό ότι η πρωτεύουσα Monrovia έλαβε το όνομά της από τον τότε πρόεδρο tmv H.II.A. Monrocf.

Λιβέριος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** άγιος της Ορθόδοξης και της Ρωμαιοκαθολικής Κκκλησίας 2- ανδρικό όνομα.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. κόρ. όν. < λατ. Liberius < liber «ελεύθερος», επίθ. που απαντά ως μέρος τής προσωνυμίας Juppiter Liber «Ελευθέριος Ζευς»].

λιβινγκρούμ κ. **λίβινγκ-ρουμ** (το) {άκλ.} ο χώρος ανάπαυσης, ψυχαγωγίας, υποδοχής επισκεπτών κ.λπ. ενός σπιτιού ΣΥΝ. καθιστικό. (ΠΤΥΜ. < αγγλ. living-room **λιβοζέφυρος** (ο) [1858] {χωρ. πληθ.} (επίσ.) ο πουνεντογάρμπης (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος*, m.Y).

[γ.τυμ. < *λίβας* + *ζέφυρος*]. **λιβόνοτος** (ο) [1728J {χωρ. πληθ.} ο οστριογάρμπης (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος*. IIIN.).

[ΕΤΥΜ. < *λίβας* + *νότος*], **λίβρα** κ. **λίμπρα** (η) {λιβρών} αγγλική μονάδα βάρους και χωρητικότητας, πυυ ποικίλλει στην τιμή κατά τόπους και εποχές. [ετυμ. μεσν. < λατ. libra «λίτρα, μονάδα μετρήσεως βάρους»}, **λιβρέα** (η) {λιβρεών) η ειδική στολή υπηρετών (λακέδων) σε επίσημους οίκους (ανάκτορα, μέγαρα, πρεσβείες κ.ά.) συν. οικοστολή. [F.TYM. < ιταλ. Hvrea / γαλλ. livree < p. livrer «παραδίδω» (< λατ. liberare), επειδή αυτές τις στολές τις παρέδιδαν στους ακολούθους τους οι βασιλείς και οι πρίγκιπες, για να τις φορούν όταν τους υπηρετούσαν].

Λιβύη (η) (αραβ. Al-Jamahiriyah al-Arabiyah al-Libiyah aS-Sabiyah al- JStirakiyah = Αραβική Λιβυκή Σοσιαλιστική Λαϊκή Δημοκρατία) κράτος τής Β. Αφρικής με πρωτεύουσα την Τρίπολη, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο Λιβύης. — **Λίβυος** (ο) Ιμεσν.], **Λίβυα** (η), **λιβυκός,** -ή. -ό [αρχ.Ι.

[F.TYM. αρχ. τοπωνύμιο, που απαντά τόσο στην *Οδύσσεια* όσο και στον Ηρόδοτο, δηλώνοντας τη 13. Αφρική, τις περιοχές δυτικά τού Νείλου, αλλά και ολόκληρη την αφρικανική ήπειρο. Η λ. προέρχεται από το ουσ. *Λίβυς* (γεν. -υος). που είναι αβεβ. ετύμου. Ίσως ταυτίζεται με τν κυρηναϊκό εθνωνύμιο Libu/Rbu ή και με το εβρ. Luvjm / I.ehabim, που οι Κβδομήκοντα απέδωσαν ως *Λίβυες*I **λιγάκι** επίρρ. -*■ λίγο

λίγδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ο λεκές που αφήνουν στα ρούχα το λίπος ή το λάδι 2. η λιπαρή βρομιά (στα ρούχα, στα άλουστα μαλλιά κ.λπ.): *τα μαλλιά του ήταν όλο* - **3.** τυ χοιρινό λίπος ΣΥΝ. γλίνα, ξίγγι.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *λίγδην* «με τριβή, ακροθιγώς» < θ. *?.ιγ-*. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *(s)leig- «γλιστερός, ηδιαστικός», πβ. αρχ. ιρλ. (fo)sligim «επαλείφω», αρχ. γερμ. slihhan «γλιστρώ», ρωσ. slizkij «υλι- σθηρός» κ.ά.|.

λιγδερός, -ή. -ό [μεσν.] **1.** αυτός πυυ περιέχει λίπος ή λιπαρές ουσίες: ~ *λουκάνικα / φαγητά* 2. αυτός πυυ έχει λεριοθεί, που έχει λε- κέδες συν. βρόμικος, ρυπαρός **3.** (συνεκδ.) αυτός που έχει εμποτιστεί με λιπαρές ουσίες και γΓ αυτό γλιστράει ΣΥΝ. ολισθηρός, **λιγδιά** (η) (λαϊκ.) ο κολλώδης λεκές που προέρχεται από λίπος ή λιπαρή υυσία συν. λαδιά, βρομιά, **λιγδιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |λίγδιασ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) λερώνω (κάποιον) με λιπαρές ουσίες, με λίγδες, του αφήνω λιπαρό λεκέ ςχ. λεκιάζω, λαδώνω ♦ 2. (αμετβ.) γεμίζω λίγδα, λερώνομαι με ρυπώδεις κηλίδες: *λιγδιασμένα μα/Λιά.* — **λίγδιοομα** (το). **λιγδιάρης**5 -α, -ικο (εκφραστ.) εντελοίς βρόμικος, γεμάτος λίγδες συν. βρομιάρης, ακάθαρτος ΛΝΤ. καθαρός, παστρικός. Επίσης **λιγδιάρικος,** -η, -ο.

[ΕΤΥΜ. < *λίγδα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *βρομ-ιάρης*\. **λιγδώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι {λίγδω-σα, -θηκα. -μένος} λιγδιάζω (βλ.λ,). — **λιγδωμα** (το).

Λιγηρας (ο) ποταμός τής Κ. Γαλλίας, γνωστός για τους πύργους που είναι κτισμένοι στις όχθες του.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού λατ. I.iger (< γαλλ. Loire), αβεβ. ετύμου. ίσως <

Ε. *leg- / *lig- «λάσπη»»), **λίγκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (γενικά) ο συνασπισμός, η συμμαχία. η ένωση βάσει κοινού σκοπού, κοινών συμφερόντων 2. ο σύλλογος ή η ένωση νομικών ή φυσικών προσώπων, που συγκροτείται (στυ εσωτερικό ενός κράτους ή διακρατικώς) με στόχυ την προάσπιση πολιτικών. θρησκευτικοί, οικονομικών ή άλλων συμφερόντων, οι *ισχυρές ομάδες μπάσκετ τής Ευρώπης σχημάτισαν ~ και θα οργανώσουν πρωτάθλημα μεταξύ τους.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. lega < παλαιότ. liga < λατ. ligo «δένω»).

λιγνάδα (η) -* λιγνός

λιγνεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {λίγνεψα} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κά- ποιον/κάτι) λεπτό αντ. παχαίνω, χοντραίνω ♦ 2. (αμετβ.) χάνω βάρος, κιλά. γίνομαι λεπτός, αδύνατος: *λίγνεψε απότομα μέσα στο καλοκαίρι.* — **λίγνεμο** (το), **λιγνίτης** (ο) {λιγνιτών} ο κατώτερης ποιότητας γαιάνθρακας, που έχει χρώμα ανάμεσα στο καστανό και το μαύρο και χρησιμοποιείται στις βιομηχανίες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και λιπασμάτων, στη μεταλλουργία νικελίυυ και την κεραμοποιία: *εξόρυξη λιγνίτη*. [ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. lignite (οπτικό δάνειο) < λατ. lignum «ξύλο»].

λιγνιτωρυχείο (το) το ορυχείο από το οποίο εξορύσσεται λιγνίτης,

λιγνιτωρύχος (ο) ο εργάτης που δουλεύει σε λιγνιτωρυχείο, **λιγνός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει σώμα λεπτό: «ο *χοντρός κι ο ~*», *ένα διάσημο κωμικό δίδυμο τού βωβού κινηματογράφου* αντ. χοντρός.

παχύς 2. (γενικότ.) αδύνατος, ισχνός: *τα ·~ του πόδια* 3. πολύ λεπτός: *τα ~ κλαράκια τού δέντρου.* — **λιγνάδα** (η).

|ετυμ. μεσν.. πιθ. από τη μτγν. «γλώσσα» τού Ησυχίου *λέγνος*1 *άνανδρος, σΐτος ύ μή αδρός*, που είναι αγν. ετύμου. Κατ' άλλη εκδοχή, προέρχεται από * *λύγινός* < αρχ. *λύγος* «λυγαριά» (βλ. λ. *λυγαριά),* οπότε τυ επίθ. θα έπρεπε να γράφεται με -υ- *(λυγνός)*\. **λίγο** επίρρ. Ιμεσν.] 1. σε μικρή ποσότητα, σε μικρό βαθμό: - *άσχημος / δυνατός / αργά / μακριά / πιο πέρα || μιλάω - Ρωσικά* |(- *ο ένας* - ο *άλλος, τελικά τα κατάφεραν*\\ (ως απάντηση) -*Τρόμαξες:* —/αντ. πολύ 2. για μικρή χρονική διάρκεια ή σύντομο διάστημα· (α) όχι πολλή ώρα: *κοιμήθηκα (για) - το μεσημέρι* jj Οα *σου τηλεφωνήσω σε* - (β) για μια στιγμή: *πάρε - το πόδι σου, να περάσο)!* || *Κοίτα ~ το παντελόνι σου! Έχει λερωθεί* (γ) (αντί τού «παρακαλώ». μετριαστικά, ώστε να μη φαίνεται το ύφος επιτακτικό): *μου δίνεις ~ το αλάτι;* φι>. (α) ***λί- γο-λίγο*** (i) αργά και σταδιακά, βαθμιαία: *καλυτερεύει - η κατάστασή του* [[*κι από ~ γίνεται πολύ* συν. αγάλι-αγάλι (ii) κάθε τόσο, σε μικρές ποσότητες: *τα δυνατά κρασιά πρέπει να τα πίνεις ~* (β) ***λίγο-πο- λύ / λίγο ώς πολύ / λίγο ή πολύ*** σε κάποιον βαθμό: ~ *το ήξερα ότι θα συμβεί*}} *είναι - τρελούτσικος* (γ) ***λίγο έλειψε να... ί λίγο ακόμη και... ί λίγο ήθελε να...*** παραλίγο να...: *λίγο έλειψε. να πνιγεί* (| *λίγο ακόμη και Θα πνιγόταν*)) *ευτυχώς που παρενέβης και τους ηρέμησες' λίγο ήθε/-αν ακόμη και θα τσακώνονταν* (δ) (εμφατ.) **ούτε *λίγο ούτε πολύ*** για την ακρίβεια, ουσιαστικά: ~ *μου ζητάει να δουλεύω γι" αυτόν χωρίς να με πληρώνει!* (ε) ***κάθε λίγο και λιγάκι*** για κάτι ενοχλητικό, που γίνεται ή επαναλαμβάνεται πολύ συχνά: - *έρχεται και μου ζητάει δανεικά* 3. μικρή απόσταση: *προχώρησε - και σταμάτησε.* — (υποκ.) **λιγάκι** Ιμεσν.) κ. **λιγουλάκι** [μεσν.]. ** σχολιο λ. *περίπου*. **λιγο-** κ. **λιγό-** α' συνθετικό λέξεοίν που δηλώνει μικρή ποσότητα (κυριολ. και μτφ.): *λιγό-φαγος, λιγο-μίλητος. λιγό-ζωος.*

[πτυμ. μεσν., βλ. λ. *ολίγο*-J. **λιγόζωος,** -η, -υ (λαϊκ.) αυτός τού οποίου η ζωή διαρκεί για μικρό χρονικό διάστημα ΣΥΝ. βραχύβιος αντ. μακρόβιος, μακροήμερος, πολύχρονος. **λιγοήμερος,**-η.-ο -» ολιγοήμερος

λιγοθυμώ ρ. αμετβ. {λιγοθυμάς... | λιγοθύμ-ησα, -ισμένος) (λαϊκ.) λιποθυμά)·. του *μίλησε με λιγοθυμισμένη, σβησμένη φωνή.* — **λιγοθυμιά** (η) Ιμεσν.|.

Ιετυμ. < μεσν. *λιγοθυμώ* < αρχ. *λιποθυμώ*, με την επίδραση τού επιθ. *λίγος].*

λιγόκαρδος, -η.-ο -♦ ολιγόκαρδος

λιγάλογος, -η. -ο ♦ ολιγόλογος

λιγομίλητος, -η. -ο αυτός που μιλάει λίγο, που λέει λίγα λόγια λντ. φλύαρος, πολυλογάς. **λιγόπιστος,** -η, -ο

-► ολιγόπιστος

λίγος, -η, -ο κ. **ολίγος 1.** (α) αυτός που υπάρχει σε μικρή ποσότητα: ~ *ψωμί / ζάχαρη* }| *με - καλή θέληση όλα γίνονται* || *το νερό είναι ~ σ' αυτές τις περιοχές* αντ. πολύς (β) αυτός που έχει μικρή διάρκεια, σύντομος: *θα λείψω για - ώρα* (γ) αυτός πυυ έχει μικρή ένταση: *έκανε*

θόρυβο [[*νιώσαμε επιτέλους κι εμ-είς - χαρά* 2. (στον πληθ.) αυτός που υπάρχει σε μικρό αριθμό: ~ *ελιές / σπίτια / βιβλία / άνθρωποι* || *λίγοι μπορούν να /δύσουν αυτό το πρόβλημα* || *θα λείψω για - ώρες* αντ. πολύς· φρ. *λίγα λόγια (λίγα* **τα** *λόγια* **σου** (i) (ως προειδοποίηση και συνήθ. με αυστηρό ύφος) μη λες πολλά, μάζεψε τη γλώσσα σου, μην αυθαδιάζεις: *γιατί θα φας κάνα χαστούκι!* (ii) (προειδοποιητικά σε κάποιον, για να προσέχει) μη λες πολλά, πρόσεχε τι θα πεις: *Μας ακούνε κι άλλοι* **3.** (για πρόσ.- μειωτ.) αυτός που δεν φθάνει στο ύψος των περιστάσεων, όχι τόσο άξιος όσο θα έπρεπε: ο *καινούργιος διευθυντής αποδείχθηκε* **~** *για ένα τέτοιο έργο* ΣΥΝ. ανάξιος **4.** ***λίγο*** (α) (ως επίρρ.) βλ. λ. *λίγο* (β) (σε ερώτηση ή με άρνηση) σημαντικό, αξιοσημείωτο: (fry *είναι και ~ να έχεις πέντε στόματα να θρέψεις* }} ~ *είναι να μένεις όρθιος τόσες ώρες;* φρ. (α) ***λίγο το 'χεις;*** δεν είναι ασήμαντο: ~ *να βρεθείς ξαφνικά με εκατομμύρια;* (β) (παροιμ.) ***όποιος θέλει τα πολλά, χάνει και τα λίγα*** όποιος είναι άπληστος, χάνει και αυτά που έχει αποκτήσει (γ) ***όπου πάνε τα πολλά, πάνε και τα λίγα*** όλα τα αγαθά τα αποκτούν οι πλούσιοι. ιχολιο λ. *ανόητος.*

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *ολίγος* (βλ.λ.)]. **λιγοστεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λιγόστ-εψα, -εμένος κ. -ευμένος} ♦ 1. (μετβ.) ελαττώνο), περιορίζω: *έπρεπε να λιγοστέψει τα έξοδά του, προκειμένου να εξοικονομήσει περισσότερα χρήματα* συν. μειώνο.) ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι λιγότερος σε αριθμό ή ποσότητα: *τους ανησυχεί που λιγόστεψαν οι βροχοπτώσεις* ΣΥΝ. ελαττώνομαι, περιορίζομαι. -- **λιγόστεμα** (το), **«r** σχολιο λ. *εργαστικός.*

(ετυμ. < μεσν. *(ό)λιγοστεύω* < αρχ. *όλιγοστός].* **λιγοστός,** -ή. -ό αυτός που είναι περιορισμένης ποσότητας ή αριθμού: *υπάρχουν - πιθανότητες επιτυχίας* ΣΥΝ. λίγος. 1EJYM. μεσν. < αρχ. *όλιγοστός* < *ολίγος*}.

λιγουλάκι επίρρ. λίγο

λιγούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η στομαχική ενόχληση που φθάνει μέχρι και τη ζαλάδα ως αποτέλεσμα τής πείνας 2. το αίσθημα τού κορεσμού από υπερβολικό φαγητό ΣΥΝ. μπούχτισμα 3. (μτφ.) η ζωηρή, η έντονη επιθυμία για κάτι συν. λαχτάρα.

[ΕΤΥΜ. < *λιγώνω* + παραγ. επίθημα *-ούρα*, πβ. *χασ-ούρα, θολ-ούρα*\. **λιγουρεύομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {λιγουρ-εύτηκα. -εμένος} ♦ 1. (μετβ.) ποθώ να απολαύσω (κάτι φαγώσιμο): - *ένα φρέσκο κανταΐφι* συν. λιμπίζομαι ♦ (αμετβ.) 2. νιώθω στομαχική ενόχληση ή ζαλάδα 3. (μτφ.) επιθυμώ πολύ κάτι που δεν έχω: *αυτό το αυτοκίνητο* γο *λιγουρεύομαι εδώ και καιρό* συν. λαχταρώ, ποθώ. -* σχολιο λ. *αποθετικός.*

λιγουρευτός, -ή, -ό αυτός που προκαλεί έντονη επιθυμία να φαγωθεί: ~ *παγωτό* συν. λαχταριστός, **λιγούρης,** -α/-ισσα, -ικο {λιγούρηδες} **1.** (σκωπτ.) αυτός που λαχταρά

συνεχώς φαγητά· (συνεκδ.) αυτός που δεν έχει να φάει και μονίμως πεινά: *κνίτα τον λιγούρη- μόλις δει φαγητό, τον τρέχουν τα σάλια!* συν. πεινάλας, λιμασμένος 2. αυτός που επιθυμεί σφοδρά (κάτι/κάποιον) και συμπεριφέρεται αναξιοπρεπώς μπροστά στο αντικείμενο τής επιθυμίας του. Επίσης **λιγούρι** (το), **λιγούστρο** (το) θαμνώδες διακοσμητικό φυτό με λεία φύλλα και λευκά άνθη σε ταξιανθίες.
[ετυμ. < λατ. ligustrum < τύπων. Liguria «Λιγυρία», περιοχή τής Ιταλίας όπου ευδοκιμεί το φυτό), **λιγόφαγος,** -η, -ο (καθημ.) αυτός που τρώει λίγο. που είναι λιτός στη διατροφή του ΣΥΝ. λιτοδίαιτος. — **λιγοφαγία** (η), **λιγοψυχία** (η) -* ολιγοψυχία **λιγόψυχος,** -η. -ο ► ολιγοψυχία **λιγοψυχώ** ρ. ► ολιγοψυχώ **λιγυρός,** -ή, -ό **1.** (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει ευκρινή, ξεκάθαρο και οξύ ήχο 2. μελωδικός, εύηχος 3. ευλύγιστος, εύκαμπτος, λυγερός
(αρχ.) ευχάριστος.
[ΠΤΥΜ. αρχ. < *λιγ-υλός (με ανομοίωση) < *λιγύς* «οξύς, ηχηρός», αγν. ετύμου].
λιγωμένα επίρρ.· με μεγάλη λαχτάρα: *την κοιτούσε* -(με ερωτικό πόθο).
λιγώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λίγω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** προκαλώ (σε κάποιον) τάση προς έμετο, λιποθυμία ή ζάλη: *με λίγωσαν τα πολλά γλυκά που έφαγα* 2. (για φαγητό) προκαλώ σε (κάποιον) δυσάρεστο αίσθημα κορεσμού, επειδή παρουσιάζω μια ιδιότητα σε υπερβολή (π.χ. υπερβολικά γλυκιά γεύση): *το γλυκό ήταν μέσα στα σιρόπια και με λίγωσε* ♦ (αμετβ.) 3. αισθάνομαι λιγούρα **4.** (μεσοπαθ. ***λιγώνομαι)*** (α) αισθάνομαι πείνα: *λιγωμένος απ' την πείνα* ΣΥ.ν ξελιγώνομαι (β) έχω τάση προς έμετο ή λιποθυμία (γ) νιώθω κορεσμό' ΦΡ. ***λιγώνομαι στα γέλια*** ξεκαρδίζομαι στα γέλια, ξεσπώ σε ασυγκράτητα γέλια. — **λι'γωμα** (το) [μεσν.Ι κ. **λΐγωμάρα** (η) Ιμεσν.].
[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *όλιγώ (-όω)* < αρχ. *ολίγος].* **λιγωτικός,** -ή, -ό &υτός που λιγώνει (κάποιον). - - **λιγωτικά** επίρρ. **Λιέγη** (η) πόλη τού Λ. Βελγίου.
[ετυ.μ. Μεταφορά τού γαλλ. Liege (ολλ. Luik) < μτγν. λατ. Leodium < φρανκον. Icudi «λαός, άνθρωποι» (ονομασία τού γερμανικού φύλου πυυ κατοικούσε εκεί)|.
λίζΐνγκ (το) ({άκλ.} ελλην. *χρονομίσθωση* κ. *χρηματοδοτική μίσθωση* ΟΙΚΟΝ, σύστημα κατά το οποίο μια επιχείρηση που δεν διαθέτει απαραίτητο κεφάλαιο για την αγορά παραγωγικών μηχανημάτων, τα νοικιάζει για ένα (συνήθ. μικρό) χρονικό διάστημα από άλλη και εκμεταλλεύεται το κεφάλαιο που εξοικονομεί για την ενίσχυση τής θέσης της στην αγορά, την αύξηση των κερδών της, τον εκσυγχρονισμό της κ.λπ., ενώ στο τέλος μπορεί να τα αγοράσει.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. leasing, τού p. lease «εκμισθώνω» < παλ. γαλλ. lesser «εκμισθώνω, επιτρέπω» < λατ. laxare «αφήνω, ανακουφίζω» (> γαλλ. laisser)!.
λιθάγρα (η) 11842] {χωρ. γεν. πληθ.} (λόγ.) το σιδερένιο εργαλείο που αποτελείται από δύο ή περισσότερους βραχίονες, με τους οποίους συγκρατούνται ή ανυψώνονται ογκώδεις πέτρες σε λατομεία ή κατά την εκτέλεση λιμενικών έργων συν. λιθαγωγός.
[ΕΤΥΜ. < *λιθ(ο)-* + 07ρα«κυνήγι»}. **λιθαγωγός** (ο) [μτγν-J **1.** φάρμακο που υποβοηθεί την έξοδο λίθων σχηματισμένων σε όργανα τού ανθρώπινου οργανισμού (ουρολίθων, χολολίθων, εντερολίθων κ.ά.) · 2. η λιθάγρα, **λιθάνθρακας** (Ο) [1802] {λιθανθράκων! ο γαιάνθρακας (βλ.λ.). **λιθανθρακόπισσα** (η) [1893] Ιχωρ. πληθ.} παχύρρευστο απόσταγμα που είναι μείγμα διαφόρων υδρογονανθράκων και που χρησιμοποιείται και κυρ. στη βιομηχανία χρωμάτων ή φαρμάκων.
[ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. steinkohlcnteer]. **λιθανθρακοφόρος,** -ος, -ο 118901 ΓΠΩΛ. **1.** αυτός που περιέχει λιθάνθρακες: ~ *υπέδαφος / στρώμα* **2.** (α) ***λιθανθρακοφόρο*** (το) / ***λινθρα- κοφόρος περίοδος*** η γεωλογική περίοδος τού Παλαιοζωικού αιώνα, πέμπτη κατά σειρά, η οποία θεωρείται ότι διήρκεσε 65.000.000 χρόνια και κατά την οποία συνέβη ο μεγαλύτερος σε έκταση μετασχηματισμός φυτικού υλικού (κυρ. υπολειμμάτων ελωδών δασών) σε γαιάνθρακες (β) ***λιθανθρακοφόρος διάπλαση*** η διαμόρφωση των γεωλογικών στρωμάτων κατά τη λιθανθρακοφόρο περίοδο.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. carbonifere (νόθο σύνθ.)|. **λιθανθρακωρυχείο** (το) [18471 το ορυχείο στο οποίο γίνεται εξόρυξη λιθάνθρακα. — **λιθανθρακωρύχος** (υ). **λιθαράκι** (το) {χωρ. γεν.} μικρή πέτρα, πετραδάκι· φρ. ***έβαλα κι εγώ το λιθαράκι μου*** είχα και εγώ την, έστω και μικρή, συμβολή μου: *δεν μπορούσε* να *κρύψει την υπερηφάνειά τον. καθώς ένιωθε ότι στην επιτυχία τού γνιον του είχε βάλει κι αυτός το λιθαράκι του.* **λιθάργυρος** (ο) {λιθαργύρ-ου | -ων. -ους} χημ. ορυκτό οξίδιο τού μο- λύβδου, πυυ απαντά σε στερεά μορφή και σε κοκκινωπό ή κιτρινωπό χρώμα και χρησιμοποιείται στην υαλουργία και την κατασκευή τεχνητών σμάλτων.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. lithargitc]. **λιθάρι** (το) {λιθαρ-ιού | -ιών} (λαικ.) 1. η μικρή πέτρα· φρ. (παροιμ.) ***λιθάρι που κυλάει δεν μαλλιάζει*** αυτός που εργάζεται, φθείρεται λίγό- τερο από τον άεργο (επειδή ό.τι αδρανεί, ατροφεί) 2. (γενικότ.) η πέτρα: *«σε ψηλό βουνό, σε ριζιμό ~ κάθεται αΐτός»* (ριζίτικο) 3. η κυλινδρική πέτρα τού μύλου. — (υποκ.) **λιθαράκι** (το) (βλ.λ.).
Ικτυμ. < μτγν. *λιΟάριον,* υποκ. τού αρχ. *λίθος].* **λιθίαση** (η) Ιαρχ.] {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} ιατρ. η παθολογική κατάσταση κατά την οποία σχηματίζονται λίθοι σε διάφορα όργανα τού σώματος, όπως στην ουροδόχο κύστη, στα νεφρά, στο συκώτι και στη χολή. ·. ·.*-*. ·,· ..... * ... .

λιθικός, -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τους λίθους: ~ *εποχή* ΣΥΝ. λίθινος.
λίθινος, -η, -ο [αρχ.J1. αυτός που είναι κατασκευασμένος από πέτρα: ~ *εργαλείο , δομήσιμα υλικά* ΣΥΝ. πέτρινος 2. ***λίθινη εποχή*** η εποχή τού λίθου (βλ. λ. *λίθος).*
λίθιο (το) 11864J {λιθίου} χημ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Li) που ανήκει στα μέταλλα των αλκαλίων (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. lithiumJ. **λιθόβλητος,** -η. -ο αυτός που χτυπήθηκε με πέτρες, που λιθοβολή- θηκε, ο λιθοβολημένος.
[ειύμ. μτγν. < *λιθο-* + *-βλητος* < *βάλλω*\. **λιθοβολία** (η) [αρχ.| Ιχωρ. πληθ.} **1.** το ρίξιμο πέτρας ή πετρών προς ορισμένη κατεύθυνση συν. πετροβόλημα 2. αθλ. (παλαιότ.) το αγώνισμα. κατά το οποίο ο αθλητής ρίχνει σε απόσταση κυλινδρικό λίθο. **λιθοβολισμός** (ο) [μτγν.] η θανάτωση (κάποιου) με τη ρίψη λίθων εναντίον του: *στα παλιά χρόνια ήταν συνηθισμένη η θανάτωση διά λιθοβολισμού.* Επίσης **λιθοβόλημα** (το) Ιμεσν.}. **λιθοβολώ** ρ. μετβ. {λιθοβολείς... | λιθοβόλ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** ρίχνω πέτρες εναντίον (κάποιου): *το έξαλλο πλήθος ?.ιθοβόλη- σε το σπίτι του* ΣΥΝ. πετροβολώ **2.** (ειδικότ.) εκτελώ, θανατώνω (κάποιον). ρίχνοντας εναντίον του πέτρες: οι *Ιουδαίοι λιθοβό/.ησαν* τον *πρωτομάρτυρα Στέφανο* **3.** (μτφ.) επιτίθεμαι με λόγια (σε κάποιον): ο *υπουργός απάντησε ότι λυπάται που τον λιθοβολούν για μια τόσο ρη- ξικέ?.ενθη πρωτοβουλία του.*
}ι ::τυμ. < μτγν. *λιθοβολώ (-έω)* < *λιθο-* + *-βολώ* < *βολή* (< *βάλλω)].* **λιθογλύπτης** (ο) ιμτγν.} {λιθογλυπτών}, **λιθογλύπτρΐα** (η) {λιθο- γλυπτριών} αυτός που ασχολείται επαγγελματικά με τη λιθογλυπτική, **λιθογλυπτική** (η) λαϊκή γλυπτική σε λίθο (κρήνες, υπέρθυρα, διακο- σμητικες εντοιχισμένες πλάκες κ.λπ.). **λιθογλυφία** (η) [μτγν.Ι {λιθογλυφιών} η τέχνη τής διακόσμησης πολύτιμων λίθων (κυρ. σφραγιδόλιθων και δακτυλιόλιθων) με χάραξη συμβόλων, επιγραφών και παραστάσεων. -- **λιθογλυφικός,** -ή, -ό ίμεσν.].^
λιθογλύφος (ο) ο τεχνίτης που διακοσμεί πολύτιμους λίθους με παραστάσεις. που είναι ειδικός στην τέχνη τής λιθογλυφίας.
ΙΓΤΥ.Μ. μτγν. < *λίθο-* + *-γλύφος*< *γλύφω].* **λιθογόνος,** -ος. -ο Ιμτγν.] ιατρ. αυτός που προκαλεί τον σχηματισμό λίθων σε όργανα τού ανθρώπινου σώματος (ουροδόχο κύστη, συκώτι, νεφρά κ.λπ.)' φρ. ***λιθογόνος κατάρρους*** η καταρροϊκή φλεγμονή τής χοληδόχου κύστεως. που οφείλεται σε μικροβιακή λοίμωξη και οδηγεί στη δημιουργία χολόλιθων. **λΐθογραφείο** (το) [1855J γνιιογρ. εργαστήριο εκτύπωσης βιβλίων, περιοδικών και λοιπών εντύπων με τη μέθοδο όφσετ. **λιθογράφημα** (το) |J84lj {λιθογραφήμ-ατος j -ατα, -άτων} η εικόνα που χαράσσεται πάνω σε πέτρα, η λιθογραφημένη εικόνα ΣΥ.Ν. λιθογραφία, γκροβούρα. **λιθογραφία** (η) II817| {λιθογραφιών} τυπογρ. **1.** (παλαιότ.) η τέχνη ή τυ σύστημα εκτύπωσης σε χαρτί εικόνων και κειμένων που χαρά- χθηκαν προηγουμένως με μελάνι ή λιπαρή ουσία σε πλάκα από σκληρό ασβεστόλιθο *(λιθογραφική πλάκα)* 2. το λιθογράφημα (βλ.λ.)
το εκτυπωτικό σύστημα όφσετ (βλ.λ.). — **λιθογραφώ** ρ. [1822] {-είς...|.
λιθΟΥρσφηση (η) (1853j.
[γ.τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. lithographie). **λιθογραφικός,** -ή. -ό 11817] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη λιθογραφία ή τον λιθογράφο: ~ *εργαλείο / τέχνη* · **2.** γεωλ. (α) ***λιθογραφικός ασβεστόλιθος*** η ποικιλία ασβεστολίθου με λευκό ή υποκίτρινο χρώμα, που χρησιμοποιείται στη λιθογραφία, επειδή απορροφά τις λιπαρές ουσίες και δεν επιτρέπει τη διάχυσή τους (β) ***λιθογραφικός ιστός*** η μορφή ιζηματογενών πετρωμάτων που διαθέτουν λεία επιφάνεια και αποτελούνται από κόκκους με απειροελάχιστο μέγεθος, **λιθογράφος** (ο) [1856] τυιογρ. **1.** ο τεχνίτης που είναι ειδικός στην τέχνη τής λιθογραφίας, που παράγει λιθογραφίες 2. (συνεκδ.) η μηχανική συσκευή που εκτυπώνει λιθογραφίες.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. lithographc. άσχετο προς το μτγν. *λιθογράφος* «λιθογλύφος »J. **λιθόδμητος,** -η. -ο (λόγ.) ο λιθόκτιστος (βλ.λ.).
[ειύμ. μτγν. < *λιθο-* + *-δμητος* < *δέμω* (βλ. λ. *δομή)*|. **λιθοδομή** (η) |1884| (επίσ.) η κατασκευή τοίχου ή άλλου είδους οικοδομής με πέτρες ή πλίνθους (με αμμοκονίαμα ή χωρίς), **λιθοδόμημα** (το) {λιθοδομήμ-ατος | -ατα, -άτων} το κτήριο ή ο τοίχος πυυ έχει χτιστεί με πέτρες, **λίθοδομια** ίη) [18971 {λιθοδομιών} (επίσ.) 1.η κατασκευή, το κτίσιμο κτηρίου ή τοίχου με πέτρες 2. (ειδικότ.) τα τμήματα οικοδομήματος που έχουν κτιστεί με πέτρες (σε αντίθεση με άλλα, που έχουν οικοδομηθεί με διαφορετικά υλικά). — **λιθοδομικός,** -ή, -ό. **λιθοδομώ** ρ. μετβ. [1884} {λιθοδομείς... | λιθυδόμ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} κτίζω (οικοδόμημα ή τοίχο) με πέτρες, **λιθοειδής,** -ής, -ές [αρχ.] {λιΟυειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά τής πέτρας ή τη φύση πέτρας **2.** ανατ. (α) ***λιθοειδές οστό*** το τμήμα τού κροταφικού οστού, που περιέχει το όργανο τής ακοής και τον πόρο τού προσωπικού νεύρου (β) ***λιθοειδές νεύρο*** ένα από τα τρία νεύρα τής περιοχής τύυ κροταφικού οστού, **λιθοθραύστης** (ο) [1856J {λιθοθραυστών} μηχάνημα που χρησιμοποιείται στα λατομεία για τη θραύση των λίθων και τη δημιουργία χαλικιών.
λιθόκολλα (η) [μτγν.Ι {λιθοκολλών} η ειδική κόλλα που χρησιμοποιείται για τη συγκόλληση ή τη στερέωση πολύτιμων λίθων, **λιθοκόλληση** (η) {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων} το στόλισμα τιμαλφών αντικειμένων (λ.χ. κοσμημάτων) με την επικόλληση σε αυτά πολύτιμων λίθων.

λιθοκόλλητος, -η, -ο (αρχ.] (για τιμαλφή αντικείμενα) αυτός που έχει στολιστεί με επικυλλημένους πολύτιμους λίθους, **λιθοκονία** (η) 11847) {λιθοκονιών} τν μείγμα τσιμέντου, άμμου και μικρών χαλικιών, που χρησιμοποιείται για επιστριώσεις ή στην κατασκευή τοίχων συν. σκυρόδεμα.
[ετυμ. < *?λΘο-* + *-κονία* < *κόνις*\. **λιθοκόπος** (ο) **1.** ο εργάτης που κόβει ή θρυμματίζει πέτρες · **2.** σφύρα που χρησιμοποιείται για το σπάσιμο πετρών. - **λιθοκοπία** (η) Ιμτγν.Ι.
Ιετυμ. αρχ. < *λίθο-* + *-κόπος* < *κόπτω}*. **λιθόκτιστος,** -η, -ο κ. (καθημ.) **λιθόχτιστος** (για οικοδομήματα ή τοίχους) αυτός που έχει χτιστεί με. πέτρες συν. λίθινος, λιθόδμητος, πέτρινος.
λιθοξόος (ο) **1.** ο τεχνίτης πυυ λαξεύει πέτρες και μάρμαρα και κατασκευάζει γλυπτά: *ο Σωκράτης ήταν γνιος λιθοξόου* **2.** ο εργάτης που πελεκά πέτρες συν. λατόμος, πετροπελεκητής.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *λιθο-* + *-ξόος* < *ξέω].* λίθος (υ) 1. (λόγ.) η πέτρα, κυρ. ως οικοδομικό υλικό · φρ. (α) ***λίθος τού αναθέματος*** βλ. λ. *ανάθεμα* (β) ο ***αναμάρτητος πρώτος τον λίθον βα- λέτω*** βλ. λ. *αναμάρτητος* (γ) ***θεμέλιος λίθος*** βλ. λ. *θεμέλιος* (δ) ακρογωνιαίος ***λίθος*** βλ. λ. «Κρογcowonoc (ε) Λυδία λίθος βλ.λ. (στ) φιΛο- ***σοφική λίθος*** η φανταστική πέτρα με την οποία πίστευαν οι αλχημι- στές ότι μπορούσαν να μετατρέψουν σε χρυσό κάθε μέταλλο (ζ) ***πο~ λύτιμος λίθος*** το ορυκτό πυυ λόγω τής διαφάνειας, τής λάμψης ή/και τής σκληρότητάς του χρησιμυποιείται για την κατασκευή κοσμημάτων ή τη διακόσμηση αντικειμένων και έχει μεγάλη αξία (π.χ. διαμάντι. σμαράγδι, ρυυμπίνι κ.λπ.) συν. (πυλύτιμο) πετράδι (η) ***ημιπολύτιμος λίθος*** το μικρότερης αξίας ορυκτό, που χρησιμοποιείται στην κατασκευή διακυσμητικών αντικειμένων (U) ***τεχνητός λίθος*** λίθος που αποτελεί απυμίμηση πυλύτιμου λίθου (ι) ***αργός λίθος*** η ακατέργαστη και ακανόνιστη πέτρα, που δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για υικοδυ- μικούς σκοπούς (ια) ***οικοδομικός λίθος*** η πέτρα πυυ είναι κατάλληλη ως οικοδομικό υλικό (ιβ) χημ. ***κυανούς λίθος*** υ θειικός χαλκός (ιγ) ***καυστικός λίθος*** το καυστικό κάλιο (ΐδ) ***λίθος τής κολάσεως*** υ νιτρικός άργυρος (ιε) **δει^** ***έμεινε λίθος επί λίθον*** *(λίθον έπι λίθον.* Κ.Δ. Λουκ. J9.44) η καταστροφή ήταν πλήρης, υλυσχερής (ιστ) ***λίθοι, πλίνθοι και κέραμοι ατάκτως ερριμμένα*** *{λίθοι* καί *πλίνθοι καί ξόλα καί κέραμος άτάκτως ερριμμένα,* Ξενοφ. *Άπομνημ.* 3. 1, 7) για πράγματα πυυ βρίσκονται σε απόλυτη αταξία, εντελώς ακατάστατα (ΐζ) (λόγ.) ***λίθος προσκόμματος*** (Κ.Δ. *ΒΊΠέτρ.* 2. 8) το εμπόδιυ στην ευτυχή κατάληξη μιας υπόθεσης (ιη) (λόγ.) ***κινώ πάντα λίθον*** (*πάντα λίθον κι- νεΐν,* Χηνόβιυς 5, 63) χρησιμοποιώ κάθε μέσο για την ευόδωση μιας υπόθεσης **2.** ΙΑΙΤ. ο λιθοειδής σχηματισμός πυικίλυυ μεγέθυς. πυυ σχηματίζεται σε διάφορα όργανα τού σώματος (χολή. νεφρά κ.λπ.) ΣΥΝ. πέτρα **3.** αρχαιολ. ***εποχή τού λίθου*** η πρώιμη περίοδος τής αν- θροίπινης ιστορίας που προηγείται τής εποχής τού χαλκού και τού σιδήρου και χαρακτηρίζεται από τη χρήση λίθινων εργαλείων και όπλων υποδιαιρείται στην *πα/,,αιολιθική,* τη *μεσολιθική* και τη *νεολιθική* εποχή.
(ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Οι υποθέσεις που έχουν διατυποΐθεί, όπως η σύνδεση με το επίθ. */.εΐος* και με τα λατ. slidQs «λείος» και ledas «πάγος». δεν τεκμηριώνονται επιστημονικά|. **λιθοστρώνω** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι |λιθόστρω-σα, -θηκα, -μένος} καλύπτω με πέτρες, επιστρώνω με πέτρες μια επιφάνεια: ~ *δρόμο Ί πλατεία / αυλή.*
λιθόστρωση (η) 118711 {-ης κ. -ώσεως | -(όσεις, -ώσεων} 1. τν στρώσι- μυ επιφάνειας με λίθους 2. (συνεκδ.) η επιφάνεια που αποτελείται από λίθους: *χάλασε η* - ΣΥΝ. λιθόστρωτο, **λιθόστρωτος,** -η, -ο [αρχ.[**1.** αυτός που έχει επιστρωθεί με πέτρες ΣΥΝ. πλακόστρωτος **2.*λιθόστρωτο*** (τυ) ο δρόμος που έχει επιστρωθεί με πέτρες διαφόρων σχημάτων, έχει ανώμαλη επιφάνεια και είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικός τής ρυμοτομίας των κυκλαδίτικων κυρ. νησιών ΣΥΝ. καλντερίμι, **λιθόσφαιρα** (η) [1890] (χωρ. πληθ.} ΓΠΩΛ. η ζώνη τής Γης πυυ περιλαμβάνει τον στερεό φλοιό και το τμήμα τού ανοηερου μανδύα. [ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. lithosphere], **λιθοτεχνία** (η) (χωρ. πληθ.} αμ-)ΡΩΙΠΟλ. σύνυλυ προϊστορικών εργαλείων ή άλλων αντικειμένων από πέτρα.
|ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. industrie lithiquc|. **λιθοτομία** (η) |αρχ.| {λιθοτομιών} **1.** η εξόρυξη πετρωμάτο)ν (λίθων και μαρμάρων) από λατομείο συν. λατομία, λατόμηση · 2. ιαγρ. η χειρουργική αφαίρεση λίθου από την ουροδόχο κύστη, που εφαρμοζόταν παλαιότερα και κατά την αρχαιότητα (αναφέρεται μάλιστα και από τον Ιπποκράτη). — **λιθοτομικός,** -ή, -ό [μτγν.|. **λιθοτόμος** (ο) |αρχ.| αυτός που σπάζει πέτρες ή εξορύσσει πετρώματα από τα λατομεία ΣΥΝ. λατόμος, **λιθοτριψία** (η) J1871] {λιθοτριψιών} ιαγρ. ο εξωσωματικός και αναίμακτος θρυμματισμός των λίθων τού ουροποιητικού συστήματος, με τη χρησιμοποίηση ηχητικών κυμάτων, που εμφανίζουν απότομη αύξηση τής έντασής τους και εισδύουν βαθιά στους ιστούς. — **λιθο- τριπτικός,** -ή. -ό [1844J.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. lithotripsie|.
Λιθουανία (η) (λιθ. Lietuvos Respublika = Δημοκρατία τής Λιθουανίας) κράτος τής ΒΛ. Κυρώπης στη Βαλτική Θάλασσα, πρώην Δημοκρατία τής Ε.Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα το Βίλνιους, επίσημη γλώσσα τη Λιθυυανική και νόμισμα το λίτας Λιθουανίας. - - λιθουανός (ο) [1797], Λιθουανή (η), λιθουανικός, -ή, -ό, Λιθουανικά (τα).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Lithuania < λιθ. Lieiuva (πιθ. παλαιότερο όνομα τὺ ποταμού Νιέμαν, πυυ διαρρέει τη χώρα) αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με λατ. litus «ακτή»}.

λιθρίνι (τυ) ♦ λυθρίνι
λιθώδης, -ης. -ες |αρχ. 1 {λιθώδ-υυς | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) **1.** για υλικό πού έχει τη σύσταση τής πέτρας 2. αυτός που είναι γεμάτος λίθους ΣΥΝ. πετρώδης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **λικέρ** (το) {άκλ.| γλυκό οινοπνευματώδες ποτό με δυνατό άρωμα και γεύση, που προσφέρεται πριν ή μετά το φαγητό ΣΥΝ. ηδύποτο. — (υποκ.) **λικεράκι** (τυ).
[ΚΙ'Υ.Μ. < γαλλ. liqueur < λατ. liquor «υγρό. ρευστό» < ρ. liqueo}.
-λίκι (λαϊκ.) παραγωγικό επίθημα που δηλώνει ιδιότητα: *δασκα-λίκι, δικηγορι-λίκι. καθηγητη-λίκι, αντρι-?άκι.*
[ΕΤΥΜ. Ι Ιαραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής από το τουρκ. -Iik, που πρωτοεμφανίζεται σε λ. δανεισμένες από την Τουρκική (πβ. ντaΓλικί < davihk, *χαρτζιλίκι* < har^Iik κ.ά.) και επεκτάθηκε αρχικώς σε ουσ. με χαρακτήρα θέματος *-λ-* (πβ. *δασκαλίκι, υπα/^ληλίκι).* αργότερα δε και σε άλλα ουσ. (συνήθ. με μειωτική σημ.). Από τον τ. *-λίκι* σχηματίστηκε στη συνέχεια και παρεκτετ. τ. *i'/λκι* με (φωνητική) απόσπαση τού -ι- από το θέμα λέξεων (τουρκικοίν) με χαρακτήρα /i/, ο οποίος καθιερο)θηκε να γράφεται *-ιλίκι.* π.χ. *μπεκρής - μπεκριλίκι, υπουργός*

υπουργιλίκι, πρόεδρος - προεδριλίκι, άντρας - αντριλίκι κ.ά.]. **λικνίζω** ρ. μετβ. (λίκνισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** κουνώ απαλά και ρυθμικά: *λίκνιζε* το *μωρό στην* κου^α 2. ταλαντεύο) ρυθμικά: *το κυματά- κι /λίκνιζε τις βαρκούλες* 3. (μεσοπαθ. ***λικνίζομαι)*** κουνώ αργά και ρυθμικά το σώμα μυυ: *τα κορμιά λικνίζονταν αισθι^σιακά στους ανατολίτικους ρυθμούς.* — **λικνιατικός,** -ή. -ό 11840J, **λικνιατικά** επίρρ. [γ:τυ.μ. μτγν. < αρχ. *λίκνον}.* **λίκνισμα** (το) {λικνίσμ-ατυς | -ατα. -άτων} η αργή. απαλή και ρυθμική κίνηση: *το ~ των νεανικών σωμάτο)ν στους ήχους τής μουσικής.* **λίκνο** (το) **1.** το έπιπλο μέσα στο οποίο κατακλίνεται και αναπαύεται το βρέφος ΣΥΝ. κούνια 2. (μτφ.) υ τόπος στην οποίο γεννήθηκε. δημι- ουργήθηκε κάτι σημαντικό: *το ~ τής δημοκρατίας / τής θεατρικής τέχνης* συν. κοιτίδα, πηγή. εστία, αφετηρία, πατρίδα, γενέτειρα.
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *λίκνον* < **νίκ-νον* (με προληπτική ανομοίωση) < θ. *nik-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Η. *neik- «λιχνίζω (σιτηρά)», πβ. λιθ. niek0ju. υναλ. niihio. βρετον. ni/.a κ.ά. Ομόρρ. *λικνίζω, λιχν-ίζο)].* **λικουρίνος** (ο) (εσφαλμ. *λνκουρίνος)* ο καπνιστός κέφαλος· αλλιώς (λαϊκ.) *νίτικο(το).* Ηπίσης **λικουρίνι** (το).
ΙΕΤΥΜ. Λβεβ. ετύμου, ίσως < ιταλ. liocorno (di mare) < γαλλ. licorne (de mer) < ιταλ. alicorno «μονόκερως» (< λατ. unicornis). Στην Ελληνική η λ. παρετυμολυγήθηκε πρυς τις λ. *λύκος* και *ουρά*\. **λίκρα** (η) {χωρ. πληθ.} (συχνά με κεφ.) εμπορικό σήμα ενός γυαλιστερού. συνθετικού ελαστικού υφάσματος, το οποίο χρησιμοποιείται σε εφαρμοστά είδη ενδυμασίας, κυρ. αθλητικά (1958).
(ΕΤΥΜ. < αγγλ. Lycra, εμπορική ονομασία), **λιλό** επίθ. Ιάκλ.} **1.** αυτός που έχει το χρώμα τής πασχαλιάς, τής βιολέτας ΣΥΝ. βιολετής **2.*λιλά*** (το) το ίδιο το χρώμα τής πασχαλιάς, τής βιολέτας, το ανοιχτό μοβ.
[f.tym. < γαλλ. lilas < παλ. γαλλ. lilac < αραβ. lilak < περσ. nilak «γαλαζοπός» < nil «γαλάζιος» < σανσκρ. nlla «βαθυγάλαζος»), **λιλί** (το) (συνήθ. στυν πληθ.) ***λιλιά*** (τα) **1.** (στη νηπιακή γλώσσα) τα παιχνίδια νηπίου · 2. (σκωπτ.) τα παράσημα: *στρατηγός με περισσά* ~ · 3. (σκωπτ.) τα χρήματα· φρ. (παροιμ.) ***έχεις λιλιά, έχεις λαλιά*** όποιος έχει χρήματα, έχει και τη δυνατότητα να μιλάει άνετα για οτιδήποτε **4.** (,σκωπτ.) τα στολίδια και ειδικότ. τα κοσμήματα: τα ~ *που κοσμούν το στέμμα* **5.** (στον εν. ***λιλί,*** το - ευφημ.) τυ γεννητικό όργανο τού μικρού αγο>ριού.
|γ:ιύμ. Ονοματοπυιημένη λ. τής παιδικής γλώσσαςί. **λίλιον** (το) ποώδες ιουτό με βολβό, φύλλα λεία και λογχοειδή, άνθη μεγάλα και αρωματικά, λευκά, κόκκινα, κίτρινα ή μοβ' ο κρίνος. [ΕΤΥΜ. < λατ. lilium, αγν. ετύμου, πιθ. μεσυγ. δάνειο}, **λιλίπούτιος,** -α. -ο 11894} (συνήθ. ορθ. */ιλιπούτειος)* **1.** αυτός που έχει μικροσκοπικό ανάστημα, όπως οι φανταστικοί νάνοι τής Λιλιπούτης (βλ. ετυμ.i ant. γιγάντειος 2. (γενικά) αυτός που έχει πολύ μικρές διαστάσεις: ~ *πόλη ι χωριό* συν. μικροσκοπικός.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. lilliputian < Liliiput. μυθική χώρα βραχύσωμων ανθροιπο)ν. λ. που έπλασε υ Ιρλανδός συγγραφέας J. Swift στο μυθιστόρημα «Τα ταξίδια τού Γκιούλιβερ» (Gulliver's Travels)), **λιλιώδες** (τυ) {λιλιώδ-ους | -η. -ών} ΒΟΤ. φυτό που ανήκει στην τάξη των αγγειόσπερμων μονοκοτύλων και χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη βολβ(όν ή ριζωμάτων, τη σύνδεση των φύλλιον σε δέσμη κοντά στο επίπεδο τὺ εδάφους και από ερμαφρόδιτα, εντυπωσιακά άνθη · περιλαμβάνει τους κρίνους, τις αμαρυλλίδες κ.ά.
ΙΕΎΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. LiJiaceac (πληθ.) < λατ. lilium «κρίνο», βλ. κ. *λί/λον}.*
Λίλλη (η) πόλη τής Β. Γαλλίας, κοντά στα σύνορα με τυ Βέλγιο. Ιείύμ. Μεταφορά τού γαλλ. Lille < παλ. γαλλ. Lisle < !'isle «νησί» (σύγχρ. Hie), καθώς η πόλη κατείχε νησιωτική θέση ανάμεσα στους παραποτάμους τού Ντελ |. **λίμα**[1] (η) {λιμών) 1. ατσάλινο εργαλείο με χαρακιές ή δόντια, που με την τριβή λειαίνει σκληρά υλικά σώματα (κυρ. μέταλλα) συν. ρίνη 2. μικρό μεταλλικό εργαλείο που χρησιμοποιείται στο μανικιούρ για το κόντυμα και τη λείανση των άκρων των νυχιο>ν · 3, (μτφ.- σπάν.) η ακατάσχετη φλυαρία.
|ΗΙΥΜ. < ιταλ. lima < λατ. lima]. **λίμα**[2] (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) η υπερβολικά μεγάλη πείνα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *λοιμός, ομόηχα.*
[ΙΤΥΜ. μεσν. < *λιμάζω* (υποχωρητ.), βλ.λ.(. **λιμαδόρος** (ο) ο τεχνίτης που λειαίνει σκληρή επιφάνεια με λίμα ΣΥΝ. ρινιστής.
[Γ.ΙΥΜ. < *λίμα* + *-δόρος* (βλ.λ.)). **λιμάζω** ρ. αμετβ. {λίμασ-α κ. λίμαξα, -μένος} (εκφραστ.) **1.** αισθάνο

μαι ακόρεστη ανάγκη να χορτάσω την πείνα μου, κυριεύομαι από λαιμαργία 2. υποφέρω, πεθαίνω από την πείνα ΣΥΝ. λιμοκτονώ 3. (η μτχ. *λιμασμένος, -η, -ο*) αυτός που υποφέρει από την πείνα συν. πει- νασμένος. -- λίμασμα (το). «*■ σχολιο λ. λοιμός.

(F.tym. < μεσν. */αμάζω* / λιμάσσω < μτγν. *λιμώσσω* / *-ττω* < αρχ. *λιμός*. Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται στην αρχ. *λ,ιχμάζω* «παίζω με τη γλώσσα. γλείφω» < *λείχω* «γλείφω» (βλ. κ. *γλείφω)]*. λιμάνι (το) {λιμαν-ιού | -ιών| 1. η φυσική ή τεχνητή διαμόρφωση θαλάσσιας ακτής, όχθης ποταμού ή λίμνης, όπου αγκυροβολούν τα πλοία για ασφαλή (από πλευράς ανέμων) παραμονή, φόρτωση ή εκ- φόρτωση: *εμπορικό / πολεμικό ί διεθνές* ~ συν. σκάλα, πόρτο 2. (συνεκδ.) η πόλη που διαθέτει λιμάνι 3. (μτφ.) το μέρος ή το πρόσωπο στο οποίο αναζητεί κανείς ασφάλεια: *αναζητούσε ένα - στη ζωή του* ΣΥΝ. καταφύγιο, άσυλο, απάγκειυ. Επίσης (λόγ.-επίσ.) λιμένας κ. (λογιότ.) λιμήν (ο) [αρχ.Ι {λιμένυς}. — (υποκ.) λιμανάκι (το) κ. (λόγ.) λιμενίσκος (υ) [μεσν.Ι.

[ΕΤΥΜ.. Αντιδάν., < τουρκ*. liman < μτγν. *λιμένιον*. υποκ. τού αρχ. *λιμήν, -ένος* (ήδη μυκ. πληθ. ri-me-ne), μηδενισμ. βαθμ. τού θ. πυ απαντά στο ουσ. */,ειμών* «λιβάδι, βοσκότοπος» (βλ. λ. *?.ειμώνας)*\. λιμάρης, -α. -ικυ {λιμάρηδες} (μειωτ.) αυτός που μονίμως πεινά ΣΥΝ. λιγούρης, λιμασμένος. Επίσης λιμάρικος, -η. -ο Ιμεσν.]. — λιμάρικα επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < *λιμάζω* + παραγ. επίθημα *-άρης*]. λιμάρω ρ. μετβ. !λιμάρισ-α. -τηκα. -μένος} ξύνω με τη λίμα·. ~ *τα σίδερα ι τα νύχια ΣΥ*\. ρινίζω, πλανίζω. — λιμάρισμα (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. limare < lima «λίμα»].

λίμασμα (το) * λιμάζω λιμασμένος, η, -ο -+

λιμάζω

λιμεναρχείο (το) [1833J 1. η κρατική υπηρεσία που διοικεί ένα λιμάνι: *το - εξέδωσε έκτακτο δελτίο καιρού || το ~ Πειραιώς απαγόρευσε τον απόπλου προς τα νησιά τού Αιγαίου* 2. *{συνεκδ.)* το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η λιμενική αρχή. λιμενάρχης (ο) Ιμτγν.] |λιμεναρχών} ο ανώτερος αξιωματικός τού Λιμενικού Σώματος, ο οποίος προΐσταται τού λιμεναρχείου, λιμένας (ο) -» λιμάνι

λιμενεργάτης (ο) {λιμενεργατών] ο εργάτης τύ λιμανιού, Φυρτοεκ– φορτωτής πλοίων, λιμενικός, -ή, -ό 1187J | 1. αυτός που σχετίζεται με λιμάνι· φρ *λιμενικά έργα* έργα πυυ εκτελούνται στον αιγιαλό. στην όχθη. την παραλία ή την παρόχθια ζώνη. μέσα στη θάλασσα, τη μεγάλη λίμνη ή στον πλεύσιμο ποταμό ή εκείνα που ορισμένα μόνο τμήματά τυυς βρίσκονται στους προαναφερόμε^ους χώρους, καθώς και κάθε διαμόρφωση ή αλλοίωση των χώρων αυτών · 2. αυτός που σχετίζεται με το Λιμενικό (Σώμα): - *όργανα ι προσωπικό·* φρ. (α) *λιμενικός δόκιμος* ο μαθητής τής Σχολής Δοκίμων Λιμενικών Αξιωματικών (β) *λιμενικό ταμείο* το ταμείο ασφαλίσεως όσων ανήκουν στο Λιμενικό Σώμα (γ) *λιμενικός φόρος* ο φόρος που εισπράττεται από τα λιμενικά ταμεία (δ) *λιμενική αρχή* το λιμεναρχείο (ε) *λιμενικός σταβμός* κατώτερη λι- μενική υπηρεσία 3. (α) *Λιμενικό (Σώμα)* το στρατιωτικά συντεταγμένο σώμα των ανδρών και των βαθμοφόρων τού Εμπορικού Ναυτικού, οι υποίοι υπάγονται στις ίδιες διατάξεις με τους ομυλόγους τους τού Πολεμικού Ναυτικύ και έχουν ως αρμοδιότητα τον γενικό έλεγχο και την αστυνόμευση των πλωτών μέσων στο λιμάνι και στη θάλασσα (β) *Λιμενικός* (υ) (i) στέλεχος τού Λιμενικού Σώματος (ii) υπάλληλος τού Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, λιμενίσκος (ο) ► λιμάνι

λιμενοβραχίονας (ο)] 1888] [λιμενοβραχιόνων] 1.η τεχνητή προέκταση μέρους τής ξηράς προς τη θάλασσα, ώστε να εισχωρεί στυ πέ- λαγος με τρόπο πυυ να προστατεύει απ' τη μια το λιμάνι από τα σφοδρά κύματα και τη διάβρωση που αυτά πρυκαλύν και να απυτρέπει απ' την άλλη προσχώσεις ΣΥΝ. μόλος. προβλήτα 2. μακρόστενος πρόβολος που έχει λειτουργία ανάλογη με την παραπάνω (σημ. Ι). λιμενοδείκτης (ο) [1866] {λιμενοδεικτών) νλυτ. 1. βιβλίο στο οποίο περιέχονται λεπτομερείς λιμενικυί χάρτες, περιγραφές ακτών, λιμα- νιών και όρμων, όπως και πληροφορίες χρήσιμες για ναυτιλλομένους ΣΥ.Ν. (λαϊκ.) πορτολάνος 2. (συνεκδ.) λεπτομερής λιμενικός χάρτης ή συλλογή τέτυιων χαρτών. [ΠΤΥΜ. Απόδ. τού ιταλ. portolano (βλ. λ. *πορτολάνος)]*. λιμενοφύλακας (ο) Ιαρχ.Ι [λιμενοφυλάκων] ο κατώτερυς στην ιεραρχία τού Λιμενικού Σώματος, πυυ φροντίζει για την ασφάλεια τύ λιμανιού (βλ. λ. *βαθμός*. ΠΙΝ.). λίμιτ-απ (το) |άκλ.} ελλην. *ανώτατο όριο διακύμανσης* επιτρεπόμενο όριο ανοδικών μεταβολών σε τιμή χρεωγράφου ή εμπορεύματος στη διάρκεια τής συνεδρίασης χρηματιστηρίου αντ. λίμιτ-ντάυυν.

[ετυμ. < αγγλ. limit-upl. λίμιτ-ντάουν (το) {άκλ.} ελλην. *κατώτατο όριο διακύμανσης·* επιτρεπόμενο όριο καθοδικών μεταβολών σε τιμή χρεωγράφου ή εμπορεύματος στη διάρκεια τής συνεδρίασης χρηματιστηρίου ΛΝΤ. λίμιτ-απ. [ετυμ. < αγγλ. limit-down], λιμνάζω ρ. αμετβ.]αρχ.| {λίμνασ-α. -μένος} 1. (για νερά) έχω σχηματίσει λίμνη, τέλμα, μένω σε ακινησία: *στο σημείο αυτό τα νερά λιμνάζουν* 2. (για πρόσ.) μένω αδρανής, στάσιμος ΣΥΝ. αδρανώ 3. (για υπόθεση) βρίσκομαι σε εκκρεμότητα επί μακρύ χρονικό διάστημα ΣΥΝ. εκκρεμώ. — λίμνααμα (το), λιμνάζων, -ουσα. -ον (λόγ.) (για νερά) αυτός που λιμνάζει· συνήθ. στη ΦΡ. *λιμνάζοντα ύδατα* (μτφ.) η κατάσταση αδράνειας, στασιμότητας: «*η ομιλία τοϋ υπουργού Εξωτερικών τάραξε τα λιμνάζοντα ύδατα και, όπως ήταν φυσικό, προκάλεσε αντιδράσεις*» (εφημ.). [ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τύ αρχ. *λιμνάζω*. Η φρ. *λιμνάζοντα ύδατα* (στη μτφ. σημ.) αποδίδει τη γαλλ. eaux stagnantes].

λιμναίος, -α, -υ [αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με λίμνη συν. λιμνή- σιυς · 2. αυτός πυυ ζει ή υπάρχει σε λίμνη ή κοντά σε λίμνη: - *χλωρίδα / οικισμοί / χελώνα*. Επίσης **λιμνήσιος,** -ια, -ιυ [μτγν.Ι. **λίμνη** (η) {λιμνών} **1.** η κοιλότητα τής γης η οποία περιέχει στάσιμο ή ελαφρώς κινούμενο νερό και δεν επικοινωνεί με τη θάλασσα: *η ~ Βαϊκάλη* j| *τεχνητή* ~ (π.χ. *η ~ τού Μαραθώνα)* 2. (μτφ.) άφθυνη ποσότητα υγρού πυυ έχει χυθεί στο έδαφος: - *αίματος / δακρύων*. — (υποκ.) **λιμνούλα** (η). (etvm. αρχ. < *λί-μν-η*, μηδενισμ. βαθμ. τού ουσ. *λημών* «λιβάδι, βοσκότοπος» (βλ. λ. *λειμώνας)]*. **λιμνιώτης** (ο) {λιμνιωτοηΙ ο λιμνόβιυς (βλ.λ.).

λιμνόβιος, -α. -ο Ιμτγν.] αυτός που ζει σε λίμνη ή κοντά σε λίμνη: ~ *φυτά ' πτηνά* ΣΥΝ. λιμναίος, **λιμνοθάλασσα** (η) 1 αρχ.| [λιμνοθαλασσών} η κοιλότητα εδάφους που περιέχει αλμυρά ή υφάλμυρα (γλυφά), σχετικώς αβαθή και ήρεμα νερά, που έχουν πρόσβαση προς τη θάλασσα, από την υποία διαχωρίζονται με αμμώδεις φραγμούς, νήσυυς ή κοραλλιογενείς υφά- λυυς: *η - τον Μεσολογγίου*. **λιμνολογία** (η) {χωρ. πληθ.} επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη των λιμνών. — **λιμνολόγος** (υ/η). **λιμνολογϊκός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. limnology [. **λιμνόπλοιο** (το) ΙλιμνοπλοίωνΙ μικρό σκάφος που χρησιμοποιείται στις μεγάλες λίμνες (λ.χ. Η.Π.Α.. Καναδά κ.α.).

]liΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. lake craft ή laker], **λιμνότοπος** (υ) {λιμνοτόπων} **1.** περιοχή με πολλές λίμνες **2.** ελώδης περιοχή γεμάτη στάσιμα νερά, τέλματα και τενάγη, **λιμοκοντόρος** (υ) (σκωπτ.) ο νέυς πυυ. παρά τη φτώχια ή την πείνα του, ντύνεται και στυλίζεται επιδεικτικά, προκειμένου να κάνει εντύπωση στους άλλυυς και ιδιαίτερα στις νέες κοπέλες ΣΥΝ. (ο)μορφο- νιός. τζιτζιφιόγκος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λοιμός*.

[ετυμ. < **λιμο-κόντης* «πεινασμένος κόμης» (κατά τα ουσ. σε *-δόρος*, λ.χ. *καντα-δόρος. λιμα-δόρος)* < *λιμόα* + *-κόντης* < *κόντες* (βλ.λ.)].

λιμοκτονία (η) [αρχ.] [χωρ. πληθ.} 1. ο θάνατος από πείνα 2. στέρηση τρυφής για πολύ καιρό λόγω φτώχιας ή άλλων συνθηκών (πολέ- μυυ κ.λπ.).

λιμοκτόνος, -ος/-α, -ο αυτός που χρησιμοποιείται για την εςολό- θρευση εντόμοίν. τρωκτικιόν, ζιζανίων και άλλων ζωντανών οργανισμοί, που βλάπτυυν τα φυτά, τα ζώα ή τις τρυφές (πβ. λ. *ζιζανιοκτό- νος. μυκητοκτόνος. εντομοκτόνος): ~ χημικές ουσίες / φάρμακα*. **λιμοκτονώ** ρ. αμετβ. (λιμοκτονείς... | λιμοκτόνησα} **1.** πεθαίνω από πείνα, από ασιτία: *χι/.ιάδες παιδιά τού Τρίτου Κόσμου λιμοκτονούν*

(συνεκδ.) βρίσκυμαι σε έσχατη ένδεια, είμαι πάμφτωχυς ΣΥΝ. πένομαι. (λαϊκ.- εκφραστ.) ψωμυλυσσάο). σχολιο λ. *λοιμός*.

[ετυμ. < αρχ. *λιμοκτονώ (-έω)* < *λιμός* + *-κτονώ « -κτόνος* < *κτείνω* «φονεύω, σκοτώνω»), βλ. κ. *-κτονία]*. **λιμός** (ο) η μεγάλη πείνα λόγω γενικής έλλειψης τρυφίμων, πυυ μα- στίζει υλόκληρο πληθυσμό (πβ. *λοιμός)*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος*, λοιμός. [ΡΤΥΜ. αρχ. < θ. *λι-*, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **lei-* «αφανίζω, λιγοστεύω». πβ. αρχ. σλαβ. libcru «λεπτός», αρχ. γερμ. bi-linnan «εξασθε- νίζω, σταματώ», γοτθ. af-linnan «αποχωρώ» κ.ά. Ομόρρ. Αοι-μός (βλ.λ.). *λιμο-κτονώ. λιμάζω* (< *λιμ-ώσσω)* κ.ά.|. **λψουζίνσ** (η) {λίμουζινών} μακρύ πολυτελές επιβατικό αυτοκίνητο πυυ έχει τέσσερεις πόρτες και τρία παράθυρα σε κάθε πλευρά. Ιετυμ. < γαλλ. limousine, από την επαρχία Limousin (τής κεντρικής Γαλλίας), όπου υπήρχε εργυστάσιο κατασκευής αυτοκινήτων πολυτελείας"].

λίμπα (η) {λίμπών} (λαϊκ.) δεξαμενή ή λάκκος όπου καταλήγει υγρό (λ.χ. το λάδι σε ελαιοτριβείο) · συνήθ. στη φρ. *τα κάνω λίμπα* (i) μουσκεύω εντελώς (έναν χώρο), τυν γεμίζο) νερά: *κάθε φορά που πλένεται τα κάνει λίμπα!* (ii) διαλύω τα πάντα (σε έναν χώρο), τα κάνω άνω-κάτω: *μπήκε μεθυσμένος στο μαγαζί και τα έκανε λίμπα.*

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν,. < διαλεκτ. ιταλ. limba «λεκάνη, κοιλότητα εδάφους»

μτγν. λατ. lembus (σπάν. limbus) < ελλην. *λέμβος «μικρό* και ελαφρύ σκάφος» · πβ. αλβ. limbe, διαλεκτ. ελλην. *λιμπί* «πέτρινο δυχείυ ελαιοτριβείου, όπου καταλήγει τυ λάδι». 11 φρ. *τα κάνω λίμπα από* αρχική σημ. «γεμίζω με λάδια», συνεπώς «λερώνω - προκαλώ αναστάτωση»].

λιμπεραλισμός (ο) υ φιλελευθερισμός (βλ.λ.). — **λιμπεραλιστής** (ο), **λιμπεραλίατρια** (η), **λιμπεραλιστικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. liberalisme (< liberal < λατ. liberalis «ελεύθερος»)].

λίμπερτί (το) {άκλ.} ΝΑΥΤ. μεσαίυ μεγέθυς ατμοκίνητο φορτηγό πλοίο, που ναυπηγήθηκε στις Η.Π.Α. κατά τη διάρκεια τού Β' Παγκοσμίου Πολέμυυ.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. Liberty-ship «πλοίο τής ελευθερίας», ονυμασία αμερικανικών πλοίων].

λίμπερο (ο) {άκλ.} αθλ. παίκτης πυυ κινείται ελεύθερα σε όλυ το γήπεδο.

[tΤΥΜ. < ιταλ. libero «ελεύθερος»!, **λιμπίζομαι** ρ. μετβ. απυθ. {λιμπίστηκα} (καθημ.) **1.** επιθυμο) να φάω κάτι (το οποίο συνήθ. βλέπω): *είδα την τούρτα και τη λιμπίστηκα* συν. λιγουρεύομαι 2. ποθώ ερωτικά: *παρά την η?ακία του ?Λμπιζόταν τις μικρούλες!* — **λιμπιστικός,** -ή, -ό κ. **λιμπιατός.** *·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *απο- θετικός*.

Ι tΤΥΜ. < μεσν. *λιμβίζω / ?αμπίζω* < μτγν. *λιμβός* «ελκυστικός» αγν. ετύμου. Κατ' άλλυυς. < λατ. libo «δοκιμάζω, γεύομαι»], **λίμπιντο** (το/η) |άκλ.} ψυχολ. η ερωτική ορμή ή τάση που, κατά τον Φρόυντ, συνιστά πρωτογενές κίνητρο κάθε ανθρώπινης ενέργειας.]ΠΤΥΜ. < λατ. libido «επιθυμία, πόθος» < libet (απρόσ. ρ.) «αρέσει»].

λιμπιστερός, -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός τον οποίο λιμπίζεται κάποιος· λαχταριστός, ποθητός.
[ετυμ. < ***λιμπίζομαι*** (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ***-τερός***, πβ. κ. ***λυπητερός*** |.
λίμπρα (η) -+ λίβρα
λιμπρετίστας (ο) (σπάν. λιμπρετιστών} υ συγγραφέας λιμπρέτου: ~ ***τής όπερας «Οθέλλος»*** τού ***Βέρντι ήταν ο Αρ. Μπόιτο.***
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. Iibrcttista < libretto (βλ. κ. ***λιμπρέτο)].*** **λιμπρέτο** (το) τυ κείμενο όπερας, οπερέτας ή και μουσικού έργου, που δεν έχει δραματικό χαρακτήρα (λ.χ. ορατορίου).
|ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. libretto, υποκ. τού libro «βιβλίο» (< λατ. liber)], **λίμπρο ντ' όρο** (το) {άκλ.} το βιβλίο καταγραφής των ευγενών συν. χρυσόβιβλος.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. libro d'oro «χρυσή βίβλος» < libro «βιβλίο» + oro «χρυσός»].
λιμώδης, -ης, -ες (αρχ.Ι Ιλιμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που πεινάει πολύ συν. πεινα\έος, λιμασμένος. θεονήστικος. ^ σχόλιό λ. ***-ης. -ης. -ες.***
λιμώττω ρ. αμετβ. [μόνο σε ενεστ.} (αρχαιοπρ.) υποφέρω από την πείνα συν. λιμοκτονώ.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***λιμώσσω*** / ***-ώττω*** < αρχ. ***λιμός],*** **λινάρι** (το) Ιλιναρ-ιού | -ιών} **1.** ποώδες φυτό που καλλιεργείται για τη χρησιμότητά του στην υφαντική και τα πλούσια σε έλαιο σπέρματά του 2. (συνεκδ.) η κλωστή πυυ κατασκευάζεται από τις ίνες τού παραπάνω φυτού· φρ. *τού λιναριού τα πάθη / τα βάσανα* για δυστυχίες που ακολουθούν η μία την άλλη και επιφέρουν μεγάλο πόνο: ***τράβηξε*** - (υπέφερε πυλλά).
[ΠΤΥΜ. < μτγν. ***λινάριον<*** αρχ. λινον(ήδη μυκ. ri-no) < i.E. *li-no- «λινάρι», πβ. λατ. linum (> γαλλ. lin), αρχ. σλαβ. linu, ρωσ. Ien (γεν. lina), ιρλ. lin «δίχτυ», αγγλ. linen, γερμ. l.cin κ.ά.[. **λιναρόσπορος** (ο) το σπέρμα τύ λιναριύ, που καλλιεργείται για το λινέλαιυ και ως ζωοτροφή. Επίσης **λινόαπορος** 11887}.
λινάτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** χοντρό ύφασμα από λινάρι ή κάνναβη. που χρησιμοποιείται για την κατασκευή σάκων ή για τη συσκευασία εμπυρευμάτων 2. (κατ' επέκτ.) το κομμάτι από φθαρμένο ή παλιό σάκυ, που χρησιμοποιείται ως σφουγγαρόπανο **3.** (αργκό ως χαρακτηρισμός) ευτελής άνθρωπος, κατώτερης ποιότητας.
Ιετυμ. < ***λινό*** +■ παραγ. επίθημα ***-άτσα.*** πβ. ***μπονγ-άτσα. χλαπ~άτσα\.***
Λίνδος (η) αρχαία πόλη τής Ρόδου, μία από τις τρεις σημαντικότερες τού νησιού, στα Α. του παράλια.
[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο. αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο|. **λινέλαιο** (το) Ιμτγν.Ι {λινελαί-ου | -ων} το έλαιο πυυ παράγεται με έκθλιψη των σπόρων τού λιναριού και χρησιμοποιείται για την παραγωγή ελαιοχρωμάτων, βερνικιών. τυπογραφικών μελανιών κ.λπ. Επίσης (λαϊκ.) **λιναρόλαδο. λίνοβάμβακος,** -η. -ο [μεσν.Ι αυτός που είναι φτειαγμένος από ίνες λιναριού και βαμβακιυύ. **λινόδετος,** -η. -υ [αρχ.[**1.** αυτός που έχει δεθεί με σχοινί από λινάρι
(βιβλίο) τού οποίου τα εξώφυλλα έχουν επενδυθεί με λινό ύφασμα: ***~ τόμος.***
λινόλαιο (τυ) {λινολαί-ου | -ων) αδιάβροχο υλικό για την επίστρωση δαπέδων, το οποίο αποτελείται από κανναβάτσο επιχρισμένο με μείγμα από στερεοποιημένο λινέλαιο, κολλώδεις ουσίες, σκόνη φελλού, χρωστικές ουσίες κ.ά.
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. linoleum (νόθο σύνθ.) < lin- (< λατ. linum) + oleum (< αρχ. ***έλαιον)}.*** **λινομέταξος,** -η, -ο [I835J (ύφασμα) που έχει υφανθεί από ίνες λιναριού και μεταξιού, **λινός,** -ή_ -ό **1**. αυτός που έχει κατασκευαστεί από ίνες λιναριού: - ***πετσέτα*** / ***σεντόνι*** / ***πουκάμισο*** *2. λινό* (το) ελαφρύ ύφασμα ή ένδυμα από ίνες λιναριού.
[ετυμ. μεσν. < αρχ. Λίγους < ***λίνονφλ.*** λ. ***λινάρι)***\.
Λίνος (ο) **1.** άγιος τής Ορθόδοξης Κκκλησίας, ένας από τους 70 Αποστόλους 2. ανδρικό όνομα.
[ϊ·ϊΐ'ΥΜ. αρχ. κύρ. όν.. αβεβ. ετύμου. που συνδ. με το ουσ. ***αΐλινος*** «θρη- νωδία». για το οποίο έχει υποτεθεί ότι προέρχεται από την κραυγή ***αι Λίνα*** «αλίμονο Αίνε». Το όν. είναι ανατυλ. πρυελεύσεως). **λινοστολή** (η) IJ8331 εσώρουχα που είναι φτειαγμένα από λινό ύφασμα.
λινοτάπητας (ο) {λινοταπήτων} το λινόλαιο (βλ.λ.). **λινοτύπης** (ο) [λινοτυπών} ο εργάτης τού τυπογραφείου ή ο τυπογράφος που ειδικεύεται στον χειρισμό λινοτυπικών μηχανών. [ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. linotype (οπτικό δάνειο)},
λινοτυπία (η) {λινοτυπιών} τυποιτ. η μηχανική μέθοδος στοιχειοθεσίας με πρώτη ύλη το θερμό χυτό μέταλλο, κατά την υποία τα τυπογραφικά στοιχεία δεν κατασκευάζονται μεμονωμένα, αλλά συντίθενται σε συμπαγείς μεταλλικές αράδες (στίχους) (πβ. λ. *μονοτυπία).* [ι-ΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. linotype (από εμπορική ονομασία) < φρ. line of types «γραμμή (στίχος) χαρακτήρων» | · **λινοτυπικός,** -ή. -ό τυπογρ. σχετικός με τη λινοτυπία: - *τυπογραφική μέθοδος· φ\ \ λινοτυπική μηχανή* η μηχανή που χρησιμοποιείται για την κατασκευή συμπαγών μεταλλικών στίχων από κράμα μολύ- βδου και αντιμονίου, **λιντ** κ. **λίντερ** (το) {άκλ.} **1.** το τραγούδι **2.** (ειδικότ.) χαρακτηριστικό τραγούδι τού γερμανικού ρομαντισμού (τέλος 18ου. αρχές 19ου αι.), γραμμένο πάνω σε στίχους σημαντικών ποιητών γνωστότερα τα λιντ τού Σούμπερτ, τού Σούμαν κ.λπ.
[ΕΤΥΜ. < γερμ. Lied «τραγούδι», πληθ. Lieder|. **λιντσάρισμα** (το) {λιντσαρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} η κακοποίηση ή θανάτωση (κάποιου) από εξαγριωμένο πλήθος (χωρίς να έχει προηγηθεί δίκη ή να υπάρχει νόμιμη εξουσία για κάτι τέτοιο), **λιντσάρω** ρ. μετβ. [λιντσάρισ-α. -τηκα. -μένος} (κυρ. για εξαγριωμένο πλήθος) κακοποιώ ή θανατώνω με λιντσάρισμα: ***οι κάτοικοι τού χωριού όρμησαν να λιντσάρουν τον παιδοκτόνο. αλλά απωθήθηκαν από τον αστυνομικό κλοιό.*** σχολιο λ. κύριος·, -α, -ο.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. lynch (στη φρ. lynch law) από τυ όνομα τού Αμερικανού Ch. Lynch (1736-17%), ο οποίος οργάνωνε παράνομα λαϊκά δικαστήρια κατά την Αμερικανική Ηπανάσταση και εκτελούσε ποινές εναντίον των νομιμοφρόνων (αγγλ. loyalists) προς το αγγλικό στέμμα στην πολιτεία τής Βιρτζίνιας[. **λιο[1]-** κ. **λιό-** (λαϊκ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με τον ήλιο: ***λιό-γερμα. λιο-περίχυτος, ?ao-πύρι.***
\ ΕΙ ΥΜ. μεσν. < αρχ. ***ήλιο-,*** ά συνθ. πυυ προέρχεται από το ουσ. ***ήλιος*** και απαντά σε όλες τις φάσεις τής Ελληνικής (λ.χ. αρχ. ***ήλιο-μανής.*** μτγν. ***ήλιο-τρόπιον.*** μεσν. ***(ή)λιό-καλος)].*** **λιο** - κ. **λιό-** (λαϊκ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με την ελιά: ***λιό-δεντρο, λιο-τρίβι.***
[ΕΤΥΜ. μεσν. < ***έλιο-*** < αρχ. ***έλαιο-,*** α' συνθ. που προέρχεται από τυ υυσ. ***έλαια,*** (λ.χ. αρχ. ***έλαιο-λόγος,*** μτγν. ***έλαι-ουργία.*** μεσν. ***έλ,αιό- λαδο(ν). (έ)λ(α)ιό-φυτο(ν)\.*** **λιοβολιά** (η) -» ηλιοβολία
λιόγερμα (το) (λαϊκ.-λογοτ.) η δύση τού ηλίου συν. ηλιοβασίλεμα, δειλινό.
|ΗΤΥΜ. ***< η λιόγερμα < ήλιος + -γέρμα < γέρνω],*** **λιόδεντρο** (το) -► ελαιόδεντρο
λιόκαλος, -η. -υ (λυγοτ.) αυτός πυυ έχει ομορφιά εφάμιλλη με αυτήν τού ηλίου (βλ. λ. ***λιοπερίχυτος)*** συν. πεντάμορφος, περικαλλής,
[ετυμ. < ****ηλιόκαλος< ήλιος*** + ***καλός\.*** **λιόκλαδο** κ. **λιόκλαρο** (το) (λαϊκ.) το κλωνάρι τής ελιάς, **λιοκόκκι** (το) [χωρ. γεν.[1. ό,τι. απομένει ύστερα από το λειώσιμυ των ελιών στο ελαιοτριβείο (υπολείμματα από τον πυρήνα, τον φλοιό κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) η ελαιόπιτα.
[εγυμ. < ****ηλιοκόκκιον*** < ***ήλιος*** + ***-κόκκιον*** < ***κόκκος].*** **λιοκούκουτσο** (το) (λαϊκ.) το κουκούτσι τής ελιάς συν. ελαιοπυρήνας.
λιόλαδο (το) -* ελαιόλαδο **λιόλουστος,** -η. -ο -+ ηλιόλουστος
λιομάζωμα (το) [λιομαζώμ-ατος | -ατα, -άτων) (λαϊκ.) η συγκομιδή των καρπών τής ελιάς, **λιομαζώχτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γυναίκα που μαζεύει τις ελιές,
λιόμορψος, -η, -υ -* ηλιόμορφος
λιονταρής (ο) {λιυνταρήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που παριστάνει τον γενναίο και επιδεικνύει την υποτιθέμενη παλληκαριά του στους άλλους συν. ψευτοπαλληκαράς, κουτσαβάκης, νταής, θρασύδειλος, κάργας. παλληκάρι τής ιοακής. **λιοντάρι** κ. **λεοντάρι** (το) {λιονταρ-ιού [-ιών} **1.** το σαρκοφάγο θηλαστικό που ανήκει στην οικογένεια των αιλουροειδών και διαθέτει μεγάλο μέγεθος, λεπτή τρίχωση, ποικιλόχρωμη δορά, μεγάλη μυϊκή δύναμη και ευελιξία και (μόνο το αρσενικό) πλούσια χαίτη· επονομάζεται και «ο βασιλιάς των ζώων»: ***το ~ βρυχάται / κατασπαράζει τη λεία του || η χαίτη τού*** ~ **2.** (μτφ.) αυτός που ξεχωρίζει για την ανδρεία και την ορμητικότητά του: ***ήταν ~ στη μάχη*** αμ. δειλός, φοβιτσιάρης. Επίσης (λαϊκ.) **λιόντας** (ο) [μεσν.|. — (υποκ.) **λιονταράκι** (το), **λιονταρήσιος,** -ια, -ιο. (Βλ. κ. λ. ***λέων).***
[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***λιοντάριν*** < μτγν. ***λεοντάριον***, υποκ. τού αρχ. ***λέων*** (βλ.λ.) |.
λιονταρίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το θηλυκό λιοντάρι συν. λέαινα,
λιονταρόψυχος, -η, -ο αυτός που διαθέτει μεγάλη ψυχική δύναμη και αντοχήν αυτός πυυ έχει γενναίο φρόνημα: ~ ***μαχητής.*** **λιόντας** (ο) ► λιοντάρι
λιοπερίχυτος, -η. -ο αυτός που τον βλέπει ο ήλιος από όλες τις πλευρές, που περιχύνεται από τυ φως τού ηλίου: ***«πρωί και λιοπερί- χντη*** καί ***λιόκαλ' cív' η μέρα»*** (Κ. Παλαμάς).
[ετυμ. < ***λιο-*** (< ***ήλιος***) + ***περιχυτός*** (< ***περιχύνω)].*** **λιοπύρι** (το) [χωρ. γεν.} η υπερβολική και αφόρητη ζέστη, όταν ο ήλιος καίει πολύ ΣΥΝ', καύσωνας, λιόκαμα.
ΙΓΤΥΜ. < ****ηλιοπύρι*** < ***ήλιος*** +■ πυρ], **λιόσπορος** (ο) -»ηλιόσπορυς
λιοστάσι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) η έκταση γης όπου είναι φυτευμένες και καλλιεργούνται ελιές ΣΥΝ. ελαιώνας, ελαιοφυτεία, λιόφυτο. ΙΕ'ΓΥΜ. < ****ελαιοστάσιο*** < ***έλαιο-*** *(<* ***ελαία)*** + ***-στάσιο*** (< αρχ. ***ίσταμαι,*** πβ. ***στάσις)].***
λιοτριβάρης (ο) {λιοτριβάρηδες}, **λιοτριβάρισσα** (η) {χωρ. γεν.
πληθ.} (λαϊκ.) ο ιδιοκτήτης της ή ο εργάτης ελαιοτριβείου, **λιοτρίρι** κ. **λιοτριβειό** (το) -♦ ελαιοτριβείο **λιοτροπι** (το) ■+ ηλιοτρόπιο **Λιουμπλιάνα** (η) η πρωτεύουσα τής Σλοβενίας.
[ΕΤΥΜ. < ολοβεν. Ljubljana (γερμ. Laibach) < αρχ. σλαβ. Luvi-gana. αγν. ετύμου |.
λιόφυτος, -η. -ο (λαϊκ.) **1.** (για έκταση γης) αυτός που έχει φυτευτεί με ελιές: - ***κάμπος*** / ***πεδιάδα.*** *2. λιόφυτο* (το) [μεσν.Ι τόπος, κτήμα με ελαιόδεντρα.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***έλαιόφυτος*** < ***έλαιο-*** (< ***έλ,αία)*** + ***-φυτος*** (βλ. κ. ***φυτό)\.***
λιόφως (το) -»ηλιόφως **λιόχαρος,** -η. -ο -+ ηλιόχαρος
λιπαίνω ρ. μετβ. [λίπα-να. -νθηκα. -σμένος} **1.** μηχαν. αλείφω με λίπος ή άλλη λιπαρή ουσία επιφάνεια ή εξάρτημα μηχανήματος, για να τα προστατεύσω και να τα συντηρήσω από την τριβή που υφί- στανται ΣΥΝ. γρασάρω · **2.** ΓΗΩΠ. ρίχνω λίπασμα (φυσικό ή τεχνητό)

σε (χωράφι), προκειμένου να το καταστήσω περισσότερο γόνιμο ΣΥΝ. κοπρίζω.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. επίρρ. *λίπα* (βλ. λ. *λίπος*)\.

λιπανάβατος, -η, -ο > λειψανάβατος

λίπανση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} **1.** μηχαν. η επάλειψη με λιπαρές ουσίες κινούμενων εξαρτημάτων μηχανής, που έχει σκοπό τη μείωση τής φθοράς και τής τριβής τους συν. γρασάρισμα, λάδωμα · **2.** ΓΕΩΠ1. ο εμπλουτισμός (τού εδάφους) με λίπασμα με σκοπό τη διατήρηση ή τη βελτίωση τής γονιμότητάς του συν. κό- πρισμα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ωρίμαση*. **λιπαντήρας** (οj συσκευή για τη λίπανση των μηχανών.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. graisseur|. **λιπαντήριο** (το) [18581 {λιπαντηρί-ου | -ων} ο χώρος στον οποίο γίνεται η λίπανση (βλ.λ., σημ. Ι). **λιπαντής** (ο), **λιπάντρια** (η) {λιπαντριών} ο εργάτης που ασχολείται με τη λίπανση μηχανικών εξαρτημάτων (λ.χ. αξόνο)ν)· (ειδικότ.) μέλος τού προσωπικού μηχανής τού πλοίου, που ασχολείται με τη λίπανση και την παρακολούθηση μηχανών, την παραλαβή καυσίμων, τον καθαρισμό οργάνων και μεταλλικών επιφανειών το)ν μηχανών κ.ά.
[ητυμ. Απόδ. τού γαλλ. graisscur]. **λίπαντικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη λίπανση των μηχανημάτων ή συντελεί σε αυτήν: ~ *λάδι / υγρό* |] - *λίπη (γράσα) / στερεά / συνθετικά* **2.** ***λιπαντικό*** (το) το στερεό ή ρευστό προϊόν, το υποίο χρησιμοποιείται για να μειώσει τη φθορά και την τριβή δύο τριβο- μένων επιφανειών (λ.χ. τα κινούμενα μέρη μιας μηχανής).
[ετυμ. μτγν. < *λιπαίνω*. II σημ. 2 αποδίδει το γαλλ. lubricanti, **λιπαρός,** -ή, -ό **1.** ο καλυμμένος με λάδι ή λίπος ή αυτός που δίνει την αίσθηση ότι είναι καλυμμένος με λάδι ή λίπος: ~ *μαλ?αά* (λόγω λιπωδών εκκρίσεων τού κεφαλιού) συν. ελαιώδης, λιπώδης 2. (τρυφή) που περιέχει λίπη **3.** ***λιπαρά*** (τα) οι ουσίες που περιέχουν λίπος: *γάλα / γιαούρτι με κολλά* ~ || *προϊόντα διαίτης με μηδέν* ΦΡ. χημ. ***λιπαρά οξέα*** τα οργανικά οξέα που απαντούν στα λίπη και τα έλαια υπό μορφήν γλυκεριδίων **4.** ζωολ. ***λιπαρός*** (ο) κολεόπτερο έντομο με σώμα λείο, εύρωστο και μαύρο με κίτρινες κηλίδες· φτ\ ***λιπαρό πτερύγιο*** το λιπαρό (σημ. 1), εύκαμπτο πτερύγιο που υπάρχει στη ράχη ψαριών, όπως ο σολομός, τυ γατόψαρο κ.ά. · **5.** (έδαφος) πυυ ευνοεί την παραγωγή συν. γόνιμος, εύφορος. -- **λιπαρότητα** (η) [αρχ.Ι.
Ιετυμ. αρχ. < επίρρ. *λίπα*. βλ. κ. *λίπος]*. **λίπασμα** (το) [αρχ.] |λιπάσμ-ατος | -ατα, -άτων} η φυσική ή τεχνητή ουσία που συντελεί στη βελτίωση και την ανάπτυξη τής παραγωγικότητας των φυτών: *φυσικό / συνθετικό* ~ *μακράς διαρκείας*. **λιπασμός** (υ) Ιμτγν.Ι (για έδαφος) η λίπανση, ο εμπλουτισμός με λίπασμα.

λιπίδιο (το) |λιπιδί-ου | -ων} χημ. κάθε αδιάλυτη στο νερό χημική ένωση που εκχυλίζεται από βιολυγικές πηγές με οργανικούς διαλύτες, όπως αιθέρας, βενζόλιο. χλωροφόρμιο κ.ά.· μαζί με τις πρωτεΐνες και τους υδρογονάνθρακες συνιστά το πρωταρχικό δομικό συστατικό των ζωντανών κυττάρων.
[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν, όρ.. < αγγλ. lipid [. **λιπο-**[1] κ. **λιπό-** κ. **λιπ-** κ. **λειψό-** κ. **λειψ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει: 1. έλλειψη: *λιπό-σαρκος. λιπο-βαρής, λειψ-ανδρία* 2. εγκατάλειψη: *λιπο-τάκτης* 3. απώλεια: *λιπο-ψυχώ*.
ΙΕΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *λείπω* (πβ. αόρ. *ελειψ-α*, αόρ. β' *έ-λιπ-ον)*|. **λιπο-**[2] κ. **λιπό-** (επιστημ.) *α'* συνθετικό που δηλώνει την παρουσία λιπαρών ουσιών: *λιπό-σωμα, /.ιπο-πρωτεΐνη*.
[ετυμ. Α' συνθ. ελληνογενών ξέν. όρων και νόθων συνθέτων που προέρχεται από τυ ουσ. *λίπος*, λ.χ. αγγλ. lipo-suction. γαλλ. lipo-soluble|. **λΐπο(ο)αναρρόφηση** (η) |-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} μέθοδος αφαίρεσης τού περιττού λίπους από το σώμα τού ανθρώπου με χειρουργική τομή στο δέρμα και απομάκρυνση τού λίπους με αναρρόφηση.
[ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. liposuction (νόθο σύνθ.) < lipo- (< *λίπος)* + suction «αναρρόφηση»|. **λιποβαρής,** -ής. -ές [1891] {λιπυβαρ-ούς | -είς (υυδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει βάρος μικρότερυ από το κανονικό: ~ *ψωμί* || ~ *σταθμά* ΣΥΝ. λειψός, ξίκικος. Επίσης (λαϊκ.) **λιπόβαρος,** -η, -ο. σχολκ) λ. *-ης. -ης. -ες.*
[είύμ. < *λιπο-* + *-βαρής* < *βάρος*\. **λΐπογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} η παραγωγή λίπους σε διάφορα μέρη τού σώματος.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. lipogencsis]. **λίποδιάλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} η διάσπαση τού περιττού λίπους με ειδικά προϊόντα ή ιατρική επέμβαση.
[f-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. lipo.solution (νόθο σύνθ.)}. **λίποδιαλυτικός,** -ή. -ό αυτός που συμβάλλει στη λίποδιάλυση: ~ *κρέμα / δράση*. — **λιποδιαλυτικά** επίρρ. **λιποδιαλυτός,** -ή, -ό αυτός που είναι διαλυτός στα λιπαρά σώματα, π.χ. οι βιταμίνες Α. D, Η και Κ είναι λιποδιαλυτές σε αντίθεση με τις βιταμίνες Β. C και Ρ. που είναι υδατοδιαλυτές.
[κτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. liposoluble (νόθυ σύνθ.) < Ιίρυ- (< *λίπος)* + soluble «διαλυτός »)] **λιποειδής,** -ής. -ές {λιποειδ-ούς [-είς (υυδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει τη φύση τυύ λίπους: ~ *ουσία* ΣΥΝ. ελαιώδης. λιπο')δης. στεατώδης **2.** αυτός που περιέχει λίπυς. σχολΐο λ. *-ης, ~ης, -ες.*
[ΓΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. lipoid), **λιποθυμία** (η) [αρχ.] [λιποθυμιών} η παροδική απώλεια των αισθήσεων, που οφείλεται σε εγκεφαλική αναιμία, απότομη συγκίνηση ή αλλαγή τής θέσης τού σώματος: *από τη ζέστη και τον συνωστισμό τής ήρθε* Κπίσης (λαϊκ.) **λιποθυμιά** κ. **λιγοθυμιά. — λιποθυμικός,** -ή.-ό (αρχ.Ι.

λιπόθυμος, -η, -υ [18891 αυτός που έχει χάσει τις αισθήσεις τυυ: ***έπεσε κάτω*** ~. σχόλιο λ. ***ελλιπής, πιθανός.*** **λιποθυμώ** (κ. -άο)) κ. (λαϊκ.) **λιγοθυμώ** ρ. αμετβ. {λιποθυμάς... | λι- ποθύμ-ησα.-ισμένυς} χάνω τις αισθήσεις μου λόγω παροδικής μείωσης τής αιμάτωσης τού εγκεφάλου: ***μόλις β?.έπει έστω και λίγο αίμα, λιποθυμάει αμέσως!***
[ιγιύμ. < αρχ. ***λιποθυμώ (-έω)*** < ***λιπο-*** (βλ.λ.) -+■ ***-θυμώ*** < ***θυμός*** (βλ.λ.). Ο τ. ***λιγοθυμώ*** οφείλεται σε παρετυμολ. επίδρ. τυύ επιθ. ***λίγος].*** **λιποκύτταρο** (το) {λιποκυττάρ-ου | -ων} φυσιολ. κύτταρο τού συνδετικού ιστού που έχει εξειδικευτεί στη βιοσύνθεση και την αποθήκευση λίπους.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. lipocyte|. **λιπόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} βιολ. η διάλυση/αποσύνθεση τού λίπους, όπως κατά τη διάρκεια τής πέψης.
[εί υμ.. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. lipolysis|. **λιπομάρτυρας** (ο) {λιπομαρτύρων} ΝΟΜ. ο μάρτυς πυυ έχει κληθεί νομίμως να καταθέσει σε δικαστήριο ή σε ανακριτικό υπάλληλο μετά την άσκηση ποινικής δίωξης και δεν έχει προσέλθει.
[ητυμ. < *?λκο-* (< ***λείπω***. πβ. αόρ. β' ***έ-λιπ-ον***) -+■ ***μάρτυς.*** πβ. αρχ. νομ. όρ. ***λιπομαρτυρίυυ δίκη].*** **λιπομαρτυρία** (η) {λιπομαρτυριών} ΝΟΜ. η μη εμφάνιση σε δικαστήριο ή σε ανακριτική αρχή ατόμου που έχει κληθεί νομίμως να καταθέσει ο)ς αάρτυς (μετά την άσκηση ποινικής δίωξης), **λιποπρωτεινη** (η) {λιποπρωτεΐνών} βιολ.-χΐιμ. μικροσκυπικό σωματίδιο που αποτελείται από εκατοντάδες μόρια λιπιδίων (βλ.λ.) και πρωτεϊνών (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. lipoprotein}. **λίπος** (τυ) {λίπ-ους (-η. -ών} **1.** ανλτ. το σύνολο ή το μέρος συγκεκριμένου ιστού (λιπώδης ιστός), στο οποίο αποθηκεύεται ενέργεια από τρυφή και που έχει μονωτικές ιδιότητες, ιδ. σε ζώα χωρίς τρίχωμα: ***υποδόριο*** - συν. πάχος, ξίγγι **2.** βιολ.-χημ. (α) στερεά ουσία ζωικής ή φυτικής προέλευσης, αδιάλυτη στο νερό αλλά διαλυτή σε οργανικούς διαλύτες (αιθέρα, βενζόλιο. χλωροφόρμιο κ.ά.) που αποτελούν εστέρες τής γλυκερίνης με λιπαρά οξέα: ***φυτικό / ζωικό*** - || γο ***υγρό αυτό καθαρίζει στη στιγμή τα ~ τής κουζίνας*** (β) ***λίπος γάλακτος*** το φυσικό λιπαρό συστατικό τού γάλακτος και κύριο συστατικό τού βουτύρου (γ) ***μαγειρικό λίπος*** κάθε λίπος ή έλαιυ φυτικής ή ζωικής προέλευσης, που χρησιμοποιείται στη μαγειρική (βούτυρο, μαργαρίνη. λαρδί κ.λπ.) 3. το πάχος τού σώματος: ***έκανε αυστηρή δίαιτα, για να πέσουν τα*** - [[***κρέας όλο*** ~ · **4.** μηχαν. η λιπαντική ουσία με την οποία γρασάρονται οι τριβόμενες επιφάνειες το)ν μηχανημάτο)ν.
Ιεί υμ. αρχ. < επίρρ. ***λίπα*** < *lip-n, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *leip- «αλείφω. λιπαίνο)» (παρεκτεταμένη μορφή με -ρ τής Ι.Κ. ρίζας lei- «βλεννώδης, κολλώδης»), πβ. σανσκρ. rip-ra- «βρομιά», limpati «αλείφω». αρχ. σλαβ. pri-lipeii. αρχ. γερμ. bi-liban «μένω (προσκυλλημέ- νος)». γερμ. bleibcn «διαμένω» κ.ά. Ομόρρ. ***ά-λείφ-ω*** (βλ.λ.). ***λιπ-αρός, λιπ-αίνω*** κ.ά.].

λιπόσαρκος, -η, -ο ο εντελώς αδύνατος στο σώμα συν. κοκκαλιά- ρης. ατροφικός, ισχνός αντ. σωματώδης, ευτραφής. — **λιποσαρκία** (η) Ιμτγν.}.
IF.ΤΥΜ; αρχ. < ***λιπο-***[1] + ***-σαρκος< σάρξ***|. **λιποτάκτης** (ο) [μτγν.] {λιποτακτών} πρόσωπο που λιποτάκτησε: ***κηρύχθηκε*** ~. Σχομο λ. ***ελλιπής.*** **λιποτακτώ** [μτγν.) κ. (λαϊκ.) **λιποταχτώ** ρ. αμετβ. {λιποτακτείς... | λιποτάκτησα} 1. εγκαταλείπω αυθαίρετα τις τάξεις τού στρατού ή το πεδίο τής μάχης: ~ ***ενώπιον τού εχθρού*** **2.** (για στρατιωτικό) εγκαταλείπω χωρίς άδεια την υπηρεσία μου ή τον τόπο στον οποίο έχω δια- ταχθεί να παραμΗνω ή υπερβαίνω αδικαιολόγητα πέραν ορισμένου ορίου τα χρονικά πλαίσια τής άδειάς μου 3. (μτφ.-εκφραστ.) εγκαταλείπω κοινό αγώνα, τυυς συναγοίνιστές μου (πβ. λ. ***αυτομολώ).*** **λιποταξία** (η) Ιλιποταξκόν} **1.** η εγκατάλειψη των τάξεων τυύ στρα- τυύ ή τού πεδίου τής μάχης από στρατιωτικό: ~ ενώπιον του ***εχθρού*** |j ***ομαδική*** ~ **2.** η εγκατάλειψη από στρατιωτικό τού τόπου όπου έπρεπε να βρίσκεται (χωρίς άδεια τής υπηρεσίας) ή η υπέρβαση των χρονικών ορίων τής άδειάς Του 3. (μτφ.) η εγκατάλειψη μιας κοινής προσπάθειας.
| ΕΓΥΜ. αρχ. < ***λιπο[1]-*** +■ ***-τασία*** < ***τάσσω].*** **λιποψυχία** (η) Ιαρχ.| {χωρ. πληθ.} η απώλεια τού θάρρους, η δειλία σε δεδομένη στιγμή, **λιπόψυχος,** -η, -ο (για πρόσ.) που χαρακτηρίζεται από λιποψυχία: ***φάνηκε ~ μπροστά στον κίνδυνο.*** **λιποψυχώ** ρ. αμετβ. {λιποψυχείς... | λιποψύχησα} χάνω το θάρρος μου, καταλαμβάνομαι από δειλία: ***λιποψύχησαν μπροστά στις υπέρτερες δυνάμεις*** του ***αντιπάλου*** συν. δειλιάζω, κιοτεύω αντ. εμψυχώνομαι.
|ετυμ. < αρχ. ***λιποψυχώ (-έω)*** < ***λιπο[1]-*** (βλ.λ.) ■+■ ***-ψυχώ*** < ***ψυχή***\. **λιπώδης,** -ης. -ες [μτγν.] {λιπώδ-ους [-εις (υυδ. -η), -ών} **1.** αυτός που περιέχει λίπυς Συν. λιπαρός, λιγδερός **2.** αυτός που μοιάζει με λίπος, που έχει τις ιδιότητες, τη φύση τού λίπους: - ουσία 3. (α) βιολ. ***λιπώδης ιστός*** ιστός, τα κύτταρα τυύ οποίου περιέχουν λίπη και έλαια (β) ιατρ. ***λιπώδης εκφύλιση*** παθολογική εναπόθεση λίπους, συνήθ. στα κύτταρα τού ήπατος, τής καρδιάς και των νεφρών. σχολιο λ. ***-ης. -ης. -ες.***

λιπωμα (το) [1891] {λιπιόμ-ατος | -ατα. -άτων} ιατρ. καλοήθης όγκος που εντοπίζεται στον υποδόριο ιστό. μπορεί δε να πάρει μεγάλες διαστάσεις, — (υπυκ.) **λιπωματάκι** (τυ).
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. lipoma], **λιπωματώδης,** -ης, -ες {λιπωματώδ-ους | -εις (υυδ. -η), -ών} αυτός που μοιάζει με λίπωμα (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.***

λιπωμάτωση (η) |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιλτρ. η εμφάνιση στην υποδόριο ιστό μεγάλου αριθμού λιπο)μάτων.
|ΕΤΥ.νι. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. lipomatosis|. **λίρα** (η) {λιρών(νομισματική μονάδα διαφόρων κρατών; - *Αγγλίας (στερλίνα) / Κύπρου* || - *παλαιάς / νέας κοπής* · ΦΡ. (α) (σκωπτ.) ***το μυαλό σου και μια λίρα και τού μπογιατζή ο κόπανος!*** λέγεται σε κάποιον που λέει ανυησίες, που δεν έχει κατανοήσει σωστά μια κατάσταση (β) ***(κάποιος / κάτι είναι) λίρα εκατό*** για πρόσωπο ή πράγμα πυυ αποδεικνύεται εξαιρετικά χρήσιμο, πυλύτιμυ για κάποιον. σχολιο λ. *ομόηχα.*
ΓΕΤΥΜ. < ιταλ. lira < λατ. libra «μονάδα μετρήσεως βάρους»), **λιρέτα** (η) {λιρετών} η ιταλική λίρα. η νομισματική μονάδα τής Ιταλίας πριν από το ευρώ.
Ιΐΐ'ΓΥΜ. < ιταλ. lircttu. υπυκ. τού lira).
Λισαβόνα (η) η πρωτεύουσα τής Ι Ιορτυγαλίας.
(ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Lisbonnc < πορτ. Lisboa, αβεβ. ετύμ. Η αρχ. (πιθ. φοινικική) ονομασία Olisipio δεν μπορεί να ετυμολογηθεί με βεβαιότητα, αφού άλλοι πιστεύουν ότι δόθηκε από τους μουσουλμάνους, ενώ άλλοι δικαιολογούν έτσι τον θρύλο ότι η πόλη ιδρύθηκε από τον Οδυσσέα (Ulysses). Λαμβάνοντας υπ' όψιν τις μεσν. παραλλαγές τής ονομ. (λ.χ. Luzbona, Lixbuna. (jlixbone), ορισμένοι ειδι- κοί υποστηρίζουν ότι προέρχεται από τη φρ. rigua boa ««καλό νερό»), **λισγάρι** (το) {λισγαρ-ιού | -ιών} τυ σκαπτικό γεωργικό εργαλείο που έχει τη μυρφή κοφτερού φτυαριού.
|ετυμ. < μτγν. *λισγάρι* ον. υπυκ. τού *λ *ίσγος.* αβεβ. ετύμου. Αν η λ. αναλυθεί ως **λίγ-σκος,* τότε πιθ. συνδ. με το λατ. ligo «αξίνα». αν όμως αναλυθεί ως **λί'δ-σκοα.* τότε πιθ. συνδ. με το ουσ. *λίστρον* (βλ.λ.)|.
λίστσ (η) {δύσχρ. λιστών} 1.ο κατάλογος στυν οποίυ αναγράφεται σειρά ονομάτων ή πραγμάτων: *ο /.ογιστής συνέταξε μια - το)ν απασχο- λουμένων στην επιχείρηση || η αστυνομία κατάρτισε μια - υπόπτων* ΦΡ. (α) ***λίστα αναμονής*** βλ. λ. *αναμονή* (β) ***μαύρη λίστα*** βλ. λ. *μαύρος* (γ) ***λίστα γάμου*** κατάλογος με είδη δώρων που καταρτίζεται σε συγκεκριμένο κατάστημα, από το οποίο οι προσκεκλημένοι σε γάμο επιλέγουν δώρα για τυυς μελλονύμφους· επίσης ο κατάλογος στον ο- πυίο αναγράφονται τα ονόματα των αγυραστών δώρων μαζί με τυ δώ- ρυ για τυυς μελλονύμφους, το οποίυ αγόρασαν από τυ κατάστημα στο οπυιο έχει ανοιχθεί ο παραπάνω κατάλογος · 2. πολιτ. ο κατάλογος υποψηφίων βουλευτών κόμματος, οι οποίοι εκλέγονται κατά τη σειρά αναγραφής τους στο ψηφοδέλτιο σε συνδυασμό με την εκλογική δύναμη τύ κόμματός τυυς και όχι με βάση τυυς σταυρούς προτιμήσε- ως που έλαβε ο καθένας: *στις ευρωεκλογές ίσχυσε το σύστημα τής* ~. [ετυμ. < γαλλ. liste < ιταλ. lista < αρχ. γερμ. Iista «πλαίσιο»}, **λίστρο** (το) το εργαλείο πυυ χρησιμοποιείται για τη λείανση επιφανειών (ξύλινων, σιδερένιων κ.λπ.) και την εξομάλυνση οδοστρωμάτων συν. λειαντήρας, λείαντρυ.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λίστρον* < **λίτ-τρον.* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με τυ επίθ. *λιτός* ή. κατ' άλλη άποψη, με το λετ. list «λειαίνω», λιθ. lytlyti σκαλίζω». Βλ. κ. *γλιστρώ (*< μεσν. *έκ-λιστρώ)*\. **λιτανεία** (η) [μτγν.| {λιτανειών} εκκλιιι. η περιφορά εικόνων ή και λειψάνων αγίου σε θρησκευτική πομπή με δοξαστικό ή ικετευτικό (προς τον Θεό) περιεχόμενο: ~ *για να βρέξει* |} ~ με *περιφορά τής εικόνας τού αγίου* συν. ιεροτελεστία, πομπή, περιφορά, **λιτανεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {λιτάνευα} ♦ **1.** (αμετβ.) κάνω λιτανεία ή συμμετέχω σε λιτανεία ♦ 2. (μετβ.) περιφέρω (εικόνα, λείψανο) σε λι- τανεία. **— λιτάνευση** (η).
|LiΤΥΜ. αρχ. < *λιτανός* «παρακλητικός, ικετευτικός» < θ. *λιτ-* τού ρ. *λίσσομαι* «ικετεύω, θερμοπαρακαλώ» < **λίτ-ίο-μαι.* αβεβ. ετύμου. Αν θεωρηθεί ότι το ρ. *λίσσομαι* σήμαινε αρχικώς «αγγίζω, θωπεύίο». τότε η σύνδεση με το ρ. *άλίνω* «αλείφω» είναι μάλλον εύλογη. Το λατ. lito «θυσιάζω με ευνοϊκή ανταπόκριση» απέχει πυλύ από σημασιυ- λυγικής απόψεως}. **λιτη** (η) κκκλης. ΐ. μικρή ακολουθία που ψάλλεται συνήθ. στα μοναστήρια και στους ενοριακυύς ναυύς κατά τις ολονυκτίες την παραμονή των μεγάλων εορτών 2. υ εσωτερικός νάρθηκας των μυνών. στυν οποίο διεξάγεται η ακολουθία τής λιτής.
[ετυμ. αρχ. < θ. Air- τού ρ. *λίσσομαι* «ικετεύω, θερμοπαρακαλώ» < **λίτ-jo-μαι.* Βλ. λ. *λιτανεύω].* λιτοδίσιτος, -ηη. -ο [μτγν.] αυτός πυυ συντηρείται με τα απολύτως απαραίτητα, πυυ ζει εκυυσίως ασκητικά: *οι Σπαρτιάτες ήταν* ~ ΣΥΝ. λιγόφαγος, ολιγαρκής, λιτός, -ή, -ό 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη οποιασδήποτε πολυτέλειας, πυυ περιλαμβάνει μόνο τα απολύτως απαραίτητα (χωρίς όμως να φθάνει στην κακομοιριά, τη μιζέρια): *αν και είναι πλούσιος, κάνει ~ ζωή || ~ γεύμα* ΣΥΝ. απλός, απέριττος **2.** απαλλαγμένος από στολίδια: ο *δο>ρικός ρυθμός στην αρχιτεκτονική είναι ο πιο -* || *η ~ ομορφιά των κυκλαδίτικων σπιτιών || ~ ύφος / διατύπωση || σκίτσο με - γραμμές* συν. φυσικός, αστόλιστος ΑΜ. περίτεχνος, επιτηδευμένος. σχολιο λ. *ομόηχα.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *λιτ-* τυύ ουσ. *?άς (ή)* «λεία, ομαλή (κυρ. για υφάσματα)». τυύ υποίου η αιτ. *λΐτα* μαρτυρείται και στο μυκ. ri-tu. Το θ. τής λ. *λίς* (*Ιι ·) αποτελεί πιθ. τη μηδενισμ. βαθμ. ρίζας *lei-, Οι συνδέσεις με άλλες λ. είναι εξαιρετικά επισφαλείς}, **λιτότητα** (η) |αρχ.} {χωρ. πληθ.} 1. η ιδιότητα τυύ λιτού: *δωρική* -1| - *εκφραστικών μέσων* **2.** ρητορ. ***σχήμα λιτότητας*** σχήμα λόγου κατά το οποίο μια θετική έννοια εκφράζεται με την άρνηση τού αντιθέτου της. π.χ. *δεν* είναι *καθόλου κακός* (είναι αρκετά καλός), *ουκ* ολίγον, *ουκ ευκαταφρόνητος* 3. ΠΟλιτ.-ΟΙΚΟΝ. μορφή οικονομικής πολιτικής, η οποία, με την επίκληση τής οικονομικής ύφεσης, περιορίζει τις ανάγκες και τις λιγότερο αναγκαίες δαπάνες τού κράτους, με σκοπό τη μείωση τύ δημυσιονομικού ελλείμματος, τη σταθεροποίηση και την ανάκαμψη τής οικονυμίας: ***πολιτική μονόπλευρης*** - (που αφορά κυρίως στα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα, μισθωτούς και συνταξιούχους) || ***μέτρα ι πρόγραμμα λιτότητας.***
Λιτόχωρό (το) κωμόπολη τής Κ. Μακεδονίας στον νομό Πιερίας.
|ΕΙ ΥΜ. Ίσως < σλαβ. litica «γκρεμός - βράχος» +■ ***χωριό].*** **λίτρα** (η) -» λίτρο
λίτρο (το) μετρική μονάδα όγκου ή χωρητικότητας υγρών και στερε- ών. πυυ ισοδυναμεί με χίλια κυβικά εκατοστά ή 0,264172 αμερικανικά γαλόνια. Κπίσης (παλαιότ.) **λίτρα** ([]) [αρχ.].
Ι Ι-ΤΥΜ. < μτγν. ***λίτρον*** < αρχ. ***/άτρα*** < **1ΐΘγ0. πιθ. μεσογ. λ., όπως και η αντίστοιχη λατ. libra, αμφότερες αγν. ετύμου}.
-λιτρος, -η. -ο β' συνθετικό πυυ δηλώνει συγκεκριμένη ποσότητα σε λίτρα: ***δίλιτρο μπουκάλι.***
[Ι-.ΙΥΜ. Μ'συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***δεκά-λιτρος,*** μτγν. ***δί-λιτρον).*** που προέρχεται από το αρχ. ***λίτρα (η)*** / μτγν. ***λίτρον (τό)\. λίφτινγκ*** (το) {άκλ.} ***ί.*** πλαστική εγχείρηση κατά την οποία εξαφανίζονται ή περιορίζονται στο ελάχιστο οι ρυτίδες τού προσώπου και τού λαιμού- (μτφ.) **2.** (σκωπτ.) επιφανειακή και όχι ριζική αλλαγή: ***ο πρωθυπουργός με τον ανασχηματισμό επεχείρησε ένα*** - στην ***κυβέρνηση*** **3.** (μτφ.) ανανέωση, ορεσκάρισμα: ***θα κάνουμε στην εκπομπή μας ένα***
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. lifting < lift «ανυψώνω, σηκ(όνω»|. **λιχανός** (υ) (λόγ.-σπάν.) το δάχτυλο τού χεριού που βρίσκεται αμέσως μετά τον αντίχειρα, ο δείκτης.
Ιετυμ. αρχ. (με παραγ. επίθημα ***-ανός)*** < ***λείχω*** «γλείφω» (βλ. κ. ***γλείφω)].*** **λιχνίζω** ρ. μετβ. {λίχνισ-α. -τηκα. -μένος} αποχωρίζω (τυν καρπό των σιτηρών) από τα άχυρα μετά το αλώνισμα με ειδικό εργαλείο (λιχνιστήρι). - · **λίχνισμα** (το).
}ι:ι ΥΜ. < μτγν. ***λικμίζω***. μεταπλ. τ. τού αρχ. ***λικμώ (-άω)*** (με την ίδια σημ.) < ****νικ-μώ.*** για το οποίο βλ. λ. ***λίκνο*** (< ****νίκ-νον)\. λιχνιστήρι*** (το) Ιλιχνιστηρ- ιού j -ιών} ξύλινο αγροτικό εργαλείο με το οποίυ ξεχωρίζεται υ καρπός των σιτηρών από το άχυρο.
[ΕΤΥΜ. < ***λιχνίζω*** + παραγ. επίθημα ***-τήρι,*** πβ. κ. ***λιβανισ-τήρι}.***
λιχνιστής (ο) ο αγρότης που λιχνίζει τα σιτηρά, **λιχουδεύομαι** ρ. λειχουδεύομαι **λιχούδης,** -α, -ικο ♦ λειχούδης **λιχουδιά** (η) ► λειχουδιά
Λιχτενστάιν (τυ) |άκλ.} (γερμ. Furstentum Liechtenstein = Πριγκι- πάτυ τού Λιχτενστάιν) κρατίδιο τής Κ. Ευρώπης μεταξύ Αυστρίας και Ελβετίας με πρωτεύουσα το Βαντούτς. επίσημη γλώσσα τη Γερμανική και νόμισμα το ελβετικό φράγκυ.
[ΕΤΥΜ. < γερμ. Liechtenstein, ονομασία των πριγκίπων τής χώρας. ο\ οποίοι την ίδρυσαν το 1719. Η ονομασία καθ* αυτήν ανάγεται στυ κάστρο Liechtenstein («ελαφριά πέτρα»), που βρίσκεται κοντά στη Βιέ- νη και απαντά από τον 12ο αι.}.
Λιψία (η) πόλη τής Γερμανίας στο ανατολικό τμήμα της.
}ΕΤΥΜ. < ιταλ. 1 jpsia < γερμ. Leipzig < σλαβ. Lipsk «η πόλη με τις φιλύρες (φλαμουριές)» < lipa «φιλύρα»}, **λιώνω** ρ. ► λειώνω
L.D.L. (το/η) (Low Density Lipoprotein) ΒΙΟΛ.-ΧΗΜ. λιπυπρωτεΐνη χαμηλής πυκνότητας (βλ. κ. λ. ***χοληστερίνη).*** **λοβεκτομή** (η) ΙΑΤΡ. η λοβοτομή (βλ.λ.).
|Γ:ΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. lobectomie]. **λόβιο** (το) {λοβί-υυ] -ων} ΑΝΑΤ. υποδιαίρεση, τμήμα λοβού: ***ηπατικό / πνευμονικό ~.***
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***λόβιον.*** υποκ. τού αρχ. ***λοβός*** (βλ.λ.)]. **λοβιτούρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) απάτη ή παρασκηνίακή ενέργεια που αποβλέπει στην κερδοσκοπία ΣΥΝ. μπαγαποντιά, απατεωνιά, ραδιουργία.
(ΕΤΥΜ. < ρυυμ. lovitura «χτύπημα»!, **λοβιτουρατζής** (ο) (οικ.) πρόσο)πο που κάνει λοβιτούρες, απατεώνας, κερδοσκόπος. **λοβός** (ο) **1.** ΑΝΑΤ. (α) τυ σαρκώδες κάτω μέρος τού αφτιού (β) (γενικότ.) καθένα από τα μέρη στα οποία χωρίζεται με αύλακες ένα όργανο τού σώματος · 2. ΑΡΧΠ. το μικρό τόξο αψίδας βυζαντινού ή γοτθικού ρυθμού **3.** βοτ. μακρόστενο περίβλημα μέσα στο οποίο αναπτύσσονται οι σπόροι των οσπρίων ή και άλλων καρπών.
{ΗΙΥΜ. αρχ.. πιθ. < θ. ***λοβ-,*** ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *leb- «κρεμώ χαλαρά - χείλος», πβ. αρχ. αγγλ. ear-loeppa «λοβός αφτιού», αρχ. γερμ. lappa «πανί. κουρέλι», γερμ. Lappen, λατ. labare «γλιστρώ, ολισθαίνω», lapsus «ολίσθημα» κ.ά. Κντούτοις, αν η λ. λοβός είχε ως αρχική τη σημ. «κέλυφος. περίβλημα», τότε πιθ. συνδέεται με τυ λατ. legumen «όσπριο» και ανάγεται σε Ι.Ε. *Jeg*- (> αρχ. ***λεβηρίς«***δέρμα φιδιού»)}.
λοβοτομή (η) ΙΑΤΡ. εγχείρηση στον μετωπιαίο λοβό τού εγκεφάλου για την αντιμετοίπιση ψυχικών παθήσεων. Κπίσης **λοβοτομία. — λο- βοτομώ** ρ. {-εις...}.
j ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. lobotomy). **λογάδην** επίρρ. (αρχαιοπρ.) κατ' εκλογή, κατ' επιλογή.
[ΠΤΥΜ. αρχ. < ***λογάς*** (ό; «εκλεκτός, διακεκριμένος» (< ***λόγος)*** + επίρρ. επίθημα ***-άδην],***
λογάρι (το) {λογαρ-ιού j -ιών} (παλαιότ.-λαΐκ.) ο θησαυρός ΣΥΝ. πλούτος. περιουσία.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***λογάριον.*** υποκ. τού ουσ. ***λόγος].*** **λογαριάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. ♦ (μετβ.) **1.** υπολογίζω: - ***τα έξοδά μου'*** ΦΡ. *τα λογαριάζω* κάνω υπολογισμούς: ***τα λογάριασε και είδε πως δεν του φτάνουν τα λεφτά για διακοπές*** **2.** συνυπολογίζω: ***είμαστε 12 χωρίς να λογαριάσουμε αυτούς που θα έρθουν μετά [| για να μη λο***

γαριάσω ότι δεν *ήρθε ούτε μία μέρα να με δει* (για να μην ττω επίσης)

λαμβάνω υπ' όψιν μου: *δεν λογάριασα ότι θα έρθει και ο Χάρης. γι' αυτό δεν έβα/.α τρίτο πιάτο στο τραπέζι* 4. θεωρώ αξιοπρόσεκτο, δεν αγνοώ: *οι αυταρχικές κυβερνήσεις δεν λογαριάζουν την κοινή γνώμη* 5. (+ νοΟ σχεδιάζω, έχω την πρόθεση: *λογάριαζα να πάρω την άδειά μου τον Αύγουστο, δε ν τα κατάφερα όμως* 6. θεωρώ: *δεν τον ~ για φίλο* || (κ. μεσοπαθ.) *Ι ιατί; Εγώ δεν λογαριάζομαι για άνθρωπος;*

(αμετβ.) 7. μετρώ, κάνω αριθμητικές πράξεις: *ξέρει ακόμα να λογαριάζει·* φρ. ***λογαριάζω χωρίς τον ξενοδόχο*** κάνω σχέδια χωρίς να λαμβάνω υπ' όψιν μου τυ άμεσα ενδιαφερόμενο πρόσωπυ: *όποιον κι αν της προξενέψουν, λογαριάζουν χωρίς* rou *ξενοδόχο· θα παντρευτεί όποιον θέλει αυτή* 8. (+ σε) βασίζομαι, στηρίζομαι: *μπορείς να λογαριάζεις σε μένα* 9. (μεσοπαθ. ***λογαριάζομαι***) αναμετρούμαι. λύνω τις διαφορές μου με καβγά (συνήθ. απειλητικά): *θα λογαριαστούμε οι δυο μας.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *λογάριον*, υποκ. τού ουσ. *λόγος.* II φρ. *λογαριάζω χωρίς τον ξενοδόχο* απυδίδει το γαλλ. compter sans son hotel, **λογαριασμός** (ο) **1.** (συχνά στον πληθ.) ο αριθμητικός υπυλογισμός: <frv *ξέρω πόσο θα κοστίσει· πρέπει να κάνω πρώτα μερικούς ~·* φρ. ***χάνω τον λογαριασμό*** μπερδεύομαι, χάνω τη σειρά σε μέτρημα ή (μτφ.) δεν μπορώ να βρω άκρη με κάτι (λόγω μεγάλου πλήθους) 2. (α) η απόδειξη στην οποία αναγράφεται το ποσό που οφείλει κανείς για κάτι: *ήρθε ο - τής Δ.Ε.Η. / τού Ο.Τ.Ε. ι τού νερού* jj (στο εστιατόριο) *τον παρακαλώ!* || *φουσκωμένος* - (όταν το πυσό είναι υπερβολικά μεγάλο) (β) (συνεκδ.) το ποσό που οφείλει να πληρώσει κανείς για κάτι: *τον ~ θα τον πληρώσω) εγώ· κερνάω σήμερα·* φρ. (α) ***κάνω λογαριασμό*** (σε κατάστημα) ξυδεύω αρκετά χρήματα ως πελάτης: *έρχεται κάθε βράδυ στο μαγαζί και μας κάνει μεγάλο λογαριασμό* || *έκανε λογαριασμό 100.000 δρχ.* (β) ***βάζω / φέρνω σε λογαριασμό*** (i) τακτοποιώ, βάζω σε τάξη (ii) συμμορφώνω (γ) ***μπαίνω σε λογαριασμό*** (i) τακτοπυιυύμαι. μπαίνω σε τάξη (ii) συμμορφώνομαι (δ) ***δίνω (σε κάποιον) λογαριασμό*** λογυδοτώ: *επιτέλους, δεν έχω να δώσω σε κανέναν λογαριασμό για τις επιλογές μου* 3. χρηματικό πυσό που κατατίθεται σε τράπεζα και στυ υποίο μπορεί ο δικαιούχος να πρυσθέ- τει ή να αποσύρει από αυτό χρήματα: *ανοίγω - στην Εθνική Τράπεζα* Κ *τρεχούμενος / προσωπικός / οικογενειακός ~ || ~ όψεως* (για τη διεκπεραίωση χρηματικών συναλλαγών με επιταγές και εμβάσματα) */ ταμιευτηρίου || αριθμός / ενημέρωση λογαριασμού** ΦΡ (α) ***ανοίγω λογαριασμό*** βλ. λ. *ανοίγω* (β) ***για λογαριασμό (κάποιου)*** για (κάποιον), για χάρη (κάποιου), στυ όνομα (κάπιυυ): *- ξένων συμφερόντων*

εγώ μι?.ώ - δικό μου■ εκπροσωπώ κανέναν άλλον (γ) ***σύμβαση αλληλόχρεου λογαριασμού*** σύμβαση μεταξύ τράπεζας και αντισυμβαλλομένου της. βάσει τής υποίας απεικονίζονται σε μία λογιστική κατάσταση υι αμοιβαίες χρεωπιστώσεις. ενώ δεν ασκούνται υι αξιώσεις πληρωμής παρά μόνον στη λήξη τής συμβάσεως και κεφαλαιο- ποιούνται έως τη λήξη και κατά περιοδικά χρονικά διαστήματα οι τόκοι τού τρέχυντος υπολοίπου των αμοιβαίων χρεών (δ) ***σύμβαση ανοιχτού λογαριασμού*** σύμβαση τής τράπεζας με τον αντισυμβαλλόμενό της με την οπυία η τράπεζα υποχρεώνεται να τηρεί λογαριασμό και ακόμη να αφαιρεί τις καταβολές τού αντισυμβαλλόμενου ή να προσθέτει τις αναλήψεις του και να υπολογίζει τόκο επί τού υπολοίπου 4. (α) η οικονομική κατάσταση προσοίπυυ ή οργανισμού όπου καταγράφονται τα χρηματικά ποσά που εισπράττονται ή καταβάλλονται: *- εσόδων-εξόδων* (β) λοηστ. ***λογαριασμός αποτελεσμάτων*** οικονομική κατάσταση που συνοδεύει τον ισολογισμό χρήσεως μιας εταιρείας 5. (μτφ.) η δοσοληψία, η σχέση πυυ έχει κανείς (με κάπυι- ον): *«είχαμε εκκρεμείς - και διαμάχες στα εσωτερικά μας»* (εφημ.)· ΦΡ. (μτφ.) (α) ***ανοιχτοί λογαριασμοί*** βλ. λ. *ανοιχτός* (β) (παροιμ.) ***οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους*** οι καλές σχέσεις μεταξύ αυτών που συμμετέχουν σε δοσοληψία εξαρτώνται από το πόσο συνεπείς είναι στις αμοιβαίες τους υπυχρεώσεις (γ) ***ξεκαθάρισμα λογαριασμών*** η επίλυση διαφορών με βίαιο συνήθ. τρόπυ (κυρ. μεταξύ παρανόμων): *σύμφωνα με την εκδοχή τής αστυνομίας, επρόκειτο για ξεκαθάρισμα λογαριασμών μεταξύ αντίπαλων συμμοριών* 6. υπόθεση. θέμα που αφυρά σε κάποιον ΦΡ. ***(κάτι) είναι δικός μου λογαριασμός*** είναι δική μου υπόθεση, αφορά σε εμένα και σε κανέναν άλλον: *εσύ οφείλεις να με ενημερώνεις·* γο *π θα κάνω εγώ από 'κεί και πέρα ~!*

!ΕΤΥμτγν. αρχική σημ.«αριθμητικός υπυλογισμός». < *λογαριάζω* (βλ.λ.). Αρκετές φρ. και όροι είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική: *ανοίγω / δίνω / κρατώ λογαριασμό* (< ouvrir / rendre / tenir compte). *για λογαριασμό του* (< pour son compte), *κάνω τους ?·ογαριασμούς μου* (< faire mes comples), *ανοικτός* ■ *τρεχούμενος λογαριασμός* (< compte ouvert / courant), οι *καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους* (< les bons comptes font les bons amis) κ.ά.|. **λογαριθμικός,** -ή. -ό [18131 αυτός που σχετίζεται με τους λογαρίθμους: *~ πίνακες! εξίσωση*. **λογάριθμος** (ο) [1783J {λογαρίθμ-υυ | -ων, -ους} mac-). *(~ θετικού αριθμού β ως προς βάση α. όπου α > 0, αΦ))* ο εκθέτης στον οποίο πρέπει να υψωθεί αριθμός α *(η βάση τού λογαρίθμου)*, για να προκύψει ο αριθμός β · σύμβολο: λογαβ (έτσι. λογ,Ιό = 4 αφού $2^4 = 16$).

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. logarithmus}. **λογάς** (ο) {λογάδες}, **λογου** (η) {λογούδες! (οικ.) **1.** φλύαρος, πρυσον πο που λέει πολλά λόγια 2. πρόσωπυ που δίνει πολλές υποσχέσεις, τις υποίες δεν τηρεί 3. (παλαιότ.) ***Λογάδες (τού Γένους)*** οι λόγιοι / διδάσκαλοι τού Γένους.

[ετυ.μ. < *λόγια* + κατάλ. *-άς*, πβ. κ. αρχ. *λογάς* «διακεκριμένος, εκλεκτός» (< *λέγω* «εκλέγω»)], λόγγος κ. λόγκος (ο) πυκνό δάσος από θάμνους.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < παλαιότ. σλαβ. loga / iongiij.

λογείο (το) (στο αρχαίο θέατρο) το τμήμα τής σκηνής στο οπυίο εμφανίζονταν οι ηθοποιοί.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***λογεῖον*** < ***λογεύς*** «ομιλητής, ρήτυρας, πεζογράφος»]. **λογής** γεν. ουσ. ελλειπτ. |πληθ. λογιώ(ν)| (λαϊκ.) είδους· στις ΦΡ. (α) ***τι λογής*** (μεσν. φρ.) τι είδους: *~* ***άνθρωπος είναι:*** (β) ***λογής-λογής / λο- γιώ(ν)-λογιώ(ν)*** (μεσν. φρ.) πολλών διαφορετικών ειδών, ειδών-ειδών: στο ***μέρος αυτό συχνάζουν - άνθρωποι*** (γ) ***κάθε λογής*** (μεσν. φρ.) κάθε είδους: ***από τα χέρια μου έχουν περάσει - παιδιά· και φρόνιμα και ζωηρά και έξυπνα και κουτά...***

[RΤΥΜ. Από τη γεν. τού μτγν. ***λογή*** «είδος» (< αρχ. ***λέγω.*** κατά τα σύνθετα σε ***-λογή.*** πβ. ***συλ-λογή. έκ-λογή).*** Ο τ. τής γεν. πληθ. λο/ιών (μεσν.) πιθ. από την αναμενόμενη γεν. ***λογών*** (τού ***λογή)*** με ουρα.νική προφορά [j | τού -*/- ή, σύμφωνα με άλλη εκδοχή, από τη γεν. πληθ. τού αρχ. ***λόγιον*** με καταβιβασμό τύυ τόνου (κατά το σχήμα των ουδ. σε ***-ος.*** πβ. ***είδος ειδών - εϊ"δή, ή)\.***

-λόγι κ. **-λόΐ** |μεσν.Ι (λαϊκ.) παραγωγική κατάληξη για τον σχηματισμό ουδ. ουσιαστικών, που δηλώνουν το σύνολο αυτών που σημαίνει το θέμα: ***κομπο-λόι. αρχοντο-λόι*** (πβ. κ. λ. ***-λόγιο).*** **λόγια** (η) (γράφεται κ. ***/.ογεία)*** η συλλογή χρημάτων για θρησκευτικούς και φιλανθρωπικούς σκοπούς.

Ιετυμ. < μτγν. ***λογεία*** < ***λογεύω*** «συλλέγω φόρους ή συνεισφορές» < θ. ***λογ-*** τού αρχ. ***λέγω*** «εκλέγω - συλλέγω, συγκεντρώνω»|. **λόγια** (τα) Ιχωρ. γεν.] **1.** οτιδήποτε λέει κανείς, σύνολο λόγων με το οποίο εκφράζει κανείς (κάτι): ***με τα - δεν βγαίνει τίποτε· εδώ χρειάζονται έργα || πες το με δικά σου*** - (μην προσπαθείς να το πεις όπως το λέει άλλος) συν. κουβέντες· φρ. (α) δεν ***βρίσκω λόγια (να σε ευχαριστήσω)*** σου είμαι εξαιρετικά ευγνο)μων. δεν μπορώ να εκφράσω επαρκώς την ευγνωμοσύνη μου (β) δεν ***παίρνω από λόγια*** είμαι αδιάλλακτος, δεν πείθομαι από άλλους (γ) ***βάζω λόγια (σε κάποιον)*** (μεσν. φρ.) επηρεάζω αρνητικά (κάποιον) για (κάποιον άλλον), συκοφαντώ. προκαλο) έχθρα: ***του βάζουν λόγια για τη γυναίκα*** του, ***ότι τάχα τον απατά*** (δ) ***με δυο λόγια*** (μεσν. φρ.) (i) με συντομία, με σύντομη διατύπωση: ***του εξήγησα ~ πώς έχει η κατάσταση*** (ii) (ως παρενθετική φράση) για να το πούμε με συντομία, δηλαδή: ***τα χρέη μας αυξάνουν, οι πελάτες μάς εγκαταλείπουν. καμία τράπεζα δεν μας δίνει πίστωση, η κατάσταση είναι απελπιστική*** (ε) ***ήρθαμε στα λόγια*** (μεσν. φρ.) καβγαδίσαμε, διαπληκτιστήκαμε (στ) ***μασάω τα λόγια μου*** (ΐ) δεν προφέρω καλά τις λέξεις (ii) δεν μιλάω καθαρά, δεν ξεκαθαρίζω τη θέση μου: ***μην τα μασάς τα λόγια σου. μίλα μου ξεκάθαρα!*** (ζ) (παροιμ.) ***τα πολλά λόγια είναι φτώχια*** βλ. λ. ***φτώχια {γ\) κρύβε λόγια*** μην αποκαλύπτεις πολλά πράγματα, μην λες τα πάντα (θ) (πα- ροιμ.) ***τα λίγα λόγια ζάχαρη και τα καθόλου μέλι*** για την αξία τού να μιλά κανείς λίγο ή και να σιωπά 2. (μειοη.) κυυβέντες χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο (π.χ. υποσχέσεις που δεν πρόκειται να πραγματοποιηθούν): ***όλα αυτά είναι ~· δεν είναι να τους δίνει κανείς σημασία*** || ~. ~· ***βαρεθήκαμε να τ' ακούμε! Έργα θέλουμε να δούμε!*** ΦΡ. (α) (παροιμ.) ο ***Μανόλης με τα λόγια χτίζει ανώγια και κατώγια*** βλ. λ. ***ανώγι*** (β) ***μεγάλα λόγια*** βλ. λ. ***μεγάλος*** (γ) ***λόγια τού αέρα*** κουβέντες χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο (δ) ***(κάτι) μένει στα λόγια*** (κάτι) δεν πραγματοποιείται ποτέ. υπάρχει μόνο ως εξαγγελία ή υπόσχεση: ***τα έργα αυτά έμειναν στα λόγια, j·**** σχολιο λ. ***συνίζηση.***

[ΕΙ ΥΜ. μεσν.. από τον πληθ. τού αρχ. ***λόγιον «ρητό,*** χρησμός» (< επίθ. ***λόγιος),*** που χρησιμοποιήθηκε ως παράλλ. πληθ. τού ουσ. ***λόγος\. -λόγια*** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. την ομιλία που πραγματοποιείται κατά τον τρόπυ που σημαίνει το α' συνθετικό: ***απεραντο-λογία*** 2. την επιστημονική εναισχόληση ή την επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης αυτό που σημαίνει το α' συνθετικό: ***βιο-?.ογία, αρχαιο-λογία, στοματολογία*** 3. λόγο (ή σύνολο λόγων) που χαρακτηρίζονται από αυτό που σημαίνει το α' συνθετικό: ***αισχρο-λογία. πιθανο-λογία. πολυ-λογία, αερο-λογία, μπουρδο-λογία*** 4. (με α' συνθετικό τακτικό αριθμητικό) ομιλία που έρχεται σε σειρά αντίστοιχη προς αυτή που σημαίνει το α' συνθετι* κό: ***πρωτο-λογία. δευτερο-λογία*** **5.** σύνολυ αυτών που σημαίνει το α' συνθετικό: ***μυθο-λογία, ψευδολογία.***

[είύ.μ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. ελληνικής, που προέρχεται από σύνθετα σε ***-λόγος / -λογώ (< /Λγω)*** ή από ελληνογενείς ξέν. όρους. λ.χ. αγγλ. geo-logy, bio-logy κ.ά.|.

-λόγια, -logie, -logy κ.λπ. Από το *Αντίστροφον Λεξικόν τής Νέας Ἑλληνικής τού* καθηγητή Γεωργίου Κουρμυύλη αντλούμε τις εξής χρήσιμες πληροφορίες. Στη Ν. Ελληνική (δημοτική και καθαρεύουσα) σχηματίστηκαν συνολικά (μέχρι το 1967) 342 λέξεις σε *-λο- γία* έναντι 17) λέξεων τής Αρχαίας. Από αυτές. 93 λέξεις έχουν πα- ραδυθεί από την Αρχαία και 249 είναι νεόπλαστες, πράγμα πυυ δείχνει την παραγωγική δύναμη τού συστήματος τής Ν. Ελληνικής. Η σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες δείχνει ότι η Γαλλική διαθέτει 111 ανάλογες λέξεις, η Ιταλική 130. η Ρουμανική 146. η Ρωσική 144 και η Σερβοκροατική 212.

λογιάζω ρ. μετβ. [λόγιασα) (λαϊκ.) 1. σκέφτομαι 2. λογαριάζω, υπολογίζω 3. σχεδιάζω 4. θεωρώ: *δεν τον ~ για άνθρωπο.*

[ΠΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *λογίζομαι*|. λογίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {λογίστηκα} θεωρούμαι: *στις μέρες μας αυτά τα πράγματα λογίζονται (για) πολύ σπουδαία.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *λόγος*[. λογικά (τα) [μεσν.Ι (καθημ.) η λογική ικανότητα, η ικανότητα (κάπυιυ) να σκέφτεται με λογικό τρόπο · φρ. (α) *χάνω τα λογικά μου* (μεσν. φρ.) τρελαίνομαι, παραφρονώ (β) *έρχομαι στα λογικά μου* επα- νέρχομαι στην πνευματική διαύγεια πυυ είχα πριν.

λογικά επίρρ. 1. σύμφωνα με την υρθή σκέψη, με λογικό τρόπο: *ενεργεί / μιλάει* - συν. συνετά αν γ. παράλογα, ανόητα 2. (α) κατά τρόπο που να αιτιολογείται από τα προηγούμενα, κατά λογική συνέπεια: *το συμπέρασμα προκύπτει* - ||[-, *Οα επακολουθήσει σύγκρουση* (β) (σε υποθέσεις, εικασίες) εφόσον ισχύουν οι κανόνες τής λογικής, εφόσον όλα εξελιχθούν ομαλά, σύμφωνα με ό,τι αναμένει κανείς συνήθως: *~. πρέπει να επιτύχεις στις εξετάσεις* || -, *δεν θα αντιμετωπίσουμε δυ- σκολίες μαζί τους.* λογικεύομαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιμτγν.] {λογικεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} αρχίζω να σκέφτομαι ή να φέρομαι λογικά, με σύνεση: *Λογικέψου! Δεν γίνονται αυτά που ζητάς!* συν. βάζω μυαλό, συνετίζομαι. ^ σχομο λ. *αποθετικός.* λογική (η) {πληθ. μόνο στη σημ. 5} 1. η ορθή σκέψη, το να σκέφτεται κανείς με βάση την πραγματικότητα και τις κοινώς αποδεκτές αλήθειες: *ας ελπίσουμε ότι σ'αυτή την κρίσιμη στιγμή Οα πρυτανεύσει η ~* |ί 5εκ *υπάρχει - στις απόψεις του* || *η - υπαγορεύει να αποφύγει τη σύγκρουση μαζί τους* || *την εξωτερική πολιτική πρέπει να διέ.πει η ~ και όχι ο συναισθηματισμός* || (λόγ.) *είναι πέραν πάσης /,ογικής* || *έξω από κάθε λογική·* φρ. (α) *τετράγωνη λογική* η ορθολογική σκέψη. το να σκέφτεται κανείς με μαθηματική ακρίβεια, εντοπίζοντας τις σχέσεις που διέπουν τα πράγματα και τις καταστάσεις χωρίς υποκειμενισμούς, αλλά σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες (β) *κοινή λογική* (κ. *κοινός νους)* υ τρόπος σκέψης που προκύπτει από την κοινή, καθημερινή ζωή, ο συνηθισμένος και κοινώς αποδεκτός τρόπος σκέψης· για κάτι πυυ ο καθένας μπορεί να καταλάβει χωρίς ιδιαίτερη δυσκολία: σ' *αυτά τα πράγματα δεν χρειάζονται φιλοσοφίες και σπουδαίες θεωρίες** - *χρειάζεται* (γ) *ψυχρή λογική* ο τρόπος σκέψης που δεν επηρεάζεται από συναισθηματισμούς, αλλά βασίζεται αποκλειστικά στην εφαρμογή λογικών κανόνων για την εύρεση των αιτίων, την εξαγωγή συμπερασμάτων κ.λπ.: *στις έκρυθμες καταστάσεις χρειάζεται -αλλιώς παρασύρεται κανείς σε συναισθηματικές αντιδράσεις* 2. ο προσωπικός τρόπος σκέψης, το πώς σκέφτεται κανείς: *η ~ του αποκ/.ίνει από αυτή τού μέσου ανθρώπου* || *αυτά μού λέει η ~ μου. αυτά κάνω* || *για να μπεις στη ~ αυτού τού ανθρώπου, πρέπει να τον γνωρίσεις καλά·* ΦΡ. *μ' αυτή τη λογική* με αυτό τον τρόπο σκέψης: - *δεν πρόκειται να καταφέρεις ποτέ τίποτα!* 3. (ειδι- κότ.) ο ιδιαίτερος τρόπος σκέψης που χαρακτηρίζει σύνολα ανθρώπων: *η ~ των ανατολικών λαών διαφέρει από αυτή των δυτικών* συν. νοοτροπία 4. ο συστηματοποιημένος και ιδιαίτερος τρόπος οργάνωσης τής σκέψης, για την προσέγγιση, ερμηνεία και κατανόηση τού κόσμου και τής αλήθειας σύμφωνα με συγκεκριμένο πρόσωπο (φιλόσοφο, διανοούμενο, μελετητή κ.λπ.), σχολή, θεωρία ή φιλοσοφικό ρεύμα: *η - τού Έγελου ι τού Λάιμπνιτς ι τού Καντ\ \ η ~ των θετικιστών*

ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί κάτι, το σκεπτικό στυ οποίο βασίζεται: *η - τής ελεύθερης αγοράς* || *η ~ ενός παιχνιδιού ' τής πολιτικής* || αν *δεν μπεις στη - αυτού τον αθλήματος, δεν θα μπορέσεις να το απολαύσεις πραγματικά* || *η ~ ενός νομοσχεδίου / μιας απόφασης* || *ο κατάλογος υπακούει σε όυο κύριες στη ~ τής αντιπροσωπευτι- κότητας και στη ~ τής αναλογικότητας* συν. φιλοσοφία 6. φίλος. Λο- *γική* (η) η επιστήμη πυυ έχει ως αντικείμενυ μελέτης την ορθή νόηση (τους νόμους των νοητικών διαδικασιών, τις αρχές εγκυρότητας των επιχειρημάτων, τις μεθόδους εξαγο>γής συμπερασμάτων και τον έλεγχο τής ορθότητάς τυυς κ.ά.): *ασχολείται με τη ~* || *η διδασκα/Λα τής ~* [[*εγχειρίδιο / ασκήσεις Λογικής·* φρ. (α) *τυπική Λογική* ο έλεγχος τής τυπικής ορθότητας των προτάσεων ως προς τον εαυτό τους και όχι ως προς το περιεχόμενό τους (ως προς την ουσία τους) (β) *συμβολική Λογική* βλ. λ. *συμβολικός* (γ) *απαγωγική / παραγωγική Λογική* η παραγωγή νέων προτάσεων με πορεία από το γενικό προς τυ ειδικό (δ) *επαγωγική Λογική* η εξαγωγή γενικών συμπερασμάτων από επιμέρυυς δεδομένα (ε) *τροπική Λογική* κλάδος τής Λογικής που πραγματεύεται τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τού λογικού περιεχομένου μιας πρότασης και των εννοιών τής «αναγκαιότητας» ή τής «δυνατότητας». « ·*■ σχόλιό λ. *πολιτική.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λογική (τέχνη),* όπως μαρτυρείται στον Κικέρωνα. ου- σιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *λογικός* (βλ.λ.)]. λογικισμός το) 11871] {χωρ. πληθ.f η σκέψη που είναι σχολαστικά προσανατολισμένη στους κανόνες τής τυπικής λογικής, αγνοώντας, ενδεχομένως, το ίδιο της το αντικείμενο ή άλλους παράγοντες που θα έπρεπε επίσης να λαμβάνονται υπ* όψιν γενικότερα, κάθε θεωρία που αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη λογική. — λογικιστής (ο), λογι- κίστρια (η), λοψικιστικός, -ή, -ό.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. rationalismej. λογικό (το) [μτγν.Ι Ιχωρ. πληθ.} 1. τυ σύνολο των αρχών που ρυθμίζουν τη διανοητική λειτουργία τυύ ανθρώπου, η ικανότητά του να σκέφτεται και να παράγει κρίσεις και να οδηγείται σε συμπεράσματα, να κάνει διακρίσεις, να ξεχο)ρίζει το αληθές από τυ ψευδές κ.λπ. συν. λογική 2. (καθημ.) ο νους. τυ μυαλό τού ανθρώπου και ειδικότ. η καλή διανοητική κατάσταση: *έχασε το - του* || *διαταραχή τού -*

λογικά (τα) βλ.λ. λογικοκρατία (η) {χωρ. πληθ.} 1. το φιλοσοφικό σύστημα που θεωρεί τη λογική ως βάση τής φιλοσοφίας 2. η αντίληψη κατά την οποία η λογική είναι η βάση των πάντων, λογικός, -ή, -ό 1. αυτός που διαθέτει λογική, που μπορεί να παράγει κρίσεις, συμπεράσματα, συλλογισμούς κ.λπ.: *ο άνθρωπος είναι ~ ον* συν. έλλογος ανγ. άλογος 2. αυτός που ενεργεί σύμφωνα με τη λογική, την ορθή σκέψη: - *άνθρωπος, ξέρει να κρίνει σωστά* || *ας είμαστε /ιογικοί· τέτοιες σημαντικές αποφάσεις δεν παίρνονται στο πόδι!* συν. συνετός, σώφρων, μυαλωμένος αντ. παράλογος, άμυαλος, ασύνετος, άφρων 3. ***λογικός*** (ο), ***λογική*** (η) αυτός πυυ έχει πνευματική υγεία, που βρίσκεται αε καλή διανοητική κατάσταση: *τρελοί και λογικοί,*

όλοι μαζί! συν. (λόγ.) εχέφρων αντ. τρελός **4.** αυτός που δεν έχει υπερβολικές ή παράλογες απαιτήσεις: *ο πρόεδρος τής εταιρείας είναι - άνθρωπος· ξέρει τις πραγματικές δυνατότητες τού προσωπικού και δεν απαιτεί υπερβολικά πράγματα* || *ο πιο - εδώ μέσα είναι ο Κυριάκος■ όλο ι οι άλλοι δεν ξέρουν τι θέλουν!* |[~ *πελάτης* συν. μετρημένος, συνετός **5.** αυτός που δείχνει κατανόηση, που αντιλαμβάνεται τι του λέει κάποιος και γιατί του το λέει, που δεν εκφέρει βιαστικές και επιπόλαιες κρίσεις: είναι - *άνθρωπος, δεν θα σε παρεξηγήσει* jj *δεν υπάρχει κανένας ~ άνθρωπος σ'αυτή την υπηρεσία να με βοηθήσει:*

αυτός που σχετίζεται με την επιστήμη τής Λογικής: ~ *κρίσεις / προτάσεις* || - *σφάλμα* (που οφείλεται σε παραβίαση το)ν κανόνων τής Λογικής, λ.χ. για συμπέρασμα που δεν προκύπτει συλλογιστικά από τις προτάσεις στις οποίες στηρίχθηκε) || - *ανάλυση* (βλ. λ. *ανάλυση)*

αυτός που γίνεται σύμφωνα με τη λογική, την υρθή σκέψη: **~** *απόφαση / κίνηση / απάντηση / στάση* || (απρόσ.) <frv *είναι λογικό να πιστεύεις τέτοια απίθανα πράγματα!* || (για συμπέρασμα) *κατά - συνέπεια,* <fev *πρέπει να ανησυχούμε για τις εξελίξεις* λντ. παράλογος, τρελός, άλογος 8. (ειδικότ.) αυτός που προκύπτει φυσιολογικά, με αναμενόμενο τρόπο από κάτι άλλο: *η κρίση στη Βα?*κανική ήταν ~ επακόλουθο τής πο/.ιτικής των μεγάλων δυνάμεων* **9.** αυτός που κινείται σε φυσιολογικά επίπεδα, χωρίς υπερβολές: *οι τιμές αυτή την περίοδο είναι ~* || *~ ποσό* [(*η απόκλιση βρίσκεται μέσα σε ~ όρια* αντ. υπερβολικός.

[ΕΤΥΜ, αρχ. < *λόγος*|.

Από τη λογική στο παράλογο. Το **λογικός** δηλώνει γενικά ό,τι ανα- φέρεται στον **λόγο.** με την έννοια τής λειτουργίας τού νου. τής διανοίας, τής **λογικής** νόησης τού ανθρώπου, σε αντίθεση με το **συναίσθημα** και τα **αισθήματά** του. που δεν έχουν υποστεί λογική επεξεργασία. Ό.τι είναι σύμφωνο με τα δεδομένα τής *λογικής* τού ανθρώπου (συλλογισμοί, επαλήθευση, διάψευση, επαγωγή, απαγω- γή κ.λπ.), ό.τι είναι <*εν λόγω». είναι **έλλογο,** σε αντίθεση με ό.τι στερείται λόγου, πυυ είναι **ά-λογο** ή «παρά τον λόγο», **παράλογο.** Ό,τι συμβαδίζει με τον ορθό λόγο είναι **ορθολογικό,** ενώ ό,τι αντι- τίθεται προς αυτόν είναι **αν-ορθολογικό.** Ί έλος. ό,τι δεν μπορεί να συλλάβει ή να ερμηνεύσει η λογική τυύ ανθρώπου (όπως λ.χ. η έννοια τού θεού) είναι **εξω-λογικό.** είναι πέρα από τη λογική, χωρίς να σημαίνει ότι είναι *παράλογο* ή *ανορθολογικό.* Ανάλογη κλιμάκωση και διάρθρίοση προς τη νόηση ακυλυυθούν και τα σχετικά με τις **φρένες.** με τη **φρόνηση** και την **ορθοφροσύνη** τού ανθρώπου. Ο βαδίζων με λογικές τις φρένες είναι **έμ-φρων,** ενώ ο στερούμενος λογικών φρενών είναι **ά-φρων** ή **παρά-φρων.** Ο έχων σώας τας φρένας είναι **αώ-φρων** και **ορθο-φρονών,** ενώ ο εκτός λογικής. υ έξω φρενών ευρισκόμενος, είναι **εξωφρενικός.**

λογικότητα (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα τού λογικού, το να είναι κανείς λογικός ή να είναι κάτι λογικό. **λογϊκοφανής,** -ής, -ές {18931 (λογικοφαν-ούς [-εί (ουδ. -ή)} αυτός που φαίνεται λογικός: ~ *εξήγηση / επιχείρημα.* —
λογικοφανώς επίρρ.
{ΕΤΥΜ. < *λογικο- {< /.ογικός)* + *-φανής (*< θ. *-φαν-* τού ρ. *φαίνομαι,* πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' *έ-φάν-ην).* απόδ. τού γαλλ. raison-nablej.
-λόγιο (λόγ.) παραγωγική κατάληξη για τυν σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. το βιβλίο ή γενικότ. το έντυπο που περιλαμβάνει ό,τι σημαίνει το θέμα: *εορτο-λόγιο, δημοτο-λόγιο, ευχο-λόγιο. μηνο- λόγιο* 2. αυτό που δείχνει ή αναγράφει ό,τι σημαίνει το θέμα: *ωρολόγιο, τιμο-λόγιο* (πβ. λ. *-λό(γ)ι).*
|ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *λέγω].* **λόγιο(ν)** (το) {λογί-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) γνωμικό, ρητό, απόφθεγμα.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λόγιον,* ουδ. τού επιθ. *λόγιος].* **λόγιος,** -α (λυγ. -ία), -ο {κ. -ίου (θηλ. -ίας) | -ίων, -ίους} *λόγιος* (ο) πρόσωπο με σημαντική μόρφωση και πνευματική δραστηριότητα, ιδιαίτερα στον χώρο των ανθρωπιστικών σπουδών χρησιμοποιείται κυρ. για την εποχή από την Αναγέννηση μέχρι και τον 19ο αι.· το αντίστοιχο για τη σύγχρονη εποχή είναι το *διανοούμενος* 2. αυτός που σχετίζεται με ανθρώπους των γραμμάτων, κυρ. παλαιότερων εποχών. και τον χώρο τυυς: ~ *παράδοση / ύφος* (σχετικά με τη γραμματεία και την καθαρεύουσα γλώσσα των λογίων) **3.** (ειδικότ.) (γλωσσικό στοιχείο τής καθαρεύουσας, όπως λέξη, κατάληξη, σύμπλεγμα συμφώνων) που δεν ανήκει στη δημοτική, αλλά επανήλθε από την Αρχαία Κλληνική ή πλάτηκε κατά το αρχαιοελληνικό πρότυπο: ~ *λέξεις είναι τα «λεωφορείο», «οδός», «συνιστώ». "αντεπεξέρχομαι»*|[~ *συμπλέγματα συμφώνων είναι τα -κτ-, -πτ- έναντι το)ν δημοτικών -χτ-, -φτ-* **4.** (υπερθ. *λογιότατος, -η, -ο)* βλ.λ. — **λόγια** / **λογίως** [μτγν.] επίρρ., **λογιότητα** (η) |μτγν.|.
[ετυμ. αρχ. < *λόγος.* Ήδη αρχ. η σημ. τού καλλιεργημένου ανθρώπου τού πνεύματος, λ.χ. *ό λόγιος Άκεστΐνος* (Ηλιόδωρος), *οι λογιώτατοι Τυρρηνών* (Πλούταρχος). *Χαλδαίων οί λόγιοι* (Αρριανός)]. **λογιοσύνη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** το να είναι κάποιος λόγιος, η μόρφωση, η πνευματική καλλιέργεια: *η ~ των Φαναριωτών* συν. λογιότητα
(περιληπτ.) το σύνολο των λογίων.
[ετυμ. < *λόγιος* + παραγ. επίθημα *-οσύνη,* πβ. *δικαιοσύνη, σωφροσύνη*|.
λογιοτατίζω ρ. αμετβ. {μόνο στον ενεστ.} (κακόσ.) **1.** υποκρίνομαι ή παριστάνω τον λογιότατο 2. χρησιμοποιώ στον λόγο μου την καθαρεύουσα. — **λογιοτατισμός** (ο) [Ι865|. **λογιότατος,** -η. -ο Ιυπερθ. τού *λόγιος)* **1.** (παλαιότ. ως προσφώνηση) για μορφωμένο άνθρωπο 2. (μειωτ.) (α) αυτός που χρησιμοποιεί εξεζητημένη γλώσσα (αρχαΐζουσα ή καθαρεύουσα) (β) (γενικότ.) ο μορ

φωμένος που τον διακρίνει η σχολαστικότητα και που δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *λογιώτατος*. υπερθ. βαθμ. τού αρχ. *λόγιος],* λογισμικό (το) πληροφ. τα προγράμματα που εκτελούνται σε έναν Η/Υ- υπάρχουν δύο είδη λογισμικού: το λογισμικό εφαρμογών και το λογισμικό συστήματος, που είναι βασικά το λειτουργικό σύστημα (εδώ περιλαμβάνονται οι βασικές λειτουργίες τού υπολογιστή, όπως ο έλεγχος των προγραμμάτων πυυ τρέχουν κάθε στιγμή).
[ετυμ. Απόδ. τύ αγγλ. software], λογισμός (ο) 1. (λαΐκ.) σκέψη, στοχασμός: «*Ποκ μας θωρείς ακίνητος: Πού τρέχει ο ~ σου;*» (Α. Βαλαωρίτης) [[«*τη θεία, γ/.υκ(ε)ιά σου εικόνα θα βλέπει* ο ~» (Γ. Μαρκοράς) 2. η σκέψη που απασχολεί κάποιον έντυνα, η έγνοια: (παροιμ.)« *τα βάσανα κι οι ~ τον άνθρωπο γερνούνε·*» · 3. ΜΑΘ. όρος πυυ χρησιμοποιείται για να δηλώσει ορισμένη δομή και διαδικασία (στις πράξεις και ιδιότητες) πυυ ακολουθούμε σε έναν κλάδο των μαθηματικών: *αλγεβρικός / διαφορικός ι απειρο- στικός / ολοκληρωτικός ~* | | *~ των πιθανοτήτων.*
|liΤΥΜ. αρχ. < *λογίζομαι* \. λογιστήριο (το) [αρχ.[{λογιστηρί-ου | -ων} 1. τμήμα δημόσιας ή ιδιωτικής επιχείρησης, όπυυ φυλάσσονται και ενημερώνονται τα λογιστικά βιβλία και διεξάγεται κάθε λογιστική δραστηριότητα: *περά- στε από το ~ να πληρωθείτε* **2. *Γενικό Λογιστήριο (τού Κράτους)*** η ανώτατη λογιστική αρχή τού κράτους, λογιστής (υ). λογίστρια (η) {λογιστριών} 1. υπάλληλος ή ελεύθερος επαγγελματίας που καταγράφει με ορισμένη τεχνική επεξεργασία την οικονομική κατάσταση μιας επιχείρησης 2. ***ορκωτός λογιστής*** βλ. λ. *ορκωτός.*
ILTYM. αρχ. < *λογίζομαι.* στην αρχ. σημ. «υπολογίζω αριθμητικά μεγέθη, μετ(3ώ»|.
λογιστική (η) ο επιστημονικός κλάδος και η αντίστοιχη τεχνική καταγραφής τής οικονομικής κατάστασης μιας επιχείρησης, με σκοπό τον έλεγχο και την καλύτερη διαχείρισή της.
[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. logistique]. λογιστικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τους λογιστές ή/και τη λογιστική: *~ έγγραφο / λάθος* **2.** (α) ***λογιστικά βιβλία*** τα ειδικά βιβλία στα υποία καταγράφονται οι κάθε είδους οικονομικές δραστηριότητες και σχέσεις επιχειρήσεως, οργανισμού κ.λπ.· στις μεγάλες επιχειρήσεις έχουν πλέον αντικατασταθεί από τη μηχανογράφηση: *η τήρηση των ~* (β) ***λογιστικός λογαριασμός*** ο λογαριασμός τον οπυίο τηρεί επιχείρηση, οργανισμός κ.λπ.. ώστε να παρακολουθεί τις δραστη- ριότητές του (γ) ***λογιστικό αποτέλεσμα*** το αποτέλεσμα (κέρδος ή ζημία) των δραστηριοτήτων επιχειρήσεως. λογαριασμού κ.λπ.. όπως προκύπτει από τους λογιστικούς λογαριασμούς (δ) ***λογιστικό σχέδιο*** το τυποποιημένο σύστημα κατατάξεως τού συνόλου των λογαριασμών που τηρεί μια επιχείρηση, το οποίο καταρτίζεται πριν ξεκινήσει τις δραστηριότητές της και επιτρέπει τη σύνταξη ομοιόμορφων ισολογισμοί, οικονομικών καταστάσεων και λογιστικών αποτελεσμάτων (ε) ***λογιστική περίοδος*** το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίυ συντάσσει μια επιχείρηση τον λογαριασμό εσόδων-εξόδων και εμπορίας και στο τέλος τού οποίου κάνει τον ισολογισμό της (στ) ***λογιστική μονάδα*** η χρηματική μονάδα (π.χ. νόμισμα, E.C.U. κ.ά.) βάσει τής οποίας με- τρείται και καταγράφεται η αξία των αγαθών, των υπηρεσιών και των οικονομικο>ν συναλλαγο>ν (ζ) ΠΛΙΡΟΦ. ***λογιστικό φύλλο*** πρόγραμμα Η/Υ πυυ εμφανίζει στον χρήστη ένα ιδεατό «φύλλο εργασίας» με αριθμούς σε οριζόντιες σειρές και κατακόρυφες στήλες και χρησιμοποιείται κυρίως σε προγράμματα οικονομικών εφαρμογών **3. *λογιστική*** (η) βλ.λ.
[ητυμ. αρχ.. αρχική σημ. «υ σχετιζόμενος με υπολογισμούς». < *λογίζομαι.* Οι σημ. που αναφέρονται στον κλάδο τής λογιστικής οφείλο- νται στο ελληνογενές γαλλ. logisrique]. λογιωτατίζω ρ. * λογιοτατίζω λογιώτατος (ο) -+ λογιότατος λόγκος (ο) ■» λόγγος
λογο- κ. λογό- κ. λόγ- α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με: 1. τον λόγο, με την ομιλία: *λογο-διάρροια. λογο-θερα- πεία* **2.** τον έντεχνο λόγο: *λογο-τέχνης* 3. την απολογία: *λογο-δοτώ* 4. τη λογική: *λογο-κρατία.*
[tΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *λογο-γραφία*, μτγν. *λογο-μαχία*), που προέρχεται από το ουσ. *λόγος* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. logo- pedie)].
λογόγραμμα (το) {λογογράμμ-ατος | -ατα. -άτων} γραπτό ή εικυνο- γραφικό σύμβολο που αντιπροσωπεύει μια ολόκληρη λέξη (λ.χ. S = δολάριο. -+■ = και/συν) (πβ. λ. *ιδεόγραμμα).*
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Logogram], λογογραφία (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} η τέχνη τού λογογράφου, λογογράφος (ο) |αρχ.[ΦΙΛΟΛ. (στην αρχαιότητα.) 1. ο ρήτορας που αναλάμβανε για λογαριασμό άλλου τη σύνταξη δικανικού λόγου επ' αμοιβή 2. καθένας από ορισμένους συγγραφείς τού 6ου και 5ου αι. π.Χ.. τα έργα των οποίων αναφέρονται σε θέματα ιστορίας, γεωγραφίας. μυθογραφίας κ.ά. και θεωρούνται δείγματα τής μετάβασης από τυν ποιητικό επικό στον πεζό λόγο. λογοδιάρροια (η) Ιμτγν.Ι {χωρ. πληθ.} η ακατάσχετη φλυαρία ΣΥΝ.
(οικ.) πάρλα, πολυλογία. λογοδίνομαι ρ. αμετβ. απυθ. {εύχρ. αόρ. λογυδόθηκα, μτχ. παθ. παρακ. λογοδυ-σμένος} (λαΐκ.) δεσμεύομαι με υπόσχεση γάμου. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* λογοδοσία (η) 11856[{χωρ. πληθ.} νομ. η απόδοση λογαριασμού από το πρόσωπο τυ οποίο διαχειρίζεται ξένη υπόθεση (δωσίλογος) προς το κύριυ πρόσωπο τής υποθέσεως. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*

λογοδοσμένος, -η. -ο αυτός που έχει δώσει υπόσχεση γάμου, λογοδοτώ ρ. αμετβ. |1884| {λογυδοτείς... | λογοδότησα} δίνω λόγο για συγκεκριμένες πράξεις μου. απολογούμαι: *η προηγούμενη διοίκηση καλείται να λογοδοτήσει για τις αυθαιρεσίες της* ΣΥΝ. δικαιολογούμαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.*
Ιητυμ. < *λογο-* +-*δοτώ* <*δότης].* λογοθέαμα (τυ) {λογοθεάμ-ατος | -ατα, -άτων} το τοκ-σόου (βλ.λ.).
[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.-αμερ. talk show]. λογοθεραπεια (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. μέθοδος θεραπείας νευρώσεων (ιδ. διαταραχών τού λόγυυ), η οπυία αξιοπυιεί την πρυφορική επικοι- νο)νία. - λογοθεραπευτής (ο), λογοθεραπεύτρια (η), λογοθερα- πευτικός, -ή, -ό. σχόλιό λ. *ορθοπαιδικός.*
JF.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. logoihcrapyj. λογοθέτης (ο) {λογοθετών} 1. εκκλησ. ανοπατος πατριαρχικός τίτλος που φέρει τιμητικά λαϊκός 2. ιστ. ανώτατος πολιτικός υπάλληλος τού βυζαντινού κράτους: - *τού Δρόμου* (στη μέση βυζαντινή περίυδο, αξίωμα αντίστοιχο με τού υπουργού Εξωτερικών και Συγκοινωνιών) [| *μέγας* ~ (αξίωμα αντίστοιχο με το πρωθυπουργικό).
ILTYM. μτγν. < *?*ογο- + -θέτης* < ρ. *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω)*\. λογοκεντρικός, -ή, -ό αυτός που βασίζεται στη λογική: - *προσέγγιση τού ζητήματος.* - λογοκεντρικά επίρρ., λογοκεντρισμός (ο), λογοκλοπία (η) [μτγν.| {λογοκλοπιών} η ιδιοποίηση με αθέμιτυ τρόπο ξένη;: πνευματικής εργασίας. Επίσης λογοκλοπή [I841|. λογοκλόπος (ο/η) [18711 πρόσωπο που ιδιοποιείται κατά αθέμιτο τρόπυ £ένη πνευματική εργασία. λογοκόπος (ο/η) πρόσωπο πυυ λέει πολλά και μεγάλα λόγια κενά περιεχομένου, που δίνει πολλές υποσχέσεις χωρίς να τις τηρεί συν. λογάς. – λόγο/τοπία (η) i 1889/ κ. λογοκόπημα (το) [J889J, λογοκοπώ ρ. Ιμεσν.Ι {-είς...}.
[ΠΤΥΜ. < *λογο-* + *-κόπος* < *κόπτω* (πβ. μεσν. λογοκοπώ)]. λογοκρατία (η) φίλος, υ ορθολογισμός (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τύ γαλλ. rationalismej. λογοκρατούμαι ρ. αμετβ. αποθ. [λογοκρατείται... · λογοκρατήθηκα} κυριαρχούμαι από τη λογική, τον ορθολογισμό. λογοκρῖνω ρ. μετβ. {λογόκρι-να. -θηκα} περιορίζω την ελευθερία τής έκφρασης, ελέγχω το περιεχόμενο λόγων ή κειμένων και γενικότ. την έκφραση (στα μέσα ενημέρωσης, στην τέχνη, τη λογοτεχνία, την αλληλογραφία κ.α.), ώστε να εμπυδίσω τη διατύπωση ή/και διάδοση μη αρεστών απόψεων: *~ άρθρο / βιβλίο / εκπομπή.* λογοκρισία (η) 11826| {λογοκρισιών) 1.υ έλεγχος με εξουσία απαγόρευσης που ασκείται από ειδική κρατική υπηρεσία στα μέσα ενημέρωσης, στην τέχνη, τη λογοτεχνία κ.λπ., με σκυπό να εμποδιστεί η διάδοση πληροφοριών ή ιδεών που αντιτίθενται στις αρχές τής εξουσίας· αποτελεί τυ κυριότερυ μέσο προληπτικού ελέγχου τού λόγου: *η κούντα επέβαλε ~ στα θέατρα απαγορεύοντας έργα πολλών συγγραφέων* 2. (γενικότ.-εκφραστ.) η περιοριστική επέμβαση στην πνευματική δράση (κάποιυυ): *η εφημερίδα μας δεν πρόκειται να επιβάλει ~ στους συντάκτες της* 3. (συνεκδ.) το σύνυλυ των λυγυκριτών ή η κρατική υπηρεσία που ασκεί λογοκρισία. – λογοκριτικός, -ή. -ό (1871]. |ΕΤΥΜ. < *λογο-* + *-κρισία* <*κρίνω*, απόδ. τύ γαλλ. censurc < λατ. censor «τιμητής» (αξιωματύχυς στην αρχ. Ρώμη, επιφορτισμένος με την περιφρούρηση των ηθικών αξιών, καθώς και με την απυγραφή των Ρωμαίων πολιτών και των περιουσιών τους) < p. censco «αποτιμώ, απυγράφω»|.
λογοκριτής (ο) 11826], λογοκρίτρια (η) {λογοκριτριών} πρόσωπο που ασκεί λογοκρισία, λογομαχώ ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {λογομαχείς... | λυγυμάχησα) (+με) συζητώ σε έντονο και εριστικό τόνο, φιλονικώ συν. διαπληκτίζομαι, λογοφέρνω, καβγαδίζω. – λογομαχία (η) Ιμτγν.[. λογοπαίγνιο (το) 11856] {λογοπαιγνί-υυ | -ων} παιχνίδι με λέξεις πολλαπλών σημασιών ή με λέξεις διαφορετικής σημασίας, αλλά ομόηχες, π.χ. «ο *Κύριος μεθ' ημών*» κ. «*ο Κύριος με θυμόν*....».
I ftym. Απόδ. τού γαλλ. jcu de mots]. λογοπαιδικός (υ/η) ο λογυθεραπευτής (βλ. λ. *λογοθεραπεία).* λογοπαΐκτικός, -ή, -ό [1889| αυτός που σχετίζεται με το λογοπαίγνιο.
λογόρροια (η)] 1890] {χωρ. πληθ.} ιατρ. ακατάσχετη πολυλογία και έλλειψη συνειρμού σε άτομα πυυ πάσχυυν από νευροψυχικές παθήσεις.
[ftym. < *λογο-* + *-ρροια* < *ρέω.* ελληνογενής ξέν. όρ.. πβ. αγγλ. iogorrhocal.
λόγος (ο) 1.η ικανότητα να επικυινο)νεί κανείς με τη γλώσσα: *ο άνθρωπος είναι προικισμένος με το χάρισμα τού* - | | *διαταραχές τού* - (π.χ. ψευδισμός, τραυλισμός κ.λπ.) | | *θεραπευτική αγωγή τού* - 2. (α) η χρήση τής γλώσσας για συνεννόηση, για επικοινωνία, για την επίτευξη στόχου: *οι άνθρωποι συνεννοούνται με τον* ~ (β) η χρήση τής γλώσσας σε συγκεκριμένο χώρο: *δημοσιογραφικός / πο?^ιτικός / συν'- δικαλιστικός / νομικός / δοκιμιακός ~* 3. γλωσσ. η γλώσσα, το συστηματικά δομημένυ σύνολυ λέξεων, με το οποίο πραγματοποιείται η επικοινωνία: *προφορικός / γραπτός ~* |[το *«μου πήρες τ' αφτιά» είναι μια έκφραση τού καθημερινού* -■ φρ. (α) ***μέρος τού λόγου*** βλ. λ. *μέρος* (β) **ευθύς *λόγος*** βλ. λ. *ευθύς* (γ) ***πλάγιος λόγος*** βλ. λ. *πλάγιος* (δ) ***σχήμα λόγου*** βλ. λ. *σχήμα* (ε) ***εν λόγω*** (με άρθρο ως επίθ.) το πρόσωπο ή το πράγμα για το υποίο έχει γίνει ήδη λόγος και ο ομιλητής δεν επιθυμεί να αναφερθεί σε αυτό ονομαστικά είτε για να αποφύγει υφολογικά την επανάληψη είτε και μειωτικά ή ειρωνικά: *το - ακίνητο περιήλθε στους κληρονόμους του* | | *η ~ κυρία καλά θα έκανε να μην ασχολείται με τέτοια θέματα!* 4. (ειδικότ.) η προφορική χρήση τής γλώσσας, η προφορική έκφραση: *στον γρήγορο ~ παραλείπουμε καμιά φορά να προφέρουμε ορισμένους φθόγγους* συν. ομιλία **5.** η

γλώσσα ως εσωτερικό σύστημα που ενυπάρχει στη συνείδηση κάθε ομιλητή, η γνώση που έχει καθένας για τη γλώσσα του. κατ' αντιδιαστολή προς την ομιλία, η οποία αποτελεί την εφαρμογή τού συστήματος αυτού από κάθε ομιλητή χωριστά ΣΥΝ. ενδιάθετος λόγος 6. οτιδήποτε λέγεται: *μ' έναν σου ~ μπορείς να με κάνεις ευτυχισμένο || έναν καλό ~ δεν άκουσα ποτέ από το στόμα σου || «όλοι οι επιβάτες είχαν και από έναν καλό ~ για τον κυβερνήτη, τον συγκυβερνήτη και το πλήρωμα»* (εφημ.) || *της συμπαραστάθηκε με παρηγορητικούς* - ΣΥΝ. κουβέντα· ΦΡ. (α) ***λόγο (σ)τον λόγο*** κατά την εξέλιξη τής συνομιλίας: *~ Θυμήθηκαν τα παλιά* (β) ένας ***λόγος είναι*** βλ. λ. *ένας* (γ) ***απευθύνω (σε κάποιον) τον λόγο*** βλ. λ. *απευθύνω* (δ) ο ***λόγος μου περνά*** (μεσν. φρ.) / ***έχει πέραση*** είμαι άνθρωπος με μεγάλη επιρροή, με μεγάλη ισχύ (ε) ***μεγάλη μπουκιά φάε, μεγάλο λόγο μην πεις / μη λες*** βλ. λ. *μεγάλος* (στ) ο ***λόγος σου με χόρτασε και το ψωμί σου φά' το*** βλ. λ. *χορταίνω)* (ζ) ***για τού λόγου το αληθές / το ασφαλές*** για να αποδειχθεί η αλήθεια των λόγων (κάποιου): *επισυνάπτω και τη φω- τοτυπία που περιέχει την αυθεντική δήλωσή του* 7. το να μιλά κανείς για κάτι. να αναφέρεται σε κάτι: *πολύς ~ γίνεται για το ενδεχόμενο εκλογών \\ κάνω λόγο για κάτι* (αναφέρομαι σε κάτι) || *αυτό το ζήτημα δεν είναι άξιο λόγου·* φρ. (α) ούΓε ***λόγος (να γίνεται)*** (μεσν. φρ.) δεν πρέπει καν να γίνεται συζήτηση (γι' αυτό), δεν υπάρχει αμφιβολία: *-/ Κανείς δεν αμφισβητεί την εντιμότητά του!* (β) (λόγ.) ο ***περί ου ο λόγος*** αυτός για τον οποίο γίνεται λόγος (γ) ***περί ορέξεως ου- δείς λάγος*** βλ. λ. *όρεξη* 8. η δημόσια ομιλία: *βγάζω λόγο* (κάνω δημόσια ομιλία) [j *βαρυσήμαντος / δικανικός/ πανηγυρικός; συμβουλευτικός / δεκάρικος* ~ συν. διάλεξη 9. η λογοτεχνία, η έντεχνη χρήση τής γλώσσας: *πεζός / έμμετρος* ~ 10. η δέσμευση, η υπόσχεση: *κρατώ τον - μου* (τον τηρώ) jj *αθετώ / πατώ τον ~ μου || ο ~ μου είναι συμβόλαιο** ΦΡ. (α) ***δίνω τον λόγο μου / τον λόγο τής τιμής μου/τής ανδρικής μου τιμής*** (i) υπόσχομαι με εγγύηση την αξιοπιστία μου. την ίδια μου την τιμή: *σον ~ ότι μέχρι μεθαύριο Οα έχεις πάρει τα λεφτά σου πίσω* (ii) επιβεβαιώνω με εγγύηση την αξιοπιστία μου, την τιμή μου: *σου ~ ότι τα πράγματα δεν έγιναν έτσι* (β) ***δίνω λόγο*** (i) υπόσχομαι (ii) (ειδικότ.) δίνο) υπόσχεση γάμου, λογοδίνομαι (iii) δίνω εξηγήσεις για πράξεις μου, λογοδοτώ, απολογούμαι: *δεν Οα δώσω λόγο* σε κανενοτν *για τις επιλογές* μου 11. λογοδοσία, απολογία: *θα δώσεις λόγο για τις πράξεις σου* [| *δεν θα σου δώσω λόγο κι από πάνω!* (δεν θα σου απολογηθώ κιόλας)· φρ. ***ζητώ τον λόγο (από κάποιον)*** (i) ζητώ (από κάποιον) να δώσει εξηγήσεις για τις πράξεις του (ii) ζητώ (από κάποιον) να απολογηθεί (iii) ζητώ να μιλήσω (βλ. σημ. 12) 12. το δικαίωμα κάποιου να μιλήσει: *ζητώ τον ~ από το προεδρείο* ({ *έχω / παίρνω / λαμβάνω / δίνω τον ~ || σας αφαιρώ τον ~!* ΦΡ. ***έχω λόγο (για κάτι)*** έχω δικαίωμα να εκφράζω τη γνώμη μου (για κάτι): *θέλει να έχει λόγο για τα πάντα* 13. η αιτία: *έχω - που ενδιαφέρομαι γΓ αυτό || Μην εκπλήσσεσαι που νευριάζει! Έχει τους - του* (υπάρχει συγκεκριμένη αιτία που νευριάζει) || <fev *Οα πάμε φέτος διακοπές για οικονομικούς* - [[*αποσύρθηκε από την επιχείρηση για λόγους υγείας || απαγορεύτηκε η κυκλοφορία για λόγους ασφαλείας·* φρ. (α) ***συντρέχει λόγος*** υπάρχει αιτία για την οποία πρέπει να γίνει κάτι: *νομίζω ότι δεν - να βιαστούμε* (β) ***λόγος ύπαρξης*** η αιτία για την οποία πρέπει να υπάρχει κάποιος/κάτι: *σε μια κοινωνία αγγέλων, η αστυνομία, φυσικά, δεν Οα είχε* - (γ) φυσικώ τω ***λόγω*** *(φυσικω τφ λόγο))* (λόγ.) όπως είναι φυσικό: *κατήγγειλ/.ε τη διαφθορά σε όλους τους τομείς τής δημόσιας ζωής και - ανέλαβε την κοινωνική εξυγίανση* 14. η λογική ικανότητα: *ο ορθός ~* (βλ. λ. *ορθός*) 15. θρησκ. ***Λόγος*** (ο) (α) η σοφία τού Θεού ως δημιουργική δύναμη τού σύμπαντος (β) ο Ιησούς Χριστός· ΦΡ. ο Λό/ος ***τού Θεού*** (i) η Βίβλος (ii) η χριστιανική διδασκαλία 16. (στη Λογική) η αναλογία, η σχέση 17. ΜΑΘ. το ακριβές ηλίκο μεταξύ δύο μεγεθών, ποσοτήτων, το οποίο εκφράζεται με κλάσμα: *ο ~ τού α προς το 1 ισούται με α* 18. (λαϊκ.) (η γεν. τού ***λόγου μου, σου,...*** ή ***ελόγου μου, σου,...*** αντί τής προσωπικής αντων. *εγώ, εσύ,...): τυύ λόγου σου τι έχεις νσ. πεις για όλ'αυτά;* (εσύ τι έχεις να πεις;) || *ζήτησε τη χάρη για λόγου της* (για την ίδια), *αλλά για σένα·* φρ. ζωή σε ***λόγου σας!*** ευχετ. για την έκφραση συλλυπητηρίων σε κάποιον που έχασε συγγενικό του πρόσωπο, δικό του άνθρωπο 19.Λό/ω βλ.λ. · φρ. (α) ***που λέει ο λόγος*** (i) για παράδειγμα, υποθετικά: *αν, -. κέρδιζες το ΛΟΓΓΟ, τι θα έκανες;* (ii) για κάτι που δεν λέγεται κυριολεκτικά, δεν πρέπει να εννοηθεί κατά γράμμα: εάν *συνέβαινε σε σένα, πώς 0' αντιδρούσες;* (β) Ο ***λόγος το λέει*** για να τονιστεί ότι κάτι δεν λέγεται κυριολεκτικά, ότι δεν πρέπει να εννοηθεί κατά γράμμα: *- «χίλιοι άνθρωποι » · η ουσία είναι ότι ήταν πάρα πολλοί* (γ) ***λόγος και αντίλογος*** βλ. λ. *αντίλογος* (δ) ***λόγου χάριν /-η*** (συντομ. λ.χ.) για παράδειγμα, παραδείγματος χάριν: *καθένας θα βοηθήσει όπως μπορεί· εγώ - θα δώσω ένα μέρος από τον μισθό μου* (ε) ***δεν μου πέφτει λόγος*** δεν είναι δική μου υπόθεση, δεν με αφορά άμεσα το ζήτημα, ώστε να μπορώ να μιλήσω: *θα παντρευτεί όποιον διαλέξει η ίδια· εμένα* ~ (στ) ***κατά πρώτο(ν) / μείζονα / κύριο λόγο*** πρώτα από όλα: *~ είναι ανένταμος· κατά δεύτερο είναι και θρασύς!* (ζ) ***λόγος / κουβέντα να γίνεται*** βλ. λ. *γίνομαι* (η) ***για τού λόγου το ασφαλές / το αληθές*** για την εξακρίβωση τής αλήθειας των όσων λέμε: *έτσι θυμάμαι να ετυμολογείται η λέξη, αλλά - να το επαληθεύσουμε και από το λεξικό.* — (υποκ.) λογάκι [μεσν.Ι κ. (λόγ.) λογύδριο (το) Ιμτγν.Ι (βλ.λ.). ^ σχόλιο λ. *αιτία, βράχος, γλώσσα, δωσίλογος, εισαγωγικά, ενδιάθετος, εκέμυθος, λογικός, ομιλία, τεχνητός.*

[ετυμ. αρχ. < *λέγω* (βλ.λ.). ΙΙ λ. σήμαινε αρχικώς «ομιλία, προφορική έκφραση», σύντομα όμως γενικεύθηκε στις σημ. «λογίκευση. εξήγηση, θεώρηση», αντιτιθέμενη έτσι στο υσ. *έργον.* Οι Στωικοί φιλόσοφοι θεωρούσαν τον *λόγον* ως την καθοδηγούσα αρχή τού σύμπαντος. ενώ στην Κ.Λ. το ουσ. λό/ος δήλωσε - μεταξύ άλλων- το δεύτερο πρόσωπο τής Αγ. Τριάδας, τον δημιουργικό λόγο τού Θεού, μέσω τού οποίου δημιουργήθηκε ο κόσμος (πβ. Ιωάνν. 1, 1: *έν αρχή ήν ό 'λόγος, καί ό λόγος ήν πρός τόν Θεόν, καί θεός ήν ό λόγος).* Οι σημ. 4,5 αποδίδουν τους γαλλ. όρ. parole και langue αντιστοίχως. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική·, *έχω / ζητώ / /.αμβάνω Ι απευθύνω τον λόγο* (< avoir / demander / prendre / adresser la parole), *κατά μείζονα λόγον* « a plus forte raison), *το χάρισμα τού λόγου* (< le don de la parole) κ.ά.|.

-λόγος[1] β' συνθετικό για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν αυτόν που: 1. μιλά για συγκεκριμένο θέμα: *ηθικο-λόγος* 2. μιλά με συγκεκριμένο τρόπο: *αισχρο-λόγος. προχειρο-λόγος* 3. ασχολείται συστηματικά. επιστημονικά με κάτι: *φυτολόγος, βυζαντινολόγος. οι- κονομο-λόγος.*

[bΤΥΜ. Β' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. αρχ. *θεο-λόγος).* που προέρχεται από τη ρ. *λέγω*\.

-λόγος[2] β' συνθετικό για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν αυτόν που συλλέγει / συγκεντροινει πρόσωπα ή πράγματα: *στρατολόγος.*

Ι.ετυμ. Β' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. *χορτο-λόγος),* που προέρχεται από το ρ. *λέγω* στη σημ. «συλλέγω - συγκεντρώνω»), **λογοτέχνημα** (το) |1866} {λογοτεχνήμ-ατος | -ατα, -άτων} έργο με λογοτεχνική αξία, λυγυτεχνικό έργο. **λογοτέχνης** (ο) [μεσν.) {λογοτεχνών}. **λογοτέχνιδα** (η) {λογυτε- χνίδων} δημιουργός λογοτεχνικών έργων, ποιητής ή πεζογράφος. Επίσης (λόγ.) **λογοτέχνις** (η) {λογοτέχνιδος). **λογοτεχνία** (η) [μεσν.Ι {λογοτεχνιών! **1.** η καλλιέργεια τού έντεχνου λόγου, η παραγωγή έργων ποίησης ή έντεχνης πεζογραφίας 2. το σύνολο των λογοτεχνικών έργων συγκεκριμένου λαού, χρονικής περιόδου ή πνευματικής παράδοσης: *η εθνική μας - || αρχαία ελληνική / λατινική ~* ςυν. γραμματεία 3. *Θεωρία τής λογοτεχνίας* ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης ζητήματα δομής, λειτουργίας, ανάλυσης, περιγραφής και αξιολόγησης των έργων τής λογοτεχνίας. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γραμματική, τεχνητός, φιλο/.ογία.* **λογοτεχνικός,** -ή. -ό [18661 αυτός που σχετίζεται με τον λογοτέχνη ή τη λογοτεχνία: *- παραγωγή / κείμενο / περιοδικό / σχολή / δημιουργία.* **λογοτεχνικότητα** (η) το σύνολο των στοιχείο™ που χαρακτηρίζουν ένα έργο ως λογοτεχνικό, **λογοτριβή** (η) [I807| λογομαχία, διαπληκτισμός. **λογότυπος** (ο) {λογοτύπ-ου | -ων. -ους) η ειδικά σχεδιασμένη με γράμματα ή και παραστάσεις επωνυμία εταιρείας ή προϊόντος. Επίσης **λογότυπο** (το).

{F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. logotype|. **λογοφέρνω** ρ. αμετβ. {λογόφερα) διαπληκτίζομαι, φιλονικώ με λόγια συν. λογομαχο), τσακώνομαι, μαλώνω, καβγαδίζω. - **λογόφερμα** (το).

λογύδριο (τυ) {λογυδρί-υυ | -ων) μικρός, σύντομος λόγος, ομιλία (βλ.λ., σημ. 8). | RΤΥΜ. < μτγν. *λογύδριον.* υποκ. τού αρχ. *λόγος*\. **λογχεύω** ρ. μετβ. |αρχ.| {λόγχευσα} διατρυπώ με λόγχη, **λόγχη** (η) {λογχών) 1. αιχμηρό όπλο που αποτελείται από μακρύ ξύλινο ακόντιο, το οποίυ απολήγει σε μεταλλική αιχμή· το χρησιμοποιούσαν οι ιππείς στις επιθέσεις 2. μικρό χαλύβδινο ξίφος, προσαρμοσμένο στο άκρο τής κάννης στρατιωτικού όπλου· φρ. *εφ' όπλου λόγχη* (i) ως στρατιωτικό παράγγελμα με το οποίο οι στρατιώτες δια- τάσσονται να τοποθετήσουν στα όπλα τους τις λόγχες για επίθεση ή απόδοση τιμών (ii) (μτφ.) σε εγρήγορση, σε κατάσταση ετοιμότητας

3. ΕΚΚΛΙΙΣ. λειτουργικό σκεύος σε σχήμα λόγχης σταυροφόρου, τυ οποίο χρησιμοποιείται κατά την κοπή τού προσφόρου.

[ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Πιθ. τόσο το ελλην. *λόγχη* όσο και το συ- νο>νυμο λατ. lancea αποτελούν παράλληλα δάνεια από άγνωστη γλώσσα. Η άποψη ότι η λ. συνδέεται με το ρ. *λαγχάνω* «τυχαίνω» ή με το λατ. longus «μακρύς» (μέσω αμάρτυρου τύπου **λόγχος)* δεν είναι πειστική).

λογχίζω ρ. μετβ. 118711 {λόγχισα) διατρυπώ με λόγχη. Επίσης **λογχεύω** [μτγν.]. — **λόγχισμα** (το) κ. **λογχισμός** (ο) [.18971. **λογχοειδής,** -ής. -ές [μτγν.Ι {λογχοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) όμοιος στο σχήμα με λόγχη συν. λυγχωτός. «" ■ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **λογχομαχία** (η) 11876] {λογχομαχιών} η μάχη με λόγχες, **λογχοφόρος,** -α / -ος, -ο Ιαρχ.| 1. οπλισμένος με λόγχη 2. *λογχοφόρος* (ο) μέλος ειδικού σώματος έφιππων στρατιωτών, οπλισμένων με λόγχη.

λογχωτός, -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που φέρει στο άκρο σιδερένια αιχ- |ΐή 2. αιχμηρός σαν λόγχη συν. λογχοειδής, **λόγω** πρόθ. (+γεν.) (λόγ.) δηλώνει: αιτία: *- ξαφνικής αδιαθεσίας, αποφάσισα να μείνω σπίτι || ~ βλάβης, ο ανελκυστήρας δεν λειτουργεί* [| *κλειστό ~ διακοπών* || *- πένθους* || *απαλλάχθηκε από την κατηγορία ~ αμφιβολιών* || *~ ελλείψεως απαρτίας, η γενική συνέλευση θα επα- να/.ηφθεν* ΦΡ. *λόγω τιμής (/.όγω τιμής)* στον λόγο τής τιμής μου, υπόσχομαι με εγγύηση την αξιοπιστία μου. (Βλ. λ. *πρόθεση.* ΠΙΝ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *λόγω,* δοτ. τού *λόγος* ως απόδ. τού γαλλ. en raison de|. **-λογώ**[1] λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων, τα οποία σημαίνουν: 1. μιλώ με ορισμένο τρόπο: *αισχρο-λογώ. απεραντο-λογώ, ευφυο-λογώ 2.* μιλώ για κάτι: *ασημαντο-λογώ, καυχησο-λογώ*

ασχολούμαι διεξοδικά ή εντατικά με κάτι: *θεο-λογώ, γλωσσο-λυγώ*

κάνω κατ' επανάληψη συγκεκριμένη ενέργεια: *θρηνο-λογώ.*

[f.tym. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *μυθο- /^ογώ.* μτγν. *πολυ-λογώ),* που προέρχεται από τυ υυσ. */.όγος*\.

-λογώ[2] λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτο>ν που σημαίνουν «συγκεντρώνω, συλλέγω κάτι»; *κορφο-λογώ, ανθο-λογώ.*

ΙΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *άνθο-*

λογώ, μτγν. *στρατο-λϋγώ*), που προέρχεται από το ρ. *λέγω* «συγκε- ντρώνω »|.

λοιδορώ ρ. μετβ. {λοιδορείς... I λοιδόρ-ησα. -ύμαι. -ήθηκτα} (λόγ.) υβρίζω, χλευάζω: *η αντιπολίτευση λοιδορεί την κυβέρνηση για τους χειρισμούς της στην πρόσφατη ελ/.ηνοτουρκική κρίση* συν. ονειδίζω.

λοιδορία (η) [αρχ.|.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *λοιδορώ (-έω)*. αβεβ. ετύμου. Έχουν διατυπωθεί δύο υποθέσεις: (α) Το α' συνθ. συνδέεται με το σανσκρ. lunati «κόβω» (συγγενές ετυμολογικά με το ρ. *λύω*), ενώ τυ β' συνθ. *-δορώ* πρυέρχε- ται από το ρ. *δέρω*. άποψη που. εντούτοις, προκαλεί σημασιολογικό πλεονασμό (β) Η λ. προέρχεται από αμάρτυρο ουσ. */*οϊδος* «παιγνίδι», που συνδ. με τυ συνώνυμο λατ. ludus και με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *λίζεν παίζει]*. λοιμικός, -ή, -ό [αρχ.] 1. αυτός που σχετίζεται με τον λοιμό ΣΥΝ. λοιμώδης. μεταδοτικός, κολλητικός **2. *λοιμική*** (η) κ. ***λοιμικό*** (το) θανατηφόρος επιδημική νόσος, ο λοιμός. λοιμογόνος, -ος. -ο ιλτρ. αυτός που προκαλεί λοιμώδη νοσήματα: ~ *παράγοντας*.

[ΕΤΥΜ. < *λοιμός + γόνος]*. λοιμοκαθαρτήριο (το) [Ι833) {λοιμοκαθαρτηρί-υυ | -ων} ο χώρυς όπου σταθμεύυν για υγειονομική κάθαρση και απομόνωση πλοία και ταξιδιώτες που προέρχονται από χώρες προσβεβλημένες από επιδημία (πβ. *καραντίνα)*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λοιμός*. λοιμός (ο) 1. κάθε λοιμώδες επιδημικό νόσημα με ευρεία εξάπλωση ΣΥ.\. θανατικό, λοιμική 2. (στην αρχαιότητα) η πανώλης· κυρ. προκει- μένυυ για την πανο')λη που χτύπησε την πολιορκούμενη Λθήνα κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο. ** σχολιο λ. *ομόηκα*.

(ϋΤΥ,Μ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Από τις προταθείσες υποθέσεις πιθανότερη φαίνεται εκείνη που συνδέει τη λ. με το ουσ. *λιμός* (βλ.λ.). οπότε θα αποτελούσε την ετεροιωμένη βαθμ. τού *I.F.*. *lei- «αφανίζω, λιγοστεύω» και θα συσχετιζόταν με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *λοιτός· λοιμός*. Λιγότερο πειστική η άποψη ότι η λ. προήλθε από συμφυρμό των ουσ. *λιμός* και *λοιγός* «καταστροφή, όλεθρος»).

λοιμός (λοιμώδης, λοίμωξη κ.λπ.) - λιμός (λίμα, λιμασμένος, λιμοκτονώ κ.λπ.)· Ομόηχες λέξεις διαφορετικής σημασίας. Το λοιμός δηλώνει θανατηφόρο επιδημική νόσο, ιδίως την πανο>λη (πανούκλα). Κίναι αρχαία λ., που συνδέεται πιθ. ετυμολογικά με τυ λιμός, οπότε ανάγεται και αυτή στη ρ. *lei- «αδυνατίζω, εξασθενώ», ενώ κατ' άλλους πρέπει να συνδεθεί με το αρχ. *λοιγός* «καταστροφή, όλεθρος» (από αρρώστια, πόλεμο κ.ά.). Από το *λοιμός* παράγονται τα *?Μῖμώδης* (νόσος), *λοιμώσσω* «πάσχω από λοιμό», *λοίμωξη*. *?.οι- μοκαθαρτήριο*, *λοιμογόνος* κ.ά. Το *λιμός* σημαίνει «πείνα» και είναι ομόρριζο με τα *λιμάζω «πεινώ»*, *λιμασμένος* «πεινασμένος». *λίμα* «πείνα», *λιμοκτονώ* «πεθαίνω τής πείνας», *λιμοκοντόρος* «πεινασμένος κόμης, απένταρος ευγενής» κ.ά.

λοιμώδης, -ης. -ες [αρχ.] {λυιμώδ-ους | -εις (υυδ. -η), -ών) 1. αυτός που σχετίζεται με νόσο μολυσματικής φύσεως. πυυ μεταδίδεται με μικρουργανισμούς: - *νόσος* **2. *Λοιμωδών*** (τυ) το Νομαρχιακό Γενικό Νοσοκομείο στυ υποίο παρέχεται θεραπεία σε όσους πάσχουν από λοιμώδεις νόσους: *νοσηλεύεται στο* ~3. λοιμογόνος (βλ.λ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *λοιμός*.

λοίμωξη (η) {-ης κ. -ώξεως [-ώξεις, -ώξεων} ΙΛΤΡ. η εισβολή στον οργανισμό παθυγόνων μικροβίων και τα νοσηρά συμπτώματα που ακολουθούν. * ." σχόλιό λ. *λοιμός*.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *λοιμώσσω / -ττω* < αρχ. *λοιμός]*. λοιπόν σύνδ. 1. για τη δήλωση συμπεράσματος: *η κατάσταση δεν είναι - τόσο άσχημη· από όσα είπαμε προηγουμένως είναι φανερό ότι υπάρχουν και θετικά σημεία* ΣΥΝ. επομένως, ως εκ τυύτου 2. για τη δήλωση αποφάσεως: *Ωραία -! Θ'αλλάξω κι εγώ στάση* 3. για την εισαγωγή θέματος ή τη μετάβαση σε άλλο θέμα. την προσέλκυση τής προσοχής τού ακροατή: ~ *ας περάσουμε στο επόμενο ερώτημα!* 4. ως κατακλείδα, για το κλείσιμο συζητήσεως ή γενικότ. λόγου: *αυτές ~ τις πληροφορίες είχαμε μέχρι τώρα· περισσότερες λεπτομέρειες ίσως να έχουμε αύριο* 5. για την έκφραση απορίας, αφυύ έχει εκτεθεί το πρόβλημα: *τα ξενοδοχεία σ'αυτή την πόλη είναι ή πολύ ακριβά ή πολύ βρόμικα■ πώς να μείνω ~ εδώ*; 6. ***λοιπόν;*** για να προκληθεί η προσοχή κάποιου, από τον υποίο περιμένουμε να πει κάτι, να δώσει απάντηση, να συνεχίσει κάτι που άφησε στη μέση: *Εσύ τι λες για όλα αυτά*; 7. (προκλητικά) ***και λοιπόν;*** και τι έγινε: τι το σπουδαίο, τι το αξιοσημείωτο βλέπεις;: *-Κυκλοφορούσε με σκου/.αρίκι στη μύτη! Δικαίωμά τουείναι να φοράει ό,τι θέλει!*8. (έπειτα από προστακτική) για ενίσχυση τής προτροπής: *Αντε ~! Κουνήσου λίγο!* 9. (στην αρχή τού λόγου) για τη δήλωση περίσκεψης, δισταγμού ή μετάβασης σε άλλο θέμα. αμηχανίας ή προτροπής: *για να δούμε τι θα κάνουμε* || τι *λέγαμε;* Επίσης (λαϊκ.) το λοιπόν: *το λοιπόν, Θα έρθεις μαζί*; [ετυμ. αρχ., υυδ. τού επιθ. *λοιπός* (βλ.λ.). Η χρήση τυυ ως επιρρήματος είναι μτγν. και προήλθε από απρόσ. εκφράσεις, όπως *λοιπόν έστι* (λ.χ. Πλάτων: *λοιπόν έστι άποδεικνύναι* «απομένει να αποδειχθεί»)). λοιπός, -ή, -ό (λόγ.) αυτός που υπολείπεται, υπόλοιπος: *πέντε από τους επιβάτες τού λεωφορείου έκασαν τη ζωή τους και οι λοιποί τραυματίστηκαν ελαφρά*· ΦΡ. (α) (σε απαρίθμηση ομοίων πραγμάτων) ***και λοιπά*** (συντομ. κ.λπ.) / και τα λοιπά (συντομ. κ.τ.λ.) *(καί τά λοιπά*, Αριστέας 190) / ***και λοιπά πολλά*** (συντομ. κ.λ.π.) για όσα εύκολα εννοούνται και παραλείπονται στον λόγο (β) ***τού λοιπού*** από τώρα και στο εξής, μελλοντικά, εφεξής.

Ιετυμ, αρχ. < *?>είπω*\. λοίσθιος, -α, -ο (λόγ.) στη φρ. ***πνέω τα λοίσθια*** ψυχορραγώ, βρίσκυ- μαι στα τελευταία μου: *ο ασθενής πνέει τα ?.οίσθια* JJ (μτφ.) το *δι*ε *φθαρμένο πολιτικό καθεστώς πνέει τα λοίσθια*. σχολιο λ. *πεθαίνω*. [πτυμ. αρχ.. αρχική σημ. «τελευταίυς». < *λοϊσθος* (με την ίδια σημ.), αβεβ. ετύμου. Κατά την επικρατέστερη άποψη, η λ. ανάγεται σε αρχικό τ. **λοιλιίσ-ΘΕ-ος*. τυύ υποίου το α' συνθ. *(*λοιΐιισ-)* συνδέεται με αρχ. γερμ. *lais-iz «λιγότερο» (επίρρ. συγκρ. βαθμού), πβ. αγγλ. less, ενώ το β' συνθ. (*-ΘΕος) προέρχεται από το ρ. *θέω* «τρέχω» (< **θέΡω)*. Στην περίπτοιση αυτή το επίθ. *λοίσθιος* θα προσδιόριζε αυτόν που «τρέχει λιγότερο» και συνεπώς «μένει τελευταίος». Σύμφωνα με άλλη άποψη. το αρχ. *λοϊσθος* ανάγεται σε **λθ}λιίσ-τος* και συνδέεται είτε με λιθ. leisti «αφήνω» είτε με γοτθ. las-iws «ασθενής, αδύναμος»!. Λ.Ο.Κ. (οι / λαϊκ. τα) Λόχοι Ορεινών Καταδρομών, λοκάντα (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-παλαιότ.) τυ πανδοχείο, το εστιατόριο.

[F.tym. < ιταλ. locanda < λατ. locanda (ενν. domus) «εκμισθωμένο σπίτι» < p. loco «καθιστώ, εκμισθώνω» (< locus «τόπος»)], λοκαντιέρης (οι, λοκαντιέρα (η) {δύσχρ. λοκαντιερών} (λαϊκ.-πα- λαιότ.) ο ιδιοκτήτης πανδοχείου ή εστιατορίυυ. λοκάουτ κ λοκ-άόυτ (το) {άκλ.} η ανταπεργία (βλ.λ.).

1ι:γυμ. < αγγλ. lockout < lock «κλειδώνω» ■+■ out «έξω»|. λοκατζής (ο) {λοκατζήδες! στρλτ. στρατιώτης που υπηρετεί στους λ.Ο.κ.

λοκομοτίβα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (παλαιότ.) η ατμομηχανή, ατμάμαξα.

[πτυμ. < ιταλ. locomotiva / γαλλ. locomotive < μεσν. λατ. locomotivus (16υς αι.) < λατ. locu.s «τόπος» + μτγν. λατ. motivus «κινητός, κινούμενος» (βλ. λ. *μοτίβο*)].

Λ.Ο.Μ. (ο) Λόχος Ορεινών Μεταφορών.

Λομβαρδία (η) περιοχή τής Β. Ιταλίας στα σύνορα με την Ελβετία.

Λομβαρδός (θ), Λομβαρδή (η), λομβαρδικός, -ή. -ό.

[ετυμ. < ιταλ. Lombardia < παλ. ιταλ, Lombardi < λατ. Langobardi, αρχαίο γερμ. φύλο που ίδρυσε στην Ιταλία ένα τευτονικό βασίλειο τον 6υ αι. μ.Χ., πιθ. < αρχ. γερμ. lang «μακρύς» ■+■ barda «γενειάδα»], λόμπι (τυ) {άκλ.) 1. πολπ. ομάδα προσώπων πυυ ασκούν επιρροή σε πολιτικούς και επηρεάζουν παρασκηνιακά την πολιτική κατάσταση· αλλιώς *ομάδα πίεσης: το ε?.ληνικό ~ στις Η.ΙΙ.Α.* · 2. (σε ξενοδοχείο, πλοίο κ.λπ.) χίόρυς αναμονής με καθίσματα μπροστά στη ρεσεψιόν. Ιείύμ. < αγγλ. lobby, αρχική σημ. «προθάλαμος». < μεσν. λατ. lobium / lobia «σκεπαστός δρόμος», που συνδ. με αρχ. γερμ. louba «πύλη». Εφόσον η λ. lobby αναοερόταν στους προθαλάμους τού Κοινοβουλίου. η μετέπειτα σημασία της οφείλεται στις προσπάθειες οργανωμένων ομάδων να ασκούν πολιτική προθαλάμων ή διαδρόμων, δηλ. να προωθούν την επιρροή τους στα μέλη τυύ νομοθετικού σώματος προ τής ψηφυφυρίαςΙ.

λομπίστας (ο)]χωρ. γεν. πληθ.} μέλος ομάδας πίεσης (βλ. λ. *λόμπι)* συν. διαδρυμιστής.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρά τού αμερ. lobbyist, «μέλος ομάδας πίεσης, κυρ. στο κονγκρέσο »|.

Λονδίνο (το) [1728[η μεγαλύτερη πόλη τής Αγγλίας στις όχθες τού Τάμεση και πρωτεύουσα τυύ Ηνωμένου Βασιλείου. Επίσης (παλαιότ.) Λόντρα (η). — Λονδρέζος (ο). Λονδρέζα (η), λονδρέζικος, -η, -υ.

|γ.τυμ. Μεταφορά τού λατ. Londinium (> αγγλ. London), που είναι κελτ. προελεύσεως από τις λ. Ilyn «λίμνη» και dun «λόφος», αναφε- ρόμενυ στην παλαιότ. τοπυγραφική σύσταση τής πόλεως, όπου προφανούς υπήρχε αρχαιότατος σημαντικός οικισμός. Το επίθ. *Λονδρέζος* μεταφέρει το ιταλ. londrcsej. λόξα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. ιδιοτροπία, παραξενιά: *καθένας με τις* ~ του συν. τρέλα, μούρλα · 2. τεμάχιο υφάσματος κομμένο λοξά: *η φούστα που αγόρασα έχει ?^όξες*.

[f.tym. < *λοξός*, κατά το σχήμα *τρελός ■ τρέ/.α]*.

Λοξάντρα ίη) (παλαιότ. *ορθ. Λωξάντρα)* γυναικείο όνομα.

[ΙΤΥΜ. < *(Α)λεξάντρα* < *Α/.εξάνόρα*. θηλ. τού *Αλέξανδρος]*. λοξεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ.

[μτγν.] {λόξευσα} ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάτι) λοξό, κατευθύνω προς τα πλάγια ♦ 2. (αμετβ.) παρεκκλίνω από την ευθεία πυρεία, πρυχωρώ λυξά. — λόξεμα κ. λάξευμα (το) |μτγν.|. Λοξίας (ο) προσωνυμία τού αρχαίου θεού Απόλλωνα, λόγω τής διφορούμενης σημασίας των χρησμών τυυ.

[ετυμ. αρχ. < *λοξός*\. λόξιγκας

(ο) ► λόξυγγας

λοξοδρομία (η) [Ι889{ {λοξοδρομιών} 1. η εκτροπή από τον ίσιο δρόμο. το να βαδίζει κανείς λοξά 2. (μτφ.) τυ να μιλάει κάποιος με περιστροφές 3. ναυτ. (α) η πλεύση συνήθ. ιστιοφόρου σκάφους κατά τεθλασμένη γραμμή, αντίθετα προς τη φορά τού ανέμου ΣΥΝ. πλαγιο- δρομία (β) η σταθερή πλεύση κατά την οποία η καρίνα τού πλοίου τέμνει όλους τυυς μεσημβρινούς τής Γης στην ίδια γωνία ΑΝΤ. ορθο- δρυμία.

λοξοδρομικός, -ή. -ό [1825] 1. αυτός που έχει λοξή πορεία 2. νλυτ. ***λοξοδρομική πλεύση*** η πλεύση κατά την οποία η πυξίδα δείχνει σταθερά την ίδια πορεία, λοξοδρομώ ρ. αμετβ. |1825] {λοξοδρομείς... [λοξοδρόμησα} 1. παρεκκλίνω από τον ίσιο δρόμο 2. (μτφ.) παρεκκλίνω από τον αρχικό σχεδιασμό ή από τον θεωρούμενο ως ορθό (ηθικά) δρόμο: *η κυβέρνηση έχει εμφανώς λοξοδρομήσει από τις αρχικές της εξαγγελίες*

ΝΛΥΤ. εκτελώ λοξοδρομία (σημ. 3) ΑΝΤ. ορθοδρομώ. — λοξοδρόμηση (η) [1891] κ. λοξοδρόμημα (το), λοξοειδής, -ής, -ές [μτγν.] {λοξοειδ-ούς [-είς (υυδ. -ή)} αυτός που έχει λοξή πορεία, κατεύθυνση, στραβός. — λοξοειδώς επίρρ. [μεσν.]. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες*. λοξοκοιτάζω ρ. μετβ. {λοξοκοίταξα} 1. βλέπω λοξά, κοιτάζω πλάγια 2. κοιτάζω με δυσαρέσκεια ΣΥΝ. στραβοκοιτάζω. — λοξοκοίταγμα (το).

λοξός, -ή, -ό **1**. αυτός που σχηματίζει απόκλιση από την ευθεία: - *πορεία* ΣΥΝ. στραβός, πλάγιος αντ. ίσιος, ευθύς **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός τού οποίου η συμπεριφορά αποκλίνει από τη συνήθη συν. ιδιότροπος, παράξενος 3. (βλέμμα, ματιά) που δεν στρέφεται απευθείας στο αντικείμενο ή πρόσωπο που κοιτάζει κανείς: *από τις - ματιές που της έριχνε, κατάλαβα ότι τον είχε γοητεύσει.* — λοξά επίρρ. [μεσν.Ι, λοξότητα (η) Ιμτγν.Ι.

[ετυμ. αρχ. < **λοκ-σός.* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *(c)l-cq-. που αποτελεί παρεκτεταμένη μορφή τού Ι.Ε. *(e)lei- «κάμπτω, λυγίζω», πβ. λιθ. alkune «αγκώνας», ρωσ. lokoii. αρμ. olok' «κνήμη» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *λέχ-ριος* (> *λεχρίτης,* βλ.λ.)]. **λθξυγγας** (ο) (σχολ. ορθ. *λόξιγκας)* {χωρ. πληθ.) η σύσπαση (ή οι διαδοχικές συσπάσεις) τού διαφράγματος τού λάρυγγα κατά την εισπνοή. που εκδηλώνεται με χαρακτηριστικό ήχο: *μ'έπιασε ~ || έχω ~·* ΦΡ. *(κάποιον) θα τον πιάσει λθξυγγας* λέγεται σε περιπτώσεις που κάποιος μιλάει για κάποιον άλλον που δεν είναι παρών στη συζήτηση: *με έπιασε λόξυγγας- κάποιος με μελετάε1|| με αυτά* που *λέμε* θα *τον πιάσει λόξυγγας.*

[ετυμ. Πιθ. από συμφυρμό των *χκλώζος (*< μτγν. *κλώζω* «κακαρίζω») + αρχ. *λύγξ. - γγός* «λόξυγγας» < *λύζω* «έχω λόξυγγα» ή < μεσν. *λύ- ξυγγας* < **λύγξυγγας* (από συμφυρμό *λύγξ* και *λάρυγγας■* το *-ο- από* αναλογική επίδρ.). Η πρώτη εκδοχή θα οδηγούσε σε γραφή *λώξυγγας.* η δεύτερη σε *λόξυγγας·* η αβεβαιότητα περί την ετυμολογία οδηγεί στην υιοθέτηση τής απλούστερης γραφής με -ο-|. **λόρδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η υπερβολική πείνα· ΦΡ. *με κάβει λόρδα* πεινώ υπερβολικά.

[ετυμ. < βεν. lorda < επίθ. lordo «ρυπαρός, βρόμικος - αδηφάγος- < μτγν. λατ. lordus / lurdus «αργός, κουτσός» < αρχ. *λορδός* (βλ. λ. *λόρδωση)].*

λόρδος (ο) **1.** (ως τίτλος ευγενείας) μέλος αριστοκρατικής τάξης στην Αγγλία (βλ. κ. λ. *λέδη)* **2.** (α) *Βουλή των Λόρδων* βλ. λ. *βουλή* (β) Λόρδος *κογκελάριος* (αγγλ. Lord Chancellor) ανώτατος κρατικός αξιωματούχος. προϊστάμενος τής δικαστικής εξουσίας στη Μεγάλη Βρετανία.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. lord «κύριος» < μέσ. αγγλ. loverd < αρχ. αγγλ. hlaford «φύλακας τού ψωμιού» < hlal' «ψωμί. φρατζόλα» (> αγγλ. loaf) + wcard «φύλακας» (> αγγλ. ward)], **λόρδωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. η ανώμαλη πρόσθια κύρτωση τής σπονδυλικής στήλης στην οσφυϊκή μοίρα, με αποτέλεσμα την κλίση τού άνω μέρους τού σώματος προς τα πίσω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*

[ετυμ. < αρχ. *λόρδωσις* < *λορδώ (-όω)* < *λορδός* « κυρτωμένος προς τα εμπρός», ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ler-d- «κυρτώνω, κάμπτω», πβ. αρμ. lorc-k' «οπισθότονος» (πληθ.), κελτ. loirc «κυρτό πόδι», μέσ. γερμ. lerz / lurz «αριστερός» («ρχική σημ. «κυρτιομένος, κεκαμμένος») κ.ά. Η λ. *λορδός* παραχώρησε τη θέση της ήδη από την αρχαιότητα στο συνώνυμο *κυρτός*}.

λορένσιο (το) {λορενσίου} χημ. τεχνητό ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο Lr) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΙΙΙΝ.).

[ϊΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. lawrencium < Lawrence Radiation Laboratory, από το όνομα τού Αμερικανού φυσικού E. Lawrence (1901- 58), εφευρέτη τού κυκλότρου και ιδρυτή τού παραπάνω εργαστηρίου, στο οποίο παρασκευάστηκε το στοιχείο το Ι96ΙJ.

Λορέντζος (ο) ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. Lorenzo (πβ. αγγλ. Laurence, πορτ. Louren℘) < λατ. Laurentius (βλ. λ. *Λαυρέντιος)].*

Λος Άντζελες (το) {άκλ.} πόλη και λιμάνι των ΝΔ. Η.Π.Α. στον Ειρηνικό Ωκεανό.]ι ::τυμ. < αγγλ. Los Angeles < ισπ. los angelos «οι άγγελοι», από την πλήρη ονομασία El pueblo de la Reina de l.os Angeles «χωριό τής βασίλισσας των αγγέλων». που μαρτυρείται από το 1781 κατά την περίοδο τής ισπανο-μεξικανικής αποικιοκρατίας. Η πόλη ενσωματώθηκε στις Η.Π.Α. το 1850]. **λοσιόν** (η) {άκλ.} υγρό αρωματικό παρασκεύασμα, συχνά με προσθήκη οινοπνεύματος, για την περιποίηση τού δέρματος ή των μαλλιών.

[ετυμ. < γαλλ. lotion < δημώδ. λατ. lotio «πλύση» < λατ. lautus, μτχ. τού ρ. lavo «πλένω, λούζω»), **λοστάρι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) ο λοστός.

[ετυμ. < *λοστός* + παραγ. επίθημα *-άρι\.* **λοστός** (ο) σιδερένιος μοχλός για τη μετακίνηση βαρών, για την απόσπαση βράχων από το έδαφος ή για τη διάνοιξη οπών σε πετρώματα. ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *λοΐσθος* «μοχλός, ράβδος (καραβιού)», αγν. ετύμου. Υπάρχει η άποψη ότι η λ. συνδ. με το επίθ. *λοΐσθος* « τελευταίος» (βλ. κ. *λοίσθιος)* με την τεχνική σημ. τού εργαλείου που χρησιμοποιείται τελευταίο!.

λοστρόμος (ο) ναυτ. ο πρώτος υπαξιωματικός εμπορικού πλοίου, ο ναύκληρος (βλ.λ.).

[ετυμ. < ιταλ. nostromo «ναύκληρος» (με ανομοίωση) < ισπ. nostramo / nuestramo < nuestro «δικός μας» (< λατ. noster) + amo «ιδιοκτήτης, αφεντικό» (< λατ. amma «μητέρα», χαϊδευτ.)). **λοταρία** (η) {χωρ. πληθ.ί **1.** τυχερό παιχνίδι κατά το οποίο κληρώνονται μικρά δώρα 2. κάθε είδος λαχείου.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. loteric < μέσ. ολλ. loterij < γαλλ. lot «μερίδιο» (πβ. αγγλ. loi)|. **λότζα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** κυκλικό ή πολυγωνικό κιόσκι με ή χωρίς τζάμια · 2. θεωρείο θεάτρου.

[πτυμ. μεσν., αρχική σημ. «αίθουσα παλατιού - περιστύλιο, στοά»» < ιταλ. loggia < μέσ. γερμ. laubja (> γαλλ. loge)|. **λοτόμος** (ο) -+ υλοτόμος

λόττο (το) {άκλ.} τυχερό παιχνίδι στο οποίο ο παίκτης επιλέγει έξι αριθμούς μεταξύ Ι και 49 και κερδίζει, αν συμπέσουν με τους αριθμούς που θα κληρωθούν: *έπιασε εξάρι / πεντάρι στο ~*

[ΗΙ ΥΜ. < ιταλ. lotto «λαχείο» < γαλλ. lot «μερίδιο» < αρχ. γερμ. hlOz / γοτθ. hlautsj.

Λούβρο (το) μουσείο τού Παρισιού (υπήρξε βασιλικό ανάκτορο, J6ος αι.) με τις μεγαλύτερες συλλογές έργων τέχνης στον κόσμο.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Louvre, αβεβ. ετύμου. πιθ. < μεσν. λατ. lupara «κατοικία σκύλων ασκημένων στο κυνήγι τού λύκου» (< λατ. lupus «λύκος *>) ή < σαξον. lower «οχυρό»].

Λουδίας (ο) ποταμός τής Δ. Μακεδονίας, που πηγάζει από την περιοχή τής Κρύας Βρύσης και εκβάλλει στον Κόλπο τής Θεσσαλονίκης (μεταξύ των εκβολών τού Αλιάκμονα και τού Αξιού).

|ΕΙ ΥΜ. Αγν. ετύμου].

Λουδίτης (ο) {Λουδιτών} μέλος οργανωμένων ομίλιον χειροτεχνών στην Αγγλία τού 19ου αι.. οι οποίοι κατέστρεφαν τις υφαντουργικές μηχανές που τους αντικαθιστούσαν στην παραγωγική διαδικασία. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Luddite, από το όν. τού Άγγλου εργάτη Ned LuddJ.

λουδοβίκειος, -α, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με έναν από τους Λουδοβίκους, βασιλείς τής Γαλλίας 2. ***λουδοβίκειο*** *]* 1851] κ. (λαϊκ.) ***λου- δοβίκι*** (το) χρυσό γαλλικό νόμισμα που κόπηκε επί Λουδοβίκου ΙΓ και είχε αξία 20 φράγκων.

Λουδοβίκος (Ο) 1. όνομα Ευρωπαίων ηγεμόνων με γνωστότερους τους Γάλλους τής δυναστείας των Βουρβόνων 2. όνομα αγίων τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

|ΕΤΥΜ. < λατ. l.udovicus. εκλατινισμένη μορφή τού γερμ. Ludwig < αρχ. γερμ. Hlod-wig < hlod «διάσημος, ένδοξος» (συγγενές προς το αρχ. *κλυτός)* + επίθημα -wig. Από το γερμ. όνομα προήλθαν πολλοί τύποι ευρωπ. κυρίων ονομάτων, λ.χ. γαλλ. Louis, αγγλ. Lewis / Louis, ιταλ. Lodovico / Luigi κ.ά. Βλ. κ. *λουίζα].* λούζω κ. (αρχαιοπρ.) λούω ρ. μετβ. {έλουσα, λούσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. πλένω τα μαλλιά: *λούζει την κόρη της με κρύο νερό* 2. πλέ- νιο (ενν. τα μαλλιά): *με τι σαμπουάν λούζεις τα μαλ/.ιά σου;* 3. καταβρέχω. μουσκεύω: *την έλουσε με σαμπάνια* 4. (μτφ.) επιπλήττω δριμύτατα, βρίζω: *τον έλουσε πατόκορφα* 5. (μτφ.) (+σε) για άπλετο φως: ο *ήλιος έ/.ουζε το δωμάτιο*]] (κ. το μεσοπαθ.) *η κάμαρη λουζόταν στο σεληνόφως* |{ *λουσμένη στο φως των προβολέων* 6. (μεσοπαθ. Λουζο- ***μαι)*** πλένω τα μαλλιά μου· ΦΡ. ***τα λούζομαι*** υφίσταμαι τις συνέπειες των πράξεών μου: *ό,τι έκανε / κοροϊδευε, τα λούστηκε ο ίδιος* 7. (η μτχ. ***λουσμένος,*** *-η, -ο)* (α) αυτός που έχει λουστεί (β) καταβρεγμένος. μούσκεμα: *ήρθε τρέχοντας, λουσμένος στον ιδρώτα.*

[ΠΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *λούω* < **λο(Ρ)ε-ω* (υστερογενώς από τον αρχαιότερο αόρ. *λουσαι* < **λοΡέ-σαι).* κατά μετάθεση των φθόγγων από το

Ε. *lewo- «πλένω, λούζω» (όπως επιμαρτυρείται από τον ομηρ. τ. *λο-ετρόν«λουτρό»),* πβ. λατ. lavo «πλένω» (> γαλλ. laver, ισπ. lavar). αρμ. loganam «πλένομαι», αρχ. γερμ. louga, γερμ. Lauge, αγγλ. lye κ.ά. Ομόρρ. *λου-τρό(ν), λου-τήρίας!* |. λουης (ο) {λούηδες} στη φρ. ***έγινα λούης*** έφυγα τρέχοντας γρήγορα, το έβαλα στα πόδια συν. έγινα καπνός.

[ετυμ. Η φρ. αναφερόταν στον δρομέα *Σπύρο Λούη,* ο οποίος νίκησε στο αγώνισμα τού μαραθωνίου κατά τους πρώτους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες στην Λθήνα το Ι896|. λουθηρανικός, -ή, -ό [Ι854| αυτός που σχετίζεται με τον Λούθηρο ή και το δόγμα του: - *διδασκαλία.* λουθηρανισμός (ο) [18091 η θρησκευτική διδασκαλία τού Λουθήρου και των οπαδών του.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. lutheranisnie. από το όνομα τού Γερμανού θεολόγου και θρησκευτικού μεταρρυθμιστή Μαρτίνου Λουθήρου (Martin Luther, 1483-1546)J. λουθηρανός, -ή, -ό 1. λουθηρανικός (βλ.λ.) 2. ***λουθηρανός*** (ο), ***λουθηρανή*** (η) οπαδός τού λουθηρανισμού.

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. luthcran, βλ. κ. *λουθηρανισμός].* Λούθηρος (ο) {-ου κ. -ήρου| Γερμανός θεολόγος (Martin Luther) (1483-1546), κορυφαία μορφή τής Μεταρρύθμισης και τού προτεσταντισμού. η διδασκαλία τού οποίου στράφηκε κατά τού παπισμού αναγνωρίζοντας ως μόνη αυθεντία την Α. Γ.

ΙΗΙΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Luther < αρχ. γερμ. liut «λαός» + heri « στράτευμα»|.

Λουιζα (η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Louise, θηλ. τού Louis, για τυ υποίο βλ. λ. *Λουδοβίκος].* λουίζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μικρός θάμνος που καλλιεργείται ως καλλωπιστικός και για τα αρωματικά φύλλα του: *«δώσε μου δυόσμο να μυρίσω, ·~ και βασιλικό»*(Ο. Ελύτης).

[F.ΤΥΜ. < ιταλ. luisaj. λουκ (το) {άκλ.} η εξωτερική εμφάνιση: *«με νέο πιο κοντά και ίσια μαλλιά, η Σ.Λ. λανσάρει τον καινούργιο της δίσκο»*(εφημ.).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. look «όψη, εμφάνιση», πβ. λ. *ίματζ\.* λουκάνικο (το) αλλαντικό κυλινδρικού σχήματος που παρασκευάζεται από ψιλοκομμένο και καρυκευμένο κρέας μέσα σε περίβλημα από ζωική μεμβράνη (συνήθ. έντερα): *'·χωριάτικο i Φρανγκφούρτης·* φρ. (μτφ.) ***οι καιροί που δέναν τα σκυλιά με τα λουκάνικα*** εποχές αφθονίας, μεγάλης ευμάρειας, ενδεχομένως και καλοπιστίας. — (υποκ.) λουκανικάκι (το).

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. λου*κάνικον* < λατ. lucanicum «είδος αλλαντικού» < Lucani, λαός τής Κάτω Ιταλίας, ο οποίος παρασκεύαζε με αυτό τον τρόπο τα αλλαντικά),

λουκανικόπιτα (η) {δύσχρ. λουκανικοπιτώνί πίτα με λουκάνικο. — (υποκ.) λουκανικοπιτάκι (το).

Λουκάς (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον Ευαγγελιστή και συγγραφέα των *Πράξεων των Αποστόλων*. συνοδό τού Αποστόλου Παύλου στις περιοδείας του **2.** ανδρικό όνομα. [ΗΤΥΜ. < μτγν. *Λουκάς* < λατ. Lucas «ο καταγόμενος από τη Λου- κανία» < Lucania, περιοχή στις δυτικές ακτές τής Ν. ΙταλίαςΙ. **Λουκέρνη** (η) πόλη τής Κ. Ελβετίας, στις όχθες ομώνυμης λίμνης.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Luccrnc, αβεβ. ετύμου. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η πόλη ονομάστηκε έτσι από μοναστήρι που ιδρύθηκε εκεί τον 8ο αι. από τον τοπικό άγιο Leodegar. Ήχουν επίσης καταβληθεί προσπάθειες να ερμηνευθεί η ονομασία σε συσχέτιση με την ομώνυμη λίμνη και με τις λατ. λ. lucerna «λύχνος» (από τα φωσφορί- ζοντα ψάρια τής λίμνης), lucius «λούτσος (είδος ψαριού)» και lutum «λάσπη»].

λουκέτο (το) κινητή κλειδαριά για πόρτες, συρτάρια, κιβώτια κ.λπ.· ΦΡ. (μτφ.) **βάζω *λουκέτο*** (i) (για επιχείρηση) κλείνω λόγω χρεοκοπίας (ii) (στο στόμα μου) σιωπώ, παύω να μιλώ, αυτολογοκρίνομαι.

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. lucchetto. υποκ. τού παλ. γαλλ. loc < αρχ. γερμ. lok (πβ. αγγλ. lock)].

λούκι (το) [δύσχρ. λουκ-ιού | -ιών! **1.** υδροσωλήνας, κιούγκι συν. υδραγωγός 2. αυλακωτό κοίλωμα σε ξύλινη ή μεταλλική επιφάνεια συν. αυλάκι, ρείθρο· φρ. ***μπαίνω στο λούκι*** αναγκάζομαι να προσαρμοστώ σε συγκεκριμένες συνθήκες, μεταβάλλοντας τον τρόπο ζωής μου. συνήθ. εντασσόμενος στο σύστημα 3. (μτφ.-αργκό) δύσκολη κατάσταση: *έχω τραβήξει* **/** *περάσει από πολλά* - |[*πέφτω σε* **~ · 4.** πέρασμα μεταξύ δύο ορεινών όγκων, γο οποίο καθιστά ευκολότερη την ανάβαση (στην ορειβασία).

[F.ΤΥΜ. < τουρκ. oluk|.

Λουκία (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥ.Μ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Lucia, θηλ. τού Lucius (< lux. -cis «φως»)|.

Λουκιανός (ο) **1.** αρχαίος εξελληνισμένος Σύρος σοφιστής και σατιρικός συγγραφέας (2ος αι. μ.Χ.) **2.** όνομα αγίιυν τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

|κτυμ. *jiTyv*. κύρ. όν. < λατ. Lucianus < Lucius (< lux., -cis «φως»)],

λουκούλλειος, -α, -ο αυτός που σχετίζεται με τον Λούκουλλο· φρ. ***λουκούλλειο γεύμα*** εξαιρετικά πλούσιο γεύμα.

[ΕΤΥΜ: μτγν. < *Λούκου/Λος* < λατ. Lucullus, όνομα Ρωμαίου στρατηγού (J17-58/56 π.Χ.), περιώνυμου για τα πλούσια συμπόσια που οργάνωνε).

λουκουμάς (ο) [λουκουμάδες] παραδοσιακό γλυκό που παρασκευάζεται από αραιή ζύμη τηγανισμένη σε καυτό λάδι και σερβίρεται με μέλι και καννέλα. — (υποκ.) **λουκουμαδάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. lokma. με ανάπτυξη ευφωνικού /u/]. **λουκουματζής** (ο) [λουκουματζήδες! ο ζαχαροπλάστης που φτειά- χνει και πωλεί λουκουμάδες. — **λουκουματζήδικο** (το).

Ι ΕΓΥΜ. < τουρκ. lokmaci|. **λουκούμι** (το) [λουκουμ-ιού | -ιών} **1.** γλύκυσμα που αποτελείται από ημιδιαφανή μάζα α.πό σιρόπι με βάση το άμυλο τού αραβοσίτου, πασπαλισμένο με άχνη ζάχαρης, με την προσθήκη χρωστικών και αρωματικών ουσιών, ενδεχομένως και ξηρών καρπών: *λουκούμι-μπουκί- τσες* (σε μικρά κομμάτια)· ΦΡ. ***μου ήρθε λουκούμι*** για κάτι εξαιρετικά ευπρόσδεκτο και βολικό, ίσως και αναπάντεχο 2. (μτφ. ως επίθ. για φαγητά) τρυφερός, μαλακός: *η γίδα έβρασε κι έγινε* —(υποκ.) **λουκουμάκι** (το).

[liΤΥΜ. < τουρκ. lokum < αραβ. holqum].

Λουκρητία (η) γυναικείο όνομα.

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού λατ. Lucretia, θηλ. τού Lucrctius, αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. lucrum «κέρδος»[. **λουλακής,** -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει ιώδη απόχρωση **2.** ***λουλακί***(το) η ιώδης απόχρωση. Επίσης **λουλακάτος,** -η, -ο. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα*. **λουλάκι** (το) [λουλακιού | χωρ. πληθ.} ιώδης χρωστική ουσία που προέρχεται από το τροπικό φυτό «ινδικό».

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *?^ουλάκιον* < αραβ. iTlak < περσ. nIlak «γαλαζοπός» < nil «γαλάζιος» (< σανσκρ. mia «βαθυγάλαζος»)], **λουλακιάζω** ρ. μετβ. {λουλάκιασ-α, -τηκα. -μένος} (παλαιότ.) βυθίζο) ρούχα ή υφάσματα, κυρ. λευκά, σε λουλάκι (βλ.λ.) διαλυμένο με νερό. για να αποκτήσουν ανοιχτή χροιά και να είναι λαμπερά. -- **λου- λάκιασμα** (το).

λουλάς (ο) [λουλάδες] (λαϊκ.) **1.** το κοίλο μέρος τού ναργιλέ ή τού τσιμπουκιού, όπου τοποθετούνται ο καπνός και τα κάρβουνα: *«όταν καπνίζει ο ~. εσύ δεν πρέπει να μιλάς...»* (λαϊκ. τραγ.)· ΦΡ. ***αρτζι- μπούρτζι και λουλάς*** βλ. λ. *αρτζιμπούρτζι* 2. η σύριγγα με την οποία καπνίζεται το όπιο και το χασίς.

[ετυμ. < τουρκ. Iule]. **λουλου** (η) {λουλούδες} **1.** μικρό σκυλί σαλονιού **2.** (α) (ως χαρακτηρισμός) για χαριτωμένο κοριτσάκι (β) (υβριστ.) για θηλυπρεπή άνδρα.

[ετυμ. < γαλλ. loulou, αρχική σημ. «μικρό σκυλάκι (χαϊδευτ.)» < loup- loup (< loup «λύκος»)), **λουλουδάδικο** (το) (λαϊκ.) το ανθοπωλείο.

λουλουδάς (ο) {λουλουδάδες}, **λουλουδού** (η) [λουλουδούδες} (λαϊκ.) 1. ο ανθοπώλης / η ανθοπώλισσα 2. (το θηλ.) η πωλήτρια λουλουδιών σε νυχτερινό κέντρο, **λουλουδάτος,** -η, -ο Ιμεον.] (για υφάσματα) στολισμένος με σχήματα λουλουδιών: *~ μαντήλι / φόρεμα*. **λουλουδένιος,** -ια, -ιο όμοιος με λουλούδι ή κατασκευασμένος από λουλούδια, άνθινος: *~ στεφάνι*. **λουλούδι** (το) [λουλουδ-ιού | -ιών} (καθημ.) **1.** το μέρος τού φυτού που περιλαμβάνει τα όργανα τής αναπαραγωγής και όπου αναπτύσσεται ο καρπός: *η τριανταφυλλιά έβγαλε / πέταξε τα πρώτα της ~ || χαρίζω! προσφέρω* (ένα μπουκέτο) *λουλούδια* ΣΥΝ. άνθος **2.** (συνεκδ.) (α) το ποώδες φυτό που ξεχωρίζει για το άνθος του (π.χ. μαργαρίτα, παπαρούνα, κρίνος, μενεξές κ.λπ.): *ποτίζω τα ~* (β) *γενιά / παιδιά των λουλουδιών* νέοι τής δεκαετίας τού Ι960 και τού 1970 που ήταν υπέρ τής ειρήνης, τού έρωτα και τής ομορφιάς και συχνά κρατούσαν λουλούδια ή φορούσαν ρούχα με λουλούδια· είχαν χαρακτηριστική εμφάνιση με μακριά μαλλιά και ασυνήθιστα ρούχα και έκαναν χρήση μαλακών ναρκωτικών· στις ΙΠΑ, κατά τον πόλεμο τού Βιετνάμ συμμετείχαν στις αντιπολεμικές διαδηλώσεις με το σύνθημα, «κάντε έρωτα. όχι πόλεμο (make love not war)» **3.** (μτφ.) το ιδιαίτερα ωραίο, εκλεκτό ή αγαπητό πρόσωπο: *πρόσεχε πώς φέρνσαι σ' αυτό το* || (κ. ειρων.) *κ/.έφτες. μαστροποί. δολοφόνοι και άλλα τέτοια* ~ συ ν. κόσμημα. στολίδι. Επίσης **λουλουδο** [μεσν.] κ. (λαϊκότ.) **λελούδι.** — (υποκ.) **λουλουδάκι** (το).

[εγυμ. < μεσν. *λουλούδΐ(ν)*, αβεβ. ετύμου. πιθ. < αλβ. Pule. Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για συμφυρμό των λ. **λειλίδιον* και **λειρίδιον* (< μτγν. *?.ειρίον* «κρίνο»), ενώ, σύμφωνα με τρίτη άποψη, προέρχεται από ουσ. **?Λλιο(ν)*< λατ. lilium «κρίνο» + υποκ. επίθημα *-ούδι*\.

γαρδένια - ντάλια - μπιγκόνια - μπουκαμβίλια - φούξια - μα(γ)ν(ι)όλιο - κομέλια. Κοινό στοιχείο στις ονομασίες αυτές είναι ότι προέρχονται όλες από κύρια ονόματα, τα ονόματα επιστημόνων κ.ά. που τα βρήκαν, τα διέδωσαν ή τα. μελέτησαν: **γαρδένια** (gardenia) από τον Αμερικανό γιατρό Alexander Garden (1730-1791)· **ντάλια** (dahlia) από τον Σουηδό βοτανολόγο Anders Dahl (·■ 1789)· **μπουκαμβίλια** (bougainvillia) από τον Γάλλο θαλασσοπόρο Louis Antoine dc Bougainville (1729-1811)· **μπιγκόνια** (bignonia) από τον αββά Bignon, βιβλιοθηκάριο τού Λουδοβίκου ΙΑ'· **φούξια** (fuchsia) από τον Γερμανό βοτανολόγο Leonhard Tuchs (1501-1566)· **μα(γ)ν(ι)όλια** (magnolia) από τον Γάλλο βοτανολόγο Pierre Magnol (1638-1715) και το **καμέλια** (camellia) από τον Ιησουίτη ιεραπόστολο G. J. Camellia (1661-1706), που το έφερε στην Ευρώπη· **ορτανσία** (hortensia) από το όνομα τής Hortense Lepaute, στην οποία αφιερώθηκε το άνθος.

λουλουδίζω ρ. αμετβ. [μεσν.] [λουλούδισ-α. -μένος} 1. βγάζω λουλούδια. ανθίζω: λουλούδισε *ο τόπος* συν. θάλλω, ανθώ, ανθοβολώ **2.** (μτφ.) βρίσκομαι σε ανθηρή κατάσταση, ακμάζω. Επίσης **λουλου- διάζω** [μεσν.|. —**λουλούδιαμα** (το), **λουλουδικό** (το) (λαϊκ.-περιληπτ.) πολλά λουλούδια: *το τι ~ πέταξε στους τραγουδιστές δεν λέγεται!* **λουλουδιστός,** -ή, -ό γεμάτος λουλούδια, ανθισμένος. Επίσης **λου- λουδιαατός.**

λουλουδότοπος (ο) έκταση με πολλά λουλούδια, **λούμεν** (το) [άκλ.} ΦΥΣ. μονάδα φωτεινής ροής.

Ιετυμ. < λατ. lumen «φως. λύχνος»], **λουμίνι** (το) {λουμιν-ιού | -ιών} το φιτίλι τού καντηλιού. — (υποκ.) **λουμινάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < βεν. lumin < λατ. lumen «φως. λύχνος»}, **λούμπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) λάκκος, λακκούβα- ΦΡ. (μτφ.) *πέ- φτω στη λούμπα* πέφτω θύμα δόλιας ενέργειας ή απροσεξίας.

[ΕΤΥΜ. < αλβ. luba}. **λουμπάγκο** (το) [άκλ.} η οσφυαλγία (βλ.λ.).

[ητυμ. < νεολατ. lumbago < λατ. lumbus «μέση. οσφύς. ισχίο»), **λουμπάρδα** κ. **λομβάρδα** κ. **λομπάρδα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (παλαιότ.) το καννόνι.

[ΕΙ ΥΜ. < ισπ. lombarda < bombarda (με ανομοίωση), βλ. κ. *βομβαρδίζω).*

λούμπεν επίθ. {άκλ.} κοινωμολ. **1.** αυτός που ε'χει χάσει τα προνόμια τής τάξης στην οποία κανονικά ανήκε 2. *λούμπεν προλεταριάτο* (στη μαρξιστική θεωρία) το κατώτατο στρώμα μιας κοινωνίας που είναι αποκομμένο από τις παραγωγικές διαδικασίες και ζει στο περιθώριο. χωρίς να έχει ταξική συνείδηση (π.χ. άνεργοι, άστεγοι, μικροπαράνομοι κ.λπ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *προλετάριος*.

{ΕΙ ΥΜ. < γερμ. Lumpen «ράκος, κουρέλι» < αρχ. γερμ. lappa, βλ. λ. *λο- βός].* ,

λουμπινα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-υβριστ.) ο παθητικός ομοφυλόφιλος.

{ΠΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. ίσως < *λούμπεν* (βλ.λ.)].

Λουμπλίάνα (η) **-♦** Λιουμπλιάνα

λούνα παρκ (το) [άκλ.} μεγάλος υπαίθριος χοίρος, εξοπλισμένος με εγκαταστάσεις για την ψυχαγωγία των επισκεπτο')ν (π.χ. παιχνίδια, θεάματα κ.λπ.). καθώς και με περίπτερα για πρόχειρο φαγητό και αναψυκτικά.

|ΚΤΥΜ. < αγγλ. luna-park. όπως ονομάστηκε ένας από τους πρώτους τέτοιους χοίρους διασκεδάσεο>ς στο Μπρούκλυν τής Νέας Υόρκης. Π φρ. αποτελείται από τις λέξεις luna (< λατ. luna «σελήνη») + park « πάρκο»[.

λουξ[1] επίθ. [άκλ.} πολυτελής: *ξενοδοχείο / καμπίνα* ~.

Ι f.tym. < γαλλ. luxe < λατ. luxus «πολυτέλεια, τρυφή»]. **λουξ**[2] (το) [άκλ.] μονάδα φωτισμού (σύμβολο Ιχ) που ανήκει στο διεθνές μετρικό σύστημα και ισοδυναμεί με τον φωτισμό που δέχεται μια επιφάνεια από κάθετη φωτεινή ροή ίση με ένα λούμεν ανά τετραγωνικό μέτρο, κατανεμημένη κατά ομοιόμορφο τρόπο.

[ΕΤΥΜ,. < αγγλ. lux < λατ. lux, -cis «φως»].

Λουξεμβούργο (το) (γαλλ. Grand Duche de Luxembourg = Μεγάλο Δουκάτο τού Λουξεμβούργου) 1. μικρής έκτασης κράτος τής Δ. Ευρώπης μεταξύ Βελγίου. Γερμανίας και Γαλλίας με προ)τεύουσα το Λουξεμβούργο, επίσημες γλώσσες τη Γαλλική και τη Λουξεμβουργιανή και νόμισμα το ευρώ 2. η πρωτεύουσα τού παραπάνω κράτους. — **Λουξεμβούργιος** κ. **Λουξεμβουργιανός** (ο). **Λουξεμβούργια** κ. **Λου-**

ξεμβουργιανή (η), **λουξεμβουργιανός,** -ή. -ό. **Λουξεμβουργιανά** (τα). [ετυμ. Μεταφορά τού γερμ. Luxemburg < μεσν. λατ. Lucili-burgum «μικρό φρούριο» < Lucili- (< αρχ. γερμ. luttila «μικρός») + -burgum (< «pX· γ?ρμ· burg «φρούριο, οχυρό»)], **λουσμένος,** -η (κ. -ένη), -ο [αρχ.] {λουομέν-ου j -ων. -ους} (λόγ.) (συνήθ. ως ουσ.) αυτός που κάνει μπάνιο στη θάλασσα, **λούπα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** ο αμφίκυρτος μεγεθυντικός φακός που χρησιμεύει ως απλό μικροσκόπιο 2. ιύποιτ. μεταλλικό όργανο με μεγεθυντικό φακό για τον έλεγχο των τυπογραφικών στοιχείων.

[ετυμ. < γαλλ. loupe < φρανκον. Iuppa|. **λούπινο** (το) **1.** ποώδες ή ημιθαμνώδες φυτό που απαντά στη Μεσόγειο αλλά και στα λιβάδια τής ΒΔ. Αμερικής, είδη τού οποίου καλλιεργούνται ως καλλιοπιστικά, ως χλωρή λίπανση, για βοσκή ή για τη δημιουργία χλοοταπήτιον 2. (συνεκδ.) ο καρπός τού παραπάνω φυτού, ο οποίος σήμερα χρησιμοποιείται κυρ. ως ζωοτροφή. Επίσης **λουπίνι** (το) κ. **λουπινος** (ο).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *λούπινον* < λατ. lupinum, πιθ. < μτγν. *λόπιμον* «είδος οσπρίου που αποφλοιώνεται εύκολα» (οπότε το *λούπινο* αποτελεί αντιδάν.) < αρχ. *λέπω* «ξεφλουδίζω, αποφλοιόνω» (βλ. λ. *λέπι).* Κατ' άλλη άποψη, το λατ. lupinum ανάγεται σε τ. lupus «λύκος» και είχε αρχικώς τη σημ. «χόρτο για λύκους»], **λουρί** (το) {λουρ-ιού | -ιών| **1.** η ζώνη· ΦΡ. (α) ***σφίγγω / κρατώ (σφιχτά) τα λουριά (αε κάποιον)*** ελέγχω πιο αυστηρά τη συμπεριφορά ή τις δραστηριότητες (κάποιου) (β) ***λασκάρω τα λουριά*** βλ. λ. *λασκάρω* 2. (γενικότ.) στενό και επίμηκες κομμάτι δέρματος: ~ *ρολογιού / μηχανής* || *ο σκύλος ήταν δεμένος με ένα* - ΣΥΝ. λουρίδα, ιμάντας. (μεγεθ.) **λούρα** (η), (υποκ.) **λουράκι** (το).

Ιετυμ. < μεσν. *λουρίν* < μτγν. *?.ωρίον.* υποκ. τού *λώρος* «ζώνη, ιμάντας» < λατ. lorum], **λουρίδα** κ. (λόγ.) **λωρίδα** (η) **1.** στενό και επίμηκες κομμάτι από δέρμα, χαρτί, ύφασμα ή άλλο υλικό: *κόβω ένα ύφασμα σε λουρίδες* 2. (ειδικότ. στον τ. ***λουρίδα)*** η ζώνη για τη μέση (λ.χ. στα παντελόνια), η ζωστήρα: *παλιά οι γονείς έδερναν τα παιδιά με τη* - 3. τμήμα επι- φανείας με μεγάλο μήκος και μικρό πλάτος· ΦΡ. ***λωρίδα κυκλοφορίας*** τμήμα τής επιφάνειας δρόμου, στο οποίο μπορεί να κινηθεί μια σειρά αυτοκινήτων: *η τροχαία παραχώρησε επιπλέον λωρίδες κυκλοφορίας στους οδηγούς λόγω τής μεγάλης κίνησης.*

[ΕΤΥΜ. < *λωρίδα,* υποκ. τού μτγν. *λώρος* (βλ.λ.)]. **λουριδωτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί ή αποτελείται από λουρίδες 2. (για ζώο) αυτός που φέρει στο τρίχωμά του διαφόρων χρωμάτων λουρίδες.

Λούρος (ο) ποταμός τής Ηπείρου, που εκβάλλει στον Αμβρακικό Κόλπο.

[ετυμ. < μεσν. *Λούρος* < *λοῦρος.* μεγεθ. τού τ. */.ουρί(ν)* (βλ.λ.). Πβ. μτγν. *λώρος*\.

λουσάρω ρ. μετβ. {λουσάρισ-α, -τηκα. -μένος} ντύνω με πολυτέλεια συν. καλλωπίζω. Επίσης **λουσαρίζω. — λουαάρισμα** (το).

[ΚΤΥΜ. < *λούσο* + παραγ. επίθημα *-άρω*|. **λουσάτος,** -η. -ο **1.** (για πρόσ.) ντυμένος με πολυτέλεια, καλλωπισμένος, με πολύ προσεγμένη εμφάνιση 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από πολυτέλεια: - *φόρεμα* ΣΥΝ. φιγουράτος. **λούσιμο** (το) Ιμεσν.Ι |λουσίμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** το πλύσιμο των μαλλιών: *σαμπουάν για συχνό* ~ jj ~ *και ξέβγαλμα των μα/Μών* 2. (μτφ.) η κατσάδα (βλ.λ.). το βρίσιμο: *έφαγε ένα ~ από τον διευθυντή άνευ προηγουμένου.* - (υποκ.) **λουσιματάκι** (το) (σημ. Ι). **λούσο** (το) (καθημ.) η προσεγμένη και πολυτελής εμφάνιση, τα εντυπωσιακά ρούχα και τα είδη καλλωπισμού: *ξοδεύει όλα της τα χρήματα στα* ~

[ετυμ. < ιταλ. lusso < λατ. luxus «πολυτέλεια, τρυφή»|. **λουστραδόρος** (ο) τεχνίτης που γυαλίζει συνήθ. ξύλινες επιφάνει- ες.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού βεν. lusi rador < lustrar (βλ. λ. *λουστράρω)].* **λουστράκος** (ο) -»λούστρος

λουστράρω ρ. μετβ. {λουστράρισ-α, -τηκα. -μένος) επαλείφιο με λούστρο, κάνω (κάτι) στιλπνό: ~ *έπιπλα / παπούτσια* συ κ. στιλβώνω, γυαλίζω. Επίσης **λουατραρίζω. — λουστράρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. lustrare «γυαλίζω, στιλβώνω» < λατ. lustrare «φωτίζω, γυαλίζω»].

λουστρίνι (το) [λουστριν-ιού | -ιών) **1.** γυαλιστερό βερνικωμένο δέρμα πολυτελείας **2.** ***λουστρίνια*** (τα) παπούτσια κατασκευασμένα από το παραπάνω δέρμα.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. lustrino «γυαλιστερός» < lustro, βλ. κ. *λούστρο*\.

λούστρο (το) [χιορ. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** στιλπνή ουσία για την επάλειψη και στίλβιυση επιφάνειας, βερνίκι 2. (συνεκδ.) η στιλπνότητα, η γυαλάδα 3. το λουστράρισμα, η στίλβωση 4. (μτφ.) η επιφανειακή αίγλη, λάμψη (χωρίς να συνοδεύεται από ουσιαστικές ιδιότητες): *είναι ένα πανεπιστήμιο που έχει το ~, αλλά σε θέματα οργάνωσης υστερεί σημαντικά σε σχέση με άλλα λιγότερο γνωστά.*

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. lusiro «λάμψη» < λατ. lustrare «φωτίζω, γυαλίζο)» < lucere < lux «φως»], **λούστρος** (ο) ο στιλβωτής παπουτσιών. — (υποκ.) **λουστράκος** (ο), **λουτήρας** (ο) (λόγ.) κινητό σκεύος ή κτιστή κοίλη κατασκευή, συνήθ. από πορσελάνη, για το λούσιμο.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *λουτήρ, -ήρος* < αρχ. *λούω.* βλ. κ. *λούζω].* **λουτήτιο** (το) {λουτητίου} χημ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Lu), που ανήκει στην πρώτη ομάδα των σπάνιων γαιών (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ΓΠΝ.).

[ΕΤΥΜ.. Μεταφορά τού νεολατ. lutetium < Lutetia, το ρωμαϊκό όνομα τού Παρισιού [.

λουτρ (το) {άκλ.} η γούνα που προέρχεται από ενυδρίδα.

[ΕΤΥΜ· < γαλλ. loutre < λατ. lutra < *udra «υδάτινος» (πβ. αρχ. εν-υ<5ρ- *ος,* βλ. κ. *ύδωρ),* πιθ. με την επίδραση τού ουσ. lutum «πηλός, λάσπη» λόγω των συνηθειών τής ενυδρίδος[.

Λουτράκι (το) {Λουτρακίου} κωμόπολη τού νομού Κορινθίας στον Κορινθιακό Κόλπο, σημαντική λουτρόπολη. — **Λουτρακιώτης** (ο), **Λουτρακιώτισσαα** ιη). **λουτρακιώτικος,** -η, -ο.

Ιετυμ. Υποκ. τού ουσ. *λουτρό,* εξαιτίας των ιαματικών λουτρών που υπάρχουν στην κωμόπολη |. **λουτράρης** (ο) Ιμεσν.Ι {λουτράρηδες}, **λουτράρισσα** (η) {λουτραρισσών) ιδιοκτήτης ή υπάλληλος δημόσιων λουτρών. Επίσης **λου- τρατζής (ο).**

λουτρικός, -ή. -ό Ιμτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με τα λουτρά: ~ *εγκαταστάσεις* **2.** ***λουτρικό*** (το) η πετσέτα που χρησιμοποιεί κανείς μετά το λουτρό **3.** ***λουτρικό*** (τα) το σύνολο των αντικειμένων που χρησιμοποιεί κανείς για το λουτρό του. **λούτρίνος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από συνθετικό υλικό, το οποίο θυμίζει στην υφή γούνα: */.ούτρινα ζωάκια για παιδιά* **2.** ***λούτρινο*** (το) (α) κάθε παιχνίδι, συνήθ. ζωόμορφο, από το παραπάνω υλικό: *τα ~ θα τα βρείτε στο βάθος τής αίθουσας* (β) το παλτό ή το μπουφάν που είναι κατασκευασμένο από λουτρ.

[ετυμ. Βλ. λ. Λουτρ], **λουτρό** (το) 1. το πλύσιμο τού σώματος (ή μέρους τού σώματος) με νερό για καθαρισμό: *παίρνω το ~ μου* συν. μπάνιο 2. η παραμονή τού σώματος ή τμήματός του σε ρευστό (π.χ. ιαματικά νερά) ή ημίρρευ- στο μέσο (π.χ. λάσπη) για θεραπευτικούς σκοπούς 3. το ιδιαίτερο δωμάτιο σπιτιού, στο οποίο μπορεί κανείς να πλυθεί, να καλλωπιστεί, συνήθ. και να κάνει τις σωματικές του ανάγκες συν. τουαλέτα, μπάνιο **4.** οίκημα με εγκαταστάσεις στο οποίο μπορεί κανείς να πλυθεί: *δημόσια ~* **5.** ***λουτρά*** (τα) (α) (παλαιότ. και στην αρχαιότητα) το δημόσιο οίκημα στο οποίν μπορούν να πλένονται πολλά άτομα συγχρόνως (β) ιαματικές πηγές με κατάλληλες εγκαταστάσεις για λουτροθεραπεία (συνήθ. σε παραθαλάσσια μέρη): ~ *Αιδηψού* · ΦΡ. (μτφ.) (α) ***λουτρό αίματος*** μεγάλη αιματοχυσία (β) ***στα κρύα τού λουτρού*** βλ. λ. *κρύο.*

[f.tym. < αρχ. *λουτρόν* < *λούοκ* βλ. κ. *λούζω].* **λουτροθεραπεία** (η) {λουτροθεραπειών} η μεθοδική χρήση λουτρών για τη θεραπεία παθήσεων. — **λουτροθεραπευτικός,** -ή, -ό. ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. balneotherapie < balneo- (βλ. λ. *μπάνιο)* + therapie < *Θεραπεία*|. **λουτροκαμπίνές** (ο) Ιλουτροκαμπινέδες) ο χώρος που περιλαμβάνει λουτρό και αποχωρητήριο, **λουτροπετσέτα** (η) {χιορ. γεν. πληθ.} η πετσέτα τού μπάνιου, **λουτρόπολη** (η) [18901 {-ης κ. -όλεως [-όλεις, -όλεων) οικισμός κοντά σε ιαματικές πηγές ή σε παραθαλάσσιο θέρετρο, **λουτροφόρος** (η) αρχαιολ. πήλινο ή μαρμάρινο αγγείο με λεπτό σώμα και στενό, ψηλό λαιμό, που χρησιμοποιείτο σε γαμήλια ή και ταφικά έθιμα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *λουτρόν + -φόρος < φέρω].* **λουτρώνας** (ο) |αρχ.11. εγκατάσταση για λουτρά 2. (ειδικότ.) χώρος με ειδικές εγκαταστάσεις σε βυζαντινό μοναστήρι για το λουτρό των μοναχών. —**λουτρωνικός.** -ή, -ό Ιμτγν.]. **λούτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. φυσική ή τεχνητή κοιλότητα τού εδάφους, όπου συγκεντρώνονται νερά 2. (μτφ.) καταμουσκεμένος, βρεγμένος μέχρι τυ κόκκαλο: *βγήκα στη βροχή χωρίς ομπρέλα κι έγινα ~* j| *μ' έκανες ~.*

[ετυμ. < σλαβ. luza «νερόλακκος»), **λουτσέρνα** κ. **λουσέρνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} επιτραπέζια, συνήθ. μπρούτζινη, λάμπα που παλιά λειτουργούσε με λάδι ή πετρέλαιο. [ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. lucerna < μτγν. λατ. lucerna < λατ. lucere «φωτίζω, φέγγω» < lux, -cis «φως»{. **λούτσος** (ο) ψάρι με επίμηκες σώμα, περίπου ενός μέτρου, κωνικό κεφάλι, μεγάλο στόμα (με το κάτω σαγόνι του να προεξέχει) και μυτερά, ισχυρά δόντια.

IF.TYM. < βεν. luzzo < λατ. lucius «φωτεινός» (< lux, -cis «φως»)[. **λούφα** (η) {χωρ. πληθ.} 1. (εκφραστ.) το να μην εκτελεί κανείς την εργασία που του έχει ανατεθεί ή να κάνει λιγότερη εργασία, εξευρίσκοντας διάφορους (πονηρούς) τρόπους: *το ρίχνει στη ~* 2. (αργκό) η ξεκούραστη στρατιωτική θητεία.

Ιετυμ, < *λουφάζω* (υποχωρητ.)[. **λουφαδόρος** (ο) (λαϊκ.) πρόσωπο που λουφάρει συστηματικά. — **λουφαδόρικος,** -η. -ο. Επίσης **λουφατζής.**

Ιετυμ. < *λούφα + -δόρος* (βλ.λ.)]. **λουφάζω** ρ. αμετβ. {λούφαξα} (εκφραστ.) δεν κάνω καμία κίνηση, δεν δίνω σημεία τής παρουσίας μου: ο *σκύλος λούφαξε σε μια γωνιά, όταν κατάλαβε πως* το *αφεντικό* του *είχε αγριέψει* ΣΥΝ. ζαρώνω, μαζεύομαι.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < *λωφάζω* < αρχ. *λωφώ (-άω)* «σταματώ, αναπαύομαι», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδέεται με αρχ. γερμ. labon «δροσίζω. ανακουφίζω», αν και η γερμ. λ. θεωρείται από ορισμένους δάνειο από το λατ. lavare «πλένω». Η επιχειρηθείσα συσχέτιση με τα επίθ. *ελαφρός, έλαχύς,* ακόμη και με το ουσ. *λόφος,* μολονότι θα μπορούσε να ερμη- νευθεί σημασιολογικά. έχει για μορφολογικούς λόγους αποκλειστεί, ενώ η αναγωγή σε Ι.Ε. *sleubh- «κρεμο) χαλαρά» αποτελεί απλώς υπόθεση].

λουφάρω ρ. αμετβ. {λούφαρα κ. λουφάρισα} βρίσκω τρόπους για να μην εκτελώ τις εργασίες που μου ανατίθενται ή να κάνω λιγότερη εργασία (χωρίς να γίνομαι αντιληπτός): *λουφάρει συστηματικά* || ευκαιρία *ψάχνει για να λουφάρει.* **λουφάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < *λούφα* (βλ.λ.)].

λουφές (ο) {χωρ. πληθ.Ι **1.** ο μισθός και ιδιαίτερα η αμοιβή που καταβαλλόταν στους αρματολούς επί Τουρκοκρατίας για την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών 2. (μτφ.) φιλοδώρημα ή γενικότερα κέρδος που επιτυγχάνεται χωρίς κόπο **3.** η δωροδοκία.
[ετυμ. < μεσν. *λουφές / ά?-οφάς* < τουρκ. ulufe «μισθός γενιτσάρων»], **λούω** ρ. -* λούζω

λοφίο (το) **1.** ο φυσικός θύσανος από φτερά, που κοσμεί το κεφάλι ορισμένων πτηνοίν 2. (παλαιότ.) θύσανος από φτερά, τρίχες ή νήματα στο πηλήκιο ορισμένων στρατιοοτικών στολών.
I F.TYM. < μτγν. *λοφίον*, υποκ. τού αρχ. *λόφος* με τη σημ. «κορυφή τού κράνους»].

λοφίσκος (ο) [1871 j (λόγ.) ο μικρός λόφος,

λοφοπλαγιά (η) η πλαγιά λόφου.

λόφος (ο) ύψωμα τής επιφάνειας τής γης χαμηλότερο από το βουνό: *ο ~ τού Λυκαβηττού / τού Αρδηττού.* — (υποκ.) (λόγ.) **λοφίσκος** (ο)
[18711 κ. (καθημ.) **λοφάκι** (το).
Ιπτυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τη φρ. *«λόφον τε σείων Κάρικον»* (Αλκαίος), καθώς και ανάλογη πληροφορία τού Ηροδότου, έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι πρόκειται για δάνειο καρικής προελ. με τη σημ. «κορυφή τού κράνους». Κατ' άλλη εκδοχή, συνδέεται με τοχ. lap «κεφάλι», αρχ. σλαβ. iQbu «κρανίο», πράγμα που προσκρούει σε Φωνητικές δυσκολίες], **λοφοσειρά** (η) 11895] λόφοι που σχηματίζουν σειρά, **λοφώδης,** -ης. -ες {αρχ.Ι {λοφώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** γεμάτος από λόφους: ~ *περιοχή* 2. όμοιος στο σχήμα με λόφο.

λοχαγός (ο/η) αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς, ο οποίος διοικεί λόχο (βλ. λ. *βαθμός*, ιιιν*.).
Ιετυμ. αρχ. (δωρ. στρατιωτικός όρ.) < *λόχος* + *-αγός* < *άγω].* **λοχεία** (η) {λοχειών) (λόγ.) **1.** η κατάσταση τής λεχώνας **2.** φυσιολ. το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ τοκετού και αποκαταστά- σεως τής μήτρας στη φυσιολογική της κατάσταση και το οποίο διαρ- κεί από έξι έως οκτώ εβδομάδες.
{FTYM. αρχ. < *λοχεύω* < *λόχος* (βλ.λ.)[. **λόχια** (τα) Ιλοχίων} φυσιολ. τα υγρά που εκκρίνονται από τον κόλπο καθ' όλη τη διάρκεια τής λοχείας.
Ιετυμ. αρχ. (ήδη στον Ιπποκράτη), βλ. κ. *λοχεία].* **λοχίας** (ο/η) [I833] {(θηλ. γεν. λοχίου) | λοχια>ν} υπαξιωματικός τού Στρατού Ξηράς (βλ. λ. *βαθμός*, πιν.): *μόνιμος ι έφεδρος - Πεζικού / Πυροβολικού* ||[*στον στρατό λένε ότι ο ~ είναι η μάννα τού λόχου.* {ητυμ. < *λόχος].*

λόχμη (η) {λοχμών} τόπος γεμάτος πυκνούς θάμνους, συνήθ. καταφύγιο αγρίων ζώων και άλλων θηραμάτων. ^ σχολιο λ. *δάσος.* 1F.TYM. αρχ. < *λέχομαι* «ξαπλώνω» (ετεροιωμ. βαθμ. και επίθημα *-μη*, πβ. κ. *δραχ-μή)* < *λέχος*«κρεβάτι, ανάκλιντρο» (βλ. λ. *λεχώνα)].* **λόχος** (ο) ΣΤΡΑΤ. μονάδα πεζικού τού Στρατού Ξηράς, που διοικείται από λοχαγό: ~ *Υποστηρίξεως Τάγματος* || *Ειδικός Μηχανοκίνητος* ~ {[
Διοικήσεως φρ. (α) ***Ιερός Λόχος*** βλ. λ. *ιερός* (β) ***μάννα του λόχου*** ο λοχίας.
[ETYM. αρχ., αρχική σημ. «τόπος αναμονής, όπου κανείς πλαγιάζει περιμένοντας». < *λέχομαι* «ξαπλώνω» < *λέχος*«κρεβάτι, ανάκλιντρο»
I.E. *lcgh- ^κείμαι (πλαγιασμένος)», πβ. μέσ. ιρλ. laigid «ξαπλώνω», αρχ. σκανδ. lag «θέση. κλίνη», λατ. lecius (> γαλλ. lit), γερμ. liegen «ξαπλώνω», αγγλ. lay κ.ά. Ομόρρ. *λεχ-ώίναι. λέκ-τρο(ν)* «κρεβάτι», *λόχ-μη*, *λοχ-εία* κ.ά. II στρατιωτική σημ. τής λ. *λόχος* πιθ. οφείλεται στον τόπο όπου ένα στρατιωτικό σώμα ενέδρευε, στον χώρο αναμονής του].

Α.Σ. (το) Λιμενικό Σώμα (βλ. κ. λ. *βαθμός*, ΠΝ.).

LSD (το) (προφέρεται *Ελ-Ες-Ντί)* παραισθησιογόνο ναρκωτικό, που χρησιμοποιείται επίσης στην πειραματική ιατρική και γνώρισε μεγάλη διάδοση κατά τη δεκαετία τού '60 και "70.
[ETYM. < αγγλ. I.SD, ακρωνύμιο τού Lyscrgic acid diethylamide (διαι- θυλαμίδη τού λυσεργικού οξέος)].

Α.Υ.Β. (ο) Λόχος Υποψηφίων Βαθμοφόρων.

λυγάμενος, -η. -ο μόνο στη φρ ***κουνάμενος-λυγάμενος*** βλ. λ. *κου- νάμενο£.*

λυγαρια (η) θάμνος με εύκαμπτα κλαδιά, που απαντά σε παραποτάμιες περιοχές. Επίσης **λυγιά.**
[ΕΓΥΜ. < μεσν. *λυγαρέα* < αρχ. *λύγος* (βλ. κ. *λυγίζω)*\.

Λυγερή (η) γυναικείο όνομα.

λυγερόκορμος, -η. -ο (για πρόσ.) αυτός που έχει λεπτό και ευλύγιστο σώ^α.

λυγερός, -ή. -ό **1.** κομψός και εύκαμπτος: ~ *σώμα* συν. ευλύγιστος **2.** (για πρόσ.) ψηλός και λεπτός συν. ευσταλής **3.** ***λυγερή*** (η) νέα. ψηλή και χαριτωμένη γυναίκα. — **λυψεράδα** (η).
|ετυμ. μεσν. < *λυγέα* «λυγαριά» < αρχ. *λύγος.* βλ. κ. *λυγίζω].* **λυγίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [λύγισ-α, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** δίνί» (σε σώμα) καμπύλο ή γιοντιώδες σχήμα ασκώντας του κατάλληλη δύναμη: ~ *τα γόνατα* συν. κάμπτω λντ. ισιοόνω 2. κουνώ (το σώμα ή μέλος τού σώματος) με χαριτωμένο ή αισθησιακό τρόπο: *«έλα σήκω. χόρεψε το, το κορμί σου λύγισε το»* (λαϊκ. τραγ.) **3.** (μτφ. για πρόσ.) κάνω (κάποιον) να υποχωρήσει, να καταπέσει: *τα βάσανα τής ζο)ής τον λύγισαν συ κ.* καταβάλλω ♦ (αμετβ.) 4. παίρνω καμπύλο ή κυρτό σχήμα, κάμπτομαι: *τα κλαδιά λύγιζαν από το βάρος τω^ καρπών* || *τα καλάμια* λυ- *γίζουν στο φύσημα τού ανέμου* συν. γέρνω 5. (μτφ.) παύω να προβάλλω αντίσταση, ηττώμαι: ο *εχθρός λύγισε από τις συνεχείς επιθέσεις μας* συν. υποκύπτω, ενδίδω 6. (μτφ.) χάνω τις σωματικές ή ψυχικές μου δυνάμεις, το θάρρος μου: *μετά τον χαμό τού παιδιού της λύγισε* συν. αποκάνω 7. (μεσοπαθ. ***λυγιέμαι)*** βλ. λ. *λυγώ* (σημ. 4). — λύγισμα (το) Ιμτγν. |. ·* σχολιο λ. *χαιρετώ.*
| είύμ. αρχ. < *λύγος* «λυγαριά» < *lug-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *lcug-«κάμπτω. λυγίζω», πβ. αρχ. σκανδ. lykna «λυγίζω τα γόνατα», αρχ. γερμ. loc «μπούκλα», γερμ. Locke, αγγλ. lock. λατ. luctor «αγωνίζομαι (πιθ. κάμπτοντας τα μέλη τού σοόματος)» (> ισπ. luchur) κ.ά. Ομόρρ. *λυγ-ερός, λυγ-αριά* κ.ά.]. **λύγινος,** -η,Ό [μτγν.] αυτός που έχει κατασκευαστεί από κλαδιά λυγαριάς: - *καλάθι.*

λυγιστός, -ή, -ό [μεσν.Ι **1.** αυτός που μπορεί να λυγίσει, να καμφθεί συν. εύκαμπτος, ευλύγιστος 2. αυτός που έχει λυγίσει συν. λυγισμέ- νος, (λόγ.) κεκαμμένος· φρ (εκφραστ.) *κουνιστός και λυγιστός* (i) αυτός που κουνιέται χαριτωμένα και επιδεικτικά, ναζιάρης· κυρ. το θηλ. (ii) για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος φαίνεται να μην έχει επηρεαστεί καθόλου από κάτι δυσάρεστο που συνέβη (και στο οποίο είχε ανάμειξη ή ευθύνη και ο ίδιος) (βλ. κ. *κουνάμενος-λυγάμενος.* λ. *κουνάμενος): ενώ είχε αργήσει τόση ώρα. ήρθε ~ σαν να μην έτρεχε τίποτα.*

λύγκας (ο) {λυγκών} θηλαστικό σαρκοφάγο αιλουροειδές μήκους περίπου ενάμισι μέτρου, με μικρό κεφάλι, ψηλά και δυνατά πόδια και οξεία ακοή. Επίσης (αρχαιοπρ.) **λύΥξ** Ιαρχ.] Ιλυγκός}.
]ι·ΓΥΜ. < αρχ. *λυγξ. -γκός* < *Iu(n)k-s, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *!enk- «φωτίζω, λάμπω» (λόγω τού λευκού τριχώματος και των λαμπερών ματιών τού ζώου), πβ. αρμ. lus-an-un-k «λύγκας» (πληθ.), αρχ. γερμ. luhs (> γερμ. Luchs), αρχ. αγγλ. lox, ρωσ. rysi κ.ά. Ομόρρ. *λευκ-ός, λύχνος* κ.ά.]. **λυγμικός,** -ή, -ό λυγμώδης

λυγμός (ο) σύσπαση τού διαφράγματος και των λαρυγγικών μυών, που οφείλεται σε έντονο ψυχικό πόνο και συνοδεύει συνήθ. το πα- ρατεταμένο κλάμα: *κλαίω με ?.υγμούς* συν. αναφιλητό.
[ετυμ. αρχ. < *λύζω «έχω* λόξυγγα» < *(σ)λύγγ-ι'ω < *slug-. μηδενισμ. βαθμ. τού J.E. *sleug- «καταπίνω», πβ. ουαλ. Ilynku. γερμ. schlucken, ρωσ. lykati κ.ά. Ομόρρ. *λόξυγγας* (βλ.λ.)]. **λυγμώδης,** -ης, -ες |αρχ.| {λυγμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που συνοδεύεται από λυγμούς και αναφιλητά: ~ *κλάματα* Επίσης **λυγμικός,** -ή. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **λυγξ** (ο) · ► λύγκας **λύγος** (ο/η) η λυγαριά (βλ.λ.).
[f.tym. αρχ., βλ. λ. *λυγίζω*J. **λυγώ** [μεσν.] (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {λυγάς... | λύγησα. -ιέμαι} ♦ ίμετβ.) 1. λυγίζω· φρ. (λαϊκ.) *λυγάει και (τα) σίδερα* για κάποιον που διαθέτει μεγάλη μυϊκή δύναμη 2. κουνώ ελαφρά, κάμπτω το σώμα ή μέλος τού σώματος: ~ *τη μέση* || *λυγούσε με χάρη το κορμί της* ♦ **3.** (αμετβ.) κάμπτομαι, γέρνω, αποκτώ κυρτό σχήμα· φρ. (παροιμ.) *βέργα που λυγάει δεν σπάει* όποιος ξέρει να ελίσσεται στις διάφορες καταστάσεις, βγαίνει ωφελημένος 4, (μεσοπαθ. *λυγιέμαι*) κουνιέμαι, κινώ ρυθμικά το σώμα ή μέλος τού σοόματος: *κουνιέται και λυγιέται* || *-στον ρυθμό τής μουσικής*]| *σειέται και λυγιέται.*

Λυδία (η) 1. αρχαία χώρα και βασίλειο τής Μικράς Ασίας με πρωτεύουσα τις Σάρδεις, το οποίο καταλύθηκε επί βασιλείας Κροίσου από τους Πέρσες υπό τον Κ,ύρο **2.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα. **—**
Λυδός (ο) [αρχ.], **Λυδή** (η), **λυδικός,** -ή. -ό [μτγν.] (σημ. 1).
[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο, το οποίο χρησιμοποι- ήθτ^κε αργότερα και ως κύρ. όνομα[. **λυδία λίθος** (η) 1. η σκληρή μαύρη πυριτική πέτρα, με την οποία ελέγχεται ο βαθμός γνησιότητας τού χρυσού και τυύ αργύρου 2. (μτφ.) καθετί (ιδιότητα, κατάσταση, όργανο, γεγονός) με το οποίο δοκιμάζεται η αντοχή, η αξία και η ιδιότητα (κάποιου): *η ελευθερία τού /.όγου αποτελεί τη ~ τής δημοκρατίας.*
[εγυμ. αρχ. φρ. (επίσης λυόΐα *πέτρη),* επειδή η πέτρα αυτής τής μορφής ανακαλύφθηκε και χρησιμοποιήθηκε στην περιοχή τής Λυδίας. Η φρ. απαντά κατ' εναλλαγήν με την αρχ. λ. *βάσανος].* **λυθρίνι** (το) (συνήθ. ορθ. *λιθρίνι*) {λυθριν-τού | -ιών} κοκκινωπό ψάρι που αφθονεί στα νερά τής Μεσογείου και των τροπικών θαλασσών, έχει σώμα ωοειδές και πεπλατυσμένο και αλιεύεται για το θρεπτικό και νόστιμο κρέας του.
(ετυμ, < *ερυθρίνιον* (με αποβολή τού ατόνου αρχικού ε- και ανομοίωση), υποκ. τού αρχ. *ερυθρΐνος* < *ερυθρός].*

Λυκαβηττός (ο) λόφος τής Αθήνας στο κέντρο περίπου τής πόλης. [ΠΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Το επίθημα *-ησσός/ -ηττός* οδηγεί στην άποψη ότι πρόκειται για προελλην. τοπωνύμιο. Σύμφωνα με μια εκδοχή, η λ. συνδέεται με το αρχ. ουσ. *λ\>κάβας. δ* «ετήσιος» (με τη σημ. «ετήσια εορτή προς τιμήν ενός θεού»), που θεωρείται επίσης προελλην. (αιγαιακός) όρος], **λύκαινα** (η) |αρχ.| {δύσχρ. λύκαινών} ο θηλυκός λύκος, **λυκανθρωπία** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} 1. ιατρ. φρενοπάθεια κατά την οποία ο ασθενής φαντάζεται τον εαυτό του μεταμορφωμένο σε λύκο και προσπαθεί να μιμηθεί τη φωνή του και τη συμπεριφορά του 2. (σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες) η ιδιότητα ανθρώπου να μεταμορφώνεται σε λύκο.
φ **λυκάνθρωπος** (ο)
[μτγν.) }λυκανθρώπ-ου j -ων, -ους} 1. πρόσωπο που πάσχει από λυκανθρωπία (βλ.λ.) 2. (σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες) ο άνθρωπος που μεταμορφώνεται σε λύκο.
λυκαυγές (το) {λυκαυγούς | χωρ. πληθ.} **1.** το χρονικό διάστημα πριν από την ανατολή τού ηλίου και το αμυδρό φως που απλοόνεται στον ουρανό κατά την ώρα αυτή συν. χάραμα, χαραυγή αντ. λυκόφως, σούρουπο 2. (μτφ.) το ξεκίνημα χρονικής περιόδου: *στο ~ τής νέας εποχής.*
[ετυμ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *λυκαυγής* < *λυκ-* (< *λύκη* «πρωινό φως, χάραμα», βλ. λ. *λύχνος) + -αυγής* < *αυγή].* **λυκειάρχης** (ο/η) [1890| {(θηλ. γεν. λυκειάρχου) κλητ. λυκειάρχα | λυκειαρχών}, **λυκειάρχισσα** (η) {λυκειαρχισσών} διευθυντής λυκεί

ου. ΣΧΟΛΙΟ λ. γυμνάσιο, **λύκειο** (το) (λυκεί-ου | -ων) **1.** το τριτάξιο σχολείο που παρακολουθούν οι απόφοιτοι τού γυμνασίου και το οποίο αποτελεί την ανώτερη από τις δύο βαθμίδες τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα: *γενικό / κλασικό / τεχνικό / πολυκλαδικό* - **2.** (γενικότ.) εκπαιδευτήριο διαφόροιν ειδών σε χώρες τής Ευρώπης. σχολιο λ. γυμνάσιο. *σχολείο.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Λύκειον,* γυμνάσιο τής αρχ. Αθήνας, που οφείλει την ονομασία του σε γειτονικό ιερό, αφιερωμένο στον *Λύκειο Απόλλωνα* (όπου βρισκόταν η σχολή τού Αριστοτέλη). Το επίθ. */.ύκειος (Απόλ- ?*ων)* εχει προκαλέσει πολλές ετυμολογικές συζητήσεις. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τον εναλλακτικό τ. *Λύκιος,* έχει υποστηριχθεί ότι πρόκειται για παράγωγο τού τοπωνυμίου *Λυκία* (< **λύκη* «πρωινό φως, χάραμα»), Αν, ωστόσο, συνδυαστεί το επιθ. λυκειος με. το αρχ. *λυκοκτόνος* (που επίσης αποδίδεται στον Απόλλωνα), τότε φαίνεται πιθανότερη η άποψη ότι *λύκειος* < *λύκος.* Τέλος, η εκδοχή τής απευθείας αναγωγής στο ουσ. **λύκη* δεν μπορεί να αποκλειστεί], **λυκιδεύς** (ο)]λυκιδ-έως. -έα | -είς. -έων] (αρχαιοπρ.) το λυκόπουλο. Ιετυμ. μτγν, υποκ. τού αρχ. λύκος], **λυκίσκος** (Ο) αναρριχητικό φυτό, ο καρπός τού οποίου χρησιμοποιείται στη ζυθοποιία και τη Φαρμακευτική.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. (Humulus) lupulus, υποκ. τού lupus «λύκος »].

λυκόμορφος, -η. -ο Ιμεσν-J αυτός που έχει τη μορφή λύκου, που μοιάζει με λύκο.

λυκόπουλο (το) **1.** το νεογέννητο τού λύκου συν. λυκιδεύς · **2.** παιδί μικρής ηλικίας που ανήκει στην πρώτη βαθμίδα τού σώματος των προσκόπων.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *λύκος* + υποκ. επίθημα *-πουλο* (< λατ. pullus «νεοσσός»)].

λύκος (ο) (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. ζώο) **1.** αρπακτικό σαρκοφάγο θηλαστικό, πιο μεγαλόσωμο από τον σκύλο, με λοξά. κίτρινα μάτια, όρθια αφτιά, τρίχωμα πυκνό και μαλακό και φουντωτή ουρά· ΦΚ (α) ***πεινάω σαν λύκος*** είμαι πολύ πεινασμένος (β) ***τρώω σαν λύκος*** τρώω λαίμαργα και άπληστα ιγ) (μτφ.) ***(από το / στο) στόμα τού λύκου*** βλ. λ. *στόμα* (δ) ***γλύτωσα απ' τού λύκου τα δόντια*** σώθηκα από μεγάλο και βέβαιο κίνδυνο (ε) (οικ.-σπάν.) ***άι στον λύκο! / που να σε φάει ο λύκος*** ως έκφραση οργής (στ) (παροιμ.) **ο Λύκος *ατην αναμπουμπούλα χαίρεται*** βλ. λ. *αναμπουμπούλα* (ζ) ***βάλανε τον λύκο να φυλάει τα πρόβατα*** για περιπτιόσεις που ανατίθεται η φύλαξη, η προστασία προσώπου ή πράγματος σε κάποιον που έχει κακές προθέσεις απέναντι του (η) (παροιμ.) **ο *λύκος κι αν εγέρασε (κι άλλαξε το μαλλί του, μήτε τη γνώμη άλλαξε μήτε την κεφαλή του)*** ο κακός άνθρωπος πολύ δύσκολα αποβάλλει τις κακές του συνήθειες (θ) (παροιμ.) ***θρέψε λύκο τον χειμώνα, να σε φάει το καλοκαίρι*** για αχάριστους ανθρώπους που βλάπτουν τους ευεργέτες τους 2. το λυκόσκυλο 3. (μτφ. για πρόσ.) επιθετικός και αιμοβόρος άνθρωπος

4. ιατρ. κάθε μορφή δερματοπάθειας που χαρακτηρίζεται από αλλοίωση των ιστών τού δέρματος: *τοπικός* - (η φυματίωση τού δέρματος) || *συστηματικός ή διάχυτος ερύθηματώδης* **~ · 5.** η σφύρα της σκανδάλης παλιού κυνηγετικού όπλου συν. κόκορας · 6. ποώδες φυτό, χωρίς ή με ελάχιστη χλωροφύλλη, που ζει παρασιτικά στις ρίζες άλλων έχει μικρά φύλλα και άνθη σε ταξιανθίες.

[UΤΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. **wlk*-o-,* που έχει προξενήσει ερμηνευτικές δυσκολίες, διότι αντί τού αναμενομένου Aar- απαντά το Αύ-. JI ανωμαλία αυτή έχει ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα τής επίδρασης τού ημιφώνου -W- (που προηγείται) ή. κατ' άλλη άποψη, ως αποτέλεσμα συμφυρμού με τη συνώνυμη και παράλληλη J.E. ρίζα **luk*ο-* (πβ. λατ, lupus «λύκος». γαλλ. loup, ισπ. lobo κ.ά.). Στο Ι.Ε. θ. **wlk*-o~* ανάγονται και άλλες J.E. λ. με τη σημ. -λύκος», πβ. σανσκρ. vrka-h. λιθ. vilkas. πολ. wilk, σερβοκρ. vuk. γερμ. Wolf. αγγλ. wolf κ.ά. Ομόρρ. *λύσσα* (βλ.λ.)|. **λυκόσκυλο** (το) κάθε σκύλος από ράτσα μεγαλόσωμων ποιμενικών που θυμίζουν λύκο σε ορισμένα τους χαρακτηριστικά (π.χ. μυτερά, όρθια αφτιά, μακριά τριχωτή ουρά) και χρησιμοποιούνται συχνά ως φύλακες.

[ΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από γερμ. WolfshundJ.

Λυκούργος (ο) **1.** νομοθέτης τής αρχαίας Σπάρτης, στον οποίο αποδίδονται οι θεσμοί τής πόλης **2.** ανδρικό όνομα. - **λυκούργειος,** -ος /-α,-ο |αρχ.] (σημ. I).

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *Λυκούργος* < *λυκο-* (βλ. λ. λυκαυγές) + *-εργος* < *εργον*\. **λυκουρίνος** (ο) ο καπνιστός κέφαλος.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. liocorno (με παρετυμολ. επίδρ. τού *λύκος* και των ονομάτων άλλων ψαριών, λ.χ. *κυπρίνος, γυρίνος)* < unicorno «μονόκε- ρως» < λατ. unicornis],

λυκοφιλία (η) [αρχ.] (λυκοφιλιών] (μτφ.) η υποκριτική και ύπουλη φιλία μεταξύ ανθροόπων που αλληλυμισούνται. **λυκοφωλιά** (η) **1.** το μέρος όπου φωλιάζει ο λύκος, η λυκότρυπα 2. (μτφ.) ομάδα εχθρικών προσώπων ή ο τόπος όπου βρίσκονται, **λυκόφως** (το) Ιλυκόφωτος! **1.** τν αμυδρό φως που μένει μετά τη δύση τού ηλίου και μέχρι να νυχτώσει ΣΥΝ. σούρουπο, σύθαμπο, αμφι- λύκη αντ. λυκαυγές 2. (μτφ.) εποχή παρακμής, το τέλος μιας περιόδου: *το ~ τού Μεσαίωνα* || « *Το ~ των θεών»* (όπερα τυύ Ρ. Βάγκνερ από την τετραλογία «Το δαχτυλίδι των Νιμπελούγκεν»).

[ετυμ. μτγν. < λυκο- (< **λύκη* «πρωινό φως. χάραμα») + *φώς*\. **λυμαίνομαι** ρ. μετβ. αποθ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) 1. καταστρέφω. ρημάζω: *κατά* τον]9ο *αι. την ελληνική ύπαιθρο λυμαίνονταν διάφορες ληστρικές συμμορίες* 2. εκμεταλλεύομαι εξαντλητικά, αποκομίζω κέρδος κατά αθέμιτο τρόπο από (κάτι): *διάφοροι απατεώνες λυμαίνονται τον δημόσιο πλούτο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥ_Μ. αρχ. < *λύμα].* - - :.. ··· > ·

λύματα (τα) {λυμάτων} τα ακάθαρτα νερά και οτιδήποτε άλλο ακάθαρτο απομακρύνεται μέσω τού αποχετευτικού συστήματος: *οι θάλασσες μολύνονται από τα βιομηχανικά ~* |[*~ πλυντηρίων* || *βιολογικός καθαρισμός των ~* (βλ. κ. λ. *απόβλητα).* **■ σχολιο λ. *ομόηχα.* (ετυμ. < αρχ. *λύμα* < θ. *λύ·.* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. ^Icu «κόβω, χωρίζω», πβ. αλβ. ler «λάσπη, πηλός» (< **leu-d(h)r-*). λατ. pol-luo «μολύνω. ρυπαίνο)» (< **por-luo,* πβ. γαλλ. pollution), lutum «βρομιά, λάσπη», μέσ. αγγλ. loth «αηδιαστικός» (πβ. αγγλ. loathsome) κ.ά. Ομόρρ. *λυμαίνομαι, λυμεώνίας}* κ.ά. Αβέβαιη παραμένει η σύνδεση με *τα* αρχ. ρ. *λύω* και *λούω}.*

λυμεώνας (ο) (λόγ.) ο καταστροφέας. Επίσης (αρχαιοπρ.) **λυμεών** [αρχ.Ι {λυμεώνος}.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *λυμεών. -ώνος* < *λύμη* «καταστροφή, διαφθορά», παράλλ. τ. τού ουσ. *λύμα* (βλ. λ. *λύματα)*\. **λυμφατικός,** -ή, -ό -► λεμφατικός **λυμφατισμος** (ο) -»λεμφατισμός **λύμφη** (η) -* λέμφος **λυντσάρω** ρ. -> λιντσάρω

λύνω ρ. μετβ. |έλυ-σα, λύ-θηκα. -μένος} **1.** (για κόμπους, νήματα, μαλλιά κ.λπ.) ξεμπλέκω, χαλάω το δέσιμο, ώστε να ξεχωρίζει η κάθε άκρη (τού σχοινιού, τής κλωστής κ.λπ.): *~ τον κόμπο / το σκοινί από τον πάσσα'^ο* |[*~ τα κορδόνια των παπουτσιο)ν μου* || *~ τη ζώνη / τη γραβάτα* ΣΥΝ. ξεδένω αντ. δένω φρ. *λύνω και δένω* (μεσν. φρ.) έχω πολλές εξουσίες, μπορώ να κάνω ό,τι θέλω· βλ. κ. *λύειν και δεσμείν.* λ. *λύω* 2. (α) απαλλάσσω (κάποιον/κάτι) από αυτό με το οποίο είναι δεμένο: *- τα παπούτσια μου* || *- τον σκύλο* (β) απαλλάσσω (κάποιον) από τα δεσμά (του), απελευθερώνω (κάποιον) που τον έχουν δεμένο: *έλυσαν τους αιχμαλώτους* || *έμειναν πολλές ώρες δεμένοι χειροπόδαρα περιμένοντας κάποιον να τους λύσει* 3. (μτφ.) απαλλάσσω κάποιον από μάγια: (παραμύθι) *και μόλις του έ?.υσαν τα μάγια, ο βάτραχος μεταμορφώθηκε σε ένα όμορφο βασιλόπουλο* 4. αποσυναρμολογώ: ~ γο *όπλο στα μέρη από τα οποία αποτελείται* λντ. (συναρμολογώ 5. (α) βρίσκω το αποτέλεσμα: *- την άσκηση ι το πρόβλημα* (β) βρίσκω το ζητούμενο, το άγνωστο στοιχείο: ~ γο *μυστήριο τού χαμένου θησαυρού*)| ~ γο *αίνιγμα* 6. θέτω τέρμα σε (κάτι αρνητικό ή επιζήμιο) ρυθμίζοντας το, τακτοποιώντας το: *πρέπει σύντομα να/-ύσετε τις προσωπικές σας διαφορές* || *αυτή η παρεξήγηση πρέπει να λυθεί* το *συντομότερο* 7. τερματίζω: *απογοητευμένοι έλυσαν την* πολιορκία *και απεχώρησαν* 8. κάνω (κάτι/κάποιον) να λειτουργεί ελεύθερα, απαλλάσσω από πρόβλημα, δυσκολία, παράγοντα που συνιστά εμπόδιο: *μόλις πιει μερικά ποτηράκια κρασί. Θα του λυθεί η γλώσσα και Θα μας τα πει όλα* || *το γρήγορο γκολ έλυσε τα πόδια των παικτών και τους βοήθησε να παίξουν χωρίς άγχος·* φρ. *λύνω τα χέρια (κάποιου) απαλλάσσω* (κάποιον) από περιορισμούς και δεσμεύσεις, ώστε να μπορεί πλέον να ενεργεί ελεύθερα: *η 'υπουργική απόφαση λύνει τα χέρια των αστυνομικών σν ορισμένες υποθέσεις* που *απαιτούν ιδιαίτερους και άμεσους χειρισμούς* 9. διακόπτω: *του ζήτησαν να λύσει τη σιωπή του και να πάρει θέση στο ζήτημα που ανέκυψε'* (ειδικότ. μεσυπαθ. *λύνομαι)* 10. απαλλάσσομαι από αυτό με το οποίο είμαι δεμένος. απελευθερώνομαι: ο *σκύλος / το άλογο [1] η κατσίκα λύθηκε* || *ο αιχμάλωτος λύθηκε και δραπέτευσε* 11. (για πρόβλημα) έχω λύση. μπορεί να βρεθεί τρόπος αντιμετωπίσεοός μου: *το ζήτημά σας λύνεται εύκολα* |[*με λόγια και εξαγγελίες δεν λύνονται τα προβ/.ήματα τής οικονομίας* 12. σε διάφορες φράσεις που δηλιόνουν χαλάρωση, άνεση κ.λπ.. όπως φρ. (α) ***λύνομαι*** / ***πεθαίνω στα γέλια*** βλ. λ. *γέλιο* (β) ***λύνονται τα πόδια μου*** *χαλαρώνω* από την ένταση, απελευθερώνομαι από άγχος και κινούμαι άνετα και ελεύθερα (βλ. κ. σημ. 8) (γ) ***λύνονται τα γόνατά μου*** (ομηρ. φρ. *γοϋνατ έλυσεν,* αρχική σημ. «σκότωσε») αισθάνομαι μεγάλο φόβο: *μόλις αντίκρισε τον ληστή, της λύθηκαν τα γόνατα* ΣΥΝ. παραλύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω. κλείνω.*

|ΚΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *λύω* (κατά το σχήμα *πτύω - φτύνω)* < θ. λυ-, μη- δενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **leu-* «κόβω. χωρίζω», πβ. σανσκρ. luna- «κομμένος», λατ. solvo «διαλύω>> (< **se-luo),* αρχ. γερμ. lausjan «χαλαρώνω», γερμ. loscn, επίθημα -los «στερημένος από» (λ.χ. gott-Jos «άθεος»). αγγλ. loosen «χαλαρώνω», lose «χάνω» κ.ά. Ομόρρ. *λύ-σις, λυτός. λύ-τρο(ν)* κ.ά.]. **λυομενος,** -η, -ο **1.** αυτός που αποτελείται από μέρη, τα οποία έχουν προκατασκευαστεί σε εργοστάσιο, για να συναρμολογηθούν αργότερα αλλού: *~ σπίτι ί έπιπλα 2. λυόμενο* (το) [λυομέν-ου | -ων} κτίσμα. τα μέρη τού οποίου έχουν προκατασκευαστεί στο εργοστάσιο και συναρμολογήθηκαν στο οικόπεδο πάνω σε σταθερή βάση από μπετόν: 5εν *είχαν άδεια κι έφτειαξαν ~.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. *λύω].*

λυπάμαι ρ. -»λυπώ

λυπάμαι: συνώνυμα. Το ρήμα λυπάμαι έχει διττή λειτουργία και σημασία: ως αμετάβατο ρ. σημαίνει «αισθάνομαι λύπη», ενώ ως μεταβατικό ρ. χρησιμοποιείται ιδίως σε επικλήσεις/παρακλήσεις *(λυπήσου / λυπηθείτε μας - τη λυπήθηκαν)* για να σημάνει «βοηθώ κάποιον από λύπη, με διάθεση να ανακουφίσω τον πόνο του. να συμπαρασταθώ στην ανάγκη του». Με τη β' (μεταβατική) σημασία χρησιμοποιούνται και το σπλαχνίζομαι *(Σπλαχνίσου μας! - Ίον σπλαχνίστηκαν οι συγχωριανοί του)* και λιγότερο το ευσπλαχνίζομαι. 'Δηλώνουν και αυτά την έμπρακτη συμπαράσταση και λύπη για την κατάσταση κάποιου. Το ίδιο και το συμπονώ που, από τη συμμετοχή στον πόνο κάποιου, φθάνει στη σημασία «συ- μπαρίσταμαι ενεργώς. βοηθάω κάποιον». Το ελεώ σήμερα χρησιμοποιείται κυρίως με τη σημασία «προσφέρω ελεημοσύνη, δίνω χρηματική βοήθεια» και, λιγότερο. με τη σημ. «λυπάμαι, βοηθώ» *(Ο Θεός να σε ελεήσει).* Συναίσθημα λύπης (οίκτου) μαζί με έναν

βαθμό καταφρόνιας για την κατάντια κάποιου δηλώνουν το οικτίρω *(Είναι να τονς οικτίρει κανείς εκεί πον οδήγησαν μια επιχείρηση πον ανθούσε μέχρι πριν από λίγο)* και λιγότερο το ελεεινολογώ που εκφράζει περισσότερο λύπη και καταφρόνια ανάμικτη με αγανάκτηση *(Ο'ΛΟΙ τον ελεεινολογούν που άφησε τον τραυματία να πεθάνει αβοήθητος αντί να τον μεταφέρει στο νοσοκομείο).*

λύπη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο ψυχικός πόνος (για κάποιον/κάτι. τού οποίου συναισθανόμαστε την κατάσταση), το δυσάρεστο συναίσθημα που αισθάνεται κανείς (για κάτι άσχημο που συνέβη και το οποίο μας στερεί τη χαρά): *λίγες χαρές και πολλές* - jj *προκαλώ σε κάποιον ~* |[*αισθάνθηκα όταν έμαθα τον θάνατό τ ου* || (μτφ.) *έπνιγε τη ~ του στο ποτό* || *εκφράζω τη ~ μου σε κάποιον για κάτν* ΦΡ. *προς μεγάλη μου λύπη / με λύπη μου / μετά λύπης (μου)* για περιπτώσεις στις οποίες πρόκειται να αναγγείλουμε σε κάποιον κάτι δυσάρεστο ή να εκφράσουμε τη δυσαρέσκειά μας (για κάτι αρνητικό): *προς μεγά? ·.η μου λύπη σάς ανακοινώνω ότι ο σογγενής σας απεβίωσε* || *μετά λύπης μου είμαι υποχρεωμένος να σας τιμωρήσω* || *με 'λύπη μου σας λέω ότι δεν μπορώ πλέον να σας βοηθήσω* συν. θλίψη, οδύνη 2. (ειδι- κότ.) συμπόνια, οίκτος: *βλέποντας πώς ζει σ' αυτή την τρώγλη. μόνο ~ αισθάνεσαι* || *~ πλημύρισε την ψυχή της. μόλις είδε τους τραυματίες* II *πώς να μη νιώθεις ~ βλέποντάς τους σ'αυτά τα χάλια;*
[ετυμ. αρχ.. μηδενισμ. βαθμ. τού I.F.. *1cup- «κομματιάζω, συνθλίβω», πβ. σανσκρ. lu-m-pati, λατ. ru-m-po «κόβω. σχίζιο» Ο ισπ. romper «σπάζω»), ρωσ. lupiil κ.ά. II λ. δήλωνε αρχικώς ασθένειες, καθώς και εδάφη ακατάλληλα για καλλιέργεια, από τα οποία προήλθε μεταφο- ρικώς η σημ. «στενοχώρια, θλίψη»|. **λυπημός** (ο) (λαΐκ.) λύπηση, οίκτος, συμπόνια.
I ΕΤΥΜ. < *λυπώ / -ούμαι* + *-μός*. κατά τα *σταματη-μός, μετρη-μός. καημός).*
λυπηρός, -ή, -ό !αρχ.| (λόγ.) αυτός που προκαλεί λύπη. επειδή είναι δυσάρεστος: *είναι λυπηρό αυτό που λες. αλλά τι μπορούμε να κάνουμε:* II *- είναι το φαινόμενο να καίνε μαθητές τα βιβλία τους στο τέλος τού σχο/.ικού έτους* συν. θλιβερός, λυπητερός, αλγεινός λ.ντ. ευχάριστος.
λύπηση (η)]μεσν.[{χωρ. πληθ.} (καθημ.) ο οίκτος, η συμπόνια· κυρ. στη φρ. *για λύπηση* (ως χαρακτηρισμός) για κάποιον/κάτι αξιολύπητο: *είναι ~.*
λυπητερός, -ή. -ό **1.** αυτός που προκαλεί λύπη: **-** *ιστορία* αντ. ευχάριστος 2. (αργκό-σκωπτ.) *λυπητερή* (η) ο λογαριασμός τον οποίο πρέπει να πληρώσει κανείς: *ήρθε η ~* (π.χ. από τον Ο.Τ.Ε.) || το *γκαρσόνι έφερε τη ~* 3. αυτός που εκφράζει λύπη: *~ τραγούδι / σκοπός* ΣΥΝ. θλιμμένος αντ. χαρωπός, χαρούμενος, εύθυμος.
|ΗΤΥΜ. μεσν. < *λύπηση* + παραγ. επίθημα *-(τ)ερός*. Το θηλ. στη σημ. «λογαριασμός» αποδίδει το γαλλ. (la) doulourеuse|. **λυπομανής,** -ής, -ές |1893| |λυπομαν-ούς j -είς (ουδ. -ή)} ιλγρ. αυτός που κατέχεται από παθολογική μελαγχολία, **λυπομανία** (η) [18881 {χο)ρ. πληθ.} ιατρ. ψυχοπάθεια που χαρακτηρίζεται από έντονη μελαγχολία, **λυπώ** ρ. μετβ. {λυπείς... } λύπ-ησα. -ούμαι κ. -άμαι. -άσαι..., -ήθηκα. -ημένος} 1. (λόγ.) κάνω (κάποιον) να αισθανθεί λύπη, να στενοχωρηθεί: *με λυπεί βαθύτατα η κατάστασή του* [| *μας λύπησε ό/.ους* ο *Θάνατός του* ΣΥ\. δυσαρεστώ αντ. χαροποιώ· (μεσοπαθ. ***λυπούμαι / λυπάμαι)*** ♦ (μετβ.) **2.** αισθάνομαι και δείχνω συμπόνια σε (κάποιον) λόγω τής κατάστασης στην οποία βρίσκεται: τους *βλέπεις και τους* λυ- *πάσαι έτσι όπως* Cow ΣΥΝ. συμπονώ 3. (ειδικότ.) αισθάνομαι οίκτο, δείχνω έλεος (για κάποιον): του *ζήτησε να λυπηθεί την οικογένειά του και να μην τον απολύσει* || <5rv *με λυπάσαι γέρον άνθρωπο να με τυραννάς έτσι:* || *μας λυπήθηκε ο Θεός και σωθήκαμε* **4.** υπολογίζω πολύ (κάτι), νοιάζομαι γΓ αυτό (συνήθ. με άρνηση): *δεν* ra *λυπάσαι τα νιάτα σον πον τρέχεις έτσι με τη μηχανή;* || (fry *τη λυπάσαι τη ζωή σου και καπνίζεις τόσο:* 5. δυσκολεύομαι να ξοδέψω (κάτι), τσιγ- γουνεύομαί: *τα λυπάται τα λεφτά* || γο *λυπάται το ?.άδι και το ρίχνει με το σταγονόμετρο* || *λυπάται και τη δεκάρα* ♦ (αμετβ.) 6. στενοχωριέμαι: (+πυυ / +για) *~ πον* <5cu *θα είμαι μαζί σας αύριο* jj *~ πον Θα σας πικράνω, αλλά πρέπει να σας πω κάτι δυσάρεστο* || *~ για την ενόχληση* 7. αισθάνομαι λύπη (για κάποιον/κάτι): *~ για σένα· α?.λιώς σε ήξερα κι αλλιώς σε βρίσκω* || *~ για όσα συνέβησαν* 8. (απολύτως") για τη δήλωση λύπης, συμπόνιας ή συγγνώμης: *-// αρρώστια τον επιδεινώνεται μέρα με τη μέρα ~!* || *~· δεν ήθελα να σας ενοχλήσω. * ·"* ΣΧΟΛΙΟ λ. *θυμάμαι.*
[ετυμ. < αρχ. *λυπώ* < *λύπη*\. **λύρα** (η) {λυρών} **1.** έγχορδο όργανο των αρχαίων Ηλλήνων, αλλά και άλλων αρχαίων λαών τής Λ. Μεσογείου, με ποικίλο αριθμό χορδιόν (συνήθ. επτά ή εννέα), το οποίο παιζόταν με τα δάχτυλα ή με δοξάρι και συνόδευε τραγούδι ή απαγγελία 2. έγχορδο λαϊκό όργανο με τρεις ώς πέντε χορδές, το οποίυ παίζεται με δοξάρι: *κρητική / ποντιακή ~*

'3. πυυλί τής ΝΑ. Αυστραλίας με καφετί χρώμα και χαρακτηριστικό του γνώρισμα την ουρά που φέρει τυ αρσενικό, η οποία, όταν ανα- σηκώνεται. θυμίζει το σχήμα τής λύρας (σημ. I) · 4. ΑΣΤΡΟΝ. *Λύρα* (η) αμφιφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου μεταξύ τού Κύκνου και τού Ηρακλέους. ο οπυίος περιλαμβάνει τον αστέρα Βέγα. *■" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*
Ιηϊύμ. αρχ., αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο. Οι συνδέσεις με άλλες Ι.Ε. λ. (λ.χ. λατ. laus «έπαινος», αρχ. ιρλ. loid «τραγούδι» ή, κατ' άλλη εκδοχή. γοτθ. liupon «τραγουδώ», αρχ. σκανδ. luar «τρομπέτα») δεν ευ- σταθούν. Μέσω τού λατ. lyra η λ. διαδόθηκε σε πολλές ευρωπ. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. κ. γαλλ. lyre. γερμ. Lyra κ.ά.].
λυράρης (ο) {λυράρηδες} λαϊκός οργανοπαίκτης που παίζει λύρα ΣΥΝ. λυριτζής.

λυρικός, -ή, -ό **1.** (στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο κ.α.) αυτός /του εκφράζει προσωπικά συναισθήματα και γενικότ. /του έχει ποιητικό ύφος. που έχει χαρακτηριστικά ποίησης (π.χ. τη χρήση εκφραστικών εικόνων, μεταφορών κ.λπ.): *~ περιγραφή / σκηνή* 2. αυτός που σχετίζεται με τη λυρική ποίηση (βλ. σημ. 3): *~ ποιητής / ποίημα* 3.Λυ- ***ρική ποίηση*** (α) (στην αρχαία ελληνική γραμματεία) το είδος ποιητικού λόγου που συνδεόταν εν μέρει με τη μουσική και τον χορό *(χορική ~)* και που σε αντιδιαστολή προς την επική πυίηση είχε προσωπικό τόνο, προβάλλοντας τον υποκειμενικό κόσμο τού ανθρώπου και αντλώντας υλικό από συναισθήματα τού καθημερινού βίου: *αρχαϊκή ~* II *στη ~ εντάσσονται η χορική, η μελική, η ελεγειακή και η ιαμβική ποίηση* (πβ. κ. *δραματική ποίηση,* λ. *δραματικός*) (β) (γενικότ.) το είδος ποιητικού λόγου, το οποίο εκφράζει προσωπικά συναισθήματα, σκέψεις, βιώματα και ευαισθησίες τού ποιητή · 4. αυτός που σχετίζεται με την όπερα ΣΥΝ. μελοδραματικός· ΦΡ. (α) ***λυρικό θέατρο*** (ΐ) η όπερα ως μουσικό-θεατρικό είδος ΣΥΝ. μελόδραμα (ii) το σύνολυ των έργων όπερας (iii) το θέατρο στο οποίο γίνονται παραστάσεις όπερας (β) ***λυρικό δράμα*** έργο όπερας: *«Ριγκολέττο»: ~ σε τρεις πράξεις τού Τζ. Βέρνη* συν. μελόδραμα (γ) ***λυρικός καλλιτέχνης*** καλλιτέχνης που τραγουδά σε όπερα (δ) ***Λυρική Σκηνή*** κρατικό ίδρυμα τής Αθήνας, το οποίο περιλαμβάνει θέατρο και θίασο που παρουσιάζει έργα λυρικού θεάτρου.
ΙΚΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *?.ύρα*. Οι σημ. που σχετίζονται με την όπερα ανά- γοντονται στο γαλλ. lyrique (α.ντιδάν.)Ι. **λυρισμός** (ο) **|** L866**1 1.** η ιδιότητα τού λυρικού στην πυίηση, το να εκφράζονται ποιητικώς πρυσωπικά συναισθήματα και ευαισθησίες τύυ δημιουργού 2. η χρήση πυιητικού ύφους (στον πεζό λόγο, τον κινη- ματογράφο κ.α.).
[ετυμ. Αντιδάν., < γαλλ. lyrisme < μτγν. */.υρισμός* «το παίξιμο τής λύρας»]. f
λυριτζής (ο) {λυριτζήδες} (λαϊκ.) ο λυράρης.
Γετυμ. < *λύρα* + *-ιτ'ζής* (< τουρκ. -ci)].
Λύσανδρος (ο) {-ου κ. -άνδρου} **1.** αρχαίος Σπαρτιάτης πολιτικός, στρατηγός και ναύαρχος (περ. 455-395 π.Χ.) 2. ανδρικό όνομα.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «ο απελευθερωτής των ανθρώπων»,
λνσ- (< λυω. πβ. *λύ-σις)* + *-ανδρός* < *άνήρ. άνδρός).* **λυσάρι** (το) {δύσχρ. λυσαρ-ιού | -ιών} το βιβλίο στο οποίο περιλαμβάνονται οι λύσεις των ασκήσεων άλλου βιβλίου. Κπίσης **λυσάριο. λύση** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** (α) η εύρεση τού αποτελέσματος: *- άσκησης / προβλήματος* (β) η εύρεση τού αγνώστου στοιχείου (τού ζη- τουμένου) σε απορία, υπόθεση κ.λπ.: *η ~ τού αινίγματος / τού μυστηρίου* (γ) (συνεκδ.) το ίδιο το αποτέλεσμα ή η απάντηση: *η - τής εξίσωσης είναι χ ~ 1* συν. λύσιμο, απάντηση 2. η αποσυναρμολόγηση αρθρωτού αντικειμένου στα μέρη που το αποτελούν: *η ~ τού τυφεκίου* αντ. αρμολόγηση, συναρμολόγηση 3. (α) η τακτοποίηση υποθέσε- ως, η οριστική της ρύθμιση: *η ~ μιας διαφοράς διά τής δικαστικής οδοΐί·* φρ. ***πολιτική λύση*** λύση σε πρόβλημα στο εσωτερικό μιας χώρας ή μεταξύ χωριόν με πολιτικά μέσα. κατ' αντιδιαστολή προς τη στρατιωτική / πολεμική αντιμετώπιση: *η Ευρωπαϊκή Ένωση προκρίνει μια ~ στην κρίση που έχει προκύψει μεταξύ Σ/Λβων και Αλβανών στο εσωτερικό των Σκοπίων* (β) η διακοπή, η οριστική παύση: *η ~ απεργίας / πολιορκίας / γάμου* (γ) (συνεκδ.) ο τρόπος με τον οπυίο διευθετείται, τακτοποιείται κάτι (εκκρεμότητα, διαφορά, πρόβλημα κ.λπ.) ή οτιδήποτε συμβάλλει στη διευθέτηση, τακτοποίηση κ.λπ.: *η ~ είναι απλή: θα προσφύγεις στη δικαιοσύνη* || *κατέληξαν στη μέση ώστε να μη δυσαρεστηθεί κανείς* JJ ο *υπολογιστής αυτός αποτελεί μια έξυπνη και φθηνή ~* · ΦΡ. ***λύση ανάγκης*** ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορεί να ε- νεργήσει κανείς, η μόνη δυνατή (αν και μη επιθυμητή) διέξοδος ή επιλογή: *η δουλειά στην οικοδομή ήταν -, γιατί εκείνη την περίοδο δεν μπορούσα να βρω τίποτε κα/.ύτερο* 4. φιλολ. (α) (γενικά) η έκβαση ενός λογοτεχνικού έργου (μυθιστορήματος, δράματος κ.λπ.) (β) (στην τραγωδία) τυ μέρος τύυ έργυυ από την κυρύφωση ώς τυ τέλος.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *λύσις* < *λύω].*
Λυσίας (υ) 1-α κ. -ου} αρχαίος Συρακούσιος ρήτορας (445-380 π.Χ.), ο οποίος έζησε στην Αθήνα και συνέγραψε πλήθος δικανικών λόγων. [ετυμ. αρχ. < θ. λυσι- (ρ. *λύω),* που απαντά και σε άλλα αρχ. κύρ. ον. (λ.χ. *Λυσί-μαχος, Λυσί-στρατος, Λυσι-κράτης),* των οποίων το όν. Λυ- *σίας* αποτελεί συγκεκομμ. τ.]. **λυσιγόνος,** -ος, -ο ι*ιολ. αυτός που σχετίζεται με τη διάσπαση ή καταστροφή (λύση) κυττάρων: *~ σχηματισμός.*
]Γ.τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. lysigene], **λυσίκομος,** -υς. -υ (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει λυμένα, ξέπλεκα μαλλιά: *~ κόρη.*
[Ετυμ. μτγν. < *λυσι- (<* αρχ. *λύω)* + *-κομος* < *κόμη].* **λυσιμαχία** (η) ποώδες διακοσμητικό φυτό με μικρά κίτρινα άνθη.
Ιετυμ. Αντιδάν., < λατ. lysimadiia < μτγν. *'/.υσιμάχειος (ο)*\. **Λυσίμαχος** (ο) {-ου κ. -άχου} **1.** αρχαίος βασιλιάς τής Θράκης, αργότερα και τής Μακεδονίας (305/286-281 π.Χ.). από τους διαδόχους τού Αλεξάνδρου 2. ανδρικό όνομα.
[γ.τυμ. αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «αυτός που καταπαύει τη μάχη». < *λυσι-* (< *λύω)* + *-μαχος* < *μάχη].* **λύσιμο** (το) {λυσίμ-ατος **|** -ατα, -άτων} **1.** το ξέμπλεγμα (σχοινιών, νημάτων, μαλλιών κ.λπ.). η χαλάρωσή τους ώστε να μην αποτελούν πλέον δεσμό, κόμπο: γο *~ των κάβων από τις δέστρες* || γο - *το)ν κορδο- νιών* || γο *~ τού κότσου* 2. η απαλλαγή από τα δεσμά: *το ~ των αιχμαλώτων* 3. η λύση (βλ.λ., σημ. 1-3): το *~ τής άσκησης* 4. η απαλλαγή από εμπόδιο, δυσκολία, δέσμευση κ.ά.: γο - *τής γλώσσας του ί των ποδιών των παικτών.* Βλ. κ. λ. *λύση.* **λυσίπονος,** -η. -ο Ιαρχ.] (λόγ.) αυτός που ανακουφίζει από τον πόνο. **Λύσιππος** (ο) {-ου κ. -ίππου} αρχαίος Έλληνας ανδριαντοποιός από

τη Σικυώνα (β' μισό τού 4ου αι. π.Χ.).

[ΕΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «αυτός πού λύει τους ίππους». < *λυ- σι-* (ρ. *λύω*) + *ϊππος*\. **λυσιτελής,** -ής, -ες |λ\>οντελ-ούς | -είς (ουδ. -ή) | λυσιτελέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που παρέχει οφέλη, ο χρήσιμος: - *μέτρα / λύσεις* ΙΥΝ. ωφέλιμος, τελεσφόρος, επωφελής αμ. αλυσιτελής. - **λυσιτελώς** επίρρ. Ιμτγν.Ι, **λυσιτέλεια** (η) |μτγν.Ι, **λυσιτελώ** ρ. Ιαρχ.| {-είς...}.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ΗΤΥΜ. αρχ. < *λυσι-* (< *λύω*) + *-τελής* < *τέλος].* λυσοζύμη (η) {χωρ. πληθ.ί βιολ. ένζυμο που υπάρχει στη λέκιθο τού αβγού, στα ανθρώπινα δάκρυα και στο σάλιο και καταστρέφει βακτήρια, διαλύοντας το κυτταρικό τους τοίχωμα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. Jyso/.yme]. **λυσόσωμα** (το) [λυσοσώμ-ατος | -ατα,-άτων} βιολ. κυστίδιο τού κυτταροπλάσματος. στο οποίο συντελείται η αποδόμηση διαφόρων ουσιών (π.χ. ξένων σωμάτων, άχρηστων στοιχείων κ.λπ.) και από το οποίο ελευθερώνονται ένζυμα.

(RΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. lysosomc|. **λύσσα** (η) [χωρ. πληθ.} Ι.ιογενής. μολυσματική, συνήθ. θανατηφόρος ασθένεια, που προσβάλλει σαρκοφάγα ζώα καθώς και τον άνθρωπο, προκαλώντας παράλυση τού κεντρικού νευρικού συστήματος· μεταδίδεται με δάγκωμα από προσβεβλημένο ζώο 2. (μτφ.-εκφραστ.) η ακατάσχετη ορμή. η παράφορη μανία: *πολεμώ / αντιστέκομαι / δουλεύω με* - ΙΙ του *ρίχτηκε με* - [[*η θάλασσα χτυπούσε με ~ πάνω στα βράχια* συν. τρέλα, μανία, ορμητικότητα, (λόγ.) αλλοφροσύνη 3. η παράφορη οργή: *με πιάνει ~ όταν σκέφτομαι τα λεφτά που έχασα* 4. (+με / +για) η έντονη προσκόλληση (σε κάτι), το υπερβολικό πάθος (για κάτι): *έχει ~ με τον τζόγο* συν. μανία 5. (ως χαρακτηρισμός) υπερβολικά αλμυρό φαγητό: *τα μπιφτέκια Ι το ψάρι ι η σαλάτα είναι ~* 6. η μεγάλη πείνα: *έχω μια - τώρα, που τρώω δέκα πιάτα.*

[F.ΤΥΜ. αρχ. < **λύκ-Ja*< *λύκος* (βλ.λ.). Η λ. *λύσσα* δεν θεωρείται απλώς θηλ. τού ουσ. *λύκος*, αλλά μάλλον αφηρημένο ουσ. που δήλωνε μια χαρακτηριστική ασθένεια τιον λύκων. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. προσδιόριζε αρχικώς μια λυκόμορφη θεότητα, που μεταμόρφωνε τον σκύλο σε λύκο],

λυσσακό κ. **λυσσιακό** (το) (λαϊκ.) η μεγάλη μανία, η λύσσα που καταλαμβάνει κάποιον εναντίον άλλου: *τον έπιασε το ~* του *μ' αυτά που έμαθε'* ΦΡ. *τρώω τα λυσσακά / λυσσιακό μου* βλ. λ. *τρώω.* **λυσσαλέος,** -α. -ο αυτός που εκδηλώνεται με μεγάλη σφοδρότητα: *προβάλλει ~ αντίσταση || ~ αγώνας / φανατισμός / πάθος* συν. σφοδρός, παράφορος, μανιασμένος. — **λυσσαλέ-α/-ως** [18961 επίρρ. [ΠΤΥΜ. μτγν. < *λύσσα* + παραγ. επίθημα *-αλέος* (βλ.λ.)]. **λύσσαξα** ρ. -► λυσσώ

λυσσάρης, -α, -ικο κ. **λυσσιάρης** [μεσν.] **1.** (ζώο) που έχει προσβληθεί από λύσσα, λυσσασμένο: *~ σκυλί* 2. (μτφ.-εκφραστ.. για πρόσ.): αυτός που χαρακτηρίζεται από ασυγκράτητη επιθυμία για σεξουαλικές σχέσεις: *κάνει σαν λες και δεν έχει δει ποτέ του γυναίκα!* Ηπίσης **λυσσ(ι)άρικος,** -η. -ο. **λυσσασμένος,** -η. -ο 1. αυτός που έχει προσβληθεί από λύσσα: *~ σκύλος* 2. (για πρόσ.) (α) αυτός που καταλαμβάνεται από παράφορη οργή, που φέρεται σαν μανιακός: *μόλις της είπε ότι χωρίζουν, όρμηξε πάνω του σαν ?Μσασμένη* (β) αυτός που θέλει κάτι με μανία: *λυσσασμένη για άντρα* 3. (για φυσικά φαινόμενα) αυτός που εκδηλώνεται με εξαιρετική σφοδρότητα και μανία: *~ άνεμος / θάλασσα* (τρικυμιώδης). — **λυσσασμένα** επίρρ. **λυσσιακό** (το) -+ λυσσακό

λυσσιατρείο (το) 11894 [ειδικό θεραπευτήριο για την προληπτική ή κατασταλτική θεραπεία τής λύσσας σε ανθρώπους ή ζώα, — **λυσ- αίατρος** (ο/η) 11888[. **λυσσικός,** -ή. -ό 118861 ιαιρ. αυτός που σχετίζεται με τη λύσσα, **λυσσομανώ** ρ. αμετβ. Ιλυσσομανάς...**}** λυσσομάνησα} **1.** (για φυσικά φαινόμενα) εκδηλώνομαι με μεγάλη σφοδρότητα: *έξω λυσσομανούσε ο βοριάς* 2. (για πρόσ.) διακατέχομαι από παράφορη μανία: *αυτός 'λυσσομανά για τα λεφτά / από το μίσος του εναντίον της.*

[ετυμ. < μτγν. *λυσσομανώ (-έω)* < αρχ. *λυσσομανής* < *λύσσα* 4- *-μανής* < *μαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-μάν-ην*)\. **λυσσώ** |αρχ.] (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {λυσσάς... | λύσσα-ξα. -σμένος}

(αμετβ.) (συνήθ. για ζο>α) 1. προσβάλλομαι από την ασθένεια τής λύσσας: *ο σκύλος λύσσαξε* 2. (μτφ.-εκφραστ.) καταλαμβάνομαι από παράφορη οργή: *λύσσαξε που δεν κέρδισε την πρώτη θέση || λυσσάει όταν τους βλέπει μαζί || λύσσαξε από το κακό του που δεν ήρθε μαζί μας* ΣΥΝ. γίνομαι θηρίο, γίνομαι Τούρκος, γίνομαι έξω φρενών 3. (για φυσικά φαινόμενα) εκδηλώνομαι με εξαιρετική σφοδρότητα και μανία: *λύσσαξε όλη τη νύχτα ο αέρας / η θάλασσα / η βροχή* ΣΥΝ. μανιάζω. λυσσομανώ 4. εκδηλοινω εντονότατα την επιθυμία μου για (κάτι), θέλω (κάποιον ή κάτι) με μανία: *έχει λυσσάξει με τα αθλητικά' μόνο μ' αυτά ασχολείται || λύσσαξε να παντρευτεί || /.υσσασμένη για άντρα* 5. (+σε) διακατέχομαι από κάτι σε υπερβολικό βαθμό: *έχω λυσσάξει στη δίψα* συν. πεθαίνιο. ψοφάω **6.** (η μτχ. **λυσσασμένος,** *-η,* -ο) βλ.λ. ♦ 7. (μετβ.) (+σε) (εμφατ.) (α) επιβαρύνω (κάποιον) με κάτι δυσάρεστο, τον υποβάλλω σε (κάτι δυσάρεστο) σε υπερβολικό βαθμό: *μας λύσσαξε στην πάρλα* (μας έπιασε την πολυλογία) || γο *λύσσαξες στο αλάτι* (του έβαλες πολύ αλάτι) (β) δραστηριοποιούμαι σε μεγάλο βαθμό (σε κάτι): *τα παιδιά λύσσαξαν στο παιχνίδι.* Ηπίσης **λυσσάζω** κ. **λυσσιάζω** [μεσν.Ι. **λυσσώδης,** -ης. -ες]«ρχ.] {λυσσώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που διακατέχεται από πείσμα και παράφορη ορμή, ο λυσσαλέος: *~ αντίσταση / μάχη ί έχθρα / μίσος* συν. σφοδρός, μανιώδης, πεισματώδης. **— λυσαωδώς** επιρρ. **[1885**\. **σχόλιό** λ. *-ης. -ης, -ες.* **λύτης** (ο) [λυτών}, **λύτρια** (η) {λυτριών} πρόσωπο που βρίσκει τη λύση αινιγμάτων, σταυρολέξων κ.λπ.: *σταυρόλεξο για δυνατούς* [ΙΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *λύω].* **λυτός,** -ή. -ό 1.ο ελεύθερος από δεσμά. ο λυμένος: γο *ζώο έμεινε ~ και το έσκασε* συν. άδετος, (λαϊκ.) αμολητός λντ. δεμένος· ***Φ\\ (βάζω)* λυτούς *και δεμένους*** χρησιμοποιώ όλα τα δυνατά μέσα: *έβαλε λυτούς και δεμένους, για να προσ,ληφθεί στον οργανισμό* 2. (μαλλιά) που δεν είναι πιασμένα, που πέφτουν χυτά πάνω στους ώμους: *άφησε τα μαλλιά της ~* ΣΥΝ. ξέπλεκος, ριγμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

[L-ΤΥΜ. αρχ. < *λύω}.* **λύτρα** (τα) το χρηματικό ποσό που απαιτείται να καταβληθεί για την απελευθέρωση προσώπου, το οποίο έχει απαχθεί ή αιχμαλωτιστεί: οι *απαγωγείς ζήτησαν ~ 10.000.000.*

[ετυμ. < αρχ. *λύτρον*< *λύω*\. **λυτρώνω** ρ. μετβ. |αρχ.] {λύτρω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** απαλλάσσω κάποιον από το βάρος επώδυνης κατάστασης, τον γλυτώνω (από δεινά): *ο Χριστός λύτρωσε τον άνθρωπο από την αμαρτία* |{ - *κάποιον από τη σκλαβιά / από τους φόβους τον / από τα βάσανα* 2. (μεσοπαθ. ***λυτρώνομαι)*** ανακουφίζομαι από ένα κακό. ανακτώντας την ελευθερία μου: */.υτρώθηκε μόλις αποκάλυψε την αλήθεια* ΣΥΝ. απαγκιστρώνομαι. αποδεσμεύομαι. απελευθερώνομαι, ξενοιάζω. — **λύτρωση (η)** Ιμτγν.Ι κ. (λαϊκ.) **λυτρωμός** (ο) [μεσν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληρώ.* **λυτρώσιμος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που μπορεί να λυτρωθεί, **λυτρωτής** (ο) Ιμτγν.] **1.** πρόσωπο που λυτριόνει. που απαλλάσσει από τα δεινά ΣΥΝ. σωτήρας 2. (·>ρηςκ. ***Λυτρωτής*** (ο) ο Ιησούς Χριστός ως σοπήρας των ανθρώπων: ο *~ τού κόσμου.* **λυτρωτικός,** -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που λυτρώνει, που ανακουφίζει από επώδυνη κατάσταση: *- ενέργεια ι γέλιο ι θυσία.* **λυτρωτικά** επίρρ. **λυχνάρι** (το) {λυχναρ-ιού | -ιών} φορητή συσκευή για την παραγωγή φωτισμού, η οποία αποτελείται από δοχείο, όπου τοποθετείται λάδι ή λίπος προς καύση, και από φιτίλι που συνήθ. βρίσκεται στη μακρόστενη απόληξη τού δοχείου: γο *~* του *Αλλαντίν* ΙΥν. λύχνος. — (υποκ.) **λυχναράκι** (το).

[F.ΤΥΜ. < μτγν. *λυχνάριον,* υποκ. τού αρχ. *λύχνος*|. **λυχνία** (η) {λυχνιών} **1.** (λόγ.) (α) η συσκευή που παράγει φως και λειτουργεί με αέριο καύσιμο (γκάζι, υγραέριο κ.λπ.) ή με ηλεκτρικό ρεύμα: *η/^εκτρική* - ιυν. λάμπα, λαμπτήρας, γλόμπος (β) Λυχνία εκ- ***κενώσεως*** βλ. λ. *εκκένωση* 2. τεχνολ. συσκευή που περικλείεται συνήθ. σε γυάλινο ή μεταλλικό περίβλημα, στο εσωτερικό τής οποίας παράγεται ελεγχόμενη ροή ηλεκτρονίων. μέσω τής οποίας λ.χ. ενι- σχύεται ένα πολύ ασθενές ραδιοφωνικό ή ακουστικό σήμα, δημιουρ- γούνται ηλεκτρικές ταλαντώσεις, παράγονται ακτίνες Χ ή γενικότ. αναλύεται και τροποποιείται ένα ηλεκτρονικό σήμα: - *τηλεοράσεις*

3. (α) ΕΚΚΜil. ακοίμητη λυχνία / ***ακοίμητο καντήλι*** βλ. λ. ακοίμητος (β) ΘΡΗΣΚ. ***επτάφωτος λυχνία*** βλ. λ. *επτάφωτος.*

|Ι:ΤΥΜ. αρχ. < *λύχνος.* Οι τεχνολ. σημ. αποδίδουν το γαλλ. lanipe (βλ. κ. *λάμπα)].*

λυχνίτης (ο) {λυχνιτών] εξαιρετικής ποικιλίας μάρμαρο, που εξο- ρύσσεται στην Πάρο, με κύριο χαρακτηριστικό τη λευκότητα και τη διαφάνειά του: *ο Ερμής τού Ϊδραξιτέ/ή] έχει κατασκευαστεί από* -. [F.ΤΥΜ. αρχ. < */.ύχνος*[. **λύχνος** (ο) (λόγ.) **1.** το λυχνάρι (βλ.λ.)· φρ. (αρχαιοπρ.) ***περί λύχνων αφάς*** *(περί λύχνων άφάς.* Προδ. 7. 215) την ώρα που ανάβουν οι λύχνοι, την ώρα που αρχίζει να νυχτώνει: *το έγκ? ·ημα διεπράχθη* ~ (με τη φρ. αυτή ξεκινούσαν οι αναφορές τής Χωροφυλακής κατά την περίοδο τής ληστοκρατίας τον 19ο αι.) · 2. μικρό πόοόδες φυτό με καρδιόσχημα φύλλα, που φυτρώνει σε πετροόδεις περιοχές · 3. εδώδιμο ψάρι με σώμα ατρακτοειδές, μεγάλο κεφάλι και γκρίζο χρώμα, που ζει σε αμμώδεις βυθούς και χώνεται μέσα στην άμμο.

Ιετυμ. αρχ. < **λύκ-σ-νο-ς,* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **Ieuk-* «φωτεινός, λαμπρός», πβ. αβεστ. raox-sna-, λατ. lux «φως» (> ισπ. luz). luna «σελήνη» (< ×Ieuk-sna), αρχ. γερμ. loh «ξέφωτο» κ.ά. Ομόρρ. *λευκ-ός.* Η ονομασία τού φυτού (σημ. 2) οφείλεται στο γεγονός ότι με τα φύλλα του έφτειαχναν φιτίλια για λύχνους), **λυχνοστάτης** (ο) {λυχνοστατών} το υποστήριγμα τού λύχνου, με το οποίο στερεωνόταν στον τοίχο.

[εγυμ. < *λύχνος* + *-στάτης* < θ. *στα-* < αρχ. *ΐ-στα-μαι*\. **λύω** ρ. μετβ. {έλυσα, (λυγιότ. ελύθην, -ης, -η..„ μτχ. λυθείς, -είσα. -έν)} (λόγ.) (γενικά) λύνω· συνήθ. σε επίσ. διατυπώσεις: *λύεται η* συνεδρίαση (στο δικαστήριο)· φρ. (εξουσία) ***δεσμείν και λυειν*** *(δεσμεΐν καί λΰειν,* Κλήμης Αλεξ.) (ΐ) εκκλης. η εξουσία που έδωσε ο Χριστός στους μαθητές του (και κατ' επέκτ. στους επισκόπους τής Εκκλησίας) να συγχωρούν ή όχι τα σφάλματα των πιστών (ii) (μτφ.) για κάποιον που έχει απόλυτη εξουσία πάνω σε άλλους: *με αυξημένες αρμοδιότητες ο νέος πρόεδρος έχει εξουσία ~ στην εταιρεία* ΣΥΝ. να λύνει και να δένει. Βλ. κ. λ. *λύνω.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., βλ. κ. *λύνω].*

Λυών (η) {άκλ.] πόλη τής Α. Γαλλίας στις όχθες τού Ροδανού.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Lyon < λατ. Lugdunum < κελτ. Lugudunu. ΙΙ κελτ. λ. σημαίνει πιθ. «οχυρό» και ίσως προέρχεται από το θεωνύμιο Lugus. Κατ' άλλη πρόταση, το κελτ. Lugudunu ανάγεται στη λ. louco «λαμπρός» (πβ. *λευκ-ός)* ή στη λ. lugu «<μικρός»|.

λυωνω ρ. -> λειώνω

λώβα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (σπάν.) η λέπρα (βλ.λ.).

[ΠΤΥΜ. < αρχ. */.ώβη* < **(s)log"-*. ετεροιωμ. βαθμ. τού l.lΕ. **(s)lCg*-* -πιέζω, κακομεταχειρίζομαι», πβ. λιθ. sloga «θλίψη, μάστιγα», slegri «συμπιέζω, συντρίβω», λετ. slegi «κλείνω» κ.ά. Κατ' άλλη πρόταση, η λ. συνδέεται με όρους που σημαίνουν κυρ. «ασθένεια, σωματική κόπωση», πβ. λατ. labor '<κούραση. κόπος», αρχ. ιρλ. lobus «αδύναμος, ασθενής» κ.ά.Ι.

λωβιάζω ρ. αμετβ. |μεσν.] {λώβιασα] προσβάλλομαι ή πάσχω από λέ

πρα. -- **λωβιάρης,** -α. -ικο κ. **λωβός,** -ή, -ό [μεσν.].

Λωζάννη (η) **1.** πόλη τής Λ. Ελβετίας στις όχθες τής λίμνης τής Γενεύης· ΦΡ. (σκωπτ.) *τι Λωζάννη, τι Κοζάνη* για πράγματα που συγχέ- ονται. ενώ είναι εντελώς διαφορετικά και συνήθ. άνισης αξίας: *ήθελε να γίνει γιατρός, τελικά* <5ουλευί*ι *θυρωρός ατην τράπεζα· ~! 2.* ΙΣΤ. *Συνθήκη τής Λωζάννης* η συνθήκη που υπογράφηκε το 1922 μετά την κατάρρευση τού ελληνικού μετώπου τής Μικράς Ασίας και ρυθμίζει θέματα διεθνούς (π.χ. ελευθερία ναυσιπλοΐας στη ζώνη των Στενών) και ελληνοτουρκικού ενδιαφέροντος (σύνορα, ανταλλαγή πληθυσμών, μειονότητες κ.λπ.).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Lausanne, πιθ. < κελτ. leusa «επίπεδος βράχος» + onna «ποταμός». Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το τοπωνύμιο παρουσιάζει με- ταπλ. μορφή τού λατ. Lausodunum «οχυρό στον ποταμό Laus» (όπου Laus «πετρώδης»), αλλά τέτοιος ποταμός δεν υπήρξε ποτέ στη Λωζάννη |.

λωλάδα (η) ίμεσν.[{χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) **1.** η τρέλα **2.** (συνεκδ.) κάθε απερίσκεπτη και άκριτη πράξη: *με τις ~ του κοντεύει να τινάξει το σπίτι τον στον αέρα.* t- πίσης λωλαμάρα **λωλαίνω** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι]λώλα-να. -θηκα. -μένος) (εκφραστ.) **1.** κάνω (κάποιον) να χάσει το μυαλό του. τα λογικά του. τον ξετρελαίνω: *τον έχει /Μ/.άνει με τα καμώματά της || δεν λωλάθηκα!* (αποκλείεται να κάνω αυτό που λες ή ζητάς) συν. τρελαίνω, ζουρλαίνω, μουρλαίνω 2. ενοχλώ (κάποιον) σε υπερβολικό βαθμό: *με λώλαναν πια αυτά τα παιδιά· πάρ' τα και φύγε!* -- **λώλαμα** (το), **λωλός,** -ή, -ό (εκφραστ.) 1. αυτός πυυ έχει τρελαθεί: ~ *για δέσιμο* ΣΥΝ. τρελός, παλαβός 2. αυτός που ενεργεί με τρόπο απερίσκεπτο, χοορίς καμιά επαφή με την πραγματικότητα ΣΥΝ. απερίσκεπτος, αστόχαστος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *τρελός.*

[F.tym. μεσν. < αρχ. *όλωλώς* (με αποβολή τού ατόνου αρχικού *ο.* που θεωρήθηκε άρθρο), μτχ. παρακ. τού ρ. *δλλυμι* «χάνω, καταστρέφω» (βλ. λ. *όλεθρος)].*

Λωζάντρα (η; »Λοξάντρα

λωποδύτης (ο) {λωποδυτών}, **λωποδύτισοα** (η) {λωποδυτισσών)

ο κλέφτης (συνήθ. μικροαντικειμένων): *κανένας - θα σου άρπαξε το πορτοφόλι 2.* (γενικότ.) ο απατεώνας: *γεννημένος* Επίσης **λωπο- δύτρια** (η) [J891J {λωποδυτριών}. — (μεγεθ.) **λωποδύταρος** (ο), (υποκ.) **λωποδυΓάκος** (ο), **λωποδυαία** (η) [μτγν.), **λωποδυπκός,** -ή, -ό [1887] κ. **λωποδύτικος,** -η, -ο. **λωττοδυτικ-ά / -ώς** [1894| επιρρ. [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***λώπη*** */ 'λώπος* «ένδυμα, ιμάτιο» (< ***λέπω*** «αποφλοιώνω, ξεφλουδίζω», βλ. λ. ***λέπι)*** 4- ***-δύτης*** (< ***δύω*** «βυθίζω, βουτώ», βλ.λ.). Η λ. προσδιόριζε αρχικά εκείνον που έκλεβε τα ενδύματα των άλλων, ιδ. των λουομένων και των ταξιδιωτών). . **λωρένσιο** (το) -* λορένσιο **λωρίδα** (η) -* λουρίδα

λώρος (ο) 1. ιμάντας, λουρίδα **2.** utr *ομφάλιος* **Λώρος** (i) μακρύ και λεπτό σωληνοειδές στέλεχος, που συνδέει το έμβρυο με τον πλακούντα κατά τη διάρκεια τής εγκυμοσύνης, διά μέσου τού οποίου μετα- φέρεται η τροφή από τη μητέρα και απομακρύνονται τα περιττώματα (ii) (μτφ.) κάθε μορφής (συναισθηματικός, οικονομικός, ψυχικός) σύνδεσμος, που μας κρατάει αναγκαστικά προσκολλημένους σε πρόσωπο ή κατάσταση, από τα οποία δεν είναι δυνατόν να αποκοπού- με: ***έκοψε τον ~ με το σπίτι*** του / ***τη δουλειά του*** / ***το παρελθόν του.*** [Γ-ΤΥΜ. < μτγν. ***λώρος*** < λατ. iorum «ιμάντας, ζώνη»

Λωρραίνη (η) περιοχή τής ΒΑ. Γαλλίας.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Lorraine < μεσν. λατ. Lotharingia. από το όν. τού Γερμανού αυτοκράτορα Lolhair 1. εγγονού τού Κ,αρλομάγνου]. **λωτός** (ο) 1. οποιοδήποτε φυτό ανήκει σε σειρά διαφορετικών μεταξύ τους ειδών. με. γνωστότερα ορισμένα υδρόβια εξωτικά φυτά, π.χ. τής Αιγύπτου ή τής Ινδίας, που λειτουργούν ως θρησκευτικά σύμβολα και ως καλλιτεχνικά μοτίβα στον αρχαίο αιγυπτιακό και ινδουι- στικό πολιτισμό **2.** ΜΥΘΟΛ. καρπός που, όπως αναφέρεται στην ***Οδύσσεια,*** έχει την ιδιότητα να οδηγεί όσους τον δοκιμάσουν σε κατά- σταση λήθης και μακράς ονειροπόλησης **3.** ΒΟΤ. κάθε ποώδες ή θαμνώδες φυτό. το οποίο ανήκει στο γένος που περιλαμβάνει περίπου 100 είδη με ευρύτατη διάδοση· μερικά καλλιεργούνται ως καλλωπιστικά. με άνθη κίτρινα, κόκκινα ή λευκά **4.** ο καρπός τού παραπάνω φυτού, ο οποίος είναι σχεδόν σφαιρικός, σε χρώμα πυυ ποικίλλει από το κίτρινο-πορτοκαλί ώς το κόκκινο και έχει συνήθως στυφή γεύση. |ΠΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. μεσογ. όρος. που συνδ. με το ρβρ. 1οι, το οποίο στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα αποδίδεται ως ***στακτή*** «έλαιο που εκκρίνεται από δέντρα»1.

Λωτοφάγοι (οι) [αρχ.] μυθικός λαός που, σύμφωνα με την ***Οδύσσεια.*** τρεφόταν με λωτούς και ζούσε σε κατάσταση μακαριότητας και συνεχούς λήθης.

Μ

Μ, μ: μυ ή μι, το δωδέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. **Η** προφορά του στην αρχαία γλώσσα είναι η ίδια με τη σημερινή, δηλ. δίχειλική, εκτός από το ότι στη Νέα Ελληνική υπάρχει και ουρανική ποικιλία τού *μ* (πβ. την προφορά στη λ. *μια*, πράγμα που συμβαίνει και με άλλα γράμματα που δηλώνουν σύμφωνα· πβ. την προφορά στις λ. *ελιά* και *εννιά)*, καθώς και χειλοδοντική προφορά (πβ. την προφορά στις λ. *αμφιβάλλω, αμβλύνω)*. Η αρχική μορφή τού γράμματος, προτού καταλήξει στην ιωνική και αττική του μορφή με τις ισοϋψείς κεραίες (Μ), πέρασε από διάφορα άλλα σχήματα. Η σημερινή μορφή τού Μ στη μικρογράμματη γραφή έχει προέλθει με προέκταση τής αριστερής κεραίας προς τα κάτω ήδη στους βυζαντινούς χρόνους. Στα αρχαία συλλαβογραφικά αλφάβητα τής Ελληνικής (Γραμμική γραφή Β και κυπριακό συλλαβάριο) το γράμμα Μ δηλώθηκε με ιδιαίτερα συλλαβογράμματα από το έτερο έρρινο, το Ν. Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής εξηγούν την προέλευση τού γράμματος Μ από το βορειοσημιτικό γράμμα mem, που σήμαινε «νερό», από όπου θα προήλθε ακροφωνικά (με βάση την προφορά τού αρκτικού γράμματος m-em). Η ελληνική ονομασία τού γράμματος στην αρχαία ως **μυ** επηρεάστηκε προφανώς από το αρχαίο ηχομιμητικό επιφώνημα *μύ.* το οποίο υπόκειται ετυμολογικά σε λέξεις όπως *μυκώμαι. μυΐα. μύω* κ.ά. Η γραφή **μι** αποτελεί απλογραφία τής ονομασίας τού γράμματος στη Κ. Ελληνική. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλφάβητο, γραφή.*

Μ, μ μυ κ. μι· το δωδέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *μυ. αριθμός).*

μ. συντομ.· μέτρο (η μονάδα μήκους, διεθνώς m): *200 μ., 100 μ.*[2] μα[1] σύνδ. 1. (α) για να εκφράσει αντίθεση: *έλεγα πως δεν θα έρθει. ~ τελικά ήρθε* || *τον είδα. ~ δεν του μίλησα* (β) (συνήθ. με το και) για να συνδέσει δύο αρνητικές προτάσεις: 5εν *είδα - και δεν άκουσα τίποτα* || *προσέχει* στο *μάθημα, - και δεν αφήνει και τους συμμαθητές του να παρακολουθήσουν* (γ) για να απορριφθεί κάτι (το ένα από τα δύο δεδομένα): *ρωτήθηκε από ενδιαφέρον, - από περιέργεια* συν. αλλά 2. επιτατ. (α) για να δηλωθεί κάτι που θεωρείται υπερβο- λικό: *φτάνει που άργησε, ~ ζήτησε και τον λόγο που δεν τον περιμέναμε* (β) για να δηλωθεί έντονη άρνηση: *δεν μου έδωσε τίποτα, ~ ούτε μια δραχμή!* 3. για να όηλοιθεί ένσταση ή δισταγμός: *θέλει να φύγει ~ μπορεί να κάνει τέτοιο ταξίδι:* || *κάτι δεν θα 'χα ακούσει. αν είχε γίνει τέτοια φασαρία;* || *-θα ρΟεις;* **-** φρ. (οικ.) δεν *έχει* ***μα*** και ***μου*** / δεν *έχει* ***μα*** (και) ξεμά δεν μπορείς να αρνηθείς. δεν θέλω αντιρρήσεις: *θα πάμε οπωσδήποτε στην εκδρομή* 4. στην αρχή προ- τάσεως (α) όταν ο ομιλητής θέλει να αλλάξει θέμα συζητήσεως: *καλά όλα αυτά, ~ πες μου κάτι!* (β) ως δηλωτικό αμηχανίας, έκπληξης, αγανάκτησης ή ειρωνείας: *- πού είναι και αργεί;* || *~ τι μας λες!* || *~ αφού σου* λε'ω *ότι πήγα και δεν ήταν εκεί!* || *~ τι έκανα η τρελή!* Ιετυμ. μεσν. < ιταλ. ma < λατ. magis «επιπλέον, περισσότερο» (> γαλλ. mais)J.

μα[2] μόρ. (+αιτ.) για την επίκληση σημαντικού ονόματος ή πράγματος: (α) σε όρκο: *- τον Θεό / την Παναγία* / τον *άγιο / την πίστη μου! / την αλήθεια* (β) κατά την έκφραση έκπληξης ή αγανάκτησης: *~ την Παναγία, αν δεν σταματήσει, θα τον χτυπήσω!*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *sma- «πράγματι» (επιβεβαιωτικό μόριο), πβ. σανσκρ. sma «βεβαίως» (εγκλιτ. μόριο). Ομόρρ. *μήν. μέν* (βλ.λ.)f. Μ.Α.Β.Ε. (τα) Μεταλλεία Αμιάντου Βορείου Ελλάδος, **μαβής,** -ιά. -ί {μαβ-ιού | -ιοΐί **1.** αυτός που έχει γαλάζιο χρώμα: *~ μάτια! φόρεμα / ουρανός / θά/.ασα* ΣΥΝ. γαλανός 2. *μαβί* (το) το ίδιο το γαλάζιο χρώμα · 3. αυτός που έχει ιώδη απόχρωση, μενεξεδής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.*

[ετυμ. < τουρκ. mavi. Η σημ. 2 από επίδραση τού *μοβ*|. **μαγαζάτορας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} ο ιδιοκτήτης καταστήματος, ο καταστηματάρχης.

[Ετυμ. < *μαγαζί* + παραγ. επίθημα *-άτορας).* **μαγαζί** (το) {μαγαζ-ιού | -ιών| (καθημΛ **1.** κατάστημα στο οποίο πω- λούνται εμπορεύματα, συνήθ. σε λειανική τιμή: *έχω* - (είμαι ιδιοκτήτης) || *ανοίγω* - || *βάζω λουκέτο στο* ~ (το κλείνιυ. κυρ. λόγω πτωχεύ- σεως)· φρ. (οικ.) **θα τό** *κλείσουμε* **το** *μαγαζί* (ως σχόλιο) για περιπτώ- σεις στις οποίες οι εργαζόμενοι (σε οποιονδήπυτε χώρο. όχι κατ'ανάγκην σε μαγαζί) αδιαφορούν, δεν εργάζονται σωστά, απουσιάζουν συχνά κ.λπ.: *έτσι όπως πάμε εδώ μέσα. στο τέλος ~!* 2. *μαγαζιά* (τα) (α) το σύνολο των εμπορικών καταστημάπον σε μια περιοχή: *γύρισα τα ~ όλο το πρωί, αλλά δεν βρήκα τίποτα* || *πάμε μια βό/.τα στα ~* || *με το συνεχές ωράριο τα ~ θα κ/.είνουν στις 20.00* συν. αγορά (β) (σκω- πτ.-οικ.) το φερμουάρ τού παντελονιού, κυρ. όταν το έχει ξεχάσει κανείς ανοιχτό: *τα - σου είναι ανοιχτά!* 3. (κατ' επέκτ. - λαϊκ.) οποιοδή- ποτε ιδιωτικό κατάστημα (π.χ. νυκτερινό κέντρο, βιοτεχνία κ.λπ.): *τα ~ τής νύχτας* (τα νυχτερινά κέντρα διασκέδασης) || *όλο σε κάτι όποπτα - γυρνάει τα βράδια* || *με υποψυγική απόφαση Οα απομακρυνθούν τα ~ από την παραλιακή λεωφόρο* (τα κέντρα διασκέδασης). — (μεγεθ.) **μαγαζόρα** (η), (υποκ.) **μαγαζάκΐ** (το).

(ΕΤΥΜ. < μεσν. *μαγαζί(ο)ν* < ιταλ. magazzino < αραβ. makhazin, πληθ. τού makhzan «αποθήκη»], **μαγάρα** (η) (λαϊκ.) **1.** (σπάν.) βρομιά, ρύποι ή ακαθαρσίες από περιττώματα 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που είναι μιαρός και ανήθικος, άνθρωπος αχρείος, που ανακατεύεται σε σκοτεινά κυκλώματα: *είναι μεγάλη μην τον εμπιστεύεσαι!*

[ΕΤΥΜ. < *μαγαρίζω* (υποχωρητ.)).

μαγαρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μαγάρισ-α. -τηκα. -μένος) (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) 1. βρομίζω: *η γάτα μάς μαγάρισε τον καναπέ* || *μόλις σφουγγάρισα, ήρθες και μου μαγάρισες το πάτωμα με τις /λάσπες που κουβάλησες!* 2. μολύνω ηθικά: *μη μαγαρίζεις το στόμα σου με τέτοια λόγια* (λ.χ. βλασφημίες) [) (παλαιότ. κυρ. για γυναίκα) *τη μαγάρισε ο παλιάνθρωπος* (για προσβολή τής τιμής) ΣΥΝ. μιαίνω 3. βεβηλώνω: *«μόν' στείλτε λόγο στη Φραγκιά, να 'ρτουνε τρία καράβια / ...το τρίτο, το καλύτερο,* (ενν. να πάρπ) *την άγια τράπεζα μας. / μη μας την πάρουν τα σκυλιά και μας τη μαγαρίσουν»* (δημοτ. τραγ. για την Άλωση τής Κωνσταντινούπολης) συν. μιαίνω, μολύνω, βεβηλώνω ♦ 4. (αμετβ.) κοπρίζω, βρομίζω: *αυτό το ζώο όπου σταθεί μαγαρίζει* 5. (η μτχ. *μαγαρισμένος, -η, -ο)* (α) αυτός που τον έχουν βρομίσει: *~ κρέας* (β) (μτφ. για προσβολή τής τιμής, τής υπόληψης) μιασμένος, βεβηλω- μένος. — **μαγάρισμα** (το) [μεσν.|.

[πτυμ. μεσν. < αρχ. *μεγαρίζω* «αποδίδω λατρεία (ιδ. στη θεά Δήμητρα) ευρισκόμενος σε μέγαρα» < *μέγαρα,* ειδικά σπήλαια, αφιερωμένα στη Δήμητρα και την Περσεφόνη (< εβρ. me*i\r5h «σπηλιά», άσχετο προς το αρχ. *μέγαρον).* Ιό ρ. απέκτησε μειωτική σημ. λόγω τού υβριστικού χαρακτήρα τής λ. για τους χριστιανούς|.

μαγαρισιά (η) Ιμεσν.] (λαϊκ.) **1.** ακαθαρσία, αποπάτημα: *ο σκύλος γέμισε την κουζίνα μαγαρισιές* συν. κόπρος, ρύπος 2. (μτφ.) η ηθική μόλυνση, η βεβήλωση.

μαγγανεία (η) Ιμαγγανειών} **1.** η μαγεία που ασκείται για κακό σκοπό (πβ. κ. *μαύρη μαγεία)* συν. (αρχαιοπρ.) φαρμακεία 2. (συνεκδ.) κάθε είδους μέσο που χρησιμοποιείται σε μαγικές πράξεις (π.χ. βότανα, φίλτρα, ξόρκια κ.λπ.) 3. η απάτη με δήθεν μαγείες.

[πτυμ. αρχ. < *μαγγανεύω* < *μάγγανον* (βλ.λ.)J.

μογγανευτής (ο) Ιμτγν.]. **μαγγανευτρια** (η) {μαγγανευτριών} **1.** ο μάγος, ο εξορκιστής 2. πρόσωπο που εξαπατά παριστάνοντας τον μάγο ΣΥΝ. τσαρλατάνος. — **μαγγανευτικός,** -ή, -ό [μτγν.]. **μαγγανεύω** ρ.

l«ρχ.[.

μαγγανιο (το) —>► μαγκάνιο

μάγγανο (το) [μαγγάν-ου | -ων} **1.** χειροκίνητο μηχάνημα που τοποθετείται σταθερά στο στόμιο πηγαδιού για την άντληση νερού· απο- τελείται από ξύλινο ή μεταλλικό κύλινδρο με χειρολαβή στο πλάι, γύρω από τον οποίο περιτυλίγεται μακρύ σχοινί ή συρματόσχοινο με κάδο στην ελεύθερη άκρη του. που ρίχνεται στο πηγάδι για νερό· (γε- νικότ.) τυ βαρούλκο 2. χειροκίνητο κλωστικό εργαλείο, που χρησιμεύει στη μεταφορά και περιτύλιξη τού νήματος σε καρούλια συν. ροδάνι 3. (παλαιότ.) χειροκίνητο συνήθ. μηχάνημα για τη συμπίεση σταφυλιών. ελιών κ.λπ. συν. συσφιγκτήρας, στραγγάλη. Επίσης **μαγ· γάνι** (το) κ. **μάγγανος** (ο) (σημ. 2). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*

Ιετυμ. < αρχ. *μάγγανον.* αβεβ. ετύμου. Στην Αρχαία συνυπάρχουν οι σημ. «μάγος, φίλτρο» και «ανελκυστική μηχανή» (τεχν. όρ.). Φαίνεται πιθανό ότι η λ. είχε αρχικώς τη σημ. τού «μέσου, μηχανής» είτε ως τεχνικού βοηθήματος είτε ως τεχνάσματος. Στην περίπτωση αυτή. η λ. θα μπορούσε να συνδεθεί με σανσκρ. manju- «ελκυστικός, αγαπητός», μέσ. ιρλ. mcng «απάτη, δόλος», ρωσ. mcnguch «ύπουλος, προδότης» κ.ά. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε Ι.Ε. ˣmeng- «μαλάσσω. ζυμώνω» και συνδ. με το συνώνυμο αρχ. *μάσσω.* Ιι λ. *μάγγανον* πέρασή μέσω τού λατ. manganum «μηχανή» και σε άλλες ευρωπ. γλώσσες, πβ. ιταλ. mangano «σφεντόνα», γερμ. Mangel «έλλειψη» κ.ά.|.

μαγγανοπήγαδο (το) **1.** το πηγάδι από το οποίο η άντληση τού νερού γίνεται με μάγγανο 2. (μτφ.) η μονότονη επανάληψη κάθε μέρα των ίδιων εργασιών για την εξασφάλιση των αναγκαίων προς το ζην, η ρουτίνα τής καθημερινότητας: *αρχίζει πάλι γο -.*

μαγγιώρος (ο) -+ μαγκιόρυς

μαγγώνω κ. (εσφαλμ.) μαγκώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μάγγω-σα. -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) 1. πιάνω ξαφνικά και πιέζω, σφίγγω πολύ δυνατά: *η μηχανή μου μάγγωσε το χέρι* 2. τραυματίζεται μέρος τού σώματός μου. που πιάνεται ξαφνικά και πιέζεται, σφίγγεται πολύ δυνατά: *μάγ- γωσα τα δάχτυλά μου στην πόρτα* (η πόρτα μού μάγγωσε τα δάχτυλα) 3. (ειδικότ. για ανθρώπους) πιάνω (κάποιον) στα χέρια μου: *τον μάγγωσε από τον γιακά και άρχισε να τον απειλεί* ΣΥΝ. πιάνω, βουτάω, στρυμώχνω 4. (οικ.) συλλαμβάνο): *η αστυνομία τον μάγγωσε τελικά τον κλέφτη* ♦ (αμετβ.) 5. (για κινούμενα εξαρτήματα, συσκευές ή άλλα αντικείμενα που ανοιγοκλείνουν) παθαίνω εμπλοκή και δεν μπορώ να κάνω καμία κίνηση: *η πόρτα / γο παράθυρο / το συρτάρι μάγγωσε και δεν ανοίγει || η βίδα ! τα φρένα μάγγωσαν* ΣΥΝ. (λαϊκ.) φρακάρω 6. (το μεσοπαθ. *μαγγώνομαι)* έρχομαι σε κατάσταση αμηχανίας: *μαγγώθηκε μόλις άκουσε την άσπονδη φίλη της να μιλάει για τον αδελφό της || μπήκαν στο σπίτι μαγγωμένοι μετά την ήττα τής ομάδας τους.* — μογγωμα (το).

Ι ftym. < **μαγγανώνω* (με απλολογία) < *μάγγανο* (βλ.λ.), από τη μεσν. σημ. «συμπιεστικό μηχάνημα, πιεστήριο μεταξωτούν υφασμάτων»]. **Μαγδαληνή** (η) **1.** *Μαρία Μαγδαληνή-* αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας η οποία ανήκε στον κύκλο των γυναικών που ακολουθούσαν τον Χριστό και τους Αποστόλους βοηθώντας στο έργο τους· το πρωί τής Αναστάσεως οι δύο λευκοφόροι άγγελοι στον τάφο τού Χριστού τής ανήγγειλαν την Ανάστασή του **2.** γυναικείο όνομα. Κπίσης (καθημ.) **Μάγδα.**

ΙΠΤΥΜ. μτγν. < *Μάγδαλα.* κωμόπολη στη δυτική όχθη τής Γαλιλαίας (μεταξύ Καπερναούμ και Τιβεριάδας), η οποία εθεωρείτο πατρίδα τής Μαρίας Μαγδαληνής. Η τοποθεσία ταυτίζεται με τη σημερινή Khirbet Majdal « εβρ. mighdal «πύργος»)}. μαγδαλήνιος, -α. -ο κ. μαγδαλένιος ΑΡΧΑΙΟΛ. αυτός που σχετίζεται με την πολιτισμική βαθμίδα τής Ιίαλαιολιθικής Εποχής στην Κυρώ- πη, που χρονολογείται ανάμεσα στο 13.000-10.000 π.Χ. και που χαρακτηρίζεται από πολύπλοκα χαράγματα και βραχογραφίες.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. magdalenien. εκλατινισμένη μορφή τού La Madeleine, σπηλαιώδους καταφυγίου στη ΝΔ. Γαλλία|. Μαγδεμβούργο (το) πόλη τής Κ. Γερμανίας στον ποταμό Έλβα. [ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Magdeburg «πύργος τής Μάγδας», πόλη που μαρτυρείται από τον 8ο αι. στα κείμενα. Θεωρείται ότι η *Μάγδα* ήταν τοπική θεότητα), μαγεία (η) }αρχ.| {μαγειών} **1.** το σύνολο των πράξεων (συνήθ. τελετουργικών), με τη χρήση αντικειμένων (λ.χ. ειδικών φίλτρων, βοτανιών κ.ά.) ή των λόγων, με τα οποία πιστεύεται ότι μπορεί κανείς να κάνει αόρατες δυνάμεις τής φύσεως, πνεύματα, δαίμονες κ.τ.ό.. να επιδράσουν για την επίτευξη επιθυμητού σκοπού (απόκτηση αγαθού, ωφέλεια ή βλάβη προσο')που κ.ά.): *τελετές μαγείας || η λαϊκή ~ || η θρησκεία μας καταδικάζει τη ~ || ?„ευκή -* (που αποβλέπει στην ωφέλεια κάποιου) \\ *μαύρη ~* (που αποβλέπει στο κακό κάποιου))) *η - είναι μια από τις πρωταρχικές μορφές θρησκείας το)ν πρωτόγονων λαών* ΣΥΝ. μάγια· ΦΡ. (λόγ.) ως *διά μαγείας* κατά τρόπο αναπάντεχο ή και ανεξήγητο, σαν να επέδρασε ξαφνικά κάποια υπερφυσική δύναμη: *~ δνν λύνονται τέτοια προβλήματα χρειάζονται δραστικά μέτρα || δεν μπορεί να εξαφανίστηκε το πορτοφόλι μου από το γραφείο ~· κάποιος πρέπει να το πήρε! 2.* η ισχυρή υποβλητική επίδραση την οποία ασκεί (κάποιος'κάτΐ). προκαλώντας υψηλή αισθητική απόλαυση. ψυχική αγαλλίαση, γοητεία: *η ~ τής μουσικής / τής τέχνης / εκείνης τής στιγμής Z.* (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί μεγάλη απόλαυση, έχει μεγάλη γοητεία: γο *φεγγάρι είναι - απόψε.* ** ςχθα\0 λ. *ειδωλολατρία, -ια.*

μάγειρας κ. (λαϊκ.) μάγερας (ο) {μαγείρων}, μαγείρισσα [μτγν.} {μαγειρίσσων} κ. (λαϊκ.) μαγέρισσα (η) {μαγερισσών} 1. πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με την παρασκευή φαγητών: *πήραν καινούργιο ~ στο εστιατόριο 2.* (γενικότ.) πρόσωπο που ασχολείται με τη μαγειρική ή έχει μαγειρέψει συγκεκριμένο φαγητό: *ποιος είναι ο ~. να πούμε τα συγχαρητήρια; || καλός / άριστος ~* 3. ο ιδιοκτήτης λαϊκού εστιατορίου, μαγειρείου. Κπίσης μάγειρος (ο) Ιαρχ.}.

{F.TYM. μεσν. < αρχ. *μάγειρος* < **μάγερ-ΐος,* αβεβ. ετύμου. Πρόκειται πιθ. για τεχν. όρο τής αρχαίας Μακεδονικής, ο οποίος συνδέεται με τη λ. *μάχαΐρα.* Η λ. είχε αρχικούς τη σημ. εκείνου που σφάζει τα ζώα και τα προετοιμάζει για θυσία, χρησιμοποιήθηκε δε *εκ* παραλλήλου προς τη λ. *δαιτρός* «εκείνος που κόβει τυ κρέας και το μοιράζει στα τραπέζια» (< *δαίομαι* «μοιράζω, χωρίζω»)], **μαγειρείο** (τυ) |αρχ.] (λόγ.) **1.** ο ιδιαίτερος χώρος στον οποίο παρασκευάζεται φαγητό για πολλά άτομα: γο *- τού πλοίου / τής ταβέρνας 1τού στρατώνα / του νοσοκομείου || η φωτιά ξεκίνησε από τα* ~ ΣΥΝ. κουζίνα **2.** λαϊκό εστιατόριο στο οποίο μαγειρεύονται και πωλούνται φαγητά σε φθηνότερη τιμή από τα συνηθισμένα εστιατόρια, το μαγέρικο (βλ. κ. λ. *οινομαγειρείο).* Ηπίσης (λαϊκ.) **μαγειρίο** κ. **μαγερειό** [μεσν.].

μαγείρεμα (το) * μαγειρεύω

μαγειρευτός, -ή. -ό [μεσν.] **1.** (φαγητό) που έχει μαγειρευτεί, κατ' αντιδιαστολή προς το ωμό ή το ψητό της ώρας: *- κρέας / ψάρι* ΣΥΝ. μαγειρεμένος **2.** *μαγειρευτά* (τα) τα φαγητά τού ταψιού ή τής κατσαρόλας σε αντιδιαστολή προς τα ψητά τής ώρας. μαγειρεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.] {μαγείρ-εψα, -εύτηκα. -εμένος} ♦ (μετβ.) 1. παρασκευάζω (φαγητό) με βράσιμο, ψήσιμο κ.λπ.: *~ κρέας! πατάτες στον φούρνο* [[*~ πιο υγιεινά στον ατμό*]] *ποιος σου μαγειρεύει. όταν λείπουν οι δικοί σου;* (ποιος ετοιμάζει φαγητό για σένα;) 2. (μτφ.-κακόσ.) προετοιμάζω με μηχανορραφίες, με ύπουλο και μυστικό τρόπο: *μαγειρεύουν την απόλυση χΟ.ίων εργαζομένων με πρόσχημα Γην αναδιάρθρωση τής εταιρείας || κάτι μαγειρεύουν εκεί πέρα■ γιατί αργούν τόσο;* 3. (ειδικότ.) επεξεργάζομαι με δόλιο τρόπο, για να πετύχω το επιθυμητό για μένα αποτέλεσμα: *~ τα εκλογικά αποτελέσματα / καινούργιο εκλογικό νόμο* ♦ 4. (αμετβ.) ασχολούμαι με τη μαγειρική: *~ καλά / άσχημα / περίφημα* [| *δε ν ξέρω να ~.* — μαγείρεμα [μεσν.ί κ. μαγείρευμα (το), μαγειριά (η) ► μαγειριά

μαγειρικός, -ή, -ό [αρχ.] 1. αυτός που σχετίζεται με την παρασκευή φαγητών: *- σκεύη / εστίες* (μάτια) |j *~ άλας* (το αλάτι που χρησιμοποιείται στο φαγητό) 2. *μαγειρική* (η) η τέχνη και οι γνώσεις παρασκευής φαγητο')ν: *είναι άσος στη - || £ει/ έχει ιδέα από ~ || οδηγός μαγειρικής* ΣΥΝ. κουζίνα, μαγειρίτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σούπα που παρασκευάζεται με ψιλοκομμένα εντόσθια αρνιού, φρέσκα κρεμμυδάκια, άνηθο, μαϊντανό και αβγολέμονο και τρώγεται, κατά το έθιμο, στο μεταμεσονύκτιο δείπνο μετά την τελετή τής Ανάστασης.

[πτυμ. < *μάγειρος* + παραγ. επίθημα -iraa (βλ.λ.)]. μάγειρος (ο) -♦ μάγειρας μάζεμα (το) -♦ μαγεύω μάγερας (ο) -» μάγειρας

μαγειριά κ. μαγειριά (η) (λαϊκ.) ποσότητα τροφίμων αρκετή για την παρασκευή ενός γεύματος: *έχω ακόμα μια ~ φασόλια / μακαρόνια / κρέας.*

μαγείρικο (το) λαϊκό εστιατόριο, μαγειρείο.

μαγευτικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που ασκεί εξαιρετική γοητεία, που σαγηνεύει και συναρπάζει: *~ ουρανός / μουσική / ταξίδι / βραδιά / ομορφιά > ηλιοβασίλεμα / εικόνα / στιγμή* ΣΥΝ. σαγηνευτικός, γοητευτικός. συναρπαστικός. — μαγευτικά επίρρ. μαγεύτρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-λογοτ.) 1. η γυναίκα που ασκεί εξαιρετική γοητεία στους άντρες, η γόησσα ΣΥΝ. γητεύτρα 2. (γενικότ.) αυτή που σαγηνεύει και συναρπάζει: *~ φύση.*

[ιϊτυμ. < μεσν. *μαγεύτρια* < αρχ. *μαγεύω*\. μαγεύω ρ. μετβ. |αρχ.Ι Ιμάγ-εψα, -εύτηκα. -εμένος} 1. δένω (κάποιον/κάτι) με μάγια, ασκώ πάνω του υπερφυσική επιρροή με μαγικά τεχνάσματα συν. μαγγανεύω, (λογοτ.) γητεύω 2. (μτφ.) συναρπάζω. ασκώ (σε κάποιον) εξαιρετική γοητεία: *μάγεψε το ακροατήριό του με τον λόγο του || μας μάγεψε με το τραγούδι της / με τον χορό της || η θέα από ψηλά με μαγεύει* συν. σαγηνεύω, γοητεύω. — μάγε· μα (το). ^ σχολιο λ. ειδωλολατρία, μαγιά (η) 1. οποιοσδήποτε ζυμομύκητας χρησιμοποιείται ως βάση στις διάφορες ζυμώσεις (για την παρασκευή μπίρας, την πήξη τού γάλακτος σε τυρί ή γιαούρτι κ.λπ.): *η ~ τής μπίρας* (ζυθοζύμη) j| *~ για γιαούρτι* (η πυτιά) 2. (ειδικότ.) το προζύμι για το ψωμί: *ήταν χαλασμένη η - και δεν φούσκωσε το ψωμί* 3. (μτφ.) η βάση από την οποία θα ξεκινήσει και θα αναπτυχθεί κάτι: *αυτά τα εκατομμύρια θα είναι η για* να *στήσουμε την επιχείρηση [| οι πρώτοι αυτοί απόφοιτοι αποτέλεσαν τη - τού Εθνικού μας Θεάτρου.* * ‘“■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.* [F.TYM. < τουρκ. maya «προζύμι» < περσ. maya[.

Μάγια (ο) [άκλ. πληθ. Μάγιας} (συνήθ. στον πληθ.) 1. κάθε μέλος τής ομάδας ινδιάνικο)ν φυλών τής Κ.. Αμερικής, που ανέπτυξαν σημαντικό πολιτισμό κατά την προκολομβιανή περίοδο στη χερσόνησο τού Γιουκατάν 2. (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με τον παραπάνω λαό και τον πολιτισμό του: *γλώσσες*

[εγυμ. < αγγλ. Maya < ινδιάν. Maya, αρχική σημ. «όχι πολύς, ανεπαρκής», αναφερόμενο στη μικρή έκταση τής περιοχής τους], μάγια (τα) {χωρ. γεν. πληθ.} η άσκηση μαγικής επιρροής: *κάνω - σε κάποιον || δένω με ~ || λύνω τα ~ || ρίχνω ~ || πιστεύω στα ~* ΣΥΝ. μαγεία, μαγγανείες. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

{ΚΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μαγεία* (με αλλαγή γένους και αναβιβασμό τού τόνου)].

Μαγιάπριλο (το) η περίοδος τής άνοιξης που περιλαμβάνει τους μήνες Απρίλιο και Μάιο. -* σχόλιο λ. *πονόδοντος.*

Μαγιάρος κ. Μαγυάρος (ο) ο Ούγγρος, μέλος τής εθνικής κοινότητας. η οποία περιλαμβάνει τη συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων τής Ουγγαρίας και μία σημαντική μειονότητα στην Τρανσυλβανία, τη Σλοβακία και στις παρακείμενες περιοχές τής πρώην Γιουγκοσλαβίας.

[ητυμ. < ουγγρ. Magyar < Magy, ονομασία ουγγρικού φύλου, τού οποίου το όνομα σημαίνει απλώς «λαός, άνθρωποι»), μαγιάτικος, -η, -ο 1. αυτός που γίνεται, χαρακτηρίζει, συνηθίζεται κ.λπ. τον Μάιο: *~ στεφάνι 2. μαγιάτικο* (το) καθένα από τα ψάρια διαφορετικών ειδών, όπως ο θύννος.

[πτυμ. Από τη δημώδη γεν. *Μαγιού* τού ουσ. *Μάης* < *Μάιος].* μαγικοθρησκευτικος, -ή. -ό αυτός που συνδυάζει θρησκευτικά και μαγικά στοιχεία: *~ τελετές || « ra αποκριάτικα έθιμα κρατούν αναλλοίωτο τον ~ πυρήνα, πίσω από τον οποίο κρύβονται αρχέγονες δεισιδαιμονίες και δοξασίες»* (εφημ.). μαγικός, -ή. -ό Ιμτγν.) 1. αυτός που έχει σχέση με τους μάγους και τη μαγεία: *~ δύναμη/ λέξη]*\ *~ καθρέφτης στα παραμύθια (στον* οποίο βλέπει κανείς το μέλλον ή που απαντά σε ερωτήσεις κ.λπ.) [| *~ ραβδί/ φίλτρο ! τελετή* 2. (εμφατ.) αυτός που εντυπωσιάζει και παραξενεύει με τον τρόπο που γίνεται (όπως οι πράξεις των μάγων): *έκανε κάτι - κόλπα με τα χαρτιά και τους άφησε άναυδους!* ΦΡ. (α) *μαγική εικόνα* εικόνα πάνω στην οποία υπάρχει μία δεύτερη έτσι. ώστε κοιτάζοντάς την από άλλη οπτική γωνία να έχει κανείς την εντύπωση ότι η παράσταση αλλάζει ή κινείται (β) *μαγικό* τετράγωνο παιχνίδι με αριθμούς, όπου το άθροισμα κάθε στήλης οριζόντια ή κάθετα είναι το ίδιο 3. *μαγικά* (τα) (α) λόγια ή τεχνάσματα που χρησιμοποιεί ένας μάγος, τα μάγια: *στις τελετές τους κάνουν διάφορα ~* (πβ. λ. *αμπρακατάμπρα)* (β) (μτφ.) οι ταχυδακτυλουργίες: *έκανε κάτι ~ κι εμφάνισε ένα κουνέλι μέσα από το καπέλ.ο* (γ) (εκφραστ.) περίτεχνες ενέργειες που συναρπάζουν (και εξουδετερώνουν τους αντιπάλους, ιδ. στα ομαδικά αθλη-

μ ατα): *αυτός ο παίκτης, όταν αρχίζει τα ~ τυυ, ξεσηκώνει τυ γήπεδο!* 4. αυτός που ασκεί εξαιρετική γοητεία, που συναρπάζει: *~ νύχτα / πόλη! ήχος* συν. μαγευτικός, γοητευτικός, σαγηνευτικός, θελκτικός, συναρπαστικός. — **μαγικά** επίρρ. **μαγιό** (το) (παλαιότ. ορθ. *μαγιώ*) {άκλ.} ειδικό ρούχο για τα μπάνια στη θάλασσα και το κολύμπι γενικά, που φοριέται κατάσαρκα και καλύπτει κυρ. την περιοχή των γεννητικών οργάνων (ή και τού στήθους στις γυναίκες) ή όλο τον κορμό *(ολόσωμο ~)* (βλ. κ. λ. *μπικίνι)* ΙΥΝ. (λαϊκ.) μπανιερό.

[tTYVi. < γαλλ. maillot < mail le «δαντέλα, δίχτυ» < λατ. macula «δίχτυ, βρόχος»!.

μαγιονέζα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} πηχτή σάλτσα από κρόκους αβγών, ξίδι ή χυμό λεμονιού, λάδι και μπαχαρικά, που χρησιμοποιείται ως συνοδευτικό δια<οόρων φαγητών (π.χ. ψαριού).

{ετυμ. < γαλλ. mayonnaise, πιθ. < mahonnais. από το ισπανικό (προβηγκιανό) λιμάνι Mahon τής Μινόρκα]. **μαγιόξυλο** (το) (λαϊκ.) **1.** κομμάτι από ξύλο στολισμένο με λουλούδια, που το περιέφεραν παιδιά την παραμονή τής Πρωτομαγιάς · 2. (ευφημ.) το πέος.

(ΕΤΥΜ. < *Μάης, Μαγιού* + *ξύλϋ*\.

Μαγιόρκα (η) νησί των Βαλεαριδών Νήσων τής Ισπανίας στη Δ. Μεσόγειο θάλασσα.

[ΗΙ ΥΜ. < ισπ. Mallorca < παλαιότ. Majorca (< λατ. major «μεγαλύτερος»), αφού πρόκειται για τυ μεγαλύτερο νησί των Βαλεαριδών], **μάγισσα** (η) {μαγισσώνί **1.** η γυναίκα που ασχολείται με τη μαγεία: *η κακιά - τού παραμυθιού*■ Φ\ \ (μτφ.) *κυνήγι μαγισσών* τυ καθεστώς μαζικών διώξεων βάσει κατηγορκόν που συνήθ. περιυρίζονται σε έναν και μόνο αόριστο χαρακτηρισμό (π.χ. «τροτσκιστής» ή «αντιδραστικός»' στη Σοβιετική Ένωση τύ Στάλιν. «κομουνιστής» στη μακαρθική περίοδο των Η.Π.Α.. «κομουνιστής» στη μετεμφυλιακή Ελλάδα κ.ά.) 2. (μτφ.) γυναίκα που με την ομορφιά και τους τρόπους της ασκεί γοητεία στους άντρες συν. μαγεύτρα, γόησσα, γητεύτρα. [ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μάγος* (βλ.λ.). 11 φρ. *κυνήγι μαγισσών* αποδίδει το αγγλ. witch-huni |.

μάγιστρος (ο) {μαγίστρ-υυ | -ων, -ους} ιστ. **1.** ανώτατος δημόσιος υπάλληλος στο αρχαίο ρωμαϊκό κράτος 2. ανώτατος αξιωματούχος στην πολιτική και στρατιωτική ιεραρχία τού Βυζαντίου: *~ των οφι- κίων* (άρχοντας των αυλικών στρατευμάτων).

ΙΪτΤΥΜ. μτγν. < λατ. magister «άρχων. επιστάτης, διοικητής» < magnus «μέγας»!.

μαγιώ (το) -* · μαγιό

μαγκαζίνο (το) {άκλ.} δημοσιογραφική εκπομπή στο ραδιόφωνο ή στην τηλεόραση με ποικιλία θεμάτων (ολ)νεντεύξεις. ρεπορτάζ κ.λπ.): *τηλεοπτικό* ~.

Ιετυμ. < ιταλ. magazzino (> γαλλ. magusin) < αραβ. makhazin, πληθ. τού makhzan «αποθήκη». Η λ. εισήχθη με την αρχική της σημ. στις ευρωπαϊκές γλώσσες κατά τα τέλη τού Ι6υυ αι., με αναφορά κυρ. στις αραβόφωνες χώρες. Η σημ. «ενημερωτικό περιοδικό» μαρτυρεί- ται από το 1731 στην Αγγλία, οπότε εκδόθηκε ένα περιοδικό ποικίλης ύλης με τίτλο *The Gentleman's Magazine,* το οπυίο εξηγυύσε ότι απο- τελεί συλλογή ή αποθησαύριση (όπως σε μια αποθήκη) άρθρων από άλλες εκδόσεις].

μαγκαλι (το) {μαγκαλ-ιού | -ιών} μεταλλικό δοχείο με αναμμένα κάρβουνα για τη θέρμανση κλειστών χώρο)ν. ■ -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-*.

Ιετυμ. < τουρκ. mangdl|. **μαγκάνιθ** (το) (σχολ. ορθ. *μαγγάνιο)* 11876) {μαγκανίου} ΧΗΜ. εύθραυστο. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Μη), που απαντά στη φύση με τη μορφή διαφόρων ορυκτών του και χρησιμοποιείται για την παραγωγή ειδικών σκληρών χαλύβων (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ιιιν.). - **μα- γκανικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού παλ. γαλλ. mangane < manganese < ιταλ. manganese < μεσν. λατ. magnesia, βλ. κ. *μαγνήσιο*\. **μάγκανο** (το) ► μάγγανο **μαγκανοπήγαδο** (τυ) -» μαγγανοπήγαδο

μάγκας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.}, (σπάν.) **μάγκισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.)

(κακόσ.) άνδρας με βαρύ, ζόρικο ύφος (συχνά επιτηδευμένο, με κινήσεις ανάλογες, ιδιάζοντα τόνο φωνής, αυστηρή ή άγρια έκφραση προσώπου κ.λπ.), ο οποίος προσπαθεί να επιβληθεί κάνοντας συνήθ. επίδειξη δύναμης και ανδρισμού: *στη γωνία καθόταν ένας τύπος. - φαινόταν, με ύφος βαρύ κι ασήκωτο* συν. παλληκαράς, νταής, τσα- μπουκαλής· φρ. (α) *κάνω τον μάγκα* (i) συμπεριφέρομαι με προκλητική επιθετικότητα, προσπαθώ να επιβάλω αυτό που θέλω με επιθετικό τρόπο: *μη μας κάνεις τον μάγκα, γιατί στο τέλος θα τις φαςφα* σε δείρουμε) || *όπου πάει. κάνει τον μάγκα και τσακώνεται με όλους* (ii) (κατ' επέκτ.) για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος συμπεριφέρεται με θράσος, υπερβολική τόλμη, σαν να μη φοβάται ο,τι φοβούνται οι άλλοι: *μερικοί νεαροί* κάνουν τους *μάγκες όταν* ο<5η/υΰν και *αρχίζουν τις προσπεράσεις και τις κόντρες* (β) *τζάμπα μάγκας* βλ. λ. *τζάμπα* 2. (εύσημο) (α) αυτός που έχει την ικανότητα να πετυχαίνει αυτό που θέλει: *ήταν - και τα κατάφερε!* || αν *είσαι κάνε κι εσύ το ίδιο!* [[(σε σύγκριση) *Εσύ, δηλαδή, είσαι πιο - από μας και θες* κα *εξυπηρετηθείς πρώτος; Να περιμένεις στη σειρά σου!* ΣΥΝ. ικανός, καπάτσος, καταφερτζής (β) τυλμηρός, θαρραλέυς. πυυ τυ λέει η καρδιά τους; *όποιος είναι ας πλησιάσει* 3. (παλαιότ.) ο άνδρας πυυ ανήκε σε υρισμένο κύκλο των λαϊκών αστικών στρωμάτων, μέσα στον οποίο αναγνοίριζόταν από τους υπολοίπους οκ σπυυδαίο πρόσωπο για συγκεκριμένες αρετές (παλληκαριά. ευθύτητα, υπερηφάνεια, συνέπεια, φιλότιμο), ντυνόταν με συγκεκριμένο τρόπο και σύχναζε σε χώρους τυύ περιθωρίου (τεκέδες κ.λπ.). σε κακόφημα κέντρα (ενώ για τον πολύ κόσμο και κατά την κρατούσα αντίληψη ήταν συνώνυμο τού νταή. τού παλληκαρά ή και τού αλήτη): ·· *τού Βοτανικού ο το καλύτερο παιδί...*» (λαϊκ. τραγ.) [[«*έμαθα πως είσαι -, είσαι και με- ρακ?^ής*» (λαϊκ. τραγ.) [[*οι μάγκες τού Ψυρρή* **4.** (οικ. ως φιλοφρόνηση) ωραίος τύπος, που τον αναγνωρίζουμε, τον παραδεχόμαστε: *μπράβο, είσαι -/*]] ο *πρόεδρος είναι ~*]] *ο)ραία ξηγιέσαι είσαι ~*]] *είσαι και ο πρώτος* **~! 5.** (λαϊκότ.-οικ.. στην κλητ. *μάγκα, μάγκες)* ως προσφώνηση: *άκου. ρε μάγκα, τι μου συνέβη!* |] *λοιπόν, μάγκες, απόψε θα το κάψουμε*■ Οα *γλευτήσουμε ώς το πρωί!*]| *τι έγινε. ρε μάγκα, σε χά- σαμν τον τελ?\>τα\ο καφό!* ΣΥΝ. φίλε. παλληκάρι. μεγάλε. — (υποκ.) **μαγκάκι** (το). « -* σχολιο λ. *-γκ-*.

[ΚΤΥΜ. < *μάγκα (η)* «ομάδα ατάκτων πολεμιστών επί Τουρκοκρατίας»

τουρκ. manga < ισπ. manga «ομάδα οπλισμένων ανδρών» < λατ. manika «μανίκι» (επειδή υπήρχε η συνήθεια να δίνονται σε ευγενείς ιππότες τα μανίκια των κυριών τής αυλής)]. **μαγκεΐΐω** ρ. αμετβ. {μάγκεψα} (οικ.) γίνομαι μάγκας, ακολουθώ τον τρόπο ζωής ή συμπεριφοράς ενός μάγκα: *μεγά'λωσε και μάγκεψε*■ *νομίζει ότι όλος ο κόσμος τού ανήκει.* **μαγκιά** (η) **1.** (κακόσ.) η ιδιότητα τού μάγκα · (ειδικότ.) η νταηλίδικη συμπεριφορά, η ψευτυπαλληκαριά. η πρυκλητικά επιθετική συμπεριφορά: *οι - σον σε μένα δεν περνάνε* || *είχε ένα ύφος. όλο ~* συν. νταηλίκι, τσαμπουκάς 2. η ικανότητα να πετυχαίνει κανείς αυτό πυυ θέλει, να τα βγάζει πέρα: *- τυυ!* (μπράβυ του, άξιος) συν. καπατσοσύ- νη, επιδεξιότητα 3. το να κάνει κανείς κάτι πυυ το θεωρεί σπυυδαίο, παράτολμο: *μερικοί νομίζουν ότι το* να *παίρνεις ναρκωτικά είναι* ~1| (ειρων.) *σιγά τη* -.'(σιγά το κατόρθωμα), **μάγκικος,** -η. - ο αυτός που χαρακτηρίζει ή ταιριάζει σε μάγκα: *~ λόγια / συμπεριφορά.* — **μάγκικα** επίρρ. **μαγκιόρος** (ο), **μαγκιόρα** (η) **1.** πολύ καπάτσος, που κατορθώνει να τα βγάζει πέρα και να πετυχαίνει αυτό που θέλει 2. ο μερακλής. πρό- σωπο πυυ ξέρει να ζει καλά. σχόλιο λ. *-γκ-*.

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. maggiore (οπτικό δάνειο), με επίδρ. τής λ. *μάγκας,* < λατ. major, συγκρ. βαθμ. τού επιθ. magnus «μέγας»[. **μαγκι'της** (υ) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο μάγκας (βλ.λ.. σημ. 3) **2.** (κακόσ.) υ νταής, ο ψευτοπαλληκαράς.

[ΕΤΥΜ. < *μάγκας*\.

μαγκλαράς κ. **μογκλάρας** (ο) {μαγκλαράδες} (λαϊκ.-εκφραστ.) άνδρας ψηλός και άχαρος, ο μαντράχαλος συν. νταγλαράς.

[ετυμ. Μεγεθ. τού *μέγκλος* (με αφομοίωση), βλ.λ.[. **μαγκούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} χοντρό ξύλινο μπαστούνι με γυριστή λαβή: *γέρος με* — (υποκ.) **μαγκουρίταα** (η).

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *μακκούρα,* «γλώσσα» τού Ησυχίου «*μακκούρα*■ *χειρι σιδηρψ, η χρώνται πρός τούς ίπποις*», η οποία αναφερόταν σε ένα τριγωνικό ξύλο, που περνούσαν στον λαιμό των ζώων. Η λ. μακκούρα πιθ. συνδέεται με το αρχ. *μακέ/.η* «σκαπάνη», το οποίο θα μπορούσε να αναχθεί στο ουσ. *δικέλλα* (βλ.λ.)[. **μαγκουριά** (η) το χτύπημα με μαγκούρα ΣΥΝ. μπαστουνιά, **μαγκουροφόρος** (ο) (παλαιότ.) ιδιωτικός σωματοφύλακας, μπράβος που φέρει μαγκούρα.

[ΗΤΥΜ. < *μαγκούρα* + *-φόρος* < *φέρω*| . **μαγκούφης,** -α/-ισσα, -ικο Ιμαγκούφηδες} **1.** (κακόσ.) αυτός που ζει ολομόναχος, χωρίς οικογένεια, χωρίς κάποιος να ενδιαφέρεται και να φροντίζει γι' αυτόν: *ὅν παντρεύτηκε κι έμεινε* ~ συν. μόνος και έρημος **2.** κακομοίρης, καημένος. — **μαγκουφιά** (η), **μαγκούφικος,** -η, -ο.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.'*

|ΕΤΥΜ. < τουρκ. mankafu «χοντροκέφαλος, κουτός, ανόητος»]. **Μαγκρέμτι** (τυ) {άκλ.} σύνολο χωρών τής ΒΔ. Αφρικής (Αλγερία. Μαρόκο, Τυνησία · το *Μεγάλο Μαγκρέμπ* περιλαμβάνει επίσης τη Λιβύη και τη Μαυριτανία).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Maghreb < αραβ. magrib (< garb «δύση»)[.

μαγκώνω ρ. » μαγγώνω

μάγμα (το) {μάγμ-ατος | -ατα, -άτων} γεωλ. το φυσικό ευκίνητο πε- τρογενές τήγμα, το οποίο δημιουργείται σε υψηλές θερμοκρασίες στα βαθύτερα τμήματα τής Γης και εκχύνεται στην επιφάνειά της με τη μορφή λάβας (πβ. κ. λ. *λάβα).* — **μαγματικός,** -ή, -ό.

[γ.τυμ. μτγν. < αρχ. *μάσσω* «μαλάσσω, πιέζω», αβεβ. ετύμου. Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί αν τυ αρχικό θέμα τού ρ. είναι **μακ- (*μάκ-]ω)* ή **μαγ- (*μάγ-]ω).* Αν ως αρχικό θεωρηθεί το θ. **μακ·.* τότε πιθ. < *mnk-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *inenk- «ζυμώνω, μαλάσσω», πβ. σανσκρ. macate «συνθλίβω», αρχ. σλαβ. moka «αλεύρι», ρωσ. muka. λατ. maccriu «αργιλώδης τοίχος», γερμ. mengen «αναμειγνύω» κ.ά. Αν ως αρχικό θεωρηθεί τυ θ. **μαγτότε* πιθ. < Ι.Ε. *mag- «πιέζω, φτειάχνω», πβ. αρχ. σλαβ. mazo «αλείφω», ουαλ. maeddu «ζυμώνω», αρχ. γερμ. makon «φτειάχνω, κατασκευάζω», γερμ. machen. αγγλ. make κ.ά. Ομόρρ. *έκ-μαγ-ειο(ν), μάζα* (βλ.λ.) κ.ά.]. **μαγνάδι** (το) Ιμαγναδ-ιού] -ιών| (λαϊκ.) το αραχνοΰφαντο γυναικείο κάλυμμα τής κεφαλής, ο πέπλος.

Ι Ε. ΤΥΜ. < μεσν. *μαγνάδιον.* αβεβ. ετύμου. πιθ. < αρχ. *μανός* «αραιός, χαλαρός» (< **μαν-Ηός* < *mn-. συνεσταλμ βαθμ. τού Ι.Ε. *men- «μικρός, σπάνιος», πβ. αρμ. manr. σανσκρ. manak «λίγο», χεττ. maninku πλησίον» κ.ά.. βλ. κ. *μόνος)* με ανάπτυξη ευφοινικού -/- (πβ. *σύννεφο - σύγνεφο, νεύω - γνέφω* κ.τ.ό.). Τυ ευφωνικό *-γ- (μα-γ-νάδι)* θα μπορούσε ίσως να ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα συμφυρμού των λ. *μανός* και *άγνύς* «αραιός». Σύμφωνα με άλλη άποψη, *μαγνάδιον* < **αγνάδιον.* υποκ. τού αρχ. *άγανός* «λεπτός, ήμιος», που πιθ. συνδέεται με το μτγν. *γάνος* «παράδεισος, κήπος» « εβρ. gan). με την επίδραση τού ουσ. *μαντή/.ι*\.

Μαγνησία (η) **1.** περιοχή και νομός που περιλαμβάνει τυ ΝΑ. τμήμα τής Θεσσαλίας και τυ μεγαλύτερο μέρος των Βορείων Σποράδων με πρωτεύουσα τον Βόλο 2, πόλη και περιοχή τής Δ. Μικράς Ασίας. IF.TYM. αρχ. < *Μάγνης, -ητος,* ονομασία Μακεδόνων που εγκαταστά

θηκαν στην περιοχή τού Πηλίου κατά τον I2υ «ι. κ.Χ. Η λ. φαίνεται να προσδιορίζει αρχικώς τη Μαγνησία τής Σιπύλου. πόλη τής Λυδίας, και πιθ. είναι προελληνική}. **μαγνήσια** (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** χημ. τυ οξίδιο τού μαγνησίου (βλ. λ. *μαγνήσιο*) 2. φλρμ. λευκή άγευστη ουσία από οξίδιο τύ μαγνησίου, η υπυία χρησιμυπυιείται στην ιατρική ως αντίδοτο κατά των οξέων και ως καθαρτικό.

Ιείύμ. μτγν. < αρχ. *μαγνήτις,* βλ. κ. *μαγνήτης*|. **μαγνήσιο** (το) jl876| {μαγνησίου} χημ. **1.** αργυρόλευκο ελαφρό μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Mg), που καίγεται στον αέρα με εκτυφλωτική λάμψη και χρησιμοποιείται στην παραγωγή κραμάτων, πυροτεχνημάτων και φλας φωτογραφικών μηχανών (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.) 2. **οξ/5/ο *τού μαγνησίου*** ένωση τού μαγνησίου (σύμβολο MgO) λευκού χρώματος, η οποία χρησιμοποιείται στην κατασκευή πυρίμαχων υλικών, μονωτών, τσιμέντων, λιπασμάτων, ελαστικών και πλαστικών, καθώς και στη φαρμακευτική.

Ιετυμ. Αντιδάν.. < νεολατ. magnesia < μτγν. *μαγνήσια* (βλ.λ.)|. **μαγνησιούχος,** -ος. -ο |I877| αυτός που περιέχει μαγνήσιο: - *πέτρωμα.*

μαγνητάκι (το) {χωρ. γεν.[διακυσμητική φιγούρα με μικρό μαγνήτη στο πίσω μέρος της για να επικολλάται σε διάφορες επιφάνειες, π.χ. στην πόρτα ψυγείου, **μαγνήτης** (ο) Ιμαγνητών) **1.** σώμα που αποτελείται από ορυκτά οξι- δια τού σιδήρου και έχει από τη φύση του ή με τεχνητά μέσα αποκτήσει την ιδιότητα έλξεως και απώσεως διαφόρων μετάλλων, όπως τού σιδήρου 2. κάθε σο)μα με την παραπάνω ελκτική ιδιότητα 3. (μτφ.) οτιδήποτε ασκεί γοητεία, έλκει προς το μέρος τυυ χωρίς αντίσταση: *βλέμμα-μαγνήτης.* — (υποκ.) **μαγνητάκι** (το) (σημ. J) (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. επίθ. *Μαγνήτις* (θηλ.). με αλλαγή γένους, κυρ. από τη φρ. *Μαγνήτις λίθος (ή)* < *Μάγνης.* βλ. λ. *Μαγνη<τία*\. **μαγνητίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. 118i8J {μαγνήτισ-α. -τηκα (λογιότ.-Οη- κα), -μένος! (μετβ.) 1. μεταδίδω τις ιδιότητες τού μαγνήτη, μετατρέ- ποντας (ένα σώμα) σε μαγνήτη 2. προσελκύο) (συνήθ. με τη γοητεία μου), σαγηνεύω (κάπυιον): (μετβ.) *η προσωπικότητά του σε μαγνητίζει* || (αμετβ.) *βλέμμα που μαγνητίζει* ΣΥΝ. ελκύω, θέλγω, γοητεύω. [ΕΤΥΜ, Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. magnctiser|. **μαγνητικός,** -ή. -ό (I719| **1.** αυτός που συμπεριφέρεται ως μαγνήτης, έχει τις ιδιότητες τύ μαγνήτη, περιλαμβάνει (ή επηρεάζεται από) τα φαινόμενα τού μαγνητισμύ: ~ *πυξίδα / εστία / δύναμη/ κεφαλή / πόλος / πεδίο / ροή / ροπή / κύμα / ταινία* (που χρησιμεύει για εγγραφή ή αναπαραγωγή ήχου) / *φάσμα 2.* (μτφ.) αυτός που ασκεί ισχυρή έλξη ή γοητεία: - *βλέμμα* συν. θελκτικός, σαγηνευτικός, γοητευτικός. [ΕΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. magnelique]. **μαγνητισμός** (ο) j I799| **1.** η ελκτική ιδιότητα των μαγνητών 2. το σύ- νολυ των φαινομένο)ν που παράγονται με την επενέργεια τον μαγνητικών δυνάμεων: *γήινος* ~ (το σύνολο των μαγνητικών φαινομένων πυυ παρατηρούνται στη γήινη σφαίρα) || *λανθάνων* ~ || ~ ορυκτών 3. φυχ. υ κλάδυς πυυ πραγματεύεται τα πάσης φύσεως μαγνητικά φαινόμενα **4.** (μτφ.) ισχυρή έλξη: *η πολιτιστική ακτινοβολία τού Βυζαντίου ασκούσε έντονο ~ στους γύρω* λαούς.

|Γ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. magneiismej. **μαγνητίτης** (ο) {μαγνητιτών! ορυκτ. ορυκτό οξίδιο τού σιδήρου με ισχυρότατες μαγνητικές ιδιότητες.

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. magnetitej. **μαγνητογεννήτρια** (η) {μαγνητογεννητριών} γεννήτρια ηλεκτρικού ρεύματος, στην οποία το επαγωγικό ρεύμα παράγεται από τυ μα- γνητικό πεδίυ ενός μόνιμυυ μαγνήτη.

|κτυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mugnetogeneratrice}. **μαγνητοηλεκτρικός,** -ή. -ό φυς. αυτός που αναφέρεται στην επαγωγή ηλεκτρικού ρεύματος διά μέσου μόνιμων μαγνητών: - *μηχανή* ΣΥ\. ηλεκτρυμαγνητικός.

(ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. magnctoelectricj. **μαγνητοθερμικός,** -ή,-ό φυς. αυτός που σχετίζεται με φαινόμενα θερμότητας πυυ προκαλούνται από τον μαγνητισμό.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. magnctorhermiquc|. **μαγνητόμετρο** (το) [J890[{μαγνητυμέτρ-ου | -ων} **1.** όργανο μετρή- σεως χαρακτηριστικών μεγεθών ενός μαγνητικύύ πεδίου 2. (ειδικότ.) ανιχνευτικό όργανο χρησιμυπυιούμενο σε χώρους ελέγχου (τελωνεία, αεροδρόμια κ.λπ.) για την ανεύρεση μεταλλικών αντικειμένων, όπως κρυμμένα όπλα κ.λπ.

[πτυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. magnetometre].

μαγνητοσκόπηση (η) ··+ μαγνητοσκοπώ

μαγνητοσκόπιο (το) {μαγνητοσκοπί-ου | -ων} (επίσ.) η συσκευή εγγραφής ή/και αναπαραγοιγής σε μαγνητική ταινία κινουμένων εικόνων. το βίντεο.

[ΕJ υμ. < *μαγνήτης* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά», ελληνυγενής ξέν. όρ..< γαλλ. magnetoscope|. **μαγνητοσκοπώ** ρ.μετβ. {μαγνητοσκοπείς... | μαγνητοσκόπ-ησα,-ούν- μαι, -ήθηκα. -ημένος} **1.** εγγράφω σε μαγνητική ταινία (σήματα που αντιπροσο)πεύουν κινούμενες εικόνες μαζί με τους σχετικούς ήχους για την προβολή τους από την τηλεόραση) 2. (ειδικότ. η μτχ. ***μαγνητοσκοπημένος,*** *-η. -ο)* για τηλεοπτική εκπομπή που δεν μεταδίδεται απευθείας τη στιγμή τής διεξαγωγής της, αλλά σε άλλη χρονική στιγμή: *ο αγώνας δεν Οα μεταδοθεί ζωντανός, αλλά* ~ αμ. ζωντανός, λάιβ. **μαγνητοσκόπηση** (η).

Ιείύμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. magneloscoper. βλ. κ. *μαγνητοσκόπιο*Ι.

μαγνητοστατική (η) φυς. κλάδος τού μαγνητισμού, που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των φαινομένων που σχετίζονται με τυυς μαγνήτες ή τις μαγνητικές μάζες, όταν βρίσκονται σε κατάσταση ηρε μίας. — **μαγνητοστατικός,** -ή. -ό.

[ΕΪ ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. υρ.. < αγγλ. magnctostatic]. **μαγνητόσφαιρα** (η) {μαγνητυσφαιρών} ΑΣΤΡΟΝ. περιοχή τού μα- γνητικού πεδίου ενός πλανήτη, στην οποία παγιδεύονται φορτισμένα σωματίδια από τον ηλιακό άνεμο.

ΙΕΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. magncrospherel. **μαγνητοταινία** (η) {μαγνητοταινιών} ταινία από λεπτό και ανθεκτικό πλαστικό υλικό, που επικαλύπτεται από ουσία ευαίσθητη στα ηλεκτρομαγνητικά κύματα και χρησιμοποιείται για την εγγραφή ήχου ή/και τηλεοπτικών εικόνων.

IF.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. bande magnetiquej.

μαγνητοϋδροδιιναμικός, -ή. -ό ΦΥΣ. αυτός που σχετίζεται με τη συμπεριφορά των ηλεκτρικώς αγώγιμων υγρών ή αερίων, όταν αυτά κινούνται μέσα σε ηλεκτρικό ή μαγνητικό πεδίο. — **μαγνητοϋδρο- δυναμική** (η).

ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. magnetohydrodynamic|. **μαγνητόφωνο** (το) {μαγνητοφών-ου | -ων} συσκευή εγγραφής και αναπαραγωγής ήχων από μαγνητική ταινία. — (υποκ.) **μαγνητόφωνά κι.**

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. magnetophone}. **μαγγητοφωνω** ρ. μετβ. [μαγνητοφωνείς... | μαγνητοφών-ησα,-ύψαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. εγγράφω (ήχους) σε μαγνητόφωνο 2. (ειδικότ. η μτχ. **μαγνητοφωνημένος,** *-η,* ***-ό)*** για ραδιοφωνική εκπομπή που δεν μεταδίδεται απευθείας τη στιγμή τής διεξαγωγής της. αλλά σε άλλη χρονική στιγμή: ~ *συνέντευξη.* — **μαγνητοφώνηση** (η), **μαγνητοχημεία** (η) [χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. κλάδος πυυ μελετά τις μαγνητικές ιδιότητες των χημικών ενώσεων και τις εφαρμυγές τους στη χημεία.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. magnetochimiej. **μαγνόλια** (η) -+μανόλια

μάγος (ο) 1. πρόσωπο που ασκεί τη μαγεία: *ο καλόςI κακός ~ τού παραμυθιού* || *οι - στην αρχαιότητα ισχυρίζονταν ότι μπορούσαν* να *μεταβάλουν ακόμη και τους φυσικούς νόμους* 2. το διακεκριμένο πρόσωπο σε πρωτόγονη ουλή, που θεωρείται ότι κατέχει ιδιαίτερες γνώσεις, ικανότητες και χαρίσματα (θεραπεία ασθενειών, μαντεία, επικοινωνία με το υπερφυσικό κ.λπ.) συν. σαμάνος 3. πρόσωπο που παρουσιάζει. πραγματυπυιεί δημυσίως τεχνάσματα, τα οποία φαίνονται λογικώς ανεξήγητα και εξάπτουν τη φαντασία τού κοινού του: *ο ~ τού τσίρκου* συν. ταχυδακτυλουργός, θαυματοπυιός' φρ. (α) *μάγος είσαι; (\)* σε κάπυιον που έχει μαντέψει με επιτυχία κάτι (ii) (συνηθ. ειρων.) σε κάποιον που έχει μαντέψει κάτι ούτως ή άλλως εμφανές ή αυτονόητο: *-Μήπως είναι ερωτευμένος: -* ~ (φυσικά και είναι ερωτευμένος) συν. σώπα. μόνος σου το σκέφτηκες; (β) *μαθητευόμενος μάγος* βλ. λ. *μαθητευόμενος* **4.** (μτφ.) το πρόσωπο που έχει εξαιρετικές ικανότητες σε συγκεκριμένο τομέα, πυυ μπορεί να κάνει εντυπωσιακά τεχνάσματα, να δίνει στα πράγματα απρόσμενη έκβαση: *ο ~ τής πολιτικής / τής οικονομίας*)) *ΓΙε/.έ. ο - τής μπάλας* 5. αυτός που είναι προικισμένος με τυ χάρισμα να μαγεύει, να σαγηνεύει όσους έρχονται σε επαφή μαζί του **6.** *Μάγος* (ο) το μέλος τού ιερατείου τής ζω- ροαστρικής θρησκείας στην αρχαία Περσία · **7.** θριιςκ. *οι τρεις Μάγοι* οι τρεις μάγοι από την Ανατολή, που κατά την Κ.Δ.. πήγαν και προσκύνησαν τον Ιησού.

}ΕΤΥΜ αρχ. < αρχ. περσ. Magus, ονομασία μηδικής φυλής με ιερατικά καθήκοντα ερμηνευτών ονείρων, αγν. ετύμυυ|. **μαγούλα**[1] (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκότ.) το μεγάλο μάγουλο.

[ΕΤΥΜ. Μεγεθ. τού ουσ. *μάγου/.ον*\. **μαγούλα**[2] (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} (λαϊκότ.) μικρό ύψωμα γης με ομαλές πλαγιές, υ γήλοφος.

|ΐ:ΤΥΜ. < αλβ. magulej. **μαγουλάδες** (οι) (λαϊκ.) η παρωτίτιδα (βλ.λ.). Επίσης (λαϊκότ.) **μα- γουλήθρες.**

μαγουλάς (υ) [μαγουλάδες}, **μάγουλού** (η) {μαγουλούδες} (καθημ.) πρόσωπο που έχει μεγάλα, παχιά, φουσκωτά μάγουλα, **μάγουλο** (το) **1.** καθένα από τα δύο πλάγια μέρη τού προσώπου κάτω από το μάτι και πάνω από τυ σαγόνι: *φιλί* στο ~ || *χορός* ~ *με* ~ ΣΥΝ. (λόγ.) παρειά 2. ΝΑΥΤ. καθένα από τα δύυ καμπυλωτά μέρη στα πλάγια της πλώρης πλοίου ΣΥΝ. (λόγ.) παρειά 3. καθένα από τα πλάγια των ελαστικών αυτοκινήτου. — (υποκ.) **μαγουλάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μάγουλον* < μτγν. λατ. magulumj.

Μαγυάρος (ο) -♦ Μαγιάρος

Μάγχη (η) θαλάσσιο τμήμα μεταξύ τής Αγγλίας και τής Γαλλίας, που ενώνει τον Ατλαντικό Ωκεανό και τη Βόρεια Θάλασσα. Επίσης **Στενό τής Μάγχης** (τυ).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. La Manche «το μανίκι» λόγω τού σχήματος τού θαλάσσιου περάσματος. Διεθνώς είναι κυρ. γνωστό με την αγγλ. ονομασία English Channel, η υποία έχει την αφετηρία της στο λατ. Kretum Britannicum «Βρετανικός Πορθμός» που χρησιμοποιούσαν οι Ρωμαίοι].

Μ.Α.Δ. (η) Μέση Αγοραστική Δύναμη.

Μαδαγασκάρη (η) (μαλγασ. Repoblikan' i Madagasikara. γαλλ. Republique dc Madagascar = Δημοκρατία τής Μαδαγασκάρης) νησιωτικό κράτος στον Ινδικό Ωκεανό Α. τής Αφρικής με πρωτεύουσα το Ανταναναμίβο, επίσημες γλώσσες τη Μαλγασική και τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Μαδαγασκάρης. — **Μαλγάαιος** (ο) (βλ.λ.). **Μαλγάσια** (η). **μαλγασικός,** -ή, -ό, **Μαλγασικά** (τα).

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. Madagascar, παρηλλαγμένη μορφή τού ονόματος τής πρωτ. τής Σομαλίας Mogadiscio (< αραβ. muqdisu «ιερός»). Αυτό οφεί- λεται σε λάθος τού περιηγητή Marco Polo (13ος *αι.),* ο οποίος θεώρησε ότι η Μαδαγασκάρη απυτελυύσε μέρυς τής Σομαλικής Χερσονήσου. Δεν μαρτυρείται τοπική μαλγασική ονομασία τής νήσου].

μαδάρα (η) αποψιλωμένη έκταση κατάλληλη για βοσκή. - **μαδα-** ρός, -ή, -όιαρχ.].
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μαδαρός* (< *μαδώ)].*
Μαδάρες (οι) τα Λευκά'Ορη (βλ.λ.).
|ΕΤΥΜ. Πληθ. τυύ *Μαδάρα* < ρ. *μαδώ* + παραγ. επίθημα *-άρα*, με τη σημ. «γυμνός, άδενδρος τόπος»|.
Μαδέρα (η) **1.** σύμπλεγμα νησιών στον Α. Ατλαντικό Ωκεανό Δ. τού Μαρόκυυ, που ανήκει στην Πορτογαλία **2.** το μεγαλύτερο νησί τού παραπάνω συμπλέγματος.
ΙΕΤΥΜ. < πορτ. Madeira < madeiro «δάσος» (< λατ. materia «ύλη»), επειδή το μεγαλύτερο νησί τυύ συμπλέγματος καλύπτεται από δέντρα).
μαδέρα (το) {άκλ.} δυνατό κρασί, ο τύπος τού οποίου προέρχεται από το νησί Μαδέρα· φρ. *σάλτσα μαδέρα* σάλτσα κατά την παρασκευή τής οποίας χρησιμοποιείται το παραπάνω κρασί, **μαδέρι** (το) {μαδερ-ιού | -ιών) χοντρή και πλατιά σανίδα ή δοκάρι, που χρησιμοποιείται οκ υποστήριγμα για το στρίόσιμο πατωμάτων, για την κατασκευή ικριωμάτων κ.λπ.. ςχομο λ. *δάσος.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < παλ. βεν. madero < λατ. materia «ύλη, ξυλεία»), **μάδημα** (το) * μαδώ
μαδιάμ (η) {άκλ.} στη φρ. *Γης Μαδιάμ* βλ. λ. *γη.*
|ΗΤΥΜ. < μτγν. *Μαδιάμ* < εβρ. Midian (αγν. σημ.), περιοχή τής Παλαιστίνης, η οποία, σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση, έλαβε την ονομασία της από τον ομώνυμο γυιο τού Αβραάμ (Ι Ι.Δ. *Γένεσις* 25. 1-3). τού οποίου οι απογόνοι απετέλεσαν ισχυρό έθνος]. **μαδριγάλι** (το) Ιμαδριγαλ-ιού | -ιών} ΜΟΥΣ. φωνητική πολυφωνική σύνθεση, κατά κανόνα κοσμικού χαρακτήρα, πυυ άνθησε στην Ιταλία από τυν 13ο ώς τον 17ο αι., οπότε και έδωσε τη θέση του στην κα- ντάτα (βλ.λ.). - - **μαδρϊγαλιστής** (ο).
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. madrigale / βεν. mu(d)regal, πιθ. < μτγν. λατ. matriulis < λατ. matrix, -icis «το στέλεχος (φυτών)»].
Μαδρίτη (η) η πρωτεύουσα τής Ισπανίας. **— Μαδρίλένος** (ο). **Μα- δριλένα** (η), **μαδριλένικος,** -η. -υ.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ισπ. Madrid. Κατά τυν Μεσαίωνα η πόλη απε- καλείτο Majoritum (< λατ. major «μείζων») λόγω τής μεγαλοπρέπειας και τής στρατηγικής της θέσης. Ωστόσο, το αρχικό όνομα τής πόλε- ως και τού φρουρίου της απαντά από την εποχή τής αραβικής (μαυ- ριτανικής) κατοχής (10ος αι.) ως Magerit (αγν. ετύμου) και φαίνεται πως το λατ. Majoritum αποτελεί παρετυμολογικό μεταπλασμό τού αραβ. ονόματος. Η σύνδεση με λατ. materia «υλικό», αναφερόμενη στην ξυλεία που χρησιμοποιήθηκε στυ χτίσιμο τής πόλεως, δεν είναι πειστική].
μαδώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μαδάς... | μάδ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος) ♦ (μετβ.) 1. ξεριζώνω (τρίχες, φτερά, φύλλα κ.λπ.), τα βγάζοι τραβώντας τα: *θα σου μαδήσω τα μαλλιά τρίχα-τρίχα, αν το ξανακάνεις!* 2. απογυμνώνω (κάτι) απο τις τρίχες, τα φύλλα, τα φτερά ή οτιδήποτε ανάλογο το καλύπτει, τραβώντας τα ένα-ένα: - *το κοτόπουλο* (τυυ βγάζω τα πούπουλα) || - *μία μαργαρίτα* (της βγάζω ένα- ένα τα πέταλα) **3.** (μτφ. για πρόσ.) απομυζώ (κάποιον) οικονομικά: *τον μάδησαν στα χαρτιά■ δεν του άφησαν δεκάρα τσακιστή || μάδησαν καλά-καλά τον γέρο και τώρα κάνουν τη ζωή τους* ΣΥΝ. γδύνω· φι». *μαδημένο κοτόπουλο* (ως χαρακτηρισμός) για κάποιον που έχει χάσει πολλά λεφτά σε χαρτοπαίγνιο ♦ (αμετβ.) 4. (για πρόσωπα, ζώα, φυτά κ.λπ.) μου πέφτουν τρίχες (από τυ κεφάλι ή το σώμα), φύλλα, φτερά ή οτιδήποτε ανάλογο με καλύπτει: *ο σκύλ,ος κάθε φθινόπωρο μαδάει || μάδησε το πουλόβερ* (έχασε το χνούδι του) 5. (ειδικότ. για τρίχες, φύλλα, φτερά κ.λπ.) πέφτω, ξεριζώνομαι·, *τα φύλλα* / τα *πούπουλα μαδάνε.* **-μάδημα** (το).
|ι·ΤΥΜ. < αρχ. *μαδώ (-άω).* αρχική σημ. «διαρρέω, διαβρώνομαι από την υγρασία». < J.E. *mad- «υγραίνω, βρέχω», πβ. λατ. madeo «είμαι βρεγμένος, μουλιάζω», σανσκρ. madati «μεθυσμένος». αρχ. ιρλ. maidim «διαρρηγνύω, σπάζω» κ.ά. (βλ.λ.)]. **μαεστόζο** επίρρ. ΜΟΥΣ. (ένδειξη έκφρασης ή και ρυθμικής αγωγής) μεγαλοπρεπώς: *αλέγκρο/ αντάντε*
[κτυμ. < ιταλ. maestoso «μεγαλοπρεπής» < maesta < λατ. majestas, -atis, «μεγαλοπρέπεια»], **μαεστρία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η μεγάλη δεξιοτεχνία, ο αριστοτεχνικός χειρισμός: *παίζει βιολί με μεγάλη - || εξαπατά με ~ τα θύματά του.* [ΕΤΥΜ. < ιταλ. macsiria, βλ. κ. *μαέστρος].* **μαέστρος** (ο) **1.** (α) υ διευθυντής ορχήστρας: *η Φιλαρμονική τής Νέας Υόρκης με ~ τον Λέοναρντ Μπερνστάιν* (β) (λαϊκ.) ο επικεφαλής οργανοπαικτών ή γενικά υργανυπαίκτης σε συντροφιά: *έλα, μαέστρο, να πούμε κανένα πιο εύθυμο τραγουδάκι■* φρ. *αβάντι μαέστρο!* εμπρός μαέστρο!: **~** *ένα καλαματιανό!* **2.** ο μουσικοσυνθέτης (βλ.λ.) **3.** (μτφ.) (+γεν. / +σε) αυτός που χειρίζεται με εξαιρετική δεξιοτεχνία κάτι. ο παρά πολύ ικανός: *είναι - στο να πείθει τους πελάτες* ΣΥΝ. δε- ξιοτέχνης, αριστοτέχνης. — **μαεστρικός,** -ή, -ό, **μαεστρικά** επίρρ. [ετυμ. < ιταλ. maestro < λατ. magister «άρχοντας, διοικητής»!, **μάζα** (η) {μαζών} **1.** ποσότητα ύλης χωρίς συγκεκριμένο σχήμα: *πύρινη ι* αέρια ~ || ~ *άμμου || από τη σύγκρουση* το αυτοκίνητο *είχε γίνει μια άμορφη* - 2. (ειδικότ.) σώμα σε ημίρρευστη κατάσταση: *τα μα- καρόνια έβρασαν πολύ κι έγιναν μια* ~ **3.** φυι. (α) ποσότητα ύλης (η σταθερά αναλογίας στον νόμο τού Νεύτωνος) (β) *ατομική μάζα* βλ. λ. *ατομικός* 4. (συνήθ. στον πληθ.) πλήθος λαού που ενεργεί απρόσωπα (συχνά κακόσ., κατ* αντιδιαστολή προς τα σύνολα των συνειδητοποιημένων πολιτών): *έχει απήχηση στις πλατιές λαϊκές ~ || εκμεταλλεύεται την ψυχολογία των ~ || οι ~ τον επευφημούσαν* 5. *κρίσιμη μάζα* (α) φυι. η ελάχιστη μάζα σχάσιμης ύλης που μπορεί να συντηρήσει μια πυρηνική αλυσιδωτή αντίδραση (β) (μτφ.) απαραίτητη προϋπόθεση σε ποσότητα, αριθμό, όγκο, δύναμη. σχολιο λ. *μαζί.*
[ετυμ. < αρχ. *μάζα* < *ˣμάγ-ja* < *μάσσω* «μαλάσσω, πιέζω», βλ, λ. *μάγμα.* ΙΙ λ. μέσω τού λατ. inussa πέρασε σε πολλές ευρωπ. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. mass. γαλλ. inassc, γερμ. Masse κ.ά.].
μαζάνθρωπος (υ) άνθρωπος χωρίς προσωπικά γνωρίσματα, που κινείται και ζει όπως απαγορεύει η μάζα·. « το *άτομο τής μάζας, ο* δεν *βλέπει, δεν ακούει, δεν σκέφτεται...»* (εφημ.).
μαζεμός (ο) η συγκράτηση, υ έλεγχος- κυρ. στη φρ. **δεν** έχω ***μαζεμό***
δεν είναι δυνατόν να με περιορίσει, να με χαλιναγωγήσει κανείς
επιστρέφω πολύ αργά στο σπίτι μου.
μαζεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μάζ-εψα (λαϊκότ. έμασα), -εύτηκα, -εμέ- νος} ♦ (μετβ.) 1. συγκεντρώνω (σκόρπια ομοειδή αντικείμενα) σε ενιαίο σύνολο, τα φέρνω στυ ίδιο μέρος: *πηγαίνω στο δάσος και ~ λουλούδια || ~ τις ελιές από τα δέντρα / τη σοδειά || ~ γραμματόσημα / νομίσματα* (συλλέγω) || ~ *τα κομμάτια τού σπασμένου βάζου* || ~ τά *χυμένα νερά με την πετσέτα*)) *μάζεψε τα μπογαλάκια σου και φύγε! || αυτό το μαγαζί μαζεύει πολλή πελατεία || γιατί μας μάζεψες εδώ νυχτιάτικα:* || - *στρατό* || (κ. για αφηρ. έννοιες) - *στοιχεία για να αποδείξω* την *ενοχή* του \\ ~ *υπογραφές κατά* των πυρηνικών *δοκιμών* [| ~ *πληροφορίες* συν. συναθροίζω, συλλέγω, συνάγω λντ. σκορπίζω· ΦΡ. (α) *τα μαζεύω* μαζεύω τα πράγματά μου, για να φύγω: *μάζευ' τα και δρόμο!* (έντονη προσταγή σε κάποιον να εγκαταλείψει τον χώρο όπου βρίσκεται) (β) **σου** *'χω* ***πολλά*** *μαζεμένα* έχω πολλές αιτίες να είμαι θυμωμένος μαζί σου (και ακόμη δεν έχω εκφράσει τον θυμό μου) **2.** (μτφ.) συγκεντρώνω μέσα μου εξωτερικά ερεθίσματα: *μάζεψα πολλές εντυπώσεις από το τελευταίο μου ταξίδι || ~ εμπειρίες* **3.** συγκεντρώνω (π.χ. χρήματα, ρούχα, τρόφιμα) από διάφορους ανθρώπους, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για συγκεκριμένο σκοπό (π.χ. φιλανθρωπικό): *μαζεύουν χρήματα για τους αστέγους \\ οι μαθητές μαζεύουν λεφτά, για να πάνε εκδρομή■* φρ. (παροιμ.) *μάζευε κι ας ε/ν* και ρώγες* πρέπει να αποταμιεύει κανείς ακόμη και αν πρόκειται για ελάχιστες ποσότητες **4.** (κατ' επέκτ.) συσσωρεύω, αφήνω να σχηματιστούν αποθέματα, μεγάλη ποσότητα: *με τα λεφτά που μάζεψα, θα πάρω ένα αυτοκίνητο* || (μτφ.) ~ *ήλιο* (εκτίθεμαι στυν ήλιυ. λιάζομαι)
συγκεντρώνω επάνω μου (λ.χ. σκόνη, βρομιά): *το στερεοφωνικό έχει μαζέψει πολλή σκόνη' πόσον καιρό έχεις να το ξεσκονίσεις:* 6. βάζω σε τάξη. συγυρίζω: - *το σπίτι* / ΓΟ *δωμάτιό μου* / ΓΟ *τραπέζι* (από τα φαγητά, το φέρω στην προηγυύμενή του κατάσταση) / *τα πιάτα* (τα βάζω στη θέση τους) συν. τακτοποιο) 7. παίρνω από κάτω (κάτι που έχει πέσει ή που βρίσκεται χαμηλά): ~ *το βιβ?·.ίο από το πάτωμα* συν. σηκώνω 8. (μτφ. για πρόσ.) βρίσκω (κάποιον) τυχαία και τον θέτω υπό την προστασία μυυ. παρέχοντάς του στέγη: *τον μάζεψε από τους δρόμους* συν. περιθάλπω 9. κάνω (κάτι) να έχει μικρότερες διαστάσεις. το συμπτύσσω φέρνοντας τις άκρες του πιο κοντά: - *το.φό- ρεμα* στη *μέση ι* ΓΟ πουκάμισο στους *ώμους* / τα πανιά τού καϊκιού Jj *μαζεύομαι από τον φόβο* συν. ζαρώνω, σουφρώνω, (για ρούχα) στενεύω **10.** (μτφ.) θέτω περιορισμούς, που χαλιναγωγούν τις ορμές και τις εξάρσεις μυυ: *εδώ δεν μπορεί να μαζέψει τον γυιο του, στα ξένα παιδιά θα επιβληθεί:* || ~ *τα φτερά μου* (παύω να ξανοίγομαι, να κάνω μεγαλεπήβολα σχέδια) || του ~ *τα λουριά* (του επιβάλλω πειθαρχία) || - *τη γλώσσα μου / τα λόγια μου* (παύω να αντιμίλα), να αυθα- διάζω) ♦ **11.** (αμετβ.) (για υφάσματα) μπαίνω, αποκτώ μικρότερες διαστάσεις: *η μπλούζα π?.ύθηκε και μάζεψε* συν. στενεύω, ζαρώνω, κονταίνω· (μεσοπαθ. *μαζεύομαι)* **12.** συγκεντρώνομαι (σε μεγάλη ποσότητα, αριθμό): || *μου 'χει μαζευτεί τόση δουλ,ειά, που δεν ξέρω τι να πρωτοκάνω* || (κ. για πρόσ.) *μαζεύτηκε κόσμος στην πλατεία || μαζεύ- τηκαν πολλοί οπαδοί στη συγκέντρο)ση τού κόμματος* **13.** γίνομαι πιο συνεσταλμένος, παύω να παρεκτρέπομαι, να βγαίνω έξω από τα όρια: *μόλις ύψωσα τον τόνο τής φωνής, τα μικρά μαζεύτηκαν || ήταν πάντα ένα πολύ μαζεμένο και ήσυχο παιδί || άμα παντρευτεί, θα μαζευτεί* **14.** γυρίζω στυ σπίτι μυυ. επιστρέφω στη βάση μου: *τι ώρα θα μαζευτείτε απόψε: || όταν μαζευτούμε κι εμείς από τις διακοπές, τα ξα- ναλέμε* **15.** περιορίζω τις δαπάνες μου, ζω οικονομικότερα: *αν δεν μαζευτούν τώρα που είναι αρχή, Οα έχουν άσχημα μπλεξίματα με τους πιστωτές τους* · φρ. *τις μαζεύω* τρώω ξύλο. Επίσης (λαϊκ.) μαζώνω |μεσν.| κ. μαζώχνω Ιμεσν.] (μόνο στη σημ. «συγκεντρώνω»). - μάζεμα κ. (λαϊκ.) μάζωμα (το) [μεσν.|. σχολιο λ. *εργαστικός.*
ΙΐΙΤΥ.Μ. μεσν. < μτγν. *όμαδεύω* «αθροίζω» («γλώσσα» τού Ησυχίου) < *όμάς (-δος),* με την παρετυμολ. επίδραση τού ουσ. *μάζα* και τού συνωνύμου *μαζώνω {< μάζα)].*
μαζί επίρρ. (παλαιότ. ορθ. *μαζύ, μαζή)* **1.** όχι μόνος, από κοινού, στο ίδιο σύνολο: *φύγαμε ~. αλλά γύρισα μόνος μου || μένει ~ με την οικο- γένειά του || έλεγαν ότι θα μείνουν για πάντα ~ || έλα - μας || και οι* 5υο ~ <5f u *βγάζουν όση δουλειά βγάζω εγώ μόνος μου* ((*όλα - κάνουν 80.000* συν αντάμα, (λόγ.) ομυύ· φρ. (α) ***μαζί δεν κάνουμε και χώρια δεν μπορούμε*** για ανθρο")πους που, ενώ μαλώνουν συνέχεια όταν συ- νυπάρχουν, δεν μπορούν από την άλλη πλευρά να ζήσουν απομακρυσμένοι (β) ***μαζί μιλάμε και χώρια καταλαβαινόμαστε / και χωριστά καταλαβαίνουμε*** για ανθρώπους που δεν μπορούν να συνεννοηθούν, να καταλάβει ο ένας τον άλλον **2.** την ίδια στιγμή: *αυτό το ποδήλατο είναι ~ και φθηνότερο και πιο ανθεκτικό από τα άλλα* τού πδους *του* ΣΥΝ. ταυτόχρονα, συγχρόνως, συνάμα. σχολιο λ. *εκατέρωθεν.* [κτυμ. < μεσν. *μαζί(ν)* < αρχ. *μαζίον,* υποκ. τυύ ουσ. *μάζα,* που απέκτησε επιρρ. χρήση[.

μαζί, μαζύ η **μαζή;** Σε παλαιότερα βιβλία (και λεξικά) βρίσκει κανείς το **μαζί** γραμμένο όχι με *-ί-, αλλά* με *-ύ-* **(μαζύ)** ή και με *-ή-* **(μαζή** και μάλιστα **μαζή).** Στους βυζαντινούς χρόνους η λ. **μάζα** χρησιμοποιήθηκε επιρρηματικά με τη σημ. «από κοινού, σαν μάζα. μαζικά, ομαδικά»: *«οί συνιόντες αύτοϊς δρουγγιστί* (= σαν στρατιωτικό σώμα, ομαδικά), *ήγουν ώς μάζα. όμοϋ»* (στα *Τακτικά* τού

Λέοντος 7, 47). Στις βυζαντινές μυθιστορίες με την ίδια σημ. χρησιμοποιείται και το υποκοριστικό **μαζίτσα.** 'Κτσι. από το **μαζ-ίον,** υποκ. τού *μάζα.* προήλθε το *μαζί: μάζα > μαζ-ίον > μαζίν > μαζί.* Παλαιότερα πίστευαν ότι το *μαζί* προήλθε από το **άμα σύν** (πβ. Κ.Δ. *Α' Θεσσ.* 5, 10: *«ϊνα είτε γρηγοροῦμεν εϊτε καθεύδωμεν άμα σύν αύτω ζήσωμεν»),* ήτοι *άμα σύν> μαζύ* Ο Αδ. Κοραής ετυμολόγησε τη λ. ως δοτική τυύ *μάζα:* **έν μάζί]** (πβ. γαλλ. cn masse), *μάζϊ] > μαζή* (με μετακίνηση τού τόνου, που δεν δικαιολογείται). Τέλος, υ ιστορικός τής ελληνικής γλώσσας Δ. Μαυροφρύδης ετυ- μυλόγησε τη λ. από έναν αρχαίο τ. **όμαδίς** (παραδίδεται από τυ *Μέ- ya Ετυμολογικόν* αντί τού **όμαδόν):** *όμαδίς > όμαδίς > *μαδί > μαζί* (για την τροπή τού <5 σε *ζ.* πβ. *όμαδεύω> μαζεύω, δορκάς* > μτγν. *ζορκάς > ζορκάδιον > ζαρκάδι).* Από τις προταθείσες ετυμολογίες επικράτησε ως ορθότερη η ετυμολογία από το **μαζίον** > **μαζί.**

μαζικός[1], -ή, -ό 1**1**836] **1.** αυτός που σχετίζεται με μεγάλο αριθμό ανθρώπων, τις μάζες: *~ υστερία / εκτε?.έσεις / συγκέντρωση / αντίδραση / μετανάστευση / διαμαρτυρία* |[*η - έξοδος των Αθηναίων για τις γιορτές* || *μέσα ~ μεταφοράς* (π.χ. λεωφορεία) αντ. ατομικός, μεμονωμένος- φρ. (α) ***Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας / Ενημέρωσης*** βλ. λ. *Μ.Μ.Ε.* (β) ***μαζική κουλτούρα*** πολιτιστικά στοιχεία πυυ διαχέονται με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και γίνονται αποδεκτά <χπό μεγάλα τμήματα τού πληθυσμού, ανεξάρτητα από την κοινωνική κατηγορία ή το στρώμα στο οποίο ανήκουν 2. αυτός που γίνεται σε πολύ μεγάλες ποσότητες: *~ παραγωγή αγαθών/ προσφορά εργασίας! παραγγελίες / επενδύσεις* λντ. μεμονωμένος, εξατομικευμένος· ΦΡ. (στη βιομηχανία) ***μαζική παραγωγή*** παραγωγή βιομηχανικών αγαθών σε μεγάλες ποσότητες με τυποποιημένο τρόπο, για κατανάλωση από μεγάλα σύνολα ανθρώπων *(~ κατανάλωση)* 3. χημ. ***μαζικός αριθμός*** ο αριθμός των πρωτονίων και νετρονίων τού πυρήνα ενός ατόμου, **μαζικά** επίρρ.. **μαζικότητα** (η).

|ΠΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. mass σε διάφορες φρ.. λ.χ. αγγλ. mass culture «μαζική κουλτούρα», mass production «μαζική παραγωγή», mass hysteria «μαζική υστερία», mass executions «μαζικές εκτελέσεις» κ.ά.|.

μαζικός[2], -ή, -ό ανατ. αυτός που σχετίζεται με τον μαστό: *~ αρτηρίες / αδένες.*

Ιηίύμ. < αρχ. *μαζός.* παράλλ. τ. τού ουσ. *μαστός* (βλ.λ.)|. **μαζοποιώ** κ. **μαζίκοποιώ** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {μαζοπυιείς... | μαζοποί- ησα. -υύμαι. -ήθηκα, -ημένος! (συνήθ. κακόσ.) δίνω (σε κάποιον/κάτι) τα χαρακτηριστικά τής μάζας, ώστε να είναι παθητικός δέκτης ιδεών και εντολών: *οι πολυπλιιθείς κομματικές συγκεντρώσεις μαζοπυι- ούν την πολιτική ζωή.* — **μαζοποίηση** κ. **μαζικοττοίηση** (η)' **μαζορέτα** (η) {μαζορετών} **1.** κοπέλα που παρελαύνει με πρωτότυπη στρατιωτική στολή, κρατώντας τη ράβδο τού αρχιτυμπανιστή 2. χορεύτρια που εμφανίζεται στο γήπεδο πριν από αγώνα μπάσκετ (ή στα διαλείμματά του), προκειμένου να καλύψει τον μη αγωνιστικό χρόνο διασκεδάζοντας τους θεατές.

[ι ::τυμ. < γαλλ. majorette συντετμημένος τ. τυύ αγγλ./αμερ. drum- majorette < drum major «αρχιτυμπανιστής». Στη σημ. 2 η λ. αποδίδει τυ αγγλ.-αμερ. cheerleader «αρχηγός ζητωκραυγών»|. **μαζούρκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πολωνικός λαϊκός χορός για έναν κύκλο ζευγαριών. που χαρακτηρίζεται από τυ χτύπημα των ποδιών στο πάτωμα και των τακουνιών μεταξύ τους 2. (συνεκδ.) η μουσική που είναι γραμμένη στον ρυθμό τού παραπάνω χορού.

ΙΕΤΥΜ. < πολ. mazurka / mazurck < Mazur, κάτοικος τής Μαζοβίας, περιοχής τής Β. Πολωνίας}. **μαζουτ** (το) {άκλ.} υγρή καύσιμη ύλη, που λαμβάνεται ως υπόλειμμα τής κλασματικής απόσταξης τού πετρελαίου και χρησιμοποιείται σε ειδικές εστίες και μηχανές· το βαρύ πετρέλαιο.

ΙΕΤΥΜ. < ρωσ. ma/.ut. πιθ. < αραβ. mak'zulat «απορρίμματα. λύματα»|. **μαζοχισμός** (ο) **1.** τυχολ. ψυχοσεξουαλική διαταραχή, κατά την οποία ικανοποιείται κανείς σεξουαλικά, υφιστάμενος πόνο. κακοποίηση ή ηθική μείωση (πβ. λ. *σαδισμός}* 2. (κατ' επέκτ.) το να ευχαριστιέται κανείς υποφέροντας 3. (συνεκδ.-οικ.) κάθε πράξη ή κατάσταση, την οποία επιλέγει ή υφίσταται κανείς, ενώ είναι πολύ δυσάρεστη γΓ αυτόν: *να δουλεύεις σε τέτοιες άθλιες συνθήκες για τόσο λίγα χρήματα καταντάει ~.* — **μαζοχιστής** κ. (λαϊκ.-εκφραστ.) **μαζόχας** (ο), **μαζοχίστρια** κ. (λαίκ.-εκφραστ.) **μαζόχα** (η), **μαζοχιστικός,** -ή. -ό. **μαζοχιστικά** επίρρ.

ΙF.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. musochisme. από το επώνυμο τού Αυστριακού μυθιστοριογράφου Leopold von Sacher-Masoch (1835-95), που περιέγραψε αυτή τη σεξουαλική διαταραχή|. **μαζύ** επίρρ. -► μαζί **μάζωμα** (το) * μαζεύω **μαζώνω** ρ. -► μαζεύω

μάζωξη (η) J-ης | -ώξεις, -ώςεων} (λαϊκ.) συγκέντρωση (κυρ. προσώπων) σε συγκεκριμένο σημείο ΣΥΝ. συνάθροιση, σύναξη.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μάζωξις < μαζώνω].*

Μάης (ο) {-η κ. (λαϊκ.) Μαγιού} **1.** ο μήνας Μάιυς· φρ. (α) ***ζήσε Μάη μου (να φας τριφύλλι)*** για κάτι που αναβάλλεται για το πολύ μακρινό μέλλον, που μετατίθεται σε τόσο μακρινό χρονικό σημείο, ώστε να υπάρχει το ενδεχόμενο να μη συμβεί ποτέ: *Δεν μπορώ να περιμένω μέχρι τού χρόνου! Μέχρι τότε, -/* (β) (παροιμ.) ***στον καταραμένο τόπο τον Μάη μήνα βρέχει*** για κάποιον που είναι πάρα πολύ άτυχος και συνεχίζει να υφίσταται συμφορές 2. ιστ. ***Μάης τού '68*** κίνημα αμφισβήτησης των κοινωνικών δυμών και των παραδοσιακών αξιών, που εκδηλώθηκε στη Γαλλία στο διάστημα Μάΐου-Ιουνίου Ι968 με σειρά δυναμικών, φοιτητικών αρχικά, διαδηλώσεων (κατά τυύ κατεστημένου τής ανώτατης παιδείας), βίαιες ταραχές, οδοφράγματα, κα ταλήψεις ανωτάτων σχολών και εργοστασίων, οδηγώντας στην παράλυση τής οικονομικής ζωής τής χώρας και πυροδοτώντας αντίστοιχες φοιτητικές και κοινωνικές εκρήξεις και σε άλλες χώρες (π.χ. Η.Π.Α.) ΣΥΝ. Γαλλικός Μάης 3. (ως προσηγυρ.) το λουλούδινο στεφάνι που φτειάχνεται την πρωτομαγιά και κρεμιέται έξω από τα σπίτια· ΦΡ. ***πιάνω τον Μάη*** πηγαίνω στην εξοχή, για να γιορτάσω την Ιίρω- τομαγιά.

|iil ΥΜ. Βλ. λ. *Μάιος*. μαθαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έμαθα, μαθ-εύτηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. αποκτώ (συγκεκριμένες γνώσεις ή δεξιότητες): - *Γερμανικά στο σχολείο* || ~ γο *μάθημά μου / κολύμπι / οδήγηση / να μαγειρεύω* || *από τη ζωή έμαθα ότι στις δύσκο?^ες στιγμές πρέπει να στηρίζεται κανείς στον εαυτό του* 2. (σε κάποιον/κάτι) κάνω (κάποιον) να αποκτήσει γνώσεις ή δεξιότητες, διδάσκω: *του έμαθα γραφή και ανάγνωση* || *η ζωή μού έμαθε, πολλά* || *έμαθα στον σκύλο μου να μη γαβγίζει το βράδυ·* ΦΡ. ***μ' όποιον δάσκαλο καθίσεις, τέτοια γράμματα θα μάθεις*** βλ. λ. *δάσκαλος* 3. απυμνημονεύω (συγκεκριμένη γνώση): *έμαθε το ποίημα μέσα σε 10 λεπτά* |Ι ~ *απ'έξω το μάθημα* 4. αφομοιώνω, εμπεδώνω (συγκεκριμένη γνώση): *~ τέλεια την ύλη τού μαθήματος* || *τα έχω μάθει και μπορώ να τα χρησιμοποιήσω όποτε χρειαστεί* **5.** αποκτώ (συγκεκριμένη συνήθεια, τρόπυ συμπεριφοράς) από εμπειρία ή εξοικείωση: *σύντομα θα μάθεις να σηκώνεσαι πρωί* || *έμαθε από τον πατέρα του να είναι υπομονετικός* [| δε ν *μπορώ να μάθω τον δρόμο για το σπίτι του ϊυί.* συνηθίζω, εξοικειώνομαι 6. παίρνω (πληροφορίες), αποκτώ (πληροφόρηση για ένα θέμα): *έμαθες τα νέα;* [[*πρέπει να μάθεις όλη την αλήθεια* |j *θα είσαι η πρώτη που θα το μάθεις, μόλις έρθει* ΙΙ *τα έμαθες για τον γυιο του;* || *από τις εφημερίδες έμαθα ότι πέ- θανε* συν. πληροφορούμαι- ΦΡ. (α) ***από μικρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια*** βλ. λ. *αλήθεια* (β) ***μαθαίνω απ' την καλή κι απ' την ανά- ποδη*** βλ. λ. *ανάποδη* (γ) ***μαθαίνω (κάτι) από πρώτο χέρι*** πληροφορούμαι (κάτι) *από* την πηγή. έχω άμεση πληροφόρηση **7.** αντιλαμβάνομαι το ποιόν, τον χαρακτήρα (κάποιου): *Τον Σπύρο τον ήξερα από παλιά' πάντα τα ίδια έκανε. Τώρα Οα τον μάθω:* 8. (η μτχ. ***μαθημένος,*** *-η,* -ο) αυτός που έχει τη σχετική εμπειρία ή εξοικείωση, πυυ είναι συνηθισμένος σε κάτι: *δεν είμαι - να μου φέρονται έτσι* || ~ *στις ταλαιπωρίες* ♦ (αμετβ.) 9. αποκτώ γνώσεις, εμπειρίες, δεξιότητες: *όσο ζω, ~* ||

από τα λάθη μου 10. αποκτώ πληροφόρηση: *έμαθα για τα προβλήματα που αντιμετωπίζεις.*

ΙϋΤΥΜ· μεσν. < αρχ. *μανθάνω* (από τον αόρ. β' *έ-μαθ-ον,* πβ. *παθ-αίνω. τυχ-αίνω) < μα-ν-θ-άν-ω* < θ. *μαθ-* (με ένΟημα -u-) < *mndh-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *men-dh-. παρεκτεταμ. μορφή τού Ι.Ε. *men- «σκέπτομαι» (ευρείας διαδόσεως θέμα, που δηλώνει πνευματικές δραστηριότητες), πβ. λατ. mens, -ntis «νους» (> ισπ. mente), αρχ. σλαβ. m<jdru «φρόνιμος, σοφός», ουαλ. mynnu «θέλω», αλβ. mund «μπορώ», γοτθ. munds «σκέψη», αγγλ. mind «μυαλό» κ.ά. Ομόρρ. *μέν-ος. μνή-μη, μαίν-ομαι, μαν-ία, μάν-τις, μούσα* κ.ά. Παράγ. *μάθ-ημα, μαθ-ητής, μαθ-ητεία* κ.ά.|.

μαθαίνω - μούσα. Οι δύο λέξεις είναι ομόρριζες από τη ρ. **μενθ-** «σκέπτομαι», που σώζεται στην αρχ. λ. **μενθήρη** «φροντίδα». Από τη συνεσταλμένη βαθμίδα τής ρ. *μενθ-,* από το **μαθ-** (πβ. *έ-μαθ-α, μάθ-ημα),* σχηματίστηκε το αρχ. **μανθάνω** Κ *μα-ν-θ-άν-ω,* με ένθη- μα *-V-* και επίθημα *-αν-),* που μεταπλάστηκε σε **μαθαίνω.** Από την ετερυιωμένη βαθμίδα τής ρίζας. **μονθ-.** σχηματίστηκε η λ. **μοΰαα:** **jαονθ-γα* > **μονσσα* > **μονσα* (και με αντέκταση) > *μούσα* (ιων.- αττ.) / *μώσα* (δωρ). Οι αρχαίες **Μούσες,** αντιπροσωπευτικές τής καλλιέργειας και τής γνώσης, συνδέονται άμεσα με τη σημ. τού *μανθάνω.*

μαθέ επίρρ. (λαϊκ.) 1. βεβαίως: *δεν θέλει - να μας πει πού πήγε, γιατί φοβάται* || *ναι ~* (ως απόκριση· βεβαιότατα) 2. δηλαδή, όπως είναι εμφανές: *θέλει - να μας κάνει τον σπουδαίο.* Επίσης μαθές Ιμεσν.Ι. [ΕΤΥΜ. < μεσν. *μαθές* < αρχ. *μάθε* (προστ. αορ. β' τού *μανθάνω)* με κα- ταβιβασμό ιυύ τόνου κατ' αναλογίαν προς τις προστ. *δες, βγες, πες* κ.τ.ό. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το επίρρ. *μαθές* προήλθε από την ᵃΡλ· Ρᵗλ· *μαθοΊν* (αόρ. β' τού *μανθάνω),* η οποία μεταπλάστηκε σε *μα- θώς* (βλ. κ. *μαθός)* και *μαθές,* συνοδεύοντας επιβεβαιωτικά το καταφατικό μόριο *ναι*.

μαθεύομαι ρ. αμετβ. αποθ. {μαθεύτηκα} **1.** γίνομαι γνωστός, αποκτώ δημοσιότητα: *αν μαθευτούν τα νέα. θα έχουμε μεγάλες φασαρίες* 2. (ως απρόσ. ***μαθεύτηκε***) διαδόθηκε η φήμη. υπήρξε η πληροφορία: *~ ότι θέλει να παραιτηθεί* ςυ\. ακυύστηκε. σχόλιό λ. *αποθετικός.* [ετυμ. < θ. *μαθ-* (βλ. λ. *μαθαίνω)* + παραγ. επίθημα - *εύομαι].*

μαθεύτηκα ρ. -► μαθαίνω

μάθημα (το) {μαθήμ-ατος] -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε μαθαίνουμε, κάθε γνώση ή δεξιότητα που γίνεται κτήμα κάποιου, κυρ. με την εμπειρία: γο *~ που πήρα είναι να μην ανακατεύομαι στις δουλειές των άλ- λων* || *το έμαθε το - του!* (παραδειγματίστηκε, συνετίστηκε από κάτι που έπαθε) || (ειρων.) *το ξέρει καλά το ~ τυυ!* (είναι καλά δασκαλεμένος, έμαθε καλά αυτά που του είπαν να πει)· ΦΡ. (α) ***το πάθημα (γίνεται) μάθημα*** *(τά παθήματα μαθήματα.* Ηροδ. Ι. 207) αυτά που παθαίνει κανείς τον διδάσκουν τι πρέπει να κάνει σε ανάλογες περιπτώσεις: *έχασε τη μισή του περιουσία στα χαρτιά■ το πάθημα όμως του έγινε μάθημα και από τότε ούτε πυυ πλησιάζει τράπουλα* (β) ***(αυτό) να σου γίνει μάθημα*** *να* παραδειγματιστείς από κάτι, ώστε να μην το ξανακάνεις: *~ και να μην ξαναπάς εκεί!* 2. (συνήθ. σε πληθ.) η συστηματική μετάδοση γνώσεων ή δεξιοτήτων από δάσκαλο σε μαθητή: *κάνω μαθήματα Αγγλικών* (διδάσκω ή διδάσκομαι Αγγλικά) |[*παραδίδω / παίρνω μαθήματα χορού* || *παρακο?.ουθώ εντατικά / θερινά ~* || *- δι'αλ/.ηλογραφίας* [| (μτφ.) *είσαι ο τελευταίος που μπορεί να*

μου δώσει μαθήματα ηθικής || με τη στάση του παραδίδει μαθήματα ήθους και επαγγελματικής σοβαρότητας στους νεότερους **3.** η διδακτική διαδικασία, η παράδοση: *δεν μου αρέσει το ~ του || δεν θέλει διακοπές την ώρα τον - || εναρκτήριο / συναρπαστικό / βαρετό - || το τελευταίο ~ τής ημέρας* (κατά το ημερήσιο πρόγραμμα τού σχολείου) || *σήμερα δεν έχουμε γιατί αρρώστησε ο δάσκαλος || εποπτικά μέσα για το - |j αργό) στο - || διακόπτω / παρακολουθώ το ~*ΣΥΝ. διδασκαλία **4.** η ύλη που διδάσκεται στο πλαίσιο συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου: *το - τής ιστορίας / τής ανθρωπολογίας || περνώ ένα ~* (πετυχαίνω στην εξέτασή του) || *κόβομαι σ'ένα -* (αποτυγχάνω στην εξέτασή του) **|| ~** *υποχρεωτικό / επιλογής* **5.** (ειδικότ.) η ενότητα που δίνεται στους μαθητές σε συγκεκριμένη ημέρα για μελέτη: *ποιο είναι σήμερα το ~ σας στην ιστορία; || διάβασες τα ~ σου:* — (υποκ.) **μαθηματάκι** (το).

[F.tym. αρχ. < *μανθάνω* (βλ. λ. *μαθαίνω)].* **μαθηματικά** (τα) Ιαρχ.Ι **1.** η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο τη συστηματική εξέταση των φυσικών μεγεθών, των σχημάτων, των σημείων, των αριθμών και τις μεταξύ τους σχέσεις: *η άλγεβρα και η γεωμετρία είναι κλάδοι των ~ || ανώτερα / αφηρημένα / οικονομικά ~* 2. το σχετικό με την παραπάνω) επιστήμη μάθημα, που διδάσκεται στο σχολείο: *έχει καλούς βαθμούς στα* ** σχολιο λ. *αριθμητική.* **μαθηματικός** (ο/η) [αρχ.1**1.** επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στα μαθηματικά 2. καθηγητής μαθηματικο')ν (κυρ. στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση).

μαθηματικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την επιστήμη των μαθηματικών: *~ εταιρεία / επιστήμη / όροι / υπολογισμοί / έννοιες / σύμβολα / πράξεις·* φρ. ***μοθηματικός επεξεργαστής*** βλ. λ. *συνεπε- ξεργαστής* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει την ακρίβεια και τη λογική διάταξη των μαθηματικών: *- μυαλό / τρόπος σκέψεως*■ φρ. ***με μαθηματική ακρίβεια*** με απόλυτη ακρίβεια: *η πολιτική αυτή μας οδηγεί ~ σε εκλογική ήττα* **3.** ***μαθηματικός*** (ο/η) βλ.λ. - **μαθηματικ-ά / -ώς** [αρχ.| επίρρ. σχολιο λ. *διαστημικός.*

IGTYM. αρχ. < *μάθημα,* κυρίως από την επιστημονική χρήση τού επιθ. στον Αριστοτέλη, λ.χ. *μαθηματική φι/^οσοφία / γραμμή / τέχνη* κ.ά.]. **μαθημένος,** -η, -ο » μαθαίνω

μάθηση (η) (-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η διαδικασία απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων ως αποτέλεσμα συστηματικής μελέτης και παιδείας 2. ψυχολ. η μεταβολή των δυνατοτήτων (κάποιου) σε ικανότητες ως αποτέλεσμα πρακτικής εξάσκησης και εμπειρίας. [ητυμ. < αρχ. *μάθησις <μανθάνω* (βλ. λ. *μαθαίνο))*\. **μαθησιακός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη μάθηση: *~ διαταραχές / δυσκολίες / διαδικασία.* — **μαθηαικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. learning σε φρ. όπως learning disability / problems / procedure κ.ά.]. **μαθηταρειό** (το) [χωρ. πληθ.} (καθημ.-περιληπτ.) **1.** το σύνολο των μαθητών συν. μαθητόκυσμος 2. πλήθος μαθητών: *σ'αυτό το μέρος συγκεντρώνεται όλο το*

[ετυμ. < *μαθητής* + παραγ. επίθημα *-αρειό,* πβ. κ. *αλητ-αρειό].* **μαθητεία** (η) Ιμτγν.] [μαθητειώνΙ το χρονικό διάστημα κατά το οποίο κάποιος σπουδάζει ή κάνει την πρακτική του εξάσκηση υπό την καθοδήγηση ανωτέρου του: *η ~ του σε μεγάλους σκηνοθέτες τον δίδαξε πολλά μυστικά τής τέχνης τους.* **μαθητευόμενος,** -η. -ο **1.** αυτός που κάνει την πρακτική του εξάσκηση ή δουλεύει κοντά σε ανώτερό του, για να μάθει την τέχνη ή το επάγγελμά του: *~ τεχνίτης 2.* (κατ' επέκτ.) αυτός που δεν έχει αποκτήσει ακόμη την απαιτούμενη πείρα, αλλά βρίσκεται υπό εκπαίδευση: *~ οδηγός* ιυν. αρχάριος, άπειρος· φρ. (μτφ.) ***μαθητευόμενος μάγος*** (από το ομότιτλο ποίημα τού Γκαίτε «Der Zauberlehrling») το πρόσωπο που προσπαθεί να επιτελέσει απαιτητική εργασία, χωρίς να έχει τη σχετική πείρα, που πειραματίζεται ανεύθυνα: *η διοίκηση τής επιχείρησης χρειάζεται ανθρώπους έμπειρους και υπεύθυνους, όχι μαθητευόμενους μάγους* **3.** ***μαθητευόμενος*** (υ), ***μαθητευόμενη*** (η) άτομο που ασκείται ακόμη σε τέχνη ή επάγγελμα, **μαθητεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μτγν.] (μαθήτ-ευσα (λαϊκ. -εψα)] ♦ **1.** (αμετβ.) εκπαιδεύομαι (κοντά σε δασκάλους): *μαθήτευσε στους με- γα/ώτερους ζωγράφους τής εποχής* συν. διδάσκομαι, σπουδάζω ♦ 2. (μετβ.) (ειρων.) δασκαλεύω, μαθαίνω (κάποιον) να ενεργεί (με συγκεκριμένο τρόπο): *καλά τον έχεις μαθητέψει να λέει ψέματα.* **μαθητής** (ο)]-ή κ. (λόγ.) -ού}. **μαθήτρια** (η) [μτγν.] [μαθητριών] **1.** πρόσωπο που μαθαίνει γράμματα ή τέχνη υπό την καθοδήγηση δασκάλου: *στις θεατρικές του σπουδές υπήρξε ~τού Κ. Κουν 2.* ο ανήλικος που φοιτά σε σχολείο: *είναι ~τής Α'δημοτικού* [[*καλός / επιμελής ! άτακτος ~* (πβ. λ. *σπουδαστής, φοιτητής)* **3.** πρόσωπο που ασπά- ζεται και ακολουθεί με πίστη και αφοσίωση το κήρυγμα, τις πεποιθήσεις. τυ σύστημα, τον τρόπο σκέψης ή έκφρασης σπουδαίου πολιτικού ή θρησκευτικού ηγέτη, την τεχνοτροπία ενός μεγάλου συγγραφέα, καλλιτέχνη κ.λπ.: *~ τού Σεφέρη / τού Γκίκα || ο Πλάτων ήταν ~τού Σωκράτη* [[*οι δώδεκα ~ τού Χριστού.* — (υποκ.) **μαθητάκος** (υ), **μαθητριούλα** (η).

Ιπτυμ. αρχ. < *μανθάνω* (βλ. λ. *μαθαίνω)].* **μαθητικός,** -ή, -ό |αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τους μαθητές ή τη μάθηση: *τα ~ χρόνια* |(*η ~ ποδιά* (η μπλε ποδιά που φορούσαν παλαιότ. οι μαθητές και οι μαθήτριες), **μαθητιώσα νεολαία** (η) {μαθητιώσης νεολαίας} το σύνολο των νέων που φοιτούν στα σχολεία, που είναι μαθητές.

Ιετυμ. < μτγν. *μαθητιό (-άω)* < αρχ. *μαθητής].* **μαθητόκοσμος** (ο)]χωρ. πληθ.) (περιληπτ.) **1.** το σύνολο των μαθητών συν. μαθηταρειό 2. πλήθος μαθητών,

μαθητολόγιο (το) [Ι889J {μαθητολογί-ου | -ων} ο επίσημος κατάλογος κάθε σχολείου, στον οποίο καταχωρίζονται τα ονόματα και τα στοιχεία των μαθητών κάθε έτους, **μαθητούδι** (το) Ιχωρ. γεν.} ο μικρής ηλικίας μαθητής: τα *~ τής Α Δημοτικού* jj *μόλις ο δάσκαλος τής οδήγησης του έκανε μια παρατήρηση. τον κοίταξε αμήχανα σαν* **μαθός** (ο) (λαϊκότ.) αυτός που έμαθε κάτι από πείρα· φρ. **ο παθός *(γίνεται) μαθός*** βλ. λ. *παθ ός.*

Ιετυμ. < μεσον. *μαθώς,* μεταπλ. τ. τής μτχ. *μαθών* (πβ. *γέρος < γέρων),* από τον αόρ. β' *ε-μαθ-ον* τού αρχ. *μανθάνω].* **μάθος** (το) [μάθους | χωρ. πληθ.) (σπάν.) η μάθηση, η αποκτηθείσα γνώση, στη ΦΡ. ***το πάθος (γίνεται) μάθος*** το πάθημα γίνεται μάθημα (βλ. λ. *μάθημα).*

[εγυμ. αρχ. < θ. *μαθ-* τού ρ. *μανθάνω* (πβ. αόρ. β' *ε-μαθ-ον)*|. **Μαθουσαλας** (ο) **1.** Π.Δ. πρόγονος τού Νώε, που πιστεύεται πως έζη- σε 969 χρόνια και πέθανε τη χρονιά τού Κατακλυσμού 2. (μετωνυμ.) ο άνθρωπος που ζει πάρα πολλά χρόνια ιυν. αιωνόβιος.

[ετυμ. < μτγν. *Μαθουσάλα* (βιβλικό πρόσωπο, έβδομος κατά σειράν από τον Αδάμ. που έζησε 969 χρόνια και θεωρείται σύμβολο μακρο- βιότητας) < εβρ. Methuselah], **μαία** (η) {μαιών} (λόγ.) **1.** η γυναίκα που ξεγεννά τις εγκύους, η μαμ- μή 2. η ιατρική βοηθός που παρέχει βοήθεια σε εγκύους πριν. κατά τη διάρκεια ή μετά τον τοκετό, καθώς και στα νεογέννητα σε συνεργασία με τυν αρμόδιο γυναικολόγο. **■ ΙΧΟ.ΜΟ λ. *γη.*

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *μαϊα.* χαϊδευτ. τής καθομιλουμένης (αρχικώς προσφώνηση προς ηλικιωμένες), που σχηματίστηκε βάσει θ. *μά-,* για το οποίο βλ. λ. *μητέρα, μαμμή*|. **μαιανδρικός,** -ή, -ό αυτός που έχει το σχήμα μαιάνδρου. Επίσης **μαιανδροειδής,** -ής. -ές κ. **μαιανδρώδης,** -ης, -ες [μτγν.Ι. **μαίανδρος** (ο) [μαιάνδρ-ου | -ων, -ους} **1.** ελικοειδής σχηματισμός τής κοίτης υδάτινου ρεύματος, όταν προσκρούει σε εμπόδια που αλλάζουν τον ρου του 2. (συνεκδ.) γεωμετρικό διακοσμητικό σχέδιο, το υποίο αποτελείται από ορθές γωνίες σε διαδοχική σειρά 3. (μτφ.) δαι- δαλώδης, στρυφνός, ακατανόητος: *οι ~ τής σκέψης του.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. όνομα ποταμού ελικοειδούς σχήματος στην περιοχή τής αρχ. Καρίας. αγν. ετύμου. στο οποίο ανάγεται και η σημερινή τουρκ. ονομασία Mcndercsj.

μαιευτήρας (ο) γιατρός ειδικευμένος στις εγκυμοσύνες και στυυς τοκετούς. - Ι liΤΥΜ. Σχηματίστηκε με αφετηρία το αρχ. θηλ. *μαιεύτρια* «μαία»], **μαιευτήριο** (το) []849j {μαιευτηρί-ου | -ων} ειδικό νοσηλευτικό ίδρυμα για ιατρική παρακολούθηση και περίθαλψη των επίτοκων γυναικών καθώς και των νεογνών κατά τα πρώτα στάδια τής ζωής τυυς. **μαιευτική** (η) [αρχ.Ι **1.** ιατρικός κλάδος, μέρος τής γυναικολογίας, που έχει ως αντικείμενο τη γέννηση των παιδιών, τη φροντίδα και την περίθαλψη των γυναικών κατά τη διάρκεια τής κυήσεως. τού τοκετού και τής λοχείας · **2.** φίλοι, μέθοδος αναζήτησης τής αλήθειας μέσα από τον διάλογο, την οποία εφάρμοσε ο Σωκράτης, οδηγώντας τον συνομιλητή με κατάλληλες ερωτήσεις να συνειδητοποιήσει την αλήθεια, την υποία ο τελευταίος έφερε μέσα του χωρίς να το γνωρίζει. — **μαιευτικός,** -ή, -ό [αρχ.|, **μαιευτικώς** επίρρ. [μτγν.|. **μαιζονέτα** (η) ->μεζονέτα

μαικήνας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} πλούσιος προστάτης των γραμμάτων και των τεχνών, που αναλαμβάνει τις χορηγίες των έργων καλλιτεχνών, λογίων κ.λπ. - **μαικηνιαμός** (ο).

[liΤΥΜ. < λατ. Maecenas, πάμπλυυτος Ρωμαίος διπλωμάτης (70-8 π.Χ.), γενναιόδωρος υποστηρικτής των ποιητών Βιργιλίου και Ορατίου]. **μαϊμού** (η) {μαϊμούδες} **1.** (λαϊκ.) ο πίθηκος (συνήθ. ο μικρόσωμος) **2.** (μτφ.-χαϊδευτ.) υ πυλύ ζωηρός και χαριτωμένος άνθρωπος: *Σου είναι μια ~ αυτή! Άντε να της ξεφύγεις!* || *τι γυρεύει εδώ αυτή η - ο φίλος σου;* φρ. ***μαϊμού τού Κωλέττη*** ως χαρακτηρισμός για πονηρό και ενοχλητικό άνθρωπο 3. (αργκό) οτιδήποτε πλαστό εμφανίζεται με δόλιο τρόπο: *αστυνομικοί-μαϊμούδες* || *παππάς-μαϊμού* (άνθρωπος μεταμφιεσμένος σε παππά) || *παντελόνια / κοστούμια μαϊμούδες* (απομιμήσεις). — (υποκ.) **μαϊμουδίτσα** (η) κ. **μαϊμουδάκι** (το) (σημ. Ι. 2). [ετυμ. μεσν. < αραβ. maymun ή. κατ' άλλη άποψη, < αρχ. *μιμώ].* **μαϊμουδήσιος,** -ια. -ιο (λαϊκ.) αυτός που μοιάζει με μαϊμού ΣΥ.ν'. πιθηκοειδή;:. ΣΧΟΛίυ λ. *-ήσιος.* **μαϊμουδίζω** ρ; αμετβ. κ. μετβ. {μαϊμούδισα} (κακόσ.) μιμούμαι με προσποιητό και επιδεικτικό τρόπο: *άνθρωποι που μέχρι χθες φορούσαν τσαρούχια, τώρα μαϊμουδίζουν τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής* ιυν. πιθηκίζω. — **μαϊμουδισμός** (ο) κ. **μαϊμούδισμα** (το), **μαϊμουδίστικος,** -η. -υ (λαϊκ.) αυτός που ταιριάζει ή χαρακτηρίζει μαϊμού: *~ καμώματα.* **μάινα** επίρρ. ναυτ. κυρ. στη φρ. ***μάινα (τα πανιά)!*** κατέβασε (χαλάρωσε. χαλαρωμένα) τα πανιά.

[πτυμ. < *μαϊνάρω* (υποχωρητ.), βλ.λ.].

Μαινάδα (η) **1.** μυθολ. καθεμία από τις γυναίκες που αποτελούσαν τη συνοδία τού θεού Διονύσου, στις οποίες είχε εμφυσήσει μυστική τρέλα 2. (μετωνυμ.) γυναίκα που βρίσκεται σε κατάσταση έξαλλης μανίας. Επίσης **Μαινάς** {Μαινάδος}.

[1£ΤΥΜ. < αρχ. *μαινάς, -άδος< μαίνομαι*\.

Μαίναλο (το) {Μαινάλου} όρος τής Ι Ιελοποννήσου στον νομό Αρκαδίας.

Ιετυμ. < μτγν. *Μαίναλον (όρος),* παράλλ. τ. τυύ αρχ. *Μαίνα/.ος,* αγν. ετύμου, πελασγ. αρχής. πβ. κ. *Σχύμφ-αλος. Μύκ-α/νος].* **μαϊνάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μαϊνάρισα} ♦ **1.** (μετβ.) νλυτ. αφήνω ελεύθερο. χαλαρό: *- τα σκοινιά! τα πανιά* συν. ξεσφίγγω, χαλαρώνω αντ. βιράρω ♦ 2. (αμετβ.) περιέρχομαι σε κατάσταση πλήρους γαλήνης και ηρεμίας: *η θάλασσα /* ο *καιρός μαϊνάρισε κάπως* συν. γαληνεύο). κοπάζω, ηρεμώ, πέφτω (βλ. λ. *μάινα).* - - **μαϊνάρισμα** (το).

Ι F.TYM. μεσν. < βεν. mainar «χαλαρώνω, κατεβάζω τα πανιά» < διαλε-

ΚΤ. καλαβρ. majinare/mbajnare < λατ. *irjvaginarc «θηκαρώνω (τυ ξίφος)» (< vagina «θηκάρι»)]. μαίνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {(εξ*) εμάνην. -ης. -η) 1. διακατέχομαι από μανία, συμπεριφέρομαι σαν τρελός: *μαινόμενος ταύρος* 2. εκφράζω με ασυγκράτητο τρόπο την οργή και την αντίθεσή μου σε κάτι: *μαίνεται εναντίον τής νεολαίας / τής κυβέρνησης* ΣΥΝ. γίνομαι έξω φρενών, πνέω μένεα 3. (μτφ.) εκδηλώνομαι με ασυγκράτητη ορμή, είμαι σε εξέλιξη: *η πυρκαγιά μαίνεται ανεξέλεγκτη πέντε μέρες || η θύελλα μαίνεται εδώ και δύο ώρες \\ μαίνεται ο πόλεμος των εταιρειών πετρελαίου.* σχολιο λ. *αποθετικός.*

|12ΤΥΜ. αρχ. < **μάν-Ιομαι* < *mn-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *men- «σκέπτομαι» (ρίζα ευρείας διαδόσεως. η οποία δηλώνει γενικά τις πνευματικές δραστηριότητες), πβ. σανσκρ. manyatc «σκέπτεται», αρχ. σλαβ. minjo «σκέπτομαι», ιρλ. (do)muiniur «σκέπτομαι, πιστεύω», λατ. mens «νους, σκέψη» (> ισπ. mente) κ.ά. Ομόρρ. *μ(χν-ία. μέν-ος. μνή-μη, μάν-τις. μαν-Οάνω* (βλ. κ. *μαθαίνω*), *αύτό-μα-τος* (βλ.λ.) κ.ά. Το ρ. *μαίνομαι* είχε αρχικώς τη γενική σημ. «σκέπτομαι», αλλά εξει- δικεύθηκε στη σημ. τής οργής, τής μανίας, ίσως με την επίδραση τής λ. *μένος*J.

μαϊντανός (ο) 1. ποώδες φυτό, που ευδοκιμεί στις χώρες τής Μεσογείου και καλλιεργείται για τα αρωματικά φύλλα του. τα οποία χρησιμοποιούνται σε μαγειρεμένο φαγητό ή σαλάτες συν. μακεδονήσι

(μτφ.) για κάποιον ή κάτι που εμφανίζεται ή αναφέρεται με μεγά- λη συχνότητα σε ορισμένους χώρους (λ.χ. τηλεοπτικές εκπομπές), σαν να είναι το απαραίτητο συμπλήρωμά τους: *έχει γίνει ~ στα κανάλια' όποια εκπομπή και να παρακολουθήσεις, θα τον δεις κι αυτόν.* [ετυμ. Αντιδάν.. < τουρκ. maydano/. < μεσν. *μακεδονήσι* (βλ.λ.)]. Μάιος (ο) {Μαΐου} ο πέμπτος μήνας τού χρόνου και ο τρίτος τής άνοιξης (μαζί με τον Μάρτιο και τον Απρίλιο), υ οποίος έχει 31 ημέρες. Ηπίσης Μάης (βλ.λ.). σχολ ίο λ. *μήνας.*

[ητυμ. μτγν. < λατ. Maius < θηλ. Maia. ονομασία αρχ. ρωμαϊκής θεότητας. που εθεωρείτο μητέρα τού θεού Ερμή|. μαΐστρα (η) {μαϊστρών! (λαϊκ.) ναυτ. η μεγαλύτερη κεραία ιστιοφόρου και το τετράγωνο πανί που κρεμιέται από αυτήν. {ετυμ. μεσν. < βεν. maistra «μεγίστη», βλ. κ. *μαΐστρος*\. μαϊστράλι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) μαΐστρος μικρής έντασης.

[ΕΤΥΜ. < βεν. maistrai. υποκ. τού maisiro. βλ. κ. *μαΐστρος*\. μαΐστρος (Ο) (χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) μικρής έντασης ΒΔ. άνεμος, που φέρνει δροσιά συνήθ. κατά τη θερινή περίοδο (βλ. κ. λ. *άνεμος*, ΠΙΝ.) συν. (επίσ.) σκίρων.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. maisiro «μέγιστος» < λατ. magister < magnus «μέ- γας»), μαίστροτραμουντάνα (η) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) άνεμος *πον* πνέει μεταξύ βόρειου και βορειοδυτικού ανέμου (βλ. κ. λ. *άνεμος.* ΙΠΝ.) ΣΥΝ. (επίσ.) σκιρωνοβορράς. μαίστωρ (ο) {μαΐ'στ-ορος, -ορα j -ορες, -όρων) 1. (στη βυζαντινή εποχή) ο δάσκαλος τής εκκλησιαστικής χορωδίας 2. (γενικότ.) το πρόσωπο που κατευθύνει καλλιτεχνική κίνηση (π.χ. την αγιογράφηση ναού). σχολιο λ. *κύριος.*

[ετυμ. μεσν. < λατ. magister < magnus «μέγας»!. μαιτρ

(ο) -► μετρ μαιτρέσα (η) ► μετρέσα

μάκα ίη) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-εκφραστ.·) η βρομιά, το λέρωμα: *ο γιακάς έπιασε ~ || ρούχα μέσα στη ~* (βρόμικα).

|ΕΤΥΜ. Πιθ. < ιταλ. maechia «λεκές» < λατ. macula], μακάβριος, -α. -ο [1897] αυτός πυυ προκαλεί τη φρίκη τού θανάτου, που έχει χαρακτήρα ανατριχιαστικό, επειδή θυμίζει τον θάνατο: *οι ~ λεπτομέρειες τού εγκλήματος || ~ θέαμα / ανέκδοτο > σκηνικό.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. macabre, από τη μεσν. φρ. dan.se de Macabre «μακάβριος χορός». Η λ. είναι αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με μιαν άποψη, ανάγεται σε ομώνυμο ζωγράφο (Macabre), υ οπυίος ει- κόνιζε στα έργα του χορούς σκελετών. Οι περισσότεροι, εντούτοις, συγκλίνουν στην εκδοχή ότι η λ. Macabre ανάγεται στο όνομα Maccabee < λατ. Maccubacus < μτγν. *Μακκαβαΐος / -οι* (βλ.λ.). ιυυδαϊ- κή οικογένεια τού 2ου και Ιου αι. π.Χ.. τής οποίας η εξέγερση κατε- πνίγη τελικά τυ 63 π.Χ. (οχυρό Μασάντα. μετά την υμαδική αυτοκτονία των πολιορκημένων). Τέλος, υπάρχει και η άποψη ότι η λ. προέρχεται από το συρ. maqabrey «τάφρος, λάκκος»], μακάκος (Ο) πίθηκος που ζει κυρ. στην Ασία. έχει τρίχωμα καφετί ώς μαύρο, ρύγχος όμυιυ με τυύ σκύλου, αλλά με στρογγυλεμένο προφίλ και ζει σε αγέλες.

{ετυμ. < γαλλ. macaque < πορτ. macaco, λ. τής γλωσσικής ομάδας Μπαντού, πβ. λινγκάλα mukata «πίθηκυς»]. μακαντάσης (ο) {μακαντάσηδες} (λαϊκ.) φίλος, σύντρυφος.

JΕΤΥΜ. < τουρκ. mankadas] ·

Μακάο (το) {άκλ.} πορτογαλική αποικία μέχρι το 1999, οπότε πέρασε στον έλεγχο τής Κίνας· αποτελείται από ένα ακρωτήριο και δύο μικρά νησιά στη ΝΑ. Κίνα.

[ετυμ. < πορτ. Macao < κινεζ. Ama-ngao «όρμος τής θεάς A-ma (προ- στάτιδας των ναυτικών)». Η επίσημη κινεζ. ονομασία είναι Aomin < ao «όρμος» + men «πύλη»], μακαράς (ο) {μακαράδες} (λαϊκ.) 1. η τροχαλία, το καρούλι 2. το βαρούλκο. ο γερανός.

]ΚΤΥΜ. < τουρκ. makura < αραβ. bak.(a)ra]. μακαρθισμός (ο) {χωρ. πληθ.} 1. πρακτική πολιτικών διώξεων εις βάρος προσώπων που θεωρήθηκαν ή καταγγέλθηκαν (συχνά ανυπόστατα) ως κομουνιστές στις Π.Π.Α. στις αρχές τής δεκαετίας τού '50. με τη σύνταξη καταλόγων ύποπτων προσώπων, την απόλυση από την εργασία τους ή και τη φυλάκισή τους 2. (κατ' επέκτ.) κάθε πρακτική πολιτικών "διώξεων εις βάρος πολιτοην συγκεκριμένων πεποιθήσεων με την καλλιέργεια κλίματος εκφοβισμού και με την κατασυκοφάντησή τους. ~ μακαρθιστής (υ), μακαρθικός, -ή. -ό.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. McCarthyism, από το όνομα τύυ Αμερι- κανύυ ρεπυυμπλικανύυ γερουσιαστή J.R. McCarthy (1908-1957). προέδρου τής Επιτροπής Κυβερνητικών Ενεργειών τής Γερουσίας, από τον οποίο ξεκίνησε η παραπάνω πρακτική], μακάρι μόρ. 1.(για την έκφραση ευχής) είθε, αν (μόνο) ήταν δυνατόν, άμποτε: *~ να 'ςερα!* (για δήλωση πλήρους άγνοιας) || *~ να βγω ψεύ- της!* jj *~ να πετύχεις!* || *- να βρέξει! 2.* (για εναντίωση) ακόμη και αν. έστω και αν. ούτε και: *δεν Οα του* το *δώσω. ~ να μου το ζητήσει γονατιστός!* ΙΧΟΛΙΟ λ. *ευκτική.*

[ΕΤΥΜ. μεσν.. από το ουδ. *μακάριον* τού αρχ. *μακάριος*, με επιφωνη- ματική ρήση (πβ. κ. *μαζί)*\. μακαρία (η) (λαϊκότ.) 1. το ψωμί που μοιράζεται μετά την κηδεία ή το μνημόσυνο ΣΥΝ. ψυχόπιτα 2. το γεύμα που παρατίθεται στυ σπίτι τύυ εκλιπόντος στυυς συγγενείς και φίλυυς μετά την κηδεία του ΣΥΝ. νεκρόδειπνος.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *μακαρία*, θηλ. τού επιθ. *μακάριος.* Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η σύνδεση με το επίθ. *μακάριος* είναι προϊόν παρετυμολογίας. ενώ η λ. ανάγεται στο ρ. *μάσσο* «ζυμώνω, μαλάσσω». ΙΙ σημ. τυύ νεκρυδείπνου, πάντως, θα δικαιολογούσε επαρκώς την πρώτη ερμηνεία. αφού ήδη στον Αριστοφάνη απαντά η ευφημιστική φρ. *άπαγ' ές μακαρίαν* (αντί τού συνήθους ες *κόρακας)*, στον δε Ιίσυχιο εμφανίζεται ως «γλώσσα»: *μακαρία- βρώμα εκ ζωμού καί άλφίτων*\. μακαρίζω ρ. μετβ. [αρχ.] {μακάρισ-α. -μένος) θεωρώ (κάποιον) καλότυχο: *τον μακάριζαν για τα καλά παιδιά του* ΙΥΝ. καλοτυχίζω· ΦΡ. *μηδένα προ τού τέλους μακάριζε* (Σόλων, στον Ηρόδ. 1 32. 7) μη θεωρείς κανέναν ευτυχισμένο πριν δεις τυ τέλος τής ζωής του. Μακάριος (ο) {Μακαρίου} 1. όνομα αγίων, πατριαρχο')ν. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικ-ό όνομα.

[LTYM. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *μακάριος* (βλ.λ.)|. μακάριος, -α (λόγ. -ία), -ο 1. αυτός που έχει βρει την απόλυτη ευτυχία και γαλήνη, σαν να έχει δεχθεί ύψιστη ευλογία: οί *πτωχοί τφ πνεύματι»* (Κ.Δ.) jj (ειρων.) *οι κουτσομπόληδες, ότι αυτοί θα κληρονομήσουν τη βασιλεία των ουρανών, έχοντας θάψει όλους τους υπο/λοιπούς»* (εφημ.) ΣΥΝ. ευτυχισμένος, ευλογημένος, καλότυχος· ΦΡ. *μακάριοι οι κατέχοντες {λατ.* beati possidenies) ευτυχισμένοι όσοι κατέχουν κάτι **2.** αυτός που βρίσκεται σε ψυχική γαλήνη και ευφορία: *-χαμόγελο.* -- μακάρια / μακαρίως (βλ.λ.) [αρχ.| επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μακαρίτης.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μάκαρ* «ευτυχής, ευδαίμων» (πιθ. αρχαιότατο ουδ. ουσ., που χρησιμοποιήθηκε ως επίθ.), αγν. ετύμου. (Ι συσχέτιση με το επίθ. *μακρός* δεν προσφέρεται σημασιολογικώς· επίσης η υπόθεση περί δανείου από την Αιγυπτιακή δεν είναι πειστική].

Μακαριότατος (ο) ΕΚΚΛΗΣ. ως προσφώνηση πατριαρχών και αρχιεπισκόπων. ··* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός.* μακαριότητα (η) [αρχ.| 1. απόλυτη ευτυχία και γαλήνη ΣΥΝ. καλοτυχία 2. η έλλειψη κάθε ανησυχίας, η κατάσταση απόλυτης ηρεμίας και απαλλαγής από τα πάθη · ΦΡ. *η Αυτού Μακαριότης* προσφώνηση τύυ αρχιεπισκόπυυ Αθηνών: *την έναρξη των εργασιών τού Συνεδρίου θα κάνει - ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος.* μακαρισμός (ο) [αρχ.Ι 1. τυ καλυτύχισμα, η ευλογία για κάποιον πυυ όλα στη ζωή τού πάνε καλά *2. μακαρισμοί* (οι) οι εννέα σύντομοι αφορισμοί, με τους οποίους αρχίζει η Επί τού Όρους Ομιλία τού Ιησού.

μακαρισμοί (Κ.Δ. Ματθ. 5. 3-11)

«Μακάριοι οί πτωχοί τώ πνεύματι. ότι αυτών έστιν ή Βασιλεία τών ουρανών.

Μακάριοι οί πενΟοϋντες. ότι αυτοί παρακληθήσονται.

Μακαριοι οί πρας'ις, ότι αυτοί κληρονομήσουσιν τήν γήν.

Μακάριοι οί πεινώντες καί διψώντες τήν δικαιοσύνην, ότι αύτοι χορτασθήσονται.

Μακάριοι οί έλεήμονες, ότι αύτοί έλεηθήσονται.

.Μακάριοι οί καθαροί τή καρδία, ότι αύτοί τόν Θεόν όψονται.

Μακάριοι οί εϊρηνοποιοί. ότι αύτοί υιοί Θεού κληθήσονται.

Μακάριοι οί δεδιωγμένοι ένεκεν δικαιοσύνης, οτι αύτών έστιν ή Βασιλεία τών ουρανών.

Μακάριοί έστε όταν όνειδίσωσιν υμάς καί διώξωσιν καί εϊπωσιν παν πονηρόν καθ' υμών ΙψευδόμενοιI ένεκεν εμού».

μακαριστός, -ή, -ό Ι«ρχ.| 1. (κυριολ.) αυτός που θεωρείται καλότυχος και ευλογημένος 2. (για απυθανόντες ιερωμένους) μακαρίτης: *ο ~ αρχιεπίσκοπος Αθηνών Σεραφείμ.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μακαρίτης.* μακαρίτης (υ) {μακαριτών}, μακαρίτισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (ευ- φημ.) υ νεκρός (επειδή με τον θάνατό του γλύτωσε από τα βάσανα τής ζωής): *η θέληση τού - ήταν να πουληθεί το σπίτι || πρόλαβα και φρενάρισα, αλλιώς τώρα θα ήμουν~* / ΣΥΝ. συχωρεμένος, πεθαμένος. [ΕΙ ΥΜ. αρχ.< *μάκαρ* (βλ. λ. *μακάριος).* Η ευφημιστική χρήση τής λ. είναι ήδη αρχ.].

μακαρίτης: συνώνυμα. Η έννοια τού θανάτου και κάθε αναφορά σε θανόντες είναι ιδιαιτέρως ευαίσθητα θέματα στη γλωσσική επικοινωνία όλων των γλωσσών. Στην Ελληνική, στις περιπτώσεις

αναφοράς σε θανόντες συνήθως χρησιμοποιούνται ευφημιστικοί χαρακτηρισμοί, που συνδέονται: (α) με την έννοια τής «ευτυχίας»: **μακαρίτης** (κυριολ. σημ. - ευτυχισμένος», από τν αρχ. **μάκαρ,** από όπου και το *μακάριος)* και, πρυκειμένυυ για ιερωμένους, **μακαριστός** (στην εκκλησιαστική γλώσσα χρησιμοποιείται και η λ. **αξιομακάριστος.** αφού κατά τη χριστιανική πίστη υ αποθνήσκων με- ταβαίνη από την προσωρινή, εγκόσμια ζωή στην αιώνια ζωή. εξασφαλίζοντας την πραγματική ευτυχία) φ) με την έννοια τής «μνήμης / λήθης»: **αείμνηστος, αλησμόνητος, αξέχαστος** και (από το αρχ. *άνιδη* «τραγούδι») **αοίδιμος** «τραγουδισμένος» > «αξιομνημόνευτος» (γ) με την έννοια τής χριστιανικής «συγχώρησης»: **συχωρεμένος** (δ) με την έννοια τής εγκατάλειψης των εγκοσμίων και τής μετάβασης στην άλλη ζωή: **εκλιπών** (μετοχή τού *εκλείπω)* και **μεταστάς** (μετοχή τού ρ. *μεθίσταμαι* «μεταβαίνω, περνώ από μία κατάσταση σε μιαν άλλη»). Σε ειρωνική χρήση έχει περάσει η φράση **αλήστου μνήμης** «αλησμόνητος», που. ενώ ξεκίνησε ως ευφημισμός ανάλογος με τα επίθ. *αείμνηστος, αλησμόνητος* κ.τ.ό.. προσέλαβε (και από τη λογιότερη διατύπωσή της) την κακόσημη σημ. «αξέχαστος για κάτι κακό ή αρνητικό»: *όπως έλεγε και ο αλήστου μνήμης δικτάτορας Μονσσολίνι.*

μακαρίτικος, -η, -ο (σκωπτ. για πράγματα) αυτός που δεν υπάρχει πια, πυυ έχει παλιώσει: *εκείνα τα ~ τα παπούτσια και τι δεν τράβηξαν με βροχές, λάσπες και χιόνια!*

μακαρίως επίρρ. Ιαρχ.| (λόγ.) με μακαριότητα, με αδικαιολόγητο εφησυχασμό: *κοιμάται ~, σαν να μην τρέχει τίποτα!* **μακαροναδα** (η) φαγητό από μακαρόνια βραστά ή στον φούρνο, που συνοδεύονται συνήθ. από διάφορα είδη σάλτσας και τριμμένο τυρί. IF.TYM. < *μακαρόνι* +■ παραγ. επίθημα *-άδα).* **μακαρονάς** (ο) {μακαρονάδες}, **μάκαρονού** (η) {μακαρονούδες} **1.** πρόσωπο που τυυ αρέσουν πολύ τα μακαρόνια 2. (σκωπτ.) ο Ιταλός, **μακαρόνι** (το) {μακαρον-ιού | -ιών} **1.** λεπτό σωληνοειδές ζυμαρικό παρασκευαζόμενο από σιταρένιυ αλεύρι, νερό και αλάτι: *βράζω τα -* || *τα ~ παράβρασαν/ λάσπωσαν* || *μακαρόνια με κιμά* **2.** (ειδικότ.) ***μακαρόνια*** (τα) η μακαρονάδα. — (υποκ.) **μακαρονάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. πιθ. < βεν. macaroni < λατ. *maccarc «κόβω» (πβ. κ. p. macto «σφάζω, θυσιάζω») ή < ιταλ. maccarone < μεσν. *μακαρωνία*< αρχ. *μακαρία* «νεκρώσιμο δείπνο» (οπότε πρόκειται για αντιδάν. με ορθότ. γρ. *μακαρώνι*)}.

μακαρονισμός (ο) [Ι805| η χρήση μακροσκελών προτάσεων, εξεζητημένων και αδόκιμων αρχαϊσμών σε προσπάθεια διαμορφώσεως λόγιου ύφους ΣΥΝ. σχολαστικισμός. — **μακαρονικός,** -ή. -ό [1**805**Κ **μα- καρονιστής** (υ) **[J81**4J.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. maccheronico (poema/laiino). με το οποίο χαρακτηριζόταν ένα ποίημα τού]5ου αιώνα γραμμένο σε λέξεις τής λαϊκής (ιταλικής) γλώσσας, στις οποίες είχε δοθεί αρχαιοπρεπής λατινική μορφή με κωμικό αποτέλεσμα), **μακεδονήσι** (το) (χωρ. γεν.} ο μαϊντανός (βλ.λ.).

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < λατ. maccdonensc, ουδ. τού επιθ. maccdonen- sis «Μακεδονικός» < Macedo < αρχ. ΜακτδώιΤ.

Μακεδονία (η) 1. γεωγραφικό διαμέρισμα τής Β. Ελλάδας, που περιλαμβάνει τους νομούς Γρεβενών, Δράμας. Ημαθίας, Θεσσαλονίκης. Καβάλας, Καστοριάς, Κιλκίς. Κοζάνης. Πέλλας, Πιερίας. Σερρών. Φλώρινας και Χαλκιδικής 2. ευρύτερη γεωγραφική περιοχή στο κέντρο τής Βαλκανικής Χερσυνήσυυ, πυυ τυ μεγαλύτερο μέρος της καταλαμβάνει το Β. τμήμα τής Ελλάδας (μέχρι τη Θράκη), καθώς και ένα τμήμα τής ΝΔ. Βουλγαρίας («Μακεδονία τού Πιρίν»), τμήμα τής πρώην Γιουγκοσλαβίας και τής τωρινής KY.R.O.M.. καθώς και ένα μικρό τμήμα στο Α. άκρο τής Αλβανίας ***3.** ΙΣΤ. αρχαίο βασίλειο, πυυ στα χρόνια τής ακμής τυυ εκτεινόταν περίπου στα όρια τής παραπάνω περιοχής (σημ. 2) και επί βασιλείας τού Μ. Αλεξάνδρου, ως επί κεφαλής τού ενωμένου ελληνικού στρατού, επεκτάθηκε σε αυτοκρατορία μέχρι τη ΝΑ. Ασία **4.** (καταχρ.) η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία τής Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.-F.Y.R.O..M.· στην ονυμασία αυτή ένας γεωγραφικός όρος έχει αναχθεί σκόπιμα σε εθνικό). — **Μακε- δόνας** κ. **Μακεδονίτης** (ο). **Μακεδόνιααα** κ. **Μακεδονίτισοα** (η) (σημ.

3). **μακεδονικός,** -ή, -ό κ. **μακεδονίτικος,** -η, -ο (βλ.λ.).

|ΕΙΎΜ. αρχ. < *Μακεδόνες* < αρχ. επίθ. *μακεδνός* «μακρύς, ψηλός» (< **I.F.. *mak-** «μακρύς, λεπτός», βλ. κ. *μάκρος, μήκος).* Η λ. αναλύεται ως *Μακι-κεδόνες* < *μακι- (< μακ-ρός) + -κεδών/ -όνες.* το οποίο ίσως αποτελεί μακεδονικό τύπο τής λ. *χθών* «γη». Αρχική σημ. τού τοπωνυμίου *Μακεδονία* ήταν «μακρά, υψηλά κείμενη (βόρεια) χώρα»|. **μακεδονικός,** -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τη Μακεδονία: ~ υινθ£ / *χα/φάς* **2.** ΙΣΤ. ***Μακεδονικός Αγώνας*** ο ένοπλος αγώνας (1903-1908) των Ελλήνων εναντίον των βουλγαρικών συμμοριών (κομιτάτων). τα οποία λυμαίνονταν την περιοχή πριν από την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους. Κπίσης **μακεδονίτικος,** -η, -ο.

μακεδονική γλώσσα: η αρχαία Μακεδονική και η ψευδώνυμη γλώσσα των Σκοπίων. Λέγοντας μακεδονική γλώσσα εννοούμε μια αρχαία ελληνική διάλεκτο δωρικής υφής. γνήσια και αρχαιυπνίνη ελληνική γλο">σσα. που τη γνωρίζουμε από το περιορισμένο, πράγματι. υλικό που έχει διασωθεί (πρόκειται για 350 περίπου λέξεις, 150 προσηγορικά και 200 κύρια ονόματα, που μαρτυρούνται κυρίως από δύο λεξικογράφους, τον Ησύχιο και τον Αμερία). Η διάλεκτος αυτή, επειδή πρώιμα καθιερώθηκε η Αττική ως επίσημη γλώσσα (διάλεκτος) τού μακεδυνικού κράτους για πολιτικούς λόγους. χρησιμοποιήθηκε κυρίως στον προφορικό λόγο. γΓ αυτό και δεν έχουν σωθεί πρώιμες επιγραφικές μαρτυρίες στη διάλεκτο, ενώ σώζονται 6.000 περίπου μακεδονικές επιγραφές σε αττική διάλε

κτο. Μαρτυρίες αρχαίων γραμματικών, σχολιαστών, λεξικογράφων πείθουν ότι τη μακεδονική διάλεκτο τη θεωρούσαν από τις αρχαιότερες ελληνικές διαλέκτους, χρησιμοποιώντας το υλικό της για να υποστηρίξουν διάφορες ετυμολογικές και άλλες γλωσσικές παρατηρήσεις (βλ. Γ. Μπαμπινιώτη. *Η γλώσσα τής Μακεδονίας,* Αθήνα 1992. σ. 161 κ.εξ.).

Μακεδνοί, Μακεδόνες, Μακέται είναι οι ονομασίες που χρησιμο- ποιήθηκαν για τους Έλληνες τής Μακεδονίας, ονομασίες που συνδέονται με τις λ. *μάκος (μήκος)* και *μακρός,* οπότε το **Μακεδονία** θα δήλωνε αρχικά «τη μακρινή ή ψηλά (στον Βορρά) ευρισκόμενη» περιοχή. Είναι γνωστή η μαρτυρία τού Ηροδότου (δηλωτική και αυτή τής δωρικής καταγωγής των Μακεδόνων): «τό *δέ Λωρι- κόν, πολυπλάνητον κάρτα... οϊκεε έν Πίνδω Μακεδνόν καλεόμε*νου» (Προδ. 1.56). ενο') στυν Όμηρο ήδη απαντά η λ. *μακεδνός* με τη σημ. «ψηλόκορμυς»: «*οΐά τε φύλλα μακεδνής αίγείροιο»* (η 106) «σαν τα φύλλα τής ψηλόκορμης λεύκας», οπότε και **Μακεδνοί** πιθ. να ήταν υι «υψηλόσωμοι».

Ως προς τη «μακεδονική» γλώσσα των Σκοπίων, πρόκειται στην πραγματικότητα για μια βουλγαρική στη δομή της διάλεκτο (κατατάσσεται από τους γλωσσυλόγους μαζί με τη βουλγαρική γλώσσα). πυυ άρχισε να εκσερβίζεται με βάση τα ιδιώματα των περιοχών Prilcp. Bitolja. Kiccv και Veles από το 1944. όταν τα Σκόπια απετέλεσαν τη «Λαϊκή Δημοκρατία τής Μακεδονίας» στην ενιαία Γιουγκοσλαβία τού Τίτο. Ο τεχνητός εκσερβισμός τής βουλγαρικής διαλέκτου των Σκοπίων και η κατασκευή (από ομάδα γλωσσολόγων) εθνικής δήθεν γλώσσας από τα επιμέρους ιδιώματα έγινε για πολιτικούς λόγους, για να αποφευχθούν οι διεκδικήσεις των Βουλγάρων, που θεωρούσαν τα Σκόπια και τους κατοίκους τους βουλγαρική περιοχή. Ο σλαβολόγος Andre Vaillam γράφει «το όνομα Bugari |δηλ. Βούλγαροι] είναι στην πραγματικότητα η εθνική ονομασία των Σλάβον τής Μακεδονίας [αναφέρεται στα Σκόπια], πράγμα που δείχνει πως (οι Σλάβοι τής περιοχής αυτής) υιοθέτησαν το όνομα Βούλγαροι, που τυυς έδωσαν οι Σ[τέρβυι» (Μπαμπι- νιώτης έ.α., 6 ΧΙΧ). Ο δε Ιταλός γλωσσολόγος Vittorc Pisani σημειώνει: «Πράγματι ο όρος μακεδονική γλώσσα είναι προϊόν πολιτικής ουσιαστικά προέλευσης» (Μπαμπινιώτης αυτ.). Η τεχνητά αποψιλωμένη από το. υπερισχύον αρχικά, βουλγαρικό γλωσσικό υλικό γλώσσα των Σκοπίων. από τους Βουλγάρους μεν αποκλήθη- κε «κολισεφσκική Σέρβική», ως φτειαχτή γλώσσα τού τότε πρωθυπουργού των Σκοπίων Λ. Κολισέφσκι. στην πράξη όμως είναι μια νεοσλαβική βουλγαροσερβική γλώσσα μιας περιυχής που τυ 1918 απυτελούσε τη «Νότια Σερβία» ή «τη διοικητική περιφέρεια τού Βαρδάρη». Μετά τα λεχθέντα. είναι φανερό πως ό.τι αποκαλείται από τυυς Σκοπιανούς «μακεδονική γλώσσα» δεν έχει καμία σχέση με την πραγματική αρχαία ελληνική γλώσσα τής Μακεδονίας, αλλά απυτελεί μια «ψευδώνυμη» κατασκευή για πιθανές διεκδικήσεις στην ελληνική Μακεδονία.

μακεδονομάχος (ο) κάθε πολεμιστής που έλαβε μέρος στον αγώνα για την απελευθέρωση τής Μακεδονίας.

μακελλάρης (υ) {μακελλάρηδες}, **μακελλάρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. πρόσωπο που σφάζει ζώα συν. σφαγέας, χασάπης 2. (μτφ.- εκφραστ.) πρόσωπο που έχει κάνει μεγάλες σφαγές, πυυ σκότωσε πολλούς ανθρώπους, ο αιμοχαρής άνθρωπος: - των λαών ΣΥΝ. σφαγέας. — **μακελλάρικος,** -η, -υ.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < μτγν. *μακελλάριος* < *λατ.* macellarius < macellum «κρεοπωλείο» < αρχ. *μάκελλον*«σφαγείο, κρεοπωλείο», βλ. κ. *μακε/^εύω\.*

μακελλειό (το) (εκφραστ.) **1.** ο άγριος, βίαιος θάνατος μεγάλου αριθμού ανθρώπων (π.χ. σε πολύνεκρες μάχες, δυστυχήματα, μαζικές σφαγές κ.λπ.) ιυν. σκοτωμός, σφαγή, αιματοχυσία 2. η μεγάλη αναστάτωση. σύγχυση.

|ετυμ. μεσν. < μτγν. *μακελλεΐον* < αρχ. *μάκελλον* «σφαγείο, κρεοπω- λείο». βλ. κ. *μακε?.λεύω\.*

μακελλεύω ρ. μετβ. {μακέλλ-εψα. -εύτηκα. -εμένυς} **1.** κατασφάζω, σκοτώνω με αγριότητα 2. (μεσοπαθ. *μακελλεύομαι)* (εκφραστ.) πετσοκόβομαι. τραυματίζομαι βαθιά σε πολλά μέρη τού σώματός μου.

μακέλλεμα (το).

Γετυμ. μεσν. < αρχ. *μάκελλον* «σφαγείο, κρεοπωλείο - φράχτης», πιθ.

εβρ. mikla «φράχτης, μάντρα» ή. κατ' άλλη άποψη, από σημιτ. ρίζα mkr «εμπορεύομαι»!.

μακέτα (η) {μακετών} **1.** μικρογραφία κατασκευής ή περιοχής, συνήθ. από ξύλο ή πλαστικό; - *τον εργοστασίου / των αθλητικών εγκαταστάσεων* συν. ομοίωμα, μοντέλο 2. γραπτό προσχέδιο έργου, που χρησιμοποιείται για να καθοδηγεί τον δημιουργό του ως πρότυπο **3.** Τυπογρ. εικαστικό πρότυπο που είναι σχεδιασμένο με ακρίβεια και αποτελεί οδηγό για την πιστή εκτύπωση. σχόλιο λ. *ομοίωμα.* [f.tym. < ιταλ. macchieita (> γαλλ. maquette), υποκ. τού macchia «σχέδιο, σκίτσο» < λατ. macula «στίγμα, κηλίδα»].

μακετίστας (ο) {μακετιστών}, **μακετίστρια** (η) {μακετιστριών} πρόσωπο που κατασκευάζει μακέτες.

[Γ :ΤΥΜ. < ιταλ. macchietisia].

Μ.Α.ΚΙ. (η) Μαθητική Ανεξάρτητη Κίνηση.

μάκια (τα) {άκλ.} (στη γλώσσα των μικρών παιδιών) το φιλί: *κάνε ~ τη μαμμά* || *να το κάνω -* (ενν. *το μωρό), να γίνει καλά!* συν. μα.

|ι:τυ.μ. < *μα* (ηχομιμητ. για φιλί) + υποκ. επίθημα *-άκια* (πληθ.)}.

μακιαβελισμός (ο) 118211 {χωρ. πληθ.} **1.** πολιτικό δόγμα που διατύπωσε και υποστήριξε ο Ιταλός πολιτικός Νικολό Μακιαβέλλι. σύμφωνα με το οποίο η άσκηση τής εξουσίας από τον ηγεμόνα γίνεται με κάθε δυνατό μέσο και χωρίς κανέναν ηθικό φραγμό, προκειμένου να

κρατηθεί στην εξουσία και να την επεκτείνει, στο μέτρο τού δυνατού

(κατ' επέκτ.) η χρήση μηχανορραφιών στην άσκηση πολιτικής, ο πολιτικός ρεαλισμός που φτάνει στα όρια τού κυνισμού. — μακιαβελικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Από το όνομα τού Ιταλού πολιτικού N. Machiavclli (1469-1527), γνωστού για τις διπλωματικές του ικανότητες και για την πολιτική θεωρία που διατύπωσε στο έργο του *Il principc (Ο ηγεμών*. 1513), το οποίο αποτελεί δοκίμιο πολιτικής τέχνης χαρακτηριζόμενο από πολιτικό κυνισμό].

μακιγέρ (ο) {άκ·λ.}, **μακιγέζ** (η) |άκλ.} επαγγελματίας ειδικός στο μακιγιάζ.

[F.ΤΥΜ. < γαλλ. maquillcur / maquillcusc < maquillcr, βλ. κ. *μακιγιάρω*|.

μακιγιάζ (το) {άκλ.} τεχνική για την κάλυψη των ατελεκύν και τον καλλωπισμό τού προσώπου με. διάφορα καλλυντικά: *Βαρύ Ι εξεζητημένο* ~ Ι] *κάνω* ~ ΙΙ ~ *ματιών* ΣΥΝ. (λόγ.) ψιμυθίωση. (λαϊκ.) φτειασίδω- μα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γκαράζ*.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. maquillagc < maquillcr (βλ. κ. *μακιγιάρω*)].

μακιγιάρω ρ. μετβ. {μακιγιάρισ-α, -τηκα. -μένος} καλύπτω (το πρόσωπο. μέρος τού προσώπου) με καλλυντικά ΣΥΝ. (λαϊκ.) φτειασιδώνομαι, (αρχαιοπρ.) ψιμυθιώνομαι. — **μακιγιάριαμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. maquiller. αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με ολλ. makcn «κάνω» (πβ. αγγλ. make up)|.

Μακκαβαίοι (οι) (J Ι.Λ.) ιουδαϊκή οικογένεια τής Ιερουσαλήμ (2ος και 1ος αι. π.Χ.). που εξέφραζε τον ιουδαϊκό εθνικισμό και ανέπτυξε επαναστατική δράση κατά τής δυναστείας των Σελευκιδών (βλ. κ. λ. *μακάβριος*. ΠΤΥΜ.).

(ΕΤΥΜ. < μτγν. *Μακκαβαίοι* < εβρ. makkabii «σφυρί». Το προσωνύμιο αυτό δόθηκε στον Ιούδα Μακκαβαίο λόγω τής έντονης επαναστατικής δράσης του και τού ισχυρού στρατού που οργάνωσε|.

μακό (το) {άκλ.} **1.** λεπτό βαμβακερό ύφασμα **2.** (συνεκδ.) ρούχο, συνήθ. μπλούζα, από αυτό το ύφασμα: *λευκό / κοντομάνικο* ~ 3. (ως επίθ. για ρούχα) ο κατασκευασμένος από το παραπάνω ύοασμα: ~ *μπλούζα / φόρεμα*.

[ΕΤΥΜ. Από εμπορική επωνυμία|.

μακραίνω κ. (λόγ.-σπάν.) **μακρύνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μάκρυνα}

(μετβ.) 1. κάνω (κ-άτι) πιο μακρύ: ~*μια φούστα.*[1] *ένα παντελόνι* συν. επιμηκύνω λντ. κονταίνω 2. επιμηκύνω (σε έκταση ή διάρκεια), παρατείνω: *πολύ τον μάκρυνες τον λόγο σου · κόψε κάτι* ♦ (αμετβ.) 3. αποκτώ μεγαλύτερο μήκος, γίνομαι μακρύτερος: *τα μα/λιά σου μάκρυναν πολύ* συν. αναπτύσσομαι **4.** επιμηκύνομαι (ως προς την έκταση ή τη χρονική διάρκεια): γο *έργο / η συνεδρίαση / η συζήτηση μάκρυνε πολύ* συν. παρατείνομαι, χρονίζω **5.** απομακρύνομαι. αποτρα- βιέμαι: γο *πλοίο μάκραινε σιγά-σιγά από την ακτή* συν. ξεμακραίνω.

ιχολιο λ. *-αίνω*.

[ΗΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *μακρύνω* < αρχ. *μακρύς* (βλ.λ.)|.

μακραίων, -ων. -ον [αρχ.) {μακραίων-ος, -α j -ώνων} (λόγ.) αυτός που διαρκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, για πολλούς αιώνες: *η ~ παρουσία Ε?λήνων στη Μαύρη Θάλασσα* j| - *ιστορία / παράδοση* ΣΥΝ. μακροχρόνιος, πολυχρόνιος ΑΝΤ'. βραχυχρόνιος, ολιγόχρονος. Ηπίοσης **μακραίωνος,** -η. -ο. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ατέρμων*.

μακράν επίρρ. (-t-γεν.) (αρχαιοπρ.-μτφ.) σε μεγάλη απόσταση (τοπική, χρονική κ.λπ.). μακριά από: - *τής συνήθους συμπεριφοράς του. ανταπέδωσε τις προκ/.ήσεις* || *είναι - ο μεγαλύτερος μαέστρος τού κόσμου* ΑΝΤ. εγγύς, πλησίον.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. επίρρ., από την αιτ. ενικού τού θηλ. *μακρά* (βλ. λ. *μακρός)}*.

μάκρεμά (το) [μεσν.[{μακρέματος | χωρ. πληθ.} **1.** η αύξηση τού μήκους: γο ~ του *μανικιού /* των μαλλιών' συν. επιμήκυνση αντ. κόντεμα 2. η απομάκρυνση, η αύξηση τής απόστασης: *το ~ τού* πλοίου *στον ορίζοντα* αντ. πλησίασμα 3. η αύξηση τής διάρκειας περισσότερο από" το κανονικό ή το αναμενόμενο: γο ~ *μιας κουβέντας* αντ. συντόμευση.

μακρηγορώ ρ. αμετβ. {μακρηγορείς... | μακρηγόρησα} (λόγ.) μιλώ για πολλή ώρα, κάνω εκτενή αναφορά σε κάτι (συχνά με περιττά στοιχεία. άσχετα με το θέμα μου): *δεν θα μακρηγορήσω, θα είμαι σύντομος και περιεκτικός* συν. μακρολογώ, πολυλογώ λντ. βραχυλογώ, λακωνίζω. — **μακρηγορία** (η) [αρχ.]. ** σχολιο λ. *σύνθετος*.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μακρηγορώ (-έω)* < *μακρ(ο)-* + *-ηγορώ* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγορα}*.

μακριά επίρρ. **1.** σε μεγάλη απόσταση: *πήγαινε όλο και πιο ~, μέχρι που δεν φαινόταν πια καθόλου* || *είδαμε τον πύργο τού Άιφελ από ~* [| (μτφ.) *ζω ~ από τον κόσμο* [| *μη με κρατάς ~, μίλησέ μου* ΣΥΝ. απόμακρα. (λαϊκ.) αλάργα λντ. κοντά, σιμά, πλησίον φρ. (μτφ.) (α) **πάμε *πολύ μακριά*** απομακρυνόμαστε, φεύγουμε πολύ από το θέμα μας, χάνουμε πολύ χρόνο (β) ***μας πάει πολύ μακριά*** μας απομακρύνει πολύ από το θέμα μας. από αυτό που μας ενδιαφέρει, μας κάνει να χρονοτριβούμε: *ας μην πιάσονμε αυτή τη συζήτηση, γιατί θα ~* (γ) ***είμαι μακριά*** (μεσν. φρ.) απέχω πολύ: ~ *από τέτοια λογική / θέσεις* (δ) ***μακριά κι αλάργα*** πάρα πολύ μακριά 2. (γενικότ.) για τη δήλωση τής απόστασης: *Ιίόσο - είναι από εδώ: -Γύρω στο ένα χλιόμετρο'* φρ. (πα- ροιμ.) ***καλύτερα μακριά κι αγαπημένοι (παρά κοντά και μαλωμένοι) / από μακριά κι αγαπημένοι*** για περιπτώσεις που οι στενές επαφές μπορεί να προκαλέσουν ένταση στη σχέση κάποιων 3. σε μεγάλη χρονική απόσταση: *τα Χριστούγεννα δεν είναι ~* **4.** (γενικότ.) ως προειδοποίηση σε κάποιον να φυλάγεται (από κάποιον/κάτι): ~ *από τέτοιους ανθρώπους είναι επικίνδυνοι*■ φρ. ***μακριά από μας/από 'δώ/από λόγου μας*** για την αποτροπή κακού που μόλις αναφέρθηκε: *σε περίπτωση αρρώστιας, ποιος Θα σε προσέξει:* 5. ως προσταγή: *~!* (μην πλησιάζεις!) || ~ *τα χέρια σου από μένα!* (μην απλώνεις χέρι επάνω μου!). Ιετυμ. μεσν. < *μακρέα* (με συνίζηση), από τον πληθ. τού ουδ. τού επιθ. *μακρύς*, κατ' αναλογίαν προς τον τ. *βραχέα]*.

μακριά ή μακρυά; Η παλαιότερη γραφή τής λ. με -ο- **(μακρυά)** δεν είναι ορθή. Η λ. παράγεται από το επίθ. **μακρύς** (μεταπλασμένο τ. τού *μακρός)* και, όπως τα λοιπά επίθ. σε *-ύς*, σχημάτισαν επίρρ. σε **-ιά** *(βαθύς - βαθιά, πλατύς - πλατιά)* από το ουδ. πληθ. *(βαθέα* > *βαθιά*, με συνίζηση · *πλατέα* > *πλατιά*), έτσι σχηματίστηκε και *μακρέα* > *μακριά*.

μακρινάρι (το) {μακριναρ-ιού | -ιών} (καθημ.) **1.** οτιδήποτε έχει μήκος δυσανάλογα μεγάλο σε σχέση με το πλάτος του 2. μακροσκελής (και συνήθ. φλύαρος) λόγος ή κείμενο.

|ΕΤΥΜ. Από τυ ουδ. τού επιθ. **μακρινάριος* < μεσν. *μακρινός]*. **μακρινός,** -ή. -ό [μεσν.] **1.** (για τύπο) αυτός πυυ απέχει πολύ: - *χωριό* ΣΥΝ. απυμακρυσμένος, απόμακρος λντ. κοντινός 2. (με χρον. σημασία) αυτός που απέχει από το παρόν: γο ~ *παρελθόν* ΦΡ. ***μακρινό όνειρο*** επιθυμία ή επιδίωξη, η πραγματοποίηση τής οποίας θα αργήσει πολύ ή είναι εκ των πραγμάτων πολύ δύσκολη ή αδύνατη: *μετά τις πρόσθετες υποχρεώσεις που ανέλαβε. οι τριήμερες διακοπές τού έγιναν* ~ 3. (για συγγενικό πρόσωπο ή σχέση) αυτός που δεν συνδέεται με άλλον με στενή σχέση συγγένειας ή στενό συναισθηματικό δεσμό: ~ *συγγενής* (π.χ. τρίτος εξάδελφος). **μακριάς,**-ά.-ό ► μακρύς

μακρο- κ. **μακρό-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάποιυς/κά- τι: **1.** έχει μεγάλο μήκος: *μακρο-κέφαλος. μακρο-κάννης, μακρολαίμης* 2. έχει μεγάλη διάρκεια: *μακρο-ζωία. μακρολογώ, μακρό-βιος* 3. σχετίζεται με μεγάλα μεγέθη, σύνολα κ.λπ.: *μακρο-οικονομία, μακροδομή, μακρο-εντο/.ή* **4.** (μτφ.) καλύπτει μεγάλη απόσταση: *μακρο-βού-* γγ πβ. λ. *μακρό-* κ. *μικρό-, βραχύ-*.

|ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. *μακρό-βιος. μακρό-θυ- μος).* πυυ προέρχεται από το αρχ. επίθ. *μακρός* και έχει. μεταξύ άλλων, χρησιμοποιηθεί σε ελληνογενείς ξέν. όρους, πβ. αγγλ. macroeconomics. macro-scopic κ.ά-J. **μακρόβιος,** -α. -ο [αρχ.] αυτός που ζει πυλλά χρόνια: ~ *φυτό* αντ. βραχύβιος. — **μακροβιότητα** (η) [αρχ.|. **μακροβούτι** (το) Ιχωρ. γεν.} **1.** (καθημ.) βουτιά στο νερό σε μεγάλο βάθος και μήκος 2. (μτφ.-εκφραστ.) η μεγάλη και απότομη πτώση: ~ του <5ολαρίου / *μιας μετοχής στο χρηματιστήριο.* **μακροδομή** (η) ΓΛΩΣΣ. δομή λόγου μεγαλύτερη από την πρόταση· συχνά υ όρυς χρησιμοποιείται στην κειμενογλωσσολογία για να δηλώσει το κείμενο.

|ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. macrosiructurc (νόθο σύνθ.)]. **μακροεντολή** (η) ΠΛΗΡΟΦ. (macro) συνδυασμός πολλών εντολών ανατεθειμένων σε μία πληκτρολυγηση ή σε μία εντολή· μικρό πρόγραμμα ή ομάδα εντολών πυυ αποτελεί μέρος μεγαλύτερου προγράμματος και χρησιμεύει στο να κερδίζει χρόνο ο χρήστης με την πληκτρυλόγησή του.

[ι ::ιύμ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. macroinsrruction (νόθυ σύνθ.)]. **μακροζωία** (η) [μεσν.] {χωρ. πληθ.} το να ζει κανείς πολλά χρόνια ΣΥΝ. μακροημέρευση, μακροβιότητα αντ. ολιγοζωία. **μακροημερεύω** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {μακροημέρευσα} ζω πολλά χρόνια ΣΥΝ. πολυχρονίζω. — **μακροημέρευση** (η) Ιμτγν.|. **μακρόθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από μακριά· κυρ. στη φρ. ***εκ του μακρόθεν*** από μεγάλη απόσταση, αποστασιοποιημένα: *αποσύρθηκε από την πολιτική και τώρα παρακολουθεί τις εξελίξεις* ^ σχολιο λ. *ανέκαθεν*.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *μακρο-* + *-θεν* (βλ.λ.). επίθημα δηλωτικό προελ.]. **μακρόθυμος,** -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που ανέχεται και υπομένει τα λάθη ή τις αδυναμίες των άλλων ΙΥΝ. ανεκτικός, υπομονετικός, καρτερικός 2. αυτός που εύκολα συγχωρεί. πυυ δεν κρατά κακία ΣΥΝ. ανεξίκακος, αμνησίκακος ΑΝΙ. μνησίκακυς. εκδικητικός. — **μακρόθυμα** επίρρ., **μακροθυμία** (η) |αρχ.]. **μακροθυμώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {μακρυθυμείς...· μόνυ σε ενεστ. και παρατ.} είμαι μακρόθυμος, **μακροκάννης,** -α, -ικο (λαϊκ.) αυτός που έχει μακριά πόδια, υ μα- κροπόδης ΑΝΤ. κοντοπόδαρος.

[F.ΤΥΜ. < *μακρο-* + *κάννης* < *καννί* (βλ.λ.)|. **μακροκατάληκτος,** -η. -υ [μτγν.Ι ΓΛΩΣΣΙ. λέξη τής Αρχ. και λόγιας Ελληνικής, που έχει μακρά λήγουσα ΑΝΤ. βραχυκατάληκτος, **μακροκεφαλία** (η) |186Ι} {μακροκεφαλιών} ΦΥΣΙΟΛ. η υπερβολική αύξηση τής κρανιακής περιμέτρου. — **μακροκέφαλος,** -η, -ο [αρχ.].

[ΚΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. macrocephalie|. **μακρόκλιμα** (το) {μακροκλίμ-ατος | -άτων} ΜΚΙΤΩΡ. το γενικό κλίμα που επικρατεί σε εκτεταμένες περιοχές, όπως σε μια ήπειρο ή χώρα (κατ' αντιδιαστυλή προς το κλίμα σε τοπικό επίπεδο).

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. macroclimatcl. **μακροκλιματολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΜΚΤΚΩΡ. κλάδος τής κλιματολογίας που μελετά τις γενικές κλιματ. συνθήκες οι οποίες επικρατούν σε εκτεταμένες περιοχές ή στη Γη γενικά.

[ΕΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. macroclimatology], **μακροκοινωνικός,** -ή. -ό ΚΟΙΝΩΜΟΛ. αυτός πυυ αναφέρεται σε ολόκληρη την κυινωνία ή σε μεγάλα κοινωνικά σύνολα. — **μακροκοι- νωνικά** επίρρ.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. macrosocial (νόθο σύνθ.)].

μακροκοινωνιολογία (η) ΚΟΙΝΩΜΟΛ. (κατ' αντιδιαστολή προς την μικρυκοινωνιολογία) ο κλάδος που εξετάζει τους μεγάλης κλίμακας κοινωνικούς μετασχηματισμούς, π.χ. το πέρασμα από την αγροτική στη βιομηχανική κοινωνία. — **μακροκοινωνιολογικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. macrosociology (νόθο σύνθ.)[. **μακροκοσμικά** επίρρ. · σε όλη την έκταση, στο σύνολο, κατ' αντίδια-

στολή προς τα επιμέρους, τον μικρόκοσμο αντ. μικροκοσμικά. **μακρόκοσμος** (υ) [Ι887] **1.** ο κόσμος ως σύνολο, σε όλη του την έκταση συν. υφήλιος 2. (ειδικότ.) κάθε μεγάλο σύστημα ή δομή, που περιλαμβάνει επιμέρους. μικρότερα συστήματα ή δομές ΛΝΤ. μικρό- κοσμος **3.** αστρον. το σύμπαν θεωρούμενο στο σύνολό του ως ενιαία οργανική δομή λντ. μικρόκοσμος.

IfcΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mucrocosmej. **μακρολαίμης,** -α.-ικο κ. **μακρυλαίμης** {μακρολαίμηδες} (καθημ.) αυτός που έχει μακρύ λαιμό αντ. κοντολαίμης, κοντόλαιμος. Ηπίσης **μακρόλαιμος,** -η, -ο. **μακρολογία** (η) {μακρολογιών} πολυλογία για ασήμαντες συνήθ. λεπτομέρειες ενός γεγονότος κ.λπ. συν. σχοινοτένεια. **μακρολογώ** ρ. αμετβ. Ιαρχ.} {μακρολογείς... | μακρολόγησα} μιλώ για πολλή ώρα (κυρ. με περιττές λεπτομέρειες ή διεξοδικές αναλύσεις): *για να μη μακρολογώ, θα σταματήσω εδώ και θα επανέλθω αν χρειαστεί* συν. μακρηγορώ, φλυαρώ, περιττολογώ, πολυλογώ αντ. βραχυλο- γώ, λακωνίζω. - **μακρολογία** (η) [αρχ.|. **μακρομοριακός,** -ή, -ό χημ.-βιολ. υ μεγαλομυριακός (βλ.λ.).

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. macromolecular (νόθο σύνθ.)]. **μακρομόριο** (το) {μακρομορί-ου | -ων} Χημ. πάρα πολύ μεγάλο μόριο που περιλαμβάνει χιλιάδες άτομα.

[είύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. mucromoleculc (νόθο σύνθ.)|. **μακρομύτης** (ο) [μεσν.Ι, **μακρομύτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.)

πρόσωπο που έχει μακριά μύτη.

Μακρόνησος (η) {Μακρονήσου} νησί μεταξύ των ΝΑ. παραλίων τής Αττικής και τής Κέας· από το Ι947 χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας και βασανισμού πολιτικών κρατουμένων από τον χώρο τής Αριστερός. Επίσης **Μακρονήσι** (το).

jiiΤΥΜ. < αρχ. *Μάκρις* (< *μακρύς),* ενώ στην αρχαιότητα ήταν επίσης γνωστή με τα ονόματα *Ελένη, Κρανάη}.* **μακροοικονομία** (η) {χωρ. πληθ.} οικον. ο κλάδος που μελετά τα οικονομικά φαινόμενα μεγάλης κλίμακας και τις οικονομικές σχέσεις από την πλευρά τής εθνικής και δημόσιας οικονομίας (όπως είναι οι κλάδοι παραγωγής, η νομισματική σταθερότητα και ο βαθμός απασχόλησης τού εργατικού δυναμικού), κατ' αντιδιαστολή προς τη μικροοικονομία (βλ.λ.) που εξετάζει τη συμπεριφορά των οικονομικών μονάδων λντ. μικροοικονομία. Επίσης **μακροοικονομική· — μακροοικονομικός,** -ή, -ό. **μακροοικονομικά** επίρρ.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. macroeconomics), **μακροπερίοδος,** -η, -ο Ιμτγν.] (για κείμενο, λόγο) αυτός που έχει μεγάλες περιόδους, **μακρόπνοος,** -η, -ο **1.** (μτφ.) αυτός πυυ έχει μεγάλη διάρκεια ή πυυ απαιτεί πολύ χρόνο για να πραγματοποιηθεί: ~ *προσπάθεια / σχέδια*

(κατ' επέκτ.) αυτός που έχει υψηλούς και δύσκολους στόχους: ~ *έργο* συν. μεγαλεπήβολος - **μακρόπνοα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «με βαθιά ανάσα», < *μακρο-* +■ *-πνοος* < *πνοή.* V) σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. de longue haleinc «μακράς πνοής»].

μακροπρόθεσμος, -η.-ο [1874J1. αυτός τού οποίου η πραγματοποίηση τοποθετείται στο απώτερο μέλλον: *η εξυγίανση* του *δημοσίαν τομέα είναι ~ στόχος, ο οποίος θα επιτευχθεί μέσα από επι- μέρους βραχυπρόθεσμους στόχους* }} ~ *οφέλη / προοπτικές* [| ~ *επενδυ- τής* (αυτός που αποσκοπεί σε μακροπρόθεσμο κέρδος). **— μακροπρόθεσμα** επίρρ.

[LΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. a long termej. **μακροπροσωπία** (η) [χωρ. πληθ.} ιλτρ. η υπέρμετρη ανάπτυξη τού προσώπου ως προς τη διάσταση τού ύψους, **μακροπρόσωπος,** -η. -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που έχει μακρουλό πρόσωπο συν. μακρυπρόσωπος. (λαϊκ.) μακρομούρης 2. ιατρ. αυτός που πάσχει από μακροπροσωπία (βλ.λ.). **μακρός,** -ά. -ό (λόγ.) **1.** υ μακρύς αντ. κοντός **2.** γλωσσ. (για φωνήεν ή συλλαβή) ο παρατεταμένος κατά την προφορά, που διαρκεί περισσότερο, σε αντιδιαστολή προς τον βραχύ: ~ *φωνήεντα στην Αρχαία Ελληνική ήταν τα* η *και* ω συν. μακρόχρονος αντ. βραχύς, βραχύχρονος **3.** (γενικότ.) αυτός που έχει μεγάλη χρονική διάρκεια: **~** *συζήτηση / περίοδος* αντ. σύντομος· φρ. (α) (λόγ.) ***διά μακρών*** (*διά μακρών,* Πλάτ. *Γοργίας* 449b) διεξοδικά, εκτενώς: μας *ανέλυσε* ~ τους λόγους *τής παραιτήσεώς του* (β) ***επί μακράν*** *(έπι μακρόν,* Ξενοφ. *Κύρου Παιδεία* 5, 4. 47) για μεγάλο χρονικό διάστημα: *θα απουσιάσει* ~ (γ) ***μετά μακρόν*** μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα: ~ *θα επανέλθει* (δ) ***από μακρού (χρόνου)*** από παλιά: *οι ~ διαφαινόμενες τάσεις τής αμερικανικής πο/ιηκής.* **— μακρώς** επίρρ. |αρχ.|, **μακρότητα** (η) Ιμτγν.] (σημ. 2, 3).

fΕΤΥΜ. αρχ. < *mnk-,* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *mak-* «μακρός, λεπτός». πβ. λατ. macer «ισχνός, λεπτός» (> γαλλ. maigre). αρχ. γερμ. magar (> γερμ. mager) κ.ά. Ομόρρ. *μήκος, Μακ-εδών* (βλ. κ. *Μακεδονία)* κ.ά.}.

μάκρος (το) |αρχ.} {μάκρους | χωρ. πληθ. (καταχρ. μάκρη στη σημ. 4)} (καθημ.) 1. το μήκος: *πέντε μέτρα* -1| *κόψε δύο πήχεις από το ύφασμα στο - του* 2. (συνεκδ.) η επιμήκυνση, το να γίνει κάτι μακρύτερο: το *παντελόνι / η κουρτίνα θέλει λίγο* ~ **3.** μεγάλη χρονική διάρκεια, παράταση· κυρ. στις φρ. (α) ***τραβώ / πάω σε μάκρος*** διαρκώ πολύ, πα- ρατείνομαι: *η συζήτηση τράβηξε σε μάκρος και τελείωσε τα μεσάνυχτα* (β) (καθημ.) **του μάκρους** με βάση το μήκος του, κατά μήκος: *άπλωσε το τραπεζομάντηλο* ~ **4.** (καθημ.) κομμάτι (μέτρο, μετρική μονάδα) συγκεκριμένων διαστάσεων, που αποτελεί τη βάση για τον υπολογισμό τού μήκους υφάσματος που θα χρειαστεί λ.χ. ένα ρούχο: *μ'ένα ~ βγαίνει η φούστα.* **μακροσκελής,** -ής, -ές {μακροσκελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· μακρυσκελέ-στ-ερυς, -ατος} (για λόγο) αυτός που αποτελείται από μεγάλες περιόδους· (συνεκδ.) εκτενής, διεξοδικός: ~ *αφήγηση / επιστολή* ΣΥΝ. σχοινοτενής, εκτεταμένος ανι. σύντομος. **μακροακελώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης,* -ες.

| ΐϊΤ'Υ.Μ. αρχ. < *μακρο-* + *-σκελής* < *σκέλος*\. **μακροσκοπία** (η) [1895} {σπάν. μακροσκοπιών} (επιστ.) η εξέταση διά γυμνού οφθαλμού (και όχι με μικροσκόπιο) λ.ν γ. μικροσκοπία. [ΕΤΥΜ. < *μακρο-* + *-σκοπία* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»].

μακροσκοπικός, -ή. -ό [18951 (επιστημ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μακροσκοπία: - *εξέταση* λντ. μικροσκοπικός 2. αυτός που μπορεί να γίνει αντιληπτός και να εξεταστεί διά γυμνού οφθαλμού (χωρίς μικροσκόπιο) (π.χ. όργανο, αντικείμενο κ.λπ.).

|1 ·:ί ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. macroscopique]. **μακρόστενος,** -η. -ο [1889] αυτός που έχει δυσανάλογα μεγάλο μήκος σε σχέση με το πλάτος του, στενός και μακρύς ιυν. στενόμακρος, μακρουλός. ΣΧΟΛΙΟ λ. πονόδοντος, **μακροσυρτος,** -η. -ο **1.** (για μελωδία) αυτός που έχει αργό και νω- χελικό σκοπό, που έχει νότες οι οποίες διαρκούν πολύ: «- *τραγούδια ανατολίτικα...*» (Κ. Παλαμάς) 2 (μτφ.) αυτός που διαρκεί πολύ. που εξελίσσεται αργά (προκαλώντας συνήθ. ενόχληση): - *διαδικασία / ομιλία.* **— μακρόαυρτα** επίρρ. **μακρότητα** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} γλωσσ. η ιδιότητα των μακρών φωνηέντων και συλλαβιόν. **μακρουλός,** -ή. -ό (λαϊκ.) αυτός που έχει μήκος αισθητά μεγαλύτερο από το πλάτος του: *τα κολοκύθια έχυυν ~ σχήμα* ΣΥΝ', επιμήκης, μακρόστενος, στενόμακρος.

|liΤΥΜ. μεσν. < *μακρ(θ)-* + υποκ. επίθημα *-ουλός* (βλ.λ.) **μακρο<ράγα** (τα) βιολ. **1.** ελεύθερα ή ακίνητα κύτταρα τού συνδετικού (βλ.λ.) ιστού που συλλέγουν με φαγοκύτωση (βλ. λ. *φαγοκυττά- ρωση)* ή πινοκύτωση (βλ.λ.) κυτταρικά υπολείμματα, μικρόβια και ξένα σώματα μέσα από τους ζωικούς οργανισμούς, συμβάλλοντας έτσι στην άμυνά τους 2. τα ζώα που τρέφονται με σχετικά μεγάλα τμήματα άλλων ζώων ή φυτών, σε σύγκριση με το μέγεθος τού σώματός τους αν γ. μικροφάγα.

[είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. macrophagaj. **μακροχειρία** (η) [Ϊ861| {χωρ. πληθ.} ιατρ. η δυσανάλογη ανάπτυξη των χεριών σε μάκρος (σε σχέση με τα άλλα μέλη τού σώματος), **μακροχέρης,** -α, -ικο -+ μακρυχέρης

μακροχρόνιος, -α, -ο [αρχ.| **1.** αυτός που διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα, πολλά χρόνια: ~ *ασθένεια* [1] *φιλία / πόλεμος / έρευνες* ΣΥΝ. πολυετής, πολυχρόνιος αντ. βραχυχρόνιος 2. αυτός που προκύπτει ή υπάρχει ύστερα από πολύ χρόνο: ~ *πείρα / εξοικείωση / κέρδος.* **— μακροχρόνια / μακροχρονίως** επίρρ., **μακροχρονιότητα** (η) [μτγν.]. **μακρόχρονος,** -η, -ο [μτγν.Ι **1.** ο μακροχρόνιος: ~ *θητεία στην πολιτική* 2. αυτός που χρειάστηκε πολύ χρόνο για να σχηματισθεί: - *πείρα* 3. γλωσσ. (για φωνήεν ή συλλαβή) υ μακρός (βλ.λ.). **μακρύ-** κ. **μακρύ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι έχει μεγάλο μήκος, είναι μακρύς: *μακρυ- μάλλης, μακρυ-χέρης. μακρυ-πόδαρος* αν γ. κοντο-, βραχύ-.

Ιετυμ. Λ' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *μακρύς* (βλ.λ.)|. **μακρυά** επίρρ. ► μακριά

μακρύκαννος, -η. -ο (για όπλα) αυτός που έχει μακριά κάννη: ~ *τουφέκια / καραμπίνα* αντ. κυντόκαννος. **μακρυμάλλης,** -α. -ικυ [μεσν.] {μακρυμάλληδες}, **μακρομαλλού- σα** (η) Ι^ωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) αυτός που έχει μακριά μαλλιά, **μακρυμανικος,** -η, -ο **1.** (για ρούχα) αυτό που τα μανίκια τυυ καλύπτουν ολόκληρυ τυ χέρι μέχρι τον καρπό: - *πονκάμισο / ζακέτα* αντ. κοντομάνικος 2. (για εργαλείο, μαχαίρι κ.λπ.) αυτό που έχει μακριά λαβή.

μακρυμούρης, -α, -ικο κ. **μακρομούρης** (οικ.) αυτός που έχει στενόμακρο πρόσωπο, **μακρύνω** ρ. -* μακραίνω

μακρυπόδαρος, -η. -ο (καθημ.) αυτός πυυ έχει μακριά πόδια, **μακρυπόδης** (ο) {μακρυποδηδες}, **μακρυπόδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} άνθρωπος με μακριά πόδια, **μακρυπρόσωπος,** -η. -ο αυτός που έχει μακρουλό πρόσωπο, **μακρύς,**-'■ιά, -ύ {μακρ-ιού | -ιοί, -ιών | μακρύτ-ερυς. -ατος} **1.** αυτός που έχει μεγάλο μήκος: - *παντελόνι / μανίκι / φούστα / ουρά / μαλλιά'* ΦΡ. το ***μακρύ και το κοντό του*** για περιπτώσεις όπου ο καθένας λέει από μια γνώμη ή αναφέρεται σε ό,τι απασχυλεί τον ίδιο. με αποτέλεσμα να επικρατεί ασυνεννοησία, ή για ενοχλητικές απαιτήσεις ή λόγια: *σ'αυτή την υπηρεσία είμαστε αναγκασμένοι ν'ακούμε το μακρύ και το κοντό τού καθενός || αν θέλουμε να καταλήξουμε κάπον. δεν μπορεί να λέει ο ένας το μακρύ του κι ο άλλος το κοντό τον!* 2. αυτός που έχει μεγάλη διάρκεια: *μας έβγα/.ε έναν ~ λόγο* ΣΥΝ. παρατεταμένος αντ. σύντομος 3. ψηλός και αδύνατος: *τον βλέπεις καθώς κάθεται· - και ανοικονόμητος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ύς.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μακρός* (βλ.λ.), μεταπλ. κατ' αναλογίαν πρυς το *βραχύς].*'

μακρυχέρης, -α. -ικο [μακρυχέρηδες} **1.** αυτός που έχει μακριά χέρια 2. (μτφ.) αυτός που κλέβει, που κάνει απάτες: *πρόσεξε το πορτοφόλι σου. γιατί κυκλοφορούν πολλοί*

-μακτρο β" συνθετικό λόγιων λέξεων, που δηλώνουν το αντικείμενο στο οποίο σκοπίζει κανείς κάτι: *ποδό-μακτρον* (το πατάκι), *χειρό- μακτρον.*

μάκτρο(ν) (το) (αρχαιοπρ.-σπάν.) οτιδήποτε χρησιμεύει για να σκυυ- πίζει κανείς (κάτι)· (ειδικότ.) το μαντήλι.

[ΕΓΥΜ.. < μτγν. *μάκτρον*< αρχ. *μάσσω* «ζυμώνω, μαλάσσω», βλ. κ. *μάγ*

μα\.

μάλα επίρρ. (αρχαιοπρ.) στη φρ. ***τα μάλα*** σε μεγάλο βαθμό, πάρα πολύ: *ευχαριστώ* [ετυμ. αρχ., βλ. λ. *μάλιστα*\. **μαλαγάνα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ·.) αυτός πυυ προσπαθεί να πε- τύχει τους σκοπούς του με αναξιοπρεπή μέσα (κολακεία, μικροπονη- ριές κ.λπ.): *είναι αυτός μία* ***~!*** συν. γαλίφης. Κπίσης **μαλαγάνας** (Ο). [ί-ΓΥνι. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < *μελιγάνα* (κατ' επίδρ. τού επιθ. *μαλακός)*

μελιτένια (< *μέλι)]*. **μαλαγανιά** (η) (λαϊκ.) πράξη ή συμπεριφορά που κρύβει πονηριά, υστεροβουλία. σκοπιμότητα, αλλά εκδηλώνεται με τρόπο που να κολακεύει και να προκαλεί ευχάριστη διάθεση: *άρχισε πάλι τις ~, για να τον πείσει να της κάνει το χατίρι* ΙΥΝ. γαλιφιά, **μάλαγμα** (το) »μάλαξη

μαλάγρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} μείγμα από διάφορα υλικά (συνήθ. τυρί, ψωμί ή αλεσμένο ψάρι) με έντονη οσμή. το οποίυ ρίχνουν οι ψαράδες στη θάλασσα ως δόλωμα, για να πρυσελκύσουν τα ψάρια. ΙΓΤΥΜ. **J** ιιθ. < **μαλαγμ-άγρα* (με απλολογία) < *μάλαγμα [< μαλάσσω)* + *άγρα].*

μαλαγρώνω ρ. μετβ. {μαλάγρω-σα. -μένος) (λαϊκ.) ρίχνω μαλάγρα στη θάλασσα.

μαλάζω ρ. μετβ. {μάλα-ξα, -χτηκα. -γμένυς} **1.** τρίβω ή ζυμώνω (κάτι), για να το κάνω μαλακό 2. κάνω μαλάξεις σε περιοχή τού σώματος. Επίσης (λόγ.) **μαλάσσω** ΐαρχ.|.

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *μαλάσσω* < **μαλάκ-]ω* < *μαλακός* (βλ.λ.)|.

Μαλαίος (ο), **Μαλαία** (η) υποιοσδήποτε ανήκει σε μία από τις εθνυ- λογικές ομάδες τής Μαλαϊκής Χερσυνήσυυ και τμημάτων των γειτονικών νησιών τής ΝΑ. Ασίας (Σουμάτρα. Βόρνεο κ.ά.). **– μαλαϊκός,**

-ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφυρά ξεν. όρυυ, πβ. αγγλ. Malay. Βλ. λ. *Μα?.αισία].* **Μαλαισία** (η) (μαλαισ. Mclaja) κράτυς τής ΝΑ. Ασίας με πρωτεύουσα την Κουάλα Λουμπούρ, επίσημη γλώσσα τη Μαλαισιανή και νόμισμα τυ ρινγκίτ. **– Μαλαισιανός** (υ). **Μαλαισιανή** (η), **μαλαισιανός,** -ή. -ό κ. **μαλαιαιακός, Μαλαισιακά** (τα).

[ετυ.μ. Μεταφορά τού αγγλ. Malaysia < Malay, ονομασία των μαλαϊ- κών φύλων, < μαλαϊκ. Melaju, από τη φρ. Orang Mclaju «άνθρωποι πε- ριπλανώμενυι». Κατ' άλλη άποψη, το όνομα Malay ανάγεται στη γλώσσα Ταμίλ και σημαίνει «βουνό»|.

μαλάκα (η) Ιχωρ. πληθ.} είδος μαλακού τυριού.

[ετυμ. ^μεσν., θηλ. τού αρχ. επιθ. *μαλακός* (με αναβιβασμό τόνου)!, **μαλακα** (τα) - ► μαλακός

μαλάκας (ο/η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}. (σπανιότ.) **μαλάκω** (η) Ιχωρ. γεν. κ. πληθ.} **(!) 1.** πρόσωπο που αυνανίζεται ΣΥΝ. αυνανιστής **2.** (υβριστ.) πρόσωπο που λέει ή κάνει ανοησίες ΣΥΝ. βλάκας, ανόητος **3.** πρόσωπο που πέφτει θύμα. που τον πιάνουν κορόιδο: *εγώ θα είμαι ο ~ τής ιστορίας. να φορτωθώ τα λάθη των άλλων;* ΣΥΝ. αφελής **4.** (οικ.) ος προσφώνηση: *ρε θα μου δανείσεις τη μηχανή σου για το βράδυ;* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος, βρε.*

|ΠΤΥΜ. < μεσν. θηλ. *μαλάκα* «μαλακία» (πβ. *μάγκας - μάγκα, η),* ου- σιαστικοπ. τ. τού αρχ. επιθ. *μα/.ακός* (βλ.λ.), τυ οποίυ ήδη στον Ιρό* δοτο δήλωσε τον ανήθικο, διεφθαρμένο άνθρωπο (όπως τον παθητικό ομοφυλόφιλο. 3ος αι. π.Χ.). Βλ. κ. *μα/.ακία}.* **μαλακία** (η) {μαλακιών} (!) **1.** ο αυνανισμός (βλ.λ.): *τραβάω / βαράω* **~2.** (υβριστ.) ανόητος λόγος ή ενέργεια, βλακεία: *πρόσεξε μην κάνεις καμιά ~! || μη λες μαλακίες!* ΙΥΝ. ανοησία.

[ΕΓΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «μαλθακότητα. αδυναμία». < *μαλακός* (βλ.λ.). Η λ. απαντά ήδη στον Πλούταρχο με τη σημ. «κιναιδεία», ενώ η σημ. «αυνανισμός» είναι μεσν.|. **μαλακίζομαι** ρ. αμετβ. {μαλακίσ-τηκα. -μένος} (!) **1.** αυνανίζομαι συν. αυτοϊκανοποιούμαι. (!) την παίζω 2. (υβριστ.) κάνω ή λέω ανοησίες **3.** σπαταλώ τον χρόνο μου σε άσκοπες και ανώφελες ασχολίες **4.** (η μτχ. ***μαλακισμένος,*** *-η. -ο)* (aj (κυριολ.) αποχαυνωμένος από τον αυνανισμό (β) (υβριστ.) ηλίθιος· (γενικότ.) για οποιωνδήποτε ή οτιδήποτε μας νευριάζει ή δεν ασχολείται με τίποτε σοβαρό.

[F.ΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «δειλιάζω, εκθηλύνομαι, ασθενώ». < μαλα- *κός* (βλ.λ.). Ι) λ. έλαβε επίσης τη μεσν. σημ. «χαϊδεύω / -ομαι», η οποία οδήγησε στη σημ. «αυνανίζυμαι» (μεσν.)|. **μαλάκιο** (το) Ιμαλακί-ου | -ων} ΧΩΟΛ. κάθε ασπόνδυλο ζώο, συνήθ. υδρόβιο, που το μαλακό, γλοιώδες σώμα τυυ καλύπτεται από επιδερμικό σχηματισμό με πολλούς αδένες, τον οποίο προστατεύει (εξ ολοκλήρου ή εν μέρει) συνήθ. ασβεστοειδές όστρακο, λ.χ. τα μύδια, τα στρείδια, τα σαλιγκάρια, τα χταπόδια, τα καλαμάρια κ.ά.

[ούμ. < αρχ. *μαλάκιον* (κυρ. πληθ. *μαλάκια,* ra) < *μαλακός].* **μαλακιστηρι** (τυ) Ιχωρ. γεν.} (!) υβριστ. για ανόητο (μικρής ηλικίας συνήθ.) άνθρωπο: *τι ?.έει πάλι το*

[ΕΤΥΜ. < *μαλακίζω / -ομαι* + παραγ. επίθημα *-τήρι].* **μαλακός,** -ή/-τά. -ό **1.** απαλός στην αφή· για κάθε ύλη που υποχωρεί εύκολα, όταν πιέζεται ελαφρά: *- ψωμί / ζύμη / στρώμα /* μέταλλο *ί χώμα* αν ι. σκληρός, τραχύς 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός πυυ έχει διάθεση ήπια, τρυφερή, καθόλυυ επιθετική: *να είσαι ~ μαζί της, γιατί έχει πολύ ευαίσθητο χαρακτήρα* συν. ήπιος, πράος, τρυφερός, μειλίχιυς αντ. σκληρός, απότυμος **3.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που έχει μεγάλη ανεκτικότητα, που υποχωρεί εύκολα: *μην είσαι τόσο ~. γιατί Οα σε πιάνουν όλοι κορόιδο!* συν. υποχωρητικός, ανεκτικός, καλόβολος ΑΝΤ. σκληρός, απότομος **4.** χημ. (για το πόσιμο νερό) αυτός που είναι καθαρός από διαλυμένα άλατα μετάλλων αν γ. σκληρός **5.** (για ναρκωτική ουσία) αυτός πυυ η χρήση του δεν θεωρείται ότι προκαλεί ισχυρό εθι- σμό ή μεγάλη βλάβη στον οργανισμό, λ.χ. το χασίς, η μαριχουάνα, τα ελαφρά παραισθησιυγόνα. κυρ. σε αντιδιαστολή προς τα απυκαλού- μενα *σκληρά* ναρκωτικά 6. ***μαλακό*** (το) η βρεγματική περιοχή τού εγκεφάλυυ 7. ***μαλακά*** (τα) (α) η περιοχή τού υπογαστρίου (β) τα πισινά: *χτύπησε στα ~·* φρ. (μτφ.) ***πέφτω στα μαλακά*** υφίσταμαι ελαφρές ζημίες: *έπεσε στα μαλακά και τη γλύτωσε μόνο με ένα διάστρεμμα || έπεσε στα μαλακά, τιμωρήθηκε με τη μικρότερη ποινή*

φρ. ***με το μαλακό*** σιγά-σιγά ή με ηρεμία, ηπιότητα και προσοχή: *να του μιλήσεις ~, γιατί είναι θυμωμένος || προσπάθησαν να του ανακοινώσουν τα δυσάρεστα ~* α ν τ. απότομα. - (υποκ.) μαλακούτσι- κος, -η/-ια, -ο, μαλακά επίρρ.. μαλακότητα (η) (αρχ.|.

[til υμ. αρχ. < θ. *μάλά-,* μεταπτωτ. βαθμ. δισύλλαβης **I.E.** ρίζας ^mola- «μαλακός» (με παρέκταση *-κ-).* πβ. σανσκρ. mrdiih «μαλακός, τρυφερός». λατ. mollis (< γαλλ. inol. mou), flaccus «μαλακός, χαλαρός» (> ισπ. flojo}, (Χγγλ. mild «ήπιος, τρυφερός», γερμ. mild κ.ά. Ομόρρ. *βλάξ* (< **μλα-ξ.* βλ. λ.), *μαλά-σσω. μαλα-κία* κ.ά. Βλ. κ. *μαλθακός].* **μαλακόστρακο** (το) Ιαρχ.| Ιμαλακοστράκ-ου | -ων} ζωολ. κάθε υδρόβιο ή χερσόβιο ζώο πυυ έχει μαλακό όστρακο και τυ σώμα του διαιρείται εμφανώς στο κεφάλι, τον θιόρακα και στην κοιλιά και ανήκει στην ομοταξία, στην οποία ανήκουν οι αστακοί, τα καβούρια, υι γαρίδες κ.λπ.

μαλακτικός, -ή. -ό [αρχ.**I 1.** αυτός που έχει την ιδιότητα να κάνει κάτι μαλακό 2. (ειδικότ.) (φάρμακο) που καταπραΰνει και απαλύνει τον πόνο συν. κατευναστικός **3.** (ρόφημα) που καταπραΰνει τους πόνους. κυρ. στον λαιμό 4. (α) ***μαλακτικό*** (το) υγρό πυυ χρησιμοποιείται στο ξέβγαλμα των ρούχων, για να τα μαλακώνει και να τα αρωματίζει (β) ***μαλακτική*** (ενν. *κρέμα)* (η) κρέμα που χρησιμοποιείται στο λούσιμο των μαλλιών μετά το σαμπουάν, για να τα ξεμπερδεύει και να τα μαλακώνει. **– μαλακτικότητα** (η), **μαλάκυνση** (η) |-ης κ. -όνσεως ί χωρ. πληθ.} **1.** (λόγ.) το να γίνεται κάτι μαλακό ΣΥΝ. μαλάκωμα, απάλυνση **2.** ιατρ. ***μαλάκυνση εγκεφάλου*** ανίατη εγκεφαλική πάθηση, που εμφανίζεται κυρ. σε άτομα μεγάλης ηλικίας, κατά την υποία αλλοιούνεται συγκεκριμένος ιστός τού εγκεφάλου λόγω μειωμένης τροφοδυσίας με αίμα τού αντίστοιχου εγκεφαλικού τμήματος· εκδηλώνεται με τη μερική απώλεια τής ικανότητας τού ασθενούς να φροντίζει τον εαυτό του. τάσεις επιστροφής στην παιδική ηλικία, αργότερα ημιπληγία, παράλυση κ.ά.

Πtym. < μτγν. *μαλάκυνσις* «μάλαξη» < αρχ. *μαλακύνω* < *μαλακός.* Ως ιατρ. όρ. η λ. αποδίδει τυ γαλλ. rainollisscmeni|. **μαλακώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] {μαλάκω-σα. -μένυς} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάποιον/κάτι) εύπλαστο ή απαλό στην αφή: *να χρησιμοποιείς απορρυπαντικά που μαλακώνουν τα ρούχα || καλ/.υντικό που* μαλακώνει *τα χέρια* αντ. σκληραίνω 2. (μτφ.) καταπραΰνω. κάνω (κάποιον/κάτι) ηπιότερο: *καραμέλες που μαλακώνουν τον λαιμό \\ τα παθήματα τής ζωής μαλάκωσαν τον τραχύ χαρακτήρα του* συν. κατευνάζω, ημερεύω, καλμάρω λντ. διεγείρω, οξύνω, ερεθίζω ♦ (αμετβ.) **3.** γίνομαι εύπλαστος ή απαλός στην αφή: *βά/>ε το παξιμάδι στο νερό να μαλακώσει || η ζύμη /* γο *πουλόβερ μαλάκωσε* 4. (μτφ.) γίνομαι ήπιος, γαληνεύω, καταπραΰνομαι: *όταν του εξήγησε τι ακριβώς συνέβη. μαλάκωσε)} ο καιρός άρχισε να μαλακώνει.* **– μαλάκωμα** (το), **μάλαμα** (τυ) {μαλάματος | χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (λαϊκ.) το χρυσάφι· (κατ' επέκτ.) κάθε πολύτιμο μέταλλο 2. (μτφ.-καθημ.) άνθρωπος με εξαιρετική καλοσύνη και αγάπη για τους άλλους: *να του έχεις από/.υτη εμπιστοσύνη· είναι παιδί ~ ||* (κατ. επέκτ.) *καρδιά ~* (καλή καρδιά)· ΦΡ. (σκωπτ.) ***να... να μάλαμα!*** για πρόσωπο μικρής αξιοπιστίας, με* αρνητική συμπεριφορά: *Να παιδί, να μάλαμα! Καρφάκι δεν του καίγεται για μας!*

(ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *μάλαγμα* < αρχ. *μαλάσσω*\.

Μαλαματένια (η) γυναικείο όνομα.

μαλαματένιος, -ια, -ω [μεσν.Ι **1.** (λαϊκ.) κατασκευασμένος από χρυσάφι ή άλλο πολύτιμο μέταλλο: *~ καρφίτσα 2.* (μτφ.) αυτός που έχει πολλή καλοσύνη και αγάπη: *έχει ~ καρδιά || ~ λόγια.* **μαλαματώνω** ρ. μετβ. }μεσν.| |μαλαμάτω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.)

επιχρυσίυνω 2. προσφέρω σε (κάποιον/κάτι) πολύτιμα πράγματα (λεφτά, κοσμήματα κ.λπ.).

Μαλάμω (η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. Κύρ. όν. σε *-ω.* που προέρχεται από το ουσ. *μά?.αμα* και οφείλει την κατάληξή του στη σλαβ. κλητική -ο. την οποία δανείστηκαν αρκετά θηλ. (λ.χ. *Αρχόντ-ϋ). Μάρ-ω).* ενώ η γρ. -ω οφείλεται σε αναλογία προς τα αρχ. οξύτονα ονόματα (λ.χ. *Ήρ-ώ, Κάλυψ-ώ, Λητ-ώ)*\. **μάλαξη** (το) {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} 1. (σπάν.) το να γίνεται κάτι μαλακό με εντριβή ή ζύμωμα 2. ΙΑΓΡ. θεραπευτική μέθυδυς που συνίσταται στην εντριβή μερών τού σώματος με κατάλληλους χειρισμούς ή μηχανικά μέσα και αποσκοπεί στη διευκόλυνση τής κυκλοφορίας τού αίματος, στη χαλάρωση των μυών, στη σύσφιξη τού δέρματος κ.ά.' πβ. λ. *μασάζ.* Επίσης **μάλαγμα** (τυ) |αρχ.|.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μάλαξις* < αρχ. *μαλάσσω].*

Μαλάουι (το) {άκλ.} (αγγλ. Republic of Malawi = Δημυκρατία τού Μαλάουι) κράτος τής ΝΑ. Αφρικής (πρώην Νυασαλάνδη) με πρωτεύουσα τη Λιλόνγκουε. επίσημες γλώσσες την Αγγλική και την Τσιτσέ- ουα και νόμισμα το κυυάτσα Μαλάυυι.

[ΚΤΥΜ, < αγγλ. Malawi < Malavi. ονομασία λαού πυυ κατυίκησε στην περιοχή κατά τον 14ο αι. Το όνομα Malavi στις τοπικές διαλέκτους σημαίνει «φλόγες», υπαινισσόμενυ πιθ. την αντανάκλαση των ακτινών τού ηλίου στα νερά τής λίμνης Μαλάουι. 11 προηγούμενη ονομασία *Νυασα?.άνδη* αποτελεί μεταφορά τού αγγλ. Nyasaland, που προέρχεται από το όνομα τής λίμνης Μαλάουι, η οποία λεγόταν επίσης Nyasa «λίμνη», και την αγγλ. λ. land «χώρα»], **μαλαπέρδα** (η) |χο)ρ. πληθ.} (λαϊκ.-!) το πέος.

ΙΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου}. **μαλάρια** (η) Ιχωρ. πληθ.}

(λαϊκ.) η ελονοσία.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. malaria < mala aria «κακός αέρας», από την πεπυίθηση που επικρατούσε κάποτε, ότι η ασθένεια οφειλόταν σε αέρια προερ-

χόμενα από ελώδεις περιοχές),
μαλάσσω ρ. -* μαλάζω
μαλαφράντζα (η) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.-παλαιότ.) **1.** κάθε αφροδίσιο νόσημα 2. (ειδικότ.) η σύφιλη.
|ΕΤΥΜ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από την ιταλ. φρ. male (di) Francia «αρρώστια της Γαλλίας»!.
Μαλαχίας (ο) προφήτης; και συγγραφέας τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ. [ετυμ. μτγν. < εβρ. Malakhi «ο άγγελός μου^>| · **μαλαχίτης** (ο) {χωρ. πληθ.! ορυκτ. μετάλλευμα τού άνθρακα με λαμπερό πράσινο χρώμα, που χρησιμοποιείται ως διακοσμητικός και ημιπολύτιμος λίθος.
[πτυμ. Αντιδάν., < αγγλ. malachite < αρχ. *μαλάχη* «μολόχα». Βλ. κ. *μολόχα].*
μάλβα (η) η μολόχα (βλ.λ.).
[ετυμ. < ιταλ. malva < λατ. malva, που συνδ. με τις αρχ. λ. *μαλάχη, μο- λόχη.* Όλοι οι τύποι ανάγονται πιθ. σε μεσογ. γλώσσαΙ.
Μαλγάσιος (ο) -* Μαδαγασκάρη {ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Malgache < μαλγασ. Malagasy < γαλλ. Madagascar. Βλ. λ. *Μαδαγασκάρη].*
ΜαλδΤβες (οι) {Μαλδιβών} (μαλδιβ. Divehi Rajjevge Jumho-oriyya = Δημοκρατία των Μαλδιβών} νησιωτικό κράτος τού Ινδικού Ωκεανού Ν. τής Ινδίας, με πρωτεύουσα το Μάλε. επίσημη γλώσσα τη Μαλδιβι- κή και νόμισμα τη μαλδιβική ρουπία (ρουφίγια).
[ετυμ. < μαλδιβ. Maldives, πιθ. < σανσκρ. maladvipa «στεφάνι, γιρλάντα των νησιών» < mala «στεφάνι, γιρλάντα» + dvipa «νησί». Κατ' άλλους το α συνθ. ανάγεται σε τ. malay «βουνό» (γλώσσα Ταμίλ)]. **Μαλέας** (Ο) ακρωτήριο τής Ν. Πελοποννήσου στο ΝΑ. άκρο τού νομού Λακωνίας· αλλιώς (λαϊκ.) *κάβο-Μαλιάς* (ο).
[ετυμ. αρχ. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου]. **μάλε>βράσε** (το) {άκλ.} (οικ.) συνήθ. στη ΦΡ. *έγινε το μόλε-βρόσε* έγινε μεγάλη φασαρία, χάλασε ο κόσμος ιον. έγινε το "έλα να δεις». Ηπίσης **μαλι(ο)βράσι.**
[ΕΤΥΜ. < *Βάλε Βράσε*, με ανομοίωση τού αρχικού *β-*. Η άποψη ότι η φρ. προέρχεται από τη συνεκφορά *Βράση (τής) μαλιάς* «φούντωμα τής φιλονικίας» δεν ευσταθεί].
μάλη (η) |αρχ.Ι η μασχάλη· μόνο στη ΦΡ. *υπό μάλης* βλ.λ. **μαλθακός,** -ή, -ό (μειωτ.) αυτός που δεν έχει εξοικειωθεί με την άσκηση και την καταπόνηση. ασκληραγώγητος· κατ* επέκτ. αυτός που χαρακτηρίζεται από νωθρότητα. έλλειψη δυναμισμού και αποφασιστικότητας ΣΥΝ. τρυφηλός. αβροδίαιτος, νωθρός, λεπτεπίλεπτος. – **μαλθσκά** επίρρ.. **μσλθακότητα** (η) [αρχ.].
[ετυμ. αρχ.. σχηματισμένο κατά το συνώνυμο *μαλακός.* αν και η ετυμολογική σχέση δεν έχει διευκρινιστεί. Το επίθ. *μαλθακός* < *mJdh- nko-, συνεσταλμ. βαθμ. τού J.E. *meldh- «απαλός, μαλακός», πβ. σανσκρ. mardhati «αμελώ, αφήνω» αρχ. γερμ. milfi «μαλακός», αρχ. ισλ. mildr κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *μέλδ-ω* «βράζω, λειώνω», *ά-μβλ-ύς* (βλ.λ.). Βλ. κ. *μαλακός].*
μαλθουσιανισμός (ο) ΟΙΚΟΝ. η θεωρία τού Άγγλου οικονομολόγου Τ. Μάλθους. κατά την οποία η φτώχια και η κακή ποιότητα ζωής οφει- λονται στην αύξηση τού πληθυσμού με ταχύτερους ρυθμούς από την αύξηση τής παραγωγής των μέσων διατροφής, γεγονός που υπαγορεύει την υιοθέτηση πολιτικής για την επιβράδυνση τής πληθυσμια- κής αύξησης.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Malthusianism, από το όνομα τού Άγγλου οικονομολόγου T.R. Malthus (1766-1834). που ανέπτυξε τη θεωρία του το 1798 στο βιβλίο του *An Essay on the Principle of Population (Δοκίμιο επί τής αρχής τού πληθυσμού)*|.
Μαλί (το) {άκλ.} (γαλλ. Rcpublique du Mali - Δημοκρατία τού Μαλί) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Μπαμάκο. επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα *το* φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Mali. Η χώρα οφείλει την ονομασία της στην αυτοκρατορία των Malinke (13ος-16ος αι.), που είχε την επικράτειά της στις περιοχές τού άνω και μέσου Νίγηρα. Η ονομασία Malinke ίσως σημαίνει «ιπποπόταμος»].
Μαλιακός (Κόλπος) (ο) κόλπος τής Λ. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Φθιώτιδας.
[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, που οφείλεται στους *Μαλιεῖς*, αρχαίους κα* τοίκους τής *Μαλίδος* (δωρ. φύλο), οι οποίοι θεωρούνταν απόγονοι τής οιωνύμης (μυθικής) συζύγου τού Ηρακλή], **μαλιστα** μόρ. **1.** (ως βεβαιωτικό) για την εμφατική δήλωση κατάφασης ή συμφωνίας, κυρ. σε πρόσωπο ιεραρχικώς ανώτερο: (στον στρατό) ~ κύριε *διοικητά!* ΣΥΝ. βεβαίως, οπωσδήποτε 2. για να δηλώσουμε ότι ακούσαμε, ότι καταλάβαμε τι είπε ο συνομιλητής μας: *-Θα περάσουμε να σας πάρουμε με τ' αμάξι. — . Τι ώρα θα περάσετε:* 3. εκτός αυτού, επιπλέον: *ήρθαν πολλοί στο πάρτν -, ήρθε κι ο Πέτρος, αλλά δεν έμεινε πολύ'* ΦΡ. (επιτατ.) *και μόλιατα* (i) πολύ περισσότερο, προπάντων: *η οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων, - τωνμικρο- μεσαίων, είναι πολύ δύσκολη* ΣΥΝ. ιδίως, κυρίως, κατεξοχήν (ii) για να τονιστεί το πιο αξιοσημείωτο: *μπήκες απρόσκλητος. ~ σε ώρα ακατάλληλη || τον βοήθησα πολύ. - χωρίς να μου το ζητήσει* ΣΥΝ. και επιπλέον, (λόγ.) και δη 4. (γενικότ.) για τη δήλωση επιδοκιμασίας για κάτι που κρίνεται ως πραγματικά καλό. σε αντίθεση με τα προηγούμενα: *έτσι.* (αυτός ο τρόπος μού αρέσει) || *Μαζί σου, ~! Ευχαρίστως συνεργάζομαι* · ΦΡ. τώρα *μάλιστα* (i) για τη δήλωση επιδοκιμασίας, ικανοποίησης (κυρ. μετά από απογοήτευση): *αυτό ήθελα ν' ακού- σω!* (ii) για να δηλωθεί αμηχανία, ότι δεν ξέρουμε πλέον τι να κάνουμε: *Μας τέλειωσε και η βενζίνη! ~!* · ΦΡ. (αρχαιοπρ.) *τα μάλιστα* πάρα πολύ, σε πολύ μεγάλο βαθμό.

ΙΗΙΥΜ. αρχ., υπερθ. βαθμός τού επιρρ. *μάλα* «πολύ, αρκετά» < *ml-, συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *mel- «πολύς, μεγάλος», πβ. λατ. melior «καλύτερος» (> γαλλ. meilleur. ισπ. mejor), multus «άφθονος, πολύς» Ο ιταλ. molio) κ.ά. Ομόρρ. *μάλ,-λον*\.

μάλιστα - ναι. Το μάλιστα αποτελεί τύπο καταφατικής απάντησης με τονισμένο το στοιχείο τής ευγένειας και τού επισημότερου ύφους. Το ναι -και λόγω τής σύντομης μονολεκτικής εκφοράς του- χρησιμοποιείται περισσότερο στον γρήγορο προφορικό λόγο καθώς και στον άτυπο διαλογικό γραπτό λόγο: *-Θα συμμετάσχετε στο Συνέδριο με προφορική εισήγηση: -Μά/αστα. αλλά -Πήγες Βόλτα χτες; Μαι.*

μαλλί (το) {μαλλ-ιού [-ιών} **1.** το τρίχωμα των ζώων (ακατέργαστο ή επεξεργασμένο) και κυρ. των προβάτων: *αγόρασα ~ για πλέξιμο || αγνό, παρθένο ~ || αγόρασε ένα κουβάρι ~*· φρ. (α) (παροιμ.) ***πήγε για μαλλί και βγήκε κουρεμένος*** επεδίωκε το κέρδος, αλλά τελικά βγήκε ζημιωμένος (β) ***μαλλιά κουβάρια*** βλ. λ. *κουβάρι* (γ) (μτφ.-καθημ.) ***γίναμε μαλλιά-κουβάρια*** βλ. λ. *κουβάρι* (δ) (!) ***κλάνω μαλλί*** τρομοκρατούμαι. πανικοβάλλομαι 2. το χνούδι ορισμένων φυτών ή καρπών, που μοιάζει με τρίχωμα: *το ~ τού καλαμποκιού* 3. (για τα πτηνά) το πρώτο μαλακό τρίχωμα των νεοσσών ΣΥΝ. χνούδι **4.** (καθημ.-περι- ληπτ.) τα μαλλιά, το σύνολο των τριχών στο ανθρώπινο κεφάλι: *Τι ~ είν' αυτό; Πόσον καιρό έχεις να κουρευτείς; || κοντό ~~* ΦΡ. ***μαλλί τής γριάς*** γλύκυσμα από κρυσταλλική ζάχαρη, που μοιάζει με αραιό μαλακό γκριζόλευκο μαλλί και πουλιέται σε μέρη όπου συχνάζει κόσμος και κυρ. παιδιά (σε πλατείες, πάρκα, πανηγύρια κ.λπ.) **5.** ***μαλλιά*** (τα) το σύνολο των τριχών στο ανθρώπινο κεφάλι: *καστανά / ξανθά (μαύρα ι μακριά ' πλούσια / κατσαρά /* σγουρά / φουντωτά / ίσια / *λιπαρά / ξηρά - || πιάνω / δένω / κάνω τα ~ μου κότσο*· φρ. (α) (μτφ.- καθημ.) ***αρπάζομαι από τα μαλλιά Ι πιάνομαι μαλλί με μαλλί (με κάποιον)*** τσακώνομαι άσχημα, έρχομαι στα χέρια με κάποιον (β) (μτφ.) ***τα μαλλιά τής κεφαλής μου*** πάρα πολλά χρήματα, για υπερβολικό ποσό: *πληρώνω ί χρωστάω -* (είμαι πνιγμένος στα χρέη) (γ) (παροιμ.) ο ***πνιγμένος από τα μαλλιά του πιάνεται*** βλ. λ. *πιάνω* (δ) (μτφ.) ***αρπάζω μια ευκαιρία από τα μαλλιά*** εκμεταλλεύομαι μια ευκαιρία αμέ* σως, δεν την αφήνω να χαθεί (ε) ***τραβάω τα μαλλιά μου*** για έντονη απογοήτευση, βρίσκομαι σε απόγνωση: *οι έμποροι που είδαν τα μαγαζιά τους να καταστρέφονται, τραβούσαν τα μαλλιά τους απελπισμένοι* (στ) ***(κάτι είναι) τραβηγμένο από τα μαλλιά*** βλ. λ. *τραβηγμένος* (ζ) ***ααν τής τρελής*** τσ ***μαλλιά*** για κάτι που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ακαταστασία, αταξία: *μετά το πάρτι το σπίτι ήταν ~* (η) ***μαλλιά είν' τα γένια;*** για κάτι το οποίο δεν είναι τόσο εύκολο όσο νομίζει κανείς: *Εμ, τι νόμιζες; ~:* · φρ. ***πόσο πάει το μαλλί;*** πόσο είναι το κόστος, ποια είναι η τιμή; –(υποκ.) μαλλάκι (το), μαλλάκια (τα), (με- γεθ.-κακόσ.) μαλλούρσ (η).
Ιετυμ. < μτγν. *μαλλίονι μάλιον,* υποκ. τού αρχ. *μαλ/.ός* «έριο. μαλλί», αβεβ. ετύμου. πιθ. < *ml-no-s. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.K. *mel- «μαλλί. τρίχωμα», πβ. λιθ. milas «τσόχα, μάλλινο ύφασμα», λετ. mil(n)aj. **μαλλίαζω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {μάλλιασ-α. -μένος} βγάζω μαλλί, τρίχωμα· κυρ. στη ΦΡ. ***μάλλιαε η γλώασα μου*** (μεσν. φρ.) βαρέθηκα να λέω συνεχώς τα ίδια πράγματα (χωρίς αποτέλεσμα): *έχει μαλλιάσει η γλώσσα μου να σου λέω τι πρέπει να κάνεις, αλλά εσύ δεν μ'ακούς!* **μαλλίάς** (ο) {μαλλιάδες} (μειωτ.) άνδρας με μακριά μαλλιά, **μαλλιαρισμός** (ο) (μειωτ. από τους οπαδούς τής καθαρεύουσας-πα- λαιότ.) 1. κίνημα (την εποχή τής καθαρεύουσας) τού οποίου οι οπαδοί τάσσονταν υπέρ τής καθιέρωσης τής δημοτικής γλώσσας 2. η χρήση ακραίων δημοτικιστικών στοιχείων (λέξεων, τύπων ή φράσεων) στη γλώσσα (π.χ. *Παρθενός* αντί *Παρθενών).* – μαλλιαρίζω ρ. σχολιο λ. *γλωσσαμύντωρ.* **μαλλιαρός,** -ή. -ό [μεσν.Ι **1.** αυτός που έχει πυκνό και πλούσιο τρίχωμα: **~** σκυλάκι συν. δασύτριχος · 2. (μειωτ. από τους οπαδούς τής καθαρεύουσας) (α) ***μαλλιαρός*** (ο) οπαδός τής ακραίας δημοτικής γλώσσας ή γενικότ. τής δημοτικής (β) ***μαλλιαρή*** (η) η ακραία δημοτική γλώσσα ή γενικότ. η δημοτική. σχολιο λ. *γλωσσαμύντωρ.* **μάλλινος,** -η, -ο |μεσν.| **1.** αυτός που είναι υφασμένος από μαλλί: *~ ύφασμα / κουβέρτα ι κάλτσες* ΣΥΝ. (λόγ.) ερι υχος **2.** ***μάλλινο*** (το) πλεκτό ένδυμα υφασμένο από μαλλί ή άλλη. συνθετική ύλη: *μην ξε- χάσεις να πάρεις μαζί σου τα -■ θα κάνει πολύ κρύο.* **μαλλιοκέφαλα** (τα) τα μαλλιά τής κεφαλής· κυρ. σε ΦΡ. που δηλώνουν μεγάλα έξοδα, υπερβολική χρηματική δαπάνη: *ξοδεύω / ζητάω / πληρώνω τα - μου.* **μαλλιοτραβιέμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μαλλιυτραβή-χτηκα. -γμένος) (εκφραστ.) (+με) τσακώνομαι άσχημα (με κάποιον), διαπληκτίζομαι έντονα τραβώντας τα μαλλιά τού άλλου: *τσακώθηκαν και μαλλ,ιο- τραβήχτηκαν άσχημα.* –μαλλιοτράβηγμα (το). ··" σχολιο λ. *αποθετικός.*
μαλλοβάμβακος, -η. -ο υφασμένος από μαλλί και βαμβάκι, **μαλλομέταξος,** -η. -ο υφασμένος από μαλλί και μετάξι, **μάλλον** επίρρ. **1.** πιθανόν, ίσως: ~ for *θα με θυμάσαι* || θα *φύγουν* ~ αύριο 2. για μετριασμό τής έννοιας που προσδιορίζει: *σήμερα είμαι ~ καλύτερα* (αισθάνομαι να είμαι καλύτερα, πρέπει να είμαι καλύτερα, αλλά όχι πολύ) 3. περισσότερο, πιο πολύ: *το είπε από αφέλεια ~ παρά από κακία* ΛΝΤ. λιγότερο **4.** (με επανορθωτική σημασία) ***ή μάλλον*** *(ή μάλλον,* μτγν. φρ.) ή καλύτερα: *να έρθει να το πάρεις. ~ θα το στείλω εγώ* στο *σπίτι* σου-(αρχαιοπρ,) φρ. (α) ***κατά το μάλλον ή ήττον*** *(κατά τό μάλ/^ον ή ήττον)* πάνω-κάτω, κατά προσέγγιση, περίπου: *κατέληξαν* σε μία ~ *ικανοποιητική συμφωνία* jj *η πλειονότητα* των *μαθητών ενδιαφέρεται ~ για πανεπιστημιακές σπουδές* (β) ***έτι Ι πολλώ / πόσω μάλλον*** *(έτι μάλλον,* Ομήρ. *Οδ. α* 322 / *πολλφ μάλλον,* Πλάτ.

Φαίδων 8UC) ακόμη περισσότερο, πολύ περισσότερο: *εκμεταλλεύεται τον ίδιο του τον αδελφό, ~ εμένα'*.

[ητυμ. < αρχ. *μάλλον*, συγκρ. βαθμός τού επιρρ. *μάλα* «πολύ. αρκετά» (για το οποίο βλ. λ. *μάλιστα)*. Η φρ. *κατά* το *μάλλον ή ήττον* είναι λόγια απόδ. τού γαλλ. pius ou moinsj. **μαλλούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) ως χαρακτηρισμός για μακριά και συχνά απεριποίητα μαλλιά.

[ΕΤΥΜ. < *μαλλί* + παραγ. επίθημα *-ούρα* (πβ. κ. *χαρτ-ούρα)}.* **μαλοτίρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} είδος τσαγιού τού βουνού, που φυτρώνει στα Λευκά Όρη στην Κρήτη.

[ΕΤΥΜ. Λαϊκή ονομασία τού φυτού *σιδερίτις η θηριακή*, οπότε η ορ- θότ. γρ. θα ήταν *μα?.λοτήρα* < *μαλλοθήρα*- το α' συνθ. *μαλλο*- πιθ. < *μα?Μ*, λόγω τού χνουδιού που έχει το φυτό].

Μάλτα (η) (μαλτ. Reppublika ta' Malta, αγγλ. Republic of Malia = Δημοκρατία τής Μάλτας) **1.** νησί στο κέντρο τής Μεσογείου· **ΦΡ.** *Μάλτα γιοκ!* για περιπτώσεις στις οποίες δεν βρίσκουμε (κάτι) που είναι μπροστά στα μάτια μας 2. νησιωτικό κράτος, που περιλαμβάνει το παραπάνω νησί. με πρωτεύουσα τη Βαλέτα. επίσημες γλώσσες τη Μαλτεζική και την Αγγλική και νόμισμα τη λίρα Μάλτας. -- **Μαλτέ- ζος** (ο) [μεσν.Ι, **Μαλτέζα** (η), **μαλτεζικός,** -ή. -ό κ. **μαλτέζικος,** -η, -ο [μεσν.], **Μαλτεζικά** κ. **Μαλτέζικα** (τα).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Malta / μαλτ. Malta < λατ. Melita < αρχ. *Μελίτη*. Το τοπωνύμιο (πιθ. φοινικ. προελ. με αρχική σημασία «αγκυροβόλιο. ορμητήριο»;, συνδέθηκε παρετυμολογικά και ευφημιστικά με το ουσ. *μέλι* λόγω τής παραγωγής μέλιτος στο νησί].

μαλτεζοπλακα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} π-χνόλ. πλάκα που χρησιμοποιούσαν κυρ. παλαιότερα στην επίστρωση δαπέδων· κατασκευάζεται από καλής ποιότητας ασβεστόλιθο τής νήσου Μάλτας, **μαλώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μάλω-σα, -μένος} **1.** (μετβ.) επιπλήττω, κάνω αυστηρές παρατηρήσεις (κυρ. σε παιδί): *μάλωσε την κόρη της. επειδή άργησε* ΣΥΝ. επιτιμώ, ελέγχω, κατσαδιάζω ΑΝΤ. επαινώ, εγκωμιάζω· (αμετβ.) 2. έρχομαι σε διένεξη (με κάποιον), διαπληκτίζομαι: *κάθε φορά που μαλώνουν, τους ακούει όλη η πολυκατοικία* συν. φιλονικώ. καβγαδίζω, τσακώνομαι **3.** διακόπτω τις φιλικές σχέσεις με κάποιον μετά από καβγά: *έχουν μαλώσει εδώ και δύο χρόνια δεν μιλάνε μεταξύ τους* || (συχνά η μτχ. *μαλωμένος, -η, -ο) είναι - μαζί της*]] *είναι μαλωμένοι εδώ και δύο χρόνια.* — **μάλωμα** (το) [μεσν.[. [ετυμ. μεσν. < **ομσ.λώνω* < αρχ. *ομαλός*, οπότε η λ. θα είχε αρχικώς τη σημ. «διορθώνω, εξομαλύνω» και αργότερα «επιπλήττω, επιτιμώ» (πβ. κ. *φτειάχνω* < *ευθειάζω}.* **μαμ** (το) {άκλ.} (στη γλώσσα των νηπίων) το φαγητό, η μπουκιά: *άνοιξε το στόμα σου να κάνεις* ~ (δηλ., να φας) (πβ. λ. ΓοιτσΟ.

[ΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.], **μαμά** (η) -* μαμμά

μαμαζέλ κ. **μαμζέλ** κ. **μαντμαζέλ** (η) {άκλ.} (λαϊκ.-παλαιότ.) η δεσποινίδα. — (υποκ.) **μαμζελίτσα** κ. **μαντμαζελίτσα** (η) κ. **μαμζελάκι** (το).

]ΕΤΥΜ.. < γαλλ. mademoiselle < ma demoiselle «μικρή μου κυρία» (< λατ. dominicella, υποκ. τού domina «κυρία, δέσποινα»)]. **μαμαλιγκα** (η) {χο)ρ. πληθ.} **1.** λαϊκό φαγητό τής Ρουμανίας, τής Βουλγαρίας τού Ιϊόντου κ.ά. που παρασκευάζεται με αραβοσιτάλευρο. νερό, τυρί. αβγό και χοιρινό λίπος 2. (λαϊκ.) για φαγητό που έχπ γίνει λειώμα: *έγινε* ~ το *φαΐ* ΙΕΤΥΜ.. < ρουμ. mamaliga, βουλγ. mamaliga).

Μαμελουκος κ. **Μαμαλούκος** (ο) **1.** ιστ. μέλος στρατιωτικών δυνάμεων που αποτελούνταν από δούλους διαφόρου καταγωγής, οι οποίες έθεσαν υπό τον έλεγχό τους διάφορα μουσουλμανικά κράτη κατά τον Μεσαίωνα και εγκατέστησαν δική τους δυναστεία στην Αίγυπτο (1250-1517) **2.** (ως προσηγορικό-σκωπτ.) ο βάρβαρος, ο άξεστος. [ΕΤΥΜ. < μεσν. *Μαμελουκος* < *Μαμαλούκος* < αραβ. mamfuk «δούλος, σκλάβος»].

μαμμά (η) (σχολ. ορθ. *μαμά*) {μαμμάδες} (καθημ.) η μητέρα ΣΥΝ. μάννα. — (υποκ.) **μαμμάκα** κ. **μαμμακούλα** (η).

|εγυμ; < μεσν. *μάμμα* < μτγν. *μάμμη* (βλ.λ.). Η ετυμολογία δείχνει ότι ορθότερη είναι η γραφή με δύο *-μ- (μαμμά)*. πβ. κ. *μάννα).* **μαμμή** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η μαία· **ΦΙ** (παροιμ.) *πήγε για μαμμή κι έκατσε για λεχώνα* (σκωπτ.) γι' αυτούς που πηγαίνουν κάπου και καθυστερούν πολύ να επιστρέψουν.

[εγυμ. μεσν. < μτγν. *μάμμη* «μητέρα, γιαγιά», λ. τής παιδικής γλώσσας με εκφραστικό αναδιπλασιασμό. < Ι.Ε. *ma- «μητέρα» (ηχομιμη- τική ρίζα), πβ. λατ. mamma (> γαλλ. mamman), σανσκρ. mama. γερμ. Mama, αγγλ. mamma, ρωσ. mama κ.ά. Ομόρρ. *μαία. μή-τηρ (-έρα)*. πιθ. κ. *μαστός* (βλ.λ.). Βλ. κ. *μαμμά]*. **μάμμη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (διαλεκτ.) η γιαγιά. <·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παππάς*.

[ΕΤΥΜ. μτγν.. βλ. λ. *μαμμή],* **μαμμόθρεφτος,** -η, -ο (μειωτ.) **1.** αυτός που ανατράφηκε με πολλές περιποιήσεις και χαϊδολογήματα· ο μαλθακός συν. καλομαθημένος, χαϊδεμένος αντ. σκληραγωγημένος **2.** *μαμμόθρεφτα* (το) το παιδί που είναι εξαρτημένο από τη μητέρα του· κατ' επέκτ. ο άβουλος και μαλθακός άνθρωπος: *η μάννα του τον κατάντησε* ~ .

[ετυμ. < μτγν. *μαμμόθρεπτος,* αρχική σημ. «αυτός που ανατράφηκε από τη γιαγιά του», < *μάμμη* + *θρεπτός* < *τρέφω}.* **μα μου** (τα) {άκλ.} ασαφή λόγια, χωρίς συγκεκριμένο περιεχόμενο που εκφράζουν ενδοιασμό, αναποφασιστικότητα, αντίρρηση κ.λπ.: *αυτοί ρωτούσαν πότε θα παραδώσει το έργο κι αυτός άρχισε τα* ~. Ιετυμ. < σύνδ. *μα,* με επανάληψη τού [ml + ευφωνικό |u], σύνηθες δίπλα σε χειλικά (βλ. κ. *σου-ξου, μού-ξου*)], **μαμούδι** (το) -* μαμούνι

μαμσύθ (το) {άκλ.} **1.** προϊστορικό ζώο με προβοσκίδα, συγγενές προς τον σημερινό ελέφαντα, που έζησε κατά το Πλειστόκαινο (βλ.λ.) σε ψυχρές περιοχές τής Ευρώπης, τής Ασίας και τής Β. Αμερικής **2.** (μτφ. ως επίθ.) μεγάλων διαστάσεο>ν· σε φρ. τού τύπου: *έργο / κατασκευή* ~ συν. γίγαντας, κολοσσός.

Ιειγμ. < γαλλ. mammouih < ρωσ. mamont (παλαιότ. mammot), αγν. ετύμουΐ.

μαμούνι κ. **μαμούδι** (το) {μαμουν-ιού | -ιο)ν| (λαϊκ.) μικρό έντομο, ζωύφιο ΣΥΝ. ζούδι, ζουζούνι.

Ιετυμ. < μεσν. *μαμούδι*, αβεβ. ετύμου. ίσως υποκ. τής μτγν. «γλώσσας» τού Ησυχίο\) *μάμμος· οίκέτης* ή. κατ' άλλη άποψη, < αρχ. ρ. *μαμ- μάν* «θηλάζω, τρώγο)» (ομόρρ. τού ουσ. *μάμμη*, βλ.λ.). Ενδιαφέρουσα η εκδοχή ότι *μαμούδι* < *χμουμούδι* < **μύμηδο*< μτγν. *μυρμηδών«μ\>ρ- μηγκοφωλιά»* (βλ. κ. *μυρμήγκι)].* **μαμούχαλος** (Ο) (λαϊκ.) ως χαρακτηρισμός για άνθρωπο βαρετό και χωρίς ενδιαφέροντα, **μάμπα** (το) {άκλ.Ι φίδι μεγάλου μήκους, που ζει σε δέντρα τής Κ. και Ν. Αφρικής, το οποίο έχει πολύ ισχυρό δηλητήριο.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. mamba < im-amba, λ. τής γλώσσας Ν'γκούνι των Ζου- λού].

μάμπο (το) {άκλ.} **1.** χορός που προέρχεται από την Καραϊβική, παρόμοιος με τη ρούμπα και το τσα-τσά 2. (κατ' επέκτ.) κάθε είδος μουσικής που βασίζεται στον ρυθμό τού παραπάνω χορού: *λαϊκά ~ τού Χιώτη με μπουζούκι*.

[ΕΤΥΜ. < ισπ. mambo. ηχομιμητική λ., βλ. κ. *σάμπα*\.

Μαμωνάς (ο) **1.** Κ.Δ. ο θεός τού πλούτου **2.** (μετωνυμ.) τα πλούτη: *λατρεύει τον ~.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρήμα*.

[ετυμ. < μτγν. *μαμωνάς* < εβρ. mamon «πλούτη» (περιληπτ. όρος). Η λ. διαδόθηκε κυρ. από τη χρήση της στην Κ.Δ.. πβ. Ματθ. 6. 24: ...οΰ <5ύ- *νασθε θεφ δου?^εύειν και μαμωνά*\. **μανά** ·-* ξανά **μάνα** (η) > μάννα

μανάβης (ο) {μανάβηδες}, **μανάβισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθη- μερ.) ο πωλητής λαχανικών και φρούτων συν. οπωροπώλης, λαχανο- ττώλης.

{ΕΤΥΜ. < τουρκ. manavj. **μαναβική** (η) το επάγγελμα τού μανάβη· ΦΡ. *είδη μαναβικής* ό,τι πουλάει ο μανάβης, φρούτα και λαχανικά που βρίσκει κανείς στο οπωροπωλείο.

μαναβίκο (το) (καθημ.) το κατάστημα όπου πωλούνται λαχανικά και φρούτα Συν. οπωροπωλείο, **μανάρι** (το) {μαναρ-ιού [-ιών] Ι.αρνί που τρέφεται στο σπίτι και προορίζεται για σφαγή συν. θρεφτάρι 2. (ως χαϊδευτική προσφώνηση) για τη δήλωση στοργής ή ερωτικού πόθου. — (υποκ.) **μαναράκι** (το), (μεγεθ.) **μανάρα** (η).

[ΗΤΥΜ. < αρωμ. manar(u) «οικόσιτο αρνί» < μτγν. λατ. manuarius «αυτός που τρέφεται από το χέρι κάποιου» (ήδη τον 7ο αι. η σημ. «οικόσιτο ζώο», για αρνί. άλογο ή αίγα) < λατ. manus «χέρι». Όμοια η προέλευση τού αντίστοιχου αλβ. manar. Η παραγωγή από τ. *άμ *νάριον* δεν είναι πιθανή[.

Μανασσής (ο) όνομα προσώπων τής Π.Δ.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *Μαν(κσσής* < εβρ. Menaseh «αυτός που φέρνει λήθη», πβ. Π.Δ. *Γένεσις4*\. 51: *ε.κάλεσεν δέ Ιωσήφ τό ονομα τού πρωτοτόκου Μανασσή, ότι επιλαθέσθαι με έποίησεν ό Θεός* πάντων' *τών* πόνων *μου και πάντων τών τού* πατρό^ *μου}.*

μανατζάρω ρ. μετβ. {μανατζάρισα} **1.** είμαι ο μάνατζερ. διοικώ μια επιχείρηση 2. (γενικότ.) κουμαντάρω. **μάνατζερ** (ο/η) {άκλ.| **1.** πρόσωπο που οργανώνει, διευθύνει και οριοθετεί τις δραστηριότητες μιας επιχείρησης 2. πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα να προωθεί τα συμφέροντα καλλιτεχνών, αθλητών κ.λπ.. που κανονίζει τα συμβόλαιά τους. τις συνεργασίες τους, την κοινωνική και επαγγελματική τους προβολή κ.λπ.

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. manager < p. manage < ιταλ. maneggiare «χειρίζομαι» mano «χέρι» (< λατ. manus)], **μάνατζμεντ** (το) {άκλ.} ελλην. *διοικητική* (επιστήμη, τέχνη), *διοίκηση επιχειρήσεων* το σύνολο των χειρισμών και μεθόδων που συνι- στούν την τεχνική διοικήσεως και οργανώσεως μιας επιχείρησης: *αναλαμβάνω / έχω το ~ τής επιχείρησης || επαγγελματικό / τεχνοκρα- τικό ~.*

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. management < p. manage, βλ. κ. *μάνατζερ*\. **μάνγκο** (το) {άκλ.} δέντρο αειθαλές των τροπικών περιοχών· έχει φύλλα λογχοειδή με έντονο πράσινο χρώμα, άνθη σε ταξιανθίες και καρπούς πρασινωπούς, κιτρινωπούς ή κοκκινωπούς, εύγευστους και αρωματικούς, που μοιάζουν με μεγάλο βερίκοκο.

[ετυμ. < αγγλ. mango < πορτ. manga < ταμίλ mankay (πληθ. manghi)]. **μανδαρίνατο** (το) (περιληπτ.) το σύνολο των μανδαρίνων (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. mandarinat (βλ. λ. *μανδαρίνος*)].

μανδαρινέα (η) -» μανταρινιά

μανδαρίνος (ο) 11859] **1.** ανώτερος κρατικός λειτουργός τής παλαι- άς Κινεζικής Αυτοκρατορίας **2.** (μτφ.-μειωτ.) (α) ο κρατικός αξίωμα- τούχος. ο γραφειοκράτης που εμποδίζει οποιαδήποτε πρόοδο: *η εξυγίανση* του *δημοσίου βίου υπονομεύεται από τους γνωστούς κομματικούς* ~ (β) πρόσωπο συντηρητικό, οπισθοδρομικό. - - **μανδαρινισμός (Ο).**

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. mandarin < πορτ. mandarim < μαλαϊκ. menteri < σανσκρ. mantrin «σύμβουλος» (πβ. χίντι mantri), τίτλος αξιωματούχων τής πολύπλοκης κινεζικής αυλής|. **μανδήλι** (το) -» μαντήλι **μάνδρα** (η) * μάντρα

μανδραγόρας (ο) {δύσχρ. μανδραγορών} δικότυλο φυτό με σαρκώδη και διχαλωτή ρίζα, που θυμίζει ανθρώπινο σώμα, γνωστό από την αρχαιότητα για τις ναρκωτικές και θεραπευτικές του ιδιότητες, ενώ

λαϊκές δοξασίες τού αποδίδουν αφροδισιακές ιδιότητες συν. (λαϊκ.) σερνικοβότανο- φρ. (λόγ.) *εκ μανδραγόρου / υπό τον* μσι^δρσ^όρσ *καθεύδω (έκ μανδραγόρου / υπό μανδραγόρα καθεύδειν.* Λουκιαν. *Τίμωνί)* βρίσκομαι σε βαθύ ύπνο, σε λήθαργο ή μέθη.

Γετυμ. αρχ. όρος τής ιατρικής και τής μαγείας, αβεβ. ετύμου. Ίσος να ανάγεται στο όνομα ενός γιατρού, καθόσον μάλιστα η λ. χρησιμο- ποιήθηκε και ως ανθρωπωνύμιο. Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για το περσ. όνομα τού φυτού mardum gija «φυτό τού ανθρώπου». Η λ. πέρασε και σε άλλες γλώσσες, πβ. αγγλ. man-drake. γαλλ. mandragore. αρμ. manragor κ.ά. j. μανδρίλος (ο) πίθηκος που ζει στη Δ. Αφρική, έχει χοντρό σώμα, κοντή ουρά και χαρακτηρίζεται από τα ζωηρά χρώματα που φέρει στο πρόσωπο και στους γλουτούς.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. mandrill, πιθ. < man «άνθρωπος» + drill «ονομασία πιθήκου τής Δ. Αφρικής», αγν. ετύμου|. μανδύας (ο) (μανδυών} 1. (παλαιότ.) μεγάλο ενιαίο ύφασμα, που φοριόταν ριχτό και στερεωνόταν με πόρπη, συνήθ. στον ώμο 2. στρατ. χειμερινό ένδυμα των στρατιωτών, κατασκευασμένο από ένα μόνο κομμάτι ύφασμα, συνήθ. μάλλινο, που καλύπτει όλο το σώμα συν. χλαίνη 3. εκκλης. εξωτερικό πτυχωτό ένδυμα ηγουμένων. μοναχο')ν, επισκόπων, πατριαρχών κ.λπ.. που δένεται γύρω από τον τράχηλο και φοριέται κατά την τέλεση ορισμένων ιεροπραξιών δηλώνει την πνευματική εξουσία αυτού που το φέρει ως ανώτερου ή ανώτατου άρχοντα τής Εκκλησίας 4. ιατρ. ένδυμα από στέρεο ύφασμα, ειδικά ραμμένο για να ακινητοποιεί τους ψυχοπαθείς σε περιπτώσεις μανιακής κρίσης· αλλιώς ζουρλομανδύας · 5. ιέωλ. ενδιάμεση ζώνη στο εσωτερικό τού γήινου πλανήτη, η οποία βρίσκεται μεταξύ τού (ολοιού και τού πυρήνα 6. (μτφ.) καθετί που καλύπτει, αποκρύπτει ή προφυλάσ- σει (κάτι): το *νομοσχέδιο περιβάλλει με τον ~ τής νομιμότητας σειρά παραβάσεων και ατασθαλιών.* * σχολιο λ. *ενδυμασία.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *μανδύα / μανδύη (ή)*, αγν. ετύμου. ίσως περσικό δάνειο].

μανεκέν (το) 1 άκλ.} άνδρας ή (συνήθ.) γυναίκα με ωραία εμφάνιση και άρτια σωματική διάπλαση, κατά τα πρότυπα κάθε εποχής, που ασχολείται επαγγελματικά με την επίδειξη ρούχων, με φωτογραφίσεις μόδας, διαφημίσεων κ.λπ.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. mannequin < ολλ. mannekijn «ανθρωπάκι», υποκ. τού man «άνθρωπος»], μανέλα (η) {δύσχρ. μανελών] μοχλός που προσαρμόζεται σε εργαλείο και κινούμενο δεξιά-αριστερά βιδώνει ή ξεβιδώνει.

[F.ΤΥΜ. < ιταλ. mannella, υποκ. τού manna «χεριά, δεμάτι» < μεσν. λατ. manna / manua (< λατ. manus «χέρι»)!, μανές (ο) —♦ αμανές

μανέστρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι ζυμαρικό κομμένο σε διάφορα μικρο- σκοπικά σχήματα που χρησιμοποιείται και σε σούπες ΣΥΝ. κριθαράκι- φρ. *χαλάει η* μανέστρα μια υπόθεση δεν έχει την επιθυμητή κατάληξη. ματαιώνεται. — (υποκ.) μανεστράκι (το), μανεστρούλα (η). [ΕΤΥΜ. < βεν. manestra < p. manestrarc (ιταλ. minestrare) < λατ. ministare «φέρνω, εξυπηρετώ (ιδ. σερβίρω)»].

Μάνη (η) χερσόνησος τής Ν. Πελοποννήσου, που χαρακτηρίζεται από την άγρια φύση και τα ανυστηρά ήθη και έθιμα των κατοίκων της. — Μανιάτης (ο) |μεσν.|, Μονιάτισσα (η), μανιάτικος, -η. -ο.

[ΕΤΥΜ. μεσν., αβεβ. ετύμου. Πιθανότερη η άποψη ότι το τοπιονύμιο ανάγεται σε μεσν. κάστρο *Μαΐνη* (10ος αι.). τυ οποίυ βρισκόταν στη Χερσόνησο τού Ταινάρου, έχει δε υποτεθεί ότι *Μαΐνη* < αρχ. *μανία.* λόγο) τής τρικυμιώδους θάλασσας που περιβρέχει την περιοχή. Αλλες απόψεις, όπως η αναγωγή στο λατ. manus «χέρι», εξαιτίας τού βρα- χιονοειδούς σχήματος τής Ταιναρικής Χερσονήσου (πβ. ιταλ. Brax/o di Maina), ή στο λατ. manes (πληθ.) «ψυχές νεκρών», επειδή οι αρχαίοι πίστευαν ότι στο Ταίναρο βρίσκονται οι πύλες τού Άδου, δεν είναι πειστικές].

-μανής λεξικό επίθημα επιθέτων και ουσιαστικών, που χαρακτηρίζει άτομα τα οποία κατέχονται από υπερβολική επιθυμία ή μανία για κάτι: *αρχο-μανής, κλεπτο-μανής. τοξικο-μανής. αρχαιο-μανής, τε- λειο-μανής, ξενο-μανής. μνθο-μανής.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και \. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *μαίνομαι* (πβ. αόρ. β' *έ-μάν-ην)*\. μάνητα (η) {χωρ. πληθ.} (λογοτ.) η μεγάλη οργή, η μανία: *η ~ του ανέμου / τού πολέμου.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. (κατ' αναλογίαν προς τα ουσ. σε *-ητα)* < αρχ. *μάνη.* πα- ράλλ. τ. τού ουσ. *μανία* (βλ.λ.)]. μανθάνω ρ. -* · μαθαίνω Μάνθος (ο) ► Ματθαίος μάνι -♦ μάνι-μάνι

-μάνι λεξικό επίθημα ουσιαστικών, που δηλώνει πλήθος, μεγάλη ποσότητα: *γυναικο-μάνι. παιδο-μάνι. σκουπιδο-μάνι.*

[ΕΓΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το λατ. manus «πλήθος»!, μανία (η) {σπάν. μανιών] 1. ιατρ. οξεία διαταραχή των ψυχικο)ν λειτουργιών τού ατόμου, που εκδηλώνεται με υπερβολική ζωτικότητα, έξαρση τής φαντασίας, ακατάσχετη ροή τού λόγου και αποχαλίνωση των ενστίκτων 2. διαταραχή που αφορά σε ορισμένες ψυχικές λειτουργίες, ενώ επιτρέπει την κατά τα άλλα ισορροπία και νηφαλιότητα τού ατόμου: *- καταδιώξεως / φυγής* · 3. υπερβολική εμμονή (σε κάτι) ή ζήλος (για κάτι) · παθολογική έξη: *έχει - με την πολιτική; τη τζαζ* / ΓΟ *ψάρεμα* / ΓΟ *σεξ* || *έχει ~ με τα μαλ?αά της* (τα περιποιείται συνεχώς) || *παρακολουθεί ποδόσφαιρο μετά μανίας* συν. ψύχωση, λόξα- φρ. *πυρ και μανία* βλ. λ. *πυρ.* ■+' ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

[ετυμ. αρχ. < *μαίνομαι* (βλ.λ.)].

• μανία [αρχ.Ι β' συνθετικό που δηλώνει το πάθος, την έντονη ή υπερβολική επιθυμία, τη μανία για κάτι: *βιβλιο-μανία, αρχο-μανία, μυθομανία. οπιο-μανία, τοξικο-μανία. θρησκο-μανία, ξενο-μανία* κ.ά. **μανιάζω** ρ. αμετβ. [μεσν.] {μάνιασ-α, -μένος! **1·** κυριεύομαι από μανία. γίνομαι έξαλλος από οργή: *μάνιασε όταν τον είδε* συν. οργίζομαι. παραφέρομαι 2. (για τα στοιχεία τής φύσεως) είμαι ή γίνομαι ορμητικός, αγριεύω: *μάνιασε η θάλασσα ι ο αέρας* συν. λυσσομανώ. — **μάνιασμα** (το).

Μανιάκι (το) χωριό τής ΝΔ. Πελοποννήσου στον νομό Μεσσηνίας, γνωστό από την ηρωική αντίσταση και θυσία των Ελλήνων υπό τον Παπαφλέσσα κατά των δυνάμεων τού Ιμπραήμ Πασά (1825).

[ετυμ. Υποκ. τού τοπωνυμίου *Μάνη*\. **μανιακός,** -ή. -ό [μτγν.Ι **1-** αυτός που εκδηλώνει συμπτώματα μανίας (βλ.λ.): ο ~ *δο/.οφόνος* 2. ***μανιακός*** (ο), ***μανιακή*** (η) πρόσωπο που πάσχει από τρέλα, ψυχοπαθής: *είναι επικίνδυνος* ~ 3. (κατ' επέκτ.) αυτός που κατέχεται από παράφορο πάθος για κάτι: *είναι ~ με τον αθλητισμό ι τα τσχερά παιχνίδια || ένας - τού σεξ.* ^ σχολιο λ. *πληροφορική. τρελός.*

μανιατικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τη Μάνη και τους Μανιάτες· ΦΡ. **το *κρατόω / το φυλάω μανιάτικο*** δεν ξεχνώ το κακό που μου έκαναν, διατηρώ αισθήματα μνησικακίας Συν. κρατάω κακία (πβ. λ. *κρατώ).*

μανιβέλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μοχλός, με την περιστροφή τού οποίου τίθεται σε λειτουργία μηχανή.

ετυμ. < γαλλ. manivelle < λατ. manicula, υποκ. τού ουσ. manus «χέ- PM ·,

μανιερα (η) Ιχωρ. πληθ.) ΚΑΛ. τεχν. **1.** τεχνοτροπία, τρόπος έκφρασης ενός καλλιτέχνη 2. η επιτήδευση στο ύφος και στην τεχνοτροπία καλλιτεχνικού δημιουργήματος.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. maniera (πβ. κ. γαλλ. manidre) < λατ. manuarius < manus «χέρι»].

μανιερισμός (ο) **1.** η χρήση επιτηδευμένου και επίπλαστου ύφους, έλλειψη φυσικότητας- καλ. τεχν. 2. η μηχανική χρήση συγκεκριμένης τεχνοτροπίας, χωρίς καθόλου πρωτοτυπία ή προσωπική συμβολή τού καλλιτέχνη 3. τεχνοτροπία που αναπτύχθηκε κατά τον 16ο αι., κυρ. στην Ιταλία, και χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση τού επιτηδευμένου κα\ την προτίμηση στις αλλόκοτες φιγούρες.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. manierisme. βλ. κ. *μανιέρα*\. **μανιεριστής** (ο) καλλιτέχνης που ακολουθεί τις αρχές τού μανιερισμού.

[ιτυμ. Μεταφορά τού γαλλ. manieriste. Βλ. κ. *μανιέρα*\. **μανίζω** ρ. αμετβ. {μάνισ-α, -μένος} **1.** μανιάζω, κυριεύομαι από μανία

(ειδικότ.) εξοργίζομαι (με κάποιον), θυμώνω.

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *μαίνομαι,* από θ. *μαν-* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ~μάν-ην)].* **μάνικα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] υδροσωλήνας αντλιών από ειδικό υλικό, συνήθ. καουτσούκ ή πλαστικό, που χρησιμεύει για να μεταφέρουμε ή να ρίχνουμε με ορμή νερό: οι *αστυνομικοί με μάνικες έριχναν νερό στους διαδηλωτές.*

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. manica < λατ. manicae (πληθ.) «χειρίδες, μανίκια» (ανα- φερόταν αρχικώς στα σιδερένια σωληνοειδή περιβραχιόνια των ιπποτών) < manus «χέρι»!, **μανικέτι** (το) {μανικετ-ιού [-ιών} η άκρη μακριού μανικιού πουκαμίσου · η μανσέτα.

JΕΤΥΜ. < ιταλ. manicheito (πληθ. manichettj), υποκ. τού ουσ. manica, βλ. κ. *μανίκι].* **μανικετόκουμπο** (το) κουμπί ραμμένο στη μανσέτα τού πουκαμίσου ή πρόσθετο, για να κλείνει το μανικέτι: *χρνσό / ασημένιο* -1| του *έφυγε το ~ και τον το ράβει.* **μανίκι** (το) {μανικ-ιού | -ιών) **1.** το μέρος τού ενδύματος που καλύπτει τα χέρια ή μέρος τους: *μακρύ / κοντό* ~ · ΦΡ. (α) ***(ανα)σηκώνω τα μανίκια*** προετοιμάζομαι για πολλή δουλειά, ξεκινάω να δουλεύω: *καιρός να σηκώσουμε τα μανίκια και να στρωθούμε στη δουλειά* ΣΥΝ. ανασκουμπώνομαι (β) (μτφ.) **όσος στο / *από* το *μανίκι*** κρυφό πλεονέκτημα: οι *φήμες* τον *θέλουν να κερδίζει τις εκλογές για την προεδρία, βγάζοντας την τελευταία στιγμή τον κρυμμένο άσο από το μανίκι* (γ) ***τραβώ (κάποιον) από το μανίκι*** κάνω (κάποιον) ό.τι θέλω, (κάποιος) άγεται και φέρεται από μένα 2. η λαβή κοπτικών οργάνων (γενικότ.) η λαβή εργαλείου ή δοχείου: *μαχαίρι με μαύρο, ξύλινο* ~ 3. (μτφ.-αργκό) οτιδήποτε προκαλεί δυσκολίες: *τα θέματα τής ιστορίας ήταν -* 4. (λαϊκ.-οικ.) η ίδια η σεξουαλική πράξη, σε ΦΡ. όπως *ρίχνω / τραβάω ένα μανίκι σε (κάποιον).* — (υποκ.) **μανικάκι** (το).

[είϋμ. μεσν. < *μανίκιον,* υποκ. τού ιταλ. manica < λατ. manicac (πληθ.) «χειρίδεα. μανίκια» < manus «χέρι»], **μανικιούρ** (το) {άκλ.) ελλην. *ονυχοκομία. χειροκομία'* η περιποίηση των νυχιών των χερκόν (πβ. λ. *πεντικιούρ).*

j είϋμ. < γαλλ. manucure / manicure (νόθο σύνθ.) < λατ. man|us] + γαλλ. |ped]icure (επειδή το pedicure προηγήθηκε χρονικά)], **μανίκιουρίστα** (η) {χωρ. γεν. πληϋ.) ελλην. *ονυχοκόμος* (η) · η αισθητικός που περιποιείται τα νύχια των χεριών.

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. manicuriste (βλ. κ. *μανικιούρ)].* **μανικοκόλληση** (η) {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} η ένωση τού μανικιού με το ένδυμα στο ύψος των ώμων.

Μανίλα (η) η πρωτεύουσα των Φιλιππινών.

ΙΕΤΥΜ. < ισπ. Manila < ταγκαλόγκ may-nila. ονομασία δέντρου αυτοφυούς στην περιυχή]. **μάνι-μάνι** επίρρ. (καθημ.) πολύ γρήγορα, με βιασύνη: *τε/.είωσε τη δουλειά του ~ κι έφυγε* συν. στο άψε-σβήσε, τάκα-τάκα, στο πει και φει, στο πιτς φιτίλι λντ. λάου-λάου.

[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. φρ. (di) mano (in) mano «από χέρι σε χέρι»],

μανιοκαταθλιπτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μανιοκατάθλιψη: ~ *ψύχωση* 2. (για πρόσ.) αυτός που πάσχει από μανιοκα

τάθλιψη: ~ *άτυμο.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. maniac-deprcssive (νόθο σύνθ.)].

μανιοκατάθλιψη (η) {-ης κ. -ίψεως | χωρ. πληθ.) ιλτρ. ψυχική πάθηση που χαρακτηρίζεται από την εκδήλωση διαδοχικών παροξυσμών ψυχικής υπερδιέγερσης (μανίας, δηλ. από υπερβολική ζωτικότητα, ακατάσχετη ροή ιδεο)ν και λόγου) ή κατάθλιψης (οξείας μελαγχολίας).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. maniac-depressive p.sychos/.s «μανιοκαταθλι- πτική ψύχωση»}.

μανιπουλάρω ρ. μετβ. {μανιπουλάρισα} επηρεάζω επιδέξια (άτομο ή ομάδα), με τρόπο που να σκέπτεται και να ενεργεί όπως επιθυμώ: *μερικοί συνδικα?αστές προσπαθούν ναμανιπουλάρουν τους εργαζομένους* συν. χειραγωγώ. **μανιπουλάρισμα** (το).

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. manipolurc < λατ. manipulus «χούφτα»], **μανιτάρι** (το) {μανιταρ-ιού | -ιών} καρποφόρος μύκητας με σχήμα που θυμίζει ομπρέλα, πολλά είδη τού οποίου είναι εδώδιμα και φυτρώνουν κυρ. στα δάση ή καλλιεργούνται: *πίτσα με μανιτάρια || δη- λητηριώδη / παραισθησιογόνα* ΦΡ. (α) (καθημ.) ***(ξε)φυτρώνω ααν μανιτάρι*** εμφανίζομαι ξαφνικά (β) ***φυτρώνουν σαν μανιτάρια*** εμφανίζονται πολλά μαζί στον ίδιο χώρο: *στην περιοχή μας τα μπαράκια φυτρώνουν σαν μανιτάρια* (γ) ***(ατομικό) μανιτάρι*** το σύννεφο σε σχήμα μανιταριού, που δημιουργείται πάνω από το σημείο στο οποίο έχει πέσει ατομική βόμβα αμέσως μετά την έκρηξή της. — (υποκ.) **μανι- ταράκι** (το).

(ΕΤΥΜ. μεσν. < *άμανιτάρι(ν),* υποκ. τού μτγν. *άμανΐται* (πληθ.), αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με το μικρασιατικό τοπωνύμιο "*Αμανος.* Η φρ. *ξεφυτρώνω σαν μανιτάρι* αποδίδει χρήσεις τού αγγλ. mushroom «μανιτάρι» (που χρησιμοποιείται και ως ρήμα)|. **μανιταρόπιτα** (η) {δύσχρ. μανιταροπιτών} πίτα με γέμιση μανιτάρι, **μανιταρόσουπα** (η) {δύσχρ. μανιταροσουπών} σούπα από μανιτάρια.

μανιφατούρα (η) (χωρ. γεν. πληθ.Ι χειροτεχνικό ή βιομηχανικό προϊόν, κυρ. ύφασμα: *μεταξωτή*

[ετυμ. < ιταλ. inanii'attura < λατ. φρ. manu factus «χειροποίητος» < manu (< ntenus <<χέρι») + factus (< facio «κάνω, φτειάχνω»)]. **μανιφέστο** (το) γραπτή διακήρυξη με πολιτικό, κοινωνικό ή καλλιτεχνικό περιεχόμενο, όπου διατυπώνονται γενικές αρχές ενός κινήματος ή διαμαρτυρίες για τα κακώς κείμενα: *τα ~ τού υπερρεα/Λσμού τού Αντρέ Μπρετόν* (1924. 1930) || *το τού Κομουνιστικού Κόμματος» των Κ. Μαρξ και Φρ. Ένγκελς* (1848) || γο «*Ελεύθερο Πνεύμα» τού Θεοτοκά αποτέ?^εσε το ιδεο?<.ογΐκό - τής Γενιάς τού Τριάντα || συντάσσω /* εκδίδω ~· ΦΡ. (μτφ.) *βγάζω* ***μανιφέστο*** εκθέτω με μαχητικό και έντονο τρόπο τις απόψεις μου σε ένα θέμα, κυρ. υπερασπιζόμενος ή καταδικάζοντας κάτι.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. manifesto < λατ. manifestus «προφανής, πρόδηλος», από συμφυρμό των λ. manus «χέρι» και infestus «επικίνδυνος, εχθρικός »|.

Μανίχαίοι (οι) [μτγν.Ι οι οπαδοί τού μανιχαϊσμού (βλ.λ.). — **μανι- χαϊκός,** -ή. -ό.

μανιχαϊσμός (ο) **1.** *ΘΙΗΣΚ.* χριστιανική αίρεση που ιδρύθηκε κατά τον 3ο αι. μ.Χ. από τον Μάνη (ή Μανιχαίο) στην Περσία, συνδυάζει στοιχεία τού χριστιανισμού, τού ζωροαστρισμού και τού βουδισμού και υποστηρίζει ότι στον κόσμο κυριαρχούν δύο ανταγωνιστικές αρχές, το φως και το σκότος (δηλ. τυ καλό και το κακό) 2. (κατ' επέκτ.) κάθε δυαρχική θεώρηση τού κόσμου. - **μανιχαΐστής** (ο), **μανι- χαΐστρια** (η).

[εί υμ. μτγν. < *Μανιχαΐος* (215-274 μ.Χ.). όνομα Πέρση θρησκευτικού ηγέτη και αιρεσιάρχη|. **μανιχαΐστικός,** -ή, -ό κ. **μανιχαϊκός 1.** αυτός που σχετίζεται με τους Μανιχαίους ή τον μανιχαϊσμό **2.** (μτ<ο.) αυτός τύ οποίου η αντίληψη ή θεώρηση το)ν πραγμάτων βασίζεται σε σχήματα αντιθέσεως καλού-κακού: *προβάλλει μια - ερμηνεία των πραγμάτων, αγνοώντας τις ενδιάμεσες καταστάσεις και τις ιδεολογικές αποχρώσεις.* **μανιώδης,** -ης. -ες [αρχ.Ι {μανιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών μανιωδέστ-ερος, -ατος} 1. αυτός που αρέσκεται υπερβολικά, που έχει πάθος με κάτι: - *καπνιστής /συλλέκτης νομισμάτων 2.* ο κυριευμένος από μανία, ο τρελός ΣΥΝ. μανιακός, φρενοβλαβής. — **μσνιωδώς** επίρρ. Ιμτγν.Ι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **μανλιχερ** (το) {άκλ.} είδος (παλαιότ.) επαναληπτικού όπλου.

[F.TYM. Από το όν. τού Αυστριακού μηχανικού F. Mannlicher (1848- 1904), κατασκευαστή τού όπλου}, **μάννα** (η) (σχολ. ορθ. *μάνα)* {-ες κ. -άδες (γεν. μόνο ο τ. μαννάδων)} 1. (καθημ.) η μητέρα ΣΥΝ. μαμά· ΦΡ. (α) ***παιδί τής μάννας του*** για να δηλωθεί ότι μοιάζει η συμπεριφορά ή η φυσιογνωμία παιδιού προς τη μητέρα του (β) ***πουλάει και τη μάννα του*** για πρόσωπο που κοιτάζει το ατομικό του συμφέρον και δεν διστάζει μπροστά σε τίποτα (γ) ***απ' την κοιλιά τής μόνιμος του*** για γνώρισμα, χαρακτηριστικό κάποιου, που το εμφάνισε από πολύ μικρή ηλικία, ώστε να θεωρείται εγγενές: ~ *φαινόταν πως θα γίνει ταραξίας* (δ) (επιφών.) ***μάννα μου!*** για δήλωση έντονου συναισθήματος (λύπης, πόνου, χαράς, στοργής, έκπληξης. θαυμασμού κ.ά.): οι *στρατιώτες αναστέναζαν: «ότ. ότ. ~ μου!»* || *ε. ρε* ~, π *γλέντι ήταν αυτό!* (ε) όπως ***τον / την γέννησε η μάννα του / τής*** υλόγυμνος/-η. όπως τυ νεογέννητο βρέφος: *στο περιοδικό φωτογραφίζεται όπως τη γέννησε η μάννα της* (στ) ***χάνει η μάννα γο παιδί και το παιδί τη μάννα*** για μεγάλη κοσμοσυρροή ή μεγάλη αναστάτωση: *έχει τόσο κόσμο, που* ~ (ζ) ***ι^σ τρώει η μάννα και τού παιδιού να μη δίνει*** για κάτι πολύ νόστιμο: *αυτό το γιουβέτσι είναι* ~ (η) ***κατά μάννα κατά κυρη (κατά γνιο και θυγατέρα)*** για παιδιά που μοιάζουν πολύ στον χαρακτήρα με τους γονείς τους (θ) ***μάννα, γιατί με γέννησες!*** για περιπτώσεις έντονης απογοήτευσης (ι) ***σαν να του σκότω*** *σαν τη μάννα* για κάποιον που αντιδρά με υπερβολική οργή ή επιθετικότητα: ***Δεν ξέρα) τι είχε πάθει! Έκανε σαν να του 'χαν σκοτώσει τη μάννα!*** (ια) *ζητάει τη μάννα του και τον πατέρα του* για υπερβολικές, παράλογες απαιτήσεις: ***μου ζητούσε τη μάννα του και τον πατέρα*** του ***για να μου το πουλήσει...*** (ιβ) *μάννα είναι μόνο μία!* για την αξία τής μητέρας· όσο αγαπά κανείς τη μητέρα του δεν αγαπά κανέναν άλλον **2.** ο ξύλινος σκελετός τού χαρταετού **3.** (μτφ.) η αρχική κατασκευή· μόνο στη φρ. *από τη μάννα του.* ***αυτό το μηχάνημα είναι ελαττωματικό - 4.*** (α) (σε διάφορα παιχνίδια) παίκτης επιφορτισμένος με ιδιαίτερο ρόλο, λ.χ. στο χαρτοπαίγνιο: ποιο," ***θα κάνει τη*** (β) (στο τάβλι) η πρώτη θέση στην οποία τοποθετούμε τα πούλια και συνεκδ. τα ίδια τα πούλια **5.** (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο ιδιαίτερα επιδέξιο (σε κάτι), που τα καταφέρνει με αξιοθαύμαστο τρόπο· ΦΡ. *είμαι μάννα / μαννούλα σε (κάτι)* διαθέτω μεγάλη επιδεξιότητα ή ικανότητα σε κάτι: ***είναι μάννα στα ηλεκτρο?·.ογικά*** || σε ***κάτι τέτοια είναι μαννούλα*** **6.** πρόσωπο που μεριμνά για τυς άλλους: ο λ***οχίας είναι η ~ τού λόχου.*** — (υποκ.) **μαννούλα** (βλ.λ.). **μαννουλίτσα** κ. **μαν- νίτσα** (η) κ. **μαννάκι** (το). σχολιο λ. ***καγκουρό.***

IF.TYM. < μεσν. ***μάννα*** < μτγν. ***μάμμη*** (βλ. κ. ***μαμμή)***\.

μάννα ή μάνα (η) - μάνα ή μάννα (το); Η ευρύτατης χρήσεως λ. **μάννα** γράφεται με δύο ***-ν-.*** από την αρχ. λέξη **μάμμη** «μητέρα», από όπου παράγεται η λέξη. Ομοίως, για άλλον όμως λόγο. γράφεται και η εβραϊκής προελεύσεο)ς (man), αρχαία επίσης, λ. **μάννα** (το), η οποία παραδίδεται έτσι (με δύο ***-ν-).*** Η ιστορική ορθογραφία επιβάλλει την ορθογράφηση αυτών των λέξεων με δύο -ν'-. όπως συμβαίνει με όλες τις αρχαίας πρυελεύσεως λέξεις τής Ηλληνικής (πβ. ***Σάββατο*** όχι ***Σάββατο.*** γιατί και αυτή η εβραϊκής προελεύσεως λέξη είναι ήδη αρχαία).

μάννα (τυ) {άκλ.} (στην Π.Δ.) η τροφή (υποκατάσταστο τού άρτου) πυυ έστειλε ο Θεός στους Κβραίους. καθώς διέσχιζαν την έρημο· ΦΡ. (α) (μτφ.) *μάννα* **εξ ουρανού** η απρόσμενη ευεργεσία: ***η οικονομική ενίσχυση ήταν*** ~ ***για*** τυς ***απόρους*** (β) *αντί τού* μάι^σ *χολήν* βλ. λ. ***χολή.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παππάς.***

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. man. όπως απαντά στην ερώτηση man hu ? «τι είναι αυτό:», την οποία απηύθυναν οι Ισραηλίτες ο ένας στυν άλλον, όταν πρωτυείδαν αυτό το είδος τροφής (πβ. Π.Δ. ***Έξοδος*** J6. 15: ***ιδό- ντες δέ αύτο οί υιοί Ισραήλ είπαν έτερος τώ έτέρφ. Τί έστιν τούτο;).*** Στον ελλην. σχηματισμό συνεπέδρασε και τυ αρχ. ***μάννα (ή)*** **λεπτή σκόνη»}.

μαννούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.ί (χαΐδευτ.) η μάννα· συχνά επιφωνη- ματικά για την έκ<οραση ευχαρίστησης, φόβου και γενικά έντονων συναισθημάτων: ***Ποπό. ~ μου. τι γλέντι έχει να γίνει! || - μου.*** τι ***τρομάρα πέρασα!*** φρ. *θα κλάψουν(ε) μαννούλες* για κάτι που θα προ- καλέσει δυσάρεστα αποτελέσματα: ***αν προχωρήσουν σε απολύσεις.*** *-!* II (κ. ως απειλή) ***πες τους να συμμορφωθούν, γιατί, αν θυμώσω.*** *~!* **μαννούλι** (το) {μαννουλ-ιού | -ιο>ν} (οικ.) πολύ ελκυστική γυναίκα ή (λιγότερο συχνά) άνδρας.

(ΕΤΥΜ. < ***μάννα*** + παραγ. επίθημα -ουλ/j. **μαννουλομάννουλο** (το) (επιτατ.- κυρ. για γυναίκα) μαννούλι, πάρα πολύ ελκυστικό πρόσωπο.

Μανόλης (ο) -*■ Εμμανουήλ

μανόλια κ. (παλαιότ.) **μαγνόλια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} καλλωπιστικό δέντρο με μεγάλα κόκκινα και λευκά άνθη. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***?»ουλούδι.*** [ΕΤ ΥΜ. < ιταλ. magnolia < νεολατ. magnolia, από το όνομα τού Γάλλου βοτανολόγου P. Magnol (J638-1715)|. **μανόμετρο** (το) [1766| {μανομέτρ-ου j -ων} ΤΕΧΝΟΛ. όργανο για τη μέτρηση τής πίεσης ρευστών (υγρών ή αερίων), που βρίσκονται σε κλειστό δοχείο ΣΥΝ. πιεσόμετρο.

[ετυμ. < ***μανο-*** (< αρχ. ***μανός*** «αραιός, χαλαρός, μαλακός», βλ.λ.) + ***μέτρο,*** ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. manometrcl. **μανό(ν)** (το) {άκλ.} βερνίκι βαφής των νυχιών.

[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. ίσως εμπορική ονομασία], **μα νον τρόπο** επίρρ. · ελλην. αλλά ***όχι πολύ*** ΜΟΥΣ. όχι υπερβολικά· συνοδεύει μουσική ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο): ***αλέγκρο*** - ΣΥΝ. μα νυν τάντο.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. ma non troppof **μα νον τάντο** επίρρ. ελλην. ***αλλά όχι τόσο*** ΜΟΥΣ. όχι πολύ· συνοδεύει μουσική ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο): ***αλέγκρο*** ~ ΣΥΝ. μα νον τρόπο.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. ma non tanto), **μανός,** -ή, -ό (λαϊκότ.) αυτός που κινείται τεμπέλικα και νωθρά: -> ***άνθρωπος*** ΣΥΝ. αργός, οκνός, νωθρός, αδρανής. σχολιο λ. ***τυρί.*** Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «αραιός, χαλαρός, μαλακός», < ****μαν-Εός*** < **mn-*, συνεσταλμ. βαθμ. τού J.K. **men-* «μικρός, σπάνιος», πβ. αρμ. manr. σανσκρ. inanak «λίγο», λιθ. menkas «βραχύς», χεττ. maninku «πλησίον» κ.ά. Βλ. κ. ***μόνος\.*** **μανουάλι** (το) {μανουαλ-ιού [-ιών! ψηλό μεταλλικό κηροπήγιο με πολλές θήκες, που υπάρχει στις χριστιανικές εκκλησίες για την τοποθέτηση αναμμένων κεριών από τυς πιστύς (ή σε σπίτια ως δια- κοσμητικό αντικείμενο).

[είύμ. < μεσν. ***μανουάλι(ο)ν*** < λατ. manuale (candelabrum) «κηροπήγιο χειρός» < jnanus «χέρι»], **μανούβρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.) **1.** ο ελιγμός μεταφορικού μέσου (αυτοκινήτου, πλοίου, ποδηλάτου κ.λπ.): ***πρέπει να κάνεις πολλές ~. για να μπορέσεις να παρκάρεις εδώ*** 2. δύσκολη, κοπιαστική ενέργεια: ***είναι μεγάλη ~ να το βρω■ πρέπει ν' ανέβω στο πατάρι και να ψάξω τις βαλίτσες*** **3.** συντονισμένες κινήσεις στρατιωτικής μονάδας κατά τη διάρκεια μάχης ή τη διεξαγωγή ασκήσεων.

ΙΕΤΥΜ, Μεταφορά τού βεν. manuvra < μεσν. λατ. manuopera «χειρωνακτική εργασία» < λατ. manu opera < manus « manu «χέρι») + opera «εργασία, έργο» (βλ. κ. *όπερα)]*. **μανουβράρω** ρ. αμετβ. {μανουβράρισα} (λαϊκ.) κάνω μανούβρες. — **μανουβράρισμα** (το).

[ι-τυμ. Μεταφορά τού βεν. manuvrar (βλ. κ. *μανούβρα)]*.

Μανουήλ (ο) {άκλ.} **1.** όνομα αγίων και πατριαρχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα Βυζαντινών ηγεμόνων.

[ΕΤΥΜ· μεσν. κύρ. όν., συντομευμένος τ. τού μτγν. *Εμμανουήλ* (βλ.λ.)]. **μανούρι** (το) {χωρ. γεν.} τυρί στον τύπο τής μυζήθρας, πλούσιο σε λίπος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *τυρί*.

[ητυμ. < όψιμο μεσν. *μανούρα,* < αρχ. *μανός (τυρός)* «αραιό (τυρί)»}, **μανουσάκι** (το) {χωρ. γεν.} το ζαμπάκι (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Υποκ. τού κυρ. ον. *Μανούσος*\.

Μανούσος (ο) ανδρικό όνομα.

{ΕΤΥΜ. < βεν. Manuzio (< λατ. Manutius), όν. συνηθισμένο στη βενετοκρατούμενη Κρήτη, το οποίο παρασυνδέθηκε με το εξίσου συχνό *Μανόλης (< Εμμανουήλ)]*. **μανσέτα** (η) {δύσχρ. μανσετών} το μανικέτι (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. manchette (υποκ. τού manche «μανίκι»), βλ. λ. *μανίκι]*. **μανσόν** (το) {άκλ.} γούνινο γυναικείο αξεσουάρ, στο οποίο μπαίνουν τα χέρια μέχρι τον καρπό, για να κρατιούνται ζεστά.

[FΤΥΜ. < γαλλ. manchon < manche «μανίκι» < λατ. manicae (πληθ.) < manus «^έρι»].

μανταλάκι (το) {χωρ. γεν.} ξύλινη ή πλαστική μικρού μεγέθους λαβίδα, τα δύο σκέλη τής οποίας ενώνονται με λεπτό σιδεράκι, που περιέχει ελατήριο για να ανοιγοκλείνει, ώστε να πιάνη και να συ- γκρατεί ρούχα απλωμένα στο σχοινί ή χαρτιά σε γραφείο, **μάνταλο** (το) (λαϊκ.) ξύλινο ή μεταλλικό ραβδί, πυ ασφαλίζει εσωτερικά την πόρτα ή το παράθυρο ΣΥΝ. σύρτης.

[ετυμ. < μτγν. *μάνδαλος,* τεχν. όρ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το ουσ. *μάνδρα* (βλ.λ.) ως το εργαλείο που κλειδώνει περίκλειστο χώρο}, **μανταλώνω** ρ. μετβ. {μαντάλωσα, -θηκα, -μένος} **1.** κλείνω (την πόρτα ή το παράθυρο) με μάνταλο συν. συρτώνω 2. (για πρόσ.) περιορίζω (κάποιον) στο σπίτι, τον κλείνω μέσα. — **μσντάλωμα** (το).

[ετυμ. < μτγν. *μανδαλώ (-όω)* < *μάνδαλος,* βλ. κ. *μάνταλο*|. **μαντάμ** (η) {άκλ.} 1.(λαϊκ.) κυρία: *περάστεμέσα, -!* {{ *προηγείται η ~*

(αργκό) η μαντάμα (βλ.λ.). — (υποκ.) μανταμίτσα (η) (σημ. Ι). ■*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος*.

(ΕΤΥ.Μ. < γαλλ. madame < ma dame «κυρία μου» (βλ. κ. *ντάμα)]*. **μαντάμα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γυναίκα, συνήθ. μεγάλης ηλικίας, που έχει την ιδιοκτησία και τη μέριμνα οίκου ανοχής ΣΥΝ. πατρόνα, (λαϊκ.) τσατσά.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *μαντάμ]*. **μανταμίστικος,** -η, -ο αυτός που σχετίζεται με γυναίκα μεγάλης ηλικίας: ~ *ντύσιμο / συμπεριφορά.* — **μανταμίστικα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < *μαντάμ* + παραγ. επίθημα *-ίστικος* (πβ. κ. *μωρονδ-ίστικος)]*. **μαντάρα** επίρρ. (καθημ,) άνω-κάτω. μαλλιά-κουβάρια· συνήθ. στις φρ. (α) γο ***κάνω μαντάρα*** (i) αποτυγχάνω παταγωδώς, κάνω σοβαρά σφάλματα (ii) διαλύω τα πάντα: *πήγε να σερβίρει και τα έκανε μαντάρα στην κουζίνα* (β) ***γίναμε μαντάρα*** τσακωθήκαμε, τα χαλάσαμε. Ιετυμ. < μεσν. *μαδάρα* «ορεινή και άγονη περιοχή» < αρχ. *μαδαρός* «βρεγμένος, φαλακρός, άδεντρος» < *μαδώ*\. **μανταρίνι** (το) {μανταριν-ιού | -ιών} ο εδώδιμος καρπός τής μανταρινιάς, που είναι μικρότερος στο μέγεθος από το πορτοκάλι και περιέχει πολύ γλυκό χυμό. πλούσιο σε βιταμίνη C. — (υποκ.) **μανταρινάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ισπ. mandarina, πιθ. < πορτ. mandarim «μανδαρίνος, σύμβουλος» (βλ. κ. *μανδαρίνος)* εξαιτίας τού χρώματος που είχε ο μανδύας των Κινέζων αξιωματούχων ή επειδή προτιμούσαν το συγκεκριμένο φρούτο (είναι γνωστό πως η μανταρινιά κατάγεται από τη ΝΑ. Ασία και έφθασε στην Ευρώπη τον 19ο αι.)}. **μανταρινιά** (η) δέντρο με εσπεριδοειδείς καρπούς (μανταρίνια), που συγγενεύει στενά με την πορτοκαλιά, **μαντάρω** ρ. μετβ. {μάνταρ-α κ. -ισα, -ίστηκα, -ισμένος} επιδιορθώνω με κλωστή και βελόνα τα φθαρμένα μέρη σε ρούχα: *-τις κάλτσες* συν. καρικώνω. -· **μοντάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. mendare «επιδιορθώνω»' < λατ. emendo «επανορθώνω, διορθώνω»], **μαντάτο** (το) η είδηση, το νέο: *μας έφερε άσχημα* ~ ΣΥΝ. άγγελμα, πληροφορία, (λαικ.) χαμπέρι.

[ετυμ. < μεσν. *μαντάτον* < μτγν. *μανδάτον* < λατ. mandatum < ρ. mando «παραδίδω. γνωστοποιώ»], **μαντατοφόρος** (ο/η) [μεσν.] πρόσωπο που φέρνει νέα, αγγελιαφόρος· ,

μαντεία (η) [αρχ.] {μαντειών} **1.** (γενικά) η πρόγνωση όσων πρόκειται να συμβούν στο μέλλον (ειδικότ.) η πρόγνωση τού μέλλοντος από κάποιον (με τη χρήση μαγικών οργάνων, τράπουλας, φλιτζανιών τού καφέ κ.τ.ό.) 2. (συνεκδ.) η συγκεκριμένη πρόβλεψη που κάνει ο μάντης: *άκουσα μια περίεργη* ~ ΣΥΝ. χρησμός, προφητεία, μάντεμα, **μαντείο** (το) [αρχ.Ι (στην αρχαιότητα) ιερός τόπος όπου κατέφευγαν ιδιώτες ή εκπρόσωποι πόλεων, για να πληρυφορηθούν από τους θεούς (μέσω των ιερέων) τα μελλούμενα: το ~ *των Δελφών / τής Δωδώνης.* **μαντέκα** (η) {χωρ. πληθ.} κηρώδης αρωματική αλοιφή, που κάνει στιλπνές και κρατάει σταθερές τις τρίχες τού μουστακιού.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. manteca < *mantaica, ιβηρ. αρχής], **μάντεμα** (το) -> μαντεύω

μαντέμι (το) {μαντεμιού} **1.** κάθε ορυκτό που περιέχει μέταλλο για καμίνευση 2. ο χυτοσίδηρος κατ' αντιδιαστολή προς τον σφυρήλατο σίδηρο. —**μαντεμένιος,** -ια. -ιο.

[ετυμ. < τουρκ. madenj. **μαντευτής** (ο) Ιμτγν.], **μαντεύτρα** (η) [μεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που μαντεύει ΣΥΝ. μάντης, προφήτης, **μαντευτικός,** -ή. -ό |αρχ.| σχετικός με τη μαντεία: - *ικανότητα ι χάρισμα* ΣΥΝ. μαντικός, **μαντεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μάντεψα} ♦ (μετβ.) **1.** προβλέπω (αυτά που πρόκειται να συμβούν στο μέλλον): ~ *συμφορές* συν. προφητεύω, χρησμοδοτώ, προλέγω, προμαντεύω 2. εκφράζω με επιτυχία τις εικασίες μου για κάτι. καταλαβαίνω (κάτι κρυφό, άγνωστο): *μάντεψε ποιος ήρθε! || <5γν είναι δύσκολο να μαντέψεις τις σκέψεις του μετά από όσα είπε* συν. φαντάζομαι, βρίσκω, (μτφ.) οσφραίνομαι ♦ 3. (αμετβ.) μπορώ να φανταστώ: *-Ξέρεις ποιος ήταν τελικά ο φταίχτης; -Δεν ξέρω, αλλά-.* — **μάντεμα** (τυ).

Ιετυμ. αρχ. < *μαντεύομαι* < *μάντις* (βλ. λ. *μάντης)]*. **μαντζαφλάρί** κ. **μαρτζαφλάρι** κ. **μαντζαφλέρι** (το) {μαντζα- φλαρ-ιού | -ιών} (αργκό) **1.** (ως αόρ. χαρακτηρισμός) αντικείμενο, συνήθ. μικρού μεγέθους, τού οποίου το όνομα αγνοούμε ή δεν θέλουμε να το πούμε (συχνά εκφράζοντας ενόχληση): *έχω μπροστά* μου κι *αυτό το ~ και μ'εμποδίζει || Οα στρίψεις αυτό το - και Οα κλείσει* 2. (ευφημ.) το πέος (πβ. λ. *μαραφέτι).*

ΙΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου]. **μαντζούνι** (το)

ματζούνι **μαντζουράνα** (η)

*ματζουράνα

Μαντζουρία (η) ιστορική περιοχή τής ΒΑ. Κίνας. — **Μαντζούριος** κ. **Μαντζουριανός** (ο), **Μαντζουρία** κ. **Μαντζουριανή** (η), **μαντζουρια- νός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Manchuria < κινεζ. Manchu, ονομασία των ιθαγενών τής περιοχής, που σημαίνει «αγνός, γνήσιος»], **μαντήλα** (η) Ιμεσν.Ι {χωρ. γεν. πληθ.) μεγάλο μαντήλι, με το οποίο οι γυναίκες καλύπτουν το κεφάλι τους συν. τσεμπέρι, φακιόλι, κεφαλοπάνι.

μαντήλι (το) {μαντηλ-ιού | -ιών} **1.** μικρό τετράγωνο ύφασμα για το σκούπισμα τού προσώπου (των ματιών, τής μύτης κ.λπ.) ΣΥΝ. (αρχαι- οπρ.) μάκτρο 2. τετράγωνο ή στενόμακρο κομμάτι από ύφασμα, που φοριέται από τις γυναίκες ως κάλυμμα τής κεφαλής ή από γυναίκες και άνδρες γύρω από τον λαιμό συν. φουλάρι. - (υποκ.) **μαντηλάκι** (το) Ιμεσν.Ι.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *μανδήλιον* («γλώσσα» τού Ησυχίου) < λατ. mantelium / mantilium, υποκ. τού mantele (< manus «χέρι»). Για την ορθογράφη- ση με *-η-,* πβ. κ. *καντήλι].* **μαντηλίδα** (η) Ιμεσν.] μικρό ποώδες φυτό που ευδοκιμεί σε χέρσα και ηλιαζόμενα μέρη. με κίτρινα μικρά άνθη· η κίτρινη μαργαρίτα, **μάντης** (ο) {μάντ-εις. -εων|. **μάντισσα** (η) }μεσν.] Ιμαντισσών} **1.** (στην αρχαιότητα) ο ιερέας που επικοινωνούσε με το θείο ή παρατηρούσε συγκεκριμένα φαινόμενα (π.χ. πέταγμα πουλιών) και προέβλε- πε το μέλλον 2. αυτός που έχει την ικανότητα να προβλέπει τα μέλλοντα: *Πώς κατάλαβες τι ήθελα να πω; ~ είσαι;* συν. προφήτης 3. (κατ' επέκτ.) αυτός που διατυπώνει τις προβλέψεις του γΓ αυτά που πρόκειται να συμβούν: *δεν θέλω να γίνω - δεινών.* — **μαντοσύνη** (η). [ετυμ. < αρχ. *μάντις*< *mn-iis, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Η. ˣmen- «σκέπτομαι» (ρίζα που χρησιμοποιείται για τη δήλο)ση πνευματικών δρα- τηριοτήτων), πβ. σανσκρ. manyate, αρχ. σλαβ. minjo, ιρλ. (do)muiniur, λατ. mens «νους, σκέψη» (> ισπ. mente), me-inin-isse «θυμούμαι» κ.ά. Ομόρρ. *μαίν-ομαι* (βλ.λ.), αρχ. *μαν-θάνω* (βλ. κ. *μαθαίνω), μαν-ία, μένος, μνή-μη, αύτό-ματος, μούσα* (βλ.λ.) κ.ά. Ως βάση σχηματισμού τής λ. *μάντις* φαίνεται πως χρησίμευσε αμάρτυρο ουδ. *τό *μάντι* (όπως επιμαρτυρεί το σύνθ. *μαντι-πόλος* «εμπνευσμένος»). Η σημασιολ. σύνδεση με το ρ. *μαίνομαι,* όπως απαντά στη φρ. *«υπό τοϋ θεού μαίνεται»* (Ηρόδοτος), είναι λογική και έγκυρη], **μαντικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μαντεία και τους μάντεις: - *τέχνη || Πού θες να ξέρω τι θα γίνει; Λεν έχω ~ ικανότητες!* ΣΥΝ. προφητικός 2. ***μαντική*** (η) η τέχνη τού μάντη, η τέχνη να προβλέπει κανείς το μέλλον. — **μαντικά** επίρρ. **μαντίλα** (η) -» μαντήλα **μαντίλι** (το) » μαντήλι

μαντίλια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} δαντελένιο ή πλεκτό μαντήλι για το κεφάλι και τους ώμους, μέρος τής παραδοσιακής ενδυμασίας των Ισπανίδων εσάρπα.

[ΚΓΥΜ. < ισπ. mamilla < λατ. mantele, βλ. κ. *μαντήλι].* **μαντινάδα** (η) αυτοσχέδια, κατά κανόνα ομοιοκατάληκτα δίστιχα με ερωτικό, περιπαικτικό, λυπητερό ή εύθυμο περιεχόμενο, που τραγουδιούνται συνήθ. με συνοδεία λύρας και λαγούτου στην Κρήτη. [είυμ. < βεν. matinada «πρωινό (ερωτικό τραγούδι)» < ιταλ. mattino «πρωί» (πβ. γαλλ. matin) < λατ. matutinum < Matuta, θεότητα τού πρωινού |.

μαντμαζέλ (η) ♦ μαμαζέλ

μαντό (το) {άκλ.} ελαφρό γυναικείο πανωφόρι.

[ΕΙΥΜ, < γαλλ. manteau < λατ. mantellum «μανδύας, κάλυμμα» < mantele, βλ. κ. *μαντήλι].* **μαντόλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μους. έγχορδο μουσικό όργανο με 4 ή *5* ζεύγη χορδών, όμοιο με το μαντολίνο, αλλά λίγο μικρότερο.

[ΚΓΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. mandola. βλ. λ. *μαντολίνο].* **μάντολα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} παραδοσιακό επτανησιακό γλύκυσμα, που αποτελείται από καβουρδισμένο αμύγδαλο καλυμμένο με ζάχαρη. στην οποία έχουν προστεθεί χρωστικές και αρωματικές ουσίες. [ετυμ. Αντιδάν.. < βεν. mandola < δημώδ. λατ. amandula (> γαλλ. amande) < λατ. amiddula < αρχ. *αμυγδαλή* (βλ.λ.)]. **μαντολάτο** (το) παραδοσιακό επτανησιακό γλύκυσμα με τη μορφή συμπαγούς πλάκας, που παρασκευάζεται από ασπράδι αβγού, μέλι ή ζάχαρη και καβουρδισμένα αμύγδαλα.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < βεν. inandolaio «αμυγδαλωτό» < mandola «αμύγδαλο» < δημώδ. λατ. amanduia (> γαλλ. amande) < λατ. amiddula < αρχ. *αμυγδαλή* (βλ.λ.)Ι. **μαντολινάτα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} μουσ. **1.** ορχήστρα από μαντολίνα, μαντόλες. κιθάρες και μαντολοτσέλα που συνηθίζεται ιδ. στα Επτά- νησα 2. το μουσικό κομμάτι που εκτελείται από μαντολίνο ή από ορχήστρα με τα παραπάνω όργανα.

[ετυμ. < ιταλ. mandolinata < mandolino, βλ. κ. *μαντολίνο].* **μαντολίνο** (το) μουσ. μικρό έγχορδο μουσικό όργανο ιταλικής προε- λεύσεως με σκάφος που έχει ωοειδές σχήμα και μπράτσο με τέσσερα ζεύγη χορδών.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. mandolino, υποκ. τού mandola. μουσικό όργανο τού 16ου-17ου αι.. πρόγονος τού μαντολίνου. < παλαιότ. γαλλ. mandore < μτγν. λατ. pandura < μτγν. *πανδούρα / πανδούρα* «τρίχορ- δο μουσικό όργανο», αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο. Δεν ευσταθεί ότι το mandolino είναι υποκ. τού mandola «αμύγδαλο» (βλ. λ. *μαντολάτο)* λόγω τής ομοιότητας τού σχήματος), **μαντολοτσέλο** (το) μουσ. έγχορδο μουσικό όργανο, αρκετά μεγαλύτερο από το μαντολίνο: *το μαντολίνο, η μαντόλα και το ~ μαζί με την κιθάρα αποτελούν τα βασικά όργανα τής μαντολινάτας.*

Μαντόνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η ονομασία τής Παναγίας στην Ιταλία **2.** η αγιογραφική ή γλυπτή απεικόνιση τής Παναγίας, συνήθ. με τον μικρό Χριστό στην αγκαλιά της.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. madonna < m(i)a donna «κυρία μου» (ως τίτλος τής μητέρας τού Χριστού από τον 11ο αι.). Πβ. γαλλ. Notre Dame (ίδια σημ.)].

μαντοσύνη (η) Ιαρχ,] ίχωρ. πληθ.} η μαντική ικανότητα, **μαν-του-μαν** (το) {άκλ.} αθλ. τρόπος άμυνας κατά τον οποίο ένας παίκτης αναλαμβάνει τη φύλαξη ενός αντιπάλου.

]Li'i'ΥΜ. < αγγλ. man-io-man]. **μάντρα** κ. (λόγ.) **μάνδρα** (η) {μαντρών} **1.** περιφραγμένη έκταση για τον σταβλισμό ζώων ΣΥΝ. μαντρί, στάνη **2.** περίφρακτο οικόπεδο, *που* χρησιμοποιείται για την αποθήκευση ή έκθεση οικοδομικών ή άλλων υλικών, αυτοκινήτων κ.ά. 3. (συνεκδ.) ο τοίχος για την περίφραξη οικοπέδου συν. μαντρότοιχος · 4. το μοναστήρι, κυρ. στον τ. *μάνδρα* 5. η κοιλότητα τού δαχτυλιδιού στην οποία τοποθετείται ο δακτυλιόλιθος. ^ *ΣΧΟΛΙΟ λ. περίγυρος.*

[πτυμ. μεσν. < αρχ. *μάνδρα.* αβεβ. ετύμου, πιθ. συγγενές με σανσκρ. mandira- «κατοικία», mandur5 «εγκατάσταση», (πβ. και Ι.Ε. *mand- «περιφράσσω»). Χώμφωνα με ά.λλη άποψη, η λ. συνδέεται με ιλλυρικά τοπωνύμια, πβ. Mandurium < θ. mand- « αλογάκι »J. **μαντράχαλος** (ο) μεγαλόσωμο αγώρι ή άνδρας· (συνήθ. ειρων. ή επι- τιμητικά) σε ΦΡ. όπως: *δεν ντρέπεσαι να συμπεριφέρεσαι έτσι, κοτζάμ ~;*

[ετυμ. < *μάντρα* + *-χαλος* < *χαλί* «διχαλωτό ξύλο στις μάντρες για ανάρτηση δοχείων» (βλ. λ. *χηλή* / δωρ. τ. *χάλη),* πβ. κ. *κρεμανταλάς].* **μαντρί** (το) [μεσν.Ι {μαντρ-ιού | -ιών} περιφραγμένος χώρος, στον οποίο φυλάσσονται τα ζώα τού κοπαδιού: «*μπήκαν τα γίδια στο ~, τα πρόβατα στη στρούγκα»* (δημοτ. τραγ.)· ΦΡ. (παροιμ.) ***όποιος φεύγει απ' το μαντρί, τον τρώει ο λύκος*** (Ευ. Αβέρωφ) όποιος αποχωρεί από το σύνολο, καταστρέφεται (λ.χ. ένας πολιτικός που αποχωρεί από το κόμμα του, εισπράττει τη λαϊκή αποδοκιμασία, δεν εκλέγεται ξανά), **μαντρίζω** ρ. -»μαντρώνω

μαντρόσκυλο (το) **1.** σκύλος που φυλάει τα κοπάδια τού μαντριού συν. τσοπανόσκυλο 2. (συνεκδ.-εκφραστ.) (α) μεγαλόσωμος σκύλος με τρομακτικό παρουσιαστικό ΣΥΝ. σκύλαρος (β) (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για άσχημο ή δύστροπο και άγριο άνθρωπο 3. (μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος που του έχουν αναθέσει να επιτηρεί άλλους, να παρακολουθεί αν κάνουν σωστά τη δουλειά τους. **μαντρότοιχος** (ο) ο τοίχος που περιβάλλει μια μάντρα, **μαντρώνω** ρ. μετβ. {μάντρω-σα. -θηκα, -μένος} (καθημ.) **1.** κλείνω (ζώα) μέσα σε μαντρί, τα σταβλίζω **2.** περιβάλλω (χώρο) με μάντρα 3. (μτφ.-εκφραστ.) περιορίζω (κάποιον) σε συγκεκριμένο χώρο: *έχει μαντρώσει τα παιδιά* στο *σπίτι, για να διαβάσουν.* Ηπίσης **μαντρίζω** [μεσν-J. **– μάντρωμα** κ. **μάντρισμα** (το).

Μαντώ (η) {-ώς κ. (λόγ.) -υύς} **1.** ΜΥΘΟΛ. μάντισσα στο μαντείο των Δελφών, κόρη τού μάντη Τειρεσία **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *μάντις* (βλ.λ.)].

μαντώ (το) » μαντό

-μανώ λεξικό επίθημα ρημάτων, που σημαίνουν έντονη ενέργεια ή διάθεση γΙ αυτό που δηλώνει το α' συνθετικό: *λυσσο-μανώ, ερωτο- μανώ, φυσο-μανώ.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *μαίνομαι,* πβ. αόρ. β' *έ-μάν-ην.* Βλ. κ. *-μανής\.*

Μανώλης (ο) -» Εμμανουήλ

μάξι επίθ. {άκλ.} **1.** (για γυναικείο ένδυμα) μακρύς μέχρι τον αστράγαλο: *~ φούστα / νυχτικό* ανί. μίνι 2. *μάξι* (το) το μακρύ γυναικείο φόρεμα, που φθάνει μέχρι τον αστράγαλο: *τα ~ επανέρχονται στη μόδα* αντ. μίνι (το) 3. γενικά για κάθε προϊόν σε μεγάλη συσκευασία ή σε μεγάλη ποσότητα, περιεκτικότητα, μέγεθος: *σε ~* συσκευασία ΑΝΤ. μίνι.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. maxi (ως μέρος τής φρ. maxi-skirt), συγκεκομμένος τ. τού ουσ. maximum, βλ. κ. *μάξιμουμ}.* **μαξιλάρι** (το) {μαξιλαρ-ιού | -ιών} **1.** υφασμάτινο είδος για τον ύπνο. που μοιάζει με σάκο παραγεμισμένο με βαμβάκι, πούπουλα, μαλλί ή άλλη απαλή ύλη· τοποθετείται κάτω από το κεφάλι για το στηρίζει, συνήθ. κατά την κατάκλιση: *ανατομικό ~ για τον ύπνο* ΣΥΝ. προσκέφαλο 2. (γενικά) κάθε τέτοιο αντικείμενο για την ξεκούραση μελών τού σώματος (λ.χ. για να ακουμπά κανείς τα πόδια του) ή ως διακο- σμητικό σε καθίσματα (σαλονιού, γραφείου, θεάτρου κ.λπ.) και κα

ναπέδες. – (μεγεθ.) **μαξιλάρα** (η), (υποκ.) **μαξιλαράκι** (το).

[ετυμ. < μεσν. *μαξιλάριον,* υποκ. τού λατ. maxilla <«σαγόνι» | . **μαξιλαροθήκη** (η) [!897[{δύσχρ. μαξιλαροθηκών} το υφασματένιο κάλυμμα τού μαξιλαριού, **μαξιλαροπόλεμος** (ο) [1896 | η ανταλλαγή χτυπημάτων με μαξιλάρια (συνήθ. για παιχνίδι): *τα παιδιά έπαιζαν* **μαξιλαρώνω** ρ. μετβ. {μαξιλάρωσα} **1.** χτυπώ (κάποιον) με μαξιλάρι

(μτφ.-σπάν.) αποδοκιμάζω (τους συντελεστές θεατρικού έργου, αθλητικού αγο')να). ρίχνοντας στη σκηνή ή στο γήπεδο τα μαξιλάρια των καθισμάτων. – **μαξιλάρωμα** (τυ) [18921. **μαξιμαλισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ελλην. *μεγιστοποίηση* **1.** πολιτ. τάση μερίδας τού Σοσιαλιστικού-Π.παναστατικού Κόμματος τής Ρωσίας που επεδίωκε την επίτευξη στον ανώτατο βαθμό (maximum) των επαναστατικών στόχων με την προσφυγή και σε ακραίες επαναστατικές μεθόδους 2- (κατ' επέκτ.) πολιτική πρακτική που εκφράζεται με την προβολή στόχων και αιτημάτων στο υπέρτατο όριο και συνήθ. με ριζοσπαστικό τρόπο αντ. μινιμαλισμός.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. maximalisme < ρωσ. maksimalism (νεολογισμός) < λατ. maximum], **μαξιμαλίστής** (ο), **μαξιμαλίστρια** (η) {μαξιμαλιστριών} **1.** ο οπαδός τού μαξιμαλισμού στη Ρωσία 2. αυτός που επιδιώκει την προβολή στόχων και αιτημάτων στον υπέρτατο βαθμό, συνήθ. με ριζοσπαστικό τρόπο αν ι. μινιμαλιστής. – **μαξιμαλιστικός,** -ή. -ό, **μαξιμαλιστικά** επίρρ.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. maximaliste < ρωσ. maksimalisl (νεολογισμός) < λατ. maximum «μέγιστο»].

Μάξιμος (ο)]-ου κ. -ίμου} **1.** όνομα αγίων και πατριαρχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

[πτυμ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Maximus < επιθ. maximus «μέγιστος», υπερθ. τού magnus], **μάξιμουμ** (το) {άκλ.} το μέγιστο, το υπέρτατο όριο: *η μηχανή δουλεύει στο - | | αποδίδω τν ~ των δυνατοτήτων μου* συν. ζενίθ αντ. μίνιμουμ. ελάχιστο.

|εγυμ. < λατ. maximum, ουδ. τού επιθ. maximus «μέγιστος», υπερθ. τού επιθ. magnus|. **μαοϊκός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τον Κινέζο πολιτικό Μάο Τσε-τουνγκ 2.*μαοϊκός* (ο), *μαοϊκή* (η) οπαδός τού μαοϊσμού ΣΥΝ. μα- οϊστής.

μαοϊσμός (ο) ΠΟΛΙΤ. πολιτική θεωρία και στρατηγική που εφάρμοσε ο Κινέζος επαναστάτης και πολιτικός Μάο Τσε-τουνγκ (1893-1976), η οποία βασιζόταν στον μαρξισμό-λενινισμό, οδηγώντας στη διεξαγωγή αγώνων εναντίον τού ιμπεριαλισμού και τη διατύπωση ιδιαίτερης άποψης για την οικοδόμηση τού σοσιαλισμού. – **μαοϊστής** (ο), **μαοΐστρια** (η), **μαοϊστικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. maoismc. από το όνομα τού Κινέζου κομουνιστή ηγέτη Mao Tse-tung (1893-1976)J.

Μάο-Μάο (οι) (παλαιότ.-μετωνυμ.) ως χαρακτηρισμός για ανθρώπους με άγρια, απολίτιστη συμπεριφορά: *αντί να διασκεδάσουν πολιτισμένα, κάνουν σαν τους* Επίσης **Μάου-Μάου.** ■«" σχολιο λ. *εθνικός.*

[ΕΤΥΜ. < (χγγλ. Mau Mau. ονομασία μυστικής πολιτικής οργάνωσης των ιθαγενών Κικούγιου. που ιδρύθηκε το 1952 στην Κένυα, με στόχο την εκδίωξη των Ευρωπαίων από τη χώρα. Η προέλευση τής ονομασίας είναι άγνωστη], **μαόνι** (το) {μαονιού **|** χωρ. πληθ.} **1.** πολυτελές ξύλο προερχόμενο από τροπικές χώρες με χαρακτηριστικό καστανοκόκκινο χρώμα, στιλπνότητα και αντοχή, το οποίο χρησιμοποιείται για την κατασκευή πολυτελών επίπλων, μουσικών οργάνων κ.ά.. 2. (συνεκδ.-καθημ.) έπιπλο κατασκευασμένο από αυτό το ξύλο: *η κρεβατοκάμαρά της είναι όλη ~.* [ετυμ. < γαλλ. mahogani, αγν. ετύμου, από γλώσσα ιθαγενών των Δυτικών Ινδιών].

μαούνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** βοηθητικό φορτηγό σκάφος χωρίς κατάστρωμα. που χρησιμεύει για φορτιόσεις και εκφορτώσεις εμπορευμάτων από το πλοίο στην προκυμαία 2. (μτφ.-μειωτ.) η χοντρή, δυσκίνητη γυναίκα.

[ετυμ. μεσν. < αραβ. ma'unaj. **μαουνιέρης** (ο) {μαουνιέρηδες} **1.** ο ιδιοκτήτης ή ο κυβερνήτης μαούνας 2. ο εργάτης σε μαούνα.

[ετυμ. < *μαούνα* + παραγ. επίθημα *-ιέρης* (βλ.λ.)]. **μάππα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το λάχανο συν. κραμπολάχανο· (οικ.) **2.** πρόσωπο, φάτσα: *έφαγε μπουνιά στη ~* συν. μούρη· ΦΡ. ***τρώω (κάτι Ι κάποιον) στη μάππα*** βλ. λ. *τρώω* 3. οτιδήποτε αποτυχημένο: *το* τελευταίο *του βιβλίο είναι - | | το γλυκό είναι ~, δεν τρώγεται* · ΦΡ. ***μάππα το καρπούζι*** βλ. λ. *καρπούζι* 4. χτύπημα με την παλάμη στο κεφάλι ή στον σβέρκο: του *ρίχνω μια ~* συν. σφαλιάρα, καρπαζιά, φάπα ·

σκούπα για το σφουγγάρισμα.

[ετυμ. < μτγν. *μάππα* < λατ. mappa «μαντήλι, πετσέτα»], **μάππας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) ο ανόητος, ο βλάκας ΣΥΝ. μπούφος, τούβλο αντ. ξύπνιος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*

[ΕΤΥΜ. < *μάππα\.*

μάρα (η) στις ΦΡ. (α) (καθημ.) ***η σάρα και η μάρα (και το κακό συνα- πάντημσ)*** βλ. λ. *σάρα* (β) ***άρες μάρες κουκουνάρες*** βλ. λ. *άρες μάρες.* **-μάρα** (καθημ.) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν ελάττωμα, δυσάρεστο αίσθημα ή κάποια κακή συνήθ. κατάσταση ή ιδιότητα: *χαζο-μάρα. σιχα-μάρα, σαστισ-μάρα, παλαβω-μάρα.*

[ετυμ. Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, το οποίο προέρχεται από μεγεθυντικά ουδ. σε *-μα* (λ.χ. *φάγο>μα - φαγωμάρα, σίχαμα - σιχαμάρα),* από όπου εν συνεχεία επεκτάθηκε σε άλλα ουσ. (λ.χ. *βαργε- στη-μάρα. χαζο-μάρα)].*

μαραγγιάζω κ. **μαραγκιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. (μαράγκιασ-α. -μένος} ♦ 1. (αμετβ.) (για φυτά, άνθη και καρπούς) χάνω τη φρεσκάδα και την ομορφιά ή τη γεύση μου, μαραίνομαι: *τα μήλα έχουν μαραγ- γιάση* ΣΥΝ. ξεραίνομαι ♦ **2.** (μετβ.) ξεραίνω (κάτι), του αφαιρώ τη θαλερότητα: *η ζέστη μαραγγιάζει τα λουλούδια* ΣΥΝ. μαραίνω. — **μα- ράγγιασμα** κ. **μαράγκιασμα** (το;. σχολιο λ. *-γκ-.*

[ετυμ. < μτγν. *μαραγγιώ (-άω)* «αργοπεθαίνω» (κατ' αναλογίαν προς άλλα ρ. δηλωτικά ασθενειών, πβ. *χτικιάζω, μπιμπικιάζω, σκουληκιάζω).* αγν. ετύμου].

μαραγκός (ο) (καθημ.) ο ξυλουργός. σχολιο λ. *-γκ-.*

[ετυμ. μεσν. < βεν. marangon < μεσν. λατ. marangonus < λατ. mergo «βυθίζω - εμπήζω»], **μαραγκοσύνη** (η) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η τέχνη, το επάγγελμα τού μαραγκού συν. ξυλουργική. **μαραγκούδικο** (το) το εργαστήριο τού μαραγκού συν. ξυλουργείο, **μαράζι** (το) ίχωρ. γεν. κ. πληθ.] βαθιά θλίψη, μεγάλος και αγιάτρευτος καημός, κατάθλιψη: *την τρώει το ~ από τότε που ξενιτεύτηκε ο γνιος της·* φρ. ***μαράζι το έχω*** (i) με βασανίζει ο καημός, η στενοχώρια: *~ που ο γνιος μου έμεινε ανύπαντρος* (ii) παραμένει ανεκπλήρωτη επιθυμία μου, θέλω πολύ, λαχταρώ: *~ να σε δω μια φορά να μην τεμπελιάζεις- πότε Οα βάλεις μυαλό:*

Ιηϋμ. < τουρκ. maraz}. **μαραζιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μαράζιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκό ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ (σε κάποιον) μαράζι (βλ.λ.) ♦ 2. (αμετβ.) μαραζώνω (βλ.λ.). ^

μαραζιάρης, -α. -ικο **1.** ασθενικός και καχεκτικός στο σώμα, αρρωστιάρης 2. αυτός που έχει τάση για μελαγχολία, πολύ μελαγχολικός. Επίσης **μαραζιάρικος,** -η, -ο. **μαραζώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μαράζω-σα, -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) κυριεύομαι από κατάθλιψη, με τρώει το μαράζι, φθίνω (βλ.λ.): *μαράζωσε από τότε που έχασε τον άντρα της* ♦ 2. (μετβ.) προκαλώ (σε κάποιον) κατάθλιψη: *η σκέψη της τον ~.* --- **μαράζωμα** (το), **μάραθο** (το) {-ου κ. -άθου | χωρ. πληθ.} πόώδες αρωματικό φυτό με άρο)μα παρόμοιο με τού γλυκάνισου, που χρησιμοποιείται στη μαγειρική και τη φαρμακευτική. Επίσης **μάραθος** (ο) [μτγν.].

|ΕΤΥΜ, < αρχ. *μάραθον* (ήδη μυκ. ma-ra-tu-wo) < **μάραθΡ-ον,* αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο. Λεν ευσταθεί η αναγωγή σε Ι.Ε. **mer3-dhro-,* που προσκρούει στον προαναφερθέντα μυκ. τύπο[. **μαραθόσπορος** (ο) Ιμεσν.] καθένα από τα σπέρματα τού μάραθου, τα οποία χρησιμοποιούνται ως ανακουφιστικό κατά τού μετεωρισμού (βλ.λ.).

Μαραθώνας (ο) κωμόπολη τού νομού Αττικής κοντά στην πεδιάδα όπου έγινε η περίφημη μάχη μεταξύ των Ελλήνων και των Ι Ιερσών το 490 π.Χ.. καθώς και στην τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε από το ομώνυμο φράγμα. Κπίσης (λόγ.) **Μαραθών** |αρχ.] {Μαραθών-ος. -α}. — **Μαραθώνιος** (ο) Ιμτγν.), **Μαραθώνια** (η).

[ιϊτυμ. < αρχ. *Μαραθών. -ώνος* < *μάραθον* (βλ.λ.), είδος αρωματικού φυτού που χρησιμοποιείται ως καρύκευμα |. **μαραθώνιος,** -α. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Μαραθώνα **2.** ***μαραθώνιος*** (ο) (μαραθωνί-ου | -ων. -ους} (α) αθλ. αγώνας δρόμου αντοχής, απόστασης περίπου 42 χλμ.. που έχει καθιερωθεί ως ολυμπιακό αγώνισμα (β) (μτφ.) (+γεν.) μακρά και κουραστική σειρά ενεργειών, διαδικασία με εξαντλητική διάρκεια: *~ διαπραγματεύσεων / διαβου- λεύσεων ι συνομιλιών || βρίσκεται σε εξέλιξη διπλωματικός ~ για την απελευθέρωση των ομήρων* (γ) ***τηλεοπτικός μαραθώνιος*** βλ. λ. *τηλε- μαραθώνιος.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *Μαραθών* Το ομώνυμο αγώνισμα καθιερώθηκε στους Ολυμπιακούς Αγώνες ως ανάμνηση τής πορείας τού Αθηναίου οπλίτη Φειδιππίδη, ο οποίος κάλυψε τα 42,195 χιλιόμετρα τής απόστασης Μαραθώνα-Αθηνών, προκειμένου να αναγγείλει στους συμπατριώτες του τη νίκη επί των ΓΙερσών). **μαραθωνοδρόμος** (ο/η) [18961 αθλητής που παίρνει μέρος στο αγώνισμα τού μαραθωνίου (βλ. λ. *μαραθώνιος).* **μαραθωνομαχος** (ο) ί αρχ. | υ πολεμιστής (από την Λθήνα, τις Πλα- ταιές ή τις Θεσπιές) στη μάχη εναντίον των Περσών στον Μαραθώνα το 490 π.Χ.

μαραίνω ρ. μετβ. {μάρα-να. -θηκα. -μένος} **1.** κάνω (φυτό ή μέρος φυτού) να χάσει τη φρεσκάδα, τη θαλερότητά του: *αν δεν ποτίζεις τα λουλούδια, θα μαραθούν {μτφ.)* 2. συντελώ στο να χάσει (κάποιος/κάτι) τη ζωτικότητά του: *η αρρώστια μάρανε τα νιάτα της*φρ. ***αυτό (με /σε / τον...) μάρανε*** (ειρο)ν.) σε περιπτώσεις που θέλουμε να δείξουμε ότι κάτι περιττεύει, είναι υπερβολικό να υπάρχει ή να γίνει σε σχέση με αυτά που λείπουν: *αυτοί δεν έχουν καλά καλά να φάνε, τα πανάκριβα σερβίτσια τους μαράνανε* 3. (μεσοπαθ. μαραίνομαι) πέφτω σε μαρασμό, χάνω τις ψυχικές ή/και σωματικές μου δυνάμεις: *έχει εγκα- ταλείψει τον εαυτό της και τον κόσμο, είναι κλεισμένη στο σπίτι και μαραίνεται.*

[ετυμ. αρχ. < **μαρ-άν-]ω* < **mr-.* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **mer-* «πεθαίνω» (πβ. κ. *βροτός, αμβροσία).* Έχει προταθεί επίσης η αναγωγή στο θ. *μαρ-* τού αρχ. *μάρναμαι* «μάχομαι, πολεμά)» κατά το μορφολο- γικό σχήμα των ρ. *κηραίνω. ιαίνω,* άποψη που προσκρούει σε σημα- σιολ. προβλήματα|. **μαράκες** (οι) {χωρ. γεν. πληθ.Ι μους. ζεύγος κρουστών οργάνοη' τής Λατινικής Αμερικής, καθένα από τα οποία αποτελείται από λαβή και σφαιρική κεφαλή (από ξύλο ή αποξηραμμένη κολοκύθα), μέσα στην οποία υπάρχουν σκληροί καρποί ή χαλίκια που παράγουν θόρυβο, όταν τα κουνά κανείς ρυθμικά από τη λαβή.

[ετυμ. < πορτ. niaracas (με προσαρμογή στο ελληνικό μορφολ. σύστημα), πληθ. τού maraca < γλ. Τούπι (ιθαγενών τού Αμαζονίου) manikaj. **μαραμπού** (το) {άκλ.} εξωτικό πουλί, συγγενές προς τον πελαργό, με φτέρωμα άσπρο και γκρίζο, γυμνό ροζ λαιμό και κεφάλι και με χαρακτηριστικό φουσκωτό θύλακο στη βάση τού λαιμού του· ζει στην Αφρική και τη ΝΛ. Ασία: *«/.../ και φεύγουν προς τα δυτικά το)ν μαραμπού τα σμήνη»* (Ν. Καββαδίας).

[ΗΙ ΥΜ. < γαλλ. marabout < πορτ. marabuto < αραβ. murabit «ερημίτης, ασκητή^»!.

μαρασκίνο (το) αλκοολούχο ηδύποτο παρασκευασμένο από ένα είδος βύσσινου.

[Ι-τυμ. < ιταλ. maraschino < marasca «αγριοκέρασο» < amarasca < amaro «πικρός» < λατ. amarusj. **μαρασμός** (Ο) |μτγν.ι **1.** η απώλεια τής φρεσκάδας και ακμής: ο *- τής φύσης / τής σωματικής ομορφιάς* ΑΝΤ. άνθηση, ακμή **2.** ιατρ. η σταδιακή εξασθένηση των ψυχικών, σωματικών ή/και πνευματικών δυνάμεων τού ανθρώπου λόγω μακράς νόσου, γήρατος, καταπόνη- σης. χρόνιας μελαγχολίας κ.λπ. 3. (μτ<ο.) η παρακμή, η ύφεση: ο *~ τού ελληνικού στοιχείου τής Πόλης || ο - τής επαρχιακής οικονομίας* συν. κατάπτωση.

μαρασμώδης, -ης, -ες [μτγν.] {μαρασμώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει εξασθενήσει ή ξεπέσει σε μεγάλο βαθμό, που βρίσκεται σε παρακμή: *~ κατάσταση* (στο εμπόριο, στις συναλλαγές, στην οικονομία κ.λπ.) συν. μαραζιασμένος, μαραμένος, άτονος αντ. ζωηρός, νευρώδης, σφριγηλός, ακμαίος. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **μαραφέτι** (το) [μαραφετ-ιού | -ιών} (καθημ.) **1.** εργαλείο ή εξάρτημα εργαλείου 2. οποιοδήποτε αντικείμενο, κυρ. αυτό που δεν μπορούμε ή δεν θέλουμε να κατονομάσουμε επακριβώς (π.χ. εργαλείο που δεν ξέρουμε το όνομά του): *πάρε από 'δώ αυτό το* j| *αγόρασα αυτό το ~ που φτειάχνουν τον φραπέ, πώς το λένε:* 3. (ειδικότ.-!) το ανδρικό γεν- νητικό όργανο συν. πράμα.

[ετυμ. < τουρκ. marifetj. **μάργα** (η) Ιμαργών} ΟΡΥΚΤ. μαλακό ιζηματογενές πέτρο)μα, μείγμα ιζημάτων και ορυκτών με ποικίλη σύσταση και αναλογία, που απαντά κυρ. σης θαλάσσιες, λιμναίες και ποτάμιες ακτές και χρησιμοποιείται στην παρασκευή τσιμέντου, μονωτικού υλικού, στην κατασκευή τούβλων κ.λπ.: *ασβεστο/Λθικήΐ ψαμμιτική*]ηϊύμ. < λατ. marga, κελτ. προελ.]. **μαργαρίνη** (η) JI892] [χωρ. γεν. πληθ.} τρόφιμο βιομηχανικής προε- λεύσεως. που αποτελείται από μείγμα φυτικών και ζωικών λιπών υπό μορφήν γαλακτώματος, στα οποία έχει προστεθεί ποσότητα νερού, υγρά ή στερεά προϊόντα γάλακτος, αλάτι, χρωστικές και αρωματικές ουσίες, βιταμίνες, συντηρητικά κ.ά.· μοιάζει με το φυσικό βούτυρο και χρησιμοποιείται ως υποκατάστατό του.

|ΗΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ margarine < margarique < μτγν. *μάργαρον* «μαργαριτάρι» (βλ. κ. *μαργαρίτης).* Η λ. *μαργαρίνη* προσδιόριζε αρχικώς ένα γλυκερίδιο τού μαργαρικού οξέος (acide margarique), το οποίο ονομάστηκε έτσι εξαιτίας των μαργαριταρωδών κρυστάλλων που περιέχει].

Μαργαρίτα (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα αγίων γυναικών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 3. όνομα ηγεμονί- δων τής Ευρώπης 4. γυναικείο όνομα, **μαργαρίτα** (η) [σπάν. μαργαριτών} **1.** ποώδες φυτό τού αγρού με χαρακτηριστικό άνθος που φέρει κίτρινο δίσκο και λευκά ή κίτρινα πέταλα 2. (συνεκδ.) το άνθος τού παραπάνω φυτού: *μαδάει τη ~, για να δει αν την αγαπά.* ~ (υποκ.) **μαργαριτούλα** (η).

[ηϊύμ. Αντιδάν.. < ιταλ. margarita < λατ. margarita < μτγν. *μαργαρίτης* (βλ.λ.)|.

μαργαριταρένιος, -ια. -ιο [μεσν.] **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από μαργαριτάρια, που είναι στολισμένος με μαργαριτάρια: *~ περιδέραιο / σταυρός / σκουλαρίκια* 2. (μτφ.-εκφραστ.) αυτός που θυμίζει μαργαριτάρι, που έχει τη λευκότητα, τη σκληρότητα ή τη λάμψη τού μαργαριταριού: *~ δόντια.* **μαργαριταρΐ** (το) {μαργαριταρ-ιού | -ιών} **1.** πολύτιμος λίθος με χαρακτηριστική στιλπνότητα και χρώμα συνήθ. λευκό, ο οποίος σχηματίζεται μέσα στο κέλυφος μαλακίων (π.χ. στρειδιών) από το ίδιο υλικό από το οποίο αποτελείται και το κέλυφος 2. (συνεκδ.- συνήθ. στον πληθ.) κόσμημα το οποίο αποτελείται από (ή είναι στολισμένο με πολύτιμους) λίθους τού παραπάνω είδους: *στη δεξίωση θα φορέσει τα ~ της*3. (μτφ.- εκφραστ.) οτιδήποτε ξεχωρίζει για την αξία του. τη σπανιότητα, την ομορφιά του: *μαργαριτάρια σοφίας τα λόγια του* 4. (μτφ.-σκωπτ.) πολύ σοβαρό γλωσσικό σφάλμα, γενικότ. σφάλμα που προδίδει ελλιπή κατάρτιση: *από τα κείμενα των μαθητών αλι- εύει κανείς πολλά ~ || όταν ανοίξει το στόμα της. πετάει κάτι μαργαριτάρια!* — (υποκ.) **μαργαριταράκι** (το) (σημ. J).

[ηϊύμ. < μτγν. *μαργαριτάριον,* υποκ. τού *μαργαρίτης* (βλ.λ.)|. **μαργαρίτης** (ο) {μαργαριτών} (αρχαιοπρ.) το μαργαριτάρι.

Ιπτυμ. μτγν.. δάνειο ανατολ. προελεύσεως. Οι'Ελληνες ήλθαν σε πρώτη επαφή με το μαργαριτάρι μέσω τής εκστρατείας τού Μ. Αλεξάνδρου και προφανώς στην περιοχή τής Περσίας. Συνεπώς, η λ. ίσως ανάγεται στο μέσ. περσ. marvarit «μαργαριτάρι» και δεν αποκλείεται να συνδ. με σανσκρ. manjari «μπουμπούκι, κάλυκας άνθους»].

μαργαρΐτόρριζα (η) [μεσν.Ι {χωρ. πληθ.} ο μάργαρος (βλ.λ.), το σε- ντέφι.

μαργαριτοφόρος, -α. -ο [μτγν.] αυτός που παράγει ή περιέχει μαργαριτάρια: *~ στρειύ'ι / όστρακο ! θάλασσα.* **μάργαρος** (ο/η) {μαργάρου} (λόγ.) ουσία σκληρή, στιλπνή και ιριδί- ζουσα. σε χρώμα λευκό ή υπόλευκο, η οποία καλύπτει την εσωτερική επιφάνεια τού οστράκου πολλών ειδών μαλακίων και χρησιμοποιείται στην κατασκευή πολύτιμων κουμπιών, λαβών κ.λπ. και γενικότ. ειδών μικρογλυπτικής ή στη διακόσμηση επιφανειών συν. φίλντισι. σεντέφι. Επίσης **μάργαρο** (το).

[fjym. μτγν. < *μαργαρίτης* (υποχωρητ.). επειδή το τελευταίο θεωρή

θηκε επίθ. με παραγ. επίθημα *-ίτης].* **μαργαρώδης,** -ης, -ες ίμε.σν.] {μαργαρώδ- ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** (σπάν.) αυτός που θυμίζει μαργαριτάρι ή μάργαρο: ~ *λάμψη* ΣΥΝ. μαργαριταρένιος, σεντεφένιος **2.** μρτεωρ. ***μαργαρώδη νέφη*** τα ακίνητα σχεδόν νέφη. που μοιάζουν με θυσάνους και αναπτύσσονται κυτά τη διάρκεια τού χειμώνα στα μεγάλα γεωγραφικά πλάτη και σε μεγάλο ύψος· η ονομασία τους οφείλεται στο ότι κατά τη δύση τού ηλίου αποκτούν λαμπρότατους χρωματισμούς. ιχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* **μαργέλι** (το) {μαργελ-ιού **|** -ιών} (λαϊκ.) **1.** η ακραία επιφάνεια φρέα- τος ή συναφούς αντικειμένου κ.λπ. συν. κράσπεδο, χείλος, γείσο 2. (κατ'επέκτ.) ραμμένη αναδίπλωση τού υφάσματος στο άκρο ενδύματος συν. στρίφωμα, ρέλιασμα.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μαργέλιον* < *μάργελον* < λατ. margelum. υποκ. τού margo «κράσπεδο, χείλος»], **μαργιόλης,** -α. -ικο » μαριόλης

μαργώνω ρ. μετβ. !μάργω-σα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** παγώνω: *μάργωσε απ' το τσουχτερό κρύο* ΣΥΝ. ξεπαγιάζω, πουντιάζω, κοκκαλιάζω αντ. ζεσταίνομαι, σκάω **2.** μουδιάζω, ναρκώνο). **μβργωμα** (τυ).

[ετυμ. μεσν., πιθ. < αρχ. *μαργώ (-άω)* «μαίνομαι, ορμώ (στη μάχη)» < *μάργος* «παράφρων, μανιακός» και αργότερα «αδηφάγος, άπληστος» (βλ. λ. *λαίμαργος).* Κατ' άλλη άποψη < **αιμαργώνω* < *αίμα* + *άργώ.* με τη σημ. «παύει να κυκλοφορεί το αίμα μου»}, **μαρέγκα** (η) {χωρ. πληθ.} μείγμα από ασπράδια αβγών, χτυπημένα με ή χωρίς ζάχαρη, ώστε να σχηματίζουν αφρό. το οποίο χρησιμοποιείται ως πρώτη ύλη στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. marenga, πιθ. < βεν. marenda «κολατσιό» < λατ. merenda «απογευματινό (φαγητό)»].

Μάρθα (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερη την αδελφή τού Λαζάρου **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΙΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αραμ. Maria «κυρία, οικοδέσποινα»].

Μαρία (η) **1.** η μητέρα τού Ιησού Χριστού, η Παναγία **2.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: ~ *η Μαγδαληνή / η Αιγύπτια* **3.** γυναικείο όνομα· φρ. (α) ***κι η κουταή Μαρία*** όλος ο κόσμος, όλοι οι άνθρωποι, ακόμη και οι πιο παρακατιανοί και περιφρονητέοι: *αυτοκίνητο έχει πια ~!*1 | *αυτό το ξέρει ~/* (β) ***κάνει / παριστάνει την οσία Μαρία*** βλ. λ. *όσιος.*

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. Marjain (το όνομα αποδόθηκε στην Π.Δ. από τους Εβδομήκοντα ως *Μαριάμ),* πιθ. σημ. «πικρή, ανυπότακτη». Σύμφωνα με άλλη άποψη, το όνομα συνδ. με την αιγυπτ. ρίζα mrh- «δυνατός, εύφορος, γόνιμος». Μέσω τής Κ.Δ. το όνομα διαδόθηκε στις ευρωπ. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. Mary (> *Maίρη),* γαλλ. Marie, ιταλ. Maria κ.ά.].

Μαρίάνθη (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

Ιετυμ,. μτγν. κύρ. όν., νόθο σύνθ., < *Μαρία* + *Ίάνθη* (θηλ. τού επιθ. *ίανθος*< Γον^μενεξές» + *άνθος)].* **μαρίδα** (η) **1.** μικρόσωμο εδώδιμο ψάρι με επίμηκες σώμα, μυτερό ρύγχος και μία ορθογώνια μαύρη κηλίδα στα πλευρά, το οποίο ζει σε ολόκληρη τη Μεσόγειο και στα παραμεσογειακά παράλια τού Ατλαντικού **2.** (περιληπτ.) κοπάδι μικρών ψαριών **3.** (σκωπτ.) πλήθος μικρών παιδιών: *είχε συγκεντρώσει γύρω του όλη τη ~ τής συνοικίας* ΣΥ.ν. παιδολοι, πιτσιρικαρία· φρ. ***πλάκωσε η μαρίδα*** μαζεύτηκε η πιτσιρικαρία. — (υποκ.) **μαριδάκι** (το) κ. **μαριδούλα** (η) (σημ. Ι. 2). [ΚΤΥΜ. μεσν. < **σμαρίδα*< αρχ. *σμαρίς, -ίδος.* αγν. ετύμου. πιθ. μεσογ. δάνειο].

Μαρίνα (η) Ιμτγν.Ι {-ας κ. -ης} **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας

γυναικείο όνομα, **μαρίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σύνολο εγκαταστάσεων που συνιστούν μικρό λιμάνι ή όρμο δίπλα σε κύριο λιμάνι και προορίζονται για την εξυπηρέτηση των αναγκών μικρών τουριστικών πλοίων και ιδιοηι- κών σκαφών αναψυχής (θαλαμηγών, ταχυπλόων κ.λπ.).

Ιετυμ. < ιταλ. marina, θηλ. τού επιθ. marino «θαλάσσιος» < λατ. marinus (< λατ. mare «θάλασσα»)], **μαρινάρω** ρ. μετβ. {μαρινάρισ-α, -τηκα, -μένος} τοποθετο) (κρέας ή ψάρι) μέσα σε μαρινάτα, ώστε να γίνει νοστιμότερο ή/και να διατηρηθεί για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. -- **μαρίνάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. marinare < marino «θαλάσσιος» < λατ. marinus < mare «θάλασσα »J.

μαρινάτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σάλτσα από λάδι, λεμόνι ή ξίδι. αλάτι και αρωματικά χόρτα και καρυκεύματα, στην υποία παραμένουν (μα- ρινάρονται) κρέατα και ψαρικά πριν μαγειρευτούν.

]ΕΤΥΜ. < ιταλ. marinata < marino «θαλάσσιος» βλ. κ. *μαρινάρω].* **μαρινάτος,** -η. -ο (κρέας ή ψάρι) που έχει μαγειρευθεί μέσα σε σάλτσα μαρινάτα: *κολοιός* ~ συν. μαριναρισμένος.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. marinaio < marino «θαλάσσιος», βλ κ. *μαρινάρο)].* **Μαρίνος** (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.

[ετυμ. < μτγν. *Μαρίνος*< λατ. marinus «θαλάσσιος» (< marc «θάλασσα»)].

μαριόλης (ο) {μαριόληδες}, **μαριόλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ιδιαίτερα εύστροφος ή πανούργος 2. (ως επίθ.) αυτός που κάνει νάζια, που συμπεριφέρεται παιχνιδιάρικα, που επινοεί τεχνάσματα, ιδ. στον έρωτα: ~ *γυναίκα* συν. ναζιάρης, παιχνιδιάρης, τσαχπίνης. — **μαριόλικος,** -η/-ια. -ο, **μαριόλικσ** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μαριόλος* «πονηρός, απατεώνας» < βεν. mariol / ιταλ. mariulo, αγν. ετύμου]. **μαρίολιά** (η) Ι μεσν.] (λαϊκ.) **1.** η πονηριά, η πανουργία **2.** (ιδ. στον πληθ.) το νάζι: *άρχισε τις ~.* **μαρίονέτα** (η) {σπάν. μαριονετών] **1.** ολόσωμο ομοίωμα ανθρώπου σε μεγάλο σχετικά μέγεθος, το οποίο κινείται με τη βοήθεια ειδικών συρμάτων ή σπάγκων χρησιμοποιείται κατεξοχήν σε παραστάσεις κουκλοθεάτρου ΣΥΝ. κούκλα, νευρόσπαστο **2.** (μτφ.-μειωτ.) το πρόσωπο που δρα υπακούοντας στη βούληση άλλων, οι οποίοι το κατευθύνουν: *οι βουλευτές δεν αποτελούνμαριονέτες των αρχηγών τους* ΣΥΝ. αχυράνθρωπος, υποχείριο.

]είύμ. < γαλλ. marionnettc < μέσ. γαλλ. maryonette < Maryon, υποκ. τού ονόματος Marie « Μαρία»], **μαριονετίστας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} ο καλλιτέχνης κουκλοθεάτρου που κινεί με τα νήματα μαριονέτες.

|ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. marionncitibtc. βλ. κ. *μαρίονέτα}.* **Μάριος** (ο) 1. όνομα Ρωμαίων αξιωματούχων: *ίάιος* ~ (157-86 π.Χ.) | |

Λεύκιος Μάξιμος (165-230 μ.Χ.) **2.** ανδρικό όνομα.

[Ι-.ΊΥΜ. μτγν. < λατ. Marius < mare «θάλασσα»], **μαριχουάνα** (η) {χωρ. πληθ.Ι **1-** μείγμα από αποξηραμμένα φύλλα και άνθη ινδικής κάνναβης (βλ.λ.). τα οποία, κονιορτοποιημένα και τοποθετημένα σε τσιγάρο ή σε πίπα, καπνίζονται ως ναρκωτικό 2. το φυτό ινδική κάνναβη, από το οποίο παράγονται οι ναρκωτικές ουσίες χασίς και μαριχουάνα (σημ. Ι).

ΙΕΙΥΜ. < αγγλ. marijuana / marihuana < μεξικ. ισπ. marihuana / mariguana, αγν, ετύμου).

Μαριούπολη (η) πόλη τής ΝΑ. Ουκρανίας στην Αζοφική Θάλασσα, όπου υπάρχει ακόμη έντονο ελληνικό στοιχείο.

Ιείύμ. Μεταφορά τού ελληνογενούς ουκρ. Mariupol (< *Μαρία* + *πόλη)* από τυ όν. τής Maria Petrovna (ελλην. όν. *Σοφία Δωροθέα),* συζύγου τού τσάρου τής Ρωσίας Παύλου Α' (1796-1801). Η πόλη έλαβε την ονομασία της από Έλληνες εγκατεστημένους εκεί από το 1779. Επί δεκαετίες ονομαζόταν Zdanov από το όν. τού Σοβιετικού κομουνιστή αξιωματούχου Andrey Zdanov (1896-1948). Το 1989 επανέκτησε την αρχική της ονομασία], **μάρκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1·** το όνομα τής εταιρείας ή και η ίδια η εταιρεία, που έχει κατασκευάσει συγκεκριμένο βιομηχανικό προϊόν: *Τι ~ είναι το αυτοκίνητό σου: -Φορντ* [[*είναι η καλύτερη - ραδιοφώ- νο)ν ' τσιγάρων* ΦΡ. (οικ.- ως χαρακτηρισμός) ***μάρκα μ' έκαψες*** για προϊόν πολύ κακής ποιότητας ή για αναξιόπιστο άνθρωπο: *αυτό το βίντεο είναι* - 2. το σήμα πυυ βρίσκεται πάνω σε προϊόν και δηλώνει την κατασκευάστρια εταιρεία · 3, κέρμα πλαστικό, μεταλλικό ή κοκ- κάλινο. το οποίο αντιπροσωπεύει συμβατική χρηματική αξία και χρησιμοποιείται κυρ. στις χαρτοπαικτικές λέσχες, στα καζίνα κ.α. προς διευκόλυνση των συναλλαγών · 4. (οικ.) άνθρωπος που ενεργεί με πονηριά, που κατορθώνει να πετυχαίνει αυτό που θέλει σε κάθε περίπτωση: *πρόσεχέ τον αυτόν, είναι μεγάλ,η -]| είσαι μια - εσύ!* ΣΥΝ. πονηρός, πανούργος, επιτήδειος, (λαϊκ.-καθημ.) μαφία.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. marca < γοτθ. marka «σύνορο, όριο» (πβ. αγγλ. mark «σημάδι»)1.

μαρκαδόρος (ο) **1.** στυλογράφος διαρκείας με υγρό μελάνι σε διάφορα χρώματα, που γράφει παχιά σε οποιαδήποτε επιφάνεια · 2. υπάλληλος χαρτοπαικτικής λέσχης, καζίνου κ.λπ.. πυυ μοιράζει στους πελάτες τού καταστήματος ή παραλαμβάνει από αυτούς τις μάρκες. - (υποκ.) **μαρκαδοράκι** (το) (σημ. Ι).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ισπ. marcador < marca «σημάδι, ίχνος» + -dor (βλ. κ. *-δόρος)*\.

μαρκαλώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {μαρκαλάς... | μαρκάλησα} (λαϊκ.) (για τράγους. κριάρια και σπανιότ. για άλλα ζώα) έρχομαι σε σεξουαλική επαφή με (το θηλυκό) ΣΥΝ. βατεύω, καβαλάω. (!) πηδάω. Επίσης **μαρ- καλίζω. — μαρκάλισμα** (το).

[είύμ. < αλβ. marrkal «βατεύω άλογο»|. **μαρκάρω** ρ. μετβ. {μάρκαρ-α κ. -ισα. -ίστηκα. -ισμένος! (λαϊκ., καθημ.) 1. (κυριολ.) βάζω τη μάρκα σε (προϊόν), ώστε να φαίνεται η προέλευσή του ιυν. σημαδεύω, σταμπάρω 2. (γενικότ.) βάζω διακριτικό σήμα π.χ. σε (ζώο), για να φαίνεται σε ποιον ανήκει: *όσοι έχουν με- γάλα κοπάδια, μαρκάρουν τα γελάδια τους* 3. εντοπίζω, διακρίνω μέσα από το πλήθος συν. επισημαίνω, σταμπάρω · 4. ΛΘΛ. παίρνω θέση πυλύ κοντά σε (αντίπαλο παίκτη), ώστε να τον εμποδίσω να επιτεθεί ή να πάρει πάσα. — **μαρκάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. marcare < marca, βλ. κ. *μάρκα].* **μαρκασίτης** (ο) θειούχο ορυκτό τού σιδήρου, το οποίο έχει κρυστάλλους με μπρούτζινυ-κίτρινο χρώμα· λόγω τής έντονης λάμψης του χρησιμοποιείται για κατασκευή διακοσμητικών ειδών επίσης αποτελεί την πρώτη ύλη. όπως και ο σιδηροπυρίτης, για τη βιομηχανική παραγωγή τού Οειικού οξέος.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. marcassite < μεσν. λατ. marcasita < αραβ. marqaSila < ασσυρ. markhasitu < Markhasi, περιοχή τής ΒΛ. Περσίας. **Μαρκέλλα** (η) Ιμτγν.] **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

Μάρκελλος (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Marcellus, υποκ. τού Marcus, βλ. λ. *Μάρκος].*

μαρκετερί (η) {άκλ.ί ειδική τεχνική για τη διακόσμηση ξύλινων επι- φανειών με παραστάσεις ή σχήματα από έγχρωμα κομμάτια ξύλου, φύλλα μετάλλου, φίλντισι, ελεφαντόδοντο κ.ά.

[ι-:ι ΥΜ. < γαλλ. marqueierie < p. marquer (στη σημ. «σημαδεύω, σχεδιάζω») < παλ. γαλλ. merchier (με την επίδρ. τού marcher στη σημ. «πιέζω») < *αρχ.* σκανδ. mcrki «σημάδι»], **μάρκετινγκ** (το) {άκλ.} ελλην. *αγοραστική* (επιστήμη, τέχνη) · ΟΙΚΟΝ, τυ σύνολο των επιχειρησιακών ενεργειών, όπως λ.χ. η έρευνα αγοράς, η ανάλυση των επιθυμιών τού καταναλωτικού κοινού, η τιμολόγηση, η διαφήμιση, η προώθηση κ.λπ. των προϊόντων, με τις οποίες επιτυγχάνεται αύξηση των πωλήσεων τής επιχείρησης.

[ΕΊΥΜ.. < αγγλ. marketing < markei «αγορά» < δημώδ. λατ. **marcatus* <

λατ. mercatus «εμπόριο, αγορά» < p. mereor «αγοράζω, εμπορεύομαι» merx «απόκτημα. εμπόρευμα»].

μαρκήσιος (ο) {μαρκησί-ου | -ων. -ους}, **μαρκησία** (η) {μαρκησιών} (ως τίτλος ευγενείας) ευγενής σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, με υψηλή θέση στη φεουδαρχική ιεραρχία, ανώτερη από εκείνη τού κόμη και κατώτερη από την αντίστοιχη τού δούκα.

(ΗΤΥΜ. < μεσν. *μαρκέσιος* < μεσν. λατ. marquesius < *(eomes) marc(h)- ensis «κόμης συνοριακής περιοχής» (< γυτθ. marka «σύνορο, όριο»). Βλ. κ. *μάρκα).*

μαρκίζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** προεξοχή στέγης ή εξωτερικού τοίχου οικοδομήματος για την προφύλαξή του από δυσμενείς καιρικές συνθήκες, αλλά και για διακοσμητικούς λόγους ΣΥΝ. γείσο, γείσωμα, πρόστεγο 2. (συνεκδ.) η ταμπέλα σε κέντρο διασκέδασης, θέατρο, κινηματογράφο όπου αναγράφονται τα ονόματα των καλλιτεχνών ή των συντελεστών.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. marquise, θηλ. τού marquis «μαρκήσιος» (βλ. κ. *μαρκήσιος).* Τον 17ο αι. η λ. απέκτησε και τη σημ. «προέκταση τέντας στη στρατιωτική σκηνή επισήμου, αξιωματούχου»]. **μάρκο** (το) **1.** η νομισματική μονάδα τής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας τής Γερμανίας **2.** η νομισματική μονάδα τής Φινλανδίας.

Ιετυμ. < γερμ. Mark < γοτθ. marka «σύνορο, όριο», που συνδ. με αρχ. σκανδ mork και αρχ. αγγλ. meare], **μαρκόνης** (ο) {μαρκόνηδες} (ναυτική αργκό) ο ασυρματιστής στα πλοία. Επίσης **μαρκονιστής.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α,* -ϋ.

ΙΗΥΥΜ. Από το όν. τού Ιταλού μηχανικού M.G. Marconi U874-1937), εφευρέτη τού ασυρμάτου].

Μάρκος (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον συγγραφέα τού δεύτερου Ευαγγελίου 2. ανδρικό όνομα.

[πτυμ. < μτγν. *Μάρκος* < λατ. Marcus, πιθ. < Mars «Αρης»], **μαρκούτσι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** η δερμάτινη καπνοσύριγγα τού ναργιλέ' (κατ' επέκτ.) οποιοδήποτε μακρόστενο αντικείμενο, κυρ. εξάρτημα μηχανήματος συν. μαραφέτι 2. (!-ευφημ.) το ανδρικό γεν- νητικό όργανο ΣΥΝ. πέος. μαραφέτι.

|ηϋμ. < τουρκ. marpup], **μαρμάγκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η δηλητηριώδης αράχνη· φρ. (α) (ως απειλή) ***θα αε φάει η μαρμάγκα / σ' έφαγε η μαρμάγκα αν...*** θα πάθεις κακό, συμφορά: *αν τολμήσεις να ασκήσεις κριτική στις επιλογές τού αρχηγού.* **-** (β) ***το 'φογε η μαρμάγκα*** χάθηκε από προσώπου γης, εξαφανίστηκε.

(ετυμ. < αλβ. merimangC ή. κατ' άλλη άποψη, < **μαρμαγκάνα* (κατά το *δαγκάνα)* < **μερμηγκάνα* < *μέρμηγκας*[. **μαρμαίρω** ρ. αμετβ. Ιμόνο σε ενεστ.} (αρχαιοπρ.) ανακλώ το φως, λάμπω σαν το μάρμαρο: *μαρμαίρουσα επιφάνεια* συν. λαμποκοπώ, ακτινοβολώ, αστραποβολώ, λαμπρίζω.

[ετυμ. αρχ., βλ. λ. *μάρμαρο].* **μαρμαράδικο** (το) (λαϊκ.) **1.** εργαστήριο κατεργασίας μαρμάρων Συν. μαρμαρογλυφείο 2. ο τόπος όπου πωλούνται μάρμαρα.

Μαρμαράς (ο) κλειστή θάλασσα μεταξύ τής ΝΑ. Ευρώπης και τής ΒΔ. Μικράς Ασίας, που ενώνει το Αιγαίο Πέλαγος και τον Εύξεινο

ό ν το - αλλιώς *Προποντίδα* (η). Επίσης **Θάλασσα τού Μαρμαρά** 01).

| ηϋμ. Η ονομασία οφείλεται στα πλούσια κοιτάσματα εκλεκτού μαρμάρου και γρανίτη, τα οποία εξορύσσονται εκεί από πολλούς αιώνες (στις *Προκοννήσους).*

μαρμαράς (ο) {μαρμαράδες} (καθημ.) **1.** τεχνίτης ειδικός στην κατεργασία τού μαρμάρου, αυτός που επεξεργάζεται ή/και πιολεί μάρμαρα συν. μαρμαρογλύπτης 2. (ειδικότ.) ο τεχνίτης που τοποθετεί μαρμάρινες επενδύσεις ή κατασκευές (λ.χ. δάπεδα βεράντας, εξαρτήματα κουζίνας / μπάνιου κ.λπ.) σε οικοδομές, **μαρμαρένιος,** -ια. -ιο Ιμεσν.Ι (καθημ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί από μάρμαρο: *~ σκάλα / επένδυση / κρήνη / τάφος / πλάκα / στήλη-* ΦΡ. (λογοτ.) ***μαρμαρένια αλώνια*** (ΐ) ο τόπος στον οποίο αναφέρουν τα ακριτικά τραγούδια ότι έγινε η μονομαχία μεταξύ τού Διγε- νή Ακρίτα και τού Χάρου κατά τον ακριτικό μυθιστορικό κύκλο (ii) (μτφ.) κάθε πεδίο σκληρής αναμέτρησης. Επίσης **μαρμάρινος,** -ηη. -ο Ιμτγν.].

μαρμαρίνη κ. **μαρμαρίνσ** (η) {μαρμαρινών} (κυρ. στον πληθ.) μαρμάρινη πλάκα αποτελούμενη από συγκολλημένα πλακίδια (συνήθως διαφόρων χρωμάτων) που χρησιμοποιείται στην επίστρωση δαπέδων: *τα μισά πατώματα τα έχει στρώσει με μωσαϊκό και τα υπόλοιπα με μαρμαρίνες.*

[ετυμ. < *μάρμαρο* + παραγ. επίθημα *4νη* (πβ. *βιταμίνη)].* **μάρμαρο** (το) {μαρμάρ-ου | -ων} **1.** σκληρό κρυσταλλικό ασβεστούχο πέτρωμα λευκού ή άλλου χρώματος, το οποίο χρησιμοποιείται από την αρχαιότητα στη γλυπτική, στην κατασκευή μνημείων, τάφων ή ως διακοσμητικό υλικό στην οικοδομική: *πεντελικό / παριανό ~·* φρ. (α) (εκφραστ.) **μένω *μάρμαρο*** μένω άφωνος από έκπληξη ΙΥΝ. απολι- θώνομαι, αποσβολώνομαι, μένω στήλη άλατος (β) ***πληρώνω το μάρμαρο*** βλ. λ. *πληρώνω* 2. (συνεκδ.) προτομή, άγαλμα ή άλλο καλλιτέχνημα κατασκευασμένο από τέτοιο πέτρωμα: *αρχαία -* || *τα - τού ΙΙαρΟενώνα πρέπει να επιστραφούν στην Ελλάδα·* (μτφ.) 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από δύναμη και σκληρότητα ή που διαθέτει ισχύ και γενναιότητα: *στήθος ~* 4. πολύ παγωμένος: *τα χέρια μου είναι ~ απ' το κρύο.* – **μαρμαρικός,** -ή, -ό [μτγν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ελγίνειος.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μάρμαρον.* μεταπλ. τ. τού αρχ. *μάρμαρος* < *μαρμαίρω* «λάμπω, ακτινοβολώ» < **μαρ-μάρ-]ω* (με εκφραστ. αναδιπλασιασμό)

θ. *μαρ-* < **mr-,* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **mer-* «λάμπω, ακτινοβολώ», πβ. σανσκρ. marici- «ακτίνα φωτός», λατ. marmor «μάρμαρο», γαλλ. marbre (> αγγλ. marble), ισπ. marmol κ.ά.|.

μαρμαρογλυπτική (η) η τέχνη τής κατεργασίας τού μαρμάρου. – **μαρμαρογλύπτης** (ο) [μτγν.], **μαρμαρογλύπτρια** (η).

μαρμαρογλυφείο (το) [1895J (λόγ.) εργαστήριο κατεργασίας μαρμάρου ΣΥΝ. μαρμαράδικο. **μαρμαρογλύφος** (ο/η) (λόγ.) **1.** τεχνίτης ειδικός στην κατεργασία τού μαρμάρου ΣΥΝ. μαρμαρογλύπτης, μαρμαράς 2. γλύπτης ειδικευμένος στην κατασκευή καλλιτεχνημάτων από μάρμαρο ΣΥΝ. μαρμαρογλύπτης. – **μαρμαρογλυφία** (η) [μτγν.].

|ΕΤΥΜ. < μτγν. ***μαρμαρογλυφία*** (υποχωρητ.) < ***μάρμαρον*** + ***-γλνφία*** < ***γλύφω*** (βλ.λ.)|.

μαρμαροθέτημα (το) {μαρμαροθετήμ-ατος | -ατα, -άτων} αρχιτ. ψηφιδωτό που αποτελείται από μικρά πολύχρωμα τεμάχια μαρμάρου και χρησιμοποιείται κυρ. στη διακοσμητική επίστρωση δαπέδων ή και τοίχων.

[ΕΤΥΜ. ***< μαρμαροθε.τώ < μάρμαρο + -θετώ < θέτω].*** **μαρμαροκολόνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} κολόνα κατασκευασμένη από μάρμαρο· μαρμάρινη, διακοσμητική στήλη, **μαρμαροκονία** (η) {χωρ. πληθ.] το κονίαμα που αποτελείται από ασβέστη ή λεπτή σκόνη μαρμάρου και χρησιμοποιείται για επίχριση τοίχων, δεξαμενών ή άλλων επιφανειών, προσδίδοντάς τους τη στιλπνότητα τού μαρμάρου.

[ετυμ. μτγν. <***μάρμαρον*** + ***-κονία*** < ***κονία*** «σκόνη, άμμος» (βλ.λ.)]. **μαρμαροκονιαμα** (το) {μαρμαροκονιάμ-ατος] -ατα. -άτων) κονίαμα από μαρμαρόσκονη. **μαρμαροκονίαση** (η) {-ης κ. -άσεως] -άσεις, -άσεων} ΙΑΤΡ. πνευμο- νική νόσος που προκαλείται από εισπνοή μαρμαρόσκονης.

|ΕΤΥΜ. *< μάρμαρο + κονίαση].* **μαρμαροσελεκτός,** -ή. -ό ο κατασκευασμένος από πελεκητό, δηλ.

επεξεργασμένο, λείο και στιλπνό μάρμαρο: ***εκκλησιά ~.*** **μαρμαρόσκονη** (η) {χωρ. πληθ.ί σκόνη από μάρμαρο, που χρησιμεύει ως οικοδομικό υλικό, **μαρμαρόστρωτος,** -η, -ο [1843) αυτός που έχει στρωθεί με μαρμάρινες πλάκες, που έχει δάπεδο ή επίστρωση από μάρμαρο: - ***βεράντα / κάμαρα / εκκλησιά*** ΣΥΝ. μαρμαροστρωμένος. – **μαρμαροστρώνω** ρ., **μαρμαρόστρωση** (η) 11843J.

μαρμαρυγή (η) **1.** (λόγ.) το λαμπύρισμα στιλπνής επιφάνειας στο φως ΣΥΝ. ακτινοβολία · **2.** jatp. σοβαρή πάθηση, κατά την οποία οι μυϊκές ίνες τού μυοκαρδίου συστέλλονται με ρυθμό ταχύτατο, άτακτο και αναποτελεσματικό: ***~ των κόλπων ή κο/.πΐκή -*** (που εντοπίζεται μόνο στο κολπικό μυοκάρδιο και προκαλεί πλήρη αρρυθμία των συστολών των κοιλιών) || - ***των κοιλιών*** (που καταλαμβάνει όλο το μυοκάρδιο και ισοδυναμεί με παύση τής καρδιακής λειτουργίας). [πτυμ. αρχ. < ***μαρμαίρω*** «λάμπω, αντινοβολώ» (< ****μαρ-μάρ-]ω).*** Βλ. λ. ***μάρμαρο\.***

μαρμαρυγίας (ο) [1888I {μαρμαρυγιών} ΟΡΥΚΓ. πέτρα με κρυσταλλική δομή και μορφή λεπτού φύλλου, η οποία εμφανίζεται σε διάφορα χρώματα και λόγω τής ιδιαίτερης λάμψης και τής διαφάνειάς της χρησιμοποιήθηκε παλαιότ. αντί για γυαλί, **μαρμαρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] {μαρμάρω-σα, -θηκα, -μένος}

1. (μετβ.) (στα παραμύθια) κάνω (κάποιον/κάτι) μαρμάρινο, πέτρα: ***η κακιά μάγισσα μαρμάρωσε το βασιλόπου/.ο*** ΣΥΝ. πετρώνω- ΦΡ. *μαρμαρωμένος βασιλιάς* ο τελευταίος αυτοκράτορας τού Βυζαντίου. ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος. που. σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, δεν σκοτώθηκε στη μάχη, αλλά βρίσκεται σε μια σπηλιά βαθιά στη γη, μέχρι την ώρα που θα ζωντανέψει πάλι. για να απελευθερώσει την Κωνσταντινούπολη ♦ 2. (αμετβ.) μένω ξαφνικά ακίνητος και αμίλητος, μένω άναυδος από κατάπληξη, φόβο. πανικό κ.λπ.: ***άκουσα την είδηση και μαρμάρωσα*** ΣΥΝ. κοκκαλώνω, πετρώνω, αποσβολώνομαι, μένω μάρμαρο. – **μαρμάρωμα** (το), **μαρμάρωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως **[** -ώσεις, -ώσεων} **1.** η επένδυση ή επίστρωση επιφανείας με μαρμάρινες πλάκες: ***η*** ~ τής ***βεράντας*** ΣΥΝ. μαρμαρόστρωση **2.** ΦΩΙΟΓΡ. ανωμαλία που παρατηρείται στις φωτογραφικές πλάκες κατά την εμφάνισή τους και οφείλεται σε κακό ^χειρισμό ή σε αλλοιώσεις τού υγρού εμφάνισεως. **μαρμέλαδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γλύκυσμα που παρασκευάζεται με τον βρασμό αποφλοιωμένων φρούτων μαζί με ζάχαρη ή μέλι. έως ότου σχηματιστεί παχύρρευστος, γλυκός πολτός. – (υποκ.) **μσρμελαδούλα** κ. **μαρμελαδίτσα** (η).

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. marmelade < πορτ. marmelada < marmelo «κυδώνι» < λατ. melimelum «γλυκό μήλο» < μτγν. ***μελίμηλον*** «$£ρι- κοκο» < ***μέλι*** + ***μήλον]***.

μαρμίτα (η) Ιμαρμιτών] μεγάλη χύτρα μαγειρέματος από μέταλλο, η οποία διαθέτει διπλό τοίχωμα και κλείνει ερμητικά.

|1?)ΥΜ. < γαλλ. marmite «χύτρα, λέβητας», πιθ. < mar- (ονοματοποιη- μένη ρίζα. που δηλώνει κυρ. το γουργούρισμα τής γάτας) + mite «γατούλα». από τη μερική ομοηχία με το ουσ. minette «μικρό δοχείο» (που χρησιμοποιήθηκε χαϊδευτικά και για τη γάτα)], **μαρμοτα** (η) τρωκτικό που θηρεύεται για τη γούνα και το δέρμα του. [ftym. < ιταλ. marmotfa. όμοιας αρχής με το γαλλ. marmotte < ονο- ματοπ. θ. **marm-,* που δηλώνει τον τριγμό των δοντιών (πβ. γαλλ. marmotter «μιλώ μέσα από τα δόντια»)], **μαρνέρος** (ο) (παλαιότ.) μέλος πληρώματος, ναύτης στα παλαιά μεγάλα ιστιοφόρα. – **μαρνέρικος,**-η,-ο.

|ΠΤΥΜ. < βεν. mariner < λατ. marinus «θαλασσινός» < mare «θάλασσα »].

Μάρνης (ο) ποταμός τής Β. Γαλλίας, παραπόταμος τού Σηκουάνα, όπου κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο αναχαιτίστηκαν τα γερμανικά στρατεύματα (ί 914).

|Η'Ι ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Marne, πιθ. < κελτ. matra «μητέρα», λόγω μιας θεότητας (μητέρας-θεάς), που οι κάτοικοι συνέδεαν με τα νερά τού ποταμού).

μαρξικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον **Κ.** Μαρξ: ~***χειρόγραφα.***

μαρξισμός (ο) {χωρ. πληθ.} το σύστημα των οικονομικών, κοινωνικών. πολιτικών και φιλοσοφικών αντιλήψεων και θεωριών που αναπτύχθηκαν από τους Γερμανούς διανοητές και θεωρητικούς τού σοσιαλισμού Καρλ Μαρξ και Φρίντριχ Ένγκελς, με βασικότερες θέσεις το ότι η πάλη των τάξεων απετέλεσε ανέκαθεν τη βασική κινητήρια δύναμη τής ιστορικής εξέλιξης και ότι ο καπιταλισμός στο μέλλον αναπόφευκτα Οα αντικατασταθεί από ένα σοσιαλιστικό σύστημα διακυβέρνησης στο πλαίσιο μιας αταξικής κοινωνίας, μετά από επανάσταση και νίκη τής εργατικής τάξης επί των αστών. - · **μαρξιστής** (ο), **μαρξίστρια** (η), **μαρξιστικός,** -ή. -ό, **μαρξιστικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. marxisme, από το όνομα τού Γερμανού φιλοσόφου K. Marx (1818-83)|. **μαρξίσμός-λενίνίσμός** (ο) {χωρ. πληθ.} το σύστημα των φιλοσοφικών, οικονομικών και κοινωνικοπολιτικών αντιλήψεων, που διαμορφώθηκε από τη συμπλήρωση τής μαρξιστικής θεωρίας με τις θεωρίες τού ηγέτη τής Ρωσικής Επανάστασης 13. 1. Λένιν. ο οποίος ανέπτυξε τη μαρξιστική διαλεκτική, διατύπωσε τη θεωρία για τον ιμπεριαλισμό ως ανώτατο και τελευταίο στάδιο τού καπιταλισμού και επεξεργάστηκε τη θεωρία τής σοσιαλιστικής επανάστασης. — **μαρξι- στής-λενινιστής** (ο), **μαρξιστικός-λενινιστικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. marxisme-leninisme). **μαροκέν** (το) {άκλ.) **1.** κατσικήσιο δέρμα, ειδικά κατεργασμένο για την κατασκευή χαρτοφυλάκων ή για βιβλιοδεσία 2. χοντρό και στιλπνό χαρτί, που μοιάζει με το παραπάνω δέρμα 3. μεταξωτό ή συνθετικό ύφασμα με ανάγλυφα σχέδια. Επίσης **μαροκινό.**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. maroquin < Maroc «Μαρόκο» (βλ.λ.)].

Μαρόκο (το) (αραβ. Al-mamlaqah al-Magribiyah = Βασίλειο τού Μαρόκου) κράτος στο ΒΛ. άκρο τής Αφρικής με πρωτεύουσα το Ραμπάτ, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το ντιρχάμ. - **Μαροκινός** (ο), **Μαροκινή** (η), **μαροκινός,** -ή. -ό.

IRTYVL < ιταλ. Marocco < αραβ. Marakh, παραφθορά τού ονόματος Marrakes τής ομώνυμης πόλης *(Μαρακές),* η οποία ήταν κάποτε πρωτεύουσα τού Μαρόκου. II αραβ. ονομασία Magribiya προέρχεται από τη λ. magreb «δύση»1 · **μαρόν** (το) {άκλ.} κάστανο μεγάλου μεγέθους και εκλεκτής ποιότητας, που χρησιμοποιείται κυρ. στη ζαχαροπλαστική· Φ\\ *μαρόν γκλα- αέ* (κ. *γλασέ*) κάστανο σακχαρόπηκτο, που τρώγεται ως γλύκυσμα ή χρησιμεύει ως γαρνιτούρα άλλων γλυκυσμάτων.

Επίσης **μαρόνι.** [ετυμ. < γαλλ. inarron (πβ. κ. marron glace), πιθ. παράγωγο τού πα- λαιοτ. *marr- «πέτρα»|. **μαρούλι** (το) {μαρουλ-ιού | -ιών} ποώδες φυτό με βαθιά ρίζα. κοντό βλαστό και μεγάλα, λεία, κατσαρά ή στρογγυλά φύλλα, τα οποία τρώγονται συνήθ. ωμά ως σαλατικό, μπορούν όμως και να μαγειρευτούν (π.χ. σε φρικασέ). — (υποκ.) **μαρουλάκι** (το).

|Η! υμ. < μτνγ. *μαρουλιον,* πιθ. < **άμαρούλιον,* υποκ. τού λατ. *amarulla (lactuca) «πικρό λάχανο» < amarus «πικρός»], **μαρουλοσαλάτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η σαλάτα που γίνεται κυρ.

από μαρούλι, καθώς και άλλα υλικά (κρεμμύδι, λαδόξιδο. αλάτι κ.ά.).

μαρουλόσπορος (ο) [μεσν.[ο σπόρος τού μαρουλιού, **μαρουλόφυλλο** (το) |μεσν.| το φύλλο τού μαρουλιού, που τρώγεται ως σαλατικό.

Μαρούσι (το) *■ Αμαρούσιο

μαρς επιφών. **1.** στρατ. ως παράγγελμα για τη συγχρονική εκκίνηση πορείας, την έναρξη ασκήσεως, κινήσεως κ.λπ.: *μεταβολή. -! [[άρσα- σθε βάδην, εμπρός ~!* λντ. αλτ!, στοπ! **2.** ΜΟΥΣ. *μαρς* (το) στρατιωτικό εμβατήριο έντονα ρυθμικό και σε γοργή κίνηση, κατάλληλο να συγχρονίζει το βήμα στρατιωτών που κάνουν παρέλαση, πορεία.

Ιετυμ. < γαλλ. marchc. προστ. τού p. marcher «βαδίζω» < παλ. γαλλ. marchier < φρανκον. *markon «μετρώ (με βήματα), σημαδεύω» < γοτθ. marka «σύνορο, όριο» (βλ. κ. *μαρκάρω)].*

Μάρσαλ (Νησιά) (τα) (αγγλ. Republic of the Marshall Islands = Δημοκρατία των Νησιών Μάρσαλ) νησιωτικό κράτος στον ΚΔ. Ειρηνικό Ωκεανό με πρωτεύουσα τη Νταλάπ Ουλίγκα Νταρρίτ, επίσημες γλώσσες την Αγγλική και τη Μικρονησιακή και νόμισμα το δολάριο Η.Ι1.Α.

[ετυμ. Από το όνομα τού John Marshall, Βρετανού εξερευνητή, που κατέφθασε στα νησιά το 1788], **μαρσάρω** ρ. αμετβ. Ιμάρσαρ-α κ. -ισα} (καθημ.) (για οδηγό αυτοκινήτου ή μοτοσυκλέτας) πατώ γρήγορα και απότομα το πεντάλ τής βενζίνης έτσι. ώστε το όχημα να κινηθεί με μεγάλη ταχύτητα. — **μαρσάρισμα** (το).

[LiTYM. Μεταφορά τού γαλλ. marcher «βαδίζω, προχωρώ», βλ κ. *μαρς).* **μάρσιππος** (ο) {μαρσίπ-ου | -ων, -ους} **1.** ζωολ. μεγάλος, δερμάτινος θύλακος στην κοιλιακή χώρα τού θηλυκού ορισμένων ειδών ζώων (π.χ. καγκουρό, κοάλα), μέσα στον οποίο μεταφέρονται και θηλάζουν τα νεογνά 2. ειδική θήκη που στηρίζεται με λουριά στους ώμους και στην οποία τοποθετεί κανείς μωρό όταν κινείται ο ίδιος.

Γετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, δάνειο ίσως μικρασιατ. προελ.]. **μαρσιπποφόρος,** -ος, -ο [ ]867J ζωολ. **1.** αυτός που φέρει μάρσιππο: ~ *ζώο* 2. *μαραιπποφόρο* (το) κάθε θηλαστικό που ανήκει σε συγκεκριμένη τάξη, κύριο χαρακτηριστικό τής οποίας είναι η πρώιμη γέννηση των νεογνών και η ολοκλήρωση τού σχηματισμού και τής ανάπτυξής τους μέσα σε μάρσιππο (βλ.λ.)· περιλαμβάνει είδη ζώων που ζουν κυρ. στην Αυστραλία και τη Νέα Γουινέα, γνωστότερο των οποίων είναι το καγκουρό.

μαρσπιέ (το) {άκλ.} **1.** μικρό σκαμνί για τα πόδια **2.** βοηθητικό σκαλοπάτι στα πλαϊνά παλαιών αυτοκινήτων, φορτηγών ή τρένων για την διευκόλυνση τής ανόδου και τής καθόδου των επιβατών.

[tiTYM. <γαλλ. marchcpied < marcher «περπατώ» + pied '«πόδι»]. **Μαρσύας** (ο) ΜΥΘΟΛ. Σειληνός από τη Φρυγία, δεινός αυλητής, ο οποίος προκάλεσε τον Απόλλωνα να συναγωνιστούν στη μουσική τέχνη.

[ετυμ, αρχ.. αγν. ετύμου. φρυγ. προελ.J. **μαρτελάτο** επίρρ. μους. σφυροκοπώντας· ένδειξη τρόπου παιξίματος (τουσέ) στο πιάνο και το βιολί (με μικρά κοφτά χτυπήματα τού δοξαριού).

[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. martellato < p. martellare «σφυροκοπώ» < martello «σφυρί» < υστερολατ. martellus. παραλλ. τ. τού marculus, υποκ. τού λατ. marcus (ίδια σημ.)).

Μάρτης (ο) [μεσν.| 1. (καθημ.) ο Μάρτιος (βλ.λ.)· ΦΡ. (α) ***λείπει ο Μάρτης απ' τη Σαρακοστή;*** για άτομα που παρευρίσκονται ή αναμειγνύονται παντού (β) (παροιμ.) ***από Μάρτη καλοκαίρι κι από Αύγουστο χειμώνα*** βλ. λ. *Αύγουστος* (γ) (παροιμ.) ***Μάρτης γδάρτης (και κακός παλουκοκαύτης)*** βλ. λ. *πα/.ουκοκαύτης* **2.** (ως προσηγορικό) ασπροκόκκινο νήμα που δένεται στον καρπό τού χεριού όλο τον Μάρτιο, επειδή, κατά τη λαϊκή αντίληψη, προφυλάσσει από το κάψιμο τού ήλιου. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας.* **μαρτιάτικα** επίρρ. (καθημ.) κατά τον μήνα Μάρτιο, όσο διαρκεί ο Μάρτιος: τι *σου 'ρθε να κάνεις μπάνιο στη θάλασσα* **μαρτιάτικος,** -η. -ο (καθημ.) αυτός που σχετίζεται με τον Μάρτιο, αυτός που συμβαίνει τον Μάρτιο: ~ *ημέρα / χιόνι / κρύο·* ΦΡ. ***μαρτιάτικο πουλί, αυγουστιάτικο αβγό*** για πρόσωπα που ενεργούν την κατάλληλη στιγμή ή για πράγματα που γίνονται στη ώρα τους.

μαρτίνι (το) {άκλ.} ελαφρύ οινοπνευματώδες ποτό με υπόλευκο ή κοκκινωπό χρώμα, που προέρχεται από την Ιταλία.

[ΗΤΥΜ. Από την επωνυμία τού ιταλ. οίκου Martini e Rossi, που παράγει το ποτό].

Μαρτινίκα (η) νησί των Μικρών Αντιλλών στην Καραϊβική Θάλασσα, υπερπόντια επαρχία τής Γαλλίας.

IF.TYM. Μεταφορά τού γαλλ. Martinique, αγν. ετύμου].

Μαρτίνος (Ο) 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα αγίων και παπών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *Μαρτίνος* < λατ. Mariinus < θεωνύμιο Mars, -rtis «Αρης»|.

Μάρτιος (ο) {Μαρτίου} ο τρίτος μήνας τού έτους και ο προκος τής άνοιξης (μαζί με τον Απρίλιο και τον Μάιο), ο οποίος έχει 31 ημέρες. Επίσης (καθημ.) **Μάρτης** [μεσν.] (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας.*

|ΕΤΥΜ. μτγν. < λατ. Martius < Mars «Άρης»], **μάρτυρας** (ο/η) {(θηλ. γεν. μάρτυρος) μαρτύρων} **1.** πρόσωπο που είναι παρόν σε συγκεκριμένο συμβάν (κυρ. δυστύχημα, εγκληματική πράξη) και έχει προσωπική αντίληψη τού γεγονότος: *ήμουν / βρέθηκα ~ μιας ασυνήθιστης σκηνής / τής σύγκρουσης]] γινόμαστε μάρτυρες ενός φαινομένου συ/.λογικής αδιαφορίας || (μτφ.) η δεύτερη φωτογραφία είναι ο αψευδής - τού στυγερού εγκ/.ήματος || αυτόπτης ~* (βλ. λ. *αυτόπτης*)· ΦΡ. ***μάρτυς μου ο θεός*** (Κ.Δ. Ρωμ. 1,9: *μάρτυς γάρ μού έστιν ό θεός)* ο Θεός βεβαιώνει την αλήθεια των λόγων μου· για να επιβεβαιώσουμε και να ισχυροποιήσουμε την ειλικρίνεια των λό- γων μας **2.** ΝΟΜ. πρόσωπο πυυ καταθέτει ενόρκως σε δικαστική ή άλλη αρχή ό.τι υπέπεσε στην αντίληψή του και αφορά σε υπόθεση, η οποία διερευνάται δικαστικώς· η παρουσία και η κατάθεσή του έχει αποδεικτική αξία: *κατά τη χθεσινή συνεδρίαση τού δικαστηρίου εξετάστηκαν συνολικά δέκα - || η κατάθεση τού ~ κατηγορίας / υπερα- σπίσεως* [| *εξαγοράζω έναν ~ || προτείνω κάποιον για ~ || καλώ τον ~ || αξιόπιστος ~***3.** πρόσωπο που με την παρουσία του επιβεβαιώνει επίσημη νομική πράξη, η οποία διενεργείται από άλλους ενώπιον αρμόδιας αρχής: *για την έκδοση άδειας γάμου απαιτούνται ~ ||* (παλαιότ.) *~ μονομαχίας][παρίσταμαι (ως) ~* · 4. θριςκ. το πρόσωπο που διώ- χθηκε. βασανίστηκε και θανατώθηκε για την εμμονή του στη θρησκευτική του πίστη (βλ. κ. λ. *μεγαλομάρτυρας, νεομάρτυρας)* 5. (κατ.' επέκτ.) το πρόσωπο που βασανίστηκε ή και θανατώθηκε για τις πεποιθήσεις του ή γενικότ. για υψηλά ιδανικά: - *τής ελευθερίας / τής δημοκρατίας / τής δικαιοσύνης* 6. (μτφ.) οποιοσδήποτε βασανίζεται, υφίσταται ταλαιπωρίες: *αυτός είναι ~ με τη γυναίκα που έχει* ΣΥΝ. ήρωας. Επίσης (λόγ.) **μάρτυς** (ο/η) |αρχ.] {μάρτυρος}.

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *μάρτυς. -υρος* < **μάρ-τυ~ρς* (με ανομοίωση τού ρ.)

*(s)mr-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. ^sjmer- «θυμούμαι», πβ. σανσκρ. smarati. λατ. memoria «μνήμη» (> γαλλ. memoire. ισπ. memoria) κ.ά. Ομόρρ. *μέρ-ιμνα* (βλ.λ.). Η λ. στη χριστιανική εποχή έλαβε την ειδική σημ. εκείνου που διακηρύττει την πίστη του και είναι πρόθυμος να θυσιαστεί γι' αυτήν. Με αυτή τη σημ. η λ. πέρασε στο λατ. martyr και μέσο) αυτού σε πολλές ευρωπ. γλώσσες, πβ. αγγλ. martyr, γαλλ. martyr, ιταλ. martirc κ.ά.]. **μαρτύρημα** (το) [αρχ.Ι {μαρτυρήμ-ατος | -ατα, -άτων} η αποκάλυψη ενός μυστικού.

μαρτύριά (η) Ιμεσν.] (λαϊκ.) 1. η κατάθεση προσώπου σχετικά με όσα είδε, άκουσε ή αντιλήφθηκε · 2. το μαρτυριάτικο (βλ.λ.) συν. μαρτυ- ρίκι.

μαρτυρία (η) |αρχ.| {μαρτυριών} **1.** προφορική ή γραπτή, ένορκη ή μη αφήγηση όσων είδε. άκουσε ή αντιλήφθηκε κάποιος σχετικά με συμβάν που διερευνάται δικαστικώς· θεωρείται βασικό στοιχείο αποδεί- ξεως κατά τη δίκη: *δίνω ~ για την υπόθεση ||[επικαλούμαι ~ || «κατά την εκδίκαση τής έφεσης, ανακαλύφθηκε ότι το σενάριο είχε κατασκευαστεί επί τη βάσει εσφαλμένων ~»* (εφημ.) [[*η ~ του έχει κύρος || ένορκη / αποκαλυπτική / προσωπική 1 έγκυρη i αξιόπιστη ~* 2. (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε έχει λεχθεί η γραφεί για ένα θέμα. στοιχείο περισσότερο ή λιγότερο αξιόπιστο: *οι ~ γύρω από το πρόσωπο και τη δράση του είναι αντιφατικές || τα απομνημονεύματα αποτελούν πολύτιμη ~ για την εποχή τής επανάστασης* συν. πληροφορία, μνεία· φρ. ***η έξωθεν καλή μαρτυρία*** βλ. λ. *έξωθεν.* **μαρτυριάρης,** -α/-ισσα, -ικο {μαρτυριάρηδες} αυτός που σύστημα-

τικά αποκαλύπτει (μαρτυρεί) τις επιλήψιμες πράξεις των άλλων ΣΥΝ. (κακόσ.) καρφί.
[ετυμ. < *μαρτυρώ* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*\.

μαρτυριάτικο (το) (λαϊκ.) μικρός μεταλλικός σταυρός ή εικόνισμα που δίνεται από τον ανάδυχυ. για να καρφιτσωθεί στο ένδυμα καθενός από τους παρευρισκυμένους στο μυστήριο τής βάπτισης συν. μαρτύριά, μαρτυρικό. Επίσης **μαρτυρίκι.**

μαρτυρικός, -ή, -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον μάρτυρα ή τη μαρτυρία: ~ *κατάθεση* 2. εκκλιις. αυτός που σχετίζεται με τους μάρτυρες τής πίστεως. δηλ. τα πρόσωπα που βασανίστηκαν και θανατώθηκαν. επειδή δεν θέλησαν να απαρνηθούν τον χριστιανισμό: ~ *στέφανος* 3. ***μαρτυρικό*** (τυ) (α) τρυπάριυ που ψάλλεται προς τιμήν μάρτυρα τής Ηκκλησίας με θέμα τυ μαρτύριο που υπέστη και τον ηρωικό θάνατό του (β) το μαρτυριάτικο (βλ.λ.) ΣΥ\. μαρτύριά, μαρτυρίκι 4. (κατ' επέκτ.) γεμάτος βάσανα, αυτός που υπέστη ταλαιπωρίες, κακυχίες. μεγάλες δοκιμασίες: ~ *ζωή / θάνατος / πόλη / νήσος / με- γαλόνησος* (η Κύπρος) / *βίος / αναμονή / πυρεία* ΣΥΝ. βασανιστικός, βασανισμένος, τυραννισμένος. – **μαρτυρικά / -ώς** [μεσν.] επίρρ.

μαρτύριο (τυ) {μαρτυρί-υυ j -ων) **1.** η σκληρή δοκιμασία, η δεινή κακοποίηση, πυυ μπορεί να οδηγήσει μέχρι και στον θάνατο: *υπέφεραν τόσα και τόσα μαρτύρια για χάρη τού αγώνα* ΣΥΝ. βασανιστήριο, κακουχία ΦΡ. (α) ***κάνω τη ζωή μαρτύριο (σε κάποιον)*** υποβάλλω (κάποιον) σε ταλαιπωρίες ή τυν κάνω δυστυχισμένο (β) ***το μαρτύριο τού Ταντάλου*** βλ. λ. *Τάνταλος*2. κκκλης. τα σωματικά βασανιστήρια και ο βίαιος θάνατος που υπέστησαν πυλλυί χριστιανοί για την πίστη τους από τους ειδωλολάτρες ή, σε νεότερες εποχές, από αλλοπί- στους: *το - τού Αγίου Στεφάνου / τής Αγίας Βαρβάρας / τής Αγίας Αικατερίνης*- φρ. (α) **οδός *τού μαρτυρίου*** (i) ο δρόμυς πυυ ακολυύθησε ο Ιησούς Χριστός σηκώνοντας τον σταυρό του από τυ Πραιτώριο μέχρι τον λόφο τού Γολγοθά (ii)* (μτφ.) επίμονη προσπάθεια και δεινή ταλαιπωρία για την επίτευξη σκοπού (β) **σταυρός *τού μαρτυρίου*** (i) ο σταυρός πάνω στυν οποίυ βρήκε μαρτυρικό Οάνατυ ο Ιησούς Χριστός (ii) (μτφ.) *(σηκώνω / αίρω τον* σταυρέ *τού μαρτυρίου)* γι<χ οποι- αδήπυτε δεινή ταλαιπωρία, σωματικό ή ψυχικό βασανιστήριο υφί- σταται κάποιος (βλ. κ. λ. *σηκώνω)* 3. η έντεχνη περιγραφή τύ βίου και τού μαρτυρικού θανάτου κάθε μάρτυρα τής Εκκλησίας 4. ο χώρος όπου φυλάσσονται τα ιερά λείψανα μάρτυρα τής Εκκλησίας **5.** τα κτίσματα που ανεγέρθηκαν από τους πρίότυυς χριστιανούς πάνω στους τάφους tow μαρτύρων · 6. πράγμα ή αντικείμενο με το υπυίυ πιστοποιείται κάτι. τυ αποδεικτικό στοιχείο ΣΥΝ. τεκμήριο, πειστήριο, απόδειξη.

Γετυμ. < αρχ. *μαρτύρων,* αρχική σημ. «μαρτυρία, απόδειξη, υπενθύ- μιση», < *μάρτυς, -υρος.* ΙΙ αρχική σημ. απαντά επίσης στη Μετάφραση των Εβδυμήκοντα (πβ. *Ψαλμ.* 119. 36: *κ?Jνον τήν καρδίαν μου εις τά μαρτύριά σου)*\.

μαρτυρολογίο (το) Ιμτγν.Ι |μαρτυρολογίου | -ων} **1.** ι^κκλης. τυ βιβλίο που περιλαμβάνει εξιστορήσεις τύ βίυυ και τύ μαρτυρικύ θανάτου αγίων μαρτύρων τής Εκκλησίας **2.** (κατ' επέκτ.) ο κατάλυγος ανθρώπων πυυ υπέστησαν βασανιστήρια και βρήκαν τον θάνατο για τις ιδέες, τις πεπνιθήσεις τους κ.λπ. 3. σειρά ταλαιπωριών, δοκιμασιών.

μαρτυρώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {μαρτυρ-είς (λαϊκ. -άς...) | μαρτύρησα, -ούμαι. -είται... (λαϊκ. -ιέμαι). -ήθηκα, -ημένυς (λόγ. μεμαρτυρη- μένος)) ♦ (μετβ.) 1. δίνω μαρτυρία, συμβάλλω στην πιστοποίηση πράγματος: *πινακίδες που μαρτυρούν την ύπαρξη γραφής στα μυκηναϊκά χρόνια || ο περυσινός ισολογισμός μαρτυρεί με πόση φειδώ διαχειριστήκαμε τα οικονομικά τού συλ,λόγου* συν. επιβεβαιώνω, πιστοποιώ, επικυρώνω, φανερώνω 2. αποκαλύπτω: οι *δηλώσεις της μαρτυρούν την πρόθεσή της να αναμιχθεί στην πολιτική || η όψη σου μαρτυρεί την ενοχή* σου συν. φανερώνω λντ. κρύβω 3. αναφέρω (σε ανώτερυ, στις αρχές, γενικότ. σε άλλους) επιλήψιμες ή αξιόποινες πράξεις (κάποιου): *πήγε και με μαρτύρησε στον διευθυντή!* [[*θα σε μαρτυρήσω στον δάσκαλο!* 4. καταθέτω ό.τι γνωρίζω ή έχω αντιλη- φθεί (για συμβάν που διερευνάται δικαστικώς) συν. δίνω μαρτυρία, δίνω κατάθεση ♦ (αμετβ.) 5. εκκλπς. (για τους μάρτυρες) υφίσταμαι σωματικά βασανιστήρια και βρίσκω μαρτυρικό θάνατο (για την πίστη μυυ) 6. (κατ' επέκτ.) υφίσταμαι ταλαιπωρίες, μεγάλες δοκιμασίες: *μαρτύρησα μέχρι να βρω ταξί || η κοπέλα μαρτύρησε στα χέρια τής κακιάς μητρυιάς της* συν. δεινοπαθώ, υπυφέρω, βασανίζυμαι, τυ- ραννιέμαι. δοκιμάζομαι, ταλαιπωρούμαι, παιδεύομαι, κακοπαθαίνω αντ. ευτυχώ, καλυπερνο) 7. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. ***μαρτυρείται, μαρτυ- ρούνται)*** πιστοποιείται από σχετικές ενδείξεις, μαρτυρίες, πηγές: *δεν ~ η ακριβής χρονολογία συγγραφής τού Ερωτόκριτου* συν. αναφέρε- ται, παραδίδεται. σχολιο λ. *μετοχή.*

μάρτυς (ο) •••μάρτυρας

μαρωνιτης (ο) {μαρωνιτών}. **μαρωνίτισαα** (η) {μαρωνιτισσών} χριστιανός μονοθελήτης τύ Λιβάνου, μέλος Εκκλησίας (τής *Μαρωνιτι- κής),* πυυ χρησιμοποιεί την Αραβική στη Θεία Λειτουργία και έχει σχέσεις με την Καθολική Εκκλησία. – **μαρωνιτικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Maronite < Maron. όνομα Σύρου μοναχύ τού 6ου αι. μ.Χ.|.

μας αντων. ♦ εγώ

μάσα (η) [χωρ. γεν. πληθ.[(οικ.) **1.** το οαγητό, κυρ. σε υπερβολική ποσότητα: *όσο καιρό μάς φιλοξενούσε, το 'χαμε ρίξει στη ~ και την ξάπλα*- φρ. ***μάσες, ξάπλες και φούμες*** για τεμπελιά και καλοπέραση **2.** (μτφ.) οικυνομικό κέρδος, συνήθ. αθέμιτυ: *η υπόθεση είχε μεγάλη γι' αυτό και την ανέλαβε* ΣΥΝ. μπάζα.

[ΕΤΥΜ.. < *μασώ* (υποχωρητ.)!.

μασάζ (το) {άκλ.} μεθοδική και συστηματική μάλαξη μέρους τύ σώματος, με *σκοπό* τη θεραπεία, την ανακυφιση από τον πόνο, τη χαλάρωση ή την αισθητική του βελτίωση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γκαράζ.*

(ετυμ. < γαλλ. massage < **p.** masser < αραβ. massa «τρίβω, χαϊδεύω»],

μασατζήδικο (το) (λαϊκ.) κρυφό πορνείο, το οποίο εμφανίζεται ως ινστιτούτο μασάζ.

[ΕΓΥΜ. < *μασάζ* + παραγ. επίθημα *-ήδικο* (βλ.λ.) κατά τα ουσ. σε *-τζή$,* λ.χ. *παλιατζ-ήδικο, πατσατζ-ήδικο*\. **μασέλα** (η) [δύσχρ. μασελών} (καθημ.) **1.** το καθένα από τα δύο εμπρόσθια τμήματα τού κρανίυυ ανθρώπου ή ζώου, στα οποία φύνται τα δόντια συν. γνάθος, σιαγόνα 2. (συνεκδ.) η σειρά των δοντιών σε καθεμιά από τις γνάθους: *από το κρύο χτυπούσαν οι* ~ του συν. οδοντοστοιχία· ΦΡ. (κακόσ.) ***τρώω με δέκα μασέλες*** κερδίζω πάρα πολλά χρήματα, κυρ. εκμεταλλευόμενος πρόσωπα ή καταστάσεις 3. η τεχνητή οδοντυστυιχία που τοποθετείται για αντικατάσταση τής φυσικής. – (υποκ.) **μασελάκι** (το) κ. **μασελίτσα** (η) (σημ.3).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. mascella «σαγόνι» < λατ. maxilla, υποκ. τού mala «γνάθος»].

μασέρ (ο) {άκλ.}, **μασέζ** (η) [άκλ.} αισθητικός ή φυσιοθεραπευτής ειδικευμένος στο μασάζ ΣΥΝ. χειρομαλάκτης.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. masseur < p. masser. βλ. κ. *μασάζ].* **μασέτα** κ. **ματσέτα** (η) {μασετών} μεγάλο μαχαίρι με μακριά λάμα. που χρησιμοποιείται στην Κ. και Ν. Αμερική για τη συγκομιδή τής ζάχαρης ως όπλο ή για τυ άνοιγμα μονοπατιών στη ζυύγκλα.

Ιείύμ. Μεταφορά τού γαλλ. massette < masse «σφυρί - ράβδος» < δη- μώδ. λατ. *mattea,* που συνδ. με κλασ. λατ. mateola], **μάσηση** (η) [μτγν.| Ι-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.) φυςϊΟλ. η κατάτμηση τής τρυφής σε μικρά κομμάτια με τη βοήθεια των δοντιών και η πολτοποίησή τους με τη βοήθεια τού σάλιυυ, ώστε να διευκολύνεται η κατάποση. Επίσης (καθημ.) **μάσημα** (το) [αρχ.). **μασητήρας** (ο) [αρχ.| ανλτ. καθένας από τους δύο μυς τής παρειάς.

που υποβοηθεί την κίνηση τής κάτω γνάθου κατά τη μάσηση, **μασητήριος,** -α. -ο [1836! ανατ. αυτός που σχετίζεται με τη μάσηση: ~ *επιφάνεια των δοντιών / μύες / χώρα / νεύρο.* **μασητικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη μάσηση: ~ *λειτουργία.* **μασιά** (η) (λαϊκ.) **1.** μεταλλικό εργαλείο σε σχήμα λαβίδας για το σκά- λισμα τής φωτιάς και τη μεταφυρά των πυρωμένων κάρβουνων ΣΥΝ. πυράγρα, τσιμπίδα, πυρολαβίδα 2. (ειδικότ.-λαϊκ.) κρουστό λαϊκό μουσικό όργανο τής Θράκης, πυυ αποτελείται από μία μασιά (σημ. 1) για τζάκι, τα σκέλη τής οποίας απολήγουν σε μεταλλικά κύμβαλα. Ιετυμ. < όψιμο μεσν. *μασίον* < τουρκ. ma$a < αραβ. mihassaj.

μασίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σόμπα συνήθως παραλληλεπίπεδη, που χρησιμοποιείται και για μαγείρεμα.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. machine (αντιδάν.) < λατ. machina < αρχ. δωρ. *μάχανά ι μηχανή* j. **μασίστας** (υ) {χο>ρ. γεν. πληθ.} άνθρωπυς με μεγάλη σωματική δύναμη.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. Macistc (όν. μυώδους ήρωα ταινιών τής δεκαετίας τού '60), πιθ. < γαλλ. machistc < macho (σήμερα με άλλη σημ.) < ισπ. macho < λατ. masculus «αρσενικ*ός»|. **μασίφ** επίθ. {άκλ.} συμπαγής: *πόρτα από ~ ξύλο || αυτός ο σταυρός είναι* ~ (όχι κούφιος).

Ιπτυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. massif < masse < λατ. massa < αρχ. *μάζα].* **μάσκα** (η) {σπάν. μασκών} **1.** κάλυμμα τμήματος ή ολόκληρυυ τύ προσώπου, που τυ φυρά κανείς, για να μην αποκαλύπτεται η ταυτότητά του: *οι ληστές φορούσαν μάσκες || η μαύρη ~ τού Ζορρό* ΣΥΝ. προσωπίδα 2. ανθρωπόμορφο, ζωόμορφο ή τερατόμυρφυ ομοίωμα πρυσώπου, που χρησιμοποιείται για μεταμφίεση σε διάφορες περιστάσεις (στο θέατρο, τις Απόκριες. σε τελετές διαφόρων λαών): *κωμική/ τραγική* ~1| - *με μαγικό-αποτρν.πτικό χαρακτήρα || φοράω / βάζω* ~ συν. προσωπίδα, προσωπείο, (λαϊκ.) μυυτσούνα 3. κλλ. τεχν. έργο γλυπτικής, που αναπαριστά το πρόσθιο τμήμα τής κεφαλής προσώπου ή ζώου **4.** εξάρτημα που καλύπτει ολόκληρο ή μέρος τύ προσώπου για λόγους προστασίας (π.χ. από δηλητηριώδη αέρια), μπορεί δε να συνδέεται με αναπνευστικό σωλήνα ή αναπνευστική συσκευή:

οξυγόνου / των δυτών\\ χειρουργική / αντιασφυξιογόνος **~ 5.** στερεό, ρευστό ή υπόρρευστο κοσμητικό προϊόν υπό μορφήν κρέμας ή πυλ- τύ, που εφαρμόζεται για ορισμένο χρονικό διάστημα στυ δέρμα τύ προσώπυυ με σκοπό να το καθαρίσει σε βάθυς. να τυ φρεσκάρει και να το τονώσει 6. (μτφ.) η έκφραση τύ προσώπου, πυυ δεν αποκαλύ- πτει πραγματικά συναισθήματα ή προθέσεις: *οι έφηβοι κρύβουν συνήθως την ευαισθησία τους πίσω από μια - αδιαφορίας* ΣΥΝ. προσωπείο · φρ. (α) ***πέφτουν οι μάακες*** αποκαλύπονται οι πραγματικές προθέσεις κάποιου (β) ***βγάζω τη μάσκα*** αποκαλύπτω τις πραγματικές μου προθέσεις · 7. ναυτ. το κυρτό μέρος τής πλώρης πλυίυυ. είτε από τη δεξιά είτε από την αριστερή πλευρά, που εκτείνεται από την καρίνα μέχρι το κατάστρωμα και πάνω στο οποίο κτυπύν τα κύματα κατά την κίνηση τύ σκάφους · 8. τμήμα τύ εμπρόσθιου μέρους τύ αυτοκινήτου που βρίσκεται κάτω από το καπό και πάνω από τον προφυλακτήρα.

[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. masca < μεσν. λατ. masca «φάντασμα, μάγισσα» < ˣbasca < μτγν. *βάσκω.* «γλώσσα» τύ Ησυχίου: *βάσκεινλέγειν. κακο/^ογεΐν* (όρος τής μαγείας).

Το *βάσκω* συνδέεται πιθ. με τις ονο- ματυποιημένες λ. *βάζω / βαβάζω* «μιλώ, ψευδίζω. ψιθυρίζω»], **μασκάλη** (η) »μασχάλη

μάακαρα (η) {χωρ. πληθ.} ρευστό ή υπόρρευστο καλλυντικό σε χρώμα μαύρο, καφέ, μπλε ή πράσινο, με τυ οποίο τονίζονται ή βάφονται οι βλεφαρίδες.

[ej ym. < αγγλ. mascara < ιταλ. maschcra «μάσκα», βλ. κ. *μάσκα).* **μασκαραλίκι** κ. **μασκαριλίκι** (το) [χωρ. γεν.} (οικ.) πράξη ή συμπεριφορά που αρμόζει σε γελοίο ή άτιμο άνθρωπο ΣΥΝ. καραγκιοζιλίκι. [ΕΤΥΜ. < τουρκ. maskarahkj.

μασκαράς (ο) {μασκαράδες} **1.** πρόσωπο πυυ φορά μεταμφίεση (στις Απόκριες ή σε άλλη γιορτή): *στυν χορό ήταν ντυμένοι όλοι* - συν. μα- σκαρεμένος 2. (σκωπτ.) άνθρωπος ντυμένος στην καθημερινή ζωή με έξαλλο ή γελοίο τρόπο **3.** (οικ.) άνθρωπος που συμπεριφέρεται με πονηριά και κακοήθεια: *Βρε* τον *Ιίάλι μου την έσκασε!* συν. απατεώνας, κατεργάρης, μπαμπέσης. μπαγα(μ)πόντης.

[γ.τυμ. μεσν. < βεν. mascara < μεσν. λατ. masca «μάσκα»], **μασκαράτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} παρέα, ομάδα ή όμιλος μεταμφιεσμένων, που προχωρούν σε πομπή: *η - πέρασε χορεύοντας από τους δρόμους τής πόλης.*

{ητυμ. < ιταλ. mascarata < μεσν. λατ. masca «μάσκα»|. **μασκαρατζίκος** (ο) (χαΐδευτ.) άνθρωπος που κάνει μικροπονηριές: *βρε τον κοίτα τι σκάρωσε πάλι!* συν. πονηρούλης. κατεργαράκος. καταφερτζής.

[ετυμ. < *μασκαράς* + παραγ. επίθημα *-τζίκος* (< *-τζής* + *-ίκος*)|. **μασκαρεύω** ρ. μετβ. [μεσν.] {μασκάρ-εψα, -εύτηκα. -εμένος) φορώ σε (κάποιον) μεταμφίεση (μάσκα, μακιγιάζ, στολή), κυρ. για τις Από- κριες, για γιορτή· συνήθ. το μεσοπαθ. *μασκορεύομαι: στο πάρτι ήρθαν ό/.οι μασκαρεμένοι || μασκαρεύομαι παλιάτσος* (πβ. λ. *ξεμασκα- ρεύω).* — **μασκάρεμα** (το) [μεσν.]. **μασκέ** επίθ. {άκλ.} **1.** (για πρόσ.) αυτός πυυ φορά μάσκα και αποκριάτικη στολή: *στον χορό όλοι οι κα'/χσμένοι ήταν ~* συν. μεταμφιεσμένος. μασκαρεμένος 2. (διασκέδαση) στην οποία οι καλεσμένοι προσέρχονται μεταμφιεσμένοι: *χορός ι πάρτι ~.*

[F.TYM. < γαλλ. masque < masque «μάσκα»}, **μασκότ** (η) {άκλ.} αντικείμενο (π.χ. υμοίωμα ζώου) ή και ζο)ο. που θεωρείται ότι φέρνει τύχη σε ομάδα ή σε διυργάνωση και ενδεχομένως προβάλλεται ως σύμβολο: *ένα ομοίωμα μικρής αρκούδας ήταν η ~ τής Ολυμπιάδας τού 1980 στη Μόσχα.*

[ετυμ. < γαλλ. mascotte < προβηγκ. mascoio < masco «μάγισσα» < μεσν. λατ. masca «μάσκα»|. **μάσκουλο** (το) μεταλλικό εξάρτημα των παραθυρόφυλλων για τη στήριξή τους στην κάσα και το άνοιγμά τους προς τα έξω. **μασκοφόρος** (υ/η) (για πρόσ.) αυτός που φοράει μάσκα: ~ *ληστής* || ο *Ζορρό εμφανιζόταν* ως - *εκδικητής* [[(και ως ουσ.) *οι - της άρπαξαν την τσάντα.*

[ετυμ. < *μάσκα* 4- *-φόρος* < *φέρω*\. **μασονία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** παγκόσμια μυστική οργάνωση με φιλυ- σοφικό και θεοσοφικό χαρακτήρα, γνωστή στην πολύ κόσμο για τη φημολογούμενη αλληλεγγύη και την ιεραρχική μύηση των μελών της. τις πολύπλοκες τελετυργίες. τον απόκρυφυ ρόλο και τους αμφιλεγόμενους σκοπούς της· αλλιώς *φραμασονία* ΣΥΝ. τεκτονισμός, ελευθερυτεκτονισμός **2.** (συνεκδ.) το σύνολυ των μασόνων **3.** (μτφ.- μειωτ.) σύνυλυ προσώπων που αλληλοϋποστηρίζονται ή δρουν μυστικά: *όλοι αυτοί είναι σκέτη ~!* t-πίσης **μασονισμός** (υ) (σημ. 1). **μασονικός,** -ή. -ό **1.** (κυριολ.) αυτός που σχετίζεται με τη μασονία ή τους μασόνους· αλλιώς *φραμασονικός: ~ στοά / σύμβολα / χειρονομίες / οργάνωση / διάσημα / σταυρός / τυπικό / τελετυργία* συν. τεκτονικός 2. (μτφ.) μυστικός, συγκεκαλυμμένος. παρασκηνιακός: - συμπεριφορά / *ενέργεια* ΣΥΝ. κρυφός, μυστηριώδης, συνωμοτικός. — **μασονικ-ά** / **-ώς** επίρρ. (σημ. 2). **μασόνος** (ο) 1. μέλος τής μασονίας· αλλιώς *φραμασόνος* συν. (ελεύθερος) τέκτων 2. (μτφ.-κακόσ.) άνθρωπος που δρα στυ παρασκήνιο και με τρόπο συνωμυτικό. που οι προθέσεις του δεν είναι ξεκάθαρες ούτε οι στόχοι του γνωστοί.

{ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. massonc «τέκτων. κτίστης» (αγγλ. mason)

παλ. γαλλ. masson < μτγν. λατ. machio < φρανκον. *makjon «δημιουργός, κατασκευαστής» < αρχ. γερμ. makOn «κάνω, φτειάχνω» (πβ. αγγλ. make)].

μασουλώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {μασουλάς... | μασούλ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} (καθημ.-υικ.) μασώ αργά και επί πολλή ώρα: *έβλεπαν τηλεόραση και μασουλούσαν πασατέμπο.* Ηπίσης (σπάν.) **μασουλίζω.** — **μασούλημα** κ. (σπάν.) **μασούλισμα** (το).

[ηϊύμ, < *μασώ* + υπυκ. επίθημα *-ουλώ*\. **μασούρι** (το) {μασυυρ-ιού [-ιών} (καθημ.) **1.** κυλινδρικό εργαλείο από ξύλο, χαρτόνι ή μέταλλο, που προσαρμοζόταν παλαιότ. στη σαΐτα τού αργαλειού, ενώ σήμερα αποτελεί εξάρτημα της κλωστυϋφαντουργι- κής και τής ραπτικής μηχανής και χρησιμεύει για να τυλίγεται γύρω του το νήμα ΣΥΝ. καρούλι, μπομπίνα, (παλαιότ.) καλάμι **2.** (γενικότ.) κάθε αντικείμενυ γύρω από το οπυίο τυλίγεται νήμα. κλωστή ΣΥΝ. πηνίο, κουβαρίστρα **3.** (κατ' επέκτ.) κάθε αντικείμενο με κυλινδρικό σχήμα: *ένα - καννέλα* (δηλ. ένα κομμάτι καννέλα με κυλινδρικό σχήμα) **4.** κυλινδρική στήλη από κέρματα ή τυλιγμένα χαρτονομίσματα: *γερό / χοντρό* ~ (πυλλά χρήματα)· φι» (μειωτ.) *το έχει / τα κάνει μσ- ούρι* αποταμιεύει πολλά χρήματα.

[f.tym. < όψιμο μεσν. *μασούριον.* υπυκ. τυύ τουρκ. masura]. **μασουρίζω** ρ. μετβ. {μασυύρισ-α. -μένος} (λαΐκ.) περιτυλίγω (νήμα) στο μασυύρι συν. καρουλιάζω. - **μασούρι(α)σμα** (το).

Μασσαλία (η) πόλη τής ΝΑ. Γαλλίας και σημαντικό λιμάνι τής Μεσογείου Θαλάσσης. Επίσης (λαΐκ.) **Μαρσίλια. Μασσαλιώτης** [αρχ.| κ. **Μαρσεγιέζος** (ο), **Μασσαλιώτιδα** (βλ.λ.) κ. **Μαρσεγιέζα** (η), **μασσα- λιώτικος,** -η, -ο [αρχ.Ι.

[ΕΓΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου, πιθ. φοινικικής προελ. Από τους Φωκαείς ιδρυτές τής πόλης πρυήλθε το λατ. όνομα Massilia (> γαλλ. Marseille)]. **Μασσαλιώτιδα** (η) **[** 1892] **1.** η γυναίκα από τη Μασσαλία **2.** γαλλικό πατριωτικό τραγούδι, που γράφτηκε το 1792 και καθιερώθηκε ήδη από το 1795 ως ο εθνικός ύμνος τής Γαλλίας.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. La Marseillaise, πυυ οφείλεται στυ γεγονός ότι αυτό το πατριωτικό άσμα υιοθετήθηκε από το τάγμα των Μασσα- λιωτών και υρίστηκε ως εθνικός ύμνος τής Γαλλίας στις 14 Ιουλίου i795|.

Μασσαχουσέτη (η) πολιτεία των ΒΑ. Η.Π.Α.

|ϋ) ΥΜ. Μεταφυρά τού αγγλ. Massachusetts < ινδιάν. mass-adchu-seuck «άνθρωπυι τού μεγάλου λόφου», με αναφορά στους ιθαγενείς (Ινδιάνους) που ζούσαν στο σύμπλεγμα λόφων, το οποίο είναι σήμερα γνωστό ως Blue Hills|. **μαστάρι** (το) {μασταρ-ιού | -ιών} (καθημ.) **1.** ο μαστός (βλ.λ.) των οι- κόσιτων. γαλακτοφόρων ζώων: *τα ~ τής αγελάδας είναι γεμάτα γάλα* συν. βυζί 2. (μτφ.-σκωπτ.) μεγάλος και βαρύς γυναικείος μαστός.

1 ΐιτυμ. < μτγν. *μαστάριον.* υπυκ. τού αρχ. *μαστός].* **μαστεκτομή** (η) ιατρ. μερική ή ολική αφαίρεση τού μαστού με χειρουργική επέμβαση για θεραπευτικούς σκοπούς (κυρ. στην περίπτωση κακοήθων όγκων).

[ΕΤΥΜ. Εΐλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mastectomy], **μαστέλο** (το) (λαΐκ.) μεγάλο και πλατύ ξύλινο δοχείο, πυυ χρησιμο- πυιείται για τη μεταφορά νερού και άλλων υγρών: *κουβαλά νερό με το* - συν. κουβάς, κάδος.

[ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. mastcllo < μεσν. λατ. mastellus < αρχ. *μαστός* (με τη σημ. «κύπελλο σε σχήμα μαστού»)), **μάστερ** (το) {άκλ.} δίπλωμα (πρώτου κύκλου) μεταπτυχιακών σπυ- δών (πριν από τυ διδακτορικό δίπλωμα). ^ σχολιο λ. *κύριος, -α, -ο.* [ϋΤΥΜ. < αγγλ. Master (of Arts / Scienccs κ.ά.) < λατ. magister), **μάστιγα** (η) {μαστίγων} **1.** συμφορά μεγάλων διαστάσεων, που μερικές φορές θειορείται θεόπεμπτη και πλήττει πλήθος ανθρώπων, χωρίς να μπορεί να αντιμετωπιστεί: *η χρήση ναρκωτικών θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες ~ τής εποχής μας || κοινωνική ~* jj *η ~ τού αιώνα* (το έιτζ) ΣΥΝ. πληγή. κακό. κατάρα· φρ. ***μάστιγα τού Θεού*** προσωνύ- μιο τού βασιλιά των Ούννο^ν Αττίλα (βλ.λ.) **2.** οτιδήποτε προκαλεί δυστυχία: *η ~ τής ανεργίας || οι λύκοι αποτε'λούν και φέτος - για τα χωριά τής περιοχής.*

| ι-ΤΥΜ. < αρχ. *μάστιξ, -ιγος* < **μάσ-τι-γ-ς* < θ. **μασ-* τυύ ρ. *μαίομαι* «αναζητώ, ακολουθώ» (και, ειδικά στον αόρ.. «αγγίζω, φθάνω») < **μάσ-]ο-μαι,* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με αρχ. σλαβ. na-ma-jo «νεύω» κ.ά. Ομόρρ. *μαστροπός* (βλ.λ.)]. **μαστίγιο** (το) {μαστιγί-ου | -ών} **1.** λεπτό δερμάτινο λουρί που χρησιμοποιείται κυρ. για να δίνονται χτυπήματα σε υποζύγια: *χτυπούσαν τα υποζύγια με το για να προχωρήσουν* συν. καμ(ου)τσίκι, βούρδουλας, φραγγέλιο· φρ. (α) (μτφ.) ***με το μαστ/γιο*** με την άσκηση ή την απειλή άσκησης βίας (β) ***(κυβερνώ) με μαστίγισ και καρώτο*** βλ. λ. *καρώτο* 2. βιολ. (α) κινητή νηματοειδής απόφυση, πυυ είναι στερεωμένη στην επιφάνεια πυλλών κυττάρων, λ.χ. στα σπερματοζωάρια ορισμένων ζώων, σε πρωτόζωα κ.ά. (β) το κινητήριο όργανο των περισσότερων κινητο>ν βακτηρίων.

{f.tym. < μτγν. *μαστίγιον.* υπυκ. τυύ αρχ. *μάστιξ, -ιγος].* **μαστιγοφόρος.** -α/-υς, -υ **1.** (αρχαιοπρ.) αυτός πυυ κρατάει μαστί- γιυ. πυυ έχει καμουτσίκι **2.** ΒΙΟΛ. ***μαστιγοφόρσ*** (τα) κατηγορία πρωτοζώων ή πρωτυφύτων, τα οποία σε μία τουλάχιστον φάση τού κύκλου ζωής τους φέρουν ένα ή περισσότερα μαστίγια (βλ.λ.) από κυτταρόπλασμα, με τη βυήθεια των οποίων κινούνται.

Ι ετυμ. αρχ. < *μάστιξ. -ιγος* + *-φόρος* < *φέρω.* Η βιυλ. σημ. αποδίδει το νεολατ. flagellataj. **μαστιγώνω** ρ. μετβ. |αρχ.Ι (μαστίγω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** (κυριολ.) χτυπώ με τυ μαστίγιο: *οι δεσμοφύλακες μαστίγωσαν τους καταδίκους || ο αρχηγός τής αποστολής διέταξε να μαστιγώσουν τα υποζύγια. για να προχωρήσουν* ΣΥΝ. βυυρδουλίζω. βιτσίζω, καμουτσικίζω. φραγγελώνω 2. (κατ' επέκτ.) ραπίζω, χτυπώ σαν με μαστίγιο: *η βροχή μάς μαστίγωνε αλύπητα το πρόσο)πο* 3. (μτφ.) επικρίνω με δριμύτητα: στην *κωμωδία αυτή ο Αριστοφάνης μαστιγώνει αλύπητα τους πολιτικούς τής εποχής του* συν. στηλιτεύω αντ. επαινώ, επιδοκιμάζω, επικροτώ. — **μαστίγιυμα** (το) 11891]. **μαστίγωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** το να μαστιγώνει κανείς (κάποιον) 2. (ειδικότ.) η ατιμωτική τιμωρία που συ- νίσταται σε ορισμένο αριθμό χτυπημάτων με μαστίγιο. **μαστιγωτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] (μτφ.) αυτός πυυ έχει χαρακτήρα σκληρής επίπληξης, αυστηρού ελέγχου: *η κριτική που άσκησε ο Τύπος ήταν ~ για τους υπευθύνους τού σκανδά/.ου.* **μαστίζω** ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} προκαλώ μεγάλες και συνεχείς καταστροφές, προξενώ μεγάλη δυστυχία και βλάβη (σε κά- ποιον/κάτί): *υ κλάδος των καθηγητών μαστίζεται από ανεργία || η πείνα και οι επιδημίες μαστίζουν τις περισσότερες χώρες τού Τρίτου Κόσμυυ || η κρίση μαστίζει την αγορά* συν. λυμαίνομαι, κατατρύχω, βασανίζω.

[ετυμ. αρχ. < **μαστίγ-ιω* < *μάστιξ. -ιγος.* βλ. κ. *μάστιγα*\. **μαστικός,** -ή. -ό [1884j αναγ. αυτός που σχετίζεται με τους μαστούς: ~ *αδένας / αρτηρία.* **μαστίτιδα** (η)]1843| ιατρ. φλεγμονή των μαστών, που οφείλεται σε μόλυνση.

Ι F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mastite]. **μαστίχα** (η) {μαστιχών} **1.** αρωματική ρητινώδης ουσία, που λαμβά- νεται ως μαλακό έκκριμα από τον κορμό και τα κλαδιά τού μαστι- χόδεντρυυ και άλλων φυτών τής ίδιας οικογένειας και χρησιμοποιείται ευρύτατα στη ζαχαροπλαστική και την ποτοποιία, αλλά και για την παραγωγή βερνικών. για την προστασία μετάλλων, ως κολλητική υυσία στην οδυντυτεχνία κ.α.: *χκότικη* - 2. (συνεκδ.) σακχαρόπηκτο αρωματικό παρασκεύασμα με βασικό συστατικό την παραπάνω υυσία. το οποίο μασιέται ως τσίχλα και είχε πολύ μεγάλη διάδοση παλαιότερα 3. αρωματικό οινοπνευματώδες ποτό. που παρασκευάζεται με κατεργασία μαστίχας (σημ. Ι) μέσα σε καθαρή αλκοόλη και απόσταξη τού τελικού προϊόντος **4.** γλυκό τού κουταλιού αρωματισμένο με μαστίχα (σημ. Ι).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μαστίχη* < αρχ. *μαστιχώ (-άω)* (υποχωρητ.) «τρίζω τα δόντια, μασώ», παράλλ. τ. τού ρ. *μαστάζω* < *μάσταξ, -ακος (ή)* «στόμα» < **μάθ-τ-αξ* (δυσερμήνευτο τν οδοντικό -τ-) ή < ρ. επίθ. **μαϋ-τός*

ρ. *μασώ / -ώμαι* < **μαβ-ΐάω.* Βλ. κ'. *μασώ\.* **μαστιχόδεντρο** (το) αειθαλής θάμνος, ιθαγενής των μεσογειακών ακτών, από τον οποίυ εξάγεται η μαστίχα· η καλλιέργειά του έχει περιοριστεί σχεδόν αποκλειστικά στη Χίο· (επιστημ.) *σχίνος η μαστιχο- φόρος.* Επίσης **μαστιχιά** (η), **μαστίχοφόρος,** -ος, -ο ! 1859] (λόγ.) αυτός που παράγει μαστίχα: *σχίνος η*

μαστίχωτός, -ή. -ό αυτός πυυ μοιάζει με τη μαστίχα και μασιέται όπως αυτή.

μαστογραφία (η) [μαστογραφιών! ιατρ. ακτινογραφική εξέταση των μαστών ως μέσο διαγνώσεως όγκων.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. mastography|. **μαστόδοντο** (τυ) {μαστοδόντων} ζωολ. προϊστορικό γιγαντόσωμο θηλαστικό που έφερε προβοσκίδα και έμοιαζε με τυνς σημερινυύς ελέφαντες.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mastodon], **μαστοειδεκτομή** (η) ιατρ. χειρουργική επέμβαση που συνίσταται σε διάνοιξη τής μαστοειδούς απόφυσης τυύ κροταφικού οστού πίσω από τυ αφτί και εκτυμή των μαστυειδών κυψελών, καθώς επίσης και σε διάνοιξη και απόξεση τού μαστοειδούς άντρου σε περίπτωση φλεγμονής.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. mastoidectomy]. μαστοειδής, -ής.-ές 1<χρχ.| {μαστοειδ-ούς | -είς (ουδ.-ή)Ι ανατ. 1.αυτός που έχει σχήμα μαστύ: ~ *έκφυση* (στη μήτρα) 2. (α) ***μαστοειδής απόφυση*** απόφυση (προεξοχή) στο κατώτερο και υπίσθιο τμήμα τού κροταφικού οστύ πίσω από τυ αφτί, στην οπυία καταφύονται πολλοί μύες τού λαιμύ και η οποία διασχίζεται από κοιλότητες (μαστοειδείς κυψέλες) (β) ***μαστοειδείς κυψέλες*** κ. ***μαστοειδές άντρο*** υι κυιλότητες που διασχίζουν τη μαστοειδή απόφυση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* ᵣ

μαστοειδίτιδα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι ιατρ. φλεγμονή τής μαστοειδούς απόφυσης τυύ κροταφικού υστού, συνήθ. ως συνέπεια τής οξείας ή χρονίας μέσης πυώδους ωτίτιδας.

[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mastoiditis], **μαστοπάθεια** (η) {μαστοπαθειών} ιατρ. οποιαδήποτε πάθηση τού μαστού. κυρ. μη φλεγμονώδους χαρακτήρα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mastopathy], **μαστοράντζα** (η) [χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (α) υμάδα μαστόρων που συνεργάζονται στην εκτέλεση έργου (β) το σύνολο των μαστόρων, η επαγγελματική τους τάξη 2. (εκφραστ.) μάστορας, σε φρ. όπως: *είναι μεγάλη -* (σπουδαίος μάστορας)· (κ. μειωτ.) *μη μπλέξεις με* [ΕΤΥΜ. < *μάστορας* + παραγ. επίθημα *-άντζα* (< βεν. -anza)|. **μάστορας** (ο) {-ες κ. -όροι κ. (λαϊκ.) μαστόρια (τα), -όρων, -όρους), **μαστόρισσα** (η) {μαστορίσσων} (καθημ.) **1.** οποιοσδήποτε γνωρίζει καλά μια πρακτική τέχνη και ασχολείται επαγγελματικά με την άσκησή της: *φώναξα τον - να μον φτειάξει την κλειδαριά* συν. τεχνίτης 2. (ειδικότ.) αυτός που γνωρίζει καλά αυτό που κάνει, που ενεργεί με επιδεξιότητα: είναι - *στις μικρυεπισκευές* |[~ *στην απάτη* [[~ *τής αφήγησης / τού δοκιμίου* ΣΥΝ. τεχνίτης, δεξιοτέχνης, άσος. μαέστρος- ΦΡ. ***βρήκα τον μάστορά μου*** (μεσν. φρ. *βρίσκω τον μάστορήν μου)* βρήκα άνθρωπο ικανότερο από μένα. που με ξεπερνά ή με φέρνει σε δύσκολη θέση (και ενδεχομένως κατάλληλο να με συνετίσει) 3. ο οικοδόμος **4.** (ειδικότ.) αυτός που επιβλέπει και κατευθύνει τους εργάτες κατά την εργασία τους, υ επόπτης των τεχνιτών συν. αρχιτεχνίτης. κάλφας λντ. τσιράκι, μαθητεύόμενος 5. ο ιδιοκτήτης οικιακής βιοτεχνίας ή μικρής μονάδας παραγωγής σε σχέση προς τους εργάτες, τους βυηθυύς του: *πάω να ζητήσω άδεια από τον* ~ συν. αφεντικό αντ. μαθητευόμενος, τσιράκι, εργάτης· φρ ***τέτοιος μάστορας***, ***τέτοια τσιράκια*** όπως εργάζεται ή συμπεριφέρεται ο αρχηγός ή ο προϊστάμενος, έτσι θα μάθουν να εργάζονται ή να συμπεριφέρονται και οι βοηθοί του 6. (κλητ. ***μάστορα / μάστορη)*** (λαϊκ.) ως προσφώνηση σε άνδρα: *καλημέρα, ~!* || π *κάνεις* Επίσης **μάστορης** (οι [μεσν.]. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος.*

Ιετυμ. μεσν. < *μαΐστωρ / μαγίστωρ* < λατ. magister «επιστάτης, άρχοντας»].

μαστόρεμα (το) {μαστορέμ-ατος [-ατα. -άτων) (καθημ.) η επισκευή ή η κατασκευή πράγματος (από πρακτικό τεχνίτη ή ερασιτέχνη): *ασχολείται τις ελεύθερες ώρες του με μαστορέματα || κάνει κάτι μαστορέματα στο σπίτι.* **μαστορεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεον.] [μαστόρ-εψα.-εύτηκα,-εμένος) (καθημ.) 4 1. (αμετβ.) ασχολούμαι με κατασκευές ή επισκευές: *από τότε που πήρε σύνταξη, περνάει την ώρα του στην αποθήκη μαστορεύοντας* ♦ 2. (μετβ.) κατασκευάζω ή επιδιορθώνω: *αν δεν έλθει τεχνίτης να μαστορέψει τη στέγη, θα στάζει όλο τον χειμώνα!* ΣΥΝ. φτειάχνω.

μαστοριά (η) [μεσν.Ι (λαϊκ.) η τεχνική ικανότητα, η δεξιοτεχνία. το μεράκι: *η επισκευή τής στέγης χρειάζεται ~ || στο γλυκό για τα γενέ- θλια τής κόρης της έβαλε όλη της τη* ~ συν. τέχνη, μαεστρία, επιτη- δειότητα, δεξιότητα, επιδεξιότητα αντ. ατζαμοσύνη. αδεξιότητα, ανε- πιτηδειότητα.

μαστορικός, -ή, -ό κ. **μαστόρικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τυν μάστορα: - *τέχνη / σύνεργα* 2. αυτός που έχει κατασκευαστεί ή επιδιορθωθεί με τέχνη και επιδεξιότητα: - *σκάλισμα των όπλων / συνταίριασμα των φράσεων* ΣΥΝ. καλοφτειαγμένος, καλοκαμωμένος, μερακλήδικος αντ. κακότεχνος, κακυφτειαγμένος, χοντροκομμένος 3. ***μαστορικά*** (τα) η αμοιβή τού μάστυρα για την εργασία του. - **μα- στορικ-ά** / **-ώς** Ιμεσν.] επίρρ.

μαστοριλίκι (το) [χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** η δουλειά τυύ μάστυρα **2.** η μαστυριά.

[ΙΠΥ.Μ. < *μάστορας* + *-(ΐ)λίκι* (βλ.λ.)]. **μαστορόπουλο** (το) παιδί που εργάζεται κοντά σε μάστορα, για να μάθει την τέχνη συν. βοηθός, μαθητεύόμενος, παραγυιός, τσιράκι. [ΕΤΥΜ. < *μάστορας* + *-πυυλο* (βλ.λ.)]. **μαστός** (ο) (λόγ.) ***1.** ανατ. (α) καθένα από τα δύο ημισφαιρικά αδε- νώδη όργανα τυύ σώματος τής γυναίκας, από τα οποία εκκρίνεται το γάλα για τον θηλασμό τού βρέφους: *καρκίνος τού* - ιυν. στήθος, βυζί. (μειωτ.) μαστάρι (β) το αντίστοιχο με το παραπάνω υποτυπώδες και ατροφικό όργανο τού σώματος τού άνδρα. το οπυίο δεν έχει καμία από τις λειτουργίες τού θήλεος 2. ζωολ. καθένα από τα δύο. τέσσερα ή και περισσότερα αδενικά όργανα στο στήθος, στην κοιλιά ή/και τη βουβωνική χώρα των θηλαστικών ζώων θηλυκού γένους, που παράγουν το απαραίτητο για τη διατροφή των νεογνών γάλα 3. (κατ' επέκτ.-μτφ.) οτιδήποτε μοιάζει με το παραπάνω όργανο τής γυναίκας στο σχήμα και στη μυρφή: ~ *τής Αφροδίτης* (ποικιλία μεγάλων σε μέ- γεθος ρωδακίνων).

[εί υμ. < αρχ. *μαστός I μαζός*< **μαδ-τός / *μαδ-]ός.* πιθ. < *μαδώ (-άω)* (βλ.λ.). αν θεωρήσουμε ότι η λ. περιέγραφε αρχικώς τη διαδικασία τού θηλασμού. Η σχέση με τη ρίζα *μα-* μητρικών λ. (βλ. λ. *μαμμή)* δεν μπορεί να αποκλειστεί], **μαστούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (αργκό) **1.** η οργανική και ψυχολογική κατάσταση ανθρώπου που βρίσκεται υπό την επήρεια ναρκωτι- κο)ν συν. φτειάξιμο 2. (συνεκδ.) μαστούρης, **μαστούρης** (υ) {μαστούρηδες!, **μαστούρισσα** (η) {μαστουρισσών) (αργκό) 1. ο χρήστης ναρκωτικών 2. τυ πρόσωπο που βρίσκεται υπό την επήρεια ναρκωτικών. Επίσης **μαστούρι** (το) (σημ. 2). - **μαστού- ρικος,** -ια. -ο. **μαστούρικα** επίρρ.

[πτυμ. < τουρκ. mastor]. **μαστουρώνω** ρ. αμετβ. {μαστούρω-σα, -θηκα, -μένος} (αργκό) **1.** βρίσκομαι υπό την επήρεια ναρκωτικής ουσίας, τής οποίας έχω κάνει χρήση συν. φτειάχνομαι **2.** (μεσοπαθ. ***μαστουρώνομαι)*** γίνομαι μαστούρης.^

μαστοφόρος, -α, -ο 11873] 1. (γενικά) αυτός που φέρει μαστούς

ζωολ. ***μαστοφόρο*** (το) το θηλαστικό ζώο.

μαστραπάς (ο) (μαστραπάδες) (λαϊκ.) δοχείο από πηλό, γυαλί ή μέταλλο με μικρή σχετικά χωρητικότητα, μέσα στο οποίο έβαζαν νερό ή κρασί: « *να 'χα νεράντζι να 'ριχνα / να τσάκιζα τον* ~»(δημοτ. τραγ.) συν. κανάτα φρ. (παροιμ.) ***τον μαστρσπά τον έσπασες, κρασί τι μου γυρεύεις;*** για πρόσ. που δεν αναγνωρίζουν τις επιπτώσεις τής ζημιάς. την υπυία προξένησαν.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. ma$rapa[. **μαστρο-** (λαϊκ.) λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων: **1.** δηλώνει ικανό και έμπειρο τεχνίτη ή γενικότ. άνθρωπο επιδέξιο ή επιτήδειο σε κάτι: *ομαστρο-Δημήτρης, ομαστρο-Γιάννης·* φρ. (παροιμ.) ***κατά τονμα~ στρο-Γιάννη και τα κοπέλια του*** όπως εργάζεται ή συμπεριφέρεται ο μάστορας, έτσι μαθαίνουν να εργάζονται ή να συμπεριφέρονται και υι μαθητεύόμενοι στην τέχνη συν. μ' όπυιον δάσκαλο καθίσεις, τέτοια γράμματα θα μάθεις 2. (ειδικότ.) σε οικεία προσφώνηση σε άνδρα: π *κάνεις μαστρο-Κώστα;* 3. ναυτ. για την προσφώνηση αξιωματικών μηχανής στο Εμπορικό Ναυτικό, π.χ. *ο μαστρο-Νικόλας.*

[ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *μάστορας* (βλ.λ.) με συγκοπή τού *-ο-* (π.χ. **μαστορυ-Γιώργος* > *μα- στρο-Γιώργος)}.*

μαστροπεία (η) |αρχ.] Ιχωρ. πληθ.) (λόγ.) αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος, για να εξυπηρετήσει ακολασία άλλων, προάγει πρόσωπα στην πορνεία ή τα εξωθεί στη διαφθορά ή υποθάλπει ή διευκολύνει την πορνεία ή τη διαφθορά ανηλίκων συν. (!) νταβατζιλίκι.

μαστροπεύω ρ. [αρχ.]. **μαστροπός** (ο/η) (λόγ.) πρόσωπο που εκμεταλλεύεται άτομα, κυρ. γυναίκες, εξωθώντας τες στην πορνεία συν. προαγωγός.

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. ουσ.. τύ οποίου τυ *α* συνθ. είναι η λ. *μαστρός* «οικονομικός υπάλληλος» (< ρ. *μαίομαι* «αναζητώ - αγγίζω», για το οποίυ βλ. λ. *μάστιγα).* Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η ταυτότητα τού β' συνθ. *-οπός.* Έχουν διατυπωθεί εικασίες ότι πρόκειται για λαϊκό επίθημα *-πος,* για παράγωγο τύ ρ. *έ'π(ϊ* «ασχολούμαι» ή ακόμη και τύ ρ. *όψομαι* (μέλλ. τού *ὁρώ).* εκ των οποίων καμία δεν φαίνεται πειστι- κή],

μαστροχαλαστής (ο) (σκωπτ.) υ κακός τεχνίτης, αυτός που χαλά, που διαλύει ό.τι προσπαθεί να επιδιορθώσει ΣΥΝ. ατζαμής ανί[1]. μάστορας.

[ετυμ. < *μαστρο-* (< *μάστορας)* + *χα/.αστής\.* **μαστωδυνία** (η) 118491 (μαστωδυνιών) ιατρ. πόνος διάχυτος σε ολόκληρο τον μαστό, που εκτείνεται και προς τη μασχάλη και εμφανίζεται κυρ. κατά την προεμμηνορροιακή φάση.

Ιετυμ. < *μαστός* + *-ωδυνία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *οδύνη}.*

μασχάλη κ. (λαϊκ.) **μασκάλη** κ. **αμασχάλη** (η) {δύσχρ. μασχαλών} **1.** η κοιλότητα τού ανθρώπινου σώματος, που σχηματίζεται στη ρίζα τού χεριού, ανάμεσα στυν βραχίονα και τον θώρακα: *κρατάει τρία βιβλία κάτω απ' τη ~ του*]] *οι ιδρωμένες ~ μυρίζουν άσχημα* 2. (συνεκδ.) το τμήμα τού ενδύματος, το υποίο αντιστοιχεί προς την κοιλότητα τού ανθρώπινου σώματος ανάμεσα στον βραχίονα και τον θώρακα: *αυτό το φόρεμα έχει στενές -* 3. (στα ζώα) η κοιλότητα τού σώματος που σχηματίζεται ανάμεσα στη ρίζα των μπροστινών ποδιών και στον κορμό **4.** (για φυτά) η γωνία που σχηματίζεται στο σημείο όπου ενώνεται ο μίσχος φύλλου, άνθους ή παρόμοιου οργάνου με τον βλαστό και γενικότ. η γωνία που σχηματίζεται σε οποιαδήποτε διακλάδωση τού φυτού 5. ναυτ. η κορυφή τής γωνίας που σχηματίζει ο λι

μενοβραχίονας με το κρηπίδωμα τού λιμανιού, τής παραλίας κ.λπ. ή με την ακτή. [ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, τού οποίου συγκεκομμένο τ. αποτελεί το αρχ. *μάλη*\.

μασχαλιαίος, -α, -ο Ιμτγν.] 1. ανατ. αυτός που σχετίζεται με τη μασχάλη 2. βοτ. αυτός που φύεται ή αναπτύσσεται στη μασχάλη φυτού: ~ *άνθος Ι ταξιανθίαΐ οφθαλμός.*

μασώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {μασάς...] μάσ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος] **1.** κόβω, συνθλίβω την τροφή σε μικρά κομματάκια και την πολτοποιώ με τα δόντια και των δύο σιαγόνων και με τη βοήθεια τού σάλιου: *μάσα καλά την τροφή σου. πριν την καταπιείς || τα φίδια δεν μασούν την τροφή τους. αλλά την καταπίνουν ολόκληρη* ΣΥΝ. συνθλίβω, πολτοποιώ· φρ. (α) (μτφ. για πρόσ.) *μασάει σίδερα* έχει μεγάλη σωματική δύναμη, είναι πολύ ρωμαλέος (β) *μασάω τα λόγια μου / τα μασάω* αποφεύγω να μιλήσω ξεκάθαρα: *όταν τον στρύμωξε ο δικηγόρος, ο μάρτυρας άρχισε να τα μασάει* (γ) *μασημένο λόγια* λόγια διφορούμενα και ασαφή (δ) **δε/** *μααιέται* (για τροφή) είναι πολύ σκληρή (ε) *μασημένη τροφή* οτιδήποτε δίνεται σχεδόν έτοιμο σε κάποιον και για το οποίο εκείνος δεν χρειάζεται να προσπαθήσει ιδιαίτερα: *τα βοηθήματα σου δίνουν ~ · προσπάθησε να λύσεις την άσκηση μόνος σου! || έχοντας διαβάσει από πριν τόσες αναλύσεις. το έργο καταντά ~* (στ) *κάτι τέτοια / αυτά (εγώ) τσ μασάω* για να δείξουμε ότι θεωρούμε κάτι πολύ εύκολο, κυρ. ως απάντηση σε πρόκληση: *Νομίζεις ότι δεν μπορώ να λύσω το πρόβλημα; -/* 2. δαγκώνω (κάτι - όχι είδος διατροφής) επί μακρόν. χωρίς να έχω σκοπό να τν καταπιώ, για να περνά η ώρα: ~ *τσίχλα / την πίπα μου* (ενν. το στόμιό της) ΣΥΝ. μα- σουλάω **3.** (συνεκδ.-αργκό) τρώω.· *πάμε να μασήσουμε τίποτε Α.* (για μηχάνημα) συνθλίβω, καταστρέφω (αντικείμενο) μαγγώνοντάς το λόγω βλάβης: *η ραπτομηχανή μάσησε την κλωστή || το κασετόφωνο μου μάσησε την κασέτα* ΣΥ\. συμπιέζω, (εκφραστ.) τρώω 5. (οικ.) καταξο- δεύω (κυρ. χρήματα που δεν μυ ανήκουν): *όσα βγάζει, του τα μασάνε οι γυναίκες ·* 6. (αργκό) (α) ξεγελιέμαι, πείθομαι εύκολα: *είναι αφελής και μάσησε* ΣΥΝ. χάφτω (β) διελιάζω, φοβάμαι να κάνω κάτι (συνήθ. αρνητ.): *θα του τα πω στα ίσα · εγώ* 5γν — **μάσημα** (τυ) Ιαρχ.].

[εγυμ. < αρχ. *μασώμαι (·άο~)* < **μαθ-]ά-ομαι,* που συνδ. με το λατ. mando «μασώ» ο manduco «τρώγω» > γαλλ. manger). Είναι πιθ. ότι και οι δύο τ. ανάγονται σε ρ. *ma(n)dh-, ίσως συνεσταλμ. βαθμ. (*mndh-) τού Ι.Ε. *mcnt(h)- «γένι, στόμα», πβ. λατ. mentum (> γαλλ. menton), ουαλ. mant, γοτθ. mun^s «στόμα», γερμ. Mund. αγγλ. mouth κ.ά. Ομόρρ. *μαστίχα* (βλ.λ.)]. **ματ**[1] επίθ. {άκλ.] (για χρώμα, μέταλλο, χαρτί και συγκεκριμένο τρόπο εμφάνισης φωτογραφιο>ν) αυτός πυυ δεν είναι γυαλιστερός, που δεν αντανακλά έντυνα το φως: *βιβλίο τυπωμένο σε ~ χαρτί || ~ φωτογραφία* αντ. γυαλιστερός, ιλουστρασιόν.

[F.tym. < γαλλ. mat < μτγν. λατ. mattus «ασθενικός, υγρός», πιθ. < λατ. *maditus < ρ. madere «βρέχω, υγραίνω»]. **ματ**[2] (το) {άκλ.] **1.** όρος στο σκάκι, που δηλώνει ήττα τού αντιπάλου, επειδή ο απειλούμενος βασιλιάς του δεν μπορεί να κάνει καμία κίνηση: *του έκανα ~ || ~ σε 20 κινήσεις || ρουά-ματ* 2. (μτφ.) η ήττα κάποιου μετά από κινήσεις αντιπάλου τυυ που τον εξουδετερώνουν, που δεν του αφήνουν περιθώρια αντίδρασης: *οΧ προπονητής, με αλλαγές τακτικής τής ομάδας, έκανε ~ στυν αντίπαλο.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. mat, από τη μεσν. γαλλ. φρ. eschec mat (πβ. αγγλ. cheekmatc) < αραβ. sah milt «ο βασιλιάς είναι νεκρός», περσ. προελ.. βλ. κ. *σαχ. σάχης}.*

M.A.T. (τα) Μονάδες Αποκαταστάσεις (τής) Τάξεως. **ματα-** κ. **ματά-** κ. **ματ-** (λαϊκ.) λεξικό πρόθημα ρημάτων, που δηλώνει ότι η ενέργεια τού ρήματος επαναλαμβάνεται: *ματα-λέω. ματ-αρ- χινώ, ματα-κάνω, ματά-ρχομαι. ματα-βγαίνω. ματα-βλέπω, ματα-γίνο- μαι, ματα-γορίζω, ματα-δίνω. ματα-ζωγώνω.*

[ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, το οποίο προέρχεται από την αρχ. πρόθεση *μετά* (με αφομοίωση)], **ματαιόδοξος,** -η, -υ αυτός που επιδιώκει να γίνεται αντικείμενο θαυμασμού, που χαρακτηρίζεται από έπαρση: ~ *γυναίκα, που την εν- διέφερε μόνο να βλέπει το όνομά της γραμμένο στις κοσμικές στήλες* συν. κενόδοξος, ματαιόφρων. — **ματαιοδοξία** (η).

IF.TYM. < *μάταιος* + *-δοξος* < *δόξα.* απόδ. τού παλ. γαλλ. vanegJorios < μεσν. λατ. vanagloriosus. που μεταφράζει το αρχ. *κενόδοξος*J. **ματαιοδοξώ** ρ. αμετβ. {ματαιοδοξείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} καυχώμαι (για ασημαντότητες), επιδιώκω την κούφια δόξα, τυν θαυμασμό συν. ματαιοφρονώ, κενοδοξώ. **ματαιολογώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] {ματαιολογείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ. [φλυαρώ άσκοπα, λέω πράγματα ασήμαντα και ανωφελή συν. κενολογώ. μωρολογώ, μικρυλογώ. ασημαντολογώ ανι. σοβαρολογώ.

ματαιολογία (η) Ιμτγν.]. **ματαιοπονώ** ρ. αμετβ. [αρχ.| {ματαιοπονείς... | ματαιοπόνησα] κοπιάζω μάταια, εργάζομαι ή πρυσπαθώ ανώφελα, χάνω άδικα τον καιρό μου: *ματαιοπονείς, αν προσπαθείς να με πείσεις* αν γ. τελεσφορώ, καρποφορώ, φέρνω αποτέλεσμα. — **ματαιοπονία** (η) [μτγν.Ι. **μάταιος,** -α/-η, -ο **1.** αυτός που δεν φέρνει αποτέλεσμα, που δεν χρησιμεύει. δεν οδηγεί πουθενά: *είναι -- η προσπάθειά σου να τον μεταπείθεις' δεν πρόκειται ν' α/.λάξει γνώμη ποτέ || - λόγια / αναζήτηση / κόπος ι προσδοκία / θυσία / αγώνας / έργο / σχέδιο / διάβημα* συν. άσκοπος, ανώφελυς, ατελέσφυρος, κενός, άδικος, χαμένος, περιττός αντ. αποτελεσματικός, τελεσφόρος, καρποφόρος, χρήσιμος. ωφέλιμος, επ(οφελής, σκόπιμος, αναγκαίος, δραστικός· ΦΡ. (λόγ.) *επί μα- ταίω (επί ματαίω)* ανώφελα, χωρίς προοπτική (επιτυχίας ή πραγματοποίησης αυτού που ιπιδιώκει κάποιος): ~ *προσπαθούσε επί μήνες να τους πείσει ότι ήταν επικίνδυνο να* συνετίσουν *να κατοικούν σ' αυτό το κτήριο* ΣΥΝ. τού κάκου. (λόγ.) εις μάτην **2.** (σπάν.) κενός περιεχομένου. υυσίας: *σπαταλούσε τον χρόνο του σε ~ διασκεδάσεις·* **ΦΡ.** *μάταιος κόσμος* η παρυύσα πρόσκαιρη ζωή (σε αντίθεση προς την αιώνια ζωή που κηρύσσει υ χριστιανισμός)· κυρ. στη **ΦΡ.** *αφήνω / εγκαταλείπω τον μάταιο τούτο κόσμο* πεθαίνω. — **μάταια / ματαί- ως** [αρχ.| επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μάτα-ιυς* < *μάτη* (βλ. λ. *μάτην)*\. **ματαιόσττουδος,** -η. -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που ασχυλείται σοβαρά με πράγματα ανάξια λόγου, πυυ δίνει αξία σε ασημαντότητες: *«σο- φισταί και στιχοπλόκοι και άλλοι ~»* (Κ. Καβάφης) ΣΥΝ. κενόσπουδος. ματαιόσχολος. **ματαιοσπουδία** (η), **ματαιόσχολος,** -η, -υ]μεσν.Ι (λόγ.-σπάν.) αυτός που ασχολείται με πράγματα μάταια και ανωφελή συν. ματαιόσπουδος, κενόσπουδος, αερυκόπος. — **ματαιόσχολα** επίρρ., **ματαιοσχολία** (η) 11851]. **ματαιότητα** (η) {ματαιοτήτων] το να είναι κάτι ανώφελο ή άσκοπο, να μην έχει νόημα ή περιεχόμενο αντ. ωφελιμότητα· **φρ.** (λόγ.) *μαται- ότης ματαιοτήτων, τα πάντα ματαιότης* για να δηλωθεί αδιαφορία προς οτιδήποτε έχει σχέση με τα εγκόσμια ως φθαρτό, μη αιώνιο και ως εκ τούτου μάταιυ. Ηπίσης (λόγ.) **ματαιότης** Ιμτγν.] {ματαιότητος}. [ετυμ. < μτγν. *ματαιότης* < αρχ. *μάταιος* (βλ.λ.). ΙΙ φρ. *ματαιότης ματαιοτήτων* προέρχεται από την Π.Δ. *(Εκκλησιαστής* i, 2) και με αυτήν οι L-βδυμήκοντα απέδωσαν την εβρ. φρ. have! havalim].

ματαιότης ματαιοτήτων... Η έννοια τής ματαιότητας των ανθρωπίνων σε σχέση με τον Θεό και τη μετά θάνατυν ζωή επισημαίνε- ται συχνά τόσο στην Π.Δ. όσο και στην Κ.Δ. Στη γλώσσα έχει πε- ράσει ιδιαίτερα η φράση τού Ηκκλησιαστή τής Π.Δ. (πυυ η παράδοση ταυτίζει με τυν βασιλιά Συλυμώντα) «/.../ *ματαιότης ματαιοτήτων, τά πάντα ματαιότης· τις περίσσεια τώ άνθρώπω έν παντι μόχθο) αύτού, ώ μοχθεί υπό τόν ήλιον;»* (*Εκκλησιαστής* Ι. 2-4). Στα λόγια αυτά στηρίζεται και το γνωστό ιδιόμελο τού Ιωάννη τού Δαμασκηνού, που ψάλλεται κατά τη νεκρώσιμη ακυλουθία στην Ορθόδοξη Χριστιανική Πκκλησία: *«πάντα ματαιότης τά άνθρώπι- να. οσα ούχ υπάρχει μετά θάνατον, ου παραμένει ό πλούτος, ού συνοδεύει ή δόξα, έπελθών γάρ ό θάνατος πάντα ταύτα έξηφάνι- σε»* (ο τ. *έξηφάνισε* αντί τού εσφαλμ. *έξηφάνισται).*

ματαιόφρων, -ων. -υν {ματαιόφρ-ονος, -ονα] -ονες (ουδ. -ονα), -όνων] (λόγ.) αυτός που σκέπτεται άσκοπα και ανόητα, που κάνει μάταιες και επιπόλαιες σκέψεις συν. ματαιόδοξος, κενόδοξος, κυύφιος. — **ματαιοφροσύνη** (η) Ιμεσν.], **ματαιοφρονώ** ρ. [μτγν.Ι {-είς...}. ^ σχολιο λ. *-ων, -ων, ον.*

|f.tym. μτγν. < *μάταιος* + *-φρων,* μεταπτωτ. βαθμ. τύύ αρχ. *φρήν, φρε- νός* (βλ.λ.)].

ματαιώνω ρ. μετβ. [μτγν.] {ματαίω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** κάνω (κάτι) να μην πραγματοποιηθεί: *η κυβέρνηση επιδίωξε να ματαιώσει τη συζήτηση τού θέματος στη Βου/.ή* ΛΝΤ. πραγματοποιώ **2.** αποφασίζω οριστικά να μην πραγματοποιήσω (κάτι προγραμματισμένο ή σχεδιασμένο): *μετά από ό,τι έγινε, ματαίωσα την επίσκεψή μου στο σπίτι τους || οι σιδηροδρομικοί υπά?.ληλοι ματαίωσαν την απεργία τους, αφού ικανοποιήθηκαν τα βασικά τους αιτήματα* |[~ *μια πτήση / ένα ταξίδι ! ένα σχέδιο* συν. ακυρώνω αντ. πραγματοποιώ, φέρω εις πέρας. — **ματαίωση** (η) Ιμτγν.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αναστέλλω.* **ματάκι** (το) Ιμεσν.) {χωρ. γεν.) **1.** (υποκ.) το μάτι: *τι γλυκά ~ που έχει!* φρ. (α) *κάνω ματάκι* (i) ανοιγοκλείνω ακαριαία τυ βλέφαρο τού ματιού μου. για να συννενηθώ· κάνω νόημα. κυρ. με ερωτική σημασία

(σε παιδικά παιχνίδια) βλέπω κρυφά, ενώ θα έπρεπε να έχω κλειστά τα μάτια (β) *ματάκια μου!* (προσφώνηση που εκφράζει αγάπη και τρυφερότητα): 5εν *ήθελα, ~ να σε στενοχωρήσω* συν. μάτια μου, αγάπη μου, φως μυυ 2. η ειδική οπή στην πόρτα σπιτιού ή διαμερίσματος, μέσα από την οπυία μπορεί να δει ο ένυικυς ποιος τυυ χτυπά την πόρτα.

ματάκιας (ο) {ματάκηδες] (λαϊκ.-μειωτ.) ο ηδονοβλεψίας (βλ.λ.) ΣΥ.Ν. μπανιστηρτζής, υφθαλμοπόρνυς. **ματεριαλισμός** (υ) φιλος. η θεμελιώδης άποψη ορισμένων φιλοσοφικών συστημάτων, η οποία δέχεται ως ουσία όλων των όντων και μοναδικό συστατικό τού σύμπαντος την ύλη και θεωρεί ότι όλα τα πνευματικά φαινόμενα ή οι διανοητικές λειτουργίες τού ανθρώπου (λ.χ. η σκέψη, η βούληση, το συναίσθημα κ.λπ.) αποτελούν φυσικά φαινόμενα *και* μπορούν να ερμηνευΟούν ως υλικές λειτουργίες: *διαλεκτικός* ~ ΣΥΝ. υλισμός. — **ματεριαλιστής** (ο), **ματεριαλίστρια** (η), **ματεριαλιστικός,** -ή, -ό, **ματεριαλιστικ-ά / -ώς** επίρρ. σχόλιό λ. *δάσος.*

[ετυμ. Μεταφυρά τού γαλλ. materialismc < material «υλικός» < μτγν. λατ. materialis < λατ. materia «ύλη»], **ματζέντα** (η) ΤΥΠΟΙΤ. **1.** επιφάνεια ημιδιαφανής με ράστερ για τη μεταφορά εξ επαφής (βλ. λ. *κοντάκτ*) αρνητικών φιλμ σε θετικά που έχουν ράστερ για εκτύπωση σε όφσετ 2. το κόκκινο χρώμα τής τετραχρωμίας.

Ιετυμ. < αγγλ. magenta, ον. πόλεως τής Β. Ιταλίας, πεδίο μάχης μεταξύ Γάλλων και Αυστριακών το 185*9, μετά την υπυία ανακαλύφθηκε η βαφΐ] φούξια], **ματζόρε** (το) {άκλ.) μους. ο μείζων τόνος αντ. μινόρε.

|ΕΙΥΜ. < ιταλ. maggiorc < λατ. major «μείζων», συγκρ. βαθμός τού επιθ. magnus «μεγάλος, ευρύς»], **ματζούνι** (το) {ματζουν-ιού | -ιών) (λαϊκ.) Ι.υγρό φαρμακευτικό παρασκεύασμα 2. (γενικότ.) κάθε φυτικό παρασκεύασμα ή φυτό, που χρησιμοποιείται για θεραπευτικούς σκοπούς συν. (λόγ.) έκλειγμα

το γλειφιτζούρι.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. macunl. . y- *i.*: . - · ·./ ··

ματζουράνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πυώδες καλλωπιστικό φυτό, με μικρά άνθη, που έχουν έντυνη οσμή λεβάντας και χρησιμοπυιούνται στη μαγειρική ως καρύκευμα· το αιθέριο έλαιό του χρησιμεύει ως αντισηπτικό και αντισπασμωδικό φάρμακο.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < βεν. mazorana < μεσν. λατ. maioranus < maioracus < λατ. amaracus < αρχ. *ἀμάρακον*, αβεβ. ετύμυυ, πιθ. συνδ. με το σανσκρ. maruva(ka)-, καθώς και με τη μακεδ. «γλώσσα» τού Ησυχίου *ἄβαρύ· ὀρίγανον Μακεδόνες*].

μάτην επίρρ. (λόγ.) στη φρ. *εις μάτην* ματαίως, ανώφελα: ~ *επικαλείται το ελαφρυντικό τής άγνοιας· σε τέτοιες περιπτώσεις η άγνοια δεν συγχωρείται* συν. μάταια, αδίκως, τυύ κάκου, στα χαμένα.

[ετυμ. αρχ. επίρρ., από την αιτ. ενικού τυύ ουσ. *μάτη* «ανοησία, σφάλμα», αβεβ. ετύμυυ, ίσως υπάρχει σύνδεση με σλαβ. λ., λ.χ. πολ. matam «ψεύδομαι, απατώ», σερβυκρ. matam «στρίβω»[.

Ματθαίος (υ) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον μαθητή τού Χριστυύ και συγγραφέα τού πρώτυ Ευαγγελίου **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Μάνθος.**

|ΕΙΥΜ. < μτγν. *Ματθαίος* / *ΜαΘαῖος* < εβρ. Mattithyah «δώρο τού Γιαχ» (τού Θεού)|.

Ματθίλδη (η) **1.** αγίας τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** όνομα ηγεμονίδων τής Δ. Ευρώπης 3. γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τυύ γερμ. Mathilde < αρχ. γερμ. maht «ισχύς» + hild «μάχη». Το όνομα έγινε διάσημο από τη σύζυγο τού Γουλιέλμου τού Κατακτητή (11ος αι.). Μαραγωγό του είναι τυ αγγλ. Maud], **μάτι** (τυ) Ιματ-τού | -τιών] **1.** το αισθητήριο όργανο τής όρασης στον άνθρωπο και στα περισσότερα είδη ζώων: *γαλάζια / καστανά / πράσινα ι γκρίζα ι μελιά ι μαύρα* [1] *αμυγδαλωτά ι τσακίρικα / θλιμμένα ι 'λαμπερά / φλογερά / βουρκωμένα / ψυχρά / υγρά / διαπεραστικά* ~ |] ~ *βαθουλωμένα στις κόγχες τους* ([*οι Κινέζοι έχουν σχιστά* - |[Sfv *βλέπω καλά απ' το δεξί μου* ~ || *χαμηλώνω / γουρλώνω / τρίβω τα* - *μου* Π *της έκλεισε το* - *με νόημα* || *το κοριτσάκι στύλωσε / κάρφωσε τα* ~ *του στο περίεργο αντικείμενο* [[*μ' αυτό το ξύλο που παίζεις θα βγάλεις κανένα ~!* || *κανθός*[1] *ασπράδι / κόρη τού* ~ ΣΥΝ. (λόγ.) οφθαλμός ΦΡ. (α) **βλέπω** *με* **τα μάτια μου** / *με* **τα ίδια μου το μάτια** (μεσν. φρ.) βλέπω εγώ ο ίδιος. είμαι αυτόπτης μάρτυρας (β) (εκφραστ.) **δεν** *πιστεύω στα μάτια μου* για την έκφραση έντονης έκπληξης μπροστά σε εντελώς απρόσμενο θέαμα (γ) (εκφραστ.) **δεν** *θέλω να ξαναδώ ατα μάτια μου (κάποιον)* δεν θέλω να ξαναδώ (κάπυιυν) ποτέ (δ) (μτφ.) *τρίβω τσ μάτια μου* δεν μπορώ να συνέλθω από την έκπληξη (ε) *μέσα Ι μπροστά στα μάτια μου* (μεσν. φρ.) μπρυστά μυυ, παρυυσία μου ΣΥΝ. ενώπιον μου (στ) *με το μάτι* χωρίς ακριβή μέτρηση, εξέταση ή ζύγισμα, κατά προσέγγιση: ~ *το υπολογίζω γύρω στα 40 κιλά* ΣΥΝ. πρόχειρα (ζ) *για* **τα** *μάτια (τού κόαμου)* για να δει ο κόσμος ή για να τηρηθούν τα προσχήματα ΣΥΝ. για τους τύπους, κατ* επίφασιν, (αρ- χαιοπρ.) διά τυ θεαθήναι (η) (συνήθ. ειρων.) *για τα ωραία Ι μαύρα τα μάτια (κάποιου)* για το χατίρι (κάποιου) για την ομορφιά (κάποιου): *τη βοήθεια δεν σου τη δίνει ~· θέλει αντάλλαγμα* (0) (μτφ.) **έχω στο** *μάτι (κάποιον / κάτι)* (ΐ) έχω εχθρική διάθεση απέναντι σε (κάπυι- ον/κάτι) (ii) προσέχω (κάποιον/κάτι), μήπως παρεκτραπεί (iii.) επιδιώκω να αγυράσω (κάτι) (ι) *βάζω στο μάτι (κάποιον / κάτι)* βλ. λ. *βάζω* (ια) *μπαίνω* **στο** *μάτι (κάποιου)* κ. *γίνομαι / είμαι καρφί / κάρφος* **στο** *μάτι (κάποιου)* βλ. λ. *καρφί* (ιβ) *μου χτυπάει στο μάτι* μου κινεί την προσυχή, προκαλώντας μου την επιθυμία να το αποκτήσω: *μον χτύπησε στο μάτι ένα μοντελάκι μούρλια* (ΐγ) *χτυπάω (πολύ) στο μάτι* διακρίνυμαι έντονα, είμαι πολύ χτυπητός: *θέλω ένα χρώμα απαλό, πον να μη χτυπάει στο μάτι* (ιδ) *κάνω* **τα** *γλυκά μάτια (σε κάποιον)* φλερτάρω (κάποιον) (ιε) *κάνω τα ατραβά μάτια / κλείνω τα μάτια* προσπυιυύμαι πως δεν βλέπο). ότι δεν καταλαβαίνω ή δεν υποπίπτει στην αντίληψή μου κάτι επιλήψιμο: *οι υπηρεσίες τον δήμον έκαναν τα στραβά μάτια σε πλήθος πολεοδομικών παραβάσεων* |Ι *οι ισχυροί τής Γης συχνά κλείνουν τα μάτια σε κατάφωρες παραβιάσεις τού διεθνούς δικαίου* ΣΥΝ. παραβλέπω, δείχνω ανοχή, εθελοτυφλώ (ίστ) (μτφ.) *κλείνω / σφαλίζω τα μάτια μου* φεύγω από τον κόσμο, πεθαίνω συν. (λόγ.) αποθνήσκω (ΐζ) *κλείνω τσ μάτια (κάποιου)* (i) παρίσταμαι στις τελευταίες στιγμές (κάποιου), του προσφέρω επιθανάτιες φροντίδες (ii) προσπαθώ να κάνω (κάποιον) να μην καταλάβει (κάτι), τον κρατάω σε άγνυια (συνήθ. για ατασθαλία) (ιη) *ανοίγω τα μάτια* βλ. λ. *ανοίγω* (ΐθ) *μαύρισε το μάτι μου* βλ. λ. *μανρίζω* (κ) *δεν μου γεμίζει το μάτι* δεν μου εμπνέει εμπιστοσύνη ή δεν μου προκαλεί εντύπωση (κα) (εκφραστ.) *παίρνω τα μάτια μου Ι των ομματιών μου (και φεύγω)* φεύγω (απελπισμένος, πρυς άγνωστη κατεύθυνση κ.λπ.) (κβ) *(κάτι) βγάζει μάτι* (για κάτι παράταιρυ, για λάθυς) είναι εξόφθαλμο, πολύ εμφανές: *αντό το «σπήτι» με ήτα* ~ (κγ) *βγάζω τα μάτια μου* στραβώνομαι. κουράζω πολύ τα μάτια μου, ώστε δεν βλέπω καλά: - *στο διάβασμα* || *άναψε κι άλλο φως γιατί θα βγάλεις τα μάτια σον μ ' αυτή τη λάμπα* (κδ) *βγάζω τα μάτια μου μόνος μου / με τα ίδια μου τα χέρια* καταστρέφομαι από δικό μου φταίξιμο, εξαιτίας των δικών μου λαθών (κε) *βγάζω τα μάτια μου (με κάποιον)* (i) έρχομαι σε σεξουαλική επαφή (με κάποιον) συν. συνουσιάζομαι (ii) καβγαδίζω έντυνα (με κάπυιον) (κστ) *βγάζω τα μάτια (σε κάτι)* καταστρέφω τον μηχανισμό (σε κάτι) (κζ) *το γινάτι βγάζει μάτι* βλ. λ. *γινάτι* (κη) *(κάποιος / κάτι) βγάζει μάτια* (κάποιυς/κάτι) εντυπωσιάζει, έχει σπουδαία απόδοση: *αυτός ο ποδοσφαιριστής* ~ (κΟ) το *μάτια σου τέσσερα / δεκατέσσερα* να είσαι προσεκτικός, έχε τον νου συυ (λ) (μτφ.) *με κλειστά μάτια* (i) χωρίς μεγάλη πρυσοχή ή λεπτομερή εξέταση, με απερισκεψία συν. στα τυφλά, επιπόλαια, απρόσεκτα, απερίσκεπτα (ϋ) χωρίς να χρειάζεται να εξεταστεί, να μελετηθεί κάτι, με απεριόριστη εμπιστοσύνη (λα) *παίρνει / κόβει το μάτι μου (κάποιον / κάτι)* (μεσν. φρ.) διακρίνω ή αντιλαμβάνομαι (κάποιον/κάτι): *λένε ότι είναι στο εξωτερικό, αλλά εμένα τον πήρε το μάτι μον στον Λυκαβητό* (λβ) *παίρνω / κάνω μάτι* βλέπω κρυφά, μπανίζω (λγ) (ως προσταγή) ...*και τα μάτια σου* πρόσεχε όπως πρυσέχης τα μάτια σου. πρόσεχε πάρα πολύ: το *πορτοφόλι σας ~!* (λδ) **έχω** *(κάποιον) σαν τα μάτια μου* (μεσν. φρ. *φνλάγω ώς γνών τά μμάτια μου)* περιποιούμαι (κάποιυν). την φροντίζω και τον προσέχω πυλύ ή την αγαπώ πυλύ (λε) **δεν έχω** *μάτια να δω (κάποιον)* (μεσν. φρ.) αποφεύγω (κάποιον) από ντρυπή, δεν επιδιώκω να συναντηθώ μαζί του. επειδή αισθάνομαι εκτεθειμένος απέναντι τυυ ΣΥΝ. ντρέπυμαι (λστ) *ρίχνω στάχτη στα μάτια (κάποιου)* βλ. λ. *στάχτη* (λζ) (εκφραστ.) **τρώω** *με* **τσ** *μάτια (κάποιον / κάτι)* κοιτάζω επίμονα (κάποιον/κάτι) (λη) *πετάει / παίζει / πεταρίζει το μάτι μου* τρεμυπαίζει τυ βλέφαρό μου από νευρική σύσπαση, πράγμα πυυ, κατά τη λαϊκή αντίληψη, σημαίνει ότι πρόκειται να δω κάποιον (λθ) *κάνω μαύρα μάτια να δω (κάποιον)* περνάει πολύς καιρός μέχρι να δω (κάποιον) και τυυ λέω ότι τον έχω επιθυμήσει (μ) **δεν** *κλείνω μάτι* δεν κοιμάμαι, μένα) άγρυπνος (μα) (εκφραστ.) *μου πετάχτηκαν τα μάτια έξω* κυυράστηκα ή πόνεσα πάρα πολύ (μβ) **στα** *μάτια σου!* ως απάντηση σε κάποιον πυυ μας μυυντζώνει (δηλ. η μούντζα να στραφεί στα μάτια σου) **συν.** στα μυύτρα σου (μγ) (παροιμ.) *μάτια που δεν βλέπονται, γρήγορα λησμονιούνται* πρόσωπα που συνδέονται με μια σχέση και που βρίσκονται μακριά και δεν συναντώνται συχνά, γρήγορα ξεχνυύν ο ένας τον άλλυν (μδ) *κόρακας κοράκου μάτι δεν βγάζει* βλ. λ. *κόρακας* (με) *φάτε μάτια ψάρια (και κοιλιά περίδρομο)* για περιπτώσεις κατά τις υποίες περιορίζεται κανείς στη θέα αντικειμένου, μη μπορώντας να απολαύσει τι ίδιο το αντικείμενο (μστ) (εκφραστ.) *μάτια μου!* ως προσφώνηση σε αγαπημένο ή οικείο πρόσωπο (μζ) *άλλα τα μάτια τού λαγού κι άλλα τής κουκουβάγιας* βλ. λ. *άλλος* (μη) *όσο έχω τα* **μάτια** *μου* **ανοιχτά** βλ. λ. *ανοιχτός* (μθ) **έχω τσ** *μάτια μου ανοιχτά* βλ. λ. *ανοιχτός* (ν) *αράπικα μάτια* βλ. λ. *αράπικος* (να) *με γυμνό μάτι* βλ. λ. *γυμνός* (νβ) *καλώς τα μάτια μας τσ δυο* ως φιλική ή και ειρωνική προσφώνηση σε πρόσωπο που μας επισκέπτεται (νγ) *ανθρώπου μάτι* κανείς: «*κάποιους από τους πίνακες τού μουσείου δεν τους έχει δει ~ για δεκαετίες*» (εφημ.) 2. (συνεκδ.) η αίσθηση τής όρασης, η ικανότητα να βλέπει κανείς: *έχω δυνατό* - (βλέπω μακριά και καθαρά) 3. (+ με) ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει κανείς (κάποιον/κάτι)· η ιδέα, η εικόνα πυυ σχηματίζει: *έβ/.επε την όλη επιχείρηση με εμπορικό* ~ (εμπυρικά) || *πολύ αργά συνειδητοποίησε την κατάστασή της και είδε με καινούργιο ~ τη ζωή* **συν.** ματιά, σκυπιά· φρ. (α) (για πρόσωπα) *παίρνω από!με καλό /κακό μάτι* συμπαθώ / αντιπαθώ (κάποιον) με τις πρώτες εντυπώσεις που μου έχει δώσει, διατίθεμαι ευμενώς / δυσμενώς απέναντι του (β) *βλέπω (κάτι Ι κάποιον) με καλό Ι κακό μάτι* έχω ευνοϊκή *Ι* αρνητική στάση (απέναντι σε κάτι/κάποιον): *η χώρα μας βλέπει με καλό μάτι τη νέα ειρηνευτική πρωτοβουλία* (γ) *βλέπω (κάποιον / κάτι) με άλλο Ι διαφορετικό μάτι* αντιμετωπίζω (κάπυιυν/κάτι) διαφορετικά από πριν: *η πρόσφατη επιτυχία τον έκανε τους συμπατριώτες τον να τον βλέπονν πλέον με άλλο μάτι* (δ) *βλέπω / κοιτώ (κάποιον) με μισό μάτι* δεν συμπαθώ (κάπυιυν), τον αντιμετωπίζω ή τυυ συμπεριφέρομαι με αρνητική διάθεση 4. (σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες) η διά τού βλέμματος κακή επίδραση: *ένα φνλαχτό πον προστατεύει από το κα- κό* ~ [[*έχει ένα - αντή!* (βασκαίνει αμέσως) || *εμένα δεν με πιάνει ~!* (δεν ματιάζομαι) **ΣΥΝ.** βασκανία. βάσκαμα · **5.** το μέρος φυτού από το οποίο αναπτύσσονται νέα κλαδιά, άνθη ή φύλλα: *η τριανταφνλ/Λά πετάει μάτια* **ΣΥΝ.** (λογιότ.) οφθαλμός · 6. καθένας από τους στρογγυλούς δίσκους (εστία θερμότητας) τής κουζίνας (ηλεκτρικής, γκάζι* ού). πάνω στυν υποίο τοποθετείται το μαγειρικό σκεύος: *η κονζίνα έχει τέσσερα -* || *άναψε το ~ και βάλε το φαγητό να ζεσταθεί* **συν.** (λόγ.) εστία · φρ (α) *μάτι τού κυκλώνα* βλ. λ. *κυκλώνας* (β) *αβγά μάτια* αβγά τηγανισμένα με τέτοιον τρόπο, ώστε να μένει ακέραιος ο κρόκος τους. – (υποκ.) **ματάκι** (το) [μεσν.] (βλ.λ.), (μεγεθ.) **ματάρα** (η). ΣΧΟΜΟ λ. *οφθαλμός, πεθαίνω*.

1 Ι-ΙΥΜ. < μεσν. *μάτι(ν)* < αρχ. *ὀμμάτιον*. υπυκ. τού *ομμα* (βλ.λ.)].

ματιά (η) Ιμεσν.] **1.** ο τρόπος με τον οποίο κοιτάζει κανείς (κάποιον/ κάτι): *έκπληκτη ι φευγαλέα ι απελπισμένη ί πονηρή / ειρωνική / απειλητική / ερεννητική* / λοςη / *περιφρονητική / κλεφτή ί προσεκτική / βιαστική / φαρμακερή / ερωτηματική / φλογερή* ~ ΣΥΝ. βλέμμα **2.** το να στρέψει κανείς τα μάτια του κάπου, το γρήγορο κοίταγμα: *με μια*

μπορώ να καταλάβω αν λέει αλήθεια ή ψέματα· ΦΡ. *ρίχνω μια ματιά* κοιτάζω στα γρήγορα, όχι ερευνητικά: ~ *στην εφημερίδα, για να δω αν έχει τίποτε ενδιαφέρον* 3. (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο εξετάζεται/αντιμετωπίζεται κάτι. η οπτική γωνία: *η ταινία χαρακτηρίζεται από μια ενδιαφέρονσα κινηματογραφική* ~

|ΕΤΥΜ. μεσν. < *μάτι* (βλ.λ.). **Η** φρ. *ρίχνω μια ματιά* αποδίδει το γαλλ. jcter un coup d'oeil|.

ματιάζω ρ. μετβ. (μάτιασ-α, -τηκα, -μένος} (σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες) επιδρώ δυσμενώς κοιτάζοντας (κάποιον/κάτι), προξενώ βλάβη με το βλέμμα μου (λόγω ζήλιας ή με την έκφραση τού θαυμασμού μου): *Τι ωραίο παιδάκι! Φτον, να μη σε ματιάσω!* συν. βασκαίνω. – **μάτιασμα** (τυ).

ματιέρα (η) (χωρ. γεν. πληθ.} το υλικό που χρησιμοποιεί ένας καλλιτέχνης για να δημιουργήσει τα έργα του: *η ~ τού ζωγράφον / τού γλύπτη*.

ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. maticrc «υλικό» < λατ. materia].

ματίζω ρ. μετβ. {μάτισ-α, -τηκα. -μένος} (καθημ.) **1.** προεκτείνω (ύφασμα, ξύλο κ.λπ.). αυξάνω το μήκος τυυ με πρυσθήκη από τι ίδιο υλικό: *πήρα ύφασμα, για να ματίσο) το στρίφωμα τού φορέματος* ΣΥΝ. παρεκτείνω, μακραίνω λντ. κονταίνω, περικόπτω 2. (ειδικότ.) νλυτ. δένω τα άκρα (δύο ή περισσοτέρων σχοινιών / συρματόσχοινων κ.λπ.) έτσι, ώστε να σχηματιστεί ένα άλλο, μεγαλύτερο ΣΥΝ. συνδέω, συνάπτω. – **μάτισμα** (τυ) κ. **ματισιά** (η).

(ΕΤΥΜ. < μτγν. *ἀμματίζω* «δένω, συνδέω» < αρχ. *ἄμμα* «κόμπος, δε-

σμός» < *άπτω* (βλ.λ.)|. **ματικάπι** (το) {ματικαπ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) είδος τρυπανιού.
|ΕΤΥΜ. < τουρκ. matkap (με ευφωνικό -ι-)}. **ματογυάλια** (τα) {χωρ. πληθ.} ζεύγος φακών που προσαρμόζονται μπροστά στα μάτια όσων έχουν προβλήματα όρασης ή θέλουν να προστατευθούν από τον ήλιο ΣΥΝ. γυαλιά, διόπτρες.
[/■τννί. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. eyeglasses], **ματόκλαδο** (το) (λαϊκ.-λυγυτ.) (συνήθ. στον πληθ.) καθένα από τα προστατευτικά τριχίδια που βρίσκονται στο άνω και κάτω άκρο τής επιφάνειας τού βλεφάρου: *«τα - σου /.άμπονν σαν τα λούλουδα τού κάμπου»* (λαϊκ. τραγ.) ΣΥΝ. βλεφαρίδα, τσίνορο, ματοτσίνορο. Επίσης **ματοκλάδι.**
[ΗΤΥΜ. μεσν. < *όμματόκλαδον < όμμα* (βλ.λ.) + *-κλαδον< κλαδί].
ματοκυλίζω ρ. > αιματοκυλίζω **ματοκύλισμα** (το) » αιματοκυλίζω
ματόπονος (ο) Ιμεσν.] ο πονόματος (βλ.λ.). ■·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *πονόδοντος.*
ματοτσίνορο (το) το ματόκλαδο (βλ.λ.).
ματόφρυδα (τα) Ιμεσν.] (λαϊκ.-λογοτ.) τα φρύδια και τα μάτια ως σύνολο: *σμιχτά ~.*
ματόφυλλο (το) (λαϊκ.-λογοτ.) το βλέφαρο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύ?.λο.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *όμματόφυλλα (τά) < ομμα* (βλ.λ.) + *φύλλον\.* **ματόχαντρο** (το) χάντρα μπλε χρώματος, που φοράνε συνήθ. τα μωρά, για να μην τα ματιάσουν.
μστρακάς κ. **μαντρακάς** (ο) είδος σφυριού βάρους άνω τού ενός κιλού, που χρησιμοποιείται συνήθ. με καλέμι.
[ΕΓΥΜ. < αραβ. matrakah]. **μστρώνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η ιδιοκτήτρια ή η επί κεφαλής οίκου ανοχής ΣΥΝ. μαντάμα, τσατσά.
[Γ.ΤΥΜ. < μτγν. *μστρώνα* «παντρεμένη γυναίκα» < λατ. matrona < mater «μητέρα»).
ματς (το) {άκλ.} (καθημ.) αθλητικός αγώνας ανάμεσα σε δύο αθλητές ή σε δύο ομάδες: *δυνατό / θεαματικό ' ποδοσφαιρικό / φιλικό / κρίσιμο / εντός/εκτός έδρας* ~ συν. αγώνας, συνάντηση.
[ετυμ. < αγγλ. match < μέσ. αγγλ. macche < αρχ. αγγλ. m&cca «σύντροφος. ταίρι» < μεσν. λατ. mat. που πιθ. συνδέεται με τν αρχ. αγγλ. gemetta «προσκεκλημένος σε δείπνο» < mete «φαγητό» (πβ. αγγλ. meat)].
ματσάκι[1] (το) [χωρ. γεν.} (υποκ.) μικρή δέσμη, μικρό μάτσο: *ένα ~ μενεξέδες ί ρίγανη.*
ματσάκι[2] (το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) πρόχειρος αθλητικός αγώνας μεταξύ ατόμων ή ομάδων: *πήγαμε εκδρομή και στήσαμε ένα ~.* **ματσακόνι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) μεγάλο σφυρί με αιχμηρά, οδοντωτά άκρα. πυν χρησιμοποιείται για να καθαρίζονται σιδερένια ελάσματα από τη σκουριά και από παλιά στρώματα χρωμάτων.
[γ.τυμ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < ιταλ. mazza «ραβδί, ρόπαλο, σφυρί» + *ακόνι* ή, κατ' άλλους, πλεοναστικό νόθο σύνθ. < *μάτσα-* (< *μασάτ* < τουρκ. masat «ακόνι») + *ακόνι].* **ματσαράγκα** (η) (οικ.) η απάτη συν. κατεργαριά, μπαγαποντιά, λοβιτούρα. Επίσης **ματσαραγκιά.** - **ματσαράγκας** (ο).
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. mazzeranga (με αφομοίωση) < *mazacarare < μτγν. λατ. mazacara «λεπίδα»|. **ματς-μούτς** (το) (σκωπτ.) ο ήχος των φιλιών συνεκδ. τα απανωτά φιλιά: *πάλι άρχισαν τα* ~ (άρχισαν να φιλιούνται). Επίσης **μάτσα- μούτσα.**
[ΕΓΥΜ. Ηχοποιημένη φρ.]. **ματσέτα** (η) -»μασέτα
ματσό (ο/η) [άκλ.} (λαϊκ.) αυτός που έχει πολλά λεφτά: ο *τύπος είναι πολύ γι'αυτό μένει σε τέτοια σπιταρόνα.*
[ΕΤΥΜ. Συντετμημ. τ. τής μτχ. *ματσωμένυς* (ρ. *ματσώνομαι*)]. **μάτσο** (το) (καθημ.) **1.** δέσμη (υμνειδών πραγμάτων): *ένα ~ λουλούδια / μαϊντανός* **2.** (γενικότ.) σύνολο, ποσότητα (ομοειδών πραγμάτων): *ένα ~ γράμματα / χαρτονομίσματα* **3.** (εκφραστ.) μεγάλη ποσότητα: *έχω - τους θαυμαστές*]] *έχει - τα χιλιάρικα* (έχει πολλά χρήματα) | | (κ. ως επίρρ.) ~ *έχουμε ακούσει τα λόγια· έργα δεν έχουμε δει* ΣΥΝ. πλήθος · φρ. (σκωπτ.) *ένα μάτσο χάλια* σε *κολύ* άσχημη κατάσταση, τελείως χάλια: ρον *είδα μετά την περιπέτειά του και ήταν ~.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. mazzo < *matiea < λατ. mateola «ραβδί, μπαστούνι»]. ^
ματσόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) σφυρί με κεφαλή από ξύλο ή σκληρό λάστιχο.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. mazzola < λατ. maieola «ραβδί, μπαστούνι»], **ματσούκι** (το) {ματσουκ-ιού [-ιών} (οικ.) **1.** χοντρό ραβδί με το οποίο χτυπά κανείς ανθρώπους 2. (γενικότ.) οπουδήποτε επίμηκες αντικείμενο μπορεί να κρατήσει κανείς στυ χέρι του. — (μεγεθ.) **ματσουκα** (η) [μεσν.].
Ιετυμ. < μεσν. *ματσούκιον*, υποκ. τού *ματσουκα <* βεν. mazzoca < *matte0ca < *mattca < λατ. mateola «ραβδί, μπαστούνι»], **ματσουκιά** (η) [μεσν.Ι (οικ.) χτύπημα με ματσούκι, **ματσώνομαι** ρ. αμέτβ. αποθ. {ματσώ-θηκα, -μένος} (λαϊκ.) βγάζω πολλά χρήματα: *ματσώθηκε γερά και τώρα ούτε που γυρίζει να μας κοιτάξει || σίγουρα θα φρόντισε να παντρευτεί κάποιον ματσωμένο.*
ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
]ΠΤΥΜ. < μάτσο].
ματώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μάτω-σα, -θηκα, -μένυς} ♦ (μετβ.) **1.** προκαλώ (σε κάποιυν/κάτι) ροή αίματος: *τρύπησα το δάχτυλο με τη βελόνα και το μάτωσα* ΣΥΝ. τραυματίζω, πληγώνω **2.** προξενώ ψυχικά τραύματα, πληγώνω συναισθηματικά: *η λύπη μού ματώνει την καρδιά* ΣΥΝ. πληγώνω ♦ (αμετβ.) **3.** τρέχει αίμα από σημείο τού σώματός μου: *μάτωσε η μύτη μου ξαφνικά* ΣΥΝ. αιμορραγώ, τραυματίζομαι **4.** (μτφ.) πονώ, υπυφέρω ψυχικά: *πήγα στην κηδεία και μάτωσαν τα φυλλοκάρδια μον* ΣΥΝ. πληγώνομαι 5. (μεσοπαθ. *ματώνομαι)* πονώ. υποφέρω ψυχικά 6. (η μτχ. *ματωμένος, -η, -ο)* (α) ο λερωμένος με αίμα, αυτός που έχει πλημυρίσει στο αίμα: ~ *πουκάμισο / χώμα / μύτη / γόνατο* (β) (κατ' επέκτ.-μτφ.) αυτός πυυ βάφτηκε, που σημαδεύτηκε από αίμα, δηλ. από φόνους, σφαγές και συναφή περιστατικά: *«Ο - γάμος» (Bodit de sangre.* δράμα τού Φ. Γκ. Λόρκα)]] ~ *ιστορία / διαδήλωση* συν. αιματοβαμμένος (γ) (μτφ.) αυτός που έχει τραυματιστεί ψυχικά και υποφέρει συναισθηματικά: ~ *καρδιά* συν. πληγωμένος.
μάτωμα (το).
[ΕΙΥΜ. μεσν. < αρχ. *αίματώ (-όω) < αίμα\.*
Μ.Α.Υ. (οι) (παλαιότ.) Μονάδες Ασφαλείας Υπαίθρου, **μαυλίζω** ρ. μετβ. {μαύλισα} **1.** απομιμούμαι τη φωνή πουλιού, γενικότ. θηράματος, για να το προσελκύσω: *οι γάτες μαυλίζουν τα πουλιά για να τα ρίξουν απ' τα δέντρα* 2. ασκώ αισθησιακή γοητεία σε (κάποιον), τον παρασύρω γοητεύοντάς τον: *η μουσική αυτή μάς μαύλιζε και μας έθελγε* συν. πλανεύω, ξελυγιάζω **3.** προτρέπω (γυναίκα) στην ανηθι- κότητα. την εκμεταλλεύομαι εξωθώντας την στην πορνεία συν. εκμαυλίζω. -- **μαύλισμα** (το).
[ετυμ. μτγν. < *μαύλις (ή)* «μαστροπός, προαγωγός». αβεβ. ετύμου, πιθ.
*mav-lis < *MavS. όνομα μητέρας θεάς λυδικής καταγωγής (πβ. κ. *μαυσω/.εΐον),* η οποία εθεωρείτο προστάτιδα των ιερυδούλων|. **μαυλιστής** (ο) |μτγν.|, **μαυλίστρια** Ιμτγν.Ι κ. **μαυλίστρα** (η) {μαυλιστριών κ. μαυλιστρών} **1.** πρόσωπο που εξωθεί γυναίκες στην πορνεία και εκμεταλλεύεται τα κέρδη τους συν. εκμαυλιστής, μαστροπός. προαγωγός. (λαϊκ.) ρουφιάνος · 2. πρόσωπο που γοητεύει, που αποπλανά.
μαυλίστικός, -ή. -ό αυτός που ασκεί αισθησιακή γοητεία, που σαγηνεύει: *ανατολίτικη ~ μουσική / ρυθμός* συν. πλανευτικός, σαγηνευτικός, λάγνος. — **μαυλιστικά** επίρρ.
Μαύρα (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.
[ετυμ. μτγν. κύρ. όν., θηλ. τού επιθ. *μαύρος* (βλ.λ.), το οποίυ, χρησιμοποιούμενο ως όνομα, δήλωνε τόσο αυτόν που είχε σκούρο δέρμα, τον μελαμψό,όσο και τον ορφανό],
μαυραγάνι (το) [μαυραγαν-ιού | -ιών} ποικιλία σιταριού, υ στάχυς τού οπυίυυ καταλήγει σε μαύρα άγανα. Επίσης **μαι/ροσίταρο.**
[ετυμ. < *μαύρος* + *-αγάνι* < *άγανο* (βλ.λ.)|. **μαυραγορίτης** (ο) {μαυραγοριτών}. **μαυραγορίτισσα** (η) {μαυρα- γυριτισσών} έμπορος που διοχετεύει, πουλά αγαθά στη μαύρη αγορά (βλ. λ. *μαύρος): στην Κατοχή οι ~ εκμεταλλεύονταν την ανάγκη τού πληθυσμού για τρόφιμα και αγόραζαν σπίτια για έναν τενεκέ λάδι.*
μαυραγορίτικος, -η, -ο. **μαυράδα** (η) » μαυρίλα
μαυράδι (το) [μεσν.] {μαυραδ-ιού | -ιών} **1.** μαύρο σημάδι ή μελανή κηλίδα ΣΥΝ. μαυρίλα **2.** (ειδικότ.) η μελανή οπή στο κέντρο τού οφθαλμού, η κόρη. **μαυράκι** (το) Ιχωρ. γεν.} **1.** μικρό μαύρο στίγμα: *επισκέφθηκε την αισθητικό της για να της καθαρίσει το πρόσωπο από τα* ~ συν. μαυράδι · **2.** παιδί που ανήκει στη μαύρη φυλή συν. Αραπάκι · **3.** (αργκό) τυ χασίς (βλ.λ.) · 4. εδώδιμο ψάρι τής Μεσογείου και τού Εύξεινου Πόντου.
μαυρειδερός, -ή. -ό (σχολ. ορθ. *μαυριδερός)* **1.** αυτός που έχει χρώμα τυ οποίο τείνει προς το μαύρο 2. (για πρόσ.) αυτός που έχει μαύρα μαλλιά και μάτια και μελαμψό χρώμα δέρματος ΣΥΝ. μαύρος ΑΝΤ. ασπρειδερός, ασπρουλιάρης, ασπρουλιάρικος.
Ιετυμ. μεσν. < *μαύρος* + *-ειδερός < -ειδής < είδος].*
Μαύρη Θάλασσα (η) (λαϊκ.) ο Εύξεινος Πόντος (βλ.λ.). - **Μαυροθαλασσίτης** (ο), **Μαυροθαλαοσίτισσα** (η), **μαυροθαλασσίτικος,** -η/-ια, -ο.
[ετυμ. Βλ. λ. *Εύξεινος Πόντος].*
μαυριδερός, -ή, -ό ► μαυρειδερός
μαυρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μαύρισ-α, -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) μαύρο: σύννεφα *μαύρισαν τον ουρανό* ΑΝΤ. λευκαίνω, ασπρίζω 2. (συνήθ. για πρόσ.) δίνω (σε κάποιον) μαυρειδερό, σκούρο χρώμα: ο *ήλιος δεν μας μαυρίζει μόνο' συχνά μας προκαλεί εγκαύματα* **3.** προκαλώ μελανιά (σε κάποιον, σε μέρος τού σώματός του) με χτύπημά μου: *τον μαύρισε το αριστερό μάτν* φρ. (μτφ.) *μαυρίζω (κάποιον) στο ξύλο* ξυλοκοπώ (κάποιυν), τον δέρνω αγρίως 4. (εκφραστ.) δίνω αρνητική ψήφο σε (κάποιον), ώστε να μην εκλεγεί: *οι ψηφοφόροι θα μαυρίσουν τους υποψηφίους των μεγάλων κομμάτων στις δημοτικές εκλογές* συν. καταψηφίζω αντ. ψηφίζω, υπερψηφίζω **5.** (εκφραστ.) σε ΦΡ. όπως *μου μαυρίζει την ψυχή / την καρδιά* με γεμίζει δυστυχία, μου προκαλεί ψυχικό πόνο: *το κλάμα της ~* ♦ (αμετβ.) 6. γίνομαι μαύρος. αποκτώ μαύρο χρώμα ή γίνομαι πολύ σκούρος: *φέτος μαύρισα πολύ από* τον *ήλιο | | το παλαιό δημαρχιακό μέγαρο πάλιωσε και μαύρισε με το πέρασμα τού χρόνον* αντ. ασπρίζω, λευκαίνω, ξασπρίζω· ΦΡ. (μτφ.) (α) *μαύρισε το μάτι μου (από την πείνα / τη φτώχια κ.λπ.)* δεν αντέχω πλέον (εξαιτίας σοβαρής έλλειψης) ΣΥΝ. απελπίστηκα (β) *μαύρισε το μάτι μου* (+να) υποφέρω από την έλλειψη (κάποιου πράγματος) · **7.** γίνομαι ορατός από μεγάλη απόσταση όχι καθαρά, σαν μαύρυ σημάδι: *κάτι μαυρίζει εκεί κάτω!* 8. (εκφραστ.) γεμίζω δυστυχία, δοκιμάζω ψυχικό πόνο: *μαύρισε η καρδιά μου από αυτά που άκονσα* συν. υποφέρω.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μαύρος.* Η σημ. που σχετίζεται με την καταψήφιση υποψηφίου, οφείλεται σε παλαιότερη εκλογική διαδικασία, κατά την οπυία για κάθε υποψήφιο υπήρχε χωριστή κάλπη και σε αυτήν έριχναν οι εκλογείς λευκό (θετική ψήφος) ή μαύρο (αρνητική ψήφος) σφαιρίδιο).
Μαυρίκιος[1] (ο) {Μαυρίκιου} (αγγλ. Republic of Mauritius = Δημοκρατία τού Μαυρίκιου) (συχνά αναφέρεται εσφαλμ. ως *Άγιος Μαυ*

ρίκιος) νησιωτικό κράτος στον Ινδικό Ωκεανό Λ. τής Μαδαγασκάρης με πρωτεύουσα το Πορτ Λιούις, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα τη ρουπία Μαυρίκιου. – **Μαυρικιανός** (ο), **Μαυρικιανή** (η), **μαυρικιανός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ, < αγγλ. Mauritius. Ο Ολλανδός ναύαρχος Wijbrand van Warwijck κατέλαβε τν νησί το 1598 και το ονόμασε *Μαυρίκιο* προς τιμήν τού Ολλανδού πρίγκιπα Μαυρίκιου τού Νασάου (ολλ. Maurits. graaf van Nassau)].

Μαυρίκιος[2] (ο) {Μαυρίκιου} **1.** όνυμα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

|ετυμ. < λατ. Mauricius < maurus «σκοτεινός. μαύρος» (βλ. κ. *μαύρος)}.*

μαυρίλα (η) (χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το μαύρο χρώμα, η ιδιότητα τού μαύρου: *το γλυκοχάραμα διώχνει τη - τής νύχτας* συν. μελανότητα, μελανάδα, σκοτεινιά αντ. ασπρίλα, ασπράδα, λευκότητα 2. μαύρο σημάδι ή μελανή κηλίδα 3. πυκνότητα ή μάζα μαύρου χρώματος (π.χ. πολυάριθμη στρατιά, όπως φαίνεται από μακριά): *«μαύρη - πλάκωσε, μαύρη σαν κα/.οιακούδα»* (δημυτ. τραγ.) **4.** (εκφραστ.) η έλλειψη ζωής, ζωντάνιας, η αίσθηση μεγάλης δυστυχίας: *«γλυκιά η ζωή κι ο θάνατος* (Δ. Σολωμός) || ~ *πλακώνει την ψυχή μον* ΣΥΝ. πένθος, σκοτεινιά, ζόφος. Ηπίσης **μαυράδα** (σημ. **1.** 2). **μαύρισμα** (τυ) {μαυρίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** τυ να γίνεται κάτι μαύρο, το να κάνει κανείς κάτι μαύρο 2. (συνήθ. ειδικότ.) το να γίνεται το δέρμα πιο σκουρόχρωμο από τον ήλιο: *αυτό το αντηλιακό προσφέρει έντονο, βαθύ και ομοιόμορφο ~.*

Μαυριτανία (η) (αραβ. Al-Jumhuriyah al-Islamiyah al-Muritani-yah = Ισλαμική Δημοκρατία τής Μαυριτανίας) 1. κράτος τής ΒΛ. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Νουαξότ. επίσημες γλώσσες τη Γαλλική και την Αραβική και νόμισμα την ουγκίγια **2.** ιστ. αρχαίο βασίλειο τής Αφρικής, που υποτάχθηκε στους Ρωμαίους. – **Μαυριτανός** (ο). **Μαυριτανή** (η), **μαυριτανικός,** -ή, -ό κ. (λαϊκ.) **μαυριτάνικος,** -η, -ο.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Mauritanic < λατ. Mauritania < Mauri / Mauriti «Μαυριτανοί», ονομασία των Βερβέρων τής Δ. Αφρικής, όπως τους αποκαλούσαν νι Ρωμαίοι. Βλ. κ. *μαύρος*[. **μαύρο-** κ. **μαυρό-** κ. **μαυρ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. ότι κάτι είναι μαύρο ή έχει σκουρόχρωμη από- χρωμη: *μαυρο-πίνακας, μαυρο-τσούκα/.ο* 2. πρόσωπο με μαύρυ ένδυμα: *μαυρο-μαντηλούσα. μαυροντυμένος* 3. ότι κάποιος έχει μαύρου χρώματος σωματικό χαρακτηριστικό: *μαυρο-γένης, μαυρο-μάτης, μαυρο-μάλλης.*

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μεσν. *μαυρο-γένης, μαυρο-φορώ*), που προέρχεται από το μτγν. επίθ. *μαύρος].* **Μαυροβούνιο** (το) [Μαυροβουνίουί (σερβοκρ. Crna Gora) μία από τις δύο δημοκρατίες τού κράτους Σερβία και Μαυροβούνιο (βλ.λ.). με πρωτεύουσα την Ποντγκόριτσα. – **Μαυροβούνιος** (ο) [1896], **Μαυροβούνιο** (η).

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού διεθνούς ονόματος Montenegro (βεν. προελ.) < ιταλ. Monte Nero «μαύρο βουνό», που δόθηκε αρχικά στο όρος Λόβτσεν εξαιτίας τής άνυδρης και άδενδρης μορφής του. Την ίδια σημ. έχει και η σερβοκρ. ονομασία Crna Gora]. **μαυρογενης** (Ο) [μεσν.] {μαυρογένηδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει μαύρυ γένι.

μαυροδάφνη (η) {χωρ. γεν. πληθ.) γλυκό επιτραπέζιο κρασί σε χρώμα σκούρο κόκκινο, το οποίυ παράγεται από υπερώριμα σταφύλια των θερμών κλιμάτων και θεωρείται ιδιαίτερα τονωτικό, **μαυροζούμι** (τυ) Ιχωρ. γεν.} μαύρο ζυυμί. ζωμός και γενικότ. υγρό σκούρου χρώματος: *αυτό δεν είναι σούπα. ?ίναι ένα άνοστο ~* || π *το πίνεις αυτό το* (για καιοέ). **μαυρομάλλης,** -α/-ούσα/-ού, -ικο {μαυρομάλληδες. (θηλ.) μαυρο- μαλλούδες} 1. αυτός που έχει μαύρα μαλλιά: *- κοπέλα* 2. (για ζώα) αυτός που έχει μαύρυ τρίχωμα, **μαυρομάνικος,** -η. -ο Ιμεσν.) (λαϊκ. για αντικείμενα) αυτός που διαθέτει μαύρη λαβή: ~ *μαχαίρι.*

μαυρομαντηλούσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-λογοτ.) γυναίκα που φοράει στυ κεφάλι της μαύρο μαντήλι (συχνά λόγω πένθους). Κπίσης **μαυρομαντηλού** {μαυρυμαντηλούδες}. **μαυρομάτης,** -α,-ικο Ιμεσν.| αυτός που έχει μαύρα μάτια· *φ\\ μαυρομάτικα φασόλια* φασόλια μικρυύ μεγέθους, που φέρουν μαύρο στίγμα· τυ αποξηραμμένο περιεχόμενο τού λοβού των αμπελοφάσου- λων ΣΥΝ. γνφτοφάσουλα. Ηπίσης **μαυροματούσα** κ. **μαυροματού** (η), **μαυροντυμένος,** -η, -ο αυτός πυυ φορά μαύρα ρούχα, υ ντυμένος στα μαύρα (π.χ. επειδή πενθεί): ~ *χήρα* ΣΥΝ. μαυροφόρος. μαυροφορεμένος ΑΝΤ. λευκοουρεμένος, λευκοντυμένος, ασπροντυμένος,

μαυροπίνακας (ο) {**1**838] {μαυροπινάκων} **1.** πίνακας χρώματος μαύρου, που χρησιμοποιείται στα σχυλεία. για να γράφουν πάνω σε αυτόν οι δάσκαλοι και οι μαθητές με κιμωλία 2. (παλαιότ.) μαύρος πίνακας, πάνω στον οπυίο σημείωναν οι καταστηματάρχες όσα τυχόν τους χρωστούσαν υι πελάτες τους· ΦΡ. (μτφ.) *γράφω (κάποιον) στον μαυροπίνακα* (στα μαύρα τα κατάστιχα) τον θεωρώ όποπτο για επιλήψιμη πράξη.

[ετυμ_. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. tableau noir]. **μαυροπίπερο** (το) αρωματικό πιπέρι με σκούρο χρώμα, **μαυροπούλι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το ψαρόνι (βλ.λ.). **μαύρος,** -η, -υ **1.** αυτός πυυ έχει το πιο σκούρυ χρώμα πυυ υπάρχει στη φύση, το χρώμα τής ασέληνης νύχτας, τής πλήρους ελλείψεως φωτός, τού κάρβουνου: *είναι η νύχτα στα βουνά.* - σαν *καλοια- κούδα»* (δημοτ. τραγ.) || - *μάτια / μαλλιά / γραβάτα / πουλί / πάνθηρας* συν. (αρχαιοπρ.) μέλας λντ. άσπρος, λευκός· φρ. (μτφ.) (α) *κάνω μαύρα μάτια να δω (κάποιον)* βλ. λ. *μάτι* (β) (απειλητικά) *μαύρο φίδι που σ' έφαγε (μαύρο και κολοβό)!* θα τιμωρηθείς πολύ σκληρά, θα πάθεις μεγάλο κακό: *όποιος δεν υπακούει, μαύρο φίδι πον τον έφα- γε!* (γ) *ρίχνω μαύρη πέτρα πίσω μου* φεύγω από έναν τόπο με την απόφαση να μην επιστρέψω ποτέ (δ) *μαύρος χρυσός* το πετρέλαιο (ε) *μαύρες συσκευές* ηλεκτρονικές συσκευές υι υποίες έχυν συνήθως μαύρο χρώμα, όπως τα βίντεο, τα στερεοφωνικά συγκροτήματα, οι τηλεοράσεις κ.ά. 2.*μαύρο* (το) (α) το πιο σκούρο χρώμα που υπάρχει στη φύση. το χρώμα τής πλήρους ελλείψεως φωτός, τού κάρβουνου (β) (σκωπτ.) η καταψήφιση ή η αρνητική ψήφος: *στις εκλογές θα τους ρίξουμε Ι θα φάνε* -3. *μαύρα* (τα) τα μαύρου χρώματος ρούχα που δηλώνουν πένθος: *βάζω / φοράω ~ || στις σαράντα ημέρες θα βγάλω τα*

4. *μαύρος* (ο), *μαύρη* (η) (α) το πρόσωπο πυυ ανήκει στην αφρικανικής προελεύσεως φυλή των νέγρων (πβ. λ. */.ευκός): φυλετικές διακρίσεις εις βάρος πν* - συν. νέγρος, (μειωτ.) αράπης (β) πρόσωπο πυυ εργάζεται πυλύ και σκληρά, σαν σκλάβος: *δουλεύει σαν ~ ||* (ειρων.) *έχει δύο ~ και του βγάζουν όλη τη δουλειά κι αυτός κάθεται* 5. (συνεκδ.) αυτός που σχετίζεται με τη φυλή των μαύρων, την κουλτούρα και τον πολιτισμό της: - *μουσική·* φρ. (α) *μαύρη φυλή* η νεγροειδής φυλή (β) *μαύρη ήπειρος* η Αφρική 6. αυτός πυυ έχει απυκτήσει σκούρο δέρμα από την έκθεση στον ήλιο· μαυρισμένος: *μετά τις διακοπές τον στο νησί γύρισε ~* συν. μελαχρινός, μαυρειδερός· φρ. (απειλητικά) **θσ σε** *κάνω μαύρο (στο ζόλο)* θα σε. δείρω πάρα πολύ, τόσο ώστε το δέρμα συυ να μελανιάσει 7. (στα ακριτικά τραγούδια) *μαύρος* (ο) άλογο με μελανό τρίχωμα: *«δίνει τού μαύρου τον βιτσιά, στη χώρα κατεβαίνει»*(ακριτ. τραγ.) 8. (κατ' επέκτ.) αυτός πυυ έχει σκούρο χρώμα ή απόχρωση: *η φωτιά βγάζει ~ καπνούς || ο ουρανός έχει γεμίσει*

σύννεφα ΣΥΝ. σκούρυς. σκουρόχρωμος, σκοτεινός λν γ. ανοιχτός, ανοιχτόχρωμος 9. βρόμικος: *τα χέρια σον είναι ~· πήγαινε να τα πλύ- νεις!* 10. (κρασί) που έχει πυλύ σκούρο κόκκινο χρώμα, λ.χ. η μαυροδάφνη (βλ.λ.) 11. (ψωμί) που έχει σκούρυ χρώμα, γιατί παρασκευάζεται από αλεύρι ολικής αλέσεως ή σικάλεος 12. (δόντι) που έχει χαλάσει συν. σάπιος, χαλασμένος ανγ. γερός, υγιής 13. (αργκό) *μαύρη* (η) / *μαύρο* (το) το χασίς 14. τυιτοι ρ. τυπογραφικό στυιχείο τυύ αλ- φαβήτυυ, που τυπώνεται εντονότερα, ώστε να ξεχωρίζει, να τονίζεται περισσότερο: *σε αυτό το λεξικό κάθε κεφαλή /.ήμματος είναι τυπωμένη με ~ στοιχεία* · 15. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη δυσκολία, δυστυχία, καταστροφές, αθλιότητα κ.λπ.: *μου 'κάνες ~ τη ζο)ή || ~ χρόνια / μελαγχολία / μέρα* συν. άθλιος, δυστυχισμένος αντ. ευτυχισμένος· φρ. (α) ιστ. *μαύρος Σεπτέμβρης* ο Σεπτέμβριος τού J955, κατά τον οποίο ξέσπασε κύμα βιαιοπραγιών εις βάρος των Ηλλήνων τής Κωνσταντινυύπολης από τον τουρκικό όχλο (β) *Μαύρη Βίβλος* βιβλίο στο υπυίο καταγράφονται όλα τα μελανά έργα καθεστώτος, προσώπου κ.ά. (λ.χ. οι διώξεις, οι δολοφονίες, παραβιάσεις δικαιωμάτων κ.τ.ό.): *η - τού φασισμού* 16. (α) αυτός που συνδέεται με δυσάρεστα συναισθήματα: ~ *σκέψεις θολώνουν το μυαλό μου || ~ ιδέες / συλλογισμοί / μαντάτα* (β) ως επιτατικό τής αρνητικής σημ. ουσιαστικών: *με κυρίευσε - απελπισία* (βλ.λ.) || *έπεσε ~ πείνα* συν. θλιβερός, κακός, πένθιμος αν γ. ευχάριστος, ευφρόσυνος· φρ. (α) (εκφραστ.) *μαύρος κι άρσχνος / άραχλος* βλ. λ. *άραχνος* (β) *τα βλέπω όλα μαύρα* βλέπω πάντα την αρνητική όψη των πραγμάτων ή των καταστάσεων, είμαι πολύ απαισιόδοξος (γ) *τα βάφω μαύρα* στενοχωριέμαι και θλίβομαι πάρα πολύ. τόσο ώστε να παραιτηθώ από κάθε προσπάθεια (δ) **είμαι στις** *μαύρες* **μου** *Ι έχω* **τις** *μαύρες* **μου** δεν έχο) κέφια, είμαι θλιμμένος ή απελπισμένος (ε) *μαύρη αλήθεια* η πικρή (και δυσβάσταχτη) αλήθεια: *έχει δίκιο, για να πούμε και τη -* (αν και είμαστε γενικά αντίθετοι) (στ) *μαύρα δάκρυα* (μεσν. φρ.) πολύ πικρά και πονεμένα δάκρυα· κυρ. στις φρ. *χύνω μαύρο δάκρυ / μαύρα δάκρυα* κ. *κλαίω με μαύρο δάκρυ* κλαίω με πολλή πίκρα και πόνο (ζ) *μαύρο χάλι / μαύρα χάλια* εντελώς άθλια κατάσταση (η) (μτφ.- εκφραστ.) *μαύρη λίστα* κατάλυγυς προσώπων, πραγμάτων κ.λπ. πυυ καταδικάζονται, που πρέπει να αποφεύγονται ή να καταστραφούν: *το Υπουργείο Περιβάλλοντος κυκλοφόρησε μια - με παραλίες πυυ είναι μολυσμένες || η - των απαγορευμένων βιβλίων* 17. (εμφατ.) αυτός που αποδεικνύεται δυσάρεστος, αντίθετα από ό.τι θα περίμενε κανείς: ~ *διακοπές περάσαμε! Έβρεχε και φρσούσε συνέχεια και δεν κάναμε κανένα μπάνιο* 18. αυτός που συνδέεται με την έννοια τυύ κακού, τού υποχθόνιου, τού διαβολικού: ~ *μαγεία* 19. (για πρόσ.) αυτός που υποφέρει από δυστυχία, που δοκιμάζεται από την τύχη και τις περιστάσεις: 5εν *λυπάμαι τόσο τον ίδιο. όσο τη ~ τη μάννα του || «αν. οι ~. να ζούμε άτεκνοι γέροι / επρόταξε αυστηρό θέλημα θείο...»* (Γ. Μαρκοράς) συν. δυστυχισμένος, δόλιος, κακότυχος, δύσμοιρος, ταλαίπωρος. βαριόμοιρος, κακομοίρης, καημένος, καψερός, φουκαράς, φτιόχός, έρμος αντ. ευτυχισμένος, ευδαίμων, καλότυχος 20. (κ. για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από κακία, μοχθηρία: *πρόσεχέ τον αυτόν, είναι - ψυχή || ~ καρδιά* 21. αυτός που συνδέεται με υπερσυ- ντηρητικές. ακροδεξιές αντιλήψεις: *η ~ αντίδραση* (οι δυνάμεις που αντιδρούν σε οποιαδήποτε μεταρρυθμιστική προσπάθεια) ΣΥΝ. φασιστικός **22.** παράνυμος· κυρ. στις φρ. (α) *μαύρη αγορά* η παράνομη πώληση σε υπέρογκες τιμές προϊόντων που είναι απαγορευμένα ή σπανίζουν (π.χ. στην περίοδο τής Κατοχής) (β) *μαύρο χρήμα* το χρήμα που προέρχεται από τον χώρο τής παραοικονομίας ή που κερδίζεται με εντελώς παράνομο τρόπο (γ) *μαύρη εργασία* κρυφή και συνήθ. κα- κοπληρωμένη εργασία 23. μακάβριος· κυρ. στις φρ. (α) *μούρο χιούμορ* το να αστειεύεται κανείς με πράγματα μακάβρια (β) *μαύρη κωμωδία* η κωμωδία τής οποίας το χιούμορ αντλείται από δυσάρεστες και ατυχείς καταστάσεις, που βασίζεται στο μαύρο χιούμορ · 24. ζωολ. *μαύρη χήρα* δηλητηρκόδης μαύρη αράχνη, που σκοτώνει και καταβροχθίζει το αρσενικό της ταίρι μετά το ζευγάρωμα · 25. *μαύρη τρύπα Ι μελανή οπή* (α) αστρον. το τελικό στάδιο τής εξέλιξης ενός αστέρα πολύ μεγάλης μάζας (β) μεγάλο χρέος / έλλειμμα, το οποίο δεν μπορεί να καλυφθεί ή συνεχώς διευρύνεται: *η ~ τής οικο*

νομίας / τον προϋπολογισμού-(ειδικότ.) χρονυβόρα ή εξαιρετικά πολυδάπανη διαδικασία ή κατάσταση που απαιτεί συνεχώς χρήματα: *η ~ των μεγάλων δημοσίων έργων || «η Κομισιόν προσφεύγει κατά των χωρών για παραβίαση τής κοινοτικής νομοθεσίας, οι εθνικές κυβερνήσεις επιμένουν και νι υποθέσεις καταλήγουν στη ~ των κοινοτικών διαδικασιών»* (εφημ.) · 26. ιέχνολ. *μαύρο κουτί* ηλεκτρονική συσκευή, μονωμένη και προστατευμένη σε ειδικό κιβώτιο, που τοποθετείται μέσα στο αεροσκάφος και καταγράφει πληροφορίες σχετικές με τη λειτουργία και τα συστήματα πλοήγησής του. καθώς και τις συνομιλίες ανάμεσα στον πιλότο και τον πύργο ελέγχου κατά τη διάρκεια τής πτήσης έτσι, ώστε να είναι δυνατόν να ερευνηθούν εκ των υστέρων *τα αίτια* και νι συνθήκες ενδεχόμενου δυστυχήματος

φρ. *μαύρο πρόβατο* (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο πυυ διαφέρει από το σύνυλο λογω κάποιου (συνήθ. αρνητικού) χαρακτηριστικού τυυ ή που πρυκαλεί με τη στάση του την αντίδραση των υπολοίπων: *αν η χώρα μας δεν φροντίσει σύντομα να προσαρμοστεί στις κοινοτικές οδηγίες, θα γίνει τυ - τής H.F.* — (υποκ.) μαυρούλης, -α. -ικο.

σχόλιό λ. *χρώμα, συμπάθεια.*

Ιι·ΤΥΜ. Αντιδάν., < μτγν. *μαύρος* < λατ. maurus < αρχ. *άμανρός.* αγν. ετύμου, πιθ. συνδ. με το επίθ. *άμυδρός.* Ορισμένες φρ. και όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *μαύρη αγορά* (< γαλλ. marchc noir), *μαύρο χιούμορ (*< αγγλ. black humour), *μαύρη τρύπα* (< αγγλ. black hole), *μαύρο κοντί* (< αγγλ. black box), *μαύρο πρόβατο* (< αγγλ. black sheep), *μαύρη /.ίστα* (< αγγλ. black list), *τα βλέπω όλα μαύρα* (< γαλλ. voir tout cn noir) κ.ά|.

μαυροτσούκαλο (τυ) **1.** (λαϊκ.) μαύρο τσουκάλι, χύτρα μαυρισμένη από την καπνιά 2. (σκωπτ.) άνθρωπος με έντονα σκυύρο δέρμα ή πολύ μαυρισμένυς από τον ήλιο. **μαυροφόρος,** -α, -ο Ιμεσν.1**1.** αυτός που φορά μαύρα ρούχα, που είναι ντυμένος στα μαύρα ΣΥΝ. μαυρυφορεμένος, μαυροντυμένος αντ. ασπροντυμένος, λευκοφορεμένος. λευκοφόρος **2.** *μαυροφόρα* (η) η χήρα.

μαυροφορώ ρ. αμετβ. [μεσν.] {μαυροφορείς... | μαυρυφόρε-σα, -θηκα, •μένος! φυρώ μαύρα ρυύχα, είμαι ντυμένος στα μαύρα, κυρ. επειδή έχω πένΟυς: *τρεις οικογένειες μανροφόρεσαν από το τελενταίυ τροχαίο ατύχημα || μανροφορεμ'ένη γνναίκα* συν. μαυροντύνομαι, φυρώ (τα) μαύρα λντ. ασπρυφορώ. λευκοφορώ,

μαυροφρύδης, -α. -ικο αυτός που έχει μαύρα φρύδια, **μαυρόχωμα** (το) {μαυροχώμ-ατος | -ατα, -άτων} χώμα με μαύρο χρώμα, το οποίυ προέρχεται από αποσύνθεση οργανικών υυσιών και χρησιμοποιείται κυρ. στην κηπουρική ΣΥΝ. φυτόχωμα, χούμος. **μαυσωλείο** (το) μεγαλοπρεπές και πολυτελές ταφικό μνημείο, που έχει μορφή ναΐσκου ή σύνθετου υικυδομήματυς.

ILTY\1. < μτγν. *Μανσωλεΐον* < αρχ. *Μαύσ(σ)ωλ(λ)υς,* σατράπης τής Καρίας από το 377 ώς το 353 π.Χ.. ο υποίος έχτισε για τον εαυτό του ένα μεγαλοπρεπές ταφικό μνημείο. Το όνομά τυυ συνδέεται πιθ. με τη λυδική θεότητα *Mavs,* για την οποία βλ. λ. *μανλίζω*]. **μαφία** (η) {δύσχρ. μαφιών) **1.** εγκληματική οργάνωση με αυστηρή ιεραρχία και απαράβατους εσωτερικούς νόμους, η οποία ιδρύθηκε τον περασμένο αιώνα στη Σικελία και η δράση της εξαπλώθηκε σταδιακά σε ολόκληρη την Ιταλία, αλλά και την Αμερική και την Ευρώπη 2. (κατ' επέκτ.) κάθε οργανωμένο δίκτυο κακοποιών: *η ρωσική* **~ 3.** (μτφ.) κλειστή ομάδα επιτηδείων, που εξυπηρετεί συντονισμένα τα συμφέροντά της χρησιμοποιώντας αθέμιτα μέσα ΣΥΝ. κύκλωμα, κλίκα · **4.** (ενίοτε κ. χαϊδευτ.) πονηρός ή πολύ έξυπνος άνθρωπος: *πρόσεχέ την αντόν. είναι μεγάλη* ~7 · **μαφιόζος** (ο), **μαφιόζικος,** -η. -υ. [ετυμ. < ιταλ. mafia < σικελ. mafia «θάρρος, γενναιότητα» < αραβ. mahjas «καύχηση. έπαρση»|.

μαφόριο (το) |μαφορί-υυ | -ων} (λόγ.-παλαιότ.) λεπτό πέπλο με το οπυίυ κάλυπταν τυ κεφάλι ή/και τους ώμυυς τους οι γυναίκες. Επίσης **μαφόρι.**

Ιετυμ, < μτγν. *μαφόριον*< μτγν. λατ. mafortes / mafortia (μόνο πληθ.), αγν. ετύμου, πυυ παρετυμολυγήθηκε πρυς το μτγν. *ώμοφόριον].* **μάχαιρα** (η) {χωρ. πληθ.Ι (αρχαιυπρ.) το μαχαίρι· φρ. *μάχαιραν έδω- κας, μάχαιραν θα λάβεις* (πβ. Κ.Δ. Ματθ. *26. 52: πάντες γάρ οι λαβό- ντες μάχαιραν έν μαχαίρα άπυλοννται)* όσυι βλάπτυυν τυυς άλλυυς, θα πάθουν οι ίδιυι κακό.

[f.tym. αρχ. < **μάχαρ-]α,* αβεβ. ετύμου. Ελάχιστα πιθανή είναι η σύνδεση με το ρ. *μάχομαι,* όπως και με τη λ. *μάγειρυς.* Έχει υπυτεθεί ακόμη ότι η λ. ανάγεται στο εβρ. mskera «ξίφος», αλλά θα μπορούσε να ισχύει και το αντίστροφο], **μαχαίρι** (τυ) {μαχαιρ-ιυύ | -ιών} **1.** όργανο που αποτελείται από μεταλλική λεπίδα, κοφτερή στη μία ή και στις δύο ακμές της. και λαβή· χρησιμοποιείται για κάθε είδους κόψιμο ή και ως όπλο. θεωρείται δε ένα από τα πρώτα εργαλεία που κατασκεύασε ο άνθρωπος: *δώσε μον το ~, να κόψω τν κρέας || κάρφωσε / έμπηξε το* ~ στον *κορμό τού δέντρου || δίκοπο / κνφτερό / στομωμένο* - {{ *σέρνω / τραβώ / βγάζω* ~ · ΦΡ. (μτφ.) (α) *κόβω (κάτι) (με το) μαχαίρι* σταματώ αμέσως και οριστικά (κακή συνήθεια): *έκοψα το κάπνισμα μαχαίρι* (β) *τραβάω μαχαίρι* γίνυμαι πολύ επιθετικός, εξοργίζομαι πάρα πολύ: *Μη μου μι/^άς για τον Αντωνίου! Όταν ακούω γι' αντόν,* ~ (γ) *είμαι / βρίσκομαι στα μαχαίρια (με κάποιον)* έχω πολύ μεγάλες διαφορές, υπάρχει μίσος ανάμεσά μας (δ) *βάζω το μαχαίρι στον λαιμό (κάποιου)* πιέζω (κάποιον) σε πολύ μεγάλο βαθμό: *μόνο όταν τον βά?^εις το μαχαίρι στον λαιμό, θ' αντιδράσει* (ε) *το μαχαίρι φτάνει ώς το / στο κόκκαλο* για μια έρευνα για την αναζήτηση ευθυν6)ν και τη διαλεύκανση τής αλήθειας, η οποία φτάνει σε βάθος, ώς τυυς πραγματικούς υπευθύνους, όποιοι κι αν είναι αυτοί (στ) (παρυιμ.) *όποιος έχει μαχαίρι, τρώει πεπόνι* τα αγαθά τα απολαμβάνει αυτός που έχει και τα μέσα για να τα αποκτήσει (ζ) *μπαίνει μαχαίρι* γίνονται δραστικές περικοπές: «*απο-φασίστηκε να περικοπούν νι κρατικές δαπάνες, να μπει μαχαίρι στη διοίκηση»* (εφημ.) (η) (μτφ.) *βγαίνουν (τα) μαχαίρια* εκδηλώνονται οι αντίπαλες διαθέσεις, για οξείες λεκτικές επιθέσεις μεταξύ υπυστη- ρικτών αντίθετων απόψεων: *στη γενική συνέλευση τού συλλόγυυ βγήκαν μαχαίρια* 2. (μτφ.) οτιδήποτε πληγώνει συναισθηματικά, προκαλεί οξύ συναίσθημα πόνου και θλίψης: *τα λόγια της ήταν - στην καρδιά μον* 3. (λαϊκ.-μτφ.) η χειρουργική επέμβαση: *αφού έχει πρόβλημα συνέχεια με τον λαιμό, μάλλον οι αμυγδα/.ές συν χρειάζονται* ~ συν. νυστέρι, λεπίδι. — (υποκ.) **μαχαιράκι** [μεσν.] κ. (λόγ.-υποκ.) **μαχαιρίδιο** (το) [μτγν.Ι. (μεγεθ.) **μαχαίρα** (η) [μεσν.[.

[κϊύμ.. μεσν. < αρχ. *μαχαίριυν.* υποκ. τού υυσ. *μάχαιρα.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *βάζω τν μαχαίρι στυν λαιμό κάποιου* (< γαλλ. mettre le couicau sur / sous la gorge), *είναι στα μαχαίρια* (< γαλλ. ils sont a couteaux tires)·], μαχαιριά (η) Ιμεσν.Ι 1. το χτύπημα με μαχαίρι: του *έδωσε μια* ~ 2. (συνεκδ.) τυ τραύμα πυυ έχει πρυκληθεί από μαχαίρι: γο *πτώμα είχε πέντε ~ στην κοιλιά* 3. (μτφ.) πλήγμα, μαχαιροβγάλτης (υ) [μεσν.Ι Ιχωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) κακοποιός που σκοτώνει με μαχαίρι, μαχαιροπίρουνο (το) 1. το μαχαίρι και το πιρούνι, τα οποία χρησιμοποιεί κανείς στο φαγητό **2.** *μαχαιροπίρουνα* (τα) το σύνυλο των μαχαιριών, των πιρουνιών και των κυυταλιών, πυυ χρησιμοποιούνται στο τραπέζι για το γεύμα, μαχαιρώνω ρ. μετβ. [μαχαίρω-σα. -θηκα, -μένος} 1. χτυπώ με μαχαίρι: *τον μαχαίρωσε πισώπλατα* **2.** (μεσοπαθ. *μαχαιρώνομαι)* συμμετέχω σε συμπλοκή, κατά την υπυία αναλλάσσυνται χτυπήματα με μαχαίρια. — **μαχαίρωμα** (το), μαχαλάς (υ) {μαχαλάδες} (καθημ.) λαϊκή γειτονιά, τμήμα πόλεως, συνοικία: *υ απάνω / κάτω / πέρα* ~ || *προσφυγικός* ~· ΦΡ. (παροιμ.) *κάθε τόπος και ζακόνι, κάθε μαχαλάς και τάξη* κάθε περιοχή έχει τις δικές της συνήθειες, τα δικά της ήθη και έθιμα.

[liΤΥΜ. μεσν. < τυρκ. maha!!e|. μαχαραγιάς (ο) {μαχαραγιάδες} 1. ο ηγεμόνας ινδικού κρατιδίου 2. (μτφ.) άνθρωπος πυυ ζει μέσα στην πολυτέλεια και τις ανέσεις: *στο σπίτι που τους παραχωρήθηκε ζουν ζωή μαχαραγιά* ΣΥΝ. πασάς. [ετυμ. < χίντι maharajah «μεγάλος βασιλιάς» < mahai «μεγάλος» (πβ. ελλην. *μέγας)* + raja ««βασιλιάς» (< σανσκρ. rajan)]. μαχαρανή (η) η σύζυγος τού μαχαραγιά.

|ΕΤΥΜ. < χίντι maharani «μεγάλη βασίλισσα» < mahat «μεγάλος» (πβ. ελλην. *μέγας)* + rani «βασίλισσα» (< σανσκρ. rajni)|. **μάχη** (η) {μαχών} 1. η ένοπλη σύγκρουση μεταξύ δύο αντιπάλων στρατών, ένοπλων ομάδων, στο πλαίσιο πολεμικής σύρραξης: *μεγάλη ί σφοδρή / αμφίρροπη / λυσσώδης / αποφασιστική / σκ/.ηρή / φονική / αιματηρή* - ||[*δίνω* ~ || *η ~ μαίνεται* jj *μπαίνω / ρίχνομαι στη* ~ || *πεδίο μάχης* (ο χώρος όπου διεξάγεται η ένοπλη σύγκρουση) || ~ *εκ τού συστάδην / σώμα με σώμα* |[σε *θέση μάχης* ΣΥΝ. συμπλοκή, σύρραξη· φρ. (α) *μητέρα (όλων) των μαχών* βλ. λ. *μητέρα* (β) (λόγ.) *άδακρυς μάχη (άδακρυς μάχη)* μάχη χωρίς απώλειες **2.** (γενικυτ.-εκφραστ.) κάθε είδους σύγκρουση, έντονη αναμέτρηση: - ό'υο *κομμάτων για την εξουσία || έχασε τη - με τον θάνατο* (πέθανε υποκύπτοντας τελικά στην ασθένεια ή στα τραύματά τυυ)· φρ. θέτω *(κάποιον) εκτός μάχης* (i) καθιστώ (κάπυιον) ανίκανο να συνεχίσει να μάχεται, εξουδετερώνω (ii) καθιστώ (κάποιον) ανενεργό, τον εμποδίζω να αναπτύξει δράση ή να συνεχίσει να ασχολείται με κάτι: οι *ρευματισμοί με έθεσαν εκτός μάχης* 3. (μτφ.) έντονη, πεισματώδης και συστηματική προσπάθεια για την επίτευξη συγκεκριμένου σκοπού: *η κυβέρνηση έδωσε - για την ψήφιση τού νομοσχεδίου στη Βουλή || αν δεν εκσυγχρονίσουμε τη βιομηχανία μας, θα χάσυυμε τη ~ τής πρυόδου || ~ για τη μόρφωση || ~ κατά τής φτώχιας / τού πληθωρισμού / τής ανεργίας* συν. αγώνας, πάλη· *ΦΡ.μάχη των εντυπώσεων* έντονος ανταγωνισμός για το ποιος θα κερδίσει τις εντυπώσεις, πυιος θα κάνει καλύτερη εντύπωση: γο *κόμμα κέρδισε τη ~ στην προεκλογική περίοδο.*

[F.ΤΥΜ. αρχ. < *μάχομαι* (υποχωρητ.). ΙΙ φρ. *(θέτω / είμαι) εκτός μάχης* αποδίδει τη γαλλ. (mettrc / etre) hors de combatj. μάχητα (η) (χωρ. πληθ.) (λαϊκ.-λογοτ.) η μάχη (πβ. *μάνητα).*

[πτυμ. μεσν. < *μάχη,* κατά το σχήμα *νεότη - νεότητα, μάνη - μάνη- τα*\.

μαχητής (ο) [«ρχ.|. μαχήτρια (η) [18471 {μαχητριών} 1. πρόσωπο που μετέχει σε ένοπλη σύρραξη, σε πολεμική σύγκρουση συν. πολεμιστής, στρατιώτης 2. (κατ' επέκτ.-μτφ.) πρόσωπο πυυ αγωνίζεται με πίστη και αφοσίωση για την επίτευξη συγκεκριμένου σκοπού: *ατρόμητος ι ακούραστος ~ τής ελευθερίας / τής δημοκρατίας! τής πρυόδου* ΣΥΝ. αγωνιστής, μαχητικός, -ή, -ύ [αρχ.] 1. αυτός που σχετίζεται με μάχη, ο κατάλληλος για πολεμική σύρραξη: ~ *αεροσκάφη / ικανότητα / φρόνημα* || (κ. ως ουσ.) *η Πολεμική Αεροπορία έχει ανάγκη από μαχητικά και μεταγωγικά* ΣΥΝ. πολεμικός 2. αυτός που αναπτύσσει έντονη αγωνιστική δραστηριότητα: *είναι το πιο ~ μέλος τού κόμματος* συν. δραστήριος, κινητικός 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από αγωνιστικότητα και πάθος, που δεν κάμπτεται εύκολα: ~ *αθλητής / πολιτικός / αγορητής / εφημερίδα / πνεύμα / συλλα?^ητήριο* ΣΥΝ. αγωνιστικός. — μα- χητικ-ά/-ώς [αρχ.Ι επίρρ. μαχητικότητα (η) {χωρ. πληθ.} 1.η μαχητική ικανότητα: *η ~ τής Πολεμικής Αεροπορίας* jj *η - των πολεμικών μας αερυσκαφών* 2. (μτφ.) η αγωνιστική διάθεση προσώπου σε σχέση με τις ιδέες που υποστηρίζει ή τους στόχους που επιδιώκει να εκπληρώσει: *υπήρξε πν/.ιτικός που διακρίθηκε για τη - του. όντας μπροστάρης σε όλους τους δημοκρατικούς αγώνες τού λαού.* μαχητός, -ή, -ό Ιαρχ.] (λόγ.) αυτός που είναι δυνατόν να πολεμηθεί και κατ' επέκτ. να αμφισβητηθεί, να ανατραπεί: ~ *τεκμήριο / επιχεί*

ρημα ΣΥΝ. αμφισβητούμενος ΑΝ Γ. αμάχητος, ακαταμάχητος.

-μαχία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με: 1. τυ όργανο ή τον τρόπο με τον οποίο γίνεται μια μάχη: *οπλο-μα- χία, ξιφο-μαχία, μονο-μαχία* 2. τον χωρό όπου γίνεται μια μαχή: *αερομαχία. θα/>.ασσο-μαχία* **3.** την αιτία τής μάχης ή εκείνο εναντίον τού οποίου γίνεται μια μάχη: *εικονο-μαχία. ταυρο-μαχία.*

[πτυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ναυ-μα- χία*, μτγν. *ταυρο-μαχία*). που προέρχεται από σύνθ. σε *-μάχος* (βλ.λ.)]. μάχιμος, -η. -υ |αρχ.] 1. ικανός ή κατάλληλος για μάχη. αυτός που μπορεί να συμμετάσχει σε ένοπλη σύγκρουση: ~ *στράτευμα* ΣΥΝ. αξιόμαχος 2. στρατ. (α) (πολίτης) που κρίνεται ικανός να εκτελέσει πλήρη στρατιωτική υπηρεσία, σε αντιδιαστολή προς αυτόν που κρι- νεται ανίκανος ή κατατάσσεται στους βοηθητικούς ΣΥΝ. οπλίτης, στρατιώτης (β) αυτός που υπηρετεί σε στρατιωτικό σώμα, το οποίο μετέχει ή προορίζεται να μετάσχει σε πολεμικές επιχειρήσεις και όχι να μείνει στα μετόπισθεν: ~ *αξιωματικός* **3.** (μτφ.) αυτός που συμμετέχει ενεργητικά σε έναν χώρο δραστηριότητας: ~ *δημοσιογράφος / εκπαιδευτικός* || (περιληπτ.) *η ~ δημοσιογραφία / εκπαίδευση.* — μα- χίμως επίρρ. [μτγν.]. μαχιμότητα (η), μαχμουρλήδικος, -η, -ο (οικ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ραθυμία και νωθρότητα: ~ *συμπεριφορά / κινήσεις* συν. νωθρός, τεμπέλικος. υκνός, ράθυμος λντ. δραστήριος, γρήγορος, ενεργητικός, μαχητικός. — μαχμουρλήδικα επίρρ. μαχμουρλής (ο) {μαχμουρλήδες}. μαχμουρλού (η) {μαχμουρλού- δες> (οικ.) 1. πρόσωπο που μόλις ξύπνησε, που δεν κοιμήθηκε καλά και γι' αυτό έχει κακή διάθεση ΣΥΝ. αγουροξυπνημένος, κακοδιάθετος 2. πρόσωπο που συμπεριφέρεται με ραθυμία και νωθρότητα συν. οκνός. νωθρός, δυσκίνητος, χαύνος, νυσταλέος am. ζωηρός, δραστήριος, ενεργητικός, σφριγηλός.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. mahmutiu < mahmur «νυσταγμένος»], μάχομαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.| ♦ (αμετβ.)

συμμετέχω σε ένοπλη σύγκρουση, σε μάχη: ο *απελευθερωτικός στρατός μάχεται με ηρωισμό και αυταπάρνηση* || *μαχόμαστε μέχρις εσχάτων/ στο πλευρό κάποιου* ΣΥΝ. πολεμώ ♦ 2. (αμετβ. κ. μετβ.) (κατ' επέκτ.-μτφ.) καταβάλλω έντυνες και συστηματικές προσπάθειες (για να επιτύχω συγκεκριμένο στόχο), συμμετέχω σε σκληρό αγώνα, αναμέτρηση: (αμετβ.) *μάχεται για τα δικαιώματά τον* || *- κατά τής διαφθοράς* |[*μαχόμενη δημοσιογραφία / δικηγορία* || *εκπαίδευση* jj (μετβ.) *μάχεται αταλάντεντα την ηθική σήψη και τα σκάνδαλα* ΣΥΝ. αγωνίζομαι, παλεύω, πολεμώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[F.ΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με την περσ. λ. *ha-amazan (βλ. λ. *αμαζόνα*), η οποία θα περιέγραφε μια περσική πολεμική φυλή. δεν ευσταθεί μορφολογικώς. Το ίδιο ισχύει και για τις προταθείσες συνδέσεις με τους τ. *μάχαιρα* και *μηχανή.* Τυ λατ. macto «σφάζω, θυσιάζω» εγείρει παρόμοια προβλήματα, ενώ ή αναγωγή στο σανσκρ. makhu- «λάγνος» απέχει σημασιολογικώς].

-μάχος λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν το πρόσωπο που: 1. μάχεται εναντίον κάποιου: *εικονο-μάχος, ταυρο-μάχος* 2. υπερασπίζεται μια περιοχή ή που πολέμησε σε έναν τόπυ: *μακεδονο-μάχος. μαραθωνο-μάχος.*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *πυγ-μά- χος*, μτγν. *θεο-μάχος)*, που προέρχεται από το θ. τού ρ. *μάχομαι}.* -μαχος, -η, -υ λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λόγιων επιθέτων που σχετίζονται με: 1. τη στάση κάποιου απέναντι σε μάχη. αναμέτρηση: *αξιό-μαχος, φυγό-μαχος* **2.** την ιδιότητα τής αντίστασης ή αντοχής (σε κάτι): *πυρῖ-μαχος.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *σύμ-μα- χος*, *πρό-μαχος*), που προέρχεται από το θ. τού ρ. *μάχομαι}.*

-μαχώ λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν: 1. το όργανο ή τον τρόπο με τον οποίο μάχεται κάποιος: *λογο-μαγώ. ξι- φο-μαχώ* **2.** τον χώρο όπυ μάχεται κάποιος: *αερο-μαχώ. ναυ-μαχώ* **3.** τη δυσκολία και την αγωνία που αισθάνεται κάποιος: *ψυχο-μαχώ. αγκο-μαχώ.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *συμ-μαχώ*, *μονο-μαχώ)*, που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-μαχος / -μαχος* (βλ.λ.)]. Μ.Ε. (η) Μέση Εκπαίδευση.

με κ. **μ'** (μπροστά από φωνήεν) πρόθ. (+αιτ.) δηλώνει: **1.** (α) συνοδία ή συντροφιά, παρέα (με κάποιον) (συχνά προηγείται το επίρρ. *μαζί): πήγα στο θέατρο ~* τον *πατέρα μου* (ή *μαζί ~ τον πατέρα μου)* [[*θα έρθω ~ τον Πέτρο* (β) συνύπαρξη: *ζει - μια φίλη της* 2. τρόπο: *τα πορτοκάλια πωλούνται ~ το κιλό κι όχι - το κομμάτι* j| *με βοήθησε ~ προθυμία* || *πίνω τον καφέ ~ ζάχαρη και γάλα* jj *βγαίνοντας από το διαμέρισμά του ήρθε πρόσωπο - πρόσωπο με τη Μαρία* || *γίνεται μάχη σώμα ~ σώμα / στήθος - στήθος* jj *περπατούσαν χέρι (~) χέρι!* jj *θα έρθει ~ χαρά στη συγκέντρωση* || *- λίγα λόγια* (σύντομα), *πες μου ποιο είναι το πρόβλημά σου* [| *μιλάει πάντα - τουπέ* (αλαζονικά) || *βλέπω ή παίρνω κάποιον - καλό ή κακό μάτι* (διατίθεμαι ευνοϊκά ή δυσμε- νώς απέναντι του) || *- χίλια βάσανα* (πολύ δύσκολα) *κατάφερε να μεγαλώσει τα παιδιά της* || *βγάζω* το *ψωμί μου - τον ιδρώτα* του *προσώπου μου* (δουλεύοντας πολύ σκληρά, κοπιάζοντας πολύ) || *τίποτα δε γίνεται ~ το ζόρι* (με πίεση), *πρέπει να τον πάρεις ~ το καλό* (να τυν καλοπιάσεις. να του μιλήσεις γλυκά) *για να γίνει η δουλειά σου* || *σήκωσέ το ~ το μαλακό* (προσεκτικά, χωρίς βίαιες κινήσεις) || *δέχτηκε ~ το στανιό* (πιεζόμενος, χωρίς να θέλει) [[*~ τα πολλά* (με πολλές προσπάθειες, ύστερα από πολύ κόπο) *κατάφερα να την πείσω να δώσει εξετάσεις* **3.** μέσο μεταφοράς ή όργανυ: *πήγα ~ τρένο / τα πόδια* || *έκοψα το καρπούζι - το μαχαίρι* || *διαβάζει ~ το φως τής λάμπας* || (ευχετ.) *~ τη βοήθεια τού Θεού. θα τα καταφέρουμε!* 4. σχέση / αναφορά: *έχει μανία ~ το ψάρεμα* || *μ' εκείνο το πρόβλημα που είχαμε χθες. μπόρεσα να βρω λύση* 5. ισότητα, ομοιότητα, συμφωνία. επικοινωνία φιλική ή εχθρική: γο *αυτοκίνητό σου είναι ίδια μάρκα ~ το δικό μου* || *η Δανάη μοιάζει ~ τον πατέρα της* || *έχει τσακωθεί ~ τους δικούς της* || *οt Ισραηλινοί άρχισαν διαπραγματεύσεις ~ τους Παλαιστινίους* || *είναι σύμφωνος ~ τις απόψεις μας* 6. (α) συνθήκες: *δεν ταξιδεύω ~ τέτοια βροχή* || *~ τόσο θόρυβο μου είναι αδύνατον να κοιμηθώ* (β) ψυχική κατάσταση: *γέλασα - την καρδιά μου* (πολύ) || *έφαγα ~ την ψυχή μου* (όσυ ήθελα, πολύ) || *δούλεψε - πολλή όρεξη* 7. αιτία: *συγκινήθηκα ~ τη συμπεριφορά του* 8. κυριότητα, κτήση, κατοχή (ακόμα και για είδη ένδυσης): *νύφη ~ προίκα* 9. ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ή ιδιότητα, περιεχόμενο: σπίτι ~ *ωραία επίπλωση* jj *μποτί- λια ~ λάδι* || *η δασκάλα ~ τα γαλάζια μάτια* j| *το κορίτσι - τα μαύρα* (ενν. *ρούχα)* · φρ. *χρήμα με ουρά* πολύ χρήμα: *η νύφη μπορεί να μην είναι όμορφη, όμως έχει* -10. χρόνο: *(α)* χρονικό προσδιορισμό: *θα ξεκινήσουμε το πρωί - την ανατολή τού ήλιου* || *πρωί-πρωί - τη δρο-* σουλα φι\ *κοιμάμαι Ι πάω για ύπνο με τις κάτες* κοιμάμαι πολύ νωρίς (β) όριο / τέλος χρονικού διαστήματος: *δέκα - έντεκα έχουμε μάθημα* 11. ποσό ή αντάλλαγμα / αντιστάθμισμα: *άλλαξα τα ρούβλια ~ δολλάρια* || *τον βοήθησε ~ το αζημίωτο* || Srv *πουλώ ~ κέρδος, αλλά ~ ζημία* 12. αντίθεση, εναντίωση (παρά): *- τόσες υποχρεώσεις, τα κατάφερε μια χαρά* || *~ όλο το σεβασμό που σου 'χω. θα διαφωνήσω μαζί σου* |j *μ' όλες της τις παραξενιές, είναι χαριτωμένη* 13. ως περί- φραστ. πρόθεση (+αιτ.) ή περιφραστ. σύνδ. (+να...): (α) *με βάση. - τα διεθνή πρότυπα, το νέο αεροδρόμιο είναι από τα καλύτερα στον κόσμο* (β) *με αποτέλεσμα* (+ να...): *άργησε να ξεκινήσει, - να φτάσει καθυστερημένος* |[Srv *διάβασε στις εξετάσεις ~ την αποτυχία* (γ) *με σκοπό Ι στόχο* (+να...): *έκανε τα πάντα ~ να ανέβει στην ιεραρχία τής επιχείρησης·* φρ. *με τίποτα στον κάαμο / ούτε με σφαίρες* για να δηλωθεί κατηγορηματική άρνηση για κάτι: *Εγώ. να φάω κρέας, ενώ είμαι χορτοφάγος: -!* (Βλ. λ. *πρόθεση,* πιν.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μετά* (βλ.λ.). με ανυμοιωτική αποβολή τής β' συλλαβής, κυρ. όταν ακολουθούσε άρθρο (π.χ. *μετά* τά...)|. με² αντων. αιτιατική ενικού τού α' προσ. τής προσωπικής αντων. *εγώ.*

ΣΧΟΛΙΟ *προσωπικές αντωνυμίες, λ. προσωπικός.*

(ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *εμέ* (βλ. λ. *έγώ)*\. μέα -*

τα σέα και τα μέα

mea culpa λατ. (προφέρεται *μέα κούλπα)* ελλην. *δικό μου λάθος'* δικό μου το φταίξιμο- φράση με την οποία παραδέχεται κανείς το λάθος του δημόσια.

|ΕΤΥΜ. < λατ. mea culpa «λάθος μου» < mea (< αντων. meus «εμός. δικός μου») 4- culpa «λάθος»]. μεγα~ κ. μεγά· 1. λεξικό πρόθημα που δηλιόνει μεγάλο μέγεθος: *μεγα-θήριο. μεγα-θυμία* 2. (για μονάδα μετρήσεως μεγέθους) μονάδα κατά ένα εκατομμύριο φορές μεγαλύτερη από τη βασική μονάδα: *με- γα-βάτ* (ένα εκατομμύριο βατ), *μεγα-χέρτς. μεγά-τονος.*

[γ.τυμ. Λεξικό πρόθημα τής Λρχ. και Ν. Ηλληνικής. το οποίο προέρχεται από το επίθ. *μέγας* και πέρασε σε ξέν. επιστημονικούς όρους (λ.χ. nicga-hertz. mcga-byte)|. μεγαβάτ (το) {άκλ.} φυς. μονάδα μέτρησης τής ισχύος στυ συνεχές ρεύμα ή τής ενεργυύ ισχύος, πυυ ισοδυναμεί με 1.000.000 βατ (βλ.λ.). [ετυμ. < αγγλ. niogawait (νόθο σύνθ.). βλ. κ. *βατ*\. μεγαθήριο (το) |Ι876| (μεγαθηρί-ου | -ων} 1. ζωολ. προϊστορικό ζώο, το οποίο ανήκει σε γένος γιγαντιαίων θηλαστικών που έχουν εκλεί- ψει και απαντούν μόνο σε απολιθωμένη κατάσταση' είχαν ύψος περίπου δύο μέτρων και μήκος περίπου πέντε, ήταν εφοδιασμένα με μεγάλα νύχια και δόντια και τρέφονταν κυρ. με φύλλα δέντρων και θάμνων 2. (μτφ.) κάθε κατασκεύασμα υπερβολικά μεγάλο, με γιγαντι- αίες διαστάσεις: στην *παλιά αλλάνα χτίστηκε ένα οικοδομικό* ~ jj *αυτή η πολυκατοικία είναι σωστό* - συν. κολοσσός, γίγας **3.** (μτφ. για πρόσ.) άνθρωπος με γιγάντιες σωματικές διαστάσεις και τεράστια δύναμη συν. γίγαντας, γομάρι αντ. νάνος, πυγμαίος **4.** (για εταιρεία, οργανισμό κ.τ.ό.) πολύ μεγάλος, πανίσχυρος: *«εργάστηκε για δύο δεκαετίες στα ~ τής ιτα/ακής βιομηχανίας, τη Φίατ και την Ολιβέττι»* (εφημ.) συν. κολοσσός, γίγας. μεγάθυμος, -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που διακρίνεται για την ψυχική του ευγένεια, που συμπεριφέρεται με ανωτερότητα συν. μεγαλόψυχος, μεγαλόκαρδυς, γενναιόφρων, υψηλόφρων αντ. μικρόψυχος, μικροπρεπής. στενόκαρδος, εμπαθής. — μεγαθόμως επίρρ. 11830]. μεγαθυμία (η) |]832J. μέγαιρα (η) [οπάν. μεγαιρών} (μετωνυμ.) γυναίκα με κακό και εριστικό χαρακτήρα συν. στρίγγλα, μαινάδα, σκύλα.

[ΕΤΥΜ. μτγν.. ονομασία μιας από τις Ερινύες. < αρχ. *μεγαίρω* «αρ- νούμαι κάτι (επειδή το θεωρώ υπερβολικό)» (υποχωρητ.) < **μεγάρ-]ω* (πβ. κ. *γεραίρω, έχθαίρω)* < *μέγας* (βλ.λ.)].

μεγακε<ραλία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. το να έχει κανείς κεφάλι μεγαλύτερο από το κανονικό ΑΝΤ. μικροκεφαλία. Επίσης μεγαλοκεφαλία.

- μεγακέφαλος, -η, -ο κ. μεγαλοκέφαλος.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. megaccphaly|. μεγάκοσμος (ο) 118881 ο μακρόκοσμος (βλ.λ.) ΑΝ Γ. μικρόκοσμος.

IF.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. megacosmj. μεγάκυκλος (ο) {μεγακύκλ-ου | -ων. -υυς} 1. ΦΥΣ. μονάδα μέτρησης για μεγάλες τιμές συχνότητας, που ισούται με 1.000.000 κύκλους (δηλ. χερτς) και φανερώνει πόσα εκατομμύρια επαναλήψεις ενός ηλε- κτρυμαγνητικού κύματος έχουμε ανά δευτερόλεπτο 2. ΙΙΛΙΙΡΟΦ. μονάδα ταχύτητας λειτουργίας τού επεξεργαστή.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. megacyclc).

μεγαλακρία (η) -» ακρυμεγαλία

μεγαλαυχώ ρ. αμετβ. {μεγαλαυχείς...· μόνο σε ενεστ. και παρατ.} (αρχαιοπρ.) χρησιμοποιώ στομφώδες ύφος όταν μιλώ, λέω μεγάλα λόγια συν. μεγαληγορώ, μεγαλορρημονώ. — μεγαλαυχι'α (η).

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *μεγαλαυχώ (-έω)* < *μεγάλαυχος* < *μεγα)^(ο)-* + *-ανχος* <

αύχώ «καυχοϊμαι». Η λ. συνδέεται με το ρ. *εύχομαι* (βλ.λ.) μέσω συνθέτων όπως *κενεαυχής* ή *μεγαυχής* < **κενε-ευχής* ή **μεγ-ευχής*\. **μεγαλείο** (το) 1. η ξεχωριστή λαμπρότητα, αίγλη που υποβάλλει συναισθήματα μεγάλου θαυμασμού ή και δέους: *το ~ του αρχαιοελ/.η- νικού πολιτισμού* || *το - τής χιλιόχρονης Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*

αυτή η πράξη δείχνει ψυχικό ~ (ανωτερότητα ψυχική) συν. μεγαλοπρέπεια αντ. ευτέλεια, ταπεινότητα· ***ον.*** *Ελλάς, το μεγαλείο σου!* (ειρων.) ως σχόλιο, για να δείξουμε ότι στην Ελλάδα τίποτε δεν λειτουργεί σωστά, για απάτες, κακοδιοίκηση κ.λπ. **2.** *μεγαλεία* (τα) (α) τα λαμπρά επιτεύγματα και η δόξα που τα συνοδεύει: *«περασμένα ~ και δηγώντας τα να κλαις»* (Δ. Σολωμός) || *αλησμόνητα / εθνικά / αρχαία / εφήμερα ί λαμπρά / ξεχασμένα / πρόσκαιρα / χαμένα* ~ (β) πολυτέλεια και φήμη, ό,τι χαρακτηρίζει τη ζωή υψηλών προσώπων: *όλη τηζ ᵀΑ ζ<°ή ονειρευόταν πλούτη και* - **3.** (ως χαρακτηρισμός) οτιδήποτε προκαλεί θαυμασμό ή μεγάλη ευχαρίστηση: *μας υποδέχτηκε σ' ένα σπίτι ~*/ **4.** (ως επίρρ.) θαυμάσια, υπέροχα: *θα περάσουμε ~ · θάλασσα, ήλιος και καλή παρέα* συν. θαύμα, καταπληκτικά.

Ιητυμ. < αρχ. *μεγαλεΐον,* ουδ. τού επιθ. *μεγαλεΐος* < *μέγας* (πβ. κ. *ανδρείος)].*

μεγαλεΐότατος, -άτη Ιμεγαλειοτάτ-ου [-ων, -ους| (ως τιμητική προσφώνηση) ο βασιλιάς / η βασίλισσα ή ο αυτοκράτορας / η αυτυκρά- τειρα: *ο ~ επιθεωρεί το στράτευμα.*

Ιετυμ. Ουσιαστικοπ. υπερθ. βαθμ. τού αρχ. *μεγαλεΐος,* απόδ. τού αγγλ. majesty (πβ. γαλλ. majeste) < λατ. majestas «μεγαλειότητα» < major, συγκρ. βαθμ. τού επιθ. magnus}, **μεγαλειότητα** (η) Ιμτγν.] {μεγαλειοτήτων} **1.** το να χαρακτηρίζεται (κάποιος/κάτι) από εξαιρετική λαμπρότητα, από μεγαλείο ΣΥΝ. μεγαλοπρέπεια λντ. ταπεινότητα 2. (με κεφ.) ως προσηγορία κληρονομικών αρχόντων, αυτοκρατόρων και βασιλέων: *η ~ σας αισθάνεται κα~ λά σήμερα;* || *η Αυτού Μεγαλειότης ο βασιλιάς τής Δανίας* || *η Αυτής Μεγαλειότης η βασίλισσα τής Αγγλίας* (Her Majesty the Queen of England) συν. μεγαλειότατος (πβ. κ. λ. Α.Μ.). Επίσης **μεγαλειότης** (λόγ.) {με^γαλειότητος}. **μεγαλειώδης,** -ης, -ες {μεγαλειώδ-υυς j -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγαλείο: *~ θέμα ι παρέλαση / παράσταση / δεξίωση/ προσπάθεια / νίκη / υποδοχή* συν. λαμπρός, υπέροχος, έξοχος, μεγαλοπρεπής ανγ. ταπεινός. – **μεγαλειωδώς** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης.-ης.-ες.*

fΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. grandiose]. **μεγαλέμπορος** (ο/η) Ιμτγν.) {μεγαλεμπόρ-ου] -ων. -ους) πρόσωπο που διακινεί μεγάλες ποσότητες εμπορευμάτων, διαθέτοντας μεγάλο: κεφάλαια και πουλώντας συνήθ. χονδρικώς: *~ κρεάτων ι υφασμάτων / ηλεκτρικών ειδών* αντ. μικρέμπορος, εμποράκος. Επίσης (λαϊκ.) **με- γαλέμπορας** (ο). – **μεγαλεμπόριο** (το) [1865].

Μεγαλέξαντρος (ο) (λαϊκ.) ο Αλέξανδρος Γ τής Μακεδονίας, ο Μέγας Αλέξανδρος (356-323 π.Χ.). **μεγαλεπήβολος,** -η, -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγαλείο, που προκαλεί θαυμασμό 2. αυτός που στοχεύει ψηλά, που δρα ή γίνεται με τόλμη: *~ σχέδιο / πρωτοβουλία / στόχος* συν. τολμηρός, φιλόδοξος αντ. μικρός. - **μεγαλεπήβολα** / **μεγαλεπηβόλως** επίρρ. ** σχολιο λ. *σύνθετος.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μεγα/^επήβο/.ος* / *μεγαλεπίβολος* < *μεγαλ(ο)-* + *έπήβο- λος / έπίβο/.ος* (το *-η-* τού τ. *έπήβολης* οφείλεται σε αναλογία προς σύνθ. με εκτεταμένο φωνήεν, π.χ. *υπ-ήκοος. παρ-ήγορος)* < *επιβάλλω].*

Μεγάλες Αντίλλες (οι) {Μεγάλων Αντιλλοΐν} σύμπλεγμα νησιών τής Δ. Καραϊβικής Θάλασσας, τυ οποίο περιλαμβάνει τα νησιά Ισπανιόλα (Λιτή και Δομινικανή Δημοκρατία). Κούβα, Τζαμάικα και Που- έρτο Ρίκο (πβ. λ. *Μικρές Αντίλλες).*

JΕΤΥΜ.. Βλ. λ. *Αντίλλες).*

Μεγάλη Βρετανία (η) **1.** νησί τής ΒΔ. Ευρώπης, που βρέχεται Δ. και Β. από τον Ατλαντικό Ωκεανό, Α. από τη Βόρεια Θάλασσα και Ν. από τη Μάγχη και περιλαμβάνει την Αγγλία, τη Σκωτία και την Ουαλία **2.** (καταχρ.) το Ηνωμένο Βασίλειο (βλ.λ.). Επίσης **Βρετανία** (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *Βρετανία.*

[είύμ. Απόδ. τού αγγλ. Great Britain. Το όνομα *Βρετανία* < λατ. Britannia < Britanni, ονομασία κελτ. φύλων που κατοικούσαν αρχικά στις Βρετανικές Νήσους, αγν. ετύμου. Τυ επίθ. *Βρεταν(ν)ικός* απαντά ήδη στον Αριστοτέλη^ **μεγαληγορώ** ρ. αμετβ. {μεγαληγορείς...· μόνυ σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) χρησιμοπυιώ πομπώδεις φράσεις στην ομιλία μου, λέω μεγάλα λόγια συν. μεγαλαυχώ, μεγαλορρημονώ ΑΝΤ. είμαι μετριόφρων / τα- πεινόφρων. – **μεγαληγορία** (η) |αρχ.|.

[ετυμ. < αρχ. *μεγαληγορώ (-έω)* < *μεγαλήγορος* < *μεγαλ(ο)-* + *-ήγορος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *αγορά].* **μεγαλιθικός,** -ή, -ό 11890] αρχαιολ. αυτός που έχει κατασκευαστεί από υγκυλίθους: *~ μνημείο / κτίσμα / κτήριο.*

μεγάλιθος (Ο)) 1880) {μεγαλίθ-ου | -ων, -ους) αρχλιολ. ο ογκόλιθος πυυ έχει χρησιμοποιηθεί σε κατασκευές από ανθρώπους αρχαίων πο- λιτισμο>ν: *οι ~ τού Στόουνχετζ στην Αγγλία.*

JΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. megaliihej. **μεγαλίστικος,** -η, -ο για κάτι που δεν ταιριάζει στην ηλικία ενός νεαρού πρυσώπου αλλά σε μεγαλύτερη: *~ ντύσιμο / συμπεριφορά.* – **μεγαλίστικα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < *μεγάλος* + παραγ. επίθημα *-ίστικος* (πβ. κ. *γυναικου?*-ίστι-κος)*\.

μεγάλο- κ. **μεγαλό-** κ. **μεγαλ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι: **1.** *κάποιος/κάτι* έχει μεγάλο μέγεθος: *μεγα'λο-μέτωπος, μεγα/.ό-σωμος*

κάποιος βρίσκεται ψηλά σε μια κλίμακα αξιυλόγησης / ιεραρχίας: *μεγαλο-αστός, μεγαλο-γιατρός, μεγαλο-μάρτυρας.*

[ητυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *μέγας* και πέρασε σε ελληνογενείς ξέν. επιστημονικούς όρους (λ.χ. αγγλ. megalo-cephaJy, megaJomania κ*.ά.)]. **μεγαλοαστικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τους μεγαλοαστούς: *~ τάξη / καταγωγή / οικογένεια / σπίτι.* **μεγαλοαστισμός** (ο) ο τρόπος ζωής και συμπεριφοράς των μεγαλοαστών.

μεγαλοαστός (ο) [1867]. **μεγαλοαστή** (η) πρόσωπο που ανήκει στα υψηλότερα στρώματα τής αστικής τάξης (μεγαλοβιομήχανος, εφοπλιστής κ.λπ.) συν. μικρυαστός.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. grand bourgeois). **μεγαλοβδομάδα** (η) (λαϊκ.) η Μεγάλη Εβδομάδα· η εβδυμάδα κατά την οποία η Εκκλησία τιμά τα πάθη τού Χριστυύ. Επίσης **μεγαλοβδόμαδο** (το). – **μεγαλοβδομαδιάτικος,** -η, -υ. **μεγαλοβδομαδιάτικα** επίρρ.

μεγαλογράμματος, -η, -ο (μεσν.] **1.** γραμμένος με κεφαλαία γράμματα συν. κεφαλαιυγράμματυς λνγ. μικρογράμματος **2.** *μεγσλο- Γράμματη γραφή* γραφή με κεφαλαία γράμματα αν γ. μικρογράμμα- τη γραφή. _

μεγαλοδείχνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) δίνω την εντύπωση ατόμου μεγαλύτερης ηλικίας από την πραγματική: *η κυρία είναι μητέρα των παιδιών, αλλά μεγαλοδείχνει και την περνάς για γιαγιά τους* συν. μεγαλοφέρνω ΛΝ Γ. μικροδείχνω, μικροφέρνω. **Μεγαλθδύναμος** (υ) Ιμτγν.] ο Θεός· προσφώνηση τού Θεού, με την οποία δηλώνεται η δύναμή τυυ να κάνει τα πάντα, **μεγαλοδωρία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} (σπάν.) το να δίνει κανείς απλόχερα ΣΥΝ. γενναιοδωρία, μεγαλοψυχία. – **μεγαλόδωρος,** -η, -ο [αρχ.Ι.

μεγαλοϊδεατισμός (υ) Ii894] **1.** η ιδεολογία τής Μεγάλης Ιδέας, η οπυία απέβλεπε στην ανάκτηση τής Κωνσταντινούπολης και επί πλέον στην απελευθέρωση όλων των «αλύτρωτων» Ελλήνων και την επέκταση των συνόρων τής Ελλάδας έτσι, ώστε να περιλαμβάνει στην επικράτειά της όλυυς τους Έλληνες 2. (γενικότ.-κακόσ.) η υποστήριξη επεκτατικής πολιτικής σε βάρος γειτονικών χωρών. – **μεγαλοϊδεάτης** (ο) [1886|. **μεγαλοϊδεάτισσα** (η). **μεγαλόκαρδος,** -η. -ο [1796] αυτός που έχει μεγάλη καρδιά, που δεν κρατά κακία στους άλλους: *η ~ στάση του τον έκανε αγαπητό σε όλους* συν, μεγάθυμος, μεγαλόψυχος ΑΝΤ. μνησίκακος,

μεγαλοκαρχαρίας (ο) {μεγαλοκαρχαριών) (κακόσ.) επιχειρηματίας με μεγάλη οικονομική επιφάνεια, τού οπυίυυ η δραστηριότητα αποβλέπει στη συνεχή αύξηση των κερδών χωρίς ηΟικυύς ή άλλους περιορισμούς, **μεγαλοκεφαλία** (η) -> μεγακεφαλία

μεγαλοκοπέλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (ειρων.) ανύπαντρη γυναίκα, που δεν βρίσκεται πλέον σε νεαρή ηλικία: *του προξένευσυνμια ~ με προίκα* συν. γεροντοκόρη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *άγαμος.*

I F.ΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. grande fillej. **μεγαλοκύτταρο** (το) {μεγαλοκυττάρ-ου | -ων[βιολ. υπερβολικά μεγάλο και μη φυσιολογικό ερυθρό αιμοσφαίριο, που έχει ωριμάσει και έχει χάσει τυν πυρήνα του, εξακολουθώντας όμως να έχει όγκο μεγαλύτερο από τον φυσιολογικό για ένα ερυθρό αιμοσφαίριο.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. megalocyte). **μεγαλομανία** (η) [1887| {χωρ. πληθ.} **1.** η εμμονή κάπυιυυ να ζει και να κινείται σκ επίπεδο ζωής υψηλότερο από αυτό που αντιστοιχεί στις πραγματικές δυνατότητές του: *την έχει φάει η - της- με μισθό δημοσίου υπαλλήλου θέλει ζωή εφοπλιστή* || *μικροαστική* ~ 2. ΨΥΧΟΛ. η παθολογική κατάσταση κατά την οποία υ ασθενής διακατέχεται από την πεποίθηση ότι διαθέτει ξεχωριστές ικανότητες και προσόντα (πνευματικά, κοινωνικά, σεξυυαλικά). – **μεγαλομανής,** -ής, -ές Ιμτγν.].

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mega]omanie|. **μεγαλομάρτυρας** (ο/η) {μεγαλομαρτύρων| γ.κκλης. ιερό πρόσωπο που ανέπτυξε έντονη δράση για τη διάδοση τής χριστιανικής πίστης και γΓ αυτό υπέστη πολλά και μεγάλα μαρτύρια: *ο ~ Δημήτριος.* Επίσης (αρχαιοπρ.) **μεγαλομάρτυς** (ο) [μτγν.Ι {μεγαλομάρτυρυς}.

μεγαλομαστία (η) {χωρ. πληθ.) η μεγάλη ανάπτυξη των γυναικείων μαστών ως ανθρωπυλυγικό χαρακτηριστικό ορισμένων φυλών. **μεγαλομοριακός,** -ή, -ό βιολ. (για οργανική χημική ουσία) αυτός που έχει μεγάλο μοριακό βάρος. π.χ. πρωτεΐνη, νουκλεϊκό οξύ κ.λπ., που προκύπτει συνήθως από πολυμερισμό (βλ.λ.) συν. μακρυμορια- κός λντ. μικρομοριακός. **μεγαλόνησος** (η) 11851] {μεγαλονήσ-ου | -ων. -ους) νησί μεγάλο σε έκταση· κυρ. προκειμένου για την Κύπρο και την Κρήτη: *η μαρτυρική* ~ (η Κύπρος).

μεγαλοπιάνομαι ρ. αμετβ. {μεγαλοπιάσ-τηκα, -μένος} (κακόσ.) **1.** πρυσπαθώ να δίνω την εντύπωση ανθρϊόπυυ που ανήκει σε υψηλότερη οικονομική ή/και κοινωνική τάξη από αυτή στην οποία πραγματικά ανήκω συν. είμαι φαντασμένος / μεγαλομανής, ψηλαρμενίζω ΑΝΤ.

μεγάλο- α' συνθ. «*μεγάλος - σημαντικός*» μεγαλο-απατεώνας (ο)
μεγαλο-βιομήχανος (ο) μεγαλο-εισαγωγέας (ο) μεγαλο-εκδότης (ο) μεγαλο-εττιχειρηματίας (ο) μεγαλο-εργολάβος (ο) μεγαλο-ΐδιοκτήτης (ο) μεγαλο-κακοποιός (ο) μεγαλο-καταστηματάρχης (ο) μεγαλο-κτηματίας (ο μεγαλο-μάγαζο (το) μεγαλο-μάτης (ο) μεγαλο-μέτοχος (ο) μεγαλο-παράγοντας (ο) μεγαλο-πρόσωπος (ο) μεγαλο-τσ«φλικάς (ο)
μεγαλο-γιατρός (ο)
μεγαλο-δικηγόρος (ο)

είμαι προσγειωμένος 2. (κακόσ.) συναναστρέφομαι ανθρώπους που ανήκουν σε υψηλότερη οικονομική ή κοινωνική τάξη από αυτή στην οποία ανήκω: *«μεγαλοπιάστηκες και μας περιφρονείς»* (λαϊκ. τραγ.).

μεγαλόπιασμα (το), **μεγαλόπνευστος,** -η. -ο [1898] αυτός που έχει ή προέρχεται από μεγάλη έμπνευση: ~ *έργο / δημιουργός* ΣΥΝ. εμπνευσμένος, **μεγαλόπνοος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που εμπνέεται από υψηλά ιδανικά και μεγάλα οράματα: ~ *καλλιτέχνης / μουσουργός / ποιητής* 2. αυτός που είναι προϊόν μεγάλης έμπνευσης: ~ *σχέδια / ιδέες.* **μεγαλοποιώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {μεγαλοποιείς... | μεγαλοποί-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος) δίνω υπερβολικές διαστάσεις (σε κάτι), το κάνω να φαίνεται πιο σημαντικό ή δραματικό από ό,τι πραγματικά είναι: ~ *καταστάσεις / γεγονότα / τα πράγματα* ΣΥΝ. δραματοποιώ. μεγιστοποιώ. εξογκώνω, διογκώνω αντ. ελαχιστοποιώ, υποτιμώ. – **μεγαλοποίηση** (η) [1889]. **μεγαλόπολη** (η) μεγαλούπολη **μεγαλοπράγμων,** -ων. -ον {μεγαλοπράγμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} αυτός που ασχολείται με σημαντικά πράγματα ή στοχεύει ψηλά: (ειρων.) ο ~ *πολιτικός* δεν *μπορεί να ακούει τις τετριμμένες ιστορίες των ψηφοφόρων* του. – **μεγαλοπραγμονώ** p. 11888] {- είς...}, **μεγαλοπραγμοσύνη** (η) Ιμτγν.]. σχολιο λ. -ρον. -ων, *-ον.* ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *μεγαλ,ο-* + *-πράγμων* < *πράγμα*\. **μεγαλοπρέπεια** (η) |αρχ.] (κ. -ας κ. (λόγ.) -είας | χωρ. πληθ.J **1.** η αίσθηση μεγαλείου που αποπνέει (κάποιος / κάτι), η λαμπρότητα και τα μεγαλειώδη στοιχεία (κάποιου): *η ~ των ανακτόρων / τού ναού | | ολοκληρώθηκαν με ~ οι εορταστικές εκδηλώσεις* **2.** ιλωιι. *πληθυντικός τής μεγαλοπρέπειας* ο πληθυντικός αριθμός (αντί ενικού), που συνηθιζόταν παλαιότ. από ηγεμόνες, ανώτατους αξιο)ματούχους, ευγενείς κ.λπ., όταν αναφέρονταν στον εαυτό τους, λ.χ. *Ημείς, ο βασιλεύς τής Ελλάδος...* (πβ. κ. *πληθυντικός τής μετριοφροσύνης,* λ. *μετριοφροσύνη).* **μεγαλοπρεπής,** -ής, -ές [μεγαλοπρεπ-ούς **|** -είς (ουδ. -ή)· μεγαλοπρεπέστερος, -ατος} αυτός που έχει λαμπρό, μεγαλειώδη χαρακτήρα. που εμπνέει την αίσθηση τού μεγαλείου: ~ *παρέλαση / κηδεία / εορτασμός / στάση / ναός / ανάκτορο / θέαμα / παράστημα* ιυν. μεγαλειώδης. επιβλητικός, λαμπρός αντ. ταπεινός, λιτός. Επίσης **μεγαλόπρεπος,** -η, -ο. **— μεγαλόπρεπα / μεγαλοπρεπώς** [αρχ.] επίρρ. **«·*** σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

Il-tym. αρχ. < *μεγάλο-* + *-πρεπής* < *πρέπω*|. **μεγαλορρήμων,** -ων. -ον ίμεγαλορρήμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων] (αρχαιοπρ.-σπάν.) αυτός που χρησιμοποιεί πομπώδες ύφος στην ομιλία του. που λέει μεγάλα λόγια συν. κομπορρήμων, μεγαλόστομος αντ. μετριόφρων, ταπεινόφρων. – **μεγαλορρημονώ** ρ. Ιμτγν.Ι Ι-είς...], **μεγσλορρημοσύνη** (η) Ιμτγν.|. ·*“ ιχολιο λ. -ων. -ων, *-ον.* Ιετυμ. μτγν. < *μεγάλο-* + *-ρρήμων* (με διπλασιασμό τού αρχικού συμφώνου εν συνθέσει) < *ρήμα* (βλ.λ.)]. **μεγάλος,** -η, -ο {συγκρ. μεγαλύτερος, υπερθ. μέγιστος} **1.** αυτός τού οποίου οι διαστάσεις υπερβαίνουν το συνηθισμένο, τον μέσο όρο ή (συγκριτικά) τις διαστάσεις κάποιου άλλου: *στα ρολόγια ο - δείκτης δείχνει την ώρα και ο μικρός τα λεπτά | | - μάτια J πόδια / χώρος / σπίτι / πόλη / οικογένεια / ταχύτητα / βαθμός / ζήτηση / απόσταση /* περιουσία / *αδυναμία* συν. μικρός· ΦΡ. (α) ΙΣΤ. *Μεγάλη Ελλάδα* το σύνολο των ελληνικών αποικιών κατά την αρχαιότητα στην Κ. και Ν. Ιταλία· (μτφ.) (β) *μεγάλο στόμα / μεγάλη γλώσσα* το να είναι ή να δείχνει κανείς αυθάδεια: *έχει / είναι* ~ (γ) *μεγάλη κσρδιά / ψυχή* (i) η ιδιότητα τού να μπορεί κανείς να συγχωρεί. να μην κρατάει κακία και συνεκδ. ο άνθρωπος που δεν κρατάει κακία, δεν μνησικακεί: *έχει / είναι* - (ii) η ιδιότητα τού να είναι κανείς συμπονετικός, να αγαπά τους συνανθρώπους του και συνεκδ. ο συμπονετικός άνθρωπος: *άμα είναι ο άνθρωπος όλοι τον αγαπούν!* (δ) (μτφ.) *μεγάλο στομάχι* η ανεκτικότητα, η αντοχή στις δυσκολίες, στις προσβολές: *πρέπει να 'χεις ~ για ν'αντέξεις τέτοιον προϊστάμενο* ιε) *μεγάλο πορτοφόλι* (i) η οικονομική άνεση: *αυτός έχει ~ και δεν υπολογίζει τα έξοδα* (ii) άνθρωπος με πολλά χρήματα: *σε τέτοια ακριβά μαγαζιά συχνάζουν μόνο μεγάλα πορτοφόλια* 2. αυτός τού οποίου το ύψος υπερβαίνει το συνηθισμένο, τον μέσο όρο: ~ *δέντρα / βουνό / παιδί* ιυν. ψηλός λντ. κοντός, χαμηλός, μικρός 3. αυτός τού οποίου η ισχύς, η ένταση ξεπερνά το συνηθισμένο, τον μέσο όρο ή γενικότ. την ισχύ, την ένταση κάποιου άλλου: ~ *αναταραχή / πυρκαγιά / ενδιαφέρον / έκπληξη / αμηχανία / χαρά [1] επισημότητα! πείνα · βλακεία* ΣΥΝ. πολύς 4. (με χρονική σημασία) αυτός που διαρκεί περισσότερο από το συνηθισμένο, το κανονικό ή γενικότ. σε σχέση με κάτι ανάλογο ή έχει μεγαλύτερη έκταση: - *διαδρομή | | το καλοκαίρι* οι *μέρες είναι* ~. ενώ *τον χειμώνα μικρές* ιυν. μακρύς ΛΝΤ. μικρός, σύντομος 5. (σε ηλικία) (α) αυτός που έχει φΟάσει σε ώριμη ηλικία: *είσαι ~ παιδί πια-μην κλαις! | | - και μικροί κάθισαν* στο *τραπέζι* αν ί. μικρός, παιδί, έφηβος (β) αυτός που βρίσκεται σε προχωρημένη ηλικία: οι *γονείς του είναι ~· γύρω στα 80*1[*άνθρωπος ~ η/.ικίας* ΣΥΝ. γέρος, ηλικιωμένος (γ) αυτός που βρίσκεται σε ηλικία πιο προχωρημένη από τη συνηθισμένη ή σε σχέση με την ηλικία άλλου: *παντρεύτηκε ~· γύρω στα πενήντα [1]ηζ* II *ο ~ γιος σπουδάζει και ο μικρός δουλεύει* αντ. μικρός, νέος 6. αυτός που διαθέτει ιδιότητα ή προσόν σε βαθμό που ξεπερνά το συνηθισμένο: ~ *εξερευνητής / πιανίστρια / μάστορας / καλλιτέχνης / φαγάς / καπνιστής / διώκτης / γυναίκας / υποκριτής*■ ΦΡ. **τα** *μεγάλα πνεύματα συναντώντσι* αυτοί που έχουν υψηλές ιδέες επικοινωνούν εύκολα μεταξύ τους· συχνά, ως σχόλιο για τη σύμπτωση απόψεων ή σκέψεων δύο προσώπων: *Λοιπόν, κι εγώ το ίδιο ακριβώς σκέφτηκα! -Είδες: ~!* συν. σπουδαίος, εξαιρετικός αν γ. συνηθισμένος, μέτριος 7. αυτός που ξεχωρίζει για την αρετή του, για τα ιδιαίτερα προσόντα του: ~ *τέχνη / ποίηση* ΣΥΝ. εξαιρετικός, σπουδαίος, υψηλός· φρ. (μτφ.) *μεγάλο κεφάλι* (ΐ) πολύ έξυπνος, πολύ μορφωμένος: *είναι* ~ στα *μαθηματικά* συν. ευφυΐα, (οικ.) σαΐνι λντ. βλάκας, χαζός (ii) άνθρωπος σε ιθύνουσα θέση: *τα ~ είναι μέσα από το πρωί και συνεδριάζουν* 8. ιδιαίτερα σημαντικός, αυτός που έχει βαρύνουσα σημασία: *θέλησε να συνδέσει το όνομά του με κάτι -\\ ~ μέρα / στιγμή / τιμή / κατόρθωμα / κόλπο / εποχή στην ιστορία τής ανθρωπότητας / προσωπικότητα* II *η ~* του *Γένους Σχολή* (βλ. λ. *σχολή) | |* σ' *αυτό το βιβλίο νπάρ- χονν ~ αλήθειες | | είναι ~ όνομα στον χώρο τής ιατρικής | | ιστορία, προγόνοι σπονδαίοι, λνχνάρι και τάφος τής γης»* (τραγ. για την Αθήνα) j| *οι ~ άνθρωποι κάνονν ~ λάθη* ΣΥΝ. σημαντικός, σπουδαίος, εξέ- χων αντ. μικρός, ασήμαντος, μέτριος· ΦΡ. (α) *Μεγάλη Εβδομάδα* η εβδομάδα κατά την οποία η Εκκλησία τιμά τα πάθη τού Χριστού ΣΥΝ. μεγαλοβδόμαδο, Εβδομάδα των Παθών (β) *Μεγάλη Ιδέα* ιδεολογία που κυριάρχησε στον ελληνικό κόσμο από τα μέσα τού 19ου αι. ώς την τρίτη δεκαετία τού 20ού αι. και στόχευε στην απελευθέρωση όλων των «αλύτρωτων» Ελλήνων και, στην ακραία έκφανσή της, στη δημιουργία μεγάλου ελληνικού κράτους με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη συν. μεγαλοϊδεατισμός (γ) (ειρων.) *μεγάλα λόγια* υποσχέσεις που δεν μπορούν να τηρηθούν, απραγματοποίητα, μεγαλόπνοα σχέδια, πομπώδεις εκφράσεις: *Μη λες ~! Κάνε έργα!* (δ) (πα- ροιμ.) *μεγάλη μπουκιά φάε Ι να φας, μεγάλο λόγο / μεγάλη κουβέντα μην πεις Ιμη λες* μην είσαι απόλυτος σε αυτά που λες. γιατί μπορεί να χρειαστεί να ανακαλέσεις ή να αναθεωρήσεις: *«"Δεν πρόκειται να* αποσιωπ^θεί *ή να κρνφτεί τίποτα", δήλωσε ο υπουργός. πον φαίνεται ν'αγνοεί τη σοφή λαϊκή ρήση "μεγάλη μπουκιά να φας, μεγάλη κονβέντα μην πεις"»* (εφημ.) (ε) *Μεγάλη Είσοδος* βλ. λ. είσοδος

αυτός που έχει αποκτήσει φήμη. έχει αφήσει το στίγμα του στην ιστορία: - *άνδρες / γυναίκες τής ιστορίας | | ~ στρατηγός / πο/.ιτικός*

(ως τιμητικός χαρακτηρισμός ιστορικών προσώπων ή υψηλών αξιωματούχων) βλ. λ. *μέγας* **11.** αυτός που διαθέτει εξουσία, ξεχωριστή θέση ανάμεσα στους ομοίους του (λόγω δύναμης, πλούτου, επιρροής κ.λπ.): *έφυγε φτωχόπαιδο για την Αμερική και μετά 20 χρόνια γύρισε ~ και τρανός | | ~ αφεντικό*■ ΦΡ. (α) ιιΟλπ. *Μεγάλες Δυνάμεις* τα ισχυρά κράτη με επιρροή καθοριστική σε ευρύτερη διεθνή κλίμακα (π.χ. η Αγγλία, η Γαλλία, η Ρωσία και η Αυστρία στον 19ο αι. ή οι Η.Π.Α. και η Κ.Σ.Σ.Λ. μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) (β) (παροιμ.) *μεγάλα καράβια, μεγάλες φουρτούνες* όσο σημαντικότερες είναι οι υποθέσεις ή οι επιχειρήσεις με τις οποίες ασχολείται κανείς, τόσο περισσότερες και σοβαρότερες οι ευθύνες και οι κίνδυνοι που έχει να αντιμετωπίσει (γ) *το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό* βλ. λ. τρώω (δ) (παροιμ.) *με τους μικρούς μικρός, με τους μεγάλους μεγάλος* για κάποιον που μπορεί να προσαρμοστεί σε κάθε περίσταση, σε κάθε συναναστροφή (ε) *μεγάλος αδελφός* βλ. λ. *αδελφός* 12. *μεγάλοι* (οι) οι ηγέτες των ισχυρών κρατών, των Μεγάλων Δυνάμεων: αν *Θέλονν οι*

όλα γίνονται **13.** αυτός που σχετίζεται με την υψηλή κοινωνία, την αριστοκρατία, την πολυτέλεια· φρ. *μεγάλη ζωή* βλ. λ. *ζωή* **14.** (οικ.) (στην κλητ. *μεγάλε)* (α) ως προσφώνηση σε ένδειξη ισχυρής επιδοκιμασίας και αναγνο')ρισης: *πες τα, ~.ν' αγιάσει το στόμα σου!* jj *«άρχισαν τα χειροκροτήματα από τονς επιβάτες και οι φ(ονές "γεια* σου *μεγάλε" για τον κυβερνήτη* του *αεροπλάνου»* (εφημ.) (β) (γενικότ.) για να απευθυνθεί κανείς κυρ. σε πρόσωπο τού οποίου το όνομα δεν γνωρίζει: (π.χ. στον σερβιτόρο) ~. *πιάσε δνο μπίρες!* (βλ. κ. λ. *μέγας)* (γ) για τον μετριασμο τής εντύπωσης από κάτι αρνητικό που θα ακολουθήσει, λ.χ. παρατήρηση: *σιγά ρε πότε τα 'μαθές εσύ όλ'αντά:* (δ) (γενικότ.) προσφώνηση μεταξύ φίλων: *γεια* σου. ~. *τι κάνεις:* — (υποκ.) **μεγαλούτσικος,** -η/-ια. -ο. ^ ιχολιο λ. *δραστικός. εντε/.(ός. - ύτερος.*

|ι ·:ϊύμ. μεσν. < αρχ. *μέγας* (βλ.λ.)].

μεγαλοσπληνία (η) > σπληνομεγαλία

μεγαλόσταυρος (ο) **[** 1833**11.** το παράσημο τής ανώτατης τάξης: τι- *μήθηκε με τον - τού Σωτήρος* **2.** (συνεκδ.) αυτός που έχει τιμηθεί με το παράσημο τής ανώτατης τάξης: την *παρέλαση άνοιξαν οι -* .

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. grand-croixj.

μεγαλόστομος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από στομφώδες ύφος. προκειμένου να προκαλέσει τον εντυπωσιασμό των άλλων: ~ *διακηρύξεις παρασύρονν τονς ψηφοφόρονς* ΣΥΝ. στομφώδης, μεγαλορρήμων, μεγάλαυχος αντ. μετριόφρων, μετρημένος. – **μεγα· λοστομία** (η).

μεγαλοσύνη (η) Ιμτγν.Ι {χωρ. πληθ.) **1.** το να είναι κάποιος μεγάλος, σημαντικός: *«η περίοδος τής ~ τού h'Ta?J είχε διαρκέσει λίγο περισσότερο από δέκα χρόνια»*(εφημ.) 2. το να έχει (κάποιος/κάτι) ψυχικό μεγαλείο: *η ~ τού Κνρίον εξέπληξε και τονς* διώκτες *τον* ΣΥΝ. μεγαλοπρέπεια ΛΝΤ. μικρότητα, μικροπρέπεια.

μεγαλόσχημος, -η, -ο Ιμτγν.Ι **1.** (για μοναχούς) αυτός που έχει εν- δυθεί το «μεγάλο σχήμα» (τύπο μοναχικού ενδύματος), έχοντας φτά- σει στο μεγαλύτερο σημείο τού ασκητικού βίου. και που διάγει το βίο του με αυστηρή νηστεία και προσευχή 2. (συνήθ. ειρων.) αυτός που κατέχει υψηλό αξίωμα: ~ *υπάλληλοι* 3. αυτός που παρουσιάζεται ως σημαντικός, εξέχων: ~ *εμφάνιση* ΣΥΝ. σπουδαιοφανής, σοβαροφανής, μεγαλουσιάνος. Επίσης (λόγ.) **μεγαλόσχημων,** -ων, -ον Ιαρχ.] {- ονος, -ονα {-ονες (ουδ. -ονα). -όνων}. – **μεγαλοσχημοσύνη** (η).

μεγαλόσωμος, -η. -ο [μτγν.| αυτός τού οποίου το σο')μ^ εχει μεγάλες διαστάσεις σε ύψος και σε όγκο ΣΥΝ. ογκώδης. σωματο)δης αντ. μικρόσωμος.

μεγαλούπολη (η) κ. (ορθότ.) **μεγαλόπολη** |1797| {-ης κ -πόλεως [-πόλεις, -πόλεων} πόλη με πολύ μεγάλο αριθμό κατοίκων και πολύ μεγάλη έκταση (π.χ. η Αθήνα, το Λονδίνο, η Νέα Υόρκη. το Παρίσι κ.ά.): *τα προβλήματα των σύγχρονων*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *πανεπιστημιόπολη. πόλη.*

|£TY.νί. Ελληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. megalopolis].

μεγαλουργώ ρ. αμετβ. {μεγαλουργείς... | μεγαλούργησα} δημιουργο) έργο μεγάλης σημασίας ή αξίας, επιτυγχάνω κάτι σπουδαίο: *οι Έλ/.η- νες μεγαλούργησαν κατά τη διάρκεια των Περσικών Πολέμων* || (ει- ρθ)ν.) *ο γνιος μας μεγαλούργησε πά/.r έπεσε κάτω από τη βάση* στα *μαθηματικά!* – **μεγαλούργημα** (το) Ιμτγν.], **μεγαλουργία** (η) [μτγν.]. **μεγαλουργός,** -ός. -ό [μτγν.].
[ετυμ. < μτγν. *μεγαλουργώ (-έω)* < *μεγαλοεργώ* < *μεγάλο-* + *-εργώ* < *εργον*|.

μεγαλουσιάνος (ο), **μεγαλουσιάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.- συνήθ. ειρων.) **1.** αυτός που μένει σε μεγάλο αστικό κέντρο: *θυμήθηκαν τώρα το χωριό οι ~ και θέλουν να το εκπολιτίσουν!* συν. αστός αντ. χωριάτης 2. αυτός που θέλει να παρουσιάζεται ως άτομο που κατέχει υψηλή θέση ιων. μεγαλόσχημος αντ. απλός.
[ετυμ. < *μεγά?.ος* (πβ. μεσον. *μεγαλοσιάνος*), κατ' αναλογίαν προς το *πρωτευουσιάνος).*

μεγαλοφάνταστος, -η. -ο [I892] αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη φαντασία: ~ *καλλιτέχνης ι δημιουργός / σκηνοθέτης* ΣΥΝ. ευφάνταστος αντ. κοινός, πεζός, **μεγαλοφέρνω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} δίνω την εντύπωση ή έχω τη συμπεριφορά ατόμου μεγαλύτερου στην ηλικία ΣΥΝ. μεγαλοδείχνο) αντ. μικροφέρνω, μικρυδείχνω. **μεγαλόφρων,** -ων. -ον {μεγαλόφρ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει υψηλά φρονήματα, που δείχνει ανωτερότητα: ~ *ο νικητής ανέβασε στο βάθρο και τον αντίπαλό του* συν. γενναιόφρων. μεγαλόψυχος λντ. μικρόψυχος. – **μεγαλοφρόνως** επίρρ. |αρχ.]. **μεγαλοφροσύνη** (η) [αρχ.], **μεγαλοφρονώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}.
[ετυμ. αρχ. <: *μεγάλο-* + *-φρων*< *φρήν. φρενός* (βλ.λ.)]. **μεγαλοφυής,** -ής, -ές {μεγαλοφυ-ούς j -είς (ουδ. -ή)· μεγαλοφυέστ- ερος, -ατος} αυτός που διαθέτει εξαιρετική πνευματική ικανότητα, πολύ ανώτερη από τη συνηθισμένη: ~ *σύλληψη / σκέψη / επιστήμονας* αντ. ιδιώτης, βλάκας. – **μεγαλοφυώς** επίρρ. [μτγν|. σχολιο λ. *έξοπνος.*
[γ.τυμ. μτγν. < *μεγάλο-* + *-φυής* < *φύω / -ομαι).* **μεγαλοφυΐα** (η) Ιμτγν.] {μεγαλοφυϊών} **1.** η υψηλή διανοητική ικανότητα (που ξεπερνά συγκεκριμένο όριο στον δείκτη ευφυΐας), η οποία εκδηλώνεται με μεγάλη δημιουργικότητα, πρωτοτυπία και ικανότητα να ερευνά κανείς γνο)στικές περιοχές που δεν τις είχαν προσεγγίσει άλλοι: *πο?.ιτική / καλλιτεχνική* ~ 2. (συνεκδ.) το πρόσωπο που είναι προικισμένο με εξαιρετικές πνευματικές ικανότητες: *μόνο μία* ~ *μπορούσε να συλλάβει ένα τόσο πρωτοποριακό έργο* |] *ο Αϊνστάιν ήταν μία* ~ *τού 20ού αιώνα* || *μαθηματική / παραγνωρισμένη* ~. **μεγαλόφωνα** κ. **μεγαλοφώνως** [αρχ.] επίρρ.· με δυνατή φωνή: *διάβασε το κείμενο για να ακουστεί ώς την άκρη τής αίθουσας* συν. δυνατά αντ. χαμηλόφωνα. - **μεγαλόφωνος,** -η. -ο [αρχ.]. **Μεγαλόχαρη** (η) προσωνυμία τής Παναγίας, συνήθ. όταν κάποιος την επικαλείται, για να τον βοηθήσει: *έκανε τάμα στην* [ετυμ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μεγάλη χάρηΐ* **μεγαλόψυχος,** -η. -ο Ιαρχ.] αυτός που χαρακτηρίζεται από γενναιόδωρα συναισθήματα και ανο)τερότητα: *στάθηκε - απέναντι στους ηττημένους εχθρούς χαρίζοντάς τους τη ζωή* |[- *πράξη ί κίνηση* ΣΥΝ. γενναιόψυχος, μεγαλόκαρδος, μεγαλόφρων αντ. μικρόψυχος, μίζερος, μικροπρεπής. – **μεγαλόψυχα** / **μεγαλοψύχως** [αρχ.| επίρρ., **μεγαλοψυχία** (η) **[αρχ·]·**
μεγαλυνάριο (το) {μεγαλυναρί-ου | -ων} κκκλης. τροπάριο που συνήθ. περιέχει τις λέξεις «μεγάλυνον». «μεγαλύνομεν» κ.λπ. και υμνεί τη Θεοτόκο, τον Χριστό ή τους Αγίους.
[ΚΤΥΜ. < μεσον. *μεγα?^υνάριον* < αρχ. *μεγαλύνω*\. **μεγάλωμα** (το) Ιμτγν.] {μεγαλώματος | χωρ. πληθ.} **1.** η ανατροφή: το *τού παιδιού (το* να μεγαλώνει κανείς παιδιά) 2. η αύξηση τής ηλικίας, η βιολογική ο)ρίμαση 3. (σπάν.) η αύξηση σε μέγεθος, έκταση ή όγκο.

μεγαλώνυμος, -η. -ο αυτός που φέρει ένδοξο όνομα: ~ *οικογένεια* συν. εξέχων, φημισμένος αντ. άσημος, άγνωστος. σχολιο λ. *σύνθετος.*
[ετυμ. αρχ. < *μεγαλ(ο)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήε- ντος εν συνθέσει) < *όνυμα,* αιολ. τ. τού ουσ. *ονομα).* μεγαλώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεσν.])μεγάλω-σα, -μένος} ♦ (αμετβ.) 1. γίνομαι πιο μεγάλος ως προς μία διάστασή μου ή ως σύνολο: *τα μαλλιά μου μεγαλίόνουν γρήγορα* || *από την άνοιξη και μετά οι μέρες μεγαλώνουν*]] *καθώς περνούσε η ώρα. το πλήθος όλο και μεγάλωνε* || *η εταιρεία μεγάλωσε και βγήκε στη διεθνή αγορά*]] *το κρύο / ο θόρυβος / ο πόνος[1] οι δυσκολίες / τα βάσανα / η δύναμη / η επιρροή / ο φανατισμός / η αντίσταση / η φιλοδοξία / η πόλη / ο π)^.ηθυσμός μεγαλώνει* συν. αυξάνομαι, επεκτείνομαι. εκτείνομαι, αναπτύσσομαι λντ. μικραίνω 2. (ειδικότ.) γίνομαι πιο μεγάλος σε ηλικία: *το μωρό μεγαλώ- νει γρήγορα* || *Μεγάλωσες πια! Δεν μπορείς να παίζεις με τις κούκλες!* II *Τι τα θες; Μεγαλώσαμε, δεν είμαστε πια παιδάκια!* ΛΝΤ. μικραίνω ♦ (μετβ.) 3. κάνω (κάτι) μεγαλύτερο, αυξάνω ή επεκτείνω (κάτι): *μεγάλωσαν το σπίτι τους προσθέτοντας ένα δωμάτιο* αντ. μικραίνω **4.** ανατρέφω (παιδί): *μεγάλωσε τα παιδιά του με αυστηρές (Χρχές* συν. (εκφραστ.) ανασταίνω 5. κάνω (κάποιον) να φαίνεται σε πιο προχωρημένη ηλικία από την πραγματική: *αυτά τα ρούχα και το χτένισμα τη μεγαλώνουν κατά δέκα χρόνια.* μεγάλα)^ επίρρ. ► μέγας

μεγαμπαΐτ (το) {άκλ.} πληροφ. η μεγαψηφιολέξη (βλ.λ.).
Ιετυμ. < αγγλ. megabyte (νόθο σύνθ.). Βλ. κ. *μπάιτ*\. **μεγανθής,** -ής. -ές 11896] {μεγανθ-ούς] -είς (ουδ. -ή)} ΒΟΤ. αυτός που φέρει μεγάλα ή πολλά άνθη: ~ *ποικιλία / δέντρο* ΛΝΤ. μικρανθής. ■+' σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

Μέγαρα (τα) {Μεγάρων} πόλη τής ΝΑ. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Αττικής κοντά στον μυχό τού ομοιωνύμου κόλπου *(Κόλπος Μεγάρων).*

Μεγαριτης κ. (λόγ.) **ft/Ιεγαρεύς** {Μεγαρέ ως, -α((ο), **Μεγαρίτισσα** (η). **μεγαρίτικος,** -η, -ο κ. (λόγ.) **μεγαρικός,** -ή. -ό [αρχ.].
[γ.τυμ. αρχ. τόπων., πιθ. συνδ. με το ουσ. *μέγαρον* (βλ.λ.)]. **μέγαρο** (τυ) {μεγάρ-υυ | -ων} μεγάλο και επιβλητικό κτήριο, που προορίζεται για ιδιωτική ή δημόσια χρήση: *προεδρικό ί δημαρχιακό / επίσκοπικυ ι δικαστικό* ~ || *πολυτελές* ~ || *Μέγαρο Μουσικής.*
Ιετυμ. < αρχ. *μέγαρον.* αγν. ετύμου. Η λ. απαντά αρχικά κυρίως στον πληθ. με τη σημ. ««παλάτι, κοιτώνας των γυναικών», στον δε Ηρόδοτο προσδιορίζει το ιερό τού δελφικού μαντείου και των αιγυπτιακών ναών. Έχει υποστηριχθεί επίσης η άποψη ότι το μέγαρο μπορεί να συνδέεται με τη λ. *μέγαρα (τά)* «κρύπτες που χρησίμευαν ως ιερά», η οποία ανάγεται στο εβρ. m9'ara «κρύπτη, κοιλότητα» (βλ. λ. *μαγαρίζω).* Η σχέση τής λ. με το τοπωνύμιο *Μέγαρα, αν* και πιθανή, δεν *μπορεί* να προσδιοριστεί.

μεγαρόσημο (το) νομ. ένσημο το οποίο επικολλάται σε όλα τα έγγραφα που υποβάλλονται στα δικαστήρια, **μέγας,** μεγάλη, μέγα Ιμεγάλ-ου | -οι. -ων, -ους} 1- (αρχαιοπρ.-εμφατ.) μεγάλος, σημαντικός: ~ *πλήθος / σφάλμα-* φρ. *Μέγας ει / είσαι, Κύριε! (και θαυμαστά τσ έργα σου!)* (i) ως χαρακτηρισμός τού Θεού και έκφραση θαυμασμού για τα έργα Του (ii) ως έκφραση μεγάλης έκπληξης, απορίας, θαυμασμού για κάτι: ~*! Πριν από μισή ώρα μου τη- /.εφώνησες από την Κόρινθο■ πότε πρόλαβες κι έφτασες στην ΛΟήνα;*

(α))ΣΤ. τιμητικός χαρακτηρισμός για ηγεμόνες που με την ισχυρή τους προσωπικότητα συνέδεσαν το όνομά τους με κοσμοϊστορικές αλλαγές ως ηγέτες νικηφόρων εκστρατειών ή/και ως σημαντικοί μεταρρυθμιστές: - *Αλέξανδρος / Βασίλειος / Αικατερίνη / Πέτρος* (β) τιμητικός χαρακτηρισμός υψηλών αξιωματούχων: - *αυ/Αρχης.* – **με- γόλως** επίρρ. [αρχ.].
[ΗΙΥΜ. αρχ. < J.E. **mcga-* «μεγάλος, ογκώδης», πβ. σανσκρ. mahi «μεγάλος». αρμ. mcc. λατ. magnus (> ισπ. magno). major (< **mag-jos*) «μεγαλύτερος» (> ισπ. mayor) κ.ά. Ομόρρ. *μέγε-θος. μεγεθ-ύνω, μέγ-ιστος, μέγ-αιρα, μεγαλ-ύνω* κ.ά.|.

Μέγα Σπηλαίο (το) {Μεγάλου Σπηλαίου} ιστορική μονή τού 4ου αι. στον νομό Αχαΐ'ας κοντά στα Καλάβρυτα, **μεγάτιμος,** -η, -ο [μτγν.Ι (ως τιμητική προσφώνηση) αυτός στον οποίο αποδίδονται πολλές και μεγάλες τιμές: ~ *Βασιλεύς* ΣΥΝ. πολυ- τιμημένος.

μεγάτονος (ο) {μεγατόν-ου | -ων, -ους} μονάδα μάζας ή βάρους που αντιστοιχεί σε ένα εκατομμύριο τόνους και χρησιμοποιείται στην πυρηνική φυσική για τη μέτρηση τής ενέργειας που απελευθερώνεται κατά την πυρηνική έκρηξη: *βόμβα ισχύος πολλών* ~.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. megaton |. **μεγάφωνο** (το) {μεγαφών-ου | -ων} συσκευή που ενισχύει την ένταση των ηχητικών κυμάτων με τη βοήθεια ηλεκτρισμού έτσι, ώστε ο ήχος να ακούγεται δυνατότερα.
[ετυμ. Ουδ. τού μεσν. επιθ. *μεγάφωνος* (< *μεγα-* + *-φωνος< φωνή).* Ως τεχνικός όρ. η λ. αποτελεί αντιδάν. από γαλλ. mega-phone]. **μεγοχέρτς** (το) (συνήθ. γράφεται και προφέρεται *μεγαχέρτζ)* {άκλ.} ΦΥΣ.-ΐιλΗΡΟΦ. ο μεγάκυκλος (βλ.λ.).
(ΕΤΥΜ, < αγγλ. megahertz (νόθο σύνθ.). Βλ. κ. *μεγα-, χερτς*\. **μεγαψηφιολέξη** (η) {-ης κ. -έξως | -έξεις, -έξεων} πληροφ. μονάδα μέτρησης μεγέθους αρχείου και χωρητικότητας αποθηκευτικού μέσου, που αντιστοιχεί σε ένα εκατομμύριο περίπου χαρακτήρες ΣΥΝ. μεγαμπάιτ.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. megabyte, βλ. λ. *μεγαμπάιτ*].

μέγγενη (η) -* μέγκενη

μέγεθος (το) {μεγέθ-ους | -η, -ών} **1.** ο βαθμός στον οποίο είναι κάτι μεγάλο ή οι διαστάσεις ενός σώματος: *χαλάζι σε* ~ *καρυδιού* || *τι - παπούτσι φοράς;* jj *ρούχα σε διάφορα -* || *τακτοποίησε τα κουτιά κατά* ~ (με βάση το πόσο μεγάλα ήταν) || *το - Βουνού / σπιτιού* || (η γεν. *μεγέθους* +γεν.) *ο κύκλος εργασιών είναι* ~ *πολλών δισεκατομμυρίων δρχ.* jj *το* ~ *τής ζημιάς / τού ελλείμματος 2,* ΜΑΘ. (α) οπυιαδήπο- τε ποσότητα μπορεί να μετρηθεί και να αποδοθεί με αριθμούς, λ.χ. το μήκος, η ταχύτητα (β) *φυσικό μέγεθος* (i) οι κανονικές διαστάσεις πράγματος σε αναπαράσταση: *άγαλμα σε* - (ii) ΦΥΣ. η φυσική ιδιότητα στην οποία μπορεί να αποδοθεί αριθμητική τιμή (π.χ. η μάζα, η ταχύτητα, η ισχύς κ.λπ.) (γ) ευθέως *ανάλογα μεγέθη / ποσά* βλ. λ. *ανάλογος* (δ) *αντιστρόφως ανάλογα μεγέθη / ποσά* βλ. λ. *ανάλογος*

ο βαθμός στον οποίο είναι κάτι έντονο, σοβαρό: *το* ~ *τής καλοσύ- ν"Ιτ / τή* φιλαυτίας / τής στενοχώριας / τής ομορφιάς / τής ευτυχίας / τού προβλήματος / των γνώσεων* || *απορώ με το* ~ *τής επιπο/.αιότη- τάς του!* **4.** ο βαθμός σπουδαιότητας, αξίας: *πρόκειται για ουσιαστική διαφορά μεγεθών δεν μπορείς να συγκρίνεις τους κλασικούς συγγραφείς μ' αυτούς που γράφουν ρομάντζα για νοικοκυρές!*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < ιων. *μέγαθος* (με αφομοίωση) < *μέγας].* **μεγέθυνση** (η) |1897) {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσεων} 1. το να αποκτά κάτι μεγαλύτερο μέγεθος, μεγαλύτερες διαστάσεις: *η - των κυκ/.οφορικών αρτηριών* || (μτφ.) *η* ~ *τού προβλήματος* ΣΥΝ. μεγάλωμα. αύξηση αντ. σμίκρυνση, βράχυνση 2. φωτογρ. η διαδικασία με την οποία προκύπτει φοτιτογραφία ή φωτοτυπία μεγαλύτερων διαστάσεων από την αρχική φωτογραφία ή σελίδα ή από αρνητικό: *ο αστυνομικός ζήτησε* ~ *τής φωτογραφίας, για να αναγνωριστεί η σκοτεινή φιγούρα στο βάθος* λντ. σμίκρυνση 3. (συνεκδ.) το προϊόν τής παραπάνω διαδικασίας: *εδώ είναι οι* ~ *που παρήγγειλες* ΛΜ. σμίκρυνση.

μεγέθυνση ή μεγένθυνση, εμβάθυνση ή εμβάνθυνση;
Ακούγεται συχνά -και ενίοτε γράφεται *-με-γένθυνση* ή και *μεγένθυνση* αντί τού ορθού **μεγέθ-υνση,** καθώς και *εμβάνθυνση* αντί τού σωστού

εμβάθ-υνση. Για να αποφεύγεται το λάθος, πρέπει να θυμάται κανείς ότι η λ. παράγεται από το ρήμα **μεγεθ-ύνω.** που και αυτό όπως και η λ. **μέγεθ-ος** δεν έχουν *-ν-: μέγεθ-ος > μεγεθ-ύνω > με- γέΟ-υνση* και *βαθ~ός > εμβαθ-ύνω > εμβάθ-υνση.* Το **-ν-** στα παρά- γωγα αυτά προέρχεται από το επίθημα **-ύνω.** με το οποίο σχηματίζονται τα ρήματα από όπου παράγονται: *(ευθ-ύς) διευθ-ύνω* > **δι-εύθυν-ση,** *(βραδ-ύς) εκιβραδ-ύνω* > **επιβράδυν-ση,** *(μήκ-ος) επι- μηκ-ύνω* > **επιμήκυν-ση.** *(αμβλ-ύς) αμβλ-ύνω* > **άμβλυν-ση.** *(εύκολος) διευκολ-ννω* > **διευκόλυν-ση.** *(οξ-ύς) οξ-ύνω* > **όξυν-ση,** *(ομαλός) εξομαλ-ύνω* > **εξομάλυν-ση.** *(θάρρ-ος) ενθαρρ-ύνω* > **ενθάρ- ρυν-ση,** *(ενρ-ύς) διευρ-ύνω*> **διεύρυν-ση** κ.λπ.

μεγεθυντής (ο) αυτός που μεγεθύνει (κάτι).
|ΕΤΥΜ. < *μεγεθύνω.* απόδ. τού αγγλ. magnifier], **μεγεθυντικός,** -ή, -ό |1856) **1.** (α) αυτός που κάνει κάτι να αποκτήσει μεγαλύτερες διαστάσεις (β) *μεγεθυντικός φακός* κοίλος φακός προσαρμοσμένος σε λαβή. με τον οποίο μπορεί να δει κανείς τα αντικείμενα μεγαλύτερα από ό,τι πραγματικά είναι: *εξετάζω τα γραμματόσημα / γο έντομο με ~* **2.** γλωσσ. *μεγεθυντικό* (το) ουσιαστικό που παράγεται από άλλο ουσιαστικό με την προσθήκη παραγωγικού επιθήματος, που του προσδίδει τη σημασία «μεγάλου μεγέθους», πραγματικού ή συναισθηματικού (π.χ. *ψεύτης ♦ ψεύταρος, μπουκά/.ι * μπονκάλα. τραγουδιστής -■+ τραγονδισταράς)* λντ. υποκοριστικό, **μεγεθύνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {μεγέθυ-να, -νθηκα, -σμένος} κάνω κάτι να αποκτήσει μεγαλύτερες διαστάσεις: *~ μια φωτογραφία / φωτοτυπία* || (μτφ.) *αποτελεί εύκολο στόχο πλέον, γιατί τα λάθη του μεγεθννθη- καν από τα Μ.Μ.Ε.* σχολιο λ. *μεγέθυνση.* **μεγιστάνας** (ο) ο εξαιρετικά πλούσιος άνθρωπος· λέγεται και *μεγιστάνας τού πλούτου* συν. κροίσος, ζάπλουτος, βαθύπλουτος αντ. πάμφτωχος, αδέκαρος.
[ΕΤΥΜ.. < μτγν. *μεγιστάν. -άνος* < αρχ. *μέγιστος].*
Μεγίστη (η) το Καστελόριζο (βλ.λ.).
μεγιστοποίηση (η) |-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} το να γίνεται κάτι μέγιστο, το να φθάνει κάτι στο ανώτατο σημείο: *~ raw κερδών μιας εταιρείας / τής απόδοσης κεφαλαίων.*
[εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. maximisation|. **μεγιστοποιώ** ρ. μετβ.
{μεγιστοποιείς... | μεγιστοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} αυξάνω (κάτι) στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό: *- την προσπάθεια / γο πρόβλημα / την ένταση μεταξύ δύο χωρών* λντ. ελαχιστοποιώ.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. maximiserj. **μέγιστος,** -η/-ίστη. -ο(ν) {υπερθ. τού μεγάλος} (λόγ.) **1.** πάρα πολύ μεγάλος: *είναι - τιμή για μένα...* αντ. ελάχιστος- **φ»».** *μεγίστη διάρκεια ζωής* βλ. λ. *ζωή* **2.** (με άρθρο) ο μεγαλύτερος: *η ~ ταχύτητα* || γο *~ επιτρεπόμενο όριο / ωφέλιμο φορτίο* || ο *~ των στρατηγών / των δια νοητών* αντ. ελάχιστος 3. (α) mac-), *μέγιστος κοινός διαιρέτης* (συντομ. Μ.Κ.Δ.) ο μεγαλύτερος από τους κοινούς διαιρέτες δύο ή περισσότερων αριθμών: ο *~ των 16 και 20 είναι το 4* (β) *μέγιστο(ν)* (το) (i) μαθ. η μεγαλύτερη τιμή που μπορεί να λάβει μία μεταβλητή (ανεξάρτητη ή εξαρτημένη): *~ τιμή συνάρτησης* (ii) (γενικότ.) η μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα, το υψηλότερο σημείο: *έφΟασε στο - τής απόδοσής* του *στους Ολυμπιακούς* ΑΜ. ελάχιστο, μίνιμουμ **4.** (ως επίρρ.) *μέγιστα* (τα) σε πολύ μεγάλο βαθμό, στον μεγαλύτερο βαθμό: *η συμμετοχή του συνέβα/^,ε ~ στην επιτυχία τής αποστολής μας* (πβ. κ. λ. *μεγάλος).* [ετυ.μ. αρχ., υπερθ. βαθμ. τού επιθ. *μέγας].*
μένκενη (η) {δύσχρ. μεγκενών) **1.** εργαλείο που χρησιμοποιείται για ξυλουργικές ή μεταλλουργικές εργασίες και λειτουργεί σφίγγοντας χειροκίνητα ή αυτομάτως ένα αντικείμενο και συγκρατώντας το σε σταθερή θέση ανάμεσα στις δύο σιαγόνες του- φι\ (μτφ.) *πιάνω στη μέΥκενη* φέρνω (κάποιον) σε τέτοια θέση, από την οποία δεν μπορεί να ξεφύγει: *πιάστηκε στη μέγκενη τού ανακριτή και το άλλοθι του αποδείχθηκε ανύπαρκτο* 2. όργανο βασανιστηρίων, με το οποίο συ- σφίγγεται το κεφάλι. <·* σχολιο λ. *-γκ-.*
IhTYM. < τουρκ. mengcne]. μέγκλθ (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) ως χαρακτηρισμός για κάτι πάρα πολύ καλό. Επίσης μέγκλος (ο).
[ετυμ. < *μέγκλα* «πέος» (στη διάλεκτο τού Πόντου) < δημώδ. λατ. mencla < λατ. mentula (ίδια σημ.). Παρετυμολογική η σύνδεση με τη φρ. made in England, με το σκεπτικό ότι στην Αγγλία κατασκευάζονται υψηλής ποιότητας προϊόντα|.
μέδιμνος (ο) |μεδίμν-ου j -ων, -ους} (στην αρχαιότητα) μέτρο χωρητικότητας ξερών γεωργικών προϊόντων, κυρ. σιταριού, που υπολογίζεται γύρω στα 80 κιλά.
[ΕΓΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. ˣmed- «μετρώ, κρίνω, κυβερνώ», πβ. λατ. mederi «περιθάλπω», modius «μονάδα μετρήσεως όγκου», modus «τρόπος, μέτρο» (> γαλλ. mode. ισπ. modo), γοτθ. mitan «μετρώ», αρχ. γερμ. mezzan (> γερμ. messen) κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *μήδ-ομαι* «σκέπτομαι, προσχεδιάζω». Δυσεξήγητο παραμένει το *-ι-* τού τ. *μέδ-ι-μνος.* που ίσως οφείλεται σε επένθεση (< *^μεδ-mnjo-s)].*
Μεδίνα κ. **Μεντίνα** (η) πόλη τής Δ. Σαουδικής Αραβίας, τόπος λατρείας για τους μουσουλμάνους.
JETYM. < αραβ. al-Madinu «η πόλη», συντομευμένη μορφή τής πλήρους ονομασίας Madinat an-nabiyy «πόλη τού προφήτη» ή Madinat rasui Allah «πόλη τού αγγελιαφόρου τού Αλλάχ», καθώς εκεί έφθασε ο Μωάμεθ το 622 μ.Χ. ερχόμενος από τη Μέκκα *(εγίρα)].* **μεδούλι** (το) {μεδουλ-ιού | -ιών} (καθημ.) η ουσία που βρίσκεται στο εσωτερικό των οστών: νόστιμο / *θρεπτικό ~* jj γο *κρύο φτάνει ώς το ~* συν. μυελός των οστών ΦΡ. (μτφ.) *ρουφάω το μεδούλι (κάποιου)* εκμεταλλεύομαι (κάποιον) στο έπακρο, τον εξαντλώ: *πλούτισε ρουφώντας το μεδούλι των εργατών* του ΣΥΝ. πίνω το αίμα.

[ετυμ. < μεσν. *μεδούλ(λ)ιον,* υποκ. τού λατ. medulla|. **μέδουσα** (η) {μεδουσών} **1.** ζωολ. ασπόνδυλο, κοιλεντερωτό, σχεδόν διαφανές ζώο, που ζει στη θάλασσα· η επαφή ορισμένων ειδών του (όπως οι τσούχτρες) με το ανθρώπινο δέρμα είναι επώδυνη · 2. μυθολ. (με κεφ.) θνητό τέρας, μία από τις Γοργόνες, η οποία είχε κεφάλι και σώμα γυναικείο και φίδια για μαλλιά, που όποιος την έβλεπε απολιθωνόταν τελικά τη σκότωσε ο Περσέας **3.** (μετωνυμ.) για κάτι φοβερό, τρομακτικό στην όψη.
Ιετυμ. αρχ. ουσιαστικοπ. θηλ. μτχ. ενεστώτα τού ρ. *μέδω* «κυβερνώ, άρχω» (για το οποίο βλ. λ. *Διομήδης)].* **μεζεδάκι** (το) * μεζές
μεζεδοπωλείο (το) ταβέρνα στην οποία σερβίρονται μεζέδες και οινοπνευματώδη ποτά: *μουσικό ~* (με μουσική, συνήθ. από μικρή ορχήστρα) ΣΥΝ. φαγάδικο, ουζερί. Επίσης (λαϊκ.) **μεζεδάδικο, μεζεκλής** (ο) |μεζεκλήδες|.
μεζεκλού (η) [μεζεκλούδες} πρόσωπο στο οποίο αρέσουν οι μεζέδες, τα νόστιμα ορεκτικά: *μαζεύτηκαν οι ~ τής γειτονιάς, μόλις μυρίστηκαν το μαριδάκι.* — **μεζεκλήδικος,** -η/- ια, -ο.
μεζεκλίκι κ. **μεζελίκι** (το) {χωρ. γεν.} εκλεκτός, πικάντικος μεζές: *~ κωνσταντινοπολίτικα* συν. νοστιμιά, λειχουδιά.
Ιετυμ. < τουρκ. mczeiikj. **μεζές** (ο) {μεζέδες} **1.** έδεσμα με πικάντικη γεύση, το οποίο σερβίρεται είτε ως ορεκτικό είτε ως συνοδευτικό οινοπνευματωδών ποτών, συνήθ. σε μικρή ποσότητα (π.χ. κεφτεδάκια, λουκάνικα, σαγανάκι, πιπεριές κ.ά.}: *ούζο με. μεζέ* || *πικάντικος ι μερακλήδικος ι σαρακο- στιανός* ~ ΣΥΝ. λειχουδιά, νοστιμιά· φρ. *πσίρνω (κάποιον) στον μεζέ* εμπαίζω, κοροϊδεύω (κάποιον) ΣΥΝ. παίρνω στο ψιλό. δουλεύω, χλευάζω 2. (κατ' επέκτ.) μικρή ποσότητα από καλομαγειρεμένο φαγητό: *πάρε έναν ~ να μου πεις αν είναι καλός.* — (υποκ.) **μεζεδάκι** (το).
[ετυμ. < τουρκ. meze < περσ. ma/.a «γεύση, άρωμα»], **μεζονέτα** (η) {χωρ. πληθ.} κατοικία που αποτελείται από δύο ορόφους, οι οποίοι επικοινωνούν εσωτερικά με σκάλα και που υπάρχει είτε αυτοτελώς είτε σε συγκρότημα τέτοιων κατοικιών είτε σε πολυκατοικία (συνήθ. οι δύο τελευταίοι όροφοι): *πωλείται ~ πέμπτου- έκτου ορόφου.*
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. maisoneite, υποκ. τού ουσ. maison «σπίτι» < λατ. mansio (< ρ. manere «διαμένω»|. **μεζούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι 1. ταινία στην οποία είναι γραμμένες ο\ ενδείξεις τού μέτρου και η οποία χρησιμοποιείται για το μέτρημα τού μήκους (κυρ. των διαστάσεων τού ανθρώπινου σώματος στη ραπτική) ΣΥΝ. μέτρο **2.** μικρό δοχείο για τη μέτρηση υγρών: *για την παρασκευή τού ποτού χρειάζεστε δύο ~ βότκα και μία ~ λεμονάδα.* (ετυμ. < ιταλ. mesura < λατ. mensura < p. melior «μετρώ»}.
Μ.Ε.Θ. (η) Μονάδα Εντατικής Θεραπείας.
μεθαδόνη (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ φαρμ. αναλγητικό με ιδιότητες παρόμοιες με τής μορφίνης, τής ηρωίνης και των συναφών ουσιών χρησιμοποιείται ως υποκατάστατο με σκοπό την απεξάρτηση από τις ουσίες αυτές.
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. methadone, ακρωνύμιο των λ. nieih(yl) (βλ. κ. *μεθυλένιο)* + a(mino) (βλ. κ*. *αμινοξύ)* + d(iphenyl) (βλ. κ. *φαινόλη)* + (heptan)one «επτανόνη» (είδος ισυμερούς υδρογονάνθρακα)], **μεθάνιο** (το) |1887] {μεθανίου} χημ. άχρωμη, εύφλεκτη και με χαρακτηριστική μυρωδιά, αέρια σε κανονικές συνθήκες, χημική ένωση, ο απλούστερος υδρογονάνθρακας, που χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη.
|ι·;τγΜ. Μεταφορά τού γαλλ. methane, βλ. κ. *μεθυλένιο].* **μεθανόλη** (η) ΧΗΜ. η μεθυλική αλκοόλη συν. (παλαιότ.) ξυλόπνευμα.
ΙΠΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. methanol (βλ. κ. *μεθυλένιο)].* **μεθαύριο** επίρρ.· την ημέρα μετά την αυριανή: *αύριο η ημέρα μου είναι γεμάτη, αλλά ~ είμαι ελεύθερος* || *η πρόβλεψη τού καιρού για ~* αντ. προχθές. — **μεθσυριανός,**-ή,-ό (18931.
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *μεθαύριον.* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μεθ' αϋρίον* (αντί τού αναμενομένου *μετ' αύριον)].*

μεθαύριο αντί μεταύριο! Όπως και στην περίπτωση τού **εφέτος** (αντί *επ'έτος),* έτσι και στη λ. **μεθαύριο** (< *μετά* + *αύριον*) ο σωστός τ. είναι **μετ' αύριο** (αφού η λ. *αύριο* δεν δασυνόταν, για να δικαιολογεί *τ.μεθ-* αντί *μετ-* τού *μετά).* Ωστόσο και στην περίπτωση αυτή, η χρήση τού **μεθ-** σε κανονικά περιβάλλοντα *(μεθ' ημέραν, μέθημέριος. μεθημερίνός)* φαίνεται ότι επέδρασε ώστε να λεχθεί και *μεθαύριο* αντί *μεταύριο.*

μέθεξη (η) {-ης κ. -έξεως | -έξεις, -έξεων} **1.** η συνάντηση, η συμμετοχή, που φθάνει μέχρι την ταύτιση σε ανώτερο πνευματικό επίπεδο: *η*
τού καλλιτέχνη με το θείο || *η ~ του εγώ* (η διαδικασία ταυτίσεως τού εγώ με αντικείμενα ή ιδέες και η εξάρτησή του από την πορεία των τελευταίων) ΑΝΤ. αλλοτρίωση, απομάκρυνση 2. ΦΙΛΟΣ, η επικοινωνία τού αισθητού κόσμου με τον κόσμο των ιδεών, των αρχετύπων, καθώς και η επικοινωνία των ιδεών μεταξύ τους κατά Πλάτωνα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*
Ιετυμ. < αρχ. *μέθεξις* < *μετέχω* (με δάσυνση τού τελικού συμφώνου τής προθέσεως λόγω τής δασύτητας τού ουσ. *έξις)].* **μεθεόρτια** (τα) [μεσν.Ι {μεθεορτιών} **1.** αυτά που συμβαίνουν μετά τον κύριο εορτασμό, η συνέχειά του 2. (κακόσ.) τα αρνητικά επακόλουθα γιορτής, τα οποία οφείλονται στις υπερβολές κατά το γλέντι: *τα - δεν ήταν ευχάριστα: πονοκέφαλος και στομαχόπονος* **3.** (γενικότ.-ειρων.) τα αρνητικά επακόλουθα ή όσα ακολουθούν ένα δυσάρεστο γεγονός (π.χ. καβγά) συν. συνέπειες, επιπτώσεις, **μεθεπόμενος,** -η. -ο **1.** αυτός που ακολουθεί μετά τον επόμενο· ο τρίτος, αν θεωρήσουμε ως πρώτον το σημείο αναφοράς: (π.χ. σε ουρά

ανθρώπων που περιμένουν) *τώρα Οα περάσεις εσύ■ ο επόμενος και ο ~ θα περάσουν σε δέκα λεπτά 2. μεθεπόμενη Ί μεθεπομένη* (η) η τρίτη ημέρα μετά την ημέρα που αποτελεί σημείο αναφοράς: *μον είπε ότι δεν θα ερχόταν εκείνη την ημέρα ούτε την επομένη. αλλά τη ~.* [ϋΤΥΜ. < *μεΟ- « μετα-)* + αρχ. *έπόμενος*|.

μεθερμηνεύω ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {μεθερμήνευ-σα, -θηκα, -μένος} διατυπώνω εκ* νέου με πιο κατανοητό τρόπο[1] ΦΡ. (αρχαιοπρ.) **ο** / *όπερ εστί μεθερμηνευόμενον* (ὁ *έστι μεθερμηνενόμενον*, Κ.Δ. Μάρκ. 15. 34) πράγμα που σημαίνει: *εξήγγειλε «αναδιάρθρωση», ·~ μείωση των μισθών Σ*ΥΝ. με άλλα λόγια, δηλαδή, τουτέστιν. — **μεθερμήνευση** (η) Ιμτγν.Ι.

μεθη (η) [χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** κατάσταση ψυχικής διέγερσης και ευφορίας. που χαρακτηρίζεται από αδυναμία συντονισμού των κινήσεων. σωστής εκφοράς τού λόγου και ενδεχομένως επιθετικότητα, η οποία οφείλεται σε υπερβολική κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών: *συννελήφθη να οδηγεί σε κατάσταση μέθης* ΣΥΝ. μεθύσι ANT. νηφαλιότητα 2. (μτφ.) ψυχική διέγερση εξαιτίας δυνατού συναισθήματος: *η ~ τής νίκης / τής επιτυχίας / τής μάχης / τού έρωτα* ΣΥΝ. μεθύσι, έξαψη, ζάλη. ενθουσιασμός ANT. νηφαλιότητα, ηρεμία* ΦΡ. *μέθη των δυτών* η κατάσταση στην οποία περιέρχονται οι δύτες, όταν βουτούν σε βάθος μεγαλύτερο των τριάντα μέτρων, και η οποία εκδηλώνεται με ζάλη ή δυσφορία και οφείλεται στην επίδραση τού αζώτου στον οργανισμό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μεθύω* (υποχωρητ.). βλ. κ. *μεθώ*\.

μεθίσταμαι ρ. αμετβ. [μετέστην. να/θα μεταστώ, μτχ. μεταστάς} (αρ- χαιοπρ.) **1.** μετακινούμαι, αποχωρώ· ΦΡ. (α) *μεθίσταμαι τού βίου* πεθαίνω (β) *μεθίσταμαι φρενών* τρελαίνομαι **2.** αλλάζω παράταξη, απυ- στατώ.

ΙϋΤΥΜ. < αρχ. *μεθίστημι / μεθίσταμαι* «τοποθετώ αλλού - αναχωρώ»

μεθ- (< *μετα-)* + *ϊστημι / ϊσταμαι* (βλ.λ.)].

μεθοδεύω ρ. μετβ. [μτγν.f {μεθόδευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} σχεδιάζω και εκτελώ (κάτι) με σύστημα και πρόγραμμα (κ. αρνητικά για κάτι που γίνεται σκοπίμως): *μεθόδευσε τις ενέργειές του, ώστε να διαφύγει εύκο/.α* jj *μεθοδεύουν την απομάκρυνσή του από το υπουργείο* ΣΥΝ. οργανώνω, προγραμματίζω ANT. απυδιυργανώνω, απο- συντονίζω. - **μεθόδευση** (η), **μεθοδευτικός,** -ή. -ό [μτγν. |. ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδός.*

μεθοδικός, -ή, -ό [μτγν.) **1.** αυτός που πραγματοποιείται ή διεξάγεται κατά τρόπο συστηματικό *και* προγραμματισμένο: *~ προσέγγιση τού προβλήματος / εξέταση / ανάλυση / επισκόπηση / σχεδιασμός / εργασία / κινήσεις* ΣΥΝ. συστηματικός ANT. απρογραμμάτιστος · **2.** αυτός που στηρίζεται σε συγκεκριμένη επιστημονική μέθοδο: *- κατάταξη των ειδών σε κατηγορίες* |(*~ ταξινόμηση των βιβλίων με το σύστημα Ντιονι* ΣΥΝ. συστηματικός Α.ΝΤ. αμέθοδος, εμπειρικός **3.** αυτός πυυ ενεργεί με βάση συγκεκριμένο πρόγραμμα και σύστημα: *είναι - στις κινήσεις του* jj *- παρατηρητής / ερευνητής / φοιτήτρια / νοικοκυρά ι υπάλληλος* · **4.** ΦΙΛΟΣ, *μεθοδική αμφιβολία* βλ. λ. *αμφι- βολία.* — **μεθοδικ-ά** /**-ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ.. **μεθοδικότητα** (η) [J871J.

Μεθόδιος (ο) {Μεθοδίου} **1.** ιεραπόστολος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας (9ος αι.) που μαζί με τον αδελφό του Κύριλλο κήρυξε τον χριστιανισμό* στους σλαβικούς λαούς 2. όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < αρχ. *μέθοδος].*

μεθοδισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} χριστιανική κίνηση τής Αγγλικανικής Εκκλησίας, με διάδοση στην Αγγλία και την Αμερική, η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλη ηθική αυστηρότητα. — **μεθοδιστής** (Ο) 11854[, **μεθοδίστρια** (η).

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mcthodismj.

μεθοδολογία (η) j I812J {μεθοδολογιών} **1.** το σύνολο των μεθόδων οι οποίες εφαρμόζονται σε συγκεκριμένη επιστήμη: *ένα πόνημα που δε ν ακολουθεί συγκεκριμένη ~. θεωρείται επιστημονικό* ΣΥΝ. μέθοδος **2.** (ως κλάδος τής Λογικής) η επιστημονική μελέτη και ανάλυση των μεθόδων, οι οποίες εφαρμόζονται στις επιμέρους επιστήμες και οι οποίες ποικίλλουν, ανάλογα με το αντικείμενο τής κάθε επιστήμης **3.** ο ιδιαίτερος τρόπος εφαρμογής μιας μεθόδου. — **μεθοδολογικός,** -ή, -ό 118981. **μεθοδολογικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. methodologiej.

μεθοδολογία - μέθοδος. Συχνά χρησιμοποιείται η λ. **μεθοδολογία** ως περιληπτικός, τρόπον τινά, τύπος αντί τού **μέθοδος:** *Η μεθοδολογία που χρησιμοποιεί στην έρευνά του δεν είναι ορθή* (αντί *οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί...).* Ηίναι καλύτερο το **μεθοδολογία** να χρησιμοποιείται με τις δύο βασικές σημασίες του: (α) ως επιστημολογικός κλάδος *(Η μεθοδολογία διαφέρει τόσο από τη γνωσιολογία όσο και από την ευρύτερη θεωρία τής Λογικής)* και (β) ως σύστημα αρχών και κανόνων, που προηγούνται τής πράξης και των εφαρμογών *(Η μεθοδολογία των τεχνικών επιστημών διαφέρει από τη μεθοδολογία των κοινωνικών επιστημών).* Με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται η χρήση τής λ. για συγκεκριμένες κατά περίπτω- σιν μεθόδους, όπως στο αρχικό παράδειγμα.

μέθοδος (η) {μεθόδ-ου | -ων, -ους} **1.** (επιστημ.) ο συστηματικός και προγραμματισμένος τρόπος προσέγγισης, εξέτασης, ανάλυσης και ερμηνείας προβλημάτων ή φαινομένων βάσει συγκεκριμένων κανόνων. ο οποίος χρησιμοποιείται στην έρευνα και στις επιστημονικές ή φιλοσοφικές σχολές: *δομική / λειτουργική / διαλεκτική / ερμηνευτική / πραγματιστική / συγκριτική / πειραματική / σωκρατική / μαιευτική / επαγωγική* (βλ.λ.) / *απαγωγική* (βλ.λ.) / *παραγωγική* (βλ.λ.) / συνε- *ζευγμένη* (βλ. λ. *συζευγνύω)* / *λογική* ~ ΣΥΝ. σύστημα, μεθοδολογία· ΦΡ. (α) *αναλυτική* **μέθοδος** βλ. λ. αναλυτικός (β) **συνθετική** *μέθοδος* βλ. λ. *συνθετικός* (γ) *απλή μέθοδος των τριών* βλ. λ. *τρεις 2.* το σύστημα τεχνικών και πρακτικών που εφαρμόζονται για την επίτευξη στόχων, προκειμένου να πραγματοποιηθεί κάτι: *~ ψεκασμού Ι καθαρισμού των λυμάτων / αδυνατίσματος ι αντισύλληψης / διδασκαλίας / εκμάθησης ξένων γλωσσών / δανεισμού / υπολογισμού τής φοροδιαφυγής* ΣΥ.Ν. τρόπος, διαδικασία· φι». *αλληλοδιδακτική μέθοδος* βλ. λ. *αλληλοδιδακτικός* 3. (γενικότ.) ο τρόπος δράσεως: *δεν εγκρίνω τις ~ που χρησιμοποιεί* συν. μέσο, οδός, τρόπος 4. η ιδιότητα τού να κάνει κανείς κάτι με σύστημα: *πρέπει να έχεις ~ στο διάβασμά σου* ΣΥΝ. σύστημα 5. εγχειρίδιο εκμάθησης: *~ Αγγλικής άνευ διδασκάλου.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *μεθοδολογία, οδός.*

|ΕΙΥΜ. αρχ. < *μεθ-* (< *μετα-)* + *οδός.* Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «καταδίωξη». από όπου (ήδη στον Πλάτωνα) εξελίχθηκε στη σημ. τής έρευνας προς αναζήτηση τής γνώσης, καθώς και τού συστήματος βά- σει τού οποίου αυτή επιτυγχάνεται. Η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες. πβ. αγγλ. method, γαλλ. methode, γερμ. Method, ιταλ. metodo κ.ά.Ι.

μεθοκοπώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {μεθυκυπάς... | μεθυκόπησα} (εκφραστ.) περιέρχομαι συχνά σε κατάσταση μέθης, πίνω υπερβολικές ποσότητες οινοπνευματωδών ποτών ΣΥΝ. μπεκρουλιάζω, μπεκροπίνω. — **μεθοκόπος** (ο), **μεθοκόπημα** κ. **μεθοκόττι** (το).

Ιειϋμ. < *μεΟο-* (< *μέθη)* + επιτατ. επίθημα *-κοπώ* (< *κόπτω)*|. **μεθοριακός,** -ή, -ό [18971 αυτός που σχετίζεται με τη μεθόριο: *~ σταθμός / ζώνη / φυλάκιο.* **μεθόριος,** -α (λόγ. -ος). -ο **1.** αυτός που καθορίζει τα όρια ανάμεσα σε δύο περιοχές ή χώρες: *~ γραμμή / ποταμός* συν. συνοριακός **2.** *μεθόριος* (η) {μεθορί-ου j -ων, -ους} η γραμμή που χωρίζει δύο χώρες: *στρατιώτης στην ελληνοτουρκική ~* συν. σύνορα, όρια.

[ετυμ. αρχ. < *μεθ-* (< *μετα-)* + *-όριος* < *ορίον* (βλ.λ.)}. **μεθορμίζω** ρ. μετβ. {μεθόρμισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα)} μεταφέρω (πλοίο) από έναν τόπο κατάλληλο για άραγμα σε άλλον, αλλάζω αγκυροβόλιο: *- το σκάφος / το* πλοία — **μεθόρμιση** (η) [18951.

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *μεθ-* (< *μετα-)* + *-ορμίζω* < *όρμος* (βλ.λ.)Ι. **μεθυλένιο** (το) [/895({μεθυλενί-ου | -ων] χημ. δισθενής οργανική ρίζα, που αποτελείται από δύο άτομα υδρογόνου και ένα άτομο άνθρακα.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. methylene, ακρωνύμιο των λ. merh- (< *μέθη)* + -hyl(e) (< αρχ. *ΰλη* «ξυλεία») + -enej. **μεθύλιο** (το) {μεθυλίου} ΧΗΜ. κοινή ομάδα τής οργανικής χημείας, που αποτελείται από τρία άτομα υδρογόνου και ένα άτομο άνθρακα, έχει ελεύθερη μία μονάδα συγγενείας, μέσω τής οποίας ενώνεται η ομάδα με άλλα στοιχεία ή ομάδες και σχηματίζει ένωση.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. methyl < methylene (υποχωρητ.), βλ. κ. *μεθυλένιο].*

μεθυλ(ο)- χημ. α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξείον που δηλώνουν ενώσεις, στις οποίες περιέχεται η ομάδα τού μεθυλίου (βλ.λ.). [ητυμ. Α συνθ. ελληνογενών ξέν. όρ.. που προέρχονται από το ουσ. *μεθύλιο* (βλ.λ.)|. **μέθυσα** ρ. »μεθώ

μεθύσι (το) {μεθυσ-ιού j -ιών} **1.** (καθημ.) η μέθη: *το ούζο φέρνει κακό ~ || άγριο / τρελό / γλυκό / γενναίο ~ || τύφλα / στουπί / σκνίπα στο ~* (σε κατάσταση προχωρημένης μέθης) ανί. νηφαλιότητα 2. (μτφ.) κατάσταση ψυχικής ευφορίας και διέγερσης, που οφείλεται σε έντονα ερεθίσματα: *το - τού έρωτα! τής επιτυχίας / τής νίκης* συν. μέθη, ζάλη, έκσταση.

[ετυμ. μεσν. < απρφ. *μεθύσειν,* μέλλ. τού αρχ. *μεθώ(ω].* **μεθυσμένος,** -η, -ο [μεσν.Ι **1.** αυτός που έχει μεθύσει: *κάθε βράδυ γυρίζει σπίτι ~* 2. αυτός που τον έχει συνεπάρει κάτι: *~ από τις μυρωδιές τής άνοιξης || - από τα φιλιά της.* **μέθυσος** (ο) [αρχ.] ο άνθρωπος που κάνει υπερβολική κατανάλωση οινοπνευματωδών, που μεθά συχνά και άσχημα: ο *άντρας της. ~ και βίαιος, τη βασανίζει διαρκώς* ΣΥΝ μεθύστακας, μπεκρής, μπεκρούλιακας, αλκοολικός, **μεθύστακας** (ο) (εκφραστ.) ο μέθυσος.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *μεθυστής* + μεγεθ. επίθημα *-ακας*|. **μεθυστικός,** -ή, -ό Ιαρχ.| αυτός που διεγείρει πολύ ευχάριστα τις αισθήσεις, που προκαλεί ηδονική ζάλη: *- άρωμα ί φιλί.* **μεθύστρα** (η) Ιμεσν.Ι (σπάν.) **1.** η γυναίκα που συνηθίζει να μεθά ΣΥΝ. μπεκρού **2.** η γυναίκα που εμπνέει έντονα ερωτικά συναισθήματα συν. ξελογιάστρα αντ. κρύα. **μεθώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μεθάς... j μέθυσ-α, -μένος) ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάποιον) να πιει οινοπνευματώδη ποτά σε τέτοια ποσότητα, ώστε να διαταραχθεί η νηφαλιότητά του, τον θέτω υπό την επήρεια τού αλκοόλ, τον κάνω να περιέλθει σε κατάσταση μέθης: *τον μέθυσαν. για να μάθουν τα μυστικά του* 2. (μτφ.) προκαλώ έντονα συναι- σθήματα διέγερσης, έξαψης, ευχαρίστησης: *με μέθυσε το άρωμά σου* |[*το αίσθημα τής νίκης μέθυσε τους πρωταθλητές* ΣΥΝ. ζαλίζω, συνεπαίρνω. ενθουσιάζω αντ. κατευνάζω, ηρεμώ ♦ (αμετβ.) 3. έρχομαι σε κατάσταση μέθης, επειδή έχω καταναλώσει υπερβολική ποσότητα οινοπνευματωδών: *είχε μεθύσει και παραπατούσε* jj *δεν αντέχει το ποτό' μεθάει με δύο ποτηράκια* συν. (οικ.) τα τσούζω, μεθοκοπώ, μπεκρουλιάζω λντ. είραι νηφάλιος, συνέρχομαι, (αργκό) ξενερώνω· ΦΡ. *είδε ο τρελός τον μεθυσμένο και φοβήθηκε ο* άνθρωπος που βρίσκεται σε κατάσταση μέθης είναι πιο επικίνδυνος από αυτόν που έχει ψυχικές ή πνευματικές διαταραχές 4. (μτφ.) έρχομαι σε κατάσταση υπερδιέγερσης, έξαψης ή ευχαρίστησης: *~ από δόξα / επιτυχία ί χαρά / έρωτα* ΣΥΝ. ζαλίζομαι, ενθουσιάζομαι.

Ιί-ΤΥΜ. < μεσν. *μεθώ* < αρχ. *μεθύω* < ουσ. *μέθυ* «κρασί, αλκοολούχο ποτό» < I.E. *medhu- *<μέλι, υδρόμελο», πβ. σανσκρ. madhu-. αρχ. σλαβ. medti, αρχ. γερμ. metu. γερμ. Met, αγγλ. mead κ.ά. Η λ. έλαβε τη

σημ. τού αλκουλούχου ποτού, ενώ για τη σημ. «μέλι» χρησιμοπυιή- θηκε η αρχ. λ. *μέλι*\.

Μεθώνη (η) πόλη τής ΝΔ. Πελοποννήσου στον νομό Μεσσηνίας, γνωστή για το μεσαιωνικό της κάστρο.

[ΕΤΥΜ. μτγν. τοπωνύμιο, αγν. ετύμυυ].

μείγμα (το) {μείγμ-ατυς | -ατα, -άτων) **1.** αυτό που προκύπτει, όταν δύο ή περισσότερα ρευστά υλικά αναμιχθούν. ανακατευτούν: *αυτό το κρασί είναι φτειαγμένο από - ροδίτη και μοσχοφίλερυ || βάζετε το ~ στο ταψί και φουρνίζετε* ΣΥΝ. κράμα, ανάμειξη 2. ΧΙΙ.Μ. το σώμα που προκύπτει ύστερα από την ανάμειξη δύο ή περισσότερων στοιχείων ή χημικών ενώσεων, τα οποία δεν αλληλεπιδρυύν χημικά και είναι δυνατόν να διαχωριστούν με φυσικές μεθόδους: *~ μεταξύ στερεών ουσιών / στερεών και αερίων || τα θολά νερά των ποταμών είναι ~ στερεών και υγρών || ομογενές / ετερογενές* - 3. (μτφ.) καθετί το οποίο αποτελείται από ανάμειξη διαφορετικοί στοιχείο)ν: οι *απόψεις του είναι ένα ~ λαϊκών προκαταλήψεων και ανατο?άτικου μυστικι- σμού* ||[*το νέο μουσικό είδος δεν διεκδικεί πρωτοτυπία' πρόκειται για ~ αφρικανικών και καραϊβικών ρυθμών.* ** σχολιο λ. *αναμειγνύω.* [ετυμ. < αρχ. *μείγμα / μίγμα* < *μ(ε)ίγνυμι*, βλ. κ. *μειγνύω*|.

μειγνύω ρ. μετβ. {μόνο στον ενεστ.) (αρχαιοπρ.) αναμειγνύω, ανακατεύω· φι>. *γαία πυρί μιχθήτω* βλ. λ. *γαία.* *·* σχολιο λ. *αναμειγνύω.* [ΕΤΥΜ. < αρχ. *μ(ε)ιγνύω* < *μ(ε)ίγνυμι* < Ι.Ε. *meik- «αναμειγνύω, ανακατεύω». πβ. σανσκρ. misra- «ανακατεμένος», αρχ. σλαβ. meso «ανακατεύω», λατ. misceo (πβ. κ. αρχ. *μίσγω*), mixtus «ανακατεμένος» (> γαλλ. mixie), αρχ. γερμ. miscan, γερμ. mischcn κ.ά. Ομόρρ. *μεῖγ-μα, μ(ε)ῖξις. μιγ-άς. μικ-τός* κ.ά.}.

μειδίαμα (το) [μτγν.] {μειδιάμ-ατος | -ατα, -άτων] (αρχαιοπρ.) το χαμόγελο.

μειδιώ ρ. αμετβ. {μειδιάς... [μειδιασα) (αρχαιοπρ.-ειρων.) χαμόγελό). ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *μειδιώ (-άω)* < Ι.Ε. *smejd- «χαμογελώ, μειδιώ», πβ. σανσκρ. smayatc, αρχ. σλαβ. smejo.. αγγλ. smile, γερμ. schmeicheln «κολακεύω» κ.ά.).

μείζων, -ων, -ον {μειζ-ονος, -ονα j -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} **1.** (λόγ.) (α) μεγαλύτερος αντ. ελάσσων (β) *μείζων εκλογική περιφέρεια* καθεμιά από τις περιφέρειες στις οποίες χωρίζεται η Κλλάδα. όπου συγκεντρώνονται οι αδιάθετες έδρες από την πρώτη κατανομή, με σκοπό να κατανεμηθούν στα κόμματα ανάλογα με τα αδιανέμητα υπόλοιπά τους ή όπως αλλιώς ορίζει ο εκλογικός νόμος (γ) *μείζων αντιπολίτευση* βλ. λ. *αντιπολίτευση* **2.** αυτός που έχει εξαιρετική σπουδαιό- τητα: *~ πρόβλημα / ζήτημα / σημασία* || «οι *μείζονες πολιτικοί δια/.έ- γονται με την Ιστορία*» (εφημ.)]| *~ θέμα προέκυψε από τις δηλώσεις τού προέδρου || κατά μείζονα λόγο* (πολύ περισσότερο) ΣΥΝ. σημαντικός, σοβαρός, κύριος αντ. δευτερεύων, ασήμαντος 3. μους. (α) *μείζων κλίμακα* (γαλλ. gammc majeure) η μουσική κλίμακα (βλ.λ.) τής ευρωπαϊκής μουσικής, της οποίας τα δύο εναρκτήρια διαστήματα (ανάμεσα στην πρώτη και τη δεύτερη, και ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη βαθμίδα) δίνουν, στο σύνολο, «μεγαλύτερο» (μείζον) διάστημα (δύο τόνους) απ' ό,τι τα αντίστοιχα διαστήματα τής «ελάσσο- νος» κλίμακας, στα οποία το αντίστοιχο συνολικό διάστημα είναι μικρότερο (έλασσυν, ίσο προς ενάμιση τόνο)· όμοια «μεγαλύτερο» σε σχέση προς την ελάσσονα κλίμακα είναι και το διάστημα που σχηματίζει η έκτη βαθμίδα της κλίμακας σε σχέση προς την πρώτη (β) *μείζων συγχορδία* συγχορδία κατ' αρχήν τριών φθόγγων, στην οποία το πρώτο διάστημα τρίτης πάνω από τη θεμέλιο είναι δύο τόνοι, δηλαδή «μεγαλύτερο» (μείζον), σε σχέση με εκείνο τής αντίστοιχης ελάσσονος, το οποίο είναι «μικρότερο» (έλασσον), δηλαδή ενάμισης τόνος (γ) *μείζων τρόπος* (γαλλ. mode majeur) το σύνολο των μειζόνων κλιμάκων, το να γράφεται ένα κομμάτι σε μείζοντα κλίμακα· ο τρόπος ενός κομματιού παραδοσιακά δίδεται από την κλίμακά του: *αυτό το κομμάτι είναι γραμμένο στην μι μείζονα* **4.** ΦΙΛΟΣ, *μείζων πρόταση* η βασική πρόταση συλλογισμού, στην οποία στηρίζονται οι υπόλοιπες. ** σχολιο λ. *-ων. -ων. -ον*

[εί υμ. αρχ. (συγκρ. βαθμ. τού επιθ. *μέγας*) < **μέγ-]ων*< *μέγας* (βλ.λ.). Το *-ει-* τού τ. *μείζων* κατ' αναλογίαν προς τα επίθ. *κρείττων. άμείνων.* Οι μυυσ. σημ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού ιταλ. maggiore (λ.χ. scaia maggiore «μείζων κλίμακα», accordo maggiore «μείζων συγχορδία»)].

μεϊκάπ κ. **μέικ-απ** (το) {άκλ.} **1.** (α) η διαδικασία με την οποία καλύπτει κανείς ή τονίζει χαρακτηριστικά τού προσώπου με κατάλληλα καλλυντικά: *βάζω / κάνω* - (β) η διαδικασία με την οποία βάφει κανείς το πρόσωπό του κατάλληλα για τις ανάγκες θεατρικής παράστασης. καλλιτεχνικής εκδήλωσης, μεταμφίεσης κ.λπ. 2. (συνεκδ.) το καλλυντικό με το οποίο καλύπτει κανείς το πρόσωπο, για να κάνει την επιδερμίδα να φαίνεται ομοιόμορφη, λεία και λαμπερή: *ενυδατι- κό / υποαλλεργικό / έντονο ~.*

ΙΕΤΥΜ, < αγγλ. make up],

μείκτης (ο) -► μίκτης

μεικτός,-ή,-ό * μικτός

μειλίχιος, -α. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από γλυκύτητα στους τρόπους, που μεταδίδει ηρεμία: *~ χαμόγελο / ομιλία* συν. ήπιος, γλυκός, πράος, προσηνής λνγ. τραχύς, απότομος, άγριος. – **μειλίχια** / **μειλιχίως** [μτγν.Ι επίρρ., **μειλιχιότητα** (η) [1889J.

[ετυμ.. αρχ.. παράλλ. τ. τού επιθ. *μείλιχος* < **μέλ-ν-ιχος* (με αντέκταση), αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με λ. που σημαίνουν «μέλι», πβ. λατ. mei, mellis (< *mel-n-es), αρχ. σλαβ. milu «συμπάθεια». Η απευθείας αναγωγή στη λ. *μέλ,ι* οφείλεται σε παρετυμολογία].

μείξη (η) |-ης κ. -εως | -εις, -εων] **1.** τυ ανακάτωμα, το να αναμειγνύονται δύο ή περισσότερα συστατικά: *αν δεν προσέξεις κατά τη -, η αλυιφή μπορεί να βγει ανομοιογενής* συν. ανάμειξη λντ. ξεδιάλυ- μα. ξεκαθάρισμα **2.** κινημλτ. *μείξη εικόνας και ήχου* η σύνθεση των διαφορετικών οπτικών ή ηχητικών μερών τής ταινίας σε μία ενιαία οπτική ή ηχητική μπάντα: *στη ~ ήχου έπρεπε ο ήχος τού δρόμου να ακούγεται απόμακρος και όχι να καλύπτει τις φωνές των ηθοποιών.* +* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αναμειγνύω, ελλιπής.*

ΙΓ.ΤΥΜ. < αρχ. *μεῖξις / μίξις* < *μ(ε)ίγνυμι. Βλ. λ. μειγνύω*\. **μειξοβάρβαρος,** -η. -ο κ. **μιξοβαρβαρος 1.** αυτός που είναι κατά το ήμισυ Έλληνας και κατά το ήμισυ βάρβαρος **2.** (γλώσσα) που δεν είναι καθαρά ελληνική, αλλά περιέχει και βαρβαρίσμούς.

[ΠΤΥΜ. αρχ. < *μεῖξις* + *βάρβαρος].* **μειξοπαρθένα** κ. **μιξοπαρθένα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} (ειρων.) η γυναίκα που υποκρίνεται ότι δεν διαθέτει σεξουαλικές εμπειρίες εκδηλώνοντας σεμνότυφη συμπεριφορά. Επίσης **μειξοπάρθενος** κ. **μιξο- πάρθενος** Ιαρχ.].

μειο- κ. **μειον-** κ. **μειονο-** α' συνθετικό λόγ. λέξεων τής Ν. Ελληνικής. που δηλώνει «το λιγότερο» ή «το μικρότερο»: *μειο-ψηφία: μειο- νο-ψηφία. μζιον-εκτώ.*

[ΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής. που προέρχεται από το επίθ. *μείων* (βλ. κ. *μείον)* και εμφανίζεται ως *μειο-* προ συμφώνου (πβ. *μειο-δότης)* και ως *μειον-* προ φωνήεντος (πβ. *μειον-εκτό))*\. **μειοδοσία** (η) **[J8331** {μειοδοσιών} **1.** η προσφορά μικρότερης τιμής σε δημοπρασία για την εκτέλεση έργου ή προμήθειας αντ. πλειοδοσία **2.** (μτφ.) η προδοσία· κυρ. στη ΦΡ. *εθνική μειοδοσία* η προδοσία σε βάρος τής πατρίδας, που εκδηλώνεται με αδικαιολόγητη υπυχω- ρητικότητα προς ζημίαν των εθνικών συμφερόντων κατά την άσκηση τής πολιτικής εξουσίας και ιδ. κατά τον χειρισμό των εθνικών θεμάτων: *τα κόμματα τής αντιπολίτευσης υποστήριξαν* οτι *η συμφωνία που υπέγραφε η κυβέρνηση συνιστά πράξη εθνικής μειοδοσίας.*

|ΐΐΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Mindestangeboi|. **μειοδότης** (ο) 11833] {μειοδοτών}, **μεΐοδότρια** (η) {μειοδυτριών[**1.** πρόσωπο που αναλαμβάνει να εκτελέσει έργο με κόστος ή αμοιβή χαμηλότερη από αυτήν πυυ προτείνεται από τους ανταγωνιστές του: γο *έργο κατακρύθηκε στον ~ τού διαγωνισμού* αντ. πλειοδότης 2. (μτφ.-κακόσ.) πρόσωπο που βλάπτει τυ κοινό συμφέρον: *τον κατηγόρησε ως εθνικό ~* συν. προδότης. ·*" σχολιο λ. *πλειονοψηφία.*

[F.tym. < *μειο-* (βλ.λ.) + *δότης,* μεταΦρ. δάνειο από γερμ. Mind- estbiciende].

μειοδοτικός, -ή, -ό [1833) αυτός πυυ απευθύνεται σε πρόσωπα ή οργανισμούς, που είναι σε θέση να μειοδοτήσουν ΦΡ. *μειοδοτικός διαγωνισμός* ο διαγωνισμός, κυρ. από το κράτος, κατά τον οποίο εξετάζονται διάφορες προτάσεις από εργολάβους για την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου με βασικό κριτήριο την πιο συμφέρυυσα οικονο- μικώς πρόταση: το *υπουργείο προκήρυξε* **μειοδοτώ** ρ. αμετβ. 11833] {μειοδοτείς... | μειοδότησα} αναλαμβάνο) σε δημοπρασία τη δέσμευση να ολοκληρώσω εργασία με κόστος ή αμοιβή χαμηλότερη από αυτήν που προτείνουν οι ανταγωνιστές μου ή/και ο ενδιαφερόμενος: *~ σε διαγωνισμό δημοσίων έργων* λντ. πλειοδοτώ. ^ σχολιο λ. *κ/.ειονοψηφία.* **μειόκαΐνος,** -η, -ο [1867] ΓΕΩλ. **1.** αυτός που σχετίζεται με το Μειό- καινο **2.** *Μειόκαινο* (το) γεο>λογική εποχή, η οποία άρχισε πριν από 26.000.000 χρόνια και διήρκεσε περίπου 19.000.000 χρόνια και κατά τη διάρκειά της αναπτύχθηκαν πολλά από τα θηλαστικά· αποτελεί υποδιαίρεση τής Τριτογενυύς Περιόδου.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. Miocene], **μείον** επίρρ. **1.** μαο. (α) το σύμβολο και το σημείο τής αφαίρεσης: *πέντε ~ τρία ίσον δύο* ΣΥΝ. πλην ανί . συν (β) το πρόσημο των αρνητικών αριθμών: *από τους ~ τρία και ~ τέσσερα μεγαλύτερος είναι το ~ τρία* συν. πλην αν γ. συν 2. *μείον* (το) αρνητική, ζημιογόνος πλευρά: *αυτή η υπόθεση έχει πολλά ~* συν. μειονέκτημα, πλην. αρνητικό ΑΝΤ. συν, θετικό, πλεονέκτημα 3. με έλλειψη, με οικονομική ζημία: *βγαίνω ~ σ' αυτή τη δουλειά* (δεν έχω κέρδος) || (σκωπτ.) το *ταμείον είναι* ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *μεῖον.* ουδ. τού συγκρ. επιθ. *μείων* (ήδη μυκ. me-u-jo. me-wi-jo) < *meiw-jos. παρεκτεταμένυς τ. τού *l.L* ·. *mei- «μειώνω, ελαττώνω», πβ. σανσκρ. mi-nati. λατ. minuo κ.ά]. **μειονέκτημα** (το) Ιμτγν.] [μειονεκτήμ-ατος [-ατα. -άτων} η αρνητική ιδιότητα, η κακή πλευρά, το αρνητικό σημείο (σε πράγμα ή πρόσωπο): *το σχέδιο παρουσιάζει σοβαρά -* || γο *βασικό του ~ είναι η αναποφασιστικότητα* [[*τα ~ τού νόμου ξεπερνούν τα πλεονεκτήματά του* συν. ελάττωμα, ατέλεια, έλλειψη, ψεγάδι, τρωτό, αδυναμία, μείον, αρνητικό αντ. πλεονέκτημα, προσόν, προτέρημα, χάρισμα, συν. **μειονεκτικός,** -ή, -ύ [μτγν.Ι αυτός που παρουσιάζει έλλειψη ή αδυναμία, κυρ. σε σχέση με άλλον: *βρέθηκε σε ~ θέση και δέχτηκε συμβιβασμό* Σϊν. κατώτερος αντ. πλεονεκτικός, ανώτερος. – **μειονε- κτικ-ά** / **-ώς** επίρρ., **μειονεκτικότητα** (η) [1886]. **μειονεκτώ** ρ. αμετβ. Ιμειονεκτείς...] μειονέκτησα} παρουσιάζω έλλειψη ή αδυναμία (σε σχέση με άλλον): *~ σε σχέση με τους άλλους υποψηφίους στον διαγωνισμό. γιατί δεν ξέρω γραφομηχανή* ΣΥΝ. υπολείπομαι. υστερώ αντ. πλεονεκτώ, έχω το πάνω χέρι. +" σχολιο λ. *πλειονοψηφία.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μειονεκτώ* ί-έω) < *μειον-* (< μειον. βλ. κ. *μειο-)* + *-εκτώ* < *έχω* (πβ. κ. *πλεον-εκτώ)].* **μειονεξία'** (η) [αρχ.] [χωρ. πληθ.} **1.** το να μειονεκτεί, να υστερεί κάποιος έναντι άλλου: *μέσα στη σχολική τάξη ένιωθε φοβερή ~* 2. ψυχολ. *συναίσθημα μειονεξίας* δυσάρεστο συναίσθημα που πρυκα- λείται σε άτομο λόγω τής εσφαλμένης εντύπωσης που έχει ότι υστερεί σε κάποιον τομέα ή ότι γενικά είναι κατώτερο από αυτό που πραγματικά είναι συν. σύμπλεγμα κατωτερότητας. ** σχολιο λ. *πλειονοψηφία.*

μειονότητα (η) 11889] [μειονοτήτων) ομάδα ανθρώπων που συνδέονται μεταξύ τους ως προς την καταγωγή, τα πιστεύω ή τη συμπεριφορά, αλλά διαφοροποιούνται ως προς τα ίδια χαρακτηριστικά από

τυ ευρύτερο σύνολο στο οποίο ανήκουν: *εθνική / γλωσσική / θρησκευτική / κοινωνική / αναφομοίωτη ~ || τα προβλήματα / τα δικαιώματα των ~ || η μουσουλμανική ~* rrjc *Ελλάδας || η ελληνική - τής Αλβανίας* ΑΝΤ. πλειονότητα. σχομο λ. έθνος.

[ετυμ. < μείον (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. minorite|. **μειονοτικός,** -ή. - ό αυτός που αναφέρεται ή ανήκει σε μειονότητα:

θέματα / πολιτική > *σχολεία.* **μειοψηφία** 11874| κ. (ορθυτ.) **μειονοψηφία** 11829J (η) {μειοψηφιών}

ο αριθμός ψήφων που είναι μικρότερος από το μισό τού συνόλου: *οι προτάσεις του συγκέντρωσαν ισχνή* - λντ. πλειοψηφία 2. η ομάδα που αντιπροσωπεύει λιγότερες από τις μισές ψήφους: *σε μια δημοκρατία κυβερνά η πλειοψηφία. αλλά και η - πρέπει να γίνεται σεβαστή || η ~ αποχώρησε από τη Νουλή σε ένδειξη διαμαρτυρίας || η ~ τού συμβουλίου /* του *εκλογικού σώματος / των συνέδρων / τής Βουλής* αντ. πλειοψηφία. – **μειοψηφικός,** -ή. -ό. ^ σχόλιό λ. *πλειονοψηφία.* [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. mrnorite|.

μειοψηφώ κ. (ορθότ.) **μειονοψηφώ** ρ. αμετβ. {μειοψηφείς... | μειοψήφησα} συγκεντρώνω αριθμό ψήφων μικρότερο από το μισό τού συνόλου: *η πρόταση μειοψήφησε στο συμβούλιο* λντ. πλειονοψηφώ. * -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλειονοψηφία.*

JΕΤΥΜ. < *μειο-* (βλ.λ.) + *-ψηφώ* < *ψήφος*j. **μειράκιο** (το) {μειρακί-υυ J -ων} (αρχαιοπρ.) πολύ νέος άνδρας συν. νεανίας, νεανίσκος, νεαρός, παλληκαράκι. παιδαρέλι αν ι. (ώριμος) άνδρας.

|ΕΤΥΜ. < (χρχ. *μειράκιον*, υποκ. τού *με'ιραξ* «μικρό κορίτσι» (και αργότερα «μικρό αγόρι. παλληκαράκι») < **με'ιρο / *μεΐρα* < **μέρ-]α* (με αντέκταση) < I.E. **mer-jo-* «νέος άνδρας», πβ. σανσκρ. marya- «νέος άνδρας, εραστής», περσ. mairya-. ίσως και λατ. maritus «σύζυγος», αλβ. shcmcre κ.ά.]. **μειώνω** ρ. μετβ. {μεί-ωσα. (μεσοπαθ, ενεστ. -ώνυμαι κ. σπάν. λόγ. τρι- τοπρόσ. μειούται). -ώθηκα. -ωμένος} 1. κάνω (κάτι) μικρότερο ή λίγό- τερο: - *τις τιμές / τα έξοδα / τους φόρους / τις εξόδους μου / το φαγητό / την ένταση τού ήχου / την ταχύτητα / την ορατότητα ι το κέρδος / την αποτελεσματικότητα / τις πιθανότητες || ο Πανιώνιος μείωσε το σκορ ι τη διαφορά || είναι άτομο μειωμένης αντιλήψεως || μειωμένη αντοχή* συν. λιγοστεύω, μικραίνω, ελαττώνω, περιορίζω αντ. αυξάνω, μεγαλώνω 2. (μτφ.) πλήττω την αξιοπρέπεια, το κύρος (κάποιου): *δεν το περίμενα από σένα να κάνεις κάτι τέτοιο' είναι μια πράξη που σε μηώνει || νιώθει μειωμένος* συν. προσβάλλω, ταπεινώνω, εξευτελίζω, υβρίζω αντ. εξυψώνω, επαινώ. – **μειωτικός,** -ή. -ό [μτγν.J. **μειωτικ-ά** / **-ώς** [μτγν.J επίρρ.

ΙΠΤΥΜ. < αρχ. *μειώ (-όω)* < *μείων* (βλ. κ. *μείον)],* **μείωση** (η) {αρχ.| {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) 1. η ελάττωση (ποσού. αριθμού, μεγέθους κ.λπ.): ~ *τιμών / εξόδων / φαγητού / λίπους / ταχύτητας / τού αριθμού των γεννήσεων / τού πληθυσμού / των επιτοκίων / τής πανίδας / των αποδοχών / των θέσεων εργασίας* αντ. αύξηση 2. η προσβολή, η υποτίμηση ή η ταπείνωση (κάποιου): *ηθική - || ~ τής προσωπικότητας / τού κύρους / τής υπόληψης* συν. εξευτελι- σμός αντ. εξύψωση, έπαινος **3.** RIOA. ειδική κυτταρική διαίρεση των αναπαραγωγικών κυττάρων, που μειώνει στο μισό τον αριθμό των χρωμοσωμάτων διαχωρίζοντας τα ζεύγη, **μειωτέος,** -α. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που πρέπει να μειωθεί, να μικρύνει

μαθ. *μειωτέος* (ο) ο αριθμός από τον οποίο αφαιρείται άλλος αριθμός: aro *5-4 =]* ~ *είναι το 5* (πβ. λ. *αφαιρετέος).*

M.E.K. (η) Μονάδα Κπαγγελματικής Κατάρτισης.

Μέκκα (η) 1. πόλη τής Δ. Σαουδικής Αραβίας, η γενέτειρα τού Μωάμεθ, ιερή πόλη και τόπος προσκυνήματος των μουσουλμάνων 2. (μετωνυμ.) η πόλη. ο τόπος που έχει ξεχωριστή σημασία για κάποιους, ώστε να θεωρείται σχεδόν ιερή: *για πολλά χρόνια η Μόσχα ήταν η - των κομουνιστών || το Χόλλυγουντ είναι η ~ τού κινηματογράφου.*

|Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. Mecca < αραβ. Makkah. πιθ. < φοιν. maqaq «ερειπωμένος» ή, σύμφωνα με λιγότερο πιθ. άποψη. < αραβ. mahrab «ιερός χώρος»].

μελαγχολία (η) {μελαγχολιών} **1.** ψυχική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από υποτονική διάθεση και θλίψη, συχνά χωρίς συγκεκριμένη αιτία, και από τάση απομόνωσης: *η ~ τού απογεύματος τής Κυριακής* ({ *βυθίστηκε σε ~ || γλυκιά* - συν. κατήφεια, μαράζι αντ. ευθυμία. χαρά. ευφορία 2. ψυχολ. ψυχική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από ακραία παθολογική κατάθλιψη και αίσθηση απαξίας, μπορεί δε να συνδέεται με μανιοκαταθλιπτικές νόσους.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *μελάγχολος* < *μέ?Μς, -ανος* «μαύρος» + *-χολος* < *χο/.ή.* Η λ. πρωτοαπαντά στον Ιπποκράτη, ο οποίος θεωρούσε ότι η ψυχική διάθεση τού ανθρώπου εξαρτάται από τον βαθμό αναμείξεως των σωματικών χυμών, που διαμορφώνει τη σχέση σωματικών και ψυχικών λειτουργιών.]) λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. melancholy, γαλλ. mclancolie, γερμ. Melancholic κ.ά.|. **μελαγχολικός,** -ή. -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που προκαλεί μελαγχολία: ~ *τραγούδι / καιρός* / dmivd ΣΥΝ. θλιβερός αντ. εύθυμος **2.** αυτός που χαρακτηρίζεται από μελαγχολία: - *διάθεση / ατμόσφαιρα ι σπίτι* συν. θλιβερός λντ. χαρούμενος, (μτφ.) φωτεινός, αισιόδοξος, εύθυμος

αυτός που πάσχει από μελαγχολία: ~ *κορίτσι* συν. θλιμμένος αντ. εύθυμος, χαρούμενος. – **μελαγχολικ-ά** / **-ώς** [αρχ.| επίρρ.

μελαγχολώ ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.[{μελαγχολείς... | μελαγχόλησα}

(αμετβ.) 1. περιέρχομαι σε μελαγχολία: *εκεί που όλοι διασκεδάζουν, αυτός ξαφνικά μελαγχολεί και αποτραβιέται* 2. (γενικότ.) αισθάνομαι θλίψη, απογοήτευση: *όταν βλέπω νέους ανθρώπους να μην έχουν ιδανικά,* ~ ΣΥΝ. καταθλίβομαι. λυπούμαι, δυσθυμώ ΑΜ. ευθυμώ, χαίρομαι ♦ **3.** (μετβ.) προκαλώ σε (κάποιον) αίσθημα μελαγχολίας: *οι* στί^ο/ *αυτού τού τραγουδιού με μελαγχολούν* αντ. χαροποιώ. **μελαγχρους,** -ους, -υυν {μελάγχρ-υυς. -ουν | -οες, -όων} ανατ. στη ΦΡ. *μελάγχρους ιστός* ιστός με κοκκία μελανίνης.

|ΒΤΥΜ. αρχ. < *μέ/.ας, -ανος* + *-χρους* < *χρώς* «επιδερμίδα» (βλ. κ. *χροιά)*\.

μέλαθρον (το) {μελάθρ-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) κτήριο με μεγάλες διαστάσεις, το οποίο χαρακτηρίζεται από μεγαλοπρέπεια και πολυτέλεια· σε ονομασίες συγκεκριμένων κτηρίων: *Ιλίου Μέλαθρον* (η κατοικία τού tip. Σλήμαν) || *Θέμιδος Μέλαθρον* (το κτήριο τού Αρείου Πάγου) συν. μέγαρο, ανάκτορο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μέλαθρον*, αβεβ. ετύμου. Η εξήγηση που εμφανίζεται στο *Μέγα Έτυμολογικόν («από τού μελαίνεσθαι υπό τοϋ καπνού»)* είναι μάλλον προϊόν παρετυμολογίας. Επίσης, η σύνδεση με το επίθ. *βλωθρός* (< **μλωθρός)* «υψηλός, μεγαλοπρεπής», καθοΐς και η ομοιότητα με το ουσ. *κμέλεθρον* «δοκός» δεν έχουν επαρκή επιστημονική στήριξη|. **μέλαινα** (η) »μέλας

μελαμίνη (qj |μελαμΐνών| **1.** οργανική ένωση που χρησιμοποιείται κυρ. ως πρώτη ύλη για την παρασκευή συνθετικών ρητινών οι ρητίνες μελαμίνης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επικάλυψη επιφανειών από ξύλο. χαρτί ή ύφασμα ή ως συστατικά, βαφών και βερ- νικιών 2. (συνεκδ.) το βιομηχανικό προϊόν που έχει ο>ς βάση τις ρητίνες τής μελαμίνης και χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία αντί για το ξύλο.

[ΕΤΥΜ. < γερμ. Melamin (ελληνογενές σύνθ.) <αρχ. *μέλας*~μαύρος» + Amin (βλ. λ. *αμινοξύ)).* **μελαμψός,** -ή, -ό αυτός που έχει πολύ σκούρα επιδερμίδα: ~ *φυλές i ομορφιά* συν. μαύρος, σκούρος αντ. λευκός.

ΙΓ·;ΤΥΜ. μεσν. < **με?<.αν-οψός* < *μέλας* «μαύρος» + *-οψός* < *όψη].* **μέλαν** (το) * μέλας

μελανάδα (η) |μεσν.[**1.** το μελανό χρώμα ΣΥΝ. μαυρίλα, μαυράδα αντ. ασπρίλα, ασπράδα, λευκότητα 2. η μελανιά, **μελανειμονώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] [μελανειμονείς... | μελανειμόνησα] (αρχαιοπρ.) φορώ μαύρα ρούχα, συνήθ. λόγω πένθους ΣΥΝ. μαυροφορώ ΛΝΤ. λευχειμονώ, **μελανείμων,** -ων. μελάνειμον {μελανείμ-ονος, -ονα j -ονες (ουδ. -ονα), -όνων] (αρχαιοπρ.) αυτός που φορά μαύρα ρούχα λόγω πένθους ΣΥΝ. μαυροφόρος, μαυροφορεμένος, μαυροντυμένος αντ. λευχείμων, λευκοντυμένος, ασπροντυμένος. ^ σχολιο λ. -ων, -ων'. *-ον.*

[ετυμ. αρχ. < *μέλαν* (βλ. κ. *μέ/.ας)* + *-είμων* < *είμα* «ένδυμα» < ρ. *έννυμι* «ντύνω» (βλ. λ. *ιμάτιο, εσθήτα)].* **μελανείο** (το) 11889] γυπογρ. **1.** ειδική πλάκα που αλείφεται με τυπογραφική μελάνη και χρησιμοποιείται στην εκτύπωση με το χέρι των τυπογραφικών δοκιμίων 2. το μηχάνημα τού πιεστηρίου, με το οποίο μεταφέρεται η μελάνη στους κυλίνδρους, **μελανζέ** (το) {άκλ.} νήμα που έχει κατασκευαστεί από κλωστές διαφορετικών χρωμάτων: (κ. ως επίθ.) *μπλούζα / ζακέτα / κοστούμι* ~. Ιετυμ. < γαλλ. melange «ανάμικτος, ανακατωμένος» (από φρ. όπως coton melange, etofie melangec) < melange «μείγμα, ανάμειξη» < **p.** meier «αναμειγνύω, ανακατεύω» < παλ. γαλλ. mesler < δημώδ. λατ. misculare (< λατ. miscere)|. **μελάνη** (η) {μελανών} (λόγ.) **1.** η χρωματιστή ρευστή ουσία που χρησιμοποιείται για το γράψιμο, το σχέδιο ή την εκτύπωση: *μαύρη / σινική / αόρατη* (βλ.λ.) / *συμπαθητική* (βλ.λ.) - ΣΥΝ. μελάνι 2. ΧΩΟΛ. η παχύρρευστη σκούρα ουσία που εκκρίνουν τα καλαμάρια, οι σου- πιές κ.λπ. συν. μελάνι. Επίσης **μελάνι** (το) (βλ. κ. λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. θηλ. τού μτγν. επίθ. *μελανός* (με αναβιβασμό τού τόνου)

αρχ. *μέ/.ας* (βλ.λ.) |. **μελάνης,** -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού σκούρου μελανιού

μελανί (το) το ίδιο το χρώμα τού μελανιού. σχολιο λ. *χρώμα.* **Μελανησία** (η) L18901 συστάδα νησιών τού Λ. Κιρηνικού Ωκεανού.

Μελανήσιος (ο), **Μελανήσια** (η), **μελανησιακός, -ή,** -ό. ILiTYM. Μεταφορά τού ελληνογενούς αγγλ. Melanesia < *μέ/.ας* «μαύρος» + *νήσος*, με αναφορά στο χρώμα δέρματος των κατοίκων], **μελάνι** (το) Ιμελαν-ιού j -ιών] **1.** ρευστή ουσία έντονου χρώματος (παλαιότ. μόνο βαθιού σκούρου), που χρησιμοποιείται για το γράψιμο, το σχέδιο ή την εκτύπωση: *μαύρο / κόκκινο* ~ || *μου τελείωσε το* φιλ (!-ευφημ.) τον **έχω** *γραμμένο εκεί όπου δεν πιάνει μελάνι* (αντί *τον έχω γραμμένο στ'αρχίδια μου)* δεν του δίνω την παραμικρή σημασία

(συνεκδ.) ο γραπτός λόγος, ό,τι έχει γραφεί για κάποιο θέμα: *έχουν χυθεί/ ξοδευτεί τόνοι με?.ανιού γι'αυτή την υπόθεση* (έχουν γραφεί πάρα πολλά) || *μη κύνεις άδικα μελάνι για να μου απαντήσεις, δεν έχει νόημα πια!* 3. ΖΩΟΛ. η παχύρρευστη σκούρα ουσία που εκκρίνουν τα καλαμάρια, οι σουπιές κ.λπ.· ΦΡ. (μτφ.) *αμολάω / ρίχνω / αφήνω πίσω μου μελάνι* δεν επιτρέπω στους άλλους να αντιληφθούν τις κινήσεις μου, μπερδεύω τα ίχνη μου ΣΥΝ. θολώνω τα νερά. ξεφεύγω. Επίσης (λόγ.) **μελάνη** (η) Ιμεσν.Ι (βλ.λ.). σχολιο λ. *ζωγραφική.* [πτυμ. < μτγν. *μελάνιον*, υποκ. τού αρχ. *μέλας* (βλ.λ.). Το ουδ. *μέλαν* χρησιμοποιείται με τη σημ. «μελάνι» στην Κ.Δ. (πβ. *Β'Κορινθ.* 3, 3: *ότι εστέ επιστολή Χριστού διακονηϋεΐσα ύφ' ημών. εγγεγραμμένη ού μέλανι άλλά πνεύματι θεού ζώντος)).*

μελανιά (η) **1.** λεκές, κηλίδα ή σημάδι από μελάνι: *τα τετράδιά του ήταν γεμάτα μελανιές και μουντζούρες* 2. σκούρα κηλίδα στο δέρμα από μωλωπισμό, πίεση ή άλλη εξωτερική ή παθολογική αιτία: *η ~ από το χτύπημα έμεινε για ένα μήνα στο πόδι της* ΣΥΝ. μελάνιασμα μελανάδα, εκχύμωση, **μελανία** (η) [αρχ.| {μελανιών} μετεωρ. φαιό. σκοτεινό νέφος τής κατώτερης ατμόσφαιρας που δίνει βροχή ή και χιόνι, **μελανίαζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μελάνιασ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ μελανιές στο δέρμα (κάποιου): *τον με?.άνιασε στο ξύλο* || *εμφανίστηκε με μελανιασμένο μάτι* ΣΥΝ. μαυρίζο) ♦ 2. (αμετβ.) (για μέρος τού σώματος, για το σώμα) αποκτώ μελανό χρώμα: *μελάνιασαν*

τα δάχτυλά μον από το κρύο. – **μελάνιασμα** (το), **μελανίνη** (η) Ιχωρ. πληθ.} βιολ. η σκουρόχρωμη χρωστική ουσία, πυυ προκαλεί τον χρωματισμό τού δέρματος, των ματιών, των τριχών στον άνθρωπο, στα άλλα σπονδυλωτά και σε πολλά είδη ασπονδύλο^ν. [είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. melanin], **μελανισμός** (ο) |1847| βιολ. η παραγωγή και η συσσώρευση μελανίνης σε ορισμένα σημεία τής επιδερμίδας ή και στο σύνολό της ως αντίδραση προς το περιβάλλον, με αποτέλεσμα το δέρμα να αποκτά σκούρο, μαυρισμένο χρώμα: *φυσιολυγικός* ~ (που προκύπτει από την έκθεση στον ήλιο) jj *παθολογικός* ~ (σε περίπτωση καρκινωμάτων) || *βιομηχανικός* ~ (μετάλλαξη στο χρώμα ορισμένων πληθυσμών πεταλούδας στις βιομηχανικές περιοχές τής Μ. βρετανίας τον 19ο αι.). [ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. melanism], **μελανοδερμία** (η) Ιχωρ. πληθ.} ιατρ. η καθολική μελάγχρωση τού δέρματος εξαιτίας ανεπάρκειας των επινεφριδίων ή τοξικής δράσης ουσιών (δηλητηρίασης με αρσενικό). – **μελανόδερμος,** -η. -ο.

ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. melanodermiej. **μελανοδοχείο** (το) Ιμτγν.] μικρό δοχείο, συνήθ. από γυαλί, στο οποίο φυλάσσεται το μελάνι που χρησιμοποιείται για γράψιμο, **μελανόμορφος,** -η. -ο [1870} αρχαιολ. ο ζωγραφικός ρυθμός με μαύρες μορφές πάνω σε κοκκινωπή βάση· κατ* αντιδιαστολή προς τον ερυθρόμορφο: ~ *ρυθμός / αγγεία I παραστάσεις.* **μελανός,** -ή,-ό **1.** αυτός που έχει μαύρο ή σκούρο μπλε χρώμα (όπως αυτό που παίρνει το σώμα, όταν παγώνει, όταν σταματά η κυκλοφορία τού αίματος): *έγινε - από το κρύο* || ~ *χείλια* **2.** αστρον. *μελανή οπή* η μαύρη τρύπα (βλ. λ. *μαύρος*) **3.** (μτφ.) αυτός που συνδέεται με κάτι αρνητικό, κακό: οι ~ *στιγμές τής ιστορίας ενός καθεστώτος* || *περιέγραψε την κατάσταση με - χρώματα* (την παρουσίασε εξαιρετικά αρνητική) || *το ~ σημείο τής υπόθεσης* ΣΥΝ. μαύρος αντ. φωτεινός. – **μελανότητα** (η) |αρχ.|.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *μέλας* (βλ.λ.)]. **μελανόστρωμα** (το) {μελανοστρώμ-ατυς | -ατα, -άτων} μετεωρ. πυκνό. πολύ γκρίζο και σκοτεινό νέφος που δίνει συνεχή βροχή και χιόνι- ανήκει στα κατώτερα νέφη. **μελανούρι** (το) {μελανουρ-ιού | -ιών} **1.** εδώδιμο ψάρι με χαρακτηριστική μαύρη γραμμή στην ουρά του, το οποίο, αν ερεθιστεί, αλλά- ζει το χρώμα του σε σκούρο καστανό προς μοβ ΣΥΝ. μαυρόψαρο **2.** (μτφ.-οικ.) όμορφη μελαχρινή νεαρή γυναίκα ή κορίτσι. Επίσης (επιστ.) **μελάνουρος** (ο) Ιαρχ.| (σημ. 1). – (υποκ.) **μελανουράκι** (το). [ετυμ. μεσν.. υποκ. τού αρχ. *με/.άνουρος* «ψάρι με μαύρη ουρά» < *μέλας. -ανος* + *-ουρος*< *ουρά*|. **μελανόφθαλμος,** -ος, -ο (αρχ.I (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει σκούρα, μαύρα μάτια ΣΥΝ. μαυρομάτης, **μελανοχίτωνας** (ο) {μελανοχιτώνων} **1.** ιστ. (α) μέλος φασιστικού τάγματος που ίδρυσε ο Μπ. Μυυσσολίνι (β) καθένα από τα επίλεκτα μέλη τού ναζιστικού κόμματος που ίδρυσε ο Αδ. Χίτλερ (βλ. κ. λ. *φαιοχίτωνας)* 2. (μτφ.-εκφραστ.) ο οπαδός φασιστικών και ναζιστικών ιδεών συν. φασίστας, ναζί, φασιστοειδές. Επίσης (λόγ.) **μελανοχίτων** {μελανοχίτοϊνυς}. [ετυμ. < αρχ. *με?^αγχίτων* < *μέλας. -νος* + *χιτών.* Η χρήση τής λ. ως ονομασίας των Ιταλών φασιστών αποτελεί μεταφρ. δάνειο (ιταλ. Camicic Nere) και οφείλεται στο μαύρο πουκάμισο που φορούσαν τα μέλη των φασιστικών ομάδων], **μελάνωμα** (το) {μελανώμ-ατος | -ατα, -άτων} ιατρ. καλοήθης ή κακοήθης όγκος, ο οποίος σχηματίζεται από κύτταρα που περιέχουν μελανίνη: *το κακόηθεζ ~ είναι η πιο επικίνδυνη μορφή καρκίνου τον δέρματος.*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. melanoma], **μελανώνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.} [μελάνω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** κηλιδώνω με μελάνι 2. τυπογρ. επαλείφω με μελάνι (τυπογραφικά στοιχεία, σφραγίδα κ.λπ.). – **μελάνωμα** (το), **μελανωπός,** -ή. -ό αυτός που έχει σκοτεινή μορφή: *- όψη* ΣΥΝ. μελανός, μέλας αντ. άσπρος, ανοιχτός, φωτεινός.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *μέλας, -νος,* + *-ωπός* (βλ.λ.)|. **μελάνωση** (η) Ιμτγν.} {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιατρ. η παθολογική ανάπτυξη σκουρόχρωμων κηλίδων στην επιφάνεια τού δέρματος λόγω συσσώρευσης μελανής χρωστικής ουσίας (μελανίνης). ιχολιο λ. *-ωση.*

μελάς (Ο) {μελάδεςΙ αυτός που παράγει ή/και εμπορεύεται μέλι. **μέλας,** -αινα. -αν {μέλ-ανος, -ανα | -ανες (ουδ. -ανα), -άνων (θηλ. -αίνων)} 1. (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει πολύ βαθύ σκούρο χρώμα συν. μαύρος· ΦΡ. *μέλας ζωμός* ζωμός από χοιρινό, ο οποίος αποτελούσε το σύνηθες γεύμα των αρχαίων Σπαρτιατών **2.** ιατρ. *μέλαινσ* (η) η αποβολή από τον πρωκτό μαύρου αίματος ως αποτέλεσμα αιμορραγίας από έλκος ή καρκίνο τού στομάχου ή έλκος τού δωδεκαδακτύλου, από φαρμακευτική διάβρωση τού βλεννογόνου τού στομάχου ή από ρήξη κιρσών τού οισοφάγου σε περιπτώσεις κιρρώσεως τού ήπατος ή παθήσεως τού σπλήνα.

[ετυ.μ. αρχ. < **μελάν-ς*< Ι.Ε. ˣmel(3)- «λερώνω, βρομίζω», πβ. σανσκρ. malina- «βρόμικος», αρχ. πρωσ. mclnc «μελανή κηλίδα», ίσως κ. λατ. mulleus «ερυθρός» κ.ά. Ομόρρ. *μελ-ανός, μολ-ύνω, μώλ-ωψ (-πας)* κ.ά.].

μελάσα (η) Ιχωρ. πληθ.} η ρευστή μάζα που απομένει, όταν εξαχθεί η κρυσταλλική ζάχαρη από τα ζαχαροκάλαμα ή τα ζαχαρότευτλα: *υγρή / θρεπτική / υγιεινή ~.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. melassa (πβ. γαλλ. melasse) < ισπ. melaza < mie] «μέλι» (< λατ. mel)|.

μελατονίνη (η) {χωρ. πληθ.} bloa. ορμόνη η οποία εκκρίνεται από την επίφυση των ανώτερων σπονδυλοζώων- ρυθμίζει τους κύκλους τού ύπνου, τις ορμονικές αλλαγές που σχετίζονται με τη γενετήσια ωριμότητα κατά την ήβη, καθώς και τον βαθμό χρώσεως τού δέρματος.

jbΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. melatonin < mela- (< αρχ. *μέλας)* + -tonin (< tonic < αρχ. *τονικός)*\. **μελάτος,** -η, -ο **1.** ο παχύρρευστος όπως το μέλι ΣΥΝ. πυκνόρρευστος

φρ. *αβγό μελάτο* αβγό που δεν έχει βράσει πολύ και ο κρόκος του είναι ρευστός 2. αυτός που έχει παρασκευαστεί με μέλι: *τηγανίτες* ~ ΣΥΝ. μελωμένος, μελένιος.

Μελαχρινή (η) (παλαιότ. ορθ. *Μελαχροινή)* γυναικείο όνομα, **μελαχρινός,** -ή, -ό αυτός που έχει σκουρόχρωμη επιδερμίδα και μαύρα μαλλιά: ~ *κορίτσι / ομορφιά* || (κ. ως ουσ.) *του αρέσουν υι μελαχρινές* αντ. ξανθός, ανοιχτόχρωμος. – **μελαχρινάδα** (η).

[ετυ.μ. μεσν. < μτγν. *μελαγχρινός* < αρχ. *μελάγχρυυς* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ινός}.*

μελαψός, -ή,-ό * μελαμψός

Μελβούρνη (η) πόλη τής ΝΑ. Αυστραλίας, πρωτεύουσα τής χώρας από το 1901 ώς το 1924.

Ιηϊύμ. Μεταφορά τού αγγλ. Melbourne. Η πόλη ονομάστηκε έτσι το 1837 προς τιμήν τού τότε πρωθυπουργού τής Μ. Βρετανίας William Lamb (1779-1848), δεύτερου υποκόμη τού Melbourne, τοποθεσία στην περιοχή Derbyshire},

μελεαγρίδα (η) ζωολ. πτηνό που μοιάζει με τη γαλοπούλα, ζει ελεύθερο, αλλά και εκτρέφεται για το κρέας του συν. φραγκόκοτα. |πϋμ. < αρχ. *μελεαγρίς. -ίδος.* αγν. ετύμου, δάνειο αγν. προελεύσεως. Σε παρετυμολογία οφείλεται η λαϊκή σύνδεση τής λ. με το κύριο όνομα *Μελέαγρος.* ενώ δεν είναι δυνατόν να αποδειχθεί οποιαδήποτε ετυμολ. σχέση με το αβεστ. moroja- «πουλί, όρνιθα»}, **μέλει** ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (απρόσ. *με μέλει)* με ενδιαφέρει. νοιάζομαι: *με ~ τι θα γίνει* || *εσένα να μη σε* ΣΥΝ. νοιάζει. j·' ΣΧΟΛΙΟ λ. ομόηχα.

[Ρ.ΤΥΜ. αρχ. < *μέλω / -ομαι* «ενδιαφέρομαί. φροντίζω», αγν. ετύμου. Έχουν διατυπωθεί εσφαλμένες υποθέσεις περί συνδέσεως τού ρ. *μέλω* με το ρ. *μέλλω,* το επίρρ. *μάλα* «πολύ» και το λατ. melior «καλύτερος». Ομόρρ. *ά-μελ-ής, έπι-μελ-ής, μελέ-τη,* αρχ. *μελεδώνες* «φροντίδες» κ.ά.].

μελένιος, -ια. -ιο **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού μελιού: **-** *μάτια* συν. μελής · 2. αυτός που έχει παρασκευαστεί ή μαγειρευτεί με μέλι συν. μελάτος, μελωμένος **3.** ο γλυκός σαν μέλι. **μελέτη** (η) {μελετών} **1.** η συστηματική πνευματική ενασχόληση με συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο: *η - ενός φαινομένου* || *η πολιτική του στάση έγινε αντικείμενο ενδελεχούς και εμπεριστατωμένης ~* || το *ζήτημα είναι ακόμα υπό -* || *ειδική / πειραματική / πλήρης / επιστημονική / προσεκτική I ώριμη / πρωτοποριακή ~* || *η ~ τής ιστορίας / τού θεάτρου* 2. (συνεκδ.) το πόρισμα συστηματικής έρευνας: *η - δη- μοσιεύθηκε σε έγκυρο περιοδικό* || *υποβά/.λω τη ~* || *εκπόνηση μελέτης* **3.** η ενασχόληση με ένα αντικείμενο, με στόχο την εκμάθησή του, συνήθ. σε σχολικό επίπεδο: *έχω πολλή - για* το *αυριανό διαγώνισμα*

η ~ τής φούγκας τού πήρε όλο το απόγευμα ΣΥΝ. διάβασμα, σπουδή

(ειδικότ.) ο σχεδιασμός και ο προγραμματισμός εργασίας: **~** *για την ανέγερση τής πολυκατοικίας* || *τεχνική* Ιιπόμ. αρχ. < *με'Αετώ (-άω)* (υποχωρητ.), βλ.λ.)|.

μελέτη: συνώνυμα. Με τη λ. **μελέτη** δηλώνεται γενικότερα κάθε σοβαρή επιστημονική ερευνητική και αναλυτική σπουδή ενός θέματος. η οποία δημοσιεύεται αυτοτελώς ως βιβλίο ή ως άρθρο περιοδικού. Όταν η μελέτη είναι εκτενέστερη και προχωρεί σε λεπτομερή εξέταση ενός θέματος με απαιτήσεις πληρότητας, μιλούμε για **πραγματεία,** που επίσης μπορεί να εμφανίζεται αυτοτελώς ή ως δημοσίευση σε επιστημονικό περιοδικό. Εφόσον η πραγματεία είναι ακόμη εκτενέστερη και επί ειδικού θέματος, με αυστηρές μεθοδολογικές προδιαγραφές που να πληρούν τις απαιτήσεις συγκεκριμένης επιστήμης, και εφόσον υποβάλλεται προς κρίσιν σε πανεπιστημιακό επίπεδο (σχολές, τμήματα, τομείς) για τη διεκδίκηση τού τίτλου τού διδάκτορα (δρ), χαρακτηρίζεται ως **διατριβή** («επί διδακτορία» ή «επί υφηγεσία»). Μελέτες μικρότερων απαιτήσεων (σε χρόνο, έκταση κ.λπ.) χαρακτηρίζονται ως **εργασίες** *(φοιτητική εργασία, διπλωματική εργασία. ερευνητική εργασία, σχολική εργασία).* Κάθε μελέτη, πραγματεία, εργασία κ.λπ. θεωρείται **δημοσίευμα** ή **δημοσίευση** και υπολογίζεται στο επιστημονικό έργο ενός επιστήμονα. Απλούστερες δημοσιεύσεις, έστω και αν έχουν επιστημονικό χαρακτήρα, εφόσον δεν έχουν μεγάλη έκταση, δεν περιλαμβάνουν παραπομπές και βιβλιογραφία, χαρακτηρίζονται συνήθως ως **άρθρα,** μολονότι -αν πρόκειται για περιοδικό- ως άρθρο χαρακτηρίζεται συχνά και μια μικρότερη δημοσίευση (εργασία, μελέτη).

μελέτημα (το) [αρχ.] {μελετήμ-ατος | -ατα. -άτων} το έργο που προκύπτει ως αποτέλεσμα συστηματικής έρευνας, μελέτης: *δημοσιευμένο / έγκυρο I σοβαρό* **~** ΣΥΝ. μελέτη, πόνημα, εργασία, πραγματεία, διατριβή. ^

μελετηρός, -ή. -ό Ιαρχ.) αυτός στον οποίο αρέσει το διάβασμα, αυτός που μελετά πολύ: - *μαθητής* ΣΥΝ. επιμελής ΑΝ Γ. αμελής. - · **με- λετηρότητα** (η).

μελετητήριο (το) {μελετητηρί-ου | -ων} ειδικός χώρος σε οίκημα, ο οποίος προορίζεται για ανάγνωση και μελέτη βιβλίων ΣΥΝ. σπουδαστήριο.

μελετητής (ο), **μελετήτρια** (η) {μελετητριών} πρόσωπο που ασχο- λείται συστηματικά και επιστημονικά με εξειδικευμένο τομέα γνιό- σης: **~** *τής αρχαίας ιστορίας* **||** *ακούραστος I σοβαρός / αξιόπιστος ί έμπειρος* **~** ΣΥΝ. ερευνητής.

[ΕΤΥΜ_. μτγν.. αρχική σημ. «προπονητήν γυμναστής», < αρχ. *μελετώ* Γβλ.λ.)!.

μελετητικός, -ή. -ό Ιμτγν.! αυτός πυυ σχετίζεται με τη μελέτη:- *γραφείν.*

Μελέτιος (ο) {Μελετίου! **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπτων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: ~ *ο αρχιεπίσκοπος Αντιόχειας 2.* ανδρικό όνομα. Κπίσης (καθημ.) **Μελέτης.**

[LiTYM. μεσν. κύρ. όν. < αρχ. *μελέτη].* **μελετώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μελετάς... | μελέτ-ησα. -ώμαι, -άται.... -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. εξετάζω διεξοδικά, με κάθε λεπτομέρεια: *μελετήσαμε το πρόβλημά σας και καταλήξαμε στα εξής... || η κυβέρνηση με/.ετά το πρόβλημα τής ανεργίας || η μελετώμενη συγχώνευση των δύο εταιρειών* συν. εξετάζω 2. (ειδικότ.) διεξάγω έρευνα, (σχετικά με κάτι), προβαίνω σε ανάλυση με σκοπό να καταλήξω σε συμπεράσματα σχετικά με συγκεκριμένο αντικείμενο: *ο ερευνητής μελετά τη συμπεριφορά των εντόμων σε συνθήκες εργαστηρίου* συν. ερευνώ, εξετάζω 3. διαβάζω (κυρ. σχολικό μάθημα) ή εξασκούμαι σε κάτι, για να το μάθω. να το απομνημονεύσω ή να το εκτελέσω σωστά: ~ *πιάνο καθημερινά* 4. (+να) έχω την πρόθεση: π *μελετάς να κάνεις;* ΣΥΝ. σκοπεύω, προτίθεμαι, σκέφτομαι 5. (λαϊκ.- λογοτ.) (α) αναφέρυμαι (σε κάποιον), συζητώ γΓ αυτόν: *Καλώς τυν. πάνω που σε* μελετούσαμε/ (β) (ειδικότ.) αναφέρομαι σε πρόσωπο που έχει πεθάνει ή το σκέφτομαι: *το πρωί τη μελετάγαμε τη μακαρί- τισσα και τυ βράδυ την είδα στυν ύπνυ μυυ* ΣΥΝ. μνημονεύω (γ) σκέφτομαι, ανακαλώ στη μνήμη: *μελέταγα τα χρόνια πυυ ζήσαμε* ♦ 6. (αμετβ.) διαβάζω ή εξασκούμαι σε κάτι με σκοπό να το μάθω. να το απομνημονεύσω ή να το εκτελέσω σωστά: *πρυτιμώ να - τις νυχτερινές ώρες για τις εξετάσεις μυυ.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *μελετώ (-άω)* < *μέλω -ομαι* «ενδιαφέρομαι, φροντίζω». Βλ. κ. *μέλει].*

μέλημα (το) (μελήμ-ατος | -ατα. -άτων] το αντικείμενο τού ενδιαφέροντος. τής μέριμνας που εκδηλώνει κανείς: *κύριο / βασικό - || πρωταρχικό / πρώτο ~ τής επιτροπής είναι να εξακριβώσει τα αίτια τού δυστυχήματος XYS.* φροντίδα, έγνοια.

[tTYM. αρχ. < *μέλω / -ομαι* «ενδιαφέρομαι, φροντίζω». Βλ. κ. *μέλει].* **μελής,** -ιά. -ι **1.** αυτός που έχει φωτεινό καφέ χρώμα σαν αυτό τού μελιού: **-** *μάτια / απόχρωση ςυ>ι.* καφετής 2. ***μελί*** *(το)* το ίδιο το χρώμα τού μελιού. ·*■ σχόλιο λ. *χρώμα.*

-μελής, -ής, -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κότι αποτελείται από συγκεκριμένο αριθμό μελών: *επταμελής οικογένεια* || (το ουδ. ως ουσ.) *η συνεδρίαση τού δε- καπενταμε'λυύς στυ σχο?.είο.* Σχολιο λ. *-ης, -ης,* -ες.

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *τρι-με- λής, έπτα-μελής).* που προέρχεται από το αρχ. *μέλος],* **μέλι** (το) 1 μελιού κ. (λόγ.) μέλιτος | χωρ. γεν. πληθ.} η παχύρρευστη ουσία που παράγουν οι μέλισσες και έχει γλυκιά γεύση και πολλά θρεπτικά συστατικά: *θυμαρήσιο / αγνό / ταγγό / άγριο / καθαρό / πηχτό ~* Π *γιαούρτι / καρύδια με ~ ||* (μτφ.) εκ-ει *που ρέει ~* καί *γάλα* (στη Γη τής Επαγγελίας, γενικά σε μέρος παραδεισένιο)' (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ο πολύ γλυκός: *τα πορτοκάλια ήταν ~ || τα φιλιά συυ είναι ~* αντ. ξίδι· ΦΡ. (α) *τα πάω μέλι-γσλα (με κάποιον)* έχω πολύ καλές σχέσεις (με κάποιον), συνεννοούμαι πολύ καλά μαζί του: *στην πολυκατοικία δεν υπάρχουν προβ?.ήματα· όλοι υι ένοικοι τα πάνε μέ/Λ-γάλα!* ΣΥΝ. τα πάω μια χαρά λντ. τα πάω χάλια (β) (παροιμ.) **να σε** *κάψω Πάννη, να σ' αλείψω μέλι* για κάποιον πυυ προσπαθεί να φερθεί καλά ή να παρηγορήσει αυτόν στον οποίο ο ίδιος έχει προκαλέσει κακό (γ) *κολλώ σαν τη μύγα στο μέλι* βλ. λ. *μύγα* (δ) *μήνας τού μέλιτος* βλ. λ. *μήνας* (ε) *είμαι / βρίσκομαι στα μέλια (με κάποιον)* (i) για ερωτευμένους που βρίσκονται στην αρχή τού έρωτά τους και τον ζουν με ένταση (ii) (μτφ.) βρίσκομαι σε περίοδο πολύ στενών και καλών σχέσεων με κάποιον. σχολιο λ. *ομόηχα.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. me-ri) < J.F.. *meli-t «μέλι», πβ. λατ. mcl (> γαλλ. κ. ισπ. miel). αρχ. ιρλ. mil, αλβ. mjalte κ.ά. Ομόρρ. *μελι-χρός,* μέλισσα (> **βέλιτ-β).* ίσως και *μει/άχιος* (βλ.λ.)]. **μέλια** (η) το φράξο (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ.. πιθ. < **σμελ!-'-ία,* που συνδέεται με διαλεκτ. λιθ. smcliis «γκρι χρώμα», πράγμα που συμφωνεί με το χρώμα τού δέντρου. Οι διπλασιασμένοι τύποι *εύ-μμελίης, φερε-μμελίης* ενισχύουν αυτή την εκδοχή], **μελίγγι** (το) -» μηλίγγι

μελίγκρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} παρασιτικό έντομο που πλήττει τα φυτά και κυρ. τα λουλούδια τους· συνηθ. περιληπτ.: *έπεσε ~ στα τριαντάφυλλα.*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *μελίκηρα* < *μέλι* + *-κηρα* < *κηρός* « κερί»], **μελικός,** -ή. -ό [μτγν.] φιλολ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μελική ποίηση 2. *μελική ποίηση* η αρχαία λυρική ποίηση που γινόταν τραγούδι 3. (ως ουσ.) ο ποιητής τής αρχαιότητας που έγραψε μελική ποί- ηση (π.χ. Σαπφώ, Αλκαίος κ.ά.).

Μελίνα (η) γυναικείο όνομα.

[εγυμ. Πιθ. < θηλ. *μέλινη* (< αρχ. *μέλινος)* κατά τα πολλά σε *-ίνα.* λ.χ. *Ασημίνα].*

μέλινος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο μελιάς: - *έπιπλο.*

μελιορισμός (ο) η βελτιοδοξία (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. meliorisme < λατ. melior «καλύτερος»],

μελίπηκτο (το) Ιαρχ.| {μελιπήκτ-ου | -ων] (επίσ.) γλύκυσμα παρασκευασμένο από σουσάμι και μέλι· το παστέλι, **μελίρρυτος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από γλυκύτητα στην έκφραση, στον λόγο: ~ *στόμα / λόγια.*

[ετυμ. αρχ. < *μέλι* + *-ρρυτος* (με διπλασιασμό τού αρχικού *-ρ-* εν συνθέσει) < *ρέω\.*

μέλισμα (το) {μελίσμ-ατος | -ατα. -άτων) ΜΟΥΣ. καλλωπισμός μελωδίας. ο εμπλουτισμός μιας μελωδικής γραμμής με δευτερεύοντες φθόγγους, οι οποίοι, χωρίς να αλλάζουν το δομικό της σκελετό, την εμπλουτίζουν σημαντικά.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. μελίζ*ό). -ομαι* '«τραγουδώ» < *μέ).ος* (βλ.λ.)|.

μελισματικός, -ή, -ό μους. **1.** αυτός που σχετίζεται με το μέλισμα (βλ.λ.) 2.*μελισμστικό* (το) είδος μελωδιών που έχουν συντεθεί με πολλά μελίσματα· χαρακτηρίζεται από το ότι μια συλλαβή τού κειμένου τραγουδιέται με πολλούς φθόγγους ΛΝΤ. συλλαβικό, **μέλισσα** (ηι {μελισσών} **1.** έντομο υμενόπτερυ που φέρει δηλητηριώδες κεντρί, ζει σε κοινωνίες και εκτρέφεται από τον άνθρωπο για το μέλι και το κερί που παράγει: *η κοινωνία των ~ αποτελείται από εργάτριες, κηφήνες και τη βασίλισσα* |(*άγρια ~ || οι ~ βυίζουν / τσιμπούν* II *σμάρι / κυψέλη μελισσών* · 2. βοτ. πολυετές, θαμνόμορφο, ποώδες φυτό συν. μελισσοβότανο. —(υποκ.) **μελισσούλα** (η) (σημ. I), **μελισσάκι** κ. **μελισσόπουλο** (βλ.λ.) (το) (σημ. 1).

[ΠΤΥΜ. αρχ. < **μέλιτ-]ά* < *μέλι, -τυς,* βλ.λ. |.

Μελισσανθη (η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Meiisandc, που παρετυμολογήθηκε προς τις λ. *μέλισσα* και *ανΟός.* Το γαλλ. Melisande / Mclisenda ανάγεται σε αρ^. γερμ. Amaiasuiniha < amai «έργο» + suiniha «δυνατός»], **μελίσσι** (το) Ιμτγν.Ι {μελισσ-ιυύ | -ιών] **1.** κοινωνία μελισσών συν. σμάρι **2.** η κυψέλη **3.** *μελίσσια* (τα) ο τόπος όπου έχουν τοποθετηθεί από τον άνθρωπο οι κυψέλες των μελισσών: *την άνοιξη μετακινούν τα για να* πλουτίσει *η γεύση τύ μελιύ* συν. μελισσώνας, μελισσοκομείο, μελισσοτροφείο.

μελισσοβότανο (το) [μτγν.Ι (καθημ.) ποώδες, θαμνόμυρφο αρωματικό φυτό ΣΥΝ. μέλισσα, **μελισσόκηπος** (ο) ο τόπος στον οποίο έχουν τοποθετηθεί οι κυψέλες μελισσών ΣΥΝ. ιιελίσσι, μελισσώνας, μελισσοκομείο, μελισσοτροφείο.

μελισσοκομείο (το) ο τόπος όπου οι άνθρωποι τοποθετούν και περιποιούνται τις κυψέλες των μελισσών συν. μελίσσι, μελισσώνας, μελισσόκηπος, μελισσοτροφείο. μελισσουργείο. **μελισσοκομία** (η) |1889| {χωρ. πληθ.} η εκτροφή μελισσών για την παραγωγή μελιού, κεριού και άλλων προϊόντων (βασιλικού πολτού κ.ά.) συν. μελισσοτροφία, **μελίσσοκόμος** (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη μελισσοκομία συν. μελάς, μελισσοτρόφος. —

μελισσοκομικός, -ή. -ό. |ετυμ. μτγν. < *μέ?.ισσα* + *-κόμος* < *κομώ (-έω)* «φροντίζω, επιμελούμαι», βλ. κ. *-κομία\.* **μελισσοκόφινο** (το) κυψέλη πυυ έχει κατασκευαστεί από πλεγμένο υλικό *(π.χ.* καλάμια) και μοιάζει με κοφίνι,

μελισσολόι (το) [χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το σύνολο τής κοινωνίας των μελισσών, το σμήνος το)ν μελισσών: αμόλησε το ~ *ελεύθερο* συν. σμάρι 2. ο χαρακτηριστικός βόμβος που προκαλείται από σμήνος μελισσών **3.** (μτφ.) μεγάλος αριθμός ανθρώπων που είναι συγκεντρωμένοι και θορυβούν.

|ετυμ. < *μέλισσα* + λεξικό επίθημα ***-λόι*** < *-λόγι* < *λέγω* «συλλέγω, συγκεντρώνω »}.

μελισσόπουλο (το) το παιδί τής μέλισσας, η μικρή μέλισσα: «*περνά, περνά η μέλισσα με τα ~*»(η αρχή τραγουδιού που συνοδεύει παιδικό παιχνίδι).

[ΕΤΥΜ. < *μέλισσα* + λεξικό επίθημα *-πουλο* (βλ.λ.)|. **μελισσοτρόφος** (ο/η) [αρχ.Ι πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με την εκτροφή μελισσών με σκοπό την παραγωγή μελιού και κεριού: *προσεκτικός / έμπειρος / νέος ~* ΣΥΝ. μελίσσοκόμος. μελάς. — **μελισσοτροφία** (η) **J**1848], **μελισσοτροφείο** (το) **]**μτγν.]. **μελισσοτροφικός,**-ή.-ό 11898].

μελισσουργός (ο/η) **1.** μελίσσοκόμος, μελισσοτρόφος · **2.** το πουλί μελισσοφάγος (βλ.λ.). — **μελισσουργία** (η) [αρχ.]. **μελισσουργείο** (το) [μτγν.Ι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μέλισσα* + *-ουργός* < *έργον].* **μελισσοφάγος,** -ος, -ο]μεσν.] **1.** (για ζώα και πτηνά) αυτός που τρο')ει μέλισσες 2. ζωολ. κορακόμορφο πτηνό με πολύχρωμο φτέρωμα, όπου κυριαρχεί το πράσινο, και αιχμηρό, σκληρό και κυρτό προς τα κάτω ράμφος, το οποίο τρέφεται με μέλισσες και άλλα έντομα, που τα συλλαμβάνει πετώντας. **μελισσόχορτο** (το) [μεσν.] βότανο με αντικαθηλιπτικές ιδιότητες και ευεργετικό για τη λειτουργία τού νευρικού συστήματος, **μελισσώνας** (ο) [μτγν.| ο τόπος στον οποίο εκτρέφονται μέλισσες συν. μελίσσι, μελισσοκομείο, μελισσοτροφείο. **μελιστάλαχτος,** -η. -ο [1881] αυτός που στάζει μέλι. που στον λόγο του, στη συμπεριφορά του είναι γλυκός σαν μέλι: - *κουβέντες ί τρόποι / τραγούδι.*

μελιταίος πυρετός (ο) ιατρ. ανθρωποζωονόσος που οφείλεται σε είδη τού μικροβίου βρουκέλλα, εκδηλώνεται με πυρετό, ρίγη, ιδρώτα και πόνους και μεταδίδεται με το άβραστο γάλα και με την επαφή τού ανθρώπου με τα μυλυσμένα κατοικίδια ζώα συν. βρουκέλλωση.]πτυμ. < αρχ. *μελιταίος* < *Μελίτη* «Μάλτα» (βλ. κ. *Μάλτα).* II φρ. *με- λιταίος πυρετός* αποδίδει την αγγλ. Malta fever, επειδή νόμιζαν ότι οφείλεται σε γίδες από τη Μάλτα], **μελιτζάνα** (η) {μελιτζανών} **1.** πολυετές ποώδες φυτό, συγγενές με την πατάτα, με τρυφερό βλαστό, το οποίο καλλιεργείται για τον εδώδιμο καρπό του 2. (συνεκδ.) ο εδώδιμος καρπός τού παραπάνω φυτού, χρώματος συνήθ. μοβ, ο οποίος τρώγεται μαγειρεμένος (ψητός στον φούρνο ή στη σχάρα, τηγανητός ή βραστός) και αποτελεί βασικό υλικό σε λαδερά φαγητά, όπως το ιμάμ μπαϊλντί, ο μουσακάς κ.ά. [ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. mclanzana, αβεβ. ετύμου. II αναγωγή σε παλαιότ. ιταλ. mclcnsanc < μεσν. λατ. mele insane «τρελό μήλο» (< λατ. malum

insanum) στηρίζεται σε μύθο, σύμφο)να με τον οποίο η υπερκατανάλωση μελιτζάνας οδηγεί σε παραφροσύνη. Πιθανότερη η αναγωγή σε αραβ. badingan (< περσ. badingan) με παρετυμολογική σύνθεση προς το ουσ. mela «μήλο»], **μελιτζανάκι** (τυ) {χωρ. γεν.) (υποκ.) **1.** η μικρή μελιτζάνα **2.** γλυκό κουταλιού, το οποίο παρασκευάζεται από μικρές μελιτζάνες, **μελιτζανής,** -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει το σκούρο μοβ χρώμα τής μελιτζάνας **2.** *μελιτζανί*(το) το ίδιο το σκούρο μοβ χρώμα τής μελιτζάνας.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.*

μελιτζανοσαλάτα (η) |δύσχρ. μελίτζανοσαλατών} σαλάτα από μελιτζάνες.

μελιτοεξαγωγέας (ο) {μελιτοεξαγωγ-είς, -έων> το ειδικό μηχάνημα κυλινδρικού σχήματος, με τη βοήθεια τού οποίου επιτυγχάνεται η εξαγωγή τού μελιού από τις κηρήθρες, **μελιτοεξαγωγή** (η) **1.** η εξαγωγή τού μελιού από τις κηρήθρες με τη βοήθεια τού μελιτοεξαγωγέα 2. (ειδικότ.) η συγκομιδή τού μελιού

(συνεκδ.) η εποχή τής συγκομιδής τού μελιού,

μέλιτος -* μέλι

μελιτοφόρος, -ος. -ο (για λουλούδια) αυτός που περιέχει νέκταρ,

μελιτόχρους, -ους. -ουν {μελιτόχρ-ους | -νες, -όωνί (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει το υπόξανθο χρώμα τού μελιού συν. μελίχρωμος. μελής. [ΗΤΥΜ. μτγν. < *μέλινο-* (< *μέλι)* + *-χρους / -χρους* < *χρώς* «επιδερμίδα» (βλ. *κ.χροιά)].*

μελιτώδης, -ης, -ες Ιμτγν.Ι {μελιτώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που παρουσιάζει ομοιότητα με το μέλι ως προς τη γεύση, το χρώμα ή τη σύσταση συν. μελιτόχρους. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **μελίτωμα** (το) Ιμτγν.Ι {μελιτώμ-ατος | -ατα, -άτων} το σιρόπι που περιέχει μέλι.

μελίφθογγος, -ος. -ο [αρχ.Ι (σπάν.) αυτός που έχει φωνή γλυκιά σαν το μέλι: ~ *αοιδός* ΣΥΝ. γλυκύφοινος. **μελιχρός,** -ή. -ό* (λογοτ.) **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού μελιού: ~ *απομεσήμερο* 2. (μτφ.) αυτός που θέλγει με τη γλυκύτητά του: ~ *πρόσωπο ι ήχος.* — μελιχρότητα (η) Ι.μτγν.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μέλι* + παραγ. επίθημα *-χρός* (πβ. *πενι-χρός, βδελυ- χρόβ).* Βλ. κ. *-χρός}.*

μελίχρυσος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που έχει το χρώμα τού μελιού και τού χρυσαφιού συν. χρυσοκίτρινος, **μελλοθάνατος,** -η. -υ Ιμτγν.] αυτός που πρόκειται να θανατωθεί κατ' εκτέλεση καταδικαστικής αποφάσεως: *η τελευταία επιθυμία τον* - || *χαίρε Καίσαρ, οι - σε χαιρετούν* (λατ. Ave Caesar, moriiuri tc salutant, φράση με την οποία χαιρετούσαν οι μονομάχοι τον Ρωμαίο αυτοκράτορα μπαίνοντας στην αρένα), **μέλλον** (το) {μέλλ-οντος **|** -οντα. -όντων} **1.** το χρονικό διάστημα που διαδέχεται τον παρόντα χρόνο: *το εγγύς / το απώτερο* ~ ||[*σκέφτομαι το* ~ || *κανείς δεν ξέρει τι μας επιφυλάσσει το* ~ || *δεν θα ξανασυμβεί στο* ~ (ποτέ ξανά) || *το* ~ *είναι αόρατο / άγνωστο / άδηλο* 2. η εξέλιξη ανθρώπου ή κατάστασης, οι προοπτικές: *επιχείρηση με /.αμπρό* ~ || *νέος / πολιτικός με* ~ (με προοπτικές επιτυχίας) || *αυτή η δονλειά δεν έχει* ~ (δεν έχει προοπτικές επιτυχίας) || *προνοώ / φροντίζω / εξασφαλίζω το* ~ *των παιδιών μον* || *καταστρέφω το - μον* || *σχέση χωρίς*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρελθόν.*

[ΕΙΥΜ. Ουδ. μτχ. ενεστώτα τού αρχ. ρ. *μέ/.λω* (βλ.λ.)|. **μέλλοντας** (οί {μελλόντων} γλωσσ. ο γραμματικός χρόνος που τοποθετεί μια ενέργεια ή κατάσταση στη χρονική βαθμίδα μετά το παρόν τού ομιλητή- δηλώνει: (α) διάρκεια *(διαρκής μέλλοντας): θα χιονίζει όλο τον χρόνο* || *θα δονλεύω αδιάκοπα ολόκληρο τον μήνα* (β) ένα στιγμιαίο ή συνολικά θεωρούμενο γεγονός: *θα σον δείξω το σχέδιο αύριο* [[*θα χρειαστεί άλλα πέντε χρόνια, για να τελειώσει το μετρό* || *θα ζήσει πολλά χρόνια ακόμη*■ συχνά η δομή τού τύπου «θα + δίνω/δώσω», που χαρακτηρίζεται ως μέλλοντας, δηλώνει διάφορες μορφές τροπικότητας (επιθυμία, υπόσχεση, πρόθεση, πιθανότητα κ.ά.): *θα έρθω κι εγώ μαζί σας* (υπόσχεση) || *θα βρίσκομαι στην Πάτρα την Πέμκτ/?* (πρόθεση) |[*θα έχει φτάσει ήδη στο αεροδρόμιο* (πιθανότητα). Επίσης (λόγ.) μέλλων {μέλλοντος}.

[ετυμ. < αρχ. *μέλλων* (η σημ. τού γραμματικού χρόνου είναι μτγν.). μτχ. ενεστώτα τού ρ. *μέλλω* (βλ.λ.)]. **μελλοντικός,** -ή, -ό [1838] **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με το μέλλον: ~ *σχέδια ι ανάγκες* || - *χρόνοι τού ρήματος* (β) γλωσσ. *μελλοντικός ενεστώτας* βλ. λ. *ενεστώτας* **2.** αυτός που πρόκειται να συμβεί στο μέλλον: - *συνέπειες / ανάπτυξη.* — **μελλοντικά** επίρρ. **μελλοντισμός** (ο) ο φουτουρισμός (βλ.λ.).

[LiTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. futurjsine|. **μελλοντολόγος** (ο/η) επιστήμονας που επιχειρεί να εικάσει το μέλλον τού κόσμου (την πολιτική, κοινωνική, τεχνολογική κ.λπ. εξέλιξη), στηριζόμενος σε συγκεκριμένες θεωρητικές αρχές. — **μελλοντολογία** (η)\ **μελλοντολογικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. futurologist (νόθο σύνθ.)|. **μελλόνυμφος** (ο/η) [αρχ.] {μελλονύμφ-ου | -ων, -ους} (συνήθ. στον πληθ.) πρόσωπο που πρόκειται να προχωρήσει σε γάμο σε σύντομο χρονικό διάστημα, **μελλούμενος,** -η. -ο (λαϊκ.-λογοτ.) **1.** αυτός που πρόκειται να συμβεί ή να υπάρξει: - *καιροί/γενεές* || *«γιατί οι - ποιητές πεθάναν όλοι νέοι»* (Μ. Αναγνωστάκης) ΣΥΝ. μελλοντικός *2. μελλούμενα* (τα) τα γεγονότα που πρόκειται να συμβούν στο μέλλον συν. μέλλοντα.

[ΕχΥΜ. μεσν. < αρχ. *μέλλω,* κατ' αναλογίαν προς μτχ. των συνηρημένων ρημάτων (πβ. κ. *χαρ-ονμενος, χρειαζ-ούμενος)*\. **μέλλω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.· κ. μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *μέλλεται, εμέλλετο]* (+να) **1.** έχω κατά νου. σκοπεύω: *έμελλα να πάω να τον* δω στο νοσοκομείο 2. (απρόσ. ***μέλλει)*** πρόκειται· στις ΦΚ (α) *τι μέλλει γενέσθαι* τι πρόκειται να γίνει: *ονδείς γνωρίζει* - (β) (παροιμ.) **ό,π** *μέλλει δεν ξεμέλλει* είναι αδύνατο να ξεφύγει κανείς από τν πεπροϊμένο του (γ) *μου μέλλεται* είναι η μοίρα μου (δ) (πα- ροιμ.) *όποιου του μέλλει να πνιγεί, ποτέ του δεν πεθαίνει* κάθε άνθρωπος έχει προκαθορισμένο από τη μοίρα τρόπο θανάτου: *επέζησε από το αεροπορικό δνστύχημα και πέθανε πέφτοντας από μια σκάλα*■ *-!* **3.** (στον παρατ. *έμελλε)* ήταν μοιραίο: *τι σον 'μελλε να πάθεις!* || *δνστνχώς, δεν - να γνρίσει στην πατρίδα· πέθανε στην ξενιτειά.*

|ητ υμ. αρχ. < **μέλ-]ω.* αβεβ. ετύμου. Εφόσον η αρχική σημ. τού ρ. ήταν "προτίθεμαι, σκοπεύω», η σύνδεση με λατ. prOmellcre «αναβάλλω δίκη», ιρλ. mall «αργός, οκνηρός» απέχει σημασιολυγικά, όπως επίσης δεν θεωρείται πιθανή η αναγωγή στο ρ. *μέ/(0* «Φροντίζω» (βλ. λ. *μέλει).* Πιθανή φαίνεται η σύνδεση με το ρ. *βλώσκω* ** πηγαίνω. πορεύομαι» (πβ. απρφ. αορ. β' *μολεΐν),* μολονότι το ουσ. *μέλος* (βλ.λ.) και το λατ. melior γεννούν σημασιολ. προβλήματα], **μέλλων,** -ουσα. -ον {μέλλ-οντος, -οντα | -ντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ. -ουσών)| (λόγ.) 1. αυτός που πρόκειται να γίνει, να αποκτήσει συγκεκριμένη ιδιότητα: *η - νύφη μου* (αυτή που πρόκειται να γίνει νύφη μου) 2. αυτός που πρόκειται να επέλθει, που ακολουθεί χρονικά: *οι μέλλουσες γενεές* || *η μέλλουσα ζωή* (η μετά θάνατον ζωή)

μέλλοντα (τα) τα γεγονότα που πρόκειται να συμβούν, να επακολουθήσουν: *μελετούμε τα παρελθόντα, για να κατανοούμε τα παρόντα και να προβλέπουμε τα* ~ **4.** ΓΛΩΣΣ. *μέλλων* (ο) ο μέλλοντας (βλ.λ.)

μέλλον (το) βλ.λ.

Ιετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *μέλλω* (βλ.λ.)|. **μελό** (το) {άκλ.} **1.** η ταινία που αποσκοπεί στην εύκολη και χωρίς ποιοτικό βάθος συγκίνηση τού κοινού (δείχνοντας ακραίες συναισθηματικές εξάρσεις, δράματα, ερωτικά πάθη, συγκινήσεις κ.λπ.) προς το οποίο απευθύνεται: « *·συγκινητικό ~ γύρω από ένα ζευγάρι που υιοθετεί ένα μωρό, όταν το δικό τους πεθαίνει»*(εφημ.) || (μειωτ.) *«δακρύβρεχτο τυπικό δείγμα τής μαζικής παραγωγής τής δεκαετίας τού '60»* (εφημ.) 2. (μτφ.-μειωτ.) η προσπάθεια να συγκινήσει κανείς με εξεζητημένα μέσα. με προσποίηση, δραματοποιώντας καταστάσεις: *για να με πείσει να τον βοηθήσω, το έριξε στο -*1{ *άσε το* ΙΙΥΤΥΜ. < γαλλ. melo, συγκεκομμένος τ. τού ελληνογενούς melodrame. Βλ. κ. *μελόδραμα].* **μελόδραμα** (το) [1803) ίμελοδράμ-ατος **|** -ατα, -άτων} **1.** το έργο (κινηματογραφικό ή θεατρικό) στο οποίο κυριαρχεί η επιδίωξη να συ- γκινηθεί ο θεατής μέσω τού συναισθηματικού στοιχείολ) (π.χ. μια ερωτική ιστορία) και να προσελκυστεί το ενδιαφέρον του μέσω τής πλοκής: *το κινηματογραφικό ~ «Όσα παίρνει ο άνεμος» 2.* (ειδικότ.) το μελοποιημένο δραματικό έργο. που συνδυάζει τη σκηνική δράση με τη φωνητική μουσική: *λυρικό* ~ (η όπερα) **3.** (παλαιότ.) το ελαφρό σε περιεχόμενο δράμα, που δίνει έμφαση στην εντυπωσιακή πλοκή και στα σκηνικά, ενώ οι χαρακτήρες είναι αδρομερείς και υπεραπλουστευμένοι (καλοί εναντίον κακών) · **4.** (μτφ.-μειωτ.) η εξεζητημένη δραματοποίηση μιας κατάστασης, ώστε να προκαλέσει συγκίνηση: *κάθε φορά που μον ζητάει δανεικά, αρχίζει το ~ · μου κλαίγεται για τη μάννα του, για τα παιδιά του...· Φν.μην κάνεις το δράμα μελόδραμα* μην μεγαλοποιείς τα πράγματα γελοιοποιώντας τα. |ετυμ. < *μελο-* (< *μέλος* «μουσική σύνθεση, μελωδία») + *δράμα,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. melodrame]. **μελοδραματικός,** -ή, -ό **[** 1863| **1.** αυτός που σχετίζεται με το μελόδραμα: - *θέατρο ί σκηνή / καλ/.ιτέχνης2.* (μτφ.-μειωτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια να συγκινήσει μέσω τής υπερβολής, τής δραματοποίησης, τής αδέξιας επίκλησης τού συναισθήματος: *μη γίνεσαι ~!*]] ~ *λόγος ι χειρονομίες.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. melodramatique|. **μελοδραμάτιο** (το) 11887] [μελοδραματί-ου [-ων} μικρό ελαφρό μελόδραμα (σημ. 2). η οπερέτα.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. operette (βλ. κ. *οπερέτα)].* **μελοδραματισμός** (ο) **1.** η συμπεριφορά που συνίσταται στη χρησιμοποίηση δραματικών εκφράσεων και τρόπων, με σκοπό την πρόκληση συγκίνησης 2. (συνεκδ.) οι μελοδραματικοί τρόποι και εκφράσεις (κάποιου): *άφησε κατά μέρος τους ~!* || *βαρέθηκα τους ~ της!* ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mclodramatisation|. **μελομακάρονο** (το) γλύκυσμα που φτειάχνεται με ζύμη, λάδι και σιρόπι από μέλι, ψήνεται στον φούρνο και συνήθ. προσφέρεται κατά τις γιορτές των Χριστουγέννων και τής Πρωτοχρονιάς.

[ΕΤΥΜ. < *μελο-* (< *μέλι)* + *μακαρόνι,* πιθ. λόγω τού μακρόστενου σχήματος τού γλυκού|. **μελόν** (το) {άκλ.| είδος καπέλου.

[ετυμ. < γαλλ. (chapeau) melon «(καπέλο) πεπόνι» (λόγω τού σχήματος) < melon «πεπόνι» (< λατ. melo, -onis)]. **μελόντίκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πνευστό μουσικό όργανο με πληκτρολόγιο, για να τίθενται σε κίνηση οι βαλβίδες που επιτρέπουν το πέρασμα τού αέρα.

|κτυμ. Αντιδάν., < ιταλ. melodiea. ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. melodico < mclodia < λατ. melodia < αρχ. *μελωδία].* **μελόπιτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η κηρήθρα μέσα στην οποία αποθέ- τουν οι μέλισσες το μέλι 2. γλύκυσμα που φτειάχνεται από μέλι, μυζήθρα και αβγά.

μελοποίηση (η) [1862] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μουσική επένδυση στίχων ποιήματος: *η ~ άλλοτε αναδεικνύει και άλλοτε υπονομεύει τον ποιητικό λόγο* || *η ~ ποιημάτων από γνωστούς συνθέτες έφερε την ποίηση πιο κοντά στο ευρύ κοινό.* **μελοποιώ** ρ. μετβ. [αρχ.| {μελοποιείς... | μελυποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} επενδύω μουσικά (στίχους, ποιητικό κείμενο): ο *Μίκης θεο- δωράκης μελοποίησε το «Άξιον Ηστί» και άλλα ποιήματα τού Οδυσ-* σέα *Ελύτη.* — μελοποιός (ο/η) [αρχ.|, μελοποιία (η). **μέλος**[1] (το) {μέλ-ους **|** -η. -(όν) **1.** πρόσωπο ή κράτος που ανήκει σε ευ

ρύτερο σύνολο ή ομάδα: ~ *οικογένειας / λέσχης ι ορχήστρας ι σωματείου ι κίνησης / οργανισμού / κυβέρνησης / οργάνωσης / κόμματος/ επιτροπής / θιάσου* || *προστατευόμενο / συντηρούμενο* ~ *οικογενείας* || *εγγραφές / διαγραφές μελών* || *ενεργό* ~ || *αυτός είναι από τα αρχαιότερα* ~ *τού συλλόγου* !ι *τα κράτη-μέλη τού Ο.Η.Ε.* || *η Ελλάδα είναι* ~ *τού SATO*' φρ. *συνδεδεμένο μέλος μέλος* τής Ευρωπαϊκής Ένωσης που δεν έχει αποκτήσει ακόμη το καθεστο'ις τὺ πλήρους μέλους 2. (ειδικότ.. κυρ. στον πληθ.) μέρος τού σώματος ανθρώπου ή ζώου: *ξεκουράζω τα κουρασμένα* ~ *μου* || *απόκρυφα* ~ (τα γεννητικά όργανα) || *αφαίρεση μελών τού σώματος σε εγχείρηση*]| (μτφ.) *κόβονται τα μέ?.η μου* (τρέμουν τα άκρα μου από την κούραση ή από συγκίνηση)

3. μαθ. *μέλη τής εξισώαεως / τής ανισότητας* τα δύο μέρη εξισώ- σεως ή ανισώσεως. που βρίσκονται εκατέρωθεν τού σημείου ισότητας (=) ή ανισότητας (>).

(ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «μέλος σώματος, εξάρτημα». < Ι.Ε. *mel-* «εξάρτημα - συνδέω», πβ. ουαλ. cym-mal «άρθρωση», τοχ. malk- «συνάπτω» κ.ά. Ομόρρ. *μελ-ο)δία, π/.ημ-μελ-ής, μελ-ικός* κ.ά. Η σημ. «μουσική σύνθεση» είναι υστερογενής και αναφέρεται κυρ. στη λυρική μουσική, διαχωριζόμενη έτσι από τις λ. *ρυθμός* και *μέτρον*. Η χρήση τής λ. με τη σημ. «άρθρωση, εξάρτημα» πιθ. συνέβαλε στη σημασιολογική μεταβολή, η οποία μαρτυρείται και στο ιρλ. alt «άρθρωση - ποίημα». Δεν ευσταθεί η σύνδεση με τις λ. *μέ?.λω, μολεΐν*. Βλ. κ. *μελπωΐ*.

μέλος[2] (το) {μέλ-ους | -η. -ών} **1.** χορικό ή λυρικό άσμα: - *αρχαίας τραγωδίας* ιυν. μελωδία, τραγούδι **2.** (στην αρχαιότητα και στο Βυζάντιο) η μουσική επένδυση ποιητικού έργου, το μελοποιημένο ποιητικό έργο **3.** (συνεκδ.) ο μελωδικός χαρακτήρας μουσικού έργου. [i-ΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *μέ/Μς*\.

Μελπομένη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ. κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τής τραγωδίας και τής μουσικής **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Μέλπω.**

[εί υμ. αρχ., αρχική σημ. «άδουσα. ικανή αοιδός», < ρ. *μέλπω* «ψάλλω. τραγυυδιό» (βλ.λ.)|. **μέλπω** ρ. μετβ. (αρχαιοπρ.) τραγουδώ, ψάλλω.

[F.tym. αρχ.. αβεβ. ετύμου. ίσο>ς συνδ. με το θ. τής λ. *μέ/.-ος* (βλ.λ.) και παρέκταση *-πο)*. (απαντά και στο παράγ. *μολπή)*, πβ. χετ. maid- «αφηγούμαι». Κατ' άλλη άποψη, η λ. συνδ. με αρχ. ιρλ. -molor «αινώ»]. **Μ.Ε.Λ.Τ.** (το) Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, **μελτέμι** (το) {μελτεμ-ιού | -ιών) (συνήθ. σε πληθ.) υ βόρειος ή βορειοδυτικός άνεμος, που πνέει στη Μεσόγειο κατά την περίοδο τού καλοκαιριού: *άρχισαν τα* ~ *τού Αυγούστου*. — (υποκ.) **μελτεμάκι** (το). Ιτ'j'ΥΜ < τουρκ. mclrcmj. **μελωδία** (η) Ιαρχ.Ι Ιμελωδιών} **1.** μουσική γραμμή, διαδοχή φθόγγιον ορισμένων τόσο κατά το τονικό τους ύψος, όσο και κατά τη χρονική τους αξία 2. η κυριότερη μουσική γραμμή σε ένα αρμονικό φωνητικό σύμπλεγμα, σε αντίθεση με τη «συνοδία» ή τις «συνοδευτικές φωνές» τής σύνθεσης: *η σοπράνο λέει τη* -3 .η μουσική γραμμή με βάση την οποία τραγουδιέται ένα τραγούδι, σε αντίθεση με τους στίχους τού τραγουδιού: *η* ~ *αυτού τού τραγουδιού* || *θυμάμαι μόνο τα λόγια, όχι τη* ~ 4. (συνεκδ.) το τραγούδι, η μικρή, σε μορφή τραγουδιού, μουσική σύνθεση: *με/.ωδίες τού Ανρί .Ντυπάρκ* 5. (συνεκδ.) μουσικό θέμα. ιδίως γνωστό και δημοφιλές: *αγαπημένες* ~ *από το μιούζικαλ «Ο βασΘαάς κι εγώ»*. **μελωδικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μελωδία 2. αυτός που είναι γεμάτος μελωδία, είναι αρμονικός και ευχάριστος:

τιττύβισμα / φωνή / μουσική. — μελωδικ-ά/-ώς επίρρ. **μελωδός** (ο/η) (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που τραγουδά διάφορα άσματα συν. τραγουδιστής **2.** (συνεκδ.) αυτός που συνθέτει μελωδίες συν. μουσικοσυνθέτης **3.** (στη βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική) ο συγγραφέας εκκλησιαστικών ύμνων, που συνέθετε και τη μουσική τους επένδυση (μέλος): *Ρωμανός ο*

[ετυμ. < αρχ. *μελωδός* < *μελ-* {< *μέλος*, βλ.λ.) + *-φδός (< φδή)*\. **μελωδώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {μελωδείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαι- οπρ.) τραγουδώ ή ψάλλω (άσμα), **μελώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μέλω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) αλείφω (κάτι) με μέλι ή το βουτώ στο μέλι: ~ *λουκουμάδες / μελομακάρονα* ♦ **2.** (αμετβ.) (για φαγητό) γίνομαι πυκνόρρευστος σαν το μέλι: *το. φασόλια με?.ώνουν απ'το Βράσιμο* **3.** (μτφ. η *μτχ. μελωμένος, -η, -ο)* γλυκός σαν μέλι: ~ *λόγια*. — **μέλωμα** (το), **μεμβράνη** (η) {μεμβρανών! **1.** το λεπτό δέρμα ζώου. που χρησιμοποιείται ως υλικό δεσίματος βιβλίων, κατασκευής τυμπάνων, (παλαιότ.) γραφής κ.ά. 2. (γενικότ.) λεπτό (σε πάχος φύλλου) τεντωμένο υλικό (δέρμα, ύφασμα, χαρτί) με ποικίλες χρήσεις: - *πολυγράφου* (το ειδικό φύλλο χαρτιού, που επιτρέπει την αναπαραγωγή πλήθους αντιτύπων σε πολύγραφο) **3.** το φυσικό περίβλημα ή κάλυμμα από λεπτό δέρμα: οι ~ *ανάμεσα στα δάχτυ/.α των ποδιών τής νυκτερίδας* || *η* ~ τού *αφτιού* ΣΥΝ. υμένας · 4. τεχ.νολ. λεπτή πλάκα κατασκευασμένη από μεταλλικό έλασμα, η οποία τοποθετείται μπροστά από τα πηνία των ακουστικών στα τηλέφωνα και συμβάλλει στη μετάδοση των παλμικοιν κινήσεων · 5. ΧΙΙΜ. *(ημιπερατή μεμβράνη)* πορώδης μεμβράνη τής οποίας οι πόροι έχουν τέτοιο μέγεθος, ώστε να επιτρέπεται η διέλευση σωματιδίων μικρότερων από το συγκεκριμένο μέγεθος· χρησιμοποιείται για να διαχωρίσει διαλύματα που βρίσκονται σε ωσμωτική επαφή, ως διηθητικό μέσο κ.α. · 6. βιολ. το λεπτό στρώμα ιστού που συνδέει, καλύπτει ή επενδύει κύτταρα (πλασματική μεμβράνη), τα οργανίδιά τους. τα όργανα και άλλες δομές.

[ετυμ. < μτγν. *μεμβράνα* < *λατ.* membrana «στρώμα, επιφάνεια ιστού» < membrum «μέλος»!, **μεμβρανόψωνος,** -η.-ο μους. (για μουσικό όργανο) αυτός που παράγει ήχο με την κρούση τεντωμένης μεμβράνης (π.χ. τύμπανο, ντέ φι. νταούλι κ.ά.).

μεμβρανώδης, -ης. -ες [1849| [μεμβρανώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με μεμβράνη.

[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. mcmbraneux]. **μεμέτης** (ο) {μεμέτηδες κ. μειωτ. μεμέτια (τα)} ο Τούρκος* (συνήθ. στον πληθ.): *ξεθάρρεψαν τα μεμέτια και άρχισαν πάλι τις απεΟ^ές*. ΙΕΤΥΜ. < κύρ. όν. *Μεχμέτ*< τουρκ. Mchmed < αραβ. Muhammad (βλ. λ. Μωάμεθ)].

μεμιάς επίρρ. **1.** με μία φορά. μία κίνηση, μία προσπάθεια: *γέμισε ένα ποτήρι μπίρα και το κατέβασε* ~ || *έσβησε* ~ *τα κεράκια* 2. αμέσως: *σηκώθηκε - κι έφυγε βιαστικά*.

[κτυμ. < μεσον. *μεμιά* (το τελικό -ς οφείλεται στην επίδραση τής φρ. *διά μιάς)* < (pp. *μέ μιά* (ενν. *στιγμή)*\. **μεμονωμένα** επίρρ.· αποσπασματικά, ξεκομμένα από το σύνολο: *δεν είναι σωστό να βλέπει κανείς* ~ *κάθε κοινωνικό πρόβλημα* ANT. σε συνάρτηση, σε σχέση, σε συνάφεια με / προς. **μεμονωμένος,** -η, -ο **1.** αποσπασμένος από σύνολο, μόνος, όχι με άλλους: *απευθύνεται σε* - *εκδρομείς, όχι σε γκρουπ* 2. αυτός που δεν εντάσσεται σε γενικό κανόνα: *τα δυσάρεστα αυτά κρούσματα είναι* ~ *περιπτώσεις που δεν πρέπει να μας ανησυχούν* ΣΥΝ, ξεχωριστός, ειδικός.

[f.tym. Μτχ. παθ. παρακ. τού σ.ρχ. *μονώ (-όω)* (βλ. λ. *μονώνω)*, απόδ. τού γαλλ. isole].

μεμπτός, -ή. -ό αυτός που είναι δυνατόν ή πρέπει να κατακριθεί: *δεν έβρισκε τίποτε* ~ *στη συμπεριφορά του* συν. αξιοκατάκριτος, επίμεμπτος. επιλήψιμος, αξιόμεμπτος.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *μέμφομαι* (βλ.λ.)Ι. **μέμφομαι** ρ. μετβ. αποθ. {μεμφθηκα κ. (λογιότ.) εμέμφθην. -ης. -η...| (λόγ.) κατακρίνω, αποδίδω (σε κάποιον) κάτι αξιοκατάκριτο: τον'*μέμ- φθηκε για την έλλειψη συνεργατικότητας που επέδειξε*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *membh-* «κατηγορώ, κρίνω", πβ. γοτθ. bimampjan «πτριπαίζω». αρχ. ιρλ. mebul «αίσχος, ντροπή», ουαλ. mef] κ.ά. Ομόρρ. *μεμπ-τός. μομφ-ή, μεμψι-* (α' συνθ.) κ.ά-J. **μεμψίμοιρος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που συνεχιός παραπονείται για τη μοίρα του ΣΥΝ. παραπονιάρης, γκρινιάρης. — **μεμψιμοιρία** (η) [αρχ.[. [i-ΤΥΜ. αρχ. < *μεμψι-*(< *μέμψις* < *μέμφομαι*. βλ. λ.) + *-μοιρος* < *μοίρα*\. **μεμψιμοιρώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.[{μεμψιμοιρείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (κακόσ.) παρα.πονούμαι συνεχώς (για την τύχη μου. για τους άλλους κ.λπ.) συν. γκρινιάζω. **μεν** σύνδ. (για την αντιθετική σύνδεση δύο σκελών εισάγει το πρώτο σκέλος, αλλά δεν τίθεται ποτέ στην αρχή προτάσεων, ενώ το δεύτερο σκέλος τής αντίθεσης έχει συνήθ. το «δε») από τη μία πλευρά: *πήγα* ~ *να τον συναντήσω, αλλά δεν τον βρήκα* [| ο ~ *Γιάννης είναι τεμπέλης και ανεπρόκοπος, ο δε Πέτρος είναι επιπόλαιος* || *«...με την παρέμβαση τού πληρώματος* (Uof *έμειναν ήρεμοι* ~ *τρομαγμένοι δε»* (εφημ.) · ΦΡ. (α) *οι μεν και οι δε* αυτοί και οι άλλοι, η μία πλευρά και η άλλη πλευρά: *παρασυρόταν από το τι έλεγαν* ~ (β) *και οι μεν και οι δε* και αυτοί και οι άλλοι: ~ *εξαπατούν* τον *λαό*.

[ΕΤΥΜ. αρχ..συνεσταλμ. βαθμ. τού καταφατικού μορίου μ?)ν'«αληθώς. πράγματι» (άσχετο προς το αρνητ. *μή*, βλ.λ.), που απαντούσε κυρ. στους συνδυασμούς *η μήν, καί μήν. άλλά μήν*, προέρχεται δε από το

Ε. **sma-* «πράγματι», πβ. σανσκρ. sma «βεβαίως». Ομόρρ. *μά* (ομω- τικό. βλ.λ.). Το μόριο *μέν* χρησιμοποιήθηκε παραλλήλως προς το *μήν*, όπως συνέβη και με τα μόρια *δέ* και *δή*. προκειμένου να εκφράσει καταφατική έμφαση. Ήδη στον Όμηρο απαντά η ισχυρή αντιθετική σύνδεση *μέν... δέ*. λειτουργία που διατηρήθηκε και στη Ν. Ελληνική]. **Μένανδρος** (ο) [-ου κ. -άνδρου] **1.** αρχαίος Αθηναίος κωμικός ποιητής (342-290 π.Χ.), εκπρόσωπος τής Νέας Κωμωδίας **2.** όνομα αγίοιν τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ι ::γυμ. αρχ. κύρ. όν. < *μένο)* + *-ανδρος* < *άνήρ. άνδρός*, πβ. κ. *Μενέ-λα- ος. Μέν-ιππος. Μενέ-ξενος],* **μενδελισμός** κ. **μεντελισμός** (ο) βιολ. η θεωρία που εξηγεί τον γενετικό μηχανισμό τής κληρονομικότητας με βάση τους νόμους τού Μέντελ.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Mendel ism, από το όνομα τού Αυστριακού βιολόγου G. J. Mendel (1822-84), που καθόρισε τους βασικούς νόμους τής γενετικής], **μένεα** (τα) Ιαρχ.Ι στη φρ. *πνέω μένεα* βλ. λ. *μένος*.

Μενέλαος (ο) {-ου κ. -άυυ} **1.** μυθολ. βασιλιάς τής Σπάρτης, αδελφός τού Αγαμέμνονα και σύζυγος τής ωραίας Ελένης **2.** ανδρικό όνομα.

[ετυμ. αρ^χ. κύρ. όν. < *Μενε-* (< *μένω)* + *λαός*\. **μενεξεδενιος,** -ια. -ιο **1.** (λογοτ.) αυτός πυυ έχει το χρώμα των μενεξέδων: ~ *σούρουπο / δειλινό / σύννεφο* ΣΥΝ. μοβ. ιώδης **2.** αυτός που αποτελείται από μενεξέδες: ~ *μπουκέτο / στεφάνι*.

μενεξεδής, -ιά. -ί κ. **μενεξελής 1.** αυτός που έχει το χρώμα τού μενεξέ συν. μοβ. βιολετής, ιώδης 2. *μενεξεδί/μενεξελί*(το) το ίδιο το χρώμα τού μενεξέ. ·«* σχολιο λ. *χρώμα*. **μενεξές** (ο) {μενεξέδες} **1.** το ποώδες αρωματικό φυτό που ξεχωρίζει για τα μικρά μοβ άνθη του συν. βιολέτα. ίυ(ν) 2. (συνεκδ.) το άνθος τού παραπάνω φυτού ΣΥΝ. βιολέτα. ίο(ν).

1ΕΙΥΜ. < τουρκ. menek^e). **μενεοτρέλος** (ο) ο πλανόδιος επαγγελματίας διασκεδαστής (τραγουδιστής. θαυματοποιός, ακροβάτης, θεατρίνος, παραμυθάς κ.λπ.) στη Δ. Ευρώπη τού Μεσαίωνα και τής Αναγέννησης.

JF.ΤΥΜ. < ιταλ. menestrello < μτγν. λατ. ministerialis < λατ. minister «υπηρέτης, βοηθός»f. **μενετός,** -ή. -ό (αρχαιοπρ.) αυτός που μπορεί να περιμένει, υπομονετικός· μόνο στη φρ. *οι καιροί ου μενετοί (οί καιροί ού μενετοί*, Θουκ.

142) οι περιστάσεις δεν περιμένουν να τις εκμεταλλευτούμε, αλλά περνούν γρήγορα.
Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «υπομονητικός, πρόθυμος να περιμένει», < ***μένω***\.
μενίρ κ. **μενχίρ** (το) {άκλ.} ΑΡΧΑΙΟΛ. μεγάλιθος τοποθετημένος σε όρθια θέση. μεμονωμένος ή ως τμήμα προϊστορικού μνημείου.
[ΕΓΥΜ. < γαλλ. menhir < βρετον. menhir «μακριά πέτρα» < men «πέτρα» + hir «μακρύς»].
μενο μόσο επίρρ. ΜΟΥΣ. ένδειξη ρυθμικής αγωγής που υποδεικνύει την εκτέλεση σε τέμπο πιο αργό απ'ό.τι αμέσως προηγουμένως. {ΕΤΥΜ. < ιταλ. meno mosso «με λιγότερη κίνηση»].
μένος (το) {μένους (αρχ. πληθ. μένεα] η εντονότατα επιθετική διάθεση. η παράφορη οργή: ***το συμφέρον του είναι να παραμείνει η κατάσταση ως έχει, εξού και το ~ του εναντίον των εκσυγχρονιστών*** ΦΡ. **πνέω** *μένεα* (ομηρ. φρ. ***μένεα πνείοντες***) είμαι έντονα εξοργισμένος με κάποιον: ***πνέει μένεα εναντίον του από τότε που ψήφισε κατά τής προαγωγής της.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ****μένεσ-ος*** < Ι.Ε. *men- σκέπτομαι» (ευρείας διαδόσεως ρίζα. που αφορά σε πνευματικές δραστηριότητες), πβ. σανσκρ. manas- «πνεύμα, θέλημα», dur-manas- «προβληματισμένοςαρχ. περσ. Haxa- manis (> ***Ἀχαιμένης)***, λατ. mens «νους. σκέψη» (> ισπ. mente), monere «προειδοποιώ», γερμ. meinen «νομίζω, σκέφτομαι» κ.ά. Ομόρρ. ***μνήμη. μαν-ία. μάν-τις. μαν-θάνω*** (> ***μαθαίνω)***, ***αὐτό-μα-τος*** κ.ά. ΙΙ λ. ***μένος*** αναφερόταν κυρ. στο πνεύμα που ενεργοποιεί κάποιον, καθοδηγώντας τις προθέσεις του, καθώς και τη μαχητική του ορμή].
μενού (το) {άκλ.} **1.** η σειρά φαγητών που σερβίρονται σε γεύμα: ***τι περιλαμβάνει σήμερα το ~;*** **2.** ο κατάλογος των εστιατορίων, στον οποίο αναγράφονται τα προσφερόμενα φαγητά και οι τιμές τους: ***βλέπω το*** ~ · **3.** τεχνΟλ. Ο κατάλογος των διαθέσιμων επιλογών (προγραμμάτων. λειτουργιών, εντολών κ.λπ.) που εμφανίζονται στην οθόνη ηλεκτρονικής συσκευής (π.χ. υπολογιστή, τηλεόρασης, κινητού τηλεφώνου κ.ά.) για να επιλέξει ο χρήστης ΣΥΝ. κατάλογος / πίνακας επιλογών.
ΙΕΤΥ.Μ. < γαλλ. menu (οπτικό δάνειο), αρχική σημ. «μικρός, αναλυτικός (κατάλογος)», < λατ. minutus «μικρός» < ρ. minuo «ελαττώνω, μειώνω»].

μενού: ελληνική απόδοση. Η γαλλική λ. **menu** πέρασε σε άλλες γλώσσες (πβ. αγγλ. **menu)** και στην Ελληνική **(μενού),** δηλώνοντας τον «κατάλογο φαγητών που παρασκευάζονται σε ένα εστιατόριο και από τα οποία μπορεί να επιλέξει υ πελάτης». Το γαλλ. menu σήμαινε αρχικά «λεπτομερής κατάλογος», από το γαλλ. menu «μικρός - λεπτομερής», τυ οποίυ προήλθε από το λατ. minutus «μικρός». μτχ. τού minuere «σμικρύνω, ελαττώνω». Στην Ελληνική το menu αποδόθηκε (το 1894) ως **εδεσματολόγιο (< έδεσμα** --φαγητό». υμόρριζο τού **έαθίω** «τρώγω» και τού **εδώδιμα** «φαγώσιμα, τρόφιμα»} και ως **εδεστρίς** (1898). Με βάση την αρχ. λ. για τυ «φαγητό», τη λ. **όψον** (από όπυυ τα **ψώνια < *ψώνιο* < *οψ-ώνιο*** «τρόφιμα που αγοράζονται για φαγητό»), πλάστηκαν οι λ. **οψολόγιο** (1893), **οψοδέλτιο** (1889) και **οψοκατάλογος** (1892). για να αποδώσουν τυ menu. Αποτέλεσμα: με εξαίρεση το **εδεσματολόγιο,** λέξη καλοπλασμένη, πυυ χρησιμοποιήθηκε στον γραπτό (λόγιο) λόγο. όλα τα άλλα δεν είχαν απήχηση στο κοινό αίσθημα. Έτσι επικράτησαν η ξενική λ. **μενού** και η ελληνική λ. **κατάλογος** (ενν. ***φαγητών)***.

μενουέτο κ. **μινουέτο** (το) μουι. **1.** παλαιός λαϊκός γαλλικός χορός σε μέτρο τριμερές 3/4, πο εξελίχθηκε σε χορό τής αυλής, για να χρησιμοποιηθεί και σε μπαλέτα ή όπερες 2. (συνεκδ.) μουσική που προορίζεται για τον παραπάνω χορό ή γράφεται με ανάλογα χαρακτηριστικά ως τμήμα μεγαλύτερης σύνθεσης.
Ιετυμ. < ιταλ. minuetto < γαλλ. menuet < υποκ. τού menu, βλ. κ. ***μενού].***
μένουλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ψάρι συγγενές προς τη μαρίδα, στην οποία μοιάζει πολύ· φέρει μαύρη κηλίδα κάτω από την πλευρική γραμμή και μαύρες γραμμώσεις στο κεφάλι.
[ετυ.μ. Αντιδάν.. < βεν. menola < λατ. maenula, υποκ. τού maena < μτγν. ***μαίνη*** / αρχ. ***μαινίς*** «είδος μικρού ψαριού», αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τυ ρ. ***μαίνομαι*** λόγω των απότυμων κινήσεων με τις οποίες τυ ψάρι αλλάζει πυρεία), **μενσεβίκος** (υ) ιστ. το μέλος τής μετριοπαθέστερης πτέρυγας τού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος τής Ρωσίας, η οποία μειοψήφησε στο Β' Συνέδριο το 1903 και υποστήριξε την αξιοποίηση των κοινοβουλευτικών μεθόδων για την κατάκτηση τού σοσιαλισμού· σε αντιδιαστολή προς τον μπολσεβίκο. — **μενσεβικισμός** (ο). **μενσεβι- κικός,** -ή. -ό **κ*. μεναεβίκικος,** -η. -ο.
Ιετυμ. Μεταφορά τού ρωσ. men'shevik < men'shc «λιγότερος», επειδή οι μενσεβίκοι αποτελούσαν τη μειοψηφία τού Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος κατά τη διάρκεια τής Ρωσικής Επανάστασης], **μέντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** αρωματικό ποώδες φυτό με τετράγωνους βλαστούς, αρωματικά φύλλα, μικρά άνθη με λευκό ή ροζ χρώμα, που χρησιμοποιείται στην ποτοποιία, τη ζαχαροπλαστική, την αρωματοποιία και τη φαρμακευτική 2. ηδύποτο ή γλύκυσμα με άρωμα των φύλλων τού παραπάνω φυτού.
i Ετυμ.. Αντιδάν.. < ιταλ. menta < λατ. mentha < μτγν. ***μίνθη***, αγν. ετύμου, προελλην. δάνειο]. **μενταγίόν** (το) {άκλ.} κόσμημα που φοριέται στον λαιμό, είναι μεταλλικό, έχει σχήμα συνήθ. ωειδές. καρδιόσχημο αλλά και στρογγυλό ή τετράγωνο και μπορεί vtx έχει στο εσωτερικό του φωτογραφία προσφιλούς προσώπου.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. medaillon < ιταλ. medugJione < medaglia < μεσν. λατ. medalia < λατ. metallum < αρχ. *μέταλλον*\. μεντελέβιο κ. μεντελεγέβιο (το) {μεντελεβίου} ΧΗΜ. τεχνητό ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο Md) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ.).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. mcndelevium, που ονομάστηκε έτσι προς τιμήν τού Ρώσου χημικού και εφευρέτη τύ περιυδικού πίνακα Dmitri Mendeleyev (1834-1907)].
μεντελισμός (ο) μενδελισμός
μεντεσές <ο) {μεντεσέδες} η μικρή σιδερένια ή ξύλινη άρθρωση (στρόφιγγα), που ενώνει την πόρτα ή τυ παράθυρυ με τις παραστάδες και βοηθεί στο άνοιγμα ή το κλείσιμό τους.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. mcnte^e < περσ. band-kaSa «μπάρα. ζώνη»].
Μέντιος (υ) 1. ανδρικό όνομα 2. συνήθης ονομασία (κυρ-Μέντιος) όνων σε λαϊκές διηγήσεις. Επίσης (καθημ.)" Μέντης.
[ΕΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν., πυυ εμφανίζει θ. *μεν-* < Ι.Ε. *vnen-, ρίζα ευρείας διαδόσεως, πυυ αφορά σε πνευματικές δραστηριότητες, βλ. λ. *μέν-ος. μαν-ία. μάν-τις* κ.ά. Η λαϊκή ονυμ. όνων είναι μεσν. και ανάγεται στην αρχ. μακεδ. πόλη *Μένδη],* πυυ είχρ κόψει νομίσματα με κεφαλή όνου στη μία όψη. Ήδη στυ Βυζάντιο υπήρχε η φρ. *μέντειος* ονος].
μέντιουμ (το) {άκλ.} πρόσωπο που παρουσιάζεται ως μεσολαβητής ανάμεσα στυν γήινο και τον υπερφυσικό κόσμο των πνευμάτων, με- ταφέροντας τα μηνύματά τους, που αφορυν σε προβλήματα τα οποία απασχολούν διάφορους ανθρώπους: *πήγε σε για να της βρει τον άντρα της που έχει χαθεί* ΣΥΝ. πνευματιστής.
[1ΞΤΥΜ. < ιταλ. medium < λατ. medium «μέσον», συδ. τού επιθ. medius «μ£σος»|.
μεντρεσές (ο) {μεντρεσέδες} μουσουλμανικό κτήριο συγκεκριμένου αρχιτεκτονικού τύπου, που προυρίζεται για εκπαιδευτικούς ή επιστημονικούς σκοπούς (ως ιεροδιδασκαλείο, νοσοκομείο, παρατηρητήριο κ.λπ.).
[ΕΓΥΜ. < τουρκ. medresej.
Μέντωρ (ο) {Μέντορ-ος, -α} 1. ΜΥΘΟΛ. πιστός φίλος τού Οδυσσέα τού οποίου τη μορφή έπαιρνε η Αθηνά για να βοηθήσει τον ίδιο ή τον Τηλέμαχο 2. (μετωνυμ.) για πρόσωπο που καθοδηγεί και συμβουλεύει κάποιον, ώστε να κάνει σωστές επιλογές. Επίσης Μέντορας.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *μεν-* (< Ι.Ε. *men-. ρίζα ευρείας διαδόσεως. που αφορά σε πνευματικές δραστηριότητες, βλ. λ. *μέν-ος, μνή-μη. μαν-ία. μάν- τις* κ.ά.) + παραγ. επίθημα *-τωρ* (τού δρώντος προσώπου, πβ. *πράκ- τωρ)*\.
μενχίρ (το) > μενίρ
μένω ρ. αμετβ. {έμεινα} 1. κατοικώ, διαμένω: - *χρόνια στην Αμερική* || *πού μένεις;* (ποια είναι η διεύθυνσή σου ή σε ποια περιοχή κατοικείς:) Ι] 5εν *μένει πια εδώ. άλλαξε σπίτι* [[*μένει στην άλλη άκρη τής πόλης* || (+με) ~ *με τους γονείς μου / με μια φίλη μου* (συγκατοικώ) || (+σε) ~ *σε έναν φίλο μου / σε γνωστή μου οικογένεια* (ως φιλοξενούμενος) || *-μόνος μου* (χωρίς συγκατοίκους. οικογένεια κ.λπ.) 2. (α) εξακολουθώ να βρίσκομαι (σε συγκεκριμένο τόπο): υι *στρατιώτες έμειναν στις θέσεις τους* || *οι υπάλλη/.οι θα μείνουν στο κατάστημα μέχρι αργά το βράδυ* || *οι καλεσμένοι έμειναν ώς το πρωί* [| ~ *μέσα* (ενν. κλεισμένος στο σπίτι μου) (β) εξακολουθώ να βρίσκομαι (σε συγκεκριμένη κατάσταση): ~ *αμετακίνητος / σταθερός στις ιδέες μου* ||
αμετάπειστος / ασυμβίβαστος || *η απόφαση έμεινε νεκρό γράμμα* (δεν εφαρμόστηκε) |j *έχει μείνει στις αντιλήψεις τής περασμένης εικοσαετίας* συν. παραμένω · ΦΡ. (θα / *να) μείνει ανάμεσά* μας βλ. λ. *ανάμεσα* 3. (εμφατ.) συνεχίζω να είμαι κάπου με τη θέλησή μου, δεν θέλω να φύγω: <5εν πάω *πουθενά, εδώ θα μείνω* |j ~ ε<5ω. *μόνο και μόνο για σένα* (για χάρη σου) 4. (αντί για κάπυιυν ή στη θέση κάποιου) αντικαθιστώ: *μην περιμένεις άδικα στην ουρά· θα μείνω εγώ (αντί) για σένα·* φη. μένω στο *πόδι (κάποιου)* βλ. λ. *πόδι* 5. (για ενέργεια, διαδικασία που δεν ολοκληρώθηκε, +σε) σταματώ (σε ορισμένο σημείο): - *σε προκαταρκτικές συζητήσεις / στην αρχή τής σελίδας* |] ~ *στα λόγια* (δεν κάνω πράξη αυτά που λέω) / *με την όρεξη* · ΦΡ. (α) μένω *στη μέση* δεν προλαβαίνω να ολυκληρώσω κάτι που έχω αρχίσει: *την ώρα που μελετούσα ήρθαν επισκέπτες κι έμεινα στη μέση* (β) μένω *(ατην ίδια τάξη) δεν* προβιβάζομαι στην επόμενη τάξη (γ) μένω *μετεξεταστέος* υπυχρεώνομαι να δώσω ξανά εξετάσεις, προκειμένου να προβιβαστώ (δ) *μένω* ως έ/ω παραμένω αμετάβλητος, δεν αλλάζω: *η διατύπωση ας μείνει ως έχει* || *τα δεδομένα μένουν ως είχαν* (ε) μένω *πίσω* (i) δεν προχωρώ τόσο γρήγορα όσο οι άλλοι, δεν ακολουθώ τον ρυθμό τους: *μη μένεις πίσω, γιατί θα μας χάσεις!* (ii) (μτφ.) περνώ σε μειονεκτική θέση (έναντι άλλων): *η χώρα έμεινε πίσω σε σχέση με την οικονομία των άλλων ευρωπαϊκών κρατών* (στ) να μένε/ (i) λέγεται για να διακόψει τη συνέχιση προσπάθειας ή συνομιλίας: *να μένουν τα σχόλια!* (δεν θέλω σχόλια) (ii) (γενικότ.) ως έντονη απόρριψη πρυτάσεως: *-Θέλεις να συνεργαστούμε;* —/(ζ) (εμφατ.) *να μένει το βύσσινο!* έκφραση που δηλώνει άρνηση ή απροθυμία κάποιου να κάνει κάτι ιυν. να μου λείπει (η) *ταύτα και* μένω *(λεφτά περιμένω)* σε περιπτώσεις που δεν έχουμε να προσθέσουμε κάτι περισσότερο από αυτά που ήδη έχουμε πει 6. σε φράσεις που δηλώνουν αναποφασιστικότητα. αδράνεια, απραξία: - *με σταυρωμένα χέρια ι θεατής τής κατάστασης / έξω απ' τον χορό* (δεν συμμετέχω στην ενεργό δράση, αδρανώ) 7. (+από) παύω να έχω κάτι, ξεμένω: *το αυτοκίνητο έμεινε από βενζίνη στα μισά τού δρόμου* || *μείναμε από λάστιχο στη λεωφόρο* || *έμεινα από λεφτά* 8. δεν σημειώνω πρόοδο: *έμεινε στάσιμος ως προς την επαγγελματική του εξέλιξη* 9. περιέρχομαι σε συγκεκριμένη κατάσταση: *έμεινε ορφανός από μάννα και πατέρα* || - *ταπί / στον άσο / πανί με πανί / στην ψάθα / νηστικός* || ~ *έγκυος*]] *έμεινε ανάπηρος** φρ. (α) μένω έξω *I* εκτός νυμφώνος δεν συμπερι- λαμβάνομαι κάπου, αποκλείομαι από κάπυυ (β) μένω στο *ράφι* μένω ανύπαντρυς (συνήθ. για γυναίκα) (γ) μένω *μπουκάλα* βλ. λ. *μπουκά-*

λα (δ) *μένω στους πέντε δρόμους* καταλήγω να μην έχω τίποτα, να ζω σε μεγάλη φτώχια **10.** (+με) για την κατάσταση στην οποία κατέληξε να βρεθεί (κάποιος): *μηνάμε όλοι με την εντύπωση ότι πρόκειται περί εξαιρετικού ανθρώπου || τελικά έμεινα με την απορία για τον ρό/^ο* του *σ' αυτή την υπόθεση || έμεινε με το παράπονο από τη συμπεριφορά του || η ομάδα μας έχασε, αλλά μείναμε με την ικανοποίηση τής ωραίας εμφάνισης·* ΦΡ. (α) *μένω με τη γλυκά στο στόμα* απογοητεύομαι λόγω διαψεύσεως των ελπίδων μου (β) *μένω στα κρύα τού λουτρού* διαψεύδονται οι προσδοκίες μου τη στιγμή που είχα αρχίσει να πιστεύω ότι θα εκπληρωθούν: *είχε ετοιμάσει τα πάντα για τις διακοπές, αλλά την τελευταία στιγμή ανακλήθηκαν οι άδειες κι έμεινε στα κρύα τού λουτρού* (γ) *μένω αμανάτι* βλ. λ. *αμανάτι*

εξακολουθώ να υπάρχω, διασώζομαι: *όσοι έμειναν από τη σφαγή, κατέφυγαν στα βουνά || δεν έμεινε τίποτα όρθιο από τον βομβαρδισμό || δεν έμεινε κέτρα πάνω σε πέτρα* (για ολοκληρωτική καταστροφή· βλ. κ. λ. *λίθος*) συν. απομένω 12. (μτφ.) διατηρούμαι στον χρόνο· επιβιώνω, διασώζομαι: *~ ζωντανός || ~ στην ιστορία || όλα χάνονται και τίποτα δεν μένει || «οι κυβερνήσεις πέφτουνε, μα η αγάπη μένει»* (τραγ.) *|| λέγε. λέγε. κάτι θα μείνει* (για τη συκοφάντηση κάποιου) **13.** περισσεύω: *έμεινε φαγητό από χθες: || είχαν μείνει ψίχουλα πάνω στο τραπέζι || tfev του μένει χρόνος να δει την οικογένειά του || δεν μένει τίποτε από τα λεφτά που παίρνουμε·* φρ. *η κακία θα σου μείνει!* σε. κακόβουλο άνθρωπο, για να του δείξουμε ότι δεν πρόκειται να έχει στη ζωή του τίποτε καλό όσο συμπεριφέρεται με κακία **14.** (τριτο- πρόσ. *μένει)* υπολείπεται για την ολοκλήρωση μιας υπόθεσης: *το μόνο που μας μένει, είναι να ξεσηκωθούμε* j*| τίποτε άλλο δεν μένει, παρά να πολεμήσουμε* **15.** για κάτι που εντοπίζεται ως ίχνος ή υπόλειμμα: *έμειναν λεκέδες στο πουκάμισο* {*| έμεινε κατακάθι από τον καφέ* **16.** (μτφ. για κατάλοιπο από κάτι πυρ συνέβη στο παρελθόν): *αυτή η φοβία τού έχει μείνει από την παιδική του ηλικία || από τις δοσοληψίες που είχε με τους κατακτητές τού έμεινε η ρετσινιά τού δωσίλογου || τον φώναζαν όλοι «Ράμπο» και τελικά του έμεινε Μ.* (α) (σε φράσεις που δηλώνουν μεγάλη έκπληξη, απορία ή θαυμασμό): *~ έκπληκτος / έκθαμβος / μάρμαρο / κόκκαλο / κάγκελο / σύξυλος / ξερός/ με το στόμα ανοιχτό/ στήλη άλατος/ ενεός/ άναυδος*φ) (ο αόρ. *έμεινα-εκφραστ.*) αισθάνθηκα μεγάλη έκπληξη, δεν μπορούσα να αντιδράσω *από* την έκπληξη: *όταν άνοιξα τη βαλίτσα και είδα ότι ήταν γεμάτη λεφτά, ~!* 18. (για περιουσιακά στοιχεία) καταλήγω σε κάποιον (λ.χ. ως κληρονομιά): *όλη του η περιουσία έμεινε σ' αυτήν, όταν πέθανε || όλα μας τα υπάρχοντα θα μείνουν στο ίδρυμα* 19. (εκ- φραστ.) πεθαίνω ξαφνικά: *έπαθε συγκοπή και έμεινε επί τόπου** ΦΡ. (α) *μένω στον τόπο / ξερός / σέκος* πεθαίνω ακαριαία (β) *μένω στα χέρια (κάποιου)* (ΐ) πεθαίνω ξαφνικά μπροστά σε κάποιον: *είχε χλομιάσει τόσο. που νόμισα ότι θα μας μείνει* στα *χέρια* (ii) για κάτι που χαλάει την ώρα που το χρησιμοποιούμε. ^ ιχολιο λ. *αναμένω, πεθαίνω.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < I.E. *men- «μένω. παραμένω», πβ. σανσκρ. mamandhi «μείνε!» (προστ.). amamam «μένω (ακίνητος)», αρχ. περσ. man- «μένω, περιμένω», λατ. maneo, mansio «σπίτι» (> γαλλ. maison) κ.ά. Ομόρρ. *μον-ή, μόν-ιμος, μενε-τός* κ.ά.].

μένω: σύνθετα. Η ήδη αρχαία λ. **μένω** ανέπτυξε μια ενδιαφέρουσα σειρά σημασιών και συνθέτων ή παραγώγων λέξεων, που τις δηλώνουν. Η βασική σημασία του ήταν και παραμένει «βρίσκομαι σε συγκεκριμένο χώρο / θέση» *(Θα μείνω στο γραφείο για μισή ώρα ακόμη).* Από αυτήν προήλθαν τρεις σημασιακές ομάδες: (α) «βρίσκομαι μόνιμα ή προσωρινά κάπου, κατοικώ, ζω» **(μένω - μονή, διαμένω - διαμονή,παραμένω-παραμονή)** (β) «βρίσκομαι κάπου για να συναντήσω, να δω κάποιον/κάτι» **(περιμένω, αναμένω**

αναμονή, προσμένω - προσμονή), ενδεχομένως χωρίς αποτέλεσμα **(απομένω, ξεμένω)** (γ) «εξακολουθώ να βρίσκομαι κάπου, δεν μετακινούμαι από θέση που έχω πάρει» **(επιμένω - επιμονή, εμμένω - εμμονή)'** ειδικότερα, το παράγωγο **μονή** από τη σημ. «τόπος διαμονής» πέρασε στη σημ. «μοναστήρι>», αφού παρασυνδέθηκε και με τις λ. **μόνος, μοναχός.** Τα **διαμένω / διαμονή** σήμαναν «βρίσκομαι κάπου συνεχώς, κατοικώ, ζω» *(τόπος διαμονής* = τόπος κατοικίας), ενώ τα **παραμένω / παραμονή** «βρίσκομαι κάπου για ένα διάστημα» *(άδεια παραμονής).* -* *αναμένω*

Μεξικό (το) (ισπ. Hstados Unidos Mexicanos = Ιΐνωμένες Μεξικανικές Πολιτείες) κράτος στο Ν. τμήμα τής Η. Αμερικής με πρωτεύουσα την πόλη τού Μεξικού, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το νέο πέσο Μεξικού. – **Μεξικανός** κ. (καθημ.) **Μεξικάνος** (ο), **Μεξικανή** *κ.* (καθημ.) **Μεξικάνο** (η), **μεξικανικός,** -ή, -ό κ. (καθημ.) **μεξικάνικος,** -η, -ο.

[ΕΤΥΜ. < ισπ. Mexico / Mejico < Mexicas, ονομασία αζτεκικής φυλής, πιθ. Met/.tlixihtlico «στο μέσον τής σελήνης» (γλώσσα Ναχουάτλ)[. **μέρα** (η) -* ημέρα

μεράδι (το) -» μοιράδι

μεράκι (το) {χωρ. γεν.) (εκφραστ.) **1.** η έντονη επιθυμία, ο πόθος **2.** (συνεκδ.) η λύπη που προκαλείται από απραγματοποίητη έντονη επιθυμία: το *χο) ~ ν' αποκτήσω δική μον βάρκα || τον 'μείνε το ~ που δεν είχε καθόλου ταξιδέψει στο εξωτερικό* ιων. καημός **3.** το να κάνει κανείς κάτι με. απόλαυση, με διάθεση καλλιτέχνη, το να βάζει κανείς την ψυχή του σε αυτό: *έπιπλα φτειαγμένα με ~·* ΦΡ. *είμαι στα μεράκια μου* / έ/ω *τα μεράκια μου* είμαι στα κέφια μυρ. έχω διάθεση να διασκεδάσω: *ήπιε λίγο παραπάνω απόψε, γιατί ήταν στα μεράκια* r ου. ιχολιο λ. *γλέντι.*

ΙΗΤΥΜ. < τουρκ. mcrak], **μερακλήδικος,** -η, -ο (εκφραστ.) **1.** φτειαγμένος με μεράκι: *~ καφές*

ΙΥΝ. καλοφτειαγμένος. καλοδουλεμένος **2.** αυτός που είναι γεμάτος συναισθηματικότητα και προκαλεί το κέφι: *~ τραγούδι.* – **μερακλή- δικα** επίρρ.

μερακλης (ο) {μερακλήδεςΐ, **μερακλού** (η) ΙμερακλούδεςΙ (εκφραστ.) **1.** πρόσωπυ που του αρέσουν τα ωραία και καλοφτειαγμένα (με μεράκι) πράγματα, που απολαμβάνει τα ωραία: στο *μαγαζί* τυυ *σύνναζαν οι ~ τής περιοχής, που ήξεραν να εκτιμούν τους καλούς μεζέδες || «όποιος δεν είναι* του *πρέπει να πεθάνει / γιατί σε τούτο τον ντουνιά τζάμπα τον τόπο πιάνει»* (λαϊκό δίστιχο) **2.** αυτός που κάνει κάτι με καλαισθησία, με γούστο: *είναι ~ στη δουλειά του, θέλει να φτειάχνει τα πάντα στην εντέλεια.*

[f.tym. < τουρκ. merakli < merak|. **μερακλώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μεράκλω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ σε (κάποιον) μεράκι, τον κάνω να έχει κέφι. συναισθηματική έξαρση: *τον μεράκλωσαν τα παλιά ρεμπέτικα που τραγουδούσε η παρέα του* ♦ 2. (αμετβ.) φτάνω σε κέφι: *μεράκ?·.ωσε! μερακλώθηκε με το τραγούδι και το κρασί κι άρχισε να χορεύει.* – **με- ράκλωμα** (το).

μεραρχία (η) {μεραρχιών} πραγ. οργανική μεγάλη μονάδα τού Στρατού Ξηράς, η οποία περιλαμβάνει μονάδες όλων των όπλων (πεζικό, μηχανικό, τεθωρακισμένα κ.λπ.), των σωμάτων και των υπηρεσιών, ώστε να έχει αυτοτέλεια. – **μεραρχιακός,** -ή. -ό.

[f.tym. μτγν. < *μεράρχης*«κυβερνήτης επαρχίας - διοικητής σώματος 2.000 ανδρών» < *μέρος* + *-άρχης* < *άρκω*|. **μέραρχος** (ο) {μεράρχ-ου | -ων, -ους! στρλτ. ο διοικητής μεραρχίας, που φέρει συνήθ. τον βαθμό τού υποστρατήγου. ιχολιο λ. *παρώνυμο.*

(ητυμ. < μτγν. *μεράρχης* (με μεταπλασμό κατά τα σύνθετα σε *-άρχος*, π.χ. *ταξί-αρχος, ναύ-αρχος* κ.ά.)|. **μερδικό** (το) -► μερτικό

μερεμέτι (το) {μερεμετ-ιού | -ιών} **1.** η μικροεπισκευή σε χαλασμένο τμήμα (οικοδομής, σπιτιού, σκάφους κ.λπ.): ο *τοίχος θέλει λίγα ~* **2.** (μτφ.) ο ξυλοδαρμός' ΦΡ. *σουλτάν μερεμέτ* ο άγριος ξυλοδαρμός. [ετυμ.. < τουρκ. meremct|. **μερεμετίζω** κ. **μερεμετιάζω** ρ. μετβ. {μερεμέτισα! **1.** επισκευάζω (τμήμα οικοδομής, σπιτιού, σκάφους κ.λπ.) ΣΥΝ. επιδιορθώνω **2.** (μτφ.) δέρνω κάποιον. – **μερεμέπσμσ** κ. **μερεμέτισσμα** (το), **μερεύω** ρ. ► ημερεύω

-μερης, -ής. -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν αυτόν που: **1.** αποτελείται από συγκεκριμένο αριθμό μερών: *πολυμερής χημική ένωση || πολυμερής μόρφωση* 2. πραγματοποιείται με τη σύμπραξη συγκεκριμένου αριθμού μερών: *δημερής συμφωνία.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. F-λληνικής (πβ. αρχ. *τρι-μερής. τετρα-μερής),* που προέρχεται από το ουσ. *μέρος* (βλ.λ.)|. **μερί** (το) {μερ-ιού | *-ιών}* (λαϊκ.) **1.** ο μηρός (βλ.λ.) 2. *μεριά* (τα) (α) οι λαγόνες και το μεταξύ αυτών τμήμα τού σώματος συν. γλουτοί (β) ναυτ. οι δύο πλευρές τής πρύμνης.

[ΕΤΥΜ. < μεσον. *μερί(ο)ν* < μτγν. *μηρίον*, υποκ. τού αρχ. *μηρός* (βλ.λ.)[. **μεριά** (η) **1.** (καθημ.) η θέση. το μέρος: *βρήκα μια ήσυχη για να συζητήσουμε απερίσπαστοι* · φρ. (α) **σε** *μια μεριά* (μεσον. φρ. *είς μιάν με- ρέαν)* κάπου παράμερα: *Βά/.ε τα φώνια σου -, να μην τα έχουμε μες στη μέση* (β) **σε** *καλή μεριά!* (ευχετ.) για τη σωστή χρήση χρημάτων που μόλις «ποκτήθηκαν: ο *ταμίας, αφού του έδωσε τα λεφτά που κέρδισε στο ΛΟΤΤΟ, τον ευχήθηκε: «άντε και - I»* (γ) *νσ σε είχα σπό μισ μεριά να...* / **να** **σουν από μια μεριά να...* σε αφήγηση, για να δείξουμε ότι άξιζε να έβλεπε κάποιος κάτι που έγινε (είτε επειδή ήταν διασκεδαστικό είτε επειδή είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για κάποιον): *να σε είχα από μια μεριά να Β/.επες πώς τσακώνονταν για την κληρονομιά! 2.* το συγκεκριμένο μέρος ενός τόπου: *έμειναν στην επάνω ~ τού χωριού || έπρεπε να περάσει από την απέναντι - τού δρόμου*

3. η πλευρά: *καλή / ανάποδη ~ υφάσματος || μας έχουν περικυκλώ- σει απ'όλες τις ~* · ΦΡ. (α) **σπό** *τη μια μεριά... από την άλλη μεριά* αφενός... αφετέρου (β) *από την άλλη μεριά* (μεσον. φρ.) εξάλλου: *είναι σί- /ουρα επαναστατικός* ο *ρόλος τής τεχνολογίας στη σύγχρονη ζωή· ~, είναι ανησυχητική η χρήση της για πολεμικούς σκοπούς* (γ) **από** *τη μεριά μου* (μεσον. φρ.) σε ό.τι με αφορά: *~ έκανα ό,τι περνούσε από το χέρι μου, για να βοηθήσω* **4.** η φόρτωση ζώου από το ένα μέρος· ΦΡ. *το 'χαμε μεριά, το κάνομε φόρτωμα* δεν μας έφτανε το ένα κακό, μας βρήκε και άλλο (κυρίως όταν κάτι μας ενοχλεί).

{εγυμ. μεσον. < *μερέα* < αρχ. *μέρος*|. **μεριάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μέριασα} ♦ **1.** (αμετβ.) κάνω πέρα, μετακινούμαι από τον τόπο μου, παραμερίζω: *«μέριασε, βράχε, να διαβώ»* (Λ. Βαλαωρίτης) ♦ **2.** (μετβ.) μετακινώ, παραμερίζω, απομακρύνω. **μερίδα** (η) **1.** το τμήμα συνόλου: *μία – τού λαού αντιδρά στα οικονομικά μέτρα τής κυβέρνησης || ~ τής κοινωνίας / τής κοινής γνώμης* συν. μέρος, κομμάτι 2. (συνήθ. ειδικότ.) η ποσότητα φαγητού που αναλογεί σε ένα άτομο: *μία ~ κοτόπουλο / τηγανητές πατάτες || κανονική ~·* φρ. (α) *η μερίδα τού λέοντος* βλ. λ. *λέων* (β) *μερίδα εστιατορίου* ποσότητα φαγητού ίση με αυτή που προσφέρεται συνήθ. σε εστιατόριο (γ) *μισή μερίδα* ως χαρακτηρισμός για μικρόσωμο άνθρωπο · 3. οικον. ο ειδικός λογαριασμός *που* αφορά σε ορισμένο πρόσωπο ή εμπορεύματα, τα υποία καταγράφονται σε συγκεκριμένη σελίδα τού βιβλίου, που λέγεται «καθολικό» · **4.** *οικογενειακή μερίδα* (α) η οικογενειακή κατάσταση δημότη, όπως έχει καταγραφεί στα δημοτολόγια (β) η ακίνητη περιουσία οικογένειας, όπως έχει καταγραφεί στα βιβλία μεταγραφών υποθηκοφυλακείου. – (υποκ.) **μερι- δούλα** κ. **μεριδίτσα** (η). ιχολιο λ. *μοίρα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μερίς, -ίδος* < *μέρος* (βλ.λ.)]. **μερίδιο** (το) {μεριδί-ου | -ων} **1.** το μικρό μέρος συνόλου: *~ τής δια-*

φημίστικής πίτας || η ελληνική περιφέρεια έχει κάθε δικαίωμα να διεκδικεί ~ στον πολιτισμό || του αποδίδει το μεγαλύτερο ~ ευθύνης 2. (συνήθ. ειδικότ.) το μέρος από αγαθά (χρήματα κ.λπ.) που αναλογεί σε κάποιον: *- κληρονομιάς / περιουσίας.* ** σχολιο λ. *μοίρα.*

|LiTYM. < μτγν. *μερίδιον.* υποκ. τού αρχ. *μερίς* (βλ.λ.)|. **μεριδιούχος,** -ος, -ο [J8331 αυτός που έχει ή δικαιούται να έχει μερίδιο συν. μέτοχος.

[ETYM. < *μερίδιο* + *-ούχος* < *έχω).* **μερίζω** ρ. μετβ. {μέρισ-α, -τηκα, -μένος! (λόγ.) χωρίζω, διαιρώ σ? μερίδια λντ. συνενο)νω, συνδέω. ^ σχολιο λ. *μοιράζω.*

IETYM. αρχ. < *μερίς* (βλ.λ.)|. **μερικεύω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {μερίκευ-σα, -θηκα} (λόγ.) εξετάζω (γενικό θέμα) περιυρίζοντάς το σε μερικά μόνο σημεία ΣΥΝ. εξειδικεύω αμ. γενικεύω, καθολικεύω. – μερίκευση (η) [18051. **μερικός,** -ή. -ό **1.** (στον πληθ.) για να δηλωθεί ένας μικρός αριθμός (προσώπων, πραγμάτων κ.λπ.), που δεν ορίζονται πιο συγκεκριμένα: *από αύριο θα λείψω για ~ μέρες* (λίγες ημέρες, χωρίς να προσδιορίζονται ακριβώς πόσες) || *δεν 0' αλλάξω εγώ την πολιτική μου, επειδή το θέλουν μερικοί!* (κάποιοι που δεν κατονομάζονται και δεν είναι πολλοί) ΣΥΝ. κάποιοι ΑΝΤ. όλοι· ΦΡ. *μερικοί-μερικοί* κάποιοι που δεν θέλουμε να κατονομάσουμε: *«ο Αλέξης είναι πραγματικός φίλος και πάντα πρόθυμος να σε βοηθήσει, όχι όπως είπε κοιτώντας με νόημα τον Κώστα* (υπονοώντας ότι ο Κώστας δεν είναι πραγματικός φίλος) 2. αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει μόνο εν μέρει. που δεν έχει ολοκληρωτικό χαρακτήρα: *~ αναπηρία / επιτυχία / έκλειψη ηλίου / επίτευξη στόχων! καταστροφή / ιδιωτικοποίηση* αντ. γενικός, (συν)- ολικός. πλήρης, ολοκληρωτικός· ΦΡ. *μερική απασχόληση* η επαγγελματική απασχόληση με ωράριο μικρότερο από το καθιερωμένο ή το συνηθισμένο ΣΥΝ. ημιαπασχόληση.

[ETYM. μτγν. < αρχ. *μέρος.* Η φρ. *μερική απασχό/.ηση* αποδίδει το αγγλ. part-time job], **μερικοτητα** (η) |1761j Ιμερικοτήτων} **1.** η ιδιότητα τού να είναι κάτι επιμέρους, μερικό τμήμα συνόλου ΑΝ Γ. καθυλικότητα. συνολικότητα **2.** *μερικότητες* (οι) οι ειδικές λεπτομέρειες θέματος, **μερικώς** επίρρ. [μτγν.] (λόγ.) σε ένα μέρος από το σύνολο, όχι εξ ολοκλήρου: *η βλάβη αποκαταστάΟηκε -* || *η έκθεση καλύπτει το θέμα* ~ ΣΥΝ. εν μέρει λντ. πλήρως, ολοκληρωτικά, **μέριμνα** (η) [μερίμνων] 1. το ενδιαφέρον, η φροντίδα για (κάποιον/ κάτι): *ιατρική / νγειονοβική / κοινωνική / ειδική / κρατική ~* · φρ. *με- ρίμνη (κάποιου) (μερίμνη)* με την επιμέλεια, τη φροντίδα, την έγνοια ή την καθοδήγηση (κάποιου): *- σας, κύριε ανθυπολοχαγέ. να οδηγη- θούν οι στρατιώτες μπροστά στο διοικητήριο!* 2. νομ. *γονική μέριμνα* το δικαίωμα το οποίο αποτελεί συγχρόνως και υποχρέωση των γονέων να ασκούν την επιμέλεια των παιδιών τους.

[ETYM. αρχ. < *μέρ-ι-μνα*< **μέρ-ι-μα / *μερ-ί-μων* (με φωνήεν στηρίξε- ως -ι-) < I.E. *smer- «θυμούμαι, σκέπτομαι», πβ. σανσκρ. smarati, αρμ. mormok' «φροντίδα», λατ. me-mor-ja «μνήμη» (> γαλλ. memoirc) κ.ά. Ομόρρ. *i'μερ-ος* (< *si-smer-, βλ. λ.), πιθ. κ. *μέρ-ος, μοῖρα* κ.ά.|. **μεριμνώ** ρ. μετβ. (+ να) κ. αμετβ. (+για / +ώστε)]αρχ.[{περιμνάς... | μερίμνησα] φροντίζω, δείχνω έμπρακτο ενδιαφέρον: *ο σύλλογος με- ριμνούσε για τις χήρες και τα ορφανά || ο Ο.Η.Ε. μεριμνά να μεταφερθούν οι πρόσφυγες με ασφάλεια σε ειδικά στρατόπεδα || το κράτος μεριμνά. ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα των ναρκωτικών* συν. νοιάζομαι, προσέχω αντ. παραμελώ, παραβλέπω, **μερινός** (το) {άκλ.} **1.** πρόβατο συγκεκριμένου τύπου, πολύ διαδεδομένο σε όλο τον κόσμο, που χαρακτηρίζεται από το άφθονο λευκό μαλλί του 2. (συνεκδ.) το μαλλί ή το ύφασμα που έχει κατασκευαστεί από το μαλλί των παραπάνω προβάτων. [εγυμ. < γαλλ. merinos (οπτικό δάνειο) < ισπ. merinos, από το όνομα βερβερικής φυλής, η οποία εξέτρεφε την ποικιλία προβάτου που δίνει το συγκεκριμένο είδος μαλλιού], **μέρισμα** (το) {μερίσμ-ατος | -ατα, -άτων! **1.** (λόγ.) το μερίδιο (βλ.λ.) **2.** ΟΙΚΟΝ, το ποσό που καταβάλλεται από τα κέρδη ανώνυμης εταιρείας σε κάθε μέτοχο: *προσωρινό / συμπληρωματικό / τελικό / πλασματικό / πρόσθετο / προνομιούχο / αζήτητο / ανείσπρακτο ~* (| *ένταλμα πληρωμής μερίσματος.*

[P.TYM. μτγν.. αρχική σημ. «μέρος συνόλου». < αρχ. *μερίζω.* Ο οικον. όρ. αποδίδει το γαλλ. dividende].

μερισματαπόδειξη (η)] 1833i {-ης κ. -είξεως] -είξεις, -είξεων] οικον. η απόδειξη εισπράξεως που συνάπτεται σε κάθε μετοχή, με βάση την οποία καταβάλλεται το μέρισμα που αναλογεί στη μετυχή αυτή, καθώς και όποιο άλλο δικαίωμα απορρέει από την κατοχή τής μετοχής συν. μερισματόγραφο, κουπόνι ομολογίας, **μερισματούχος** (ο/η) πρόσωπο που έχει μερίδιο, μέρισμα συν. μέτοχος.

[ετυ μ. < *μέρισμα* + *-ούχος* < *έχω].* **μερισμός** (υ) [αρχ.] (λόγ.) **1.** το μοίρασμα. η διανομή: *~ εργασίας / καθηκόντων* συν. κατανομή, καταμερισμός, διαίρεση αντ. ένωση, συνένωση 2. μαθ. η διαίρεση σε μέρη ανάλογα, **μεριστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τον μερισμό 2. αυτός που είναι ικανός, κατάλληλος να μερίζει, να μοιράζει. **μερκαντιλισμός** (ο) οικον. η εμποροκρατία (βλ.λ.).

[ETYM. Μεταφορά τού γαλλ. mercantilisme < mercantile < ιταλ. mercantile < mercante «έμπορος» < λατ. mercans, μτχ. τ. τού ρ. mercor «αγοράζω, εμπορεύομαι» < merx «εμπόρευμα»].

Μερκούριος (ο) {Μερκούριού} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Μερκούρης.**

ΓΠΙΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Mercurius, ρωμαϊκός θεός τού εμπορίου ταυτιζόμενος με τον Ερμή. που πιθ. συνδ. με τν λατ. merx, -cis «εμπόρευμα». Κατ' άλλη άπυψη, τν όν. είναι ετρυυσκικής αρχής].

μέρμηγκας (υ) -» μυρμήγκι

μερμήγκι (τυ) *-η* μυρμήγκι

μεροδουλευτής (υ) (λαϊκ.) πρόσωπυ πυυ εργάζεται με τυ μερυκά- ματυ. με. ημερυμίσθιο συν. μεροκαματιάρης. Επίσης **μεροδούλης.**

μεροδούλι (τυ) {χωρ. γεν.} Ι.η ημερήσια εργασία συν. μερυκάματυ **2.** (συνεκδ.) η αμοιβή τής ημερήσιας εργασίας ΣΥΝ. ημερυμίσθιυ- ΦΡ. *μζροδούλι-μζροφάι* για να δηλωθεί ότι τυ ημερυμίσθιυ μόλις πυυ αρκεί για τα έξοδα συντηρήσεως τύ εργαζυμένυυ. χωρίς να τυυ επιτρέπει αποταμίευση ή δαπάνες για πρόσθετα αγαθά.

[HTYM. < *μέρα* + *δού/.ι* (< *δουλεύω*), κατ' αναλογίαν πρυς τυ *μεροφάι* (βλ.λ.)|.

μεροκαματιάρης (υ) {μερυκαματιάρηδες}, **μεροκαματιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) πρόσωπυ πυυ δουλεύει με ημερυμίσθιυ, πυυ κάνει μερυκάματα. Επίσης **μεροκαματιάρισσα** (η). * ·* σχολιο λ. *φτώχια.*

μεροκάματο (τυ) **1.** η μισθωτή εργασία μιας ημέρας **2.** τα χρήματα πυυ απυφέρει ημερήσια μισθωτή εργασία: *πρέπει να ιδρώσει κανείς, για να βγάλει το - του* || *για να βγει το* ~ συν. ημερυμίσθιυ 3. η ευεργετική ημέρα εργασίας κρατυυμένυυ, η υποία συνυπυλυγίζεται στην έκτιση τής ποινής του.

[F.TY.M. μεσν. < *ήμεροκάματον* < *ήμερα* + *-κάματον* < *κάματος].*

μεροληπτικός, -ή, -ό Π855] **1.** αυτός πυυ δεν κρίνει αντικειμενικά, που έχει πρυκαταλήψεις και κάνει διακρίσεις: *~ δικαστής / καθηγητής* συν. πρυκατειλημμένος, άδικυς αντ. αντικειμενικός, δίκαιυς **2.** αυτός πυυ δεν χαρακτηρίζεται από αντικειμενικότητα και δικαιυσύ- νη: *η έκθεση τού Στέιτ Ντιπάρτμεντ για το Κυπριακό θεωρήθηκε ~ από την ελληνοκυπριακή πλευρά* || *~ απόφαση / νομοθεσία.* – **μεροληπτικά** επίρρ., **μεροληπτικότητα** (η).

μεροληπτώ ρ. αμετβ. 11871] {μερυληπτείς... | μερυλήπτησα} (+υπέρ / -ΐ-κατά) 1. σχηματίζω άποψη ή κρίση, εκδηλο')νω εύνοια / δυσμένεια όχι με βάση αντικειμενικά κριτήρια και δεδυμένα, αλλά με βάση πρυσωπικές συμπάθειες και ατυμιστικά συμφέροντα: *οι διαιτητές μεροληπτούν συχνά υπέρ των ισχυρότερων* ομάδων 2. (ειδικότ. για δικαστές) κρίνω κατηγυρυύμενυ ανεξάρτητα από τα πραγματικά ενοχυπυιητικά ή αθωωτικά στυιχεία πυυ τυν αφυρυύν και σε σχέση με. προσχηματισμένη κρίση και ετυμηγυρία. – **μεροληψία** (η) 11819). [ετυ.μ. < *μερολήπτης* < *μέρος* + *λήπτης*, απόδ. τυύ γαλλ. prendre Je parri].

μερομήνια (τα) {μερομηνιών} λαογρ. υρισμένες ημέρες, από τη μετε- ωρυλυγική παρατήρηση των οποίων προβλέπονται εμπειρικά υι καιρικές συνθήκες πυυ θα επικρατήσυυν κατά τη διάρκεια τύ χρόνυυ· συνήθ. είναι υι πρώτες δώδεκα ημέρες τύ Λυγυύστυυ.

[ETY.M. < *μέρα* + *-μήνια*< *μήνες.* Λιγότερο πιθανή είναι η άποψη ότι *μερομήνια*< *νερυ-μ^νία« θυμωμένα νερά» (< *νερά* + *-μήνια* < *μήνις* «θυμός»), με την επίδραση τής λ. *ημερομηνία*].

μερόνυχτο (τυ) Ιμεσν.Ι τυ χρυνικό διάστημα μιας ημέρας και μιας νύχτας, τυ εικοσιτετράωρυ: *μερόνυχτα ολόκληρα πάσχιζε να τελειώσει το βιβλίο που έγραφε.* Επίσης **μερονύχτι** Ιμεσν-j {-ιού | -ιών].

Μερόπη (η) **1.** μυθολ. μία από τις επτά Πλειάδες **2.** αγία τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 3. γυναικείο όνομα.

[ETYM. αρχ. κύρ. όν. < *μέροψ*«θνητός άνθρωπος, βρυτός», λ. πυυ ανάγεται σε αρχ. κύρ. όν. *Μέροψ* και στους *Μέροπες*, ο\ υπυίυι κατυι- κυύσαν στην Κω και κατάγυνταν από τυν ήρωα *Μέροπα.* IJ λ. *Μέροψ* είναι αβεβ. ετύμυυ. Το α' συνθ. *μερ-* έχει θεωρηθεί συγγενές πρυς τη λ. *μέρμνα* ή πρυς I.E. *mer- «πεθαίνω» (πβ. λατ. morior), καθώς και με τα ρ. *μαρμαίρω* «αστράφτω, λάμπω» (βλ. κ. *μάρμαρο)* και *μάρπτω* « αρπάζω ». απόψεις χωρίς επαρκή ερμηνεία. Τυ β' συνθ. *-οψ*, αν δεν είναι προελλην. καταγωγής, ίσως ανάγεται στο ουσ. *οψ* «όψη~. Αν δε- χθυύμε τη λογική σύνδεση με J.E. *mer- «πεθαίνω» και *όψ*, τότε η λ. ίσως να δήλωνε «αυτόν πυυ αντικρίζει τον θάνατυ»].

μέρος (τυ) {μέρ-υυς] -η, -ών] 1. τυ τμήμα συνόλυυ: *τα ~ τού σώματος* || *ένα ~ τού μισθού του το καταθέτει στην τράπεζα* || *το πάνω / κάτω ~ τής σελίδας* || *το πρώτο - τής ταινίας είναι πληκτικό* jj *μεγάλο - των χρημάτων έχει ήδη καταναλωθεί* || *το δυσκολότερο ~ τής εργασίας* || *συμπληρωματικό ~* || *κατά ένα (μεγάλο) ~ φέρεις εσύ την ευθύνη* jf *η πράξη αυτή αποτελεί ~ ενός σχεδίου* ΣΥΝ. τμήμα, κομμάτι· ΦΡ. *εν μέ- ρει (έν μέρει.* μτγν. φρ.) ώς έναν περίορισμένυ αριθμό, όχι συνυλικά: *συμφωνώ - με τις απόψεις του* || *η συμπεριφορά του είναι ~ δικαιολογημένη* λντ. εν όλω. πλήρως, εντελώς 2. τυ μερίδιο πυυ αναλογεί σε κάποιυν: *παίρνει το μεγαλύτερο ~ τής πατρικής περιουσίας* 3. (ειδι- κότ.) καθένα από τα τμήματα με εσωτερική ενότητα, στα οποία χωρίζεται από τυν δημιυργό ή τυν ερευνητή ένα λυγοτεχνικό. θεατρικό ή μυυσικό έργο: *στο πρώτο ~ τού «Φάουστ» τού Γκαίτε κυρίαρχη γυναικεία φυσιογνωμία είναι η Μαργαρίτα* || *το τρίτο ~ τής συμφωνίας*

συγκεκριμένυ πυσυστό αναλογίας: *ένα ~ σκόνης προς τρία ~ νερού*

5. κάθε πρόσωπυ σε σχέση με άλλα και ειδικότ. κάθε πλευρά πυυ συμμετέχει σε διαπραγμάτευση, συμφωνία, σύμβαση ή δίκη: *συμ- βολλόμενα -* || *τα ενδιαφερόμενα ~ κατέληξαν σε συμβιβαστική λύση*■ ΦΡ. (α) *εκ μέρους (κάποιου)* (μεσν. φρ.) εξ υνόματος, κατ' εντολήν (κάποιυυ), ως αντιπρόσωπος ή με σύσταση (κάποιυυ): *έρχομαι ι τη- λεφωνώ ~ τού κυρίου διευθυντού* (β) *παίρνω το μέρος / πηγαίνω με το μέρος (κάποιου)* αρχίζω να υποστηρίζω (κάποιον), προσχωρώ στην παράταξη, την ιδευλυγία. την άπυψη ή στα συμφέρυντά του: *η μητέρα παίρνει το μέρος τού γυιου της, όταν τσακώνεται με τον πατέρα του* II *πηγαίνει πάντα με το βέρος τού νικητή* (γ) *είμαι με το μέρος (κάποιου)* είμαι υπαδός (κάποιυυ), τυν υπυστηρίζω (δ) *από μέ- ρους (κάποιου)* από την πλευρά (κάπυιυυ): δεν *υπήρξε μήνυση εις βάρος του από μέρους μου* · 6. γλωσσ. *μέρος τού λόγου (μέρος λόγου,* Διυν. Θραξ 634, 4) κατηγορία στην οπυία κατατάσσυνται υι λέξεις μιας γλώσσας με βάση τη μυρφυλυγία ή τον συντακτικό τυυς ρόλυ (λ.χ. υυσιαστικό, επίθετυ. ρήμα. επίρρημα κ.λπ.) · φρ (μτφ.) *τι*

μέρος *τού λόγου είνοι;* τι είδους άνθρωπος είναι; · 7. (καθημ.) τόπος: *η Σαντορίνη είναι ιδανικό ~ για διακοπές \ \ καταγόμαστε από το ίδιο ~* || *πότε θα σε δούμε κατά τα ~ μας:* || *γυρίζω από ~ σε ~* (περιφέρομαι, τριγυρνώ)· φρ. (α) προς το *μέρος (κάποιου)* με κατεύθυνση τον τόπο. το σημείο, στο οποίο βρίσκεται κάποιος: *ήρθε ~ μου* (β) *κατά μέρος* ιδιαιτέρως, στην άκρη: *τον πήρα - και του ζήτησα εξηγήσεις* || *αφήσαμε ~ τις διαφορές μας, για να αγωνιστούμε από κοινού* (γ) *έχω κατά μέρος* διατηρώ απόθεμα: *~ κάτι οικονομίες* (δ) *λαμβάνω / παίρνω μέρος* (+σε) συμμετέχω: *~ σε εξετάσεις / αγώνα Ι συνέδριο* 8. (ευφημ.) η τουαλέτα, το αποχωρητήριο: *πάω στο* σχόλιο λ. *μοιράζω, μοίρα,* τουαλέτα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μείρομαι* «γίνομαι μέτοχος σε κάτι. μοιράζω, χωρίζω» < *(s)mer-jo-mai < I.E. *smer- «σκέπτομαι, φροντίζω, θυμούμαι», πβ. λατ. mereo «λαμβάνω» (τ-ίτε ως μερίδιο είτε ως αμοιβή), memoria «μνήμη» (> γαλλ. memoire). σανσκρ. smarati «θυμάται» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *μόρ-ος* «πεπρωμένο», *μόρ-ιο(ν), μοῖρ-α* (βλ.λ.), *μοιρ-άζω. μερ-ίς {-ίδα). μερ-ικός. μέρ-ι-μνα* (βλ.λ.) κ.ά. Η φρ. *λαμβάνω μέρος* είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. prendre parr).

μερούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι η ημέρα· (υποκ.) για να τονιστεί ότι μία ημέρα δεν είναι μεγάλο χρονικό διάστημα: *μην ανησυχείς άλλο- σε λίγες ~ όλα θα έχουν τελειώσει.*

μεροφάι (το) {χωρ. γεν.} το φαγητό τής ημέρας· στη ΦΡ. *μεροδούλι- μεροφάι* βλ. λ. *μεροδού?.ι.*

μερσεριζέ επίθ. {άκλ.} (βαμβακερό ύφασμα ή νήμα) που υποβλήθηκε σε κατεργασία μερσερισμού.

(ΕΤΥΜ. < γαλλ. mercerise, βλ. λ. *μερσερισμός].*

μερσερισμός (ο) η υφαντουργική κατεργασία, που συνίσταται σε εμποτισμό των βαμβακερών νημάτων και υφασμάτων με πυκνό, ψυχρό διάλυμα καυστικής σόδας, ώστε να αποκτήσουν στιλπνότητα. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. mercerisage. *από* το όνομα τού Αγγλου τυπωτή βαμβακερών υφασμάτων J. Mercer, ο οποίος το 1844 ανακάλυψε τη μέθοδο κατεργασίας υφασμάτων με καυστική σόδα|.

μερσί (ως επιφών.) (σπάν.-παλαιότ.) ευχαριστώ: - *Ορίστε τα ρέστα σας.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. merci < λατ. merces «πληρωμή, μισθός»!.

μερσίνα κ. **μερσίνη** (η) -> μυρσίνη

μερτικό κ. **μερδικο** (το) (λαϊκ.) το μερίδιο που αναλογεί σε κάποιον: *πήρε το ~ του από τη μοιρασιά.*

[ΕΤΥΜ, < μεσν. *μερτικόν* < μτγν. *μεριτικόν.* ουδ. τού επιθ. *μεριτικός* < αρχ. *μερίτης* «μέτοχος, δικαιούχος μεριδίου» < *μέρος.* Σύμφωνα με λι- γότερο πιθανή εκδοχή, το μεσν. *μερτικόν* < σερβοκρ. mertik < ουγγρ. mertek. Ο τ. *μερδικόν* (μεσν.) από συμφυρμό των λ. *μερτικόν* και *με- ρίδιον].*

μέρωμα (το) -> ημερώνω

μερώνω ρ. · ► ημερώνω

μες επίρρ. [μεσν. | μέσα σε: *~ στη νύχτα ί στο κρύο / στη ζέστη Ι στη φτώχια / στην ορφάνια.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μέσα.*

μέσα κ. (συχνά πριν από την πρόθ. σε) **μες** επίρρ. **1.** για να δηλωθεί το εσωτερικό χώρου ή αντικειμένου, γενικότ. σε. συγκεκριμένα όρια: *για δες αν έχει γάλα ~ στο ψυγείο* || *θα μείνεις - στο νοσοκομείο, μέχρι να γίνεις καλά* || *~ στο πλοίο υπάρχουν 50 επιβάτες* || *τα κλειδιά είναι ~ στην τσάντα μου* || *το γράμμα είναι ~* στο *βιβλίο* (ανάμεσα στις σελίδες τού βιβλίου) συν. (λόγ.) εντός αντ. έξω. (λόγ.) εκτός· ΦΡ. (α) **μέσα στα** *όρια* βλ. λ. *όριο* (β) *μέσα μου* (i) στην ψυχή μου, ενδόμυχα: *νιώθω ~ μεγάλη χαρά* || *έχει τον διάβολο μέσα της* || *δεν εκδηλώνει τα συναισθήματά του· τα κρατάει μέσα του* (ii) στον οργανισμό μου. στο σώμα μου: *νιώθω ένα ρίγος Ι έναν πόνο* - (γ) *το 'χω μέσα μου* το έχω έμφυτο: *δεν φτάνει η εξάσκηση, για να γίνεις μεγάλος μουσικός· πρέπει και να το 'χεις μέσα σου* (δ) *από μέσα μου* (μεσν. φρ.) χωρίς να μιλώ, νοερά: *διαβάζω / λέω* - 2. για να δηλωθεί κατεύθυνση ή κίνηση προς το εσωτερικό χώρου ή αντικειμένου: *βάζω τα λεφτά ~ στο πορτοφόλι* || *βάζω τα υλικά ~ στην κατσαρό?.α* || *μπαίνω ~* στο *σπίτι / στο αυτοκίνητο / στον κήπο* συν. εντός ΑΝΤ. έξω 3. (με άρθρο ως επίθ.) ο εσωτερικός: *η ~ πλευρά τού τοίχου* · ΦΡ. *τα / το μέσα έξω* (για ρούχα) με. την εσωτερική πλευρά έξω, ανάποδα: *γυρίζω το σακάκι ~* 4. στο σπίτι: *σήμερα θα μείνω ~ · δεν πάω πουθενά* 5. στη φυλακή: *τον απεί?.ησε ότι, αν δεν του δώσει τα λεφτά που του χρωστάει, θα τον βάλει / κλείσει ~* |[*ήταν ~ 10 χρόνια* 6. σε συγκεκριμένη κατάσταση: *πέρασαν όλη τους τη ζωή ~ στη φτώχια* 7. σε κείμενο (για το περιεχόμενο κειμένου): *η άποψη που αναπτύσσει - στο βιβλίο / στο άρθρο του* 8. (+από) (α) για να δηλωθεί κίνηση από το εσωτερικό χώρου: *έβγαλε ένα χαρτομάντηλο - από την τσάντα της* (β) διά μέσου: *περνώ ~ από το φαράγγι* || *βλέπω τα πράγματα - από το πρίσμα τής λογικής-* ΦΡ. (μτφ.) **ρέα'** *από τα δόντια μου* βλ. λ. *δόντι* **9.** ανάμεσα: δεν' *μπορούσα να ξεχωρίσω κανέναν γνωστό ~ σε τόσο κόσμο* ΙΙ το *εξοχικό* του *σπίτι είναι ~* στα *πεύκα* 10. βαθιά: *να κολυμπήσεις, αλλά μην πας πολύ ~!* || *-Κοιτάζω στο πορτ-μπαγκάζ, αλλά δεν το βρίσκω. -Για ψάξε πιο ~*/11. (α) για να δηλωθεί χρονική διάρκεια: *μέσα σε δέκα μέρες είχε τελειώσει η δουλειά* (β) για να δηλωθεί χρονική στιγμή: *θα πάω στα Γιάννενα ~* στον *μήνα που μας έρχεται* || *μας ξύπνησε ~* στ* *άγρια μεσάνυχτα* 12. για να δηλωθεί συμμετοχή: *είναι κι αυτός - στο κόλπο* || (οικ. ως καταφατική απάντηση) *-Είσαι να φύγουμε αύριο για Ρόδο; –!* ΦΡ. (α) μέσα σ' *όλα / μες στα όλα* (ως χαρακτηρισμός) για κάποιον που συμμετέχει σε κάθε βασικό τομέα δραστηριοτήτων, που έχει πολλά και διαφορετικά ενδιαφέροντα: ο *Δημήτρης είναι ~· σπουδάζει, ασχολείται με την πο/ατική, παίζει σε ομάδα βόλεϊ και μαθαίνει και κιθάρα!* (β) οτσ *μέσα και στα* έξω για κάποιον που έχει προσβάσεις σε πολλούς χώρους και πρόσωπα με ισχύ, που έχπ γνωριμίες και μεγάλη επιρροή **13.** σε φρ. που δηλώνουν ότι κάποιος αντιλαμβάνεται σωστά κάτι, όπως μέσα *έπεσες,*

όντως έτσι έγιναν τα πράγματα, όπως μου είπες, συνήθως πέφτει μέσα στις προβλέψεις του, μέσα *είσαι, πράγματι* ο *Γιάννης σου τηλεφώνησε* · ΦΡ. (για επιχειρήσεις) *μπαίνω μέσα* έχω περισσότερες ζημίες από κέρδη, έχω παθητικό.

[ι-ΤΥ.νι. μεσν.. από τον πληθ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *μέσος* (βλ.λ.). Ο συ- γκεκομμένος τ. *μες / μέσ'* προήλθε από τη συνεκφορά με λ. που άρχιζαν από φωνήεν και από σ- |.

μέσα - μέσ' - μες - μέσω. Το **μέσα** αντικατέστησε στη Ν. Ελληνική τα παλαιότερα (αρχαία και λόγια) **εν** και **εντός:** *μέσα στο σπίτι (= έν τή οίκίο: - εντός τής οικίας).* Το *μέσα* λειτουργεί διττά: ως **επίρρημα** *(τον βρήκαμε μέσα - είναι μέσα)* και ως **πρόθεση** *(μέσα στο δωμάτιο - μέσα στον κήπο μέσα σε δύο ώρες).* Εκτός από τη σημασία «τής θέσης σε ορισμένο τόπο» *(μέσα στην αυλή)* και «τής τοποθέτησης σε ορισμένο χρόνο» *(μέσα στο 1997),* το *μέσα* μαζί με το *από,* το **μέσ' από,** δηλώνει ό,τι το παλαιότερο διά: *Το πετύχαμε μέσ'από πολλούς κόπους και βάσανα - Μόνο μέσ'από μια τέτοια διαδικασία μπορεί να κατοχυρωθεί η εγκυρότητα τού έργου.* Το (λογιότερο) **μέσω** χρησιμοποιείται επίσης με τη σημ. τού *διά* για τόπο κυρίως, αλλά και για τρόπο: *Πηγαίνεις εκεί μέσω Κομοτηνής* (πβ. ξεν. via) - *Το κατόρθωσε μέσω πολλών δυσκολιών.*

Ως προς την ορθογραφία των *μέσα - μέσ'* - *μες.* είναι σωστό να γράφουμε: *μέσα στο δωμάτιο - μέσ'από το δωμάτιο - μες στο δωμάτιο.* Ο τύπος **μες,** που προήλθε από έκκρουση (έκθλιψη) τού -α μπροστά από φωνήεν *(μέσ' από...),* χρησιμοποιείται χωρίς από- στροφο και χωρίς τόνο *(μες)* προαιρετικά αντί τού *μέσα.* μπροστά από την πρόθεση *σε* (*στον, στην. στο* κ.λπ.): *μες στο δωμάτιο - μες στη βροχή* (πβ. τα *και - κι).*

μεσάζων (ο) {μεσάζ-οντος. -οντα | -οντες. -όντων} 1. το πρόσωπο που μεσολαβεί, που παρεμβαίνει ΣΥΝ. μεσολαβητής 2. (συνήθ. ειδικότ.) το πρόσωπο που παρεμβαίνει σε αγοραπωλησίες, αγοράζοντας από τον παραγωγό, για να μεταπωλήσει στο καταναλωτικό κοινό: *στόχος τού συνεταιρισμού ήταν η πώληση των αγροτικών προϊόντων δίχως την αρνητική παρέμβαση μεσαζόντων.*

ΙΕΤΥΜ, Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *μεαάζω* ‹ *μέσος* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μεσν.{.

μεσαίος, -α, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται στη μέση. που απέχει και από τα δύο άκρα: *~ δάχτυλο / επίπεδο* συν. μέσος, μεσιανός, ενδιάμεσος

αυτός που δεν είναι ούτε μεγάλος ούτε μικρός, ούτε πολύς ούτε λίγος: *~ μέγεθος / κοινωνικά στρώματα / εισόδημα / επίπεδο* || ο *~ αδελφός* **3.** ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. *μεσαία τάξη* (α) το κοινίονικό στρώμα που βρίσκεται ανάμεσα στην ισχυρότερη και την ασθενέστερη οικονομικά και κοινωνικά τάξη συν. μεσαία στρώματα (β) (ειδικότ. στην καπιταλιστική κοινωνία) η μεταξύ τής αστικής και τής εργατικής σύνθετη κοινωνική τάξη. με ασαφή θέση ως προς το (μαρξιστικό) σύστημα παραγωγής, κατά κανόνα μη ιδιοκτήτρια των μέσων παραγωγής· έχει σχετική οικονομική ευημερία, με τάσεις διεύρυνσης και ισχυροποίησης στη σύγχρονη αστική κοινωνία, και περιλαμβάνει ελεύθερους επαγγελματίες, εμπόρους, ανώτερους δημοσίους υπαλλήλους, ειδικευμένους τεχνίτες κ.λπ. ***4.** φυς. *μεσαία (κύματα)* (Α.Μ.) τύπος κύματος που διαμορφώνεται από το ηχητικό σήμα και εκπέμπεται από ραδιοφωνικό σταθμό με ενδιάμεσο μήκος κύματος και ενδιάμεση εμβέλεια: *εκπέμπει στα* {F.tym. < αρχ. μεσαίος < *μέσος].*

Μεσαίωνας (ο) [1829! {χωρ. πληθ.} 1. ιστ. η περίοδος τής δυτικής ευρωπαϊκής ιστορίας, που κατά κανόνα τοποθετείται ανάμεσα στον 5ο και τον 15ο αι., δηλ. από την κατάλυση τού Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους (5ος αι.) μέχρι την Αναγέννηση (η περίοδος αυτή έχει γίνει συνώνυμη τής οπισθοδρόμησης και τού σκοταδισμού, επειδή θεωρείται ότι τότε επικράτησε πνευματική στασιμότητα, αυστηρή θεοκρατία με απαγόρευση τής έρευνας και τής αμφισβήτησης, προλήψεις και δεισιδαιμονίες κ.ά. · ωστόσο, αρκετοί ειδικοί μελετητές αμφισβητούν αυτή τη θεώρηση τού Μεσαίωνα, την οποία αποδίδουν στην άγνοιά μας γΓ αυτή· ο όρος χρησιμοποιήθηκε και για το Βυζάντιο, ωστόσο αποδείχθηκε από νεότερες έρευνες ότι μεσαίωνας με την παραπάνω σημασία δεν υπήρξε στο Βυζάντιο) ΣΥΝ. σκοτεινοί χρόνοι, Μέσοι Χρόνοι 2. (μτφ.-μειωτ.) η κατάσταση οπισθοδρόμησης και σκοταδισμού: *εκπαιδευτικός ~ επέρχεται με την επάνοδο αυταρχικών μεθόδων στα σχολεία.*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. moyen age].

μεσαίων(ας) - μεσαίων - μέσος αιών. Η λ. που χρησιμοποιήθηκε αρχικά για να αποδώσει τη λέξη moyen age (γαλλ.), middle ages (αγγλ.) κ.λπ. ήταν το μεσαιών (πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Αδ. Κοραή το 1829. αλλά γράφτηκε έτσι και από άλλους γνωστούς λογίους. όπως ο Αναστ. Πολυζωίδης. ο Αλεξ. Ρ. Ραγκαβής. ο Κων. Σά- θας. υ Άγγ. Βλάχος κ.ά.). Ιΐλάστηκε δηλ. ένα είδος χαλαρού συνθέτου χωρίς αναβιβασμό τού τόνου, όπως συμβαίνει στα σύνθετα. Αυτό επισημάνθηκε ήδη στον 19ο αιο')να και άρχισε έκτοτε να χρησιμοποιείται υ (ορθότερος) τύπος μεσαίων (πβ. *μακραίων* και τα αρχαία *δυσαίων. εύαιων. ίσαιων. δολιχαίων).* Υπήρξε μάλιστα και η τάση να γραφεί ως δύο λέξεις μέσος αιών. Ο Στέφ. Κουμανούδης παρατηρεί σχετικά (λ. *Μεσαιών*) «[...] Τινές δέ μόνον τό *μέσος αιών* έγκρίνουσι κατάλληλον, κακόζηλον δέ λέγουσιν τό *μεσαίων*».

μεσαιωνικός, -ή. -ό 11855] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Μεσαίωνα: *~ ιστορία / λογοτεχνία / πύργος / γλώσσα / ναός* 2. (μτφ.-μειωτ.) αυτός που είναι πεπαλαιωμένος ή οπισθοδρομικός. που θυμίζει εποχές

άγνοιας και βαρβαρότητας: ~ *αντιλήψεις / συνθήκες κράτησης των φυλακισμένων* **3.** («) (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με την περίοδο από τη δύση τού ελληνιστικού κόσμου (περ. 5ος αι.) μέχρι την άλωση τής Κωνσταντινούπολης (15ος αι.) (β) ΓΛΩΣΣ. (λέξη) που τοποθετείται κατά την πρώιμη κυρίως και όψιμη βυζαντινή περίοδο (από τον 3ο ή κατ' άλλους 6ο αι. μ.Χ. έως τον 17ο αι.) (συντομ. μεσν.).

μεσαιωνισμός (ο) 118561 Π τάση για οπισθοδρόμηση, ανελευθερία και βαρβαρότητα, **μεσαιωνοδίφης** (ο) |1865| {μεσαιωνοδιφών} ο ιστορικός που μελετά ζητήματα σχετικά με τη μεσαιωνική περίοδο.

[ΕΓΥΜ. < *μεσαίωνας* + *-δίφης* < αρχ. *διφώ (-άω)* «ψηλαφιδ, ερευνώ εξονυχιστικά» (αγν. ετύμου)|. **μεσάλι** (το) {μεσαλ-ιού } -ιών} (λαϊκ.) **1.** το τραπεζομάντηλο **2.** πετσέτα τού φαγητού.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *μεσάλιον*< μεσν. λατ. mensale < mensalis < λατ. mensa *< τραπέζι »|.

μεσανατολικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη Μέση Ανατολή (βλ. *λ. μέσος): ~ κουλτούρα / κουζίνα 2. μεσανατολικό* (το) (α) το σύνθετο ζήτημα που αναφέρεται στα προβλήματα των σχέσεων των κρατών τής Μέσης Ανατολής, ιδ. το παλαιστινιακό πρόβλημα, οι αρα- βοϊσραηλινές σχέσεις, ο έλεγχος των υδάτων τού Ευφράτη (Τουρκία

Συρία) κ.ά. (β) (μτφ.) κάθε μεγάλο και δυσεπίλυτο πρόβλημα που χρονίζει: - *έχει γίνει η υπόθεσή σαν δεν θα βρεθεί επιτέλους μια λύση:* || (για συζήτηση που δεν φαίνεται να παίρνει τέλος) *Δεν ήρθαμε εδώ για να λύσουμε το ~! Ας πάρουμε μια απόφαση να τελειώνουμε!* **μεσάντρα** (η) {μεσάντρων} (λαϊκ.) **1.** η μεγάλη εντοιχισμένη ντουλάπα, στην οποία φυλάσσονται κλινοσκεπάσματα 2. ο μαντρότοιχος που χωρίζει δύο αυλές.

[ΕΤΥΜ. Πιθ. < **μεσάνδηρα* < *μέσος* + αρχ. *άνδηρον*«ύψωμα, πλευρά» (βλ.λ.). Το τουρκ. niusandira προέρχεται από την Ελληνική), **μεσάνυχτα** (τα) [μεσν.[[χωρ. γεν.} **1.** το μέσο τής νύχτας (δώδεκα η ώρα τη νύχτα): *πολλοί άνθρωποι συνηθίζουν να βγαίνουν για διασκέδαση μετά τα* - 2. (κατ' επέκτ.) το διάστημα τής νύχτας από τις δώδεκα η ώρα μέχρι τη χαραυγή, κυρ. σε εκφραστ. χρήσεις, όπως *άγρια ~. περασμένα -, μαύρα* - **3.** (0)ς επίρρ.) κατά την ο)ρα τού μεσονυκτίου: *επέστρεψε* **~** · φρ. (μτφ.) **έχω** *(μαύρα) μεσάνυχτα* έχω πλήρη άγνοια, είμαι ανίδεος: - *από ιστορία* || *η γυναίκα του τον απα- τούσε και αυτός είχε μαύρα μεσάνυχτα.* Επίσης (λόγ.) **μεσονύκτιο** Ιμτγν.] κ. (λαϊκ.) **μεσονύχτι** (το) [μεσν.|. **μεσαπηλιώτης** (ο) |1876J {χωρ. πληθ.} (επίσ.) ο γραιγολεβάντες (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* πιν.).

[ΠΤΥΜ. < *μέσος* + *απη/Μότης* (βλ.λ.)|. **μεσαριά** (η) (λαϊκ.) **1.** το άσπαρτο χωράοι, που βρίσκεται στη μέση άλλων σπαρμένων αγρών 2. το άσπαρτο τμήμα αγρού.

Ιετυμ. Υποκ. τού ουσ. *μέση* ή *μέσο*\. **μεσάτος,** -η, -ο (λαϊκ.) **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει λεπτή μέση **2.** (για ρούχα) αυτός που είναι κατασκευασμένος με τρόπο που να εφαρμόζει απόλυτα στη μέση: - *φούστα! σακάκι.* **μεσαύλι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** η αυλή που βρίσκεται στο μέσον κτισμάτων που την περιβάλλουν **2.** η μέση τής αυλής **3.** ανατ. το με- σοθωράκιο. Ηπίσης **μεσαύλιο.**

[ΕΓΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *μεσαύλιος* < αρχ. *μέσαυλος,* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μέσ(σ)ον αύ'Αής* ή *έν μέσ(σ)ω αύλής*\.

μεσεγγύηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} νομ. σύμβαση με την οποία δύο ή περισσότερα πρόσωπα παραδίδουν σε τρίτον πράγμα (κινητό ή ακίνητο) για εξασφάλιση των αμφισβητούμενων ή αβέβαιων δικαιωμάτων τους πάνω σε αυτό. οπότε ο τρίτος (θεματοφύλα- κας) έχει την υποχρέωση να το αποδώσει σε κάποιον από αυτούς μόνον με τη συναίνεση όλων ή μετά από δικαστική απόφαση, **μεσεγγυητής** (ο) Ιμτγν.]. **μεσεγγυήτρια** (η) {μεσεγγυητριών} νομ. το πρόσωπο το οποίο σύμφωνα με τη σύμβαση μεσεγγύησης πα- ραλαμβάνει το αντικείμενο τής μεσεγγύησης, **μεσεγγυούχος** (ο) 11833J ο μεσεγγυητής.

μεσεγκέφαλος (ο) {μεσεγκεφάλ-υυ | -ων, -ους} ανατ. το μεσαίο τμήμα τού εμβρυϊκού εγκεφάλου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mesencephalon].

Μεσευρώπη (η) ιιτ. το πολιτικό σύστημα που απέβλεπε στη συνένωση τής Γερμανίας και τής Αυστρίας σε ισχυρή δύναμη (τέλη τού 19ου αι. και αρχές τού 20ού αι.). – **μεσευρωπαϊκός,** -ή, -ό 11894|. [ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Mittcleuropa]. **μέση** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** το σημείο πράγματος ή έκτασης, που απέχει εξίσου από τα δύο άκρα: *στη ~ τού δρόμου ι τού χωραφιού·* φρ. (μτφ.) (α) *μπαίνω στη μέση* (μεσν. φρ.) (i) παρουσιάζομαι απρόσμενα (κυρ. ως εμπόδιο): *θα τελειώναμε εγκαίρως, αλλά μπήκε στη μέση το ατύχημα και μείναμε πίσω* (ii) παρεμβαίνω σε ζήτημα που δεν με αφορά άμεσα (iii) παρεμβάλλομαι ως μεσολαβητής: *μπήκα στη μέση. για να τους χωρίσω* (β) *βγαίνω στη μέση* (μεσν. φρ.) προκύπτω, παρουσιάζομαι απρόσμενα (κυρ. ως εμπόδιο): *κι άλλο πρόβ/.ημα βγήκε στη μέση* (γ) *βγάζω από τη μέση* (μεσν. φρ.) (i) παραμερίζω, απαλλάσσομαι από (κάποιον/κάτι) (ii) σκοτώνω: *τον έβγαλαν απ' τη μέση, πριν μιλήσει και τους ξεσκεπάσει* (δ) *μέσες-άκρες* βλ. λ. *άκρη 2.* το χρονικό σημείο που βρίσκεται στο μέσον μιας διαδικασίας: *με διέκοψε στη* - τού *δείπνου μου* Φ\\ αφήνω Ι παρατάω στη μέση* (i) (κάτι) αφήνω (έργο) ημιτελές (ii) (κάποιον) εγκαταλείπω κάποιον, χωρίς να έχουμε τελειώσει τη δουλειά που αρχίσαμε μαζί: *με παράτησε στη μέση κι έφυγε* **3.** η περιοχή τού ανθρώπινου σώματος που βρίσκεται μεταξύ λαγόνων και βάσης τού θώρακα: *γυμνός ώς τη -1| κουνάει και λυγάει τη - της* || ~ *δαχτυλίδι* 4. (συνεκδ.) το τμήμα ενδύματος που αντιστοιχεί στην περιοχή τού σώματος μεταξύ λαγόνων και θώρακα. – (υποκ.) **μεσούλα** (η) (σημ. 3).

[Γ.ΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *μέσος* (βλ.λ.)). **μεσήλικος** (ο) {μεσηλίκ-ου | -ων, -ους}, **μεσήλικη** (η) πρόσωπο που βρίσκεται σε μέση ηλικία, δηλαδή μεταξύ τής νεανικής και τής γεροντικής ηλικίας συν. μεσόκοπος. Επίσης **μεσήλικας** (ο/η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανήλικος.*

Ιετυμ. < μτγν. *μεσήλιξ, -ικος* < *μεσ(ο)-* + *ηλιξ* <«συνομήλικος» (βλ. λ. *ηλικία)*\.

μεσημβρία (η) Ιμεσημβριών} (αρχαιοπρ.) **1.** το μεσημέρι **2.** ο Νότος

(κατ' επέκτ.) τυ σύνολυ των χωρών πυυ βρίσκυνται πρυς νότυν

(μτφ.) αυτός πυυ βρίσκεται στυ ενδιάμεσο, σε εποχή μεταξύ αρχής και τέλους: *στη - τής ζωής.*

[εγυμ. αρχ.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μέσον άμαρ.* οπότε θα προέκυπτε τ. **μεσάμέριος,* από όπου πιθ. **μεσ-άμΙβ}ρ-ιος* (με συγκοπή τού φωνήεντος και ηχηροποίηση)|. **μεσημβρινός,** -ή, -ό |αρχ.[**1.** (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με το μεσημέρι συν. μεσημεριανός λντ. μεσονύκτιος **2.** (αρχαιοπρ.) αυτός που βρίσκεται στυ νότιο σημείο τής Γης: - *χώρος3.* (κατ'επέκτ.) αυτός που κατυικεί ή ανήκει στα νότια μέρη τής Γης: - *λαοί! κλίμα* 4. αυτός που είναι στραμμένος προς τα νότια: ~ *δωμάτιο ι άνεμος* · 5. μεσημβρινός (ο) (α) ο νοητός μέγιστος κύκλος στην επιφάνεια τής Γης. που έχει διεύθυνση βορρά-νότου και συνδέει τους δύο γεωγραφικούς πόλους (β) (συνεκδ.) η παράσταση τού παραπάνω κύκλου (ή τού ημίσε- ος αυτού) με ειδική αρίθμηση πάνω σε χάρτη ή σε υδρόγειο, με βάση τον οποίο προσδιορίζεται το γεωγραφικό μήκος *6. μεσημβρινή* (η) τομή τού επιπέδου τού μεσημβρινού με τυ επίπεδυ τού ορίζοντα σε συγκεκριμένο τόπο **7.** αστρον. *ουράνιος μεσημβρινός* ο μέγιστος κύκλος στην ουράνια σφαίρα, που διέρχεται από τους πόλους και το ζενίθ (το υψηλότερο σημείο) συγκεκριμένου τόπου, **μεσημέρι** (το) [μεσημερ-ιού j -ιών} **1.** η ώρα κατά την οποία μεσουρανεί ο ήλιος, η δωδεκάτη μεσημβρινή ώρα **2.** (συνεκδ.) το τμήμα τής ημέρας, κατά το οποίο ο ήλιος καίει δυνατότερα, το τμήμα τής ημέρας μεταξύ πρωινού και απογεύματος, η πρυχωρημένη ώρα τής ημέρας: *πήγε - κι ακόμα να φύγει για το γραφείο του* || *μας πήρε το* ~ (αργήσαμε τόσο. που έφθασε το μεσημέρι) **3.** (ως επίρρ.) τη δωδεκάτη μεσημβρινή ώρα ή γενικότ. μεταξύ πρωινού και απογεύματος· φρ. (α) *μέρα μεσημέρι* βλ. λ. *ημέρα* (β) *ντάλα μεσημέρι* βλ. λ. *ντάλα.* – (υποκ.) **μεσημεράκι** (το).

Ιετυμ. < μεσν. *μεσημέριον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *μεσημέ- ριος,* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μέση ήμέρα*\. **μεσημεριάζω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {μεσημέριασ-α, -τηκα] **1.** καθυστερώ, με βρίσκει το μεσημέρι: *μεσημεριάσαμε κι ακόμη είμαστε στην αρχή!* (πβ. λ. *βραδιάζω, νυχτώνομαι) 2.* (απρόσ. *μεσημεριάζει)* έρχεται το μεσημέρι: *Μεσημέριασε! Καιρός να κάνουμε ένα διάλ,ειμμα.* **μεσημεριανός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το μεσημέρι ή γίνεται το μεσημέρι: - *ήλιος / φαγητό / ξεκούραση.* Επίσης (λαϊκ.) **μεσημεριάτικος,** -η, -ο. σχολιο λ. *γεύμα.*

μεσημεριάτης (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) ο ήλιος τού μεσημεριού,

μεσημεριάτικα επίρρ. (λαϊκ.) κατά το μεσημέρι· για κάτι που συμβαίνει το μεσημέρι, αντίθετα πρυς το φυσιολογικό ή το αναμενόμενο: *με πήρε τηλέφωνο ~ την ώρα που κοιμόμουν.* **μέσης** (ο) {χωρ. πληθ.} (επίσ.) ο γραίγος (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* ΠΙΝ.). [ετυμ. < *μέσος,* κατά τις ονομασίες και άλλων ανέμων, λ.χ. *γαρμπής, απη/απότης*\.

μεσιακός, -ή. -ό Ιμεσν.] (λαϊκ.) αυτός που ανήκει σε δύο πρόσωπα κατά το ήμισυ: - *χωράφι / κτήμα·* φρ. (παροιμ.) *το μεσιακό γαϊδούρι το τρώει ο λύκος* για πράγματα που. επειδή ακριβώς ανήκουν σε πολλούς, δεν έχουν την αρμόζουσα επίβλεψη και φροντίδα, **μεσιανός,** -ή. -ό Ιμεσν.] (λαϊκ.) αυτός που βρίσκεται στη μέση, μεταξύ δύο άλλων (προσώπων ή πραγμάτων): - *κατάρτι* συν. μεσαίος ΛΝΤ. ακριανός.

μ εσίστιος, -α. -ο **1**. (για σημαία) αυτός που είναι υψωμένος ώς τη μέση τού ιστού σε ένδειξη πένθυυς 2. αυτός που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο ιστούς: ~ *σύσπαστο.*

Ιετυμ. < *μεσ(υ)-* + *-ίστιος* < *ιστός,* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. half mast].

μεσιτεία (η) Ιμτγν.] {μεσιτειών} **1.** (γενικά) η μεσολάβηση υπέρ κά- ποιου (για το υλικό ή το πνευματικό του συμφέρον) **2.** ΝΟΜ, σύμβαση με την οποία ένας συμβαλλόμενος υπόσχεται αμοιβή σε άλλον συμ- βαλλόμενο (μεσίτη) για τη μεσολάβηση ή την υπόδειξη ευκαιρίας για τη σύναψη σύμβασης, εφόσον συνεπεία αυτής τής μεσολάβησης ή υπόδειξης καταρτισθεί τελικά η σύμβαση **3.** (συνεκδ.) η αμοιβή / προμήθεια που παίρνει ο μεσίτης για τη μεσολάβησή του. τα μεσιτικά,

μεσιτεύω ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {μεσίτευσα} **1.** μεσολαβώ ανάμεσα σε πρόσωπα ή ομάδες (με στόχο τον συμβιβασμό τυυς ή τη σύναψη συμφωνίας) 2. ενεργώ εξ ονόματος τρίτων (προκειμένου να επιτύχω αγορανωλησία, μίσθωση ή συνοικέσιο): ~ *για λογαριασμό τού κ. Μακρή για την αγορά τού σπιτιού.* – **μεσίτευση** (η) 11791].

μεσίτης (ο) {μεσιτών}, **μεσίτρια** (η) |μτγν.| {μεσιτριών} επαγγελματίας που μεσολαβεί για την πραγματοποίηση αγορανωλησιών ή μισθώσεων: *απευθύνθηκα σε για να πουλήσω το σπίτι.*

Ιετυμ. μ/τγν. < αρχ. *μέσος* (βλ.λ.)]. **μεσιτικός,** -ή, -ό [μεσν.] **1.** αυτός που αναφέρεται στους μεσίτες ή στη μεσιτεία: ~ γραφείο 2. **μεσιτικά** (τα) η αμοιβή, η προμήθεια που δίνεται στον μεσίτη για τη μεσολάβησή του. **μεσκουλιά** (η) (λαϊκ.) η μουσμουλιά (βλ.λ.). **μέσκουλο** (το) (λαϊκ.) το μούσμουλο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μέσπουλον* < αρχ. *μέσπιλον.* δάνειο, αγν. ετύμου]. **μεσμερισμός** (ο) ψυχοθεραπΓυτικ-ή μέθοδος με αποκρυφίστικές επιδράσεις. πρόδρομος τού σύγχρονου υπνωτισμού, η οποία βασίστηκε

στη θεωρία τού φυσιολόγου Φ.Α. Μέσμερ, που δεχόταν την επιρροή των πλανητών στους ανθρώπους μέσω ειδικής μαγνητικής δύναμης, την οποία ένα πρόσωπο μπορεί να μεταδώσει σε άλλους. – **μεσμε- ριστής** (ο), **μεσμερικός,** -ή, -ό.

[ι-ΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. mesmerism, από το όνυμα τού Αυστριακού φυσιολόγου Franz A. Mesmer (1734-1815)1. **μέσο(ν)** (το) **1.** τυ σημείο, το μέρυς, η θέση που βρίσκεται στη μέση, ανάμεσα, που απέχει εξίσου ή σχεδόν το ίδιο από τα όρια: το ~ *τού μηρού* || *κόβω κάτι στο* ~ || *το* ~ *τού κύκλου* (το κέντρο τυυ) || *το* ~ *τής πλατείας / τού δωμάτιου2. το χρονικό* σημείο που απέχει εξίσου από δύο χρονικά όρια (την αρχή και το τέλος): στο - *τού αγώνα I τού χειμώνα'* φρ. (α) στα *μέσα* (+γεν.) στη μέση χρονικού διαστήματος: ~ *τού ερχόμενου μήνα / τής επόμενης εβδομάδας / (τού) Απριλίου* (β) (λόγ.) *εν* μέσω/*ζν τω μέσω* (+γεν.) (ομηρική φρ. *ένμέσίσΐφ): ~ τόσο)ν δυσκολιών κατάφερε να επιτύχει* || *εν μέσω διακοπών* || *εν τω μέσω τής νυκτός* (γ) *από τα μέσα* (i) (+γεν.) από τη μέση χρυνικού διαστήματος (ως χρονική αφετηρία πράξης με περισσότερη ή λιγότερη διάρκεια): ~ *Ιανουαρίου αρχίζουν οι εκπτώσεις* (ii) από αυτούς που γνωρίζουν, που ασχολούνται με τυ θέμα που ενδιαφέρει: *είναι σίγουρη π?.ηροφορία*, το *ξέρω* - · 3. οτιδήποτε χρησιμοποιείται για την επίτευξη ενός σκοπού: *βοηθητικό / αποτελεσματικό / αθέμιτα : ανέντιμα / επαρκή / άφθονα ι ανεπαρκή ί οικονομικά / τεχνολογικά* ~ || οι *κατά καιρούς εξουσίες εφευρίσκουν ποικ&α* ~ *προπαγάνδας* [[- *διαφήμισης / πιέσεως / επιβολής ι προσέγγισης / επιλύσεως διαφορών / διασκέδασης / ελέγχου* || *δίκτυο μέσων σταθερής τροχιάς, π.χ. τραμ. τρένων* συν. τρόπος, μέθοδος, όργανο, εφόδιο- ΦΡ. (α) **ο** *σκοπός αγιάζει τα μέσα* βλ. λ. *αγιάζω* (β) *με κάθε μέσο* με κάθε τρόπο, επιστρατεύοντας όλους τους τρόπους, τις μεθόδους: *προσπαθούσε να επιβιο)σει / να αποκτήσει χρήματα* - ΣΥΝ. πάση θυσία (γ) *μέσα επικοινωνίας* κάθε σύστημα μεταφοράς πληροφοριών ή κάθε κινητός φορέας που χρησιμεύει στη μεταβίβαση μηνυμάτων (λ.χ. τηλέφωνο, ασύρματος, φαξ) (δ) *Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης / Επικοινωνίας* (συντομ. Μ.Μ.F..) μέσα διακινήσεως ιδεών και πληροφόρησης σε ευρύτατο κοινό (τηλεόραση, ραδιόφωνο, Τύπος) (ε) *μέσο μαζικής μεταφοράς* το όχημα που μεταφέρει πολλά πρόσωπα (λ.χ. λεωφορείο, τρένο. τρόλεΐ κ.λπ.) (στ) *(μεταφορικό) μέσο* το όχημα πυυ χρησιμοποιεί κανείς για να μετακινηθεί, πρυκειμένου να μην περπατήσει (αυτοκίνητο. τρένο, ποδήλατο κ.ά.) (ζ) οικον. μέσο *παραγωγής* το σύνολο των υλικών στοιχείων που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία (πρώτες ύλες, εργαλεία, εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακό δίκτυο κ.λπ.): *η κατοχή ί ιδιοποίηση των* ~ (η) *μεγάλα μέσα* το αποτελεσματικότερο μέσο που μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς (στο οποίο συνήθ. καταφεύγει, αφυύ έχει εξαντλήσει όλα τα άλλα): *επιστρατεύω τα* -4. μέσα (τα) (α) υι οικονομικοί πόροι, τα χρήματα που απαιτούνται για την επιτυχία ενός σκοπού: *εκείνα τα χρόνια δεν είχαν πολλοί άνθρωποι τα* ~ *για να σπουδάσουν* (β) το μέσον (βλ. παρακάτω, σημ. 6) **5.** νομ. *ένδικα μέσα* οι προβλεπόμενοι από τον νόμο δικονομικοί τρόποι προσβολής δικαστικής αποφάσεως: *η πλευρά τού κατηγορουμένου θα ασκήσει όλα τα προβλεπόμενα ~ κατά της πρωτόδικης απόφασης τού δικαστηρίου* 6. *μέσο(ν)* (το) η γνωριμία με πρόσωπο που, χάρη στη θέση του, μπορεί να βοηθήσει κάποιον να παρακάμψει τις νόμιμες διαδικασίες και να έχει ευνοϊκή μεταχείριση, την οποία κανονικά δεν δικαιούται, σε φρ. όπως *έχει (γερό) μέσον είναι φίλος τού υπουργού, έβαλε μέσο, για να φέρει τον γυιο της στην Αθήνα* (να πάρει μετάθεση), *πιστεύω ότι θα τα καταφέρει, γιατί έχει τα μέσα. διορίστηκε στον Οργανισμό με μέσο, είχε μέσο τον ίδιο τον διοικητή* ςρκ. δόντι, (στρατ.) βύσμα *7. μέσω* (ως πρόθ. + γεν.) βλ.λ. σχολιο λ. *περιουσία.*

[ετυμ. < αρχ. *μέσον* (τοπική σημ.). ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *μέσος* (βλ.λ.). Η σημ. τού τρόπου επιτεύξεως ενός σκοπού είναι ήδη μεσν. Ορισμένοι όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *μέσα μαζικής επικοινωνίας* (< αγγλ. mass media), *μέσα μεταφοράς* (< αγγλ. means of transport). *μέσα παραγωγής* (< αγγλ. production means), *με κάθε μέσο* (< αγγλ. by all means) κ.ά.].

μέσο- κ. **μεσό-** κ. **μεσ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι βρίσκεται: 1. στο μέσον: (α) τόπου: *μεσο-τοιχία* (β) χρόνου: *μεσο-κα- λόκαιρο, Μεσαίωνας* (γ) κατάστασης ή γεγονότος εν εξελίξει: *μεσοπόλεμος 2.* μεταξύ δύυ ή περισσότερων προσώπων: *μεσολαβητής.* [ηγυμ. Λ' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ. *μέσος* (βλ.λ.) και απαντά ως *μεσ-* προ φωνήεντος (πβ. *μεσ· ευρωπαϊκός, Μεσ-αίωνας)* και ως *μεσο-* προ συμφώνου (πβ. *μεσό-γει- ος, μεσό-τοιχος)].

μεσοαστός (ο), **μεσοαστή** (η) κοινωμολ. πρόσωπο που ανήκει στα μεσαία αστικά στρώματα, βρίσκεται δηλ. ανάμεσα στη μικροαστική και τη μεγαλοαστική τάξη (πβ. *μικρο-αστός* κ. *μεγα'ΑΟ-αστός).* – **μεσοαστικός,** -ή, -ό. **μεσοαστικά** επίρρ.

[ΗΤΥΜ. < *μέσο-* + *αστός*, κατά τα *μικρο-αστός* (γαλλ. petit-bourgeois). *μεγαλο-αστός* (γαλλ. grand-bourgeois)].

μεσοαστρικός. -ή, -ό λςτρον. αυτός που σχετίζεται με την περιοχή τού διαστήματος μεταξύ των αστέρων: ~ *ύληΐ σκόνη / νέφη.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. interstellar], **μεσοβασιλείσ** (η) [μτγν.] Ιμεσοβασιλειών} **1.** το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από τον θάνατο, την εκθρόνιση ή την παραίτηση βασιλιά ώς την ενθρόνιση νέου 2. (συνεκδ.) η κατάσταση (κοινωνική και πολιτική) που επικρατεί κατά το χρονικό αυτό διάστημα 3. (μτφ.) η μεταβατική περίοδος που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο καταστάσεις, **μεσοβδόμαδα** επιρρ.· στα μέσα τής εβδομάδας, **μεσοβέζικος,** -η. -ο **1.** (για άνεμυ) ο ενδιάμεσος (π.χ. ΒΔ., ΝΑ.) **2.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σταθερότητας ή σαφήνειας και αποφασιστικότητας: - λύσεις / *μέτρα* αντ. τολμηρός, αποφασιστικός, σαφής. – **μεσοβέζικα** επίρρ.

Ιετυμ. Πιθ. < βεν. mezo vento «ενδιάμεσος άνεμος, μέτριας έντασης» ή < τουρκ. miisfewe§ «αόριστος, ασαφής»), **μεσοβορράς** (ο) [1728] (επίσ.) η γραιγοτραμουντάνα (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* ΠΙΝ.).

μεσοβυζαντινός, -ή, -ό ιστ. αυτός που σχετίζεται με την περίοδο τής βυζαντινής ιστορίας, που ξεκηνά με τη λήξη τής εικονομαχικής κρίσης (843) και τελειώνει με την κατάληψη τής Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους (1204).

μεσόγαιος, -α. -ο ■» μεσόγειος

μεσογειακός, -ή.-ό 11891] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Μεσόγειο θάλασσα ή (κυρ.) με τις χώρες που περιβρέχει: ~ *κλίμα / λαός / πολιτισμοί / ταμπεραμέντο / διατροφή 2.* ιλίτ. *μεσογειακή αναιμία* η βαριά κληρονομική αναιμία, που παρουσιάζεται σε παιδιά μεσογειακών λαών και οδηγεί στον θάνατο συν. νόσος τού Κούλεϋ. **μεσόγειος,** -α. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται μακριά από θάλασσα. δηλ. στην ξηρά ή στο εσοηερικό μιας χώρας συν. ηπειρωτικός, χερσαίος, στεριανός ΑΝΤ. παράλιος, παράκτιος, παραθαλάσσιος · **2.** *μεσόγεια* (τα) η ενδοχώρα. Επίσης **μεσόγαιος** [αρχ.]. σχολιο λ. *γη.* ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *μεσο-* + *-γειως / -γαιως / -γεως* < *γαΐα / γή.* Το λατ. Mediterraneus είναι μεταφρ. δάι/ειο από την Κλληνική].

Μεσόγειος (Θάλασσα) (η) [Μεσογείου (θαλάσσης)] **1.** κλειστή θάλασσα που βρέχει τα παράλια τής Β. Αφρικής, τής Ν. Ευρώπης και τής Δ. Ασίας (Μέσης Ανατυλής), στα οποία επικρατεί κυρ. εύκρατο κλίμα (κυρ. στη Ν. Ευρώπη) **2.** (συνεκδ.) τα παράλια και κατ* επέκτ. οι χώρες που βρέχονται από την παραπάνω θάλασσα: *η - υπήρξε κοιτίδα πολλών από τους σημαντικότερους αρχαίους πολιτισμούς.* [πτυμ. Βλ. λ. *μεσόγειος].* **μεσογονάτιο** (το) [μτγν.] Ιμεσογονατί-ου j -ων} βοτ. το τμήμα τού βλαστού ανάμεσα σε δύο γόνατα ή σημεία προσφύσεως φύλλων,

μεσοδιάστημα (το) Ιμεσοδιαστήμ-ατος | -ατα, -άτων) το χρονικό διάστημα που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο χρονικά σημεία, γεγονότα κ.λπ.: *το ~ ανάμεσα στους δύο παγκόσμιους πολέμους* [| *θα εκμεταλλευτεί το μεσοδιάστημα των γιορτών για επαναλήψεις* (πβ. λ. *μεσο- βασιλεία).*

[ηϋμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. interspace], **μεσόδμη** (η) Ιμεσυδμών] **1.** το μεσοδόκι (βλ.λ.) **2.** ναυτ. δοκός που τέμνει εγκάρσια από τη μια ώς την άλλη πλευρά το πλοίο, πάνω από το εσωτρόπιο (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. < *μεσο-* + *-δμη*, μεταπτωτ. βαθμ. *dma-* (με μηδενισμ. το πρώτο και απαθές το δεύτερο φωνήεν) τού δισύλλ. θ. dema- (> αρχ. *δέμω)* για το οποίο βλ. λ. *δόμος*|. **μεσοδόκι** (το) Ιμεσοδοκ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) μεγάλη δυκός η υποία περνά οριζόντια από τοίχο σε τοίχο και στηρίζει τη στέγη, **μεσοδρομίς** επίρρ. (λαϊκ.) **1.** στη μέση τού δρόμου: *«κι αν αποκύμπι επάνω μον - γορέψεις...»* (Γ. Αθάνας) Συν. μεσοστρατίς· ΦΡ. (πα- ροιμ.) *που καβαλάει ξένο άλογο, μεσοδρομίς πεζεύει* όποιος στηρίζεται σε ξένες δυνάμεις, δεν ολοκληρώνει το έργο του 2. (μτφ.) στο μέσο χρονικυύ διαστήματος ή δραστηριότητας, **μεσοελλαδικός,** -ή. -ό ιστ.-αρχαιολ. αυτός πυυ σχετίζεται με τη μέση περίοδο τού χαλκού (τέλος 3ης - μέσα 2ης χιλιετίας π.Χ.) στην ηπειρωτική Ελλάδα, **μεσο επιθετικός,** -ή. -ό αθλ. (στο ποδόσφαιρο) αυτός που ανήκει στη μεσαία γραμμή τής ομάδας και έχει επιθετικό ρόλο: ~ *παίκτης* JJ (κυρ. ως ουσ.} ο *διεθνής ~ τής ομάδας'* αλλιώς *επιθετικός μέσος.* **μεσοζωικός,** -ή, -ό **[** Ι8671 γκιιλ. **1.** αυτός που σχετίζεται με το μεσαίο διάστημα τής ιστορία τής Γης και αποτελεί τη μεταβατική κατάσταση για τους νεότερους χρόνους **2.** (α) *Μεσοζωικός Αιώνας* το διάστημα τού γεωλογικού χρόνου, κατά τη διάρκεια τού οποίου άρχισε η μετατόπιση των ηπείρων, δηλ. ο αποχωρισμός των ηπείρων από μία αρχέγονη χερσαία μάζα· διαιρείται στυ Τριαδικό, τυ Ιουρασικό και το Κρητιδικό, η διάρκειά του είναι 165 εκατομμύρια χρόνια περίπυ και είναι γνωστός και ως Δευτερογενής Αιώνας (]3) *μεσοζωικό άθροισμα στρωμάτων* το πέμπτο από τα έξι μεγάλα αθροίσματα, στα οποία υποδιαιρείται το όλο σύστημα στρωμάτων τής Γης.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. meso/.oic[. **μεσόθυρο** (τυ) Ιμεσν.] Ιμεσοθύρ-ου | -ων} **1.** τυ τμήμα τοίχου οικοδομήματος. που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο πόρτες ή παράθυρα **2.** ΕΚΚΛΗΣ. η μεσαία πύλη τού τέμπλου,

μεσοθώρακας (ο)]1873| {μεσυθωράκων} 7.Ω0Λ. το μεσαίο τμήμα τού θώρακα των εντόμων.

[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mesothoraxl. **μεσοθωράκιο** (το) [Ι879[{μεσοθωρακί-ου | -ων} λνατ. η μεσαία περιοχή τού ανθρώπινου θώρακα, πυυ βρίσκεται ανάμεσα στους δύο πνεύμονες, στο στέρνο και στη σπονδυλική στήλη.]ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. mediastini, **μεσοκαιρίτης** (ο) [μεσν.] [μεσοκαιριτών] (σπάν.-λαϊκ.) πρόσωπο που βρίσκεται στη μεσαία φάση τής ζωής. ανάμεσα στη νεανική και τη γεροντική ηλικία συν. μεσόκοπος, μεσήλικος. **μεσοκαλόκαιρο** (το) το μέσο. η ακμή τού καλοκαιριού: το ~ ^ταν *ανυπόφορη η ζέστη.* – **μεσοκαλόκαιρο** επίρρ. **μεσοκάρπιο** (το) |1873| |μεσοκαρπί-ου | «ων} βοτ. το μεσαίο στρώμα τού περικαρπίου των αγγειυσπέρμων. που βρίσκεται μεταξύ εξωκαρ- πίου και ενδοκαρπίου, **μεσόκλιμα** (το) (μεσοκλίμ-ατος | -ατα. -άτων} μετεπρ. το κλίμα μικρών περιοχών τής επιφάνειας τής Γης, όπως κοιλάδων, παραποτάμιων εκτάσεων, πόλεων, περιοχών μεταξύ δασικών εκτάσεων κ.λπ.. που ενδέχεται να μην είναι αντιπροσωπευτικό τού γενικού κλίματος τής περιοχής.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. mesoclimatcj.

μεσοκλιματολογία (η) (μεσοκλιματολογιών} ο κλάδος τής Αιματολογίας που μελετά τα μεσοκλίματα.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mcsoclimatologyj. **μεσοκνήμιο** (το) Ιμτγν.Ι {μεσοκνημί-ου | -ων} ανατ. το μεσαίο τμήμα τής κνήμης.
μεσοκοπος, -η. -ο αυτός που βρίσκεται ανάμεσα στη νεανική και τη γεροντική ηλικία συν. μεσήλικος, μεσοκαιρίτης.
[ΗΤΥΜ. αρχ. < *μεσο-* + *-κοπος* < *κόπτω}.* **μεσοκυττάριος,** -α.-ο 11873J βιολ. **1.** αυτός που διαπλάσσεται ή βρίσκεται μεταξύ των κυττάρων 2. *μεσοκυττάριοι χώροι / μεσοκυττάρια διοσιήματα* οι χώροι που βρίσκονται μεταξύ κυττάρων σε φυτικούς ιστούς γεμάτους με αέρα.
|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. iniercellular]. **μεσολαβή** (η) 1.(στη γυμναστική) το πιάσιμο τής μέσης με τα δύο χέρια 2. (στο αγώνισμα τής πάλης) η λαβή κατά την οποία ο παλαιστής συσφίγγει με τα δυο του χέρια τη μέση τού αντιπάλου του. **μεσολάβηση** (η) Ιμεσν.Ι j-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. η παρέμβαση τρίτου για την επίλυση τής διαφοράς δύο πλευρών ή σειρά ενεργειών κάποιου για θέμα που αφορά σε άλλον: *η ~ ενός κοινού γνωστού τους συνέβαλε στην αποκατάσταση των σ/έσεών τους* || ο *υπουργός Εξωτερικών ζήτησε διεθνή ~ για την επίλυση τού προβλήματος μεταξύ των δύο κρατών* 2. (καταχρ.) η παρέλευση χρονικού διαστήματος (μεταξύ δύο γεγονότων): *μετά την υπογραφή τής συνθήκης ειρήνης και τη ~ τριετούς ειρηνικής συμβίωσης, τα δύο κράτη επέστρεψαν δριμύτερα στις εχθροπραξίες.* **μεσολαβητής** (ο) [1897J. **μεσολαβητρια** (η) [μεσολαβητριών! το πρόσωπο που μεσολαβεί: ο *~ τού Ο.Η.Ε. για το Κυπριακό.* **μεσολαβητικός,** -ή, -ό 118951 αυτός που σχετίζεται με μεσολάβηση: *~ προσπάθεια / ρόλος / πρωτοβουλία / πρόταση.* **μεσολαβώ** ρ. αμετβ. [μεσολαβείς... | μεσολάβησα} 1. παρεμβαίνω (ανάμεσα σε άτομα, ομάδες ή κράτη), προκειμένου να επιτύχο) την επίλυση διαφοράς ή τον συμβιβασμό αντιτιθέμενων συμφερόντων και απόψεων: *~ για τον τερματισμό πολέμου / για την επίλυση προβλήματος / για την υπέρβαση κρίσεως* 2. κάνω ενέργειες απευθυνόμενος σε κάποιον για λογαριασμό τρίτου: *μεσολάβησε στον διευθυντή, για να προσληφθώ στην εταιρεία* συν. μεσιτεύω · 3. παρεμβάλλομαι (ανάμεσα σε χρονικά ή τοπικά σημεία): *ανάμεσα στα δύο γεγονότα μεσολαβούν λίγα χρόνια* 4. λαμβάνω χώρα. συμβαίνω ενδιαμέσως: *θα φύγω τη Δευτέρα, αν δεν μεσολαβήσει τίποτε. ^ σχομο λ. λαμβάνω.*
[ετυμ. < μτγν. *μεσολαβώ (-έω)* < *μεσο-* + *-λαβώ* < θ. *λαβ-*, τού απρφ. λαβ-πίΜαόρ. β' τού αρχ. *λαμβάνω)].*

μεσολαβώ - διαμεσολαβώ. Η λ. **μεσολαβώ,** ήδη αρχαία, σήμαινε αρχικά «διακόπτω, μπαίνω στη μέση. παρεμβάλλομαι». Σε νεότε- ρους χρόνους προσέλαβε επιπροσθέτως τη σημ. «παρεμβαίνω για να γίνει κάτι» (συχνά με αρνητική χροιά, «παρέμβαση με μέσο»: *Μεσο/^άβησε ένας γνωστός τον υπουργός, για να τον προσλάβονν στην υπηρεσία).* Το ρ. **διαμεσολαβώ** και τα παράγωγά του **διαμε- σολάβηση, διαμεσολαβητής** πλάστηκαν τη δεκαετία τού *80 με πολιτικού περιεχομένου σημ. (επίσημη πολιτική παρέμβαση από διεθνείς και άλλους ευρύτερους οργανισμούς προς επίλυση διακρατικών διαφορών): *Η διαμεσολάβηση τού προέδρου τού Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου μεταξύ τιν εμπόλεμων κρατών τής πρώην Γιουγκοσλαβίας δεν έφερε αποτελέσματα - Στην επίλυση των διαφορών προτίθεται να διαμεσολαβήσει ο Ο.Η.Ε..* Σε τέτοιες χρήσεις το **δια-** δηλώνει ό.τι το ξενικό (λατινικής προελεύσεως) inter-. Τελευταία. η λ. *διαμεσολαβώ* και τα παράγωγά της άρχισαν να χρησιμοποιούνται και με φιλολογικού περιεχομένου σημ.. δηλώνοντας τον ερμηνευτή (φιλόλογο), που παρεμβάλλεται ανάμεσα στον δημιουργό (συγγραφέα) και τον αναγνώστη, ανάμεσα στο κείμενο και τον αναγνώστη, ώστε να βοηθηθεί ο αναγνώστης στην καλύτερη κατανόηση τού κειμένου.

μεσολιθικός, -ή, -ό U890J ιστ.-αρχαιολ. αυτός που σχετίζεται με την περίοδο τής προϊστορίας, κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η μετάβαση από τον τρόπο ζωής τού κυνηγού-τρυφοσυλλέκτη στην παραγωγική οικονομία τής γεωργίας και κτηνοτροφίας (περίπου Ι0η-7η χιλιετία π.Χ.): *~ εποχή.*
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mesolithicJ. **μεσολόβιος,** -α, -ο |1836] ανατ. **1.** αυτός που βρίσκεται ανάμεσα στους λοβούς ενός οργάνου 2. *μεσολόβιο* (το) {μεσολοβί-υυ | -ων} ο μεγάλος εγκάρσιος σύνδεσμος που βρίσκεται μεταξύ των δύο εγκεφαλικών ημισφαιρίων.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. intcrlobairc].
Μεσολόγγι (το) {-ίου κ. -ιού} **1.** η πρωτεύουσα τού νομού Αιτωλοακαρνανίας 2. ιστ. **έξοδος** *τού Μεσολογγίου* βλ. λ. *έξοδος.* — **Μεσο- λογγίτης** (ο), **Μεσολογγίτισσα** (η), **μεσολογγίτικος,** -η, -ο.
[ετυμ. μεσν.. πιθ. < δαλματ. Messo-laghi «λιμνοθάλασσα», ονομασία που δόθηκε αρχικώς από τους Δαλματούς πειρατές στα ιχθυοτροφεία τής περιοχής και μαρτυρείται από το J57I. Η παρετυμολογία *Μεσολόγγι* < *μέσος* + *λόγγος* οδήγησε στην καθιέρωση τής γραφής με *-γγ-* αντί *-γκ-].*
μεσομήριο (το) [μτγν.] {μεσομηρί-ου | -ων} ανατ. το τμήμα τού σίό- ματος που βρίσκεται ανάμεσα στους μηρούς, η βουβωνική χώρα συν. ριζομέρι. **μέσον** (το) -* μέσο **μεσονύκτιο** (το) -» μεσάνυχτα **μεσονύχτι** (το) -»μεσάνυχτα **μεσονυχτίς** επίρρ. (λαϊκ.) μεσάνυχτα, στη μέση τής νύχτας: *με ξύπνησε ~.*
μεσοούρανα (τα) μεσούρανα
μεσοπαθητικός, -ή. -ό γλωσς. αυτός που δηλώνει στη Ν. Ελληνική τη μορφολογική σύμπτωση μέσης και παθητικής φωνής (π.χ. μέσο *η Μαρία χτενίστηκε «χτένισε* η ίδια τον εαυτό της», παθητικό *η Μαρία χτενίστηκε* στο *κομμωτήριο* (= την χτένισε η κομμώτρια), σε αντίθεση με ό.τι συνέβαινε στην αρχαία (π.χ. *έλύσατο - έλύθη): ~ φωνή / ρηματικός τύπος.*
μεσοπάτωμα (το) {μεσοπατώμ-ατος | -ατα, -άτων} ο ημιώροφος,
μεσοπέλαγα επίρρ. [μεσν.] (λαϊκ.) στη μέση τού πελάγους, στην ανοιχτή θάλασσα: *αρμενίζαμε ~, όταν μας έπιασε άγριο μπουρίνι.* **Μεσοπεντηκοστή** (η) [μτγν.] εκκλης. εορτή τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. η οποία τελείται εικοσιπέντε ημέρες μετά το Πάσχα, την τέταρτη ημέρα τής εβδομάδας, σε ανάμνηση τής διδασκαλίας τού Ιησού Χριστού στον Ναό τού Σολομώντα. **μεσοπλανητικός,** -ή. -ό λςτρον. αυτός που υπάρχει ή βρίσκεται ανάμεσα σε πλανήτες: *- ύλη.*
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. interplanetary (νόθο σύνθ.)|.
μεσοπλεύριος, -α. -ο [μτγν.| ανατ. αυτός που βρίσκεται στις πλευρές, αυτός που αναφέρεται σε αυτό τον χώρο: *- μυς / αρτηρία / νεύρο / νευραλγία.*
Μεσοπολεμος (ο) [Μεσοπολέμου! η χρονική περίοδος 1918-1939 που μεσολάβησε μεταξύ των δύο παγκόσμιων πολέμων. — **μεσοπο- λεμικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. entre-deux-guerres[. **μεσόπορτα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} η εσωτερική πόρτα οικήματος, διά μέσου τής οποίας επικοινωνούν δύο δωμάτια συν. εσώθυρα. **Μεσοποταμία** (η) [μτγν.1 η περιοχή τής Ασίας μεταξύ των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη, η οποία υπήρξε κατά την αρχαιότητα κοιτίδα σημαντικών πολιτισμών και αργότερα, στην εποχή τής ακμής των Αράβων. γνώρισε σημαντική ανάπτυξη. - - **Μεσοποτάμιος** (ο) |μεσν.[. **με- σοποταμιακός,** -ή. -ό.
μεσοποτάμιος, -α, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που βρίσκεται ανάμεσα σε ποταμούς.
μεσοπρόθεσμος, -η. -ο αυτός τού οποίου η πραγματοποίηση, η λήξη ή η εξόφληση δεν τοποθετείται ούτε στο εγγύς ούτε στο μακρινό μέλλον, αλλά κάπου ενδιάμεσα: *~ στόχος ι δάνειο ι μέτρα.* — **μεσοπρόθεσμα** επίρρ.
Iltym. Απόδ. τού γαλλ. a moyen terme). **μέσος,** -η, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται μεταξύ δύο (τοπικών ή χρονικών) σημείων: *~ ηλικία / απόσταση* · ΦΡ. (α) *μέση* **οδός** η ενδιάμεση λύση. η αποφυγή των άκρων, το μέτρο: *η κυβέρνηση ακολούθησε τη ~. ώστε να συμβιβάσει τα αντίπαλα συμφέροντα* συν. χρυσή τομή (β) *Μέση Ανατολή* βλ. λ. *ανατολή* 2. (ειδικότ., για χαρακτηρισμό ιστορικών περιόδων) αυτός που μεσολαβεί ανάμεσα στο πρώιμο και το ύστερο: *Μέσο Βασίλειο* (περίοδος τής αρχαίας αιγυπτιακής ιστορίας, περίπου από το 2040 ώς το 1786 π.Χ.. μεταξύ Αρχαίου και Νέου Βασιλείου) II *~ χρόνοι* (ο Μεσαίωνας) **3.** αυτός πυυ βρίσκεται στο ενδιάμεσο, αυτός που παρεμβάλλεται: *~ εισοδηματική τάξη** ΦΡ. (α) *μέση εκπαίδευση* βαθμίδα τής εκπαίδευσης, πυυ παρεμβάλλεται ανάμεσα στη στοιχειώδη και την ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση (το γυμνάσιο και το λύκειο): *καθηγητής / προϊστάμενος γραφείου / επιθεωρητής / σύμβου/^ος μέσης εκπαιδεύσεως* (β) *μέσος όρος* (i) (για αριθμούς) τυ πηλίκο τής διαίρεσης τού αθροίσματος αριθμών με τυν αριθμό που αντιπροσωπεύει τυ πλήθος του: *ο ~ των 2 και 4 είναι το 3* 1(4+2): 2 = 3[Κ *κατά μέσον όρο* (ανάμεσα στο λιγότερο και το περισσότερο) (ii) η κατά μέσον όρο στατιστική διαμόρφωση μεγέθους εκπεφρασμένη αριθμητικά κ.λπ.: *ο ~ ζωής ενός αυτοκινήτου είναι τα 10 χρόνια* (βλ. λ. *ζωή)* || ο - *αύξησης των γεννήσεων* (γ) φίλος, *μέσος όρος συλλογισμού* η έννοια που είναι κοινή και στις δύο προκείμε- νες προτάσεις (συμβολισμός: Μ) τού συλλογισμού, καθιστώντας έτσι δυνατή τη σύνδεση υποκειμένου και κατηγορουμένου στο συμπέρασμα (Υ - Κ) **4.** *μέσος* (ο) ανατ. (α) το μεσαίο δάχτυλο τού χεριού ή τού ποδιού συν. ενδιάμεσος, μεσαίος (β) αθλ. (στο ποδόσφαιρο) παίκτης που αγωνίζεται στη μεσαία γραμμή τής ομάδας ΣΥΝ. χαφ **5.** αυτός που δηλώνει τον μέσο όρο μεγέθους / ποσότητας με την οποία εμφανίζεται φαινόμενο: *~ ετήσια βροχόπτωση / βελησνεκές / θερμοκρασία* (ο μέσος όρος τιμών τής θερμοκρασίας σε ορισμένο χρονικό διάστημα) 6. (μτφ.) αυτός που αποτελεί αντιπροσωπευτική περίπτωση τού συνόλου στο οποίο ανήκει: *ο ~ πολίτης είναι αυτή την περίοδο απογοητευμένος από τα πολιτικά κόμματα* |j - *τηλεθεατής Ι καταναλωτής* **7.** αυτός που βρίσκεται μεταξύ δύο ακραίων καταστάσεων ή γενικότ. δύο καταστάσεων που μπορούν να χαρακτηριστούν με σαφήνεια (ούτε υψηλός ούτε χαμηλός, ούτε μεγάλος ούτε μικρός, ούτε καλός ούτε κακός κ.λπ.): *είναι μέσης μορφώσεο>ς/ στάθμης* · 8. ανλγ. (α) *μέση φλέβα* υποδόρια φλέβα, που αρχίζει από το ραχιαίο φλεβικό δίκτυο τού χεριού (β) *μέσο νεύρο* νευρικό στέλεχος, το υποίο εκτείνεται από το βραχιόνιο πλέγμα ώς την παλάμη · 9. *ΥΜΙΣΣ.* (α) *μέσο ρήμα* (i) ρήμα μέσης φωνής με κατάληξη *-ομαι* / *-ιέμαι* / *-ούμαι* / *-ώμαι* που δηλώνει μέση διάθεση, π.χ. *χτενίζομαι, πλένομαι* (ii) (κα- ταχρ.) ρήμα παθητικής φωνής (β) *μέση διάθεση* η διάθεση στην οπυία ανήκουν τα ρήματα, των οποίων το υποκείμενο ενεργεί και ταυτόχρονα δέχεται την ενέργεια αυτή (βλ. κ. λ. *διάθεση)* (γ) *μέσο σύμφωνο* (στην παραδοσιακή - σχολική γραμματική, ιδίως τής αρχαίας Ελληνικής) καθένα από τα σύμφωνα τού οποίου η προφορά θεωρήθηκε ως ενδιάμεση (μέση), δηλ. ανάμεσα στα ψιλά και τα δασέα, ήτοι τα σύμφωνα β [b], δ [d], γ lgl (ο σημερ. όρος είναι «ηχηρά κλειστά»). σχολιο λ. *έμμεσος.*
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < I.E. **medhyo-* «μεσαίος», πβ. σανσκρ. madhyah, λατ. medius (> ισπ. medio), αρμ. mej-. γερμ. Mine, αγγλ. mid, ιρλ. mid- (α'

συνθ.) κ.ά. Ομόρρ. *μεσ-άζων, μεσα-ϊος, μεσ-ίτης, μεσό-γειος. μεσολαβώ* κ.ά.|.

μεσοσπονδύλιος, -α. -ο 11863] ανατ. αυτός που βρίσκεται μεταξύ σπονδύλων: - *αρθρώσεις ι δίσκοι / τρήματα.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. intcrvcriebralcj. **μεσοστρατίς** επίρρ. [μεσν.] στη μέση τϋ δρόμου, **μεσοστύλιο** (το) [μτγν.Ι {μεσοστυλί-ου | -ων} αρχιτ. το διάστημα μεταξύ δύο στύλων.

μεσότητα (η) [αρχ-J {μεσοτήτων} **1.** η ιδιότητα τού μέσου, το να βρίσκεται κάτι σε μέση κατάσταση αντ. ακρότητα 2. μλθ. ο μέσος όρος σε μια συνεχή αναλογία 3. φιλοι. (κυρ. στον χώρο των ηθικών αξιών) η κατάσταση τού μέτρου, η αποφυγή ακροτήτων: *η έννοια τής αριστοτελικής* ~ συν. αρμονία, ισορροπία αντ. αμετροέπεια, **μεσότιτλος** (ο) {μεσοτίτλ-ου | -ων, -ους} ο τίτλος που μεσολαβεί ανάμεσα στις παραγράφους κειμένου.

μεσοτοιχία (η) {μεσοτοιχιών} ο κοινός τοίχος που χωρίζει δύο διαμερίσματα (σπανιότ. κ. οικοδομές, οικόπεδα), **μεσότοιχος** (ο) [μτγν.] {μεσοτοίχ-ου | -ων. -ους} **1.** υ εσωτερικός τοίχος οικήματος, που χωρίζει δωμάτια 2. η μεσοτοιχία (βλ.λ.). **μεσούντος** -* μεσώ

μεσούρανα (τα) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το μέσο τού ουρανού **2.** (ως επίρρ.) στη μέση τού ουρανού: *το αεροπλάνο πετούσε* ~ συν. μεσου- ρανίς.

μεσουράνημα (το) [μτγν-j {μεσουρανήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η θέση τού Ηλίου ή άλλου αστέρα στο μέσο τού ουρανού **2.** (μτφ.) το αποκορύφωμα τής δύναμης, τής ακμής ή τής δόξας: *η αρχαία Αθήνα ήταν στο ~ της κατά τον χρυσό αιώνα τού Περικλή* ΣΥΝ. κολοφώνας, απόγειο, ζενίθ. Ηπίσης **μεσουράνισμα** Ιμτγν.Ι. **μεσουρανίς** επίρρ. (λαϊκ.) στη μέση τού ουρανού, **μεσουρανώ** ρ. αμετβ. [αρχ.| {μεσουρανείς... f μεσουράνησα} **1.** (για ουράνια σώματα) βρίσκομαι στο μέσο τού ουρανού, διέρχομαι από τον μεσημβρινό ενός τόπου, βρίσκομαι στο κατακόρυφο σημείο 2. (μτφ.) φθάνω στο απόγειο, στο αποκορύφωμα τής επιτυχίας, τής ανάπτυξης, τής ακμής ή τής δόξας: *την εποχή εκείνη στο θέατρο μεσουρανούσε η Κυβέλη* ΣΥΝ. θριαμβεύω, βρίσκομαι στο ζενίθ αντ. παρακμάζω, βρίσκομαι στο ναδίρ, φθίνω. ·- **μεσουράνηση** (η) [μτγν.]. **μεσούσης** ♦ μεσώ

μεσόφαση (η) {-ης κ. -άσεως) χωρ. πληθ.} βιολ. η φάση τού μιτωτι- κού κύκλου που παρεμβάλλεται μεταξύ δύο διαδοχικών κυτταρικών διαιρέσεων σε αυτή γίνεται αύξηση τού κυτταροπλάσματος, σύνθεση πρωτεϊνών και νουκλεϊκών οξέων (D.N.A., R.N.A.). διπλασιασμός τού D.N.A.. και προετοιμάζεται η μίτωση (βλ.λ.).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. mesophase]. **μεσοφόρι** κ. (λαϊκότ.)

μισοφόρι (το) [μεσοφορ-ιού | -ιών} **1.** το γυναικείο εσώρουχο που φοριέται κάτω από το φόρεμα, ίο κομπινεζόν 2. (συνεκδ.) η γυναίκα: *«αχ. Βρε παλιο-μισοφόρια, τι τραβάν για σας τ'αγόρια»* (τραγ.).

[tΥΜ. < μεσν. *μεσοφόρι(ο)ν*, υποκ. τού επιθ. **μεσόφορον* (ενν. ένδυμα) < *μεσο-* + *-φορον* < *φορώ*. Ο τ. *μισοφόρι* κατά παρετυμολ. σύνδεση προς τυ επίθ. *μισός*\. **μεσόφρυδο** (το) ανατ. το μέρος τού προσώπου που βρίσκεται ανάμεσα στα δύο φρύδια και πάνω ακριβώς από τη ρίζα τής μύτης. Ιετυμ. < μτγν. *μεσόφρυον* < *μεσ(ο)-* + *-οφρυον* < *όφρυς* «φρύδι» |. **μεσοφωνία** (η) [1874} {μεσοφωνιών} **1.** το φορητό αρμόνιο **2.** το ακορντεόν.

μεσόφωνος (η) 11897] {μεσοφών-ου | -ων, -ους} η λυρική τραγουδίστρια, η φωνή τής οποίας αναπτύσσεται σε μεσαία κλίμακα, ανάμεσα σε αυτήν τής υψιφώνου (σοπράνο) και τής βαρυφώνου (κοντράλ- το) συν', μετζοσοπράνο.

[ετυμ. Απόδ. τού ιταλ. mezzosopranoj. **μεσοχείμωνα** επίρρ. (λαϊκ.) στη μέση τού χειμώνα ιυν. καταχείμωνα.

μεσοχείμωνο (το) [μεσν.Ι η μέση τού χειμώνα, **μεσοχρονίς** επίρρ. (λαϊκ.) στη μέση τού χρόνου, **μεσοχώρι** (το) {μεσοχωρ-ιού | -ιών} το χωριό που βρίσκεται μακριά από τα παράλια, στην ενδοχώρα.

μεσπιλέα (η) (λόγ.) η μουσμουλιά (βλ.λ.). Επίσης **μεσπίλη** Ιμτγν.Ι.

μέσπιλο (το) 1μεσπίλ-ου | -ων} (λόγ.) το μούσμουλο (βλ.λ.).

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *μέσπιλον*, αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο}.

Μεσσαλίνα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (μετωνυμ.) ως χαρακτηρισμός για γυναίκα ανήθικη ως προς την ερωτική συμπεριφορά της και αδίστακτη.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. messalina < λατ. Messalina, σύζυγος τού Ρωμαίου αυ- τοκράτορα Κλαυδίου. περιώνυμη για την ανήθικη και αδίστακτη συμπεριφορά της].

Μεσσήνη (η) **1.** πόλη τής ΝΔ. Πελοποννήσου στον νομό Μεσσηνίας

πόλη τής ΒΛ. Σικελίας απέναντι από την Ιταλία.

ΙΕΤΥΜ. Βλ. λ. *Μεσσηνία].*

Μεσσηνία (η) περιοχή και νομός τής ΝΔ. Πελοποννήσου με πρωτεύουσα την Καλαμάτα. – **Μεσσήνιος** (ο). **Μεσσήνια** (η), **μεσσηνιακός,** -ή, -ύ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Μεσσήνη*, ονομασία σημαντικής πόλεως τής περιοχής, που ιδρύθηκε τυ 369 π.Χ. στο βουνό Ιθώμη (και αρχικώς ονομαζόταν επίσης *Ιθώμη).* Πρόκειται πιθ. για προελλην. τοπωνύμιο, η δε αναγωγή στο επίθ. *μέσος* είναι προϊόν παρετυμολογίας].

Μεσσηνιακός (Κόλπος) (ο) κόλπος τής ΝΔ. Πελοποννήσου στον νομό Μεσσηνίας.

μεσσιανικός, -ή, -ό 11877] ο σχετικός με τον μεσσία ή τον μεσσιανισμό: ~ *κηρύγματα.*

[LiΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. messianique].

μεσσιανισμός (ο) [1897] 1. η πίστη των Εβραίων στη μελλοντική έλευση τού μεσσία, ο οποίος θα έσωζε τον εβραϊκό λαό 2. (κατ' επέ- κτ.) η πίστη στον μελλοντικό ερχομό ενός μεσσία και γενικότ. ενός σωτήρα (λ.χ. στο πολιτικό ή εθνικό επίπεδο), δηλ. σε ένα πρόσωπο με εξαιρετικές ικανότητες (χαρισματικό ηγέτη), το οποίο και θα λυτρώσει τον λαό ή το έθνος από τα προβλήματά του.

[f.tym. Μεταφορά τού γαλλ. messianisme}. **μεσαίας** (ο) {μεσσιυν} Ι.θρησκ. το πρόσωπο που περίμεναν οι Εβραίοι να έρθει ως σωτήρας και ελευθερωτής τους **2.** *Μεσαίας* (ο) (στον χριστιανισμό) ο Ιησούς Χριστός **3.** (μετωνυμ.) ο ηγέτης από τον οποίο περιμένουν όλοι να λύσει τα προβλήματα, να τους απαλλάξει από τα δεινά: *μετά την πτώση τής χούντας ο λαός υποδέχθηκε τον Κ. Καραμανλή ως* ~ 1(*η αναζήτηση πολιτικού - αποτελεί δείγμα κρίσης τής δημοκρατίας.*

[ετυμ. μτγν. < αραμ. meSiha < εβρ. masiih «χριστός, χρισμένος» < ρ. masah «σημαδεύω, χρίω (με λάδι)» |. **μέστο** επίρρ. ΜΟΥΣ. ένδειξη εκφραστική- περίλυπα, λυπημένα.

Ιετυμ. < ιταλ. mesto «λυπημένος, μελαγχολικός» < λατ. maestus], **μεστός,** -ή. -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από αφθονία και πληρότητα: *λόγος* ~ *νοημάτων* ΣΥΝ. πλήρης · **2.** (για καρπούς) αυτός που έχει ωριμάσει: ~ *στάχυα / σύκα / σταφύλια* συν. μεστωμένος, γινωμένος αντ. άγουρος. αγίνωτος **3.** (μτφ.) σφίχτοδεμένυς **4.** αυτός που χαρακτηρίζεται από πνευματική ωριμότητα. – **μεστότητα** (η) Ιμτγν.].

Ιετυμ. αρχ., εκφραστικός όρ., αγν. ετύμου|. **μεστώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.] {μέστω-σα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάτι) να ωριμάσει ♦ (αμετβ.) 2. (για καρπούς) γίνομαι ώριμος: *μεστώσανε γρήγορα φέτος τα σταφύλια* ΣΥΝ. ωριμάζω **3.** (μτφ.) ανα- πτύσσομαι: *μεγάλωσε, μέστωσε, έγινε κοτζάμ άντρας!* — μέστωμα (το) (μτγν.Ι.

μεσώ ρ. αμετβ. (λόγ.) {εύχρ. μόνο η απόλυτη μτχ. σε γεν. *μεσον-ντος, -σης. -ντων* +γεν.} βρίσκομαι στη μέση (χρονικής περιόδου, γεγονότος) · μόνο σε μετοχικές φρ.. π.χ. *μεσούσης τής διαδικασίας, ήρθε η διαταγή να διακόψυμε κάθε εργασία* || *μεσούσης τής νυκτός / τής εξεταστικής περιόδου* || *μεσούντος τού θέρους.*

Ιετυμ. < αρχ. *μεσώ (-όω)* < *μέσος].* **μέσω** πρόθ. (+γεν.) δηλώνει: 1. τόπο διέλευσης (= μέσα από): το *τρένο διέρχεται - Θεσσαλονίκης* || *η διακίνηση τού εμπορεύματος γίνεται* ~ *Αθηνών* **2.** τρόπο, μέσο. μεσολάβηση: *ο αγώνας θα μεταδοθεί ζωντανά - δορυφόρου* || *Βρήκε δουλειά* ~ *τού θείου του.* (Βλ. λ. *πρόθεση*, ΠΙΝ.).

ΙΕΤΥΜ. Επιρρηματοποιημένη δοτ. εν. τού αρχ. επιθ. *μέσος* (βλ.λ.), απόδ. τού γερμ. niittels durch|. **μεσώροφος** (ο) 11882] {μεσωρόφ-ου | -ων, -ους} 1. υ μεσαίος όροφος οικοδομήματος (κυρ. πολυκατοικίας) συν. μεσοπάτωμα 2. ο όροφος που μεσολαβεί ανάμεσα στο ισόγειο και τον πρώτο όροφο ΣΥΝ. ημιώροφος.

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. entresol]. **μετά**[1] κ. **μετ'** (μπροστά από *α)* κ. **μεθ'** (μπροστά από λέξη που παλαιότερα δασυνόταν) πρόθ. δηλώνει: 1. ακολουθία (κάτι έπεται / ακολουθεί) (α) χρονική (υστερόχρονο): ~ *την ακμή. έρχεται η παρακμή* jj *ήρθε στη γιορτή* ~ *τον Γιώργο* || ~ *τη δή?^ωση τού υπουργού, ακολούθησε πανικός* (β) τοπική: ~ γο *φανάρι, ο τρίτος δρόμος δεξιά* || *Το στενό είναι πριν από την Πανεπιστημίου: Όχι,* ~ (γ) κατά τάξη / ιεραρχία: *ήρθε πρώτος* ~ *τον Γερμανό συναθλητή του στο ακόντιο* 2. σε συνάρτηση με το Ι (+αιτ. όταν υπάρχει άρθρο, ουσιαστικό ή από +αιτ. με το άρθρο προαιρετικό): (α) σχέση αιτίας - αποτελέσματος: ~ τον *σάλο που προκλήθηκε στις εφημερίδες για παράνομους διορισμούς, δια- τάχθηκε δικαστική διερεύνηση τού θέματος* (β) εναντίωση: *και* ~ *τα προχθεσινά, συνεχίζεις να με ενοχλείς!* || ~ *τόσα φάρμακα, συνεχίζει να υποφέρει!***3.** (λόγ.) συνοδία (+γεν.): *προσήλθε* ~ *τής συζύγου* του **4.** τρόπο (+γεν.): ~ *χαράς αποδέχομαι την πρότασή σας* || *είχε τόση κίνηση στον δρόμο που μόλις και - βίας* (με μεγάλη δυσκολία) *πρό- φτασε την πτήση* του || *μετ' εμποδίων* (με εμπόδια, με δυσκολίες) συ- *νεχίζεται η κατάθεση φορολογικών δηλώσεων σε όλες τις Εφορίες τής χώρας* || *όλος ο νομός υποδέχθηκε τον Ιίρόεδρο* ~ *βάϊων και κλάδων* || ~ *φανών και λαμπάδων* (θριαμβευτικά) || ~ *μυρίων βασάνων* (με πολύ κόπο) *έφτασαν στον προορισμό τους οι εργαζόμενοι εξαιτίας των απεργιών στα αστικά μέσα μεταφοράς* || ~ *λύπης μου πληροφο- ρήθηκα ότι η κατάσταση τής υγείας του επιδεινώθηκε* || *αρνήθηκε - μανίας να δώσει την συγκατάθεσή της* j| *άδεια μετ' αποδοχών* || ~ *μουσικής* (με την υπόκρουση μουσικής) || ~ *λόγου* (με σύνεση και λογική) || - *φόβου Θεού* (με το φόβο τού Θεού) || (στο τέλος επιστολών) ~ *τιμής ή μεθ' υπολήψεως* || ~ *συγχωρήσεως* (φρ. που χρησιμοποιούμε όταν κάτι πυυ μόλις είπαμε μπορεί να προκαλέσει ηθικά τον ή τους συνομιλητές μας ή να προκαλέσει συνειρμούς μη αποδεκτούς ηθικά) [| - *σπουδής* (βιαστικά) || - *βδελυγμίας* (με βδελυγμία). (Βλ. λ. *πρόθεση*, ΠΙΝ.).

{ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «στο μέσον, μεταξύ» (κυρ. σε σύνταξη με γεν. πτώση), πιθ. < Ι.Ε. *met(i)- (η κατάλ. -τα σύμφωνα με το *κατά),* πβ. γοτθ. milh «με, μαζί», αρχ. γερμ. niit(i) (> γερμ. niit), αρχ. αγγλ. mid(i), ίσως και αλβ. mjet «μέσος». Η σύνδεση με το Ι.Ε. θ. *medhyo- (βλ. λ. *μέσος)* δεν μπορεί να αποκλειστεί. Υστερογενής είναι τόσο η σημ. «μα^ί» όσο και η χρονική σημ.|. **μετά**[^2] επίρρ. Ι.για τη δήλωση χρονικής ακολουθίας· σε ύστερη, σε μελλοντική φάση: *Πάρτε ένα γλυκό! Οι καφέδες θα έρθουν* ~ || *πρώτα π?νένουμε τα χέρια μας και* ~ *τρώμε!* ΣΥΝ. κατόπιν, ύστερα, αργότερα λντ. πριν **2.** (α) απολύτως: *Όταν ήρθα δεν ήταν στο γραφείο του. Έφτασε πολύ* ~]] *Πηγαίνετε εσείς, εγώ θα έρθω* ~ (β) ως ουσ. με άρθρο το: *Ασε τι γίνεται τώρα. Το* ~ *είναι που μετράει!*

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *μετά*[1]*].* μετα- κ. μετά- κ. μετ- / μεθ- α' συνθετικό που δηλώνει: 1. τη χρονική ακολουθία, ότι κάποιος/κάτι ακολουθεί χρονικά κάτι άλλο: *μεταβιομηχανικός. μεθ-εόρτια, μετα-μεσονύχτιο* 2. τη μετάβαση, το πέρασμα σε κάτι νέο: *μετα-λαμπαδεύω, μετα-γραφή* 3. θέση μετά από κάτι άλλο: *μετα-τάρσιο* 4. αλλαγή: *μεταγλωττίζω. μετα-πνιώ* 5. (α) υπέρβαση ή κριτική σε επιστήμη, μέθοδο κ.ά.: *μεταμοντερνισμός, με- τα-ηθική* (β) σχέση ή ενασχόληση με κάτι: *μετα-γλώσσα. μετα-λεξικογραφία.*

[ΕΓΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (και ελληνογενών ξέν. όρων) που προέρχεται από την πρόθ. *μετά* (βλ.λ.) και απαντά με τις ακόλουθες μορφές: (α) *μετα-*. όταν το β' συνθ. αρχίζει από σύμφωνο (λ.χ. *μετα-βιβάζω. μετα-τρέπω)* (β) *μετ-*. όταν το β' συνθ. αρχίζει από φωνήεν (λ.χ. *μετ-εκπαιδεύω. μετ-ονομάζω),* και (γ) *μεθ-*, όταν το β' συνθ. αρχίζει από δασυνόμενο φωνήεν (λ.χ. *μέθ-υδος, μεθ-ομηρικός)*\. μεταβαίνω ρ. αμετβ. |αρχ.[[μετέβην, να/θα μεταβώ} (επίσ.) (+σε) 1. μετακινούμαι (από ένα μέρος σε άλλο): *αύριο ο πρωθυπουργός θα μεταβεί στις Βρυξέλλες* ΣΥΝ. πηγαίνω 2. (μτφ.) περνώ σε άλλη κατάσταση: *επιθυμούν να μεταβεί η χώρα από την πολιτική αστάθεια στη δημοκρατική ομαλότητα.* μεταβάλλω ρ. μετβ. [αρχ·Ι {μετέβαλα, μεταβλήθηκα (λόγ. μετεβλή- θην, -ης. -η.... μτχ. μεταβληθείς, -είσα, -έν). μεταβεβλημένος} δίνω σε κάτι άλλη μορφή, άλλο χαρακτήρα: ~ *τη διάταξη, για να καλύψει και άλλες περιπτώσεις* || ~ *τα φρονήματα / τη συμπεριφορά / τις συνθήκες / την όψη* || οι *λέξεις μεταβάλλουν σημασία* || *χρειάστηκε να μεταβληθώ* σε τύραννο, /ια *να μπορέσω* να τους *επιβληθώ* ΣΥΝ. αλλάζω. μετατρέπω, μεταμορφώνω. σχολιο λ. *εξελίσσω.* μεταβαπτίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.) [μεταβάπτισ-α, -θηκα. -μένος} (λόγ.) 1. βαπτίζω εκ νέου, για δεύτερη φορά σε άλλο θρησκευτικό δόγμα 2. αλλάζω την ονομασία (κάποιου): *η πλοιοκτήτρια εταιρεία μεταβάπτισε το «Αιγαίο» σε «Πάρος Εξπρές»* συν. μετονομάζω. — μεταβάπτιση (η) []889| κ. μεταβάπτισμα (το), μετάβαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. η μετακίνηση από έναν τόπο σε άλλο: *η - στην Πάτρα με τρένο* [[*εισιτήριο απλής* ~ (χωρίς επιστροφή) συν. (λαϊκ.) πηγεμός· (μτφ.) 2. η εξελικτική διαδικασία που οδηγεί από μία κατάσταση σε άλλη: *η ~ στον σοσιαλισμό* || *η ~ στην οικονομία τής αγοράς* 3. (στον λόγο) το πέρασμα (από ένα θέμα σε άλλο): *η ~ από το ένα επιχείρημα στο άλλο γίνεται με δεξιοτεχνία.* Ιείύμ. < *αρρ μετάβασις*< *μεταβαίνω*J. μεταβατικός, -ή. -ό 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία τής μετάβασης ή συμβάλλει στη μετάβαση: *βρισκόμαστε σε ~ εποχή / περίοδο / στάδιο, στην οποία κυοφορούνται σημαντικές μεταβολές* |[~ *ρύθμιση / διάταξη / έννοια / παράγραφος*· ΦΡ. *μεταβατική κυβέρνηση* η προσωρινή κυβέρνηση, που συγκροτείται από πολιτικά ή εξωκοινοβουλευτικά πρόσωπα και έχει ως αποστολή να προετοιμάσει τη διενέργεια εκλογών 2. ΓΛΩΣΣ (α) αυτός που δηλώνει μεταβατικότητα: ~ *σύνταξη / χρήση* λντ. αμετάβατος (β) *μεταβατικό ρήμα* το ενεργητικό ρήμα. η ενέργεια τού οποίου μεταβαίνει σε αντικείμενο, το ενεργητικό ρήμα που δέχεται ως συμπλήρωμα αντικείμενο: τα *εργαστικό ρήμα «βράζω» είναι και μεταβατικό (π.χ. βράζω καφέ) και αμετάβατο (π.χ. ο καφές βράζει)* am. αμετάβατο ρήμα.

(είύμ. μτγν. < αρχ. *μεταβαίνω.* Ορισμένοι επιστημονικοί όροι αποτελούν μεταφρ. δάνεια από αγγλ. transitive], **μεταβατικότητα** (η) |1890| {χωρ. πληθ.} 1.το να υπάρχει σε εξέλιξη η μετάβαση από μία κατάσταση σε. άλλη 2. γλΩΙΙ. (α) (γενικότ.) η δυνατότητα ενός ρήματος να χρησιμοποιείται με ή χωρίς συμπλήρωμα/αντικείμενο (β) (ειδικότ.) η σχέση μεταξύ ενός μεταβατικού ρήματος και τού αντικειμένου του. **μεταβιβάζω** ρ. μετβ. {μεταβίβασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** μεταφέρω (από ένα μέρος σε άλλο): *αεροπλάνα μεταβιβάζουν φάρμακα και είδη διατροφής στον άμαχο πληθυσμό* 2. διαβιβάζω: - *χαιρετισμούς / ευχές / ευχαριστίες* · 3. νομ. παραχωρώ, εκχωρώ (δικαίωμά μου σε κάποιον): ~ *εξουσία / αρμοδιότητα / περιουσία / κυριότητα / ομόλογα.* (κτυμ. αρχ. < *μετα-* + *βιβάζω* (βλ. κ. *βάζω).* Ο νομ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transierer|. **μεταβίβαση** (η)|1840| |-ης κ. -άσεως) -άσεις. -άσεων} 1. η μεταφορά, η μετακίνηση (από ένα μέρος ή ένα πρόσωπο σε άλλο): *η ~ τής σκέψης είναι ένα χαρακτηριστικό τη/χπαθητικό φαινόμενο* || ~ *ενέργειας από ένα πρόσωπο σε άλλο με ένα άγγιγμα* || *κληρονομική ~ ιδιοτήτων / χαρακτηριστικών* 2. νομ. η παραχώρηση, η εκχώρηση: *κόστος / αξία / διαδικασία μεταβίβασης* || ~ *δικαιώματος / κυριότητας* || *η ~ εξουσιών / αρμοδιοτήτων σε άλλα θεσμικά όργανα.* **μεταβίβάσιμος,** -η.-υ [18401 αυτός πυυ μπορεί να μεταβιβαστεί, που μπορεί να τον παραχωρήσει κανείς σε άλλον: ~ *εντο/.ή! ακίνητο.* [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transferable|. **μεταβιβαστικός,** -ή. -ό j 1812! **1.** αυτός μέσω τού οποίου μεταβιβάζεται κάτι: - *έγγραφο* **2.** γλωσσ. *μεταβιβαστικό ρήμα* το ρήμα τού οποίου η ενέργεια δεν εκτελείται από το υποκείμενο, αλλά από το αντικείμενο κατ' εντολήν ή με τη μεσολάβηση τού υποκειμένου, π.χ. *ανεβάζω κάποιον* (= τον βάζω / κάνω / βοηθο) να ανεβεί), κατ' αντιδιαστολή προς το *ανεβαίνω.* - μεταβιβαστικά επίρρ. **μεταβιομηχανικός,** -ή. -ό αυτός που χαρακτηρίζει ή σχετίζεται με την εποχή που ακολουθεί την υψηλής κλίμακας βιομηχανοποίηση (βιομηχανική εποχή): ~ κοινωνία / *εποχή.*

[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. postindustriel].

μεταβλήθηκα ρ. ► μεταβάλλω

μεταβλητός, -ή, -ό 1. αυτός που υπόκειται σε μεταβολές, που εύκολα μπορεί να μεταβληθεί: - *χαρακτήρας* || *οι άνεμοι Οα πνέουν σε ~ διευθύνσεις* συν. ευμετάβλητος λντ. αμετάβλητος, αναλλοίωτος 2. ΜΑΘ. *μεταβλητή* (η) το σύμβολο ή η ποσότητα που μπορεί να λάβει διάφορες τιμές από ένα προκαθορισμένο σύνολο: *εξαρτημένη* [1] *ανεξάρτητη* - 3. αστρον. *μεταβλητός αστέρας* αστέρας, η λαμπρότητα τού οποίου φαίνεται να μεταβάλλεται με την πάροδο τού χρόνου. — μεταβλητότητα (η) 11812].

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *μεταβάλλω].* μεταβολή (η) 1. η διαδικασία αλλαγής και μετάβασης σε νέα κατάσταση: *ξαφνική / ευπρόσδεκτη - τού καιρού* || - *τής κοινής γνώμης / τής θερμοκρασίας ι* πολιτικών *φρονημάτων ι αισθημάτων ι πολιτεύματος* || *επιφέρω ~ σ' ένα πρόγραμμα* || *ποσοστιαία* ~ ΣΥΝ. αλλαγή, τροποποίηση, μετατροπή, αλλοίωση· φρ. *αντιστρεπτή μεταβολή* βλ. λ. *αντιστρεπτός* · 2. (στη γυμναστική και στον στρατό) η αλλαγή μετώπου (στρατιώτη, μαθητή) με στροφή τού σώματος γύρω από τον άξονά του προς την αντίθετη κατεύθυνση και το σχετικό παράγγελμα: *έκανε ~ κι έφυγε βιαστικά* (| (μτφ.) *έκανε πολιτική ~ με τις νέες του δηλώσεις'* ΦΡ. (λαϊκ.) κάνε *μεταβολή* φύγε. στρίβε, δίνε του. ** σχολιο λ. *αλλαγή, εξελίσσω.*

[πτυμ. αρχ. < *μεταβά/,λω].* μεταβολικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι βιολ. αυτός που σχετίζεται με τον μεταβολισμό: - *αντίδραση/ νόσος.* μεταβολισμός (ο) βιολ. το σύνολο των βιοχημικών διεργασιών που έχουν ως αποτέλεσμα είτε τη σύνθεση χημικών ενώσεων κατάλληλων για την κάλυψη τής αύξησης και τής ανάπλασης τού σώματος ή για την αποταμίευση υλικών (αναβολισμός) είτε την αποικοδόμηση χημικών ενώσεων με σκοπό την εξασφάλιση τής απαραίτητης για τη ζωή ενέργειας (καταβολισμός).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. metaboHsme]. μεταβολίτες (οι) (μεταβολιτών} ΒΙΟΛ. τα προϊόντα τού μεταβολισμού (βλ.λ.).

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. metabolite(s)J. μετάβολος (ο) {μεταβόλ-ου | -ων. -υυς| ΒΙΟΛ. κάθε είδος εντόμου που κατά την ανάπτυξή του εμφανίζει μεταμορφώσεις (βλ.λ.) ΑΝΤ. αμε- τάβολος.

[ει υμ. μτγν. < αρχ. *μεταβά'λλω].* μεταβυζαντινός, -ή. -ό ϊϊτ.-λρχαιολ. αυτός που σχετίζεται με την εποχή που ακολούθησε την πτώση τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας: ~ *τέχνη / εποχή / αγιογραφία.* μεταγγίζω ρ. μετβ. |μετάγγισ-α. -τηκα, -μένος} 1. (σπάν.) μεταφέρω (υγρό) από ένα δοχείο σε άλλο 2. ιλτρ. διοχετεύω ενδοφλεβίως (το αίμα ενός ατόμου σε άλλο, που το χρειάζεται για τη θεραπευτική του αγωγή): ~ *αίμα στον τραυματία* 3. (μτφ.) καθιστώ (κάποιον) κοινωνό (των σκέψεων, των πεποιθήσεων ή των εμπειριών μου): ~ *ιδέες* ΣΥΝ. μετακενώνω.

Ιετυμ. μτγν. < *μετ(α)* + *-αγγίζω* < *άγγος* (βλ. λ. *αγγείο)].*

μεταγγίζω - αγγίζω. Τα δύο ρήματα δεν διαφέρουν μόνο στη σημασία, αλλά και στην ετυμολογία τους. Το αρχαίο (μεταγενέστερο) μετ-αγγίζω και το παράγωγό του μετ-άγγισις. νεότερη λέξη που πρωτοαπαντά στον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο, ανάγονται στη λ. αγγείο: *μετ-αγγίζω* σημαίνει αρχικά «μεταφέρω από το ένα αγγείο στο άλλο, μετακενίόνω», από όπου περιορίστηκε σημασιολογι- κά στη «μεταφορά αίματος» (μετάγγιση). Αντίθετα, το αγγίζω είναι άλλος τύπος τού εγγίζω *(εγγύς* + *-ίζω),* που προήλθε από έκκρουση στη συνεκφορά με αντωνυμικά άρθρα: *ταεγγίζω> τα 'γγίζω>τ'* αγγίζω.

μετάγγιση (η) 11 8511 [-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} 1. η μεταφορά (υγρού) από ένα αγγείο σε άλλο **2.** ιατρ. *μετάγγιση (αίματος)* η ενδοφλέβια διοχέτευση αίματος που προέρχεται από δότη σε άτομο που το έχει ανάγκη (για θεραπευτικούς λόγους).

(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transfusion|. μεταγενέστερος, -η. -ο 1. αυτός που ακολουθεί χρονικά, που γίνεται ή εξελίσσεται μετά από κάτι προγενέστερό του: *τα ~ γεγονότα απέδειξαν ότι είχε τελικά δίκιο* || ~ *έρευνες / σκέψεις / ανακαλύψεις I περίοδος* συν. υστερόχρονος, κατοπινός, πρόσφατος αν γ. προγενέστερος **2.** *μεταγενέστεροι* (οι) {μεταγενεστέρ-ων. -ους} όλοι οι άνθρωποι που θα ακολουθήσουν τα επόμενα χρόνια, η μελλοντική γενιά: *εμείς δεν θα προ/θάβουμε τίποτε απ'όλα αυτά' αγωνιζόμαστε για χάρη των* ~ συν. (λόγ.) επιγενόμενοι. (καθημ.) νεότεροι, απόγονοι 3. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με την ελληνιστική εποχή: ~ *ελληνική γλώσσα* (η κοινή). — μεταγενέστερα επίρρ.

[ετυμ. μτγν., συγκρ. βαθμ. τού αρχ. *μεταγενής* «νεότερος, κατόπιν γεννημένος» < *μετα-* + *-γενής* < *γένος].* μεταγλώσσα (η) {μεταγλωσσών} 1. nuiix λέξεις, όροι. σύμβολα που χρησιμοποιούνται στη γλώσσα για να μιλήσουμε, να περιγράψουμε ή να αναφερθούμε στην ίδια τη γλώσσα (π.χ. οι όροι «ονοματική φράση» και «ρηματική φράση» χρησιμοποιούνται στη μεταγλώσσα τού συντακτικού): *η ~ που χρησιμοποιεί αυτό το βιβλίο είναι δυσνόητη2.* (γενικότ. στις επιστήμες) η χρήση τής γλώσσας (ορολογίας) ή διαφόρων συμβόλων για την περιγραφή μιας επιστήμης και τού αντικειμένου της: *μαθηματική ~.* — μεταγλωσσικός, -ή. -ό. μεταγλωσσικά επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. metalanguage (νόθο σύνθ.)]. μεταγλωττίζω ρ. μετβ. {μεταγλώττισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. μεταφέρω (τον λόγο, τους διαλόγους ταινίας) σε γλώσσα άλλη από αυτήν τής παραγωγής της, για να γίνει κατανοητή σε αλλόγλωσσο κοινό χωρίς τη βοήθεια υποτίτλων: - *την ταινία στα Ελληνικά* 2. (ει- δικότ.) μεταφέρω (κείμενο) από μία μορφή γλώσσας σε άλλη μορφή τής ίδιας γλώσσας, προσεγγίζοντάς το ερμηνευτικά: το *Σύνταγμα μεταγλωττίστηκε από την καθαρεύουσα στη δημοτική το 1986.*

[ετυμ. μεσον. < *μετα-* + *-γλωττίζω* < *αρχ. γλώττα.* αττ. τ. τού *γλώσσα].*

μεταγλώττιση (η) 11796] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** (γενικά) η μεταφορά κειμένου από μια γλώσσα σε άλλη 2. (ειδικότ.) η μεταφορά των διαλόγων κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου στη γλώσσα τής χώρας στην οποία θα προβληθεί (συνήθ. με επιτελείο ηθοποιών. που επαναλαμβάνουν τους αρχικούς διαλόγους στη δική τους γλώσσα και των οποίων υι φωνές ακούγονται κατά την προβολή τού έργου στη θέση των αυθεντικών)· η τεχνική αυτή χρησιμοποιείται αντί τού υποτιτλισμού. Επίσης **μεταγλωττιαμός** (ο) [1772J. ^ σχολιο λ. *μετάφραση*.

μεταγλωττιστής (ο), **μεταγλωττίστρια** (η) (σημ. I) {μεταγλωττιστριών} **1.** πρόσωπο που μεταγλωττίζει (λόγο. διαλόγους ταινίας, κείμενο) **2.** πληιΌΦ. πρόγραμμα που μετατρέπει ένα κείμενο γραμμένο σε γλώσσα προγραμματισμού κατανοητή σε μας. σε γλώσσα μηχανής που μπορεί να εκτελεστεί από τον υπολογιστή: *σχεδίαση και υ/.ο- πνίηση ενός ~ για μια υποθετική γλώσσα προγραμματισμού*.

ΙLΤΥΜ. Ως πρυς τη σημ. 2. η λ. αποδίδει το αγγλ. compiler].

μεταγραμματίζω ρ. μετβ. [μτγν.] {μεταγραμμάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (για λέξη) αλλάζω τη σειρά των γραμμάτων ΣΥΝ. ανα- γραμματίζω. – **μεταγραμματιαμός** (ο) Ιμτγν.].

μεταγραφή (η) **1**. η μεταφορά σε άλλον κώδικα (λ.χ. η απόδοση κειμένου με διαφορετικό σύστημα γραφής από αυτό στο οποίο είχε αρχικώς γραφεί): *η ~ των ξένων ονομάτων στα Ελ/.ηνικά* (χρησιμοποιώντας αντί για το λατινικό αλφάβητο το ελληνι^ || *φωνητική ~* (η γραφή λέξεως με τα σύμβολα τού διεθνούς φωνητικού αλφαβήτου) 2. βιολ. το στάδιο τής μεταβίβασης τού γενετικού μηνύματος από το D.N.A. τού πυρήνα στο αγγελιαφόρο R.N.A. (βλ.λ.) 3. νομ. η καταχώριση (σε ειδικό βιβλίο και από αρμόδια δημόσια υπηρεσία, υποθηκοφυλακείο) των συμβολαίων ή των τίτλων, με τους οποίους αποκτο')- νται ή μεταβάλλονται εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων (πβ. λ. *κτηματολόγιο) 4*. ΜΟΥΣ. η όσο το δυνατόν πιστότερη μεταφορά τής πρώτης μορφής ενός έργου. λ.χ. για εκτέλεση από άλλο όργανο από αυτό για το οποίο είχε αρχικώς συντεθεί· η διασκευή **5.** (α) η ένταξη αθλητή σε άλλον σύλλογο (ομάδα) από αυτόν στον οποίο μέχρι τότε ανήκε: *η περίοδος των - στο ποδόσφαιρο* jj *ο σύλλογος δεν θα κάνει καμία ~ για φέτος* JJ ο *παίκτης πήρε μεταγραφή σε ομάδα τού εξωτερι κου* (β) (συνεκδ.) ο ίδιος ο παίκτης / αθλητής, ο οποίος μεταγράφεται σε άλλη ομάδα: *σπουδαία / ακριβή ~* (γ) (κατ' επέκτ.) η ένταξη επαγγελματία (κυρ. υψηλής κατάρτισης ή αναγνώρισης) στο δυναμικό άλλης επιχείρησης από αυτή στην οποία ανήκε: οι - *που τηλεοπτικών αστέρων από* το *ένα κανάλι στο άλλο είναι πλέον καθημερινή είδηση* 6. τεχνολ. η μεταφορά δεδομένων από ένα σύστημα σε άλλο ή από μία κασέτα ή δισκέτα σε άλλη: *η ~ μιας ταινίας από μία βιντεοκασέτα σε άλλη* [[*ειδικός ενισχυτής για μεταγραφές χωρίς απώλειες* II *~ από δίσκο σε κασέτα ήχου*.

[FTYM. μτγν., αρχική σημ. «αντιγραφή κειμένου σε άλλο είδος γραφής αλλαγή τής απόδοσης», < αρχ. *μεταγράφω*. Ορισμένες σύγχρονες σημ. αποδίδουν το γαλλ. transcription].

μεταγραφή - μετεγγραφή; Το μετα-γραφή (από το ρ. μετα-γράφω) χρησιμοποιείται για να δηλώσει «την αλλαγή, τη μετάβαση από κάτι σε κάτι άλλο» *(η μεταγραφή των* ξένων λέξεων στην Ελληνική με ελληνικά γράμματα - η *μεταγραφή* περιουσιακού στοιχείου (οικοπέδου, διαμερίσματος κ.λπ.) στο υποθηκοφυλακείο από το όνομα τού πωλητή στο όνομα τού αγοραστή), «την απόδοση σε άλλη γλωσσική μορφή (= μετάφραση) ή άλλη μουσική μορφή» (= διασκευή), «τη μετακίνηση ενός αθλητή από μια ομάδα σε άλλη», «την αλλαγή ομάδας» *{μεταγραφή* ποδοσφαιριστών). Το μετ-εγγραφή (από το ρ. μετ-εγγράφομαΐ) δηλώνει ειδικότερα την εγγραφή ενός σπουδαστή από ένα πανεπιστήμιο σε ένα άλλο (μετεγγραφή φοιτητών από ξένα πανεπιστήμια σε ελληνικά ή από περιφερειακά σε κεντρικά πανεπιστήμια) ή από ένα σχολείο σε ένα άλλο *(μετεγγραφή μαθητών)*. Δεν είναι σωστό, άρα, να μιλάμε για «μεταγραφή φοιτητών» ούτε και για «μετεγγραφή ποδοσφαιριστών »!

μεταγραφικός, -ή, -ό ίμεσν.] αυτός που σχετίζεται με τη μεταγραφή. κυρ. επαγγελματία (αθλητή): *οι ~ στόχοι τής ομάδας για τη νέα χρονιά* II *~ περίοδος / επιτυχία / κινήσεις / ενδιαφέρον*. – μεταγρα· φικ-ά / -ως επίρρ.

μεταγράφω ρ. μετβ. {μετέγραψα, μεταγράφηκα (λόγ. μετεγράφην, -ης, -η...), μεταγεγραμμένος} 1. γράφω εκ νέου ΣΥΝ. ξαναγράφω 2. μεταφέρω σε γραπτή μορφή (προφορικό υλικό) 3. μεταφέρω (κείμενο) σε άλλη γλώσσα, άλλο αλφάβητο ή γενικότ. άλλη μορφή από αυτήν στην οποία είχε αρχικώς γραφεί: ~ το *κείμενο στο φωνητικό α?.φά- βητο* || *~ αρχαίο κείμενο στα Νέα Ε/Ληνικά* 4. διασκευάζω (μουσικό έργο) για ένα ή περισσότερα μουσικά όργανα, διαφορετικά από εκείνα για τα οποία είχε αρχικά γραφεί: *~ σονάτα πιάνου για βιολί* 5. ΝΟΜ. καταχωρίζω στα βιβλία τού υποθηκοφυλακείου (την πράξη αγοραπωλησίας ακινήτου τής περιοχής) 6. (μεσοπαθ. *μεταγράφομαι)* (για αθλητές) εντάσσομαι στο δυναμικό άλλου αθλητικού συλλόγου.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *μεταγραφή*.

[ΕΠΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «επαναγράφω σε άλλο κώδικα, μεταφράζω», *μετα-* + *-γράφω*. Ήδη μτγν. η σημ. «μεταφέρω σε άλλη εγγραφή, σε άλλο λογαριασμό». Η σημ. 6 αποδίδει το γαλλ. franscrire]. μετάγιο ρ. μετβ. [αρχ.I {παρατ. μετήγα. αόρ. μετήγαγα, μετήχθην, -ης. -η... (να/θα μεταχθώ)} (λόγ.) μεταφέρω από έναν τόπο σε άλλον, μεταβιβάζω.

μεταγωγή (η) (λόγ.) 1. μεταφορά (προσώπου ή πράγματος) από έναν τόπο σε άλλον 2. (ειδικότ.) μεταφορά κρατουμένων υπό συνοδεία φρουρών από έναν χώρο κράτησης σε άλλον για τη δίκη ή τη φυλά κισή τους: *τμήμα μεταγωγών^*. (στις τηλεπικοινωνίες) το σύνολο των αυτόματων ή χειροκίνητων χειρισμών που απαιτούνται για την πραγματοποίηση τής τηλεφωνικής επικοινωνίας μεταξύ δύο συνδρομητών. [ftym. μτγν. < αρχ. *μετάγωΐ*

μεταγωγικός, -ή, -ό στρατ. **1.** αυτός που είναι κατάλληλος ή χρήσιμος για μεταφορές: *~ υπηρεσία τού Στρατού* (κυρ. ενόπλων δυνάμεων) || *- σώμα / αεροσκάφος* συν. μεταφορικός 2. *μεταγωγικό* (το) κάθε είδους στρατιωτικό μεταφορικό μέσο (ζώο. όχημα, σκάφος), **μεταδημότευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσας. -εύσεων} η μετεγγραφή δημότη στο δημοτολόγιο άλλου δήμου ή κοινότητας. – **μεταδημοτεύω** ρ.

μεταδιδακτορικός, -ή. -ό αυτός που γίνεται μετά τη λήψη τού διδακτορικού τίτλου: *~ σπουδές / μελέτη / έρευνα*.

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. post-doctoralI. **μεταδίδω** ρ. μετβ. Ιαρχ.I {μετέδωσα, μετα-δόθηκα. -(δε)δυμένος} **1.** (α) κάνω (κάποιον) μέτοχο σε κάτι που έχω εγώ. ώστε να το μοιράζομαι μαζί του: *~ το κέφι / τον ενθουσιασμό > τη συγκίνησή μου*]] *ο καθηγητής είχε μεταδώσει στους μαθητές του το ενδιαφέρον του για τα μαθηματικά* || *~ την πίστη / την αγωνιστικότητα μου και στους υπολοίπους* (β) αφήνω (κάτι) να διαδοθεί μέσα από μένα. κυρ. επιτρέποντας την κίνησή του: *το νερό μεταδίδει τον ήχο πιο γρήγορα από τον αέρα* || ο *ηλεκτρισμός μεταδίδεται μέσω των μετάλλων* **2.** (ειδικότ.) γίνομαι φορέας ιού, μικροβίου, αρρώστιας κ.λπ., διοχετεύοντάς το σε άλλον οργανισμό: *τα έντομα συχνά μεταδίδουν μολύνσεις* ΣΥΝ. (καθημ.) μολύνω, (οικ.) κολλώ 3. (για ειδήσεις, πληροφορίες) κάνω ευρύτερα γνωστή (μια πληροφορία): *το πρακτορείο Ρόιτερ μεταδίδει* συ- *νεχώς πληροφορίες για τον ισχυρό σεισμό στο Λος Άντζελες* συν. ανακοινώνω, γνωστοποιώ, κοινοποιώ 4. (για ραδιόφωνο ή τηλεόραση) εκπέμπω ραδιοφωνικό ή τηλεοπτικό πρόγραμμα, καλύπτω ραδιοφωνικά ή τηλεοπτικά ένα γεγονός: *~ έναν αγώνα / εικόνες από τη Βουλή / εκ/.ογικά αποτελέσματα / μια δίκη* 5. (μεσοπαθ. *μεταδίδομαι)* παίρνω διαστάσεις, εξαπλώνομαι από τον έναν στον άλλον, από το ένα σημείο στο άλλο: *η επιδημία / η φωτιά μεταδόθηκε αστραπιαία*. σχολιο λ. *δίνω*. **μεταδικτατορικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στο χρονικό διάστημα που έπεται μιας δικτατορίας αντ. προδικτατορικός 2. (ειδικότ.) αυτός πυυ αναφέρεται στο χρονικό διάστημα μετά τη στρατιωτική δικτατορία των συνταγματαρχίόν στην Ελλάδα (1967-J 974): *~ κυβερνήσεις/ πολιτικό σκηνικό* αντ. προδικτατορικός. **μετάδοση** (η) {-ης κ. -όσεως | -όσεις, -όσεων] **1.** η μεταφορά (στοιχείου) από κάποιον (που το διαθέτει) σε άλλον: *- τού άγχους / τού ενθουσιασμού / τής μαχητικότητας / τής πίστης* || *η ~ τής γνώσης από τον δάσκαλο στον μαθητή* 2. η δημόσια ανακοίνωση ή προβολή, ιδ. μέσω ραδιοτηλεοπτικού μέσου: *απευθείας / μαγνητοσκοπημένη ~ τού αγώνα* || *η ~ τής τραγικής είδησης συγκίνησε το πανελλήνιο* 3. η διάδοση αρρώστιας, μικροβίου κ.λπ. μέσω φορέα: *η ~ τού ιού με μετάγγιση μολυσμένου αίματος* 4. η περαιτέρω προώθηση και σε άλλα σημεία, η μεταβίβαση: *η ~ τής κίνησης και στους πίσω τροχούς τού αυτοκινήτου* |] *η ~ η?.εκτρικού ρεύματος μέσω των αγωγών* · φρ. 1£ΚΚΛΗΣ. *αγίο μετάδοση* η Θεία Κοινωνία. σχολιο λ. *δίνω*.

(ΗΤΥΜ. < αρχ. *μετάδοσις* < *μεταδίδωμι*\. **μεταδόσιμος,** -η, -ο **j** μτγν.] **1.** (ασθένεια) που εύκολα μπορεί να μεταδοθεί 2. (είδηση) που είναι δυνατόν και επιτρεπτό να μεταδοθεί: *~ π?.ηροφορία ι ανακοίνωση*. **μεταδότης** (ο) |μτγν.**j** {μεταδοτών} **1.** αυτός που μεταδίδει κάτι **2.** ιέλνολ. όργανο με το υπυίυ μεταδίδεται η κίνηση από ένα σώμα σε άλλο.

μεταδοτικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** (αρρώστια) που μπορεί να μεταδοθεί με επαφή από άτομο που έχει προσβληθεί σε υγιές: *η φυματίωση είναι ~ νόσημα* ΣΥΝ. κολλητικός **2.** (γενικότ.) αυτός που εύκολα μεταδίδεται από τον έναν στον άλλον: *το χασμουρητό είναι ~* 3. (για πρόσ.) αυτός που έχει την ικανότητα να μεταδίδει τις γνώσεις του με τρόπυ εύληπτο και κατανοητό (ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση τού ακροατηρίου του): *~ δάσκαλος*. – **μεταδοτικ-ά / -ώς** 11874| επίρρ. **μεταδοτικότητα** (η) 11850] [χωρ. πληθ.] **1.** (για πρόσ.) η ικανότητα, συνήθ. δασκάλου, να μεταδίδει γνώσεις με τρόπο που να κινεί το ενδιαφέρον. καθιστώντας εύληπτα όσα λέει: *έχει μεγάλη ~* 2. η ιδιότητα νόσου (μικροβίου κ.λπ.) να μεταδίδεται από άτομο που έχει προσβληθεί σε άλλο υγιές με την επαφή, **μετάζωο** (το) 11891] {μεταζώ-ου | -ων} ζωολ. κάθε ζωικός οργανισμός, το σώμα τού οποίου αποτελείται από πολλά κύτταρα, διαφοροποιημένο: μορφολογικά και λειτουργικά σε κατηγορίες αντ. πρωτόζωο. [bTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < *νεολατ.* metazoa|. **μεταηθική** (η) φιλΟΣ. ο κλάδος τής ηθικής που πραγματεύεται τον καθορισμό τής φύσης των ηθικών εννοιών μέσα από την ανάλυση τού λογικού και σημασιολογικού χαρακτήρα τής γλυυσσας τής ηθικής.

μεταθανατιος, -α. -υ αυτός που αναφέρεται στυν χρόνο ή στην κατάσταση μετά. τον θάνατο (κάποιου): *πιστεύει στην ύπαρξη ~ ζωής* || *~ κρίση / τιμωρία*.

[ΠΤΥΜ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μετά θάνατον]*. **μετάθεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} 1. η μεταβολή τής θέσης (προσώπου ή πράγματος) ως προς ένα σημείο αναφοράς: *~ ευθυνών* (όταν κάποιος δεν αναγνωρίζει τις ευθύνες που τον βαραίνουν και προσπαθεί να ενοχοποιήσει άλλον, επιρρίπτοντάς τες σε εκείνον) [[*~ συχνότητας* (η μετατόπιση περιοχής τού φάσματος συχνοτήτων σε άλλη περιοχή του) συν. μετατόπιση, μετακίνηση **2.** (για υπαλλήλους ή στρατιωτικούς) η τοποθέτηση (κάποιου) σε άλλη υπηρεσιακή θέση από αυτήν όπου υπηρετεί: *δυσμενής ~* (μετακίνηση τού υπαλλήλου χωρίς τη θέλησή του σε θέση που μειονεκτεί έναντι τής αρχικής) ||

αμοιβαία ~ (ταυτόχρονη κάλυψη δύο θέσεων από δύο υπαλλήλους, που παίρνουν ο ένας τη θέση τού άλλου) ([*παίρνω ~ για την Αθήνα*

(με χρονική σημασία) αναβολή τού χρόνου διεξαγωγής μιας ενέργειας: *οι τελευταίες πολιτικές εξελίξεις καθιστούν αναγκαία τη ~ τής ημερομηνίας* των *εκλογών / τού ταξιδιού τού πρωθυπουργού στο εξωτερικό* 4. γλωσς. η αλλαγή τής θέσης γραμμάτων, συλλαβών ή φθόγγων μέσα στην ίδια λέξη κατά τη γραφή ή την προφορά της, λ.χ. *φούχτα, χούφτα* [| *καράφλα, φαλάκρα*■ ΦΡ. *μετάθεση ποσότητας* (στην Αρχαία Ελληνική) η αντιμεταχώρηση (βλ.λ.) **5.** μουσ. η εκτέλεση μουσικής σύνθεσης σε άλλον τόνο από αυτόν στον υπυίο είχε αρχικά γραφεί 6. βιολ. αναδιάταξη τής χρωμυσωμικής δομής, η υποία έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή θέσεως των τμημάτων των χρωμο- σωμάτων καθώς και των ακολυυθιών των γονιδίων πυυ αυτά περιέχουν 7. ΧΗΜ. οργανικές αντιδράσεις κατά τις οπυίες σε ένα μόριυ πραγματυποιείται αντικατάσταση ενός ατόμυυ ή μιας ρίζας από άλ- λυ άτυμυ ή ρίζα 8. μαθ. η πράξη πυυ συνίσταται στη μεταφυρά στυι- χείων από υρισμένη σειρά διαδυχής σε άλλη σειρά διαδοχής των ίδιων στυιχείων **9.** τυχολ. η έντυνη θετική ή αρνητική συναισθηματική σύνδεση τυύ ασθενυύς με τον θεραπευτή του. κατά την υπυία υ πρώτυς βιώνει ξανά καταστάσεις απωθημένες στο ασυνείδητό τυυ και τις πρυβάλλει στυ υυδέτερυ πρόσωπυ τυύ ψυχαναλυτή του. **

ΣΧΟΜΟ λ. απόσπαση-

[ετυμ. < αρχ. *μετάθεσις* «αλλαγή θέσεως (αμυιβαία ή μη)» (η γλωσσ. σημ. ήδη μτγν.) < *μετατίθημι* (βλ. κ. *θέτω, τίθεμαι*). Η σημ. «μετακίνηση υπαλλήλυυ» απυτελεί απόδ. τυύ γαλλ. de-placement], **μεταθέσιμος,** -η, -υ Ιμεσν.] αυτός πυυ μπυρεί να μετατεθεί, να αλλάξει θέση ή χρόνυ διεξαγωγής: ~ *ημερομηνία ι υπάλληλος* ΑΝΤ. αμε- τάθετυς.

μεταθετήριο (τυ) {μεταθετηρί-υυ j -ων} τυ υπηρεσιακό έγγραφυ, με τυ υπυίυ γνωστυπυιείται στυυς ενδιαφερυμένυυς (υπαλλήλυυς) η μετάθεσή τυυς.

μεταθετός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός πυυ μπορεί να αλλάξει θέση. να μετατεθεί **2.** *μεταθετό(ν)* (τυ) η δυνατότητα μεταθέσεως υπαλλήλων σε άλλη θέση ή τόπυ. ανάλυγα με τις εμφανιζόμενες ανάγκες αντ. αμετάθετυ(ν).

μεταθέτω ρ. μετβ. {μετέθεσα, μετατέ-θηκα. -θειμένος} **1.** αλλάζω θέση (σε κάτι): ~ *τις ευθύνες μου σε* άλλον'(επιρρίπτω σε άλλυν τις ευθύνες πυυ με βαραίνυυν) / τυ *φταίξιμο* 2. (για υπαλλήλυυς ή στρατιώτες) τυποθετώ σε άλλη υπηρεσιακή θέση: *τον μετέθεσαν στα κεντρικά γραφεία τής εταιρείας / στα σύνορα* 3. (με χρυνική σημασία) αναβάλλω για αργότερα (τυν χρόνυ διεξαγωγής μιας ενέργειας): ~ *την ημερομηνία τού γάμου*.

[f.tym. μεσν. < αρχ. *μετατίθημι* < *μετα-* + *τίθημι* (βλ. κ. 0^τω)]. **μεταθεωρία** (η) {μεταθεωριών} φϊλος. η θεωρία που αναλύει τη δυ- μή. τις μεθόδυυς και τις ιδιότητες άλλης θεωρίας.

(F.TYM. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. metatheory],

μεταΐσθημα (τυ) [f8981 το μετείκασμα (βλ.λ.).

μεταίχμιο (τυ) {μεταιχμί-υυ | -ων[η κρίσιμη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε δύυ αντίθετες καταστάσεις, το υριακό σημείυ: *βρίσκεται στο ~ ζωής και θανάτου! μιας πολιτικής περιόδου || βρίσκομαι στο ~ τού) νόμου* (δηλ. μεταξύ νυμιμότητας και παρανυμίας).

[ϊ ::ϊύμ. < αρχ. *μεταίχμιον* < *μετ(α)-* + *-αίχμιον*< *αίχμῆ* **μετακαλώ** ρ. μετβ. [αρχ.[(μετακαλείς... [μετακάλ-εσα. -ούμαι. μετα- κλήθηκα] (επίσ.) καλώ κάπυιυν επισήμως. για να συμμετάσχει σε εκδήλωση. διυργάνωση ή απυστολή: *μετακάλεσαν ξένους καλλιτέχνες, να δώσουν παραστάσεις στο Φεστιβάλ Αθηνών* ((*μετακάλεσαν τους πρεσβευτές για διαβου/.εύσεις με τον υπουργό των Εξωτερικών || τον είχε μετακαλέσει το Πανεπιστήμιο Κρήτης για σειρά διαλέξεων* ΣΥΝ. καλώ.

μετακάρπιο (τυ) Ιμτγν.] Ιμετακαρπί-υυ | -ων} ανατ. τυ τμήμα τυύ χεριύ πυυ βρίσκεται ανάμεσα στυν καρπό και στα δάχτυλα, τυ σύνο- λυ των υστών τής παλάμης, **μετακατοχικός,** -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με την περίυδυ μετά την Κατυχή (βλ. λ. *κατοχή*): ~ *χρονιά / τραγούδι / κυβερνήσεις*. **μετακένωση** (η) [1805J {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** (κυριυλ.) η μεταφυρά υγρυύ από ένα δυχείυ σε άλλυ συν. μετάγγιση 2. (συνήθ. μτφ.) η μετάδυση σε άλλον τόπυ ή πρόσωπυ (ιδεών, γνώσεων κ.λπ.): *η ~ τής ανθρωπιστικής παιδείας στους Δυτικοευρωπαίους από τους Έλληνες*. **— μετακενώνω** ρ.

[ετυμ. < μτγν. *μετακενώ (-όω)* < *μετα-* + *κενώ* < *κενός*. Το υυσ. πρω- τυαπαντά στυν Αδ. Κοραΐή. **μετακίνηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως {-ήσεις, -ήσεων} **1.** η τυποθέτη- ση (πρυσώπυυ / πράγματος) σε νέα θέση, η αλλαγή θέσης, εγκατάστασης κ.λπ.: *η ~ των επίπλων για αλλαγή τής διακόσμησης || η ~ υπαλλήλου σε άλλη υπηρεσία* (μετάθεση) jj *οι άνεμοι οφείλονται σε μετακινήσεις αερίων μαζών* || (μτφ.) *η* ~ κεφαλαίων 2. η μετάβαση (πρυσώπυυ) από τόπυ σε τόπυ: *ως εμπορικός αντιπρόσωπος είχε πολλές ~ σε διάφορες πόλεις ανά την επικράτεια || ξαφνική / γρήγορη* **μετακινήσιμος,** -η. -υ αυτός πυυ μπυρεί να μετακινηθεί, **μετακινώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {μετακινείς... | μετακίν-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** τυποθετώ (κάπυιυν/κάτι) σε νέα θέση, τυ(ν) παίρνω από τη θέση πυυ κατείχε πρυηγυυμένως: ο *καναπές έχει σίγουρα μετακινηθεί· χθες δεν ήταν τόσο κοντά στην πόρτα || ο δάσκαλος μετακίνησε τον μαθητή σε άλλο θρανίο. επειδή μιλούσε συνεχώς με τον δι- πλανό του* j| (κ. μτφ.) δεν *μπορείς να τον μετακινήσεις από τις απόψεις του* συν. μετατοπίζω, μεταθέτω, μεταφέρω **2.** (μεσυπαθ. *μετακινούμαι)* πηγαίνω από έναν τόπυ σε άλλυν: *χιλιάδες Αθηναίοι μετα- κινήθηκαν με κάθε μεταφορικό μέσο, εκμεταλλευόμενοι το εορταστικό τριήμερο*.

μετακιόνιό (τυ) [μτγν.| {μετακυνί-υυ | -ων] λρχιτ. τυ κενό διάστημα μεταξύ δύυ κιόνων, τυ μεσυστύλιυ. **μετακλασικός,** -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με την περίυδυ μετά τυυς κλασικύυς χρόνυυς: ~ *τέχνη / συγγραφείς / γλώσσα* αντ. προ- κλασικός.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. post-classicalj. **μετάκληση** (η) Ιμτγν.} {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} **1.** η κλήση, η πρόσκληση · 2. η ανάκληση, η κλήση κάπυιυυ να επιστρέψει: *η ~ τής διπλωματικής αποστολής*. **μετακλητός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που μπορεί να μετακληθεί ή ήρθε με μετάκληση 2. (υπάλληλυς) πυυ μπυρεί να κληθεί να αλλάξει θέση ανά πάσα στιγμή, πυυ δεν έχει μόνιμη θέση **3**.*μετακλητό* (τυ) η ιδιότητα υπαλλήλυυ να μην έχει μόνιμη θέση, η πιθανότητα να μετακληθεί.

μετακομιδή (η) **1.** η μεταφυρά των υστών νεκρύυ από τον τόπυ όπυυ βρίσκυνται ενταφιασμένα 2. (ειδικότ.) η μεταφυρά των υστών από τυν τάφυ σε άλλυν χώρυ μετά την πάρυδυ τριετίας από την ταφή. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κομίζω*.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *μετακομίζω*|. **μετακομίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μετακόμισ-α, -μένυς} ♦ **1.** (μετβ.) (κυ- ριολ.-σπανιότ.) μεταφέρω από μία θέση σε άλλη: *μετακόμισε τη βιβλιοθήκη από το σαλόνι στο γραφείο του* συν. μετακινώ ♦ 2. (αμετβ.) αλλάζω κατυικία, μεταφέρω τυ νυικυκυριό μου σε άλλο σπίτι: *θα μετακομίσουμε, μόλις βρούμε καλύτερο διαμέρισμα*.

Ιετυμ. αρχ. < *μετα-* + *κομίζω* (βλ.λ.)]. **μετακόμιση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** η μεταφυρά τής οικοσκευής (ενός νυικυκυριύυ) από έναν τόπυ εγκατάστασης σε άλλυν: 77 -> θα /ίνει στο *τέλος τού μήνα || κατά τη - στο νέο τους* δια- *μέρισμα, έχασαν την κούτα με το καλό σερβίτσιο* [| *ειδικό γραφείο ανέλαβε την* ~ 2. η αλλαγή τόπυυ διαμυνής. κατυικίας: *ήταν μεγάλη ~ από την Κρήτη στην Αλεξανδρούπολη*. – **μετακομιστικός,** -ή, -ό [1893j. «· ΣΧΟΛΙΟ λ. *κομίζω*. **μετακομουνιστικός,** -ή, -ό αυτός πυυ αναφέρεται στυ χρονικό διάστημα μετά την πτώση των κυμυυνιστικών καθεστώτων στην Ανατυ- λική Ευρώπη: - *περίοδος! εποχή / κόσμος*. **μετακυλίω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {μετακύλισ-α, -τηκα} (λόγ.) (κυρ. μτφ.) μεταθέτω: *οι αρχικές παραλείψεις μετακυλίουν το βάρος τής αποκατάστασης τού έργου στο επόμενο στάδιο παραγωγής*)} *«το χρέος μετα- κυλίεται στο Δημόσιο, το οποίυ εμφανίζεται ως εγγυητής καταβολής τού ποσού»* (εφημ.). – **μετακύλιση** (η), **μετακυλώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι Ιμετακυλάς... j μετακύλησα} (λόγ.) ♦ (μετβ.) 1. μετατοπίζω (κάτι) κυλώντας το 2. ξανακυλώ, κυλώ εκ νέυυ ♦ **3.** (αμετβ.) (για νόσο ή ασθενή) επιδεινώνομαι, πηγαίνω προς το χειρότερο συν. ξανακυλώ, υπυτρυπιάζω. **μεταλαβαίνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.Ι {μετέλαβα} εκκλης. ♦ **1.** (αμετβ.) λαμβάνω τη Θεία Κυινωνία. κυινωνώ των αχράντων μυστηρίων: *μεταλαβαίνει κάθε Χριστυγεννα και ιλάσχα* ♦ **2.** (μετβ.) (για ιερέα) δίνω σε (κάπυιυν) τη Θεία Κυινωνία: *πήγε υ παππάς στο σπίτι της, για να τη μεταλάβει*. Επίσης (λόγ.) **μεταλαμβάνω** |αρχ.]. ** ιχολιο λ. *λαμβάνω*. **μεταλαβιά** (η) (λαϊκ.) η μετάληψη, η Θεία Κυινωνία. **μεταλαμπαδεύω** ρ. μετβ. [μτγν.] {μεταλαμπάδευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα)} (λόγ.) μεταδίδω (τα φώτα τής γνώσης, τής επιστήμης, τυύ πυ- λιτισμύυ): *μέσα από τα βιβλία τους οι* παλιοί *μεταλαμπαδεύουν τη σοφία τους στις επόμενες γενεές || οι λόγιοι τής διασποράς μεταλαμπάδευσαν την ελληνική σοφία στη Δύση*. – **μετσλαμπάδευση** (η). **μεταλεξικογραφία** (η) η ιστυρία και η θεωρία τής λεξικυγραφίας.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. metaIexicvgraphy]. **μετάληψη** (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις. -ήψεων} ΕΚΚΛίίΣ. *(Θεία / Αγία) Μετάληψη* η συμμετυχή των πιστών στη Θεία Ευχαριστία με την κοινωνία τού ηγιασμένυυ άρτυυ και υίνυυ τού μυστηρίυυ. * ·"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω*.

[ετυμ. < αρ^χ. *μετάληψις*, αρχική σημ. «συμμετοχή», < *μεταλαμβάνω*\. **μεταλλαγή** (η) [αρχ.[**1.** η διαδικασία μεταβολής και μετάβασης σε νέα μορφή: *η ~ των κοινωνικών / πολιτικών δομών* 2. βιολ. η μετάλλαξή (βλ.λ.). σχολιο λ. *αλλαγή*. **μετάλλαγμα** (το) {μεταλλάγμ-ατυς | -ατα, -άτων} πγολ. υ υργανισμός ή τυ γυνίδιο πυυ έχει υποστεί μετάλλαξη, **μεταλλαγμένος,** -η. -υ (συνήθ. κακόσ.) **1.** αυτός που έχει υποστεί μετάλλαξη: ~ *γονίδια / οργανισμός / χρωμόσωμα || βιομηχανικά προϊόντα με - συστατικά* [} *στις ταινίες επιστημονικής φαντασίας εμφανίζονται συχνά μεταλλαγμένοι, τερατόμορφοι άνθρωποι* 2. (ειδικότ.) αυτός στυν υπυίυ έχει γίνει επέμβαση στη γενετική τυυ δυμή για τη βελτίωση κάπυιων χαρακτηριστικών τυυ: - *τρόφιμα* (υρθότ. *γενετικά τροποποιημένα)* [| *στο εμπόριο κυκλοφορεί - σόγια / καλαμπόκι / σπόροι / ντομάτες*.

[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τυύ ρ. μεταλλάσσω ως μεταφρ. δάνειο από αγγλ. transmuted |. **μεταλλακτήρας** (υ) ηλεκτρ. μηχάνημα πυυ μετατρέπει τυ εναλλασσόμενο ρεύμα σε συνεχές και αντιστρόφως.

[ΗΤΥΜ. μτγν. *μεταλλακτήρ, -ήρος* < αρχ. *μεταλλάσσω*. Η ηλεκτρ. σημ. αποδίδει το γαλλ. transformateur]. **μεταλλάκτης** (υ) {μεταλλακτών} τεχνολ. πίνακας τηλεπικυινωνια- κυύ κέντρυυ. στυν υπυίυ καταλήγυυν υι διατάξεις των τηλεφωνικών ή τηλεγραφικών γραμμών για την άμεση απυκατάσταση τής τηλεφωνικής ή τηλετυπικής σύνδεσης μεταξύ συνδρυμητών.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τυύ γαλλ. multiple], **μετάλλαξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} 1. bjoa. η διαδικασία τρυπυπυιήσεως τής κληρυνυμικής σύστασης ενός κυττάρυυ. η υποία έχει ως απυτέλεσμα τη γενετική αλλαγή οργανισμύυ ή πληθυσμύυ κυττάρων: - /ονίὸϊων'ΣΥΝ. μεταλλαγή 2. (μτφ.) η ριζική αλλαγή: ο *γε*

νικός γραμματέας μίλησε για ~ τού κόμματος.
[ετυμ. < *αρχ. μετάλλαξις* «αλλαγή - ανταλλαγή» < *μετάλλάσσω*. Η βιολ. σημ. αποδίδει το αγγλ. tansmutaiionj. **μεταλλαξιογόνος,** -ος, -ο βιολ. ουσία, ακτινοβολία ή άλλος παράγοντας που προκαλεί μετάλλαξη (βλ.λ.).
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mutagenej. **μεταλλάσσω** κ. (σπάν.) **μεταλλάζω** ρ. μετβ. Ιμετάλλα-ξα, -χθηκα. -γμένυς} 1. μεταβάλλω τη φύση (κάποιου), προκαλώ μετάλλαξη (σε κάποιον/κάτι) 2. (μτφ.) αλλάζω ριζικά: *«με τις πλαστικές επεμβάσεις έχει μεταλλάξει τον εαυτό της»* (εφημ.) || *«το λαϊκό μας θέατρο νιοθέτησε και μετά/.λαξε το πρωτότυπο υλικό»* (εφημ.) j] *από τότε που ανέβηκε στην εξουσία μεταλλάχθηκε από φΟ.ειρηνικός πολιτικός σε φιλοπόλεμο η'γέτη* **3.** (μεσοπαθ. *μεταλλάσσομαι)* υφίσταμαι μεταβολή στη φύση μου **4.** (η μτχ. *μεταλλαγμένος, -η. -ο)* βλ.λ.
[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «αλλοιώνω - ανταλλάσσω», < *μετ(α)-* + *άλλάσσω*. Η βιολ. σημ. αποδίδει τυ αγγλ. transmute], **μεταλλείο** (το) [αρχ.] ο χώρος όπου γίνεται εξόρυξη μεταλλευμάτων ή ορυκτών και το σύνολο των σχετικών εγκαταστάσεων: τα ~ *τού Λαυρίου* ΣΥΝ. μεταλλωρυχείο. < ·" σχολιο λ. *παρώνυμο.* **μεταλλειολογία** (η) [1889] {χωρ. πληθ.} η επιστήμη που πραγματεύεται οτιδήποτε έχει σχέση με τα μεταλλεία και τα μεταλλεύματα. - **μεταλλειολόγος** (ο/η) [1886 [.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mineralogie (νόθο σύνθ.)).
μεταλλερΥάτης (ο) Ιμεταλλεργατών} ο εργάτης μεταλλείου, **μετάλλευμα** (το) {μεταλλεύμ-ατος | -ατα, -άτων} το ορυκτό που περιέχει σημαντικό ποσοστό μετάλλου καθιστώντας οικονομικά επικερδή την εκμετάλλευσή του: *χώρα πλούσια σε μεταλλεύματα || πλούσιο / φτωχό* -. **μετάλλευση** (η) [μτγν.| {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} η αναζήτηση και η εξόρυξη μεταλλευμάτων από τυ έδαφος. — **μεταλλεύω** ρ. [αρχ.]. **μεταλλευτής** (ο) [μτγν.]. **μεταλλευτικός,** -ή. -ό [αρχ.[αυτός που σχετίζεται με τυν χώρο ή τη διαδικασία εξορύξεως μεταλλευμάτων ή με τα ίδια τα μεταλλεύματα: ~ *πλούτος / βιομηχανία / έρευνα.* **μεταλλίκι** (το) [1898) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το κέρμα, το μεταλλικό νόμισμα.
[ΕΤΥΜ_. Αντιδάν.. < τουρκ. meielik < γαλλ. meialique < αρχ. μεταλλικά κJ.
μεταλλικός, -ή. -ό Ιαρχ.**[1.** αυτός πυυ αποτελείται ή είναι κατασκευασμένος από μέταλλο: ~ /court / *έπιπλα / νομίσματα / επιφάνεια* συν. μετάλλινος 2. αυτός που περιέχει διαλυμένα στη σύστασή του χημικά στοιχεία, τα οποία ανήκουν στην τάξη των μετάλλων (μεταλλικά άλατα ή αέρια) και η κατανάλωσή τους θεωρείται ότι κάνει πολύ καλό στην υγεία: ~ *νερό / πηγές* **3.** αυτός πυυ έχει τη φύση τού μετάλλου ή μοιάζει με τα μέταλλα ως προς τη λάμψη, τη διαύγεια ή την ηχηρότητα: ~ *φωνή* (καθαρή, δυνατή και ψυχρή, σαν να παράγεται από την κρούση μετάλλου) |j ~ *χρώμα* (πυυ έχει τις αντανακλάσεις των μετάλλων, που γυαλίζει ή κάνει ανταύγειες όπο>ς το μέταλλο) **4.** ΧΗΜ. (α) αυτός πυυ σχετίζεται με μέταλλα: ~ *χαρακτήρας / δεσμός(φ)* (για μέταλλο) αυτός που βρίσκεται σε ελεύθερη κατάσταση στη φύση* χωρίς προσμείξεις με άλλα ορυκτά: *- *σίδηρος.* **μεταλλικότητα** (η) 11893] {χωρ. πληθ.} χημ. **1.** το σύνολο των ιδιοτήτων των μετάλλων 2. (συνήθ. για το νερό) η περιεκτικότητα σε μέταλλα.
μετάλλινος, -η, -ο [1889] (σπάν.) αυτός που είναι κατασκευασμένος ή αποτελείται από μέταλλα: ~ *ράφια / επιφάνεια* συν. μεταλλικός, **μετάλλιο** (το) [1871] {μεταλλί-υυ | -ων} επίπεδη μεταλλική επιφάνεια, συχνά σε σχήμα και μέγεθος νομίσματος, που φέρει πάνω της χαραγμένη ή ανάγλυφη επιγραφή ή παράσταση και δίνεται ως αναμνηστικό σπουδαίου γεγονότος ή ως τιμητική διάκριση για την επιβράβευση αξιόλογης πράξης (π.χ. νίκης σε αθλητικούς αγώνες): *χρυσό / αργυρό / χάλκινο* ~ || ~ *ανδραγαθίας || τα ~ στους βαλκανιονίκες θα απονείμει ο υφυπουργός Αθλητισμού.* σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ετυμ. Υποκ. τού ουσ. *μέταλ/.ο* ως απόδ. τύ γαλλ. medaille < ιταλ. medaglia < λατ. *mcd(i)alia < *medialib «νόμισμα μισού δηναρίου» (< medius «μέσος, μισός»)], **μεταλλισμός** (ο) οικον. θεωρία που εμφανίστηκε τον 15ο αι., συνδέοντας την αξία τού νομίσματος με αυτήν τού μετάλλου από το υποίο αποτελείται' κατ' αντιδιαστολή προς τον νομιναλισμό (πβ.λ.).
μεταλλιστικός, -ή, -ό.
ΙΗJΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. MerulJismus]. **μεταλλίτις** (η) [μτγν.] {μεταλλιτιδ-υς, -α | -ες} ορυκτ. στη φρ. *μεταλ- λίτις γη / μεταλλίτιδες άμμοι* άμμος που εκτός από κόκκους χαλαζία περιέχει πολύτιμα μέταλλα ή πολύτιμους λίθους, **μέταλλο** (τυ) {μετάλλ-υυ | -ων} **1.** χημ. κάθε χημικό στοιχείο που βρίσκεται στη φύση με μορφή ορυκτού σε στερεή κατάσταση (εκτός από τον υδράργυρο) και παρουσιάζει ιδιάζουσα λάμψη, είναι καλός αγωγός τής θερμότητας και τού ηλεκτρισμού και με την απώλεια ηλε- κτρονίων γίνεται κατιόν και σχηματίζει οξίδια αντ. αμέταλλο 2. (συνεκδ.) το υλικό που αποτελείται από κάποιο από τα παραπάνω στοιχεία, μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην κατασκευή συρμάτων ή ελασμάτων, καθώς και ανθεκτικών αντικειμένων (π.χ. σίδηρος, χαλκός κ.λπ.): *ακατέργαστο ~ ||[ευγενή* ~ (δηλ. αυτά που δεν υξιδώνονται. όπως ο χρυσός και ο άργυρος) || *πολύτιμα* ~ φρ. ιστ. *επαχή τού μετάλλου* η περίοδος τής ιστορίας τής ανθρωπότητας από την αρχή τής χρήσης τού μετάλλου (σημ. 2) ώς σήμερα 3. η ιδιότητα φωνής ή ήχου να ακούγεται με διαύγεια, με δυνατό, καθαρό και ψυχρό τόνο: το ~ *που χαρακτήριζε τη φωνή τής Μ. Κάλλας.*
(ετυμ. < αρχ. *μέταλλον;* τεχν. όρ., αβεβ. ετύμου. Αρχικώς η λ. πρέπει να είχε τη σημ. «μεταλλείο, ορυχείο», από όπου έλαβε τη σημ. των μεταλλευμάτων που εξορύσσονταν. θεωρείται ότι η λ. *μέταλλον* προήλθε υποχωρητικούς από το ρ. *μεταλλώ (-άω)* «ερευνώ, αναζητώ επιμελώς». το οποίυ ίσως είναι σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μετ' άλλα* με τη σημ. «αναζητώ άλλα πράγματα» ή «ερευνώ μεταξύ άλλων πραγμάτων». Τέλος, έχει εικασθεί και η πρυελλην. (πελασγική) καταγωγή τής λ.], **μεταλλοβιομηχανία** (η) {μεταλλοβιομηχανιών} βιομηχανία εξορύ- ξεως μετάλλων από τα αντίστοιχα ορυκτά τους για περαιτέρω επεξεργασία.
μεταλλογνωσΐα (η) (χωρ. πληθ.Ι η μεταλλογραφία (βλ.λ., σημ. Ι).
μεταλλογραφία (η) |1889] {χωρ. πληθ. (μεταλλογραφιών, σημ. 3)} **1.** η μελέτη τής δομής και των ιδιοτήτων μετάλλων και κραμάτων με τη χρήση μικροσκοπίου ΣΥΝ. μεταλλογνωσία · **2.** η μέθοδος τής λιθογραφίας, κατά την οποία αντί τού λίθου χρησιμοποιείται πλάκα από ψευδάργυρο ή κοκκώδες αλουμίνιο **3.** (συνεκδ.) κάθε έργο που έχει παραχθεί με την παραπάνω μέθοδο. — **μεταλλογραφικός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. metallographies **μεταλλοειδής,** -ής, -ές ί 18651 {μεταλλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που μοιάζει με μέταλλο **2.** ΧΗΜ. *μεταλλοειδές* (το) κάθε χημικό στοιχείο που παρουσιάζει ιδιότητες των μεταλλικών και των αμέταλλων στοιχείων και έχει ευρεία βιομηχανική χρήση (π.χ. βόριο, αρσενικό. πυρίτιο κ.ά.) Συν. επαμφοτερίζον. ΣΧΟΛΙΟ λ. -ης. *-ης. -ες.* [ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nictalloide[.
μεταλλοθεραπεία (η) [1894} {χωρ. πληθ.} ιατρ. η χρήση των μετάλλων και των αλάτων τους για θεραπευτικούς σκοπούς, **μεταλλοκατασκευή** (η) κατασκευή από μέταλλο, **μεταλλόκραμα** (τυ) [1843] {μεταλλυκράμ-ατος | -ατα. -άτων} μείγμα αποτελυύμενυ από το προϊόν τής σύντηξης δύο ή περισσοτέρου μετάλλων.
μεταλλοποίηση (η) J1861J 1-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η εξό- ρυξη μετάλλου από το ορυκτό που τυ περιέχει **2.** οι διεργασίες σχηματισμού των μετάλλων στη γη. fΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. metallisation[. **μεταλλοτεχνία** (η) [1893[{χωρ. πληθ.} η τέχνη τής επεξεργασίας μετάλλων και κραμάτων και τής κατασκευής αντικειμένων από μέταλλο.
[ετυμ. Λπόδ. τυύ αγγλ. mcta[work (νόθο σύνθ.)]. **μεταλλουργείο** (το) Ιμτγν.} το εργοστάσιο όπου γίνεται η εξαγωγή των μετάλλων από τα ορυκτά στα οποία περιέχονται ή/και η επεξεργασία τους.
μεταλλουργία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η επιστήμη που εξετάζει τις μεθόδους εξαγωγής των μετάλλων από τα μεταλλεύματα και την περαιτέρω επεξεργασία τους ΙΥΥ μεταλλουργική **2.** τυ σύνολο των διαδικασιών στις οποίες υποβάλλεται μετάλλευμα, ώστε να εξαχθεί από αυτό το καθαρό μέταλλο ή η εμπορεύσιμη μορφή τού μετάλλου **3.** βιομηχανικός κλάδος για την παραγωγή μετάλλων και κραμάτων. — **μεταλλουργικός,**-ή.-ό [Ι870|.
Ι/τγ.Μ. ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. metaJlurgicJ. **μεταλλουργός** (ο) **1.** ο τεχνίτης που κατεργάζεται μέταλλα **2.** ο επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη μεταλλουργία. σχολιο λ. *-υυρ- γός,*
|ΕΤΥΜ. μτγν. < *μέταλλον* + *-ουργός* (με συναίρεση) < *εργον*\. **μεταλλοφόρος,** -ος, -ο ί 1870J αυτός που περιέχει μέταλλα: - *κοίτασμα / στρώματα.*
[είύμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. metallifere (νόθο σύνθ.)[. **μεταλλοχημεία** (η) {χωρ. πληθ.} ο κλάδος τής χημείας που ανιχφέ- ρεται στη μελέτη των μετάλλων, **μεταλλοχρωμία** (η) {χωρ. πληθ.) μέθοδος βαφής τής επιφάνειας των μετάλλων.
[ltym. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. metallochromiel. **μεταλλόχρωμος,** -η, -ο αυτός που έχει μεταλλικό χρώμα, **μεταλλωρυχείο** (το) χώρος εξορύξεως μεταλλευμάτων και περαιτέρω επεξεργασίας τους για την εξαγωγή των μετάλλων που περιέχουν συν. μεταλλείο.
μεταλλωρύχος (ο) |Ι898] ο εργάτης μεταλλωρυχείου συν. μεταλλευτής.
[ετυμ. < *μέταλ/.υ* + *-ωρύχος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ορύσσω (βλ.λ.) [. **μεταλογική** (η) φίλος, η μελέτη τυπικών γλωσσών και τυπικών συστημάτων σημασιολυγικώς ως προς τις σχέσεις μεταξύ των εκφράσεων και των νοημάτων τυυς και συντακτικώς ως προς τις σχέσεις που έχουν οι εκφράσεις μεταξύ τυυς.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. metalogique]. **μεταλυκειακος,** -ή. -ό αυτός που γίνεται μετά το λύκειο: ~ σπουδές / *χρόνια / μαθήματα.* **μεταμέλεια** (η) |αρχ.| {χο>ρ. πληθ.} η συναίσθηση τού σφάλματος (που έχει διαπράξει κάποιος) και το αίσθημα ντροπής ή λύπης που αυτή προκαλεί: *ειλικρινής / βαθιά / γνήσια* ~.
μεταμελούμαι ρ. αμετβ. αποθ. {μεταμελείσαι... [μεταμελή-θηκα, -μένος} συνειδητοποιώ το σφάλμα μου και αισθάνομαι ντροπή: ^μ- *φανίστηκε πραγματικά μεταμελημένος για τις πράξεις του και τον συγχώρησα* συν. μετανιώνω, μετανοώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* [ltym. < αρχ. *μεταμε?.οϋμαι (-έο-)* «αισθάνομαι λύπη για το σφάλμα μου» < *μεταμέλομαι* < *μετα-* + *μέλομαι* < *μέλω / -ομαι* *<ενδιαφέρο- μαι. φροντίζω» (βλ. κ. *μέλει)].* **μεταμεσημβρινός,** -ή, -ό [1888] (λόγ.) αυτός που λαμβάνει χώρα κατά το χρονικό διάστημα μετά τυ μεσημέρι και μέχρι τυ απόγευμα: ~ *πρόσκ?.ηση*>συν. απογευματινός λντ. προμεσημβρινός, **μεταμεσονύκτιος,** -α. -ο 11888| αυτός που γίνεται μετά τα μεσάνυχτα: - *κινηματογραφική προβο/.ή / θεατρική παράσταση.*

μεταμισθώνω ρ. μετβ. [μτγν.] {μεταμίσθω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** νοικιάζω εκ νέου. διατηρώ τη μίσθωση μετά την επίσημη λήξη της κατόπιν συμφωνίας με τον ιδιοκτήτη τού μισθώματος συν. ξανανοικιά- ζω **2.** υπενοικιάζω (βλ.λ.). – **μεταμίσθωση** (η) **[1836]. μεταμοντέρνος,** -α, -υ **1.** αυτός που σχετίζεται με το σύγχρονο ρεύμα τής τέχνης (αρχικώς τής αρχιτεκτονικής), που αντιδρά στις φόρμες τού μοντερνισμού και χρησιμοποιεί ποικιλία παραδοσιακών στοιχείων σε πρωτότυπες συνθέσεις 2. (κατ' επέκτ.) αυτός πυυ είναι χαρακτηριστικός μιας αισθητικής (και τελικά ενός τρόπου ζωής) που αναμειγνύει πληθώρα διαφορετικών στοιχείων (ή τα παραθέτει με ιλιγγιώδη ταχύτητα), ακολουθεί αδιάκοπα τις εκάστοτε τάσεις χωρίς αρχές και σταθερά σημεία αναφοράς, με στόχυ την εμπορικότητα, την πρωτοτυπία, τον εντυπωσιασμό (εκφράζεται μεταξύ άλλων στα βιντεοκλίπ, σε σύγχρονες διαφημίσεις, στα δελτία ειδήσεων των ιδιωτικών καναλιών κ.ά.) **3.** (κατ' επέκτ. στις κοινωνικές επιστήμες) ο ακραίος σχετικισμός στις αξίες και στην επιστημονική μέθοδο και η απόρριψη τής αντικειμενικότητας. – **μεταμοντερνισμός** (ο), **μετα- μοντερνιστής** (ο), **μετσμοντερνίατρια** (η).

| IiTYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. postmodern], **μεταμορφικος,** -ή, -ό 118671 (επιστημ.) αυτός που σχετίζεται με τη μεταβολή μορφής.

IETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. metamorphiquc}. **μεταμορφισμός** (ο) [189J1 **1.** βιολ. η εξέλιξη (βλ.λ.) **2.** γεωλ. μεταβολή στη σύσταση πετρώματος υπό την επίδραση ενδογενούς θερμότητας και πίεσης.

[ETYM. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. metamorphisme]. **μεταμορφοψία** (η) {χωρ. πληθ.] ιατρ. διαταραχή τής όρασης, κατά την υποία ο ασθενής αντιλαμβάνεται τις οπτικές εικόνες παραμορφωμένες.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. metamorphopsiaj. **μεταμορφωνω** ρ. μετβ. {μεταμόρφω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** προκαλώ τη ριζική μεταβολή τής μορφής (κυρ. με μαγική, υπερφυσική ενέργεια). δίνω καινούργια μορφή (σε κάποιυν/κάτι): *η Κίρκη μεταμόρφωσε τους συντρόφους τού Οδυσσέα* σε *χοίρους* ΣΥΝ. αλλάζω, μετατρέπω, μετασχηματίζω 2. (γενικότ.) προκαλώ μεταβολές στην όψη, τη φύση. στυν χαρακτήρα κάποιου, τον κάνω να αισθάνεται άλλος άνθρωπος: *η επιτυχία του τον έχει μεταμορφώσει εντελώς || με τη νέα διακόσμηση έχει μεταμορφώσει τελείως το σπίτι* **3.** γεωλ. *μεταμορφωμένο πέτρωμα* το πέτρωμα που έχει υποστεί μεταμόρφωση (βλ.λ.. σημ. 4).

IETYM. < μτγν. *μεταμορφώ* (-ocoj < *μετά- + -μορφώ < μορφή].* **μεταμόρφωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] **1.** η ριζική μεταβολή ή αλλοίωση τής μορφής, τής φύσης (σε κάποιον/κάτι), κυρ. με υπερφυσική ή μαγική ενέργεια: *η ~ τού πρίγκιπα σε βάτραχο* 2. (γενικότ.) η ριζική μεταβολή ή αλλαγή στην όψη, τη φύση. στον χαρακτήρα (κάποιου): *ήξερα ότι είχε αλλάξει χτένισμα, αλλά δεν περί- μενα τέτοια -!3.* (α) εκκλις. *Μεταμόρφωση (του Σωτήρος)* η αλλοίωση ή η μεταλλαγή τής φθαρτής φύσης τού Ιησού Χριστού στο όρος Θαβώρ με τη φωτοειδή ενέργεια τής θεότητας, καθώς και η εορτή τυύ γεγονότος από την Εκκλησία στις 6 Αυγούστυυ (β) το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα (γ) (συνεκδ.) ο ναός που είναι αφιερωμένος στη Μεταμόρφωση τού Σωτήρος 4. βιολ. τυ σύνολο των σημαντικών μορ- φολυγικών και λειτυυργικών αλλαγών που συμβαίνουν σε ορισμένες κατηγορίες οργανισμών (έντομα, αμφίβια) κατά την ανάπτυξή τους από το στάδιο τού εμβρύου ή τής προνύμφης μέχρι τυ στάδιο τού τέλειου ατόμου, όπως τής κάμπιας σε πεταλούδα, τυύ γυρίνου σε βάτραχο κ.λπ. 5. γεωλ. το σύνολο των ορυκτολογικών και ιστολογικών μεταβολών που υφίσταται στερεό πέτρωμα, όταν βρεθεί σε συνθήκες πιέσεως και θερμοκρασίας διαφορετικές από αυτές που επικρατούσαν κατά τον σχηματισμό τυυ.

μεταμορφωσιγενής, -ής, -ές 11873] {μεταμορφωσιγεν-υύς | -εϊς (ουδ. -ή)] γεωλ. αυτός που έχει προέλθει από μεταμόρφωση: - *πετρώματα.*

μεταμορφώσιμος, -η. -ο αυτός που είναι δυνατόν να υποστεί μεταμόρφωση.

μεταμορφωτής (υ) [1840] **1.** αυτός που προκαλεί μεταμορφώσεις

2. ηλεκτρ. ο μετασχηματιστής τύ ηλεκτρικού ρεύματος,

μεταμορφωτικός, -ή. -ό 11845] αυτός πυυ σχετίζεται με τη μεταμόρφωση: - *προσπάθειες.* **μεταμόσχευση** (η) [-ης κ. -εύσεως j -εύσεις, -εύσεων) **1.** (για φυτά) ο εμβολιασμός, κατά τον οποίο ένας υφθαλμοφόρος βλαστός φυτού προσκολλάται ή εμφυτεύεται σε άλλο συγγενές φυτό. για να αναπτυχθεί νέο φυτό **2.** ΙΑΤΡ η μεταφορά με εγχείρηση οργάνου ή ιστού από ένα σημείο τού σώματος σε άλλο τυύ ιδίου οργανισμού ή από το σώμα ενός ατόμου ή ζώου στο σώμα άλλου: - *καρδιάς / μυελού των οστών! νεφρού / δέρματος.* – **μεταμοσχευω** ρ. Ιμτγν.].

[ετυμ. < μτγν. *μεταμόσχευσις < μεταμοσχεύω < μετά- + μοσχεύω* «αποσπώ βλαστό και τον φυτεύω» (βλ.λ.). Ο ιατρ. όρ. αποδίδει το αγγλ. transplantation], **μεταμφιέζω** ρ. μετβ. {μεταμφίεσ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος] αλλάζω την εξωτερική εμφάνιση (κάποιου) (φορώντας του άλλα ενδύματα, μακιγιάζ, μάσκα), ώστε να φαίνεται τελείως διαφορετικός, να μην αναγνωρίζεται: *τον μεταμφίεσαν σε γέρο / γριά* || (συνήθ. το μεσοπαθ. *μεταμφιέζομαι) τα παιδιά μεταμφιέστηκαν σε πειρατές || χορός μεταμφιεσμένων* (το «μπαλ μασκέ» των Αποκριών) || *οι ληστές ήταν μεταμφιεσμένοι με περούκες και ψεύτικα μουστάκια* ΣΥΝ. μα- σκαρεύω.

[ETYM. < μτγν. *μεταμφιάζω / -έζω < μετ(α)- + άμφιάζω / -έζω* (βλ. κ. *αμφίεσή].*

μεταμφίεση (η) 11871] {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** η αλλαγή τής εξωτερικής εμφάνισης (κάποιου), λ.χ. με μακιγιάζ, ρούχα, μάσκα: *μετά τη ~ του σε γυναίκα* δεν *τον αναγνώριζε κανένας* συν. μασκά- ρεμα 2. (συνεκδ.) ό.τι έχει φορέσει κανείς, για να μεταφιεστεί (ενδύματα, μακιγιάζ, μάσκα, ψεύτικα εξαρτήματα κ.λπ.): *με αυτή τη ~ δεν Θα σε αναγνωρίσει κανείς || καλή / έξυπνη / πετυχημένη* **μετανάστευση** (η) Ιμεσν.] [-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} **1.** η ατομική ή ομαδική μετακίνηση από την πατρίδα σε άλλη πόλη ή χώρα. κυρ. για ανεύρεση εργασίας: *εσωτερική* (στο εσωτερικό τής χώρας) / *εξωτερική* (στην αλλοδαπή) - || *αναγκαστική / εκούσια ~* [| *η - έχει ερημώσει την ύπαιθρο τής χώρας* συν. ξενιτεμός 2. βιολ. ομαδική μετακίνηση ζώων (κυρ. ψαριών, πουλιών), που πραγματοποιείται περιοδικά από έναν τόπο σε άλλον, σε ορισμένες εποχές τού έτους, **μεταναστευτικός,** -ή. -ό [18781 **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μετανάστευση ή με τα άτομα που μεταναστεύουν: ~ *γραφείο / υπηρεσία/ νόμος / κύμα / πολιτική* 2. (συνήθ. για πτηνά) αυτός που έχει την ιδιότητα να αλλάζει περιοδικά, κατά ορισμένες εποχές τού έτους, τόπο διαβίωσης και να επιστρέφει στη χώρα από* όπου είχε ξεκινήσει: *τα χελιδόνια είναι - πουλιά* ΣΥΝ. αποδημητικός, ταξιδιάρικυς. **μεταναστεύω** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {μετανάστευσα} **1.** εγκαταλείπω την πατρίδα μυυ (γενικότ. τον τόπο διαμονής μυυ). προκειμένου να εγκατασταθώ για μεγάλο χρονικό διάστημα ή μόνιμα σε άλλη πόλη ή χώρα: *αποφάσισαν να μεταναστεύσουν στην Αυστρα?άα, αναζητώντας καλύτερη τύχη* ΣΥΝ. ξενιτεύομαι, μετοικώ, αποδημώ **2.** (συνήθ. για πτηνά) αλλάζω τόπο διαβίωσης (κατά τακτά χρονικά διαστήματα και σε συγκεκριμένες περιοχές): *τα χελιδόνια μεταναστεύουν το φθινόπωρο προς πω θερμά κλίματα.* **μετανάστης** (ο) {μεταναστών}, **μετανάστρια** (η) Ιμτγν.] {μεταναστριών} πρόσωπο που εγκαταλείπει με τη θέλησή του την πατρίδα του. για να εγκατασταθεί επί μεγάλο χρονικό διάστημα σε άλλη χώρα: *οι Έλληνες ~ στην Αυστραλία || οικονομικός -* (που ξενιτεύεται για οικονομικούς λόγους με την προοπτική να επιστρέψει στην πατρίδα του). Επίσης (λόγ.) **μετανάστις** (η) [μετανάστ-ιδος [-ίδων}. – **μεταναστόπουλο** (το).

|ETYM. αρχ. < *μετα- + -νά-στης < ναίω.* πιθ. μέσω αμάρτυρου ρ. **με- ταναίω* «αλλάζω κατοικία, αποδημώ», όπου τυ *μετα-έχε* ι τη σημ. τής μεταβυλής. τής μετακίνησης. Το θ. *νασ-* τού *ρ. ναίω* μαρτυρείται και στη «γλώσσα» τού Ησυχίου *νάστης- οικιστής.* Παρετυμολογική πρέπει να θεωρηθεί η αναγωγή τού ουσ. *μετανάστης* στο ρ. *μετανίστα- μαι* «μεταναστεύω, αποδημώ» μέσω αμάρτυρου τ. **μετ-ανα-στάτης* (απλολογία), καθώς δεν υπάρχει κανένας παρόμοιος σχηματισμός στην Ελληνική|.

μετανεωτερικός, -ή, -ό ο μεταμοντέρνος (βλ.λ.). – **μετανεωτερικότητα** (η).

μετανιώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μετάνιω-σα. -μένος) ♦ (αμετβ.) 1. αλλάζω γνώμη ή απόφαση μετά από νέα σκέψη: *ήταν έτοιμος να παραιτηθεί, αλλά τελικά μετάνιωσε και αποφάσισε να μείνει στη δουλειά του* [[*αγόρασέ το και δεν θα μετανιώσεις* 2. αισθάνομαι λύπη ή ντροπή για κάτι που έκανα ή παρέλειψα να πράσω, εύχομαι να μην είχε συμβεί: *θα μετανιώσεις μια μέρα. αλλά τότε θα είναι αργά || δεν*

για όσα είπα συν. μεταμελούμαι ♦ 3. (μετβ.) στη ΦΡ. *το μετανιώνω* αλλάζω γνώμη για κάτι, μετανοώ: *το μετάνιωσα που δεν πήγα μαζί τους, ήταν κρίμα || όσοι δεν προσέχουν τι αγοράζουν, το μετανιώνουν* πικρά (βλ. κ. λ. *μετανοώ).* – **μετάνιωμα** (το) Ιμεσν.Ι κ. **μετανιωμός** (υ) Ιμεσν.].

[ιύμ. μεσν., πιθ. < αρχ. *μετανοώ (-έω)* (βλ.λ.) μέσω τού αορ. *μετάνιωσα < μετα-νόησα < μετενόησα* (με αναβιβασμό τού τόνου και συνίζηση). Σύμφωνα με λιγότερο πιθανή άποψη, < μεσν. *μεταγνώθω* < αρχ. *μεταγιγνώσκω* (βλ. κ. *νιώθω)* ή απευθείας από το αρχ. *μετάνοια].* **μετανοητής** (υ) [1883] **1.** πρόσωπο που έχει μετανιώσει **2.** εκκλησ. μοναχός τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, που ανήκει σε τάγμα, το οποίο έχει ως κύριο μέλημά του τη μετάνοια. **μετανοητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].

μετάνοια (η) {-ας κ. (λόγ.) -οίας | χωρ. γεν. πληθ.] **1.** το αίσθημα ψυχικής συντριβής, ντροπής ή λύπης πυυ αισθάνεται κανείς, όταν συνειδητοποιήσει το κακό ή το σφάλμα που διέπραξε και η διάθεση να αλλάξει τρόπο σκέψης, να το επανορθώσει και να συγχω^θεί: *δάκρυα μετανοίας*]] *το δικαστήριο θα λάβει υπ' όψιν ότι ο κατηγορούμενος έδειξε ειλικρινή ~ για την πράξη του* ΣΥΝ. μεταμέλεια· ΦΡ. (α) νομ. *έμπρακτη μετάνοια* βλ. λ. *έμπρακτος* (β) *δήλωση μετανοίας* βλ. λ. *δήλωση* 2. ΚΚΚΛΗΣ. εξυμυλόγηση αμαρτιών στο μυστήριο τής εξομολόγησης 3. (προφέρεται με-τά-νοια) εδαφιαία κλίση τής κεφαλής και γονυκλισία ως έκφραση ευλάβειας και λατρευτικού σεβασμού ή ως έκφραση μεταμέλειας·, (μτφ.) μου κάνει μετάνοιες να μην *τον κατα-δώσω* (με παρακαλεί. με ικετεύει) ΣΥΝ. παράκληση, ικεσία. ** σχολιο λ. *-ια.*

[ETYM. αρχ < *μετανοώ\.* **μετανοώ** ρ. αμετβ. {μετανοείς... [μετανόη-σα, -μένος} (λόγ.) αισθάνομαι τύψεις ή ψυχική συντριβή για αμαρτήματα ή σφάλματα που έχω διαπράξει: ~ *για τις πράξεις μου* συν. μεταμελούμαι, μετανιώνω.

|εγυμ. < αρχ. *μετανοώ (-έω)* «μεταβάλλω γνώμη, τρόπο σκέψεως (σχετικά με προηγούμενη ενέργειά μου)» < *μετα- + νοώ* < *νοΐς\.* **μεταξάδικο** (το) **1.** εργαστήριο επεξεργασίας μεταξιού **2.** κατάστημα πώλησης μεταξιού και μεταξωτών υφασμάτων, **μεταξάς** (ο) {μεταξάδες}, **μεταξου** (η) {μεταξούδες} **1.** τεχνίτης ασχολούμενος με την κατεργασία τού μεταξιού 2. πρόσωπο που εμπορεύεται μετάξι και υφάσματα μεταξωτά, **μεταξένιος,** -ια, -ιο [μεσν.Ι (καθημ.) **1.** αυτός πυυ έχει κατασκευαστεί από μετάξι, μεταξωτός: ~ *υφάσματα* 2. (μτφ.) αυτός πυυ θυμίζει μετάξι, που είναι απαλός, στιλπνός και λείυς σαν μετάξι: ~ *μαλλιά, όλο υγεία || ~ λάμψη στα μα?Μά || ~ απαλότητα στα ρούχα* (από δια-

Φημίσεις). Ηπίσης **μετάξινος,** -η, -ο [18711. **μετάξι** (τυ) {μεταξ-ιού | χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η λεπτή, λεία και απαλή ύλη που εκκρίνεται ως ίνα από το κουκούλι τού μεταξοσκώληκα 2. (συνεκδ.) η υφαντική πρώτη ύλη, η κλωστή που κατασκευάζεται από την παραπάνω ύλη· ΦΡ. **οδός / δρόμος** *τού μεταξιού* (αγγλ. [Great] Silk Road) αρχαία οδός πυ ένωνε, ήδη από τη ρωμαϊκή περίοδο, την Ασία με τη Δύση και χρησιμοποιήθηκε για εμπορικές και πολιτιστικές ανταλλαγές: *ο Μάρκο Πόλο έφτασε στην Κίνα ακολουθώντας την ~* ||[*τουριστικά γραφεία οργανώνουν ταξίδια στα απομεινάρια τής ~* 3. (συνεκδ.) το ύφασμα ή το ρούχο που παράγεται από την παραπάνω ύλη. το μεταξωτό: *την τάιζε. τη φρόντιζε, την είχε ντυμένη στο ~ · τι παράπονο είχε;* 4. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) οτιδήποτε έχει την απαλή υφή και τη λάμψη τού μεταξιού: *μαλλιά ~* [[*ρούχο ~.* Επίσης (λόγ.) **μέταξα** (η) [μτγν.] {μετάξ-ης [-ών).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μετάξιον.* υποκ. τυ υυσ. *μέταξα,* αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο].

μετάξινος, -η, -ο * μεταξένιος

μεταξοβάμβακας (υ) είδος βαμβακιού για το γέμισμα στρωμάτων, μαξιλαριών κ.λπ.

μεταξοβιομηχανία (η) (μεταξοβιομηχανιών] 1.υ τομέας τής βιομηχανίας που ασχολείται με την παραγωγή και την επεξεργασία τού μεταξιού 2. (συνεκδ.) εργαστάσιο παραγωγής και επεξεργασίας μεταξιού για τη χρήση τυυ στην υφαντική, **μεταξοειδής,** -ής, -ές [1887] [μεταχοειδ-υύς | -είς (υυδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με μετάξι ως προς την υφή του. ο μεταξένιος, **μεταξοκλωστικός,** -ή, -ό **1**. (συνήθ. για εργαλεία) αυτός πυυ χρησιμεύει στο κλώσιμο νημάτων από μετάξι **2.** *μεταξοκλωστική* (η) η τεχνική τής κατασκευής νημάτων από μετάξι, **μεταξόνιο** (το) [1887] ίμεταξονί-ου [-ων] 1. η απόσταση ανάμεσα στον εμπρόσθιο και τον οπίσθιο άξονα των τροχών οχήματος 2. αρχιτ. το διάστημα μεταξύ των αξόνων δύο κιόνων.

(ετυμ. < *μετ(α)-* + *αξόνιο.* υποκ. τυύ υυσ. *άξονας*J. **μεταξοπαραγωγός,** -ός, -ό 11887] 1. (για χώρες / περιοχές) αυτός πυυ παράγει μετάξι: *η Ελλάδα κατέχει σημαντική θέση ανάμεσα στις μεταξοπαραγωγούς χώρες* **2.** (για πρόσ.) *μεταξοπαραγωγός* (ο/η) αυτός που εκτρέφει μεταξοσκώληκες για την παραγωγή και τυ εμπόριο μεταξιού ιυν. σηροτρόφος. **– μεταξοπαραγωγή** (η) J1889]. **μεταξοσκώληκας** (ο) [18381 {μεταξοσκωλήκων] η κάμπια λεπιδό- πτερου εντόμου (πεταλούδας), με χοντρό, τριχωτό, πτυχωτό σώμα και μεγάλα ανοιχτόχρωμα φτερά, η υποία δεν πετάει, τρέφεται κυρ. με φύλλα μουριάς και από την ουσία που εκκρίνει για την κατασκευή τού κουκουλιού της παράγεται το μετάξι ΣΥΝ. (αρχαιοπρ.) βόμβυξ, **μεταξοσκωληκοτροφία** (η) [1854] [χωρ. πληθ.] η εκτροφή μεταξοσκωλήκων για την παραγωγή μεταξιού συν. σηροτροφία, **μεταξόσπορος** (ο) 11889) {μεταξοσπόρων) το αβγό τού μεταξοσκώληκα.

μεταξότριχα (η) (χωρ. γεν. πληθ.} λεπτό, ανθεκτικό, διαφανές νήμα. με το οποίο δένονται τα άγκιστρα στο άκρο τής πετονιάς, **μεταξοτυπία** (η) {μεταξοτυπιών] **1.** μέθοδος καλλιτεχνικής εκτύπωσης με τη βοήθεια οθόνης από δικτυωτό ύφασμα (γάζα), που τεντώνεται πάνω σε τελάρο 2. το εκτυπωμένο έργο τέχνης που τυπώνεται και αναπαράγεται με αυτή τη μέθοδο από τυ πρωτότυπό του. **– μεταξοτυπικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Scidensiebdruck]. **μεταξουργείο** (το) [1808] το εργοστάσιο στο οποίο γίνεται η επεξεργασία τού μεταξιού και η κλώση του σε νήματα. **μεταξουργία** (η) [1810| {μεταξουργιών η τεχνική ή η βιομηχανική μονάδα κατεργασίας μεταξιού. **– μεταξουργός** (ο/η)) 1856). [ετυμ. < *μεταξουργός* < *μετάξι* + *-ουργός*< *έργο*\. **μεταξοϋφαντος,** -η, -ο **[** 1889] **1.** αυτός που έχει υφανθεί από νήμα μεταξιού συν. μεταξωτός 2. (μτφ.) αυτός που είναι στιλπνός και λείος στην αφή σαν μετάξι, **μεταξοϋφαντουργία** (η) |1888| {χωρ. πληθ.) η τεχνική ή ο βιομηχανικός κλάδος που ειδικεύεται στην παραγωγή υφασμάτων από μετάξι. **– μεταξοϋφαντουργός** (ο/η), **μεταξύ** κ. **αναμεταξύ** πρόθ. · δηλώνει: **1.** τοπικό προσδιορισμό στο διάστημα ανάμεσα σε δύο τυπικά σημεία (+γεν.): *η Πολωνία βρίσκεται ~ τής Ρωσίας και τής Γερμανίας* **2.** χρονικό προσδιορισμό στο διάστημα ανάμεσα σε δύο χρονικά σημεία (+γεν.): *για το διάστημα*

Αυγούστου και Οκτωβρίου οι εργαζόμενοι δεν έχουν πληρωθεί· ΦΡ. (α) **εν** *τω μεταξύ / στο μεταξύ* (αρχ. φρ. *έν τφ μεταξύ* (ενν. *χρόνφ*), Εενοφ. *Συμπόσιον* 1.14) (i) ενώ γίνονται αυτά: *κάτσε να δεις τηλεόραση. - εγώ θα ετοιμάσω κάτι να φάμε* (ii) ωστόσο: *του μιλούσε για ταξίδια και διασκεδάσεις κι αυτός ~* δεν *είχε λεφτά να πληρώσει το νοίκι!* (β) *μεταξύ* **τυρού** *και αχλαδιού* (i) κατά το επιδόρπιο: *πολλά σοβαρά ζητήματα συζητιούνται - στα γεύματα εργασίας* (ii) στη διάρκεια τής κουβέντας, παρεμπιπτόντως: *προσπάθησα να του ζητήσω - να μου κάνει την εξυπηρέτηση που ήθελα* 3. γενικότερα: (α) προσδιορισμό μιας τιμής σε υποιοδήπυτε μέγεθος ανάμεσα σε δύο άλλες τιμές (+γεν.): *η θερμοκρασία θα κυμανθεί ~ 75 και 20 βαθμών Κελσίου* (β) προσδιορισμό διαστήματος ανέμεσα σε συγκεκριμένες καταστάσεις (+γεν.): *είμαστε ~ τού να μείνουμε και να φύγουμε, αλλά* δεν *μπορούμε να αποφασίσουμε'* ΦΡ. (α) *μεταξύ σφύρας και άκμονος* βλ. λ. *σφύρα* (β) *μεταξύ Σκύλλας και Χάρυβδης* βλ. λ. *Σκύλλα* (γ) *μεταξύ φθοράς και αφθαρaίας* βλ. λ. *αφθαρσία* (δ) *μεταξύ ζωής και θανάτου* βλ. λ. *θάνατος* (ε) *μεταξύ δύο πυρών* βλ. λ. *πυρ* 4. συ- γκατάλεξη προσώπου σε ομάδα πρυσώπων ή αντικειμένυυ σε σύνολο ομοειδών αντικειμένων (+γεν.): *στη φωτογραφία διακρίνεται ο πρόεδρος - μελών τού κόμματος || ο Δούναβης συγκαταλέγεται ~ των μεγα?^ύτερων ποταμών τού κόσμου* 5. επιλογή από δύο δυνατότητες (+γεν.): *- των δύο λύσεων προτιμώ την πιο ανώδυνη*■ ΦΡ. *μεταξύ δύο κακών, το μη χείρον βέλτιστον* ανάμεσα σε δύο κακά, τυ λιγότερο κακό είναι προτιμότερο 6. (α) σχέση που αφορά και στα δύο μέρη, σχέση ομοιότητας ή διαφοράς, αλληλοπάθεια (+γεν.. +αδύνατοι τ. προσωπικής αντων.), π.χ. *συνομιλίες ~ Αθηνών και Άγκυρας || τρωγόμαστε* (= τσακωνόμαστε) *~ μας κάθε μέρα* [[*πόλεμος - Κροατών και Σέρβων*■ φρ. *μεταξύ κατεργαραιων ειλικρίνεια* βλ. λ. *κατεργάρης* (β) (ειδικότ.) μόνο με αδύνατους τ. προσωπικής αντων.: (i) χωρίς την παρουσία / μεσολάβηση τρίτων: *ας τους αφήσουμε να τα βρουν - τους* j| *~ μας ποτέ δεν έχουμε προβ/βήματα* (ii) χωρίς να διαρρεύσει σε τρίτους. εμπιστευτικά: *ό.τι είπαμε, θέλω να μείνει ~ μας*■ ΦΡ. *μεταξύ άλλων* εκτός ή επιπλέον των όσων έχουν ήδη ειπωθεί: *ο πρωθυπουργός μίλησε ~ και για θέματα εξωτερικής πολιτικής.* (Βλ. λ. *πρόθεση,* πιν.). JF.ΤΥΜ. αρχ.. πιθ. < *μετά* + πρόθ. *ξύ(ν)* (βλ κ. συν). Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *μεταξύ μας* (< γαλλ. entre nous) και *μεταξύ τυρού και αχλαδιού* (< γαλλ. entre la poire ei le fromage)]. **μεταξωτός,** -ή. -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος από μετάξι: *~ γραβάτα / φόρεμα / εσώρουχα* συν. μετάξινος, μεταξένιος- ΦΡ. (παροιμ.) *τα μεταξωτά βρακιά θέλουν κι επιδέξιους κώλους* βλ. λ. *βρακί* **2.** *μεταξωτό* (το) ύφασμα ή ρούχο από μετάξι: *-< να βάλω τα*

και να φυσάει» (τραγ.). **μεταπείθω** ρ. μετβ. |αρχ.| (μετέπεισα. μεταπείσθηκα (καθημ. -τηκα)} πείθω κάποιον να αλλάξει γνώμη, πεποίθηση ή απόφαση: *ήθε/*ε να φύγει, αλλά τον μετέπεισα κι έμεινε.* **μεταπηδώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {μεταπηδάς... | μεταπήδησα} (+σε) **1.** (σπάν.) πηδώ (στην άλλη πλευρά) 2. (συνήθ. μτφ.) περνώ (σε άλλες θέσεις. πεποιθήσεις, στρατόπεδο): *μεταπήδησε στο στρατόπεδο των συντηρητικών || δεν' δυσκολεύεται να μεταπηδά από παράταξη σε παράταξη* συν. μετακινούμαι. **– μεταπήδηση** (η) Ιμτγν.]. **μεταπίπτω** ρ. αμετβ.)αρχ.| {μετέπεσα] (λόγ.) **1.** περιέρχομαι (σε νέα θέση ή κατάσταση), εγκαταλείποντας με απότομο τρόπο την πρυη- γούμενή μου θέση ή κατάσταση: *ύστερα από τόση ζωντάνια και ενεργητικότητα, μετέπεσε σε μια κατάσταση αδράνειας και νωθρό- τητας* συν. μεταβάλλομαι, αλλοιώνομαι, μεταστρέφομαι 2. γλωσσ. (για λέξεις) αλλάζω σημασία με την πάροδο τού χρόνου: *η λέξη «γυμνάσιο» έχει μεταπέσει από τη σημασία* του *γυμναστηρίου σε αυτήν τής σχολικής βαθμίδας τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.* **μεταπλασία** (η) {μεταπλασιών} βιολ. υ ανώμαλος μετασχηματισμός ενός τύπου κυτταρικού ιστού ή ομάδας κυττάροϊν σε άλλον τύπο. [ετυμ, < *μεταπλάσσω* (βλ.λ.), ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. metaplasie|.

μετάπλασμα (το) ίμεταπλάσμ-ατος | -ατα. -άτων} ΓΕΩυ. ουσία χρήσιμη για τη βελτίωση φυσικών και χημικών ιδιυτήτων τού εδάφους, **μεταπλασμός** (υ) γλωσσ. η μεταβολή στη μορφολογική, κυρίως, δομή των τύπων των λέξεων, η μετάβαση από ένα μορφολογικό παράδειγμα σε άλλυ. π.χ. ο μεταπλασμός των ρημάτων σε *-ώ. -οίς... (δηλ.ώ)* σε ρήματα σε *-ώνω (δηλώνω)* ή ο μεταπλασμός τού *χειμών σε χειμώνας.*

σχόλιο λ. όιεθνΙ/αίς. *δουλειά, σπάζω. τύχη.*

[εγυμ. < *μεταπλάσσω* (βλ.λ.), ελληνογενής σέν. όρ.. πβ. αγγλ. metaplasm].

μεταπλάσσω ρ. [αρχ.] μετβ. {μετέπλασ-α. μεταπλάσ-θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος! διαμορφώνω εκ νέου μεταβάλλοντας μορφή ή σχήμα: *~ τον χαρακτήρα κάποιου* συν. ξαναπλάθω, μετασχηματίζω, μετατρέπω. Επίσης **μεταπλάθω. – μετάπλαση** (η) Ιμεσν.), **μεταπλαστικός,** -ή, -ύ [μτγν.]. σχολιο λ. *πλάθω.*

[ετυ.μ. < αρχ. *μεταπλάσσω / -ττω* < *μετα-* + πλάσσω / *-ττω* (βλ. κ. *πλάθω)].*

μεταπλαστός, -ή. -ό **|1891)** αυτός που μπορεί να μεταπλασθεί. **μεταποίηση** (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** μεταβολή στη μορφή ενός πράγματος και παραγο>γή νέου με επιδιορθο>σεις που γίνονται στην προηγούμενή του κατάσταση: *~ ενδυμάτων 2.* οικον. η δραστηριότητα που έχει ως αντικείμενο τον μετασχηματισμό πρώτων υλών και άλλων υλικών σε προϊόντα νέα. διαφορετικά είτε στη μορφή είτε στις ιδιότητες και λειτουργίες από τις αρχικές ύλες που χρησιμοποιήθηκαν. **μεταποιήσιμος,** -η. -ο 118401 αυτός που επιδέχεται μεταποίηση: *~ υλικό.*

μεταποιητικός, -ή. -ό)μεσν.| αυτός που έχει σχέση με τη μεταποίηση: *~ βιομηχανία.* **– μεταποιητικ-ά / -ώς** επίρρ. **μεταποιώ** ρ. μετβ. |αρχ.| {μεταποιείς... | μεταποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} μεταβάλλω κάτι ως προς τη μορφή ή/και τη λειτουργία του: *~ ένα παλιό κοστούμι*]| *μεταποιημένα ρούχα* συν. μετασχηματίζω, τροποποιώ, μετασκευάζω, **μεταπολεμικός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ γίνεται μετά από πόλεμο **2.** (ει- δικότ.) αυτός που σχετίζεται με την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο: *η διαίρεση τής ~ Ευρώπης σε δύο αντίπαλα στρατόπεδα* ανί. προπολεμικός. **– μεταπολεμικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. postwar), **μεταπολίτευση** (η) **[18311** {-ης κ. -εύσεως **|** -εύσεις. -εύσεων} **1.** η πολιτειακή μεταβολή, η μετάβαση από ένα είδος πολιτεύματος σε άλλο **2.** (ειδικότ.-συχνά με κεφ.) η πολιτειακή μεταβολή τού **1**074 με την αποκατάσταση τής δημοκρατίας στην Ελλάδα. **– μεταπολιτευτικός,** -ή. -ό 1**1812].**

μεταπολίτικη (η) η φιλοσοφική μελέτη τής πολιτειακής σύνθεσης των κοινωνιών ή ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την ορολογία. τις έννοιες και τη συγκρότηση τής πολιτικής επιστήμης, **μεταπούλημα** (το) μεταπώληση **μεταπούληση** (η) -► μεταπώληση **μεταπουλώ** ρ. -*■ μεχαπωλώ

μεταπρασία (η) {μεταπρασκόν} νομ. σύμβαση πωλήσεως στυ πλαί

σιο τής οποίας υ αγοραστής, ο οποίος πρόκειται να πωλήσει το πράγμα περαιτέρω σε τρίτο αγοραστή, αποκτά από τον πωλητή μόνον την κατοχή τού πράγματος αλλά όχι και την κυριότητα και, ανάλογα, εάν το πράγμα πωληθεί με τη συναίνεση τού αρχικού πωλητή. καταβάλλει ύστερα σε εκείνον το τίμημα ή, εάν δεν πωληθεί, το επιστρέφει εντός ορισμένης προθεσμίας.

[ΕΤΥΜ. < *μεταπράτης* (βλ.λ.), κατά τα *δημοκράτης - δημοπρασία*. Πβ. κ. μτγν. *μετάπρασις* «μεταπώληση»], μεταπράτης (ο) [μεταπρατών] το πρόσωπο που μεταπωλεί εμπορεύματα. για να κερδίσει περισσότερα χρήματα από τη νέα τιμή πώλη- σής τους ΣΥΝ. μεταπωλητής.

[ετυμ. μτγν. < *μεταπίπράσκω* «μεταπωλώ» < *μετα- + πιπράσκω* «πωλώ» (βλ. λ. *πρατήριο)]*. μεταπράτηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] η μεταπώληση, μεταπρατικός, -ή. -ό* [1855[1. αυτός που σχετίζεται με τον μεταπράτη και τη δραστηριότητά του 2. *μεταπρατική οικονομία* τύπος οικονομίας χαρακτηριστικός αναπτυσσόμενων χωρών, οι οποίες δεν έχουν αυτοτελή βιομηχανία και χρησιμοποιούνται ως διαμετακομι- στικός σταθμός για το εμπόριο των ανεπτυγμένων με τις αναπτυσσόμενες χώρες$_{v}$

μεταπτυχιακός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τις επιπλέον σπουδές, οι οποίες γίνονται μετά την απόκτηση τού πτυχίου: *- σεμινάριο / σπουδές / εργασία* 2. *μεταπτυχιακός* (ο), *μεταπτυχιακή* (η) ο φοιτητής που συνεχίζει τις σπουδές του μετά την απόκτηση τού πτυχίου του για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής και περαιτέρω εξειδίκευση στο αντικείμενό του: *είναι ~ στο Πο/>υτεχνείο* 3. *μεταπτυχιακά* (τα) κύκλος σπουδών που ακολουθεί κανείς μετά την απόκτηση τού πρώτου πτυχίου από τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα: *έκανε - στην Αγγλία*.

ΙΕΤΥΜ· Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. post-gradiiate|. μετάπτωση (η) {-ης κ. -ο')σεως | -ώσεις. -ώσεων] 1. ξαφνική μεταβολή και μετάβαση σε νέα θέση ή κατάσταση (π.χ. από το καλύτερο στο χειρότερο): *η καριέρα του παρουσιάζει συνεχείς ~ || οι ~ από το κρύο στη ζέστη είναι εποχικά φαινόμενα τού φθινοπώρου || οι ψυχολογικές ~ κάποιου || ~ τού ανέμου*2. ΓΛΩΣΣ. η μεταβολή (ποσοτική ή ποιοτική) στο φωνήεν τής ρίζας τού θέματος, τής κατάληξης κ.λπ. στις ινδοευ- ρωπαϊκές γλώσσες, κυρ. στα αρχαϊκότερα στάδια εξελίξεώς τους 3. ΓΕΩΛ. κατηγορία ρηγμάτων τού στερεού φλοιού τής Γης. πυυ παρουσιάζουν διαφορά επιφανείας ως προς τα στρώματα που διερράγησαν.

μεταπτωτικός, -ή. -ό Ιμτγν.]. μεταπτωτικ-ά / -ώς επίρρ.

[ΙΕΤΥΜ, < αρχ. *μετάπτωσις* < *μεταπίπτω*. Η γλωσσ. σημ. είναι μτγν.|.

μεταπτώσεις: μεταβολές τής μορφής των λέξεων. Η ελληνική γλώσσα, περισσότερο από τις άλλες συγγενείς γλώσσες, εμφανίζει συχνά κατά την παραγωγή και τη σύνθεση των λέξεων μεταβολές στο φωνήεν τής ρίζας, τού θέματος, των προσφυμάτων κ.λπ. Οι μεταβολές αυτές καλούνται **μεταπτώσεις.** Παράδειγμα: *λέγω - λόγος (ε * ο), φρέ νες - σώφρων (ε -* ω), λείπω - ελλιπής (ει -♦ ι), ποιμένα - ποιμήν (ε > η), τένων - τάση (ε * α). πετώ-πτερό (ε * r). φεύγω - φυγή (ευ * υ)* κ.λπ. Διακρίνονται πέντε είδη μεταβολών, πέντε **βαθμίδες μεταπτωτικές:** η **ετεροιωμένη** (το φωνήεν μεταβάλλει ποιόν, από ε γίνεται *ο' λέγω -*' λό*/ος). η **εκτεταμένη** (το φωνήεν μεταβάλλει ποσότητα, από βραχύ γίνεται μακρό, *ε-> η· πατέρα ¥ πατήρ)*, η **εκτεταμένη-ετεροιωμένη** (το φωνήεν μεταβάλλει και ποιόν και ποσότητα, *ε -> ω■ φρένες * σώφρων)*, η **συνεσταλμένη** (το φωνήεν σιγάται και το παρακείμενο υγρό ή έρρινο σύμφωνο παίρνει τη μορφή φωνήεντος (m. n. 1, r), *εμ /εν / ελ / ερ-*α(μ) / α(ν) / ο.λ / -λα / αρ / -ρα■ στέλλω -* εστάλην, τένων ► τάση, φέρω -» φαρέτρα)* και η **μηδενισμένη** (τυ βασικό φωνήεν σιγάται, μηδενίζεται γ *Ο'πετώ πτ-ερό, πείθω -+ *πιθ- τός > πιστός, πατέρα * πατρικός, φεύγω -* φυγή).* Η βαθμίδα εκκινήσεως. η βασική βαθμίδα, ονομάζεται **απαθής** (το φωνήεν της μένει απαθές, δεν μεταβάλλεται). Παραδείγματα: *λειπ- (λείπω) - λοιπ- (υπόλοιπος) - λιπ- (ελλιπής)· δεμ- (δέμω* «κτίζω») *- δομ- (δομή) - δωμ- (δωμάτιο) - δα-* (δηι- *δάπεδο) - δμ- (νεόδμητος)' μεν- (ποιμένα) - μην- (ποιμήν) - μαν-* (mn-*ποιμαν-]ω > *ποιμαίνω) - μν- (κοίμνιο)· ρευ-(ρεύμα) - ρο(l ·')-* (poF/j > *ροή) - ρυ- (ρυάκι).*

μεταπύργιο (το) [αρχ] {μεταπυργί-ου | -ων] τμήμα τείχους ή φρουρίου, που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο πύργους ή προμαχώνες τού φρουρίου.

μεταπώληση (η) [1871] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων] η αγορά εμπορευμάτων και η εκ νέου πώλησή τους για την επίτευξη τού κατά το δυνατόν μεγαλύτερου κέρδους, **μεταπωλητής** (ο) [1871] το πρόσωπο που αγοράζει, για να πουλήσει εκ νέου ό.τι αγόρασε σε υψηλότερη τιμή. ώστε να ωφεληθεί από το κέρδος που προκύπτει συν. μεταπράτης, **μεταπωλώ** [μτγν.] κ.

μεταπουλώ [μεσν.Ι (κ · -άω) ρ. μετβ. {μεταπω- λείς... Ι μεταπώλησα] αγοράζω (εμπόρευμα) και το πουλώ εκ νέου. για να πετύχω κατά το δυνατόν μεγαλύτερο κέρδος, **μεταρομαντικός,** -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με την περίοδο που ακολουθεί τον ρομαντισμό, **μεταρρηματικός,** -ή, -ό γλωσσ. **1.** αυτός που παράγεται από ρήμα **2.** *μεταρρηματική παραγωγή* η παραγωγή ουσιαστικού, κυρίως, από ρήμα, π.χ. *μαρτυρώ > μαρτυριάρης, κρεμώ > κρεμάστρα, απλώνω > άπλα, γεννώ > γεννοβολώ*. κατ' αντιδιαστολή προς τη μετονοματική παραγωγή.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. post-verbal], **μεταρρυθμίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {μεταρρύθμισ-α, -τηκα, -μένυς] μεταβάλλω τον ρυθμό, τον τρόπο λειτουργίας, τη μορφή ή την οργάνωση (συστήματος, κατάστασης ή συνόλυυ πραγμάτων) για την επίτευξη καλύτερου αποτελέσματος: *~ το εκπαιδευτικό / πολιτικό / οικονομικό σύστημα μιας χώρας* [| *~ ένα σχέδιο νόμου* || *- την επίπλωση τού σπιτιού* ΣΥΝ. τροποποιώ, μετασχηματίζω, αναμορφώνω, αναδιοργανώνω.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-*.

μεταρρύθμιση (η) {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις, -ίσεων] **1.** η μεταβολή τού ρυθμού, τού τρόπου λειτουργίας, οργάνωσης ή τής μορφής μιας κατάστασης ή ενός συστήματος για την επίτευξη καλύτερου αποτελέσματος: *εκπαιδευτική / οικονομική ι θρησκευτική ~ || το εκπαιδευτικό μας σύστημα έχει ανάγκη από ριζικές -* συν. μετασχηματισμός, τρυπυποίηση, αναμόρφωση, αναδιοργάνωση, ανάπλαση **2.** θρησκ. *Μεταρρύθμιση* (η) η θρησκευτική κίνηση πυυ άνθησε τον 16ο αι. για την εξυγίανση και ανανέωση τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και κατέληξε στη διάσπασή της με την εμφάνιση των διαφόρων προτε- σταντικών Εκκλησιών.

[ετυμ. < μεσν. *μεταρρύθμισις*< αρχ. *μεταρρυθμίζω*. Ως θρησκ. όρ. η λ. αποδίδει το γερμ. Reformation], **μεταρρυθμιστής** (ο) [Ι871|. **μεταρρυθμίστρια** (η) [1887] {μεταρ- ρυθμιστριών'] (λόγ.) 1. πρόσωπυ πυυ επιφέρει μεταρρυθμίσεις ή επιζητεί ριζικές αλλαγές για τη βελτίωση μιας κατάστασης ΣΥΝ. αναμορφωτής. αναδιοργανωτής. ανακαινιστής 2. θρησκ. πρόσωπο που ασπάστηκε και ακολούθησε τη θρησκευτική Μεταρρύθμιση των δια- μαρτυρομένων, κυρ. την εποχή τής έντονης αναμέτρησής της με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, **μεταρρυθμιστικός,** -ή. -ό [1888Ι αυτός που σχετίζεται με τις μεταρρυθμίσεις ή τις προκαλεί: *- προσπάθειες / ενέργειες! πολιτική/ νόμος.* – **μεταρρυθμιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **μεταρσιώνω** ρ. μετβ. {μεταρσίω-σα. -θηκα, -μένυς] προκαλώ ψυχική ανάταση, εξυψώνω (την ψυχή και το πνεύμα): «*ο μεταμελημένος πιστός έβγαινε μεταρσιωμένος από το εξομολογητήριο*» (εφημ.) συν. ανεβάζω, εξυψώνω. – **μεταρσίωση** (η) [18871, **μεταρσιωτικός,** -ή, -ό. [ετυμ. <αρχ. *μεταρσιώ (-όω)*< *μετάρσιος* «ο αιωρούμενος ψηλά στον αέρα» < **μετάρτ-ιος* < **μέτ-άρ-τος* < **μετ-άερ-τος* < *μετ(α)- + άείρω* «υψώνω» (βλ. λ. *αίρω)}*. **μετασεισμικός,** -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τα φαινόμενα που ακολουθούν τον κυρίως σεισμό: ^ *δονήσεις* αντ. προσεισμικός. **μετασεισμός** (ο) καθεμιά από τις ολοένα και ασθενέστερες σεισμικές δονήσεις, που ακολουθούν τον κυρίως σεισμό ανγ. προσεισμός. [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. aftershock], **μετασκευάζω** ρ. μετβ. {μετασκεύασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος] μετατρέπω (κατασκευή), για να χρησιμοποιηθεί κατά διαφορετικό τρόπο και λειτουργία από την αρχική: *~ πο/.εμικό πλοίο σε εμπορικό* συν. μετασχηματίζω, μεταπυιώ. – **μετασκευαστικός,** -ή, -ό [μτγν.], **μετασκευή** (η) [μτγν.].

[εγυμ. αρχ. < *μετα- + σκευάζω* < *σκεύος*]. **μετασοβιετικός,** -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με την περίοδο που ακολουθεί τη διάλυση τής Σοβιετικής Ένωσης, **μετασταθμεύω** ρ. αμετβ. 11897] {μεταστάθμευ-σα. -μένος} αλλάζω τόπυ στάθμευσης. – **μεταστσθμευση** (η) [18971. **μεταστάς,** -άσα. -άν {μεταστάντ-ος, -α [-ες, -ων) (αρχαιοπρ.) αυτός πυυ έφυγε από τη ζωή, ο νεκρός· ιδ. ως επίσημος τρόπος αναφοράς σε πρόσωπο πυυ έχει πεθάνει. σχολιο λ. *μακαρίτης, πεθαίνω*.

[ετυμ. Μτχ. μέσου αορ. β' *(μετ-έστην)* τού αρχ. ρ. *μεθίστημι* «μετατοπίζω, μετακινώ» < *μεθ-* (< *μετα-) + ί'στημι* (βλ. λ. *ίσταμαι)*. Η σημερινή σημ. είναι ευφημιστική[. **μετάσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων] (αρχαιοπρ.) **1.** η μετάβαση σε άλλυν τόπο: *η - από τον κόσμο τής ύλης στον κόσμο των ιδεών* συν. μετατόπιση 2. θεολ. η ανάληψη ή μεταφορά τού σώματος τής Ι Ιαναγίας με θαυμαστό και άγνωστο τρόπο στον ουρανό μετά την Κοίμησή της: *ρωμαιοκαθολική διδασκαλία για την ενσώματη ~ τής Θεοτόκου* 3. η εγκατάλειψη (κομματικού, ιδεολογικού χώρου) και η προσχώρηση στην αντίπαλη παράταξη: *ιδεολογική ~ ||* τις τελευταίες *εβδομάδες σημειώθηκαν ~ βουλευτών τού κυβερνώντος κόμματος προς την αντιπολίτευση* συν. μετακίνηση **4.** ιαγρ. η μεταφορά (από έναν όγκο) καρκινικών κυττάρων με τα αιμοφόρα ή τα λεμφυφόρα αγγεία και η ανάπτυξή τους μακριά από την αρχική εστία: *ο καρκίνος έκανε - στον εγκέφαλο 'ι στο συκώτι / στους πνεύμονες*.

[ΕΤΥΜ. <αρχ. *μετάστασις< μεθίστημι* «μετακινώ, μετατοπίζω» < *μεθ-* (< *μετα-) + ί'στημι* (βλ. κ. *στήνω, ίσταμαι)*. Ο ιατρ. όρ. (ήδη στον Ιπποκράτη) πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. metastasis, γαλλ. metastase κ.ά.].

μεταστατικός, -ή, -ό [μτγν.] ιαγρ. αυτός πυυ οφείλεται σε μετάσταση: *- όγκοα φλεγμονή*. - **μεταστατικώς** επίρρ. [μτγν.]. **μεταστεγάζω** ρ. μετβ. {μεταστέγασ-α, -τηκα/-θηκα, -μένυς] στεγάζω κάποιον/κάτι σε άλλο κτήριο: «*αποφάσισαν να μεταστεγάσουν τυ Νομισματικό Μουσείο Αθηνών στην οικία τού Ερρίκου Σλήμαν*» (εφημ.). - **μεταοτέγαση** (η), **μεταστοιχειώνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {μεταστοιχείωσα] μεταβάλλω σε βάθος, προκαλώ ουσιαστική μετατροπή σε κάτι. **μεταστοιχείωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} χημ. η μετατροπή χημικού στοιχείου σε άλλο διαφορετικό προς το πρώτο, η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί με κατάλληλη πυρηνική διεργασία είτε από την ίδια τη φύση (φυσική μέθοδος) είτε από τον άνθρωπο (τεχνητή μέθυδυς). σχολιο λ. *στοίχυς*. **μεταστρατοπεδεύω** ρ. αμετβ. j αρχ. | {μεταστρατοπέδευσα} στρατοπεδεύω σε άλλο μέρος. – **μεταστρατοπέδευση** (η) i 1844]. **μεταστρέφω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {μετέστρεψα, μεταστράφηκα (λόγ. μετε- στράφην, -ης, -η...), μετεστραμμένος} 1. στρέφω προς άλλη κατεύθυνση 2. (για πρόσ.) κάνω (κάποιον) να αλλάξει γνώμη ή πεποίθηση, τον στρέφω προς διαφορετική κατεύθυνση: *η αντιλαϊκή οικονομική πολι*

τική τής κυβέρνησης μετέστρεψε την κοινή γνώμη εναντίον της || (μέ*- συπαθ.) *συν τω χρόνω, όμως, το κλίμα μετεστράφη.* **μεταστροφή** (η) [αρχ.] **1.** η στροφή προς άλλη κατεύθυνση συν. γύρισμα. αναστροφή 2. (μτφ.) αλλαγή γνώμης, ιδεών ή φρονημάτων προς διαφορετική κατεύθυνση: *σημειώθηκε ξαφνική ~ τής κοινής γνώμης υπέρ I εναντίον τής κυβέρνησης.* **μεταστώ** (να/θα) ρ. -> μεθίσταμαι

μετασχηματίζω ρ. μετβ. ίαρχ.| {μετασχημάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! μεταβάλλω ως προς το σχήμα, τη μορφή ή τη δυμή. δίνω *νέα* μορφή σε (κάτι): *~ την κοινωνία* συν. μεταρρυθμίζω, μεταμορφώνω, μετασκευάζω.

μετασχηματισμός (ο) **1.** μεταβολή σχήματος ή μορφής, η μετάβαση σε νέυ σχήμα, νέα δομή 2. βιολ. η μεταφορά γενετικού υλικού από το ένα κύτταρο στο άλλο, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή τού γενετικού κώδικα στο κύτταρο-αποδέκτη, με αποτέλεσμα αυτό να συμπεριφέρεται σαν καρκινικό 3. κοινωμολ. η διαδικασία σταδιακής μεταβολής και μετάβασης σε νέα κοινωνική δομή: ο *σοσιαλιστικός - τής κοινωνίας* 4. ηλεκτρ. η αλλαγή ενός συστήματος μεταβαλλόμενης τάσης και έντασης σε άλλο σύστημα τάσεως και εντάσεως τής ίδιας συχνότητας, αλλά διαφορετικών τιμών, με σκοπό τη μετάδοση ηλεκτρικής ενέργειας 5. ΓΛΩΣΣ. κατηγορία κανόνων που λειτουργούν στο αρχικό συντακτικό σχήμα μιας πρότασης και οδηγούν, σύμφωνα με τη θεωρία τής γενετικής μετασχηματιστικής γραμματικής (στην αρχική της διατύπωση από τον N. Chomsky), από τη βα- θεία δομή της στην τελική της μορφή (επιφανειακή δομή), όπως δηλ. την εκφέρει τελικά ο ομιλητής. — **μετασχηματιστικός,** -ή. -ό [18901. **μετασχηματιστικ-ά / -ώς** επίρρ. σχολιο λ. *γενετικός.*

[f.tym. μτγν. < αρχ. *μετασχηματίζω* «αλλάζω σχήμα, μορφή». Οι επιστημονικές σημ. αποδίδουν το αγγλ. transformation], **μετασχηματιστής** (ο) ιιλεκτρ. η συσκευή με την οπυία μετατρέπε- ται εναλλασσόμενο ρεύμα υψηλής τάσεως σε εναλλασσόμενο ρεύμα χαμηλής τάσεως και αντιστρόφως.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transformateurj. **μετασχολικός,** -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με την περίοδο πυυ ακυ- λυυθεί μετά το σχυλείυ: *~ αγωγή* αν τ. πρυσχυλικός. **μετάσχω** (να/θα) ρ. **»** μετέχω

μετάταξη (η) {-ης κ. -άξεως [-άξεις, -άξεων} **1.** στρατ. η μετακίνηση στρατιώτη ή αξιωματικύ από ένα Σώμα ή Όπλο σε άλλυ: *η - στρατιώτη από την Αεροπορία στον Στρατό Ξηράς* **2.** (γενικότ.) η μετάθεση δημυσίυυ υπαλλήλυυ σε κενή θέση τυύ ιδίυυ βαθμού άλλυυ υπηρεσιακού κλάδυυ, αναλόγως προς τις παρυυσιαζόμενες ανάγκες: *η υπηρεσία, για να καλύψει έκτακτες ανάγκες, θα προβεί σε μετατάξεις τού προσωπικού της* 3. η μετάβαση σε άλλη κατηγυρία: <« *η ~ των μετοχών μιας εταιρείας από την παρά/Ληλη αγορά στην κύρια αγορά τυύ Χρηματιστηρίου»* (εφημ.) · ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόσπαση.*

|ετυμ. < μτγν. *μετάταξις* < αρχ. *μετατάσσω* / -ττω|. **μετατάρσιο** (τυ) f]836] {μεταταρσί-υυ | -ων} ανατ. τυ μέρυς τού πο- διυύ πυυ βρίσκεται μεταξύ των δακτύλων και τυύ ταρσυύ. αποτε- λυύμενυ από πέντε μικρά υστά. --

μεταταρσιακός, -ή. -ό.

|ι ::γυμ. < *μετα-* + *-τάρσιο* < *ταρσός* (βλ.λ.). ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mctatarse].

μετατάσσω ρ. μετβ. [αρχ.] {μετέταξα, μετα-τάχθηκα. -ταγμένος]

ΣΤΡΑΤ. μετακινώ (στρατιώτη ή αξιωματικό) από ένα όπλυ σε άλλυ μετακινώ (δημόσιυ υπάλληλυ) σε κενή θέση τυύ ιδίυυ βαθμυύ άλ- λυυ υπηρεσιακυύ κλάδυυ.

μετατίθεμαι ρ. * μεταθέτω

μετατοπίζω ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {μετατόπισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος}

μετακινώ (κάπυιυν/κάτι) σε άλλη θέση ή σημείυ διαφυρετικό από τυ αρχικό: *- το φορτίο / το κέντρο βάρους τού σώματός μου* jj *μετατόπισαν τους πληθυσμούς σε νέες περιοχές*■ (μτφ.) 2. μετακινώ από ένα σημείυ σε άλλυ: *- το φταίξιμο / τις ευθύνες* συν. μεταθέτω 3. στρέφω πρυς άλλη κατεύθυνση: *τα μέσα ενημέρωσης είχαν καταφέρει να μετατοπίσουν το ενδιαφέρον τού κοινού από τα πολιτικά προβλήματα στην πορεία των ομάδων στα ευρωπαϊκά κύπελλα ποδοσφαίρου* συν. μεταστρέφω, **μετατόπιση** (η) Ιμεσν.] {-ης κ. -ισεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η μετακίνηση και τυπυθέτηση σε άλλη θέση ή σημείυ διαφυρετικό από το αρχικό: *το ναυάγιο οφείλεται σε ~ φορτίον* (σε απότυμη μετακίνηση τυύ φυρτίυυ τυύ πλυίυυ από την αρχική τυυ θέση) || *~ σπονδύ/.ου* || *~ π?.η- θυσμού από τις βόρειες στις νότιες περιοχές 2.* (μτφ.) η μετακίνηση από ένα σημείυ σε άλλυ ή η στρυφή πρυς άλλη κατεύθυνση: *η ~ τού άξονα τής συζήτησης ί τής ευθύνης* || *~ ψηφοφόρων από την Αριστερά προς το Κέντρο* [[*«η ~ των επενδυτών σε αμοιβαία κεφάλαια»* (εφημ.) || *η ~ τού ενδιαφέροντος τής κοινής γνώμης από τα πολιτικά θέματα στα κοινωνικά* συν. μεταστρυφή 3. ι έωλ. *μετατόπιση ηπείρων/πλακών* το φαινόμενυ των υριζόντιων μεγάλης κλίμακας μετακινήσεων των ηπείρων, είτε μεταξύ τυυς είτε σε σχέση με τις ωκεάνιες λεκάνες. Ηπίσης **μετατόπισμα** (τυ). **μετατρέπω** ρ. μετβ. |αρχ.| {μετέτρεψα, μετατράπηκα} **1.** επιφέρω με- ταβυλές σε (κάπυιυν/κάτι) ως πρυς τη μυρφή ή τις ιδιότητές τυυ. δίνω νέα μυρφή ή χρησιμυπυιώ (κάπυιυν/κάτι) με διαφυρετικό τρόπυ ή για διαφορετικό σκυπό από αυτόν πυυ είχε αρχικώς: *με τη συμπεριφορά της τον μετέτρεψε από αγριάνθρωπο σε υπάκουο σκυλάκι* || *μετέτρεψε το σπίτι σε άντρο οργίων / χαρτοπαικτική λέσχη* || *~ τη θερμότητα σε ενέργεια* [[*~ τα κουρέλια σε χαρτί* || *οι αλχημιστές τού Μεσαίωνα επιδίωκαν να μετατρέψουν τον σίδηρο σε χρυσό* συν. μεταβάλλω 2. απυδίδω την ισυδύναμη αξία σε συναλλαγή ή σε μέτρηση (για χρήματα ή μυνάδες μετρήσεως): *~ τα δολάρια σε /Λρες / τις δραχμές σε δολάρια* [[*- τα μέτρα σε χιλιοστά / τις οκάδες σε κιλά* συν. αλλάζω 3. (ειδικότ. σε ποινές) μεταβάλλω την τιμωρία που έχει επιβληθεί πρωτοδίκως *σε* λιγότερο αυστηρή: *το δικαστήριο μετέτρεψε τη θανατική του καταδίκη σε ισόβια / τα ισόβια σε εικοσαετή κάθειρξη.* — **μετατρεπτικός,** -ή. -ό.

μετατρέψιμος, -η, -υ αυτός πυυ μπορεί να μετατραπεί: *~ νόμισμα / ποινή.* — **μετατρεψιμότητα** (η).

{ητυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. convertible}, **μετατροπέας** (ο) {1889} {μετατροπ-είς. -έων} μηχανή, συσκευή πυυ χρησιμυπυιείται για να μεταβάλλει τα φυσικά ή χημικά χαρακτηριστικά μιας ουσίας ή ενέργειας, συνήθ. *για* να βελτιωθεί η απόδοση ή να αξιοποιηθεί καλύτερα, **μετατροπή** (η) [αρχ.| **1.** η μεταβολή ως πρυς τη μυρφή ή τις ιδιότητες· η τροπυπυίηση: *έκανε πολλές ~ στο σπίτι, σχεδόν το ξανάχτισε από την αρχή* [[77 *~ ενός παλιού αρχοντικού σε εστιατόριο* συν. αλλαγή 2. η απόδυση τής ισυδύναμης αξίας σε συναλλαγή ή μέτρηση: *η ~ 10.000 δολαρίων σε δραχμές* **3.** ΝΟΜ. *μετατροπή ποινής* ευεργέτημα τυ υπυίο, κατά τους όρους τού νόμυυ, παρέχεται από τον πυινικό δικαστή στυν κατηγυρυύμενο. ο οποίος καταδικάζεται σε σχετικά μικρή ποινή στερητική τής ελευθερίας του, τυ υπυίυ συνίσταται στη δυνατότητα να εξαγυράσει σε χρήμα την ποινή και να απυφύγει έτσι τη φυλάκιση. σχόλιό λ. *αλλαγή.* **μετατροπία** (η) [αρχ.} {μετατρυπιών} μουσ. η αλλαγή τονικότητας μέσα στυν ίδιυ τρόπυ και, κυρίως, τυ πέρασμα από τυν έναν τρόπυ στυν άλλυ, κατά τη σύνθεση ενός έργυυ. **μετατροφία** (η) **1.** είδος ατροφίας, ελαττωματική θρέψη **2.** τροπυπυί- ηση τής διατρυφής για υρισμένο θεραπευτικό σκοπό. — μετατροφι- **κός,** -ή, -ό.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νευλατ. metatmphia}. **μετατρόχιο** (το) [1847} {μετατρυχί-ου | -ων} τυ διάστημα (η απόσταση) ανάμεσα στυυς πρόσθιυυς και τυυς οπίσθιους τροχούς ενός οχή- ματυς.

μετατυπώνω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {μετατύπω-σα, -θηκα, -μένυς} τυπώνω εκ νέυυ (κάτι πυυ είχε ήδη τυπωθεί): *~ ένα αρχαίο κείμενο* συν. ξα- νατυπώνω, ανατυπώνω. — μετατύπωαη (η) [μτγν.(. **μετάφαση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} βιολ. η φάση τής μίτωσης (βλ.λ.) κατά την υποία τα ήδη διπλασιασμένα χρωμοσώματα διατάσσονται στην ισημερινή πλάκα ή στεφάνη, στυν ισημερινό τής ατρά- κτυυ (βλ.λ.).

{ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. metaphasej. **μεταφερτός,** -ή. -ό αυτός πυυ μπυρεί να μεταφερΟεί. **μεταφέρω** ρ. μετβ. [αρχ.] {μετέφερα, μεταφέρ-θηκα, -μένυς} **1.** φέρω (πρόσωπυ ή πράγμα) από έναν τόπυ σε άλλυν: *~ τα πράγματά μου σε άλλο δωμάτιο* || *τα τρένα μεταφέρουν επιβάτες και εμπορεύματα* || *πρέπει να τη μεταφέρετε επειγόντως στο νοσοκομείο για πλύση στομάχου* || *~ εμπορεύματα σιδηροδρομικώς / διά ξηράς / διά θαλάσσης* jj *- τα πολιτικά μου δικαιώματα* (κάνω μεταδημότευση, παίρνυντας τα εκλογικά μυυ δικαιώματα από έναν δήμυ ή μια κυϊνότητα σε *άλλον)* || *αυτό τυ αεροπλάνο μπορεί να μεταφέρει 250 επιβάτες* || *θα μεταφέρουν την έδρα τής επιχείρησης σε άλλη πόλη 2.* (για χρηματικά πυσά ή ακίνητη περιυυσία) μεταβιβάζω σε άλλον λυγαριασμό ή στυ όνομα τυύ νέυυ ιδιυκτήτη: *~ ένα ποσό σε άλλον λογαριασμό* ||[*μετέφερε όλα τα χρήματά του σε τράπεζα τού εξωτερικού* συν. μεταγράφω. καταχωρίζω **3.** (για γραπτά κείμενα) μεταφράζω: **~** *Άγγλους συγγραφείς στα Ελληνικά / ένα αρχαίο κείμενο στα Νέα Ελληνικά* 4. (ει- δικότ. για τηλεοπτικές, κινηματυγραφικές ή θεατρικές παραγωγές) βασίζω τυ σενάριο ταινίας ή τηλεοπτικής σειράς σε συγκεκριμένυ βιβλίυ: *υ σκηνοθέτης πέτυχε με μοναδικό τρόπο να μεταφέρει το έργο τού Ν. Καζαντζάκη «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται» στην τηλεόραση* 5. (μτφ.) υδηγώ (κάπυιυν) με τη φαντασία τυυ σε άλλυν τόπο, σε άλλη εποχή: *η μουσική αυτή μάς μεταφέρει στην εποχή τού μπαρόκ*

δίνω ως ενδιάμεσος σε κάποιυν (κάτι πρυερχόμενυ από άλλυν): *σας μεταφέρω τους αγωνιστικούς χαιρετισμούς τού προέδρου* || *«την αισιοδοξία του για επί/.υση τής κρίσης μετέφερε ο πρωθυπουργός στον Αλβανό ομόλογό του»* (εφημ.) συν. μεταδίδω, **μεταφορά** (η) [αρχ.| **1.** η μετακίνηση πρυσώπυυ ή πράγματυς από έναν τόπυ σε άλλυν: *~ στρατευμάτων* || *τα εμπορεύματα χάλασαν κατά τη ~* || *~ αποσκευών* || *εταιρεία διεθνών ~* jj *« Εκτελούνται Μεταφο- ραί»* (επιγραφή) **2.** (ειδικότ.) *μεταφορές* (υι) τα μέσα πυυ χρησιμυ- πυιυύνται για τη μετακίνηση πρυσώπων ή πραγμάτων από τόπυ σε τόπυ: *αεροπορικές / θαλάσσιες / σιδηροδρομικές -* **3.** η μεταβίβαση χρηματικών ποσών ή ακίνητης περιυυσίας σε άλλυν λυγαριασμό ή στυ όνομα τυύ νέυυ ιδιυκτήτη: *- κεφαλαίων από χώρα σε χώρα* 4. (για κείμενα) η μετάφραση, η μεταγλώττιση 5. η μετατρυπή βιβλίυυ σε θεατρική παράσταση ή σε σενάριυ κινηματυγραφικής ή τηλευ- πτικής παραγωγής: *η - τού μυθιστορήματος «1984»* γοι5 *Τζ. Οργουελ στον κινηματογράφο* || *τηλεοπτική ~* 6. φιλυλ. σχήμα λόγου, κατά τυ υπυίυ ένα αντικείμενυ ή μια αφηρημένη έννοια δεν εκφράζονται με το αντίστυιχο κυριολεκτικό τυπικό στυιχείυ τής γλώσσας, αλλά υπυ- δηλώνονται με άλλη λέξη ή φράση, με την οποία έχυυν ένα ή περισσότερα κυινά σημασιυλυγικά χαρακτηριστικά: ο *χειμώνας τής ζωής* (αντί *τα γηρατειά*). *έχει κορμί λαμπάδα* (αντί *ίσιο κορμί), κοιμάται με τις κότες* (αντί *κοιμάται νωρίς)* || *«στέγνωσε η αγάπη […] σε τρύπιες ψυχές» (Γ.* Σεφέρης) 7. μουσ. η εκτέλεση μυυσικύυ έργυυ σε άλλο τυνικό ύψος **8.** λοι ιστ. (α) *εις μεταφοράν* για ποσό που πρόκειται να μεταφερθεί στην επόμενη σελίδα λογιστικού βιβλίου (β) ***από*** *μεταφορά* για πυσό που μεταφέρθηκε από την προηγούμενη σελίδα λο- γιστικού βιβλίυυ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *π/.ηρυφορική.* **μεταφορέας** (υ) [1897] {μεταφυρ-είς | -έων} **1.** πρόσωπυ ή υργανι- σμός πυυ αναλαμβάνει έναντι αμυιβής τη μεταφυρά ατόμων ή πραγμάτων από έναν τόπυ σε άλλυν 2. όργανο χρησιμοποιούμενυ για τη μηχανική μεταφυρά υλικών ή φυρτίων από τόπυ σε τόπυ.

μεταφορικός, -ή. -ό Ιαρχ.] 1. αυτός που σχετίζεται με τη μεταφορά προσώπων ή πραγμάτων από έναν τόπο σε άλλον: - *μέσα / γραφείο / έξοδα* 2. *μεταφορικά* (τα) τα χρήματα που απαιτούνται για τη μεταφορά εμπορευμάτων ΣΥΝ. κόμιστρα 3. φιλολ. αυτός που εκφράζεται με μεταφορά: - *έννοια* || ~ *χρήση μιας λέξης* λντ. κυριολεκτικός. — μεταφορικ-ά / -ώς Ιμτγν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική*. μεταφορτώνω ρ. μετβ. Ιμεταφόρτω-σα, -θηκα] φορτώνω εκ νέου (φορτίο) από ένα μεταφορικό μέσο σε άλλο. — μεταφόρτωση (η) [1844].

μετάφραγμα (το) [1858] {μεταφράγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. ΖΩΟΛ. η μεμβράνη που χωρίζει τον θώρακα των εντόμων από την κοιλία · 2. (σε πολεμικό πλοίο) ο χώρος τού πυροβολείου που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο καταστρώματα, μεταφράζω ρ. μετβ. Ιμετέφρασα. μεταφράσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος] 1. μεταφέρω (προφορικό ή γραπτό λόγο) σε γλώσσα ή μορφή γλώσσας διαφορετική από την αρχική: ~ *από τα Αγγλικά στα Γαλλικά*]] - *από τα Αρχαία στα Νέα Ελληνικά*]] *ορισμένους όρους δεν μπορεί εύκολα να τους μεταφράσει κανείς στα Ελληνικά* || ~ *κατά λέξη / ελεύθερα* (πβ. λ. *μεταγλωττίζω*) 2. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *μεταφράζεται, μεταφράζονται*) σημαίνει, ισοδυναμεί: *η υπόσχεση οικονομικής βοήθειας ~ σε πολλά εκατομμύρια δολάρια* || «ο *διαιτητής διέκοψε τον αγώνα εις βάρος τής γηπεδούχου ομάδας, πράγμα που ~ βάσει νόμων σε μηδενισμό και αφαίρεση δύο βαθμών*» (εφημ.).

Ιπτυμ. μτγν. (αρχ. *μεταφράζομαι* «θεωρώ εκ των υστέρων») < *μετα-* + *φράζω* (βλ. κ. *φράση)}*. μετάφραση (η) Ιμτγν.] |-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} 1. η διαδικασία τής μεταφοράς και απόδοσης ενός κειμένου (προφορικού ή γραπτού) σε γλώσσα ή μορφή γλώσσας διαφορετική από αυτή τής παραγωγής του: *κατά /.έξη / ελεύθερη / λογοτεχνική ~\\ η ~ θεωρείται μια νέα δημιουργία || επίσημη ~ ξένου τίτλον σπουδών από το Υπουργείο Εξωτερικών 2.* (συνεκδ.) το κείμενο πυυ προκύπτει από την παραπάνω διαδικασία: *διαβάζω τη ~ || ξεφύλλισε τη ~ και έδειξε ικανοποιημένος*]] *η ~ των Εβδομήκοντα* (Ο') (τής Π.Δ.) συν. μετάφρασμα 3. *μεταφράσεις* (οι) βιβλία με κείμενα Αρχαίων Ελληνικών ή Λατινικών σε νεοελληνική απόδοση για μαθητική-σχολική χρήση: *οι μαθητές συνηθίζουν ν' αγοράζουν μεταφράσεις για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών*. σχολιο λ. *μεταφραστής*.

μετάφραση - μεταγλώττιση - διερμηνεία - παράφραση - απόδοση - ερμηνεία - εξήγηση - διασκευή. Όλες οι λέξεις δηλώνουν μια μεταγλο>οσική επεξεργασία τού κειμένου. Η ερμηνεία (αρχικά λεγόταν και εξήγηση «καθοδήγηση», πλοήγηση στο κείμενο) είναι η προσπάθεια να αναλυθεί φιλολογικά ένα κείμενο, να δειχθούν τα νοήματα, οι ιδέες και οι προθέσεις τού συγγραφέα στο συγκεκριμένο κείμενο και να αξιολογηθεί η σημασία του. Ι! μετάφραση, προκειμένου για κείμενο, είναι η «μετά-βαση» (λατ. trans-latio) από μία γλώσσα (τα Αγγλικά λ.χ.) σε άλλη (μετάφραση στα Ελληνικά). Η μετάφραση προϋποθέτει κανονικά δύο διαφορετικές γλώσσες. Αν η μετάφραση αφορά στον προφορικό λόγο και γίνεται συγχρόνως με την ομιλία (παραγωγή προφορικού κειμένου), τότε χαρακτηρίζεται ως διερμηνεία. Αν η μετάφραση γίνεται σε μορφές {αρχαία και νέα. μεσαιωνική και νέα κ.ο.κ.) τής ίδιας γλώσσας, τότε είτε χρησιμοποιείται καταχρηστικώς η λ. *μετάφραση* (μετάφραση τού Ομήρου από τα Αρχαία στα Νέα Ελληνικά) είτε χρησιμοποιείται ο ειδικός διαφυροποιητικός όρος μεταγλώττιση (στη λογοτεχνία χρησιμοποιήθηκε και υ όρος μεταγραφή). Στην ελληνική γλώσσα έχει επικρατήσει ο όρος *μετάφραση* και στις δύο περιπτώσεις. ενώ το *μεταγ? ·ώττιση* χρησιμοποιείται στην πράξη κυρ. για να δηλωθεί η μεταφρασμένη ομιλία των προσώπων ενός κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου (ή ντοκιμαντέρ κ.τ.ό.). Η μετάφραση ενός κειμένου μπορεί να είναι απόλυτα πιστή («κατά λέξη») ή. περισσότερο ή λιγότερο. ελεύθερη («κατά το νόημα»). Η πολύ ελεύθερη μετάφραση, που αποδίδει αδρομερώς το αρχικό (πρωτότυπο) κείμενο, δημιουργώντας μέσα από αυτό ένα παράλληλο κείμενο, λέγεται παράφραση. Όταν το παραγόμενο κείμενο απομακρύνεται περισσότερο από το πρωτότυπο, τότε έχουμε ελεύθερη απόδοση, ενώ όταν η απομάκρυνση είναι τέτοια και τόση. που να δημιουργείται ένα νέο κείμενο, βασισμένο απλώς στο πρωτότυπο, γίνεται λόγος για διασκευή. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις δημιουργούνται νέα κείμενα, που συνδέονται με τυ αρχικό με μεγαλύτερη ή μικρότερη διακειμενική σχέση, είναι δηλ. μεταξύ τους διακείμενα.

μεταφράσιμος, -η, -ο (λέξη, όρος. φράση κ.λπ.) που μπορεί να μεταφραστεί. — μεταφρασιμότητα (η), μεταφρασμα (το) |μεταφράσμ-ατος | -ατα. -άτων] το κείμενο που έχει μεταφραστεί ΣΥΝ. μετάφραση, μεταίφραστής (ο) Ιμεσν.], μεταφράστρια (η) [1862] {μεταφραστριών! (σημ. i, *2)* 1. το πρόσωπο που αποδίδει προφορικό ή γραπτό κείμενο σε γλώσσα άλλη από την αρχική του: *ο ΕλευΘ. Βενιζέλος θεωρείται από τους κα/.ντερους - τού Θουκυδίδη* 2. το πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τις προφορικές ή γραπτές μεταφράσεις: *ο επίσημος - τού προέδρου* ΣΥΝ. (ειδικότ. για προφορικό λόγο) διερμηνέας 3. ιιληροφ. βασικό πρόγραμμα των Π/Υ. το οποίο μεταφράζει ένα πρόγραμμα από μία γλώσσα προγραμματισμού (που είναι αμέσως εκτελέσιμο από τον Η/Υ) σε γλώσσα μηχανής.

μεταφραστής - διερμηνέας. Και οι δύο μεταφέρουν μηνύματα από τη μία γλώσσα στην άλλη, ώστε να μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους άνθρωποι πυυ δεν γνωρίζουν τη γλώσσα στην οποία εκφράζονται από τον ομιλητή τα μηνύματα. Αλλά ο μεν διερμηνέας μεταφέρει προφορικά μηνύματα σε ζωντανό προφορικό λόγο και σε σύγχρονη μετάφραση κατά την ώρα που λέγονται, ενώ υ μεταφραστής μεταφέρει γραπτά μηνύματα, γραπτό λόγο. σε χρόνο ανεξάρτητο από τον χρόνο που γράφτηκαν. Ο *διερμηνέας* λειτουργεί υπό την ασφυκτική πίεση τού χρόνου που επιβάλλει η ταυτόχρονη μετάφραση, ενώ η ετερυχρονισμένη μετάφραση τού *μεταφραστή* επιτρέπει σχετική άνεση χρόνου και καλύτερη ποιότητα γλώσσας (προσεγμένο λόγο).

μεταφραστικός, -ή, -ό Ιμεσν.] 1. (α) αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία τής μετάφρασης ή με τον μεταφραστή: ~ *σφάλματα / δυσκολία / ακρίβεια / προσπάθεια / επάγγελμα / γραφείο* || *το ~ έργο θεωρείται πολύ δύσκολο* (β) ΓΛΩΣΣ. *μεταφραστικό δάνειο* ακριβής απόδοσης ξένης λέξεως. κατά την οποία τηρείται λ.χ. η σειρά των"ξένο)ν στοιχείων, π.χ. *Διαδίκτυο* από αγγλ. *Internet 2. μεταφραστικά* (τα) τα χρήματα που καταβάλλονται στυν μεταφραστή για τις υπηρεσίες του. — μεταφραστικά επίρρ. μεταφραστός, -ή, -ό αυτός που μπορεί να μεταφραστεί ΣΥΝ. μεταφράσιμος.

μετάφρενο (το) |αρχ.] {μεταφρένου} ΑΝΑΤ. το τμήμα τής ράχης που βρίσκεται ανάμεσα στις δύο ωμοπλάτες ΣΥΝ. νώτα. πλάτη, μεταφυσική (η) 11766] ί. κλάδος τής φιλοσοφίας που πραγματεύεται τις πρώτες αρχές και τις αιτίες των όντων και είναι στενά συν- δεδεμένος με την επιστημολογία 2. (γενικότ.) κάθε γενική και αφη- ρημένη θεωρία που ερμηνεύει κάτι με τρόπο μη ορθολογικό: *η - τού λόγου / τής επικοινωνίας* 3. (μτφ.) οτιδήποτε ανήκει στον χώρο τού αφηρημένου, αυτού που βγαίνει έξω από τα όρια τής ανθρώπινης εμπειρίας (π.χ. η ζωή μετά θάνατον, η ύπαρξη ή όχι Θεού και η φύση του κ.λπ.).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Metaphysik (βλ. κ. *μεταφυσικός)}*. μεταφυσικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με θέματα έξω από την ανθρώπινη εμπειρία και τις αισθήσεις μας: - *αναζητήσεις* || *το ερώτημα αν υπάρχει Θεός είναι* ~2. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τον φιλοσοφικό κλάδο τής μεταφυσικής (βλ.λ.). — μεταφυσικά επίρρ. ΙΕΤΥΜ. μτγν.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τον τίτλο *Μετά τά Φυσικά* ενός έργου τού Αριστοτέλη], μεταφυτευτός, -ή, -ό αυτός που μπορεί να μεταφυτευθεί. — Κπίσης μεταφυτεύσιμος, -η, -ο. μεταφυτεύω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {μεταφύτ-εψα κ. -ευσα. -εύθηκα (καθημ. -εύτηκα), -ευμένος} 1. αποσπώ (φυτό) από την αρχική του θέση και το φυτεύω εκ νέου σε άλλη θέση: ~ *σε γλάστρα / σε καινούργιο χώμα 2.* (μτφ.) μεταφέρω σε άλλον τόπο ή σε άλλους ανθρώπους (ιδέες, έθιμα ή συνήθειες) διαφορετικά από αυτά που επικρατούν εκεί: *οι /άγιοι τού 19ου αι. μεταφύτευσαν τις ιδέες τού Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού στη μετεπαναστατική Ελ/.άδα* ΣΥΝ. (λόγ.) μετακενώνω, μεταλαμπαδεύω. — μεταφύτευμα (το) [1796]. μεταχαρακτηρισμός (ο) Ιμτγν.] 1. η μεταβολή τής μορφής, τού τύπου 2. (ειδικότ.) (α) η χρήση διαφορετικών χαρακτήρων (γραμμάτων) και γενικότ. η χρήση διαφορετικού αλφαβήτου ή και ορθογραφίας σε ορισμένη χρονική περίοδο: *κατά τον ~ από το προενκλείδειο στο εν- κλείδειο αλφάβητο έγιναν σημαντικά /Λθη* (β) η μεταγραφή έργων από τη μεγαλογράμματη στη μικρογράμματη γραφή στις αρχές τού 9ου αι. μ.Χ.

μεταχειρίζομαι ρ. μετβ. αποθ. Ιαρχ.] [μεταχειρίσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. κάνω χρήση (προσώπου, πράγματος) για την επίτευξη ορισμένου σκοπού: - *βία / βασανιστήρια* || - *σπάνιες λέξεις, για να κάνω εντύπωση* || *θα μεταχειριστώ όλη μου την επιρροή, για να τον βοηθήσω* ΣΥΝ. χρησιμοποιώ, μετέρχομαι 2. (για πρόσ.-συνήθ. με επίρρ.) συμπεριφέρομαι (σε κάποιον) με συγκεκριμένο τρόπο: *υ νικητής μεταχειρίστηκε βάνανσα τους αιχμαλώτους || μας μεταχειρίστηκε καλά / άσχημα ι σκληρά / δίκαια* || ~ *κάποιον σαν πιόνι / με προσοχή / σαν αλήτη / σκουπίδι* (πβ. λ. *χειρίζομαι).* μεταχείριση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} ο τρόπος με τον οποίο μεταχειρίζεται κανείς (κάποιον/κάτι): *καλή / κακή / ευγενική / προσεκτική / σκληρή -* || *δεν περίμενα να τύχω τέτοιας ~* || *οι πρώην χρήστες ναρκωτικών χρειάζονται ειδική για να επανενταχθούν στην κοινωνία* ΣΥΝ. συμπεριφορά, αντιμετώπιση, χειρισμός.

ΣΧΟΛΙΟ Η γραφή με *-η- (μεταχείρηση)* είναι εσφαλμένη, προέρχεται δε πιθ. από παρασύνδεση τού *μεταχείριση* με τυ *επιχείρηση* που γράφεται κανονικά με *-η-*, ως παράγωγο τυύ ρ. *επιχειρώ (ενώ* το *μεταχείριση* παράγεται από ρ. σε *-ίζω. μεταχειρίζομαι).*

μεταχειρισμένος, -η, -ο αυτός που έχει ήδη χρησιμοποιηθεί, που δεν είναι καινούργιος: ~ *αυτοκίνητο* || (ως ουσ.) *προτιμά τα μεταχειρισμένα γιατί είναι πιο φτηνά* αμ. αμεταχείριστος. καινούργιος, μεταχρονολογώ ρ. μετβ. {μεταχρονολογείς... | μεταχρονολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος] σημειώνω σε ένα έγγραφο χρονολογία μεταγενέστερη από την πραγματική: *μεταχρονο/.ογημένη επιταγή.* — μεταχρονολόγηση (η) 11896]. μεταχρωματίζω ρ. μετβ. [μεσν.] {μεταχρωμάτισ-α, -τηκα. -μένος} αλλάζω το χρώμα. — μεταχρωμστισμός (υ) [18811 κ. μεταχρωμάτιση (η).

μεταψυχιατρική (η) {χωρ. πληθ.} τάση τής σύγχρονης ψυχιατρικής για μελέτη και έρευνα των σχέσεών της με τις σύγχρονες επιστήμες τής ψυχανάλυσης, τής κυβερνητικής κ.λπ. μεταψυχική (η) {χωρ. πληθ.} όρος που αναφέρεται σε φαινόμενα τα οποία εκτείνονται πέρα από τα όρια τής ψυχολογίας και των φαινομένων που αυτή εξετάζει εμπειρικά ΣΥΝ. παραψυχολογία.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. metapsychiquej. **μεταψυχικός,** -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με ψυχικά φαινόμενα, που υπερβαίνουν τα όρια τής ψυχολογίας και δεν έχουν υπυστεί ακόμα επιστημυνικό έλεγχο συν. παραψυχολογικός. **μεταψυχολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.) τυχολ. η ψυχολογική θεωρία που εκτείνεται πέρα από ό.τι έχει αποδειχθεί εμπειρικά. — **μεταψυχολο- γικός,** -ή. -ό. **μεταψυχολογικά** επίρρ.

Ιετυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γερμ. MetapsychologieJ.

μεταψυχροπολεμικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την περίοδο μετά τη λήξη τού Η'υχρού Πολέμου (βλ. λ. *ψυχρός): - εποχή / περίοδος / πο/.ιτικό σκηνικό / συνθήκες / καθεστώτα* (πβ. λ. *μετακομουνιστικός* κ. *νέα τάξη πραγμάτων*, λ. *τάξη).*

μετέβαλα ρ. »μεταβάλλω

μετεγγραφή (η) [1866| **1.** η εγγραφή (μαθητή, φοιτητή κ.λπ.) σε άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή τμήμα από αυτό στο οποίο ήταν εγγεγραμμένος αρχικώς: *κάνω ~ σε άλλο γυμνάσιο* jj *ήρθε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών με - από την Ξάνθη || η επιτροπή για τις -* (που θα αποφασίσει ποιος φοιτητής θα μετεγγραφεί σε ένα τμήμα) 2. αθλ. (καταχρ.) η μεταγραφή (επαγγελματία) αθλητή από έναν αθλητικό σύλλογο σε άλλον: *στόχος του είναι να πάρει - για ομάδα τής Α εθνικής κατηγορίας.* σχολιο λ. *μεταγραφή.* **μετεγγραφώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {μετενέγραψα (θα/να μετεγγράψω), μετενεγράφην, -ης, -η... (μτχ. μετεγγρ«φείς. -είσα. -έν), μετεγγεγραμμέ· νος} 1. (κυρ. για μαθητές, φοιτητές) διαγράφω (κάποιον) από τυυς καταλόγους τού εκπαιδευτικύ ιδρύματος ή τύ συγκεκριμένου τμήμα- τος όπυυ ήταν αρχικά Υραμμένυς και τον εγγράφω εκ νέου αλλού 2, (καταχρ.) λθλ. μεταφέρω (αθλητή) σε άλλον αθλητικό σύλλογο (μετά την υπογραφή σχετικών συμβολαίων κ.λπ.). ■ ·" σχολιο λ. *μεταγραφή.* **μετεγκατάσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} η εγκατάσταση σε άλλον χώρυ, σε νέες εγκαταστάσεις: *η - μιας εταιρείας σε νέο, ιδιόκτητο κτήριο.* - **μετεγκαθιστώ** ρ. {-άς...[. **μετεγχειρητικός,** -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τον χρόνο μετά την εγχείρηση, καθώς *και με* την κατάσταση τού ασθενούς κατά το διάστημα αυτό: *~ κατάσταση 1 στάδιο / επιπλοκή.* - **-μετεγχειρητικά** / **-ώς** επίρρ. ** ΣΧΟΜΟ λ. *εγχείρηση.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. postoperative),

μετέδωσα ρ. -♦ μεταδίδω

μετείκασμα (το) {μετεικάσμ-ατος [-ατα. -άτων! ΟΠΤ. η εικόνα πυυ διατηρείται στο υπτικό αισθητήριο για ορισμένο χρονικό διάστημα (περίπου Ι/ΙΟ τού δευτερυλέπτυυ) μετά την παύση τού εξωτερικού ερεθισμού συν. μεταίσθημα.

[εγυμ. < *μετ(α)-* + *-είκασμα*< *εικάζω*|. **μετείχα**

ρ. *■ μετέχω

μετεκλογικός, -ή. -ό [18921 αυτός που σχετίζεται με τη χρονική περίοδο που ακολουθεί τις εκλογές: *~ εξελίξεις / περίοδος[1] σενάρια.* — **μετεκλογικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **μετεκπαίδευση** (η) {-ης κ. -εύσεως j -εύσεις. -εύσεων} η περαιτέρω συμπληρωματική και εξειδικευμένη εκπαίδευση για τη βελτίωση τής θεωρητικής κατάρτισης των πτυχιούχων (διαφόρων σχολών), την εξοικείωσή τους με νέες τεχνολογίες κ.λπ.: *η εταιρεία στέλνει κάθε πέντε χρόνια τους* υπαλλήλου* *της για - στην Αμερική.* σχολιο λ. *κατάρτιση.*

μετεκπαιδευτικός, -ή, *-ό* αυτός πυυ σχετίζεται με τη μετεκπαίδευση: *- προγράμματα / σεμινάριο.* **μετεκπαιδεύω** ρ. μετβ. {μετεκπαίδευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μέ- νυς} παρέχω σε (κάποιον) ειδική συμπληρωματική εκπαίδευση για τη συμπλήρωση και επέκταση τής γενικής του κατάρτισης ή/και την επαιοή του με πιο σύγχρονες μεθόδους εσασκήσεως τού επαγγέλμα- τός του: *τε/.ειώνοντας την Παιδαγωγική Ακαδημία. μετεκπαιδεύOηκα στη διδασκαλία σε κωφάλαλα παιδιά.* **μετέλαβα** ρ. -► μεταλαμβάνω

μετεμμηνοπαυσιακός, -ή. -ό ιατρ. αυτός που εμφανίζεται μετά την οριστική παύση τής έμμηνης ρύσης των γυναικών.

[ει υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. postmenopausal (νόθυ σύνθ.)).

μετεμμηνορροϊκός, -ή, -ό ιατρ. αυτός που εμφανίζεται μετά τη λήξη κάθε έμμηνης ρύσης.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. postmenorrhoeal (νόθο σύνθ.)].

μετεμφυλιακός, -ή. -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στυ χρονικό διάστημα μετά τη λήξη εμφυλίου πολέμυυ 2. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με το χρονικό διάστημα μετά τυν ελληνικό Εμφύλιυ Πόλεμυ (1946-1949): *~ περίοδος || το - πολιτικό κλίμα χαρακτήριζε η επικράτηση τής συντηρητικής παράταξης και ο εκτοπισμός των κομουνιστών || ~ πολιτικά πάθη* (πβ. λ. *μεταδικτατορικός. μετεπαναστατικός. μεταπολιτευτικός).*

μετεμψύτευση (η) [1864[{-ης κ. -εύσεο>ς] -εύσεις. -εύσεων} ιατρ. η εγχειρητική μεταφορά ενός οργάνου σε άλλη από τη φυσική του θέση: *~ ουρητήρα στο δέρμα* (ουρητηροστυμία) */ στο έντερο.* **μετεμψυχώνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {μετεμψύχω-σα, -θηκα. -μένος| **1.** (σπάν.) μεταβιβάζω (ψυχή ανθρώπου ή ζώου) από ένα σώμα σε άλλο

(συνήθ. μεσοπαθ. *μετεμψυχώνομαι)* μεταβαίνω ως ψυχή μετά τον θάνατό μυυ στο σώμα άλλου ανθρώπου ή ζώυυ: *οι ινδουιστές πιστεύουν ότι οι αμαρτωλοί μετεμψυχώνονται σε ακάθαρτα ζώα (χοίρους. βατράχια κ.λπ.).* **μετεμψύχωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η μετάβαση ψυχής από ένα σώμα σε άλλο μετά τον φυσικό θάνατο 2. (ειδι- κότ.) η αντίληψη κατά την οποία η κάθε ψυχή εγκαθίσταται διαδοχικά στα σώματα ανθρώπων ή ζώων. ακόμη και φυτών, κατά τη διάρκεια πολλών ζωών. μέχρις ότου εξαγνιστεί εντελώς και φθάσει στην τελειότητα, οπότε και ενώνεται ή ταυτίζεται με το θείο: οι *ινδουι- στές πιστεύουν στη ~.*

μετενσαρκώνω ρ. μετβ. [1864} {μετενσάρκο)-σα, -θηκα, -μένος} μετεμψυχώνω (βλ.λ.). - **μετεναάρκωση** (η) 11888}. **μετενταφιάζω** ρ. μετβ. {μετενταιοίασ-α. - τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος! μεταφέρω τη συρό νεκρύ σε άλλον τάφο. — **μετενταφιοσμός** (ο). Ιετυμ. μτγν. < *μετ(α)-* + *ενταφιάζω*\. **μετεξέλιξη** (η) {-ης κ. -ίξεως | -ίξεις, -ίξεων} η προοδευτική αλλαγή και εξέλιξη, συνήθ. προς το καλύτερυ: *η ~ τού πιθήκου σε άνθρωπο είναι μια θεωρία που υποστήριξε πρώτος ο Δαρβίνος || σε κάθε επαγγελματικό χώρο είναι καλό να διαβλέπουμε τις προοπτικές μετεξέλιξης \\ η ~ του σε γενικό διευθυντή τής εταιρείας ήταν αποτέλεσμα σκ?.ηρής δου?^ειάς || η - τού άλλοτε μικρού οικισμού σε μεγάλο αστικό κέντρο.*

{ι-.ΓΥνι. Απόδ. τυύ αγγλ. redevelopment |. **μετεξελίσσομαι** ρ. αμετβ. {μετεξελ-ίχθηκα. -ιγμένος} μεταβάλλομαι συνεχώς με διαδοχικές αλλαγές μορφής: *ορισμένα είδη οργανισμών μετεξελίχθηκαν από υδρόβια σε αερόβια πριν από εκατομμύρια χρόνια* συν. μετασχηματίζομαι.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. redevelop!, **μετεξέταση** (η) I1876] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων! η εκ νέου εξέταση, που διενεργείται μετά την πάρυδο ικανύ χρονικού διαστήματος από την πρώτη εξέταση: *η ~ των αιτήσεων που απορρίφθηκαν θα γίνει εντός έξι μηνών* συν. επανεξέταση. — **μετεξετάζω** ρ. **μετεξεταστέος,** -α. -ο [i883] (κ. ως ουσ.) (για μαθητή) αυτός πυυ υποχρεώνεται να εξεταστεί εκ νέου σε ένα ή περισσότερα μαθήματα τής προηγούμενης σχυλικής χρονιάς, επειδή η επίδοσή του σε αυτά κρίθηκε ανεπαρκής (για να προαχθεί στην επόμενη τάξη),

μετεπαναστατικός, -ή. -ό αυτός που αναφέρεται στο χρονικό διάστημα μετά από επανάσταση: *- χρόνια i Ρωσία.*

[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. post-revolutionaryi. **μετέπειτα** επίρρ. [αρχ.Ι (λόγ.) **1.** έπειτα, μετά την πάρυδο χρονικού διαστήματος, στη συνέχεια: *για το τι συνέβη ~ μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε* συν. πιο ύστερα, αργότερα, κατόπιν, ακολούθως ΛΝΤ. πριν. προκύτερα, προηγουμένως 2. (έναρθρο ως επίθ.) αυτός πυυ έρχεται αργότερα, πυυ ακολουθεί: *τα πρώτα χρόνια τής ζωής τού ανθρώπου έχουν τεράστια σημασία για τη ~ εξέλιξή του || το ~ διάστημα* ςυ.\. ακόλουθος, κατοπινός αντ. προηγούμενος, προγενέστερος, πρωτύτερος **3.** (για πρόσ.) *μετέπειτα* (οι) οι μεταγενέστεροι, αυτοί που ανήκουν στις επερχόμενες γενεές συν. επίγονοι λντ. πρόγονυι. **μετεπιβίβάζω** ρ. μετβ. {μετεπιβίβασ-α. -τηκα / -θηκα, -μένος} επιβιβάζω (κάποιον/κάτι) σε διαφορετικό μεταφορικό μέσο από αυτό στο οποίο είχε επιβιβαστεί προηγουμένως: *μετά τη βλάβη που παρουσιάστηκε στο τρένο, μετεπιβίβασαν τους επιβάτες και τις αποσκευές τους σε άλλη αμαξοστοιχία.* — **μετεπιβίβσση** (η).

|πτυμ. Λπόδ. τού αγγλ. reembark]. **μετερίζι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.-παλαιότ.) μεγάλης σημασίας υχυρο>- μένη θέση. από την οποία ξεκινούν οι επιθέσεις κατά τύ εχΟρυύ: *αγωνιστήκαμε στο ίδιο ~ εναντίον* του *κατακτητή* || (μτφ.) *αφήνοντας το ~ τής παραδοσιακής μουσικής, από την οποία έγινε γνωστός, κάνει τώρα τα πρώτα του βήματα στο λαϊκό τραγούδι* συν. οχύρωμα, προμαχώνας, ταμπούρι, τάπια.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. meteris], **μετέρχομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {μετήλθα} (λόγ.) (+αιτ., εσφαλμ. +γεν.) 1. χρησιμοποιώ: *μετέρχεται κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο. για να ανέλθει στην ιεραρχία τής υπηρεσίας || - τακτική / μέθοδο / βία / σύστημα / τέχνασμα / απάτη* ΣΥΝ', μεταχειρίζομαι 2. (για επάγγελμα, συστηματική ενασχόληση) ασκώ: ~ γο *ιατρικό επάγγελμα.* σχολιο λ. *αποθετικός.* **μετέστην** ρ. »μεθίσταμαι **μετέσχον** ρ. »μετέχω **μετετράπην** ρ. ♦ μετατρέπω

μετεφηβικός, -ή. -ό αυτός πυυ ακολουθεί την περίοδο τής εφηβείας, **μετέχω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιαρχ.| {μετείχα (παρατ. πυυ χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.). αόρ. μετέσχον, -ες, -ε..., να/θα μετάσχω) ♦ 1, (αμετβ.) (+σε) λαμβάνω ενεργό μέρος (σε κάτι) ή είμαι μέτοχος, έχω μερίδιο (σε αυτό): *- σε διαγωνισμό / σε έρευνες || πολλοί" καλλιτέχνες και μουσικοί μετέχουν στο φετινό Φεστιβάλ Αθηνών || στα κέρδη και στις ζημίες μετέχουμε όλοι* εσίσουΣΥΝ. συμμετέχω ♦£. (μετβ.) (+γεν.) (αρχαιοπρ.) έχω/φέρω μέσα μου, παρουσιάζω ως εγγενές χαρακτηριστικό μου: *η μετοχή* στη *γραμματική είναι το μέρος τού λόγου* που *μετέχει τής φύσεως και τού ονόματος και τού ρήματος* συν. ενέχω, εμπεριέχω. ^ σχολιο λ. *έχω. απέχω, παρέχω.*

Μετέωρα (τα) {Μετεώρων! σύνολο ψηλών και απόκρημνων βράχων στο ΒΔ. άκρο τής Θεσσαλίας, στις κορυφές των υποίων λειτουργούν από τον 14ο αι. βυζαντινά μοναστήρια, που συγκροτούν μοναστική πολιτεία.

ΙΕΤΥΜ. Η ονομασία των βραχωδών όγκων είναι μεσν. (10ος αι.) και προέρχεται από το αρχ. επίθ. *μετέωρος* (βλ.λ.). προφανώς εξαιτίας τής εντύπωσης που δημιουργούσαν, ότι δηλ. αιωρυύνταν υψωμένα στον αέρα|.

μετεωρίζω ρ. μετβ. |αρχ.] {μετεώρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος) **1.** (σπάν.) ανυψώνω (αντικείμενο) και το κρατώ ψηλά έτσι, ώστε να μείνει μετέωρο στον αέρα **2.** (συνήθ. μεσοπαθ. *μετεωρίζομαι)* ανυψώνομαι στον αέρα και μένω εκεί μετέοιρος: *το αερόστατο φαινόταν από μακριά να μετεωρίζεται στο μεταίχμιο γης και ουρανού* συν. αιωρούμαι.

μετεωρικός, -ή, -ό αιγρον. αυτός που σχετίζεται με τυ μετέωρο (βλ. λ. *μετέωρος): ~ λίθος / κρατήρας* (αυτός που σχηματίζεται από την πτώση μεγάλυυ μετεωρίτη) */ βροχή* (βροχή διαττόντων αστέρων) */ ύλη* (ύλη από την οποία συνίστανται οι μετεωρίτες) */ ρεύμα* (η εισοδος στην ατμόσφαιρα τής Γης μετεώρων ή διαττόντων αστέρων την ίδια

περίπου στιγμή και στο ίδιο περίπου τμήμα ουρανού).
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. meteoriquej.
μετεωρισμός (ο) Ιαρχ.] 1. η ανύψωση και παραμονή αντικειμένου στον αέρα σε μετέωρη κατάσταση · 2. ΙΑΤΡ. η διόγκωση τής κοιλιακής χώρας, που προκαλείται από την παρουσία μεγάλης ποσότητας αερίων στον στόμαχο ή στο έντερο σε περίπτοϊση δυσπεψίας, επίμονης δυσκοιλιότητας, εντερικής απόφραξης κ.λπ. Επίσης μετεώριση (η) (σημ. 1) [μτγν.Ι {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις. -ίσεων}.
μετεωρίτης (ο) 11847J (μετεωριτών} μεσοπλανητικό αντικείμενο ή θραύσμα του, το οποίο φθάνει στην επιφάνεια τής Γης ΣΥΝ. μετεωρόλιθος· φρ. *βροχή μετεωριτών* πτώση στην ατμόσφαιρα τής Γης. από την ίδια περιοχή τού ουρανού, σμήνους μεσοπλανητικών αντικειμένων που προέρχονται από κομήτη συν. μετεωρικό ρεύμα.
[ετυμ. < *μετέωρο,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. meteorite].
μετέωρο (το) μετέωρος
μετεωρογραφία (η) [1799] {χωρ. πληθ.) η επιστημονική μελέτη και περιγραφή των μετεώρων. — μετεωρογραφικός, -ή, -ό [1884].
[ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. meteorographiej.
μετεωροειδές (το) {-ους | -ή| ΑΣΤΡΟΝ. μικρό μεσοπλανητικό σώμα κινούμενο σε τροχιά.
[ΠΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. meteoroid].
μετεωρόλιθος (ο) 118471 {μετεωρολίθ-υυ] -ων. -ους} ο μετεωρίτης (βλ.λ.).
μετεωρολογία (η) {χωρ. πληθ.} επιστημονικός κλάδος που ασχολεί- ται με φαινόμενα που παρατηρούνται στην ατμόσφαιρα τής Γης και ειδικότ. με τη συστηματική μελέτη το)ν μεταβολοΐν τής ατμοσφαιρικής πίεσης, τής θερμοκρασίας, τής υγρασίας, των ανέμων, τής νέφωσης και των διαφόρων κατακρημνισμάτων (βροχή, χιόνι, χαλάζι κ.ά.), ενώ ταυτόχρονα διερευνά και τα αίτια που προκαλούν τις μεταβολές αυτές, βάσει των οποίων προχο)ρεί και στην πρόγνωση τού καιρού- ΦΡ. *ιατρική μετεωρολογία* κλάδος τής ιατρικής που ερευνά πιθανές σχέσεις και επιδράσεις των μετεωρολογικών φαινομένων στην ανθρώπινο οργανισμό. — μετεωρολόγος (ο/η) [αρχ.].
ετυμ. αρχ. < *μετεωρολόγος* < *μετέωρον* (βλ. λ. *μετέωρος)* + *-λογος* (< *λέγω)].*
μετεωρολογικός, -ή, -ό [αρχ.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τη μετεωρολογία: - *παρατήρηση / όργανο / πρόβλεψη*■ φρ, (α) *μετεωρολογικός σταθμός* ειδικό εργαστήριο για την παρατήρηση, τη μέτρηση και καταγραφή, με τη βοήθεια ειδικών οργάνων, των διαφόρων στοιχείο>ν τής ατμόσφαιρας (λ.χ. τής πίεσης, τής θερμοκρασίας κ.ά.) και άλλων φυσικών φαινομένων (β) *μετεωρολογικό δελτίο* δημοσίευμα στο οποίο καταγράφονται οι παρατηρήσεις των ατμοσφαιρικών φαινομένων συγκεκριμένης περιοχής, καθώς και η πρόγνωση τού καιρού (γ) *μετεωρολογικός δορυφόρος* ο τεχνητός δορυφόρος που μεταδίδει στη Γη πληροφορίες σχετικές με τα μετεωρολογικά φαινόμενα και τα καιρικά συστήματα (δ) *μετεωρολογικός χάρτης* ο γεωγραφικός χάρτης. πάνω στον οποίο αναγράφονται με σύμβολα και αριθμούς οι καιρικές συνθήκες (λ.χ. ο άνεμος, η βροχή, η υγρασία κ.ά.) που επικρατούν σε δεδομένη στιγμή (ε) *(Εθνική) Μετεωρολογική Υπηρεσία* (συντομ. Κ.Μ.Υ.) υπηρεσία τού Υπουργείου Εθνικής Αμυνας, που ασχολείται με τη μελέτη και την πρόγνωση τού καιρού 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με τον καιρό και τις εναλλαγές του ΣΥΝ. καιρικός. — μετεωρολογικ-ά / -ώς επίρρ.
μετεωρος, -η, -ο 1. αυτός που αιωρείται πάνω από το έδαφος, που βρίσκεται στον αέρα. χωρίς να κινείται προς ορισμένη κατεύθυνση: *του ήλθε ιλιγγος όταν βρέθηκε ~ μεταξύ ουρανού και γης*]] *το χέρι της έμεινε -, χωρίς να ολοκληρώσει την κίνηση* || (μτφ.) *η τελευταία φράση έμεινε στα χείλη του ~*]] *η εξωτερική πολιτική τής κυβέρνησης δεν πρέπει να μείνει ~ μεταξύ των Ευρωπαίων και των Αμερικανών συμμάχων* συν. αιωρούμενος 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται σε αναμονή ή σε αβεβαιότητα, που δεν έχει καταστα\άξει (κάπου): *μετά την αιφνιδιαστική απόλυσή του. έμεινε επαγγελματικώς ~* || *το πρόβλημα παραμένει ~ μέχρι την οριστική του επίλυση* συν. αβέβαιος, εκκρεμής 3. (ειδικότ.) αυτός που δεν έχει πάρει ακόμη συγκεκριμένη απόφαση: *έμεινα για λίγο -. μετά όμως αποφάσισα να του μιλήσϋ)* ΣΥΝ. αναποφάσιστος, αμφίρροπος, διατακτικός αν γ. αποφασισμένος, κατηγορηματικός, ανεπιφύλακτος 4. *μετέωρο* (το) (α) μετεΩΡ. οτιδήποτε γίνεται ορατό ή/και λαμβάνει χώρα στην ατμόσφαιρα τής Γης: *ηλεκτρικά ~* (η αστραπή, ο κεραυνός *κ.λκ.)* || *υδατώδη ~* (η βροχή, το χιόνι, η ομίχλη κ.ά.) || *φωτεινά ~* (το ουράνιο τόξο, το βόρειο σέλας κ.ά.) (β) αστρον. μετεωροειδές που. όταν συναντήσει την ατμόσφαιρα τής Γης, εξαερώνεται, λόγω τριβής, αφήνοντας φωτεινό ίχνος. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αίρω.*
[ετυμ. αρχ. < επικ. *μετ-ή-ορ-ος* (με αντιμεταχώρηση) < *μετ(α)-* + *-η- ορ-ος,* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. **αϊ-'ερ-* τού ρ. *άείρω* «υψώνω» (< **ἀΡερ-]ω,* βλ. λ. *αίρω).* Η σύνδεση με το ουσ. *άήρ.* όπως τοποθετείται από τον Αριστοφάνη *(«'Αήρ. ός έχεις τήν γην μετέωρον»),* είναι προϊόν παρετυμολογίας. Αρχική σημ. τής λ. είναι «ο αιωρούμενος. ο υψωμένος στον αέρα» και, κατ' επέκταση, «ο αβέβαιος, ο ασταθής», πράγμα που οδήγησε στη χρήση τής λ. και για την περιγραφή καιρικών φαινομένων (πβ. *μετεωρολογία, μετεωρ-ίτης* κ.ά)].
μετεωροσκοπείο (το) Ιμτγν.] ειδική επιστημονική εγκατάσταση, στην οποία διεξάγονται μετεωρολογικές παρατηρήσεις ΣΥΝ', μετεωρολογικός σταθμός.
μετεωροσκόπηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η επιστημονική παρατήρηση και μελέτη των μετεώρων, καθώς και ο αντίστοιχος επιστημονικός κλάδος. Επίσης μετεωροσκόπια. — μετεωροσκοπικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι. μετεωροακοπικ-ά /-ώς επίρρ.
μετεωροσκόπιο (το)]μτγν.| {μετεωροσκοπί-ου | -ων] το ειδικό όργανο για τη διεξαγωγή μετεωρολογικών παρατηρήσεων.
μετεωροσκόπος (ο/η) επιστήμονας που ασχολείται με τη μετεωροσκόπηση.
Ιετυμ. αρχ. < *μετέωρος* (βλ.λ.) + *-σκοπος* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά»).
μέτζα-βότσε επίρρ.· ελλην. *με μισή φωνή*■ ΜΟΥΣ. ένδειξη μουσικής εκτέλεσης που αφορά αμέσως στην ένταση και εμμέσως στην έκφραση.
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. mez/.a voce], μετζίτι (το) {μετζιτ-ιού | -ιών} (λαϊκ.-παλαιότ.) τουρκικό νόμισμα, χρυσό αρχικά, οπότε ισοδυναμούσε με μία τουρκική λίρα. και ασημένιο αργότερα, οπότε ισοδυναμούσε με το ένα πέμπτο τής λίρας. ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. mecit «νόμισμα»|. μετζοπάτωμα (το) {μετζοπατώμ-ατο.: | -ατα, -άτων} ο ημιώροφος (βλ.λ.).
ΙΕΓΥΜ. Νόθο σύνθ. < *μέτζο* (< ιταλ. mezzo «μισό») + *πάτωμα].* μετζοσοπράνο (η) {άκλ.} ελλην. *μεσόφωνος* μους. η λυρική τραγουδίστρια. τής οποίας η φωνή αναπτύσσεται σε μεσαία κλίμακα, βαθύτερη *από* τη φωνή τής σοπράνο (βλ.λ.) και υψηλότερη από τής άλτο (βλ.λ.). Επίσης μέτζο.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. mezzosoprano < niez/.o «μέσος» (< λατ. medius) + soprano (βλ. κ. *σοπράνο)].* μετοικεσία (η) Ιμτγν.] 1 μετοικεσία^} (λόγ.) 1. η αλλαγή τυ\ τόπου κατοικίας ή τού τόπου διαμονής από άτομο ή ομάδα συν. μετακόμιση 2. (ειδικότ.) η ομαδική έξοδος από τον τόπο διαμονής και η μετακίνηση σε ξένη χο')ρα για οριστική εγκατάσταση: *η - πολλών Κλ/.ή- νων στην Κάτω Ιταλία κατά τον 8ο και 7ο αι. π.Χ.* συν. μετανάστευση, αποικισμός· φρ. *μετοικεσία Βαβυλώνος* (Κ.Δ. Ματθ. Ι. 12) η μεταφορά το)ν Εβραίων στη Βαβυλώνα υπό καθεστώς αιχμαλωσίας από τον βασιλιά Ναβουχυδονόσορα. Κπίσης μετοίκηση |αρχ.|. μετοικίζω ρ. μετβ. {μετοίκισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα)} μεταφέρω ή οδηγώ (άτομο ή ομάδα) από έναν τόπο σε άλλον για μόνιμη εγκατάσταση: Οί *Τούρκοι μετοικίζουν πληθυσμούς από την Ανατολία στα κατεχόμενα τής Κύπρου* συν. αποικίζω. — μετοίκιση (η) |μτγν.|.
[ετυ.μ. αρχ. < *μετ(α)-* + *οίκίζω* < *οίκος].* μέτοΐκος (υ/η) |μετοίκ-ου [-ων. -υυς} 1. το πρόσωπο που έχει εγκατασταθεί σε άλλη χώρα από εκείνη από την οποία κατάγεται συν. μετανάστης, άποικος, (αρχαιοπρ.) έπηλυς 2. ιστ. (στην αρχαιότητα) ο ελληνικής ή βαρβαρικής καταγωγής ξένος, που εγκαταστάθηκε σε πόλη άλλη από αυτήν τής καταγωγής του. αποτελώντας μέλος ειδικής τάξης, που πλήρωνε συγκεκριμένο φόρο (το μετοίκιο) και είχε περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα.
[ετυμ. αρχ, < *μετ(α)- + οίκος].* μετοικώ ρ. αμετβ. [αρχ.] [μετοικείς... [μετοίκησα) αλλάζω τον τόπο εγκατάστασής μου συν. μεταναστεύω, αποδημώ, ξενιτεύομαι, μετονομάζω ρ. μετβ. |αρχ.] {μετονόμασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} αλλάζω όνομα σε (κάποιον/κάτι), δίνω νέο όνομα, διαφορετικό από το παλαιό: *μα απόφαση τού δήμου η περιοχή των Νέων Λιοσίων μετονομάστηκε σε «Ίλιον».* — μετονομασίσ (η) Ιμτγν.]. σχολιο λ. *όνομα.*
μετονοματικός, -ή. -ό ιλΩΣΣ. 1. αυτός που παράγεται από όνομα ΑΜ. μεταρρηματικός 2. (α) *μετονοματικό ρήμα* τυ ρήμα πυυ παρά- γεται από ουσιαστικό (λ.χ. *δόξα - δοξάζω*) (β) *μετονοματική παραγωγή* η παραγωγή από ουσιαστικό (άλλου ουσιαστικού, ρήματος κ.λπ.), π.χ. *φάρμακο* > *φαρμακείο, έγκλημα* > *ννκ/^ηματίας. κατ'* αντι- διαστυλή προς τη μεταρρηματική παραγωγή,
[ει υμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. denominatif]. μετόπη (η) {μετοπών) λρχιτ. αρχ αιολ. καθεμιά από τις τετράγωνες πλάκες, οι οποίες παρεμβάλλονται ανάμεσα στις τριγλύφους τού διαζώματος αρχιτεκτονήματος δωρικού ρυθμού, γεμίζοντας τον κενό χώρο και συναπατελώντας (με τις τριγλύφους) το διάζωμα τού ναού. ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*
Ιετυμ. μτγν. < *μετ (α)- + οπή.* υπότε οι μετόπες θα ήταν οι επιφάνειες ανάμεσα στις οπές των τριγλύφων (στο διάζωμα των δωρικών ναών). Εντούτοις, οι περιγραφές που αποδίδονται κατά εποχές σε αυτά τα αρχιτεκτονικά μέρη, διαφέρουν αισθητά και δεν αποσαφηνίζουν την αρχική σημ. τής λ.].

μετόπη - μέτωπο. Διαφορετικής σημασίας και προελεύσεως λέξεις. Το αρχαίο μετ-όπη προέρχεται από τα *μετά* + *οπή* «τρύπα» « **ok"*- «όψις») και σημαίνει το αρχιτεκτονικό τμήμα (πλάκα) που παρεμβάλλεται μεταξύ των τριγλύφων (που έδιναν την αίσθηση «υπών») και αποτελούν από κοινού το διάζωμα των αρχαίων ναών. Το μέτωπο παράγεται από μετά + ωψ (το αρχ. *ώψ.* γεν. *ώπός.* σή- μαινε την «όψη») έχοντας εμμέσως την ίδια ετυμ. προελ. με το *μετόπη* ως προς το β' συνθ.

μετόπισθεν (τα) {άκλ.} 1. τυ σύνολο των υπηρεσιών και μέσων που βρίσκονται πίσω από τη γραμμή τού μετώπου: *υπηρετώ στα* ~ 2. τυ οπίσθιο τμήμα τού στρατιωτικού σώματος πυυ βρίσκεται στη ζώνη των επιχειρήσεων ΣΥΝ. τα νώτα 3. υλόκληρο το έδαφος και ο πληθυσμός τής εμπόλεμης περιοχής, που βρίσκεται έξω από τη ζώνη των επιχειρήσεων. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-θεν.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μετ(α)- + όπισθεν].* μετουσίωση (η) Ιμεσν.] {-ης κ. -ώσεως { -ώσεις, -ώσεων} 1. (γενικά) η μεταβολή πράγματος κατά την ουσία του (και όχι απλώς κατά τη μορφή του), η ουσιαστική σε βάθος αλλαγή τής υφής του σε αντιδιαστολή προς πιθανή επιφανειακή ή επιπόλαια μεταβολή: - *τής ύλης σε πνεύμα* 2. Γ.ΚΚΛΙΙΣ. η μετατροπή τού άρτου και τού οίνου σε σώμα και αίμα τυ\ Χριστύ, που σύμφωνα με τη ρωμαιοκαθολική θεολογία συντελείται κατά την τέλεση τού μυστηρίου τής Θείας Ευ

χαριστίας, ενώ η Ορθόδοξη Εκκλησία δέχεται τη «μεταβολή» τού άρτου και τού οίνου σε σώμα και αίμα Χριστού, όπως η μεταβολή αυτή έγινε στη μεταμόρφωση τού Χριστού, με την επίκληση τού Αγίου Πνεύματος 3. ΧΗΜ. η αλλαγή τού σχήματος στον χώρο μεγαλυμορίου υπό την επίδραση θερμότητας ή χημικών αιτίων εξαιτίας τού φαινομένου αυτού, διάφορα προϊόντα οικιακής, αγροτικής ή βιομηχανικής χρήσεως καθίστανται ακατάλληλα προς χρήση. **μετουσιώνω** ρ. [μεσν.].

μετοχάρης (ο) [μεσν.Ι {μετοχάρηδες}, **μετοχάρισσα** (η) {μετοχαρισσών'} (λαϊκ.) **1.** μοναχός που κατοικεί σε μετόχι μονής και το φροντίζει ή το καλλιεργεί 2. (κατ' επέκτ.) κάθε χωρικός *κου* καλλιεργεί μετόχι μονής και παραμένει σε αυτό. Γϊπίσης **μετοχιάριος** κ. **μετοχί-της** (ο).

μετοχετεύω ρ. μετβ. {μετοχέτευ-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.-σπάν.) διοχετεύω (νερό) σε κανάλι (οχετό) και το μεταφέρω *σε* άλλον τόπο. — **μετοχέτευση** (η) [μτγν.[.

[ετυμ. μτγν. < *μετ(α)-* + *όχετεύω* < *οχετός].*

μετοχή (η) **1.** οικον. χρηματικός τίτλος που αντιπροσωπεύει ορισμένο μέρος τού κεφαλαίου εταιρείας και απυφέρει στον κάτοχό του ανάλογο ποσοστό κέρδους: *υι - τής εταιρείας σημείωσαν άνοδο ι πτώση |(αγοράζω / πουλάο) μετοχές |[πακέτο μετοχών* φι\ (α) *ονομαστική μετοχή* η μετοχή στην οποία αναγράφεται το όνομα τού δικαιούχου και η οποία χρειάζεται, προκειμένου να μεταβιβαστεί, εγγραφή σε ειδικό βιβλίο τής εταιρείας και υπογραφή τού πωλητή και τού αγοραστή (β) *ανώνυμη μετοχή* η μετοχή στην οποία δεν αναγράφεται το όνομα τού δικαιούχου και η οποία μεταβιβάζεται με παράδοση απλώς τού τίτλου (γ) *προνομιούχος μετοχή* η μετοχή που δίνει μεταξύ άλλων στον δικαιούχο το προνόμιο να λαμβάνει μέρισμα κατά προτεραιότητα από τα κέρδη τής εταιρείας (δ) (μτφ.) *ανεβαίνουνΙπέφτουν οι μετοχές μου* κερδίζω */* χάνω σε κύρος και σε υπόληψη **· 2.** γλΩΣΣ. το μέρος τού λόγου που παρουσιάζει χαρακτηριστικά τόσο τὺ ονόματος (πτώσεις, αριθμούς, γένη) όσο και τού ρήματος (χρόνους, φωνές), καθώς και κάθε άκλιτυς *τύπος* σε *-όντας / -ώντας,* που έχει επιρρηματική λειτουργία και προέρχεται από το ενεστωτικό θέμα τού ρήματος: *η ~ ενεργητικού ενεστώτα τὺ ρήματος «ρίχνω» είναι «ρίχνοντας»* II *η ~ παθητικού ενεστώτα τού «μεταφέρω» είναι «μεταφε- ρόμενος, -η. -ο»* |[*η ~ παθητικού παρακειμένου τού «γράφω» είναι «γραμμένος, -η. -ο»* · 3. (σπάν.) το να συμμετέχει κανείς σε κάτι συν. συμμετοχή. ixoajo λ. *γερούνδιο, επιρρηματικός, έχω. -ισμένος.* [ετυμ. αρχ. < *μετέχω.* Ο γραμματικός όρ. είναι μτγν.. ενώ η χρηματιστηριακή σημ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. share (λ.χ. ordinary / preference share «κυινή / προνομιούχος μετοχή»)|.

μετοχή με αναδιπλασιασμό. Μερικές μετοχές μεσοπαθητικού παρακειμένου έχουν διατηρήσει -όταν χρησιμοποιούνται ως *ονόματα* (επίθετα ή ουσιαστικά) ή για υφυλογικές διακρίσεις σε λογιότερο ή πιο τυπικό κείμενο- τον αναδιπλασιασμό που είχαν στην αρχαία και τη λόγια γλωσσική παράδοση όλες ανεξαιρέτως οι μετοχές τύ̀ μεσοπαθητικού παρακειμένου. Τέτοιες μετοχές είναι: *(αναπετάννυμι) αναπεπταμένος, (βάλλω, επιβάλλω, συμβάλλω...) επιβεβλημένος, συμβεβλημένος, καταβεβλημένος, προσβεβλημένος, μεταβεβλημένος, διαβεβλημένος, περιβεβλημένος, παμεμβεβ/.ημέ- νος, αποβεβλημένος, (βαρώ / βαρύνω, επιβαρύνω) βεβαρημένος, επιβεβαρημένος, (βιάζω) βεβιασμένος, (γλύφο), εγγλύφω)* παλαιότ. *γεγλυμμένος.* παλαιότ. *εγγεγλομμένος. (γράφω, εγγράφω, υπογράφω...) εγγεγραμμένος, υπογεγραμμένος, διαγεγραμμένυς, καταγε- γραμμένος. περιγεγραμμένος, προδιαγεγραμμένος, αναγεγραμμέ-* νος, *επιγεγραμμένος. παραγεγραμμένος, προγεγραμμένος. προσγε- γραμμένος, (δεικνύο). ενδείκνυται, αποδεικνύω) ενδεδειγμένος. αποδεδειγμένος, (δέω. συνδέω, πρυσδέω) συνδεδεμένος, προσδεδε- μένος, (δηλώνω) δεδηλωμένος, (δικάζω, επιδικάζω, προδικάζω) δε- δικασμένος. επιδεδικασμένος. προδεδικασμένος. (διδάσκω)* παλαιότ. *δεδιδαγμένος. (δίδω, διαδίδω, εκδίδω) δεδομένος / δεδομένα* (όχι *δεδόμενα'.). διαδεδομένος, εκδεδομένος, (δουλεύω) δεδουλευμένα, (εκλέγω)* παλαιότ. *εκλελεγμένος, (εκφράζω) εκπεφρασμένος, (ενδύω) ενδεδυμένος. (εντέλλομαι) ενταλμένος, (επιτηδεύω)* παλαιότ. *επιτετηδευμένος, (επιτρέπω) επιτετραμμένος, (Θέτω. εκθέτω, διαθέτω, αναθέτω...) τεθειμένος, διατεθειμένος, ανατεθειμένος, κατατεθειμένος, μετατεθειμένος. εκτεθειμένος, συντεθειμένος, παρατεθειμένος, παρεντεθειμένος, αποσυντεθειμένος, προστεθειμένος, (θλίβω) τεθλιμμένος, (θλω) τεθλασμένος, (καίω. διακαίω) κεκαυμέ- νυς. διακεκαυμένος. (κα?^όπτω. συγκαλύπτω) κεκαλυμμένος. συγκεκαλυμμένης, (κανονίζω) κεκανονισμένος. (κεράννυμι) κεκρα- μένος. (κηρύσσω) κεκηρυγμένος, (κινδυνεύω)* παλαιότ. *παρακεκιν- δυνευμένος, (κλείνω) κεκ?.εισμένος. (κλίνω) κεκλιμένος, (κορέννυ- μι) κεκορεσμένος, (κόπτο). διακόπτω, συγκόπτω...) διακεκομμένος, συγκεκομμένος,* παλαιότ. *αποκεκυμμένος, περικεκομμένος. (κρίνω, εγκρίνω, διακρίνω, συγκρίνω) εγκεκριμένος, διακεκριμένος, συγκεκριμένος, (κτώμαι) κεκτημένος / κεκτημένα, (κυρώνω) κεκυρω- μένος, (λαμβάνω, κατα/.αμβάνω. αναλαμβάνω...) ειλημμένος* (< **έσληβ-μένος.* με ανομοιωτική αποβολή τού δασέος φθόγγου, < **σε-σληβ-μένος*), *κατειλημμένος, ανειλημμένος, προκατειλημμένος, επανει/.ημμένης, (λέγω) ειρημένος, (/.ειαίνω) παλαιότ. λελεια- σμένος. (?-είπω, εγκαταλείπω) εγκαταλελειμμένυς. (?.ύω, διαλύω, αναλύω) λελυμένος.* παλαιότ. *διαλελυμένος,* παλαιότ. *αναλελυμέ- νος, (λογίζω) λελογισμένος, (μαρτυρώ)* παλαιότ. *μεμαρτυρημένος. (μειγνύω, αναμειγνύω, προσμείγνύω) αναμεμιγμένος, προσμεμιγ- μένος, (μονώ) μεμονωμένος, (μνώ) μεμνημένυς, (νομίζω) νενομι- σμένος. (παιδεύω) πεπαιδευμένος, (παλαιώ) πεπαλαιωμένος, (πατώ) πεπατημένος / πεπατημένη. (παραδέχομαι) παραδεδεγμένος,*

(περιπλέκω) περιπεπλεγμένος, (περώ) πεπερασμένος, (πιέζω) πεπιεσμένος, (πιστεύω, διαπιστεύω) διαπεπιστευμένος, (πλανώ) παλαιότ. *πεπλανημένος. (ποικίλλω) πεπυικιλμένος, (προσκαλώ) προσκεκλημένος. (προχωρώ) προκεχωρημένος, (σημαίνω) σεσημασμένος, (συμφωνώ) συμπεφωνημένος / συμπεφωνημένα, (τάσσω, δια- τάσσω. εντάσσω...) διατεταγμένος, εντεταγμένος. συντεταγμένος, παρατεταγμένος, (τείνω, εκτείνω, παρατείνω...) τεταμένος, εκτεταμένος. παρατεταμένος, παρεκτεταμένος. προτεταμένος, εντεταμέ- νος. (τελώ) τετελεσμένος, (τέμνω, κατατέμνω, συντέμνω...) τετμημένος, κατατετμημένος, συντετμημένος. περιτετμημένος. (τήκω) τε- τηγμένος, (τρίβω) τετριμμένος, (φι/.ώ) πεφιλημένος,* (αρχ. *φυσιώ) πεφυσιωμένος, (χέω, συγχέω, διαχέω) συγκεχυμένος, διακεχυμέ- νος.*

μετοχές με αύξηση. Πρόκειται για μερικές μετοχές από ρήματα που αρχίζουν από φωνήεν ή από *ρ. ζ, ς, ψ,* δύο σύμφωνα (πλην *κ, π. τ. β, δ γ, φ. θ,χ* + υγρό) ή από τρία σύμφωνα. Τέτοιες μετοχές είναι: *(αγγέλλω, εξαγγέλλω, καταγγέλλω) εξηγγελμένος. κατηγγελ- μένος. (αγιάζω) ηγιασμένος, προηγιασμένος, (άγω, προάγω, εισά- '/ω, παράγω...) προηγμένος, εισηγμένος, παρηγμένος, (αιρώ. διαιρώ, συναιρώ) διηρημένος, συνηρημένος, (αισχύνω, καταισχύνω) κατη- σχυμμένος. (αίρω, επαίρομαι) επηρμένος, (αμαρτάνω) ημαρτημένος, (αναγνωρίζω) ανεγνωρισμένος, (απαρχαιώνω) απηρχαιωμένος. (άπτω. συνάπτω, εξάπτω) συνημμένος, εξημμένος, (αρτώ, αναρτώ, προσαρτώ...) ανηρτημένος, προσηρτημένος, συνηρτημέ- νος, (αρτίζω, καταρτίζω) κατηρτισμένος. (ασκώ, εξασκώ) ησκημέ- νος, εξησκημένος, (αυξάνω, επαυξάνω. προσαυξάνω) ηυξημένος. επηυξημένος, προσηυξημένος. (γιγνώσκω) εγνωσμένος, απεγνωσμένος, (ελέγχω) ηλεγμένος. (θέλω) ηθελημένος, (ενώνω) ηνωμένος, (ζητώ, εκζητώ) εξεζητημένος, (ελίσσω. εξελίσσω) εξειλιγμένος, (ίημι, ανίημι) ανειμένος, (οικώ. κατοικώ) κατωκημένος, (οίχομαι. παροίχομαι) παρωχημένος, (πτύσσω, αναπτύσσω, συμπτύσσω) ανεπτυγμένος, συνεπτυγμένος, (ρίπτω) ερριμμένος, (ρώννυμι) ερ- ρωμένος, (σκάπτω, ανασκάπτω) εσκαμμένος. ανεσκαμμένος. (σκέπτομαι) εσκεμμένος, (σκοτίζω) εσκοτισμένος, (σπείρω, διασπείρω, εγκατασπείρω...) διεσπαρμένος, κατεσπαρμένος, εγκατεσπαρμένος. (σπεύδω) εσπευσμένος, (σταυρώνω) εσταυρωμένος, (στέλλω. συστέλλω, αποστέλλω...) συνεσταλμένος, απεσταλμένος, διεσταλμένος, (στέφω) εστεμμένος, (στεγάζω) εστεγασμένος, (στρέφω, διαστρέφω, καταστρέφω...) διεστραμμένος, κατεστραμμένος, ανε- στραμ-μένος, αντεστραμμένος. (σφάλ/.ω) εσφαλμένος, (-σχομαι, υπόσχομαι) υπεσχημένος, (φθείρω, διαφθείρω, παραφθείρω) διεφθαρμένος, παρεφθαρμένος.*

μετόχι (το) {μετοχ-ιού | -ιών'} 1. (α) αγρόκτημα που ανήκει σε μοναστήρι, βρίσκεται όμως έξω από την περιοχή του και καλλιεργείται είτε από αποσπασμένους μοναχούς είτε από απλούς καλλιεργητές (β) (ειδικότ.) μοναστήρι ή ναός που βρίσκεται μακριά (ακόμη και σε άλλη χώρα) από τη μονή στην οποία ανήκει: *το ~ τύ̀ Παναγίου Τάφου στην Πλάκα* 2. εξοχική κατοικία, αγροικία. Ηπίσης μετόχιο.

ΙΚΤΥΜ. < μεσν. *μετόχιον* < αρχ. *μετοχή*|.

μετοχιάριος (ο) -► μετοχάρης

μετοχικός, -ή, -ό [μτγν.Ι 1 · (επίσ.) αυτός που υπάρχει ή γίνεται μαζί με άλλον, με συμμετοχή: *~ ταμείο* 2. ΟΙΚΟΝ, αυτός που σχετίζεται με μετοχές ή με μέτοχο επιχείρησης: *- κεφά/.αιο* (αυτό που αποτελείται από μετοχές και όχι μετρητά) / *εταιρεία* (τής οποίας το κεφάλαιο είναι κατανεμημένο σε μετοχές) 3. ΓΛΩΣΣ. αυτός που σχετίζεται με τις μετοχές ή που εκφέρεται με μετοχή: *~ προσδιορισμός / πρόταση.* — μετοχικ-ά /-ώς Ιμτγν.] επίρρ. μετοχοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων'} η διαίρεση τού κεφαλαίου εταιρείας σε μερίδια (μετοχές): *η ~ των Δ.Η.Κ.Ο.* — μετοχοποιώ ρ. {-είς...}. μέτοχος, -ος. -ο 1. (λόγ.) αυτός που συμμετέχει σε κάτι ή έχει μερίδιο σε αυτό συν. συμμέτοχος, κυινωνός αντ. αμέτοχος 2. ΟΙΚΟΝ, *μέτοχος* (ο/η) [μετόχ-υυ [-ων, -ους} πρόσωπο που κατέχει μετοχές οικονομικής επιχείρησης: *γενική συνέλευση των ~.* ^ σχολιο λ. *έχω.* ΙΠΙΥΜ. αρχ. < *μετέχω.* Ο υικυν. όρ. αποδίδει το αγγλ. share-holderj. μετρ (ο) {άκλ.} ο καλλιτέχνης ή υ επαγγελματίας. τού οποίου η ενασχόληση θεωρείται τέχνη ή την έχει αναγάγει ο ίδιος σε τέχνη (λ.χ. ο κομμωτής, ο μόδιστρος, ο μάγειρας αξιώσεων κ.λπ.) και ο οποίος κατέχει σε μεγάλο βαθμό την τέχνη του, είναι δάσκαλος στο είδος του: *~ τής μαγειρικής / τής κομμωτικής* [| *είναι ένας σκηνοθέτης ~ των ταινιών τρόμου* || (κατ' επέκτ.) *αυτός ο κακοποιός έχει εξε/αχθεί σε ~ των αποδράσεων* συν. (λαϊκ.) μάστορας.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. maurc < λατ. magister], μετρέσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η γυναίκα με την οποία διατηρεί κανείς ανεπίσημη ερωτική σχέση και συνήθ. τη συντηρεί ΣΥΝ. ερωμένη, φι- λαινάδα.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. maiiresse, θηλ. τού maitrej.

μέτρημα (το) μέτρηση

μετρημένος, -η. -ο [μεσν.Ι 1. αυτός που έχει μετρηθεί ή καταμετρηθεί, που έχει καθοριστεί κατόπιν μετρήσεως: *~ ψήφοι / χαρτονομίσματα* ΣΥΝ. αριθμημένος, ναταμ^τρημένος. υπολογισμένος ΑΝΤ. ακαταμέτρητος, ακαθόριστος· φρ. (παροιμ.) (α) *μετρημένα κουκκιά / κουκκιά μετρημένα* για ό,τι είναι αυστηρώς καθορισμένο ή μπορεί να υπολογιστεί επακριβώς (β) *από τα μετρημένα τρώει ο λύκος* (i) μόνο όταν κλέβονται πράγματα αριθμημένα και γνωστά, γίνεται αμέσως αντιληπτή η κλοπή (ii) υ επιτήδειος και πονηρός είναι ικανός να κλέψει και όσα έχουν καταμετρηθεί επακριβώς, όσα φυλάσσονται καλά 2. σχετικά μικρός σε αριθμό ή σε ποσότητα: *οι μέρες που μου μένουν να ζήσω είναι* -1[*μετρημένοι στα δάχτυλα είναι αυτοί που πα*

ρέστησαν στη δεξίωση (πολύ λίγοι) · φρ. (α) **τσ** *ψωμιά μου είναι μετρημένα* επίκειται το τέλος, η πτώση μου ή ο θάνατός μου, έχω ξο- φλήσει: *τα ψωμιά τής κυβέρνησης είναι μετρημένα* (β) (παροιμ.) *μετρημένα τα λουκάνικα κι αμέτρητες οι μέρες* επιβάλλεται να γίνεται οικονομία 3. αυτός που υπάρχει ή γίνεται με μέτρο, με φειδώ, που δεν είναι υπερβολικός: ~ *δαπάνες / έξοδα* || *ζούμε μια ~ ζωή, περιοριζόμε- νοι* στα *απολύτως αναγκαία* συν. λελογισμένος, λογικός, νοικοκυρεμένος ΑΝΤ. υπέρογκος, υπερβολικός, άμετρος **4.** (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σύνεση, μετριοπάθεια, σεμνότητα, που τηρεί το μέτρο: *έδειχνε πολύ σοβαρό και - παιδί* || *άνθρωπος ~ και σωστός ε- παγγελματίας* || *οι δηλ ο) σεις τού νέου υπουργού ήταν δεν αναφέ- ρονταν* ούτε *σε μεγαλόπνοα σχέδια ούτε σε ουτοπίες* ΣΥΝ. συνετός, μετριοπαθής, φρόνιμος, συγκροτημένος λντ. ασύνετος, υπερβολικός, παράφορος· ΦΡ. (μτφ.) (α) *μετρημένα λόγια* συνετές και σεμνές κουβέντες. χωρίς περιττολογία (β) *μετρημένα τα λόγια σου!* (ως αυστηρή σύσταση σε κάποιον να προσέχει πώς μιλάει, να ζυγίσει τα λόγια του, πριν τα εκστομίσει). · **μετρημένα** επίρρ. Ιμεσν.]. ^ ΣΧίΜίολ. *πεθαίνω.*

μετρημός (ο) |μεσν.Ι {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η μέτρηση: *«τα κρίματά σου είναι πολλά και - δεν έχουν»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. μέτρημα, καταμέτρηση, αρίθμηση, απαρίθμηση.

-μέτρης λεξικό επίθημα που δηλώνει το πρόσωπο που μετρά κάτι: *γεω-μέτρης. χωρο-μέτρης. χρονο-μέτρης.*

Ιετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *μετρώ* (< *μέτρον)'].* **μέτρηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) **1.** ο αριθμητικός καθορισμός μεγέθους ή ποσού με βάση τη σύγκριση ως προς συγκεκριμένη μετρική μονάδα: - *θερμοκρασίας ι εμβαδού / βάθους / σφυγ- μο)ν ί όγκου ι μήκους / απόστασης / ισχύος / αγαθών* [| *όργανο / συσκευή / μονάδα μετρήσεως* συν. (λαϊκ.) μετρημός· ΦΡ. *αντίστροφη μέτρηση* βλ. λ. *αντίστροφος* **2.** trxnoa. *σταθμός μετρήσεως* ο χώρος όπου είναι εγκατεστημένα κατάλληλα όργανα για την καταγραφή μεγεθών, λ.χ. σε δεξαμενές, διώρυγες, κανάλια κ.λπ. για την καταγραφή τής στάθμης τού νερού κ.ά. Επίσης **μέτρημα** (το) [αρχ.]. **μετρήσιμος,** -η, -ο **1.** αυτός που μπορεί να μετρηθεί: - *μέγεθος* **2.** ΓΛΩΣΣ. όρος που χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει ουσιαστικά τα οποία μπορούν να μετρηθούν, αλλά (κανονικά) δεν επιδέχονται αρίθμηση, π.χ. *μεγάλη ντροπή* (όχι *δύο ντροπές!). πολλή ησυχία* (όχι *τρεις ησυχίες!).* ··* σχολιο λ. *αρίθμήσιμος.*

[ετυμ. Απόδ. ξέν. όρου. πβ. αγγλ. countable|. **μετρητά** (τα) **1.** (α) το ρευστό χρήμα ως μέσο πληρωμής σε αντιδιαστολή προς τις επιταγές, τα ομόλογα, την πιστωτική κάρτα κ.λπ. (β) το μέρος περιουσίας που αποτελείται από ρευστό χρήμα, σε αντιδιαστολή προς τα ακίνητα, τα τιμαλφή, τους τίτλους κ.λπ.: *πήρε προίκα ένα σπίτι και κάμποσα* ~ **2.** (λόγ. ως επίρρ.) *τοις μετρητοίς* με άμεση καταβολή τού αντιτίμου σε χρήμα ΑΝΤ. επί πιστώσει· ΦΡ. (α) (μτφ.) *παίρνω τοις μετρητοίς* λαμβάνω σοβαρά υπ' όψιν (κάτι που δεν χρειάζεται τέτοια αντιμετώπιση): *δεν ~ τίποτε από όσα λέει ξέρω ότι αυτά που λέει σήμερα έτσι. τα λέει αύριο αλλιώς* (β) (για πρόσ.) **ο** *πω- λών τοις μετρητοίς* (i) ο έμπορος που πουλά χωρίς πίστωση (ii) (μτφ.) άνθρωπος αμέριμνος, ανέμελος.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. επίθ. *μετρητός* < *μετρώ.* Η σημ. «ρευστά» είναι ήδη μεσν. Η φρ. *τοις μετρητοίς* αποδίδει το γαλλ. au comptam], **μετρητής** (ο) |αρχ.] **1.** (για πρόσ.) αυτός που μετρά **2.** (συνήθ.) ειδική συσκευή που καταγράφει και μετρά αυτομάτως (φαινόμενα, φυσικά μεγέθη, την κατανάλωση σε συγκεκριμένο χρόνο κ.λπ.): ~ *ηλε- κτρικού ρεύματος / νερού / τηλεφωνικών μονάδων* συν. ρολόι· φρ. (α) *μετρητής θερμότητας* η συσκευή που καταγράφει την ποσότητα θερμότητας, η οποία καταναλώνεται στις εγκαταστάσεις θέρμανσης με θερμό νερό (β) *χιλιομετρικός μετρητής* η συσκευή που μετρά και αναγράφει τον αριθμό των χιλιομέτρων (και των υποδιαιρέσεων τού χιλιομέτρου), τα οποία έχει διανύσει τροχοφόρο όχημα ΣΥΝ. κοντέρ, **μετρητικός,** -ή. -ό |αρχ.{ ικανός ή κατάλληλος να μετρά, αυτός που έχει ως έργο του τη μέτρηση: ~ *μηχάνημα.* **μετρητός,** -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που είναι δυνατόν να μετρηθεί, να εκτιμηθεί ή να υπολογιστεί εύκολα ΣΥΝ. μετρήσιμος αντ. αμέτρητος, αναρίθμητος **2.** *μετρητά* (τα) βλ.λ. · φρ. *τοις μετρητοίς* βλ. λ. *μετρητά.* ^ σχολιο λ. *αρίθμήσιμος.*

-μετρία λεξικό επίθημα που δηλώνει: **1.** επιστήμη ή επιστημονικό κλάδο που σχετίζεται με τη μέτρηση ενός πράγματος: *γεω-μετρία, τρίγωνο-μετρία. στερεο-μετρία, αξονο-μετρία, γωνιο-μετρία, ηχο-με- τρία. θερμιδο-μετρία, ογκο-μετρία* 2. σχέση μεταξύ των διαστάσεων των μελών ή των οργάνων συνόλου: *συμ-μετρία. ασυμ-μετρία.*

|ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *μετρώ* (< *μέτρον*) και εμφανίζεται σε πολλούς ελληνογενείς ξέν. όρ.. λ.χ. αγγλ. chrono-metry, photo-metrv]. **μετριάζω** ρ. μετβ. |αρχ.] {μετρίασ-α,-τηκα (λόγ.-θηκα).-μένος] **1.** μειώνω (κάτι μεγάλο) ως προς την ποσότητα, τον αριθμό ή την ένταση: *η οικονομική κρίση που ξέσπασε μέτριασε τα προβλεπόμενα κέρδη των τραπεζών* || γο *δευτεροβάθμιο δικαστήριο θα μετριάσει τις ποινές που επεβ?^ήΟησαν* || ~ *την ταχύτητα / τον πόνο / τη χαρά ι τη θλίψη* ΣΥΝ. περιστέλλω, περιορίζω, συγκρατώ λντ. αυξάνω, διογκώνω **2.** (κατ' επέκτ.) ελαττώνω την οξύτητα ή την ένταση (εντύπωσης, συναισθήματος κ.λπ.): *η προσπάθεια τής κυβέρνησης να μετριάσει τις αντιδράσεις τής κοινής γνώμης δεν φαίνεται να επιτυγχάνει* |j ~ *τις εντυπώσεις / το έντονο ύφος (λόγου) / την επιθετική διάθεση* συν. αμβλύνω, απαλύνω, μαλακώνω αμ. τονίζω, διογκώνω. — **μετρίαση** (η) [μτγν.] κ. **μετρίασμα** (το) [μεσν.{ κ. **μετριασμός** (ο) Ιμτγν.]. **μετριαστικός,** -ή. -ό [μεσν.] αυτός που μετριάζει: - *παράγοντας* λντ. παροξυντικός, ερεθιστικός. ·· **μετριαστικ-ά** /**-ώς** [Ι895] επίρρ.

μετρικός, -ή. -ό |αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με το μέτρο (βλ.λ.), που είναι κατάλληλος ή χρησιμεύει στη μέτρηση: ~ *μονάδα* (που λαμ- βάνεται ως βάση για τη μέτρηση ομοειδών αντικειμένων) / *σύστημα*

φιλολ. 2. αυτός που σχετίζεται με τα μέτρα τής ποίησης: ~ *κανόνας*■ φρ. *μετρικός πόδας / πους* η βασική δομική μονάδα στα μέτρα. κυρ. τής αρχαίας ποίησης **3.** *μετρικός* <ο) ο έμπειρος ή ειδικευμένος στα είδη μέτρων τής αρχαίας ποίησης (βλ. πιν.): ο *κανόνας αυτός ανάγεται στους αρχαίους* ~ **4.** *μετρική* (η) (α) το σύνολο των κανόνων που διέπουν την τέχνη τού ποιητικού μέτρου (β) η ποικιλία και ο συνδυασμός των μέτρων, στα οποία έχει συντεθεί ποίημα ή το σύνολο τής ποιητικής δημιουργίας συγκεκριμένου ποιητή: *η ~ τού σονέτου! τού Σολωμού* (γ) ο φιλολογικός κλάδος που ερευνά τους κανόνες των στιχουργικών μέτρων. — **μετρικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΜΕΤΡΙΚΩΝ ΠΟΔΩΝ

v = (α) άτονη συλλαβή (β) (στην αρχαία ελληνική και κάθε άλλη προσωδιακή ποίηση) βραχεία συλλαβή = (α) τονισμένη συλλαβή (β) (στην αρχαία ελληνική και κάθε άλλη προσωδιακή ποίηση) μακρά συλλαβή

= ίαμβος = τροχαίος _<ww = δάκτυλος
= ανάπαιστος
(α) μεσότονος
(β) (στην προσωδιακή ποίηση) αμφίβραχυς

ΜΟΝΟ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΔΙΑΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

= σπονδείος www = τρίβραχυς = κρητικός «— = βακχείος -WW- = χορίαμβος W-W- = δόχμιος ww— = ιωνικός απ'ελάσσονος —v-v = ιωνικός από μείζονος _w_w_w- = ληκύθιος -W-W— = ιθυφαλλικός

μετριοκρατία (η) {χωρ. πληθ.) η επικράτηση των μέτριων, **μετριοπάθεια** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.] το να είναι κανείς μετριοπαθής. να αποφεύγει τις ακραίες θέσεις και την αδιαλλαξία: *τον χαρακτηρίζει η ~* || *πολιτική ~* συν. συμβιβαστικότητα, **μετριοπαθής,** -ής, -ές {μετριοπαθ-ούς] -είς (ουδ. -ή)· μετριοπαθέστερος,-ατος] ΐ. (για πρόσ.) αυτός που συγκρατεί τα πάθη του. που δεν καταφεύγει σε ακρότητες, που ενεργεί και συμπεριφέρεται με σύνεση και εγκράτεια: ο *νέος αρχηγός τού κόμματος θεωρείται ~ και ήπιος πολιτικός* λντ. ακραίος, υπερβολικός, ριζοσπαστικός 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από διαλλακτικότητα, που επιδιώκει ή ευνοεί τον συμβιβασμό: ~ *στάση / χειρισμός / λόγος! κριτική / αντίδραση / πολιτική / άποψη / αξίωση* ΣΥΝ. διαλλακτικός, συμβιβαστικός, συγκαταβατικός αντ. αδιάλλακτος, ασυμβίβαστος, ανυποχώρητος, φανατικός, ακραίος. - **μετριοπαθώς** επίρρ. [μτγν.]. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* [ΕΤΥΜ. μτγν. < *μέτριος* + *-παθείς « πάσχω,* πβ. αόρ. β' *έ-παθ-ον)*\. **μέτριος,** -α, -ο **1.** αυτός που πλησιάζει τον μέσο όρο (π.χ. ούτε μεγάλος ούτε μικρός, ούτε ισχυρός ούτε αδύναμος κ.λπ.): ~ *ανάστημα /* θερμοκρασία / *άνεμος / δόνηση (σεισμική)* συν. μέσος, κανονικός, συνήθης ΑΝΤ. υπέρμετρος, υπερβολικός **2.** (ειδικότ. για υπολογισμό) αυτός που απέχει από την υπερβολή: *κατά τους μετριότερους υπο/.ογι- σμούς* || *με έναν - υπολογισμό, η ζημιά υπολογίζεται στα 3 δισεκατομμύρια* **3.** (ειδικότ. για τον καφέ) αυτός που έχει παρασκευαστεί με μέση ποσότητα ζάχαρης (ούτε πολλή ούτε λίγη), σε αντιδιαστολή προς τον γλυκό και προς τυν πικρό **4.** (κακόσ.) αυτός που έχει μια μέση αξία (ούτε αξιόλογος ούτε ανάξιος λόγου): - *ζωγράφος / καλλιτέχνης / μαθητής / ταλέντο / εμφάνιση τής ομάδας* [| *η επίδοσή του είναι κάτω τού μέτριου* αντ. έξοχος, υπέροχος, σπουδαίος, σημαντικός.

μέτρια / **μετρίως** [αρχ.[επίρρ.

(γ.τυμ. αρχ. < *μέτρον.* Η λ. σήμαινε αρχικώς αυτόν που ανταποκρίνε- ται στο *μέτρο,* είναι μετριοπαθής, που οι επιλογές και οι πράξεις του είναι κανονικές και δεν ξεπερνούν το μέτρο. Αργότερα η λ. δήλωσε, και εκείνον που αδυνατεί να ξεχωρίσει, που η αξία του δεν υπερβαίνει το κοινό μέτρο], **μετριότητα** (η) |αρχ.[{μετριοτήτων (σημ. 3)} **1.** η ιδιότητα τού μέτριου. η μέση κατάσταση από πλευράς μεγέθους, διαστάσεων, έντασης κ.λπ. ΣΥΝ. κανονικότητα, ημιότητα **2.** (κακόσ.) η περιορισμένη αξία: *καμία ταινία τού φεστιβάλ δεν ξεπέρασε τη* - **3.** (συνεκδ.) πρόσωπο με περιορισμένες ικανότητες, ευφυΐα, ταλέντο κ.λπ.: *φροντίζει να περιβάλλεται από μετριότητες, για να ξεχωρίζει ο ίδιος* |[*σ' αυτό τον τόπο βασιλεύουν οι ~*· φρ. *χρυσή μετριότητα* βλ. λ. *χρυσός.* **μετριοφρονώ** ρ. αμετβ. |μτγν.| {μετριοφρονείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] (σπάν.) είμαι μετριόφρων. δεν έχω μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου συν. ταπεινοφρονώ λντ. μεγαλοφρονώ. υψηλοφρονώ. **μετριοφροσύνη** (η) |μτγν.| {χωρ. γεν. πληθ.] το να μην έχει κανείς μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του. να μη νομίζει ότι είναι ή κάνει κάτι σπουδαίο: *η ~ χαρακτηρίζει τους απλούς και σεμνούς ανθρώπους* [[*άσε τις αφού όλοι σου λέμε ότι εσύ είσαι ο κα/^ότερος!* ΦΡ· *πληθυντικός τής μετριοφροσύνης* ο πληθυντικός που χρησιμοποιεί κανείς αντί τού «εγώ» (ως ευγενέστερο τρόπο αναφοράς στον εαυτό του), λ.χ. *στην εργασία μας αυτή δείξαμε ότι...* (αντί *στην εργασία*

αυτή έδειξα ότι...).

μετριόφρων, -ων. -ον {μετριόφρ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (χυτός που δεν αρέσκεται να επιδεικνύει ή να καυχάται για την αξία του. τις ικανότητές του, που χαρακτηρίζεται από απλή και σεμνή συμπεριφορά και αναγνωρίζει τις αδυναμίες του και τα περιορισμένα όριά του: *Μην είσαι ~! Χωρίς εσένα δεν θα είχαμε καταφέρει τίποτε!* συκ. σεμνός, ταπεινόφρων, απλός αντ. υπερόπτης, αλαζόνας, καυχησιάρης. υπερήφανος. Ηπίσης (καθημ.) **μετριόφρονας** (ο/η). – **με- τριοφρόνως** επίρρ. j μεσν. 1. ■ * σχολιο λ. *-ων, -ων, -ον.*

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *μέτριος* + *-φρων.* εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού θ. *φρεν-* τού αρχ. *φρήν. φρενός.* βλ.λ.[.

μετρό (το) {άκλ.} ελλην. *μητροπολιτικός σιδηρόδρομος*[1] υπόγειο δίκτυο ηλεκτρικού σιδηροδρόμου σε μεγαλούπολη.

jΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. metro, συγκεκομμένος τ. τού (chemin de fer) metro(politain) < «μητροπολιτικός (σιδηρόδρομος)» < μεσν. *μητρόπο- λις\.*

μέτρο (το) **1.** οτιδήποτε λαμβάνεται ως πρότυπο συγκρίσεως για τον επακριβή καθορισμό φυσικού μεγέθους, έντασης, αξίας κ.λπ.. οτιδήποτε χρησιμοποιείται ως μονάδα μετρήσεως: ~ *μήκους / μάζας ί βάρους / όγκου* 2. (ειδικότ.) η βασική μονάδα μετρήσεως μήκους (σύμβολο: *m) τού* δεκαδικού μετρικού συστήματος, που *έχει* καθοριστεί στο πλαίσιο τού Διεθνούς Συστήματος μονάδων (S.I.) και ισούται με το μήκος τής διαδρομής, την οποία διανύει το φως στο κενό σε χρόνο I/299.792.458 τού δευτερολέπτου: γο / *- διαιρείται σε 100 εκατοστόμετρα και 1.000 χιλιοστόμετρα || έκω ύψος I ~ και 80 εκατοστά || τετραγωνικό / κυβικό* ~ 3. (συνεκδ.) η επιμήκης ταινία που φέρει αριθ- μημένες υποδιαιρέσεις σε δεκατόμετρα, εκατοστόμετρα και χιλιο- στόμετρα και χρησιμοποιείται για τη μέτρηση των διαστάσεων (μήκους, πλάτους, ύψους) συν. μετροταινία, (παλαιότ.) μεζούρα 4. ***μέτρα*** (τα) το να μετρά, κανείς διαστάσεις: *έκανα λάθος στα* ~ συν. μέτρημα. μέτρηση, υπολογισμός· φρ. (α) ***παίρνω τα μέτρα (κάποιου)*** μετρώ τις διαστάσεις τού σώματος (κάποιου), κυρ. για να του φτειάξω κοστούμι (ή φέρετρο) (μτφ.) (β) ***στα μέτρα (κάποιου)*** (για κάτι) προ- σαρμοσμένο στις επιθυμίες ή τις ικανότητες και τις δυνατότητες (κάποιου): *προσπαθούσε πάντα να φέρει την κατάσταση στα μέτρα του* (γ) ***κομμένος και ραμμένος στα μέτρα (κάποιου)*** φτειαγμένος ή απόλυτα προσαρμοσμένος στις επιθυμίες, τις ικανότητες, τις δυνατότητες (κάποιου): ο *ρόλος ήταν ~ αυτής τής ηθοποιού || οι εκλογικοί νόμοι είναι συννήΟως ~ τού κυβερνώντυς κόμματος* (δ) ***μέτρα και αταθ- μά*** το σύνολο των μονάδων που έχουν διαμορφωθεί και ισχύουν διεθνώς για τη μέτρηση μεγεθών (τού μήκους, τής μάζας, τού χρόνου, τής δύναμης κ.λπ.) (ε) (μτφ.) ***δύο μέτρα και δύο σταθμά*** βλ. λ. *σταθμά* · 5. η βάση για την κρίση και την αξιολόγηση: *να θεωρείς τη συνείδησή σου ~ για ό,τι επιχειρείς ή πράττεις || οι ταινίες αυτές έδωσαν το - τής ποιότητας στο φετινό φεστιβάλ κινηματογράφου* || δεν *μπορείς να τα μετράς όλα με τα δικά σου* ~ φρ. (α) ***πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος*** (ΓΙλάτ. *Κρατύλος* 385e 6. *ώσπερ [Ιρωταγόρας ελεγεν λέγων «πάντων χρημάτων μέτρον είναι άνθρωπον»)* όλα τα πράγματα πρέπει να κρίνονται με βάση τον άνθρωπο· ρήση που αποδίδεται στον αρχαίο σοφιστή Πρωταγόρα και εκφράζει το ανθρωποκεντρικό πνεύμα τού αρχαίου ελληνικού πολιτισμού (β) ***μέτρο (σύγκρισης)*** βλ. λ. *σύγκριση* (γ) (αρχαιοπρ.) ***εντινι μέτρω*** *(εν τινι μέτρφ)* ώς έναν βαθμό συν. μέχρις ενός σημείου 6. τα όρια. τα οριοθετημένα πλαίσια: *κάνω κάθε ~ || κάνω την αίσθηση τού ~ || αυτό που μυυ ζητάς υπερβαίνει τυ ~ των δυνατοτήτων μον || θα προσπαΟήσο) να ικανοποιήσω τυ αίτημά σου στο* ~ Γού δυνατού · 7. η τήρηση ίσων αποστάσεων από τις ακραίες καταστάσεις, η αποφυγή κάθε υπερβολής, το να κινείται κανείς μέσα στα όρια: *πίνω με* ~ συν. (λαϊκότ.) ρέγουλα· φρ. (α) ***αίαθηση τού μέτρου*** βλ. λ. *αίσθηση* (β) ***μέτρον άριστον*** *(μέτρον άριστον.* Κλεόβ. I, 63. 2) (γνωστό και ως «παν μέτρον άριστον») η αποφυγή ακροτήτων και υπερβολών είναι η ορθότερη στάση · 8. (συνήθ. στον πληθ.) η ενέργεια (από επίσημο φορέα) που συντελεί στην επίτευξη σκοπού, κυρ. στην αντιμετώπιση κακού: *τα - πον πήρε / εφάρμοσε / εξήγγει?.ε / υιοθέτησε η κυβέρνηση για την πάταξη τής φοροδιαφυγής, κρίθηκαν ανεπαρκή / αποδείχθηκαν απο- τελεσματικά* || γο *καθεστώς αναγκάστηκε να άρει τα - λογοκρισίας*

έκτακτα ί σκ?.ηρά / χαλαρά[1] *δρακόντεια*[1] *επείγοντα / δραστικά / ευεργετικά / επαναστατικά / αυταρχικά > προληπτικά / νομοθετικά > πολιτικά / οικονυμικά* ~ |(*«μέτρα υικοδομήσεως εμπιστοσύνης στο Αιγαίο μεταξύ Ελλάδος-Τουρκίας»* (εφημ.)· φρ. ***λαμβάνω / παίρνω τα μέτρα μου*** λαμβάνω τις αναγκαίες προφυλάξεις · 9. (α) ***μέτρα ασφαλείας*** (ί) περιοριστικές κυρώσεις που επιβάλλονται από το δικαστήριο σε άτομο, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί επικίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια (π.χ. υποχρεωτική εισαγωγή αλκοολικών σε θεραπευτικό κατάστημα, ψυχικά νοσούντων σε ψυχιατρική κλινική κ.λπ.) (ii) σύνολο ενεργειών που αποφασίζονται από την αστυνομία για την αποφυγή ταραχών κ.λπ. (β) ***ασφαλιστικά μέτρα*** βλ. λ. *ασφαλιστικός* (γ) ***προσωρινά μέτρα*** βλ. λ. *προσωρινός* (δ) ***συντηρητικά / προφυλακτικά μέτρα*** σειρά μέσων που παρέχονται από την πολιτική δικονομία για την εξασφάλιση ή συντήρηση δικαιωμάτων, εννόμων συμφερόντων · 10. φιλολ. (α) ο ρυθμικός χαρακτήρας στίχου και γενικότ. ποιήματος, όπως προκύπτει από την εναλλαγή τονισμένων και άτονων συλλαβών (προκειμένου για προσωδιακή ποίηση, μακρών και βραχειών συλλαβών), ενδεχομένως και από τον αριθμό των συλλαβών: γο ~ τού *ημιστιχίου «Σε γνωρίζω από την κόψη»* είναι *τροχαϊκό* || γο *βασικό ~ τής δημοτικής μας ποίησης είναι υ ιαμβικός δεκαπε- ντασύλ/.αβυς* || γο ~ *τού ομηρικού στίχου είναι τυ δακτυλικό εξάμετρο* (β) (συνεκδ.) υ μετρικός πόδας (βλ. λ. *μετρικός,* πιν.) 11. ΜΟΥΣ. μικρό τμήμα μουσικού έργου, που περιέχει φθογγόσημα ή και παύσεις διαφόρων αξιών, των οποίων η συνολική αξία (διάρκεια) είναι ίση με την κλασματική ένδειξη (4/4, 2/2. 3/4, 7/8...) που μπαίνει στην αρχή τού μουσικού κειμένου μετά τον γνώμονα (κλειδί): *με τα πρώτα ~ πυυ άκουσα, κατά/.αβα ποιος ήταν ο συνθέτης* 12. (στον χορό) κάθε βήμα ή κίνηση τού χορευτή, που γίνεται σύμφωνα με τον χρόνο τής μουσικής που συνοδεύει τον χορό.

|εγυμ. < αρχ. *μέτρον* < *m3-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Η. *mc- «μετρώ, ορίζω», πβ. σανσκρ. matra- «μέτρο», mati-h «ακριβής γνώση», λατ. melior «μετρώ» (> ισπ. medir) κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *μή-τις* «σοφία, φρόνηση». *μέτρ-ιος, μετρώ* κ.ά. Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ, γαλλ. metre, αγγλ. metre, γερμ. Meter κ.ά. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *λαμβάνω μέτρα* (< γαλλ. prendre des mesures), στο *μέτρο τού δυνατού* « γαλλ. duns la mesurc du possible), *η αίσθηση τού μέτρου* (< γαλλ. le sens dc Ia mesure). *μέτρα ασφαλείας* (< αγγλ. safety measures) κ.ά.].

-μέτρο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** όργανο μετρήσεως: *πιεσό-μετρο, στροφό-μυτρο. σταγυνό-μετρυ, θερμόμετρο* 2. (ειδικότ.) όργανο που υπολογίζει τις συγκεκριμένες μονάδες μετρήσεως: *αμπερό-μετρο. βυλτά-μετρο.*

Ιετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. *μέτρου* (βλ.λ.) και εμφανίζεται σε πολλούς ελληνογενείς ξέν. όρ., *λ.χ.* αγγλ. ihcrmo-meter. buro*meter|. **μετρογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} η συστηματική μελέτη των μέτρων και των σταθμών συν. μετρολογία, μετρονομία, **μετρολογία** (η) |1871| Ιχωρ. πληθ.} **1.** η συστηματική επιστημονική έρευνα και μελέτη των μέτρων και των σταθμών συν. μετρογραφία, μετρονομία 2. (ειδικότ.) ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τις κάθε είδους μετρήσεις και απεικονίσεις συν. μετρογραφία. – **με- τρολόγος** (ο/η) 118711. **μετρολογικός,** -ή, -ό [1865].

Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. metroiogiel. **μετρονομία** (η) {χωρ. πληθ.} η συστηματική μελέτη και επιστημονική ενασχόληση με τα μέτρα και τα σταθμά συν. μετρογραφία, μετρολογία. – **μετρονομικός,** -ή. -ό. **μετρονόμος** (ο/η) **1.** πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με τη μελέτη των μέτρων και των σταθμών συν. μετρολόγος **2.** μουσ. *μετρονόμος* (ο) ωρολογιακός ή ηλεκτρικός μηχανισμός για τη μέτρηση ισόχρονων διαστημάτων και των διαφόρων ταχυτήτων τής ρυθμικής αγωγής ΣΥΝ. χρονόμετρο.

Ι ητυμ. αρχ. < *μέτρο-* +■ *νόμος.* Στη σημ. 2 η λ. αποδίδει το ελληνογε- νές γαλλ. metronome], **μετροπόντικας** (ο) {χωρ. πληθ.} το μεγάλο σκαπτικό μηχάνημα, που χρησιμοποιείται για τη διάνοιξη σηράγγων στις εργασίες κατασκευής τού μετρό.

[ΕΙ ΥΜ. Εκφραστ. συμφυρμός των λ. *μετρό* και *τσφλοπόντικας,* πβ. ιταλ. metrotalpu|.

-μετρος, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν:^ συγκεκριμένο ύψος. μήκος ή πλάτος σε μέτρα: *τρίμετρος ιστός || πεντάμετρο καλώδιυ || δίμετρη γυναίκα || εξάμετρυ σκάφος* 2. μουσικό ή στιχουργικό μέτρο.

Ιετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *δεκά-μετρος, δί- μετρος),* το οποίο προέρχεται από το αρχ. *μέτρον* (βλ.λ.)]. **μετροταινία** (η) [i889| {μετροταινιώνί όργανο που αποτελείται από πλαστική, υφασμάτινη ή μεταλλική ταινία, στην οποία αναγράφονται ενδείξεις μέτρων, δεκάτων. εκατοστών και χιλιοστών και η οποία χρησιμοποιείται για τη μέτρηση διαστάσεων (μήκους, πλά- τους. ύψους; συν. μέτρο, (παλαιότ.) μεζούρα.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. tape measure!, **μετροφωτογραφία** (η) {μετροφωτογραφιών} η εκτέλεση μετρήσεων με τη βοήθεια φωτογραφιών, που λαμβάνονται κυρ. από αεροπλάνο. jΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. photocrammetryj. **μετρώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιαρχ.! ί μετράς... | μέτρ-ησα, -ούμαι, -είται... κ. -τέμαι. -ήθηκα. -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. προσδιορίζω τις διαστάσεις. την ένταση, το μέγεθος, την ποσότητα (σε κάτι): *ή/.θαν οι εργάτες τού δήμου και μέτρησαν το πλάτος τού δρόμου || έλα να μου μετρήσεις την πίεση!* || - γο *μήκος* / γο *ύψος* / τον *όγκο / την έκταση / τη θερμοκρασία* 2. εξακριβώνω τον ακριβή αριθμό των μελών πλήθους (ατόμων, πραγμάτων, βαθμών): - γ' *αστέρια* / τα *λεφτά / πόσα αυτοκίνητα περνούν || - προβατάκια. για να με πάρει* ο *ύπνος || ~ τους σφυγμούς* συν. αριθμώ- φρ. (α) *μετριούνται στα δάχτυλα / είναι μετρημένοι στα δάχτυλα (τού ενός χεριού)* είναι πολύ λίγοι, εξαιρετικά ολιγάριθμοι (β) *μετρώ τον καιρό / τις μέρες / τα χρόνια... κ.λπ. (ώσπου / μέχρι να...)* ανυπομονώ (να γίνει κάτι που προσμένω): *πλήττω αφόρητα σ'αυτές τις εκδηλώσεις*[1] *μετρώ τις ώρες. μέχρι να τελειώσουν* συν. δεν βλέπω την ώρα (γ) *μετράω ώρες / μέρες / βδομάδες*

τελεκόνει η ζωή μου, πεθαίνω σύντομα (ii) τελειώνει εντός ολίγου η υπηρεσία μου *ώρες)* ή η θητεία μου κ.λπ.: *αυτός ο στρατιώτης* σε λίγο *καιρό απολύεται- μετράει μέρες* **3.** (κατ' επέκτ.) προοθέτω (νέα μέλη. στοιχεία) σε σύνολο, πλήθος που έχει ήδη καταμετρηθεί: *αν μετρήσω και όσους έχουν ξενιτευτεί, η οικογένειά μας αποτελείται από είκοσι άτομα!* συν. συμπεριλαμβάνω, συγκαταλέγω **4.** (σε παιχνίδια) δέχομαι ως έγκυρο, κατακυρώνω: ο *διαιτητής δεν μέτρησε το τελευταίο γκολ* (το ακύρωσε) 5. *(~ σε κάποιον χρηματικό ποσό)* καταβάλλω τοις μετρητοίς συγκεκριμένο ποσό: *έχω εντο?*ή να συυ μετρήσω πενήντα χιλιάρικα* συν. δίνω, πληρώνω 6. υπολογίζω με το μάτι, εξετάζω ερευνητικά με το βλέμμα: ρον *μέτρησε από την κορυφή ώς τα νύχια || «... σε γνωρίζω από την όψη, που με βια μετράει τη γη»* (από τον Εθνικό Ύμνο) συν. αναμετρώ, υπολογίζω **7.** (γενικότ.) υπολογίζω λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα στοιχεία: *πρώτα να μετρήσεις καλά τις δυνάμεις σου και έπειτα να το επιχειρήσεις* συν. εκτιμώ, λογαριάζω, αναμετρώ- φρ. (μτφ.) (α) *μετρώ τα λόγια μου* μιλώ με σύνεση *και* περίσκεψη. εκφράζω ισορροπημένες απόψεις απ ί. φλυαρώ, αερολογώ

(β) *μετρώ το κόστος (ενός πράγματος)* υπολογίζω τις συνέπειες. το τίμημα μιας ενέργειας, επιλογής κ.λπ.: *προτού ανα'/'άβεις αυτή τη δουλειά, καλό θα ήταν να μετρήσεις το κόστος της στην οικογενειακή σου ζωή* 8. (σκωπτ.) κατρακυλώ πάνω *ον* (σκάλα, επικλινή επιφάνεια): *μέτρησα πο/.λές φορές τα σκαλοπάτια αντής τής σκάλας. μέχρι να μάθω να περπατάω*■ (μεσοπαθ. *μετριέμαι)* 9. έρχομαι σε σύγκριση: *η αγάπη τής μάννας δεν μετριέται με καμία άλλη!* συν. συ- γκρίνομαι, παραβάλλομαι **10.** αξιολογούμαι, υποτιμώμαι: *δεν μετριέται η προσφορά τέτοιων ηρώων στον αγώνα* (είναι ανεκτίμητη) 11. (για πρόσ.) έρχομαι σε αναμέτρηση: *αν τολμάς, έλα να μετρηθείς μαζί μου!* συν. αναμετριέμαι ♦ (αμετβ.) 12. λέω (μεγαλοφώνως ή από μέσα μου) αριθμούς στη φυσική τους ακολουθία (συνήθ. ξεκινώντας από το 1): *παρόλο που είναι μόνο δύο ετών. μπορεί να μετράει μέχρι το 10* II ~ *πέντε-πέντε μέχρι το 100* (5. 10, 15, 20. 25...) || ~ *ανάποδα* 13. είμαι έγκυρος και κανονικός: *ο διαιτητής αποφάσισε ότι το γκολ ι το καλάθι μετράει* **14.** (μτφ.) έχω αξία. θεωρούμαι υπολογίσιμος και σπουδαίος: *για μένα τα έργα μετράνε, όχι τα λόγια* || *αν τό πον μετράει είναι να τα έχεις καλά μν τον εαυτό σον* ΣΥΝ. αξίζω, υπολογίζομαι, λογαριάζομαι. σχολιο λ. *πεΟαίνο).*

Μέτσοβο (το) {Μετσόβου} ορεινή κωμόπολη τής ΒΛ. Ηπείρου στον νομό Ιωαννίνων, που φημίζεται για τη γραφικότητά της και τα βιοτεχνικά προϊόντα της (ασημικά, υφαντά, ξυλόγλυπτα κ.ά.). – **Με- τσοβίτης** (ο), **Μετσοβίτισσα** (η), **μετσοβίτικος,** -η, -ο κ. (λόγ.) **μετσό- βιος,** -α, -ο. ιχολιο λ. *-ιος.*

[ΕΤΥΜ, < μεσν. *Μέτσοβον* < ολαβ. mccovo «αρκουδότοπος»]. **μετσοβόνε** (το)]άκλ.} κίτρινο καπνιστό τυρί από το Μέτσοβο, **μετωνυμία** (η) {μετωνυμιών} σχήμα λόγου, κατά το οποίο αντί για τη λέξη που απαιτείται χρησιμοποιείται άλλη. με την οποία υπάρχει στενή σημασιολογική σχέση, π.χ. *στέγη* αντί *σπίτι, τάφος* αντί *θάνατος, κροίσος* αντί *πάμπλουτος. μεσαλίνα* αντί *ακόλαστη γυναίκα* κ.λπ. – **μετωνυμικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι, **μετωνυμικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ. *τ* ΣΧΟΛΙΟ λ. *όνομα.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *μετώννμος* < *μετ(α)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *δννμα.* αιολ. τ. τού *όνομα.* Η λ. πέρασε και σε ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. mcionymy, γαλλ. mcionymie|. **μετωπιαίος,** -α, -ο Ιμτγν.Ι λνατ. αυτός που σχετίζεται με το μέτωπο τού ανθρώπου, που βρίσκεται πάνω ή κοντά στο μέτωπο: ~ *αρτηρία / φλέβα / μνς / λοβός τού εγκεφάλον* || *σύνδρομο - /.οβού.* **μετωπικός,** -ή, -ό **1.** ο μετωπιαίος **2.** αυτός που σχετίζεται με το στρατιωτικό μέτωπο: ~ *πνρά* (που κατευθύνονται προς το μέτωπο τής παρατάξεως) 3. αυτός που γίνεται κατά μέτωπο: - *σύγκρονση δύο αυτοκινήτων I αντιπαράθεση δύο πολιτικών* **4. μετωπική** (η) η σύγκρουση κατά μέτωπο δύο αυτοκινήτων. – **μετωπικ-ά / -ώς** επίρρ. [ΕΤΥ.Μ. μτγν. < αρχ. *μέτωπον.* Οι μτφ. σημ. αποδίδουν το γαλλ. frontal], **μετωπικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} αρχαιολ.. χαρακτηριστικό γλυπτικής τής αρχαϊκής περιόδου, κατά το οποίο τα αγάλματα (κούροι / κόρες) παριστάνονται σε αυστηρή κατά μέτωπο στάση, χωρίς καθόλου στροφή προς τα δεξιά ή τα αριστερά και με απόλυτη συμμετρία τού δεξιού και τού αριστερού μέρους τού σώματος.

[ι-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. frontalite|. **μετώπιο** (το) [αρχ.Ι {μετωπί-ου | -ων} ανθκιιιολ. το σημείο που βρίσκεται στο μέσον τής νοητής γραμμής, η οποία ενώνει τους δύο όγκους τού ανθρώπινου μετώπου και χρησιμεύει σε ανθρωπομετρικές μελέτες, κυρ. στη μέτρηση τού μήκους τού κρανίου, **μέτωπο** (το) [μετώπ-ου **|** -ων} **1.** το ανώτερο τμήμα τού προσώπου τού ανθρώπου, που εκτείνεται ανάμεσα στο τριχωτό τής κεφαλής και στα τόξα των φρυδιών και μεταξύ των δύο κροτάφων στα πλάγια: *φαρδύ / πλατύ / στενό -* || *ζαρώνω το - μον* || *το ~ του καίει από τον πνρετό-* ΦΡ. (μτφ.) έχω *καθαρό μέτωπο / έχω το μέτωπο ακηλίδωτο / κρατώ ψηλά το μέτωπο* / έχω *το μέτωπο ψηλά* δεν έχω διαπράξα τίποτε επιλήψιμο. έχω καθαρή συνείδηση, δεν έχω ατιμαστεί · 2. στρλτ. η προ>- τη γραμμή παρατάξεως σε όλη την έκτασή της. από τη δεξιά πτέρυγα ώς την αριστερή, κατά τη διάρκεια τής σύρραξης: *η μάχη γενι- κεύΟηκε σε όλο το ~* · φρ. (α) *σπάω το μέτωπο* διαπερνά) τις γραμμές (τού εχθρού), διαρρηγνύω το εχθρικό μέτωπο (β) *κατάρρευση τού μετώπου* η ήττα ενός στρατού ως συνέπεια τής διάλυσης των γραμμών του, τής απώλειας των θέσεων που κατείχε (γ) *μέτωπο δεξιά I αριστερά!* παράγγελμα να εκτελεστεί στροφή από άγημα ή παράταξη προς τα δεξιά / προς τα αριστερά (δ) *κατά μέτωπο(ν)* βλ. λ. *κατά* **3.** (συνεκδ.) ο τόπος όπου διεξάγονται στρατιωτικές επιχειρήσεις σε καιρό πολέμου, η ζώνη των μαχών: *έφνγε για το ~* || *πολεμούσε στην πρώτη γραμμή τού -1| «Ονδέν νεότερον από το δντικόνμέτωπον»(im Westen nichts neucs,* μυθιστόρημα τού 'Li.M. Ρεμάρκ) · φρ. γο *μέτωπο* της φωτιάς / πυρκαγιάς η ζώνη που οριοθετεί την έκταση (δάσος κ.λπ.) που καίγεται **4.** (γενικότ.) το πεδίο διεξαγωγής οποιουδήποτε αγώνα, έντονης και συστηματικής προσπάθειας: γο - *κατά των ναρκωτικών 5.* το πεδίο τής σύγκρουσης: *ανοίγο) ~* || *δεν σε συμφέρΐΐ ν' ανοίγεις μέτωπα με όλους τονς συγγενείς σον κοίτα να συμφιλιωθείς με όσονς μπορείς!* || *κλείνω το* φρ. *ανοιχτό μέτωπο* βλ. λ. *ανοιχτός*

6. συμμαχία πολιτικών, κοινωνικών ή άλλων δυνάμεων, που διατηρούν την αυτονομία τους. αλλά ενεργούν με συντονισμένη δράση για την επίτευξη κοινών στόχων: *αρραγές ~ Βονλής και λαού ζητεί ο πρωθυπουργός για την αντιμετώπιση των εθνικών* κινδύνων \\ *αγωνιζόμαστε σε κοινό ~ κατά τού φασισμού* || *διάσπαση τού ~* || *λαϊκό ~* (συνασπισμός σοσιαλιστών και κομουνιστών ή γενικότ. των μη δεξιών δυνάμεων) · **7.** μετεωρ. (α) η επιφάνεια που διαχωρίζει δύο μάζες αέρα διαφορετικής θερμοκρασίας (β) *θερμό μέτωπο* μέτωπο που δημι- ουργείται όταν μία μάζα θερμού αέρα ακολουθεί κατά μήκος τού μετώπου (σημ. α) μία μάζα ζα ψυχρού αέρα προκαλώντας ψιλή και συνεχή βροχή (γ) *ψυχρό μέτωπο* μέτωπο που δημιουργείται όταν μία μάζα ψυχρού αέρα ακολουθεί κατά μήκος τού μετώπου (σημ. α) μία μάζα θερμού αέρα προκαλώντας καταιγίδα · 8. νλυτ. (α) *μέτωπο θαλάσσης* η διαχωριστική επιφάνεια ανάμεσα σε δύο γειτονικές θαλάσσιες μάζες με διαφορετική πυκνότητα και θερμοκρασία (β) *γραμμή μετώπου* πλεύση πλοίων, συνήθ. πολεμικών, το ένα δίπλα στο άλλο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, μετόπη.*

[ετυμ. < αρχ. *μέτωπον* < *μετ (α)* + **ώι//* (γεν. *ώπός)* «μάτι. όψη», (βλ. λ. *όψη),* πράγμα που συμφωνεί με την ερμηνεία τού Αριστοτέλη *(«μεταξύ τών όμμάτων»).* κατά την οποία η λ. θα δήλωνε αρχικώς το τμήμα τού προσώπου που βρίσκεται ανάμεσα στα μάτια. Ήδη αρχ. η σημ. τού στρατιωτικού μετώπου, ενώ η πολιτική και μετεωρολογική χρήση τής λ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού γαλλ. front|. **μετωποσκοπία** (η) [χωρ. πληθ.} η τεχνική τής διάγνωσης τού χαρακτήρα από την παρατήρηση τού μετο'ίπου και των ρυτίδων που πιθανώς υπάρχουν σε αυτό. αλλά και γενικότ. από την εξέταση τής όλης έκφρασης τού προσώπου (κάποιου). Επίσης **μετωπομαντείσ. με- τωποσκόπος** (ο/η) [μτγν.[. **μετωποσκοπικός,** -ή, -ό [μτγν.].

[πτυμ. < μτγν. *μετωποσκόπος* < *μέτωπον* + *-σκόπος* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»].

Μεφιστοφελής (ο) [18681 προσωνυμία τού Διαβόλου, κυρ. ως πονηρού πνεύματος, γνωστή από τον θρύλο τού Φάουστ και ιδ. από την εκδοχή τού θρύλου που ανέπτυξε ο Γκαίτε. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάβο/.ος.* [ετυμ. < γερμ. Mcphistophclcs, πιθ. < MephistophieJ, από συμφυρμό των εβρ. λ. mephitz «καταστροφέας, ολέθριος» και lophel «ψεύτης». Παρετυμολ. είναι οι συνδέσεις με το ουσ. *όφις.* καθώς και με τη φρ. *μή φώς φιλών}.*

μεφιστοφελικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Μεφιστοφε- λή (βλ.λ.) 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από την πανουργία, τον σατανικό κυνισμό που προσιδιάζει στον Μεφιστοφελή. – **μεφιστοφελικά** επίρρ., **μεφιστοφελισμός** (ο), **μεφιτικός,** -ή, -ό (σπάν.) αυτός που αναδίδει δυσάρεστη οσμή, που προκαλεί αποστροφή και βλάβη στην υγεία με τη μυρωδιά του: ~ *αναθυμιάσεις* ΣΥΝ. δυσώδης. – μεφιτίζω ρ.

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. mephitique < λατ. mephitis «αναθυμίαση»|. **μεφιτισμός** (ο) [χωρ. πληθ.} **1.** ο σχηματισμός και η εκπομπή δύσο- σμων αερίων 2. η μόλυνση τής ατμόσφαιρας από τις αναθυμιάσεις λιμναζόντων υδάτων, αποχωρητηρίων κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρά τού γαλλ. niephitisme. Βλ. κ. *μεφιτικός*J. **μέχρι** κ. (μερικές φορές μπροστά από φωνήεν) **μεχρις** πρόθ.· δηλώνει: **1.** όριο: (α) τοπικό (έσχατο όριο κίνησης ή έκτασης) (+αιτ., +επίρρ.): *θα σε πάω - την πόρτα* || *ήρθε ~ εδώ* || *το οικόπεδο φτάνει ~ το ρέμα* || το οικόπεδο *φτάνει ~ εκεί* (β) χρονικό (έσχατο όριο χρονικού διαστήματος) (+γεν., +αιτ., +επίρρ.): *πρέπει να παραδώσετε τις εργασίες ~ τις 21.01.2002* || *θα έχονμε τελειώσει ~ αύριο* || *θα αντι- σταθούμε - θανάτον / εσχάτων* \\ (λόγ.) *μέχρις ώρας* (ώς τη στιγμή που μιλάμε) || - *τέλονς* || (λόγ.) ~ *συντέλειας τού αιώνος* (ώς το τέλος τού κόσμου) (γ) ποσοτικό (ανώτατο όριο ποσού) (+αιτ., +γεν.): *πάρε*

5 κιλά πορτοκάλια || ~ *κεραίας (στο* ακέραιο, πλήρως) || - *μνελού οστέων* (ώς το κόκκαλο, ολοσχερώς) || *έπεσαν στη μάχη μέχρις ενός* (ώς τον τελευταίο) || *μέχρις ενός σημείον* ■ *βαθμού* (ώς ένα σημείο, βαθμό) II - *αηδίας* || ~ σκασμού (δ) σε ιεραρχία (+αιτ.. +ονοα. όταν αναφέρεται στο υποκ. τού ρήματος): *έφτασε ~ τον βαθμό τού συ- νταγματάρχη* || - *συνταγματάρχης έφτασε, δεν πήγε παραπάνω* 2. (α) κατά προσέγγιση, αριθμητικό όριο (= όχι περισσότερο από) (+αριθ- μητ. ή λέξη που εκφράζει ποσό σε αιτ.. +ονομ.. όταν αναφέρεται στο υποκ. τού ρήματος): *ήταν ~ 100 άνθρωποι στο τραπέζι* || ~ *τριαντάρα φαίνεται, αν και είναι 45* ετών(β) *μέχρι και* (i) για να δηλωθεί εμφα- τικά το όριο στο οποίο έχει φθάσει (κάποιος/κάτι): ~ *αντή την υπο- χώρηση έκανα, για να συμβιβαστούμε- τι άλλο να έκανα:* ΣΥΝ. ιός και (ii) για να δηλωθεί όριο το οποίο συμπεριλαμβάνεται στην αρίθμηση, στον υπολογισμό: - *τη σελίδα 59* || *θα δονλέψουμε* - τον *Μάιο* συν. έως και. ακόμη και (γ) *μέχρι που* (i) για την εισαγωγή δευτερεύουσας πρότασης, που δηλώνει πότε στο παρελθόν ολοκληρώθηκε η πράξη που εκφράζει η πρόταση από την οποία εξαρτάται: *ήμουν δυστυχισμένος, - σε ξαναβρήκα* συν. ώσπου. ωσότου (ii) για την εισαγωγή πρότασης που δηλώνει εμφατικά το σημείο (ός το οποίο έχει φθάσει ή θα φθάσει (κάποιος/κάτι): *χρησιμοποίησαν κάθε αθέμιτο μέσο, για να με πολεμήσουν ~ διέδωσαν ότι χρεωκόπησα!* (δ) (ως σύνδ.) *μέχρι να* για την εισαγωγή δευτερεύουσας χρονικής πρυτάσεως, που δηλώνει πότε ολοκληρώνεται η πράξη που εκφράζει η πρόταση από την οποία εξαρτάται: *καθίσαμε στο υπόστεγο, - περάσει η μπόρα* συν. ώσπου να, ωσότου. (Βλ. λ. *πρόθεση.* ιιιν.). ^ σχόλιό λ. *έως.*

[ΓΤΥΜ. αρχ. < I.E. *me-ghri, τού οποίου το α' συνθ. απαντά και στην LE. ρίζα *mei(i) «στο μέσον, μεταξύ» (βλ. κ. *μετά),* οπότε συνδ. με αρμ. merj «πλησίον, δίπλα». Ως προς το β' συνθ. *-χρι* (ˣ-ghri), έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για τοπική πτώση τού ουσ. *χνίρ,* πβ. αρμ. jern. Η λ. χρησιμοποιήθηκε ως επίρρημα (προ των προθ. *εις. πρός).* ως πρόθεση (με γενική) και ως σύνδεσμος χρονικών προτάσεων (υστερόχρονο)), **μη** κ. **μην** μόρ. *μην πριν από φωνήεν ή *από* τα σύμφωνα κ. π. τ. ξ. ψ} αρνητικό μόριο που συνάπτεται με ρηματικούς και ονοματικούς τύπους **1.** σε κύριες προτάσεις (με ρήματα) αποτελεί δείκτη αρνήσεως (είναι η άρνηση τού *ας* και τού *να.* από τα οποία συχνά συνοδεύεται) και δηλώνει: (α) απαγόρευση ή αποτροπή: - *φεύγεις!* || ~ *κοπιάζεις!* (β) συμβουλή ή παραίνεση: ~ *γνρεύετε πολλά!* || ~ *με στενοχωρείς* (γ) ευχή να μη γίνει κάτι: *κακό να ~ σ'εύρνι ποτέ!* || (λόγ.) *ο ~ γένοιτο!* || (σε ελλειπτικές διατυπώσεις) ~ *χειρότερα* (μακάρι να μη δούμε / πάθουμε χειρότερα πράγματα) (δ) κατάρα: *χαΐρι και προκοπή να ~ δεις!*][- *σώσεις και μιλήσεις!* (ε) ευχή ή όρκο: *να ~ είχα γεννηθεί!* || *αν δεν είναι όπως σον τα λέω, να - χαρώ τα παιδιά μον!* 2. σε δευτερεύουσες

•υποθετικές προτάσεις που εισάγονται με το να, οπότε λειτουργεί αντίστοιχα προς το *δεν: να ~ πάω. θα τον κακοφανεί* (αν δεν πάω, θα του κακοφανεί) 3. σε δευτερεύουσες προτάσεις επιθυμίας (όχι κρίσεως): (α) με τους τελικούς συνδ. *να / για να* ή και χωρίς αυτούς, δηλώνει αρνητικό σκοπό ή αποτροπή: τον *τιμώρησα, για να ~ το ξανακάνει || σβήσε τα κεριά, να ~ μας μαυρίσουν το ταβάνι* (β) με ρήματα ή εκφράσεις που σημαίνουν φόβο. στενοχώρια, υποψία κ.λπ.. αντικαθιστά το *μήπως* και δηλώνει φόβο. φροντίδα, ενδοιασμό: *φοβάμαι - μου κρύβεις την αλήθεια* Jj *πρόσεξε ~ σε όει και θυμώσει* jj *έτρεμαν ~ και το ανακαλύψει κανένας* j| το *έσκασε από φόβο - τη χτυπήσουν* 4. (λαϊκ., μόνο ως *μην*) για να εισαγάγει ευθεία ερώτηση, οπότε φανερώ) ντι απορία, ενδοιασμό ή και προσδοκία τού υποκειμένου: - *είδες τον Γιώργο:* || ~ *τυχόν βαρέθηκες και θέλεις να πηγαίνουμε;* · 5. (μόνο ως *μη.* με ονοματικούς τύπους) αντιστρέφει την έννοια τής λέξεως με την οποία συνεκφέρεται. δηλώνοντας την άρνησή της: ~ *ανανέωση τής εγγραφής συνεπάγεται διαγραφή από τα μητρώα || - ευσυνείδητος || ~ έμπειρος || ~ κατέχων τα πράγματα || τα σταθμευμένα ή ~ αυτοκίνητα || Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις* 6. ως επιφών. με απαγορευτική ή αποτρεπτική σημασία: *προς θεού!* || (π.χ. σε κάποιον που πάει να κάνει μια αδέξια κίνηση) *θα ρίξεις το μπουκάλι!* · φρ. (α) θέ- *λοντας και μη* ανεξάρτητα από τη θέληση (κάποιου): *τους ακολούθησα ~ · τι άλλο μπορούσα να κάνω;* ΣΥΝ. εκών-άκων (β) *αν μη τι άλλο* πέρα από οτιδήποτε άλλο, αν όχι τίποτε άλλο: *θα προτιμήσω αυτή τη δουλειά' -, θα βγάζω περισσότερα λεφτά* (έχει και άλλα θετικά, αλλά αυτό είναι το σημαντικότερο) (γ) *ει μη* βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. ^mc (αρνητ. μόριο), πβ. σανσκρ. mi. περσ. ma, αρμ. mi. αλβ. mos κ.ά. Παράγ. *μη-δέ. μηδ-είς. μή-τε* κ.ά. Ο τ. μί)ν(ήδη μεσν.) σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς το *δεν* και για ευφωνικούς λόγους].

μήγαρις μόρ. (λαϊκ.) για την εισαγωγή ερωτηματικών προτάσεων: «~ *έχω τίποτε άλλο στον νου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα;*» (Δ. Σολωμός) συν. μήπως, μην τυχόν, μη τάχα. μπας και. σάμπως, σάματι. [f.tym. μεσν. < αρχ. φρ. *μη γάρ* ή, κατ' άλλη άποψη, < *μή άρα* (με ανάπτυξη ευφωνικού *-γ-* και κατάλ. *-ις.* πβ. κ. *μέχρις)* |.

μηδαμινός, -ή. -ό ο ανάξιος λόγου, αυτός που δεν αξίζει να προσεχθεί (κυρ. ποσοτικά): *οι πιθανότητες να ανακα?.υφθεί η ταυτότητα τού δολοφόνου είναι σχεδόν ανύπαρκτες* [[~ *ενόχληση / ποσό / κόστος / αξία / εισόδημα ί σύνταξη / βάρος* ΣΥΝ. ασήμαντος, αμελητέος ΑΝΤ. σπουδαίος, σημαντικός. — **μηδαμινότητα** (η) **[1849].**

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *μηδαμός* (βλ. λ. *μηδαμού)*\.

μηδαμού επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε κανένα μέρος, πουθενά ΣΥΝ. ουδαμού αντ. πανταχού, παντού.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μηδαμού* < *μηδαμός* < *μηδέ* + *άμός,* δωρ. τ. τού *έμός,* βλ. κ. *ουδαμού],*

μηδαμώς επίρρ. (αρχαιοπρ.) με κανέναν τρόπο, καθόλου συν. ουδα- μώς, ποσώς.

[ετυμ. < αρχ. *μηδαμώς* < *μηδαμός* (βλ. λ. *μηδαμού)*J.

μηδέ σύνδ. (λαϊκ.) για την αρνητική σύνδεση προτάσεων ή τμημάτων προτάσεων: «*Μήνα σε γάμο ρίχνονται: Μήνα σε χαροκόπι: / - σε γάμο ρίχνονται ~ σε πανηγύρι*» (δημοτ. τραγ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μή* + *δέ*\.

Μήδεια (η) {-ας κ. -είαςί μΐθολ. κόρη τού βασιλιά τής Κολχίδας Αιή- τη. σύζυγος τού Ιάσονα, τον οποίο βοήθησε να κλέψει το χρυσόμαλλο δέρας· για να τον εκδικηθεί, όταν εκείνος θέλησε να νυμφευθεί την κόρη τού βασιλιά τής Κορίνθου. σκότωσε *τα* παιδιά τους.

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. (ήδη μυκ. Me-de-jo) < **μήδος* (μαρτυρείται ο πληθ. *μήδεα* «σκέψεις, φροντίδες») < *μήδ-ομαι / μέδ-ομαι* «στοχάζομαι, σχεδιάζω νοερώς. προετοιμάζω» < Ι.Ε. **med-* «μετρώ, υπολογίζω - σκέφτομαι, κρίνω», πβ. λατ. medicus «ιατρός (δηλ. αυτός που φροντίζει τον ασθενή)» (> ισπ. medico), modus «<μέτρο - τρόπος» (> γαλλ. mode, ισπ. modo), meditari «στοχάζομαι» (> γαλλ. mediter). αρχ. γερμ. *me/./.αη* «μετρώ» (> γερμ. messen) κ.ά. Ομόρρ. (κύρ. όν.) *Μέδ-ουσα. Διο-μήδης. Γανυ-μήδης* κ.ά.[.

μηδείς, μηδεμία. μηδέν αόρ. αντων. Ιμηδ-ενός. -ένα (θηλ. μηδεμιάς)}

(αρχαιοπρ.) κανείς· εύχρ. κυρ.: (α) στη φρ. *μηδενός εξαιρουμένου / μηδεμιάς εξαιρουμένης* όλοι. χωρίς καμία εξαίρεση (β) στα αρχαία ρητά: (i) *μηδένα προ τού τέλους μακάριζε* βλ. λ. *μακαρίζω* (ii) *μηδείς αγεωμέτρητος εισίτω (μηδείς αγεωμέτρητος εισίτω)* φρ. των Πυθαγορείων, γραμμένη (κατά τον Ιωάννη Τζέτζη *Χιλιάδες VIU 973)* στο υπέρθυρο τής Πλατωνικής Ακαδημίας, με την οποία απαγορευόταν η είσοδος σε όσους δεν είχαν μυηθεί (iii) *μηδενί δίκην δικάαης, πριν αμφοίν μύθον ακούσης* (Πλάτ. *Δημόδοκος* CI: *μηδέ δίκην δι- κάσης, πριν άμφοΐν μύθον ακούσης)* μη βγάλεις απόφαση, αν δεν ακούσεις προηγουμένως και τις δύο πλευρές (iv) *μηδέν άγαν* βλ. λ. *άγαν 2. μηδέν* (το) βλ.λ.

[RTYM. αρχ. < *μηδέ* + *ης. μία, εν).*

μηδέν (το) {μηδενός} **1.** η πλήρης ανυπαρξία, το τίποτε, η απόλυτη απουσία τού είναι: ο *Θεός δημιούργησε τον κόσμο εκ τού* - ΣΥΝ. το τίποτε· ΦΡ. (μτφ.) *αρχίζω / ξεκινώ από το μηδέν* ξεκινώ μια επιχείρηση ή τη σταδιοδρομία μου χωρίς στήριξη ή βοήθεια, χωρίς καμία προυπάρχουσα βάση, υπόβαθρο 2. (ως χαρακτηρισμός) ο ανάξιος λόγου, αυτός που δεν απέδωσε τίποτε, που ισούται με το τίποτε: *τόσο αυτός όσο και η συνδρομή του στην προσπάθειά μας είναι -* || *πολλά λόγια. πολύς θόρυβος, και ουσία ~* || *τόσο αγώνα κάναμε και αποτέλεσμα ~!* συν. (λαϊκ.) νούλα · 3. Μαθ. ο αριθμός που συμβολίζεται με

και είναι το ουδέτερο στοιχείο τής πρόσθεσης ή δεν εκφράζει καμία ποσότητα ή μέγεθος: δύο *πλην δύο ίσον* ~ (2-2 = 0) || *ένα συν ~ ίσον* ένα(1+0 = 1)· φρ. "(μτφ.) *μηδέν εις το πηλίκον* για ανεπιτυχή ενέργεια ή ασήμαντο, αμελητέο αποτέλεσμα 4. (κατ' επέκτ.) (α) η αρχή. το σημείο που λαμβάνεται ως αφετηρία για κάθε συμβατική μέτρηση / υποδιαίρεση / εκτίμηση κ.λπ.: *στο θερμόμετρο,* ~ (σύμβολο: 0) *θεωρείται το σημείο στο οποίο αρχίζει η πήξη τού ύδατος* [[*σήμερα η θερμοκρασία είναι 5°C πάνω από το -*)| *στη Μόσχα το θερμόμετρο έδειξε χθες 20°C υπό το -* (β) ΦΥΣ. *απόλυτο μηδέν* (ή *μηδέν Κέλβιν)* βλ. λ. *απόλυτος*■ ΦΡ. *ώρα μηδέν* (μτφ.) το χρονικό σημείο, από το οποίο αρχίζει κάτι σημαντικό και κατ' επέκτ. κάθε κρίσιμη και καθοριστική στιγμή 5. αθλ. ο αριθμός στο σκορ αγώνα που δείχνει ότι μια ομάδα δεν σημείωσε κανένα τέρμα ή πόντο: *Π.Α.Ο. - Ηρακλής: τρία —* (ο Ηρακλής δεν σημείωσε τέρμα) 6. (για βαθμολογική αξιολόγηση) ο κατώτατος βαθμός που μπορεί να δοθεί σε εξεταζόμενο: *πήρα ~ στα μαθηματικά, γιατί ήμουν αδιάβαστος || βάζω ~* ΙΥΝ. μηδενικό, (λαϊκότ.) κουλλούρα 7. (οικ. ως επίρρ.) καθόλου: ~ *παρεξήγηση* (δεν υπάρχει παρεξήγηση).

|πτυμ. αρχ. < *μηδέ + έν,* ουδ. τής αντωνυμίας *μηδείς* (βλ.λ.). 1J φρ. *ώρα μηδέν* αποδίδει το αγγλ. zero-"hour[. **μηδενίζω** ρ. μετβ. [18051 [μηδένισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. καθιστώ (κάτι) ίσο με το μηδέν, το εξισώνω με το μηδέν: *τα έξοδά μας μηδενίζουν τα έσοδα* ΣΥΝ. εκμηδενίζω **2.** (κυρ. σε βαθμολογικές αξιολογήσεις) βαθμολογώ (πρόσωπο ή γραπτό) με τον βαθμό «μηδέν», βάζω μηδέν: ~ γο *γραπτό τού μαθητή που αντέγραψε.* — **μηδένιση** (η). -* σχολιο λ. *εκμηδενίζω.*

|ΕΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. annihiler!, **μηδενικός,** -ή. -ό [1807] **1.** αυτός που ισούται με μηδέν: ~ *βαθμολογία / σύνολο* (βλ.λ.) 2. ο ανάξιος λόγου, αυτός που δεν διαθέτει σημασία ή σπουδαιότητα: ~ *αξία* ΣΥΝ. ασήμαντος, τιποτένιος αντ. σπουδαίος, σημαντικός **3.** *μηδενικό* (το) (α) ο αριθμός μηδέν (β) (ει- δικότ.) ο βαθμός αξιολόγησης «μηδέν»: *πήρε* ~ στην *Άλγεβρα* (γ) (μτφ. ως χαρακτηρισμός) αυτός που δεν έχει καμία απολύτως αξία, καμία σπουδαιότητα: *μέχρι να την αναδείξει αυτός, ήταν ένα* - συν. αποτυχημένος, (λαϊκ.) νούλα, για πέταμα· ΦΡ. (παλαιότ.) *τα τρία μηδενικά* (000) το αποχωρητήριο ΣΥΝ. τουαλέτα, βε-σε (W.C.). **μηδενικούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) το μηδενικό (ως χαρακτηρισμός προσώπου ή ως βαθμός).

(ετυμ. < *μηδενικό* + παραγ. επίθημα *-ούρα* (μεγεθ. σημ.), πβ. *ξενικ-ού- ρα, παλιατζ-ούρα],*

μηδένιση (η) -► μηδενίζω

μηδενισμός (ο) [ϊ820] **1.** μαθ. η αναγωγή στο μηδέν ή η εξίσωση με το μηδέν: ο ~ *κάθε αριθμού που πολλαπλασιάζεται με το μηδέν* 2. η βαθμολόγηση με μηδέν: ο - *ενός γραπτού μαθητή* ΣΥΝ. μηδένιση **3.** φίλος, η φιλοσοφική τάση που αρνείται όλες τις παραδεδεγμένες αξίες (οπότε πλησιάζει τον αναρχισμό) ή τη γνωστική ικανότητα (οπότε καταντά αρνητικός δογματισμός, όπως ο σκεπτικισμός και ο αγνωστικισμός) συν. νιχιλισμός · **4.** η στάση ή η συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από άρνηση και αμφισβήτηση των πάντων 5. ιστ. κίνημα που αναπτύχθηκε κατά τα τέλη τού !9ου αι. στην τσαρική Ρωσία και επιδίωκε την ανατροπή τού καθεστώτος και την κατάρρευση τής κοινωνικής δομής με τρομοκρατικές μεθόδους ΣΥΝ. νιχιλισμός.

μηδενιστής (ο) [J8771. **μηδενίστρια** (η) [1887 [. **μηδενιστικός,** -ή, -ό [I895|, **μηδενιστικ-ά /-ώς** επίρρ. σχολιο λ. *εκμηδενίζω.*

|ι-τυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. nihilismcj. **μηδέποτε** επίρρ. Ιαρχ.] (αρχαιοπρ.) σε καμία απολύτως περίπτωση: *αείποτε εκπαιδευόμενος και ~ διδαχθείς ςυχ.* ουδέποτε, ποτέ ΑΝΤ. πάντα.

Μηδία (η) αρχαία χώρα (εκτεινόταν από τη Β. Μεσοποταμία μέχρι την Κασπία Θάλασσα), η οποία κατακτήθηκε από τους Πέρσες τον 6ο αι. π.Χ. — **Μηδος** (ο) 1 αρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < αρχ. περσ. Mada|. **μηδίζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {μήδισα} **1.** ΙΣΤ. ("στην αρχαία Ελλάδα) προσχωρώ στους Μήδους (τους Πέρσες). παίρνω το μέρος τους, υπερασπίζομαι τα συμφέροντά τους: *κατά την εκστρατεία τού Ξέρξη εναντίον τής Ελλάδας, μερικές ελληνικές πόλεις μήδισαν 2.* ζω και συμπεριφέρομαι ως ΐΐέρσης. — **μηδισμός** (ο) |αρχ.|. **μηδική** (η) (λόγ.) το τριφύλλι.

[LTYVI. < *αρχ.* φρ. *Μηδική πόα* (ήδη στον Αριστοφάνη), επειδή έγινε γνωστή από τους Μήδους και τη χώρα τους], **μηδικός,** -ή, -ό [αρχ.[ιστ. (στην αρχαιότητα) αυτός που σχετίζεται με τους Μήδους και συνεκδ. με τους αρχαίους Πέρσες: ~ *δυναστεία / εσθ'ήτα·* φρ. *Μηδικοί Πόλεμοι / Μηδικά (τα)* οι πόλεμοι Ελλήνων και Ιίερσών, που διεξήχθησαν μεταξύ 490 και 479 π.Χ. και η αντίστοιχη χρονική και ιστορική περίοδος ΣΥΝ. Ιίερσικοί Πόλεμοι, **μηδισμός** (ο) -♦ μηδίζω

μηδόλως επίρρ. (αρχαιοπρ.) με κανέναν τρόπο, καθόλου συν. ουδόλως. μηδαμώς, ποσώς, διόλου.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *μηδ' ολως*\.

Μήθυμνα (η) {-ας κ. (λόγ.) -ύμνης} ιστορική πόλη τής Β. Λέσβου· αλλιώς *Μόλυβός* (ο). — **Μηθύμνιος** κ. **Μηθυμναίος** (ο), **Μηθύμνια** κ. **Μηθυμνσία** (η), **μηθυμναϊκός,** -ή, -ό.

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *Μήθυμνα / Μάθυμνα,* αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύ- ιιιο).

μήκος (το) |μήκ-ους | -η, -ών} 1. φυς. το φυσικό μέγεθος που αφορά στη μέτρηση αποστάσεων από ένα σημείο σε άλλο: αν *παραστήσουμε το - με ϊ.. η επιφάνεια εκφράζεται ως τετράγωνο μήκους L\ ενώ ο όγκος ως κύβος μήκους* L' · φρ. *μήκος κύματος* βλ. λ. *κύμα 2.* ο βαθμός στον οποίο είναι κάτι μακρύ, η έκταση πράγματος από τη μία του άκρη ώς την άλλη: *το - τής οδού είναι δέκα χιλιόμετρα || η πόλη εκτείνεται σε πολύ μεγάλο ~* **3.** η μακρύτερη από τις δύο οριζόντιες διαστάσεις σώματος (με βραχύτερη το πλάτος): *το - τής διώρυγας είναι 50 χιλιόμετρα και το πλάτος της 70 μέτρα* J[το *πλήθος είχε καταλάβει όλο το - τού δρόμου || κόβω 5 εκατοστά από το παντελόνι στο ~ του"* ΦΡ. (α) *κατά μήκος* σε όλη την έκταση ή παράλληλα προς το

μάκρος πράγματος: *περπατούσαμε ~ τής παραλίας* (β) *κατά μήκος και κατά πλάτος* σε όλη την έκταση πράγματος (γ) αθλ. *άλμα εις μήκος* άθλημα τού στίβου, κατά το οποίο ο αθλητής επιδιώκει να εκτε- λέσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο άλμα πάνω σε σκάμμα με άμμο **4.** (σπάν. με χρονική σημασία) η διάρκεια συν. μάκρος 5. κινήματ. (α) *ταινία μικρού μήκους* κινηματογραφικό είδος μικρής χρονικής διάρ- κειας. το οποίο ακριβώς λόγω τής μικρότερης σε σχέση με το κανονικό διάρκειας, εμφανίζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, όπως η λιτότητα, ο πειραματισμός, η επινοητικότητα, προκειμένου στον διαθέσιμο χρόνο να μεταδώσει το μήνυμά του (β) *ταινία μεγάλου μήκους* ταινία με διάρκεια συνήθ. μεγαλύτερη των 75 λεπτών **6.** αστιόν. *γεωγραφικό μήκος I μήκος τόπου* βλ. λ. *γεωγραφικός*■ ΦΡ. σε *όλα τα μήκη και πλάτη (τής Γης)* βλ. λ. *πλάτος.*

[UTYM. < αρχ. *μήκος* < I.E. *mak- «μακρύς, λεπτός», πβ. λατ. macer «ισχνός, λεπτός» {> γαλλ. muigre), αρχ. γερμ. niagar (> γερμ. mager) κ.ά. Ομόρρ. *μακ-ρός* (βλ.λ.)]. **μηκύνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {εμήκ-υνα. -ύνθην. -ης. -η... (να/θα μηκυνθώ)} (αρχαιοπρ.) αυξάνω το μήκος (σε κάτι) συν', επιμηκύνω, μακραίνω, εκτείνω λντ. βραχύνω. κονταίνω. – **μήκυνση** (η) |μτγν.|. ΜΗ.Κ.Υ.Ο. (το) Μηχανογραφικό Κέντρο Υπουργείου Οικονομικών, **μηκώμαι** ρ. αμετβ. {μηκάσαι...· μόνο σε ενεστ.Ι (αρχαιοπρ.) (για αιγοπρόβατα) μουγγρίζω, βελάζω.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *μηκώμαι (-άο-)* (αρχαιότεροι οι μτχ. τύποι *μεμηκώς I μακών),* ονοματοποιημένη λ. που βασίζεται στον ήχο τού βελάσματος *μη-*< I.E. *me-, πβ. σανσκρ. makamakayale «βελάζω». nicka «τράγος», αρμ. mak'i «πρόβατο», ρωσ. mekarv «βελάζω», λατ. miccio κ.ά.]. **μήκων** (η/ο) {μήκ-ωνος | -ωνες, -ώνων] (λόγ.) η παπαρούνα: - *η υπνο- φόρος* (η παπαρούνα από την οποία παράγεται το όπιο).

[ΓΤΥΜ. αρχ., που συνδ. με αρχ. γερμ. maho ο γερμ. Mohn), αρχ. σλαβ. maku. ρωσ. mak. αρχ. σουηδ. val-moghi κ.ά. Η φωνολογική και μορ- φολογική ποικιλία των λ. συντείνει στην άποψη ότι πρόκειται για με- σογ. δάνειο].

μηκωνέλαιο (το) [μηκωνέλαιου | χωρ. πληθ.) χημ. έλαιο που εξάγεται από τα σπέρματα τού φυτού «μήκων η υπνοφόρος» με συμπίεση ή εκχύλιση και χρησιμοποιείται για την παρασκευή σαπουνιών, βερ- νικιών. ελαιοχρωμάτων, ιατρικών γαλακτωμάτων κ.ά., αλλά και ως εδώδιμο.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. huilc d'oeiJJctic|. **μηκώνιο** ιο) {μηκωνίου | χωρ. πληθ.\ **1.** hot. ο χυμός τού φυτού «μήκων η υπνοφόρος», περισσότερο γνωστός ως όπιο 2. ιατρ. ρευστή, κα- στανοπράσινη ύλη, που αποτελείται από χολή και εντερικά κύτταρα, εμφανίζεται στον εντερικό σωλήνα τού ανθρώπινου εμβρύου από τον πέμπτο μήνα τής εγκυμοσύνης, συνιστώντας τα πρώτα κόπρανα τού εμβρύου και τού νεογέννητου βρέφους και αποβάλλεται φυσιολογικά λίγο μετά τη γέννηση.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *μηκώνιον< μήκων {$λ.Κ.)*\. **μηλαδέρφι** (το) [μηλαδερφ-ιού [-ιών] (λαϊκ.) ο ετεροθαλής αδελφός ή η ετεροθαλής αδελφή (βλ. κ. λ. *αδελφός* κ. *αδελφή)*

ΣΥΝ. ζηλαδέρφι. [ετυμ. < μεσν. *μηλάδε/.φος* < *άλληλάδελφος.* κατά παρετυμολογία πρυ£ το *μήλονκα*\ ανομοίωση]. **μηλεα** ιη) ► μηλιά

μηλείος, -α, -ο Ιμτγν.] (αρχαιοπρ.) αυτός που σχετίζεται με τη μηλιά: *σπέρμα.* **μηλεωνας** (ο) --*■

μηλιώνας

μηλη (η) {μηλών] ιατρ. χειρουργικό εργαλείο σε σχήμα λεπτού ραβδιού από εύκαμπτο μέταλλο, που έχει αμβλεία κορυφή (συνήθ. σε σχήμα βολβού) και χρησιμοποιείται από τους χειρουργούς για την εξέταση πόρων, συριγγίων και γενικότ. φυσικίόν ή τραυματικών κοιλοτήτων τού σώματος.

{ετυμ. αρχ. < **μάσ-λά / *μά-λα* < *μαίομαι* «αναζητώ, αγγίζω» (< **μάσ-]ο-μαι).* Βλ. κ. *μάστιγα].* **μηλιά** (η) Ιμεσν.] φυλλοβόλο δέντρο, με μεγάλα, σκουροπράσινα φύλλα, λευκά άνθη και εύγευστους καρπούς· φρ. (παροιμ.) (α) *το μήλο κάτω απ' τη μηλιά Θα πέσει* το παιδί ακολουθεί τις κλίσεις, το επάγγελμα κ.λπ. των γονέων ή τών κηδεμόνων του (β) *μέτρα μηλιά τα μήλα σου* για πράγματα πολυπληθή, απειράριθμα. Κπίσης (αρχαιοπρ.) **μηλέσ** |αρχ.|. – (υποκ.) **μηλίτσα** (η). σχολιο λ. *εννεά, συνίζηση.* **μηλίγγι** κ. **μελίγγι** (το) ► μηνίγγι

μηλικός, -ή. -ό 118021 (επιστημ.) **1.** αυτός που προέρχεται από τα μήλα συν. μήλινος **2.** χημ. *μηλικό οξύ* οργανική ένωση, που απαντά σε όλους τους ζωντανούς οργανισμούς, εξάγεται από τους άγουρους καρπούς μήλων, σταφυλιών. φραγκοστάφυλων κ.ά. και χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική, την οινοποιία, την αρωματοποιία, τη βιομηχανία τροφίμων κ.α.

[ΗΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. maliquej. **μήλινος,** -ινη (κ. -ίνη), -ινο Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μηλιά (βλ.λ.) ή/και τους καρπούς της: - *κυρμός ι φύλλο! άνθος* 2. (ειδι- κότ.) αυτός που προέρχεται από τα μήλα: ~ *χυμός* ΣΥΝ. μηλικός 3. *μη- λίνη* (η) αλοιφή που παρασκευάζεται με βάση τον χυμό των μήλων, **μηλίτης (οίνος)** (ο) [μτγν.] [μηλιτών] ελαφρό αλκοολούχο ποτό, που παρασκευάζεται με ζύμωση χυμού μήλων ή μήλων και αχλαδιών ΣΥΝ. μηλόκρασο, **μηλίτσα** (η) -* μηλιά

μηλιώνας (ο) έκταση κατάφυτη με μηλιές. Κπίσης (λόγ.) **μηλεώνσς. μηλο** (το) **1.** ο στρογγυλός, εδώδιμος, χυμώδης καρπός τής μηλιάς, πλούσιος σε θρεπτικά συστατικά, με σάρκα λευκή και τραγανή και φλούδα κόκκινη ή, σε ορισμένες ποικιλίες, πράσινη ή κίτρινη: *«ένα ~ την ημέρα τον γιατρό τον κάνει πέρα»*(παροιμ. για τις ωφέλιμες ιδιότητες τού μήλου)· φρ. (α) (μτφ.) **το** *μήλον τής Έριδος* βλ. λ. *Έριδα* (β) (παροιμ.) *το μήλο κάτω απ' τη μηλιά θα πέσει* βλ. λ. μηλιά · **2.** *μήλα* (τα) παιχνίδι κατά το οποίο ο παίκτης προσπαθεί να πετύχει με τη μπάλα κάποιον από τους αντίπαλους παίκτες, προκειμένου να τον βγάλει από το παιχνίδι · 3. καθένα από τα δύο κυρτά και πρυεξέχο- ντα τμήματα των παρειών κάτω από τους κροτάφους: *τα άτομα που ανήκουν στη μογγολική φυλή, έχουν πεταχτά* - · φρ. *μήλο τού Αδάμ* η προεξοχή τού θυρεοειδούς χόνδρου στον λάρυγγα, η οποία στους άνδρες προβάλλει στη μέση τής πρόσθιας επιφάνειας τού λαιμού συν. (λαϊκ.) καρύδι. -· (υποκ.) **μηλαράκι** (το) (σημ. I). ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

|i ·;ι ΥΜ. < αρχ. *μήλυν.* αγν. ετύμου. δάνειο μεσογ. προελ. Το λατ. malum είναι δάνειο από την Ελλην., η δε φρ. *μήλο τού Αδάμ* αποδίδει το γαλλ. pomme d'AdamJ.

μηλόκρασο (το) ο μηλίτης (βλ.λ.).

μηλολόνθη (η) {μηλολονθών} κολεόπτερο έντομο μήκους 2-3 εκα- στοστών και χρώματος πυρρόξανθου, που απαντά στις εύκρατες περιοχές τής Ευρώπης και τής Λσίας και ως προνύμφη προκαλεί καταστροφές στη γεωργία.

|ετυμ. αρχ. < *μήλον όλόνθιον*^πρόβατο τού σύκου», λόγω τής συνή- θειας αυτοίν των εντόμων να τρέφονται παρασιτικά με σύκα ή με άνθη συκιάς. Για το ουσ. μ ήλον «πρόβατο», βλ. λ. *μηλωτή.* Το ουσ. ολόν- *θιον< όλυνθος «σύκο,* αγριόσυκο» αποτελεί προελλην. δάνειο|. **μηλόπιτα** (η) {δύσχρ. μηλοπιτών! γλύκυσμα τού φούρνου σε μορφή πίτας, που έχει ως γέμιση ψητή ψίχα μήλου, **μηλορωδακίνία** (η) ροδακινιά συγκεκριμένης ποικιλίας, που παράγει καρπούς με φλοιό λείο και όχι χνουδωτό, όπως τού κοινού ρωδά- κινου. – **μηλορωδάκινο** (το).

Μήλος (η) **1.** νησί των ΝΔ. Κυκλάδων Ν. τής Κιμώλου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού· αλλιώς *Πλάκα.* – **Μηλιάς** κ. (λόγ.) **Μήλιος** (ο). **Μηλιά** κ. ίλόγ.) **Μηλία** (η), **μηλαίικος,** -η/-ια, -ο κ. **μηλιακός,** -ή. -ό κ. **μήλιος,** -α. -ο. σχολιο λ. *ομόηχα, παρώνυμο.*

[ι-τυμ. < αρχ. *Μήλος,* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το ομώνυμο φρούτο].

μηλοφάγος (ο) δίπτερο που ζει παρασιτικά σε διάφορα ζώα. κυρ. στα πρόβατα. [ΕΤΥΜ. μτγν. < *μήλον*<·πρόβατο» + *-φάγος.* πβ. αόρ. β' *έ-φαγ-ον* τού ρ. *έσθίω* «τρώγω»|.

μηλοφόρος, -ος. -ο Ιαρχ.] (λόγ.) αυτός που είναι γεμάτος μήλα ή που παράγει μήλα: - *περιοχή.* **μηλόχορτο** (το) (λαϊκ.) ποιόδες φυτό. άγριο και δηλητηριώδες, που φύεται στην Ελλάδα, **μηλωτή** (η) (λόγ.) **1.** το δέρμα σφαγμένου προβάτου, η προβιά **2.** πανωφόρι ή κάλυμμα των ώμων, φτειαγμένο από χοντρό, τριχωτό δέρμα. [ΕΤΥΜ. μτγν.<αρχ.μ/)λον«πρόβατο»< I.E. *(s)mel-o-«μικρό ζώο» και ειδικότ. «πρόβατο», πβ. ιρλ. mil «πρόβατο», ολλ. maal «μικρή αγελάδα». αρμ. mal «πρόβατο», γοτθ. smals «μικρός», αρχ. γερμ. smal (> γερμ. schmal), αρχ. σκανδ. smale «μικρό ζώο» κ.ά. Η λ. *μήλον* εχρη- σιμοποιείτο σταθερά στον ποιητικό λόγο. αλλά ήδη από την αρχαιότητα υπερίσ^υσε ο τ. *πρόβατον*\. **μη με λησμονείί** («μη με ξεχνάς») (το) {άκλ.} ποώδες φυτό με άνθη λευκά ή γαλάζια, συνήθ. σε ταξιανθίες, που καλλιεργείται ως καλλωπιστικό ή είναι αυτοφυές σε δάση και υγρούς τόπους συν. μυοσωτίς. Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. γαλλ. ne ni oublie pas, αγγλ. forget me not|. **μη μου άπτου** («μη με αγγίζεις») **1.** (φρ. ως χαρακτηρισμός) υπερ- βολικά ευαίσθητος, αυτός που με το παραμικρό μπορεί να πάθει κακό, να πειραχτεί ή να προσβληθεί: *η μάννα της τη μεγάλωσε με περιποιήσεις και χάδια. και τώρα είναι πολύ* ~ συν. μυγιάγγιχτος · 2. *μη μου άπτου* (το) {άκλ.} θαμνώδες φυτό τής Βραζιλίας, τα φύλλα τού οποίου διπλώνονται αντιδρώντας σε απότομο άγγιγμα ή σε χημικά ή ηλεκτρικά ερεθίσματα συν. μιμόζα η αισχυντηλή / ντροπαλή.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *άπτομαι.*

[ΕΤΥΜ. Ο χαρακτηρισμός και η ονομασία τού λουλουδιού προέρχονται από την ευαγγελική φρ. *μή μου άπτου* (= μη με αγγίζεις), την οποία απηύθυνε ο Ιησούς στη Μαρία μετά την Ανάστασή Του (Κ.Δ. Ιωάνν. 20. 17: *...μή μου άπτου, ούπω γάρ άναβέβηκα πρός τόν πατέρα...).* Π Λατινική Βουλγάτα απέδωσε τη φρ. ως noli me langere, εξού και η διεθνής ονομασία τού φυτού |. **μψν** μόρ. >μή

μήνα μόρ. (λαϊκ.) μήπως, μην τυχόν: *«ακός βαρύς ακούγεται. πολλά ντουφέκια πέφτουν / - σε γάμο ρίχνονται. ~ σε χαροκόπι;»* (δημοτ. τραγ.).

]Γ.ΤΥΜ. μεσν. < *μή + νά*\. **μηναίο** (τυ) ι-κκλμς. καθένα από τα δώδεκα λειτουργικά βιβλία τής Κκκλησίας, ένα για κάθε μήνα. στα οποία περιέχονται οι ακολουθίες των ακίνητων εορτών και των εορτών των αγίων.

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *μηναΐον.* ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *μηναΐος < αρχ.μήν* «μήνας»].

Μήνας (ο) 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *Άγιος* - ο *Στρατηλάτης* 2. ανδρικό όνομα.

Ιετυμ. < μεσν. *Μηνάς,* πιθ. < *μηνώ* «ειδοποιώ, στέλνω μήνυμα»], **μήνας** (ο) {-α κ. (λόγ.) -ός κ. (λαϊκ.) -ού | -ών] **1.** καθεμιά από τις δώδεκα υποδιαιρέσεις τού ηλιακού έτους, με προκο τον Ιανουάριο και δωδέκατο τον Δεκέμβριο, που περιλαμβάνει εναλλάξ τριάντα μία ή τριάντα ημέρες, εκτός από τον Φεβρουάριο, ο οποίος έχει συνήθ. είκοσι οκτώ καί κατά τα δίσεκτα έτη είκοσι εννέα ημέρες: ο *Ιούλιος είναι* ο πιο *ζεστός* ~ || *κάθε εποχή* του £ ·'τους αποτελείται *από τρεις* ~ || *εντός τού τρέχοντος μηνός* 2. λγιόν. το χρονικό διάστημα, κατά το οποίο η Σελήνη διαγράφει μία πλήρη περιφορά γύρω από τη Γη σε 27.3 ημέρες *(σεληνιακός* ~) 3. χρονικό διάστημα, που διαρκεί 30 κατά σειρά ημέρες ή 4 εβδομάδες: *δόθηκε παράταση ενός ~ για την υποβολή των φορολογικών δηλώσεων*]] *βρέφος πέντε μηνών* || (για εγκύ

ους) *είμαι πέντε μηνών* (βρίσκομαι στον πέμπτο μήνα εγκυμοσύνης μου)· ΦΡ. (α) *μήνας τού μέλιτος* (i) ο πρώτος μήνας τής έγγαμης ζωής (ii) το ταξίδι που κάνουν οι νεόνυμφοι αμέσως μετά τον γάμο (β) *μήνας μπαίνει, μήνας βγαίνει* (i) για όσους έχουν εξασφαλισμένο μηνιαίο εισόδημα (π.χ. δημόσιοι υπάλληλοι): *βρήκε σίγουρη δουλειά■ - θα έχει τον μισθό του* (ii) για κάτι το οποίο ισχύει, γίνεται ανεξάρτητα από την παρέλευση τού χρόνου: ~. *η κατάσταση παραμένει ίδια* (γ) *ο μήνας έχει εννιά* βλ. λ. *εννέα* (δ) *βρίσκω τον μήνα που τρέφει τους έντεκα* βρίσκω κάποιο πρόσωπο. το οποίο μου ικανοποιεί τις απαιτήσεις, χωρίς εγώ να κάνω ή να προσφέρω τίποτα (ε) **τον** *μήνα που δεν έχει Σάββατο* ποτέ: *θα πάρει τα χρήματα* - συν τού αγίου Ποτέ (στ) *είμαι στον μήνα μου* (μεσν. φρ.) βρίσκομαι στον ένατο (τελευταίο) μήνα εγκυμοσύνης μου, στον οποίο θα γεννήσω.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μήν, μηνός,* αρχική σημ. «σελήνη» (ο ρόλος τής σελήνης στη μέτρηση τού χρόνου οδήγησε στη χρήση τής λ. με τη σημ. «μήνας», ενν. σεληνιακός), ήδη μυκ. ine-no (γεν.). < J.K. *men-s* "σελήνη, μήνας», πβ. σανσκρ. mas-, λατ. mensis «μήνας» ο γαλλ. mois. ισπ. mes), γοτθ. mena «σελήνη», menojDS «μήνας», αρχ. γερμ. mano- «σελήνη». γερμ. Mond, αγγλ. moon. γερμ. Monat «μήνας», αγγλ. month κ.ά. Ομόρρ. *μήν-η, μην-ίσκος* κ.ά. Ηίναι πιθ. ότι η λ. ανάγεται σε αρχικό

Ε. θέμα *mc- «μετρώ, ορίζω», για το οποίο βλ. λ. *μέτρο*. ΙΙ φρ. *μήνας τού μέλιτος αποδίδει* το αγγλ. honey moon].

Οι 12 μήνες: ονομασία-ετυμολογία. Ιί ίδια η αρχαία λ. **μην** (> *μήνας*) σήμαινε αρχικά «σελήνη, φεγγάρι» (πβ. αρχ. **μήνη** «σελήνη»), καθώς και «το χρονικό διάστημα μιας πλήρους περιφοράς τής Σελήνης περί τη Γη» (σεληνιακός μήνας)· πβ. σανσκρ. mas «σελήνη» και «μήνας», λατ. mensis «μήνας» (διάφορο τού luna «σελήνη»), από όπου το γαλλ. mois. αρμ. amis «μήνας» (διάφορο τού lusin «σελήνη»), γοτθ. mena «σελήνη», από όπου αγγλ. monrh, γερμ. Monat κ.λπ. 'Το ημερολόγιο και ονοματολόγιο των μηνών που χρησιμοποιούμε σήμερα, προήλθε από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, όταν οι μήνες άρχιζαν από τον *Μάρτιο* (< λατ. Martius) που ήταν ο πρώτος μήνας τού έτους. **Μάρτιος** σημαίνει «άρειος» και ήταν ο μήνας τού Άρεως (Mars, -rtis «Άρης» > Martius). Ο **Απρίλιος** (< λατ. Aprilius) ήταν ο δεύτερος μήνας, προερχόμενος από το aperio «ανοίγω» (ο μήνας κατά τον οποίο ανοίγουν τα άνθη, πβ. και **άνοιξη)** Κατά τον Αδ. Κοραή «*'Απρίλιον κεκλήσθαι... άνοίγοντα καί άποκαλύπτοντα. 'Άνοιξιν καλουσιν τό έαρ*». Κατ' άλλους, υ μήνας προήλθε από το όνομα τής **Αφροδίτης,** στην οποία ήταν αφιερωμένος. Ο τρίτος μήνας ήταν ο **Μάιος** (< λατ. Maius) από το Maia, η μάννα τής Γης (η Κυβέλη), που τρέφει τον άνθρωπο, και η μητέρα τού Ερμή. Ο τέταρτος μήνας τού έτους ήταν ο **Ιούνιος,** ο -ηραίος» μήνας (< λατ. Junius αντί *Junonius από το Juno «Ήρα»). Ο πέμπτος μήνας (αρχικά λεγόταν Quintilis «πέμπτος») ήταν ο **Ιούλιος** « λατ. Julius) *από το* όνομα τού Ιουλίου Καίσαρος (44 *π.Χ.).* που γεννήθη- κε στις 7 Ιουλίου. Ο έκτος μήνας ήταν ο **Αύγουστος** (< λατ. Augustus «σεβαστός»). Αρχικά λεγόταν *έκτος* (λατ. Sextilis), άλλαξε δε το 27 π.Χ. προς τιμήν τού αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγού- στου. Ο έβδομος μήνας ήταν ο **Σεπτέμβριος** (< λατ. Septem-ber «έβδομος» < λατ. septem «επτά»). Ο όγδοος μήνας ήταν ο **Οκτώβριος** (< λατ. Octo-ber «όγδοος» < octo «οκτώ»). Ο ένατος μήνας ήταν ο **Νοέμβριος** (< λατ. Novem-ber «ένατος» < novem «εννέα»). Ο δέκατος ήταν ο **Δεκέμβριος** (< λατ. Decem-ber «δέκατος» < decem «δέκα»). Ο ενδέκατος μήνας ήταν ο **Ιανουάριος** (< λατ. Januarius) από το όνομα τού θεού Ιανού (λατ. Janus). Ο μήνας αυτός καθιερώθηκε στο ρωμαϊκό ημερολόγιο ως πρώτος μήνας το 153 π.Χ. Τέλος, δωδέκατος στη σειρά μήνας ήταν αρχικά ο **Φεβρουάριος** (< λατ. Februarius) από το λατ. februa «κάθαρση» (februare «καθαρίζω»). Ο Φεβρουάριος δηλ. ήταν ο «καθαρτήριος μήνας» λόγω των τελετών κάθαρσης που γίνονταν στο τέλος τού χρόνου. Με συγκοπή τού *-ο* τής κατάληξης σχηματίστηκε τ. **Φεβρουάρης.** από όπου το **Φεβράρης** (με έκκρουση τού ου από το *α)* και **Φλεβάρης** από παρετυμολογία προς το *φλέβα*. Ομοίως και *Ιανουάριος* > *Γιανουάρης* > **Γενάρης** από παρετυμολογία προς το *γέννα.*

Ας σημειωθεί ότι το αρχαίο ελληνικό ημερολόγιο είχε και αυτό 12 μήνες (29 ή 30 ημερών και με έναν *εμβόλιμο* μήνα). Οι αρχαίοι μήνες ήταν οι εξής: Ι. **Εκατομβαιών** (περ. 15 Ιουλ.-15 Αυγ.) 2. **Μετα- γειτνιών** (περ. 15 Λυγ.-Ι5 Σεπτ.) 3. **Βοηδρομιών** (περ. 15 Σεπτ.-15 Οκτ.) 4. **Πυανεψιών** (περ. 15 Οκτ.-15 Νοεμβρ.) 5. **Μαιμακτηριών** (περ. 15 Νοεμβρ.-15 Δεκ.) 6α. **Ποσειδεών Α'** (περ. 15 Δεκ.-15 Ιαν.)· 6β. **Ποσειδεών Β'**(εμβόλιμος μήνας) 7. **Γαμηλιών** (περ. 15 Ιαν.-15 Φεβρ.) 8. **Ανθεστηριών** (περ. 15 Φεβρ.-15 Μαρτ.) 9. **Ελαφηβολιών** (περ. 15 Μαρτ.-15 Απρ.) 10. **Μουνυχιών** (περ. 15Απρ.-Ι5 Μαΐου) **11.Θαργη- λιών** (περ. 15 Μαΐου-15 ίουν.) 12. **Σκιροφοριών** (περ. 15 ίουν.-15 ίουλ.).

μήνη (η) **1.** ΣΤΡΑΤ. οχυρωματικό έργο με δρεπανοειδές σχήμα, που αποτελεί τμήμα το)ν εξωτερικών προμαχώνων οχυρωμένης θέσης 2. ΙΑΓΡ. σχηματισμός σε μορφή ημισελήνου, που παρατηρείται με τη βοήθεια μικροσκοπίου στους νεφρούς στην περίπτωση νεφρίτιδας.

(ii'ΓΥΜ. αρχ. < *μήν,* αρχική σημ. «σελήνη» (βλ. λ. *μήνας)*\.

-μηνία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν χρονικό διάστημα συγκεκριμένου αριθμού μηνών: *δι-μηνία, τετρα-μη- νία.*

ΙΗΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. δι-μη- *νία, τρι-μηνία*), που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-μηνος* (βλ.λ.)]. **μηνιαίος,** -α. -ο Ιαρχ.]

1. αυτός που αντιστοιχεί σε έναν μήνα ή διαρ- κεί έναν μήνα: - *εισόδημα / αποδοχές / δαπάνη / άδεια / αποκλεισμός / αποζημίωση / μίσθωμα / αποβολή / επιχορήγηση* συν'. (λαϊκ.) μηνιά- τικος 2. (για έντυπο) αυτός που εκδίδεται κάθε μήνα: ~ *περιοδικό / εφημερίδα.* – **μηνιαί-α** / **-ως** επίρρ.

-μηνιαίος, -α, -ο]αρχ.| β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. συγκεκριμένη χρονική διάρκεια σε μήνες: *εξα-μηνιαίος, τρι-μηνιαίος* 2. αυτόν που γίνεται ή εμφανίζεται ανά συγκεκριμένο αριθμό μηνών: *διμηνιαία συνεισφορά* IJ *τριμηνιαίο περιοδικό.* **μηνιατίκος,** -η.-ο (λαϊκ.) **1.** ο μηνιαίος **2.** *μηνιάτικο* (το) (α) υ μισθός που λαμβάνει εργαζόμενος κάθε μήνα (β) το ποσόν τού μισθώματος κατοικίας, καταστήματος κ.λπ. για χρονικό διάστημα ενός μήνα: *χρωστάει πέντε ~.*

μηνίγγι κ. (καθημ.) **μηλίγγι** κ. **μελίγγι** (το) {μηνιγγ-ιού | -ιών} **1.** ΑΝΑΤ. καθένα από τα τρία μεμβρανώδη περιβλήματα (το χοριοειδές. το αραχνοειδές και το σκληρό) που περιβάλλουν τον εγκέφαλο και τον νωτιαίο μυελό και αποστολή τους έχουν να προστατεύουν γο κεντρικό νευρικό σύστημα 2. (καθημ.) *μηνίγγια* (τα) οι κρόταφοι: γο *αίμα τού είχε ανέβει στο κεφά/.ι και τα ~ του σφυροκοπούσαν.* Επίσης (αρχαιοπρ.) **μήνιγξ** (η) |αρχ.| Ιμήν-ιγγος] -ίγγων).

[ετυμ. < μτγν. *μηνίγγιον.* υποκ. τού αρχ. *μήνιγξ. -γγος,* αβεβ. ετύμου, τεχν. όρ. με επίθημα *-ιγξ* (πβ. *σύρ-ιγξ, σάλπ-ιγξ).* ΙΙ λ. πιθ. προέρχεται από *me]m]s-n-* (πβ. κ. *μηρός* < *me[m|s-r-) < I.E. *melm]s- «κρέας», πβ. σανσκρ. marnsa-, αρμ. mis, αρχ. σλαβ. meso. ολοβεν. mezdra «μεμβράνη», ρωσ. mya/.dra «εσωτερικό δέρμα», mjaso «κρέας» κ.ά. Ομόρρ. *μη-ρ-ός* (βλ.λ.)].

μηνΐγγικός, -ή. -ό (1879] 1. λνατ. (ανατομικός σχηματισμός) που βρίσκεται στην περιοχή των μηνίγγων και σχετίζεται με αυτές: ~ *αρτηρία / αύλακα* 2. ιατρ. *μηνιγγική αντίδραση* σύνολο συμπτωμάτων που θυμίζουν μηνιγγίτιδα (βλ. *κ. λ. μηνιγγιτισμός).* **μηνιγγίτιδα** (η) [1843] ιαγρ. βαρύτατη μικροβιακή ή ιογενής νόσος, που συνίσταται σε φλεγμονή των μηνίγγων και κατά την οποία παρατηρείται υπερπαραγωγή εγκεφαλονωτιαίου υγρού: *μηνιγγιτιδο- κοκκική / πνώδης / φυματιώδης* > *μεταστατική / καρκινωματώδης* Ιείνμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. meningiic|. **μηνΐγγιτΐκός,** -ή.-ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη μηνιγγίτιδα: *-σύ- μπτωμα2.* (ως ουσ.) το πρόσωπο που πάσχει από μηνιγγίτιδα. jΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. meningitique]. **μηνιγγιτισμός** κ. **μηνιγγισμός** (ο) ιατρ. σύνολο ελαφρών συμπτωμάτων που θυμίζουν μηνιγγίτιδα, χωρίς ωστόσο να υπάρχει φλεγμονή των μηνίγγων, και παρατηρούνται στην οξεία μορφή διαφόρων νόσων. όπως λ.χ. η γρίπη, η παρωτίτιδα, ο κοιλιακός τύφος κ.ά.

[ι:τυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. meningiiisme]. **μηνιγγίωμα** (το) {μηνιγγιώμ-ατος j -ατα, -άτων] καλοήθης όγκος που αναπτύσσεται στη σκληρή μήνιγγα.

(ΚΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. meningioma], **μήνις** (η) Ιμήν-ιος. -ΐ(ν) | χωρ. πληθ.) (αρχαιοπρ.) σφοδρό αίσθημα οργής: *οι δηλώσεις* του *υπουργού επέσυραν τη ~ τής αντιπολίτευσης* ΣΥΝ (λαϊκ.) μάνητα.

(ετυμ. < αρχ. *μήνις,* αγν. ετύμου. 'Εχουν προταθεί ποικίλες ερμηνείες. Λόγω τής σημ. «διαρκής θυμός» μερικοί συνέδεαν παλαιότ. τη λ. με τα *μένω* και *μένος,* άποψη που δεν εξηγεί το μακρό *-ά-* τού τ. *μήνις.* Μη πειστική είναι η συσχέτιση με το λατ. manes «νεκρές ψυχές» για σημασιολ. λόγους. Επίσης, η κατασκευή τ. **μνάνις* (> *μήνις,* με ανομοίωση), που θα οδηγούσε στο ρ. *μέ-μνη-μαι,* έχει εγκαταλειφθεί. ενώ εξίσου αναπόδεικτη παραμένει η αναγωγή στο ρ. *μαιμάω* «βράζω από θυμό» για φωνητικούς λόγους], **μηνίσκος** (ο) (λόγ.) **1.** λνατ. χόνδρος σε σχήμα ημισελήνου, που παρεμβάλλεται ανάμεσα στις δύο αρθρικές επιφάνειες τού γονάτου, απο- τρέποντας τις μεταξύ τους τριβές και καθιστώντας δυνατή την κίνησή τους 2. (συνεκδ.) η τραυματική κάκωση τού παραπάνω χόνδρου, συνήθ. σε αθλητές: *έπαθε ~ || εγχείρηση μηνίσκου* 3. ΜΑΘ. επίπεδο γεωμετρικό σχήμα που ορίζεται ως η επιφάνεια, η οποία περιλαμβάνεται μεταξύ δύο τόξων που έχουν κοινά άκρα και των οποίων οι κυρτές πλευρές είναι στραμμένες προς το ίδιο μέρος 4. (σπάν.) το σχήμα τής ημισελήνου συν. μισοφέγγαρο, (λόγ.) ημισέληνος 5. (κατ' επέκτ.) σχήμα που μοιάζει με ημισέληνο και κάθε αντικείμενο που έχει το σχήμα τής ημισελήνου: ο - του *όνυχος* (το λευκό, τοξοειδές τμήμα τού νυχιού, που βρίσκεται κοντά στη ρίζα του). - **μηνισκοειδής,** -ής, -ές.

Ιετυμ. αρχ., υποκ. τού *μήν, μηνός* αρχική σημ. «σελήνη» (βλ. κ. *μήνας)).*

-μηνίτικο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν:

βρέφος συγκεκριμένης ηλικίας σε μήνες: *έχει ένα δεκαμηνίτικο κοριτσάκι 2.* (ειδικότ.) τον μήνα στον οποίο γεννήθηκε (πρόωρα συνήθ.) ένα μωρό: *γεννήθηκε εφταμηνίτικο.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από αντίστοιχο επίθημα *-μηνίτης(< μήνας + -ίτης),* πβ. *εφτα-μηνίτης, εφτα-μη- νίτικοΐ*

μηνοειδής, -ής. -ές {μηνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) **1.** (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει σχήμα ημισελήνου, δρεπάνου ΣΥΝ. δρεπανοειδής, μηνισκο- ειδής 2. α.νάτ. *μηνοειδές οστό* το οστό που βρίσκεται στη μέση τού πρώτου στοίχου των οστών τού καρπού και έχει σχήμα ημισελήνου 3. γεωλ. *μηνοειδής λίμνη* μικρή λίμνη που σχηματίζεται στην καμπύλη αποκομμένου μαιάνδρου (βλ.λ.. σημ. Ι). ο οποίος ανήκει σε μεγαλύτερη ποτάμια κοίτη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

|κτυμ. αρχ. < *μήν,* βλ. κ. *μήνας*J. **μηνολόγιθ(ν)** (το) [μεσν.] {μηνολογί-ου] -ων) ι-κκλης. 1. το μηναίο (βλ.λ.) 2. (γενικότ.) καθένα από διάφορα λειτουργικά βιβλία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας που σχετίζονται με τους αγίους και τον εορτασμό τους: *το Μηνολόγιον τού ΒαοΟ^είον Β'.* **μηνορραγία** (η) [18971 {μηνορραγιών] ιατρ. έμμηνη ρύση με παθολογικά αυξημένη ροή αίματος και υπερβολικά μακρά διάρκεια.

[ΚΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. m£norragie|.

-μηνος, -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν:
συγκεκριμένη χρονική διάρκεια σε μήνες: *δωδεκάμηνη άδεια || δε- καοκτάμηνη θητεία* || (το ουδ. ως ουσ.) *πρώτο εξάμηνο σπουδών*
ηλικία σε μήνες: *τρίμηνο γατάκι.*
|ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Λρχ. και Ν. fc-λληνικής (πβ. αρχ. *δί-μηνος, τρί-μη- νος).* που προέρχεται από το ουσ. *μήν. -νός].* **μήνυμα** (το) (αρχ.Ι {μηνύμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε αναγγέλλεται. μεταδίδεται, κοινοποιείται προφορικά, γραπτά ή με οποιονδή- ποτε άλλον τρόπο στο πλαίσιο επικοινωνίας: *μας ήλθε ~ να επιστρέψουμε |] δεν ήταν σπίτι και της άφησα ~ στην αυτόματο τηλεφωνητή || απηύθυνε ~ συμπαράστασης || απέστειλε - συμπάθειας προς τις οικογένειες των πληγέντων || εγκάρδιο / θερμό / φιλικό ~ || στέλνω / αποστέλλω / λαμβάνω ~|| ο Φειδιππίδης έφερε στους Αθηναίους το - τής νίκης από τον Μαραθώνα* συν. άγγελμα, μαντάτο, (λαϊκ.) χαμπέρι 2. ένδειξη για επικείμενο γεγονός, προειδοποιητικό σημείο: *αποτύχαμε, γιατί δεν αξιολογήσαμε σωστά τα - των καιρών* συν. προμήνυμα, σημείο. οιωνός 3. το βαθύτερο νόημα γεγονότος, κατάστασης, λογοτεχνικού ή άλλου έργου κ.λπ.. αυτό που θέλει να πει ή να διδάξει: γο *αντιπο/χμικό ~ τής ταινίας || κωδικοποίηση / πρόσληψη / ερμηνεία / κατανόηση / μετάδοση / τροποποίηση / οργάνωση / επένδυση ενός ~*
(α) (ειδικότ. στην επικοινωνία) το περιεχόμενο κάθε επικοινωνίας ή επικοινωνιακής σχέσης, η πληροφορία που μεταδίδεται από τον πομπό μέσω συγκεκριμένου καναλιού (διαύλου) (β) (ειδικότ.) σύντομο γραπτό κείμενο που αποστέλλεται ως μήνυμα (σημ. Ι) μέσω κινητού τηλεφώνου: *αποστολή! λήψη μηνύματος* ΣΥΝ. (καταχρ.) ες-εμ-ές (sms)
5. λόγος που εκφωνείται από σημαίνον πρόσωπο σε επίσημη περίσταση: ο *πρόεδρος τής Δημοκρατίας θα απευθύνει ~ προς τον ελ/~.η- νικό λαό επί τη ευκαιρία τής εθνικής επετείου. - ·* (υποκ.) **μήνυμα- τάκι** (το).
μήνυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} \ΟΜ η προφορική ή γραπτή καταγγελία προς τις αρμόδιες εισαγγελικές ή αστυνομικές αρχές για την τέλεση αξιόποινης πράξης: υποβάλλω / καταθέτω ~ εναντίον *κάποιου || αποσύρω τη* - συν έγκληση.
[ετυ.μ. < αρχ. *μήνυσις* < *μηνύω.* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το ρ. *μαί- ομαι* «αγγίζω, ερευνώ» (βλ. λ. *μάστιγα)).* **μηνυτήριος,** -α. -ο 11856] νομ. αυτός που περιέχει μήνυση, με την οποία καταγγέλλει αξιόποινη πράξη στις αρμόδιες εισαγγελικές ή ανακριτικές αρχές: ~ *αναφορά / έγγραφο.* **μηνυτής** (ο) [αρχ.], **μηνύτρια** (η) Ιμτγν.] {μηνυτριών} 1. ΝΟΜ. το πρόσωπο που υποβάλλει μήνυση στις αρμόδιες αρχές συν. εγκαλών αντ. εγκαλούμενος. κατηγορούμενος 2. (λαϊκ.) το πρόσωπο που φέρει, που κομίζει μήνυμα συν. αγγελιαφόρος, απεσταλμένος, **μηνύω** ρ. μετβ. [αρχ.| νομ. κάνω μήνυση (βλ.λ.) σε κάποιον, **μηνώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {μηνάς... | μήνυσα} (λαϊκ.) στέλνω μήνυμα, δίνω παραγγελία, εντολή, ειδοποίηση κ.λπ. μέσω τρίτου προσώπου ή εγ- γράφως: *μου μήνυσε να πάω να τον βρω* ΣΥΝ. παραγγέλλω.
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μηνώ* < *αρχ. μηνύω.* από το θ. τού αορ. *έ-μήν-υσα* κατά το σχήμα *έκίνησα - κινώ, έζήτησα - ζητώ* (πβ. κ. *μεθώ)].* μήπως σύνδ. 1. σε ευθείες ή πλάγιες ερωτήσεις δηλώνει απορία, ερώτηση για κάτι που ο ομιλών δεν είναι βέβαιος αν συμβαίνει, αν αληθεύει: ~ *είδες τη γυναίκα μου:* || τον *ρώτησα ~ θέ/χι καφέ αντί για τσάι || - θες να έρθεις:* συν. μη(ν). μπας και, (λαϊκ.) μήγαρίς 2. σε ρητορικές ερωτήσεις, για να δηλώσει άρνηση αυτού που αποτελεί αντικείμενο τής ρητορικής ερώτησης: ~ *ακούς ποτέ άλλη γνώμη;* (δεν ακούς ποτέ άλλη γνώμη) || ~ δεν *τον βοήθησα τόσες φορές;* (τον βοήθησα πολλές φορές) συν. σάμπως, σάματις 3. (σε δευτερεύουσες ενδοιαστικές προτάσεις, συχνά + *τοχόν ι τύχει)* (α) (μετά από ρήματα ή εκφράσεις φόβου, δισταγμού κ.λπ.) εισάγει προτάσεις που αναφέ- ρονται στο ενδεχόμενο που προκαλεί τον φόβο, τον δισταγμό, το ενδεχόμενο κακό ή γενικότ. κάτι δυσάρεστο: *φοβήθηκα ~* δεν *έρθεις || τρέμω ~ τοχόν και σκοτώθηκε στη σύγκρουση || σκέφτομαι - δεν είναι σωστό να του μιλήσω* συν. μη, μην τυχόν (β) (συχνά + και) εισάγει προτάσεις που δηλώνουν τον επιδιωκόμενο σκοπό, ο οποίος δεν είναι βέβαιο ότι θα πραγματοποιηθεί: *θα ζητήσω βοήθεια από ό/.ους τους γνωστούς. - και βρεθεί κάποιος να με βοηθήσει.*
(ΕΤΥ.Μ. αρχ. < φρ. *μή πως].* **μηραλγία** (η) {μηραλγιών! ιλτρ.
νευρικός πόνος στον μηρό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. meralgia|. **μηρί**
(το) <■ μηρός
μηριαίος, -α, -ο |αρχ.! ανατ. αυτός που σχετίζεται με τον μηρό. τους μηρούς: *-οστούν* (το μεγαλύτερο οστό τού ανθρώπινου σώματος, που αποτελεί και τον σκελετό τού μηρού) || *- μύες* (οι πρόσθιοι και οπίσθιοι μύες τής περιοχής τού μηρού).
μηρός (ο) 1. ανατ. το ανώτερο και παχύτερο τμήμα τού ανθρώπινου σκέλους, που εκτείνεται από το γόνατο ώς το ισχίο ή τη λεκάνη συν. (καθημ.) μπούτι 2. /.ΩΟλ. το αντίστοιχο με το παραπάνω τμήμα στα οπίσθια άκρα των τετράποδων ζώων και στα σκέλη των πτηνών. Επίσης (λαϊκ.) **μηρί** [μεσν.Ι κ. **μερί** (το) {μηρ-ιού | -ιών}.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *mc[mls-r- < Ι.Ε. *meim]s- «κρέας», πβ. σανσκρ. mamsa, αρμ. mis, αρχ. σλαβ. meso. λατ. membra (πληθ.) «μέλη τού σώματος» (< *mcmsra), γοτθ. minz «κρέας» κ.ά. Ομόρρ. *μή-ν-ιγξ* (βλ. κ. *μηνίγγι)].* **μηρυκάζω** ρ. μετβ. [μηρύκασα} 1. (για συγκεκριμένη οικογένεια χορτοφάγων ζώων) ξαναμασο) την ήδη μασημένη τροφή, επαναφέροντάς τη στο στόμα από το στομάχι συν. αναμασώ 2. (μτφ.-κακόσ.) επαναλαμβάνω τις ίδιες στερεότυπες ιδέες, απόψεις, λόγους: *τίποτα καινούργιο δεν έχει να πει-μηρυκάζει γνωστές απόψεις* ΣΥΝ. αναμασώ. [ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. εκφραστ. παράγωγο αμάρτυρου ρ. **μη- ρύκω* < *μηρύομαι* «μαζεύω, τυλίγω, στρέφω», το οποίο αποτελεί πιθ. παράγωγο τού προελλην. *μήρινθος* «σχοινί»|. **μηρυκασμός** (ο) **1.** ζωολ. το τμήμα τής διαδικασίας τής πέψης στα μηρυκαστικά ζώα, που περιλαμβάνει επαναφορά στο στόμα τής ήδη μασημένης τροφής, προκειμένου να γίνει πλήρης μάσηση και ενζυμι- κή κατεργασία αυτής 2. ιατρ. παθολογική συμπεριφορά που παρατη- ρείται σε νήπια 6-18 μηνών και κατά την οποία το περιεχόμενο τού στομάχου επαναφέρεται στο στόμα, όπου μασάται εκ νέου **3.** τυχολ. η συνεχής επανάληψη τής ίδιας ιδέας, σκέψης, ως σύμπτωμα που πα- ρατηρείται κυρ. σε καταθλιπτικές καταστάσεις και στην ιδεοληπτική νεύρωση συν. ιδεοληψία 4. (μτφ.-μειωτ.) η στερεότυπη και ανιαρή επανάληψη των ίδιων λόγων, απόψεων κ.λπ. συν. αναμάσημα.
μηρυκαστικός, -ή. -ό **1.** αυτός που μηρυκάζει ή που σχετίζεται με τον μηρυκασμό (βλ.λ.) **2.** *μηρυκαστικό* (το) κάθε οπληφόρου θηλαστικό, όπως το πρόβατο, η κατσίκα, το ελάφι, η αντιλόπη κ.ά.. που μηρυκάζει (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. ruminant].
μητάτο (το) - ► μιτάτο
μητε σύνδ. **1.** συνδέει κατά παράταξη δύο ή περισσότερες αποφατικές προτάσεις ή τμήματά τους: ~ *είδα ~ άκουσα || - εγώ το είπα ~ αυτός* ΣΥΝ. ούτε **2.** συνοδεύει ή αναπληρώνει το **<δεν»* ή το «μην» σε σύνταξη με οριστική ή υποτακτική και αποτελεί το ένα σκέλος διάζευξης: ~ *εσύ μ' άκουσες ~ οι άλλοι* **3.** για να δώσει έμφαση στο περιεχόμενο αποφατικής πρότασης: δεν *κούνησε - ρούπι || δεν θέλω να τη δω ~ ζωγραφιστή* συν. ούτε.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < φρ. *μή τε.* βλ. κ. ουτε|.
μητέρα (η) **1.** η γυναίκα που έχει γεννήσει, που έχει παιδιά' η γυναίκα σε σχέση με τα παιδιά της: σε *έναν μήνα θα γίνω -* (θα γεννήσω) || *ορφανός από ~ || τρυφερή / υποδειγματική / κακή / αυστηρή / πο?,ύ- τεκνη / άγαμη ~* συν, μάννα, μαμά· φρ. *μήτηρ αμήτωρ* βλ. λ. *αμήτωρ*
(κατ' επέκτ.) θηλυκό ζώο που έχει γεννήσει: *η ~ των κουταβιών* (μτφ.) **3.** καθετί στο οποίο οφείλει (κάποιος/κάτι) την ύπαρξή του ή γενικότ. του οφείλει πολλά: *η θεία στάθηκε πάντα δεύτερη - για μας || η Εκκλησία είναι - των πιστών || η Ηλλάδα θεωρείται - τής Δημοκρατίας || η ~ Γη || η ~* του *Θεού* (η Ι Ιαναγία-θεοτόκος) 4. η γενεσιουργός αιτία· φρ. (κυρ. στον τ. *μήτηρ)* (α) *αργία μήτηρ πάσης κακίας* βλ. λ. *αργία* (β) *επανάληψις, μήτηρ πάσης μαθήσεως* η επανάληψη είναι η μητέρα κάθε μάθησης (γ) *μητέρα (όλων) των μαχών* η καθοριστική μάχη, αυτή που θα κρίνει την έκβαση τού πολέμου· (μτφ.) καθοριστική. κρίσιμη αναμέτρηση μεταξύ αντιπάλων (πολιτικών κομμάτων, ποδοσφαιρικών ομάδων κ.λπ.) 5. αυτό από το οποίο προέκυψε εξελικτικά κάτι άλλο: *η Ινδοευρωπαική θεωρείται η μ η τέρα-γλώσσα τής Ελληνικής, τής Λατινικής και όλων τω)ν άλλων συγγενών γλωσσών.* Επίσης (αρχαιοπρ.)
μήτηρ (μητρός). — (υποκ.) **μητερούλα** (η). [ΕΤΥΜ. < αρχ. *μήτηρ / μάτηρ* < Ι.Ε. **ma-rcr ><μητέρα».* που απαντά σε όλες σχεδόν τις Ι.Κ. γλώσσες, πβ. σανσκρ. malar, λατ. muter (> γαλλ. mere, ισπ. madre). αρχ. περσ. malar-, αρμ. mayr. αρχ. σλαβ. mali, αρχ. γερμ. muoter, γερμ. Multer, αγγλ. mother κ.ά. Ομόρρ. *μαία, μαμμή, μήτρα, μη-τρυιά, μη-τρώος* κ.ά. VI ποικιλία των ομορρίζων ανάγει το Ι.Κ. **ma-ter* σε ηχομιμητική ρίζα **ma-* τής παιδικής γλώσσας, που απυτε- λούσε μάλλον την παιδική προσφώνηση προς τη μητέρα. Βλ. κ. *μαμ-*
μβ·
μήτρα (η) (μητρών} **1.** ανατ. κοίλο, μυώδες όργανο τού γυναικείου γεννητικού συστήματος, που βρίσκεται στη λεκάνη, ανάμεσα στην ουροδόχο κύστη και στο ορθό έντερο, και προορισμό του έχει να φιλοξενήσει το γονιμοποιημένυ ωάριο μέχρι να αναπτυχθεί πλήρως 2. ζωολ. το αντίστοιχο με το παραπάνω όργανο στο σώμα των θηλυκών θηλαστικών ζώων **3.** (μτφ.) ο χώρος, το περιβάλλον όπου διαμορφώνονται αρχές, ιδέες, πολιτισμοί κ.λπ.. που αποκτούν στη συνέχεια μεγάλη διάδοση και ακτινοβολία: *η αρχαία Ηλλάδα υπήρξε η στην οποία αναπτύχθηκαν οι Θεμε/Λώδεις αρχές τού δυτικού πολιτισμού Α.* κοίλο εξάρτημα ορισμένου σχήματος, μέσα στο οποίο χύνονται ύλες που λειώνουν εύκολα, για να αποκτήσουν καθώς στερεοποιούνται το συγκεκριμένο σχήμα και τη μορφή τού παραπάνω εξαρτήματος συν. καλούπι. φόρμα 5. μαθ. ο πίνακας με στοιχεία ή αριθμούς (πραγματικούς, μιγαδικούς κ.λπ.), που διατάσσονται σε γραμμές και στήλες· έχει ποικίλες εφαρμογές στην επεξεργασία δεδομένων με ηλεκτρονικούς υπολογιστές 6. ί Ρ.ωλ. το φυσικό υλικό (π.χ. βράχος), μέσα στο οποίο είναι ενσωματωμένα άλλα σώματα, λ.χ. κρύσταλλοι, απολιθώματα, χάλικες. μέταλλα κ.ά. 7. ναυτ. η εσωτερική ίνα σχοινιού, γύρω από την οποία πλέκονται οι υπόλοιπες ίνες του συν. κολαούζος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα, ομοίωμα.*
|ηιυμ. αρχ. < θ. *μη- / μά-* + επίθημα *-τρα,* βλ. λ. *μητέρα.* Η χρήση τής λ. στα μαθηματικά αποτελεί απόδοση τού αγγλ. matrix, το οποίο θα αποδιδόταν καλύτερα ως *στη/υοειδής δεσμίδα / πίνακας].*
μητραδέλφη (η) {μητραδελφών} η αδελφή τής μητέρας.
μητράδελφος (ο) Ιαρχ.| ο αδελφός τής μητέρας.
μητραλγία (η) 118611 {μητραλγιών} ιαί ρ. πόνος στη μήτρα, που υφεί- λεται σε διάφορες παθήσεις, όπως λ.χ. στη μητρίτιδα, την ενδομητρί- τιδα κ.α. συν. μητρόπονος.
[είύμ. < *μήτρα* + *-αλγία* < *άλγος* «πόνυς>Ι.
μητραλοίας (ο) {μητραλοιών| (αρχαιοπρ.) πρόσωπο που έχει σκοτώσει τη μητέρα του ΣΥΝ. μητρυκτόνος.
|ΚΤΥΜ. αρχ. < *μητρ-* (< *μήτηρ)* + *-αλοίας* < *άλοιάω* (επικ.) / *άλοώ* «χτυπώ, κοπανίζω» < θ. *άλω-* (με επική βράχυνση). Βλ. λ. *αλώνι, άλως].*
μητριά (η) - ♦ μητρυιά
μητριαρχία (η)] 1889] {χωρ. πληθ.} το σύστημα κοινωνικής οργάνωσης, κατά το οποίο η γυναίκα παίζει τον πρωταρχικό ρόλο στην οικογένεια και την κοινωνική ζωή (η κληρονομιά και η διαδοχή έχουν ως βάση τη μητρική συγγένεια) (πβ. λ. *πατριαρχία).* -- **μητριαρχικός,** -ή, -ό (18891, **μητριαρχικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. matriarcat].

μητρικός[1], -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μητέρα: - *γάλα 'φίλτρο / στοργή : αφοσίωση / φροντίδα / ένστικτο* (η έμφυτη τά- ση της γυναίκας να εκδηλώνει συναισθήματα φροντίδας και αγάπης προς το παιδί ή γενικότ. προς άλλα πρόσωπα που έχουν ανάγκη φροντίδας) (πβ. λ. *πατρικός)* 2. ψυχολ. αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά της τυπικής μητέρας, δηλ. τον προστατευτισμό, την αφοσίωση προς τα παιδιά κ.λπ.: ~ *συμπεριφορά* **3.** οικον. *μητρική εταιρεία* η αρχική εταιρεία, από την οποία ιδρύεται κάποια άλλη, η θυγατρική 4. Πλιροφ. *μητρική κάρτα* (αγγλ. motherboard) το βασικό τυπωμένο ηλεκτρονικό κύκλωμα, πάνω στο οποίο τοποθετούνται ο επεξεργαστής. η μνήμη και τα υπόλοιπα στοιχεία τού προσωπικού Η/Υ · 5. *μητρική γλώσσα* η πρώτη γλώσσα που κατακτά κανείς (από τη μητέρα του. την οικογένειά του), αυτή που μαθαίνει όταν αρχίζει να μιλάει ΑΝΤ'. δεύτερη / ξένη γλοίσσα. - - **μητρικ-ά** / **-ώς** [μτγν.] επίρρ. **μητρικός[2],** -ή. -ό Ιμεσν-J **1.** ανατ. αυτός που σχετίζεται με τη μήτρα: **~** *κόλπος / νόσημα* 2. (λαϊκ.) *μητρικά* (τα) οι παθήσεις τής μήτρας, **μητριός** (ο) -»μητρυιός

μητρίτιδα (η) 11861 j ιατρ. φλεγμονή στη μήτρα, που παίρνει διάφορες μορφές, ανάλογα με το σημείο στο οποίο εμφανίζεται.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mctritej. **μητρο-[1]** κ. **μητρ-** κ. **μητρι-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με τη μητέρα: *μητρο- κ τόνος, μητρ-ώνυμο. μητρι-αρχία.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *μητρο- κτόνος, μητρό-πολις).* που προέρχεται από το ουσ. *μήτηρ, μητρός* (βλ. κ. *μητέρα)*\.

μητρο-[2] κ. **μητρ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται με τη μήτρα: *μητρο-ρραγία, μητρο-σκό- πιο. μητρ-εκτομή.*

[ΛΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ηλληνικής (πβ. μτγν. *μητρ-ανοίκτης, μητρ-εγχύτης. μητρο-μανία).* που προέρχεται από το αρχ. *μήτρα* και απαντά επίσης σε ελληνογενής ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. metro-scopc. mctro-rrhagic)|.

μητροδίδακτος, -η, -ο Ιμτγν.) αυτός που διδάσκεται από τη μητέρα στο παιδί: - *γλώσσα* (η μητρική γλώσσα), **μητρόθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) *από* τη γενιά τής μητέρας: - *κατάγομαι από την Κωνσταντινούπολη* (πβ. λ. *πατρόθεν).*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *μητρο-* (< *μήτηρ. μητρός)* + (βλ.λ.)]. **μητροκηλη** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. η πρόπτωση τής μήτρας στον βουβωνικό σάκο.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. metrocele], **μητροκτησία** (η) [186J] {μητροκτησιών} νομ. η κληρονομιά από την περιουσία τής μητέρας και γενικότ. η κτήση από τη μητρική πλευρά.

|ΕΤΥ.Μ. < *μητρο-* (< αρχ. *μήτηρ)* + *-κτησία* (< αρχ. *κτώμαι* «αποκτώ, κατέχω»)!.

μητροκτονία (η) {μητροκτονιών} ο φόνος τής μητέρας από το ίδιο το παιδί της. — **μητροκτόνος** (ο/η) |αρχ.].

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *μητροκτόνος* < *μητρο- {< μήτηρ)* + *-κτόνος*< *κτεί- νω* «φονεύω» (βλ. κ. *-κτονία)].* **μητρομανία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η συνεχής, ακόρεστη και σε παθολογικό βαθμό επιθυμία γυναίκας για συνουσία συν. νυμφομανία.

μητρομανής (η) 11871]. **μητροπάρθενος** (η) [μτγν.] {μητροπαρθένου} εκκλης. (ως προσφώνηση τής Παναγίας) αυτή που διατήρησε την παρθενία της, μολονότι γέννησε.

μητρόπολη (η) [αρχ.] {-ης κ. -πόλεως | -πόλεις, -πόλεων} **1.** η χώρα που έχει δημιουργήσει αποικίες: *με την Αμερικανική Επανάσταση οι άποικοι τής Β. Αμερικής κέρδισαν την ανεξαρτησία τους από τη* ~ (την Αγγλία) **2.** ιστ. (α) (στην αρχαιότητα.) η πόλη-κράτος από την οποία δημιουργήθηκαν με αποικισμό άλλες πόλεις (αποικίες): *η Κόρινθος ήταν - τής Κέρκυρας* (β) η πολιτική πρωτεύουσα επαρχίας στο Βυζάντιο **3.** (εκφραστ.) η μεγαλούπολη: *«η Αθήνα, μια ~ τού νότου»* (λαϊκ. τραγ.) [[*«μέχρι το J922 στις πέντε ~ τής μικρασιατικής Προποντίδας ζούσαν 437.000 Έλ? ·.ηνες»* (εφημ.) 4. οποιοσδήποτε τόπος αποτελεί κέντρο (δραστηριότητας, πολιτισμού κ.λπ.): *η Μέκκα είναι ~ τού ισλαμισμού* 5. (με κεφ.) εκκλης. (α) η έδρα και η κατοικία τού μητροπολίτη (βλ.λ.) (β) η γεωγραφική περιοχή, στην οποία εκτείνονται οι εκκλησιαστικές δικαιοδοσίες και τα πολιτικά καθήκοντα μητροπολίτη: - *Πειραιώς* (γ) (συνεκδ.) ο επισημότερος και μεγαλοπρεπέστερος ναός πόλεως, που είναι συνήθ. αφιερωμένος στον πολιούχο άγιό της και στον οποίο λειτουργεί ο μητροπολίτης ή ο επίσκοπος: ο *γάμος τους έγινε στη* ~ ΣΥΝ. μητροπολιτικός / καθεδρικός ναός. **μητροπολίτης** (ο) {μητροπολιτών} εκκλης. ο επίσκοπος τής πρωτεύουσας τής επαρχίας (= μητροπόλεως) ή και συγκεκριμένης διοικητικής περιφέρειας, ο οποίος στην Εκκλησία τής Κλλάδος εκλέγεται από την Ιερά Σύνοδο τής Ιεραρχίας και συμμετέχει σε όλα τα συνοδικά όργανα διοικήσεως τής Εκκλησίας: *εκλογή / ενθρόνιση / καθαίρεση μητροπο?.ίτη || ο ~ θα χοροστατήσει στη δοξολογία·* φρ. (παροιμ.) *η νύχτα βγάζει επίσκοπο κι η αυγή μητροπολίτη* βλ. λ. *αυγή.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός.*

Ιηϊύμ. μτγν.. αρχική σημ. «ο πολίτης μητροπόλεως», < αρχ. *μητρόπο- λις.* Η σημ. «επίσκοπος τής πρωτεύουσας επαρχίας» απαντά για πρώτη φορά στον Ιουστινιανό (6ος αι. μ.Χ.)]. **μητροπολιτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μητρόπολη: ~ *στρατεύματα* αντ. αποικιακός· φρ. *(εκίο.) μητροπολιτικός σιδηρόδρομος* το μετρό (βλ.λ.) **2.** εκκλης. αυτός που σχετίζεται με την εκκλησιαστική μητρόπολη (βλ.λ.) ή/και τον μητροπολίτη (βλ.λ.): - *ναός ι έδρα / εκλογή*■ φρ. *μητροπολιτικό συμβούλιο* το συμβούλιο τής αρχιεπισκοπής και των μητροπόλεων τής Ηκκλησίας τής Πλλάδος, το οποίο εποπτεύει τη διοίκηση και τη διαχείριση των οικονομικών και τής περιουσίας, που ανήκει στις ενορίες τής αρχιεπισκοπής και των διαφόρων μητροπόλεων, **μητρόπονος** (ο) [I871| (καθημ.) ο πόνος τής μήτρας συν. (λόγ.) μητραλγία.

μητρορραγία (η) [J897J {μητρορραγιών} ιατρ. κάθε αιμορραγία τής μήτρας (βλ.λ.). που οφείλεται σε παθολογικά ή τραυματικά αίτια και δεν σχετίζεται με τη φυσιολογική έμμηνη ρύση.

[ετυμ. < *μήτρα* + *-ραγία* (με διπλασιασμό τού *-ρ-* εν συνθέσει) < αρχ. *ρήγνυμι* (πβ. παθ. αόρ. β' *ερ-ράγ-ην*, βλ. κ. *ραγίζω),* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. metrorragie|.

μητροσκόπηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ιατρ. η εξέταση τής μήτρας με ειδικό ενδοσκοπικό όργανο. Ηπίσης **μητροσκοπία** {μητροσκοπιών}.

[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. metroscopie|. **μητροσκόπιο** (το) [18491 {μητροσκοπί-ου [-ων} 1ΛΓΡ. ειδικό όργανο, με το οποίο πραγματοποιείται ενδοσκοπική εξέταση τής κοιλότητας τής μήτρας και τού κόλπου.

[ΕΙΥΜ. < *μήτρα* + *-σκόπιο* < *σκοπώ*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. metroscope [.

μητρότητα (η) [μεσν.] **1.** η κατάσταση τής γυναίκας που είναι ή πρόκειται να γίνει μητέρα: *η σύγχρονη γυναίκα συχνά συνδυάζει τη ~ και την καριέρα || όπου η φύση αρνείται τη -, έρχεται ο θεσμός τής υιοθεσίας, για να την αναπληρώσει* (πβ. λ. *πατρότητα) 2.* η σχέση τής μητέρας με τα παιδιά της, η συμπεριφορά της προς αυτά. ο μητρικός ρόλος: *αισθήματα / εκδηλώσεις μητρότητας* 3. νομ. ο συνταγματικά κατοχυρωμένος θεσμός προστασίας τής γυναίκας κατά τον χρόνο κυοφορίας. τοκετού και τεκμαιρομένου θηλασμού των παιδιών της. **μητρυιά** (η) (σχολ. ορθ. *μητριά*) **1.** η σύζυγος τού πατέρα σε σχέση με το παιδί ή τα παιδιά που έχει αυτός από προηγούμενο γάμο 2. (μτφ.) άστοργη μητέρα, αυτή που φέρεται με σκληρότητα στα παιδιά της. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *μητρυιά* < θ. *μη- / μά* τού ουσ. *μήτηρ* (βλ. κ. *μητέρα).* Πρόκειται για αρχαϊκό ουσ.. που αντιστοιχεί επακριβώς στο αρμ. mawru, γεν. rnawrui (< *inatruwui) «πεθερά», το δε -υ- ίσως ερμηνεύεται κατ' αναλογίαν προς λ. με σημ. «πεθερός», πβ. λατ. socrus, αρχ. *έκυρός* (αρχαϊκό θηλ. **έκρός)*\.

μητριά ή μητριά, μητρυιός ή μητριός; Αφού η αρχαία λέξη είναι **μητρυιά** και αφού τηρούμε την ιστορική ορθογραφία (πβ. και *υιός, υιοθετώ),* είναι προτιμότερο να γράφουμε **μητρυιά** με *-υι-*. Το ίδιο και **μητρυιός.** που παράγεται *από* το *μητρυιά.* Η απλογράφηση με *-ι-* **(μητριά/μητριός)** διαταράσσει. χωρίς λόγο. την ιστορική ορθογραφία που είναι γενικό χαρακτηριστικό τής Ελληνικής.

μητρυιός (ο) (σχολ. ορθ. *μητριός)* (σπάν.) ο σύζυγος τής μητέρας σε σχέση με το παιδί ή τα παιδιά που έχει αυτή από προηγούμενο γάμο της συν. πατρυιός. σχόλιο λ. *μητρυιά.*

]ι-ΤΥΜ. < αρχ. *μητρυιός* < *μητρυιά*\. **μητρωνυμικός,** -ή. -ό Ιμτγν.) (για ονόματα) αυτός που έχει σχηματιστεί από το όνομα τής μητέρας: - *επώνυμο* (πβ. λ. *πατρωνυμικός).*

μητρωνυμικ-ά/-ώς |μτγν.[επίρρ. **μητρώνυμο** (το) {μητρωνύμ-ου | -ων} (λόγ.) το όνομα τής μητέρας: *στην αίτησή σας έχετε παραλείψει να συμπληρώσετε το* - (πβ. λ. *πατρώνυμο).* σχολιο λ. *όνομα.*

[ετυμ. < *μητρ-* (< *αρχ. μήτηρ, μητρός)* + *-ώνυμο{με* έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *όνυμα.* αιολ. τ. τού ουσ. *όνομα.* Η λ. σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς το ουσ. *πατρώνυμο* (βλ.λ.)|. **μητρώο** (το) **1.** κατάλογος που τηρείται από το κράτος, τους δήμους, τις κοινότητες ή άλλη επίσημη αρχή, στον οποίο αναγράφονται τα ονόματα πολιτών, καθώς και στοιχεία τής ταυτότητάς τους· ΦΡ. (α) *μητρώο αρρένων* κατάλογος όλων των αρρένων δημοτών, που τηρείται από τους δήμους και τις κοινότητες (β) *στρατολογικό μητρώο* κατάλογος αρρένων πολιτών, που τηρείται στα κατά τόπους στρατολογικά γραφεία και περιλαμβάνει όλους τους στρατευσίμους τής περιφέρειας (γ) *φορολογικό μητρώο* κατάλογος των φορολογουμένων, που περιλαμβάνει στοιχεία για τον κάθε φορολογούμενο και τηρείται από τις κατά τόπους οικονομικές εφορίες (δ) *ποινικό μητρώο* (i) κατάλογος στον οποίο εγγράφονται όσοι έχουν καταδικαστεί για αξιόποινη πράξη, οι συγκεκριμένες πράξεις τους και το είδος τής ποινής που τους επιβλήθηκε (ii) (συνεκδ.) τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στον παραπάνω κατάλογο και αφορούν στις πιθανές αξιόποινες πράξεις και καταδίκες τού κάθε πολίτη: *βεβαρημένο / φορτωμένο ι λερωμένο / πλούσιο* < *λ,ενκό* (χωρίς καταδίκη) / *καθαρό* ~ (iii) (συνεκδ.) το αντίγραφο ποινικού μητρώου που χορηγείται από τις κατά τόπους δικαστικές αρχές ή το Υπουργείο Δικαιοσύνης (που πιστοποιεί την ποινική κατάσταση κάποιου) και χρησιμεύει ως δικαιολογητικό σε ποικίλες περιστάσεις, λ.χ. για πρόσληψη στο Δημόσιο, χορήγηση υποτροφίας κ.λπ.: *πήγα στο Εφετείο Αθηνών να βγάλ,ω* ~ 2. (συνεκδ.) τμήμα δημόσιας υπηρεσίας (λ.χ. εφορίας) επιφορτισμένο με την τήρηση μητρο>ων 3.]ΣΤ. *Μητρώο* (το) το ιερό τής μητέρας των θεών στην αγορά τής αρχαίας Αθήνας, όπου φυλάσσονταν οι κατάλογοι με τα ονόματα τω^ πολιτών.

[ετυμ. < αρχ. *μητρφον (ιερόν).* ονομασία συνήθ. τού αττικού ναού τής Κυβέλης (μητέρας-θεάς), στον οποίο φυλάσσονταν τα αρχεία τού κράτους. Βλ. κ. *μητρώος].*

μητρώος, -α, -οίν) (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μητέρα: ~ *περιουσία* ΣΥΝ. μητρικός (πβ. λ. *πατρώος) 2. μητρώο* (το) βλ.λ. [ετ.μ. < αρχ. *μητρώος* < *μήτρως* «ο θείος από την πλευρά τής μητέρας» (μτγν. *μήτρων)* < *μήτηρ. μητρός.* Το επίθ. *μητρφος* χρησιμοποιείται με τη σημ. «μητρικός» αντί τού αναμενομένου **μήτρΐος* (πβ. *πάτριος*)].

μηχανάκι (το) {χωρ. γεν.} **1.** (υποκ*.) μικρή μηχανή, μικρό μηχάνημα
2. δίκυκλο μηχανοκίνητο όχημα. κυρ. το μοτοποδήλατο και η μικρή σε κυβισμό μοτοσυκλέτα: ~ *πενήντα / εκατό κυβικών.* **μηχανέλαιο** (το) {μηχανελαί-ου [-ων} έλαιο που χρησιμοποιείται για λίπανση των κινητών τμημάτων μηχανής, που έρχονται μεταξύ τους σε επαφή, για την προστασία τους από τις τριβές ΣΥΝ. ορυκτέλαιο.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. engine oil], **μηχανεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {μηχανεύτηκα} επινοώ, βρίσκω με τον νου μου (κυρ. κάτι πονηρό ή χρησιμοποιώντας πονηριά): οι *πολιορ- κημένοι μηχανεύτηκαν ένα κόλπο, για να απυθαρρύνουν τους πολιορκητές* ΣΥΝ. σκαρφίζομαι. σχολιο λ. *αποθετικός.*
[ετυμ. αρχ. < *μηχανή* (βλ.λ.)}. **μηχανή** (η) **1.** τεχνική επινόηση απυτελούμενη από ορισμένα εξαρτήματα, που χρησιμοποιείται για την επαύξηση, την αντικατάσταση ή την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση τής δύναμης τού ανθρώπου ή των ζώων προς επίτευξη φυσικού έργου με τη μετατροπή μιας μορφής ενέργειας σε άλλη αποδοτικότερη ή χρησιμότερη (π.χ. τής ηλεκτρικής σε κινητική): *τα χειροποίητα ρούχα είναι ακριβότερα από τα φτειαγ- μένα στη ~ || ραπτική / φωτογραφική / κινηματογραφική / ξυριστική / υπολογιστική / απλή / πολύπλοκη ~ || ~ λήψεως* (η κάμερα) */ προβολής || παγωτό από τη ~ || ταμα?Λιά στα πλάγια να σου τα πάρω με το ψαλίδι ή με τη* (με τη ~ κουρέματος) || *πάρε το κείμενο να το χτυπήσεις στη ~* (στη γραφομηχανή)· ΦΡ. (α) ***πολιορκητική μηχανή*** βαρύ και πολύπλοκο όπλο σε πολλές παραλλαγές, που χρησιμοποιήθηκε παλαιότ. για το γκρέμισμα τειχών, την εξακόντιση βλημάτων κ.λπ. (π.χ. καταπέλτης. πολιορκητικός κριός κ.ά.) (β) ***πολεμική μηχανή*** τα στρατεύματα και ο πολεμικός εξοπλισμός μιας χώρας: *μια καινούργια παρτίδα σύγχρονων πυροβόλων έρχονται να ενισχύσουν τη ~ τής χώρας μας* (γ) ***αναλυτική μηχανή*** βλ. λ. *αναλυτικός* (δ) ***γλώσσα μηχανής*** τεχνητή γλώσσα για τη λειτουργία μηχανικής συσκευής, ιδ. υπολογιστών, με το σύνολο των εντολών κωδικοποιημένων σαν μια ακολουθία δυαδικών ψηφίων (0 και Ι) 2. (ειδικότ.) το τμήμα βενζινοκίνητου οχήματος (αυτοκινήτου, αεροπλάνου, τρένου κ.λπ.), που του δίνει κίνηση: *άνοιξα το καπό. για να δω αν η βλάβη ήταν στη ~ || ζεσταίνω τη -* [| *βάζω μπρος / ανάβο) / σβήνω τη ~ || η ~* (δεν; λειτουργεί / *χάλασε / πήρε μπρος || -εσωτερικής καύσεως* συν. κινητήρας 3. (συνεκδ.) το πρώτο βαγόνι τρένου, στο οποίο βρίσκεται ο μηχανισμός που του δίνει κίνηση, ώστε να σύρει και τα υπόλοιπα συν. άμαξα έλ- ξεως 4. δίκυκλο μηχανοκίνητο όχημα, κυρ. μεγάλου κυβισμού: *πηγαίνω / τρέχω / κάνω σούζες με τη - || καβαλάω τη -* συν. μυτσου- κλέτα 5. (μτφ.) οποιοδήποτε σύνολο (υπηρεσιών, ανθρώπων κ.λπ.) λειτουργεί συντονισμένα: *κρατική ~* (βλ. *κρατικός μηχανισμός.* λ. *μηχανισμός)* 6. το σύνολο των μηχανικών μέσων, που χρησιμοποιήθηκαν στο αρχαίο θέατρο, για τη ρεαλιστικότερη παρουσίαση τού δράματος· φρ. ***από μηχανής θεός*** *(από μηχανής θεός έπεφάνης,* Μένανδρος 227) (i) ο θεός που παρουσιαζόταν με ειδικό μηχάνημα στο αρχαίο θέατρο και με την παρέμβασή του έδινε λύση στο δράμα (ii) (μτφ.) πρόσωπο. γεγονός, συμβάν κ.λπ. που εμφανίζεται ή πραγματοποιείται απρόσμενα, δίνοντας ευνοϊκή λύση σε δυσάρεστη και περίπλοκη ή αδιέξοδη κατάσταση: *αντί να περιμένουμε* τον ~. *είναι καλύτερο να σκαφτούμε οι ίδιοι τι μπορούμε να κάνουμε* **7.** παιροφ. ***μηχανή αναζήτησης*** πρόγραμμα τού Διαδικτύου που διευκολύνει τον εντοπισμό ιστοσελίδων στον παγκόσμιο ιστό. αναλόγως με λέξεις-κλειδιά που παρέχονται από τους χρήστες · 8. πονηρή επινόηση που στοχεύει στο να εξαπατήσει κάποιον, οτιδήποτε σχεδιάζεται με πονηριά: *σκαρώνω / στήνω - εις βάρος κάποιου* συν. τέχνασμα, κόλπο. — (υποκ.) **μηχανάκι** (το) (σημ. 1,4) (βλ.λ.) κ. **μηχσνούλα** (η) (σημ. 1, 2, 4). (μεγεθ.) **μη- χσνάρα** (η) (σημ. 4).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μηχανή 1 μαχανα* < **μάχαρ*, πιθ. γεν. **μάχανος* (πβ. αρχ. *μήχαρ* «μέσον σωτηρίας, φάρμακο») κατά τα θηλ. σε *-ή* (πβ. *άρχ-ή, φο? '.ακ-ή).* Ιι λ. συνδέεται με γοτθ. mag «μπορώ», αρχ. γερμ. magan (> γερμ. mftgen), γερμ. Macht «δύναμη, ισχύς», αγγλ. might, αρχ. σλαβ. mogo «μπορώ», ρωσ. mogu κ.ά. Η λ. δήλωνε αρχικώς τις πολεμικές ή θεατρικές μηχανές, η χρήση της όμως σύντομα γενικεύθηκε στη σημ. «τρόπος, μέσον», λαμβάνοντας μερικές φορές και κακόσημη χροιά «μηχάνευμα, πανούργο σχέδιο», η οποία συνέπιπτε με το σημασιολ. πεδίο τής λ. *δόλος.* Ο δωρ. τ. *μάχανά* πέρασε στο λατ. machina και μέσω αυτού σε πολλές ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. machine, γερμ. Maschine. ισπ. maquina. ιταλ. macchinu κ.ά.].
μηχάνημα (το) {μηχανήμ-ατος | -ατα. -άτων} σύνθετη τεχνική επινόηση (συσκευή) αποτελούμενη από ορισμένα εξαρτήματα, που προορίζεται να επιτελεί συγκεκριμένη λειτουργία: *ιατρικό / γεωργικό ι οδοντιατρικό* - ΣΥΝ. μηχανή. — (υποκ.) **μηχανηματάκι** (το).
Ιετυμ. αρχ. < *μηχανώμαι* (βλ.λ.)]. **μηχάνι** (το) {μηχαν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το φυσερό τού σιδηρουργού.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μηχάνιον.* υποκ. τού αρχ. *μηχανή* (βλ.λ.)]. **μηχανικα** επίρρ. **1.** (κυριολ.) σύμφωνα με τους νόμους τής μηχανικής (βλ.λ.) συν', τεχνικά · 2. (συνήθ. μτο.) με τρόπο ασυναίσθητο και αυτόματο. όχι μετά από σκέψη: *έκανε. τη δουλειά του χωρίς να σκέπτεται || όταν συνηθίσεις στην οδήγηση, θα κάνεις τις κινήσεις ~ || ενεργώ ~* ΣΥΝ. ασυναίσθητα, αυτόματα, ενστικτωδώς. Ηπίσης (λόγ.) **μηχανικώς** |μτγν.[.
μηχανική (η) [αρχ.[{χωρ. πληθ.} ΦΥΣ. ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τής κίνησης και τής ισορροπίας των φυσικών σωμάτων, υπό την επίδραση των δυνάμεων που ασκούνται πάνω τους· επιπλέον εξετάζει τα αίτια και τους νόμους που διέπουν την κίνηση ή την ισορροπία αυτή: *θεωρητική / εφαρμοσμένη ~ || ~ των στερεών / των ρευστών || υδραυλική / κβαντική ~* (βλ. λ. *κβαντομηχανική)* IJ *γενετική μηχανική* (βλ. λ. γενετικός).
μηχανίκισμός (ο) {χωρ. πληθ.} η μηχανοκρατία (βλ.λ.).
Μηχανικό (το) (συντομ. ΜΧ) στρατ. μάχιμο όπλο τού Στρατού Ξηράς, που έχει ως καθήκον του την κατασκευή, την αποκατάσταση (ή και την καταστροφή, αν υπάρχει κίνδυνος κατάληψής τους από τον εχθρό) συγκοινωνιακοί, οχυρωματικών ή άλλων έργων, **μηχανικός** (ο'η) **1.** (α) επιστήμονας ή ειδικός τεχνίτης που ασχυλεί- ται με την κατασκευή και επίβλεψη εγκαταστάσεων με μηχανές ή με τον χειρισμό και τη συντήρηση των μηχανών: ~ *τρένου / αεροπλάνου ' ηχοληψίας / φωνοληψίας* συν. μηχανολόγος, μηχανουργός (β) *πολιτικός μηχανικός* επιστήμονας που ασχολείται ειδικά με τη σχεδίαση και κατασκευή τεχνικών έργων (δρόμων, κτηρίων, γεφυρών κ.λπ.) 2. (στο Εμπορικό Ναυτικό) ο βαθμοφόρος που είναι υπεύθυνος για τη λειτουργία και συντήρηση των μηχανών τού πλοίου: Α'/ *Βι* Γ'~. Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mecanicien. Ο όρ. *πολιτικός μηχανικός* αποδίδει το γαλλ. ingenieur civil), **μηχανικός,** -ή. -ό (αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μηχανική (βλ.λ.), που σχετίζεται με τις μηχανές: ~ *β/.άβη / σύστημα / πρόοδος*
αυτός που λειτουργεί με μηχανή ή που αποτελείται από μηχανές: ~ *εξοπλισμός* (γενική ονομασία όλων των μηχανών εργοστασίου, εργοταξίου κ.λπ.. που υποκαθιστούν την ανθρώπινη εργασία) */ μέσα / εγκατάσταση / παιχνίδι* **3.** αυτός που γίνεται με μηχανές / μηχανήματα: ~ *καλ/αέργεια ι πείραμα / μετάφραση* || ο *τραυματίας διατηρείται στη ζωή με ~ υποστήριξη* 4. αυτός που σχετίζεται με τις ποσοτικές σχέσεις δύναμης και ύλης: *η ~ πίεση τού ανέμου σ'έναν ουρανοξύστη* 5. αυτός που είναι αποτέλεσμα διαδικασίας ή προκαλείται από ορισμένη διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει μια καθαρά φυσική μεταβολή (σε αντιδιαστολή προς την αντίστοιχη χημική): - *ανύφωση αντικειμένου* 6. αυτός που συμφωνεί με τους νόμους τής μηχανικής ή προέρχεται από αυτούς: - *ισορροπία* 7. (μτφ.) αυτός που γίνεται ασυναίσθητα ή ενστικτωδώς. χωρίς να προηγηθεί σκέψη: ο *εργάτης εκτελούσε την εργασία του με ~ κινήσεις || οι μαθητές είναι δυστυχώς συνηθισμένοι στη ~ αποστήθιση* ΣΥΝ. αυτόματος, ασυνείδητος, ενστικτώδης ΑΝΤ. ενσυνείδητος, συνειδητός **8.** *μηχανική* (η) βλ.λ. **9.** *Μηχανικό* (το) βλ.λ. **10.** *μηχανικός* (ο/η) βλ.λ. **11.** ΦΥΣ. *μηχανικό πλεονέκτημα* το πλεονέκτημα που προκύπτει από τη χρήση μηχανής στην εκτέλεση έργου και πιο συγκεκριμένα η αναλογία ανάμεσα στη δύναμη που παράγει τυ ωφέλιμο έργο μηχανήματος και στη δύναμη που εξασκείται στο μηχάνημα αυτό 12. καλ. τεχν. *μηχανική τέχνη* καλλιτεχνικό ρεύμα. κυρ. τής ζωγραφικής και τής φωτογραφίας, που χαρακτηρίζεται από τη χρήση εικόνων, οι οποίες παρά- γονται με φωτυμηχανικά μέσα. καθώς και η ανάλογη τεχνική **13.** ΜΟΥΣ. *μηχανικό μουσικό όργανο* το μουσικό όργανο που ηχεί χωρίς τη μεσολάβηση εκτελεστή, αλλά με τη βοήθεια μηχανισμού που ενεργοποιείται από μόνος του. π.χ. το μουσικό κουτί, η λατέρνα κ.ά.
μηχανικά επίρρ. (βλ.λ.). **μηχανισμός** (ο) [1761 [**1.** κατάλληλος συνδυασμός εξαρτημάτων σε μηχανική κατασκευή. <όστε να επιτελεί συγκεκριμένη λειτουργία (π.χ. να παράγει κίνηση ή/και να τη μεταδίδει στο υπόλοιπο σύστημα): - *ρολογιού || εκρηκτικός / πυροδοτικός / πολύπλοκος* - || *βλάβη στον ~* 2. ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί (κάτι): *του εξήγησα* ον *για να μπορεί να τον χρησιμοποιεί και μόνος του* **3.** ο συγκροτημένος τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται (κάτι): *πρέπει ν'αναπτύξουμε νέους ~ δράσης* 4. (μτφ.) το σύστημα οργάνωσης και λειτουργίας ενός τομέα, το σύνολο των στοιχείων που τον αποτελούν: *κυβερνητικός / κομματικός / διοικητικός / εκλογικός ~ ||* (κακόσ.) *παράνομος / απεργοσπαστικός ί υπονομευτικός / συνοφωτικός* - || οι ~ *των παρα- σκηνίων*Συν. μηχανή· φρ. (α) *αμυντικός μηχανισμός* βλ. λ. *αμυντικός* (β) *κρατικός μηχανισμός* το σύνολο των κρατικών υπηρεσιών και υπαλλήλων: *σε επιφυλακή ο ~ από τον φόβο ισχυρότερου σεισμού || για την αντιμετώπιση των πρόβλημάτο)ν από τις καταστροφικές πλη- μύρες έχει κινητοποιηθεί όλος ο ~* συν. κρατική μηχανή.
[ΕΙ ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mecanismc]. μηχανιστικός, -ή, -ό 1. αυτός που γίνεται ή εκτελείται μηχανικά ΣΥΝ. μηχανικός **2.** φίλος, αυτός που σχετίζεται με τη μηχανοκρατία (βλ.λ.). αυτός που αναλύει και ερμηνεύει τη φύση, τη ζωή και την κοινωνία με όρους τής βιολογίας ή τής φυσικής: - *υλισμός / αντίληψη τής ζωής || ~ θεώρηση τής λειτουργίας τού σύμπαντος.*
[ει υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mecanistiquej. μηχανο- κ. μηχανό- κ. μηχαν-α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με: 1. τη χρήση ή τη λειτουργία μηχανής: *μη- χανο-κίνητος. μηχανό-τρατα* 2. (α) το πρόσωπο που ασχολείται ή χρησιμοποιεί μηχανές: *μηχαν-οδηγός* (β) το πρόσωπο που οδηγεί μοτοσυ- κλέτα. μηχανάκι: *μηχανό-βιος* **3.** τη χρήση Π/Υ: *μηχανο-γράφηση, μηχαν-οργάνωση* 4. τους νόμους τής μηχανικής: *μηχανο-κρατία* · 5. το τέχνασμα: *μηχα νο-ρραφία.*
[ΓΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *μηχανο-ποιός. μηχανο-ρράφος).* που προέρχεται από τυ ουσ. *μηχανή* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. mecano-gruphic)|. μηχανόβιος, -α. -ο (οικ.-εκφραστ.) το πρόσωπο που αγαπά με πάθος τις μυτοσυκλέτες, που ασχολείται μανιωδώς με τις μοτοσυκλέτες. [ετυμ. < *μηχανή* + *βίος*|. μηχανογράφηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} μέθοδος οργάνωσης επιχειρήσεων, εταιρειών κ.λπ.. κυρ. όσον αφορά στη σύνταξη και διαλογή διοικητικών, λογιστικών ή εμπορικών εγγράφων και βιβλίων μ[ε τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών. — μηχανογραφώ ρ. {-είς...}. μηχανογραφία (η) {χωρ. πληθ.} τεχνολ. η βιομηχανία και η εργασία που περιλαμβάνει την κατασκευή, την πώληση, τη συντήρηση και τη χρήση μηχανών γραφείου, από την απλή γραφομηχανή ώς τα συστήματα ηλεκτρονικοΐν υπολογιστών.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mecanographicj.

μηχανογραφικός, -ή. -ό 118931 αυτός που σχετίζεται με τη μηχανογράφηση: - *κέντρο'* ΦΡ. *μηχανογραφική οργάνωση* ο εφοδιασμός εταιρείας, επιχείρησης, οργανισμού κ.λπ. με τις κατάλληλες μηχανές γραφείου, ώστε να παράγεται το επιδιωκόμενο έργο με το χαμηλότερο δυνατό κόστος *και* στον συντομότερο χρόνο. [F.TYM. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. mccanographique|. **μηχανογράφος** (ο/η) υπάλληλος γραφείου, ειδικευμένος στο να καταγράφει πληροφορίες σε ειδικές καρτέλες με τη βοήθεια διατρητι- κών μηχανών.

|πτυμ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. mecanographc. άσχετο προς το μεσν. *μηχανογράφος* «απογραφέας στρατιωτικών μηχανών»], **μηχανογραφώ** ρ. - »μηχανογράφηση

μηχανοδηγός (ο) [I889| πρακτικός μηχανικός, ειδικευμένος στον χειρισμό μηχανών και ιδ. στην οδήγηση και παρακολούθηση τής λειτουργίας των μηχανών (σημ. 3) των τρένων, **μηχανοθεραπεία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. θεραπευτική αγωγή για ορισμένες παθήσεις των οστών, των μυών. των αρθρώσεων ή των νεύρων, που συνίστανται σε ρυθμικές κινήσεις μελών τού σο>ματος. τις οποίες εκτελεί ο ασθενής με τη βοήθεια ειδικών μηχανημάτων. - **μηχανο- θεραπευτής** (ο).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < αγγλ. mechanotherapy], **μηχανοκάικο** (το) ψαρόβαρκα που διαθέτει μόνιμη εγκατάσταση αεραντλίας, από την οποία εφοδιάζεται με αέρα το σκάφανδρο τού δύτη, ενώ βρίσκεται στον βυθό. **μηχανοκίνητος,** -η. -ο 118701 **1.** αυτός που κινείται με μηχανή: - *λέμβος / σκάφος / αντλία* **2.** στρατ. το τμήμα στρατού που μεταφέρε- ται με μηχανικά οχήματα: **~** *μονάδες I μεραρχίες* **3.** *μηχανοκίνητα* (τα) (α) τα οχήματα τού Στρατού Ξηράς που μεταφέρουν τμήματά του (β) τα τεθωρακισμένα άρματα μάχης ΣΥΝ. τανκς.

[ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. motorise], **μηχανοκρατία** (η) 11892[{χωρ. πληθ.} φίλος, η μεταφυσική θεωρία που ερμηνεύει όλα τα φαινόμενα τής φύσης, ακόμα και την ύπαρξη των ζωντανών οργανισμών, με βάση τη σχέση αιτίου - αποτελέσματος και με παραδοχή τής απόλυτης ισχύος και εφαρμογής των νόμων τής μηχανικής, ανάγοντας τα σύνθετα φαινόμενα σε απλούστερα (λ.χ. τα βιολογικά σε φυσικοχημικά), έτσι ώστε να αποκλείεται κάθε έννοια σκοπιμότητας ΣΥΝ. μηχανικισμός. **– μηχανοκρατικός, -ή* -ό.**

μηχανολογία (η) [1890J {χωρ. πληθ.} ΙΕΧΝΟΛ. Ο κλάδος που μελετά τον σχεδιασμό, την κατασκευή, τη λειτουργία και τη συντήρηση των μηχανών, την παραγωγή, μετάδοση και χρήση τής μηχανικής ισχύος και θερμότητας.

μηχανολογικος, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη μηχανολογία ή τον μηχανολόγο: ~ *εξοπλισμός εργοστασίου* || - *κλάδος / κατεύθυνση.* **μηχανολόγος** (ο/η) |1890| ο ειδικός στον σχεδιασμό, στην κατασκευή και επίβλεψη μηχανών και μηχανικών εγκαταστάσεων, **μηχανοπέδη** (η) {μηχανοπεδών] το φρένο μηχανών και ιδιαίτερα των σιδηροδρόμων και τροχιοδρόμων, που λειτουργεί με πεπιεσμένο αέρα.

[ΗΤΥΜ. < *μηχανή* + *πέδη «δεσμός*, φρένο» (βλ.λ.)]. **μηχανοποίηση** (η; {-ης *κ.* -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η χρήση μηχανών και γενικότ. μηχανικών μέσων σε ευρεία κλίμακα για την υποβοήθηση ή την υποκατάσταση τής ανθρώπινης εργασίας: ~ *τής παραγωγής* συν. εκμηχάνιση **2.** (μτφ.) το να κάνει κανείς κάτι να λειτουργεί σαν μηχανή, δηλ. με τρόπο αυτόματο, προγραμματισμένο και μονότονο: *η ~ τής σύγχρονης ζωής.*

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. mecanisationj. **μηχανοποίητος,** -η. -ο 118931 αυτός που κατασκευάζεται από μηχανές αντ. χειροποίητος, **μηχανοποιώ** ρ. μετβ. |αρχ.] {μηχανοποιείς... | μηχανοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** καθιστώ (κάτι) μηχανικό, αυτόματο ή μονότονο: *η σύγχρονη τεχνολογία μηχανοποίησε την ανθρώπινη ζωή* 2. εξοπλίζω με μηχανές: - *την παραγωγή.* **μηχανοργάνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις, -ώσεων} ΟΙΚΟΝ. ο εξο- πλισμός διοικητικής ή οικονομικής μονάδας με τις κατάλληλες μηχανές (λ.χ. ηλεκτρονικούς υπολογιστές, φαξ κ.λπ.) για την οικονομικά προσφορότερη παραγωγή έργου: - *γραφείου ι επιχειρήσεως / υπηρεσιών υπουργείου I εφορίας.* **μηχανορραφία** (η) (μεσν.Ι {μηχανορραφιών} το δόλιο, πανούργο σχέδιο: *οι - των διεκδικητών τού θρόνου* ΣΥΝ. δολοπλοκία, ραδιουργία. σχολιο λ. -ρρ-. **μηχανορράφος** (ο/η) πρόσωπο που επινοεί και χρησιμοποιεί δόλια μέσα, προκειμένου να βλάψει άλλους ΣΥΝ', ραδιούργος, δολοπλόκος.

[ΕΤΥΜ. *αρχ.* < *μηχανο-(< μηχανή*) + *-ρράφος(με* διπλασιασμό τού αρχικού - ρ- εν συνθέσει) < *ράπτω}.* **μηχανορραφώ** ρ. αμετβ. |αρχ.] {μηχανορραφείς... | μηχανορράφησα} σχεδιάζω πανουργίες, κάνο) δόλια σχέδια: - *εναντίον τού διευθυντή μου* ΣΥΝ. δολοπλοκώ, ραδιουργώ, βυσσοδομώ. **μηχανοστάσιο** (το) Ιμηχανοστασί-ου | -ων} **1.** ο χώρος (σε εργοστάσιο. πλοίο κ.λπ.) όπου είναι εγκατεστημένες και λειτουργούν μηχανές

στεγασμένος χώρος στον οποίο σταθμεύουν μηχανές έλξεως, σιδηρόδρομοι. τρόλεϊ κ.λπ., με σκοπό τη φύλαξη, τον καθαρισμό, τη συντήρηση ή την επισκευή τους.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *μηχανοατάσιον* < *μηχανή* + *-στάσιον* < ρ. *ϊ-στα-μαι* (πβ. *στάσις)].*

μηχανοτεχνίτης (ο) {μηχανοτεχνιτών} ο ειδικός τεχνίτης που ασχο- λείται με την κατασκευή μηχανών και μεριμνά για τη συντήρηση και την επισκευή τους.

μηχανότρατα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μηχανοκίνητο αλιευτικό σκάφος, που ψαρεύει σύροντας δίχτυα στον βυθό τής θάλασσας.

μηχανουργείο (το) {1852] το εργοστάσιο ή το εργαστήριο κατασκευής ή επισκευής μηχανών, εξαρτημάτων τους και διαφόρων μεταλλικών αντικειμένων, **μηχανουργία** (η) Ιμτγν.] Ιχωρ. πληθ.} το έργο, η εργασία τού μηχα- νουργού. - μηχσνουργικός, -ή, -ό {J 8251. **μηχανουργός** (ο/η) **1.** ο τεχνίτης που έχει ειδικευθεί στην κατασκευή και την επιδιόρθωση μηχανών 2. ο τεχνίτης που έχει ειδικευ- θεί στον χειρισμό μηχανών. σχολιο λ. *-ουργός. χειρουργός.*

| tiTYM. μτγν. < *μηχανή* + *-ουργός* < *έ'ργον].* **μι**[1] (το) · » μυ

μι[2] (το) {άκλ.} μους. νότα τής ευρωπαϊκής μουσικής κλίμακας, που βρίσκεται μετά το ρε και πριν από το φα. jETY.M. < διεθν. mi < μεσν. λατ. mi. βλ. λ. *νότα].* **μία** κ. **μια** αντων. + ένας

μιαίνω ρ. μετβ. |μϊ-ανα, -άνθηκα. -ασμένος} (εκφραστ.) **1.** λερώνω με κάτι που προκαλεί αποτροπιασμό, ηθική μόλυνση: ~ *τα χέρια μου με αδελφικό αίμα* ΣΥΝ. μολύνω, βρομίζω, κηλιδώνω, μαγαρίζω- (μτφ.) 2. σπιλώνω ηθικά 3. (για ιερούς χώρους) βεβηλώνω: ~ *ναό / τα ιερά και τα όσια* αντ. καθαγιάζω. · **μίανση** (η) [μτγν.Ι. ί ετυ.μ. αρχ. < **μιάν-]ω.* αβεβ. ετύμου. Η εναλλαγή r/n. μολονότι επιτρέπει τη σύνδεση των λ. *μιαρός* και *μιαίνω* επί τη βάσει θέματος **μιαρ-* (πβ. ίσως *ιαίνω - ιερός),* δεν οδηγεί σε ασφαλείς αναγωγές σε άλλες Ι.Ε. γλώσσες. Ο μυκ. τ. nii-ja-ro *(μιαρός)* δεν επιτρέπει την υπόθεση **μιΡαρ-,* ενώ εξίσου μη πειστικές θεωρούνται οι συνδέσεις με λιθ. maiva «έλος», αρχ. γερμ. meil(a) «λεκές». καθώς και με σανσκρ. mQtram «ούρα».

μια και κ. **μιας και** σύνδ. · αφού · εισάγει αιτιολογικές προτάσεις: ~ *ήρθες, κάτσε να φάμε μαζί.* **μιάμιση** επίθ. * · ενάμισης **Μιανμάρ** (η) -> Μυανμάρ **μίανση** (η) ->μιαίνω

μιαρός, -ή. -ό **1.** αυτός που φέρει το βάρος μεγάλης αμαρτίας, ηθικά μολυσμένος ΙΥΝ. μιασμένος, μαγαρισμένος, μολυσμένος, βρόμικος λντ. αμίαντος, άσπιλος, αμόλυντος. άμωμος. καθαρός 2. (γενικότ.) ανήθικος, φαύλος. - **μιαρ-ά/-ώς** Ιαρχ.] επίρρ., **μιαρότητα** (η) [μτγν.|. Ιηϊύμ. αρχ., βλ. λ. *μιαίνω].* **μιας και** σύνδ. -♦ μια και

μίασμα (το) |μιάσμ-ατος } -ατα, -άτων} (εκφραστ.) **1,** ό,τι μιαίνει, ό,τι προκαλεί ηθική μόλυνση συν. μόλυσμα 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε θεωρείται ότι βλάπτει την κοινωνία: γο *μετεμφυ/.ιακό κράτος είχε χωρίσει τους Έλληνες σε εθνικόφρονες και μιάσματα* (κομουνιστές). **– μιασματικός,**-ή. -ό [ϊ851J, **μιασματικότητα** (η) [1888].

[ητυμ. αρχ. < *μιαίνω* (βλ.λ.)|. **μιγαδϊκος,** -ή, -ό |μεσν.[**1.** αυτός που σχετίζεται με μιγάδες **2.** μαθ. *μιγαδικός αριθμός* υ αριθμός που αποτελείται από πραγματικό και από φανταστικό αριθμό, δηλ. τής μορφής *α+βί,* όπου *α, β* πραγματικοί αριθμοί και *i* η φανταστική μονάδα. **μιγάς** (ο/η) {μιγάδ-ος. -α j -ες} το πρόσωπο που έχει γεννηθεί από γονείς διαφορετικής φυλής και ιδιαίτερα με διαφορετικό χρώμα δέρματος. Επίσης **μιγάδας** (ο). σχολιο λ. *φυγάς, πίτζιν.*

|ι-τυμ. < αρχ. *μιγάς, -άδος*< ρ. *μ(ε)ίγνυμι.* βλ. κ. *μικτός*|. **μιγδην** επίρρ. (αρχαιοπρ.) ανακατωμένα · μόνο στη φρ. *φύρδηνμιγδην* βλ. λ. *φύρδην.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. (με επιρρ. επίθημα *-δην)* < ρ. *μ(ε)ίγνυμι* «ανακατεύω», βλ. κ. *μικτός].*

μΐγκέ (γο) |άκλ.} ποώδες διακοσμητικό φυτό με λογχοειδή μακριά φύλλα και μικρά λευκά άνθη σε σχήμα καμπανούλας.

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. muguet < παλ. γαλλ. muguetle. άλλος τ. τού muscade < muse «μόσχος, αρωματική ουσία» < δημώδ. λατ. muscus < περσ. muSk. Βλ. κ. *μόσχος²].*

μίγμα (το) » μείγμα

Μίδας (ο) ΜΥΘΟΛ. **1.** βασιλιάς τής Φρυγίας, τού οποίου την επιθυμία να γίνεται χρυσός ό,τι πιάνει ικανοποίησε ο Διόνυσος, με αποτέλεσμα να μη μπορεί ούτε να φάει' τελικά απαλλάχθηκε από το «δώρο» πλένοντας τα χέρια του στον Ι Ιακτωλό) Ιοταμό 2. (μετωνυμ.) πρόσωπο που αποκτά κέρδη με ό.τι ασχολείται.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < ασσυρ. Mita].

M.I.E.T. (το) Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης. **μίζα** (η) ίμιζωνί 1. (κακόσ.) η (νόμιμη ή μη) αμοιβή (κάποιου) για τη μεσολάβησή του σε μεγάλη αγοραπωλησία: *πήρε μεγάλη - από την πώληση τής τσιμεντοβιομηχανίας* συν. προμήθεια 2. (στη χαρτοπαιξία) το αρχικό ποσό που καταθέτει κάθε παίκτης, για να μπει στο παιχνίδι συν. κάβα · 3. ιέχνολ. μικρός και ισχυρός ηλεκτρικός μηχανισμός. που χρησιμοποιείται για την εκκίνηση των κινητήρων εσωτερικής καύσεως, κυρ. των αυτοκινήτων: *γυρίζω τη* - ΣΥΝ. εκκι- νητήρας.

[Ετυμ. < γαλλ. mise, θηλ. τού mis. μτχ. τ. τού p. mettre «βάζω, θέτω» (< λατ. mittere «στέλνω, αφήνω»). Το ίδιο ισχύει και με τη μίζα τού αυτοκινήτου, η οποία αποδίδει τη γαλλ. φρ. misc (en marche) «εκκι- νητήρας»].

μιζαδόρος (ο) (κακόσ.) το πρόσωπο που παίρνει μίζες (για τη μεσολάβησή του σε μεγάλες αγοραπωλησίες).

[ΕΤΥΜ. < *μίζα* + *-δόρος* (βλ.λ.)|. **μιζανπλί** (το) {άκλ.} γυναικεία κόμμωση που συνίσταται στο να δίνεται στα βρεγμένα μαλλιά μια φόρμα, την οποία θα διατηρήσουν και αφού στεγνώσουν.

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. mise en piis «χτένισμα μαλλιών) διευθετημένο σε κύματα»].

μιζέρια (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) **1.** η μεγάλη φτώχια, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο: *ζει μέσα στη - και την ανέχεια* ΣΥΝ. αθλιότητα.

κακομοιριά ΑΜ. ευμάρεια, ευζωία, καλοπέραση **2.** (συνεκδ.) ο οικονομικός μαρασμός, η στασιμότητα τής οικονομικής δραστηριότητας συν. κεσάτια, ύφεση, αναδουλειά **3.** η κακομοιριά, που δεν οφείλεται απαραίτητα στη φτώχια, αλλά στον χαρακτήρα κάποιου, που εκδηλώνεται με παραμέληση τής εμφάνισής του. τσιγγουνιά, γκρίνια ή άρνηση για διάφορα ευχάριστα πράγματα, στενότητα νου, μόνιμη κακή διάθεση κ.λπ.: *μέχρι να αναλάβει διακοσμητής, σ'αυτό το κτήριο βασίλευε - και κακογουστιά || τον βλέπεις συνεχώς με τα ίδια τριμμένα ρούχα, αφρόντιστο και κατηφή■ η ~ προσωποποιημένη!*

(ειδικότ.) η παθολογική φιλαργυρία. η τσιγγουνιά ΑΝΤ. γενναιοδωρία, γαλαντομία. ■** ΣΧΟΛΙΟ λ. *φτώχια. -ια.*

[ΕΤΥΜ, μεσν. < ιταλ. miseria, βλ. κ. *μίζερος].* **μίζερος,** -η, -ο (εκφραστ.) **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη φτώχια, αθλιότητα, από χαμηλό βιοτικό επίπεδο: *~ ζωή* ΣΥΝ. άθλιος, κακομοίρικος λντ. πολυτελής 2. (συνεκδ.) ο πενιχρός: *~ σύνταξη* αντ. πλούσιος **3.** (για πρόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από κακομοιριά, που δίνει την εντύπωση τής φτώχιας, που γκρινιάζει και δυστροπεί συνεχώς κ.λπ. (βλ. λ. *μιζέρια,* σημ. 3) 4. (ειδικότ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από τσιγγουνιά συν. τσιφούτης, εξηνταβελόνης αντ. γενναιόδωρος, ανοιχτοχέρης.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. misero < λατ. miser).

Μ.Ι.Θ.Ε. (το) (Τμήμα) Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας των Επιστημών.

μιθραϊσμός (ο) η λατρεία τού θεού Μίθρα, η οποία απέκτησε ευρεία διάδοση στον ρωμαϊκό κόσμο από τον 2ο αι. μ.Χ. – **μιθραΐατής** (ο), **μιθραίστρια** (η), **μιθραϊατικός,** -ή, -ό.

[ΕΙ ΥΜ.. Μεταφορά τού αγγλ. Mithraism < Mithras (βλ. κ. *Μίθρας)].* **Μίθρας** (ο) ο θεός τού φωτός και τής δικαιοσύνης στην ινδοπερσική μυθολογία πριν από τον ζωροαστρισμό. - - **μιθραϊκός,** -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < βεδ. Mitra < αβεστ. milhra «φίλος - συμφωνία, συνθήκη», ονομασία τού περσικού θεού τού φωτός, ο οποίος ταυτιζόταν με τον ήλιο|.

μιθριδατισμός (ο) ο βαθμιαίος εθισμός τού οργανισμού σε ολοένα ισχυρότερες δόσεις δηλητηρίου.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *Μιθριδάτης / Μιθραδάτης / Μιθροδάτης* (< αρχ. *Μίθρας,* περσικός θεός τού φωτός, βλ.λ.). Η λ. αναφέρεται στον Μιθρι- δάτη ΣΤ' (περ. 132-63 π.Χ.), βασιλιά τού Ι Ιόντου. για τον υποίο οι πα- λαιότεροι ιστορικοί αφηγούνταν ότι δηλητηρίαζε τον εαυτό του, χορηγώντας του βαθμιαίως αυξανόμενες (μη θανατηφόρες) τέτοιες ουσίες, μέχρις ότου απέκτησε ανοσία), **μικάδο** (ο) {άκλ.} (παλαιότ. ως τίτλος) ο αυτοκράτορας τής Ιαπωνίας. Επίσης **μικάδος.**

|1ΠΥΜ. < ιαπων. mi-k.ado «εξυψωμένη πύλη» (ενν. τού αυτοκρατορι- κού ανακτόρου) < mi- «εξυψωμένος» + kado «πύλη»].

Μίκι Μάους (ο) Μίκυ Μάους

μίκκυλίο (το) {μικκυλί-ου **|** -ων) ΧΗΜ. συσσωμάτωμα μερικών δεκάδων ή εκατοντάδων μορίων χαλαρά συνδεδεμένων μεταξύ τους. Ιετυμ. Υποκ. τού μεσν. *μικκύλος* (υποκ. τού αρχ. *μικρός),* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. inicellc < νεολατ. miccl la, υποκ. τού λατ. mica «μικρό κομμάτι»).

Μικρά Ασία Ιαρχ.) κ. (λαϊκ.) **Μικρασία** (η) χεροόνησος στο Δ. άκρο τής Λσίας, η οποία βρέχεται Β. από τον Εύξεινο Πόντο. Ν. από τη Μεσόγειο Θάλασσα και Δ. από το Αιγαίο Πέλαγος. – **Μικρασιάτης** (ο) [μεσν.Ι, **Μικραασιάτισσα** (η), **μικραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.Ι {μίκρυνα} 4 1. (μετβ.) κάνω (κάτι) μικρό ή μικρότερο; *~ τη φούστα/ την απόσταση* συν, σμικρύνω, ελαττώνω, μειώνω ΑΝ Γ. μεγαλώνω, μεγεθύνω **♦ 2.** (αμετβ.) γίνομαι μικρότερος. λιγοστεύω: οι μέρες το *φθινόπωρο μικραίνουν* ΣΥΝ. βραχύνο- μαι, συστέλλομαι, μειώνομαι, συρρικνώνομαι. – **μίκρεμα** (το). ··"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-αίνω.*

μίκράκι (το) (μεσν.] {χωρ. γεν.) (υποκ.) (εκφραστ.) **1.** οτιδήποτε μικρό σε διαστάσεις 2. το μικρό παιδί, **μικρανεψιός** [1862J κ. **μικρανιψιός** (ο), **μίκρανεψιά** κ. **μικρανιψΐά** (η) παιδί εξαδέλφου ή εξαδέλφης. **μικράνθρωπος** (ο) |J8871 {μικρανθρώπ-ου | -ων, -ους} άνθρωπος με μικροπρεπή, ιταμή συμπεριφορά ΣΥΝ. ανθρωπάριο, **μικρασιατικός,** -ή. -ό [1868] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Μικρά Λσία: *- φυλές / λαοί/ έθιμα / γλώσσες / πο?ατισμός! τραγούδια* **2.** ιστ. *Μικρασιατική Καταστροφή* η καταστροφική κατάληξη τής ελληνικής εκστρατείας στη Μικρά Λσία (J 919-1922): η ήττα τού ελληνικού στρατού από τα στρατεύματα τού Κεμάλ Ατατούρκ και ο ξεριζωμός τού εκεί ελληνισμού. Επίσης **μικρασιατικός,** -η, -ο.

μίκράτα (τα) (λαϊκ.) η νηπιακή και παιδική ηλικία: *πέρασε τα - του στην επαρχία.* Ιετυμ. < *μικρός,* κατά το *νιάτα}.*

μίκρεμα (το) ► μικραίνω

μικρέμπορος (ο) [μτγν.] {μικρεμπόρ-ου | -ων, -ους} 1. ο έμπορος που διαθέτει μικρή επιχείρηση και διαχειρίζεται μικρά κεφάλαια ΣΥΝ. λειανοπωλητής ΛΝΤ. μεγαλέμπορος **2.** πρόσωπο που κάνει εμπόριο ψιλικών συν. ψιλικατζής. – **μικρεμπόριο** (το).

Μικρές Αντίλλες (ΟΙ) {Μικρών Αντιλλών) σύμπλεγμα νησιών τής Α. Καραϊβικής Θάλασσας, το οποίο περιλαμβάνει μεταξύ άλλων τα νησιά Γουαδελούπη. Γρενάδα. Μαρτινίκα, Μπαρμπάντος, Τρινιντάντ και Τομπάγκο κ.ά. (πβ. λ. *Μεγάλες Αντί?<.λες).* **μικρό-** κ. **μικρό-** κ. **μικρ-** α' συνθετικό το οποίο: **1.** δηλώνει σμίκρυνση ή υποκορισμό (κάποιου / ενός πράγματος): *μικρο-γραφία, μι- κρο-πωλητής, μικρ-έμπορος, μικρο-διαφορά. μικρο-δουλιά* 2. προσδίδει μειωτικό χαρακτήρα (σε κάποιον/κάτι): *μικρο-πρεπής. μικρό-μυα- λος* **3.** χρησιμοποιείται ως πρόθεμα στη διεθνή μετρολογία με β' συνθετικό μονάδα μετρήσεως και δηλώνει το ένα εκατομμυριοστό τού β' συνθετικού: *μικρο-αμπέρ, μικρο-βόλτ. μικρο-γραμμάριο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποκοριστικός.*

Ιείύμ. Λ' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *μικρός* και απαντά ως *μικρό-* προ συμφώνου (πβ. *μικρο-γραφία. μικρο-ψυχία)* και ως *μικρ-* προ φωνήεντος (πβ. *μικρ-έμπορος. μικρ- όφΟαλμος).* Ωστόσο, πολλά νέα και ελληνογενή σύνθετα εμφανίζουν πιο χαλαρή σύνθεση, με συνέπεια να παρουσιάζουν τον τ. *μικρο-* ακόμη και προ φωνήεντος (πβ. *μικρο-έξοδο. μικρο-ηλεκτρονική)*\.

μικροαμπέρ (το) {άκλ.} ηλεκτρ. μονάδα εντάσεως τού ηλεκτρικού ρεύματος ίση με το ένα εκατομμυριοστό τού αμπέρ.

[ΕΤΥΜ. < ^αλλ. microampere (νόθο σύνθ.). βλ. κ. *αμπέρ].* **μικροανάλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως j -ύσεις, -ύσεων} ΧΗΜ. η χημική ανάλυση εξαιρετικά μικρών ποσοτήτων ύλης. κατά σύμβαση μεταξύ Ι και ΙΟ χιλιοστογράμμων ή όγκου διαλύματος Ι-ΙΟ εκατοστά τού χι- λιοστολίτρου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microanalysis[. **μικροαντικείμενο** (το) (συνήθ. στον πληθ.) αντικείμενο μικρού μεγέθους και συνήθ. μικρής αξίας,

μικροαστικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους μικροαστούς: *~ νοοτροπία ι συμπεριφορά 2.* ΚΟΙΝΩΜΟΛ. *μικροαστική τάξη* το κατώ- τατο στρώμα τής μεσαίας αστικής τάξης, με ιδιαίτερη κοινωνική συμπεριφορά και κουλτούρα' απαρτίζεται από μικροπαραγωγούς εμπορευμάτων και μικροεπιχειρηματίες των πόλεων και τής υπαίθρου, **μικροαστισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} η συμπεριφορά που προσιδιάζει σε μικροαστούς, η μικροαστική νοοτροπία και στάση ζωής.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pctit-bourgeoisic|. **μικροαστός** (ο), **μικροαστή** (η) **1.** κάθε μέλος τής μικροαστικής τάξης λντ. μεγαλοαστός 2. (συνήθ. μειωτ.) το πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από συμπεριφορά και αντιλήψεις που χαρακτηρίζουν τη μικροαστική τάξη, όπως το όνειρο τής κοινωνικής ανόδου, ο ατομικισμός. υ καταναλωτισμός, η εμμονή σε ό,τι εμπνέει ασφάλεια, ο συ- ντηρητισμός και η μίμηση των μεγαλοαστών.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pciii-bourgeois|. **μικροβάτ** (το) {άκλ.} ηλεκτρ. μονάδα ισχύος τού συνεχούς ηλεκτρικού ρεύματος και μονάδα τής ενεργού ισχύος τού εναλλασσόμενου ρεύματος, ίση με ένα εκατομμυριοστό τού βατ.

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. microwatt (νόθο σύνθ.). βλ. κ. *βατ].* **μικροβατικός,** -ή, -ό (λόγ.) αυτός με τον οποίο επιτυγχάνεται μικρή και αργή μετακίνηση: *~ κοχλίας.*

[ετυμ. < *μικρό-* + *-βατικός* < *βαίνω* (πβ. κ. *συμβατικός)].* **μικροβιαιμία** (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. η παρουσία και η κυκλοφορία μικροβίων στο αίμα, που. κατά κανόνα, προκαλεί βαριά σηπτική κατάσταση (σηψαιμία).

Ιετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. bacteraemia). **μικρόβιο** (το) 11889] {μικροβί-ου | -ων} **1.** κάθε μονοκύτταρος μικροοργανισμός που προκαλεί ζυμώσεις ή μολυσματικές αρρώστιες 2. (μτφ.-οικ.) ο μικρόσωμος, αδύναμος άνθρωπος. - **μικροβιακός,** -ή. -ό [18921.

[ΕΙ ΥΜ. < μικρό- + *-βίο* (< *βίος),* ελληνογενής ξέν. όρ.. c γαλλ. microbcj. **μικροβιοκτόνος,** -ος, -ο 11889[ιλτρ. αυτός που καταστρέφει τα μικρόβια: *~ αντιβιοτικά.* «*" ιχολιο λ. *-κτόνος.*

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. bactericidc (νόθο σύνθ.)!. **μικροβιολογία** (η) [1886J {χωρ. πληθ.} ιλτρ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο την αναγνώριση και ταξινόμηση των μικροοργανισμών, καθώς και τη μελέτη τής δομής και των λειτουργιών τους. – μικροβιολόγος (ο/η) 118851.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. microbiologic|. **μικροβιολογικός,** -ή, -ό [18871 αυτός που σχετίζεται με τη μικροβιολογία: *- εξέταση / εργαστήριο*■ φρ. *μικροβιολογική δοκιμασία* η χρήση συγκεκριμένων μικροοργανισμών για τον καθορισμό τής ποσότητας ή τής περιεκτικότητας ουσιών, όπως είναι οι βιταμίνες, τα αντιβιοτικά και τα αμινοξέα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. microbiologique|. **μικροβιομετρία** (η) {μικροβιομετριών} η μέτρηση των διαστάσεων των μικροβίων με ειδικό μικροσκόπιο, **μικροβιόμετρο** (το) {μικροβιυμέτρ-ου | -ων) το ειδικό μικροσκόπιο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση των διαστάσεων των μικροβίων, **μίκροβίομηχανία** (η) 118941 {μικροβιομηχανιών} η παραγωγική μονάδα που διαθέτει μικρές εγκαταστάσεις και απασχολεί μικρό αριθμό εργαζομένων, οπότε εντάσσεται στον χώρο μεταξύ τής βιομηχανίας και τής βιοτεχνίας. – **μικροβιομήχανος** (ο/η) 118871. **μικροβιο- μηχανικός,** -ή, -ό.

μίκρόβίος, -ος, -υ [μτγν.| αυτός που ζει λίγο. που έχει μικρή διάρκεια ζωής συν. ολιγόζωος, βραχύβιος, λιγόχρονος αν γ. μακρόβιος, πολύχρονος.

μικροβιοφαγία (η) (μικροβιοφαγιών) ιατρ. η καταστροφή των μικροβίων που προσβάλλουν τον οργανισμό από τα φαγοκύτταρα (βλ.λ.) συν. φαγοκυττάρωση.

ΙΗΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. bactcriophagie]. **μικροβιοφάγος** (ο) το κύτταρο οργανισμού ή ο ιός που καταστρέφει τα μικρόβια.

[ΕΙ ΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. bucicriophage]. **μικροβιοφοβία** (η) [1895) {χίορ. πληθ.) παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από φόβο για τα μικρόβια.

[ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. bacteriophobic|. **μικροβιοφόρος,** -ος, -ο **1.** αυτός που φέρει παΟογόνα μικρόβια **2.** ιαγρ. (για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται σε ανάρρωση ή δεν έχει αρρω- στήσει εμφανούς από λοιμώδες νόσημα και αποβάλλει από τον οργανισμό του συνεχώς μικρόβια, αποτελιόντας μόνιμη αφανή πηγή μο- λύνσεως για το περιβάλλον.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. σέν. όρου, πβ. αγγλ. carrier «φορέας»], **μικροβισμός** (ο) ιατρ. η παρουσία ή η αφανής διαβίωση μικροβίων σε οργανισμό, ανεξάρτητα από την παρουσία συμπτωμάτων.

[Ρ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microbism], **μικροβόλτ** (το) {άκλ.} ιιλι ::κτρ. μονάδα μετρήσεως των διαφορών ηλεκτρικού δυναμικού, η οποία ισοδυναμεί με ένα εκατομμυριοστό τού βολτ.

[ητυμ. < αγγλ. microvolt (νόθο σύνθ.). βλ. κ. *βολτ].* **μικρογλωσσία** (η) Ιμικρογλωσσιών} ανατ. το φαινόμενο τής παθολογικά μικρής γλώσσας, που οφείλεται στην ατελή ανάπτυξη και διαμόρφωσή της. — μικρόψλωσσος (ο/η).

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microglossia|. **μικρογραμμάριθ** (το) {μικρογραμμαρί-ου [-ων} μονάδα μάζας ίση με το ένα εκατομμυριοστό τού γραμμαρίου.

[F.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. microgrami. **μικρογράμματος,** -η. -ο }!865[**1.** αυτός που γράφεται με μικρά γράμματα (όχι με κεφαλαία) αντ. μεγαλογράμματος 2. *μικρογράμ- ματη γραφή* η γραφή με μικρά, όχι κεφαλαία γράμματα αντ. μεγα- λογράμματη^ γραφή.

μικρογραφία (η) [18551 {μικρογραφιών} **1.** ζωγραφικό έργο μίκρίόν διαστάσεων: *γνωστές είναι οι ~ που κοσμούν τα μεσαιωνικά χειρόγραφα* συν. μινιατούρα 2. (συνεκδ.) η τέχνη τής ζωγραφικής σε μικρών διαστάσεων επιφάνειες (σε περιθώρια χειρογράφων, σε κοσμηματοθήκες κ.λπ.) **3.** (κατ' επέκτ.) κάθε αντικείμενο τέχνης μικρών διαστάσεων **4.** η απεικόνιση (αντικειμένου, κατάστασης, φαινομένου) σε μικρότερες διαστάσεις από τις πραγματικές: *πάνω στο γραφείο του υπάρχει μία τρισδιάστατη ~ τού λιμανιού* (μακέτα) [[*το οχο/.είο είναι μία ~ τής κοινωνίας μας* · 5. η γραφή με μικρά στο μέγεθος γράμματα · 6. η φωτογράφηση ή η έρευνα με μικροσκόπιο. *.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζω- γραφική*.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. micrographie, άσχετο προς το μεσν. *μικρογραφία* «η γραφή με βραχύ φωνήεν»]. **μικρογραφικός,** -ή, -ό [18601 **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μικρογραφία 2. αυτός που γίνεται με μικρογραφία: *~ εικόνα / διακό- σμηση χειρογράφου* **3.** ΧΗΜ. *μικρογραφική ανάλυση* μελέτη των μετάλλων και των κραμάτων στο μικροσκόπιο, συμπεριλαμβανομένης και τής προετοιμασίας τους για την εξέταση αυτή.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. micrographique|. **μΐκρογράφος** (ο/η)]ΐ856| **1.** καλλιτέχνης που διακοσμεί με μικρογραφίες ή φτειάχνει μικρογραφίες 2. το όργανο με το οποίο επιτυγχάνεται η σχεδίαση εικόνων σε πολύ μικρές διαστάσεις.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. micrographc]. **μικρογραφώ** ρ. αμετβ. {μικρογραφείς... · εύχρ. στον ενεστ.} ασχολούμαι με τη μικρογραφία, φτειάχνω μικρογραφίες, **μικροδακτυλία** (η) Ιχωρ. πληθ.} ιλτρ. η ανατομική δυσπλασία, που χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη αφύσικα μικρών δακτύλων σε ένα ή περισσότερα από τα άκρα και οφείλεται σε διακοπή τής ανάπτυξής τους κατά την ενδομήτρια ζωή ή σε έλλειψη μερικών φαλάγγων των δακτύλων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microdactylia], **μικροδάκτυλος,** -η. -ο Ιμτγν.] κ. (καθημ.) **μικροδάχτυλος 1.** αυτός που έχει μικρά δάκτυλα 2. ιατρ. (ως ουσ.) αυτός που πάσχει από μικροδακτυλία.

μικροδείχνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} φαίνομαι μικρότερος στην ηλικία από όσο πραγματικά είμαι, **μικροδιάστημα** (το) {μικροδιαστήμ-ατος [-ατα. -άτων} μους. (συνήθ. στον πληθ.) διαστήματα μικρότερα από το ημιτόνιο· παρατηρούνται στις εθνικές μουσικές διαφόρων λαών. καθώς και στη βυζαντινή μουσική, ενώ και η μουσική πρωτοπορία τού 20ού αι. πειραματίστηκε στη σύνθεση με μικροδιαστήματα. **μίκροδομή** (η) γλωσσ. όρος που αναφέρεται σε σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στα όρια τής πρότασης ΛΝΤ. μακροδομή.

[ftym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. microstructurc (νόθο σύνθ.)|. **μικροέξοδο** (τυ) {μικροεξόδ-ου [-ων} **1.** η μικρή δαπάνη **2.** *μικροέ- ξοδα* (τα) υι καθημερινές μικρές δαπάνες: *έπαιρνε χαρτζι/άκι από τον πατέρα του για τα- του.* **μικροεπεξεργαστής** (ο) πληροφ. η ηλεκτρονική διάταξη (τσιπ), η οποία περιλαμβάνει τα κυκλώματα που συνθέτουν την κεντρική μονάδα ενός μικροϋπολογιστή.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. microprocessor (νόθο σύνθ.)].

μίκροηλεκτρονική (η) (χωρ. πληθ.} κλάδος τής ηλεκτρονικής πυυ έχει σχέση *με* μικρών διαστάσεων ηλεκτρονικά κυκλώματα και εξαρτήματα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microelectronics], **μίκρόθυμος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που έχει αδύναμη θέληση, ασθενές ψυχικό φρόνημα συν. μικρόψυχος, λιγόψυχος αντ. γενναίος. — μικροθυμία (η) [μτγν.). **μικροκάμερα** (η) {δύσχρ. μικροκαμερών} βιντεοκάμερα μικροσκοπι- κών διαστάσεων: το *εσωτερικό τής τράπεζας παρακολουθείται από μικροκάμερες || ο ντέτεκτιβ χρησιμοποιούσε ασύρματες ~.*

μικροκαμωμένος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει μικρές διαστάσεις λντ. τεράστιος, ογκώδης 2. (συνήθ. για πρόσ.) αυτός που έχει μικρό ανάστημα και λεπτή σωματική διάπλαση αντ. μεγαλόσωμος. Επίσΐ]ς **μι-** κροκάμωτος, -η. -ο. **μικροκαρδία** (η) [18901 {μικροκαρδιών} ιλτρ. ανατ. μορφή δυσπλασίας. κατά την οποία η καρδιά έχει μικρότερο μέγεθος από το φυσιολογικό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. microcardie), **μίκροκεφαλία** (η) [186J | {μικροκεφαλιών} ιατρ. η μη φυσιολογική μικρότητα τού κεφαλιού, που συνήθ. συνοδεύεται και από διανοητικά προβλήματα.

[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. microcephalicj. **μικροκέφαλος,** -η. -ο [αρχ.**[1.** αυτός που έχει μικρό κεφάλι **2.** ιατρ. αυτός που πάσχει από μίκροκεφαλία. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* **μικροκινητήρας** (ο) ηληκτρ. κινητήρας μικρών διαστάσεων, τού οποίου η ταχύτητα περιστροφής είναι σε μεγάλο βαθμό ελεγχόμενη και ο οποίος χρησιμοποιείται ευρύτατα στην ωρολογοποιία. την οδοντική χειρουργική, τη ρομποτική κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. Μ,εταφρ. δάνειο από γαλλ. micromoteur (νόθο σύνθ.)]. **μικρόκλιμα** (το) (μικροκλίμ-ατος] -ατα. -άτων} μετεωρ. το σύνολο των ατμοσφαιρικών συνθηκών σε περιορισμένης έκτασης περιοχή, μερικά μέτρα πάνω από την επιφάνεια τού εδάφους και ώς το ύψος τής βλάστησης.

[ΕΤΥΜ, Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. microclimat]. **μικροκλΐματολογία** (η) μετεωρ. ο επιστημονικός κλάδος τής κλιματολογίας. που έχει ως αντικείμενο μελέτης το μικρόκλιμα (βλ.λ.). [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. microclimatologie]. **μικροκοινωνικός,** -ή, -ό κο/νωμολ. αυτός που αναφέρεται σε μικρά κοινωνικά σύνολα. — μικροκοινωνικά επίρρ.

μικροκοινωνιολογία (η) κοινωμολ. ο κλάδος που ερευνά τη διάρθρωση και τη λειτουργία μικρών κοινωνικών ομάδων (π.χ. οικογένεια, σχολείο, πόλη κ.λπ.) αντ. μακροκοινωνιολογία. — μικροκοινω- **νιολογικός,** -ή. -ό.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mierosocioJogie (νόθο σύνθ.)]. **μίκρόκοκκος** (ο) [I884| {μικροκόκκων} 1.0 μικρός κόκκος: *~ σιταριού* 2. βιολ. το σφαιρικό βακτήριο πυυ συνήθ. δεν είναι παθογόνο, βρίσκεται φυσιολογικά στο ανθρώπινο σώμα και είναι σημαντικό για τη διατήρηση τής ισορροπίας μεταξύ των μικροβίων τού δέρματος. [είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. micrococcus|.

μίκροκομματικός, -ή. -ό |I89ϋ| αυτός που χαρακτηρίζεται από μι- κροκομματισμό: *τα κόμματα πρέπει να παραμερίσουν τα ~ συμφέροντα απέναντι στο εθνικώς αναγκαίο*]] *~ σκοπιμότητες / υπο/.ογισμοί / επιδιώξεις.*

μικροκομματίσμός (ο) [1891J η πολιτική συμπεριφορά που υποτάσσει όλα τα πολιτικά θέματα και προβλήματα τής κοινωνίας στο κομματικό συμφέρον, η αποκλειστική επιδίωξη κομματικού οφέλους εις βάρος τού κοινίονικού και εθνικού συμφέροντος, **μικρόκοσμος** (ο) {-ου κ. -όσμου] -ων κ. -όσμων, -ους κ. -όσμους} **1.** ο κόσμος σε μικρογραφία 2. ΦΙΛΟΣ, ο άνθρωπος ως μικρογραφία τού κόσμου (πβ. λ. *μακρόκοσμος)* · 3. φυς.-ΧΙΙΜ. ο κόσμος τού ατόμου και των υποατομικών σωματιδίων, στον οποίο ισχύουν οι νόμοι τής κβαντικής μηχανικής · 4. το σύνολο των μικρών παιδιών: *μια είδηση που θα ενδιαφέρει όλο τον-: άνοιξε καινούργιο κατάστημα παιχνιδιών...* [ετυμ. μεσν. < μικρό- + *κόσμος.* J1 επιστημ. σημ. αποδίδει το ελληνο- γενές γαλλ. microcosmej. **μικροκύκλωμα** (το) {μικροκυκλώμ-ατος **]** -ατα, -άτων} **1.** ιιλεκτρ. ηλεκτρικό ή ηλεκτρονικό κύκλωμα πολύ μικρών διαστάσεων, το οποίο σχηματίζεται συνήθ. με τις μεθόδους παραγωγής των ολοκληρωμένων κυκλωμάτων 2. (γενικότ.) το μικρό κύκλωμα.

Ιείύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. microcircuit (νόθο σύνθ.)]. **μικροκύματα** (τα) {μικροκυμάτων} τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα που έχουν μήκος μεταξύ ενός χιλιοστομέτρου και ενός μέτρου· φρ. *φούρνος μικροκυμάτων ο* φούρνος που ψήνει γρήγορα τα φαγητά με τη θερμότητα που αναπτύσσεται από την αλληλεπίδραση μεταξύ τής ύλης τυύ φαγητού και των μικροκυμάτων πυυ διέρχονται μέσα από αυτό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. microwave (νόθο σύνθ.)].

μίκροκυτταραιμία (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παρουσία στο αίμα μι- κρίόν ερυθρυκυττάρων.

[ΡΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microcythaemial. **μικροκύτταρο** (το) (μικροκυττάρ-ου | -ων} ανατ. φυσιολογικό ερυθρό αιμοσφαίριο μικρής διαμέτρου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < αγγλ. microcyte|. **μικρολόγος** (ο) [αρχ.[1. πρόσωπο που μιλά ή μεριμνά για ασήμαντα πράγματα 2. πρόσωπο που καταπιάνεται με την εξέταση λεπτυμερει- ιόν συν. σχολαστικός, **μικρολογώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι (μικρολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.}

μιλώ και μέριμνα) για ασήμαντα ή ευτελή πράγματα 2. καταπιάνομαι με περιττές λεπτομέρειες, παραμερίζοντας την ουσία ενός θέματος, είμαι υπέρ το δέον σχολαστικός. — **μικρολογία** (η) [αρχ.].

μικρό- σ' *συνθετικό «μικρός ασήμαντος»*

μικρο-απατεώνας (ο) **μικρο-απάτη** (η) **μικρο-απτόλαυση** (η) **μικρο-ατύχημα** (το) **μικρο-διαφορά** (η) **μικρο-διόρθωση** (η) **μικρο-δουλειά** (η) **μικρο-εκδότης** (ο) **μικρο-επαγγελματίας** (ο) **μικρο-επιχειρηματίας** (ο) **μικρο-εργολάβος** (ο) **μικρο-ζημιά** (η) **μικρο-ιδιοκτήτης** (ο) **μικρο-καβγάς** (ο) **μικρο-κακοποιός** (ο) **μικρο-καταστηματάρχης** (ο) **μικρο-κατεργάρης** (ο) **μικρο-κατεργαριά** (η) **μικρο-κλέφτης** (ο) **μικρο-κλοπή** (η) **μικρο-κτηματίας** (ο) **μικρο-λαθάκι** (το) **μικρο-λεπτομέρεια** (η) **μικρο-λωποδύτης** (ο) **μικρο-λωτποδυσία** (η) **μικρο-μάγαζο** (το) **μικρο-μάτης** (ο) **μικρο-μέτοχος** (ο) **μικρο-παράγοντας** (ο) **μικρο-παρεξήγηση** (η) **μικρο-πονηριά** (η) **μικρο-ποσό** (το) **μικρο-πρόβλημα** (το) **μικρο-πρόσωπος** (ο) **μικρό-στομος,** -η. -ο **μικρο-συμπτλοκή** (η) **μικρο-συμφέροντα** (τα) **μικρο-τραυματισμός** (ο) **μικρο-τσιφλικάς** (ο) **μικρο-φθορά** (η) **μικρο-χαρά** (η)

μικρομάννα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μάννα μικρής ηλικίας, **μικρομαστία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. δυσπλασία τιυν μαστών, κατά την οποία ο ένας ή και οι δύο μαστοί έχουν αφύσικα μικρό μέγεθος λντ. μεγαλομαστία.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. micromastia}. **μικρομέγαλος,** -η. -ο [1861J (κακόσ.) (συνήθ. τυ ουδ. ως ουσ.) (παιδί) που μιλάει και συμπεριφέρεται όπως οι μεγάλοι. – **μικρομεψα- λίστικο^,** -η. -ο.
μικρομέλεια (η) 11861J {χα)ρ. πληθ.} ιλτρ. η παθολογική μικρότητα ή βραχύτητα των άκρων τού σώματος σε σχέση με τον κορμό. Επίσης **μικρομελία.**
ΙΕΤΥΜ. < *αρ%. μικρομελής* < *μικρυ-* + *-μελής* (< *μέλος)]*. **μικρομεσαιος,** -α, -ο (για επιχειρήσεις και τους ιδιοκτήτες τους) αυτός που έχει μεσαία οικονομική επιφάνεια: ~ *επιχειρήσεις* jj (κ. ως ουσ.) *ο φορολογικός νόμος πλήττει κυρίως τους* ~.
μικρόμετρο (το) 118091 {μικρομέ.τρ-υυ | -ων} **1.** όργανο για την ακριβή μέτρηση μικρών αποστάσεων, γωνιών κ.λπ. 2. όργανο για την ακριβή μέτρηση τού πάχους ή τού μήκους (εφόσον είναι μικρό) εξαρτημάτων μηχανών.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. micrometre), **μίκρομηκάς** (ο) {μικρομηκάδες} (στην αργκό των κινηματογραφιστών) *ο* δημιουργός ταινίας μικρού μήκους: *«το φεστιβάλ τής Δράμας συγκεντρώνει την αφρόκρεμα των Ελλήνων* ~»(εφημ.).
μίκρομορίακός, -ή, -ό βιολ. (για οργανική χημική ένωση) αυτός που έχει μικρό αριθμό ατόμων και σχετικά μικρό μοριακό βάρος αντ. με- γαλομοριακός.
μικρόμυαλος, -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σύνεσης συν. μικρόνουο λιγόιυαλος, ελαφρόμυαλος, επιπόλαιυο. σχολιο λ. *ανόητος.*
μικρομύκητας (ο) [1890) {μικρομυκήτων} βιολ. μύκητας μικρών διαστάσεων, που φαίνεται μόνο με μικροσκόπιο. **μΐκρό(ν)** (τυ) (παλαιότ.) μυνάδα μήκους ίση με το ένα χιλιοστό τού χιλιοστομέτρου συν. μικρόμετρο.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. micron |.
Μικρονησία (η) (αγγλ. Federated States of Micronesia = Ομόσπονδες Πολιτείες τής Μικρονησίας) νησιωτικό κράτος τού Δ. Ειρηνικού Ωκεανού. με πρωτεύουσα την Ιίαλιρίκ, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Η.Π.Α. – **Μικρονήσιος** (ο), **Μικρονήσια** (η), **μι- κρονησιακός,** -ή, -ό.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενές ξέν. τοπωνύμιο. < αγγλ. Micronesia. Οφείλεται στο γεγονός ότι τα νησιά τού συμπλέγματος είναι μικρότερα από τα αντίστοιχα τής *Μελανησίας* και τής *Πολυνησίας*|. **μίκρόνους,** -ους, -ουν 11873) Ιμικρόν-οος. -οα | -υες (ουδ. -οα). -όων} (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από περιορισμένη διανοητική ικανότητα ΣΥΝ. μικρόμυαλος. · **μικρόνοια** (η) Ιμεσν.). σχολιο λ. *ανόητος.*
μικροοικονομία (η) ΟΓΚΟΝ, η οικονομία και οι οικονομικές σχέσεις στο επίπεδο τής οικονομικής μονάδας, τής ατομικής επιχείρησης λντ. μακρυυικονυμία.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microeconomics),
μικροοικονομικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μικροοικονομία 2. οικον. *μικροοικονομική* (η) η μελέτη τής οικονομικής συμπεριφοράς τυύ καταναλωτή, τής επιχείρησης και των κλάδων παραγωγής.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. microeconomic], **μικροοργανισμός** (Ο) [J887] βιολ. κάθε ζωικός και φυτικός οργανισμός. που είναι ορατός μόνο με τυ μικροσκόπιο ΣΥΝ. μικρόβιο.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. micro-organisme).
μικροπαντρεύω ρ. μετβ. {μικροπάντρ-εψα, -εύτηκα. -εμένος} (καθημ.) 1. (για γονείς) παντρεύω (τον γυιο ή την κόρη μου) σε μικρή, νεανική ηλικία 2. (μεσοπαθ. *μικροπαντρεύομαι)* παντρεύομαι σε μικρή ηλικία.
μικροπολεμική (η) η πολεμική με αθέμιτα, ευτελή μέσα. – **μικρο- πολεμικός,** -ή. -ό [ί865|. **μικροπολιτική** (η) j 1889] **1.** η πολιτική συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από ιδιοτέλεια, που έχει στόχο τυ προσωπικό όφελος τού πολιτικού ή τού κόμματος εις βάρος τού δημοσίου συμφέροντος 2. η χρήση ευτελών μεθόδων στυ πλαίσιο τής πολιτικής αντιπαράθεσης (π.χ. σκανδαλοθηρία).
μικροπολιτικός, -ή, -ό αυτός που ασκεί μικροπολιτική ή προσιδιάζει στη μικροπολιτική: ~*μέθοδοι / τεχνάσματα/ επίπεδα! αντιλ?]ψεις / τακτική.*
μικροπρά(γ)ματα (τα)|1889| {μικροπρα(γ)μάτων} **1.** αντικείμενα μικρών διαστάσεων ή ευτελούς αξίας 2. ζήτημα χωρίς ιδιαίτερη βαρύτητα, στο οποίο δεν αξίζει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή: *-Τίταν σπουδαίο αυτό που έκανες! -Λ. όχι.-! Ο καθένας θα μπορούσε να* γο *κάνει.*
μικροπρέπεια (η) [αρχ.] {μικροπρεπειών} **1.** η ιδιότητα τού μικρο- πρεπούς: *οι αντιζηλίες και τα κακεντρεχή σχόλια τού ενός για τον άλλον φανερώνουν* ~2. (συνεκδ.) η μικροπρεπής πράξη, **μικροπρεπής,** -ής, -ές {μικροπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)' μικροπρεπέστερος, -ατος} αυτός που συμπεριφέρεται αναξιοπρεπούς, που δείχνει ευτελή συμπεριφορά: *ήταν πολύ μικροπρεπές από μέρους της να του ζητήσει πίσω τα δώρα που του είχε κάνει* [[~ *χαρακτήρας* ■ *άνθρωπος* ΣΥΝ. ευτελής, δεύτερος, φτηνός ΑΝΤ'. αξιοπρεπής. – **μικροπρεπώς** επίρρ. [μτγν.]. ■ * σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες,*
[ετυμ. αρχ. < *μικρό-* + *-πρεπής*< *πρέπω*|. **μικροπωλητης** (ο) 11887I- **μικροπωλήτρια** (η) [1893| {μικροπωλη- τριών} μικρέμπορος που πουλά αντικείμενα στον δρόμο, **μικρός,** -ή (λόγ. -ά). -ό {μικρότερος, μικρότατος / ελάχιστος} **1.** ο πε

ριορισμένος σε μέγεθος, σε διαστάσεις: ο ~ *δείκτης τούρο/^ογιού δείχνει τις ώρες και ο μεγάλος τα λεπτά*]} *τα νύχια τα κόβουμε με* ~ *ψαλίδι* [[*μια* ~ *τηλεόραση 14 ίντσών*)] - *σπίτι / πόλη / χώρα / πουλί / τραπέζι* ■' απόσταση || σε ~ *κλίμακα* (σε περιορισμένη έκταση) || *θέλω τα παπούτσια ένα νούμερο μικρότερα* || *το κράνος μού είναι* - αν γ. μεγάλος· φρ. (α) *μικρές αγγελίες* οι περιορισμένης έκτασης καταχωρίσεις σε συγκεκριμένο τμήμα εφημερίδας, που αφορούν σε καθημερινές ανάγκες και συναλλαγές (ενοικιάσεις και αγορές ακινήτων, ιδιαίτερα μαθήματα κ.λπ.) (β) *τι μικρός που είναι ο κόσμος!* ως σχόλιο από κάποιον που συναντά έναν γνωστό του τυχαία, σε μέρος όπου δεν θα περίμενε να τον συναντήσει ή που ακούει για (κάποιον/κάτι) από τρίτο πρόσωπο το οποίο θεωρούσε άσχετο (γ) (μτφ.) **δεν** *τον φθάνω ουτε στο μικρό τον δαχτυλάκι* δεν είμαι ούτε στο ελάχιστο αντάξιός του (δ) *ταινία μικρού μήκους* βλ. λ. *μήκος* (ε) ΕΚΚλης. *Μικρά Είσοδος* βλ. λ. *είσοδος 2.* (γράμμα) που δεν είναι κεφαλαίο: *η λέξη «με- σαίωνας» άλλοτε γράφεται με κεφαλαίο («Μεσαίωνας») και άλλοτε με* ~ *μν* |j (κ. ως ουσ.) *όσα ονόματα δεν είναι κύρια, τα γράφουμε με μικρόΖ.* περιορισμένος ποσοτικά: ~ *δόση ι* μερίδα λντ. πολύς, αρκετός

ολιγάριθμος: - *ακροατήριο / υπουργικό συμβούλιο* ΑΜ. πολυάριθμος 5. (συνεκδ.) αυτός που δεν ανέρχεται σε μεγάλο ύψος: ~ *αριθμός ί αποζημίωση / ποσό / κέρδη* 6. περιορισμένος χρονικά: - *καθυστέρηση/ διακοπή / διάλειμμα / ταξίδι* συν. βραχύς, σύντομος, ολιγόχρονος- ΦΡ. (λόγ.) (α) *μικρόν κατά μικρόν* σιγά-σιγά (β) *προ μικρού [πρό μικρού.* Πολλιανός 1, 72) πριν από λίγο (γ) *μετά μικρόν* (*μετά μικρόν,* Κ.Δ. Ματθ. 26.73) ύστερα από λίγο (δ) **μικρού** *δειν* βλ.λ. **7.** (σχετικά με ηλικίες) (α) (για ανθρώπους κ. ζώα) αυτός που δεν έχει μεγαλώσει: ~ *σκυ/Λ* (β) αυτός που δεν έχει φθάσει σε ώριμη ηλικία (γ) (με άρθρο) νεότερος: *ο - αδελφός μου* (δ) αυτός που δεν έχει φθάσει στην κατάλληλη ηλικία: ei ναι *πολύ* ~ *ακόμα, για να παντρευτεί* jj *είσαι πολύ μικρός. για να μου υποδείξεις πώς θα ενεργήσο)*· φρ. (α) (παροιμ.) *ή μΐ- κρός-μικρός παντρέψου ή μικρός καλογερέψου* πρέπει κανείς να παντρεύεται νέος ίβ) *από μικρός στα βάσανα* από νεαρή ηλικία στη βιοπάλη, στον αγώνα τής ζωής *8. μικρό (το)* το παιδί, άνθρωπος (ή ζώο) πολύ νεαρής ηλικίας: *το πρωί έχω μάθημα με τα - και το απόγευμα με τους μεγάλους* || *ο γλάρος ταΐζει τα* ~ *του*■ ΦΡ. *από μικρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια* βλ. λ. *α/.ήθειαΒ.μικρός* (ο) (α) ο νεαρός, το παιδί (β) ο νεαρός σερβιτόρος, τυ γκαρσόν: *μικρέ, φέρε μας τον λογαριασμό!* (γ) ο μαθητευόμενος σε επάγγελμα, ο βοηθός: *Θα στείλω τον* ~ *να σας βοηθήσει* 10. *μικροί* (οι) αυτοί που δεν διαθέτουν ισχύ (οικονομική, πολιτική κ.λπ.): *είναι η μοίρα των*~ *να υποτάσσονται στη βούληση των ισχυρών / των μεγάλων* 11. (μτφ.) αυτός που δεν εμφανίζεται σε υψηλό βαθμό, που εκδηλώνεται σε χαμηλή ένταση ή δεν έχει μεγάλη σημασία: ~ *λάθος ι πρόβλημα: διαφορά ι ελάττωμα! αδυναμία/ ισχύς* jj *το αυτοκίνητο κινείται με ταχύτητα* (χαμηλή) [| *πήρα κι εγώ μια - χαρά* || *είναι κι αυτό μια* ~ *παρηγοριά* λντ. μεγάλος, σημαντικός, σπουδαίος, υπολογίσιμος 12. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που στερείται αξιοπρέπειας ή αξίας: - *άνθρωποι με μεγάλες φιλοδοξίες* [[*αποδείχθηκε* ~ *για μια τόσο σημαντική αποστολή* συν. μικροπρεπής, αναξιοπρεπής, τιποτένιος αν γ. αξιοπρεπής, αξιόλογος. (υποκ.) **μικρούλης,** -α. -ι Ιμεσν.Ι κ. **μικρούλικος,** -η/-ια. -ο κ. **μικρούτσικος,** -η/ -ια, -ο [μεσν.].
[εγυμ. < αρχ. *μικρός / σμικρός* (αρχαιότ.), πιθ. < Ι.Ε. **smc|ijk- / *smik-* «θρύμμα. ψίχουλο», πβ. λατ. mica «λίγο. μικρό κομμάτι» (ίσως < **smik-a*). αρχ. γερμ. smahi «μικρός, χαμηλός» (> γερμ. schmahen «υβρίζω»), αρχ. αγγλ. smicre «κομψός» κ.ά. Η ετυμολογική σύνδεση με το αρχ. *μείων ($λ.λ.),* που θα οδηγούσε σε Ι.Ε. θ. **mei-* «μειώνω, ελαττώνω». δεν ερμηνεύει το αρχικό σ- *(σμικρός)]*. **μικροσεισμός** (ο) σεισμός μικρής έντασης, που δεν γίνεται αισθητός από τον άνθρωπο, αλλά καταγράφεται από σεισμογράφο. [εγυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microscismj.
μικροσκελής, -ής. -ές {μικροσκελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· μικροσκελέστ- ερος. -ατος} (λόγ.) αυτός πυυ έχει κοντά πόδια, δυσανάλογα προς το υπόλοιπο σώμα του συν. κουτσοπόδαρος αντ. μακρυπόδαρος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μικρό-* + *-σκελής* < *σκέλος*]. **μικροσκοπία** (η) [1861] {μικροσκοπιών) (επιστημ.) η εξέταση με μικροσκόπιο.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. microscopic), **μικροσκοπίκος,** -ή, -ό [J809[**1.** αυτός που σχετίζεται με το μικροσκόπιο ή τη μικροσκοπία 2. αυτός που γίνεται με τυ μικροσκόπιο: ~ *εξέταση* 3. αυτός που είναι τόσο μικρός, ώστε μόνο με μικροσκόπιο να είναι ορατός: ~ *ζωύφια / οργανισμός* 4. (συνήθ. κατ' επέκτ.) ο πολύ μικρός: *δυσανάγνωστο κείμενο με* ~ *γράμματα και πολλές μουντζούρες* 5. αυτός που αναφέρεται στον μικρόκοσμο ή σχετίζεται με αυτόν: ~ *ιδιότητα* ανγ. μακροσκοπικός. jΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. microscopiquc|. **μικροσκόπιο** (το) 117611 {μικρυσκοπί-ου | -ων} οπτικό όργανο με τη βοήθεια τού οποίου μπορεί κανείς να δει σε μεγέθυνση την εικόνα αντικειμένων, τα οποία δεν μπορούν να παρατηρηθούν με γυμνό οφθαλμό· ΦΡ. *ηλεκτρονικό μικροσκόπιο* τυ μικροσκόπιο που καθιστά δυνατή τη μεγέθυνση τής εικόνας αντικειμένων με τη βοήθεια δέσμης ηλεκτρονίων που αλληλεπίδρούν με αυτά.
[ΕΤΥΜ. < *μικρό-* + *-σκόπιο* < *σκοπώ,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. microscope).
μΐκροσφυγμία (η) {μικροσψυγμιών} ιαιρ. η παθολογική εξασθένηση τού σφυγμού, που έχει ως συνέπεια να μη γίνεται εύκολα αντιληπτός. [ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. microsphygmia], **μικρόσχημος,** -η, -ο [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει μικρό, περιορισμένοι διαστάσεων σχήμα αντ. μεγαλόσχημος · 2. (για μοναχούς) αυτός που έχει ενδυθεί το «μικρό σχήμα» (τύπο μοναχικού ενδύματος)· αυ

τός που δεν έχει φθάσει στο μεγαλύτερο σημείο τού ασκητικού βίου. **μικροσωληνίσκος** (υ) βιολ. υποκυτταρικό οργανίδιο, με λεπτή σω- ληνοειδή μορφή, που σχηματίζει δέσμες και μετέχει σε σημαντικές δομές και λειτουργίες των κυττάρων (κεντρόσωμα. άτρακτος, μίτωση, βλεφαρίδα).
Ιι-ΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. microlubule(s)!. **μικρόσωμος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει μεγάλες σωματικές διαστάσεις, ο κοντός και αδύνατος συν. βραχύσωμος αντ. μεγαλόσωμος, **μίκροταινία** (η) {μικροταινιών} το μικροφίλμ (βλ.λ.).
μικροτέχνημα (το) [1877] {μικροτεχνήμ-ατος | -ατα,-άτων] καλλιτέχνημα. κομψοτέχνημα μικρών διαστάσεων ΣΥΝ. μινιατούρα, **μικροτεχνία** (η) [μτγν.Ι [μικροτεχνιών] η τέχνη κατασκευής μικροτεχνημάτων. – **μικροτεχνικός,** -ή, -ό. **μικροτεχνίτης** (ο) [1861J (μικροτεχνιτών), **μικροτεχνίτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. πρόσωπο που κατασκευάζει μικροτεχνήματα 2. ο τεχνίτης που είναι μετρίου επιπέδου και κατασκευάζει μικροπράγματα.
μικρότητα (η) |αρχ.| [μικροτήτων] **1.** το να έχει κανείς μικρές διαστάσεις· (μτφ.) 2. η έλλειψη αξιοπρέπειας, ανωτερότητας συν. μικροπρέπεια, αναξιοπρέπεια. ποταπότητα λντ. αξιοπρέπεια, ανωτερότητα

(συνεκδ.) η πράξη που φανερώνει έλλειψη αξιοπρέπειας, ανωτερότητας, υψηλού ήθους: *είναι ικανός για κάθε προκειμένου να ικανοποιήσει τις φιλοδοξίες του.*
μικροτσίπ (το) [άκλ.] πληροφ. το πλακίδιο ολοκληρωμένου κυκλώματος υπολογιστή.
[ΠΤΥΜ. < αγγλ. microchip (νόθο σύνθ.) < micro- (< *μικρό-)* + chip ««πλακίδιο» (βλ. λ. γοΐ;γ)|. **μικρού δειν** (αρχαιοπρ.) λίγο έλειψε να...
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μικρού δείν* < *μικρός* + *δεΐν,* απρφ. τού απροσ. *δει* (βλ.λ.)[.
μικροϋπολογιστής (ο) ο ηλεκτρονικός υπολογιστής που υπάγεται στην κατηγορία των μικρών ψηφιακών υπολογιστών, δεν υπερβαίνει σε μέγεθος μια φορητή τηλεόραση και προορίζεται κατεξοχήν για ατομική χρήση.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. microcomputer (νόθο σύνθ.)[. **μΐκροφάγα** (τα) βιολ. ζωτικοί οργανισμοί που τρέφονται με μικρο- σκοπικά θρεπτικά σωματίδια: *το μύδι ανήκει στα* ~ λντ. μακροφάγα. If.TY.vi. Αντιδάν.. < αγγλ. microphaga < μτγν. *μικροφάγος* < *μικρό-* + *-φάγος* < θ. *φαγ·.* πβ. αόρ. β' *ε-φαγ-ον*\.
μικροφέρνω ρ. αμετβ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] δείχνω νεότερος απ' ό,τι είμαι συν. μικροδείχνω αντ. μεγαλοφέρνω, μεγαλοδείχνω. **μικροφθαλμία** (η) [χωρ. πληθ.] ιατρ. η παθολογική σμίκρυνση τού βολβού των ματιών, η οποία καθιστά τον βολβό δυσανάλογο ως προς το μέγεθος σε σχέση με το μάτι. –
μικρόφθαλμος, -η. -ο [αρχ.]. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. microphtalmie|. **μικροφίλμ** (το) {άκλ.} φωτοι ρ. φιλμ σε μορφή ρολού ή ταινίας, που επιτρέπει την αρχειοθέτηση μεγάλου αριθμού κειμένων και εικόνων συν. μίκροταινία.
(ΕΤΥΜ. < αγγλ. microfilm (νόθο σύνθ.) < micro (< *μικρό-)* + film (βλ. κ. *φιλμ)*\.
μικροφιλόδοξος, -η.-ο [1891] **1.** αυτός που έχει μικρές φιλοδοξίες. *που* επιζητεί ασήμαντα πράγματα 2. αυτός που είναι άσημος και ταυτόχρονα φιλόδοξος: ~ *επαρχιώτης πο?.ιτικός.* – **μικροφιλοδοξία** (η)Ι1887|.#
μικροφιλότιμος, -η. -ο {μτγν.Ι **1.** αυτός που δείχνει φιλοτιμία για μικροπράγματα συν. ψωροφιλότιμος 2. *μικροφιλότιμο* (το) {χωρ. πληθ.] η ευθιξία που δείχνει κανείς για ασήμαντες αφορμές. – **μικροφιλοτιμία** (η) (μτγν.[.
μικροφυής, -ής, -ές {μικροφυ-ούς] -είς (ουδ. -ή)· μικροφυέστ-ερος. -ατος] (λόγ.-οπάν.) αυτός που έχει μικρό ανάστημα και λεπτή σωματική διάπλαση ΣΥΝ. μικροκαμωμένος, μικρόσωμος, λεπτοφυής.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *μικρό-* + *-φυής* < *φύω* / *-ομαι*\. **μίκροφυσική** (η) ΦΥΣ. ο τομέας που ασχολείται με τη μελέτη τής ύλης σε μικροσκυπική κλίμακα.
[ΕΤΥ.νι. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. microphysicsl. **μικροφωνισμός** (ο) τεχνολ. **1.** το φαινόμενο κατά το οποίο ένα όργανο που αποτελεί μέρος ηλεκτρονικού κυκλώματος, το οποίο παράγει ηχητικά κύματα, παίζει τον ρόλο μικροφώνου προκαλώντας μι- κροφωνικά ρεύματα 2. (ειδικότ.) η περίπτωση κατά την οποία το μεγάφωνο επιδρά στο μικρόφωνο, με αποτέλεσμα να προκαλείται δυσάρεστος συριστικός ήχος. – **μικροφωνίζω** ρ. (σημ. 2). **μικρόφωνο** (το) J18801 {μικροφών-ου j -ων] η συσκευή που μετατρέπει τον ήχο σε ηλεκτρικά σήματα, ενισχύει την ένταση των ηχητικών κυμάτων και αποτελεί βασικό εξάρτημα των σύγχρονων συστημάτων εγγραφής και αναπαραγωγής τού ήχου: *μιλάω στο* ~ || *ανοίγω / κλείνω τα* ~ (θέτω σε λειτουργία / διακόπτω τη λειτουργία) || *το* ~ *ενός κασετοφώνου / αυτόματου τηλεφωνητή / κινητού τηλεφώνου* [[*σ' αυτό το κέντρο τραγουδούν χωρίς* ~ || *άλλα δήλωσε στα δημοσιογραφικά* ~ *και άλλα τελικώς έπραξε.* – (υπυκ.) **μικροφωνάκι** (το), **μικροφωνικός,** -ή, -ό [1898].
{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. microphone, άσχετο από το αρχ. επίθ. *μικρόφωνος* ««αυτός που έχει ασθενική φωνή»]. **μικροφωτογραφία** (η) [1892J {μικροφωτυγραφιών} 1.η φωτογραφία που παίρνει κανείς με τη βοήθεια μικροσκοπίου 2. η φωτογράφιση με τη βοήθεια μικροσκοπίου. –
μικροφωτογραφικός, -ή,-ό [J 891J. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. microphotographj. **μικροφωτογράφιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων| η φωτυγρά- φιση με μικροφίλμ, **μικροχειρουργική** (η) ιατρ. ο κλάδος τής χειρουργικής που ασχο- λείται με τις χειρουργικές τεχνικές, οι οποίες εκτελούνται με τη βοή

θεια μικροσκοπίου και τη χρησιμοποίηση λεπτότατων οργάνων. Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. microchirurgicl. **μικροχημεία** (η) {μικροχημειών! χημ. υ επιστημονικός κλάδος που μελετά τις ιδιότητες και τη σύσταση μικρών ποσοτήτων ύλης. - - **μι- κροχημικός,** -ή, -ό [18851.
[ει υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. microchimie{. **μικροψία** (η) {μικροψιών! ιατρ. η παθολογική κατάσταση τής όρασης. κατά την οποία ο ασθενής βλέπει τα αντικείμενα μικρότερα από το φυσικό τους μέγεθος και η οποία οφείλεται σε οργανικά, τοξικά ή ψυχολογικά αίτια.
[f.tym. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. micropsic[. **μικροψυχία** (η) [αρχ.[{μικροψυχιών} 1.η έλλειψη υψηλού ηθικού αναστήματος αντ. γενναιοψυχία, ανωτερότητα, αξιοπρέπεια 2. η έλλειψη γενναιότητας, το ασθενές ψυχικό φρόνημα συν. λιποψυχία, δειλία αντ. γενναιότητα, ευψυχία, **μικρόψυχος,** -η, -ο ιαρχ.] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη υψηλού ηθικού αναστήματος, γενναιοψυχίας, ανωτερότητας: ~ *άνθρωπος / συμπεριφορά / αντιμετώπιση* συν. ευτελής, ποταπός. μηδαμινός λντ. αξιοπρεπής, γενναιόψυχος, ανώτερος 2. (ειδικότ.) αυτός που δείχνει ασθενές ψυχικό φρόνημα, δειλία συν. ολιγόψυχος, λιπόψυχος αντ. γενναίος, θαρραλέος, **μικρύνω** ρ. μικραίνω
μίκτης (ο) {μικτών} **1.** μους. ηλεκτρονική συσκευή που χρησιμοποιείται για τη ρύθμιση διαφόρων παραμέτρων ηχοληψίας ή μετάδοσης ηχητικίόν σημάτων (π.χ. την ισορροπία των εντάσεών τους)· αλλιώς *κονιόλα, τράπεζα μίξεως* 2. ραδιοηλεκτρονική διάταξη που χρησιμοποιείται στους ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς πομπούς και δέκτες για την ανάμειξη δύο διαφορετικών σημάτων και την παραγωγή τού επιθυμητού σήματος.
[ΕΤΥΜ. < θ. *μικ-* < αρχ. *μ(ε)ίγ-νυ-μι* (βλ. λ. *μειγνύω)* + παραγ. επίθημα *-της,* απόδ. τού αγγλ. mixerj. **μικτός,** -ή, -ό (σχολ. ορθ. *μεικτός)* **1.** αυτός που προέκυψε από τη μείξη διαφορετικών στοιχείων συν. ανάμικτος, σύμμικτος, σύνθετος· ΦΡ. (α) *μικτή γλώσσα* η γλώσσα που αναμειγνύει στοιχεία δημοτικής και καθαρεύουσας (β) *μικτό σχολείο* το σχολείο στο οποίο φοιτούν αγώ- ρια και κορίτσια (γ) *μικτός γάμος* (i) ο γάμος μεταξύ ετερόδοξων χριστιανών (ii) ο γάμος μεταξύ ατόμων διαφορετικής θρησκείας, φυλής, εθνικότητας κ.λπ. **2.** μαθ. *μικτός αριθμός* πραγματικός αριθμός που αποτελείται από ακέραιο και κλασματικό αριθμό, λ.χ. 3 1/2 · 3. αυτός από τον οποίου δεν έχουν αφαιρεθεί υι ζημίες, το απόβαρο κ.λπ.· ο μη καθαρός: - *κέρδος / βάρος.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ρ. *μ(ε)ίγνυμι.* βλ. κ. *μειγνύω*\.
Μίκυ Μαους (ο) |άκλ.] **1.** ο δημοφιλής ήρωας κινουμένων σχεδίο)ν και κόμικς για παιδιά, ο οποίος έχει μορφή ποντικού και σχεδιάστηκε από τον Γουόλτ Ντίσνεϋ 2. (μετο>νυμ.) (α) κάθε σειρά κινουμένων σχεδίων ή κόμικς με πρωταγωνιστή τον Μίκυ Μάους (β) (γενικότ.) οποιαδήποτε σειρά κινούμενων σχεδίων ή κόμικς για παιδιά: *στα παιδιά αρέσουν πολύ τα* ~.
Ιετυμ. < αγγλ. Mickey Mouse «ο Μίκυ τυ ποντίκι», χαρακτήρας κινούμενων σχεδίων πυυ δημιουργήθηκε από τον W. Disney το 1928]. **Μιλάνο** (το) πόλη τής ΚΔ. Ιταλίας, το βασικό οικονομικό και βιομηχανικό κέντρο τής χώρας. –
Μιλανέζος (ο). **Μιλσνέζα** (η), **μιλσνέζι- κος,** -η, -ο.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. Milano < λατ. Mediolanum (στην Ελλην. γνωστή κ. ως Μεδιόλανα, πβ. το «διάταγμα των Μεδιολάνων»), πόλη που ιδρύθηκε από γαλατικά φύλα στις αρχές τού 4ου αι. π.Χ., πιθ. < *medio-planum •«στο μέσον των πεδιάδων, ανάμεσα στους κάμπους» < medius «μέσος» + planus «ομαλός, επίπεδος». Κατ' άλλη άποψη, ως β'συνθ. πρέπει να θεωρηθεί το κελτ. lanu «πεδιάδα»], **μίλέδη** (η) {χωρ. πληθ.} (ως τιμητική προσφώνηση) η σύζυγος λόρδου.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. milady < my lady «κυρία μου» |. **μιλέτι** (το) {μιλετιού] -ιών} **1.** ιςί. (στην πολυεθνική Οθωμανική Αυτοκρατορία) αυτόνομη, αυτοδιοικούμενη θρησκευτική κοινότητα, οργανωμένη με δικούς της νόμους και με επί κεφαλής τον δικό της θρησκευτικό ηγέτη, ο οποίος ήταν υπεύθυνος ενώπιον τής κεντρικής διοίκησης για την εκπλήρωση των καθηκόντων και υποχρεώσεων των μελών της κοινότητάς του και ειδικότ. τού καθήκοντος τής πληρωμής των φόρων και τής διατήρησης της εσωτερικής ασφάλειας: *Ρουμ* ~ (το μιλέτι των Ρωμιών, δηλ. των ορθόδοξων χριστιανών) 2. θρησκ. (σύμφωνα με το Κοράνιο) η θρησκεία που κήρυξαν ο Αβραάμ και οι άλλοι προφήτες.
]ΕΤΥΜ. < τουρκ. millet < αραβ. millet «έθνυς»]. **μίλημα** (το) {μιλήμ-ατος | -ατα, -άτων} (λυγοτ.) η μιλιά, η ομιλία, **μιλημένος,** -η, -ο (καθημ.) αυτός με τον οποίο έχει γίνει συμφωνία, προκειμένου να ενεργήσει μεροληπτικά: *ήταν* ~ *ο προϊστάμενος, για να τον προτείνει στη θέση του*■ ΦΡ. (α) *τα 'χουν μιλημένα* έχυυν συμφωνήσει εκ των προτέρων να κρατήσουν ορισμένη στάση: ~ *για την εκλογή νέου προέδρου* (β) *μιλημένα-τιμημένα* για να δηλωθεί η αμοιβαία υπόσχεση ότι θα τηρηθούν όσα συμφωνήθηκαν. **μιλητό** (το) (λαϊκ.) η ομιλία, η συζήτηση: *άρχισε ξανά το* ~ || *από δίπλα ακούστηκε* ~ · φρ. **στο** *μιλητό* με προσυνεννόηση (για να διευκολυνθεί κάποιος): *το θέμα κανονίστηκε* **Μίλητος** (η) {Μιλήτου} αρχαία ελληνική πόλη τής ΒΔ. Μικράς Ασίας.

Μϊλησιος (ο) Ιαρχ.], **Μιλήσια** (η), **μιλησιακός,** -ή, -ό [μτγν.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Μίλητος / Μίλλάτος.* αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. τοπωνύμιο, που ταυτίζεται από μερικυύς με την τοποθεσία Milawanda ορισμένων χεττιτικών επιγραφών}, **μίλι** (το) [μιλι-ου | -ων] 1. μονάδα μήκους μεγάλων αποστάσεων, διαφορετική κατά χώρες και εποχές 2. (ειδικότ.) (α) αγγλοσαξονική μονάδα μήκους, που χρησιμοποιείται στις Η.Ι Ι.Α. και τις χώρες τής Βρε

τανικής Κοινοπολιτείας, υποδιαιρείται σε 1.760 γιάρδες ή 5.280 πόδια και ισούται με 1.609.344 μέτρα (β) *(ναυτικό) μίλι* μονάδα μήκους για τη μέτρηση θαλάσσιων αποστάσεων, που ισούται με 1.852 μέτρα· στις χώρες τής Βρετανικής Κοινοπολιτείας ισούται με 1.853,184 μέτρα. [ετυμ. < μτγν. *μί/.ιον.* υποκ. τού λατ. mil(l)ia «χίλιοι» (φρ. milia passuum «μία χιλιάδα βημάτων»)], μίλι- λεξικό πρόθημα τού διεθνούς συστήματος μονάδων, που σημαίνει ένα χιλιοστό τής μονάδας, την οποία δηλώνει το β' συνθετικό: *μι- λι-αμπέρ, μιλι-βόλτ. μίλι-γκράμ.*

[ετυμ. Λεξικό πρόθημα ξέν. επιστημ. όρων (πβ. γαλλ. milli-meire, milli-gramme), που προέρχεται από το λατ. milii- < mille «χίλιοι»|. μιλιά (η) (καθημ.) 1. ο ήχος τής φωνής, η προφορική ομιλία· ΦΡ. (α) *χάνω τη μιλιά μου (ι)* παύω να έχω την ικανότητα ομιλίας (ii) (μτφ.) μένω άναυδος, δεν μπορώ να αντιδράσω από έκπληξη, φόβο κ.λπ. (β) *δεν βγάζω μιλιά* σωπαίνω, δεν λέω κουβέντα (γ) δεν θέλω *μιλιά!* δεν θέλω) αντίρρηση, δεν ακούω καμιά διαφωνία (δ) *στόμα έχει και μιλιά δεν έχει* βλ. λ. *στόμα* 2. (ως προσταγή) *μιλιά!* με αυστηρό τρόπο πρυς κάποιον για να σωπάσει: *Δεν θέλω ν'ακούσω κουβέντα!* συν. σιωπή! άχνα! * σχολιο λ. *συνίζηση.*

[F.ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *ομιλία* (με σίγηση τού αρχικού άτονου *δ* και συνίζηση)).

μιλϊγκράμ (το) {άκλ.} το χιλιοστόγραμμο (βλ.λ.).

ΙΠΤΥΜ. < γαλλ. milligramme (νόθο σύνθ.) < milii- (< λατ. mille <«χίλια») + -gramme < λατ. gramma < αρχ. *γράμμα* «μικρό βάρος», ως απόδ. τού λατ. scripulum (1/24 τής υγκιάς), που θεωρήθηκε παράγ. τού scribere «γράφω»], μιλιμέτρ (το) {άκλ.} το χιλιοστόμετρο (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. millimetre (νόθο σύνθ.) < milii- (< λατ. mille «χίλια») + -metre (< αρχ. *μέτρου)].* μίλιμετρέ επίθ. {άκλ.} διαφανής αδιάσταλτη επιφάνεια διαιρεμένη σε χιλιοστά τού μέτρου, με κάθετες και οριζόντιες λεπτές γραμμές· αποτελεί οδηγό για την απόλυτη ευθυγράμμιση των κειμένων και φωτογραφιών κατά το μοντάζ (βλ.λ.): *χαρτί / χάρτης -.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. millimetre (νόθο σύνθ.) < milii- (βλ. λ. *μίλι-)* + metre (βλ. λ. *μέτρο)*\.

μιλιμπάρ (το) {άκλ.} ΜΕΙΕΩΡ. μονάδα ατμοσφαιρικής πίεσης, ίση προς ένα χιλιοστό τύ μπαρ και ισοδύναμη με 1.000 δύνες ανά τετραγωνικό εκατοστόμετρο.

Ιΐϊ'ΥΜ. < γαλλ. millibar (νόθο σύνθ.) < milii- (βλ. λ. μιλι-) + bar (< αρχ. *βάρος)* |.

μιλιόρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) θηλυκό πρόβατο (και σπανιότ. κατσίκα) με ηλικία ενός έτους ή που βρίσκεται στην πρώτη εγκυμοσύνη ΣΥΝ. αμνάδα, προβατίνα πρωτόγεννη. Ηπίσης μιλιόρι (το).

[ΡΤΥΜ. < αρωμ. ml'or. πιθ. < λατ. *agnelliola.* υποκ. τού agnella «αμνάδα»]^

μιλιούνια κ. μιλεούνια (τα) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) ανυπολόγιστος αριθμός. αμέτρητο πλήθος: *πλάκωσε ο εχθρός με ~ στρατό.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μιλιούνι(ν)* < ιταλ. millione «εκατομμύριο» < γαλλ. million < αρ^. γαλλ. mi lie < λατ. niil(l)ia «χίλια»|. μιλιταρισμός (ο) {χωρ. πληθ.} η στρατοκρατία. — μιλιταριστής (ο), μιλιταρίστρια (η), μιλιταριστικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφυρά τού γαλλ. militarisme < μέσ. γαλλ. militairc < λατ. militaris < miles «στρατιώτης»!, μιλόρδος (ο) (ως τιμητική προσφώνηση) υ Αγγλος ευγενής.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. milord (αντιδάν.) < γαλλ. milord < αγγλ. my lord «κύριέ μου». Κλ. κ. *λόρδος*\.

Μιλτιάδης (ο) 1. αρχαίος Αθηναίος στρατηγός (περ. 554-489 π.Χ.). ο οποίος ηγήθηκε των αθηναϊκών στρατευμάτων στη νίκη τους επί των Περσών στη μάχη τού Μαραθώνα το 490 π.Χ. 2. ανδρικό όνομα. [ετυμ. αρχ. κύρ. όν. «κοκκινωπός, αυτός που έχει το χρώμα τού αίματος» < *μίλτος (ή)* (τεχν. όρ., πιθ. δάνειο), ονομασία τού ορυκτού αι- ματίτη και τού χρώματός του|. μιλφέϊ (το) {άκλ.} γλυκό με στρώσεις φύλλων κρούστας και κρέμας πασπαλισμένο με λεπτή ζάχαρη (άχνη). Επίσης (λαϊκ.) μιλφέι.

[Εί υμ. < γαλλ. mille-feuillc «χίλια φύλλα»!, μιλώ (κ. -άω) κ. (λόγ.) ομιλώ [αρχ.] ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μιλάς... (σπάν. μιλείς...) κ. (λόγ.) ομιλείς... | μίλ-ησα, -ιέμαι (κ. λόγ. ομιλούμαι), -ήθηκα, -ημένος} ♦ (αμετβ.) 1. εκφράζομαι με τον προφορικό λόγο, αρθρώνω λόγο: αν μπορούσαν *να* μιλήσουν τα ζώα, τι θα ε'λεγαν *άραγε:* || το *μωρό άρχισε να μιλάει* || *~ δυνατά / καθαρά / σιγά / αργά / συνέχεια / ασταμάτητα / ασυνάρτητα i γενικά! εκ μέρους κάποιου / επί τού θέματος ! ελεύθερα / σοβαρά / με παρρησία / χωρίς περιστροφές / ορθά- κοφτά ι έξω από τα δόντια* (βλ. λ. 5dvn)' φρ. (α) *εγώ μιλάω, εγώ τ'* ακούω μιλώ χωρίς να βρίσκω ανταπόκριση ή χωρίς να με προσέχει κανείς (β) *μιλώ με το «σεις» και με το «σας»* μιλώ ευγενικά χρησιμοποιώντας τον πληθυντικό ευγενείας (γ) *μιλάω στον αέρα* (Κ.Δ. *Λ Κορινθ.* 14, 9: *...εσεσθε γάρ εις αέρα λα/.ούντες)* μιλάω χωρίς να μου δίνει κανείς σημασία, χωρίς να εισακούομαι (δ) *το πράγμα μιλάει (από) μόνο του* είναι εξόφθαλμο, προφανές: *~· αυτός την έκανε την κομπίνα!* 2. i+ για) (α) εκφράζομαι με τον λόγο μου (γραπτό ή προφορικό). αφηγούμαι, κάνω λόγο: *για τι πράγμα μι/Λει αντό το βιβλίο:* (β) αναφέρομαι σε κάποιον/κάτι. εννοώ: μετά *τους σεισμούς σογκεντρώθηκαν χιλιάδες άνθρωποι σε πολύ περιορισμένους χώρους■ μιλάμε για αφόρητη κατάσταση* || εκτελεί τους *πιο απίθανους* υ^υλο- *γισμούς με. απίστευτη ταχύτητα' σου μιλάω για ιδιοφυία* 3. εκφωνώ λόγο ή κάνω διάλεξη: *μίλησε για την επέτειο τού «Όχι»* || *μίλησε σε συγκέντρωση οπαδών του* 4. έχω τον λόγο: *τώρα ~ εγώ και δεν θέλω να με διακόψει κανείς!* 5. εκφράζω τις απόψεις μου, τη συμφωνία ή τη διαφωνία μου: *~ με επιχειρήματα* [[*~ υπέρ / κατά·* ΦΡ. *άκου / για δες ποιος μιλάει!* για κάποιον που είτε λόγω τής ηλικίας του ή τού χαρακτήρα ή τής συμπεριφοράς του δεν δικαιούται να εκφέρει συγκεκριμένη άποψη: *-/ Ενώ είναι συστηματικός φοροφυγάς, μας μιλάει για την τήρηση των νόμων!* 6. κάνω σχόλιο, αντιδρώ· (ειδικότ.) εκφράζω τη δυσαρέσκειά μου: *πρόσεξα την άσχημη συμπεριφορά του. αλλά δεν μίλησα, για να μη γίνει καβγάς* **7.** γνωστοποιώ (κάτι): *Θα σου πω ένα μυστικό, αλλά δεν θα μιλήσεις πουθενά* 8. συζητώ (με κάποιον): *~ με τον πατέρα μου για τις σπουδές μου* 9. φλυαρώ: ο *δάσκαλος του έκανε παρατήρηση, επειδή μιλούσε με τον διπλανό του* επικοινωνώ, ανταλλάσσω σκέψεις: *Πότε θα σε δω: Πρέπει* να *μιλήσουμε* 11. μεταδίδω μηνύματα, εκφράζω (κάτι) (χωρίς να χρησιμοποιώ τον λόγο): *οι πράξεις μιλούν από μόνες τους* || *αυτή η μουσική μιλάει στην καρδιά μου* 12. είμαι εκφραστικός, πολύ παραστατικός: *καθώς χόρευε, όλα πάνω της μιλούσαν: μάτια, χέρια, σώμα*]] *Τι ζωντανός πίνακας! Σαν να μιλάει!* **13.** (α) γνωρίζω και μπορώ να χρησιμοποιώ (συγκεκριμένη γλώσσα): *- Αγγλικά* || *αν και Βέ/.γος ο Τομ. μιλάει πολύ καλά / άπταιστα Ελ/.ηνικά* (β) χρησιμοποιώ (συγκεκριμένη γλώσσα) σε προφορική συνεννόηση: *-Τι γλώσσα μι/.ούσες με τους τουρίστες: -Φ/.αμανδικά* ♦ (μετβ.) **14.** απευθύνω τον λόγο (σε κάποιον): *- στον Κώστα*]| *του ~ αυστηρά / συγκαταβατικά* **15.** (ειδι- κότ.) επίχειρα) να πείσω. να μεταπείσω (κάποιον): *Όιτι και να του πω, εμένα δεν με ακούει- μίλησέ του κι εσύ!* (μεσοπαθ. *μιλιέμαι / ομιλού- μαΐ)* **16.** (για γλώσσα) χρησιμοποιούμαι ως μέσο επικοινωνίας μιας γλωσσικής κοινότητας: *τα Λατινικά δεν μιλιούνται / ομιλούνται πια-* ΦΡ. *λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες* οι γλώσσες που ομιλούνται από μικρό αριθμό ομιλητών **17.** (ως αλληλοπαθές) έχω φιλικές σχέσεις ή οικειότητα με κάποιον: *δεν μιλιούνται ούτε καν χαιρετιούνται* (είτε επειδή δεν γνωρίζονται είτε επειδή έχουν εχθρικές σχέσεις)· φρ. (α) *δεν μιλιέται* δεν έχει διάθεση για συζήτηση (επειδή είναι στενοχωρημένος, κακόκεφος ή θυμωμένος) (β) *τα μιλήσαμε / τα έχουμε μιλημένα* καταλήξαμε σε συμφωνία **18.** (η μτχ. *μιλημένος, -η, -ο)* βλ.λ. **·*** σχολιο λ. *τελώ.*

[liΤΥΜ. < μεσν. *μιλώ* < αρχ. *ομιλώ (-έω).* αρχική σημ. «βρίσκομαι μαζί με κάποιον, κάνω συντροφιά μαζί του» (η σημερινή σημ. είναι μτγν.). < *όμιλος* (βλ.λ.)Ι-

μίμηση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** το να μιμείται κανείς (κάποιον/κάτι): *η ~ ξένων προτύπων* αντ. πρωτοτυπία 2. (συνεκδ.) το έργο ή οι πράξεις που αντιγράφουν πιστά πρότυπο: *σύμφωνα με τον ορισμό τού Αριστοτέλη, η τραγωδία είναι ~ πράξεως* **3.** (ειδικότ.) η περιπαικτικού χαρακτήρα επανάληψη των κινήσεων, των χειρονομιών και εκφράσεων ή και τής ομιλίας (κάποιου) με παρόμοια χροιά και τόνο φωνής: *αυτός ο κωμικός είναι καλός στις ~ πολιτικών* · **4.** ΤΥΧΟΛ. η συνειδητή ή η ασύνειδη προσπάθεια κάποιου να αναπαρα- γάγει στη σκέψη ή τη συμπεριφορά του το ίδιο πρότυπο σκέψης ή συμπεριφοράς που παρατήρησε σε άλλον · **5.** ψιλο£. αρχή τής αισθητικής και τής θεωρίας τής τέχνης, σύμφωνα με την οποία η τέχνη αναπαριστά δημιουργικά' (γεγονότα, πρόσωπα, συναισθήματα, πράξεις, καταστάσεις κ.λπ.)· 6. ΜΟΥΣ. ο τρόπος μουσικής γραφής, που συνίσταται στο να επαναλαμβάνεται το ίδιο μελωδικό σχήμα από τη μια φωνή στην άλλη ή από το ένα όργανο στο άλλο.

μιμητής το) [αρχ.], **μιμήτρια** (η) ↑18421 {μιμητριών} πρόσωπο που ακυλυθεί πιστά το πρότυπο, το παράδειγμα άλλου: *το έργο του βρήκε αργότερα πολλούς ~.*

μιμητικός, -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μίμηση: *~ κινήσεις* 2. αυτός που έχει την τάση να μιμείται: ο άνθρωπος είναι *~ ζώο* **3.** *μιμητική* ιη) η τέχνη τής μίμησης (προσώπων σε συγκεκριμένες καταστάσεις, ζώων κ.λπ.) με μέσο τις χειρονομίες, τους μορφασμούς, τις κινήσεις τού σώματος και χωρίς να χρησιμοποιείται λόγος ΣΥΝ. μιμική · **4.** (ουσία) τής οποίας η χορήγηση προκαλεί διέγερση ορισμένων νεύρων και ιδιαίτ. των συμπαθητικών και παρασυμπαθητικών. - **μιμητικ-ά/-ώς** [μτγν.] επίρρ.. **μιμητικότητα** (η) [1898].

μιμητισμός (ο) **1.** (κακόσ.) η παθητική και άκριτη αντιγραφή προτύπων (σε ιδέες, τρόπους, συμπεριφορά κ.λπ.): *~ στη μόδα! τού τρόπου ζωής των ξένων* συν. μιμητικότητα 2. βιολ. το βιολογικό φαινόμενο, κατά τυ υποίο ένα ζώο μοιάζει εξωτερικά με ένα άλλο ή με μέρος τού περιβάλλοντός του. κυρ. ως μέσο προστασίας από τους θηρευτές του (βλ. λ. *ομοιοχρωμία).*

|Ι-ΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mimetisme].

μιμικός, -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τους μίμους ή γίνεται κατά τον τρόπο των μίμων 2. μιμική (η) η μιμητική (βλ. λ. *μιμητικός)* · **3.** ιλτρ. *μιμικοίμύες* οι δερματικοί μύες τού προσώπου, οι οποίοι. όταν συστέλλονται, προκαλούν κινήσεις που αλλάζουν την έκφραση.

Μίμνερμος (ο) {Μίμνερμου} αρχαίος Ήλληνας ελεγειακός λυρικός ποιητής από την Κολοφώνα (7ος αι. π.Χ.).

ΙΡΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *μίμνω (άλλος* τ. τού ρ. *μένω:μί-μν-ω* < θ. *μν-*, μη- δενισμ. βαθμ. τού *μνν-*, με ενεστ. αναδιπλασιασμό *μι-) + -έρμος* < *Έρμ ής*\.

μιμόγλωσσα (η) {χωρ. πληθ.} γλωσσ. ό.τι συνοδεύει και συμπληρώνει τη διά τής γλώσσας επικοινωνία, η παραγλώσσα (βλ.λ.) αντ. λεξί- γλωσσα.

[ΕΤΥ.Μ. Ο όρος πλάστηκε από τον γλωσσολόγο Γ. Χατζιδάκι|.

μιμογράφος (υ) Ιμτγν.Ι φιλολ. ο ποιητής μίμων. — **μιμογραφία** (η) [1819J.

μιμόδραμα (το) {μιμοδράμ-ατος } -ατα, -άτων} λυρικό δράμα που εκτελείται με μιμητικές κινήσεις και εκφράσεις των ηθοποιών (με παντομίμα).

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mimodramej.

μιμόζα (η) (καθημ.) γένος φυτών, συγγενικών προς την ακακία, που καλλιεργούνται ως καλλωπιστικά· η *μιμόζα η αισχυντηλή / ντροπαλή* είναι το φυτό *μη μου άπτου* (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. mimosa < λατ. mimus < αρχ. *μίμος].* μιμόρχημα (το)
[1861] {μιμορχήμ-ατος |-ατα,-άτων} το μπαλλέτο, το χορόδραμα.
[ετυμ. < *μίμος* + *όρχημα,* απόδ. τού γαλλ. ballet (βλ. κ. *μπα/λέτο)*\. μίμος (ο) 1. το πρόσωπο που διαθέτει την ικανότητα να μιμείται φωνές, χειρονομίες και εκφράσεις, συνήθ. για να διασκεδάζει τους άλλους: *είναι πολύ καλός ~ · μπορεί να κάνει οποιονδήποτε πολιτικό, φτάνει ν' ακούσει για λίγο τη φωνή του* 2. ο ηθοποιός συγκεκριμένου είδους θεατρικής τέχνης, κατά την οποία αποδίδει με μιμητικές κινήσεις, χειρονομίες και μορφασμούς συναισθήματα, καταστάσεις και περιστατικά · 3. (στο θέατρο) η τέχνη τής αναπαράστασης χαρακτήρων, συναισθημάτων και η τέχνη τής αφήγησης μόνο με την κίνηση τού σώματος, με χειρονομίες και μορφασμούς ΣΥΝ. παντομίμα · 4. φιλολ. έμμετρο είδος τής αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, που έχει διαλογική μορφή και ζωντανεύει σκηνές τής καθημερινής ζωής, με πρόθεση διασκεδαστική και συνάμα σκωπτική · 5. ζωολ. μικρό πουλί που απαντά στην Αμερική, έχει γκρίζο χρώμα, σκουρότερες φτερούγες και ουρά και χαρακτηρίζεται από την ικανότητά του να μιμείται το κελάηδημα άλλων πουλιών.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μῖμος,* αβεβ. ετύμου, τεχν. όρ., πιθ. δάνειο. Π συσχέτιση με το σανσκρ. mays «απάτη, απατηλή εικόνα» δεν φαίνεται καθόλου πιθανή, αφού προϋποθέτει δυσχερή μεταπτωτική μεταβολή. Γιαράγ. *μιμούμαι, μιμητής, μίμησις* κ.ά.}.
μιμούμαι ρ. μετβ. αποθ. [μιμείσαι... | μιμήθηκα} 1. κάνω ό,τι κάνει (κάποιος άλλος/κάτι άλλο), φέρομαι, μιλο). πράττω όπως (κάποιος άλλος/κάτι άλλο): *είναι συνηθισμένο σχολικό αστείο οι μαθητές να μιμούνται τους καθηγητές τους* || *~ τη φωνή / το ντύσιμο / τις κινήσεις / το ύφος κάποιου* || *~ δουλικά / πιστά ι τέλεια κάποιον* ΣΥΝ. παριστάνω, αντιγράφω 2. χρησιμοποιώ ως πρότυπο, ως υπόδειγμα: *οι Λατίνοι συγγραφείς μιμήθηκαν σε σημαντικό βαθμό τους αρχαίους Έλληνες ομοτέχνους* roocJJ *οι νέοι έχουν την τάση να μιμούνται αυτούς που θαυμάζουν.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μιμούμαι (-έο-)* < *μίμος* (βλ.λ.)]. **μίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) ο υπόνομος με γόμωση από εκρηκτική ύλη για ανατίναξη εδάφους, σπάσιμο βράχου κ.λπ. συν. λαγούμι.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. mina, πιθ. κελτ. καταγωγής, πβ. ιρλ. mein «μεταλλικός»!.
μιναδόρος (ο) ο εργάτης που είναι εξειδικευμένος στο να ανοίγει μίνες, ιδ. σε μεταλλεία ΣΥΝ. λαγουμιτζής.
[ετυμ. < βεν. minador < mina (βλ. λ. *μίνα)* + -dor (βλ. λ. *-δόρος)* |. μιναρές (ο) {μιναρέδες} ο ψηλός και λεπτός πύργος, που αποτελεί τμήμα τού μουσουλμανικού ναού. από τον οποίο ο χότζας ή ο μουεζίνης καλούν τους πιστούς για προσευχή.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. minare < αραβ. manarah «φάρος».), μινάρω ρ. μετβ. ιμινάρισα} ανοίγω μίνα σε (έδαφος, βράχο), για να πρυκαλέσω έκρηξη ΣΥΝ. (λόγ.) υπονομεύω.
JΕΤΥΜ. < ιταλ. minare < mina (βλ. κ. *μίνα)].* μινέτο
(το) (λαϊκ.) η αιδοιολειχία.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. minette, αρχική σημ. «γατούλα», υποκ. τού mine «γάτα» (ονοματοπ. λ.). Η σημ. «αιδοιολειχία» από τη γαλλ. φρ. faire minctte (a une femme)|. μίνθη (η) {μινθών} (λόγ.) η μέντα.
[ετυμ. μτγν., αγν. ετύμου, προελλην. δάνειο. Βλ. κ. *μέντα].* μίνι επίθ. {άκλ.| 1. αυτός που είναι μικρός: *~ λεωφορείο / συσκευασία* [Ι *~ τηλεοπτική σειρά* 2. *μίνι* (το) γυναικεία φούστα που φθάνει πάνω από τα γόνατα: *φοράω ~.* — (υποκ.) μινάκι (το).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. mini < α' συνθ. mini-, απεσπασμένο από λ. όπως miniskirt].
μινιατούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) η μικρογραφία (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική.*
[ΕΓΥΜ. < ιταλ. miniatura < λατ. miniatus, μτχ. τ. τού ρ. miniare «βάφω χρησιμοποιώντας μίνιο» < minium. Βλ. κ. *μίνιο.* 11 λ. miniatura δήλωνε αρχικώς την τέχνη τής βαφής (με μίνιο) μικρού χειρογράφου ή βιβλίου, από όπου και γενικεύθηκε η σημ. «μικρογραφία», πιθ. υπό την επίδραση τού minimumj. **μινιμαλίσμός** (ο) ελλην. *ελάχιστο ποίηση* **1.** καλ. τεχν. κίνημα που αναπτύχθηκε στη δεκαετία τού '50, κυρ. στην Αμερική, και βρήκε απήχηση σε διάφορες μορφές τέχνης, όπως η μουσική, η ζωγραφική και ο κινηματογράφος- υποστηρίζει κυρίως την ανάγκη οικονομίας στη χρήση εκφραστικών μέσων (συμβόλων, μοντέλων, χρωμάτων κ.λπ.) στον χώρο τής τέχνης 2. (γενικότ.) στάση, τακτική που συνίσταται στην απαίτηση όσο το δυνατόν λιγότερων πραγμάτων (στον λόγο, στα μέσα που χρησιμοποιεί κανείς κ.λπ.) · η απλότητα και η αναζήτηση μόνο τού ουσιώδους. — **μινιμαλιοτής** (ο), **μινιμαλίστρια** (η), **μινιμαλιστικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. minimalisme < minimal < λατ. minimus «ελάχιστος, πολύ μικρός»].
μίνιμουμ (το) {άκλ.} το λιγότερο, το ελάχιστο: *του εγγυήθηκε ένα ~ κέρδους από τη συμμετοχή τον στην επιχείρηση* ANT. μάξιμουμ. [ΕΤΥΜ. < λατ. minimum, ουδ. τού επιθ. minimus «ελάχιστος»], μίνιμπάς κ. μίνι-μπας (το) {άκλ.} μικρό λεωφορείο για τις πόλεις συν. υποαστικό λεωφορείο.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. mini-bus], μίνιο (το) {χωρ. πληθ.) 1. η κοκκινωπή χρωστική ύλη, η οποία αποτε- λείται κυρ. από οξίδια τού μολύβδου, έχει πολύ μεγάλη πυκνότητα και χρησιμοποιείται για την παρασκευή αντισκωριακών βαφών
(συνεκδ.) η αντισκωριακή βαφή που παρασκευάζεται από την παραπάνω χρωστική ύλη.
[ΕΤΥΜ, < ιταλ. minio < λατ. minium, ιβηρ. καταγωγής, πβ. βασκ. min[. μινιόν επίθ. {άκλ.ί 1. αυτός που έχει λεπτή σωματική διάπλαση ΣΥΝ. λεπτοκαμωμένος 2. ευπαθής και ευαίσθητος.
[ετυμ. < γαλλ. mignon «κομψός, χαριτωμένος» < ιταλ.ηιΐ£ηα «γατούλα», εκφραστική λ., αγν. ετύμου]. **μινκ** (το) {άκλ.ί το βιζόν (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. mink < αρχ. αγγλ. mynk, αγν. ετύμου]. **μινόρε** (το) {άκλ.} μουσ. η ελάσσων μουσική κλίμακα ή ο ελάσσων τρόπος, η ελάσσων συγχορδία αντ. ματζόρε.
|Ι-;ΤΥΜ. < ιταλ. minore < λατ. minor «μικρότερος, λιγότερος». που συνδ. ετυμολογικά με το αρχ. επίθ. *μείων].*
Μινόρκα (η) νησί των Βαλεαριδών Νήσων τής Ισπανίας στη Δ. Μεσόγειο Θάλασσα.
Ιετυμ. < ισπ. Minorca (< λατ. minor «μικρότερος, ελάσσων»), κατ' αντιδιαστολή προς τη *Μαγιόρκα].* **μινουέτο** (το) -♦ μενουέτο
Μινσκ (το) {άκλ.) η πρωτεύουσα τής Λευκορωσίας.
(ετυμ. < ρωσ. Minsk, πιθ. από το όνομα τού ποταμού Men, που πιστεύεται πως αποτελεί την παλαιότ. ονομασία τού ποταμού Svisloc, ο οποίος διαρρέει την πόλη. Υπάρχει η άποψη ότι η ίδια η ονομασία Men συνδ. με τον γερμ. ποταμό Main (κελτ. αρχής, πιθ. < mo «βραδύς, αργός» + enos < ·νερό»)|. **μιντέρι** (το) {μιντεριού **[** -ιών) (λαϊκ.) **1.** χαμηλό ανατολίτικο ντιβάνι ΣΥΝ. σοφάς 2. χαμηλό, κτιστό πεζούλι δεξιά και αριστερά από το τζάκι.
[ΗΤΥΜ. < τουρκ. mindcr|. **μίντία** (τα) {άκλ.} τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: ο *πό/~εμος των ~* | |
και διαπ/.εκόμενα συμφέροντα \ \ *εργάζεται στα* - συν. Μ.Μ.Η. LETYM. < αγγλ. media, πληθ. τού λατ. medium «μέσο»[. **μιντιοκρατια** (η) {χωρ. πληθ.} η κυριαρχία των μέσων μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Η.) στη διαμόρφωση τής κοινής γνώμης.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. medioerucy (νόθο σύνθ.) < media (βλ. λ. *μίντια)* + -cracy < *-κρατία* (< αρχ. *κρατώ)}.* **μινυρίζω** ρ. αμετβ. {μινύρισα) (αρχαιοπρ.) **1.** κλαίω με σιγανή φωνή: *«εμινύριζεν ακόμη η θρηνώδης φωνή τού βρέφους»* (Α. Παπαδιαμά- ντης) συν. κλαψουρίζω, σιγοκλαίω, κλαυθμυρίζω 2. τραγουδώ με σιγανή φωνή συν. σιγοτραγουδώ, ψιλοτραγουδώ. — **μινύρισμα** (το) [μτγν.] κ. **μινυριομός** (ο) Ιμτγν.}.
[ετυμ. «ρχ. < *μινυρός* «θρηνητικός, γοερός», αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με τη λεξιλογική ομάδα *κινυρός. κινυρίζω, κινύρομαι* «γοερή κραυγή, θρήνος» (επίσης αγν. ετύμου). Το λατ. minurrio «μουρμουρίζω, κλαψουρίζω» αποτελεί προσαρμοσμένο δάνειο από την Ελλην.}. **μινωικός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τον βασιλιά τής Κρήτης Μίνωα ή την εποχή του: - *ανάκτορα* (β) *μινωικός πολιτισμός ο* πολιτισμός που αναπτύχθηκε στην Κρήτη από τα τέλη τής νεολιθικής εποχής μέχρι τις αρχές τής εποχής τού σιδήρου (2600-1050 π.Χ.) 2. αυτός που σχετίζεται με τον μινοηκό πολιτισμό και την Κρήτη τής εποχής εκείνης: *~ τέχνη.*
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.,< αγγλ. Minoan).
Μίνως (ο) |Μίνω-ος. -α} **1.** βασιλιάς τής Κρήτης, από τον υποίο πήρε την ονομασία του ο μινωικός πολιτισμός (βλ. λ. *μινωικός)* 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Μίνωας.**
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν., αγν. ετύμου, πιθ. λ. τού προελλην. υποστρώματος, για την οποία είναι αμφίβολο αν επρόκειτο αρχικώς για κύριο όνομα ή για τίτλο (με σημ. «βασιλιάς»:). Βλ. κ. *Μινώτανρυς*\. **Μινώταυρος** (ο) {-ου κ. -αύρου} μυθολ. τέρας με κεφάλι ταύρου και ανθρώπινο σώμα. που φυλακίστηκε από τον Μίνωα στον περίφημο λαβύρινθο στα υπόγεια τού ανακτόρου του. ωσότου βρήκε τον θάνατο από τον Θησέα.
(ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Όπως και το *Κένταυρος* (βλ.λ.). έτσι και η λ. *Μινώταυρος* αποτελεί πιθ. εξελληνισμένη απόδοση τού ονόματος προελλην. θεότητας (με τη σημ. «<ταύρος-άνθρωπος»:). που παρετυμο- λογήθηκε προς τις λ. *Μίνως* και *ταύρος].*
μίξαζ (το) {άκλ.} η μείξη ήχων από διάφορες πηγές.
jF.TYM. < γαλλ. mixage < αγγλ. mix (βλ. λ. *μίξερ)}.* **μιξάρω** ρ. μετβ. {μιξάρισ-α, -μένος} κάνω μιξάζ. **μίξερ** (το) {άκλ.} ηλεκτρική συσκευή ανάμειξης τροφών. — (υποκ.) **μιξεράκι** (το).
ΙΕΙΥΜ. < αγγλ. mixer < p. mix «ανακατεύω, αναμειγνύω» < μέσ. αγγλ. mixt < λατ. mixtus, μτχ. τ. τού ρ. misceo «αναμειγνύω». Βλ. κ. *μειγνύω].*
μ*ξΠ (η) ‡ μείξη
μίξοβαρβαρος, -η, -ο ► μειξοβάρβαρος **μιξοπαρθένα** (η) -+ μειξοπαρθένα
μιξτ-γκρίλ (το) {άκλ.} διαφορετικά είδη κρεάτων ψημένα μαζί ή και ανάμικτα με λαχανικά.
[ΕΓΥΜ. < αγγλ. mixed grilli, **μιούζικαλ** (το) {άκλ.} **1.** θεατροποιημένη παραγωγή με διασκεδαστικό περιεχόμενο και απλή πλοκή, η οποία συνδυάζει μουσική, χορό και διάλογο 2. κινηματογραφικό είδος, στην πλοκή τού οποίου είναι ενσωματωμένα και μουσικοχορευτικά κομμάτια.
|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.,< αγγλ. musical < music < γαλλ. musique < λατ. musica αρχ. *μουσική* (βλ.λ.)|.
μιουζικ χολ (το) {άκλ.} αίθουσα στην οπνία γίνονται εκτελέσεις μουσικών έργων και γενικότ. μουσικές εκδηλώσεις.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. music hall], **μιραμπό** (το) {άκλ.} το ημίσκληρο ανδρικό καπέλο, που φοριόταν σε παλιότερες εποχές.
ΙΕΤΥΜ. Πιθ. από το όνομα τού Γάλλου ρήτορα και πολιτικού Gabriel R. de Mirabeau (1749-91)].
Μιράντα (η) γυναικείο όνομα.
(Ε'ίΥΜ. Ξέν. κύρ. όν. (πβ. ισπ. Miranda) < λατ. mirandus «θαυμαστός,

θαυμάσιος», γερουνδιακό τυύ p. miror «θαυμάζω»], **μις** (η) ί άκλ.} (ως προσφώνηση) 1. (στους αγγλόφωνους) η δεσποινίς

η κοπέλα που πρωτεύει σε καλλιστεία: ·~ *Ελλάς / Ευρώπη 1 Υφή- λιος.*

[f.tym. < αγγλ. miss, συγκεκομμένος τ. τού mistress «κυρία, οικοδέσποινα» < μέσ. γαλλ. maistresse (> γαλλ. maitressc). θηλ. τού maistre (> γαλλ. maitre) < λατ. magister «άρχοντας»], **μισαλλοδοξία** (η) [I826| (χωρ. πληθ.) το να μισεί κανείς όποιον έχει διαφορετικές ιδέες από τον ίδιο. **μισαλλόδοξος,** -η. -ο 118261 **1.** αυτός που μισεί όσους πιστεύουν σε διαφορετικές από αυτόν (πολιτικές, ηθικές κ.λπ.) ιδέες 2. (γενικότ.) αυτύς που δεν παραδέχεται ό,τι δεν συμβαδίζει με τις δικές του θέσεις (σε θέματα ηθικής, πολιτικής κ.λπ.): ~ *πολιτική / σκέψη* λντ. ανεκτικός. διαλλακτικός, ελαστικός, ανοιχτός.

[ετυμ. < *μισ-* (< *μισώ)* + *αλλόδοξος* (βλ.λ.)]. **μίσανδρος,** -ος. -ο Ιμτγν.Ι αυτός που μισεί, που αποστρέφεται τους άνδρες: ~ *γυναίκα* (πβ. λ. *μισογύνης).* - **μισανδρία** (η) Ιμτγν.Ι. **μισάνθρωπος** (ο) [αρχ.] {μισανθρώπ-ου [-ων. -υυς] 1. πρόσωπο που μισεί, που αποστρέφεται τους άλλους ανθριόπους 2. πρόσωπο που δεν αγαπά τις κοινωνικές συναναστροφές, που αποφεύγει τους ανθρώπους. -

μίσανθρωηία (η) Ιαρχ.]. **μισανοίγω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μισάνοι-ςα, -γμένος] ♦ 1. (μετβ.) ανοίγω λίγο. όχι εντελώς: ~ *την πόρτα / τα μάτια* ♦ (αμετβ.) 2. (για φυτά) αρχίζω να βλαστάνω 3. (για άνθος) αρχίζω να βγάζω μπουμπούκια, **μισάνοιχτος,** -η,-ο αυτός που είναι μόλις ανοιχτός: ~ *πόρτα/ μάτια.*

μισάωρο (το) χρονικό διάστημα μισής ώρας συν. ημίωρο.

]Ε ΓΥΜ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *μισά (τής) ώρας* με την κα- τάλ. *-ο* τού ουδετέρου]. **μΐσγάγκεια** (η) {μισγαγκειών} ΓΒΜ. νοητή γραμμή κατά μήκος ποτάμιας κοίτης, η οποία συνδέει όλα τα σημεία με το μέγιστο βάθος. [ΕΊΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «συμβολή φαραγγιών». < **μισγ-αγκής< μί- σγο)* (αρχαϊκός ενεστ. τού *μείγνυμι,* ο οποίος ανάγεται σε τ. *^μίγ^σκω,* όπου απαντά η μηδενισμ. βαθμ.· βλ. κ. *μείγμα, μεϊξις)* + *-αγκής* < *άγκος* «βαθιά κοιλάδα» (ομόρρ. των *άγκ-αλη, άγκ-ύλος, άγκ-υρα* κ.ά.)].

μισέλληνας (θ)]αρχ.] {μισελλήνων) πρόσωπο που μισεί την Ελλάδα και τους Ήλληνες συν. ανθέλληνας ΑΜ. φιλέλληνας, ελληνολάτρης.

μισελληνισμός (ο) (1858], **μισελληνικός,** -ή, -ό 11855U

μισερός, -ή, -ό (λαϊκ.) **1.**(για πρόσ.) αυτός που έχει αναπηρία σωματική ή πνευματική συν. σακάτης, ανάπηρος λντ. αρτιμελής 2. (για πράγματα) αυτός που χαρακτηρίζεται από ατέλειες συν. ημιτελής α.ντ. ακέραιος, ολοκληρωμένος.

[tΤΥΜ. < *μισός* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πιθ. κατ' αναλογίαν προς το επίθ. *γΓρός.* Απίθανη η παραγωγή από αρχ. μυσοίρός«αποκρουστικός, βρόμικος»!.

μισερώνω ρ. μετβ. [μισέρω-σα, -θηκα, -μένος) (λαϊκ.) κάνω κάποιον μισερό, του προκαλώ αναπηρία, τον σακατεύω. Επίσης **μισερεύω. μισεύω** ρ. μετβ. {μίσε-ψα. -μένος) (λαϊκ.-λογοτ.) απομακρύνομαι από την πατρίδα μου, ξενιτεύομαι, αποδημώ: «~ *και τα μάτια μου / δακρύζουν λυπημένα...» (-γνωστό* παλαιότ. τραγ.) λντ. παλιννοστώ. — **μισεμός** (ο) Ιμεσν.).

]ϋΊΥΜ. μεσν. < *μίσ(σ)α* «λήξη (τής λειτουργίας)» < λατ. missum (μτχ. τ. τού *ρ.* mitto «στέλνω») + -£ ·ύω|. **μισητός,** -ή. -ό [αρχ.Ι αυτός που προκαλεί το μίσος των άλλων ή αυτός που αξίζει να τον μισούν am. αγαπητός. — **μισητά** επίρρ.

μισθαποδότης (ο) (για τον Θεό/Χριστό) που ανταμείβει, που αποδίδει μισθό: *για τις αγαθοεργές του θ'αμειφΟεί από τον ~ Θεό.*

|γ·:ίύμ. μτγν. < *μισθός* + παραγ. τού αρχ. *άποδίδωμι.* Η λ. πρωτοαπα- ντά στην Κ.Δ., Κβρ. 11.6: *πιστεϋσαι γάρ δει* τόν *προσερχόμενον τω Θεω οτι έστιν και τοϊς έκζητοΰσιν αυτόν μισθαποδότης γίνεται* (= διότι αυτός που πλησιάζει τον Θεό πρέπει να πιστέψει ότι Αυτός (...) ανταμείβει όσους Τυν εκζητούν)!. **μίσθαρίον** (το) [αρχ.] {μισθαρί-ου [-ων] (αρχαιυπρ.-ειρων.) μικρός μισθός.

μίσθαρνος, -η, -υ (κακόσ.) αυτός πυυ εκτελεί συγκεκριμένυ έργο. αποβλέποντας μόνο στην υλική ανταμοιβή και αδιαφορεί εάν το έρ- γυ αυτό συμφωνεί με την ηθική και ιδ. με την ιδέα τού πατριωτισμού: ~ *όργανα ξένων συμφερόντων* / σκοτεινών *δυνάμεων.*

]ϋΐΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «μισθωτός εργάτης», σύνθ. εκ συναρπαγής απύ τη φρ, *μισθόν άρνυσθαι* «εργάζομαι επί μισθώ». Το ρ. *άρνυμαι* «αποκτώ, κερδίζω» συνδέεται ετυμολογικά με αρμ. afnum «παίρνω», ίσιος και με αβεστ. oronav- «συμφωνώ»], **μίσθιος,** -α. -ο [μτγν.Ι **1·** (λόγ.) αυτός που εργάζεται ή γίνεται έναντι μισθού: ~ *υπάλληλος / εργασία* συν. μισθωτός 2. *μίσθιο* (το) Ιμισθί-ου [-ων} κάθε κινητό ή ακίνητο που ενοικιάζεται, καθώς και το ενοίκιο.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *μισθώνω.* **μισθοδοσία** (η)]αρχ.) {μισθοδοσιών] **1.** η καταβολή μισθού σε εργαζόμενο **2.** το σύνολο των μηνιαίων αποδοχών εργαζομένου. — **μισθο- δοτικός,** -ή, -ό [1833], *- ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.* **μισθοδοτώ** ρ. μετβ. [αρχ.| {μισθοδοτείς... [μισθοδότ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος) καταβάλλω μισθό σε κάπυιον. '*"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.* **μισθολόγιο** (τυ) [1897] {μισθυλογί-ου [-ων) 1. ο πίνακας των μισθών των υπαλλήλων υπηρεσίας ή επιχείρησης 2. (συνεκδ.) η κλίμακα των μισθών κατά υπαλληλικό κλάδο: ~ *εκπαιδευτικών/ δικαστικών.* **μισθός** (ο) η αντιπαροχή (το χρηματικό ποσό) που οφείλει ο εργοδότης, στο πλαίσιο τής συμβάσεως εργασίας, ως αντάλλαγμα για την από μέρους τυύ εργαζομένου παροχή εργασίας: π *μισθό παίρνεις / σου δίνουν στην εταιρεία σου;* || *βασικός / κατώτατος / πρώτος* ~ [[*καθ υστερούμενοι* ~ |{ ~ *πείνας* || *αύξηση μισθού* ΣΥ\. αποδοχές, απολαβές· ΦΡ (α) *άξιος ο μισθός σου* βλ. λ. *άξιος* (β) *ακαθάριστος μισθός* βλ. λ. *ακαθάριστος.* ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ι.*

]ϋΊΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «έπαθλο, ανταμοιβή (για κατόρθωμα)». < Ι.Ε. *mi7.dh0- «μισθός, ανταμοιβή», πβ. σανσκρ. rnidha- «έπαθλο μάχης». αβεστ. mi/.da- «αμοιβή. βραβείο», αρχ. σλαβ. mi/.da, ρωσ. mzda, γυτθ. mi/do «μισθός, ανταμοιβή», αρχ. γερμ. meta. γερμ. Mietc «ενοίκιο. μίσθωμα» κ.ά.].

μισθοσυντήρητος, -η, -υ αυτός πυυ εξασφαλίζει τα προς το ζην μόνο με τον μισθό τυυ: ~ *οικογενειάρχης.* **μίσθοτροφοδοσία** (η)] 1833] {μισθοτρυφοδοσιών) η χορήγηση τού μισθού και των αναγκαίων τροφίμων: *η ~ στρατιωτικών υπαλλήλων.* **μισθοφορικός,** -ή, -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με μισθοφόρους **2.** αυτός που αποτελείται από μισθοφόρους: ~ *στράτευμα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.* **μισθοφόρος** (ο) ο μισθοδοτούμενος πολεμιστής σε στρατό ξένης χώρας. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

] ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *μισθός* + *-φόρος* < *φέρω].* **μίσθωμα** (τυ) |αρχ.] Ιμισθώμ-ατυς | -ατα, -άτων} το συμφωνημένο χρηματικό ποσό που καταβάλλει ο ενοικιαστής (μισθωτής) στον ιδιοκτήτη (εκμισθωτή) ως αντάλλαγμα για τη χρησιμοποίηση κινητού ή ακίνητου πράγματος: *το ~ τής γκαρσονιέρας ανερχόταν σε 120 ευρώ* ΣΥΝ. ενοίκιο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μισΟώνυ).* **μισθώνω** ρ. μετβ. |αρχ.| {μίσθω-σα, -θηκα. -μένος] **1.** πληρώνω ενοίκιο για (κινητή ή ακίνητη) ιδιοκτησία, προκειμένυυ να τη χρησιμοποιή- σω: ~ *διαμέρισμα / ταξί* **2.** προσλαμβάνο) (κάποιον) για συγκεκριμένη εργασία περιορισμένου χρόνου. ■** ΣΧΟΛΙΟ λ. *νευρωτικός.*

μισθώνω - εκμισθώνω - νοικιάζω. Προκειμένου για οίκημα (κατοικία, γραφεία, κατάστημα κ.λπ.). το ρ. **νοικιάζω** είναι αμφίσημο· σημαίνει τόσο την ενέργεια τού ιδιοκτήτη που εισπράττει χρήματα *(ενοίκιο)* για την παραχώρηση τής χρήσης ενός χώρυυ. όσο και την ενέργεια τυύ *ενοικιαστή,* που πληρώνει χρήματα *(ενοίκιο)* για τT1 χρήση ενός χώρου. Όπως η λ. *νοικιάζω,* έτσι και η λ. **ενοίκιο (νοίκι)** είναι αμφίσημη. αφού μπορεί να αφορά είτε στον ιδιοκτήτη είτε στον ενοικιαστή. Π άρση τής αμφισημίας τού *νοικιάζω* επιτυγχάνεται με τη χρήση των λ. **μισθώνω** και **εκμισθώνω.** Το *εκμισθώνω* χρησιμοποιείται για τον ιδιοκτήτη που λαμβάνει μίσθωμα για το ακίνητό του από τον ενοικιαστή. Το *μισθώνω* χρησιμοποιείται για τον ενοικιαστή πυυ δίνει μίσθωμα για ένα ακίνητο σε ιδιοκτήτη, προκειμένου να το χρησιμοποιήσει για τις ανάγκες του (κατοικίας, εργασίας κ.λπ.). Ο όρος που χρησιμοποιείται για το ενοίκιο που συμφωνείται να πληρώνει ο *μισθωτής* στον *εκμισθωτή* για τη χρήση ενός ακινήτου, λέγεται **μίσθιο** ή/και **μίσθωμα.**

μίσθωση (η) [αρχ.| j-ης κ.-ώσεως |-ώσεις.-ώσεων] ΝΟΜ. σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (εκμισθωτής) αναλαμβάνει την υπυχρέωση να παραχωρήσει στον άλλο (μισθωτή) τη χρήση ενός πράγματος και υ μισθωτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλει το μίσθωμα που συμφωνήθηκε. **μισθωτήριο** (το) [μτγν.Ι {μισθωτηρί-ου | -ων) ΝΌΜ. το ιδιωτικό συμφωνητικό τής μισθώσεως, **μισθωτής** u>) [αρχ.]. **μισθώτρια** (η) Ιμτγν.Ι {μισθωτριών} ΝΟΜ. **1.** πρόσωπο το οποίο εκμισθώνει κινητό ή ακίνητο ΑΝΤ. εκμισθωτής **2.** το πρόσωπο που μισθώνει την εργασία άλλων. ΙΧΟΛΙΟ λ. *μισθώνω.* **μισθωτικός,** -ή, -ό [αρχ.Ι αυτός που σχετίζεται με τη μίσθωση ή τον μισθωτή: ~ *συμβόλαιο / καθεστώς.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *νευρο)τικός.* **μισθωτός,** -ή, -ό [αρχ.] το πρόσωπο που παρέχει εργασία έναντι μισθού. ιδιωτικός ή δημόσιος υπάλληλος: ~ *εργασία* || (κ. ως ουσ.) *οι ~ και οι συνταξιούχοι πλήττονται κυρίως ακό το φορολογικό σύστημα.* **μισιακός,** -ή, -ό κ. **μισακός** (λαϊκ.) αυτός που ανήκει κατά τυ ήμι- συ σε δύυ πρόσωπα: ~ *χωράφι* [1] *οικόπεδο.* — **μισ(ι)ακά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *μισός* + παραγ. επίθημα *-ιακός\.* **μίσίοναριος** (ο) {μισιοναρί-ου] -ων, -ους} ιεραπόστολος τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. missionario < missione < λατ. missio (sacra) «ιεραποστολή» (< ρ. mitto «πέμπω, στέλνω»)].

Μισίρι (το) {Μισιριού} (λαϊκ.-παλαιότ.) η Αίγυπτος. - **Μισιριώτης** κ. **Μισιρλής** (ο). **Μισιριώτισσα** κ. **Μισιρλού** (η).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αραβ. Misri], **μισό-**[1] κ*. **μισό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι είναι: **1.** μισό, υπάρχει κατά το ήμισυ: *μισο-γεμάτος, μισό-κιλο* 2. ελλιπές, ανολοκλήρωτο: *μισό-σβηστος, μισόλογα. μισο-κρυμμένος.*

[F.ΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *μισός].* **μισο-*** κ. **μισ-** α' συνθετικό που δηλώνει μίσος προς κάποιον/κάτι: *μισ-έ/Ληνας, μισ-άνθρωπος. μισο-γύνης.*

[ΗΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το αρχ. ρ. *μισώ* και απαντά ο)ς *μισ-* προ φωνήεντος (λ.χ. *μισ-έλληνας)* και ως *μισο-* προ συμφώνου (λ.χ. *μισο-γύνης)\.* **μισοαστεία-μισοσοβαρά** επίρρ.· για κάτι που εκφράζεται με αστείο τρόπο, ενώ στην πραγματικότητα λέγεται σοβαρά· μεταξύ σοβαρού και (χστείου. **μισόγελο** (το) το χαμόγελο.

μισογύνης (ο) {μισογύνηδες} πρόσωπο που τρέφει αισθήματα αποστροφής προς το γυναικείο φύλο (πβ. λ. *μίσανδρος).* — **μισογυνία** (η) Ιμτγν] κ. **μισογυνισμός** (ο).

[ΕΊΥΜ. μτγν. < *μισο-* (< *μισώ)* + *-γύνης< γυνή].* **μισοκακόμοιρος,** -η, -ο (κ. ως ουσ.) αυτός που είναι σαν κακομοίρης. μίζερος: *φαίνεται σαν ~ μ' αυτό το ύφος.* — **μισοκακόμοιρα** επίρρ.

μισολογα (τα) λόγια συγκεχυμένα και ασαφή, που αποσκοπούν

στην απόκρυψη τής αλήθειας: *απαντώ με ~*. **μισοξενία** (η) |μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} η εχθρότητα προς τους ξένους (πβ. λ. *ξενοφοβία)*.

μισοπεθαμένος, -η, -υ [μεον.[**1.** αυτός που βρίσκεται στο μεταίχμιο ζωής και θανάτου ΣΥΝ. ημιθανής **2.** (μτφ.) αυτός που έχει εξαντληθεί από την κούραση, που έχει χάσει όλες του τις δυνάμεις από την προσπάθεια: *μετά από δεκαπέντε ώρες δουλειάς, γύρισε στο σπίτι ~* συν. ψόφιος, πτώμα.

μισός, -ή, -ό **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε ένα από τα δύο ίσα ή σχεδόν ίσα μέρη διαιρέσιμου όλου (πράγματος ή μονάδας μετρήσεως μήκους, βάρους, χρόνου κ.λπ.): *~ ώρα είναι ίση με 30 λεπτά || ~ μέρα / κιλό ι μέτρο || ο ~ πληθυσμός τής χώρας || οι ~ μαθητές τής τάξης* λντ. ολόκληρος, συνολικός **2.** *μισό* (το) το ένα από τα δύο ίσα μέρη. στα οποία μπορεί να διαιρεθεί ένα σύνολο: *το ~ τού 5 είναι τν 4* συν. (λόγ.) ήμισυ' ΦΡ. *μισό-μισό / μισά-μισά* για περιπτώσεις στις οποίες κάτι μοιράζεται εξίσου σε δύο μέρη: *τα κέρδη θα πάνε μισά-μισά*

3. αυτός πυυ δεν έχει ολοκληρωθεί, που έχει διακοπεί στη μέση. πριν φτάσει στο τέλος του: *κάνει - δουλειές* (δεν τις ολοκληρώνει) || *έμεινε στα ~ ίτού δρόμου / τής προσπάθειας)* || *μου είπε ~ λόγια, τίποτε ξεκάθαρο* ΣΥΝ. αποσπασματικός, ασυμπλήρωτος, ατελής, ανολοκλήρωτος, ελλιπής **4.** (συνήθ. σκωπτ. για πρόσ.) αυτός που παρουσιάζει ελλιπή ή ανεπαρκή σωματική κατασκευή ή διανοητική ανάπτυξη: *~ μερίδα* (μικρόσωμος) || *έμεινε ~* (για κάποιον που αδυνάτισε πολύ) συν. λειψός. σχολιο λ. *ενάμισης.*

ΙΠΤΥΜ. μεσν. < *ήμισος* (με καταβιβασμό τού τόνου και σίγηση τού αρχικού φωνήεντος) < αρχ. *ήμισυς* (βλ.λ.)Ι. **μίσος** (το) Ιμίσ-ους | -η. χωρ. γεν. πληθ.} αίσθημα έντονης αντιπάθειας και εχθρότητας: *άσβεστο / θανάσιμο ~ || καλλιεργώ / τρέφω ι ενισχύω το ~ μεταξύ των δύο λαών || ~ απέναντι σε / προς καθετί καινούργιο* ||[*αφήστε τα - και τις διχόνοιες! ςν.*. απέχθεια, αποστροφή ΑΝΤ. αγάπη.

[ετυ.μ. < αρχ. *μίσος.* βλ. κ. *μισώ].* **μισοσκόταδο** (το.) το σκοτάδι που δεν είναι πλήρες, αλλά διακόπτεται από φως: *κρυφυμι?.ούσαν στο - || δούλευε ώς το*

μισοσοβαρά επίρρ. -»μισοαστεία-μισοσοβαρά **μισοτιμής** επίρρ. (καθημ.) **1.** στη μισή από την αρχική τιμή **2.** (κατ' επέκτ.) πολύ φθηνά, σχεδόν δωρεάν: *στο παζάρι στο Μοναστηράκι κάθε Κυριακή βρίσκεις ρούχα* **μισότριβος,** -η. -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει φθαρεί μερικώς **2.** (κ. ως ουσ.) πρόσωπο μέσης ηλικίας **3.** ως χαρακτηρισμός ανήθικης γυναίκας.

[ετυμ. < *μισός* + *-τριβος*< *τρίβω].* **μισοφέγγαρο** (τυ) (καθημ.) **1.** το ημικύκλιο που εμφανίζει η σελήνη κατά το πρώτο και τυ τελευταίο τέταρτό της συν. ημισέληνος 2. (κατ* επέκτ.) το δρεπανοειδές σχήμα που εμφανίζει η σελήνη πριν από το πρώτο της τέταρτο και μετά το τελευταίο της συν. ημισέληνος **3.** (συνεκδ.) το σχέδιο που έχει το παραπάνω δρεπανοειδές σχήμα: *μισοφέγγαρα υπάρχουν σε πολλούς θρησούς || το ~ είναι εθνικό σύμβολο τής Τουρκίας* ΣΥΝ. ημισέληνος, **μισοφόρι** (το) -»μεσοφόρι

Μισσίσσιπής (ο) ποταμός τής Η. Αμερικής στις Κεντρικές Η.Π.Λ., που εκβάλλει στον Κόλπο τού Μεξικού.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Mississippi, από ινδιάν. γλώσσες, στις οποίες σημαίνει «μεγάλα νερά» |.

μίστερ (ο) {άκλ.} **1.** (στους αγγλόφωνους) κύριος· συχνά και σε προσφωνήσεις από Έλληνες προς αλλοδαπούς άνδρες **2.** τίτλος που απο- νέμεται σε άντρα ο οποίος αναδείχθηκε νικητής σε διαγωνισμό σω- ματοδομής (μπόντι μπίλντινγκ): *~ υφήλιος.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Mister, άλλος τ. τού Master (από τον 16ο αι.). βλ. λ. *μάστερ).*

μιστός (ο) Ιμεσν.] {μιστοί κ. μιστά (τα)} (λαϊκότ.) ο μισθός (βλ.λ.). **μίσχος** (ο) (λόγ.) λεπτό στέλεχος που συνδέει το φύλλο ή τον καρπό με το κυρίως σώμα τυύ φυτού ΣΥΝ. κοτσάνι.

[εί ΥΜ. μτγν.. τεχν. όρ., αγν. ετύμου. καθώς δεν ευσταθεί η σύνδεση με λιθ. miSkas «δάσος» και με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου «*μίσκαιος- κήπος»].*

μισώ ρ. μετβ. {μισείς... | μίσ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** τρέφω με πάθος αισθήματα έντονης εχθρότητας απέναντι (σε κάποιον/κάτι), θέ- λο) το κακό του: *ο ένας λαός μισεί τυν άλλυν || τον μισεί γιατί του σκότωσε τους γονείς του* ΣΥΝ. εχθρεύομαι αμ. αγαπώ **2.** αποστρέφο- μαι, δεν μου αρέσει (κάτι): *~ την υποκρισία / την αλαζονεία / τη μι- κρυπρέπεια** φρ. (α) *τον πλούτον πολλοί εμίσησαν, την δόξαν ουδείς* (ρητό) για την υπεροχή τής δόξας, ακόμη και απέναντι στον πλούτο (β) **ο** *συ μισείς, ετέρωμη ποιήσης (ό σύ μισείς, έτέρφμή ποιήσης. Τω- βίτ4,* 15) μην κάνεις σε άλλον αυτό που δεν θέλεις να σου κάνουν. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *μισώ (-έω),* αβεβ. ετύμου. Πολλά ερωτηματικά προκαλεί η σύνδεση με λατ. miser «άθλιος, ταλαίπωρος», mitto «στέλνω», ενώ δεν είναι σαφές αν το ρ. μισώ αποτελεί κανονικό παράγωγο τού ουσ. *μίσος r* το αντίστροφο}, **μιτάρι** (το) {μιταρ-ιού } -ιών} (λαϊκ.) εξάρτημα τού αργαλειού, με το οποίο μετακινούνται τα νήματα τού στημονιού, για να περνά μέσα από αυτά η σαΐτα.

Ιετυμ. < μτγν. *μιτάριυν,* υποκ. τού αρχ. *μίτος].*

μιταρώνω ρ. αμετβ. {μιτάρω-σα. -μένος} περνο) τα νήματα τού αργαλειού στα μιτάρια. – **μιτάρωμα** (το), **μιτάτο** (το) **1.** (διαλεκτ.) πυιμενική εγκατάσταση, τυ κατάλυμα τού βοσκού πάνω στα βουνά συν. μάντρα, στάνη, καλύβα **2.** (στο Βυζά- ντιυ) η υποχρέωση τοιν πολιτών να παρέχουν στέγη και τροφή σε κρατικούς υπαλλήλους, πολιτικούς ή/και στρατιωτικούς, οι οποίοι ταξίδευαν στο πλαίσιο των καθηκόντων τους. καθώς επίσης και σε σημαίνοντες ιδιώτες.

[ΕΓΥΜ. < όψιμο μτγν. *μητάτον*< λατ. metatum «στρατιωτικό κατάλυμα» < ρ. metor «καταμετρώ»].

μιτάτο ή μητάτο; Το μεσαιωνικό **μιτάτο** προέρχεται από το λατ. metatum, που σήμαινε αρχικά «το στρατιυστικό κατάλυμα». Η λέξη άλλαξε διττά: στη σημασία, διαλεκτικούς σήμανε ειδικότερα «ποιμενικό κατάλυμα, μάντρα ή καλύβα των βοσκών το καλοκαίρι στα ορεινά»· στη φωνητική, το e προφέρθηκε i. Το -i- αυτό γράφεται με την απλούστερη φωνητική γραφή, με *ι.* Όπως δε έχει διδάξει από παλιά ο Γ. Χατζιδάκις. ο πατήρ τής ελληνικής γλωσσολογίας. η ορθογραφία των Βυζαντινών (που έγραψαν *μητάτο)* δεν δεσμεύει, αφού ελλείψει ειδικών γνώσεων οι Βυζαντινοί λόγιοι έγραφαν βάσει διαφορετικών κριτηρίων. Αντίθετα, το *καντήλι* γράφεται με *-η-* γιατί είναι ήδη αρχαίο **(κανδήλη),** μολονότι και αυτό από λατ. candela.

μίτζα (η) -► μίζα

μίτίνγκ (το) {άκλ.} η (συνήθ. επίσημη) συνάντηση, η συγκέντρωση προσώπων με συγκεκριμένο σκοπό: *τα στελέχη τής εταιρείας βρίσκονται* σε - [[*~ στίβου.*

|F.TYM. < αγγλ. meeting < p. meet «συναντώ» < αρχ. αγγλ. metan[. **μίτος** (ο) το νήμα, η κλωστή και ειδικότ. η κλωστή τού στημονιού· ΦΡ. (α) (μτφ.) **ο** *μίτος των ιδεών* το ξετύλιγμα των σκέψεων σε μια σειρά λογικής αλληλουχίας, ο ειρμός των ιδεών (β) **ο** *μίτος τής Αριάδνης* βλ. λ. *Αριάδνη.*

Ι ι-.ιυμ. αρχ.. τεχν. όρ.. αγν. ετύμου. Χωρίς επαρκή στήριξη οι συνδέσεις με σανσκρ. mithas «αμοιβαίος, αλλεπάλληλος», με λατ. inita «ραβδί για πλέξιμο διχτυών(:)». mitto «στέλνω», όπο)ς και με τη λ. *μίτρα]. ,*

μιτοχόνδριο (το) {μιτοχονδρί-ου | -ων} ΒΙΟΛ. κυτταρικό οργανίδιο που συμβάλλει στην παραγωγή ενέργειας τού κυττάρου. – **μιτο- χονδριακός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < *μίτος* + *χόνδρος,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mito-chondrc[. **μίτρα** (η) [μιτρών} χρυσοποίκιλτο κάλυμμα τής κεφαλής, που φέρουν οι ορθόδοξοι επίσκοποι και αρχιεπίσκοποι κατά την τέλεση των λειτουργικών τους καθηκόντων. σχολιο λ. *ομόηχα.*

[f.tym. αρχ.. αρχική σημ. «δεσμός», πιθ. μηδενισμ. βαθμ. τού I.K. *mei- «δένω. συνδέω» (αν δεν πρόκειται για απευθείας δάνειο από τη *Σανσκρ.).* πβ. σανσκρ. mitra- «φίλος», αβεστ. mi0ra- «συμβόλαιο, φίλος». Η λ. *μίτρα* δήλωνε στον Όμηρο το μέρος τής πανοπλίας που φορούσαν οι Κρήτες γύρω από τη μέση και κάτω από τον θώρακα[. **μιτροειδής,** -ής. -ές ΐ ΐ884} |μιτροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει σχήμα μίτρας **2.** ανλτ. *μιτροειδής (βαλβίδα)* η βαλβίδα ανάμεσα στον αριστερό κόλπο και την αριστερή κοιλία τής καρδιάς, που αποτελείται από δύο τριγωνικά πτερύγια και εμποδίζει την παλινδρόμηση τού αίματος στον κόλπο, όταν συστέλλεται η κοιλία: *πρόπτωση μιτροειδούς* (ενν. *βα/φίδας).*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mitral), **μίτωση** (η) j-ης κ. -ώσεως {-ώσεις, -ώσεων} βιολ. η διαδικασία κατά την οποία ένα κύτταρο διαιρείται σε δύο θυγατρικά, τα οποία έχουν πυρήνες με τον ίδιο αριθμό χρωμοσιομάτων. όπως ο γονικός πυρήνας. [ετυ.μ. < *μίτος,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. mitosis, κατ' αναλογίαν προς τον αντίστοιχο επιστημ. όρο *μείωση* (πβ. αγγλ. meiosis)]. **μιτωτικός,** -ή, -ό βιολ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μίτωση **2.** *μίτω- τικός / κυτταρικός κύκλος* ο κύκλος τής ζωής ενός κυττάρου που περιλαμβάνει τα στάδια από τη γέννησή του με μίτωση τού γονικού κυττάρου ώς την επόμενη διαίρεσή του (βλ. κ. λ. *μίτωση, πρόφαση, μεσόφαση, ανάφαση, τελόφαση).*

Μιχαελα (η) γυναικείο όνομα. Ηπίσης **Μιχαήλα.**

Μιχαήλ (ο) {άκλ.| **1.** ένας από τους δύο Αρχαγγέλους, ο οποίος στη λαϊκή παράδοση συνδέεται με τον επικείμενο θάνατο κάποιου 2. όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** όνομα ηγεμόνων τού Βυζαντίου και τής Ευρώπης **4.** ανδρικό όνομα. Κπίσης (καθημ.) **Μιχάλης.** (Βλ. κ. λ. *Ταξιάρχης).*

[F.tym. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. Mikhail «ποιος είναι σαν τον Θεό;»]. **Μιχαλού** (η) η γυναίκα τού Μιχάλη· κυρ. στη ΦΡ. *χρωστάει τής Μι- χαλούς* βλ. λ. *χρωστώ.*

Μ.Κ.Δ. (ο) Μέγιστος Κοινός Διαιρέτης.

Μ.Κ.Ε. (το) Μετεωρολογικό Κέντρο 1:λληνικού.

Μ.Κ.Ο. (ο) Μη Κυβερνητικός Οργανισμός (βλ. λ. *οργανισμός).* Μ.Μ.Ε. (τα) μέσα μαζικής ενημέρωσης (τα έντυπα και ραδιοτηλεοπτικά μέσα και κατ' επέκτ. τα δίκτυα πληροφορικής), **μνα** (η) μέτρο βάρους και νομισματική μονάδα των αρχαίων Ελλήνων. ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *μνα,* σημιτ. δάνειο (πβ. εβρ. manD. ακκαδ. manii, ουγκα- ριτ. mn). ίσως μέσο) φοιν. *mone[.

μισο-[1] *α συνθετικό*

μισο-άδειος, -α, -ο
μισό-βραστος, -η, -ο
μισο-γεμάτος, -η, -ο
μισο-γινωμένος, -η, -ο
μ<σο-γκρεμισμένος, -
μισό-γυμνος, -η. -ο μισο-
ερειπωμένος, -η, -ο μισο-
καμένος, -η. -ο μισό-
κλειστος, -η, -ο μισο-
κοιμισμένος, -η. -ο
μισο-κρυμμένος, -η. -ο
μισο-λιπόθυμος, -η. -ο
μιαο-μεθυσμένος, -η, -ο
μιοο-πάλαβος, -η. -ο μισο-
ττοπισμένος, -η. -ο
μισο-σβήνω ρ. μισο-
σβησμένος, -η. -ο μισό-
σβηστος, -η, -ο μισο-
σκότεινος, -η. -ο μισο-
τελειωμένος, -η. -ο
μισο-τελειώνω ρ. μισό-
τρελος, -η. -ο μισο-
φωτισμένος, -η, -ο μισο-
χαρούμενα επίρρ. μισο-
ψημένος, -η, -ο

μνεία (η) {σπάν. μνειών} η αναφορά *που* έχει τον χαρακτήρα υπομνή- σεως: *σε κανένα από τα κείμενα δεν υπάρχει η σχετική* - || *για να μη χαλάσει το ήπιο κλίμα, απέφυγε να κάνει* ~ *των διαφορών που* γ *ους χωρίζουν* ΦΡ. *εύφημος μνεία* (i) τιμητική διάκριση ως υπενθύμιση και αναγνώριση τού έργου και τής προσφοράς (κάποιου): *απονέμω* ~ *σε κάποιον* (ii) (ειδικότ.) ειδικός έπαινος: *δίπλωμα με -** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ία, νύξη.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **μνή-ιά* < **μνά-ιά* < θ. *μνά-* τού ρ. *μνώμαι* (< **μνά-ομαι)* «σκέπτομαι, συλλογίζομαι», βλ. κ. *μνηστή).* **μνέω** ρ. αμετβ. (λαϊκ.-λογοτ.) ορκίζομαι: « *τα μάτια η πείνα εμαύρισε. στα μάτια η μάννα μνέει*» (Δ. Σολωμός).

Ιείύμ. < **υμνέω* (με σίγηση τού αρχικού άτονου ο-) < αρχ. *ομνύω* (βλ.λ.), κατά τα ρ. σε *-έω* (με μεταπλασμό)]. **μνήμα** (το) {μνήμ-ατος ĵ -ατα, -άτων} (λαϊκ.-λογοτ.) ο τάφος συν. μνημούρι.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μνήμα* < θ. *μνη-* τού ρ. *μι-μνή-σκω* «θυμίζω» (βλ. λ. *μνήμη)]·*

μνημειακός, -ή. -ό (κυρ. για οικοδομήματα) αυτός που έχει τις διαστάσεις και τη μεγαλοπρέπεια μνημείου: ~ *κτίσματα* / *ζωγραφική.* **μνημείο** (το) **1.** οικοδόμημα, στήλη, άγαλμα ή άλλης μορφής γλυπτό, το οποίο δημιουργείται προς τιμήν και ανάμνηση προσώπου που έχει πε- θάνει ή σημαντικού γεγονότος: *το - τού Αγνώστου Στρατιώτη* / *τού Αφανούς Ναύτου* (βλ. λ. *ναύτης)* || *το* ~ *των πεσόντων* || *μεγαλοπρεπές ί σεμνό* - 2. μεμονωμένο κτίσμα ή σύνολο κτισμάτων, που έχουν διασωθεί και διατηρηθεί από προηγούμενη ιστορική στιγμή και παρουσιάζουν αρχαιολογικό ενδιαφέρον: *τα αρχαία - μιας χώρας* / *μιας πε- ριοχ ής\ \ ιστορικά* / *εθνικά* ~\ \ *το*~ *τού Παρθενώνα* **3.** έργο τέχνης ή λόγου. κατ' επέκτ. οποιοδήποτε αντικείμενο ή κείμενο αποτελεί σημαντικό δείγμα τής εποχής του: ~ *λόγου* || *από την προϊστορική εποχή δεν υπάρχουν γραπτά* - **4.** (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να θεϊορηθεί τυπικό δείγμα έκφρασης μιας ιδιότητας στον υπέρμετρο βαθμό: *το έργο του είναι - σοφίας*]| (κ. ειρων.) ~ *ασάφειας* / *β/.ακείας.*

(F.ΤΥΜ. < αρχ. *μνημεΐον*< *μνήμα].* **μνημειώδης,** -ης, -ες [1889] {μνημειώδ-υς [-εις (ουδ. -η), -ών] **1.** αυτός που έχει τις εξαιρετικά μεγάλες και επιβλητικές διαστάσεις ενός μνημείου: ~ *άγαλμα* / *αρχιτεκτονική* συν. μνημειακός, κολοσσιαίος, μεγαλειώδης 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη λαμπρότητα, πυ προκαλεί πολύ μεγάλη εντύπωση: - *κινηματογραφική παραγωγή* συν. μεγαλειώδης, επικός, κολοσσιαίος ΛΝ *υ.* σεμνός, ταπεινός **3.** αυτός που ξεπερνά τα συνηθισμένα μέτρα, πυ θεωρείται στο είδος του εξαιρετικός: ~ *έκδοση* / *αγόρευση* **4.** αυτός που αξίζει να μνημο- νευθεί. που έχει αφήσει εποχή λόγω τής ιστορικής του αξίας: ~ *νίκη* / *ανακά/.υφη* ΣΥΝ. κοσμοϊστορικός. αλησμόνητος. – **μνημειωδώς** επίρρ. « *-** σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

[ι-j υμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. monumental|. **μνήμη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** η ικανότητα τού νου να συγκρατεί γεγονότα. παραστάσεις, προηγούμενες εμπειρίες κ.λπ. και να τα ανακαλεί με τυ κατάλληλο ερέθισμα: *έχω καλή* / *κακή* / *γερή* / *ισχυρή* / *αδύνατη* ~ || *χάνω τη - μου* || ~ *ελέφαντα* (πολύ καλή μνήμη) συν. μνη- μονικό ΑΝΤ. αμνησία **2.** (συνεκδ.) η λειτουργία τού νου, κατά την οποία συγκρατεί και ανακαλεί γεγονότα, παραστάσεις, εμπειρίες κ.λπ.. καθώς και ο χώρος τού νου στον οποίο υποτίθεται ότι διατηρούνται αυτά: *η - μου δεν με βοηθεί* (δεν μπορώ να θυμηθώ) |[*έχω συγκροτήσει Ι έμεινε χαραγμένο στη* ~ μου *κάτι* συν. θύμηση αν *υ.* λήθη· ΦΡ. (α) *από μνήμης {ειπεΐν τι μνήμης άπο,* Σοφοκλ. *Οιδ. Τύραννος* 1131) με βάση τα όσα θυμάται κανείς απ' έξω. χωρίς σημειώσεις ή οτιδήποτε ανάλογο: *απαρίθμησε - όλα τα πρόσωπα που είχαν συμ- μετάσχει σ' εκείνο το συνέδριο* (β) *ανακαλώ ατη μνήμη μου* βλ. λ. *ανακαλώ* (γ) *αν δεν με απατά* / *με γελά η μνήμη μου* βλ. λ. *απατώ* **3.** η ικανότητα κάποιου να θυμάται, όπως αντανακλάται στις πράξεις και τις αποφάσεις του: *λαός χωρίς* - **4.** (συνεκδ.) *μνήμες* (οι) σύνολο παραστάσεων και εμπειριών που έχουν βιωθεί κατά το παρελθόν: *παιδικές* ~ || ~ *απ' τον καιρό ιού πολέμου* [| *είναι ακόμη νωπές οι - από το ναυάγιο* συν. αναμνήσεις 5. η ιδιαίτερη ανάμνηση που έχει αφήσει νεκρό πρόσωπο ή γεγονός τού παρελθόντος: *η* ~ *του θα μείνει στις καρδιές μας* || *αμαυρώνω* / *κηλιδώνω τη - κάποιου*' ΦΡ. *αιωνία (του* / *της) η μνήμη!* βλ. λ. *αιώνιος* 6. η ανάκληση στον νου, η (υπ)εν- θύμιση: *η σημερινή επέτειος είναι ημέρα μνήμης όσων αγωνίστηκαν για μας*■ φρ. εις *μνήμην* (+γεν.) για να μην ξεχαστεί (κάποιος που πέ- θανε), για να διατηρηθεί και να τιμηθεί το όνομά του: *δωρεά - τού αδε? ·.φού μου* 7. πληροφ. η μονάδα τού υπολογιστή που χρησιμοποιείται για την αποθήκευση, προσωρινή ή μόνιμη, προγραμμάτων ή δεδομένων διακρίνεται σε κύρια ή κεντρική μνήμη (βλ. λ. *R.A.M.)* και σε δεύτερεύουσα ή περιφερειακή μνήμη.

[ι-τυμ. αρχ. < θ. *μνη-* τού ρ. *μι-μνή-ισκω* «θυμίζω» (με ενεστωτικό αναδιπλασιασμό) < **mna-* / **menca-* (δισύλλ. μορφή), μεταπτωτ. βαθμ. τού J.E. **men-* «σκέπτομαι» (ευρείας διαδόσεως ρίζα, που αφορά σε πνευματικές δραστηριότητες), πβ. λατ. memini «θυμούμαι», σανσκρ. amnasisuh «αναφέρθηκαν» (αόρ.). mnata- «αναφερθείς», γοτθ. man «σκέφτομαι» κ.ά. Ομόρρ. *μέν-ος. μαν-ία, μάν-τις, μαν-θάνω. σ.ύτό- μα-τος. μνη-στή, μνή-μα* κ.ά-J.

μνημονεύω ρ. μετβ. (αρχ.Ι {μνημόνευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μέ- νος| 1. θυμάμαι κάποιον και την αναφέρω, κάνω μνεία σε κάποιον: στο *έργο του μνημόνευσε* όσους τον *βοήθησαν* 2. εκκλης. (α) αναφέρω ονομαστικά (αποθανόν πρόσωπο), προσευχόμενος για την ψυχή του (β) (γενικότ.) κάνω ονομαστική αναφορά σε κάποιον (συνήθ. σε πρόσωπο που δεν ζει πια), θυμάμαι κάποιον και αναφέρω το όνομά του: *«μνημονεύετε Διονύσιο Σολωμό και Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη»* (Οδ. Ελύτηρ συν. (λαϊκ.) μελετώ. – **μνημόνευση** (η) Ιμτγν.]. **μνημονικος,** -ή, -ό (αρχ-J **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τη μνήμη και τις λειτουργίες της: ~ *ικανότητα* 2. *μνημονικό* (το) η ικανότητα κάποιου να διατηρεί και να ανακαλεί στη μνήμη του (γεγονότα, παραστάσεις): *έχει γερό* / *δυνατό* - ΣΥΝ. μνήμη **3.** *μνημονική* (η) η διαδικασία ή τεχνική τής ενίσχυσης και ανάπτυξης των δυνατοτήτων απομνημόνευσης και ανάκλησης πληροφοριών ΣΥΝ. μνημοτεχνική, **μνημόνιο** (το) {μνημονί-ου] -ων] (επίσ.) έγγραφη έκθεση με ειδική αναφορά σε συγκεκριμένη υπόθεση συν. υπόμνημα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μνημόνιον* / *μνημονεΐον* < αρχ. *μνήμων.* Η σημ. «υπόμνημα» αποτελεί απόδ. τού γαλλ. memorandum), **μνημοσύνη** (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} (λόγ.) ανάμνηση, ενθύμηση αντ. λησμοσύνη.

μνημόσυνο (το) {μνημοσύν-ου **[** -ο>ν} **1.** εκκλης. δέηση που επαναλαμβάνεται κατά τακτά χρονικά διαστήματα από τον θάνατο ενός προσώπου για την ανάπαυση τής ψυχής του: *ετήσιο αρχιερατικό* ~ || *κάνω* / *τελώ το* ~ *τού πατέρα μυυ* 2. συγκέντροιση εις μνήμην σημαντικού προσώπου, στη διάρκεια τής οποίας πλέκεται το εγκώμιο για τη ζωή και την προσφορά του: *πολιτικό* / *φιλολογικό* [i-ΤΥΜ. < αρχ. *μνημόσυνον.* αρχική σημ. «ενθύμιο, υπόμνημα - ενθύμηση» (πβ. Π.Δ. *Ψαλμ.* Ι35, !3: *κύριε, τό μνημόσυνον σου εις γενεάν καί γενεάν),* < *μνήμων.* Η εκκλησ. σημ. είναι μεσν.). **μνημοτεχνική** (η) [18891 η μνημονική (βλ. λ. *μνημονικός).* – **μνη- μοντεχνικός.** -ή. -ό 118891. **μνημούρι** (το) {μνημουρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το μνήμα.

)ετυμ. < μεσν. *μνημούρι(ν)* < μτγν. *μνημόριον* < λατ. memorium (< memoria «μνήμη»), με παρετυμολ. επίδραση τού ουσ. *μνήμα\.* **μνήμων,** -ων, -ον {μνήμ-ονυς. -ονα] -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (αρχαιο- πρ. +γεν.) αυτός που θυμάται (κάπυιυν/κάτι συγκεκριμένυ): *είμαστε*

των μεγάλοι υπηρεσιών που προσέφερες ΑΝΤ. επιλήσμων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ων. -ων, -ον.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *μνη-* τυύ ρ. *μι-μνή-ισκω* «θυμίζω». Κλ. κ. *μνήμη\.* **μνήσθητί μου Κύριε** (Κ..Δ. Λουκ. 23,42: *μνήσθητί μου, Κύριε, δταν έλθης έν τή βασι/siq σου* = θυμήσου με, Κύριε, όταν επανέλθεις στη βασιλεία σου) για την έκφραση έκπληξης συν. μέγας είσαι Κύριε!, έλα Χριστέ και Παναγιά! **μνησίκακος,** -η, -ο αυτός που δεν ξεχνά το κακό που έχει υποστεί και διακατέχεται από έντονη επιθυμία να βλάψει τον υπαίτιο παίρνοντας εκδίκηση ΣΥΝ. εκδικητικός λνγ. αμνησίκακος, ανεξίκακος. – **μνησίκακα** επίρρ.. **μνησικακία** (η) [μτγν.Ι. **μνησικακώ** ρ. [αρχ.) {-εις...}. [f.tym. αρχ. <*μνησι-*(< *χμνησις* «υπενθύμιση». όπως μαρτυρείται στο σύνθ. *ύνά-μνησις,* βλ κ. *μνήμη)* + *κακός].* **μνηστεία** (η) (αρχ.Ι {μνηστειών} **1.** η αμοιβαία υπόσχεση για τη μελλοντική σύναψη γάμου ΣΥΝ. αρραβώνας **2.** ο χρόνος που διαρκεί ο αρραβώνας: *σύντομη* / *μακρά* -. σχολιο λ. *-ία.* **μνηστεύω** ρ. μετβ. [αρχ.] {μνήστευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος}

(λόγ.) αρραβωνιάζω: ~ *την κόρη μυυ με τον γυιο του* 2. (μεσοπαθ. *μνηστεύομαι)* αρραβωνιάζομαι: *είναι μνηστευμένοι.* – **μνήστευαη** (η) [μτγν.[.

μνηστή (η) (λόγ.) η γυναίκα με την οποία έχει δώσει κάποιος αμοιβαία υπόσχεση γάμου ΣΥΝ. αρραβωνιαστικιά.

[ΕΤΥΜ. Θηλ. τυύ αρχ. επιθ. *μνηστός* < ρ. *μνώμαι (-άο·)* (πβ. αόρ. *έ- μνησ-α).* βλ. κ. *μνηστήρας).* **μνηστήρας** (ο) **1.** (λόγ.) ο άνδρας που έχει δώσει αμοιβαία υπόσχεση γάμου με γυναίκα συν. αρραβωνιαστικός 2. (μτφ.) (+γεν.) αυτός που προβάλλει αξιώσεις και παρουσιάζεται ως επίδοξος διεκδικητής συγκεκριμένου αξιώματος, θέσης ή τίτλου: οι - *τής εξουσίας* / *τού χρίσματος* / *τού θρόνου* / *τού τίτλου* (τού πρωταθλητή) ΣΥΝ. δελφίνος (για εξουσία).

|ΚΤΥΜ. < αρχ. *μνηστήρ, -ήρος* < ρ. *μνώμαι* / *μνάομαι* (πβ. αόρ. *έ-μνησ- α)* < θ. *μνά-* τού ρ. *μι-μνή-ισκω* «θυμίζο)» (για τυ οποίο βλ. λ. *μνήμη).* Το ρ. *μνώμαι* παρουσιάζει δύο σημ.,«συλλογίζομαι, σκέπτομαι» και «ζητώ σε γάμο», εκ των οποίων η δεύτερη απομακρύνεται αισθητά από το σημασιολ. πεδίο τού ρ. *μιμνήσκω.* Εντούτοις, τα παράγωγα τυύ ρ. *μνώμαι* (*μνηστός, μνηστήρ, μνηστεύω* κ.τ.ό.) συνήθ. εμφανίζουν στοιχεία και των δύυ σημασιών. Έτσι, το ουσ. *μνηστήρ* δήλωνε τόσο «εκείνον που θυμάται» όσο και «εκείνον που ζητεί γυναίκα σε γάμο» (σημ. γνωστή στην *Οδύσσεια)].* **μνηστρα** (τα) τα δώρα, κυρ. κοσμήματα, που ανταλλάσσουν οι αρραβωνιασμένοι.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *μνήστρον* «αρραβώνας - γάμος» < αρχ. *μνώμαι,* βλ. λ. *μνηστήρας].*

μοβ επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού μενεξέ συν. ιώδης, βιολετής, μενεξεδής *2. μοβ* (το) το ίδιο το χρώμα τού μενεξέ.

[Ι-ΤΥΜ. < γαλλ. mauve < λατ. malva «μολόχα»). **μογγολάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** ο μικρός Μογγόλος, παιδί μογγολικής καταγωγής **2.** (λαϊκ.-οικ.) το παιδί που πάσχει από μογγολισμό **3.** (σκωπτ.) ο ανόητος, ο βλάκας.

Μογγολία (η) **1.** περιοχή τής Κ. Ασίας που περιλαμβάνει την *Εσωτερική Μογγολία* (με αυτόνομο καθεστώς στο πλαίσιο τής Λαϊκής Δημοκρατίας τής Κίνας) και το ανεξάρτητο κράτος τής Μογγολίας (πρώην *Εξωτερικής Μογγολίας)* **2.** το κράτος τής Μογγολίας· κράτος τής Κ. Ασίας με πρωτεύουσα το Ουλάν Μπατόρ. επίσημη γλώσσα τη Μογγολική και νόμισμα το τουγκρίκ. · **Μογγόλος** (ο), **Μογγόλα** (η), **μογγολικός,** -ή, -ό (βλ.λ.), **Μογγολικά** (τα).

IF.TYM. Μεταιουρά τού αγγλ. Mongolia < μογγολ. Mongghol < mengu ή mongu «γενναίος, ακυρίευτος»), **μογγολικός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τη Μογγολία και τους κατοίκους της: ~ *τέχνη ί φυλή! επιδρομή 2.* ΙΔΩΣΣ. *μογγολικές γλώσσες* κλάδος των αλταικών γλωσσών, στον οποίο περιλαμβάνονται η γλιόσσα τής Μογγολίας καθώς και γλώσσες ορισμένων λαών τής πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. και τής Κίνας.

μογγολισμός (υ) 1. ιατρ. γενετική ανωμαλία χρωμοσωμάτων, που χαρακτηρίζεται από νοητική καθυστέρηση, μυϊκή αδυναμία και δυσπλασία των οφθαλμών, γνωστή και ως «μογγολοειδής ιδιωτεία» ή «σύνδρομο Ντάουν» **2.** (μτφ.-σκωπτ.) η ηλιθιότητα.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. mongolismc}. **μογγολοειδής,** -ής,-ές {μογγολοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που μοιάζει με Μυγγόλο **2.** εθνόλ. *μογγολοειδής φυλή* ομάδα ανθρώπινων φυλών, στις οποίες περιλαμβάνονται πληθυσμοί τής Α., ΝΑ. και Κ. Ασίας, οι Εσκιμώοι και. βάσει ορισμένων θεωριών, οι Ινδιάνοι τής Αμερικής ΣΥΝ. κίτρινη φυλή.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. mongoloid (νόθο σύνθ.)|.
Μ.Ο.Δ. (το) Μικτό Ορκωτό Δικαστήριο.
μόδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η επικρατούσα κατά περιόδους τάση στην ένδυση και γενικότ. στον τρόπο συμπεριφοράς και σκέψεως μεταξύ των μελών δεδομένου κοινωνικού συνόλου, με χαρακτήρα εφήμερο και διαρκώς μεταβαλλόμενο: *το πρόχειρο ντύσιμο είναι / γίνεται τής ~ || επίδειξη / περιοδικό μόδας || ντυμένος με την τε?.ευταία λέξη τής ~* ΙΙ *λανσάρω καινούργια ~ || ακολουθώ τη ~* || (μειωτ.) *έχει γίνει ~ να μιλάνε όλοι σε όλους στον ενικό* ΣΥΝ. νεωτερισμός, συρμός.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. moda < λατ. modus «τρόπος»].

μόδα - μοδίστρα - μοδέρνος - μοδέλο - μο(υ)ρταδέλα. Σε τέτοιες λέξεις έχουμε το φαινόμενο που οι γλωσσολόγοι χαρακτηρίζουν ως **υπεραστισμό** (superurbanismus), δηλ. ως τεχνητή προφορά κατά τα πρότυπα τής (τότε) λόγιας γλώσσας των αστών, που ρύθμιζε την προφορά των ξένων λέξεων κατά τη φωνητική δομή τής Ελληνικής. Έτσι αντί **μόντα* από ιταλ. moda « τρόπος ενδυμασίας» (το οποίο προέρχεται από το λατ. modus «τρόπος») εξελληνίσθηκε η λ. σε **μόδα** (με *δ* αντί -w-)· αντί **μοντίστρα* ελέχθη **μοδίστρα** και **μοδίστα** (από το γαλλ. modiste)· αντί **μοντέρνος,** λέξη που τελικά επικράτησε, χρησιμοποιήθηκε αρχικά ο τ. **μοδέρνος** (από ιταλ. moderno)· αντί **μοντέλο,** που είναι η λ. η οποία επικράτησε τελικά, χρησιμοποιήθηκε ο όρος **μοδέλο** (από ιταλ. modello)· αντί **μο(υ)ρταντέλα** ελέχθη **μο(υ)ρταδέλα** (από ιταλ. mortadella < λατ. murtatum < λατ. murtum < ελλην. *μύρτον* [αντιδάνεια λέξη|).

μοδάτος, -η, -ο (οικ.) αυτός που ακολουθεί τη μόδα τής εποχής του. **μόδι** (το) {μοό-ιού | -ιών} μονάδα μετρήσεως χωρητικότητας ξηρών καρπών και σιτηρών, ισοδύναμη με 8,75 λίτρα.
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *μόδιον / μόδιος* < λατ. modius, ρωμαϊκό μέτρο χωρητικότητας, που ισοδυναμούσε με το 1/6 τού μεδίμνου}, **μοδίστρα** (η) (μοδιστρών} η γυναίκα που έχει ως επάγγελμα την κατασκευή γυναικείων ρούχων είτε σε δικό της εργαστήριο είτε κατ' οίκον ΣΥΝ. ράφτρα. - (υποκ.) **μοδιστρούλα** (η).
ΣΧΟΛΙΟ λ. *μόδα*. [ΕΤΥΜ. < γαλλ. modiste (με προσθήκη τού -ρ- κατά τα επαγγελματικά θηλ. σε *-τρα*, λ.χ. *ράφ-τρα, υφάν-τρα)* < mode «μόδα»|.
μοδιστράδικο (τυ) το εργαστήριο τής μοδίστρας, **μοδιστρική** (η) η τέχνη τής μοδίστρας.
μόδιστρος (ο) **1.** ο επαγγελματίας που ασχολείται με τον σχεδιασμό ενδυμάτων, τα οποία δημιουργούν νέα τάση στη μόδα: *υψηλοί s μεγάλος* ~ 2. υ επαγγελματίας πυυ ασχολείται με τον σχεδιασμό. την κοπτική και ραπτική ενδυμάτων.
[ΕΤΥΜ. < *μοδίστρα* (βλ.λ.), υποχωρητ.].
Μ.Ο.Ε. (τα) Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης.
Μοζαμβίκη (η) (πορτ. Republica de Mogambique = Δημοκρατία τής Μοζαμβίκης) κράτος τής ΝΑ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Μαπούτου, επίσημη γλώσσα την Πορτογαλική και νόμισμα το μετικάλ. -- **Μο- ζαμβικάνος** (ο), **Μοζαμβικανή** (η), **μοζαμβικανός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Mozambique < πορτ. Movambique < αραβ. miisa malik «ο βασιλιάς Musa» (ονομασία παλαιότερου Αφρικανού ηγεμόνα)].
μοιάζω κ. (λόγ.) **ομοιάζω** Ιμτγν.) ρ. αμετβ. {έμοιασα} (+με / +σε / +γεν.) 1. έχω παρόμοια χαρακτηριστικά (με κάποιυν/κάτι): *~ στον πατέρα μου / τής μητέρας μυυ / με τον παππού μυυ* jj *αυτή η πόλη μοιάζει με την Αθήνα· είναι γεμάτη μπετόν και καυσαέρια* || (μειωτ.) δεν *σου έμοιασα / μοιάζω* (είμαι πολύ καλύτερος από σένα) || *μοιάζουν σαν δύο σταγόνες νερό* (για περιπτώσεις υπερβολικής ομοιότητας) || *δεν του μοιάζει ούτε στο μικρό του δακτυλάκι* (για απόγονο κάποιου, που αποδεικνύεται πολύ κατώτερος από τον πρόγονό του) συν. φέρνω
(+για) δίνω την εντύπωση ότι είμαι κάτι: *συυ ~ για η?άθιος και μου λες τέτοιες ανοησίες;* **3.** *μοιάζει* (+να) φαίνεται, δίνει την εντύπωση: *- να έχει ενδιαφέρον* || *- να έρχεται κατά 'δώ, αλλά δεν είμαι σίγουρος* ΣΥΝ. δείχνει.
ΙβΤΥΜ· μεσν. < μτγν. *ομοιάζω* < αρχ. *ὅμυιος*|.
Μοϊκανός (ο) μέλος φυλής Ινδιάνων τής Β. Αμερικής, που διαλύθηκε κατά τον 18ο αι.· ΦΡ. (μτφ.) ο *τελευταίος των Μοϊκανών* (από τυ υ- μώνυμο μυθιστόρημα τού Τζ.Φ. Κούπερ, *The Lust of the Mohicans*) ο τελευταίος εναπομείνας. κυρ. ο τελευταίος που εξακολουθεί να εμμένει σε κάτι.
[ΕΤΥΜ. < ινδιάν. Mohican / Mahican «λύκος»}, **μοίρα** (η) {μοιρών} **1.** το μερίδιυ τού καθενός στη ζωή (π.χ. το πόσο θα ζήσει, τι θα πάθει κ.λπ.), τυ οποίο θεωρείται προδιαγεγραμμένο από ανώτερες δυνάμεις, ώστε να μην είναι δυνατόν να αποτραπεί: *Τι να κάνω; θα το υπομείνω. Αυτή ήταν η ~ μου* συν. πεπρωμένο, τύχη, ριζικό, τυχερό, γραφτό, ειμαρμένη, αναπότρεπτο· ΦΡ. (α) **δεν έχω στον** *ήλιο μοίρα* βλ. λ. *ήλιος* (β) *τα τρία κακά τής μοίρας μου* (εμφατ.) για την άσχημη κατάσταση (κάποιου) ή το χαμηλό επίπεδο στυ υποίο βρίσκεται: *έχω ~ || δεν ξέρω* **~** (απολύτως τίποτα) (γ) **γο** *χει η μοίρα μου* (ομηρική φρ. *έσχε μοίρα)* κάτι είναι μοιραίο να μου συμβαίνει, δεν μπορώ να το αποφύγω: *~ να μένω πάντα μόνος* (δ) **σε** *(ίαη / ίδια /*

καλύτερη /χειρότερη) μοίρα σε (ανάλογη / καλύτερη / χειρότερη) θέση. κατάσταση (ε) *είμαι άξιος τής μοίρας μον* βλ. λ. *άξιυς* **2.** η δύναμη πυυ θεωρείται ότι προκαθορίζει όσα πρόκειται να συμβούν (σε κάποιον): *τα χτυπήματα τής ~ || ήταν τής - μου γραφτό να το πάθω αυτό || τής ~ τα γραμμένα* (όσα έχυυν προκαθοριστεί από τη μοίρα) **3.** *Μοίρες* (οι) (σύμφωνα με τις λαϊκές παραδόσεις) τρεις αδελφές, γριές και αθάνατες, με δύστροπυ χαρακτήρα, που συνήθ. κρατούν μεγάλο βιβλίο, στο οπυίο γράφουν τυ πεπρωμένυ τού καθενός και που εισέρχονται στο δωμάτιο τής λεχώνας τρεις, πέντε ή επτά ημέρες μετά τη γέννηση μωρυύ, συνήθ. τη νύχτα, για να το «μυιράνουν», δηλ. να καθορίσουν το μέλλον, την τύχη του **·** **4.** (σπάν.-κυριυλ.) το μέρος ενός όλου. που κατανέμεται σε επιμέρυυς τμήματα και αναλογεί σε κάποιον: *- τής γης* (ό.τι αντιστοιχεί σε κάποιον από ιδιοκτησία σε γη) συν. μερίδιυ, μερτικό, μερίδα, μέρος **5. .\0Μ.** *νόμιμη μοίρα ποσοστό* τής κληρονυμιαίας περιυυσίας από τυ οποίυ δεν μπορεί να αποκλειστεί ο κληρονόμος με διάταξη τελευταίας βυυλήσεως τυύ κληρονυμουμένου και τυ υποίο συνήθως συνίσταται στυ ήμισυ τής εξ αδιαθέτου μερίδας · 6. ι**Μ2Μ.** μονάδα μετρήσεως των γωνιών και των τόξων κύκλυυ, που είναι ίση με τυ J/360 τής περιφέρειάς του και παρι- στάνεται με το σύμβολυ «°»: *γωνία 90 μοιρών* ΦΡ. (κ. μτφ.) *κάνω ατροφή 180 μοιρών* αλλάζω εξ υλυκλήρου τις ιδέες και τη συμπεριφορά μου (βλ. λ. *στρυφή)* · **7.** ϛτρλγ. ομάδα πυροβόλων, αρμάτων, μεταφορικών οχημάτων, πλοίων ή αεροσκαφών τού ίδιου τύπου, συνήθ. συγκροτημένα σε δύναμη με ανάλυγη μάχιμη ή βοηθητική αποστολή: *~ καταδιωκτικών / πυροβόλων i αντιτυρπι/λκών* συν. μονάδα, τμήμα
8. ΑΝΑΤ. τμήμα ενός οργάνου που διαφέρει ανατομικά ή/και λειτουργικά από άλλα τμήματα τού ίδιου οργάνου: *φλοιώδης / μυελώδης ~ επινεφριδίων || εξωκρινής / ενδοκρινής ~ παγκρέατος.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοιράζω, συμπάθεια.*
JETY.M. < αρχ. *μοίρα*, αρχική σημ. «μερίδιο, τμήμα» (τόσο ως γεωμετρικός όρ. όσο και με τη σημ. τυύ πεπρωμένου). < **μόρ-]α* (με επένθε- ση) < θ. *μορ-*, ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *μερ-* τυύ ρ. *μείρομαι* «μοιράζω, χωρίζω, μετέχω σε κάτι» < *(s)mer-jo-mai < I.E. *smer- «σκέπτομαι, φροντίζω, θυμούμαι», πβ. σανσκρ. smarati «θυμάται», λατ. mereo «λαμβάνω» (είτε ως μερίδιυ είτε ως αμυιβή) κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *μόρ-ος* «πεπρωμένυ - θάνατος». *μέρ-ος. μερ-ίζω. μοιρ-άζω, μόρ-ιο(ν), μέρ-ι-μναφλ.λ.).* πιθ. κ. *ἴμερ-ος*\.

μοίρα - ειμαρμένη - πεπρωμένο - ριζικό - κισμέτ - γραφτό - τυχερό. ΙΙ **μοίρα,** με την αρχαία σημασία της και σύμφωνα με την ετυμολογική της προέλευση, δηλώνει «το κομμάτι που ανήκει στον καθένα». Από την ίδια ρ. **smer-* παράγονται το αρχ. **μείρομαι** «παίρνω ένα μέρος, παίρνω το κυμμάτι μου», από όπου ο παρακ. **εἵμαρται** «έχει καθοριστεί από τη μοίρα, πέπρωται» και η υυσια- στικοποιημένη μετυχή η **ειμαρμένη** (ενν. *μοίρα) «αυτό* που έχει προκαθοριστεί να πάρει ο καθένας, το πεπρωμένο». Από τη ρ. **smer-* είναι και οι λ. **μέρος, μερίδα (μερίς), μερίδιο,** καθώς και η λ. **μοίρα** (< *ˣμορ-ja*). Η λ. *μοίρα,* όπως και η *τύχη* (βλ.λ.), είναι «μέση λέξη», έχει δηλ. και καλή και κακή σημασία. Πρυς την κακή σημ. εξελίχθηκε το ομόρριζυ αρχ. **μόρος** «κακή μοίρα > θάνατος» και τα συγγενή **mors,** mortis «θάνατυς» και morire «πεθαίνω» τής Λατινικής (από όπου γαλλ. mourir «πεθαίνω», inori «νεκρός») και γερμ. Mord «φόνος», αγγλ. murder «φόνος, φονεύω». Από την ίδια ρίζα και το αρχ. **βροτός** «θνητός»: **μροτός* > **μβροτός* (πβ. **αμβροσία** «το ποτό των αθανάτων») > *βροτός*■ πβ. λατ. mortalis «θνητός» και im-mortalis «αθάνατος». Κυντά στη σημασία και την εξέλιξη των *μείρομαι - μοίρα - ειμαρμένη* είναι και τα **πεπρωμένο** και **πέπρωται** «είναι γραφτό, είναι μοιραίο». Τυ *πεπρωμένο* ανάγεται στο ρ. **πορείν (πορίζω, προσπορίζω)** και σημαίνει «παρέχω, δίνω, παραχωρώ». Έτσι **η πεπρωμένη** (ενν. **μοίρα)** είναι «τυ μέρος που έχει δυθεί στην καθένα» και που δεν μπορεί να αποφύγει κανείς ('«τό *πεπρωμένον φυγεῖν ἀδύνατον»).* Η εκφορά σε ουδέτερο γένος *(το πεπρωμένο)* συμβαδίζει με τις άλλες σε ουδέτερο λέξεις *(το γραφτό, το τυχερό, το ριζικό).* Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η λ. **ριζικό,** που συνδέεται με ιταλ. ris(i)co / risc(hi)o. γαλλ. risque, αγγλ. risk. γερμ. Risiko. με λέξεις που σημαίνουν «διακινδυνεύω, ριψοκινδυνεύω. ρισκάρω». Άλλοι θεωρούν ότι το μεσν. ήδη **ριζικόν** (από το επίθ. *ριζικός)* προήλθε από το **ρίζα.** υποστηρίζοντας ότι το *ρίζα* σήμαινε και «γκρεμός», από όπου σημασιολογικά εξελίχθηκε στο «αποτολμώ. ριψοκινδυνεύω» («παρακάμπτω τον γκρεμό» > «διατρέχω τον κίνδυνο, αποτολμώ»). Άλλοι πάλι το ανάγυυν στο μεσν. *άνδρες τυν ριζικού,* που σήμαινε «στρατιώτες τής τύχης, μοιραίοι, παράτολμοι», από αραβ. rizq «ο φόρος για τη διατήρηση αραβικών στρατευμάτων στην Αίγυπτο», οπότε *ριζικό* είναι το παράτολμο, αυτό που μπορεί να αποβεί μυιραίυ. το ριψοκίνδυνο. Είναι χαρακτηριστικό ότι και στις δύυ περιπτώσεις «η μυίρα» συνδέεται. αν δεν προέρχεται, με «τον κίνδυνο» και «την τόλμη». Η ανατολίτικη προέλευση τής λ., αν είναι σωστή, δεν ξενίζει. Το γαλλ. hasard. «τύχη» και «κίνδυνος» μαζί, δεν είναι παρά το αραβ. al- zahr «το ζάρι», η ζαριά. Αλλά και το περίφημο **κισμέτ** δεν είναι παρά τυ περσ. qismat από το αραβ. qismah «μερίδιο, μοίρα, πεπρωμένο» « αραβ. qasama «μοιράζω»), που πέρασε στα Ελληνικά και σε άλλες γλώσσες μέσω τής Τουρκικής. Άλλη αντίληψη των πραγμάτων έδωσαν τα ελλην. **γραφτό** και **γραμμένο** (ό.τι είναι γραμμένο, προκαθορισμένο από τη μοίρα) και τα ξένα αγγλ. fate < λατ. fatum «πεπρωμένυ» (αρχική σημ. «ειπωμένο») < ρ. fari «λέγω», καθώς και το γαλλ. destin / αγγλ. destiny «τύχη, πεπρωμένο» (< λατ. de-stinare < de-stanare «προκαθορίζω»).

μοιράδι (το) {μυιραδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) μέρος γης ή κληρονομιάς που

δίνεται σε κάποιον ως μερίδιο ΣΥΝ. μερτικό.
[ητυμ. < μεσν. *μοιράδιον*, υποκ. τού αρχ. *μοίρα].* μοιράζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μοίρασα, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} ♦ (μετβ.) 1. διαιρώ (ένα όλο) σε επιμέρους κομμάτια, μέρη: ~ *στα πέντε (στη μέση* / στα *ίσα* || ~ *τον χρόνο μου μεταξύ δου/.ειάς και* σπιτιού || ~ *το φαγητό σε μερίδες!* ΥΝ. διαμερίζω, διαχωρίζω, κομματιάζω, μερίζω, σπάω ■ φρ. (α) δεν *έχω τίποτα να μοιράσω με σένα* / δεν *έχουμε τίποτα να μοιράσουμε δεν* υπάρχει κανένας λόγος προστριβών ανάμεσά μας (β) *μοιράζω τη διαφορά* γεφυρώνω αντιπαράθεση ή διαμάχη βρίσκοντας μέση λύση 2. διανέμω (σε κάποιους) αυτό που τους αναλογεί: ~ *τρόφιμα* / *βοήθεια* / *βιβλία* / *παιχνίδια* στα *παιδιά* |j ~ *τη γη στους ακτήμονες* || ~ *πολεμοφόδια ατούς στρατιώτες* || ~ *την περιουσία στους συγγενείς* συν. διαμοιράζω, δίνω. κατανέμω· φρ. *δεν μπορεί* / δεν *ξέρει να μοιράσει δύο γαϊδουριών άχυρα* για κάποιον που είναι τελείως ανίκανος ακόμη και για τα πλέον στοιχειώδη 3. (μτφ.) δίνω χωρίς φειδώ και μέτρο: ~ *υποσχέσεις* / *κομπλιμέντα* / *χειραψίες! συμβουλές* / *χαμόγελα* συν. σκορπίζω, σπαταλώ ♦ 4. (αμετβ.) (ειδικότ. σε χαρτοπαίγνια) δίνω σε καθέναν από τους παίκτες (τα τραπουλόχαρτα) που του αναλογούν σύμφωνα με το παιχνίδι: *σ' αυτό το παιχνίδι μοιράζει η μάννα*■ (μεσοπαθ. *μοιράζομαι)* 5. παίρνω μερίδιο ή έχω συμμετοχή (στα μέρη ενός όλου): - *την κληρονομιά* / *ένα βραβείο* / *ένα διαμέρισμα με τον αδελ.φό μου* || *μοιραζόμαστε τα έξοδα στη μέση* / γο *ταξί* 6. (για συναισθήματα) συμπάσχω, συμπονώ, συμμερίζομαι (τη συναισθηματική φόρτιση κάποιου): *μοιραζόμαστε χαρές και λύπες* / *τα μυστικά μας* (με την αλληλοπαθή σημασία ότι ο ένας τα λέει στον άλλον) 7. βρίσκομαι διαιρεμένος (ανάμεσα *σε* δύο ή περισσότερες δυνατότητες ή επιλογές), δεν ξέρω τι να επιλέ- ςω: - *ανάμεσα στους δύο υποψηφίους* / *ανάμεσα στην καριέρα και την οικογένεια* συν. διχάζομαι.
[F.ΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *μοφώ (-άω)* (από τον αόρ. *έμοίρασα.* που συνέπιπτε φωνητικά με εκείνον των ρ. σε *-άζω*) < *μοίρα].*

μοιράζω: ανωνύμα. Το μοιράζω (από αρχ. μοιρώ) συνδέεται ετυμολογικά με το μοίρα «μερίδιο» και με τη λοιπή σειρά των λέξεων από τη ρίζα *μερ-ῆσμερ-* (μέρος, μερίδιο, μερίζω κ.ά.). Βασική σημ. τού *μοιράζω* είναι «χωρίζω σε μέρη και δίνω μερίδια» *(Μοίρασε την περιουσία του στα τρία παιδιά του),* από όπου πέρασε μετά και σε άλλες σημασίες («παρέχω αφθόνως»: *μοιράζει σπίτια* / *θέσεις Ι χρήματα).* Σε όλη τη σειρά των λέξεων και έναντι τής γενικότερης εννοίας τού «δίνω» υπάρχει η σημ. τού επιμερισμού. τής κατανομής, που δηλώνεται σαφέστερα στη σύνθεση των ρημάτων με τις προθέσεις διά, κστά και επί: *δια-μοιράζω. δια-μερίζω. διανέμω - κατανέμω, κατα-μερίζω - επι-μερίζω.* Κπίσης τα σύνθετα με τα προρρηματικά *κατα-* και *επι-* δηλώνουν, κατά βάσιν, το μοί- ρασμα ενός ομοιογενούς ή και ενιαίου συνόλου σε μέρη, ενώ τα σύνθετα με το *δια-* αναφέρονται συνήθ. σε χωριστά αντικείμενα. Έτσι το κατανέμω (τα κέρδη στους μετόχους, τις βουλευτικές έδρες στα κόμματα, τις αρμοδιότητες στους υπαλλήλους μιας υπηρεσίας κ.τ.ό.) διαφέρει από το διανέμω (τις επιστολές, τα τρόφιμα, εφημερίδες, περιοδικά κ.τ.ό.). όπως και τα καταμερίζω / επιμερίζω (τις ευθύνες, τις αρμοδιότητες, την εργασία κ.λπ.) διαφέρουν από το διαμερίζω (κτήματα, χωράφια κ.λπ.).

μοιραίνω ρ. μετβ. Ιμοίρανα) (λαϊκ.) (για τις Μοίρες) προδιαγράφω την πορεία κάποιου τη στιγμή τής γέννησής του, καθορίζω το πεπρωμένο του: (παροιμ.) «*η μάννα γεννάει, μα δεν μοιραίνει*».
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *μοίρα].* μοιραίος, -α. -ο 1. αυτός που έχει προκαθοριστεί από τη μοίρα, που δεν μπορεί να αποφευχθεί ή να αποτραπεί: *ήταν μοιραίο να μην ξαναγυρίσει στην πατρίδα του* συν. προκαθορισμένος, πεπρωμένος. αναπότρεπτος, αναπόδραστος, αναπόφευκτος 2. (για πρόσ. κ. ενέργειες) αυτός που κρίνεται εκ των υστέρων ότι έπαιξε καταστρεπτικό ρόλο: *η απόφαση αυτή αποδείχθηκε* ~ || - *άνθρωπος* / *λάθος* / *χτύπημα* / *σύγκρουση* συν. καταστρεπτικός, καταστροφικός, ολέθριος 3. (μτφ.) αυτός που ασκεί ακαταμάχητη γοητεία: ~ *γυναίκα* (γαλλ. femme futalc) · 4. *μοιραίο* (το) ο θάνατος ως κακό αναπόφευκτο στη ζωή τού ανθρώπου: *το* ~ *τον βρήκε στο ταξίδι* || *όταν επήλθε το* ~. *κανείς δεν ήταν πλάι του* 5. (σπάν.) αυτός που έχει αφεθεί στη μοίρα του χωρίς καμία αντίδραση: «*δειλοί, μοιραίοι κι άβουλοι αντάμα*» (Κ. Βάρναλης). - μοιραία / μοιραίως Ιμτγν.] επίρρ.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μοιρα-ΐος* < αρχ. μοίρα), μοιραρχία (η) 11833J {μοιραρχιών!
(παλαιότ.) 1.η περιοχή που ανήκει στη δικαιοδοσία τού μοιράρχου 2. το οίκημα που στεγάζει τον μοίραρχο και τα γραφεία τής υπηρεσίας του 3. το ίδιο το αξίωμα τού μοιράρχου.
μοίραρχος (ο) [1833] {μοιράρχ-ου [-ων. -ους} (παλαιότ. στη Χωροφυλακή) αξιωματικός τής Ελληνικής Χωροφυλακής, που με την ενοποί- ηση τής Ελληνικής Αστυνομίας αντιστοιχεί στον αστυνόμο Β' (βλ. λ. *βαθμός).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
[ΕΤΥΜ. <*μοίρα* + *-αρχος* < *άρχω*|. μοιρασια (η) [μεσν.Ι (καθημ.) η διαδικασία τού διαχωρισμού ενός όλου στα επιμέρους κομμάτια του. για να δοθούν σε δύο ή περισσότερα άτομα: *τα χάλασαν στη* ~ || *δεν ήταν δίκαια η* ~ || *τον έριξαν στη* -ΣΥΝ. διανομή, μερισμός. Επίσης μοίρασμα (το) [μεσν.Ι. μοιραστής (ο) |μεσν.[αυτός που αναλαμβάνει να διαχωρίσει κάτι στα αντίστοιχα μερίδια, μοιραστικός, -ή, -ό αυτός που ανήκει από κοινού σε δύο ή περισσοτέρους και πρέπει να διαχωριστεί στα αντίστοιχα μερίδια. Κπίσης μοιραστός [μεσν.]. μοιρογνωμόνιο (το) {μοιρογνωμονί-ου | -ων) γεωμετρικό όργανο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση των γωνιών σε μοίρες.
Ιείύμ. < μτγν. *μοιρογνωμόνιον* < *μοίρα* + *-γνωμόνιον* < *γνώμων].* **μοιροκρατία** (η) 11889] [χωρ. πληθ.] η αντίληψη που αποδέχεται ότι όλα τα συμβάντα στη ζωή τού ανθρώπου υπόκεινται σε αναπότρεπτη αναγκαιότητα, πάνω από κάθε άλλη δύναμη και πέρα από κάθε έλεγχο ΣΥΝ. φαταλισμός (βλ. κ. λ. *μοιρολατρία).* — **μοιροκρατικός,** -ή, -ό. **μοιρολάτρης** (ο) 11886] {μοιρολατρών}, **μοιρολάτρισσα** (η) {μυι- ρολατρισσών) πρόσωπο που εγκαταλείπεται στη μοίρα, που δεν αναλαμβάνει πρωτοβουλία για την επίλυση των προβλημάτων του. **μοιρολατρία** (η) [1862] [χωρ. πληθ.) η αντίληψη και στάση ζωής κατά την οποία υποτάσσεται κανείς στο πεπρωμένο, στη μοίρα του, δεν παίρνει τη ζωή του στα χέρια του και δεν αντιδρά με πυγμή στα δυσάρεστα που τον βρίσκουν, **μοιρολατρικός,** -ή. -ό 11893] αυτός που χαρακτηρίζεται από μοιρολατρία: ~ *στάση* / *συμπεριφορά* / *νοοτροπία* / *άποψη.* — **μοιρολα- τρικ-ά** / **-ώς** 118951 επίρρ. **μοιρολόγι** [μεσν.] κ. **μοιρολόι** (το) {μοιρολογ-ιού | -ιών} **1.** θρηνητικό τραγούδι που λέγεται κατά το ξενύχτισμα και την κηδεία τού νεκρού. αποτελεί θρήνο για τη μοίρα τού αποθανόντος, εκφράζει τη δίψα για τη ζωή, την απέχθεια και τον τρόμο για τον θάνατο και ως είδος κατέχει ξεχωριστή θέση στη δημοτική νεοελληνική ποίηση: *μανιάτικο* ~2. (μτφ.-μειωτ.) έκφραση παραπόνων για μια κακοτυχία με κλαψιάρικο ύφος: *άσε τα - για τη δουλειά που έχασες και φάξε για καμιά άλλη!* συν. κλάψα, **μοιρολογίστρα** (η) [μεσν.Ι [δύσχρ. μοιρολογιστριόν} γυναίκα που αναλαμβάνει να θρηνεί νεκρούς, συνήθ. επ' αμοιβή· πρόκειται για πρόσωπο προικισμένο με στιχουργική ευχέρεια, που έχει αποθησαυ- ρίσει στη μνήμη του μοιρολόγια και θρηνητικούς στίχους, ικανό να διασκευάζει ή να αυτοσχεδιάζει ανάλογα με την περίσταση. Κπίσης **μοιρολογήτρα** Ιμεσν.]. **μοιρολογώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μοιρολογείς... | μοιρολόγ-ησα, -ούμαι (καθημ. -ιέμαι). -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) ί. εκφράζω τον πόνο μου (για κάποιον που πέθανε) με μοιρολόγια: ~ *τον μακαρίτη* ΣΥΝ. θρηνωδώ 2. (μτφ.-οικ.) εκφράζω σε (κάποιον) τη λύπη μου με κλαψιάρικο (και συνήθ. ενοχλητικό) τρόπο: *αντί να κάθεσαι εδώ* και να *μοιρο/^ογείς. γιατί δεν πας να βρεις το δίκιο σου:* ♦ (αμετβ.) 3. εκφράζω τον πόνο μου με μοιρολόγια 4. (γενικότ.) εκφράζω με έντονο τρόπο τον πόνο μου (με παράπονα, θρήνους κ.λπ.).
Ιετυμ. < μτγν. *μοιρολογώ (-έω),* αρχική σημ. «λέγω σε κάποιον τη μοίρα του». < *μοιρολόγος* < *μοίρα* + *-λόγος* < *λέγω.* Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για το μτγν. *μυρο/.ογώ* «αλείφω με μύρο», με παρετυμολ. επίδραση τής λ. *μοίρα].* **μοιχαλίδα** (η) Ιμτγν.[(λόγ.) η παντρεμένη γυναίκα που διαπράττει μοιχεία συν. άπιστη, (εκφραστ.) άτιμη, ανήθικη (πβ. λ. *μοιχός).* **μοιχεία** (η) {μοιχειών} η σύναψη εξωσυζυγικής σχέσης, η συζυγική απιστία: *διαπράττω* **~. — μοιχικός,**-ή.-ό [μτγν.].
[ετυμ. αρχ. < *μοιχεύω* < *μοιχός].* **μοιχεύω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {μοίχευσα} διαπράττω μοιχεία: *ού μοιχεύ- σεις* (μία από τις 10 Εντολές στην Π.Δ.). **μοιχός** (ο) ο έγγαμος άνδρας που διαπράττει μοιχεία (πβ. λ. *μοιχαλίδα).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*
[κτυμ. αρχ. < *moi(g)h-. ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *meigh- «ουρώ», πβ. σανσκρ. niehaii. αρχ. σκανδ. nilga. λατ. mingo, αρμ. mizem, γερμ. Mist «κοπριά» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *ό-μείχ-ω* «ουρώ» (με προθεμ. ό-). Η σημα- σιολ. μεταβολή «ουρώ» —► «μοιχός» πρέπει να ερμηνευθεί ως στιγμα- τισμός των εχθυσυζυγικών σχέσεων μέσω μειωτικών εκφράσεων], **μόκα** (η) {χωρ. πληθ.} 1. εξαιρετικής ποιότητας αραβικός καφές 2. αρωματικό παρασκεύασμα τής ζαχαροπλαστικής, προϊόν ανάμειξης καφέ με σοκολάτα: *παγωτό* ~.
[ετυμ. < ιταλ. inoca < αραβ. Al-Mocha. όνομα λιμανιού τής Υεμένης, γνωστού για το εμπόριο καφέ[. **μοκασίνι** (το) [μοκασιν-ιού | -ιών] υπόδημα χωρίς τακούνι, το οποίο κατασκευάζεται εξ ολυκλήρου από μαλακό δέρμα (με μια τεχνική κατασκευής τής σόλας, που χρησιμοποιήθηκε κυρ. από τους Ινδιάνους).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. mocassino < ινδιάν. makisenj. **μοκέτα** (η) {μοκετών) τάπητας με λεία επιφάνεια, συνήθ. από κουρεμένο ή σγουρό βελούδο, κατά κανόνα μονόχρωμο, που χρησιμοποιείται για την πλήρη και μόνιμη κάλυψη όλης τής επιφάνειας δαπέδου. [ετυμ. < ιταλ. mocchctta < γαλλ. moquette < moeade «είδος βελούδου (απομίμηση)», αγν. ετύμου|. **μόκο** επιφών. (λαϊκ.-οικ.) σιωπή, σκασμός, τσιμουδιά: ~ *εσύ!* συν. του- μπεκί· φρ. *κάνω μόκο* δεν μιλώ καθόλου, σιωπώ ΣΥΝ. το βουλλώνω, κάνω τουμπεκί.
[ετυμ. < ιταλ. moco «τίποτε» < λατ. non nauci «καθόλου»Ι. **μολ** (το) {άκλ.| το γραμμομόριο (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. mole, συντετμημένος τ. τού molccule «μόριο» < νεολατ. niolecula, υποκορ. τού λατ. moles «μάζα»[. **μόλα** επιφών. (λαϊκ. ως ναυτικό πρόσταγμα) άφησε, χαλάρωσε, λύσε: *έγια* ~ (βλ. λ. *έγια μόλα)* || τίρα ~ (τράβα και άφηνε) || ~ *κάβο* (άφησε σκοινί) συν. αμόλα.
[ΙΠΥΜ. μεσν. < ιταλ. moJla, προστ. τού p. mollarc «αφήνω, χαλαρώνω»
molle < λατ. mollis «εύκαμπτος, χαλαρός»).
μολάρω ρ. μετβ. {μολάρισα} (λαϊκ.) αφήνω (κάτι) χαλαρό, να κινείται ελεύθερα: - *τα πανιά* / *τα κουπιά* συν. αμολώ, χαλαρώνω.
[ετυμ. < ιταλ. mollarc «αφήνω, χαλαρώνω» < molle < λατ. mollis «εύκαμπτος, χαλαρός» |. **μολαταύτα** επίρρ. (λόγ.) παρ' όλα όσα έχουν προαναφερθεί, ωστόσο, εντούτοις: *δεν ήθελε επ' ουδενί λόγω να έρθει μαζί μας·* ~ *αυτή κατάφερε να τον πείσει.*

[ΕΤΥΜ. Ιίληθ. τού *μολοντούτο].*

Μολδάβας (ο) ποταμός τής Τσεχίας, παραπόταμος του 'Κλβα. **Μολδαβία** (η) j 1682] (ρουμ. Rcpublica Moldova = Δημοκρατία τής Μολδαβίας) 1. περιοχή τής Λ. Ευρώπης που ανήκει στη Ρουμανία και τη Ρωσία **2.** κράτος τής Α. Ευρώπης, πρώην Δημοκρατία τής Ε.Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα το Κισινάου. επίσημη γλώσσα τη Μολδαβική (Ρουμανική) και νόμισμα το μολδαβικό λέι. – **Μολδαβός** (ο) Ιμεσν.]. **Μολδαβή** (η), **μολδαβικός,** -ή. -ό. **Μολδαβικά** (τα).

ΙΐΐΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Moldavie < ρουμ. Moldova, ονομασία τού ποταμού Μολδάβα. που ανάγεται στην Ι.Ε. ρίζα *mel- «σκουρόχρωμος. μαύρος, βρόμικος» (πβ. αρχ. *μέλ-ας.* βλ.λ.)|.

Μολδοβλαχία (η) 116831 ιστ. ονομασία των παραδουνάβιων ηγεμο- νιο')ν τής Μολδαβίας και τής βλαχίας, **μολεύω** ρ. μετβ. {μόλ-εψα. -εύτηκα, -εμένος} (λαϊκ.-λογοτ.) μολύνω ηθικά συν. μιαίνω, ατιμάζω. - **μόλεμα** (το) [μεσν.Ι.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μολύνω,* κατά τα ρ. σε *-εύω\.* **μολιερίκός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον Γάλλο θεατρικό συγγραφέα και ηθοποιό Μολιέρο (1622-1673). **μόλις** επίρρ. κ. σύνδ. (επίρρ.) **1.** με πολύ μεγάλη δυσκολία, με κόπο· συνήθ. στις **ΦΡ.** *μόλις και μετά βίας / μόλις που: ~ τον έπεισε να έρθει μαζί μας* (πολύ δύσκολα) || *~ που καταλάβαινα τι έλεγε || ~ ;ρον έβγαινε η φωνή μου / κρατήθηκα να μην κ/Λψω / κερδίζω τα προς το ζην* ΣΥΝ. ίσα (που) **2. (+** αριθμητ.) όχι περισσότερο από· για να τονιστεί πόσο λίγο. πόσο κατώτερο από το κανονικό, το συνηθισμένο ή το αναμενόμενο είναι κάτι: *πέθανε - Ιόχρονών || το σπίτι* του *ήταν - 100 μέτρα από το δικό μου κι όμως δεν συναντηθήκαμε ποτέ* jj *τερμάτισε ~ 23ος* (πολύ πιο πίσω απ' ό.τι θα περιμέναμε) 3. (χρονικά) πριν από λίγο: *~ έφυγε το αεροπλάνο || ~ τη?.εφώνησε || ~ άρχισε η ταινία* ΣΥ.Ν. τώρα δα, ό.τι 4. (σύνδ.) για την εισαγωγή χρονικής πρότασης, που δηλώνει κάτι που συμβαίνει ταυτόχρονα ή λίγο μετά από αυτό το οποίο δηλώνει η πρόταση από την οποία εξαρτάται: *θα του μι'Αήσω ~ έρθει* (λίγο αφότου έρθει) || *~ τον είδα, κατάλαβα τι είχε συμβεί* συν. άμα, ευθύς ως, όταν, σαν. ··"■ σχολιο λ. *περίπου.*

[ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Μη πειστικές οι αναγωγές στο ρ. *μέλλω* (με τη σημ. «διατακτικά») και στο επίρρ. *μά/.α.* ενώ η σύνδεση με το αρχ. *μώλος* «μάχη, αγώνας» είναι εξίσου αβέβαιη για σημασιολογι- κούς λόγους. Έχουν επίσης προταθεί ως ετυμολογικά συγγενή το λατ. moles «βάρος - δυσχέρεια» και το λιθ. pri-si-inuoleti «παραδίδομαι στο κακό» χωρίς πειστικά επιχειρήματα, αν και το βραχύ *-ο-* (τού *μόλις)* θα μπορούσε να θεωρηθεί προϊόν αναλογίας προς το συνώνυμο *μόγις].'*

μολογω (κ. -άω) ρ. - > ομολογώ

μολονότι σύνδ.· εισάγει δευτερεύουσες εναντιωματικές προτάσεις· παρόλο που, αν και: - *ορκίζεται ότι λέει την αλήθεια, εγώ δεν τον πιστεύω* συν. αν και, παρόλο που, ενώ.

ΙΕΤΥΜ. < φρ. *μ"όλον ότι].* **μολοντούτο** επίρρ.

(παλαιότ.) μολαταύτα.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. <ρρ. *μ' όλον τούτο].* **μόλος** (ο) **1.** τεχνητή ή φυσική προεξοχή ξηράς, που εισχωρεί στη θάλασσα, για να πλευρίσουν με ασφάλεια τα πλοία 2. (συνεκδ.) το λιμάνι.

[ΕΤΥΜ. μεσν. <.ιταλ. molo < λατ. moles «βάρος, όγκος - πρόχωμα στη θάλασσα »|.

μολοσσός[1] (ο) μεγαλόσωμος σκύλος ράτσας με γκριζοκίτρινο τρίχωμα και σκούρα μουσούδα, ο οποίος χρησιμοποιείται ως φύλακας. [ΕΤΥΜ. Αντιδάν., πβ. γαλλ. molosse < λατ. molemus -σκύλος από τη χώρα των Μολοσσών» < αρχ. *Μολοσσός (κών),* ονομασία πρωτοελ- ληνικού ή ιλλυρικού φύλου τής Ηπείρου, αγν. ετύμου). **μολοσσός[2]** (ο) [αρχ.] μηγρ. αρχαίο μετρικό σχήμα, που αποτελείται από τρεις μακρές συλλαβές, **μολότοφ** (η) [άκλ. κ. ως επίθ.} (συνήθης ορθ. *μολότωφ)* αυτοσχέδια βόμβα *(βόμβα μολότοφ)* που αποτελείται από ένα μπουκάλι γεμισμένο με εύφλεκτο υγρό και ένα φιτίλι (συνήθ. ένα κομμάτι πανί) που εξέχει από τον λαιμό του, για να εκραγεί μετά τη ρίψη και θραύση του· λέγεται και *κοκτέιλ μολότοφ.* ··"■ σχολιο λ. *κύριος, -α. -ο.*

[ετυμ. < αγγλ. (cocktail) Molotov, από το επώνυμο τού Σοβιετικού πολιτικού V.M. Molotov (1890-1986), ο οποίος, ως υπουργός Εξωτερικών τής Ε.Σ.Σ.Δ., υπέγραψε το σύμφωνο μη επιθέσεως με τη ναζιστική Γερμανία (σύμφωνο Molotov-Ribbentrop. 23/8/1939), ενώ αργότερα διέταξε την παραγωγή φιαλών με εύφλεκτο υγρό ως φθηνότερο όπλο από τις χειροβομβίδες], **μολόχα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} αυτοφυές πώδες χνουδωτό φυτό με όρθιο βλαστό, φύλλα με οδοντωτή περιφέρεια και άνθη συνήθ. ρόδινα, τα οποία χρησιμοποιούνται σε αφεψήματα (σπανιότ. και τα φύλλα) με μαλακτικές και αποχρεμπτικές ιδιότητες.

] F.TYM. < αρχ. *μο?νόχη* < *μαλάχη.* αβεβ. ετύμου, πιθ. μεσογ. δάνειο, όπως και το αντίστοιχο λατ. malva, αν και έχει προταθεί ακόμη και η αναγωγή στο εβρ. maHOal) ή στο γεωργιανό malokhi. Οι αρχαίοι συνέδεαν παρετυμολογικά τη λ. *μολόχη* με το ρ. *μαλάσσω* και το επίθ. μαλα *κός].*

μολπή (η) (αρχαιοπρ.) ωδή. άσμα με ευχάριστη μελωδία.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μέλπω* «ψάλλω, τραγουδώ», αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. *μέλος* (βλ.λ.) βάσει τής σημ. «εξάρτημα, τμήμα». Μη ικανοποιητική η συσχέτιση με αρχ. ιρλ. molor «επαινώ, τιμώ» και με χετ. maid- «απαγγέλλω»], **μολυβδαίνιο** (το) (1840) {μολυβδαινίου} χημ. αργυρόλευκο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Μο). που χρησιμοποιείται σε κράματα μαζί με τον σίδηρο για την κατασκευή υλικών υψηλής αντοχής και πολλαπλών εφαρμογών (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.). - **μολυβδαινικός,** -ή. -ό [18121.

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. molybdene < λατ. molybdaena < αρχ. *μολύ- βδαινα* < *μόλυβδος].* **μολυβδίαση** (η) **[1889]** {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **ΙΑΓΡ.** δηλητηρίαση τού οργανισμού, που προκαλείται από την εισπνοή, τη δερματική επαφή ή την κατάποση μολύβδου ή παραγώγων του και εκδηλώνεται με διαφορετικής εκτάσεως συμπτώματα, ανάλογα προς τον χρόνο τής έκθεσης, όπως ναυτία, αναιμία, μυϊκή αδυναμία ή κώμα.

ΙΕΓΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. plumbism]. **μολυβδόβουλλο** (το) **[1880] 1.** βυζαντινή σφραγίδα που χρησιμοποιούσαν οι πολίτες 2. (συνεκδ.) το έγγραφο που φέρει την παραπάνω σφραγίδα.

μολυβδοκόνδυλο κ. **μολυβδοκόντυλο** (το) **[1807]** (παλαιότ.) το μολύβι τής γραφής, **μολυβδόνερο** (το) φαρμακευτικό παρασκεύασμα με στυπτικές ιδιότητες, που αποτελείται από οξικό μόλυβδο αραιωμένο σε νερό (αναλογία **1** προς **49)** και χρησιμοποιείται σε επιθέματα και για πλύσεις. Επίσης (λαϊκ.) **μολυβόνερο. μόλυβδος** (ο) {μολύβδ-ου | -ων. -ους} χημ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Pb) αργυρόχρωμο, εύκαμπτο, που προσφέρεται για επεξεργασία και χρησιμοποιείται στην κατασκευή σωληνώσεων, περιβλημάτων καλωδίων, συσσωρευτών, υλικών προστασίας από ραδιενεργές ακτινοβολίες. κυνηγετικών βλημάτων κ.α. ΣΥΝ. μολύβι (βλ. κ. λ. *περιοδικός. n\s.).* -■ **μολύβδινος,**-η.-ο [αρχ.].

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *μόλυβδος / μόλιβος,* αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο. Η μαρτυρία τού μυκ. mo-ri-wo-do υποδεικνύει ως αρχαιότερο τον τ. *μόλιβος.* αναφορικά δε με τον *τ. μόλυβ-δος. το -δος* πρέπει να θεωρηθεί παραγ. επίθημα. Δεν έχει προσδιοριστεί επακριβώς η πηγή προελεύσεως τής λ. *μόλιβος.* Σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή, η λ. *μό/.ιβος* και η αντίστοιχη λατ. plumbum αποτελούν παράλληλα δάνεια ιβηρικής προελεύσεως, λόγω των πλουσίων κοιτασμάτων μολύβδου τής Ιβηρι- κής Χερσονήσου!, **μολυβδοσωλήνας** (ο) **11896}** σωλήνας από μόλυβδο, που λόγω τής μεγάλης του ευκαμψίας χρησιμοποιείται ευρύτατα στις υδραυλικές εγκαταστάσεις.

μολυβδουργία (η) **[1847J** Ιχωρ. πληθ.} η τεχνική κατεργασία τού μο- λύβδου. – **μολυβδουργείο** (το), **μολυβδουργός** (ο) Ιμτγν.Ι.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μολυβδουργός* < *μόλυβδος* + *-ουργός* < *εργον].* **μολυβδούχος,** -ος, -ο **[1842]** αυτός που περιέχει μόλυβδο: -μεταλλεύματα.

μολυβδόχρους, -υυς. -ουν {μυλυβδόχρ-οος | -οες (ουδ. -οα). -όων} (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει το χρώμα τού μολύβδου.

|i· ΓΥΜ. μτγν. < *μόλυβδος* + *-χρους / -χροος* < *χρώς, -τός. «χρώμα,* επιδερμίδα». Βλ. κ. *χρώμα, χροιά].* **μολυβδύαλος** (ο) {μολυβδυάλ-υυ | -ων, -ους} γυαλί που περιέχει μο- νοξίδιο τού μολύβδου. **μολυβδώνω** ρ. μετβ. {μολύβδω-σα, -θηκα. -μένος} επικαλύπτω (επιφάνεια) εσωτερικά ή εξωτερικά με πλάκες ή φύλλα μόλυβδου.

[εγυμ. < μτγν. *μολυβδώ (-όω)* (αρχ. *-ούμαι)* < αρχ. *μό?^υβδος].* **μολύβδωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} η διαδικασία επικαλύψεως μιας επιφάνειας με πλάκες ή φύλλα μολύβδου. Επίσης **μολύβδωμα** (το) Ιμτγν.Ι {μολυ'βδώμ- ατος | -ατα, -άτων}. **μολυβένιος,** -ια. -ίο [μεσν.] (καθημ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί από μόλυβδο ή έχει το χρώμα του: - *στρατιωτάκια.* **μολυβήθρα** (η) **[1858[** {χωρ. γεν. πληθ.} 1.το βαρίδι από μόλυβδο, που προσαρμόζεται στη βάση τού διχτυού των ψαράδων, για να διευκολύνει την καταβύθισή του 2. το βαρίδι στη στάθμη των χτιστών, **μολυβής,** -ιά, -ί {μολυβ-ιού | -ιοί (ουδ. -ιά)} **1.** αυτός που έχει το θαμπό, κυανόγκριζο χρώμα τού μολύβδου: *~ ουρανός* 2. *μολυβί* (το) το ίδιο το χρώμα τού μολύβδου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.* **μολύβι** (το) {μολυβ-ιού | -ιών} **1.** λεπτός κυλινδρικός σωλήνας από ξύ- λυ ή μέταλλο, που περιέχει ένα κομμάτι γραφίτη ή άλλης σκληρής χρωστικής ύλης και χρησιμοποιείται για γραφή ή για σχέδιο: *ξύνω το*

|| *~ με μαλακή μύτη* 2. καλλυντικό σε σχήμα γραφίδας, που χρησιμοποιείται για να τονίσει και να δώσει το περίγραμμα χαρακτηριστικών τού προσώπου: *~ ματιών ι χαλιών* · 3. (λαϊκ.) ο μόλυβδος 4. (συνεκδ.) το βλήμα πυροβόλου όπλου συν. σφαίρα, βόλι **5.** (περιληπτ.) πολλά βλήματα, σφαίρες: (απειλητικά) *θα σου γεμίσω το σώμα ~* · 6. (μτφ.) καθετί βαρύ. δυσκίνητο ή δύσπεπτο: γο *βραδινό φαγητό πέφτει ~* στο *στομάχι || το σώμα της έπεσε - πάνω* στο *στρώμα.* (υποκ.) **μολυβάκι** (το) (σημ. 1-2), (μεγεθ.) **μολυβάρα** (η) (σημ. 1-2).

[ετυμ. < μτγν. *μολύβιον / μολίβιον.* υποκ. τού αρχ. *μόλιβος.* βλ. κ. *μόλυβδος].*

μολυβιά (η) η γραμμή που έχει γίνει από μολύβι,

μολυβόνερο (το) -* μολυβδόνερο

μολυβώνω ρ. μετβ. [μεσν.Ι {μολύβω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** μουντζουρώνω με μολύβι 2. (λαϊκ.) μολυβδώνω. **μόλυνση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσεων} **1.** η μετάδοση παθογόνων μικροβίων σε ζωντανό οργανισμό και οι συνακόλουθες επιπλοκές στη φυσική του κατάσταση: *~ τής π? ·ηγής || τα σκουπίδια αποτε?.ούν μόνιμες εστίες μολύνσεως* (δηλ. μέρος όπου αναπτύσσονται παθογόνα μικρόβια) 2. η επιβάρυνση τού περιβάλλοντος, και ει- δικότ. τού ατμοσφαιρικού αέρα. από ξένες προς τη σύστασή του ρυπογόνες ουσίες, που οφείλεται στην ανεξέλεγκτη επέμβαση τού ανθρώπου, η οποία ανατρέπει τη φυσική ισορροπία: *~ τής ατμόσφαιρας / τού περιβάλλοντος / των ποταμών / των' θαλασσών / των υπόγειων υδάτων* συν. ρύπανση, **μολυντήρι** (το) {μολυντηρ-ιού | -ιών} μικρόσωμη σαύρα, το σαμιαμί- δι. σχόλιό λ. σαύρα, **μολύνω** ρ. μετβ. {μόλυν-α, -θηκα, μολυσμένος} **1.** (συνήθ. για το περιβάλλον) δημιουργώ ρύπους με τη χρήση βλαβερών χημικών ουσιών ή

απορριμμάτων: ~ *τη θάλασσα / τα ποτάμια με τα λύματα των εργοστασίων* (Ι *τα αυτοκίνητα με τα καυσαέριά τους μολύνουν τον αέρα || «Προσοχή! Το νερό είναι μολυσμένο»* (επιγραφή) ΣΥΝ. ρυπαίνω, βρο- μίζω 2. ΙΑΤΡ. μεταδίδω (σε κάποιον/κάτι) παθογόνα μικρόβια: *η πληγή έχει μολυνθεί* ΣΥΝ. κολλάω 3. (μτφ.) σπιλώνω ηθικά, μεταδίδω ηθικό μίασμα σε (κάτι): - *τα χέρια μου με το αίμα ενός αθώου* Η *η απιστία μολύνει τον ιερό δεσμό τού γάμου* ΣΥΝ. μιαίνω, μαγαρίζω, κηλιδώνω, μολεύω.

|ετυμ. αρχ. < **μόλος* (πβ. *αισχύνω - αίσχος*| < *mj-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *mel- «σκούρο. θαμπό χρώμα - βρομιά», πβ. σανσκρ. mala- «βρομιά, ρύπος», λιθ. mulve «βόρβορος», ίσως κ. λατ. mulleus «ερυθρός» κ.ά. Ομόρρ. *μέλ-ας, μελ-ανός, μώλ-ωψ (-πας)* κ.ά-j. **μόλυσμα** (το) [αρχ.Ι {μολύσμ-ατος | -ατα, -άτων} οτιδήποτε μπορεί να προκαλέσει τη μόλυνση οργανισμού, **μολυσματικός,** -ή. -ό 11868| αυτός που προκαλεί μόλυνση ή μεταδίδεται μέσω αυτής: ~ *ασθένειες* (λοιμώδεις νόσοι που μεταδίδονται από έναν ζωντανό οργανισμό σε άλλον) συν. μεταδοτικός, κολλητικός.

μολών λαβέ έλα να τα πάρεις (ενν. τα όπλα)· πρόκειται για την απάντηση τού Λεωνίδα προς τον Ξέρξη στις Θερμοπύλες (Πλουτάρχου, *Αποφθέγμ. Λακών.).*

(ΕΙ ΥΜ. Το αρχ. *μολών* αποτελεί μτχ. τ. αμάρτυρου ενεστώτα, ο οποίος καλύφθηκε από το ομόρρ. *βλώσκω* «έρχομαι» (βλ. λ. *αυτο-μολία). Ο αρχ.* τ. *λαβέ* αποτελεί προστ. αορ. β' τού ρ. *λαμβάνω* (βλ.λ.)|. **Μολωχ** (ο) {ακλ.Ι **1.** αρχαίος θεός των Αμμωνιτών και των Μωαβιτών, στον οποίο προσφέρονταν ανθρωποθυσίες με θύματα κυρ. μικρά παιδιά 2. (μτφ.) (α) θεός τού αίματος (για περιπτώσεις απώλειας ανθρώπινων ζωών): *χιλιάδες θυσιάστηκαν και αυτό τον χρόνο στον - τής ασφά/.του* (χιλιάδες ανθρώπινα θύματα από αυτοκινητικά δυστυχήματα) || *«η ανθρωποθυσία στον ~ των ναρκωτικών συνεχίζεται»* (εφημ.) (β) οτιδήποτε απαιτεί τη θυσία ή την εγκατάλειψη σημαντικών πραγμάτων: *«οι σκεπτόμενοι άνθρωποι [...] αρνούνται τη θυσία των γνησίων αξιών στον - τής καταναλωτικής ευδαιμονίας»* (Β. Φιλίας).

|F.ΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Molckh. λ. που χρησιμοποιείται στην Π.Δ. με ιδιαίτερα μειωτικό τρόπο, προκειμένου για τον προσδιορισμό ενός θεού των Μωαβιτών και των Αμμωνιτών, ο οποίος λατρευόταν με ανθρωποθυσίες (ιδ. παιδιών). Ετυμολογικά η λ. προέρχεται από το εβρ. melekh «βασιλιάς», με επίδραση τής λ. boseth «ντροπή, αίσχος» (για τον μηχανισμό πβ. κ. *Βεελζεβούλ)].*

Μ.Ο.Μ.Α. (η) Μικτή Ομάδα Μηχανημάτων Ανασυγκρότησης, **μομία** (η) -*♦ μούμια **μομιοποίηση** (η) ► μουμιοποίηση

μόμολο (το) (σκωπτ. ή υβριστ.) μικρό παιδί, άβουλο πρόσωπο: *φύγε από 'δώ, βρε ~! || αυτός είναι ~.* π *δουλειά να σου κάνει;*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. mommolo «τηγανητό γλυκό με ρύζι», αγν. ετύμου]. **μομφή** (η) (λόγ.) **1.** επικριτική παρατήρηση σε έντονο ύφος: *απευθύνω / αποδίδω / προσάπτω - σε κάποιον για ορισμένες ενέργειές του* ΣΥ.ν. επίπληξη, επιτίμηση, ψόγος αντ. έπαινος 2. απόδοση σε κάποιον κατακριτέας ή και αξιόποινης πράξης συν. κατηγορία, αιτίαση 3. πολιτ. (α) *πρόταση μομφής* η πρόταση δυσπιστίας (βλ. λ. *δυσπιστία)* (β) *πρόταση μομφής κατά βουλευτή* από τον πρόεδρο τής Βουλής για αντικοινοβουλευτική συμπεριφορά και αποφασίζει η Βουλή (γ) *πρόταση μομφής κατά τού προέδρου / μέλους τού προεδρείου τής Βουλής* υποβάλλεται από ορισμένο αριθμό βουλευτών και αποφασίζει η Βουλή.

Ιετυμ. αρχ. < *μέμφομαι* (βλ.λ.)]. **μον'** επίρρ. (λαϊκ.) μόνο: *«Ιένας αϊτός] δεν πάει στα κατώμερα να κα- /.οξεχειμάσει, ~ μένει απάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια»* (δημοτ. τραγ.).

(ητυμ. μεσν.. συγκεκυμμένος τύπος τού επιρρ. *μόνο\.* **μονάδα** (η) **1.** κάθε σύνολο ομοειδοιν συστατικών στοιχείων που λαμ- βάνεται ως ενιαία αυτοτελής οντότητα: *η οικογένεια ως βασική κοινωνική* ~ 2. καθένα από τα επιμέρους κομμάτια ή στοιχεία, στα οποία ένα ενιαίο όλο μπορεί να διαιρεθεί ή να αναλυθεί: *ο κάθε εργαζόμενος αποτελεί μία ~ στην παραγωγική διαδικασία* 3. τμήμα ευρύτερης επιχείρησης, οργανισμού ή συγκροτήματος με αυτοτελή λειτουργία και δομή: *θερμοηλεκτρική / υδροηλεκτρική ι αποχετευτική ~ || Μονάδα Εντατικής Θεραπείας (Μ.Η..Θ.)* ΣΥΝ. συγκρότημα, οργανισμός 4. (για τον στρατό και τα Σώματα Ασφαλείας) οργανωμένο σώμα με αυτοτελή δομή υπό ενιαία διοίκηση: *επίλεκτη ~ || Μονάδες Αποκαταστάσεως (τής) Τάξεως (Μ.Α.Τ.) || οι στρατιώτες κα/,ούνται να παρουσιαστούν στις ~ τους* 5. μέγεθος ή συμβατικά καθορισμένη ποσότητα, που χρησιμοποιείται ως βάση μετρήσεως για όλα τα υπόλοιπα ομοειδή μεγέθη ή ποσότητες τής ίδιας κατηγορίας: *~ βάρους / μήκους* |j *πέφτουν οι -* (για το ταξί ή το τηλέφωνο, όσο αυξάνει το ποσό που καταγράφεται στον μετρητή) || *τιμή μονάδας || έχω /Λγες ~ στην τηλεκάρτα μου■* ΦΡ. (α) *νομισματική μονάδα* το νόμισμα που αποτελεί τη βάση τής συνολικής ποσότητας τού χρήματος που κυκλοφορεί σε μία χώρα: *η ~ τής Ελλάδας είναι το ευρώ* (β) λςτρον. *αστρονομική μονάδα* (J A.IJ.= 1.496-10" m) η μέση απόσταση Της-Ηλίου, που έχει καθιερωθεί ως μονάδα μετρήσεως αστρονομικών αποστάσεων 6. Μαθ. (α) ο μικρότερος θετικός ακέραιος αριθμός με την επανάληψη τού οποίου σχηματίζονται όλοι οι φυσικοί αριθμοί, ο αριθμός Ι (β) *ακέραιη μονάδα* βλ. λ. *ακέραιος* 7. (στο σχολείο) ο βαθμός Ι. ο μικρότερος βαθμός με τον οποίο μπορούν να βαθμολογηθούν οι επιδόσεις μαθητή: *πιάστηκε να αντιγράφει και πήρε.*

Ιετυμ. < αρχ. *μονάς. -άδος < μόνος].* **μοναδιαίος,** -α. -ο μαθ. **1.** το ουδέτερο στοιχείο τής πράξης τού πολλαπλασιασμού: ~ *στοιχείο, λ.χ.* το 1 γιατί 3-U3 2. (~ *διάνυσμα)* το διά-

νυσμα τού οποίου το μέτρο ισούται με τη μονάδα μήκους και συνήθ. χρησιμοποιείται στον προσδιορισμό ενός άξονα.

[Ι-ΤΥΜ. < μτγν. *μοναδιαίος* < αρχ. *μονάς, -άδος* + παραγ. επίθημα *-ιαίος* (πβ. κ. *μηνιαίος).* 11 σημ. 2 ήδη μτγν., πβ. φρ. *μοναδιαία διαστήματα}.*

μοναδικός, -ή, -ό **1.** (συνήθ. με άρθρο) αυτός τού οποίου δεν υπάρχει άλλος όμοιος στο είδος του. ο ένας και μόνος: *ήταν ο ~ άνθρωπος που του συμπαραστάθηκε* (κανένας άλλος εκτός από αυτόν) || *η ~ μου έγνοια είναι αυτό το παιδί* συν. αποκλειστικός, μόνος 2. (συνεκδ.) αυτός που δεν επιδέχεται καμία σύγκριση, που όμοιός του σε αξία. σε αρετές είναι αδύνατον να βρεθεί: ~ *γυναίκα ι δουλειά / τύχη / ευκαιρία / παράδειγμα θάρρους / επίτευγμα / εμπειρία / ταξίδι || άνθρωπος ~ εντιμότητας / μετριοφροσύνης / ευφυΐας* ΣΥΝ. εξαιρετικός, απαράμιλλος, ασύγκριτος, ανυπέρβλητος. – **μοναδικά** επίρρ.

[ετυ.μ. αρχ. < *μονάς, -άδος*|. **μοναδικότητα** (η) [1811J {χωρ. πληθ.} το να είναι κάτι μοναδικό, το να μην υπάρχει άλλο σαν κι αυτό: *η ~ τής μουσικής κάποιου / ενός κοινωνικού φαινομένου / μιας συνήθειας* [] *σε τι συνίσταται η ~ αυτού τού ζωγραφικού πίνακα;* **μοναδίαμος** (ο) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} φίλος, φιλοσοφικό σύστημα που θεωρεί το σύμπαν ως ιεραρχημένο σύνολο μονάδων. Κπίσης **μοναδο- λόγια** (η) [Ι8ΐ2|.

μονάζω ρ. αμετβ. (μόνασα} **1.** διάγω μοναστικό βίο συν. ασκητεύω, καλογερεύω, ησυχάζω 2. (κατ* επέκτ.) ζω μόνος αποφεύγοντας οποιαδήποτε κοινωνική επαφή και συναναστροφή συν. καλογερεύω. [.πτυμ. μτγν. < αρχ. *μόνος].*

Μονακό (το) {ακλ.} (γαλλ. Principaute de Monaco = Πριγκιπάτο τού Μονακό) ανεξάρτητο πριγκιπάτο τής Ν. Ηυρώπης στην Κυανή Ακτή με πριοτεύουσα την πόλη τού Μονακό, επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το γαλλικό φράγκο. – **Μονεψάσκος** (ο), **μονεγασκϊκός,** -ή. -ό.

Ιετυμ. < γαλλ. Monaco, αβεβ. ετύμου. Το τοπωνύμιο ταυτίζεται συχνά με τα λατ. Monoeci arx «φρούριο τού Μονακό» και Monoeci portus «λιμάνι τού Μονακό»», που μνημονεύονται στον Βιργίλιο. Παρετυμολογικά, η λ. Monoecus έχει αναχθεί σε ελλην. λ. *Μόνοικος (< μόνος οϊκος)* από το άγαλμα τού Hercules Monoecus, που βρισκόταν εκε.ί τον 7ο ή 6ο αι. π.Χ. Ωστόσο, σύμφωνα με πιθανότερη εκδοχή, το τοπιονύμιο ανάγεται στη λιγουριανή λ. moncgu « βράχος», από όπου και το επίθ. Moncgasque «Μονεγάσκος». Τέλος, έχουν διατυπωθεί απόψεις περί συνδέσεως με τη βασκική λ. muno «βουνό», ακόμη και ότι πρόκειται περί φοίν. τοπωνυμίου, αφού οι Φοίνικες κατοικούσαν εκεί από τον 10ο ώς τον 5ο αι. π.Χ.). **μονάκριβος,** -η, -ο [μεσν.] (εκφραστ.) **1.** (για παιδιά ή αδέλφια) ένας και πάρα πολύ αγαπητός: *η ~ του θυγατέρα || είχε μια - αδελφή* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός με τον οποίο υπάρχει έντονος συναισθηματικός δεσμός, που δεν υπάρχει όμοιός του, για να τον υποκαταστήσει: *έχασε το ~ δαχτυ/.ίδι, που της είχε χαρίσει η μάννα της.*

μοναξιά (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η κατάσταση τού ανθρώπου που ζει μόνος, απομονωμένος από τους άλλους, χωρίς επαφή και επικοινωνία με άλλους: *ζω μέσα στη ~ || η ~ δεν αντέχεται* 2. (συνεκδ.) το συναίσθημα που προκύπτει από την παραπάνω κατάσταση: *νιώθω ~1| θέλει να έχει κόσμο γύρω της, γιατί φοβάται τη -* (πβ. κ. λ. *μοναχικότητα)* 3. η απουσία επικοινωνίας *με* τους συνανθρώπους, η εσωτερική κατάσταση τού ανθρώπου που δεν έχει ουσιαστική επαφή με τους άλλους: *η ~ των σύγχρονων μεγα/.ουπόλεων || ανία. κόσμος βαρύς, κακός, ανά/.γητος»* (Α. Παπαδιαμάντης).

[ητυμ. < μτγν. *μοναξιά* < αρχ. επίρρ. *μονάς* < *μόνος}.* **μονάρχης** (ο) {μοναρχών} ο ανώτατος κληρονομικός άρχοντας^ που έχει και ασκεί απόλυτη ή περιορισμένη εξουσία συν. βασιλιάς, ηγεμόνας.

[κτυμ. μτγν. < αρχ. *μοναρχώ (-έω)* (υποχωρητ.) < *μον(ο)-* + *άρχω].* **μονάρχιδος** (ο) + μόνορχις

μοναρχία (η) [αρχ.| (μοναρχιών) **1.** το πολίτευμα κατά το οποίο ανώτατο πολιτειακό όργανο είναι ένα φυσικό πρόσωπο (μονάρχης), που διαδέχεται κληρονομικά το προηγούμενο και το οποίο ασκεί την εξουσία με ή χωρίς περιορισμούς συν. βασιλεία· φρ. (α) *απόλυτη μοναρχία* το πολίτευμα κατά το οποίο ο μονάρχης ασκεί την εξουσία χωρίς να δεσμεύεται από Σύνταγμα (σύμφωνα με την απόλυτη θέλησή του) (β) *μοναρχία ελέω Θεού* το μοναρχικό καθεστώς που βασίζεται στην αντίληψη ότι οι μονάρχες έχουν οριστεί από τον Θεό να κυβερνούν τους λαούς (γ) *συνταγματική μοναρχία* το πολίτευμα στο οποίο οι διατάξεις τού Συντάγματος θέτουν όρια στην άσκηση τής εξουσίας από τον μονάρχη, η πολιτική παρουσία τού οποίου μπορεί να είναι έως και συμβολική 2. (συνε.κδ.) κράτος με μοναρχική διακυβέρνηση: γο *βυζαντινό κράτος ήταν* -. **μοναρχικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον μονάρχη και το είδος τής εξουσίας που αυτός ασκεί: ~ *πολίτευμα / διακυβέρνηση 2. μοναρχικός* (ο), *μοναρχική* (η) οπαδός τής μοναρχίας. – **μο- ναρχικ-σ/-ώς** |1889| επίρρ. **μοναρχισμός** (ο) 118451 (χωρ. πληθ.} **1.** οι αρχές ασκήσεως τής εξουσίας από μονάρχη 2. η υποστήριξη τού μοναρχικού πολιτεύματος, **μοναρχοφασισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} (μειωτ.-παλαιότ.) όρος που χρησιμοποιούσαν οι αριστεροί την περίοδο μετά το 1946. για να περι- γράψουν το καθεστώς τής βασιλευομένης δημοκρατίας τού ελληνικού κράτους.

μοναρχοφαασίατας (ο) {μοναρχοφασιστών} (μειωτ.-παλαιότ.) χαρακτηρισμός που απέδιδαν οι αριστεροί στους οπαδούς τής βασιλευο- μένης δημοκρατίας, και κυρ. στους ακροδεξιούς. την περίοδο μετά το 1946.

μόνας επίρρ. (λόγ.) μόνο στη φρ. *κατά μόνας* χωρίς να υπάρχει άλλος

κοντά: *θέλω να σου μιλήσω* ~ ΣΥΝ. ιδιαίτερος.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. φρ. *κατά μόνας*. αιτ. θηλ. τού επιθ. *μόνος*. πβ. κ. *κατά πόδας*].

μοναστήρι (το) {μοναστηρ-ιού | -ιών} 1.το σύνολο οικημάτων μέσα στα οποία ζουν μοναχοί ή γενικότ. μέλη θρησκευτικής κοινότητας: *τα ~ τού Αγίου Όρους || κάω / κλείνομαι σε ~* συν. μονή. μάνδρα, σκήτη- φρ. **γο** *μοναστήρι να 'ν' καλά (κι από καλογήρους βρίσκεις)!* για
να τονιστεί με έμφαση ότι κανείς δεν είναι αναντικατάστατος, ότι μπορούμε να τα καταφέρουμε και χωρίς αυτόν: *Κι επιδή μ'εγκατέ- λειψέ αυτός, δεν μπορώ εγώ να βρω άλλον άντρα;* 2. (συνεκδ.) η κοινότητα συγκεκριμένης μονής: *όλο το ~ ήταν ανάστατο.* — (υποκ.) **μοναστηράκι** (το) Ιμεσν.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *μένω, μονή*.
[F.ΤΥΜ. < μτγν. *μοναστήριον*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *μοναστήριος*
μονάζω\.

μοναστηριακός, -ή, -ό Γμτσν.| αυτός που σχετίζεται με μοναστήρι: *~ ζωή / περιουσία! κανόνες! μπίρα* (που παρασκευάζεται από μοναχούς) συν. μοναστικός.
Επίσης **μοναστηρήσιος,** -ια. -ιο. **μοναστής** (ο), **μονάστρια** (η) ΐμοναστριών} (σπάν.) ο μοναχός, ο καλόγερος. «·*■ σχολιο λ. *μονή*.
[ΗΤΥΜ. μτγν. < *μονάζω*\. **μοναστικός,** -ή.-ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με μοναστή ή μοναστήρι: *~ βίος || ~ πολιτεία* (συνήθ. για *το* Αγιο Όρος) ΣΥΝ. μοναστηριακός.

μονατομικός, -ή, -ό [18851 χημ. στοιχείο όπως τα ευγενή αέρια, ο άνθρακας κ.ά.. τού οποίου το μόριο αποτελείται από ένα άτομο. Κπίσης **μονοατομικός.**
ΙΗΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. monatomic]. **μονάχα** κ. **μοναχά** επίρρ. [μεσν.] (καθημ.) **1.** μόνο: *αυτό ~ έκανες τόση ώρα; || θέλω να σε δω για μια στιγμή - || εγώ ~ σ' αγαπώ κι άλλος κανείς* 2. (με περιοριστική σημασία) αρκεί μόνο..., με τον όρο: *έλα ό,τι ώρα θες. ~ να τηλεφωνήσεις προηγουμένως.* **μοναχή** (η) [μεσν.Ι η γυναίκα που αφιερώνεται στον θεό, απαρνού- μενη τα εγκόσμια και διάγοντας ασκητικό βίο σε μοναστήρι συν. καλόγρια.

μοναχικός, -ή, -ό [μτγν.(1. (για πρόσ.) (α) αυτός που του αρέσει να ζει μόνος, που επιδιώκει τη μοναξιά: *είναι μια γυναίκα ~. χωρίς κοινωνικές επαφές* (β) αυτός που είναι μόνος: *- άνθρωπος ι ταξιδιώτης/ καβαλάρης* 2. (α) (για τόπους) απομονωμένος: *~ βίλα ! δωμάτιο* συν. απόμερος (β) (για ενέργειες) αυτός που γίνεται από έναν μόνο, χωρίς τη συμμετοχή άλλου προσοπιου: *- βόλτες / ζωή* · 3. αυτός που ανήκει, ταιριάζει ή χαρακτηρίζει έναν μοναχό: *~ βίος / σχήμα || το ~ τάγμα των Ιησουιτών* συν. μοναστικός, καλογερικός, **μοναχικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} το να είναι κανείς μόνος, χωρίς συντροφιά (συνήθ. με τη θέλησή του. επειδή επιλέγει να ζει μόνος, χωρίς παρέα) (πβ. λ. *μοναξιά*). **μοναχισμός** (ο) [1864] Ιχωρ. πληθ.} ο τρόπος ζωής των μοναχών και οι ασκητικές αρχές που τον διέπουν (ακτημοσύνη, υπακοή, παρθενία)· ο μοναχισμός εκφράζει ασκητική σχέση τού πιστού με τον κόσμο και παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία οργάνωσης (κοινοβιακός, ιδιόρρυθμος, αναχωρητικός κ.λπ.) ή και μεθόδου ασκήσεως (ερημίτες, στυλίτες, κελλιώτες κ.λπ.).
Μόναχο (το) {Μονάχου} πόλη τής ΝΑ. Γερμανίας, πρωτεύουσα τής Βαβαρίας.
[hTy.M. Μεταφορά τού γερμ. MUnchen. Όταν ιδρύθηκε η πόλη το 1158, υπήρχε ήδη στην περιοχή ένας μικρός συνοικισμός ονόματι Munichcn, που συνήθ. ερμηνεύεται ως «στους μοναχούς» (πβ. γερμ. Monch «μοναχός, καλόγερος»)|.

μοναχογυιός (ο) ο μοναδικός γυιος σε μια οικογένεια.
μοναχοθυγατέρα (η) [μεσν.] (σπάν.) η μοναχοκόρη, **μοναχοκόρη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η μοναδική κόρη σε μια οικογένεια.

μοναχοπαίδι (το) [1891] {χωρ. γεν.} το μοναδικό παιδί, αγώρι ή κορίτσι, μιας οικογένειας, **μοναχός,** -ή, -ό **1.** (για πρόσ.) αυτός που δεν είναι μαζί με άλλους (συχνά + κτητική αντων.): *ταξιδεύει πάντα ~ |[ζει ~ της\ \ Οα το φτει- άξω ~ μου, όταν φύγετε όλον* ΦΡ. (παροιμ.) *μοναχός σου χόρευε κι όσο θέλεις πήδα* βλ. λ. *χορεύω* συν. μόνος **2.** αυτός που δρα από μόνος του, χωρίς την επέμβαση ή την επίδραση άλλων προσώπων: *μονάχη της το έκανε, δεν την πίεσε κανείς* ΣΥΝ. μόνος 3. (επιτατ.) αυτός που παρουσιάζει αμιγείς τις ιδιότητες που φέρει ή του αποδίδονταν ΦΡ. (για πρόσ.) (α) *σπίρτο μονάχο* για πάρα πολύ έξυπνο άνθρωπο (β) *σκυλί μονάχο* ως χαρακτηρισμός για κάποιον πολύ σκληρό ή ανθεκτικό ΣΥΝ. πραγματικός, βέρος, γνήσιος **4.** *μοναχός* (ο), *μοναχή* (η) βλ.λ. Ηπίσης (καθημ.) **μονάχος,** -η. -ο (σημ. Ι. 2, 3). — (υποκ.) **μοναχούλης,** -α, -ικο. σχολιο λ. *μένω, μονή. παρώνυμο*.
[ΓΤΥΜ. αρχ. < θ. *μοναχ-* (πβ. επίρρ. *μοναχή),* < *μόνος*. Η σημ. «καλόγερος» μαρτυρείται από τον 6ο αι. μ.Χ. και με αυτήν η λ. πέρασε (μέσω τού λατ. monachus) σε αρκετές ξέν. γλώσσες, πβ. γαλλ. moine (< παλ. γαλλ. monge < λατ. monachus), ισπ. monje, ιταλ. monaco. αγγλ. monk, γερμ. MOnch. ιρλ. manach κ.ά.]. **μοναχός** (ο) ο άνδρας που αφιερώνεται στον Θεό απαρνούμενος τα εγκόσμια και διάγει ασκητικό βίο σε μοναστήρι: *πάω ~ στο Άγιο Όρος || εκάρη ~* ΣΥΝ. καλόγερος, ασκητής, ιερομόναχος. σχολιο λ. *παρώνυμο*.
[ετυμ. Βλ. επίθ. *μοναχός, -ή, -ό*\. **μοναχοφάης** (ο) {μοναχοφάηδες} πρόσωπο που θέλει να τρώει ή να αποκτά κάτι μόνο αυτός, που δεν μοιράζεται τίποτα με τους άλλους, **μόνε** μόριο (λαϊκ.) αλλά και, αλλά επιπλέον.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *μόνον*].
Μονεγάσκος (ο) -»Μονακό

μονέδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-σπάν.) το χρήμα, το νόμισμα· ΦΡ. *κόβει μονέδα* για ανθρώπους ή επιχειρήσεις που έχουν (από νόμιμες ή παράνομες δραστηριότητες) μεγάλα κέρδη. *ΣΧΟΛΙΟ λ. χρήμα.*
[t-ΤΥΜ. μεσν. < βεν. moncda < λατ. Moneta, προσωνυμία τής θεάςΗρας (Juno Moneta), στον ναό τής οποίας (στη Ρώμη) κόβονταν τα νομίσματα. Βαθμηδόν η λ. Moneta έφθασε να σημαίνει «νομισματοκοπείο» και, τελικώς. «νόμισμα»!.

Μονεμβασιά (η) ιστορική πόλη τής ΝΑ. Πελοποννήσου στον νομό Λακωνίας με σημαντικά βυζαντινά μνημεία. Επίσης **Μονεμβασία.** [ΕΤΥΜ. μεσν. < *μον(ο)-* + *εμβασις*. όπως εξηγούν και τα βυζαντινά χρονικά: *«διά τό μίαν έχειν τών έν αύτή είσπορευομένων τήν είσοδον».* Απαντά και ως *Μονοβασιά*\.
μονεταρισμός (ο) ΟΙΚΟΝ. η θεωρία που υποστηρίζει ότι η αύξηση τής προσφοράς χρήματος σε μια οικονομία οδηγεί σε αύξηση των τιμών μάλλον παρά τού προϊόντος. -- **μονεταριστής** (ο), **μονεταρί- στρια** (η), **μονεταριστικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. monetarism < monetary c μτγν. λατ. monetarius < λατ. moneta, βλ. κ. *μονέδα*\. **μονή** (η) (λόγ.) το μοναστήρι: *η Μονή Ιβήρων στο Άγιον Όρος || η Μονή Σινά"* ΦΡ. *αιώνιοι μοναί / αιώνιες μονές* η ζωή μετά τον θάνατο, ο άλλος κόσμος: *μετέστη στας ! εις τας αιωνίους μονάς* (πέθανε).
ΣΧΟΛΙΟ λ. *μένω. πεθαίνω.*
|Ι-ΤΥΜ. αρχ. (η σημερινή σημ. από τον 6ο αι. μ.Χ.) < *μένω*\. ■

ΣΧΟΛΙΟ Η λ. **μονή** (< *μένω)* χρησιμοποιείται ήδη στο Ευαγγέλιο με τη σημ. «τόπος διαμονής, κατάλυμα» και από τον 6ο αι. μ.Χ. παίρνει τη σημασία που έχει και σήμερα. Το **μοναστήριο** *(μοναστής < μονάζω) απαντά* τον 6ο αι. μ.Χ.. όπως και το **μοναχός** (αρχαία λέξη). το οποίο παίρνει τη σημ. που έχει σήμερα από τον 6ο αι. μ.Χ. **(μοναχός** < *μοναχώς*, επίρρ. < *μοναχού*, επίρρ.· πβ. *πανταχού). Μονή Ι μοναστήρι* είναι ο χώρος όπου καταφεύγουν όσοι απαρνού- νται τα εγκόσμια, για να αφοσιωθούν στον θεό με προσευχή και νηστεία, ασπαζόμενοι τις αρχές τής αγαμίας. τής ακτημοσύνης και τής υκακοής. Η άσκηση αυτή μπορεί να γίνει σε διάφορες μορφές οργάνωσης τού μοναστικού βίου. Τέτοιες είναι: το **κοινόβιο.** μοναστήρι (ανδρικό ή γυναικείο), όπου τα πάντα είναι κοινά (ενδυμασία, τροφή, λατρεία, εργασία κ.λπ.)· το **ιδιόρρυθμο,** μοναστήρι όπου οι μοναχοί επιτρέπεται να έχουν προσωπικούς πόρους (περιουσία) και προσωπική τράπεζα (φαγητό) και όπου ο κάθε μοναχός κανονίζει μόνος το πρόγραμμά του· **σκήτη,** μοναστικός οικισμός που απαρτίζεται από πολλές **καλύβες,** όπου κάθε καλύβα αποτελεί μοναχική κατοικία (με ναΰδριο και μικρό διαθέσιμο χώρο)· **κελλί.** αυτοτελής επίσης κατοικία μοναχού, όπως η καλύβα, αλλά μεγαλύτερη από αυτήν (όπως μεγαλύτερος είναι και ο περιβάλλων χώρος και το ναΰδριο που υπάρχει μέσα σε αυτό)· το *κελ- λί* εξαρτάται απευθείας από μονή και δεν υπάγεται σε σκήτη· **λαύρα** (κυριολ. σημ. «δρόμος»), εγκατάσταση με καλύβες ή κελλιά. όπου ζούσαν παλαιότερα οι μοναχοί ο ένας κοντά στον άλλον, προτού οργανωθούν τα κοινόβια· υπό την έννοια αυτή, αποτέλε- σαν είδος ιδιόρρυθμου μοναστηριού ή και σκήτης· **εψκλείστρα,** κάθε κλειστός χώρος, ιδίως σπηλιά, όπου μονάζει ένας ασκητής ως «έγκλειστος».
Ο **μοναχός** που εγκαταλείπει τα εγκόσμια, για να αφοσιωθεί στην άσκηση ψυχής *και* σώματος, με σκοπό την πνευματική του τελείωση και τη σωτηρία τής ψυχής του, λέγεται και **ασκητής** και **ησυχαστής** ή, με έμφαση στην εγκατάλειψη τού κόσμου, **αναχωρητής.** Ανάλογα με τον τόπο ή τον τρόπο ασκήσεως, παίρνει διάφορα ονόματα, *λ.χ.* όταν μονάζει σε κελλί, λέγεται **κελλιώτης·** όταν καταφεύγει να μονάσει στην έρημο ή σε ερημικές περιοχές, λέγεται και **ερημίτης,** σε περιπτώσεις ακραίας ασκήσεως ησυχαστικού βίου πάνω σε στύλους λέγεται **στυλίτης,** όταν ασκητεύει σε σπηλιά **σπηλαιώτης** κ.ά. Ο τόπος όπου μονάζει ο μοναχός, αποκαλείται αναλόγως **ασκητήριο, ησυχαστήριο, ερημητήριο.**

μόνημα (το) [μον-ήματος | -ήματα. -ημάτων} η ελάχιστη μονάδα στην ανάλυση τής γλώσσας που ισοδυναμεί αδρομερώς προς τη λέξη ή το λέξημα ή. γενικότερα, το γλωσσικό σημείο· διακρίνεται σε *λεξικό μόνημα* (το τμήμα τής λέξης που δηλώνει τη λεξική σημασία, π.χ. *δε- ντρ-, τρεχ-)* και σε *γραμματικό μόνημα* (το τμήμα που δηλώνει τη γραμματική σημασία, π.χ. *-α* στο *δέντρ-α.* το *-εις* στο *τρέχ-εις* κ.τ.ό.) (βλ. κ. λ. *-ημα).*

μονήρης, -ης. -ες {μονήρ-ους] -εις (ουδ. -η)} (λόγ.) **1.** (α) (συνήθ. κακόσ.) αυτός που ζει μόνος, αποτραβηγμένος από τους άλλους ανθρώπους, σε απομόνωση: *~ άτομο ! ζώο* ΣΥΝ. απομονωμένος, μοναχικός, μονόχνοτος (β) αυτός που γίνεται από ένα μόνο άτομο: *διάγει βίο μονήρη* **2.** ΒΟΤ. (άνθος) που μόνο αυτό φύεται στο άκρο ανθοφόρου βλαστού ή κλάδου: *~ άνθος.* ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
(ΕΤΥΜ. αρχ. < *μον(ο)-* (< *μόνος)* + *-ήρης* (< *άραρίσκω* «συνδέω, συνάπτω»,
βλ. κ. *αριθμός)].* **μονιά** (η) (λαϊκ.) η φωλιά άγριων ζώων.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *μονία* < αρχ. *μόνος].*

μονιάζω ρ. μονοιάζω

Μόνικα (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. η μητέρα τού ιερού Αυγουστίνου **2.** γυναικείο όνομα.
[ΕΤΥ.Μ. < λατ. Monica. Αν και ο Αυγουστίνος συνέδεε το όνομα με το λατ. monere «προειδοποιώ, συμβουλεύω», το όνομα είναι αγν. ετύμου]. ғ

μονιμάς (ο) {μονιμάδες} (στην αρχικό των στρατιωτών) ο μόνιμος στρατιωτικός, συνήθ. υπαξιωματικός (πβ. λ. *καραβανάς).* **μονιμοποίηση** (η) [Ι886| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** το νεx γί

νεται κανείς μόνιμος (συνήθ. για υπαλλήλους τού Δημοσίου): *η ~ των εκτάκτων υπαλλήλων* 2. άρση προσωρινότητας (πράγματος ή κατάστασης) συν. παγίωση, σταθεροποίηση αντ. προσωρινότητα, **μονιμοποιώ** ρ. μετβ. [1861] {μονιμοποιείς... | μονιμοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. αίρω την προσωρινότητα (πράγματος ή κατάστασης). καθιστώ (κάτι) μόνιμο συν. εδραιώνω, παγιώνω, σταθεροποιώ 2. (ειδικότ. για δημοσίους υπαλλήλους) προάγω (υπάλληλο) από έκτακτο ή εποχικό σε βαθμίδα μονίμου: *~ τους εκτάκτους / τους συμβα- σιούχους τον Δημοσίου.* **μόνιμος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν μεταβάλλεται, που μένει στην ίδια θέση ή διατηρείται στην ίδια κατάσταση (χωρίς αλλαγή): *η - κατοικία μου είναι στην Λθήνα' στον Βόλο μένω προσωρινά || ο Κώστας είναι πλέον - κάτοικος Αυστρίας, επισκέπτεται όμως την Ελλάδα δύο φορές τον χρόνο || ~ διεύθυνση || θέμα ~* ενδιαφέροντος *ι διαμάχης ! αντιπαράθεσης* JJ *ένα - χαμόγελο / μια ~ μελαγχολία ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπό της || τα σκουπίδια είναι πια - κατάσταση σ'αυτή την πόλη* ΣΥΝ. διαρκής, πάγιος, σταθερός, ακλόνητος, οριστικός **2.** (για δημόσιο υπάλληλο) αυτός που δεν είναι έκτακτος ή εποχικός, αλλά ανήκει στη συγκεκριμένη υπηρεσία με σύμβαση αορίστου χρόνου και δεν μπορεί να εκδιωχθεί από αυτήν και να προσληφθεί άλλος στη θέση του. πριν συμπληρώσει τον καθορισμένο από τη νομοθεσία χρόνο αντ. έκτακτος, προσωρινός, εποχικός. – **μόνιμα** / **μονί- μως** [μτγν.] επίρρ.
[ετυμ. αρχ. < *μονή* < *μένω].* **μονιμότητα** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ.) **1.** η ιδιότητα τού μόνιμου, το να έχει μία κατάσταση σταθερότητα και διάρκεια: *~ σχέσης ι συνεργασίας / δεσμού / συνήθειας* συν. οριστικότητα, παγιότητα λντ. προσωρινότητα 2. το καθεστώς τής εξασφάλισης τής θέσεως των δημοσίων υπαλλήλων: *άρση τής - των δημοσίων υπαλλήλων.* **μόνιππο** (το) {μονίπ-ου | -ων) άμαξα που σύρεται από ένα μόνο άλογο (πβ. λ. *παϊτόνι).*
ΙΗΤΥΜ. < αρχ. *μόνιππος* (με αλλαγή γένους) < *μον(ο)-* + ΓίτποςΙ. **μονισμός** (ο) |1886] φίλος, η μεταφυσική θεωρία που δέχεται ότι υπάρχει μία μόνο αρχή ή ύλη στη βαθύτερη ουσία των όντων ή ότι η ουσία αυτή συνίσταται από ένα βασικό συστατικό συν. ενισμός αντ. δυϊσμός πλουραλισμός. - **μονιστής** (ο), **μονίστρια** (η), **μονιστικός,** -ή, -ό |1891|.
[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Monismusj. **μόνιτορ** (το) {άκλ.} ελλην. *οθόνη* τεχνολ. 1.η συσκευή που χρησιμοποιείται για τη συνεχή παρακολούθηση σε οθόνη των τιμών που παίρνουν διάφορα φυσικά μεγέθη, όπως λ.χ. οι ρύποι στην ατμόσφαιρα, οι παράμετροι τής καρδιακής λειτουργίας ασθενούς κ.λπ. 2. συσκευή που χρησιμοποιείται για την παρακολούθηση τής εκτέλεσης ενός προγράμματος από ηλεκτρονικό υπολογιστή· η οθόνη τού υπολογιστή 3. μικρή οθόνη από την οποία παρακολουθεί κανείς σε τηλεοπτικό στούντιο ή σε εξωτερικό χώρο μετάδοσης το τηλεοπτικό σήμα (τι ακριβώς λαμβάνει η κάμερα).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. monitor < λατ. monitor «αυτός που υπενθυμίζει, ο υποβολέας, επιτηρητής» < ρ. moneo «υπενθυμίζω, νουθετώ»|. **μόνο** επίρρ. |αρχ.] **1.** για τη δήλωση ελάχιστης ποσότητας / ιδιότητας ή για να τονιστεί πόσο λίγο είναι αυτό που αναφέρεται· όχι περισσότερο. τίποτα περισσότερο (από την αναφερόμενη ιδιότητα ή ποσότητα). απλοίς: *θέλω ~ μισό κιλό* (όχι περισσότερο από μισό κιλό) || *ήρθε ~ για μία μέρα* (μία μέρα είναι λίγο) || *εγώ είμαι ~ μία απλή γραμματέας / υπάλληλος || εγώ ~ τον χαιρέτισα* (δεν έκανα τίποτε περισσότερο από το να τον χαιρετίσω) συν. μονάχα, απλώς 2. αποκλειστικά: *είναι - για κυρίες / για παιδιά / για ηλικιωμένους || είμαστε κλειστά ~ τις Κυριακές || θέλει ~ τη δική σας φιλία || ~ εγώ τον είδα* (δηλ. κανένας άλλος εκτός από μένα)· (εμφατ.) φρ. (α) *μόνο και μόνο* για να δηλωθεί ότι δεν υπάρχει άλλη αιτία ή σκοπός από αυτόν που αναφέρεται: *~ επειδή γ ο είπες εσύ. δεν πρόκειται να γίνει* (δηλ. η μόνη και η αποκλειστική αιτία είναι ότι το είπες εσύ))) *τα λέει. ~ για να σε εκνευρίσει* (δηλ. αυτός είναι ο αποκλειστικός του στόχος) (β) *και μόνο* (i) (ως συμπλήρωμα λέξεως που προηγείται") για να τονιστεί ότι ισχύει ή υπάρχει αποκλειστικά αυτό που προαναφέρεται και τίποτε άλλο: *εγώ - φταίω για ό.τι συνέβη* (φταίω εγώ και κανείς άλλος) [[<5εν *θα συμφωνήσω μαζί του απλώς ~ επειδή είναι γνιος τού αφεντικού μου·* η λέξη στην οποία αναφέρεται το *μόνο* μπορεί για μεγαλύτερη έμφαση να προηγείται και συγχρόνως να ακολουθεί: *έτσι, ~ έτσι μπορούμε να λύσουμε το πρόβλημα* (δεν υπάρχει άλλος τρόπος)

(στην αρχή φράσεως) για να τονιστεί ότι αυτό που αναφέρεται στη συνέχεια είναι αρκετό: *~ στη σκέψη της. συγκινούμαι || ~* που *σκέφτομαι ότι θα τον δω, με πιάνει τρόμος* (αρκεί η σκέψη ότι θα τον συναντήσω, για να με πιάσει τρόμος) || *~ που προσφέρθηκες* να *με βοηθήσεις, μου φτάνει! ·* 3. (σύνδ.) *μόνο (που)* αλλά. όμως: *θα το αγόραζα, ~ είναι ακριβό || είναι έξυπνος μαθητής, ~ δεν μελετάει* 4. (για τη δήλωση προϋπόθεσης) φτάνει / αρκεί να..., υπό τον όρο να...: ελάτε και πιο *αργά, ~* να είστε *εδώ την ώρα τού φαγητού || μιλήστε του ανοιχτά, ~ μην τον προσβάλετε.* **μονο-** κ. **μονό-** κ. **μον-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι:
ισούται αριθμητικά με τον αριθμό ένα (1): *μονο-σύλλαβος, μονό- χειρ, μονο-ήμερος, μονό-στηλος, μον-όφθαλμος, μον-ώροφος. μονοετής. μονο-φωνικός* 2. ενεργεί ή υπάρχει μόνος του: *μονο-μάχος, μονο- κράτωρ* 3. γίνεται κατ' αποκλειστικότητα: *μονο-πώλιο.*
[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *μονό-χρωμος.* μτγν. *μονο-σύλ/.αβος),* που προέρχεται από το επίθ. *μόνος* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. αγγλ. mono-phonic) και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. mono-culture «μονοκαλλιέργεια»)!, **μονοαξονικός,** -ή. -ό ♦ μονο-, -αξονικός **μονογαμία** (η) [μτγν.) {μονογαμιών} **1.** ο γάμος με έναν μόνο άντρα ή μία μόνο γυναίκα 2. ΑΝΘρΩΠΟΛ. κοινωνικός θεσμός, σύμφωνα με τον οποίο ένας άνδρας δεν μπορεί να είναι σύζυγος περισσότερων από μία γυναικών και. αντίστροφα, μία γυναίκα δεν μπορεί να είναι σύζυγος περισσότερων από έναν ανδρών (πβ. λ. *πολυγαμία, διγαμία)*

η πρακτική τής τέλεσης για μία μόνο φορά τού μυστηρίου τού γάμου σε όλη τη διάρκεια τής ζωής ενός ατόμου, μονογαμικός, -ή, -ό (μεσν.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τη μονογαμία: *~ κοινωνία- (ως* ουσ.) 2. πρόσωπο που υποστηρίζει τις αρχές τής μονογαμίας αντ. πολυγαμικός 3. πρόσωπο που μένει πιστός σε έναν μόνο σύντροφο και δεν συνάπτει παράλληλες ερωτικές σχέσεις, μονόγαμος, -η, -ο Ιμτγν.} (κ. ως ουσ.) 1. αυτός που έχει έναν/μία μόνο σύζυγο 2. αυτός που μένει πιστός στον ερωτικό του σύντροφο και δεν επιζητεί άλλες σχέσεις, μονογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} βιολ. η αγενής αναπαραγωγή των μονοκύτταρων και των κατώτερων πολυκύτταρων οργανισμών, χωρίς την παρέμβαση φυλετικών (σεξουαλικών) κυττάρων και οργάνων συν. μονογονία αντ. αμφιγονία.
[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. monogcnesisj. μονογενής, -ής. -ές {μονογεν-ούς [-είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που είναι το μόνο παιδί, χωρίς αδέλφια 2. ΘΕΟΛ. θεολογικός όρος που χρησιμο- ποιήθηκε για να δηλώσει τη φυσική θεότητα τού Ιησού Χριστού στην εκκλησιαστική γραμματεία και υμνογραφία: ο *~ Υιός και Λόγος τού Θεού* (ύμνος Θείας Λειτουργίας).
| ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *μονο-* + *-γενής* < *γένος.* Η λ. απαντά στη Κ..Δ. προσδιορίζοντας τον Χριστό (λ.£. Ιωάνν. 3. 16: *ούτως γάρ ήγάπησεν ό Θεός τόν κόσμον, ώστε* τον υιόν *τον μονογενή εδωκεν...)*\. μονογλωσσία (η) -♦ μονο-, -γλωσσία μονόγλωσσος, -η, -ο -» μονο-, -γλωσσος
μονογονεϊκός, -ή,-ό ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. (οικογένεια) που αποτελείται από έναν γονέα και από ένα ή περισσότερα παιδιά.
ΙΕΤΥΜ. Εσφαλμ. τ. αντί τού *μονογονικός,* απόδ. τού αγγλ. single parent].
μονογονία (η) {μονογονιών} 1. η γέννηση ενός μόνο νεογνού σε κάθε τοκετό 2. ΒΙΟΛ. η μονογένεση (βλ.λ.).
Ιετυμ. < μτγν. *μονόγονος* < *μονο-* + *γόνος].* μονόγραμμα (το) 11863[{μονογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} σχέδιο ή σήμα, που αποτελείται συνήθ. από ένα γράμμα ή ενδεχομένως από τον συνδυασμό δύο ή περισσότερων γραμμάτων τού αλφαβήτου, που αποτελούν τα αρχικά ονόματος και χρησιμοποιείται σε φύλλα αλληλογραφίας, σφραγίδες κ.α.
|ΕΙΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. monogramme < μτγν. λατ. monogram-ma < μτγν. *μονόγραμμον*«σχέδιο που χαράσσεται με μία μόνο γραμμή, μο- νοκοντυλιά »).
μονογραφή (η) [Ι833| η υπογραφή που αποτελείται από τα αρχικά γράμματα τού ονοματεπωνύμου τού υπογράφοντος. μονογράφηση (η) 11833J {-ης κ. -ήσεως } -ήσεις, -ήσεων) 1. η μονογραφή σε έγγραφο που μπαίνει από αρμόδιο όργανο για την επικύρωσή του 2. (για γραπτά εξετάσεων) η ακύρωση τού γραπτού εξεταζομένου με τη μονογραφή τού εξεταστή, επειδή έγινε αντιληπτό ότι ο πρώτος παραβίασε τους κανόνες τού διαγωνισμού: *η - μιας κόλλας ισοδυναμεί με τον μηδενισμό της.* μονογραφία (η) [1863J {μονογραφιών} η επιστημονική μελέτη που πραγματεύεται συγκεκριμένο και αυτοτελές θέμα κατά τρόπο διεξοδικό.
[ΕΤΥΜ.. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. monographic|. μονογραφώ ρ. μετβ. [1833} {μονογραφείς... | μονογράφ-ησα. -ήθηκα. μονογραφημένος κ. μονογεγραμμένος} βάζω τη μονογραφή μου (κάτω από έγγραφο, κείμενο κ.λπ.). αναλαμβάνοντας την ευθύνη για την επικύρωση ή την ακύρωσή του: *~ ένα γραπτό / μια κόλλα διαγωνισμού / ένα συμβό/.αιο / ένα κείμενο.* Επίσης μονογράφω [18521. μονοδιάστατος, -η, -ο 1. αυτός που έχει μία και μόνη διάσταση: *~ μέγεθος* 2. (μτφ.) αυτός που δεν λαμβάνει υπ' όψιν τις διαφορετικές πλευρές ενός θέματος: «*Ο ~ άνθρωπος*» (*One-dimensional Man,* 1964. βιβλίο τού Χ. Μαρκούζε) || *~ κριτική* ΣΥΝ. μονόπλευρος, μονοκόμματος, μονομερής.
[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < *μονο-* + *-διάστατος* < *διίσταμαι}.* μονόδρομος (ο) 1. ο δρόμος στον οποίο επιτρέπεται η κίνηση των αυτοκινήτων προς μία μόνο κατεύθυνση 2. (μτφ.) ο τρόπος δράσης που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση, η μοναδική πρακτική που ενδείκνυται ως λύση: *ο περιορισμός των δημοσίων δαπανών είναι ~ για την εξυγίανση τής εθνικής οικονομίας.*
[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. one-way], μονοδρομώ ρ. μετβ. {μονοδρομείς... | μονυδρόμ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω έναν δρόμο διπλής κατεύθυνσης σε μονόδρομο.
μονοδρόμηση (η), μονοεδρικός, -ή, -ό (εκλογική περιφέρεια) που σύμφωνα με τις αρχές τού εκλογικού συστήματος δίνει μία μόνο έδρα για τη Βουλή στο κόμμα που πλειοψηφεί: (κ. ως ουσ.) *η ~ τής Ευρυτανίας.* μονοεθνικός, -ή, -ό ♦ μονο-. -εθνής μονοετής, -ής, -ές ► μονο-, -ετής
μονόζυγο (το) [18371 γυμ,νλςτ. όργανο αποτελούμενο από μία χαλύβδινη ή ξύλινη οριζόντια μπάρα, η οποία στηρίζεται στα δύο άκρα της σε δύο κατακόρυφα στηρίγματα· φρ. *κάνω μονόζυγο* εκτελώ γυμναστικές ασκήσεις κρεμασμένος από το παραπάνω όργανο, μονοήμερος, -η, -ο ► μονο-. -ήμερος
μονοθεϊσμός (ο) 11858) {χωρ. πληθ.} η απόλυτη πίστη σε έναν και μόνο θεό, η άρνηση τής ύπαρξης άλλων θεών ή θεϊκών δυνάμεων σε αντιδιαστολή προς τον πολυθεϊσμό. Επίσης **μονοθεΐα** (η) Ιμτγν.]. – **μονοθεϊστής** (Ο) [1871], **μονοθεϊστρια** (η).
ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monotheisme].

μονοθεϊστικός, -ή, -ό [18851 αυτός που σχετίζεται με τον μονοθεϊσμό: οι *βασικότερες - θρησκείες τού κόσμου είναι ο ιουδαϊσμός, ο χριστιανισμός και ο ισλαμισμός.*
|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monotheistiquej. **μονοθελητισμός** (ο) |1865] ΘΡΗΣΚ. χριστιανική διδασκαλία που καταδικάστηκε ως αιρετική από τη ΙΣΤ' Οικουμενική Σύνοδο (680-681) και σύμφωνα με την οποία ο Ιησούς, αν και είχε δύο (ρύσεις, δηλ. θεία και ανθρώπινη, είχε μόνο μία θέληση και, κατά προέκταση, μία μόνο ενέργεια (μονοενεργητισμός) και όχι δύο φυσικά θελήματα και δύο <ρυσικές ενέργειες. — **μονοθελήτης** (ο), **μονοθελήτρια** (η), **μο- νοθελητικός,** -ή, -ό 11873].
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. monothelisme|. **μονοθεσία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η κατοχή μιας μόνο έμμισθης θέσης στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα (πβ. λ. *πολυθεσία).* — **μονοθεσίτης** (ο), **μονοθεσίτισσα** (η), **μονοθέσιος,** -α, -ο -+ μονο-, -θέσιος **μονόθυρος,** -η, -ο + μονο-, -θυρος
μονοιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μόνοιασ-α. -μένος} (+με) ♦ 1. (μετβ.) βοηθώ (κάποιους που έχουν έρθει σε ρήξη) να αποκαταστήσουν τις σχέσεις τους: *ούτε φι?.οι ούτε γνο)στοί καχ&φεραν να μονοιάσουν* το *αντρόγυνο* **ΣΥΝ.** συμφιλιώνω ♦ **2.** (αμετβ.) αναπτύσσω εκ νέου αρμονικές σχέσεις (με κάποιον), σταματώ την έχΟρα: *μονοιάσαμε και δώσαμε τα χέρια* **συν.** συμφιλιώνομαι, ομονοώ. — **μόνοιασμα** (το), **μονοιασμένος,** -η,-ο.
[εγυμ. μεσν. < *ομονοιάζω* < αρχ. *ὑμόνοια*\. **μονοκαλλιέργεια** (η) {μονοκαλλιεργείων} **γεωπ.** σύστημα εκμετάλλευσης τού εδάφους, που συνίσταται στην ετήσια καλλιέργεια ενός μόνο φυτικού είδους· κατ' αντιδιαστολή προς την αμειψισπορά. [πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. monoculture (νόθο σύνθ.)].
μονόκαννος, -η.-ο |1866| (όπλο) που έχει μία μόνο κάννη. **μονοκατάληκτος,** -η, -ο **γλωσς.** (επίθετο) που έχει και στα δύο γένη τις ίδιες καταλήξεις, π.χ. *κένης. φυγάς* κ.λπ. **μονοκάταρτος,** -η,-ο (18881 (πλοίο) που έχει μόνο ένα κατάρτι, **μονοκατοικία** (η) [1889] {μονοκατοικιών} η ανεξάρτητη κατοικία, στην οποία εξ ολοκλήρου διαμένει μία μόνο οικογένεια **λντ.** πολυκατοικία.
μονοκέρατος, -η. -ο [μτγν.] (ζώο) που έχει ένα μόνο κέρατο, **μονόκερως** (ο) {μονό-κερω | -κέρων} μυθικό ζώο με σώμα λευκού αλόγου, υπογένειο τράγου και ένα κέρατο που ξεπροβάλλει από το μέτωπό του. Ηπίσης **μονόκερος.**
[εγυμ. αρχ. < *μονο-* + *-κερως*< *κέρας*\. **μονόκιλος,** -η, -ο -» μονο-, -κιλος **μονοκινητήριος,** -α, -ο -*· μονο-, -κινητήριος **μονοκίνι** (το {μονοκιν-ιού [-ιών] γυναικείο μαγιό μόνο για το κάτω μέρος τού σώματος.
(ετυμ. < αγγλ. monokini (νόθο σύνθ.) < mono- (< *μονο-)* + (bi)kini «μπικίνι» (με εσφαλμ. χωρισμό)], **μονόκλ** (το) {άκλ.} στρογγυλός φακός που προσαρμόζεται στο ένα μάτι χωρίς στήριγμα **ΣΥΝ.** μονύελος.
[ετυμ. < γαλλ. monocle (νόθο σύνθ.) < μτγν. λατ. monoculus '«μονόφθαλμος» < mon(o)- (< *μόνος)* + λατ. oculus '«οφθαλμός»}, **μονόκλινος,**-η,-ο » μονο-, -κλινυς **μονόκλιτος,** -η, -ο -► μονο-, -κλιτός **μονόκλωνος,** -η. -ο ■-» μονο-. -κλώνος
μονοκόκκαλος, -η, -ο **1.** αυτός που αποτελείται από ένα μόνο κόκ- καλο 2. (σπάν.-μτφ. για πρόσ.) αυτός που δύσκολα μπορεί να καμφθεί ή να αλλάξει γνώμη συν. δύσκαμπτος, αλύγιστος, ισχυρογνώμων. **μονοκομματικός,** -ή. -ό ► μονο-. -κομματικός **μονοκομματισμος** (ο)] J896] το καθεστώς κατά το οποίο στο πολιτικό σύστημα μιας χωράς επικρατεί ένα μόνο κόμμα, το οποίο αποτελεί και τον μόνιμο φορέα εξουσίας (πβ. λ. *πολυκομματισμός,* <5ι- *κομματισμός).*
μονοκόμματος, -η, -ο Ιμεσν.} **1.** αυτός που αποτελείται από ένα μόνο κομμάτι: ~ *ύφασμα / φόρεμα / μαγιό·* (μτφ.-κακόσ.) **2.** (για πρόσ.) αυτός που δεν μεταβάλλει εύκολα τους τρόπους, τις σκέψεις ή τη συμπεριφορά του **συν.** δύσκαμπτος, αλύγιστος, ισχυρογνώμων **3.** μονόπλευρος, μονοδιάστατος: *πολύ - άνθρωπος μόνο για τη δουλειά του ξέρει να μιλάει!*4. αυτός που δεν έχει ευκινησία, χάρη: ~ *βάδισμα.* — **μονοκόμματα** επίρρ. **μονοκοντυλιά** κ. **μονοκονδυλιά** (η) [1829J**1.** η γραφή λέξης, φράσης. υπογραφής ή σχεδίου με συνεχή κίνηση τής γραφίδας, χωρίς η τελευταία να σηκωθεί από το χαρτί 2. (συνήθ. στον πληθ.. στην παλαιογραφία) σύμπλεγμα γραμμάτων και λέξεων που συνδέονται μεταξύ τους με πολύπλοκες κεραίες και γραμμές που διασταυρώνονται και που δίνουν την αίσθηση ότι ο γραφέας δεν σήκωσε καθόλου τη γραφίδα του από το φύλλο **3.** (ως επίρρ.) (α) γράφοντας με τον παραπάνω τρόπο: *γράφω το όνομά μου* - (β) χωρίς ιδιαίτερη περίσκεψη ή διαδικασία, χωρίς ενδοιασμούς: *δεν μπορείς να ακυρώνεις / διαγράφεις - μια παράδοση αιώνων.* **μονοκοπανιά** επίρρ. (καθημ.) μια κι έξω, με μία κίνηση, με μιας: *ήπιε δύο ποτήρια μπίρα* -. Επίσης (λαϊκότ.) **μονοκοπανιάς, μονοκοτυλήδονος,** -η, -ο [1873} ΒΟΓ. (φυτό) που το σπέρμα του έχει μόνο μία κοτυληδόνα **αντ.** δικοτυλήδονος. Επίσης **μονοκότυλος**
[αρχ.] ·
Ιεϊύμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. monocotyledone|. **μονοκούκκι** επίρρ. (εκφραστ.) συνήθ. στις φρ. *ψηφίζω (κάποιον) / ρίχνω την ψήφο μου / βγαίνω μονοκούκκι* σε περιπτώσεις που προτι- μάται καθολικά από όλους τους ψηφοφόρους μιας περιοχής ένας μόνο υποψήφιος από ολόκληρο συνδυασμό ή ένας μόνο από τους πολλούς συνδυασμούς: *στο χωριό μας τον ψηφίζουν* -.
μονοκράτορας (ο) {μονοκρατόρων} ο μόνος απόλυτος κυρίαρχος συν. μονάρχης, δυνάστης, τύραννος.
Ιετυμ, < μτγν. *μονοκράτωρ. -ορος*< *μονο-* + *-κράτωρ* < *κρατώ*\. **μονοκρατορία** (η) [μεσν.] η κυριαρχία ενός μόνο κράτους, κόμματος. προσιόπου: *η - τής Ρώμης στη Μεσόγειο την εποχή τού Χριστού* **[|** *παρήλθε ανεπιστρεπτί η εποχή τής - του στο κόμμα, όταν με την απειλή τής διαγραφής κανείς δεν τολμούσε να διαφωνήσει ανοιχτά...* **μονοκύτταρος,** -η, -ο [1886] ΒΙΟΛ. (ζωντανός οργανισμός) που απο- τελείται από ένα μόνο κύτταρο αντ. πολυκύτταρος. Επίσης **μονοκυτ- ταρικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. unicellulairej.
μονόκωπος, -η. -ο -» μονο-. -κωπος
μονολεκτικός, -ή, -ό [18711 αυτός που αποτελείται από μία λέξη ή εκφράζεται με μία μόνο λέξη: ~ *απάντηση* λντ. περιφραστικός, αναλυτικός. — **μονολεκτικ-ά/-ώς** [18301 επίρρ. **μονόλεπτος,** -η. -ο μονο-. -λεπτός
μονολιθικός, -ή, -ό **1.** αυτός που έχει σχηματιστεί ή αποτελείται από μία μόνο μεγάλη πέτρα: - *μνημείο* **2.** (μτφ.) αυτός που μένει άκαμπτος σε αυτά που ξέρει και ακολουθεί πάντα, που δεν χαρακτηρίζεται από ευελιξία, δογματικός: - *αντιλήψεις ι κόμμα / άνθρ(»πος/ χαρακτήρας* συν. απόλυτος, μονοκόμματος, δύσκαμπτος. — **μονολιθικ-ά / -ώς** επίρρ.. **μονολιθικότητα** (η).
[ει υμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monolithiquej. **μονόλιθος** (ο) [αρχ.I {μονολίθ-ου | -ων, -ους} κομμάτι πέτρας μεγάλων διαστάσεων.
μονόλογος (ο) {μονολόγ-ου | -ων, -ους} **1.** η ομιλία που απευθύνεται από το πρόσωπο που μιλάει στον ίδιο του τον εαυτό, γιτγ δυνατά είτε στη σκέψη του, χωρίς να γίνεται αντιληπτός από άλλους· φρ. φιλολ. *εσωτερικός μονόλογος* βλ. λ. *εσ(ηεριχός* **2.** η μακρά ομιλία (προς το κοινό, που δεν γίνεται στο πλαίσιο διαλόγου): οι ~ *των κομματικών αρχηγών από τα μπαλκόνια δεν προωθούν τον πολιτικό λόγο* αντ. διάλογος **3.** η παρατεταμένη ομιλία κατά την οποία ο ομιλητής δεν λαμβάνει υπ* όψιν του τους άλλους συζητητές: *αυτό δεν είναι συζήτηση- είναι παρά/Ληλοι ~!* λντ. διάλογος 4. μέρος θεατρικού έργου στο οποίο μιλά ένας μόνο χαρακτήρας (ηθοποιός), απευθυνόμενος είτε στον εαυτό του είτε στους θεατές είτε σε άλλα πρόσωπα επί σκηνής, τα οποία παραμένουν σιωπηλά: *η φράση «να ζει κανείς ή να μη ζει» προέρχεται από έναν περίφημο - τού Λμλετ στο ομώνυμο δράμα τού Σαίξπηρ* · **5.** μικρό θεατρικό έργο. που συνίσταται σε απαγγελία από έναν μόνο ηθοποιό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. monologue!, **μονολογώ** ρ. αμετβ. 117821 {μονολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} μιλώ μόνος μου. μιλώ στον εαυτό μου: *περπατούσε μόνος* του *και μονολογούσε.*
μονομανής, -ής. -ές] 18511 {μονομαν-ούς | -εις (ουδ. -ή)} **1.**αυτός που διακατέχεται από μονομανία 2. (για συμπεριφορά) αυτός που χαρακτηρίζει τον μονομανή. — **μονομανώς** επίρρ. [18911.
[ετυμ. < *μονο-* + *-μανής* < *μαίνομαι* (πβ. αόρ. β' *έ-μάν-ην),* ελληνογενής ξέν. *όρ..* < γαλλ. monomanc}. **μονομανία** (η) 11782} {μονομανιών} **1.** ψυχολ. η ψυχική διαταραχή που χαρακτηρίζεται από την απόλυτη εμμονή τού ατόμου σε μία μόνο ιδέα ή κύκλο ιδεών συν. ιδεοληψία 2. (μτφ.) ο υπερβολικός ζήλος για κάτι. που απορροφά ολοκληρωτικά κάθε σκέψη και δραστηριότητα ενός ατόμου: *έχει - με την τάξη.*
[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monomanie], **μονομαχία** (η) [αρχ.] [μονομαχιών} **1.** η μάχη ανάμεσα σε δύο αντιπάλους: ~ *στον αέρα / στη θάλασσα || η ~ Ήκτορα και Αχιλλέα στην* <*Ιλιάδα»* **2.** (παλαιότ.) η ένοπλη αναμέτρηση δύο ατόμων κατόπιν κοινής συμφωνίας και με την παρουσία μαρτύριαν για την επίλυση των μεταξύ τους διαφορών, που σχετίζονται συνήθ. με θέματα τιμής και μπορεί να καταλήξουν στον θάνατο τού ενός από τους δύο εμπλε- κομένους: *καλώ κάποιον σε* - || - *μέχρι θανάτου* **3.** (γενικότ.) η κάθε μορφής αναμέτρηση μεταξύ δύο αντιπάλων: *η τηλεοπτική - των δύο υποψηφίων για την πρωθυπουργία* συν. αναμέτρηση, ανταγωνισμός, **μονομάχος** (ο) [αρχ.] **1.** αυτός που συμμετέχει σε μονομαχία **2.** (στην αρχαία Ρώμη) ο δούλος ή ο επαγγελματίας μαχητής που αγωνιζόταν σε αρένα προς τέρψη των θεατών σε αναμέτρηση που κατέληγε στον θάνατο κάποιων από τους δύο αντιπάλους, **μονομαχώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] [μονομαχείς... | μονομάχησα} (+μρ) **1.** αναμετρούμαι μόνος σώμα με σιόμα με αντίπαλο 2. (μτφ.) αναμε- τρούμαι με αντίπαλο (σε διαγωνισμό, εκλογές, διάλογο κ.λπ.): *οι δύο πολιτικοί θα μονομαχήσουν απόψε μπροστά στις τηλ/.εοπτικές κάμερες* **3.** (στην αρχαία Ρώμη) μάχομαι ως μονομάχος, **μονομελής,** -ής, -ές ·■♦ μονο-. -μελής
μονομέρεια (η) [μτγν.] {μονομερειών} η θεώρηση ενός θέματος από μία μόνο πλευρά, το να βλέπει κανείς τα πράγματα μονόπλευρα: *η - των απόψεων κάποιου.* **μονομερής,** -ής. -ές [μτγν.| {μονομερ-ούς | -εις (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που αποτελείται ή γίνεται από ένα μόνο μέρος, μία μόνο πλευρά: ~ *αφο- πλισμός/ αναγνώριση* 2. αυτός που λαμβάνει υπ'όψιν μία μόνο πλευρά ενός θέματος: ~ *άποψη / πληροφόρηση* συν. μεροληπτικός, μονόπλευρος, μονοδιάστατος **3.** ΧΗΜ.-βίΟΛ. (τμήμα μορίου ή μόριο) που επαναλαμβάνεται κατά τον σχηματισμό μεγαλύτερου μορίου (πβ. λ. *πολυμερής, διμερής).* — **μονομερώς** επίρρ. Ιμτγν.]. ^ σχομο λ. -η£ · *-ης. -ες.*
μονομεταλλισμ ος (ο) 11890) [χωρ. πληθ.} ΟΙΚΟΝ. το νομισματικό σύστημα που στηρίζεται στην τιμή ενός μόνο πολύτιμου μετάλλου, συνήθ. τού χρυσού, ως βάση καθορισμού τής αξίας τής νομισματικής μονάδας, σε αντιδιαστολή προς τον διμεταλλισμό. — **μονομεταλλι-** κός) -ή, -ό 11890].

ΙΕΤΥΜ. **Ηλληνογενής σέν. όρ., < γαλλ.** monometallisme]. **μονομιάς επίρρ. 1. με μία κίνηση, χωρίς διακοπή:** γο *ήπιε ~ κι έφυγε* ΣΥΝ. **μονορούφι, μονοκοπανιά 2. αμέσως, χωρίς καθυστέρηση:** *μου το υπέγραψε* **~** συν. **μεμιάς** 3. **ξαφνικά, χωρίς να το περιμένει κανείς:** *~ πετάχτηκε όρθιος και άρχισε να φωνάζει.* **μονόμπαντα κ. μονόπαντα επίρρ. (λαϊκ.) με κλίση από τη μία μόνο πλευρά:** *πήγαινε / προχωρούσε - από το βάρος.* **μονοξίδιο (το) [J887] {μονοξιδί-ου | -ων)** ΧΗΜ. **το οξίδιο που περιέχει ένα μόνο άτομο οξυγόνου σε κάθε μόριό του:** *~ τού άνθρακα / τού αζώτου / τού θειου.*

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. monoxide], **μονόξυλο** (το) Ιαρχ.] μικρό πρωτόγονο σκάφος, που αποτελείται από τον κορμό ενός δέντρου, στη μία πλευρά τού οποίου έχει ανοιχτεί θέση για κωπηλάτη / κωπηλάτες. **μονοπαραγωγή** (η) η παραγωγή ενός μόνο προϊόντος από βιομηχανία.

μονοπαραταξιακός, -ή. -ό αυτός που αναφέρεται σε μία μόνο παράταξη ή αποτελείται από άτομα που ανήκουν σε μία παράταξη: *η αντιμετώπιση τόσο σοβαρών θεμάτων δεν μπορεί να είναι ~* (πβ. λ. *μονοκομματικός).*

μονοπάτι (το) {μονοπατ-ιού **[** -ιών] **1.** το στενό δρομάκι που ανοίγεται σε υπαίθρια περιοχή από τη συχνή διάβαση ανθρώπων ή ζώων από το σημείο αυτό και στο οποίο μπορεί να βαδίζει ένας μόνο άνθρωπος ή ζώο συν. δρομάκι, (αρχαιοπρ.) ατραπός 2. (γενικότ.) στενός δρόμος σε βουνό, δάσος κ.λπ.: *δύσβατο / κακοτράχαλο / ίσιο / φιδωτό* ~ 3. (μτφ.) τρόπος ζωής που οδηγεί σε ορισμένο αποτέλεσμα: *ακολούθησε επικίνδυνα για να ανέλθει κοινωνικά* **||** γο **-** *τής ευτυχίας / τής επιτυχίας·* φρ. (παροιμ.) το *καλό το παλληκάρι ξέρει κι άλλο μονοπάτι* ο ικανός και επινοητικός άνθρωπος δεν περιορίζεται σε έναν μόνο τρόπο επίλυσης ενός προβλήματος, αλλά ξέρει ή επινοεί και άλλους πιο αποτελεσματικούς από τους συνηθισμένους. **—** (υποκ.) **μονοπατάκι** (το) [μεσν.|.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *μονοπάτιον* **<** *μονο-* + *-πάτιυν***<** *πατώ}.* **μονόπατος,** -η. -ο (οικοδόμημα) που έχει ένα μόνο πάτωμα, έναν μόνο όροφο: *~ οικοδομή / σπίτι*

ΣΥΝ. μονώροφος, **μονοπέταλος,** -η. -ο [1821] (άνθος) που τα πέταλά του σχηματίζουν μία ενιαία στεφάνη, **μονόπετος,** -η. -ο (σακάκι) με μονό πέτο (που δεν σταυρώνει) αντ. σταυρωτός.

μονόπετρο (το) Ιμεσν.] δαχτυλίδι με έναν πολύτιμο λίθο, συνήθ. διαμάντι.

μονοπλάνο (το) αεροπλάνο με ένα μόνο πτερύγιο δεξιά και ένα αριστερά τής ατράκτου.

Ιετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ.** monoplan **(νόθο σύνθ.). Βλ.** κ. *αεροπλάνο\.*

μονόπλευρος, -η, -ο **1.** αυτός που λαμβάνει υπ' όψιν τη μία μόνο πλευρά ενός θέματος ή γενικά των πραγμάτων, παραβλέποντας τις όποιες άλλες διαστάσεις τους: *είναι ~· δεν ακούει καν τις αντίθετες απόψεις* **||** *- αντιμετώπιση τού προβ/.ήματυς* **||** *- ενημέρωση / μόρφο)- ση* συν. μονομερής, μονοδιάστατος, μονοκόμματος αντ. πολύπλευρος

αυτός που έχει περιορισμένο πεδίο δραστηριοτήτων, ασχολιών ή δεν έχει πνευματική ευρύτητα: *πολλοί επιστήμονες είναι - άνθρωποι, καθώς δεν έχουν άλλα ενδιαφέροντα έξω από τν αντικείμενο με το οποίο ασχολούνται* αντ. πολύπλευρος. **— μονόπλευρα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «παράταξη με μέτωπο προς μία μόνο κατεύθυνση», < *μυνυ-* + *πλευράν.* Η μτφ. σημ. αποδίδει το αγγλ. onesided].

μονοπόδαρος (ο) |μεσν.| **1.** αυτός που έχει ένα μόνο πόδι **2.** (συνήθ. για έπιπλα) αυτός που στηρίζεται σε ένα μόνο πόδι. **μονόπολος,** -η, -ο [1882] ΦΥΣ. αυτός που έχει μόνο έναν μαγνητικό πόλο· στη ΦΡ. *μαγνητικό μονόπολο* υποθετικό μαγνητικό σωματίδιο αποτελούμενο από έναν μόνο μαγνητικό πόλο.

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monopolej. **μονοπόρτι** (το) {μονοπορτ-ιού | -ιών] η μοναδική εξωτερική πόρτα που χρησιμοποιείται για την είσοδο και την έξοδο στις περισσότερες κατοικίες.

μονόπρακτος, -η. -ο [1866] 1. (για θεατρικά ή μουσικά έργα) αυτός που αποτελείται από μία μόνο πράξη: *~ όπερα / κωμωδία* 2. μονόπρακτο **(το) σύντομο θεατρικό έργο αποτελούμενο από μία μόνο πράξη:** *τα ~* **Γοϋ** *Τσέχοφ.* **μονόπτερος, -η, -ο Ιμτγν.Ι** αρχιτ.-αρχαιολ. **1.(γκχ αρχαία οικοδομήματα) μικρό περίπτερο, οικοδόμημα χωρίς σηκό. ουσιαστικά στέγαστρο επί κιόνων 2. (για αρχαίους ναούς) αυτός που έχει μόνο μία σειρά κιόνων γύρω από τον σηκό, σε αντίθεση με τον δίπτερο. μονόπτωτος, -η, -ο** γλωσσ. **αυτός που συντάσσεται με μία μόνο πτώση αντικειμένου· (για ρήμα) που συντάσσεται με ένα αντικείμενο:** *διαβάζω εφημερίδα* **(πβ. λ.** *δίπτωτος).*

Ιείϋμ. μτγν.. αρχική σημ. «ουσιαστικό που απαντά σε μία μόνο πτώση». **<** *μυνυ-* + *-πτωτος* **<** *πτώσις\.* **μονοπύρηνος,** -η, -ο [1839] (κύτταρο) που έχει έναν μόνο πυρήνα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mononucleairc (νόθο σύνθ.)]. **μονοπυρήνωση** (η)]-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων] ιλίρ. ιογενής πάθηση που μεταδίδεται με το φιλί και χαρακτηρίζεται από την αύξηση τού αριθμού των μονοπύρηνων λευκοκυττάρων στο αίμα: *λοιμώδης ~.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. mononucleosis (νόθο σύνθ.)]. **μονοπωλιακος,** -ή, -ό [1894] αυτός που σχετίζεται με το μονοπώλιο ή προέρχεται από αυτό: *~ ανταγωνισμός*■ ΦΡ. *μονοπωλιακός καπιταλισμός* (στη μαρξιστική-λενινιστική θεωρία) στάδιο τής καπιταλιστικής οικονομίας που τοποθετείται χρονικά στο β' μισό τού 19ου αι. και χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των μονοπωλίων η κυριαρχία αυτή υπήρξε το επακόλουθο των ριζικών αλλαγών που συντελέ- στηκαν στους τομείς τής παραγωγής και τής τεχνολογίας των βιομηχανικών επιχειρήσεων και οδήγησαν σε μεγάλη συσσώρευση κεφαλαίου. **— μονοπωλιακ-ά /-ώς** επίρρ. **μονοπώλιο** (το) |αρχ.[ ]μονοπωλί-ου | -ων} **1.** το δικαίωμα τής αποκλειστικής διάθεσης στην αγορά ενός προϊόντος ή τής παροχής μιας υπηρεσίας με τον συνακόλουθο έλεγχο στη διαμόρφωση των τιμών από ένα μόνο άτομο ή οργανισμό (επιχείρηση, κράτος κ.λπ.): γο *κρατικό* - σΓΟ *αλάτι* / σΓο *οινόπνευμα / στις μεταφορές* **2.** (συνεκδ.) μεγάλη ιδιωτική επιχείρηση ή δημόσιος οργανισμός που έχει το δικαίωμα τής αποκλειστικής διάθεσης ενός προϊόντος στην αγορά· (συνεκδ.) το κατάστημα στο οποίο πωλούνται προϊόντα μονοπωλίου: *ο έλεγχος / η κηδεμονία των ~* (πβ. λ. *τραστ, καρτέλ, υλιγυπώλιο)* **3.** (μτφ.) ο απόλυτος και αποκλειστικός έλεγχος μιας κατάστασης, η αποκλειστική κατοχή μιας ιδιότητας: *διεκδικεί το ~ τής εξουσίας* / του *κόμματος*]{ *νομίζει ότι έχει το ~ στην εξυπνάδα.* **μονοπωλώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] (μονοπωλείς... | μονοπώλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα[1. πουλώ (ένα προϊόν) ή παρέχω (μια υπηρεσία) κατ' αποκλειστικότητα **2.** (μτφ.) κυριαρχώ πλήρως σε έναν χώρο: ~ γο *ενδια- φέρον* (η προσοχή όλων στρέφεται σε εμένα) / *τη συζήτηση* (μιλώ κυρ. εγώ ή μόνο εγώ) / *την προσπάθεια* (αναλαμβάνω εγώ όλες τις πρωτοβουλίες ή εμφανίζομαι να προσπαθώ μόνον εγώ) / τοι^ώρο *τής μόδας.* **μονοπώληση** (η).

μονόριχτος, -η, -ο (στέγη) που έχει κλίση προς μία μόνο πλευρά,

μονορούφι επίρρ.· με μία μόνο ρουφηξιά, χωρίς ανάσα: *άδειασε το ποτήρι* - συν. μονομιάς, μονοκοπανιά, απνευστί, άσπρο πάτο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-.*

[πτυμ. < *μονο-* + *-ρούφι* < *ρουφώ.* πβ. μεσν. επίρρ. *μονόρουφα}.* **μονορχιδία** κ. **μονορχία** (η) [χωρ. πληθ.[ιατρ. η έλλειψη ή η ατροφία ενός από τους δύο όρχεις.

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. **monorchi(di)smJ. μόνορχις** (ο) [μτγν.] Ιμονόρχ-εως, -ιν] -εις, -εων} πρόσωπο που πάσχει από μονορχιδία. Επίσης **μονάρχιδος, μονός,** -ή. -ό **1.** αυτός που αποτελείται από ένα μόνο μέλος, στοιχείο ή κομμάτι: *~ κρεβάτι* (για ένα άτομο) / *φακός / κλωστή* ΣΥΝ. απλός **2.** (αριθμός) που δεν μπορεί να διαιρεθεί με το 2 ΣΥΝ. περιττός αντ. άρτιος, ζυγός· φρ. (α) ***μονά-ζυγά*** / ***μονά ή ζυγά*** παιχνίδι κατά το οποίο ο παίκτης πρέπει να μαντέψει αν τα ομοειδή αντικείμενα (π.χ. πε- τραδάκια, ρεβίθια κ.λπ.). που κρύβει ο συμπαίκτης του στην κλειστή του παλάμη, είναι μονά (σημ. 2) ή ζυγά σε αριθμό (β) ***μονά-ζυγά δικά μου*** τα θέλω όλα δικά μυυ **3.** (συνεκδ.) (αυτοκίνητο) τού οποίου ο αριθμός τής πινακίδας λήγει σε 1,3, 5, 7. ή 9· (συνεκδ.) ο οδηγός τέτοιου αυτοκινήτου: *σήμερα κυκλοφορούν οι ~* σΓο *κέντρο τής Αθήνας* (για τον περιορισμό τής περιβαλλοντικής μόλυνσης εφαρμόστηκε το σύστημα εκ περιτροπής κυκλοφορίας των αυτοκινήτων - μονά- ζυγά- στυ κέντρο τής Αθήνας) (πβ. λ. *δακτύ/αος).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[πτυμ. μεσν. < αρχ. *μόνος,* με μετακίνηση τού τόνου κατά τα επίθ. *απλός. διπ/.ός].*

μόνος, -η, -ο (συχνά **+** κτητική αντων. *μυυ,* σου...) **1.** αυτός που υπάρχει ή συμβαίνει χωρίς τη συμμετοχή ή την παρουσία άλλων: *άφησέ μας μόνους μια στιγμή* **||** *ήρθε ~, χωρίς την οικογένεια* **||** *δουλεύει χωρίς συνεργάτες* **jj** *τα λεφτά δεν έρχονται ποτέ από ~ τους· πρέπει κι εσύ να κάνεις κάτι* (βλ. λ. *από)* **|[** *μόνος του πήγε κι έδωσε τόσα λεφτά- δεν τον ανάγκασε κανείς* συν. μοναχός **2.** (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που στερείται τη συντροφιά άλλων ανθρώπων: *την άφησε ~ γριά γυναίκα και δεν ενδιαφέρθηκε για την τύχη της* **||** *ζει ~ σ'ένα δυάρι με μια ξερή σύνταξη* **||** *έμεινε ~ κι έρημος, όταν τα παιδιά του μεγάλωσαν* (βλ. κ. φρ. *σαν τον κούκκο,* λ. *κούκκος, σαν την κα/.αμιά στον κάμπο. λ. καλαμιά)* συν. μοναχός, μαγκούφης· φρ. ***μόνος κι απόμονος*** βλ. λ. *απόμονος* · **3.** μοναδικός ή αποκλειστικός: *η - του έγνοια ήταν τα παιδιά* || ο *~ όρος που έθεσε ήταν η προστασία τής εταιρείας* || *ο ~ που επέζησε από την τραγωδία* **||** *ήταν η ~ φυρά που δεν ήρθε στην ώρα του.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ. αρχ. < **μόν-Ρος* (με απλοποίηση τού συμπλέγματος *-νF-* χωρίς αντέκταση), αβε.β. ετύμου. Δεν είναι πειστική η σύνδεση με το επίθ. *μανός* «μαλακός, χαλαρός» ούτε με σανσκρ. **manik** «λιγάκι». **Η** λ. *μόνος* παρουσιάζεται απομονωμένη από λ. άλλων **I.E.** γλωσσών. ΙΠαράγ. *μον-άς, μυναδ-ικός, μοναξ-ιά* (βλ.λ.), *μον-άζω. μυναχ-ός* (βλ.λ.). *μον-ώ* (> *μονώνω), μοναστήριο(ν)* κ.ά.]. **μονοσάνδαλος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που φοράει ένα μόνο σανδάλι.

Ηπίσης (λαϊκ.) **μονοαάνταλος.**

μονοσέλιδος, -η, -ο μονο-, -σέλιδος

μονοσέπαλος, -η, -ο βοτ. (άνθος) που ο κάλυκάς του αποτελείται από ενωμένα σέπαλα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. **monosepalous|. μονοσήμαντος,** -η. -ο **1.** (για λέξεις ή έννοιες) αυτός που έχει μία μόνο σημασία: *~ ρήμα / επίθετο* ιυν. μονόσημος αντ. πολυσήμαντος, πολύσημος **2.** ΜΛ(->. αυτός που ορίζει ένα μόνο στοιχείο ή αποτέλεσμα: *~ απεικόνιση* (λ.χ. η ημερομηνία γεννήσεως κάθε ανθρώπου είναι μονοσήμαντα ορισμένη). **— μονοσήμαντα** επίρρ. ** σχολιο λ. *δίσημος.*

[εγυμ. μτγν. < *μυνυ-* + *-σήμαντος* < *σημαίνω].* **μονόσημος,** -η, -ο [μεσν.Ι (για λέξεις) αυτός που έχει μία μόνο σημασία: *~ ρήμα / επίθετο* ΣΥΝ. μονοσήμαντος ΑΝΓ. πολυσήμαντος, πολύσημος. **— μονοσημία** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίσημος.* **μονοσθενής,** -ής, -ές [1888J {μονοσθεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)] ΧΜΜ. στοιχείο ή ρίζα που έχα σθένος +1 ή -Ι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* Ιείϋμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **univalent].**

μονοσκελής, -ής, -ές μονο-. -σκελής
μονόσπερμος, -η. -ο [J852J βοτ. **(καρπός) που περικλείει ένα μόνο σπέρμα** συν. **μονοπύρηνος.**
(ετυμ. **Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ.** monospcrmc|. **μονοσταυρία (η) {χωρ. πληθ.I το εκλογικό σύστημα κατά το οποίο ο ψηφοφόρος επιτρέπεται να σημειώσει στο ψηφοδέλτιο σταυρό προτι- μήσεως σε έναν μόνον υποψήφιο, μονόστηλος, -η. -ο I.I865] (για τυπωμένο κείμενο) αυτός που καταλαμβάνει χώρο μιας μόνο τυπογραφικής στήλης, αυτός που έχει στυι- χειοθετηθεί και τυπωθεί σε πλάτος μιας στήλης: -** *άρθρο* **/** *τίτλος* **|| (κ. ως ουσ.)** *ένα χ όσο σημαντικό θέμα κατέλαβε μό/.ις ένα ~ στην εφημερίδα.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. single-column],
μονόστιχος, -η, -ο ► μονο*, -στίχος
μονοσυλλαβικός, -ή, -ό |μτγν.| γλωσσ. αυτός που αποτελείται από λέξεις, οι οποίες έχουν μία συλλαβή: ~ *γλώσσες* (λ.χ. η Κινεζική), **μονοσύλλαβος,** -η. -ο -♦ μονο-, -σύλλαβος
μονοτάξιος, -α. -ο [1889] (για εκπαιδευτικά ιδρύματα) **1.** αυτός στον οποίο η φοίτηση διαρκεί ένα μόνο έτος: - *τεχνικό* σκολείο / *διδασκαλείο* λντ. πολυτάξιος **2.** *μονοτάξιο δημοτικό σχολείο* το δημοτικό σχολείο που διαθέτει έναν μόνο δάσκαλο, ο οποίος διδάσκει τους μαθητές όλων των τάξεων στην ίδια αίθουσα συν. μονοθέσιο δημοτικό σχολείο.
μονότερμα (το) {μόνο σε ονομ. και αιτ. | χωρ. πληθ.[παιχνίδι ποδοσφαίρου, που παίζεται μπροστά σε μία μόνο εστία (τέρμα) λντ. δι- τερμα· φρ. (α) *παίζω κάποιον μονότερμα* (i) αθλ. για ομάδα που έχει περιορίσει την αντίπαλη σε αμυντικό ρόλο μπροστά στυ τέρμα της (ii) (μτφ.) υπερέχω πολύ από κάποιον, τον έχω στρυμώξει. τον έχω φέρει σε δύσκολη θέση (β) *παίρνω / πιάνω (κάποιον) μονότερμα* αρχίζω να μιλάω σε κάποιον, χωρίς να του αφήνω περιθώριο να μιλήσει κι εκείνος: *από την ώρα που ήρθε με πήρε μονότερμα και δεν μ' άφησε να πο) κουβέντα!*
μονοτοκία (η) {χωρ. πληθ.} (κυρ. για ζώα) η γέννηση ενός και μόνου τέκνου σε κάθε τοκετό συν. **μονογονία** αντ. **πολυτοκία. πολυγονία. — μονοτόκος, -ος, -ο Ιαρχ.|.**
Ιηϊύμ. αρχ. < *μονοτόκος* < *μονο-* + ***τόκος*** (βλ.λ.) < *τίκτω\.*
μονότομος, -η, -ο -» μονο-, -τομος
μονοτονία (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.} 1. η επανάληψη στον ίδιο τόνο. η απουσία τονικής ποικιλίας: ~ *τού τραγουδιού* **/** *τής μουσικής* **2. (γενικότ.) η απουσία ποικιλίας, η επανάληψη των ίδιων πραγμάτων:** *η ~ τής ζωής στην επαρχία \\ η ~ προκαλεί πλήξη.* **μονοτονικός, -ή, -ό** γλωσσ. **(είδος γραφής) στο οποίο χρησιμοποιείται ένας μόνο τόνος· κυρ. στη φρ.** *μονοτονικό (σύστημα)* **το σύστημα γραφής τής Ν. Ελληνικής, κατά το οποίο χρησιμοποιείται στον τονισμό των λέξεων ένα μόνο τονικό σημείο, η οξεία (')■ καθιερώθηκε επίσημα το 1982** αντ. **πολυτονικός.** σχολιο **λ.** *τόνος.*
μονότονος, -η. -ο [μτγν.] 1. αυτός που δεν διαθέτει ηχητική ποικιλία, που αποτελείται από έναν επαναλαμβανόμενο μουσικό κ. γενικότ. ηχητικό τόνο: - *τραγούδι* **/** *σκοπός* **/** *επωδός* **/** *ήχος i φωνή* λντ. **πο- λυφωνικός. ποικίλος 2. (κατ' επέκτ.-μτφ.) αυτός που δεν διαθέτει καμία απολύτως ποικιλία, που επαναλαμβάνεται ομοιόμορφα και στερεότυπα και, επομένως, προκαλεί ψυχική κούραση, ανία:** *στα χωριά τού μικρού νησιού η ζωή κυλά αργή και ~|| «Τηνμια μονότονην ημέραν άλλη / μονότονη απαράλλακτη ακολουθεί...»* **(Κ. Καβάφης) ||** ~ *βράδια* **/** *ανάγνωσμα* **/** *ομιλία / δουλειά* **/** *παιχνίδι* συν. **βαρετός, κουραστικός, ανιαρός, πληκτικός** αντ. **ενδιαφέρων, ευχάριστος, διασκε- δαστικός. — μονότονα** *I* **μονοτόνως Ιμτγν.) επίρρ. μονότροπος, -η, -ο Ιαρχ.| (σπάν.) αυτός που υπάρχει, γίνεται ή συ- ντελείται κατά έναν μόνο τρόπο, εντελώς στερεότυπος:** ~ *συμπεριφορά* **/** *χαρακτήρας* συν. **ομοιόμορφος, μονότονος** αντ. **ποικίλος, ποικι- λότροπος. ποικιλόμορφος, παντοειδής. — μονότροπα / μονοτρόπως Ιμτγν.] επίρρ.**
μονοτύπης (ο) (μονοτυπών] ΤΥΠΟΓΡ. Ο τυπογράφος που έχει ειδικευ- θεί στη μονοτυπία, **μονοτυπία** (η) |183)| {μονοτυπιών] Ι.ΤΥΜΟΓΡ. σύστημα μηχανικής τυπογραφικής στοιχειοθεσίας κειμένων, κατά το οποίο κατασκευάζονται και στοιχειοθετούνται αυτομάτως, από λειωμένο μέταλλο, μεμονωμένα (αυτοτελή) κινητά τυπογραφικά στοιχεία· αποτελείται από δύο μονάδες, το κλαβιέ και το χυτήριο- συνθετήριο 2. το αποτύπωμα από εκτύπωση πάνω σε χαρτί συνθέσεως, που δεν είναι χαραγμένη, αλλά ζωγραφισμένη πάνω σε πλάκα χαλκού ή παρεμφερούς υλικού
γλωσσ. το να αναγνωρίζεται μόνο ένας γλωσσικός τύπος ως ορθός, π.χ. μόνο ο τύπος *κυβέρνησης,* όχι και ο τύπος *κυβερνήσεως* αντ. πολυτυπία.
Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monoiypic). **μονοτυπικός,** -ή, -ό **1.** τυπογρ. αυτός που σχετίζεται με τη μονοτυπία **2.** ΒΙΟΛ. αυτός που σχετίζεται με ταξινομική βαθμίδα (π.χ. γένος, οικογένεια), η οποία περιλαμβάνει μία μόνο αμέσως κατώτερη βαθμίδα; ~ *υποκατηγορία / γένος* (αυτό στο οποίο ανήκει ένα μόνο εί- **δος).**
μονοφαγάς (ο) {μονοφαγάδες! μονοφαγού (η) {μονοφαγούδες] 1. πρόσωπο που συνηθίζει να τρώει το φαγητό μόνος του. χωρίς να αφήνει τίποτε για τους άλλους 2. (μτφ.) πρόσωπο που συνεχώς μαζεύει χρήματα και δεν δίνει τίποτε στους άλλους συν. **άπληστος, φιλάργυρος, τσιγγούνης** αντ. **αντοιχτοχέρης, κουβαρντάς. μονοφαγία (η) το να τρώει κανείς το ίδιο φαγητό:** *δίαιτα μονοφα- γίας.*
μονοφαρδος, -η. -ο (για υφάσμα) αυτός που το πλάτος του Φτάνει ώς ένα μέτρο περίπου, **μονοφασικός,** -ή, -ό ΗΛΕΚΓΡ. αυτός που σχετίζεται με τη μορφή εναλλασσόμενου ηλεκτρικού ρεύματος, που διανέμεται με δύο αγωγούς, έναν ρευματοφόρο (τη φάση) και έναν μη ρευματοφόρο (τον ουδέτερο) και χρησιμοποιείται για να τροφοδοτεί τα δίκτυα φωτισμού, τις οικιακές ηλεκτρικές συσκευές και τους κινητήρες μικρής ισχύος.
| ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. monophasicj. μονόφαταος, -η. -ο (για οικοδόμημα) αυτός που έχει πρόσοψη σε έναν δρόμο.**
Ιηϊύμ. <*μονο- (< μονός) + φάτσα].* **μονόφθαλμος, -η, -ο |αρχ.] 1. αυτός που είναι τυφλός από το ένα μάτι** φρ. **(παροιμ.-σκωπτ.)** *στους τυφλούς / στραβούς βασιλεύει ο μονόφθαλμος* **για περιπτώσεις στις οποίες επιβάλλεται κάποιος που δεν έχει πολλά προσόντα, ικανότητες, επειδή οι υπόλοιποι είναι ακόμη λιγότερο άξιοι, ικανοί 2. (σπανιότ.) αυτός που διαθέτει ένα μόνο μάτι: οι** *Κύκ/.ωπες τής μυθολογίας ήταν* **~. μονοφθογγίζομαι ρ. αμετβ. {μονοφθογγίσ-τηκα, -μένος] (για δίφθογγο) γίνομαι μονόφθογγος:** *πολλές δι'φθόγγοι από την αλεξανδρινή και κατά τη βυζαντινή περίοδο μονοφθογγίστηκαν.* **μονοφθογγισμός (ο) (για δίφθογγο) η μεταβολή σε μονόφθογγο:** *ο τής διφθόγγου ει σε* **///.**
[ετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Monophthongierung], μονόφθογγος, -η. -ο Ιμτγν.]** γλωσσ. **(συλλαβή) που αποτελείται από έναν μόνο φθόγγο, από ένα φωνήεν, π.χ. το** *ει* **και το** *η* **στη λ.** *είδη* **είναι μονόφθογγοι** ΑΝΤ. **δίφθογγος. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *δίφθογγος.* **μονοφόρι (το) (λαϊκ.) ρούχο που φοράει κανείς πολύ συχνά, που δεν τυ αλλάζει εύκολα, μονοφυής, -ής. -ές {μονοφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (φυτό) τού οποίου ο βλαστός δεν διακλαδίζεται, αλλά είναι ευθυτενής και καταλήγει σε ένα μόνο άνθος στην κορυφή.** ^ σχολιο **λ.** *-ης. -ης, -ες.*
Ιετυμ. **αρχ. <** *μονο-* + *-φνής* < *φύω* **/** *-ομαι\.* **μονόφυλλος, -η. -ο Ιμτγν.] 1. (για φυτά και άνθη) αυτός που έχει μόνον ένα φύλλο ή ένα σέπαλο:** ~ *λου/*ούδι* **2. (για τεχνητό φράγμα χώρου) αυτός που αποτελείται από ένα φύλλο ξύλου, μετάλλου ή άλλου υλικού: -** *παράθυρο* **/** *πόρτα* ς. **(για υφάσματα ή ενδύματα) αυτός τού οποίου το πλάτος αποτελείται από ένα μόνο φύλλο: ~ σεντόνι 4.** *μονόφυλλο (το)* **το έντυπο που αποτελείται από ένα μόνο φύλλο, δηλ. δύο σελίδες.**
μονοφυσιτισμός (ο) [1844J {χωρ. πληθ.] θριιςκ. **χριστιανική διδασκαλία. που δέχεται μόνο τη θεία σύνθετη φύση τού Χριστού, διδάσκοντας ότι στο πρόσωπο τού Ιησού, κατά την ενανθρώπησή του. συ- γκεράστηκαν η πεπερασμένη και ανθρώπινη με την άπειρη και θεία φύση. για να απορροφηθεί η πρώτη από τη δεύτερη· διατυπώθηκε για πρώτη φορά από τον αρχιμανδρίτη Ευτυχή στην Κωνσταντινούπολη (5ος αι. μ.Χ.) και καταδικάστηκε από τη Δ' Οικουμενική Σύνοδο (451)· σήμερα έχει μετριοπαθείς οπαδούς στην Αίγυπτο (Κόπτες), τη Συρία, την Ινδία, την Αιθιοπία, την Παλαιστίνη, τη Μικρά Ασία και την Αρμενία. — μονοφυσίτης (ο) [μτγν. |. μονοφυσίτισσα (η), μονοφυσιτικός, -ή. -ό 11872],**
(ΗΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monophysitisme]. μονοφωνία (η) | J8731 {μονοφωνιών]** μους. **1. το μουσικό σύστημα που περιορίζεται σε μία μόνο μελωδία, που δεν περιλαμβάνει ταυτόχρονους συνδυασμούς διαφορετικών φθόγγων 2. τραγούδι ή μελωδία που εκτελείται από μία μόνο φωνή ή από ένα μόνο όργανο ή και από περισσότερες φωνές ή όργανα, που βρίσκονται όμως σε ταυτοφωνία** ΑΝΤ. **πολυφωνία.**
[εί υμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. monophony|. μονοφωνικός, -ή, -ό** μους. **1. αυτός που σχετίζεται με τη μονοφωνία:** ~ *τραγούδι* **(λ.χ. το μανιάτικο μοιρολόι κ.ά.)** *2. μονοφωνικό ηχητικό σύστημα* **σύστημα εγγραφής και αναπαραγωγής τού ήχου, που χρησιμοποιεί έναν μόνο δίαυλο, κατ' αντιδιαστολή προς το στερεοφωνικό (βλ.λ.). που χρησιμοποιεί δύο ή περισσότερους χωριστούς διαύλους. Επίσης μονόφωνος, -η, -ο.**
ΙΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. monophonic!, μονόχείρας (ο/η) {(θηλ. μονόχειρος) | μονοχείρων} ο άνθρωπος που έχει μόνο ένα χέρι:** *μετά το ατύχημα έμεινε* - συν. **κουλλός, κουλλο- χέρι^ς. Επίσης (λόγ.)**
μονόχειρ (ο/η) Ιμτγν.] (μονόχειρος}. μονοχηλος, -η, -ο -» μονο-. -χηλός
μονόχνοτος, -η, -ο (εκφραστ.) αυτός που δεν αρέσκτται στις συνα- ναστροφές, που προτιμά τη μοναξιά ΣΥΝ. **ακοινώνητος, μονήρης** ΑΝΤ. **κοινωνικός, κοσμικός.**
|ετυμ. **< μόνος + χνότο\. μονόχορδος, -η,**
-ο -» μονο-, -χορδος
μονοχρονίς επίρρ. (λαϊκ.) μέσα σε ένα έτος, κατά τη διάρκεια ενός έτους: ~ *κατάφερε να χτίσει το σπίτι.* **μονοχρωματικός, -ή, -ό 11896] 1. αυτός που έχει ζωγραφιστεί με ένα μόνο χρώμα:** ~ *παράσταση* **/** *πίνακας* ΣΥΝ. **μονόχρωμος** αντ. **πολύχρωμος 2.** φυς.-χημ. **(για ακτινοβολία) αυτός που χαρακτηρίζεται από ένα μόνο μήκος κύματος (π.χ. η ακτινοβολία των λέιζερ)** αντ. **πο- λυχρωματικός.**
[εϊύμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. monochromatique|.**
μονοχρωμία (η) ► μονο-. -χρωμία μονόχρωμος, -η, -ο -»
μονο-. -χρωμος
μονόχωρος, -η, -ο Ιμτγν.| αυτός που διαθέτει έναν μόνο χώρο ή απο- τελείται από έναν χώρο: ~ *εκκλησία* **/** *σπι'π.* **μονοψήφιος, -α. -ο -> μονο-. -ψήφιος**
μονοψώνιο (το) {μονοψωνί-ου | -ων] οικον. **κατάσταση τής αγοράς, κατά την οποία υπάρχει ένας μόνο από την πλευρά τής ζήτησης, ένας αγοραστής· εμφανίζεται στους συντελεστές παραγωγής, στα έτοιμα αγαθά και στις κάθε μορφής υπηρεσίες (πβ. λ. μονοπώλιο,** *ολιγοψώνιο).* **— μονοψωνιστικός, -ή. -ό.**
Ιηϊύμ, **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. monopsony].**

μονόωρος, -η, -ο μονο-, *ωρος **μονώροφος,** -η, -ο ♦ μονο-, -ώροφος
μονταδόρος (ο) (αργκό) ο τεχνικός που μοντάρει (συσκευές, μηχανές, έπιπλα κ.ά.).
[LiTYM. < *μοντάρω* + παραγ. επίθημα *-δόρος* (βλ.λ.)]. **μοντάζ** (τυ) {άκλ.} ελλην. *συναρμολόγηση* **1.** η τεχνική και η διαδικασία με την οποία οι σκηνές κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου. που αρχικά είχαν γυριστεί τμηματικά και χωρίς τη σειρά που είχαν στο σενάριο, τοποθετούνται σε νέα σειρά (συνδεσμολογία των πλάνων), που αποσκοπεί σε συγκεκριμένη χωροχρονική ακολουθία και υφίστανται εκ νέου επεξεργασία, ώστε να αποτελέσουν το τελικό φιλμ που θα προβληθεί (σύμφωνα με την καλλιτεχνική αντίληψη τού σκηνοθέτη ή τις επιθυμίες τού παραγωγού): *το ~ έχει θεωρηθεί ως το κυριότερο χαρακτηριστικό τής κινηματογραφικής γλώσσας\ \ οι παραγωγοί τής ταινίας άλλαξαν το αρχικό ~ και η ταινία έχασε την ποιητικότητά της* **2.** ιδιογρ. η εργασία συναρμολόγησης τού υλικού (κειμένων, φωτογραφιών κ.λπ.) επάνω σε αστραλόν (βλ.λ.) για εκτύπωση σε όφσετ ή βαθυτυπία· το μοντάζ γίνεται με τη βοήθεια τού μι- λιμετρέ και τού κασέ (βλ.λ.) 3. φωτογρ. (α) ο συνδυασμός δύο ή περισσότερων διαφορετικών φωτογραφιών έτσι. ώστε. να αποτελούν ενιαία σύνθεση, δηλ. να δίνεται η εντύπωση πως πρόκειται για μία και μόνη φωτογραφία (β) (συνεκδ.) η σύνθεση που προκύπτει από τη διαδικασία αυτή (βλ. κ. λ. *φωτομοντάζ).*
[HIYM. < γαλλ. montage < p. monter «ανεβαίνω - εγκαθιστώ, στήνω»
λατ. mons, montis «βουνό, σωρός». Βλ. κ. *μοντάρω*|. **μονταζιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** επιτραπέζια συσκευή με την οποία γίνεται το μοντάζ εικόνας ή/και ήχου 2.ΤΥΠΟΓΡ. τραπέζι με φωτιζόμενη γυάλινη γαλακτώδη επιφάνεια, πάνω στο οποίο γίνεται η επεξεργασία ή το μοντάζ τού υλικού που πρόκειται να εκτυπωθεί.
[ETYM. < *μοντάζ* + παραγ. επίθημα *-ιέρα.* πβ. *αλατ-ιέρα].* **μοντάρω** ρ. μετβ. {μόνταρ-α κ. -ισα. -ίστηκα, -ισμένος} (καθημ.) **1.** συνδέω (τα διάφορα τμήματα ή εξαρτήματα μηχανής), ώστε να αποτελέσουν ενιαίο σύνολο: *~ κινητήρα / μοτέρ* συν. συναρμολογώ, στήνω ANT. ξεμοντάρω, ξηλώνω, διαλύω **2.** κάνω μοντάζ σε (κάτι): *από την* άλλη *εβδομάδα θα αρχίσουμε να μοντάρουμε την ταινία.* **— μοντάρισμα** (το).
j ι-τυμ. < ιταλ. montare (πβ. γαλλ. monter) < λατ. mons «βουνό, σωρός». Βλ. κ. *μοντάζ.* **μοντγκόμερι** (το) {άκλ.} είδος κοντού μάλλινου παλτού με χαρακτηριστικά κουμπιά και συνήθ. με κουκούλα.
[ΙΤΥΜ. Από το όν. τού μεγάλου Αγγλου στρατάρχη B.L. Montgomery (1887-1976). ο οποίος φορούσε τέτοιο επανωφόρι κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο[.
μοντέλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (συχνά μειωτ.) η γυναίκα που εργάζεται ως μοντέλο στον χώρο τής μόδας, **μοντελάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** (υποκ.) το μοντέλο **2.** (καθημ.) είδος ένδυσης, υπόδησης ή αξεσουάρ (λ.χ. φόρεμα, παπούτσια, τσάντα κ.λπ.), που θεωρείται κομψό και τής μόδας. **μόντελινγκ** (το) {άκλ.} το επάγγελμα τού μοντέλου, τού μανεκέν.
[εί υμ. < αγγλ. modelling < model (βλ. κ. *μοντέλο)}.* **μοντελισμος** (ο) {χωρ. πληθ.} 1.ο σχεδιασμος και η κατασκευή μοντέλων (αυτοκινήτων, αεροπλάνων κ.λπ.) για επαγγελματικούς λόγους (επίδειξη σε εκθέσεις πριν τεθούν σε μαζική παραγωγή και κυκλοφορία) 2. η κατασκευή μοντέλων (αντιγράφων αυτοκινήτων, αεροπλάνων, πλοίων κ.λπ. σε μικρογραφία) με συναρμολόγηση των επι- μέρους κομματιών τους (όπως αυτά διατίθενται στο εμπόριο). — **μο- ντελιστής** (ο), **μοντελίστρια** (η).
[P.TYM. Μεταφορά τού γαλλ. modelismc. Βλ. κ. *μοντέλο].* **μοντελίστ** (ο/η) {άκλ.} το πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τον σχεδιασμό ενδυμάτων συν. σχεδιαστής, μόδιστρος.
[ετυμ. < γαλλ. modciistc < modclc, βλ. κ. *μοντέλο].* **μοντέλο** (το) **1.** πρόσωπο ή αντικείμενο που χρησιμοποιεί ο καλλιτέχνης (στις εικαστικές τέχνες) ως πρότυπο για το έργο του· κυρ. το πρόσωπο που ποζάρει για εικαστικό καλλιτέχνη: *ο Ενγκρ ζωγράφιζε χρησιμοποιώντας ως μοντέλα κυρίες τής υψηλής γαλλικής κοινωνίας τής εποχής* **j|** *το - ποζάρει* **||** *δουλεύει ως ~ στη Σχολή Καλών Τεχνών* **2.** (γενικότ.) οτιδήποτε λειτουργεί ως υπόδειγμα, ως πρότυπο: *η συνθήκη θα χρησιμεύσει ως - για την υπογραφή στο μέλλον και άλλων ανάλογων συνθηκών 3.* το πρόσωπο που εμφανίζεται σε διαφημίσεις ή επιδείξεις προϊόντων (κυρ. ειδών ένδυσης και υπόδησης, τα οποία φοράει) συμβάλλοντας στην προώθησή τους στην αγορά: *τα ~ εμφανίστηκαν στην πασαρέλα υπό τους ήχους τής μουσικής* ΣΥΝ. (για ενδύματα) μανεκέν 4. είδος νεωτερισμού στον τομέα τής ένδυσης, τής υπόδησης και των αξεσουάρ. που παράγεται σε περιορισμένα κομμάτια και χρησιμεύει και ως υπόδειγμα για άλλα παρόμοια: *οι οίκοι μόδας άρχισαν ήδη να λανσάρουν τα ~ τους για την επόμενη σεζόν* **[[** *κομψό* **/** *βραδινό* **/** *ανοιξιάτικο ~* συν. μοντελάκι **5.** (γενικότ.) τύπος καταναλωτικού προϊόντος, που κυκλοφορεί ή πρόκειται να κυκλοφορήσει στην αγορά: *το κατάστημά μας προσφέρει με δόσεις όλα τα τε/.ευταία - ψυγείων* **||** *αυτό το ~ δεν βγαίνει πια* **||** *«Μια μαύρη Φορντ, ~ τού '23...»* (τραγ.) **6.** η τρισδιάστατη αναπαράσταση σε μικρογραφία ή μεγέθυνση: *σ' αυτό* γο *~ βλέπετε τη μοριακή δομή τής ζάχαρης* **7.** (ειδικότ.) είδος που χρησιμεύει ως υπόδειγμα σε επιστήμονα ή σε τεχνίτη: *~ κινητήρα* **/** *συσκευής* **8.** οποιοδήποτε σύστημα, οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό κ.λπ. λαμβάνεται ως πρότυπο, τίθεται ως στόχος μιας πολιτικής: *~ οικονομικής ανάπτυξης || το σοσιαλιστικό - ανάπτυξης δοκιμάστηκε στην Λ. Ευρυ)πη* **||** *ο νεοφιλελευθερισμός ως - πολιτικοοικονομικής διαχείρισης.* - (υποκ.) **μοντελάκι** (το) βλ.λ. ^ σχολιο λ. *μόδα. πρότυπο.*
[ετυμ. < ιταλ. modello < δημώδ. λατ. ˣmodellus < λατ. modulus «μέτρο, **κανόνας», υποκ. τού modus «τρόπος, μέτρο»|. μόντεμ (το) {άκλ.}** ιέχνόλ. **ηλεκτρονική συσκευή που επιτρέπει τη σύνδεση ενός Η/Υ με το Διαδίκτυο μέσω τηλεφωνικής γραμμής.** [ετυμ. **< αγγλ. modem, ακρωνύμιο τής φρ. mo(duiator)-dem-(odu- lator)j.**
μοντέρ (ο/η) {άκλ.} τεχνικός που έχει ειδικευθεί στο μοντάζ (βλ.λ., σημ. J).
[ετυμ. **< γαλλ. monteur <** p. **monter «συναρμολογώ, συνδέω»!, μοντεράτο επίρρ.** μους. **ένδειξη ρυθμικής αγωγής (τέμπο). υποδεικνύει μουσική εκτέλεση σε μέτρια ταχύτητα· χρησιμοποιείται και μόνο του, αλλά και σε συνδυασμό με άλλες ενδείξεις τέμπο:** *αλέγκρο*

[ετυμ. **< ιταλ. moderato < λατ. moderatus < ρ. moderor «μετριάζω, ρυθμίζο) »|.**
μοντερνίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. κάνω ό,τι θεωρείται μοντέρνο 2. **(ειδικότ.) ακολουθώ τον μοντερνισμό 3. (ειδικότ.) ακολουθώ τη μόδα. — μοντερνιστικός,-ή, -ό. μοντερνιστικά επίρρ. μοντερνισμός (ο) {χωρ. πληθ.} 1. κάθε πράξη και κίνηση που έχει ως στόχο την υπέρβαση τού παλαιού και τη συμμόρφωση με το νέο:** *ένας συντηρητικός άνθρωπος είναι φυσικό να μη βλέπει με καλό μάτι όλους αυτούς τους ~* συν. **νεωτερισμός, καινοτομία** αμ. **αναχρονισμός, συντηρητισμός· (ειδικότ.)** 2. καλ. ΤΕΧΝ. **η τάση προς υπέρβαση τής παράδοσης και υιοθέτηση καινούργιων μορφών έκφρασης (πβ. λ.** *παραδοσιοκρατία, μεταμοντερνισμός)* **3.** φμολ. **ισπανόφωνο λογοτεχνικό κίνημα, που αναπτύχθηκε στα τέλη τού 19ου και στις αρχές τού 20ού αι. ως αντίδραση στον γαλλικό λογοτεχνικό νατουραλισμό**
θεολ. **η τάση για ανανέωση ή προσαρμογή τής θεολογίας και τής εκκλησιαστικής πράξεως σύμφωνα με τα σύγχρονα επιστημονικά επιτεύγματα και τα φιλοσοφικά/ιδεολογικά κριτήρια των νεότερων χρόνων, που καλλιεργήθηκε κατά τον 19ο αι. κυρ. από προτεστάντες θεολόγους και καταδικάστηκε επίσημα με παπικές εγκυκλίους από τυ Βατικανό 5. η διαρκής και πιστή παρακολούθηση των επιταγών τής μόδας, η αποδοχή τού εκάστοτε συρμού:** *ο ~ δεν αποτελεί πάντοτε κριτήριο για καλή ή κομψή εμφάνιση.* **— μοντερνιστής (ο), μοντερνίστρια (η).**
[ι-τυμ. **Μεταφορά τού γαλλ. modcrnismc}. μοντέρνος, -α, -ο 1. αυτός που έχει τα χαρακτηριστικά τού παρόντος, των σύγχρονων καιρών, που παρουσιάζει τάσεις προς το σύγχρονο και την καινοτομία και αποφυγή ή απόρριψη τής παράδοσης:**
τεχνοτροπία **/** *παιδαγωγική ι κόσμος ι συγγραφέας* **/** *αντίληψη / ιδέες/ σύστημα / διασκευή τραγουδιού/ ρυθμός / χορός / αρχιτεκτονική / μουσική* συν. **σύγχρονος, νεωτεριστικός, εκσυγχρονισμένος** αντ. **ξεπερασμένος, αναχρονιστικός, οπισθοδρυμικός 2. (για πρόσ.) αυτός που έχει σύγχρονες αντιλήψεις, που υιοθετεί τις τάσεις τού καιρού του:** *~ άνθρωπος* **/** *κοπέλα* **/** *διανοητής* αντ. **υπισθοδρομικός, συντηρητικός 3.** καλ. ΤΙ-ΧΝ. *μοντέρνα τέχνη* **το σύνολο των καλλιτεχνικών ρευμάτων στη ζωγραφική, τη γλυπτική, την αρχιτεκτονική και στις γραφικές τέχνες, που αναπτύχθηκαν από τα τέλη τού I9ου και καθ' όλη τη διάρκεια τού 20ού αι. και τα οποία χαρακτηρίζονται από τάση προς απόρριψη των παραδοσιακών, ακαδημαϊκών μορφών και συμβατικοτήτων και υιοθέτηση καινοτομιών για τη δημιουργία τέχνης σύμφωνης με τις σύγχρονες οικονομικές, κοινωνικές και πνευματικές συνθήκες 4. (ειδικότ.) αυτός που ακολουθεί πιστά τη μόδα, που χαρακτηρίζεται από υιοθέτηση κάθε είδους συρμού:** *~ άνδρας/ ντύσιμο / εμφάνιση I γραμμή* **/** *διακόσμηση* **/** *επίπλωση* **/** *χώρος* **/** *σχέδιο* συν. **τής μόδας, τού συρμού** αντ. **παλιομοδίτικος, ντεμοντέ.** ^ σχολιο **λ.** *μόδα. νεωτερικός.*
[ηϊύμ. **Μεταφορά τού ιταλ. moderno < μτγν. λατ. modernus < λατ. modo «μόλις τώρα. πρόσφατα», αφαιρετ. πτώση τού ουσ. modus «τρόπος, μέτρο» |.**
modus vivendi (το) λατ. (προφέρεται *μόντους βιβέντί)* **{άκλ.} 1. ο τρόπος συνύπαρξης που διασφαλίζει την αρμονική, χωρίς συγκρούσεις συμβίωση προσώπων ή γενικότ. πλευρών με διαφορετικές αντιλήψεις. επιδιώξεις, συνήθειες, προτιμήσεις κ.λπ.:** *βρίσκουμε / καταλήγουμε σε ένα ~* **2. (γενικότ.) τρόπος ζωής, οι επιλογές κάποιου για τη ζωή του.**
[ετυμ. **< λατ. modus vivendi «τρόπος ζωής» < modus «τρόπος» + vivendi < vivo «ζω »]. μονύελος (Ο) |1878] |μονυέλ-ου | -ων. -ους| το μονόκλ (βλ.λ.).**
[εγυμ. **<** *μον(ο)-* **+** *ύελος* **/** *ύαλος,* **απόδ. τού γαλλ. monocle (βλ. κ.** *μονόκλ)].* **μονωδία (η) {μονωδιών}** μους. **άσμα που εκτελείται από μία μόνο φωνή, χωρίς συνοδία οργάνων ή άλλων φωνών** ΣΥΝ. **σόλο. -- μονω- δός (ο/η) [αρχ.Ι, μονωδικός, -ή, -ό Ιμτγν..}.**
ΙΓΤΧΜ, < αρχ. *μονωδία* < *μονωδός* < *μον(ο)-* + *-ωδός* < *ωδή* \. **μονώνυμο (το) {μονωνύμ-ου | -ων}** μαθ. **αλγεβρική παράσταση, που αποτελείται από αριθμούς και γράμματα και στην οποία συμβολίζονται πράξεις πολλαπλασιασμού, διαιρέσεως ή υψώσεως σε δύναμη, όχι όμως και πρόσθεση ή αφαίρεση.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *σύνθετος.*
[ετυμ. **μτγν., αρχική σημ. «μονογενής», <** *μον(ο)-* + *-ώνυμος* **(με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) <** *δνυμα.* **αιυλ. τ. τής λ.** *όνομα,* **απόδ. τού γαλλ minome (ως μαθ. όρ.){.**
μονώνυχος, -η, -ο (επιστημ. για ζώα) αυτός που διαθέτει ένα νύχι, μία οπλή: *το άλογο ανήκει στα ~ ζώα* ΣΥΝ. **μονόχηλος** ANT. **δίχηλος.**
σχολιο **λ.** *σύνθετος.*
Ιετυμ. **μτγν. <** *μον(ο)-* **+** *-ώνυχος* **(με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) <** *δνυξ. όνυχος* **«νύχι»], μονώνω ρ. μετβ. {μόνω-σα, -θηκα. -μένος} περιβάλλω με μονωτικό υλικό, για να εμποδίσω τη δίοδο τού ηλεκτρισμού, τής θερμότητας, τού ήχου κ.λπ.:** *πρέπει να μονώσουμε τη στέγη* **του** *σπιτιού, για να*

μην περάσει υγρασία στο ταβάνι.
[f.tym. < αρχ. *μονό (-όω)* < *μόνος}.* **μονώροφος,** -η, -ο Ιμεσν.] (κτίσμα) που διαθέτει έναν μόνο όροφο, ένα πάτο)μα: ~ σπίη ΣΥΝ. μονόπατος. σχολιο *έκταση συνθέτων,* λ. *σύνθετος.*
μόνωση (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων] **1.** η τοποθέτηση ειδικού υλικού σε δεδομένο χώρο ή αντικείμενο (τοίχο, πάτωμα, ορο- ιοή. αγωγό κ.λπ.) για την αποτροπή τής ανταλλαγής ήχου. θερμότητας. υγρασίας, ηλεκτρικών φορτίων κ.λπ. με το εξωτερικό περιβάλ- λον: *ηχητική / θερμική ι ηλεκτρική* - **||** ~ *τοίχου / παραθύρου / πόρτας* 2. (συνεκδ.) το μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται η παραπάνω αποτροπή: *ο υαλοβάμβακας είναι πολύ καλή - για τους τοίχους* (πβ. λ. *θερμομόνωση, ηχομόνωση).*
μονωτήρας (ο) |1847} φυς.-τεχνολ. κομμάτι υλικού με μηδενική ή ελάχιστη ηλεκτρική και θερμική αγωγιμότητα, το οποίο χρησιμοποιείται για να απομονώνει και να υποστηρίζει ηλεκτροφόρους αγωγούς και ηλεκτρικές συσκευές, ώστε να αποφεύγεται η διαρροή ηλεκτρικού ρεύματος και η διαφυγή θερμότητας στο περιβάλλον συν. διηλεκτρικό.
[είυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. isolateur]. **μονωτής** (ο) ΦΥΣ. σώμα ή ουσία με ηλεκτρική ή θερμική αγωγιμότητα, η οποία κυμαίνεται σε ελάχιστες ή μηδενικές τιμές.
ΙΕΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. isolant]. **μονωτικός,** -ή, -ό Jμτγν.j αυτός που χρησιμοποιείται για μόνωση (βλ.λ.) χώρου ή αντικειμένου: - *υλικά* (αυτά που χρησιμοποιούνται για τη θερμική / ηλεκτρική κ.λπ. μόνωση) / *ταινία* (λεπτή πλαστική ταινία με κόλλα, που χρησιμοποιείται για τη μόνωση ηλεκτροφόρων καλωδίων).
Μ.Ο.Π. (τα) Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, **μόρα** (η) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) κατάσταση δυσφορίας και αγωνίας κατά την ώρα τού ύπνου και κατ' επέκτ. εφιάλτης, αγωνία.
[ετυμ. < σλαβ. mora «θανατικό»].
Μορόβας (Ο) ποταμός τής Τσεχίας- παραπόταμος τού Δούναβη.
Ιετυμ. < τσεχ. Morava, πιθ. < αρχ. γερμ. mar «έλος» + ahwu «νερό»].
Μοραβία (η) περιοχή τής Α. Τσεχίας. **— Μοραβός** (ο), **Μοραβή** (η), **μοράβισ** (η) ναυτ. αντιρρυπαντική βαφή μεγάλης αντοχής για τα μεταλλικά ύφαλα των πλοίυν.
|ετυμ. Από την ονομασία Moravia (< τσεχ. Morava), περιοχή η οποία βρίσκεται ανάμεσα στη Βοημία και τη Σλοβακία, όπου παρήχθη για πρώτη φορά η βαφή). **μορατόριουμ** (το) {άκλ.} ελλην. <5ικ·αισσΓάσίο· επίσημη συμφωνία ανάμεσα σε πρόσωπα ή κράτη, με την οποία αναστέλλονται προσωρινώς όλες οι ενέργειες που θα επιδείνωναν τις μεταξύ τους σχέσεις: *παραβίαση τού - των πτήσεων πολεμικών αεροσκαφών πάνω από την Κύπρο.*
[είύμ. < νεολατ. moratorium, ουδ. τού μτγν. λατ. moratorius «αργός, αναβλητικός» < λατ. moratus, μτχ. τ. τού ρ. moror «καθυστερώ, βραδύνω. ολιγωρώ»], **μόρβα** (η) ασθένεια των σκύλων.
[ειυμ. < ιταλ. morva < γαλλ. morvc < προβηγκ. morvo < λατ. morbus «νόσημα»|.
μοργανατικός, -ή. -ό κοινωνιολ. *μοργανατικός γάμος* ο νομικά έγκυρος γάμος, που συνάπτεται ανάμεσα σε άρρενα γόνο ευγενούς οίκου, κυρ. βασιλικής γενιάς, και σε γυναίκα χαμηλότερης κοινωνικής τάξης· σε τέτοιον γάμο η σύζυγος δεν γίνεται κοινωνικώς ισότιμη με τον σύζυγο και τα τέκνα δεν έχουν κληρονομικά δικαιώματα στους τίτλους τού πατέρα. **— μοργανατικώς / -ά** επίρρ. [18881. j LiTYM. Μεταφορά τού γαλλ. morganatjque < μεσν. λατ. φρ. (matrimonium ad) morganaticam. η *οποία* προσδιόριζε το δώρο τού συζύγου προς τη γυναίκα του την επομένη τού γάμου τους (το επόμενο πρωί). Η λ. morganatica προέρχεται από αρχ. γερμ. morgangeba «πρωινό δώρο» (πβ. αρχ. αγγλ. morgengiefu)). **μορεα** (η) * μουριά
μορέντο επίρρ.· ελλην. *πεθαίνοντας, σβήνοντας·* ΜΟΥΣ. εκφραστική ένδειξη που δηλώνει βαθμιαίο σβήσιμο' κατά κανόνα εκδηλώνεται ως βαθμιαία επιβράδυνση τής ρυθμικής αγωγής και βαθμιαία εξασθένιση τού ήχου.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. morendo < λατ. μτχ. moriens. -entis τού ρ. morior «πεθαίνω»].
μοριακός, -ή, -ό [1880] (επιστημ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τα μόρια: ~ *ιδιότητα / θεωρία* **2.** (α) *μοριακό βάρος* το άθροισμα των ατομικών βαρών των ατόμων από τα οποία αποτελείται ένα μόριο (β) *μοριακός τόπος* η έκφραση τής χημικής σύστασης των μορίων μιας χημικής ένωσης (γ) *μοριακή δέσμη* ρεύμα μορίων που κινούνται κατά την ίδια κατεύθυνση, συνήθ. στο εσωτερικό σωλήνα κενού (δ) *μοριακή βιολογία* ο κλάδος που μελετά τα βιολογικά φαινόμενα στο επίπεδο των μορίων.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mo!cculaire[.
Μοριάς (ο) (παλαιότ. ορθ. *Μωριάς)* (λαϊκ.) η Πελοπόννησος (βλ.λ.)· ΦΡ. (λογοτ.) **ο** *Γέρος τού Μόριά* ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. **— Μο- ραΐτης** (ο) [μεσν.Ι, **Μοραΐτισσα** (η), **μοραΐτικος,** -η. -ο.
I iri ΥΜ. μεσν. < *Μυ ρέας*< μτγν. *μορέα* «μουριά». Βλ. κ. *μουριά*]. **μόριο** (το) {μορί-ου | -ων} **1.** χημ. το ελάχιστο μέρος στο οποίο μπορεί να διασπαστεί μια ουσία, διατηρώντας όλες τις χημικές ιδιότητές της. και το οποίο αποτελείται από δύο ή περισσότερα άτομα τού ιδί- ου ή διαφορετικών στοιχείων, που ενώνονται μεταξύ τους με κάποιου είδους χημικό δεσμό: *ένα ~ νερού αποτελείται από δύο άτομα υδρογόνου και ένα οξυγόνου* · **2.** (λόγ.-σπάν.) πολύ μικρό συστατικό τμήμα συνόλου, ελάχιστο μέρος όλου: (κ. μτφ.) *τα λόγια του δεν περιέχουν ούτε ~ α/.ήθειας* **3.** μέλος ζώντος οργανισμού. ζο>ου ή φυτού: *οι στήμονες και ο ύπερος είναι από τα πιο σημαντικά* **-** *τού άνθους* **[|** *φυτικό* **/** *ζωικό* - **ΣΥΝ.** μέρος, τμήμα **4.** (περιληπτ.) τα γεννητικά όργανα: *ανδρικό / γυναικείο* - || (κ. στον πληθ.) *ανδρικά / γυναικεία* ~
5. γλΩΣΣ. (στην παραδοσιακή **/** σχολική γραμματική) μικρή μονοσύλλαβη ιδίως άκλιτη λέξη, τής οποίας ο ρόλος είναι γραμματικοσυ- ντακτικός μάλλον παρά λεξιλογικός, υπό την έννοια ότι δεν είναι φορέας συνήθους λεκτικής σημασίας, αλλά ποικίλλει, χρωματίζει, συνδέει τις προτάσεις και βοηθεί στον σχηματισμό εγκλίσεων και χρόνων: - *μελλοντικό* (θα) / *δεικτικό* (vex. δα) / *κατηγορηματικό* (ως. σαν) / *προτρεπτικό* (ας) / *αρνητικό* (δεν, μη) / *ερωτηματικό* (μήπως, άραγε) / *στερητικό* (α-) || ~ *εγκλιτικό* (που ο τόνος του ακολουθεί τους κανόνες τονισμού των εγκλιτικών λέξεων)· στη σύγχρονη ορολογία αντί για το μόριο χρησιμοποιείται συχνά ο όρος *δείκτης* (βλ.λ.).
(ητυμ. < αρχ. *μόριον,* υποκ. τού μφος·«μερίδιο. μοίρα, πεπρωμένο» < θ. *μορ-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *μείρομαι* «μετέχω σε κάτι, μοιράζω, χωρίζω», για το οποίο βλ. λ. *μέρος, μοίρα].*
μοριοδοτώ ρ. μετβ. {μοριοδότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} δίνω μόρια σε κάποιον, του προσθέτω βαθμούς (σε διαγωνισμό, υπηρεσιακή κατάταξη κ.α.): οι *πολύτεκνοι μοριοδοτούνται στον διαγωνισμό για την πρόσ/.ηψη δημοσίων υπαλλήλων.* **— μοριοδότηση** (η).
[εγυμ. < *μόριο* + *-δοτώ* < *δότης.* πβ. κ. *λογο-δοτώ}.*
μοριοσανίδα (η) σανίδα που κατασκευάζεται από υποπροϊόντα ξύλου με κατάλληλη επεξεργασία, ο)στε να επιτευχθεί μικρότερη ή μεγαλύτερη συμπύκνωση (βλ. κ. λ. *νοβοπάν).*
[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. particlc board].
μορμολύκειο (το) {μορμολυκεί-ου **j** -ων} (αρχαιοπρ.) **1.** (σπάν.) προσωπίδα που παριστάνει τη μορφή τής Μορμούς, μυθολογικού τέρατος. με την οποία φόβιζαν οι αρχαίοι Ήλληνες τα παιδιά τους 2. (συνήθ. μτφ.) καθετί το οποίο προκαλεί τρόμο, το φόβητρο: *«οι θρησκείες μεταβλήθηκαν σε εργαλεία οικονομικής εκμετάλλευσης και μορμολύκεια εκφοβισμού των ανθρώπων»* (Γ. Μουστάκης) ΣΥΝ. σκιάχτρο, τέρας.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μορμολυκεῖον* < *μορμολύττομαι* «φοβίζω, τρομάζω», πιθ. < *Μορμώ* «ονομασία τερατόμορφης θεότητας» + *-λύττ-,* εκφραστική παρέκταση κατ' αναλογίαν προς το ρ. *βδε-λύττ-ομαι* (βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη, *μορμολύττομαι* < **μορμορύττομαι* (με ανομοίωση)
θ. **μορμορ-* (πβ. μτγν. «γλώσσα» τού Ησυχίου *μόρμορος■ φόβος),* αναδιπλασιασμ. τ. τού ονόματος *Μορμώ.* Σχετικά με το εκφραστικό όνομα *Μορμώ* (πβ. κ. *Γοργώ).* ίσος ευσταθεί η σύνδεση με λατ. formido «φόβος, φόβητρο», όπου φαίνεται να υπάρχει ανομοίωση].
μορμονισμός (ο) [18891 προτεσταντική αίρεση, γνωστή και ως «Εκκλησία Ιησού Χριστού των Αγίων των εσχάτων ημερών», που ιδρύθηκε το 1830 από τον 1ο>σήφ Σμιθ στις Η.Π.Λ; πρεσβεύει την εγκαθίδρυση στον κόσμο τής πνευματικής Ιερουσαλήμ, επιδιώκοντας την επιστροφή στον αποστολικό βίο. δέχεται την πολυγαμία και αντιμετωπίζει απορριπτικά τις υπόλοιπες Εκκλησίες και ομολογίες. **— μορμόνος** (ο) 11889]. **μορμόνο** (η), **μορμονικός,** -ή. -ό [1889].
[ειυμ. Μεταφορά τού αγγλ. mormonism < Mormon, όνομα φανταστικού προφήτη, που θεωρήθηκε ότι συνέγραψε σε χρυσές πλάκες θεία υπομνήματα, τα οποία στη συνέχεια ανακάλυψε και μετέφρασε (1827-30) ο ιδρυτής τού μορμονισμού J. Smith (1805-44)].
Μόρνος (ο) ποταμός τής Δ. Στερεάς Ελλάδας, που πηγάζει από τα Βαρδούσια και εκβάλλει στον Κορινθιακό Κόλπο.
[ετυμ. Γιθ. (με συγκοπή) < μτγν. *μόρινος* «αυτός που έχει το χρώμα τού μούρου» < αρχ. *μόρον* (βλ. λ. *μούρο)].*
μορς επίθ. {άκλ.} στις ΦΡ. (α) *κώδικας μορς* συμβατικό αλφάβητο, που περιλαμβάνει αντί για γράμματα συνδυασμούς από τελείες και παύλες και χρησιμοποιείται στην ενσύρματη και ασύρματη τηλεγραφία· κάθε σημείο τού αλφαβήτου αυτού μπορεί να μεταδοθεί με ηχητικά ή οπτικά μέσα (λ.χ. βομβητές, φωτεινές αναλαμπές κ.ά.) (β) *σήμα μόρς* κάθε σημείο τού κώδικα μορς (γ) *σύστημα μορς* σύστημα ηλεκτρικής τηλεγραφίας, στο οποίο χρησιμοποιείται ο κώδικας μορς (δ) *τηλέγραφος μορς* ηλεκτρομαγνητική τηλεγραφική συσκευή, που μπορεί να εκπέμψει και να λάβει σήματα με το σύστημα μορς. -- **μορσικός,** -ή, -ό.
Ιετυμ. Από το όνομα τού Αμερικανού εφευρέτη Samuel F. B. Morse (1791-1872). ο οποίος εφεύρε τον φερώνυμο κώδικα τηλεγραφικής επικοινωνίας!.
μόρσο (το) προεξοχή στο άκρο σανίδας για την προσαρμογή σε αυτή αντίστοιχης εσοχής άλλης σανίδας.
I F.TYM. < ιταλ. morso < λατ. morsus «δάγκωμα - δόντι (εργαλείου, άγκυρας)», μτχ. τ. τού ρ. mordere «δαγκώνω»).
μορταδέλα κ. **μορταντέλα** κ. **μουρταδέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} αλλαντικό από βοδινό ή χοιρινό κρέας, λίπος και μπαχαρικά. σχολιο λ. *μόδα.*
Ιετυμ. Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. mortadella. υποκ. τού μτγν. λατ. myrtatus «σαλάμι καρυκευμένο ιιε μυρσίνη» < λατ. myrtus < αρχ. *μύρτος* (βλ.λ.) |.
μορτάκι (το) **—**» μόρτης
μορτάλε (το) {άκλ.} ελλην. *θανατηφόρος, θανάσιμος[1] μόνο* στη φρ. *σάλτο μορτάλε* βλ. λ. *σάλτο.*
Ιετυμ. < ιταλ. mortale «θανάσιμος» < λατ. mortalis < mors, -rtis «θάνατος»].
μορτή (η) (παλαιότ.) το συμφωνημένο ποσοστό τής παραγωγής (σιτηρών, καρπών κ.λπ.). που δίδεται από τον καλλιεργητή στον ιδιοκτήτη τού κτήματος (βλ. λ. *επίμορτος)* συν. γεώμορο.
[ΕΓΥΜ. μτγν. < θ. *μορ-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *μείρομαι* «μετέχω σε κάτι, μοιράζω, χωρίζω» (< ˣsmer-jo-mai). Βλ. *κ. μέρος, μοίρα}.*
μόρτης (ο) [-ες κ. -ηδες}. **μόρτισσα** (η) ίχωρ. γεν. πληθ.} άνθρωπος τού δρόμου, αυτός που ζει με ύποπτους ή ανέντιμους τρόπους: *μιλά*

ει / φέρεται σαν ~ συν. αλήτης, αλάνι, χαμίνι, μάγκας. — (υποκ.) **μορτάκι** (το), **μόρτικος,** -η, -ο, **μόρτικα** επίρρ.
[ΗΤΥΜ. < ιταλ. (bccca)morti «τυμβωρύχος - νεκροθάφτης» (πληθ.), με παράλειψη τού α' συνθετικού. Ο τ. beecamorto < beeca- (< bccco «ράμφος, σκαπτικό εργαλείο» < λατ. beccus, κελτ. προελ.) + morio «νεκρός» (< λατ. mors «θάνατος»). Κατ' άλλη άποψη. < λαϊκ. τουρκ. morto/u «κουφάρι» (από την Ιταλική)!.
μορφάζω ρ. αμετβ. [μόρφασαΙ κάνω μορφασμό: *μερικοί άρχισαν να μορφάζουν: θέλοντας έτσι να δείξουν τη δυσαρέσκειά τους.*
[ετυμ. αρχ. < *μορφή*|.
μορφασμός (ο) [μτγν.] η σύσπαση των μυών τού προσώπου ως αντίδραση σε ερέθισμα ή ως έκφραση συναισθήματος: *αντί για απάντηση έκανε έναν κοροϊδευτικό* ~ **[|** *κωμικός* **/** *περιφρονητικός* **/** *σαρκαστικός* ~ || ~ *αηδίας / δυσαρέσκειας / απορίας / τρόμου ι πόνου* συν. γκριμάτσα.
Μορφέας (ο) ΜΥΘΟΛ. Ο γιος τού Ύπνου και θεός των ονείρων ΦΡ. (μτφ.) *στην αγκαλιά τού Μορφέα / στις αγκάλες τού Μορφέως* σε
κατάσταση ύπνου: *παραδίδομαι / βρίσκομαι* ~. Ηπίσης (λόγ.) **Μορφεύς** [μτγν.] [Μορφέ-ως, -α). ^ σχολιο λ. *κύριος.*
|ΕΤΥΜ. < μτγν. *Μορφεύς* < αρχ. *μορφή.* Κατά τη μυθολογία, ο Μορφέας ήταν γιος τού Ύπνου, η δε ονομασία του οφείλεται στις διάφορες μορφές με τις οποίες εμφανιζόταν στα όνειρα).
μορφή (η) **1.** η εξωτερική όψη, το πώς φαίνεται κάτι, το σύνολο των εξωτερικών του χαρακτηριστικών: *η Γ'η έχει τη ~ σφαίρας* || *η ~ τού κτηρίου έχει αλλοιωθεί από τις συνεχείς παρεμβάσεις* συν. σχήμα, είδος, εμφάνιση, φόρμα, εξωτερικό αντ. εσωτερικό, ουσία, περιεχόμενο 2. (ειδικότ.) (για πρόσ.) το παρουσιαστικό ανθρώπου, κυρ. το πρόσωπό του: *η ~ του έμεινε χαραγμένη στη μνήμη μου* **jj** *αποκρουστική / αγαπημένη* ~ || (παροιμ.) *όποια η ~ τέτοια και η ψυχή* (η εξωτερική εμφάνιση τού ανθρώπου αντικατοπτρίζει και τον ψυχικό του κόσμο, πβ. *οΐα ή μορφή τοιαύτη καί ή ψυχή)* || οι *ασκητικές* ~ των *καλόγερων* ΣΥΝ. όψη. παρουσιαστικό. εμφάνιση, θωριά 3. (συνεκδ.) η σημαντική προσωπικότητα: *η Ελένη Βλάχου υπήρξε εξέχουσα ~ τής ελληνικής δημοσιογραφίας* **[|** *σημαντική / θρυΡακή / αινιγματική* **/** *αμφιλεγόμενη* ~ συν. φυσιογνωμία · 4. το σύνολο των χαρακτηριστικών ενός πράγματος: *το καινούργιο* του *βιβλίο έχει περισσότερο τη - χρονικού* **||** *ποιητική/ αρχιτεκτονική* ~[| - *ζωής / τέχνης*■ φρ *υπό μορφήν* (+γεν.) με συγκεκριμένο σχήμα, έχοντας συγκεκριμένα εξωτερικά χαρακτηριστικά: *ασκήσεις ~ ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών* **||** *ο τελευταίος ομι/.ητής έθεσε το πρόβλημα ~ δι/.ήμματος* **5.** ο βαθμός στον οποίο έχει εξελιχθεί κάτι: *καρκίνος βαρείας* ~ **||** *αρχική / τελική ι οξεία* ~ συν. φάση 6. ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται κάτι: - *ηθικής* **/** *δικαίου* **/** *τρομοκρατίας / λογοκρισίας* **||** *το μαζικό συλλαλητήριο πήρε / προσέλαβε τη ~ δημοψηφίσματος* **Jj** *η σύσκεψη των στελεχών τού κόμματος θα καθορίσει τη ~ τού προεκ/.ογικού αγώνα* συν. τύπος, είδος, χαρακτήρας 7. (στον λόγο και στην τέχνη) ο τρόπος έκφρασης και γενικότ. η εξωτερική υφή, κατ' αντιδιαστολή προς την ιδέα ή το εννοιολογικό περιεχόμενο: *το γ/.ωσσικό σημείο αποτελεί συνδυασμό μορφής και περιεχομένου* **||** *τα εκφραστικά μέσα στην ποίηση αποτελούν τη ~ τού ποιήματος* **||** *για μερικούς μελετητές το νόημα και η ~ είναι συνώνυμα* ΣΥΝ. φόρμα, ύφος, στυλ. έκφραση αμ. περιεχόμενο **8.** (γενικότ.) η απεικόνιση, σχέδιο: ~ *χαραγμένες στους βράχους* **9.** γλωσσ. τεχνικός όρος (αγγλ. morph) που χρησιμοποιήθηκε κυρίως από τους Αμερικανούς δομικούς γλωσσολόγους, για να δείξει μορφολογικά κάθε ελάχιστη σημασιολογική μονάδα (μία ή περισσότερες) που δηλώνει ένα μόρφημα, π.χ. τα *-άκι, -ούλα, -ίτσα,* είναι *μορφές* (και ως προς τη μεταξύ τους σχέση *αλλόμορφα)* τού μορφήματος «υποκορισμός [1] σμίκρυνση»* πολύ συχνά ωστόσο, ιδίως στην Ελληνική. αντί τού μορφή χρησιμοποιείται ο ίδιος ο όρος *μόρφημα.* ^ σχολ) **λ.** *όμορφος.*
[ετυμ. αρχ., πιθ. < **μέρφος* < Ι.Ε. *mer-gʷh-. παρεκτεταμένη μορφή τής ρίζας mer- «αστράφτω, λάμπω», πβ. λιθ. margas «πολύχρωμος, ωραίος». Αν η σύνδεση είναι σωστή, τότε η λ. ανήκει στην ίδια ετυμολογική οικογένεια με τη λ. *μάρμαρον* (βλ.λ.). το δε λατ. forma φαίνεται να αποτελεί δάνειο από την Ελλην. με τη μεσολάβηση τής Ετρουσκικής. Η λ. *μορφή* δήλωνε αρχικώς τη φυσική ωραιότητα, που χαρακτηριζόταν από σωματική αρμονία (κυρ. σε σχέση με τον άνθρωπο)* αργότερα γενικεύθηκε στη σημ. τού συνόλου των εξωτερικών χαρακτηριστικών. Μ φρ. *υπό μορφήν* αποδίδει το γαλλ. sous la forme (de). Ο γλωσσ. όρ. είναι απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. morph].
μόρφημα (το) (μορφήμ-ατος | -ατα. -άτων[γλωσσ. **1.** (γενικότ.) η ελάχιστη μονάδα σημασίας (λεξικής ή γραμματικής), π.χ. η λέξη «δυσπρόφερτος» μπορεί να αναλυθεί σε πέντε μορφήματα: δυσ-. προ-, φερ-, -το, -ς, ενώ η λέξη «σπιτάκι» σε δύο: σπιτ-, -άκι (β/ν. κ. λ. *-ημα) 2.* (ειδικότ.) οι ελάχιστες διαφοροποιητικές μονάδες τής γραμματικής (χρόνος, πρόσωπο, αριθμός, γένος κ.λπ.) που πραγματώνονται γλωσσικά με τις μορφές' το μόρφημα «πληθυντικός» πραγματώνεται στην Ελληνική με τις μορ<οές *-ες* (πατέρ-ες. ημέρ-ες). *-οι* (άνθρωποι. είσοδοι). -α (δέντρ-α) κ.ά.· όταν χρησιμοποιούνται περισσότερες από μία μορφές, τότε χαρακτηρίζονται ως *αλλόμορφα*■ το ίδιο μόρφημα, π.χ. ο «αριθμός» μπορεί να έχει περισσότερες παραλλαγές («ενικός», «πληθυντικός», «δυϊκός») που χαρακτηρίζονται ως *αλλομορφήματα* ή, καταχρηστικά. ως *αλλόμορφα.* επίσης. — **μορφηματικός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ; Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. morpheme|.
μορφιά (η) -» ομορφιά
-μορφία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνει: **1.** εξωτερική ομοιότητα (με κάποιον/κάτι): *ανθρωπο- μορφία, τερατο-μορφία* **2.** κατάσταση ή ιδιότητα: *ομοιο-μορφία. ποι- κιλο-μορφία.*
[f.tym. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *εύ-μορφία. δυσ-μορφία).* **που προέρχεται από το ουσ.** *μορφή].* **μορφικός, -ή. -ό** αυτός που σχετίζεται με τη μορφή: *πρόκειται για ~ αλλαγές.* **που δεν φθάνουν στην ουσία τού ζητήματος.**
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. formclj. μορφίνη (η) 11874] Ιχωρ. πληθ.) 1. το κυριότερο αλκαλοειδές τού οπίου. που παρασκευάζεται με χημικό τρόπο και θεωρείται ισχυρό αναλγητικό φάρμακο και επικίνδυνη ναρκωτική ουσία 2. (συνεκδ.) η ένεση μορφίνης: *κάνω μορφίνες.* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *κύριος,* **-α,** *-ο.*
(ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. morphine < λατ. Morpheus < μτγν. *Μορφεύς* **(βλ. λ.** *Μορφέας)* **|.**
μορφινισμός (ο) f 1847] ΙΑΤΡ. η χρόνια δηλητηρίαση τού οργανισμού από παρατεταμένη χρήση μορφίνης, με κύρια συμπτώματα την καχεξία και την πνευματική κατάπτωση.
Ιετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. morphinisme). μορφινομανία (η) ji890| {χωρ. πληθ.)** ιατρ. **το ακατανίκητο πάθος (τοξικομανία) για την τακτική λήψη μορφίνης. - μορφινομανής, -ής, -ές 118891.**
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. morphinonianie]. μορφογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.) 1. βιολ. **η ανάπτυξη τής εξωτερικής μορ<οής και τής εσωτερικής δομής ιστών και οργάνων μέσω των διαδικασιών τής αύξησης και τής διαφοροποίησης 2.** γεωλ. **η δημιουργία των διαφόρων γεωλογικών μορφών και σχημάτων. Επίσης μορφογονία (η) (σημ. 1). μορφογενετικός, -ή. -ό.**
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ..< αγγλ. morphogenesis), μορφοδυναμική (η) βιολ. ο **κλάδος που μελετά τους νόμους και τις συνθήκες που ρυθμίζουν τη μορφολογική ανάπτυξη των οργανισμών. [ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. morphodynaniics). μορφολογία (η) [I858J Ιχωρ. πληθ.) 1.** πιολ. **(α) η διαμόρφωση τής εξωτερικής μορφής και δομής των όντων (β) η επιστημονική μελέτη τού μεγέθους, τής εξωτερικής μορφής και δομής των όντων. καθώς επίσης και των σχέσεων που διέπουν τα εσωτερικά όργανα ή τμήματά τους 2. (α) η εξωτερική διαμόρφωση τής επιφάνειας τής Γης, το σύνολο των μορφών και σχηματισμών που παρουσιάζει:** ~ *τού εδάφους/ τού νησιού/ τής ακτογραμμής* **(β) υ επιστημονικός κλάδος τής γεωγραφίας, που μελετά την εξωτερική διαμόρφωση τής επιφάνειας τής Γης (εξογκώματα, βουνά, πεδιάδες, φαράγγια κ.λπ.). καθώς επίσης και τις μεταβολές και τους μετασχηματισμούς που διαπιστώνονται σε αυτήν** 3. **γλωσσ. (α) η επιστημονική μελέτη των μορφημάτων (βλ.λ.), και ειδικότ. το τμήμα τής γραμματικής ανάλυσης τής γλώσσας, που εξετάζει τον σχηματισμό των λέξεων και κυρ. τις γραμματικές κατηγορίες τής κλίσης («κλιτική μορφολογία») καθώς και τής παραγωγής και τής σύνθεσης («λεξική / παραγωγική μορφολογία) (β) (συνεκδ.) η δομή τής γλώσσας σε επίπεδο μορφημάτων. — μορφολο- γικός, -ή, -ό) 18741, μορφολογικ-ά / -ώς [1861] επίρρ.** jETYM. **Ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. morphology). μορφθλόγος (ο/η) 11886] 1. πρόσωπο που ασχολείται με τη διαμόρφωση τής εξωτερικής εμφάνισης (κτηρίου, κοσμήματος, επίπλου κ.ά.)**
2. πρόσωπο που ασχολείται με τη μορφολογία τού εδάφους,
μορφονιά (η) ομορφονιός μορφονιός (ο) ► ομορφονιός
μορφοπλαστικός, -ή. -ό αυτός που συντελεί στη διαμόρφωση τής εξωτερικής εμφάνισης αντικειμένου ή που δίνει μορ<οή σε συγκεκριμένο υλικό.
μορφοποίηση (η) 1. η πρόσδοση μορφής σε ένα πράγμα με τη δημιουργία και σύνθεση των επιμέρους χαρακτηριστικών του: *η ~ τής εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας* **||** *η ~ προτάσεων συμπαραγωγής στρατιωτικών οχημάτων2.* **)ιληροφ. διαδικασία εγγραφής διευθύνσεων και άλλων πληροφοριοόν επί τής μαγνητικής επιφάνειας τού δίσκου έτσι, ώστε να είναι αναγνωρίσιμη από το λειτουργικό σύστημα που χρησιμοποιούμε και συνεπώς εκμεταλλεύσιμη. μορφοποιώ ρ. {-είς...}.**
Ιετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. format).**
-μορφος, -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν: 1. εξωτερική ομοιότητα (με κάποιον/κάτι): *ανθρωπό-μορφος, ζωόμορφος, τερατό-μορφος* **2. είδος μορφής:** *ομοιό-μορφος, ποικιλόμορφος.*
(ετυμ. Β' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *πολύ-μορφος,* **μτγν.** *εμμορφος).* **που προέρχεται από το ουσ.** *μορφή* **και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. iso-morphc)|. μορφοσύνταξη (η) {-ης κ. -άξεως | χωρ. πληθ.}** γλωσσ. **η μελέτη γλωσσικών φαινομένων από μορφολογικής και συντακτικής πλευράς (για γλωσσικές δομές, όπως οι χρόνοι τού ρήματος, που έχουν σύνθετη λειτουργία, μορφολογική και συντακτική). μορφοσυντακτικός, -ή, -ό, μορφοσυντακτικ-ά /-ώς επίρρ.**
[γ.τυμ, **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. morphosyniaxis).**
Μόρφου (η) κωμόπολη τής κεντρικής Β. Κύπρου, που κατέχεται από τουρκικά στρατεύματα, τα οποία εισέβαλαν στην Κύπρο το 1974. — Μορφίτης (ο). Μορφίτισσα (η), μορφίτικος, -η/-ια, -ο. ** σχολιο λ. *εισβολή.*
Βλ. κ. λ. *Αττίλας. Κυπριακό, Κύπρος, ψευδοκράτος, πράσινος.* |ΕΤΥΜ. **< μεσν.** *Θεομόρφου* < *Θεόμορφος* < *Θεός* + *-μορφος* < *μορφή.* **Επί Φραγκοκρατίας μαρτυρείται η συγκεκομμένη σημερινή ονομασία. αφού οι Φράγκοι τη θεώρησαν επώνυμο), μορφοφωνηματικός, -ή, -ό μορφοφωνολογικός (βλ. λ.** *μορφοφωνολογία).*
[F.TYM. **Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. morphophonemics μορφοφωνολογία (η) {χωρ. πληθ.)** γλωσσ. **η συνδυαστική μελέτη γλωσσικών στοιχείων που εντάσσονται στη μορφολογία και τη φωνολογία. π.χ. φωνολογικές μεταβολές σε μορφήματα:** *τρέχω* **>** *τρέξω.* **όπου η μεταβολή τού θέματος τού ενεστώτα στον μέλλοντα είναι μορφολογική και φωνολογική,** *χ* **-»** *ξ (χ + σ).* **-■ μορφοφωνολογικός,**

-ή, -ό, μορφοφωνολογικά επίρρ.
ΙΕΤΥΜ. Κληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. **morpho(pho)nology|.**
Μόρφω **(η)** -► **Ευμορφία**
μόρφωμα **(το)** [αρχ.Ι {**μορφώμ-ατος | -ατα. -άτων**} 1. **οτιδήποτε έχει διαμορφωθεί οριστικά, έχει λάβει συγκεκριμένο σχήμα και μορφή:** *το ~ τής εξουσίας / τής γραφειοκρατίας* **ΙΥ\. σχηματισμός, σχήμα, εικόνα 2. κοινωνιόλ. (α) κοινωνικός σχηματισμός που τείνει να μετε- ξελιχθεί σε ομάδα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (χωρίς να αποτελεί κοινωνική τάξη):** *οι χούλιγκαν είναι ένα σύγχρονο κοινωνικό ~* **(β) (γενικότ.) η κοινωνική τάξη. το κοινωνικό στρώμα 3. ανατ. κάθε σχηματισμός μέσα σε όργανο ή ιστό που αποτελείται από διαφοροποιημένο ή ξένο ιστό.**
μορφωμένος, **-η. -υ αυτός που έχει αποκτήσει μόρφωση, που διαθέτει παιδεία:** *το περιοδικό μας απευθύνεται σε ~ αναγνώστες* **|| ο Μα-** *κρυγιάννης δεν ήταν αλλά τα «Απομνημονεύματά» του θεωρούνται σημαντικό έργο τής νεοελληνικής πεζογραφίας* **συν. εγγράμματος. πεπαιδευμένος, καλλιεργημένος, πολιτισμένος, (λαϊκ.) γραμματισμένος αντ. αμόρφωτος.**
|ι·τυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. gebildet]. μορφώνω **ρ. μετβ. {μόρφω-σα. -θηκα, -μένος}** 1. **παρέχω (σε κάποιον) μόρφωση, πνευματική καλλιέργεια:** *το σχολείο πρέπει όχι μόνο να μορφώνει, αλλά και να παιδαγωγεί* **||** *μεγάλωσε τα παιδιά του, τα μόρφωσε, τα πάντρεψε* **2. (μεσοπαθ.** *μορφώνομαι)* **αποκτώ μόρφωση (συνήθ. κάνω ανώτερες ή ανώτατες σπουδές):** *πρέπει να μορφωθείς, αν θες να επιβιώσεις* **||** *τα παλιά χρόνια λίγοι άνθρωποι είχαν τη δυνατότητα να μορφωθούν* 3. **(κυριολ.-λόγ.) δίνω σε (κάτι) μορφή, σχήμα 4. σχηματίζω:** *πήγε στον τόπο τού δυστυχήματος, για να μορφώσει προσωπική γνώμη σχετικά με τα αίτια* **συν. διαμορφώνω.**
Ιετυμ. < μτγν. *μορφώ (-όω)* **< αρχ.** *μορφή.* **Η σημ. που σχετίζεται με την παιδεία και την πνευματική καλλιέργεια, αποδίδει το γερμ. bilden].**
μόρφωση **(η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.}** 1. **(κυριολ.-λόγ.) το να αποκτά κάτι συγκεκριμένη μορφή, ο σχηματισμός:** *η ~ ιδίας αντι/.ήψεως* **συν. διαμόρφωση 2. το σύνολο των γνώσεων που αποκτά κανείς σε διάφορους χώρους:** *η κατάρτιση κάποιου κρίνεται από το πόσο καλά ασκεί το επάγγελμά του και η ~ του από τις γνώσεις του. π.χ. στην ιστορία, τη λογοτεχνία, τη γεωγραφία και σε άλλους τομείς* **}|** *γενική / ειδική / επαγγελματική ι εξαιρετική / άρτια / εγκυκλοπαιδική / ανώτερη / υψηλή ~* **ΣΥΝ. γνώσεις, γράμματα, καλλιέργεια 3. (συνεκδ.) το να έχε? κανείς πολλές γνώσεις σε διάφορους τομείς, να είναι πνευματικά καλλιεργημένος:** *άνθρωπος με ~* **συν. παιδεία, καλλιέργεια ΑΝΤ. αμορφωσιά.** ·"■ **σχόλιο λ.** *παιδεία.*
[ετυμ. < μτγν. *μόρφωσις< μορφώ (-όω).* **II σημ. τού συνόλου των παιδευτικών γνώσεων αποδίδει το γερμ. Bildungj. μορφωτικός, -ή, -ό Ιμτγν.] 1. αυτός που είναι σχετικός με τη μόρφωση, ικανός ή κατάλληλος να μορφώνει: -** *επίπεδο* **συν. παιδευτικός, εκπαιδευτικός, παιδαγωγικός 2. (καθημ.) αυτός που προσφέρει πολλές γνώσεις:** *~ εκπομπές τής τη/.εόρασης* **ινν. επιμορφωτικός 3.** *μορφωτικός σύμβουλος / ακόλουθος* **(ο'η) (γαλλ. attache culiurel) διπλωματικός υπάλληλος που εργάζεται για την προβολή τού πολιτισμού τής χώρας του στο κράτος στο οποίο είναι επιτετραμμένος και φροντίζει για πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ των δύο χωρών. — μορφωτικ-ά / -ώς [μτγν,] επίρρ. μόρωση (η) Ι-ης κ. -ώσεως \ χωρ. πληθ.] ιατρ.** *τροπική μόρωση* **τροπική λοιμώδης νόσος, που μοιάζει με τη σύφιλη χωρίς να είναι αφροδίσιο νόσημα, προσβάλλοντας αρχικά τα κάτω άκρα, το δέρμα και τα οστά (βλ. λ.** *σπειροχαίτη).*
[ΕΤΥΜ. < μτγν. λατ. επίθ. morosus «αργός, βραδύς» < mora «χρονοτριβή». Η λ. χρησιμοποιήθηκε ως απόδ. τού γαλλ. framboise, αρχική σημ. «σμέουρο»].
μοσκαναθρεμμένος, **-η, -ο ·■♦ μοσχαναθρεμμένος**
μοσκαρήσιος, **-ια, -ιο ► μοσχαρήσιος** μοσκάρι **(το) -►**
μοσχάρι
μοσκιά (η) (λαϊκ.) 1. η γλυκιά και ευχάριστη μυρωδιά ΙΥΝ. ευωδιά, άρωμα ΑΝΤ. δυσοσμία 2. καλλωπιστικός θάμνος ή δέντρο, που απαντά σε πολλά είδη και καλλιεργείται για τα μεγάλα, όμορφα και εύοσμα άνθη του, η τριανταφυλλιά (βλ.λ.).
[ετυμ. Βλ. λ. *μόσχος*[2]**\.** μοσκιός **(ο) (λαϊκ.) κεφαλόποδο, παρόμοιο με το χταπόδι αλλά μικρότερο σε μέγεθος και λιγότερο εύγευστο.**
ΙΕΤΥΜ. Υποκορ. τού *μόσχος*[1]**, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για κάθε είδους μικρά ζώα· πβ. μτγν.** *μόσχος θαλάσσιος* **«μικρή φώκια»].** Μόσκοβας **(ο) ποταμός τής Δ. Ρωσίας, στις όχθες τού οποίου είναι κτισμένη η Μόσχα.**
|ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *Μόσχα].* μοσκοβόλημα **(το) -» μοσχοβολώ**
μοσκοβολιά **κ.** μοσκοβολιά **(η) μοσχοβολιά** μοσκοβολώ **ρ. -►**
μοσχοβολώ μοσκοκαρυδιά **(η) * μοσχοκαρυδιά** μοσκοκάρυδο
(το) -♦ μοσχοκάρυδο μοσκοκάρφι **(το) ► μοσχοκάρφι**
μοσκολίβανο **(το) -+ μοσχολίβανο** μοσκομπίζελο **(το) ►**
μοσχομπίζελο μοσκομυρίζω **ρ. ► μοσχομυρίζω** μοσκοπουλώ **ρ.**
-» μοσχοπουλώ μόσκος **(ο) ► μόσχος**[2] μοσκοσάπουνο **(το) ***
μοσχοσάπουνο μοσκοστάφυλο **(το) -* μοσχοστάφυλο**
Μοσούλη (η) πόλη τού Β. Ιράκ. γνωστή για τις πετρελαιοπηγές της. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Mosul < αραβ. al-MousiJ < wasala «συν δέω, ενώνω», καθώς η πόλη αναπτύχθηκε σε ένα σημείο όπου ο Τίγρης ποταμός διασχίζεται από μία γέφυρα και μία διάβαση |. μόστρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. (σπάν.) η βιτρίνα με τα εκλεκτότερα εμπορεύματα τού καταστήματος (εδώδιμα, ενδύματα κ.λπ.) 2. η επίδειξη· ΦΡ. (συνήθ. μτφ.) *για (τη) μόστρα* **για επίδειξη και μόνο, χωρίς άλλο νόημα ή σκοπό:** *Θ'ανέβεις απ[1] τις σκάλες: Και το ασανσέρ τι το [χουμε:* **3. (αργκό) το πρόσωπο ανθρώπου· σε φρ. όπως:** *Οα σου χαλάσω τη ~* **(θα σε δείρω τόσο πολύ, ώστε θα σου παραμορφωθεί το πρόσωπο) ΣΥ\. μούρη, μούτρο. — μοστράρω ρ. |Ι·ΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. mostra < mostrarc «δείχνω» < λατ. monstrare «δείχνω, σημαίνω)» < monstrum «σημείο - τέρας»!.**
Μόσχα (η) η πρωτεύουσα τής Ρωσίας. — Μοσχοβίτης (ο) |μεσν.Ι. Μοσχοβίτισσα (η), μοσχοβίτικος, -η. -ο.
[ΕΤΥΜ. < ρωσ. Moskva, από τον ομώνυμο ποταμό που διαρρέει την πόλη. Σχετικά με την ετυμ. τής ονομασίας τού ποταμού, έχουν προταθεί πολλές εκδοχές, οι οποίες φαίνεται να συγκλίνουν στην αρχική βασική σημ. «νερό». Ορισμένες από τις πρυταθείσες απόψεις είναι: (α)
σλαβ. moskva «υγρός, ελώδης» (β) < σλαβ. φρ. most-kva «γέφυρα-νερό» (γ) < φιννο-ουγγρ. mos «σκοτεινιάζω» + ka «νερό» (δ) < φιννο-ουγγρ. moska «μοσχάρι» + va «ποταμός» (δηλ. «πέρασμα μοσχα- ριών», πβ. κ. Ox-ford)]. μοσχαναθρεμμένος, -η. -ο κ. **(λαϊκ.) μοσκαναθρεμμένος (εκφραστ.) αυτός που ανατράφηκε με κάθ? λογής φροντίδες και περιποιήσεις ΣΥΝ. καλοαναθρεμμένος, καλομαθημένος, μοσχαρήσιος, -ια. -ιο κ. (λαϊκ.) μοσκαρήσιος (σχολ. ορθ.** *μοσχαρίσιος)* **αυτός που ανήκει σε μοσχάρι ή προέρχεται από αυτό: -** *κρέας Ι μπριζόλα.* **Κπίσης (αρχαιοπρ.) μόσχειος, -ος, -ο [αρχ.]. μοσχάρι κ. (λαϊκ.) μοσκαρι (το) {μοσχαρ-ιού | -ιών} 1. το μικρό τής αγελάδας ινν. δαμάλι, (λόγ.) μόσχος 2. (συνεκδ.) το κρέας που προέρχεται από το νεογνό τής αγελάδας και καταναλώνεται με διάφορους τρόπους:** *σήμερα έχουμε ~ στον φούρνο με πατάτες* **||** *~ γάλακτος* **(υβριστ. για πρόσ.) 3. άνθρωπος βραδύνους, που δεν διακρίνεται για την εξυπνάδα και την ευστροφία του:** *δεν κατα/.αβαίνει τίποτα το -/***ΣΥΝ. κουτός, χαζός, βλάκας ανγ. έξυπνος, εύστροφος, πονηρός 4. άνθρωπος χωρίς ευγενικούς τρόπους ή χωρίς ευαισθησία:** *δεν κάνει λίγο στην άκρη να περάσουμε κι εμείς, το ~1* **συν. γαϊδούρι, άξεστος αν γ. λεπτός, ευγενής. αβρός. — (υποκ.) μοσχαράκι (το) [μεσν.].**
Ιείωμ. < μτγν. *μοσχάριον,* **υποκ. τού** *μόσχος'* **(βλ.λ.)|. μοσχαροκεφαλή (η) το κεφάλι τού μοσχαριού, μοσχάτος, -η, -ο 1. (λαϊκ.) αυτός που μυρίζει ωραία, που ευωδιάζει σαν τον μόσχο (βλ. λ.** *μόσχος*[2]**) συν. αρωματικός, αρωματώδης. ευωδιαστός αντ. δυσώδης, δύσοσμος. κάκοσμος 2.** *μοσχάτο* **(το) (α) κάθε ποικιλία σταφυλιού με μεγάλες, εύσαρκες ρώγες, έντονη γεύση και χαρακτηριστικό άρωμα (β) (συνεκδ.) το γλυκό και αρωματικό κρασί, που παράγεται από τις παραπάνω ποικιλίες σταφυλιών.**
[ειύμ. μεσν. < μτγν. *μόσχος*[2] **(βλ.λ.)].**
μόσχειος, -ος. -ο -» μοσχαρήσιος
μόσχευμα (το) [μτγν.Ι {μοσχεύμ-ατος j -ατα, -άτων} 1. το τμήμα τού φυτού, κυρ. ο βλαστός, που μπορεί να αποκοπεί και, τοποθετούμενο σε κατάλληλο περιβάλλον, να αναπτύξει ρίζες και να διαμορφωθεί σε φυτό όμοιο προς το μητρικό: *το αμπέλι πολλαπλασιάζεται με ~* **[|** *γο ~ πιάνει / ριζοβολά / ξεραίνεται* 2. **τμήμα οργανικού ιστού ή και ολόκληρο όργανο (π.χ. νεφρά, ήπαρ. καρδιά), που αφαιρείται από την κανονική του θέση και μεταφέρεται σε άλλο σημείο τού σώματος ή στο σώμα άλλου ατόμου, με σκοπό να αποκαταστήσει λειτουργία τού οργανισμού στα φυσιολογικά της επίπεδα ή/και να εξασφαλίσει για το άτομο τη συνέχιση τής ζωής. μόσχευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} 1. το φύτευμα μοσχευμάτων φυτιόν, με σκοπό την ανάπτυξη και τον πολλαπλασιασμό τους 2. ο πολλαπλασιασμός των φυτών με μοσχεύματα. — μοσχεύω ρ· Ιαρχ-Ι-**
[ετυμ. < μτγν. *μόσχευσις* **< αρχ.** *μοσχεύω,* **αρχική σημ. «εκτρέφω μοσχάρι - ανατρέφω με υπερβολική Φροντίδα». <** *μόσχος*[1] **(βλ.λ.)|. μοσχο- κ. μοσχό- κ. μοσχ- α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι: 1. έχει η αναδίδει άρωμα, γλυκιά και ευχάριστη μυρωδιά:** *μοσχο-κάρφι, μοσχολίβανο. μοσχο-μπίζελο, μοσχο-μυρίζω, μοσχο-σάπουνο. μοσχο- στάφυ/^ο* **2. γίνεται με ορθό, επιμελημένο τρόπο:** *μοσχ(ο)-αναθρεμμέ- νος* **3. κοστίζει ακριβά:** *μοσχο-π?^ηρώνω.*
[ετυμ. Λ' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το ουσ. *μόσχος*[2] **(βλ.λ.)Ι.**
Μοσχοβίτης (ο) ♦ Μόσχα
μοσχοβόλημα (το) μοσχοβολώ
μοσχοβολιά κ. (λαϊκ.) μοσκοβολιά κ. μοσκοβόλια (η) (καθημ.) η γλυκιά και ευχάριστη μυρωδιά: *η ~ τού γιασεμιού* **||** *η ~ των λου- λουδιών γέμισε το δοψάτιο* **ινν. ευωδία, άρωμα, (λαϊκ.) μοσκιά αντ. κακοσμία, δυσοσμία, βρόμα, μπόχα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ.** *οσμή.*
μοσχοβολιστός, -ή. -ό αυτός που μοσχοβολά: *~ φαγητό / κήπος.*
μοσχοβόλος, -α, *ο [Ι840[(λόγ.-σπάν.) αυτός που αναδίδει άρωμα, που μοσχοβολά, που ευωδιάζει: *~ λουλούδι* **"συν. ευωδιαστός, εύοσμος, αρωματικός λντ. δυσώδης, δύσοσμος. μοσχοβολώ (κ. -άω) κ. (λαϊκ.) μοσκοβολώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μοσχοβολάς... } μοσχοβόλ-ησα, -ισμένος} (καθημ.) αναδίδω ευχάριστη μυρωδιά, αποπνέω άρωμα:** *το γιασεμί μοσχοβο?-ούσε στον υχτερινό αέρα* **||** *το εκκλησάκι ήταν πεντακάθαρο και μοσχοβολούσε ?.ιβάνι* **συν. μοσχομυρίζω, ευωδιάζω αντ. βρομώ, ζέχνω. — μοσχοβόλημα κ. (λαϊκ.) μοσκοβόλημα (το). ^ σχολιο λ.** *οσμή.*
[ετυμ. < μεσν. *μοσχοβολώ* **<** *μόσχος*[2] **+** *-βολώ* **<** *βάλ/.ω\.* **μοσχοθυμίαμα κ. μοσκοθυμίαμα (το) {μοσχοθυμιάμ-ατος | -ατα, -άτων} τεχνητό θυμίαμα που παρασκευάζεται από λιβάνι και διάφορες αρωματικές ουσίες (τριαντάφυλλο κ.λπ.) συν. μοσχολίβανο.**

[ετυμ. < *μοσχο-* (< *μόσχος*[2]) **-ί-** *θυμίαμα*]. **μοσχοΐτιά** (η) φυτό με επιμήκη λογχοειδή αργυρόχρωμα φύλλα, αρωματικά άνθη και κίτρινο εδώδιμο ωοειδή καρπό, **μοσχοκαρυδιά** κ. (λαϊκ.) **μοσκοκαρυδιά** (η) ψηλό, αειθαλές δέντρο που κατάγεται από την Ινδονησία και τις Δυτικές Ινδίες και καλλιεργείται για τα αρωματικά σπέρματά του, *τα* οποία χρησιμοποιούνται στη μαγειρική ως μπαχαρικό, **μοσχοκάρυδο** |μεσν.| κ. (λαϊκ.) **μοσκοκάρυδο** (το) μπαχαρικό με διαπεραστικό άρωμα και έντονη, γλυκίζουσα γεύση, που προέρχεται από τα σπέρματα τής μοσχοκαρυδιάς· χρησιμοποιείται στη μαγειρική, την αρτοποιία, τη ζαχαροπλαστική και την ποτοποιία, **μοσχοκάρφι** Ιμεσν.] κ. (λαϊκ.) **μοσκοκάρφι** (το) {μοσχοκαρφ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) ο αποξηραμμένος καρπός τού γαρύφαλλου, ο οποίος χρησιμοποιείται ως μπαχαρικό, **μοσχολίβανο** Ιμεσν.} κ. (λαϊκ.) **μοσκολίβανο** (το) θυμίαμα που παρασκευάζεται από λιβάνι, τριαντάφυλλα και άλλες φυτικές αρωματικές ουσίες.

μοσχόμαγκας (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.-αργκό) άνθρωπος τού δρόμου. αλήτης και ταραχοποιός ΣΥΝ. αλάνι, μόρτης.

|ΒΓΥΜ. < κύρ. όν. *Μόσχος* (αλήτης τού Ναυπλίου, που έζησε λίγα χρόνια μετά την Επανάσταση και ήταν φανατικός οπαδός τού Ι. Κωλέτ- τη) + *μάγκας*).

μοσχομπίζελο κ. (λαϊκ.) **μοσκομπίζελο** (το) μονοετές αναρριχητικό φυτό με έλικες και σε διάφορα χρώματα αρωματικά άνθη, που καλλιεργείται συχνά σε κήπους ως καλλωπιστικό ΣΥΝ. (επίσ.) λάθυ- ρος υ εύοσμος.

μοσχομυρίζω Ιμεσν.Ι κ. (λαϊκ.) **μοσκομυρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμοσχομύρισα. -μένος} (εκφραστ.) αναδίδω ή σκορπίζω ευχάριστη μυρωδιά, αποπνέω άρωμα: *το δωμάτιο μοσχομυρίζει από τα φρεσκοκομμένα λουλούδια* συν. μοσχοβολώ, (λόγ.) ευωδιάζω αντ. βρομώ, ζέχνω. — **μοσχομύρισμα** (το).

Μοσχονήσια (τα) {Μοσχονησίων} συστάδα νησιών μεταξύ τής Χίου και των ακτών τής Μικράς Ασίας. που ανήκουν στην Τουρκία,

μοσχοπληρώνω ρ. μετβ. {μοσχοπλήρω-σα. -θηκα. -μένος} (εμφατ.) ακριβοπληρώνω (βλ.λ.). **μοσχοπουλώ** (κ. -άω) κ. (λαϊκ.) **μοσκοπουλώ** ρ. μετβ. {μοσχοπου- λάς... | μοσχοπούλ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} (εκφραστ.) πουλώ σε πολύ υψηλή τιμή ΣΥΝ. ακριβοπουλώ αντ. δίνω τζάμπα, πουλώ για ένα κομμάτι ψωμί.

Μόσχος (ο) ανδρικό όνομα.

[ετυμ. Βλ. λ. *μόσχος*[2]**1. μόσχος**[1] (ο) (λόγ.) (κυριολ.) το νεογνό τής αγελάδας· φρ. (α) *μόσχος ο σιτευτός* βλ. λ. *σιτευτός* (β) (μτφ.) *θυσιάζω τον μόσχο τον σιτευτό (φέρετε τον μόσχον τον σιτευτόν, θύσατε.* **Κ.Λ. Λουκ. 15, 23)** στερούμαι, απαρνούμαι ή θυσιάζω ό.τι καλύτερο και πολυτιμότερο διαθέτω (για την επίτευξη στόχου ή χάριν κάποιου).

[πτυμ. αρχ. < Ι.Ε. ˣmozgho- «μοσχάρι, νεαρό βόδι», πβ. αρμ. mozi. Η σημ. «βλαστός, παραφυάδα», με την οποία συχνά μαρτυρείται η λ. (πβ. κ. *μοσχεύω*), οφείλεται προφανώς σε μεταφορική επέκταση τής σημ. «νεογνό μόσχου, μοσχαράκι»]. **μόσχος**[2] κ. (λαϊκ.) **μόσκος** (ο) **1.** ελαιώδες, αρωματικό υγρό, που εκ- κρίνεται από τους αδένες τού αρσενικού ζώου που είναι γνωστό ως μόσχος ο μοσχοφόρος (βλ. σημ. 2). έχει διεισδυτική και έντονη οσμή, που διαρκεί για μεγάλο χρονικό διάστημα, γι' αυτό και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία ως στερεοηικό αραγμάτων *Φ)*\ (λαϊκ.) *μόσχος και καννέλα / γαρύφαλλα* ευχετ. σε βρέφος που ρεύεται μετά τον θηλασμό, γενικότ. σε άνθρωπο που ρεύεται **2.** *(μόσχος ο μοσχοφόρος)* μηρυκαστικό ζώο που ζει στις ορεινές περιοχές τής Ασίας, είναι μικρόσωμο, νυχτόβιο ελάφι με μεγάλα αφτιά, πολύ κοντή ουρά και γκριζοκάστανο τρίχωμα· το αρσενικό διαθέτει επιπλέον έναν αδένα κάτω από το δέρμα κοντά στον αφαλό, που περιέχει αρο)ματώδες έκκριμα.

ΙΕΤΥΜ· μτγν. < περσ. musk < σανσκρ. musk;i- «όρχις», από την ομοιότητα τού αδένα εκκρίσεως αυτής τής ουσίας με όρχι. Η συμπληρωματική παρετυμολ. επίδραση τού ουσ. *μόσχος*[1] δεν θα πρέπει να αποκλειστεί].

μοσχοσάπουνο κ. (λαϊκ.) **μοσκοσάπουνο** (το) το αρωματικό σαπούνι.

μοσχοστάφυλο κ. (λαϊκ.) **μοσκοστάφυλο** (χο) το σταφύλι που ανήκει στην ποικιλία «μοσχάτο» (βλ.λ.). **μοσχοφίλερο** (το) ποικιλία αρωματικού φιλεριού τής περιοχής Μα- ντινείας τού νομού Αρκαδίας, που δίνει συνήθ. λευκό κρασί.

[ετυμ. < *μοσχο-* + *φιλέρι* (βλ.λ.)|.

Μόσχω (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. Θηλ. τού ον. *Μόσχος* < μτγν. *μόσχος* «αρωματική ουσία» (βλ. λ. *μόσχος*[2]). Η καταλ. *-ω* οφείλεται στη σλαβ. κλητική *-ο*, που γράφτηκε με *-ω* ακολουθώντας αρχ. οξύτονα κύρ. ονόματα (λ.χ. *Μορμ-ώ. Ήρ-ώ, Ίν-ώ* κ.ά.). Ιίλ. κ. *Μαλάμω*\. **μοτέλ** (το) [άκλ.} (κυρ. στις Η.Π.Α. και στη Μεγάλη Βρετανία) ξενοδοχείο που προορίζεται για όσους ταξιδεύουν με ιδιωτικό αυτοκίνητο και γι' αυτό είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες τους, δηλ. διαθέτει επαρκή χώρο στάθμευσης και απλά δωμάτια σε προσιτή τιμή.

[ΕΤ ΥΜ. < αγγλ. motel, από συμφυρμό των λ. motor «μηχανή» και hotel « ξενοδοχείο»|.

μοτέρ (το) {άκλ.] ο κινητήρας (βλ.λ.). — (υποκ.) **μοτεράκι** (το). [ΕΤΥΜ. < γαλλ. moteur < λατ. motor «κινητής, κινητήρας» < ρ. moveo «κ\νώ»|.

μοτέτο (το.) ΜΟΥΣ. πολυφωνική σύνθεση, με ή χωρίς συνοδία οργάνων, συνήθ. σε κείμενο θρησκευτικού περιεχομένου.

Ιετυμ. < ιταλ. **mottetto** < μέσ. γαλλ. **motel**, υποκ. τού **mot** «λέξη»|. **μοτίβο** (το) **1.** ΜΟΥΣ. μουσική ιδέα, συνήθως μικρή σε έκταση, τής οποίας τα μελωδικά, ρυθμικά ή αρμονικά στοιχεία χρησιμοποιούνται, με την «επεξεργασία» τους (επανάληψη και παραλλαγή), στη δόμηση ευρυτέρων ενοτήτων τής μουσικής φόρμας· στην έκταση τού μουσικού έργου, το μοτίβο αποτελεί την κινητήρια δύναμη, την αφορμή τής μουσικής κίνησης, αλλά και παράγοντα ομοιογένειας τής μουσικής φόρμας και καθοδόγησης τού ακροατή μέσα σε αυτήν (βλ. κ. λ. *λαϊτμοτίφ, φιγούρα)* **2.** το εικαστικό θέμα που κυριαρχεί ή επαναλαμβάνεται σε διακόσμηση αντικειμένου: *σε αυτή την κουρτίνα θαυμάζουμε γνήσια ~ ?<.αϊκής τέχνης* **3.** (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε αναπαράγεται και επαναλαμβάνεται στερεότυπα: *ξεχνιέται μια στιγμή, αλλά αμέσως μετά επανέρχεται στο ίδιο ~.*

Ιετυμ. < ιταλ. **motivo** < μτγν. λατ. **motivus** «κινητός» (πβ. γαλλ. **motif**) λατ. **motus** «κίνηση» < ρ. **moveo** «κινώ»], **μότο** (το) {άκλ.} ρητό. απόφθεγμα ή γνωμικό. που τοποθετείται μεταξύ τού τίτλου και τού κειμένου (ποιήματος, μελέτης, αφιερώματος κ.λπ.), δίνοντας κατεύθυνση για την ερμηνεία τού περιεχομένου. [ετυμ. < ιταλ. **motto** «απόφθεγμα» < μτγν. λατ. **murtum** « γρύλισμα» < ρ. **muttire** «μουρμουρίζω»], **μοτοκρός** κ. **μότο-κρος** (το) Ιάκλ.} αγώνας με μοτοσυκλέτες μεγάλου κυβισμού σε τραχύ έδαφος (και όχι στους δρόμους ή σε πίστα).

[ετυμ. < αγγλ. **motocross** < **moto-** (< γαλλ. **moto-**, βλ. κ. *μοτοποδήλατο)* + **cross** «διασχίζω»|. **μοτοποδήλατο** (το) {μοτοποδηλάτ-ου | -ων} δίτροχο μεταφορικό μέσο, που κινείται με βενζινοκινητήρα μικρού κυβισμού (μέχρι 49 κυβικά εκατοστά) συν. μοτοσακό.

[ΠΤΥΜ. Νόθο σύνθ. < *μοτο-* (< γαλλ. **moto-** < **moteur** «κινητήρας, μηχανή») + *ποδήλατο].* **μοτόρι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** η μηχανή ή το μηχανάκι · **2.** καϊκι με μηχανή.

IF.ΤΥΜ. < αγγλ. **motor** «μηχανή, κινητήρας» + κατάλ. *-ι*\. **μοτορόλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ραδιοτηλέφωνο για αυτοκίνητο: *η ~ τού περιπολικού τής Αστυνομίας.*

[πτυμ. < αγγλ. **Motorola**, εμπορική ονομασία], **μότορσίπ** (το) {άκλ.} ναυτ. εμπορικό πλοίο, συνήθ. μικρού μεγέθους και εκτοπίσματος, που κινείται με μηχανή εσωτερικήί καύσεως (ντι- ζελ).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. **motorship** < **motor** «μηχανή, κινητήρας» + **ship** « πλοίο»].

μοτοσακό (το) {άκλ.} το μοτοποδήλατο.

[ι-τυμ. < ιταλ. **motosacco** (νόθο σύνθ.) < **moto-** (< γαλλ. **moto-**, βλ. κ. *μοτοποδήλατο)* + **sacco** «σάκος» (< λατ. **saccus** < αρχ. *σάκ(κ)ος)*\. **μοτοσυκλέτα** (η) (σχολ. ορθ. *μοτοσικλέτα)* Ιμοτοσυκλετών} μηχανοκίνητο επιβατικό όχημα, συνήθ. δίτροχο και σπανιότ. τρίτροχο, με σχήμα παρόμοιο με τού μοτοποδηλάτου, αλλά με κινητήρα μεγαλύτερου κυβισμού (μπορεί να ξεπερνά τα Ι.ΟΟΟ κυβικά εκατοστά) και ανάλογη ιπποδύναμη και ισχύ: *επιβαίνω) σε / καβαλάω ~* συν. μηχανή.

[ετυμ. < γαλλ. **motocyclctte** (νόθο σύνθ.) < **moto-** (< **moteur** «κινητήρας. μηχανή») + **-cyclette** < (bi)**cyclette** «δίκυκλο»|.

μοτοσυκλέτα ή μοτοσικλέτα, στυλ ή στιλ, στυλό ή στιλό; Ο κανόνας τής απλοποίησης τής ορθογραφίας των ξένων λέξεων, ο οποίος έχει λογική βάση, δεν είναι ορθό να επεκτείνεται και σε λέξεις ελληνικής προελεύσεως αλλοιώνοντας την ετυμολογική αρχή τής λέξης. Έτσι το **μοτοσυκλέτα**. από το γαλλ. **moto-cyclette**, είναι νόθο σύνθετο, που το β' συνθετικό του σχηματίστηκε με βάση το ελλην. **κύκλος**. Αρα είναι εύλογο, σε τέτοιες περιπτώσεις, να διατηρείται η ελληνική γραφή τής λέξης (**-υ-** και όχι *-ι-*. αφού προέρχεται από το *κύκλος),* πράγμα που δεν ισχύει για τις καθαρώς ξενικές λέξεις. Το ίδιο πρέπει να γίνεται και με την ορθογραφία τής λ. **στυλ** (από γαλλ. **style** < λατ. **stilus** και **stylus**, από σύνδεση με το ελλην. **στύλος**) και **στυλό** (< γαλλ. **stylo-graphe**) λόγω τής ετυμολογικής τους σύνδεσης με το ελλην. **στύλος**. Όταν οι ξένοι χρησιμοποιούν στην ορθογραφία τους το «ελληνικό y». δηλ. το **y** (**y Graecum**), δεν επιτρέπεται να το εγκαταλείπουμε εμείς.

μοτοσυκλετιστής (ο), **μοτοσυκλετίστρια** (η) {μοτοσυκλετι- στριών} πρόσωπο που οδηγεί μοτοσυκλέτα, που μετακινείται με μοτοσυκλέτα.

[f.tym. < γαλλ. **motocycliste** (νόθο σύνθ.), βλ. λ. *μοτοσυκλέτα].* **μοτσαρέλα** (η) ιταλικό τυρί που διατίθεται σε στρογγυλά κομμάτια· είναι μαλακό και λευκό και συνήθ. παρασκευάζεται από γάλα βουβαλιού.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. **mozzarella** (από διάλεκτο τής Νάπολης), υποκ. τού **mozza** < p. **mozzare** «αποκόπτω» (επειδή τεμαχίζεται σε μικρά κομμάτια) < **mozzo** «αποκομμένος» < δημώδ. λατ. ^**mutius** < λατ. **mutilus** «κολοβός, ακρωτηριασμένος»], μου αντο)ν. ► εγώ

μουαρέ (το) {άκλ,ί **1.** ύφασμα συνήθ. μεταξωτό, με στιλπνή υφή και κυματοειδή «νερά» στην ύφανσή του: (κ. ως επίθ.) *φορούσε φόρεμα από ταφτά* **-2.** ΤΥΜΟΓΡ. το ανεπιθύμητο γεωμετρικό σχέδιο («ψάθα») ή το λέκιασμα που παρατηρείται από λανθασμένη εκτύπωση δύο τουλάχιστον χρωμάτων κατά την εκτύπωση πολύχρωμων φωτογραφιών.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. **moire** < αγγλ. **mohair** < παλαιότ. αγγλ. **mocayare** (με παρετυμολ. επίδραση τής λ. **hair** «τρίχα») < παλαιότ. ιταλ. **mocaiarro** αραβ. **mukhayyar** «εκλεκτός, διαλεγμένος», μτχ. τ. τού **khayyara**

« διαλέγω »|.

μουβιόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ειδικό μηχάνημα με το οποίο γίνεται το μοντάζ κινηματογραφικής ταινίας.

|ετυμ. < αγγλ. Moviola, εμπορική ονομασία]. **μούγγα** (η) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (οικ.) **1.** η μουγγαμάρα (βλ.λ.. σημ. 2) **2.** (α) για κάποιον που παραμένει σιωπηλός: «*Βρε Γιάννη», του είπα, «πού η'ναι τα λεφτά;»*. ~ ο *Γιάννης* (δεν απάντησε ο Γιάννης) (β) (ως προστ.) σώπα. μη μιλάς!: *άκουσε μικρέ. - από δώ και πέρα!* **μουγγαίνω** ρ. μετβ. {μούγγα-να. -θηκα. -μένος} (καθημ.) **1.** κάνω (κάποιον) να μη μπορεί να μιλήσει, τον καθιστώ άλαλο συν. βουβαίνω· (συνήθ. το μεσοπαθ. *μουγγαίνομαι*) 2. χάνω την ικανότητα τής ομιλίας. γίνομαι μουγγός συν. βουβαίνομαι **3.** (μτφ.) δεν μπορώ να μιλήσω από την έκπληξη ή το σοκ. μένω άναυδος: *μό/.ις τ'άκουσα, μουγ- γάθηκα* συν. αποσβολο)νομαι, αποστομώνομαι, μένω άλαλος, **μουγγαμάρα** (η) {χωρ. πληθ.} (οικ.) **1.** η κατάσταση τού μουγγού. η έλλειψη ικανότητας για ομιλία συν. βουβαμάρα, αλαλία, αφωνία 2. (μτφ.) το να μιλά κανείς ελάχιστα, ενώ βρίσκεται σε ομήγυρη, η αμήχανη και παρατεταμένη σιωπή: *Γιατί δεν μιλάει κανείς: Τι ~ είναι αυτή που σας έπιασε σήμερα;* συν. ολιγολογία. σιωπή αντ. πολυλογία. φλυαρία.

[ετυμ. < *μουγγός* + παραγ. επίθημα *-μάρα* (βλ.λ.), πβ. κ. *χαζο-μάρα. κουφα-μάρα].*

μουΥΥοθοδωρος (ο) (οικ.-σκωπτ.) πρόσωπο που μιλάει ελάχιστα, που μένει σιωπηλός, **μουγγός,** -ή, -ό (καθημ.) **1.** αυτός που δεν διαθέτει ή έχει χάσει την ικανότητα τής ομιλίας, που δεν μπορεί να μιλήσει για οργανικούς, ψυχολογικούς ή άλλους λόγους: *είναι εκ γενετής* ~ συν. βουβός, άλαλος. άφωνος **2.** αυτός που μένει σιωπηλός ή μιλάει ελάχιστα: *Γιατί κάθεσαι Πες μας τίποτα!* συν. αμίλητος, σιωπηλός αντ. φλύαρος, πολυλογάς.

[ι-τυμ. μεσν. < μτγν. *μογγός* «<με βραχνή φωνή», που αποσπάστηκε από το σύνθ. *μο(γ)γι?Λ/.ος* «ο βραδύγλωσσος, αυτός που ομιλεί με δυσκολία» < *μόγις* «μόλις, μετά βίας» + *-λάλος* < *λαλώ*. Το αρχ. επίρρ. *μόγις* (δεν πρέπει να συγχέεται ετυμολογικά με το συνώνυμο *μόλις,* βλ.λ.) προέρχεται από το ουσ. *μάγος* «μόχθος, κόπος», που ίσως συνδ. με λιθ. smagijs «ισχυρός, βαρύς» (κυρ. για χτυπήματα)!. **μουγγρί** (το) {μουγγρ-ιού | -ιά, -ιών] εδώδιμο ψάρι που μοιάζει με χέλι (γνωστό και ως *χέλι τής θάλασσας*), η άνω γνάθος τού οποίου προεξέχει. έχει γκριζόμαυρο χρώμα και πιο ανοιχτόχρωμη κοιλιά συν. (λόγ.) γόγγρος.

[ετυμ, < μτγν. *γογγρίον* (με παρετυμολ. επίδρ. τού ρ. *μουγκρίζω).* υποκ. τού αρχ. *γόγγρος* «μουγγρί». αβεβ. ετύμου. όπως συμβαίνει με τα ονόματα των περισσότερων ψαριών. Ίσως η λ. συνδ. με το επίθ. *γογγύλος* «στρογγυλός» ή, λόγω τού αδηφάγου χαρακτήρα του. με το ουσ. *γάγγραινα* (βλ.λ.) < *γράω* «καταβροχθίζω»], **μουγκανίζω** ρ. »μουκανίζω

μουγκρίζω ρ. αμετβ. {μούγκρισα} **1.** (για βόδια, αγελάδες) βγάζω τη χαρακτηριστική για τυ είδος μου βαθιά, υπόκωφη φωνή, παράγω μυκηθμό: *«μούου, μούου» μουγκρίζει ο ταύρος / η αγελάδα* συν. μουκανίζω, μυκώμαι 2. (για άγρια θηρία) βγάζω βαθιά, υπόκωφη <ωνή: γο λιοντάρι / *η τίγρη μουγκρίζει πληγωμένη / απειλητικά* **3.** (για πρόσ.) παράγω άναρθρο, βαθύ, έρρινο ήχο έχοντας το στόμα κλειστό:

απ' τους πόνους **4.** (μτφ.) προκαλώ υπόκωφο και παρατεταμένο βομ- βώδη θόρυβο, βουητό, ως αποτέλεσμα διαρκούς και έντονης κίνησης: *η τρικυμισμένη θάλασσα* **/** *ο χείμαρρος* **/** *η μηχανή τού αεροπ/Λνου μουγκρίζει* συν. βουίζω. **– μουγκρισμα** |μεσν.Ι κ. **μουγκρητό** (το). Ιετυμ. μτγν.. ηχομιμητική λ. από την κραυγή των βοοειδών με το επίθημα *-ρίζω(κβ. κακα-ρίζω. νιαου-ρίζω)*\. **μουδιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μούδιασ-α, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω σο>- μα ή μέλος σώματος να παρουσιάσει παροδικά αναισθησία: *η παγωνιά μού μούδιασε τα χέρια* συν. αναισθητοποιώ, ναρκώνω **2.** (σπάν.) κάνω (κάποιον) να χάσει το θάρρος ή την ορμητικότητά του, του μειώνω τον ζήλο, τη ζωτικότητα: *η ματιά που μου έριξε με μούδιασε και σώπασα* συν. παγώνω ♦ (αμετβ.) **3.** (για μέλος τού σώματος) παρουσιάζω αναισθησία σε εξωτερικά ερεθίσματα και συγχρόνως αισθάνομαι μυρμήγκιασμα ή ελαφρά τσιμπήματα πόνου ως αποτέλεσμα κακής κυκλοφορίας τού αίματος: *όταν καθόμαστε σταυροπόδι πολλή ώρα,* γο *πόδι που ακουμπά πάνω στο άλλο μπορεί να μουδιάσει* **4.** (γενικότ.) παρουσιάζω αναισθησία: *τα χέρια μου μούδιασαν από το κρύο* (δεν αισθάνομαι τα χέρια μου) || *μούδιασες από το καθισιό* **||** γο *στόμα μον είναι ακόμα μουδιασμένο από την ένεση τού οδοντιάτρου* αντ. ξεμουδιάζω 5. (μτφ.) χάνω την αποφασιστικότητα, το θάρρος ή τον ενθουσιασμό, μειώνεται ο ζήλος και η ορμή μου, πέφτει το ηθικό μου. βρίσκομαι (ξαφνικά) σε αμηχανία: *όλος ο κόσμος μούδιασε όταν ανακοινώθηκαν τα νέα οικονομικά μέτρα* **|| rov** *είδα που βγήκε μουδιασμένος·* (5εκ *πρέπει να πήγε καλά στις εξετάσεις* || *"Σύμφωνοι», απάντησε μουδιασμένος.* **— μουδιασμα** (το).

Ιηϊύμ. μεσν. < *μουδιώ* < αρχ. *αίμωδιώ (-άω) / αίμωδώ* «έχω πονόδοντο». Βλ. λ. *αιμωδία*]. **μουδιασμένα** επίρρ.· με πεσμένο ενθουσιασμό και μειωμένη αποφασιστικότητα. με πεσμένο ηθικό, αμήχανα, **μουδιάστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) σελάχι που ναρκώνει, παραλύει ή και θανατώνει με ηλεκτρική εκκένωση το θύμα του όταν το ακουμπήσει συν. (λόγ.) νάρκη.

Ιεγυμ. < θ. *μουδιασ-* (ρ. *μουδιάζω*) + παραγ. επίθημα *-τρα,* πβ. κ. *χω- ρίσ-τρα*\.

μουεζίνης (ο) {μουεζίνηδες} μουσουλμάνος θρησκευτικός λειτουργός, που καλεί από τον μιναρέ τού τζαμιού τους πιστούς σε προσευχή (πβ. λ. *χότζας).*

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. miiezzin < αραβ. mu'adhdhin|.

μουζικάντης κ. μουσικάντης (Ο) {μουζικάντηδες} (λαϊκ.-συνήθ. μειωτ.) **ο επαγγελματίας μουσικός, υ οργανοπαίκτης.**

Ιετυμ Αντιδάν., < ιταλ. musicante, μτχ. τ. τού ρ. musicare «μελοποιώ» musica < αρχ. *μουσική* **|. μουζίκος (ο) (στην τσαρική Ρωσία) ο χωρικός.**

[Ι-ΤΥΜ. < ρωσ. muzik. υποκ. τού ουσ. muz «άνδρας. σύζυγος»|.

μουκανίζω κ. μουγκανίζω ρ. αμετβ. {μουκάνισα} βγάζω τη χαρακτηριστική φωνή τής αγελάδας συν. (λόγ.) μυκώμαι. · - μουκανητό κ. μουκάνιομα (το).

Ιει υμ. < αρχ. *μυκώμαι (-αο·)* **(> μεσν.** *μουγκοΰμαι* **/** *μουκοΰμαι*) **+ παραγ. επίθημα** *-ανίζω}.* **μούλα (η) 1. (λαϊκ.) θηλυκό μουλάρι 2. (υβριστ.) η γυναίκα που έχει βαριά και χοντροκαμωμένη σωματική διάπλαση ή αγενείς τρόπους, άξεστη συμπεριφορά συν. γαϊδούρα. φοράδα. Ηπίσης μουλάρα. Ικί'.υμ. μεσν. < μτγν.** *μού/.η* **< λατ. mula. θηλ. τού mulus «ημίονος». Βλ. κ.** *μούλθ£|.*

μουλαρας ίο) {μουλαράδες} (λαϊκ.) 1. ο οδηγός μουλαριού συν. (λόγ.) ημιονηγός 2. στρατ. (παλαιότ.) ο στρατιώτης που υπηρετεί σε μονάδα, η οποία περιλαμβάνει και μουλάρια (λ.χ. μοίρα ορειβατικού πυροβολικού) και έχει ως αποστολή του να τα οδηγεί και να τα φροντίζει ΣΥΝ. (λόγ.) ημιονηγός, μουλαρησιος, -ια. -ιο (σχολ. ορθ. *μουλαρίσιος)* **(καθημ.) αυτός που σχετίζεται με μουλάρι, που προέρχεται, ταιριάζει ή προσιδιάζει σε αυτό: -** *πείσμα.* **σχολιο λ. -***ήσιος.* **μουλάρι (το) {μουλαρ-ιού \ -ιών) (καθημ.) 1. μεγαλόσοιμο ζώο, που προέρχεται από διασταύρωση αρσενικού γαϊδάρου και φοράδας ή σπανιότ. αρσενικού αλόγου και θηλυκού γαϊδάρου και χαρακτηρίζεται από μεγάλη δύναμη, αντοχή και εξαιρετικά σταθερό βάδισμα, γι' αυτό και χρησιμοποιείται σε αγροτικές εργασίες, για μεταφορά φορτίων, ως μεταφορικό μέσο κ.λπ.· εξωτερικά μοιάζει με το άλογο, έχει όμως μεγαλύτερο κεφάλι, μακρύτερα αφτιά και επιπλέον είναι στείρο συν. (λόγ.) ημίονος 2. (μτφ.-υικ.) άνθρωπος πεισματάρης και ισχυ- ρογνώμων 3. (υβριστ.) ανόητος ή αγενής άνθρωπος.**

[ετυμ. < μτγν. *μουλάριον.* **υπυκ. τού** *μοΰ/.ος* **(βλ.λ.)|. μουλαρόδρομος (ο) δρόμος κατάλληλος για μουλάρια, δηλ. ανώμαλος. δύσβατος.**

μουλαρώνω ρ. αμετβ. {μουλάρω-σα. -μένος} (οικ.-εκφραστ.) δεν δείχνω καμία διάθεση υποχώρησης, πεισμώνω: *όταν μου ζητάνε κάτι ευγενικά, ευχαρίστως το κάνω. όταν όμως με προστάζουν.* **- και δεν κάνω τίποτε. Επίσης μουλώνω. — μουλάρωμα (το), μουλάς (ο) {μουλάδες) 1. τίτλος μουσουλμάνου καταρτισμένου στην ισλαμική θεολογία και στον ιερό νόμο 2. ο μέγας αρχιδικαστής στον μουσουλμανικό κόσμο:** *ο* **-** *τής Μέκκας.*

]γ.τυμ. < περσ. mulla < αραβ. mawla «κύριος, δάσκαλος»], μουλιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μούλιασ-α, -μένος) (καθημ.) ♦ 1. (μετβ.) εμποτίζω (κάτι) σε νερό ή άλλο υγρό και το αφήνω πολλή ώρα, μέχρι να μαλακώσει: *μούλιασε τις κουρτίνες αποβραδίς και το πρωί τις πλένεις* **συν. διαβρέχω, μουσκεύω λντ. στεγνώνω ♦ 2. (αμετβ.) εμποτίζομαι σε νερό ή άλλο υγρό και μένω πολλή ώρα. μέχρι να μαλακώσω:** *αφήνω τα ρούχα όλο το βράδυ στο νερό. για να μουλιάσουν* **|| (κ. μτφ. για πρόσ.)** *μην κάθεσαι τόσο στη βροχή, θα μουλιάσεις!* **συν. διαβρέχομαι. διαποτίζομαι αντ. στεγνώνω. — μούλιασμα (το).**

[ηϊύμ. **Πιθ. < ιταλ. ammollare «μαλακώνω, μουσκεύω» (με σίγηση τού άτονου αρχικού φωνήεντος, κώφωση τού -ο- και επίθημα** *-ιάζω)* **< am- (< λατ. ad) -I- mollare «χαλαρώνω, μαλακώνω» < molle «μαλακός» < λατ. mollis «εύκαμπτος, υγρός, μαλακός». Κατ' άλλη άποψη, μάλλον αμφίβολη, η λ. ανάγεται στη «γλώσσα» τού Ιησυχίου** *μυλάσασθαν τό σώμα ή την κεφαλήν σμήξασΟαι. Κύπριοι*\. **μούλικο (το) (λαϊκ.-υβριστ.) το νόθο παιδί συν. μπάσταρδο, μουλλώχνω κ. μουλλώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μούλλωξα} (λαϊκ.)**

(αμετβ.) 1. αρνούμαι ή αποφεύγω να εξωτερικεύσω τα συναισθήματά μου: *εγώ μούλλωξα στη γωνιά μου και τους άφησα να τσακώνονται* **συν. λουφάζω 2. δεν αναλαμβάνω δράση, επιδιώκω να μη γίνομαι αντιληπτός (από φόβο):** *είναι από τους ανθρώπους που μουλ- λώχνουν και αφήνουν τους άλλους να βγάλουν το φίδι από την τρύπα* **συν. λουφάζω, μαζεύομαι λντ. ξεθαρρεύω ♦ 3. (μετβ.) (σπάν.) προσπαθώ να συγκ-αλύψω (λόγο, πράξη, κατάσταση κ.λπ.) ΣΥΝ. κρύβω, αποσιωπώ αντ, φανερώνω, αποκαλύπτω.**

[ετυμ. μεσν. < **μυλλόω* **< μτγν.** *μύλλος* **«κυρτός, καμπύλος» (πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου** *μύλλον καμπύλον. σκολιόν. κυλ/.όν. στρε- βλόν)* **<** *μύλλα* **«χείλη» (πληθ.) <** *μύ* **(ονοματοπ. ρίζα) «ρουφώ, βυζαίνω» + επίθημα** *-λα* **/** *-λος.* **Η λ. συνδ. πιθ. με σανσκρ. mula- «ρίζα» (από την οποία τρέφονται τα φυτά), αρχ. γερμ. mula «στόμα» (> γερμ. Maul) κ.ά. Βλ. κ.** *μυκώμαι).* **μουλλωχτός, -ή. -ό (οικ.) αυτός που δεν εκδηλώνεται, αλλά ενεργεί με τρόπο κρυφό και συνήθ. δόλιο: ~** *σκυλί* **(αυτό που δαγκώνει ξαφνικά, όταν δεν το περιμένεις) συν. κρυψίνους ΛΝΤ. ανοιχτός, εκδηλωτικός, ντόμπρος· φρ. στα** *μουλλωχτά* **με τρόπο που δεν γίνεται αντιληπτός και συνήθ. με δόλιο σκοπό: rov** *πλησίασε -.* **— μουλλωχτά επίρρ.**

[ετυμ. < μεσν. *μουλλωτός* **<** *μουλλώ(χ)νω* **(βλ.λ.)]. μούλος ιο). μούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.-υβριστ.) 1. το νόθο παιδί 2. αυτός στον οποίο φέρονται περιφρονητικά, σαν σε παρακατιανό' κυρ. σε φρ. όπως:** *γιατί, τι είμαι εγώ; ~;*

|ηγυμ. < ιταλ. mulo < λατ. mulus «ημίονος, νόθος»], μουλτιμίντια (τα) {άκλ.] τα πολυμέσα (βλ.λ.).

IF.TYM. < αγγλ. muhimediaj. μουλώνω ρ. - ·♦ μουλαρώνω μουλωχτός, - ή. -ό μουλλωχτός

μούμια (η) {σπάν. μουμιών} 1. πτώμα ανθρώπου ή ζώου, που έχει υπο-

στεί (κυρ. στην αρχαιότητα) μακρά και πολύπλοκη επεξεργασία ταρίχευσης, με στόχο να διατηρηθεί επί μακρόν. να μην υποκύψει στη φυσιολογική διαδικασία της αποσύνθεσης: *αρχαία αιγυπτιακή* - **2.** (μτφ.-μειωτ.) ο άνθρωπος που έχει ζαρώσει, μοιάζει συρρικνωμένος ή στεγνωμένος· γενικότ. ο πολύ άσχημος άνθρωπος συν. ζαρωμένος, αποστεωμένος, αφυδατωμένος 3. ο άνθρωπος που εκπροσωπεί κάτι ξεπερασμένο. Κπίσης (λόγ.) **μομία.**

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. mumia < μεσν. λατ. mummia < αραβ. mumiyah «πίσσα μούμια» < περσ. mum «κερί»].

μουμιοποίηση κ. (λόγ.) **μομιοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** η διαδικασία κατά την οποία ένα πτώμα γίνεται μούμια με ειδική επεξεργασία, ως ταφικό έθιμο που εφαρμοζόταν μεταξύ άλλων στους αρχαίους Αιγυπτίους **2.** jatp. η φυσική διαδικασία που συμβαίνει σε πτώμα, το οποίο βρίσκεται σε πολύ ξηρό και θερμό περιβάλλον και έχει ως αποτέλεσμα την αφυδάτωση και τη μη σήψη του. **– μουμιοποιώ** κ. (λόγ.) **μομιοποιώ** ρ. {-είς...}. **μουνί** (το) ίμουν-ιού | -ιών} ('.-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) **1.** το γυναικείο γεννητικό όργανο συν. (λόγ.) αιδοίο, (λαϊκ.) πράμα, (ευφημ.) τέτοιο· φρ. (α) (λαϊκ.) *τα κάνω μουνί / γίνομαι* **μουνί** (i) λερώνω ή κάνω (κάτνκάποιον) μούσκεμα (ii) διαπληκτίζομαι πολύ άσχημα, καταστρέφω τις σχέσεις μου (με κάποιον) (iii) αποτυγχάνω σε κάτι ή φέρνω ανεπιθύμητο αποτέλεσμα: <frv *έπρεπε να του αναθέσουμε αυτή τη δουλειά- τα έκανε μουνί!* (β) (λαϊκ.) **έλα** *μουνί στον τόπο αου!* για έκφραση έντονης έκπληξης (γ) **εδώ ο** *κόσμος καίγεται και το μουνί χτενίζεται* για όποιον παραμελεί τα σοβαρά και ασχολείται με ασήμαντα πράγματα (δ) **το** *μουνί σέρνει καράβι* για τη μεγάλη επιρροή που ασκούν οι γυναίκες στους άνδρες, ώστε μπορούν να γίνουν τα πάντα για χάρη τους (ε) *μουνί καπέλο* πολύ άσχημα, χάλια ή για μεγάλη αναστάτωση **2.** (ως υβριστ. χαρακτηρισμός) κακός άνθρωπος 3. γυναίκα (ως σεξουαλικό αντικείμενο).

(υποκ.) μουνάκι (το), (μεγεθ.) **μουνάρα** (η) κ. **μούναρος** (ο).

Ιετυμ. < μεσν. *μουνίν,* αβεβ. ετύμου. Έχουν προταθεί οι εξής ετυμολογίες: (α) < μεσν. *μουνίν* < **εύνίον* (με τροπή τού συμφωνικού συμπλέγματος |-νπ-) -»l-inn-J, πβ. *ελαύνω - λάμνω, ευνούχος - μουνού- χος),* υποκ. τού αρχ. *εύνή* «συζυγικό κρεβάτι, γαμήλια κλίνη» (β) < μεσν. μουνίν < **μνΐον (με ανάπτυξη ευφωνικού -ου-), που προέρχεται από το αρχ. απρφ. *βινεΐν* τού ρ. *βινώ* «συνουσιάζομαι (παράνομα), οχεύω» (γ) < μεσν. *μουνίν,* υποκ. τού βεν. mona (ίδια σημ.). πιθ. < αρχ. *βυνώ* «πληρώ, γεμίζω» (πβ. κ. *βυζαίνω),* οπότε θα πρόκειται για αντιδάνειο (δ) < μεσν. *μουνίν*< μνί'ον(πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *μνοι- όν μαλακόν),* υποκ. τού αρχ. *μνούς* «χνούδι, απαλό μαλλί» (πβ. κ. *χνούς)].*

μουνόπανο (το) (!) **1.** πανί που το χρησιμοποιούσαν παλιά οι γυναίκες όταν είχαν περίοδο, η σερβιέτα **2.** (υβριστ.) για κακού χαρακτήρα άνθρωπο.

μουνότριχα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (!-λαϊκ.) η τρίχα τού εφηβαίου τής γυναίκας.

μουνότρυπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (!-λαϊκ.) η οπή στην είσοδο τού γυναικείου κόλπου, **μουνουχίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.] {μουνούχισ-α. -τηκα. -μένος! (λαϊκ.) ευνουχίζω. **– μουνουχισμα** (το), **μουνουχος** (ο) (λαϊκ.) ο ευνούχος.

[ετυμ. < μεσν. *μουνοχος* < **μνούχος* < **βνοΰχος* < αρχ. *ευνούχος* (βλ.λ.). Για τη μεταβολή τού συμφωνικού συμπλέγματος, πβ. κ. *ελαύνω - λάμνω, χαύνος - αχαμνός.* Ηλ. κ. *μουνί].* **μουνόψειρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (!-λαϊκ.) **1.** η ψείρα που παρασιτεί στο τρίχωμα τής ήβης και απομακρύνεται πολύ δύσκολα **2.** (μτφ.) ο πολύ φορτικός άνθρωπος ΣΥ.Ν. κολλητσίδα. **μουντάδα** (η) {χωρ. πληθ.} το να είναι κάτι μουντό συν. σκοτεινότη- τα, θαμπάδα, θολούρα, **μουνταίνω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} γίνομαι μουντός, χάνω το φως και τη διαύγειά μου: *ο ουρανός! η θάλασσα μουνταίνει* ΣΥΝ. θαμπώνω, θολώνω, σκοτεινιάζω αντ. καθαρίζω, ανοίγω, ευδιάζω. **μουντάρω** ρ. αμετβ. {μούνταρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) κινούμαι ορμητικά (εναντίον κάποιου) ή πέφτω ξαφνικά πάνω του με εχθρικούς σκοπούς συν ορμώ, εφορμώ, ρίχνομαι, χύνομαι, χυμώ. επιτίθεμαι. **– μουντάρισμα** (το).

Ιετυμ. < μεσν. *μουντάρω / μοντάρω* < ιταλ. montare «ανεβαίνω» (πβ. γαλλ. monter) < λατ. mons, montis «βουνό»], **μούντζα** κ. **μούτζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (καθημ.) **1.** η προσβλητική ή υβριστική χειρονομία, που συνίσταται σε άνοιγμα τής παλάμης και των δαχτύλων τού ενός ή και των δύο χεριών και προβολή τους προς την κατεύθυνση αυτού, προς τον οποίο στρέφεται η προσβολή: *έριξα μια ~ στον οδηγό που πήγε να με προσπεράσει από δεξιά* || *τρώω*) ~ συν. φάσκελο, πέντε· φρ. (α) *μούντζες και στάχτες πάνω σου!* είδος κατάρας προς κάποιον χαιρέκακο να πάθει τα ίδια ή εξ ίσου μεγάλο κακό (β) *τύφλες και μούντζες* βλ. λ. *τύφλα* **2.** (μτφ.-εκφραστ.) η επει- δικτική περιφρόνηση, η απόρριψη· κυρ. σε φρ. όπως: *αν συνεχίσει να με κοροϊδεύει, θα του ρίξω δέκα ~ και θα φύγω!* || *έχω φάει πολλή - στη ζωή μου*■ φρ (παροιμ.) *αν πεθάνω από συνάχι, η πανούκλα μούντζες να 'χει* για κάποιον που καταβάλλεται από μηδαμινό ή ανάξιο αντίπαλο. ** ." σχολιο λ. *πομπή.*

[ετυμ. < μεσν. *μούντζα / μούτζα.* πιθ. < **μούντα* < *μουντός,* από τη συνήθεια στο Βυζάντιο να αλείφουν με ανοιχτή την παλάμη γεμάτη καπνιά τα πρόσωπα ανθρο')πων που διαπομπεύονταν, ενώ επί Τουρκοκρατίας συνήθιζαν να αφήνουν αποτύπωμα τέτοιας παλάμης (με πίσσα) στους τοίχους οίκων ανοχής. Κατ' άλλες απόψεις, η λ. ανάγεται στο περσ. muzli ή στο βεν. muso '«φάτσα, μουσούδι»], **μουντζαλία** (η) (λαϊκ.) η κηλίδα από μελάνι και γενικότ. η μαύρη κηλίδα συν μελανιά. **– μουντζάλιασμα** κ. **μουντζάλωμα** (το), **μου**

ντζαλώνω κ. μουντζαλιάζω ρ.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μου(ν)τζουλώνω* (υποχωρητ.) < *μουντζουρώνω* < *μουντζούρα].* **μουντζούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (καθημ.\ λεκές από μελάνι, καπνιά ή άλλη σκουρόχρωμη ουσία, λέρωμα από σκούρα ύλη: *μην πας κοντά στη σόμπα, γιατί θα γεμίσεις μουντζούρες* || γο *γραπτό ενός καλού μαθητή δεν πρέπει να έχει μουντζούρες* ΣΥΝ. μελανιά, **μουντζαλιά.** [ΕΤΥΜ. μεσν. < *μούντζα* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ούρα.* πβ. *σκοτ-ούρα. ανακατωσ-ούρα. μαλλΌύρα].* **μουντζούρης, -α. -ικο** {μουντζούρηδες} (καθημ.) **1.** αυτός που λερώνεται ή έχει λερωθεί με μουντζούρες, ιδ. στο πρόσωπο και στα χέρια · *2. μουντζούρης* (ο) (α) χαρτοπαίγνιο, στο τέλος τού οποίου ητ- τημένος είναι αυτός που θα μείνει με το τραπουλόχαρτο που δεν έχει ταίρι (συνήθ. τον μπαλαντέρ) (β) (συνεκδ.) το παραπάνω τραπουλόχαρτο **3.** (παλαιότ.-σκωπτ.) τρένο που κινείται με κάρβουνο, **μουντζουρώνω** ρ. μετβ. Ιμεσν.] {μουντζούρω-σα, -θηκα. -μένος} (καθημ.) **1.** λερώνω με μελάνι, καπνιά ή άλλη βαθύχρωμη ουσία, γεμίζω μουντζούρα: *πήγα να φτειάξω τη σόμπα και μουντζούρωσα τα ρούχα μου* || *μην αγγίζεις τα κάρβουνα, θα μουντζουροίθείς!* ΣΥΝ. **μουντζαλώνω, μαυρίζω** αντ. **ασπρίζω 2.** (ειδικότ.) **καλύπτω με κηλίδα μελανιού:** *Μη χάνεις χρόνο σβήνοντας τα ?Λθη! Μουντζούρωσέ τα απλώς!***3.** (παλαιότ.) **αλείφω το πρόσωπο (κάποιου) με καπνιά και τον περιφέρω σε αυτή την κατάσταση για διαπόμπευση. – μουντζούρωμα** (το).

μουντζώνω ρ. μετβ. Ιμεσν.) {μούντζω-σα. -θηκα, -μένος} (καθημ.) **1.** κάνω (σε κάποιον) την υβριστική χειρονομία τής μούντζ'ας (βλ.λ.). **ρίχνω φάσκελο:** ~ *και με τα δύο χέρια* συν. **φασκελώνω** · ΦΡ. (μτφ.) *μας έχουν μουντζώσει* **μας έχουν γρουσουζέψει**· λέγεται από κάποιον που αισθάνεται ότι τον κυνηγά η ατυχία · (μτφ.-εκφραστ.) **2. εγκαταλείπω με αγανάκτηση και περιφρόνηση:** *άντεξα τον εμπαιγμό. τους μούντζωσα και έφυγα* · φρ. **τα** *μουντζώνω* **εγκαταλείπω την προσπάθεια** συν. **τα παρατάω, τα βροντάω 3. περιφρονώ, αγνοώ επιδεικτικά:** *δεν μπορεί καθένας που ανεβαίνει στη εξουσία να μουντζώνει τους νόμους και να ενεργεί αυθαίρετα.* **- - μούντζωμα** (το) [μεσν.]. σχολιο λ. *πομπή.*

μουντιάλ (το) Ιάκλ.} το παγκόσμιο πρωτάθλημα ποδοσφαίρου, το οποίο τελείται κάθε τέσσερα χρόνια μεταξύ των εθνικών ομάδων που προκρίθηκαν από τους ομίλους τους κατά τη διάρκεια τής τετραετίας. **– μοαντιαλικός, -ή. -ό.**

[ΕΤΥΜ. < ισπ. mundial «παγκόσμιος» < mundo «κόσμος»],

μουντομπάσκετ (το) [άκλ.) παγκόσμιο πρωτάθλημα μπάσκετ σε επίπεδο εθνικών ομάδων.

[ετυμ. < *μουντιάλ* (βλ.λ.) + *μπάσκετ\ .* **μουντός, -ή. -ό** αυτός που έχει χάσει τη λάμψη ή/και τη διαύγειά του. που έχει σκοτεινιάσει: ~ *ουρανός* / *θάλασσα* j | *ο καιρός είναι ~ σήμερα, φαίνεται ότι θα βρέξει* || (μτφ.) ~ *διάθεση ! πρόσωπο* Συν. **σκοτεινός** λντ. **λαμπερός, φωτεινός, διαυγής.**

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *μόνδος* «βουβός, άφωνος» (< *μΰ,* ονοματοπ. ρίζα), που συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ιίσυχίου *μυκός*■ *άφωνος,* καθώς και με σανσκρ. muka- «μουγγός, βουβός», mukka- «στόμα», λατ. mutus «βουβός» (> γαλλ. muci). αρμ· munj κ.ά. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. προέρχεται από το σλαβ. monitu «θολός, σκοτεινός»!, **μουράγιο** (το) (λαϊκ.) το προς τη θάλασσα κτιστό τμήμα λιμανιού, το κρηπίδωμα κάθε κατασκευής για ελλιμενισμό σκαφών συν. (λόγ.) **προκυμαία.**

Ι F.ΤΥΜ. μεσν. < μεσν. λατ. muragium < λατ. murarius < murus «τείχος, σκεπή»], μουράκλα (η) - μούρη

μουράτος, -η. -ο (αργκό) **1.** (κακόσ.) αυτός που επιδεικνύεται, που «πουλάει μούρη» **2.** (εύσημο) ο προσαρμοσμένος και ενήμερος σε πολλούς και διαφορετικούς τομείς τής ζωής (ντύσιμο, διασκέδαση κ.λπ.).

[ετυ.μ. < *μούρη* + παραγ. επίθημα *-άτος.* πβ. *αεράτος, κεφάτος].* **μούργα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το κατακάθι τού λαδιού ή τού κρασιού. που μένει στον πυθμένα τού δοχείου ΣΥΝ. (λόγ.) **ίζημα.**

[ετυμ. Αντιδάν.. μεσν. < λατ. amurca < αρχ. *άμόργη* «κατακάθι λαδιού» < *άμέργω* «κόβω. τρυγώ». Βλ. κ. *Αμοργός*|. **μουργέλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η τεμπελιά: *έχω μια* || *έχ<ο κάτι μουργέ/χς!* ΣΥΝ. σπαρίλα.

[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου, πιθ. συνδ. με τη λ. *μούργα* (βλ.λ.)]. **μούργος** (ο) (οικ.) **1.** ο μεγαλόσωμος ποιμενικός σκύλος, κυρ. σκούρου χρώματος συν. μαντρόσκυλο **2.** (για πρόσ., συνήθ. σε προσφωνήσεις) αυτός που δεν διαθέτει αγωγή και ανατροφή, που φέρεται άξεστα συν. αγροίκος **3.** (γενικότ. ως μειωτ. προσφώνηση ή χαρακτηρισμός): *ρε μούργο!*

[ητυμ. < μεσν. *μούργος< μούργα* (βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη, < *Αμοργός*

αρχ. *άμολγός* «σκοτεινός» (αβεβ. σημ.) < *άμέλγω* «αρμέγω» (ο Ησύχιος ερμηνεύει τη σημασιολ. μεταβολή ως εξής: *άμολγώ*■ *τώ μεσουν- κτίφ. ήτοι έν εκείνη τή ώρα έν ή άμέ?.γουσιν).* Σύμφωνα με τρίτη, τέλος. εκδοχή, πρόκειται για αντιδάνειο, < ρουμ. murg < λατ. amurca < αρ^. *άμόργη* (βλ. λ. *μούργα)].* **μούρη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) **1.** το πρόσωπο: *θα σου αστράψω μια στη ~ και θα δεις!* (θα σε χαστουκίσω) συν. **μούτρο, μουτσούνα, όψη**· ΦΡ. (μτφ.) (α) **πουλάω** *μούρη* κάνω τον σπουδαίο, φέρομαι υπεροπτικά (β) *πέφτει η μούρη (κάποιου)* (κάποιος) **ταπεινώνεται:** *θα σου πέσει η μούρη αν του ζητήσεις συγγνώμη;* (γ) *κάνω την μούρη / τα μούτρα (κάποιου)* **κρέας** *ί κιμά* βλ. λ. *κρέας2.* (συνεκδ.) ο ίδιος ο άνθρωπος (συνήθ. πονηρός, **καπάτσος, επιτήδειος):** *είναι μεγάλη / περίεργη ~ αυτός* || *Είναι μια αυτός! Μην κοιτάς που δεν σου γεμίζει το μάτι!* ΣΥΝ. **φάτσα, μαφία 3. το μπροστινό τμήμα (κυρ. αυτοκινήτου):** *τρά-*

καρε με τη ~. **— (μεγεθ.-μειωτ.) μουράκλα (η).**

[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. muro < μεσν. λατ. *murrum, λ. μεσογ. πρΟΓΛ.]. **μουριά (η) φυλλοβόλο δέντρο ή θάμνος με φύλλα οδοντωτά, άνθη που διατάσσονται σε αρσενικές και θηλυκές ταξιανθίες και εδώδιμους, λευκούς, κόκκινους ή μαύρους καρπούς (μούρα) ϛυ\'. συκαμ(ι)νιά. Επίσης (λόγ.)** **μορέα Ιμτγν.Ι.**

(ετυμ. μεσν. < μτγν. *μορέα* **< αρχ.** *μόραν.* **βλ. κ.** *μούρο].* **μούρλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η έλλειψη διανοητικής ισορροπίας, η τρέλα:** *τον έπιασε πάλι η ~ του* **|| μες στη ~ του δεν ξέρει τι κάνει ΣΥΝ. παραφροσύνη, παλαβωμάρα, ζούρλα, λωλαμάρα ΑΝΤ. φρόνηση, σωφροσύνη.**

μουρλαίγκω (η) (συνήθης ορθ. *μουρ?^έγκω)* **Ιχωρ. πληθ.] (λαϊκ.-εκ- φραστ.) η μουρλή συν. τρελαίγκω. τρελοκαμπέρω.**

|ϊ :γνμ. < *μουρλαίνω* **+ παραγ. επίθημα** *-κω* **(πβ. κ.** *τρελαίγκω)].* **μουρλαίνω ρ. μετβ. {μούρλα-να. -θηκα. -μένος} (οικ.-εκφραστ.) 1. κάνω (κάποιον) μουρλό συν. τρελαίνω, ζουρλαίνω, παλαβώνω, λωλαίνω αντ. λογικεύω 2. (μτφ.) ερεθίζω σε (κάποιον) τα νεύρα, προκαλώ τον θυμό:** *σταμάτα πια, με μούρλανες με τις φωνές σου!* **συν. εκνευρίζω, θυμώνω αντ. ηρεμώ, καλμάρω, ησυχάζω 3. καταγοητεύω:** *τον μούρλανε με τα καμώματά της και τον κάνει ό.τι θέλει* **συν. ξεμυαλίζω, ξελογιάζω, ξετρελαίνω 4. (μεσοπαθ.** *μουρλαίνομαι)* **περιέρχομαι σε κατάσταση διανοητικής σύγχυσης από έντονο ερέθισμα, κάνω σαν τρελός:** *μουρλάθηκε απ' τη χαρά του μόλις το έμαθε* **συν. τρελαίνομαι, ζουρλαίνομαι, παλαβώνω αντ. λογικεύομαι, μούρλια (η) {χωρ. πληθ.) (εκφραστ.) 1. (ως χαρακτηρισμός) οτιδήποτε πολύ ωραίο: -** γο *συνολάκι σου!* **|| γο** *φαγητό είναι* **~ συν. τρέλα 2. (ως επίρρ.) πολύ ωραία:** *στην εκδρομή περάσαμε ~* **συν. τρέλα, καταπληκτικά. ^** σχοαιο λ. *-ία.*

[ΕΤΥΜ. < *μουρλαίνω* **(υποχωρητ.)].** **μουρλοπαντιέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η άμυαλη και επιπό- λαιη γυναίκα.**

[F.ΤΥΜ. < *μουρλός* **+** *παντιέρα,* **πβ. κ.** *ζουρ/.οπαντιέρα\.* **μουρλός, -ή, -ό (οικ.-εκφραστ.) 1. αυτός που ξεφεύγει από τη λογική, που τον χαρακτηρίζει η τρέλα συν. τρελός, παλαβός, ανισόρροπος, παράφρων. ζουρλός αντ. λογικός, συνετός, σώφρων φρ.** *γίνεται τής μουρλής* **για περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει αναστάτωση, θόρυβος ή κοσμοσυρροή: στο** *κέντρο τής πόλης γινόταν τής μουρλής από τις διαδη?.ώσεις* **|| (εμφατ.)** *σ'αυτό το μαγαζί, όταν έχει εκπτώσεις, ~ και τής παλαβής!* **2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που κάνει πράγματα παράτολμα, που δεν τα κάνει ένας λογικός άνθρωπος:** *κοίτα πον πήγε και σκαρφά/.ωσε ο ~!* **||** *αυτός είναι ~· αν τον δεις πώς οδηγεί, θα καταλάβεις τι σου λέω!* **|| ~** *κινήσεις* **/** *αστεία* **συν. τρελός, παλαβός λντ. συνετός, φρόνιμος 3. (μτφ. +με/για) αυτός που του αρέσει κάτι πολύ, που είναι ξετρελαμένος με κάτι:** *είναι ~ με την κόρη του ι τον κινηματογράφο* **/** γο *ποδόσφαιρο* **|{** *κάνει σαν ~ για χορό και τραγούδι.* ** **σχολιο** λ. *τρελός, -ία.*

[ετυμ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < **μουρολό(γ)ος* **(πβ. κ.** *αρματολός* **-** **αρ- ματολόγος)* **< αρχ.** *μωρολόγος* **«αυτός που λέει ανοησίες» ή, κατ' άλλη άποψη, από συμφυρμό των λ.** *μωρός* **και** *λωλός* **ή. τέλος, από το ρ.** *βουρλίζω* **και το παραγ. επίθημα** *-λός* **(πβ.** *λωλός, τρελός),* **όπου το αρχικό** *μ-* **μάλλον κατά το** *μωρός].* **μουρμούρα (η) [μεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) 1.ο ήχος από ένα ή περισσότερα άτομα που μιλούν χαμηλόφωνα:** *εσείς οι δύο εκεί κάτω να σταματήσετε τη ~, γιατί αλλιώς θα φύγετε από την τάξη!* **συν. μουρμουρητό. μουρμούρισμα 2. η συνεχής, μονότονη και μεμψίμοιρη ομιλία, οι συνεχείς και μονότονες επικρίσεις:** *σταμάτα πια τη ~ θα με τρελάνεις!* **[|** *μην του πεις τι έγινε, γιατί θα αρχίσει πάλι τη ~ και ποιος τον ακούει!* **συν. γκρίνια, μεμψιμοιρία. παράπονα · 3. ψάρι που απαντά στη Μεσόγειο Θάλασσα, στον Ατλαντικό και τον Ινδικό Ωκεανό, έχει σχήμα επίμηκες, ρύγχος μυτερό, παχιά χείλη και μικρά μάτια τοποθετημένα ψηλά στο κεφάλι ζει στους λασπώδεις και αμμώδεις βυθούς κοντά σε όρμους, λιμάνια ή παράκτια έλη. — (υποκ.) μουρμουρίτσα (η) κ. μουρμουράκι (το) (σημ. 3).** **μουρμούρης, -α. -ικο {μουρμούρηδες} (οικ.) αυτός που συνηθίζει να μιλά σε επικριτικό ή παραπονιάρικο τόνο, που μεμψιμοιρεί μονότονα συν. γκρινιάρης, παραπονιάρης, κλαψιάρης,** **μουρμουρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μουρμούρισα} ♦ 1. (μετβ.) μιλώ χαμηλόφωνα. μέσα από τα δόντια μου. με αποτέλεσμα να μην ακούγε-** *ται καθαρά* **αυτό που λέω:** *μουρμούρισε μερικές κουβέντες και έφυγε* **|| άλλοι** *μουρμούρισαν κάποια δειλή επιδοκιμασία και άλλοι σώπησαν* **συν. ψελλίζω ♦ (αμετβ.) 2. λέω (κάτι) χαμηλόφωνα, μιλώ μέσα από τα δόντια μου. ώστε να μην ακούγονται συγκεκριμένα λόγια, αλλά ένας μονότονος και συγκεχυμένος ήχος ΣΥΝ. ψιθυρίζω, (λόγ.- σπάν.) υποτονθορύζω** λντ. **φωνάζω, κραυγάζω 3. εκφράζω συνεχοκ παράπονα, μιλώ κλαψιάρικα:** *γιατί κάθεσαι και μουρμουρίζεις όλη μέρα, αντί να σηκωθείς να κάνεις κάτι:* **συν. μεμψιμοιρώ, γκρινιάζω, κλαψουρίζω, παραπονούμαι. Επίσης μουρμουράω {-άς...}. — μουρμούρισμα [μεσν.Ι κ. μουρμουρητό (το). ^** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ίζω.*

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *μορμυρίζω* **< αρχ.** *μορμύρω.* **αναδιπλασιασμένος εκφραστ. τ. ονοματοποιημένου Ι.Κ. θ. ˣmur-. πβ. λατ. murmur (> γαλλ. murmure), σανσκρ. marmarah «θορυβώδης», αρχ. γερμ. murmuron «γκρινιάζω. γογγύζω» (> γερμ. murren) κ.ά.ΐ.**

μουρμουριστός, -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που ακούγεται σαν μουρμούρισμα: *~ ομιλία* **/** *τραγούδι.* **— μουρμουριστά επίρρ. μουρντάρης, -α.-ικο {μουρντάρηδες} (οικ.) 1. αυτός που παρεκτρέπεται ηθικώς, που διαπράττει ακολασίες** ινν. **μπερμπάντης, ακόλαστος αμ. ηθικός, χρηστός 2. αυτός που κάνει ατασθαλίες, απάτες συν. τίμιος** *3. μουρντάρης* **(ο) αυτός που κάνει απιστίες, που απατά τη σύζυγό του ΣΥ\. άπιστος** λντ. **πιστός. — μουρντάρικος, -η, -ο. μουρντάρικα επίρρ., μουρντσριά (η), μουρνταρεάω ρ.**

[F.ΤΥVL < *τουρκ. murdar* **«βρόμικος». Απίθανες οι αναγωγές στο λατ. merda «περιττώματα» και στο μεσν.** *μούργα* **(βλ.λ.)].** **μούρο (το) ο εδώδιμος καρπός τής μουριάς' έχει χρώμα σκούρο υπόλευκο, κόκκινο, ή μαύρο και διατάσσεται κατά ομάδες σε σχήμα βό- τρυος.**

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *μούρον* **< αρχ.** *μόρον.* **που συνδ. με αρμ. mor, λατ. morum (> γαλλ. mure), μέσ. γερμ. nml-ber** *O* **γερμ. Maulbeere «μούρο»), ουαλ. wer-wyddcn κ.ά. Λεν είναι σαφές αν οι λ. προέρχονται από κοινή Ι.Κ. ρίζα ή αν πρόκειται για παράλληλα δάνεια, κάτι που, εντούτοις, δεν θα ερμήνευε ικανοποιητικά τον αρμ. τύπο|.** **μουρούνα (η) [δύσχρ. μουρουνών} εδώδιμο ψάρι συγγενές με τον μπακαλιάρο.**

[ετυμ. Αντιδάν., < μεσν. *μουρούνα* **/** *μουρήνα* **< βεν. moruna (με αφομοίωση) < λατ. murina, πιθ. < miiraena < αρχ.** *μύραινα,* **που ίσως ανάγεται στη λ.** *μύρον,* **αν συνδεθεί με λ. που σημαίνουν «λίπος, ρευστό», πβ. αρχ. γερμ. smero, αρχ. ιρλ. smi(u)r «μυελός»|.** **μουρουνέλαιο (το) {μουρουνελαίου | χωρ. πληθ.} ιχθυέλαιο σε χρώμα ανοιχτό κίτρινο, που εξάγεται από το συκώτι τής μουρούνας ή άλλων συγγενικών ψαριών είναι πλούσιο σε βιταμίνες Α και IX οι οποίες καταπολεμούν τον ραχιτισμό και συντελούν στην ανάπτυξη τού οργανισμού (λόγω τής δυσάρεστης γεύσης του το χρησιμοποιούσαν παλαιότ. ως φοβέρα για παιδιά:** *θα σου δώσω μουρουνόλαδο!).* **Επίσης (λαϊκ.) μουρουνόλαδο.**

μουρόχαυλος, -η, -ο (αργκό) αυτός που χαρακτηρίζεται από διανοητική κυρ. νωθρότητα. ο χαζός.

1F.ΤΥΜ. Πιθ. < **μωρόχαυνος* **(<** *μωρός* **+** *χαύνος),* **με τροπή |ο] ■ * |u|}.**

μουρταδέλα (η) »μορταδέλα

μουρτζούφλης, -α, -ικο (λαϊκ.) αυτός που είναι σκυθρωπός ή άκε- φος: *γιατί είσαι έτσι* **λντ. χαρούμενος, γελαστός.**

[ετυμ. < μεσν. *μούρτζουφλος* **/** *μουρτζουφλός* **< ρ.** *μουρτζουφλώ* **<** *μούντζα* **+** *βολώ* **ή. κατ' άλλους. <** **μουντζότυφ/.ος* **<** *μούντζα* **+** *τύφλα,* **με ανάπτυξη τού** *-ρ-\.* **μους (το/η) [άκλ.] 1. έδεσμα γλυκό ή αλμυρό με αφροόδη υφή, που δεν χρειάζεται ψήσιμο: -** *σοκολάτα 2.* **αφρός που χρησιμοποιείται για το φορμάρισμα, το κράτημα και γενικότ. τον καλλωπισμό των μαλλιών.**

|ετυμ. < γαλλ. mousse < μτγν. λατ. mulsa «υδρόμελο». που συνδ. με λατ. mei «μέλι»].

μούσα (η) {μουσών} 1. μυθολ. *Μούσα* **(η) (α) καθεμία από τις εννέα αρχαιοελληνικές θεότητες, που θεωρούνταν προστάτιδες τής μουσικής. τού χορού, τής ποίησης, τής πεζογραφίας και τής φιλοσοφίας και αργότερα κάθε πνευματικής και καλλιτεχνικής εκδήλωσης· είναι οι Ερατώ. Κυτέρπη. Θάλεια. Καλλιόπη. Κλειώ, Μελπομένη, Ουρανία, Πολύμνια και Τερψιχόρη (β) θεότητα, που αποτελεί την προσωποποίηση τής καλλιτεχνικής έμπνευσης: ο** *ποιητής στο προοίμιό του επικαλείται τη ~* **2.** *Μούσες* **(οι) οι καλές τέχνες:** *εραστής των -* **|| (αρ- χαιοπρ.)** *θεραπεύω* **/** *καλλιεργώ τας Μούσας* **(ασχολούμαι με τις καλές τέχνες) || (μτφ.)** *τέμενος των Μουσών* **(βλ. λ.** *τέμενος)* **3. η γυναίκα με την οποία συνδέεται συναισθηματικά ή ερωτικά ένας καλλιτέχνης και τη θεωρεί πηγή εμπνεύσεως των έργων του: ο** *Δάντης στο έργο του «Βίτα Νονόβα» μίλησε εκτενώς για τη -* **του, τη Βεατρίκη 4. η ιδιοφυία, η ικανότητα και η τεχνοτροπία συγκεκριμένου ποιητή και γενικά καλλιτέχνη:** *η ~ τού Ομήρου / τού Καβάφη* 5. **(περιληπτ.) το σύνολο των ποιητικών έργων ορισμένου λαού, συγκεκριμένης εποχής ή περιοχής, τεχνοτροπίας, γλώσσας κ.λπ.:** *η νεοελληνική* **/** *η αρχαία* **/** *η λαϊκή ~* **ΣΥΝ. ποίηση, ποιητική δημιουργία · 6. ΕΚΚΛΗΣ. ο σπόγγος (βλ.λ.. σημ. 4α).**

[ετυμ. < αρχ. *Μούσα* **<** **μόνθ-]α* **(με απλοποίηση τού συμπλέγματος και αντέκταση), μεταπτωτ. βαθμ. τού θ.** *μανθ-.* **για το οποίο βλ. λ.** *μανθάνω* **/** *μαθαίνω■* **κατ' άλλους, <** **μόντ-]ά* **<** ***men-** **(πβ.** *μένος)* **με δυσεξήγητο το -γ- ή < λατ. mom- (πβ. λατ. mons, -mis «όρος») με αρχική σημ. «νύμφη των ορέων»|.**

Μουσαίος (οj 1. ΜΥΘΟΛ. **αοιδός και ποιητής σύγχρονος τού Ορφέα, ικανός να θεραπεύει αρρώστους με τη μουσική του 2. 'Ελληνας επικός ποιητής (τέλη τού 5ου αι. μ.Χ.).**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Μουσαίος* **<** *Μούσα* **+ παραγ. επίθημα** *-ιος].* **μουσακάς (ο) [μουσακάδες) φαγητό διαδεδομένο στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή, το οποίο παρασκευάζεται με κιμά, μελιτζάνες, πατάτες ή κολοκυθάκια, κομμένα σε λεπτές λωρίδες, που στρώνονται συνήθ. πάνω σε φέτες πατάτας μέσα** *σε* **ταψί κ-αι περιχύνονται με άσπρη πηχτή κρέμα (μπεσαμέλ), προτού ψηθούν στον φούρνο.**

[ετυμ. < τυρκ. **musakka].** **μουσαμαδένιος, -ια. -ιο αυτός που έχει κατασκευαστεί από μουσαμά, που αποτελείται από μουσαμά: ~** *τραπεζομάντηλο.* **μουσαμαδιά (η) (λαϊκ.) αδιάβροχο πανωφόρι κατασκευασμένο από μουσαμά** ινν. **μουσαμάς, μουσαμάς (ο) {μουσαμάδες} 1. βαμβακερό ή συνθετικό ύφασμα που έχει επιστρωθεί στη μία του όψη με βερνίκι από λινέλαιο ή συνθετική ρητίνη, ώστε να καταστεί αδιάβροχο· χρησιμοποιείται κυρ. για την προστασία από τη βροχή οικοδομικών υλικών, μηχανημάτων, αθλητικών χώρων κ.ά. 2. (συνεκδ.) πανωφόρι κατασκευασμένο από τέτοιο ύφασμα για προστασία από τη βροχή συν. μουσαμαδιά, αδιάβροχο 3. επικάλυμμα τραπεζιού από το παραπάνω ύφασμα, που προστατεύει το έπιπλο από την καθημερινή φθορά.**

|Ρ·Τ.ΥΜ. < τουρκ. mu^ammaj. μουσάτος (ο) (καθημ.) (άνδρας) που φέρει μούσι στο πρόσωπο συν. γενειοφόρος.

μουσαφίρης (ο) {-ηδες κ. -αίοι. -ηδων κ. -αίων}, μουσαφίρισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (καθημ.) πρόσωπο που έχει πάει για επίσκεψη σε σπίτι ή φιλοξενείται για λίγες ημέρες. — μουσαφιρλίκι (το).

Ιετυμ. < τουρκ. misafirj.

μουσειακός, -ή. -ό 11865] 1. αυτός που σχετίζεται με μουσείο: ~ *εγκαταστάσεις / μελέτες* **/** *αντικείμενα / χώρος* **/** *συλλογή* **2. αυτός που θα ταίριαζε να τοποθετηθεί σε μουσείο:** ~ *είδος* 3. **(μειωτ.) αυτός που δεν ταιριάζει στη σύγχρονη πραγματικότητα, που κανονικά ανήκει στο παρελθόν: -** *μηχανήματα* **/** *απόψεις* συν. ξεπερασμένος, απηρχαιωμένος, πεπαλαιωμένος, **μουσείο (το) 1. αυτόνομο κτηριακό συγκρότημα ή χώρος όπου φυλάσσονται. μελετώνται επιστημονικούς και εκτίθενται σε κοινή θέα έργα τέχνης, αντικείμενα αναγνωρισμένης αξίας, αντικείμενα από το παρελθόν ή με μορφωτικό ενδιαφέρον:** *αρχαιολογικό / βυζαντινό1 παλαιοντολογικό* **/** *πολεμικό* **/** *θεατρικό* - **|| ~** *φυσικής ιστορίας* **/** *λαϊκής τέχνης ι μουσικών οργάνοιν* 2. **(μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος πολύ μεγάλης ηλικίας ή/και αναχρονιστικών αντιλήψεων.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Μουσείο ν.* **αρχική σημ. «χιόρος αφιερωμένος στις Μούσες και στις τέχνες που αντιπροσωπεύουν», <** *Μούσα* **(βλ.λ.). Μέσω τού λατ. museum η λ. πέρασε και σε άλλες γλώσσες, πβ. αγγλ. museum, γαλλ. musee, γερμ. Museum κ.ά.|. μουσειολογία (η) επιστημονικός κλάδος με αντικείμενο μελέτης τις μεθόδους οργάνωσης και λειτουργίας των μουσείων. — μουσειολό- γος (ο/η), μουαειολοψικός, -ή. -ό, μουαειολοψικά επίρρ. μουσειοπαιδαγωγική (η) κλάδος τής μουσειολογίας που ασχολεί- ται με τη δημιουργία και ανάπτυξη μουσειακών εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσεία, χώρους ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος κ.α.. για παιδιά και εφήβους, μουσελίνα (η) (χωρ. γεν. πληθ.) πολυτελές, λεπτό και διαφανές ύφασμα, που κατασκευάζεται από ψιλά νήματα μαλλιού, βαμβακιού ή μεταξιού.**

[ετυμ. < γαλλ. mousscline < ιταλ. mussolina < αραβ. mawsiliy < Mawsil «Μοσούλη», πόλη τού Ιράκ], μούσι (το) Ιχωρ. γεν.) 1. (κυριολ.) μικρό γένι που καλύπτει μόνο το σαγόνι τού άνδρα: *αφήνω* ~ **jj** *ξυρίζω / κόβω* **/** *περιποιούμαι* **/** *χτενίζω το* ~ **συν. (λόγ.) υπογένειο 2. (οικ.) το ψέμα. οτιδήποτε ψεύτικο:** *αυτά που λέει για κάποιον πλούσιο θείο είναι ~· τα λεφτά τα βγάζει από ακάτες.* **— (υποκ.) μουσάκι (το) (σημ. Η.**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. mouche < λατ. musca «μύγα»),

μουσικάντης (ο) ► μουζικάντης

μουσική (η) **1.** η οργάνωση τού ήχου σε μορφές, στις οποίες ο άνθρωπος αναγνωρίζει ή αποδίδει μια ιδιαίτερη αξία ή σημασία, μερικώς ή εξ ολοκλήρου ανεξάρτητη από την αξία ή τη σημασία των συνθετικών τους ήχων («μουσικές μορφές»)· μουσικός είναι ο ήχος που χρησιμοποιείται σε μουσικές μορφές· κατά κύριο λόγο, η μουσική αξία έχει συνδεθεί με το ευχάριστο άκουσμα, τη μελωδία, την αρμονία, τον ρυθμό κ.λπ. και ο μουσικός ήχος με ορισμένες κατηγορίες τεχνητών ήχων. που παράγονται από τα μουσικά όργανα (βλ.λ.) ή την ανθρώπινη φωνή (βλ.λ.)· κανένα, όμως. από τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν αποτελεί καθολικό γνώρισμα τής μουσικής: *ακούω! καταλαβαίνω / απολαμβάνω / παίζω / εκτελώ / ερμηνεύω / γράφω / συνθέτω ι δημιουργώ / αυτοσχεδιάζω ι διδάσκω ι εξηγώ ι αναλύω ι κρίνω* **1** *κριτικάρω (την)* ~ jj *το ραδιόφωνο* / γο *γραμμόφωνο* / γο *πικάπ* / γο *μαγνητόφωνο / το κασετόφωνο παίζει* ~ [| *από τα παράθυρα τού σπιτιού ξεχυνόταν γλυκιά* ~]| *η ~ εξημερώνει τα ήθη*)) *η ορχήστρα έπαιζε μια άγρια / γλυκιά > απαλή / εύθυμη* ¹ *πένθιμη* ~ | | *Κανείς δεν του έμαθε ~. Είναι αυτοδίδακτος*' ΦΡ (σκωπτ.) *ξύλο μετά μουσικής ο* ανηλεής δαρμός 2. (συνεκδ.) συγκεκριμένη κατηγορία μουσικών έργων (ως προς τα χαρακτηριστικά, την προέλευση ή την εποχή τους), μουσικό είδος: *σοβαρή / ελαφρά / μοντέρνα / έντεχνη / παραδοσιακή / χορευτική I ηλεκτρονική / μονοφωνική ι οργανική / πολυτονική / διατονική / δημοτική / εκκλησιαστική / λαϊκή I χορωδιακή / ευρωπαϊκή ι βυζαντινή ι κλασική ι* συμφωνική ι ποπ - || ~ *δωματίου* 3. (ειδικότ.) η μουσική σύνθεση που προορίζεται για τη μελοποίηση στίχων ή την επένδυση έργου κινηματογραφικού, θεατρικού κ.λπ.: *η ~ τής ταινίας αυτής είναι πασίγνωστη* (j *ο ίδιος ο συνθέτης, εκτός από τη ~ έχει γράψει και τους στίχους* 4. (κατ' επέκτ.) μελίοδική αίσθηση, η ρυθμι- κότητα που διακρίνει συγκεκριμένο άκουσμα: *η ~ των λέξεων ι τού στίχου* ΙΥΝ. μουσικότητα, μελωδικότητα 5. (μτφ.) το ευχάριστο άκουσμα: ra *λόγια του ι η φωνή του ήταν ~!* 6. το ειδικό μάθημα για την τέχνη των ήχων. που γίνεται στα σχολεία, και η διδασκαλία του: *αύριο την τρίτη ώρα έχουμε* - ιυν. ωδική 7. η γραπτή σημειογραφία των μουσικών συνθέσεων (οι νότες, το πεντάγραμμο κ.λπ.): *δεν έμαθε να διαβάζει -, εμπειρικά παίζει* ΣΥΝ. νότες. **—** (υποκ.) **μουσικούλα** (η). [ΕΙ ΥΜ; < αρχ. *μουσική* (ενν. *τέχνη*), αρχική σημ. «οποιαδήποτε τέχνη προστατευόταν από τις Μούσες». < *Μούσα.* Μέσω τού λατ. musica η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. music, γαλλ. musique. γερμ. Musik. ισπ. musica κ.ά.[. **μουσικοδιδάσκαλος** (ο) [Ι850J [μουσικοδιδασκάλ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) 1. ο δάσκαλος τής μουσικής 2. (σπάν.) το πρόσωπο που συνθέτει μουσική, που δημιουργεί μουσικά έργα συν. μουσικοσυνθέτης. μουσουργός.

μουσικοθεραπεία (η) 11893[[χωρ. πληθ.) η χρήση τής μουσικής ως μέσου θεραπείαο ψυχικών ασθενειών, μουσικοκρίτικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την κριτική των μουσικών έργων: - *σημείωμα / σχόλιο / άρθρο / στήλη 2. μουαικοκρι- τικός* **(ο/η) ειδικευμένος κριτικός, ο οποίος αξιολογεί, κατά κανόνα σε επίκαιρα δημοσιευμένα κείμενά του. μουσικά έργα ή εκτελέσεις μουσικών έργων** 3. *μουσικοκριτική* **(η) η κριτική των μουσικών έργων και εκτελέσεων με τη σημερινή της μορφή, αναπτύσσεται από τον 18ο αι. και μετά. σε συνάφεια με την ανάπτυξη τής έντυπης δημοσιογραφίας· ο μάχιμος και επικαιρικός χαρακτήρας τής μουσικοκρι- τικής τη διακρίνει, ως επί το πλείστον. από τη μουσικολογία (βλ.λ.). μουσικολογία (η) [χωρ. πληθ.) ειδικευμένη επιστήμη, η οποία μελε**

τά τη μουσική· με τη σημερινή της μορφή αναπτύχθηκε ιδίως κατά τον 19ο και κατά τον 20ό αι.. και συνδέεται με τη διδασκαλία τής μουσικής σε πανεπιστημιακό επίπεδο· συνοψίζει την εμπειρία τής μουσικής ανάλυσης και τής μουσικοκριτικής. χρησιμοποιεί μεθόδους και δεδομένα επιστημών, όπως η φυσική, η φυσιολογία, η κοινωνιο- λογία. η ψυχολογία, η ιστορία, η γλωσσολογία κ.λπ.. ενώ, αντιθέτως. διακρίνεται ως προς τις μεθόδους και ως προς τον σκοπό της από τα παραδοσιακά «θεωρητικά τής μουσικής» (αρμονία, αντίστιξη κ.λπ.)' διακρίνεται σε *ιστορική* **και** *συστηματική,* **ενώ κατά το αντικείμενό της διακρίνεται. στο πλαίσιό της. ο κλάδος τής εθνομουσικολογίας (βλ.λ.). — μουσικολόγος (ο/η) 11890). μουσικολογικός, -ή. -ό [Ι863J, μουσικολογικ-ά** *I* **-ώς επίρρ.**

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. musicologiej. μουσικομανία (η) [18941 {χωρ. πληθ.) η υπερβολική και μέχρι μανίας αγάπη προς τη μουσική. — μουσικομανης, -ής, -ές 11895J. μουσίκοποίητικός, -ή. -ό αυτός που περιλαμβάνει απαγγελία ποιήματος και μουσική συνοδία: ~ *βραδιά στην Πνύκα / σύνθεση 1 δημιουργία / παράδοση.*

μουσικός, -ή, -ό 1. αυτός που είναι φορέας μουσικής αξίας ή σημασίας. αυτός που σχετίζεται με τη μουσική (βλ.λ.): - *παιδεία / σύνθεση / έργο / σημειογραφία / κείμενο / ρεύμα / κύκ/^ος (ανθρώπων)* **/** *ρυθμός / κομμάτι* **/** *παραλλαγή / έκφραση* **/** *δημιουργία* ■' *επιμέλεια εκπομπήσι γλώσσα ι διεύθυνση* **/** *οίστρος ι φθόγγος* **/** *αγωγή ι γεγονός ι τρόπος/ κληρονομιά / παράδοση / έρευνα / περιοδικό* **/** *σπουδές' Φ\\ μουσική σκηνή* **(i) ο χώρος στον οποίο παρουσιάζονται μουσικές εκδηλώσεις (ii; το σύνολο των ανθρώπο>ν που δραστηριοποιούνται γύρω από τη μουσική:** *η επιτροπή τού φεστιβάλ προερχόταν από τη μοντέρνα* ~ **2. (ειδικότ.) αυτός που παράγει μουσική:** ~ *όργανο / σύνολο / θίασος / συγκρότημα / σχήμα* 3. **αυτός που περιλαμβάνει μουσική: -** *κωμωδία / βραδιά / εκδήλωση / παράσταση* **/** *επένδυση ταινίας* **/** *καφενείο* **))** *αφήγηση με* ~ **συνοδία 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη ικανότητα να αντιλαμβάνεται, να αναλύει ή να αναπαράγει, ακόμη και να δημιουργεί την αρμονία των ήχων: -** *αφτί/ ιδιοφυία / ένστικτο ι αντίληψη / αίσθημα* 5. **αυτός που είναι ευχάριστος στην ακοή. που περιέχει ρυθμό, αρμονία και μελωδία:** *η Ιταλική είναι ~ γλώσσα* **| |** ~ *στίχος / ήχοςχυν.* **μελωδικός ανγ. δυσαρμονικός, παράφωνος, παράτονος, φάλτσος, κακόηχος 6. μουσικός (ο/η) (α) βαθύς γνώστης ή/και διδάσκαλος τής μουσικής συν. μουσικοδιδάσκαλος (β) το πρόσωπο που συνθέτει μουσικά έργα ιυν. μουσικοσυνθέτης, συνθέτης, μουσουργός (γ) το πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα την εκτέλεση ή/και τη σύνθεση μουσικών έργων:** *θα αυξηθεί η αμοιβή των* ~ 7. *μουσική* **(η) βλ.λ. - μουσικ-ά/-ώς [αρχ.) επίρρ.**

|Υι υμ. αρχ., αρχική σημ. «άνθρωπος των γραμμάτων και των τεχνών (όπως αντιπροσωπεύονται από τις Μούσες)». < *Μούσα\.* **μουσικοσυνθέτης (ο) |Ι866{ {μουσικοσυνθετών!, μουσικοσυνθέτρια (η) [μουσικοσυνθετριών! 1. πρόσωπο που συνθέτει, που δημιουργεί μουσικά έργα συν. συνθέτης, μουσικός, μουσουργός 2. ο συνθέτης λαϊκής μουσικής, κατ' αντιδιαστολή προς τον μουσουργό (βλ.λ.), ο οποίος είναι κατά κανόνα συνθέτης κλασικής μουσικής. Κπίσης (λόγ.) μουσικοσυνθέτις (η) [μουσικοσυνθέτ-ιδος | -ίδων). μουσικότητα (η) |1879) Ιχωρ. πληθ.} 1. η ιδιότητα τού να διαθέτει κάτι ρυθμό ή/και μελωδία και να ακούγεται ευχάριστα στο ανθρώπινο αφτί:** *ιδιαίτερη* **-** *έχουν οι γλώσσες με μακρά και βραχέα φωνήεντα και τονισμό που εναλλάσσει τις μουσικές κλίμακες* **(π.χ. η Ιταλική) Jj** *γοητευμένοι από τη γεμάτη* **-** *φωνή της* **| |** *το ποίημα οφείλει να έχει* - **ΣΥΝ. μελωδικότητα 2. η μουσική αίσθηση, η μουσική αντίληψη Συν. μουσικό αφτί.**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. musicalitcf. μουσικόφιλος, -η -ο 118631 αυτός που του αρέσει πολύ η μουσική: *το ~ κοινό* **II (κ. ως ουσ.)** *πολλοί μουσικόφιλοι κατέκ?.υσαν χθες το Μέγαρο Μουσικής.*

μουσικοχορευτικός, -ή. -ό 118901 αυτός που συνδυάζει μουσική και χορό: ~ *παράσταση* **/** *θεατρικό νούμερο.* **μουσίτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. μικρό, φτερωτό έντομο, που αναπτύσσεται σε βαρέλια από μούστο, σε σάπια κρέατα ή λαχανικά, καθώς και σε σκουπίδια 2. (συνήθ. μτφ.-σκωπτ., χαϊδευτ. κυρ. για κορίτσι ή νέα γυναίκα) αυτός που συμπεριφέρεται με πονηριά:** *είσαι μια ~ εσύ!*

[ετυμ. < σλαβ. muSica «μυγούλα», υποκορ. τού muha «μύγα»), μούσκεμα (το) {χωρ. πληθ.I (καθημ.) 1. το να μουσκεύει κανείς κάτι: γο **- rot)** *ξερού ψωμιού για να μαλακώσει* **| |** *το ~ των ρούχων* **ΣΥΝ. βρέξιμο, διαβροχή 2. (εκφραστ.) (συνήθ. ως χαρακτηρισμός) βρεγμένος ώς το κόκκαλο, πολύ βρεγμένος:** *η βροχή με έκανε ~* **|)** *όταν γύρισα από το σκάψιμο, ήμουνα ~ στον ιδρώτα* **| |** *πήγα να βοηθήσω λίγο στο πότισμα και έγινα* **φρ. (μτφ.)** *τα κάνω μούσκεμα* **φέρνω το αντίθετο αποτέλεσμα από το προσδοκώμενο. αποτυγχάνω παταγωδώς (σε κάτι) συν. τα μουσκεύω, τα θαλασσώνω, τα κάνω θάλασσα αντ. τα καταφέρνω.**

μουσκέτο (το) παλαιό εμπροσθογεμές, φορητό πυροβόλο όπλο, που χρησιμοποιήθηκε κυρ. από τον 16ο μέχρι τον 18ο αι.

[FTYM. μεσν. < βεν. moscheto / ιταλ. moschctto. υποκ. τού mosco «μύγα» < λατ. musca), μουσκεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μούσκ-εψα. -εύτηκα. -εμένος) (καθημ.)

1. (μετβ.) βρέχω (κάτι) με νερό ή άλλο υγρό τόσο, ώστε να ποτιστεί, το υγραίνω σε μεγάλο βαθμό: *η βροχή μάς μούσκεψε ώς το κόκκαλο* **| |** *η γιαγιά μουσκεύει το παξιμάδι, πριν το μασήσει* **| |** *μάγουλα μουσκεμένα στα δάκρυα* **συν. διαβρέχω, διαποτίζω, μουλιάζω λντ. στεγνώνω·** φρ. **(μτφ.-εκφραστ.)** *τα μουσκεύω* **αποτυγχάνω παταγωδώς συν. τα κάνω μούσκεμα, τα κάνω θάλασσα, τα θαλασσώνω λντ. τα καταφέρνω 4 2. (αμετβ.) βρέχομαι σε μεγάλο βαθμό από νερό ή άλλο**

υγρό ΣΥΝ. διαβρέχομαι, διαποτίζομαι, εμποτίζομαι, γίνομαι μούσκεμα. γίνομαι μουσκίδι, μουλιάζω ΑΝΤ. στεγνώνω.
[Ετυμ. < μεσν. *μο(υ)σκεύω* < αρχ. *μοσχεύω* «μεταφυτεύω παραφυάδα». Η σημ. «καταβρέχω, υγραίνω» οφείλεται στο γεγονός ότι οι παραφυάδες, προτού μεταφυτευθούν, διατηρούνται στο νερό[. **μουσκίδι** επίρρ. · μούσκεμα (βλ.λ., σημ. 2): *μας έπιασε ξαφνική βροχή στον δρόμο και γίναμε -.*
[ΕΤΥΜ. < *μουσκεύω* + παραγ. επίθημα *-ίδι].* **μούσκλια** (τα) (λαϊκ.) τα βρύα. |κτγνι. < **μούσκ?.ιον*, υποκ. τού **μοῦσκλος* < λατ. musculus «ποντι- κάκι». υποκ. τού mus «ποντικός, μυς»], **μούσκουλο** (το) (λαϊκ.) ο μυς (στα μπράτσα).
[ΗΤΥΜ. < λατ. musculus «ποντικάκι», υποκ. τού mus «ποντικός, μυς»], **μουσμουλιά** (η) αειθαλές οπωροφόρο δέντρο με μεγάλα, δερματώδη φύλλα και κίτρινα άνθη με οσμή που θυμίζει πικραμύγδαλο, το οποίο καλλιεργείται για τους εδώδιμους καρπούς του. **μούσμουλο** (το) ο καρπός τής μουσμουλιάς που έχει χρώμα κίτρινο, σχήμα στρογγυλό ή ωοειδές και γλυκόξινη σάρκα.
[ετυμ. μεσν. < *μούσπου/.ονίμε* αφομοίωση) < *μέσπουλον* (με αφομοίωση) < αρχ. *μέσπιλον*. αγν. ετύμου. πιθ. δάνειοί, **μουσόληπτος,** -η. -ο (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που οι Μούσες τού στέλνουν την έμπνευση: ~ *ποιητής 2.* αυτός που διαθέτει ποιητική αίσθηση και προδιάθεση, καλλιτεχνική ιδιοφυία: **-καλλιτέχνης.*
[ετυμ. μτγν. < *Μούσα* + *ληπτός* < *?.αμβάνω*\. **μουσοτραφής,** -ής, -ές Ιμεσν.] {μουσοτραφ-ούς \ -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει ανατραφεί με τις τέχνες και τα γράμματα ΑΝΤ'. άμουσος, ακαλλιέργητος, άξεστος, **μουσούδι** (το) {μουσουδ-ιού | -ιών) **1.** (καθημ.) το κάτω μπροστινό τμήμα τού κεφαλιού διαφόρων ζώων (π.χ. σκύλου, προβάτου κ.λπ.). όπου βρίσκεται η μύτη και το στόμα τους συν. ρύγχος 2. (οικ.-μειωτ.) το πρόσωπο συν. μούρη, μούτρο. Επίσης **μουσουδα** (η) Ιμεσν.].
Γετυμ. < μεσν. *μουσούδίίν).* υποκ. τού ιταλ. muso «ρύγχος» < μτγν. λατ. musum].
μουσουλμανισμός (ο) 118911 {χωρ. πληθ.] η μονοθεϊστική θρησκεία τού ισλάμ, που δέχεται ως ανώτατο προφήτη τού Θεού τον Μωάμεθ και οι διδασκαλίες της είναι συγκεντρωμένες στο Κοράνιο (βλ. κ. λ. *ισλάμ. ισλαμισμός, ισλαμικός)* συν. μωαμεθανισμός, ισλαμισμός. — **μουσουλμάνος** (ο) Ιμεσν.], **μουσουλμάνο** (η), **μουσουλμανικός,** -ή, -ό [μεσν.], **μουσουλμανικά** επίρρ.
[ejym. < μεσν. *μουσουλμάνος* < τουρκ. mtisliiman (πληθ.) < περσ. musulan «πιστοί» < αραβ. muslim «αυτός που παραδίδεται, που υποτάσσεται (ενν. στον θεό)»], **μουσουλμανόπαις** ιο/η) {μουσουλμανό-παιδος, -παιδα | -παιδες. -παίδων) το παιδί μουσουλμάνου: *η εκπαίδευση μουσουλμανοπαί- δων.* Ηπίσης **μουσουλμανόπαιδο** (το), **μουσουργός** (ο/η) **1.** ο συνθέτης (βλ.λ.) **2.** (α) ο σπουδαίος συνθέτης: οι *μεγάλοι* - (β) (συνεκδ.) ο συνθέτης κλασικής μουσικής, κατ' αντιδιαστολή προς τον μουσικοσυνθέτη (βλ.λ.), ο οποίος είναι, κατά κανόνα, συνθέτης λαϊκής μουσικής. — **μουσουργικός,** -ή. -ό Ιμτγν.], **μουσουργοί)** ρ. [μτγν.] {-είς...]. σχολιο λ. *χειρουργός.*
[ετυμ. αρχ. < *μούσα* + *-ουργός* < *εργον*]. **μου-σου-του** (τα) λόγια ασαφή, χωρίς ξεκάθαρο περιεχόμενο ή μουρμουριστά, που εκφράζουν συνήθ. παράπονο, αντίρρηση ή ενδοιασμό: *άσε τα ~ και πες μου καθαρά τι ζητάς* || *μό?ας του είπαν ότι δεν θα πάρει την άδεια που ζήτησε, άρχισε τα -* συν. μισόλογα.
μουσοφιλος, -η. -ο (σπάν.) αυτός που αγαπά τα γράμματα και τις τέχνες συν. μουσοτραφής αντ. άμουσος, **μουστακαλής** (ο) {μουστακαλήδεςί (εκφραστ.) άνδρας που έχει μεγάλο και παχύ μουστάκι (κάτι που συχνά εκλαμβάνεται ως στοιχείο ανδρισμού, αρρενωπότητας) συν. μουστακοφόρος, (οικ.) μουστάκιας.
μουστάκι (το) {μουστακ-ιού | -ιών] **1.** το σύνολο των τριχών που φύονται στο ανδρικό πρόσωπο, στον χώρο ανάμεσα στο άνω χείλος και στη μύτη: *αραιό / παχύ / τσιγκε?<.ωτό* - || *αφήνω* - || *στρίβω το ~ μου*■ φρ. (μτφ.) (α) *γελάω κάτω από τα μουστάκια μου* (i) είμαι πανευτυχής, χωρίς να το δείχνω (ii) γελώ κρυφά, ενώ προσποιούμαι τον σοβαρό (β) *γελάνε και τα μουστάκια (κάποιου)* για την έκδηλη χαρά που νιώθει κάποιος (γ) *θα φάμε τα μουστάκια μας* θα μαλώσουμε άσχημα 2. οι λεπτές, συνήθ. αραιές τρίχες, που μπορεί να φύονται στο γυναικείο πρόσωπο ανάμεσα στο άνω χείλος και στη μύτη **3.** *μουστάκια* (τα) (α) οι σκληρές, μακριές τρίχες που φέρουν τα θηλαστικά (λ.χ. η γάτα) και ορισμένα ψάρια (λ.χ. το μπαρμπούνι) στα πλευρά τού προσώπου τους και οι οποίες επιτελούν τον ρόλο αισθητηρίων οργάνων (β) οι βελονοειδείς αποφύσεις στα στάχυα. καθώς επίσης και τα ευαίσθητα τριχίδια των σαρκοφάγων φυτών **4.** ναυτ. το σχοινί τού ιστιοφόρου, που είναι δεμένο από τον πρόβολο στην πλώρη. — (μεγεθ.) **μουστάκα** (η)]μεσν.|. (υποκ.) **μουστακάκι** (το) (σημ. 1).
(ετυμ. < μτγν. *μουστάκιον* < **μυστάκῖον.* υποκ. τού αρχ. *μύσταξ.* λ. που εμφανίζει την εκφραστ. ονοματοποιημένη ρίζα *μύ* και είναι σχηματισμένη μορφολογικά κατά το αρχαιότερο *μάσταξ* «στόμα» (βλ. κ. *μαστίχα)].*
μουστάκιας (ο) (οικ.) ο μουστακαλής ΣΥΝ. μουστακοφόρος, **μουστακοφόρος** (ο) »μυστακοφόρος
μουσταλευριά (η) γλύκυσμα που παρασκευάζεται από μούστο, αλεύρι, ζάχαρη, αμύγδαλα, καρύδια κ.λπ. ΣΥΝ. μουστόπιτα, **μουστάρδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι καρύκευμα φαγητού, συνήθ. με καυτερή γεύση · παρασκευάζεται από τα σπέρματα ορισμένων ειδών σιναπιού και κυκλοφορεί στο εμπόριο είτε με τη μορφή σκόνης είτε συχνότερα σε μορφή κιτρινωπής αλοιφής· ΦΡ, *αέριο τής μουστάρδας* νευροτοξικό αέριο που χρησιμοποιείται ως χημικό όπλο.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. mostarda < mosto «μούστος» < λατ. mustum. Βλ. κ. *μού στος].*
μουσταρδής, -ιά. -ί **1.** αυτός που έχει το βαθύ κίτρινο χρώμα τής μουστάρδας 2. *μουσταρδί* (το) το ίδιο το βαθύ κίτρινο χρώμα τής μουστάρδας. *τ* ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.* **μουσταρδιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι επιτραπέζιο σκεύος για τη φύλαξη και το σερβίρισμα τής μουστάρδας.
[πτυμ. *μουστάρδα* + *-ιέρα,* πβ. *αβγουλ-ι'έρα, πουδρ-ιέρα*\. **μουστερής** (ο) {μουστερήδες] (λαϊκ.-παλαιότ.) ο πελάτης, ο αγοραστής: *έχω πράμα που σαλεύει και τον - γυρεύει* (λεγόταν από πωλη- τές που διαλαλούσαν το εμπόρευμά τους).
ΙΓ-ΤΥΜ. < τουρκ. mii^tcrij. **μουστόγρια** (η) (υβριστ.) γυναίκα πολύ προχωρημένης ηλικίας γεμάτη ρυτίδες, πολύ ζαρωμένη ΣΥΝ. μπαμπόγρια, τσουρόγρια. **μουστοκούλλουρο** (το) κουλλούρι που παρασκευάζεται από αλεύρι ζυμωμένο με μούστο και ζάχαρη, **μουστόπιτα** (η) {δύσχρ. μουστοπιτών} η μουσταλευριά (βλ.λ.). **μούστος** (ο) {χο)ρ. πληθ.) (καθημ.) ο πηχτός χυμός που εξάγεται από τα σταφύλια που έχουν πατηθεί ή υποστεί σύνθλιψη, πριν από την αλκοολική ζύμωση και τη μεταβολή του σε κρασί ΣΥΝ. (λόγ.) γλεύκος.
Ιγετυμ. < μτγν. *μούστος* < λατ. mustum (vinum) «νέο κρασί», ουδ. τού επιθ. mustus «νέος. πρόσφατος»], **μουσώνας** (ο) ισχυρός περιοδικός άνεμος, που προκαλείται στους ωκεανούς (κυρ. στον Ινδικό Ωκεανό), κοντά στις ηπείρους, από τη διαφορά θερμοκρασίας και πιέσεως μεταξύ τής ξηράς και τής θάλασσας· πνέει τον χειμώνα με κατεύθυνση από την ήπειρο προς τον ωκεανό' και *το* καλοκαίρι από τον ωκεανό προς την ήπειρο, οπότε μεταφέρει τεράστιες ποσότητες υδρατμών, από τους οποίους προκα- λούνται συνεχείς και παρατεταμένες βροχοπτώσεις.
I LiTYM. < γαλλ. mousson < ισπ. monzon < αραβ. mausim «εποχή»|.
mutatis mutandis λατ. (προφέρεται *μουτάτις μουτάντις)* ελλην. *τηρουμένων των αναλογιών* (βλ. λ. *αναλογία).*
[ετυμ. Αφαιρετ. πληθ. τής μτχ. και τού γερουνδιακού τού ρ. muto «μεταβάλλω. αλλάζω»], **μουτι** {άκλ.) ως επίρρ. μόνο στη ΦΡ. (λαϊκ.) *τα έκανε μούτι* για πλήρη αποτυχία συν. τα σκάτωσε.
[ΚΤΥΜ. < αλβ. muti «σκατά. κόπρανα», πληθ. τού mut]. **μουτζαχεντίν** (ο) {άκλ.[ένοπλος ισλαμιστής αντάρτης, κυρ. σε μουσουλμανικές χώρες · (γενικότ.) ισλαμιστής μαχητής.
[ει υμ. < αραβ./περσ. mujahidin, πληθ. τού mujahid «πολεμιστής τής *τζιχάντ* (αραβ. jihad «(ιερός) πόλεμος»)»], **μουτράκι** (το) {χωρ. γεν.) (χαϊδευτ.) μικρό, χαριτωμένο και συμπαθητικό πρόσωπο: *γουστόζικο / αστείο* - συν. προσωπάκι. φατσούλα. **μούτρο** (το) (καθημ.-οικ.) **1.** (συνηθέστ. στον πληθ.) το πρόσωπο τού ανθρώπου: *πλύνε το ~ σου!* || *βρέθηκε πεσμένος με τα ~ στο χώμα* [| *έχεις δει τα ~ σου στον καθρέφτη;* (είσαι άσχημος) || (ως απειλή) *θα σου σπάσω τα ~! / θα σου κάνω τα ~ κρέας!* (θα σε γρονθοκοπήσω άγρια, θα σε χτυπήσω βάναυσα στο πρόσωπο) συν. φάτσα, μούρη· φρ. (α) *τρώω / σπσω τα μούτρα μου* (i) τραυματίζομαι (κυρ. στο πρόσωπο) πέφτοντας κάτω: *έπεσε από τη μηχανή κι έσπασε τα μούτρα του* (ii) αποτυγχάνω οικτρά: *νόμισε ότι θα τα κατάφερνε. αλλά έφαγε τα μούτρα του* (β) (μτφ.) *κάνω (κάτι) σαν τα μούτρα μου* καταστρέφω (κάτι) ή χειρίζομαι άσχημα (ζήτημα, υπόθεση κ.λπ.). ώστε να έχει κακή έκβαση (γ) *πέφτω με τα μούτρα (σε κάτι)* επιδίδομαι με ζήλο και αφοσίωση (σε κάτι): *έπεσε με τα μούτρα στο διάβασμα* συν. αφοσιώνομαι (δ) *κάνω τα μούτρα / τη μούρη (κάποιου) κρέας* βλ. λ. *κρέας 2.* (συνεκδ.) **μούτρα** (τα) έκφραση τού προσώπου, που δείχνει δυσαρέσκεια: *Τι - είν' αυτά: Χαμογέλασε λιγάκι!* φρ. (μτφ.) (α) *κατεβάζω ί ξινίζω ί κρεμάω τα μούτρα μου* εκφράζω δυσαρέσκεια ή/και θυμό με την έκφραση τού προσώπου: *ξίνισε τα μούτρα του. όταν του είπαμε ότι δεν θα αγοράσουμε τελικά το προϊόν που μας πρότεινε* συν. δυσανασχετώ, δυσφορώ (β) *κάνω μούτρα (σε κάποιον)* εκφράζω με το πρόσωπό μου τη δυσαρέσκειά μου (για κάτι/κάποιον): *δεν τον κά/.εσα στη γιορτή κι από τότε μου κάνει μούτρα* (γ) *κρατάω μούτρα (σε κάποιον)* δείχνω με την έκφραση τού προσώπου μου ότι δεν έχω πλέον φιλική διάθεση απέναντι σε κάποιον εξαιτίας παρεξήγησης, ενέργειάς του εις βάρος μου κ.λπ.: *της είχα πει παλιότερα ότι δεν μου άρεσε η δουλειά της κι από τότε μου κρατάει μούτρα* **3.** (μειωτ.) (στον πληθ.) σε φρ. που δηλώνουν αίσθημα ντροπής ή μειονεκτική θέση, π.χ. (α) **δεν έχω** *μούτρα να...* αδυνατώ (από ντροπή) να..: ~ να *τον δω μετά απ' αυτό που του έκανα* συν. ντρέπομαι (β) **έχω** *τα μούτρα* έχω το θράσος: *έχεις τα μούτρα να έρθεις σπίτι μου μετά την προσβολή που μου έκανες:* (γ) *με τι μούτρα* με τι κουράγιο, με ποιο θάρρος (για περιπτώσεις όπου θα πρέπει κανείς να ντρέπεται): *αν δεν κάνω τη δουλειά μου σωστά. ~ θα πάω μετά να ζητήσω αύξηση;* (δ) *(κάποιος) δεν είναι / κάνει για τα μούτρα μου* (κάποιος) δεν μου αξίζει. ξεπερνά κατά πολύ την αξία μου: *Τόσο αξιόλογη κοπέλα δεν είναι για τα μούτρα του! Λυτός είναι ένα ρεμά?.ι!(ε) μου έπεσαν τα μούτρα* έγινα ρεζίλι. ντροπιάστηκα: drav *μου 'βαλε τις φωνές μπροστά σ'όλους.* ~ (στ) *ρίχνω τα μούτρα μου* ταπεινώνομαι: *επειδή χρειαζόμουν χρήματα, έριξα τα μούτρα μου και της ζήτησα (ζ) παίρνω τα μούτρα μου και φεύγω* αναχωρώ καταντροπιασμένος **4.** (χαϊδευτ.) αυτός που κάνει μικροπονηριές ή κατεργαριές: *πάλι τα κατάφερες, βρε* [| *F.ivai μεγάλο -! Άκου τι σκαρφίστηκε!* συν. φάτσα, κατεργάρης **5.** (ειδικότ.) πονηρός άνθρωπος, απατεώνας: *πρόσεχέ τον αυτόν, είναι ~!* — (υποκ.) **μουτράκι** (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) **μουτράκλα** (η). [ετυμ. < μεσν. *μούτρον.* αβεβ. ετύμου. πιθ. < ιταλ. mutria «σοβαρότητα. έπαρση» ή. σύμφωνα με άλλη εκδοχή. < μεσν. *μούστρα / μόστρα*
ιταλ. mostra (βλ. κ. *μοστράρω)].* **μουτρώνω** ρ. αμετβ. {μούτρω-σα, -μένος) (οικ.) **1.** γίνομαι κατηφής, εκδηλώνοντας δυσαρέσκεια, θυμό: *μάθε να μη μουτρώνεις, όταν σου*

λένε την αλήθεια και σου κάνουν παρατηρήσεις! **ΣΥΝ.** **κατσουφιάζω, στραβομουτσουνιάζω, κατεβάζω / ξινίζω / κρεμάω τα μούτρα, κάνω μούτρα 2.** **(η μτχ. μουτρωμένος,** *-η. -ο)* **αυτός που έχει πάρει έκφραση δυσαρέσκειας, θυμού:** *κάθε φορά που διαπληκτίζεται με* **τον συ-** *νέταιρό* **του,** *γυρίζει στο σπίτι* **- συν. κατσουφιασμένος, κατηφής Λ.\τ. γελαστός, σαν την καλή χαρά. – μούτρωμα (το), μούτσος (ο) νάυγ. μαθητευόμενος ναύτης, χωρίς συγκεκριμένη ειδικότητα συν. ναυτόπαιδο.**

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. mezzo < λατ. musteus «πρόσφατος, νέος» < mustus (ίδια σημ.)! ·

μουτσούνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. κατασκευή από χαρτί, δέρμα ή άλλο υλικό, που καλύπτει το πρόσωπο (για μεταμφίεση, μίμηση, σάτιρα) συν. μάσκα, προσωπίδα, προσωπείο 2. (μτφ.) άσχημο ή σκυθρωπό πρόσωπο ανθρώπου: *μόλις το άκουσε. κατέβασε μια* **συν. μούτρο, μούρη. -- (μεγεθ.) μουτσουνάρα (η). σχόλιο λ.** *όμορφος.* **Ιετυμ. μεσν. < βεν. musona «γκριμάτσα» (πβ. ιταλ. musone) < rnuso «ρύγχος, μουσούδι» < μτγν. λατ. musum|. μούφα (η) 1. (α) σωλήνας μικρού μήκους με σπείρωμα στο εσωτερικό του, που χρησιμοποιείται συνήθ. για να συνδέει άλλους σωλήνες (β) εξάρτημα που έχει υποδοχή και έξοδο για τη σύνδεση δύο καλωδίων (π.χ. τηλεφώνου) 2. (αργκό) ως χαρακτηρισμός για κάτι ανάξιο λόγου ή ψεύτικο.**

[F.ΤΥΜ. < γερμ. Mu!'fe|. μουφλόν (γο) **{άκλ.} 1. είδος προβάτου 2. (συνεκδ.) το μαλλί και το ύφασμα τού παραπάνω προβάτου 3. μαλακό παχύ και χνουδωτό ύφασμα που τοποθετείται κάτω από το τραπεζομάντηλο για να μην ακούγεται ο θόρυβος από τα μαχαιροπίρουνα αλλά και να μη φθείρεται το τραπέζι.**

{ΕΓΥΜ. < γαλλ. mouflon < ιταλ. mulione < μτγν. λατ. mufro, -orris, από ονοματοποιημένη ρίζα *mu-|. μουφλούζης (ο) ιμουφλούζηδες], μουφλούζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} χρεοκοπημένος, κακομοίρης, φτωχός. – μουφλουζεύω μ., μου- φλούζεμα (το).

[ΗΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. miiflisJ. μουφτεία (η) {μουφτειών] 1. η έδρα τού μουφτή συγκεκριμένης περιοχής 2. η περιοχή δικαιοδοσίας ενός μουφτή, μουφτής (ο) {μουφτήδες} μουσουλμάνος θεολόγος, ερμηνευτής τού μουσουλμανικού θρησκευτικού Δικαίου, κυρ. στις διαπροσωπικές σχέσεις και τις διαφορές μεταξύ μουσουλμάνων.

[ΕΙΥΜ. μεσν. < τουρκ. mufrii < αραβ. mufti «ερμηνευτής τού μουσουλμανικού νόμου»].

μούχλα (η) {χωρ. πληθ.} 1. η πρασινωπή ή άσπρη επικάλυψη που σχηματίζεται στην επιφάνεια νεκρών ή αποσυντεθειμένων φυτικών ή ζωικών ουσιών, όπως λ.χ. σε τροφές, εξαιτίας τής παρουσίας και δράσεως διαφόρων μυκήτων: *το τυρί / το ψωμί έπιασε ~\ \ η αίθουσα μύριζε ~ από την κλεισούρα και την υγρασία* **2. είδος μικρών μυκήτων, από τους οποίους παράγεται η μούχλα (σημ. I) 3. (μτφ.-εκφραστ.) η κατάσταση αδράνειας ή στασιμότητας, η σωματική ή πνευματική νωθρότητα 4. η πεπαλαιωμένη ή αναχρονιστική αντίληψη για τον κόσμο και τα πράγματα: ο** *λόγος μερικών πολιτικών αποπνέει ~* **αντ. προοδευτικότητα. ευρύτητα οριζόντων, κινητικότητα.**

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *(ά)μουχλα* **< μτγν.** *όμίχλα* **< αρχ.** *ομίχλη* **(βλ.λ.)]. μουχλιάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.] {μούχλιασ-α. -μένος} ♦ (αμετβ.)**

καλύπτομαι από στρώμα μούχλας, πιάνω μούχλα: *το ψωμί μου- χλιάζει. αν περάσουν μερικές ημέρες* **2. (μτφ.-εκφραστ.) μένω αδρανής, νωθρός:** *θα μουχλιάσω από το καθισιό* **]| *έχει να βγει πολύ καιρό, μούχ/.ιασε μέσα στους τέσσερεις τοίχους τού σπι-τιού του* συν. αδρανώ αντ. κινητοποιούμαι ♦ 3. (μετβ.-σπάν.) κάνω (κάτι) να αποσυντεθεί και να καλυφθεί απο μούχλα (βλ.λ.):** *η υγρασία μούχλιασε το τυρί και τώρα δεν τρώγεται* **4. (μτ<ο.. η μτχ.** *μουχλιασμένος, -η. -ο)* **αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση πνευματικής νωθρότητας. που πάσχει από έλλειψη φαντασίας, από υπερβολικό συντηρητισμό:** *~ ιδέες.* **–μουχλιασμα (το), μουχρός, -ή. -ό (λογοτ.) αυτός που δεν έχει λάμψη ούτε φωτεινότη- τα, που έχει χάσει τη διαύγειά του: -** *ηλιοβασίλεμα* **συν. θαμπός, θολός, μουντός αντ. φωτεινός, λαμπερός.**

[ετυμ. < αρχ. *μόρυχος* **«αμυδρός, σκοτεινός» (με κώφωση και αντιμετάθεση) <** *μορύσσω* **«μολύνω, βρομίζω» (κυρ. με καπνό, ξίδι, αίμα κ.ά.), που συνδ. με το μτγν.** *μόρτος* **<<μαύρος. φαιός», το αρχ.** *μόρφνος* **«μαύρος, σκοτεινός», καθώς και με ρωσ. mara-ju «βρομίζω»!. μούχρωμα (το) {μουχρώματος [χωρ. πληθ.) (λογοτ.) το σούρουπο, το τέλος τής ημέρας, όταν αρχίζει να σκοτεινιάζει συν. δειλινό, σύθα- μπο, λυκόφως ΛΜ. χαραυγή, λυκαυγές, μουχρώνει ρ. απρόσ. (λογοτ.) αρχίζει να πέφτει το σκοτάδι, νυχτώνει συν. σουρουπώνει, βραδιάζει, σκοτεινιάζει.**

[κτυμ. < *μουχρός* **(βλ.λ.)]. μοχέρ (το) {άκλ.} 1. το λεπτό, ίσιο και απαλό σαν μετάξι τρίχωμα κατσίκας Αγκύρας. από το οποίο κατασκευάζονται ελαφρά υφάσματα και μαλλιά για πλέξιμο:** *πουλόβερ από* **- 2. το ύφασμα που κατασκευάζεται από το τρίχωμα αυτό:** *κασκόλ από ~* **3. (ως επίθ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί από το παραπάνω ύφασμα:** *~ ζακέτα.*

[f.tym. < αγγλ. mohair < παλαιότ. ιταλ. inocaiarro < αραβ. mukhayyar «επιλογή», με παρετυμολ. επίδρ. τής λ. hair «μαλλί, τρίχωμα»], μοχθηρός, -ή. -ό αυτός που επιδιώκει το κακό των άλλων, που νιώθει χαρά για τη δυστυχία τους και λύπη για την ευτυχία τους: *~ β/.έμμα / πρόσωπο / φύση* **(χαρακτήρας) ΣΥΝ. χαιρέκακος, κακεντρεχής. κακόβουλος, εμπαθής, φθονερός αντ. καλόβουλος, αγαθός, καλόψυχος. – μοχθηρά επίρρ., μοχθηρία [αρχ.] κ. μοχθηρότητα (η). [ειύμ. αρχ. <** *μόχθος* **(βλ.λ.). Η λ. ανήκει στην κατηγορία εκείνων που απέκτησαν μειωτική σημ., ενώ αρχικώς δήλωναν αυτόν που ασχολείται με χειρωνακτικές εργασίες, που καταβάλλει έντονη σωματική προσπάθεια, πβ. κ.** *πονηρός, βάναυσος* **|. μοχθος (ο) 1. έντονος σωματικός κόπος, που προκαλείται από επίπονη εργασία:** *αυτό το έργο απαίτησε πολύ ~* **συν. καταπόνηση, κούραση 2. (συνεκδ.) τα αγαθά που αποκτά κανείς κοπιάζοντας:** *σπατάλη- σε* **τον ~** *του σε μία μέρα.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **μόγ-χθος* **(κατά τα** *άχθος, δχθος* **κ.τ.ό.) <** *μόγος* **«μόχθος, κόπωση, προσπάθεια» < θ.** **(σ)μόγ-* **(πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου** *σμογερόν σκληρόν. επίβονλον. μοχθηρόν).* **οπότε η λ. θα συνδέεται με λιθ. smagiis «βαρύς, ισχυρός». Βλ.** *κ. μοχλός* **j. μοχθώ ρ. αμετβ. |αρχ.] {μοχθείς... { μόχθησα) εργάζομαι σκληρά, για να φέρω εις πέρας κάτι. καταπονούμαι σωματικά:** *μόχθησε για να χτίσει το σπίτι τον* **/** *για να μεγαλώσει τα παιδιά τον* **συν. κοπιάζω, αγωνίζομαι, καταπονούμαι, μόχλευση (η) |αρχ.[{-ης κ. -εύσεως J -εύσεις, -εύσεων} 1. η μετακίνηση που γίνεται με τη βοήθεια μοχλού 2. (μτφ.) αναμόχλευση. ανα- κίνηση, αναζωπύρωση · 3.** οικον. **(α) δανειακή εξάρτηση, δανειακή επιβάρυνση · χρησιμοποίηση δανειακών κεφαλαίων για αύξηση τής απόδοσης ή για κερδοσκοπία (π.χ. αγορά μετοχών με κατάθεση περιθωρίου) (β) κατάσταση κατά την οποία μια μικρή αύξηση ή μείωση σε έναν κλάδο τής επιχείρησης προκαλεί αντίστοιχα αύξηση ή μείωση σε άλλον κλάδο της.**

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. leverage (< lever «μοχλός»)|. μοχλεύω ρ. μετβ. [αρχ.] {μόχλευσα} (λόγ.) 1. κινώ κάτι με τη βοήθεια μοχλού 2. (μτφ.) αναμοχλεύω (βλ.λ.). μοχλοβραχίονας (ο) [1X83| {μοχλοβραχιόνων} μηχαν. **το τμήμα τού μοχλού μεταξύ τού υπομοχλίου και τού σημείου στο οποίο ασκείται η δύναμη που επενεργεί πάνω στον μοχλό, μοχλός (ο) 1.** φυς. **απλή μηχανή, η οποία αποτελείται από ένα άκαμπτο, συνήθ. επίμηκες σώμα. το οποίο μπορεί να κινείται γύρω από άξονα ή σταθερό σημείο (υπομόχλιο. βλ.λ.). όταν ασκούνται σε αυτό δύο δυνάμεις, η μία που το κινεί (δύναμη) και η άλλη που αναπτύσσεται αντίθετα προς αυτήν (αντίσταση) 2.** τεχνολ. **(α)** *μοχλός ταχυτήτων* **(σε οχήματα) το όργανο με το οποίο μεταδίδεται στο κιβώτιο ταχυτήτων η εντολή για αλλαγή ταχύτητας (β)** *μοχλός χειρισμού* **(αγγλ. joystick) όργανο με το οποίο μεταδίδονται εντολές από μία κονσόλα ηλεκτρονικού παιχνιδιού στην οθόνη 3. (ειδικότ.) μεταλλική ή ξύλινη ράβδος, που χρησιμοποιείται για την ανύψωση ή τη μετακίνηση βαρέων αντικειμένων πολλαπλασιάζοντας τη δύναμη που ασκείται, καθώς το ένα άκρο της τοποθετείται κάτω από ή αντίθετα προς το αντικείμενο, η μέση ακουμπά σε υπομόχλιο και το άλλο άκρο ωθείται δυνατά προς τα κάτω** συν. **λοστός 4. (μτφ.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε υποκινεί μια ενέργεια, κατάσταση, ο βασικός παράγοντας με τον οποίο επιτυγχάνεται κάτι ή ο οποίος συντελεί σε κάτι: ο** *κύριος ~ των εξελίξεων είναι πια τα M.M.E:* φρ. **(μτφ.) (α)** *μοχλός πίεσεως* **καθετί που λειτουργεί ως μέσο για την άσκηση πιέσεως (σε κάποιον/κάτι):** *χρησιμοποιούν τα συνδικάτα ως μοχλό πίεσεως προς την κυβέρνηση για την ικανοποίηση* **των** *αιτημάτων τους* **(β)** *κινητήριος μοχλός* **οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε κάνει κάτι να κινηθεί προς μία κατεύθυνση:** *το ξένο κεφάλαιο υπήρξε ο* **-** *τής οικονομικής ζωής σ' αυτή τη χώρα* 5. **ράβδος που τοποθετείται κατάλληλα, για να ασφαλίζει εσωτερικά μία πόρτα** συν. **αμπάρα. σύρτης.**

ΙΗΤΥΜ. αρχ. < **μογ-σλός,* **με επίθημα -sio-, όπως και το** *λατ.* **palus «πάσσαλος» (< *pak-slos). Η λ. ανάγεται πιθ. στη λ.** *μόγος* **«μόχθος, κόπωση, προσπάθεια» και συνδέεται με τη λ.** *μόχθος* **(βλ.λ.)]. μπα επιφών. (προφορ.) δηλώνει: 1. έντονη απορία ή έκπληξη: ~.** *για δες ποιος ήρθε!* **|| (συχνά και με επανάληψη):** *~! Πώς από 'δώ;* **2. άρνηση:** *-Θα μου δώσεις* **γο** *αυτοκίνητο;* **—.** *που θα σ'* **το 3ωσω/1|** *-Θα έρθεις το βράδυ;* **—-,** *δεν νομίζω!* **3. δυσφορία, αγανάκτηση:** *~ τον παλιάνθρωπο. τι κάθεται και λέει!* **4. (εμφατ., συχνά με το «α» μπροστά) (α) δυσφορία, αγανάκτηση: -** *το παλιόμουτρο, πού πήγε να μας μπλέξει!* **(β) ειρωνεία:** *α.* **-,** *θα του ζητάμε την άδεια και για τον αέρα που αναπνέουμε;* **|| α. ~.** *πολύ έξυπνος είσαι!* 5. **έντονη αποδοκιμασία: -** *που να σκάσεις, δεν σε αντέχω πια!* σχολιο **λ.** *έκπληξη.* **jΗΤΥΜ. Ίσως πρόκειται για το αρχ. επιφώνημα** *βά* **(ηχομιμητική λ., από το βέλασμα των προβάτων), το οποίο διατήρησε την αρχ. προφορά Lb]].**

Μ.Π.Α. (η) Μοίρα Προστασίας Αεροδρομίων.

μπαγάζια (τα) -»μπαγκάζια

μπαγα(μ)πόντης κ. βαγαττόντης (ο) {μπαγα(μ)πόντηδες}. μπαγα(μ)πόντισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.] 1. ο αλήτης, ο άνθρωπος τού περιθωρίου 2. πρόσωπο που ζει με μικροαπάτες. μικροαπατεώνας ΣΥΝ. **κατεργάρης 3.** (σκωπτ.) **ο πονηρός:** *βρε τον ~, τι σκαρφίστηκε!* **-** (υποκ.) **μπαγα(μ)τττοντάκος (Ο), μτταγα(μ)τττοντιά (η), μτταγα(μ)πόντι- κος, -η. -ο κ. βαγαττόντικος.**

|ητυμ. **< ιταλ. vagabondo. με αφομοίωση τού αρχικού [v] σε [bj, < μτγν. λατ. vagabundus < λατ. vagor «πλανώμαι. περιφέρομαι» < vagus «περιφερόμενος, πλανώμενος, αλήτης»], μπαγάσας (ο) {-ες κ. -ηδες] 1. πρόσωπο αναξιόπιστο, που μετέρχεται κάθε μέσο, πετυχαίνοντας τον σκοπό του με ατιμίες και απάτες:** *μην ακούς αυτό τον ~ τι* **σου** *λέει!* συν. **απατεώνας 2.** (σκωπτ. **ή με θαυμασμό) πρόσωπο που ενεργεί έξυπνα ή πονηρά, που καταφέρνει αυτό που θέλει με διάφορους τρόπους:** *βρε τον -, κοίτα τον τι σκέφτηκε πάλι!* **--** (υποκ.) **μπαγασάκος (ο), μπαγάσικος, -η. -ο. * ·“** σχολιο **λ. κατεργάρας.**

[γ.τυμ. < μεσν. *μπαγάσα (ή)* **«πόρνη» < ιταλ. bagascia, πιθ. < οσκ. *bagassa / *bacassa «υπηρέτρια, δούλη»|. μπαγδαντιζω ρ. μετβ. {εύχρ. ενεστ.} κατασκευάζω μπαγδαντί (βλ.λ.). μπαγδαντί κ. μπαγδατι (το) μεσότοιχος ή οροφή που κατασκευάζεται από λεπτούς ξύλινους πήχεις και βάφεται με ασβέστη.**

I ΓΕΝ. **< τουρκ. Bagdadi < Bagdat «Βαγδάτη»], μπαγιαντέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. Ινδή χορεύτρια και γενικότ. χορεύτρια θεάτρου 2. (μτφ.) γυναίκα που φορά πολλά στολίδια ή που κάνει προκλητικές κινήσεις. |ι-.τυμ. Αντιδάν., < γαλλ. bayadere < πορτ. bailadcira «χορεύτρια» < ρ. bailar «χορεύω» < μτγν. λατ. ballare < αρχ.** *βαλλίζω* **«χορεύω, χοροπηδώ» < *βάλλω*|.**

μπαγιατεύω ρ. αμετβ. {μπαγιάτε-ψα, -μένος} **1.** (για τροφές) γίνομαι μπαγιάτικος: *μπαγιάτεψα το ψωμί, δεν τρώγεται* **2.** (μτφ.) χάνω τη φρεσκάδα μου. παλιώνω: *έχει μπαγιατέψει πια αυτό το αστείο* || (σκωπτ.-εκφραστ.) *μπαγιατέψαμε* (γεράσαμε). **– μπαψιάτεμα** (το), **μπαγιάτικος**, -η. -ο 1.(για τρόφιμα) αυτός που με τον καιρό έχει χάσει τη φρεσκάδα του (λ.χ. έχει σκληρύνει) (για ψωμί), δεν είναι πια τραγανός (για μπισκότο) ή έχει χαλάσει (για αβγά. φρούτα) συν. (λόγ.) έωλος 2. (μτφ.) αυτός που έχει παλιώσει και δεν προκαλεί πια εντύπωση ή ενδιαφέρον: - *νέο / αστείο.*

[ητυμ. < μεσν. *μπαγιάτης* < τουρκ. bayat < αραβ. ba'it]. **μπαγιατίλα** (η) {χωρ. πληθ.) η άσχημη χαρακτηριστική οσμή και η αλλοιωμένη γεύση που έχουν τα μπαγιάτικα τρόφιμα, **μπαγιονέτα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) 1. η ξιφολόγχη (βλ.λ.) 2. το σύστημα. εφαρμογής ηλεκτρικών λαμπτήρων που συνίσταται σε δύο μικρές *εξοχές.* μικρούς άξονες, οι οποίοι εισέρχονται σε αντίστοιχες εσοχές στερεώνοντας τον λαμπτήρα 3. (συνεκδ.) κάθε ηλεκτρικός λαμπτήρας, ο οποίος στερεώνεται με αυτό το σύστημα.

[ετυμ. < γαλλ. bayonette, από το όνομα της πόλης Bayonne της ΝΑ. Γαλλίας, όπου πρωτοκατασκευάστηκε η ξιφολόγχη], **μπάγκα (η) ► μπάνκα μπαγκαδορος (ο)** » **μπανκαδόρος**

μπαγκάζια κ. **μπαγάζια** (τα) {δύσχρ. μπαγκαζιών) (καθημ.) οι αποσκευές (βλ. λ. *αποσκευή): κατέφθασε μ'όλα του τα* - (βλ. λ. *γκαράζ). It iYM.* < βεν. **bagagia < γαλλ. bagage < παλ. γαλλ. bague.s «πακ-έτα» < μέσ. αγγλ. bagge «τσάντα» (> αγγλ. bag) < αρχ. σκανδ. baggi]. μπαγκαζιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} χαμηλό, φαρδύ και ανοιχτό καρότσι με ψηλές λαβές, μετακινούμενο με τα χέρια ή ρυμουλκούμενο. στο οποίο φορτώνονται οι βαλίτσες, οι αποσκευές (λ.χ. στα αεροδρόμια) για την πιο εύκολη μεταφορά τους.

[ετυμ. < *μπαγκάζια* + *-ιέρα.* πβ. *πονδρ-ιέρα. αλατ-ιέρα*\. **μπαγκατέλο** κ. **μπακατέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. (λαϊκ.-μειωτ.) παλιό και ευτελές πράγμα, χωρίς καμιά αξία 2. (μτφ.) *μπογκατέλες* (οι) λόγια ασυνάρτητα χωρίς περιεχόμενο Ιον. κουραφέξαλα 3. ηλικιωμένη γυναίκα, χοντρή και δυσκίνητη · 4. μουσ. ανάλαφρο, σύντομο και πνευματώδες κομμάτι συνήθ. για πιάνο.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. bagattella. υποκ. τού baca < λατ. bac(c)a «ρώγα, καρπός»]. ^ **μπογκέρης** (ο) »μπανκέρης

μπαγκέτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. η μικρή ξύλινη ράβδος που κρατά στο χέρι του ο αρχιμουσικός και διευθύνει την ορχήστρα 2. καθεμιά από τις δύο λεπτές ξύλινες βέργες, με τις οποίες παίζει κανείς ντραμς. τύμπανο κ.λπ. 3. πολύ λεπτή και επιμήκης φρατζόλα ψωμιού: *γαλλική ~.*

[ετυμ. < γαλλ. baguette < ιταλ. bacchetta, υποκ. τού bacco «μπαστούνι» < δημώδ. λατ. *baccus < λατ. baculum (βλ. κ. *βάκτρο)*\. **Μπαγκλαντές** (το) - »Μπανγκλαντές **μπάγκος** (ο) ► πάγκος

μπαγλαμάς (ο) {μπαγλαμάδες) 1. μικρό τρίχορδο όργανο της λαϊκής μουσικής, με μικρό σκάφος και μπράτσο, σαν μικρό μπουζούκι 2. (αργκό) πρόσωπο χωρίς υπόληψη, ασήμαντο: *μιλάνε όλοι, μιλάει κι ο*

(υποκ.) μπαγλαμαδάκι (το).

[ετυμ. < τουρκ. baglama]. **μπαγλαρώνω** ρ. μετβ. {μπαγλάρω-σα, -θηκα, -μένος) (λαϊκ.) 1. δένω, συλλαμβάνω (κάποιον): *τον μπαγ/Λρωσαν την ώρα που πουλούσε τα λαθραία* ΣΥΝ. (αργκό) τσιμπάω, κάνω τσακωτό 2. (μτφ.) δέρνω άσχημα, ξυλοκοπώ. **– μπαγλόρωμα** (το).

[ετυμ. < τουρκ. baglamak «δένω», αντί τού *μπαγλαντίζω,* κατά τα *γραπώνω, τσακώνω].* **μπάζα** (η) {δύσχρ. μπαζών) (οικ.) 1. το μεγάλο κέρδος που αποκτάται από εργασία, επιχειρήσεις κ.λπ. ή και με αθέμιτα μέσα: *γερή ~ για τους ληστές τής τράπεζας*■ φρ. *κάνω μπάζα* κερδίζω πολλά χρήματα: *έκανε γερή μπάζα με τη δουλειά στην επαρχία* 2. (στη χαρτοπαιξία) το σύνολο των χαρτιών που κερδίζει κανείς σε έναν γύρο σε ορισμένα παιχνίδια τής τράπουλας (μπριτζ, πρέφα κ.λπ.) ΣΥΝ. χαρτωσιά' ΦΡ. **δεν** *πιάνω μπάζα* δεν αξίζω τίποτα: *το μοντέλο που έχεις δεν πιάνει μπάζα μπροστά στο δικό μου!*

[ετυμ. < ιταλ. ba/./.a «ευνοϊκή τύχη (στα χαρτιά)» < αραβ. bazzaj. **μπάζα** (τα) {μπάζων} (περιληπτ.) άχρηστα υλικά (χώμα. τούβλα, σοβάδες κ.λπ.). που προέρχονται από κατεδαφισμένες οικοδομές ή από εκχωμάτωση: *μη ρίχνετε μπάζα!* (σε πινακίδες)· φρ. (οικ.) *για τα μπάζα* για κάποιον/κάτι εντελώς άχρηστο: *όπως κατάντησε η ομάδα, είναι για τα*

Ιετυμ. Αντιδάν., < παλ. ιταλ. basa < λατ. basis, τεχν. όρ., < αρχ. *βάσις* **«θεμέλιο, στήριγμα»], μπαζάρ** (το) Ιάκλ.] ελλην. *δωροαγορά*■ έκθεση διαφόρων προϊόντων προς πώληση για φιλανθρωπικούς συνήθ. σκοπούς, η οποία διοργα- νώνεται από συλλόγους, σχολεία κ.ά.

[εγυμ. < γαλλ. bazar < περσ. bazar «παζάρι»). **μπαζθύκα(ς)** (το) {άκλ.) φορητός εκτοξευτής μη κατευθυνόμενων βλημάτων, ο οποίος απαρτίζεται από έναν λείο. χαλύβδινο, επιμήκη σωλήνα ανοιχτό και από τα δύο άκρα, που διαθέτει χειρολαβή, μηχανισμό σκανδάλης και στόχαστρο και στηρίζεται στον ώμο τού χειριστή (πβ. λ. *αντιαρματικός).*

[ετυμ. **< αμερ.** bazooka **(< bazoo < ολλ.** bazuin **«τρομπέτα»), ονομ. που δόθηκε αρχικώς από τον Αμερικανό κωμικό** B. Burns **(1896-1956) σε ένα παράξενο κόρνο, που είχε δύο σωλήνες].**

μπάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έμπασα, μπασμένος) ♦ (μετβ.) 1. βάζω μέσα, εισάγω σε έναν χώρο. επιτρέπω (σε κάποιον/κάτι) να μπει: *τον έμπασε στο σπίτι του / στην οικογένειά του* 2. επιτρέπω να μπει (κάτι) μέσα (από τρύπα, άνοιγμα κ.λπ.): *η βάρκα μπάζει νερά* || γο *παράθυρο μπάζει κρύο αέρα* 3. (μτφ.) κατατοπίζω (κάποιον), τον ενημερώνω σχετικά με (κάτι), με όλες τις λεπτομέρειες και τα μυστικά: *τον έμπασε στα κόλπα τής δουλειάς*■ φρ. *μπάζω κάποιον στο νόημα* κάνω (κάποιον) να καταλάβει, να αντιληφθεί (κάτι) ♦ (αμετβ.) 4. (για ύφασμα, ρούχα) μαζεύω, στενεύω (βλ. κ. λ. *μπαίνω): έπλυνε τη μπ?^ούζα της στο πλυντήριο κι έμπασε* 5. επιτρέπω να μπαίνει κάτι μέσα (από άνοιγμα, τρύπα κ.λπ.): *το σπίτι μπάζει από παντού* (φέρνει κρύο) || *η άμυνα τής ομάδας μπάζει απ' όλες τις μπάντες* (είναι ανοιχτή στις αντίπαλες επιθέσεις) 6. (μτφ.) είμαι σαθρός: *τα επιχειρήματά* του *μπάζουν από παντού* 7. (απρόσ. *μπάζει*) έρχεται μέσα κρύο: *εδώ ας καθίσουμε αλλού* **8.** (η μτχ. *μπασμένος, -η, -ο)* βλ.λ.

[ltym. μεσν. < *έμπάζω* (με σίγηση τού άτονου αρχικού φωνήεντος) < *έμβάζω* (βλ.λ.)|.

μπαζωνω ρ. μετβ. {μπάζω-σα. -θηκα. -μένος) γεμίζω κοίλο χώρο με μπάζα, για να τον ισοπεδώσω ή να χτίσω: *μπάζωσαν την ακτή / το ποτάμι / τον χείμαρρο* || *έχουν χτίσει πάνω σε μπαζωμένα ρέματα* συν. επιχωματο')νω. **– μπάζωμα** (το).

μπαίγνιο (το) {χωρ. **πληθ.) (λαϊκ.) το παίγνιο (βλ.λ.).**

[ετυμ. < μεσν. *μπαίγνιον* < αρχ. *παίγνιον.* πιθ. υπό την επίδραση τού ρ. *εμπαίζω].*

μπαϊλντιζω ρ. αμετβ. {μπαΐλντισ-α, -μένος} (λαϊκ.) καταπονούμαι από έντονο σωματικό, πνευματικό ή ψυχικό πόνο, εξαντλούμαι από μεγάλη κούραση, ταλαιπωρία ή λύπη: *μπαίλντισε πια ο άνθρωπος απ' τη ζέστη* συν', κ- ατακουράζομαι, αποκάμνω. **– μπαΐλντισμα** (το). [ΕΤΥΜ. < τουρκ. bayildim. αόρ. τού bayiimak «λιποθυμώ»].

μπαινάκης (και) βγαινάκης (ο) (καθημ.) για περιπτώσεις στις οποίες αδιαφορεί κανείς για τις υποδείξεις που του γίνονται, που δεν δίνει καμία προσοχή σε ό.τι του λέγεται, που ό,τι του λένε «από το ένα αφτί μπαίνει και από το άλλο βγαίνει».

μπαΐν-μαρί (το) -+ μπεν-μαρί

μπαινοβγαίνω ρ. αμετβ. Ιμεσν.Ι {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** μπαίνω κάπου και βγαίνω: *απ' το πρωί ~ στην κουζίνα* 2. επισκέπτομαι πολύ συχνά (κάποιον), συχνάζω (κάπου): *μπαινοβγαίνουν πολλοί στο σπίτι της κι ο κόσμος λέει πολλά.*

μπαίνω ρ. αμετβ. {μπήκα (να/θα μπω...· προστ. μπες / έμπα, μπείτε / μπάτε). μπασμένος) 1. περνώ την είσοδο κλειστού χώρου, κινούμαι από εξωτερικό χώρο, ώστε να βρεθώ σε εσωτερικό: ~ *στο σπίτι / στο διαμέρισμα / στο γραφείο / στο μπάνιο* **ΣΥΝ. εισέρχομαι αντ. βγαίνω, εξέρχομαι**· φρ. **(παροιμ.)** *μπάτε σκύλοι αλέστε κι αλεστικά μη δώσ(ε)τε I δίνετε* **για την ασυδοσία και την αυθαιρεσία που επικρατεί (κάπου):** *αυτή η εταιρεία είναι* - **2. καταλήγω κινούμενος από σημείο που θεωρείται εξωτερικό σε σημείο που θεωρείται εσωτερικό:** *μπήκε άμμος στα παπούτσια* || *μπαίνει σκόνη στα μάτια / στη μύτη / στα αφτιά* || **α<-)λ.** *η μπάλα μπήκε στο τέρμα* **/ στο** *κα? ·.άθι* || *μπήκε γκολ / κα?Λθι* **(επετεύχθη γκολ / καλάθι) 3. περνώ σημείο, το οποίο θεωρείται αρχή, σύνορο, όριο. γενικά είσοδος σε ευρύτερο χώρο, περιφέρεια κ.λπ.:** ~ **σε** *μια χώρα / στο χωριό / στο λιμάνι* **/ σε** *μια πόλη* **συν. εισέρχομαι λ.ντ. εξέρχομαι, βγαίνω**· **(ειδικότ.) εισέρχομαι ως κατακτητής:** «*μπήκαν στην πόλη οι οχτροί*» **(τραγ.)** || *όταν οι Οθωμανοί μπήκαν στην Πόλη* 4. **(για είσοδο σε μεταφορικό μέσο) επιβιβάζομαι:**

στο πλοίο **/** *στο αεροπλάνο* **/** *στο αυτοκίνητο* **/** *στο λεωφορείο* **/** *στο ταξί* **αντ. βγαίνω, αποβιβάζομαι 5. εισχωρώ σε (κάτι), μπήγομαι: γο** *καρφί μπήκε στο ξύλο* || *μια ακίδα μπήκε στο δάχτυ?.ό μου* || *στο πόδι του μπήκαν αγκάθια από αχινό* **συν. εισδύω λντ. βγαίνω 6. καταλήγω από έξω μέσα σε κάτι περνώντας από δίοδο, πέρασμα:** *έμπαινε αέρας από τα παράθυρα* || *από τις χαραμάδες έμπαινε λιγοστό φως* || *από ένα άνοιγμα στην οροφή μπαίνει κρύος αέρας* **7. (για διαστάσεις) μικραίνω, συρρικνώνομαι:** *το παντελόνι μπήκε στο πλύσιμο* **συν. μαζεύω, μπάζω 8. χωράω, εφαρμόζω (κάπου):** *είναι μικρό το άνοιγμα και δεν μπαίνει* || **ό'εν** *μου μπαίνει αυτό το παντελόνι, είναι στενό* || *πού να μπει τόσο μεγάλο κιβώτιο σε τόσο μικρό χώρο;* **9. τοποθετούμαι (ώστε να ταιριάζω):** γο *τραπέζι δεν μπαίνει σ'αυτό το σημείο*■ *δεν δείχνει ωραία* || γο *φις δεν μπαίνει σ' αυτή την πρίζα* **10. τοποθετούμαι στο σημείο που πρέπει, τακτοποιούμαι:** *μόλις τελειώνει κάθε φάκελος, μπαίνει στη θέση του* || **σε** *ποιο ράφι μπαίνουν οι μπίρες;* || *πού μπαίνουν αυτοί οι τόμοι;* **11. σημειώνομαι, τίθεμαι:** *στην προπαραλήγουσα μπαίνει πάντα οξεία* |) **σε** *ποιο γράμμα μπαίνει η δασεία:* **12. (μτφ.) αποφασίζω να συμμετάσχω (σε κάτι που ήδη διεξάγεται):** *η Ελλάδα μπήκε στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων* |) *μπήκε στη συζήτηση για την εξωτερική πολιτική με τηλεφωνική του παρέμβαση* || *και η Γερμανία μπαίνει στον χορό των διαπραγματεύσεων για την εξεύρεση πολιτικής λύσης* 13. **εντάσσομαι (κάπου), καταφέρνω να εισαχθώ:** *πόσοι υποψήφιοι μπαίνουν κάθε χρόνο στα Α.Ε.Ι.;* || *μπήκε στον Ο.ΤΜ. με διαγωνισμό* || *οι χώρες που θα μπουν στην Ε.Ε.* 14. **(ειδικότ. για νοσοκομείο) εισάγομαι λόγω ασθενείας ή για εξετάσεις:** *μπήκε επειγόντως στο νοσοκομείο*]| *μπήκε για εξετάσεις σε ιδιωτική κλινική* || *σε λίγες μέρες θα μπει στο χειρουργείο για αφαίρεση χολής* 15. **(σε μοναστήρι) εγκαταλείπω τα εγκόσμια, γίνομαι μοναχός, καλόγερος: είναι** *δυο χρόνια τώρα που μπήκε σε μοναστήρι* 16. **γίνομαι, ορίζομαι (μετά από απόφαση):** *μπήκαν μάρτυρες στην υπόθεση τής πώλησης τής εταιρείας* || *μπαίνω συνέταιρος* **σε** *επιχείρηση"*\7. **εξαναγκάζομαι να κάνω (κάτι):** *εξαιτίας τον μπήκε σε μεγάλα έξοδα*■ φρ. **(α)** *μπαίνω στον κόπο* **βλ. λ.** *κόπος* **(β)** *μπαίνω σε*

μπελά **/** *μπελάδες* **βλ. λ.** *μπε/.άς* **18. αρχίζω, ξεκινώ:** *ο Ολυμπιακός μπαίνει στη μάχη για το πρωτάθλημα Ευρώπης* **19. (στη φυλακή / στη στενή / μέσα) φυλακίζομαι:** *μπήκε στη φυλακή για χρέη* **20. (μτφ.) για είσοδο σε χοίρο / χρόνο / πεδίο κ.λπ.:** *μπήκε στον κυβερνοχώρο* **/** *στο διαδίκτυο (Ίντερνετ)* **| |** *η χώρα αυτή μπήκε στον 2ο αι. με πολλά προβ/.ήματα* **| |** *~ σε άλλη φάση* **/** *σε νέα κρίσιμη περίοδο* **/** *στη νέα εποχή* **συν. εισέρχομαι. κάνω την είσοδό μου 21. αρχίζω νέο χρόνο στην ηλικία μου, «πατάω»:** *~ στα είκοσι* **/** *στα τριάντα* **/** *στο τεσσαρακοστό έτος τής η'Λίκίας μου* **αντ. κλείνο) 22. {για εποχές, μήνες) έρχομαι, εμφανίζομαι, εκδηλώνομαι με χαρακτηριστικό τρόπο·,** *όπου να 'ναι, θα μπει ο χειμώνας* **| |** *ο Μάρτιος μπήκε για τα καλά με βροχές και κρύο* **23. αρχίζω να σκέφτομαι σύμφωνα με ορισμένο τρόπο σκέ- ψεως:** *ας μη μπούμε σε τέτοιου είδους λογική* **| |** *όταν μπαίνει κανείς σε αυτή τη συ/λογιστική, κατα/.ήγει σε ακραία συμπεράσματα■* **ΦΡ. (α)** *μπαίνω στο νόημα* **αντιλαμβάνομαι, εννοώ:** *άργησε, αλλά τελικά μπήκε στο νόημα* **| |** *θα σου εξηγήσω, για να μπεις στο νόημα·* **κ. απολύτως (αργκό)** *μπήκα: έτσι έγινε η κομπίνα-μπήκες;* **(το αντελήφθης, το κατάλαβες:) (β)** *μπαίνω στο πνεύμα (κάποιου)* **καταλαβαίνω τι εννοεί. πώς σκέφτεται:** *για να μπεις στο πνεύμα τού συγγραφέα, πρέπει να ξέρεις ορισμένα στοιχεία για τη ζωή του* **24. υπεισέρχομαι, αρχίζω να αναφέρομαι σε κάτι:** *ας μη μπούμε τώρα σε λεπτομέρειες, θα σας παρουσιάσω το σχέδιο πρώτα σε γενικές γραμμές* **25. (αργκό)** *κάποιου* **/** *σε κάποιον)* **λέω σε κάποιον πράγματα που ξέρω ότι τον ενοχλούν ή τον εκνευρίζουν ή του λέω κάτι με δηκτικό τρόπο:** *κάψε να του μπαίνεις, γιατί μπορεί να σε χτυπήσει!* **| |** *μόλις σταμάτησαν να τραγουδούν, του μπήκε λέγοντας: «τι το 0ες το τραγούδι, αφού δεν έχεις φωνή:»* **· φρ. (α) (μτφ.)** *μπαίνω στο* **μάτι (κάποιου) (i) γίνομαι το αντικείμενο τής επιθυμίας του ή διεκδίκησής του:** *το νησί έχει μπει στο μάτι τής γειτονικής χώρας* **(ii) ενοχλώ ή δυσάρεστο) (κάποιον) με τις επιδόσεις, τα επιτεύγματά μου κ.λπ.. τον κάνω να με φθονήσει σνν. γίνομαι / είμαι καρφί στο μάτι (κάποιου) (β)** *μου μπαίνουν φύλλοι στ' αφτιά* **βλ. λ.** *αφτί* **(γ) (μτφ.)** *από το ένα αφτί μπαίνει κι απ' το άλλο βγαίνει* **για κάποιον που δεν δίνει σημασία σε ό,τι ακούει, που είναι σαν να μην το άκουσε (ιδ. για μαθητές):** *ό. τι και να του πεις. είναι το ίδιο■ ~!* **(δ) (μτφ.)** *μπαίνω στη μύτη ίστο ρουθούνι (κάποιου)* **βλ. λ.** *μύτη* **(ε)** *μπαίνω μέσα* **(i) σχηματίζω βαθούλωμα:** *από το τρακάρισμα η πόρτα μπήκε μέσα* **(ii) εμφανίζω παθητικό, ζημιά:** *ξεκίνησε καλά η επιχείρηση, αλλά τελικά μπήκε μέσα* **συν. χρεωκοπώ (iii) με κλείνουν φυλακή:** *αν δεν πληρώσεις εγκαίρως τα χρέη σου. θα μπεις μέσα* **(στ)** *μπαίνω σε (μια) σειρά* **αρχίζω να ενεργώ οργανωμένα. με πρόγραμμα:** *παντρέψου, να κάνεις οικογένεια, ν'ανοίξεις σπίτι, να μπεις επιτέλους σε μια σειρά* **(ζ)** *μπαίνω σε λίστα* **καταγράφομαι σε κατάλογο αναμονής, προτεραιοτήτων κ.λπ.:** *η κατασκευή γέφυρας έχει μπει στη λίστα των έργων που πρόκειται να γίνουν (r\) μπαίνω στονχορό* **(i) αρχίζω να χορεύω:** *«μπείτε κορίτσια στον χορό'>* **(δημοτ. τραγ.) (ii) (μτφ.) αρχίζω να δραστηριοποιούμαι σε ορισμένο τομέα,** *να* **έχω ενεργό συμμετοχή:** *μετά την Κίνα και η Γαλ/άα μπαίνει στον χορό των πυρηνικών δοκιμών* **(θ)** *μπαίνω στα χωράφια (κάποιου)* **/ σε** *ξένα χωράφια* **αναφέρομαι σε πράγματα τής αρμοδιότητας ή τής ειδικότητας άλλου:** *με αυτά που λέτε μπαίνετε, στα χωράφια μου, οπότε είναι καλύτερο να εξηγήσ(ο εγώ το θέμα* **(ι)** *μπαίνω στο στόχαστρο (κάποιου)* **βλ. λ.** *στόχαστρο* **(ια)** *μπαίνω στη μέση I ανάμεσα σε κάποιους* **(i) παρεμβάλλομαι:** *ο δρομέας μπήκε ανάμεσα στους δύο προπορευομένους* **(ii) (μτφ.) χωρίζω ή συμβάλλω στον χωρισμό κάποιων:** *από τότε που μπήκε αυτός στη μέση, είναι έτοιμοι να χωρίσουν* **(ιβ)** *μπαίνω στον πειρασμό* **βλ. λ.** *πειρασμός* **(ιγ)** *(κάτι) μου μπαίνει στον νου I στο μυαλό / στο κεφάλι* **(μεσν. φρ.) μου γεννιέται μια ιδέα και τη σκέφτομαι συνέχεια· σχεδιάζω να κάνω κάτι:** *του μπήκε στον* **νου** *η ιδέα* **να** *ανοίξει μαγαζί* **(ιδ)** *μπαίνω σε σκέψεις (για κάτι)* **βλ. λ.** *σκέψη* **(ιε)** *βάζω (κάποιον) I μπαίνω στα αίματα* **βλ. λ.** *αίμα* **(ιστ)** *μπαίνω* **/** *μπλέκομαι* **/** *μπερδεύομαι στα πόδια (κάποιου)* **βλ. λ.** *μπερδεύω.*

[ΗΙΥΜ. **μεσν.** < *έμπαίνω* **(με σίγηση τού άτονου αρχικού φωνήεντος)** < **αρχ.** *έμβαίνω* < *έμ-* **(< εν-) +** *βαίνω.* **Ήδη μεσν. είναι οι φρ.** *μπαίνω στον κόπο* **/** *στη μέση* **/** *στη φωτιά.* **Σχετικά με τη φρ.** *μπαίνω σε λεπτομέρειες.* **πβ. την αντίστοιχη μεσν.** *έμβαίνω εις λέπτην\.*

μπαίνω: συνώνυμο. Το μπαίνω (από αρχ. έμβαίνω) είναι το γενικό ρήμα πο\> χρησιμοποιείται σήμερα με τη σημ. «κινούμαι προς το εσωτερικό ενός χώρου». Λογιότερη είναι η χρήση τού εισέρχομαι *(Εισέρχομαι τώρα στο κύριο θέμα τής ομιλίας μου).* **Το εισβάλλω σημαίνει «μπαίνω βιαίως, παρά τη θέληση των κατεχόντων τον χώρο»** *(Ο εχθρός εισέβα/.ε στη γειτονική χώρα και κατέλαβε τα εδάφη της).* **Η σημασιολογική απόχρωση τού «κρυφά» υποδηλώνεται στη χρήση των εισχωρώ και εισδύω** *(Κατάφερε και εισχώρησε* **/** *εισέδυσε στα άδυτα τής παράνομης οργάνωσης)* **και ακόμη περισσότερο στο διεισδύω. Ειδικότερα, το** *διεισδύο)* **(αντί** *δι-εισ-δύομαι.* **πβ.** *ενδύομαι* **>** *ντύνομαι, υποδύομαι, αναδύομαι* **κ.ά.), αλλά και το απλό** *εισδύω* **έχουν, παρά ταύτα. και καλή σημασία: «εμβαθύνω. προχωρώ εις βάθος»** *(.Εχει την ικανότητα να εισδύει* **/** *διεισδύει στο πρόβλημα και να βρίσκει λύσεις),* **εξού και το διεισδυτικός** *(Διακρίνεται από διεισδυτικό πνεύμα).* **Η έννοια τού «κρυφά, λαθραία, χωρίς να γίνω αντιληπτός» είναι εντονότερη στα καθημερινής ΧΡήσεως Ρ· χώνομαι και τρυπώνω απ' όσο στο λογιότερο υπεισέρχομαι.**

μπαϊπάς (το) {άκλ.} (εσφαλμ. προφορά *μπαϊμπάς)* **ελλην.** *παρακαμπτήριος επέμβαση* **ιαγρ. χειρουργική διαδικασία για την προσο>ρινή ή μόνιμη θεραπεία τής στένωσης ή τής απόφραξης αιμοφόρου αγγείου, κατά την οποία το μόσχευμα που τοποθετείται συνδέεται με το** πάσχον ή αποφραγμένο αγγείο σε δύο σημεία του. ψηλότερα και χαμηλότερα από τυ σημείο στένωσης ή απόφραξής του, ώστε η κυκλοφορία τού αίματος ή άλλου σωματικού υγρού να παρακάμπτεται. [πτυμ. < αγγλ. by pass «παρακαμπτήριος»), **μπαϊράκι** (το) Ιχωρ. γεν.| (λαϊκ.) σημαία, παντιέρα συν. λάβαρο· φρ. *σηκώνω μπαϊράκι / κεφάλι / παντιέρα* εξεγείρομαι. διεκδικώ δυναμικά τα δικαιώματά μου. επαναστατώ εναντίον κάποιου, απειθαρχώ: υι *ραγιάδες τού Μόριά σήκωσαν μπαϊράκι* **| |** *μικρή-μικρή σήκωσε μπαϊράκι κατά των δικών της κι έφυγε απ' το σπίτι* ΣΥΝ. στασιάζω.

[F.ΤΥΜ. < τουρκ. bayrak{. **μπαϊράμι** (το) {μπαϊραμ-ιού | -ιών} καθεμιά από τις δύο μεγάλες θρησκευτικές γιορτές τού ισλάμ. από τις οποίες η μία συμπίπτει με το τέλος τής νηστείας τού ραμαζανιού και η άλλη ακολουθεί μετά από εβδομήντα ημέρες.

[ετυμ. < τουρκ. bayramj. **μπάιτ** (το) {άκλ.} ελλην. *ψηφιολέξη* ιλιιροφ. μονάδα μετρήσεως ψηφιακής πληροφορίας· αποτελείται από οκτώ δυαδικά ψηφία (bits). [ι-τυμ. < αγγλ. byte. αγν. ετύμου). **μπακ** (το/ο) {άκλ.} ελλην. *οπισθοφύλακας, αμυντικός ΑΘΑ.* παίκτης ποδοσφαιρικής ομάδας, που η θέση του είναι στην άμυνα: *πλάγιος ~.* [ητυμ. < αγγλ. back «πίσω» < αρχ. αγγλ. ba*ej. **μπάκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. η κοιλιά: *φούσκωσε τη ~ του* 2. το φούσκωμα τού στομαχιού ή τής κοιλιάς από το πάχος: *έχεις κάνει ~* ΣΥΝ. προκοίλι.

|FΤΥΜ. < αλβ. baka|. **μπάκακας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ο βάτραχος. **—** (υποκ.) **μπα-** κακάκι (το).

[ftym. < *μπάμπακας* < μτγν. *βάβακας.* ηχομιμητική «γλώσσα» τού Ησυχίου, η οποία προήλθε από τη φωνή τού βατράχου}, **μπακάλης** (ο) {μπακάληδες}, **μπακάλισσα** (η) {μπακαλισσών} **1.** ιδιοκτήτης καταστήματος στο οποίο πωλούνται προϊόντα πολλών ειδών, συνήθ. για οικιακή χρήση και ορισμένα τυποποιημένα είδη τρο- φίμο)ν ο παντοπώλης 2. (μτφ.-κακόσ.) αυτός που κάνει πρόχειρους υπολογισμούς ή προχειροδουλειές, που δουλεύει εμπειρικά: *δεν τον εμπιστεύομαι για μια τόσο υπεύθυνη δουλειά, αυτός είναι ~!*

[ftym. < τουρκ. bakkalj. **μπακαλιάρος** (ο) (καθημ.) **1.** εδώδιμο θαλάσσιο ψάρι που ψαρεύεται για το εκλεκτό του κρέας και απαντά σε ολόκληρη τη Μεσόγειο Θάλασσα, στον Εύξεινο Πόντο και τον Ατλαντικό Ωκεανό **2.** κάθε εδώδιμο θαλάσσιο ψάρι. το οποίο ανήκει στην ίδια οικογένεια με το παραπάνω ψάρι 3. (συνεκδ.) το ψάρι αυτό μαγειρεμένο: *- σκορδαλιά.* Ηπίσης **βακαλάος.** - (υποκ.) **μπακαλιαράκι** (το).

[ΠΤΥΜ. < διαλεκτ. ιταλ. *baccaglaro < ισπ. bacalao < βασκ. bakaiiao, αγν. ετύμου}.

μπακαλική (η) [χο)ρ. πληθ.} **1.** το επάγγελμα τού μπακάλη· φρ. *είδη μπακαλικής* τα προϊόντα που πωλούνται στο κατάστημα τού μπακάλη **2.** (μτφ.) οι πρόχειροι, πρακτικοί υπολογισμοί: *δεν θέ/.ει πολλή σκέψη, είναι απλή ~.* **μπακάλικα** (το) το κατάστημα τού μπακάλη, το παντοπωλείο. **—** (υποκ.) **μπακαλικάκι** (το), **μπακάλικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον μπακάλη: **~** *τε- φτέρι 2.* (μτφ.) αυτός που γίνεται με προχειρότητα και βασίζεται στην εμπειρία: *- λογαριασμός.* **μπακαλίστικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με το μπακάλικο ή τον μπακάλη: *~ λογαριασμός* (που γίνεται πρόχειρα σε χαρτί με απλές αριθμητικές πράξεις) 2. (μτφ.-κακόσ.) αυτός που εκφράζει ή προκύπτει από μικρόψυχη υπολογιστική νοοτροπία: *δεν τα μπορώ αυτά τα ~ στις σχέσεις των ανθρώπων, τι Οα κερδίσω και τι θα βγει · σκοπός είναι να δίνεις, επειδή το θέλεις.* **— μπακαλίστικα** επίρρ. σχολιο λ. *-ίστικος.* **μπακαλόγατος** (ο) (λαϊκ.) **1.** (παλαιότ.) ο γάτος τού παντοπο)λη, που έμενε μέσα σε παντοπωλείο· (κατ' επέκτ.) ο καλοθρεμμένος γάτος 2. (ειρων.) νεαρός υπάλληλος που εργάζεται σε παντοπωλείο συν. μπακαλόπαιδο. **μπακαλαδέφτερα** κ. **μπακαλατέφτερο** (το) πρόχειρο, τσαλακω- μένο σημειωματάριο, όπως αυτό που χρησιμοποιούσε ο μπακάλης, **μπακαλόπαιδο** (το) **1.** νεαρός υπάλληλος μπακάλικου **2.** ο γιος τού παντοπώλη. Επίσης **μπακαλόπουλο** (το), **μπακαλόχαρτο** (το) **1.** πρόχειρο χαρτί πάνω στο οποίο έκαναν υπολογισμούς ή κρατούσαν σημειώσεις οι μπακάληδες 2. χαρτί όπου αναγράφονται σημειώσεις με πρόχειρο τρόπο, **μπακαράς** (ο) {χωρ. πληθ.} χαρτοπαίγνιο που παίζεται με έναν μπαν- κέρη και πολλούς παίκτες, συνήθ. σε καζίνο: « *πήρα δεκαοχτώ χιλιάδες απ' τον ~*» (λαϊκ. τραγ.). Επίσης **μπακαρά** (το).

|LiΤΥΜ. < γαλλ. baccara, αγν. ετύμου[. **μπακιρένιος,** -ια. -ιο αυτός που είναι κατασκευασμένος από χαλκό, ο χάλκινος: *~ σκεύος / νόμισμα.* **μπακίρι** (το) {μπακιρ-ιού | -ιο)ν} (λαϊκ.) **1.** ο χαλκός **2.** *μπακίρια* (τα) χάλκινα μαγειρικά σκεύη συν. χαλκώματα. Ηπίσης **μπακιρικό** (το) (σημ. 2).

[ΗΙ ΥΜ. < τουρκ. bakir|. **μπακιρτζήδικα** (το) το εργαστήριο τού μπακιρτζή, **μπακιρτζής** (υ) [μπακιρτζήδες} ο κατασκευαστής χάλκινων μαγειρικών σκευών, μπακιριών ΣΥΝ. χαλκο)ματάς. j FΤΥΜ. < τουρκ. bakirci}. **μπακιρώνω** ρ. {μπακίρω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) καλύπτω με φύλλα χαλκού, επιχαλκώνω. **μπακίρωμα** (το), **μπακλαβαδωτός,** -ή. -ό αυτός που έχει το σχήμα των κομματιο')ν μπακλαβά, ο ρομβοειδής, **μπακλαβάς** (ο) [μπακλαβάδες} σιροπιαστό γλύκυσμα ταψιού, που

παρασκευάζεται από φύλλα ζύμης, βούτυρο ή λάδι, καρύδια και μέλι και κόβεται συνήθ. σε ρομβοειδή κομμάτια. — (υποκ.) μπακλαβα- δάκι (το).
|ΕΤΥΜ. < τουρκ. baklava|. μπακότερμα (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (μεταξύ παιδιών που παίζουν ποδόσφαιρο) ο παίκτης που παίζει και ως τερματοφύλακας και ως αμυντικός (μπακ), όταν τα παιδιά που παίζουν είναι λιγότερα από όσα χρειάζονται για να συμπληρώσουν κανονική ομάδα.
|ΗΤΥΜ. < *μπακ* + *τέρμα*\. μπακούρι (το) (μπακχ>υρ-ΐού | -ιών} (οικ.) ο άνδρας που έχει μείνει πολύ καιρό χωρίς ταίρι, που έχει στερηθεί την ερωτική συντροφιά: *έμεινε / είναι* Ηπίσης μπακούρης (ο).
Ιετυμ. < τουρκ. bakir «παρθένος, ανέγγιχτος»), μπάλα (η) (παλαιότ. ορθ. *μπάλλα)* {σπάν. μπαλών} **1.** μάζα σώματος που έχει συνήθ. σχήμα σφαίρας: *τρώω μια ~ παγωτό || μια - χιονιού* ΣΥΝ. σφαίρα **2.** σφαιρικό αντικείμενο, που κατασκευάζεται από διάφορα υλικά και σε διάφορα μεγέθη, είναι είτε συμπαγές είτε από δέρμα εξωτερικά και εσωτερικά έχει σαμπρέλα που φουσκώνει· χρησιμοποιείται σε ποικίλα αθλήματα, όπως στο ποδόσφαιρο, το μπάσκετ. το μπέιζμπολ, το τένις κ.λπ.: *φουσκώνω τη ~* [| *δερμάτινη / πλαστική ~* Κ ~ *τού βόλεϊ / τού χάντμπολ || πετώ / ρίχνω / κλοτσώ τη* - ιυν. τόπι. σφαίρα' φρ. (α) σκάω *τη μπάλα* (i) την τρυπώ. ώστε να ξεφουσκώσει (ii) (στο ποδόσφαιρο) ρίχνω τη μπάλα από ύψος στο έδαφος, ώστε να αναπηδήσει (β) *παίρνει (κάποιον) η μπάλα* κάποιος υφίστα- ται μαζί με άλλους τις συνέπειες για κάτι για το οποίο όμως ο ίδιος δεν ευθύνεται: *αυτοί οι δυο έκαναν την κατάχρηση, αλλά τον πήρε κι αυτόν η μπά?~α, γιατί δούλευε στο ίδιο γραφείο με αυτούς* **3.** (συνεκδ.) το ποδόσφαιρο: *από μικρός ενδιαφερότανμόνο για τη ~ || παίζω / βλέπω / αγαπώ τη ~ ||* οι *αστέρες τής ~ || οι φίλαθλοι φέτος θα χορτάσουν ~* **|| *η ~ έχει λεφτά*** *|| θ' ασχοληθεί με τη ~* **4.** οβίδα παλιού καννονιού

(ειδικότ. παλαιότ.) σιδερένια σφαίρα, που δένεται με αλυσίδα στο πόδι καταδίκων σε φυλακές 6. κάθε μάζα από πολλά, κυρ. ομοειδή αντικείμενα πιασμένα ή στοιβαγμένα μαζί σε κύλινδρο ή γενικότ. σφαιρικό σχήμα: *έκανε μία ~ τα ρούχα* |j *μια - βαμβάκι / στάχυα.* **— (υποκ.) μπαλάκι (το) (βλ.λ.) κ. μπαλίτσα** (η).
[ΕΤΥΜ.. μεσν. < διαλεκτ. ιταλ. balla < ιταλ. palla, γερμ. προελ., πβ. αρχ. γερμ. bal, αρχ. σκανδ. bollr κ.ά.|. μπαλαδόρος (ο) ποδοσφαιριστής ο οποίος διαθέτει μεγάλη επιδε- ξιότητα στον χειρισμό τής μπάλας.
[ΐΐΤΥΜ. < *μπάλα* 4- *-δόρος* (βλ.λ.)Ι-
μπαλαίνα (η) » μπαναίλα
μπαλάκι (γο) ίχωρ. γεν.} η μικρή μπάλα: γο - *τού πινγκ-πονγκ/ τού τένις·* φι>. (α) *πετώ σε κάποιον* **το** *μπαλάκι* μεταθέτω σε άλλον την ευθύνη για κάτι: *μόλις τα βρήκε δύσκολα. π έταξε το μπαλάκι στους υφισταμένους του* (β) *κάνω (κάποιον) μπαλάκι* στέλνω (κάποιον) από τον έναν αρμόδιο στον άλλον, χωρίς να τον εξυπηρετώ: *με έκαναν μπα/^άκι στην εφορία, μέχρι να τακτοποιήσω τελικά την υπόθεσή μου.*
μπαλαλάικα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} τρίχορδο παραδοσιακό ρωσικό όργανο με τριγωνικό σκάφος, τού οποίου το πίσω μέρος είναι επίπεδο και παίζεται με τα πλήκτρα ή με τα δάχτυλα.
[ΕΤΥΜ. < ρωσ. balalaika), **μπαλαμούτι** (το) {μπαλαμουτ-ιού | δύσχρ. -ιών} (λαϊκ.) **1.** κόλπο, τέχνασμα. απάτη (συνήθ. σε χαρτοπαίγνιο) 2. (!) ως χαρακτηρισμός ερωτικών θο>πειών.
[ΕΤΥΜ. < σλαβ. balamuf|. μπαλαμουτιάζω ρ. μετβ. Ιμπαλαμούτιασ-α. -τηκα. -μένος) (λαϊκ.) **1.** εξαπατώ (κάποιον) κατά τη χαρτοπαιξία· (γενικότ.) παραπλανώ με δόλο,με τεχνάσματα 2. (!) βάζω χέρι (συνήθ. σε γυναίκα), χουφτώνω, μπαλαντα (η) -► μπαλλάντα μπαλαντέζα (η) · ► μπαλλαντέζα μπαλαντέρ (ο) ->μπαλλαντέρ μπαλάντζα (η) -♦ παλάντζα
μπαλαούρο (το) **1.** ναυτ. η αποθήκη πλοίου, η οποία συνήθ. βρίσκεται κάτω από το πυροβολείο μακριά από τα μέρη τού πλοίου όπου μένει ή κινείται το πλήρωμα και στην οποία συνήθ. φυλάσσονται εύφλεκτα υλικά όπως χρώματα, σχοινιά, κ.λπ.· παλαιότ. χρησίμευε ως χώρος κράτησης ή φυλάκισης 2. ο χώρος φυλάκισης, μπουντρούμι: ρον *έκλεισαν στο -* || *πήγε ~ X.YS.* φυλακή, (λόγ.) δεσμωτήριο, (λαϊκ.) στενή. Κπίσης μπαλαούρος (ο).
[ετυμ. Πιθ. αντιδάν., < ιταλ. balausiro «περίφραγμα» < balausto «άνθος αγριοροδιάς» < λατ. balausiium < μτγν. *βαλαύστιον*, αγν. ετύμου). μπαλαρίνα (η) * μπαλλαρίνα μπαλάσκα (η) -♦ παλάσκα
μπαλάφα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (αργκό) ανοησία, σαχλαμάρα. — (μεγεθ.) μπαλσφάρα (η).
[ΕΓΥΜ. Αγν. ετύμου}. μπαλένα
(η) ► μπαναίνα μπαλέτο (το)
-»μπαλλέτο
μπαλιά (η) **1**. το χτύπημα τής μπάλας και η τροχιά που διαγράφει κατά την κίνησή της: *έριξε πολύ καλή -* **||** *μακρινή / δυνατή ~* **||** *- ακρίβειας || έξυπνη ~* |] *– τρύπα* (μεταβίβαση τής μπάλας σε παίκτη περνώντας την ανάμεσα από αντιπάλους) 2. το χτύπημα (κάποιου) από μπάλα: *από μια ~ μού έσπασαν τα γνα/<.ιά.* **μπαλκονάτος**, -η. -ο **1.** (σπίτι, διαμέρισμα) που έχει μπαλκόνι 2. (κυρ. για πολιτικό) αυτός που διαθέτει ευχέρεια λόγου, παραστατικό ύφος. που μπορεί να επικοινωνεί με το πλήθος (κυρ. σε μεγάλες συγκεντρώσεις) και να το συνεγείρει, **μπαλκόνι** (το) {μπαλκον-ιού | -ιών} **1.** η εξωτερική προέκταση τού δαπέδου διαμερίσματος ή γενικότ. κατοικίας, η οποία δεν κτίζεται γύ

ρω-γύρω, αλλά στην άκρη της τοποθετούνται κάγκελα ή χαμηλό κτιστό περιτείχισμα (για προφύλαξη από πτώση)· η (συνήθ. στενή) βεράντα: *βγαίνω / κάθομαι στο -* **||** *στενό / φαρδύ / ψηλό / μικρό / παραδοσιακό / ξύλινο ~* || *από* γο *βλέπεις μέχρι κάτω στη θάλασσα'* φρ. *μιλάω ί βγαίνω στο μπαλκόνι* **εκφωνώ συνήθ. πολιτικό λόγο ή εμφανίζομαι μπροστά σε συγκεντρωμένο πλήθος:** *τώρα που πλησιάζουν εκλογές, θα αρχίσουν όλ.οι οι πολιτικοί να βγαίνουν στα μπαλκόνια 2.* **υψηλή τοποθεσία με θέα:** γο *σημείο αυτό ονομάζεται «το - τού Πη- λίου»* **3. (λαϊκ.)** *μπαλκόνια* **(τα) για πλούσιο γυναικείο στήθος:** *μια γυναικάρα με τους εξώστες και τα - της.* **— (υποκ.) μπσλκονάκι (το), (μεγεθ.) μπαλκονάρα (η).**
[ετυμ. < ιταλ. balcone. γερμ. αρχής, πβ. αρχ. γερμ. balko «δοκός» (> γερμ. Balken). αγγλ. balk κ.ά. Βλ. κ. *φάλαγγα*\. **μπαλκονόπαρτα (η) η πόρτα που οδηγεί σε μπαλκόνι, μπαλλάντα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1.** φιλολ. **(α) ποιητική σύνθεση, η οποία αποτελείται κατά κανόνα από μία έως τέσσερεις οκτάστιχες στροφές, στο τέλος καθεμιάς από τις οποίες ακολουθούσε ολιγόστιχη, επαναλαμβανόμενη επωδός και η οποία επικράτησε κυρ. κατά τον 15ο αι. στην Ευρώπη (β) λυρικοαφηγηματική σύνθεση με σύντομους στίχους, στροφές σε γρήγορο και ζωηρό ρυθμό και έντονη σύνδεση με τη λαϊκή παράδοση των ευρωπαϊκών χωρών:** *οι - τού ί καίτε! τού Σίλ- λερ* **/ τοϋ** *Τ'έννυσον.[1] τού Ουγκώ* **(για την Ελλάδα, πβ. λ.** *παραλογή) 2.* **ΜΟΥΣ. (α) μουσική σύνθεση, κυρ. για πιάνο, με αφηγηματικό ύφος και διάθεση νοσταλγική:** *~* τοϋ *Σοπέν(β)* **απλή και εύκολη μουσική σύνθεση για σόλο φωνή, που συνήθ. συνοδεύεται από ένα όργανο (λ.χ. κιθάρα):** *οι ~ τής Τζόαν Μπαέζ.*
[ετυμ. Αντιδάν.. < προβηγκ. balada < balar «χορεύω» < μτγν. λατ. ballare < αρχ. *βαλλίζω)* **«χορεύω, χοροπηδώ» <** *βάλλω*\. **μπαλλαντέζα (η) (συνήθ. ορθ.** *μπαλαντέζα)* **{χωρ. γεν. πληθ.} μακρύ ηλεκτρικό καλώδιο, το οποίο συνδέεται με άλλο ως προέκτασή του με φις. όταν θέλουμε να συνδέσουμε κινητή ηλεκτρική μηχανή ή συσκευή με απομακρυσμένη ηλεκτρική πηγή.**
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. baladeusc, θηλ. τού baladeur «περιφερόμενος», βλ. κ. *μπαλ?.αντέρ*\.
μπαλλαντέρ (ο/το) (συνήθ. ορθ. *μπαλαντέρ)* **{άκλ.} 1. (στα χαρτιά) τραπουλόχαρτο πάνιο στο οποίο είναι ζωγραφισμένος ένας τζόκερ και στο οποίο ο κάθε παίκτης μπορεί να δώσει όποια αξία θέλει. δηλ. μπορεί να το χρησιμοποιήσει στη θέση οποιουδήποτε άλλου χαρτιού**
(μτφ.) αυτός που μπορεί να λειτουργεί σε διάφορα περιβάλλοντα, να υιοθετεί εναλλακτικούς ρόλους αναλόγοκ των περιστάσεων: *~ στην πολιτική* **/ στο** *ποδόσφαιρο.* **Κπίσης (λαϊκ.) μπαλλαντέρι (το).**
[ει υμ. < γαλλ. baladeur «περιφερόμενος» < p. (sc) balader «περιφέρομαι» < balade «περίπατος» < ballade «μπαλλάντα»). μπαλλαρίνα (η) (συνήθ. ορθ. *μπαλαρίνα)* **Ιχωρ. γεν. πληθ.) χορεύτρια μπαλλέτου (κυρ. κλασικού).**
[ειυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. ballerina < ballare «χορεύω» < μτγν. λατ. ballare < αρχ. *βαλλίζω* **«χορεύω, χοροπηδώ» <** *βάλλω].* **μπαλλέτο (τυ) 1. χορόδραμα που εκτελείται από έναν ή περισσότερους χορευτές με τη συνοδία μουσικής και με βάση συγκεκριμένη χορογραφία:** *μοντέρνο ~* · φρ. *κλασικό μπαλλέτο* **βλ. λ.** *κλασικός*
(συνεκδ.) το σύνολο των χορευτών που παρουσιάζουν τέτοιες χορογραφικές συνθέσεις: *τα ~ Μπολσόι ήρθαν στην Αθήνα.*
[πτυμ. < ιταλ. ballctto. υποκ. τού ballo «χορός» < ρ. ballare «χορεύω». Βλ. κ. *μπαλλαρίνα].* **μπάλλος (ο) (συνήθ. ορθ.** *μπά/.ος)* **νησιωτικός χορός που χορεύεται από ζευγάρι (άνδρα και γυναίκα) αντικριστά:** *«και στην ψι/.ή την άμμο θα σε χορεύω ~»* **(τραγ.).**
[ετυ.μ. < ιταλ. ballo «χορός» < λατ. ballare «χορεύω». Βλ. κ. *μπαλ?.α- ρίνα}.*
μπάλλωμα (το) (συνήθ. ορθ. *μπάλωμα)* **[μεσν.Ι {μπαλώμ-ατος | -άτων)**
(α) η επιδιόρθωση σκισμένου ή φθαρμένου ρούχου με ράψιμο κομματιού υφάσματος (ανάλογου χρώματος και ποιότητας) πάνω στο φθαρμένο σημείο: *όλη μέρα ασχολούμαι με το -* **(β) (συνεκδ.) το κομμάτι υφάσματος που ράβεται πάνω σε σκισμένο ή φθαρμένο σημείο ενδύματος:** γο *~* fcv *ράφτηκε καλά και φαίνεται άσχημα 2.* **η επιδιόρθωση που γίνεται μόνο στο σημείο που έχει υποστεί φθορά (ξεχωρίζοντας από το όλον):** *μετά το ατύχημα το αυτοκίνητο ήταν γεμάτο μπαλλώματα στα σημεία όπου τρακάρισε* **3. (μτΦ.) (συνήθ. στον πληθ.) η πρόχειρη ή προσωρινή αντιμετώπιση μιας δυσάρεστης ή δύσκολης κατάστασης, συνήθ. με τη λήψη ημίμετρων: οι** *τελευταίες ρυθμίσεις τού νόμου είναι απλώς μπαλλώματα-* **δεν** *πρόκειται να λύσουν το πρόβλημα μακροπρόθεσμα.* **— (υποκ.) μπσλλωμστάκι (το), μπαλλωματής (ο) (συνήθης ορθ.** *μπά/.ωματής)* **[μεσν.) {μπαλλωμα- τήδες}, μπαλλωματού (η) {μπαλλωματούδες} (λαϊκ.) επαγγελμα· τίας που μπαλλώνει ρούχα ή κυρ. παπούτσια, μπαλλώνω ρ. μετβ. (συνήθης ορθ.** *μπαλώνω)* **Ιμπάλλω-σα, -θηκα. -μένος} 1. επιδιορθώνω φθαρμένο ή σχισμένο ρούχο, ράβοντας ή κολλώντας πάνω στην επιφάνεια που θέλω να καλύψω) ένα άλλο κομμάτι υφάσματος, συνήθ. τού ίδιου περίπου χρώματος και σχεδίου (με το ρούχο) ή ενώνοντας τις σχισμένες άκρες μεταξύ τους (με κλωστή):** *- τις κάλτσες* **/** γο *παντελόνι 2.* **επιδιορθώνω φθαρμένο ή τρυπημένο υπόδημα'** φρ. **(παροιμ.)** *παπούτσι από τον τόπο σου κι* **σς** *είν' και μπαλλωμένο* **βλ. λ.** *παπούτσι* **3. (γενικότ.) επιδιορθώνω κάτι πλεχτό:** *~ τα δίχτυα* **4. επισκευάζω, διορθιονω την εμφάνιση ή ενισχύω την κατασκευή ενός πράγματος:** *~* **ρον** *τοίχο που είχα τρυπήσει, για να πε- ράσω τους σωλήνες* **5. (μτΦ.) διορθώνω πρόχειρα δυσάρεστη ή ανεπιθύμητη κατάσταση ή σφάλμα, προβάλλοντας δικαιολογίες ή ανα- σκευάζοντας όσα είπα:** *προσπάθησε να μπα?.λώσει την κατάσταση* **/** *τη γκάφα, αλλά ήταν πια αργά·* ΦΡ. *τα μπαλλώνω* **δίνω πρόχειρη λύση σε ένα πρόβλημα:** *δεν μπορείς να τα μπαλλώσεις τώρα πια, άσ' τα*

κι *ό,τι βγει* **6.** (μεσοπαθ. **μπσΛΛώνομαΟ διορθώνω κάπως την οικονομική μου κατάσταση, τακτοποιώ πρόχειρα τα προβλήματά μου:** *κοιτάζει να πάρει μια συνταξούλα, να μπαλλωθεί.* ** **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *μπολιάζω.*

(ι.ΙΥ.νι. μεσν. < **έμ-βαλλ-ώνω* **(με σίγηση τού αρχικού άτονου** *ε-* **και διατήρηση τής αρχ. προφοράς (b) τού** *-β-* **έπειτα από το** *-μ-)* **< αρχ.** *εμβάλλω].*

μπαλμασκέ κ. μπαλ-μασκέ (το) {άκλ.} **χορός μεταμφιεσμένων (συνήθ. τις Αποκριές).**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. bal-masque < bal «χορός» ίβλ. κ. *μπαλλαρίνά)* **+ masqud (βλ. κ.** *μάσκα)].* **μπαλοθιά κ. μπαλοτιά (η) (διαλεκτ.) πυροβολισμός που ρίχνεται εθιμοτυπικά κυρ. στην Κρήτη κατά την τιμητικ-ή υποδοχή κάποιου, κατά τη διάρκεια γιορτής, γλεντιού σε γάμους, βαφτίσια κ.λπ.:** *αρχίζω τις* **~1|** *ρίχνω*

[ητυμ. < μεσν. *μπα/^υτιά* **<** *μπαλότα* **< βεν. balata / ιταλ. ballotta «σφαιρίδιο, κλήρος», υποκ*. τού balia «μπάλα»], μπαλονάκι (το) {χωρ. γεν.} ιατρ. κοινή ονομασία τής μεθόδου τής αγγειοπλαστικής που εφαρμόζεται σε ορισμένες περιπτώσεις στεφανιαίας νόσου.**

μπαλόνι (το) {μπαλον-ιυύ Ι -ιών] 1. μικρή φούσκα κατασκευασμένη από συνήθ. διαφανή ελαστική ύλη, που γεμίζει με ατμοσφαιρικό αέρα ή άλλου είδους αέριο και φουσκώνει παίρνοντας διάφορα σχήματα: *φονσκώνω / τρυπάω ι σκάω το* **~ ||** *πολύχρωμα* **~ ΣΥΝ. φούσκα 2. (μτφ.) καθετί που μοιάζει σαν να έχει φουσκώσει:** *απ' το πολύ φαγητό έχει γίνει (σαν)~* **3. το αερόστατο (βλ.λ.). — (υποκ.) μπαλονάκι (το) (σημ. Ι), (μεγεθ.) μπαλονσρα (η) (σημ. Ι).**

[ετυμ. < γαλλ. ballon, μεγεθ. τού ballo «μπάλα». Βλ. κ. *μπάλα\.* **μπάλος (ο) » μπάλλος μπάλσαμο (το) ► βάλσαμο μπαλσάμωμα (το) ► βαλσαμώμα μπαλσαμώνω ρ. ► βαλσαμώνω μπαλταδιά (η) (λαικ.) χτύπημα με μπαλτά. τσεκουριά, μπαλτάς (ο) ΙμπαλτάδεςΙ (λαΐκ.) το τσεκούρι (βλ.λ.) συν. (λόγ.) πέλεκυς.**

[ετυμ. < τουρκ. balta]. μπαλτατζής (ο) {μπαλτατζήδες} ο επαγγελματίας ξυλοκόπος.

[ετυμ. μεσν. < τουρκ. baltaci. Βλ. κ. *μπαλτάς].*

μπάλωμα (το) -»μπάλλωμα μπαλωματής (ο) - »μπαλλωματής μπαλώνω ρ. μπαλλώνω

μπαμ (το) {άκλ.Ι (προφορ.-λαΐκ.) 1. ο δυνατός κρότος κυρ. από εκπυρσοκρότηση όπλου, από σκάσιμο λάστιχου, μπαλονιού κ.λπ.: *από πού ακούστηκε αυτό το* **||** *δυνατό / ξαφνικό* **~ συν. μπουμ· φρ. (α)** *κάνω μπαμ* (i) **σημειώνω εντυπωσιακή επιτυχία:** γο *τελευταίο του βιβ/.ίο θα κάνει μπαμ στις πωλήσεις* **||** *η ταινία έκανε μπαμ όπου κι αν προβλήθηκε* **(ii) κάνω μεγάλη εντύπωση, γίνομαι έντονα αισθητός, είμαι πολύ εντυπωσιακός:** *«απόψε κάνεις μπαμ!»* **(λαϊκ. τραγ.) (iii) ξεχωρίζω έντονα, είμαι πολύ εμφανής:** *Πώς δεν το είδες; Ήιναι από τα λάθη που κάνουν μπαμ!* **||** *κάνει μπαμ ότι ανήκει σε άλλο κόμμα* **(β)** *μπαμ (και) μπουμ* **(i) ο ήχος των πυροβολισμών:** *και ~ υι κυυμπυυριές* **(ii) η μάχη. η ένοπλη σύγκρουση και γενικότ. ο πόλεμος: (frv** *μπορώ αυτές τις ταινίες με τα -* **(τις πολεμικές ταινίες) (γ)** *μπαμ και κάτω* **βλ. λ.** *κάτω* **(δ)** *το μεγάλο μπαμ* **η μεγάλη έκρηξη (συνήθ. για σημαντική ή αρνητική εξέλιξη ή πόλεμο):** *αν γίνει - και κηρύξουν πτώχευση τα ασφα/.ιστικά ταμεία, θα επικρατήσει χάος!* **||** *το ~ στις οικοδομές έγι- νε μετά* **ρον** *πόλεμο* **(υπήρξε μεγάλη οικιστική δραστηριότητα) · 2. (προφορ.) αμέσως:** *με το πον το ζήτησα, ~. μου το έφερε.*

[RTY.M. Ηχομιμητική λ.|. μπάμια (η) {χωρ. γεν. πληθ.] 1. ποώδες φυτό τού οποίου ο καρπός είναι επιμήκης τριχωτή κάψα με πολλά σφαιρικά σπέρματα 2. (συνεκδ.) ο καρπός τού φυτού αυτού 3. *μπάμιες* **(οι) οι παραπάνω καρποί μαγειρεμένοι ως λαδερό φαγητό: -** *κοκκινιστές.*

Jetym. < τουρκ. bamya|. μπάμιας (ο) {χωρ. πληθ.] υβριστ. για πρόσωπο νωθρό και ανόητο, μπαμπάκας (ο) ► μπαμπάς μπαμπακερός, -ή.'-ό "βαμβακερός μπαμπάκι (το) -♦ βαμβάκι μπαμπακιά (η) -♦ βαμβακιά

μπαμπακιάζω ρ. αμετβ. {μπαμπάκιασ-α. -μένος} 1. αποκτώ την υφή τού βαμβακιού, χνουδιάζω 2. (μτφ.) γίνομαι λευκός σαν το μπαμπάκι. ασπρίζω: *μπαμπάκιασαν τα μαλλιά του.* **μπαμπακόσπορος (ο) -»βαμβακόσπορος μπαμπακούλης (ο) "μπαμπάς μπαμπαλής (ο) {μπαμπαλήδες} γέρος ξεμωραμένος.**

[ΕΤΥΜ. < *μπάμπαλο* **«ράκος, κουρέλι» < πιθ.** *πάμπαλο* **< επίθ.** *παμπάλαιος-* **ίσως συνδ. με αρωμ. babalire «μωρολογώ, ανοηταίνω»], μπάμπαλο (το) 1. (κυριολ.) το κουρέλι 2. (μειωτ.-μτφ. για πρόσ.) ο άμυαλος και ανόητος.**

Ι.ΕΤΥΜ. Πιθ. < **πάμπαλον* **< αρχ.** *παμπάλαιυν.* **ουδ. τού επιθ.** *παμπάλαιος}.*

μπαμπάς[1] (ο) [μπαμπάδες! (καθημ.) ο πατέρας. -- (χαϊδευτ.) μπσ- μπάκας κ. μπαμπούλης κ. μπαμπακούλης (ο). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παππάς.* **[ΕΤΥΜ. Εκφραστ. ηχομιμητική λ. τής παιδικής γλώσσας]. μπαμπάς[2] (ο) [μπαμπάδες] το σαβαρέν (βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. baba < πολ. baba «ηλικιωμένη γυναίκα»], μπαμπέσης (ο) Ιμπαμπέσηδες}, μπαμπέσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.] πανούργος και δόλιος άνθρωπος, που δεν έχει μπέσα, που δεν μπορείς να του έχεις εμπιστοσύνη συν. απατεώνας, κατεργάρης, μασκαράς, μπαγαπόντης. - μπαμπέσικος, -η. -ο. μπαμπέσικα επίρρ.

[ετυμ. < αλβ. **pabes£.** βλ. κ. λ. *μπέσα\.* **μπαμπεσιά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η αναξιοπιστία και δολιότητα τού χαρακτήρα κάποιου 2. (συνεκδ.) ύπουλη πράξη, παραβίαση συμφωνίας ή υπόσχεσης: *τους συλλάβανε με* - ΣΥΝ. ατιμία.

Μπάμπης (ο) * Χαραλάμπης

μπαμπόγερος (ο), **μπαμπόγρια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο πολύ γέρος άνθρωπος 2. (μειωτ.) κακός ή άσχημος γέρος.

[ετυμ. μεσν. < *μπάμπω + γέρος].* **μπαμπού** (το) {άκλ.} **1.** φυτό με καλαμωτό, κούφιο κορμό, που καλλιεργείται στις τροπικές χώρες και τού οποίου ορισμένα μέρη χρησιμοποιούνται στην επιπλοποιία, τη χαρτοποιία ή τρώγονται μαγειρεμένα (βλαστοί) 2. (συνεκδ.) έπιπλο ή κατασκευή από το παραπάνω ξύλο: *τα έπιπλα τής βεράντας είναι ~ ||* (κ. ως ουσ.) *τα* **-** *θέλουν λου-* στράρισμα.

Ιΐϊ'ΓΥΜ. < γαλλ. **bambou** < μαλαϊκ. **bambu|. μπαμπουίνος** κ. **βαβουίνος** (ο) πίθηκος με μεγάλο κεφάλι, πλατιά μάγουλα και μακρύ, γυμνό ρύγχος. που μοιάζει με τού σκύλου· έχει μήκος από μισό έως ένα μέτρο και απαντά κυρ. στην ξηρή σαβάνα και στις βραχώδεις περιοχές τής Αραβίας και τής Αφρικής Ν. τής Σαχάρας· είναι ζωηρό ζθ)θ, εκπαιδεύσιμο και πολύ έξυπνο.

[ετυμ. μεσν. < ιταλ. **babbuino** < μέσ. γαλλ. **babouin,** που συνδ. με τη λ. **babine** «χείλος, γκριμάτσα». πιθ. από εκφραστική ονοματοποιημένη ρίζα ***bab-** «γκριμάτσα»]. **μπαμπούλας** (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** φανταστικό τέρας, που χρησιμοποιείται συχνά από τους ενηλίκους ως φόβητρο των μικρών παιδιών: *φάε γρήγορα το φαγητό σου, γιατί θα έρθει ο* **2.** (γενικότ.) οτιδήποτε σκορπίζει τον φόβο: *η αντιπολίτευση πρυσπαθεί να παίξει τον ρό/.υ τού* **~ ||** *πέρασε η εποχή που ο δάσκαλος έκανε στους μαθητές* **ρον** - ΣΥΝ. φόβητρο.

|γ.τυμ. μεσν.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < *μπάμπουλας / μπούμπουλας* «σκαθάρι» « αρχ. *βομβολιός / βομβυλός* **<** *βόμβος,* βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται για ηχομιμητική λ., που πλάστηκε προς εκφοβισμό των παιδιών), **μπαμπούλης** (ο) μπαμπάς

μπάμπουρας (ο) (λαϊκ.) κολεόπτερο έντομο που ζουζουνίζει ΣΥΝ. σκαραβαίος, σκαθάρι.

Γετυμ. < μεσν. *μπάμπουλας / μπούμπουλας* (βλ. λ. *μπαμπούλας)].* **μπάμπω** (η) β ά β ω

μπαναίλα (η) (συνήθ. ορθ. *μπανέλα)* {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κεράτινο έλασμα. που προέρχεται από το στόμα τής φάλαινας, από το οποίο κατασκευάζονται κυρ. ορθοπαιδικά είδη (στηθόδεσμοι, ζώνες κ.λπ.) 2. (κατ' επέκτ.) έλασμα από οποιαδήποτε ύλη. που έχει παρόμοια χρήση. {ΠΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. **balena** < λατ. **bal(l)aena** < αρχ. *φάλ(λ)αινα.* με την επίδρ. τού ιλλυρ. **balio(n)** «στέλεχος, έλασμα»], **μπανάλ** επίθ. {άκλ.} ελλην. *τετριμμένος-* αυτός που είναι ξεπερασμένης μόδας, που είναι πια τετριμμένος· ο κακόγουστος: *πολύ - αυτό πον φοράει* **||** *ο με'λοδραματισμός στις ταινίες είναι πια* **~ jj ro** *φέρσιμό του είναι πολύ* **-** ΣΥΝ. ξεπερασμένος.

[f.tym. < γαλλ. **banal** < **ban** «δημόσια διακήρυξη» < αρχ. γερμ. **ban** «δικαστική δικαιοδοσία, αρμοδιότητα »|. **μπανάνα** (η) {μπανανών} **1.** ο κίτρινος καμπυλόσχημος καρπός τής μπανανιάς **2.** (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με τη μπανάνα: *παγωτό / γλυκό* **~** *|| γεύση* ~ 3. μικρό τσαντάκι που φοριέται στη μέση και έχει το σχήμα τού παραπάνω καρπού **4.** (ως καλοκαιρινή θαλάσσια ψυχαγωγία) φουσκωτή βάση σε σχήμα μπανάνας, πάνω στην οποία κάθονται λουόμενοι και έλκονται από ταχύπλοο σκάφος. — (υποκ.) **μπανανούλσ** κ. **μπανανίτσα** (η).

[ΕΤΥΜ. < πορτ. **banana,** από γλώσσα τής Δ. Αφρικής!, **μπανανιά** (η) τροπική πόα που καλλιεργείται για τους εύγευστους και θρεπτικούς καρπούς της, τις μπανάνες, **μπανανία** (η) (υποτιμ.) τριτοκοσμική κυρ. χώρα. δικτατορία ή κατ' επίφαση δημοκρατία, με εκτεταμένη επέμβαση τού ξένου παράγοντα στα εσωτερικά της· αλλιώς *δημοκρατία τής μπανάνας.*

[κτυμ. < αγγλ. **banana republic,** μειωτ. ονομασία για μικρά κράτη, κυρ. τής Κ. κ. Ν. Αμερικής], **μπανανόφλουδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η φλούδα τής μπανάνας **2.** (μτφ.) επικίνδυνο, ολισθηρό σημείο ή παγίδα, κυρ. στις **ΦΡ.** (α) *ρίχνω μπανανόφλουδα σε κάποιον* στήνω έξυπνη παγίδα σε κάποιον (β) *πατάω τη μπανανόφλουδα* παρασύρομαι και πέφτω στην παγίδα που μου έστησε κάποιος, **μπανγκαλόου** (το) {άκλ.} μικρό μονώροφο σπίτι, ελαφράς κατασκευής, που περιβάλλεται από βεράντες, έχει επίπεδη ή κεκλιμένη στέγη και χρησιμοποιείται ως εξοχική κατοικία ή ενοικιαζόμενο κατάλυμα σε ξενοδοχειακό συγκρότημα.

[ετυμ. < αγγλ. **bungalow** < χίντι **bangla** «σπίτι» (βεγγαλικής αρχιτεκτονικής)].

Ι\Λπανγκλαντές (το) (άκλ.} (βεγγαλ. **Gana Prajatamri Bangla-desh** = Λαϊκή Δημοκρατία τού Μπανγκλαντές) κράτος τής Ν. Ασίας Β. τού Κόλπου τής Βεγγάλης με πρωτεύουσα τη Ντάκα, επίσημη γλώσσα τη Βεγγαλική και νόμισμα το τάκα.

[ετυμ. < βεγγαλ. **Bangladesh < bangla** «Βεγγάλη» + **des** «χώρα». Το όν. **Bangla** αναφέρεται σε ομώνυμο ιθαγενή λαό, τού οποίου ο πρόγονος είχε το όνομα **BangaJ. μπανέλα** (η) ► μπαναίλα

μπανιαρίζω ρ. μετβ. Ιμπανιάρισ-α, -τηκα, -μένος} κάνω μπάνιο σε κάποιον: *~ το μωρό.* Ιΐπίσης **μπανιάρω. — μπανιάρισμα** (το).

[ετυμ. < ιταλ. **bagnare.** Βλ. κ. *μπάνιο].* **μπανιέρα** (η) {μπανιερών} μαρμάρινη, εμαγέ ή πορσελάνινη επιμήκης λεκάνη μεγάλων διαστάσεων, ένα από τα είδη υγιεινής τού λουτρού, που τοποθετείται στο δάπεδο και στην οποία μπαίνει κανείς

όρθιος ή καθιστάς, για να κάνει μπάνιο ή ντους. να λουστεί κ.λπ.: *κυκλική / τετράγωνη ~ || κλασική ~* **(όταν η λεκάνη στηρίζεται σε πο- δαράκια). — (υποκ.) μπσνιερίτσα κ. μπσνιερούλα (η).**

Ιετυμ.. < *μπάνιο* **+** *-ιέρα.* **πβ.** *αλατ-ιέρα. πουδρ-ιέρα].* **μπανιερό (το) (λαϊκ.)** ένδυμα ειδικό για θαλάσσιο μπάνιο · το μαγιό.

Ιετυμ. < *μπάνιο* **4- παραγ. επίθημα** *-ερό,* **πβ. κ.** *φυσ-ερό* **|. μπανίζω ρ. μετβ. {μπάνισα) (οικ.) 1.** κοιτάζω με τρόπο ή κρυφά συνήθ. κάτι τολμηρό ή με ερωτικό ενδιαφέρον: *ο νεαρός μπάνιζε την κοπέλα που γδυνόταν στην παραλία* **συν. κάνω / παίρνω μάτι 2. (γενικότ.)** διακρίνω από απόσταση **(κάποιον/κάτι):** *τον μπάνισε που ερχόταν* **συν. κόβω. — μπάνιαμα (το).**

[ΕΤΥΜ. < *μπάνιο* **(βλ.λ.). II συνήθεια μερικών ανδρών στο παρελθόν να παρακολουθούν τις λουόμενες γυναίκες που έκαναν μπάνιο με μαγιό, οδήγησε στη σημερινή σημ.|. μπάνικος, -η. -ο (λαϊκ.) 1. (για πρόσ.)** αυτός που είναι ωραίος και ελκυστικός **2. (για πράγμ.)** αυτός που είναι εντυπωσιακός αλλά (συνήθ.) δεν έχει καλή ποιότητα.

[ει υμ. < *μπανίζω* **+ παραγ. επίθημα** *-ικος* **|. μπάνιο (το) 1.** το πλύσιμο τού σώματος με (ζεστό) νερό και σαπούνι ή αφροντούς **/ αφρόλουτρο κ.λπ.:** *ζεστό / απολαυστικό ~ || κάνω ~ στον μπέμπη || πετσέτα μπάνιου* **(βλ. λ.** *πετσέτα)* **· φρ.** *κάνω μπάνιο πλένομαι,* **πλένω το σώμα μου:** *πόσο συχνά κάνεις μπάνιο: 2.* **(ειδικότ.)** το πλύσιμο τού σώματος σε μπανιέρα γεμάτη νερό. στην οποία κανείς κάθεται ή ξαπλώνει, ώστε να καλύπτεται όλο το σώμα · κυρ. κατ* αντιδιαστολή προς το ντους: *αρωματικά άλατα για το -* **3. (συνεκδ.) (α)** το δωμάτιο σπιτιού, ξενοδοχείου κ.λπ.. που είναι διαμορφωμένο κατάλληλα, ώστε να χρησιμεύει στην εξυπηρέτηση των προσωπικών αναγκών και στην προσωπική υγιεινή και περιποίηση όσο>ν μένουν στο σπίτι, το ξενοδοχείο κ.λπ.: *καθαρίζω) το ~ || πλακάκια μπάνιου* **(β) (καταχρ.)** η τουαλέτα, το αποχωρητήριο · **φρ.** *μπαίνω στο μπάνιο* **(α)** χρησιμοποιώ το δωμάτιο αυτό. για να πλυθώ: *ακόμα δεν έχω μπει στο μπάνιο κι έχω να φτειάξω και τα μαλλιά μου* **(β)** χρησιμοποιώ το δωμάτιο αυτό για την προσωπική μου ανάγκη: *μήπως θέλεις να μπεις στο μπάνιο:* **4. (συνεκδ.)** η επιμήκης λεκάνη για το πλύσιμο και την περιποίηση τού σώματος · η μπανιέρα **ΣΥΝ. (αρχαιο- πρ.) λουτήρας 5.** το θαλάσσιο λουτρό: *πόσα ~ έκανες το κα/.οκαίρι; || [πού κάνεις μπάνιο, όταν πας στο εξοχικό σου: || όταν φυσάει, δεν πάμε για ~ ·* **φρ. το** *μπάνια τού λαού* **(α)** ομαδικές ημερήσιες εκδρομές σε παραθαλάσσια μέρη. οργανωμένες για να κάνουν μπάνιο άνθρωποι των λαϊκών στρωμάτων **(β)** η περίοδος τού καλοκαιριού, όταν οι περισσότεροι εργαζόμενοι παίρνουν άδεια και πηγαίνουν μαζικά για διακοπές στη θάλασσα **6.** *μπάνια* **(τα) λουτρά** σε ιαματικές πηγές για τη θεραπεία ρευματικών κυρ. παθήσεων. **—(υποκ.) μπσνάκι (το).** ^ **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *τουαλέτα.*

Ιετυμ. Αντιδάν.. μεσν. < ιταλ. bagno < δημώδ. λατ. bannium < λατ. balneum / balineum < αρχ. *βα?^ανεΐον* **<** *βαλανεύς* **«ο υπεύθυνος τού λουτρού, εκείνος που ετοιμάζει το νερό", αβεβ. ετύμου. πιθ. πρόκειται για προελλην. δάνειο με εξειδικευμένη τεχνική σημ. «ζεστό μπάνιο». Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. συνδέεται με το αρχ.** *βάλανος* **(βλ.λ.) με τη σημ. «φιάλη, κούπα», όπως επιμαρτυρείται από τον Ησύχιο στη «γλώσσα»** *βαλανειόμφαλος.* **η οποία πιθ. δήλωνε το στόμιο τής μπανιέρας και το κοίλωμα τής Φιάλης νερού|. μπανιστήρι (το) {μπανιστηρ-ιού | -ιιυν) (λαϊκ.)** το να κρυφοκοιτάζει κάποιος γυμνούς ή ημίγυμνους ανθρώπους ή ερωτικές πράξεις με σκοπό τη σεξουαλική του διέγερση: *καθόταν στην παραλία και έκανε μπανιστήρι σε τουρίστριες* **συν. μάτι. ηδονοβλεψία.**

|ετυμ. < *μπανίζω* **-f παραγ, επίθημα** *-τήρι.* **κατά το σχήμα** *σκαλίζω - σκαλιστήρι, ποτίζω ποτιστήρι* **κ.λπ.|. μπανιστητρζής (υ) ΙμπανιστητρζήδεςΙ (λαϊκ.)** πρόσωπο που κάνει μπανιστήρι **ΣΥΝ. ηδονοβλεψίας, ματάκιας, μπάνκα κ. (σπανιότ.) μπάγκα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.-σπάν.)** πιστωτικό ίδρυμα, τράπεζα · **φρ. (στη χαρτοπαιξία) (α)** *κάνω I* **έχω** *τη μπάνκα* **μοιράζω τα χαρτιά τής τράπουλας, πληρώνοντας με δικά μου χρήματα όσους κερδίζουν και εισπράττοντας τα χρήματα που χάνουν συν. κάσα. μάννα (β)** *τινάζω τη μπάνκα στον αέρα* **κέρδιζα) όλα τα λεφτά.**

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. banca. γερμ. αρχής. πβ. γερμ. Bank), μπανκαδόρος κ. (σπαν.) μπαγκαδόρος (ο) χαρτοπαίκτης που έχει ή κάνει τη μπάνκα σε ορισμένα παιχνίδια τής τράπουλας **ΣΥΝ.** μπανκέρης.

ΙΠΤΥΜ. < *μπάνκα* **+** *-δόρος* **(βλ.λ.)|. μπανκανότα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (σπάν.)** το χαρτονόμισμα (βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. banque-note «τραπεζογραμμάτιο»), μπανκέρης (ο) {μπανκέρηδες} (λαϊκ.) 1. (παλαιότ.) ο τραπεζίτης · *2.* **ο μπανκαδόρος (βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. banchicre < banca «τράπεζα - μπάνκα (τοχερών παιγνιδιών»), μπάντα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. η πλαϊνή πλευρά, το πλάι: *το καράβι έγειρε από τη δεξιά ~ || γύρισε από την άλλη ~. να κοιμηθεί* **(άλλαξε πλευρό) 2. (μτφ.)** η πλευρά, η μεριά: **του** *επιτέθηκαν απ'όλες τις ~* **3. (μτφ.)** απόμερη θέση, περιθώριο · **άκρη · ΦΡ. (α)** *βάζω στη μπάντα* **(i) (για λεφτά) εξοικονομο'), αποταμιεύω (ii) παραμερίζω ή περιθωριοποιώ (κάποιον): τον** *έκαναν στην - και συνέχισαν την επιχείρηση μόνοι τους* **(β)** *κάνω (κάποιον) στη μπάντα* **παραμερίζω, θέτο) στο περι- θιόριο (κάποιον) (γ)** *(κάθομαι) στη μπάντα* **δεν ανακατεύομαι (σε υπόθεση):** *Εσύ κάτσε στη μπάντα! θα λύσουμε μόνοι τη διαφορά μας! ·*

ζώνη συχνοτήτων: *η - των UHF: VIJI-* · **5. μους. ορχήστρα στην οποία περιλαμβάνονται όλες οι οικογένειες των πνευστών και ορισμένα κρουστά:** *παίζει κλαρίνο στη ~ νού δήμου* **συν. φιλαρμονική, ορχήστρα πνευστών · φρ.** *μπαίνω με τις μπάντες* **εισέρχομαι κάπου με ορμή. με δύναμη ή επιδεικτικά: «γο** *νέο σίριαλ μπήκε με τις μπάντες στους πίνακες θεαματικότητας, επιτυγχάνοντας υψηλότατα ποσοστά»* **(εφημ.).**

[ετυμ. μεσν. < ιταλ. banda < αρχ. γερμ. bant (πβ. γοτθ. bandwa «σήμα, σημάδι», αρχ. σκανδ. band «δεσμός»)). μπαντάνα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) φουλάρι διπλωμένο ή στριμμένο πολλές φορές σαν λεπτή ταινία, το οποίο χρησιμοποιούν συνήθ. οι γυναίκες, για να στερεύνουν τα μαλλιά τους.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. bandanna < πορτ. bandana < χίντι bandhnD «μέθοδος βαφής» < σανσκρ. bandhana-]. μπαντανάς (Ο) {μπαντανάδες) (λαϊκ.) επικάλυψη τοίχου με ασβέστη, (χσβέστωμα **συν. άσπρισμα.**

|είυμ. < τουρκ. badana|. μπαντανόβουρτσα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) κυλινδρική βούρτσα, η οποία μπορεί να περιστρέφεται και έχει μακρύ χερούλι, για να φτάνει μακριά · χρησιμοποιείται κυρ. για το βάψιμο των ψηλών τοίχων, τού ταβανιού **κ.λπ. μπανταρω ρ. μετβ. Ιμπαντάρισα. -μένος! (λαϊκ.)** περιτυλίγω με επίδεσμο, επιδένω. · **μπσντάρισμα (το).**

[ετυ.μ. < ιταλ. banda «επίδεσμος» < δημώδ. λατ. *binda. γερμ. προελ., πβ. αρχ. γερμ. binta «δίχτυ», αρχ. αγγλ. bend δεσμά»|. μπάντζο (το) {άκλ.} έγχορδο νυκτό μουσικό όργανο, που μοιάζει με κιθάρα και αποτελείται από στρογγυλό ηχείο, το οποίο έχει στο πάνω μέρος του τεντωμένο δέρμα και βραχίονα με πέντε μεταλλικές χορδές · χρησιμοποιείται στα μπλουζ, στη τζαζ αλλά και στο ροκ. **[ετυμ. < αγγλ. banjo < πορτ. (Βραζιλίας) ban/a. αφρικ. προελ., πβ. mbanza (γλώσσα Κιμπουντού)|. μπαξές κ. μπαχτσές (ο) {μπαξέδες) (λαϊκ.)** κήπος, περιβόλι · **φρ. (α) (μτφ.) έχω** *καρδιά μπαξέ* **είμαι εύθυμος και καλόκαρδος (β)** *απ'όλα έχει ο μπαξές / όλα τα 'χει ο μπαξές* **(ειρων.) υπάρχουν όλα άφθονα και πλούσια, μπορεί κανείς να βρει τα πάντα. ^ σχολιο λ.** *τύχη.* **[ετυμ. < μεσν.** *μπαχτσές* **< τουρκ. bahqc < περσ. bagCa «κηπάκος»|. μπαξίσι κ. μπαχτσίσι (το) {μπαξισι-ού | -ιών) (λαϊκ.)** το φιλοδώρημα και **(κατ'επέκτ.)** το δώρο ή το ποσό που δίνεται για δωροδοκία: *πήρε γερό ~. για να μη μιλήσει.*

[ετυμ. < τουρκ. bab^i^J. μπαούλο (το) 1. (παλαιότ.) ξύλινο ή μεταλλικό κιβώτιο, που χρησιμοποιείται για τη <ούλαξη ειδών ρουχισμού και οικιακών σκευοίν **ΣΥΝ.** σεντούκι, κασέλα **2. (μτφ.-γισ. πρόσ.)** ο πολύ παχύς άνθρωπος: *μην τρως πολύ, γιατί κοντεύεις να γίνεις* **— (υποκ.) μπαουΑάκι (το).**

[είυμ. < βεν. baul < μεσν. λατ. baulus < bacaulum «φέρετρο, νεκρική κάσα »|.

μπαουλοντίβανο (το) έπιπλο που συνδυάζει τη λειτουργία τού κρεβατιού και. στο κάτω μέρος του, την αποθηκευτική χρήση τού μπαούλου.

μπαρ[1] (το) {άκλ.) 1. μαγαζί, ιδίως νυχτερινό κέντρο, στο οποίο παίζεται δυνατή συνήθ. μουσική, σερβίρονται οινοπνευματώδη ποτά και το υποίο διαθέτει μεγάλο μακρόστενο πάγκο (μπάρα), όπου μπορεί κανείς να πιει το ποτό του είτε όρθιος είτε σε τραπέζι είτε καθισμένος στα ψηλά σκαμπό δίπλα στυν πάγκο: *πηγαίνω ι ξενυχτώ / διασκεδάζω στα ~ || γυρίζω στα ~ || μικρό / ήσυχο / κεντρικό / γεμάτο / χειμωνιάτικο ~* **2.** ειδικό έπιπλο τού σπιτιού στο καθιστικό ή το σαλόνι, όπου τοποθετούνται οι μπουκάλες με τα ποτά **3. (συνεκδ.) (α)** ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος στο σπίτι, όπου υπάρχει το παραπάνω έπιπλο και μπορεί να καθίσει κανείς σε ψηλά σκαμπό και να πιει το ποτό του **(β)** τμήμα ευρύτερου χώρου, όπυυ μπορεί κανείς να καθίσει και να αγοράσει ποτά ή ελαφρά εδέσματα: γο **- του** *θεάτρου / τού κινηματογράφου ι τού αθλητικού κέντροχ) / τού πλοίου / τού τρένου.* **— (υποκ.) μπαράκι (το).**

[ετυμ. < αγγλ. bar < αρχ. γαλλ. barre < δημο)δ. λατ. *barra «ραβδί, βέργα». αγν. ετύμου]. μπαρ[2] (το) {άκλ.) μονάδα μετρήσεως κυρ. τής ατμοσφαιρικής πίεσης.

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < διεϋν. bar < αρχ. *βάρος].* **μπάρα (η) ίχωρ. γεν. πληθ.) 1.** ξύλινη ή μεταλλική ράβδος, που κλείνει και ασφαλίζει εσωτερικά την πόρτα **συν. αμπάρα 2. μακρόστενη ξύλινη σανίδα (τάβλα) σε μπαρ, πάνω στην οποία ακουμπούν και πίνουν τα ποτά τους οι πελάτες:** *κάθομαι στη -* **(σε σκαμπό γύρο) από τη μπάρα))) η - ήταν γεμάτη (ο χώρος γύρω από τη μπάρα) 3. (στη γυμναστική, την άρση βαρών και στον χορό) όργανο (μακρόστενη ράβδος) για την εκτέλεση ορισμένων ασκήσεων τής ενόργανης γυμναστικής ή για την προσαρμογή (JaptiW στα άκρα της 4. κατακόρυφη ή λοξή γραμμή που χωρίζει λέξεις, μουσικούς φθόγγους, αριθμούς κ.λπ.:** *διπλή ~* **(| | |) συν. (μους.) διαστολή.**

[ετυμ. < ιταλ. barra < δημώδ. λατ. *barra. αγν. ετύμου). μπαράζ (το) {άκλ.} 1. καταιγισμός **(από κάτι), συνεχόμενα, αλλεπάλληλα κρούσματα με χαρακτηριστικό την ένταση κατά την εκδήλωσή τους: -** *διαμαρτυριών > δηλώσεων / φορολ,ογικών μέτρων || επιθέσεων κατά σερβικών στόχων»* **(εφημ.) · 2.** αθλ. *(αγώνας) μπαράζ* **η αναμέτρηση μεταξύ ομάδων που ισοβαθμούν (συνήθ. σε ουδέτερο γήπεδο). κατά την οποία Οα κριθεί ο τελικός νικητής.**

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. barrage «φράγμα» < p. barrer «φράζω» < barre «περίφραξη. σύρτης», βλ. κ. *μπάρα].* **μπαρκάρω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μπάρκ-αρα κ. -άρισα) ♦ (συνήθ. αμετβ.)**

επιβιβάζομαι σε πλοίο, για να ταξιδέψω ως επιβάτης 2. επιβιβάζομαι σε εμπορικό πλοίο, για να αναλάβω υπηρεσία, ναυτολογούμαι: *μπάρκαρε σε τάνκερ* **ΑΝΤ. ξεμπαρκάρω ♦ 3. (μετβ. για πρόσ. ή πράγμ.)** τοποθετώ μέσα σε πλοίο: **-** *εμπορεύματα.* **— μπαρκάρισμα (το). [ετυμ. μεσν. < ιταλ. imbarcarc < ini- (< in) + barca «βάρκα». Βλ. κ.** *βάρκα].*

μπάρκο (το) **1.** η επιβίβαση ή η ανάληψη εργασίας σε πλοίο συν. μπαρκάρισμα 2. (συνεκδ.) το εμπόρευμα που φορτώνεται σε πλυίο: *«και για ~ μες στ'αμπάρια είχε όλο παλληκάρια»* (τραγ.) **3.** χρηματικό ποσό για τη ναύλωση πλοίου **4.** νλυτ. ευέλικτο ιστιοφόρο πλοίο με τρία κατάρτια και με διπλά πανιά στην πλώρη.
Ili'J'ΥΜ. Αντιδάν.. < ισπ. barco < λατ. barca, βλ. κ. *βάρκα*. Στη σημ. «μπαρκάρισμα» η λ. αποτελεί υποχωρητ. παράγωγο τού ρ. *μπαρκάρω* (πβ. κ. *φρενάρω - φρένο, λουστράρο) λούστρο*)|. **μπάρμαν** (ο) Ιάκλ.}. **μπαργούμαν** (η) (άκλ.) υπάλληλος που σερβίρει σε μπαρ.
|ΕΤΥΜ. < αγγλ. barman / barwoman < bar -f man / womanj. **μπαρμπα-** (λαϊκ.-οικ.) λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων (για τον θείο κάποιου ή γενικότ. για ηλικιωμένα πρόσωπα): *ο μπαρμπα-Γιάν- νης ο Κανατάς* **"** *ήρθε ο μπαρμπα-Ϊώργος απ' το χωριό* **|| ** *η καλύβα τού μπαρμπα-θωμά.*
[ετυμ. Το ουσ. *μπάρμπας* (βλ.λ.) ως λεξικό πρυθημα|. **Μπαρμπάντος** (το) |άκλ.} (αγγλ. Barbados) νησιωτικό κράτος των Μικρών Αντιλλών στην Καραϊβική Θάλασσα με πρωτεύουσα το Μπρίτζταουν, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Μπαρμπάντος.
ΙΠΤΥΜ. < αγγλ. Barbados < ισπ. burbado «γενειοφόρος». ονομασία που δόθηκε τον 16ο αι. από τους Ισπανούς εξερευνητές εξαιτίας των χνουδωτών φύλλων που είχαν οι συκιές στο νησί|.
Μπαρμπαριά (η) (παλαιότ.-λαϊκ.) το σύνολο των ορεινών περιοχών τής ΒΔ. Αφρικής, που περιλαμβάνει την Αλγερία, το Μαρόκο, την Τυνησία και την περιοχή τής Τρίπολης τής Λιβύης· αλλιώς (κατά τους Αραβες γεωγράφους) *Μαγκρέμπ* (το) (βλ.λ.). **— Μπσρμπαρέζος** ιμεσν.) κ. **Μπαρμπαρέαος** [μεσν.Ι κ' · **Βαρβαρέζος** (ο), **μπαρμπαρέζι- κος,** -η, -ο κ. **μπαρμπσρέσικος** [μεσν.|.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. Barbaria / Berbcria «χώρα των Βερβέρων» < **Βερ- βαρία*. αγν. ετύμου. με παρετυμολ. επίδραση τής λ. *βάρβαρος*, ονομασία που δόθηκε σε ολόκληρη τη βόρεια ακτή τής Αφρικής), **μπάρμπας** (ο) {μπαρμπάδες) (λαϊκ.) **1.** ο αδελφός τού πατέρα ή τής μητέρας, ο θείος: *έχω έναν ~ στην Αμερική*■ φρ, *έχω μπάρμπα στην Κορώνη* βλ. λ. *Κορώνη* **2.** (γενικότ.) άνδρας μεγάλης ηλικίας: *μπάρμπα. πρόσεχε στον δρόμο!* **||** (ενίοτε και με μάγκικο ύφος) *τι έγινε. ρε μπάρμπα, τρέχει τίποτε;* **—** (χαϊδευτ.) **μπαρμπούλης** (ο).
[Γ.ΤΥΜ. μεσν.. αρχική σημ. «γενειοφόρος». < ιταλ. barba «γενειάδα - σεβάσμιος άνθρωπος» < λατ. barba), **μπαρμπεκίου** (το) {άκλ.) **1.** φορητή ή κτιστή ψησταριά **2.** (συνεκδ.) το ψήσιμο κρέατος ή λαχανικών στην παραπάνω ψησταριά και τυ ψημένο με αυτό τον τρόπο κρέας.
[F.ΤΥΜ. < αγγλ. barbecue < ισπ.-αμερ. barbaeoa (λ. τής Αϊτής)|. **μπαρμπέρης** (ο) {μπαρμπέρηδες} (λαϊκ.) ο κουρέας· ΦΡ. (παροιμ.) *είναι πολλοί οι μπαρμπέρηδες για τού σπανού τα γένια* οι περισσότεροι δείχνουν προθυμία για τα εύκολα πράγματα.
|ΕΓΥΜ. μεσν. < ιταλ. barbicrc < barba «γενειάδα» < λατ. barba), **μπαρμπεριάτικα** (τα) (σπάν.) η αμοιβή πυυ δίνεται στον μπαρμπέρη. **μπαρμπέρικο** (τυ) το κατάστημα τού μπαρμπέρη, το κουρείο, **μπαρμπούνι** (το) {μπαρμπουν-ιού) -ιών) Ι.ψάρι με κόκκινο χρώμα, που αλιεύεται κυρ. για το εύγευστο κρέας τυυ συν. τρίγλη *2.* (μτφ.) ως χαρακτηρισμός εύσωμου ανθρώπου ή ελκυστικής γυναίκας · **3.** *μπαρμπούνια* (τα) τα μπαρμπουνοφάσουλα (βλ.λ.). - (υποκ.) **μπαρ- μττουνάκι** (το), (μεγεθ.) **μπαρμπουνάρσ** (η) ·
[ΕΤΥΜ. < βεν. barbon < λατ. barba ««γενειάδα», επειδή το ψάρι έχει στο χείλος το\) λεπτό τρίχωμα που μοιάζει με γενειάδαΐ. **μπαρμπουνοφάσουλα** (τα) (λαϊκ.) ποικιλία φασολιών με πλατείς και λείους λοβούς. που όταν ωριμάσουν γίνονται ασπροκόκκινα. **μπαρμπουτατζής** (υ) (μπαρμπουτατζήδες) (λαϊκ.) πρόσωπο που παίζει μπαρμπούτι κατά σύστημα.
[ΕΤΥΜ. < *μπαρμπούτι* 4- παραγ. επίθημα *-ατζής*\. **μπαρμπούτι** (το) {μπαρμπουτιού | χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) τυχερό παιχνίδι που παίζεται με ζάρια.
ΙΕΙΥΜ. < τουρκ. barbut). **μπαρμπουτιέρα** (η) {χωρ. γεν, πληθ.) (λαϊκ.) **1.** το τραπέζι πάνω στο οποίο παίζεται μπαρμπούτι 2. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο παίζεται (συνήθ. κρυφά) μπαρμπούτι.
[ΕΤΥΜ. < *μπαρμπούτι* + παραγ. επίθημα *-ιέρα*|. **μπαρμπούτσαλο** (το) (συνήθ. στον πληθ.) (λαϊκ.) για κάτι ανόητο, ψευδές ή απίθανο: *-Πιστεύω ότι θα 'ρθεί. - Μπαρμπούτσαλα! Αφού έφυγε χθες!*
ΙΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < βεν. barbuz/al «μάσκα για το μέτωπο» < barbu/.za «είδος περικεφαλαίας» (πβ. ιταλ. barbula) (< λατ. barba «γενειάδα»)], **μπαρμπρίζ** (το) **-♦** παρμπρίζ
μπαρόβιος (ο), **μπαρόβια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (κακόσ.) ο τακτικός πελάτης των μπαρ. αυτός που συχνάζει σε μπαρ.
|ΕΤΥΜ. Νεολογισμός, < *μπαρ* 4- *βίος*, πβ. κ. *μηχαν-ό-βιος*\. **μπαρόκ** (το) Ιάκλ.) **1.** καλ. τεχν. τεχνοτροπία που αναπτύχθηκε στις χώρες τής Ηυρώπης και τής Αμερικής από τον 16ο ώς τον 18ο αι. στην αρχιτεκτονική και τη γλυπτική, κατόπιν δε και στις άλλες καλές τέχνες (ζωγραφική, μουσική κ.λπ.) · χαρακτηρίζεται για τον υπερβολικά πλούσιο διάκοσμο, τις έντονες αντιθέσεις, το επιδεικτικό ύφος και τις παράτολμες επινοήσεις 2. (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με την παραπάνω τεχνοτροπία: *~ έπιπλο ι διακόσμηση / ύφος.*
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. baroque < πορτ. barrocco «ασύμμετρο, ακανόνιστυ μαργαριτάρι». Η λ, χρησιμοποιήθηκε αρχικά στο λεξιλόγιο τής κοσμηματοποιίας. για να περιγράψει πολύτιμους λίθους ακανόνιστου σχήματος, η δε χρήση της σχετικά με τη φερώνυμη τεχνοτροπία είχε αρχικώς υποτιμητική χροιά].
μπαρότσαρκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) η νυχτερινή έξοδος σε πολλά μπαρ.
μπαρούμα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) ΝΑΥΤ. σχυινί με τυ οποίο δένεται πλοίο ή βάρκα σε σταθερό σημείο τής στεριάς.
|ΕΤΥΜ. < βεν. paroma / ιταλ. paroma < ισπ. paloma < αραβ. bar ini «τυλιγμένο σχοινί»).
μπαρουταποθήκη (η) {δύσχρ. μπαρουταποθηκών) **1.** η πυριτιδαποθήκη (βλ.λ.) **2. (κατ' επέκτ.) η αποθήκη πυρομαχικών. μπαρούτι** (το) {μπαρουτιού | χωρ. πληθ.) **1. (καθημ.) η πυρίτιδα (βλ.λ.)** · ΦΡ. **(α)** *γίνομαι μπαρούτι* **οργίζομαι, θυμώνω άγρια:** *μόλις τα άκουσε, έγινε μπαρούτι!* **συν. γίνομαι Τούρκος (β)** *μυρίζει / βρομάει μπαρούτι* **πρόκειται να συμβεί κάτι κακό, αναμένονται δυσάρεστα γεγονότα:** *μη μπλέκεσαι καθόλου σ' αυτή την ιστορία, μυρίζει μπαρούτι! 2.* **(μτφ.) (α) (για ποτό) με πολύ μεγάλη περιεκτικότητα σε αλκοόλ:** *αυτό* **τυ** *τσίπουρο* **εϊναι ~ συν. σπίρτο (β) (για φαγητό) πολύ πικάντικο. καυτερό:** *τα μεξικάνικα φαγητά είναι ~* **ΣΥΝ. (μτφ.) τούρκος. Επίσης μπαρούτη** (η).
ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < τουρκ. barui < μτγν. *πυρῖτις (λίθος)}.* **μπαρουτιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μπαρούτιασ-α, -τηκα, -μένος) ♦ 1. (μετβ.) εξοργίζω, θυμώνω (κάποιον) ♦ 2. (αμετβ.) εξοργίζομαι, «ανάβω».**
μπαρουτίλα (η) {χωρ. πληθ.) (καθημ.) η μυρωδιά τού μπαρουτιού, **μπαρουτόβολα** (τα) βόλια από μπαρούτι συν. **μπαρουτόσκαγα. μπαρουτοκαπνίσμένος. -η. -ο 1. (κυριολ.) (συνήθ. για έμπειρους πολεμιστές) αυτός που έχει μαυρίσει από την κάπνα τής μάχης, τού μπαρουτιού 2. (μτφ.) αυτός που έχει περάσει διά πυρός και σιδήρου από συγκρούσεις, μεγάλους αγώνες:** *τα ~ στελέχη τού κόμματος* **ANT. άκαπνος.**
μπαρουτόσκαγα (τα) **τα μπαρουτόβολα (βλ.λ.). μπαρούφα** (η) {χωρ. πληθ.) **(οικ.-μειωτ.) η ανόητη φλυαρία, ο αβάσι- μος λόγος:** *όλο μπαρούφες πετάει. όταν συζητούμε* **συν. σαχλαμάρα, μπούρδα.**
[ΠΤΥΜ. < ιταλ. baruffa. γερμ. προελ., πβ. αρχ. γερμ. ˣbiroufan > γερμ. berufen «καλώ, ονομάζω»), μπας μόριο **-» μπας και**
μπασαβιόλα κ. πασαβιόλα (η) {χωρ. πληθ.) **έγχορδο μουσικό όργανο. που παράγει βαθύ ήχο, το κοντραμπάσο (βλ.λ.).**
Ιετυμ. < ιταλ. bassa vioia). μπασιά κ. εμπασιά (η) **(λαϊκ.) το σημείο από όπου μπαίνει κανείς, η είσοδος ΣΥΝ. μπάσιμο, έμπα. έμπαση λκτ. έξοδος.**
Ιείϋμ. μεσν. < *έμβασία / έμπασία* **< αρχ.** *έμβασις* **<** *έμβαίνω.* **βλ. κ.** *μπαίνο)*\.
μπάσιμο (το) {μπασίμ-ατος | -ατα. -άτων) 1. (σπάν.) η κίνηση προς τ<χ μέσα. η είσοδος συν. έμπα 2. λ(-)λ. (στο ποδόσφαιρο, στο μπάσκετ κ.α.) η ατομική ενέργεια παίκτη, με την οποία επιχειρεί να μπει στην περιοχή τού αντιπάλου και να επιτύχει γκολ, καλάθι κ.λπ.:** *επιχείρησε ~ από τα αριστερά* **||** *θεαματικό ~ και γκολ! ι και καλάθι!* **||** *κάνω* **-**
(συνεκδ.) τυ σημείο από όπου μπαίνει κανείς (κάπου), η είσοδος: *στο ~ τού σπιτιού είχαν έναν σκαλιστό καθρέφτη.*
Ιετυμ. < *μπαίνο)* **(πβ. κ.** *βγάζω - βγάλσιμο)].*
μπασίστας (ο) ->μπάσο
μπάσκα (η) **τμήμα γυναικείου ενδύματος (φορέματος, φούστας) που ξεκινά από τη μέση και φθάνει στην περιφέρεια, μπας και επίρρ. (προφορ.-καθημ.) μήπως:** *θα του τηλεφωνήσω. ~ τον πετύχω* **||** *~ με κοροϊδεύεις: Περίεργα μου φαίνονται αυτά που λες!*
|εγυμ. < μεσν. *μπας (καί)* **< φρ.** *μήν* **πας** *(καί)*\. **μπασκέτα** (η) **{δύσχρ. μπασκετών) το καλάθι τού μπάσκετ (βλ.λ.) με το ταμπλό πάνω στο οποίο στερεώνεται.**
[είϋ.μ. < *μπάσκετ.* **κατ* αναλογίαν προς το** *ρακέτα*\. **μπάσκετ κ. μπάσκετ-μπολ (το) {άκλ.) η καλαθόσφαιρα · καλαθοσφαίριση (βλ.λ.). — (υποκ.) μπαοκετάκι (το), μπαοκετικός, -ή. -ό, μπσσκετικά επίρρ.**
Ιείϋμ. < αγγλ. basket (ball) < basket «καλάθι»|. μπασκετμπολίστας (ο) (μπασκετμπολιστών). μπασκετ- μπολίστρια (η) {μπασκετμπολιστριών} **καλαθοσφαιριστής, μπασκίνας** (ο) **(αργκό-μεκοτ.) ο αστυνομικός συν. μπάτσος.**
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. baskin|. μπας-κλάς επίθ. {άκλ.) (μειωτ.) αυτός που θεωρείται χαμηλής ποιότητας. λαϊκού γούστου, ευτελούς αξίας: *αυτά τα έπιπλα είναι πολύ ~* **jj** *το ντύσιμό του είναι - Jj ~ συνοικία.*
[ετυμ. < γαλλ. bassc classe < bassc (θηλ. τού επιθ. has «χαμηλός, κατώτερος». βλ. κ. *μπάσος)* **+ classe «τάξη» (< λατ. classis)), μπασκλασαρία** (η) **{χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) σύνολο ανθρώπων χαμηλής ποιοτικής στάθμης:** *σ' αυτό το μαγαζί μαζεύεται όλη η* **- αντ. ο καλός κόσμος, αριστοκρατία, υψηλή κοινωνία.**
[εγυμ. < *μπας-κλάς* **+ παραγ. επίθημα** *-αρία.* **πβ. κ.** *αλητ-αρία*\. **μπασμάς (ο) {μπασμάδες) (λαϊκ.) 1. (παλαιότ.) είδος βαμβακερού υφάσματος · 2. η συσκευασία φύλλων καπνού στην Α. Μακεδονία. Ιείϋμ, < τουρκ. basma «έκτυπο, στάμπα»], μπασμένος, -η, -ο Ιμεσν.) (λαϊκ.) 1. (μειωτ.-υβριστ.) αυτός που μοιάζει να έχει «μπει», να έχει συρρικνωθεί. μικρόσωμος:** *άκου γλώσσα που έβγαλε ο ~!* **ΣΥΝ. κοντοστούπης, μια σταλιά, τοσοδούλης · 2. (εκφραστ.) αυτό; που έχει εισαχθεί ή μηθεί σε μια διαδικασία, που διαθέτει γνώσεις και εμπειρίες (σε κάτι):** *είναι ~ στα κόλπα και ξέρει όλους τους αρμοδίους* **||** *είναι - για ια καλά στις κρατικές προμήθειες* **ΣΥΝ. (λαϊκ.) χωμένος, μπάσο (το) μουσ. 1. (α) (στη μουσική σύνθεση για πολλές φωνές, αντιστικτικής ή αρμονικής γραφής) η χαμηλότερη φωνή. η φωνή που απαγγέλλει τις χαμηλότερης νότες:** *η κίνηση τού ~* **(β) (στην αρμονία) ο χαμηλότερος φθόγγος μιας συγχορδίας:** *το* **- τής** *συγχορδίας 2.* **τα**

χαμηλότερα κατά την έκταση όργανα τής συμφασικής ορχήστρας: κοντραμπάσα, τούμπες, τρομπόνια. κοντραφαγκότο **3.** το κοντραμπάσο (βλ.λ.), όταν παίζει στο πλαίσιο τζαζ ή ροκ συγκροτήματος· η λ. χρησιμοποιείται ιδ. για ηλεκτρικό όργανο **4.** οι χαμηλότερες συχνότητες μιας φωνής: *η φωνή του είχε πο/.ύ - |j φωνή με πλούσιο ~* **5.** (στον πληθ.) (α) οι χαμηλότερες συχνότητες ενός ηχογραφημένου ακροάματος: *χαμήλωσε όσο μπορείς τα ~ |j ακούγονται πολύ δυνατά τα - και τρέμει όλο το σπίτι* (β) (συνεκδ.) ο διακόπτης ενός ηλεκτρονικού μηχανήματος (ραδιοφώνου, ηλεκτροφώνου κ.λπ.) που ρυθμίζει την αναλογία των χαμηλών συχνοτήτων στο συνολικό μουσικό ακρόαμα. μπασίστος (ο) (σημ. 3). μπασίστρισ (η) (σημ. 3).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. basso < μτγν. λατ. bassus «χαμηλός, βραχύς», πιθ. οσκ. προελ.|.

μπάσος, -α, -ο μους. **1.** (για την οξύτητα τού ήχου) ο χαμηλός· φρ. *μπάσα φωνή* χαμηλή, βαθιά φωνή· η φωνή τού βαθυ<ρώνυυ 2. (για πρόσ.) υ βαθύφωνος αντ. υψίφωνος **3.** *μπάσο* (το) βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. basso, βλ. λ. *μπάσο).* **μπάστα** επίρρ. (διαλεκτ.-και ως προστακτική) αρκεί, σταμάτα. ώς εδώ: *βαρέθηκα, πια!* ΣΥΝ. αρκετά.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. basta, προστ. τού p. bastare «αρκώ. σταματώ»

μεσν. λατ. bastare, αβεβ. ετύμου, πιθ. < αρχ. *βαστάζω,* πβ. *βαστό).* **μπάστακας** (ο) (λαϊκ.) **1.** σταθερή πέτρα ή βώλος, που χρησιμοποιείται ως στόχος σε παιδικό παιχνίδι 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που στέκεται στη μέση ή βρίσκεται διαρκώς σε έναν χώρο εμποδίζοντας ή ενοχλώντας: *φύγε απ' τη μέση, μη στέκεσαι σαν ~!* [| *τον έχουμε - όλη μέρα στο σπίτι και ούτε κουβέντα δεν μπορούμε να πούμε.*

[ει υμ. Πιθ. < ιταλ. basta (βλ. λ. *μπάστα*) από τη χρήση τής λ. για την πέτρα στην οποία στοχεύουν οι παίκτες στις αμάδες |. **μπασταρδεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μπαστάρδ-εψα, -εύτηκα. -εμένοςΙ (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) **1.** αλλοιώνω τη φύση ή τη σύσταση: *- μια ράτσα σκυ?.ιών 2.* νοθεύω, κάνω κάτι χαμηλότερης ποιότητας, αναμειγνύω ποιοτικά στοιχεία με άλλα ευτελή: *τώρα τελευταία τα έχουν μπασταρδέψει τα προϊόντα τονς* **3.** (μτφ.) μεταβάλλω σε κάτι την αυθεντική του μορφή διαστρέφοντάς τυ: *μερικοί νεότεροι συνθέτες μπασταρδεύουν τη ?Μϊκή μουσική χρησιμοποιώντας αρμόνια. ντραμς και άλλα παρόμοια* ♦ **4.** (αμετβ.) νοθεύομαι, εκφυλίζομαι: *δεν είναι καθαρόαιμο σκυ/J. είναι μπασταρδεμένο.* **— μπαστάρδεμα** (τυ). **μπασταρδος,** -η, -ο (κ. ως ουσ.) (λαϊκ.-μειωτ.) **1.** αυτός που γεννήθηκε από μη νόμιμα παντρεμένους γονείς, νόθος ΣΥΝ. εξώγαμος **2.** (μτφ.) (ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) αυτός που εκπλήσσει με την εφευρετικότητα, την πονηριά ή την ικανότητά του: *μας την έφερε πάλι ο ~!* — (υποκ.) **μπσοταρδάκι** (το), **μπσστάρδικος,** -η, -ο [μεσν.|. [ΚΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. busiardo < παλ. γαλλ. bastard Ο γαλλ. batard). αβεβ. ετύμου. πιθ. < μεσν. λατ. bastardus < αρχ. γερμ. *bast- / *bost- «γάμος» (που χρησιμοποιήθηκε για την ονομασία παιδιών πολυγαμικής οικογένειας, τα οποία προέρχονταν από γυναίκα κατώτερης κοινωνικής τάξεως)]. **μπαστούνι** (το) [μπαστουν-ιού | -ιών) **1.** το ραβδί που χρησιμοποιείται ως υποστήριγμα (συνήθ. από ηλικιωμένους ή αναπήρους) κατά το βάδισμα ΣΥΝ. μαγκούρα, (λόγ.) βακτηρία· φρ. το *βρίσκω μπαστούνια* συναντώ απροσδόκητες δυσκολίες, αντιμετωπίζω ανυπέρβλητα εμπόδια· αποτυγχάνω: *τα βρήκε μπαστούνια στο εξωτερικό και γύρισε πίσω στην πατρίδα 2.* ειδικό ραβδί που χρησιμοποιείται στο γκολφ · **3.** ένα από τα τέσσερα σύμβολα στα τραπουλόχαρτα: *ντάμα ~ || πέντε ~* · **4.** ναυτ. (λαϊκ.) ο πρόβολος των ιστιοφόρων πλοίων. — (μεγεθ.) **μπαστούνα** κ. **μπαστουνάρα** (η), (υποκ.) **μπαστουνάκι** (το). [είύμ. μεσν. < ιταλ. basionc < μεσν. λατ. basto < μτγν. λατ. bastum, πιθ. < αρχ. *βαστάζω].* **μπαστουνιά** (η) το χτύπημα με μπαστούνι, μαγκουριά ΣΥΝ. (λόγ.) ραβδισμός.

μπαστουνόβλαχος (ο) (μειωτ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται με μεγάλη αγένεια, πολύ άξεστος ΣΥΝ. αγροίκος, **μπατανία** (η) (διαλεκτ.) υφαντό μάλλινο κλινοσκέπασμα.

[ΕΙ ΥΜ. < τουρκ. battaniye < αραβ. (Συρίας) btaniyye «σκέπασμα ποδιών»).

μπαταξής κ. **μπαταχτσής** (ο) {μπαταξήδες! άνθρωπος που είναι ασυνεπής στην εξόφληση των χρεών του. ο κακοπληρωτής ΣΥΝ. αναξιόχρεος.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. batakgi < batak «βούρκος»), **μπαταρία** (η) σειρά ταυτόχρονων και αλλεπάλληλων πυροβολισμών, ομοβροντία.

[ΕΓΥΜ. < τουρκ. batarya < ιταλ. batteria «καννονιυστυιχία» < p. battcre «χτυπώ» < λατ. battuo «χτυπώ, κρούω»|. **μπαταρία** (η) [μπαταριών! **1.** ιιλεκίρ. ο συσσωρευτής ηλεκτρικής ενέργειας· σειρά ηλεκτρικών στοιχείων, συνδεδεμένων μεταξύ τους για την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος: *άδεια / πεσμένη ~ |[η ~ τού αυτοκινήτου 2.* τεχνόλ. τμήμα τής βρύσης (λουτρού ή κουζίνας), που αναμειγνύει σε διάφορες αναλογίες το ζεστό με το κρύο νερό **3.** (ει- δικότ.) καθένας από τους συσκευασμένους για το εμπόριο συσσωρευτές μικρού μεγέθους (συνήθ. κυλινδρικούς), που χρησιμοποιούνται ως φορητή πηγή ηλεκτρικού ρεύματος για να θέτουν σε λειτουργία μικροσυσκευές (λ.χ. κασετόφωνα. γουόκμαν. ραδιόφωνα, μηχανές ξυρίσματος κ.ά.): *αγόρασα μπαταρίες για το τη/~εχειριστήριο\ \ τι ~ παίρνει υ φακός;* φρ. *γεμίζω* **τις** *μπαταρίες μου* ανακτώ τις δυνάμεις μου, ανανεώνομαι: *γέμισα τις μπαταρίες μου στις διακοπές και ξαναγυρίζω στη δουλειά.* — (υποκ.) **μπστσριούλσ** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. batteric. αρχική σημ. «καννονιοστοιχία», αργότερα «ηλεκτρική στήλη», < battre «χτυπώ» < λατ. battuo «χτυπώ, κρούω»].

μπατάρω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μπάταρ-α κ. -ισα. -ισμένος} ♦ (αμετβ.) **1.** **γέρνω, κλίνω προς τη μία πλευρά· (για πλεούμενο) γυρίζω από την ανάποδη, ανατρέπομαι:** *η βάρκα μπατάρισε 2.* **(μτφ.) αλλάζω, μεταβάλλομαι εντελώς:** «*νωρίς μπατάρισε ο καιρός κι έχει χαλάσει*» **(Ν. Καββαδίας) [[** *μπατάρανν τα πράγματα* **(ιδ. για τα πολιτικά· ανατρά- πηκαν πλήρως τα πράγματα, οι συνθήκες) ♦ 3. (μετβ.) αναποδογυρίζω, ανατρέπω:** *ο αέρας μπατάρισε τη βάρκα.* **- μπατάρισμα (το). [ετυμ. μεσν.. αρχική σημ. «χτυπά'), συγκρούομαι» < ιταλ. battere / βεν. bater «χτυπώ» < λατ. battuo «χτυπώ, κρούω»], μπατζάκι (το) {χωρ. γεν.) 1. καθένα από τα δύο σιυληνοειδή τμήματα τού παντελονιού, που περιβάλλουν τα πόδια από τη μέση μέχρι τους αστραγάλους· φρ. (α)** *φωτιά / τρομάρα στα μπατζάκια (κάποιου)* **(σκωπτικά ή προειδοποιητικά) για αδέξιο ή ανάξιο πρόσωπο ή ως έκφραση ανησυχίας για πιθανή δυσάρεστη εξέλιξη:** *αν μαθευτεί τι έκανες, τότε ||* *τρομάρα στα μπατζάκια σου. που θέλεις να γίνεις και γιατρός* **(β)** *(τα λεφτά) τρέχουν απ' τα μπατζάκια (κάποιου)* **για πράγμα ή ιδιότητα που διαθέτει κάποιος σε μεγάλο βαθμό:** *η μαγκιά / τα λεφτά τρέχουν απ' τα μπατζάκια του* **(κάνει πολύ τον μάγκα / είναι πολύ πλούσιος) 2. το κάτω άκρο τού παντελονιού ΣΥΝ. ρεβέρ. [ΕΤΥΜ. < τουρκ. bacak «κνήμη» < αρχ. περσ. *paiCak|. μπατζανάκης** (ο) **[μπατζανάκηδες!, μπατζανάκισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **καθένας από τους συζύγους αδελφών ΣΥ.Ν. (λόγ.) σύγγαμπρος. Επίσης μπατζσνάκαινσ** (η) **[χωρ. γεν. πληθ.].**

(ετυμ. < τουρκ. bacanakj. μπατζής (ο) {μπατζήδες} αυτός που υπηρετεί στη .Μ.Π.Α. (βλ.λ.). μπάτης (ο) Ιχωρ. πληθ.Ι ελαφρός και δροσερός θαλασσινός αέρας, αύρα.

Ιετυμ. < αρχ. *έμβάτης,* **με σίγηση τού αρχικού άτονου** *έ-,* **διατήρηση τής αρχ. προφοράς τού συμπλέγματος** *-μβ-* **[mb|, πβ.** *εμβαίνω > μπαίνω, γαμβρός > γαμπρός.* **Κατ' άλλη άποψη, < τουρκ. bati «δύση»], μπατίκ (το) [άκλ.} 1. μέθοδος βαφής υφασμάτων, κατά την οποία τα τμήματα τού υφάσματος που δεν Οα βαφούν καλύπτονται με κερί που εύκολα αφαιρείται 2. (συνεκδ.) το ύφασμα που έχει βάφει με την παραπάνω τεχνική.**

[πτυμ. < γαλλ. batik < μαλαϊκ. batik «ζωγραφισμένος» (λ. τής Ιάβας)), μπατικό (το) τοιχοποιία κατά την οποία τα οικοδομικά υλικά (πέτρες, τούβλα κ.λπ.) με το μήκος τους καλύπτουν όλο το πάχος τού τοίχου (πβ. λ. *δρομικός).*

(ετυμ. Ουδ. τού επιθ. *μπαηκός< μτγν. έμβατικός* **(με σίγηση τού άτονου αρκτικού φωνήεντος και διατήρηση τής αρχ. προφοράς [mb) τού συμπλέγματος), που είχε αρχική σημ. «τετράγωνος - θόλος», <** *έμβα- τος* **< αρχ.** *εμβαίνω* **(βλ. λ.** *μπαίνω)[.* **μπατίρης (ο) [μπατίρηδες), μπατίρισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) πρόσωπο που δεν έχει χρήματα, ο χρεωκοπημένος, ο αδέκαρος ΣΥΝ. ρέστος. — (υποκ.) μπατιράκι (το).**

Ιετυμ. < παλαιότ. *μπατίρω* **(υποχωρητ.) < τουρκ. banrmak «βουλιάζω»).**

μπατιρίζω ρ. αμετβ. {μπατίρισα} (λαϊκ.) καταστρέφομαι οικονομικά, χρεωκοπο) συν. πτωχεύω, μπατίστα (η) -*■ βατίστα

μπάτλερ (ο) {άκλ.! ελλην. *αρχιθαλαμηπόλος■* **ο επί κεφαλής τού υπηρετικού προσωπικού μεγάλου σπιτιού, κυρ. σε εύπορες ή αριστοκρατικές οικογένειες, υπεύθυνος κυρ. για το σερβίρισμα των ποτών και των γευμάτων, υπηρέτης περιωπής.**

[είύμ. < αγγλ. butler < αρχ. γαλλ. bouteiller «αυτός (ο υπηρέτης) που φέρνει τα μπουκάλια» < bouteille «μπουκάλι»], μπατόν (το) {άκλ.] ελλην. *μπαστούνι, ράβδος[1] ραβδί* **για ειδική χρήση:** *τα ~ τού σκι.*

|ΠΤΥ.Μ. < γαλλ. baton < μτγν. λατ. bastum, βλ. λ. *μπαστούνι].* **μπατονέτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι ελλην.** *ωτοκαθαριστής-***μικρό, λεπτό κομμάτι που μοιάζει με σπιρτόξυλο (συνήθ. από πλαστικό), τού οποίου οι άκρες είναι καλυμμένες με βαμβάκι και χρησιμοποιείται για το καθάρισμα των αφτιών.**

)ΕΤΥΜ. < γαλλ. batonnet < baton «μπαστούνι» (βλ. λ. *μπαστούνι)],* **μπατόν-σαλέ (το) Ιάκλ.) αλμυρό ορεκτικό από ψημένη ζύμη. που έχει τη μορφή μακρόστενης ράβδου.**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. baton sale «αλατισμένη ράβδος»!, μπατσαρία (η) [χωρ. γεν. πληθ.! (λαϊκ.-μειωτ.) (περιληπτ.) η αστυνομία ή σύνολο αστυνομικών.

[ΕΤΥΜ. < *μπάτσος* **+ παραγ. επίθημα** *-αρία,* **πβ. κ.** *αλητ-αρία).* **μπατσίζω ρ. μετβ. (μεσν.) {μπάτσισα! (λαϊκ.) χαστουκίζω, ρίχνω μπά- τσους συν. σκαμπίλίζω, (λόγ.) ραπίζω. — μπάτσισμα (το). μπάτσος[1] (ο) τυ χαστούκι συν. σκαμπίλι, ράπισμα· ΦΡ. τού** *κλότσου και τού μπάτσου* **βλ. λ.** *κλότσος.* **Επίσης μπάτσα κ. μπατσιά** (η). **— (υποκ.) μπατσάκι (το).**

)ετυμ. μεσν., αβεβ. ετύμου. πιθ. < αρωμ. balsa «χαστούκι» με αλλαγή γένους σε *μπάτσος* **αναλογικά κατά το** *κλότσος* **από τη φρ.** *τού κλότσου και τού μπάτσου.* **Κατ' άλλους, ηχομιμητ. λ. < γερμανοεβρ. patch «χαστούκι» (γίντις)]. μπάτσος[2]** *(ο),* **μπατσίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (μειωτ.) ο αστυνομικός:** *τον κυνηγούσε ένας ~ με το γκλομπ στο χέρι.*

Ιετυμ. < οθωμ. τυρκ. bag «φόρυς» (τυν οπυίυ εισέπρατταν υι χωρυ- φύλακες) < περσ. bac «φόρυς, διόδια»!, μπάφα (η) (λαϊκ.) υ θηλυκός κέφαλυς, από τον οπυίυ παράγεται το αβγοτάραχυ.

[ετυμ. Αγν. ετύμυ). μπαφιάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μπάφιασ-α, -μένυς! ♦ (αμετβ.) 1. φυυ- σκώνω, εξαντλύυμαι από μεγάλη σωματική ή πνευματική κούραση, δεν αντέχω άλλο: *μπάφιασα όλη μέρα στο γραφείο 2.* **ζαλίζομαι από το συνεχές κάπνισμα:** *δεν μπαφιάσατε εδώ μέσα μ' αυτό τον καπνό!*

3. (μετβ.) κουράζω (κάποιον): με *μπάφιασες με την πολυλογία σου.*

μπάφιασμα (το).
Ιετυμ. Ηχομιμητ. λ. από τον ήχο τής βεβιασμένης εκπνοής]. μπάχαλο (το) {χωρ. πληθ.] (καθημ.-εκφραστ.) κατάσταση μεγάλης σύγχυσης, ανακατωσούρα: *άρχισαν να φωνάζουν όλοι μαζί κι έγινε*
| | *η υπηρεσία έχει γίνει - μετά τις απολύσεις* συν. **χάος. άνω-κάτω.** Ιετυμ. **Ηχομιμητ. λ., με σχηματισμό κατ' αναλογίαν προς τα** *κρόταλο, ρόπ-αλο, θρύψ-αλο* **κ.ά.].**
Μπαχάμες (οι) {Μπαχαμών} (αγγλ. Commonwealth oi the Bahamas = Κοινοπολιτεία των Μπαχαμών) νησιωτικό κράτος στον Λ. Ατλαντικό Ωκεανό, κοντά στις ακτές των Η.ΠΛ., με πρωτεύουσα το Νασά.ου, επίσημη γλιόσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Μπαχαμών. [εγυμ. < **αγγλ. Bahamas, ινδιάνικη λ., αγν. ετύμου, όπως και η τοπική ονομ. Guannliam'1.**
μπαχάρι (το) {μπαχαρ-ιού | -ιών} **1.** αρωματικό καρύκευμα για το φαγητό, το μαύρο πιπέρι 2. (γενικότ.) κάθε μαγειρικό αρωματικό καρύκευμα. μπαχαρικό.
[ετυμ. < τουρκ. bahar{. **μπαχαρικό** (το) μαγειρικό καρύκευμα που αρωματίζει και νοστιμεύει το φαγητό (λ.χ. το πιπέρι, η καννέλα, το μοσχοκάρυδο. το γαρύφαλλο, το κύμινο κ.ά.).
Μπαχρέιν (το) {άκλ.} (αραβ. Dwalat a]-Bahrayn - Κράτος τού Μπαχρέιν) νησιωτικό κράτος τής ΝΔ. Λσίας στον Περσικό Κόλπο με πρωτεύουσα τη Μανάμα. επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο Μπαχρέιν.
|ET_YM. < **αραβ. Bahrayn «δύο θάλασσες», επειδή το νησιαιτικό αυτό σύμπλεγμα βρίσκεται στο μέσον τού Ν. τμήματος τοϋ Περσικού Κόλπουί-**
μπαχτσές (ο) -+ μπαξές **μπαχτσίσι** (το) * μπαξίσι
μπε (το) i άκλ.} (συνήθ. επαναλαμβανόμενο) το βέλασμα τού προβάτου.
[F.TYM. Ηχομιμητ. λ., πβ. κ. αρχ. *βή* **|b0| |.**
Μ.Π.Ε. (το) Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων, μπεγλέρι (το) |μπεγλερ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το κομπολόι (βλ.λ.).
[F.TYM. < τουρκ. bcgieri < beg, παλαιότ. τ. τού bey «μπέης»|. **μπεγλεριζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μπεγλέρισα} **♦ 1.** (αμετβ.) παίζω το μπεγλέρι ♦ 2. (μετβ.-μτφ.) παίζω (χειρίζομαι) (κάποιον) όπως το μπεγλέρι. κάνω (κάποιον) ό.τι θέλω: *' είμ' εγώ γυναίκα φίνα. ντερμπεντέρισσα [1] που τους άντρες σαν τα ζάρια τούς μπεγλέρισα»* (λαϊκ. τραγ.). **μπεζ** επίθ. 1 άκλ.} **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού φυσικού ανοιχτό- χρωμου μαλλιού **2. μπεζ** (το) το ίδιο το χρώμα τού <ουσικού ανοιχτό- χρωμου μαλλιού, το καφέ ανοιχτό. **—** (υποκ.) **μπεζάκι** (το).
[ετυμ. < γαλλ. beige, αβεβ. ετύμου. πιθ. < ιταλ. bigio < μεσν. λατ. bisius / bysius < λατ. ^bysseus < αρχ. *βύσσος* (βλ κ. *βύσσινο)].* **μπεζαχτάς** (ο) {μπεζαχτάδες} (παλαιότ.) συρτάρι σε πάγκο καταστήματος. όπου φυλάσσονταν οι εισπράξεις· υποτυπώδες χρηματοκιβώτιο.
[ETYM. < τουρκ. bezahiaj. **μπεζ8βέγκης** (ο) πεζεβέγκης
μπεζερίζω ρ. αμετβ. {μπεζέρισα} (λαϊκ.) **1.** ταλαιπωρούμαι, τυραν- νιέμαι 2. (κατ' επέκτ.) εξαντλούμαι σωματικά ή ψυχικά συν. αποκά- μνω **3.** δυσφορώ με κάποιον/κάτι. **— μπεζέρισμα** (το).
|ETYM. < τουρκ. bc/.mek «καταπονούμαι, κουράζομαι»), **μπεζές** (ο) {μπεζέδες} ελαφρύ γλύκυσμα, που παρασκευάζεται από χτυπημένα ασπράδια αβγών και ζάχαρη. - (υποκ.) μπεζεδάκι (το). [ETYM. < γαλλ. baiser -φιλώ» < δημώδ. λατ. basiare (αντί τού κλασ. λατ. osculari)!.
μπέης (ο) {μπέηδες} **1.** ανώτερος πολιτικός και στρατιωτικός αξιω- ματούχος τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας **2.** (καθημ.) άνδρας που του αρέσει η καλοπέραση και οι ανέσεις και που με τη συμπεριφορά του δείχνει να απαιτεί ή να θεωρεί δεδομένη την προσοχή, τη Φροντίδα και το ενδιαφέρον όλων για την εκπλήρωση των επιθυμιών του: *ξύπνησε ο - μας:* **| |** *«και τα βλέπω όλα σαν ~ και τα νιώθω σαν πασάς»* (τραγ.). σχολιο λ. *αγάς.*
[ETYM. μεσν. < τουρκ. bey|. **μπέιζμπολ** (το) j άκλ. [αμερικανικό ομαδικό παιχνίδι, που παίζεται από δύο ομάδες των εννέα παικτών σε ανοικτό γήπεδο· εξελίσσεται γύρω από τέσσερα σημεία-βάσεις. που αποτελούν τις κορυφές μεγάλου ρόμβου και σκοπός τού παιχνιδιού είναι οι επιθετικοί παίκτες τής ομάδας να αποκρούουν τις βολές τού αντιπάλου με το ειδικό ρόπαλο τού παιχνιδιού και στη συνέχεια να τρέχουν πάνω στην περίμετρο τού γηπέδου, περνώντας από όλες τις βάσεις και φθάνοντας στο σημείο εκκινήσεως για να σκοράρουν (χόουμ-ραν). **— μπεΐζ- μπολίστας** (ο).
[εγυμ. < αγγλ. base ball < base <<βάση» 4- ball «μπάλα»|. **μπέικος,** -η, -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον μπέη **2.** (μτο.) αυτός που χαρακτηρίζεται από άνεση, πλούτο και απολαύσεις: - *ζωή.* Κπίσης **μπεϊλίδικος,** -η. -ο. **— μπέικα** επίρρ.: *ζει / περνάει* ~. **μπέικιν-πάουντερ** (η/το) |άκλ.} σκόνη που χρησιμοποιείται κατά την παρασκευή γλυκυσμάτων που θα ψηθούν, για να φουσκώσει τη ζύμη.
Ιετυμ. < αγγλ. **baking-powder < baking** (< **p. bake «ψήνω») + powder «σκόνη»].**
μπέικον (το) {άκλ.} καπνιστό χοιρινό κρέας από την περιοχή τής κοιλιάς τού ζώου, λιπαρό, με έντονη γεύση, συνήθ. σε μακρόστενες λεπτές φέτες, που καταναλώνεται ωμό ή ψημένο (πβ. λ. *παντσέτα).* |ETυM. < αγγλ. bacon < παλ. γαλλ. bacon, γερμ. προελ.. πβ. αρχ. γερμ. bacho «πλευρά», bah «πλάτη»], **μπεϊλίκι** (το) {μπεΐλικιού | χωρ. πληθ.} **1.** το αξίωμα τού μπέη **2.** ο τρόπος συμπεριφοράς τού μπέη, η αλαζονική. υπεροπτική συμπεριφορά·
κατάχρηση αξιώματος.
[ETYM. < τουρκ. beylik]. **μπεΐμπιντόλ κ. μπέιμπι-ντολ** (το) {άκλ.} κοντό και διαφανές γυναικείο νυχτικό, που φθάνει συνήΟο)ς μέχρι τη μέση και φοριέται μαζί με την αντίστοιχη κιλότα.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. baby-doll|. μπεΐμπισίτερ κ. μπέιμπι-σίτερ (η) ^άκλ.} η (συνήθ. νεαρή) γυναίκα που αναλαμβάνει επ' αμοιβή να προσέχει τα παιδιά, όταν οι γονείς λείπουν από το σπίτι.
| Γ:Ί ΥΜ < αγγλ. baby-siiter < baby «μωρό» + sitter «κλώσσα» < sit «κάθομαι - κλωσσώ»}. μπεκ (το) **|άκλ.} το ακροφύσιο (βλ.λ.) και γενικότ. κάθε εξάρτημα ρυΟ- μίσεως τής ταχύτητας ροής ρευστού σε μία συσκευή:** γο ~ *τού γκαζιού ! τού καυστήρα* **| |** *το* ~ **του** *λάστιχου ποτίσματος.*
(F.TYM. < γαλλ. bee < λατ. beccus ράμφος». λ. κελτ. αρχής], μπεκάτσα (η) {μπεκατσών} κοντόχοντρο αποδημητικό πτηνό με μακρύ ράμφος και κοντά πόδια, που το φτέρωμά του έχει λεπτές ωχροκίτρινες ή καφέ ραβδώσεις με μαύρες ταινίες στην κορυφή και στον αυχένα **ΣΥΝ. ξυλόκοτα· ΦΡ.** *πάω για Ιχτυπάω μπεκάτσες* **για** *άστοχη βολή·* **(ειδικότ. στο ποδόσφαιρο)** *αστοχώ απελπιστικά, ρίχνω τη μπάλα πολύ μακριά από τον στόχο και σε μεγάλο ύψος.*
[F.TYM. < ιταλ. bccaccia, αγν. ετύμου, πιθ. προβηγκ. προελ.J. μπεκατσίνι κ. μπεκατσόνι (το) **|μπεκατσιν-ιού | -ιών}** αποδημητικό πτηνό που ζει σε σμήνη, συχνάζει στα έλη και στους βάλτους, έχει κοντά πόδια, ράμφος μακρύ και εύκαμπτο, μυτερές και γωνιώδεις φτερούγες. φτέρωμα με ραβδώσεις λευκές, μαύρες και καφέ.
Ιετυμ. <: ιταλ. beccaccino. υποκ. τού boccaccia], μπεκερέλ (το) **{άκλ.} μονάδα μετρήσεως τής ραδιενέργειας.** σχολιο λ. *κύριος, -α. -ο.*
[είυμ. < γαλλ. becqucrel, από το όν. τού Γάλλου φυσικού Α.Η. Becquercl (1852-1908). ο οποίος ανακάλυψε τη ραδιενέργεια!, μπεκιάρης (ο) **{μπεκιάρηδες}, μπεκιάρισσα** (η) **{χωρ. γεν. πληθ.}** (λαϊκ.) **ο εργένης (βλ.λ.). — μπεκιάρικος, -η, -ο.** σχολιο λ. *άγαμος.* **Ιετυμ. < τουρκ. bekar). μπεκιαριλίκι κ. μπεκιαρλίκι** (το) **{χωρ. γεν.}** (λαϊκ.) **η κατάσταση και ο τρόπος ζωής τού εργένη.**
ΙΗ] υμ. < τουρκ. bekarhkj. μπεκρής (ο) **Ιμπεκρήδες}. μπεκρού Ιμπεκρούδες}** (λαϊκ.) **πρόσωπο που μεθά συνέχεια, μεθύστακας. Επίσης μπέκρος (ο), μπέκρω (η).**
ΙΠΙΥ.Μ. < τουρκ. bekri). μπεκριλίκι (το) **1. η κατάσταση τού μέθυσου, το να είναι κανείς συνέχεια μεθυσμένος 2. η υπερβολική κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών.**
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. bekrilik|. μπεκροκανάτα (η) **Ιχωρ. γεν. πληθ.} (σκωπτ. ως χαρακτηρισμός) ο μέθυσος, ο μπεκρής, ϋπίσης μπεκροκανάτας** (ο).
μπεκρολογώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {μπεκρολογάς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ. **I γίνομα\ στουππί στο μεθύσι, μεθοκοπώ ΣΥΝ. μπεκρουλιάζω. — μπεκρολόγημα** (το), **μπεκρόμουτρο** (το) (μειωτ.) **ο μεθύστακας, ο μπεκρής, μπεκροπίνω** ρ. **αιιετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} μπεκρουλιάζω (βλ.λ.).**
μπεκρουλιάζω ρ. αμετβ. {μπεκρούλιασα} **μεθοκοπώ. μεθώ συνέχεια ΣΥΝ. μπεκροπίνω. - μπεκρούλιααμα** (το), **μπεκρούλιακας** (ο) **(σκωπτ.-μειωτ.) πρόσωπο που μεθά συνεχώς, ο μεγάλος μπεκρής.**
[πτυμ. < *μπεκρής* **+ παραγ. επίθημα** *-ούλιακας* **(πβ.** *στραβ-ούλιακας)* **\ .**
μπεκρουλιασμα (το) **► μπεκρουλιάζω**
μπελαλήδικος, -η. -ο αυτός που προκαλεί μπελάδες, που είναι δυσάρεστα κουραστικός, πυυ έχει μπελά: *ωραίο φαγητό, αλλά* **| |** *- δουλειά.*
μπελαλής (ο) **{μπελαλήδες}. μπελαλού** (η) **(μπελαλούδες)** (λαϊκ.) **άνθρωπος που συχνά προκαλεί μπελάδες, που δημιουργεί φασαρίες. Κπίσης μπελαλίδισσα** (η) **{χωρ. γεν. πληθ.}.**
[ετυμ. < τουρκ. belali}. μπελαλοδουλείά (η) (εκφραστ.) δύσκολη, μπελαλήδικη δουλειά, μπελαμάνα (η) **Ιχωρ. γεν. πληθ.] το εξωτερικό ένδυμα των ναυτών τού Πολεμικού Ναυτικού.**
[ETYM. Αγν. ετύμου]. μπελαντόνα (η) **Ιχωρ. γεν. πληθ.}** δηλητηριώδες φυτό **με μοβ-κόκκι- να άνθη και μαύρους στρογγυλούς καρπούς, από το οπυίο με κατάλληλη επεξεργασία παράγεται η ατροπίνη.**
[ετυμ. < ιταλ. belladonna (κατά λέξη ««ωραία κυρία»), ευφημιστική ονομασία τού φυτού, η οποία χρησιμοποιείται και σε άλλες γλώσσες. πβ. γαλλ. belle dame, γερμ. schone I·rau κ.ά.|. μπελάς (ο) **{μπελάδες}** (λαϊκ.) **1. κάθε ανεπιθύμητη, στενόχωρη και συνήθ. πολύπλοκη κατάσταση, την οπυία υφίσταται ή στην οποία εμπλέκεται κανείς:** *έχω* **/** *αποκτώ* **- ([** *βάζω κάποιον σε* ~ **| |** *προξενώ σε κάποιον* ~ · **ΦΡ. (α)** *μπαίνω σε μπελά I μπελάδες* **υποβάλλομαι σε ταλαιπωρίες:** *δε* **ν/** *θέλω να μπεις σε μπελάδες τώρα!* **συν. σκοτούρα, φασαρία. ανησυχία, ενόχληση, στενοχώρια (β) έχω** *μπελάδες με κάποιον* **μου προκαλεί προβλήματα:** *έχει μπελάδες με τη δουλειά / τους γονείς του* **(γ)** *βάζω* **μπελά στο** *κεφάλι μου* **μπλέκομαι σε προβλήματα:** *δεν του φτάνουν τόσα που έχει. πάει και βάζει κι άλλους μπελάδες στο κεφάλι του!* **(δ)** *βρίσκω τον μπελά μου* **υφίσταμαι τις αρνητικές συνέπειες, κυρ. από πράξη ή κατάσταση για την οποία δεν ευθύνομαι:** *πήγε να βοηθήσει και θα βρει και τον μπελά του από πάνω)* **| |** *μη μπλεχτείς μ' αυτή, γιατί θα βρεις τον μπελά σου* **(ε)** *κακός μπελάς (που με βρήκε)!* **(με αγανάκτηση) για κάτι/κάποιον που μας ταλαιπωρεί:** *Βρε ~! Από τότε που βρήκε το τηλέφωνό μου, δεν μ' αφήνει σε*

ησυχία! 2. **(συνεκδ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε δημιουργεί ή μπλέκει σε δυσάρεστη κατάσταση (κάποιον):** *σκέτος - είναι αυτό το παιδί!* **[ΕΤΥΜ. < τουρκ. beiaj. μπελ επόκ (η) {άκλ.} τα πρώτα χρόνια τού 20ού αι., στα οποία κυριαρχούσε η ευχάριστη και ανέμελη ζωή.**
Ιητυμ. < γαλλ. La Belle Hpoque «ωραία εποχή»!.
Μπέλες (το) {άκλ.} το όρος Κερκίνη (βλ.λ.).
[ΕΙΥΜ. < σλαβ. Beles / Belasista < beiasast «κατάλευκος»[.
Μπελίσε (η) {άκλ.} (αγγλ. Belize) κράτος τής Κ. Αμερικής με πρωτεύουσα το Μπελμοπάν, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Μπελίσε.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Belize < ισπ. Belice, αβεβ. ετύμου. Κατά μία άποψη, η λ. προέρχεται από το γαλλ. balise «φάρος». Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, πρόκειται για παρεφθαρμένη προφορά τού ονόματος τού Σκωτσέζου πειρατή P. Wallace ή Wallis, ο οποίος φέρεται να ίδρυσε οικισμό εκεί το 1603. Η χώρα. μέχρι την ανεξαρτησία της το 1981, ονομαζόταν *Βρετανικέ€ Ονδούρες* **(British Honduras)|. μπελκάντο (το) {άκλ.} μους. τρόπος τραγουδιού στην ιταλική όπερα τού 18ου και των αρχών τού 19ου αι.· λυρικό ύφος στηριγμένο στην καθαρή απαγγελία, την «ομορφιά» των Φθόγγων και την άψογη τεχνική (γνωστοί συνθέτες: Μπελλίνι, Ντονιτσέτι κ.ά.):** *η «κάστα ντίβα» είναι γνωστή άρια τού* **{πτυμ. < ιταλ. bcl canto «όμορφο τραγούδι»], μπελτές (ο) -»πελτές**
Μπέλφαατ (το) {άκλ.} η πρωτεύουσα τής Β. Ιρλανδίας.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Belfast < ιρλ. Beal Feirste «το πέρασμα τής αμμώδους ακτής»].
μπεμόλ (το) Jάκλ.} ΜΟΥΣ. η ύφεση (βλ.λ.).
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. bemol < ιταλ. bemolle < be- (από το γράμμα b. που είναι και το μουσικό σύμβολο τής ύφεσης στο πεντάγραμμο) 4- molle «μαλακός»!.
μπέμπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. θηλυκό μωρό 2. χαϊδευτ. για γυναίκα.
(υποκ.) μπεμπούλα κ. μπεμπίτσα (η).
μπεμπέ επίθ. {άκλ.} μωρουδίστικος. αυτός που σχετίζεται με τα μωρά ή ταιριάζει σε μωρό: *είδη / ρούχα ~* **|| ~** *έχει ένα πολύ* **- ύφος** *όταν μι/Λει.*
|):ΤΥΜ. < γαλλ. bebe. βλ. κ. *μπέμπης).* **μπεμπεδίστικος, -η, -ο (καθημ.) αυτός που ταιριάζει, που σχετίζεται με μωρά. με μπέμπη ή μπέμπα: -** *ρουχα?.άκια* **|| ~** *κινήσεις / νάζια.* **– μπεμπεδίστικσ επίρρ. μπεμπέκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (χαϊδευτ.) η μπέμπα.**
ΙΚΤΥΜ. < τουρκ. bebck|. μπεμπεκίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} μιλάω ή συμπεριφέρομαι σαν μωρό: *μεγάλωσε κι ακόμημπεμπεκίζει* **ΣΥΝ. μωρουδίζω, μπεμπελη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η ιλαρά (βλ.λ.)· κυρ. στη φρ.** *βγάζω τη μπέμπελη* **ζεσταίνομαι υπερβολικά:** *άνοιξε κανένα παράθυρο,, γιατί θα βγάλουμε τη μπέμπελη εδώ μέσα!* **συν. σκάω από τη ζέστη.**
[ΕΤΥΜ. < σλαβ. pepel «στάχτη»[. μπεμπές (ο) Ιμπεμπέδες} (λαϊκ.) μεγαλόσωμο μωρό, ο στρουμπουλός μπέμπης: *ο τρομερός ~!* **ΦΡ. (σκωπτ.-μειωτ.)** *υπερφυσικός μπεμπές* **ευτραφής νεαρός, συνήθ. άβουλος και εξαρτημένος από τους άλλους σε βαθμό αφύσικο για την ηλικία του συν. βουτυρομπεμπές, βουτυρόπαιδο.**
Ιείϋμ. < γαλλ. bebe, βλ. λ. *μπέμπης].* **μπέμπης (ο) {μπέμπηδες} (λαϊκ.) 1. αρσενικό μωρό:** *ο ~ βγάζει το πρώτα του δοντάκια* **[[** *βάφτισαν τον ~ τους 2.* **(χαϊδευτ.) μικρό αγώρι**
(μειωτ.-ειρων.) νεαρό άτομο χωρίς την απαιτούμενη ωριμότητα, πείρα και σύνεση: *θα βάλει και τα κλάματα τώρα ο ~/* **— μπεμπούλης (ο).**
|I:ΤΥΜ. < αγγλ. baby < μέσ. αγγλ. babe / babcn. ονοματοποιημένη λ. που χρησιμοποιήθηκε ως χαϊδευτικό |. μπενεντίκτους (το) {άκλ.} τυπικό μέρος τής λατινικής λειτουργίας (Κύριε, γκλόρια, κρέντο, σάνκτους-μπενεντίκτους, άγκνους ντέϊ)· μελοποιείται πάνω σε λατινική απόδοση τής φρ. «ευλογημένος ο ερχόμενος» (Benedictus qui venit) και συμπληρώνει το τέταρτο μέρος τής λειτουργίας, το σάνκτους (βλ.λ.): *στο - τής Μίσσα Σολέμνις ο Μπε- τόβεν χρησιμοποιεί σόλο βιο/J.*
[ΕΤΥΜ. < λατ. benedictus «ευλογημένος»!, μπενζίνα (η) »βενζίνη
Μπενίν (το) {άκλ.} (γαλλ. Republiquc du Bénῖn = Δημοκρατία τού Μπενίν) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Πόρτο Νόβο, επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικής Κοινότητας.
ΙΕΙΥΜ. < γαλλ. Benin, ονομασία ενός από τα ιστορικά βασίλεια τής Δ. Αφρικής, που οφείλει την ονομασία του στους ιθαγενείς Bini. Μέχρι το 1975 η χώρα ονομαζόταν *Λαχομέη* **(< γαλλ. Dahomey < γλώσσα Φον Daho-me «πάνω στην κοιλιά τού Ντα»). που οφείλεται στο γεγονός ότι ο Ντα (Da) ηττήθηκε από τον ηγεμόνα Ουεγκμπάτζα (Oucgbadja. 1645-85) και το πτώμα του ρίχτηκε στα θεμέλια τού ανακτόρου τού Μπενίν].**
μπεν-μαρί (το) ί άκλ.} 1. σύνθετο μαγειρικό σκεύος που αποτελείται από δύο δοχεία, το ένα μέσα στο άλλο· στο ευρύτερο δοχείο βράζει νερό και στο άλλο τοποθετούνται για λειώσιμο ή ζέσταμα φαγώσιμα υλικά. λ.χ. σοκολάτα κ.ά. 2. το ζέσταμα ή το βράσιμο τού περιεχομένου (συνήθ. ψαγητού) ενός δοχείου με την τοποθέτησή του μέσα σε άλλο δοχείο με νερό που βράζει, ώστε να μην έρχεται σε άμεση επαφή με τη φωτιά ή το μάτι τής κουζίνας.
|ΠΤΥΜ. < γαλλ. bain-Marie < bain (στη σημ. «ζεστό νερό». < λατ. balneum, βλ. λ. *μπάνιο)* **+ Marie, όν. τής αδελφής τού Μωυσή, για την οποία νόμιζαν κατά τους μεσν. χρόνους ότι υπήρξε αλχημίστριαί.**
μπέντζαμιν κ. μπένζαμιν (ο) {άκλ.} είδος φίκου με μικρά ωοειδή φύλλα, μυτερά στην άκρη.
] ετυμ. < αγγλ. benjamin (με παρετυμολ. προς το κύρ. όν. Benjamin «Βενιαμίν») < μέσ. γαλλ. benjoin < καταλαν. benjui < αραβ. luban jawi «λιβάνι τής Ιάβας»], μπεντόνι (το) ->μπιντόνι
μπεράτι (το) {μπερατ-ιού [-ιών} (κατά την Τουρκοκρατία) 1. σουλτανικό διάταγμα με το οποίο παραχωρούνταν προνόμια 2. διάταγμα τού σουλτάνου που επικύρωνε την εκλογή πατριαρχών ή μητροπολιτών. Ηπίσης (λόγ.) βεράτιο(ν).
|ΕΤΥΜ. < τουρκ. berat |. μπέρδεμα (το) [μεσν.Ι {μπερδέμ-ατος [-ατα, -άτων] 1. το μπλέξιμο πραγμάτων, ώστε να μη μπορούν να ξεχωρίσουν ή να χρησιμοποιηθούν εύκολα: *από το - των σχοινιών δεν φαινόταν η άκρη* **ΣΥΝ. ανα- κάτωμα** A.NT. **τακτοποίηση 2. (μτφ.) το λάθος που προκαλεί σύγχυση:** *υπήρξε ένα ~ στα στοιχεία τής δήλωσης και έπρεπε να υποβάλει νέα αίτηση* **||** *αν όλα πάνε καλά και δεν γίνει πάλι κανένα* **-,** *θα τελειώσεις σε μία ώρα* **3. (μτφ.) η περιπλοκότητα, το να μην είναι κάτι όσο πρέπει ξεκάθαρο, σαφές:** *υπάρχει ~ στο νόημα / στη διατύπωση / στις οδηγίες* **4. (συνήθ. στον πληθ.) η ανάμειξη, η εμπλοκή σε κατάσταση δυσάρεστη ή επιζήμια:** *τον προέκνυψε ένα ~ με την αστυνομία / την εφορία* **||** *δεν μον αρέσουν τα ~· να με αφήσεις έξω απ' όλα αν- τά* **συν. περιπλοκή, εμπόδιο, φασαρία αντ. ξεκαθάρισμα, ξεμπέρδεμα. Ηπίσης μπερδεμός (ο) [μεσν.Ι κ. (λαϊκ.) μπερδεψιά (η). – (υποκ.) μπερδεματάκι (το), μπερδεμένος, -η, -ο [μεσν.| 1. αυτός που είναι μπλεγμένος, που έχει μπερδευτεί:** *~ κλωστές ί σχοινιά ί μαλλιά / κορδέλες 2.* **αυτός που είναι ανακατεμένος, που δεν είναι σε τάξη. στην κανονική του σειρά:** *~ βιβλία / σημειώσεις / χαρτιά / έγγραφα* **3. (μτφ.) ο περίπλοκος, που δεν είναι ξεκάθαρο το περιεχόμενό του:** *~ υπόθεση / ορισμός / δουλειά* **(βλ. κ. λ.** *μπερδεψοδουλειά)* **/** *κατάσταση* **αντ. ξεκάθαρος, σαφής 4. (για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται σε σύγχυση:** *είμαι ~· δεν μπορώ να κατα/.άβω τι συνέβη τελικά* **5. αυτός που βρίσκεται σε δύσκολη κατάσταση. έχει πρόβλημα: είναι** *~ με το τελωνείο* **/ γο** *λαθρεμπόριο.* **– μπερδεμένα επίρρ. μπερδεύω ρ. μετβ. {μπέρδ-εψα, -εύτηκα. -εμένος) 1. μπλέκω (κάτι) μαζί (με κάτι άλλο) πρόχειρα και άτακτα, με αποτέλεσμα να μη μπορώ να το ξεμπλέξω εύκολα ή να το χρησιμοποιήσω:** *μπέρδεψα τις κλωστές / τα καλώδια* **Αντ. ξεμπερδεύω 2. βάζω πράγματα σε άλλη. τυχαία θέση από την κανονική τους. ώστε να μη μπορώ να βρω εύκολα κάτι:** *όταν συγνρίζει. μπερδεύει τα πράγματά μον και δεν μπορώ να τα βρω μετά* **||** *~ τα χαρτιά / τις σημειώσεις / τα βιβλία / τα εργαλεία κάποιον* **Συν. ανακατεύω 3. αναμειγνύω) (κάτι με κάτι άλλο), ώστε να μην ξεχωρίζει το αρχικό στοιχείο: -** *τα χρώματα / τις βαφές / τα υγρά* **ΣΥΝ. ανακατεύω 4. (μτφ.) προξενώ ασάφεια και σύγχυση, περιπλέκοντας τα πράγματα:** *πάνω που είχαμε βρει μιαν άκρη, ήρθε και μπέρδεψε την υπόθεση με τις δηλώσεις τον* **||** *μπερδεύω τη γλώσσα μου* **(βλ. λ.** *γλώσσα)* **· φρ. (μτφ.) γο** *μπερδεύω / μπερδεύω τα λόγια, τις κουβέντες μου... κ.λπ.* **(i) λέω άλλη λέξη αντί άλλης (ii) γίνομαι ασαφής, φάσκω και αντιφάσκω:** *τον ζήτησα τον λόγο, αλλ' αντί για μια καθαρή εξήγηση άρχισε να μου τα μπερδεύει* **5. (μτφ.) ταυτίζω εσφαλμένα ή συγχέω (κάποιον/κάτι με κάποιον/κάτι άλλο), αδυνατώ να διακρίνω, να ξεχωρίσω:** *αυτούς τους δύο πάντα τους μπερδεύω* **||** *μπερδεύει την «αναδιάρθρωση» με την «αναδιάταξη», δεν καταλαβαίνει τη διαφορά* **|[** *συνέχεια ~ τ'όνομά σου!* **ΣΥΝ. συγχέω 6. (μτφ.) προκαλώ σύγχυση (σε κάποιον), διαταράσσω τον ειρμό του, τον εμποδίζω να ολοκληρώσει τη σκέψη του ή να καταλήξει σε συμπέρασμα:** *κάτι θα έλεγα τώρα και με μπέρδεψες* **||** *οι αντικρουόμε- νες δηλώσεις τής ηγεσίας έχουν μπερδέψει τη βάση τού κόμματος■* **φρ.** *μπέρδεψα τα μπούτια μου* **(οικ.) περιήλθα σε κατάσταση σύγχυσης [7] · (μτφ.) οδηγώ (κάποιον) σκόπιμα σε λάθος:** *ήθελαν να μπερδέψουν τις διωκτικές αρχές, για να κερδίσονν χρόνο* **||** *ο δημοσιογράφος πήγε να τον μπερδέψει, αλλά αυτός πρόσεχε πολύ τα λόγια τον* **8. (μτφ.) εμπλέκω (κάποιον) σε υπόθεση ή κατάσταση επιζήμια ή δυσάρεστη (γι' αυτόν):** *μη με μπερδεύετε στα προσωπικά σας■ βρείτε τα μόνοι σας!* **||** *τι θέλει αντός και μπερδεύεται:* **[(** *πάνε να τον μπερδέ- ψουν στις βρομοδουλειές τους* **συν. ανακατεύω 9. (μεσοπαθ.** *μπερδεύομαι)* **πιάνομαι σε κάτι. ώστε να εμποδίζεται η κίνηση ή η λειτουργία μου:** *το πόδι του μπερδεύτηκε στο σχοινί κι έπεσε-* **φρ.** *μπερδεύομαι / μπλέκομαι / μπαίνω στα πόδια (κάποιου)* **(i) εμποδίζω την κίνησή του. κινούμενος γύρω ή κοντά σε αυτόν: (στα παιδιά)** *μη μπερδεύεστε στα πόδια μου την ώρα που μαγειρεύω* **(ii) (μτφ.) εμποδίζω τις ενέργειες, μπλέκομαι στις υποθέσεις (κάποιου):** *Τι θέλει και μπερδεύεται στα πόδια μας: Δεν κοιτάζει τη δον/.ειά του;* **10. αναμειγνύομαι σε κατάσταση ύποπτη, δυσάρεστη ή επιζήμια (για μένα):** *μπερδεύτηκε σε υπόθεση εξαγωγής λαθραίον συναλ?.άγματος* **ΣΥΝ. μπλέκομαι 11. (η μτχ.** *μπερδεμένος, -η. -ο)* **βλ.λ. σχολιο λ.** *ξε-.* **[ΕΤΥΜ. < μεσν.** *μπερδεύω / μπερδένω,* **μεταπλ. τ. τού** **έμ-περιδέω* **«δένω γύρω-γύρω» < έμ-** (< ἐν) **+** *περι-* **+** *δέω* **«δένω»]. μπερδεψογλωσσιά (η) (λαϊκ.) ο γλωσσοδέτης (βλ.λ.). μπερδεψοδουλειά (η) (λαϊκ.) δουλειά ή υπόθεση που προκαλεί ή συνεπάγεται προβλήματα και μπερδέματα, που είναι περίπλοκη, μπερδουκλώνω ρ. -* μπουρδουκλώνω**
μπερεκέτι κ. μπερκέτι (το) {χωρ. γεν.] (λαϊκ.) 1. η μεγάλη αφθονία, ο πλούτος αγαθών 2. (ως επίρρ.) όμορφα. υπέροχα: *περάσαμε* **— μπερεκετ(ι)λήδικος, -η. -ο.**
[εί ΥΜ. < τουρκ. bcreketl. μπερές (ο) {μπερέδες} καπέλο από μαλακό και εύκαμπτο υλικό, χωρίς γύρο, που στενεύει κλείνοντας, ώστε το άνοιγμά του να εφαρμό

ζει ακριβώς στο κεφάλι και το καπέλο να «πέφτει» χαρακτηριστικά, περισσεύοντας από τη μία συνήθ. πλευρά τού κεφαλιού: *μάλλινος* **/** *δερμάτινος ί γαλλικός* ~· φρ. (συνεκδ.) *οι πράσινοι μπερέδες* **/** *τα πράσινα μπερέ* οι στρατιώτες των μονάδων καταδρομών. Ηπίσης **μπερέ** (το). **—** (υποκ.) **μπερεδάκι** (το).

[ετυμ. **<** γαλλ. beret **<** προβηγκ. bcrret **<** μτγν. λατ. birrus **«**μανδύας *με* σκούφο», κίλτ. αρχής, πβ. μεσ. ιρλ. bcrr «κοντός»!, **μπερετα** (η) {δύσχρ. μπερετών} **1.** (λαϊκ.) η σκούφια (βλ.λ.) **2.** είδος καραμπίνας. Επίσης **μπερέτο** (το).

[ετυμ. **μεσν. < ιταλ. berretta < προβηγκ. berrci. Βλ. κ.** *μπερές].* **μπερζέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πολυθρόνα με ψηλή και φαρδιά ράχη, πλατιά μάγουλα και μαξιλάρι στο κάθισμα.**

[ετυμ. **Μεταφορά τού γαλλ. bergerc, θηλ. τού bergcr «βοσκός, ποιμένας» < δημώδ. λατ. *verbccarius / bcrbicarius (< vcrbices «πρόβατα»). Η σημασιολ. μεταβολή οφείλεται στο γεγονός ότι οι πρώτες πολυθρόνες αυτού τού είδους (18ος αι.) παρουσιάζαν στην ταπετσαρία τους ποιμενικά θέματα], μπέρι-μπέρι** (το) **{άκλ.}** ιατρ. **ασθένεια που προσβάλλει τα περιφερειακά νεύρα, οφείλεται στην έλλειψη βιταμίνης Β στον οργανισμό, και προκαλεί παράλυση και καρδιακή συμφόρηση.**

ΙΠΤΥ.νι. **< αγγλ. beri-bcri, διπλασιασμ. τ. τού σιναλεζ. bcri «αδυναμία, ασθένεια»].**

μπερκέλιο (το) {μπερκελίου} χημ. τεχνητό στοιχείο (σύμβολο Bk) που παρασκευάστηκε κατά τον βομβαρδισμό ενός ισοτόπου τού αμε- ρικίου (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ιιιν.).

[ετυμ. **Από το όνομα τού Πανεπιστημίου Berkeley (Καλιφόρνια), όπου και ανακαλύφθηκε), μπερκέτι (το) -♦ μπερεκέτι**

μπερλίνα (η) {χωρ. πληθ.} παιχνίδι που παίζεται κυρ. σε φιλικές συ- ναναστροφές. καθώς ένας από την παρέα κάθεται στη μέση. οι άλλοι γύρω από αυτόν τον σχολιάζουν μυστικά με σκωπτική ή κουτσομπολίστικη διάθεση και στο τέλος τού γνωστοποιούν τα διάφορα σχόλια, χωρίς να του φανερώνουν ποιος είπε το καθετί: *η στήλη τής* ~ **(κουτσομπολίστικη στήλη περιοδικού) [[** *παίζω τη* ~.

ΙΕΤΥΜ. **μεσν.. αρχική σημ. «εξέδρα όπου εξέθεταν τους κακοποιούς προτού τους τιμωρήσουν». < ιταλ. berlina «τετράτροχο κάρρο, στο οποίο περιέφεραν τους καταδικασμένους» < Beriino «Βερολίνο», όπου πρωτοχρησιμοποιήθηκε αυτό το όχημα], μπερμπαντεύω** ρ. αμετβ. **{μπερμπάντεψα} (λαϊκ.. κυρ. για άνδρες) 1. ζω άστατη και έντονη ερωτική ζο)ή, συνάπτω σχέσεις με πολλές γυναίκες:** *πριν από τον γάμο του μπερμπάντευε κι αυτός* ΣΥΝ. **τσιλη- μπουρδίζω 2. διασκεδάζω έντονα, γλεντο):** *απόψε λέω να μπερμπαντέψουμε. να θυμηθούμε τα παλιά!* συν. **το ρίχνω έξω. μπερμπάντης (ο) {μπερμπάντηδες} (λαϊκ.) 1. άνδρας γλεντζές και με άστατη και έντονη ερωτική ζωή:** *από αθώος κι άβγαλτος μας προ- έκυψε μεγάλος* ~ **{{** *γνωστός* ~ *στα νιάτα του. δεν άφηνε γυναίκα για γυναίκα* ΣΥΝ. **γυναικάς 2. (επιδοκιμαστικά) ο καπάτσος και έξυπνος άνθρωπος:** *βρε τον* ~ *πώς τα μπαλλώνει αμέσως μια χαρά!* **- (υποκ.) μπερμπαντάκος (ο), μπερμττάντικος, -η. -ο. μπερμπάντικα επίρρ.**

ΙΕΤΥΜ. **< ιταλ. birbanie < birba «απατεώνας, αλήτης» < γαλλ. bribe «κομμάτι ψωμί», που συνδέθηκε με το p. briber «επαιτώ. ζητιανεύω»], μπερμπαντιά (η) (λαϊκ.) 1. η συμπεριφορά τού μπερμπάντη 2. (συνεκδ.) κάθε πράξη που χαρακτηρίζει τον μπερμπάντη:** *η γυναίκα του αγνοεί τις* **-** *του.*

μπερντάχι κ. μπερντάκι κ. περντάχι (το) {μπερνταχ-ιού] -ιών'] (λαϊκ.) ο ξυλοδαρμός: του *'ριξε ένα* ~ *γιατί το είχε παρακάνει.*

Ιετυμ. **< τουρκ. pcrdahj. μπερντές (ο) {μπερντέδες} (λαϊκ.) 1. κουρτίνα για πόρτες και παράθυρα 2. κουρτίνα θεάτρου, πρόχειρη αυλαία 3. το λευκό παραπέτασμα, συνήθ. από ύφασμα, που χρησιμοποιείται στο θέατρο σκιών ως οθόνη** *(καραγκιοζμπερντές): στήνω* ~. **— (υποκ.) μπερντεδάκι (το).** [ετυμ. **< τουρκ. perde < περσ. parda «κουρτίνα»], μπερζονισμός (ο) η φιλοσοφική θεωρία τού Μπερσόν. κατά την οποία μόνο με την ενόραση και όχι με την αναλυτική και εννοιοποι- ητική διαδικασία (που ωστόσο έχει πρακτική χρησιμότητα) μπορούμε να συλλάβουμε την κίνηση και τη μεταβολή, που είναι η ουσία τής ζιοής και τού κόσμου. — μπερζονιστής (ο), μπερζονίστρια (η).** [ετυμ. **Από το όνομα τού Γάλλου φιλοσόφου II. Bergson (1859-1941)|. μπέρτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} φαρδύ γυναικείο πανωφόρι χωρίς μανίκια με άνετα ανοίγματα για τα χέρια, που πέφτει ριχτό και κουμπώνει στον λαιμό:** *μάλλινη* **— (υποκ.) μπερτάκι (το) κ. μπερτίταα (η). 1** ι-τυμ. **< ιταλ. berta < γερμ. Bertha, όνομα τής μητέρας τού Γερμανού αυτοκράτορα Καρλομάγνου. η οποία φορούσε τέτοιο πανωφόρι |. μπερτοδουλισμός (ο) η πονηριά και η καπατσοσύνη, τα πονηρά κόλπα που χρησιμοποιεί κανείς, μπερτόδουλος (ο) (μετωνυμ.) ο πονηρός και καταφερτζής χωρικός. Ηπίσης μπερτόλδος.**

[Τ-ΤΥΜ. **Παραφθορά τού ονόματος** *Μπερτόλδος* **< ιταλ. Bertoldo, κύριο πρόσωπο τής σάτιρας** *Οι πνευματωδέστατες πανουργίες τού Μπερ- τόλδου (Le sottilissimc astuzic di Bertoldo.* **1606) τού Ιταλού G.C. Croce (1550-1609). Στο έργο αυτό ο Μπερτόλδος. ένας παμπόνηρος χωρικός, κατορθώνει μετερχόμενος ποικίλα τεχνάσματα να γίνει βασιλικός σύϋβουλος|.**

μπέσα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) ο λόγος τιμής, που υποχρεώνει κάποιον να τηρήσει την υπόσχεσή του: *είναι άνθρωπος με* ~ ΣΥΝ. τιμή, λόγος· φρ. (α) *έχω μπέσα* κρατώ τον λόγο μου: *έχει μπέσα σ'ό,τι λέει, είναι τίμιος άνθρωπος* **| |** *δεν τον εμπιστεύομαι■ δεν έχει καθόλου μπέσα* (β) *μπέσα για μπέσα* στον λόγο τής τιμής μου: *θα γίνει όπως σου \)ποοχέθηκα· ~!* (εγγυώμαι με τον λόγο τής τιμής μου).

[ΕΤΥΜ. < αλβ. bese|.

μπεσαλής (ο) {μπεσαλήδες}, **μπεσαλού (η)** {μπεσαλούδες} (λαϊκ.) έντιμος άνθρωπος, που κρατά τον λόγο του. που έχει μπέσα: *άνδρας σωστός και* **| |** ~ *άνθρωπος* συν. έμπιστος, τίμιος, ντόμπρος. **— μπε- σαλήδικος, -η.** -ο, **μπεσαλήδικα** επίρρ.

[ετυμ. <*μπέσα* 4- ~*λης* (< τουρκ. -Ιι)|. **μπεσαμελ** (η) {άκλ.} λευκή κρεμώδης σάλτσα που χρησιμοποιείται σε διάφορα φαγητά, όπως στο ογκρατέν, στο παστίτσιο, στον μουσακά κ.λπ., κυρ. ως επίστρωση.

Ιετυ.μ. < γαλλ. bechamcl. από το όνομα τού Γάλλου χρηματιστή Louis **de Bechamel (18ος αι.). ο οποίος την επινόησε], μπεστ-σέλερ (το) {άκλ.} ελλην.** *ευπώλητο, πολυπώλητο, αριστοπώ- λητο-***βιβλίο που έχει μεγάλη εμπορική επιτυχία:** *το βιβλίο της έγινε* ~ **|]** γο **-** *τής χρονιάς.*

[ετυμ. < αγγλ. best seller «ο καλύτερα πωλούμενος» < best «ο καλύτερος» 4- seller < sell «πουλώ»], **μπετατζής** (ο) {μπετατζήδες} (λαϊκ.) εργάτης οικοδομής, που φτειά- χνει το μπετόν, ανακατεύοντας τα συστατικά του. το μεταφέρει και το χύνει στα καλούπια του ή το στρώνει.

ImΎΜ. < *μπετά* + παραγ. επίθημα *-(a)τζής*\. **μπετόν** {άκλ.} κ. (λαϊκ.) **μπετό** (το) **1.** το σκυρόδεμα (βλ.λ.)· φρ. (α) *μπετόν αρμέ* το (οπλισμένο) ενισχυμένο σκυρόδεμα (βλ.λ.) (β) *εμφανές μπετό(ν)* σκυρόδεμα επεξεργασμένο ή καλουπωμένο, ώστε η επι- φάνειά του να είναι λεία και να μπορεί είτε να μείνει ώς έχει είτε να βαφτεί απευθείας χωρίς σοβάντισμα· χρησιμοποιείται σε εξωτερικές επιφάνειες τής οικοδομής, λ.χ. στις βεράντες 2. *μπετά* (τα) το στάδιο τής οικοδόμησης κατά το οποίο ρίχνεται μπετόν στα καλούπια: *τώρα ρίχνουμε τα* ~**| |** *η οικοδομή είναι ακόμη στα* ~ (δεν έχει ολοκληρωθεί). |ι:γυμ. < γαλλ. beton < λατ. bitumen «άσφαλτος»], **μπετόνι** (το) **-♦** μπιτόνι

μπετονιέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ελλην. *αναμικτήρας σκυροδέματος·* μηχάνημα που αποτελείται από έναν μεταλλικό, κοίλο, περιστρεφόμενο κάδο με ειδικά πτερύγια στο εσωτερικό του για την ανάμειξη υλικών, κυρ. για την κατασκευή σκυροδέματος· (συνεκδ.) το όχημα που διαθέτει τέτοιο μηχάνημα.

[ΕΤΥΜ. **< γαλλ. betonnicrc < beton. Βλ. λ.** *μπετόν].* **μπετονόκαρφο (το) καρφί που μπορεί να μπήγεται σε μπετόν, μπετούγια κ. πετούγια (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) το πόμολο τής πόρτας.**

[F.ΤΥΜ. < ισπ. **bedija** (οπτικό δάνειο)|.

μπεχαβιορισμός (ο) μπιχεβιορισμός

μπεχλιβάνης (ο) -> πεχλιβάνης

μπήγω κ. (λαϊκ.) μπήχνω κ. μπήζω ρ. μετβ. Ιμεσν.] {έμπηξα, μπηγμένος} 1. βάζω (κάτι μακρύ και μυτερό) μέσα (σε κάτι άλλο) ή κάνω (κάτι) να εισχωρήσει σε άλλο σώμα με δύναμη πιέζοντάς το ή χτυπώντας το. ώστε να μπει. να καρφωθεί βαθιά: ~ *τα καρφιά στον τοίχο* **/** *τα παλούκια στο έδαφος / το μαχαίρι στο σώμα τού θύματος* ΣΥΝ. **καρφώνω 2. (οικ.) εκδηλώνω (κάτι) κατά έντονο και απότομο τρόπο· κυρ. στις** φρ. *μπήγω τα γέλια* **/** *τις φωνές* **/** *τις κρσυγές* **/** *τα κλάματα* **ξεσπώ σε γέλια / φωνές / κραυγές / κλάματα** ΣΥΝ. **(οικ.) βάζω, πατώ** ανί. **κρατώ, συγκρατώ. μπήξιμο (το).** ^ σχολιο **λ.** *-ίζω.*

[Ετυμ. μεσν.. από τον αόρ. *έμπηξα* **<** *ένέπηξα* (κατά το σχήμα *ανοίγω άνοιξα)* τού αρχ. *έμπήγνυμι* **<** *έμ-* (< εν) + *πήγ-νυμι* (βλ. λ. *πήζω)].* **μπήκαρ.** -> μπαίνω

μπηχτή (η) (αργκό) **1.** χτύπημα που δίνει κανείς (σε κάποιον) ύπουλα, ώστε να μη γίνει αντιληπτός: *τρώω / δίνω / αρπάζω / ρίχνω* ~ ΣΥΝ', μουλλωχτή 2. (μτφ.) υπαινιγμός με σκωπτικό, περιπαικτικό ή επιθετικό χαρακτήρα: *η - που της πέταξε για* τον *πρώην άντρα της. ήταν σκέτο φαρμάκι!* συν. (οικ.) κακία, καρφί, **μπήχτης** (Ο) (αργκό) άνδρας με έντονη σεξουαλική ζωή, γυναικάς. **μπηχτός,** -ή, -ό [μεσν.] (λαϊκ.) αυτός που μπήγεται ή είναι μπηγμένος (κάπου).

μπιγα (η) {μπιγών} (λαϊκ.) Ι.ναυτ. ο ανυψωτικός γερανός πλοίου που χρησιμοποιείται στις φορτοεκφορτώσεις συν. (λόγ.) φορτωτήρας γερανοφόρο όχημα.

[LiΤΥΜ. < ιταλ. **biga** < δημώδ. λατ. **biga** «συνωρίδα ίππων», συγκεκομμ. τ. τού λατ. **bijugus** «δίζυγος, συνεζευγμένος»|. **μπιγκ-μπράδερ** (το) (σημ. 2) **/** (ο) (σημ. **1)** {άκλ.} **1.** ο μεγάλος αδελφός (βλ. λ. *αδελφός) 2.* τηλεοπτικό παιχνίδι (ριάλιτι) στο οποίο μια ομάδα παικτών περνούν ένα χρονικό διάστημα σε ένα σπίτι αποκλεισμένοι από τον έξω κόσμο, ενώ η ζωή τους παρακολουθείται και αναμεταδίδεται με κάμερες.

Ιετυμ. **< αγγλ. Big Brother «Μεγάλος Αδελφός»].**

μπιγκουτί (το) ♦ μπικουτί

μπιγόνια κ. **μπιγκόνια** κ. **βιγόνια** κ. **βεγόνια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.| τροπικό καλλωπιστικό φυτό. πολυετές και ποώδες, που καλλιεργείται για τα ωραία χνουδωτά φύλλα του και τα μικρά ζωηρόχρωμα άνθη του. σχολιο λ. *λουλούδι.*

[ετυμ. **< ιταλ. bigonia < begonia, από το όνομα τού Γάλλου M. Bigon C18ος αι.), κυβερνήτη τού Λγίου Δομίνικου], μπιέλα (η) {άκλ.} ελλην.** *διωστήρας-* **ιμάντας που μεταδίδει την κίνηση σε μηχανική συσκευή· συνήθ. στη** ΦΡ. *βαράω* **/** *χτυπάω μπιέλα* **/** *μπιέλες* **(μτφ.) τρελαίνομαι ή εξαντλούμαι (από την κούραση).**

]ΕΤΥΜ. **< γαλλ. bielle. πιθ. < προβηγκ. biga «δοκός»], μπιελάρ επίρρ.· κυρ. για βλάβη σε μηχάνημα, που δεν είναι δυνατόν να επισκευαστεί επί τόπου** · φρ. *βγάζω* **/** *βγαίνω μπιελάρ* **εξουθενώνομαι. Κπίσης μπιελά.**

[ετυμ. **Ακρωνύμιο τής αγγλ. φρ. b(eyond) l(ocal) r(epair) «πέραν τοπικής επισκευής»!.**

μπιενάλε (η) {άκλ.} καλλιτεχνική εκδήλωση που πραγματοποιείται στον ίδιο χώρο ή στην ίδια πόλη κάθε δύο χρόνια, κυρ. για την προ

βολή των καλών τεχνών και ειδικότ. των εικαστικών: *η ~ νέων καλλιτεχνών / τής Βενετίας.*
[ΚΤΥΜ. < ιταλ. biennale, αρχική σημ, «διετής» < bi- (< λατ. bis «δις») + -ennale < μτγν. λατ. annualis «ετήσιος» < λατ. annus «έτος»]. **μπιζ[1] κ. μπις** (το) {άκλ.} το ανκόρ (βλ.λ.).
[ΗΤΥΜ. < λατ. bis «δις»|. **μπιζ[2]** (το) {άκλ.} 1. ομαδικό παιχνίδι, κατά το οποίο ένας. χωρίς να βλέπει, δέχεται τα χτυπήματα των άλλων και πρέπει να μαντέψει ποιος τον χτύπησε 2. το επιφώνημα *που* συνοδεύει το χτύπημα στο παιχνίδι αυτό.
[ΗΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.], **μπιζάρω** ρ. μετβ. [μπιζάρισα} (λαϊκ.) (για το κοινό παράστασης) καλώ ξανά στη σκηνή τους ερμηνευτές-εκτελεστε'ς μιας παράστασης ή συναυλίας με παρατεταμένες επευφημίες ή χειροκροτήματα, κυρ. για να ερμηνεύσουν ακόμα κάτι εκτός τού επίσημου προγράμματος: *στην πρεμιέρα όρθιο όλο το Θέατρο τον μπιζάρισε εφτά φορές!* — **μπιζάρισμα** (το).
[ητυμ. < ιταλ. bissarc < λατ. bis «δις»|. **μπιζέλι** (το) [μπιζελ-ιού [-ιών} 1. ο καρπός τής μπιζελιάς' είναι πολύ- σμερμος λοβός. με εδώδιμα πράσινα, κίτρινα ή άσπρα σπέρματα 2. καθένα από τα σπέρματα που περιέχονται σε κάθε τέτοιο λοβό 3. *μπιζέλια* (τα) οι καρποί τής μπιζελιάς ως φαγητό ή ως συστατικό φαγητών. — (υποκ.) **μπιζελάκι** (το).
|i-ΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. pisclJo < λατ. piseilum, υποκ. τού *pinum* < μτγν. *πίσον,* παράλλ. τ. τού αρχ. *πίσος,* αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο], **μπιζελιά** (η) ετήσιο φυτό με βλαστό κούφιο, έρποντα ή αναρριχιόμε- νο με έλικες · καρπός του είναι το μπιζέλι (βλ.λ.). **μπίζνες** (οι) {άκλ.} (λαϊκ.) οι επιχειρηματικές δραστηριότητες και δοσοληψίες: *κάνω ~ με κάποιον* (συνεργάζομαι επιχειρηματικά)]| *έχει πολλές ~ με Αμερική.*
IRTYM. < αγγλ. business < busy «απασχολημένος»], **μπίζνεσμαν** (ο) [άκλ.], **μπιζνεσγουμαν** (η) {άκλ.} (λαϊκ.) ο επιχειρηματίας.
(ΕΤΥΜ. < αγγλ. businessman / businesswoman!, **μπιζού** (το) {άκλ.} το κόσμημα: *μαγαζί με* — (υποκ.) **μπιζουδάκι** (το) (βλλ.) .
[ετυμ. < γαλλ. bijou < βρετον. bizou «κρίκος, δαχτυλίδι» < biz «δάχτυλο»]. **μπίζουδάκι** (το) {χωρ. γεν.} 1. το μικρό κόσμημα: *πήραν ένα ~ για το μωρό* 2. (γενικά) καθετί που έχει μικρό και κομψό σχήμα, ό,τι είναι μικρυκαμωμένο και όμορφο, **μπιζουτάρισμα** (το) {μπιζουταρισμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η επεξεργασία επιφανειών και επίπεδο)ν σωμάτων για τη λέπτυνση τού πάχους τους στην περιφέρεια με τη χάραξη λοξής εγκοπής στην άκρη τους γύρω-γύρω: *το ~ τού καθρέφτη / τού γυαλιού* 2, λοξή εγκοπή, **μπιζουτέ** επίθ. {άκλ.} αυτός τού οποίου η επιφάνεια έχει μπιζουτά- ρισμα.
[ΕΙΥΜ. < γαλλ. biseaute (p. biseauter) < biseau «λοξή τομή», πιθ. παλ. γαλλ. *biaiseau < αρχ. *επικόρσιος,* λ. που εισήχθη από Έλληνες αποί- κους στην Προβηγκία], **μπιζουτιέρα** (η) {δύσχρ. μπιζουτιερών} θήκη από διάφορα υλικά για την πρόχειρη φύλαξη κοσμημάτων, η κοσμηματοθήκη.
[F-ΤΥΜ. < γαλλ. bijoutiere. βλ. λ. *μπιζού*[. **μπικ** (το) {άκλ.} 1. το στυλό διαρκΕίας που κατασκευάζει η ομώνυμη εταιρεία: *κόκκινο / μαύρο ~* || *μου τελείωσε το ~* · 2. πρόχειρη ξυριστική μηχανή από νάιλον με προσαρμοσμένο ξυραφάκι μιας χρήσεως ·з. αναπτήρας από νάιλον.
IF.ΤΥΜ. Από την εμπορική ονομασία Bic]. **μπικίνι** (το) [άκλ.} γυναικείο μαγιό, που απαρτίζεται από δύο κομμάτια: ένα σαν στηθόδεσμο για το πάνω μέρος τού σώματος και ένα για το κάτω. που καλύπτει την περιοχή τής ήβης και των γλουτών: *φορώ ~* || *μικρό / αποκαλυπτικό ~.* — (υποκ.) **μπικινάκι** (το).
[ΕΙΥΜ. < γαλλ. bikini < Bikini, ατόλη στον Ειρηνικό Ωκεανό. Το μαγιό αυτού τού είδους σχεδιάστηκε από τον Γάλλο μηχανικό L. Reard (1897-1984). ο οποίος το ονόμασε έτσι επειδή προσδοκούσε ότι το τολμηρό μαγιό του θα είχε «εκρηκτικές» επιπτώσεις στην εμφάνιση των γυναικών, όπως οι δοκιμαστικές ρίψεις ατομικών βομβών (από τις Π.Π.Α.) στην ατόλη Bikini [. **μπικουτί** κ. **μπιγκουτί** (το) {άκλ.} μικρό ρολό. γύρω από το οποίο τυλίγεται και στερεώνεται με τσιμπιδάκι ή φουρκέτα μια τούφα μαλλιών, κυρ. ώσπου να στεγνώσουν και να σχηματίσουν **μπούκλα:** *βγήκε με τα ~ στο κεφάλι.*
[ι:γνμ. < γαλλ. bigoudi. αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με ισπ. bigote «μουστάκι» (πβ. bigoiclle «λαβίδα για περιποίηση μουστακιού»)|, **μπίλια** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} 1. σφαιρίδιο από διάφορα υλικά 2. (α) ο βώλος (βλ.λ.) (β) *μπίλιες* (οι) παιχνίδι που παίζεται με χρωματιστά γυάλινα ή πλαστικά σφαιρίδια, κατά το οποίο ο κάθε παίκτης προσπαθεί να πετύχει με τους δικούς του βώλους τους βώλους τού αντιπάλου του · φι*. (αργκό) *γίνομσι μπίλιες (με κάποιον)* τσακώνομαι άσχημα (με κάποιον) και χαλάω τις σχέσεις μου μαζί του з. η μπάλα τού μπιλιάρδου.
[ητυμ. < ιταλ. biglia < γαλλ. bille < φρανκον. bikkil «κόκκαλο»}. **μπιλιαρδάδικο** (το) (λαϊκ.) μαγαζί που διαθέτει τραπέζια μπιλιάρδου. στο οποίο μπορεί κανείς να παίξει μπιλιάρδο, νοικιάζοντας τραπέζι για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα ΣΥΝ. σφαιριστήριο, **μπιλιάρδο** (το) 1. παιχνίδι που παίζεται με σκληρές, έγχρωμες μπάλες στο μέγεθος μικρού πορτοκαλιού, που ο καθένας από τους δύο παίκτες χτυπά με στέκα, κάνοντάς τες να κινούνται και να συγκρούονται μεταξύ τους πάνω σε ειδικό τραπέζι με τσόχινη επένδυση: *τραπέζι / στέκα τού ~* j| *αίθουσα μπιλιάρδου* [[*παίζω ~* 2. το μπι
λιαρδάδικο (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. bigiiardo < μέσ. γαλλ. billard < bille «μπαστούνι» < μεσν. λατ. billia «κορμός δέντρου», κελτ. προελ., πβ. ιρλ. bile « κορμός δέντρου», κελτ. bile «φυλλαράκι»|. **μπιλιέτο** (το) 1. κάρτα επισκεπτηρίου 2. πρόχειρο γραπτό μήνυμα, που στέλνεται σε κάποιον και συνεκδ. το χαρτί πάνω στο οποίο είναι γραμμένο το μήνυμα αυτό 3. μικρό λευκό ορθογώνιο καρτελάκι. στο οποίο γράφει κανείς τις ευχές του (για γάμο, γιορτές κ.τ.ό.) και το όνομά του και το οπυίο τοποθετεί σε φακελάκι με το δώρο που στέλνει ή πηγαίνει ο ίδιος. — (υποκ.) **μπιλιετάκι** (το).
[ετυμ. < ιταλ. biglietto < παλ. γαλλ. billetie < bulleue, υποκ. τού bulle «έγγραφο» < μεσν. λατ. bulla «σφραγισμένο έγγραφο»}, **μπιμπελό** κ. **μπιμπλό** (το) [άκλ.} 1. μικρό διακοσμητικό αντικείμενο: γο *~ πάνω στο σύνθετο τού σαλονιού* || *~ από πορσελάνη 2.* (για πρόσ. και πράγματα) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε με. μικρές διαστάσεις και μεγάλη κομψότητα: *αν την έβλεπες στα νιάτα της■ πραγματικό ~ ήταν!* — (υποκ.) **μπιμπλουδάκι** (το) (βλ.λ.).
[ετυμ. < γαλλ. bibelot < μέσ. γαλλ. bcubelot, εκφραστ. ηχομιμητική λ., που ίσως συνδ. με το επίθ. beau «ωραίος, όμορφος»1. **μπιμπερό** (το) [άκλ.} γυάλινο ή πλαστικό διαφανές δοχείο, που κλείνει με ειδικό στόμιο από συνθετικό υλικό σε σχήμα γυναικείας θηλής και χρησιμοποιείται για τη διατροφή των βρεφών (συνήθ. με γάλα): *ταΐζω το μωρό με το ~* συν. (λόγ.) θήλαστρο.
[ετυ.μ. < γαλλ. biberem < λατ. bibere «πίνω»{. **μπιμπίκι** (το) [μπιμπικ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) 1. το μικρό σπυράκι 2. μαύρο στίγμα στο πρόσωπο, το οποίο εμφανίζεται κυρ. σε νεαρά άτομα με ακμή και οφείλεται στο κλείσιμο των πόρων τού δέρματος λόγω τής υπερέκκρισης σμήγματος: *το προϊόν εξαφανίζει μπιμπίκια και σπυράκια από το νεανικό δέρμα!* - (υποκ.) **μπιμπικάκι** (το).
Ιετυμ. Υποκ. τού *μπίμπικας* < αρχ. *βέμβιξ* «σβούρα, ρόμβος» (με διατήρηση τής αρχ. προφοράς τού συμπλέγματος *-μβ-),* παράλλ. τ. τού ουσ. *βόμβος* (βλ.λ.). Κατ* άλλη άποψη, η λ. προέρχεται από το ιταλ. bimbo «μπέμπης»], **μπιμπίλα** (η) -> **μπιρμπίλα μπιμπίλωμα** (το) · ► **μπιρμπίλωμα μπιμπιλώνω** ρ. -> **μπιρμπίλωμα μπιμπιλωτός, -ή. -ό** * **μπιρμπιλωτός μπιμπλό** (το) -*■ μπιμπελό
μπιμπλουδάκι (το) (λαϊκ.) 1. μικρό μπιμπελό ΣΥ.ν. μικροτέχνημα
(μτφ.) καθετί λεπτοκαμωμένο και όμορφο: γο *κοριτσάκι τους είναι ~ σωστό!*
μπίνγκο (το) {άκλ.} 1. παιχνίδι που παίζεται για χρήματα ή για έπαθλο. στο οποίο αναφέρονται φωναχτά αριθμοί που έχουν επιλεγεί τυχαία και τους οποίους οι παίκτες διαγράφουν αν εμφανιστούν στις κάρτες τους · ο πρώτος παίκτης που διαγράφει όλους τους αριθμούς στην κάρτα του φωνάζει «μπίνγκο!» 2. (καθημ.) ως έκφραση χαράς από ξαφνικό επιτυχές αποτέλεσμα: *~! Κέρδισα στον διαγωνισμό μία τ η/.εόραση.*
[ετυμ. < αγγλ. bingo, αγν. ετύμου}. **μπινελίκι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαϊκ.) 1. η συμπεριφορά τού μπινέ. καθώς και κάθε πράξη που τον χαρακτηρίζει 2. (συνήθ. στον πληθ.) βρισιά, έντονη επίπληξη: *αρχίζω κάποιον στα ~* · 3. η λειχουδιά (νόστιμος, πικάντικος μεζές, ζαχαρωτό κ.ά.).
[ΕΤΥΜ. < *μπινές* + *-λίκι*\ . **μπινές** (ο) {μπινέδες} (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. ομοφυλόφιλος άνδρας 2. (υβριστ.) άνθρωπος αναξιόπιστος, κακού χαρακτήρα.
[εγυμ. < τουρκ. ibne}. **μπίνια** (η) (!-λαϊκ. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) η ανέντιμη πράξη σε βάρος κάποιου ΣΥΝ. (!) πουστιά. **μπιντές** (ο) [μπιντέδες} είδος υγιεινής τού μπάνιου, η χαμηλή, επιμήκης λεκάνη με βάση. διαθέτει βρύση με τροφοδοσία ζεστού και κρύου νερού και χρησιμοποιείται κυρίως για το πλύσιμο των γεννητι- κών οργάνων και τής περιοχής τού πρωκτού · φρ. *κάνω μπιντέ* πλένω τις παραπάνω περιοχές τού σώματος.
[εγυμ. < γαλλ. bidei < μέσ. γαλλ. bidet «μικρό άλογο» < αρχ. γαλλ. bider «τριποδίζω», αγν. ετύμου}.
μπιντόνι κ. **μπιτόνι** κ. **μπεντόνι** κ. **μπετόνι** (το) [μπιντον-ιού | -ιών} τενεκεδένιο ή πλαστικό δοχείο με χερούλι για τη φύλαξη και μεταφορά υγρών: *ένα - λάδι / πετρέλαιο.* - (υποκ.) **μπιντονάκι** (το). |ητυμ. < γαλλ, bidon < αρχ. σκσ.νδ. bida «βάζο. δοχείο»), **μπίρα** (η) (συνήθ. ορθ. *μπύρα)* [χωρ. γεν. πληθ.} 1. αλκοολούχο ποτό, που παράγεται με ζύμωση διαλύματος από αμυλούχα δημητριακά, συνήθ. από βύνη κριθαριού, και αρωματίζεται λ.χ. με σπόρους λυκίσκου, για να αποκτήσει ελαφρώς πικρή γεύση: *μαύρη / ξανθή ~* || *ποτήρι μπίρας* Συν. ζύθος 2. (συνεκδ.) κάθε μπουκάλι, το οποίο περιέχει καθορισμένη ποσότητα τού ποτού, όπως διατίθεται στο εμπόριο: *αγόρασε δέκα - για το βράδυ* 3. (συνεκδ.) η ποσότητα που περιέχεται σε κάθε τέτοιο μπουκάλι: *βάλε να πιούμε τη - μισή-μισή.* — (υποκ.) **μπιρίτσα** (η). σχολιο λ. *ορθογραφία (ορθογραφία ξένων λέξεων).* [ειδμ. < ιταλ. birra < γερμ. Bier < αρχ. γερμ. biorj. **μπιραρία** (η) (συνήθ. ορθ. *μπυραρία)* {μπιραριών} κατάστημα στο οποίο σερβίρεται μπίρα (βαρελήσια ή εμφιαλωμένη) συν. ζυθοπωλείο. (/ΠΥΜ. < ιταλ. birreria < birra «μπίρα»], **μπιρίμπα** (η) {χωρ. πληθ.} χαρτοπαίγνιο στο οποίο νικητής ανακη- ρύσσεται όποιος συγκεντρώσει περισσότερους πόντους σχηματίζοντας κατάλληλους συνδυασμούς επτά φύλλων.
[ΙΠΥΜ. Πιθ. < γαλλ. biribi «είδος τυχερού παιγνιδιού» < ιταλ. biribisso bir- (< λατ. bis «δις») + (a)bisso "άβυσσος» (< λατ. abyssus < αρχ. *άβυσσος).* Με τη λ. αυτή προσδιοριζόταν αρχικώς ένα είδος τυχερού

παιγνιδιού με αφετηρία την Ιταλία, το οποίο απαγορεύθηκε το J 837J. **μπίρμπας** (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) πονηρός, καπάτσος. Επίσης **μπίρμπα** (ο/η) {άκλ.}.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. birba < γαλλ. bribc(s) «ψίχουλα, υπολείμματα» (με μεταφορική σημ. «κακός, ανάξιος άνθρωπος»), αγν. ετύμου, ίσως από ονοματοποιημένη ρίζα], **μπιρμπίλα** κ. **μπιμπίλα** (η) {μπι(ρ)μπιλών) (λαϊκ.) **1.** λεπτή δαντέλα που κεντιέται με βελόνα 2. το τελείωμα λεπτών υφασμάτων και ρούχων, λ.χ. ενός μαντηλιού, με την παραπάνω δαντέλα. — (υποκ.) **μπιρ- μπιλίτσα** κ. **μπιμπιλίτσα** (η).

Ιετυμ. < τουρκ. bir-biri «τυ ένα μετά το άλλο, στη σειρά»|. **μπιρμπίλι** (το) (μπιρμπιλ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) το αηδόνι· **ΦΡ.** *μπιρμπίλι τής Θάλασσας* η αλκυόνα.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. biilbu)|. **μπιρμττιλομάτης,** -α. -ικο (λαϊκ.) αυτός που έχει ωραία, παιχνιδιάρικα μάτια: *κόρη ~!*

(JiTYM. **< *μπιρμπίλι* + *-μάτης* < *μάτι*\. μπιρμπίλω (η) (λαϊκ.) η ναζιάρα και παιχνιδιάρα γυναίκα ΣΥΝ. καμωματού.**

I JiTYM. **< *μπιρμπί?Λ*\. μπιρμπίλωμα** κ. **μπιμπίλωμα** (το) {μπκρ)μπιλώμ-ατος | -ατα. -άτων| (λαϊκ.) το στόλισμα λεπτού ρούχου ή υφάσματος με μπιρμπίλα. — (υποκ.) **μπιρμπιλωματάκι** κ. **μπιμπιλωματάκι** (το), **μπιρμπιλώνω** κ. **μπιμπιλώνω** ρ.

μπιρμπιλωτός, -ή. -ό κ. μπιμπιλωτός (για υφάσματα, ρούχα) αυτός πυυ είναι στολισμένος με μπιρμπίλα: - *μαντήλι I μανίκι I μαξιλάρι* || ~ *μάτια* (παιχνιδιάρικα, ζωηρά, ναζιάρικα), μπιροποσία (η) (συνήθ. ορθ. *μπυρυποσία)* {χωρ. πληθ.} το να πίνει κάποιος μπίρες.

Ιετυμ. < *μπίρα* + *-ποσία* (< *πόση)*\.

μπιρσίμι (το) ► μπρισίμι **μπις** (το)

»μπιζ'

μπισκότο (το) μικρό και ελαφρό γλύκυσμα. που παρασκευάζεται από αλεύρι, βούτυρο, αβγά και άλλα υλικά, όπως μαρμελάδα, αμύγδαλα, σοκολάτα, βανίλια κ.λπ.· ψήνεται στον φούρνο σε διάφορα σχήματα και είναι ξερό, εύθρυπτο και τραγανό: *γλυκά I α/ψυρά ~ || γεμιστά* - (δύο μαζί κολλημένα με μια παχιά στρώση σοκολάτας, κρέμας ή μαρμελάδας). — (υποκ.) **μπισκοτάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *μπισκόπτιν* < ιταλ. biscoito < bis- (< λατ. bis «δις, δύο φορές») + -cotto < λατ. coctus, μτχ. τ. τού ρ. coquo «ψήνω»), **μπιστεμένος,** -η. -ο Ιμεσν.] (λαϊκ.) (μτχ. ως επίθ.) έμπιστος, πιστός (βλ. κ. λ. *εμπιστεύομαι, έμπιστος).* **μπιατικός,** -ή, -ό * πιστικός **μπιστόλα** (η) -»πιστόλα **μπιστόλι** (το) + πιστόλι **μπιστολιά** (η) ■» πιστολιά

μπιατρό (το) {άκλ.} μικρό εστιατόριο ή καφετέρια.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. bistro(t). αβεβ. ετύμου, πιθ. παράγ. τυύ γαλλ. bistonillc «είδος καφέ με αλκοόλ»» < bis «δις» + p. touillcr «ανακατεύω» (< λατ. tudiculare «λειώνω, σπάζω»)}. μπιτ[1] (το) {άκλ.} **ΜΟΥΣ.** 1. το ρυθμικό μοτίβο πυυ με ομοιόμορφο και συνεχή τρόπο ακούγεται κατά τη διάρκεια τραγουδιών ή χορευτικής μουσικής: *πάνω το ~* **[[** *το τραγούδι έχει (ωραίο)* ~ **2.** (συνεκδ.) νεανική μουσική τής δεκαετίας τού '60. βασισμένη στο μπιτ (σημ. J). **[ΕΤΥΜ.** < αγγλ. bit. αρχική σημ. «τεμάχιο, μικρό κομμάτι»], μπίτ^ίτο) {άκλ.} **ΠΛΗΡΟΦ.** το δυαδικό ψηφίο·η μικρότερη μονάδα πληροφορίας στον υπολογιστή, που μπορεί να έχει τις τιμές 0 ή I και αποτελεί τη βάση σχηματισμού ψηφιολέξεων (ή μπάιτ / byte, βλ.λ.).

|f.tym. < αγγλ. bit. από τη φρ. btinary dig)it «δυαδικό ψηφίο»}. **μπίτ(ι)** επίρρ. (λαϊκ.) εντελώς, απόλυτα, ολωσδιόλου: *είναι - κουτός*· **ΦΡ.** (εμφατ.) *μπιτ για μπιτ* εντελώς, ολότελα: *δεν παίρνει χαμπάρι* - || ~ *χαζός* συν. ντιπ.

[LTYM. < τουρκ. bit. προστ. τού p. bitmek «τελειώνω»), **μπίτνικ** (ο) {άκλ.} μέλος ενός κοινωνικού και λογοτεχνικού κινήματος τής δεκαετίας τού '50 και τού '60 στις Π.Π.Α.. στο οποίο ανήκαν οι συγγραφείς Α. Γκίνσμπεργκ και Τζ. Κέρουακ. οι οποίοι αρνούνταν τις ηθικές αξίες τής δυτικής κοινωνίας και τον συμβατικό τρόπο ζωής, την αξία τής εργασίας και τα υλικά αγαθά.

[ΕΤΥΜ. < αμερ. beatnik (εκφραστ.) < αγγλ. beat «νικώ» + -nik (προέλ. ρωσική ή από τη γλώσσα γίντις)]. **μπιτόνι** (το) •• ► μπιντόνι

μπιτς-βόλεϊ (το) {άκλ.} η παράκτια πετοσφαίριση (βλ. λ. *παράκτιος).*

| E ΓΥΜ. < αγγλ. beach-volley). **μπιφτέκι** (το) {μπίφτεκ-ιού | -ιών) κομμάτι από κιμά ζυμωμένο με καρυκεύματα και διάφορα υλικά, που τρώγεται ψητό: *~ ψημένο στη σχάρα / στα κάρβουνα* || *~ γεμιστό με τυρί.* — (υποκ.) **μπιφτεκάκι** (το), (μεγεθ.) **μπιφτεκάρα** (η).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. bifteek < αγγλ. beefsteak < beef «βοδινό» + steak «φέτα κρέατος, φιλέτο»}, **μπιχεβιορισμός** κ. **μπεχαβιορισμός** (ο) ο συμπεριφορισαό*:

(βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. behaviourism < behave «συμπεριφέρομαι»].

μπιχλιμπίδι (το) {μπιχλιμπιδ-ιού) -ιών} **1.** κάθε μικρό αντικείμενο χωρίς ιδιαίτερη αξία. που χρησιμοποιείται συνήθ. ως στολίδι (λ.χ. χάντρες, μικροκοσμήματα ασήμαντης αξίας, κοκκαλάκια για τα μαλλιά κ.ά.) 2. (ειδικότ.) κάθε διακοσμητικό μικροαντικείμενο που προκαλεί εντύπωση, συνήθ. αστραφτερό και με έντονο χρώμα: *όταν βγαίνει, φοράει ένα σωρό μπιχλιμπίδια* 3. κάθε μικροαντικείμενο: *τι τα Θες 6.λ' αυτά τα - που κουβαλάς στην τσάντα σου;*

[ετυμ. Πιθ. < *λεμπλεμπίδι* -στραγάλι» < τουρκ. lebiebi < περσ. lablabuj.

μπλαβίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μπλάβισα} ♦ (αμετβ.) **1.** (λαϊκ.) γίνομαι μελανός, μπλάβος: *τα χείλη του είχαν μπ'λαβίσει απ' το κρύο* συν. μελανιάζω ♦ (μετβ.) 2. προκαλώ μελανιά (σε κάποιον): *θα μου μπ'^αβί- σεις το χέρι τόσο που το σφίγγεις!* συν. μελάνιασμα.

Ιετυμ. < μεσν. *μπλάβος* < βεν. blavo c μτγν, λατ. biavus, γερμ. αρχής}, **μπλάβος,** -α. -ο (λαϊκ.) μελανός.

[EJ YM. μεσν. < παλ. ιταλ. blavo (σύγχρ. biavo) < μτγν. λατ. biavus]. **μπλαζέ** επίθ. {άκλ.) (καθημ. για πρόσ. ή ύφος) αυτός που φανερώνει αδιαφορία καν βαργεστημάρα, υπεροψία ή περιφρόνηση: *είχε ένα ύφος για να μας δείξει ότι είναι «κάποιος»! || με ενοχλεί η ~ συμπεριφορά μερικών πωλητριών στα καταστήματα ειδών πολυτελείας.* [ετυμ. < γαλλ. blase < p. blascr «μπουχτίζω, χορταίνω» < ολλ. blasen «φουσκιόνω »].

μπλακάουτ κ. **μπλακ-άουτ** (το) {άκλ.} (καθημ.) **1.** η συσκότιση (βλ.λ.): *κίνδυνος για ~ από τις συνεχείς διακοπές τού ρεύματος* [[*στο πλοίο, πριν από το ναυάγιο, είχε γίνει* ~2. (αργκό) η κατάσταση αμηχανίας, αδυναμίας να σκεφθεί και να αντιδράσει κανείς: *μόλις άκου- σε το πρόστιμο. έπαΟε ~!* 3. η απώλεια τής συνείδησης για μικρό χρονικό διάστημα: *έπαθε ένα - μετά* γο *ατύχημα και δεν θυμόταν τι είχε συμβεί.*

|ετυμ. < αγγλ. black-out «συσκότιση»], **μπλακτζάκ** κ. **μπλακ-τζάκ** (το) {άκλ.} παιχνίδι με τραπουλόχαρτα, που παίζεται στο καζίνο με τέσσερεις τράπουλες, ff.tym. < αγγλ.-αμερ. black-jack], **μπλακ-χιούμορ** (το) |άκλ.| ελλην. *μαύρο χιούμορ·* χιούμορ που προκύπτει από μακάβρια αστεία.

[ετυμ. < αγγλ. black humour), **μπλαμπλά** κ. **μπλα-μπλά** (το/τα) {άκλ.} **1.** (καθημ.-εκφραστ.) η φλυαρία, πολλά λόγια χωρίς περιεχόμενο: *μου αρέσουν οι ταινίες που έχουν πολλή δράση και λίγο ~* [[*η έκθεσή του έχει πολύ ~ και λίγη* ουσία 2. το λέγειν, η ικανότητα να χρησιμοποιεί κανείς τον λόγο, να λέει πολλά για να πετύχει κάτι: *ένας καλός πλασιέ πρέπει να έχει και ~.*

[εγυμ. < γαλλ. bla-bla, ηχομιμητ. λ.), **μπλάνκο** (το) {άκλ.) το διορθωτικό υγρό (βλ. λ. *διορθωτικός).*

[ΕΤΥΜ. < Blanco, εμπορική ονομασία τού διορθωτικού υγρού. < ισπ. bianco «λευκός»}.

μπλάστρι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το έμπλαστρο και γενικότ. καθετί κολλημένο σαν έμπλαστρο.

[ετυμ. < μεσν. *έμπλαστριον.* υποκ. τού μτγν. επιθ. *έμπλαστρον*\. **μπλαατρώνω** ρ. μετβ. {μπλάστρω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** βάζω (σε κάποιον ή σε μέλος τού σώματος) έμπλαστρο: ~ *το^πόδι / την πλάτη* / γο *π/^ευρό* 2. (μεσοπαθ.) πασσαλείβομαι, λερώνομαι πολύ: *νέο κορίτσι γιατί μπλαστρώνεται με τόσο μεϊκ-άπ;* II *έσπασε το βάζο με τη μαρμελάδα και μπ/^αστρώθηκα.* **μπλάστρωμα** (το), **μπλε** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει το βαθύ χρώμα τού ουρανού και τής θάλασσας: *μάτια* ~ {{ *~ πουκάμισο* [[*~ στυλό* (που έχει μελάνι χρώματος μπλε) **2.** *μπλε* (το) το ίδιο τυ χρώμα τού ουρανού και τής θάλασσας: *ανοιχτό ι σκούρο / βαθύ*

(ΕΙΥΜ. < γαλλ. bleu < παλ. γαλλ. b)o(u) < αρχ. γερμ. blau / blao, πβ. αγγλ. blue. γερμ. blau}. **μπλέιζερ** (το) {άκλ.} σκούρο σακάκι με χρυσά κουμπιά.

[ετυμ. < αγγλ. blazer < bla/e «λάμπω, αστράφτω»), **μπλέκω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έμπλεξα, μπλέ-χτηκα, -γμένος} ♦ (μετβ.) **1.** τοποθετώ αντικείμενα σε τέτοια σειρά ή θέση ή με τέτοιον τρόπο, ώστε να μην υπάρχει τάξη. να μην ξεχωρίζουν μεταξύ τους εύκολα, να μη φαίνεται η αρχή και τυ τέλος καθενός, τα ανακατεύω: *πήγε να συνδέσει τα μηχανήματα, αλλά έμπλεξε τα καλώδια || - τα σκοινιά / τις κ/.ωστές / τις αλυσίδες* συν. μπερδεύω λντ. ξεμπλέκω, ξεμπερ- δεύον ΦΡ. (μτφ.) *τα μπλέκω* δημιουργώ ερωτικό δεσμό (με κάποιον/ κάποια): *τα 'μπλεξε με μια μικρούλα* 2. (μτφ.) κάνω (κάτι) πιο περίπλοκο, πιο δύσκολο να επιλυθεί: *η κατάθεσή τον έμπλεξε χειρότερα τα πράγματα || ~ μια κατάσταση / ένα θέμα / μια υπόθεση* ΣΥΝ. περιπλέκω· ΦΡ. **εδώ** *το μπλέξαμε!* στο ζήτημα αυτό θα διαφωνήσουμε: *μέχρι το)ρα καλά τα λέγαμε, όμως ~!* 3. (ειδικότ. για πρόσ.) προκαλώ (σε κάποιον) σύγχυση, δεν βοηθώ (κάποιον) να καταλάβει κάτι: *μη με μπλέκεις με τέτοιες φιλοσοφίες* συν. μπερδεύω **4.** (μτφ.) αναμειγνύω κάποιον σε παράνομη υπόθεση: *τον έμπλεξαν σε οικονομικό σκάνδαλο / στα ναρκωτικά / σε κλοπές* συν. παρασύρω ΑΝΤ. ξεμπλέκω 5. (μτφ.) κάνω (κάποιον) να αναμιχθεί σε (ξένη συνήθ.) υπόθεση: *εμένα μη με μπλέκεις σ'αυτή την υπόθεση* · γο *θέμα δεν με αφορά* ♦ (αμετβ.) μπερδεύεται μέλος τού σώματός μου σε κάτι (συνήθ. σχοινί, καλώδιο. κλαδιά κ.λπ.): *έμπλεξε σ' rva καλώδιο και έπεσε κάτω* ΣΥΝ. σκοντάφτω. σκαλώνω 7. για ανακάτεμα πραγμάτων μεταξύ τους. ο)στε να μην υπάρχει τάξη, να είναι τα πάντα μπερδεμένα: *έμπλεξαν* οι *τηλεφωνικές γραμμές* 8. (μτφ.) παρασύρομαι και συμμετέχω σε παράνομη δραστηριότητα: *έμπλεξε άσχημα με ανθρώπους τού υποκόσμου και τώρα να δούμε πώς θα ξεμπλέξει!* ανγ. ξεμπλέκω· ΦΡ. (μτφ.) *μπλέκω στα δίχτυα* (κάποιου) παγιδεύομαι και δεν μπορώ να ξεφύγω (από κάποιον): ron *έμπλεξε στα δίχτυα της και τον έκανε ό,τι ήθελε* I) *έμπλεξε στα δίχτυα των ναρκωτικών και καταστράφηκε* 9. (μτφ.) ταλαιπωρούμαι εξαιτίας περιπλοκής σε υπόθεσή μου ή σε κάτι που κάνω: *έμπλεξα με τη συγκοινωνία και άργησα* [[*έμπλεξε με την απεργία των υπαλλήλων και δεν κατάφερε να τελειώσει τη δουλειά του || κάπου θα 'μπλεξε και γι 'αυτό δεν ήρθε ακόμη* 10. (μτφ.) έχω συναλλαγές. σχέσεις εργασίας ή εκκρεμείς υποθέσεις με (κάποιον/κάτι): *όταν μπλέξεις με μαστόρους, δεν ξεμπλέκεις εύκολα || ~ με την εφορία*· ΦΡ. *ου μπλέξεις* μη βρεθείς ανακατεμένος σε υποθέσεις από

τις οποίες δύσκολα ξεμπερδεύει κανείς: *Αν μπλέξεις σε δουλειές με δικηγόρους, δεν τε/λειώνεις με τίποτα!* **11.** (μειωτ.) αποκτώ ερωτι- κό δεσμό: *έμπλεξε με μία τον'δρόμου\\ αυτή η κοπέλα μπλέκει πάντα με κάτι περίεργους τύπους!* (μεσοπαθ. *μπλέκομαι)* **12.** μπερδεύομαι (πβ. σημ. 6 κ. 7): *μπλέχτηκε στα κ?»αδιά κι έπεσε κάτω || μπλέχτηκαν οι τη?^εφωνικές γραμμές** **ΦΡ.** *μπλέκομαι / μπερδεύομαι / μπαίνω (μες) στα πόδια (κάποιου)* τον εμποδίζω στη δουλειά του. δεν του επιτρέπω να κινείται ελεύθερα: *το παιδί μπλέκεται στα πόδια της. όταν κάνει τις δουλειές τού σπιτιού και τη νευριάζει* || **(μτφ.)** *μη μπλέκεσαι μες στα πόδια μας. αν Θέλεις το καλό* σου (μην ανακατεύεσαι, μείνε σε απόσταση) 13. αναμειγνύομαι (σε παράνομη, ύποπτη, επικίνδυνη κ.λπ. υπόθεση):- σε *άσχημες υποθέσεις || πήγε να βοηθήσει και μπλέχτηκε κι αυτός στον καβγά 14.* βρίσκομαι (χωρίς τη θέλησή μου) *σε* κατάσταση που προκαλεί ταλαιπωρία, είναι χρονοβόρα κ.λπ.: *μπλέχτηκα στην κίνηση κι έχασα το αεροπλάνο* **|| *έχω μπλεχτεί με τις επισκευές του σπιτιού και δεν έχω χρόνο να συναντηθούμε* 15.** σχετίζομαι (ερωτικά, συναισθηματικά): *είχε μπλεχτεί με μια πιτσιρίκα.* [ϋΤΥ.Μ. < αρχ. *εμπλέκω* (με σίγηση τού άτονου αρχικού φωνήεντος) < *εμ-* (< εν) + *πλέκω].* **μπλεμαρέν** κ. **μπλε-μαρέν** επίθ. {άκλ.**[1.** αυτός που έχει βαθύ μπλε χρώμα, το μπλε τής στολής των ναυτικών· **φρ.** (μτφ.) **θα σε κάνω** *μπλεμαρέν* θα σε δείρω πολύ. θα σε μελανιάσω στο ξύλο **2.** *μπλεμαρέν* (το) το ίδιο το βαθύ γαλάζιο χρώμα.

[εγυμ. < γαλλ. bleu-marin «γαλάζιο τής θάλασσας» < bleu «μπλε» + marin «θαλάσσιος»!, **μπλέντερ** (το) {άκλ.} ηλεκτρική συσκευή πολτοποίησης ή ανάμειξης φρούτων ή διαφόρων τροφών για την παρασκευή πολτών ή ροφημάτων (πβ. λ. *μίξερ).*

[ετυμ. < αγγλ. blender < blend «αναμειγνύω, ανακατεύω¹»], **μπλέξιμο** (το) Ιμπλεξίμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το μπέρδεμα πραγμάτων μεταξύ τους, ώστε να μην ξεχωρίζει η αρχή και το τέλος τους: *το ~ των κλωστών / των κα?^ωδίων / των συρμάτων* αντ. ξέμπλεγμα, ξε- μπέρδεμα 2. η σύγχυση που προκαλείται, όταν πολλοί άνθρωποι προσπαθούν να κάνουν κάτι μαζί: *πρωτοφανές - στην εφορία· πέντε υπάλληλοι προσπαθούσαν να βρουν τι συμβαίνει, αλλά τίποτα!* 3. (μτφ.) η ανάμειξη σε ύποπτες ή παράνομες δραστηριότητες και υποθέσεις: *το ~ με τους ανθρώπους τής νύχτας* τοΰ *στοίχισε τη ζωή* **4.** (ειδικότ.) *μπλεξίματα* (τα) οι περιπλοκές που εμφανίζονται σε υπόθεση ή η ταλαιπωρία εξαιτίας τής ανάμειξης κάποιου σε μια δραστηριότητα (συνήθ. παράνομη): *έχει - με την εφορία || από τότε που τον συνέλαβαν στη διαδήλωση, έχει ~με την αστυνομία.* **μπλιγούρι** (το) πλιγούρι **μπλινί** (τα) |άκλ.} ρώσικες τηγανίτες.

[ι-τυμ. < ρωσ. bliny. πληθ. τού blin '«τηγανίτα»!, **μπλοκ** (το) {άκλ.} Ι.η δέσμη κατάλληλα συγκολλημένων φύλλων χαρτιού ώστε να αποσπώνται εύκολα, που χρησιμοποιούνται για σημειώσεις και σχέδια: *~ επιταγών / ζωγραφικής / σημειώσεων* · **2.** το οικοδομικό τετράγωνο: *~ πολυκατοικιών* 3. (μτφ.) η συμμαχία κρατών. επιχειρήσεο)ν, κομμάτων με κοινά συμφέροντα: *το πρώην ανατολικό* - (τα κράτη-μέλη τού Συμφώνου τής Βαρσοβίας, οι σύμμαχες κομουνιστικές χώρες) συν. σύνδεσμος, στρατόπεδο, συγκρότημα **4.** το τμήμα διαδήλωσης που αποτελείται από μέλη συγκεκριμένης ομάδας ή οργάνωσης: *το ~ των αριστεριστών στην πορεία διαμαρτυρίας* · **5. ΑΘΛ.** (α) (στο βόλεϊ) το σταμάτημα στο φιλέ από αμυντικό παίκτη που πηδά ψηλά τού καρφιού που επιχειρεί αντίπαλος (β) (στην καλαθοσφαίριση) το κόψιμο, το σταμάτημα από αντίπαλο τής μπάλας, όταν φεύγει από τα χέρια παίκτη που επιχειρεί προσπάθεια για καλάθι.

(υποκ.) **μπλοκάκι** (το) (σημ. 1).

[tΥΜ. < αγγλ. block «στερεή μάζα ξύλου ή πέτρας» < μέσ. γαλλ. blok

μέσ. ολλ. blok < αρχ. γερμ. blob / bloch «κούτσουρο, κορμός δέντρου» (πβ. γερμ. Block). ΙΙ σημ. «τετράδιο σημειώσεων» προέρχεται από την αγγλ. συνεκφορά block-nores. δηλ. «δέσμη φύλλων χαρτιού για σημειώσεις»!, **μπλοκάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μπλόκαρα κ. μπλοκάρισ-α, -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. αποκλείω ένα σημείο, δεν επιτρέπω την πρόσβαση ή τη διάβαση, τοποθετώντας εμπόδιο (μπλόκο): οι *αγρότες έχουν*μπλο- *κάρει την εθνική οδό με τα τρακτέρ* ΣΥΝ. φράζω **2.** εμποδίζω *να* γίνει κάτι: ο *διεθνής οργανισμός μπλοκάρισε τη χρηματοδότηση τής χώρας μέχρι να εκπ/.ηρο)θούν οι όροι τής συμφωνίας* || οι *διχογνωμίες μπλοκάρουν τη λήψη μιας κοινής απόφασης* συν. αποτρέπω, σταματώ, ανακόπτω 3. δεσμεύω, δεν επιτρέπω τη χρήση: *η τράπεζα* μπλοφάρισε *τις καταθέσεις τού επιχειρηματία μετά την καταγγελία για παράνομες συναλλαγές* **4.** αθλ. (για τερματοφύλακα) πιάνω με σταθερό και ασφαλή τρόπο τη μπάλα μετά από σουτ τού αντιπάλου: *με μια θεαματική ενέργεια ο τερματοφύλακας μπλοκάρισε τη μπάλα* ♦

(αμετβ.) περιέρχομαι σε αμηχανία, δεν μπορώ να αντιδράσο), να σκεφτώ ή να πω (κάτι): *μόλις* του *υψώσεις λίγο τη φωνή, μπλοκάρει* ΣΥΝ. τα χάνω. – **μπλοκάριαμα** (το).

[ει υμ. < ιταλ. bloccarc < blocco, βλ. κ. *μπλόκο].* **μπλόκο** (το) **1.Ο** αποκλεισμός περιοχής με την τοποθέτηση εμποδίων: τα *~ των αγροτών στις εθνικές οδούς* **2.** (ειδικότ.) το κλείσιμο δρόμου από αστυνομικές ή στρατιωτικές δυνάμεις για τον έλεγχο όσων περνούν και τη σύλληψη καταζητουμένων: *οι Γερμανοί έστηναν μπλόκα σε όλη την Αθήνα, για να πιάσουν τους αντιστασιακούς* || σε· *~ τής αστυνομίας συνελήφθη δραπέτης των φυλακών.*

[ετυμ. < ιταλ. blocco < μέσ. ολλ. blok. βλ. κ. *μπλοκ],* **μπλουζ** (το) {άκλ.} **1.** φωνητική μουσική που ξεκίνησε από τους μαύρους σκλάβους των νότιων Η.Π.Α., έχει εμφανείς αφρικανικές επιδράσεις, χαρακτηρίζεται από μελαγχολική μελωδία και αρμονία και επέδρασε στη τζαζ και τη ροκ 2. (συνεκδ.) τραγούδι το υποίο ανήκει στο παραπάνω μουσικό είδος και είναι γραμμένο συνήθ. σε δωδεκά- μετρα τρίστιχα, με τον δεύτερο στίχο να επαναλαμβάνει τα λόγια τού πρώτου · 3. χορός για ζευγάρια που χορεύουν αγκαλιασμένα σε ρυθμό αργό, απαλό και ερωτικό.

[ι-.τυμ. < αμερ. blues < αγγλ. blue notes (μελαγχολικές νότες)], **μπλούζα** (η) [δύσχρ. μπλυυζών} ένδυμα που καλύπτει το πάνω μέρος τού σώματος: *μάλλινη / κοντομάνικη / μονόχρωμη ~ || - με λαιμόκο- ψη / με βε / με χαμόγελο·* ΦΡ. *(άσπρη) μπλούζα* το εξωτερικό μακρύ λευκό ένδυμα, που φοριέται από γιατρούς ή νοσοκόμους κατά την εργασία τους. – (υποκ.) **μπλουζάκι** (το) κ. **μπλουζίταα** (η). σχολιο λ. *ενδυμασία.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. blouse, αβεβ. ετύμυυ, ίσως < μεσν, λατ. pelusia < Pelusium, πόλη τής Αιγύπτυυ. όπου κατακευάζονταν φημισμένοι χιτώνες. Κατ' άλλη άποψη, ίσως προέρχεται από τη γαλλ. φρ. vetement de laine blouse «ρούχο από αγνό μαλλί» < blouso, γερμ. προελ., πβ. αρχ. γερμ. bloz «γυμνός»!, **μπλουζίστας** (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.} μυυσικός τυύ μπλουζ (βλ.λ.).

(ετυμ. < *μπλουζ* + παραγ. επίθημα *-ίστας.* πβ. κ. *κιθαρ-ίστας*. **μπλουζόν** (το) {άκλ.) μικρή, χαλαρή ζακέτα ή μπλούζα, συνήθ. κολ- λητή στη μέση και στα μανίκια.

Ιιτυμ. < γαλλ. bauson < blouse, βλ. λ. *μπλούζα].* **μπλουμ** (τυ) {άκλ.} **1.** υ ήχυς από την πτώση ενός στερευύ σώματυς μέσα σε υγρό 2. (ιος επίθ.-λαϊκ.) για φαγητό πυυ είναι βρασμένο σε πολύ νερό: *πατάτες'/ μακαρόνια* |ΠΤΥΜ. Πχομιμητ. λ.), **μπλουτζίν** κ. **μπλου-τζιν** (το) {άκλ.} **1.** μπλε χοντρό, ανθεκτικό βαμβακερό ύφασμα, που χρησιμυπυιείται στην κατασκευή ειδών καθημερινής ένδυσης (κυρ. παντελυνιών και σακακιών) 2. παντελόνι μο- ντέρνο, κατασκευασμένο από το παραπάνω ύφασμα, που αποτελεί συνηθισμένο στοιχείο τής καθημερινής ένδυσης: *ξεβαμμένο* Ιετυμ. < αγγλ. blue-jean(s), βλ. κ. *τζιν*. **μπλόφα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) η πράξη με την οποία πρυσπα- θεί κανείς να παραπλανήσει κάποιον (κυρ. τον αντίπαλυ). ως πρυς την κατάσταση, τις δυνατότητες, τις ικανότητες ή ως προς τις προ- θέσεις του: *κάνω ~ στο πόκερ* (κάνω τον αντίπαλο να πιστέψει ότι έχω καλό χαρτί, για να τον αναγκάσω να πάει πάσυ).

[f.tym. **Μεταφορά τού γαλλ.** bluff **< αγγλ.** bluff **< γερμ.** bluffen **«παραπλανώ τον αντίπαλο (κυρ. στα χαρτιά)»}, μπλοφάρω ρ. αμετβ. [μπλόφαρα κ. -άρισα} κάνω μπλόφα:** *μπλοφάριζε. για να δει πώς θ' αντιδράσω* **||** *μην τον πιστεύεις, μπλοφάρει.* **— μπλοφάριαμα (το), μπλοφατζής (υ) {μπλυφατζήδες}, μπλοφατζού (η) {μπλυφατζού- δες} πρόσωπο που μπλοφάρει, πυυ κάνει μπλόφες, μποά (το) {άκλ.} γυναικείο στενόμακρο περιλαίμιο, που είναι κατασκευασμένο από γούνα ή φτερά.**

[ΕΤΥΜ. < πορτ. boa / γαλλ. boa < λατ. bυa «υδρόβιυ φίδι». Βλ. κ. *βόας).* **μπογαλάκι** (τυ) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) μικρός μπόγος, μικρό δέμα· συνήθ. στον πληθ. στη **ΦΡ.** *μαζεύω Ι παίρνω τα μπογαλάκια μου* μαζεύω τις αποσκευές μου και φεύγω, φεύγω οριστικά: *Πάρε τα μπογαλάκια σου και δρόμο! λδειασέ μας τη γωνιά!*

[ετυμ. Υπυκ. τυύ *μπόγος* (βλ.λ.)!. **μπογιά** (η)]χωρ. γεν. πληθ.} 1. το χρώμα, η βαφή: *~ για τα μαλλιά / για τα πασχαλινά αβγά / για τον τοίχο / για τα παπούτσια·* **φρ.** *περνάει ακόμη η μπογιά μου* αν και δεν είμαι πια νέος, ωστόσο αρέσω ακόμη ή έχω ακόμα προσόντα, ικανότητες 2. (συνεκδ.) η επικάλυψη με στερεοποιημένη μπυγιά (σημ. Ι): *ξέφτυσε Ι έφυγε η~ από το ντουλάπι* j| *αυτό το υλικό τρώει* (φθείρει) *τη* ~ 3. (συνεκδ.) μυλύβι με χρωστική ύλη στο εσωτερικό του, που απυλήγει σε μύτη και χρησιμοποιείται για να χρωματίζει κανείς ζωγραφιές σε χαρτί ΣΥΝ. ξυλομπογιά. [ετυμ. < τουρκ. boya|. **μπογια(ν)τίζω** ρ. μετβ. {μπογιά(ν)τισ-α, -τηκα. -μένος} βάφω, χρωματίζω (κάτι) με μπογιά: *~ κάγκελα .¹ παράθυρα* λντ. αποχρωματίζω, ξεβάφω. **— μπογιά(ν)τιαμα** (το).

[ΠΤΥΜ. < τυυρκ. buyadım. αόρ. τυύ p. boyamak < boya «μπογιά»1.

μπογιάρος (ο) * βογιάρος

μπόγιας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. το πρόσωπο πυυ είναι υπεύθυνο για την περισυλλογή αδέσποτων σκύλων και γάτων 2. (μτφ.) το πρόσωπο που συμπεριφέρεται αυταρχικά και πιεστικά, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ανθρωπιάς συν. σκληρόκαρδος, απάνθρωπος, βίαιος · 3. (παλαιότ.) υ δήμιος.

Ιετυμ. Αντιδάν.. μεσν. < ιταλ. boja < λατ. boja «κλοιός, κυλάρυ (από δέρμα βοδιού)», πιθ. < αρχ. *βόειος*βοδινός,* (ειδικότ.) δέρμα βοδιού»]. **μπογιατζήδικο** (το) τυ κατάστημα στο οποίυ πωλούνται μπογιές συν. χρωματοπωλείο, **μπογιατζής** (ο) {μπογιατζήδες} **1.** ο ελαιοχρωματιστής (βλ.λ.). ο βαφέας: *πήραν έναν -,* να *τους βάψει την κουζίνα·* **φρ. γο** *μυαλό σου και μια λίρα και τού μπογιατζή ο κάπανος* βλ. λ. *κόπανος* **2.** (μειωτ.) ο αποτυχημένος ζωγράφος.

[ΕΤΥΜ. < τυυρκ. boyaci|.

Μπογκοτά (η) η πρωτεύυυσα τής Κυλυμβίας.

(ετυμ. < **ισπ.** Bogota < **ινδιάν.** Bagotra, **όνομα Ινδιάνου φυλάρχου. Τυ πλήρες όνυμα τής πόλης είναι** Santa Fe de Bogota **«Αγία ΓΤίστη τής Μπογκοτά »|.**

μπόγος (ο) **1.** το δέμα ρυύχων ή άλλων πραγμάτων, που έχει τυλιχτεί με ένα κομμάτι ύφασμα 2. (μτφ.-μειωτ. για πρόσ.) αυτός που είναι κοντός και παχύς: *η γυναίκα του ήταν ολόκληρος ~.* – (υπυκ.) **μπο- γαλάκι** (τυ) (βλ.λ.).

[Ι-ΤΥΜ. < παλ. τουρκ. bog},

μποδίζω ρ. -♦ εμποδίζω

μπόδισμα (το) ► εμποδίζω

μποέμ (ο/η) {άκλ.} **1.** (παλαιότ.) καλλιτέχνης που είχε επιλέξει έναν τρόπο ζωής φτωχικό, ανέμελο και αντίθετο προς τις κοινωνικές συμβάσεις. ώστε να είναι αφοσιωμένος ολοκληρωτικά στην τέχνη 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που ζει ανέμελα, χωρίς να νοιάζεται για το αύριο

(συνεκδ.) αυτός που αγαπά τις πολλές διασκεδάσεις, που φθάνει στην ασωτία. Επίσης (λαϊκ.) **μποέμης** (ο) (σημ. 2. 3). **μποέμισσα** (η).

μποέμικος, -η. -ο, **μποέμικα** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *Τσιγγάνος, κύριος. -α, -ο.*

[ΕΤΥΜ, < γαλλ. boheme «τσιγγάνος από τη Βοημία» και. κατ' επέκταση. «αυτός που ζει περιπλανώμενος και ανέμελος» < Boheme «Βοημία»!.

μπόι (το) {πληθ. μπόγια} **1.** (καθημ.) το ύψος ανθρώπου, το ανάστημα: *πήρε το ~ τού πατέρα του, γι' αυτό έγινε ψηλός* **| |** *έχει δυο μέτρα -* **| |** *όσο ~ του λείπει***.** *τόσο μυα/.ό έχει* ΦΡ. (α) *παίρνω / πετάω μπόι* ψηλώνω (συνήθ. απότομα): *μες στο καλοκαίρι πέταξε μπόι κι έγινε άλλος τόσος.'* (β) **πρώτο μιτόι** ως χαρακτηρισμός για πολύ ψηλό άνθρωπο ή ειρων. για πολύ κοντό άνθρωπο (γ) *κρίμα το μπόι σου!* για κάποιον που παρά το ύψος του ή το εντυπωσιακό του παράστημα συ- μπεριφέρεται ανεύθυνα ή ανάρμοστα, σαν παιδί, ή δεν είναι σε θέση να εκτελέσει σωστά μια εργασία 2. (λαϊκ.) εμπειρική μονάδα ύψους ή βάθους, που αντιστοιχεί στο μέσο ύψος ενός ανθρώπου: *δυο ~ ψηλά* **/** *πιο πάνω.*

Ιετυμ. < τυρκ. boy}, **μποϊκοτάζ** (το) {άκλ.} εμπορικός αποκλεισμός προϊόντων (σε ιδιωτικό ή σε διεθνές επίπεδο) ή πολιτών άλλης επικράτειας (σε διεθνές επίπεδο) ως ένδειξη αποδοκιμασίας ή αντιθ Υσεως που στρέφεται εναντίον των οικονομικών συμφερόντων εταιρείας, κράτους κ.λπ.: οι *οι-κολογικές οργανώσεις κάνουν ~ στα σπρέι που περιέχουν ουσίες βλαβερές για τ ο όζον* **| |** *~ στα προϊόντα από χώρες που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα* | | οι *Αμερικανοί έκαναν - στους Ολυμπιακούς Αγώνες τής Μόσχας* (δεν έστειλαν αθλητές τους) | | *επιβάλ/.ω / αίρω το ~* συν μποϊκοτάρισμα, εμπορικός αποκλεισμός, σχολιο λ. *γκα- ράζ, κύριος, -α. -ο.*

Ιετυμ. < γαλλ. boycottagc < αγγλ. boycott, από το όνομα τού Αγγλου γαιοκτήμονα Charles Boycoit (1832-97), ο οποίος ενοίκιαζε γη στην Ιρλανδία και οι καλλιεργητές του αρνήθηκαν να εργαστούν γΓ αυτόν. επειδή δεν μείωνε τις χρεώσειςΙ. **μποϊκοτάρω** ρ. μετβ. {μποϊκοτάρισα} κάνω μποϊκοτάζ σε (κάποιον/κάτι): *οι ενώσεις καταναλωτών καλούν τους πολίτες να μποϊκοτά-ρουν προϊόντα με γενετικά τροποποιημένες ουσίες.* **— μποϊκοτάρισμα** (το).

Ιετυμ. < γαλλ. boycotter. Βλ. λ. *μποϊκοτάζ*]. **μπόιλερ** (το) {άκλ.| **1.** υ βραστήρας, σκεύος μέσα στο οποίο βράζει το νερό 2. σύστημα που επιτρέπει να ζεσταίνεται το νερό τού θερμοσίφωνα από τη λειτουργία τού καυστήρα τού καλοριφέρ.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. boiler < boil «βράζω» < μέσ. αγγλ. boilen < παλ. γαλλ. boiljjr < λατ. bullire < bulla «φυσαλλίδα»|. **μποϊλής** (ο) {μποϊλήδες) αυτός που έχει μπόι. ψηλός ΛΝΤ. κοντοστού- πης.

{ΕΤΥΜ. < τουρκ. boylu < boy «μπόι»], **μπολ** (το) {άκλ.} **1.** το ημισφαιρικό σκεύος, συνήθ. από γυαλί ή πλαστικό. μέσα στο οποίο μπορεί να βάλει κανείς παγωτό, γλυκό, καρπούς κ.ά. ή να ανακατέψει υλικά κατά το μαγείρεμα 2. πλαστικό ή γυάλινο σκεύος για την τοποθέτηση και φύλαξη τροφών. — (υπυκ.) **μπολάκι** (το).

[ετυμ. < γαλλ. bol < μέσ. αγγλ. bollc (> αγγλ. bowl) < αρχ. αγγλ. holla, που συνδ. με αρχ. γερμ. holla «φυσκάλα»|. **μπολερό** (το) {άκλ.} **1.** κοντό γυναικείο σακάκι χωρίς μανίκια, ανοιχτό μπροστά, που συνήθ. δεν φθάνει μέχρι τη μέση: «*ανέμισες για μια στιγμή τ ν* (Ν. Καββαδίας) · **2.** (α) ισπανικός χορός σε ρυθμό τριών τετάρτων, που μπορεί να συνοδεύεται από τραγούδια, καστανιέτες και ταμπουρίνο (β) η μουσική που προορίζεται για τον παραπάνω χορό (γ) κουβανέζικος χορός ή τραγούδι σε διμερή συγκοπτυ- μενο ρυθμό, που εμφανίστηκε στις αρχές τού 19ου αι.

Ιετυμ, < γαλλ. bolero < ισπ. bolero < bola «μπάλα - φούσκωμα» < λατ. bulla «φυσαλλίδα»]. **μπόλι** (το) {μπολ-ιού | -ιών} **1.** (λαϊκ.) το εμβόλιο **2.** τμήμα φυτού με οφθαλμούς, το οποίο προσαρμόζεται πάνω σε άλλο, συγγενές φυτό, με σκοπό να αποκτήσει το δεύτερο ιδιότητες τού πρώτου ΣΥΝ. (λόγ.) εμβόλιο.

[είώμ. < μτγν. *έμβόλιον* (με σίγηση τού άτονου αρχικού φωνήεντος και διατήρηση τής αρχ. προφοράς στο σύμπλεγμα *-μβ~).* Βλ. κ. *εμβό-* λιο],

μπόλια (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** γυναικείο μαντήλι για το κεφάλι ΣΥΝ. φακιόλι, μαντήλα. τσεμπέρι, τσίπα · **2.** (σπάν.) η πετσέτα · **3.** (για σφαγμένο ζώο) το περιτόναιο (βλ.λ.): «*ο μάγειρας είχε τυλίξει τα πο- δαράκια σε* (εφημ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. imbolia < p. imbolicar < λατ. *involicare < involvere «κυλώ. τυλίγω, περικαλύπτω»|. **μπολιάζω** ρ. μετβ. {μπόλιασ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** εμβολιάζω (βλ.λ.) 2. (μτφ.) μεταδίδω (σε κάποιον) (κάτι) με τρόπο που να γίνει κτήμα του και να τον χαρακτηρίζει: ο *Ρήγας τούς μπόλιασε με τον πόθο τής ελευθερίας* **| |** *«και οι πιο φανατικοί ισλαμιστές είναι μπολιασμένοι με τις ιδέες***.** *τις τεχνολογίες και τις εικόνες που παράγει η σύγχρονη Δύση»* (εφημ.). **— μπόλιασμα** (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *συνίζηση.*

μπολιάζω - εμβολιάζω. Χαρακτηριστική περίπτωση που ο τ. τής δημοτικής (το μπολιάζω), μολονότι προήλθε και χρησιμοποιείται παράλληλα προς τον λογιότερο τύπο (το εμβολιάζω), προχώρησε σημασιολυγικά και χρησιμοποιήθηκε σε μεταφορικές σημασίες, οι οποίες δεν απαντούν στον αρχικό τύπο: *Η διδασκαλία τού Κοραή ρίζωσε στην υπόδουλη πατρίδα και μπόλιασε τις ψυχές των αγω- νιζομένων δασκάλων.* **Το** *μπολιάζω* **ανήκει στα παραδείγματα όπου το λόγιο συμφωνικό σύμπλεγμα** *-μβ-* **ετράπη σε** *-μπ-* **· πβ. και** *έμβαίνω* **> μπαίνω,** *εμβάλλω* **>** **εμβαλλώνω* **> μπαλλώνω. γαμβρός > γαμπρός κ.ά.**

μπόλικος, -η, -ο 1. αρκετός σε ποσότητα: ~ *φαγητό / ποτό / χρήμα / ώρα! κόσμος* **αντ. λιγοστός, ανεπαρκής 2. (κυρ. για ρούχα) αυτός που είναι ευρύχωρος, φαρδύς: -** *μανίκι* **/** *σακάκι* **/** *κοστούμι* **αντ. στενός, σφιχτός.**

[ητυμ. < τουρκ. bol «πολύς, άφθονος» + *-ικος\.* **μπολσεβίκιομός (ο) ΙΣΤ. η πολιτική και κοινωνική θεωρία τού μπολ- σεβικικού κόμματος, που ίδρυσε ο Λένιν και το οποίο κατέλαβε την εξουσία στη Ρωσία το 1917 μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση (πβ. κ. λ.** *μενσεβικισμός).* **μπολσεβίκος (ο), μπολσεβίκο (η) 1. το μέλος τής μερίδας τού ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, η οποία πλειοψήφησε το 1903 στο 2ο Συνέδριο, οπότε και το κόμμα διασπάστηκε σε μπολσεβίκους (πλειοψηφούντες) και μενσεβίκους (μειοψηφούντες), καθώς και τού κόμματος που ίδρυσε στη συνέχεια ο Λένιν (μπολσεβικικό κόμμα) λντ. μενσεβίκος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που αποδέχεται την πολιτική και κοινωνική θεωρία τού μπολσεβικισμού (βλ.λ.) συν. κομουνιστής**

(γενικότ.) (α) κάθε άνθρωπος που έχει επαναστατικές τάσεις και θεωρεί την επανάσταση ως τον μόνο ορθό και δυνατό δρόμο προς τον κοινωνικό μετασχηματισμό (β) ο κομουνιστής. — μπολσεβίκικος,-ή, -ό κ. μπολσεβίκικος, -η. -ο.

[ετυμ. < ρωσ. bol'shcvik < b6I'shi «μεγαλύτερος, ευρύτερος» (πβ. bol'shinstvó «πλειοψηφία»). Βλ. κ. *μενσεβίκος].* **μπόμπα (η) {μπόμπων} 1. η βόμβα (βλ.λ.) · 2. (αργκό) αλκοολούχο ποτό κακής ποιότητας (συνήθ. νοθευμένο) · 3. έδεσμα με πολλά επάλληλα στρίμματα από στρογγυλές φέτες ψωμιού, που περιέχουν αλλαντικά, τυριά κ.ά. και το οποίο κόβεται στα τέσσερα ή και στα οκτώ. +* σχολιο λ.** *βόμβα.*

[ετυμ. μεσν. < ιταλ. bomba, βλ. κ. *βόμβα).* **μπομπαρδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. παλαιό πολεμικό πλοίο που διέθετε καννόνια. τα οποία εκτόξευαν πέτρινες ή σιδερένιες μπάλες:** «*στ ανοιχτά τού πέλαγου με καρτέρεσανμε μπομπάρδες τρικάρτατες και μου ρίζανε»* **(Ο. Ελύτης) 2. μεσαιωνικό λιθοβόλο καννόνι.**

[ετυμ. Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. bombarda < παλ. γαλλ. bombarde < λατ. bombus < αρχ. *βόμβος\.* **μπομπέ κ. πομπέ επίθ. {άκλ.} αυτός που είναι στρογγυλεμένος ή ημισφαιρικός.**

[ετυμ. < γαλλ. bombe < p. bomber (< bombe, βλ. κ. *βόμβα)].* **μπομπίνα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} 1. το καρούλι στο οποίο είναι περιτυ- λιγμένη ταινία, νήμα ή σύρμα: -** *γραφομηχανής* **2, (ειδικότ.) το καρούλι στο οποίο είναι περιτυλιγμένη κινηματογραφική ή ηχητική ταινία και συνεκδ. η θήκη στην οποία τοποθετείται 3. (γενικ.) κάθε πηνίο γύρω από το οποίο τυλίγεται κάτι.**

[ιτυμ. < γαλλ. bobine, αγν. ετύμου. ίσως < μέσ. αγγλ. bobbe «τσαμπί, μάτσο», πβ. κ. αγγλ. bobbin), μπόμπιρας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) μικροκαμωμένο αγώρι · (γενικότ.) μικρό παιδί: *οι ~ έπαιζαν μπάλα* **| |** *τον πλησίασε ένας ~ με έξυπνα μάτια.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. bonibcro < θ. bomb-, από όπου και η λ. bomba (βλ. κ. *βόμβα)].*

μπομπόνι (το) {μπομπον-ιού j -ιών} 1.το κουφέτο 2. μικρό ζαχαρωτό.

Ιετυμ. < γαλλ. bonbon, **με διπλασιασμό τού επιθ.** bon **«καλός»], μπομπονιέρα κ. (λαϊκ.) μπουμπουνιέρα (η) (μπομπονιερών) θήκη συνήθ. από τούλι, όπου τοποθετούνται και συσκευάζονται τα κουφέτα· προσφέρεται σε όσους παρευρίσκονται σε γάμους ή βαφτίσια.**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. bonbonnierc < bonbon '«καραμέλα»!, μπόμπος (ο) παιδάκι που είναι πειραχτήρι.

{κτυμ. Λ. τής παιδικής γλώσσας], μπομπότα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. το αλεύρι που προέρχεται από άλεσμα αραβοσίτου συν. καλαμποκάλευρο, αραβοσιτάλευρο 2. (συνεκδ.) το ψωμί που παρασκευάζεται από τέτοιο αλεύρι: *στην Κατοχή έτρω-γαν-.*

[εγυμ. < βεν. *bobota < boba, ονοματοπ. λ. τής παιδικής γλώσσας], μπομποτάλευρο (το) το αλεύρι που προέρχεται από άλεσμα καλαμποκιού συν. καλαμποκάλευρο, αραβοσιτάλευρο, μπουναμάς κ. μπουναμάς (ο) {μπουναμάδες} 1. το δώρο, χρηματικό ή άλλο, που προσφέρεται την Πρωτοχρονιά 2. (κατ' επέκτ.) κάθε είδους δώρο ή φιλοδώρημα ή ευνοϊκή χειρονομία: *~ τής κυβέρνησης προς τους εμπόρους η νέα φορολογική ρύθμιση.*

[πτυμ. Μεταφορά τού ιταλ. bona mano «καλό χέρι - φιλοδώρημα»), μπονάτσα (η) ► μπουνάτσα μπονατσάρει ρ. ■-> μπουνατσάρει μπονβιβέρ (ο/η) {άκλ.} ο καλοζωιστής (βλ.λ.).

[Ι-ΤΥΜ. < γαλλ. bon-viveur < bon «καλός» + viveur (< vivre «ζω»)]. μπόνους (το) {άκλ.} ελλην. δώρο·1. πρόσθετη αμοιβή σε εργαζόμενο για τον επαγγελματικό του ζήλο. τις εξαιρετικές του επιδόσεις και γενικά τη σημαντική συμβολή του στην παραγωγικότητα και την αύξηση των κερδών υπηρεσίας, οργανισμού, επιχείρησης κ.λπ. ΣΥΝ. πριμ 2. δώρο υπό μορφήν βαθμών που προσφέρουν εμπορικά καταστήματα σε πελάτες που αγοράζουν συγκεκριμένα προϊόντα τους 3. οτιδήποτε προσφέρεται επιπλέον ως επιβράβευση.

[ετυμ. < αγγλ. bonus < λατ. bonus «καλός»], μπονσάι κ. μπονζάι (το) {άκλ.} 1. ιαπωνικό αιωνόβιο δένδρο-νάνος που δημιουργείται με ειδικό σύστημα κλαδέματος των ριζών και των

κλαδιών, τα οποία δεμένα με σύρμα αναπτύσσονται προς την επιθυμητή κατεύθυνση 2. (κατ' επέκτ.) η τέχνη δημιουργίας και ανάπτυξης σε δοχεία των παραπάνω δένδρων.
[ΕΤΥΜ. < ιαπων. bonsai < bon «δοχείο, βάζο» + sai «δέντρο»!,
μποντιμπιλντεράς (ο) {μποντιμπιλντεράδες} (λαϊκ.-εκφραστ.) αυτός που ασχολείται με το μπόντι-μπίλντινγκ" (συνεκδ.) άνδρας με υπερβολικά μυώδες σώμα.
| ΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τού αγγλ. body builder j. **μπόντΐ-μπίλντΐνγκ** (το) {άκλ.} ελλην. *σωματοδόμηση*· πρακτική ενδυνάμωσης τού σώματος και ανάπτυξης τής μυϊκής σωματικής διάπλασης με την άσκηση (λ.χ. άρση βαρών) και τη δίαιτα.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. body-buiidingj. **μπονφιλέ** κ. **μπον-φιλέ** (το) [άκλ.} το πιο τρυφερό και εκλεκτό τμήμα τού βοδινού κρέατος.
[ετυμ. < γαλλ. bon filet I. **μποξ** (το) {άκλ.} το άθλημα τής πυγμαχίας (βλ.λ.)· φρ. *γίνομαι σάκος τού μποξ* με κάνουν μαύρο στο ξύλο ή κάποιος με χρησιμοποιεί ως μέσο εκτόνωσης τής έντασής του: *έχω γίνει σάκος τού μποξ εκεί μέσα' όλοι βγάζουν επάνω μου τ' απωθημένα τους.*
[πτυμ. < αγγλ. box «χτύπημα γροθιάς», αγν. ετύμου}. **μποξάς** (ο) {μποξάδες} **1.** το κομμάτι υφάσματος με τετράγωνο σχήμα. που χρησιμοποιείται για να περιτυλιχθούν ή να επικαλυφθούν διάφορα αντικείμενα (βλ. **κ*.** λ. *μπόγος*) *2.* το κομμάτι μάλλινου (πλεχτού ή υφαντού) υφάσματος, που χρησιμοποιούν οι γυναίκες για σά- λι · **3.** φαγητό που φτειάχνεται από εντόσθια ζώων, τα οποία πλέκονται και ψήνονται στα κάρβουνα.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. bohpa < bog «μπόγος» + παραγ. επίθημα -ça}. **μπόξερ** (ο) (άκλ.} πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά *με το* μποξ. ο πυγμάχος (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. boxeur < αγγλ. boxer < box], **μπόξερ** (το) {άκλ.} σκύλος με μυώδες σώμα. αφτιά που κρέμονται, προτεταμένο κάτω σαγόνι και ανοιχτό* καφέ χρώμα.
ΙΕΤΥΜ. < γερμ. Boxer < αγγλ. box «μποξ», ονομασία που οφείλεται στην επιθετική διάθεση τής ράτσας [. **μποξεράκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** ανδρικό εσώρουχο, συνήθ. βαμβακερό, που μοιάζει με σορτς και το μήκος του φθάνει μέχρι ψηλά στους μηρούς · **2.** μικρός σκύλος ράτσας μπόξερ. **μπόθυλΐνγκ** (το) {άκλ.i παιχνίδι στο οποίο στήνονται δέκα ξύλινες ή πλαστικές ράβδοι (κορύνες) στο βάθος ενός διαδρόμου και κάθε παίκτης προσπαθεί να ρίξει όσο περισσότερες μπορεί. εκτοξεύοντας συρτά προς αυτές μαύρου χρώματος μπάλες, οι οποίες έχουν υποδοχές για τα "δάχτυλα τού παίκτη.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. bowling < bow! «είδος μπάλας» < μέσ. γαλλ. bouic < λατ. bulla «φυσαλλίδα»]· **μπορ** (το) {άκλ.} η εξέχουσα περιφέρεια τού καπέλου συν. γύρος.
[ετυμ. < γαλλ. bord < φρανκον. bort «περίγραμμα, περιφέρεια αγγείου», πβ. μέσ. άνω γερμ. borr. αρχ. σκανδ. borth κ.ά.]. **μπόρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η ξαφνική και δυνατή βροχή μικρής διάρκειας: *έπιασε* ~· φι\ (μτφ.) **rov** *πήρε κι αυτόν η μπόρα* για κάποιον που υφίσταται τις συνέπειες μιας πράξης, για την οποία ο ίδιος δεν ευθύνεται **2.** (κατ' επέκτ.) η θύελλα, η καταιγίδα: *ξέσπασε μεγάλη* ~ **3.** (μτφ.) κάθε συμφορά που ξεσπά ξαφνικά, αλλά είναι παροδική: *πέρασα πολλές - στη ζωή μου*· ΦΡ. *μπόρα είναι, θα περάσει* για παροδική δυσκολία ή στενοχώρια, που δεν πρέπει να μας καταβάλλει: *μη στενοχωριέσαι είναι και θα περάσει.* +* σχολιο λ. *αντιδάνειο. βροχή.*
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < βεν. bora / ιταλ. bora < λατ. boreas «βόρειος άνεμος» < αρχ. *βορέας / βορράς*\. **μπόρεσα** ρ. -► μπορώ
μπόρεση (η) [μεσν.I {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η δύναμη, η δυνατότητα για κάτι: *δεν είχε τη ~ να βοηθήσει.* **μπορετός**, -ή, -ό [μεσν-J (λαϊκ.) αυτός που είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί. κατορθωτός· συνήθ. απρόσ.: *δεν του ήταν μπορετό να έρθει* ΣΥΝ. δυνατός, εφικτός ΑΝΤ. αδύνατος, ανέφικτος. ακατόρθο)τος, απραγματοποίητος, **μπορντέλο** (το) **1.** το πορνείο, ο οίκος ανοχής ΣΥΝ. χαμαιτυπείο, πορ- νόσπιτο, (ευφημ.) σπίτι **2.** (μτφ.) χώρος ή κατάσταση όπου δεν υπάρχει τάξη, οργάνωση, αλλά επικρατεί αταξία, ακαταστασία ή και αναταραχή: *- γίναμε εδώ μέσα!* || (κ. ως επίθ.) *η κατάσταση είναι* ~. Ηπίσης (λαϊκ.-!) **μπουρδέλο.**
[ΕΓΥΜ. < ιταλ. bordello < αρχ. γαλλ. bordel «ξύλινη καλύβα» < μεσν. λατ. bordelum < bordum. γερμ. αρχής, πβ. φρανκον. *bord «ξύλινο τραπέζι»!.
μπορντό (το) {άκλ.} **1.** το κρασί που παράγεται στην περιοχή τού Μπορντώ **2.** το βαθύ κόκκινο χρώμα τού παραπάνω κρασιού, που πλησιάζει το βυσσινί **3.** (ως επίθ.) αυτός που έχει το βαθύ κόκκινο χρώμα τού παραπάνω κρασιού, ΓΟ οποίο πλησιάζει το βυσσινί. ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. bordeaux. βλ. τόπων. *Μπορντώ].*
μπορντούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η άκρη υφάσματος ή φορέματος **2.** (συνεκδ.) το δαντελένιο στόλισμα στην άκρη υφάσματος ή φορέματος **3.** (ειδικότ.) διακοσμητικό σχέδιο στην άκρη σελίδας, εξωφύλλου κ.α. · **4.** η πυκνή σειρά χαμηλών καλλωπιστικών φυτών στην άκρη ή στα χωρίσματα κήπου.
(ΕΤΥΜ. < γαλλ. bordure < bord, βλ. κ. *μπορ*\.
Μπορντώ (το) {άκλ.} πόλη και λιμάνι τής ΝΔ. Γαλλίας στον Ατλαντικό Ωκεανό, που φημίζεται για το κόκκινο κρασί του,
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. Bordeaux < λατ. Burdigala, αγν. ετύμου, πρωτεύουσα των Βιτουρίγων}.
μπορς (το) {άκλ.} σούπα ρωσικής προέλευσης που περιέχει κρέας και διάφορα λαχανικά.
Ιετυμ. < γερμανοεβρ. (γίντις) borscht < ουκρ. ' ρωσ. borSCJ. **μπορώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μπορείς... | μπόρεσα} ♦ (μετβ.) (+να) **1. διαθέτω τη σωματική ή την ψυχική δύναμη (να κάνω κάτι):** ~ *να σηκώσω 10 κιλά με το ένα χέρι* [[*έχω σπάσει το χέρι μου και δεν* **-** *να γρά- ψο)* **II** *μπορείς* **ν'** *ανα/.άβεις τόσες ευθύνες;* || *μπορεί* **ν'** *αντέξει τόσα βάσανα: 2. έχο)* **την ικανότητα:** *ένα παιδί 10 ετών πρέπει να μπορεί να διαβάζει, να γράφει και να ?^ογαριάζει* || *αν δεν μπορεί να μάθει γράμματα, ας μάθει καμιά τέχνη* || *μετά από δέκα χρόνια στην Αγγλία μπορεί να μιλήσει Αγγλικά σαν Αγγλος* **3. (α) μου είναι εύκολο, δυνατό:** *από τη συγκίνηση δεν μπόρεσε να συνεχίσει* **(β) ως ευγενικός τρόπος για να ζητήσουμε από κάποιον την άδεια να προβούμε σε ενέργεια ή για να διατυπώσουμε παράκληση προς κάποιον:** *κύριε,* **- να** *πάω έξω:* **(ειδικότ. ο τ.** *θα μπορούσα)* **(i) για ενδεχόμενο που δεν πραγματοποιήθηκε στο παρελθόν:** *Να είσαι πιο προσεκτικός! (θα) μπορούσες να είχες χτυπήσει* **(ii) (ως τ. ευγενείας στο β' πρόσ.):** *θα μπορούσατε να μου δώσετε το βιβλίο σας:* [[*θα μπορούσες να με βοηθήσεις λίγο (κύριο:* **(βλ. κ. 3β)** · **(+αιτ.) 4. (αρνητ. ή σε ερώτηση) αντέχω:** *δεν τον - άλλο πια. είναι ανυπόφορος!* || *ποιος μπορεί τέτοια ζωή:* || *δεν τα - αυτά* **5. (+αντων.) είμαι ικανός για (κάτι), μου είναι εύκολο. περνά από το χέρι μου:** *θα κάνω ό.τι* ~ || *όλα τα* ~ ♦ **(αμετβ.) 6. τα καταφέρνω, μου είναι δυνατόν. μου είναι εύκολο:** *συγγνώμη, δεν θα έρθω, γιατί δεν* ~ || *την Τετάρτη έχω δου?*<.ειά· *μπορείς την Πέμπτη;* **7.** *μπορώ; {ως* **ερώτηση αν επιτρέπεται κάτι. κυρ. με τη σημ.** *μπορώ να περάσω:* **ή** *μπορώ να σας απασχολήσω:): χτύπησε διστακτικά την πόρτα και είπε* «~;» **8. (αρνητ.) δεν είμαι καλά στην υγεία μου. δεν νιώθω καλά:** *δεν* ~· *έχω φοβερό πονοκέφαλο* **(πβ. λ.** *δύναμαι*) **9. είμαι σεξουαλικά ικανός:** *τόσο νέος και δεν μπορεί:* **(απρόσ.** *μπορεί)* **10. είναι ενδεχόμενο:** ~ *να έρθουν το απόγευμα, αλλά δεν είμαι σίγουρος* ||

να βρέξει· να κάνει ζέστη **ΣΥΝ. ενδέχεται 11**. **(αρνητ.) αποκλείεται, δεν είναι δυνατόν:** *Δεν μπορεί να συμβαίνει κάτι τέτοιο! Δεν μπορεί να* **το** *έκ/.εψε* || **(κ. απολύτως)** *Δεν* **-/** *Κάποιο /Λθος θα κάνεις!* **12. (σε θέση επιρρ., συνήθ. ως μονολεκτική απάντηση σε ερώτηση): -** *Θα περάσεις από το σπίτι:* **— συν. ίσως.** ΣΧΟΛΙΟ *λ. -εσα, ίσως, τελώ.* |**ειύμ. < μεσν.** *μπορώ* < *έμπορώ* **< αρχ.** *ευπορώ* **(με την επίδρ. τού ουσ.** *έμπορος)* < *εύπορος.* **Κατ' άλλη άποψη, το ρ. προέρχεται κατ' ευθείαν από το** *έμπορώ* < *έμπορος*|**. μπος** (ο) **{άκλ.] το αφεντικό. Γ.πίσης (λαϊκ.) μπόσης** {μπόσηδες}.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. boss < ολλ. baas «κύριος, αφέντης»!, **μπόσα νόβα** (η) {άκλ.} **1.** χορός βραζιλιάνικης προέλευσης **2.** η αντίστοιχη μουσική.
[κτυμ. < πορτ. bossa nova «νέα τάση» (με αφετηρία τη Βραζιλία)], **μποσικάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) μπόσικο. χαλαρώνω: - γο *σκοινί*♦ **2.** (αμετβ.) είμαι μπόσικος, ξεντώνω, **μπόσικος, -η/-ια. -ο** (λαϊκ.) **1.** χαλαρός, αυτός που δεν είναι τεντωμένος: γο *σκοινί / τα γκέμια είναι* ~ **ΣΥΝ.** λασκαρισμένος αν γ. τεντωμένος· φρ. **κρατώ τα** *μπόσικα* κρατώ τις ισορροπίες, προσπαθώντας να μην παρατηρηθεί χαλάρωση ή συμβιβάζοντας τα πράγματα **2.** αυτός που δεν είναι καλά προσαρμοσμένος: *η βίδα είναι* ~ **3.** (μτφ, για πρόσ.) μη αυστηρός, αυτός που έχει χαλαρή συμπεριφορά: *με βρίσκει μπόσικο και κάνει ό, η θέλει* **4.** *μπόσικα* (τα) (λαϊκ.) **ra** μαλακά μέρη τής κοιλιάς των αμνοεριφίων ή των βοοειδών.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. bos «άδειος - χαλαρός» + *-ικος*|. **μποστάνι** (το) {μποσταν-ιού | -ιών} **1.** μικρή αγροτική έκταση (περιβόλι), στην οποία καλλιεργούνται λαχανικά **ΣΥΝ.** λαχανόκηπος **2.** (ει- δικότ.) το χωράφι όπου καλλιεργούνται πεπόνια ή καρπούζια. **— μποσταντζής** (ο).
[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < τουρκ. bosian[. **μπότα** (η) [δύσχρ. μποτών} το ψηλό ανδρικό ή γυναικείο υπόδημα, που φθάνει ώς το γόνατο: *καστόρινες / δερμάτινες / στρατιωτικές* ~ **(αρβύλες)** || **(μτφ.)** *η χώρα στένεζε κάτω από τη μπότα τού κατακτη- τή.* **— (υποκ.) μποτάκι** (το).
ΙΕΙΥΜ. μεσν. < ιταλ. botta < γαλλ. botte, πιθ. < επίθ. bot «στραβός, παραμορφωμένος», γερμ. αρχής. πβ. αρχ. γερμ. butta[. **μποτζαρω** ρ. αμετβ. ίμποτζάρισα} (λαϊκ.) **ΝΑΥΤ.** (για πλοίο) ταλαντεύομαι κατά τον εγκάρσιο άξονα λόγω τρικυμίας **ΣΥΝ.** (λόγ.) δια- τοιχώ **ΑΝΙ προνευστάζω, σκαμπανεβάζω.**
Ιείύμ. < *μπότζι* (βλ.λ.) + *-άρω*\. **μπότζι** (το) {μποτζ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) ναυτ. το κούνημα τού πλοίου λόγω τρικυμίας κατά τον εγκάρσιο άξονα συν. διατοίχηση, διατοιχισμός ανί'. σκαμπανεβασμα. προνευστασμός.
|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < τουρκ. boca < ιταλ. poggia < μτγν. λατ. podia < μτγν. *ποδία* (< αρχ. *πούς. ποδός).* καθώς δήλωνε τις κάτω γωνίες τού ιστίου].
μποτίλια (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} γυάλινο δοχείο με στενό λαιμό για τοποθέτηση νερού ή άλλων υγρών **ΣΥΝ.** φιάλη, μπουκάλα.
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. bottiglia < μεσν. λατ. butticula, υποκ. τού μτγν. λατ. bullis «βαρέλι»).
μποτιλιάρισμα (το) [μποτιλιαρισμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** η κυκλοφο- ριακή συμφόρηση, με αποτέλεσμα τα αυτοκίνητα να μην κινούνται ή να προχωρούν πολύ αργά: *είχε μεγάλο* ~ στο *κέντρο τής Αθήνας* **2.** (κυριολ.) το γέμισμα και το σφράγισμα, η εμφιάλο>ση μποτίλιας, **— μποτιλιάρω** κ. **μποπλιάρομαι** ρ. **μποτίνι** (το) Ιχωρ. γεν.} η μικρή και χαμηλή μπότα, που καλύπτει τους αστραγάλους.
[πτυμ. < γαλλ. bottinc, υποκ. τού ουσ. boite. βλ. κ. *μπότα*\. **Μποτσουάνα** (η) (αγγλ. Republic of Botswana = Δημοκρατία τής Μποτσουάνας) κράτος τής Ν. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Γκαμπορό- νε, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το πούλα. **— Μπο-** τσουανός (ο), **Μποτσουανή** (η), **μποταουανός, -ή, -ό.**
|ΗΓΥΜ. < αγγλ. Botswana < Bctchuana. από την ονομασία των φυλών

Tswana. που ανήκουν στην οικογένεια Μπαντού]. μπουά (το) * **μποά**

μπουαζερί (η) {άκλ.} **επένδυση τοίχου με ξύλο.**

[_F.TY.vi. < γαλλ. boiscrie < ρ. boiser < bois «ξύλο» (< λατ. boscus)]. μπουάτ (η) {άκλ.I **μικρός και κλειστός χώρος διασκεδάσεως, με ποικίλο μουσικό και ψυχαγωγικό πρόγραμμα.**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. boitc (de nuit) «νυχτερινό κέντρο». Η λ. boite έχει τη σημ. «κουτί» και αποτελεί αντιδάν., < μτγν. λατ. buxida < buxis < αρχ. *πύξοςφλ.* **κ.** *πυξίδα)].* **μπουγαδα (η)** {χωρ. γεν. πληθ.] **το πλύσιμο των ρούχων με ζεστό νερό, σαπούνι ή απορρυπαντικό σε λεκάνη ή σκάφη.**

Ιετυμ. μεσν. < βεν. bugada (ιταλ. bugato) < μεσν. λατ. bucaia < φρανκον. *bukon «πλένω» (πβ. κ. γερμ. bauchcn)|. μπουγαδιάζω ρ. μετβ. {μπουγάδιασα} κάνω μπουγάδα: μπουγάδιαζε *κάλτσες ι εσώρουχα / φανέλες.* **— μπουγάδιασμα (το), μπουγαδοκόφινο (το) (λαϊκ.) κοφίνι στο οποίο μαζεύονται τα ρούχα της μπουγάδας. μπουγάζι (το) {μπουγαζ-ιού \ -ιών} 1. στενή θαλάσσια δίοδος ανάμεσα σε δύο ξηρές ιvν. πορθμός, κανάλι, δίαυλος 2. στενό πέρασμα ανάμεσα σε βουνά ή υψώματα συν. δερβένι 3. (συνεκδ.) ρεύμα αέρα, που σχηματίζεται σε στενά.**

Ιετυμ. μεσν. < *μπογάζι* **< τουρκ. bogaz|. μπουγαρίνι (το) [μπουγαριν-ιού [-ιών) το άνθος της μπουγαρινιάς συν. φούλι.**

[ετυμ. < βεν. bugarin|. μπουγαρινιά (η) το φυτό «ίασμος ο αραβικός», το οποίο έχει (λευκά ή κίτρινα) άνθη με έντονο άρωμα, που χρησιμοποιούνται στην αρωματοποιία· το γιασεμί, μπουγάτσα κ. μπογάτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **πίτα με γέμιση από κρέμα και πασπαλισμένη με ζάχαρη άχνη (***γλυκιά ~***) ή από τυρί** *(αλμυρή-).* **— (υποκ.) μπουγατσάκι (το).**

[ετυμ. < μεσν. *πογάτσα* **< τουρκ. bogapa < ιταλ. focaccia < μτγν. λατ. (panis) focacius «φουρνισμένο αρτοσκεύασμα» < λατ. focus «εστία, φο>τιά»|.**

μπουγέλο (το) (λαϊκ.) 1. (α) δοχείο που χρησιμοποιείται για την άντληση. συγκέντρωση ή φύλαξη υγρών, ο κουβάς: *μαζεύω με το ~ τα νερά τής βροχής* **(β) (ειδικότ.) ο κουβάς των ψαράδων 2. (συνεκδ.) η ποσότητα υγρού που περιέχεται στο παραπάνω δοχείο:** *ρίξε δυο-τρία*

για να ξεχύνεις τις σαπουνάδες από το αυτοκίνητο **3. (α) το να περιλούζει κανείς (κάποιον) με νερό για παιχνίδι, πείραγμα ή ακόμη και εκδίκηση:** *τα παιδιά έπαιζαν μπουγέλα στην αυλή* **ΣΥΝ. μπουγέλωμα (β) η ποσότητα νερού που ρίχνει κανείς σε άλλον: πετάω / ρίχνω -** *σε κάποιον.*

[εΤ¥Μ. < βεν. bugiol «δοχείο για ποτά, ξύλινο τελάρο» (πβ. ιταλ. δια- λεκτ. bujol), αγν. ετύμου|. μπουγελώνω ρ. μετβ. {μπουγέλω-σα, -θηκα, -μένοςI (λαϊκ.) 1. περιβρέχω (κάτι) συνήθ. με νερό, χρησιμοποιώντας μπουγέλο (βλ.λ.. σημ. I): *~ τη βάρκα, για να την ξεπλύνω από την άμμο 2.* **περιλούζω κάποιον ρίχνοντάς του νερό με κουβά, σακούλα ή μάνικα στο πλαίσιο παιγνιδιού, αστεϊσμού:** *κάτσε* **καλά,** *γιατί Οα σε μπουγελώσω!* **|| τα** *παιδιά μπουγε?-ώνονται κάτω στην αυ'λή.* **— μπουγέλωμα (το), μπουγιαμπεσα (η)** {χωρ. γεν. πληθ.} **σούπα που παρασκευάζεται από ψάρια και θαλασσινά και συνηθίζεται στη Μασσαλία (πβ. λ,** *κακκαβιά).*

[ετυμ. < γαλλ. builiabaisse < προβηγκ. boui-ubaisso < boui (< bouier «βράζω» < λατ. bullire) + abaisso < abeisso «χαμηλώνω, ελαττώνω» < λατ. *abbassiare (< μτγν. λατ. bassus)}. μπούγιο (το) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) 1. η ιδιαίτερη εντύπωση που προκαλεί (κάτι/κάποιος), χωρίς πραγματικά να αξίζει· Φΐ». (α) έχε/ *μπούγιο* **κάνει εντύπωση (β)** *για μπούγιο* **(i) για πλάκα, για διασκέδαση:** *θα πάμε στην εκδήλωση έτσι, ~!* **(ii) για να φαίνονται περισσότεροι, για όγκο 2. ο μεγάλος όγκος που καταλαμβάνει (κάτι) 3. συγκέντρωση πλήθους, κοσμοσυρροή:** *έχει πολύ ~ τα βράδια στην πλατεία.* **[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. buio «σκοτάδι» < δημώδ. λατ. *burius «σκουρόχρωμος» < μτγν.** *πύριος* **< αρχ.** *πϋρ\.*

μπουγιουρντί (το) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) 1. το έγγραφο ανώτερης αρχής με δυσάρεστο για τους παραλήπτες του περιεχόμενο (λ.χ. απόλυση, τιμωρία κ.λπ.): *έφτασε το ~ τής μετάθεσής τους στα σύνορα 2.* **(συνεκδ.) η αυστηρή επίπληξη: Εεν** *το γ/Μτώνεις το ~ από τον προϊστάμενο* **ΣΥΝ. κατσάδα, μάλωμα 3. κάθε δυσάρεστο έγγραφο (από δικαστήριο, εφορία κ.λπ.) ή λογαριασμός:** *μου ήρθε το ~ από την εφορία* **ΣΥΝ. λυπητερή.**

[ετυμ. < μεσν. *μπουγιουρουλντί* **< τουρκ. buyrultu «διαταγή» < ρ. buyurmak «διατάζω»}.**

Μπουένος Άιρες (το) {άκλ.} **η πρωτεύουσα της Αργεντινής.**

[ητυμ. < ισπ. Buenos Aires «καλοί (ευνοϊκοί) άνεμοι», σύντμηση της παλαιάς ονομασίας Nuestra Seftora Santa Maria do los Buenos Aires «η Κυρία μας Αγία Μαρία των καλών ανέμων», που δόθηκε στο επίνειο της πόλεως}.

μπουζί (το) {μπουζ-ιού | -ιών} ο ηλεκτρικός αναφλεκτήρας των μηχανών εσωτερικής καύσεως ΣΥΝ. σπινθηριστής, αναφλεκτήρας. ΣΧΟΛΙΟ λ. παρώνυμο.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. bougie < Bougie, λιμάνι τής Αλγερίας, φημισμένο για την εξαγωγή κεριού και πετρελαιοειδών|. μπούζι επίθ. {άκλ.} (εκφραστ. ως χαρακτηρισμός) πολύ κρύο: *το νερό* **είναι ~. σχολιο λ.** *παρώνυμο.*

|ΕΤΥΜ. < τουρκ. buz «πάγος»], μπουζοκαλώδιο (το) το καλώδιο που μεταφέρει ρεύμα από τον διανομέα στο μπουζί, μπουζούκι (το) {μπουζουκ-ιού | -ιών} 1. έγχορδο λαϊκό όργανο με ωο ειδές ηχείο, μακρύ μπράτσο και τρεις ή τέσσερεις διπλές χορδές· (συνεκδ.) **2.** η μουσική από το παραπάνω όργανο: ακούω *συχνά ~* || μου *αρέσει το -* **3.** ο οργανοπαίκτης τού οργάνου αυτού: *είναι το πρώτο ~ στο πάλκο* **|| *κατέβηκαν τα - απ' την πίστα κι ήρθαν στο τραπέζι μας*** ΣΥΝ. μπουζουξής **4.** *μπουζούκια* (τα) λαϊκό κέντρο διασκέδασης με ορχήστρα στην οποία κυρίαρχο ρόλο έχει το μπουζούκι: ξεφαντώσαμε */ διασκεδάσαμε στα -* || *«θέλω στα ~ απόψε να με πας»* (λαϊκ. τραγ.) **5.** (ως χαρακτηρισμός-μειοκ.) άνθρωπος χαζός: *είναι* <5εν *καταλαβαίνει* || *δεν τα παίρνει τα γράμματα, είναι -* (πβ. λ. *μπαγλαμάς).*

(υποκ.) **μπουζουκάκι** (το). σχολιο λ. *ανόητος.*

[ΕΓΥΜ. < τουρκ. bozuk).

μπουζουκοκέφαλος (ο) (υβριστ.) ο χοντροκέφαλος, ο βλάκας, **μπουζουκοτράγουδο** (το) (συνήθ. μειωτ.) το λαϊκό τραγούδι που τραγουδιέται με τη συνοδία μπουζουκιού, **μπουζουξήδικο** (το) (συνήθ. μειωτ.) κέντρο διασκέδασης με ορχήστρα όπου κυριαρχεί το μπουζούκι και στο οποίο ακούγονται συνήθ. χαμηλής ποιότητας λαϊκά τραγούδια, **μπουζουξής** (ο) {μπουζουξήδες}, **μπουζουξού** (η) (μπουζουξού- ές} (στη σημ. 2) (λαϊκ.) 1. (συχνά μειωτ.) ο επαγγελματίας οργανοπαίκτης τού μπουζουκιού **2.** (το θηλ. *μπουζουξού)* γυναίκα, χαμηλής συνήθ. στάθμης, που της αρέσει να διασκεδάζει συχνά στα μπου- ζουξήδικα.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. bozukci|. **μπουζουριαζω** ρ. μετβ. {μπουζούριασα} (λαϊκ.) **1.** κλείνω μέσα (σε φυλακή): *τους πιάσανε και τους μπουζουριάσανε · 2.* τρώω πολύ ΣΥΝ. περιδρομιάζω. **— μπουζούριασμα** (το).

[πτυμ. Αγν. ετύμου]. **μπούκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η σήραγγα, ο υπόνομος **2.** (συνεκδ.) το στόμιο (λιμανιού, πυροβόλου, υπονόμου κ.λπ.)· κυρ. στη ΦΡ. **έχω (κάποιοι/)** *στη μπούκα (τού τουφεκιού)* είμαι εχθρικά διατεθειμένος απέναντι σε (κάποιον): *από* r<3rc *που τον κορόιδεψε, τον έχει στη μπούκα.*

[i-.j'ΥΜ. μεσν. < δημώδ. λατ. bucca «στόμα», αρχική σημ. «μάγουλο, γνάθος» (αντικατέστησε το κλασικό λατ. os «στόμα»)!, **μπουκαδόρος** (ο) (αργκό) ο διαρρήκτης, κυρ. αυτός που μπαίνει συνήθ. από παράθυρα, φεγγίτες, μικρές πόρτες κ.λπ.

[ι ::τυμ. < *μπούκα* + *-δόρος,* πβ. *τζογαδόρος, λουφαδόρος, κομπιναδό-* ρος|. **μπουκαδουρσ** (η) {χωρ. πληθ.} θαλασσινός άνεμος που φυσάει με κατεύθυνση από το άνοιγμα τού κόλπου προς το εσωτερικό.

f.tym. < βεν. sbocadura (ιταλ. sboceatura) «εκβολή (ποταμού) - άδεια- σμα» (με αποβολή τού s- εξαιτίας τής συνεκφοράς με το άρθρο *τής* στη γενική) < sbocar (ιταλ. sboccare) «εκβάλλω - αδειάζω» < δημώδ. λατ. *ex-buccare (βλ. κ. *μπούκα)* |. **μπουκάλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το μεγάλο μπουκάλι (βλ.λ.): *ήπιαμε μια -* κρασί· φρ. αφήνω (κάποιον) μπουκάλα (παθ. *μένω μπουκάλα)* (i) δεν δίνω σε κάποιον αυτό που περίμενε, ότι θα του δώσω: *του είχε υποσχεΟεί μερίδιο από τα κέρδη, αλλά στο τέλος* ον *άφησε μπουκάλα* **}}** *πρό?^αβαν όλοι οι άλλοι και πήραν δωρεάν εισιτήριο κι αυτός* έμεινε *μπουκάλα* (ii) αφήνω κάποιον μόνο του: *αφού της έταξε γάμο, την εκμεταλ'Αεύτηκε κι ύστερα την άφησε μπουκάλα* (iii) (το παθ. *μένω μπουκάλα)* μένω ανύπανδρος: *δεν του κάνει η μία. δεν του κάνει η άλλη, στο τέλος θα μείνει μπουκάλα 2.* μεγάλο μεταλλικό κυλινδρικό δοχείο για την αποθήκευση αερίων, φιάλη: *- γκαζιού / οξυγόνου* **3.** (συνεκδ.) παιχνίδι που παίζεται με μια άδεια μπουκάλα, η οποία τοποθετείται στη μέση μιας παρέας που κάθεται κυκλικά γύρω από αυτήν και την περιστρέφουν έτσι, ώστε. όταν σταματήσει, να δείξει από τη μεριά τού στομίου της κάποιον από την παρέα, ο οποίος υποχρεούται να κάνει κάτι που έχει συμφωνηθεί (λ.χ. να φιλήσει κάποιον).

μπουκάλι (το) {μπουκαλ-ιού | -ιών} δοχείο (συνήθ. γυάλινο ή πλαστικό) με στενό λαιμό, το οποίο χρησιμοποιείται για την τοποθέτηση νερού ή άλλου υγρού (λ.χ. λαδιού, κρασιού κ.λπ.): *ένα ~ κρασί/ μπί- ρα* συν. φιάλη, μποτίλια, καράφα. -- (υποκ.) **μπουκαλάκι** (το).

Ιετυμ. Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. boccale < μτγν. λατ. baucalis < μτγν. *βαύ-*καλις, αβεβ. ετύμου. ίσως αιγυπτ. δάνειο ή παράγωγο τού ρ. *βαυκαλώ* «κοιμίζω» (βλ. λ. *βαυκαλίζω)*\. μπουκάμβιλια (η) »βουκαμβίλια

μπουκαπόρτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η πόρτα υπογείου, η καταπακτή 2. ΝΑΥΤ. ξύλινο καπάκι για το κλείσιμο των αμπαριών, η πόρτα που χρησιμοποιείται για τη φόρτωση τού πλοίου και κλείνει ερμητικά, ώστε να μην ανοίγει κατά τον κυματισμό **3.** θυρίδα καννονιού σε πλοίο.

Ιετυμ. < βεν. bocaporta < boca (< δημώδ. λατ. bucca «στόμα») + porta (βλ. λ. *πόρτα)*\.

μπουκάρω ρ. αμετβ. {μπούκαρ-α κ. -ισα} **1.** (για ρευστά) ρέω με ορμή και σε αφθονία μέσα σε έναν χώρο (συνήθ. από στενό πέρασμα): *έβρεξε πολύ και* μπουκάρισαν τα *νερά* στο *υπόγειο 2.* (αργκό) μπαίνω κάπου ξαφνικά και με φόρα: *μπουκάρανε στο διαμέρισμα αστυνομικοί και βρήκαν μικροποσότητες ηρωίνης* συν. εισβάλλω **3.** (για πλοία) εισπλέω ορμητικά στο στόμιο λιμανιού. **— μπουκάριαμα** (το). Ιετυμ. μεσν. < ιταλ. boccare < bocca «στόμα» (βλ. κ. *μπούκα)).* **μπουκετάρω** ρ. μετβ. {μπουκετάρισ-α. -μένος} τυλίγω λουλούδια σε μπουκέτο. **— μπουκετάριαμα** (το), **μπουκέτο** (το) **1.** η ανθοδέσμη (βλ.λ.) **2.** (αργκό) η απότομη γροθιά.

(υποκ.) **μπουκετάκι** (το) (σημ. 1).

|1*ΙΥΜ. < γαλλ. bouquet (οπτικό δάνειο) < πικαρδ. boscet «δασύλλιο», υποκ. τού αρχ. γαλλ. bosc «δάσος», γερμ. προελ., πβ. αγγλ. bush «θάμνος»!. ,

μπουκιά (η) (καθημ.) **1.** η ποσότητα φαγητού που χωράει στο στόμα:

φάε μια ~ ακόμη! || *βουτάω τη ~ μου στη σάλτσα* jj *μια ~ ψωμί*■ ΦΡ. (μτφ.) (α) *δεν βάζω μπουκιά στο στόμα μου* δεν τριώω τίποτε: *από χθες δεν έχω βάλει μπουκιά στο στόμα μου και πεινάω σαν* λύνοσφ) *παίρνω τη μπουκιά απ' το στόμα (κάποιου)* στεριό (από κάποιον) την τελευταία στιγμή κάτι που ήταν έτοιμος να απολαύσει, που του ανήκε δικαιωματικά (γ) *μπουκιά και συχώριο* βλ. λ. *συχώριο* (δ) (παροιμ.) *μεγάλη μπουκιά φάε I να φας, μεγάλη κουβέντα I μεγάλο λόγο μην πεις / μη λες* βλ. λ. *μεγά/.ος* 2. (μτφ.) πολύ μικρό μέγεθος- κυρ. στη φρ. *μια μπουκιά άνθρωπος* μικρόσωμος άνθρωπος. — (υποκ.) **μπουκίτσα** (η) (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *μπούκα* (βλ.λ.)). **μπουκίτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** (υποκ.) η μικρή μπουκιά: (χαϊδευτ.) *δεν έφαγες τη - σου* **2.** κομμάτι γλυκύσματος ή άλλου εδέσματος, το οποίο βάζει κανείς ολόκληρο στο στόμα: *λουκουμια-μπουκίτσες*. **μπούκλα** (η) {δύσχρ. μπουκλών} τούφα από σγουρά, κατσαρά μαλλιά ΣΥΝ. (λόγ.) βόστρυχος. — (υποκ.) **μπουκλάκι** (το) κ. **μπουκλίτσα** (η) Ιμεσν.].

[ΕΤΥΜ. μεσν. < δημώδ. λατ buccula, υποκ. τού bucca «μάγουλο, γνάθος»]. **μπουκλέ** επίθ. {άκλ.} **1.** (για μαλλιά) σγουρός, με μπούκλες **2.** (για ένδυμα) αυτός που είναι φτειαγμένος από ύφασμα, τού οποίου η ύφανση σχηματίζει μπούκλες: ~ *ταγέρ / που?.όβερ.* **μποϋκοτάζ** (το) -» μποϊκοτάζ **μποϋκοτάρω** ρ. ♦ μποϊκοτάρω

μπουκώνω ρ. μΓτβ. κ. αμετβ. {μπούκωσ-α, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** γεμίζω το στόμα (κάποιου) με φαγητό: (σε μητέρα που ταΐζει το παιδί) *μην ΓΟ μπουκώνεις το παιδί, θα πνιγεί!* **2.** (μτφ.) προκαλώ σε κάποιον κορεσμό ή αποστροφή, εξαιτίας τής χοιρίς μέτρο συμπεριφοράς μου: *μας έχουν μπουκώσει με τα κηρύγματά τονς* ΣΥΝ. μπουχτίζω **3.** (μτφ.-οικ.) δωροδοκώ: *έχει μπουκώσει πολλά στόματα, για να μη μιλήσουν* συν. λαδώνω ♦ (αμετβ.) **4.** χορταίνω από το πολύ φαγητό και δεν μπορώ να φάω άλλο: *μπούκωσα αντές τις μέρες από το πολύ ψητό αρνί και αισθάνομαι βαρύ το στομάχι μου* 5. (για σωλήνα) φράζω). βουλλώνω: *έχει μπουκώσει η εξάτμιση* 6. (συνεκδ. για μηχανή) δυ- σλειτουργώ ή παύο) να λειτουργώ λόγω υπερπληρώσεως ή επειδή έχει βουλλώσει εξάρτημά μου: *πάτα λίγο γκάζι, γιατί έχει μπουκώσει η μηχανή* αντ. ξεμπουκοίνω 7. δεν μπορο) να αναπνεύσω λόγο) κρυοίμα- τος, κλείνει η μύτη μου: *έχω μπουκώσει και δεν μπορώ να αναπνεύσω \\ ήταν μπουκωμένος από κρύωμα.* - **μπούκωμα** (το).

[γ.τυμ. μεσν. < *έμβονκώνω* < *έμ-* (< *εν*) + *βούκα / μπούκα* «στόμα» (βλ.λ.)|. ε

μπουλβάρ (το) * βουλεβάρτο

μπούλης (ο) {μπούληδες} **1.** μικρό παιδί, μπέμπης **2.** (μειωτ.) μεγάλο παιδί ή ενήλικος, που έχει την ψυχοσύνθεση και συμπεριφορά μικρού παιδιού: *«ήταν λιγάκι ~, λιγάκι μαμμόθρεφτο και αρκετά εσω- στρεφής»* (εφημ.).

[ετυμ. < *(μπε)μπ-ούλης.* υποκ. τού *μπέμπης]*. **μπούλμπερη** κ. **μπούρμπερη** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η πυρίτιδα, το μπαρούτι **2.** η σκόνη, η στάχτη ή η τέφρα · φρ. *στάχτη και μπούλμπερη (να γίνουν όλα)!* ας καταστραφούν. ας χαθούν όλα. [f.tym. μεσν. < *πούλβερη* < *λατ.* pulvis, -eris «σκόνη»).

μπουλντόγκ (το) {άκλ.} **1.** δυνατός σκύλος ράτσας με κοντό λαιμό και πόδια, μεγάλο κεφάλι, κάτω σιαγόνα πυυ προεξέχει και μουσού- δα κοντή και ζαρωμένη 2. (μτ<ο.-κακόσ.) αυτός που προστατεύει ή και υπερασπίζεται πιστά (κάποιον): *σε γελοιογραφίες ο υπουργός παρουσιαζόταν σαν το - τού πρωΟυπουργού.*

{γ.τυμ. < αγγλ. bulldog < bull «ταύρος» + dog «σκύλος»], **μπουλντόζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ελλην. *γεωπροωθητής* **1.** όχημα με ερπύστριες για τη μετατόπιση λίθων, μικρών βράχων, χωμάτων κατά τη διάρκεια εκσκαφών ή κατεδαφίσεων οικοδομούν: *το Υ.Ι ΙΗ.ΧΩ.Δ.Ε. έστειλε μπουλντόζες να κατεδαφίσουν τα αυθαίρετα τής περιοχής* **2.** (μτφ.-ειρων.) ως χαρακτηρισμός για κάποιον που σαρώνει τα πάντα στο πέρασμά του. που ενεργεί με εντυπο>σιακό και θορυβώδη τρόπο. {ετυμ. < αγγλ. bulldozer < bulldoze (νόθο σύνθ.) < bull «ταύρος» + doze / dose < μτγν. λατ. dosis < αρχ. *δόσις*\.

μπουλόνι (το) {μπουλον-ιού | -ιών) μετάλλινη κυλινδρική σφήνα με βιδωτή κεφαλή στο ένα ή στα δύο άκρα. που χρησιμοποιείται στη σύνδεση δύο μερών μηχανισμού ή ξύλινης / μετάλλινης κατασκευής ΣΥΝ. βλήτρο.

[ετυμ. < γαλλ. boulon < boule «σφαιρικό αντικείμενο» < λατ. bulla j. **μπουλούκι** (το) Ιμπουλουκ-ιού | -ιών] **1.** σκόρπιο, ασύντακτο πλήθος ανθρώπων (παλαιότ. στρατιωτών) συν. στίφος 2. (παλαιότ.) ο περι-πλανώμενος θεατρικός θίασος **3.** σύνολο από πολλά ζώα μαζί: *φάνηκε ένα ~ λύκοι.*

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. boliik «τμήμα, μέρος - συντροφιά λόχος» < ρ. bolmek «διαχωρίζω, κόβω»], **μπουλούκος** (ο), **μπουλούκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (χαϊδευτ.) ο ευτραφής άνθρωπος, ιδ. στο πρόσωπο (με στρογγυλό πρόσωπο και φουσκωτά μάγουλα) ΣΥΝ. στρουμπουλός.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. bolluk «αφθονία»·!, **μπουλουξής** κ. **μπουλουκτσής** <ο) {μπουλουξήδεςΐ (παλαιότ.) ο επικεφαλής μπουλουκιού στρατιωτών ή περιπλανώμενου θεατρικού θιάσου.

Ιείύμ. < τουρκ. boliikciij. **μπουμ** (το) {άκλ.} **1.** ο κρότος, κυρ. από όπλο· συνεκδ. ο πυροβολισμός: *όταν ακούσαμε το πανικοβληθήκαμε* || *άρχισαν τα μπαμ* ~ (οι πυροβολισμοί) (βλ. κ. λ. *μπαμ)* · 2. η ξαφνική άνοδος οικονομικού ή άλλου κοινωνικού μεγέθους: *δημογραφικό* - συν. έκρηξη **3.** (ειδι- κότ.) η μεγάλη και συνήθ. μη αναμενόμενη άνοδος των τιμών στο χρηματιστήριο αχτ. κραχ 4. (γενικότ.) η μεγάλη και εντυπωσιακή **άνοδος, άνθηση:** *«τα επόμενα δέκα χρόνια, θα σημειωθεί εκδοτικό όσον αφορά σ' αυτό τον τομέα»* **(εφημ.) ΣΥΝ. έκρηξη, jliΤΥΜ. < αγγλ. boom, ηχομιμητική λ.|. μπούμα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ναυτ. πανί πλοίου σχήματος τραπεζίου, το τελευταίο προς τη μεριά τής πρύμνης ΣΥΝ. (επίσ.) επίδρομος. |} τυμ. < ιταλ. bomu < μέσ. γαλλ. borne < παλ. ολλ. gikbom «κατάρτι» (πβ. γερμ. Baum «δέντρο»)), μπούμαν (ο) {άκλ.} ο κινηματογραφικός ηχολήπτης.**

{ι-.ΤΥΜ. < αγγλ. boomman < boom, στη σημ. τού μικροφώνου που τοποθετείται σε γερανό ηχοληψίας («καμηλοπάρδαλη») + man «άνθρωπος. άνδρας»|. μπούμερανγκ (το) Ιάκλ.} ελλην. *αυτεπίστροφο βλήμα·* **ξ\>λινο αιχμηρό κυνηγετικό και πολεμικό όπλο των ιθαγενών τής Αυστραλίας σε σχήμα ράβδου, που κάμπτεται καμπυλοειδώς και το οποίο έχει την ιδιότητα να επανέρχεται μετά την εκτόξευσή του στο σημείο ρίψεως · φρ. (μτφ.)** *γίνομαι / αποδεικνύομαι / καταλήγω μπούμερανγκ* **ως χαρακτηρισμός για πράξη που έχει αντίθετο από το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, στρέφεται δηλ. τελικά εις βάρος αυτού που την έκανε με σκοπό να ωφεληθεί:** *οι ύβρεις και η λασπολογία θα γίνουν μπούμερανγκ γι'αυτούς που τις χρησιμοποιούν για να π?.ήξουν τους αντιπάλους τους.*

[ετυμ. < αγγλ. boomerang < wo-mur-rang. *από* **γλώσσα των ιθαγενών (Αβοριγίνων) τής Αυστραλίας], μπουμπάρι (το) {μπουμπαρ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) 1. το παχύ έντερο 2. (συνεκδ.) φαγητό που φτειάχνεται από παχύ έντερο σφαγμένου ζώου, το υποίο γεμίζεται με εντόσθια και μπαχαρικά** · 3. **κυλινδρικό κατασκεύασμα για το παραγέμισμα τής ταπετσαρίας σε ορισμένα σημεία επίπλων ή με το οποίο οι γυναίκες παλαιότ. αύξαναν τεχνητά τον όγκο των μαλλιών τους. [ΕΤΥΜ. < τουρκ. bumbar < περσ. mubar «πουτίγκα»|. μπουμπού (η) (χαϊδευτ.) το παχουλό και ροδοκόκκινο κοριτσάκι. Επίσης μπουμπούκα.**

[ΕΤΥΜ. Ιΐχομιμητική λ. τής παιδικής γλώσσας, πιθ. υπό την επίδραση τού ουσ. *μπουμπούκι].* **μπουμπούκι (το) {μπουμπουκ-ιού | -ιών) 1. το λουλούδι, τυ άνθος που βρίσκεται μισάνοιχτο μέσα στον κάλυκα 2. οφθαλμός φυτού ΣΥΝ. μάτι** 3. **(μτφ.) κορίτσι, νεαρή γυναίκα που εκπέμπει αθωότητα και τη δροσιά τής νεότητας:** *πώς θα παντρέψετε αυτό το - με έναν παλιόγερο:* **φρ.** *μπουμπούκι μου!* **ως τρυφερή, χαϊδευτική προσφώνηση 4. (μτφ.-ειρων.) πρόσωπο που δείχνει άκακο ή αθώο, χωρίς να είναι:** *είναι ένα ~ αυτός!* **συν. λουλούδι. (υποκ.) μπουμπουκάκι (το). (ετυμ. μεσν. < αρχ.** *βομβύκιον,* **υποκ. τού** *βόμβυξ* **«μεταξοσκώληκας», συγγενές ετυμολ. προς το ουσ.** *βάμβαξ* **(βλ. λ.** *βαμβάκι)].*

μπουμπουκιάζω ρ. αμετβ. {μπουμπούκιασ-α, -μένος] 1. (για φυτά) βγάζω μπουμπούκια, ανθοφορα) 2. (μτφ.) βρίσκομαι στην εφηβική ηλικία, αναπτύσσομαι κατά τη νεότητα. — μπουμπούκιαμα (το), μπουμπούνσς (ο/η) {χωρ. γεν. πληθ.} χαζός, βλάκας: *δεν έπαιρνε τα γράμματα · ήταν πολύ* - **ΣΥΝ. ανόητος, χοντροκέφαλος.**

[εγυμ. Ιΐχομιμητική λ., όπως και το ρ. *μπουμπουνίζω,* **από το οποίο ίσως προέρχεται (υποχωρητ.). Απίθανη η αναγωγή στο λατ. Bubona «θεά προστάτιδα το>ν βοδιών» (< λατ. bos «βόδι»)], μπουμπουνητό (το) 1. η βροντή, το αστραπόβροντο 2. οι πολλές και αλλεπάλληλες βροντές, μπουμπουνίζω ρ. μετβ. {μπουμπούνισα] 1. (απρόσ.** *μπουμπουνίζει)* **βροντά, ακούγονται μπουμπουνητά:** *μπουμπουνίζει κι αστράφτει* **2. πυροβολώ (κάποιον) · στη φρ.** *τη μπουμπουνίζω (κάποιου): τον παραφύλαξε και μόλις βγήκε από* γο *σπίτι του. του τη μπουμπούνισε και τον άφησε στον τόπο* · **φρ.** *τα μπουμπουνίζω* **διαψωνώ έντονα, εκδηλώνω έντονα τη δυσαρέσκειά μου. τα παρατάω:** *τα μπουμπούνισα κι έφυγα* **συν. τα βροντάω). — μπουμπούνισμα (το). jΕΤΥΜ. Ιΐχομιμητική λ-J.**

μπουμπουνοκέφαλος, -η, -ο αυτός που δεν έχει μυαλό, ανόητος συν. βλάκας, χοντροκέφαλος, μπουμπούνας. μπούμπουρας (ο) η αγριομέλισσα. μπουναμάς (ο) ♦ μποναμάς

μπουνάτσα κ. μπονάτσα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (κυρ. για θάλασσα) η νηνεμία, η γαλήνη, η καλοκαιρία ΑΝΤ. τρικυμία, φουρτούνα, θαλασσοταραχή.

[ετυμ. Λντιδάν.. μεσν. < ιταλ. bonacia / bonazza < μεσν. λατ. bonacia < λατ. malacia «ηπιότητα» (με την επίδρ. τού λατ. bonus «καλός») < αρχ. *μαλακία* **<** *μαλακός).* **μπουνατσάρει κ. μπονατσάρει ρ. τριτοπρ. αμετβ. {μπουνατσάρι- σε} (απρόσ.) γαληνεύει η θάλασσα, επικρατεί νηνεμία ΑΝΤ. φουρτουνιάζει. αγριεύει. μπουνιά (η) 1. το σφίξιμο των δαχτύλοιν, ώστε να κλείσουν προς τα μέσα και να σχηματίσουν γροθιά 2. (συνεκδ.) το χτύπημα με γροθιά:** *έφαγε μια ~ στο μάτι* || *λογομάχησαν κι άρχισαν τις* - **συν. γρονθο- κόπημα. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *παρώνυμο.*

[εί υμ. < ιταλ. pugno < λατ. pugnus «γροθιά, πυγμή»], μπούνια (τα) Ιχωρ. γεν.} οι οπές στο κατάστρωμα τού πλοίου, μέσω των *οποίων* **γίνεται η αποχέτευση των νερών που συγκεντρώνονται εκεί· φρ. ώς /** *μέχρι τα μπούνια* **μέχρι το ανώτατο όριο: πλοίο** *φορτωμένο* ~ [] *στέρνα γεμάτη* ~ || **(μτφ.)** *ερωτευμένος* **^ ΣΧΟΛΙΟ λ.** *παρώνυμο.*

[ετυμ. < ιταλ. bugna «άκρο τού πανιού (σε ιστιοφόρο)» < ˣbunia, λ. τού προ-J.Η. υποστρώματος], μπουνίδι (το) {χωρ. γεν.] καβγάς με μπονιές, γρονθοκοπήματα: *ήρθαν στα χέρια κι έπεσε πολύ* ~. **μπουνταλάς (ο) {μπουνταλάδες], μπουνταλού (η) {μπουνταλού- δες} 1. (λαϊκ.) αφελής και ανόητος άνθρωπος 2. πρόσωπο που δεν**

ενεργεί γρήγορα, που δείχνει νωθρότητα. αδέξιος άνθρωπος · **3.** ο χοντρός και πλαδαρός άνθρωπος. — **μπουνταλοσύνη** (η). ·< ·* σχολιο λ. *ανόητος.*
Ιετυμ. < τουρκ. budala|. **μπουντουάρ** (το) {άκλ.} **1.** το ιδιαίτερο δωμάτιο στο οποίο καλλωπίζονται οι κυρίες 2. έπιπλο με καθρέφτη, μπροστά στον οποίο καλλωπίζονται οι κυρίες ΣΥΝ. τουαλέτα.
Ιετυμ. < γαλλ. boudoir < p. bouder «μορφάζω, γκρινιάζω». αγν. ετύ- μου}.
μπουντρούμι (το) Ιμπουντρουμ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** υπόγειο σκοτεινό, στενόχωρο και χωρίς αερισμό 2. (συνεκδ.) η υπόγεια και σκοτεινή φυλακή: *κλείνω κάποιον στο* **-.**
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < τουρκ. bodrum < αρχ. *ιππόδρομος*, στα υπόγεια τού οποίου ήταν κλεισμένα άγρια ζώα], **μπουντρουμιάζω** ρ. μετβ.
{μπουντούμιασ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.)
κλείνω (κάποιον) σε μπουντρούμι, φυλακίζω. **μπούρδα**[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο ανόητος, ο κενός περιεχομένου λόγος: *μας αράδιαζε ένα σοφό μπούρδες* ΣΥΝ. ανοησία, βλακεία.
Ιετυμ. < γαλλ. bourdc «ανοησία, βλακεία», πιθ. < bchourde < παλ. γαλλ. bchourdcr «παίζω» < φρανκον. ˣbihourdan[. **μπούρδα**[2] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκότ.) σακί ή τσουβαλόπανο: *μια ~ αλεύρι.*
[ΠΤΥΜ. < αρβαν. burdhe}. **μπούρδας** (ο) {χωρ. πληθ.} (υβριστ.) πρόσωπο που λέει μπούρδες. ανοησίες.
μπουρδελιάρης (ο) {μπουρδελιάρηδες} (!) αυτός που συχνάζει σε μπουρδέλα. σε οίκους ανοχής.
Ιετυμ. <*μπουρδέλο* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*\.
μπουρδελο (το) ♦ μπορντέλο
μπουρδελότσσρκα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (!) βόλτα παρέας (συνήθ. νεαρίον ατόμων) στα μπουρδέλα μ^ περιοχής, **μπουρδουκλώνω** κ. **μπερδουκλώνω** ρ. μετβ. {μπουρδούκλω-σα. -θηκα. -μένος} 1. μπερδεύω, ανακατεύω, προκαλώ σύγχυση σε (κάποιον/κάτι): *μόλις ήρθε η στιγμή να δικαιολογήσει τις πράξεις του, τα μπουρδούκλο)σε* 2. (μτφ.) κάνω κάτι πρόχειρα, απρόσεκτα: *ήρθε να φτειάξει τη βρύση, τα μπουρδούκλωσε για λίγο και ύστερα η βρύση πάλι έτρεχε* **3.** (μεσοπαθ. *μπουρδουκλώνομαι* κ. *μπερδουκλώνομαί)* μπερδεύομαι και πέφτω, σκοντάφτω πάνω σε κάτι συν. περδικλώνομαι. — μπουρδούκλωμα κ. μπερδούκλωμα (το).
[ΕΤΥΜ. < *μπουρδουκλώνω / μπουρκλώνω* < *μποδικλώνω* (με την πιθ. επίδραση τής λ. *μπερδεύω)* < *(μ)πεδικλώνω* < μτγν. λατ. impcdicuiarc
im- (< in) + pediculus, υποκ. τού pes, pedis «πόδι»], **μπουρέκι** (το) {μπουρεκ-ιού [-ιών} **1.** γλύκυσμα που αποτελείται από φύλλα ζύμης και γέμιση κρέμας · 2. φαγητό που αποτελείται από φύλλα ζύμης και γέμιση μείγματος που περιέχει τυρί, κρέας, κιμά ή χόρτα. —(υποκ.) **μπουρεκάκι** (το).
[ετυμ. < μεσν. *μπουρέκιον* < τουρκ*. borck|. **μπουρζουάδικος,** -η. -ο (κυρ. στην ορολογία τής Αριστεράς) αυτός που σχετίζεται με τη μπουρζουαζία (βλ.λ.) ή τον μπουρζουά (βλ.λ.). **μπουρζουαζία** (η) {χωρ. πληθ.} (κυρ. στην ορολογία τής Αριστεράς) η κοινωνική τάξη που βρίσκεται μεταξύ τής τάξεως των ευγενών και τής τάξεως των εργατών, η αστική τάξη: **«//** *κρυφή γοητεία τής - ·»(Lc Charmc discrct dc Ia bourgeoisie,* ταινία τού Α. Μπουνιουέλ).
Ιετυμ. < γαλλ. bourgeoisie < bourgeois. Βλ. κ. *μπουρζουάς].* **μπουρζουάς** (ο) {μπουρζουάδες} (κυρ. στην ορολογία τής Αριστε- ράς) (λαϊκ.) 1. το μέλος τής μπουρζουαζίας (βλ.λ.) συν. αστός 2. πρόσωπο με μεγάλη οικονομική επιφάνεια, πλούσιος.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. bourgeois «αστός» < bourg «πύργος» < μτγν. λατ. burgus, γερμ. προελ.. πβ. γερμ. Burg, αγγλ. burgh], **μπουρί** (τυ) {μπουρ-ιού | -ιών| ο σωλήν°^ που μεταφέρει τον καπνό από εσωτερική εστία θερμάνσεως στο εξωτερικό περιβάλλον, στην ανοιχτή ατμόσφαιρα: *το - τής σόμπας.*
(ετυμ. < τουρκ. boru «σωλήνας»}, **μπουρίνι** (το) {μπουριν-ιού [-ιών} **1.** δυνατός περιστροφικός άνεμος που εκδηλώνεται απότομα και συνοδεύεται πολλές φορές από συνε**χή** βροχή και αστραπόβροντα συ\. θύελλα 2. (μτφ.) η οργή, ο θυμός: *τον πιάσανε τα ~ του.*
[εγυμ. Αντιδάν., < βεν. borin < μτγν. λατ. borinus < μτγν. *βορεινός].*
μπουρινιασμένος, -η, -ο οργισμένος, θυμωμένος: **rov** *βρήκα ~. να φωνάζει και να βρίζει.*
Μπουρκίνα Φάσο (η) (γαλλ. Burkina Faso) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα την Ουαγκαντούγκου. επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας· αλλιώς (παλαιότ.) *Άνω Βόλτα.*
[ετυμ. < γαλλ. Burkina Faso, στην τοπική γλώσσα σημαίνει «πολύτιμη γη», < burkina «πολύτιμος» + faso «γη. χώρα. Η χώρα ώς το 1984 ονομαζόταν *Ανω βόλτα* (γαλλ. i laute Volta) από τον ομώνυμο ποταμό που διαρρέει τη χώρα|.
μπουρλεσκο (το) {άκλ.} **1.** το λογοτεχνικό ή θεατρικό έργο, τού οποίου οι ήρωες παρωδούν σοβαρά θέματα ή καταστάσεις και που αποσκοπεί στην ευθυμία τού αναγνώστη ή τού θεατή 2. η μουσικ-ή σύνθεση που έχει ανάλαφρο και ευτράπελο χαρακτήρα **3.** (κατ' επέκτ.) η ιδιότητα τού να είναι κάτι κωμικό, να προκαλεί στους άλλους το γέλιο · **4.** (παλαιότ. στην Αμερική) παράσταση που περιλάμβανε κωμικά περιστατικά και στριπτίζ: *η περίοδος τού ~ στην Αμερική.* Επίσης **μπουρλέσκ.**
{ετγμ. < ιταλ. burlesco < buria «αστείο, ανοησία» < ισπ. burla. αγν. ετύμου|.
μπουρλοτιέρης (Ο) {μπουρλοτιέρηδες} **1.** πρόσωπο που βάζει μπουρλότο (βλ.λ.) σε πλοίο: *~ τής Επανάστασης τού 1821* 2. πρόσωπο που βάζει φωτιά σε κάτι ΣΥΝ. εμπρηστής · **3.** ο χαρτοπαίκτης που ποντάρει με μεγάλη τόλμη.
If.tym. <*μπουρλότο* + παραγ. επίθημα *-ιέρης.* **πβ. κ.** *καννον-ιέρης}.* **μπουρλοτο (το) 1. η πυρπόληση· ΦΡ. (μτφ.) (α)** *βάζω μπουρλότο σε (κάποιον/ κάτι)* **(i) πυρπολώ, καταστρέφω (κάποιον/κάτι):** *θα τους βά- λο) μπουρλότο και θα τους κάψω!* **(ii) εξερεθίζω, προκαλώ κάποιον ώστε να γίνει βίαιος:** *του βάζει συνέχεια μπουρλότο και μαλώνει με τα παιδιά του* **(β)** *γίνομαι μπουρλότο* **εξοργίζομαι έντονα, γίνομαι έξαλλος από θυμό συν. γίνομαι πυρ και μανία 2. το πυρπολικό σκάφος. Ηπίσης μποιιρλοτιά (η).**
[ετυμ. < βεν. burloto < ιταλ. brulotto «πυρπολικό» < γαλλ. brulot < brii- ler «καίω» < δημώδ. λατ. *brustulare < *ustulare < λατ. urere «καίω, φλέγω» (μτχ. τ. ustus), με επίδρ. τού φρανκον. *brojan «θερμαίνω»|. Μπούρμα (η) η Μυανμάρ (βλ.λ.). μπουρμπουάρ (το) πουρμπουάρ
μπουρμπουλήθρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) η φυσαλλίδα: *φυσάω μέσα στο νερό και κάνω μπουρμπουλήθρες.* **σχολιο λ. τυρί. (ετυμ. Ηχομιμητ. λ. (από τον ήχο τού βρασμού) + παραγ. επίθημα** *-ήΟρα*\.
μπουρ-μπούρ κ. μπούρου-μπούρου (το) {άκλ.} (οικ.) για συζήτηση, συνήθ. φλύαρη και χωρίς ουσία, πολυλογία: *βιαζόμουν να φύγω, και μου άρχισε τα* **-** *και τελικά έχασα* το *λεωφορείο!*
Ιετυ.μ. Ιΐχομιμητ. λ.], μπουρνούζι (το) {μπουρνουζ-ιού [-ιών} η μακριά βαμβακερή και απορροφητική ρόμπα, που φοριέται μετά το λουτρό για το στέγνωμα τού σώματος. — (υποκ.) μπουρνουζάκι (το).
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < τουρκ. burnuz < αραβ. burnus < μτγν. *βίρρος* **«είδος μανδύα» < λατ. birrus, κελτ. προελ.. πβ. ιρλ. berr «βραχύς, κοντός»}, μπουρού (η) {μπουρούδες! (λαϊκ.) 1.η σάλπιγγα · 2. ο ναυτικός τηλεβόας (βλ.λ.), παλαιότ. από μεγάλο όστρακο 3. η σειρήνα πλοίου ή εργοστασίου.**
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. boru].
Μπουρούντί (το) Ιάκλ.] (γαλλ. Republique du Burundi, ρούντι Republika y'u Burundi = Δημοκρατία τού Μπουρούντι) κράτος τής Κ. Αφρικής με. πρωτεύουσα τη Μπουζουμπούρα. επίσημες γλώσσες τη Γαλλική και τη Ρούντι και νόμισμα το φράγκο Μπουρούντί. — Μπουρουντιανός (ο). Μπουρουντιανή (η), μπουρουντιανός, -ή, -ό. {ΕΤΥ.Μ. < γαλλ. Burundi, από το όν. των ιθαγενών Rundi (με πρόθεμα Bu-, που δηλώνει τη χώρα)|. μπουρτζόβλαχος (ο) (μειωτ.) 1. ο τσομπάνος 2. (μτφ.) πρόσωπο που δεν διαθέτει λεπτότητα στους τρόπους του, που φέρεται με τρόπο χοντροκομμένο και απωθητικό για τους άλλους ΣΥΝ. άξεστος, αγροίκος, χωριάτης.
Ιετυμ. Πιθ. < *μπουρτζο-* **(<** *μπούρτζι* **«πύργος, οχυρό» < αραβ. burg) +** *Βλάχος* **(βλ.λ.). οπότε η λ. θα δήλωνε τον Βλάχο «τού πύργου», των ορεινών περιοχών, που αποτελούσαν προπύργια. Κατ' άλλη άποψη, το α' συνθ.** *μπουρτζο-* **ανάγεται σε σλαβ. prige «βρόμικος» ή σε ρουμ. baciu «στάνη»[,**
μπούσουλας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. η ναυτική πυξίδα: «ο ~ *είναι που στρέφει ή το καράβι;»* **(Ν. Καββαδίας) (βλ. κ. λ.** *πυξίδα)* **· ΦΡ. (α)** *βρίσκω έναν μπούσουλα* **βρίσκω έναν δρόμο (κοινωνικό, επαγγελματικό κ.λπ.) για να ακολουθήσω, βρίσκω τον προσανατολισμό μου (β)** *χάνω τον μπούσουλα* **(i) μπερδεύομαι, χάνω τον προσανατολισμό μου. δεν ξέρω πού βρίσκομαι και πού πηγαίνω (ii) (μτφ.) βρίσκομαι σε σύγχυση:** *έχει χάσει τον μπούσουλα και δεν ξέρει τι κάνει* 2. **(μτφ.) καθετί που τυποποιεί μια διαδικασία και παρέχει συγκεκριμένες, καθορισμένες οδηγίες:** *δεν είναι βέβαια τίποτα πρωτοποριακό, είναι όμως ένας ~ για τη δουλειά που κάνουμε* **συν. τυφλοσούρτης. (ετυμ, Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. bussola «πυξίδα» < μεσν. λατ. buxula < μτγν. λατ. buxida < μτγν. πυξίς (βλ.λ.)Ι. μπουσούλημα (το) το να μπουσουλά κανείς. Επίσης μπουαουλητό κ. μπουαούλιαμα. — μπουσουλιατά κ. μπουαουλητά επίρρ. μπουαουλώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {μπουσουλάς... | μπουσούλησα} (για βρέφη) μετακινούμαι κινώντας τα χέρια, που ακουμπούν με τις παλάμες στο έδαφος και τα πόδια σέρνοντάς τα στα γόνατα, πάω με τα τέσσερα:** *το μωρό έφτασε ώς εδώ μπουσουλώντας* **ΣΥΝ. αρκουδίζο). Επίσης μπουαουλίζω**
[ετυμ. Πιθ. < *μπούσουλας,* **με τη σημ. «κινούμαι αβέβαια, προσπαθώ να προσανατολιστώ». Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. ανάγεται στο αλβ. bishulla «με τα τέσσερα»!, μπουστάκι (το) {χωρ. γεν.} γυναικείο ένδυμα, το οποίο καλύπτει την περιοχή τού σώματος από το στήθος μέχρι και πάνω από την κοιλιά, μπούστο (το) 1. το τμήμα τού σώματος, που εκτείνεται από το λαιμό ώς τη μέση συν. κορμός 2. (ειδικότ. για γυναίκα) το στέρνο και το στήθος:** *έχει ωραίο / μεγάλο ~* **3. (συνήθ. συνεκδ.) άγαλμα που παριστάνει άνδρα ή γυναίκα ώς το στήθος. Επίσης μπούατος (ο).**
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. busto «μέρος σώματος ζώου - στηθόδεσμος» < λατ. bustum «νεκρική πυρά. τάφος · εκμαγείο»}.
Μπουτάν (το) {άκλ.} (τζόνγκα J)ruk-Gyal-Khab = Βασίλειο τού Μπουτάν) κράτος τής Κ. Ασίας Ν. τής Κίνας, στις πλαγιές των Ιμα- λαΐων, με πρωτεύουσα το Θιμπού. επίσημη γλώσσα τη Τζόνγκα και νόμισμα το νγκουλτρούμ. — Μπουτανέζος (ο). Μπουτανέζα (η), μπουτανέζικος, -η. -ο.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Bhutan, λ. τής γλώσσας Τζόνγκα (θιβετιανή διάλεκτος), αγν. ετύμου. Η τοπική ονομασία Druk-Gyal σημαίνει «βασίλειο τού δράκου»}.
μπούτι (το) {μπουτ-ιού | -ιών} (καθημ.) ο μηρός ανθρώπου ή ζώου: (για μαγειρεμένο κοτόπουλο) *προτιμάτε στήθος ή* **|| *κορίτσι με ωραία*** **φρ. (λαϊκ.)** *μπλέξαμε τα μπούτια μας* **μπερδευτήκαμε, βρεθήκαμε σε σύγχυση. — (υποκ.) μπουτάκι (το), (μεγεθ.) μπουτάρα (η).**

ΙF.ΤΥΜ. < τουρκ. hut|. **μπουτίκ** (η) {άκλ.} **1.** το κατάστημα που πουλάει γυναικεία ρούχα και άλλα αξεσουάρ πολυτελείας: *αγόρασε τη γούνα της από μια - στο Κολωνάκι* 2. (γενικότ.) κάθε καλαίσθητο κατάστημα: *~ κρεάτων:* [ΗΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. boutique < παλ. προβηγκ. botica < αρχ. *αποθήκη].*

μπουτόν (το) {άκλ.} το κουμπί, ο διακόπτης με μορφή κουμπιού ΣΥΝ. (λόγ.) κομβίο.

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. bouton < bouter «σπρώχνω, ωθώ» <r φρανκον. ^button «χτυπώ*», πβ. μέσ. ολλ. bottcrt «χτυπώ»!.

μπουτονιέρα (η) {δύσχρ. μπουτονιερών} **1.** η κουμπότρυπα (βλ.λ.)

(ειδικότ.) το κόσμημα ή το λουλούδι που τοποθετείται στο πέτο σακακιού ή στο ντεκολτέ γυναικείου ενδύματος.

[Ετυμ. < γαλλ. boutonniere < bouton «κουμπί». Βλ. κ. *μπουτόν*.* **μπουφάν** (το) {άκλ.} κοντό και εφαρμοστό πανωφόρι, συνήθ. από συνθετικό ύφασμα ή δέρμα, που φθάνει ώς τη μέση και κλείνει κυρ. με φερμουάρ: *πέτσινο ' αντιανεμικό / αδιάβροχο / δερμάτινο / ανοιξιάτικο ~* — (υποκ.)

μπουφανάκι (το).

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. bouffant, μτχ. τ. τού **p.** bouffer «φουσκώνω, φυσώ», ονοματοπ. λ.}.

μπουφές (ο) {μπουφέδες} **1.** το έπιπλο μέσα στο οποίο φυλάσσονται τα γυαλικά και τα επιτραπέζια σκεύη τού σπιτιού · 2. το τμήμα κέντρου αναψυχής (ή πλοίου ή τρένου), στο οποίο σερβίρονται ποτά ή φαγητά ΣΥΝ. κυλικείο **3.** (συνεκδ.) (α) το τραπέζι όπου τοποθετούνται ποτά και μεζέδες και από το οποίο οι καλεσμένοι σερβίρονται μόνοι τους (β) η παράθεση εδεσμάτων σε τραπέζι όπως το παραπάνω: *στη δεξίωση θα έχει ~.* — (υποκ.)

μπουφεδάκι (το).

{ΗΤΥΜ. < γαλλ. buffet, αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με παλ. προβηγκ. bufet «φύσημα»].

μπουφετζής (ο) {μπουφετζήδες} ο ιδιοκτήτης μπουφέ (βλ.λ.. σημ. 2) ή υπάλληλος μπουφέ (συνήθ. ξενοδοχείου, κυλικείου ή σε δεξίωση). [ετυμ. < *μπουφές* + παραγ. επίθημα *-τζής*.* **μπουφόνος** (ο) ο γελωτοποιός, ο κωμικός ηθοποιός που κάνει χοντροκομμένα αστεία. — **μπουφόνικος,** -η. -ο. [ετυμ. < ιταλ. buffone < λατ. bufo. -onis. «φρύνος»]. **μπούφος (Ο) 1.** πουλί που μοιάζει με κουκουβάγια, έχει δύο φούντες φτερών στα αφτιά, μάτια μεγάλα και πορτοκαλιά, φτέρωμα ξανθο- καστανό ώς κιτρινόμαυρο με καφέ κηλίδες και φωλιάζει σε σχισμές βράχων, κουφάλες δέντρων, θάμνους και εγκαταλελειμμένες φωλιές αρπακτικών **2.** (μτφ.-υβριστ.) ο βλάκας, ο ανόητος **3.** (ειδικότ.) ο μαθητής που δεν αποδίδει καθόλου στο σχολείο συν. σκράπας, τούβλο. «γ- σχολιο λ. *ανόητος.*

[ετυμ. < μεσν. *μπούφος* < λατ. bufus / bubo}, **μπουχάρα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (μετωνυμ.) χειροποίητο χαλί δαπέδου, κόκκινου χροίματος με γεωμετρικά σχήματα στο κέντρο · κατασκευάζεται στο Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν: *αγόρασα μία* [ΗΤΥΜ. < Bukhara, όνομα πόλης τού Ουζμπεκιστάν, *από* όπου διοχετεύονται τα χαλιά στην αγορά], **μπουχέσας** (ο) (υβριστ.-μειωτ.) ως χαρακτηρισμός για άτομο νωθρό. φοβιτσιάρικο και χοντρό, **μπουχός** (ο) (λαϊκ.) πυκνή σκόνη που αιωρείται στον αέρα· φρ. (μτφ.) *έγινα μπουχός* έφυγα πολύ γρήγορα, εξαφανίστηκα ΣΥΝ. έγινα καπνός.

[ΗΤΥΜ. < τουρκ. bugu «αχνός, ατμός» ή < σλαβ. puh]. **μπουχτίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μπούχτισ-α. -μένος} ♦ (αμετβ.) (εκφραστ.) 1. φθάνω σε κορεσμό ύστερα από λήψη μεγάλης ποσότητας τροφής: <5εν *θέλω άλλο κρέας, μπούχτισα!* ΣΥΝ. παραχορταίνω **2.** δεν αντέχω άλλο. επειδή έχω βαρεθεί μια κατάσταση: *μπούχτισα πια' όλο τα* ίδια *και τα ίδια!* συν. απαυδώ. φθάνω στο αμήν. αγανακτώ ♦ **3.** (μετβ.) (μτφ.) δεν μπορώ να ανεχτώ άλλο (κάτι): *μπούχτισα τις ανεκπλήρωτες υποσχέσεις των πολιτικών. - -* **μπούχτιαμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. biktim. αόρ. τού **p.** bikinak}. **μποφόρ** (το) {άκλ.} **1.** κλίμακα για την εκτίμηση τής έντασης τού ανέμου με βαθμίδες από 0-17 **2.** (συνεκδ.) καθεμία από τις βαθμίδες που αποτελούν την παραπάνω κλίμακα: *οι άνεμοι στο Αιγαίο Πέ?.α- γος πνέουν με ένταση 9 - και απαγορεύθηκε ο απόπλους το)ν πλοίων.* [ετυμ. Εκγαλλισμένη προφορά τού ονόματος τού Αγγλου ναυάρχου Sir Francis Beaufort (1774-1857), που επινόησε αυτό τον τρόπο μετρήσεως τής έντασης τού ανέμου[. **μπόχα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι η δυσάρεστη οσμή: *από τους υπονόμους έβγαινε μια ~ ανυπόφορη* συν. δυσοσμία, βρόμα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *οσμή.* **[ΕΤΥΜ.** < ***απόχα** < *αποχύνω* «αναδίδω» (υποχωρητ.)|.

μπράβο επιφών. **1.** για έκφραση επιδοκιμασίας ή θαυμασμού: *~. τα κατάφερες!* **συν.** εύγε **2.** (συνεκδ.) *μπράβο* (το) η αναγνο')ριση τής αξίας: *πήρε πολλά ~ από όλους για την επιτυχία του || σου αξίζει ένα μεγάλο ~* ΣΥΝ. έπαινος **3.** (για την έκφραση ειρωνικής διάθεσης): *~ σου, έμεινες στην ίδια τάξη!*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. bravo!, βλ. κ. *μπράβος*]. **μπράβος** (ο) (λαϊκ.) **1.** ο σωματοφύλακας ισχυρού προσώπου (κυρ. επιχειρηματία ή ανθρώπου που έχει παράνομες δραστηριότητες) 2. ο ταραχοποιός που δρα προς το συμφέρον ισχυρού προσώπου ΣΥΝ. τραμπούκος.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. bravo «θαρραλέος, γενναίος» < προβηγκ. brau «άγριος» < λατ. barbarus < αρχ. *βάρβαρος}.*

Μπράιγ (το) {άκλ.} (ενν. *σύστημα Μπράιγ)* ανάγλυφο σύστημα γραφής και ανάγνωσης για τυφλούς.

[ejym. Από το όνομα τού Γάλλου δασκάλου τυφλών L. Braille (1809- 1852), που εφεύρε το φερώνυμο σύστημα], **μπραντεφέρ** κ, **μπρα-ντε-φέρ** (το) {άκλ.} ελλην. *χειροπάλη* · παιχνίδι με δύο αντιπάλους, που έχουν στηρίξει τον έναν αγκώνα πάνω σε τραπέζι και τους πήχεις των χεριών τους τον έναν απέναντι στον άλλον και οι οποίοι προσπαθούν να λυγίσουν ο ένας το μπράτσο τού άλλου: *αγώνας - ||* **(μτο.)** *«η σύνοδος κορυφής τού Λουξεμβούργου δεν ήταν το τέλος μιας πορείας, αλλά η έναρξη ενός αγώνα ~ μεταξύ Μλάδας-Τουρκίας πάνω από την Κύπρο για την επί?.υση τού Κυπριακού»* **(εφημ.).**

ΙΗΤΥΜ. < γαλλ. bras dc fer «σιδερένιος βραχίονας»!, μπράντι (το) {άκλ.} οινοπνευματώδες ποτό. που παράγεται από απόσταξη κρασιού ή από πολτό φρούτων, ο οποίος έχει υποστεί ζύμωση: ΓΟ *κονιάκ είναι μια ποικιλία ~ γαλλικής προελεύσεως || ~ επτά αστέρων***(πβ. λ.** *κονιάκ).*

ΠΤΥΜ. < αγγλ. brandy, που αποσπάστηκε από το σύνθ. brandy wine < ολλ. brandcwijn «απεσταγμένος (κατά λέξη «ψημένος») οίνος»1.

μπρασελέ (το) {άκλ.} το. συνήθ. μεταλλικό, λουράκι των ρολογιών χειρός. Επίσης (λαϊκ.) **μπρασελές** (ο) Ιμπρασελέδες}.

[ΠΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. bracelet, υποκ. τού bras «βραχίονας, μπράτσο» < δημώδ. λατ. *bracium < λατ. bracchium < αρχ. *βραχίων*.* **μπράτιμος, -η. -ο (λαϊκότ.) 1. αδελφοποιτός (βλ.λ.) συν. βλάμης 2.** *μπράτιμοι* **(οι) οι στενοί φίλοι που συνοδεύουν τον γαμπρό στην εκκλησία.**

[ΕΤΥΜ. < βουλγ. bratim- «αδελφοποιούμαι»[. μπρατσάκι (το) {χωρ. γεν.} **1. (υποκ.) το μπράτσο 2. (μτφ.) καθένα από τα δύο μικρά πλαστικά σωσίβια, που προσαρμόζονται στα μπράτσα παιδιών, όταν κολυμπούν, μπρατσάς** (ο) **{μπρατσάδες} (οικ.-εκφραστ.) ο άνδρας που έχει γερά, φουσκωμένα μπράτσα, ανεπτυγμένους μυς. Επίσης μιτρατσαράς κ. μπρατσαδόρος.**

μπρατσέρα κ. βρατσέρα (η) **{δύσχρ. μπρατσερών}** ΝΑΥΤ. **ιστιοφόρο πλοίο με τρία ιστία, μικρό εκτόπισμα, καμπύλη ή μυτερή πρύμνη· θεωρείται από τα ευσταθέστερα σκάφη.**

|ΗΤΥΜ. < βεν. bra/zera < braxzo, βλ. κ, *μπράτσο].* **μπράτσο** (το) **(καθημ.) 1. το παχύτερο τμήμα τού χεριού, το οποίο βρίσκεται μεταξύ αγκώνα και ώμου:** *άντρας με γερά.[1] φουσκωμένα / μυώδη ~ || την έσφιξε στα* **- του ΣΥΝ. βραχίονας 2.** *μπράτσα* **(τα) το μυώδες μπράτσο κ. συνεκδ. η μυϊκή δύναμη:** *για αήκωσέ το εσύ, που έχεις μπράτσα!* **φρ.** *κάνω μπράτσα* **αποκτώ μυώδη μπράτσα:** *σηκώνει βάρη, για να κάνει μπράτσα* **3. καθένα από τα πλάγια στηρίγματα που έχει η πολυθρόνα, για να ακουμπά κανείς τα χέρια του 4. (λαϊκ*.) ο βραχίονας των εγχόρδων οργάνων, όπου βρίσκονται τα τάστα:** *όργανο με μακρύ ί στενό ~* **ΣΥΝ. ταστέρα. — (υποκ.) μπρατσάκι** (το) (βλ.λ.). **σχολιο λ.** *βραχίονας.*

{ΠΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < βεν. brazzo < λατ. bracchium < αρχ. *βραχίων*.* **μπρατσωμένος, -η, -ο αυτός που έχει γυμνασμένα, μυώδη μπράτσα, μπρε επιφών. > βρε**

μπρεϊνστόρμινγκ (το) {άκλ.} **ο κατιδεασμός (βλ.λ.).**

(ΠΤΥΜ. < αγγλ. brainstorming < brain «μυαλό» + storm «καταιγίδα»[. μπρελόκ (το) {άκλ.} **ελλην.** *κλειδοθήκη* **· η μικρή φορητή μεταλλική θήκη (σαν δαχτυλίδι), στην οποία περνά κανείς τα κλειδιά.**

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. breloque < μέσ. γαλλ. oberlique / berluquc. αγν. ετύμου, πιθ. συνδ. με το p. embcrlicoquier < μέσ. γαλλ. byrelicoquillc «αντικείμενο ευτελούς αξίας»[. μπρετέλα (η) {δύσχρ. μπρετελών} **η τιράντα:** *φανελάκι με μπρετέλες.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. bretclla < αρχ. γερμ. brcttil «χαλινάρι»|. μπρι (το) {άκλ.} **γαλλικό τυρί που μοιάζει με το καμαμπέρ. αλλά με λιγότερο έντονη μυρωδιά και γεύση.**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. (fromage do) Brie, περιοχή τής Α. Γαλλίας, όπου παρασκευάζεται το εν λόγω τυρί}, μπριάμ (το) {άκλ.} **λαδερό φαγητό τού φούρνου, που αποτελείται από διάφορα λαχανικά (κυρ. κολοκυθάκια και μελιτζάνες) και πατάτες.**

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. biryan < περσ. birvan «ψητός, μαγειρευμένος»]. μπριγιάν (το) {άκλ.} **το μπριλάντι (βλ.λ.). Επίσης μπριγιάντι Ιμπρι- γιαντ-ιού | -ιών}.**

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. brillanr, μτχ. τού p. briller «λάμπω» < ιταλ. brillarc < brillo < λατ. bcryllus < μτγν. *βήρυλ.ος* **(βλ.λ.) 1. μπριγιαντίνη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **η αρωματική, λιπαρή καλλυντική ουσία, που προσδίδει στιλπνότητα και συγκρατεί σε φόρμα τα μαλλιά.**

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. brillantine < briliant, βλ. κ. *μπριγιάντι].* **μπριγιόλ** (το) {άκλ.} **μπριγιαντίνη που αποτελείται από αρωματισμένο παραφινέλαιο και έχει τη μορφή αρωματικής αλυιφής.**

[ΗΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. brillolc < briller «λάμπω», βλ. κ. *μπριγιάντι].* **μπριγκαντίνι** (το) {μπριγκαντιν-ιού [-ιών} **κωπήλατο, ελαφρύ και τα- χύπλου δικάρταρτο σκάφος, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην Ελληνική Κπανάσταση τού '21.**

[ΕΙ ΥΜ. < βεν. brigantin. βλ. *μπρίκι[1].*

μπρίζα (η) **-♦ πρίζα**

μπριζόλα κ. (σπάν.) μπριτζόλα (η) {δύσχρ. μπριζολών} **φέτα κρέατος από πλευρά μοσχαριού, βοδιού ή χοίρου:** *~ χοιρινή / μοσχαρήσια ~ στα κάρβουνα / στη σχάρα ' μισοψημένη] καλοψημένη / τηγανητή.* — **(υποκ.) μπριζολίτσα** (η) **κ. μπριζολάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. < βεν. brisiola < γαλλ. bresole < ιταλ. braciola < brace «αναμμένο κάρβουνο» < μτγν. λατ. brasa, γερμ. αρχής, πβ. σουηδ. brasa «φωτιά»].

μπρικ (τυ) {άκλ.} **1. το κόκκινο χαβιάρι που φτειάχνεται από αβγά σολομού 2. (ως επίθ.) αυτός που έχει κεραμίδι χρώμα, το χρώμα τού κόκκινου χαβιαριού ΣΥΝ. κεραμιδής.**

[ΕΙΥΜ. < αγγλ. brick «τούβλο» < μέσ. ολλ. brickc «κομμάτι» (< αρχ. γερμ. *brekan «σπάζω») · λόγω τού χρώματός του συνδέθηκε με το κόκκινο χαβιάρι}.

μπρικέτα (η) **στερεό καύσιμο που έχει υποστεί βιομηχανική επεξερ**

γασία και έχει λάβει σχήμα τούβλου: - *λιγνίτη*.
[F.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. briquette, υποκ. τού brique «τούβλο» < ολλ. bricke. που συνδ. με αρχ. αγγλ. brecan. γερμ. brechcn «σπάζω»!. **μπρίκι**[1] (το) [μπρικ-ιού | -ιών} ΝΑΥΤ. μεγάλο ιστιοφόρο πολεμικό πλοίο τού 19ου αι.. με δύο κατάρτια και εκτόπισμά που του επέτρεπε να φέρει αρκετά πυροβόλα.
|ετυμ. < αγγλ. brig, συντομευμένος τ. τού brigantine < μέσ. γαλλ. brigandin «οπλισμένο ιστιοφόρο» < brigan < ιταλ. briganie «μέλος οπλισμένης ομάδας» < brigarc «μάχομαι, πολεμώ» < briga, κελτ. αρχής. πβ. ιρλ. brigh «ισχύς, δύναμη»]. **μπρίκι**[2] (το) (μπρικ-ιού | -ιών} μικρό μεταλλικό σκεύος τής κουζίνας, που έχει λαβή και χρησιμοποιείται για το βράσιμο τού καφέ και άλλων αφεψημάτων (λ.χ. τσαγιού, μέντας κ.ά.)· φρ. *μπρίκια κολλάμε (τώρα);* (εμφατ.) για να επιβεβαιώσει κάποιος ότι είναι ικανός, ότι ξέρει καλά αυτό για το οποίο γίνεται λόγος: *φυσικά και το κατάλαβα αμέσως· τι*, **-,** · **||** *Είδες πώς το 'φτειαξα; Τι νόμιζες; ~*
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. ibrikj. **μπριλάντι** (το) {μπριλαντ-ιού [-ιών) διαμάντι με πολλές έδρες ΣΥΝ. στιλβαδάμας. μπριγιάν.
[ετυμ,. < ιταλ. brillante, μτχ. τ. τού **p.** brillarc «λάμπω», βλ. κ. *μπριγιά- ντι*\.
μπρίο (τυ) {άκλ,Ι **1.** ο ζωηρός τόνος ΣΥΝ. ζωηρότητα, ζωντάνια, σφριγηλότητα λντ. αποχαύνωση, ατονία **2.** η καλή ψυχική διάθεση ΣΥΝ. κέφι. ευδιαθεσία.
|ΕΓΥ.νι. < ιταλ. brio < ισπ. brio, κελτ. προελ., πβ. ιρλ. brigh «ισχύς, δύναμη»].
μπριόζος, -α. -ο αυτός πυυ τον διακρίνει το μπρίο, η ζωντάνια και η ζωηρότητα. Ηπίσης μπριόζικος, -η, -ο.
[εί υμ. < ιταλ. brioso < brio. βλ. κ. *μπρίο]*. **μπριός** (το) {άκλ.} αρτοσκεύασμα με λεία επιφάνεια (όπως τού τσου- ρεκιού) και γλυκιά ή αλμυρή γεύση.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. briochc < μέσ. γαλλ. brioche < brier «μαλάσσω, ζυμώνω», λ. γερμ. προελ.]. **μπρισίμι** κ. **μπρισίμι** (το) {μπρισιμ-ιού | -ιών} η κλωστή από μετάξι, πυυ χρησιμοποιείται για ράψιμο.
[Γ.ΤΥΜ. < τουρκ. ibriijim < περσ. abreSum «μετάξι»], **μπριτζ** (το) {άκλ.} χαρτοπαίγνιο που παίζεται από τέσσερεις παίκτες (δύο ζευγάρια) με 52 χαρτιά.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. bridge < παλαιότ. biritch (με την παρετυμολ. επίδραση τής λ. bridge «γέφυρα»), αγν. ετύμου[. **μπριτζόλα** (η) ► μπριζόλα **μπρίφϊνγκ** (το) {άκλ.} η σύντομη ενημέρωση.
|ητυμ. < αγγλ. briefing < brief «σύντομος, περιεκτικός - (ως ουσ.) σύντομη επιστολή ή δήλωση*> < γαλλ. bref < λατ. brevis «βραχύς»], **μπροκάρ** (το) {άκλ.} ύφασμα με λαμέ σχέδια: (κ. ως επίθ.) ~ *φόρεμα*. [πτυμ. < γαλλ. brocart < ιταλ. broccato < p. broccare «διανθίζω ύφασμα με χρυσό και μετάξι» < brocco < λατ. broccus], **μπρόκολο** (το) εδώδιμο λαχανικό που μοιάζει με το κουνουπίδι, με όρθιο βλαστό και πράσινη ή μοβ ανθοκεφαλή.
[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. broccolo. υποκ. τού brocco «βλαστός» < μτγν. λατ. brocchus «στάχυ - καρφί»|. **μπρος** επίρρ. -► εμπρός
μπροσούρα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} φυλλάδιο με πολιτικό και προπαγανδιστικό κυρ. περιεχόμενο.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. brochurc «λίβελλος. φυλλάδιο» < brochc < δημώδ. λατ. brocca < μτγν. λατ. brocc(h)us «στάχυ - καρφί» (γενικώς «αιχμηρό αντικείμενο »)].
μπροστά επίρρ. **1.** από την αντίθετη προς την πλάτη πλευρά / όψη τού ανθρώπινου σώματος: *το ατύχημα έγινε ακριβώς - μου* || (μτφ.) *με έκ/.εφε* - στα *μάτια μου!* (φανερά και με θράσος) |[*το σπίτι βρίσκεται* **-** *στο πάρκο* **|[** *το φόρεμα είχε ένα μεγάλο άνοιγμα* **-** || *η φούστα κουμπώνει* ~ ΣΥΝ. (ε)μπρός ΑΝΤ. πίσω **2.** (για κατεύθυνση) προς την αντίθετη πλευρά από την πλάτη τού ανθρώπινου σώματος: *κινούμαι / προχωρώ* ~ **3.** σε ευθεία γραμμή σε σχέση με το βλέμμα μου: *κοιτάω/ βλέπω ~ (μου) 4.* (μτφ.) (+σε) για να δηλωθεί ότι κάποιος είναι αντιμέτωπος, έρχεται σε επαφή με κάτι: ~ *σε τόσα βάσανα / δυσκολίες δεν λύγισε* || - στον *κίνδυνο* έ^ειςε *απαράμιλλο θάρρος* 5.
(+σε) σε σύγκριση με: ~ *στον αδε/\φό του είναι διάνοια!* || *δεν πιάνει δεκάρα* ~ *σου* 6. (μτφ.) (+σε) σε σχέση με (κάτι), προκειμένου για (κάτι): **~** *στο ατομικό όφελος θυσιάζει τα πάντα* **7.** (σε μηχανήματα, αυτοκίνητα κ.λπ.) για να δηλωθεί έναρξη κινήσεως, λειτουργίας: *παίρνω / βάζω* - (είμαι / θέτω σε λειτουργία) 8. για να δηλωθεί ότι κάποιος είναι παρών, αυτόπτης μάρτυς σε πράξη, γεγονός κ.λπ.: *ήμουν όταν τσακώθηκαν* || (^σε) *καπνίζεις ~ στους γονείς σου:* Συν. παρών. εκεί αντ. απών 9. (μτφ.) για να δηλωθεί πρόοδος, θετική εξέλιξη: *από τεχνολογικής πλευράς είμαστε δέκα χρόνια* - **||** *η ζωή πάει* ~ (εχελίσσεται. προοδεύει) || *πάμε ~ για ένα καλύτερο αύριο* 10. (για ρολόι) για να δηλωθεί ότι το ρολόι δείχνει ώρα μελλοντική σε σχέση με την κανονική: *το ρολόι μου πάει μια ώρα αντί για τρεις δείχνει τέσσερεις***)}** *το ρολόι σου πάει συνεχώς ~]\ η Ρωσία σε σχέση με την Η/Λάδα είναι μία ώρα* -11. για να δηλωθεί κάτι πυυ τοποθετείται στο μέλλον: *έχεις όλο τον καιρό ~ σου* · 12. η προκαταβολή: *δίνω τα μισά λεφτά ~ και τα υπόλοιπα με δόσεις* (βλ. λ. *εμπρός)*.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *έμπροστά* < μτγν. *εμπροσθα* (με καταβιβασμό τού τόνου). Βλ. λ. *έμπροσθεν*|. **μπροστάντζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαικ.) η προκαταβολή (μισθού, δανείου κ.λπ.).
[ετυμ.. < *μπροστά* + *-άντζα* (< βεν. -an/.a)]. **μπροστάρης** (ο) [μεσν.Ι {μπροστάρηδες}, **μπροστάρισσα** (η) {μπροσταρισσών} (σημ. 2) 1. το κριάρι που οδηγεί το κοπάδι 2. (μτφ.)
πρόσωπο που ηγείται ομάδας, αγώνα ή προσπάθειας: *μπήκε ~ στον αγο)να εναντίον των ναρκωτικών* συν. αρχηγός, ηγέτης, πρωτοπόρος, **μπροστέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι η ποδιά που φορούν οι γυναίκες, όταν κάνουν τις δουλειές τού σπιτιού.
j εγυμ. μεσν. < *έμπροστέ.λα*< *έμπροστά* + *-έλα* (πβ. *καρτ-έλα. κορδέλα)*. Κατ' άλλη άποψη, προέρχεται από το σλαβ. prestela (με παρετυμολ. επίδρ. τής λ. *εμπρός)]*. **μπροστινέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) το δερμάτινο λουρί που αποτελεί τμήμα τού σαμαριού αλόγου, μουλαριού κ.λπ. και ενώνει τη σέλα με το περιλαίμιο τού αλόγου **ΣΥΝ.** περιστήθιο, προστερνίδιο, **μπροστινος,** -ή. -ό [μεσν.Ι 1. αυτός που βρίσκεται μπροστά από κάτι άλλο: ~ *δόντια / καθίσματα / πόδια* **συν.** εμπρόσθιος **αντ.** οπίσθιος, πισινός **2.** αυτός που συνιστά την πρόσοψη ενός πράγματος: *διατη- ρήθηκε μόνο* το ~ *μέρος τού νεοκλασικού* **3.** αυτός που προπορεύεται ή κάθεται πιο μπροστά από κάποιον άλλον: *προσπαθούσε να φτάσει* τον - *του, που προπορευόταν ελάχιστα* |j *μέσα στην τάξη διαρκώς ενοχλούσε τον - του** ΦΡ. (παροιμ.) *των μπροστινών πατήματα, των πισινών γεφύρια* οι μεταγενέστεροι στηρίζονται στα επιτεύγματα των παλαιοτέρων, αυτών που προηγήθηκαν. **μπρούμυτα** επίρρ. (στάση τού σώματος) με το πρόσωπο και το μπροστινό μέρος τού σώματος προς το έδαφος **συν.** ξαπλωτά, πρηνηδόν αντ. ανάσκελα, ύπτια.
[πτυμ. μεσν. < *προύμυτα* < *πρόμυτα* < *πρό* + *μύτη]*.
Μπρουνέι (το) {άκλ.} (μαλαϊκ. Negara Brunei Darussalam = Κράτος τού Μπρουνέι. Κατοικία Ειρήνης) κράτος στο Β. τμήμα τής νήσου Βόρνεο με πρωτεύουσα το Μπαντάρ Σερί Μπεγκαβάν, επίσημη γλώσσα τη Μαλαϊκή και νόμισμα το δολάριο Μπρουνέι.
Ιετυμ. < χίντι Brunei < σανσκρ. bhOmi «χώρα-περιοχή»]. **μπρούντζινος,** -η, -ο [μεσν.] 1. αυτός που έχει κατασκευαστεί από μπρούντζο **2.** *μπρούντζινα* (τα) σκεύη κατασκευασμένα από μπρούντζο **3.** αυτός που έχει το χρώμα τού μπρούντζου, **μπρούντζος** (ο) (καθημ.) κράμα χαλκού και κασσιτέρου (πβ. λ. *ορείχαλκος)*.
[f.tym. < μεσν. *μπροβντζος*< ιταλ. bronzo (πβ. αγγλ. κ. γαλλ. bronze) < μεσν. λατ. brundium. αβεβ. ετύμου. πιθ. < περσ. birinj / pirinj «χαλκός». Η αναγωγή στο τοπωνύμιο Brundisium (το σημερινό *Μπρίντιζι)* είναι φωνητικώς δυσχερής, ενώ η υπόθεση που οδηγεί στο μτγν. *βρο- ντεΐον* (με την εξήγηση ότι ο ορείχαλκος κάνει θόρυβο), είναι μάλλον παρετυμολογική!, **μπρούσκος,** -α, -ο (κρασί) δυνατό και στυφό στη γεύση.
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. brusco < μτγν. λατ. bruscus, από συμφυρμό των λατ. brucus «βιολέτα» και ruscus «οξυμυρσίνη»]. **μπύρα** (η) ► μπίρα **μπυραρία** (η) -► μπιραρία **μπυροποσία** (η) + μπιροποσία **μπω** (να/θα) ρ. -» μπαίνω
Μ.Σ.Ι. (ο) Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών.
Μ.Τ.Π.Υ. (το) Μετοχικό Ταμείο Πολιτικών Υπαλλήλων.
Μ.Τ.Σ. (το) Μετοχικό Ταμείο Στρατού.
μυ κ. **μι** (το) {άκλ.} Μ, μ · το δωδέκατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός)*.
Ιετυμ, < αρχ. *μϋ*< σημιτ. ιη-οιτι«νερό», με την επίδρ. τού ηχομιμητι- κού επιφωνήματος *μϋ* (βλ. λ. *μυκώμαι)]*. **μυαλγία** (η) [I847I {μυαλγιών! ΙΑΤΡ. ο πόνος των μυών.πυυ οφείλεται σε τραύμα ή νόσο βραχείας ή παρατεταμένης διάρκειας. **— μυαλγικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. < *μυ-* (< *μυς)* + *-αλγία* (< *άλγος)*, ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myalgic |.
μυσλό (το) 1.ο εγκέφαλος τού ανθρώπου και των ζώων (βλ. λ. *εγκέ- φα/.οςγ* φρ. *τινάζω* **τα** *μυαλά μου στον αέρα* αυτοκτονώ, γίνομαι αυ- τόχειρας συν. δίνω τέρμα στη ζωή μου 2. ο μυελός, η λιπαρή ουσία που περιέχεται στα οστά συν. μεδούλι **3.** (μτφ.) το σύνολο των νοητι- κών λειτουργιών τού ανθρώπου, ο ανθρώπινος νους, η ανθρώπινη σκέψη: *πρακτικό / επιχειρηματικό / θεωρητικό ~* **||** *να 'χεις το ~ σου στη δου?^ειά σου* **||** *κάποια σκέψη μού περνάει απ' το ~* **||** *ξαναφέρνω κάτι στο ~ μου* ΙΥΝ νους· φρ. (α) *βασανίζω το μυαλό μου* (i) προσπαθώ με έντονο τρόπο να χρησιμοποιήσω τη σκέψη μου, πιέζω τον νου μου να δουλέψει και να παραγάγει ιδέες, κρίσεις κ.λπ. συν. στεί- βω το μυαλό μου (ii) περιπλέκομαι σε βασανιστικές, νοητικά ή ψυχι- ,κά φθοροποιούς σκέψεις: *μη βασανίζεις άδικα το ~ σου με τόσο δυσάρεστες σκέψεις* (β) *βάζω το μυαλό μου να δουλέψει* επιστρατεύω τις νοητικές μου ικανότητες για την επίτευξη, συνήθ. πρακτικού, σκοπού (γ) *μου καρφώνεται / μπαίνει στο μυαλό (κάτι)* μου γίνεται έμμονη ιδέα. έρχεται συνέχεια και, συχνά, βασανιστικά στον νου μου (ότι κάτι συμβαίνει ή κάτι που επιθυμώ οπωσδήποτε να πραγματοποιήσω): *του καρφώθηκε στο μυαλό η ιδέα να αγοράσει μηχανάκι* (δ) **το** *μυαλό μον παίρνει στροφές* βλ. λ. *στροφή* (ε) **έχω** *στο μυαλό μου* (+ κάτι / + να) σχεδιάζω κάτι: - *να ανοίξω ένα μαγαζί* ΣΥΝ. έχω κατά νουν. πρόκειται να (στ) *χάνω το* **μυαλό** *μου* (i) (κυριολ.) τρελαίνομαι (ii) παύω να είμαι συγκεντρωμένος, αποπροσανατολίζομαι, ξεμυαλίζομαι: *έχασε το μυαλό του μ' αυτό το κορίτσι* (ζ) *παίρνω το μυαλό / τα μυαλά (κάποιου)* (i) κάνω κάποιον να με ερωτευθεί παράφορα (ii) επηρεάζο) καθοριστικά κάποιον: *του πήραν τα μυαλά κάποιοι και θέλει να βάλει όλα τα /.εφτά του στο χρηματιστήριο* (η) *πήζει το μυαλό (κάποιου)* γίνεται διανοητικά ώριμος: <5εν *έπηξε ακόμη το μυαλό του·* συμπεριφέρεται σαν *παιδί* (0) **πού έχεις το μυαλό σου;** γιατί δεν προσέχεις, γιατί δεν δείχνεις την απαιτούμενη προσοχή; (ι) *γεννάει το μυαλό (κάποιου)* η σκέψη (κάποιου) χαρακτηρίζεται από ικανότητα παραγωγής νέων ιδεών, απόψεων κ.λπ., από φαντασία, επινοητικότητα κ.λπ. (ια) *βγάζω απ' το μυαλό μου (κάτι)* (i) επινοώ κάτι από

μόνος μου. προσωπικά: *το διάβασα και τν λέω** ό'εΐ' *το έβγαλα απ' τν μυαλό μυν!* συν. κατεβάζει (κάτι) τν μυαλό μου (ii) παύοι να σκέφτομαι (κάποιον/κάτι) (ΐβ) **έχω** *τα μυαλά μου πάνω απ' το κεφάλι μου* ενεργώ χο^ρίς σύνεση, επιπόλαια: *δεν ακούει κανέναν έχει τα μυαλά της πάνω απ' το κεφάλι της* (ιγ) *μαζεύω το μυαλό μου* συμμαζεύω τη σκέψη μου. συγκεντρώνομαι ςυ\. συγκροτώ τη σκέψη μου (ιδ) **δει/** *έχω μυαλό για κάτι* δεν διαθέτω τη διάθεση, τη νοητική συγκέντρωση κ.λπ. για κάτι: - *για δου/.ειά / για διάβασμα* (if) *παίρνουν τα μυαλά μου αέρα* χάνο) την ακριβή συναίσθηση των δυνατοτήτων μου. αρχίζω να υπερεκτιμώ τις ικανότητες μου και φαντάζομαι ότι μπορώ να καταφέρω πράγματα που υπερβαίνουν τις πραγματικές μου δυνάμεις και ικανότητες: *πήραν τα μυαλά τνυ αέρα και νομίζει πως μπορεί να γίνει διευθυντής σε μια μέρα* συν. καβαλάω το καλάμι (ιστ) **γο** *μυαλό αου και μια λίρα και* **τοϋ** *μπογιατζή* **ο** *κόπανος* βλ. λ. *λίρα* (ΐζ) *με το φτωχό μου το μυαλό* (ο)ς έκφρ. μετριοφροσύνης-ειρων.) με τις μικρές πνευματικές μου δυνάμεις, από όσα ξέρω: *εγώ, ~. κρίνω ότι έκανε λάθος* (ΐη) *κόβει το μυαλό μου* είμαι έξυπνος, επινοητικός (ΐθ) *πού τρέχει το μυαλό αου;* τι έχεις στον νου σου. τι σκέφτεσαι; (κ) *βάζω μυαλό / γνώση* (i) (μετβ.) (σε κάποιον) συνετίζω κάποιον, τον κάνω να επιστρέψει στην ορθή συμπεριφορά, στον σωστό τρόπο σκέψης (ii) (αμετβ.) αποκτώ πείρα, λογικεύομαι: *έπρεπε να πάθει τόσα πολλά, για να βάλει επιτέλους μυαλό* (κα) *αλλάζω μυαλά* βλ. λ. *αλλάζω* (κβ) *πηγαίνει το μυαλό (κάποιου) σε κάτι* (i) κάποιος μπορεί να σκεφτεί ή να θυμηθεί κάτι: *αυτή τη στιγμή δεν πηγαίνει το μυαλό μου σε κάποιν συγκεκριμένο παράδειγμα'μόλις σκεφτώ κάτι. θα συν πω* (ii) κάποιος μπορεί να υποψιαστεί κάτι: *είναι πο?.ν αφε/.ής■ δεν πάει το μυαλό της σε τέτοια πονηρά πράγματα* **4.** (ειδικότ.) η νοητική ικανότητα, η εξυπνάδα: *δεν είχε το ~ να καταλάβει την αξία τής πρότασής μας* συν νους· ΦΡ. *είναι (μεγάλο / δυνατό κ.λπ.) μυαλό* για πρόσ. *που* διαθέτει ασυνήθιστα μεγάλες διανοητικές ικανότητες συν. είναι ευφυΐα **/** διάνοια **/** εγκέφαλος **/** κεφάλι **5.** (συνεκδ.) πρόσωπο, άνθρωπος: *γερό / τετράγωνο* - (πολύ έξυπνος, ευφυής άνθρωπος) || *θηλυκό* - (άνθρωπος πολύ επινοητικός) |j - *κουκούτσι* (πολύ κουτός άνθρωπος). — (υπυκ.) **μυαλουδάκι** (το). σχολιο λ. *έξυπνος.*

[ει υμ. < μεσν. *μυαλόν*< μτγν. *μυαλός* (με αλλαγή γένους) < αρχ. *μυελός* (βλ.λ.)|.

μυαλωμένος, -η. -ο αυτός που έχει μυαλό, πυυ διαθέτει σύνεση και σωστή κρίση συν. συνετός, γνωστικός αντ. άμυαλος, ασυλλόγιστος, απερίσκεπτος.

Μυανμάρ (η) {άκλ.} (βιρμ. Pyidaungzu Myanma Naingngandaw = Ένωση τής Μυανμάρ) κράτος τής ΝΑ. Ασίας με πρωτεύουσα τη Ρα- γκούν, επίσημη γλώσσα τη Βιρμανική και νόμισμα το κιάτ συν. (παλαιότ.) Βιρμανία. Μπούρμα.

[F.ΤΥΜ. < βιρμ. Myanmar < myanina «ισχυρός ». Ώς το 1989 η χώρα ονομαζόταν *Βιρμανία* (αγγλ. Burma), που αποτελούσε παρεφθαρμένη παραλλαγή τού ονόματος Myanmar (ως επίθ. των βιρμανικών φύλων)|.

μύαξ (ο) {μύ-ακος | -ακες. -άκων} (αρχαιοπρ.) το μύδι (βλ.λ.).

[γ.τυμ. μτγν. < αρχ. *μυς* (βλ.λ.) + επίθημα *-ας* (πβ. *άσπάλ-αξ, κορ-αξ).* Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. σήμαινε αρχικώς «φύκι» και συνδέεται με το λατ. muscus «βρύο. <ούκι» και γερμ. Micsmuschcl «μύδι», καθώς και με το ρ. *μύω* «κλείνω». Δεν είναι πειστική η υπόθεση ότι πρόκειται για όρο τού προελλην. υποστρώματος, που αντιστοιχεί στο λατ. murex « πορφύρα-κοχύλι»],

μυααθένεια (η) {μυασθενειών} ιλγρ. η πάθηση που χαρακτηρίζεται από γρήγορη εξασθένηση τής μυϊκής δύναμης (χωρίς την εμφάνιση συμπτωμάτων παράλυσης ή νευρολογικής διαταραχής), που προσβάλλει κυρ. τους μυς τού προσώπου, τού άνω βλεφάρου κ.ά. — **μυασθενικός,** -ή. -ό.

ΙΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myaslhenic).

μυατονία (η) {μυατονιών} ιατρ. η έλλειψη ή η έκδηλη ελάττωση τού μυϊκού τόνου.

ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myatonic).

μυατροφία (η) {μυατροφιών} ιατρ. η παθολογική ατροοία των μυών.

μυατροφικός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myairophiej.

μύγα (η) {μυγών} ζωολ. δίπτερο έντομο μικρού μεγέθους, με συνήθ. σκουρόχρωμο και γυαλιστερό σώμα, κοντές κεραίες και προβοσκίδα με σπογγο)δη αντλία· αποτελεί σημαντικό μέσο μεταδόσεως μολυσματικών ασθενειών των ζώων ή τού ανθρο')που: *διώχνω / σκοτώνω μύγες* **||** *σιχαίνομαι τις* **-** *||* - *τσε-τσέ* (μύγα των τροπικών χωρίόν. που μεταδίδει τη νόσο τού ύπνου)· φρ. (α) *μύγα ταε-τσέ σε τσίμπηαε;* τι έπαθες ξαφνικά και άλλαξες συμπεριφορά (π.χ. άρχισες να φωνάξεις, να αντιδράς έντονα);: *Κα/.ά, τι έπαθες στα καλά καθούμενα κι άρχισες να φωνάζεις;* (β) ΙΜ Ρ. *ιπτάμενες μύγες* υποκειμενικό αίσθημα μικρών μελανών κηλίδων. που αιωρούνται μπροστά από τα μάτια, το οποίο οφείλεται στην ύπαρξη κυττάρων ή κυτταρικών υπολειμμάτων στο υαλοειδές σώμα ΣΥΝ. μυιοψία (γ) *βαράω μύγες* (i) περνώ άσκοπα την ώρα μου. τεμπελιάζω: *αντί ν'ανοίξει βιβ/Λο. βαράει μύγες!* (ii) (για κατάστημα) δεν έχω πελατεία: *ξόδεψαν τόσα λεφτά για το μαγαζί, αλλά δεν πατάει ψυχή* όλη μέρα βαράνε μύγες!* (δ) (για πρόσ.) *χάφτω μύγες* βλ. λ. *χάφτω* (ε) *σαν τη μύγα μες στο γάλα* για κάτι αταίριαστο ή εντελώς διαφορετικό σε σχέση με το περιβάλλον του: *με τόσο πρόχειρα ρούχα θα είναι - στη δεξίωση* (στ) (πα- ροιμ.) *βγάζω (κι) απ' τη μύγα ξίγγι* βλ. λ. *ξίγγι* (ζ) (παροιμ.) *όποιος έχει τη μύγα μυγιάζεται* βλ. λ. *μυγιάζομαι* (η) **κοΛΛάω** *σαν τη μύγα στο μέλι* αφοσιώνομαι υπερβολικά σε κάτι (θ) *θα φάει η μύγα σίδερο και το κουνούπι ατσάλι* βλ. λ. *ατσάλι.* — (υποκ.) **μυγιτασ** κ. **μυγούλα** (η) κ. **μυγόκι** !το) (βλ.λ).

[ΕΙ ΥΜ. μεσν. < αρχ. *μνϊα*< **μύσ-]α*< Ι.Ε. *mu- / *mus-. ηχοποιημένη ρίζα που δηλώνει τον βόμβο τής μύγας και τού κουνουπιού, πβ. λατ. **musca (> γαλλ. mouchc), αρχ. γερμ. mucka (> γερμ. Miicke «κουνούπι») κ.ά.|.**

μυγόκι (το) {χωρ. γεν.} **1. η μικρή μύγα 2. (γενικά) κάθε μικροσκοπικά έντομο 3. (μτφ., κυρ. στον πληθ.) μικρά στίγματα που βλέπουμε μπροστά μας. σαν να καλύπτουν τα μάτια μας, κυρ. όταν είμαστε κουρασμένοι ή πάσχουμε από οφθαλμική πάθηση· αλλιώς** *ιπτάμενες μύγες* **(βλ. λ.** *μύγα).*

μυγολή (η) 1. η μεγαλύτερη από τις αράχνες, που τρέφεται με έντομα, μικρούς βατράχους ή μικρά πτηνά · 2. γένος εντομοφάγων θηλαστικών.

[ετυμ. **< αρχ.** *μυγαλή* < *μυς* **+** *γαλή.* **J1 αρχ. σημ. τής λ. ήταν «αρου- ραίος» |. ^**

μυγδαλάτος, -η. -ο 1. αυτός που περιέχει αμύγδαλα: - *γλυκό 2.* **αυτός που έχει το σχήμα αμυγδάλου ή μοιάζει με αμύγδαλο:** ~ *μάτια.* **μυγδαλιό (η) ♦ αμυγδαλιά μύγδαλο (το) --► αμύγδαλο**

μυγιάγγιχτος, -η, -ο αυτός που αισθάνεται ότι θίγεται με το παραμικρό συν. **υπερευαίσθητος, μη μου άπτου** λ.ντ. **αναίσθητος, παχύδερμο. απαθής, χοντρόπετσος, μυγιάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {μυγιάστηκα} 1. (για ζώο) ενοχλούμαι από μύγα 2. (συνήθ. μτφ.) παίρνω κάτι προσωπικά, παρεξηγούμαι από κάτι που ειπώθηκε, επειδή νομίζω ότι ήταν υπαινιγμός για μένα·** φρ. **(παροιμ.)** *όποιος έχει τη μύγα μυγιάζεται* **για κάποιον που αισθάνεται ενοχή και αντιδρά σε κάτι που λέγεται, επειδή το θεωρεί υπαινιγμό για τον ίδιο:** *όταν μιλούσα για απατεώνες, δεν εννοούσα αυτόν. αλλά ~ μόνος του πρυδόθηκε. ··"* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *αποθετικός.* **μυγοπαγίδα (η) κάθε όργανο που παγιδεύει μύγες· συνήθ. μακριά ταινία καλυμμένη με κόλλα, που κρεμιέται από ψηλά. μυγοσκοτώστρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ελαφρό όργανο με μακριά λαβή και πλατύ άκρο. το οποίο χρησιμοποιεί κανείς για να σκοτώνει μύγες (πβ. λ.** *μυγοπαγίδα).* **μυγόχεσμα (το) {μυγοχέσμ-ατος | -ατα, -άτων} (!) (λαϊκ.) η ακαθαρσία που αφήνει η μύγα πάνω σε διάφορα αντικείμενα, μύδι (το) {μυδ-ιού | -ιών} εδιόδιμο μαλάκιο που ζει μέσα σε δίθυρο όστρακο, το οποίο είναι λεπτό, επίμηκες, μαύρο προς το βιολετί εξωτερικά και λευκό εσωτερικά:** *μύδια σαγανάκι / σάλτσα* **||** *ομελέτα ί μακαρόνια με μύδια.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *μύδιον.* **υποκ. τού αρχ.** *μυς.* **Βλ. κ.** *μύαξ].*

μυδοπίλαφο (το) πιλάφι με μύδια.

μυδράλιο (το) {μυδραλί-ου | -ων} 1. μικρό βλήμα παλαιού πυροβόλου όπλου 2. το μυδραλιοβόλο.

[f.tym. < γαλλ. **mitraiile** (με την παρετυμολ. επίδρ. τού αρχ. *μύδρος.* βλ.λ.) < **mite** «ορειχάλκινο νόμισμα» < μέσ. ολλ. **mite), μυδραλιοβόλο** (το) 11888} στρλγ. επαναληπτικό, ελαφρό ή βαρύ πολεμικό όπλο και ειδικότ. πολυβόλο. ^ σχολιο λ. *-βόλος.*

{γ.τυμ. < *μυδράλιο* + *-βόλο* < *βά?^λ(ο* \. **μυδρίαση (η) {-ης κ. -άσεως** j **-άσεις. -άσεων}** ιατρ. **η διαστολή (παθολογική ή μη) τής κόρης τού ματιού.**

[πτυμ. **< μτγν.** *μυδρίασις* **< αρχ.** *μύδρος* **(βλ.λ.). Η ασθένεια οφείλει την ονομασία της στη διάπυρη όψη τής οφθαλμικής κόρης κατά τη διαστολή της].**

μύδρος (Ο) **1.** γεωλ. **κομμάτι που αποτελείται από μάγμα ή από πετρώματα τής βάσης τού ηφαιστείου, το οποίο τινάζεται κατά την έκρηξη 2.** ΣΤΡλί. **βλήμα πυροβόλων παλαιού τύπου 3. (μτφ.) καυστικός και επιθετικός λόγος;** *εξαπολύω / εκτοξεύω μύδρους κατά των αντι- φρονούντο)ν.*

[ετυμ. **αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < μυ<5ώ«είμαι υγρός, λειώνω», οπότε η λ.** *μύδρος* **θα είχε αρχικώς τη σημ. «λειωμένη, πυρακτωμένη μάζα». Το ίδιο το** *μυδώ (-άω)* **< *mu<j-. μηδενισμ. βαθμ. τού J.E. *meu-d- «υγρός, μουχλιασμένος», πβ. σανσκρ. inudira- «νέφος», miitra «ούρα», ιρλ. muad- «ομίχλη», ολλ. mot «πυκνή βροχή» κ.ά. Ομόρρ.** *μύσος* **(βλ. κ.** *μυσαρός)* **κ.ά.).**

μυελεγκέφαλος (ο) {μυελεγκεφάλ-ου | -ο)ν. -ους} ΑΝΑΤ. το οπίσθιο τμήμα τού εμβρυϊκού ρομβοειδούς εγκεφάλου (τού μέρους δηλ. τού εγκεφάλου στο πίσω μέρος τής κρανιακής κοιλότητας).

[εί υμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. myclcncephalon].**

μυελικός, -ή, -ό ♦ μυελός μυέλινος, -η, -ο ♦ μυελός

μυελίτιδα (η) [1879} 1. ιατρ. **φλεγμονή τού νωτιαίου μυελού 2. το νοσηρό σύνδρομο που συνδυάζεται μερικές φορές με φλεγμονή των μη- νΐγγων και παρατηρείται σε όλα τα κατοικίδια ζώα.**

(ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myelite]. μυελοκήλη (η) {μυελοκηλών}** JATP. **η προβολή τού νωτιαίου μυελού έξω από τον σπονδυλικό σωλήνα.**

[ετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. myelocelc). μυελοκύτταρο (το) {μυελοκυττάρ-ου | -ων}** φυσιολ. **πρόδρομη μορφή τού κοκκιοκυττάρου (λευκού αιμοσφαιρίου), που βρίσκεται στον μυελό των οστών.**

[εί υμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. myelocyte|. μυελοκυψέλη (η) {μυελοκυψελών}** λκατ. **καθεμιά από τις σπογγώδεις κοιλότητες των οστών, που περιέχουν μυελό και αιμοφόρα αγγεία.**

μυελομηνιγγίτιδα (η) [18791 ιατρ. **η φλεγμονή των μηνίγγων τού νωτιαίου μυελού.**

{ετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myelomcningite]. μυελοπάθεια (η) {μυελοπαθεκόν}** ιλγρ. **το σύνολο των παθήσεων τού νωτιαίου μυελού (λ.χ. αιμορραγία, μαλάκυνση, τραυματικές μυελίτιδες κ.λπ.).**

Ιπτυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. mydopathyj. μυελός (ο) {χωρ. πληθ.}** ανλτ. **1. η μαλακή και λιπώδης ουσία που**

περιέχεται στο εσωτερικό των κοίλων οστών ΣΥΝ. μυαλό, μεδούλι 2. (α) *προμήκης μυελός* η προς τα άνω συνέχεια τού νωτιαίου μυελού, που αποτελεί το άκρο τού εγκεφάλου (β) *νωτιαίος μυελός* το τμήμα τού κεντρικού νευρικού συστήματος, που περιέχεται στον σπονδυλικό σωλήνα και αποτελεί συνεχεία τού προμήκους μυελού (γ) *μέχρι μυελού οστέων (άχρι... μυελών,* Κ.Δ. *Εβρ.* 4. 12) στον έσχατο βαθμό, μέχρι το κόκκαλο. τελείως: *είναι σοσιαλιστής* -- μυέλινος, -η. -ο Ιμτγν.] κ. μυελικός, -ή. -ό.

[ητυμ. αρχ. ουσ., σχηματισμένο με επίθημα *-ελός* κατά τα *μελή* «λίπος*'. πύ-^λος (βλ.λ.). Ως προς το θέμα τής λ., η πιθανότερη αναγωγή είναι στη λ. *μυών.* προφανώς εξαιτίας τής μαλακότητας των μυών και τού μυελού εν αντιθέσει προς τη σκληρότητα των οστών. Ο όρ. *μυελός* αποτελεί ιδιαίτερη ανάπτυξη τής Ελληνικής, αντικαθιστώντας την Ι.Ε. λ., όπως αυτή μαρτυρείται στα σανσκρ. majjan-, αρχ. σλαβ. inozgu, αρχ. γερμ. niar(a)g κ.ά.|.

μυελοσκλήρυνση (η) {-ης κ. -ύνσεως [-ύνσεις. -ύνσεων} ΙΑΤΡ. παθολογική κατάσταση κατά την οποία εκφυλίζεται ο μυελός των οστών και αντικαθίσταται από ινώδη ιστό· εκδηλώνεται με αναιμία, λευκοπενία, θρομβοστασία και όσα αυτές συνεπάγονται. Επίσης μυελοσκλήρωση.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ.. < αγγλ. myelosclerosis|. μυελώδης, -ης, -ες |αρχ.| {μυελώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών μυελωδέ- στ-ερος. -ατος} 1. αυτός που μοιάζει με μυελό 2. (α) αυτός που απυ- τελείται από μυελό (β) ανλτ. *μυελώδεις ακτίνες* οι μικροσκοπικοί κωνοειδείς σχηματισμοί που υπάρχουν στη φλοιώδη ουσία τού νεφρού 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από απαλότητα ή τρυφερότητα συν. απαλός, τρυφερός. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* μυζήθρα κ. μυτζήθρα (η) {δύσχρ. μυζηθρώ.ν] μαλακό και ανάλατο τυρί. το οποίο παρασκευάζεται από τυρόγαλα, αφού θερμανθεί σε υψηλή θερμοκρασία. * σχόλιό λ. *τυρί.*

(ετυμ. μεσν.. πιθ. < *ζυμήθρα (με αντιμετάθεση) < αρχ. *ζυμώ\.*

μυζηθρόπιτα (η) [μεσν.Ι {δύσχρ. μυζηθροπιτών] η πίτα που έχει γέμιση από μυζήθρα, μύζηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ.) το ρούφηγμα (βλ. κ. λ. *μυζώ).*

μυζητήρας (ο) |1887| όργανο με. το οποίο γίνεται η μύζηση: - *φυτών* / *εντόμων* (που ρουφούν αίμα ή χυμούς).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. succcurj. μυζητικός, -ή, -ό 118701 (λόγ.) αυτός που συμβάλλει στη μύζηση ή που μυζά ο ίδιος.

μυζώ ρ. αμετβ. {μυζάς... | μύζησα) ρουφο) (με το στόμα ή, προκειμένου για έντομα ή φυτά, με ειδικό όργανο) υγρό ΣΥΝ. βυζαίνω, πιπιλίζω.

|ϊ*γυμ. < μτγν. *μυζώ (-άω)* < αρχ. *μύζω* < *μϋ.* ονοματοποιημένη ρίζα, που σχηματίστηκε βάσει τής θέσης των χειλιών. όταν ρουφούν ή εκμυζούνΐ.

μύηση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεο)ς | -ήσεις. -ήσεων} 1. η εισαγωγή στα μυστήρια, στις τελετουργίες θρησκείας ή αίρεσης (βλ. κ. λ. *μυστήριο): - στα ελευσίνια μυστήρια* / *στον βουδισμό* συν. κατήχηση 2. (κατ' επέκτ.) η εμπιστευτική εισαγωγή (κάποιου) σε μυστική, συνωμοτική ομάδα ή οργάνωση με πολιτικό, θρησκευτικό ή ιδεολογικό χαρακτήρα: *η ~ στη Φιλική Εταιρεία* || *~ σε παραστρατιωτική οργάνωση* 3. (συνεκδ.) η τελετή τής μυήσεως: *αρχίζει η* - συν. μυσταγωγία

(μτφ.) η εκμάθηση και η σπουδή των μυστικών επιστήμης ή τέχνης: *~ στη χαλκογραφία.* μυητής (ο) {μεσν.Ι πρόσωπο που μυεί (κάποιον), μύθευμα (το) |αρχ.] {μυθεύμ-ατος | -ατα. -άτων} η ψεύτικη ή επινοημένη αφήγηση: *όσα εξέθεσε στην απολογία του ήταν μυθεύματα, αποκυήματα τής φαντασίας του.* μυθικός, -ή, -ό |αρχ.} 1. αυτός που σχετίζεται με μύθους: - *αφηγήσεις/ ιστορίες! περιστατικά* συν. μυθολογικός, μυθώδης 2. αυτός που δεν είναι πραγματικός, αλλ' αποτελεί δημιούργημα τής ανθρώπινης φαντασίας: *~ πρόσωπα і αναφορές* ΣΥΝ. πλαστός, ψεύτικος, επινοημένος, φανταστικός ΑΝ Γ. αληθινός, πραγματικός 3. (μτφ.) αυτός που προκαλεί τον θαυμασμό λόγω τού μεγέθους, τής δύναμης ή τής αξίας του: - *πλούτη* ΣΥ\. θαυμαστός, εξαιρετικός, μυθιστόρημα (το) 11865] {μυθιστορήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1.φιλολ. το λογοτεχνικό πεζογραφικό έργο, το οποίο αφηγείται διεξοδικώς πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα και περιγράφει χαρακτήρες, ήθη, συναισθήματα ή καταστάσεις, με σκοπό να τέρψει ή/και να καλλιεργήσει ψυχικά, πνευματικά και ηθικά τον αναγνώστη· ως συγκεκριμένο είδος πρωτοεμφανίστηκε στους αλεξανδρινούς χρόνους και αναπτύχθηκε με τις βυζαντινές και δυτικοευρωπαϊκές έμμετρες μυθιστορίες: - *καλογραμμένο* / *πρωτότυπο* / *ερωτικό і υψηλού επιπέδου* / *αξιώσεων*2. φιλολ. *νέο μυθιστόρημα* λογοτεχνική ριζοσπαστική κίνηση, που εκδηλώθηκε στη Γαλλία κυρ. κατά τη δεκαετία τού '50 (μάλλον ως πείραμα παρά ως σχολή), γύρω από την οποία συγκεντρώθηκαν συγγραφείς με κοινό στοιχείο την απόρριψη τού παραδοσιακού μυθιστορήματος, την κατάργηση τής περιγραφής και τής ψυχολογικής ανάλυσης των χαρακτήρων, καθώς και τής εξέλιξής τους (μέσα από μία αλληλουχία γεγονότων) (πβ. λ. *αντιμυθιστόρημα)* 3. (μτφ.) η πλαστή, η ψεύτικη ιστορία ΣΥΝ. μύθευμα, παραμύθι 4. ιστορία γεμάτη περιπέτειες: *η ζωή του ήταν πραγματικό* — μυθιστο- ρηματάκι (το).

[ετυμ. < *μύθος + ιστόρημα,* Ο φιλολ. όρ. *νέο μυθιστόρημα* αποτελεί απόδ. τού γαλλ. 1c nouveau roman J. μυθιστορηματικός, -ή, -ό {1886} 1. αυτός που σχετίζεται με το μυθιστόρημα: - *πρόσωπα і χαρακτήρες* 2. περιπετειώδης: *~ ζωή.* μυθιστορία (η) {μτγν.} {μυθιστοριών} 1. το μυθιστόρημα 2. το έμμετρο λογοτεχνικό είδος που έχει συνήθ. ως κεντρικό θέμα ιπποτικές ιστορίες και διαμορφώθηκε στη Γαλλία στα μέσα τού 12ου αι. — μυθιστορικός, -ή, -ό [μτγν.]. μυθιστοριογραφία (η) {μυθιστοριογραφιών} 1. η τέχνη τής συγγραφής μυθιστορημάτων 2. το σύνολο τής λογοτεχνικής παραγωγής μυθιστορημάτων. — μυθιστοριογρσφικός, -ή, -ό [18531. μυθιστοριογράφος (ο/η) [1804} ο συγγραφέας μυθιστορημάτων ή μυθιστοριών.

μυθιστοριογραφώ ρ. αμετβ. [1863] {μυθιστοριογραφείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. είμαι συγγραφέας μυθιστορημάτων, συγγράφω μυθιστορήματα 2. μεταπλάθω πραγματική ιστορία σε μυθιστόρημα, μυθογραφία (η) ιμτγν.] {μυθογραφιών} 1. η σύνθεση, η συγγραφή μύθων · 2. η συλλογή και η επιστημονική μελέτη μύθων. — μυθογραφικός, -ή.-ό.

μυθογράφος (ο/η) Ιμτγν.11. πρόσωπο που συγγράφει μύθους 2. πρόσωπο που συλλέγει και μελετά επιστημονικά μύθους, μυθογραφώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.ϊ {μυθογραφείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. γράφω, συνθέτω μύθους 2. συλλέγω, καταγράφω και ερευνώ επιστημονικά μύθους, μυθολόγημα (το) [αρχ.] {μυθολογήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η αφήγηση που περιλαμβάνει μυθικά πρόσωπα και γεγονότα ΣΥΝ. μύθος, θρύλος, παραμύθι 2. το δημιούργημα τής ανθρώπινης φαντασίας, που δεν έχει αντίκρισμα στην πραγματικότητα ΣΥΝ. ψευδολόγημα, μύθευμα.

μυθολογία (η) [αρχ.] [μυθολογιών} 1.το σύνολο των μυθικοόν παραδόσεων ενός λαού. που αναφέρονται στους θεούς, τους ήρωες και στη δράση τους 2. (συνεκδ.) το βιβλίο που περιέχει μυθικές παραδόσεις 3. ο επιστημονικός φιλολογικός κλάδος που μελετά συστηματικά τους μύθους.

μυθολογικός, -ή, -ό |αρχ.11.αυτός που σχετίζεται με τη μυθολογία: *~ μορφή* / *ήρωας* / *στοιχείο* 2. αυτός πυυ προηγείται χρονικά τής ιστορικής περιόδου τής ανθρωπότητας και δύσκολα προσδιορίζεται ιστορικά με ακρίβεια: *~ αιώνες.* — μυθολογικά επίρρ. μυθολόγος (ο/η) |αρχ.| 1. πρόσωπο που διηγείται μυθικές ιστυρίες. μύθους ΣΥΝ. παραμυθάς · 2. πρόσωπο πυυ ασχολείται επιστημονικά με τη μυθολογία.

μυθολογώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {μυθολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.}

αφηγούμαι μύθους, μυθικές ιστορίες · 2. ασχολούμαι επιστημονικά με τη μυθολογία, μυθομανής, -ής. -ές {μυθομαν-ούς | -είς (ουδ. ή)} αυτός που έχει μανία με τους μύθους· (συνήθ.) αυτός που αφηγείται κατά σύστημα φανταστικές ιστορίες, που λέει συστηματικώς ψέματα. σχολιο λ. *-ης,*

-ες.

[γ.γυμ, < *μύθος* + *-μανής* < *μαίνομαι,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mythomane].

μυθομανία (η) {χωρ. πληθ.} η παθολογική ψυχική τάση να διηγείται κανείς πλαστά γεγονότα (μυθεύματα).

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mythomanie]. μυθοπλαστία κ. μυθοπλασία (η) {μυθοπλαστιών} 1.η επινόηση μύθων 2. ιατρ. η διήγηση καθαρώς φανταστικών γεγονότων, που αποτελεί σύμπτωμα κυρ. τής μυθομανίας, τής μανιακής διέγερσης ή τής παραφροσύνης, μολονότι είναι συχνή και φυσιολογική στα παιδιά

(γενικότ.) η ψευδολογία. — μυθοπλάστης (ο) [μτγν.], μυθοπλαστι- κός, -ή. -ό 118771.

[ετυμ. μτγν. < *μυθοπλάστης* < *μύθος* + *πλάστης\.* μυθοποιος (ο/η) [αρχ.] πρόσωπο που κατασκευάζει, που επινοεί μύθους συν. μυθοπλάστης. — μυθοποιία (η) Ιμτγν.]. μυθοποιώ ρ. μετβ. [μτγν.| {μυθοποιείς... | μυθοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. καθιστώ (κάτι/κάποιον) μύθο. θρύλο, του δίνω μυθικές διαστάσεις: *~ ήρωα / ηγέτη* / *πνευματικό άνθρωπο І την επιστήμη 2.* (κατ' επέκτ.) εξωραΐζω υπερβολικά την εικόνα κάποιυυ. εξυμνώ τον χαρακτήρα και τη δράση του σε σημείο υπερβολής: *η δράση και ο βίος του είχαν μυθοποιηθεί από την επίσημη προπαγάνδα, ώστε να θεωρηθεί από τον κόσμο ήρωας και σωτήρας* ΛΝΤ. απομυθοποιώ. — μυθοποίηση (η) [μτγν.Ι, μυθοποιητικός, -ή, -ό 11876[. μύθος (ο) 1. η αφήγηση που αποτελεί τμήμα ευρύτερης μυθικής παράδοσης και η οποία συνδέει με τρόπο σχηματικό πραγματικά ή φανταστικά γεγονότα ή και τα δύο, προκειμένου να ερμηνεύσει ένα φυσικό φαινόμενο, μια θρησκευτική ή κοινωνική πρακτική 2. (ειδικότ.) η αφήγηση που αναφέρεται με τρόπο αλληγορικό. ανάλογο με τις διδακτικές της προθέσεις, σε φυτά και ζώα: *αισώπειοι* ~ 3. (κατ' επέκτ.) η διήγηση που αποτελεί πλάσμα τής ανθρώπινης φαντασίας και δεν αναφέρεται σε πραγματικά γεγονότα: *αυτοί δεν αποτελούν μύθους, αποτελούν ιστορία* || *~ και πραγματικότητα* **4.** τρόπος σκέψης που χαρακτηρίζεται από την πίστη σε μυθολογικές παραδόσεις και υπερφυσικές δυνάμεις: *η μετάβαση από τον ~ στον λόγο* αντ. ιστορία · 5. η υπόθεση λογοτεχνικού έργου: ο *~ μυθιστορήματος* / *δράματος* [[*η εξέλιξη τού* - 6. πρόσωπο που περιβάλλεται με φήμη, που είναι πολύ πέρα από τα ανθρώπινα μέτρα: *η Γκρέτα Γκάρμπο υπήρξε ένας ~* του *κινηματογράφου* · φρ. *μηδενί δίκην δικάσης, πριν αμφοίν μύθον σκούαης* βλ. λ. *μηδνίς.* ** *σχομο* λ. *εχέμυθος.*

[ετυμ. < αρχ. *μύθος.* αβεβ. ετύμου. πιθ. < *μύ.* ονοματυποιημένη ρίζα. που σχηματίστηκε βάσει τής θέσεως των χειλιών όταν ρουφούν ή εκ- μυζούν (ίσως, επομένως, και όταν μιλούν). Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. εμφανίζει το θ. madh-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *meudh- «επιθυμώ βαθιά, δείχνω προσοχή», πβ. γοτθ. maudjan «θυμίζω», λιθ. maud/.iu «καθυστερώ, παρατείνω». Η λ. *μύθος* χρησιμοποιήθηκε αρχικούς ιος συνώνυμο τού *έπους,* δηλώνοντας όλη την ευρεία κλίμακα των σημ. «λόγος, ομιλία», αργότερα δε (στους τραγικούς και στους φιλοσόφους) εξειδικεύθηκε στη σημ. «υπόθεση τραγωδίας, δράματος»], μυθώδης, -ης, -ες [αρχ.] {μυθώδ-υυς | -εις (ουδ. -η), -ών μυθωδέστ- ερος. -ατος} (λόγ.) 1. αυτός που είναι πλαστός ή ψεύτικος, όπως ο μύ-

θυς 2. (μτφ.,) αυτός που ξεπερνά τα συνηθισμένα μέτρα τής πραγματικότητας: ~ *π?.οΰτη! ποσά* συν εξαιρετικός, αφάνταστος, αμύθητος, παροιμιώδης αντ. ασήμαντος, μηδαμινός. - **μυθωδώς** επίρρ. |μτγν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

μυίαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ιαγρ. παρασιτική νόσος που προκαλείται από τη μόλυνση τού σώματος από πς προνύμφες ορισμένων μυγών.

ILTYM. I^λληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. inyiase[. **μυΐκός,** -ή. -ό [1843| αναί. αυτός που σχετίζεται με τους μυς ή απο- τελείται από μυς: ~ *σύστημα / ίνα / ιστός ι σύσπαση ι δύναμη / απόδοση : πόνος.*

μυΐοφία (η) {χωρ. πληθ.] ΙΛΓΡ. η αίσθηση σταθερών ή κινούμενων σκοτεινοί στιγμάτων στο οπτικό μας πεδίο («μυγάκια». πβ. φρ. «τα μάτια μου κάνουν μυγάκια»).

(ΠΤΥΜ. < *μυία* + *-οψία* < *όψη*. **μυΐτιδα** (η) {χο>ρ. γεν. πληθ.} ιατρ. φλεγμονή τού μυϊκού ιστού.

Itii ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. myitis}, **μυκηθμός** (ο) (λόγ.) ί.το μουγκρητό των βοοειδών (αγελάδας, βοδιού κ.λπ.) ΣΥΝ. μούγκρισμα.

μουκάνισμα · **2.** η άγρια και υπόκωφη βοή τού ανέμου ή τι»ν κυμάτων τής θάλασσας, j ετυμ. αρχ. < *μυκο')μαι* (βλ.λ.)]. **μυκηναΐκός,** -ή. -ό 118931 αυτός που σχετίζεται με τις Μυκήνες ή προέρχεται από αυτές: ~ *πολιτισμός ί ευρήματα.*

Μυκήνες (οι) {.Μυκηνών} πόλη τής ΒΛ. Πελοποννήσου στον νομό Αργολίδας, γνωστή για τον πανάρχαιο πολιτισμό της (1600-1100 π.Χ.).

Μυκηναίος (ο) [αρχ.]. **Μυκηναία** (η).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Μυκήνακ Μυκήνη,* όνομα νύμφης τής περιοχής (πβ. κ. *Άθήναι - Άθήνη).* όρος που ανήκει στο προελλην. γλωσσικό υπόστρωμα. Δεν είναι ιδιαίτερα πειστικές οι συνδέσεις με τις λ. *μύκων* -σωρός, θημωνιά.» και *μύκης* «μύκητας», οπότε το τοπωνύμιο θα σή- μαινε «τόπος με πολλά μανιτάρια ή θημωνιές»], **μύκητας** (ο) {μυκήτων} **1.** το μανιτάρι (βλ.λ.) **2.** καθένας από τους σα- πρυφυτικούς και παρασιτικούς οργανισμούς που εντάσσονται στο φυτικό βασίλειο και μοιάζουν με φυτά, αλλά δεν διαθέτουν χλωροφύλλη ούτε βλαστούς, ρίζες ή φύλλα.

]γ ;τυμ. < αρχ. *μύκης. -ητος* < θ. *μυκ-.* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *mcuk- «γλιστρώ. βλεννώδης», πβ. λατ. mucus «μύξα» (βλ. λ. *μυκτήρας. μύξα).*

σημασιολ. μεταβολή «βλέννα» **-♦** «μανιτάρι» επιβεβακόνεται από άλλες λ., πβ. σλοβ. gliva «είδος μανιταριού», λιθ. gleivcs «βλέννα»]. **μυκητίαση** (η)] ΐ852] {-ης κ. -άσεως [-άσεις. -άσεων! **1.** παρασιτική ασθένεια που προκαλείται από παθυγόνυυς. μικροσκοπικούς μύκητες και προσβάλλει το δέρμα ή υποδόριους σχηματισμούς 2. ασθένεια των φυτών, η οποία προσβάλλει κυρ. τα φύλλα, ορισμένες φορές όμιος και τα σπέρματα, τους κονδύλους ή τους αποθηκευμένους καρπούς.

[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mycose|. **μυκητοειδής,** -ής. -ές [Ι876J {μυκητοειδ-υύς | -είς (ουδ. ~ή)| αυτός που μοιάζει με μύκητα: - *θηλές τής γ?.ώσσας.* **μυκητοκτόνος,** -ος.-ο αυτός που σκοτ(όνει τους μύκητες: ~ *φάρμακο.*

hiύμ. < *μύκητας* + *-κτόνος* < αρχ. *κτείνω* «φονεύω» (βλ. κ. -κτον/α)]. **μυκητολογία** (η)] 1885] {μυκητολογιών} ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τους μύκητες. **— μυκητολόψος** (ο/η) [1888]. **μυκητολογικός,** -ή. -ό 11889],

ΠΤΥΜ, Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mycologiej. **μυκητώδης,** -ης. -ες 11S39) (μυκητώδ-υυς ί -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με μύκητα συν. μυκητοειδής 2. (α) αυτός που είναι γεμάτος μύκητες (β) *μυκητώδης στοματίτιδα* η στοματίτιδα που εμφανίζεται στον βλεννογόνο τού στόματος με τη μορφή λευκιύν πλακών και οφείλεται σε παθογόνο μύκητα, **μυκήτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις. -ώσεο)ν] ιλτρ. η μυκητίαση (βλ.λ.).

|P.TYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. mycoscj.

Μύκονος (η) {Μυκόνου} **1.** κοσμοπολίτικο νησί των Κυκλάδων **2.** η πριοτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. **— Μυκονιάτης** (ο), **Μυκονιάτισ- σα** (η), **μυκονιάτικος.** -η. -ο.

[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, που οφείλεται στην ομώνυμο ήρωα, ο οποίος εθεωρείτο απόγονος τού θεού Απόλλωνα και λατρευόταν τοπικά. Το τοπωνύμιο είναι προελλην., αγν. ετύμου]. **μυκόπλασμα** (το) (μυκοπλάσματος | χωρ. πληθ.ί σύνολο μικροοργανισμών που μοιάζουν με τα βακτηρίδια και ορισμένα από αυτά προ- καλούν αναπνευστικές παθήσεις.

IETYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. mycoplasme < myco- (< αρχ. *μύκης. -ητος)* + plasmel. **μυκτήρ** (Ο) {μυκτήρ-ος | -ων} (αρχαιοπρ.) το ρουθούνι.

LiTYvi. < αρχ. *μυκτήρ, -ήρος* < *μύσσομαι* «φυσώ τη μύτη μου» < **μύκ- jo-μαι* < θ. **μυκ-.* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Η. *(s)mcuk- «γλιστρώ · βλεννώδης». πβ. λατ. inucor, mucus «βλέννα. μύξα», σανσκρ. muncuti «διαφεύγω. αφήνω», αρχ. ιρλ. myglu «μούχλα» κ.ά. Ομόρρ. *μνξ-α, μύκ-ης (-τας)* κ.ά.[.

μυκτηρίζω ρ. μετβ. {μυκτήρισ-α. -θηκα, -μένος} (λόγ.) εκφράζω έντονη περιφρόνηση με μορφασμό τής μύτης και γενικότ. με λόγια ή πράξεις: *στο έργο του μυκτηρίζει την κοινωνική υποκρισία τής αριστοκρατίας τής εποχής του* συν. εμπαίζω, περιπαίζω, κοροϊδεύω, χλευά- ζο). περιγελώ, ειρωνεύομαι, σαρκάζω ΑΝΤ. θαυμάζω, σέβομαι. **— μυκτηρισμός** (ο)]μτγν.|.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *μυκτήρ].* **μυκτηριστής** «>) ί μτγν.Ι (λόγ.) πρόσωπο που εμπαίζει ή χλευάζει, που ειρωνεύεται συν. χλευαστής, ονειδιστής λντ. θαυμαστής, ζηλωτής. **μυκτηριστικός,** -ή. -ό. **μυκτηριστικώς** επίρρ. 11892].

μυκώμαι ρ. αμετβ. αποθ. {μυκάσαι... · μόνο στον ενεστ.} (αρχαιοπρ.) 1. (κυρ. για βοοειδή) βγάζω δυνατή και παρατεταμένη κραυγή: οι *αγελάδες μυκώνται* **συν. μουκανίζω 2. (σπάν. για στοιχεία τής φύσεως) βγάζω δυνατό, παρατεταμένο και υπόκωφο ήχο συν. βοώ. βροντώ. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *αποθετικός.*

Ιετυμ. < αρχ. *μυκώμαι (-άο-)*< ***mu-k-. παρεκτεταμένη μορφή του Ι.Ε. *mQ-** *(μύ).* **ονοματοποιημένη ρίζα, που δήλωνε τη θέση των χειλιών όταν ρουφούν ή μουρμουρίζουν, πβ. αρχ. σλαβ. mykii «μυκηθμός, μούγκρισμα», λιθ. tiiukiu «μουγκρίζο.)». ρωσ. mycaii, μέσ. γερμ. mOhen / mugen κ.ά.. λατ. mugio (> γαλλ. mugir) κ.ά. Ομόρρ.** *μυ-ώ, μύ-ζω, μύ- ο)ψ. μύ-σ-της, μυ-στικός. μυστήριο(ν).* **πιθ. κ.** *μύθος* **κ.ά.].**

μυλαίδη (η) ·■» μιλέδη

μυλαύλακο (το)] J890} (λαϊκ.) αυλάκι από το οποίο διοχετεύεται νερό στον μύλο ΣΥΝ. αμπολή.

μυλεργοτης (ο) Ιμυλεργατοη-}. μυλεργάτρια (η) {μυλεργατριών} πρόσωπο που εργάζεται σε μύλο.

μύλη (η) {μυλών} Ι. η μυλόπετρα (βλ.λ.) 2. (ειδικότ.) μικρός, χειροκίνητος μύλος για άλεση συν. χειρόμυλος 3. τρ.χνόα. υ τροχός και η πέτρα που χρησιμοποιούνται στυ ακόνισμα. υ λειαντικός και υ κοπτι- κός τρυχός, τα βασικά δηλ. εξαρτήματα των ακονιστικών. λειαντικών και κοπτικών μηχανών 4. ανλί. (α) το στρυγγυλό οστό τής επιγονατίδας (β) τυ τμήμα τού δοντιού που δεν καλύπτεται από τα ούλα αντ. ρίζα (τού δοντιού).

(πτυμ. αρχ.. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *mel- «αλέθω, λειανίζω» (με φωνήεν στηρίξεως -υ-), πβ. σανσκρ. mrnaii «συνθλίβω, αλέθω», λατ. molo «αλέθω» Ο γαλλ. moudre, ισπ. moier), ουαλ. malu «συνθλίβω», αρμ. mulcm. αρχ. γερμ. malan «αλέθω», γερμ. mahlcn. αγγλ. meal «αλεύρι» κ.ά. Ομόρρ. *μύλ-ος*.*

μυλόλιθος (υ) (1797} {μυλυλί0-ου [-ων, -ους} η μυλόπετρα (βλ.λ.)

μυλόπετρα (η) Ιμεσν.] {μυλοπετρών} καθεμία από τις δύο μεγάλες και βαριές επάλληλες πέτρες τού μύλου (βλ.λ.), ανάμεσα στις οποίες τοποθετούνται για άλεσμα τα σιτηρά ΣΥΝ. μυλόλιθος, μύλη.

μυλόρδος (ο) * μιλόρδος

μύλος (υ) 1. το μηχάνημα ή τυ σύνολο των μηχανημάτων που χρησιμυπυιυύνται για τυ άλεσμα των σιτηρο)ν ή άλλων σκληρίόν, φυτικών υλών (λ.χ. ζαχαροκάλαμο), καθώς επίσης και για τον θρυμματισμό λίθων στα λατομεία με σκοπό την παραγωγή οικοδομικών υλικών στην παραδοσιακή του μορφή αποτελείται από δύυ μεγάλους σε μέγεθος και βάρος πέτρινους δίσκους, τυν έναν πάνω στον άλλον, από τους οποίους ο πρώτος (κάτω) παραμένει ακίνητος, ενώ ο δεύτερος (επάνω) περιστρέφεται γύρω από άξονα με τη δύναμη τού νερού, τού αέρα ή μιας μηχανής και συνθλίβει τυυς σπόρυυς που διοχετεύονται στο στενό μεσοδιάστημα (πβ. λ. *ανεμόμυλος, υδρόμυλος)'* **ΦΡ. (α) άλεθε/** *καλά ο μύλος μου* **έχω γερά δόντια ή γερό στομάχι και μπορώ να χωνέψω ό,τι φάι» (β) (παροιμ.) ο** *καλός ο μύλος όλα τ' αλέθει* **βλ. λ.** *α/.έθω* **(γ) (παροιμ.) δ/χως νερό ο** *μύλος δεν αλέθει* **χωρίς τα αναγκαία εφόδια, την κινητήριο δύναμη (τα κίνητρα, τα χρήματα κ.λπ.). δεν επιτυγχάνεται τίποτε (δ) (μτφ.)** *ρίχνω / κουβαλώ νερό στον μύλο κάποιου* **κάνω ενέργειες πυυ τον ωφελούν, ενισχύουν τη θέση του:** *με τις δηλώσεις του ρίχνει νερό στον μύλο τού αντιπάλου* **(πβ. λ.** *νεροκουβαλητής)* **(ε)** *όποιος αέρας κι αν φυσά, ο μύλος πάντα αλέθει* **βλ. λ.** *αλέθω* **(στ)** *γίνεται μύλος* **δημιουργείται μεγάλη αναταραχή, γίνεται μπέρδεμα:** *έγινε μύλος πάλι στη συνέλευση των μετόχων* **(ζ)** *γίνομαι μύλος (με κάποιον)* **διαπληκτίζομαι, τσακώνομαι άγρια:** *γίναμε μύ/.ος για τα πο/.ιτικά* **(η) (παροιμ.)** *σαν την κότα στον μύλο* **βλ. λ.** *κότα 2.* **(συνεκδ.) το κτήριο ή το κτηριακό συγκρότημα,** *στο* **οποίο είναι εγκατεστημένο και λειτουργεί αλεστικό μηχάνημα:** *πήγα το άλεσμά μου* **στον-1| οι -** *τής Μυκόνουτων νησιών* **3. (γενικότ.) κάθε μικρή φυρητή συσκευή, εφυδιασμένη με κύλινδρυ, υ οποίος κινείται με χειροκίνητο περιστροφικό μυχλό (στρόοαλο) ή με ηλεκτρισμό και χρησιμεύει για να θρυμματίζει, να μετατρέπει σε σκόνη υλικά (λ.χ. καφέ. πιπέρι) ή σε πολτό μαλακά υλικά (λ.χ. βρασμένα όσπρια): ο** ~ *τού καφέ* **| | -** *τού κρέατος* **· 4. μηχάνημα για άντληση υγρού ή για άρση φορτίυυ. που λειτουργεί με τροχό, ο υπυίος φέρει πτερύγια και περιστρέφεται με τη δύναμη τού ανέμου ή με τη ροή ύδατος συν. ανε- μαντλία. υδροστρόβιλος · 5. ο περιστρεφόμενος κύλινδρος των πι- στυλιών. στην υπυίο τυπυΟετούνται υι σφαίρες:** *γέμισε τον ~ τού εξά- σφαιρου πιστολιού και άρχισε να πυροβολεί* **· 6. παιδικό παιχνίδι που αποτελείται από λεπτό μικρό καλάμι, στην κορυφή τού οποίου στερεώνονται χάρτινα, πλαστικά ή μεταλλικά πολύχρωμα πτερύγια, διατεταγμένα ακτινωτά, τα οποία περιστρέφονται με τον αέρα ή φυσώντας τα: «τα** *μικρά παιδιά που κρατούνε στο χέρι τους, σαν* **rou** ~ *τον χάρτινο, τις ελπίδες μας...»* **(τραγ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ.** *ομόηχα, παρώνυμο.*

!κτυμ. αρχ. μεταπλασμ. τ. τού υυσ. *μύλη* **(βλ.λ.)].**

μυλωθρός (ο) (λόγ.) ο μυλίονάς.

| ετυμ. αρχ. < **μυλ-ώ (-όω)* **+ επίθημα** *-θρός* **(πβ. κ.** *σα-θρός, νω-θρός) μύλη* **(βλ.λ.)].**

μυλωνάς (ο) {μυλωνάδες?, μυλωνού (η) {μυλωνούδες! Ι.ο ιδιοκτήτης ή εργάτης αλευρόμυλου · φρ. (α) (παροιμ.) *(βάζει) και η μυλωνού τον άντρα της με τους πραματευτάδες* **για αυτυύς που θέλουν να φανούν ανώτεροι από ό.τι είναι στην πραγματικότητα (β)** *από μυλωνάς δεσπότης* **για αυτυύς πυυ προάγονται αλματο)δως χωρίς να το αξίζυυν αντ. από δήμαρχος κλητήρας (γ)** *όλοι κλαίνε τον πόνο τους κι ο μυλωνάς τ' αυλάκι* **υ καθένας ασχολείται μόνο με τα δικά του πρυβλήματα. χωρίς να βλέπει και τα προβλήματα των άλλων (δ) (πα- ροιμ.)** *Θεωρία επισκόπου και καρδία μυλωνά* **για να δηλωθεί η αντίφαση μεταξύ τής επιβλητικής ή εντυπωσιακής εμφάνισης και τού χαμηλού επιπέδου περιεχομένου 2. (κατ' επέκτ.) ο ιδιυκτήτης ή εργάτης κάθε είδους μύλυυ (λ.χ. ελαιοτριβείου).**

[ΕΙΥΜ. < μεσν. *μυλωνάς* < αρχ. *μυλών, -ώνος* «μύλος, το οίκημα όπου λειτουργεί ο μύλος» < *μύ/^η* (βλ.λ.)]. **μύξα** (η) {μυξών} (καθημ.) **1.** η γλοιώδης ουσία που εκκρίνεται από τον βλεννογόνο τής μύτης, το υγρό που ρέει από τα ρουθούνια 2. (κατ'επέκτ.) κάθε έκκριμα που έχει γλοιώδη υφή ή βλεννώδη σύσταση (π.χ. όπως αυτό που εκκρίνεται από τις μπάμιες) 3. (μειωτ.) πρόσωπο που προκαλπ' αηδία, αποστροφή, που σιχαίνεται κανείς να βλέπει ή να συναναστρέφεται συν. μυξιάρης, σιχαμένος, σιχαμερός. — (υποκ.) **μυξούλα** (η).

[ΗΤΥΜ. αρχ. < **μύκ-σα* (πβ. *κνϊ-σα)* < *μύσσομαι* «φυσώ, καθαρίζω τη μύτη μου» (< **μύκ-Jο-μαι).* Βλ. κ. *μυκτήρ(ας)*\. **μυξαδένας** (ο) **1**1843] ανατ, η υπόφυση τού εγκεφάλου. — **μυξαδε- νικός,** -ή, -ό.

μυξιάζω ρ. αμετβ. {μύξιασα} (λαϊκ.) **βγάζω μύξες, τρέχει συνεχώς η μύτη μου. μυξιάρης,** -α, -ικο (λαϊκ.) **1.** αυτός που βγάζει συνεχώς μύξες από τα ρουθούνια του 2. (μειωτ.) πρόσωπο πυυ προκαλεί αηδία, που το σιχαίνεται κανείς **συν.** σιχαμένος. σιχαμερός 3. (το ουδ. ως χαρακτηρισμός) βρέφος ή μεγαλύτερο παιδί καχεκτικό και αδύναμο **συν.** μισή μερίδα. - **μυξιάρικος,** -η. -ο. **μυξοίδημα** (το) 11879] {μυξοιδήμ-ατος | -ατα, -άτων) ιαγρ. πάθηση πυυ οφείλεται σε υπολειτουργία τού θυρεοειδούς αδένα και έχει ιος βασικό σύμπτωμα την εμφάνιση οιδημάτων στο δέρμα.

[liΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myxocdemc|. **μυξοκλαίω** ρ. αμετβ. Ιμυξόκλαψα} (λαϊκ.) **1.** κλαίω και ρουφώ τη μύτη μου, γιατί μου τρέχουν οι μύξες (βλ.λ.): *πάψε να μυξοκλαίς. βαρέθηκα να σε ακούω!* **2.** υποκρίνομαι ότι κλαίω, **μυξομάντηλο** (το) (λαϊκ.) μικρό μαντήλι για το σκούπισμα τής μύτης συν. (λόγ.) ρινόμακτρο. **μυξομύκητας** (ο) [18811 Ιμυξομυκήτων} βιολ. μύκητας που σχηματίζει μια μάζα από γυμνό πρωτόπλασμα, το πλασμώδιο, η οποία είναι ικανή να κινείται όπως η αμοιβάδα και χρησιμεύει στον πολλαπλασιασμό τού οργανισμού με σπόρια· οι μυξομύκητες μπορεί να θεωρηθούν εξίσου φυτά ή ζώα.

LETΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myxomycetes], μυξοσάρκωμα (το) 118611 {μυξοσαρκιόμ-ατος J -ατα. -άτων) είδος κακοήθους όγκου.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. myxosarcoma|. μυξώδης, -ης. -ες [αρχ.Ι {μυξώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με μύξα ή που αποτελείται από μύξα: ~ *έκκριση* **συν. βλεννοειδής, γλοιώδης, μύξωμα (το) 11879) {μυξώμ-ατος i -ατα, -άτων| ιατρ. μαλακός, καλοήθης όγκος, που αποτελείται σε μεγάλο βαθμό από βλεννοειδή ουσία και αναπτύσσεται συνήθ. υποδορίως ή και εσοηερικώς: -** *τού περιτοναίου* **συν. ψευδομύξωμα.**

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. myxomaf. μυξωμάτωση (η) |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΙΑΓΡ. 1.η ανάπτυξη πολλαπλών μυξωμάτων (βλ.λ.) ή ο εκφυλισμός ιστού σε μυξώματα

2. λοιμώδης νόσος, οφειλόμενη σε είδος ιού που προσβάλλει κυρ. τα κουνέλια.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. myxomatosis], μυογράφημα (το) Ιμυογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} η γραφική παράσταση των κινήσεων (συστολών) τού μυός, που καταγράφει ο μυογράφος.

[FΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myogramme|. **μυογράφος** (ο) [1895] ΤΕΧΝΟΛ. ειδική συσκευή που καταγράφει αυτόματα τις συστολές των μυών. τους μυϊκούς τόνους. — μυογραφι- **κός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myographc|. μυοκάρδιο (το) {μυοκαρδΐ-ου | -ων} ανατ. *ο* **μυϊκός καρδιακός ιστός, που εσωτερικά καλύπτεται από τν ενδοκάρδιο και εξοκερικά από το επικάρδιο και πραγματοποιεί την καρδιακή συστολή:** *έμφραγμα τού*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myocarde}. μυοκαρδιοπάθεια (η) {μυοκαρδιοπαθειών] ιατρ. πάθηση τής καρδιάς. λόγω εκφύλισης τού μυοκαρδίου (βλ.λ.). πυυ αποτελεί εκδήλωση διαφόρων νόσων, τυύ αλκοολισμού, ανεπάρκειας βιταμινών κ.ά. και καταλήγει σε καρδιακή ανεπάρκεια- αλλιώς *καρδιομυοπάθεια:* - *συμφορητική / αποφρακτική ί υπερτροφική.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cardiomyopathy], **μυοκαρδίτιδα** (η)]ΐ879 | ΙΑΤΡ. φλεγμονή τού μυοκαρδίου (βλ.λ.). που οφείλεται στη βλαβερή επίδραση διαφόρων μικροοργανισμών ή τοξινών και έχει ως κύριο σύμπτωμα τη μείο>ση τής εντάσεως των καρδιακών τόνων και μπορεί να καταλήξει σε καρδιακή ανεπάρκεια. **[εγμ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myocardite|. **μυοκτονία** (η) {μυοκτονιών} η εξολόθρευση των ποντικών, που επιτυγχάνεται με διάφορα μέσα. λ.χ. δηλητηριώδη αέρια, δηλητηριασμένες τροφές, ειδικές παγίδες κ.λπ. **μυοκτόνος,** -ος, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που σκοτώνει τα ποντίκια 2. *μυοκτόνο* (το) ειδικό φάρμακο για την εξολόθρευση των ποντικών **συν.** ποντικοφάρμακο.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < *μύς. μυός* + *-κτόνος* < *κτείνω* **«φονεύιο» (βλ. κ.** *-κτο- νία)}.* **μυολογία** (η) |1785| {χωρ. πληθ.} **ΑΝΑΤ.** ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τη φυσιολογία και τη λειτουργία των μυών και τού μυϊκού συστήματος τού ανθρώπου.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myologie). μυομήτριο (το) |μυομητρί-ου j -ων} ανατ. η μεσαία στιβάδα τού τοιχώματος τής μήτρας, η οποία αποτελείται από λείο μυϊκό ιστό. [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. myometrium].

μυοπαγίδα (η) 11892] (λόγ.) η ποντικοπαγίδα ΣΥΝ. φάκα. **μυοπάθεια** (η) {μυοπαθειών} ΙΑΤΡ. **1.** κάθε πάθηση τού μυϊκού συστήματος. που εκδηλώνεται είτε ως φλεγμονή είτε ως προοδευτική μυϊκή ατροφία 2. (ειδικότ.) είδος μυϊκής δυστροφίας, jΙ ·ΤΥνΐ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. myopathyI. **μυοσίνη** (η) {μυοσινούν} ΒΙΟΛ. πρωτεΐνη των μυών που παρέχει την απαραίτητη για τη συστολή τυυς ενέργεια και όρα σε συνδυασμό με την ακτίνη (βλ.λ.).

[ετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myosine|. μυοσίτιδα (η)** ιατρ. **φλεγμονή τού μυϊκού ιστού, που οφείλεται σε λοιμώδεις παράγοντες** συν. **μυΐτιδα.**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. myosilc). μυοσκελετικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον σκελετό και τους σκελετικούς μυς: ~ *σύστημα.*

[ΕΙ ΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. musculoskelctal (νόθο σύνθ.)]. μυοσφαιρίνη (η) {μυοσφαιρινών} βιολ. κόκκινη πρωτεΐνη η οποία ευνοεί τη μεταφορά τού οξυγόνου από τα αιμοσφαίρια στις μυϊκές ίνες και το αποθηκεύει, για να χρησιμοποιηθεί από τον μυ.**

[FΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. myoglobine (νόθο σύνθ.)|. μυοσωτίς (η) {μυοσωτίδος} (λόγ.) το φυτό «μη με λησμόνει» (βλ.λ.).** [ετυμ. **μτγν. <** *μύς, μυός* + *-ωτίς* < *ούς, ώτός* **«αφτί», λόγω τής ομοιότητας των φύλλων τού φυτού με αοτιά ποντικού· η κοινή ονομασία «μη με λησμονεί» από το αγγλ. forget-me-not|. μυοτομία (η) I i839] {μυοτομιών} ιαίρ. η χειρουργική τομή μυός, που γίνεται συνήθ. στο τενοντώδες του μέρος. |ΕΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myotomicj. μυοτονία (η) {χωρ. πληθ.} ιαγρ. μυϊκή ακαμψία, κατά την οποία οι μύες δεν μπορούν να χαλαρώσουν και να λειτουργήσουν κανονικά.** [ίωι υμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. myotonia|. μύραινα (η) {μυραινών} ψάρι που μοιάζει με το χέλι (σιόμα μακρόστενο και κυλινδρικό και δέρμα λείο, χωρίς λέπια)** ςυ.υ **σμέρνα.**

{ι ·:ι υμ. **< αρχ.** *(σ)μύραινα* **< θ.** *σμυρ-* < ***smr(u)-. συνεσταλμ. βαθμ. τού**

Ε. *smer(u)- «λίπος, γλίτσα», πβ. αρχ. γερμ. smero, αρχ. ιρλ. smi(u)r «μυελός». Ομόρρ. *σμύρ~ις* **(βλ.λ.),** *μύρ-θ(ν)* **κ.ά.|. μυραλοιφή (η) Ιμτγν.] (λόγ.-σπάν.) αρωματική αλοιφή για τον καλλωπισμό τού προσώπου** ΣΥΝ. **πομάδα, μυριάδα (η) 1. σύνολο από δέκα χιλιάδες ομοειδείς μονάδες, ο αριθμός δέκα χιλιάδες (10.000) 2. (συνήθ. στον πληθ.) αναρίθμητο πλήθος ή πολύ μεγάλη ποσότητα, άπειρος αριθμός προσώπων, ττραγμάτιον, αντικειμένων κ.λπ.: -** *λαού υποδέχθηκαν* **τους** *ολυμπιονίκες στο αεροδρόμιο.*

[ετυμ. **< αρχ.** *μυριάς, -άδος* < *μύριοι* **(βλ.λ.Μ· μυριάκις επίρρ. [αρχ.] (λόγ.) χιλιάδες, αμέτρητες, πάρα πολλές φορές:** ~ *είχε επισημάνει τους κινδύνους αυτής τής πολιτικής* συν. **απει- ράκιο. πλειστάκις** λντ. **σπανίως. ελάχιστα, μυριάκριβος, -η. -ο [μεσν.Ι (λογοτ.) 1. αυτός που πωλείται ή αγοράζεται σε υψηλότατη τιμή. που έχει πολύ μεγάλη (υλική) αξία:** ~ *κόσμημα* ςυ\. **πανάκριβος, πολύτιμος** αντ. **φτηνός 2. (για πρόσ.) ο αγαπημένος σε πολύ μεγάλο βαθμό, πολύ προσφιλής:** *έχασε το* ~ *παιδί της!* συν. **πολυαγαπημένος, χιλιάκριβος, πολυφίλητος, μυρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {μύρισ-α. -τηκα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) αντιλαμβάνομαι με την όσφρηση μια οσμή, μια μυρωδιά (από κάποιον/ κάτι): -** *τα τριαντάφυλλα / το άρωμα / το φαγητό* συν. **οσφραίνομαι, οσμίζομαι· φρ.** *μυρίζω τα νύχια μου* **βλ. λ.** *νύχι* **♦ (αμετβ.) 2. αναδίδω οσμή, βγάζω μυρωδιά: π** *ωραία που μυρίζουν τα λουλούδια!* 3. **(ειδι- κότ.) αναδίδω δυσάρεστη οσμή:** «*χρόνια στα ρούχα το ψαρόλαδο μυρίζει*» (Ν. **Καββαδίας) || *μυρίζουν τα πόδια ι οι μασχάλες ι τα ρούχα κάποιου* |ί** *το δωμάτιο μυρίζει κλεισούρα* **||** *μην αφήσεις το κρέας έξω από το ψυγείο, γιατί θα μυρίσει* συν. **βρομο> αντ. ευωδιάζω, μοσχοβολώ 4. (απρόσ.** *μυρίζει***) υπάρχει μια μυρωδιά, έχει ευχάριστη ή δυσάρεστη οσμή:** ~ *οφαία εδώ μέσα!* **φρ. (α)** *μυρίζει* **/** *βρομάει μπαρούτι* **βλ. λ.** *μπαρούτι* **(β) (παροιμ.) ο** *Φλεβάρης κι αν φλεβ/σε/, καλοκαίρι θα μυρίσει* **όσο κρύο κι αν κάνει τον Φεβρουάριο, ο χειμώνας τελειώνει** 5. **(+ γεν. προσ. αντων.) αισθάνομαι την ευχάριστη ή δυσάρεστη οσμή που αναδίδεται από πρόσωπο, πράγμα, αντικείμενο κ.λπ.:** *μόλις μπήκα, μου μύρισε η ψαρίλα* **[j π** *σου μυρίζει εδώ μέσα;* **φρ. (α)** *το ένα μού βρομά και τ' άλλο μού μυρίζει Ι ξινίζει* **βλ. λ.** *βρομώ* **(β)** *κάτι μου μυρίζει (σε μια υπόθεση)* **διαισθάνομαι ότι κάτι ύποπτο / περίεργο / κακό κ.λπ. συμβαίνει, ότι κάτι δεν πάει καλά:** *κάτι άσχημο / περίεργο / ύποπτο μου μυρίζει σ'αυτή την ιστορία■ ας είμαστε προσεκτικοί!* **6. (μεσοπαθ.** *μυρίζομαι)* **αντιλαμβάνομαι εγκαίρως και από ένστικτο κάτι δυσάρεστο, έχο) προαίσθημα, τρέφω υποψίες (για κάτι):** *το μυρίστηκα από την αρχή ότι κάτι δεν πάει καλά* συν. **προαισθάνομαι. υποπτεύομαι, υποψιάζομαι, μαντεύω, παίρνω μυρωδιά, (λαϊκ.) παίρνω πρέφα.**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. <** *μύρον***|. μυρίκη (η) {μυρικών}** βοτ. **ξυλιόδες φυτό (θάμνος ή δέντρο) που φύεται συνήθ. σε υφάλμυρα και ελώδη εδάφη και ιδ. στις παραλίες, κοντά στη θάλασσα· κοινώς** *αρμυρίκι* **/** *α?ψυρίκι* **(το) (βλ.λ.).**

|ΙΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. Φαίνεται πως η λ. αποτελεί δάνειο, αφού οι συνδέσεις με τα ουσ. *μυρσίνη, μύρτος 1 μύρτον* **δεν έχουν επιστημονική βάση. Αγνίοστη, εντούτοις, παραμένει και η αφετηρία τού δανείου (όπως και τυύ παράλλ. λατ. tamarix), καθώς η συσχέτιση με εβρ. marar «είμαι πικρός» και αραμ. mo- riqa «κρόκος» προσκρούει σε μορφολ. και σημασιολ. δυσχέρειες|.**

Μύρινα (η) η πρωτεύουσα τής Λήμνου· αλλιώς *Κάστρο* **(το).**

Ιετυμ. **< μτγν.** *Μυρίνη* **(από τυ όν. τής συζύγου τού Θόαντος. στον οποίο παραχιορήθηκε η πόλη -σύμφωνα με τη μυθυλογία- από τον βασιλιά τής Ιωλκού) < αρχ.** *μύρον*\. **μυριο- κ. μυριό- α'συνθετικό που δηλώνει πολύ μεγάλο αριθμό, απε**

ριόριστη ποσότητα: *μυριόστομη φωνή* || *μυριό-πλουτος, μυριό-νεκρος.* ΙΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. αρχ. *μυριό-λεκτος.* μεσν. *μυριό-στομος).* που προέρχεται από το αριθμητ. *μύριοι* (βλ.λ.)]. μύριοι, -ες, -α {μυρ-ίων (αρσ. -ίους)} 1. (αρχαιοπρ.) αυτοί που αντιστοιχούν σε σειρά στον αριθμό δεκα χιλιάδες (10.000), που αριθμούν δέκα χιλιάδες: ·<*Η κάθοδος των μυρίων»* (Ξενοφών) **2.** (συνήθ. μτφ., με συνίζηση *-ιοι. -ιες. -ια)* πάρα πολλοί, αμέτρητο πλήθος: *υπάρχουν ~ κίνδυνοι για τους νέους* **|** | *πέρασα μύριες ταλαιπωρίες, μέχρι να τα καταφέρω* ΣΥΝ. άπειροι, απειράριθμοι, αμέτρητοι, αναρίθμητοι αντ. ολιγάριθμοι, μετρημένοι στα δάχτυλα· φρ. *(τα) μύρια όσα* πάρα πολλά, αμέτρητα: *πέρασα τα ~ μ' αυτή την αρρώστια* συν. πλείστα όσα. [ΕΤΥΜ. αρχ. < *μυρίος* «αναρίθμητος, απέραντος» (ενώ *μύριοι* «δέκα χιλιάδες»), αβεβ. ετύμου, καθώς δεν μαρτυρείται σε άλλες Ι.Κ. λ. συγκεκριμένος όρος για τον αριθμό 10.000, οπότε πιθ. πρόκειται για καθαρώς ελληνικό δημιούργημα. ΙΙ σύνδεση με το ιρλ. miir στη σπάνια σημ. «απέραντος» δεν δικαιολογεί τη βασική σημ. τής ιρλ. λ., που είναι «προστατευτικό τείχος». Η πιθανότερη εκδοχή οδηγεί στην υπόθεση τής ύπαρξης μιας αρχικής εκφραστ. λ. με τη σημ. «εκτενής, απέραντος. όπως τα κύματα τής θάλασσας» (βλ. κ. *πλημύρα)*\. μυριόνεκρος, -η, -ο [μτγν.] (για πόλεμο, μάχη) αυτός που χαρακτηρίζεται από την απώλεια τής ζωής πολλών ανθρώπων: *~ σύγκρουση / ατύχημα* συν. πολύνεκρος αν ι . αναίμακτος, μυριόπλουτος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που έχει αναρίθμητα πλούτη, ο πάρα πολύ πλούσιος: *~ βασιλιάς* ΣΥΝ. πά.μπλουτος, ζάπλουτος, βαθύ-πλουτος ανι. πάμπτωχος. θεόφτωχος, μυριοστημόριο (το) {μυριοστημορί-ου | -ων} 1. ένα από *τα* δέκα χιλιάδες μέρη. στα οποία διαιρείται κάτι συν. δεκάκις χιλιοστό, μυριοστό 2. (κατ' επέκτ.-γενικότ.) το ελάχιστο, το μικρότερο δυνατό τμήμα συνόλου: δεν *είναι πρόθυμος να μας παραχωρήσει ούτε - από τον χώρο του* συν. πολλοστημόριο, απειροστημόριο, απειροστό.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *μυριοστημόριον* < *μυριοστός* + *μόριον.* ενώ το συνδετικό φωνήεν *-η-* οφείλεται σε ανομοίωση προς τα συνεχόμενα -ο-], **μυριόστομος,** -η, -ο [μεσν.| αυτός που εξέρχεται ή προέρχεται από μύρια στόματα, από αμέτρητους ανθρώπους: *- κραυγή / ιαχή.* **μυριοστός,** -ή. -ό |αρχ.] **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό δέκα χιλιάδες (] 0.000). ο δεκάκις χιλιοστός **2.** (κατ' επέκτ.-συχνότ.) αυτός που είναι δέκα χιλιάδες φορές ή γενικότ. πάρα πολύ μικρότερος ως προς το πλήθος, το μέγεθος, το βάρος, την ποσότητα κ.λπ. σε σχέση με άλλον, ο οποίος λαμβάνεται ως μέτρο συγκρίσεως **3.** (ειδι- κότ.) καθένα από τα δέκα χιλιάδες μέρη, στα οποία διαιρείται σύνολο ή πράγμα και γενικότ. οτιδήποτε λαμβάνεται ως ακέραιη μονάδα: *και το ~ από τα χρήματά του να αποκτούσα, θα ήμουν ευχαριστημένος* **|** | *το πλήθος τής σημερινής συγκέντρωσης δεν φθάνει ούτε κατά ~ το αντίστοιχο των παλαιών* [[(κ. μτφ.) *δεν προτίθεμαι να υποχωρήσω ούτε κατά ~* συν. μυριοστημόριο, **μύρισμα** (το) [μτγν.| Ιμυρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η αντίληψη με τις αισθήσεις τής ευχάριστης ή δυσάρεστης οσμής που αναδίδει πρόσωπο. πράγμα, αντικείμενο κ.λπ. ΣΥΝ. όσφρηση **2.** (συνεκδ.) η ίδια η οσμή, ιδ. η ευχάριστη, που αναδίδεται από κάπου: *γλυκό / ευχάριστο ~* συν. μυρωδιά, ευωδιά, άρωμα λντ. δυσοσμία, βρόμα **3.** (κατ* επέκτ.- σπάν.) ουσία που αναδίδει ευχάριστη οσμή συν. άρωμα, μύρο. **μυριστικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που αναδίδει ευχάριστη οσμή, άρωμα: *~ λουλούδι* συν. αρωματικός, ευωδιαστός, μυρωδάτος, μο- σχομυριστός. εύοσμος ΑΝΤ. δύσοσμος, κάκοσμος. δυσώδης **2.** (ειδι- κότ.) *μυριστικά* (τα) τα αρωματικά φυτικά προϊόντα που χρησιμοποιούνται κυρ. στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική συν. μπαχαρικά, καρυκεύματα, μυρωδικά, **μυρμήγκι** κ. **μερμήγκι** (το) Ιμεσν.] {μυρμηγκ-ιοι) | -ιών| 1. μικρο- σκοπικό έντομο (γνωστό για την κοινωνικότητα και εργατικότητά του) με μεγάλο κεφάλι, που έχει δύο κεραίες εκτεινόμενες προς τα έξω. μικρό θώρακα και ωοειδή κοιλιά, η οποία συνδέεται με τον θώρακα με λεπτό μίσχο: *φτερωτό / κόκκινο ~* | | *τα ~ θεωρούνται ότι φέρνουν ευτυχία όταν εμφανίζονται σ' ένα σπίτι* **|j** *ούτε ~ δεν μπορεί να σκοτώσει* (για πολύ αγαθό ή δειλό άνθρ(οπο) **2.** (μτφ.) πρόσωπο που είναι ασήμαντο, χωρίς αξία ή σπουδαιότητα: ο *άνθρωπος είναι ~ μπροστά στα στοιχεία τής φύσης* και *τη δύναμή τους* **3.** (μτφ.) πρόσωπο που διακρίνεται για την εργατικότητα, τη φιλοπονία του. Επίσης **μύρμηγκας** Ιμεσν.] κ. (λαϊκ.) **μέρμηγκας** (ο) [μεσν.|. — (υποκ.) **μυρμηγκάκι** (το).

Ιετυμ.. < μεσν. *μυρμήγκιν* < μτγν. *μυρμήκιον.* υποκ. τού αρχ. *μύρμηξ.* Είναι πιθ. ότι υ τ. *μύρμ-ηξ* (με επίθημα *-ηξ,* πβ. *σκώλ-ηξ)* προέρχεται (με προχωρητική αφομοίωση) από τ. **μύρβ-ηξ* (το αντίστροφο παρα- τηρείται στις συνώνυμες «γλώσσες» τού Ησυχίου *βόρμαξ* και *βύρ- μαξ)* < θ. **μυρβ-*< *mrw-,* συνεσταλμ. βαθμ. (με αντιπροσώπευση *-υ-,* πβ. *μύ?.η)* τού Ι.Ε. *morw-i / *mour- / *meur- (γενική σημ. «έντομο»), πβ. σανσκρ. vamra. αρχ. ιρλ. moirb. αρχ. σλαβ. mraviji. αρχ. ρωσ. morovij, αρχ. σκανδ. maurr, λατ. formica (> γαλλ. fourmi) κ.ά.|. μυρμηγκιά (η) 1. η φωλιά των μυρμηγκιών συν. μυρμηγκοφωλιά, μυρμηγκότρυπα · **2,** μεγάλο και πυκνό πλήθος ανθρώπων: *σαν - κατέ- φθαναν οι διαδηλωτές από όλες τις περιοχές τής Αθήνας* συν. λαοθάλασσα, ανθρωποθάλασσα 3. ιατρ. σαρκώδες εξόγκωμα στο δέρμα χεριών και ποδιών.

[ητυμ. < αρχ. *μυρμηκία* < *μύρμηξ,* βλ. κ. *μυρμήγκι].* μυρμηγκιάζω ρ. αμετβ. [μυρμήγκιασα} 1. γεμίζω μυρμήγκια: *παρά τους ψεκασμούς με εντομοκτόνο. κάθε άνοιξη μυρμηγκιάζουν τα πατώματα και οι βρύσες τού σπιτιού* · 2. αισθάνομαι ελαφρά τσιμπήματα ή μούδιασμα σε περιοχή τού σώματός μου (συνήθ. λόγω κακής κυκλοφορίας τού αίματος): *καθόμουν άβολα πολλή ώρα και μυρμήγκιασαν τα πόδια μον* συν. μουδιάζω αντ. ξεμουδιάζω. — μυρμήγκιασμα (το).

μυρμηγκότρυπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η φωλιά των μυρμηγκιών (βλ.λ.), η τρύπα που ανοίγουν στο χώμα. σε τοίχο ή σε άλλο υλικό τα μυρμήγκια, για να κατασκευάσουν τη φωλιά τους συν. μυρμηγκιά. Επίσης μυρμηγκοφωλιά. μυρμηκίαση (η) [μτγν.] {-ης κ. -άσεως [χωρ. πληθ.} ιατρ. το αίσθημα ελαφρών τσιμπημάτων (σαν να περπατούν πάνω στο δέρμα μυρμήγκια). που εμφανίζεται σε περιοχή τού σώματος (λόγω συμπιέσεως αγγείων ή νεύρων κατά τη διάρκεια ορισμένων νόσων ή κακής κυκλοφορίας τού αίματος), μυρμηκικός, -ή. -ό | Ι802J 1. αυτός που σχετίζεται με τα μυρμήγκια (βλ.λ.) 2. ΧΗΜ. *μυρμηκικό οξύ* **άκυκλη οργανική ένο^ση. το απλούστερο μονοκαρβονικό οξύ, που περιέχεται στο σώμα των μυρμηγκιών και άλλων εντόμων, καθώς επίσης και σε ορισμένα Φυτά (λ.χ. στις τσουκνίδες) και σε βιολογικά υγρά (λ.χ. στον ιδρώτα) και χρησιμοποιείται στη βυρσοδεψία, τη βιομηχανία υφάνσιμων ινών κ.α. μυρμηκοφάγος (ο) θηλαστικό ζώο τής Κ. και Ν. Αμερικής με μακρύ κρανίο και σωληνοειδές ρύγχος κυρτό προς τα κάτω, μακριά ουρά και γαμψά μπροστινά νύχια, που τρέφεται με μυρμήγκια και τερμίτες. που συλλαμβάνει σκαλίζοντας το άνοιγμα των φωλιών τους και χώνοντας στο εσωτερικό τη μακριά κολλιόδη γλώσσα του.**

[ΙΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ.,< νεολατ. myrmecophagusj. μύρο (το) 1. κομμεορητίνη με ευχάριστο άρωμα και κίτρινο ή καστα- νοκόκκινο χρώμα, που λαμβάνεται από διάφορα μικρά δέντρα και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία, στην παρασκευή οδοντοπα- στών, αποσμητικών τού στόματος και φαρμακοσκευασμάτων 2. (συνεκδ.) κάθε αρωματικό έλαιο, φυσικό ή τεχνητό 3. (συνεκδ.) (α) το αρωματικό υγρό που εκλύεται από ιερό πρόσωπο ή πράγμα: - ανέ- *βλυζε από τον τάφο τού αγίου* **συν. ευωδία, άρωμα (β) κκκλης.** *άγιο μύρο* **το αρωματικό έλαιο που παρασκευάζεται αποκλειστικά από το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως κατά τις προότες ημέρες τής Μ. Εβδομάδας και καθαγιάζεται σε ειδική ακολουθία τη Μ. Πέμπτη, αποστέλλεται σε όλες τις ορθόδοξες Εκκλησίες και χρησιμοποιείται κατά το μυστήριο τού χρίσματος.**

|ετυμ. < αρχ. *μύρον.* **πιθ. <** **(σ)μύρ-ον* **(αν ο παρακ.** *εσμύρισμαι* **παρουσιάζει το αρχαϊκό θέμα και δεν οφείλεται σε μετρικούς λόγους ή σε αναλογία προς τη λ.** *σμύρνα)* **< *smr(u)-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. '■Smcrtu)- «λίπος, γλίτσα», πβ. αρχ. γερμ. smero (> γερμ. Schmer «λίπος. πάχος»), αρχ. ιρλ. smi(u)r «μυελός» κ.ά. Ομόρρ.** *μύρ-αινα, μυρίζω, μυρ-εψός, μυρ-ωδιά* **κ.ά.|. μυροβλύτης (ο) [μυροβλυτιόν] εκκλης. (για αγίους και μάρτυρες) αυτός από τα λείψανα τού οποίου αναδίδεται μύρο. ευωδιά: ο** *Άγιος Δημήτριος ο ~.*

fΕΤΥΜ. μεσν. < *μύρον + -β/.ύτης* **< αρχ.** *β?^ύζω* **«αναβλύζω. βράζω», αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με σανσκρ. galaii «χύνιο, στάζω», αρχ. γερμ. quellan «πηγάζω»], μυροβόλος, -ος. -ο(ν) (λόγ.) αυτός που αναδίδει ευωδία μύρου (βλ.λ.), που αποπνέει άρωμα συν. ευωδιαστός, μυρο)δάτος. μοσχοβόλος. * ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-βόλος.*

[ετυμ. < *μύρο + -βόλος < βάλ/.ω].* **μυροδοχείο (το) 1. δοχείο μικρού μεγέθους, στο οποίο φυλάσσεται μύρο (βλ.λ.) ή άλλο αρωματικό υγρό συν. αρωματοδοχείο 2. (ειδικότ.) ΕΚ.ΚΛ1ΙΣ. λειτουργικό σκεύος τής Εκκλησίας, στο οποίο φυλάσσεται το άγιο μύρο (βλ. λ.** *μύρο).* **μύρομαι ρ. αμετβ. αποθ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.-σπάν.) χύνω δάκρυα, εκδηλώνω τη θλίψη μου με δάκρυα ςυ.ν. κλαίω, θρηνώ αντ. γελώ, χαίρομαι. ··" σχολιο λ.** *αποθετικός.*

[είυμ. < αρχ. *μύρομαι* **(σπάν. το ενεργ.** *μύρω)* **< 0.** *μυρ-,* **που εμφανίζεται στον αναδιπλασιασμένο τ.** *μορ-μύρ-ο)* **(βλ. κ.** *μουρμουρίζω),* **συνδέθηκε δε σημασιολογικώς με τις λ.** *μυρίος* **και** *π?.ημ(μ)ύρα* **στη σημ. «κύματα ποταμού ή θάλασσας», πράγμα που επιτρέπει να θεωρήσουμε ως αρχική τη σημ. «χύνω ποτάμια (άφθονα) δάκρυα»], μυροποιείο (το) [1893J το εργαστήριο ή εργοστάσιο όπου παρασκευάζεται μύρο (βλ.λ.) και αρωματικά εκχυλίσματα συν. αρωματο- ποιείο.**

μυροποιία (η) {χωρ. πληθ.} 1. η τέχνη και η βιομηχανία παρασκευής μύρων (βλ.λ.) και αρωματικών εκχυλισμάτων συν. αρωματοποιία 2. (συνεκδ.) το εργαστήριο ή εργοστάσιο, όπου παρασκευάζονται μύ- ρα συν. μυροποιείο, αρωματοποιείο. — μυροποιός (ο/η) |αρχ.|. μυροπωλείο (το) [αρχ.] κατάστημα όπου πωλούνται μύρα (βλ.λ.) και γενικά αρωματικές ουσίες συν. αρωματοπωλείο. — μυροπώλης (ο) [αρχ.[. μυροπώλις (η) Ιαρχ.Ι {μυροπώλιδος}. μυρουδιά (η) ► μυρωδιά

μυροφόρος, -ος/-α. -ο [μτγν.Ι (λόγ.) 1. αυτός που φέρει, που κομίζει μύρο, άρωμα: *~ σκεύος* **|| «***ρόδινο σούρουπο, ώρα μυροφόρα***» (Λ. Μαβίλης) συν. αρωματοφόρος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που εμπεριέχει ή παράγει, αναδίδει μύρο ΣΥΝ. ευώδης, ευωδιαστός, μυροβόλος αντ. κάκοσμος. δύσοσμος, δυσιόδης 3. (ειδικότ.)** *Μυροφόρες / Μυροφόροι* **(οι) οι τρεις ευλαβείς γυναίκες τής Γαλιλαίας, μαθήτριες τού Ιησού, οι οποίες προσήλθαν στον τάφο του μετά την ταφή, για να αλείψουν το σώμα του με μύρα και άκουσαν πρώτες από τον άγγελο το μήνυμα τής Αναστάσεως. μυρσινέλαιο (το) Ιμτγν.] [μυρσινελαί-ου | χωρ. πληθ.} έλαιο το οποίο εξάγεται από τα φύλλα τής μυρσίνης (βλ.λ.) και έχει αντισηπτικές ιδιότητες (βλ. κ. λ.** *μυρτέλαιο)* **συν. μυρτόλη.**

Μυρσίνη (η) [αρχ.| γυναικείο όνομα.

μυρσίνη (η) Ιμυρσινών} (λογοτ.) η μυρτιά (βλ.λ.): *«τής δικαιοσύνης ή/.ιε νοητέ και ~ εσύ δοξαστική» (Ο.* **Ελύτης). Επίσης μερσίνα κ. μερσίνη.**

[εγυμ. αρχ., ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *μύρσινος* **<** *μύρτινος* **<** *μύρτος* **(βλ. λ.** *μυρτιά)].*

μυρτέλαιο (το) {μυρτέλαιου | χωρ. πληθ.[ΧΗΜ. άχρωμο αιθέριο έλαιο με αρωματική οσμή, που εξάγεται με απόσταξη από τα φύλλα της μυρτιάς (βλ.λ.) και χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική και την αρωματοποιία. καθώς διαθέτει αξιόλογες αντισηπτικές ιδιότητες ΙΥΝ. μυρσινέλαιο, μυρτόλη.

[ΡΤΥ'Μ · Απόδ. τού γαλλ. essence dc myrte), μυρτιά (η) αειθαλής αρωματικός θάμνος με φύλλα σκληρά, γυαλιστερά. μυτερά ή ωοειδή, που όταν κοπούν αναδίδουν άρωμα, μικρά λευκά άνθη και μαυροκόκκινους καρποϋς. Επίσης μύρτος |αρχ.|. — μύρτινος, -η. -ο Ιμτγν.Ι.

[ετυμ. μεσν. < *μυρτέα* (με συνίζηση) < αρχ. *μύρτον,* αβεβ. ετύμου. Η σημασιολ. απόσταση από τις λ. *μυρίκη* (βλ.λ.) και *μύρρα* δεν επιτρέπει την ετυμολ. τους σύνδεση ούτε την αναγωγή τους σε σημιτ. ρίζα.

παρουσία τού ανθρωπωνυμίου *Μύρσιλος* στη Λέσβο και τού χεττ. Mursitis ενισχύουν την άποψη ότι οι λ. έχουν μικρασιατική προέλευση. Η λ. πέρασε μέσω τού λατ. murtus και σε άλλες γλώσσες (πβ. γαλλ. myrte), τη δανείστηκαν δε η Αρμενική (murt) και η Περσική (miird)Ι.

μύρτο (το) **1.** ο καρπός (μη εδώδιμος) τής μυρτιάς **2.** (κατ' επέκτ.) φυλλοφόρο κλαδί μυρτιάς, που χρησιμοποιείται κυρ. για διακοσμη- τικούς σκοπούς: *η εκκλησία ήταν* στολισμένη *με* - · **3.** λνατ. *μύρτα* (τα) οι σαρκώδεις και ακανόνιστου σχήματος προεξοχές, που παρατηρούνται στην είσοδο τού κόλπου τής γυναίκας μετά τον πρώτο τοκετό και αποτελούν τα υπολείμματα τού παρθενικού υμένα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μόδα.*

Ιετυμ. < αρχ. *μύρτον φλ.* λ. *μυρτιά)*|. **μυρτοειδης,** -ής. -ές |μυρτοειδ-ούς | -εις (ουδ. -ή)) **1.** αυτός που ομοιάζει με μύρτο (βλ.λ.), που έχει σχήμα και μορφή μύρτου 2. (ειδικότ.) αυτός που μοιάζει με καθένα από τα μύρτα (βλ. λ. *μύρτο).* ιχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **μυρτόλη** (η) {χωρ. πληθ.} το μυρτέλαιο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. συγκεκομμένος τ. τού νεολατ. myrtolcumj. **μύρτος** (η) -> μυρτιά **Μυρτώ** (η) γυναικείο όνομα.

|LTYM; < *μύρτο* (βλ.λ.)**Ι. μυρτώνας** (ο) ίμτγν.Ι έκταση με μυρτιές, τόπος κατάφυτος από μυρτιές.

Μυρτώο (Πέλαγος) (το) η θαλάσσια περιοχή μεταξύ των Κυκλάδων και των Λ. ακτών τής Πελοποννήσου.

[ετυμ. < αρχ. *Μυρτώον.* ονομασία που αποδιδόταν στον μυθικό *Μύρ-* πλο (ηνίοχο τού βασιλιά Οινομάυου). τον υποίο έριξε στη θάλασσα από το ακρωτήριο Γεραιστό ο Πέλοψ). **μυρωδάτος, -η, -ο** Ιμεσν.Ι αυτός που αναδίδει ευχάριστη οσμή. άρωμα: ~ *λουλούδι* / *σαπούνι* συαρωματικός, ευώδης, εύοσμος, ευο>- διαστός λντ. κάκοσμυς, δύσοσμος. δυσώδης, μυρώδης, -ης. -ες Ιμτγν.) {μυροϊδ-ους | -εις (ουδ. -ή), -ών} (λόγ.) αυτός που μυρίζει σαν το μύρο. που έχει πολύ ωραίο άρωμα. σχόλιό λ. *οσμή.*

μυρωδιά κ. (λαϊκ.) **μυρουδιά** (η) **1.** κάθε οσμή (ευχάριστη ή δυσάρεστη) που αναδίδει (κάποιος/κάτι): *με ξετρέλανε η ~ τού γιασεμιού* || το *παλιό σπίτι έβγαζε ~ μούχλας και κλεισούρας* συν. απόπνοια, οσμή 2. (ειδικότ.) η ευχάριστη οσμή που αναδίδεται από κάπου και διεγείρει το αισθητήριο τής όσφρησης: - *λουλουδιών/ φαγητού* συν. ευωδιά, ευοσμία αντ. κακοσμία, δυσοσμία, δυσωδία, βρόμα· φρ. (α) (μτφ.) *παίρνω μυρωδιά* (μεσν. φρ.) αντιλαμβάνομαι (κάτι/κάποιον) με τη διαίσθηση ή το ένστικτο, προαισθάνομαι κάτι δυσάρεστο πρυτού συμβεί: *ευτυχώς που πήρα αμέσως μυρωδιά τι συνέβαινε και φυλάχτηκα* || *αυτός σε κοροϊδεύει' δεν το έχεις πάρει μυρωδιά τόσην ώρα;* ΣΥΝ. (μτφ.) μυρίζομαι, (αργκό) παίρνω χαμπάρι, παίρνω πρέφα (β) *για τη μυρωδιά* για περιπτώσεις στις οποίες προσφέρεται μικρή ποσότητα φαγητού σε επισκέπτη, επειδή μύρισε το φαγητό: *δοκίμασε λίγο, έτσι* - (γ) *με παίρνει η μυρωδιά* φτάνει στη μύτη μου η μυρωδιά από κάτι: *με πήρε η μυρωδιά απ'* γο *κρέας* (δ) *μου ήρθε μια μυρωδιά* μύρισα κάτι. έφτασε μια μυρωδιά στη μύτη μου: ~ *ψημένου κρέατος.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *οσμή.*

Ιετυμ. < μεσν. *μυρωδία* < μτγν. *μυρώδης* < *μύρον* + *-ώδης* (βλ.λ.)|. **μυρωδικό** (το) [μεσν.Ι **1.** αρωματικό εκχύλισμα ή παρασκεύασμα σε μορφή υγρού, που χρησιμοποιείται ως καλλυντικό ιυν. άρωμα, μυρωδιά, μύρο, κολόνια · 2. αρωματικό καρύκευμα που χρησιμοποιείται στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική για τον εμπλουτισμό τής γεύσης και τής υσμής φαγητών και γλυκυσμάτων: *στους κεφτέδες βάζει πολλά* - συν. μυριστικό, μπαχαρικό, καρύκευμα, **μύρωμα** (το) » μυρώνω

Μύρων (ο) {Μύρων-ος, -α} **1.** αρχαίος Έλληνας γλύπτης (5ος αι. π.Χ.): ο *δισκοβόλος τού* ~ **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Μύρωνας.**

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *μύρον* (βλ.λ.) |. **μυρώνω** ρ. μετβ. {μύρω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** αλείφω ή ραντίζω με αρωματικό εκχύλισμα, με μύρο συν. αρωματίζω 2. εκκλης. (α) χρίω κατά τη διάρκεια του χρίσματος με άγιο μύρυ (βλ.λ.) τον βαπτιζόμε- νο (β) χρίω με αγιασμένο λάδι τους πιστούς κατά την ακολουθία του Ευχελαίου **3.** (η μτχ. *μυρωμένος, -η. -ο)* (α) αυτός που αναδίδει ευωδιά: ~ *ατμόσφαιρα* / *μαλλιά* / *κορμί* συν. αρωματισμένος, ευώδης, εύοσμος αντ. δυσώδης, δύσοσμος. κάκοσμος (β) εκκλης. αυτός που έχει γίνει χριστιανός, που αποτελεί μέλος τής Εκκλησίας μετά τν μυστήριο τού Βαπτίσματος και τού Χρίσματος: «*βαφτισμένο. τον Θεού παραδομένο*" ανγ. αμύρωτος. αβάπτιστος. **— μύρωμα** (το) |αρχ.|. ΙΕΤΥΜ- < αρχ. *μυρώ (-όω)* < *μύρον].* **μυς** (ο) (μυ (λόγ. μυός), μυ | μύες (κ*. μυς), μυών, μύες (λόγ. μυς)f **1.** ανατ. **το σαρκώδες και ινώδες όργανο τὺ σίόματυς ανθρώπων και ζώων, που αποτελείται από ευδιέγερτες. συσταλτές ίνες (τις μυϊκές ίνες), οι οποίες συγκροτούν ιστούς· διαδραματίζει σπουδαιότατο ρόλο στη λειτουργία τού υργανισμού, καθώς με τις συστολές του προκαλεί τις εκούσιες και ακούσιες κινήσεις το)ν μελών τού σιόματος και ιδ. των οστών τού σκελετού:** *γυμνάζει τους ~ του* **])** *με το τρέξιμο θα σφίξουν οι ~* || *ελαστικότητα* / *χαλάρωση μυός* || *λείοι* / *γραμμωτοί* ~ (Ι *σώμα γεμάτο μυς* συν. **μυώνας, (καθημ.) ποντίκι 2. (αρχαιοπρ.) ο ποντικός (βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *μύς*< **Ι.Ε. *miis- «ποντίκι - μυς τού σώματος», πβ. σανσκρ.** mah, **λατ. mus, υποκ. musculus «μικρό ποντίκι -- μυς τού σώματος» (> γαλλ. musclc), περσ. mus. αρμ. mukn. αρχ. γερμ. mus. γερμ. Maus. αγγλ. mouse κ.ά. Η αρχική σημ. τής Ι.Ε. λ. είναι -ποντίκι», η δε σημ. «μυς τού σοόματος» οφείλεται στη μυρφή πυυ λαμβάνει ο βραχίονας κατά τις συσπάσεις των μυών. με αποτέλεσμα να φέρνει στον νου το ποντίκι. Η διπλή αυτή χρήση παρατηρείται σε όλες σχεδόν τις προμνημονευθείσες γλώσσες].**

μυς - ποντικός - αρουραίος. Το μυς έχει διπλή σημασία: (α) Στην αρχαία και τη λόγια γλώσσα σήμαινε το τρωκτικό που είναι γνωστό σήμερα ως ποντικός (β) Στην αρχαία και τη σύγχρονη γλώσσα δηλώνει όργανο τού ανθριόπινου σιόματος (και των ζώων), που στο σύνολό του ως μυϊκό σύστημα ρυθμίζει την κίνηση τού ανθρώπου (και των ζώων). Στη δήλωση των τρωκτικών το *μυς* υποκαταστάθηκε από τα επίθετά του ποντικός *(μυς)* και αρουραίος *(μυς),* που λειτουργούν ως ουσιαστικά. Και το μεν *αρουραίος* πα- ράγεται από το *άρουρα* «γη. αγρός» και η κύρια σημασία του είναι «αγροτικός», ενώ το *ποντικός* ετυμολογείται είτε από τη γεωγραφική περιοχή τού Πόντου και σήμαινε «από τον Πόντο» (δη- λιόνοντας πιθ. αρχικά «τη νυφίτσα») είτε από τη λ. πόντος «θάλασσα» (πβ. *Εύξεινος Πόντος),* σημαίνοντας «θαλάσσιος, των πλοίων ».

Η κλίση τής λ. μυς είναι η εξής:

Ενικός	Πληθυντικός
ο μυς	οι μύες /μυς
τού μυ / μυός των μυών τον μυ	τους μύες /μυς

Οι τ. τού *μυός* **και τους** *μυς* **προέρχονται από τη λόγια γλώσσα, ενώ ο τ. οι** *μυς* **πλάστηκε αναλογικά προς τον τ. τής αιτ.**

Ενίοτε αντί για το *μυς* **χρησιμοποιείται η λ. μυώνας, ωστόσο το μυώνας είναι καλύτερο να χρησιμοποιείται με την κύρια σημασία του. που είναι περιληπτική: «δέσμη μυών».**

μυσαρός, -ή (λόγ. -ά). -ό (λόγ.) ο ηθικά επιλήψιμος, άξιος αποστροφής. απέχθειας, αυτός που προκαλεί φρίκη και αποτροπιασμό: - *δο- λοφόνος! εγκληματίας* || *~ έγκ/,ημα/ κακούργημα* συν. **απεχθής, βδε- λυρός, στυγερός, σιχαμερός, αποτρόπαιος. — μυσαρότητα (η) Ιμτγν.Ι. μυσαρώς επίρρ. |μτγν.|.**

Ιετυμ. αρχ. < *μύσος* **«ακαθαρσία, βδέλυγμα». πιθ. <** **μύδ-σ-ος* **(πβ. αρχ.** *μυδ-άω* **«είμαι υγρός, λειώνω») < *mud-. μηδενισμ. βαθμ. τού**

Ε. ~meu-d- «υγρός, μουχλιασμένος», πβ. ιρλ. mosach «βρόμικος» (< *mud-sako). ουαλ. mws «αηδίδω άσχημη μυρωδιά», ρωσ. miisliti «γλείφω» κ.ά. Ομόρρ. *μύδ-ρος* **(βλ.λ.)|.**

μύσις (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων| (λόγ.) 1. το κλείσιμο ή η σύσφιξη των βλεφάρων ή των χειλιών 2. (ειδικότ.) η προσωρινή συστολή ή η διαρκής στένωση τής κόρης των οΦθαλμο')ν ως συνέπεια τής αντανάκλασης τού φωτός ή τής λήψης υρισμένων φαρμάκων.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *μύω)* **«κλείνω (τα μάτια, τα χείλη κ.τ.ό.)». Βλ. κ.** *μυώ].*

μυσταγωγία (η) [μτγν.| {μυσταγωγιών! 1. η εισαγωγή και κατήχηση, συνήθ. με ειδική τελετή, σε μυστήρια που σχετίζονται με θρησκεία ή αίρεση: *για να γίνουν δεκτά τα νέα μέλη. συμμετέχουν σε διάφορες τελετουργικές* **- ιυν. μύηση, τελετή μύησης, τελετουργία 2. (ειδικότ.) εκκλης. η (συμβολική) θυσία τού σώματος και τού αίματος τού Χριστού, που τελείται από τον ιερέα κατά τη "θεία Λειτουργία:** *θεία Ι* **ιερή ~ 3. (κατ' επέκτ.) οποιοδήποτε σύγγραμμα, θέαμα, ακρόαμα ή άλλη τελετή προκαλεί έκσταση ή πνευματική ανάταση και ηθική εξύψωση:** *μελωδίες που αιχμαλωτίζουν τον ακροατή και προσφέρουν μια αξέχαστη μουσική* **- |j** *το περασμένο Σάββατο παρακολουθήσαμε στην Επίδαυρο μια αληθινή θεατρική -.* **— (λόγ.) μυσταγωγώ ρ. Ιμτγν.Ι {-εις,.Κ**

μυσταγωγικός, -ή. -ό |1886| 1. αυτός που σχετίζεται με τη μυσταγωγία, που έχει τον χαρακτήρα μυσταγωγίας: ~ *τελετουργία* **/** *ιερουργία* **2. θεολ.** *μυσταγωγική θεολογία* **μορφή τής Λειτουργικής που εξετάζει τον πνευματικό συμβολισμό τής Θείας Λειτουργίας και γενικά των θρησκευτικών τελετών όχι κατά την ιστορική τους εξέλιξη. αλλά από μυστηριακή άποψη.**

μυσταγωγός (ο/η) 1. αυτός που εισάγει, που μυεί σε μυστήρια ή μυστηριακές τελετές θρησκείας, αίρεσης, μυστικής οργάνωσης κ.λπ. συν. κατηχητής, μυητής 2. (μτφ.) αυτός που πρωτοστατεί στη διδασκαλία και τη διάδοση επιστήμης ή τέχνης, ευγενούς ιδέας, υψηλού ιδανικού κ.λπ.. που αφιερώνει τη ζωή και τη δράση του σε αυτό τον σκοπό: ~ *τής σύγχρονης τέχνης.*

Ιειύμ. μτγν. < *μύστης* **+** *άγωγός}.*

μυσταγωγώ ρ. ► μυσταγωγία

μυστακοφόρος, -ος. -ο j 1868[(λόγ.) 1. (για πρόσ.) υ άνδρας που έχει μουστάκι και μάλιστα μεγάλο συν. (λαϊκ.) μουστακαλής, μουστάκιας αντ. αμούστακος 2. (γενικά) αυτός που έχει μουστάκι ή που φέρει τρίχες, οι υποίες μοιάζουν με μυυστάκι: - *ζώο* **/** *στάχυ* **συν. μουστακοφόρος.**

μύσταξ (ο) Ιμύστ-ακος j -ακες. -άκων} (λόγ.) **1.** το μουστάκι · **2.** το τυπογραφικό άγκιστρο ({ [). i ΓΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *μουστάκι*\ . **μυστηριακός,** -ή. -ό Ιμτγν.} **1.** αυτός που σχετίζεται με τα μυστήρια, που προορίζεται για τελετή μυστηρίου ή χρησιμοποιείται σε αυτήν: ~ *σύμβολο / όργανο*[1] *γοητεία / σιο)πή* **2.** (μτφ.) αυτός που έχει τον χαρακτήρα μυστηρίου, που λέγεται. πράττεται ή συντελείται με τρόπο μυστικό και αινιγματικό: ~*ενέργεια / έκφραση · επικοινωνία* ΣΥΝ. μυστηριώδης. αινιγματώδης, αινιγματικός, σιβυλλικός ανί. φανερός, απλός, κοινός 3.(-)ΡΐΐΣΚ. *μυστηριακή θρησκεία* καθεμιά από τις απόκρυφες λατρείες που εμφανίστηκαν στην αρχαία Γ.λλάδα (λ.χ. τα Ελευσίνια ή τα Ορφικά Μυστήρια), την Αίγυπτο και τη Ρώμη (λ.χ. η λατρεία τής Ίσιδος) και έφθασαν στο αποκορύφωμα τής διαδόσεώς τους κατά τους τρεις πρώτους αιώνες μ.Χ.. με κύριο χαρακτηριστικό το ότι είχαν θεσπίσει τελετές μυστηρίου και απόκρυφες, λατρευτικές συγκεντρώσεις, συνδεδεμένες με κάποια θεότητα, οι οπαδοί τους επιδίδονταν σε ποικίλες τελετές («όργια»). χρησιμοποιούσαν μυστικά σύμβολα, μαγικές ρήσεις κ.λπ., επιζητο>ντας θρησκευτικές εμπειρίες διαφορετικές από εκείνες που προσέφεραν οι επίσημες, δημόσιες θρησκείες.

μυστήριο (το) {μυστηρί-ου | -ων] 1. θ/ήςκ. **τελετουργία μυστική και συμβολική κατά τη λατρεία μιας θεότητας με διαφορετικό τρόπο από αυτόν τής επίσημης θρησκείας, στην οποία μπορούσαν να συμμετάσχουν μόνον οι μυημένοι (μύστες) και στην οποία υπήρχαν κοινά γεύματα, κοινοί χοροί και ιεροτελεστίες:** *τα Ηλευσίνια*[1] *τα Ορφικά* ~

ra ~ *τής Σαμοθράκης* **/** *προς τιμήν τής Ίσιδος* ' *τού Μίθρα* **| |** *μύηση σε* ~ συν. **ιερουργία, ιεροπραξία, ιεροτελεστία** 2. θεολ. **καθεμιά από τις επτά ιερές τελετές (βάπτισμα, χρίσμα. Θεία Ευχαριστία, μετάνοια ή εξομολόγηση, ευχέλαιο. γάμος, ιεροσύνη), στο πλαίσιο τής οποίας μεταδίδονται μέσα από υλικά και αισθητά στοιχεία καθεμιάς και κατά τρόπο μυστηριώδη οι ειδικές δωρεές τής θείας χάριτος σε κάθε μέλος τής Εκκλησίας που συμμετέχει σε αυτήν:** *παράδοση* **/** *τέλεση τού* ~ **ϋ** *τα άχραντα* ~ **(η θεία Ευχαριστία) | |** *μετέχω* ■ *κοινωνώ των αχράντωνμυστηρίων* · 3. **οτιδήποτε μένει ακατανόητο και ανεξήγητο για την ανθρώπινη σκέψη και κρίση, το απροσπέλαστο για τον ανθρώπινο νου. αυτό που υ άνθρωπος δεν μπορεί να ερμηνεύσει: γο** ~ *τής δημιουργίας i τού σύμπαντος* **/** *τής ζωής ι τής φύσης*[1] *τής ψυχής*

τι ~ *είναι η ψυχή τού ανθρώπου* συν. **άγνωστο, ακατάληπτο, ανερμήνευτο 4. οτιδήποτε δυσκολεύεται να κατανοήσει κανείς, καθετί κρυφό ή αινιγματικό:** *κατάντησες για μένα»* **(λαϊκ. τραγ.) | |** *ήρθε για να ξεδιαλύνει το* ~ *τού φόνου* **| |** *χροιά* **/** *πέπλος μυστηρίου* **| |** *πυκνό* **/** *ανεξιχνίαστο* ■ *αξεδιάλυτο* ~ **j |** *δια λευκαίνω* **/** *λύνω* **/** *εξηγώ · εξιχνιάζω* **/** *ρίχνο) φως στο* ~ **| |** *παραμένει* ~ *η αιτία αυτής τής απόφασης* **συν. αίνιγμα, μυστικό · φρ.** *το κλειδί τού μυστηρίου* **το αποφασιστικό στοιχείο που οδηγεί κατευθείαν και χωρίς σφάλματα στη λύση αινίγματος, την αποκάλυψη μυστικού κ.λπ. 5. (συνεκδ.) η ύπαρξη άγνωστων. αινιγματικών στοιχείιον σχετικά με ένα ζήτημα· ασάφεια:** ~ *καλύπτει ακόμη την απόπειρα αυτοκτονίας* **| |** *η απάντησή σας προσθέτει νέο* ~ *στην υπόθεση ·* **ΦΡ.** *ιστορία I ταινία μυστηρίου* **έντεχνη αφήγηση με κύριο γνώρισμα το στοιχείο τού «αγνώστου» ή ιστορία αγωνίας. φρίκης και τρόμου, εξιστόρηση τής διαλεύκανσης εγκλήματος, διήγηση επιστημονικής φαντασίας, υπόθεση διπλωματικής σκευωρίας κ.ά. συν. θρίλερ 6. (α) (στο Βυζάντιο) ιερή θεατρική παράσταση με θέμα από την Α.Γ., τους βίους των αγίων ή τα Απόκρυφα Ευαγγέλια. με διδακτικό περιεχόμενο· το θρησκτυτικό δράμα (β) ένα από** *τα* **τρία βασικά είδη τού μεσαιωνικού λαϊκού θεάτρου (τα άλλα είναι τα «θαύματα>> και υι «ηθικές αλληγορίες») με θέματα από τη Βίβλο. ^** Σχολιο **λ.** *μυστικός.*

[εγυμ. < αρχ. *υυστήριον*< *μύστης* (βλ.λ.)]. **μυστηριολογία** (η) 118781 Ιχωρ. πληθ.I **1.** η περιγραφή, μελέτη και ερμηνεία κάθε απόκρυφης τελετής ή/και διδασκαλίας, που περιλαμβάνεται στις αρχαίες θρησκείες 2. (ειδικότ.) η μελέτη τού βαθύτερου νοήματος των αρχαίων μυστηρίων (βλ.λ.) από φιλοσοφική και ηθική άποψη **ΣΥΝ.** αποκρυφισμός, μυστικισμός. **μυστήριος,** -α. -ο 11834J **Ϊ.** αυτός που περιβάλλεται ή χαρακτηρίζεται από μυστήριο, που οι σκέψεις, υι πράξεις, η συμπεριφορά του κ.λπ. δεν εξηγούνται εύκολα ή έχουν μυστηριώδη ή/και ύποπτα χαρακτηριστικά: πυΑύ ~ <*χυιός ο άνθρωπος*■ *ποτέ δεν ξέρεις τι σκέφτεται στην πραγματικότητα | | ~ ενέργεια ; απόφαση / δή/.ό)ση* **συν.** αινιγματικός. ακατανόητος, ακατάληπτος, ανεξήγητος, ύποπτος **αντ.** απλός, ευθύς, καθαρός. Φανερός, κατανοητός **2.** ιδιόμορφος, παράξενος: - *είσαι.' Γιατί δεν κάνεις και συ ό,τι και οι άλλοι: | | είναι* ~ *τύπος · συμπεριφέρεται πυ/.ύ ιδιότροπα*■ **φρ.** *μυστήριο πράγμα* **/** *μυστήριο* για περιπτώσεις έκπληξης και απορίας για κάτι περίεργο, ακατανόητο ή ανεξήγητο · χρησιμοποιείται και ως επιφών.: *μυστήριο παραμένει το πώς διέρρευσε η είδηση* **| |** *εδώ μέσα συμβαίνουν μυστήρια πράγματα!* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *μυστικός.* **μυστηριώδης,** -ης. -ες |μτγν.I {μυστηριώδ-ους **|** -εις (ουδ. -η), -ών[**1.** αυτός που αποτελεί μυστήριο, που ενεργεί αινιγματικά, που προκαλεί απορία, που δεν μπορεί να κατανοηθεί ή να εξηγηθεί εύκολα: ~ *σιγή : φόνος* **/** *θάνατος* **/** *φο)νή* **/** *ασθένεια* **/** *συνθήκες* **.** *φαινόμενο* **/** *έγκλημα* **/** *εξαφάνιση*[1] *αυτοκτονία* **/** *ύφος* **/** *υπόθεση* **/** *συνωμοσία* **συν.** ακατανόητος. ακατάληπτος, ανερμήνευτος. ανεξήγητος, αινιγματικός **αντ.** κατανοητός, καταληπτός, απλός, φανερός, ερμηνεύσιμος. εξηγήσιμος **2.** αυτός που προκαλεί αγωνία, φόβυ. ανησυχία: ~ *φωνές ακού- γονταν κάθε βράδυ* **||** *ένα σκοτεινό και - υπόγειο.* **μυστηριωδώς** επίρρ. ■ .* **ιχολιο** λ. *-ης. -ης. -ες, μυστικός.* **μύατης** (ο)]μυστών} (λόγ.) **1.** πρόσωπο που έχει μυηθεί στα μυστήρια (βλ.λ.). *κου* διδάχθηκε ή κατηχήθηκε στο περιεχόμενο των μυστικών συμβόλων κσ.ι τελετουργιών (ενν. από μυσταγωγό) **συν.** μυημένος. κα τηχημένος **λντ.** αμύητος 2. (μτφ.) πρόσωπο που κατέχει τέλεια, που γνωρίζει σε βάθος επιστήμη ή τέχνη και αφιερώνει τη ζωή και τη δράση του στην υπηρεσία και τη διάδοσή της: ~ *τής μουσικής / τής ζωγραφικής ' τού ρομαντισμού / τής τεχνολογικής προόδου* **συν.** μυ- σταγωγός. επαΐων **αντ.** αδαής. * **σχολιο** λ. *μυστικός.*

|ΠΤΥΜ. αρχ. < *μύω* «κλείνω (τα μάτια, τα χείλη κ.λπ.)». Βλ. λ. *μυώ.* Η λ. *μύστης* δήλωνε αρχικούς αυτόν που κλείνει το στόμα του. που δεν επαναλαμβάνει, δεν αποκαλύπτει τίποτε από όσα είδε και άκουσε στον χώρο τελέσεως των μυστηρίων!, **μυστικισμός** (ο) [I812| {χωρ. πληθ.) **1. φιλος.-θρηικ.** (α) φιλοσοφικό και θρησκευτικό δόγμα, σύμφωνα με τυ οπυίυ ο άνθρωπος φθάνει στην τέλεια γνώση, στην έσχατη πραγματικότητα, μέσα από την έκσταση που οδηγεί σε μια αναγωγική κίνηση τού πνεύματος προς το υπερβατικό και τελειώνεται με την άμεση βίωση τής ένωσης με τυ θείο κατά μυστηριώδη, ακατάληπτο και άρρητο τρόπο (β) η τάση που δέχεται την ύπαρξη απόκρυφων, υπερφυσικών δυνάμεων και υποστηρίζει ότι η δράση και η επίδρασή τυυς είναι καθοριστική για την πορεία τού κόσμου και το)ν ανθρώπινων πραγμάτων (γ) το σύνολο των φιλοσοφικών και Οεολογικών δοξασιών που βασίζονται στην παραπάνω θέση: ο - τού *Μεσαίωνα* **| |** *χριστιανικός; ινδουιστικός* > *ισλα- μικός* ~ αν γ. ορθολογισμός, νοησιαρχία **2.** (κατ' επέκτ.) η τάση προς καθετί το μυστηριώδες, η αναζήτηση τής δράσης μυστικών και ακατάληπτων δυνάμεων ακόμη και στα πιο απλά και καθημερινά πράγματα τού κόσμου και τής ζωής: *η θλίψη από τον θάνατο τής γυναίκας του τον είχε οδηγήσει στον - και στη θρησκυλ.ηψία* **3.** (καταχρ.) η τήρηση απόλυτης εχεμύθειας Ιυν. μυστικότητα αντ. ακριτομυθία, φλυαρία. **— μυστικιστής** (υ) 118761, **μυατικίστρια** (η) 118961.

ΓΕΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. mysticismc]. **μυστικιστικός,** -ή,-ό [1894! αυτός που σχετίζεται με τον μυστικισμό (βλ.λ.) και τους υπαδούς τυυ: ~ *θεωρία / δοξασία / στοιχείο / πνεύμα* '■ *βίωση* ' *παροξυσμός.* - **μυστικιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ. ■ .* **σχολιο** λ. *-ίστ iKOC.*

μυστικό (το) **1.** οτιδήποτε είναι ή μένει κρυφό. δηλ. δεν ανακοινώνεται ή δεν πρέπει να ανακοινωθεί σε άλλους· καθετί που κρατά κανείς αποκλειστικά και μόνο για τον εαυτό του: *εθνικό,' κρατικό ι επιστημονικό* **/** *προσωπικό* > *φοβερό; επτασφράγιστο* **- | |** *κρύβω* **/** *κρατώ* **/** *σέβομαι* **/** *εκμυστηρεύομαι* **/** *αποσπώ* **/** *προδίδω ένα* - **|j** *έχω μυστικά από κάποιον* (δεν του λέω τα πάντα) **ΣΥΝ.** κρυφό, απόκρυφο, απόρρητο **λντ.** φανερό, κοινό, ανακοινώσιμο· **ΦΡ.** *κοινό μυστικό* οτιδήποτε απο- κρύπτεται επιμελώς από τους άμεσα ενδιαφερομένους, ενώ στην πραγματικότητα είναι γνωστό σε πολλούς άλλους, οι οποίοι με τη σειρά τους υποκρίνονται ότι το αγνοούν 2. (α) κάθε τρόπος (ή μέθοδος) άγνωστος στους πολλούς, που εξασφαλίζει επιτυχία ή γενικώς θετικά αποτελέσματα σε κάποιον: *κανείς δεν ξέρει το* ~ *τής επιτυχίας του* **| |** *κάθε δουλειά έχει τα* ~ *της* **| |** *ο μάστορας αρνήθηκε να φανερώσει τα - τής τέχνης του* | | το ~ *τής νεότητας / τής γοητείας* (β) καθετί άγνωστο στους πυλλούς. πυυ εξηγεί ή αποκαλύπτει κάτι: *τα* ~ *τού έρωτα αποκαλύπτει έρευνα επιστημόν(ον* **| |** *τον μύησε στα - τής ελληνικής κουζίνας* **3.** (καταχρ,) το μυστήριο, καθετί που ο άνθρωπος δεν έχει την ικανότητα να κατανοήσει, να εξηγήσει ή να ερμηνεύσει: το ~ *τής δημιουργίας: τής ζωής*[1] *τής ανθρώπινης ψυχής* **συν.** ανεξήγητο. άγνωστο.

I [·:ι υμ. Ουσιαστικπ. ουδ. τύ επιθ. *μυστικός* (βλ.λ.)|. **μυστικοπαθής,** -ής. -ές [1897! Ιμυστικοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[**1.** αυτός πυυ δεν αποκαλύπτει στους άλλους τις σκέψεις, τις πράξεις, τα συναισθήματά του. γενικά ό.τι αφορά στη ζωή του. που έχει την τάση να τα κρατά μυστικά: *είναι τόσο που ούτε στην οικογένειά του δεν* Λέει *τι σκοπεύει να κάνει* ΣΥΝ. κρυφός, κρυψίνους **2.** αυτός που ρέπει πρυς τον μυστικισμό (βλ.λ.) συν. μυστικιστής. μυστικιστικός. - **μυστικοπάθεισ** (η) 11897|. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **μυστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που υπάρχει ή γίνεται στα κρυφά, πυυ το περιεχόμενό του δεν φανερώνεται ή δεν ανακοινώνεται, δεν γνωστοποιείται: - *σχέδιο / μήνυμα / κατάλογος / επαφή / συνάντηση* / συ- *νεννόηση ι συμφωνία / διαπραγματεύσεις* **/** *έσοδα* **/** *κονδύλια* **/** *δράση : κώδικας ι συνομιλία: ειδύλλιο: οργάνωση* ·' *ψηφοφορία i γάμος* **/** *σύσκεψη* συν. κρυοός. απόκρυφος, απόρρητος λντ. γνωστός, φανερός· **ΦΡ.** (α) *μυστικός (αστυνομικός)* ο αστυνομικός που εκτελεί απυστο- λές με πολιτική περιβολή, για να μην αναγνωρίζεται (β) *μυστικός πράκτορας* βλ. λ. *πράκτορας* (γ) *μυστική υπηρεσία* η υπηρεσία που ασχολείται γενικά με τη συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών για την ασφάλεια τής χώρας και ειδικότ. με την κατασκοπία και την αντικατασκοπία (δ) *μυστική εταιρεία* οργάνωση με μυημένα μέλη. τα οποία έχουν υιοθετήσει διακριτικούς τρόπους επικοινωνίας (χειραψία. υπογραφή, σύμβολα, ομιλία κ.λπ.) με πολιτικούς, εθνικούς, οικονομικούς κ.ά. σκοπούς: *η Φιλική Ηταιρεία ήταν μια* ~ **2.** (ειδικότ. για πρόσ.-σπάν.) (α) ο μυστικοπαθής και ιδιαίτ. αυτός που δρα με τρόπο κρυφό και δόλιο, για να απυκυμίσει το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος: *ήταν τόσο -. ώστε ποτέ* δεν *ήξερες πώς θα αντιδράσει ή τι θα κάνει* συν. κρυψίνους. μυστικοπαθής, ύπουλος, δόλιος, σκοτεινός **αντ.** ειλικρινής, ανυστερόβουλος, ντόμπρος (β) (κατ' επέκτ.) ο εχέμυθος **λντ.** ακριτόμυθος, φλύαρος (γ) *μυστικός* (υ) αυτός που ασχολείται με τον μυστικισμό ή που εμβαθύνει στην μυστηριακή διάσταση μιας θρησκείας: *οι μυστικοί τού χριστιανισμού* συν. μυστικιστής · **3.** αυτός που σχετίζεται με τα μυστήρια (βλ.λ.): ~ *Ίακχος* (το μυστηριώδες άσμα που ψαλλόταν πρυς τιμήν τυύ Ιάκχου)* **ΦΡ.** (α) *Μυστικός Δει- πνος* (i) τυ τελευταίο δείπνο τού Ιησυύ Χριστυύ με τους μαθητές του, λίγο πριν από τη Σταύρωση, κατά τη διάρκεια τού οποίου παραδόθηκε από τον Χριστό το μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας (ii) το αντίστοιχο εικονογραΦικό θέμα (iii) (μτφ.) κάθε κρυφό δείπνο ή συγκέντρωση προσώπων, στο υποίο συζητούνται θέματα ή λαμβάνονται

αποφάσεις που δεν ανακοινώνονται; ο ~ *των τεσσάρων διαφωνού- ντων τού κόμματος* **(β)** *μύρο μυστικό* το άγιο μύρο **(βλ. λ.** *μύρο)* **4.** αυτός που σχετίζεται με τον (θρησκευτικό) μυστικισμό **(βλ.λ.):** ~ *κλίση* **/** *έκσταση* **/** *διδασκαλία* **/** *θεολογία* ΣΥΝ. μυστικιστικός. - **μυστικ-ά / -ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ.

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ο σχετιζόμενος με τα μυστήρια, ο απόκρυφος». < *μύστης* **(βλ.λ.)].**

μυστικός: συνώνυμα. Στον εννοιολογικό χώρο τού «μυστικού» χρησιμοποιούνται πολλές λέξης με σημασιυλογικές διαφορές και αποχρώσεις. Αρχαιότερο και δηλωτικότερο είναι το ίδιο το **μυστικός.** το οποίο ανάγεται στους **μύστες,** στους **μυουμένους** στα Ηλευσίνια **Μυστήρια** (ετυμολογικώς όλα τα ομόρριζα ανάγονται στο **μύω** «κλείνω», ενν. τα μάτια· **μύστης** ήταν αυτός που έκλεινε τα μάτια ή που έκλεινε το στόμα, που δεν μιλούσε για τα μυστήρια στα οποία εισαγόταν). Τα **κρυφός** και (το επιτατικό του) **απόκρυφος** δηλώνουν όχι τόσο κάτι που είναι γνωστό σε περιορισμένο κύκλο και δεσμευτικό για ορισμένα άτομα (όπως το *μυστικός),* αλλά γνώση (πληροφορίες κ.λπ.) που δεν θέλουν να αποκαλύψουν οι γνωρίζοντες *(Το κρατούν κρυφό μεταξύ τους- δεν το λένε στον κόσμο* **-** *Το έκρυψαν σε μια απόκρυφη γωνιά τού δάσους).* Ετυμολογικούς το *κρυφός* με τη σημερινή σημασία είναι λ. που αποσπάστηκε πιθ. από αρχ. σύνθετα *{κρυφό-νους. κρυφο-γαμία* κ.ά.), αν δεν προέρχεται από τη μεταπλασμένη μορφή τού ρ. **κρύπτω,** από το μτγν. **κρύφω.** Τα **εμπιστευτικός** και **απόρρητος** (και **άκρως απόρρητος)** χρησιμοποιούνται στη γλώσσα τής διοίκησης ως χαρακτηρισμοί τού βαθμού εμπιστευτικότητας ή τού βαθμού απορρήτου των δημοσίων εγγράφων *(κοινό* = μη εμπιστευτικό. πληροφορία προσιτή σε όλους - *εμπιστευτικό* = ανακοινώσιμο σε περιορισμένο αριθμό - *απόρρητο* = ανακοινώσιμο σε πολύ περιορισμένο αριθμό, που γίνεται ακόμη πιο δεσμευτικό για τον αποδέκτη ενός εγγράφου, όταν χαρακτηρίζεται ως **άκρως απόρρητο).** Αντίθετα προς τα *μυστικός, κρυφός, απόκρυφος. εμπιστευτικός* και *απόρρητος,* που συνιστούν περιγραφικούς χαρακτηρισμούς, τα **μυστήριος, μυστηριώδης** και **καταχθόνιος** αποτελούν σχολιαστικούς χαρακτηρισμούς, σχόλια (αρνητικά) για αυτόν στην οποίο αναφέ- ρονται. Λέγοντας *μυστήριος άνθρωπος, μυστηριώδης συνομιλία, καταχθόνιο πρόσωπο,* προσδίδουμε στα λεγόμενά μας τη σημ. «<κρυφός, μυστικός», συνοδευμένη αντιστοίχως με υπαινιγμούς τού τύπου «παράξενος, ύποπτος, επικίνδυνος», που δεν υπάρχουν στα λοιπά επίθετα.

μυστικοσυμβούλιο (το) **[1826J |μυστικοσυμβουλί-ου | -ων) 1. (στον Μεσαίωνα) σώμα ανωτάτων κρατικών λειτουργών, που συγκαλούσε μονάρχης, για να συζητήσει τις σπουδαιότερες υποθέσεις τού κράτους ζητώντας χρήσιμες συμβουλές 2. (κατ' επέκτ.) συμβουλευτικό σώμα από υψηλόβαθμους κρατικούς υπαλλήλους ή/και τεχνοκράτες, που συνεργάζεται με τον πρόεδρο τής κυβερνήσεως και γνωμοδοτεί για νομοθετικά και διοικητικά ζητήματα τού κράτους.**

[πτυμ. Απόδ. τού γερμ. gcheimc Siaaisrat|. μυστικοσύμβουλος (ο/η) [1837J {μυστικοσυμβούλ-ου | -ων.-ους} 1, το μέλος μυστικοσυμβουλίου 2. (κατ' επέκτ.) το πρόσωπο που εμπιστεύεται κανείς, που του αποκαλύπτει τα μυστικά του και τον συμβουλεύεται για κρίσιμα ζητήματα τής προσωπικής, κοινωνικής και επαγγελματικής του ζωής Συν. έμπιστος.

[ετυμ. Απόδ. τού γερμ. Gcheimrml. **μυστικότητα** (η) 11833J [χωρ. πληθ.} **1.** το να τηρεί κανείς κάτι μυστικό. το να μην ανακοινώνει κανείς (κάτι) στους άλλους, αλλά να το κρατάει κρυφό: *τηρείται άκρα'- σχετικά με το περιεχόμενο τού νομοσχεδίου* **||** *για την πορεία τής ανάκρισης τηρείται απόλυτη / πλήρης* ~ 2. (ειδικότ.) η τάση να μην αποκαλύπτει κανείς κάτι που γνωρίζει: *τον διακρίνει απόλυτη* ·~ συν. εχεμύθεια.

Μυστράς (ο) ιστορική πόλη τής Ν. Ι Ιελοποννήσου στον νομό Λακωνίας. έδρα τού *Δεσποτάτου τού Μυστρά* **κατά τους χρόνους των Παλαιολόγων C1380-1460). η οποία σήμερα δεν κατοικείται· είναι γνωστή για τα πολλά και σημαντικά βυζαντινά της μνημεία (εκκλησίες, το παλάτι των Ι Ιαλαιολόγων. το κάστρο κ.ά.). σχολιο λ.** *τυρί.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *Μυστράς* < *Μυζήθρας* < *μυζήθρα,* **προφανώς από το σχήμα τού ομώνυμου βουνού], μυστρί (το) [μυστρ-ιού [-ιών} εργαλείο το οποίο αποτελείται από χαλύβδινο έλασμα τριγωνικού σχήματος και από ξύλινη ή μεταλλική λαβή. με το οποίο οι οικοδόμοι και οι σοβατζήδες χειρίζονται τη λάσπη και τον σοβά αντιστοίχως κατά το χτίσιμο και το σοβάντισμα. [f.tym. < μτγν.** *μυστρίον.* **υποκ. τού** *μύστρον* < ******μύστον* **(με επίθημα** *-τρον).* **αβεβ. ετύμου. αφού οι συνδέσεις με το ρ.** *μύζω* **(βλ. κ.** *μυζώ)* **και με τις λ.** *μύσταξ* **και** *μάσταξ* **εγείρουν σημαντικά προβλήματα. Στο ίδιο θέμα ανάγεται και το αρχαιότερο ουσ.** *μυστίλη* **«κομμάτι ψωμιού σε σχήμα κουταλιού, με το οποίο έτρωγαν τους ζωμούς»|. μυστρίζω ρ. μετβ. [μύστρισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) επαλείφω οικοδομική επιφάνεια με υλικό χρησιμοποιώντας το μυστρί (βλ.λ.)** · **χρησιμοποιώ το μυστρί σε οικοδομικές εργασίες: -** *τοίχο / ταβάνι* **/** *κούφωμα.* **— μύστρισμα (το) κ. μυστριά (η), μυτάκι (το) [χωρ. γεν.} 1. (υποκ.) μικρή σε μέγεθος μύτη συν. μυτίτσα, μυτούλα αντ. μυτάρα** · **2. ελαφρό χτύπημα με τη μύτη τού παπουτσιού** · **3. εδώδιμο ψάρι που μοιάζει με σπάρο και το κεφάλι του απολήγει σε ρύγχος. μυτάρα (η) -♦ μύτη**

μυταράς (ο) [μυταράδες}, **μυταρού** (η) Ιμυταρούδες} πρόσωπο που έχει (αντιαισθητικά) μεγάλη μύτη. **μυτερός,** -ή, -ό αυτός που απολήγει σε οξύ άκρο, που καταλήγει σε αιχμή: ~ *μαχαίρι / μο/^όβι' πέτρα ι δόντι / βράχος / γένι* συν. αιχμηρός, σουβλερός, οξύς αν γ. αμβλύς, στομωμένος.

Ιετυμ. < *μύτη* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *τρομ-ερός, σουβ-λερός\.*

μυτζήθρα (η) >μυζήθρα

μύτη (η) Ιμυτών} **1.** ανατ. το όργανο τής όσφρησης- προεξοχή τού προσώπου. που βρίσκεται ανάμεσα στο μέτωπο και το στόμα, αποτελεί- ται από δύο κοιλότητες οι οποίες χωρίζονται μεταξύ τους με οστεο- χόνδρινο διάφραγμα (ρουθούνια) και χρησιμεύει ως είσοδος τού ει- σπνεόμενου αέρα. τον οποίο και καθαρίζει, διηθεί, υγραίνει κ.λπ. κατά την αναπνοή: *μικρή / μεγάλη / κυρτή / γαμψή / σουβλερή / λεπτή / πλακουτσωτή / κλασική ή ελ/.ηνική* (αυτή που υπάρχει στα αγάλματα τής κλασικής περιόδου, ίσια και συχνά ενωμένη με το μέτωπο) / *γαλλική* (η ανασηκωμένη στο άκρο) / *βουλλωμένη* (με βλέννα) / *σπασμένη* **-** || *σκουπίζω) / φυσώ* [1] *ξύνω / σκαλίζω <με το δάχτυλο) τη - μου·* ΦΡ. (α) έχω *μεγάλη / ψηλή μύτη* είμαι γεμάτος έπαρση, είμαι υπερήφανος και αλαζόνας συν. είμαι ψηλομύτης (β) *σηκώνω μύτη* αρχίζο) να συμπεριφέρομαι αλαζονικά συ.ν. επαίρομαι. υπερηφανεύ- ομαι (γ) *πέφτει η μύτη μου* βλ. λ. *πέφτω* (δ) *χώνω /βάζω τη μύτη μου παντού* αναμειγνύομαι σε πολλές (συχνά ξένες) υποθέσεις, γενικώς εκεί όπου δεν έχω αρμοδιότητα (ε) *(κάποιος) με τραβάει / με σέρνει από τη μύτη* (μεσν. φρ. *παίρνω από τή μύτη)* (κάποιος) με κάνει ό.τι θέλει, μου έχει επιβληθεί τελείως συν. με χορεύει στο ταψί, μου βάζει τα δύυ πόδια σ' ένα παπούτσι (στ) *δεν βλέπω ούτε τη μύτη μου* υπάρχει πυκνή ομίχλη ή επικρατεί απόλυτο σκοτάδι και δεν μπορώ να διακρίνω τίποτε (ζ) **δεν** *βλέπω πέρα από τη μύτη μου* (ΐ) έχω πολύ μεγάλη μυοοπία (ii) (μτφ.) είμαι στενοκέφαλος, δεν έχω την ικανότητα να διαβλέπω αιτίες ούτε να προβλέπω αποτελέσματα, εξελίξεις κ.λπ.: *δεν κάνει για πολιτικός' δεν βλέπει πέρα από τη μύτη του* (η) *κάτω από τη μύτη μου* χορίς να πάρο) είδηση κάποιον ή κάτι, χωρίς να τον αντιληφθο), μολονότι υπάρχει ή γίνεται κοντά μυυ: *η κλοπή έγινε - τής αστυνομίας* (θ) *πέφτω / έρχομαι μύτη με μύτη* έρχομαι πρόσωπο με πρόσωπο με κάποιον, τον πλησιάζω πολύ κοντά ο) *μου βγαίνει από τη μύτη* βλ. λ. *βγαίνω* (ια) (αργκό) *σκάω μύτη* εμφανίζομαι κάπου: *μόλις έσκασε μύτη στη γωνία, τον άρχισαν στην καζούρα·* συν. ξεμυτίζω (ΐβ) (καθημ.-μτφ.) *(κάτι) μου σπάει τη μύτη* (κάτι) διεγείρει έντονα την όσψρησή μου (συνήθ. για φαγητά με έντονη και ορεκτική μυριοδιά): *τα σουτζουκάκια που μαγειρεύει μας έσπασαν τη μύτη* (ιγ) **δεν** *ανοίγει* **/ δεν** *ματώνει μύτη* γίνεται αναίμακτη συμπλοκή: *στις φετινές διαδηλο)σεις δεν άνοιξε μύτη* συν. δεν ανοίγει ρουθούνι (ιδ) *με τρώει η μύτη μου* (i) πάο) γυρεύοντας να φάω ξύλο, συμπεριφέρομαι προκλητικά (ii) σε ερωταπαντήσεις τού τύπου: - *Με τρώει η μύτη μου. -Ξύλο θα φας!* (υπονοώντας ότι όταν κάποιον τον τρώει η μύτη του. θα φάει ξύλο) (ΐε) *μπαίνω στη μύτη / στο ρουθούνι κάποιου* αρχίζω να ενοχλώ κάποιον με τις πράξεις ή τη συμπεριφορά μου: *πο?Λ) στη μύτη μού μπαίνει τώρα τελευταία και θα τον βρίσω* (ιστ) *να μου τρυπήσεις τη μύτη* για περιπτώσεις στις υποίες υπάρχει απόλυτη βεβαιότητα τού ομιλούντος για το περιεχόμενο των λόγων του: *αν τον ξαναβοηθήσω τον αχάριστο!* **||** *αν περάσεις στις εξετάσεις, εμένα -/* (ιζ) (παροιμ.) *η μύτη του να πέσει, δεν θα σκύψει να τη σηκώσει* είναι πολύ τεμπέλης ή ψηλομύτης, αλαζόνας (ιη) *πιάνω τη μύτη μου* (ΐ) κρατώ με τα δάκτυλα κλειστή τη μύτη μου λόγω δυσάρεστης οσμής: *όποτε περνάω μπροστά από τον κάδο το>ν σκου- πιδιών.* - (ii) εκφράζο) την ενόχλησή μου ή τη δυσφορία μου για πρόσωπο που εμπλέκεται σε απεχθείς δραστηριότητες ή για κατάσταση σκανδάλων και παρανομιών: *αυτός ο άνθρωπος είναι να πιάνεις τη μύτη σου!* **||** *όταν ακούς τι καταχρήσεις και απάτες είχαν κάνει, πιάνεις τη μύτη σου* (ιθ) *πέφτουν μύτες* για να δηλώσουμε ότι κάνει πάρα πολύ κρύο (κ) *μου λύνεται / ανοίγει / ματώνει η μύτη* αρχίζει να αιμορραγεί (κα) *μου τρέχει / στάζει η μύτη* (i) έχω καταρροή (ii) αιμορραγώ από τη μύτη 2. το ρύγχος των ζώων. πυυ περιλαμβάνει συνήθ. και τα όργανα τής όσφρησης ή το ράμφος των πτηνών· φρ. (πα- ροιμ.) *το έξυπνο πουλί από τη μύτη πιάνεται* όποιος κάνει τον έξυπνο γελοιοποιείται, την παθαίνει **3.** (μτψ.) το οξύ άκρο. η -αιχμηρή απόληξη οποιουδήπυτε πράγματυς: *η ~ τής βελόνας / τού μαχαιριού / τού κοπιδιού/ τής πένας / τού μολυβιού* συν. αιχμή, ακίδα, ακμή· φρ. (α) *περπατώ στις μύτες* (ενν. *των ποδιών* ή *των παπούτσια)*ι/) βαδίζω στις άκρες των ποδιών, περπατώ με προφυλάξεις, για να μη γίνω αντιληπτός (β) *στη μύτη τού κουταλιού* στην άκρη τού κουταλιού, όχι γεμάτο το κυυτάλι, λίγυ: *-Πόση ζάχαρη θέλεις; Λίγη,* **-** 4. (α) (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε προεξέχει, κάθε προτεταμένο άκρο: *η ~ τού ακρωτηρίου / τού δοκαριού* συν. προεξοχή, δόντι (β) το εμπρόσθιο οξύ τμήμα αεροσκάφους ή πλοίου **5.** ο αιχμηρός σχηματισμός σε ρούχο: *μην κρεμάς τη μπλούζα στο γαντζάκι. γιατί θα κάνει* - · **6.** η ιδιαίτερη ικανότητα προσώπου ή ζώου να καταλαβαίνει από πού ή από τι προέρχεται κάθε μυρωδιά: *από νέος είχε γερή ~* || Τι ~ *είναι αυτή! Από την πόρτα κατάλαβες τι μαγειρεύω!* **7.** (μτφ.) η ικανότητα προσώπου να αντιλαμβάνεται τι κρύβεται κάτω από την επιφάνεια (γεγονότων. συμπεριφοράς) και να διαβλέπει τις πιθανές εξελίξεις: *έχω γερή ~· τον μορίστηκα αμέσως* τί *κουμάσι είναι* ΣΥΝ. διαίσθηση, διορατικότητα. — (μεγεθ.) **μυτάρα** (η) Ιμεσν.Ι, (υποκ.) **μυτάκι** (το) (βλ.λ.) κ. **μυτίτσα** (η) κ. **μυτούλα** (η).

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *μύτις,* αγν. ετύμου. Η λ. *μύτις,* σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει το ήπαρ ορισμένων κεφαλοπόδων (κυρ. τής σουπιάς). το οποίο έμοιαζε με τον ανθρώπινο μυκτήρα. Ο Ησύχιος, εξάλλου, δίνει την ακόλουθη εξήγηση: *μύττις'* τό *μέλαν τής σηπίας, οπερ έν τώ στόματι έχουσα εκκρίνει.* Η μαρτυρία αυτή οδηγεί στην εικασία ότι η λ. προσδιόριζε την ενέργεια τού φυσήματος τής μελάνης από τη σουπιά, η οποία έφερνε στον νου ανάλογες ενέργειες τής ανθρώπινης ρινός. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική: *κάτω από τη μύτη κάποιου* (< au nez de

quelqu'un). *χώνω τη μύτη μου παντού* (< fourrcr *won* ncz purfout), *σηκώνω μύτη* (< levor lc nez). <5rν*βλέπω πέρα από τη μύτη μου* « nc pas voir pJus loin que lc boul de mon nez)|. **μυτιά** (η) (λαϊκ.) **1.** χτύπημα στη μύτη · **2.** (για πτηνά) χτύπημα με το ράμφος ΙΥΝ. ράμφισμα. ραμφισμός · 3. χτύπημα που καταφέρεται με το άκρο τού παπουτσιού · 4. (αργκό) λήψη ναρκωτικής ουσίας από τη μύτη, με εισπνοή: «α/r' *τις μυτιές που έπαιρνα, άρχισα και βελόνι...*» (Λ. Δελιάς) ΣΥΝ. (αργκό) σνιφάρισμα. **μυτίζω** ρ. μετβ. [μΓσν.| {μύτισα} (λαϊκ.) **1.** (αρχικά για πτηνά) τσιμπώ κάτι με το ράμφος μου. για να το πάρω και να τυ φάω: ~ τους- *σπόρους / τα σκουληκάκια* συν. ραμφίζω **2.** (κατ' επέκτ. για πρόσ.) καθιστώ πράγμα ή αντικείμενο οξύ στην άκρη. του φτειάχνω μύτη: ~ *το μο/.ύβι / το ξύλο / το εργαλείο* συν. οξύνω. ξύνω.

Μυτιλήνη (η) **1.** η πρωτεύουσα τής Λέσβου και τού ομώνυμου νομού

(συνεκδ.) η Λέσβος (βλ.λ.). **— Μυτιληνιός** κ. (λόγ.) **Μυτιληναίος** [αρχ.Ι (ο). **Μυτιληνιά** κ. (λόγ.) **Μυτιληναία** (η), **μυτιληναίικος,** -η, -ο κ. **μυτιληνιός,** -ιά. -ιό.

[Ι-ΤΥΜ. αρχ.. πιθ. < **μύτι?.ος,* που συνδ. με λ. αναφερόμενες σε θαλασσινά. πβ. *μύτ(τ)ις* «μελάνι σουπιάς» (βλ. κ. *μύτη).* Η μυθολογία απέδιδε την ονομασία σε αρχ. ανθρωπωνύμια, όπως *Μυτίλης* (οικιστής τής νήσου) και *Μυτιλήνη* (θυγατέρα τού Μάκαρος)]. **μύτιλος** κ. **μυτίλος** (ο) (λόγ.-σπάν.) είδος εδώδιμου, θαλάσσιου μαλακίου (βλ. κ. λ. *μύδι).*

(ΠΤΥΜ. < λατ. mitulus / my lulus, άσχετο προς το μτγν. *μύτιλος ί μίτυ- λος* (επίθ. τής αίγας που δεν είχε κέρατα)|. **μυτιλοτροφία** (η) Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.-επίσ.) η συστηματική εκτροφή μυδιών σε ειδικές παραθαλάσσιες εγκαταστάσεις με σκοπό την εμπορική εκμετάλλευσή τους. **— μυτιλοτροφείο** (το), **μυτίτσα** (η) * μύτη

μύτος (Ο) κλοτσιά με τη μύτη τού παπουτσιού: *έριξε έναν - στη μπάλα.* · (υποκ.) **μυτάκι** (το) (βλ.λ.).

[ΕΤ υμ. Μεγεθ. τού *μύτη,* κατ' αναλογίαν προς το *κλότσος*|.

μυτούλα (η) ► μύτη

μύχιος, *-α.* -ο (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται στο βάθος (τής ανθρώπινης συνείδησης) ή προέρχεται από αυτό. ο πιο εσοηερικός. αυτός που δεν φθάνει στην επιφάνεια: ~ *σκέψη / πόθος / σκοπός / φθόνος* ιυν. ενδόμυχος, εσώτατος, ενδότατος, βαθύς, κρύφιος αντ. εμφανής, εξωτερικός. εξόφθαλμος **2.** (ειδικότ.) *μύχια* (τα) το βαθύτερο σημείο, τα έγκατα: *το κλάμα της έφτανε μέχρι τα ~ τής ψυχής / τής καρδιάς μου || τα ~ τής ανθρώπινης ύπαρξης.* **— μύχια / μυχίως** επίρρ.

[ΕΙ'ΥΜ. αρχ. < *μυχός* (βλ.λ.)}. **μυχός** ίο) (λόγ.) το βαθύτερο σημείο, το εσώτατο μέρος: ο - *τον κόλπον / λιμανιού* συν. βάθος, έγκατα αντ. εξωτερικό, επιφάνεια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < 0. ^muqh-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *(s)meuqh- «εισδύω ολισθηρός», πβ. μέσ. γερμ. smicgcn «λυγίζω, κάμπτω» (> γερμ. schmiegen), αρχ. αγγλ. smugan «γλιστρώ» κ.ά. Σε αυτή την περίπτωση, το θ. τής λ. *μυχός* θα είχε τη σημ. «κρύβομαι στο βάθος», πράγμα που εξηγεί και τις ποικίλες χρήσεις της[. **μυώ** ρ. μετβ. {μυείς... **[** μύ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος! **1»** εισάγω (κάποιον) σε μυστήρια θρησκείας, αίρεσης, δοξασίας κ.λπ.. του αποκαλύπτω σταδιακά και στο πλαίσιο τελετουργίας τον ιδιαίτερο χαρακτήρα και το βαθύτερο νόημά τους: ~ *στα μυστήρια μιας θρησκείας || ~ στον χριστιανισμό* συν. κατηχώ, προσηλυτίζω, διδάσκω, μυσταγωγώ 2. (ειδικότ.) αποκαλύπτω σε κάποιον την ύπαρξη και τους σκοπούς μυστικής οργάνωσης, κίνησης, συν<ομοσίας κ.λπ.. με σκοπό να τον καταστήσω οπαδό της: *οι επίδοξοι πραξικοπηματίες προσπάθησαν να μνήσουν στην οργάνωσή τους αξιωματικούς των Σωμάτων Ασφαλείας || ο Ξάνθος μύησε τον Υψη?,άντη στη Φι/ακή Εταιρεία* ΣΥΝ. προσηλυτίζω 3. (μτφ.) διδάσκω (σε κάποιον) τα μυστικά επιστήμη?- ᵀ^χνης. επαγγέλματος ή δραστηριότητας, φανερώνω τα μυστικά, τον ιδιαίτερο χαρακτήρα τους: *επιθυμεί να τον μνήσει στη γοητεία τής περιπλάνησης* **|| *τη μύησε στα μυστήρια τής ζωής ι στις αξίες τής ανατο?.ικής φιλοσοφίας* || *μνεί τους μυ,θητές τον στην Τέχνη* || *ανέλαβε να τον μυήσει στα μυστικά τής ιταλικής κονζίνας*ΣΥΝ'. εκπαιδεύω. εισάγω. ·'·" σχολιο λ. *μετοχή.*

(ΕΓΥΜ. < αρχ. *μνώ (-έω),* αρχική σημ. «εισάγω κάποιον στα θρησκευτικά μυστήρια» (κυρ. εν αναφορά προς τα Ηλευσίνια Μυστήρια). < *μύω*«κλείνω (τα μάτια, τα χείλη κ.τ.ό.)» (για τη σημασιολ. μετάβαση βλ. λ. *μύστης)* < **μύ-ίω Ί *μνσ-]ω* < *μ ν.* ονοματοπ. ρίζα, που δήλωνε τη θέση των χειλιών, όταν ρουφούν ή εκμυζούν. Ομόρρ. *μυ-ο)πία, μύ-σ- τη^, μν-στικός. μν-στήριθ(ν), μυκώμαι.* πιθ. κ. *μν-θος* κ.ά.]. **μυώδης,** -ης, -ες [μτγν.Ι {μυώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει γυμνασμένους και ανεπτυγμένους μυς. που είναι γεμάτος μυς. που διαθέτει μεγάλη σωματική δύναμη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **μύωμα** (το) 11857] [μυώμ-ατος | -ατα, -άτων} ιλτρ. νεόπλασμα που α- ποτελείται από μυϊκό ιστό και έχει συνήθ. καλοήθη χαρακτήρα, εμφανίζεται συχνά στη μήτρα και στον ιστό τού δέρματος σε γυναίκες προχωρημένης ηλικίας· σε σχετικά λίγες περιπτώσεις υπάρχει στυ άτομο εκ γενετής ή μεταλλάσσεται σε κακόηθες (μυοσάρκωμα). [Γ.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. myomc]. **μυώνας** (ο) ανατ. σύνολο μυών τυύ σώματος, το τμήμα τού σώματος *στο* οποίο υπάρχουν και συσπώνται διάφοροι μύες. οι οποίοι επιτε- λούν συγκεκριμένη λειτουργία: *οι ~ τού προσώπον τον συσπάσθη- καν* **II** *με αντές τις ασκήσεις γυμνάζονται οι ~ τής πλάτης και τού στήθους.* ** σχόλιό λ. *μνς.*

[ετυμ. < αρχ. *μνών. -ώνος < μνς].* **μύωπας** (ο/η) {(θηλ. γεν. μύιοπος) (μυώπων} **1.** ιλγρ. πρόσωπο που πάσχει από μυωπία λντ. πρεσβύωπας 2. (μτφ.) πρόσωπο που χαρακτηρίζεται από έλλειψη διαισθήσεως και διορατικότητας, που αδυνατεί

να εννοήσει *τα* **βαθύτερα αίτια γεγονότων, καταστάσεων κ.λπ. ή να διαβλέψει μελλοντικές εξελίξεις:** *από ~ και στενόμνα/^ονς πο/ατικούς μην περιμένεις μεγάλες αποφάσεις* **ΣΥΝ. κοντόθωρος, κοντόφθαλμος, στενόμυαλος, χοντροκέφαλος** λντ. **εύστροφος, ανοιχτόμυαλος. Επίσης (λόγ.) μύωψ |αρχ.| {μύωπος}.**

[ετυ.μ. < αρχ. *μύωψ. -ωπος < μύο)* **«κλείνω (τα μάτια)» +** *-ωψ* **(<** **ώψ, ώπός* **«όψη. βλέμμα»), από τη συνήθεια των μυώπων να μισοκλείνουν τα μάτια, για να δουν καθαρότερα], μυωπία (η) Ιχωρ. πληθ.} 1- ιατρ. ελάττωμα τής όρασης, κατά το οποίο το μάτι αδυνατεί να διακρίνει καθαρά πρόσωπα και αντικείμενα που βρίσκονται σε σχετικά μακρινή απόσταση αντ. πρεσβυωπία 2. (μτφ.) έλλειψη οξύνοιας, διαισθήσεως και διορατικότητας, αδυναμία κατανόησης αιτιών ή πρόβλεψης εξελίξεων:** *πνευματική / διανοητική -* **συν. στενοκεφαλιά** λντ. **οξύνοια, ευστροφία, διορατικότητα.**

[Ε.ΤΥΜ. αρχ. < *μύωψ* **(βλ. λ.** *μύωπας)\.* **μυωπικός, -ή. -ό {1877] 1. αυτός που σχετίζεται με τη μυωπία ή τον μύωπα: -** *μάτια / γυαλιά 2.* **(μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη οξύνοιας και διορατικότητας, που μένει άκαμπτος και προ- σκολλημένος σε ανάγκες και συνήθειες τού παρελθόντος: -** *πολιτική / στάση / πνεύμα / κριτική / ηγεσία / προσέγγιση ενός θέματος* **συν. κοντόφθαλμος ΑΝΤ. οξύνους. — μυωπικ-ά / -ώς επίρρ. μύωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. η στένωση τής κόρης τού οφθαλμού (βλ. κ. λ.** *μύσις).*

(ετυμ. < μεσν. *μύωσις<* **αρχ.** *μύω* **«κλείνω (τα μάτια)» (βλ. λ.** *μυο))].* **μύωψ (ο/η) ► μύωπας**

Μωάμεθ (ο) {άκλ.} προφήτης και ιδρυτής τής ισλαμικής θρησκείας, μιας από τις μεγαλύτερες σήμερα στον κόσμο· γεννήθηκε στη Μέκκα το 570 μ.Χ. περίπου και πέθανε στη Μεδίνα το 632 και η επίδραση που άσκησε οδήγησε σε θρησκευτικές, κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις τεράστιας σημασίας για την ιστορία τής ανθρωπότητας · φι *αν Ι όταν Ι άμα δεν πάει ο Μωάμεθ στο βουνό, πάει το βουνό στον Μωάμεθ* **βλ. λ.** *βουνό.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αραβ. Muhammad «αινετός» < *p.* **humjda «αινο)»]. μωαμεθανισμός (ο) [18231 {χωρ. πληθ.} ορησκ. η θρησκεία που ίδρυσε ο προφήτης Μωάμεθ, μία από τις μεγαλύτερες σήμερα στον κόσμο, σύμφωνα με την οποία ένας είναι ο Θεός. ο Αλλάχ, και ο Μωάμεθ ο τελευταίος προφήτης του και τού οποίου οι αρχές είναι συγκεντρωμένες στο Κοράνιο (βλ. κ. λ.** *ισλαμισμός)* **συν, μουσουλμανισμός. ισλάμ. μωαμεθανός (ο) [18231. μωαμεθανή (η), μωαμεθανικός, -ή. -ό 11851]. μώλος ιο) ► μόλος**

μώλωπας *(ο)* **{μωλώπων} ιατρ. κάκωση ή τραύμα τής εξωτερικής επιφάνειας τυύ δέρματος, που εκδηλώνεται συνήθ. ως πρήξιμο και εκχύμωση και προκαλείται από χτύπημα, πτώση ή και σύνθλιψη ΣΥΝ. μο)λωπισμός.**

[ει υμ. < αρχ. *μώλωψ, -ωπος* **< 0. ˣmol- (με επίθημα** *-ωψ,* **πβ.** *μύ-ωψ),* **εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού Ι.Ε. *mci(p)- «λερώνω - σκουραίνω». πβ. λετ. meins «μαύρος», λιθ. melas «κυανός», mdlyne «μώλωπας», αρχ. πρωσ. melnc «μελανή κηλίδα» κ.ά. Ομόρρ.** *μέλ-ας* **(βλ.λ.),** *μελ-ανός. μολύνω* **κ.ά.1. μωλωπίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.) {μωλώπισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} προκαλώ μώλωπες, χτυπώ κάποιον και του προξενώ κακώσεις στο δέρμα συν. μελανιάζω. μωλωπισμός (ο) [μεσν.Ι κ. μωλώπιαμα (το), μώμος (ο) (αρχαιοπρ.) 1. λόγος ή πράξη που έχει χαρακτήρα σφοδρής επίκρισης ή κατηγορίας ΣΥΝ. μομφή, ψόγος, επίπληξη, κατάκριση. αποδοκιμασία ΑΝΤ. επιδοκιμασία, επικρότηση 2. (ειδικότ.) βαριάς μορφής ειρωνεία, που έχει συνήθ. τον χαρακτήρα προσβολής συν. χλεύη, χλευασμός, σκώμμα, λοιδορία, εμπαιγμός** λντ. **θαυμασμός, έπαινος** ȝ. **(μειωτ.) πρόσωπο που συνηθίζει να εκτοξεύει κατηγορίες ή να ειρωνεύεται, να χλευάζει συν. είρων. χλευαστής, σαρκαστής, σκώπτης. προσβλητικός.**

Ιετυμ. < αρχ. *μώμος.* **που συνδ. πιθ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου «***μνμαρ■ αίσχος, φόβος, ψόγος***». Η εναλλαγή των φωνηέντων** *ω - υ* **έχει ερμηνευΟεί είτε ως κώφωση τού -ω- σε** *-ν-* **είτε ως μετάπτωση (πβ.** *ζωμός - ζύμη).* **Κατά τα άλλα. οι εν λόγω εκφραστ. όροι δεν έχουν ικανοποιητικές συνδέσεις με άλλες λεξιλογικές οικογένειες, η δε αναγωγή στο ρ.** *μο>κώμαι* **«χλευάζω, περιπαίζω» είναι αμφίβολη), μώνυχος, -ος. -ον (λόγ. για ζώα) 1. αυτός που έχει ένα μόνο νύχι. μία οπλή σε κάθε πόδι: ~** *ίππος* **συν. μονώνυχος, μονόχηλος (βλ.λ.) 2. ΖΩΟΛ.** *μώνυχα* **(τα) κατηγορία θηλαστικών ζώων ΣΥΝ. μονόχηλα (τα). [ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ.** *μώννξ.* **Τυ β' συνθ. τής λ. είναι ασφαλιύς το αρχ.** *όννξ* **«νύχι», ενώ ως προς τυ α' συνθ. έχουν διατυπωθεί δύο εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις. Παλαιότερα πιστευόταν ότι** *μώννξ* **< ~***μονΡ(ο)-όννξ* **(με συλλαβική ανυμνίωση και έκταση τού αρχικύυ φωνήεντος εν συνθέσει), ενώ σήμερα κερδίζει έδαφος η εκδοχή ότι** *μώννξ<* ***σμ-ώννξ. όπου *σμ- η μηδενισμ. βαθμ. τού J.F.. ˣsem- -ένας» (>** εις). **οπότε η λ. θα σήμαινε «με ένα νύχι»!, μωραίνω ρ, μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] [μώρα-να, -νθηκα, -μένος} (λόγ.)**

1. (μετβ.) καθιστώ ή αποδεικνύω (κάποιον) ανόητο, τον κάνο) να χάσει τον νου τυυ. τη σκέψη και την κρίση τυυ: *μωραίνει Κύριος ον βούλεται απολέσαι* **συν. αποβλακιόνω. τυφλώνω αντ. συνετίζω, σωφρονίζω, βάζο) μυαλό (σε κάποιον) ♦ 2. (αμετβ.) μιλώ. ενεργώ ή συμπεριφέρομαι ως ανόητος, χάνω τον νου μου, τη σκέψη και την κριτική μου ικανότητα συν. αποβλακώνομαι, ανοητοίνω, ξεμωραίνομαι, ξεκυυτιαίνω ΛΝΤ. συνετίζομαι, βάζω μυαλό, μωράκι (το) * μωρό**

μωρέ κ. ωρέ επιφών. (λαϊκ.-οικ.) 1. προσφώνηση προσώπων και ζώων (ανεξαρτήτως φύλου και γραμματικύυ γένους): *αφήστε με. ~ παιδιά, να κάνω τη δουλειά μου!* **[|** *ώς πότε θες να σε τρέφω. - τεμπέλη;* **ΣΥΝ. βρε · 2. (+ προσωπική αντιον.) για έμφαση σε προσφώνηση ή**

αναφορά σε πρόσωπο: *μωρ'εσύ. δεν ακούς που* σου *φο>νάζω:* || μωρ* *αυτός δεν τρώγεται με τίποτα!* Ζ. (γενικότ.) για απορία, θαυμασμό, διαμαρτυρία, αποδοκιμασία κ.λπ.: *- τι μας λες!* **| |** *~ φθηνά τη γλυτώσαμε. σου λέω!* **| |** *~ όσα και να πεις για δαύτη, είναι λίγα* **| | -** *μπράβο θράσοα που το έχεις***!)}** *-1 Δουλειά που μου σκάρωσε!* **ΣΥΝ.** βρε. ΐχΟΛίο'λ. *βρε.*

|Ε1ΥΜ. μεσν., από την κλητ. ενικού τού αρχ. επιθ. *μωρός* (βλ.λ.)Ι- **μωρή** επιφών. ως πρυσφών. γυναικών, συνήθ. προσβλητική ή υβριστική: **-** *συ. έλα 'δώ!* || *σκάσε***.** -/1| *~ τρελή, τι κάνεις εκεί;*

[κτυμ. μεσν. προσφώνηση, θηλ. τού αρχ. επιθ. *μωρός* (βλ.λ.)|. **μωρία** (η) [αρχ.| {χωρ. πληθ.· δύσχρ. μωριών στη σημ. 2} (λόγ.) **1.** (κυ- ρωλ.) η έλλειψη σκέψης και κρίσης, η μειωμένη ικανότητα αξιολόγησης και ερμηνείας το>ν εξωτερικών μηνυμάτων ΣΥΝ. ανοησία, κουταμάρα. βλακεία, χαζομάρα, αφροσύνη, άνοια, ευήθεια. ακρισία, αβελτηρία αντ. εξυπνάδα, ευστροφία, ευφυΐα, νοημοσύνη 2. (συνεκδ.) λόγος, πράξη ή συμπεριφορά που φανερώνει ανοησία, έλλειψη σκέψης και κρίσης συν. μικρολογία **3.** ιατρ. διανοητική καθυστέρηση, κατά την οποία το άτομο μένει διανοητικά καθηλωμένο στην ηλικία των εννέα ώς δέκα χρόνων και χρειάζεται φροντίδα και προστασία από τους άλλους, μπορεί ωστόσο να επιτύχει την άσκηση απλής επαγγελματικής δραστηριότητας, **μωρό** (το) **1.** το πολύ μικρό παιδί, το βρέφος: *το ~ κοιμάται στην κούνια* || *ταΐζω / φροντίζο) το ~* ΣΥΝ. νήπιο, μικρό, μπέμπης αντ. μεγάλος, ενήλικος 2. (μτφ.) πρόσωπο που δεν το χαρακτηρίζει η ωριμότητα, η οποία αρμόζει στην ηλικία του, που σκέπτεται ή συμπεριφέρεται σαν μικρό παιδί: *- με θεωρείτε και μου τα λέτε αυτά:* συν. αφελής, ανώριμος· **φρ.** *κάνω* σαν μωρό-ίτα/δ/συμπεριφορέρομαι σαν να είμαι μωρό. δηλαδή ανώριμα **3.** (οικ.) *μωρό μου!* χαϊδευτική προσφώνηση προς αγαπημένο πρόσωπο, έκφραση τρυφερότητας και στοργής συν. αγάπη μου, λατρεία μου **4.** (λαϊκ.) όμορφη, ελκυστική νεαρή κοπέλα: *όλα τα - στην πίστα* || *πέρασε ένα - άλλο πράμα!* συν. κουκλί. **—** (υποκ.) **μωράκι** κ. **μωρουδάκι** κ. **μωρουδέλι** κ. **μωρούλι** (το).

[f.tym. < μεσν. *μωρόν*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *μωρός*|. **μωρολόγημα** (το) [αρχ.| (μωρολυγήμ-ατος j -ατα. -άτων| ανόητη κουβέντα, λόγος ή ομιλία χωρίς περιεχόμενο: *η χθεσινή συζήτηση ήταν γεμάτη μωρολογήματα και φλυαρίες* **συν.** χαζοκουβέντα, φληνάφημα, ανοησία, βλακεία **αντ.** ευφυολόγημα, εξυπνάδα. Κπίσης **μωρολογία** (η) [αρχ.|. **μωρολόγος,** -ος. -ο |αρχ.| (λόγ.) αυτός που λέγει ανοησίες, που τα λόγια του δεν έχουν νόημα ή περιεχόμενο **συν.** φαφλατάς, **μωρολογώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {μωρολογείς... | μωρολόγησα! (λόγ.) λέω ανοησίες, μιλώ ακατάσχετα και χωρίς περιεχόμενο: *όλοι μωρολογούσαν στη χθεσινή συζήτηση, κανείς δεν είπε δύο σοβαρές κουβέντες* **συν.** ανοητολογώ, φληναφώ **αν ι.** ευφυολογώ. **μωρομάντηλο** (το) μαντήλι μιας χρήσεως εμποτισμένο με υγρό για τον καθαρισμό των μωρίόν. **μωρόπιστος,** -η. -ο 11860J (λόγ.) αυτός που είναι εύπιστος (από ακρισία, έλλειψη πείρας ή αφέλεια): *μην είσαι ~ και μην παρασύρεσαι από τις υποσχέσεις των δημαγογώνΣυν.* αφελής, ευκολόπιστος, απλοϊκός, ευήθης **ανγ.** δύσπιστος, ολιγόπιστος. **— μωροπιστία** (η) J183I]. **μωρός,** -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη σύνεσης. εξυπνάδας ή κριτικής σκέψης: *~ κουβέντες / φιλοδοξία / αντίληψη* **συν.** ανόητος, κουτός, άμυαλος **αντ.** έξυπνος, συνετός, ανυιχτο- μάτης, ευφυής' φρ. (α) *μωρές παρθένες (μωραΐ παρθένοι.* Κ.Δ. Ματθ. 25, 2) (ως χαρακτηρισμός) ανέτοιμοι, απροετοίμαστοι άνθρωποι (για κάτι σημαντικό)· για πρόσωπα που χαρακτηρίζει η απρονοησία: *ενο) έβλεπαν τον κίνδυνο, δεν πήραν κανένα μέτρο· τώρα την επαθαν σαν τις μωρές παρθένες* (β) *ουδείς μωρότερος των διδασκάλων, αν δεν υπήρχον οι ιατροί* κανένας δε θα ήταν πιο ανόητος από τους δασκάλους, αν δεν υπήρχαν οι γιατροί· (ειρων.) για τους δασκάλους και τους γιατρούς **2.** (α) **μωρέ** βλ.λ. (β) **μωρά** βλ.λ. **- μωρότητα** (η). **σχολιο** λ. *ανόητος***.** *βρε.*

|ΗΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Ήχει εγκαταλειφθεί σήμερα η παλαιότ. σύνδεση με σανσκρ. muni- «ανόητος, κουτός», που θα προϋπέθετε με τάπτωση *mo(u)- / *mu- (πβ. *ζωμός - ζύμη).* **Το λατ. m5nis είναι δάνειο από την Ελληνική. II φρ.** *μωρές παρθένες* **ανάγεται στην παραβολή τού Ιησού για τις δέκα παρθένες (Κ.Δ. Ματθ. 25. I-13). εκ των οποίων οι πέντε ευρέθησαν απροετοίμαστες για να υποδεχθούν τον νυμφίο, επειδή δεν είχαν αγοράσει λάδι για τα λυχνάρια τους], μωρόσοφος, -η. - ο Ιμτγν.Ι (λόγ.-σπάν.) 1. ανόητο πρόσωπο που φαντάζεται ότι είναι σοφός και έξυπνος συν. δοκησίσοφος, ψευδόσο- φος. κενόσοφος ΑΝΤ. σοφός, έξυπνος, ευφυής 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που διαθέτει πολλές γνώσεις, δεν έχει όμως κρίση για να τις άξιο- ποιήσει, υ πολυμαθής αλλά ανόητος. — μωροσοφίσ (η), μωρότητα (η) ►μωρός μωρουδάκι κ. μωρουδέλι (το) * μορό**

μωρουδιακά (τα) το σύνολο των ρούχων και των αντικειμένων που χρησιμοποιούνται για το ντύσιμο τού μίορού. μωρουδίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.) (λαϊκ.) συμπεριφέρομαι σαν μωρό, με λόγια και πράξεις που δεν ταιριάζουν σε ώριμο άνθρωπο συν. μπεμπεκίζω.

[ΕΤΥΜ. < *μωρούδι* **(υποκ. τού** *μωρό)* **+** *-ίζω\ .* **μωρουδίσματα (τα) (λαϊκ.) λόγια, πράξεις ή φερσίματα που ταιριάζουν σε μωρό:** *Τι ~ είναι αυτά: Δεν θα μεγαλώσεις ποτέ σον;* **ΣΥΝ. παιδιαρίσματα.**

μωρουδίστικος, -η. -ο αυτός που σχετίζεται, ταιριάζει σε μωρό: - *ρούχα·* **συνήθ. ως χαρακτηρισμός συμπεριφοράς που δεν ταιριάζει σε ώριμο άνθρωπο, αλλά σε μωρό:** *~ καμώματα / φέρσιμο I νάζια.* **σχολιο λ.** *-ίστικος.* **μωροφιλόδοξος, -η, -ο 11892| (λόγ.-μειωτ. για πρόσ.) ο ανόητος και ταυτόχρονα φιλόδοξος, αυτός που τρέφει ανόητες φιλοδοξίες ή εκδηλώνει τις φιλόδοξες τάσεις του με ανόητο τρόπο:** *πλήθος μωροφι/·ό- δοξοι συμμετέχουν στις τηλεοπτικές και ραδιοφο)νικές συζητήσεις.*

μωροφιλοδοξία (η) 118921. μωσαϊκό (το) ί 1856J1. δάπεδο ή τοιχογραφία που κατασκευάζεται με τη συγκόλληση ψηφίδων διαφόρων υλικών: *στο μπάνιο και στην κουζίνα μας έχουμε ~* **συν. ψηφιδωτό, ψηφοθέτημα 2. (μτφ.) σύνολο ανο- μοιογενιόν στοιχείων που συνυπάρχουν ή αναμειγνύονται μεταξύ τους:** *~ ιδεολογιών > εθνοτήτο>ν ι θρησκειών / αντιλήψεων* **ΣΥΝ. σύμφυρμα, συμπίλημα, συνονθύλευμα, αμάλγαμα.**

[ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. mosuico < μεσν. λατ. musaicus. είδος ψηφιδογραφίας σπηλαίων αφιερωμένων στις Μούσες, < Musa < αρχ. *Μούσα].*

μωσαϊκός[1], -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το μωσαϊκό (βλ.λ.), που έχει τη μορφή και τη σύσταση μωσαϊκού: *~ πλάκες* **συν. ψηφιδωτός. μωσαϊκός[2], -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τνν Μωυσή (βλ.λ.):** *~ νόμος* **(το σύνολο των 613 διατάξεων που θεωρούνται ότι δόθηκαν στον ισραηλιτικό λαό από τον Θεό μέσω τού Μωυσή)· φρ.** *Μωσαϊκός Νόμος* **βλ. λ.** *νόμος.*

[γ.ιύμ. μτγν. < Μωυσής / *Μωσής* **(βλ.λ.)|. μωσαΐσμός ίο) |1854] {χωρ. πληθ.Ι (περιληπτ.) το σύνολο των θρη- σκευτικιόν. ηθικών και κοινωνικών κανόνων και διατάξεων που αποδίδονται στον Μωυσή (βλ.λ.).**

Μωυσής (ο) {-ή *κ.* **(λόγ.) -έως| ο μεγάλος προφήτης και νομοθέτης τής ΙΙ.Δ.. αυτός που απελευθέρωσε τους Ιϊβραίους από τη δουλεία στην Αίγυπτο και στη συνέχεια δέχθηκε από τον Θεό τις Δέκα Εντολές στο Όρος Σινά· ο οργανωτής τής θρησκείας και τής λατρείας των Ρ.βραίων (γΓ αυτό και στον ιουδαϊσμό θεωρείται ιος ο μέγιστος προφήτης και δάσκαλος, ενώ παράλληλα τιμάται και από τον χριστιανισμό).**

Ιετυμ. < μτγν. *Μωυσής / Μωσής* **< εβρ. Mose, αβεβ. ετύμου. Η βιβλική άποψη αποδίδει στο όνομα τη σημ. «βγαλμένος έξω. σωσμένος (από τν νερό)» (Π.Δ.** *Έξοδος 2,* **10:** *...έπωνόμασεν δέ το όνομα αύτού Μω- υσήν λέγουσα. έκ τού νδατος αυτόν άνειλόμην).* **πβ. εβρ. maSah "βγάζω έξω». Ωστόσο, φαίνεται πιθ. ότι το όνομα έχει αιγυπτιακή προέλευση και αποτελεί συντετμημένο τ. ονομάτων με β' συνθ. την αιγυπτ. λ. niosi / mosc «γεννημένος (από)» (πβ.** *Ραμσής* **< Ra-mosis «γεννημένος από τυν θεό Pa»)j.**

N

N, ν: νυ ή νι, το δέκατο τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Ιόσο στην Αρχαία Γ.λληνική όσο και στη Νέα το γράμμα Ν δήλωσε ένα οδοντικό έρρινο σύμφωνο, το |π|, το οποίο διέφερε από το χειλικό έρρινο σύμφωνο, το |mj. .Μια παραλλαγή τού ερρίνου, το υπερωικό έρρινο (το *άγμα)* **που προφέρουμε στην Κλληνική μπροστά από τα** *κ. γ. χ* **(πβ.** *έγκλημα, άγχος, συγγενής),* **δηλώθηκε πάντοτε (Αρχαία και Νέα Ελληνική) με το γράμμα Γ και όχι με το Ν. Στη Ν. Ελληνική, μια τρίτη παραλλαγή («αλλόφωνο») τού Ν. το ου- ρανικό |η[που προφέρουμε λ.χ. στη λ.** *εννιά,* **δηλώνεται επίσης με το γράμμα Ν. Στα συλλαβογραφικά αλφάβητα (Γραμμική γραφή Β και κυπριακό συλλαβάριο) το Ν δηλώθηκε με ιδιαίτερη σειρά συλλαβογραμμάτων** *(να. νε, νο. νι* **κ.λπ.). Η τάση για συμμετρική απεικόνιση των γραμμάτων ως προς τις κεραίες που το αποτελούν οδήγησε στη δημιουργία, στο αττικό αλφάβητο, ενός ισοϋψούς στις ακριανές κεραίες γράμματος (Ν). πράγμα που δεν συνέβαινε στην αρχική μορφή τού γράμματος. Η παράλειψη τής αριστερής κεραίας τού Ν στην ταχυγραφική μικρογράμματη γραφή έδωσε το μικρό (πεζό) γράμμα ν. Οι μελετητές τής ιστορίας τής ελληνικής γραφής ανάγουν το αρχικό σχήμα και την ονομασία τού γράμματος νυ στο γράμμα nun τού βυρειοσημιτικού αλφαβήτου, που σήμαινε το «ψάρι». Η**

N, ν νυ κ. νr το δέκατο τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *νυ, αριθμός).*

N. Νότος, νότιος, -α, -υ. νότια.

να[1] σύνδ. 1. δείκτης ο οποίος εισάγει συμπληρωματικές προτάσεις που λειτουργούν ως αντικείμενα (συμπληρώματα τής σημασίας) ρημάτων, όπως *θέ'Αω, απαγορεύω* **κ.ά.:** *θέλω - φύγω* **||** *σον απαγορεύω - μιλάς* **2. όταν λειτουργεί ως συμπλήρωμα, δηλίόνει: (α) πράξη σύγχρονη των ρημάτων τής κύριας και τής δευτερεύουσας πρότασης:** *τους βλέπαμε ~ περνούν από μπροστά μας* **||** *την άκουσα - τραγουδάει* **(β) πράξη ετερόχρονη των δύυ ρημάτων:** *σε περιμένω - έρθεις* **||** *ελπίζω - με πάρεις τηλέφωνο* 3. **(ειδικότ.) μετά από οριστικό άρθρο, οπότε και εισάγει πάντοτε ονοματική πρόταση:** *το ~ αγνοείς την πραγματικότητα σε φέρνει σε μειονεκτική θέση* **||** *η αίσθηση τού - είναι κανείς ελεύθερος* **4. (με άρνηση** *μη): τον είπα - μη φύγει* **||** *θέλω - μη μιλάς δυνατά"* **(ειδικότ.) μερικές φυρές παραλείπεται, όποτε η σημασία του συμπυκνώνεται στην άρνηση:** *φύγε και μη σε ξαναδώ στα μάτια μου! (αντί να μη)* **5. (στην παραδοσιακή σχολική γραμματική) δείκτης τής υποτακτικής έγκλισης:** *φεύγω: να φεύγω* **jj** *έφυγα: να φύγω* **|1 ντύνομαι:** *να ντύνομαι* **||** *ντύθηκ(χ: να ντυθώ* **6. ελλειπτικώς, εισάγει ανεξάρτητες προτάσεις, οπότε δηλώνει: (α) ευχή ή κατάρα. αντί των «μακάρι», "είθε»: -** *σ αι καλά!* **||** *- σου ζήσει τυ παιδί!* **||** *αχ.*

μπορούσα να φύγω! **||** *φύγε και - μη σε ξαναδώ!* **||** *άντε - χαθείς, ανόητε* **||** *- τυν φάει η μαύρη γη!* **(β) προτροπή, προσταγή ή απαγόρευση:** *~ κοιτάζεις τη δουλειά σου και - μην ανακατεύεσαι στις ξένες υποθέσεις!* **||** *-μη σε ξαναδο) στα μάτια μου]] - μην ςαναφορέσεις τη μπλούζα μου* **(γ) ερώτηση ή απορία:** *~ σε ρωτήσω κάτι:* **||** *ποιος - 'ναι τέτοια ώρα;* **||** *- τα πούμε;* **(ενν.** *τα κάλαντα)* **(δ) όρκο:** *αν δεν σου επιστρέψω τα δανεικά. - μη χαρώ τα παιδιά μου!* **||** *- μη* **σώσω.** *αν σου λέω ψέματα!* **(ε) επιθυμία ή βούληση:** *~ δω τι θα κάνεις χωρίς τη βοή- θειά μου* **j|** *- σου πω μια στιγμή!* **(στ) ενδεχόμενο ή δυνατότητα:** *ποιος - το 'λεγε πως θα γινόταν υπουργός!* **(ζ) διαμαρτυρία, απορία ή αγανάκτηση (σε επιφίονηματικές εκφράσεις με ερωτηματική μορφή):** *και ~ σκεφτεί κανείς πως τον μεγάλωσα εγώ!* **||** **τοσο** *κοντά μου και - μην το δω!* **7. (ειδικότ.) με αναφορικές και ερωτηματικές αντωνυμίες και επιρρήματα για τον σχηματισμό φράσεων που δηλοόνουν απυρία. ενδεχόμενυ ή δυνατότητα (βλ. κ. σημ. 6 στ):** *πότε - έφυγε άραγε:* **||** *ποιος - μου έλεγε πως είναι τέτοιος άνθρωπος:* **||** *τι - έκανα:* **|j** *πώς - μην* **r***ον αγαπήσω:* **||** *όπου ~ 'ναι. Οα φανεί το καράβι* **8.** *για* **τη δήλωση τυύ τρόπου:** *έμαθε ~ διαβάζει* **(δηλ. με ποιον τρόπο / πώς να διαβάζει) 9. ως τελικός σύνδεσμος, αντί των «για να», «με σκοπό** *να»: θα πάω ~* **rou** *βρω* **|I** *θα 'ρθω ~ σου μιλήσω* **10. ως υποθετικός σύνδεσμος αντί των «εάν», «αν»: -** *γο 'ξερα. θα το έλεγα* **JJ (παροιμ.)** *«στερνή μου γνώση - σ' είχα πρώτα»* **11. ως αιτιυλογικός σύνδεσμυς αντί τυύ «διότι», «που», «επειδή»:** *δ?ν είχες άδικο ~* **rou** *φερθείς έτσι* **||** **fcv** *έκανες καλά - ταξιδέψεις με τέτοιον καιρό* **|[** *~ κοιμήθηκαν άραγε και δεν ακούν το τηλέφωνο:* **12. ως χρονικός σύνδεσμυς αντί των «όταν», «άμα»:** *~ 'ρθει* **ro** *καλοκαίρι και βλέπουμε* **||** *- τελειώσω πρώτα το στρατιωτικό κι έπειτα παντρευόμαστε* **13. ως εναντιωματικός σύνδεσμος αντί των «έστω και αν», «και αν ακόμη»:** *δεν θα πάω. ο κόσμος ~ χαλάσει* **|]** *και - προσπαθήσω, δεν θα πετύχω* **||** **- ro** *δω και να μην το πιστέψω* **14. ως συμπερασματικός σύνδεσμος αντί των «ώστε», «που»:** *δεν είμαι παιδάκι - φοβάμαι το σκοτάδι!* **15. ως ειδικός σύνδεσμος αντί των «ότι»,«πως», «που»:** *βλέπω τον κόπο σου - πηγαίνει χαμένος* **||** *μου φαίνεται ~* **rou** *ξέρω* **16. μετά από προθέσεις, για τυν σχηματισμό σύνθετων συνδέσμων, που εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις (οι προθέσεις αυτές είναι οι «αντί», «μέχρι», «σαν», «χωρίς», «δίχως»): avri - ro** *φτειάξει ο Σωτήρης, το 'φτειαξε η Γιώτα* **||** *ξαφνικά σταμάτησε, σαν - θυμήθηκε κάτι* **||** *έφτασε το παιδί πέντε ετών. μέχρι ~μας πουν ότι έχει σοβαρό πρόβλημα* **||** *δεν Οα πουλήσω το σπίτι χωρίς* **/** *δίχως ~ σε συμβουλευτο)* **17. προαιρετικά συνοδεύει ορι**

σμένους συνδέσμους (λ.χ. προτού, ωστόσο, έως ότου. ώστε κ.ά.), απο- τελώντας χαρακτηριστικό τής ιδιολέκτου προσώπου ή προσδίδοντας εκφραστικότητα στον λόγο και σχηματίζοντας ιδιαίτερες εκφράσεις: *χτύπησαν την πόρτα μου πριν - ξημερώσει* **||** *θα τελειώσει η δουλειά (όσπου - πεις κύμινο* **[|** *όπου ~ 'ναι. θα φανεί* **||** *βά/.ε όσο - 'ναι* **18. (ει- δικότ.) με το επίρρ. «μόνο» για τη δήλωση αξίωσης ή παράκλησης, που έχει ταυτόχρονα και τον χαρακτήρα υποθέσεως:** *Οα κερδίσουμε σίγουρα■ μόνο - μη μας τύχει καμιά αναποδιά■* **(ειδικύτ.-λαϊκ.) θε** *να* **θα. πρόκειται να:** *όταν ~ 'ρθει η άνοιξη.* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *ευκτική.*

| εγυμ. μεσν. < *ίνά<αρχ. ΐνα(με* **καταβιβασμό τού τόνου και σίγηση τού άτονου αρχικού Φωνήεντος), πβ. κ.** *θα.* **Το αρχ.** *ίνα* **(που χρησιμο- ποιήθηκε αρχικώς ως τυπικό επίρρ. και αργότερα ως τελικός σύνδεσμυς) παρουσιάζει την κατάλ.** *-να* **των τ. οργανικής πτώσεως, πβ. σανσκρ. ye-na. te-na. Το θ. τού επιρρ. ανάγεται είτε σε ᵛyo- (πβ. ός) είτε σε *oy- (πβ.** *'ίν* **«αυτήν, αυτόν» τής προσωπ. αντιονυμίας. πβ. λατ. imj|.**

να[2] μόριο 1. έχει δηκτική σημασία και συντάσσεται συχνότ. (α) με αδύνατο τύπο αντωνυμίας σε αιτιατική (β) με ουσιαστικό σε ονομαστική || *~ η Αίζα!* **||** *~ γο σπίτι που σου έλεγα* **||** *~* **m** *λεφτά που σου χρωστάω* **ή (γ) με συνδυασμό και των δύο πτώσεων:** *~ με κι εγώ!* **||** *~ με τώρα μόνος να περπατώ στους δρόμους* **ΣΥΝ. ιδού, δες εδώ, κοίταξε. αυτού, εκεί, πάρε. λάβε. ορίστε 2. (ειδικότ.) με την ίδια σημασία συντάσσεται και απολύτως, οπότε ακολουθεί κύρια πρόταση:** *-! Πάρε το κομμάτι σου* **|j** *~. πιες κι εσύ λιγάκι* **συν. πάρε, ορίστε** 3. **(ειδι- κότ.) με την ίδια σημασία συντάσσεται και με γεν. προσωπική ή χαριστική: - σου.** *που λες, τον βλέπω να έρχεται κατά πάνω μου* **||** *- μου κι εμένα. ~ σου κι εσένα* **(για περιπτιόσεις πυυ κάποιος θεωρεί ότι τόσο στον ίδιο όσο και στον συνυμιλητή του τους πρέπει φασκέλωμα και πρυβαίνει στη χειρονυμία αυτή) ΣΥΝ. ιδού 4. (λαϊκ.) συνάπτεται με δεικτικές αντωνυμίες και τοπικά επιρρήματα, λειτουργώντας ως επίθημα αυτών επιτείνυντας τη σημασία τους:** *εδωνά θα καθίσω, για να μη σας ενοχλώ* **||** *αυτονά το παιδί ήταν που ήλθε και με βρήκε* **(πβ. λ.** *δα)* **· φρ.** *να τα μας!* **δηλώνει έκπληξη ή/και δυσαρέσκεια για κάτι άκαιρυ ή αναπάντεχυ και δυσάρεστυ:** *Πάνω που είχα ηρεμήσει, ξαναχτύπησε* **γο** *τη/.έφωνο!* **ινολιο λ.** *προστακτικός.*

IRTYμ", μεσν. < αρχ. επιφών. ην«ιδού. να» (με ενδιάμεσο τ. *ήνί* **ή** *ήνά),* **πυυ ταυτίζεται με τυ λατ. επιφών. en (αν το τελευταίο δεν είναι δάνειο από την ελληνική)].**

NA. νοτιοανατολικός, -ή. -ό. νοτιοανατολικά.

N.A. (η) Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.

Ναβαρίνο (το) {συνήθ. όρθ. *Ναυαρίνο* **η Πύλος· γνωστό από τη ναυ* μαχία που διεξήχθη στον ομώνυμο όρμο (20 Οκτωβρίου 1827), κατά την οποία βρετανικά, γαλλικά και ρο^σικά πλοία κατανίκησαν τον τουρκοαιγυπτιακό στύλο.**

[RTYM. μεσν. τοπωνύμιο, αρχικώς αρσ. *Καβαρίνος* **< αιτ. ^rou** *'Άβαρί-* **uou^ εσφαλμ. χωρισμό) <** **'Λβαρίνο(ς).* **αβεβ. ετύμου. ίσως από το φύλο των** *Άβάρων* **που κατέλαβαν την 1 Ιύλυ το 589 μ.Χ. ή. κατ' άλλη εκδοχή. < σλαβ. *anorino <«σφενδαμνότυπυς»|.**

νάγια (η) εξαιρετικά δηλητηριώδες φίδι που ζει κυρ. στην Ασία και την Αφρική· αλλιώς *κόμπρα* **(βλ.λ.).**

Ιετυμ. < αγγλ. naja < χίντι na'a «ερπετό» < σανσκρ. naga «ερπετό, φίδι »1.

ναδίρ (το) [άκλ.| 1. (κυριολ.) αστρον. το νοητό σημείο τής ουράνιας σφαίρας, που βρίσκεται διαμετρικώς αντίθετα από τυ ζενίθ (βλ.λ.) Α.\ΐ. ζενίθ 2. (μτφ.) το κατώτατο δυνατό σημείο, ro έσχατο όριο: *η κα- ριέρα του έπεσε απότομα από το ζενίθ στο ~* **|I** *τα οικονομικά τής χώρας βρίσκονται στο ~* **λντ. ζενίθ.**

[ETYM. < ισπ. nadir < αραβ. na*ir «αντίθετος» (ενν. τού ζενίθ)|.

Ναζαρέτ (η; |άκλ.} πόλη τής Παλαιστίνης στη Γαλιλαία, όπου έγινε ο Ευαγγελισμός τής Θεοτόκου και πέρασε τα παιδικά του χρόνια ο

Ιησούς («Ιησούς ο Ναζωραίος»).
|ετυμ. < μτγν. *Ναζαρέτ / Ναζαρά* < εβρ. Natseret, πιθ. < netscr «βλα- στάνω. αναπτύσσομαι - απόγονος, βλαστός». Κατ' άλλη άποψη, η λ. αποσπάστηκε από το τόπων. *ϊ'εννησαρέτ,* άλλη ονομασία τής θάλασσας τής]άλιλαίας|.
ναζαρηνός, -ή. -ό Ιμτγν.] 1. (α) αυτός που προέρχεται από τη Ναζαρέτ φ) **αυτός που αναφέρεται στον Ναζωραίο (τον Ιησού Χριστό) 2. (α)** *ναζαρηνή ζωγραφική* **τάση τής εκκλησιαστικής ζωγραφικής που** ςΓκίνησε **στις αρχές τού 19ου αι. και κινείται στο πλαίσιο τής τρισδιάστατης νατουραλιστικής-αναγεννησιακής τεχνοτροπίας (β)** *Να- ζαρηνοί* **(οι) ζωγράφοι-αγιογράφοι οι οποίοι ακολουθούν την παραπάνω τεχνοτροπία.**
Ναζαρηνός (ο) Ιμτγν.) αυτός που κατάγεται από τη Ναζαρέτ, ο Ναζωραίος (βλ.λ.).
ναζί (ο/η) (άκλ.) 1. μέλος τού γερμανικού εθνικοσοσιαλιστικού κόμματος (που είχε ηγέτη τον Αδόλφο Χίτλερ) συν. **εθνικοσυσιαλιστής 2. ο οπαδός τού ρατσιστικού και ολοκληροκικού πολιτικού συστήματος τού ναζισμού (βλ.λ.). θαυμαστής τής προσωπικότητας και των πράξεων τού Χίτλερ. Ηπίσης ναζής (ο) Ιναζήδες}.**
ΙΠΤΥΜ. < γερμ. Nazi < Na(iional-so)zi(alisi) «εθνικοσυσιαλιστής»].
νάζι (το) {χωρ. γεν.) χαριτωμένη και φιλάρεσκη προσποίηση στη στάση. την κίνηση και τη συμπεριφορά: *προχωρούσε λικνιστή, όλο σκέρτσο και* - **ΣΥΝ.** κάμωμα, ακκισμός, (λαϊκ.) τσαλίμι, σκέρτσο, τσιριμόνια λντ. απλότητα, φυσικότητα· φρ. **αρχίζω τα** *I* **κάνω** *νάζια* (\) κάνω σκέρτσα, τσαχπινιές (ii) (μτφ.) φέρνω αντιρρήσεις σε κάτι. προκειμένου να ικανοποιήσω επιθυμία μου, δυστροπώ σε κάτι: *η μικρή απ' το πρωί κάνει νάζια και δεν τρώει. αν δεν της αγοράσω το παιχνίδι* **||** *άρχισε πάλι τα ~ και δεν μπορούμε να συνεννοηθούμε!* **—** (υποκ.) **να- ζάκι** (το).
[Ε1ΥΜ: < τουρκ. naz|.
ναζιάρης, (ο) (ναζιάρηδεςΙ, **ναζιάρα** (η) πρόσωπο πυυ κάνει νάζια: ~ *κοπέλα.* **— ναζιάρικος,** -η, -ο, **ναζιάρικα** επίρρ.
[ΠΤΥΜ. < *νάζι* + παραγ. επίθημα *-(ι)άρης,* πβ. κ. *παιχνιδ-ιάρης*\.
ναζισμός (υ) {χο)ρ. πληθ.) η ιδεολογία και το πολιτικοκοινωνικό καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε στη Γερμανία από το εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα τού Αδόφλυυ Χίτλερ. με κύρια χαρακτηριστικά τον ακραίο ρατσισμό και εθνικισμό, την ξενοφοβία, τον ολοκληρωτικό τρόπο διακυβέρνησης κ.λπ. (βλ. κ. λ. *εθνικοσοσιαλισμός)* **συν. χιτλερισμός, (γερμανικός) φασισμός. — ναζιατής (ο), ναζίατρια (η). ^ σχολιο λ.** *φασισμός.*
[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Nazi.smus (βλ. λ. *ναζί*)].
ναζιστικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ναζισμό και τους οπαδούς τυυ: - *έμβρκ,ημα 1 προπαγάνδα / θηριωδία [1] στράτευμα / σημαία / στρατόπεδα συγκεντρο')σεως* συν. εθνικοσοσιαλιστικός **2.** (μτφ.) αυτός που έχει απόλυτα ολοκληρωτικό και καταπιεστικό χαρακτήρα, που υιοθετεί τη βία και προσπαθεί να επιβληθεί με αυτήν: ~ *συμπεριφορά / νοοτροπία* ΣΥΚ. φασιστικός, ολοκληρωτικός, αυταρχικός αντ. δημοκρατικός, φιλελεύθερος. **— ναζιατικά** επίρρ. ··* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φασισμός.*
ναζού (η) [ναζούδες! **η** ναζιάρα (βλ. λ. *ναζιάρης*).
[ετυμ. < *νάζι* + θηλ. κατάλ. -ού πβ. κ. *φαρ-ού, γλωσσ-ού. κουρελ-ού*\.
Ναζωραίος (ο) **1.** αυτός που κατάγεται από τη Ναζαρέτ φλ.λ.) **2.** ίει- δικ'ότ.) ο Ιησούς Χριστός.
[ΕΓΥΜ. < μτγν. *Ναζωραίος* < τόπων. *Ναζαρέτ* (βλ.λ.). Η προσαγόρευση *Ναζωραίος* αποδίδεται στον Ιησού και απαντά δθ)δεκα (οορές στην Κ.Α. (πβ. Ματθ. 2. 23: *καί έλθών κατώκησεν εις πόλιν λεγομενην Ναζαρέτ■ όπως πληρωθή τό ρηθεν διά τών προφητών, ότι Ναζωραίος κληΟήσετα* **ι)1** ·
Ναθαναήλ (ο) [άκλ.} **1.** ένας από τους μαθητές τού Χριστού· ΦΡ. *βρήκε* **ο** *Φίλιππος τον Ναθαναήλ* (Κ.Δ. Ιο>άνν. 1. 45: *εύρίσκει Φίλιππος τόν Ναθαναήλ)* για δύο ανθρώπους που ταιριάζουν πολύ **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. Naihun'ei -υ θεός έχει δο)σεΐ". Βλ. κ. *Βαρθολομαί- ος*\.
ναι (το) » νέι
ναι επίρρ. · το κατεξοχήν μόριο τής καταφατικής απάντησης στη Νεοελληνική Κοινή, που δηλώνει: **1.** απλή κατάφαση ή έντονη διαβεβαίωση: *-Επέστρεψες το βιβλίο στη βιβλιοθήκη;* **—.** *το επέστρεψα* **||** ~. *μην ανησυχείς, θα έλθω μαζί σας αύριο* συν. βέβαια, μάλιστα, φυσικά, αληθινά αν γ. όχι, όχι βέβαια, μπα. α μπα· φι'. *πες ναι* σε περιπτώσεις στις οποίες κάποιος παρακαλεί κάποιον ή προσπαθεί να του απο- σπάσει μια υπόσχεση για κάτι: *θα έρθεις μαζί μου στο πάρτι; Πες ναι. πες ναι! 2.* αποδοχή κον λεγομένων τού συνομιλητή, διαπίστωση ότι ο συνομιλητής έχει δίκιο: *το δέχομαι ότι έτσι είναι* ΣΥΝ. αληθινά, μάλιστα, έτσι είναι, σωστά, σύμφωνοι, πράγματι αντ. όχι, καθόλου. δεν είναι έτσι 3. έμφαση των παραπάνω σημασιο')ν. όταν επαναλαμβάνεται δύο ή τρεις φορές: ~ **-** συυ λέω. αυτός *ήταν,* τον *είδα* **4.** κατάφαση ή συναίνεση με επιφυλάξεις ή υπό όρους, όταν ακολουθεί εναντιωματικός σύνδεσμος (αλλά. ωστόσο, όμως κ.λπ.): ~. *σου επιτρέπω να πας, πρόσεξε όμως* να *συμπεριφερθείς όπως πρέπει* **5.** (ειδι- κότ.) με το οριστικό άρθρο σε θέση ουσιαστικού: *είναι δύσκολο το* ~ (η συμφωνία, η συναίνεση)· φρ. **λέω** *το ναι* (ί) απαντώ καταφατικά, αποδέχομαι αίτημα, πρόταση κ.λπ.: *πες το ναι και μη σε νοιάζει* συν. συγκατανεύω (iii (ειδικότ.) αποδέχομαι πρόταση γάμου: *επιτέλους, η Κατερίνα τού είπε το ναι.* <·*■ σχολιο λ. *μάλιστα.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. παράλλ. τ. τού υμοτικού μορίου *νή* **(πβ. τις αρχ. φρ.** *ναι μά Δία. νή Δια).* **Τόσο ο τ. ναι όσο και υ τ.** *νή* **ανάγονται σε i.E. *(e)n- ο- (δεικτικό μόριο), πβ. σανσκρ. na-na. αρχ. σλαβ. na, λατ. nam / enim, τοχ. nai κ.ά. Αν το** *ναί* **θεωρηθεί αρχαιότερο, τότρ το** *νή αποτελεί* **(οωνητική παραλλαγή τής αττικής διαλέκτου. Αν το** *νή,* **από την άλλη πλευρά, είναι αρχαιότερος τ.. τότε εμφανίζει τις παραλλαγές** *νή. ναί, νεί* **(πβ. κ.** *ή. αί, ει* **«αν»). Το λατ. πο ενδεχομένως αποτελεί δάνειο από την^ Ελληνική].**
Ναΐάς (η) **[Ναΐάδ-ος, -α) ΜΥΘΟΛ. καθεμία από τις νύμφες των γλυκών νερών, που κατοικούσαν στις πηγές, στυυς ποταμούς, στις λίμνες, στ\ς κρήνες, στα έλη κ.λπ. νπβ. λ. Νηρηίς). Κηνσης Να'ιάδα.**
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ΐ'άω«ρέω» με μακρό ά (πβ. κ. *άε-ναος)* **+** *-ιάς* **(πβ. αρχ.** *Έλικωνιάς).* **Κατ' άλλους η λ. προέρχεται από ˣναΕα «κρήνη. πηγή»], νάιλον (το) [άκλ.ί χημ.-ιέχνολ. 1. πολύ ελαστική και ανθεκτική συνθετική ύλη, ευαίσθητη στη θερμότητα και στα οξέα. που απορροφά ελάχιστα το νερό και χρησιμοποιείται στην κατασκευή ινο>ν, ρούχων, σχοινιών, σωλήνων, συσκευών, αντικειμένου καθημερινής χρήσης κ.ά. 2. (ως επίθ.) αυτός που είναι κατασκευσμένος από την παραπάνω ύλη:** *καλσόν ~* **||** *~ πετονιά / κλωστή / τραπεζομάντηλο.*
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. nylon, πιθ. από συμφυρμό < [vi[nyl *(βινύ/.ιο.* **βλ.λ.) +**
[ray J υ η *(ρεγιόν.* **βλ.λ.) |. ναίσκε μόρ. (διαλεκτ.) επιτατικό τού «ναι»: -** *αφέντη μου, όπως διατάξετε'.*
[ετυμ. < μεσν. *ναΐσκε* **< φρ.** *ναί σύ καλέ* **(με συγκοπή)!, ναΐσκος (ο) (λόγ.) μικρός ναός.**
ΙCΤΥΜ. μτγν.. υποκ. τού αρχ. *ναός* **(βλ.λ.;J. νάιτ κλαμπ (τυ) Jάκλ.} νυχτερινό κέντρο διασκεδάσεως με μουσικο- χορευτικό πρόγραμμα (πβ. λ.** *καμπαρέ).*
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. night club[. ναΐφ επίθ. [άκλ.[1. χαρακτηρισμός αυτυδίδακτου καλλιτέχνη, ο οποίος δημιουργεί έξω από τα ακαδημαϊκά, τα καθιερωμένα αισθητικά πλαίσια και φιλοτεχνεί έργα που δεν υπακούουν στους παγιο)μένους κανόνες (λ.χ. έργα ζωγραφικής που δεν έχουν προοπτική), χρησιμοποιεί λαμπερά, έντονα χρώματα, έχει τάση για υπερβολική λεπτομέρεια κ.ά.: *ο Θεόφιλος είναι ο πιο γνωστός Έλληνας ~ ζωγράφος* **2. (συνεκδ.) το ίδιο το έργο που φιλοτεχνείται με τον παραπάνω τρόπο**
(γενικότ.) αυτός που ενεργεί χωρίς επιτήδευση, αυθόρμητα ή που χαρακτηρίζεται από απλότητα και φυσικότητα ΣΥΝ. απλοϊκός, φυσικός, αυθόρμητος ΛΝΤ. επιτηδευμένος, περίτεχνος.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. naif «απλοϊκός» < λατ. nativus «φυσικός» (ρ. nascor *< γεννιέμαι»)].
νάκαρα[1] (τα) 1. η σο)ματική δύναμη 2. η ψυχική αντοχή.
(ΕΤΥΜ. < μεσν. *(ά)νάκαρα* **<** *ανακαρώνω* **<** *άνα■* **+** *καρώνω* **< αρχ.** *καρώ (-όω)* **«αποκοιμίζω, ναρκώνω» (βλ. κ.** *κάρωση).* **νάκαρα[2] (τα) 1. (στο Βυζάντιο) διπλά τύμπανα που τα έπαιζαν οι καβαλάρηδες στις στρατιωτικές και άλλες παρελάσεις 2. (γενικότ.) τα μουσικά όργανα.**
jilTYVi. < μεσν. *νάκαρο (τό)* **<** *παλ.* **ιταλ. naccaro (σύγχρ. nac-chcra) < αραβ. naqqara «τύμπανυ»|. νάμα (το) (νάμ-ατυς | -ατα. -άτων| (λόγ.) 1. νερό που αναβλύζει από πηγή και κυλά. τρεχούμενο νερό: «** *να γεμίσουν εν αγγείον νερόν... από το πλούσιον - τού Προφήτου Ηλιού»* **(Λ. Παπαδιαμάντης) 2. (συνεκδ.) η πηγή από όπου αναβλύζει το τρεχούμενο νερό ΣΥΝ. βρύση, κρήνη, κρουνός, κεφαλάρι, κεφαλόβρυσο. νερομάννα 3. (μτφ.)** *νάματα* **(τα) οτιδήποτε διαθέτει αναζωογονητική δύναμη, αποτελεί πηγή ζωής. έμπνευσης κ.λπ.:** *τα ~ τής παιδείας / τής σοφίας / τής θρησκείας* · **4. εκκλης. το κόκκινο και γλυκό κρασί που χρησιμοποιείται κατά την τέλεση τού μυστηρίου τής Θείας Ευχαριστίας.**
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *νάμα* **<** *νάω* **«ρέω» <** **νάΗ-]ω,* **που συνδ. με σανσκρ. snuuti «αφήνω να κυλήσει», snuta- «ρευστός»|. ναματερό (το) εκκλις. το ειδικό λειτουργικό σκεύος, στο οποίο φυλάσσεται ο οίνος που προορίζεται για το μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας.**
[ετυμ. < *νάμα. -τος + -ερό.* **πβ.** *λαδ-ερό. τσαγ-ερό*\.
Ναμίμπια (η) (αγγλ. Republic of Namibia = Δημοκρατία τής Ναμίμπιας) κράτος τής ΝΑ. Λυρικής, που βρέχεται από τον Ατλαντικό Ωκεανό, με πρωτεύουσα τυ Ι ουϊντχουκ. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δυλάριο Ναμίμπιας.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Namibia, από το όν. των ιθαγενών Nama. αγν. ετύμου|. νανάκι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) όρνιθα πολύ μικρού μεγέθους, όρνιθα- νάνος.
νανάκια (τα) [άκλ.} (χαϊδευτικά) υ ύπνος: *κάνο)* **~ (πέφτω να κοιμη- θο) ή κοιμάμαι) συν. νάνι. νάνι (το) [άκλ.ί 1. (χαϊδευτ.-συνήθ. για νήπια) ο ύπνος συν. νανάκια· ΦΡ. κάνω νάνι πέφτω να κοιμηθώ ή κοιμούμαι συν. κάνω νανάκια 2. επαναλαμβανόμενο σε νανουρίσματα:** *νάνι-νάνι το μωρό μου* **||** *~ τού ρήγα το παιδί, τον βασιλιά τ'αγγόνι.* **i ΕΤΥΜ. Ονοματοπ. λ. από τον ήχο τού νανουρίσματος], νανισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} 1. κιολ.-ιατρ. η υπερβολικά αργή και ελλιπής ανάπτυξη τού σώματος ή, σε σοβαρότερες περιπτώσεις, η πλήρης διακοπή της. που προκαλείται από ποικιλία κληρονομικών, μεταβολι- κών και άλλων διαταραχών και οδηγεί σε ανάστημα τού ενηλίκου μικρότερο από το ελάχιστο φυσιολογικό συν. νανοσωμία, νανοφυΐα αντ. γιγαντισμός, γιγαντοσωμία. γιγαντοφυΐα 2. βοτ. η διακοπή τής αυξήσεως φυτού ή η καχεκτική ανάπτυξη αυτού, συνήθ. εξαιτίας σφάλματος κατά τη γενετική σύνθεση, πράγμα που έχει ως συνέπεια την παραμονή των διαστάσεων τού φυτού σε όρια μικρότερα από το φυσιολογικό.**
[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nanisme]. νανο- κ. νανό- α'συνθετικό που δηλώνει: 1. (για μονάδες μετρήσεως μεγέθους) το ένα δισεκατομμυριοστό: *νανό-μετρο* **(το ένα δισεκατομ- μυριοστό" τού μέτρου),** *νανο-δευτερό'λεπτο* **(το ένα δισεκατομμυριυστό τού δευτερολέπτου) · 2. τη σημασία τού πολύ μικρού σε μέγεθος, τού μικροσκοπικού:** *νανο-σωμία. νανο-κεφαλία.*

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. της Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. *νάνος*. Όταν αναφέρεται σε μονάδες μετρήσεως, αποδίδει το ελ- ληνογενές διεθνές πρόθημα nano-, πβ. γαλλ. nano-meircj. **νανοκέφαλος,** -η. -ο ιατρ. αυτός που έχει κεφάλι νάνου, δηλ. δυσανάλογα μικρό κεφάλι σε σύγκριση με το υπόλοιπο σώμα του (συνήθ. είναι και μικρόνους ή βραδύνους) συν. μικρυκέφαλος αντ. μεγαλοκέ- φαλος. κεφάλας. **— νανοκεφαλία** (η).

ΙΠΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. nanoccphalus]. **νανοκορμία** (η) {χωρ. πληθ.} η νανοσο>μία (βλ. λ. *νανόσωμος)*. **νανομελής,** -ής, -ές [νανομελ-υύς | -είς (ουδ. -ή)} ιατρ. (για έμβρυο) αυτό που διαθέτει πολύ μικρά μέλη (χέρια, πόδια). **— νανομελία** (η). [ετυμ. Ελληνογενής ςέν. όρ., < γαλλ. nanomele}. **νάνος** (ο) **1.** ιατρ. άνθρωπος με πολύ μικρό ανάστημα, δηλ. με ανάστημα το οποίο είναι μικρότερο από το μέσο αντίστοιχο ατόμων τής ίδιας ηλικίας τουλάχιστον κατά 20% ΣΥΝ. μικρόσωμος, βραχύσωμος αντ. γίγαντας 2. (μτφ.) πρόσωπο ασήμαντο ή ανάξιο στον χώρο του: *~ τής πολιτικής / τής επιστήμης' τής δημοσιογραφίας* ΣΥΝ. ανίκανος, ασήμαντος, τιποτένιος, μηδαμινός, ουτιδανός αν ι. σπουδαίος, σημαντικός, τρανός, μεγάλος 3. ΚΟΤ. φυτό που έχει διαστάσεις πολύ μικρότερες από τις συνηθισμένες, αλλά διατηρεί τις αναλογίες του: *- φοίνικας* **4.** ζωολ. μικρόσωμο ζώο. που χρησιμοποιείται κυρ. ως πει- ραματόζο)θ ή για διασταύρωση με πιο μεγαλόσωμης ράτσας ζώο: *~ χοίρος / όρνιθα* 5. αστρον. ονομασία αστέρα, πυυ έχει μικρό σχετικά μέγεθος και λαμπρότητα *(λευκός νάνος)* βλ. λ. *αστέρας* αντ. γίγαντας

6. φανταστικό ον που υποτίθεται ότι ζει σε παραμυθένιους τόπους, βαθιά στα δάση ή τα βουνά, στις βαθύτερες στοές ορυχείων κ.λπ.: *η Χιονάτη και οι ζφτά ~.*

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *νάνος*. αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο άγν. προέλευσης (όπως μαρτυρεί το μακρύ *-ά-)*. Η ανάλυση ™*νε-άνός* (με συναίρεση και μετάθεση τόνου), που θα οδηγούσε στη λ. νέος (πβ. παράλλ. τ. *νεάν. νε- άνος), δεν* ικανοποιεί σημασιολογικο>ς. Το λατ. nanus (> γαλλ. nain) είναι δάνειο από την Ελληνική |. **νανόσωμος,** -η, -ο ιλιρ. (για πρόσ.) αυτός που έχει πολύ μικρό ανάστημα και γενικότ. σωματικές διαστάσεις μικρότερες τού μέσου φυ- σιολογικού συν. νάνος, νανοφυής αντ. γιγαντόσωμος, γίγας, γιγαντο- φυής. **—νανοσωμία** (η).

|ΕΤΥ*Μ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < αγγλ. nanosomousj. **νανουρίζω** κ. (λαϊκ.) **ναναρίζω** ρ. μετβ. {νανούρισ-α, -τηκα, -μένος}

αποκοιμίζω νήπιο τραγουδώντας ένα γλυκό, μονότονο τραγούδι (το *νανούρισμα,* βλ.λ.): *η μητέρα νανουρίζει το μωρό της* ΣΥ Ν. κοιμίζω, γλυκοκοιμίζω ΛΝΤ. αφυπνίζω, ξυπνώ **2.** (μτφ.) αποκοιμίζω κάποιον με απαλούς, μονότονους ήχους: *μας νανούριζε το κύμα.*

|F.ΤΥΜ. < *ναναρίζω* (με ανομοίωση), πιθ. κατά τα *νιαουρίζω, γουργουρίζω.* Πρόκειται για ονοματοποιημένη λ., πβ. *νάνι]*. **νανούρισμα** κ. (λαϊκ.) **νανάρισμα** (το) Ινανουρίσμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. μονότονο, αργό. ήρεμο και γλυκό τραγούδι (κοινό σε όλους τους λαούς και σε όλους τους πολιτισμούς), με τυ υποίο αποκοιμίζο- νται τα μικρά παιδιά **2.** ΜΟΥΣ. κομμάτι οργανικής μουσικής με ήρεμο και λικνιστικό χαρακτήρα σε τυποποιημένη φόρμα, **νανουριστικός,** -ή, -ό αυτός που μοιάζει με νανούρισμα ή ο κατάλληλος για νανούρισμα: *~ σκοπός* ΣΥΝ. αποκοιμιστικός ΛΝΤ. διεγερτικός, εγερτήριος. **— νανουριστικά** επίρρ. **νανουριστός,** -ή, -ό αυτός που μοιάζει με νανούρισμα, που έχει τον σκοπό ή τον ρυθμό νανουρίσματος, που μπορεί να νανουρίσει: *- τραγούδι.* **— νανουριστά** επίρρ. **νανοφυής,** -ής. -ές {νανοφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} ιατρ. αυτός πυυ έχει ανάστημα και γενικώς σωματικές διαστάσεις πολύ μικρότερες από το μέσο φυσιολογικό επίπεδο συν. νάνος, νανόσωμος αντ. γιγαντο- φυής, γίγας. γιγαντόσωμος. · **νσνοφυΐσ** (η) | I897j.

[Ε1ΥΜ. αρχ. < *νανο-* + *·φυής< φύω: -ομαι*|.

Νάντη (η) πόλη τής ΒΔ. Γαλλίας στις όχθες τού Λίγηρα.

[ftym. Μεταφορά τού γαλλ. Names, που οφείλεται στο κελτ. φύλο των Ναμνητών (Namnetes < κελτ. nanio «κοιλάδα»)), **νανώδης,** -ης. -ες |αρχ.| {νανώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με νάνο. που έχει πολύ μικρές διαστάσεις: *- φυτό.[1] ζώο/ ομοίωμα* συν. μικρός, μικρόσωμος, μικροσκοπικός. λιλιπούτιος, νανόσωμος. νανοφυής αντ. γιγαντώδης. γιγαντιαίος, μεγαλόσωμος, γιγαντόσωμος. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

Νάξος (η) **1.** το μεγαλύτερο νησί των Κυκλάδων Λ. τής Πάρου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. **— Ναξιώτης** κ. (λαϊκ.) **Αξιώτης** κ. (λόγ.) **Νάξιος** |αρχ.} (ο), **Ναξιώτισσα** κ. (λαϊκ.) **Αξιώτισσα** κ. (λόγ.) **Ναξία** (η), **ναξιώτικος,** -η. -ο κ. (λαϊκ.) **αξιώτικος** κ. (λόγ.) **ναξιακός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι.

Ιετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Από ορισμένους λεξικογράφους το τοπωνύμιο συνδ. με το μτγν. επίθ. *νάξος* «συμπαγής, στερεός» (ίσως < ρ. *νάσ- σω* «συμπιέζω»), που όμως δεν ερμηνεύεται σημασιολογικώς]. **ναοδομία** (η) [χωρ. πληθ.] η οικοδόμηση, η κατασκευή ναού.

|εγυμ. μεσν. < μτγν. *ναοδόμος* < *ναός* + *δόμος (< δέμω* «κτίζω»)|. **ναός** (ο) **1.** (στον χριστιανισμό) ο τόπος λατρείας τού Θεού και τελέ- σεως των μυστηρίων: *καθεδρικός i μητροπολιτικός - |[η λειτουργία θα* τελεστεί *στον ιερό ~ των Αγ. Αναργύρο)ν / τής Αγ. Βαρβάρας* ΣΥΝ. εκκλησία, ευκτήριος υίκος. οίκος Θεού **2.** (γενικότ.) ο τόπος όπου ασκείται η θρησκευτική λατρεία (οι προσευχές και οι ιερές τελετουργίες των πιστών) *μοιασδήποτε* θρησκείας ή αίρεσης: *χριστιανικός/ ιουδαϊκός / ειδωλολατρικός / μουσουλμανικός* (τζαμί) / *βουδι- στικός/ ινδουιστικός ~|| ~ τού Απόλλωνα / τής ΑΟηνάς / τής ΊσιδοςΖ.* (ειδικότ. στην ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα) οικοδόμημα αφιερωμένο στη λατρεία θεού ή ήρωα και ιδιαίτ. το εσοπατο τμήμα τού οικοδομήματος αυτού, όπου βρισκόταν και το άγαλμα τού λατρευο- μένου: *- δωρικού [1] ιωνικού [1] κορινθιακού ρυθμού || ~ δίπτερυς / περί πτερος* συν. **άδυτο 4. (μτφ.) κάθε χώρος που θεωρείται σύμβολο συγκεκριμένης κοινωνικής δραστηριότητας:** *~ τής τέχνης / τής επιστήμης* **(το πανεπιστήμιο) /** *τής Θέμιδος* **(το δικαστήριο) /** *τής Αφροδίτης* **(πορνείο) /** *τού ποδοσφαίρου* **(το στάδιο Γουέμπλεϋ τού Λονδίνου) /** *τού χρήματος* **(το χρηματιστήριο). - - (υποκ.) ναΐσκος (ο) Ιμτγν.Ι κ. ναΰδριο (το).**

[γιώμ. **αρχ. <** *~νασ-Ρός* < *ναίω* **«κατυικώ. είμαι εγκατεστημένος» <** **νάσ-]ο).* **αβεβ. ετύμυυ· η σύνδεση με τις λ.** *νέομαι* **«επιστρέφω» και** *νόστος* **«επιστροφή» είναι φωνητικούς δυσχερής. Ομόρρ.** *μετα-νάσ- της. νεωκόρος* **κ.ά.[.**

ναός: συνώνυμα. Το ναός δήλωσε στην αρχαία γλώσσα «τον τόπο όπου κατοικεί ο Θεός» *(ναός* < **ναίω «κατοικώ»), η σύλληψη δηλ. τής έννοιας τού ναού στην ανθρωπομορφική θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων ήταν ότι σε αυτόν κατοικεί ο Θεός. Το ότι η λ.** *ναός* **χρησιμοποιήθηκε και στη χριστιανική θρησκεία** *(ναός τού Αγ. Γεωργίου)* **σχετίζεται με τη συνέχεια τής γλωσσικής παράδοσης περισσότερο παρά με την περί Θεού αντίληψη των χριστιανών, η οποία οδηγούσε στην εκκλησία <ος χώρο λατρείας τυύ Θεού. αφού κατά τη χριστιανική πίστη ναός είναι η συγκέντρωση των πιστών για την από κοινού λατρεία τού Θεού και την τέλεση τού μυστηρίου τής θείας Ευχαριστίας:** *«έν έκκλησίαις ευλογείτε τον Θεόν»-* **από το επίθ. έκκλητος (τού ρ. καλώ) παρήχθη το ουσ.** *εκκλησία* **= συγκέντρίοση λαυύ (πβ. την αρχαία** *Ηκκλησία τού Δήμου)* **και στην Π.Δ. και Κ.Δ. (κοινότητα των πιστών). 'Γο τέμενος, στην Αρχαία μεν σήμαινε τον χιόρο τον αφιερωμένο σε κάποιον θεό, τον ιερό χώρο. ενώ σήμερα δηλοινει συνήθως τον μη χριστιανικό ναό. ιδίως το μουσουλμανικό τέμενος, το τζαμί. Τέλος, το ιερό δηλώνει αφενός μεν ό,τι και το** *τέμενος* **και μάλιστα συνολικά τα κτίσμα- τα και τον ναό που καταλαμβάνουν ιερό χώρο. αφετέρου δε το τμήμα τής χριστιανικής εκκλησίας όπου βρίσκεται η Αγία Τράπεζα και όπου τελείται το μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας.**

Ναούμ (υ) {άκλ.} 1. προφήτης και συγγραφέας τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ. 2. όσιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα. [γ.τυμ. **μτγν. < εβρ. Nahum «παρηγορητής»!.**

Ναούρου (το) {άκλ.} (αγγλ. Republic of Nauru = Δημοκρατία τού Ναούρου) νησιωτικό κράτος τού Δ. Ειρηνικού Ωκεανού με πρωτεύουσα το Γιαρέν. επίσημες γλώσσες τη Ναούρου και την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Αυστραλίας.

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. Nauru, αγν. ετύμου].

Νάουσα (η) |-ας κ. -ούσης} 1. πόλη τής Κ. Μακεδονίας στον νομό Ημαθίας 2. κωμόπολη τής νήσου Πάρου. — Ναουσαίος (ο). Ναου- σαία (η), ναουσαίικος, -η. -ο κ. ναουσιώτικος.

[ετυμ. < μεσν. *Νάουσ(τ)α.* **πιθ. από παραφθορά τού ονόματος** *Νέα Αυγούστα.* **Έχει διατυπο)θεί και η άποψη ότι συνδ. με το ρ.** *νάω* **«ρέω» (βλ. λ.** *νάμα),* **πβ. θηλ. μτχ.** *νάουσα].* **νάπα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} είδος μαλακού, γυαλιστερού δέρματος:** *γάντια από ~.*

11 :ι υμ. < γαλλ. nappe < λατ. mappa «πετσέτα»}, ναπάλμ (το) ί άκλ.} 1. χημ. μείγμα από άλατα με νάτριο και αργίλιο ορισμένων οξέων, που αναμειγνύονται με βενζίνη για την παρασκευή μάζας που έχει την υφή ζελατίνας, η οποία είναι εξαιρετικά εύφλεκτη και έχει εκρηκτικές ιδιότητες, γι* αυτό και χρησιμοποιείται ως γόμωση φλογοβόλων και εμπρηστικών βομβών (και ναρκών): *βόμβα ~* **2. (συνεκδ.) η βόμβα με γόμωση από τέτοιο μείγμα:** *οι ~ έπληξαν κα- τοικημένςς περιοχές.*

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. napalm < na(phihene) (βλ. λ. *ναφθαλίνη)* **+ palm(itate) «άλας τυύ παλμιτικού οξέος» (< palm «φοίνικας»)f. νάπη (η) ίναπών} (αρχαιοπρ.) δασωμένο φαράγγι ή κοιλάδα, δάσος πάνο) σε βουνό.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *νάπη / νάπος.* **αγν. ετύμου}. ναπολεόνι (το) Ιναπολευν-ιού | -ιών} παλαιότερο γαλλικό νόμισμα αξίας είκοσι φράγκων.**

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. napoleon, από το όνομα τού Ναπολέοντος Α Βοναπάρτηΐ-

ναπολεόντειος, -α, -ο |! 8111 αυτός που σχετίζεται με τον Μέγα Ναπολέυντα (Βοναπάρτη) (1769-1821), μεγάλο στρατηγό, πολιτικό και αυτοκράτορα των Γάλλων και μία από τις μεγαλύτερες μορφές τής σύγχρονης ιστορίας: - *πόλεμοι / εποχή ι κώδικας* **(ο γαλλικός αστικός κώδικας τυύ 1804) /** *ικανότητες.*

Ναπολέων (ο) |Ναπολέοντ-ος, -α} 1. όνομα στρατιωτικών και πολιτικών ανδρών τής Γαλλίας, με κυριότερο τον Ναπολέοντα Λ Βοναπάρτη *(Μέγα Ναπολέοντα-*1769-1821). **μεγάλο στρατηγό, πολιτικό και αυτοκράτορα των Γάλλων και μία από τις μεγαλύτερες μορφές τής σύγχρονης ιστορίας 2. (μετωνυμ.) για πρόσωπο που μπορεί να κάνει ταυτόχρονα διαφορετικά πράγματα, π.χ. να μιλάει σε κάποιον και να ακούει κάτι άλλο ή να γράφει κ.λπ. 3. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) Ναπολέοντας.**

Ιετυμ. < γαλλ. Napoleon, όν. γερμ. αρχής, που πιθ. συνδ. με τη μυθική φυλή των Nibelungen, κατά παρετυμολ. επίδρ. τού ιταλ. τόπων. Napoli}.

Νάπολη (η) -♦ Νεάπολη ναπολιτάνικος, -η, -

ο [μεσν.Ι Νάπολη Ναπολιτάνος (ο) »

Νεάπολη Ν.Α.Ρ. (το) Νέο Αριστερό Ρεύμα.

ναργιλές κ. αργιλές (υ) {ναργιλέδες} (λαϊκ.) ασιατικού τύπου συσκευή για κάπνισμα, που αποτελείται από μακρύ και ευλύγιστο σωλήνα (το μαρκούτσι), ο οποίος συνδέεται με φιάλη νερού από μικρό, πήλινο δοχείο (τον *λουλά,* **βλ.λ.). στον οποίο καίγεται ένα είδος κα**

πνού (τουμπεκί). που διέρχεται πρώτα από τη φιάλη τού νερού, για να ψυχθεί και να φιλτραριστεί και κατόπιν διοχετεύεται διά μέσου τού σωλήνα στο στόμα τού καπνιστή. — (υποκ.) **ναργιλεδάκι** (το). {ΠΤΥΜ. < τουρκ. nargile < περσ. nargila < nargil «ινδική καρύδα» (από την οποία κατασκευάζονταν δοχε\α)|.

νάρδος (ο/η) (επίσ.) **1.** το φυτό βαλεριάνα (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) το αιθέριο έλαιο που εξάγεται από το φυτό βαλεριάνα και χρησιμοποιείται και ως καταπραϋντικό.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *νάρδος* / *νάρδον*, δάνειο σημιτ. προελ.. πβ. εβρ. nerd, αραμ. nirda. ακκαδ. lardu. Κφόσον το φυτό κατάγεται κυρ. από την Ινδία, δεν αποκλείεται οι σημιτ. λ. να ανάγονται στο συνιόνυμο σανσκρ. nalada-J.

νάρθηκας (ο) {ναρθήκων} **1.** ιλγρ. ειδική συσκευή (σκελετός) που κατασκευάζεται κυρ. από γύψυ. αλλά και από ξύλο. μέταλλο, χαρτόνι, πλαστικό κ.ά., επενδύεται εσωτερικά με βαμβάκι ή αφρώδες υλικό και χρησιμεύει για να ακινητοποιεί τμήματα τού σκελετού, κυρ. τα άνω και κάτω άκρα. τα οποία έχουν υποστεί κάταγμα, διάστρεμμα ή βαρύ τραύμα · **2.** λρχιί. τυ πρόσθιο τμήμα τύ χριστιανικού ναού. αυτό που βρίσκεται στη δυτική πλευρά, πριν από τον κυρίως ναό. και έχει συνήθ. τη μορφή στυάς. η οποία καλύπτει ολόκληρο το πλάτος τού ναού· το τμήμα αυτό συνδέεται με τυν κυρίως ναό με τρεις μεγάλες πύλες και στους παλαιοχριστιανικούς χρόνους στέκονταν εκεί οι κατηχούμενοι: «*κάθε Κυριακή πρωί λειτουργούσε κατηχητικό στον* ~» **(εφημ.) ΣΥΝ. πρόναυς. πρόδομος.**

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *νάρθηξ, -ηκος* **(που εμφανίζει επίθημα** *-άκ-*. **πβ. κ.** *μύρ- μηξ).* **Η λ., που παρουσιάζει την εναλλαγή** *νάρθηξ* / *νάΟρηξ.* **είναι αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με σανσκρ. nadu«καλάμι». Η σημ. «καλάμι» φαίνεται να είναι και η αρχική τής λ.** *νάρθηξ.* **η οποία αργότερα γε- νικεύθηκε στη δήλο)ση τού αντικειμένου ή τού χώρυυ που έχει σχήμα επίμηκες. Η αρχιτεκτονική χρήση τού όρου είναι όψιμη μτγν.{. ναρκαλιεία (η) Ιχωρ. πληΟ.[ςτρλτ. η επιχείρηση περισυλλογής και εξουδετέρωσης των ναρκών, με σκοπό να καθαριστεί πλήρως ναρκοπέδιο ή να δημιουργηθεί διάδρομος ασφαλείας. μέσα από τον οποίο να διέρχονται χωρίς κίνδυνο στρατιωτικές ή ναυτικές μονάδες. — ναρκαλιεύω ||., νσρκαλιευτής (ο), ναρκαλιευτικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη ναρκαλιεία (βλ.λ.): -** *σκάφος / επιχείρηση* **2. νλυτ.** *ναρκαλιευτικό* **(τυ) πολεμικό πλοίο που έχει κατασκευαστεί ειδικά για την εκκαθάριση τής θάλασσας από τις νάρκες.**

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. minesweeper], νάρκη (η) {ναρκών} 1. προσωρινή ελάττωση ή απώλεια των αισθήσεων και τής κινητικής ικανότητας, πρόσκαιρη παράλυση που προκα- λείται από έντονυ φόβο ή άλλο ισχυρό συναίσθημα, αποπληξία κ.λπ.: *πέφτω δε* - **ΣΥΝ. μούδιασμα, χαλάρωση, αποχαύνωση, κοίμα ΑΝΤ. ενεργητικότητα, ενάργεια 2. (ειδικότ.) έντονη τάση προς ύπνο. κατάσταση βαθέος ύπνου ή ληΟάργυυ:** *γύρισα κατάκοπος στο σπίτι μου και βυθίστηκα αμέσως σε* ~ **συν. υπνηλία λντ. αϋπνία 3. βιολ. (α) κατάσταση μειωμένης δραστηριότητας τύ μεταβολισμού, στην οποία πέφτουν πολλοί οργανισμοί, όταν οι περιβαλλοντικές συνθήκες γίνονται αντίξοες (β)** *χειμερία νάρκη* **κατάσταση χαμηλότατου μεταβολισμού και μειωμένης θερμοκρασίας τού σώματος, που εκδηλώνεται με βύθισμα σε λήθαργο και παρατηρείται σε ορισμένα θηλαστικά, αμφίβια, ερπετά και ψάρια κατά τη διάρκεια τού χειμώνα (γ)** *θερινή νάρκη* **κατάσταση αδράνειας, στην οποία πέφτουν ορισμένα ζώα των θερμών περιοχών, για να αποφύγουν τις αντίξοες συνθήκες τής θερινής ξηρασίας 4. (μτψ.) ελάττωση των διανοητικών λειτουργιυν. τής σκέψης και τής κρίσης, αδράνεια τού πνεύματος: «** *να φυλάγεσαι από τη μισή μόρφωση και από τη μισή μάθηση, που καταντά στρέβλωση και* ~**» (Γ. Σεφέρης) συν. αποχαύνωση, αποβλάκωση λντ. εγρήγορση**

5. ψάρι τής κατηγορίας των σελαχίων. που έχει (ος κύριο χαρακτηριστικό ότι ναρκίόνει. παραλύει ή και φονεύει με ηλεκτρική εκκένωση το θύμα του. όταν το ακουμπήσει συν. (λαϊκ.) μουδιάστρα · **6. ΣΤΡΑΤ. εκρηκτική πολεμική συσκευή που θάβεται στη γη ή βυθίζεται στη θάλασσα και ανατινάζει οτιδήποτε προσκρούει επάνω της:** ~ *κατά προσωπικού i αντιαρματική* **|| ποντίζω ~.**

[ετυμ. αρχ. < *(s)nrq-e. συνεσταλμ. βαθμ. θέματος που εξέφραζε τη γενική σημ. «συνδέω, δένω> ·. πβ. αρχ. γερμ. sncr(u)han. αρχ. σκανδ. snura κ.ά. Από ένα ηλεκτροφόρο χέλι. γνωστό στους αρχαίους ως *νάρκη ποταμία.* **που προκαλούσε παράλυση σε ό.τι το άγγιζε, προήλθε η σημερινή χρήση τής λ. στη στρατιωτική γλώσσα, αποδίδοντας ξέν. όρους, λ.χ. αγγλ. mine, torpedo).**

νάρκη - τορπίλη - ναύκλαστρον. Ιο νάρκη (ή νάρκα) δηλώνει κανονικά τον εκρηκτικό μηχανισμό που χρησιμοποιείται στην ξηρά ή και στη θάλασσα για την ανατίναξη και καταστροφή οχημάτων ή σκαφών και δυνάμεων τύ εχθρού. Κύρια σημασία τού *νάρκη* **είναι *<η κατάσταση νάρκωσης, ο λήθαργος με πλήρη ή μερική απώλεια των αισθήσεων», *νάρκη* δε είναι από την αρχαιότητα και η ονομασία ψαριού που με την ηλεκτρική εκκένωση παραλύει ή θανατώνει το θύμα του. Στη Ν. Ελληνική -άγνωστυ από ποιον- η λ.** *νάρκη* **χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει στη στρατιωτική ορολογία τον αντίστοιχο εκρηκτικό μηχανισμό, που σε ξένες γλοίσσες (Αγγλική - Γαλλική) είναι γνωστός ως mine. Το τορπίλη χρησιμο- ποιήθηκε ως δάνειο από τυ γαλλ. torpillc. για να δηλώσει (τέλη 19ου αι.) τον εκρηκτικό μηχανισμό που χρησιμοποιείται για την ανατίναξη πλοίο>ν. Οι Αγγλοι ονόμασαν τον μηχανισμό αυτόν torpedo. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι τόσο το torpedo όσο και το torpillc ανάγονται στο λατ. ουσ. torpedo που δήλωνε τη «νάρκη, νάριασση». ενώ συγχρόνως αποτελούσε και τη λατινική ονομασία τού ψαριού** *νάρκη.* **Ας σημειωθεί, τέλος, ότι στο** *Ονοματολόγιον ναυτικόν* **(1850. ανατ. 1884) των Λ. Παλάσκα, Α. Κουμελά και Φιλ. j Ιωάννου για τυ γαλλ. torpille πλάστηκε ο ελλην. όρος ναύκλαστρο (<** *ναΰς* + *κλώ* **«σπάζω»), για την οποία υ λεξικυγράφος Στέφ. Κυυμανυύδης (***Συναγωγή νέων λέξεων...,* **1900) παρατηρεί: «Η** *λέξις αϋτη* **και αί** *ές αυτής παράγωγο* **ι πναι ;τολυ δυσπρόφερτοι mi** *εξολισθητικοί εις το απαρέμφατον. Προτιμώ εγώ τας έκ τής νάρκης ποιηθείσας διά τό ναυτικόν μηχάνημα».*

ναρκισσεύομαί ρ. αμετβ. αποθ. [1896J {ναρκισσεύ-θηκα, -μένος} (λόγ.) θαυμάζω τον εαυτό μου, επιδεικνύω αυταρέσκεια **συν.** αυτο- θαυμάζομαι. * **σχολιο** λ. *αποθετικός.* **ναρκισσισμός** (υ) [1891] Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η υπερβολική αυταρέσκεια. ο άμετρος αυτοθαυμασμός **2. ψυχολ.** η έλξη τού ατόμου πρυς τον ίδιο του τυν εαυτό (μπορεί να είναι είτε πριοτογενής, οπότε αποτελεί κατά τους ψυχαναλυτές φυσιολογικό στάδιο τής ψυχοσεξουα- λικής ανάπτυξης τυύ παιδιού, είτε δευτερογενής, οπότε παρατηρείται σε ενήλικα άτομα και θεωρείται παθολογική κατάσταση). -- **ναρ- κισσιστής** (ο), **ναρκισσίστρια** (η), **ναρκισσιστικός,** -ή. -ό. **ναρκισσιστικά** επίρρ.

[ΕΙ ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nurcissisme|.

Νάρκισσος (ο) j-υυ κ. -ίσσου | πληθ. στη σημ. 2} **1.** ΜΥΘΟΛ. ωραίος νέος που ερωτεύθηκε τον εαυτό του, όταν είδε το είδωλό τυν στο νερό πηγής 2. (μετωνυμ.) αυτός πυυ θαυμάζει και αγαπά υπερβολικά τη μορφή, την εξωτερική του εμφάνιση. και κατ* επέκτ. ολόκληρο τον εαυτό, το «εγώ» του. για την ωραιότητά του ή για τις επιδόσεις του ΣΥΝ. ναρκισσιστής. αυτάρεσκος.

11'γυμ. αρχ.. βλ. λ. *νάρκισσος].* **νάρκισσος** (ο) καλλωπιστικό φυτό με άφυλλο βλαστό, φύλλα παράρριζα, όρθια και γραμμωτά αρωματικά άνθη σε χρώμα λευκό ή κίτρινο.

Ιεϋμ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο (όπως φαίνεται και από το επίθημα *-ισσος*), που συνδέθηκε παρετυμολ. (ήδη από την αρχαιότητα) με τη λ. *νάρκη*\.

ναρκοβόλο (το) 11889] ςτηατ. πολεμικό πλοίο ειδικά κατασκευασμένο ή μετασκευασμένο για να ποντίζει υποβρύχιες νάρκες σε θαλάσσια περιοχή ΣΥΝ. ναρκοθέτις (η) ΑΝΤ. ναρκαλιευτικό.

|ι:i υμ. < *νάρκη* + *-βόλο*< *βά?.λω.* **απόδ. τύυ γαλλ.** (bateau) **torpilleurj. ναρκοδηλητηρίαση (η) I-ης κ. -άσεο>ς [-άσεις. -άσεων} υ vapKom- σμός (βλ.λ.).**

ναρκοδολάρια (τα) {ναρκοδολαρίων} τα κέρδη σε δολάρια από την εμπορία ναρκωτικών: «*το ιδιόρρυθμο πολιτικό της σύστημα εν πολ- λοίς στηρίζεται στα είναι αλήθεια ότι η χώρα αυτή κατάφερε να εκσυγχρονισθεί χάρη στην κοκαΐνη*» (εφημ.).

[ΕΙ ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. narcodollar, από συμφυρμός των λ. narcotics και doliari, **ναρκοθεραπεία** (η) {ναρκοθεραπειών} η υπνοθεραπεία (βλ.λ.)

ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. narcothcrapy|.

ναρκοθέτηση (η) > ναρκοθετώ

ναρκοθέτις (η) [1888} {ναρκοθέτ-ιδυς [-ίδων} **ςτρατ.** (λόγ.) πλοίο, αεροσκάφος ή υποβρύχιο πυυ χρησιμοποιείται για ναρκοθέτηση θαλασσίων ναρκοπεδίων (πβ. λ. *ναρκοβόλο).*

ΙΕΤΥΜ. < *νάρκη* + *-θέτις* < *θέτω i τίθεμαι* (βλ.λ.)}. **ναρκοθετώ** ρ. μετβ. {ναρκοθετείς... | ναρκοθέτ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος! 1. ςτρλτ. δημιουργώ ναρκοπέδιο, δηλ. θάβω νάρκες στην ξηρά ή τις ποντίζω στη θάλασσα, για να ανατιναχθυύν οι εχθρικοί στόχοι που προσκρούουν σε αυτές αντ. ναρκαλιεύω 2. (μτφ.) ενεργώ κρυφά ή δόλια, για να ακυρώσω το αποτέλεσμα ενέργειας, να ματαιώσω προσπάθεια κ.λπ.: *διάφοροι υπονομευτές ναρκοθετούν το κυβερνητικό έργο* συν. υπονομεύω λντ. ενισχύω. - **ναρκοθέτηση** (η).

ΙΕΤΥΜ. < *ναρκο-* (< *νάρκη)* + *-θετώ* < *-θέτης* (βλ. λ. *Οέτω)*\. **ναρκοθηρεία** (η) (ορθό:, *ναρκοθηρία)* Ιχωρ. πληθ.} η επιχείρηση εντοπισμού ναρκών με ηχοβολιστική συσκευή (Sonar) είτε στον βυθό ή αγκυροβολημένων, με σκοπό την εξουδετέρωση/καταστροφή τους. έτσι ώστε να επιτευχθεί εκκαθάριση θαλασσίων ναρκοπεδίων ή δημιουργία Διαύλοϊν Ασφαλούς Ναυσιπλοΐας (ΔΑΝ) για τα εμπορικά και πολεμικά πλοία. **ναρκοθηρεύω** (ορθότ. *ναρκοθηρώ)* ρ.

[ευμ. < *νάρκη* + *-θηρία* < *Θήρα* «κυνήγι», απόδ, τού αγγλ. mine- sweeping. Ο κανονικός σχηματισμός των συνθέτων αυτής τής κατηγορίας είναι σε *-θηρία. - Οηρώ, -θηρικός* (λ.χ. *προικο-θηρία. ψηφο-θη- ρώ, σκανδαλο-θηρικός).* Η υιοθέτηση τύ *ναρκο-θηρεύω* και των πα- ραγώγων του οφείλεται σε απευθείας επίδρ. τύ απλού *θηρεύω* και τού συνο)νόμου *ναρκ-αλιευτικός. ναρκ-αλιεία].* **ναρκοθηρευτικός,** -ή. -ό (ορθότ. *ναρκοθηρικός)* αυτός πυυ σχετίζεται με τη ναρκυθηρεία: ~ *πλοίο.* **ναρκοληψία** (η) {χωρ. πληθ.} **ιαγρ.** παθολογική κατάσταση, κατά την οπυία παρατηρείται κατά περιόδους ακατανίκητη τάση τού ασθενούς για ύπνο.

| F.TY.M. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. narcolepsy |. **ναρκομανής,** -ής. -ές [ναρκομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει εθιστεί στη χρήση ναρκωτικοΐν ουσιών, που λαμβάνει συστηματικά μία ή περισσότερες ναρκωτικές ουσίες και έχει έντονυ στερητικό σύνδρομο, αν διακόψει τη χρήση τους **συν.** τοξικομανής. - **ναρκομανία** (η). **σχόλιο** λ. *-ης.* **-ης.** *-ες.*

| ετυμ. < *ναρκο-* {< *νάρκη)* + *-μανής* < ρ. *μαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ- μαν-ην).* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. narcomancl. **ναρκοπέδιο** (το) {ναρκοπεδί-ου | -ων} **1.** ςίτλτ. χερσαία ή θαλάσσια περιοχή, στην οποία έχουν τοποθετηθεί ή ποντιστεί νάρκες σε τέτοια διάταξη, ώστε να είναι αδύνατη η διάβαση των εχθρικοίν στρατευμάτων και οχημάτων ή ο διάπλους των εχθρικών πλοίων: *αμυντικό* ~ (αυτό που δημιουργεί κάθε εμπόλεμος κοντά στις βάσεις και στα λι

μάνια του για προστασία) || *επιθετικό* - (αυτό που δημιουργεί ο εμπόλεμος. εάν έχει τη δυνατότητα, κοντά στα ορμητήρια τού εχθρού, για να αποτρέψει τις επιθέσεις του) 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός καταστάσεων ή χώρων που εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους; *προσπαθώντας να εισχωρήσει στα άδυτα τής μαφίας, ένιωσε ότι κινείται σε* 1 γ.τυΜ. Μεταφρ. δάνπο από αγγλ. minefield

ναρκοπόλεμος (ο) {ναρκοπυλέμ-υυ | -ων} στρατ. ο πόλεμος που διεξάγεται με τη χρήση ναρκών, συνήθ. οι ναυτικές επιχειρήσεις που αποσκοπούν στη ρίψη ή αγκυρυβολία ναρκο')ν στη θάλασσα ή στην εξουδετέρωσή τους.

ναρκοσυλλέκτης (ο) 1 ναρκοσυλλεκτών} στρατ. στρατιωτικός ειδικά εκπαιδευμένος για να ανακαλύπτει και να εξουδετερώνει (χερσαίες) νάρκες.

ναρκοσυλλέκτις (η) (ναρκοσυλλέκτ-ιδος | -ίδων} στρατ. το ναρκα- λιευτικό (βλ. λ. *ναρκαλιευτικός*. σημ. 2). **ναρκώνω** ρ. μετβ. {νάρκω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** προκαλώ τάση για βαθύ ύπνο και προσο^ρινή απώλεια των αισθήσεων, ρίχνω σε λήθαργο; *το μονότονο κούνημα τού καραβιού με νάρκωσε και αποκοιμήθηκα* συν. κοιμίζω, αποκοιμίζω, υπνωτίζω λντ. ξυπνώ, αφυπνίζω 2. ιλίρ. προκαλώ γενική ή τοπική αναισθησία, χρησιμοποιώντας ανάλογα φάρμακα, για να μην αισθάνεται ο ασθενής πόνο κατά τη διάρκεια χειρουργικής επέμβασης ΣΥΝ. αναισθητοποιώ 3. (μτφ.) προξενώ πνευματική αδράνεια, επιφέρω διανοητική νάρκη: *η προβολή ασήμαντων θεμάτων ως σημαντικών στα δε/.τία ειδήσεων νάρκωνει τη σκέψη τού κοινού* συν. αποχαυνώνο), αποβλακώνω, υπνωτίζω αντ. ξυπνώ, αφυπνίζω, διεγείρω. **νάρκωμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ναρκώ (-όω)* < *νάρκη* (βλ.λ.)]. **νάρκωση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** ο βαθύς ύπνος που συνοδεύεται από προσωρινή απο')λεια τής συνείδησης και παύση κάθε κίνησης ΣΥΝ. αναισθησία. χαύνο)ση λντ. εγρήγορση, διέγερση **2.** ΙΑΓΡ. ελάττωση τής διεγερσιμότητας τού νευρικού συστήματος έτσι, ώστε να εξασθενήσει ή και να κατασταλεί πλήρως η λειτουργία του. που προκαλείται με τη χορήγηση κατάλληλων αναισθητικοΐν φαρμάκων, ώστε να μην αισθάνεται ο ασθενής πόνο κατά τη διάρκεια χειρουργικής ή άλλης επέμβασης: *γενική / ολική* ~ (γενική αναισθησία, κατά τη διάρκεια τής οποίας καταργείται η αίσθηση τού πόνου σε ολόκληρο το σώμα) || *τοπική* ~ (απώλεια τής αίσθησης τού πόνου σε συγκεκριμένο σημείο τού σώματος, που επιτυγχάνεται με επάλειψη, ψεκασμό ή ένεση συγκεκριμένοι ουσιών στην περιοχή αυτή) ΣΥΝ. αναισθησία 3. (μτ<ο.) η προσωρινή καταστολή τής λειτουρ- γείας. η αδρανής κατάσταση: *η - τής κριτικής / τού πνεύματος* |! «*στιγμιαία - τού ψυχισμού*» (εφημ.) · ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση*. **ναρκωτής** (ο) ο αναισθησιολόγος (βλ.λ.).

ναρκωτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που προξενεί ή επιφέρει νάρκωση, που προκαλεί αναισθησία: ~ ουσία / *φάρμακο* ΣΥΝ. αναισθητικός, υπνωτικός αντ. διεγερτικός **2.** (ειδικότ.) *ναρκωτικό* (το) (α) τοξική ουσία με φυσική ή χημική προέλευση, που προκαλεί κατάσταση νάρκης και τάση για ύπνο ή και το αντίθετο, διέγερση, αίσθημα ευφορίας και ευεξίας, επιφέροντας ταυτόχρονα εξασθένηση, διαστροφή ή και πλήρη αδράνεια των φυσιολογικών λειτουργιών τού κεντρικού νευρικού συστήματος και προκαλώντας στους χρήστες εθισμό. σωματική εξάρτηση και στερητικό σύνδρομο: *ήπια / μαλακά / σκληρά* ~ || τα ~ *απειλούν τη νεολαία* (β) (σπανιότ.) φάρμακο που ανακουφίζει από τον πόνο ή πρυκαλεί πλήρη αναισθησία και απώλεια τής αίσθησης τού πόνυυ. η οποία είναι απαραίτητη κατά τη διάρκεια χειρουργικής επέμβασης Συν. αναλγητικό, αναισθητικό (γ) (μτ<ο.) οτιδήποτε προ- καλεί πνευματική αδράνεια: *πολλοί θεωρούν την τηλεόραση ως επικίνδυνο* -.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ναρκώ (-όω)* < *νάρκη*. **Η** σημ. 2 αποτελεί μεταφρ. δάνειο, πβ. γαλλ. narcoiiqucs, αγγλ. drugs (λ.χ. *ήπια ' σκληρά* αγγλ. soil / hard drugs)|. **ναρκωτισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. το σύνολο το)ν διαταραχο>ν τού νευρικού συστήματος και γενικά των παθολογικών καταστάσεων και των παρενεργειών που πρυκαλούνται από την παρατεταμένη χρήση ναρκωτικών ουσιών ΣΥΝ. ναρκοδηλητηρίαση.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. narcotisme].

Ν.Α.Σ. (ο) Ναυτικός; Αθλητικός Σύνδεσμος.

ΝΑΣΑ (η) (N.A.S.A.) η ειδική αμερικανική υπηρεσία, η οποία σχεδιάζει και οργανώνει αποστολές στο διάστημα για επιστημονικούς και άλλους σκοπούς.

[ΕΤΥΜ. Ακρωνύμιο τού αγγλ. National Acro-nautjcs and Space Administration «Κθνική Υπηρεσία Αεροναυτικής και Διαστήματος»],

ναστόδερμα (το) {ναστοδέρμ-ατος | -ατα. -άτων} δέρμα που παλαιότερα χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή παπουτσκών.

[πτυμ. < *ναστός* (βλ.λ.) + *δέρμα*\. **ναστόλιθος** (ο) {ναστολίθ-ου | -cov, -ους[τεχνολ. υλικό που παρασκευάζεται με συμπίεση κομματιών σκληρού χαρτιού, ζελατίνης. αργίλου και άλλων υλών και χρησιμοποιείται κυρ. για την κατασκευή μικρού κόστους οικιακών ανάγλυφων διακοσμήσεων και διακοσμη- τικών αντικειμένων, κοσμημάτων.

[ΕΤΥΜ. < *ναστός {^λλ.)* + *λίθοςΐ* **ναστός,** -ή. -ό (λόγ.-σπάν.) **1.** αυτός που κατασκευάστηκε με ισχυρή συμπίεση: - *χάρτης* ΣΥΝ. σφιχτός, πατικωμένος, πιεστός, συμπιεστός

(κατ' επέκτ.) αυτός που αποτελείται από συμπιεσμένη μάζα, που δεν έχει κενά, που χαρακτηρίζεται από πυκνότητα υλικού ΣΥΝ. συμπαγής. στερεός, πυκνός ΑΝΤ. κούφιος, αραιός.

[ΙiΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «στερεός, συμπιεσμένος». < *νάσσω* «συμπιέζω», αγν. ετύμου. καθώς δεν είναι σαφές αν το αρχικό θ. τού ρ. είναι **νακ-* (πβ. αόρ. *έ-ναξα)* ή **νατ-* (πβ. *ναστός* < **νατ-τός)*. Ανεπαρκής επιστημονικά η σύνδεση με το αρχ. *νάκη* «μαλακό δέρμα»].

ναστόχαρτο (το) {ναστοχάρτ-ου Ι -ων} 1. γεχνολ. **χοντρό και δύσκαμπτο χαρτί, πυυ κατασκευάζεται με ισχυρή συμπίεση χαρτοπολτού και την ανάμειξή του με ειδική κόλλα** ΣΥΝ. **χαρτόνι 2. (συνεκδ.) το ίδιο το μείγμα χαρτοπολτού και κόλλας, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων.**

[ετυμ. **< *ναστός (βλ.λ.)* +** *χαρτί].*

Ν.Α.Τ. (το) Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο.

Ναταλία (η) 1. αγία τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.

[LTΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Natalie < μτγν. λατ. Natalia < λατ. natalis (dies) «γενέθλια, ημέρα γεννήσεως» (< nascor '«γεννιέμαι»)].

νατιβισμός (Ο) [χωρ. πληθ.} **1.** ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. τάση ή κίνημα πυυ αναπτύσσεται στο εσωτερικό των κοινωνιών και αποσκοπεί στη διατήρηση ή την αναζωογόνηση και εκ νέου καθιέρ<οση αυτοχθόνων πολιτιστικών συνθηκών, ηθών. εθίμων κ.λπ. ως αντίδραση στην ξενική πολιτιστική διείσδυση 2. (ειδικότ.) η πολιτική και η πρακτική που προστατεύει τα συμφέροντα των αυτοχθόνων κατοίκων μιας χώρας και γενικότ. ευνοεί με κάθε τρόπο τυυς γηγενείς πληθυσμούς εις βάρος των μεταναστών.

[iiΤΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ.** nativisme **<** natif **< λατ.** nativus **«γεννημένος. αυτοφυής» (<** nascor **«γεννιέμαι»)|.**

ΝΑΤΟ (το) (άκλ.} οργάνωση κρατών με στρατιωτικούς και πολιτικούς σκοπούς, που ιδρύθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ως αντιστάθμισμα στη σοβιετική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη και παραμένει μέχρι σήμερα η κύρια αμυντική συμμαχία των δυτικών δυνάμεων.

| Γ.ΤΥΜ. **Ακρωνύμιο τού αγγλ.** North Atlantic Treaty Organisation **«Οργάνωση των Χωρών τού Βορειοατλαντικού Συμφώνου»|.**

νατοϊκός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το ΝΑΤΟ· ειδικότ. για χώρα πυυ ανήκει στο ΝΑΤΟ: ~ *χώρα* **/** *δυνάμεις* **/** *επέμβαση.*

νατουραλισμός (ο) 1. αισθητικό κίνημα τού τέλους τού 19ου και των αρχών τού 20ού αι.. πυυ επηρεάστηκε έντονα από το αίτημα τής εποχής για μεταφορά των αρχών και των μεθόδων τής φυσικής επιστήμης στον χώρο των καλο)ν τεχνών και τής λογοτεχνίας και εκδηλώθηκε ως τάση να απεικονίζεται η πραγματικότητα με τρόπο όσο *το* **δυνατόν πιο πιστό και αντικειμενικό και σε όλες της τις λεπτομέρειες. ακόμη και τις άσχημες ή τις επουσιώδεις, χωρίς προσπάθεια για εξιδανίκευση ή ωραιοποίηση · 2. (α) φιλοσοφική θεωρία, κατά την οποία δεν υπάρχει τίποτε εκτός από τη φύση · όλα τα όντα, τα γεγονότα και τα φαινόμενα τού σύμπαντος είναι φυσικού χαρακτήρα, επομένως κάθε γνώση εμπίπτει στα όρια τής επιστημονικής έρευνας, ενώ ακόμη και τυ υπερφυσικό ανάγεται σε συγκεκριμένη φυσική κατάσταση. επαληθεύσιμη επιστημονικά** συν. **φυσιοκρατία (β) η θεωρία σύμφωνα με την οποία η ηθική και η ηθικότητα στον άνθρωπο είναι προέκταση τής βιολογικής ζωής και πρέπει να διαμορφώνεται σύμφωνα με τις φυσικές ορμές τού ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη των έμφυτων ικανοτήτων του. - νατουραλιστής (ο), νατου- ραλίστρια (η), νατουραλιστικός, -ή, -ό, νατουραλιστικά επίρρ.**

[ΓΤΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ.** naiuralisme **<** nature **·<φύση» < λατ.** natural.

νάτριο (το) {νατρίου} ΧΗΜ. αργυρόχρωμο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Na) που ανήκει στην ομάδα των μετάλλων των αλκαλίων και απαντά στη φύση υπό μορφήν αλογονούχων. ϋειικών. ανθρακικών κ.ά. αλάτων, ενώ η πιο συνηθισμένη ένωση που σχηματίζει είναι το χλωριούχο νάτριο, το κοινό αλάτι (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, πϊν.).

I f.tym. Αντιδάν., < νεολατ. natrium < γαλλ. nairon < ισπ. natr0n < αραβ. natrun / nitrun < αρχ. *νίτρον* (βλ.λ.)[.

ναυαγιαίρεση (η) [1856| {-ης κ. -έσεως ϳ -έσεις, -έσεων) 1. η διαδικασία τής διάσωσης πλοίου που κινδυνεύει να βυθιστεί ή τού φορτίου του 2. ισυχνότ.)* το σύνολο των εργασιών πυυ αποσκοπούν στην ανέλκυση ναυαγισμένου πλοίου από τον βυθό θάλασσας, λίμνης ή ποταμού, για να περισωθεί τυχόν πολύτιμο φορτίο, να μελετηθούν τα αίτια τού ναυαγίου ή για άλλους λόγους, ϊϊπίσης ναυαγιαιρεσία 11871] {ναυαγιαιρεσιών}. — ναυαγιαιρεσιακός,-ή,-ό [1856].

[ιιϊύμ. < *ναυάγιο* **+** *αίρεση* **<** *αρχ. αίρο>* **«κυριεύω. συλλαμβάνω», αντί τού αναμενομένου** *ναυαγί-αρση* **(όπου το β' συνθ. από το αρχ. ρ.** *αΐρω* **«σηκώνω, συλλέγω»). Ηίναι πιθ. ότι τυ β' συνθ.** *αίρεση* **λειτούργησε μεταφορικά στη σημ. «διάσωση (τού πλοίου), αφού προηγουμένως εξασφαλιστεί η κατοχή του>·|** ·

ναυάγιο (το) Ιαρχ.Ι {ναυαγί-ου | -ων} 1. ναυτ. **η ολοκληρωτική απώλεια σκάφους, το οποίο βυθίστηκε ή προσάραξε ή συνετρίβη σε βράχους κ.λπ.. με αποτέλεσμα να καταστραφεί εντελώς ή να χάσει οριστικά την ικανότητα πλεύσεως** ΣΥ\. **καραβοτσάκισμα, βύθιση, βυύ- λιαγμα, καταπυντισμός 2. (μτφ.) η πλήρης αποτυχία (ενέργειας, εκδήλωσης, σχεδίου, προσπάθειας), η μη ευόδωση δραστηριότητας:** *οι διαπραγματεύσεις για την κύρωση τής συνθήκης κατέ?*.ηξαν σε* ~ **[| το ~ των** *συνομιλιών* **| |** *από το οικονομικό κραχ οδηγήθηκαν πο/.λες επιχειρήσεις σε* ~ συν, **καταστροφή** αντ. **επιτυχία, ευόδωση 3. (μτφ.-μει- ωτ.) χαρακτηρισμός ανθρώπου που έχει ξεπέσει. που θεωρείται κατεστραμμένος οικονομικά ή εξαθλιωμένος ηθικά:** *στην πλατεία μαζεύονται τις νύχτες οι περιθωριακοί και όλα τ' άλλα* ~ *τής ζωής*. ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ναυς.*

ναυαγός (Ο/η) **1.** πρόσωπο που βρέθηκε στη θάλασσα χωρίς τη θέλησή του. μετά τη βύθιση τού πλωτού μέσου πυυ τον μετέφερε: *?^ιμενι- κά σκάφη περισυνέ?^εξαν τους* ~ ΣΥΝ. καραβυτσακισμένος **2.** (μτφ.) πρόσωπο που έχει χάσει κάθε ελπίδα να φθάσει στην πραγματοποίηση των στόχων του ή πυυ τον βρήκαν στη ζ(οή μεγάλες συμφορές: ~ *τής ζωής*. ■ ·* σχόλιο λ. *ναυς.*

[f.tym. αρχ. < *ναυ-* (< ν«0c «πλοίο», βλ.λ.) + *-αγός* < *άγνυμι* «σπάζω, συντρίβω» (βλ. λ. *κάταγμα),* οπότε το σύνθετο *ναυαγός* θα προσδιόριζε εκείνον πυυ «συντρίβει το πλοίο του»}.

ναυαγοσώστης (ο) [1888[{ναυαγοσωστών}. **ναυαγοσώστρια** (η) {ναυαγοσωστριών} **1.** πρόσωπο που μετέχει σε (οργανωμένη) αποστολή ή προσπάθεια διασώσεως ναυαγών ή πλοίων που ναυάγησαν **2.** (ειδικότ.) ειδικά εκπαιδευμένος υπάλληλος οργανωμένης πλαζ. που έχει ως έργο να επιβλέπει τον χώρο συνήθ. από ειδική i-ςέδρα και να επεμβαίνει, όταν κάποιος από τους λουομένους κινδυνεύει να πνιγεί, για να τον σώσει. σχολιο λ. *ναυς.* **ναυαγοσωστικό** (το) το σκάφος που είναι ειδικά κατασκευασμένο και t-φοδιασμένο με τα κατάλληλα μηχανήματα, ώστε να διασίοζει πλοία που κινδυνεύουν ή να περισυλλέγει ναυαγούς. σχολιο λ. *ναυς.*

[ΕΤΥΜ, Απόδ. τυύ γαλλ. (bureau de) sauvetagej. **ναυαγοσωστικός,** -ή. -ό [I886 | αυτός πυυ σχετίζεται με τη διάσωση ναυαγών ή πλοίων που κινδυνεύουν να καταποντιστούν: ~ *ρν- μονλκό ι λέμβος.*

ναυαγώ ρ. αμετβ. [αρχ.] [ναυαγείς... j ναυάγ-ησα, -ισμένος} **1.** υφίσταμαι ναυάγιο: *το πλοίο ναυάγησε στ'ανοιχτά τής Κρήτης* ΣΥΝ. **βουλιάζω, καταποντίζομαι 2.** (μτφ.) καταλήγω σε αποτυχία: είδε τα όνειρά *του* / *τις ελπίδες* / *τα σχέδιά του να ναναγούν* **Jj** *η εταιρεία ναυάγησε* ΣΥΝ. **ματαιώνομαι, αποτυγχάνω, καταστρέφομαι. — ναυάγισμα** (το) | I88J J. σχολιο λ. -*ισμένος. -η. -ο, ναυς.* **ναυαρχείο** (τυ) **11862J1.** το κτήριο στο υποίο είναι εγκατεστημένυς ο ναύαρχυς και στο οπυίυ στεγάζυνται τα γραφεία των υπηρεσιο>ν που υπάγυνται στη δικαιοδοσία του **2.** (στην Αγγλία και σε άλλα κράτη) το αρχηγείο τοϋ στόλου, **ναυαρχία** (η) [αρχ.| {ναυαρχιών} **1.** τυ αξίωμα. η εξουσία τυϋ ναυάρχου **2.** (συνεκδ.) η θητεία τυϋ ναυάρχυυ. το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ασκεί τα καθήκοντά τυυ ως ναύαρχυς: *κατά τη - τον. το Πολεμικό δαντικό απέκτησε ιδιαίτερη αίγλη.* σχολιο λ. *ναυς.* **ναυαρχίδα** (η) **1.** ένα από τα ισχυρότερα πλοία ενός πολεμικού στόλου, στο οποίο επιβαίνει ο ναύαρχυς, γενικότ. ο αρχηγός τυϋ στόλου, και στυ υποίο υψώνεται το διακριτικό σήμα τοϋ ναυάρχυυ **2.** (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για κάτι που θεωρείται το πιο σημαντικό ή αντι- πρυσωπευτικό είδος στην κατηγορία του: *το νέο αντό μοντέλο αυτοκινήτων θεωρείται η ~ τής εταιρείας* | | *«η εφημερίδα αντή αντοανα- κηρύσσεται ~ τού ποιοτικού Τύπου»* **(εφημ.).** .*' σχολιο λ. *ναυς.* [ΕΤΥΜ. < μτγν. *ναυαρχίς. -ίδος* (ενν. *ναϋς)* < αρχ. *ναύαρχος*| . **ναυαρχικός, -ή, -ό** [18231 **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ναύαρχυ: ~ *αξίωμα* / *εξουσία ι δικαιοδοσία* / *δικαίωμα 2. ναυαρχικών* (το) το διακριτικό σήμα πυυ υψώνεται στη ναυαρχίδα, για να ξεχωρίζει εύκυλα από τα υπόλοιπα πλοία, **ναύαρχος** (ο) [ναυάρχ-ου | -ων. -ους} **1.** υ διοικητής τοϋ στόλου, υ αρχηγός τοϋ στόλου συν. **στόλαρχος 2.** υ ανώτατος βαθμός των αξιωματικών τοϋ Ιίολεμικοϋ Ναυτικοϋ (βλ. λ. *βαθμός,* **nj.v).** .* σχολιο λ. *ναυς.*

[ετυμ. αρχ. < *ναν-* (< *ναΰς* «πλοίο», βλ.λ.) + *-αργός* < *άρχω}.* **ναυαρχω** ρ. «μετβ. [αρχ.[Ιναυαρχείς... | ναυάρχησα} ασκώ τα καθήκοντα ναυάρχυυ, είμαι αρχηγός στόλου. σχολιο λ. *ναυς.* **ναύδετο** (το) {ναυδέτ-υυ | -ων]' (λόγ.) νλυτ. υ σημαντήρας που βρίσκεται μόνιμα τοποθετημένος σε λιμάνι ή όρμο και στον οποίο μπο- ρεί να προσδεθεί με ασφάλεια ένα πλοίο, χωρίς να χρειαστεί να αγκυροβολήσει συν. **σημαδούρα,**

[είύμ. < αρχ. *ναύδετον* < *ναν-* (< *ναύς)* + *-δετον* < *δετός* (< *δέω* «δένω»)), **ναΰδριο** (το) ► ναός

ναύκληρος (υ) [ναυκλήρ-ου | -ων, -υυς] νλυτ. **1.** (στο Εμπορικό Ναυτικό) ο επί κεφαλής τοϋ προσωπικοϋ τοϋ καταστρώματος, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τη συντήρηση και την καλή λειτουργία τοϋ σκάφους (εκτός από το μηχανοστάσιο) και υπάγεται απευθείας στον υποπλοίαρχο ΣΥΝ. λοστρόμος **2.** (στο Πυλεμικό Ναυτικό) υπαξιωματι- κός. επί κεφαλής το>ν αρμενιστών τοϋ πλοίου. -**ναυκληρία** (η) |αρχ.|. **ναυκληρικός, -ή, -ό** [αρχ.]. σχολιο λ. ναυς.

[F.ΤΥΜ. αρχ. < *ναύκράρος* (με ανομοίωση τυϋ -ρ- και παρετυμολ. σύνδεση προς τη λ. *κ/^ήροςί* < *ναν-* (< *ναύς* «πλοίο», βλ.λ.) + *-κρσ.ρος* < **-κρασ-ρος.* τοϋ οποίου το θ. απαντά στις λ. *κάρα, κρανίον* (βλ.λ.). Σύμφωνα με την παρούσα ανάλυση, ως *ναύκληρος* δηλωνόταν αρχικά ο «επί κεφαλής»» τοϋ πλοίου), **ναύλα** (τα) ^ * **ναύλος**

ναυλαγορά (η) **1.** το σύστημα βάσει τοϋ οποίυυ διακανονίζονται οι ναυλώσεις πλοίων ή διαμορφώνονται οι τιμές των ναύλων με βάση τους νόμους της προσφυράς και τής ζήτησης **2.** (συνεκδ.) ο τόπος στον οποίυ διατίθενται και ζητούνται ναύλα (για τη μεταφυρά επιβατών, εμπορευμάτων): *η - τού Λονδίνου.* σχολιο λ. *ναυς.*

(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. freight market], **ναυλολόγιο** (το) |1882) {ναυλολογί-υυ } -ων) ο πίνακας που περιέχει τις τιμές των ναύλων για τη μεταφορά επιβακόν ή εμπορευμάτων με πλοία.

ναυλομεσίτης (ο) 118881 {ναυλυμεσιτών}. **ναυλομεσίτρια** (η) Ιναυλομεσιτριών) πρόσωπυ (φυσικό ή νυμικό) που μεσολαβεί επ' αμοιβή ανάμεσα σε ιδιοκτήτη πλοίου και σε ναυλωτή (βλ.λ.), προκειμένυυ να επιτύχει τη ναύλωση πλοίου. — ναυλομεσιτικός, -ή, -ό 11885].

ναύλος (ο) **1.** το ποσό που καταβάλλει ως μίσθωμα ο ναυλωτής στον πλυιοκτήτη για τη μεταφορά ανθρώπων ή εμπορευμάτων **2.** (συνεκδ.) η μίσθωση πλυίου από τον ναυλωτή **3.** *ναύλα* (τα) το αντίτιμο που καταβάλλεται για τη μεταφυρά ανθρώπου, ζώου ή φορτίου (πραγμάτων, εμπορευμάτων) με οποιοδήποτε συγκοινωνιακό μέσο: - *πλοίου ι λεωφορείου* | | *δεν είχε να πληρώσει ούτε τα ~ μέχρι το νησί τον* | | *τον έκανε* (του πλήρωσε) τα -. νια να *έρθει να μας Sci.* Επίσης ναύλο (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ναυς.

| ΠΤΥΜ. < αρχ. *ναύλος* < *νανς*« πλοίο» (βλ.λ.) + επίθημα *-λος.* πιθ. παράλλ. τ. τού ναύσ-0λον'(ίδια σημ.)|. **ναυλοσύμφωνο** (το) 118891 {ναυλοσυμψών-ου)-ων} το έγγραφο που πιστοποιεί τη συμφωνία ανάμεσα στον πλοιοκτήτη και τον ναυλωτή για τη ναύλωση πλοίου συν. ναυλωτήριο. σχολιο λ. ναυς. **ναύλοχος** (οι [ναυλόχ-ου \ -ο)ν. -ους) (επίσ.) υ τόπος (λιμάνι ή όρμος) που είναι πρόσφορος για ασφαλές αγκυροβόλημα πλοίου ΣΥΝ. αγκυ- ροβόλιο, αραξοβόλι, καραβοστάσι.

(ΕΓΥΜ. αρχ. < *ναν-(< ναΰς*«πλοίο», βλ.λ.) + *λόχος «τόπος* **αναμονής, σταθμός»].**

ναυλοχώ ρ. αμετβ. Ιαρχ.Ι Ιναυλοχείς... | ναυλόχησα) (επίσ. για πλοίο) παραμένω αγκυροβολημένος σε λιμάνι ή όρμο: *«μία από τις βρετανικές φρεγάτες πον ναναλοχούν στον Πειραιά»* **(εφημ.)** ΣΥΝ. **προσορμο)** an I. **αποπλέω. σαλπάρω.** σχολιο λ. *ναυς.* **ναυλώνω** ρ. μετβ. {ναύλω-σα. -θηκα. -μένος} (για πλυιοκτήτη ή ναυλωτή) εκμισθώνω ή μισθώνω πλοίο έναντι χρηματικού ποσού για τη μεταφορά επιβατών ή εμπορευμάτων. — **ναύλωση** (η) [1833) κ. **ναύλωμα** (το) Ιμτγν.]. σχολιο λ. ναυς.

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *ναναλο') (-όω)* < αρχ. *ναύλος].* **ναυλωτήριο** (το) [ναυλωτηρίου | -con) το ναυλοσύμφωνο (βλ.λ.). Ηπίσης **ναυλωτικό** [18331.

ναυλωτής (ο) 118331, **ναυλώτρια** (η) [ναυλωτριών) πρόσωπο που ναυλώνει πλοίο, καταβάλλοντας ένα χρηματικό πυσό στυν ιδιοκτήτη του, με σκοπό τη μεταφορά προσώπων ή εμπορευμάτων: *ως ~ εμφανίζεται γνωστή* ναυτιλιακή εταιρεία ΣΥΝ. φορτωτής αντ. πλοιοκτήτης. .*" σχόλιο λ. *ναυς.* **ναυλωτικό** (το) [1833J τυ ναυλυσύμφωνο (βλ.λ.). **ναυμαχία** (η) |αρχ.| {ναυμαχιών} η σύγκρουση ναυτικών δυνάμεων στη θάλασσα: *η ~ τής Σαλαμίνας.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ναυς.* **ναυμάχος** (ο) πολεμιστής ο οποίος μετέχει σε ναυμαχία. σχολιο λ. *ναυς.*

(ετυμ. μτγν. < αρχ. *ναύμαχος* < *ναν- {< ναύς*) + *-μαχος* < *μάχη* \ . **ναυμαχώ** ρ. αμετβ. |αρχ.[{ναυμαχείς... i ναυμάχησα} (λόγ.) μετέχω σε ναυμαχία. σχολιο λ. ναυς.

Ναύπακτος (η) {Ναυπάκτου} κωμόπυλη τής Δ. Στερεάς Ελλάδας στυν νομό Αιτωλοακαρνανίας. — **Ναυπάκτιος** [αρχ.) κ. (λαϊκ.) **Επα- χτίτης** (0), **Ναυττάκτια** κ. (λαϊκ.) **Επαχτίτιοσα** (η). σχολιο λ. ναυς. [ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. '-ναυπηγείο». < *ναν-* (< *νανς* «πλοίυ», βλ.λ.) + *-πακτος* < *πήγννμι* «φυτεύω, στερεοινω - φτειάχνο)» (βλ. λ. *πήζω).*

1 Ιβ. κ. *κατα-πακτή* \ . **ναυπηγείο** (το) Ιμτγν.) υ χώρος που διαθέτει ειδικές εγκαταστάσεις για την κατασκευή, τον εξοπλισμό, την επισκευή και την καθέλκυση των πλοίων: *ναυπηγεία Σκαραμαγκά* συν. **νεώριο, (λαϊκ.) ταρσανάς.** σχολιο λ. *ναυς.*

ναυπήγημα (το) 11887) {ναυπηγήμ-ατος) -ατα, -άτων} **1.** η ναυπήγηση (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) κάθε σκάφος που έχει κατασκευαστεί σύμφωνα με τους κανόνες τής ναυπηγικής, ώστε να επιπλέει και να ταξιδεύει στη θάλασσα συν. πλεούμενο, **ναυπήγηση** (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η κατασκευή και υ εξοπλισμός πλοίου. «*■ σχολιο λ. ναυς.

ναυπηγήσιμος, -η, -ο |αρχ.Ι αυτός που είναι χρήσιμος ή κατάλληλος για ναυπήγηση: ~ *ξυλεία.* **ναυπηγία** (η) |αρχ-J {ναυπηγκόν} **1.** η ναυπήγηση (βλ.λ.) **2.** η τέχνη τής ναυπήγησης πλοίου, **ναυπηγικός, -ή. -ό j αρχ. | 1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τη ναυπήγηση ή τους ναυπηγούς: ~ *τέχνη* / *εξοπλισμός* | | ~ *εγκαταστάσεις* (β) **ναυπηγική** *κλίνη* τυ κεκλιμένο ως προς την επιφάνεια τής θάλασσας επίπεδο πάνω στο οποίο συναρμολογούνται ξύλινα πλοία **2.** *ναυπηγική* (η) η επιστήμη πυυ ασχυλείται με την κατασκευή πλοίων και γενικότ. πλωτών μέσων και περιλαμβάνει τον υπολογισμό, τη σχεδίαση και τη ναυπήγηση πλοίων. **ναυπηγοεπισκευαστικός, -ή. -ό** αυτός που σχετίζεται με τις εργασίες επισκευής, συντήρησης ή και με τη ναυπήγηση πλοίων: ~ *βάση ι τομέας* | | *η ~ ζώνη Περάματος.* **ναυπηγοξυλουργός** (ο) ναυτ. ο ξυλουργός **ναυπηγείου:** *Ένωση Ναυπη γο ξ νλ ο νρ γώ ν.* **ναυπηγός** (ο/η) πρόσωπο ειδικευμένο στη ναυπηγική, αυτός που ασχολείται με τον σχεδιασμό και την κατασκευή πλοίων και γενικότ. πλοϊτών μέσων. σχολιο λ. *ναυς.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *ναν-* (< ναύς «πλοίο», βλ.λ.) + *-πηγός*< *πήγνυμι* (βλ. λ. *κήζω)* \ .

ναυπηγώ ρ. μετβ. [αρχ.) {ναυπηγείς... j ναυπήγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} σχεδιάζω και κατασκευάζω πλοία και γενικότ. πλωτά μέσα. σχολιο λ. *ναυς.*

Ναύπλιο (το) {Ναυπλίου} πόλη τής ΒΑ. Πελοποννήσου. πρωτεύουσα τοϋ νομοϋ Αργολίδας. Επίσης (λαϊκ.) **Ανάπλι** (βλ.λ.). — **Ναυπλιώτης** (υ), **Ναυπλιώτισσα** (η), **ναυπλιώτικος, -η. -υ** [μεσν.) κ. (λόγ.) **ναυτιλιακός, -ή. -ό.** σχολιο λ. *ναυς.*

[ΠΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τοϋ αρχ. επιθ. *Ναυπλιος* < *Ναυπλία* (αρχ. ονομασία τής πόλεως) < *ναν-(< ναύς «πλοίο»,* βλ.λ.) + *~πλία<πλέω* \ . **ναυς** (η) {νεώς. ναυν) νήες, νεών, ναυς) (αρχαιοπρ.) το πλοίο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλοίο.*

[ετυμ. < αρχ. *ναυς* < I.E. *xnao-s.* αρχαιότατη λ. για το «πλοίο», που μαρτυρείται σε πολλές J.E. γλώσσες, πβ. σανσκρ. naiih (αιτ. navam), περσ. nav. αρμ. naw. λατ. navis (> ιταλ. nave), αρχ. ιρλ. nau κ.ά. Ομόρρ. *ναν-λος. ναύ-της. ναντ-ίλος. ναυσι-πλοΐα, ναν-* (α' συνθ.. πβ. *ναν-πη- γός. ναν-αγός), Ναύ-πακτος, Ναύ-πλιο(ν)* κ.ά.| .

ναυ- - νηο-~ νεω-. Στην Αρχαία Ελληνική χρησιμοποιήθηκαν δύο λέξεις για το «πλοίο»: η λ. ναυς για τα πολεμικά πλοία και η λ.

πλοίο για τα εμπορικά πλοία. ΙΙ λ. ναυς δεν επιβίωσε στη Ν. Ελληνική ως αυτοτελής λέξη, αλλά σώζεται σε πολλά παράγωγα και σύνθετα, που σχηματίστηκαν και με τα τρία θέματα τής λέξης: ναυ- *{ναύς).* **νηο-(ναύς > γεν. νηός) και νεω- (ναύς > γεν.** *νηός* **> νεώς). (α) Από το θέμα ναυ- τής ονομαστικής προέρχονται τα:** *ναύ- της (ναυτο-?^ογώ. ναυτό-παις. ναυτο-δικείο. ναυτ-εργάτης, ναυτικός, ναυτ-ία. ναυτ-ί/.ος. ναντιλλυμενυι* **«ναυτικοί που ταξιδεύουν με πλοία»,** *ναυτιλ-ία, ναυτι/.ιακός). ναύ-λος ί ναύ-λα (ναυλ-αγο- ρά. ναυλο-σύμφωνο. ναυλ-ο)τής. ναυλ-ώνω. να.ύλ-ωδη).* **ναυ-**
αγός (< ναύς + αρχ. *άγννμι* **«σπάζω», πβ.** *κάτ-αγμα· ναυ-αγώ. ναυ-άγιο. ναυ-αγοσώστης. ναυγι-αίρεση. ναυαγοσωστικό),* **ναύ-αρχος (ναυ- αρχ-ώ.** *ναυαρχ-ίδα, ναυαρχ-ία),* **ναύ-κληρος.** *ναυ-λοχώ* **«είμαι αγκυροβολημένος»,** *ναυ-μάχος (ναυμαχ-ώ, ναυμαχ-ία),* **ναυ-πηγός** *(ναυπηγ-ώ, ναυπηγ-είν. ναυπήγ-ηση). Ναύ-πακτος. Ναύ-π?.ιο. ναύσταθμος, ναυσι-π?^οΐα* **(< θέμα** *ναυσι-* **τής δοτικής πληθ.) (β) Από το θέμα** *νηο-: νηο-πομπή. νηυ-λόγιο. νηυ-ψία. νηο-γνώμονας* **(γ) Από το θέμα νεω-:** *νεώ-ριο.* **ιτω-λκώ** *(νε(όλκ-ηση).*

Ναυσικά (η) 1. μυθολ. **κόρη τού βασιλιά τον Φαιάκων Αλκινόου και τής Αρήτης. η οποία, κατά την** *Οδύσσεια.* **περιέΟαλψε τον ναυαγό Οδυσσέα 2. γυναικείο όνομα.**

Ιετυμ. < αρχ. *.\ 'αυσικάα.* **Ενώ το α' συνθ. ανάγεται στη λ.** *ναύς* **«πλοίο» (βλ.λ.). παραμένει αβέβαιος ο σχηματισμός τού β' συνθ. Ίσως πρόκειται για υποκ. τού ονόματος** *Νανσικάστη* **(πβ.** *Ίο-κάστη)\.* **ναυσιπέδη (η) {ναυσιπεδών} (λόγ.)** νλυτ. **το καραβόσχοινο ή η άγκυρα.**

(hΤΥΜ. μτγν. **<** ναυσί-(< *ναύς* «πλοίο») **+** *πέδη* «δεσμός» (βλ.λ.)|. **ναυσιπλοΐα** (η) [18741 {χωρ. πληθ.} **1.** η κίνηση πλοίων σε θάλασσα, λίμνη, ποτάμι: *παράκτια* **/** *υπερπόντια* **/** *θαλάσσια* **~ 2.** η επιστήμη που ασχολείται με τη διακυβέρνηση πλωτού μέσου (λ.χ. τη σχεδίαση και την αποφυγή συγκρούσεων, τον έλεγχο τής κατανάλωσης καυσίμων κ.λπ.) **3.** η μεταφορά επιβατών και προϊόντων με πλοίο: *τα νέα μέτρα διευκό/.υναν τη* **-- ναυσιπλοϊκός,** -ή. -ό **[** 1894]. σχολιο λ. *ναυς.*

| ΕΤΥ.Μ. **<** *ναυσι-* **(<** αρχ. ναΰς «πλοίο») **+** *-π?.υΐα< πλέω].* **ναύσταθμος** (ο) {ναυστάθμ-ου | -ων, -ους} κατάλληλα διαμορφωμένη περιοχή (λιμάνι, όρμος), στην οποία αγκυροβολούν, επισκευάζονται ή ανεφυδιάζονται πολεμικά πλοία. σχολιο λ. *ναυς.*

Ιετυμ. μτγν. **<** *ναυ-* **(< νοr**Ος «πλοίο») **+** *σταθμός].* **ναυταπάτη** (η) ΙJ833J {ναυταπατών} νομ. η δόλια πρόκληση ζημίας ή ναυαγίου από τον πλοίαρχο ή το πλήρωμα τού πλοίου, καθώς και η έκδοση πλαστών εγγράφων (φορτωτικών κ.λπ.), με σκοπό την πρόκληση βλάβης στην πλοιοκτήτη, τον ναυλωτή ή τον ασφαλιστή τού πλοίου.

ναυταποστολή (η) η αποστολή ναυτικών στο εξωτερικό για την επάνδρωση ή τη συμπλήρωση τού πληρώματος εμπορικών πλοίων, ναυτασφάλεια (η) {ναυτασφαλείων} νομ. **η ασφάλιση πλοίου (καθώς και των πλωτών ναυπηγημάτων, τού ναύλου, τού φορτίου, τού αναμενόμενου κέρδους κ.λπ.) κατά των θαλασσίων κινδύνων** συν. **θαλάσσια ασφάλιση. Επίσης ναυτασφάλιση. ναυτεργότης (ο) {ναυτεργατών} 1. πρόσωπο που εργάζεται σε πλοίο, ενώ δεν αποτελεί ναυτολογημένο μέλος τού πληρώματος 2. (γενικότ.) οποιοσδήποτε προσφέρει ναυτική εργασία** συν. **ναυτικός. — ναυτεργασία (η), ναι/τεργατικός, -ή. -ό.** *σχολιο λ. ναυς.* **ναύτης (ο) {ναυτών} 1.(α) πρόσωπο που εργάζεται σε πλοίο και αποτελεί μέλος τού πληρώματός του** ΣΥΝ. **ναυτικός (β)** *Οίκος* **Ναύτου το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, το οποίο βρίσκεται υπό την εποπτεία τυύ Υπουργείου Ναυτιλίας και έχει ος σκοπό την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στους ναυτικούς και στις οικογένειες τους (γ)** *μνημείο του αφανούς ναύτου* **μνημείο που στήνεται σε ναυτικές περιοχές, για να τιμηθεί η μνήμη ναυτών τού Ι Ιολεμικύ Ναυτικού. αλλά και όσων ναυτικών χάθηκαν κατά την άσκηση τού επαγγέλματός τους 2. πρόσωπο που εκπληρώνει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις στο Ι Ιολεμικό Ναυτικό και δεν είναι βαθμοφόρος (βλ. λ.** *βαθμός,* ιιιν.) **3. μη βαθμοφόρο μέλος τού πληροψατος εμπορικού πλοίου. — (υποκ.) ναυτάκι (το). ^** σχολιο λ. *ναυς.*

Ιετυμ. **αρχ. <** *ναύς* **«πλοίο» (βλ.λ.)]. ναυτία (η) {ναυτιών} 1. παθολογική κατάσταση τού οργανισμού, η οποία εκδηλώνεται με ζαλάδα, ανακάτωμα τού στομαχιού, τάση για εμετό κ.λπ. και την οποία παθαίνουν συνήθ. άτομα που ταξιδεύουν με πλοίο, αεροπλάνο κ.λπ.:** *παθαίνει ~ στη θάλασσα* **|| *τυ ταξίδι με πλοίο τού φέρνει ~* 2. (μτφ.) η έντονη αηδία, αποστροφή για (κάτι/κά- ποιον): όΥν** *μπορώ ν'ακούω τέτοιες αρρωστημένες απόψεις με πιάνει* ~ ΣΥΝ. **αηδία, σιχαμάρα. Επίσης ναυτίαση (σημ. Ι).** σχολιο λ. *ναυς.* **j** ΕΤΥΜ. **αρχ. <** *ναύτης).* **ναυτικό (το) {χωρ. πληθ.} 1. το σύνολο των πλοίων (μαζί με τα εφόδια, τις εγκαταστάσεις και τα πληρώματά τους) που διαθέτει μια χώρα:** *Εμπορικό ' Πολεμικό ~* **(συντομ. Κ.Ν. > Π.Ν.)** συν. **στόλος 2. (ειδικότ.) η ένοπλη δύναμη μιας χώρας στον χώρο τής θάλασσας, που έχει σκοπό τη διασφάλιση των θαλάσσιων συγκοινωνιών και την αμυντική θω- ράκιση τής χώρας από επιθέσεις προερχόμενες από τη θάλασσα:** *κα· τετάγη στο -* **|| *υπηρέτησε τη στρατιωτική τον θητεία στο ~.* ναυτικός, -ή, -ό {αρχ.| 1. (α) αυτός που σχετίζεται με τη ναυτιλία ή τους ναύτες: ~** *Δίκαιο / σχο/.ή* **/** *μίλι* **/** *δύναμη ' λαός / έθνος ί εργασία / εταιρεία / τέχνη! ατύχημα: δάνειο' ημερυλόγιυ: πυξίδα / νοσοκομείο/ τέχνη / κανονισμός* **/ μουσείο (β)** *ναυτικός πράκτορας* **ο άμεσυς αντιπρόσωπος πλοιοκτήτη, εφοπλιστή ή ναυλωτή σε εμπορικές και ναυτιλιακές υποθέσεις (γ)** *ναυτική βάαη* **ο κατάλληλα διαμορφωμένος χώρυς για την ασφαλή είσοδο, έξοδο και παραμονή τού στόλου (δ)** *Ναυτική Εβδομάδα* **εβδομάδα τού καλοκαιριού αφιερωμένη στυ Εμπορικό και Πολεμικό Ναυτικό, κατά την οποία γίνονται διάφορες εκδηλώσεις (ε)** *ναυτικά αθλήματα* **αθλήματα πυυ έχουν σχέση με την πλεύση στη θάλασσα (κωπηλασία, ιστιοπλοΐα κ.ά.) (στ)** *ναυτικό φυλλάδιο* **το απαγγελματικό βιβλιάριο τού ναυτικού, απαραίτητο για την πρόσληψή του σε πλοίο (ναυτολόγηση) (ζ)** *ναυτικά βιβλία* **τυ σύνολο των εγγράφων και βιβλίων που. κατά τον νόμο, πρέπει να βρίσκονται στο πλοίο (έγγραφα εθνικότητας, πιστοποιητικά φορτώσεως, ναυτολόγιο κ.ά.) (η)** *ναυτικός δόκιμος* **ο υποψήφιος αξιωματικός τού Ιιολεμικού Ναυτικού, ο οποίος φοιτά στην αντίστοιχη σχολή:** *Σχολή Ναυτικών Δοκίμων 2.* **αυτός που σχετίζεται με το ντύσιμο τού ναύτη:** *~ στυλ / καπέλο* **3.** *ναυτικά* **(τα) (α) η στρατιωτική στολή τού ναύτη:** *καμάρωνε τον γυιο τον ντυμένο στα ~* **(β) οι ναυτικές υποθέσεις:** *δεν καταλαβαίνει γρυ από τα* **~ 4.** *ναυτικός* **(ο/η) ο εξ επαγγέλματος εργαζόμενος σε πλοίο· υ θαλασσινός.** σχολιο λ. *ναυς.* **ναυτιλία (η) {ναυτιλιών} 1. το σύνολυ των εμπορικών πλοίων, ο εμπορικός στόλος μιας χώρας:** *εθνική ~* **|| *υπερωκεάνια; ανταγωνιστική! διεθνής* -1| *Υπουργείο Εμπορικής* Λ'αυπλίας (συντομ. Υ.Κ.Ν.) 2. η επιστήμη και η τεχνική διακυβέρνησης τού πλοίου και πραγματοποίησης τής θαλασσοπλοΐας, η ναυσιπλοΐα. ^** σχολιο λ. *ναυς.*

[εϊύμ. **αρχ. < ναυτίλος (βλ.λ.)]. ναυτιλιακός, -ή. -ό 11833J 1. αυτός που σχετίζεται με τη ναυτιλία: ~** *θέματα ' εταιρεία* **/** *Δίκαιο* **/** *πο?.ιτική* **2. (α)** *ναυτιλιακά δικαιώματα* **/ τέλη τα δικαιώματα ή τέλη που καταβάλλονται ως αντίτιμο για τη χρησιμοποίηση λιμανκόν από πλοία (β)** *ναυτιλικά έγγραφα* **τα απαραίτητα πιστοποιητικά πυυ απαιτείται να έχει ο πλοίαρχος στο πλοίο, όταν ταξιδεύει (πβ.** *ναντικά βιβλία, λ. ναυτικός)* **(γ)** *ναυτιλιακές οδηγίες* **βιβλίο που περιέχει πληροφορίες για πς καιρικές συνθήκες των λιμανιών και των αγκυροβολιού (δ)** *ναυτιλιακή οικονομία* **ο οικονομικός κλάδος που ασχολείται με την πολιτική των θαλάσσιων μεταφορών (ε)** *ναυτιλιακό συνάλλαγμα* **το συνάλλαγμα που εισρέει σε μια χώρα από το εξωτερικό και προέρχεται από ναυτικές δραστηριότητες και επιχειρήσεις.** σχολιο λ. *ναυς.* **ναυτιλλόμενος (ο) {ναυτιλλομέν-ου | -ων. -ους} αυτός που ασκεί το επάγγελμα τού ναυτικού· φρ.** *οδηγίες προς ναυτιλλομένους* **(i) οδηγίες προς ναυτικούς για ασφαλή πλου (ii) (μτφ.) οδηγίες προς οποι- ονδήποτε επιχειρεί κάτι δύσκολο. ··*** σχόλιο λ. *ναυς.*

[ετυ.μ. **Μτχ. τού αρχ. ρ.** *ναυτίλλομαι* **< ναυτίλος (βλ.λ.)]. ναυτίλος (υ) 1. ο ναυτικός 2. (α) ο υπεύθυνος αξιωματικός που ασχο- λείται με τη ναυσιπλοΐα τού πλοίου** ΣΥΝ. **ναυτικός, θαλασσινός** λμ. **στεριανός (β) ο καθηγητής ναυτιλίας των ναυτικών σχολών · 3. μαλάκιο με σπειρυειδές όστρακο και πολλές κεραίες γύρω από το στόμα του. που χρησιμοποιείται για την κατασκευή κομψοτεχνημάτων. ··*** σχολιο λ. *ναυς.*

[ετυμ. **αρχ.. ποιητ. τ. τής λ.** *ναύτης* **(βλ.λ.). Στη σημ. τού μαλακίου η λ. αποδίδει το ελληνογενές νεολατ. nautilus], ναυτοδάνειο (το) {Ι833} {ναυτοδανεί-ου j -ων} το θαλασσοδάνειο (βλ.λ.).**

ναυτοδηγός (ο) μέλος τού οδηγισμού (Οδηγός ή Μεγάλος Οδηγός) που ασχολείται με δραστηριότητες σχετικές με τη θάλασσα και γενικότ. με το υγρό στοιχείο, ναυτοδικείο (το)] 18331 Στρλτ. **το στρατκοτικό δικαστήριο που δικάζει πρωτοδίκως τα παραπτώματα αξιωματικών και οπλιτών τού Πολεμικού Ναυτικού.** σχολιο λ. *ναυς.* **ναυτοδίκης (ο) | αρχ.] {ναυτοδικών! ο αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού, ο οποίος συμμετέχει στη σύνθεση τού ναυτοδικείου, ναυτοδίοπος (ο) {ναυτοδιόπων} (στυ Πολεμικό Ναυτικό, συνήθ. στον πλτ^θ.** *ναυτοδίοποι)* **οι ναύτες και οι δίοποι μαζί. ναυτολόγηση (η) [J 833] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων}** ναυτ. **η πρόσληψη ναυτικού ως μέλους τού πληρώματος πλοίου με την εγγραφή τυυ στο ναυτολόγιο, ναυτολογία (η) [18861 {ναυτολογιών! 1.** ναυτ. **η εγγραφή στο ναυτολόγιο εμπορικού πλοίου όλων όσοι υπηρετούν σε αυτό** συν. **ναυτολόγηση 2. (παλαιότ.)** ΣΤΡΑΤ. **η κατάταξη στρατευσίμων ή εφέδρίον στο Πολεμικό Ναυτικό, ναυτολόγιο (το) [1833i {ναυτολογί-ου [-ων}** ναυτ. **ναυτιλιακό έγγραφο, το οποίο συμπληρώνει ο πλοίαρχος εμπορικού πλοίου και στο οποίυ καταγράφονται τα ονόματα και η υπηρεσιακή κατάσταση τού πληρώματος τού πλοίου, ναυτολόγος (ο) [μτγν.11-** νλγ. **αυτός που καταρτίζει τους πίνακες, στους οποίους εγγράφονται τα πληρώματα εμπορικών πλοίων 2. (πα- λαιότ.)** στρλτ. **αυτός που στρατολογεί εφέδρους στο Πολεμικό Ναυτικό. - ναυτολογικός,-ή.-ό (μεσν.]. ναυτολογώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {ναυτολογείς... | ναυτολόγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος}** 1. ΝΑΥΓ. **προσλαμβάνω ναυτικούς στο Κμπορικό Ναυτικό, εγγράφοντάς τους στο ναυτολόγιο 2. (παλαιότ.) στρατολογώ στρατεύσιμους ή εφέδρους στο Πολεμικό Ναυτικό.** σχολιο λ. *ναυς.* **ναυτομεσιτεια (η) {χωρ. πληθ.} παράνομο επάγγελμα κατά το οποίο αναλαμβάνει κάποιος (ναυτομεσίτης) να προμηθεύσει ανέργους ναυ- τικούς στη ναυτική εργοδοσία. — ναυτομεσίτης (ο) 118611. ναυτο- μεαιτικός, -ή, -ό [18971. ναυτόπαιδο (το) (Ι889J ο μαθητευόμενος ναύτης νεαρής ηλικίας, που εργάζεται σε εμπορικό κυρ. πλοίο** ΣΥΝ. **μούτσος. Επίσης (λόγ.) ναυτόπαις (ο) {ναυτόπαιδος}. ^** σχολιο λ. *ναυς.* **ναυτόπουλο (το) (χαΐδευτ.) ο ναύτης που βρίσκεται σε νεαρή ηλικία. το ναυτάκι.**

[ΕΤΥΜ. **<** *ναύτης* **+ -ττουλο (< λατ. pullus «νεοσσός, νεογνό»)],**

ναυτοπρόσκοπος (ο/η) {ναυτοπροσκόπ-ου | -ων, -ους! μέλος τού κλάδου τού προσκοπισμού που ακολουθεί ναυτική εκπαίδευση και εστιάζεται σε θαλάσσιες δραστηριότητες. Επίσης ναυτοπροσκοπίνα (η). — ναυτοπροσκοπικός, -ή, -ό. ναυτοττροσκοπισμός (ο).

ναυτοσύνη (η) {χωρ. πληθ.) 1. η ναυτική ιδιότητα, το επάγγελμα τού ναύτη 2. (περιληπτ.) τυ σύνολυ το>ν ναυτικών (πβ. λ. *εργατιά, ρωμιοσύνη).*

ναυτοφυλακή (η) (I889| ο χώρος στον οποίο φυλακίζονται καταδικασμένοι από ναυτοδικείο ναύτες, για να εκτίσουν την ποινή τυυς. ναυτώνας (ο) [1897ί ο χώρος στον οποίο διαμένουν οι ναύτες τού Πολεμικού Ναυτικού (πβ. λ. *στρατώνας).* **νάφθα (η) ίναφθιόν} 1. xhm. κάθε πτητικό και εύφλεκτο μείγμα υδρογονανθράκων, πυυ χρησιμοποιείται είτε ως μέσο αραίωσης είτε ως πρώτη ύλη για την παραγωγή βενζίνης και προκύπτει από την κλασματική απόσταξη τού πετρελαίου ή από διάσπαση των προϊόντων τού πετρελαίου** *2.* **το ακάθαρτο πετρέλαιο.**

[πτυμ. μτγν.. αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με ινδοϊρανικές λ. αρχικού θέματος ˣnab- «είμαι υγρός», πβ. περσ. naft. Σύμφο)να με άλλη εκδοχή, η λ. συνδ. με I.E. *nebh-. πβ. αρχ. *νέφος.* **λατ. Neptunus «Πυσειδών». Δεν αποκλείεται η μη I.H. πρυέλευση τής λ.|. ναφθαλίνη (η) {ναφθαλίνου) χημ. αρωματικός υδρογονάνθρακας με λευκό χρώμα και κρυσταλλική μορφή, υ οποίος χρησιμοποιείται ο)ς πρώτη ύλη για την παραγωγή αναρίθμητων βιοχημικών οργανικών προϊόντων στο εμπόριο διατίθεται συνήθ. σε μορφή βώλων συσκευασμένων σε σακουλάκια και χρησιμοποιείται κυρ. για την καταπολέμηση τυύ σκόρυυ ΦΚ (α) (μτφ.)** *βγάζω από τη ναφθαλίνη (κάποιον/ κάτι)* **επαναφέρω (κάτι/κάποιον) σε χρήση ή στην ενεργό δράση έπειτα από πολύ καιρό, ενεργοποιώ ξανά:** *η πολιτεία αποφάσισε να βγάλει επιτέλους από τη ναφθαλίνη* **τον** *νόμο περί τής ευθύνης των δημοσίων υπαλλήλων* **(β) (μτφ.)** *(κάτι) μυρίζει ναφθαλίνη* **είναι παλιάς εποχής. παλ.ιομοδίτ'κο, ακατάλληλο για τη σημερινή εποχή:** *τα κη- ρύγματά του μυρίζουν ναφθαλίνη.*

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. napthalene / napthaline < naplha < μτγν. *νάφθα* **(βλ.λ.) J.**

ΝΔ. νοτιοδυτικός, -ή. -ό, νοτιοδυτικά.

Ν.Δ. 1. (το) Νομοθετικό Διάταγμα 2. (η) Νέα Δημοκρατία· κόμμα που ιδρύθηκε το 1974 από τον Κ. Καραμανλή.

Ν.Δ.Β.Α. (η) Ναυτική Διοίκηση Βορείου Αιγαίου.

Ν.Δ.Ν.Α. (η) Ναυτική Διοίκηση Νοτίου Αιγαίου.

Ν.Δ.Υ. (η) Νομαρχιακή Διεύθυνση Υγιεινής.

Ν.Ε.(η) Νομαρχιακή Κπιτροπή.

νέα (τα) *■ νέο

Νέα Ζηλανδία (η) (αγγλ. New Zealand) νησιωτικό κράτος στον Ν. Κιρηνικό Ωκεανό ΝΑ. τής Αυστραλίας, με πρωτεύουσα το Ι'ουέλλινγκτον. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα τυ δολάριο Νέας Ζηλανδίας. - Νεοζηλανδός (ο). Νεοζηλανδή κ. (λαϊκ.) Νεοζηλαν- δέζα (η), νεοζηλανδικός, -ή. -ό κ. (λαϊκ.) νεοζηλανδέζικος, -η. -ο. [εγυμ. Μεταφορά τού αγγλ. New Zealand < ολλ. Zeeland «χώρα τής θάλασσας». όνομα που δόθηκε από τον Ολλανδό θαλασσοπόρο Abel J. Tasman, ο οποίος ήταν ο πρώτος Ηυρωπαίυς που πάτησε το πόδι του στο νησί το I642|. νεάζω ρ. αμετβ. |αρχ.| {μόνο στον ενεστ.) (λόγ.) 1. είμαι ή δείχνω νέος συν. **μικρυδείχνω** αντ. **μεγαλυδείχνω, γεροντοφέρνω 2. μιλώ. σκέπτομαι και πράττω σαν να είμαι νέος. παριστάνω τον νέο.**

Νέα Καληδονία (η) νησί τού ΝΑ. Ηιρηνικού Ωκεανύ Α. τής Αυστραλίας. που ανήκει στη Γαλλία.

[ετυμ. < γαλλ. Nouvelle-Caledonie < αγγλ. New Caledonia, όπως ονόμασε το νησί υ Αγγλυς πλοίαρχος J. Cook, υ οποίο αποβιβάστηκε εκεί το 1774 και χρησιμοποίησε για τυ νησί τη ρωμαϊκή ονομασία τής Σκωτίας (Caledonia). Το τόπων. Caledonia ανάγεται μάλλον σε κελτ. kal «σκληρός»].

νεανίας (ο) {νεανιών}. νεάνιδα (η) {νεανίδων} (λόγ.) πρόσωπο νέο στην ηλικία συν. **(για αρσενικό) νεαρός, παλληκάρι, (για θηλυκό) κοπέλα** ανγ. **γέροντας, ώριμος. Κπίσης νεάνις (η) i αρχ. J [νεάν-ιδος ι -ίδων).**

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *νέος* (βλ.λ.). Πίναι ασαφής ο μυρφολ. σχηματισμός τής λ. Σύμφωνα με την επικρατέστερη εκδοχή, προέρχεται από αμάρτυρο τ. **νεανός {< *νέος),* αν κ<χι δεν μαρτυρείται παρόμοιος σχηματισμός (με θεματική προσαύξηση -αν-). Αν ο παράλλ. τ. *νεάν* θεωρηθεί αρχ.. ίσως η λ. *νεανίας* να παράγεται από αυτόν (με επίθημα *-ίας*)|. νεανίζω ρ. αμετβ. Ιμτγν.Ι | νεάνισα} (λόγ.) 1. είμαι ή δείχνω νέος στην ηλικία: *νεανίζων κύριος* **συν", νεάζω 2. (μτφ.) συμπεριφέρομαι σαν ανώριμος νέος, δηλ. με έπαρση και απερισκεψία, νεανικός, -ή. -ό |αρχ.| 1. αυτός που σχετίζεται με τον νέο ή αποτε- λείται από νέους:** *~ ντύσιμο / πρόσωπο* **|| -** *τρόποι / φερσίματα* **||** *~ ενθουσιασμός / έρωτας / βιβ?Λο! σίριαλ* **|| ~** *συντροφιά* **αμ. γεροντικός, γεροντίστικος 2. (γενικότ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ενεργητικότητα. ορμητικότητα και ζωηρότητα: -** *ταμπεραμέντο* **συν. σφριγηλός. ζωηρός. — νεανικά επίρρ.. νεανικότητα (η) [μτγν.|. νεανίσκος (ο) Ιαρχ.], νεανίσκη (η) (λόγ.-υποκ.) πρόσωπο που έχει νεαρή ηλικία, έφηβος.**

Νεάπολη κ. Νάπολη (η) {-ης κ. (λόγ.) -πόλεωςΙ πόλη και λιμάνι τής Ν. Ιταλίας στο Τυρρηνικό Πέλαγος. — Ναπολιτάνος (ο). Ναπολιτάνο (η), ναπολιτάνικος, -η. -ο.

[ετυμ. < αρχ. *Νεάπολις (< νέα πόλις).* **Η σημερινή πόλη χτίστηκε από κατοίκους τής καμπανικής πόλης Κύμης περί τα μέσα τού 7ου αι. π.Χ. στη θέση τής** *Παλαιοπόλεως.* **στην οποία κυριαρχούσε το ελληνικό στοιχείο. Το ιταλ. Napoli προέρχεται από την Ελληνική μέσω τού λατ. Neapolis J.**

Νεαραί (αι) κ. Νεαρές (οι) ΙΣΤ. (στη βυζαντινή και ρο)μαϊκή νομοθεσία) τα αυτοκρατορικά διατάγματα που περιελάμβαναν νομικές διατάξεις συμπληρωματικές των νομικών κωδίκων, οι οποίες είχαν εκδοθεί από τον ίδιο τον αυτοκράτορα.

[ΕΤΥΜ. Από τη μτγν. φρ. *νεαραί* **(ενν.** *δκχτάξεις)|.*

νεάργυρος (ο) [1885J {νεαργύρ-ου (-ων. ·ους| (στη μεταλλουργία) ο αλπακάς (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Neusilbcr|. νεαρός, -ή (λόγ. -ά). -ό 1. αυτός που είναι νέυς στην ηλικία (μετά την εφηβεία και συνήθ. πριν από την ηλικία των τριάντα ετών): - *καιόί (κοπέλα* **■'** *ξευγάρι* **||** *~ η/ακία* **(μικρή ηλικία, νεότητα) || (κ. ως ουσ.)** *παρέα νεαρο)ν διασκέδαζε σ' ένα μπαρ \\ συμμορία νεαρών διέρρηξε κατάστημα* **||** *τι θέλει ο* **λντ. γέρος, ηλικκομένος 2. (για ζώα και φυτά) αυτός που έχει γεννηθεί ή βλαστήσει πρόσφατα: ~** *βλαστάρια ; σκυλάκια з.* **(μτφ.) αυτός που έχει δημιουργηθεί πρόσφατα, που έχει λίγα χρόνια ζωής: -** *δημοκρατία* **4. το ουδ. ως ουσ. στη ΦΙ·\ γο** *νεαρό τής ηλικίας (κάποιου)* **η νεότητα, η μικρή ηλικία:** *συγχωρείται για την πράξη του λόγω τού - του* **i!** *παρά το ~ της. διαθέτει μεγάλη σύνεση.* **(υποκ.) νεαρούλης (ο), νεαρούλα (η), νεαρότητα (η) | J 8911.**

|ητυμ. αρχ. < *νέος* **+ παραγ. επίθημα** *-αρός* **(πβ. κ.** *πλαδ-αρός. μυσ- αρός* **κ.τ.ό.)|.**

Νέαρχος (ο) |-ου κ. -άρχουΙ 1. αρχαίος Τ.λληνας ναύαρχος τού Μ. Αλεξάνδρου, ο υποίος συνέγραψε χρονικό τού ταξιδιού που πραγματοποίησε από τις εκβολές τού Ινδού Ποταμού μέχρι τον Ι Ιερσικό Κόλπο 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας.

[ι ·:ϊύμ. αρχ. κύρ. όν. < *νε(υ)-* **+** *-αρχος* **<** *άρχοή.* **νέαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεωνΙ η πρώτη καλλιέργεια χέρσας γης, που ήδη οργώθηκε με άροτρο ή με δικέλλα.**

|ητυμ. < μτγν. νέασις < αρχ. νεώ (-άω; «οργώνω, αροτριώ» < *νειός* **/** *νεός* **«καλλιεργήσιμη γη (με καλό χώμα)'» <** **νειΓός,* **πυυ συνδ. με σερβοκρ. njiva, ρωσ. niva (ίδια σημ.), αρχ. γερμ. epipp. nidar «από κάτω» κ.ά.|.**

Νέα Υόρκη (η) η μεγαλύτερη πόλη των Α. Π.Π.Α. στον Ατλαντικό Ωκεανό, έδρα τού 0.1 I.H. και ένα από τα μεγαλύτερα σύγχρονα οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα. - Νεοϋορκέζος (ο). Νεοϋορκέζα (η), νεοϋορκέζικος, -η. -υ.

Ιετυμ. Μεταφορά τυύ αγγλ. New York, ονομασία που δόθηκε το 1664 από τους Αγγλους αποίκους. όταν ένας στόλυς. πυυ είχε σταλεί από τον δυύκα τής Υόρκης (York), νίκησε τους Ολλανδούς κατοίκους και κυρίευσε την πόλη|. νεβρίδα (η) το δέρμα τού μικρού ελαφιού.

[ετυμ. < αρχ. *νεβρίς. -ίδος* **<** *νεβρός* **(βλ.λ.)]. νεβρός (ο) το νεογνό τού ελαφιού συν. ελαφάκι, ελαοόπυυλο.**

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < I.H. *(s)neg*-ro- «ποικιλόχρωμος, σκούρος», πβ. αρμ. nerk «χρώμα», λατ. niger «σκοτεινός» (> γαλλ. noir). Στην περίπτωση αυτή παρουσιάζεται το φαινόμενο τής ονομασίας ενός ζώου από το χρώμα του (πβ. *πρυκάς* **«ελάοι» -** *πρεκνός***-στικτός»)], νεγκλιζέ (το) Jάκλ.} 1. ελαφρύ και πρόχειρο γυναικείο ρούχο από απαλό ύφασμα, πυυ φοριέται συνήθ. στο σπίτι· (παλαιότ.) διαφανής φαρδιά ρόμπα ή φόρεμα ελαφρύ και σκοπίμως ατημέλητο 2. (ως επίθ. για ενδυμασία) αυτός που φαίνεται πολύ πρόχειρος, ατημέλητος και αποκαλυπτικός:** *αυτό το ρούχο είναι κάπως -* **|| (κ. ως επίρρ.)** *ήταν ντυμένη πολύ ~ για την περίπτωση.*

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. neglige, μτχ. τ. τού ρ. negliger «αμελώ, παραμελώ» < λατ. negligo (< ncc «δεν» ■+■ lego «εκλέγω, συλλέγω»)!, νέγρικος, -η. -ο » νέγρος

νεγροαφρικανικός, -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τους μαύρους τής Αφρικής: - *γλώσσες.* **νεγροειδής, -ής. -ές Ινεγροειδ-υύς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με τους μαύρους, παρουσιάζει δηλ. κοινά φυλετικά χαρακτηριστικά με αυτούς.**

Ιπτυμ. Μεταφορά τού γαλλ. negroide). νέγρος (ο), νέγρα (η) αυτός που ανήκει στη μαύρη φυλή· (ειδικότ.) αυτός που ανήκει στους μαύρους τής Αμερικής (στις Π.Π.Α. με μει- ωτ. χρήση). — (υποκ.) νεγράκι (το), νέγρικος, -η. -υ. νέγρικα επίρρ.

Ιι-ΤΥΜ. < ισπ. negro < λατ. niger «σκυτε^κ: ιιαύρος»|.

Ν.Ε.Ε. (το) Ναυτικό Επιμελητήριο Ηλλάδος.

νέθω ρ. *■ γνέθω

νέι κ. νάι (το) {άκλ.} ΜΟΥΣ. **καλαμένιος αυλός (φλογέρα) που χρησιμοποιείται στην περσική, αραβική και τουρκική έντεχνη μουσική.**

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. ncy < περσ. nayj.

Νείλος (ο) ο μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός τής Αφρικής και τού κόσμου, που πηγάζει από τη λίμνη Βικτώρια. διαρρέει την Αίγυπτο και εκβάλλει στη Μεσόγειο Θάλασσα.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *Νείλος,* **πιθ. από τη σημιτ. ρίζα nahal «ποταμός», πβ. αραβ. Nahr-al-Nil. Μέσω τού λατ. Nilus τυ όνομα πέρασε και σε άλλες γλώσσες, πβ. αγγλ. Nile. γαλλ. Nil κ.ά. 1. νέκρα (η) Ιχωρ. πληθ.) 1. η ιδιότητα τού νεκρού 2. (μτφ.) η έλλειψη κάθε εκδήλωσης ζωής, η στασιμότητα, η ακινησία:** *στους δρόμους τούχοφιού δεν κυκλοφορούσε ψυχή · - παντού* **ΑΝΤ. ζ(οηράδα. κινητικότητα** *з.* **(μτφ.) η απόλυτη σιωπή, η απόλυτη ηρεμία:** *ξαφνικά, με το που μπήκε στο δωμάτιο, έκαψαν όλοι να μιλούν και έπεσε μια ανεξήγητη ~.* **#**

Νεκρά Θαλασσα (η) αλμυρή λίμνη στα σύνορα μεταξύ Α. Ισραήλ και Δ. Ιορδανίας.

|εγυμ. μτγν. τοπωνύμιο (ήδη στυν Παυσανία), από το οποίο προέρχεται η λατ. ονομασία Mare Moriuum. II εβρ. ονομασία είναι Vam Hammelah «αλμυρή θάλασσα»], νεκρανασταίνω ρ. μετβ. Ιμεσν.| {νεκρανάστη-σα, -θηκα. -μένοςΙ επαναφέρω στη ζωή κάποιον που έχει πεθάνει. ανασταίνω νεκρό: ο *Χριστός νεκρανάστησε τον Λάζαρο* **|| (μτφ.)** *επιδιώκουν να νεκραναστήσουν ξεπερασμένες νοοτροπίες.* **νεκρανάσταση (η) Ιμεσν.Ι ί-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. η επαναφορά νεκρού στη ζωή συν. ανάσταση, νεκρεγερσία 2. (μτο.) η εκ νέου άνθηση και ακμή ύστερα από μια περίοδο αφάνειας και πα**

ρακμής: ~ *θεσμών ι αξιών ι ιδεών! μεθόδων* **||** *την πτώση τού κομουνιστικού καθεστώτος ακολούθησε η - τής ρωσικής ορθόδοξης θρησκευτικότητας* **3. εκκλης. (κατ' επέκτ.) η Δευτέρα Παρουσία, νεκράνθεμο** (το) **|185Ι] {νεκράνθεμων} το λουλούδι που αποθέτουν πάνω στον νεκρό συν. νεκρολούλουδο, νεκρεγερσία** (η) **[μτγν.] {νεκρεγερσιών) (λόγ.) η νεκρανάσταση (βλ.λ.).** #

νεκρικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τους νεκρούς: ~ *λαμπάδα / ωχρότητα* **/** *κρεβάτι* **/** *πομπή* **|| ->** *σεντόνια* **||** *τα ~ πορτρέτα τού Φαγι- ούμ* **ΣΥΝ. θανατικός. νεκρο)σιμος, επιθανάτιος αντ. ζωικός, ζωτικός·** φρ. **(α)** *νεκρικός θάλαμος* **ο** χώρος στον οποίο τοποθετείται ο νεκρός πριν από την κηδεία **(β)** *νεκρική σιγή* **η** κατάσταση τής απόλυτης ησυχίας: **στο** *γραφείο επικρατούσε ~·* *όλοι ήταν απορροφημένοι στη δουλειά τους (γ) νεκρική ακαμψία* **βλ. λ.** *ακαμψία.*
|f.tym. **μτγν. < αρχ.** *νεκρός.* **Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ.** *νεκρική σιγή* **(< γαλλ. silence dc mort).** *νεκρικός θάλαμος (<* **γαλλ. chainbrc de mori)].**

νεκρογενής, -ής. -ές L18331 {νεκρογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που γεννήθηκε νεκρός συν. νεκρογεννημένος. θνησιγενής. Κπίσης **νεκρογέννητος,** -η. -ο [1856j. **νεκρόδειπνο** (το) {νεκροδείπν-ου | -ων} **1.** τυ δείπνο που παρατίθεται σε ανάμνηση τού νεκρού και κυρ. στον στενό συγγενικό του κύκλο ύστερα από την κηδεία ΣΥΝ. μακαριά 2. αρχαιολ. οι παραστάσεις που απεικονίζουν νεκρούς ανακεκλιμένους, αφηρωισμένους ή μη, να κρατούν στο χέρι τους αγγείο, ενώ μπροστά τους υπάρχει τραπέζι με πολλά εδέσματα, **νεκροζώντανος,** -η,-ο μισοπεθαμένος, ημιθανής, **νεκροθάλαμος** (ο) **{J887I** {νεκρυθαλάμ-ου | -ων, -ους} το δωμάτιο στο υποίο τοποθετείται ο νεκρός πριν από την ταφή. **νεκροθάφτης** (ο) ι μτγν. I (νεκροθαφτών} **1.** αυτός που ασχολείται επαγγελματικά με την ταφή των νεκρών, που κατ' επάγγελμα ενταφιάζει τους νεκρούς συν. ενταφιαστής (βλ. κ. λ. *κοράκι)* 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί την εξόντωση κάποιου ή γενικότ. την καταστροφή ενός πράγματος, μιας κατάστασης ή ιδέας: *ο εμφύλιος πόλεμος υπήρξε ο ~ τής εθνικής ενότητας.* **νεκροθήκη** (η) |αρχ.| {νεκροθηκών} **1.** ο τάφος μέσα στον οποίο τοποθετείται ο νεκρός 2. (κατ' επέκτ.) η θήκη μέσα στην οποία φυλάσσονται τα οστά τού νεκρού **συν.** οστεοθήκη, λειψανοθήκη, **νεκρόκασα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) το φέρετρο, **νεκροκέρι** (το) {νεκροκερ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το κερί που ανάβει κάποιος για νεκρό.
νεκροκεφαλή (η) [1896| η κεφαλή νεκρού που έχει απογυμνωθεί από τις σάρκες της, το κρανίο σκελετού· χρησιμοποιείται ως σύμβολο σε επιγραφές (λ.χ. χημικών προϊόντων, κλειστών ή περιφραγμένων χώρων), προειδοποιώντας για την ύπαρξη θανάσιμου κινδύνου και παλαιότ. ως σύμβολο των πειρατών (λ.χ. στις σημαίες τους), **νεκροκομιστής** (ο) το πρόσωπο που συνεργάζεται με γραφείο κηδειών και μεταφέρει το φέρετρο με τον νεκρό ώς τον τάφο. **i ii ΓΥΜ.** < μεσν. *νεκροκομίζω* < *νεκρό-* + *κομίζω*|.
νεκροκρέβατο (το) Ιμεσν.} το φέρετρο (βλ.λ.) **ΣΥΝ.** νεκροφορείο, νεκροδύχος.
νεκρολάτρης (ο) Ιμτγν.Ι {νεκρολατρών} αυτός που τιμά με τρόπο εξαίρετο και λατρευτικό τους νεκρούς. - νεκρολατρία (η) Ιμτγν.|. νεκρολίβανο (το) **λιβάνι που καίγεται για τον νεκρό, νεκρολογία (η) (i856] {νεκρολογιών] 1. υ επικήδειος λόγος που εκφωνείται κατά την κηδεία κάποιου και αναφέρεται εγκωμιαστικά στη ζωή, τη δράση και στις αρετές του 2. η γραπτή ή έντυπη πραγματεία που αφιερώνεται στη μνήμη νεκρού 3. (γενικότ.) η αναφορά σε νεκρό πρόσωπο:** *ας αφήσουμε τις - και ας αναφερθούμε στους ζο)ντανούς καλ/Λτέχνες* **4.** *νεκρολογίες* **(οι) (α) ειδική στήλη εφημερίδας στην οποία ανακοινο)νεται με ειδική καταχώριση των συγγενών ο θάνατος προσώπου (β) (σε ετήσιες εκδόσεις, αλμανάκ κ.λπ.) τμήμα τής έκδοσης που αναφέρεται στις προσωπικότητες που απε- βίωσαν κατά τον παρελθόντα χρόνο, νεκρολούλουδο** (το) **το νεκράνθεμο (βλ.λ.).**
νεκρομαντεία (η) **Ιμτγν.] {νεκρομαντειών] η μαντεία κατά την οποία γίνεται επίκληση των ψυχών των νεκρών για επικοινωνία με τους ζωντανούς ΣΥΝ. (αρχαιοπρ.) νεκυομαντεία. — νεκρομαντικός,** -ή.-ό. **νεκρομαντείο** (το) **[μτγν.] μαντείο στο οποίο πιστευόταν ότι τα πνεύματα των νεκρών επικοινωνούσαν με τους ζωντανούς, νεκρομάντης (ο/η) Ιμτγν.] {νεκρομάντ-εως | -εις, -εων} πρόσωπο που ασκεί νεκρομαντεία, νεκρόπολη** ιη) **Ιμτγν.Ι {-ης κ. -όλεως | -όλεις, -όλεων} αρχαιολ. ο τύπος ταφής έξω από τις αρχαίες πόλεις, συχνά σύνολο νεκροταφείων στον ίδιο χώρυ: υ** *Κεραμεικός ήταν η ~ των Αθηνών.*
νεκροπομπός (ο) Ιαρχ.Ι 1. πρόσωπο που συνοδεύει ή μεταφέρει τους νεκρούς που πρόκειται να ταφούν (πβ. λ. *ψυχοπομπός)* **2. (ειδι- κότ.) πρόσωπο που ασκεί το επάγγελμα τού εργολάβου κηδειών, νεκροπούλι** (το) **{νεκροπουλ-ιού | -ιών} κάθε γλαυκόμορφυ. νυκτόβιο πτηνό, όπως το νυχτοπούλι, νεκρός, -ή (λόγ. -ά), -ό 1 (α) αυτός που δεν ζει πια. που έχει φύγει από τη ζωή, αυτός τού οποίου έχουν παύσει οι βιολογικές λειτουργίες:** *έπεσε κάτω ~ από τις σφαίρες* **||** *δυστυχώς, είναι πια ~* **[[** *κλινικά ~* **(πρόσο)πο που δεν έχει πεθάνει. αλλά είναι αδύνατον να κρατηθεί στη ζο>ή λόγω τού όπ δεν λπτουργεί ο εγκέφαλός του και διατηρείται στη ζωή μόνο με ιατρικά μηχανήματα) ΣΥΝ. πεθαμένος, (αρχαιο- πρ.) τεθνεώς. εκκλΗΣ. κεκοιμημένος ΑΝΤ. ζωντανός (β) (ειδικότ. για φύλλα δέντρων) αυτός που έχει μαραθεί·** φρ. **(α)** κλλ. τγ.χν. *νεκρή φύση* **βλ. λ.** *φύση* **(β)** *νεκρή θάλασσα* **η θάλασσα μέσα στην οποία δεν ζουν ζωντανοί οργανισμοί:** *η Μεσόγειος κινδυνεύει να γίνει ~* **(επειδή το οικοσύστημά της βρίσκεται σε κίνδυνο) 2.** *νεκρός* **(υ). νεκρή (η) ο άνθρωπος που έχει χάσει τη ζωή του:** *δέκα - και είκοσι πέντε τραυματίες σε τροχαία δυστυχήματα είναι ο θλιβερός απολογισμός τού τελευταίου σαββατοκύριακου* **I!** *η σορός τού ~ θα εκτεθεί από αύριο σε λαϊκό προσκύνημα* **||** *έθαψαν τους ~ τους* **||** *προσφορές ' τιμές / χοές προς τους -* **||** *άφησαν πο?.λούς ~ στο πεδίο των μαχών* **||** *έκλαψαν τους - τους·* φρ. **(α) εκκλης.** *ανάσταση νεκρών* **βλ. λ.** *ανάσταση* **(β)** *καύση νεκρών* **η αποτέφρωση των σαγμάτων των νεκρών (πρακτική διαφόρων λαών. λ.χ. των σύγχρονο>ν Ινδών, που συνδέεται με τις ταφικές τους συνήθειες και τις θρησκευτικές τους πεποιθήσεις) (γ) NOM.** *περιύβριση* **νεκρού η αυθαίρετη αφαίρεση νεκρυύ, μελών του ή τής τέφρας του από εκείνους που έχουν δικαίωμα να τα φυλάξουν ή η διενέργεια πράξεων ανάρμοστων προς τον νεκρό ή τον τάφο του:** *συνελήφθη για ~* **(δ)** *σύληση νεκρού* **η αφαίρεση από τον τάφο ή από τυ πτώμα πολύτιμων αντικειμένων με σκοπό τον πλουτισμό:** *κάτοικοι των* **κοντινών** *χωριών κατηγορήθηκαν για σύληση των νεκρών τού αεροπορικού δυστυχήματος* **(ε)** *και νεκρούς ανασταίνει* **βλ. λ.** *ανασταίνω* **(στ) ούτε** *(και) νεκρός* **για να δυθεί έμφαση στην αρνητική στάση (κάποιου) προς (κάποιον/κάτι):** *ούτε και νεκρή δεν θα τον παντρευόμουν* **3. (για μέλος τού σώματος) αυτός που δεν λειτουργεί κανονικά, που χαρακτηρίζεται από παράλυση και δεν αντιδρά στα ερεθίσματα ούτε μπορεί να εκτελέσει εντολές:** *~ άκρα* **4. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ενεργητικότητας, ζωτικότητας κ.λπ.:** *το πάρτι ήταν απογοητευτικό: ~ παρουσίες' κανένα νεύρο* **ΣΥΝ. άψυχος, άτονος ΑΝΤ. ζωντανός, ενεργητικός, σφριγηλός·** φρ. **(α)** *νεκρή περίοδος* **χρονικό διάστημα κατά το οποίο δεν υπάρχει κίνηση, κυρ. τουριστική (β)** στρατ. *νεκρή ζώνη* **περιοχή στην υπυία η βολή ή η παρατήρηση δεν είναι δυνατή, όπου απαγορεύεται η πρόσβαση:** *διαδη?Μτές μπήκαν στη ~ στην Κύπρο* **5. (μτφ.) αυτός που δεν λειτουργεί, που δεν παίρνει μπρος:** *σήκωσα το ακουστικό, αλλά το τηλέφωνο ήταν-· δεν ακουγόταν τίποτα■* φρ. *νεκρό σημείο* **(ϊ) ΟΙΚΟΝ, η κατάσταση κατά την οποία τα έσοδα μιας επιχείρησης είναι ίσα με τα έξοδά της. δεν υπάρχουν δηλ. κέρδη (ii) (σε αυτοκίνητο κ.** *νεκρό,* **το / νεκρά, η) το σημείο στο οποίο βρίσκεται ο μοχλός ταχυτήτων, ώστε το κιβώτιο ταχυτήτων να μη μεταδίδει την κίνηση στον κεντρικό άξονα, κάτι που επιτρέπει στο αυτοκίνητο να διατηρείται ακίνητο χ(υρίς διακοπή τής λειτουργίας τού κινητήρα:** *βάζω την ταχύτητα στο ~* **6. (μτφ.) αυτός που έχει περιπέσει σε αχρηστία και δεν ισχύει πλέυν: -** *νόμος / κανόνας .' τύπος αγωγής* **/** *γλώσσες* **(αυτές που δεν μιλιούνται πια. που δεν είναι πλέον εν χρήσει. λ.χ. η Λατινική)·** φρ. **νεκρό** *γράμμα* **κάτι πυυ μένει μόνο στα χαρτιά και δεν εφαρμόζεται στην πράξη, δεν πραγματοποιείτε^: οι** *αποφάσεις τής κυβέρνησης έμειναν τελικά ~ ·* φρ. **νεκρός χρόνος (σε ορισμένα αθλήματα) ο χρόνος κατά τη διάρκεια τού οπυίου υ διαιτητής διακόπτει τον αγώνα και ο οποίος υπολογίζεται στη συνολική προβλεπόμενη διάρκειά του: ο** *παίκτης πέτυχε το καλάθι σε -.* **— νεκρότητα (η) |ιτ/ν.j. |ΕΤΥΜ. αρχ. < νΓκ-υς(με επίθημα** *-ρός)* **< I.E. *nek- «θάνατος, νεκρός», πβ. σανσκρ. nasyaii «πεθαίνει», λατ. nex (γεν. necis) «βίαιος θάνατος», noceo «βλάπτω» (> in-nocens «αβλαβής αθώος», πβ. γαλλ. innoccnt) κ.ά. Ομόρρ. πιθ.** *νέκ-ταρ* **(βλ.λ.). Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ.** *νεκρή γλώσσα* **/** *φύση* **(< γαλλ. langue / saison ' nature morte),** *νεκρό γράμμα* **/** *σημείο* **(< γαλλ. Icttre morte / point inort).** *νεκρός χρόνος (<* **γαλλ. temps mort)|.**

νεκρός: συνώνυμα. Ήδη στην Αρχαία Ελληνική «η έλλειψη τής ζωής*' χαρακτηρίστηκε ως **θάνατος** και «αυτός που στερείται τής ζο)ής και μεθίσταται στην κατάσταση τού θανάτου» ως **νεκρός** (από τη ρίζα **νεκ-. πβ. και αρχ. νέκ-υς** «νεκρός»). Στο *νεκρός* τονίζεται η έννοια τού θανάτου και τής στέρησης τής ζωής· το ίδιο και στα συνο)νυμα **πεθαμένος, αποθανών, θανών.** Την απομάκρυνση τής ψυχής από το σώμα και την έλλειψη τού σημείου τής ζωής, τής αναπνοής, δηλώνουν τα συνώνυμα **άψυχος και ξέψυχος. καθώς και τα άπνους / άπνοος και ξέπνοος,** ενώ το **ξερός** δηλώνει την κατάσταση τού σώματος (ακαμψία, ελλείψη αντιδράσεων), όταν πληγεί από τον θάνατο. Μια σειρά από συνώνυμα δηλώνουν τον νεκρό ως ουσιαστικό, δηλ. τυ **νεκρό σώμα. Λυτά είναι το πτώμα (<** *πίπτω* **«πέφτω»), τυ σώμα το νεκρό που δεν σηκώνεται, που δεν κινείται, που κείτεται κατά γης. Ό.τι έχει απομείνει. ό.τι υπολείπεται μετά τον αποχωρισμό τής ψυχής από το σώμα είναι το λείψανο (<** *λείπω).* **Επειδή δε το σώμα είναι η κατοικία τής ψυχής τυύ ανθρώπου, το σκήνος ή το σκήνωμα όπου** *σκηνεί* **(αρχ. ρ. σκηνώ = κατοικώ) η ψυχή του. έφθασαν (ήδη στην Αρχαία) να σημαίνουν μεταφορικά και το νεκρό σο')μα. τον νεκρό. Συχνά μάλιστα οι λ.** *σκήνωμα* **και** *λείψανο* **χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν ευλαβικά το νεκρό σώμα αγίου προσώπου** *(Σε μια κρύπτη τού Αγίου Όρους βρήκαν μετά από χρόνια το σκήνωμα* **του** *αγίου που μυροβολούσε).* **Το σορός (η), που σήμαινε αρχικά το φέρετρο, το οποίυ φέρει τον νεκρό, δήλωσε συνεκδοχικά τον νεκρό** *(Η σορός τού πρωθυπουργού μεταφέρθηκε από τη Μητρόπολη στο νεκροταφείο πάνω σε κιλ/.ίβαντα, τον οποίο ακολουθούσαν τιμητικό άγημα και πλήθος επισήμο)ν).* **Τέλος, η λ. κουφάρι (από τυ μεσαιωνικό κοϋφον ή κοϋφος «σώμα. θώρακας») χρησιμοποιήθηκε κυρ. για πκόματα ζώων και. συνήθ. επιτιμητικά. για ανθρώπους** *(Τα κουφάρια των υποζυγίων που μετέφεραν τα πυρομαχικά. βρέθηκαν μέσα στα χιόνια μήνες αργότερα· τα καημένα τα ζώα δεν μπόρεσαν να αντέξουν την πείνα και το κρύο).* * *μακαρίτης*

νεκροσέντονο (το) **το σεντόνι με το οποίο τυλίγουν το σο')μα τού νεκρού, πριν αυτό τοποθετηθεί στο φέρετρο και στη συνέχεια στον τά·**

φο ΣΥΝ. σάβανο, **νεκροσέντουκο** (το) το φέρετρο. το νεκροκρέβατο, **νεκροσκοπία** (η) [J835[{νεκροσκοπιών} ιατρ. η νεκροψία (βλ.λ.). **νεκροσκόπος** (ο/η) [18251 γιατρός ή αρμόδιος υπάλληλος, ο οποίος διενεργεί νεκροσκοπία.

ΙF.ΤΥΜ. < *νεκρός* + *-σκόπος* < *σκοπώ* **«παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»].**

νεκροσπερμια (η) Ινεκροσπερμιών} η παθολογική κατάσταση τής νέκρωσης των σπερματοζωαρίων μέσα στο σπέρμα, η οποία συντελεί στην ανδρική στειρότητα.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. nccrospermiaj. **νεκροστάσιο** (το) [1883j |νεκροστασί-ου | -ων} κλειστός χώρος σε νεκροταφείο, όπου τοποθετούν τους νεκρούς πριν από την κηδεία. ΙΕΤΥΜ. < *νεκρό-* + -<τ*τάσια* (βλ.λ.) < αρχ. *ϊ-στα-μαι* \. **νεκροστολίζω** ρ. μετβ.]νεκροστόλισ-α. -μένος] στολίζο) το φέρετρο και τον νεκρό που βρίσκεται μέσα σε αυτό. -**νεκροατόλισμα** (το), **νεκρόσυλος,** -η. -ο αυτός που κλέβει αντικείμενα τα οπυία ανήκουν στον νεκρό (πβ. λ. *ιεμόσυ? ·.ος).* **- νεκροσυλία** (η) |αρχ.|.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *νεκροσυλία* **(υποχωρητ.) <** *νεκρό-* + *-συ/Λα<* *συλώ* **«αρπάζω. λεηλατώ» (βλ.λ.)[. νεκροταφείο (το) 11833] 1. (α) ο τόπος στον οποίο ενταφιάζονται νεκροί (συχνά δίπλα σε ναό), στον οποίο υπάρχουν τα μνήματα των νεκρών: το ~ *τού χωριού*]] *στρατιωτικό / εβραϊκό / καθολικό ~ || το* **Α'**~ *Αθηνών* συν. **κοιμητήριο (β)** *νεκροταφείο ελεφάντων* υ τόπος στον οποίο κάποιοι υποθέτουν ότι πηγαίνουν οι ελέφαντες όταν πρόκειται να πεθάνουν 2. (μτφ.) τόπος στον οποίο επικρατεί απόλυτη ησυχία: ~ *είναι εδώ μέσα, για ζωντανέψτε λίγο!* ε. **(μτφ.) ο τόπυς στον οποίο πε- τιέται ή συγκεντρώνεται κάθε άχρηστο ή φθαρμένο υλικό:** ~ *αυτοκινήτων (ο* χώρος στον οποίο συγκεντροίνονται παλιά, κατεστραμμένα ή εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα), **νεκρότητα (η) -»** νεκρός

νεκροτομείο (το) ΙΙ8761 1. ο χώρος στον οποίο εξετάζονται ανατομικά τα πτώματα των νεκρών, προκειμένου να εξακριβωθούν τα αίτια τού θανάτου τους 2. το εργαστήριο στο οποίο εξασκούνται οι φοιτητές τής ιατρικής στη νεκροτομία (βλ.λ.). νεκροτομή (η) 11852] ιαίρ. **ανατομική εξέταση με τομή πτώματος, η οποία γίνεται για την εξακρίβωση το>ν αιτίων τού θανάτου ή για ερευνητικούς σκοπούς (λ.χ. κατά τη διδασκαλία και εξάσκηση των φοιτητών τής ιατρικής) και η οποία συνίσταται στη διάνοιξη των διαφόρων κοιλοτήτων και οργάνων τού σώματος. Κπίσης νεκροτομία Ιμεσν.].**

[ΕΤΥΜ. **Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ.** nccrotomic. **Στις ξέν. γλώσσες χρησιμοποιείται ευρέως ο ελληνογενής όρ.** autopsy **(αγγλ.),** autopsie **(γαλλ.)]^**

νεκροφάγος, -ος. -υ fμτγν.] αυτός που τρώει πτώματα: *ο γύπας είναι ~ πουλί.*

νεκροφάνεια (η) [Ι872| {νεκροφανειών} ιλτρ. η κατάσταση ανθρώπου, η οποία χαρακτηρίζεται από προσωρινή παύση ή επιβράδυνση τής λειτουργίας τής καρδιάς ή τής αναπνοής του. γενικά των βιολογικών λειτουργιών του. ώστε να δίνει την εντύπωση ότι είναι νεκρός, νεκροφανής, -ής, -ές 11856| {νεκροοαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)) αυτός που έπαθε νεκροφάνεια, που δίνει την εντύπωση ότι είναι νεκρός. — νε-κροφανώς επίρρ. Ιμτγν.]. .* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *-ης. -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. < *νεκρό-* + *-φανής*< *φαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-φάν-ην)*\. **νεκροφιλία** (η) **1. ψυχολ.** γενετήσια διαστροφή κατά την οποία κάποιος ικανοποιείται σεξουαλικά με πτώματα ή με πρόσωπα που υποδύονται τον νεκρό (λ.χ. μπαίνοντας μέσα σε φέρετρο)· (γενικότ.) η ικανοποίηση που αντλεί κανείς από οτιδήποτε υποβάλλει την ιδέα τού θανάτου (κεριά, πένθιμα σύμβολα, ρούχα κ.λπ.) 2. (μτφ.) η υπερβολική ενασχόληση με πρόσωπα πεθαμένα και με τις συνθήκες τού θανάτου τους· η εκδήλωση λατρείας προς πεθαμένα άτυμα: *πο/.λοί θεωρούν τα μαζικά λαϊκά προσκυνήματα των τελευταίων χρόνων εκδήλωση μιας γενικευμένης ~ τής κοινωνίας.* — **νεκρόφιλος,** -η. -ο [18881. **νεκροφιλικός.** -ή. -ό, **νεκροφιλικά** επίρρ.

(είύ.μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nccrophiiie|. **νεκροφιλώ ρ. μετβ. [18581 {νεκροφιλείς... κ. -άς... [νεκροφίλ-ησα, -ούν μαι, -ήθηκα, -ημένος} φιλώ νεκρό· φρ. (λαϊκ.)** *να με νεκροφιλήσεις* **αντί όρκου, όταν κάποιος θέλει να δεσμεύσει κάποιον να κάνει κάτι ή όταν θέλει να δώσει έμφαση στα λεγόμενά του:** *αν δεν σου λέω την αλήθεια.* **— νεκροφίλημα (το), νεκροφοβία (η) [χωρ. γεν. πληθ.} ο φόβος για τους νεκρούς ή η έμ-μονη ιδέα τού θανάτου. - ·- νεκρόφοβος (ο/η), νεκροφοβικός, -ή. -ό.**

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. necrophobie|. **νεκροφόρα (η) 1. το επίμηκες μαύρο αυτοκίνητο, που είναι ειδικά κατασκευασμένο, ίόστε στο πίσω μέρος του να τοποθετούνται τα φέρετρα για τη μεταφορά των νεκρών στο νεκροταφείο 2. (ειρων.) αυτοκίνητο μακρύ και μαύρο, όπως το παραπάνω.**

[F.ΤΥ.Μ. < μτγν. *νεκροφόρος* < *νεκρό-* + *-φόρος* < *φέρω*|. **νεκροφύλακας** (ο) ίμτγν.Ι {νεκροφυλάκων! αυτός που εργάζεται ως υπάλληλος σε νεκροφυλακείο (βλ.λ.). **νεκροφυλακείο** (το) [Ι833Ι χώρος νεκροταφείου ή νοσοκομείου, όπου φυλάσσονται προσωρινά οι νεκροί, μέχρι να ενταφιαστούν, **νεκροψία** (η) |1840| {νεκροψκόν} ιατρ. η εξέταση ανθρώπινου πτώ- ματος (χωρίς νεκροτομή), η οποία διενεργείται στο πλαίσιο ιατροδικαστικής έρευνας με σκοπό τη διαπίστωση τού είδους και των αιτίων τού θανάτου, καθώς επίσης και των συνθηκών υπό τις οποίες αυτός επήλθε συν. νεκροσκοπία· φρ. (οικ.-σκωπτ.) *η νεκροψία θα δείξει!* ως απάντηση σε ερώτηση για το αν εξελίχθηκε καλά ή όχι κάτι: *-Καλά τα πήγες* στον διαγωνισμό: — Σ Χ Ο Λ Ι Ο λ. νεκροτομή. [γ.τυμ. < *νεκρ(θ)-* + *-οψία* < *όψη.* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. necro-

psicj.

νεκροψία - νεκροτομή. Οι δύο λέξεις έχουν διαφορετική προέλευση (ως προς το β' συνθετικό τους) και σημασία: νεκροψία είναι η μακροσκοπική, η εξωτερική πρώτη εξέταση τού πτώματος από τον ιατροδικαστή, ενώ νεκροτομή είναι η μικροσκοπική ενδελεχής εξέταση τής κατάστασης τού πτώματος μετά από ανατομική επέμβαση τυύ ιατροδικαστή και από ανάλογες εργαστηριακές αναλύσεις.

νεκρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {νέκρω-σα, -θηκα. -μένος} **♦ (μετβ.) 1. ανακόπτω τις φυσιολογικές λειτουργίες τής ζωής, πρυκαλώ τον θάνατο κάποιου συν. θανατώνω am. ζωντανεύω 2". επιφέρω τοπική αναισθησία:** *η ένεση νεκρώνει όλη την περιοχή γύρο) από το χαλασμένο δόντι* **συν αναισθητοποιο) 3. (μτφ.) προκαλο) σε κάτι αδράνεια ή καταστροφή. παύση τής λειτουργίας του:** *προσπαθούσε να νεκρώσει τα πάθη του. τις σαρκικές του* **επιθυμίες jj ο** *πόλεμος νέκρωσε τις οικονομικές συναλλαγές* **♦ (αμετβ.)** 4. **παύ(υ να λειτουργώ:** *μετά το ατύχημα έχει νεκρώσει ο εγκέφαλός τον* **|| (μτφ.)** *νέκρωσε το τηλεφωνικό κέντρο* **5. περιέρχομαι σε κάτσταση απραξίας και αδράνειας, χαρακτηρίζομαι από έλλειψη δραστηριότητας, κινητικότητας, ζωντάνιας· βρίσκομαι σε κάτσταση στασιμότητας:** *νέκρωσε η πόλη / το εμπόριο* **||** *λόγω τής ανριανής πορείας Οα νεκρώσει το κέντρο τής Αθήνας* **[|** *νέκρωσαν οι δονλειές / οι δρόμοι* **6. παίρνω το ωχρό χρώμα τού νεκρού από φόβο ή έκπληξη:** *είχε νεκρώσει από τον φόβο του.* **— νέκρωμα** (το) |μτγν.|.

Ιετυμ. < μτγν. *νεκρώ (-όω)* < **αρχ.** *νεκρός* **(βλ.λ.)|. νέκρωση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. ~ο')σεως [χωρ. πληθ.] 1. η διακοπή των φυσιολογικών λειτουργιών:** *η ~ τού οργανισμού 2.* **(ειδικότ.) ο θάνατος κυττάρων ιστού ή η μη λειτουργία ανατομικής περιυχής:** *σηπτική / ινώδης ~ ·* **φρ.** *νέκρωση του εγκεφάλου* **η διακοπή τής λειτουργίας τού εγκεφάλου 3. (μτφ.) η παύση τής δράσης, η διακοπή τής δραστηριότητας:** *η ~ τής αγοράς /* **του** *εμπορίον \\ η - τής σχολικής εκπαί-δενσης λόγω απεργιών και καταλήψεων.* **νεκρώσιμος, -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με νεκρό 2. ηκκλης.** *νεκρώσιμη ακολουθία* **η ιερή ακολουθία που αποτελείται από ψαλμούς. ύμνους και τροπάρια και η οποία ψάλλεται κατά την κηδεία ενός προσώπου:** *η ~ θα ψαλεί στον ιερό ναό Αγίας Τριάδος Ηειραιώς* **3.** *νεκρώσιμο* **(το) {νεκρωσίμ-ου | -ων} το έντυπο που πληροφορεί για τον τόπυ και τον χρόνο κηδείας ή μνημοσύνου:** *τοιχοκολλώ* **- συν. κηδειόσημο. νεκρωτικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που προκαλεί νέκρωση, νέκταρ (το) {νέκταρος | χωρ. πληθ.} 1. βοτ. ο γλυκός, άχρωμος σακ- χαρούχος χυμός, ο οπυίος εκκρίνεται από ειδικούς αδένες (τα νεκτά- ρια) στα άνθη. στους βλαστούς και στα φύλλα φυτών που προσελκύουν έντομα και αποτελεί την πρώτη ύλη. την οποία χρησιμοποιούν οι μέλισσες για να φτειάξουν μέλι 2. (μτφ.) κάθε ποτό που χαρακτηρίζεται για τη γλυκύτητα τής γεύσης και τη λεπτότητα τού αροκιατός του: ->** *το κρασί!* **3. μη αλκοολούχο πυτό. που παρασκευάζεται από χυμό ή πολτό φρούτων με προσθήκη νερού και ζάχαρης 4. μυθολ. το πυτό που έπιναν οι θεοί τού Ολύμπου. ιχολιο λ.** *αμβροσία.*

Ιείύμ. αρχ. (αρχαϊκός σχηματισμός σε *-αρ).* **αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με την ισχυρότερη εκδοχή, η λ. ανάγεται σε θ. ˣnck- (πβ.** *νεκ-ρός)* **και β' συνθ. -rap. το οπυίο απαντά στα σανσκρ. tarati «διασχίζω», visva- tiir- «αυτός που θριαμβεύει επί όλων» (πβ. φρ. mriyum «ti ir «θριαμβευτής επί τού θανάτου»). Στην περίπτωση αυτή. η λ.** *νέκταρ* **θα δήλωνε, σε συνδυασμό με την** *άμβροσία.* **τη διατροφή των αθανάτων. Απίθανη η ανάλυση** *νέ-κταρ* **με τη σημ. «όχι νεκρός», από το στερητ. μόριο** *νε-* **και β' συνθ. -κταρ πβ. τη «γλώσσα» τού Ιησυχίου** *κτέρες-νεκροί.* **Κξίσου αμφίβολη παραμένει η σύνδεση με τοχ. nakte «θεός», η οποία θεωρεί τη λ. δάνειο από τη Μικρά Ασία. και αναπόδεικτη η αναγωγή σε σημιτ. ρίζα με σημ. «άρωμα»].**

Νεκταρία (η) γναικείο όνομα.

νεκταρίνι (το) [νεκταριν-ιού | -ιών} ποικιλία ρωδάκινου· φρούτο πλούσιο σε βιταμίνες Λ και C. με λεία επιφάνεια και σκληρή αρωματική κόκκινη, λευκή ή κίτρινη σάρκα, που τρώγεται συνήθ. νωπό. αλλά και σε κονσέρβες, μαρμελάδες και πίτες. — νεκταρινιά (η). [ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < αγγλ. ncctarine < λατ. ncctar < αρχ. *νέκταρ*\. **νεκτάριο (το) [μτγν.Ι [νεκταρί-ου | -ων] αδένας τού άνθους, από τον οποίο εκκρίνεται τυ νέκταρ.**

Νεκτάριος (ο) {-ου κ. -ίου} 1. άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

[ΕJΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *νέκταρ].* **νεκυομαντεία (η) Ινεκυομαντειών} (σπάν.-λόγ.) η νεκρομαντεία (βλ.λ.).**

[ΡΤΥΜ. μτγν. < *νεκνο-* **(< αρχ.** *νέκνές, -νος.* **βλ. λ.** *νεκρός)* + *μαντεία}.* **Ν.Ε.Λ.Ε. (η) Νομαρχιακή Επιτροπή Λαϊκής Επιμόρφωσης.**

Νεμέα (η) κωμόπολη τής ΒΛ. Ι Ιελοποννήσου στυν νομό* Κορινθίας, γνωστή για την παραγωγή κρασιού.

[ετυΜ. αρχ. < *νέμος* **«δάσος», πυυ συνδ. με λατ. nemus «ιερό δάσος», αρχ. ιρλ. nemed «ιερός τόπος»|.**

Νεμεα (τα) [αρχ-J 1. (στην αρχαιότητα) πανελλήνια γιορτή αφιερωμένη στη λατρεία τού Δία πυυ διεσαγόταν κάθε δύο χρόνια στην κοιλάδα τής Νεμέας 2. σύγχρονη γιορτή με ποικίλες δραστηριότητες στην περιοχή τής Νεμέας.

Νέμεση (η) 1. ΜΥΘΟΛ. αρχαιότατη θεότητα, που προσωποποιούσε, μαζί με άλλες (λ.χ. τη Θέμιδα. την Κιμαρμένη κ.λπ.), την έννοια τής άνωθεν δικαιοσύνης (τιμωρίας) και αποκαθιστούσε την τάξη (τής φύσης, τής ανθρώπινης κο\ν<ονίας, τού κόσμου), όταν αυτή διασαλευόταν, τιμωρώντας την υπεροψία και την αλαζονεία των ανθρώ

πων (την ύβρι)· σύμβολά της ήταν ο πήχυς και το χαλινάρι 2. (μετων-νυμ.) η θεία δίκη. Ηπίσης (λόγ.) Νέμεσις {Νεμέσεως}. σχολιο λ. *εκδίκηση.*
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *νέμεσις* < *νέμω* (βλ.λ.). Σύμφωνα με την ετυμολογική αρχή της. η λ. θα δήλωνε αρχικώς τη δίκαιη διανομή, τη μοιρασιά που γίνεται βάσει νόμιμης εξουσίας, βαθμηδόν 5r μετέπεσε στη σημ. τής ανάληψης δικαστικής δράσεως εκ μέρους τής εξουσίας, ώστε να απονεμηθεί δικαιοσύνη. Έτσι. ενώ η λ. *αιδώς έχε* υποκειμενική σημ. και αναφέρεται στο πρόσωπο που την εκδηλώνει, η λ. *νέμεσις* έχει αντικειμενική αξία και αναφέρεται στον φορέα τής εξουσίας που την ασκεί].
νέμω ρ. μετβ. {ένειμα! 1. (αρχαιοπρ.) μοιράζω, διανέμω· (μεσοπαθ. νέ-*μομαί)* **2. νομ. κατέχω (ένα πράγμα) και απολαμβάνω τα ωφελήματα που μου προσφέρει: ~** *αγρόκτημα* **/** *περιουσία* **ΣΥΝ. καρπώνομαι, εκμεταλλεύομαι** 3. **(κακόσ.) εκμεταλλεύμαι (κάτι) κατά τρόπο παράνομο ή καταχρηστικό για τν προσωπικό μου συμφέρον:** *κατηγορεί όσους νέμονται την εξουσία για ασυδοσία.*
[ετυμ. αρχ. < I.K. *ncm- «μοιράζω, διανέμω», πβ. λιθ. niioma «ενοίκιο*». γοτθ. njman «παίρνω», γερμ. nehmcn «παίρνω» κ.ά. Ομόρρ. *νόμος. νομή, νομ-άς. νυμ-ίζω, νέμε-σις (-η), νόμ-ισμα* **κ.ά.|. νένα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η γυναίκα που θηλάζει, διατρέφει και μεγαλώνει παιδί, που δεν είναι δικό της ΣΥΝ. τροφός, παραμάννα. [ετυμ. μεσν. c βεν. ncna, λ. τής παιδικής γλώσσας, πβ. ιταλ. menna «μαννούλα» (με ανομοίωση)], νενέ (η) (λαϊκ.) η γιαγιά.**
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. nine (με πρυληπτική αφομοίωση)]. νενέκος (υ) (μετωνυμ.) προσκυνημένος, δουλυπρεπής: *«χαρακτήρισε τον έναν "αγωνιστή τού λαού" και τον άλλο ~»* **(εφημ.).**
{ητυμ. Από το όνομα τού Δημ. Νενέκου, οπλαρχηγού τής Κπανάστα- σης τού 1821, ο οποίος το 1827 προσχώρησε στους συνεργάτες τού Ιμπραήμ και πολέμησε στν πλευρό των Τούρκων], **νενομισμένος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει καθιερωθεί από τν νόμο ή από το έθιμο, που ισχύει σύμφωνα με το θετό και το εθιμικό Δίκαιο: *το στρατιωτικό απόσπασμα απέδωσε στη σορό τού εκλιπό- ντος τις ~ τιμές* **2.** (συχνά ως ουσ. *νενομισμένα*, τα) τα καθιερωμένα ΣΥ\'. καθιερωμένος. σχολιο λ. *μετοχή.*
[ητυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *νομίζω* **(πβ.** *νομίζεται* **«είναι καθιερωμένο ως έθιμο»)], νέο (τυ) 1. η είδηση, η καινούργια πληροφυρία:** *έχεις κάνα ~ από* **τον** *Γιάννη;* **| |** *θα σου πω ένα* **~** *που θα σε χαροποιήσει 2. νέα* **(τα) ια) οι ειδήσεις, καινούργιες πληροφορίες:** *έχεις ~ από τον Γιώργο:* **(| π -** *μου φέρνεις;* **| |** *Τα 'μαθές τα ~; JI Μαρία παντρεύτηκε* **|[(σκωπτ.)** *δεν υπάρχουν -. μόνο παλιάΐ* **(β) (ειδικότ.) οι ειδήσεις στον Τύπο (έντυπο και ηλεκτρονικό):** *ανοίγω* γο *ραδιόφωνο ακούσω τα ~* **]]** *Διάβασες εφημερίδα; Έχουμε τίποτα ~;* **νεο- κ. νεο- κ. (λαϊκ.) νιο- κ. νιό- α' συνθετικό λέξεων που αποδίδει στο β' συνθετικό τη σημασία: 1. τού πρόσφατου. τύ μεταγενέστερυυ και τού νέυυ σε ηλικία:** *νεό-νυμφος, νιό-παντρος. νεό-δημητος, νεο-ελ- ληνικός2.* **(στην επιστήμη και την τέχνη) τού καινούργιυυ ή τού ανανεωτικού (που αναθεωρεί, βελτιώνει ή τροποποιεί κάτι παλαιυτερο):** *νεο-δαρβινισμός, νεο-κλασικισμός, νεο-θετικισμός.*
[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *νέος* (βλ.λ.), εμφανίζεται δε και σε ελληνογενείς ξέν. όρους (πβ. γαλλ. neoclassique). Ο τ. *νιο-* (π.χ. *νιό-παντρος)* πρυέρχεται από το wo- (με συνίζηση) και είναι μεσν.]. **νεοανθρωπισμός** (ο) φίλος, η δημιουργική επανασύνδεση με το πνεύμα και τις αξίες τής κλασικής αρχαιότητας, που καλλιέργησε το φιλοσοφικό και αισθητικό ρεύμα τυύ ανθρωπισμυύ (βλ.λ.). κυρ. στους τομείς τής φιλοσυφίας. τής ποίησης και τής αρχιτεκτυνικής. και η οποία πήρε τη μυρφή τής αναβίωσης τυύ ανθρωπισμυύ στη Γερμανία περί το 1750. **— νεοανθρωπιοτικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Neuhumanismus (νόθο σύνθ.)|. νεοαποικιοκρατία (η) 1. η πολιτική και οικονομική κυριαρχία που ασκούν ανεπτυγμένα κράτη εις βάρος ανεξάρτητων τώρα και αναπτυσσόμενων κρατών τού Τρίτου Κόσμου, πρώην αποικιών τους. είτε με τον έλεγχο των κυβερνήσεών τους είτε με την εκμετάλλευση τής οικονομικής και τεχνολογικής τους καθυστέρησης προς όφελός τους
η επέκταση τής πολιτικής και τής οικονομικής επιρροής ανεπτυγμένων κρατών σε νέες γεωγραφικές περιοχές. Επίσης νεοαποικισμός (ο). — νεοαποικιοκρατικός, -ή, -ό.
[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. neocolonialisme (νόθο σύνθ.)]. νεοαττικός, -ή, -ό (η) 11885J 1. αυτός που σχετίζεται με την αναβίωση στοιχείων τού ελληνικού πολιτισμού των κλασικών χρόνων 2. νε-*οαττική τέχνη* **η τέχνη που αναπτύχθηκε στον ρωμαϊκό κόσμο κατά τον Ιο αι. μ.Χ. από καλλιτέχνες Έλληνες που ζούσαν στην Ελλάδα ή την Τταλία, οι υποίοι κατασκεύαζαν αντίγραφα (αγάλματα, ανάγλυφα) γνωστών έργων των κλασικών χρόνων, νεοβιταλισμός (ο) φίλος, μεταφυσική θεωρία που αποτελεί εξέλιξη τού βιταλισμού (βλ.λ.). η οποία υποστηρίζει ότι η ζωή οφείλεται και ανάγεται σε μία κατευθυντήρια αρχή, η οποία αποτελεί ξεχωριστό είδος ενέργειας και δεν παράγει έργο. αλλά επιδρά στις ενεργητικές δυνάμεις και ιδιαίτερα στις ζωικές. — νεοβιταλιστικός, -ή. -ό. [ΕΤΥΜ, Μεταφορά τού γαλλ. neovitalisme (νόθο σύνθ.) < neo- (< ελλην. νεο-) + vitalisme < λατ. vitalis «ζωτικός» < vita «ζωή»], νεογενής, -ής, -ές Ιαρχ.Ι {νεογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)[1. αυτός που έχει πρόσφατα εμφανιστεί ή διαμορφωθεί έπειτα από κάποιον άλλο**
ΓΕΩΛ. νεογενής *περίοδος* **/** *Νεογενές* **(το) τν διάστημα που καλύπτει τις βαθμίδες τού Μειοκαίνυυ - Ι Ιλειοκαίνυυ και αποτελεί τη νεότερη περίοδο τού Τριτογενούς. νεογέννητος, -η. -ο [μεσν.Ι κ. (λαϊκ.) νιογέννητος 1. αυτός που γεν**
νήθηκε πρόσφατα ΣΥΝ. νεότοκυς. αρτιγενής 2. νεογέννητο (το) το βρέφος, το νεογνό που μόλις ήλθε στη ζωή. σχολιο λ. *βρέφος.* **νεογιλός, -ή. -ό 1. (για τα δόντια) αυτός πυυ φύεται προκυς 2. νεο-** *γιλοί* **οδόντες τα πρώτα προσωρινά δόντια των παιδιών.**
| ι-τυμ. αρχ. < *νεο- (< νέος)* **και β' συνθ. πιθ. το αμάρτυρο** **γιλ(λ)ός* **«μικρό αγώρι. παιδί» (πβ. μυκ. ki-ra «μικρή κοπέλα»), ίσως <** **γιδ-λός.* **που συνδ. με λιθ. zindu «θηλάζω»]. νεογνικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τν νεογνό 2. ιλτρ. (α) νε-** *ογνική περίοδος* **το χρονικό διάστημα που ξεκινά με τη γε'ννηση και διαρκεί (δς την εικοστή όγδοη μέρα (β) νεο***γνική θνησιμότητα* **η θνησιμότητα που παρουσιάζεται κατά τις πρώτες τέσσερεις εβδομάδες τής ζωής.**
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. neo-natal (νόθο σύνθ.)]. νεογνό (το) το βρέφος ή το ζώο που γεννήθηκε πριν από λίγο- (ειδι- κότ.) το μωρό ώς ενός μηνός. ** **σχολιο λ.** *βρέφος.*
|ΕΙ υμ. Ουδ. τού αρχ. *νεογνός* **<** *νεο-* **+** *-γνός* **< θ.** *-γν-,* **μηδενισμ. βαθμ. τού θ.** *γεν·* **(πβ.** *γέν-ος)***, η οποία απαντά και στν αρχ. ρ.** *γί-γν-ομαι[.*
νεογνολογία (η) ιατρ. ο κλάδυς τής παιδιατρικής που ασχολείται με τις παθήσεις και γενικότ. με τα προβλήματα των νεογνών. — νεο- γνολόγος (ο/η). νεογνολογικός, -ή, -ό.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. neognologyl. νεογοτθΐκος, -ή, -*ό [Ι884| (στην τέχνη) αυτός που έχει ως βάση μεσαιωνικά γοτθικά πρότυπα. νεογραμματικός (ο) [1894J καθένας από την ομάδα των Γερμανών φιλολόγων και γλωσσυλόγων τού τέλους τού Ι9ου αι. (Κ. Brugmann. Β. Dclbriick κ.ά.), που υποστήριξαν την καθολική ισχύ των φωνολογικών νόμων.
ΙΙΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Junggrammatiker]. νεοδαρβινισμός (Ο) βιολ. το σύνυλυ των νεότερων εξελικτικών θεωριών και απόψεων (συνθετικής θεωρίας, κοινωνιοβιολογίας) που διατηρούν τον πυρήνα τής θεωρίας τού Δαρβίνου. ιδιαίτερα τον ρόλο τής φυσικής επιλογής, αλλά τον συμπληρώνουν με τα δεδομένα τής γενετικής, τής συμπεριφυράς κ.λπ. — νεοδαρβινιστής (ο), νεοδαρ- βινι(ατι)κός. -ή.κ5.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. neodarwinism]. νεοδημοκρατης (ο), νεοδημοκράτισσα (η) {δύσχρ. νεοδημο- κρατισσών} οπαδός ή μέλος τής Ν.Δ. (βλ.λ., σημ. 2). — νεοδημοκρα- τικός, -ή, -ό.
νεοδιόριστος, -η. -ο [18971 (για πρόσ.) αυτός που έχει διοριστεί πρόσφατα: ~ *καθηγητής.* **νεόδμητος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που χτίστηκε πρόσφατα: -** *πολυκατοικία* **/** *αθλητικό στάδιο.*
}ι-ΤΥΜ. αρχ. < *νεο- + -δμητος* **< θ.** *δμά-* **/** *δμη-* **τού ρ.** *δέμω* **«χτίζω, οικοδομώ» (βλ. κ.** *δόμος)\ .* **νεοδύμιο (το) {νεοδυμίου} χημ. μέταλλο (σύμβολο Nd) αργυρόλευκου χρώματος, που αντιδρά με το νερό και δίνει υδρυγόνυ. ενώ οξι-δο)νεται με τον αέρα (βλ. κ. λ.** *περιοδικός.* **ΠΙΝ.).**
[ΗΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. neodymium < neo- (< *νέος)* **+ (di)dymium** *[< δίδυμος)].*
Νεοελληνας (ο) [Ι854| {Νεοελλήνων} ο Έλληνας από την εποχή τής ιδρύσεως τού νέου ελληνικού κράτους (1832) μέχρι σήμερα· ο όρος χρησιμοποιήθηκε συχνά από Έλληνες και ξένους για να αντιδιασταλούν οι σύγχρονοι Έλληνες πρυς τους αρχαίους κυρ. αλλά και τους Βυζαντινούς, με μια τάση για χειραφέτηση από την αρχαιοελληνική παράδυση και προβολή τής αξίας τού νεότερου ελληνισμού, νεοελληνικός, -ή.-ό |Ι818] αυτός που σχετίζεται με τους νεότερους Έλληνες ή τη νεότερη Ελλάδα: ~ *ιστορία* **/** *γλώσσα ι μουσική / θέατρο* **/** *φιλολογία* **/** *πολιτισμός* **/** *σπουδές.* **—νεοελληνικά επίρρ. νεοελληνιστής (ο) 118871. νεοελληνίστρια (η) {νεοελληνιστριών} ο/η φιλόλογος που ειδικεύεται στην επιστημονική μελέτη τής νεοελληνικής λυγυτεχνίας και γλώσσας, νεοελληνιστί επίρρ. 11828] (λόγ.) στη νεοελληνική γλώσσα:** *του απάντησε ~.* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-ί.* **νεοεξπρεσιονισμός (υ) καλ. γεχν. κίνημα τής δεκαετίας τού J980, που εμφανίστηκε ως αντίδραση στην αφηρημένη τέχνη τής προη- γούμενης δεκαετίας, απεικονίζοντας αναγνωρίσιμα αντικείμενα, κυρ. από την αστική ζωή, χωρίς ζωγραφική εξιδανίκευση. αλλά με τρόπο που να εκφράζει την εσωτερική ανησυχία, την ένταση και τη σύγχρονη αλλοτρίωση.**
[ητυμ. Μεταφορά τού αγγλ. neo-cxpressionism (νόθο σύνθ.)]. νεοθετικισμός (ο) φίλος, κατεύθυνση τής θετικιστικά προσανατολισμένης επιστημονικής θεωρίας, η οποία αναπτύχθηκε μετά τον Α Παγκόσμιο Ι Ιόλεμο και απορρίπτει τις μεταφυσικές αναζητήσεις, δέχεται ως μόνες έγκυρες μορφές γνώσης τις γνώσεις τής φυσικής και θεωρεί έργο τής φιλοσοφίας τη λογική ανάλυση τής γλώσσας· αλλιώς *λογικός θετικισμός* **/** *εμπειρισμός.* **— νεοθετικιστής (0). νεοθε- τικίστρια (η), νεοθετικιστικός, -ή, -ό, νεοθετικιστικά επίρρ.**
(F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. neopusitivismc (νόθο σύνθ.)|. νεοθωμισμος (ο) θρησκ. η εισαγωγή από τον Πάπα στα τέλη τού 19ου αι. τού πνεύματος τού Θωμά τού Ακινάτη στη σύγχρονη προβληματική.
[ΗΤΥΜ, Μεταφορά τού γαλλ. neothomisme (νόθο σύνθ.)|. νεοϊμπρεσιονισμός (ο) καλ.τεχν. ρεύμα τής γαλλικής ζωγραφικής τού όψιμου 19ου αι.. το υποίο ανανέο>σε τον εμπρεσιονισμό, αντι- δρθ)ντας αφενός στον εμπειρικό ρεαλισμό του και εφαρμόζοντας αφετέρου τις επιστημονικές οπτικές αρχές τού φωτός και τού χρώματος στη δημιουργία αυστηρά τυποποιημένων εικαστικών συνθέσεων. — νεοϊμπρεσιονιστής (ο), νεοϊμπρεσιονίστρια (η), νεοϊμπρεσιο- νιστικός, -ή. -ό. νεοίμπρεσιονιστικά επίρρ.
|Ι ΎΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. neo-impressionismc (νόθυ σύνθ.). Βλ. κ.

ιμπρεσιονισμός).

νεοκαντιανισμός (ο) φίλος, η φιλοσοφική κίνηση που εμφανίστηκε στη Γερμανία (περίπου το Ι860) και υποστήριξε την επιστροφή στη γνωσιολογική θεωρία τού Καντ ως αντίδραση προς τον μετά τον Καντ γερμανικό ιδεαλισμό. — **νεοκαντιανιστής** (ο).

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. **neokantianism** (νόθο σύνθ.)]. **νεοκαπιταλισμός** (ο) ΟΙΚΟΝ. φάση εξελίξεως τυύ καπιταλισμού, που άρχισε από τον 13' Παγκόσμιο Πόλεμο και η οποία χαρακτηρίζεται από την άντληση κεφαλαίων μέσω τής διασποράς των μετοχών και τής ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων σε μεγάλο αριθμό μετόχων και ως εκ τούτου τον διαχωρισμό τής ιδιοκτησίας από τη διοίκηση των επιχειρήσεων (λαϊκός καπιταλισμός), τη διεθνή συγκέντρωση κεφαλαίων και την ανάπτυξη πολυεθνικών επιχειρήσειον, την έμφαση στην τεχνολογία κ.ά. — **νεοκαπιταλιστικός**, -ή, -ό.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. neocapitalismc (νόθο σύνθ.)|. **νεοκλασικισμός** (ο) καλ. τηχν. η τάση που χαρακτηρίζεται από αναβίωση τού κλασικισμού στους τομείς τής λογοτεχνίας, τής μουσικής. τής τέχνης και τής αρχιτεκτονικής και τοποθετείται χρονικά στο δεύτερο μισό τού 18ου και τις αρχές τού 19ου αι. — **νεοκλασι- κιστής** (ο), **νεοκλασικίστρια** (η), **νεοκλασικιστικός**, -ή, -ό, **νεοκλασικι- στικά** επίρρ.

Ιiii'ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. nco-classicisme (νόθο σύνθ.)]. **νεοκλασικός**, -ή. -ό 1189311. αυτός που σχετίζεται με τον νεοκλασικισμό: ~ *αρχιτεκτονική / αρχοντικό / άγαλμα/ έπιπλα* **2.** *νεοκλασικό* (το) οικοδόμημα που είναι χτισμένο σύμφωνα με τα αρχιτεκτονικά πρότυπα τού νεοκλασικισμού: *περίφημα είναι τα ~ τής Π'λάκας* || *ένα διατηρητέο ~.*

jiii ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. neo-classique (νόθο σύνθ.)]. **νεόκοπος**, -η. -ο **1.** (για νόμισμα) αυτός που κόπηκε πρόσφατα **2.** (μτφ.) πρόσφατος, καινούργιος: ~ *οπαδός τού δημοτικισμού·* (για πρόσ.) 3. αυτός που είναι νέος και γεμάτος ζωντάνια 4. αυτός που εμφανίζεται για πρώτη φορά σε έναν τομέα δραστηριότητας, είναι άπειρος και δεν διακρίνεται για τη μετριοφροσύνη του.

(ετυμ. αρχ. < *νεο-* + *-κόπος* < *κόπτω}.* **νεόκτιστος**, -η. -ο [αρχ.| κ, **νεόχτιστος** αυτός που έχει κτισθεί πρόσφατα: ~ *κτήριο / οικοδομή* / *τοίχος* συν. νεόδμητος, **νεολαία** (η) (νεολαιών} (περιληπτ.) το σύνολο των νέων, οι νέοι: *στέκια / διασκεδάσεις / λεξιλόγιο τής -* || *πολιτικές ~* (οι πολιτικές παρατάξεις νέων. που πρόσκεινται σε συγκεκριμένα κόμματα ή πολιτικούς σχηματισμούς) *[\ η ~ υπήρξε πάντα πρωτοπόρος στους πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες* j| *προσπαθούν να εκφράσουν όλες τις τάσεις πυυ αναπτύσσονται στον χώρο τής ~* || *χώρος νεολαίας και άθ?.ησης* || *το σφρίγος* / *η δύναμη / η ζωντάνια* / *η αποφασιστικότητα* / **ο** *παλμός* / *η αποπυλ ι τι κοποίησ η* / *η αδιαφορία [1] ο καταναλω ησμός τής ~* **II** *η σπουδάζουσα* / *η μαθητική ~* || *στυ μπαρ μαζευόταν όλ,ο ~* (**πβ. λ.** *νεολαίος).*

Ιiπτυμ. αρχ. περιληπτικό σύνθ. (πυιητ. και δωρ. τ.) < *νεο-* + *-λαια< λα-όςΐ*

νεολαιίστίκος, -η, -ο αυτός πυυ σχετίζεται με τη νεολαία, πυυ είναι χαρακτηριστικός τής νεολαίας: ~ *κίνημα* [[- *αγώνες / αιτήματα* / *διεκδικήσεις.* ·*■ σχολιο λ. *-ίστικος.* **νεολαίος** (ο) **1.** πρόσωπο που βρίσκεται σε νεαρή ηλικία **2.** (ειδικότ.) πρόσωπο που είναι μέλος πολιτικής νεολαίας: *η αμφισβήτηση τής ηγεσίας ξεκίνησε από τους ~ τού κόμματος.*

[Ετυμ. < *νεολαία* (υποχωρητ.)]. **νεολαμπής**, -ής, -ές Ιμτγν.] {νεολαμπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (για αστέρες) καινοφανής (βλ.λ.) συν. νόβα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **νεολατινικός**, -ή. -ό 1Ι859| **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με έθνος, τού οποίου η γλώσσα κατάγεται από τη Λατινική συν. ρομανικός (β) γλωσσ. *νεολστινικές γλώσσες* οι νεότερες (ρομανικές) γλώσσες (Γαλλική. Ιταλική, Ισπανική. Καταλανική, Πορτογαλική. Προβηγκιανή. Ρουμανική) που προήλθαν από την καθομιλουμένη Λατινική στις διάφορες περιοχές τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (γ) *νεολστινική λογοτεχνία* η λογοτεχνία που αποτελεί την ύστερη περίοδο τής λογοτεχνικής παραγωγής σε λατινική γλώσσα και τοποθετείται χρονολογικά μεταξύ τού 4ου και τού Ι6ου αι. μ.Χ. **2.** αυτός που σχηματίστηκε με βάση τη λατινική γλώσσα (κυρ. για επιστημονικό όρο).

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. **neolatin** (νόθο σύνθ.)]. **νεολιθικός**, -ή. -ό |1880[**1.** αυτός που σχετίζεται με τη νεολιθική εποχή: ~ *πολιτισμός / οικισμός* / *εργαλείο* **2.** *νεολιθική εποχή* περίοδος τής πολιτισμικής εξέλιξης τού ανθρώπου (7.000-3.000 περ. π.Χ.). που χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση των λειασμένων λίθινων εργαλείων. την καλλιέργεια των δημητριακών κ.ά.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. **neolithique**|. **νεολογία** (η) 11805] [χωρ. πληθ.j ΓΛΩΣΣ. η διαδικασία με την οποία ει- σάγεται στο λεξιλόγιο μιας γλώσσας μια νέα έννοια είτε με καινούργια λέξη (από σύνθεση, παραγωγή, αυτούσια μεταφορά ξένης λέξεως ή προσαρμογή της στη γλώσσα υποδοχής) είτε με τη χρήση μιας λέξης πυυ έχει ήδη συγκεκριμένο περιεχόμενο αλλά αποκτά και νέα σημασία για να αποδοθεί η νέα έννοια· λ.χ. ο σχηματισμός στις αρχές τής δεκαετίας τού 1990 τού όρου *κλωνοποίηση.* για να αποδοθεί ο αγγλ. cloning ή η χρήση τού όρου *υπολογιστής* για την αγγλ. λέξη computer. - **νεολογικός**, -ή, -ό 11809]. ^σχολιο *λ. ρεπόρτερ.* [ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. **neologicj**. **νεολογισμός** (ο) [1782[γλωσσ. νέα λέξη που εισάγεται στο λεξιλόγιο μιας γλώσσας με τη διαδικασία τής νεολογίας (βλ.λ.). σχολιο λ. *εμπλέκω, εστία.*

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. neologismej. **νεομαλθουσιανισμός** (ο) οικον. θεωρία κατά την οποία η φτώχια και η θνησιμότητα στον Τρίτο Κόσμο μπορούν να μειωθούν με πρό ληψη των γεννήσεων, ώστε να επέλθει ισορροπία με τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους (πβ. λ. *μαλθουσιανισμός).*

|πτυμ. Μεταφορά τού αγγλ. nco-malihusianism|. **νεομαρξισμός** (ο) φίλος, το φιλοσοφικό ρεύμα τής κριτικής θεώρησης τού μαρξισμού υπό το φως των νέων πολιτικών και επιστημονικών δεδομένων από τη λεγόμενη Σχολή τής Φραγκφούρτης, που είχε ως στόχο τη διαμόρφωση μιας κριτικής υλιστικής θεωρίας, η οποία να συλλαμβάνει και να αντιμετωπίζει τις πολλαπλές αντιθέσεις τής σύγχρονης καπιταλιστικής πραγματικότητας. — **νεομαρξιστής** (ο), **νεομαρξιστικός**, -ή. -ό.

νεομάρτυρας (ο/η) 11685] [νεομαρτύρων} εκκλης. πρόσωπο που υπέστη μαρτυρικό θάνατο για την ορθόδοξη χριστιανική του πίστη και την άρνησή του να μεταστραφεί στον ισλαμισμό κατά την περίοδο τής Τουρκοκρατίας, **νεομπαρόκ** (το) {άκλ.) το καλλιτεχνικό ρεύμα τού 20ού αι.. που βασίζεται στα αισθητικά πρότυπα τού μπαρόκ (βλ.λ.).

[[Π ΥΜ. < αγγλ. neo-baroquc (νόθο σύνθ.)]. **νέον** (το) [1898] χημ. το στοιχείο (σύμβολο Nc) που ανήκει στην τάξη των ευγενών αερίων, είναι ελαφρότερο από τον αέρα, απαντά σε πολύ μικρές ποσότητες στην ατμόσφαιρα τής Γης, υγροποιείται δύσκολα και χρησιμοποιείται σε λαμπτήρες φθορισμού, φωτεινές επιγραφές ή εγκαταστάσεις δημόσιου φωτισμού (βλ. κ. λ. *περιοδικός,*

ΠΙΝ.).

[ετυμ. Αντιδάν., < αγγλ. neon < αρχ. νε'ον. ουδ. τού επιθ. *νέος.* Ονομάστηκε έτσι επειδή αμέσως αναγνωρίστηκε ως νέο χημικό στοιχείο], **νεοναζί** (ο/η) οπαδός τού νεοναζισμού.

[ετυμ. Μεταφορά τού γερμ. Neonazi (νόθο σύνθ.)]. **νεοναζισμός** (ο) το ιδεολογικό, πολιτικό και κοινωνικό κίνημα, το οποίο εμφανίστηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και επιδιώκει να αναβιώσει τις αρχές, τις μεθόδους και τους στόχους τού ναζισμού (βλ.λ.). **νεοναζιστής** (ο), **νεοναζίστρια** (η), **νεοναζιστικός**, -ή, -ό. [ητυμ. Μεταφορά τού γερμ. Nconuzismus (νόθο σύνθ.)]. **νεόνυμφος**, -η, -ο [μτγν.Ι **1.** αυτός που παντρεύτηκε πρόσφατα ΣΥΝ. νιόπαντρος **2.** *νεόνυμφοι* (οι) {νεονύμφ-ων, -ους} το ζευγάρι που παντρεύτηκε πρόσφατα, **νεοορθοδοξία** (η) {χωρ. πληθ.} (περιληπτ.) το σύνολο των δραστηριοτήτων (συζητήσεων, συνεδρίων, εκδόσεων κ.λπ.) σχετικά με την ιδέα τής πνευματικής ανανέωσης και τής ποιμαντικής αναπροσαρμογής τής Ορθοδοξίας σύμφοινα με τις σύγχρονες ανάγκες και τη σχέση της με την ιδεολογία (διάλογος Ορθοδοξίας - Μαρξισμού) · ο όρος χρησιμοποιείται κυρ. από όσους αναφέρονται (συνήθ. κριτικά ή ειρων.) σε αυτές τις δραστηριότητες ανήκοντας οι ίδιοι σε άλλους χώρους. **νεοορθόδοξος**, -η, -ο. **νεοουμανισμός** (ο) ο νεοανθρωπισμός (βλ.λ.).

[ετυμ. Μεταφορά τού νεολατ. neo-humanismus]. **νεοπαγής**, -ής, -ές {νεοπαγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που κατασκευάστηκε ή ιδρύθηκε πρόσφατα: - *υργάνωση / κόμμα / κτήριο.* * ·*■ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

[Ε.ΤΥΜ. μτγν. < *νεο-* + *-παγής*< θ. *παγ-*. πβ. παθ. αόρ. β' *έ-πάγ-ηντού* ρ. *πήγ-νυ-μι* (βλ. λ. *πήζω)}.* **νεοπλασία** κ. **νεοπλαστία** (η) [18791 {νεοπλασιών} ιατρ. **1.** ο σχηματισμός νέου ιστού σε ζωντανό οργανισμό ανεξάρτητα από τη φύση του (καλοήθη ή κακοήθη) **2.** *νεοπλασίες δέρματος* οι κρεατοελιές, τα θηλώματα, οι κερατίτιδες κ.λπ.

[ητυμ. < *νεο-* + *-πλασία* < *πλάσσω,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. neoplasic|. **νεόπλασμα** (το) [1876] {νεοπλάσμ-ατυς | -ατα. -άτων} ΙΑΤΡ. ο κακοήθης όγκος που παράγεται από τους ιστούς τού οργανισμού, των οποίων τα κύτταρα πολλαπλασιάζονται ταχύτερα από το φυσιολογικό ΣΥΝ. καρκίνος. - **νεοπλασματικός**, -ή, -ό.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. neoplasmc|. **νεόπλαστος**, -η. -ο γλωσσ. αυτός που έχει πλαστεί προσφάτως, τελευταία: ~ *λ έξεις.*

[ετυμ. < *νεοπλασία* (υποχωρητ.), κατά το σχήμα *πλάσσω - πλαστός].* **νεοπλατωνικός**, -ή. -ό] 1812] αυτός που σχετίζεται με τον νεοπλατωνισμό: ~ *φιλοσοφία.* — **νεοπλατωνικά** επίρρ.

|ΠΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. neoplatonic]. **νεοπλατωνισμός** (ο) |18Ι2| φίλος, η νεότερη και τροποποιημένη μορφή τής πλατωνικής φιλοσοφίας, που διαμορφώθηκε στην Αλεξάνδρεια τον 3υ αι. μ.Χ. με κυριότερο εκπρόσωπό της τον Πλωτίνο, σύμφωνα με την οποία ο υλικός κόσμος αποτελεί εικόνα τού πνευματικού, το πνεύμα υπερέχει τής ύλης. η ψυχή είναι αθάνατη και σκοπός τού ανθρώπου είναι η ένωση με το ύψιστο «Κν» μέσω τής άσκησης, τής ενάρετης ζωής ή τής μυστικής έκστασης. — **νεοπλατωνιστής** (ο), **νεοπτλατωνίστρια** (η).

[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. neoplatonismsl. **νεοπλουτισμός** (ο) 11898) η κατάσταση και η συμπεριφορά τού νεόπλουτου.

νεόπλουτος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που πλούτισε πρόσφατα και επιδεικνύει προκλητικά τα πλούτη του, μιμούμενος άκομψα τη συμπεριφορά των πλουσίων κατά τρόπο που μαρτυρεί έλλειψη παιδείας και κοινωνικής καλλιέργειας.

Νεοπτόλεμος (ο) {-ου κ. -έμου} μυθολ. γυιος τού Αχιλλέα και τής κόρης τού βασιλιά τής Σκύρου Δηιδάμειας· έλαβε μέρος στον Τρωικό Πόλεμο μετά τον θάνατο τού πατέρα του και πήρε ως λάφυρο την Ανδρομάχη.

|ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ.« νέος πολεμιστής». < *νεο-* + *πτόλεμος,* επικ. τ. τού ουσ. *πόλεμος* (βλ.λ.)**Ι- νεόπτωχος**, -η. -ο αυτός τού οποίου το εισόδημα έχει χάσει μεγάλο μέρος τής αγοραστικής του δύναμης λόγω των οικονομικών συνθη

κών και βρίσκεται κάτω από το όριο τής φτώχιας (όπως αυτό καθορίζεται από τους αρμόδιους οικονομικούς οργανισμούς).

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. neu armi, **νεορεαλισμός** (ο) **1.** πνευματική κίνηση των αρχών τού 20ού αι., που στράφηκε κατά τής ιδεοκρατικής μεταφυσικής, υποστηρίζοντας ότι ο αντικειμενικός κόσμος υπάρχει μέσω των αισθήσεων και τού περιβάλλοντος τού ανθρώπου **2.** (στην Ιταλία) λογοτεχνικό και κινηματογραφικό κίνημα, που επεδίωξε να παρουσιάσει την πραγματικότητα τής μεταπολεμικής ζωής (επιλέγοντας, λ.χ. στον κινηματογράφο, φυσικά τοπία, ερασιτέχνες ηθοποιούς για αυθεντικότερες ερμηνείες κ.λπ.). – **νεορεαλιστής** (ο), **νεορεαλίστρια** (η), **νεορεαλιστικός**, -ή, -ό, **νεορεαλιστικά** επίρρ.

|ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. ncio-realismc (νόθο σύνθ.)|. **νεορομαντισμός** (Ο) το ρεύμα στην τέχνη, που συνιστά επιστροφή στα αισθητικά ιδεώδη τού ρομαντισμού (βλ.λ.). στους τομείς τής ζωγραφικής, τής αρχιτεκτονικής, τής λογοτεχνίας, τής μουσικής και τού κινηματογράφου και προβάλλει τα στοιχεία τής φαντασίας και τής νοσταλγίας. – **νεορομσνπκός**, -ή. -ό. **νεορομσντικά** επίρρ.

[tΥΜ. Μεταφορά τύ̀ αγγλ. neoromanticism (νόθο σύνθ.)]. **νέος**, **-α. -ο 1. (για πρόσ.) (α) νεαρός στην ηλικία:** ~ *κοπέλα* / *παλλη- κάρι* / *πολιτικός* || **(μτφ.)** ~ *στην καρδιά* λντ. **γέρος- φρ.** *νέα γενιά* **τυ σύνολο των νέων μιας κυινωνίας:** *τα όνειρα* / *οι αναζητήσεις τής νέας γενιάς* **ϋ** *Γραμματεία Νέας Ιένιάς* **(αρμόδια για θέματα νεολαίας) (β) (κατ' επέκτ.) αυτός που είναι ανώριμος για την ανάληψη έργου, ρόλου κ.λπ.:** *rival ακόμη* ~ *γι' αυτή τη Θέση* / **/ία** *πατέρας* αντ. **ώριμος, έτυιμος 2. αυτός που αναφέρεται στη σύγχρυνη εποχή, συνήθ. κατ' αντιδιαστολή προς τον αρχαίυ και τον μεσαιωνικό:** ~ *Έλληνας* / *ελληνισμός* **ΣΥΝ. σύγχρονος · ΦΡ. (α)** *Νέος Κόσμος* **το τμήμα τής Γης που ανακαλύφθηκε κατά τη διάρκεια τής Αναγέννησης ή μετά από αυτήν κυρ. η Β. και Ν. Αμερική (β)** *Νέα Ρώμη* **(λατ. Nova Roma) (ως ονομασία) η Κωνσταντινούπολη, όταν ο Μ. Κωνσταντίνος ως μυνυ- κράτορας (324-337 π.Χ.) μετέφερε εκεί την πρωτεύουσα τού Ρωμαϊκού Κράτους από τη Ρώμη (έκτυτε «Πρεσβυτέρα ή Παλαιά Ρίόμη») (γ)** *Νέο Ελληνικά* **(i) η νεοελληνική γλώσσα (ii) το μάθημα τής νεοελληνικής γραμματείας και γλώσσας στη δευτεροβάθμια και ανώτατη εκπαίδευση 3. (α) αυτός που παρουσιάζεται για πρώτη φορά:** ~ *κ/.αδιά* / *φυντάνια ' έθνος* / *μόδΐ.ς : μέθοδος* **ΣΥΝ. πρωτόφαντος · φρ.** *ανοίγω νέους δρόμους* **προβάλλω, προτείνω καινούργιες κατευθύνσεις, πρω- τοπυρώ. δημιουργώ μεγάλες προοπτικές σε συγκεκριμένο τομέα:** ~ *στην επιστήμη* / *στην τέχνη* **(β) (ειδικότ.) αυτός που εμφανίζεται για πρώτη φορά στο κοινό:** ~ *ηθοποιός* / *τεχνική* / *προσπάθεια* · **ΦΡ. (α)** *κάνω μισ νέσ σρχή* **ανοίγω καινούργιο κεφάλαιο στη ζωή μου. επιχειρώ δημιουργική τομή:** *μετά την αποτοξίνωση όλοι οι χρήστες θέ- λουν να κάνουν μια νέα αρχή* **(β) εκ** *νέου* **για δεύτερη ή πολλοστή φορά:** *θα υποβληθεί* ~ *σε χειρουργική επέμβαση* **4. αυτός που δεν μοιάζει με τίποτε προηγούμενο:** *πρόκειται για κάτι εντελώς* ~ *στην πο/.ιτική μας ζωή* συν. **καινοφανής, πρωτότυπος** αντ. **συνηθισμένος, τετριμμένος** 5. **(μτφ.) (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από ανανεωτικό, πρωτοπόρο πνεύμα: -** *ιδέες ί σχέδια* · **ΦΡ. νέο** *αίμα* **βλ. λ.** *αίμα* **(β)** *νέο κύμα* **(i) κινηματογραφικό, μουσικό και γενικότ. καλλιτεχνικό ρεύμα τής δεκαετίας τού I960 (ii) (ειδικότ.) ρεύμα τής ελληνικής μουσικής κατά τη δεκαετία κυρ. τού I960, που χαρακτηρίζεται από στιχουργι- κή ποιότητα, ρομαντικό και λυρικό μουσικό ύφος και επιχείρησε να συνδυάσει το έντεχνο και το λαϊκό στοιχείο (πβ. κ. λ.** *νουβέλ βαγκ)* **(γ)** *Νέσ Κριτική* **σχολή τής θεωρίας τής κριτικής μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η οποία υποστήριξε την εγγενή αξία τού έργου τέχνης και τάχθηκε κατά τής ερμηνείας του με ιστορικά ή βιογραφικά κριτήρια και στοιχεία 6. αυτός που παρουσιάζεται σε καινούργια (βελτιωμένη, ανανεωμένη) μορφή:** ~ *έκδοση / μοντέλο* **7. (για κτήρια) αυτός που κατασκευάστηκε πρόσφατα:** ~ *νοσοκομείο* / *εκκλησία* **8. αυτός που αντικαθιστά κάτι παλιό:** *αυτά είναι τα* ~ *μον έπιπλα* **[)** *το - μου ποδή/.αω* **ΦΡ.** *νέο ημερολόγιο* **το γρηγοριανό ημερολόγιο (βλ. λ.** *γρηγοριανός)* **9. (για πρόσ.) αυτός που αναλαμβάνει θέση. αξίωμα ύστερα από κάποιον άλλον: -** *πρόεδρος* / *διευθυντής ' δάσκαλος* **10. (ειδικότ. για οδηγό) αυτός που έχει σχετικώς πρόσφατα αποκτήσει την άδεια οδήγησης (σύμβολο «Ν» στο πίσω τζάμι τού αυτοκινήτου)**

(για πράγματα που πρωτοεμφανίζονται ως συνέχεια άλλων ομοίων): *κυκλοφόρησε το - του βιβ/Jο* **||** *ο* ~ **του** *δίσκος* **12. (για πρόσ.) αυτός που έχει ισοδύναμη αξία με άλλον προγενέστερο, ιδ. φημισμένο, τού οποίου κατά κάποιον τρόπο αποτελεί τον συνεχιστή:** *ένας* ~ *Αϊνστάιν* **||** *ένας* ~ *Μότσαρτ γεννήθηκε* συν. **δεύτερος 13. (α) αυτός που ζει για πρώτη φορά ή για μικρό χρονικό διάστημα σε έναν τόπο:** *είμαι* ~ *εδώ και δεν ξέρω καλά τα κατατόπια* **(β) αυτός που εργάζεται για πρώτη φυρά ή για μικρό χρονικό διάστημα (κάπου): -** *στη δουλειά* / *στο γραφείο* / *στην επιχείρηση* **14. νέος (ο), νέσ (η) (α) υ νεαρός: οι** *ανησυχίες* / *τα όνειρα* / *οι διέξοδοι* / *τα στέκια* / *οι διασκεδάσεις των* ~ **|j** *τα εφόδια που παρέχει στους - το σχολείο* **||** *τα ήθη των* ~ **I|** *η ζωή των νέων στις πόλεις* / *τα χωριά* **[[** *οι παλαιότεροι κρίνουν αυστηρά τους* **- J|** *οργάνωση* / *ομάδα νέων* αντ. **γέρος (β)** στρλτ. **(αργκό) ο στρατιώτης που έχει λίγους μήνες στον στρατό: ο** *λοχίας έχει τρελάνει τους* ~ *στις αγγαρείες* **|| ο** *παλιός είναι αλλιώς κι ο* ~ *είν'* **ωραίος (σχόλιο μεταξύ στρατιωτών) · επίσης ως προσφώνηση από πα- λαιότερο στρατιώτη προς νεότερυ: -/** *Όταν σου μιλάω, θα κάθεσαι προσοχή!* συν. **ψάρι. γράσυ. στραβάδι 15.** *νέο* **(το) βλ.λ. · φρ.** *εκ νέου* **ξανά. πάλι:** *η - εξέταση τού ασθενούς* **||** *η* ~ *πρόσληψή του στην εταιρεία.* ■+* σχολιο **λ.** *καινός.*

[ετυμ. αρχ. < *ΧνέΓος* **(πβ. μκ. ne-wo) < I.F.. *new- «νέος. καινούργιος», πβ. σανσκρ. navah. λατ. novus ρ» γαλλ. nouveau, ισπ. nucvo), ιρλ. nuae, ουαλ. newydd. γερμ. neu, αγγλ. new κ.ά. II λ. χρησιμοποιήθηκε ευρέως ως α' συνθ., πβ.** *νεο-γΜς, νεο-γνός, νεο-λαία* **κ.ά. Ορισμένοι όροι και φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ.** *εκ νέου* **« γαλλ. do nouveau),** *κάνω μια νέα αρχή* **{< αγγλ. make a new begining).** *νέο κύμα* **<< αγγλ. new wave / γαλλ. nouvclle vague).** *\έα Κριτική* **(< αγγλ. New Criticism) κ.ά.]. νεοσσεύω p. αμετβ. Ιαρχ.] {μόνο σε ενεστ.} (αρχαιοπρ.-σπάν.) παράγω νεοσσούς ύστερα από επώαση** συν. **κλωσσώ. νεοσσός** (ο) **1. το νεογέννητο πτηνό** συν. **κλωσσόπυυλο. κλωσσο- πυύλι 2. (κατ' επέκτ.) τυ νευγέννητο βρέφος.**

[ητυμ. αρχ. παράγ. τού επιθ. *νέος,* **κατ' αναλυγίαν προς τυ** *περισσόζ* **(βλ.λ.)|.**

νεοσύλλεκτος (Ο) Ιμτγν-J {νεοσυλλέκτ-ου | -ων. -ους[. νεοσύλλεκτη (η) στρατ. **1. πρόσωπυ πυυ μόλις κατετάγη στις Ένοπλες Δυνάμεις και διανύει το στάδιο τής βασικής εκπαίδευσης 2.** *Κέντρο Νεοσυλλέκτων* **(συντομ. ΚΕ.Ν.) η στρατιωτική μονάδα στην υποία πρωτυπαρουσιάζονται και εκπαιδεύονται οι νεοσύλλεκτοι στρατιώτες, σμηνίτες ή ναύτες.**

νεοσύστατος, -η, -υ αυτός που συστάθηκε, ιδρύθηκε ή συγκρυτή- θηκε πρόσφατα: ~ *κράτος* / *οργάνωση* / *αθλητικός όμιλος* / *σωματείο* **συν. νεότευκτος, αρτισύστατος αντ. παλαιός.**

| ΕΙΥΜ. μτγν. < *νεο-* **+** *-σύστατος* **<** *συνίσταμαι].* **νεοταξικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη Νέα Τάξη:** *«τα θύματα τής φτώχιας»* **(εφημ.). νεοτενία (η) {χωρ. πληθ.)** βιολ. **η δυνατότητα πυυ έχουν ορισμένα αμφίβια και έντομα να αναπαράγονται πριν ακόμη μεταμορφωθούν.**

ILiTΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Neotenie < Neo- (< *νέος)* **+ -lenie** (< r£lVw)].

νεότερος, -η (λόγ. -έρα). -υ 1. αυτός που είναι πιο νέος στην ηλικία από κάπυιυν άλλον: *είναι κατά δέκα χρόνια νεότερη από* **τον** *άντρα της* **2. αυτός πυυ είναι πιο πρόσφατος σε σχέση με κάποιον άλλον:** ~ *ιστορία* > *οικοδομή* 3. **(ως προσαγόρευση. τίτλος) διάδοχος βασιλικών δυναστειών ή φημισμένων υικογενεκον.** *Γεώργιος Παπανδρέου* **ο - 4.** *νεότερα* **(τα) {νεότερων} τα τελευταία, τα πιο πρόσφατα νέα τής επι- καιρότητας (πολιτικής, κοινωνικής, οικυνομικής κ.λπ.):** *έχουμε* **ΦΡ. ουδέν νεότερον δεν υπάρχει καμιά πιο πρόσφατη είδηση:** ~ · *η κατάσταση παραμένει όπως πριν.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *νεώτερος.* **συγκρ. βαθμ. τού επιθ.** *νέος\.* **νεότευκτος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που κατασκευάστηκε πρόσφατα:** ~ *οικοδομή* / *σκάφος* **ΣΥΝ. νεόδμητος.**

IF.TΥΜ. αρχ. < *νεο-* **+** *-τευκτος* **<** *τεύχω* **«κατασκευάζω» (βλ. λ. τεύ-** ***Χορ).***

νεότητα (η) [αρχ.I {χωρ. πληθ.} 1. η ιδιότητα τού νέου, η νεαρή ηλικία συν. **νιάτα** αντ. **γήρας, γηρατειά 2. (συνεκδ.-περιληπτ.) το σύνολο των νεαρών ατόμων:** *συχνάζει στο Κέντρο Νεότητας* **rori** *δήμου* **|| ο** *Ξεν(όνας Νεότητας φιλοξενεί νέους απ' όλη την Γλλάδα* **ΣΥΝ. νεολαία.**

νεότοκος, -η. -ο [αρχ.I αυτός πυυ γεννήθηκε πρόσφατα ΣΥΝ. νεογέννητος.

νεοτουρκικός, -ή. -ό [1888[αυτός πυυ σχετίζεται με τους Νεοτυύρκους.

νεοτουρκισμός (ο) **118961 {χωρ. πληθ.} η μεταρρυθμιστική κίνηση πυυ εκδηλώθηκε στην Τουρκία τον I9υ α?., αρχικά με πνευματικό και στη συνέχεια με πολιτικό χαρακτήρα (αίτημα για Σύνταγμα, εκσυγχρονισμό), η οπυία κορυφώθηκε με την επανάσταση κατά τού αυταρχικού καθεστώτος τού Οθωμανού σουλτάνου Λμπντυύλ Χαμίτ τυ 1908 και την εγκαθίδρυση συνταγματικής νεοτουρκικής κυβέρνησης, λαμβάνοντας έντονα εθνικιστικό χαρακτήρα και στρεφόμενη κατά των φιλελεύθερων τάσεων και των μειονοτήτων (Ελλήνων. Αρμενίων κ.λπ.).**

Νεότουρκος (Ο) **11895} {Νεοτυύρκ-ου i -ων, -ους} Τυύρκυς μεταρρυθμιστής. ο οποίος υποστήριζε ή μετείχε στην κίνηση τού νεοτυυρκι- σμού (βλ.λ.).**

νεοφανής, -ής. -ές {νευφαν-ούς | -εϊς (ουδ. -ή)} (λόγ.) 1. αυτός που εμφανίστηκε για πρώτη φορά ΣΥΝ. πρωτοφανής, καινοφανής 2. (συνεκδ.) αυτός πυυ παρυυσιάζει σημαντική απόκλιση σε σχέση με όσα ισχύυυν ώς τώρα: ~ *φιλοσοφία* / *θεωρία* / *πρακτική* συν. **πρωτάκουστος. - νεοφανώς επίρρ. [μτγν.] ^ ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-ης. -ης. -ες.*

[t-ΤΥΜ. μτγν. < *νεο-* **+** *-φανής* **<** *ρ. φαίνομαι* **(πβ. παθ. αόρ. β'** *έ-φάν-ην)1*

νεοφασισμός (υ) **η πολιτική και ιδεολογική κίνηση πυυ εμφανίστηκε μετά τη λήξη τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου, επιδιώκοντας την αναβίωση των ιδεών και των μεθόδων των φασιστικών και εθνικοσοσια- λιστικών κινημάτων τής προπολεμικής περιόδου. νεοφασίστας** (ο), **νεοφασίστρια (η), νεοφασιστικός, -ή. -ύ, νεοφασιστικά** επίρρ. **[LiTΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. neofascism (νόθο σύνθ.)}. νεόφερτος, -η. -υ [17821 κ. (λαϊκ.) νιόφερτος αυτός πυυ έφτασε πρόσφατα κάπου. Επίσης νεοφερμένος.**

νεοφιλελεύθερισμός (υ) οικον. **σύγχρονο οικονυμικό και θεωρητικό ρεύμα, τυ οπυίυ επανεξετάζει τις θεωρητικές «ρχές τού οικυ- νυμικού φιλελευθερισμού και αποδέχεται την παρεμβατική λειτουργία τού κράτους όχι στον οικονομικό ανταγωνισμό, αλλά στη διαμόρφωση τύ̀ νυμικύ̀ πλαισίου εντός τύ̀ υπυίυυ αυτός θα κινείται και στον περιορισμό των μονοπωλιακών καταστάσεων.**

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. neo-iiberalisnie (νόθο σύνθ.)].

νεοφιλελεύθερος, -η. -υ 11893} αυτός που σχετίζεται με τον νεοφιλελευθερισμό: ~ *πολιτική* / *ιδέες* / *στρατηγική* / *πρόγραμμα.*

[εγυμ. Μεταφορά τού αγγλ. neo-liberal (νόθο σύνθ.)|. νεοφοβία (η) [1890] {νεοφοβιών} υ παθολογικός και έντονυς φόβος για καθετί τυ καινούργιο.

Ιηϊύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. neopbobiaj. νεοφροϊδικός, -ή, -ύ αυτός που σχετίζεται με τυν νεοφροϊδισμό.

ΙΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τύ̀ αγγλ. neofreudian (νόθο σύνθ.)|.

νεοφροϊδισμός (ο) η σύγχρονη ψυχαναλυτική θεωρία που επιδιώκει να αναθεωρήσει και να βελτιώσει τη φροϊδική θεωρία, τονίζοντας ιδιαίτερα τον ρόλο των κοινωνικών και πολιτιστικών παραγόντων στη διαμόρφωση και την ανάπτυξη τής προσωπικότητας τού ατόμου. — **νεοφροίδιστής** ίο), **νεοφροϊδίστρια** (η).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. nco-1'reudiunism (νόθο σύνθ.)]. **νεοφυής,** -ής. -ές {νεοφυ-ούς j -είς (ουδ. -ή)) αυτός που φύτρωσε και βλάστησε πρόσφατα: - *άνθη.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. -ης, *-ης, -ες.*
|ΕΤΥΜ. μτγν. < WO- 4* *-φνής* < *φύω / -ομαι* |. **νεοφυτικός,** -ή. -ό αυτός που αναφέρεται στη νεότερη περίοδο τής προϊστορίας τής Γης, κατά την οποία πρωτοεμφανίστηκαν τα νέα φυτά (αγγειόσπερμα, βρυόφυτα): - *αιώνας / περίοδος* συν. καινοζωικός. [ΕΤΥΜ. Ι.-λληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ncophyiicj.
Νεόφυτος (ο) {-ου κ. -ύτου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.
[ει υμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *νεόφυτος* < *νεο-* + *-φυτος* < *φύω / -ομαι* (βλ. λ. *φυτό)* \.
νεόφυτος, -η, -ο [αρχ.[*κ.* **νεοφύτευτος** [17611**1.** (για φυτά) αυτός που βλάστησε πρόσφατα 2. εκκλης. (για πρόσωπα) αυτός που πρόσφατα βαπτίσθηκε χριστιανός **3.** (μτφ.) αυτός που βρίσκεται στην ακμή του.
νεοφώτιστος, -η. -ο Ιμτγν.] **1.** πκκλιις. αυτός που πρόσφατα δέχθηκε τη θεία φώτιση μέσω τού μυστηρίου τού βαπτίσματος 2. (μτφ.) αυτός πυυ πρόσφατα προσχώρησε σε μια ιδεολογία: ~ *σοσιαλιστής / δημοκράτης.* **νεόχτιστος,** -η, -ο ► νεόκτιστος **Ν.Ε.Π.** (το) Νομισματικό F-ξισωτικό Ποσό.
Νεπάλ (το) {άκλ.} (νεπάλι Nepal Adhirajya = Βασίλειο τού Νεπάλ) κράτος τής Κ. Λσίας στα Ιμαλάια με πρωτεύουσα το Κατμαντού. επίσημη γλώσσα τη Νεπάλι και νόμισμα τη νεπαλική ρουπία. - **Νεπα- λέζος** (ο). **Νεπαλέζα** (η), **νεπαλικός,** -ή, -υ.
IF.ΤΥΜ. < νεπάλι Nepal < σανσκρ. nepaia, από συμφυρμό των λ. nipat «πετάω προς τα κάτω» και alaya «διαμένω - σπίτι», που αναφέρεται στις κατοικίες, οι οποίες βρίσκονται στους πρόποδες των Ιμαλαΐων]. **νεποτισμός** (ο) η οικογενειοκρατία (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. **nepotisme** < ιταλ. **nepotismo** < **nepoic** «ανεψιός» (< λατ. **nepos).** Ο όρος *νεποτισμός* χρησιμοποιήθηκε κυρ. για να δηλώσει τη συνήθεια των Παπών τής Αναγέννησης να προωθούν σε καίριες εκκλησιαστικές θέσεις συγγενικά τους πρόσωπα], **νεραγκούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** καλλωπιστικό φυτό με πολύχρωμα άνθη ή αυτοφυές (το οποίο συχνά είναι δηλητηριώδες). 2. το άνθος τού παραπάνω φυτού.
[ετυμ. < ιταλ. ranuncolo (με την παρετυμολ. επίδρ. τής λ. *νερό)* < *λατ.* ranunculus, υποκ. τού rana «βάτραχος»], **νεράιδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** προϊόν τής λαϊκής φαντασίας με μορφή γυναίκας εξαιρετικού κάλλους, πυυ περιπλανάται στη φύση *κοντά* σε πηγές, ποτάμια ή δάση. χορεύοντας και τραγουδώντας εξαίσια (όπως και οι αρχαίες νηρηίδες και νύμφες)· σε αυτές αποδίδονταν παλαιότερα ασθένειες ή παθήματα ανθρώπων, οι οποίοι τους άφηναν προσφορές, για να κερδίσουν την εύνοιά τους 2. (μτφ.) γυναίκα πολύ όμορφη και αίρινη. που γοητεύει και πλανεύει τους άντρες. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίφθογγος.* - **νεραϊδένιος,** -ια. -ιο κ, **νεραϊδή- σιος.**
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *νηρηΐς. -ΐδος* (βλ.λ.), με την παρετυμολ. επίδρ. τής λ. *νερό).*
νεραϊδογεννημένος, -η. -ο αυτός που γεννήθηκε από νεράιδα,
νεραϊδογέννητος, -η,-ο {j896] νεραϊδογεννημένος, **νεραϊδόπαιδο** (το) **1.** το παιδί νεράιδας **2.** (συνεκδ.-εκφραστ.) το πολύ όμορφο παιδί.
νεραϊδόπαρμα (το) {νεραϊδυπάρμ-ατος j -ατα. -άτων} (λαϊκ.) η τρέλα που οφείλεται σε δαιμονική επίδραση νεράιδας, **νεραϊδοπαρμένος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που τρελάθηκε από τη δαιμονική επίδραση νεράιδας περιφερόμενος στα δάση και σε έρημους τόπους, αυτός που του πήραν οι νεράιδες τη μιλιά του. **νεραϊδόπουλο** (το) (λαϊκ.) το παιδί νεράιδας ΣΥΝ. νεραϊδόπαιδο.
[Ητυμ. < *νεράιδα* + *-πον/.ο φλ.λ.)* \. **νεραϊδόχορτο** (το) (λαϊκ.) λειχήνα που αναπτύσσεται στους κορμούς δέντρων.
νεράκι (το) [μεσν.] {χωρ. γεν.} το λιγοστό νερό: *δώσε μου λίγο ~· δίψασα'* φρ. (α) **Λέω** *το νερό νεράκι* διψώ πολύ (λόγω λειψυδρίας) (β) *ξέρω* / **Λέω το** *μάθημα νεράκι* έχω διαβάσει πολύ καλά το μάθημα και μπορώ να το λέω απέξω. χιορίς να κομπιάζω, **νεραντζάκι** (το) Ιχωρ. γεν.} **1.** το μικρό νεράντζι **2.** *ο* μικρός πράσινος καρπός τής νεραντζιάς ή κομμάτι φλούδας τού ώριμου καρπού, που χρησιμοποιείται για την παρασκευή γλυκού τού κουταλιού· συνεκδ. το γλυκό αυτό: τους *κέρασε ~.* **νεραντζάνθι** (το) {χωρ. γεν.} το άνθος τής νεραντζιάς, **νεράντζι** (το) {νεραντζ-ιού | -ιών} ο καρπός τής νεραντζιάς· μοιάζει με πορτοκάλι, έχει πικρότατο φλοιό και η σάρκα του ξινόπικρη γεύση· δεν τρώγεται νωπό, αλλά χρησιμοποιείται πολύ στη ζαχαροπλαστική και την ποτοποιία. — (υποκ.) **νερατζάκι** (το) (βλ.λ.).
[ΠΤΥΜ. < μεσν. *νεράντζιον*< παλαιότ. ιταλ. narancio < ισπ. naranjo «είδος πικρού πορτοκαλιού» < αραβ. naranj < περσ. nurang. πιθ. < σανσκρ. nagaranija, φρούτο ιδιαίτερα αρεστό στους ελέφαντες, το οποίο έφεραν από την Ανατολή οι Αραβες], **νεραντζιά** (η) |μεσν.| εσπεριδοειδές δένδρο μετρίου ύψους, πολύ ανθεκτικό στο ψύχος και στην ξηρασία, που θυμίζει πορτοκαλιά· από τα ευωδιαστά άνθη του παράγονται αιθέρια έλαια, που χρησιμοποιούνται στην αρωματοποιία· καλλιεργείται και ως καλλωπιστικό. — (υποκ.) **νερατζούλα** (η) (βλ.λ.)

νεραντζούλα (η) [μεσν.Ι Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η μικρή νεραντζιά: *μου κοντή. ~ φουντωτή»* **(δημοτ. τραγ.).**
νεριτική ζώνη (η) κ. νηριτική ζώνη ΓΒΜ. **παράκτια υποθαλάσσια περιοχή βάθους μέχρι και διακοσίων μέτρων με ιζηματογενή στρώματα.**
|ΕΤΥΜ. **Αντιδάν., < γαλλ. neritique < λατ. ncriia < αρχ.** *νηρίτης* **«είδος θαλασσίων σαλιγκαριών». αβεβ. ετύμου. Οι αρχαίοι συνέδεαν παρετυμολογικά τη λ. με το όνομα Ν'πρευς (βλ. κ.** *.Μηρηίδα),* **ενώ η συσχέτιση με το υυσ.** *νηρόν«ν?***ρύ» πρέπει να αποκλειστεί, αφού το εν λόγω ουσ. είναι πολύ μεταγενέστερο. Τέλος, μόνο συμπτωματική πρέπει να θεωρηθεί η φωνητική ομοιότητα με το αρχ. επίθ.** *νήρίτος* **«αναρίθμητος». Η φρ.** *νεριτική ζώνη* **αποτελεί απόδοση τού αγγλ. neritic zone].**
νερό (το) 1. η άχρωμη και συνήθ. άοσμη και άγευστη, υγρή υπό κανονικές συνθήκες πιέσεως και θερμοκρασίας χημική ένωση δύο ατόμων υδρογόνου και ενός ατόμου οξυγόνου (χημικός τ. Η,Ο), που αποτελεί τυ κύριο συστατικό των λιμνών, ποταμών και θαλασσών, το 70% τού ανθρώπινου οργανισμού και απαραίτητο στοιχείο για τη ζωή και την ανάπτυξη όλων των φυτικών και ζωικών οργανισμών σε στερεή κατάσταση έχει τη μορφή πάγου και σε αέρια τη μορφή υδρατμών: *κρύο ι ζεστό ι χλιαρό > καθαρό ι βρόμικο ι πόσιμο ι τής βρύσης* **/** *επιτραπέζιο* **(αυτό που διατίθεται εμφιαλωμένο και συνήθ. αντλείται από συγκεκριμένες και ελεγχόμενες πηγές) /** *ποτιστικό* **/** *γλυφό* **/** *βρόχινο* **/** *γάργαρο* **/** *χλωριωμένο* **/** *θαυματουργό* **- || (λογοτ.)** *εμείς οι άνθρωποι* **είμαστε** *χώμα και νερό* **|{** *μια πηγή αναβ/.ύζει* **- ||** *στέρνα ι πηγάδι με* **- ||** *πίνω* **~ [[** *πλένω* **/** *καθαρίζω με* **- ||** *αντλώ* **/** *αγοράζω* **- ||** *η ταμπλέτα διαλύεται σε* **- f;** *ραντίζω με* **~ ||** *αφαλατωμένο* **/** *υφάλμυρο* **/** *ανθρακούχο* **(με το αέριο τής πηγής) /** *φυσικό* **/** *πόσιμο* **(διαυγές, άοσμο, χωρίς τοξικές ή παθογόνους ουσίες) - ΣΥΝ. (λόγ.) ύδωρ· ΦΡ. (α)** *ιαματικό νερό* **νερό. συνήθ. θερμό, με θεραπευτικές ιδιότητες (ιδ. για πάσχοντες από αρθριτικά, νεφροπαθείς κ.λπ.) (β)** *μεταλλικό νερό* **το νερό που περιέχει αξιόλογη ποσότητα από άλατα με θεραπευτικές ιδιότητες (γ)** *σπεστσγμένο νερό* **(συνηθέστ.** *ύδωρ)* **βλ. λ.** *αποστάζω* **(δ)** *μαλακό Ι σκληρό νερό* **νερό που περιέχει λιγότερα / περισσότερα από 0.6 γραμμάρια διαλυμένα άλατα ανά λίτρο, αντίστοιχα (ε)** *αγιασμένο νερό* **νερό που το έχει αγιάσει κληρικός, ο αγιασμός (βλ.λ.) (στ) σσν** *τα κρύα (τα) νερά* **για άτομα νέα. όμοροα και ζωηρά, όλο σφρίγος και ζωντάνια:** *κορίτσι ι παλληκάρι* **~ συν. στο άνθος τής ηλικίας (ζ) (για έγκυο)** *σπάνε τσ νερά (μου)* **(εννοώντας το αμνιακό υγρό) έφθασε η στιγμή τού τοκετού (η) λαογρ.** *νερό τής λησμονιάς / τής αρνησιάς* **το νερό που. κατά τη λαϊκή παράδοση, πίνουν οι πεθαμένοι στον Κάτω Κόσμο και έτσι ξεχνούν όσα συμβαίνουν στη ζωή·, «το** *νερό τής αρνησιάς. φτωχό κομμένο δυόσμο»* **(Κ. Παλαμάς) (θ) λαογρ.** *αθάνατο νερό* **το νερό που. κατά τη λαϊκή αντίληψη, κάνει κάποιον αθάνατο ή επαναφέρει νεκρό στη ζωή: «***πήγα γι'-, γι' αθάνατο βοτάνι, να δώσω στην αγάπη μου. ποτέ να μην πεθάνει»* **(δημοτ. τραγ.) (ι)** *πίνω νερό στο όνομα (κάποιου)* **(μτφ.) εκτιμώ, υπολογίζω, δείχνω σεβασμό και απεριόριστη εμπιστοσύνη προς τυ πρόσωπυ (κάποιου) (ία)** *σηκώνει νερό* **για κάτι διφορούμενο, ασαφές, που επιδέχεται πολλές ερμηνείες:** *αυτή η άποψη* **~ (ιβ)** *βάζω νερό στο κρασί μου* **βλ. λ.** *κρασί* **(ιγ)** *βάζω Ι μπήκε το νερό στ' αυλάκι* **βλ. λ.** *αυλάκι* **(ιδ)** *χάνω τα νερά μου Ι είμαι έξω απ' τα νερά μου* **αισθάνομαι αμηχανία λόγω αλλαγής περιβάλλοντος ή μεταβολής των συνθηκών στις οποίες έχω συνηθίσει να ζω και να κινούμαι, είμαι έξω από το στοιχείο μου:** *σ' αυτή την πόλη δεν έχω συνηθίσει να ζω*Φ *έχω χάσει τελείως τα νερά μου* **αν γ. συνηθίζω, προσαρμόζομαι (ΐε)** *φέρνω στα νερά μου (κάποιον)* **κάνω (κάπυιον) να συμφωνήσει μαζί μου, να ταυτιστεί με τις απόψεις μου ή να προσεγγίσει τις επιδιώξεις, τις διαθέσεις μου κ.λπ.:** *στην αρχή είχα προβ/.ήματα μαζί της· έπειτα όμως την έφερα στα νερά μου* **(ιστ)** *πάω με τα νερά (κάποιου)* **συμμορφώνομαι με τις απόψεις (κάποιου), ενεργώ σύμφωνα με τις επιθυμίες του. συνήθ. για να πετύχω κάτι:** *καλό είναι να πας με τα* **νερά** *του, για να σε συμπαθήσει* **(ΐζ) (εκφραστ.)** *κάνω μια τρύπα στο νερό* **δεν καταφέρνω τίποτε, ματαιοπονώ:** *Τόσα χρόνια σπουδάζαμε και στο τέλος τι πετύχαμε; Κάναμε μια τρύπα στο νερό!* **(ιη)** *πνίγομαι σε μια κουταλιά νερό* **βλ. λ.** *κουταλιά* **(ιθ) λλογρ** *αμίλητο νερό* **βλ. λ.** *αμίλητος* **(κ) (μτφ.)** *ήπια το αμίλητο νερό* **βλ. λ.** *αμίλητος* **(κα) δεν** *δίνει τού αγγέλου του νερό* **για πρόσωπα φιλάργυρα και ηθικώς ανάλγητα (κβ)** *(μες) στο νερό* **σίγουρα, τουλάχιστον:** *αυτό το σπίτι πουλιέται είκοσι εκατομμύρια* **~ (κγ)** *κουβαλάω νερό στον μύλο (κάποιου)* **συμβάλλω (συνήθ. χωρίς πρόθεση) στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων (κάποιου) (πβ. κ. λ.** *νεροκουβαλητής)* **(κδ) σαν (το)** *νερό* **πολύ γρήγορα:** *η ζωή κυλάει* **/** *φεύγει* **~ (κε) το** *αίμα νερό δεν γίνεται* **βλ. λ.** *αίμα* **(κστ)** *(μοιάζουν) σαν δυο σταγόνες νερό* **βλ. λ.** *στα- -γόνα* **(κζ) θολώνω** *τα νερά* **προκαλώ σκόπιμη ασάφεια σχετικά με κάτι. για να παραπλανήσω, να αποπροσανατολίσω κ.λπ.:** *αυτά τα λέει για να θολώσει τα νερά μη δίνεις σημασία* **συν. ρίχνω μελάνι (κη) Λέω το νερό** *νεράκι* **βλ. λ. νεράκι (κθ) όσσ** *είπαμε, νερό κι αλάτι* **βλ. λ. αλάτι (λ)** *νερό τής φωτιάς* **το ουίσκι (λα) (ευφημ.)** *πάω προς νερού μου* **πάω να ουρήσω 2. (συνεκδ.) ποσότητα νερού:** *έβαλα* **-** *στη στέρνα* **/** *στο ψυγείο* **||** *έπεσε μέσα στα ~ τού δρόμου* **||** *φέρε μου - να πιω* **3. (ειδικότ.) το νερό θάλασσας, λίμνης ή ποταμού:** *η βάρκα μπάζει νερά* **||** *ένα καραβάκι έπλεε στο ~* **||** *τα ~ τού Νείλον ί τής Βαϊκά- λης* **/** *τής Μεσογείου* **||** *την ημέρα των θεοφανιών βουτάω στο* **-** *να πιάσω τον σταυρό'* ΦΡ. **(α) τού** *γλυκού νερού* **βλ. λ.** *γλυκός* **(β)** *κάνω νερά* **(ΐ) (για σκάφος) εισρέουν νερά στο εσωτερικό τού σκάφους από άνοιγμα:** *άνοιξε μια ρωγμή στη βάρκα και κάνει νερά* **(ii) (για τηλεόραση) δεν δείχνω καλά, κάνω παράσιτα και γραμμές** ΣΥΝ. **κάνω χιόνια (iii) (σε κάποιον) δείχνω απέναντι σε κάποιον ασταθή συμπεριφορά, δεν ανταποκρίνομαι πλήρως στις υποδείξεις ή τις επιθυμίες**

του: *τελευταία μού κάνει νερά· πότε δεν της αρέσει το ένα. πότε το άλλο* (ΐν) δεν δείχνω αξιοπιστία κ.λπ.: *αν συνεχίσει να μου κάνει νερά, θα τον απο'λύσω* 4. (ειδικότ.) ***νερά*** (τα) ναυτ. η ίσαλος γραμμή τού πλοίου (βλ. λ. *ίσαλος)* 5. (ειδικότ.) ποτήρι ή μπουκάλι με νερό: *πιάσε* **/** *φέρε ένα* ~ **||** *ένα* ~ *μονάχα θέλω, αν έχετε την καλοσύνη* **||** *α'/όρασα ένα - από το περίπτερο·* **ΦΡ.** (μτφ.) ***ένα ποτήρι νερό*** η στοιχειώδης περιποίηση ή φροντίδα: *δεν μου έχει προσφέρει ούτε* - **6.** (συχνά κ. στον πληθ.) η βροχή, η βροχόπτωση: *έκανε πολλά - φέτος* **||** *έφερε πολύ* ~ *απόψε* (έβρεξε πολύ) **||** (παροιμ.) «αν *κάνει ο Μάρτης δυο νερά κι ο Απρίλης άλλο ένα, χαρά σ' εκείνον τον ζευγά που 'χει πολλά σπαρμένα»* **||** *φάγαμε πολύ* ~ (βραχήκαμε) **7.** (συχνά κ. στον πληθ.) αποθέματα νερού, υδάτινες πήγες, γεωτρήσεις κ.λπ.: *σ'αυτό τον τόπο υπάρχουν άφθονα* ~ **||** *πόλεμος για το* ~ **||** *βρίσκω* - (με γειότρηση) i; *χτυπάω φλέβα νερού* **||** *έλλειψη νερού* (λειψυδρία, βλ.λ.) **8.** η παροχή ύδρευσης: *μας έκοψαν το* ~ **||** *έσπασαν οι σωλήνες τού* ~ **ΦΡ.** (α) ***το νερό τρέχει*** είναι σε συνεχή ροή (για ανοιχτή βρύση): *κλείσε τη βρύση, γιατί* ~ *και θα πλημμυρίσουμε·* (επίσης για διαρροή): ~· *πρέπει να φωνάξουμε υδραυλικό* (β) ***ανοίγω / κλείνω το νερό*** ανοίγω **/** κλείνω τη βρύση ή τον διακόπτη παροχής νερού 9. η κατανάλωση νερού: *οικονομία στο* ~ 10- (συνεκδ.) ο λογαριασμός για την ύδρευση: *μας ήρθε* **/** *πλήρωσα το* - **11.** φάση πλυσίματος ρούχων: *του έκανα ένα αλλά δεν καθάρισε* **12.** ***νερά*** (τα) αποχρώσεις σε ξύλα. μάρμαρα κ.λπ.. που μοιάζουν με κυματοειδείς γραμμές: *μάρμαρο μαύρο με άσπρα* ~ **13.** (ως επίρρ.) πολύ καλά, απέξω και ανακατωτά: *ξέρω* **/** *λέω το μάθημα* ~ (πβ. *νεράκι).* — (υποκ.) **νεράκι** (το) Ιμεσν.| (βλ.λ.). i ετυμ. < μεσν. *νερό(ν)* < *νηρόν,* ουδ. τού μτγν. επιθ. *νηρός* - πρόσφατος, φρέσκος» (κυρ. για ψάρια), συνηρημένος τ. τού αρχ. *νεαρός.* Η λ. απέκτησε τη σημερινή της σημ. από τη συνεκφορά *νεαρόν / νηρόν ὕδωρ,* στην οποία το επίθ. υπερίσχυσε τού ουσ. και το αντικατέστησε στην καθημερινή ομιλία. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *κάνω μια τρύπα στο νερό* **(<** γαλλ. **donner un coup d'cpcc dans I'eau).** *τού γλυκού νερού* **(<** γαλλ. **d'eau douce),** *μεταλλικό i μαλακό / σκληρό νερό* (< γαλλ. **I'eau minerale** / **douce** / **dure)** κ.ά.). **νερο-** κ. **νερό** κ. **νερ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με το νερό: *νερο-κουβαλη- τής. νερο-πότηρο, νερο-σω/.ήνας2.ότ* κάτι παρασκευάζεται με νερό ή αποτελείται από (πολύ) νερό: *νερό-βραστος. νερο-ζούμι* ɜ. ότι κάτι ζει ή ευδοκιμεί κοντά σε νερό: *νερο-κάλαμο. νερο-πούλι.*

[ετυμ. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μεσν. *νερο-κουβαλη- τής, νερο-χύτης).* που προέρχεται από τυ μεσν. *νερό(ν)* (βλ.λ.)|. **νεροβάρελο** (το) το βαρέλι που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά ή την εναποθήκευση νερού, **νεροβράζω** ρ. μετβ. [νερόβρασ-α. -μένος) βράζω (κάτι) με νερό. χωρίς να προσθέσω λάδι ή λιπαρή ουσία, **νερόβρασμα** (το) {νεροβράσμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. αυτό που έβρασε μόνο με νερό. χωρίς λάδι ή άλλη λιπαρή ουσία 2. (μτφ.) *νεροβράσματα* (τα) η ανοησία, η σαχλαμάρα: *βαρεθήκαμε να* τον *ακούμε να λέει νεροβράσματα.* **νερόβραστος,** -η, -ο 1. αυτός που έβρασε μόνο με νερό: ~ *σούπα / μανέστρα! μακαρόνια* 2. (συνεκδ.) αυτός που είναι νηστήσιμος ΣΥΝ. σαρακοστιανός 3. (συνεκδ.) αυτός που είναι ανούσιος, σαχλός: ~ *αστεία* **4.** (μτφ. για ανθρώπους) αυτός που δεν χαρακτηρίζεται από ζωτικότητα και ενεργητικότητα: - *άνθρωπος* ΣΥΝ. απαθής, άχαρος, ψυχρός. — νερόβραστα επίρρ. **νερογυρισιά** (η) (λαϊκ.) η επικίνδυνη συστροφή των νερών θάλασσας ή ποταμού ΣΥΝ. ρούφουλας, δίνη. **νεροδεσιά** (η) (λαϊκ.) το φράγμα που είτε παρεμποδίζει τη ροή τού νερού είτε το εκτρέπει προς άλλη κατεύθυνση συν. υδροφράκτης. **νεροζούμι** (το) {χωρ. γεν.} φαγητό ή ρόφημα βρασμένο με υπερβολική ποσότητα νερού, ώστε να είναι πολύ αραιό και άνοστο ΣΥΝ. νερομπούλι. νερόπλυμα, **νεροζύγι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) η υδροστάθμη (βλ.λ.). **νεροκάλαμο** <το) Ιμεσν.] καλαμιά που φυτρώνει σε όχθες ποταμών, λιμνών και γενικά σε υγρά εδάφη και χρησιμοποιείται στην καλαθοπλεκτική, την κατασκευή καλαμωτών, σε φράχτες κ.α. **νεροκαννάτα** (η) {σπάν. νεροκαννατών| 1. επιτραπέζιο δοχείο νερού

(μτφ.) πρόσωπο που πίνει πολύ νερό. Επίσης νεροκάννατο (το) (σημ. \).

νεροκάρδαμο (το) [μεσν.Ι *το* φυτό κάρδαμο, που αναπτύσσεται κοντά σε νερό. συνήθ. σε ρυάκια, και χρησιμοποιείται στις σαλάτες· αλλιώς *ένυδρο κάρδαμο.* **νεροκολοκύθα** (η) [δύσχρ. νεροκολοκυθών} κολοκύθι με σφαιρική βάση, η οποία καταλήγει σε μακρόστενο λαιμό και, όταν αποξηραν- θεί, γίνεται ξυλώδες και κατάλληλο για τη φύλαξη ή μεταφορά νερού ή κρασιού: *διακοσμητική / βαμμένη* - || γο *σπίτι είχε διακοσμηθεί κακόγουστα με νεροκολοκύθες παραδοσιακού -υποτίθεται!- τύπου* συν. φλασκί. Ηπίσης νεροκολόκυθο κ. νεροκολοκύθι (το), **νεροκολοκυθιά** (η) αναρριχητικό φυτό τού οποίου καρποί είναι οι νεροκολοκύθες ΣΥΝ. φλασκιά, **νερόκοτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) υδρόβιο πτηνό που μοιάζει με το περιστέρι στο μέγεθος και στο σχήμα τού κεφαλιού, με μακρύτερα, όμως. πόδια και σταχτοπράσινο χρώμα- ζει σε βάλτους και καλαμιο')- νες ποταμών τής Ευρώπης, τής Δ. Λσίας και τής Ιί. Αφρικής, κολυμπά και βυθίζεται με άνεση στο νερό και πετά κυρ. κατά την αποδημία του.

νεροκουβαλητής (ο) [μεσν.], **νεροκουβαλήτρια** (ηι {νεροκου- βαλητριών} 1. πρόσωπο που μεταφέρει ή/και εμπορεύεται πόσιμο νερό: *βαρυφορτωμένος / επιδέξιος* - ΣΥΝ. νερουλάς 2. (μτφ.) πρόσωπο που προσφέρει υπηρεσίες σε άλλους, που εξυπηρετεί ξένα συμφέροντα («που ρίχνει / κουβαλάει νερό στον μύλο άλλου»): *με τη στάση του έχει μεταβληθεί σε - τής πολιτικής των ξένων ατα Βαλκάνια.* **νεροκούνουπο** (το) κουνούπι που συναντάται ή κατοικεί κοντά σε στάσιμα και ακάθαρτα ύδατα. **νερόκρασο** (το) {χωρ. πληθ.) κρασί αναμεμειγμένο με νερό: *έβαλε μια κούπα ~ και σιγόπινε όλο* γο *βράδι* συν. κρασόνερο. **νεροκράτης** (Ο) {νεροκρατών] **1.** αυτός που είναι υπεύθυνος για τη διανομή και τη ροή των αρδευτικών υδάτων συν. υδρονόμος. υδρονο- μέας · **2.** κατασκευή από πέτρα, μέσα στην οποία συγκρατείται νερό για οικιακή χρήση ή για πότισμα των ζώων συν σκάφη, ποτίστρα. Ιείύμ. < *νερό* + *-κράτης*< *κρατώ}.* **νερόκρινο** (το) **1.** ποώδες φυτό που ευδοκιμεί κοντά σε νερά, έχει λεπτά και μυτερά φύλλα, κίτρινα άνθη με φαρδιά πέταλα, που πέφτουν προς τα κάτω γύρω από έναν ύπερο, ο οποίος προστατεύεται από εσωτερικό κύκλο πετάλων 2. (συνεκδ.) το άνθος τού παραπάνω φυτού.

νερολαδιά (η) υ νερολεκές. **νερόλακκος** (ο) λάκκος γεμάτος νερό.

νερολάπαθο (τυ) χόρτο τού οποίου τα φύλλα φύονται απευθείας από το έδαφος κοντά σε γλυκά νερά· αλλιώς (επίσ.) *λάπαθον το υδροχαρές.*

νερολεκές (ο) {νερολεκέδες} κηλίδα από νερό συν. νερολαδιά, **νερομάζωμα** (το) {νερομαζο>μ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** η συγκέντρωση νερών τής βρυχής σε δεξαμενή με τη βοήθεια απλού αποχετευτικού συστήματος (από τις στέγες των σπιτιών ή άλλες τέτοιες επιφάνειες μέσω αγωγών) 2. (κυρ. στον πληθ.) η προσωρινή και τυχαία συγκέντρωση νερού λόγω βροχής, πλημύρας ή πτώσεως χωμάτων, **νερομάννα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] η πηγή από όπου αναβλύζει άφθονο νερό: *φέρνω κρύο νερό από τη* - ΣΥΝ. κεφαλάρι, κεφαλόβρυσο. **νερομολόχα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μολόχα (βλ.λ.) που αναπτύσσεται κοντά σε νερό.

νερομπογιά (η) **1.** χρωστική ουσία που χρησιμοποιείται στη ζωγραφική. αφού διαλυθεί με νερό: *τα παιδιά μπορούν εύκολα να ζωγραφίζουν με νερομπογιές* Συ.ν. υδρόχρωμα **2.** (συνεκδ.) το ζωγραφικό έργο το οποίο έχει φιλοτεχνηθεί με την παραπάνω χρωστική ουσία: *κρέμασαν τις - στον τοίχο* ΣΥΝ. ακουαρέλα. **νερομπούλι** (το) {χωρ. γεν.} μαγειρικό παρασκεύασμα ή ρόφημα, στο οποίο υπάρχει περισσότερη ποσότητα νερού από όσο θα έπρεπε. με αποτέλεσμα να είναι άνοστο, άγευστο: *μου 'φτειαξε έναν καφέ ~. δεν πινόταν* ςυ.ν. νερόπλυμα, **νεροζούμι.**

[ετυμ. < *νερό* + *-μπούλι,* αβεβ. ετύμυυ, πιθ. < παλ. ιταλ. bulla «βρασμός »].

νερόμυλος (ο) **1.** η μηχανή που αλέθει τα σιτηρά και κινείται με τη δύναμη τής πτώσης ή τής ροής των υδάτων (πβ. *ανεμόμυλος)* 2. (συνεκδ.) το κτίσμα στο οποίο βρίσκεται η παραπάνω μηχανή: *ένας εγκαταλελεφμένος - βρισκόταν στο τέλος τής κοιλάδας* συν. υδρόμυλος.

νερόπιασμα (το) {νεροπιάσμ-ατος j -ατα. -άτων) (λαϊκ.) ασθένεια κατά την οποία συγκεντρώνεται υγρό σε κοιλότητες τού σώματος ή στη σύνδεση των ιστών η υδρωπικία.

[ειύμ. < *νερό* + *-πιάσμα* < *πιάνω*\. **νεροπίστολο** (το) παιδικό πιστόλι που εκτοξεύει νερό. **νερόπλυμα** (το) {νεροπλύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το νερό πυυ προέρχεται από το πλύσιμο των σκευών μαγειρικής ή των πιάτων: *βρόμικο* **/** *ανακατεμένο* ~ συν. απόπλυμα · **2.** μαγειρικό παρασκεύασμα ή ρόφημα. που περιέχει παραπάνω νερό από όσο πρέπει, πράγμα που το καθιστά άνοστο: *πώς αντέχεις να τρως αυτό το* συν. νερομπούλι **3.** (μτφ.-αργκό) ο άνθρωπος που δεν έχει χάρη ή στερείται έντονων χαρακτηριστικών, φυσιογνωμικών ή προσωπικότητας: *κανείς από την παρέα* dVv *καταλαβαίνει τι βρήκε σ' αυτό το - και το ερωτεύτηκε* συν. (μτφ.) άνοστος, κρυόμπλαστος. (αργκό) ξενέρωτος α.ντ. θερμός, ζωντανός.

νεροποντή (η) **1.** δυνατή βροχή: *η ~ μάς πέτυχε στον δρόμο και γίναμε μούσκεμα* συν. καταιγίδα, μπόρα am. ψιχάλα, ψιλόβροχο 2. (συνεκδ.) νερά που κυλούν ορμητικά μετά από δυνατή βροχή: *από τη*

παρασύρθηκαν μερικά χαμόσπιτα συν. χείμαρρος λντ. ρυάκι. σχολιο λ. *βροχή.*

IL ·ι υμ. < *νερο-* + *-ποντή* < *ποντίζο)* (υποχωρητ.)|. **νεροπότηρο** (το) το ποτήρι με το οποίο πίνουμε νερό: *γυάλ/.ινο / σπασμένο*

νεροπούλι (το) [νεροπουλ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) κάθε είδος πουλιού που ζει κοντά σε λίμνες, ποταμούς ή θάλασσες· υδρόβιο πτηνό, **νεροπρίονο** (το) ειδικό μηχανικό εργαλείο (κορδέλα) για την κοπή δέντρων και ξύλων, το οποίο κινείται με τη δύναμη τού νερού, **νεροσυρμή** (η) Ιμεσν.[φυσικό αυλάκι που σχηματίζεται από τα νερά τής βρυχής, καθώς αυτά κυλούν στην πλαγιά βουνού ή λόφου: *βαθιά [1] απότομη*

νεροσωλήνας (Ο) μακρύς σωλήνας από διάφορα υλικά, ο οποίος χρησιμοποιείται για τη μεταφορά νερού σε συστήματα άρδευσης ή ύδρευσης: *μεταλλικός ι πλαστικός / λεπτός / αρδευτικός / βαρύς* - συν. (λόγ.) υδροσωλήνας, **νεροτριβή** (η) **1.** η κατεργασία χοντρών μάλλινων υφασμάτων, χαλιών ή ρούχων με τη βοήθεια τού νερού που πέφτει πάνω τους με δύναμη και με σκοπό να πυκνωθεί η ύφανσή τους και να γίνει απαλότερη η υφή τους: υφαντά *νεροτριβής* || *εργαστήριο νεροτριβής στον ποταμό Λούρο* συν. υδροτριβή **2.** η λεκάνη, υι εγκαταστάσεις και κατ' επέκτ. ο τόπος όπου συντελείται η παραπάνω κατεργασία: *οι κοπέ?^ες μαζεύτηκαν στη*

νερουλάς (ο) {νερουλάδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που μεταφέρει ή/και εμπορεύεται πόσιμο νερό ΣΥΝ. νεροκουβαλητής.

[ΕΤΥΜ. < *νερό* + παραγ. επίθημα *-ουλάς* ορισμένων επαγγελματικών

ουσ., πβ. *αβγ-ουλάς*\. **νερουλιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {νερούλιασ-α. -μένυς} ♦ **1.** (μετβ.) προσθέτω ή αραιώνω (κάτι) με περισσότερο νερό από όσο πρέπει: *είπαμε να βά/.εις νερό στο φαΡ όχι να το νερουλιάσεις!* συν. χυλώνω αντ. πήζω ♦ (αμετβ.) 2. αποκτώ περισσότερη ποσότητα νερού από το κανονικό: *πέρασε ο καιρός τονς και τα σταφύλια νερούλιασαν3.* (μτφ.) χάνω την ευρωστία. το σφρίγος μου: *νερούλιασε από την απραξία* συν. χαλαρώνω, πλαδαρεύω am. σφίγγω **4.** (μτφ.) χάνο) τη δυνατότητα να σκέφτομαι με λογική, με ειρμό, συνήθ. εξαιτίας γηρατειών: *το μυαλό του νερούλιασε με τα χρόνια* συν. ξεκυρτιαίνω, χαζεύω, μω- ραίνομαι. (οικ.) τα χάνω. ξεμωραίνομαι ανγ. (οικ.) τα έχω τετρακόσια.

νερούλιασμα (το).

[ί- ΓΥΜ. < *νερουλός* + παραγ. επίθημα *-ιάζω].* **νερουλός,** -ή, -ό [μεσν.Ι αυτός που έχει περισσότερη ποσότητα νερού από όση πρέπει: *- σούπα / φαγητό / λάσπη* συν. (λόγ.) νερωμένος, υδαρής λντ. πηχτός, **νεροφάγωμα** (το) {νεροφαγώματος | -ατα. -άτων) (λαϊκ.) κοίλωμα ή βαθούλωμα στην επιφάνεια τής γης ή πέτρας, που έχει σχηματιστεί από εποχική ροή νερού, **νεροφίδα** (η) [μεσν.11. φίδι που ζει μέσα στο νερό · αλλιώς *ύδρος* (ο)

(ως χαρακτηρισμός) αυτός που πίνει πολύ νερό. Κπίσης **νερόφιδο** (τυΗσημ. Ι).

νερόχαρος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που ευδοκιμεί κοντά σε νερό: *~ δένδρο / φυτό* συν. (λόγ.) υδροχαρής, **νεροχελίδονο** (το) χελιδόνι που ζει κοντά σε νερά. **νεροχελώνα** (η) (νεροχελωνών) χελώνα που ζει στο νερό. **νερόχιονο** (το) το χιονόνερο. εχομο λ. ποι/ό<5υντος. **νεροχύτης** (ο) {νεροχυτών! έπιπλο κουζίνας σε σχήμα λεκάνης, το οποίο συνδέεται τόσο με το σύστημα ύδρευσης όσο και με την αποχέτευση και όπυυ πλένει κανείς τα σκεύη τής κουζίνας και κάνει όλη την προετοιμασία τού μαγειρέματος που σχετίζεται με το νερό: *πορ~ σε/πάνινος / μαρμάρινος ι ανοξίδωτος ι βουλλωμέ.νος / βρόμικος / αστραφτερός / χτιστός / πέτρινος / πρακτικός / εντοιχιζόμενος* |ετυμ. μεσν. < *νερό* + *χύτης* < *χύνω*\. **νέρωμα** (το) **-♦** νερώνω

Νερών (ο) {Νέρων-ος. -α| **1.** Ρωμαίος αυτοκράτορας (37-68 μ.Χ.). γνωστός για την πυρπόλυση τής Ρώμης και τους διωγμούς των χριστιανών 2. (μετωνυμ.) για εμπρηστή κατοικημένων περιοχών, για πυρομανή ή για πρόσωπο με βίαιυ και παράλυγο χαρακτήρα (πβ. λ. *Ηρόστρατος).*

[t'ΤΥΜ. μτγν. < λατ. Nero, αγν. ετύμου. προσωνύμιο (cognomcn) ρωμαϊκής πάτριάς, τυ οποίο έλαβε στα 13 τυν χρόνια υ Lucius Domitius Ahenubarbus (υ μετέπειτα αυτοκράτορας Νέρων), όταν υιοθετήθηκε από τον αυτοκράτορα Κλαύδιο και αναγνωρίστηκε ως διάδοχός του|. **νερώνειος,** -α. -ο |μτγν.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Ρωμαίο αυτοκράτορα Νέρωνα: *~ έργο* **2.** (μτφ.) αυτός πυυ έχει εγκληματικό, βίαιυ και παράλυγυ χαρακτήρα ή τάση για εμπρησμό: *- έγκλημα* συν. άγριυς, σκαιός. φρικτός. **νερώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |νέρω-σα. -μένος) **♦I.** (μετβ.) προσθέτω νερό σε άλλο υγρό (συνήθ. αλκοολυύχο ποτό), για να το κάνω λιγότερο δυνατό ή για να το νοθεύσω: *~ το κρασί / το γάλα* · **φρ.** *νερώνω το κρασί μου* γίνομαι πιο διαλλακτικός συν. βάζω νερό στο κρασί μου

2. (αμετβ.) γίνομαι νερουλός: *το γιαούρτι νέρωσε.* — **νέρωμα** (το), **νεσεσέρ** (το) {άκλ.Ι τσαντάκι για τη μεταφορά προσωπικών αντικειμένων (καλλυντικών, κοσμημάτων, ειδών καλλωπισμού κ.λπ.). |ΕΤΥΜ. < γαλλ. ncccssairc «αναγκαίος, απαραίτητος»], **νες καφε** (το/ο) |άκλ.| στιγμιαίος καφές, που πίνεται παγωμένος ή ζεστός, και που έχει τη μορφή κόκκων ή σκόνης: *- φραπέ.*

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. Nescafe (εμπορική επωνυμία) < Nes(ile). όνομα εταιρείας. + « καφές » | ·

Νέστορας (υ) **ί.** υμηρικός ήρωας. βασιλιάς τής Ι Ιύλυυ. σύμβυλυ τής ώριμης σκέψης, τής σύνεσης και τής σοφίας 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης **Νέστωρ** {Νέστορυς}. {ητυμ. < αρχ. *Νέστωρ. -ορος.* αρχική σημ. «αυτός που επιστρέφει - αυτός που φέρνει πίσω τον στρατό του (διασώζυντάς τον)» < *νέομαι* «επιστρέφω, γυρίζω» (βλ. λ. *νόστος)*\. **νεστοριανισμός** (υ) {χωρ. πληθ.} θρησκ. χριστιανική αίρεση τύ5υυ αι.. οι οπαδοί τής οποίας δεν δέχονταν την πραγματική ενότητα τής ανθρώπινης και θεϊκής φύσης τού Χριστού · η αίρεση αυτή καταδικάστηκε από την Γ Οικουμενική Σύνοδο (431) και υι υπαδοί της διώχθηκαν από το Βυζάντιο, αλλά υπάρχουν ακόμη πολλές κοινότητες στο Ιράκ. στο Ιράν. στυ Πακιστάν και στην Ινδία.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nesiorianisme, από τυ όνομα τού πατριάρχη Νεστυρίου|. **νεστοριανός** (ο), **νεστοριανή** (η) ο/η οπαδός τής αίρεσης τύ νε- στοριανισμού.

Νέστος (ο) ποταμός τής Δ. Θράκης, στα όρια με την Α. Μακεδονία, που έχει τις πηγές του στη Βουλγαρία και εκβάλλει στυ θρακικό Πέ- λαγυς.

[ΙΠ'ΥΜ. < αρχ. *Νέστος / Νέσσος* < **Νέδ-τος* < Ι.Ε. *ncd~ --ηχώ. φωνασκο).θορυβώ», που συνδ. με το σανσκρ. nadi- «ποταμός» και με τα ον. των ποταμών *Νέδα* (Αρκαδία) και *Νέδων* (Μεσσηνία)|.

Ν.Ε.Τ. (η) Νέα Ελληνική Τηλεόραση (πρώην Ε12). **νέτα** επίρρ. (λαϊκ.) καθαρά· κυρ. στη ΦΡ. *νέτσ-σκέτα* χωρίς υπεκφυγές και υπαινιγμούς: του *τα 'κα ~ μαζί του δεν πάω πουθενά!* ΣΥΝ. καθαρά και ξάστερα, στα ίσα, ευθέως, απερίφραστα ΛΝΤ. πλαγίως, εμμέσως.

νετάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {νετ-άρισα κ. -αρα| (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) **1.** ολοκληρώνω, φέρω πς πέρας: *~ μια δουλειά* jj *- τα δίχτυα* (καθαρίζω και ξεμπλέκω τα δίχτυα τού ψαρέματος) συν. τελειώνω λντ. αρχίζω, ξε

κινώ · **2. εξαντλώ και τυ τελευταίο απόθεμα:** *~ το λάδι / τις προμήθειες* **συν. σώνω, τελειώνω** · 3. **διευθετώ τους λογαριασμούς μου (με κάποιον):** *με τα λεφτά που* **του** *έδωσα, νετάραμε μια για πάντα* **ΣΥΝ. εξοφλώ, ξεκαθαρίζω λντ. χρωστώ** · **4. ΚΙΝΗΜ.-φωτογρ. ρυθμίζω με τέτοιον τρόπο τον φακό τής μηχανής, ώστε η εικόνα να είναι καθαρή, ευκρινής:** *είναι δύσκολο να νετάρει ο κινηματογραφιστής με την κάμερα στο χέρι* **συν. εστιάζω λντ. φλουτάρω. θολώνω** · 5. **τακτοποιώ στο πανέρι την μάννα και τα αγκίστρια τού παραγαδιού μετά την ανέλκυσή του. αφυύ προηγουμένως τα καθαρίσω από τα υπόλοιπα των δολωμάτων ♦ (αμετβ.) 6. νιώθω υπερβολική κούραση, δεν αντέχω άλλο:** *Νέταρα! Δεν πάει άλλο σήμερα!* **ΣΥΝ. (οικ.) ψοφάω, είμαι πτώμα. πεθαίνω λμ. είμαι ξεκούραστος 7. (σε χαρτοπαίγνιο) μένω χωρίς λεφτά:** *νετάρισα' δεν θα ποντάρω άλλο.* **— νετάρισμα (το).**

[f.tym. μεσν. < ιταλ. nettare «καθαρίζω, πλένω» < nelto «καθαρός, διαυγής». Βλ. κ. *νέτος}.* **νέτος, -η/-α. -ο (λαϊκ.) 1. αυτός που δεν έχει ανακατευτεί ή αναμιχθεί με άλλον: -** *βάρος* **(χωρίς απόβαρο) /** *κέρδος* **συν. καθαρός, σκέτος ΛΝΤ. μικτός, αναμεμιγμένος · ΦΡ. (α)** *νέτη τιμή* **/** *τιμή νέτο* **η τιμή ενός προϊόντος, όπως καθορίζεται, όταν δεν έχει απόβαρο, είναι καθαρό (β) (αργκό)** *μένω νέτος* **(i) μυυ τελειώνυυν τα λεφτά:** *είχα τέτοια γκί- νια στα χαρτιά, πον σε μία ώρα έμεινα νέτος* **ΣΥΝ. μένω αδέκαρος / άφραγκος / στον άσο / ρέστος (ii) απομένω μόνος:** *είχαν όλοι κανονίσει κάτι για το Σαββατόβραδο κι έτσι έμεινα νέτος να βλέπω τηλεόραση* **ΣΥΝ. μένω μπουκάλα** · **2.** *νέτσ* **(τα) κινημ. η ρύθμιση τής καθαρότητας τού περιγράμματος κατά την κινηματογράφηση προσώπου ή αντικειμένου:** *πρόσεξε ια ~ σον, καθώς αλ/βάζεις πλάνο από* **τους** *ηθοποιούς τού βάθους στους μπροστινούς* · 3. **αυτός που έχει τελειώσει τις δουλειές του:** *είμαι - γι' απόψε· δεν δονλεύο) άλλο* **|| *η δουλειά θα 'ναι ~ σ'ένα εξάμηνο* || ναυτ.** *νέτα η πλώρη* **(τελείωσε κάθε εργασία στην πλώρη) ΣΥΝ. τελειωμένος ανγ. ανολοκλήρωτος.**

|πτυμ. μεσν. < ιταλ. neito «καθαρός, διαυγής» < λατ. nitidus «στιλπνός. λαμπρός» (< niteo '«στίλβω, λάμπω»)], νετρέτο (το) ΦΥΣ. αφόρτιστο σωματίδιο τής ύλης, βαρύτερο από το φωτόνιο (βλ.λ.) και ελαφρύτερο από το νετρίνο (βλ.λ.).

[ητυμ. < γαλλ. ncuireito. υποκ. τού neutron (βλ. κ. *νετρόνιο)].* **νετρίνο (το) φυσ. αφόρτιστο στοιχειώδες σωματίδιο τής ύλης, με, θεωρητικά. μηδενική μάζα.**

[ηγυ.μ. Μεταφορά τού γαλλ. neutrino, υποκ. τού neutron (βλ. κ. *νετρόνιο)*^

νετρόνιο (το) {νετρονί-ου | -ων| φυσ. υποατομικό σωματίδιο, το οποίο βρίσκεται στον πυρήνα τού ατόμου, έχει μάζα περίπου ίδια με αυτήν τού πρωτονίου και ουδέτερο ηλεκτρικό φορτίο: *ανακάλυψη 1 εκπομπή* **/** *ενέργεια ι βόμβα νετρονίου* **συν. ουδετερόνιο. — νετρονικός, -ή. -ό.**

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. neutron < neutral «ουδέτερος» (πβ. κ. *ουδετερόνιο)* **< λατ. neutralis (< επιθ. neuter)], νεύμα (το) {νεύμ-ατος | -ατα, -άτων} κίνηση τού κεφαλιού, των ματιών ή των χεριών, με την οποία εκφράζεται ή δίνεται έμφαση σε μια ιδέα. ένα συναίσθημα ή συμπεριφορά:** *του έκανε - να πλησιάσει* **|j** *φιλικό*

[πτυμ. < αρχ. *νεύμα* < *νεύω* **(βλ.λ.)]. νευρά (η) (λόγ.) η χορδή από νεύρο ή έντερο ζώου ανάμεσα στα άκρα τόξου ή εγχόρδου οργάνου συν. χορδή, κόρδα, τέλι. νεύρο.**

I ΕΓΥΜ. αρχ.. παράλλ. τ. τού ουσ. *νενρον* **(βλ.λ.)|. νεύρα**

(τα) -»νεύρο

νευραλγία (η) {νευραλγιών} ιλτρ. ο συνήθ. οξύς πόνος με σύντομη ή μεγάλη διάρκεια: *~ τριδύμου* **|| *έντονη* / *χρονιά* / *οξεία* / *ηπατική* / *καρδιακή* / *κοιλιακή* / *τρομερή* / *ανυπόφορη* [ΠΤΥΜ. μεσν. < *νευρ(ο)-* + *-αλγία*< *άλγος* «πόνος»],**

νευραλγικός, -ή. -ό [18611 1. αυτός που αναφέρεται στη νευραλγία (βλ.λ.) 2. (μτφ.) αυτός που έχει ιδιαίτερη σημασία και παρουσιάζει ευπάθεια: *η στρατηγική τονς σκόπευε στην προστασία των ~ θέσεων τής πόλης* **|| *~ τομέας / χώρος / σημείο* ΣΥΝ. ευαίσθητος, ευπαθής αντ. σκληρός, ανθεκτικός, νευράξονας (ο) {νευραξόνων} βιολ. μοναδική, συνήθ. μακριά απο- φυάδα τού κυτταρικού σώματος τού νευρο')να, που μεταφέρει κε- ντρόφυγους παλμούς συν. νευρίτης.**

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ.. < γαλλ. nevraxe]. νευρασθένεια (η) [1*893[{νευρασθενειών| ιλτρ. η σωματική και ψυχική αδυναμία που εκδηλώνεται με πολλά συμπτώματα σε όλο το σώμα και συνδέεται με κατάσταση χρόνιας κόπωσης, λειτουργικές διαταραχές, θλίψη και πλήξη: *ξαφνική* **/** *κληρονομική* **/** *ανεξήγητη I βαριά* **/** *χρόνια* **/** *επικίνδυνη* **/** *ελαφρά* **- ΣΥΝ. νευροπάθεια, φρενοπά- θεια. ψυχασθένεια.**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. neurasthenic], νευρασθενής (ο/η) [Ι894| {νευρασθεν-ούς [-είς} πρόσωπο που πάσχει από νευρασθένεια, νευρασθενικός, -ή. -ό [18911 1. αυτός που σχετίζεται με τη νευρασθένεια 2. *νευρασθενικός* **(ο),** *νευρασθενική* **(λαϊκ. -ιό) (η) πρόσωπο νευρικό και με συναισθηματικές μεταπτώσεις (από χαρά σε λύπη, από φιλικότητα σε επιθετικότητα κ.ά.).**

[ι :ϊύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. neurasthenique]. νευρείλημα (το) [1836] {νευρειλήμ-ατος [-ατα, -άτων} ανλτ. συνδετικός ιστός υ οποίος περιβάλλει τις νευρικές ίνες και φροντίζει για τη θρέψη τους. — νευρειλημοτικός, -ή, -ό.

|εί υμ. < *νευρ'(ο)-* + αρχ. είλημα «περιτύλιγμα, κάλυμμα» < *είλώ* «τυλίγω. περιστρέφω» (βλ. κ. *ειλεός).* **ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nevrileme|. νευρεκτομή (η) η χειρουργική αφαίρεση νεύρου.**

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ncvrectomie].

νευριάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {νευρίασ-α. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ τον εκνευρισμό ή τον θυμό (κάποιου): *η κόρη του αντιδρά σε ό.τι της λέει και τον νευριάζει* .'ΣΥΝ. εκνευρίζω, εξοργίζω, ερεθίζω αντ. ηρεμιό. ησυχάζω, καλμάρω ♦ 2. (αμετβ.) περιέρχομαι σε κατάσταση εκνευρισμού ή θυμού: ~ *όταν βλέπω αυτή τη συμπεριφορά* συν. εκνευρίζομαι, εξοργίζομαι, ερεθίζομαι, είμαι εκτός εαυτού, γίνομαι έξω φρενών λνί . ηρεμώ, ησυχάζω. Επίσης (λαϊκότ.) **νευρώνω. — νευρίασμα** (το), **νευριαστικός,** -ή. -ό.

νευριασμένος, -η. -ο γεμάτος νεύρα, εκνευρισμένος ή θυμωμένος: *μπήκε στο γραφείο ·~* **||** *μετά τη συνάντηση με τον διειϊϋνυντή ήταν πολύ* ~ ΑΝΤ. ήρεμος, νηφάλιος.

νευρικός, -ή (λαϊκ. -ιά),-ό **!**μτγν.11. ιατρ. (α) αυτός που σχετίζεται με τα νεύρα: ~ *απόληξη ί ίνα! κοιλότητα / δίκτυο[1] κύτταρο* (ο νευρίονας, βλ.λ.) / *ιστός / τόξοι νόσος / κρίση* Σ υν. νευρώδης, νεύρινος (β) *νευρικό σύστημα* δίκτυο νευρώνων (βλ.λ.) πυυ διατρέχουν όλο το σώμα. λαμβάνουν εξωτερικά ερεθίσματα και εντολές και μεταβιβάζουν τις διεγέρσεις (ώσεις) στους μυς ή τους αδένες με τους οποίους συνδέονται, ώστε να υπάρξει αντίδραση στο ερέθισμα, επιτυγχάνοντας έτσι τον έλεγχο και τον συντονισμό των ζωτικών λειτουργιών τού οργανισμού και τη λήψη των μηνυμάτων πυυ στέλνουν τα αισθητήρια όργανα (λ.χ. η εντολή να κινηθούν τα δάκτυλα τού χεριού ή το κλείσιμο των ματιών στυ δυνατό φως ή η σύσπαση μυός σε ένα τσίμπημα γίνονται χάρη στο νευρικό σύστημα): *κεντρικό* ~ (υ εγκέφαλος και ο νωτιαίος μυελός, όπυυ φθάνουν και αναλύονται υι πληροφορίες από τα αισθητήρια όργανα) || *αυτόνομο* - (που ελέγχει τις ακούσιες λειτουργίες οργάνων) || *περιφερικό* ~(τα νεύρα που συνδέουν τον εγκέφαλο και τον νωτιαίο μυελό με το υπόλοιπο σώμα) j| *συμπαθητικό* ~ (γ) *νευρικός κλονισμός* η διατάραξη τής ψυχικής ισορροπίας (πβ. λ. *κλονισμός*) (δ) *νευρική ανορεξία* βλ. λ. *ανορεξία* · **2.** αυτός που συ- ντελείται χωρίς τη θέλησή μας. μη ελεγχόμενος, με μόνη την αντίδραση τού παρασυμπαθητικού συστήματος: *το συνεχές ανοιγοκλεί- σιμο των ματιών οφείλεται σε - τικ* || - *κίνηση* ΣΥΝ. ασυναίσθητος αντ. συνειδητός, ελεγχόμενος 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από διαρκή υπερένταση, κατάσταση εκνευρισμού ή σπασμωδικές αντιδράσεις: *η ένταση στη δου/.ειά τον έχει καταντήσει νευρικό* || ~ *άτομο / κινήσεις / αντιδράσεις : οδήγηση*]| ~ *αγώνας* συν. ενέξαπτος, ευερέθιστος αντ. ήρεμος, ψύχραιμος, χαλαρός 4. (ειδικότ.) ασταθής, με μεταπτώσεις: *η αγορά παρουσιάζεται* ~ 5. (λαϊκ.-για αυτοκίνητα, μοτο- συκλέτες) αυτός που έχει μηχανή μεγάλου κυβισμού και απότυμη επιτάχυνση. — **νευρικ-ά/-ώς** [μτγν.] επίρρ.

νευρικότητα (η) [18791 Ιχωρ. πληθ.} **1.** η κατάσταση κατά την οποία είναι κανείς νευρικός, κάνει συνεχώς απότομες κινήσεις, δεν έχει ηρεμία, παίζει τα δάχτυλά του κ.λπ. και είναι ενέξαπτος 2. (ειδικότ.) η αστάθεια, απουσία ηρεμίας: *στο χρηματιστήριο επικράτησε χθες* ~.

νεύρινος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τα νεύρα τού σώματος ΣΥΝ. νευρικός.

νευρίνωμα (το) (νευρινώμ-ατος | -ατα, -άτων} ΙΑΤΡ. καλοήθης όγκος που αναπτύσσεται από νευρικά κύτταρα και ίνες.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ncuroinoma).

νευρινωμάτωση (η) {-ης κ. -ώσεως |-ώσεις. -ώσεων) **ΙΑΤΡ.** παθολογική κατάσταση, συχνά κληρονομική, που χαρακτηρίζεται από την παρουσία πολλαπλών νευρινωμάτων σε διάφορα μέρη τού σώματος. ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ncuroinomatosis).

νευρίτης (ο) {νευριτών} υ νευράξονας (βλ.λ.).

νευρίτιδα (η) [1878J {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η αλλοίωση τής υφής των νεύρων με τη μορφή φλεγμονής ή εκφύλισης μεμονωμένων νεύρων (μονονευρίτιδα) ή πολλών νεύρων (πολυνευρίτιδα), που εκδηλώνεται με μυϊκή εξασθένηση, κινητικές διαταραχές, παραισθήσεις, πόνους κ.ά. [1-ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nevrite[.

νεύρο (το) **1. λνλτ.-βιολ.** καθεμία από τις κυλινδρικές χυρδές πυυ αποτελούνται από δέσμη ινών (νευρικές ίνες). καλύπτονται από συνδετικό ιστό (επινεύριο) και σχηματίζυυν δίκτυυ μεταφέροντας αισθητικές και κινητικές διεγέρσεις από τον εγκέφαλο *(εγκεφαλικά νεύρα)* και τον νωτιαίυ μυελό *(νωτιαία νεύρα)* προς τα διάφορα όργανα και αντιστρόφως: *αγγειοκινητικό / αισθητήριο / ακουστικό / γευστικό / γλο)σσικόι δερματικό ί ινιακό* **/** *κινητικό / κνημιαίο / κρανιακό* **/** *οδοντικό* **/** *οπτικό / συμπαθητικό* ~ **2.** (συνεκδ.) η χορδή τόξου ή εγχόρδου οργάνου, η οποία παλαιότερα κατασκευαζόταν από νευρική ίνα ή έντερο ζώου **συν.** νευρά. κόρδα, τέλι 3. (μτφ.) οτιδήπυτε δίνει την εντύπωση τής νευρικής ίνας: *τα - τών φύ/.λο)ν / από τα φασολάκια/ τού μαρμάρου (τα* «νερά» τυύ μαρμάρυυ) **συν.** ίνα. κλωστή

(μτφ.) η ένταση, η ενεργητικότητα και η ζωντάνια, υ δυναμισμός: *είναι άνθρωπος όλο νεύρο: δεν κάθεται ούτε λεπτό άπραγος* **|[** *ξανα- γράψε το άρθρο σου με περισσότερο ~!* **συν.** δραστηριότητα, ζωτικότητα, δύναμη, ρώμη **λντ.** υπυτυνικότητα. ατυνία **5.** *νεύρα* (τα) μεταβολές τής ψυχολογικής κατάστασης τού ανθρώπου που κυμαίνονται από την ατονία ή την ηρεμία ώς τον θυμό ή την παράνοια: *υποφέρω από τα ~ μου* **[[** *καλμάρω / καταπραΰνω / εξάπτω τα - κάποιου* **||** *πει- ραγμένα / τεντωμένα* (σε υπερένταση) / *χαλαρωμένα* ~ **ΣΥ\.** νευρικό σύστημα· φρ. (α) *ατσάλινα / γερά νεύρα* η απόλυτη ψυχραιμία, ακόμα και στις πιυ κρίσιμες καταστάσεις: *χάρη στα -* του *κατόρθωσε να αντέξει όλες τις προκλήσεις και να μην παρασυρθεί σε βίαιες αντιδράσεις* (β) *πόλεμος νεύρων* η προσπάθεια να καμφθεί το ηθικό κά- ποιυυ με τη χρήση ψυχολυγικών μεθόδων (διάδυση ανυπόστατων ή κακόβυυλων φημών, κακεντρεχή σχόλια, αρνητική αντιμετώπιση κ.λπ.): *παραιτήθηκε εξαιτίας τού πολέμου νεύρων που του έκαναν στο γραφείο* **συν.** ψυχολογικός πόλεμος, (οικ.) σπάσιμο (γ) *είμαι όλο νεύρα* **/ έχω** *τα νεύρα μου* βρίσκομαι σε κατάσταση εκνευρισμού ή θυμού: *Μην του μιλάς τώρα! Είναι όλο νεύρα και θα τσακωθείτε!* **ΣΥΝ.** εκνευρίζομαι, εξάπτομαι, θυμώνω, αναστατώνομαι, εξοργίζομαι ΑΝΤ ηρεμώ, καλμάρω (δ) *(κάτι / κάποιος) μου δίνει / χτυπάει στα*

νεύρα μου προκαλεί υπερένταση, εκνευρισμό ή θυμό: *μου δίνει στα νεύρα η δυνατή μουσική* **συν.** (οικ.) μου τη δίνει, (αργκό) μου τη σπάει, εκνευρίζομαι **λνί.** ηρεμώ, καλμάρω (ε) *κάνω τα νεύρα (κάποιου) κουρέλια / σμπαράλια I ρετάλια I τσατάλια / κρόσσια* τον υδηγώ σε ψυχυλογική κατάρρευση: *οι συνεχείς αποτυχίες τού έκαναν τα νεύρα κουρέλια* **συν.** εκνευρίζω, σπάω το ηθικό **αντ.** ηρεμώ, καταπραΰνω. καλμάρω (στ) **σπάω** *τα νεύρα (κάποιου)* ταράζω, κλονίζω την ψυχική ισυρρυπία. εκνευρίζω και απυσυντονίζω (κάποιον): *δεν μπορώ να συνεννοηθώ μ'αυτό τον άνθρωπο, μου σπάει τα νεύρα* **{[** *τα αλλοπρόσαλλα σφυρίγματα τού διαιτητή έσπασαν τα νεύρα των παικτών* **συν.** (αργκό) τη δίνω (σε κάποιον) (ζ) *τσ νεύρα μου!* ως έκφραση αγανάκτησης. ** **σχολιο** λ. *θυμώνω.* Ιγ.τυμ. < αρχ. *νεύρον<* *(s)n£-wcr/n- < I.E. *sne- «γνέθω νήματα», πβ. σανσκρ. snavan- «τένοντας», αρμ. ncard. λατ. nervus «νεύρο» (> γαλλ. nerf. ισπ. nervio), αρχ. γερμ. snuor «κορδόνι», γερμ. Sehne «τένοντας», αγγλ. sinew κ.ά. Ομόρρ. *νή-μα* (βλ.λ.). *γνέ-θω* (βλ.λ.)|. **νευροανατομία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η ανατομία των νεύρων και ο κλάδος που ασχολείται με αυτήν.

Ι ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ncuroanatoniy]. **νευροβΐολογΐα** (η) ο κλάδος που μελετά τη λειτουργία των νευρικών κυττάρων και ιστών. — **νευροβιολόγος** (ο/η), **νευροβιολογικός,** -ή.-ό.

[ΠΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ncurobiology). **νευροβλάστη** (η) {νευροβλαστών} ΒΙΟΛ. εμβρυϊκό νευρικό κύτταρο, το οποίο τελικά εξελίσσεται σε νευρώνα.

Ι ΕΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. neuroblast). **νευρογλοία** (η)) 1879) |νευρογλυκόν} ΙΑΤΡ. συστατικό τύ νευρικύ ιστύ που αποτελείται από κύτταρα, τα υπυία παρεμβάλλυνται σε άλλα κύτταρα με σκυπό τη θρέψη τυυς. τη στήριξή τους και την απομόνωση τής διέγερσης που μεταβιβάζυυν υι νευρώνες (τα νευρικά κύτταρα). —**νευρογλοιακός,**-ή.-ό.

ΙΕΤΥΜ. < *νεύρο-* + μτγν. *γλοία / γλία* «κόλλα» (βλ. κ. *γλοιός),* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ncurog)ic|. **νευρογλωσσολογία** (η) {χωρ. πληθ.} η επιστήμη που έχει ως αντικείμενό της τη μελέτη τού τρόπυυ με τον οποίο ελέγχει ο εγκέφαλος την παραγωγή λόγου και τη γλωσσική αντίληψη.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. neuro-linguistics (νόθο σύνθ.)).

νευροδερματίτιδα (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. έκζεμα με τη μορφή λειχήνα, το οποίο οφείλεται σε πάθηση τού κεντρικού νευρικού συστήματος.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. neurodermatitis], **νευροδιαβιβαστής** (ο) βιολ. κάθε ουσία που βρίσκεται στα σημεία επαφής των νευρικών κυττάρων μεταξύ των ιστών ή σε άλλους ιστούς και μεταβιβάζει νευρικά σήματα.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. neuiOtransmetteur (νόθο σύνθ.)].

νευροεκφυλιστικός, -ή, -ό ιατρ. αυτός που σχετίζεται με τον εκφυλισμό των νεύρων: ~ *ασθένεια* (π.χ. η νόσος τού ΓΙάρκινσον ή τού Αλτσχάιμερ). — **νευροεκφυλιστικά** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. neuro-degenerative (νόθο σύνθ.)|.

νευροκαβαλίκεμα <το) {νευροκαβαλικέμ-ατος | -ατα. -άτων) (καθημ.) η μετατόπιση ή/και αναδίπλωση μυός ή τένοντα και το διάστρεμμα το οποίο αυτή συνεπάγεται : *έπαθα - και δεν μπορώ να στρίψω το κεφάλι μου.*

Νευροκόπι (το) {Νευροκοπίου} κωμόπολη τής ΗΑ. Μακεδονίας στον νομό Λράμας κοντά στα σύνορα με τη Βουλγαρία, **νευροληπτικός,** -ή. -ό ΦΑΡΜ. 1. αυτός που σχετίζεται με χημική ουσία πυυ λαμβάνεται για τον κατευνασμό τού νευρικού συστήματυς

νευροληπτικά (τα) οι χημικές ουσίες τής κατηγορίας των ψυχοτρόπων. οι υπυίες χυρηγυύνται στυυς ασθενείς με στόχο τη θεραπεία των ψυχώσεων ή τυν κατευνασμό τού νευρικού συστήματος.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. neuroleptic]. **νευρολογία** (η) | j864) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. ο κλάδος πυυ έχει ως αντικείμενό του τη φυσιολογία και την ανατομία τού νευρικού συστήματος. καθώς και τη διάγνωση, τη θεραπεία, την πρόληψη και την αποκατάσταση των διαταραχών και των παθήσεων τού νευρικού συστήματος. — **νευρολόγος** (ο/η) [1891J. **νευρολογικός,** -ή, -ό 1J 852), **νευρολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. neurologic), **νευρομυϊκός,** -ή. -ό II886J αυτός που σχετίζεται με τα νεύρα και τους μυς.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. neuroinyic). **νευροπάθεια** (η) [1844] {νευρυπαθειυιν} **1.** ιατρ. καθεμιά από τις παθήσεις τού νευρικού συστήματυς και κυρ. η διαταραχή ή η εξασθένησή τυυ πυυ επηρεάζει και τις διάφυρες ψυχυλυγικές λειτουργίες, ιδ. στην παιδική ηλικία· εκδηλώνεται με ταχυπαλμίες, πονοκεφάλους. διάρροια ή δυσκυιλιότητα. ιλίγγυυς κ.ά. 2. (συνεκδ.-καθημ.) οποιαδήποτε νευροψυχική διαταραχή ΣΥΝ. ψυχασθένεια, λόξα, φρε- νοπάθεια. — **νευροπαθής,** -ής, -έ;: [ ] 8701. **νευροπαθητικός,** -ή, -ό 11892].

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. neuropathic], **νευροπαθολογία** (η) 11888[{χωρ. πληθ.} ιατρ. ο κλάδος που ασχο- λείται με την παθολογοανατομική μελέτη των ασθενειών τού νευρικού συστήματος. — **νευροπαθολογικός.** -ή. -υ 118911.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. neuropaihologie|. **νευροπληξία** (η) 11864] {νευροπληξιών) ΙΑΤΡ. νευρική εξάντληση, η οπυία πλήττει τον πάσχοντα απότομα ως συνέπεια έντονης συγκίνησης ή κάκωσης τού νευρικού συστήματος και εκδηλώνεται με απώλεια τού φυσικού χρώματος, παράλυση τού μυϊκού συστήματος και διανοητική αστάθεια ΣΥΝ. νευρικός κλονισμός, σοκ, καταπληξία. Επί

σης **νευροπληγία** [1889J.
(ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. neuroplegie). **νευρόπτερο** (το) [18421 {νευροπτέρ-ου | -ων[έντομο με φτερά από μεμβράνη, πάνω στα οποία διακρίνονται φλέβες που σχηματίζουν μεταξύ τους πλέγμα.
[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. NcuropteraJ. **νευρορραφή** (η) ιατρ. η συνένωση με ραφή των δύο τμημάτων ενός νεύρου, τυ οποίο έχει διαρραγεί. συνήθ. από τραυματισμό. Επίσης **νευρορραφία** Ιμτγν.). **νευρόσπαστο** (το) |αρχ.[**1.** ανθρώπινο ομοίωμα μικρότερου μεγέθους από το φυσικό, το οποίο κινείται με νήματα από τον καλλιτέχνη και χρησιμυπυιείται στις παραστάσεις κουκλοθεάτρου: *σκασμένο / ζύλινο / βαρύ* ~ συν. μαριονέτα **2.** (μτφ.) ο άνθρωπυς πυυ ενεργεί χωρίς δική του βούληση, αλλά με την υπόδειξη ή την πίεση τρίτων: *η κυβέρνηση ήταν απλό ~ στα χέρια τού δικτάτορα* ΣΥΝ', ανδρείκελο, μαριονέ- τα, άθυρμα **3.** (μτφ.) πρόσωπο που βρίσκεται σε μόνιμη κατάσταση ε- κνευρισμύ και τυύ οποίου υι κινήσεις είναι νευρικές και σπασμωδικές ΣΥΝ. (οικ.) σπαστικό. Επίσης **νευρόσπασμα** (σημ. 3). **νευροτομή** (η) ιαγρ. η τομή που διενεργείται σε ένα νεύρο για θεραπευτικό σκοπό. Επίσης **νευροτομία** | I879J.
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. neuroiumy]. **νευροτοξίνη** (η) {νευροτοξινών} τοξίνη που προσβάλλει το νευρικό σύστημα.
I LiTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. neuroioxincj. **νευροτροπισμός** (ο) IATP. το φαινόμενο κατά το οποίο ορισμένες χημικές ουσίες ή ιοί και μικρόβια προσβάλλουν επιλεκτικά το νευρικό σύστημα (χαρακτηριστικός είναι ο νευροτροπισμός τυύ ιού τού έρπητα Ιέρπης ζωστήρας]).
|LiTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. neurotropismc]. **νευροτρόπος,** -υς, -ο (για χημική ουσία, ιό, μικρόβιυ κ.λπ.) αυτός που έχει την τάση να προσβάλλει επιλεκτικά το νευρικό σύστημα.
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. neuroiropoj. **νευροϋπόφυση** (η) ΑΝΑΤ.-ΒΙΟΛ. υ πίσω λοβός τυύ ενδυκρινούς αδένα υπόφυση (βλ.λ.). υ οποίος έχει εγκεφαλική προέλευση και διοχετεύει τα νευροπεπτίδια τού υποθαλάμυυ (βλ.λ.).
]Γ :I YM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. neurohypophysis]. **νευροφυσιολογία** (η) {χωρ. πληθ.] ο κλάδυς τής φυσιολογίας που μελετά τις λειτουργίες τού νευρικού συστήματος.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ncurophysiology). **νευροφυτικός,** -ή, -*ό ιατρ. αυτός που αναφέρεται στο συμπαθητικό και το παρασυμπαθητικό σύστημα, τα οπυία αποτελούν από κοινού το φυτικό ή αυτόνομο νευρικό σύστημα: ~ *διαταραχές / αντιδράσεις*. **νευροχειρουργική** (η) ιαγρ. κλάδος τής χειρουργικής που έχει ως αντικείμενό του τις χειρουργικές επεμβάσεις στυ νευρικό σύστημα, συνήθ. σε περιπτώσεις κακώσεων ή όγκων στον εγκέφαλο, τον νωτιαίο μυελό και στα περιφερειακά νεύρα. — **νευροχειρουργός** (ο/η). **νευροχειρουργικός,** -ή, -ό, **νευροχειρουργικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ncuroehirurgie]. **νευροψυχιατρική** (η) ιαγρ. Ο κλάδυς που μελετά τις ψυχιατρικές και νευρολογικές παθήσεις. — **νευροψυχίατρος** (υ/η), **νευροψυχια- τρικός,** -ή. -ό. **νευροψυχιατρικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. neuropsychiatry|. **νευροψυχικός,** -ή. -ό 11894] αυτός που αναφέρεται στην αλληλεπίδραση νεύρων και ψυχισμού: ~ *διαταραχή ί τόνος (ο* προσωπικός τρόπος αντίδρασης απέναντι στα εξωτερικά ερεθίσματα).
[HTYM, Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. neuropsychiqucj. **νευροψυχολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.] κλάδυς τής ψυχολογίας που μελετά τη σχέση των ψυχικών λειτουργιών με τα συστήματα τού εγκεφάλου. — **νευροψυχολόγος** (Ο'η), **νευροψυχολογικός,** -ή. -ό, **νευρο- ψυχολογΐκ-ά / -ώς** επίρρ.
|ι ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. neuropsychologie]. **νευρώδης,** -ης. -ες (αρχ.Ι {νευρώδ-ους 1 νευρώδ-εις (υυδ. -ή), -ών! **1.** αυτός πυυ είναι γεμάτυς νεύρα: ~ *ιστός / κρέας* **2.** (συνεκδ.) αυτός που έχει λεπτή και μυώδη σωματική κατασκευή: *ένας μικρόσωμος - αθλητής* αντ. πλαδαρός **3.** (μτφ.) αυτός που έχει ένταση και δυναμισμό: ~ *ύφος / γράψιμο I σκηνοθεσία* **|| -** *αστυνομική περιπέτεια* ΣΥΝ. ρωμαλέος, δυνατός αντ. χαλαρός. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες*. **νεύρωμα** (το) [1891 [{νευρώμ-ατος | -ατα. -άτων) ιατρ. ο καλοήθης όγκος που αποτελείται από νευρικά κύτταρα και ίνες, αναπτύσσεται στο περιφερειακό νευρικό σύστημα και εμφανίζεται σπάνια.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. υρ.. < γαλλ. nevrome]. **νευρώνας** (ο) ΑΝΑΤ. ΜΟΛ. **1.** τύπος διαφορυποιημένυυ κυττάρυυ, που απυτελεί τη λειτυυργική μονάδα τού νευρικού συστήματος ΣΥΝ. νευρικό κύτταρο **2.** *σδρενεργικοί νευρώνες* τα νευρικά κύτταρα που απελευθερώνουν ως νευροδιαβιβαστή την αδρεναλίνη.
[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. neurone|. **νεύρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ίόσεις, -ώσεων[**1.** ιατρ. διαταραχή τής ψυχικής κατάστασης, ελαφρότερη από την ψύχωση, τής οποίας κύριο χαρακτηριστικό είναι ότι δεν οφείλεται σε αλλοκόσεις τού νευρικού συστήματος ή παθήσεις των οργάνων, αλλά - σύμφωνα με τη θεωρία τής ψυχανάλυσης- σε ασυνείδητες συγκρούσεις στην παιδική ηλικία· εκδηλώνεται με πλήθος σωματικών ή/και ψυχικών συμπτωμάτων (ταχυπαλμίες, εφίδρωση, αυξημένη πίεση, αϋπνία, αμφιβολίες, αναποφασιστικότητα κ.ά.): *μορφές νευρο)σεων είναι οι φοβίες. η υποχονδρία, οι υστερίες κ.ά.* **||** *απλή / στομαχική* **/** *επιληπτική / υστερική / αγχώδης / καταθ/απτική / θεραπεύσιμη* - · 2. hot. ο τρόπος με τον οποίο διατάσσονται οι ίνες στα φύλλα των φυτών. ΣΧΟΛΙΟ λ. *νευρωτικός, -ωση*.
[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nevrosej. **νευρωσικός,** -ή. -ό νευρωτικός (βλ.λ., σημ. 2): *οι ~ άνθρωποι μπο ρούν να βοηθηθούν από την ψυχανάλυση*. σχολιο **λ.** *νευρωτικός*. **νευρωτικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με νεύρωση:** ~ *ερεθίσματα* **/** *εμπειρία* **2. πρόσωπο που υποφέρει ή χαρακτηρίζεται από νεύρωση:** ~ *συμπεριφορά / χαρακτήρας / αντίδραση* συν. **νευρωσικός.** [πτυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. neurotic].**

νευρωτικός - νευρωσικός. Από ρήματα σε -ώνω (αρχ. *-ώ. -οΐς*, **-οι...) παράγονται ουσ. σε -ωση (αρχ.** *-ωσις)* **και επίθ. σε -ωτικός (αρχικά μέσω ρηματικών επιθέτων σε** *-ωτός: δη?.ώ - δηλωτός* **- δηλωτικός,** *οργανώνω - οργάνωση* **οργανωτικός,** *βελτιώνω - βελτίωση* **- βελτιωτικός,** *μισθώνω - μίσθωση* **- μισθωτικός κ.τ.ό. Η παραγωγή αυτή έχει δώσει στην Ελληνική πλήθος επιθέτων σε** *-ωτικός*. **Με τυ ίδιο παραγωγικό πρότυπο σχηματίστηκαν και τα νεύρωση - νευρωτικός («ο αναφερόμενος σε νευρώσεις» - «ο πά- σχων από νεύρωση»), ξεκινώντας από τους αγγλ. όρους neurosis (πλάστηκε μεταξύ 1770-1780* από αυτόν πλάστηκε τυ 1785 το γαλλ. ncvrose) και neurotic (1870-75), οι υποίοι πλάστηκαν προφανώς από τα Ελληνικά. Ας σημειωθεί ότι στην Αρχ. Κλληνική χρησιμοποιή- θηκε ρ. νευρώ (από το νεῦρον) με τη σημ. «εκτείνω τα νεύρα», από όπου το μεσν. νεύρωσις με τη σημ. ««ενίσχυση, ενδυνάμωση» (το νεοελλ. νευρώνω σημαίνει «νευριάζω»). Τυ ξένο neurosis ακο- λούΘησε τα πολλά ουσιαστικά τής Ελληνικής (και από αυτήν και των ξένων γλωσσών) σε -ωσις που δηλώνουν ασθένειες (πβ.** *κίρρωση, τύφλωση, φυματίωση, σκολίωση, στένωση, αδένωση* **κ.λπ.). Τα τελευταία χρόνια πλάστηκε στην Ελληνική ο νεολογισμός νευρωσικός. για να δηλώσει «τον πάσχυντα από νεύρωση» αντί τού** *νευρωτικός*. **Ο όρος αυτός είτε ανάγεται σε παλαιότερη ξένη ιατρική βιβλιογραφία και μάλιστα γαλλική (στη Γαλλική πλάστηκε υ όρυς nevrosique τυ 1842. ο οποίος αντικαϊαστάθηκε από τυ 1892 με τον ορθότερο όρο nevrotique) είτε σχηματίστηκε απευθείας από το νεύρωση κατά το σχήμα υπόταση -** *υποτασικός. υπέρταση υπερτασικός, φθίση - φθισικός, φάση - μονο / τρι / δι / πολυ-φασι- κός*. **που δημιυυργήθηκε με βάση τα παλαιότερα** *φύση - φυσικός, βάση - βασικός*. **Ωστόσο, η ύπαρξη τού όρου νευρωτικός, που αποτελεί την κύρια μορφή τέτοιων παραγώγων (τα οποία άμεσα ή έμμεσα ανάγονται σε ρ. σε** *-ώνω)*. **καθώς και το γεγονός ότι υ γενικότερος όρυς στη διεθνή επιστήμη είναι ελλην. νευρωτικός, αγγλ. neurotic, γαλλ. nevrotique. γερμ. neurotisch / neuroliker (δεν αναφέρονται όροι «neurosic» κ.τ.ό.). πείθουν ότι είναι προτιμότερος ο παραδοσιακός όρος νευρωτικός αντί τού νεολογισμού νευρωσικός.**

νεύσις (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων) (λόγ.) το νεύμα (βλ.λ.).
] εγυμ. < **μτγν.** *νεύσις* < **αρχ.** νεύω **(βλ.λ.)]. νευστόν (το) {νεστού | χι»ρ. πληθ.]** Βιολ. **(περιληπτ.) το σύνολυ των οργανισμών (μικρού ή μεσαίου μεγέθυυς), πυυ προσκυλλώνται στην επιφανειακή στυιβάδα των ήρεμων νερών και κινυύνται πάνω ή κάτω από αυτή.**
πτυμ. **Αντιδάν., < αγγλ. neuston < μτγν.** *νευστόν*. **ουδ. τού επιθ. νρυ-***στός***< αρχ.** *νέω* **«κολυμπώ» (αόρ. f-νευσ-α). Βλ. λ.** *νηκτικός]*. **νευτώνειος, -α. -ο 11766] αυτός που αναφέρεται στον Αγγλο φυσικό, μαθηματικό και αστρονόμο Ισαάκ Νεύτωνα (Sir Isaac Newton):** ~ *θεωρία / ανακάλυψη / απόδειξη: μηχανική*. **νεύω ρ. μετβ. {ένευσα} κινώ το κεφάλι, τα μάτια, τα χείλη ή τα χέρια εκφράζοντας τα συναισθήματα ή την άποψή μου (συναίνεση, αποδοκιμασία κ.λπ.) ή προτρέποντας κάποιυν να ενεργήσει όπως θέλω εγο):** *στην πρόταση μου ένευσε αρνητικά* **||** *ένευσε στο γκαρσόνι να πλησιάσει* **I]** ~ *επιδοκιμαστικά* **/ συναινετικά συν. κάνω νόημα, γνέφω.**
I liTYM. αρχ. < I.K. *neu(s)- «νεύω, γνέφω». πβ. λατ. annuO «καταφάσκω διά νεύματος» « *ad-new-o). nQmen «νεύμα - θεϊκή βούληση» κ.ά. Λεν εσταθούν οι συνδέσεις με σανσκρ. navate «κινούμαι» και με ρωσ. nuritP «κατεβάζω το κεφάλι»*], νεφανάλυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων| ΜΕΓΕΩΡ. **η μελέτη των νεφών. κυρ. ως προς την ποσότητα και συχνότητα ορισμένων τύπων νεφών.**
[εγυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. nephanalysisj. νεφάριος, -ος, -ον** ΝΟΜ. **αυτός που είναι αθέμιτος, παράνομος, ιδ. για γάμους.**
[ΠΥΜ. μεσν. < λατ. nefarius < nefas «ανόσιο, αθέμιτο»|.
Νεφέλη (η) 1. ΜΥΘΟΛ. **η μητέρα τού Φρίξου και τής Έλλης, σύζυγος τού Αθάμαντα** *2.* **γυναικείο όνομα.**
Ιετυμ. **αρχ. κυρ. όν. <** *νεφέλη* **(βλ.λ.)]. νεφέλη (η) {νεφελών! (λογυτ.) το σύννεφο** συν. **νέφος.**
[ΕΤΥΜ. **αρχ. < I.E. *nebh-ela «νεφέλη», πβ. λατ. nebula, αρχ. σκανδ. njol «σκότοο». αρχ. γερμ. nebu] «ομίχλη», γερμ. Nebel κ.ά. Ομόρρ.** *νέφ-ος* **(βλ.λ.)].'**
νεφεληγερέτης (ο) {νεφεληγερετών] (αρχαιοπρ.) αυτός που συγκε-ντρώνει τα σύννεφα (επίθετο τού Δία): ~ *Ζευς*.
I f.tym. **< αρχ.** *νεφεληγερέτα* **(υμηρ. τ.) <** *νεφέλη* **+** *άγείρω* **«συγκεντρώνω» (με έκταση τού αρχικού φωνήεντυς εν συνθέσει). Ο επικός τ,** *νεφεληγερέτα* **είναι πρυφανώς κλητική που χρησιμοποιήθηκε αντί τής κανονικής υνυμαστικής σε** *-τάς I -της]*. **νεφέλιο (το) |αρχ.[{νεφελί-ου | -ων] 1. (λόγ.-σπάν.) μικρό σύννεφο** συν. **συννεφάκι · 2.** ιατρ, **ελαφρά θαμπάδα που εντοπίζεται στον κε- ρατυειδή χιτώνα τυύ ματιού και οφείλεται σε λεπτή υυλή** · 3. ιατρ. **ακορούμενο ίζημα, νεφελοβάμων, -ων, -υν [1886] {νεφελυβάμ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων] (αρχαιοπρ.) 1. αυτός που περπατεί στα σύννεφα** συν. **αιθεροβάμων 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται εκτός πραγματικότητος, που δεν έχει επαφή με όσα συμβαίνυυν γύρω του:** *νεφελοβάμονες πο*

λιτικοί δεν μπορούν να επιβιώσουν στην πολιτική αρένα ΣΥΝ. αιθε- ροβάμων. ιδεαλιστής λνγ. προσγειωμένος, ρεαλιστής. **■ ιχολιο λ. *-ων, -ων, -ον.*

[ΕΤΥΜ. < *νεφέλη* + *-βάμων*< *βαίνω*, κατά τυ *αιθεροβάμων* (βλ.λ.)|. **νεφελοβατώ** ρ. αμετβ. {νεφελοβατείς... | νεφελοβάτησα) (λόγ.) περπατώ στα σύννεφα.

[ϋΐΥΜ. < μεσν. *νεφελοβατώ* < *νεφέλη* + συνδ. φωνήεν -ο- + *-βατώ (-έω)* < *βαίνω*, πβ. κ. *αερυ-βατώ*\. **νεφελοειδής,** -ής. -ές)αρχ.) {νεφελοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που μοιάζει με σύννεφο: ~ *σύσταση* ΣΥΝ. νεφελώδης ΛΝΤ. συμπαγής 2. αυτός που είναι γεμάτος σύννεφα: ~ *ατμόσφαιρα* ΣΥΝ. νεφελώδης, συννεφιασμένος, νεφώδης ΛΝΤ. διαυγής, καθαρός. ξάστερος, ανέφελος. αίθριος · 3. ΙΛΙ Ρ. αυτός που παρουσιάζει νεφέλιο (βλ.λ.. σημ. 3): ~ *ούρα* ΣΥΝ. θολό£ ΑΝΤ. διαυγής, καθαρός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **νεφελοκοκκυγια** (η) {νεφελυκοκκυγιών) (αρχαιοπρ.) **1.** η φανταστική πόλη στην υποία κατοικούσαν οι όρνιθες τής ομώνυμης κωμωδίας τού Αριστοφάνη και η οποία αποτελούσε κωμική απομίμηση τής αρχαίας Αθήνας **2.** (συνεκδ.) καθετί οανταστικό και απραγματοποίητο ΣΥΝ. φαντασιοπληξία.

ΙΛΤΥΜ. αρχ. < *νεφέλη* + *-κοκκυγία* < *κόκκυξ* «κούκκος» (βλ.λ.)). **νεφελομαντεία** (η) {νεφελομαντειών) πρόβλεψη μελλοντικών γεγονότων, που στηρίζεται στην παρατήρηση των νεφών και των σχημάτων τους.

νεφελοσκεπής, -ής. -ές [νεφελοσκεπ-ούς [-είς (ουδ. -ή)) αυτός που καλύπτεται από σύννεφα: ·~ *ουρανός / τοπίο* συν. συννεφιασμένος, νεφελώδης, νεφοσκεπής λντ. ξάστερος, καθαρός, ανέφελος, αίθριος. Επίσης **νεφελοσκέπαστος,** -η. -ο. **νεφελώδης,** -ης. -ες |αρχ.] [νεφελώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών* νεφε- λωδέστερος. -ατος) ΐ. αυτός που καλύπτεται από σύννεφα: ~ *καιρός / ουρανός* ΣΥΝ. συννεφιασμένος, νεφελοσκεπής λντ. καθαρός, ανέφελος, αίθριος **2.** αυτός πυυ μοιάζει με σύννεφο: - *κονιορτός* ΣΥΝ. νεφελοειδής αντ. συμπαγής 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σύγχυση, ασάοεια: ~ *προοπτικές / υποσχέσεις / επιχειρήματα / ερμηνεία* συν. ασαφής, ακαθόριστος, σκοτεινός, συγκεχυμένος αντ. σαφής. ξεκάθαρος, συγκεκριμένος. ιχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **νεφέλωμα** (το) f **1**882J {νεφελώμ-ατος | -ατα, -άτων} **ϊ.** αιί ιόν. νέφος αερίων και μικρών στερεών σωματιδίων μέσα στα όρια ενός γαλαξία: *το ~ τού Ωρίωνα || το ~ τής Λαντέλας. στην αστερισμό τού Κύκνου* **2.** (μτ<ο.) οτιδήποτε είναι ασαφές, με ακαθόριστο περιεχόμενο: *οι μεταμοντέρνοι διανοούμενοι κατηγορούνται ότι συνθέτουν διανοητικά ~. που συσκοτίζουν παρά διασαφούν τα πράγματα* (πβ. λ. *ομίχλη).* [ΙΠΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. ncbuk'use]. **νεφογόνος,** -ος, -ο αυτός πυυ προκαλεί ή ευνοεί τον σχηματισμό νέφους σε αστική περιοχή. *·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γενής.*

I LiΤΥΜ < *νέφος* + -/όνος (βλ.λ.)]. **νεφόκαμα** (το) Ιχωρ. γεν. κ. πληθ.) η κουφόβραση, **νεφολογία** (η) {χωρ. πληθ.) ΜΕΤΕΩΡ. ο κλάδος τής μετεωρολογίας που ασχολείται με τη μελέτη των νεφών.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. nephology), **νεφομετρία** (η) {χωρ. πληθ.) ΜΗΤΠΩΡ. η μέτρηση για τον προσδιορισμό των νεφώσεων στην ατμόσφαιρα. — νεφομετρικός, -ή, -ύ. **νέφος** (το) [νέφ-ους j -η, -ών) **1.** ΜΕΤΕΩΡ. (α) σμήνος από υδροσταγο- νίδια ή από παγοκρυστάλλους τα οποία εμφανίζονται στην ατμόσφαιρα με διάφορες μορφές, μεγέθη και χρώματα· ορισμένοι τύποι νεφών δίνουν υπό κατάλληλες συνθήκες βροχή ή και χιόνι: *βροχοφό- ρο / καταιγιδοφόρο / απειλητικό / σκοτεινό ι ηλεκτροφορτισμένο* - || *συγκέντρωση / συσσώρευση νεφών* ΣΥΝ. σύννεφο, νεφέλη (β) ανώτερα ***νέφη*** κατηγορία νεφών που αποτελούνται από λεπτούς παγοκρυστάλλους και όταν εμφανίζονται προαναγγέλλουν αλλαγή τύ καιρού· σχηματίζονται σε ύψος από 6.000-J 2.00θμ. (γ) ***μέσα νέφη*** κατηγορία νεφών που σχηματίζονται σε ύψος από 2.500-6.000μ. (δ) ***κατώτερα νέφη*** κατηγορία νεφών που σχηματίζονται πολύ κοντά στο έδαφος και φτάνουν σε ύψος μέχρι τα 2.500μ. (ε) ***νέφη ανοδικών ρευμάτων*** κατηγορία πυκνών και ογκωδών νεφών που σχηματίζονται σε ύψος από 500 έως 3.000μ. **2.** (συνεκδ.) (α) οποιαδήποτε συγκέντρωση σωματιδίων, σωμάτων, πτηνών κ.ά.. τα οποία δίνουν την εντύπωση σύννεφυυ: ~ *σκόνης > ακριδών ι από πουλιά* ΣΥΝ. σύννεφο (β) ΓΕΩΛ. ***διάπυρο νέφος*** η πυρακτωμένη μάζα που σχηματίζεται από σωματίδια και αέρια κατά την ηφαιστειακή έκρηξη και κινείται με πολύ μεγάλη ταχύτητα στις πλαγιές των ηφαιστείων (γ) ΠΛΗΚΤΡ. ***ηλεκτρονικό νέφος*** τα ηλεκτρόνια που μπορεί να υπάρχουν γύρο) από τον πυκνό. θετικά φορτισμένο πυρήνα των ατόμων (δ) ***ραδιενεργό νέφος*** η συγκέντρωση σκόνης και ραδιενεργών σωματιδίων στην ατμόσφαιρα ύστερα από πυρηνική έκρηξη (ε) ΑΣΤΡΟΝ. ***νέφη τού Μσγγελάνου*** δύο μικροί γαλαξίες, συνοδοί τού δικού μας. πυυ είναι ορατοί με γυμνό οφθαλμό μόνο από το Ν. Ημισφαίριο 3. ΟΙΚΟΛ. το φαινόμενο κατά το οποίο παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση ρύπων (καπνός, διοξίδιο τού θείου, διοξίδιο τού αζώτου, μονοξίδιο τού άνθρακα κ.λπ.) εγκλωβισμένων στα χαμηλά στρώματα τής ατμόσφαιρας, ιδ. σε βιομηχανικά ανεπτυγμένες περιοχές και μεγάλα αστικά κέντρα, εξαιτίας συ- [1] γκεκριμένων μετεωρολογικών συνθηκών: *φωτοχημικό / επιβ?*αβές / επικίνδυνο / αυξημένο / ενοχ/.ητικό* ~ || *εξαιτίας τού νέφους απαγορεύτηκε η κίνηση όλων των οχημάτων στον μικρό δακτύλιο* || γο ~ *μάς πνίγει* **4.** (μτφ.) σύνολο δεδομένων που προμηνύυυν κάτι: *απειλητικά ~ στον ορίζοντα τής πολιτικής ζωής·* ΦΡ. (μτφ.) ***(εν) μέσω νεφών*** *([έν} μέσω νεφών)* μέσα σε σύγχυση, σε θολή, αδιαφανή ή περίπλοκη κατάσταση.

[ΕΤΥΜ.. αρχ. < Ι.Ε. *nebh-os. πβ. σανσκρ. nabhas-, αρχ. σλαβ. nebo. χετ. nepis «ουρανός», λατ. nimbus «νέφος, ομίχλη, βροχή», nubes -σύννεφο» (> γαλλ. nuage. ισπ. nube), γερμ. Nebel «ομίχλη» κ.ά. Ομόρρ. νε<ρ-*έλη* **(βλ.λ.). πιθ. κ.** *όμβ-ρος* **(βλ.λ.)).** **νεφοσκεπής,** -ής. -ές [1891) {νεφυσκεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) (λόγ.) αυτός που καλύπτεται από νέφη: *ουρανός* ~ **συ.ν. νεφελοσκεπής, νεφελώδης, νεφελοειδής** ανΤ. **αίθριος, ξάστερος, ανέφελος, καθαρός, νεφοσκόπιο** (το) [1896] **{νεφοσκοπί-ου | -ων) μκιέωρ. η συσκευή με την οποία μετρούν τη διεύθυνση και την ταχύτητα των νεφών.**

I f.tym. **ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ.** nephoscopel. **νεφραλγία (η) [184*3) {νεφραλγιών] ιαίρ. ο πόνος που προέρχεται από τα νεφρά και την περιοχή γύρω από αυτά, οφείλεται δε σε πάθηση των οργάνων αυτών. - νεφραλγικός, -ή, -ύ.**

I ftym. < *νεφρ(ο)-* + *-αλγία* < *άλγος* «πόνος»). νεφραμία (η) (λαϊκ.) 1. το μέρος τού σώματος των ανθρώπων ή των ζώων που βρίσκεται κοντά στα νεφρά: *έχω έναν πόνο στη* ~ 2. **(συνεκδ.) το κομμάτι τού σφαγμένου ζώου (αρνιού ή κατσικιού) που περιλαμβάνει τα νεφρά του:** *σου 'χω φυλάξει μια – σκέτο λουκούμι.* **[ετυμ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < **νεφραριά* < *νεφρό* + παραγ. επίθημα *-αριά* (πβ. *συκωταριά),* ίσως κατ' επίδραση τής λ. *αίμα*\. νεφρεκτομή (η) {νεφρεκτομιών) ιατρ. η αφαίρεση νεφρού με χειρουργική επέμβαση. Επίσης νεφρεκτομία.**

[f.tym. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. nephrectomy],

νεφρί (το) »νεφρό

νεφριαίος, -α, -ο [αρχ.) (επίσ.) αυτός που σχετίζεται με τα νεφρά ΣΥΝ. νεφρικός.

νεφρίδιο (το) [νεοριδί-ου [-ων) ανατ. βιολ. το όργανο με το οποίο οι ασπόνδυλοι οργανισμοί αποβάλλουν τις άχρηστες για αυτούς ουσίες στον εξωτερικό κόσμο, η ανατομική και λειτουργική μονάδα τού α- πεκκριτικού τους συστήματος. — νεφριδικός, -ή. -ό.

|κιύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. nephridiumj. νεφρικός, -ή. -ό [μτγν.) αυτός που σχετίζεται με τα νεφρά: ~ *ανε- πάρκεια.*

νεφρίτης (ο) [1869[[νεφριτών) ημιπολύτιμος λίθος πρασινωπού χρώματος και πυριτικής συστάσεως. ο οπυίυς χρησιμοποιείται στην κατασκευή κοσμημάτων και αγαλμάτων,

| είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nephrite|. νεφρίτιδα (η))αρχ.) {χωρ. πληθ.) ιατρ. οξεία ή χρονία πάθηση των νεφρών με ποικίλη αιτιολογία, που μπορεί να απολήξει σε νεφρική ανεπάρκεια.

νεφριτικός, -ή. -ύ [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με πάθηση των νεφρών: ~ *φάρμακο.* **νεφρό (το) 1. το καθένα από τα διπλά όργανα, τα οποία βρίσκονται δεξιά και αριστερά από τη σπονδυλική στήλη, πίσω και πάνω από την κοιλιακή χώρα, έχουν αδενώδη σύσταση και ελέγχουν την ισορροπία τού νερού και των αλάτων στον οργανισμό, απεκκρίνοντας ύ,τι άχρηστο δημιουργείται κατά τον μεταβολισμό:** *αριστερό / δεξιό / άρρωστο ι υγιές / δυνατό / μεταμοσχευμένο / πεσμένο* ~ · **ΦΡ.** ***μου κόπηκαν/ έπεσαν τα νεφρά*** **κουράστηκα υπερβολικά, ιδ. σωματικώς:** ~ *με τη μετακόμιση πον επίπ/.ων2.* **ιλί ρ.** ***τεχνητό νεφρό*** **η συσκευή που αντικαθιστά τα φυσικά νεφρά στη διαδικασία τής αιμοκάθαρσης (βλ.λ.). Ηπίσης (επίσ.) νεφρός (ο))αρχ.) κ. (λαϊκ.) νεφρί (το).**

[ιπύ.μ. < μεσν. *νεφρόν*< **αρχ.** *νεφρός.* **με αλλαγή γένους κατά το ουσ.** *πλευρόν,* **(κυρ. πληθ.** *νεφροί)* < Ι.Ε. ****negᵛᵏh-ro-s. πβ. αρχ. γερμ. nioro (> γερμ. Niere). αγγλ. kidney (< μέσ. αγγλ. kid(e)-neve, το α' συνθ. kid(e)- είναι αγν. ετύμου) κ.ά.).**

νεφροειδής, -ής. -ές [αρχ.) {νεφροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[αυτός που έχει το χαρακτηριστικό σχήμα τού νεφρού (σαν την ημισέληνο): ~ *όργανο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **νεφροκήλη (η) | J86J) {νεφροκηλών} ιαίρ. η χαλάρωση των ιστών που συγκρατούν τα νεφρά και η προς τα κάτω και εμπρός μετατόπι- σή τους.**

Ιι-ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὸρ., < γαλλ. nephrocele|. νεφρολιθίαση (η) {-ης κ. -άσεως j -άσεις, -άσεων) ιαίρ. η συγκέντρωση αλάτων, σε μορφή λίθων, στα νεφρά και στις ουροδόχους οδούς.

[ειύ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. nephrolithiasis], νεφρόλιθος (ο) {νεφρολίθ*ου | -ων. -ους) ιλτρ. ο λίθος που σχηματίζεται από άλατα στα νεφρά ή στις ουροδόχους οδούς ΣΥΝ. πέτρα. — νεφρολιθικός, -ή. -ό 11861].

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nephroliihe]. νεφρολογία (η) [1861) {χωρ. πληθ.) ιλτρ. ο κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη τής φυσιολογίας και τής παθολογίας των νεφρών, τις μεταμοσχεύσεις των οργάνων αυτών, καθώς και με την εξωνεφρική αιμοκάθαρση. — νεφρολόγος (ο/η). νεφρολογικός, -ή. -ύ.

[FΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nephrologic). νεφροπάθεια (η) {νεφροπαθειών} ιατρ. καθεμιά από τις παθήσεις των νεφρών.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nephropathie). νεφροπαθής, -ής, -ές {νεφροπαθ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} ιλίρ. αυτός που πάσχει από νεφροπάθεια: (συνήθ. ως ουσ.) *μέριμνα τού Υπουργείου Υγείας για τα προβλήματα των νεφροπαθών.* ** **σχολιο λ.** *-ης. -ης, -ες.*

1 ετυμ. < *νεφροπάθεια* **(υποχωρητ.). ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nephropathie).**

νεφροπτωσία (η) {νεφροπτωσιών) ιαίρ. η παθολογική μετατόπιση των νεφρών προς τα κάτω σε συνδυασμό με μη κανονική κινητικότητα των οργάνων. Κπίσης νεφρόπτωση.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. nephroptosis),

νεφρός (ο) -* νεφρό

νεφροτομή (η) [J890] {νεφροτομιών) ιατρ. η χειρουργική επέμβαση στο νεφρό, συνήθ. για την αφαίρεση πέτρας. Επίσης **νεφροτομία** L 3 853].

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nephrotomie|. **νεφρώνας** (ο) βιολ. η ανατομική και λειτουργική μονάδα τού νεφρού των ανώτερων σπονδυλωτών και τού ανθρώπου* κάθε νεφρός περιέχει εκατομμύρια νεφρώνων.

Ιι-ΥΥΜ. Ιίλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. nephron], **νέφτι** (το)]νεφτ-ιού | χωρ. γεν. πληθ.} χημ. (καθημ.) άχρωμο πτητικό υγρό οργανικής συστάσεως με χαρακτηριστική έντονη μυρωδιά, που προκύπτει από την κλασματική απόσταξη τής τερεβινθίνης και χρησιμοποιείται ως διαλυτικό ή καθαριστικό· το τερεβινθέλαιο: *καθάρισε τα πινέλα με ~·* φρ *βάζω νέφτι (σε κάποιον)* κάνω (κάποιον) να τρέ- ξει και (μτφ.) να δραστηριοποιηθεί έντονα (από τη συνήθεια να ρίχνουν νέφτι στις ουρές των σκυλιών και των γαϊδουρκόν, κάνοντας τα ζώα να τρέχουν από τον πόνο και το τσούξιμο): *νέφτι τυν βάλανε και τρέχει έτσι*;

ΙΙΓΓΥΜ. < τουρκ. neft < περσ. naft |. **νεφώδης,** -ης. -ες |αρχ.| Ινεφώδ-υυς | -εις (ουδ. -η), -ών! **1.** αυτός που είναι γεμάτος σύννεφα: ~ *ουρανός / καιρός / μέρα* ΣΥΝ. νεφελώδης, νεφοσκεπής, νεφελοσκεπής, συννεφιασμένος λντ. αίθριος, ξάστερος, καθαρός 2. αυτός που μοιάζει με σύννεφο: ~ *ονσία / σώμα* συν. νεφελοειδής. -“■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **νέφωση** (η) Ιμτγν.Ι |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ιύσεων} **1.** η κάλυψη τού ουρανού από σύννεφα ΣΥΝ. συννεοιά 2. (ειδικότ.) ΜΕΤΒΩΡ. το ποσοστό τής έκτασης τού ουρανού που καλύπτεται από σύννεφα: - *50%* ΛΝΤ. ηλιοφάνεια.

νεωδόχος (η) i 1858[(λόγ.) το ειδικά διαμορφωμένο τμήμα λιμανιού, το οποίο έχει εγκαταστάσεις και προβλήτες, για να διευκολύνει τη φόρτωση και εκφόρτωση των πλοίων: *σκοτεινή / οργανωμένη / βρόμικη ! εξοπλισμένη* ~ ΣΥΝ. ντοκ.

Ιετυμ. < *νεω-* (< αρχ. *ναύς* «πλοίο», γεν. *νεώς)* + *-δόχος< δέχομαι}.* **νεωκόρος** (ο/η), **νεωκόρισσα** (η) {νεωκυρισσών) πρόσωπο που έχει την ευθύνη για την καθαριότητα και την τακτοποίηση τού ναού: *προσεκτικός/ τακτικός* ~ συν. (καθημ.) καντηλανάφτης. – νεωκορία (η) |μτγν.|.

[f.tym. αρχ. < *νηο-κόρος* (με αντιμεταχώρηση) < *νηο- / νάο-* (< *ναός)* + *-κόρο£* < *κυρώ (-έω)* «καθαρίζω, σκουπίζω» αγν. ετύμου|. **νεωλκείο** (το) (επίσ.) το επικλινές μέρος λιμανιού, στο οποίο ανελκύουν τα πλοία για καθαρισμό, βαφή ή επισκευή. Επίσης **νεώλκιο** [μτγν.].

νεωλκώ ρ. μετβ. {νεωλκείς... | νεώλκ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -μένος} (λόγ.) ανελκύω πλοίο στην ξηρά (λ.χ. για επισκευή) λντ. καθελκίό. – νεώλκηση (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ναυς.*

[πτυμ. < μτγν. *νεωλκώ (-έω)* < αρχ. *νεωλκός* (με σίγηση τού *-F-* και αντιμεταχώρηση) < **νηΓ-ολκός I* *νάΡ-ολκός< ναύς«πλοίο» + -υλκ<5ς *ελκω}.*

νεώριο (το) [νεωρί-ου | -ων} 1. το τμήμα πολεμικού λιμανιού, το οποίο προορίζεται για την κατασκευή ή την επισκευή πολεμικών πλοίων: *καινούργιο / υπερσύγχρονο ι ετοιμοπόλεμο ι οργανωμένο* ~ ΣΥΝ. ναύσταθμος, ναυπηγείο, ταρσανάς 2. (κατ' επέκτ.) κάθε οργανωμένος χώρος σε λιμάνι, στο οποίο επισκευάζονται ή κατασκευάζονται πλοία, μεγάλου συνήθ. μεγέθους: *το - τής Σύρου* συν. ναύσταθμος, ναυπηγείο, ταρσανάς. ^ σχόλιό λ. *ναυς.*

[FTYM. < αρχ. *νεο')ριον.* υποκ. τού *νεωρός* (που όμως μαρτυρείται ως μτγν.) < **νηΓ-ωρός* < **νΜ--ορός* (με σίγηση τύ *-/* ·- και αντιμεταχώρηση) < *ναύς* «<πλοίυ» + *-ορός* < *όρο')* - βλέπω» (με την εξειδικευμένη σημ. «φρουρώ»), πβ. κ. *θυρ-ωρός. πυλ-ωρός*\.

νεώσοικος (ο)]νεωσοίκ-ου | -ων, -υυς} (λόγ.) το τμήμα τού λιμανιού που καλύπτεται με στέγαστρο και προορίζεται για τη φύλαξη πλοίων, τα οποία έχουν ανελκυστεί από τη θάλασσα: *ετοιμόρροπος / εξοπλισμένος* ~ συν. ναυπηγείο.

[ητυμ. αρχ. < *νεωσ-* (< *ναύς* «πλοίο», γεν. *νεώς) + οίκος].* **νεωστί** επίρρ. (λόγ.) πριν από λίγο, μόλις: *η οικία. ~ αποπερατωθείσα. δεν δη/σώθηκε στην εφορία* ΣΥΝ. πρόσφατα, (αρχαιοπρ.) άρτι λντ. παλαιότερα. «“■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ί.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **νέως* (αμάρτυρος τ. τού επιθ. *νέος)* + επιρρ. επίθημα *-ηϳ.*

νεωτέρας (λόγ.) θηλ. επίθ. τού *νΐ'ώτερος* στη φρ μέχρι νεωτέρας μέχρι να υπάρξει κάτι νεότερο, κάποια καινούργια εξέλιξη: *οι εξε?λξεις τρέχουν και θα είμαστε εδώ - για να σας ενημερώσουμε για οτιδήποτε νεότερο* [j *η απαγόρευση τής κυκλοφορίας θα συνεχίσει να ισχύει ~ || συνεχίστε τις έρευνες* ~ (ενν. *διαταγής).*

[L·ΓΥΜ. Η φρ. *μέχρι νεωτέρας (διαταγής)* αποδίδει τη γαλλ. jusqu'a nouvel ordrc|.

νεωτερίζω ρ. αμετβ. |αρχ.I {νεωτέρισα} υιοθετώ καινούργιες ιδέες ή ακολουθώ νέυ τρόπυ συμπεριφυράς σε διάφορους τομείς δραστηριότητας: ~ *στον τρόπο ντυσίματός μου / στις πο/.ιτικές μου απόψεις / στη διδασκαλία μου* ΣΥΝ. μοντερνίζω, καινοτομώ, πρωτότυπό) αντ. είμαι συντηρητικός. – νεωτεριστής (ο) Ιμτγν.[. νεωτερίστρια (η), νεωτεριστικός,-ή, -ό |μτγν.|.

νεωτερίζω ή νεοτερίζω; Τα παραθετικά των επιθέτων σε *-ώτερος (σοφώτερος)* και *-ώτατος (σοφώτατος)* μετά την απλοποίηση που καθιερώθηκε στην ορθογραφία τα τελευταία χρόνια, γράφονται με *-ο-: σοφότερος - σοφότατος.* Ωστόσο, λέξεις που σχηματίστηκαν παλιά από παραθετικά σε *-οίτερος.* είναι προτιμότερο να κρατήσουν την καθιερωμένη ορθογραφία τους. αφού δεν αποτελούν πια παραθετικά επιθέτων, αλλά αυτοτελείς λέξεις. Έτσι, είναι προτιμότερο να γράφουμε νεωτερίζω, νεωτερισμός, νεωτεριστής (αντί των *νεοτερίζω, νεοτερισμός, νεοτεριστής).*

νεωτερικός, -ή, -ό Ιμτγν.) αυτός πυυ ανοίγει νέους δρόμους, που εί ναι πιο προοδευτικός, ριζοσπαστικός, προχωρημένος.

νεωτερικός - νεωτεριστικός - νεότερος - μοντέρνος - σύγχρονος. Για να δηλωθεί ό.τι αντιτίθεται στο παλιό, στο παρελθοντικό και συχνά (με μεταφορική έννοια) στο ξεπερασμένο, χρησιμοποι- ήθηκαν το ξενικό μοντέρνος και τα ελλην. νεότερος και σύγχρονος: *μοντέρνα λογοτεχνία / τέχνη/ σκέψη / ζωή* κ.λπ. - *νεότερη λογοτεχνία / τέχνη' σκέψη / ζωή* κ.ά. - *σύγχρονη λογοτεχνία / τέχνη ι σκέψη ι ζωή* κ.ά. Ύο νεότερος μάλιστα *(νεότερη ιστορία)* είναι «λιγότερο νέα» σε σχέση με το σύγχρονος *(σύγχρονη ιστορία)* που παραπέμπει (βλ. ΣΧΟΛΙΟ στο λ. *σύγχρονος)* στον χρόνο τού ομιλητή και είναι, κατά κανόνα, η χρονική περίοδος στην οποία ζουν οι ομιλητές. Για να τονιστεί περισσότερο η μεταφορική σημασία τυύ νεότερος, η σημ. «αυτός που ανοίγει νέους δρόμους, που είναι πιο προοδευτικός, ριζοσπαστικός, προχωρημένος», πλάστηκε τελευταία το νεωτερικός *(νεωτερική λογοτεχνία / τέχνη)* που είναι πιο κοντά στο νεωτερίζουσα και νεωτεριστική παρά στο απλώς χρονικά νέο. * *σύγχρονος*

νεωτερικότητα (η) {18961 {χωρ. πληθ.} η κατάσταση που επέφερε ο Βυρωπαϊκός Διαφωτισμός στον χώρο τής επιστήμης, τής φιλοσοφίας, τής αισθητικής θεωρίας κ.λπ. και που χαρακτηρίζεται από την κριτική λειτουργία τού ορθού λόγου σε όλα τα επίπεδα, προσδιορίζοντας έτσι τη φυσιογνωμία των βιομηχανικών και μεταβιομηχανικών κοινωνιών ΣΥΝ. μοντερνισμός.

νεωτερισμός (ο) [αρχ.] **1.** η υιοθέτηση νέων ιδεών ή τρόπων συμπεριφοράς: *οι - τού νέου διευθυντή αντιμετωπίστηκαν με επιφύλαξη || ανατρεπτικός / επαναστατικός ι τολμηρός ι επικίνδυνος / ανανεωτικός* - συν. καινοτομία, μοντερνισμός αντ. συντηρητικότητα. αναχρονισμός 2. (ειδικότ.) οι νέες τάσεις που εμφανίζονται κάθε φορά, κυρ. στον χώρο τής ένδυσης: *παριζιάνικος / περίεργος / εντυπωσιακός* - συν. μόδα, συρμός 3. (συνεκδ.) *νεωτερισμοί* (οι) το κατάστημα που πωλεί ρούχα τής νέας μόδας: *«Νεωτερισμοί» Αφοί Παπαδόπουλοι || κατάστημα νεωτερισμών* 4. οικον. η αποδοχή νέων τεχνικών, νέων μορφών ή νέων τύπων προϊόντων με σκοπό την αύξηση τής κίνησης των εμπορευμάτων και τη μεγιστοποίηση τού κέρδους.

νη (το) {άκλ.} φθόγγος τής βυζαντινής μουσικής κλίμακας, που αντιστοιχεί στο ντο τής ευρωπαϊκής.

[Ρ.ίύμ. Βλ. λ. *πα].*

νήδυμος, -ος, -ον (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που δεν ταράζεται από τίποτα: ~ *ύπνος* συν. ήρεμος, αδιατάρακτος αντ. ταραγμένος. διακοπτό- μενος 2. *νήδυμος* (ο) {νηδύμου | χωρ. πληθ.} ο ύπνος: *κοιμάται τον* [LTYM. αρχ. ομηρικό επίθ., που προέρχεται από τη φρ. *έχεν* η<5υμος ύ/τνος«(τον) κατέλαβε γλυκός ύπνος», με εσφαλμ. μορφολογικό χωρισμό. όπου το τελικό -ν τής προηγούμενης λ. θεωρήθηκε ως αρχικό τού επιθ. *ήδυμος.* Το αρχ. *ήδυμος* «γλυκός» προέρχεται από το επίθ. *ήδΰς* (βλ.λ.)].

νήθω ρ. μετβ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (αρχαιοπρ.) μετατρέπω τις ίνες τού βαμβακιού ή το ζωικό μαλλί σε νήμα με κινήσεις τού χεριού ή με τη βοήθεια μηχανής ΣΥΝ. γνέθω, κλώθω.

ItTYM. αρχ. < *νέω* «κλώθω, γνέθω» (πβ. αόρ. *νή-σαί).* Βλ. λ. *νήμα].*

νηκτικός, -ή. -ό **1.** (για πτηνά) αυτό που έχει την ικανότητα να επιπλέει. να κολυμπά ή να βυθίζεται στο νερό: *οι πάπιες ανήκουν στην κατηγορία των* ~ 2. αυτός που διευκολύνει στο κολύμπι: - *κύστη > υμένας / κώδωνας / σύνδεσμος.*

[ετυμ. μτγν. < *νήκτης* «κολυμβητής» < αρχ. *νήχω* «κολυμπώ» < *νέω* «κολυμπώ» (άσχετο προς το ρ. *νέω* «γνέθω, κλώθω», βλ. λ, *νήμα)* + εμφατ. επίθημα *-χω.* Το αρχ. *νέω* «κολυμπώ» αποτελεί την ασθενή βαθμ. τού I.E. *sna- «πλέω. κολυμπώ», πβ. σανσκρ. snSti «πλένομαι», λατ. nare / natare «κολυμπώ» (> γαλλ. naiation «κολύμβηση», ισπ. nataci0n) κ.ά-j.

νηκτόν (το) Ινηκτού | χωρ. πληθ.} ΒίΟλ. (περιληπτ.) τυ σύνολο των υδρόβιων ζώων που έχουν την ικανότητα να κολυμπούν με τη δική τους δύναμη ανεξάρτητα από τις υδάτινες μάζες που τα περιβάλλουν (βλ. κ. λ. *πλαγκτόν. βένθος).*

Ιετυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. necton < αρχ. *νηκτόν.* ουδ. τού επιθ. *νηκτός*

ρ. *νήχω* «κολυμπώ» (βλ. λ. *νηκτικός)}.*

νήμα (το) {νήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (α) επίμηκες υλικό με πολύ μικρή διάμετρο, το οποίο εμφανίζει γενικά ευκαμψία και μικρότερη ή μεγαλύτερη αντοχή ανάλογα με το υλικό κατασκευής του και το οποίυ αποτελείται είτε από φυσικές ίνες επεξεργασμένες και πλεγμένες μαζί είτε από τεχνητό υλικό: *μεταξωτό/ βαμβακερό / νάιλον / ασημένιο / δίκλωνο / μάλλινο / πολύκλωνο ί χρωματιστό* ~ || ~ *πλεξίματος* συν. κλωστή, κλώσμα (β) αθλ. *νήμα τερματισμού* η κλωστή ή η ταινία που τοποθετείται παράλληλα προς το έδαφος, σε ύψος ενάμισι μέτρου και κάθετα προς τους διαδρόμους τρεξίματος και την οποία σπάει (κόβει) ο δρομέας που τερματίζει πρώτος: *μέχρι στιγμής στη σταδιοδρομία του έχει κόψει πρώτος το ~ τρεις φορές σε μεγάλους αγώνες* (έχει κερδίσει) |((μτφ.) *κέρδισε τη μάχη πάνω στο* ~ (ξεπέρασε τους ανταγωνιστές του την τελευταία στιγμή) (γ) *νήμα* (τής) *στάθμης* η κλωστή στην άκρη τής οποίας είναι δεμένο μικρό μεταλλικό βάρος (βαρίδι, ζύγι) και χρησιμοποιείται στον έλεγχο τής καθετότητας των επιφανειών, ιδ. σε κτίσματα ΣΥΝ. (καθημ.) αλφαδιά 2. ιιλεκτρ. (α) η καθεμιά από τις λεπτότατες γραμμές, οι οποίες εμφανίζονται κάθετα και οριζόντια στο κέντρο τής διόπτρας οργάνων υψηλής ακρίβειας και χρησιμεύουν στον αυτόματο προσδιορισμό τών αποστάσεων στην αστρονομία. την τοπογραφία κ.λπ. συν. σταυρόνημα, νηματόσταυρος (β) το λεπτότατο σύρμα το οποίο έχει κατασκευαστεί από δύστηκτο κράμα μετάλλων, ώστε να είναι θετικός αγωγός, και χρησιμοποιείται στους ηλεκτρικούς λαμπτήρες πυρακτώσεως 3. βοτ. το μέρος τού στήμονα,

πάνω στο οποίο βρίσκεται ο ανθήρας **4.** (μτφ.) η συνέχεια, η σύνδεση που παρουσιάζουν γεγονότα ή ιδέες: *το - των σκέψεων ‘ ran' ιδεών / τού ‘λόγου / τής επιχειρηματολογίας / τού συλλογισμού || «οι απάνθρωπες συνθήκες τής δουλειάς έκοψαν πρόωρα το - τής ζωής τού συντρόφου της»* (εφημ.) συν. συνοχή, αλληλουχία αν ι. αποσπάσματα- ΦΡ. (α) ***κρατώ τσ νήματα στα χέρια μου*** έχω γνώση ή έλεγχο τής κατάστασης: *η αστυνομία κρατούσε στα χέρια της τα νήματα τής υπόθεσης* συν. γνωρίζω, κατέχω, ελέγχω αντ. αγνοώ (β) ***κινώ τσ νήματα*** έχω υπό τον έλεγχό μου την κατάσταση, κατευθύνω τη δράση: *αυτός πον κινούσε παρασκηνιακά τα νήματα ήταν ο ιδιαίτερος γραμματέας του* συν. ελέγχω, κατευθύνω, κοντρολάρω αντ. υπακούω, ακολουθώ (γ) ***ξετυλίγω το νήμα*** (μιας υπόθεσης) παρουσιάζω τις διάφορες πτυχές μιας υπόθεσης, την εξέλιξη μιας ιστορίας κ.λπ.: *μπροστά στους έκπ?.ηκτους ακροατές άρχισε να ξετν?αγει το νήμα των περιπετειών του* 5. ***οδοντιατρικό νήμα*** κηρίομένη ή μη κλωστή για τον καθαρισμό τής περιοχής ανάμεσα στα δόντια. — (υποκ.) νηματάκι (το). [ΕΤΥΜ. < αρχ. *νήμα* < *νέω* «γνέθω, κλώθω» < I.E. *sne- «γνέθω νήματα», πβ. σανσκρ. snayuri «περιτυλίγω», λατ. nere «γνώθω. κλώθω», nervus «νεύρο», μέσ. ιρλ. sniid «κλώθω», ουαλ. nyddn. Ομόρρ. *νή-θω, νεϋ-ρο(ν)* (βλ.λ.). Ορισμένες μτφ. φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *το νήμα το)ν σκέψεων* (< αγγλ. the thread of thoughts), *κρατώ τα νήματα στα χέρια μου* (< αγγλ. have ali the strings in my hands), *κινώ τα νήματα* (< αγγλ. pull the strings)!, **νημάτινος,** -η, -ο **1.** αυτός που αποτελείται από νήματα: *- καλώδιο ι πλέγμα* ΣΥΝ. νηματώδης **2.** αυτός που μοιάζει με νήμα: ο **~** *ιστός τής αράχνης* συν. νηματοειδής, **νημάτιο** (τυ) [18771 {νηματί-υυ | -ων} **1.** πολύ μικρό νήμα ΣΥΝ. κλω- στίτσα 2. ανατ. κάθε είδους απόληξη οργάνου ή κυτταρωδών στοιχείων. που μοιάζει με νήμα: *οσφρητικό / σπερματικό / τε/.ικό* (η απόληξη τού νωτιαίου μυελού) ~. **νηματοειδής,** -ής. -ές [I856| Ινηματοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με νήμα: *- σχέδιο! ύφανση.' βλαστός* ΣΥΝ. νημάτινος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **νηματόζωο** (το) {νηματοζώ-ου] -ων} (παλαιότ.) παρασιτικυ. νηματοειδές σκουλήκι.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. nematozoa (πληθ.)]. **νηματοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μετατροπή φυσικής ύλης ή άλλυυ υλικού σε νήμα ΣΥΝ. κλώση. Επίσης νηματοποι- ία {1870]. — νηματοττοιδς (ο) {1886]. νηματοττοιητικός, -ή. -ό.

νηματόσταυρος (ο) ιιληκίτ. το πλέγμα που σχηματίζεται στη διόπτρα οργάνων υψηλής ακρίβειας και αποτελείται από κάθετες και οριζόντιες νηματοειδείς γραμμές, που βοηθούν στον αυτόματυ πρυσ- διορισμό των αποστάσεων στην αστρυνυμία, την τοπογραφία κ.λπ. ΣΥΝ. νήμα. σταυρόνημα, **νηματουργείο** (το) 118711 το εργοστάσιο κατασκευής και επεξεργασίας νημάτων συν. κλωστήριο, **νηματουργία** (η) {νηματουργιών} **1.** τυ σύνολο των διαδικασιών πυυ απαιτυύνται για τη μετατροπή των πρώτων υλών σε νήματα, ιδιαίτ. για χρήση στην κλωστοϋφαντυυργία: *περίπλοκη / εξειδικευμένη! ταχεία* ~ συν. νηματοποίηση 2. (συνεκδ.) υ τυμέας τής κλωστοϋφαντουργίας που ασχολείται με τις παραπάνω διαδικασίες: *η - δεν έχει αναπτυχθεί και γίνεται εκτεταμένη εισαγωγή νημάτων.* — νημα- τουργικός, -τ), -ό [1897J. **νηματουργός** (ο) |1859] **1.0** τεχνίτης που έχει ειδικευθεί στη μετατροπή πρώτων υλών σε νήμα *και* στην περαιτέρω επεξεργασία τους: *εξειδικευμένος / έμπειρος* - · 2. υ ιδιυκτήτης εγκαταστάσεων, στις οποίες γίνεται η μετατροπή των πρώτων υλών σε νήμα: *πλούσιος / επιτυχημένος* ~.

Γετυμ. < *νήμα* + *-ουργός* < *έργο* \. **νηματώδης,** -ης. -ες [μτγν.] {νηματώδ-ους i -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που αποτελείται από νήματα: ~ *σύρμα / κατασκενή / κρόσσια* συν. νημάτινος. ·*■ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **νημάτωμα** (το) {νηματώμ-ατος j -ατα, -άτων} λαογρ. η τοποθέτηση νήματος ή σχοινιού γύρω από εκκλησία ή άλλο κτήριυ με σκοπό την απομάκρυνση κάθε πιθανού κακού ή δαιμονικής επίδρασης και την προστασία των κατοίκων τής περιοχής, **νηνεμία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} η απόλυτη ηρεμία τού καιρού, που οφείλεται στο ότι δεν φυσά καθόλου άνεμος: *η ~ καθήλωσε τα ιστιοφόρα στο λιμάνι* συν. άπνοια, μπουνάτσα, γαλήνη αντ. θύελλα, αέρας. ^ σχολιο λ. *άπνοια.*

νήνεμος, -ος, *ο(ν) (λόγ.) αυτός τον οποίο δεν έχει διαταράξει από την ηρεμία του ο άνεμος: ~ *θάλασσα* συν. ήρεμος, γαλήνιος λντ. ταραγμένος. — **νηνεμώ** ρ. |αρχ.| {-εις...}.

{ετυμ. αρχ. < **νε-άνεμος* (με συναίρεση) < *νε-* στερητ. + *άνεμος*. Το στερητ. μόριο *νε-*, που απαντά στην Ελλην. μόνο εν συνθέσει, αντιπροσωπεύει την απαθή βαθμ. τού I.K. στερητ. *nc- (πβ. σανσκρ. na. λατ. ne. γοτθ. ni), ενώ η συνεσταλμ. βαθμ. *η-μαρτυρείται στο στερητ. *ά- Ι'άν-* (βλ.λ.)].

νηνί (το) (συνήθης ορθ. *νινί)* {χωρ. γεν.} 1. χαϊδευτική προσφώνηση μικρού παιδιού, μωρού: *νάνι νάνι το ~ μον* συν. μωρό, βρέφος 2. χαϊδευτική ονομασία κούκλας. — (υποκ.) νηνάκι (το).

[Ετυμ. < μεσν. *νήνιον* «κούκλα», υποκ. τού αρχ. *νήνις*, ιων. τ. τού *νεάνις*. Λιγότερο πιθ. η αναγωγή στο αρχ. *ἴνις* «γυιος. κόρη» (< *fv- *γν-ις*, πβ. αρχ. ιρλ. ingen) με ανάπτυξη ν- προθεμ.]. **νηογνώμονας** (ο) 11870]] νηογνωμόνων} (επίσ.) ναυτ. ο διεθνής ιδιωτικός οργανισμός, πυυ είναι υπεύθυνος για τα εμπορικά πλοία εκατό κόρων και άνω· καθορίζει τις προδιαγραφές ναυπηγήσεως και ασφαλείας τυυς. ελέγχει την τήρησή τους. εκδίδει κανονισμό για την κατάταξη των πλοίων σε κατηγορίες, παρακολουθεί τα πλοία με έκτακτους και τακτικούς ελέγχους και μπορεί να πιστοποιήσει την ασφάλεια ενός πλοίου σε όποιον το ζητήσει. Επίσης (λόγ.) νηογνώ- μων {νηογνώμονος}. +" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ναυς.*

[ΕΤΥ.Μ. < *νη ο-* (< αρχ. *ναύς* «πλοίν», γεν. *νεώς / νηός)* + *γνώμονας*\. νηοδόχη κ. νηοδόκη (η) ΝΑΥΤ. μικρό τεχνητό λιμάνι στην είσοδο τού κυρίως λιμανιού όπου γίνονται φορτοεκφορτώσεις, ανεφοδιασμός και όπου είναι δυνατόν να τοποθετηθεί το πλοίο πάνω σε ειδική επιφάνεια, για να γίνουν εργασίες στυ τμήμα τυυ που βρίσκεται κάτω από το νερό.

(ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *νεωδόχος*].

νηολόγηση (η) » νηολογώ

νηολογία (η) η υπηρεσία των λιμεναρχείων που ασχολείται με τις νηολογήσεις.

νηολόγιο (το) (νηολογί-υυ | -ων} ΝΑΥΙ. τυ επίσημο βιβλίο που αποτελεί δημόσιο έγγραφο και υπάρχει σε κάθε λιμάνι και στο υπυίν καταγράφονται όλα τα πλοία που φέρουν ή επιθυμούν να φέρουν τη σημαία τού κράτους στο λιμάνι τού οποίου γίνεται η καταχώρισή τυυς. +* ΣΧΟΛΙΟ λ. ναυς.

[ΕΙΥ.Μ. Απόδ. τυύ αγγλ. ship registryl. νηολόγος (υ) ο υπάλληλυς τού λιμεναρχείου που ασχυλείται με τις νηυλυγήσεις.

[ΕΤΥΜ. < *νηο-(*< αρχ. ναῦς «πλυίν». γεν. *νεώς' νηός) + -λόγος* (.βλ.λ.) |. νηολογώ ρ. μετβ. {νηολογείς... | νηολόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος! καταχωρίζω πλυίν στυ νηυλυγιυ: *το πλοίο νηολογήθηκε πέρυσι στη Λιβερία.* —νηολόγηση (η) 11896|.

ΙΕΤΥΜ. < *νηο-* κ αρχ. *νανς* «πλοίο», γεν. *νεώς / νηός) + -λογώ* < *λό- γος*\.

νηοπομπή (η) ΝΑΥΤ. 1. υ σχηματισμός εμπορικών πλοίων σε καιρό πολέμου, τα οποία ταξιδεύουν με κοινό προυρισμό. συνοδευόμενα από πολεμικά σκάφη για την προστασία τυυς: *η - χτνπήθηκε κοντά στο Γιβραλτάρ* ΣΥΝ. κονβόι 2. (κατ' επέκτ.) κάθε είδους σχηματισμός πλοίων που ακολουθεί την ίδια πορεία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ναυς.*

| ΕΤΥΜ. < *νηο-* (< αρχ. *ναῦς* « πλοίο », γεν. *νεώς / νηός)* + *πομπή*, μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ship convoy], νηοψία (η) 11867] {νηοψιών} 1. η έρευνα που διενεργείται σε εμπορικά πλοία από πολεμικά πλοία χώρας σε εμπόλεμη κατάσταση ή από δυνάμεις τού Ο.Η.Ε. σε περίπτωση αποκλεισμού, ώστε να εξακριβωθεί σε ποια χώρα ανήκει τυ υπό έλεγχο πλυίν. πυυ είναι τυ φυρτίυ του και -κυρίως- αν στοχεύει στη διευκόλυνση τυύ αντιπάλυυ ή στην παραβίαση τού αποκλεισμού αντιστοίχως: *εντατικές / καθημερινές / αποτελεσματικές* ~ 2. (κατ' επέκτ.) ο έλεγχος που διενεργείται σε εμπορικό πλυίν σε περίοδο ειρήνης και αποσκοπεί στην εξακρίβωση τελωνειακών ή υγειονομικών παραβάσεων ή παραλείψεων. **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ναυς.*

| ΕΓΥΜ. < *νη (ο)-(*< αρχ. ναύς «πλοίο», γεν. νεώς/ *νηός)* + *-οψία*< *όψη*\. νηπενθής, -ής. -ές {νηπενθ-ύυς | -είς (ουδ. -ή)} (αρχαιοπρ.) 1. αυτός που δεν νιώθει πια λύπη, δεν έχει πια πένθος: « *Τα νηπενθή»* (ποιητική συλλυγή τυύ Κ. Καρυωτάκη) ΑΝΤ. θλιμμένος, πενθών 2. αυτός που δεν προκαλεί θλίψη · 3. hot. *νηπενθές* (το) αναρριχώμενο, εντομο- φάγο. καλλωπιστικό φυτό των τροπικών περιοχών τής Ασίας με περίεργα πλατιά φύλλα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

| ftym. αρχ. < *νη-* στερητ. (βλ. λ. *νήνεμος)* + *-πενθής* < πένθος], νηπιαγωγείο (τυ) 11865] δημόσιο ή ιδιωτικό εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο οποίυ πηγαίνουν παιδιά προσχολικής ηλικίας (μεταξύ 4-5 ετών) και προετοιμάζονται για την ένταξή τους στις τάξεις τού δημυτικού σχολείου με έμφαση κυρ. στη δραστηριοπίηση των διανοητικών τους λειτουργιο>ν και την ανάπτυξη τής συναισΟηματικότητας, τής κινητικότητας και τής κοινωνικής συμπεριφοράς τους. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σχολείο.*

νηπιαγωγός (ο/η) 11880] ο παιδαγωγός που έχει ειδικευθεί στην εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας.

| ΕΤΥΜ. < *νήπιο + αγωγός* < *άγω*\. νηπιάζω ρ. αμετβ. [αρχ.{ {νηπίασα} φέρομαι με ανόητο τρόπο, σαν νήπιο: *νηπιάζει ανεπίτρεπτα για άτομο τής ηλικίας τον* ΣΥΝ. ανοητaίνω, μωραίνομαι, παιδιαρίζω, νηπίακός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το νήπιο: ~ *σταθμός/ ηλικία* ΣΥΝ. νηπιώδης 2. (μτφ.) αυτός που είναι αφελής, χαμηλού επιπέδου ή στα πρώτα στάδια τής ανάπτυξής του: *η βιομηχανία στη χώρα αντή βρίσκεται σε - επίπεδο.* νήπιο (το) {νηπί-ου | -ων} 1. τυ παιδί από Ι έτυυς μέχρι 6 ετών: *έξυπνο / χαριτωμένο / αγαπητό / ήσυχο / νπερκινητικό* - ΣΥΝ. μωρό · 2. (συνήθ. στον πληθ.) το νηπιαγωγείο: *το παιδί τους πήγε φέτος στα* ~. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *σχολείο, βρέφος.*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *νήπιον*, υυδ. τυύ επιθ. *νήπιος*, αβεβ. ετύμου. ΙΙ εκδοχή *νήπιος* < **νε-έπιος* (με συναίρεση) < *νε-* στερητ. + *έπος* «λόγος, ομιλία» θα προϋπέθετε αρχική σημ. «αυτός που δεν μπυρεί (ακόμα) να μιλήσει», αλλά αυτή η σημ. επιμαρτυρείται μόνο από τυν Μσύχιο (πβ. *νηπύτιον νήπιον. άφωνον).* Για τον ίδιο λόγο δεν είναι πειστική η σύνδεση με το ρ. *ήπνω* «καλώ. φωνάζο)», ενώ χωρίς ισχυρά επιχειρήματα έχουν προταθεί ετυμολυγίες από τυ επίθ. *ήπιος* ή από το αμάρτυρο **άπιος* (πβ. λατ. apiscor «κατέχω, κρατώ»)}, νηπιοβαπτισμός (ο) [1869[ΗΚΚΛΗΣ. το βάπτισμα κατά τη βρεφική ηλικία.

νηπιόθεν επίρρ. Ιμεσν.| (αρχαιοπρ.) από τη νηπιακή ηλικία: *συνήθεια που αποκτήθηκε* ~ ΣΥΝ. παιδιόθεν, εξ απαλών ονύχων, νηπιοκομία (η) {χωρ. πληθ.} η φροντίδα και επιμέλεια των νηπίων.

νηπιοκόμος (ο/η), νηπιοκομικός, ή. -ό.

[ΕΤΥ.Μ. < *νήπιο + -κομία* (βλ.λ.). πβ. κ. *βρεφο-κομία*\. νηπιοκτόνος (ο/η) (λόγ.) πρόσωπο που φονεύει νήπιο: *η - πρωταγωνίστρια τής νουβέλας τού Παπαδιαμάντη «Φόνισσα»* ΣΥΝ. βρεφοκτό- νυς. —νηπιοκτονία (η)] 1840].

[F.ΤΥΜ. μτγν. < *νήπιο-* + *-κτόνος* < *κτείνω* «φονεύω» (βλ. κ. *-κτονία*)\. **νηπιώδης, -ης, -ες** [μτγν.] {νηπιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** (χυτός που αναφέρεται στα νήπια: ~ *στάδιο ανάπτυξης* ΣΥΝ. νηπιακός 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από ανωριμότητα: *τον χαρακτηρίζει ~ συμπεριφορά* **3.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί, προοδεύσει: ~ *ανάπτυξη τής Βαριάς Βιομηχανίας στην Ηλλάδα* συν. εμβρυακός. καθυστερημένος αν γ. προχωρημένος, προοδευμένος. ^ σχολιο λ. *-ης,-ης,-ες.*

νηπτικός, -ή, -ό 1. (σπάν.) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση νηφαλιότητας. που δεν είναι υπό την επήρεια τοξικών ουσιών ΣΥΝ. νηφάλιος, ήρεμος αντ. μεθυσμένος 2. (α) αυτός που σχετίζεται με τη νήψη (σημ. Ι) (β) ΘΚΟΛ. *νηπτική θεολογία* μυστική τάση τής ορθόδοξης θεολογίας, σύμφωνα με την οποία η κοινωνία με τον Θεό επιτυγχάνεται με τη διαρκή προσευχή, την πνευματική εγρήγορση, τη συνεχή άσκηση, την ειλικρινή μετάνοια και τη συνεχή νήψη (βλ.λ.) (γ) *νηπτικοί πατέρες / θεολόγοι* οι μοναχοί και οι θεολόγοι τής Ορθόδοξης Εκκλησίας που ακολούθησαν την παραπάνω τάση.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *νήπτης* «νηφάλιος» < αρχ. *νήφω* «είμαι νηφάλιος, εγκρατής - απέχω από οινοποσία», βλ. λ. *νηφά/λος*\.

Νηρεύς (ο) |Νηρέ-ως, -α} μυθολ. θαλάσσια θεότητα, γιος τού Πόντου και τής Γαίας, που είχε την ικανότητα να αλλάζει μορφή· σύζυγος τής Ωκεανίδας Λωρίδας, πατέρας των Νηρηίδων. Επίσης **Νηρέας.** [ΕΤΥΜ. αρχ., βλ. λ. *Νηρηίδα].*

Νηρηίς (η) {Νηρηίδ-ος. -α) μυθολ. καθεμία από τις πενήντα κόρες τού Νηρέα και τής Δωρίδος, που ήταν νύμφες, κατοικούσαν στα βάθη τής θάλασσας και βοηθούσαν τους ναυτικούς (πβ. λ. *Ναϊάς).* Επίσης **Νηρίδα.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Νηρηίς, -ίδος,* αβεβ. ετύμου. Προφανώς η λ. συνδ. με το όνομα *Νηρεύς* (που όμως δεν είναι ομηρικό), το οποίο προσδιόριζε θαλάσσιο θεό, πατέρα των *Νηρηίδων*. Είναι πιθ. ότι τα ονόματα *Νηρεύς* και *Νηρηίς* συνδ. με λιθ. ncrti «βυθίζω» και ncrove «θαλάσσια θεότητα»).

νήριον (το) Ινηρί-ου | -ων) (επίσ.) η πικροδάφνη (βλ.λ.).

ΙLΤΥΜ. < μτγν. νήριον< *νηρόν*, ουδ. τού επιθ. *νηρός* «πρόσφατος, φρέσκος» (βλ. κ. *νερό)*, επειδή η πικροδάφνη φύεται συνήθ. δίπλα σε τρεχούμενο νερό (ρυάκια, πηγές κ.τ.ό.)]. **νηριτική ζώνη** (η) ► νεριτική ζώνη

νησαίος, -α. -ο |αρχ.| (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με νησί ή αποτελεί νησί: *τα ~ εδάφη τής χώρας μας* συν. νησιωτικός αντ. χερσαίος, **νησί** (το) {νησ-ιού | -ιών) **1.** (γενικά) τμήμα ξηράς που βρέχεται από όλες τις πλευρές του από ύδατα: *άγονο / άγριο / ακατοίκητο / παρθένο / πυκνοκατοικημένο / ακριτικό / αξιοποιημένο / γραφικό / αιγαιο- πελαγίζικο / παραδείσιο / τροπικό / εξωτικό / άγνωστο / καταπράσι- νο / ειδυ/.λιακό* - συν. (λόγ.) νήσος 2. "(ειδικότ.) νομ. φυσικά διαμορφωμένη περιοχή ξηράς που περιβρέχεται από ύδατα και βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια των νερών κατά τη μεγίστη πλημυρίδα. – (υποκ.) **νησάκι** κ. (λόγ.) **νησίδιο** (βλ.λ.) (το) Ιμεσν.].

[εί υμ. < μτγν. *νησίον*. υποκ. τού αρχ. *νήσος* (βλ.λ.)]. **νησίδα** (η) **1.** η μικρή σε έκταση προεξοχή από στερεό ή στερεοποιημένο υλικό (όχι αναγκαστικά από έδαφος), που περιβάλλεται από θάλασσα ή λίμνη: *κορα/.λιογενής / ηφαιστειογενής / ακατοίκητη ~* | | *~ που κατοικείται από πουλιά* 2. ΓΒΜ. ο μικρός λόφος που αποτελεί τη μοναδική προεξοχή σε μια πεδιάδα, προβάλλοντας σαν νησί στη θάλασσα: οι ~ *οδηγούν συχνά σε σημαντικές αρχαιολογικές ανακα/^ύ- ι(/ειc* · **3.** η στενή διαχωριστική λωρίδα στη μέση και κατά μήκος το)ν μεγάλων λεωφόρων και των εθνικών οδών. που χωρίζει τα δύο ρεύματα κυκλοφορίας mi η οποία άλλοτε περιβάλλεται από κιγκλιδώματα, ώστε να μην επιτρέπει την κάθετη διάβαση τής οδού σε πεζούς και οχήματα, λειτουργώντας παράλληλα και ως προστατευτικό για τις υπερβάσεις, ενώ άλλοτε είναι απλώς υπερυψωμένη και δεντρο- φυτευμένη. επιτρέποντας στους πεζούς να στέκονται εκεί χωρίς κίνδυνο καθώς διασχίζουν την οδό: *διαχωριστική / υπερυψωμένη / κατεστραμμένη ~* ΣΥΝ. διαχωριστικό. διάζωμα.

[ϋι υμ. < αρχ. *νησίς, -ΐδος*. υποκ. τού ουσ. *νήσος* (βλ.λ.). Η μτφ. σημ. 3 αποδίδει το γαλλ. ilot], **νησίδιο** (το) |αρχ.| {νησιδί-ου | -ων) (λόγ.) **1.** το πολύ μικρό σε έκταση νησί συν. νησάκι 2. ο μεγάλος βράχος που εξέχει πάνω από τη θάλασσα: οι *κουκκίδες στον χάρτη είναι* - συν. βραχονησίδα, **νησιώτης** (ο) Ιαρχ.) {νησιωτών), **νησιώτισσα** (η) {νησιωτισσών) πρόσωπο που κατάγεται από νησί ή που κατοικεί σε νησί ΣΥΝ. θαλασσινός αντ. στεριανός, βουνήσιος. – **νησιωτόπουλο** (το), **νησιω- τοπούλα** (η).

νησιωτικός, -ή. -ό [αρχ.] κ. **νησιώτικος, -η, -ο 1.** αυτός που σχετίζεται με νησί ή με νησιώτες: ~ *κλίμα / κρασί / κουζίνα / τραγούδι / χορός* αντ. στεριανός 2. αυτός που αποτελείται από νησιά: -> *σύμπλεγμα / κράτος* · **3.** *νησιώτικσ* (τα) τα παραδοσιακά τραγούδια των νησιών τού Αιγαίου ή όσα σύγχρονα τραγούδια γράφονται σε τέτοιους ρυθμούς: *τραγούδησαν ~ και λαϊκά* | | *δίσκος με* **νήσος** (η) (λόγ.) **1.** το νησί: *τα προϊόντα / το κ/.ίμα / οι κάτοικοι τής ~ Κρήτης* [| *Ιόνιοι / Κανάριοι Νήσοι* **2.** ΑΝΑΤ. *νήσος τού Ράιλ* τμήμα τού φλοιού τού εγκεφάλου.

ΕΤΥΜ. < αρχ. *νήσος*, αβεβ. ετύμου. Δεν είναι πειστική η ανάλυση **νή- κιο-ς* (> *νήσος)* και η σύνδεση με το ρ. *νή-χω* «κολυμπώ» και με το λατ. συνώνυμο nare. Εξίσου αναπόδεικτη είναι η συσχέτιση με το λατ. nasus «μύτη», η οποία προϋποθέτει πολύπλοκη σημασιολ. μεταβολή (μέσω σημ. «ακρωτήριο»:). Η χρήση διαφορετικών λ. από τις Ι.Κ. γλώσσες για τη σημ. «νήσος» οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η λ. αποτελεί μεσογ. δάνειο, όπως και το συναφές λατ. insula «νήσος»), **νήσσα** (η) {νησσών) (λόγ.) η πάπια (βλ.λ.) · μόνο στη φρ. *ποιούμαι την νήααν* προσποιούμαι ότι δεν καταλαβαίνω τίποτα σε σχέση με ένα θέμα: *ποιείται την νήσαν σε κάθε υπονοούμενο που τον αφορά* συν. κάνω την πάπια / τον ψόφιο κοριό.

Ιιτυμ. < αρχ. *νήσσα / νήττα* < **νάτ-Ja* < Ι.Ε. **not-* «πάπια, πβ. λιθ. antis, λατ. anas ο γαλλ. cane, canard), αρχ. γερμ. anut, γερμ. Enic κ.ά.]. **νησσοτροφείο** (το) [μτγν.Ι οι ειδικές εγκαταστάσεις όπου εκτρέφονται πάπιες: *φουαγκρά γα/.λικού νησσοτροφείου*. **νησσοτροφία** (η) {χωρ. πληθ.) η συστηματική επαγγελματική ενασχόληση με την αναπαραγωγή, την εκτροφή και το εμπόριο πάπιας: *ανεπτυγμένη / οικοτεχνική* - **νησσοτρόφος** (ο) [1894). **νηστεία** (η) [αρχ.] {νηστειών) **1.** εκούσια ή ακούσια αποχή από το φαγητό συν. ασιτία 2. (ειδικότ.) η εκούσια αποχή από ορισμένες κατηγορίες τροφών (κρέας ζώων και πτηνών, τα γεννήματα και τα πα- ράγωγά τους, δηλαδή αβγά, γάλα, τυρί) με σκοπό την υπακοή στην ασκητική σχέση τού πιστού με τον κόσμο και τον καθαρμό τού σώματος και τής ψυχής για θρησκευτικούς λόγους: *ενιαύσιες* ~ (τής Μ. Τεσσαρακοστής, των Χριστουγέννων, των Αγίων Αποστόλων, τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου))| *εβδομαδιαίες* ~ (τής Τετάρτης και τής Παρασκευής) j| *προαιρετική* - (για την προσέλευση στη Θεία Κοινωνία) | | *κάνο) / αρχίζω / διακόπτω τη* - 3. (κατ' επέκτ.) η εκούσια αποχή από κάθε είδους σαρκικές και υλικές απολαύσεις με σκοπό τον καθαρμό για θρησκευτικούς λόγους: ~ *και προσευχή* (βλ. λ. *προσευχή)* συν. αποχή **4.** (συνεκδ.) (α) το διάστημα κατά το οποίο διαρκεί η αποχή από ορισμένες κατηγορίες φαγητών για θρησκευτικούς λόγους: *η - τού Πάσχα* | | *σήμερα είναι* ~ (β) εκκλης, *Κυριακή των Νηατειών* καθεμιά από τις Κυριακές τής Μεγάλης Τεσσαρακοστής, δηλ. τις πέντε Κυριακές πριν από την Κυριακή των Βαιων. στις οποίες τελείται η Θεία Λειτουργία τού Μ. Βασιλείου, **νηστευτής** <ο) Ιμτγν.], **νηστεύτρια** (η) {νηστευτριών) **1.** πρόσωπο που συνειδητά απέχει από ορισμένες κατηγορίες τροφών σε περιόδους ή ημέρες καθορισμένες από την Εκκλησία με σκοπό τον σωματικό και ψυχικό καθαρμό: *αυστηρός / συνειδητός* - 2. προσωνυμία αγίων ή οσίων τής Εκκλησίας: *Αϊ- Πάννης ο ~*. **νηστεύω** ρ. αμετβ. {νήστ-ευσα κ. (καθημ.) -εψα) **1.** απέχω εκούσια από ορισμένες κατηγορίες τροφών σε ημέρες ή περιόδους καθορισμένες από την Εκκλησία, για να επιτύχω τον καθαρμό τού σώματος και τής ψυχής μου: *δεν τρώω κρέας, γιατί* ~ ανί*. αρταίνομαι· φρ. *νη- στεύαντες και μη νηστεύαντες* (φρ. τού Αγ. Ιωάννου τού Χρυσοστόμου. που ακούγεται μετά την Ανάσταση και καλεί όλους να χα- ρούν μαζί για το Πάσχα) για να δηλωθεί ότι όλοι καλούνται να συμ- μετάσχουν σε κάτι (καλό) είτε το αξίζουν είτε όχι 2. (κατ' επέκτ.) απέχω από σαρκικές και υλικές απολαύσεις, ζω ενάρετο βίο ΑΝΤ. κολάζομαι 3. (γενικότ.) δεν σιτίζομαι κανονικά, απέχω από το φαγητό. [ετυμ. αρχ. < *νήστις* «νηστικός» < **νή-εδ-τις* < *νη-* στερητ. (βλ. κ. *νήνεμος)* + θ. *-εδ-* τού ρ. *έδω* «τρώγω» (βλ. κ. *έδεσμα*), οπότε η λ. θα σή- μαινε «αυτός που δεν τρώει»|. **νηστήσιμος,** -η, -ο (σχολ. ορθ. *νηστίσιμος)* (για τροφές) αυτή που επιτρέπεται την περίοδο τής νηστείας: ~ *γλυκά* ΣΥΝ. σαρακοστιανός λμ. αρτύσιμος. |ετυ.μ. < *νηστ(εύω)* + παραγ. επίθημα *-ήσιμος].* **νήστιδα** (η) {νηστίδων) ανατ. το μεσαίο τμήμα τού λεπτού εντέρου. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *νήστις, -ιδος* (βλ. λ. *νηστεύω*). επειδή διαρκώς είναι κενό).

νηστικάδα (η) (λαϊκ.) η άσχημη μυρωδιά τής αναπνοής κάποιου που δεν έχει φάει: *ενοχλητική ~* ΣΥΝ. κακοσμία, **νηστικός,** -ή (λαϊκ. -ιά). -ό αυτός που δεν έχει φάει: *τα παιδιά δεν πρέπει να φεύγουν νηστικά για το σχολείο* | | *μένω / κοιμάμαι* - αντ. φαγωμένος, χορτάτος· Φΐ\ (παροιμ.) *νηατικό αρκούδι δεν χορεύει* βλ. λ. *αρκούδι.*

[ι-ιύμ. αρχ. < *νήστις*, βλ. κ. *νηστεύω*\.

νηστίσιμος, -η. -ο -► νηστήσιμος

νηφάλιος, -α. -ο **1.** αυτός που διατηρεί την ηρεμία και την αταραξία του: *αντιμετώπισε ~ τους προπηλακισμούς τού πλήθους* ΣΥΝ. ατάραχος, ήρεμος, ψύχραιμος αντ. εκτός εαυτού, συγχισμένος. αναστατωμένος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πνευματική διαύγεια και ευθυκρισία: ~ *δάσκολος / υπολογισμός / εκτιμήσεις* συν. διαυγής αντ. συγχισμένος. – **νηφάλια / νηφαλίως** [μτγν.] επίρρ.

[ει υμ. αρχ. < *νήφω* «είμαι νηφάλιος, εγκρατής - απέχω από οινοποσία». που συνδ. με αρμ. nawri «νηφάλιος» (< **nabh-t-*). Παράγ. *νήπτης. νηπτ-ικός, άνα-νήφω* κ.ά. |.

νηφαλιότητα (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.) η ηρεμία, η αταραξία: *αντιμετωπίζω το θέμα με* **νήφω** ρ. αμετβ. {ένηψα} (αρχαιοπρ.) **1.** είμαι νηφάλιος, δεν είμαι μεθυσμένος 2. (μτφ.) (α) έχω πνευματική διαύγεια (β) είμαι ήρεμος. [ΕΓΥΜ. αρχ., βλ. λ. *νηφά/αος*\. **νήψη** (η) {-ης κ. -εως | χωρ. πληθ.) **1.** η κατάσταση πνευματικής εγρήγορσης. που σχετίζεται με τη νηφαλιότητα και τη σωφροσύνη · 2. η ανάκτηση των δυνάμεων μετά από ασθένεια συν. ανάρρωση.

[πτυμ, < μτγν. *νήψις* < αρχ. *νήφω*, βλ. λ. *νηφά/.ιος*\. **νι** (το) νυ

νια (η) (λαϊκ.) η νεαρή γυναίκα: *βγήκαν οι νιες στη ρούγα* συν. κοπέλα. κορίτσι αντ. γριά.

|ΕΙΥΜ. < νέα (με καταβιβασμό τόνου και συνίζηση)].

Νιαγάρας (ο) ποταμός τής Β. Αμερικής, που αποτελεί φυσικό όριο μεταξύ τού Καναδά και των Η.Π.Α., πηγάζει από τη λίμνη Ίρι. εκβάλλει στη λίμνη Οντάριο και είναι γνωστός για τους περίφημους καταρράκτες του (οι *καταρράκτες τού Νιαγάρα).*

|ετυμ. < αγγλ. Niagara, πιθ. < ινδιάν. nee-agg-arah «καταιγιστικά νερά» ή από ινδιάν. λ. που σημαίνει «γη χωρισμένη στα δύο»], **νιανιά** (τα) (στη γλώσσα των νηπίων και ευρύτερα-οικ.) η λειωμένη τροφή: *έκανε το κρέας / το ρύζι / τα μακαρόνια* -.

|F.TYM. Ηχομιμητική λ.), **νιάνιαρο** (το) **1.** το πολύ μικρό παιδί **2.** (μειωτ.) για κάποιον που συ- μπεριφέρεται σαν μικρό παιδί ή ως προσφώνηση από κάποιον μεγαλύτερο σε ηλικία προς κάποιον πολύ νεότερο, για να τονιστεί η διαφορά τής ηλικίας.

[γ.τυμ. Λβεβ. ετύμου. πιθ. < *νανάρισμα / νανούρισμα* με επίδρ. τού *νιανιά* «λειωμένη τροφή για μωρά» ή < βεν. gnagnara «ελαφρά παιδική νόσος» (πβ. ιταλ. gnagnera). εκφραστ. λ.J. **νιάου** (το) {άκλ.) η ωωνή τής γάτας συν. νιαούρισμα· φρ. ***(τι) κάνει νιάου-νιάου ατα κεραμίδια;*** για κάτι ολοφάνερο ή πολύ εύκολο να το βρει κανείς.

[ει υμ. Ιϊχομιμητική λ.|. **νιαουρίζω** ρ. αμετβ. {νιαούρισα} **1.** βγάζω τη χαρακτηριστική φωνή τής γάτας: *οι γάτες νιαουρίζουν, όταν θέλουν να τις ταΐσουμε* 2. (μτφ.) (α) βγάζω ψιλή φωνή: *νιαουρίζει κάθε φορά που θέλει να ζητήσει κάτι από τον άντρα της* (β) κλαψουρίζω). **νιαούρισμα** (το). Ιετυμ. Ονοματοποιημένη λ.],

νιάσιμο (το) {νιασίμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) η πρώτη καλλιέργεια χέρσου χωραφιού.

[εγυμ. < **νεάσιμο* < αρχ. *νεώ (-άω)* «οργώνω, καλλιεργώ» (βλ. λ. *νέα- <5β).)■*

νιάτα (τα) **1.** η νεαρή ηλικία κάθε ανθρώπου: στα **~** του *ήταν λεβε- ντάνθρωπος || «να 'σαν τα ~ δυο φορές, τα γηρατειά καμία»* (δημοτ. τραγ.) || *πικρά / μαύρα / ευτυχισμένα - ;} «λειώνουν τα - μας στη βιοπάλη»* (λαϊκ. τραγ.) Συν. νεότητα, νιότη αντ. γηρατειά, ωριμότητα· φρ. (α) ***να χαρείς τα νιάτα αου (και την ομορφιά αου)*** (i) ευχή για κάποιον που κάνει καλή πράξη ή δίνει ελεημοσύνη ιυν. να σ'έχει καλά ο Θεός. την ευχή μου να χεις (ii) παρακλητικά σε κάποιον να σταματήσει κάτι που μας ενοχλεί, μας πιέζει ή για να κάνει κάτι που θέλουμε: ~. *δώσε μου ένα ποτήρι νερό, γιατί δεν αισθάνομαι καλά || μη με πιέζεις να σου απαντήσω' δεν ξέρω περισσότερα φ)* ***κρίμα (α)τα νιάτα (κάποιου)*** (i) για ανθρώπους που χαραμίζουν τη νεότητά τους σε πράξεις επιπόλαιες ή κακές, γΓ αυτούς που κάνουν πράγματα ανάρμοστα προς τη νεαρή τους ηλικία: *Του έχει πάρει τα μυαλά η εύκολη ζωή. - του!* ιυν. αλίμονό του (ii) για ανθρώπους που τους τυχαίνουν συμφορές ή πεθαίνουν σε νεαρή ηλικία: *Να πάει έτσι στα είκοσι του από τροχαίο! ~ του!* (γ) ***να 'χα τα νιάτα σου*** μακαρισμός για τα νεαρά άτομα, συνήθ. σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι νέοι στε- νοχωρούνται χωρίς σοβαρό λόγο: ~ *και τίποτε δεν Θα μ' ένοιαζε!* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που βρίσκονται σε νεαρή ηλικία: *ε- πανασταπημένα / ατίθασα / οργισμένα / αθάνατα / εύθυμα / ευτυχισμένα / ξέγνοιαστα / τρυφερά / ωραία* ~ ji *τα ~ έχουν τίποτε ανάγκη!* ιυν. νεολαία αντ. (σκωπτ.) γερουσία.

[εγυμ. μεσν. < *νεάτα* (με συνίζηση) < *νεότα* (κατά το *γεράματα*) < αρχ. *νεότης(με* αλλαγή γένους)], **νίβω** ρ. μετβ. {ένιψα, νίφτηκα) πλένω (το πρόσωπο και τα χέρια) με νερό: *ένιψες τα χέρια σου. προτού καθίσεις στο τραπέζι:* || *νίβεται κάθε πρωί* ΙΥΝ. καθαρίζω· φρ. (παροιμ.) **το'** ***να χέρι νίβει τ' άλλο και τα δυο το*** **πρόσωπο** στις περιπτώσεις που υπάρχουν αμοιβαία συμφέροντα οι άνθρωποι συνεργάζονται, βοηθούν ο ένας τον άλλον. – **νίψιμο** (το).

[ΕΙΥΜ. μεσν. < αρχ. *νίπτω* (βλ.λ.) από τον αόρ. *ένιψα*, κατά το σχήμα *σκάπτω - έσκαψα - σκάβω, θάπτω - έθαψα - θάβω].*

Νίγηρας (ο) (γαλλ. Republique du Niger = Δημοκρατία τού Νίγηρα) **1.** κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα το ΝΙάμεϊ, επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας

ποταμός τής Δ. Αφρικής που πηγάζει από τα υψίπεδα τής Γουινέας και εκβάλλει στον Κόλπο τής Γουινέας. - **νιγηρικός,**-ή.-ό.

[ι-ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Niger (από τον ομώνυμο ποταμό). Ο ποταμός φέρει την τοπική ονομασία egeru n-igereueen «ποταμός των ποταμών» (γλώσσα Τουαρέγκ). τής οποίας το δεύτερο τμήμα (η- igcrcucn) αποτέλεσε την αφετηρία τού ονόματος, πιθ. με την παρετυμολ. επίδρ. τού λατ. niger «μαύρος»[.

Νιγηρία (η) (αγγλ. Kederaj Republic of Nigeria = Ομοσπονδιακή Δημοκρατία τής Νιγηρίας) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα την Αμπούτζα. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το νάιρα. – **Νιγηρίανός** ιοί. **Νιγηριανή** (η).

[εγυμ. < αγγλ. Nigeria (οπτικό δάνειο), από τον ποταμό *Νίγηρα* που διαστίζει τη χώρα. Βλ. λ. *Νίγηρας*].

Νιγρίτα (η) πόλη τής Κ. Μακεδονίας στον νομό Σερρών.

| ΕΓΥΜ. Ο οικισμός ιδρύθηκε, πιθανότατα, τον 16ο αι. και εικάζεται ότι έφερε αρχικώς την ονομασία *Νέοι Αγρότες*, από όπου προήλθε και η σημερινή ονομασία, ίσως με τη μεσολάβηση σλαβ. τύπου]. **N.I.E.E.** (το) Νοσηλευτικό Ίδρυμα Εκκλησίας Ελλάδος.

N.I.E.N. (το) Νοσηλευτικό Ίδρυμα Εμπορικού Ναυτικού.

Νίκαια (η) **1.** πόλη τής ΒΔ. Μικράς Ασίας, πρωτεύουσα τού ομωνύμου βασιλείου που ίδρυσαν οι Βυζαντινοί μετά την κατάληψη τής Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους (1204-1261)* εκεί πραγματο- ποιήθηκαν δύο Οικουμενικές Σύνοδοι τής Ορθόδοξης Εκκλησίας (η Α' το 325 και η Ζ το 787) **2.** δήμος τής Αττικής **3.** πόλη τής ΝΑ. Γαλλίας στην Κυανή Ακτή.

[ΕΤΥΜ. Η μικρασιατική πόλη φέρει μτγν. τοπωνύμιο οφειλόμενο στον Λυσίμαχο (εκ των διαδόχων τού Μ. Αλεξάνδρου), τού οποίου η σύζυγος ονομαζόταν *Μίκαια {< νίκη).* Ο Λυσίμαχος ανοικοδόμησε και μετονόμασε την πόλη μετά τη μάχη τής Ιψού (301 π.Χ.). Η σημερινή τουρκ. ονομασία 1/.nik ανάγεται στην Ελληνική (< *εις Νίκαιαν).* Η γαλλ. πόλη Nice ιδρύθηκε τον 3ο αι. π.Χ. από Έλληνες αποίκους, οι οποίοι την αφιέρωσαν στη θεά *Νίκη*\.

Νίκανδρος (ο) {-ου κ. -άνδρου) **1.** αρχαίος 'Έλληνας επικός ποιητής και γραμματικός (2ος αι. π.Χ.) **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[f.ty'm. μτγν. κύρ. όν. < *νίκη + άνήρ, άνδρός}.*

Νικαράγουα (η) (ισπ. Repiiblica de Nicaragua – Δημοκρατία τής Νικαράγουας) κράτος τής Κ. Αμερικής με πρωτεύουσα τη Μανάγκουα. επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα τη χρυσή κόρδοβα. – **Νικαραγουανός** (νι. **Νικαραγουανή** (η), **νικαραγουανός,** -ή. -ό.

|liTYM. < ισπ. Nicaragua < ινδιάν. Nicarao, όνομα τοπικού Ινδιάνου φυλάρχου. τον οποίο συνάντησε το 1522 ο Ισπανός εξερευνητής Gi] Gonzalez), **νίκελ** (το) -» νικέλιο

νικέλινης (ο) {νικέλινων} ορυκτ. αρσενικούχο ορυκτό τού νικελίου· κόκκινος νικελιοπυρίτης.

[ι-τυμ. Μεταφορά τού γερμ. Nickelin[. **νικέλιο** (το) [1861 j {νικελίου) χημ. σκληρό αργυρόλευκο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ni) χρήσιμο στην επικάλυψη μεταλλικών αντικειμένων καθώς οξιδώνεται δύσκολα· χρησιμοποιείται ακόμη σε κράματα και σε καταλύτες (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, πιν.). Επίσης **νίκελ** {άκλ.}.

νικέλινος, -η. -ο [J894j κ. **νίκελ** επίθ. {άκλ.}.

|ΕΙ ΥΜ. < *νίκελ* < γερμ. Nickel που αποσπάστηκε από το Kupfcr-nickel «χαλκός τού Νίκελ» (επειδή το μέταλλο έμοιαζε με χαλκό, αλλά δεν μπορούσε να αξιοποιηθεί) < Kupfer «χαλκός» + Nickel, ονομασία γΓρμ. θεότητας).

νικελιούχος, -ος, -ο αυτός που περιέχει νικέλιο: - *μετάλλευμα.*

Ιετυμ. < *νικέλιο + -ούχος* (< *έχω*), απόδ. τού γαλλ. nickclifcrej. **νικελώνω** ρ. μετβ.) 1894) {νικέλω-σα, -θηκα. -μένος} επικαλύπτω μεταλλικό σκεύος ή επιφάνεια με στρώμα νικελίου, για να προστατευ- θεί από την οξίδωση ιυν. επινικελώνω λντ. οξιδώνω. –**νικέλωση** (η) κ. **νικέλωμα** (το) [18981.

Νίκη (η) **1.** μυθολ. η θεά που προσωποποιούσε την επικράτηση επί τον αντιπάλων: *το άγαλμα τής Απτέρου Νίκης* 2. (συνεκδ.) το άγαλμα που αναπαριστά την παραπάνω θεά: *η - τής Δήλου / τής Σαμοθράκης ' τού Παιωνίου* 3. γυναικείο όνομα.

[ει υμ. αρχ. κύρ. όν. < ουσ. *νίκη* (βλ.λ.)[. **νίκη** (η) {νικιόν) **1.** η επικράτηση σε μάχη ή πολεμική σύγκρουση: *τα στρατεύματά μας επέτυχαν περίτρανη - εναντίον τού εχθρού || εθνική / ένδοξη / ηρωική / ιστορική / /.αμπρή / μεγαλειώδης 'Ι σαρωτική / σίγουρη / ανέλπιστη - || κερδίζω / πετυχαίνω / αποβλέπω σε / επιθυμώ / χάνω τη* ~ συν. κατίσχυση, υπερίσχυση αντ. ήττα 2. (γενικότ.) η επικράτηση σε κάθε είδους αγώνα ή αντιπαράθεση: *πολύτιμη βαθμο- /.ογικά ~ πέτυχε ο Απόλλων Πατρών στο πρωτάθλημα μπάσκετ || χάνω μέσα από τα χέρια μου σίγουρη ~ || εντυπωσιακή - στις εκλογές* ιυν. επιτυχία, επιβολή, υπερίσχυση, κατίσχυση λνί. ήττα· φρ. (α) λθλ. ***νίκη στα αημεία*** (i) για τις περιπτώσεις πυγμαχικού αγώνα που δεν λήγει με νοκ-άουτ ή με εγκατάλειψη ενός από τους δύο αντιπάλους. αλλά ο νικητής αναδεικνύεται από τους κριτές με βάση την προσπάθεια των πυγμάχων κατά τη διάρκεια τού αγώνα και από τους βαθμούς που συγκέντρωσαν: *πετυχαίνο)* ~ (ii) (μτφ.) για τις περιπτώσεις αντιπαραθέσεων, στις οποίες η επικράτηση τού ενός κρί- θηκε στις λεπτομέρειες (β) ***πύρρειος νίκη*** βλ. λ. *πύρρειος* (γ) ***καδμεία νίκη*** βλ. λ. *καδμείος.*

|εγυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Δεν ευσταθεί η σύνδεση με το ουσ. *νεικος* «φιλονικία, έριδα», ενώ πολύπλοκη σημασιολ. εξέλιξη προϋποθέτει ο συσχετισμός με το λετ. nicam «(πορεία) σύμφωνα με το ρεύμα». Ήδη στον Όμηρο η λ. περιέγραφε κυρ. τον θρίαμβο που κατακτάται στο πεδίο τής μάχης ή στον αγωνιστικό χώρο. καλύπτοντας εν μέρει το σημασιολ. πεδίο τής λ. *κράτος).*

Νικήτας (Ο) 1. όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *νίκη* (βλ.λ.)]. **νικητήριος,** -α. -ο Ιαρχ.j 1. αυτός που σχετίζεται με τη νίκη: ~ *σάλπισμα ί γκολ* ΣΥΝ. επινίκιος **2.** ***νικητήρια*** (τα) {νικητηρίων} οι ύμνοι για τη νίκη ή τον νικητή: *«τη υπερμάχω στρατηγώ τα ~»* (Ακάθιστος Ύμνο^) ΣΥΝ. παιάνας, **νικητης** (ο) [μτγν.], **νικήτρια** (η) Ιμτγν.] {νικητριών} πρόσωπο που υπερισχύει σε κάθε είδους αναμέτρηση, που επιτυγχάνει νίκη: ο ~ *τήςμάχης/ τού πολέμου! τωνεκλογών/ τήςκούρσαςι τής αθλητικής αναμέτρησης || Βγήκε ~ στη μάχη του με τον καρκίνο || Βγαίνω / ανα- δεικνύομαι ~ ||* οι *ηττημένοι είναι στο έλεος των* ~ συν. κερδισμένος λντ. ηττημένος. χαμένος· φρ. **ο *μεγάλος νικητής*** αυτός που έχει επιτύχει τη μεγαλύτερη νίκη σε κάτι: *<ό - των αμερικανικών εκλογών ήταν ο νυν πρόεδρος και λιγότερο το κόμμα του»*(εφημ.) || ο – *τού σημερινού παιχνιδιού.*

Νικηφόρος (ο) 1. όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα Βυζαντινών αυτοκρατόροΐν και αξιωματού- χων: *Νικηφόρος Φωκάς* 3. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *νικηφόρος* (βλ.λ.)|. **νικηφόρος,** -ος/-α, -ο αυτός που οδηγεί σε νίκη: - *εκστρατεία / πόλεμος / αποτέλεσμα.* – **νικηφόρα** επίρρ. [ΠΤΥΜ. αρχ. < *νίκη + -φόρος < φέρω*].

Νικίας (Ο) 1. αρχαίος Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός (470-413 π.Χ.). γνωστός από τη συνθήκη ειρήνης που συνήψε το 421 π.Χ. με τη Σπάρτη *(νικίειος ειρήνη)* 2. ανδρικό όνομα.

{ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *νίκη* + παραγ. επίθημα *-ίας.* πβ. κ. *Άρχ-ίας. Ίππ-ίας. Καλλ-ίας*\.

Νικόδημος (ο) {-ου κ. -ήμου) 1. όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: ~ *ο Αγιορείτης* **2.** ανδρικό όνομα. [εγυμ. αρχ. κύρ. όν.. αρχική σημ. «νίκη τού δήμου», < *νίκη + δήμος.* Πβ. κ. *Νικό/Μος*\.

νικολαϊτισμός (ο) θρηικ. χριστιανική αίρεση τού Ιου αι.. γνωστή για τα ελευθεριάζοντα ήθη των μελών της. – **νικολαίτης** (ο).

[Ειίύμ. < μτγν. *.Νικολαΐται*, οπαδοί χριστιανικής αίρεσης Γνωστικών, που υποστήριζαν ότι ελκουν την προέλευσή τους από τον *«.Νικόλαον προσήλντον Άντιοχέα»* (Κ.Δ. *Πράξ.* 6. 5), ο οποίος είχε διοριστεί διάκονος από τους Αποστόλους].

Νικόλαος (ο) {Νικολάου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *Άγιος* - (προστάτης τοιν ναυτικών και τού Πολεμικού Ναυτικού) **2.** όνομα ηγεμόνων και πριγκίπων: *τσάρος / πρίγκιπας* - **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Νίκος.**

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *νίκη + λαός}.*

Νίκολέτα (η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Nicolctic, υποκορ. τού Nicole, θηλ. τού Nicola / Nicholas (< μτγν. *Νικόλαος*)|.

Νικομήδεια (η) πόλη τής ΒΔ. Μικράς Λσίας στην Προποντίδα, με έντονο ελληνικό στοιχείο μέχρι το 1922.

[εγυμ. Η πόλη οφείλει το όνομά της στον ιδρυτή της *Νικομήδη Α'« νίκη + -μήδης < μήδος* «σκέψη, σχέδιο αποφάσεοκ», βλ. κ. *Μήδεια)*, βασιλιά τής Βιθυνίας, ο οποίος την οικοδόμησε το 264 π.Χ. στη θέση τής αρχ. *Όλβίας.* αποικίας των Μεγαρέων. Π σημερινή τουρκ. ονομασία l/.mit προέρχεται από παραφθορά τής ελλην. *είς (Νικο)μήδειαν\.* **νικοτίνη** (η) 11876] {χωρ. πληθ.) χημ. αλκαλοειδής οργανική ένωση που βρίσκεται στα φύλλα τού καπνού, είναι τοσική και επιδρά στο αναπνευστικό και κυκλοφορικό σύστημα, προκαλώντας επίσης ζαλάδα και διαταραχές στην όραση και την ακοή, καθώς και μακροπρόθεσμες βλάβες· χρησιμοποιείται στην παρασκευή εντομοκτόνων.

νικοτινικός, -ή. -ύ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. nicotine < νεολατ. (herba) nicotiana, «το φυτό τού Nicoi». από το όνομα τού Γάλλου πρέσβεως J. Nicoi (1530- 1600), για τον οποίο λέγεται ότι εισήγαγε τον καπνό στη Γαλλία], **νικοτινίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} ΙΑΤΡ. η δηλητηρίαση που οφείλεται σε κατανάλωση υπερβολικής ποσότητας νικοτίνης από τον οργανισμό. Γ.πίσης **νικοτινισμός** (ο).

[Γ.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. nicoiinisme}. **νικοτινικός,** -

ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη νικοτίνη.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. nicotinique|. **νικώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {νικάς... j νίκ-ησα. -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} **1.** υπερισχύω των αντιπάλων μου στη μάχη, αλλά και σε κάθε είδους αντιπαράθεση: ο *εκθρός νίκησε τελικά τον στρατό μας | | καμιά ομάδα δεν νίκησε: ήρθαν ισόπαλες* j! ο *τραυματίας νίκησε στη μάχη με τον θάνατο* (= επέζησε) ΙΥΝ. κερδίζω, επικρατώ, κατισχύω ΑΜ. ηττώμαι. χάνω · ΦΡ. ***νικώ κατά κράτος*** επικρατώ ολοκληρωτικά, σε όλα τα επίπεδα ΑΝΤ. ηττώμαι κατά κράτος 2. ξεπερνώ τους άλλους, έχοντας καλύτερη απόδοση (σε κάτι): *τον νίκησε στο σκάκι : στο τραγούδι / στο τρέξιμο* ΛΝΤ. μένω πίσω, χάνω **3.** θέτω υπό τον έλεγχό μου: *μην αφήσεις τονς πειρασμούς να σε νικήσουν! | | προσπάθησε να νικήσεις τον φόβο για τα ύψη | | τον νίκησε η αδνναμία τον για το πο- τό* ΣΥΝ. καταβάλλω, καταστέλλω, επιβάλλομαι ΛΝΤ. ηττώμαι.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *νικώ (-άω) ‹ νίκη* (βλ.λ.)Ι- **Νίκων** (ο) {Νίκων-ος. -α} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *όσιος ~ ο «Μετανοείτε»* **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Νίκωνας.** ΙΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < *νίκη].* **νίλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ. κ. συνήθ. μειωτ.) ζημιά, καταστροφή: *η ομάδα έπαθε μεγάλη ~, χάνοντας με μεγάλη διαφορά μέσα στην έδρα της* ΣΥΝ. πανωλεθρία, συμφορά ΛΝΤ. θρίαμβος, επιτυχία.

[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < μεσν. **νίλα* < μτγν. λατ. nila. ουδ. πληθ. τού nil / nihil «τίποτε. ουδέν»|.

Ν.Ί.Μ.Τ.Σ. (το) Νοσηλευτικό Ίδρυμα Μετοχικού Ταμείου Στρατού, **νινί** (το) · ♦ νηνί

νιόβγαλτος, -η. -ο ιεκφραστ.-λογοτ.) πρόσο>πο που τώρα ξεκινά, που δεν έχει πολλές εμπειρίες: *στον έρωτα είναι* - ΣΥΝ. άπειρος, πρωτόπειρος, αρχάριος ΛΝΤ. ξεβγαλμένος, έμπειρος.

Νιόβη (η) **1.** ΜΥΘΟΛ. κόρη τού βασιλιά τής Φρυγίας Ταντάλου, η οποία, αφού γέννησε επτά γυιους και επτά κόρες, ειρωνεύθηκε τη Λητώ. επειδή είχε μόνο δύο παιδιά, με αποτέλεσμα ο Απόλλων και η Αρτεμις να σκοτώσουν τα παιδιά της (εκτός από δύο) **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν., αγν. ετύμου|. **νιόβιο** (το) 118871 {νιοβίου} ΧΗΜ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Nb) (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, πιν.).

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < νεολατ. niobium < αρχ. *Νιόβη.* Ονομάστηκε έτσι επειδή είναι συγγενές (στο περιοδικό σύστημα) με το χημικό στοιχείο *ταντάλιο*, όπως (στη μυθολογία) η Νιόβη ήταν κόρη τού Ταντάλου].

νιογάμπρια (τα) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το ζευγάρι των νεονύμφων.

νιόγαμπρος (ο) (λαϊκ.) ο άντρας που έχει πρόσφατα νυμφευθεί: *όσο ήταν -, η πεθερά τον τον περιποιόταν*ΣΥΚ. νιόπαντρος.

[ετυμ. < μεσν. *νεόγαμπρος* (με συνίζηση) < *νεο- + γαμπρός}.*

νιογέννητος, -η.-ο * νεογέννητος

νιόκι (το) {άκλ.} ζυμαρικό σε μικρά κομμάτια, τού οποίου η ζύμη περιέχει και πατάτα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. gnocco / noceo, αβεβ. ετύμου, ίσως < λατ. **uni-occo.* υποκ. τού unio «στρογγυλό αντικείμενο (π.χ. μαργαριτάρι)». Κατ' άλλους. η λ. είναι προρρωμαϊκής αρχής (ίσος λογγοβαρδικτ|){. **νιονιό** (το) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το μυαλό: *αν έχεις λίγο θα κάνεις ό,τι σον λέω.*

[f.tym. Πιθ. < διαλεκτ. ιταλ. gnogno «ανόητος, αδαής» (πβ. ισπ. nono)|. **νιόνυφη** (η) {χ(ορ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η γυναίκα που μόλις έχει παντρευτεί ΣΥΝ. νιόπαντρη.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *νεόννμφη* (με συνίζηση) < νπ>- + *νύμφη*\. **νιόπαντρος,** -η. -ο **1.** αυτός που μόλις ή πρόσφατα έχει παντρευτεί:

_ ~~ ~1/Ьw/ч/vw / *Pe- frAim* **0** _____ »ιλιιγ/»ι>τλλι. τ/\ ^pi'-ιιΛΔ _ _ _ ffiui ιι/\» **ν·** _ **τ**/77

ντρευτεί συν. νεόνυμφοι.

ΙΕΤΥΜ. < *νιο-* (< *νεο-) + -παντρος< ύπανδρος}.*

Νιος (η) (διαλεκτ.) η Ίος (βλ.λ). — **Νιώτης** (ο). **Νιώτισσα** (η), **νιώτικος,** -η.-ο. ΙΕΤΥΜ. Από τη μεσν. συνεκφορά *τήν Ίό* (με καταβιβασμό τόνου και συνίζηση) < αρχ. *Ίος* (βλ.λ.)]. **νιος,** -α, -ο (λαϊκ.) νέος (βλ.λ.) · φρ. ***ήμουνα νιος και γέροαα*** για να δηλωθεί ότι έχει παρέλθει πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα από τότε που εξαγγέλθηκε ή άρχισε να ισχύει κάτι: «~ *ακούγοντας για την καταπολέμηση τής γραφειοκρατίας»* (εφημ.).

Ιείύμ. μεσν. < αρχ. νέος (βλ.λ.). με καταβιβασμό τόνου και συνίζηση!, **νιοστός,** -ή. -ό (καθημ.) πολλοστός· για κάτι που λέγεται, γίνεται πολλές φορές, σε ΦΡ. ύπως: *στο λέω για - φορά* (όπου δηλώνεται και η ενόχληση τού ομιλούντος) |j *είναι η - φορά πον το κάνεις.* j πτυμ. Από τον αριθμό *ν* στα μαθηματικά, όπου δηλώνει αυτόν που αναφέρεται στη *νιοστή τάξη*, πβ. γαλλ. enniemc. Ίσως ανάγεται στο αρχικό γράμμα τού λατ. numerus «αριθμός», δηλώνοντας οποιονδή- ποτε αριθμό}.

νιότη (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-λογοτ.) **1.** η νεότητα (βλ.λ.): *πέρασε ξέγνοιαστη* - |] *χιλιόχαρη / Βασανισμένη* ~ συν. νιάτα αντ. ωριμότητα, γηρατειά 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που βρίσκονται στην παραπάνω ηλικία: *παράτολμη / άδολη / άμναλη / άστατη* - ΣΥΝ. νιάτα, νεολαία λντ. γερουσία.

[ετυμ. < μεσν. *νιότη(ς)* < αρχ. *νεότης*\. **νιούτον** (το) |άκλ.) ΦΥΣ. μονάδα μετρήσεως τής δύναμης (σύμβολο ΝΙ ή Ν).

[εγυμ. < αγγλ. Newton, από το όνομα τού διάσημου Αγγλου μαθηματικού και φυσικού Νεύτωνος (Sir Isaac Newton)), **νιούτσικος,** -η, -ο [μεσν.] (λαϊκ.) αυτός που βρίσκεται σε νεαρή ηλικία.

νιόφερτος, -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει φθάσει πρόσφατα κάπου: - *έθιμο; κάτοικος* συν. νεοφερμένος λντ. παλιός, **νιπτήρας** (ο) **1.** σκεύος με φαρδιά, υπερυψωμένα και ανοιχτά τοιχώματα. ώστε να περικλείει νερό ή εντοιχισμένο έπιπλο μπάνιου με ανάλογο σχήμα και σύνδεση με τα συστήματα υδροδότησης και αποχέτευσης, που χρησιμεύει στην καθαριότητα των χεριών και τού προσώπου: *μαρμαρένιος / φορητός, χτιστός/ σπασμένος, βρόμικος·' αστραφτερός / απολνμασμένος* ~ συν. (λαϊκ.) λαβομάνο 2. εκκλης. ***Ακολουθία τού Νιπτήρος*** ακολουθία που τελείται το βράδυ τής Μεγάλης Τετάρτης (όρθρος τής Μ. Πέμπτης) σε ανάμνηση τής σχετικής πράξης τού Χριστού (που έπλυνε τα πόδια των δώδεκα μαθητών του). [είύμ. < μτγν. *νιπτήρ. -ήρος*< αρχ. *νίπτω* (βλ.λ.)|. **νίπτω** ρ. μετβ. {ένιψα} (λόγ.) νίβω · φρ. (α) ***νίπτω τας χείρας μου*** για τους ανθρώπους που αποποιούνται κάθε ευθύνη, που προτιμούν να μην αναμιχθούν σε υπόθεση, στην οποία θα μπορούσαν να παρέμ- βουν (από την πράξη τού Πόντιου Πιλάτου, Κ.Α. Ματθ. 27. 24) (β) ***νί-ψον ανομήματα μη μάναν όψιν*** (καρκινική επιγραφή) να εξαγνιστείς από τις αμαρτίες σου και όχι μόνο να καθαρίσεις το πρόσωπό σου. |είύμ. αρχ. < *νίζω* (πβ. *σκάπτω - σκάβω, θάπτω - θάβω)* < **nig'^-jo*, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **ncig"*- «πλένω», πβ. σανσκρ. nenekti «πλένει». αρχ. ιρλ. nigim «πλένομαι» κ.ά. Ομόρρ. *νιπτ-ήρ.* Ίο ρ. *νίπτω / νίζω* αναφερόταν στο πλύσιμο μεμονωμένων μερών τού σώματος (χεριών, ποδιών), ενώ το ρ. *λούω* δήλωνε το πλύσιμο ολόκληρου τού σίγματος και το ρ. *πλ,ύνω* χρησιμοποιήθηκε κυρ. σχετικά με το πλύσιμο υφασμάτων και ρούχων|. **νιρβάνα** (η) 11867] {χωρ. πληθ.} 1.(στον βουδισμό) η κατάσταση μακαριότητας, στην οποία καταργείται η συναίσθηση τού «εγώ» και το άτομο απαλλάσσεται από κάθε επιθυμία ή πόνο και καταλήγει στην τελειότητα. την ένωση με το θείο 2. (μτφ.) η κατάσταση απάθειας στην οποία βρίσκεται ένα άτομο, όταν δεν τον συγκινεί τίποτε από όσα συμβαίνουν γύρω του: *«μετά την αγανάκτηση, η ελληνική κοινωνία επανέρχεται στον κανονικό της ρυθμό, στη θανατηφόρο ~ της»* (εφημ.)

(μτφ.) η κατάσταση στην οποία κάποιος μοιάζει να μην έχει επαφή με το περιβάλλον του, μένει ανέκφραστος και απαθής, χωρίς να αντιδρά σε εξωτερικά ερεθίσματα (συχνά υπό την επίδραση τοξικών ουσιών).

[ετυμ. < σανσκρ. nirvana «εξάλειψη, σβήσιμο» < ni(s)- «έξω. εκτός» + vati «πνέει»|.

νισάφι (το) {άκλ.} το έλεος, η ευσπλαχνία · (συνήθ. ως επιφών.) αρκετά: ~ *πια! Σε βαρέθηκα!* ΣΥΝ. αμάν, φθάνει!

|πτυμ. < τουρκ. insaf. με διαχωρισμό τού συμφωνικού συμπλέγματος), **νισεστές** (ο) {νισεστέδες} αμυλάλευρο που χρησιμοποιείται στη μαγειρική και την παρασκευή κόλλας.

|γ.τυμ. < τουρκ. ni^asta < περσ. nisasta «άμυλο»], **νισουάζ** (η/το) {άκλ.} **1.** σάλτσα από ζωμό κρέατος και λαχανικών με πουρέ ντομάτας 2. σαλάτα που περιέχει ξερά φασόλια, πατάτες, ντομάτα. ελιές και φιλέτα αντζούγιας.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. (salade) nigoise, από την πόλη Nice (Νίκαια) τής Γαλλίας).

Νίσ(σ)α (η) πόλη τής ΝΑ. Γιουγκοσλαβίας, η αρχαία Ναϊσσός. πατρίδα τού Μεγάλου Κωνσταντίνου.

[ι-τυμ. < σλαβ. Nĭi < μτγν. *Ναϊσσός.* αγν. ετύμου. Ορισμένοι θεωρούν ότι και οι δύο ονομασίες συνδέονται με τον γειτονικό ποταμό Nisava « αρχ. σλαβ. **niz* «κατώτερος, χαμηλύς»)|.

Νίσυρος (η) {Νισύρου} νησί των Δωδεκανήσων Ν. τής Κω.

| ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου. πιθ. προελλην., αφού οι πρώτοι κάτοικοι τού νησιού ήταν Κάρες], **νιτερέσο** (το) (λαϊκ.) η οικονομική ωφέλεια, το συμφέρον: *όλο το ~ σον.* ■ :* σχολιο λ. *ενδιαφέρω.*

τος) < p. interessare «ενδιαφέρω, αφορώ» < λατ. intercssc. απρφ. ενεστ. τού ρ. intersum, τού απροσώπου interest «διαφέρει, ενδιαφέρει, μέλει»].

νίτικο (το) ψάρι που διατηρείται παστό και καπνιστό: *νόστιμο / πο- /.υκαιρισμένο ~* [ΠΤΥΜ. < *^αινίτικο ‹ Λίνος*, όνομα αρχ. πόλης τής Ανατολικής Θράκης].

νιτρικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι ΧΗΜ. αυτός που περιέχει τη νιτρική ρίζα (NO.): *~οξύ ' νάτριο.*

νίτρο (το) ΟΡΥΚΙ'. κάθε νιτρικό άλας που υπάρχει στο έδαφος διαφό- ρο)ν χωρών (π.χ. το νιτρικό νάτριο είναι το ~ τής Χιλής και το νιτρικό κάλιυ είναι το ~ τής Ινδίας).

[ι-ΤΥΜ. < αρχ. *νίτρον*. σημιτ. δάνειο, πβ. εβρ. neler. αραβ. natrun. Οι λ. αυτές προέρχονται πιθ. από το αιγυπτ. ntr|. **νιτρογλυκερίνη** (η) [18071 Ιχωρ. πληθ. 1 χιμ. πάρα πολύ ισχυρή εκρηκτική ύλη. που παράγεται από την επίδραση νιτρικού και θειι- κού οξέος σε γλυκερίνη, έχει τη μορφή ελαιώδους υγρού και χρησιμοποιείται τόσο στην παρασκευή δυναμίτιδας και άλλων εκρηκτικών όσο και για θεραπευτικούς σκοπούς.

ΙΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nitroglycerineI. **νίτσεϊκός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον Νίτσε ή τη φιλοσοφία του: *~μηδενισμός / κοσμοαντίληψη.* **νιτσεϊσμός** (ο) το σύνολο των θεωριών τού Φρειδερίκου Νίτσε (1844- 1900). που στηρίζονται στη βουλησιαρχία (βλ.λ.) και περιλαμβάνουν την αντίθεση προς τις αρχές τού χριστιανισμού, την κριτική τής ηθικολογίας. τη θεώρηση τού κόσμου σε σχέση με την τάση για απόκτηση δύναμης κ.ά. — **νιτσεϊστής** (ο), **νιτσεϊ'στριο** (η).

|ΕΤΥΜ. Από το όνομα τού Γερμανού φιλοσόφου F riedrich Nietschej.

νιτσεράδα (η) **1.** πανωφόρι κατασκευασμένο από μουσαμά, το οποίο είναι αδιάβροχο και συνήθ. το ουρούν για προστασία οι ναυτικοί ΣΥΝ. αδιάβροχο 2. (γενικότ.) κάθε είδους κάλυμμα κατασκευασμένο από μουσαμά.

Ιετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. incerata (tela) «κηρωμένο ύφασμα» (με διαχωρισμό τού συμφωνικού συμπλέγματος) < ρ. inceraro «κηρώνω. επα- λεί^ρω με κερί» < λατ. incero < in- + cera < αρχ. *κηρός].* **νιφαδα** (η) **1.** καθένας από τους μικρούς κρυστάλλους με τη μορφή των οποίον πέφτει το χιόνι στη γη: *άσπρες ' απαλές ι κρυσταλλικές / ανάλαφρες* -2. (μτφ.) οτιδήποτε έχει περίπου κυκλικό σχήμα και μικρό βάρος και θυμίζει νιφάδα χιονιού (βλ. σημ. I): *αφράτες ~ καλαμποκιού για το πρωινό.* ixoajo λ. *παρώνυμο.*

(ετυμ. < αρχ. *νιφάς, -άδος*, μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. ι·*είφει* «χιονίζει» < I.K. *sneig"h-, πβ. σανσκρ snihyati «είμαι υγρός», λατ. nix «χιόνι» (> γαλλ. neige, ισπ. nieve), γερμ. Schnee «χιόνι», αγγλ. snow κ.ά.|. **νιφετός** «» η πτώση πυκνού χιονιού: *βαρύς / άγριος* - ΣΥΝ. χιονοθύελλα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ρ. *νείφει* «χιονίζει», βλ. κ. *νιφάδα*|. **νιχιλισμός** (ο) ο μηδενισμός (βλ.λ.). —**νιχιλιστής** (ο), **νιχιλίστρια** (η), **νιχιλιστικός,** -ή, -ό. **νιχιλιστικά** επίρρ.

|Ι·ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. nihilisme (< λατ. nihil «μηδέν»)|.

νίψιμο (το) ► νίβω

νίψις (η) Ι-ης κ. -εως | -εις. -εων) (λόγ.) το πλύσιμο με νερό (τού προσώπου και των χεριών).

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *νίπτω* (βλ.λ.)|.

νίψον ρ. -* νίπτω

νιώθω κ. (συνήθ. ορθ. *νοιώθω)* ρ. μετβ. Ιένιωσα} **1.** αντιλαμβάνομαι μέσω των αισϋήσεών μου· αισθάνομαι: *- έναν τρομερό πόνο στην πλάτη / ότι κάτι καίγεται στην κουζίνα ; να με χτυπά κάποιος στον ώμο || ~ τρομερή κούραση / καλά στην υγεία μου / το κρύο / να με σπρώχνουν 2.* δυκιμάζω ένα συναίσθημα ή βρίσκομαι σε μια ψυχική κατάσταση: *~ προδομένος από τους φί/.ους μου / την καρδιά μου να χτυπά δυνατά / απογοητευμένος από τη ζωή ' ευτυχισμένος / να ξανανιώνω / να με πιάνει πανικός / ότι* <5εν *είμαι ευπρόσδεκτος κάπου / οίκτο / τύψεις / τον πόνο τού άλλου* ΣΥΝ. αισθάνομαι, συναισθάνομαι 3. (α) (συνήθ. με άρνηση &*ν) αντιλαμβάνομαι (μέσω τής λυγικής ή/και τον ψυχικών δυνάμεων)· έχω επίγνωση: *δεν νιώθει τι* τον *περιμένει. αν αποκα/.υφθεί το σκάνδαλο ι ότι δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα στην αναμέτρηση ' τι λέει και τι κάνει ι τη σοβαρότητα τής πράξης του /* τυ *μάταιο τής προσπάθειάς του* (β) συμπυνώ, βιώνω τα ίδια συναισθήματα: *δεν με νιώθεις καθόλου!* || σε *κι εγώ έχω περάσει απ'αυτή την κατάσταση* συν. καταλαβαίνω, κατανοώ, γνωρίζω, ξέρω (γ) έχω ειδικές γνοϊσεις σε ορισμένο τομέα και είμαι σε θέση να εκτιμήσω (κάτι): *- από τέχνη / μουσική / επιχειρήσεις* συν. ξέρω. σκαμπάζω αντ. είμαι ανίδεος **' 4.** έχω την προαίσθηση ότι κάτι θα συμβεί: *~ το τέλος να πλησιάζει' μια αόρατη απειλή / κάποιον να με πα- ρακολουθεί / πως ήταν η τελευταία μας συνάντηση* συν. προαισθάνομαι, διαισθάνομαι φρ. ***δεν νιώθω πού (μου) πάνε τα τέσαερα*** βλ. λ. *τέσσερεις.*

[ΕΤΥVΙ- μ^σν.. αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη, η λ. προέρχεται από το ρ. *γνώθω* (ίσως με ουράνωση τού *-ν-)* < αρχ. *γι- γνώσκω* (από τον αόρ. *έγνωσα*, πβ. *κλώθω - έκλωσα, πλάθω έπλασα).* Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. έχει την αφετηρία της στον μεσν. αόρ. *ένιωσα* < αρχ. *ενόησα* τού ρ. ν'οώ (δύσκολη φωνητική εξέλιξη). Τέλος, έχει υποστηριχθεί ότι η λ. σχηματίστηκε από ρ. *'έννοιώ* (αόρ. *'έν- νοιωσα*) < αρχ. *έννοια* και. συνεπώς, πρέπει να γράφεται με -οι- *(νοιώθω))*\.

νιώσμα (το) {νιώσμ-ατος j -ατα, -άτων) το αίνιγμα.

1 κ ι ΥΜ. < *νιώνω* (άλλος τ. τού *νιώθω)*, από το 0. τού αόρ. *έ-νιωσ-α*\. **νιώτικος,** -η. -ο Νιος **ν.μ.** συντομ.· ναυτικό μίλι. **νόβα** (ο) {άκλ.ί ο νεολαμπής (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < νεολατ. nova (ενν. stella), θηλ. τού λατ. novus «νέος»].

νοβοκαινη (η) {νυβοκαϊνών} ουσία που χρησιμοποιείται ως τοπικό αναισθητικό.

[ΕΙΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Novocain < λατ. nov(us) «νέος» + (Co)cain(c) «κυκαΐνη»|.

νοβοπάν (το) {άκλ.} πλάκα με τη μορφή και το χρώμα ξύλου για δευτερεύουσες κατασκευές (λ.χ. χωρίσματα) και η οποία κατασκευάζεται από άχρηστα μέρη ξύλου (όχι πριονίδια), καλάμι, αραβόσιτο, άχυρα ρυζιού κ.ά.. αφού ανακατευτούν με τεχνητή ρητίνη και πιεστούν ισχυρά με πρέσες και ταυτόχρονη θέρμανση.

IF.TYM. Εμπορική ονομασία, πιθ. < λατ. novus «νέος» (πονο*, πρόθεμ.) + γαλλ. pan(neau) «φύλλο πόρτας»|.

νογάω ρ. μετβ. (λαϊκ.) γνωρίζα), έχω επίγνωση και συναίσθηση: *Άσ' τον αυτόν! Δεν νογάει τίποτα!* συν. καταλαβαίνω, νιώθω.

Ιείύμ. < μεσν. *νογώ* (με ευφωνικό *-γ-)* < αρχ. *νοώ*\.

νοδάρος (ο) (παλαιότ.) ο συμβολαιογράφος ΣΥΝ. νοτάριος.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. nodaro < λατ. notarius < ρ. noto «σημειώνω»].

Ν.Ο.Ε. 1. (οι) Νομικές και Οικονομικές Επιστήμες 2. (ο) Ναυτικός Όμιλος Ελλάδος.

νοεμβριανός, -ή, -ό 1. αυτός που αναφέρεται στον μήνα Νοέμβριο

Νοεμβριανά (τα) τα γεγονότα που αναφέρονται στην απόβαση δυνάμεων τής Αντάντ στην Αθήνα στις 17 Νοεμβρίου 19)6 και στις επακόλουθες συγκρούσεις με τις δυνάμεις τής κυβέρνησης των Αθηνών, που οδήγησαν στην αποπομπή τού βασιλιά Κωνσταντίνου.

Νοέμβριος ιο) {Νοεμβρίου! ο ενδέκατος μήνας τού έτους, ο τρίτος τού φθινοπώροί) (μαζί με τον Σεπτέμβριο και τον Οκτώβριο), ο οποίος έχει 30 ημέρες. Επίσης Νοέμβρης fμεσν.f. + ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας, Οκτώβριος.*

[ΕΙΥΜ. μτγν. < λατ. November < novem «εννέα», επειδή ο Νοέμβριος ήταν ο ένατος μήνας τυ ρωμαϊκού ημερολυγίου.|.

νοερός, -ή, -ό |αρχ.| **1.** αυτός που μπορεί να γίνει αντιληπτός με τον νου: *- υπολογισμός* ΣΥΝ. νοητός αντ. αισθητός 2. αυτός που δημιουρ- γείται από τον νυυ, τη φαντασία: *~ σύ?.ληψη / ταξίδι στο παρε/^θόν* χυ\. φανταστικός Λ.\Υ. πραγματικός. — νοερ-ά /-ώς Ιμτγν.Ι επίρρ.

νόημα (το) |νοήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το ουσιαστικό περιεχόμενο πυυ δίνει λογική συνοχή σε λόγο ή πράξη· ο πυρήνας γύρω από τον οποίο αναπτύσσεται ο λόγος ή στυν οποίυ στηρίζεται η πράξη: *δεν μπορώ να συλλάβω το βαθύτερο ~ αυτής τής ιστορίας || η στάση που τηρεί στο θέμα δεν έχει ~ || μια χειρονομία με βαθύ ~ || το - μιας παρατήρησης / ενός επιχειρήματος || συλλαμβάνω : κάνω το -* συν. σημασία 2. γλωσσ. η σημασία μιας ολόκληρης πρότασης και γενικότερα ενός μεγαλύτερου συνόλου κατ' αντιδιαστολή προς τη σημασία μιας μεμονωμένης λέξης· το νόημα μιας πρότασης για να είναι αποδεκτό πρέπει να ανταποκρίνεται στις συνθήκες αλήθειας (να έχει λογικό περιεχόμενο) (βλ. κ. σχολιο. λ. *σημασία): το - τής φράσης ί τής πρότασης / τής παραγράφου / τού κειμένου || ενώ γνωρίζω τη σημασία κάθε λέξης στην πρόταση, δεν καταλαβαίνω το -* της jj *αινιγματικό / αλληγορικό ; διδακτικό / δυσνόητο / λογικό / μεταφορικό / μυστικό / πραγματικό / σιβυ/Λικό / σκοτεινό ■ στρυφνό / συμβατικό / διφορούμενο ~·* φρ. ***βγάζω νόημα*** καταλαβαίνω τυ περιεχόμενυ των λόγων (κάποιου): *Βγάζεις νόημα από αυτά που γράφει; || δεν βγάζεις νόημα από τα λόγια του μιλάει πολύ μπερδεμένα* 3. ο σκοπός, ο λόγυς ή η πρόθεση, για τα οποία λέγεται ή γίνεται (κάτι): *π - έχει αυτό που έκανες: || η ζωή μου δεν έχει (έχει χάσει κάθε) ~ || όλα αυτά είναι χωρίς - πια·* φρ (α) ***μπαίνω ατο νόημα*** βλ. λ. *μπαίνω* (β) **δεν *έχει νόημα να...*** δεν υπάρχει λόγος να (γίνει κάτι), δεν χρειάζεται ή δεν αξίζει: *~ προσπαθείς να του αλλάξεις ιδέες είναι δογματικός και φανατισμένος || - συνεχίσουμε τον αγώνα■ έχουμε ήδη χάσει* (γ) ***κοιτάζω (κάποιον) με νόημα*** κοιτάζω (κάποιον) με τρόπο που να αφήνει ερωτικό ή άλλο υπονοούμενυ ΣΥΝ. κοιτάζω με σημασία · 4. η κίνηση τού κεφαλιού. των ματιών ή των χεριών, με την οποία εκφράζεται ή δίνεται έμφαση σε ιδέα. συναίσθημα ή γενικότερη συμπεριφορά ΣΥΝ. νεύμα, γνέψιμο· στη φρ. (μεσν.) ***κάνω νόημα*** (σε κάποιον) νεύω: *της έκανε νόημα να μημ/.ήσει / να προχωρήσει ' ότι σύμφωνη'.*

(πτυμ. αρχ.. αρχική σημ. «διανόημα, σκέψη». < *νοώ.* Η σημ. «νεύμα» είναι μεσν.|.

νοηματικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με το νόημα: *η ~ συνοχή τού κειμένου || διαπίστωνα) ~ κενό σ'αυτό το σημείο του διηγήματος* I) *η - συνέχεια των στίχων ||* γο - *φορτίο των λέξεων* φρ. ***νοηματική γλώσσα*** η γλώσσα των κωφαλάλων, η οποία βασίζεται σε νοήματα. —**νοηματικά** επίρρ.

νοηματοδοτώ ρ. μετβ. {νοηματοδυτείς... | νοηματοδότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα,-ημένος) αποκτώ νόημα από κάπυιυν/κάτι: *«η λειτουργία επιμέρους κρατικών τομέων πρέπει να νοηματοδοτείται από συγκεκριμένο κοινωνικό στόχο»* (εφημ.). — **νοηματοδότηση** (η).

Ι ΕΤυ.μ. < *νόημα + -δοτώ < δότης].*

νοημοσύνη (η) 11856| {χωρ. πληθ.) **1.** (α) ο βαθμός (επίπεδο) ανάπτυξης των νοητικών λειτουργκόν, όπως εκφράζεται από μετρήσεις με τα λεγάμενα τεστ *νοημοσύνης* ή τις *κ/αμακες νοημοσύνης* και με *δείκτες νοημοσύνης* (το νοητικό πηλίκο και τη νοητική ηλικία)· χαρακτηρίζει τους ανθρώπους και αποδίδεται σε ορισμένα ανώτερα θηλαστικά (π.χ. τα δελφίνια) (β) ***γλωσσική νοημοσύνη*** η ικανότητα λογικής επεξεργασίας γλωσσικών ερεθισμάτων (γ) ***πρακτική νοημοσύνη*** η ικανότητα λογικής επεξεργασίας οπτικών ερεθισμάτων (δ) ***συναισθηματική νοημοσύνη*** βλ. λ. *συναισθηματικός* (ε) ***τεχνητή νοημοσύνη*** κλάδος τής πληροφορικής επιστήμης, που στοχεύει στην κατασκευή μηχανών (ρομπότ ή υπολογιστών), οι οποίες μπορούν να μι- μηθούν τη συμπεριφορά τού ανθρώπου, τον τρόπο σκέψης, τη διαδικασία αντίληψης και απόκτησης γνώσης και γενικά την ανθρώπινη ευφυΐα (στ) ***δείκτης νοημοσύνης*** βλ. λ. *δείκτης* **2.** (καθημ.) η εξυπνά

δα που διαθέτει κανείς: *και στοιχειώδη ~ να διαθέτεις, καταλαβαίνεις ότι είναι ανόητο αυτό που λέει* ΣΥΝ. μυαλό αντ. ανοησία 3. (καταχρ.) (για ηλεκτρικές συσκευές, ηλεκτρονικά συστήματα κ.λπ.) **η** δυνατότητα επιλογής λειτουργιών χωρίς την ανθρώπινη παρέμβαση. [κτυμ. < *νοήμων* (βλ.λ.). Ο όρος *τεχνητή νοημοσύνη* αποδίδει το αγγλ. artificial intelligence), **νοήμων,** -ων. -ον {νοήμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων} αυτός που έχει την ικανότητα να σκέφτεται: θεωρούν *ότι υπάρχουν νοήμο- να όντα και σε άλλους πλανήτες!* || *η προσπάθεια τού ανθρώπου να κατασκευάσει νοήμονες μηχανές* || *υποτιμά το νοήμον κοινό* λντ. ανόητος. σχολιο λ. *-ο)ν*, -ων, -ον, *έξυπνος.*

ΙΙΤΥΜ. αρχ. < νοώ + παραγ. επίθημα *-μων*, πβ. κ. *μνή-μων*\. **νόηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.) **1.** έννοια ευρύτερη από τη σκέ**ψη,** την αντίληψη και τη νοημοσύνη, **η** οποία αναφέρεται σε όλες τις λειτουργίες τού νου, στις λεγόμενες γνωστικές ή πνευματικές λειτουργίες. όπως είναι η προσοχή, **η** αντίληψη (η πρόσληψη και ερμηνεία των ερεθισμάτων), **η** μνήμη, **η** κρίση, οι συλλογισμοί, η επίλυση προβλημάτων κ.τ.ό. (πβ. λ. *σκέψη)* 2. η ικανότητα να σχηματίζει, να συσχετίζει και να διακρίνει κανείς έννοιες μεταξύ τους με βάση αρχές ή νόμους τής λογικής.

[ετυμ. < αρχ. *νόησις* < νοώ], **νοησιαρχία** (η) {χωρ. πληθ.} ΦΙΛΟΣ, η θεωρία σύμφωνα με την οποία η νόηση είναι η πρωταρχική αιτία των ψυχικών εκδηλώσεων και η βάση για την προσέγγιση τής γνώσης και τής αλήθειας, τής ουσίας τής πραγματικότητας και τής αρετής ΣΥΝ. νοησιοκρατία αντ. εμπειρισμός, βουλησιαρχία. - · **νοησιαρχικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού νεολατ. intcllectualismus]. **νοησιοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.Ι η νοησιαρχία (βλ.λ.). **νοητικός,** -ή. -ό |αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τη νόηση: ~ *διατα- ρακές / τεστ / λειτουργίες.* — **νοητικ-ό / -ώς** επίρρ. **νοητικότητα** (η) 11884] (χωρ. πληθ-1 (λόγ.) ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται η νόηση (βλ.λ.): *η ~ στην παιδική / στην εφηβική ηλικία.* **νοητός,** -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που μπορεί να νοηθεί, να γίνει καταληπτός με τον νου. ο προσιτός στην αντίληψη, τη διάνοια ΣΥΝ. κατανοητός. καταληπτός, αντιληπτός αντ. ακατανόητος, ακαταλαβίστικος

(κατ' επέκτ.) αυτός που υπάρχει ή γεννιέται μόνο μέσα στον νου. που γίνεται αντιληπτός μόνο με τη σκέψη κα\ τη διάνοια, όχι με τις αισθήσεις: *ο ~ άξονας τής Γης* || *- καμπύλη / σχήμα / γραμμή* || *«τής δικαιοσύνης ήλιε νοητέ»* (Οδ. Η.λύτης) συν. ιδεατός λντ. αισθητός, υπαρκτός, πραγματικός. — **νοητ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *νοώ*\. **νοθεία** (η) Ιμτγν.| {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** η αλλοίωση τής συστάσεως (λ.χ. ενός προϊόντος), που επιτυγχάνεται με την προσθήκη σε αυτό ξένων ουσιών ή συστατικών και γίνεται για λόγους κερδοσκοπίας εις βάρος τού καταναλωτή: ~ *τροφίμων / ποτών! φαρμάκων* || (μτφ.) ~ *τής γλώσσας*]] *κρούσμα / σκάνδαλο νοθείας* συν. νόθευση, αλλοίωση αντ. γνησιότητα, αγνότητα 2. (κατ' επέκτ.) η παραποίηση τής πραγματικότητας σε οποιονδήποτε τομέα, που γίνεται είτε με αλλοίωση των υπαρχόντων στοιχείων είτε με προσθήκη ψευδών και έχει πάντοτε δόλιους και αθέμιτους σκοπούς: *η ~ το)ν εκλογικών αποτε/.εσμά- των* || *εκλογές βίας και νοθείας* (ενν. εκλογικής) jj *το τελικό κείμενο έχει υποστεί ώστε να παραπλανά* συν. νόθευση. **νοθεύω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {νόθευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} **1.** αλλοιώνω τη σύσταση (λ.χ. ενός προϊόντος), προσθέτοντας ξένες ουσίες με σκοπό την εξαπάτηση και την κερδοσκοπία: *μεγάλες ποσότητες νοθευμένων καλλυντικών κατασχέθηκαν από την αγορανομία* ||

τρόφιμα / φάρμακα / λάδι / βενζίνη ί έγγραφο 2. (κατ' επέκτ.) αλλοιώνω ή καταστρέφω την ουσία, την πραγματική φύση (πράγματος, ιδέας, κατάστασης κ.λπ.), προσθέτοντας ξένα ή ακατάλληλα στοιχεία; *η συνεχής παράθεση αριθμών και στατιστικο)ν νοθεύει την αρχική εντύπωση* || ~ *την αλήθεια / τη γνησιότητα / το φρόνημα / τη νίκη / τη μορφή / το νόημα / τα ήθη / τα έθιμα / το αισθητήριο / μια ιδεολογία ι το πο/Λτευμα ι ένα ιδανικό ι έναν θεσμό* ΣΥΝ. παραποιώ. - **νοθευτής** (ο) ίμτγν.], **νόθευση** (η) Ιμτγν.]. **νοθογενής,** -ής, -ές [μεσν.] {νοθογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (λόγ.-σπάν.)

(για πρόσ.) αυτός που γεννήθηκε εκτός γάμου ή από μη νόμιμο γάμο: - *τέκνο* ςυ.ν. νόθος, εξώγαμος λντ. γνήσιος, νόμιμος 2. (για ζώα και για φυτά) αυτός που προέρχεται από διασταύρωση διαφορετικών αλλά συγγενικών ειδών συν. υβριδικός. — **νοθογένεια** 11863j κ. **νο- θοψονία** (η). σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **νόθος,** -ος/-α. -ο **1.** αυτός που γεννήθηκε εκτός γάμου, που δεν γεννήθηκε από παντρεμένο ζευγάρι: ~ *παιδί / γυιος* ΣΥΝ. νοθογενής, εξώγαμος, (υβριστ.) μούλος. μπάσταρδος αντ. γνήσιος, νόμιμος 2. (για ζώα και φυτά) αυτός που προέρχεται από διασταύρωση διαφορετικών αλλά συγγενικών ειδών συν. νοθογενής, υβριδικός, υβρίδιο 3. (μτφ.) αυτός που έχει παραποιηθεί ή αλλοιωθεί ως προς τη φύση και την ουσία του, που έχει χάσει τη γνησιότητά του: - *βάρος: εκλογές* συν. πλαστός, κίβδηλος, ψεύτικος, κάλπικος, νοθευμένος, αλλοιωμένος, παραποιημένος λντ γνήσιος, πραγματικός, αυθεντικός, ανόθευτος, αγνός **4.** (για λογοτεχνικό ή φιλολογικό έργο) αυτό που δεν ανήκει στον συγγραφέα, στον οποίο αποδίδεται: ~ *λόγος τού Λημοσθένη* (που αποδίδεται εσφαλμένως στον Λημοσθένη) αντ. γνήσιος 5. μαθ. **νόθο** *κλάσμα* το κλάσμα τού οποίου ο αριθμητής είναι μεγαλύτερος από τον παρονομαστή ΣΥΝ. καταχρηστικό κλάσμα.

| f.tym. αρχ., αγν. ετύμου). **νοιάζει, νοιάζουν** ρ. τριτοπρόσ. {ένοιαξε, ένοιαξαν} ενδιαφέρει, προκαλεί φροντίδα ή έγνοια, κινεί το ενδιαφέρον: *Ας κόψουν τον λαιμό τους! Τι μας - εμάς;* || *δεν με ~ καθόλου τι θα πει ο κόσμος* || (εμφατ.) *η υπόθεσή σου με ~ και με κόφτει, αλλά δεν μπορώ να κάνω τίποτα* || *με ~ και με παρανοιάζει* || *κάνε εσύ αυτό που θέλεις και μη σε ~* φρ. (παροιμ.) *από πίτα που δεν* **τρως**, *τι* **σε** *νοιάζει / μέλει κι αν καεί;* μη σε απασχολεί αν καταστραφεί κάτι από το οποίο δεν έχεις προσωπικό όφελος συν. μέλει.

νοιάζομαι κ. (λαϊκ.) **γνοιάζομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {νοιάστηκα} ♦ (μετβ.) 1. έχω έγνοια, εκδηλώνω ενδιαφέρον και φροντίδα για (κάποιον/κάτι): ***μόνο τον εαυτό τους νοιάζονται και κανέναν άλλον*** συν. ενδιαφέρομαι, φροντίζω, μεριμνώ, με νοιάζει, με μέλει αν γ. αδιαφορώ 2. (ειδικότ.) φροντίζω (κυρ. κάποιον που έχει ανάγκη): ***αν αρ- ρωστήσω, ποιος θα με νοιαστεί:*** ♦ (αμετβ.) 3. έχω ανησυχίες ή έγνοιες. με απασχολούν προβλήματα: ***μη νοιάζεσαι■ όλα θα πάνε καλά!*** συν. ανησυχώ, πονοκεφαλιάζω, σκοτίζομαι 4. (+για) με απασχολεί. με ενδιαφέρει (κάτι): ***νοιάζεται μόνο για τα λεφτά του και όχι για τον ίδιο*** || ***είναι τύπος μποέμ · ζει μόνο για το σήμερα και δεν*** νοιάζεται ***καθόλου για*** το ***αύριο.*** σχολιο λ. ***αποθετικός.***

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < ***έννοιάζομαι*** < αρχ. έννοια).

νοικάρης (ο) {-ηδες κ. (λαϊκ.) -αίοι}, **νοικάρισσα** (η) {δύσχρ. νοικα- ρισσών} (καθημ.) ο ενοικιαστής (βλ.λ.) αντ. σπιτονοικοκύρης, ιδιοκτήτης.

Ιετυμ. < ***νοίκι +*** παραγ. επίθημα ***-άρης***\.

νοίκι (το) [μεσν.) {νοικιού [χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) το ενοίκιο (βλ.λ.): ο ***σπιτονοικοκύρης τού έκανε έξωση, γιατί χρωστούσε πέντε -*** || ***υψηλό / χαμηλό*** ~ || ***πληρώνω / εισπράττω το*** ~ ΣΥΝ. μίσθωμα· φρ. **μένω στο** ***νοίκι*** κατοικώ σε σπίτι για το οποίο πληρώνω ενοίκιο στον ιδιοκτήτη του (επειδή δεν έχω δικό μου σπίτι). **νοικιάζω** ρ. μετβ. [μεσν.Ι {νοίκιασ-α, -τηκα, -μένος) ενοικιάζω (βλ.λ.).

νοίκιασμα (το). ** σχολιο λ. ***μισθώνω.***

νοικοκυρά (η) Ιμεσν.] **1.** η κυρία τού σπιτιού και τής οικογένειας: ***μπορώ να μιλήσω με τη ~ τού σπιτιού:*** συν. οικοδέσποινα, κυρία, κυρά 2. (κατ' επέκτ.) η γυναίκα που κάνει τις δουλειές τού σπιτιού και φροντίζει για τις πρακτικές ανάγκες τής οικογένειας (πλύσιμο, μαγείρεμα κ.λπ.): ***η κουζίνα είναι το βασίλειο τής ~*** || οι ***σύγχρονες οικιακές συσκευές ξεκουράζουν τη ~*** j| ***χρυσοχέρα / προκομμένη ~*** \\ ***« η κα/^ή - είναι δούλα και κυρά»*** ιπαροιμ.) 3. (ειδικότ.) η νοικοκυρά (σημ. 2) που δεν έχει άλλη εργασιακή απασχόληση εκτός από τα οικιακά: ***-Τι δουλειά κάνει η μητέρα σου; -Είναι*** ~ 4. (κατ' επέκτ.) γυναίκα εξαιρετικά ικανή στις οικιακές εργασίες, που φροντίζει πολύ για την τάξη και την ευπρέπεια τού σπιτιού της: είναι ~ ***με τα όλα της*** || ***θέλει να παντρευτεί μια γνναίκα όμορφη, έξυπνη και*** Κπίσης (λόγ.) **οικοκυρά** [μεσν.Ι. ~ (υποκ.) **νοικοκυρούλα** (η).

νοικοκυρεύω ρ. μετβ. Ιμεσν.] |νοικοκύρ-εψα. -εύτηκα. -εμένος} **1.** περιποιούμαι (έναν χώρο), τον καθαρίζο) και βάζω σε τάξη τα αντικείμενα που υπάρχουν σε αυτόν: ~ ***την κονζίνα και το γραφείο*** ΣΥΝ. συγυρίζω, τακτοποιώ, συμμαζεύω 2. (μτφ.) βάζω σε τάξη. οργανώνω και διαχειρίζομαι με επιμέλεια (υπηρεσία κ.λπ.): ***τεχνοκράτες ανέλαβαν να νοικοκνρέ.ψονν τη δημόσια διοίκηση*** συν. τακτοποιώ· (το μεσοπαθ. ***νοικοκυρεύομαι***) 3. (σπάν.) κάνω (κάποιον) νοικοκύρη, του εξασφαλίζω οικονομική άνεση και τακτοποιημένη ζωή: αν ***και φτονχή η ίδια. κατάφερε να νοικοκνρέψει πολύ καλά τα παιδιά της*** συν. αποκαθιστώ 4. γίνομαι συνετός στη διαχείριση των πόρων μου. σταματώ τις σπατάλες στον οικονομικό τομέα: ***τα τελενταία χρόνια νοικοκν- ρεύτηκε. δεν κάνει περιττά έξοδα*** συν. μαζεύομαι 5. ανοίγω σπίτι, δημιουργώ δική μου οικογένεια: ***καιρός είναι*** να ***βρεις μια κοπέλα και να νοικοκνρεντείς κι εσύ*** ΣΥΝ. αποκαθίσταμαι 6. (η μτχ. ***νοικοκυρεμένος, -η.*** -ο) αυτός που έχει συγυριστεί, που έχει τακτοποιηθεί όπως πρέπει· (γενικότ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από τάξη και φρόνηση:

σπίτι / γραφείο || - ***διαχείριση / πρόγραμμα / λόγια*** (φρόνιμα λόγια) ΣΥΝ. συγυρισμένος, τακτοποιημένος, οργανωμένος, συνετός· ΦΡ. ***νοικοκυρεμένα πράματα*** (στο τέλος των λόγων κάποιου) για να δηλωθεί η ικανοποίηση ή η απαίτηση (κάποιου) για τακτοποίηση και συστηματικότητα: ***τώρα που μπήκαν όλα στη θέση τους, ομόρφυνε ο χώρος· -!*** II 5εν ***μου αρέσει η αταξία· θέλω σωστή οργάνωση κιχι προγραμματισμό·*** -/ —**νοικοκύρεμα** (το).

ναικοκύρης (ο) {-ηδες κ. (λαϊκ.) -αίοι| **1.** ο κύριος τού σπιτιού, ο αρχηγός τής οικογένειας: ***«κι ο*** - rου ***σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει»*** (κάλαντα) ΣΥΝ. οικοδεσπότης, κύριος· φρ. (α) (παροιμ.) **όσσ** ***ξέρει ο νοικοκύρης, δεν*** **τ σ** ***ξέρει ο κόσμος όλος*** ο άμεσα ενδιαφερόμενος γνωρίζει πάντοτε περισσότερα, επομένως μπορεί να σκεφτεί και να κρίνει για τις υποθέσεις του καλύτερα απ' όλους τους άλλους (β) (πα- ροιμ.) **φωνάζει ο** ***κλέφτης, να φοβηθεί ο νοικοκύρης*** βλ. λ. ***κλέφτης*** (γ) (παροιμ.) **ο Θεός** ***αγαπάει τον κλέφτη, αγαπάει και τον νοικοκύρη*** κάποια μέρα. έστω και αργά. ο τίμιος και σωστός άνθρωπος ανταμείβεται (δ) (ειρων.) ***κάνω*** **(κάποιον)** ***νοικοκύρη*** κατακλέβω (κάποιον): ***μπήκαν κλέφτες στο σπίτι και μας έκαναν νοικοκνραίους*** 2. (ει- δικότ.) ο σύζυγος τής νοικοκυράς τού σπιτιού, ο πατέρας τής οικογένειας: ***κάθε ~ οφείλει να καλύπτει τις ανάγκες τής οικογένειάς τον*** || ***καλός / φιλόξενος / συνετός*** ~ ΣΥΝ. οικογενειάρχης, σύζυγος, πάτερ φαμίλιας 3. ο ιδιοκτήτης ακινήτου που εκμισθώνεται (κατ' αντιδιαστολή προς τον ενοικιαστή): ο ~ ***μού ζήτησε πάλι αύξηση στο νοίκι*** ΣΥΝ. σπιτονοικοκύρης, ιδιοκτήτης αντ. ενοικιαστής, νοικάρης 4. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που δεν εξαρτάται από κανέναν στη ζωή του, που έχει ανεξαρτησία, κύρος και ιδιοκτησία: ***καθένας στο σπίτι τον είναι***

II ~ ***είμαι στις δονλειές μον και τις κανονίζω όπως θέλω εγώ*** ΣΥΝ. αυτεξούσιος, κύριος, αφέντης 5. (ως χαρακτηρισμός) (α) πρόσωπο που διαχειρίζεται με σύνεση και τάξη τις υποθέσεις τού σπιτιού του: ***ήταν τόσο ώστε σε λίγα χρόνια κατόρθωσε από το τίποτα να φτειάξει περιονσία*** ανί. ανοικοκύρευτος, άσωτος (β) πρόσωπο που τακτοποιεί τα πράγματά του. φροντίζει το σπίτι κ.λπ. · 6. αστός ή αγρότης που διαθέτει οικονομική άνεση, που κατέχει κινητή και ακίνητη περιουσία: ***ήτανυ πρώτος - τού χωριού μας.***

[F.TYM. μεσν. < ***οϊκοκύρης*** (με συνεκφορά τού τελικού -ν τής αιτ. ενι

κού από το προτασσόμενο άρθρο: *τόν οικοκύρη > νοικοκύρη' νοικοκύρης < οίκοκύριος < οίκο- + κύριος*)].

ΣΧΟΛΙΟ Μερικές λέξεις τής Ελληνικής έχουν μεταξύ τους ένα κοινό στοιχείο: ο αρχικός φθόγγος τής λέξης έχει αποσπασθεί *(ν-οι- κοκύρης. ν-ώμος)* ή έχει μεταβληθεί (*κ-ρημνός > γκ-ρεμός, π-ιστι- κός > μπ-ιστικός, τ-ομάια > ντ-ομάτα)* από την επίδραση τού -ν τής αιτ. ενικού των αρο. / θηλ. άρθρων *(τον / την)* ή. ενίοτε, από τις αντίστοιχες αντωνυμίες (τον - την). Συγκεκριμένα, οι λέξεις αυτές έχουν προέλθει ως εξής: *οικοκύρι(ο)ς*> οικοκύρης > *τον οικοκύρη*

ο νοικοκύρης- ώμος > *τον ώμο > ο νώμος*· καμήλα > *την καμή/.α*

η γκαμήλα' πιστικός > τον *πιστικό* > ο *μπιστικός'* παλάσκα > *την παλάσκα* > *η μπα/.άσκα*· τελάλης > *τον τελάλη > ο ντελάλης*- το- μάτα> *την τομάτα > η ντομάτα*■ τορβάς > *τον τορβά > ο ντορβάς*- τουφεκίζω > *τον τουφεκίζω > ντουφεκίζω* > ντουφέκι. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όπως είναι φανερό, το ληκτικό -ν/τού άρθρου ηχηροποιεί το άηχο κλειστό σύμφωνο με το οποίο αρχίζει rj λέξη: *-ν + π-* > μπ-, *-ν + κ-*> γκ-, *-ν + τ-*> ντ-.

Ας σημειωθεί ότι σπανιότερα συμβαίνει και το αντίθετο: σίγηση τού ν- μιας λέξης από παρασύνδεσή του με το *-ν* τού άρθρου (το φαινόμενο αποκαλείται «κακός χωρισμός», δηλ. σύγχυση των πραγματικών ορίων μιας λέξης): *τονΝαξιώτη > τονΑξιώτη> Αξιώ*· Π7ς«Ναξκί>της. Νάξιος. κάτοικος τής Νάξου».

νοικοκυριό (το) (καθημ.) **1.** το σύνολο των σκευών, των επίπλων και γενικά των πραγμάτων που είναι απαραίτητα σε κάθε σπίτι· ο οικιακός εξοπλισμός τής οικογένειας: *πρέπει να δουλέψουμε ένα-δύο χρόνια ακόμα, για να φτειάξουμε το - μας || με τις πλημύρες χάσαμε ολόκληρο το ~ μας || είδη νοικοκυριού* συν. οικοσκευή 2. (συνεκδ.) το σπίτι ίος έδρα τής οικογένειας, αλλά και ως οικονομική μονάδα: *μόνο μετά έναν χρόνο κατάφεραν να εγκατασταθούν στο καινούργιο ~ τους || ονειρευόταν την ημέρα πον Οα έφτειαχνε και αντή το - της || ανοίγω ~* (βλ. λ. *ανοίγω*) *|| πλούσιο ί φτωχό / αγροτικό / αστικό* - συν. σπιτικό 3. (μτφ.) η φροντίδα για την τάξη και την ευπρέπεια τού σπιτιού, η διαχείριση όλων των υποθέσεων τού οίκου: *η αδελφή τον τον κρατούσε το - || αυτό το κορίτσι δεν κάνει για ~*. σχολιο λ. *σπίτι*. [f.tym. μεσν. < *νοικοκυρεύω]*. **νοικοκυρίστικος,** -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον νοικοκύρη ή τη νοικοκυρά και το νοικοκυριό 2. (μτφ.) αυτός που λέγεται ή γίνεται με τρόπο που ταιριάζει σε νοικοκύρη, δηλ. με τάξη. σοβαρότητα και επιμέλεια: *~ κουβέντες / δουλειές* συν', νοικοκυρεμένος, φρόνιμος, συνετός. σοβαρός αν ι. ανοικοκύρευτος. **νοικοκυροκόριτσο** (το) **1.** κορίτσι που του αρέσουν οι δουλειές και η καθαριότητα τού σπιτιού, που ασχολείται με το νοικοκυριό 2. από καλό σπίτι, από εύπορη και σωστή οικογένεια, **νοικοκυρόπαιδο** (το) **1.** παιδί που προέρχεται από ευκατάστατο και νοικοκυρεμένο σπίτι: *ήταν ντυμένο όπως ταιριάζει σε ~ τής επαρχίας* συν. πλουσιόπαιδο 2. (κατ' επέκτ.) παιδί τακτικό και φρόνιμο, που συμπεριφέρεται με σύνεση και σωφροσύνη. Επίσης **νοικοκυρόπουλο** (το), **νοικοκυροπούλα** (η), **νοικοκυρόσπιτο** (το) **1.** σπίτι νοικοκυραίων. ευκατάστατο και νοικοκυρεμένο σπιτικό: *στην είσοδο τού χωριού ήταν χτισμένο ένα μεγάλο* - συν. πλουσιόσπιτο 2. (συνεκδ.) οικονομικώς εύρωστη οικογένεια: *προέρχεται από* - ΣΥΝ. πλουσιόσπιτο. **νοικοκυροσύνη** (η) {χωρ. πληθ.} (καθημ.) το σύνολο των αρετών που χαρακτηρίζουν τη νοικοκυρά ή τον νοικοκύρη, δηλ. η τάξη και η επιμέλεια κατά την εκτέλεση των οικιακών εργασιών, η σύνεση και η σοβαρότητα στη διαχείριση όλων των υποθέσεων τής οικογένειας: *οι γείτονες είχαν να λένε για την εργατικότητα και τη - της || ra κεντήματα πάνω στα έπιπλα δίνουν μια ξεχωριστή νότα γούστου και νοικοκυροσύνης || διαχειριζόταν τα οικονομικά τού σπιτιού με πνεύμα σύνεσης και νοικοκυροσύνης* ΣΥΝ. νοικοκυριό, ευταξία, ευπρέπεια, χρηστή διοίκηση ΑΝ ι . αταξία, ακαταστασία, ανακάτωμα. **νοιώθω** ρ. ♦ νιώθω

νοκ-άουτ (το) {άκλ.} αθλ. **1.** (στην πυγμαχία) η πτώση πυγμάχου στο έδαφος (καναβάτσο) μετά από χτύπημα τού αντιπάλου του και η παραμονή του εκεί και μετά το μέτρημα τού κανονισμένου χρόνου, οπότε και κρίνεται ηττημένος: *τον έβγαλε - μ' ένα δεξί ντιρέκτί*. (μτφ.) για κάποιον που είναι εξαντλημένος, αυτός που δεν μπορεί να συνεχίσει: *μετά την περιοδεία στην επαρχία είχε βγει* ~ 3. (ως επίθ.) για αγώνα που δεν έχει επανάληψη, που από το αποτέλεσμά του θα κρι- θεί η πρόκριση: *αγώνας όποιος χάσει αποκλείεται από τη συνέχεια τής διοργάνωσης*.

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. knock-out|. **νοκ-ντάουν** (το) {άκλ.} (στην πυγμαχία) το χτύπημα με το οποίο ρίχνει ο πυγμάχος τον αντίπαλό του κάτω (πβ. λ. *νοκ-άουτ)*.

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. knock-down[.

νομάδας (ο) -> νομάς

νομαδισμός (Ο) {χωρ. πληθ.**}** ο τρόπος ζωής λαών ή φυλών, που μετακινούνται από τόπο σε τόπο προς αναζήτηση των απαραιτήτων για τη ζωή (τροφής, νερού κ.λπ.). και συνήθ. για να βρουν βοσκή για τα κοπάδια τους. [ετυμ. Ελληνογενής ζέν. όρ., < γαλλ. nomadismcj. **νομαρχείο** (το) 1183λJ το κτήριο στο οποίο έχει την έδρα του ο νομάρχης (βλ.λ.) και οι υπηρεσίες που αυτός διοικεί συν. νομαρχία, **νομάρχης** (ο/η) {(θηλ. νομάρχου), κλητ. νομάρχα | νομαρχών} ο προϊστάμενος νομού (βλ.λ.). ανώτατο περιφερειακό στέλεχος που εκλέγεται από τον λαό και έχει γενικές, διοικητικές και άλλες αρμοδιότητες εντός των ορίων τού νομού. **– νομαρχικός,** -ή, -ό [μτγν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-άρχης*.

{f.tym. αρχ.. αρχική σημ. «κυβερνήτης επαρχίας, νομού», < *νομ(ο)-* (< *νομός)* + *-άρχης < άρχω\.* **νομαρχία** (η) Ιμτγν.] {νομαρχιών) **1.** η διοικητική περιφέρεια, την οποία διοικεί ο νομάρχης: *~ Ανατολικής Αττικής / Αθηνοίν/ Πειραιώς / Δωδεκάνησου-* (συνεκδ.) **2.** το αξίωμα τού νομάρχη και όλα τα καθήκοντα που αυτό συνεπάγεται: ο *υποψήφιος τού κόμματός μας πήρε για δεύτερη φορά τη ~ Κυκ/.άδων* **3.** ο νομάρχης ή οι υπηρεσίες τής νομαρχίας ως φορείς εξουσίας: *το θέμα διευθετήθηκε μετά από παρέμβαση τής* ~ **4.** το κτήριο στο οποίο έχει την έδρα του ο νομάρχης ΣΥΝ. νομαρχείο, **νομαρχιακός,** -ή. -ό 11806] αυτός που σχετίζεται με τη νομαρχία ή και τον νομάρχη: *~ εκλογές / σύμβουλος ' επιτροπές || ~ αυτοδιοίκηση*.

νομαρχώ ρ. αμετβ. [μτγν.I {νομαρχείς...} (λόγ.) είμαι νομάρχης (βλ.λ.) ή αναπληρώνω τον νομάρχη, ασκώ τα καθήκοντά του σε περίπτωση που αυτός απουσιάζει ή κωλύεται, **νομάς** (ο/η) {νομάδ-α, (θηλ. νομάδος). *-α* | -ες) **1.** αυτός που δεν έχει μόνιμη κατοικία, αλλά μετακινείται από τόπο σε τόπο, χωρίς να εγκαθίσταται πουθενά μόνιμα: *πέρασε όλη τη ζωή του σαν πηγαίνοντας από 'δώ κι από 'κεί* **2.** ***νομάδες*** (οι) λαός που δεν είναι εγκατεστημένος κάπου μόνιμα, αλλά περιπλανάται από τόπο σε τόπο, κυρ. για να βρει βοσκή για τα κοπάδια: *πολλυί τσιγγάνοι είναι* -1[or *Τουαρέγκ είναι ~ τής ερήμου*. Επίσης (καθημ.) **νομάδας. – νομαδικός,** -ή. -ό [αρχ.], **νομαδικ-ά / -ώς** |αρχ.] επίρρ. σχολιο λ. *φυγάς*. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *νομάς.-άδος < νομός / νομή* (πβ. *μόνος - μονάς, -άδος)]*. **νομάτισμα** (το) {νοματισμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ.) **1.** η αναφορά (κάποιου) με το όνομά του συν. κατονομασία, αναφορά 2. λαογρ. εξορκισμός κατά τον οποίο αναφέρεται το όνομα τού αρρώστου μαζί με το όνομα τού Χριστού, τής Παναγίας και αγίων. - · **νοματίζω** ρ. [μεσν.I.

[ΓΤΥΜ. < μεσν. *νοματίζω* < μτγν. *ονοματίζω* (βλ.λ.)]. **νομάτοι** κ. **νοματαίοι** (οι) {μόνο στον πληθ.} (λαϊκ.) άτομα, πρόσωπα (χωρίς να καθορίζονται ή να προσδιορίζεται η ταυτότητά τους): *τους καθισμένους τούς λογάριαζε ίσαμε δέκα-δώδεκα νοματαίους || γο δωμάτιο είναι μικρό- πού θα τους βο/.έψω είκοσι νομάτους*: ΣΥΝ. άνθρωποι, ψυχές.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *όνομάτοι*. από τη γεν. πληθ. *ονομάτων* τού αρχ. *όνομα* (πβ. κ. *ανθρώπων - άνθρώποι, δασκάλων δασκάλοι)*, κατά το σχήμα *νοικοκύρης - νοικοκυραίοι. κατεργάρης - κατεργαραίοι*|. **νομέας** (ο) {νομ-είς, -έων} **1.** νομ. το πρόσωπο το οποίο ασκεί φυσική εξουσία πάνω σε πράγμα «διανοία κυρίου», με τη θέληση δηλαδή να εξουσιάζει το πράγμα ως κύριος 2. (γενικότ.) αυτός που διαθέτει και εκμεταλλεύεται (κάτι): οι *~ τής εξουσίας* **3.** ο ποιμένας **4.** ναυτ. καθένα από τα σιδερένια δοκάρια που συνδέονται συμμετρικά με την καρίνα και σχηματίζουν τον σκελετό τού σκάφους. Επίσης (λόγ.) **νομεύς|αρχ.|** {νομέως}.

[ηϊύμ. < αρχ. *νομεύς < νομή]*. **νομενκλατούρα** (η) |χο>ρ. γεν. πληθ.} **1.** (παλαιότ.) ο κατάλογος των ηγετικών θέσεων στα όργανα τού (κομουνιστικού) κόμματος και τού κράτους, στις οικονομικές μονάδες και τις κοινωνικές οργανώσεις, καθώς επίσης και των προσώπων που είναι κατάλληλα να καταλάβουν τις θέσεις αυτές, όπως καθορίστηκε από το Σοβιετικό Κομουνιστικό Κόμμα, <χλλά και τα όμοια κόμματα των άλλων λεγομένων σοσιαλιστικών χωρών 2. (κακόσ.) η προνομιούχος κοινωνική τάξη των κρατικών και οικονομικών αξιο)ματούχων στο πλαίσιο ολοκληρωτικού καθεστώτος, κυρ. κομουνιστικού, αλλά και σε δημοκρατικά καθεστώτα: *η ~ του κόμματος (τα* πρόσωπα που κατέχουν τις σημαντικότερες θέσεις στον κομματικό μηχανισμό).

[ι-τυμ. < λατ. nomenclatura «κατάλογος ονομάτων» < nomen-clator < nomen «όνομα» + -claior < calo «καλώ, ονομάζω». Ο nomenclator στην αρχαία Ρώμη ήταν ένας δούλος επιφορτισμένος με την ευθύνη να συνοδεύει τον κύριό του κατά τη διάρκεια τής προεκλογικής του εκστρατείας, προκειμένου να του κατονομάζει τα σπουδαία πρόσωπα που συναντούσε και να τηρεί ονομαστικό αρχείο αυτών των προ- σώπων|. **νομεύς** (οι ► νομέας

νομευτικός, -ή, -ό (αρχ.! **1.** αυτός που σχετίζεται με τον νομέα (τον ποιμένα) · ποιμενικός: *~ είδη* 2. αυτός που είναι κατάλληλος για βοσκή: *~ φυτά*.

νομή (η) (λόγ,) 1.Ο τόπος όπου υπάρχει τροφή (για τα ζώα): *ορεινές! πεδινές ~* συν. βοσκή. βοσκότοπος, βοσκοτόπι · 2. (α) το να νέμεται κανείς κάτι: *η ~ τής εξουσίας* (β) νομ. η φυσική εξουσίαση την οποία ένα πρόσωπο ασκεί πάνω σε συγκεκριμένο πράγμα «διανοία κυρίου», με τη θέληση δηλαδή να εξουσιάζει το πράγμα ως κύριος (βλ. κ. λ. *κατοχή)*.

[ηϊύμ. αρχ. < *νέμω* (βλ.λ.)|.

-νομία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** επιστήμη: *δικο-νομία, αστρο-νομία, οικο-νομία* 2. υπηρεσία αρμόδια για κάτι: *αστυ-νομία, αγρο-νομία* **3.** σχέση με τους νόμους: *ισο-νο- μία, ευ-νομία, α-νομ ία.*

[ηϊύμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *νόμος* και έχει τη σημ. -διευθέτηση, ρύθμιση» (λ.χ. αρχ. *άγορα-νομία.* μτγν. *γαστρονομία*). απαντά δε και σε ελληνογενείς ζέν. όρους. λ.χ. γαλλ. agro-nomie], **νομίατρος** (ο/η) {νομιάτρ-ου | -ων, -ους} γιατρός που εποπτεύει ως δημόσιος υπάλληλος την υγιεινή και την κατάσταση τής υγείας των κατοίκων νομού.

|ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. mcdccin de deparlcmcnij. **νομίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {νόμισ-α. -τηκα} ♦ (μετβ.) **1.** έχω τη γνώμη ή την άποψη, χωρίς να είμαι και σίγουρος: - <5π *κλείδωσα, θέλω) όμως*

να βεβαιωθώ || ~ *ότι με κοροϊδεύουν* [|| *τι νομίζεις πως με θέλει:* || - *Τον είδες να φεύγει: - Έτσι* ~ || *Απλώς νομίζεις: Εγώ όμως θέλω σίγουρη απάντηση* || **(αρνητ. + να) <5τν -** *να χρειάζεται τίποτε άλλο* ΣΥΝ. **μου φαίνεται, φαντάζομαι, είμαι τής γνώμης, έχω την εντύπωση / την ιδέα· ΦΡ.** *δεν (το) νομίζω* **δεν έχο> τέτοια εντύπωση, δεν το θεωρώ πιθανό ή ορθό· ως αρνητική απάντηση σε ερώτηση για το αν κάτι είναι πιθανό ή ισχύει: Λ* £** *να είναι άρρωστος:* **-**~ · *αν ήταν άρρωστος, θα το είχα μάθει* ΣΥΝ. **δεν (το) πιστεύω 2. (γενικότ.) έχω την πεποίθηση, πιστεύω:** *πάντως εγώ* ~ *ότι δεν είναι έτσι τα πράγματα* **||** *αν νομίζετε κάτι τέτοιο, δεν μπορώ να κάνο) τίποτε για να σας μεταπείσω* **|| (με αγανάκτηση σε κάποιον που φέρεται προκλητικά)** *ποιος νομίζεις ότι είσαι:* 3. **υποθέτω:** *νόμιζα ότι θα είχε συναισθανθεί το σφάλμα του* 4. **(σε ευγενική διατύπωση, για να μετριαστεί το νόημα ή τυ ύφος τής πρότασης):** ~ *ότι είναι ώρα να καθίσουμε στο τραπέζι* **(για να μετριαστεί τυ επιτακτικό ύφος)** || *δεν* - *ότι έχετε δίκιο* **(ηπιότερο τού «δεν έχετε δίκιο») 5. (συχνά +για) θεωρώ:** *τον νόμιζα για φίλο. αλλά είχα άδικο* jj *κάνει εκείνο που νομίζει σωστό* [j *είναι πολύ πιο προσιτός απ'όσο νομίζουν* ♦ 6. **(αμετβ.) (αργκό)** *νομίζω;* **σωστά δεν μιλάω: καλά δεν τα λέω: (λέγεται συμπερασματικά, αφού εκφράσει κάποιος μιαν άποψη):** *Αφού δεν γούσταρες την παρέα μας, ας μην ερχόσουν μαζί μας!* **-: ιχολιο λ.** *μετοχή.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «έχω τη συνήθεια, δέχομαι ως νόμιμο»'. < *νόμος* 1.

νομίζω: συνώνυμα. Το νομίζω χρησιμοποιπται από τον ομιλητή, για να δηλώσει τη γνώμη του επί ορισμένου θέματος, γνώμη που προέρχεται από προσωπική, υποκειμενική εκτίμηση των δεδομένων. χωρίς να διεκδικεί βεβαιότητα ή αντικειμενικότητα *(Νομίζο)* ότι *έχουν άδικο* - Όλοι *νομίζουν πως ακολουθεί εσφαλμένη* τακτική. Η περίφραση έχω τη γνώμη και η. λιγότερο εύχρηστη, περίφραση είμαι τής γνώμης, με έμφαση στη λ. γνώμη και οι δύο. δηλώνουν ό,τι το *νομίζω*. Η προσωπική θέση τού ομιλούντος. η προσωπική άποψη για ένα θέμα δηλώνεται περισσότερο με το πιστεύω *(Δεν πιστεύω πως μπορεί να πετύχει ένα τέτοιο σύστημα)*. Η χρήση τού κρίνω από τον ομιλητή δείχνει ότι η γνώμη που διατυπώνει είναι αποτέλεσμα λογικής επεξεργασίας και αποτελεί εκτίμηση που βρίσκεται πιο κοντά στη βεβαιότητα· το ίδιο και το εκτιμώ *(Κρίνουμε ότι η κυβέρνηση διαπράττει ολέθριο σφάλμα με τη στάση που τηρεί στο μεγάλο αυτό θέμα - Η αντιπολίτευση εκτιμά ότι τα νέα μέτρα για την οικονομία θα προκαλέσουν πρωτοφανή κοινωνική αναταραχή)*. Τα φρονώ και πρεσβεύω δηλώνουν ότι ο ομιλητής έχει σχηματίσει σταθερή άποψη για ένα θέμα και ότι τα λεγόμενά του αποτελούν θέση και όχι προσωρινή εκτίμηση *(Φρονεί ότι η οικονομική εξαθλίωση αυτής τής χώρας δεν είναι αναστρέψιμη στο εγγύς μέλλον Οι Γάλλοι διανοούμενοι πρεσβεύουν ότι η φιλοσοφία στη* Γάλλιο: *μπορεί* να *αναταράξει τα λιμνάζοντα ύδατα τής πνευματικής ραστώνης που επικρατεί τα τελευταία χρόνια)*. Πιο ασθενή προσωπική άποψη, με περισσότερα στοιχεία αμφιβολίας, εκφράζει η χρήση των ρημάτων βρίσκω, θαρρώ και μου φαίνεται *(Βρίσκω πως είναι υπερβολική η αντίδραση τής αντιπολίτευσης σε αυτό το θέμα - Θαρρώ πως έχει δίκιο ότι μπορεί και να πετύχει το πείραμα - Μου φαίνεται ότι δεν λύνονται έτσι τα προβλήματα)*. Τελευταία, χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο μια μετριαστική έκφραση γνώμης, η περίφραση έχω την εντύπωση. Η χρήση της υποδηλώνει ότι ο ομιλητής δεν διεκδικεί ότι η γνώμη του είναι η σωστή. αλλά αντιθέτως ότι εκφέρει την προσωπική του αντίληψη για ένα θέμα *(Έχο) την εντύπωση πως θέλουν να κλείσουν το θέμα με το μικρότερο δυνατό κόστος)*. Σε μια τάση που παρατηρείται τελευταία για όλο και μεγαλύτερη χρήση ενός «μετριαστικού (μετριοπαθούς) λόγου» στην επικοινωνία, ίσως και από κάποια επίδραση τής Αγγλικής (guess, imagine), τα ρήματα υποθέτω και φαντάζομαι χρησιμοποιούνται συχνά στη θέση τού *νομίζω (Υποθέτω πως δεν θο. θε/,ήσει να εκτεθεί μιλώντας δημόσια - Δεν φαντάζομαι να υποστηρίξει τέτοιες ακραίες απόψεις στη Γενική Συνέλευση)*.

νομική (η) [μτγν.] 1. η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης το Δίκαιο και τους νόμους συν. νομικά (τα) 2. *Νομική* (η) η Νομική Σχολή: *η κατάληψη τής Νομικής από τους φοιτητές*. νομικισμός (ο) [χωρ. πληθ.} (κακόσ.) η ερμηνεία των νόμων και τού Δικαίου με τρόπο που να προσαρμόζεται κάθε φορά στις επιδιώξεις μας συν. δικολαβισμός. — νομικίστικος, -η. -ο, νομικίστικο επίρρ. νομικός (ο/η) Ιμτγν.] 1. επιστήμονας που ασχολείται με το Δίκαιο και τους νόμους: *έγκριτος* ~2. δικηγόρος ή δικαστικός, νομικός, -ή. -ό [αρχ.] 1. (γενικά) αυτός που σχετίζεται με τους νόμους: ~ *μελέτες / έρευνες / σπουδές / καθεστώς / υπόσταση / επιπλοκή / κώλυμα : υποχρέωση / προστασία / βάση / ισχύς / ευθύνη / συ- νέπεια / δέσμευση / έρεισμα* 2. αυτός που σχετίζεται με τη νομική επιστήμη ή/και τους νομικούς: ~ *λεξιλόγιο / πλαίσιο ι διαδικασία / πρακτική / θεωρία < επιχειρηματολογία ι όρος / σφάλμα ' κόσμος / επιτροπή; κύκλοι < κλάδος* jj *από* ~ *απόψεως είναι σωστό* 3. (α) *νομικός σύμβουλος* δικηγόρος πυυ παρέχει νομικές συμβυυλές και γενικότ. αναλαμβάνει τη διεκπεραίωση όλων των σχετικών με τους νόμους τού κράτους υποθέσεων εταιρείας, επιχείρησης, οργανισμού κ.λπ. (β) *νομικό πρόσωπο* ίδρυμα ή οργανισμός, στον οποίο αναγνωρίζονται από τον νόμο δικαιώματα ή υποχρεώσεις ανάλογες με αυτές που έχουν φυσικά πρόσωπα (γ) *Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου* (συντομ. Ν.ΐΐ.Δ.Δ.) το νομικό πρόσωπο που αποσκοπεί στην εκπλήρον ση σκοπών κρατικής αρμοδιότητας και τού οποίου τη σύσταση προβλέπει και ρυθμίζει ειδικός νόμος (δ) *Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δι**καίου* (συντομ. Ν.Π.Ι.Δ.) το νομικό πρόσωπο που συστήνεται από καθαρά ιδιωτική πρωτοβουλία στο πλαίσιο τής ελευθερίας τού συνε- ταιρίζεσθαι (λ.χ. σύλλογος, σωματείο, ίδρυμα, εταιρεία, συνεταιρισμός κ.λπ.) (ε) ***Νομικό Συμβούλιο τού Κράτους*** ένα από τα ανώτατα συλλογικά όργανα τής κεντρικής διοίκησης, που υπάγεται απευθείας στον υπουργό Οικονομικοϊν και λειτουργεί ως δικηγόρος, νομικός παραστάτης και σύμβουλος τού κράτους 4. ***νομικός*** (ο/η) βλ.λ. 5. ***νομική*** (η) βλ.λ. 6. ***νομικά*** (τα) (α) η νομική επιστήμη (βλ. λ. *νομική)* (β) (γε- νικότ.) όλα τα θέματα που σχετίζονται με τους νόμους και την ερμηνεία τους: *ασχολούμαι με τα* ~. — **νομικ-ά / -ώς** |αρχ.| επίρρ.

νομιμοποίηση (η) [1833) {-ης κ. -ήσεως \ -ήσεις, -ήσεων} η διαδικασία και η πράξη με την οποία κάτι γίνεται νόμιμο: *η ~ αυθαίρετου κτίσματος* || *η ~ μιας σχέσης με τον γάμο* || ~ *των αμβλώσεων* || ~ *τού ψευδοκράτους.*

νομιμοποιητικός, -ή, -ύ αυτός με τον οποίο γίνεται κάτι νόμιμο: ~ *απόφαση.*

νομιμοποίητος, -η, -ο [1840| (για εξώγαμο τέκνο) αυτός που νομιμοποιήθηκε. που αναγνωρίστηκε δηλ. από τους γονείς του (και ιδ. από τον πατέρα) εκ των υστέρων.

νομιμοποιώ ρ. μετβ. ! 1826] {νομιμοποιείς... ί νομιμοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} καθιστώ (κάτι) νόμιμο, στηρίζω ή κατοχυρώνο) νομικούς, προσδίδω εκ των υστέρων σε (κάτι) νόμιμο ή νομιμοφανή χαρακτήρα: *επιθυμεί να νομιμοποιήσει τη σχέση του μαζί της* (να την παντρευτεί) || *δεν δικαιούται κανένας να δημιουργεί παράνομες καταστάσεις και έπειτα να αξιώνει από το κράτος να νομιμοποιεί τις παρανομίες* τοο|| (μτφ.) *«είναι απαράδεκτο η ομοσπονδία των εκπαιδευτικών να προβά/.λει απόψεις, οι οποίες νομιμοποιούν τη λογική τής μικρότερης προσπάθειας»* (εφημ.).

νόμιμος, -η, -ο |αρχ.] **1.** αυτός που υπάρχει ή γίνεται σύμφωνα με τον νόμο (βλ.λ.) ή/και με τα ήθη και τα έθιμα, που υπάρχει ή γίνεται σε συμφωνία με τους θεσμούς, αυτός που δεν αντιτίθεται στο θετό και το εθιμικό Δίκαιο: ~ *γάμος : επιδίωξη / απαίτηση ι καθεστώς / πράξη / εξουσία / κυβέρνηση / αρχή / λειτουργία νυχτερινού κέντρου : πώληση* συν. έννομος. θεμιτός, σύννομος, κανονικός ΑΝΤ. άνομος, παράνομος, έκνομος. αθέμιτος, παράτυπος, αντικανονικός 2. (ειδι- κότ.) αυτός που καθορίζεται, που προσδιορίζεται από τους νόμους και τυ Δίκαιο: - *δικαίωμα / διαδικασία / διευθέτηση ' κοινοποίηση / κέρδος ' κανονισμός / δικαιολογητικά / προσόντα / ηλικία* (κατά την οποία ο νέος πολίτης αποκτά ορισμένα δικαιώματα σύμφωνα με τον νόμο) / *άδεια / αμοιβή* || *χρησιμοποίησε ~ μέσα* jj *υφίσταται τις ~ συνέπειες / κυρώσεις* || *έλαβε τη ~ αποζημίωση* ΑΝΤ. έκνομος 3. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που αντλεί τη θέση και τα δικαιώματα (ή και τις υποχρεώσεις του) από τον νόμο ή/και από αναγνωρισμένες νομικώς διαδικασίες στο πλαίσιο δεδομένης κοινωνίας: - *διάδοχος / κληρονόμος / εκπρόσωπος εταιρείας / αντιπρόσωπος ' πληρεξούσιος / σύζυγος ; τέκνο* (αυτό που γεννιέται μετά από έγκυρο γάμο) συν. γνήσιος, αναγνωρισμένος ΑΝΤ. παράνομος, έκνομος. (για παιδιά) νόθος, εξώγαμος· ΦΡ. ***νόμιμη άμυνα*** βλ. λ. *άμυνα* 4. (ειδικότ.) (α) ***νόμιμα*** (τα) οι διατάξεις και οι διατυπώσεις που περιλαμβάνονται στους νόμους και διαμορφώνουν τους κανόνες ζωής και δράσης στο πλαίσιο πολιτισμένης κοινωνίας· ΦΡ. ***διεθνή νόμιμα*** οι διατάξεις τού Διεθνούς Δικαίου. με τις οποίες οφείλουν να ευθυγραμμίζονται οι σχέσεις μεταξύ των κρατών (β) ***νόμιμο*** (το) το σύμφωνο με τον νόμο. η νομιμότητα: *(Αμφισβητείται το νόμιμο τού διορισμού του* 5. ΝΟΜ. ***νόμιμη μοίρα*** βλ. λ. *μοίρα.* **νόμιμα / νομίμως** [αρχ.] επίρρ.

νομιμότητα (η) |μτγν.J {χωρ. πληθ.} **1.** η συμφωνία με τους νόμους, με τους κανόνες και τα θεσπίσματα τού Δικαίου: *από πολλές πλευρές αμφισβητείται η ~ τής κυβέρνησης* || οι *πράξεις τής πολιτικής ηγεσίας τής γείτονος χώρας προσβάλλουν τη διεθνή* - || *νομικοί κύκ/.οι διατυπώνουν αντιρρήσεις ως προς τη ~ τής όλης διαδικασίας* ΑΝΤ. ανομία, παρανομία 2. (ειδικότ.) η τήρηση των νόμων και των κανόνων τού Δικαίου: *οι εκπρόσωποι των συνδικάτων θα διεκδικήσουν την εκπ/.ήρωση των αιτημάτων τους μέσα στο πλαίσιο τής ~* || Γέτοι- *ες πράξεις καταλύουν κάθε έννοια νομιμότητας και αποτελούν παραδείγματα προς αποφυγήν* ΑΝΤ. ανομία 3. το νόμιμο καθεστώς, ομαλή λειτουργία των θεσμών σύμφωνα με τους δημοκρατικούς κανόνες: *με την πτώση τής δικτατορίας αποκαταστάθηκε η ~ στη χώρα* j] *παραβίαση τής ~.*

νομιμοτόκως επίρρ. · με νόμιμο τόκο: ·*«η εταιρεία θα καταβάλει. δέκα εκατ. δολάρια»* (εφημ.).

νομιμοφανής, -ής. -ές 11892] {νομιμοφαν-ούς | -είς (υυδ. -ή)· νομιμοφανέστερος.-ατος} (λόγ.) αυτός που φαίνεται νόμιμος, αλλά δεν είναι. που συμφωνεί με το γράμμα ή με τον τύπο τού νόμου, αλλά παραβιάζει την ουσία του: *- ενέργεια / ανάληψη υπηρεσίας / ανάθεση εκτελέσεως δημόσιου έργου.* — **νομιμοφανώς** επίρρ. Ι1890], **νομιμοφάνεια** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

|ΕΤΥΜ. < *νόμιμος + -φανής<ρ. φαίνομαι* (παθ. αόρ. β' *έ-φάν-ην)*\.

νομιμοφροσύνη (η) [1887] {χο)ρ. πληθ.} η συμμόρφωση προς τους νόμους και τις επιταγές τού Δικαίου · η τήρηση τής νομιμότητας.

νομιμόφρών, -ων. -ον 118561 {νομιμόΦρ-ονος. -ονα | -ονες (υυδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) (για ανθρώπους και ό,τι σχετίζεται με αυτούς) αυτός που αγαπά τη νομιμότητα (βλ.λ.). που σκέπτεται, πράττει και ενεργεί σύμΦiονα με τους νόμους, που συμμορφιόνεται με τις επιταγές τού Δικαίου: σε *όλη του τη ζωή υπήρξε φιλήσυχος και ~ πολίτης* || *στην περίπτωση α\)τή σκοπεύω να τηρήσω άκρως νομιμόφρονα στάση* jj *υπήρξε* πάντα - στοιχείο ΣΥΝ. νομοταγής, φιλόνομος ΛΝΙ. παράνομος. Επίσης (καθημ.) **νομιμόφρονας** (Ο/η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ων. -ων. -ον.*

[ΙΤΥΜ. < *νόμιμος + -φρων < φρήν. -ενός* (βλ.λ.). απόδ. τού γαλλ. lcgiliniislcj.

νομιναλισμός (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** ΦΙΛΟΣ, φιλοσοφική αντίληψη που

αναπτύχθηκε κυρ. κατά τον ύστερο Μεσαίωνα, σύμφωνα με την οποία οι καθολικές έννοιες (δηλ. οι λέξεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να χαρακτηρίσουν ένα σύνολο οντοτήτων / πραγμάτων κ.λπ. ή κάτι γενικό) δεν έχουν πραγματική ύπαρξη, αλλά είναι μόνο ονόματα, δηλ. απλώς λεκτικά σύμβολα -και μάλιστα μεμονωμένων πραγμάτων- χωρίς υπόσταση ΙΥΝ. ονοματοκρατία Α\Τ. ρεαλισμός, πραγματισμός, πραγματοκρατία · 2. οικον θεωρία κατά την οποία το χρήμα δεν πρέπει να έχει πραγματική, εσωτερική αξία. αλλά μόνο την αντίστοιχη ονομαστική, που δίδεται συμβατικά σε αυτό. — νομιναλιστής (ο), νομιναλΐστρια (η), νομιναλιστικός, -ή, -ό. νομιναλιστικά επίρρ.

[ετυ.μ. Μεταψορά τού γαλλ. nominalismc < nominal < μεσν. λατ. nominalis «ονομαστικός» < λατ. nomen «όνομα^Ι- νόμισμα (το) (νομίσματος | -ατα, -άτων) 1. η βασική χρηματική μονάδα κράτους, αυτή που χρησιμεύει για τον καθορισμό των αξιών το χρήμα που κυκλοφορεί και ισχύει σε συγκεκριμένη επικράτεια: γο ~ *τής Ι'ΙΛ/.άδας είναι η δραχμή* j| *το εθνικό ~* || *ξένο ' σταθερό / σκληρό / διολισθαίνον ~ 'J υποτίμηση ι υπερτίμηση νομίσματος* || γο *ενιαίο ευρωπαϊκό ~* · φρ. ***τρέχον νόμισμα*** ο οικείος, αυτός με τού οποίου τη χρήση είναι κανείς εξοικειωμένος: *τέτοιοι γραμματικοί όροι αποτελούν ~ για τους φιλολόγους* 2. κομμάτι *ακό* μέταλλο, συνήθ. στρογγυλό με δύο επίπεδες πλευρές που φέρουν ανάγλυφες παραστάσεις, το οπυίο κυκλοφορείται επισήμως από το κράτος, κυρ. ως χρηματική μονάδα μικρής ανταλλακτικής αξίας: γο *τάλιρο, το δεκάρικο, το εικοσάρικο, το πενηντάρικο είναι ορισμένα ελ?.ηνικά ~* || *το κράτος έκοψε καινούργιο ~* (το έθεσε σε κυκλοφορία) || *θα κυκλοφορηθεί αναμνηστική σειρά αργυρών νομισμάτων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, που θα διατεθεί στους συλλέκτες* (δεν θα χρησιμοποιηθεί ως χρηματική μονάδα) II *ρίχνω το - κορώνα-γράμματα (στρίβω το ~)* || *χρυσό / αρχαίο ' κίβδηλο / κάλπικο ~*1| *συλλογή νομισμάτων* συν. (για χρήματα) κέρμα (πβ. λ, *χαρτονόμισμα)*' ΦΡ (μτφ.) (α) ***πληρώνω (κάποιον) με το ίδιο νόμισμα*** ανταποδίδω (σε κάποιον) τα ίσα. κάνω σε (κάποιον) ό,τι μου έκανε (β) ***η άλλη όψη του νομίσματος*** βλ. λ. *άλλος.* — (υποκ.) νομι- σματάκι (το). + σχολιο λ. *χρήμα.*

|ΙΥΜ. αρχ.. αρχική σημ.«καθιερωμένος θεσμός, συμφωνηθείσα ρύθμιση» και ειδικότ. «η χρηματική μονάδα τής οποίας η αξία αναγνωρίζεται κοινώς ως μέσον συναλλαγής». < *νομίζω* (βλ.λ.). Η φρ. *πληρώνω με το ίδιο νόμισμα* αποδίδει το γαλλ. rendre a quclqu'un la monnaie de sa piece. Ομοίακ και η φρ. *τρέχον νόμισμα* (< γαλλ. monnaic courantc)|.

δεν δίνω δυάρα / δραχμή / φράγκο / δεκάρα - δεν αξίζει μια πεντάρα / δραχμή / φράγκο / δίφραγκο. Συχνή είναι η χρήση φράσεων με αναφορά σε ευτελούς αξίας νομίσματα (δίλεπτο = δυάρα, δεκάλεπτο = δεκάρα, μία δραχμή = δραχμή ή φράγκο, δύο δραχμές = δίφραγκο κ.τ.ό.). για να δειχθεί η παντελής αδιαφορία τού ομιλούντος προς κάτι ή η ευτελέστατη/μηδαμινή αξία τού αναφε- ρομένου (αντικειμένου. ανθρο>που κ.λπ.) στην εκτίμηση τού ομι- λούντος.

νομισματικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το νόμισμα: - κυ- *κλοφορία ' σταθερότητα > συλλογή > μουσείο / επιτροπή* (που μελετά ό,τι σχετίζεται με το εθνικό νόμισμα) *! καθεστώς* (αυτό που ισχύει για το νόμισμα) / *νόμος* ■' *ισοτιμία / αστάθεια / κρίση / επίπτωση* (λ.χ. στην ισοτιμία) ' *ισορροπία / μεταρρύθμιση ί μονάδα* (δηλ. το επίσημο νόμισμα χώρας) / *ένωση κρατών ι πολιτική* συν. χρηματικός, συναλλαγματικός 2. οικον. (α) ***νομισματικά αποθέματα*** η ποσότητα τού χρυσού (σε ράβδους, νομίσματα κ.λπ.) και τού συναλλάγματος που κατέχει η κεντρική τράπεζα κάθε χώρας, με βάση τα οποία ρυθμίζεται η αξία των νομισμάτο>ν που κυκλοφορούν (β) ***νομισματικό*** σύστημα το σύνολο των κανόνων που αναφέρονται στον καθορισμό τής αξίας τού βασικού νομίσματος χώρας, στο σύστημα εκδόσεως και κυκλοφορίας του. καθώς επίσης και στη μετατρεψιμότητά του (γ) ***νομισματ/κή πολιτική*** τα μέτρα που λαμβάνει η κυβέρνηση, για να επηρεάσει την οικονομική δραστηριότητα μέσω τού χειρισμού τής προσφοράς τού χρήματος, τής πίστεως (βλ.λ.). των επιτοκίων κ.λπ.. με στόχο να επιτύχει συγκεκριμένους οικονομικούς σκοπούς (λ.χ. τη σταθεροποίηση των τιμών, την οικονομική ανάπτυξη κ.λπ.) (δ) ***νομισματική ανάλυση*** η συστηματική στατιστική παρακολούθηση των προβλημάτων που εμοανίζει η κυκλοφορία τού νομίσματος μιας χώρας και η αναζήτηση των αιτίων της. με σκοπό την έγκαιρη αποτροπή πληθωριστικών πιέσεων στην οικονομία (ε) ***νομισματική κρίση*** η διαταραχή τής ισορροπίας ανάμεσα στις ανάγκες σε νόμισμα μιας χώρας και στις δυνατότητες της για έκδοσή του. πράγμα που συνεπάγεται διαταραχή τής εξωτερικής ισοτιμίας τού νομίσματος (στ) ***νομισματική ζώνη*** βλ. λ. *ζώνη* 3. αρχαιολ. (ειδικότ.) ***νομισματική*** (η) η νομισματολογία (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Πολλοί οικονομικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *νομισματικό σύστημα / μονάδα / κρίση / ζώνη ' ανάλυση* (< γαλλ. systemc 'monnaic / crise / /.one / analyse monctaire)|. νομισματοδέκτης (ο) {νομισματοδεκτών} ο κερματοδέκτης (βλ.λ.). νομισματοθήκη (η) 11812| (νομισματοθηκών) ειδική θήκη όπου φυλάσσονται ή/και εκτίθενται νομίσματα και μετάλλια παλαιότερων εποχών με αρχαιολογική και συλλεκτική αξία. νομισματοκοπείο (το) 11824) κρατικό εργοστάσιο, στο οποίο κόβονται τα μεταλλικά και εκτυπώνονται τα χάρτινα νομίσματα τής βασικής νομισματικής μονάδας τού κράτους, νομισματοκοπία (η) [18221 [χωρ. πληθ.} η τεχνική και η διαδικασία τής κοπής ή εκτύπωσης νομισμάτων. - - νομισματοκόπος (ο/η) 11845]. νομισματοκοπώ ρ. 11886][-είς...}.

[ετυμ. < *νομισματοκόπος* < *νόμισμα* + *-κόπος* < *κόπτω].*

νομισματολογία (η) [18561 |χο>ρ. πληθ.} κλάδος τής αρχαιολογίας που ασχολείται με τη μελέτη νομισμάτων και μεταλλίων προγενέστερων εποχών από άποψη ιστορική, γλωσσική, καλλιτεχνική, γεωγραφική κ.λπ., συμβάλλοντας σημαντικά στην κατανόηση τής δομής και τής λειτουργίας των αρχαίων κοινωνιών ΣΥΝ. νομισματική. — **νομισματολόγος** (ο η) |183θ|. **νομισματολογικός,** -ή. -ό 118391, **νομι- σματολογικ-ά / -ώς** επίρρ. **νομισματοπώλης** (ο) [μτ/ν.j {νομισματοπωλών!. **νομισματοπώλισσα** (η) [δύσχρ. νομισματοπωλισσών) **1.** πρόσωπο που πωλεί πα- λαιά (και ιδ. αρχαία) νομίσματα με αρχαιολογική ή/και συλλεκτική αξία 2. (παλαιότ.-σπανιότ.) πρόσωπο που ανταλλάσσει νομίσματα ΣΥΝ. αργυραμοιβός. Επίσης (λόγ.) **νομισματοπώλις** (η) {νομισματο- πώλ-ιδος j -ίδων).

νομισμάτοσυλλέκτης (ο) {νομισματοσυλλεκτώνί. **νομισματοσυλλέκτρια** (η) {νομισματοσυλλεκτριών| συλλέκτης νομισμάτων (συνήθ. παλαιών), **νομο'-** κ. **νομό-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με νόμο ή γίνεται σύμφοινα με νόμο: *νομο-διδάσκαλος. νομο-θε- σία, νομο-σχέδιο, νομό-τυπος.*

[f.tym. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχΓται *από* το ουσ. *νόμος* (πβ. αρχ. *νομο-θεσία.)*\. **νομο^2-** κ. **νομ-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με νομό: *νομο-μηχανικός. νομο-κτηνίατρος. νομ-άρχης.* |ΒΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *νομός (π^. νομ-άρχης)].* **νομογράφημα** (το) |νομογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων] μλθ. ειδικός υπολογιστικός χάρτης με κλίμακες που περιέχουν τιμές τριών ή περισσοτέρων μεταβλητών, ο οποίος χρησιμοποιείται στη μηχανική, τη βιομηχανία και στις φυσικές επιστήμες.

[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. nomograph], **νομογραφία** (η) Ιχωρ. πληθ.) ΜΛΘ. ειδική μέθοδος για την επίλυση (μαθηματικών) προβλημάτιον ή την παρουσίαση (μαθηματικών) νόμων. που συνίστανται στην αντικατάσταση των αριθμητικών υπολογισμών από πίνακες ή γραφικές παραστάσεις, οι οποίες διαθέτουν γραμμές κατάλληλα σχεδιασμένες, ώστε τα σημεία στα οποία τέμνονται μεταξύ τους να καθορίζουν τις λύσεις.

[ι·γυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nomographic, άσχετο προς το αρχ. *νομογραφία*-θέσπιση νόμων»|. **νομοδιδάσκαλος** (ο) [μτγν.Ι [νομοδιδασκάλου | -ων, -ους} (λόγ.) **1.** πρόσωπυ που ασχολείται με τη διδασκαλία των νόμων, ο καθηγητής τής νομικής 2. (γενικότ.) ο βαθύς γνοίστης των νόμων και τού Δικαίου. τού οποίου η γνώμη έχει μεγάλο κύρος: *διάσημος ί φημισμένος / εξαίρετος ~* συν. νομομαθής, **νομοθεσία** (η) Ιαρχ.] {νομοθεσιών} 1.η σύνταξη νόμων και η επιβολή τους από τις αρμόδιες αρχές ΣΥΝ. νομοθέτηση, Οεσμοθεσία, θεσμοθέτηση 2. (συνεκδ.) το σύνολο των νόμων που έχουν κωδικοποιη- θεί και ισχύουν σε δεδομένη πολιτεία: *η αμοιβή των υπερωριών καθορίζεται με βάση την ισχύουσα ~* [| *κο)δικοποίηση ι εφαρμογή / ψήφιση ' τροποποίηση νομοθεσίας* || *δημοκρατική ι δρακόντειος / υφιστάμενη / κείμενη; παλαιά -* || *ε?*ληνική / αγγλική / γαλλική / κοινοτική -* 3. (ειδικότ.) το σύνολο των νόμων που ρυθμίζουν τις σχέσεις σε ορισμένο τομέα τού Δικαίου: *εκπαιδευτική / εργατική / στρατιωτική / τελο)νειακή / φαρμακευτική > ποινική / φορολογική / κοινο)νική ~* 4. (παλαιότ.) το σύνολο των νόμων που συνέταξε και επέβαλε ένας νομοθέτης: *η - τού Δράκοντα ι τού Λυκούργου / τού Σόλωνα.* **νομοθέτημα** (το) [αρχ.Ι (νομοθετήμ-ατος | -ατα. -άτων] ο κανόνας Λικαίου. κάθε κείμενο που έχει τον χαρακτήρα και την ισχύ νόμου: *η Βουλή ψήφισε τρία που θεωρούνται πολύ σημαντικά για την οικονομική πολιτική τής κυβέρνησης* || *ανελεύθερο / αντεργατικό ~* || *κατάρτιση' θέσπιση' ψήφιση / καταψήφιση νομοθετήματοςΣΥΚ.* νό- μος.

νομοθέτης (ο) {νομοθετών}. **νομοθέτις** (η) [μτγν.] [νομοθέτιδ-ος, - α j -*ίδων}* 1. πρόσωπο που νομοθετεί, που θεσπίζει και επιβάλλει νόμους: *ο Σόλων θεωρείται μέγας - και πολιτικός* jj *ο αληθινός ~ πρέπει να βλέπει πάντοτε προς το μέλλον* ΣΥΝ. θεσμοθέτης. Οεσμοδότης **2.** (συνεκδ.) το μέλος τού επίσημου σώματος ή το ίδιο το σώμα στο σύνολό του (Βουλή. Γερουσία κ.λπ.) που νομοθετεί: *στην περίπτωση αυτή ο ~ είναι σαφής και ορίζει την επιβολή κυρώσεων* **3.** πρόσωπο που θέτει τα θεμέλια, που επινοεί και επιβάλλει τους θεμελιώδεις νόμους και κανόνες επιστήμης, τέχνης κ.λπ.: *- τής ποίησης / τής μπαλλά- ντας.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *νομο-* + *-θέτης*< ρ. *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω)].*

νομοθέτηση (η) » νομοθετώ

νομοθετικός, -ή. -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τη νομοθεσία ή/και τον νομοθέτη: *~ έργο / ρύθμιση / μέτρο / διάταξη ι εργασίες / πρόταση / λειτουργία / κατοχύρωση / καθεστώς / παρέμβαση / επιτροπή , δραστηριότητα / κείμενο - εμπόδιο ' ρόλος / πλαίσιο / αρμοδιότητες / μεταρρύθμιση / ευεργέτημα* 2. (α) ***νομοθετική εξουσία*** η πρώτη και βασική μορφή εξουσίας στο πλαίσιο τής συνταγματικώς κατοχυρωμένης τριμερούς διάκρισης των εξουσιών (οι άλλες δύο είναι η εκτελεστική και η δικαστική), που συνίσταται στη θέσπιση κανόνων Δικαίου, αποτελώντας έτσι τη σημαντικότερη εκδήλωση τής πολιτειακής βούλησης, και ασκείται στα δημοκρατικά πολιτεύματα από το Κοινοβούλιο (β) ***νομοθετικό σώμα*** σύνολο εκλεγμένων ή διορισμένων προσώπων, που έχουν την εξουσία και το καθήκον να θεσπίζουν και να τροποποιούν νόμους (γ) ***νομοθετικό διάταγμα*** έγγραφη πράξη τού αρχηγού τού κράτους, που συνήθ. προσυπογράφεται από τον αρμόδιο υπουργό, το υπουργικό συμβούλιο ή/και τον πρωθυπουργό και έχει ισχύ τυπικού νόμου. — **νομοθετικ-ά /-ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΧΩΡΑ	ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΣΥΜΒΟΛΟ
Αγία Λουκία	δολάριο Α. Καραϊβικής	ECS
Αγιος Βικέντιος και Γρεναδίνες	δολάριο Λ. Καραϊβικής	EC$
Αγιος Θωμάς και Πρίγκιπας	ντόμπρα	Db
Αγιος Μαρίνος	λιρέτα Αγίου Μαρίνου	Lit
Αγιος Χριστόφορος και Νέβις	δολάριο Α. Καραϊβικής	ECS
Αζερμπαϊτζάν	μανάτ	
Αίγυπτος	αιγυπτιακή λίρα	LE
Αιθιοπία	αιθιοπικό μπιρ	Br
Αϊτή	γκουρντ	G
Ακτή Ελεφαντοστού	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Αλβανία	λεκ	L
Αλγερία	δηνάριο Αλγερίας	DA
Ανγκόλα	κουάνζα	NKz
Ανδόρρα	ευρώ	€
Αντίγκουα και Μπαρμπούντα	δολάριο Α. Καραϊβικής	ECS
Αργεντινή	πέσο	
Αρμενία	ντραμ	
Αυστραλία	δολάριο Αυστραλίας	SA
Αυστρία	ευρώ	f
Αφγανιστάν	αφγάνι	AF
Βανουάτου	βατού	VT
Βατικανό	ευρώ	C
Βέλγιο	ευρώ	€
Βενεζουέλα	μπολιβάρ	Bs
Βιετνάμ	νέο ντονγκ	D
Βολιβία	μπολιβιάνο	SB
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	δηνάριο	Din
Βουλγαρία	λεβ	Lv
Βραζιλία	ριάλ	RS
Γαλλία	ευρώ	f
Γερμανία	ευρώ	€
Γεωργία	λάρι	GEL
Γκάμπια	νταλάσι	D
Γκαμπόν	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Γκάνα	νέο σέντι	C
Γουατεμάλα	κετζάλ	Q
Γουιάνα	δολάριο Γουιάνας	CiS
Γουινέα	φράγκο Γουινέας	FG
Γουινέα-Μπισάου	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Γρενάδα	δολάριο Α. Καραϊβικής	EC$
Δανία	κορώνα Δανίας	Dkr
Δομινικανή Δημοκρατία	πέσο Δομινικανής ΛημοκρατίαςHO$	
Δυτική Σαμόα	τάλα	WS$
Εκουαδόρ/Ισημερινός	σουκρ	S/
Κλβετία	ελβετικό φράγκο	SIR
Ελλάδα	ευρώ	f
Ελ Σαλβαδόρ	κολόν Σαλβαδόρ	c
Ερυθραία	νάφκα	NFU
Εσθονία	κορο'ίνα Εσθονίας	EEK
Ζαΐρ (Λαϊκή Δημοκρατία τού Κονγκό)	φράγκο Κονγκό	CF
Ζάμπια	κουάτσα Ζάμπιας	7.K
Ζιμπάμπουε	δολάριο Ζιμπάμπουε	ZS
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	ντιράμ Εμιράτων	Dh
Ηνωμένες Πολιτείες τής Αμερικής	δολάριο Π.Π.Α.	USS
Ηνωμένο Βασίλειο	λίρα Αγγλίας (στερλίνα)	£
Ιαπωνία	γεν	Y
Ινδία	ρουπία Ινδίας	Re
Ινδονησία	ρουπία Ινδονησίας	Up
Ιορδανία	δηνάριο Ιορδανίας	JD
Ιράκ	δηνάριο Ιράκ	ID
Ιράν	ριάλ	1R
Ιρλανδία	ευρώ	f
Ισημερινή Γουινέα	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Ισλανδία	κορώνα Ισλανδίας	IKr
Ισπανία	ευρώ	€
Ισραήλ	νέο σεκέλ Ισραήλ	MS
Ιταλία	κυρώ	C
Καζαχστάν	τένγκε Καζαχστάν	
Καμερούν	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Καμπότζη	νέο ριέλ	CR
Καναδάς	δολάριο Καναδά	CanS
Κατάρ	ριάλ Κατάρ	QR
Κεντροαφρικανική Δημοκρατία	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Κένυα	σελίνι Κένυας	KSh
Κίνα	γιουάν	Y
Κιργιζία	σομ Κιργιζίας	KGS
Κιριμπάτι	δολάριο Αυστραλίας	SA
Κολομβία	πέσο Κολομβίας	ColS
Κομόρες	φράγκο Κομορών	CF
Κονγκό	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Κορέα (Ι) Βόρεια	γουόν Β. Κορέας	Wn
(2) Νότια	γουόν Ν. Κορέας	W
Κόστα Ρίκα	κολόν Κόστα Ρίκα	C
Κούβα	πέσο Κούβας	CuS
Κουβέιτ	δηνάριο Κουβέιτ	KD
Κροατία	κούνα Κροατίας	HRK
Κύπρος	κυπριακή λίρα	CYP
Λάος	νέο κιπ	NK
Λεσόθω	λότι	L
Λεττονία	λατ Λεττονίας	LVL
Λευκορωσία	λευκορωσικό ρούβλι	BR
Λίβανος	λίρα Λιβάνου	LL
Λιβερία	δολάριο Λιβερίας	L$
Λιβύη	δηνάριο Λιβύης	LD
Λιθουανία	λίτας Λιθουανίας	
Λιχτενστάιν	ελβετικό φράγκο	SFR
Λουξεμβούργο	ευρώ	€
Μαδαγασκάρη	φράγκο Μαδαγασκάρης	FMG
Μαλαισία	ρινγκίτ	MS
Μαλάουι	κουάτσα Μαλάουι	MK
Μαλδίβες	ρουπία	Rf
Μαλί	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Μάλτα	λίρα Μάλτας	LM
Μαρόκο	ντιρχάμ	DH
Μάρσαλ Νησιά	δολάριο Η.Π.Α.	USS
Μαυρίκιος	ρουπία Μαυρίκιου	MauR
Μαυριτανία	ουγκίγια	UM
Μεξικό	νέο πέσο Μεξικού	MexS
Μογγολία	τουγκρίκ	Tug
Μοζαμβίκη	μετικάλ	Mt
Μολδαβία	μολδαβικό λέ\	MLD
Μονακό	γαλλικό φράγκο	F
Μπανγκλαντές	τάκα	Tk
Μπαρμπάντος	δολάριο Μπαρμπάντος	BDsS
Μπαχάμες	δολάριο Μπαχαμών	BS
Μπαχρέιν	δηνάριο Μπαχρέιν	BD
Μπελίσε	δολάριο Μπελίσε	BzS
Μπενίν	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Μποτσουάνα	πούλα	P
Μπουρκίνα Φάσο	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Μπουρούντι	φράγκο Μπουρούντι	FBu
Μπουτάν	νγκουλτρούμ	Nu
Μπρουνέι	δολάριο Μπρουνέι	BS
Μυανμάρ	κιάτ	K
Ναμίμπια	δολάριο Ναμίμπιας	NS
Ναουρού	δολάριο Αυστραλίας	$A
Νέα Ζηλανδία	δολάριο Νέας Ζηλανδίας	NZS
Νεπάλ	νεπαλική ρουπία	NR
Νήσοι Σολομώντα	δολάριο Νήσων Σολομώντα	SIS
Νίγηρας	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFA
Νιγηρία	νάιρα	N
Νικαράγουα	χρυσή κόρδοβα	CS
Νορβηγία	νορβηγική κορώνα	Nkr
Νότια Αφρική	ραντ	R
Ντομίνικα	δολάριο Α. Καραϊβικής	ECS
Ολλανδία	ευρώ	€
Ολλανδικές Αντίλλες	φιορίνι	NAf.
Ομάν	ριάλ τού Ομάν	RO
Ονδούρα	λεμπίρα	L
Ουγγαρία	φορίντ	Ft
Ουγκάντα	σελίνι	USh
Ουζμπεκιστάν	σομ Ουζμπεκιστάν	UKS
Ουκρανία	χρίβνα	
Ουρουγουάη	πέσο Ουρουγουάης	SUr
1 Ιακιστάν	ρουπία Πακιστάν	PRe
1 Ιαναμάς	μπαλμπόα	B
Παπούα-Νέα Γουινέα	κίνα	K
Παραγουάη	γκουαρανί	G
1 Ιερού	νέο σολ	S/
Πολωνία	ζλότι	Z1
Πορτογαλία	ευρώ	€
Πράσινο Ακρωτήριο	εσκούδο Πράσ. Ακρωτηρίου	CVEsc
Ρουάντα	φράγκο Ρουάντας	RF
Ρουμανία	λέι	L
Ρωσία	ρούβλι	R
Σαουδική Αραβία	ριάλ Σαουδικής Αραβίας	SR
Σενεγάλη	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
Σερβία και Μαυροβούνιο	δηνάριο	Din
Σεϋχέλλες	ρουπία Σεϋχελλών	SRe
Σιέρρα Λεόνε	λεονε	Le

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΧΩΡΑ	ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΣΥΜΒΟΛΟ	ΧΩΡΑ	ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ	ΣΥΜΒΟΛΟ
Σινγκαπούρη	δολάριο Σινγκαπούρης	SS	Τζιμπουτί	φράγκο Τζιμπουτί	DF
Σκόπια |πρ. Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (FYRO.M)I	δηνάριο	D	Τόγκο	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν. Κοινότ.	CFAF
			Τόνγκα	παάνγκα	TS
			Τουβαλού	δολάριο Αυστραλίας ή Τουβαλού	SA ST
Σλοβακία	κορώνα	Sk	Τουρκία	τουρκική λίρα	TL
Σλοβενία	τόλαρ	SIT	Τουρκμενιστάν	μανάτ Τουρκμενιστάν	TMM
Σομαλία	σελίνι Σομαλίας	So.Sh	Τρινιντάντ κ. Τομπάγκο	δολάριο Τρινιντάντ κ. Τομπάγκο	TTS
Σουαζιλάνδη	λιλανγκένι	*H*			
Σουδάν	δηνάριο Σουδάν	1SD	Τσαντ	φράγκο Γαλλ. Αφρικαν.	Κοινότ. CFAF
Σουηδία	σουηδική κορώνα	SKr	Τσεχία	κορώνα	Kc
Σουρινάμ	φλορίνι Σουρινάμ	SF	Τυνησία	δηνάριο Τυνησίας	TD
Σρι Λάνκα	ρουπία Σρι Λάνκα	*SLRe*	Υεμένη	ριάλ Υεμένης	YER YDin
Συρία	συριακή λίρα	*LS*			
Ταϊβάν	νέο δολάριο Ταϊβάν	NTS	Φιλιππίνεα	πέσο Φιλιππινών	P
Ταϊλάνδη	μπατ	B	Φινλανδία	ευρω	€
Τανζανία	σελίνι Τανζανίας	TSh	Φίτνΐ	δολάριο Φίτζι	FS
Τατζικιστάν	ρούβλι Τατζικιστάν	TzR	Χιλή	πέσο Χιλής	ChS
Τζαμάικα	δολάριο Τζαμάικας	J$			

νομοθετώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.| {νομοθετείς... | νομοθέτ-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ 1. (μετβ.) θεσπίζω κανόνες Δικαίου, συντάσσω και επιβάλλω νόμους: *η κατάσταση τείνει να γίνει ανεξέλεγκτη και η πολιτεία θα αναγκαστεί να νομοθετήσει σειρά κατασταλτικών μέτρων* ♦ 2. (αμετβ.) ασκώ νομοθετική εξουσία: *η πολιτεία πάντοτε δια- τηρεί για τον εαυτό της το κυριαρχικό δικαίωμα να νομοθετεί* ΣΥΝ. θεσμοθετο). θεσμοδοτώ. - **νομοθέτηση** (η) [αρχ.]. **νομοκάνονας** (ο) j μεσν.) Ιχωρ. πληθ.} f.kkahi. κώδικας νόμων που αφορούν στην Εκκλησία* η συλλογή όλο)ν των νόμων και των κανόνων τής εκκλησιαστικής νομοθεσίας, των πρακτικών των Ιερών Συνόδων. αλλά και των πολιτικών νόμων που αναφέρονται σε εκκλησιαστικά θέματα. -- **νομοκανονικός,** -ή, -ό. **νομοκτηνίατρος** (ο/η) {νομοκτηνιάτρ-ου] -ων} ο κτηνίατρος που ανήκει στην κτηνιατρική υπηρεσία ενός νομού. — **νομοκτηνιατρι-** κός, -ή, -ό.

νομολογία (η) JJ847] {νομολογιών} NOM. 1.το σύνολο των αποφάσεων που έχουν εκδοθεί από τα δικαστήρια 2. (ειδικότ.) το σύνολο των αποφάσεων και των αντιλογιών τους. που έχουν εκδοθεί από τα δικαστήρια σχετικά με ορισμένο νομικό ζήτημα. — **νομολόψος** (ο/η) j I841], **νομολοψικός,** -ή. -ό {I863. **νομολογικ-ά /-ώς** 11889] επίρρ. [ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nomologic]. **νομομαθής,** -ής, -ές {νομομαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· νομομαθέστερος. -ατος} (λόγ.) βαθύς γνώστης των νόμων και τού Δικαίου, αυτός που μελετά και ερμηνεύει τους νόμους και που η γνώμη του σχετικά με νομικά ζητήματα διαθέτει μεγάλο κύρος: *άρθρο διαπρεπούς νομομαθούς* ιυν. νομοδιδάσκαλος, νομικός. - **νομομάθεια** (η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* | ητυμ. μτγν. < *νομο- + -μαθής < μανθάνω* (πβ. αόρ. β' *έ-μαθ-ον)*J. **νομομηχανικός** (ο/η) 11836] μηχανικός που επιβλέπει τα δημόσια έργα σε νομό.

νομοπαρασκευαστικός, -ή. -ό [18871 νο.μ. αυτός που σχετίζεται με την επεξεργασία νομοθετημάτων: ~ *επιτροπή* (επιτροπή από νομικούς. που ασχολείται με την επεξεργασία και τη διαμόρφωση των νομοσχεδίων, προτού αυτά κατατεθούν στη Βουλή), **νομός** (ο) διοικητικό και γεωγραφικό διαμέρισμα κράτους, στο οποίο προΐσταται αιρετός άρχοντας, ο νομάρχης (βλ.λ,); *ο ~ Ιλμαθίας κηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης λόγω σφοδρής κακοκαιρίας || οι δήμαρχοι και οι κοινοτάρχες ενός* - συν. νομαρχιακή περιφέρεια.

ιχολιο λ. *παρώνυμο, τονισμός.*

ΙΐΐΤΥΜ. αρχ. < *νέμω* (βλ.λ.). Το ζεύγος των τονικών παρωνύμων *νόμος νομός* διαφοροποιήθηκε σημασιολογικώς. αφού ο μεν *νόμος* έλαβε τη σημ. τής κανονιστικής αρχής, η οποία ορίζεται ως κανόνας για τους υπηκόους μιας εξουσίας, ο δε *νομός* δήλωσε τη διοικητική διαίρεση. εντός τής οποίας ασκείται και έχει ισχύ η εν λόγω εξουσία), **νόμος** (ο) **1.** γραπτός κανόνας Δικαίου, που αποτελεί ρητή και κατηγορηματική έκφραση τής βούλησης των νομοθετικών οργάνο)ν τού κράτους και που ρυθμίζει τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους και με την πολιτεία: *στον τομέα αυτόν η κυβέρνηση θα εφαρμόσει αυστηρά τους ισχύοντες ~ || ο - αυτός έχει καταργηθεί εδώ και μία δεκαετία || γο Σύνταγμα είναι ο υπέρτατος - τού κράτους || τηρώ / εφαρμόζω / παραβαίνω / καταπατώ Ί σέβομαι / υπακούω / περιφρονώ / αψηφώ / προσβάλλω τους ~ || τήρηση / παράβαση / το κύρος τού νόμου || αυστηρός Ί δρακόντειος* (πολύ σκληρός, άτεγκτος) / *ήπιος / δίκαιος/ άδικος - || - περί Τύπου/ ασέμνων/ ευθύνης υπουργών\\ σύμφωνα με τον -* || *ψήφιση / αναθεώρηση νόμου* συν. νομοθέτημα, θέσπισμα λντ. άγραφο Δικαιο, έθος, έθιμο· ΦΡ. (α) ***θείος νόμος*** οι θεϊκές εντολές, ό.τι επιβάλλει η θρησκεία κατ' αντιδιαστολή προς τους νόμους τής πολιτείας ή τής κοινωνίας (β) ***Μωσαϊκός Νόμος*** οι δέκα εντολές που δόθηκαν στον Μωυσή από τον Θεό στο όρος Σινά (γ) ***άγραφος νόμος*** κανόνας που ισχύει μεταξύ των μελών μιας συντροφιάς. μιας ομάδας, μιας κοινωνίας σχετικά με ορισμένη δραστηριότητα. χωρίς να έχει κ-αταγραφεί τυπικ-ά. και αντλεί το κύρος του από συμφωνία ή από το έθιμο, την παράδοση ή τη συνεχή χρήση: *ήταν ~ τού μαγαζιού ο πελάτης που μεθάει να μη γίνεται δεκτός ξανά || η βεντέτα είναι - στα ορεινά χωριά μας* (δ) ***εκλογικός*** νόμος το σύνολο των νομικών διατάξεων που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο διεξάγονται οι εκλογές και αναδεικνύεται η νέα κυβέρνηση (ε) οι ***νόμοι και οι προφήτες*** οι νομικές διατάξεις που καθορίζουν (κάτι) ή τα πρόσωπα που θεωρούνται αυθεντία σε (κάτι): *εδώ μέσα ο διευθυντής και οι εντολές τον είναι οι -!* (στ) ***ερμηνεία τού νόμου*** ο τρόπος με τον οποίο ο νόμος εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση (ζ) ***νόμω*** *(νόμφ)* όπως καθορίζεται από το γραπτό Δίκαιο, τις ισχύουσες νομικές διατάξεις (και όχι σύμφωνα με τη φύση ή το εθιμικό Δίκαιο): *ο γάμος αυτός είναι νόμω άκυρος* αντ. φύσει (η) ***εκτός νόμου*** (ως χαρακτηρισμός) παράνομος, αυτός που διώκεται από τον νόμο και τους εκπροσώπους του: *η δικτατορική κνβέρνηση κήρυξε ~ τα εργατικά συνδικάτα* (θ) παρά τον ***νόμο*** αντίθετα με ό,τι υπαγορεύει ο νόμος: *ενήρ- γησε - και γι'αυτό διώκεται* (ι) ***διά νόμου*** με ειδικό νόμο. νομική διάταξη: *το ζήτημα θα ρυθμιστεί ~* (ια) ***άγνοια*** νόμοι/ το επιχείρημα ότι η τέλεση συγκεκριμένου αδικήματος οφείλεται σε άγνοια τού σχετικού νόμου, το οποίο δεν γίνεται δεκτό από το δικαστήριο: *η ~ (fey συγχωρείται!* (ιβ) (για νομοσχέδιο) ***γίνεται νόμος τού κράτους*** δημοσιεύεται στην εφημερίδα τής κυβερνήσεως και αποκτά ισχύ νόμο\>: το *νέο φορολογικό νομοσχέδιο θα γίνει σύντομα νόμος τού κράτους* (ιγ) ***αχέδιο νόμου*** το νομοσχέδιο (βλ.λ.) (ιδ) ***πρόταση νόμου*** το νομοσχέδιο (βλ.λ.) που κατατίθεται στη Βουλή από τον αρμόδιο υπουργό ή από ομάδα βουλευτιόν για υπερψήφιση ή τροποποίηση (ιε) ***το γράμμα τού νόμου*** βλ. λ. *γράμμα* (ιστ) γο ***πνεύμα τού νόμου*** ό.τι ουσιαστικά υπαγορεύει ο νόμος, η φιλοσοφία και η παιδαγωγική ή σωφρονιστική διάσταση των νομικών διατάξεων: *οι δικαστικές αποφάσεις που υπαγορεύονται μόνο από το γράμμα και όχι από το είναι ουσιαστικά άδικες* (ιζ) (μτφ.) το ***χέρι τού νόμου*** η ισχύς τού νόμου, η δυνατότητα που έχει να τιμωρεί τον παραβάτη: *το ~ είναι μακρύ και θα σε πιάσει. όσο κι αν προσπαθείς να ξεφύγεις* (ιη) ο νόμος ***είναι νόμος*** ο νόμος ισχύει ανεξάρτητα από προσωπικές προτιμήσεις, συμφέροντα κ.λπ. (ιθ) ***άκληρός ο νόμος, αλλά νόμος*** (λατ. dura lex sed lex) ρωμαϊκό απόφθεγμα που δηλώνει την ανάγκη υποταγής στον νόμο (και πιστής εφαρμογής του), έστω και αν αυτός είναι πολύ αυστηρός (κ) ***ατρατιωτικός νόμος*** βλ. λ. *στρατιωτικός* (κα) ***αναγκαστικός νόμος*** βλ. λ. *αναγκαστικός* (κβ) ***νόμος-πλαίαιο*** νόμος τού οποίου οι γενικές διατάξεις χρησιμοποιούνται ως πλαίσιο για επιμέρους εφαρμογές (που εξειδικεύονται συνήθ. με προεδρικά διατάγματα) 2. το σύνολο των κανόνων Δικαίου που ισχύουν σε μια χώρα ή/και ρυθμίζουν τις σχέσεις σε έναν συγκεκριμένο χώρο κοινωνικής δραστηριότητας: ο *γαλ/λικός ~ τιμωρεί πολύ αυστηρά το παράπτωμα αυτό || η κλοπή απαγορεύεται από τον ποινικό - || εμπορικός / φορολογικός ~* συν. νομοθεσία. Δίκαιο· φρ. εν ***ονόματι τού*** νόμου *(έν όνόματι τοϋ νόμου)* στο όνομα τού νόμου, προκειμένου να εφαρμοστεί το Δίκαιο (ή με πρόφαση την εφαρμογή του): *~ προβαίνει σε πράξεις βίας* 3. το σύστημα που ερμηνεύει και απονέμει το Δίκαιο: *υπάρχει ~ τελικά σ' αυτή τη χώρα: || αυτή η πράξη είναι εντός / εκτός των πλαισίων τού ~* II *προσφεύγω / καταφεύγω στον ~* (στη δικαιοσύνη) || *επικαλούμαι τον ~* II ο - *προστατεύει τους ισχυρούς* ΣΥΝ. Δίκαιο, δικαιοσύνη, νομοθεσία 4. (μτφ.) η αστυνομία και οι δικαστικοί, ως εκφραστές των κανόνων Δικαίου: *οι άνθρωποι τού ~ || ο ~ παραμονεύει παντού || έχει δοσοληψίες με τον ~ || ο κακοποιός έπεσε στην παγίδα τού ~* [| *οι αθωώσεις εμπόρων ναρκωτικών έχονν κλονίσει την εμπιστοσύνη τού κόσμου στον ~*· φρ. (α) ***πάω με τον νόμο*** φροντίζω να μην κάνω κάτι παράνομο, αλλά και νγκ γίνομαι αρεστός στις αστυνομικές ή δικαστικές αρχές: *κάνει πως πάει με τον νόμο. για να καλύπτει καλύτερα τις κο- μπίνες του* (β) έχω τον ***νόμο με*** το ***μέρος μου*** έχω την υποστήριξη των αρχών (κυρ. αστυνομικών ή δικαστικών): *δεν μπορείς να τον πειράξεις αυτόν, έχει τον νόμο με το μέρος του.'* (γ) ***παίρνω τον νόμο στα χέρια μου*** αποκαθιστώ μια αδικία που νομίζω ότι μυ έγινε και την οποία ο νόμος δεν τιμώρησε, τιμωρώ κάποιον με τον δικό μου τρόπο (λ.χ. με φόνο), ενεργώντας όπως νομίζω ότι θα έπρεπε να ενεργήσει η

δικαιοσύνη: *μετά την απελευθέρωση τού δολοφόνου, οι γονείς φώναζαν ότι θα πάρουν τον νόμο στα χέρια τους* συν. αυτοδικώ **5.** κανόνας που ρυθμίζει την ανθρώπινη συμπεριφορά ή τις ανθρώπινες δραστηριότητες: *είχε κάνει ~ τής ζ(θής* του *την αγάπη προς τον πλησίον* ((*ο επιχειρηματίας οφείλει να κινείται όπως επιβάλλουν οι ~ τής αγοράς || αυτός δεν έχει ούτε πίστη ούτε* ~ (δεν εχει ηθικές αναστολές) || *δε* ν *γνωρίζο)* ~ (είμαι αδίστακτος) ΣΥΝ. αρχή. γνιόμονας, κανόνας· ΦΡ. (α) **νόμος τού *νικητή*** το δίκαιο τού ισχυροτέρου. ο νικητής τελικά επιβάλλει coc νόμο τη δική του θέληση (β) ***νόμος τού Λυντς*** η θανάτωση ή κακοποίηση από το πλήθος προσο>που που κατηγορείται για εγκληματική πράξη, χωρίς να προηγηθεί δίκη (βλ. λ. */.ιντσάρω)* (γ) ***νόμος τής*** **ζούγκλας** βλ. λ. *ζούγκλα* (δ) ***νόμος τής νύχτας*** οι συνήθειες, οι πράξεις και η συμπεριφορά των ανθρώπων που σχετίζονται με τα κυκλώματα των κέντρων διασκεδάσεως. των χαρτοπαικτικών λεσχών κ.λπ., στο μέτρο που αυτές κρίνονται ποινικά κολάσιμες: *δολοφόνησαν τον ιδιοκτήτη τού μπαρ. γιατί δεν υπάκουσε* στον' ~ *και δεν δέχτηκε να πληρώνει για «προστασία»* (ε) **νόμος *τής σιωπής*** (i) κώδικας μεταξύ των μελών κυρ. εγκληματικών οργανώσεων, που περιλαμβάνει την υποχρέωσα να μην απευθυνθεί ποτέ ένα μέλος τους για βοήθεια ή δικαιοσύνη στις νόμιμες αρχές, καθώς και την άρνησή του να δώσει πληροφορίες σε όσους δεν ανήκουν στην οργάνωση (κυρ. στην αστυνομία) για τη διαλεύκανση των διαπραχθέντων εγκλημάτων η μη τήρηση τού παραπάνω κώδικα επιφέρει αντίποινα από την πλευρά των εγκληματιών (ii) η κατάσταση κατά την οποία δεν αποκαλύπτονται παρανομίες ή ανήθικες πράξεις από αυτούς που τις γνωρίζουν είτε από οόβο για τις συνεπείς που μπορεί να υπο- στούν είτε για λόγους συγκάλυψης: *στο χωριό όλοι γνώριζαν τις δρα- στηριότητές του, αλλά κανείς δεν μιλούσε· επικρατούσε ο* ~ 6. (μτφ.) καθετί που έχει απόλυτη ισχύ, που δεν μπορεί κανείς να το αμφισβητήσει: *ο λόγος του είναι* - 7. (στην επιστήμη) (α) βασικός κανόνας. σταθερό αξίωμα, μόνιμη και αμετάβλητη σχέση μεταξύ φαινομένων (στοιχείων τής πραγματικότητας) σε οποιονδήποτε τομέα τού επιστητού: ~ *τής φυσικής / τής χημείας || επιστημονικός / ψυχολογικός ι κοινωνικός* ~ Η ~ *τής βαρύτητας / τής παγκόσμιας έλξης / τού Λαπλάς* [| *νόμοι τής γλώσσας* [!] *φωνητικός / φωνολογικός* ~ (β) ***φυσικός νόμος*** νόμος τής φύσης, σταθερή σχέση αιτίας - φαινομένου: *το ότι ένας ζωντανός οργανισμός πεθαίνει αν σταματήσει να αναπνέει, είναι* ~ (γ) οικον. ***νόμος*** τής προσφοράς ***και τής ζήτησης*** βλ. λ. *ζήτηση* (δ) **νόμος *των πιθανοτήτων*** βλ. λ. *πιθανότητα.* ·* σχολιο λ. *παρώνυμο. τονισμός, νομοσχέδιο.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *νέμω* (βλ.λ.). Βλ. κ. *νομός.* Αρκετοί όροι και φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. το *πνεύμα ' γράμμα* του *νόμου* (< γαλλ. l'csprii / la Icitre dc !a loi), *σχέδιο νόμον* « γαλλ. projel do loi). *νόμος-πλαίσιο* (< γαλλ. loi-cadre). *εν ονόματι τού νόμου* (< γαλλ. au noni dc la loi). *θέτω εκτός νόμου* (< γαλλ. rnettre hoi> Ia Ioi), *παίρνω τον νόμο στα χέρια μου* (< αγγλ. lake the law into my hands)].

-νόμος β" συνθετικό που δηλώνει: 1. τον ειδικό ορισμένου επιστημονικού κλάδου: *αστρο-νόμος. βιβλιοΟηκο-νόμος* 2. τον υπάλληλο υπηρεσίας: *αγρο-νόμος. παιδο-νόμος* 3. μηχάνημα διανομής: *ηλεκτρο-νό- μος.*

11:ι υμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *νόμος « νέμω*), πβ. *άγορα-νόμος, άστυ-νόμος*\. νομοσχέδιο (το) 118571]νομοσχεδί-ου | -ων} σχέδιο νόμου, το οποίο υποβάλλεται από ένα ή περισσότερα μέλη τής κυβέρνησης στο νομοθετικό σώμα προς ψήφιση: *το φορολογικό ~ Οα κατατεθεί αύριο στη Βουλή.*

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. projet dc loij.

νομοσχέδιο - νόμος. Συχνά οι δύο λέξεις συγχέονται στην αντίληψη των ομιλητών με αποτέλεσμα η λ. *νομοσχέδιο* να χρησιμοποιείται με τη σημασία τού *νόμος.* Οι λέξεις όμως διαφέρουν κατά πολύ: **νομοσχέδιο,** όκως το λέει και η λέξη. είναι *σχέδιο νόμον* το οποίο κατατίθεται στη Βουλή προς ψήφιση, είναι δηλ. στην ουσία *πρόταση νόμον* που συζητείται στη Βουλή, είναι όμως πιθανόν να μην εγκριθεί και να μη γίνει ποτέ νόμος· αντίθετα **νόμος** είναι ο γραπτός κανόνας Δικαίου που έχει εγκριθεί από τα νομοθετικά όργανα τού κράτους και εφαρμόζεται ήδη. Επομένως, σε προτάσεις όπως *"Το νομοσχέδιο που ισχύει εδώ και τρία χρόνια προβλέπει...»* **ή '<0** *νπονργός επικαλέστηκε νομοσχέδιο πον έχει ρνθ- μίσει τα θέματα των συντάξεων»* η λ. *νομοσχέδιο* χρησιμοποιείται εσφαλμένως αντί τής λ. *νόμος.*

νομοταγής, -ής. -ές [1889] {νομοταγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. **αυτός που δεν παραβαίνει τον νόμο, που συμμορφώνεται με τους κανόνες και τις επιταγές τού Δικαίου: οι** ~ *πολίτες δεν έχουν να φοβηθούν τίποτα από τους φορολογικούς ελέγχους* **συν, νομιμόφρων** 2. **(κακόσ.) αυτός που συμμορφώνεται με ορισμένους κανόνες και αρχές από φόβο ή/και συντηρητισμό συν. φιλήσυχος, δειλός, συντηρητικός α\τ. θαρραλέος. προοδευτικός. σχολιο λ.** *-ης, -ης. -ες.*

|Π ΓΥ.νΐ. **<** *νομ ο-* + *-ταγής < τάσσω* **(πβ. παθ. αόρ. β'** *έ-τάγ-ην)*\. **νομοτέλεια (η) {χωρ. πληθ.] (λόγ.) φίλος, η απαρέγκλιτη υπαγωγή οποιουδήποτε στοιχείου τής πραγματικότητας σε συγκεκριμένους, απαράβατους κανόνες:** *η φύση μέσα στην ~ της αφήνει χώρο και για την ελεύθερη κίνηση και δράση || τα δνσάρεστα γεγονότα πον σημεκόνονται στην περιοχή μας, φέρονν τη σφραγίδα τής ιστορικής ~*

νομοτελειακός, -ή. -ό. νομοτελειακ-ά / -ώς επίρρ.

Ιετυμ. < *νομο- + -τέλε\α< -τελής< τέλος*\. **νομοτελεστικός, -ή, -ό 118221** 1. **αυτός που σχετίζεται με την εκτέλεση. την εφαρμογή τού νόμου: -** *διάταγμα* **(με το οποίο συγκεκριμένος νόμος τίθεται σε εφαρμογή, ενώ παράλληλα καθορίζονται οι λε-**πτομέρειές του) 2. ΙΣΤ. *Νομοτελεστικό(ν)* (το) η εκτελεστική εξουσία κατά τη διάρκεια τής Ηπανάστασης τού 182Ι. η οποία συγκροτήθηκε με απόφαση τής Εθνοσυνέλευσης τής Επιδαύρου C1822) και είχε ως έργο την εκτέλεση των βουλευμάτο)ν που ψήφιζε το Βουλευτικό, **νομοτεχνικός,** -ή, -ό νομ. αυτός που αναφέρεται στην τεχνική διατύπωση νόμου ή διάταξης, που πρέπει να είναι σαφής και κατανοητή: *οι ~ αδνναμίες ενός νόμον* **|I** *η - αποσαφήνιση τής διάταξης.* — **νομοτεχνικ-ά** *(-ώς* επίρρ. **νομότυπος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που συμφωνεί τυπικά (και συνήθ. όχι ουσιαστικά) με τους νόμους, που υπάρχει ή γίνεται σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία: *οι διενθύνοντες βρήκαν ~ τρόπο να καταμερί- σονν τις ενθύνες τής καταστροφής μεταξύ θυτών και Θυμάτων* || (ως ουσ.) *στηνεπερώτησή τον εξέφρασε αμφιβο/άες για το νομότνπο των νέων φορολογικών τεκμηρίων.* — **νομότυπα / νομοτύπως** 11892J επίρρ.

νομοφύλοκας (ο) [αρχ.[{νομοφυλάκων] αυτός που επιβλέπει την τήρηση των νόμων συν. θεσμοφύλακας, **νόμπελ** κ. (ορθότ.) **νομπέλ** (το) ί άκλ.} **1.** ετήσιο διεθνές βραβείο με πολύ υψηλό κύρος, που απονέμεται από τρεις σουηδικούς φορείς και έναν νορβηγικό με επί κεφαλής τη Σουηδική Βασιλική Ακαδημία Επιστημών σε επιστήμονες από όλο τον κόσμο, οι οποίοι κατά το προηγούμενο έτος διέπρεψαν στους τομείς τής φυσικής, τής χημείας, τής φυσιολογίας και ιατρικής και των οικονομικών επιστημών, καθώς επίσης και σε λογοτέχνες για το έργο τους και σε πολιτικούς ή/και κοινωνικούς παράγοντες για την προσφορά τους στην προάσπιση τής παγκόσμιας ειρήνης: *παίρνω το - || η απονομή των βραβείων ~ || ο Γ. Σεφέρης και ο* Ο. *Ελύτης έχονν πάρει ~ λογοτεχνίας* 2. (συνεκδ.) ο νομπελίστας: *η Ελλάδα έχει δύο* - 3. (ειρων.-μειωτ.) για άτομο κάθε άλλο παρά ικανό και αξιόλογο: τσύ *Οα πάρεις το ~ βλακείας.*

[ετυμ. < διεθν. nobel, από το όνομα τού Σουηδού επιστήμονα και βιο* μηχάνου Alfred B. Nobel (1833-! 896). ο οποίος θέσπισε το φερώνυμο βραβείο (πρώτη απονομή το 1901. σύμφωνα με όρο τής διαθήκης του)|.

νομπέλιο (το) {νομπελίου] χημ, τεχνητό ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο Νο) που παρασκευάζεται από βομβαρδισμό ισοτόπου τού κιου- ρίου (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

Ιετυμ. < nobelium, από το όνομα τού Σουηδού επιστήμονα A. Nobel, βλ. κ. λ. *νόμπε/.\.*

νομπελίστας (ο) {νομπελιστιόν}. **νομπελίστριο** (η) {νομπελι- στριώνΙ ο κάτοχος βραβείου νομπέλ (βλ.λ.).

|ι ΤΥΜ. Μεταφορά ξέν. όρου. πβ. αγγλ. nobelist < nobell, **νόνα** (η) (διαλεκτ.) η γιαγιά συν. μάμμη, βάβω, νενέ.

[F.ΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. nonna < μτγν. λατ. nonna «τροφός μοναχή», λ. τής παιδικής γλώσσας], **νοννός** κ. (λαϊκ.) **νούννός** (ο) (σημ. Ι), **νοννά** κ. (λαϊκ.) **νουννά** (η) (σημ. 1) (σχολ. ορθ. *νονός, νονά)* (καθημ.) 1. αυτός που βαπτίζει άνθρωπο σύμφωνα με τους τύπους τής Ορθόδοξης Εκκλησίας και του δίδει το όνομα· ο ανάδοχος · 2. άνθρωπος τού υποκόσμου, στον χώρο τού οργανωμένου εγκλήματος, που επιβάλλει, με την απειλή βιαιοπραγίας ή δολοφονίας και έναντι αμοιβής, την «προστασία» του σε επιχειρηματίες ή κακοποιούς κάθε είδους, υπόπτους, παρανόμους κ.λπ.: - *τής νύχτας / τής Μαφίας* συν. προστάτης, γκάνγκστερ.

[F.ΤΥΜ. < μεσν, *νοννός* < μτγν. *νόννος* < λατ. nonnus ·« τροφός - πατέρας», που συνδ. με μτγν. *νέννος* «αδελφός τής μητέρας, θειος** (αργότερα και «αδελφός τού πατέρα»), λ. τής παιδικής γλώσσας, πβ. κ. σανσκρ. nana «μητέρα», περσ. nana, σερβοκρ. nana. ρωσ. njanja «τροφός» κ.ά.).

νον πέίπερ (το) {άκλ.ί (στη διπλωματική γλώσσα) κάθε ανεπίσημο κείμενο (δήλωση ή έγγραφο που δεν έχει επίσημη ισχύ) και δεν είναι ανακοινώσιμο (δεν κοινοποιείται σε τρίτους).

|ΗΙΥΜ. < αγγλ. non-paper], **νοολογία** (η) 11848] {χωρ. πληθ.Ι (παλαιότ.-σπάν.) η συστηματική μελέτη τής ανθρώπινης νόησης και των οργάνων που χρησιμοποιούνται κατά τη νοητική διαδικασία, η φιλοσοφία τού νου. —

νοολογικός, -ή. -ό [1861].

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. noologie|. **νοοτροπίο** (η) {νοοτροπιοΗ·] ο ιδιαίτερος τρόπος σκέψης ατόμου ή ομάδας, τα χαρακτηριστικά τής νόησης και τής αντίληψης (κάποιου): *αστική / δονκιχωτική / ξεπερασμένη / δονλική / μοντέρνα / αυταρχική / κοσμοπολίτικη > απαράδεκτη / φασιστική* (ΚΤΥ.νι. < *νοο-* (< *νους)* + *-τροπία < τρόπος,* απόδ. τού γαλλ. mentalitej. **νοούμενο** (το) {νοουμέν-ου | -ων) **1.** φίλος. (α) αυτό που συλλαμβά- νεται. που γίνεται αντιληπτό μόνο με τον νου, το προσιτό μόνο μέσω τής νοητικής ικανότητας, χωρίς την παρεμβολή των αισθήσεων η καθαρή ουσία χωρίς πρόσμειξη στοιχείων τής εμπειρίας (β) (στον Καντ) **νοούμενα** (τα) τα πράγματα καθ' εαυτά, κατ' αντιδιαστολή προς τα φαινόμενα συν. νοητό, υπεραισθητό, ιδέα λντ. αισθητό 2. ΓΛΩΣΣ. *σκήμα κατά το* **νοούμενο** γραμματικό σχήμα, κατά το οποίο οι όροι τής πρότασης συμφωνούν μεταξύ τους όχι κατά τον γραμματικό τους τύπο, αλλά σύμφωνα με το νόημα τής πρότασης: ο *κόσμος χτίζουν εκ- κλησιές.*

[ΗΤΥΜ. Ουδ. τής μτχ. *νοούμενος,* μέσ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *νοώ*|. **Νορβηγίο** (η) (νορβ. Kongeriket Norge = Βασίλειο τής Νορβηγίας) κράτος τής Β. Ευρώπης στη Σκανδιναβική Χερσόνησο με πρωτεύουσα το Όσλο, επίσημη γλώσσα τη Νορβηγική και νόμισμα την νορβηγική κορώνα. **Νορβηγός** (ο). **Νορβηγή** κ. **Νορβηγίδα** (η), **νορβηγικός,** -ή, -ό. **Νορβηγικά** (τα).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Norvegc < νορβ. Norge < αρχ. νορβ. isorrevegr «βόρεια οδός», όπως ονομάστηκε από τους Βίκινγκς η πε- ριοχή τής Σκανδιναβίας που βρεχόταν από τη Βόρειο θάλασσα].

νόρμα (η) Ισπάν. νορμών} ίκαθημ.) **1.** οτιδήποτε λειτουργεί ή χρησιμεύει ως μέτρο, κανόνας ή πρότυπο 2. κοιμινιολ. τυ κοινώς αποδεκτό πλαίσιο συμπεριφοράς που επιβάλλει μια κοινο)νία στα μέλη της. τυ οποίο συνδέεται άμεσα με τις διαδικασίες κοινωνικοποίησης τού ατόμου **3.** οικον. το καθορισμένο ελάχιστο όριο απόδοσης των εργαζόμενων στην παραγωγική διαδικασία και ιδ. στον τομέα τής βιομηχανίας **4.** *γλωσσ.* η επίσημη μορφή συγκεκριμένης γλώσσας, αυτή που διδάσκεται στο σχολείο και χρησιμοποιείται από τους κρατικούς φορείς: *η ποίηση συχνά παραβιάζει τη γλωσσική* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ιδιαιτερότητα.*

[ΕΙ ΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. norma < λατ. norma «γνοίμων, στάθμη», από την αιτ. ενικού *γνώμονα* (τού αρχ. *γνώμων)* με ετρουσκική επίδρασηΙ.

νορμάλ επίθ. {άκλ.} **1.** κανονικός, ομαλός: σε - *συνθήκες αυτό δεν θα συνέβαινε ποτέ* || (κ. μτφ. για πρόσ.) *αυτός ο άνθρωπος δεν μου φαίνεται* ~. ό'εν *πρέπει να είναι στα καλά* του ΣΥΝ. ομαλός, φυσιολογικός, κανονικός λντ. ανώμαλος, αφύσικος · 2. (ως επίρρ.) ομαλά, φυσιολογικά: *-Πώς τα πάς:* - ~.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. normal < λατ. normalis «κανονικός»» < norma. Βλ. κ. *νόρμα*\.

Νορμανδίο (η) ιστορική περιοχή τής ΒΛ. Γαλλίας στις ακτές τής Μάγχης, όπου πραγματοποιήθηκε απόβαση τον Συμμάχων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. — **Νορμανδός** (ο), **Νορμανδή** (η), **νορμανδικός,**-ή, -ό.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Normandie, που έλαβε την ονομασία αυτή τον 10ο αι. από τους Νορμανδούς (Normans), οι οποίοι ήταν απόγονοι των Βίκινγκς. Το όνομα Norman είναι γερμ. προελ. και σημαίνει «άνθρωπος τού Βορρά»1.

νοσηλεία (η) [αρχ.] {νοσηλειών'} **1.** η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ασθενούς στο σπίτι ή (συνηθέστ.) σε νοσοκομείο 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οπνίυ παρέχεται η παραπάνω περίθαλψη σε ασθενή: *μετά τη ~ του στην κλινική φαινόταν άλλος άνθρωπος.*

νοσηλευτήριο (τυ) 11868J [νοσηλευτηρί-ου] -ων} δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα ειδικά εξοπλισμένο και επανδρωμένο, ώστε να παρέχει ιατρική και νοσοκομειακή περίθαλψη σε ασθενείς ΣΥΝ. νοσοκομείο, θεραπευτήριο. αναρρωτήριο, νοσηλευτικό ίδρυμα.

[γ-.τυμ. < *νοσηλεύω* + παραγ. επίθημα *-τήριο.* πβ. κ. *εκπαιδευ-τήριο].*

νοσηλευτής (ο) **[1893|.νοσηλεύτριο** (η) **[1894]** {νοσηλευτριών'} το πρόσωπο που προσφέρει τις πρώτες βοήθειες και γενικά την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε ασθενή σύμφωνα με τις οδηγίες τού γιατρού ΣΥΝ. νοσοκόμος / νοσοκόμα.

νοσηλευτικός, -ή. -ό 11893] **1.** αυτός που σχετίζεται με την περίθαλψη και τη θεραπεία των ασθενούν, πυυ είναι ικανός ή κατάλληλυς γΓ αυτήν: ~ *ίδρυμα / προσωπικό / μονάδα / υλικό ΣΥ κ.* θεραπευτικός

(ειδικότ.) ***νοσηλευτική*** (η) (α) το επάγγελμα τού νυσηλευτή (βλ.λ.). η τέχνη και η επιστήμη τής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και περιποίησης ασθενών, ατόμων με ειδικές ανάγκες και γενικά αναξιο- παϋούντων. σύμφωνα με τις οδηγίες των ειδικών ιατρών (β) (με κεω.) η ανώτερη και η ανώτατη σχολή, στην οποία διδάσκεται η τέχνη και η επιστήμη αυτή: *πέρασα στη ~.*

νοσηλεύω ρ. μετβ. {νοσήλευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} **1.** παρέχω σε ασθενή την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και τις ενδεδειγμένες περιποιήσεις για την ανάρρωσή του ΣΥΝ. περιθάλπω **2.** (συχνότ. στο μεσοπαθ. ***νοσηλεύομαι)*** δέχομαι ιατρική περίθαλψη και φροντίδα κατ' οίκον ή συχνότ. σε ειδικό θεραπευτικό ίδρυμα: οί *τραυματίες διακομίστηκαν και νοσηλεύονται στο Ασκληπιείο Βούλας* || *στο παρελθόν νοσηλεύθηκε δύο φορές σε ψυχιατρική κλινική* συν. περιθάλπομαι.

|bΤΥΜ. αρχ. < *νοσηλός* «άρρωστος, ασθενής» < *νόσος* -i- παραγ. επίθημα *-ηλός.* πβ. *κ. χαμ-ηλός).*

νοσήλιο (τα) {νοσηλίων} τα έξυδα τής θεραπείας, η χρηματική δαπάνη πυυ απαιτείται για τη χορήγηση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την περιποίηση ασθενούς σε νοσηλευτικό κατάστημα, j ετυμ. Ουδ. πληθ. τού μτγν. επιθ. *νοσή/.ιος* « αρχ. *νοσηλός).* Βλ. κ. *νοσηλ,εύω].*

νόσημα (το) {αρχ.Ι {νοσήμ-ατυς | -ατα. -άτωνί (λόγ.) ΙΑΤΡ. πάθηση οργανική ή ψυχική, απώλεια τής υγείας τού οργανισμού: *δερματικό / καρδιαγγειακό / αλλεργικό > αφροδίσιο / ψυχικό · στομαχικό / νεφρικό / ηπατικό / εντερικό ~* || *ανίατο / σοβαρό / βαρύ / ελαφρό* ■ *μεταδοτικό* ~ συν. (λόγ.) νόσος, ασθένεια, (καθημ.) αρρώστια.

νοσηρός, -ή (λόγ. -ά). -ό (λόγ.) 1. (κυριυλ.) αυτός που πρυκαλεί ασθένεια. που θεωρείται επιβλαβής ή καταστρεπτικός για την υγεία και την ισορροπία οργανισμού: - *κλίμα / αναθυμιάσεις / διαταραχή* ΣΥΝ. νοσώδης, νοσογόνος, παθογόνος, ανθυγιεινός αντ. υγιεινός 2. (κατ' επέκτ.-σπάν.) επιρρεπής στην ασθένεια, αυτός πυυ έχει την τάση να αρρωσταίνει: ~ *οργανισμός / προδιάθεση* συν. ασθενικός. Φιλάσθενος ΑΝΤ. υγιής, ρωμαλέος, δυνατός **3.** (μτφ.) αυτός που δεν είναι υγιής ή φυσιολυγικός, που αποκλίνει από την υμαλότητα ή από ό.τι θεωρείται ηθικώς και κοινωνικώς παραδεκτό: ~ *φαντασία , ιδέα / κατάσταση / ατμόσφαιρα ί φιλοδοξία / εκδήλωση ι νοοτροπία / μανία / έξη / περιέργεια* || *η ελληνική οικονομία δεν μπορεί να απαλλαγεί από ορισμένα ~ φαινόμενα* || *στην πολιτική ζωή τής χώρας επικρατεί ένα ~ κλίμα* συν. αρρωστημένος, ανώμαλος λντ. (μτφ.) υγιής, φυσιολογικός. — νοσηρ-ά / -ώς επίρρ.

|κτγμ. αρχ. < *νόσος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ηρός*, πβ, *οδυν-ηρός, πον-ηρός* \.

νοσηρότητα (η) 11833] {χωρ. πληθ.} **1.** η κατάσταση ελλείψεως υγείας. ευεξίας και δύναμης στον οργανισμό λντ. υγεία, ανοσία 2. (κατ' επέκτ.) η ροπή προς την ασθένεια και την αδυναμία, η φιλάσθενη κράση: *τα αίτια τής - τού παιδιού θα πρέπει να αναζητηθούν σε κληρονομικούς παράγοντες* αντ. ευρωστία. ευεξία, ισχυρή κράση **3.** (ειδικότ.) jatp. η συχνότητα προσβολής πληθυσμιακής ομάδας από ασθένειες ή από συγκεκριμένυ νόσημα σε δεδομένο χρονικό διάστημα: *η*

στην Π,λλάδα διατηρείται σε χαμηλά επίπεδα **4.** το σύνολο των αιτιών που δημιυυργούν ή προδιαθέτουν για την εμφάνιση μιας ασθένειας: *η - στην περιοχή οφείλεται στην ύπαρξη εκτεταμένων ελών* **5.** (μτφ.) μη φυσιολογική κατάσταση, που αποκλίνει από την ομαλότητα καί το ηθικώς και κοινωνικώς παραδεκτό: *πολιτική/ κοινωνική/ ηθική* ~ || *γο άρθρο τού έγκριτου δημοσιογράφου αποκαλύπτει τη ~ τής πολιτικής μας ζωής.* **νοσογόνος,** -ος. -ο [1833! (λόγ.) αυτός που προκαλεί ασθένεια, που είναι ή θεωρείται επιβλαβής για τη σωματική ή ψυχική υγεία: - *μικρόβιο ί ιός : εστία* συν. νοσηρός, παθογόνος αντ. υγιεινός, εξυγιαντικός.

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. morbifiquc|. **νοσογραφίο** (η) 11811J {χωρ. πληθ.} **1.** η επιστημονική περιγραφή και ταξινόμηση των νόσων 2. (συνεκδ.) σύγγραμμα που περιλαμβάνει την περιγραφή μιας ή περισσότερων νόσο>ν. — **νοσογραφικός,** -ή, -ό 11857].

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nosouraphic]. **νοσοκομειακός,** -ή, -ό 118861 **1.** αυτός που σχετίζεται με το νοσοκομείο: - *περίθαλ ψη / ίδρυμα! νοσηλεία / αεροπλάνο ι ελικόπτερο / αυτοκίνητο / κρεβάτι · υλικό! προσωπικό , γιατρός* (που απασχολείται αποκλειστικώς σε νοσοκομείο) / *ιατρική* (που ασκείται στα νοσοκομεία) / *πλοίο* (που έχει μετατραπεί σε νυσοκομείο) **2. νοσοκομε/σκό** (το) ειδικά διαμορφωμένο αυτοκίνητο για την επείγουσα μεταφορά ασθενών σε νοσοκυμείο και την παροχή των πρώτων βοηθειών σε αυτούς συν. ασθενοφόρο. **νοσοκομειακ-ά /-ώς** επίρρ. **νοσοκομείο** (το) [μτγν.] δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα κυιν<ονικο-επι- στημονικού χαρακτήρα, που παρέχει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και στοχεύπ στην όσο το δυνατόν πληρέστερη θεραπεία και αποκατάσταση τής υγείας ασθενών και αναξιυπαθούντων και στη χορήγηση τής ενδεδειγμένης περιποίησης στις περιπτοϊσπς τοκετών και χρό- vitov ή ανίατων ασθενειών: *δκκνυκτερεύον / εφημερεύον / κρατικό / δημοτικό ! λαϊκό* ■ *γενικό* (που δέχεται όλα τα περιστατικά, παθολογικά και χειρουργικά, ειδικευόμενο κυρ. σε παθήσεις που απαιτυύν βραχυχρόνια περίθαλψη) *ειδικό* (πυυ παρέχει νοσηλεία σε ασθενείς υι οποίοι πάσχουν από ορισμένες ασθένειες, κυρ. από λοιμο)δεις. ογκολογικές. ψυχικές κ.λπ.. νόσους ή νοσήματα τού θώρακα) / *στρατιωτικό* (στο οποίο νοσηλεύονται κυρ. στρατευμένοι ή στρατιωτικοί και τα μέλη των υικογενειών τυυς) / *πλωτό* - || *μεταφέρομαι / διακομίζομαι / νοσηλεύομαι / παραμένα) στο* - || *εξέρχομαι! βγαίνω / παίρνω εξιτήριο από το* ~ ΣΥΝ. νοσηλευτήριο, θεραπευτήριο, αναρρωτήριο, νοσηλευτικό ίδρυμα, θεραπευτικό ίδρυμα (πβ. λ. *κλινική* κ. *Κέντρο Υγείας, λ. κέντρο).* **νοσοκόμος** <ο), **νοσοκόμα** (η) πρόσωπο που περιθάλπει και περιποιείται ασθενείς, που έχει ως επάγγελμα να νοσηλεύει αρρώστους ή αναξιοπαθούντες σε ειδικό ίδρυμα (νοσυκομείο). σε ιατρεία ή και στο σπίτι συν. νυσηλευτής / νυσηλεύτρια. ·*■ σχολιο λ. *κόμη.*

[ΕΤΎΜ. μτγν. < *νοσο-* (< *νόσος)* + *-κόμος* < *κομώ* «φροντίζω, περιποιούμαι». Βλ. κ. *-κομία*\. **νοσολογίο** (η) [Ι851J {χωρ. πληθ.} ιλτι». ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη συστηματική περιγραφή και ταξινόμηση των νόσων με βάση ορισμένα κριτήρια. **νοσολόγος** (ο'η) [Ι871|. **νοσολογικός,** -ή, -υ 11832]. **νοσολογικ-ά / -ώς** [1847J επίρρ.

[ΓΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nosologic], **νοσομανία** (η) {χωρ. πληθ.} ψυχοπαθολογική κατάσταση που εντάσσεται στην υποχονδρία (βλ.λ.), κατά την οποία το πρόσωπο καταλαμβάνεται από νοσηρό φόβο ότι πάσχει από όλες τις σοβαρές ασθένειες και γΓ αυτό ασχολείται συνεχώς με την υγεία του. — **νοσομανής,** -ής, ές.

ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. nosomania], **νόσος** (η) (λόγ.) **1.** κάθε διαταραχή, βλάβη και γενικά μη φυσιολογική κατάσταση που παρουσιάζεται στο σώμα οργανισμού ή και στον ψυχισμό ανθρώπου λόγω εξωτερικών ή εσωτερικο>ν αιτίων και προσβάλλει ή αλλοιώνει τις λειτουργίες του: *οξεία, χρονία. ανίατη / μολυσματική / επώδυνη / βαριά / μυστηριώδης / μεταδοτική / θανατηφόρος / νευρική / ψυχική / εντερική* -]j *προσβάλλομαι / θεραπεύομαι από τη* ~ || *καταπολεμώ τη* - || *υποκύπτω στη* - συν. αρρώστια, ασθένεια. νόσημα, πάθηση ανι. υγεία, ευεξία, ευρωστία 2. (α) ***επαγγελματική νόσος*** χαρακτηρισμός ασθένειας που προσβάλλει όσους εργάζονται σε επαγγέλματα με επικίνδυνες ή μολυσματικές συνθήκες εργασίας (β) ***ενδημική νόσος*** κάθε ασθένεια που εμφανίζεται τακτικά ή περιοδικά σε έναν τύπο (γ) ***επιδημική νόσος*** κάθε ασθένεια με μεγάλη μεταδοτικότητα, δηλ. που προσβάλλει σημαντικό τμήμα τύυ πληθυσμού σε μικρό χρυνικό διάστημα (δ) ***ιερά νόσος*** (μτγν. φρ.) η επιληψία (βλ.λ.) (ε) ***επάρατη νόσος*** ο καρκίνος (βλ.λ.) (στ) ***στερητική νόσος*** βλ. λ. *στερητικός* (ζ) ***στεφανιαία νόσος*** βλ. λ. *στεφανιαίος* (η) ***συστηματική νόσος*** βλ. λ. *συστηματικός* (θ) **νόσος *των δυτών*** κατάσταση στην οποία περιέρχονται οι δύτες, όταν αναδυθούν απότομα από βάθος μεγαλύτερο των τριάντα μέτρων, η οποία οφείλεται στη διαφορά βαρομετρικής πιέσεως και την επίδραση τού αζώτου στον οργανισμό και εκδηλώνεται με ζάλη ή δυσφορία (ι) **νόσος *των τρελών αγελάδων*** η σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια (βλ. λ. *σπογγώδης).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιδημία.*

[ετυ.μ. < αρχ. *νόσος / νοΰσος* < **νόσΗος.* αγν. ετύμου|. **νοσοφοβία** (η) 11894] {χωρ. πληθ.} είδος υποχονδρίας (βλ.λ.). ιδεολη- πτική κατάσταση φοβίας για τις νόσους, που εκδηλώνεται με τη λήψη εκ μέρους τού ατόμου πολλαπλών προφυλάξεων για την αποφυγή ενδεχόμενων μολύνσεων.

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. nosophobiaj.

νοσταλγία (η) {χωρ. πληθ.) **1.** **συναίσθημα έντονου πόθου και λαχτάρας για επιστροφή στην πατρική γη. που συνοδεύεται συνήθ. από θλίψη και μελαγχολία, εφόσον η επιστροφή αυτή κρίνεται δύσκολη ή αδύνατη:** *η ~ τού ξενιτεμένου αποτελεί βασικό θέμα τής δημοτικής ποίησης || όταν ζούσα στο εξωτερικό, ένιωθα έντονη ~ για την* Ελλό-*δα* **συν. πεθυμιά. λαχτάρα** 2. **(κατ' επέκτ.) ψυχική κατάσταση που συνοδεύει ενίοτε την αναπόληση τού παρελθόντος και χαρακτηρίζεται από συναισθήματα θλίψης και μελαγχολίας κατά την ανάμνηση αγαπημένων προσώπων, ευχάριστων γεγονότων, καταστάσεων κ.λπ.. ενώ συνδυάζεται και με επιθυμία για επάνοδο ή επιστροφή τους: με**

θυμούμαι την εποχή εκείνη τής χαράς και τής ξεγνοιασιάς || αγιάτρευτη / δυνατή / ξαφνική / ακατανίκητη / απέραντη / τυραννική / γλυκιά ~ || κατέχομαι ί βασανίζομαι από ~ || με κυριεύει η ~. **j ετυ.μ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. nostalgic < αρχ.** *νόστος* **+** *-αλγία*

άλγος **«πόνος»}. νοσταλγικός, -ή. -ό 11891J αυτός που σχετίζεται με τη νοσταλγία (βλ.λ.) ή αυτός που προκαλεί νοσταλγία: -** *τραγούδι / αναδρομή / περιγραφή / αναπόληση / διάθεση / περίπατος.* **νοσταλγικ-ά / -ώς [1896] επίρρ.**

νοσταλγος (ο/η) 11894] πρόσωπο που αισθάνεται νοσταλγία, που αναπολεί με ευχαρίστηση κάτι που ανήκει στο παρελθόν: *~ τής χαμένης νιότης·* **ΦΡ.** *νοαταλγοί τού παρελθόντος* **οι οπαδοί τής δικτατορίας.**

νοσταλγώ ρ. μετβ. {νοσταλγείς... (νοστάλγησα! αισθάνομαι νοσταλ-γία (βλ.λ.) (για πρόσωπο, τόπο. εποχή, κατάσταση κ.λπ.): *~ τα φοιτητικά μου χρόνια || μετά από πολλά χρόνια στο εξωτερικό υ Νάσος νοστάλγησε την ί-Ά'/.άδα.*

Ιετυ.μ. < *νοσταλγία* **(υποχωρητ.), βλ.λ.]. νοστιμάδα (η) [μεσν.| {χωρ. πληθ.] (λαϊκ.) 1. (κυριολ.) η νοστιμιά (βλ.λ.) ΑΝ 1. ανοστιά** 2. **(μτφ.) θελκτικότητα και χάρη:** *το είπες με πολλή ~* **|[(παροιμ.)** *«ανάρια-ανάρια το φί?Λ, για να 'χει ~»* **|| (παροιμ.)** *«έρωτας δίχως πείσματα δεν έχει ~»* **συν. γοητεία, χάρη, γλύκα, νοστιμεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {νοστίμ-εψα. -εύτηκα. -ευμένος}**

(μετβ.) 1. κάνω (έδεσμα) νόστιμο (βλ.λ.), συνήθ. προσθέτοντας το κατάλληλο συστατικό: *το αλατοπίπερο νοστιμεύει το φαγητό* **[|** *Βάζω μπαχαρικά, για να νοστιμέψω το φαγητό* **συν. αρτύνω. καρυκεύω ΛΝΤ. ανοσταίνω** 2. **(μτφ.) καθιστώ πρόσωπο ή πράγμα κομψό και χαριτωμένο, τυ κάνω θελκτικό και γοητευτικό:** *στη θέση σου θα έβαζα και κόκκινη κ?^ωστή, για να νοστιμέψω το σχέδιο τού κεντήματος || πολύ τη νοστιμεύει το καινούργιο της φόρεμα* **συν. ομορφαίνω, κομ- ψεύω, εξωραΐζω λντ. ασχημίζω ♦ (αμετβ.) 3. (για φαγώσιμο) αποκτώ ευχάριστη γεύση, γίνομαι νόστιμος (βλ.λ.): το** *ρύζι θα νοστιμέψει,* **αν** *προσθέσεις λίγο κάρι* **αντ, ανοσταίνω** 4. **(μτφ.) γίνομαι όμορφος, κομψός και χαριτωμένος, αποκτώ γοητεία:** *τα κορίτσια νοστιμεύουν πολύ, όταν περάσουν την πρώτη εφηβική ηλικία* **ΣΥΝ. ομορφαίνω, εξωραΐζομαι αντ. ασχημίζω). γίνομαι άχαρος 5. (μεσοπαθ.** *νοστιμεύομαι)* **έχω έντονη επιθυμία, λαχτάρα ή πόθο για (κάτι/κάποιον), επιθυμώ να γευθο) (κάτι):** *μη νοστιμεύεσαι τα γλυκά- είπες ότι άρχισες δίαιτα!* **|| νοστιμεύεται τη γειτονοπούλα εδώ και καιρό ΣΥΝ. λαχταρώ, ποθώ, ορέγομαι, (λαϊκ.) λιμπίζομαι, τραβά η ψυχή μου. Ηπίσης νοστιμίζω [μεσν.] {σημ, 1-3).**

νοστιμιά (η) **1.** η ευχάριστη γεύση τής τροφής, η ιδιότητα τού εύγευ-στου εδέσματος: *η ~ τού φαγητού εξαρτάται από την τέχνη τής μαγείρισσας* ΣΥΝ. νοστιμάδα, γευστικότητα ΛΝΤ. ανοστιά 2. (μτφ.) κυμ- ψότητα και χάρη. η ιδιότητα προσώπου/πράγματος που ασκεί έντονη έλξη: *τα αστεία και τα πειράγματά του έχουν ~* ΣΥΝ. γούστο, γοητεία, χάρη, θελκτικότητα. γλύκα ΑΝΓ. ανοστιά **3.** ***νοστιμιές*** (οι) εύγευστα εδέσματα: στο τραπέζι παρουσίασε ε'να *σωρό -.* **νοστιμίζω** ρ. - * νοστιμεύω **νόστιμον ημσρ** ήμαρ

νόστιμος, -η. -ο **1.** αυτός που διαθέτει ευχάριστη γεύση, που προκαλεί γευστική απόλαυση: *ετοίμασα κάτι ~ || ~ κρέας / ψάρι / φαγητό* ΣΥΝ. εύγευστος, γευστικός, απολαυστικός, (λόγ.) τερψιλαρύγγιος ΑΝΤ. άγευστος, άνοστος 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί καλή διάθεση και ευχαρίστηση. που λέγεται ή γίνεται με χάρη και κομψότητα: *συνήθως στις συντροφιές λέει ~ ανέκδοτα || ~ υπόθεση / ιστορία / επεισόδιο / περιστατικό / παράδειγμα / αστείο* ΣΥΝ. όμορφος, χαριτωμένος, ευχάριστος, κομψός, γουστόζικος ΑΝΤ. άνοστυς. άχαρος, κρύος, ανάλατος

(μτφ.) ευχάριστος στην όψη, αυτός που προκαλεί ευχάριστες εντυ-πώσεις: *κοπέλα / κορίτσι / γυναίκα / άνδρας > νεαρός || ~ στόλισμα / ντύσιμο* ΣΥΝ. χαριτωμένος ΛΝΤ. άχαρος. – **νόστιμα** επίρρ. [μεσν.Ι. ΙΕΤ.ΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ο αναφερόμενος στην επιστροφή στην πατρίδα» και, κατ' επέκταση, «ο ευχάριστος, αυτός που προκαλεί ωραίες αναμνήσεις (όπως ένα εύγευστο φαγητό)», < *νόστος* (βλ.λ.)). **νοστιμούλης,** -α. -ικο {νοστιμούληδες} (υποκ.) **1.** αυτός που είναι αρκετά νόστιμος: *~ φαγητό* 2. (μτφ.) αρκετά όμορφος, αρκετά χαριτωμένος: *~ κοπελιά* ΣΥΝ. ομορφούλης. ομορφούλικος. ομορφούτσικος ΑΝΤ. ασχημούλης, ασχημούτσικος. Επίσης **νοστιμούλικος,** -η, -ο κ. **νο- στιμούτσικος.**

νόστος (ο) {χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) η επιστροφή ξενιτεμένου στην πατρίδα: *κάθε μετανάστης ζει με τον πόθο τού -* ΣΥΝ. επάνοδος, πα- λιννόστηση, επαναπατρισμός ΛΝ Γ. εκπατρισμός, αποδημία, ξενιτεμός, (λαϊκ.) μισεμός.

|ΕΤΥ.Μ. **αρχ. <** *νέομαι* **«επιστρέφω, γυρίζω» (με ετεροίωση) <** **νέσ- ομαι,* **που συνδ. με σανσκρ. nasare «πλησιάζω, ενώνομαι», γοτθ. nasjan «σώζω», αρχ. γερμ. nerian «διασώζω, τρέφω» (> γερμ. nahren) κ.ά. Ομόρρ.** *ά-νοστος, νόστ-ιμος, Νέστ-ωρ* **(βλ.λ.) κ.ά.]. νοσφίζομαι ρ. μετβ. αποθ. {νοσφίσθηκαί (λόγ.-σπάν.) γίνομαι παράνομα κάτοχος ξένου πράγματος ή αντικειμένου, το κατακτώ και το κρατώ με δόλιο τρόπο: -** *έδαφος / περιουσία* ΣΥΝ. **ιδιοποιούμαι, σφε**τερίζομαι. οικειοποιούμαι. – **νόσφιση** (η) [1895}, **νοσφισμός** (ο) [μτγν-J, **νοσφιστής** (ο) Ιμτγν.Ι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[f.tym. < αρχ. *νοσφίζω,* αρχική σημ. «απομακρύνω · αποστερώ»». < επίρρ. *νόσφι* «μακριά από, παράμερα, κρυφά», αβεβ. ετύμου. Το επίθημα *-φι* ίσως είναι υπόλειμμα οργανικής πτώσεως, αλλά δεν έχει προσδιοριστεί σαφώς το θέμα τής λ. Κατά μίαν άποψη, ίσως *νόσφι* < **νότ-σ-φι.* που συνδ. με λιθ. πυο «μακριά από», λετ. πυο «από, εκ» και με το αρχ. *νώτον*\. **νοσώ** ρ. αμετβ. |αρχ.{ {νοσείς... { νόσησα} (λόγ.) **1.** προσβάλλομαι ή έχω προσβληθεί από ασθένεια, υποφέρω από κάτι, είμαι άρρωστος σωματικά ή ψυχικά: *υ ασθενής νοσεί βαριά* ΣΥΝ. ασθενώ, πάσχω ΑΝΤ. υγιαίνω 2. (μτφ.-συχνότ.) βρίσκομαι σε πολύ κακή κατάσταση: *η ανώτατη παιδεία μας νοσεί βαρύτατα και πρέπει να στρατευθούμε όλοι για τη θεραπεία της* ΣΥΝ. πάσχω, υποφέρω, (οικ.) είμαι σε κακό χάλι ΛΝΤ. είμαι καλά, βρίσκομαι σε άριστη κατάσταση, **νοσώδης,** -ης, -ες [αρχ.J {νοσώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. αυτός που προξενεί ασθένεια, που είναι ή θεωρείται επιβλαβής για την υγεία και την ισορροπία τού οργανισμού: *~ κ'/Αμα* ΣΥΝ. νοσηρός, νοσογόνος. ανθυγιεινός ΛΝ Γ. υγιεινός 2. ο επιρρεπής στις ασθένειες, αυτός που προσβάλλεται εύκολα και συχνά από αρρώστιες: - *οργανισμός* ΣΥΝ. ασθενικός, φιλάσθενος ΑΜ. υγιής, δυνατός, εύρωστος **3.** (μτφ.- σπάν.) αυτός που προκαλεί συμφορές και καταστροφές ΣΥΝ. ολέθριος. καταστρεπτικός ΑΝΤ. ευνοϊκός 4. (ειδικότ.) νοσώδες (το) ομοι-οπαθητικό φάρμακο που αποτελείται από παθολογικά προϊόντα τού οργανισμού σε μεγάλη αραίωση και χρησιμοποιείται για τη θεραπεία των αντίστοιχοί νόσων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **νότα[1]** (η) {δύσχρ. νυτών} **1.** ΜΟΥΣ. το σημείο με το οποίο παριστάνε- ται γραφικώς ο μουσικός φθόγγος· καθένα από τα επτά σημεία/σύμβολα τής μουσικής κλίμακας: *παίζει κιθάρα πρακτικά, χωρίς να ξέρει νότες* ΣΥΝ. σημείο, φθογγόσημο 2. (κατ' επέκτ.) ο ήχος που ακού- γεται και ειδικότ. η ιδιαίτερη χροιά του: *υψηλή / χαμηλή / παράφωνη ~* ΣΥΝ. τόνος, απόχρωση **3.** (μτφ.) η χροιά ή η απόχρωση οποιουδήπο- τε πράγματος και γενικά οτιδήποτε επηρεάζει τη διάθεση και μεταβάλλει τη συναισθηματική ισορροπία: *το γέλιο των παιδιο)ν έδωσε χαρούμενη - στη σκυθρωπή ατμόσφαιρα || η χθεσινή κακοκαιρία έδωσε μια χειμωνιάτικη ~ στην καρδιά τής άνοιξης || ευχάριστη / δυσάρεστη / εύθυμη / γιορτινή / πένθιμη, τραγική < δραματική / τρυφερή / ζωηρή / λαϊκή ~ || ~ ευθυμίας / χαράς / μελαγχολίας / αισιοδοξίας / δροσιάς / φρεσκάδας* ΣΥΝ. τόνος.

[ΕΤΥΜ. < λατ. nota «σημείο, σήμα» (< nosco «γνωρίζω, εξετάζω»). Τα ονόματα των φθογγοσήμων προέρχονται ακρυφωνικώς από συλλαβές μεσν. λατ. ύμνου προς τον Ιωάννη τον Βαπτιστή (βλ. τα πλάγια στοιχεία παρακάτω): *Ut* queam laxis resonare fibris. M/ra gestorum /jinuli tuorum. *Solve* polluti /abii reactum. Sancte /ohannes («Για να μπορέσουν οι υπηρέτες σου να τιμήσουν με δυνατές φωνές τις θαυμαστές σου πράξεις, εξάλειψε την αμαρτία από τα ακάθαρτα χείλη τους. Αγιε Ιωάννη»). Αργότερα η πρώτη νότα «ut» μετονομάστηκε σε «do»]. **νότα[2]** (η) {δύσχρ. νοτών} ΝΟΜ. επίσημο διπλωματικό έγγραφο που ανταλλάσσεται μεταξύ τού Υπουργείου Εξοηερικών μιας χοίρας και των διαφόρων διπλιόματικών αντιπροσωπιών που βρίσκονται στη χώρα αυτή ΣΥΝ. διακοίνωση. (λατ.) μεμοράντουμ.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. note (diplomatique) < λατ. nota «σημείο, σήμα» (< ρ. nosco «γνωρίζω, εξετάζω»)], νοτάριος (ο) {νοταρί-ου | -ων, -ους} ΙΣΤ. 1. (κατά τη Φραγκοκρατία και την Τουρκοκρατία και αργότερα στα Επτάνησα) ο συμβολαιο-γράφος (βλ.λ.) 2. πολιτικό και εκκλησιαστικό αξίωμα στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, που αντιστοιχούσε κατά καιρούς στον σημειογράφο, τον στενογράφο, τον γραμματέα ή τυν συμβο?ναιογράφο. – νοταρια- νός, -ή. -ό.

[Γ.ΤΥΜ. μτγν. < λατ. notarius < nota «σημείο, σήμα» < ρ. nosco «γνωρί- ζο), εξετάζω»|.

νοτερός, -ή. -ό γεμάτος υγρασία και βροχή: *~ κλίμα I πρωινό / βράδυ* ΣΥΝ. υγρός, βροχερός ΑΝΤ. ξερός, ξηρός, στεγνός.

|ι·:τΥΜ. αρχ. < *νότος].* **νοτιά** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** ο νότος: *Βγήκε από το κάστρο και τράβηξε κατά τη -* [[*το σπίτι Βλέπει κατά τη ~* ΣΥΝ. νοτιάς, μεσημβρία ΑΝΤ. βορράς 2. (συνεκδ.) ο άνεμος που πνέει από τον νότο και. καθώς περνά από τη θάλασσα, φέρνει υγρασία: *σήμερα φυσάει δυνατή -* (βλ κ. λ. *άνεμος,* ΠΙΝ.) ΣΥΝ. νοτιάς, όστρια ΛΝΤ. βοριάς, πουνέντες **3.** (μτφ.) καιρός υγρός και βροχερός που προκαλείται από νότιο άνεμο: *η ~ μού τρυπούσε τα κόκκαλα* ΣΥΝ. υγρασία ΛΝ Γ. ξηρασία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

| tΤΥΜ. < αρχ. *νοτία* (ενν. *αϋρα. πνοή),* ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *νό-τιος*\.

Νότια Αφρική ή **Δημοκρατία τής Νότιας Αφρικής** (η) (αφρι- κάανς Republiek van Suid Afrika. αγγλ. Republic of South Africa = Δημοκρατία τής Νότιας Αφρικής) κράτος στο νοτιότερο άκρο τής Αφρικής με πρωτεύουσες την Πρετόρια (για την εκτελεστική εξουσία) και το Κέιπ Τάουν (για τη νομοθετική εξουσία), επίσημες γλώσσες τα Αφρικάανς και την Αγγλική και νόμισμα το ραντ. Επίσης **Νότιος Αφρική. – Νοτιοαφρικανός** κ. (προφορ.) **Νοτιοαφρικάνος** (οκ **Νο- τιοαφρικανή** κ. (προφορ.) **Νοτιοαφρικάνα** (η), **νοτιοαφρικανικός,** -ή. -ό f 1890J κ. **νοτιοαφρικάνικος,** -η. -υ.

[ΕΤΥ.Μ. Η χώρα έλαβε την ονομασία της το 1910 με την ένωση των προτεκτοράτων και αποικιών τής Αγγλίας στην περιοχή!, **νοτιάς** (ο) {νοτιάδες} 1.ο θερμός και υγρός άνεμος που πνέει από νότια διεύθυνση και φθάνει κάποτε σε πολύ μεγάλη ένταση (ώς εννέα μποφόρ στα ελληνικά πελάγη): *σήμερα φυσάει -* (βλ. κ. λ. *άνεμος,* ΠΙΝ.) ΣΥΝ. νοτιά, όστρια ΑΝ Γ. βοριάς 2. (κατ'επέκτ.) ο σχετικά θερμός και υγρός καιρός που επικρατεί όταν πνέει νότιος άνεμος: *σήμερα*

δεν κάνει κρύο, είναι - ΣΥΝ. νοτιά 3. (συνεκδ.) ο νότος: *τράβηξε κατά τον* ~ ΣΥΝ. μεσημβρία, νοτιά ΑΝΤ. βορράς. – (υποκ.) **νοτιαδάκι** (το). [ΕΤΥΜ. < *νοτιά*, κοιτά το *βοριάς*|.

Νότια Σινική Θάλασσα (η) τμήμα τής Σινικής Θάλασσας μεταξύ των Φιλιππινών, τής νήσου Βόρνεο. τής Μαλαισίας, τού Βιετνάμ και των Ν. ακτών τής Κίνας· αλλιώς *Θάλασσα (τής) Νότιας Κίνας*. **νοτίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {νότισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) καθιστώ (κάτι) υγρό και μαλακό, το ποτίζω ελαφρώς με νερό ή άλλο υγρό: *μην απλώσεις έξω τα ρούχα, γιατί η υγρασία θα τα νοτίσει || το μωρό νότισε το στρώμα || νοτισμένο χώμα! έδαφος / ατμόσφαιρα* ΣΥΝ. υγραίνω. βρέχω, διαβρέχω, μουσκεύω ΛΝ Γ. ξηραίνω, στεγνώνω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι υγρός και μαλακός από απορρόφηση νερού ή άλλου υγρού: *τα ρούχα νότισαν από την υγρασία || ο τοίχος νότισε* ΣΥΝ. υγραίνομαι, βρέχομαι, διαβρέχομαι ΑΝ Γ. ξηραίνομαι, στεγνώνω. – **νότισμα** (το) κ. **νοτισμός** (ο) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *νότος*].

Νοτιοαμερικανός κ. (προφορ.) **Νοτιοαμερικάνος** (ο). **Νοτιοαμερικανη** κ. (προφορ.) **Νοτιοαμερικάνα** (η) πρόσωπο που κατάγεται από τη Ν. Αμερική ΣΥΝ. Λατινοαμερικανός. ·– **νοτιοαμερικανι- κός,** -ή, -ό [1889] κ. (προφορ.) **νοτιοαμερικάνικος,** -η. -ο. **νοτιοανατολικός,** -ή. -ό 11812] (συντομ. Να.) **1.** αυτός που βρίσκεται ή είναι στραμμένος προς το σημείο τού ορίζοντα ανάμεσα στον νότο και στην ανατολή: ~ *δωμάτιο / παράθυρο* ΣΥΝ. ανατολικομεσημβρινός ΑΝΤ. βορειοδυτικός 2. (ειδικότ. για άνεμο) αυτός που έχει διεύθυνση ανάμεσα στον νότο και στην ανατολή, που πνέει από το ανάλογο σημείο τού ορίζοντα (βλ. λ. *άνεμος*, ΠΙΝ.) ΣΥΝ. (επίσ.) εύρος, (λαϊκ.) σιρόκος. – **νοτιοανατολικ-ά / -ώς** [1807] επίρρ. **νοτιοαφρικανικός,** -ή. -ό ♦ Νότια Αφρική

νοτιοδυτικός, -ή. -ό **[** 18**12]** (συντομ. ΝΔ.) **1.** αυτός που βρίσκεται ή είναι στραμμένος προς το σημείο τού ορίζοντα ανάμεσα στον νότο και στη δύση: ~ *δωμάτιο / παράθυρο* ΣΥΝ. δυτικομεσημβρινός ΑΝΤ. βορειοανατολικός 2. (ειδικότ. για άνεμο) αυτός που έχει διεύθυνση ανάμεσα στον νότο και στη δύση, που πνέει από το ανάλογο σημείο τού ορίζοντα (βλ. λ. *άνεμος*, ΠΙΝ.) ΣΥΝ. (επίσ.) λίβας, (λαϊκ.) γαρμπής.

νοτιοδυτικ-ά / -ώς 118071 επίρρ. **νοτιοελλαδικός,** -ή, -ό κ. **νοτιοελλαδίτικος,** -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τη Ν. Ελλάδα,

νοτιοευρωπαϊκός, -ή. -ό [1831] αυτός που σχετίζεται με τη Ν. Ευρώπη.

νότιος, -α, -ο |αρχ.] (συντομ. Ν.) **1.** αυτός που βρίσκεται ή είναι στραμμένος προς τον νότο (βλ.λ.): - *πολιτεία / τομέας / μέτωπο / δωμάτιο Ί παράθυρο*, *ημισφαίριο* ΣΥΝ. μεσημβρινός ANT. βόρειος 2. (ει- δικότ. για στοιχεία τής φύσης) αυτός που προέρχεται από τον νότο ή κατευθύνεται προς αυτόν: ~ *άνεμος / ρεύμα* συν. μεσημβρινός, (γεω- γρ.) ανταρκτικός ΑΝΤ. βόρειος, (γεωγρ.) αρκτικός 3. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που κατοικεί στα μέρη τής Γης, των ηπείρων, μιας χώρας κ.λπ. που βρίσκονται στον νότο: ~ *λαοί || λόγω τής γεωγραφικής μας θέσεως είμαστε οι ~ τής Ευρώπης* jj *στην Ιταλία υπάρχει έκδηλη αντιπαλότητα μεταξύ Βορείων και νοτίων* αν ί. βόρειος 4. (α) ΓΓ.ΩΓΡ. ειδικός προσδιορισμός ή συμπλήρωμα τής ονομασίας γειογραφικής περιοχής, οικισμού κ.λπ., που δείχνει ότι η εν λόγω τοποθεσία βρίσκεται στον νότο και αντιδιαστέλλεται προς άλλη. ομόνυμη. η οποία βρίσκεται στον βορρά: ~ *Αμερική / Βιετνάμ / Κορέα* (β) (ειδικότ.) *Νότιος* (ο) ο στρατιώτης ή ο κάτοικος των νότιων πολιτειών των Η.Π.Α., κυρ. κατά τη διάρκεια τού εμφυλίου πολέμου τον 19ο αι.: *στον πό?>.εμο νίκησαν οι Βόρειοι τους Νοτίους* 5. αςι ρον. *Νότιος* στσυρός / *σταυρός τού Νότου* αστερισμός που γίνεται ορατός μόνο στο Ν. Ημισφαίριο τής Γης· περιλαμβάνει πολύ λαμπρούς αστέρες και παλαιότ. χρησίμευε στον προσανατολισμό των ναυτικών. – **νότια / νοτίως** επίρρ.

Νοτιοσλαυΐα (η) (παλαιότ. ορθ.) η Γιουγκοσλαβία (βλ.λ.).

Νότιος Παγωμένος Ωκεανός (ο) ο ωκεανός που περιβάλλει την Ανταρκτική.

Νότιος Πόλος (ο) το νοτιότερο σημείο τής Γης, το προς Ν. σημείο στο οποίο καταλήγει ο νοητός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η Γη ΑΝΤ. Βόρειος Πόλος, **νότισμα** (το) »νοτίζω **νοτισμός** (ο) ► νοτίζω

νότος (ο) {χωρ. πληθ.] **1.** (κ. με κεφ., συντομ. Ν.) ένα από τα τέσσερα κύρια σημεία τού ορίζοντα, το διαμετρικώς αντίθετο τού βορρά, προς τη διεύθυνση τού Νοτίου Πόλου: *κατευθύνθηκαν προς νότο(ν)* ([*στον / από τον* ~ ΣΥΝ. μεσημβρία, νοτιά ΑΝΓ. βορράς 2. το νότιο τμήμα νομού. επαρχίας, χώρας, ηπείρου: *κατοικεί στον*-3. (κατ' επέκτ.) *Νότος* (ο) το σύνολο των λιγότερο ανεπτυγμένων ή αναπτυσσόμενων οικονομικά χωρο')ν, που βρίσκονται στο Ν. τμήμα τής Κυρώπης και γενικότ. τού κόσμου, κατ* αντιδιαστολή προς τον πλούσιο και εξελιγμένο Βορρά 4. (επίσ.) η όστρια (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος*, ΠΙΝ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο*.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με λατ. nato «κολυμπώ», αρμ. nay «υγρός», που θα οδηγούσε σε Ι.Ε.. *sno-t- «υγρός» (πβ. κ. *νέω* «κολυμπά»)»), δεν ικανοποιεί μορφολογικώς και σημασιολογικώς. Η υπόθεση ότι *νότος* < *sno-to- δεν τεκμηριώνεται επιστημονικώς. Παράγ. *νοτ-ερός*. *νοτ-ίζω*, *νότ-ιος* κ.ά.]. **νοτουρνο** (το) {άκλ.} ΜΟΥΣ. μουσική σύνθεση για κρουστά ή έγχορδα ή πιάνο, που έχει συνήθ. αργό τέμπο και μελωδία γλυκιά και μελαγχολική ΣΥΝ. νυκτωδία.

ΙΕΙΥΜ. < ιταλ. notturno «νυχτερινός» (πβ. γαλλ. nocturne) < λατ. nocturnus < no*, noctis «νύχτα»|. **νουά** (το) {άκλ.} στρογγυλό κομμάτι εκλεκτού άπαχου μοσχαρήσιου κρέατος από το μπούτι.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. noix < λατ. nux. nucis «καρύδι»]. :·:

νουάρ **επίθ. |άκλ.]** 1. **αυτός που έχει μαύρο ή πολύ σκούρο χρώμα** 2. **ως χαρακτηρισμός κινηματογραφικών έργων** *(φιλμ νουάρ)*. **κυρ. αμερικανικών τής δεκαετίας τού '40, με κύρια χαρακτηριστικά την ασπρόμαυρη φωτογραφία, τον χαμηλό φωτισμό, την αστυνομική πλοκή, την παρουσία σκληρών χαρακτήρων, τη διαφθορά, τα αστικά τοπία, τον κυνισμό και την απαισιοδοξία** 3. **(γενικότ.) ως χαρακτηρισμός οποιουδήποτε έργου με αστυνομικό θέμα, αστικό πΓριβάλλον και απαισιόδοξη οπτική:** ~ *αφήγημα / ιστορία / χαρακτήρας*.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. **noir** «μαύρος, σκοτεινός» < λατ. **niger** (πβ. κ. *νέγρος)*. Τον γαλλ. όρο **film noir (americain)** πρωτοχρησιμοποίησαν Γάλλοι κριτικοί, για να προσδιορίσουν τις κινηματογραφικές ταινίες τής σημ. 2|.

νουβέλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. λογοτεχνικό είδος, αφήγηση σε πεζό λόγο με έκταση και πλοκή μεγαλύτερη και πιο σύνθετη από αυτήν τού διηγήματος αλλά μικρότερη και απλούστερη από την αντίστοιχη τού μυθιστορήματος: *αισθηματική / αστυνομική* ~ 2. **λογοτ.** (παλαιότ.) σύντομη αφήγηση με σφιχτοδεμένη πλοκή και ρεαλιστικό ή σατιρικό χαρακτήρα· γεννήθηκε τον Μεσαίωνα στην Ιταλία και εξαπλώθηκε τους επόμενους αιώνες σε ολόκληρη τη Δ. Ευρώπη (πβ. λ. *μυθιστόρημα*, *διήγημα*, *αφήγημα)*.

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. **nouvellc** < λατ. **novellus,** υποκ. τού επιθ. **novus** «νέος»].

νουβέλ βογκ (η/το) {άκλ.} ανανεωτική τάση στον χώρο τού γαλλικού κινηματογράφου, γνωστή ως «κινηματογράφος τού δημιουργού» (γαλλ. **cinema d'auteur)** και στην οποία ανήκουν σκηνοθέτες, όπως ο Γκοντάρ. ο Τ'ρυφώ. ο Σαμπρόλ κ.ά. (βλ. κ. *νέο κύμα*, λ. *νέος)*.

Ιγ.τυμ. < γαλλ. **nouvellc vague** «νέο κύμα»], νουγκατίνα (η) πάστα με πλούσια κρέμα, παντεσπάνι και κομμάτια αμυγδάλου.

| **ΗΤΥΜ.** < γαλλ. **nougat ine** < **nougat** < δημώδ. λατ. **nuca** < λατ. **nux. nucis** «καρύδι»].

νουθεσία (η) |αρχ.] {νουθεσιών} η διατύπωση πρότασης με συμβουλευτικό χαρακτήρα, κάθε παραίνεση (που συχνά εμπεριέχει και τόνο κριτικής) **συν.** νουθέτηση, νουθέτημα, συμβουλή, δασκάλεμα. **νουθετώ** ρ. μετβ. {νουθετείς... | νουθέτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} δίνω συμβουλές, κάνω παραινέσεις σε πρόσωπο για βελτίωση συμπεριφοράς. διόρθωση σφάλματος κ.λπ. **ΣΥΝ.** συμβουλεύω, ορμηνεύω, δασκαλεύω, κατηχώ. – **νουθέτηση** (η) [αρχ.] κ. **νουθέτημα** (το) Ιαρχ.Ι.

[ετυμ. < αρχ. *νουθετώ (-έω)* < *νου-* **(< νοῦς) +** *-θετώ* < *τίθημι*, **βλ. κ.** *0έ- τω*\.

νουκλεϊ(νι)κό οξύ (το) (νουκλεϊ(νι)κού οξέος} **βιολ.** μεγαλομοριακή (βλ.λ.) οργανική ένωση που αποτελείται από μικρά μόρια (μονομερή), τα νουκλεοτίδια (βλ.λ.) και υπάρχει σε δύο τύπους, το δεσοξυριβο- ζονουκλεϊκό οξύ (D.N.A.) (βλ.λ.) και το ριβοζονουκλεϊκό οξύ (R.N.A.)

(βλ.λ.).

Ιείύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **nucleic (acid)** < λατ. **nucleus** «πυρήνας» (< **nux. nucis** «καρύδι, κέλυφος»)). νουκλεϊ(νι)κός αριθμός (ο) **ψυς. ο** συνολικός αριθμός των νου- κλεονίων (νετρονίων και πρωτονίων) τού ατομικού πυρήνα. **jΕΤΥΜ.** Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **nuclcon number),** νουκλεόνιο (το) {νουκλεονί-ου | -ων} **φυς.** το πρωτόνιο ή το νετρόνιο ως στοιχεία τού πυρήνα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. **nucleon** < λατ. **nucleus** «πυρήνας»], νουκλεοπρωτεΐνη (η) {νουκλεοπρωτεϊνών} καθεμία από τις σπουδαιότατες ετεροπρωτεΐνες (ένωση από πρωτεΐνη με μη πρωτεϊνική ένωση) που προέρχονται από τη σύνδεση βασικής πρωτεΐνης και νου- κλεϊ(νι)κού οξέος (τού D.N.A. ή τού R.N.A.). βρίσκονται στον πυρήνα των κυττάρων των ζωντανών οργανισμών και συμμετέχουν στις θεμελιώδεις βιολογικές και γενετικές διεργασίες.

Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. **nucleoprotein** (νόθο σύνθ.)|. νουκλεοτίδιο (το) {νουκλεοτιδί-ου [-ων] **βιολ.** καθένα από τα μόρια που συνδυάζονται, για να σχηματίσουν ένα νουκλεϊ(νι)-κό οξύ (βλ.λ.) και που αποτελούνται από ένα σάκχαρο. μία οργανική βάση και φωσφορικό οξύ.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. **nucleotidc** < θ. **nuclc-** < λατ. **nuclcus** «πυρήνας» « **nux. nucis** «καρύδι, κέλυφος»)]. νούλα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-οικ.) 1. ο αριθμός που δηλώνει το κενό, το μηδέν **ΣΥΝ.** μηδενικό, (καθημ.) ζερό, τζίφος 2. (μτφ.) κόπος που πήγε χαμένος, προσπάθεια που απέτυχε: *πάλι δεν έγινε τίποτε, - ξανά!*

(μτφ.-μειωτ.) πρόσωπο ή πράγμα που δεν αξίζει τίποτα: *ως επιστήμονας είναι σκέτη* ~ **συν.** μηδενικό, τιποτένιος, ανάξιος, τενεκές, κάλπικος παράς **αντ.** σπουδαίος, σημαντικός · 4. (στο σκάκι) λήξη τού παιχνιδιού χωρίς να αναδειχθεί νικητής **ΣΥΝ.** ισοπαλία.

Ιείύμ. μεσν. < ιταλ. **nulla** < λατ. **nulla,** από το επίθ. **nullus** «ουδείς, κανείς» (< **ne ullus)],** nulla dies sine linea λατ. (προφέρεται *νούλα ντίες σίνε λίνεα)* ελλην. *καμία ημέρα χωρίς γραμμή* (από φρ. τού Πλίνιου προς τον διάσημο ζωγράφο Απελλή, ο οποίος δεν περνούσε ούτε μέρα χωρίς να σχεδιάσει έστω μία γραμμή· σήμερα λέγεται κυρ. ως προτροπή σε συγγραφείς) να μην περνά ούτε μία ημέρα, χωρίς να έχεις γράψει έστω και μία γραμμή, nullus crimen, nulla poena sine lege λατ. (προφέρεται *νούλους κρίμεν*, νούλα *πένα σίνε λέγκε)* ελλην. *κανένα έγκλημα*, *καμία ποινή χωρίς νόμο*· δεν μπορεί να υπάρξει έγκλημα και να επιβληθεί ποινή αν δεν προβλέπονται από νόμο. νούμερο (το) 1. ο αριθμός (βλ.λ.): *το ~ εκατό* [[*τυχερό / γρουσούζικο*

|| *το ~ τού τηλεφώνου της* 2. (για ενδύματα και υποδήματα) το μέγεθος: π ~ *παπούτσια φοράς;* **|j** *φοράμε το ίδιο ~ παντελόνι* · 3. καθεμία από τις αυτοτελείς σκηνές σε επιθεώρηση, θέατρο ποικιλιών,

βαριετέ κ.λπ. ή από τα αυτοτελή θεάματα σε νυκτερινό κέντρο δια- σκεδάσεως: *χορευτικό / τραγουδιστικό / επικίνδυνο / σατιρικό / κύριο ~*|| *το ~ σημείωσε επιτυχία ί αποτυχία* jj *η ηθοποιός διέκοψε το ~ της και κατευθύνθηκε προς τα καμαρίνια* ΣΥΝ. πράξη, σκηνή, ατραξιόν, μέρος, ρόλος· φρ. (μτφ.) ***κάνω / αρχίζω (τα) νούμερα*** κάνω καπρίτσια, δημιουργώ προβλήματα: *μου κάνει συνέχεια νούμερα και δεν μπορούμε* να συνεννοηβούμε **4.** (περιληπτ.) ο\ ηθοποιοί, οι χορευτές, οι διασκεδαστές κ.λπ. που εκτελούν αυτοτελή σκηνή σε θέατρο ή *κέντρο* διασκέδασεως **5.** (μειωτ.-για πρόσ.) άτομο φαιδρό, άνθρωπος γελοίος, που προκαλεί κοροϊδευτικά σχόλια εις βάρος του: *αυτός δεν είναι σοβαρό πρόσωπο, είναι -/* jj *έγινε - στο μαγαζί με τα καμώματά του!* ΣΥΝ. γελοίο υποκείμενο, καραγκιόζης, ψώνιο, ούφο ΑΝΙ. σοβαρός. αξιοσέβαστος. – (υποκ.) **νουμεράκι** (το) (σημ. 1-3) (πβ. κ. λ. *αριθμός).*

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *νούμερον*< ιταλ. numero < λατ. numerus «αριθμός»»|.

numerus clausus λατ. (προφέρεται *νούμερους κλάουζους)* ελλην. *κλ,ειστός, περιορισμένος αριθμός*-συνήθ. για θέσεις που πρόκειται να καλυφθούν (σε σεμινάριο, μάθημα, εισαγωγή φοιτητών σε πανεπιστήμιο κ.λπ.).

νουμηνία (η) {νουμηνιών! **1.** ΛΣΤΡΟΝ. η χρονική στιγμή, κατά την οποία η Σελήνη βρίσκεται σε σύνοδο, δηλ. ανάμεσα στη Γη και στον Ήλιο. και εισέρχεται σε νέα φάση τής περιφοράς της γύρω από τη Γη, με αποτέλεσμα να είναι για τον λόγο αυτόν αόρατη **2.** κάθε νέα αρχή των φάσεων τής Σελήνης και επομένως τού σεληνιακού μήνα ΣΥΝ. νέα Σελήνη.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *νεομηνία* (με συναίρεση) < *νεο-* + *-μηνία < μήν*\.

Νουμιδία (η) αρχαίο βασίλειο στη ΒΛ. Αφρική.

[ΕΤΥΜ. < λατ. Numidia < αρχ. *Νομαδία (< νομάς, -άδος).* εξαιτίας τού νομαδικού χαρακτήρα των κατοίκων|.

νουνεχής, -ής.-ές {νουνεχ-ούς I -είς (ουδ. -ή)· νουνεχέστ-ερος. -ατος! (λόγ. για πρόσ.) αυτός που διαθέτει νου και φρόνηση, που χρησιμοποιεί σωστά τις διανοητικές και πνευματικές του ικανότητες: ~ *άνθρωπος / υπάλλη/.ος* ΣΥΝ. εχέφρων. συνετός, μυαλωμένος, σώφρων. φρόνιμος, γνωστικός ΑΝ Γ. άφρων. άμυαλος, ασύνετος, απερίσκεπτος.

νουνεχώς επίρρ. [αρχ.], **νουνέχεια** (η) Ιμτγν.Ι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, έχ{$.*

(F.TYM. αρχ. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *νούν έχει* ή *νούν έχων*\.

νουννός (ο) -*■ νοννός

νούντσιος (ο) εκκλησ. αξιωματούχος τού κράτους τού Βατικανού, διαπιστευμένος ως διπλωματικός αντιπρόσωπος τού Πάπα σε κυβέρνηση κράτους, το οποίο διατηρεί επίσημες διπλωματικές σχέσεις με την Αγία Έδρα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. nuncio < λατ. nuntius «απεσταλμένος»].

νους (ο) {νου κ. νοός | λόγ. πληθ. νόες) **1.** το σύνολο των πνευματικών δυνάμεων τού ανθρώπου, που του επιτρέπουν να συλλαμβάνει την πραγματικότητα και να επεξεργάζεται τα δεδομένα της 2. (ειδικότ.) η ικανότητα να σκέφτεται κανείς, να παράγει λογικές σκέψεις, να δημιουργεί πνευματικά· η διάνοια: *δημιουργικός / επινοητικός / εφευρετικός/ δαιμόνιος/μεγαλοφυής/ γόνιμος*-[| (μτφ.) *ακονίζω/ οξύνω τον ~·* φρ. (α) ***κοινός νους*** βλ. λ. *κοινός* (β) **νους *υγιής εν σώματι υγιεί*** *(νους υγιής έν σώματι ύγιεϊ)* η πνευματική κατάσταση τού ανθρώπου δεν είναι άσχετη από τη σωματική του κατάσταση, η σωματική και η πνευματική υγεία είναι αλληλένδετες (γ) **έχω *στον νου I κατά νου ν (κάτι)*** *(έχει κατά νοϋν,* Σοφοκλ. *Οϊδ. επί Κολ.*] 768) σκέπτομαι να. έχω σκοπό να *κάνω* (κάτι): *- να σας επισκεφθώ σύντομα* || *θα σας εξηγήσω πώς Οα δράσουμε■ κάτι ~* (δ) ***βάζω στον νου (κάτι)*** (μεσν. φρ.) σκέφτομαι (κάτι) (συνήθ. με ανησυχία), υποθέτω: *άργησαν και - μου πολλά* (ε) ***το βάζει ο νους (κάποιου)*** βλ. λ. *βάζω* (στ) ***βάζω (κάτι) με τον νου μου*** (μεσν. φρ.) κάνω σκέψεις, σχέδια, υπολογισμούς, υποθέσεις σχετικά με ένα θέμα: *δεν μΟΥ έδωσε ξεκάθαρη απάντηση και άρχισα να ~ διάφορα* || *βάλε με τον νου σου ότι θα έρθουν εκατό άνθρωποι και θα καταλάβεις τι φασαρία Οα γίνει* (ζ) ***βγόλ' το απ' τον νου σου*** (μεσν. φρ.) σταμάτα να το σκέφτεσαι και να το συζητάς, δεν γίνεται: *-! Λεν πρόκειται να γίνει ποτέ!* ΣΥΝ. ξέχνα το!, ούτε να το σκέφτεσαι! (η) **φέρνω *στον* νου μου (κάποιον** / ***κάτι)*** (μεσν. φρ.) ανακαλώ στη μνήμη μου. έρχεται (κάτι) στο μυαλό μου: *~ τις ωραίες στιγμές που περάσαμε* ΣΥΝ. θυμούμαι, αναλογίζομαι (θ) ***παίρνω τον νου*** **(κάποιου)** (μεσν. φρ.) τον κάνω να χάσει τα λογικά του, τον επηρεάζω στον τρόπο που σκέφτεται ή τον γοητεύω: *μια ομορφού/.α τού πήρε τον νου* (ι) ***ψηλώνει ο νους μου*** (μεσν. φρ.) έχω μεγάλες φιλοδοξίες, στοχεύω πολύ ψηλά (ια) (παροιμ.) **κοντά στον νου *κι η γνώση*** για πράγματα ευνόητα (ιβ) ***(κάτι) περνάει απ' τον νου / το μυαλό (κάποιου)*** (i) για ξαφνική, σύντομη σκέψη, ιδέα: *κάτι μού πέρασε απ' τον νου* (ii) (γενικότ.) σκέφτομαι ή φαντάζομαι (κάτι): *δεν μΟΥ πέρασε καν απ' τον νου ότι θα ερχόσουν τόσο νωρίς* (ΐγ) **πού *γυρίζει ο νους σου;*** τι σκέφτεσαι, τι σε απασχολεί: (ιδ) ***μου έρχεται στον νου (κάτι)*** *(έπι νοϋν έλθεϊν* πνι. Διονυσ. Αλικαρν. 3, 15) (i) σκέφτομαι (κάτι) ξαφνικά: *μου ήρθε στον νου μια ιδέα!* (ii) θυμούμαι ξαφνικά (γεγονός, περιστατικό κ.λπ.) (ΐε) **δεν *το χωράει* ο νους *μου*** δεν μπορώ να το πιστέψω. μου είναι αδύνατον να δεχθώ ότι συμβαίνει ή συνέβη κάτι: *~ ότι μου φέρθηκε τόσο ακάριστα* || *~ ότι έκανε τέτοιο έγκλημα-αυτός ήταν το καλύτερο παιδί* (ιστ) **ο νους *μου τρέχει (σε κάτι)*** σκέφτομαι ή θυμούμαι (κάτι) με νοσταλγία: *τρέχει ο νους μου στα περασμένα* || *πού τρέχει ο νους σου;* (ιζ) **ο νους *μου κατεβάζει*** σκέφτομαι δημιουργικά, παράγω ιδέες, βρίσκω λύσεις και απαντήσεις· συχνά ειρων. ή χαριτολογώντας: *ας μας πουν οι υπουργοί, που ο νους τους κατεβάζει, πώς μπορεί να ζήσει κανείς με τόσο χαμηλή σύνταξη:* || (σε λογοπαίγνιο, για τον έλεγχο τής εξυπνάδας κάποιου) «εσυ *που ξέρεις τα πολλά κι ο νους σου κατεβάζει, ένα καντάρι σίδερο πόσες βελόνες βγάζει;»* (ιη) **νους ορό *και νους ακούει*** (wo0<r *όρά καί νους άκούει,* Επίχαρμος, α-πόσπ. 12) ο νους βλέπει και ο νους ακούει· για να τονιστεί ο κεντρικός ρόλος που παίζει ο νους στην αντίληψη και κατανόηση των πραγμάτων 3. η ικανότητα να σκέφτεται και να κρίνει κανείς ανάλογα με την περίσταση: *χρειάζεται ~ και κρίση, για να επιτύχεις στη ζωή* ΣΥΝ. εξυπνάδα, ευφυΐα, οξυδέρκεια, σωφροσύνη ΑΝΤ. ανοησία, βλακεία· ΦΡ. ***(κάποιος) έχει τετράγωνο νου*** κάποιος σκέπτεται με απολύτως λογικό τρόπο, εξετάζη συστηματικά και με ακρίβεια όλα τα δεδομένα 4. (συνεκδ.) πρόσωπο με ανεπτυγμένες διανοητικές ικανότητες, με δύναμη και βάθος σκέψεως: *ο Αριστοτέλης υπήρξε μέγας ~* ΣΥΝ. μυαλό. μεγαλοφυΐα. ιδιοφυία **5.** το πρόσωπο που συλλαμβάνει, σχεδιάζει και κατευθύνει μια διαδικασία· ΦΡ. ***ιθύνων νους*** βλ. λ. *ιθύνω* 6. σε ΦΡ. που δηλώνουν προσοχή, επικέντρωση τής προσοχής σε κάτι. λ.χ. (α) **έχω τον νου *μου (σε κάποιον ί κάτι)*** (αρχ. φρ.. λ.χ. *πού τόν νούν έχεις;* Λριστοφ. *Εκκλησ.* 156), προσέχω, έχω στραμμένη την προσοχή μου (σε κάποιον/κάτι), με απασχολεί μια υπόθεση: *έχε τον νου σου στο μωρό όσο θα λείπο)* || *τον νου του τον έχει πάντα στη δου/.ειά* || *Πού έχεις τον νου σου σήμερα: Όλο λάθη κάνεις!* (β) **(έχε) τον νου σου** πρόσεχε, να είσαι σε ετοιμότητα, σε εγρήγορση: *έχε - μήπο)ςμε ζητήσει κανείς* II *να έχετε τον νου σας. όταν οδηγείτε!* f| *-! Γ.δώ και ώρα κάποιος μας παρακο/λουθεί!* 7. η φαντασία: *αυτό που λες είναι γέννημα τού ~ σου, δεν συνέβη ποτέ* [| *προϊόν / πλάσμα / κατασκεύασμα / δημιούργημα τού* **~8.** ΦΙΛΟΣ, η νόηση, η διάνοια **9.** (σπάν. για κείμενα) το νόημα. το περιεχόμενο: *ποιος είναι ο ~ τού αποσπάσματος;* ΣΥΝ. σημασία (πβ. λ. *μυα/.ό).*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *νούς < νόος.* αβεβ. ετύμου. Ήχει υποτεθεί ότι η λ. ανάγεται σε θ. **νοh-* και, ως εκ τούτου, συνδ. με γοτθ. snurts «έξυπνος, σώφρων». αλλά η απουσία τού δίγαμμα από μυκ. τ. (π.χ. wi-pi-no-o) καθιστά δυσχερή τη συσχέτιση. Σύμφωνα με άλλη άποψη, το αρχικό θ. είναι **noy-* και οδηγεί σε σύνδεση με σανσκρ. n;iyaii «οδηγώ», εκδοχή εξίσου αβέβαιη. Κατ' άλλους, η λ. συνδ. με γοτθ. nasjan «σο')ζω». αν θεωρηθεί έγκυρη η σημασιολ. μεταβολή «διασώζω» ►««παρατηρώ». Δεν είναι πειστικές οι συνδέσεις με τα ρ. *νεύω* *<κουνο) (το κεφάλι)» και *νέομαι* «επιστρέφω, γυρίζω»|. **νούφαρο** (το) ΒΟΤ. φυτό ποώδες, πολυετές και υδροχαρές, που ζει κυρ. σε στάσιμα νερά. έχει μεγάλα, δερματιόδη φύλλα και όμορφα άνθη σε χρώμα λε\>κό τ\ κντρννο,ᵑ/ν' αυτό κα\ καλλιεργείται συχνά σε τεχνητές λίμνες ως καλλίοπιστικό.

[ΗΤΥΜ. < ατγν. *νούφαρ* < αραβ. nufarj.

Ν.Ο.Χ. (ο) Ναυτικός Όμιλος Χίου.

νοώ ρ. μετβ. {νοείς.... λόγ. μτχ. αρσ. νοών | νό-ησα. -ούμαι. -ήθηκα! (λόγ.) 1. συλλαμβάνω με τον νου, αντιλαμβάνομαι με το μυαλό: όεν ~ ΓΟ *περιεχόμενο των λόγων του* || (συχνότ. στο μεσοπαθ. τριτοπρόσ.) *δεν νοείται πολιτισμένη κοινωνία χωρίς οργανωμένη παιδεία και παροχή ιατρικής περίθαλψης* ΣΥΝ. καταλαβαίνω, κατανοώ· ΦΡ. **ο νοών *νοείτω*** *(ό νοών νοείτω)* όποιος έχει μυαλό, ας καταλάβει: *δεν χρειάζεται να δώσω άλλες διευκρινίσεις- -! 2.* (ειδικότ.) χρησιμοποιώ τον νου για να κάνω λογικούς συλλογισμούς με βάση τα εκάστοτε δεδομένα ΣΥΝ. σκέπτομαι, στοχάζομαι, συλλογίζομαι, διαλογίζομαι 3. (ει- δικότ.) **νοούμενο** (το) βλ.λ. Επίσης (λαϊκ.) **νογάω** [μεσν.|.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *νοώ (-έω) < νούς* (βλ.λ.). Η φρ. *ό νοών νοείτω* αποτελεί παραλλαγή τής ρήσης τού Χριστού *ό άναγινώσκων νοείτω* (Κ.Δ. Ματθ. 24, 15)].

Ν.Π.Δ.Δ. (το) Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (βλ. λ. *νομικός).*

Ν.Π.Ι.Δ. (το) Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου (βλ. λ. *νομικός).*

Ν.Σ.Κ. (το) Νομικό Συμβούλιο τού Κράτους (βλ. λ. *νομικός).*

ντα (το) »νταντά²

νταβάνι (το) * ταβάνι

νταβανόπροκα (η) ταβανόπροκα

ντάβανος (ο) > τάβανος

νταβανοσανίδα (η) ► ταβανοσανίδα

νταβανόσκουπα (η) ♦ ταβανόσκουπα

νταβαντούρι (το) {νταβαντουρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.-οικ.) **1.** μεγάλη φασαρία και αταξία που προκαλείται από πολλούς ανθρώπους οι οποίοι θορυβούν: *στο δωμάτιο των παιδιών γίνεται μεγάλο ~* ΣΥΝ. θόρυβος. βοή. σαματάς, ντόρος ΑΝΤ. ησυχία, γαλήνη. σιωπή 2. (κατ' επέκτ.) συμπλοκή ομάδων ανθρώπων: *όταν συναντήθηκαν οι οπαδοί των αντίπαλων ομάδων άρχισε το ~* ΣΥΝ. καβγάς, επεισόδιο.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. tcvattir «πλήθος μαρτύρων (στο δικαστήριο)» (με αφομοίωση)]

νταβανώνω ρ. ταβανώνω

νταβάς[1] κ. **ταβάς** (ο) {νταβάδες! (λαϊκ.) μαγειρικό σκεύος από μέταλλο ή πηλό. που έχει σχήμα στρογγυλό και πλατύ και είναι ελάχιστα βαθύ: *«κάνω γιούργια* (έφοδο) *στον ~ με τα κονλλούρια»* ΣΥΝ. ταψί. σινί.

[F.tym. < τουρκ. lava «τηγάνι» < περσ. taba / tawa].

νταβάς[2] (ο) {νταβάδες} ο νταβατζής (βλ.λ.).

νταβατζιλίκι (το) Ιχωρ. γεν.) (λαϊκ.) **1.** οι ασχολίες τού νταβατζή (βλ.λ.). η προστασία και η εκμετάλλευση πορνών 2. (κατ' επέκτ.) το θράσος, οι παλληκαρισμοί και γενικά ό.τι συνθέτει τη συμπεριφορά τού νταβατζή (βλ.λ.) ΣΥΝ. ντάϊλίκι. **νταβατζής** (Ο) {νταβατζήδες} (λαϊκ.) **1.** πρόσωπο που παίρνει μέρος των χρημάτων που κερδίζει μια πόρνη με αντάλλαγμα την προστασία που της παρέχει ΣΥΝ. προαγωγός. προστάτης, αγαπητικός **2.** (μτφ.) πρόσωπο που εμφανίζεται ως προστάτης ενός χώρου, συστήματος, επαγγελματικής ομάδας κ.ά. αποκτώντας προσωπικά οφέλη από αυτά: *ορισμένα στελέχη χαρακτήρισαν τα μέλη τής ηγεσίας τους *< νταβατζήδες τού συνδικαλιστικού κινήματος».* Κπίσης **νταβάς.**

[ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. davaci «κατήγορος» < dava «δίκη»[.

νταβούλι (το) -► νταούλι

νταβραντίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [νταβράντισ-α, -μένος! (λαϊκ.) ♦

(αμετβ.) 1. είμαι γεμάτος ζωτικότητα και σφρίγος ΣΥΝ. σφύζω 2. (κατ' επέκτ.) βρίσκομαι σε κατάσταση οργασμού 3. (συνήθ. η μτχ. ***νταβραντισμένος,*** *-η. -ο)* (α) αυτός που είναι γεμάτος υγεία, δύναμη και ζωτικότητα ΣΥΝ. υγιής, γερός, σφριγηλός, δυνατός αντ. αδύναμος, καχε- κτικός (β) (ειδικότ. για το πέος) που βρίσκεται σε στύση ♦ 4. (μετβ.) (για άμαξα ή υποζύγιο) τινάζω ή κουνώ δυνατά και με έντονο ρυθμό συν. τραντάζω, εκτινάσσω, απωθώ. Επίσης **νταβραντώ** {-είς...}. – **νταβράντισμα** (το).

(F.ΤΥΜ. < τουρκ. davrandjm. αόρ. τού p. duvranmak «κινούμαι, προσπαθώ»].

νταγιαντίζω ρ. μετβ. {νταγιάντ-ισα} (λαϊκ.-σπάν.) δέχομαι αναγκαστικά δυσάρεστη κατάσταση, μαθαίνω να επιβιώνω μαζί της: *«δεν νταγιαντούσαμε άλλο τη φτώχια!»* (Δ. Σωτηρίου) συν. υπομένω, ανέχομαι. αντέχω, βαστώ, υποφέρω. Ηπίσης **νταγιαντώ** {-είς...}. – **ντα- γιάντισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. dayand/m, αόρ. τού p. dayanmak «στηρίζομαι, υπομένω»].

νταγλαρός (υ) {νταγλαράδες} (λαϊκ.) ο ψηλός, ογκώδης (και συχνά άγριος) άνδρας ΣΥΝ. μαντράχαλος, μαγκλαράς.

[ΓνΤΥΜ. Μεγεθ. τού τουρκ. dagli «ορεσίβιος» (< dag «βουνό») ή απευθείας από τ. daglar. πληθ. τού dag|. **νταής** (ο) {νταήδες} (λαϊκ.-οικ.) **1.** (αρχικά-σπάν.) ο γενναίος άνθρωπος. αυτός που κάνει θαρραλέες πράξεις συν. παλληκάρι 2. (ειρων.- μειωτ.) αυτός που υποκρίνεται τον γενναίο, που παριστάνει τον θαρραλέο και τον παλληκαρά. ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι: *ήταν ο τύπος τού μάγκα και τού* ~ ΣΥΝ. ψευτοπαλληκαράς, κουτσαβάκης, παλληκάρι τής φακής· φρ. ***κάποιος κάνει τον νταή*** κάποιος συμπερι* φέρεται με επιθετικό και θρασύ τρόπο: *Σ' αυτόν τον ανθρωπάκο βρήκε να κάνει τον νταή; Ας έρθει σ' εμένα και θα δει τι θα πάθει!*

| ftym. < τουρκ. day ι «θείος (από τη μητέρα). προστάτης»|. **νταϊλίκι** (το) {χωρ. γεν.} η συμπεριφορά τού νταή· παλληκαρισμός ΣΥΝ. ζοριλίκι.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. dayilik < dayi].

νταϊφάς (ο) ·+ ταϊφάς

ντα κάπο (το) {άκλ.} **1.** ΜΟΥΣ. όρος που δηλώνει ότι η εκτέλεση τμήματος ή τού συνόλου μουσικής σύνθεσης πρέπει να επαναληφθεί από την αρχή 2. (ως επίρρ.) εκ νέου, από την αρχή ΣΥΝ. πάλι.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. da capo «από την αρχή» (< capo «κεφάλι» < λατ. caput) |.

ντακότα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** παλιό δικινητήριο μεταγωγικό αεροπλάνο 2. (στην αργκό των στρατιωτών) ο στρατιώτης που έχει κριθεί βοηθητικός, ο μη μάχιμος.

[ητυμ. < αγγλ. Dakota, τύπος αμερικανικού δικινητήριου αεροπλάνου, που οφείλει την ονομασία του στις δύο ομώνυμες πολιτείες των Η.Π.Α.Ι.

ντάλα επίρρ. (εκφραστ.) ακριβώς· μόνο στη φρ. ***ντάλα μεσημέρι*** την ώρα τής ημέρας που ο ήλιος καίει δυνατότερα, το καταμεσήμερο: *ξεκίνησα ~ να πάω στην παραλία κι έπαθα ηλίαση* συν. μεσημεριάτικα.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. dal «ακριβώς»],

νταλαβέρι (το) -* νταραβέρι

νταλγκαδιάζω κ. **νταλκαδιάζω** ρ. αμετβ. {νταλ(γ)κάδιασ-α, -μένος} (λαϊκ.) αισθάνομαι νταλ(γ)κά. σφοδρό πάθος ή επιθυμία. **νταλγκαδιάρικος,** -η/-ια. -ο κ. **νταλκαδιάρικος** (λαϊκ.) αυτός που περιέχει νταλ(γ)κά (βλ.λ.): ~ *τραγούδι / αμανές.* **νταλγκάς** κ. **νταλκάς** (ο) {νταλγκάδες} (λαϊκ.) σφοδρή επιθυμία, έντονος πόθος: *«έχω σεβντά, έχω ~. έχω για σένα πόνο»* (λαϊκ. τραγ.) συν. πόθος, μεράκι, καημός.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. dalga «κύμα»|. **ντάλια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πομπόδες, πολυετές φυτό, με σύνθετα φύλλα και μεγάλα, εντυπωσιακά άνθη σε διάφορους χρωματισμούς, που καλλιεργείται σε πάμπολλες ποικιλίες ως καλλωπιστικό 2. (συνεκδ.) το άνθος τού παραπάνω φυτού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λουλούδι.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. dahlia, από το όνομα τού Σουηδού βοτανολόγου Anders Dahll. **νταλιάνι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** εμπροσθογεμές τουφέκι παλαιού τύπου, με κοντή κάννη. που χρησιμοποιήθηκε τη χρονική περίοδο πριν και κατά την Επανάσταση τού 1821 · 2. κλειστός και ειδικά διαμορφωμένος παραθαλάσσιος χώρος για την εκτροφή και την αλιεία ιχθύων ΣΥΝ. ιχθυοτροφείο.

[ΕΤΥΜ. Στη σημ. Ι η λ. προέρχεται από το τουρκ. dalyan < lalyan < italyan «ιταλικό», επειδή το συγκεκριμένο τουφέκι ήταν ιταλικής κατασκευής. Στη σημ. 2 η λ. ανάγεται στο ομώνυμο τουρκ. dalyan. αβεβ. ετύμου, ίσως < lalyan < *r' *άλιάννιον* (όπου το άρθρο θεωρήθηκε μέρος τής λέξεως) < *á?αάνειον* «αλιευτικός τόπος» < μτγν. *άλιανή* (< αρχ. *άλιεύω),* οπότε πρόκειται για αντιδάν. (άποψη Η. & R. Kahane)|. **νταλίκα** (η) {δύσχρ. νταλικών} (λαϊκ.) **1.** φορτηγό αυτοκίνητο πολύ μεγάλων διαστάσεων, που χρησιμοποιείται κυρ. για διεθνείς μεταφορές 2. κοινή ονομασία μεγάλου, αρθρωτού λεωφορείου.

[ετυμ. < τουρκ. taJika «σκεπαστό όχημα. κάρο»|. **νταλικέρης** (ο) {νταλικέρηδες}, **νταλικέρισσα** (η) {δύσχρ. νταλι- κερισσών} (λαϊκ.) επαγγελματίας οδηγός νταλίκας: *βρίζει σαν* ~ (δηλ. πολύ άσχημα).

ντάμα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (για πρόσ.) γυναίκα που συνοδεύεται από άνδρα σε χορό, έξοδο, περίπατο κ.λπ.: *μου δίνεις τη* ~ *σου να χορέψουμε:* || *πείραξαν τη - τής συντροφιάς* συν. παρτενέρ 2. γυναικεία φιγούρα σε χαρτί τής τράπουλας: *έχω μόνο ρηγάδες και ντάμες* 3. επιτραπέζιο παιχνίδι που παίζεται από δύο πρόσωπα πάνω σε τετράγωνο πίνακα, ο οποίος έχει διαιρεθεί σε εξήντα τέσσερα μικρά τετραγωνάκια (σκακιέρα). σχολιο λ. *κύριος.*

|F.ΤΥΜ. μεσον. < ιταλ. dama (πβ. κ. γαλλ. dame) < λατ. domina «κυρία, δέσποινα». Η σημ. τού παιχνιδιού *ντάμα* ανάγεται στη γαλλ. φρ. jeu dc dames «παιχνίδι για κυρίες»!, **νταμάρι** (το) {νταμαρ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) τόπος όπου εξορύσσονται πέτρες. μάρμαρα και συναφή υλικά, τα οποία χρησιμοποιούνται κυρ. στις οικοδομές ΣΥΝ. λατομείο, (λαϊκότ.) λατόμι. πετροκοπιό. – **ντα- μαρήσιος,** -ια, -ιο.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. damar «φλέβα - ορυκτό πετρέλαιο ή μέταλλο»|. **νταμαρτζής** (ο) {νταμαρτζήδες} (λαϊκ.) υ εργάτης λατομείου συν. (λόγ.) λατόμος.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. damarcj|. **νταμιτζάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ογκώδες γυάλινο δοχείο για υγρά, κυρ. για λάδι ή κρασί, που έχει μεγάλη χωρητικότητα και προστατεύεται εξωτερικά με ψάθινο ή πλαστικό πλέγμα.

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. damigiana. αβεβ. ετύμου, ίσως < προβηγκ. demeg «μισός» (< *dimedius < λατ. dimidius «μισός, μικτός» < dis «δια» + medius «μέσος») ή. κατ' άλλη εκδοχή. < αραβ. damagan < περσ. Damagan, περιοχή τής Περσίας [. **ντάμπα-ντούμπα** (το/τα) {άκλ.} (εκφραστ.) για να δηλωθεί ο εκκω- φαντικός και ενοχλητικός ήχος, συνήθ. μουσικής: *όλη νύχτα* δεν *σταμάτησαν τα - από τα κλαμπ τής παραλίας.* **ντάμπινγκ**[1] (το) {άκλ.} **1.** οικον. (στο διεθνές εμπόριο) η εξαγωγή και πώληση εμπορευμάτων σε τιμές χαμηλότερες από αυτές τής εγχώριας αγοράς ή από τις διεθνείς τιμές ή και κάτω τού κόστους, με σκοπό την εξουδετέρωση το)ν ανταγωνιστών · 2. imp. σύνδρομο *ντά- μπινγκ* σύνολο συμπτωμάτων, με κυριότερα τη ναυτία, το αίσθημα αδυναμίας και τη διάρροια, που εμφανίζονται λίγο μετά το φαγητό σε άτομα τα οποία έχουν υποβληθεί σε γαστρεκτομή. οφείλεται δε στην απότομη κένωση τού στομάχου.

Ιετυμ. < αγγλ. dumping < p. dump «ρίχνω, πετώ (ξαφνικά)», πιθ. < ολλ. dompen «βυθίζω, κλονίζομαι, γκρεμίζω / -ομαι»]. **ντάμπινγκ**[2] (το) {άκλ.} η αντιγραφή κασέτας (ήχου/εικόνας) ή δίσκου.

[ετυ.μ. < αγγλ. dubbing < p. dub, συντομευμένος τ. τού double «διπλασιάζω »J.

νταμπλ (το) {άκλ.} αθλ. (στο ποδόσφαιρο, το μπάσκετ κ.α.) η κατά- κτηση τού τίτλου τού πρωταθλήματος και τού κυπέλλου την ίδια αγωνιστική περίοδο από την ίδια ομάδα: *παίρνω το* ~.

[ετυμ. < αγγλ. double «διπλός» < λατ. duplus (< duo «δύο»)|.

νταμπλά<5 (ο) ♦ ταμπλάς

νταμπλουχος (ο/η) ομάδα η οποία έχει κατακτήσει το νταμπλ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *νταμπλ* + *-ούχος* < *έχω*\. **νταμωτός,** -ή, -ό (κυρ. για ύφασμα) τού οποίου η επιφάνεια είναι διαιρεμένη σε μικρά, συνεχόμενα τετραγωνάκια, όπως αυτά που έχει ο πίνακας για το παιχνίδι τής ντάμας συν. καρό. **ντάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** στοίβα από όμοια πράγματα: *έκανε τα τούβ/.α ντάνες* 2. νλυτ. παράταξη πλοίων, τα οποία έχουν ελλιμενιστεί κατά σειρά και με τρόπο, ώστε το πλευρό τού ενός να βρίσκεται δίπλα στο πλευρό τού επομένου.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. andana (με αποβολή τού άτονου αρκτικού φωνήεντος)

δημο')δ. λατ. *andago < λατ. indago, -inis «στοιχισμός, στοίβαγμα»], **ντανιάζω** ρ. μετβ. {ντάνιασ-α, -τηκα. -μένος} σχηματίζω ντάνα (βλ.λ.. σημ. \): ~ *τούβλα / κουτιά* || *«Βγάζω όλα τα βιβλία που έχω φέρει μαζί μου. τα ~ μπροστά μου και τα περιεργάζομαι ένα-ένα»* (εφημ.). **νταντά**[1] (η) {νταντάδες} (λαϊκ.) η γυναίκα που έχει αναλάβει τη φροντίδα και την περιποίηση βρέφους ή μικρού παιδιού έναντι μισθού: *στα νιάτα της ήταν η - ό/.ων των παιδιών τής οικογένειας* ΣΥΝ. τροφός. παραμάννα. γκουβερνάντα. νένα.

[ετυ.μ. < τουρκ. dadi (με προσαρμογή κατά τα θηλ.) < περσ. dada «ηλικιωμένος υπηρέτης, οικέτης από τη νηπιακή του ηλικία»}. **νταντά**[2] κ. **ντα** (το) {άκλ.} (στη γλώσσα των νηπίων) το ξύλο. η χειροδικία · κυρ. στη φρ. **θα *σε κάνω ντα*** / ***νταντά*** θα σε δείρω.

[LTYM. Ηχομιμητική λ.|. **νταναϊσμός** (ο) {χωρ. πληθ.} καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό κίνημα, προωθημένη έκφραση τού υπερρεαλισμού, που εμφανίστηκε στη Λ. Ηυροόπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες τής Αμερικής κατά τις πρώτες δεκαετίες τού 20ού αι. και είχε ως βασικές αρχές την απόρριψη των καθιερωμένων αισθητικών προτύπων και κάθε είδους καλλιτεχνικής συμβατικότητας, την καθιέρωση τού τυχαίου ως αξιώματος και βασικής προϋπόθεσης τής δημιουργίας, την ελεύθερη έκφραση τού ασυνειδήτου, την άρνηση οποιασδήποτε σχέσης ανάμεσα στο λογικό και την καλλιτεχνική έκφραση και το αποκλειστικό ενδιαφέρον για το παράδοξο, το παράλογο και το φανταστικό. – **νταναϊστής** (ο), **ντονταΐστρια** (η), **νταναϊστικός,** -ή. -ό.

|είύμ. Μεταφορά τού γαλλ. dadaisme < dada «αλογάκι», λ. τής παιδικής γλώσσας, που χρησιμοποιήθηκε ως σύμβολο τής άρνησης των παραδοσιακών αξιαιν τής τέχνης και τής προσκόλλησης στην απόλυτη εκφραστική ελευθερία|. **νταντεύω** ρ. μετβ. {ντάντ-εψα, -εύτηκα. -εμένοςί (καθημ.) **1.** προσφέρω τις απαραίτητες περιποιήσεις και φροντίδες σε βρέφος ή μικρό παιδί, συχνά έναντι μισθού· είμαι η νταντά (βλ.λ.) παιδιού ή εκτελώ χρέη νταντάς: *στα νιάτα της ντάντεψε όλα τα παιδιά τής οικογένειας* συν. φροντίζω, περιποιούμαι 2. (κατ' επέκτ.) περιποιούμαι κάποιον υπερβολικά, φροντίζω για την ικανοποίηση και των πιο ασήμαντων αναγκών του. σαν να ήταν μικρό παιδί: *φτάνει. δεν είμαι πια παιδί και δεν ανέχομαι άλλο να με νταντεύεις!* - **ντάντεμα** (το), **νταούλι** κ. (σπάν.) **νταβούλι** (το) {νταουλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) μους. παραδοσιακό, κρουστό μουσικό όργανο με χαρακτηριστικό βροντερό ήχο, το οποίο μοιάζει με τύμπανο και αποτελείται από έναν ξύλινο

κύλινδρο, στα πλάγια τού οποίου είναι τεντωμένες δύο δερμάτινες επιφάνειες, τις οποίες κρούει ο οργανοπαίκτης με δύο διαφορετικού πάχους βέργες *(νταουλόβεργες ή νταουλόξυλα): στην πλατεία τού χο)ριού παίζουν βιολιά και ~·* **φρ.** ***γίνομαι νταούλι*** πρήζομαι, αποκτο) οίδημα ή διογκώνομαι (βλ. λ. *νταουλιάζω).* **— (υπρκ.) νταουλάκι** (το). [ι-τυμ. < μεσν. *νταούλι / ταβούλι* < τουρκ. davulj. **νταουλιαζω** κ. **νταβουλιάζω** ρ. αμετβ. {νταούλιασα} (λαϊκ.) πρήζομαι: γο *πόδι μου νταούλιασε.* **νταουλιέρης** (ο) {νταουλιέρηδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που παίζει νταούλι (βλ.λ.).

[ετυμ. < *νταούλι* + παραγ. επίθημα *-ιέρης* (βλ.λ.)|. **νταουλόξυλο** (το) (λαϊκ.) καθένα από τα δύο ραβδιά με τα οποία κρούει ο οργανυπαίκτης τις δερμάτινες επιφάνειες τού νταουλιού, **νταραβέρι** κ. **νταλαβέρι** (το) {νταραβερ-ιού | -ιών} (λαϊκ.-οικ.) **1.** (κυριολ.) οποιαδήποτε εμπορική σχέση και συναλλαγή: *στα σύνορα τα παράνομα ~ δίνουν και παίρνουν* ιυν. δοσοληψία, αγοραπωλησία, αλισβερίσι, πάρε-δο>σε, (λόγ.) δούναι και λαβείν 2. (κατ' επέκτ.) οποιαδήποτε κοινωνική σχέση, σχέση οικειότητας ή και διαφοράς μεταξύ δύο ή περισσοτέρων ανθρώπων: *εδώ και καιρό* <5εν *έχω κανένα ~ μαζί της* || (συχνότ. στον πληθ.) δεν *θέλω να έχω νταραβέρια με δαύ- τους* ||[*είναι ο μόνος πολιτικός που δεν έχει πολλά - με τους δημοσιογράφους* συν', συναναστροφή, (μτφ.) πάρε-δώσε, (μτφ.) δοσοληψίες

(μτφ.) ο διαπληκτισμός ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους ανθρώπους και ο θόρυβος ή η αναστάτωση που προκαλείται σε τέτοια περίπτωση: <5εν *πληρώνει το νοίκι και θα έχουμε νταραβέρια || εγώ ανα- κίνησα το θέμα. για να προκαλέσω - γύρω από το όνομά μου* συν. κίνηση, φασαρία, καβγάς, τσακωμός.

|r-;Jυμ. < ιταλ. dare-avcrc «δούναι-λαβείν»|. **νταραβερίζομαι** κ. **νταλαβερίζομαι** ρ. αμετβ. {νταραβερίστηκα} (λαϊκ.-οικ.) 1. έχω εμπορικές δοσοληψίες με κάποιον, προβαίνω σε οικονομικές συναλλαγές μαζί του: *νταραβερίζεται με όλο τον γνωστό επιχειρηματικό κόσμο* συν. συναλλάσσομαι, έχω πάρε-δώσε / δούναι και λαβείν 2. (κατ' επέκτ.) διατηρώ συναισθηματικές επαφές και κυρ. ερωτικές σχέσεις με κάποιον: *χρόνια νταραβερίζεται μαζί της, αλλά δεν λέει να την παντρευτεί* συν', τα έχω, τα έχω φτιάξει, **νταρί** (το) {νταρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) βοτ. κοινή ονομασία τού φυτού σόργο (βλ.λ.) και ιδ. τού καρπού του, ο οποίος χρησιμοποιείται ως τροφή οικιακών, ωδικών ή άλλων πτηνών: *«μέσα στα χρυσά ~ κοιμούνται αγωροκόριτσα»* (Ο. Ελύτης).

[Π υμ. < τουρκ. dari < παλ. τουρκ. rang «σπυρά»[. **νταρντάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ. ως χαρακτηρισμός) ψηλή, εύσωμη και ωραία γυναίκα συν. λεβέντισσα, γυναικάρα.

Ιετυμ. < ιταλ. lartana «μεγάλο πλοίο» < προβηγκ. tariana «γεράκι»].

νταρντανογυναίκα (η) [δύσχρ. νταρντανογυναικών} (καθημ. ως χαρακτηρισμός) ψηλή και εύσωμη γυναίκα, **ντάτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ρωσική εξοχική κατοικία ή έπαυλη.

[ετυμ. < ρωσ. dacha «κλήρος γης»], **νταχτίρντί** (το) {άκλ.} στην αρχή τραγουδιστών φράσεων που λέει κάποιος σε μωρό ή μικρό παιδί, ενώ το κρατάει αγκαλιά και το κάνει να χορεύει: *τού λέγανε και μου το παντρεύανε».*

Ιετυμ. < τουρκ. dahiin]. **ντε** μόριο (λαϊκ.-οικ.) (με προτρεπτική σημ., και αρκετές συναισθηματικές αποχρώσεις, συνάπτεται μετά από λέξη, συνήθ. προστ. ρήματος. και επιτείνει τη σημασία της): *κάτσε ~. δεν τελείωσα ακόμα το συγύρισμα* ||[*σιγά με το μαλακό!* [[*Λμ πες το -/ Ι'εια στο στόμα σου!* || *-Ήθελα να ξερα πού τα βρήκε τόσα λεφτά! -Έλα ~!* **φρ.** ***ντε και καλά / ντε και σώνει*** με το ζόρι, οπωσδήποτε: *ήθελε ~ να περάσει το δικό του!*

Ιετυμ. < τουρκ. dc «επίσης - ούτε»|. de jure λατ. (προφέρεται *ντε. γιούρε*) ελλην. *διά νόμου* 1. πολιτικός και διπλωματικός όρος που δηλώνει ότι πράξη, ενέργεια, κατάσταση, απαίτηση κ.λπ. είναι νόμιμη, συμφωνεί με τις απαιτήσεις τής νομιμότητας συν. δικαίο) *(δικαίω)* λντ. ντε φάκτο 2. (ειδικότ.) όρος τού Λιεθνούς Δικαίου που αναγνωρίζει δεδομένη πολιτική εξουσία ως τη μόνη νόμιμη εξουσία κράτους: γο *1991 η Ηλλάδα προχώρησε σε ~ αναγνώριση τού κράτους τού Ισραήλ* αντ. ντε φάκτο.

[Γ.τυμ. < λατ. dc jure «διά νόμου, νομίμως» (< jus, juris «νόμος»)], **de gustibus et coloribus non disputandum** λατ. (προφέρεται ντε *γκούστιμπους ετ κολόριμπους νον ντισπουτάντουμ)* ελλην. *περί γεύσεων και χρωμάτων δεν πρέπει να γίνεται συζήτηση·* δεν πρέπει να συζητούνται οι ιδιαίτερες προτιμήσεις τού καθενός· ο καθένας μπορεί να πιστεύει ό,τι θέλει. **ντΕγκραντέ** επίθ. [άκλ.| 1.(για κόψιμο μαλλιών) αυτός που κόβεται κλιμακωτά (σε σκάλες), με διαβαθμίσεις τού ύψους 2. η σταδιακή μείωση τής ποκνότητας / φωτεινότητας τού χρώματος.

Ιετυ.μ. < γαλλ. degrade < degrader «υπυβαθμίζο). υποβιβάζω»]. **ντεζαμπιγέ** {άκλ.} **1.** (ως ουσ. ή ως επίθ.) για είδος γυναικείας ρόμπας, ελαφριάς και καλής ποιότητας, που φοριέται μέσα στο σπίτι 2. (ως επίρρ.) για ελαφρύ και άνετο, αλλά κομψό ντύσιμο.

ΙΗΤΥΜ. < γαλλ. deshabille < des- (< λατ. dis-) + habille (βλ. λ. *αμπιγέ)*|. **desideratum** κ. (πληθ.) **desiderata** λατ. (προφέρεται *ντεζιντερά- τουμ)* ελλην. γο *ποθούμενο. τυ επιθυμητό·* αυτό που επιζητεί ή επιθυμεί κάποιος: *τα ~ τής επιστήμης (τα* ζητούμενα).

[ΠΤΥΜ. < λατ. desideratum / -a. ουδ. τού desideratus, μτχ. τού ρ. desidero «επιθυμώ»].

ντεϊσμός (ο) {χωρ. πληθ.} φίλος, φιλοσοφικό-θρησκευτικό ρεύμα που αναπτύχθηκε στην Αγγλία και τη Γερμανία τον 17ο και τον 18ο αι. και πρέσβευε ότι η πίστη στην ύπαρξη τού Θεού και ο σεβασμός στη θρησκεία είναι έμφυτα στον άνθρωπο ή μπορούν να αποκτηθούν με χρήση τής λογικής και με παρατήρηση τής φύσης, χωρίς οποιαδήπο

τε μεταφυσική αποκάλυψη ή εκκλησιαστική διδασκαλία· περαιτέρω θεώρησε ότι ο Θεός, αφού δημιούργησε το σύμπαν και τον άνθρωπο, δεν επενέβη ξανά στις διαδικασίες τής φύσης ούτε στο ανθρώπινο γίγνεσθαι· ο ντεϊσμός, γενικά. θεωρήθηκε συγκεκαλυμμένη αθεΐα. **— ντεϊστής** (ο).

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. deism < γαλλ. deisme < λατ. deus «θεός»], **ντεκαπάζ** (το) [άκλ.] **1.** αποχρωματισμός συνήθ. βαμμένων μαλλιών, για να ξαναβαφούν με άλλο χρο')μα · 2. ειδική αντιοξιδωτική κοτερ- γασία μετάλλων · 3. ειδική διαδικασία για τον χρωματισμό επίπλων ώστε να δίνουν την εντύπωση τής παλαιότητας.

Ιι:ϊύ.μ. < γαλλ. decapage < p. decapcr «απογυμνώνω (μια επιφάνεια), αποχρωματίζω^ < de- στερητ. (< λατ. dis-) + cape «κάπα» (βλ. λ. *κά- πα)*\.

ντεκλαρέ επίθ. {άκλ.} (καθημ.) **1.** αυτός που είναι ξεκάθαρος, ευθύς, ντόμπρος: *είναι τύπος* - 2. (ως επίρρ.) απερίφραστα, ξεκάθαρα, σαφώς. ευθέως: *πες τα ~.*

[F.TYM. < γαλλ. declare. μτχ. τού p. declarer «δηλώνω, διακηρύσσω»!, **ντεκοβίλ** (το) {άκλ.} ιέχνολ. μικρός σιδηροδρομικός συρμός που κινείται σε γραμμή στενότερη από την κανονική· χρησιμοποιείται για τη μεταφορά φορτίων σε μικρές σχετικά αποστάσεις, λ.χ. στο εσωτερικό εργοταξίου δημοσίων έργων, σε ανθρακωρυχείο, μεταλλείο κ.λπ. (ετυ.μ. < γαλλ. decauville, από το όνομα τού Γάλλου βιομηχάνου Paul Dccauville ί 1846-1922). που κατασκεύαζε σιδηροδρομικές άμαξες!, **ντεκολτέ** επίθ. {άκλ.} **1.** (για ενδύματα) αυτός πυυ αποκαλύπτει, που αφήνει να φαίνεται ο λαιμός, μέρος τού στήθους ή/και οι ώμοι: *~ φόρεμα* 2. (ειδικότ.) *ντεκολτέ* (τυ) (α) το άνοιγμα γυναικείου ρούχου στο κάτω μέρος τού λαιμού και στην αρχή τού στήθους ή/και στους ώμους: *φέτος είναι στη μόδα το τριγωνικό -* || γο *αποκαλυπτικό ~* Γου *φορέματος καλύπτεται με* γοιμζ συν. άνοιγμα, καρέ (β) (συνεκδ.) ο λαιμός και η αρχή τού στήθυυς: *γυναίκα με ωραίο ~.*

(ετυμ. < γαλλ. decollete «έξωμος» < p. decollcicr «αποκαλύπτω τους ώμους» < de + colle! «επωμίδα, γιακάς», υπυκ. τού col (< λατ. collum «τράχηλος, λαιμός»)], **ντεκόρ** (τυ) {άκλ.} ελλην. διάκοσμος **1.** το σύνολο τον διακοσμητι- κών στοιχείων σε εσωτερικό χώρο: *Βγάλε από εκεί αυτή την καρέκλα, γιατί μου χαλάει το ~* συν. διακόσμηση 2. (ειδικότ. στο θέατρο) το σύνολο των στοιχείων που αποτελούν τον διάκοσμο τής θεατρικής σκηνής και διαμορφώνουν το κατάλληλο περιβάλλον, για να εκτυλι- χθεί η υπόθεση τού έργου ΣΥΝ. σκηνικός διάκοσμος, σκηνικά 3. KJNHM. (α) καθετί που χρησιμεύει ως φόντο ή πλαίσιο μέσα στο οποίο κινούνται οι ηθοποιοί μιας ταινίας: *φυσικό / τεχνητό* {| γο *~ απέδιδε λεπτομέρειες εποχής* ΣΥΝ. σκηνικό (β) (ειδικότ.) κάθε κατασκευή που χρησιμοποιείται *ως* μέρος τού σκηνικού ταινίας: *η πόρτα τού ~ ξεκόλλησε κι έμεινε στο χέρι τής ηθοποιού.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. decor < ρ. decorer «διάκοσμο)» < λατ. decoro < λατ. decus, -oris «κόσμημα, στολίδι» (< απρόσ. ρ. decet «κοσμεί, αρμόζει»)].

ντεκορατέρ (ο) {άκλ.}, **ντεκορατρίς** (η) {άκλ.} ο διακοσμητής / η διακοσμήτρια (βλ.λ.).

[ΚΤΥΜ. < γαλλ. decorateur < decorer «διακοσμώ». Βλ. κ. *ντεκόρ].* **ντεκουπάρισμα** ίχο) {ντεκουπαρίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** φΩΤΟΠ*.- γυπογρ. η διαδικασία με την οποία τμήμα ή και ολόκληρη η εικόνα αποχωρίζεται με γραφικά μέσα από τυν περίγυρό της, τυ φόντυ της συν. ξεγύρισμα 2. κινήμ. υ σχεδιασμός τής ταινίας, η διευθέτηση των σκηνών με ορισμένη σειρά. Ππίσης **ντεκουπάζ** {άκλ.}. **— ντε- κουπάρω** ρ.

[ετυμ. < γαλλ. decoupage «τεμαχισμός» < p. decouper «τεμαχίζω, αποκόπτω» < de + couper «κόβω»}, **ντεκουπαριστός,** -ή. -ό τυπογρ.-φιπόγρ. (για εικόνα ή τμήμα της) που έχει αποχωριστεί με γραφικά μέσα από το φόντο: *~ φωτογραφία* συν. ξεγυριστός, **ντεκουπαρω** ρ. * ντεκουπάρισμα

ντελάλης κ. **τελάλης** (ο) {ντελάληδες} (λαϊκ.) **1.** (παλαιότ.) αυτός που είχε ως επάγγελμα να διαλαλεί. να κηρύσσει δημοσίως πράγματα που αφορούσαν σε όλο τον λαό: ο - *Βγήκε πριν από τον ήλιο, για να διαλαλήσει τα μαντάτα* ΣΥΝ. κήρυκας, διαλαλητής, κράχτης· φρ. *Βγάζω ντελάλη* φωνάζω δυνατά ένα μυστικό ή το εμπιστεύομαι εκεί όπου δεν πρέπει 2. (κατ' επέκτ.-μτφ.) άνθρωπος που δεν κρατά μυστικά. που διαλαλεί ό,τι του εμπιστεύονται συν. ακριτόμυθος, μαρτυριάρης. ** σχολιο λ. *νοικοκύρης.*

[ετυμ. μεσν. < τουρκ. tellalj. **ντελαλίζω** ρ. μετβ. [ντελάλισ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) διακηρύσσω δημοσίως, φωνάζω με όλες μου τις δυνάμεις κάτι που αφορά στο κοινωνικό σύνολο: ο *απεσταλμένος τού σουλτάνου ντε- λά/ασε το μαντάτο || θεώρησε χρέος του να βγει και να ντελαλίσει την καταστροφή* συν. διαλαλώ 2. (μτφ.) διαδίδω μυστικό που μου εμπιστεύτηκαν: *του είπα να τυ κρατήσει μεταξύ μας κι αντός το ντε- λάλισε* συν. διαλαλώ αντ. κρατώ, τηρώ. Επίσης **ντελαλώ** {-άς...}.

ντελαπάρω ρ. ► ντεραπάρω

ντελβές (ο) {ντελβέδες} (λαϊκ.) το κατακάθι τού καφέ. α\>τό που απομένει στο φλιτζάνι, αφού πιει κανείς τον καφέ.

|ειύ\ι. < τουρκ. telve|. **ντελικανής** (ο) {ντελικανήδες} νέος παράτολμος, παλληκαράς.

[f.tym. < τουρκ. delikani]. **ντελικάτος,** -η. -ο **1.** ο λεπτός και ευαίσθητος ως προς την κατασκευή. αυτός που διαθέτει λεπτότητα, κομψότητα ή/και ευπάθεια: *~ χέρι / αντικείμενυ / κομψοτέχνημα / λουλούδι* ΣΥΝ. λεπτοκαμωμένος, λεπτοφυής, κομψός, ευαίσθητος, εύθραυστος, ευπαθής αντ. χοντρός, χοντροκομμένος, χοντροκαμωμένος, γερός 2. (κατ' επέκτ. για πρόσ.) ο λεπτός στο σώμα. αλλά και στους τρόπους, στη συμπεριφορά: *η οι*

κοδέσποινα έδειχνε τόσο αέρινη και τόσο ~ || μεγαλώνοντας έγινε ένας υπερβολικά κομψός και ~ έφηβος ΣΥΝ. λεπτοκαμωμένος, κομψός. λεπτεπίλεπτος, ευγενικός, ραφινάτος, καλλιεργημένος. πολιτισμένος ΑΝΤ. χοντρομπαλάς, χοντράνθρωπος, άξεστος 3. (μτφ. για έμψυχα) αυτός που έχει ευαίσθητη υγεία, ο επιρρεπής στις ασθένειες: *είσαι πυλύ ~ και δεν αντέχεις στο κρύο και στις βαριές δυυλειές* ΣΥΝ. φιλάσθενος, ασθενικός, ευπαθής, ευπρόσβλητος ΑΝΤ. γερός, εύρωστος. — **ντελικάτα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. dclicato < λατ. delicatus «κομψός, χαριτωμένος»], **ντελίριο** (το) (χωρ. πληθ.) ψυχική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από μεγάλη έξαρση, πάθος και παραφορά: - *ενΟυυσιασμού κατέλαβε τα πλήθη, μόλις εμφανίστηκε η σταρ* ΙΥΝ. παραλήρημα, μανία, φρενίτιδα ΑΝΤ. νηφαλιότητα. — (σπάν.) **ντελιριακός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. delirio < μτγν. λατ. delirium < λατ. delirus «παράφρων»].

ντελμπεντέρης (ο) -»ντερμπεντέρης

ντεμακιγϊάζ (το) {άκλ.[η αφαίρεση τού μακιγιάζ (βλ.λ.) από το πρόσωπο και τον λαιμό με τη χρησιμοποίηση ειδικών καλλυντικών προϊόντων. Επίσης **ντεμακιγιάρισμο.** — **ντεμακιγιάρω** ρ.

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. demaquillage. Βλ. κ. *μακιγιάζ\.* **ντεμαράζ** (τυ) {άκλ.} **1.** το να τίθεται μηχάνημα σε λειτουργία- (ειδι- κότ.) το ξεκίνημα αυτοκινήτου: γο *μοντέλο αυτό έχει αργό* ~ · 2. η αλλαγή τού ρυθμού, η επιτάχυνση αθλητή που τρέχει σε αγώνα δρόμου. συνήθ. καθώς πλησιάζει στο τέλος τής διαδρομής.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. demurrage < p. demurrer «κινώ. αρχίζω» < de- + amarrer «προσδένω» (< ολλ. maren «προσκολλο')»)}. **ντεμί-** ελλην. *ημι··* α' συνθετικό *που* σημαίνει ότι κάτι είναι ανολοκλήρωτο. ημιτελές ή δεν έχει πλήρως μια ιδιότητα: *ρούχα ντεμί-σεζόν* (βλ.λ.) || *κρασί ντεμί-σεκ* (ημίξηρο).

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. demi «μισός» < λατ. dimidius «μισός, μέσος» < dis «διά» + medius «μέσος»], **ντεμί-σεζόν** (η) {άκλ.} **1.** η εποχή τού έτους ανάμεσα στο καλοκαίρι και στον χειμώνα ή ανάμεσα στον χειμώνα και στο καλοκαίρι, δηλ. το φθινόπωρο και η άνοιξη αντιστοίχους, όσον αφορά στο ντύσιμο: *τώρα έχουμε. - και* ὁ'εν *ξέρεις τι να φορέσεις* 2. (ως επίθ. για ενδύματα) ο κατάλληλος να φορεθεί την άνοιξη και το φθινόπωρο, δηλ. αυτός που δεν είναι ούτε πολύ ζεστός ούτε πολύ δροσερός: *αγόρασα ένα σακάκι κι ένα παντελόνι*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. demi-saison < demi «μισός» + saison «εποχή». Βλ. κ. *σεζόν*].

ντεμίσέκ κ. **ντεμί-σεκ** επίθ. {άκλ.} ελλην. *ημίξηρος- (για* οίνο) αυτός που βρίσκεται ανάμεσα στο ξηρό και το γλυκό, που ανήκει στον αντίστοιχο ειδικό τύπο: *σαμπάνια*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. demi-sec < demi «μισός» + see «ξηρός» (< λατ. siccus)], **demo** (το/η) (προφέρεται *ντέμο)* {άκλ.} **1.** η δημόσια παρουσίαση στο κοινό δείγματος καινούργιων προϊόντων ΣΥΝ. επίδειξη 2. δείγμα προϊόντος, που αποστέλλεται (κάπου) προς αξιολόγηση: *έστει/.ε στη ~ δισκογραφική εταιρεία ένα - με τα τελευταία τραγούδια του και περιμένει απάντηση.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *επίδειξη.*

[ΕΙΥΜ. < αγγλ. demo, συγκεκομμ. τ. τού demonstration «επίδειξη»|. **ντεμοντέ** επίθ. {άκλ.ί **1.** αυτός που δεν είναι πια τής μόδας: *ντύσιμο I φόρεμα / εμφάνιση* ~ ΣΥΝ. παλιομοδίτικος ΛΝΤ. μοντέρνος, τής μόδας 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που είναι ή θεωρείται περασμένης εποχής, που έχει ξεπεραστεί από τα πράγματα: *ιδέες / αντιλήψεις / συμπεριφορά* ~ ΣΥΝ. απαρχαιωμένος, ξεπερασμένος, πεπαλαιωμένος ΑΝΙ. σύγχρονος. μοντέρνος 3. (ειδικότ. ως επίρρ.) κατά τρόπο που δεν είναι σύμφωνος με τη μόδα: *ντύνεται -* ΑΝΤ. μοντέρνα.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. demode < ρ. demoder < de- + mode «μόδα. τρόπος»|. **ντεμπιτάντ** (η) {άκλ.Ι **1.** (στο θέατρο ή στον κινηματογράφο, κυρ. παλαιότ.) η πρωτοεμφανιζόμενη ηθοποιός 2. (γενικότ.) νεαρή κοπέλα που βγαίνει για πρώτη φορά στην υψηλή κοινωνία, που κάνει την πρώτη κοινωνική της εμφάνιση.

[ετυμ. < γαλλ. debutante. Βλ. κ. *ντεμπούτο\.* **ντεμπούτο** (το) {χωρ. πληθ.} **1.** η πρώτη εμφάνιση καλλιτέχνη (στο θέατρο, στον κινηματογράφο, στην τηλεόραση, σε κέντρο διασκεδά- σεως κ.λπ.): *έκανε το - της και στο θέατρο στα δεκαοχτώ της χρόνια || με την ταινία αυτή επιχειρεί το - του στη σκηνοθεσία* συν. ξεκίνημα, έναρξη 2. (γενικότ,) η αρχή τής σταδιοδρομίας κάποιου σε τομέα δραστηριότητας: *μόλις πέρυσι έκανε το - του ως δικηγόρος* συν. ξεκίνημα. Ηπίσης **ντεμπουτάρισμα.** — **ντεμπουτάρω** ρ.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. debutio < γαλλ. debut < p. debuter «ξεκινο), πρωτοεμφανίζομαι» < μέσ. γαλλ. desbuter < de(s)- + -buter < but «σκοπός »|. **ντεμπραγιάζ** (το) {άκλ.} (στα αυτοκίνητα) **1.** η αποσύμπλεξη (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) ο συμπλέκτης (βλ.λ.), όταν με αυτόν γίνεται η αποσύμπλεξη (πβ. λ. *αμπραγιάζ, σύμττ'/.εςη).*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. debrayage < p. debrayer «αποσυνδέω» < de(s)- + embrayer «συνδέω». Βλ. κ. *αμπραγιάζ\.* **ντενεκές** (ο) ► τενεκές **ντεντέκτιβ** (ο/η) -» ντετέκτιβ

ντεπιές (το) {άκλ.} ένδυμα, γυναικείο σύνολο που αποτελείται από δύο κομμάτια (φούστα-σακάκι ή παντελόνι-σακάκι), τα οποία είναι ραμμένα από το ίδιο ύφασμα και φοριούνται πάντα μαζί, σαν ένα. [ΕΤΥΜ. < γαλλ. deux-pieces «δύο κομμάτια»}, **ντεπό** (το) {άκλ.ί (λαϊκ.) **1.** ποσότητα προϊόντος, εμπορεύματος κ.λπ. που δεν διοχετεύεται στην αγορά, αλλά αποθηκεύεται ως πλεόνασμα ΣΥΝ. απόθεμα, στοκ 2. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο αποθηκεύονται προϊόντα, εμπορεύματα κ.λπ. ΣΥΝ. αποθήκη.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. depot < λατ. depositum. Βλ. κ. *ντεπόζιτο\.* **ντεπόζιτο** (το) δοχείο ή χώρος για εναποθήκευση νερού ή άλλου υγρού: *η υδροφόρα Θα μου γεμίσει το* ~ || *δεν μπορείτε να ταξιδέψετε με τόση λίγη βενζίνη στο ~!* ΣΥΝ. δεξαμενή, (για βενζίνη) ρεζερβουάρ. ΙΕΙΥΜ. μεσν. < ιταλ. deposito < λατ. depositum < ρ. depono «αποθηκεύω. καταθέτω»[. **de profundis** λατ. (προφέρεται *ντε πρυφούντις)* ελλην. *εκ βαθέων* από τα βάθη τής ψυχής: *εξομυλόγηση* ~ **ντεραπάρω** κ. **ντελαπάρω** ρ. αμετβ. [ντεραπάρισ-α. -μένος} (καθημ.-συνήθ. για αυτοκίνητα) χάνω την ισορροπία μου και γυρίζω ανάποδα: δυο *αυτοκίνητα ντεραπάρισαν στον γλιστερό δρόμο, αλλά ευτυχώς υπήρξαν θύματα* ΣΥΝ. αναποδογυρίζω. — **ντεραπάρι- σμα** κ. **ντελαπάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. deraper «γλιστρώ» < de- + -raper < προβηγκ. rapar «αρπάζω, αποκτώ»], **ντερβέναγας** (ο) -♦ δερβέναγας **ντερβένι** (τυ) ► δερβένι **ντερβίσης** [ο) > δερβίσης **ντερβισοπαιδο** (το) -* δερβισόπαιδο

ντερέκι (το {ντερεκ-ιού | -itov} πολύ ψηλός και συνηθ. λεπτός άνθρω- πος: *μικρό παιδί ακόμα και έχει γίνει* ~ ΣΥΝ. ψηλέας. κατέβα να φάμε. τηλεγραφόξυλο.

[ΠΤΥΜ. < τουρκ. direk ^στύλος. δοκός - κατάρτι»}, **ντερλικώνω** ρ. αμετβ. {ντερλίκωσα} (λαϊκ.) τρώω λαίμαργα μεγάλη ποσότητα φαγητού.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. dirlik «καλή και άνετη ζωή»], **ντερμπεντερης** κ. **ντελμπεντέρης** (ο) {ντερμπεντέρηδες}, **ντερμπεντέρισσα** κ. **ντελμπεντέρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που συμπεριφέρεται λεβέντικα, ανοιχτόκαρδα. — **ντερ- μπεντέρικος,** - η. -ο *κ. ντεκμπεν***τέρικος, ντερμττεντέρικα** κ. **ντελμπε- ντέρικα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. derbeder «αλήτης - τυχοδιώκτης»}, **ντέρμπι** (το) {άκλ.} ΑΘΛ. **1.** (σε ομαδικά αθλήματα, λ.χ. ποδόσφαιρο, καλαθοσφαίριση κ.λπ.) αθλητικός αγώνας μεγάλης σημασίας, που διεξάγεται ανάμεσα σε ομάδες τής ίδιας περίπου δυναμικότητας και το αποτέλεσμα τού οποίου παίζει σημαντικό ρόλο στην πορεία των ομάδων αυτών σε μια διοργάνωση 2. *(γενικότ.) κάθε* αγώνας μεταξύ ομάδων που διεκδικούν τίτλο ή μεταξύ ομάδίον με παραδοσιακή αντιπαλότητα, οι οποίες συνήθ. έχουν την έδρα τους στην ίδια πόλη: ο *Άρης και ο Π.Α.Ο.Κ. συγκρούονται στο παραδοσιακό - τής Θεσσαλονίκης* 3. (μτφ.) κάθε έντονη σύγκρουση αντίπαλων πλευρών με αμφίρροπο αποτέλεσμα: *«αν οι δύο πλ,ευρές εμφανιστούν στυ αυριανό συμβούλιο με αυτές τις προθέσεις. Θα έχουμε ~»* (εφημ.) · 4. μεγάλη, διεθνούς κύρους αγωνιστική ιπποδρομία που γίνεται κάθε χρόνο την πρώτη Τετάρτη τού Ιουνίου στο Έπσομ τής Αγγλίας.

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. derby, από την ομώνυμη περιοχή τής Αγγλίας, όπου ο κόμης F.dward Stanley καθιέρωσε αγώνες ιπποδρομίας!, **ντέρτι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) αυτό από το οποίο υποφέρει ψυχικά κανείς, ο πόνος, η στενοχώρια: *τον έφαγε το ~ και ο καημός || «μεγάλο μεράκι έχω, είπε. κρυφό ~ μού δαγκάνει το συκώτι»*(Σ. Μυριβήλης) || *η ξενιτειά έχει - JJ μαζευόμαστε και λέμε τα ~ μας με κανένα τραγούδι* ΣΥΝ. βάσανο, καημός, λύπη. θλίψη, μεράκι, μαράζι, σαράκι. [ΟΤΥΜ. < τουρκ. dert].

ντερτιλής ιο) {ντερτιλήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει ντέρτια, που βασανίζεται από καημό, στενοχώρια ΣΥΝ. (λόγ.) λυπημένος, περίλυπος, βαρύθυμος ΑΝΤ. εύθυμος, χαρούμενος.

[ι Ί Υ Μ. < τουρκ. dertli < deril. **ντεαέν** (το) {άκλ.} (στην ενδυματολογία) το σχέδιο υφάσματος.

|ΠΤΥΜ. < γαλλ. dessin «σχέδιο» < dessiner «σχεδιάζω» < λατ. designare «σημειώνω, χαράζω» (< de- + signum «σημείο»)|. **ντεσιμπέλ** (το) {άκλ.} ΦΥΣ. μονάδα μετρήσεως τής έντασης τού ήχου (σύμβολο dB).

[ι ΓΥΜ. < γαλλ. decibel (νόθο σύνθ.) < deci- (< λατ. decimus «δέκατος» decem «δέκα») 4- -bel. από το επώνυμο τού Αμερικανού εφευρέτη Alexander G. Belli, **ντεσού** (το) {άκλ.} **1.** (στην ενδυματολογία) γυναικείο εσώρουχο 2. (μτφ.) τα απόρρητα, τα μυστικά μιας υπόθεσης που δεν κυνολο- γούνται: *τα ~ τής βαλκανικής κρίσης.*

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. dessous < de «από» + sous «κάτω»|. **ντε-τέ** {άκλ.} **1.** ΜΑΘ. ΦΥΣ. Ο μικρότερος χρόνος που είναι δυνατόν να υπάρξει, χιορίς να είναι μηδενικός 2. (κατ' επέκτ.) πολύ γρήγορα, ταχύτατα, σε κλάσμα δευτερολέπτου: *τα τελειώνει όλα σε χρόνο* ~. [Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. dt. από τα αρχικά τού όρου differential (of) time «διαφορικός χρόνος»], **ντετέκτιβ** κ. (λαϊκ.) **ντεντέκτιβ** (ο/η) {άκλ.} ο ιδιωτικός αστυνομικός. το πρόσωπο που προσλαμβάνεται από ιδιώτη για να ερευνήσει υπόθεσή του έναντι αμοιβής: *έβαλε ~ να παρακολουθεί τη γυναίκα του.* — **ντετεκτιβικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. detective < detect «εντοπίζω, ανακαλύπτω» < λατ. detectus, μτχ. τ. τού ρ. detego «αποκαλύπτω, απογυμνώνω»!, **ντετερμινισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ελλην. *αιτιοκρατία* ΦΙΛΟΣ, η θεωρία σύμφωνα με την οποία τα ίδια αίτια οδηγούν στα ίδια αποτελέσματα και, αντιστρόφως, τα ίδια αποτελέσματα προέρχονται από τα ίδια αίτια. — **ντετερμινιατής** (ο), **ντετερμινίστρια** (η), **ντετερμινιστικός,** -ή. -ό, **ντετερμινιστικά** επίρρ.

(ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Determinismus < γαλλ. determiner «προσδιορίζω, καθορίζω» < λατ. determino < de- + terminus «όρος. όριο»], **de facto** λατ. (προφέρεται *ντε φάκτυ)* ελλην. *στην πράξη, εν τυις πράγ- μασι* 1. πολιτικός και διπλωματικός όρος που δηλώνει ότι πράξη, ενέργεια, κατάσταση κ.λπ. που προέκυψε από την εξέλιξη των γεγονότων, αναγνωρίζεται με «υλικές πράξεις», δηλ. με εμπορικές, οικονομικές. πολιτιστικές κ.λπ. συμφωνίες, ανταλλαγές κ.ά. ως πραγματική, παρόλο που η νομιμότητά της αμφισβητείται ή δεν έχει ακόμη

οριστικοποιηθεί: ***η ~ αναγνώριση τού ψευδοκράτους μετά από τριάντα χρόνια συνεχούς κατοχής τής περιοχής στην οποία βρίσκεται*** ΣΥΝ. εκ των πραγμάτων ΑΝΤ. ντε γιούρε 2. (γενικότ.) χαρακτηρισμός για οτιδήποτε γίνεται στην πράξη ή υφίσταται στην πραγματικότητα. ανεξάρτητα από το αν είναι νόμιμο ή έχει αναγνωριστεί επίσημα: ~ ***&Ρχη'/όζ*** εκ των πραγμάτων (πβ. λ. ***ντε γιούρε).***

ΙΕΤΥΜ. < λατ. dc facto «εκ το>ν πραγμάτων» (< lactum «γεγονός, πράξη» < ρ. facio «πράττω»)], **ντεφετισμός** (ο) η ηττοπάθεια (βλ.λ.). — **ντεφετιστής** (ο).

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. defaitisme < defaite «ήττα» < dcfaire «•διαλύω, σκορπίζω» (de- + faire)|. **ντέφι** (το) |ντεφ-ιού | -ιών) μουσ. μικρό κρουστό μουσικό όργανο, που αποτελείται από στενό ξύλινο στρογγυλό πλαίσιο, το οποίο φέρει εξωτερικά στην περιφέρεια του μικρά κύμβαλα και στη μία του πλευρά έχει στερεωμένη δερμάτινη ή πλαστική μεμβράνη η οποία κρούεται με την παλάμη ή τα δάκτυλα· φρ. *γίνομαι ντέφι* χάνω τον έλεγχό μου, συνήθ. λόγω μέθης.

[F.TYM. < τουρκ. tef[. **ντεφιλέ** (το) {άκλ.ί επίδειξη μόδας, παρουσίαση προϊόντων τής υψηλής ραπτικής, που γίνεται με επισημότητα και λαμβάνει συχνά τον χαρακτήρα θεάματος: το - του οίνου ***Νηόρ.***

ΙΐϊΓΥΜ. < γαλλ. defile «παρέλαση» < defiler «-παρελαύνω» < de- + file «παράταξη» (< λατ. filum «νήμα, μίτος»)], **ντεφορμέ** επίθ. Ιάκλ.} **.\(-)Λ.** αυτός που είναι εκτός φόρμας, πυυ δεν έχει καλή απόδοση: ***ο παίκτης / ο άλτης / η ομάδα είναι — ντε- φορμάρω*** ρ., **ντεφορμάρισμα** (το).

[ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. deforme, μτχ. τού ρ. deformer < de- + forme|. **ντίβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (ως χαρακτηρισμός) διάσημη καλλιτέ- χνιδα, ιδ. τραγουδίστρια: ***μια μεγάλη ~ τής όπερας*** ΣΥΝ. σταρ **2.** (κατ' επέκτ.) όμορφη και εντυπωσιακή γυναίκα, που έχει τον αέρα μιας σταρ και φέρεται ανάλογα: ***είναι η ~ τής παρέας.***

ItTYM. < ιταλ. diva «θεά» < λατ. divaj. **ντίβάνι** (το) {ντιβαν-ιού | -ιο>ν[**1.** (λαϊκ.) χαμηλό και στενό κρεβάτι που μοιάζει με καναπέ, δεν έχει όμως στήριγμα για την πλάτη ΣΥΝ. σοφάς **2.** ΙΣΤ. το διβάνι (βλ.λ.). — (υποκ.) **ντιβανάκι** (το).

[F.TYM. μεσν. < τουρκ. divan < περσ. diwan «βιβλίο λογαριασμών»], **ντιβανοκασέλα** (η) {δύσχρ. ντιβανοκασελών} ντιβάνι τού οποίου το κάτω μέρος είναι κασέλα που προορίζεται για τη φύλαξη ρούχων, σκεπασμάτων κ.λπ. **ντιβερτιμέντο** (το) ΜΟΥΣ. μουσική φόρμα, συνηθισμένη ιδίος κατά τον 18ο αι.' αποτελεί διαδοχή κομματιών (σουίτα), με ανάλαφρο και διασκεδαστικό χαρακτήρα, για μικρό αριθμό οργάνων.

[r-.TY.M. < ιταλ. divertimento (επειδή πρόκειται για ελαφρά, εύθυμη μουσική σύνθεση) < divert ire «ψυχαγωγώ, διασκεδάζω» < λατ. divertere (p. diverso) «διασκεδάζω», αρχική σημ. «διασκορπίζω»!, **ντιβίζι** επίρρ. ΜΟΥΣ. ένδειξη τής παρτιτούρας, κατά την οποία μια ομάδα εγχόρδων τής ορχήστρας, λ.χ. τα βιολιά, διαιρούνται σε υποομάδες προκειμένου να παίξουν ένα πολυφωνικό μέρος που τους έχει ανατεθεί.

Ι ΗΤΥΜ. < ιταλ. divisi, πληθ. τού diviso «διηρημενος, χωριστός» < λατ. divisus, μτχ. τού dividere «χωρίζω, διαιρώ»] **ντιβιζιονισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ΚΛΛ. ΙΕΧΚ. τεχνοτροπία των εμπρε- σιονιστών ζωγράφων (βλ. λ. ***εμπρεσιονισμός),*** που επιδιώκει τη δημιουργία των διαφόρων χρωματικών τόνοη- και τής ανάλυγης οπτικής εντύπωσης όχι με ανάμειξη των χρωμάτων πάνο) στην παλέτα (παραδοσιακή μέθοδος), αλλά με την παράθεση μικρών κουκκίδων καθαρού χρώματος ή με την τοποθέτηση τού ενός χρο'ιματυς στο άλλο πάνω στην επιφάνεια τού πίνακα.

[ΙΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. divisionismo < division «διαίρεση» < λατ. divisio (< ρ. divido «διαιρο'), μερίζω»)}, **divide et impera / divide ut regnes** λατ. (προφέρεται ***ντίβιντε ετ ίμπερα / ντίβι ντε ουτ ρέγκνες)*** ελλην. ***διαίρει και βασί/.ενε*** (πολιτικό αξίωμα τού Μακιαβέλλι)· βλ. λ. ***διαιρώ.*** **ντί-βι-ντί** (τυ) (γράφεται DVD) {άκλ.} ελλην. ***ψηφιακός βιντεοδίσκος***

η εξέλιξη τού σιντί· ψηφιακός δίσκος με πυλύ μεγάλη χωρητικότητα 2. η συσκευή που αναπαράγει τους παραπάνω δίσκους.

[ΗΤΥΜ. Ακρωνύμιο τυύ αγγλ. Digital Video Disk «ψηφιακός βιντεοδίσκος»Ι.

ντιγκιντάγκας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (αργκό-μειωτ.) υ θηλυπρεπής άνδρας.

[ΕΙ ΥΜ. < ντιγκ-ντα/κ, «πό το κούνημα τής καμπάνας}.

Nti-Ev-Έι (το) (D.N.A.) ΙΜΟΛ. τυ δεσοξυριβοζονουκλεϊ(νι)κό οξύ· απαντά στα χρωμοσώματα και είναι σύνθετη χημική ένωση αποτελού- μενη από δύο επιμήκη τμήματα, τα οποία διατηρούνται το ένα δίπλα στο άλλο λόγω ηλεκτροστατικίόν αλληλεπιδράσεων που αναπτύσσονται μεταξύ διαφόρων τμηημάτων τους. των νουκλεοβάσεων, και τυλίγονται σε ελικοειδή μορφή (διπλή έλικαν η αλληλουχία των νουκλεοβάσεων αντιπροσωπεύει τη γενετική πληροφορία, καθώς καθορίζει τα κληρονομικά χαρακτηριστικά το)ν ζωντανών οργανισμών. ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. D(eoxyribu)n(ucIeic) A(cjd)|. **dies irae** λατ. (προφέρεται ***ντίες ίρε)*** ελλην. ***ημέρα οργής (ενν.*** τού Θεού) 1. η ημέρα τής κρίσεως, η Δευτέρα Παρουσία και η τελική κρίση και. συνεκδ., μια μεγάλη καταστροφή, θεομηνία, νυούμενη κατά το πνεύμα τής Αποκάλυψης τού Ιωάννη 2. ΜΟΥΣ. μέρος τής λατινικής νεκρώσιμης λειτουργίας (ρέκβιεμ, βλ. λ.), που ξεκινά με τις λέξεις dies irae dies ilia: «ημέρα οργής, η ημέρα εκείνη», **ντίζα** (η) {ντιζών} ΓΗΧΝΟΛ. καλώδιο που συνδέει εξαρτήματα μηχανών: ***η - τού συμπλέκτη.***

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τυύ γερμ. Duse < τσεχ. duSe «το εσωτερικό σωλήνα»).

ντιζάιν (το) {άκλ.} τγχνολ. κλλ. ΤΕΧΝ. 1.ο επιστημονικός και καλλιτεχνικός κλάδος που απυβλέπει στην αρμονική, όσο και ορθολογιστική διαμόρφωση τού ανθρώπινου περιβάλλοντος (χώρου κατοικίας. εργασίας, γραφείου, τμήματος πόλεως ή ολόκληρης πόλεως κ.λπ.), σύμφωνα με τον οποίο τα αντικείμενα και οι συνθέσεις έχουν χρηστικό, λειτουργικό, αλλά και αισθητικά μοντέρνο χαρακτήρα: *βιομηχανικό ' γραφικό ί αρχιτεκτονικό ~ 2.* το σχέδιο κατασκευής ενός χρηστικού αντικειμένου: *μοντέρνο / παραδοσιακό ~* 3. (ως επίθ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί με βάση τις παραπάνω αρχές: *έπιπλο καρέκλα ι γραφείο* / φωτιστικό ~.

[ι-ΤΥΜ. < αγγλ. design «σχεδιάζω» < λατ. designare < de- -r signare < signum «σημείο»), **ντίζελ** (η/τυ) |άκλ.} **1.** τεχνολ. μηχανή εσωτερικής καύσεως που λειτουργεί με πετρέλαιο, η οποία επιτρέπει την αυτανάφλεξη τού καυσίμου μείγματος- είναι ως κατασκευή ανθεκτικότερη και βαρύτερη από τον βενζινοκινητήρα και παράγει πάντα κάποια ποσότητα καπνού λόγω ατελούς καύσεως συν. πετρελαιοκινητήρας, ντιζελοκινη- τήρας 2. (συνεκδ. στυ ουδ.) τυ βαρύ πετρέλαιο που χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη στους κινητήρες εσωτερικής καύσεως.

[ΚΤΥΜ. < αγγλ. diesel, από τυ όνομα τού Γερμανού μηχανικού Rudolph Diesel (1858-1913). ο οποίος εφεύρε την πετρελαιομηχανή|. **ντιζελάδικο** (το) (λαϊκ.) καράβι που μεταφέρει ντίζελ (βλ.λ.) συν. γκαζάδικο.

}ητυμ. < *ντίζελ* + παραγ. επίθημα *-άδικο* (βλ.λ.)]. **ντίζελάμαξα** (η) {ντιζελαμαξών} η μηχανή σιδηρυδρυμυυ ιελκυστή- ρας) που λειτουργεί με κινητήρα ντίζελ.

ντιζελογεννήτρια (η) {ντιζελυγεννητριών} ΤΓ-.χνολ. γεννήτρια ηλεκτρικής ενέργειας στην οποία ένας ντιζελοκινητήρας περιστρέφει μια ηλεκτρογεννήτρια, **ντιζελοκινητήρας** (ο) ο κινητήρας ντίζελ (βλ.λ.. σημ. Ι). **ντιζελοκίνητος,** -η, - ο αυτός που κινείται με μηχανή ντίζελ (βλ.λ.): ~ *αμαξοστοιχία.*

ντιζέρ (ο) {άκλ.}, **ντιζέζ** (η) {άκλ.ί (παλαιότ.) **1.** τραγουδιστής ' τραγουδίστρια νυκτερινού κέντρου διασκεδάσεως · 2. πρόσωπο που λέει συχνά αστεία ή ευφυολογήματα ΣΥΝ. ευφυολόγος.

[iii υμ. < γαλλ. diseur / diseiise < dire «λέγω» (< λατ. dicere)), **ντίλερ** (υ/η) Ιάκλ.} ελλην. *μεταπωλητής* **1.** ο πωλητής (πλασιέ) που προωθεί προϊόντα εταιρείας στην αγορά 2. (ειδικότ.) (α) διαπραγματευτής συναλλάγματος και ομυλόγων: « *κάποιοι - από το Λονδίνο διέ- στειραν στην ελληνική τραπεζική και χρηματιστηριακή αγορά τη φήμη ότι η δραχμή είναι* ευάλωτη» (εφημ.) (β) έμπορυς ναρκωτικών. [Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. dealer < deal], **ντιλεταντισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ελλην. *ερασιτεχνισμός*· η αφοσίωση και η επίδοση σε δραστηριότητα μόνο για προσωπική ευχαρίστηση και όχι για βιοποριστικούς λόγους λντ. επαγγελματισμός. — **ντιλε- τάντης** (ο), **ντιλεταντικός,** -ή. -ό.

| Η ΓΥΜ. < ιταλ. dilettantismo < dilettanre «ερασιτέχνης» < p. dileliare «τέρπω, ευχαριστώ» < λατ. delcclo, ίδια σημ. (< delicia «τέρψη, ηδονή")Ι·

ντιμινουέντο (το) {άκλ.έ μουσ. **1.** η βαθμιαία ελάττωση τής έντασης τού μουσικού ήχου 2. το σύμβολο τής μουσικής γραωής που δηλώνει βαθμιαία ελάττωση τής έντασης τού μουσικού ήχου 3. (συνεκδ.) το τμήμα ενός μουσικού έργου το οποίο χαρακτηρίζεται από βαθμιαία ελάττίοση τής έντασης τής μουσικής: *το κορύφωμα των χάλκινων ακολουθείται από ένα μακρύ ~ τής ορχήστρας.*

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. diminuendo < λατ. deminuendum, γερούνδιο τού ρ. deminuo «ελαττίπνοί. εξασθενίζο)»!. **ντιμπέιτ** (το ί {άκλ.} διαλογική αντιπαράθεση μεταξύ πολιτικών στα ραδιυτηλευπτικά μέσα, συνήθ. κατά τη διάρκεια προεκλογικής περιόδου.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. debate < μέσ. γαλλ. debaire «μάχομαι» (σύγχρ. dcbaitre) < de- + baire < λατ. battuere «χτυπώ»].

ντιμπέιτ - δημόσιος διάλογος - τηλεμαχία. Η λ. **ντιμπέιτ** αποτελεί για τα Κλληνικά νεολογισμό τής δεκαετίας τού '90. Προέρχεται από το αγγλ. debate, δηλώνοντας τυν δημόσιο διάλογο, την τελική πολιτική αναμέτρηση των υποψηφίων Αμερικανών προέδριον στην τηλεόραση. Στην πραγματικότητα, σημαίνει «αντιπαράθεση επιχειρημάτων». έχοντας ος αρχική τη σημασία «ανταλλαγή χτυπημάτων» (!). αφού ανάγεται στυ λατ. battuo «χτυπώ, καταοέρο) χτυπήματα» (από αυτό το γαλλ. debattre τού 15ου αι., από όπου το αγγλ. debate- πβ. για τη σημασία και το ρήμα ***διαπ/.ηκτίζομαι).*** Για τη λ. ***ντιμπέιτ*** μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε στα Κλληνικά τη λ. **διάλογος,** για την ακρίβεια **δημόσιος διάλογος,** αξιοποιώντας έτσι μία από τις πιο βαρύνουσες λέξεις τού πολιτικού και φιλοσοφικού μας λόγου, τη λέξη που σφράγισε τους «πλατωνικούς διαλόγους»' και την πολιτική ρητορική. Η λ. ***διάλογος*** προέρχεται από τυ **διαλέγομαι,** που σημαίνει «συζητώ με επιχειρήματα και αντεπιχειρήματα» (και όχι με «χτυπήματα», και μάλιστα χτυπήματα «κάτω από τη ζώνη») και συνδέεται με την άλλη μεγάλη <·φιλοσοφική και πολιτική λέξη», τη **διαλεκτική,** «τη δυναμική αλληλεπίδραση θέσεων και αντιθέσεων με σκοπό τη σύνθεση, την ανεύρεση τής αλήθειας». Λόγος και αντίλογος, επιχείρημα και αντεπιχείρημα συνιστούν τον πολιτικό **δημόσιο διάλογο,** που είναι στα Κλληνικά το debate. Αν δεν μας πολυσυγκινεί η διαχρονική βαρύτητα τής λ. ***διάλογος*** και θέλουμε να μείνουμε στην τηλεοπτική αντιπαράθεση, θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τον νεολογισμό **τηλεμαχία.**

αν (το) {άκλ.} ο ήχος τής καμπάνας. Κπίσης **ντιγκ-νταγκ.**

(ετυμ. Ηχυμιμητ. λ.ί. **ντιπ** επίρρ. (λαϊκ.) **1.** σε απόλυτο βαθμό, ολότελα: *αυτός είναι - φτωχός* συν. εντελώς. παντελώς, ολωσδιόλου, ολότελα, τελείως, (λαϊκ·.) μπιτ· ΦΡ. (εμφατ.) ***ντιπ καταντίπ ι ντιπ για ντιπ:*** *αυτός, παιδάκι μου, rivai τρε/.ός ντιπ κατά ντιπ* 2. (ειδικότ. σε αποφατική πρόταση) ούτε κατ' ελάχιστο, ούτε μια σταλιά: *~ φιλότιμο δεν έχει επάνω του* [| <5γν *σκαμπάζεις ~ από μουσική* συν. καθόλου.

Πtym. < τυρκ. dip], **ντιρεκτίβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ελλην. *κατευθυντήρια οδηγία-* οτιδήποτε εκδίδεται από πολιτική συνήθ. αρχή και έχει τον χαρακτήρα οδηγίας ή εντολής: οι *~ τής F..E. για τα αγροτικά προϊόντα.* ΣΥΝ. (μτφ.) γραμμή.

[ει υμ. Μεταφορά τού γαλλ. directive < λατ. directus «ευθύς», μτχ. τ. τού ρ. dirigo «διευθύνω» (< di(s)- «διά» + rego «κυβερνώ, διοικώ»)|. **ντίσκο** (η) {άκλ.! (καθημ.) **1.** ΜΟΥΣ. (α) ελαφρά χορευτική αγγλο-αμε- ρικανική μουσική που γνώρισε τεράστια επιτυχία και παγκόσμια εξάπλωση από τα τέλη τής δεκαετίας τού '70 ώς τα μέσα τής δεκαετίας τού ’80 (β) ο χορός που χορεύεται με την παραπάνω μουσική 2. (συνεκδ.) νυκτερινό κέντρο ψυχαγωγίας, στο οποίο ακούει κανείς όλα τα είδη τής σύγχρονης αγγλο-αμερικανικής χορευτικής μουσικής από δίσκους και παράλληλα χορεύει. Επίσης **ντισκοτέκ** (σημ. 2). ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. disco, συντετμημένος τ. τού ελληνογενούς γαλλ. discotheque « *δίσκος* -r *θήκη)].* **ντισκ τζόκεϊ** (ο/η) {άκλ.} (καθημ.) το πρόσωπο που επιλέγει τους δίσκους σε χορευτικό κέντρο ή σε ιδιωτική χοροεσπερίδα, σε μουσική ραδιοφωνική εκπομπή κ.λπ. και μερικές φορές διασκεδάζει και το κοινό, μιλώντας ή λέγοντας αστεία ανάμεσα στα τραγούδια- αλλιώς *ντι-τζέι.*

| f.tym. < αγγλ. disc jockey]. **ντιστενγκέ** επίθ. {άκλ.} **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει κομψή ή χαριτωμένη εμφάνιση και ευγενικούς και πολιτισμένους τρόπους ΣΥΝ. κομψός, χαριτωμένος, πολιτισμένος, καλλιεργημένος αντ. άκομψος, ά- χαρος, άξεστος 2. (ειρων.) ο επιτηδευμένος στην εμφάνιση και στους τρόπους, ο υπερβολικά κομψός και με επιδεικτικό τρόπο ευγενής συν. κομψευόμενος. Επίσης (λαϊκότ.) **ντιστενγκές** {ντιστενγκέδες}. — **νη- οτενγκέ** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. distingue «ξεχωριστός, διακεκριμένος» < p. distinguer

λατ. distinguo «διακρίνω, ξεχίορίζω»]. **ντιστρίμπιτέρ** (το) {άκλ.} όργανο που διακόπτει ή επιτρέπει στην κατάλληλη χρονική στιγμή τη ροή συνεχούς ρεύματος στο μπουζί τού κινητήρα- ο διανομέας.

I ΕΤΥΜ. < γαλλ. distribuleur < distrihuer «διανέμω» < λατ. distribuere], **ντι- τζέι** (ο) {άκλ.I (συντομ DJ) ο ντισκ τζόκεϊ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Disc Jockcy[. **ντο** (το) [άκλ.} ΜΟΥΣ. η προκη από τις επτά βασικές νότες τής ευρωπαϊκής μουσικής κλίμακας (ντο, ρε, μι, φα, σολ. λα, σι).

[ΕΙ ΥΜ. < διεθν. do, που αντικατέστησε την παλαιότερη ονομασία, ut (βλ. λ. *νότα).* Η προέλευσή της είναι αβέβαιη, αν και από ορισμένους πιστεύεται ότι πρόκειται για την πρώτη συλλαβή τής φρ. Dominus Deus «Κύριος ο Θεός». Σύμφωνα με άλλη άποψη, πρόκειται για την πρώτη συλλαβή τού ονόματος τού Ιταλού μουσικού G. B. Doni (1594- 1647)1.,

ντοβλέτι κ. **δοβλέτι** (το) {ντοβλετ-ιού | -ιών} (λαϊκ. στην Τουρκοκρατία) ο κρατικός και κυβερνητικός μηχανισμός, το Δημόσιο: *«ας είν' καλά ο Οό'υσσεύς κι ο καπετάν-Νικήτας / αυτοί θα κάψουν την Τουρκιά κι όλο σας το ~»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. κράτος, κυβέρνηση. Δημόσιο.

1F.TYM. < τουρκ. devicti, **ντογρού** κ. **ντουγρού** επίρρ. (λαϊκ.) **1.** (με τοπική ή τροπική σημ.) κατευθείαν, χωρίς λοξοδρομήσεις: *προχώρα ~ και Οα βρεις το μαγαζί* ΣΥΝ. ίσια, ευθεία 2. (με τροπ. σημ.) κατευθείαν, χωρίς περιστροφές: *μπήκε ~ στο θέμα* ΣΥΝ. απερίφραστα, άμεσα ΑΝΤ. έμμεσα, υπαινικτικά- φρ. **στο *ντογρού*** στην τύχη. χωρίς σχεδίασμά ή προγραμματισμό ΣΥΝ. στα τυφλά, στα κυυτουρυύ 3. (κατ' επέκτ., με χρον. σημ.) αμέσως, χωρίς καμία καθυστέρηση: *μετά τη δουλειά, τράβηξε ~ για το καφενείο* ΣΥΝ. γρήγορα, ευθύς, αμέσως. ίι-ΤΥΜ. < τουρκ. dogru|. **ντοκ** (τυ) [άκλ.} ελλην. *νεωδόχος-* το τμήμα εμπορικού λιμανιού που βρίσκεται ανάμεσα στο κεντρικό κρηπίδωμα και στις προβλήτες των πλοίων και χρησιμοποιείται για τη φόρτωση και την εκφόρτωση των προϊόντων. Επίσης **ντόκος** (ο).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. dock < μέσ. ολλ. docke, πιθ. < λατ. *ductio- < ρ. ducto '-άγω, οδηγώ» (πβ. ductor «αγωγός»)], **ντοκιμαντέρ** (το) {άκλ.} ταινία μικρού ή μεσαίου μήκους, που βασίζεται σε στοιχεία τής πραγματικότητας, τα οποία παρουσιάζει ή/και ερμηνεύει, και έχει ως κύριο στόχο να ενημερώσει, να ψυχα- γωγήσει και να διδάξει τον θεατή ή να φέρει για πρώτη φορά στο φως ιστορικά, πολιτικά κ.λπ. ντοκουμέντα: *ένα σπάνιο - για τον* ελ- *ληνικό εμφύλιο με αρχειακό υλικό από τις μυστικές υπηρεσίες των ξένων δυνάμεων \\ οικο/^ογικό-.* —**ντοκιμαντερίστας** (ο). σχολιο λ. *ορθογραφία (ξένων λέξεων).*

[f.tym. < γαλλ. doeumcntaire < document, βλ. κ. *ντοκουμέντο\.* **ντοκουμεντάρω** ρ. μετβ. {ντοκουμεντάρισ-α. -τηκα. -μένος} βασίζω τη γνώμη, την άποψή μου κ.λπ. σε τεκμήρια, τη στηρίζω με αποδεικτικά στοιχεία: <5εν *ντοκουμεντάρισε σωστά τα επιχειρήματά του* ΣΥΝ. αποδεικνύω, τεκμηριώνω. - **ντοκουμεντάρισμα** (το). {ΠΤΥΜ. < ιταλ. documentare < documento, βλ. κ. *ντοκουμέντο],* **ντοκουμέντο** (το) οτιδήποτε (ιδ. έγγραφο) το οποίο χρησιμεύει ως ιστορική πηγή. ως αποδεικτικό στοιχείο και γενικά για να δώσει έγκυρες και αναμφισβήτητες πληροφορίες σχετικά με γεγονός ή ισχυρισμό κ.λπ.: ***οι τρεις ταινίες τής σειράς δεν αποτελούν μυθοπλασία. αλλά βασίζονται σε ιστορικά ~ || κοινωνικό / φωτογραφικό / σπάνιο / αδιάσειστο, αποκαλυπτικό / επίσημο / αυθεντικό*** ~ συν. τεκμήριο. απόδειξη, πειστήριο.

[πτυμ. < ιταλ. documento < λατ. documentum «δείγμα, υπόδειγμα» (μτγν. σημ. «επίσημο έγγραφο») < doceo «διδάσκω, εκπαιδεύω»!, **ντοκτορά** (το) {άκλ.} η διδακτορική διατριβή και ο τίτλος τού διδάκτορα: ***κάνω το ~ μου στη Γαλλία || πήρε - στη γλωσσο'λογία*** ΣΥΝ. διδακτορικό.

[ειύ.μ. < γαλλ. doctorat < μεσν. λατ. doctoratus < λατ. doctor «δάσκαλος»!. **ντοκυμανταίρ** (το) -> ντοκιμαντέρ

ντολέντο επίρρ. μους. εκφραστική ένδειξη που δηλώνει την εκτέλεση «με πόνο», πονεμένα.

(πτυμ. <ιταλ. doiente «πονεμένος, λυπημένος» < p. dolere «πονώ»|. **ντολμάς** (ο) [ντολμάδες] (καθημ.) φαγητό που αποτελείται από μείγμα ρυζιού ή/και κιμά και διαφόρων καρυκευμάτων, το οποίο πλάθεται σε μικρέ:ς μπάλες και τυλίγεται μέσα σε κληματόφυλλα ή λαχανόφυλλα, — (υποκ.) **ντολμαδάκι *(τυ).***

[ΕΓυμ. < τουρκ. dolma «γεμιστός»], **ντολμέν** (το) [άκλ.} αρχλιολ. μεγαλιθικό μνημείο που αποτελείται από γιγαντιαίες ακατέργαστες λίθινες πλάκες τοποθετημένες σε σχήμα Π οι οποίες σχηματίζουν τους τείχους ενός ταφικού θαλάμου- συναντιόνται στη Β. Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική.

|ετυμ. < γαλλ. dolmen < κελτ. taol / toi «τραπέζι» (< λατ. tabula) + men / maen «πέτρα, λίθος»], **ντόλτσε βίτα** (η) {άκλ.} ελλην. ***γλυκιά ζωή-*** η ανέμελη και με καταχρήσεις ζωή τής εύπορης αστικής τάξης- (κατ' επέκτ.) ζωή ευχάριστη, ανέμελη, πολυτελής, γεμάτη διασκεδάσεις: ***το 'ριξε στη ~ και δεν μπόρεσε να ολοκ'Αηρώσει τις σπουδές του.***

{ετυμ. < ιταλ. dolce vita. Ο όρος γενικεύθηκε μετά την προβολή τής ομώνυμης ταινίας τού Η. Fellini (1959)[. **ντόλτσο** (το) (λαϊκ.) συνήθ. στον πληθ. *ντόλτσα* (τα) ποικιλία πορτοκαλιών που διακρίνονται για την πολύ γλυκιά γεύση τους.

[ετυμ. < ιταλ. dolce «γλυκύς» < λατ. dulcis f. **ντομάτα** κ. **τομάτα** (η) [δύσχρ. ντοματών} ο εδώδιμος καρπός τής ντοματιάς που είναι σαρκώδης και μαλακός, έχει σχήμα σφαιρικό ή ωοειδές, χαρακτηριστικό κόκκινο χρώμα και τρώγεται ωμός σε σα- λάτες ή μαγειρεμένος, ενώ χρησιμοποιείται ακόμη και στην κονσερ- βοποιία, συχνά σε μορφή πολτού (τοματοπελτές), ο>ς βασικό συστατικό σε ποικίλες σάλτσες ή πίνεται ως απεριτίφ σε μορφή χυμού (το- ματοχυμός / ντοματόζουμο) κ.λπ.- φρ. (μτφ.) *παίρνω με τις ντομάτες (κάποιον)* ακοδοκιμάζω έντυνα, ντροπιάζω (κάποιον). — (υποκ.) **ντοματούλα** κ. **ντοματίτσα** (η) κ. **ντοματάκι** (το) (βλ.λ.). ·*" σχολιο λ. ***νοι- κοκύρης.***

| είύμ. < ισπ. tornata < tomatl. γλώσσα Χαχουάτλ (των Αζτέκων). Στην Ελλάδα η ***ντομάτα*** είναι γνωστή από το 1818|. **ντοματάκι** (το) [χωρ. γεν.} **1.** (υποκ.) μικρή ντομάτα **2.** ο καρπός μικρού μεγέθους ειδικής ποικιλίας ντοματιάς **3.** γλυκό τού κουταλιού που παρασκευάζεται από τους καρπούς τής παραπάνω ποικιλίας, **ντοματιά** κ. **τοματιά** (η) φυτό ποο)δες και υψηλό (φθάνει σε ύψος περίπου δύο μέτρων) με ρίζα πασσαλώδη. βλαστό κυλινδρικό, πράσινο και πολύκλαδο, φύλλα σύνθετα και μεγάλα, άνθη κίτρινα και κρεμαστά, τα οποία αυτογονιμοποιούνται. και εδώδιμους καρπούς, για τους οποίους και καλλιεργείται, **ντοματόζουμο** κ. **τοματόζουμο** (το) το ζουμί, ο χυμός τής ντομάτας (βλ.λ.), που χρησιμοποιείται στη μαγειρική ή πίνεται ως απεριτίφ συν. ντοματοχυμός, **ντοματοπελτές** κ. **τοματοπελτές** (ο) {ντοματοπελτέδες! (καθημ.) συμπυκνωμένος πολτός από λειωμένες ντομάτες (βλ.λ.). που χρησιμοποιείται σττ} μαγειρική. Επίσης **ντοματοπολτός** κ. **τοματοπολτός, ντοματοσαλατα** κ. **τοματοσαλάτα** (η) [δύσχρ. ντοματοσαλατών} σαλάτα εποχής με βασικό συστατικό τη ντομάτα, **ντοματόσουπα** κ. **τοματόσουπα** (η) {δύσχρ. ντοματοσουπών} σούπα με κύριο συστατικό τη ντομάτα (βλ.λ.). **ντοματοχυμός** κ. **τοματοχυμός** (ο) το ντοματόζουμο (βλ.λ.). **Ντομίνικα** (η) {άκλ.| (αγγλ. Commonwealth of Dominica = Κοινοπολιτεία τής Ντομίνικα) νησιωτικό κράτος το>ν Μικρίόν Αντιλλών στην Καραϊβική Θάλασσα με πρωτεύουσα τη Γ’οσώ. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Α. Καραϊβικής.

[ετυμ. < αγγλ. Dominica, που ανακαλύφθηκε από τον Χριστόφορο Κο- λόμβο στις 3 Νοεμβρίου 1493 και ονομάστηκε αρχικώς Domingo (ισπ.) < λατ. dominica dies «Κυριακή, ημέρα τού Κυρίου»|. **ντόμινο** (το) **1.** μακρύ, ενιαίο ένδυμα με κουκούλα, σε χρώμα συνήθ. μαύρο, που φοριέται τις Αποκριές ως μεταμφίεση: οι ***γυναίκες χόρευαν τολμηρά, προστατευμένες από την ανωνυμία τού ~ και τής προσωπίδας*** 2. (συνεκδ. για πρόσ.) ο μεταμφιεσμένος με το παραπάνω ένδυμα: ***στην πίστα λικνίζονταν αργά ένας πιερότος με ένα*** ~ **3.** (αρχικά-σπάν.) χειμερινό ωμοφόριο που φορούσαν παλαιότ. οι ρωμαιοκαθολικοί κληρικοί · **4.** επιτραπέζιο παιχνίδι που παίζεται από δύο ή τέσσερεις παίκτες με είκοσι οκτώ μικρά, ορθογώνια πλακίδια **5.** (α) *Θεωρία τού ντόμινο* (domino theory) (i) θειυρία τής εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α. μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, σύμφωνα με την οποία η πτώση μιας μη κομουνιστικής κυβέρνησης στον κομουνιστικό έλεγχο συντελεί στην πτώση των μη κομουνιστικοί κυβερνήσεων στις γειτονικές χώρες- η θεωρία αυτή χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογηθεί η ανάμειξη των (Ι.ΙΙ.Α. στη ΝΑ. Ασία (ii) όρος που χρησιμοποιείται από ορισμένους σεισμολόγους για να δηλωθεί η επίδραση που μπορεί να ασκήσει ένας σεισμός στην εκδήλωση άλλων σεισμών σε διάφορα σημεία τού πλανήτη (β) *φαινόμενο (τού) ντόμινο* για την

περίπτωση στην οποία η μεταβολή σε έναν παράγοντα ενός συνόλου ομοειδών στοιχείων συμπαρασύρει όλα τα υπόλοιπα: *στην πρόσφατη διεθνή χρηματιστηριακή κρίση παρατηρήΟηκε το την αρχή έκανε η Wall Street και ακολούθησαν οι άλλες αγορές.*

[ετυμ. < ιταλ. domino (< λατ. dominus «κύριος»)], ντόμπερμαν *κ.* (προωρ.) ντόπερμαν (το) {άκλ.) ζωολ. σκύλος που χρησιμοποιείται ως φύλακας χώρων, σε αστυνομικές επιχειρήσεις κ.λπ.. με κύρια χαρακτηριστικά το δυνατό και μυο')δες σώμα, που ξεπερνά σε ύψος το ένα μέτρο, τυ κοντό σκυρο τρίχωμα, τυ λεπτό πρόσωπο, τα μικρά ορθωμένα αφτιά και ακόμη την εξυπνάδα, την υπα- κοή και την ταχύτητα ανταπόκρισης στις εντολές.

[ΕΤΥΜ. < διεθν. dobermann < γερμ. φρ. Dobcrmann-pinschcr < Dobermann (από το όνομα τού Γερμανού κυνοτρόφου Ludwig Dobermann. 19ος αι.) + pinscher, ράτσα κυνηγετικού σκύλου), ντόμπρος, -α. ό 1. αυτός που συμπεριφέρεται με ευθύτητα και ειλικρίνεια, που δεν μεταχειρίζεται δόλο ή υποκρισία: *είναι - χαρακτήρας, μπορείς να τον εμπιστευθείς* συν. ειλικρινής, απροσποίητος, ανυπόκριτος, ίσιος, ευθύς αντ. ανειλικρινής, ψεύτικος, προσποιητός, υποκριτής, δόλιος, διπρόσωπος, κρυψίνους, υστερόβουλος 2. (γενικότ.) λόγος, συμπεριφορά κ.λπ. που χαρακτηρίζονται από σαφήνεια και κατηγορηματικότητα, που δεν εμπεριέχουν διφορούμενα, παγίδες ή υπαινιγμούς: - *λόγια / λογαριασμοί* συ ν. σαφής, καθαρός, κατηγορηματικός. ρητός, ευθύς αντ. ασαφής, σκοτεινός, έμμεσος, διφορούμενος. — ντόμπρο επίρρ., ντομπροσύνη (η).

[ΕΤΥΜ. < σλαβ. dobro «καλός»], ντόνατ (το) {άκλ.} 1. γλυκό με σχήμα συνήθ. στρογγυλό ή δακτυλίου από ψημένη ζύμη 2. μαλακή ζύμη σε σχήμα τετράγωνο που χρησιμοποιείται για τοστ.

[ετυμ. < αμερ. donut < αγγλ. doughnut < dough «ζύμη» + nut «καρύδι»!.,

ντονέρ (το) {άκλ.} 1. γύρος από κρέας αρνήσιο ή χοιρινό, που προ- σφέρεται συνήθ. με πίτα και άλλα υλικά 2. (συνεκδ.) το σουβλάκι που περιέχει τέτοιο κρέας.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. doner «περιστροφή» < p. donmek «περιστρέφω, γυρίζω»}.

ντόπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (αργκό) 1. διεγερτική ουσία, αναβολικό για αθλητή 2. (μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί διέγερση ή τυφλή αφοσίωση: *για πολλούς νεαρούς το ποδόσφαιρο είναι* ντοπαρισμένος, -η, -ο 1. (για αθλητές) αυτός που χρησιμοποίησε διεγερτικές ή εργογόνες ουσίες ή απαγορευμένες μεθόδους πριν από τη συμμετοχή του σε αγώνα, για να αυξήσει την επίδοσή του σε αυτόν: *πολλοί δρομείς βρέθηκαν* - ΣΥΝ. ντοπέ 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει εξαφθεί από κάτι, που αισθάνεται έξαρση και ενθουσιασμό: *το κοινό ήταν - από τα τελευταία εμπρηστικά δημοσιεύματα τού Τύπου* συν. ενθουσιασμένος λντ. χαλαρός, ήρεμος 3. (κατ' επέκτ.) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση παραφοράς και φανατισμού: ~ *πλήθος* συν. φανατισμένος, αφιονισμένος, έξαλλος αντ. νηφάλιος, ντοπάρω ρ. μετβ. {ντοπάρισ-α. -τηκα, -μένος} 1. λθλ. χορηγώ εργογό- νες ουσίες σε αθλητή, πριν από τη συμμετοχή του σε αγώνα, προκειμένου να επιτύχει καλύτερη επίδοση: *ο προπονητής κατηγορήθηκε ότι ντοπάριζε συστηματικά τους παίκτες, θέτοντας ακόμη και την υγεία τους σε κίνδυνο·* (καθημ.) 2. (κατ' επέκτ.) προκαλώ διέγερση, εξάπτω τα συναισθήματα, τη φαντασία, τον ενθουσιασμό συν. διεγείρω. εξάπτω 3. (μτφ.) εμπνέω απόλυτη αφοσίωση σε κάτι ή προσανατολίζω πρόσωπο σε στάση και συμπεριφορά εχθρική προς τυς αντιφρονούντες: *οι λόγοι των δημαγωγών είχαν ντοπάρει το πλήθος, πον ήταν έτοιμο να επιτεθεί στους πολιτικούς αντιπάλους* Συν. φανατίζω. — ντοπάρισμα (το) (βλ. λ. *ντόπινγκ).*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. dope «δίνω ναρκωτικά, παρέχω διεγερτικές ουσίες» < ολλ. doop «χυμός, σάλτσα» < p. dopen «βυθίζω, βουτώ»].

ντοπέ επίθ. {άκλ.} (αργκό) ντοπαρισμένος: *τον βρήκαν* ~.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. dope, μτχ. τού p. dopcr < αγγλ. dope. βλ. κ. *ντοπάρω].* ντόπινγκ (το) {άκλ.} αθλ. 1. η χορήγηση σε αθλητή εργογόνων ουσιών, πριν από τη συμμετοχή τυυ σε αγώνα, ώστε να επιτύχει καλύτερη επίδοση 2. (α) *ντόπινγκ κοντρόλ* ο ιατρικός έλεγχος, προκειμένου να εξακριβωθεί αν αθλητής ή ζώο (λ.χ. άλογο σε ιππόδρομο) που συμμετέχει σε αγώνες έχει πάρει απαγορευμένες ουσίες (β) *ντόπινγκ αίματος* βλ. λ. *αίμα.* Ηπίσης ντοπσρισμσ.

Ιετυμ. < αγγλ. dopping. τού p. dope «δίνω ναρκωτικά, παρέχω διεγερτικές ουσίες». Βλ. κ. *ντοπάρω*). ντοπιολαλιά (η) το γλωσσικό ιδίωμα ενός τόπου, η τοπική διάλεκτος. σχολιο λ. *διάλεκτος.* ντόπιος, -ια. -ιο 1. (για πρόσ.) αυτός που κατοικεί στον τόπο όπου γεννήθηκε συν. αυτόχθων. γηγενής, ιθαγενής λντ. ξένος, ξενόφερτος 2. (για πράγμ.) αυτός που καταναλώνεται στον τόπο όπου παράγεται ή παρασκευάζεται: - *προϊόντα* συν. εγχώριος. Επίσης (λόγ.) εντόπιος, -α. -ο. σχολιο λ. *ιθαγενής.*

ΙΕΤΥΜ.. μεσν. < αρχ. *έντόκιος* < εν- + *-τόπιος* < *τόπος].*

ντόπιος - επιτόπιος - τοπικός. Το μτγν. εντόπιος (< *εν τόπφ* + κατάλ. *-ιος)* σώθηκε μέχρι σήμερα με σίγηση τού αρκτικού άτονου ε- (πβ. *εντροπή* > ντροπή· *ενωρίς* > νωρίς. *ένδύ(ν)ω* > ντύνω κ.τ.ό.). Ντόπιος σημαίνει «ο εξαρχής κάτοικος μιας περιοχής, αυτός που κατάγεται και ζει στην ίδια περιοχή» (πβ. και το νεότ. εντοπιότη- τα), καθώς και ό,τι προέρχεται και παράγεται (προϊόντα, είδη κ.λπ.) σε μια περιοχή, χωρίς να εισάγεται από αλλού (με την ίδια σημασία και το εγχώριος, π.χ. *εγχώρια παραγωγή, εγχώρια προϊόντα* κ.ά.). Μιλώντας για κατοίκους και, γενικά, για προέλευση, συνώνυμα τού ντόπιος είναι τα γηγενής και ιθαγενής. Το επιτόπιος (< *έπι τόπου* + κατάλ. *-ιος)* σημαίνει, ως εκ τής προελεύσεώς του, «τον διενεργούμενο σε συγκεκριμένο τόπο» *(επιτόπια έρευνα*, πβ. αγγλ. field work). Συνώνυμο τού *επιτόπιος* είναι το επίθ. **επιχώριος. Τοπικός** είναι «ο τού τόπου, ο αναφερόμενος σε ορισμένο τύπο» *(τοπική διάλεκτος*, *τοπικά έθιμα*, *τοπική φορεσιά).*

ντορβάς κ. **τορβάς** (ο) {ντορβάδες} **1.** μικρός σάκος που κρεμιέται στον ώμυ ΣΥΝ. ταγάρι **2.** σακίδιο που κρεμιέται από τον λαιμό τού ζώου (συνήθ. υποζυγίου) και μέσα στο οποίο τοποθετείται η ζωοτροφή συν. τάγιστρο· φρ. (λαϊκ.) (α) ***τον έβαλα στον ντορβά*** τον εξαπάτησα (β) ***βάζω το κεφάλι μου στον ντορβά*** θέτω τη ζωή μου σε κίνδυνο, παίζω τη ζωή μου κορώνα-γράμματα. διακινδυνεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *νοικοκύρης.*

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. torba < περσ. tObra (σημ. 2) < χίντι tObra «σάκκος»]. **ντορής** (ο) {ντορήδες} (λαϊκ.) ονομασία για κοκκινότριχο άλογο.

|ιί υμ. < τουρκ. doru «κοκκινότριχο (άλογο)»], **ντορός** κ. **τορός** (ο) **1.** τα ίχνη τού θηράματος κατά το κυνήγι· φρ. ***βλέπει τον λύκο και φάχνει τον ντορό*** για κάποιον που δεν θέλει να δει κατάματα την πραγματικότητα 2. (κατ' επέκτ.) ίχνη από πατημασιές ανθρο)που· φρ. ***μπαίνω στον ντορό Ι πάω με τον ντορό*** (i) ακολουθώ την πεπατημένη. ζω συνηθισμένα, τυποποιημένα (ii) (γενικότ.) ακολουθώ μια ζωή σύμφωνη με τα καθιερωμένα, τα ήθη, τα έθιμα και τις συνήθειες.

[πτυμ. Αβεβ. ετύμου. ίσως < αλβ. torua / -oi «ίχνος», με ηχηροποίηση τού αρχικού συμφώνου], **ντόρος** (ο) (οικ.) ο πολύς θόρυβος: yiari dAoc *αυτός ο* συν. φασαρία. βοή, νταβαντούρι λντ. ησυχία, γαλήνη· φρ. ***κάνω ντόρο*** κάνω εντύπωση, προκαλο) συζητήσεις: *μια υπόθεση / ένα κινηματογραφικό έργο* που *προκάλεσε μεγάλο*

Ιετυμ. Αβεβ. ετύμου. έχει ωστόσο διατυπωθεί η άποψη ότι συνδ. με το αρχ. επίθ. *τορός* «διαπεραστικός (ήχος)» « *τείρω* «διαπερνώ, τρυ- πώ»)|.

ντόρτια (τα) {χωρ. γεν.} (στο τάβλι) το να δείξουν και τα δύο ζάρια τον αριθμό τέσσερα: *έριξε τα ζάρια κι έφερε* ~ συν. τεσσάρες.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. dort «τέσσερα»}, **ντοσιέ** (το) {άκλ.} φάκελος στον οποίο συγκεντρώνονται, ταξινομούνται ή φυλάσσονται έγγραφα· συνήθ. με σκληρό εξώφυλλο, ετικέτα στη ράχη και μηχανισμό μεταλλικό στο εσωτερικό, για να περνιού- νται τα φύλλα, αφού τρυπηθούν κατάλληλα.

|ΙΙΥΜ. < γαλλ. dossier «σύνολο εγγράφων με ετικέτα στο πίσω μέρος»

dos «πλάτη, ράχη» (< λατ. dorsum / dorsus, ίδια σημ.)]. **ντου** (το) {άκλ.} (αργκό) η ορμητική επίθεση, η έφοδος: *μερικοί οπαδοί έκαναν παραβίασαν την κλειστή θύρα και μπήκαν στο γήπεδο.* [πτυμ. Αγν. ετύμου]. **ντουβάρι** (το) {ντουβαρ-ιού **[** -ιών} **1.** (λαϊκ.) ο τοίχος: *άδειασε το σπίτι και μείνανε μόνο τα-* 2. (μτφ.) ο βλάκας, κυρ. αυτός που είναι ανεπίδεκτος μαθήσεως συν. στουρνάρι, τούβλο. σχολιο λ. *ανόητος.* [Itym. < τουρκ. duvar < περσ. divar «τοίχος»}, **ντουγρού** επίρρ. -► ντογρού

ντουέτο (το) {άκλ.} **1.** σύνολο δύο μουσικών εκτελεστών, τραγουδιστών ή εκτελεστών μουσικών οργάνων 2. (α) η μουσική σύνθεση για δύο όργανα ή δύο φωνές: *το ~ από τον Τριστάνο είναι το μακρύτερο ερωτικό ~ στη φιλολογία τής όπερας* (β) η απομόνωση δύο φωνητικών γραμμών στη διάρκεια μιας σύνθεσης και ο μεταξύ τους συνδυασμός: *το φλάουτο κάνει - με την σοπράνο* 3. (μτφ.) η συνδυασμένη εμφάνιση ή η ενέργεια κατόπιν συνεννοήσεως δύο καλλιτεχνών ή δύο προσώπων γενικότερα: *το κωμικό ~ τού Χονδρού και τού Λιγνού* Jj *το ~ των δύο πο/.ιτικών σχολιαστών* συν. δίδυμο. ** σχολιο λ. *δύο.* [f.tym. < ιταλ. ductio, υποκ. τού duo «δύο» (< λατ. duo)), **ντουζ** (το) -» ντους

ντουζένι (το) (λαϊκ.) **1.** ο τρόπος κουρδίσματος έγχορδου μουσικού οργάνου **2.** το κέφι. η έξαρση στη ΦΡ. ***είμαι στα ντουζένια μου*** είμαι στα κέφια μου ή σε έξαρση.

|ΕΤΥΜ. < τυρκ. diizen «αρμονία, τάξη»],

ντουζιέρα (η) -> ντουσιέρα

ντουζίνα (η) [καθημ.) το σύνολο από δώδεκα όμοια αντικείμενα: *μια αβγά* συν. δωδεκάδα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. ή διαλεκτ. ιταλ. dozzina < λατ. duodecimus «δωδέκατος» (< duodecim «δώδεκα» < duo «δύο» + decem «δέκα»)], **ντουί** (το) {άκλ.) η υποδοχή στην οποία βιδώνονται ή προσαρμόζονται οι ηλεκτρικοί λαμπτήρες.

[f.tym. < γαλλ. douillc < φρανκον. *dulja|. **ντούκου** επίρρ. (λαϊκ.) επιπόλαια, επιδερμικά· στις φρ. (α) ***περνώ (κάτι) στο ντούκου*** δεν δίνω σημασία σε κάτι. το αντιμετωπίζω αδιάφορα ή χο)ρίς τη δέουσα προσοχή (β) ***πάω ντούκου*** (σε χαρτοπαίγνιο) παραχωρώ τη σειρά μου στον επόμενο παίκτη (γ) ***πληρώνω ντούκου*** πληρώνω τυις μετρητοίς ΣΥΝ. τα σκάω.

[i-j ym. Ηχομιμητ. λ.[. **ντουλάπα** (η) {δύσχρ. ντουλαπών} **1.** το ψηλό έπιπλο, το οποίο κλείνει με πόρτα ή πορτόφυλλα και χρησιμοποιείται κυρ. για τη φύλαξη ρούχων: *δίφυλλη / εντοιχισμένη* - ΣΥΝ. ιματιοθήκη **2.** (μτφ.) η χοντρή και άχαρη γυναίκα. — (υποκ.) **ντουλσπίτσα** (η) (σημ.)). **ντουλάπι** (το) {ντουλαπ-ιού | -ιών} το ξύλινο ή μεταλλικό έπιπλο, το οποίο κλείνει με πορτάκι και στο οποίο τοποθετούνται τρόφιμα, σκεύη κ.ά.: *αφού σκουπίσει τα πιάτα, τα βάζει στο ~ || το βαμβάκι είναι στο - τού μπάνιου* συν. ερμάριο. — (υπυκ.) **ντουλαπάκι** (το). [ετυμ. < τουρκ. dolap < περσ. dolab «τροχός - αποθήκη»|.

Ντούμα (η) * Δούμα

ντουμάνι (το) {ντουμαν-ιού [-ιών} ο πυκνός καπνός που ωοείλεται σε πυρκαγιά ή το πυκνό σύννεφο από τυν καπνό των τσιγάρων (σε

κλειστό χώρο).
ΕΤΥΜ. < τουρκ. duman|. **ντουμανιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ντουμάνιασ-α, -μένος} (για εσωτερικούς χώρους) γεμίζω με καπνούς: *έχει ντουμανιάσει εδώ μέσα!* || (συνεκδ.) *μας ντουμάνιασε με τα τσιγάρα Γου* ΣΥΝ. φλομώνω. - **ντουμάνιασμα** (το), **ντουμπλάρω** ρ. μετβ. (ντουμπλάρισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** καλύπτω το εσωτερικό (ρούχου) με ύφασμα ΣΥΝ. φοδράρω · 2. (α) αντικαθιστώ (ηθοποιό) σΓ επικίνδυνη ή ερωτική σκηνή ταινίας, εμφανίζομαι ως αντικαταστάτης του (χωρίς όμως να γίνεται αντιληπτό αυτό στον θεατή): *στην πτώση του στο κενό τον ντουμπλάρισε ένας κασκαντέρ* [| *τη διάσημη ηθοποιό ντουμπ/λρισε στις το?φηρές σκηνές τού έργου μια νεαρή στάρ?.ετφ)* μεταγλωττίζω: *ένα συνεργείο που ντουμπλάρει τους ηθοποιούς σε μια ξένη ταινία* |[*η φωνή που ακούγεται στα τραγούδια δεν είναι η δική του· τον ντουμπλάρισε γνωστός τραγουδιστής.* — **ντουμπλάρισμα** (το).
[ΠΤΥΜ. < γαλλ. doubler «διπλασιάζω» < double «διπλός» < λατ. duplus «διπλός, διπλάσιος» (< duo «δύο»)], **ντούμπλεξ** κ. **ντούπλεξ** (το) {άκλ.} **1.** κάθε διπλό σύστημα: *τη/J' φωνο* ~ (το σύστημα τηλεφωνικής εγκατάστασης με διακόπτη, το οποίο εξυπηρετεί δύο συνδρομητές) 2. ρούχο (παλτό, μπουφάν, πουκάμισο κ.λπ.) που μπορεί να φορεθεί και από τις δύο πλευρές, τού οποίου η εσωτερική πλευρά μπορεί να φορεθεί και ως εξωτερική ΣΥΝ. ντουμπλφάς.
ΙΕΤΥΜ. < λατ. duplex «διπλός» < duo «δύο» + -plex < plico «πλέκω, διπλώνω»]. **ντουμπλφάς** κ. **ντουμπλ-φας** επίθ. {άκλ.} αυτός που έχει σχέδιο και από τις δύο όψεις ή μπορεί να φορεθεί και από τις δύο όψεις του: *ύφασμα ι μπουφάν* ~.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. double-face «διπλή όψη»], **dum spiro spero** λατ. (προφέρεται *ντουμ σπίρο σπέρο*) ελλην. *όσο ζω* (κατά λέξη: *όσο αναπνέω*), *ελπίζω*.
ντουνιάς (ο) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ο κόσμος, η ανθρωπότητα: *«ψεύτικος είναι ο ~ και ψεύτικη η ζωή μας»* (λαϊκ. τραγ.) || *«τρία καλά 'ναι στον ~ και στον απάνω κόσμο»*(δημοτ. τραγ.) 2. (συνεκδ.) πλήθος ανθρώπων: *είχε μαζευτεί κόσμος* και - και *χάζευε το Θέαμα.* fΕΤΥΜ. < τουρκ. diinya «κόσμος»}, **ντουντούκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο τηλεβόας ΣΥΝ. χωνί.
]ΕΤΥΜ. τουρκ. duduk «φλογέρα»},
ντούπλεξ (το) * ντούμπλεξ
dura lex sed lex λατ. (προφέρεται *ντούραλεξ σεντλεξ)* ελλην. *σκληρός ο νόμος αλλά νόμος'* πρέπει να υπακούει κανείς στους νόμους όσο σκληροί κι αν είναι, **ντουραλουμίνιο** (το) {ντουραλουμινίου} κράμα κυρ. αλουμινίου και χαλκού, καθώς και μαγνησίου και μαγγανίου σε πολύ μικρό ποσοστό, που έχει τη σκληρότητα τού χάλυβα και την ελαφρότητα τού αλουμινίου, με ευρεία χρήση στη μεταλλουργία, στην κατασκευή αεροπλάνων. εμβόλιον μηχανών κ.λπ.
[ΕΤΥ.νι. Μεταφορά τού γερμ. Duralumin < λατ. durus «σκληρός» + aluminum «αλουμίνιο» ή, κατ' άλλη άποψη, από το όνομα τής πόλης Duren τής Γερμανίας, όπου αρχικώς κατασκευζόταν]. **ντούρος,** -α, -ο (λαϊκ.) **1.** (για υλικά, μέταλλα κ.λπ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σκληρότητα, από μεγάλη αντοχή ΣΥΝ. σκληρός ΛΝΤ. μαλακός 2. αυτός που δεν λυγίζει εύκολα ΣΥΝ. άκαμπτος, αλύγιστος ΑΝΤ. εύκαμπτος, ευλύγιστος 3. (μτφ.) αυτός που παραμένει ανυποχο')- ρητος στις αρχές, στις απόψεις ή τις αποφάσεις του, που δεν κάμπτεται εύκολα ΣΥΝ. αταλάντευτος · **4.** (για πρόσ.) αυτός που είναι όρθιος, στητός; *περπατούσε ~ || ~ κορμοστασιά || - και κοτσονάτος.* [ΠΤΥΜ. < ιταλ. duro < λατ. durus «σκληρός»], **ντους** κ. **ντουζ** (το) {άκλ.} **1.** μακρόστενος σωλήνας νερού που είναι τοποθετημένος κατακόρυφα στο μπάνιο και εκτοξεύει το νερό με πίεση. κάτω από τον οποίο στέκεται κανείς για να πλυθεί: *τοποθετώ το ~*)} *επιδιορθώνω το ~* ΣΥΝ. ντουσιέρα 2. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο είναι τοποθετημένος ο παραπάνω σωλήνας: *πάω στο ~* 3. (συνεκδ.) ο καθαρισμός τού σώματος με καταιονισμό νερού: *κάνω ~ || πηγαίνω για —* (υποκ.) **ντουσάκι** κ. **ντουζάκι** (το).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. douche < ιταλ. doccia «σωλήνας, υδρορροή», που αποσπάστηκε ως β' συνθ. από το δημώδ. λατ. *aqui-ducium < μτγν. λατ. aquiductio «υδραγωγείο» < λατ. aquae-ductus «υδραγωγός» (< aqua «νερό» + -ductus < duco «άγω. οδηγώ»)|. **ντουσές** (το) {άκλ.} είδος συνθετικού υφάσματος που είναι γυαλιστερό από τη μία του πλευρά και μοιάζει με το σατέν, **ντουσιέρα** κ. **ντουζιέρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} είδος υγιεινής με μορφή αβαθούς λεκάνης (απλής ή περιφραγμένης), στην οποία κάνουμε ντους (βλ.λ.).
Ιειύ.μ. < *ντους* + παραγ. επίθημα *-ιέρα*\. **ντούτσε** (ο) {άκλ.} (προσωνύμιο τού Μπενίτο Μουσολίνι | J 883-1945], αρχηγού τού φασιστικού ιταλικού κόμματος) αρχηγός, οδηγός, ηγέτης: *«βάζει ο ~ τη στολή του»* (σατιρικό τραγ.))| *ήταν υπαρχηγός τού*

{ετυμ. < ιταλ. duce (πβ. κ. *δούκας)* < *λατ.* dux, ducis «ηγεμόνας, αρχηγός» (< duco «άγω, οδηγώ»)|. **ντουφέκι** (το) ► τουφέκι **ντουφεκιά** (η) * τουφεκιά **ντουφεκίδι** (το) * τουφεκίδι **ντουφεκίζω** ρ. > τουφεκίζω **ντουφεξής** (ο) -»τουφεξής
ντράβαλα κ. **τράβαλα** (τα) (λαϊκ.) φασαρίες· κυρ. στη φρ. *έχω ντράβαλα* έχω μπλεξίματα, αντιμετωπίζω σοβαρά προβλήματα (με κάποιον): *έχει - με την αστυνομία.*

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. travaglio «μόχθος, πόνος» < p. travagliare (πβ. γαλλ. travailler) < δημώδ. λατ. *tripaliare < μτγν. λατ. tripalium «όργανο βασανισμού» < λατ. trabalis (< trabs, -bis «δοκός. δυκάρι»)|. **ντράγκα-ντρούγκα** (το) {άκλ.} ο ήχος που παράγεται από θορυβώδες. βαρύ ή οξύ αντικείμενο κατά την κίνησή του: ~ *μας ζάλισες όλη μέρα με τον μπαγλαμά σου* [I *οι ρόδες τού κάρρου έκαναν ~ στο πλακόστρωτο.* Ηπίσης **ντρσγκσ-ντρουγκ** κ. **ντρίγκι·ντράγκσ.**
[hi.ΥΜ. Ηχομιμητ. λ.1. **ντραϊβίν** κ. **ντράιβ-ιν** (το) {άκλ.} κινηματογράφος όπου οι θεατές παρακολουθούν την προβολή μέσα από τα αυτοκίνητά τους.
[ΙΠΥΜ. < αγγλ. drive-in], **ντραλόν** (το) {άκλ.} συνθετικό υλικό που χρησιμοποιείται στην υφαντουργία.
Ι ΕΤΥ.Μ. < γερμ. Dralonj. **ντράμερ** (ο) {άκλ.} ο μουσικός που παίζει ντραμς (βλ.λ.). Ηπίσης **ντραμίατας.**
[Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. drummer < drums, βλ. κ. *ντραμς*\. **ντραμς** (τα) {άκλ.} σύγχρονο σύνθετο μουσικό όργανο, που αποτε- λείται από διαφορετικού μεγέθους τύμπανα και πιατίνια (βλ.λ.). τα οποία χτυπάει με μπαγκέτες ο ντράμερ κρατώντας τον ρυθμό σε μουσικά κομμάτια.
[ΕΤΥΜ.. < αγγλ. drums (πληθ.) < ολλ. trom. που αποσπάστηκε από παλ. κάτω γερμ. trommelslag «τυμπανοκρουσία» < trommel «τύμπανο» + slag «χτύπημα»!.
ντραπαρία (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ύφασμα πιο βαρύ και διαφορετικού χρώματος από τις κουρτίνες, που τοποθετείται εξωτερικά στο επάνω μέρος τους.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. draperie < drap «ύφασμα», βλ. λ. *ντραπάρω].* **ντραπάρω** ρ. μετβ. {ντραπάρ-ισα, -ίστηκα. -ισμένος} ράβω και στερεώνω ένα ύφασμα με τέτοιον τρόπο, ώστε να σχηματίζει πλούσιες και καμπυλωτές πτυχές. — **ντραπάριαμα** (το).
[ΕΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. draper < drap «ύφασμα» < μτγν. λατ. drappus. κελτ. αρχής), **ντρέπομαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {ντράπηκα} ♦ **1.** (αμετβ.) αισθάνομαι ντροπή (βλ.λ.): ~ *για σένα < για λογαριασμό σου / για το φέρσιμό σου || βα έπρεπε να ντρέπεσαι!* φρ. (α) δεν ***ντρέπεσαι να...*** για περιπτώσεις στις οποίες θέλουμε να δείξουμε σε κάποιον ότι θα έπρεπε να αισθάνεται ντροπή όταν κάνει κάτι άσχημο ή όταν θέλουμε να τον επιπλήξουμε για την έλλειψη ντροπής ή το θράσος του:

μιλάς έτσι σε γέρον άνθρωπο: |[~ *να κοιμάσαι την ώρα τού μαθήματος:* (β) ***σα(ν) δεν ντρέπεσαι!*** έκφραση αποδοκιμασίας, αυστηρής επίπληξης σε κάποιον, ο οποίος συμπεριφέρθηκε με θράσος, αναίδεια, προσβλητικό τρόπο: *πα/αόπαιδο! Τι σου φταίει η γριούλα και τη βρίζεις:* ♦ (μετβ.) 2. διστάζω να πράξο κάτι λόγω σεμνότητας, συστολής: ~ *να της μι/.ήσω για τα αισθήματά μου* 3. (ειδικότ.) νιώθω σεβασμό για κάποιον που είτε είναι μεγαλύτερος σε ηλικία είτε κατέχει ανώτερο αξίωμα: *ντρεπόταν τον πατέρα του / τον καθηγητή.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
IF.ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *εντρέπω / -ομαι {< έν-* + *τρέπω).* Το μέσυ *έντρέ- πομαι* είχε εξαρχής τη σημ. «στρέφομαι προς τα πίσω, διστάζω (από ενοχή ή συστολή)»], **ντρεσάρω** ρ. μετβ. {ντρεσάρισ-α. -τηκα, -μένος} εξασκώ με επιμονή, συστηματικά και με αυστηρότητα ζώο ή άνθρο)πο για να εκτελούν ορισμένες εντολές ή να αποκτήσουν ορισμένη συμπεριφορά: *είχε ντρεσάρει τον σκύλο του να επιτίθεται σε όποιον πήγαινε να μπει στο σπίτι.* — **ντρεσσρισμα** (το).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. dresser «στήνω, σηκώνω, σχεδιάζω» < δημώδ. λατ. *direcfiare < λατ. directus «ευθύς, όρθιος»/, **ντρέτος,** -α, -ο κ. **ντρίτος 1.** ίσιος, ευθύς **2.** (μτφ.) ειλικρινής.
ΙΕΙΥΜ. < βεν. dreto (μεσν. επίρρ. *ντρέτα).* < λατ. directus «ευθύς»], **ντρίλι** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) βαμβακερό ύφασμα ευτελούς αξίας. — **ντρίλινος,** -η. -ο.
[ΕΙΥΜ. < αγγλ. drill, συντετμ. τ. τού drilling < γερμ. Drillich < μέσ. γερμ. drilieh «βαμβακερό ύφασμα με τριπλή ύφανση» < λατ. trilix «τρίμιτος» < tri- «τρία» + -lix < licium «μίτος. νήμα»|. **ντρίμπλα** κ. **ντρίπλα** κ. **τρίπλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (στο ποδόσφαιρο) η κίνηση παίκτη με την οποία αποφεύγει αντίπαλο με ελιγμό κρατώντας τη μπάλα στα πόδια του: *πέρασε δύο αμυντικούς με ντρί- μπλες και σούταρε για γκολ || έξυπνη / κοφτή ~.*
|ΗΓΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. dribbleI. **ντριμπλαδόρος** κ. **ντριπλαδόρος** κ. **τριπλαδόρος** (ο) ποδοσφαιριστής που κάνει συχνά ντρίμπλες.
[ΕΤΥΜ. < *ντρίμπλα + παραγ.* επίθημα *-δόρος* (βλ.λ.)]. **ντριμπλάρω** κ. **ντριπλάρω** κ. **τριπλάρω** ρ. μετβ. (ντρίμπλαρα} (για ποδοσφαιριστή) κάνω ντρίμπλα: *ντρίπ/.αρε όποιον βρήκε μπροστά του και πέτυχε γκολ.* **ντριν** (το) {άκλ.} ο ήχος τού κουδουνιού, τού τηλεφώνου κ.λπ.
|ΕΤΥ.Μ. Ηχομιμητ. λ.], **ντρόγκα** (η) {χωρ. πληθ.} (αργκό) η ναρκωτική ουσία, το ναρκωτικό. {ΕΤΥΜ. < ιταλ. droga < γαλλ. drogue, αβεβ. ετύμου, πιθ. < ολλ. droog «ξηρός» (< παλ. κάτω γερμ. drooge, πβ. αγγλ. dry «στεγνός») ή. κατ' άλλη άποψη, < αραβ. durawa «υπόλειμμα σιτηρών»], **ντροπαλος,** -ή, -ό **1.** αυτός που νιώθει εύκολα ντροπή, που τη συμπεριφορά του χαρακτηρίζει η συστολή ΣΥΝ. συνεσταλμένος ΛΝΓ. ξεδιάντροπος. αναιδής 2. αυτός που δεν είναι εκδηλωτικός και άνετος στις κοινωνικές συναναστροφές: *ήταν πολύ ~· δυσκολευόταν να της εξομολογηθεί τον έρωτά* του *γι' αυτήν.* Ηπίσης **ντροπιάρης,** -α, -ικο [μεσν.]. — **ντροπαλά** επίρρ., **ντροπαλότητα** κ. **ντροπσλοσύνη** (π). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ντροπή.*
[ΕΤΥ.Μ. *μεσν.* < *έντροπαλός* < αρχ. *εντροπή* (βλ. κ. *ντροπή)* + παραγ.

επίθημα *-αλός* (πβ. *ροδ-αλός, σιγ-αλός)*\. ντροπή κ. (λόγ.) εντροπή (η) 1. το αίσθημα τής ηθικής συστολής, η εκδήλωση υπερβολικής συγκράτησης ή έλλειψης θάρρους απέναντι σε πρόσωπα ή καταστάσεις λόγω ενοχής, ηθικών, θρησκευτικών ή άλλων αναστολών ή απουσίας εξοικειώσεως με κάποιον ή κάτι: *νιο)- θει ~ όταν βρίσκεται μπροστά στονς μεγάλους | [όταν την έπιασαν να κλέβει. δεν μπορούσε να κρύψει τη ~ της |j κοκκίνισε το πρόσωπό του / χαμήλωσε το β/.έμμα τον από* ~ συν. (λόγ.) αιδώς, όνειδος 2. (συνεκδ.) αυτό για το οποίο αισθάνεται ή θα έπρεπε να αισθάνεται κάποιος, ηθική συστολή, πράξη ηθικά και κοινοινικά απαράδεκτη: *είναι ~ να μην τιμάς τον άνθρωπο πον σε ενεργέτησε | | είναι μεγάλη ~ η υποχώρηση στα εθνικά θέματα | | οι συμφωνίες / τα κείμενα / οι δηλώσεις Ι η στάση της αποτελούν* ~ (απαράδεκτα, επονείδιστα πράγματα) | | *η δονλειά δεν έχει* - (δεν έχει σημασία ποια δουλειά κάνεις, αρκεί να εργάζεσαι) συν. (λόγ.) όνειδος, αίσχος· φρ. (α) (εκφραστ.) ***ντροπή σου Ι σας!*** λέγεται στην αρχή ή στο τέλος τού λόγου για πράξη που πρέπει να προκαλεί ηθική συστολή: *ξεπονληθήκατε στονς ξένους··!* αντ. τιμή σας! (β) ***ντροπή!*** αποτρεπτική έκφραση συνήθ. γονέων προς παιδιά, η οποία αποσκοπεί στην επαναφορά στην ηθική τάξη: *Μη μιλάς έτσι! | | μην καπνίζεις μπροστά στον θείο σον ~!* (γ) (λαϊκ.) ***ντροπής πράγματα!*** για πράξεις, ενέργειες κ.λπ. που δεν δικαιολογούνται ηθικά και κοινωνικά, είναι ανεπίτρεπτες, απορριπτέες και αξιοκατάκριτες 3. το αίσθημα τής προσβολής ή τής ταπείνωσης κάποιου, όταν πράττει κάτι άτοπο, ως αποτέλεσμα, τής ηθικοπνευμα- τικής του καλλιέργειας: *δεν έχει ίχνος ντροπής πάνω τον* συν. (λαϊκ.) τσίπα 4. η ταπείνωση, ο εξευτελισμός: *όλοι οι Έλληνες τότε ένιωσαν ~ για τη Μικρασιατική Καταστροφή.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *εντροπή < εντρέπω / -ομαι* (βλ.λ.)].

ντροπή: ουνώνυμα. Η λ. *ντροπή* και τα συνώνυμά της κατανέμο- νται σημασιολογικά σε δύο πόλους. Δηλώνουν: (α) Το δυσάρεστο συναίσθημα (ενοχής, τύψεων, εξευτελισμού) για κάτι κακό που διέπραξε κανείς σε ηθικό ή κοινωνικό επίπεδο (β) Το συναίσθημα φόβου και δειλίας από υπερβολική ταπεινοφροσύνη και ευγένεια ή και από υπερεκτίμηση των άλλων σε διάφορες μορφές κοινωνικής συμπεριφοράς. Στην πρώτη κατηγορία υπάγονται οι λ. ντροπή, αιδώς, όνειδος, αιοχύνη, αίσχος, καταισχύνη (κακόσημες λέξεις). Όλες χρησιμοποιούνται για πράξεις και μορφές συμπεριφοράς που ο ομιλητής θεωρεί, βάσει των παραδεδεγμένων κανόνων και αξιών, ως αρνητικές, ως πράξεις για τις οποίες πρέπει κανείς να αισθάνεται ενοχή: Είναι *ντροπή* να πεθαίνουν *παιδιά από πείνα σε χώρες τού σύγχρονον κόσμον - Με τις πράξεις τον κατάντησε το όνειδος τού χωριού, το οποίο κι αντό διασύρθηκε πανελ- ληνίως - Όταν δεν υπόρχει αιδώς για τέτοια κοινωνικά εγκλήματα. όλα μπορούν να συμβούν - Διαπράχθηκαν αίσχη στην Κατοχή, για τα οποία θα έπρεπε να ντρέπεται η Γερμανία ακόμη και σήμερα - Η αισχύνη για τις πράξεις προδοσίας τούς συνόδενε σε όλη τονς τη ζωή - Δεν αποτελεί απλώς ντροπή αλλά αιώνια καταισχύνη για την πόλη μας, να απεμπολήσει την ιστορική της ονομασία.* Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν οι λέξεις ντροπαλότητα, συστολή, ντροπή και αιδημοσύνη (εύσημες λέξεις): *Λεν χρειάζεται και τόση ντροπαλότητα. να κοκκινίζει όταν μιλάει σε κορίτσια! - Ηκτιμούμε ιδιαίτερα τη σνστολή και τη διακριτικότητα πον έχει στη σνμπεριφορά της προς όλονς - Η αιδημοσύνη, η διακριτική* και *?κ.επτή* συμπεριφορά *χαρακτήριζε τις Αρσακειάδες - Από ντροπή δεν ήθελε να χορέψει στο πάρτι.*

Όπως είναι φανερό, η λ. ντροπή χρησιμοποιείται και με κακή σημασία (πρώτη κατηγορία) και λιγότερο συχνά- με καλή (δεύτερη κατηγορία).

Οι λέξεις *ντροπή*, *αίσχος* και *αιδώς* χρησιμοποιούνται πολύ συχνά σε ελλειπτικές φράσεις: *Ντροπή σας! Αίσχος! Αιδώς (Αργείοι)!*

Η λ. τσίπα χρησιμοποιείται κυρίως σε φράσεις με το ρ. *έχω: Δεν έχεις τσίπα επάνω σον: !!υ)ς μιλάς έτσι σε γέρο άνθρωπο:*

ντροπιάζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι Εντρόπιασ-α, -τηκα, -μένος} 1. κάνω (κάποιον) να αισθανθεί ντροπή, να αισθανθεί ένοχος ή ταπεινο)μένος: *τον ντρόπιασε μπροστά σε άλλονς* ΣΥΝ. εκθέτω, εξευτελίζω · 2. κάνω (κάποιον) να νιώσει ντροπή εξαιτίας των πράξεών μου: *με τα φερσίματά σον ντρόπιασες το* σοι *μας!* · 3. (μεσοπαθ. ντροπιάζομαι) νιώθω ντροπή, αισθάνομαι τόσο άσχημα, που νομίζω ότι κανείς δεν με εκτιμά πλέον: *ντροπιαστήκαμε στη γειτονιά και δεν είχαμε μούτρα να αντι- κρίσονμε* τον *κόσμο!* - ντρόηιασμα (το), ντροπιασπκός, -ή. -ό. ντροπιάρης, -α, -ικο -* ντροπαλός

NTSC (το) (προφέρεται *Εν-Τι-Ες-Σί*) σύστημα μεταδόσεως έγχροψου τηλεοπτικού σήματος, που χρησιμοποιείται κυρ. στις Η.Π.Α. (πβ. ΠΑΛ / PAL, XF.ΚΑΜ / SECAM).

|ΕΤΥΜ. Από τα αρχικά τού αγγλ. National Television System Committee «Κθνική Κπιτροπή Τηλεοπτικού Συστήματος»], ντύμα (το) {ντύμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το κάλυμμα τού σώματος ΣΥΝ. ρούχο, φόρεμα, ένδυμα 2. η επένδυση βιβλίου ή τετραδίου ΣΥΝ. εξώφυλλο.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ντύνω* (βλ.λ.) |. ντύνω ρ. μετβ. {έντυσα, ντύ-θηκα, -μένος} 1. φορώ σε (κάποιον) ρούχα: *η μητέρα έντνσε τα παιδιά, για να πάνε στο σχολείο | | τον έντνσαν φαντάρο / ναύτη* λντ. γδύνω 2. περιβάλλω (κάτι) με προστατευτικό κάλυμμα, επενδύω: *έντνσε την πολυθρόνα με βελούδο ι το βιβλίο με μπλε αυτοκόλλητο | |* (μτφ.) ~ *στίχους με μονσική | | φρόντισε να ντύσει τις απόψεις τον με ωραία λόγια* 3. αγοράζω και εξασφαλίζω τα απαραίτητα ρούχα για (κάποιον): *τόσα χρόνια σε ~, σε ταΐζω και συ δεν αναγνωρίζεις τίποτα!* φρ. *καλύτερα να τον ντύνεις παρά* ***να τον ταΐζεις*** (σκωπτ.) για κάποιον που τρώει πάρα πολύ 4. κατασκευάζω και σχεδιάζω ρούχα (ορισμένου είδους και στυλ) για (κάποιον), επιμελούμαι την ένδυση (κάποιου): *τη ντύνει ένας διάσημος οίκος μόδας! ένας μετρ τής μόδας \\ τονς τηλεπαρουσιαστές ντύνονν τα καταστήματα μόδας.…· (μεσοπαθ.* ***ντύνομαι)*** 5. φορώ, βάζω τα ρούχα μου: *ντύθηκε τα καλά τον* (ενν. *ρούχα) | | ~ ωραία! με γούστο* (προσέχω την εμφάνισή μου) / προκλητικά Η *δεν είχε ντνθεί ακόμη για τον γάμο Ί για τη δεξίωση* (δεν είχε ακόμη φορέσει τα ρούχα για...)· φρ. (α) ***ντύνομαι στα*** (+χρώμα) φοράω ρούχα στα οποία κυριαρχεί ένα χρο')μα: *ήρθε ντνμένη στα κόκκινα | | - στα μαύρα* (μτφ. πενθο)) |j (μτφ.) *κιόνισε κι η φύση ντύθηκε στα λενκά* (β) ***ντύνομαι στην τρίχα στην πένα / στο καντίνι*** ντύνομαι με καλά ή επίσημα ρούχα, προσέχοντας την εμφάνισή μου μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια: « *ντύθηκες. κνρά μον. στην πένα, στο καντίνι»*(λαϊκ. τραγ.) (γ) ***ντύνομαι γαμπρός / νύφη*** παντρεύομαι 6. αγοράζω ή παραγγέλλω τα ρούχα μου (από κάπου / σε κάποιον): ~ *στη Σανέλ ι στα ακριβότερα καταστήματα* 7. μεταμφιέζομαι στις Αποκριές, φοράω αποκριάτικη στολή: π *θα ντνθείς φέτος; | | πέρσι ντύθηκα Ινδιάνος* ΣΥΝ. μασκαρεύομαι. ^ σχολιο λ. *ενδυμασία, ντόπιος.*

[εγυμ. μεσν. < αρχ. *ένδύω* (με αποβολή τού άτονου αρχικού *έ-* και διατήρηση τής αρχ. προφοράς [nd| / |d| στο σύμπλεγμα -νr-). Βλ. κ. *έν- δνση).*

ντύσιμο (το) |ντυσίμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η κάλυψη τού σώματος με ρούχα συν. ένδυση ΑΜ. γδύσιμο **2.** η επένδυση πράγματος: ~ *βιβλίον με πλαστικό* 3. ο τρόπος με τον οποίο ντύνεται κανείς, το σύνολο των ρούχων που φοράει: *απλό / απέριττο / καθημερινό./ σννηθισμένο* / κομι/zd / *μοντέρνο ι εξεζητημένο* - συν. περιβολή, αμφίεση. **Ντύσσελντορφ** (το) πόλη τής Γερμανίας.

|ΕΙύμ. < γερμ. Diisscldorf «χωριό τού (ποταμού) Dtissel»|. **νυ** κ. **νι** (το) Ν. ν {άκλ.} το δέκατο τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου· φρ. ***με το νυ και με το σίγμα*** με κάθε λεπτομέρεια, διεξοδικά, χωρίς να παραλείψω τίποτε: *πήγε και τον είπε όλα όσα συζήτησαν* ~ (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. νΰ, πβ. σημιτ. nun «ψάρι»|.

Νυασαλάνδη (η) (παλαιότ.) το Μαλάουι (βλ.λ.). **νύγμα** (το) {νύγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** τν κέντημα ή το τσίμπημα: ~ *βελόνας / εντόμον* συν. αγκυλιοματιά, σουβλιά 2. η μικρή πληγή που προκαλείται από κέντημα ή τσίμπημα.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *νύσσω* «κεντώ, τρυπώ». βλ. λ. *νύξη].* **νυγμός** (ο) (λόγ.-λογοτ.) **1.** κέντημα συν. νύγμα **2.** (μτφ.) ο υπαινιγμός ΣΥΝ. νύξη.

[ετυμ.. μτγν. < αρχ. *νύσσω* «κεντώ, τρυπώ». βλ. λ. *νύξη].* **νύκτα** (η) ·+ νύχτα

νυκταλωπία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. η μείωση τής οπτικής ικανότητας στο φως τής μέρας ΑΝΤ. ημεραλωπία.

[ετυ.μ. < αρχ. *νυκτάλωψ, *ωπος.* ΙΙ λ. παρουσιάζει δύο αντιφατικές -εξίσου αρχαίες σημασίες: (α)*«αυτός που βλέπει κατά τη διάρκεια τής νύχτας» (β) «αυτός που δεν βλέπει κατά τη διάρκεια τής νύχτας» (και οι δύο σημ. μαρτυρούνται στον Ιπποκράτη). Αν θεωρήσουμε αρχική την πρώτη σημ., τότε η λ. αποτελεί σύνθ. < *νύξ* «νύχτα» + *ώψ*, ιό;τός«όψη. βλέμμα» με πρόσφυμα *-αλ-* (πβ. *θνμ-άλ-ωψ, αίμ-άλ-ωψ).* Αν, απεναντίας, αρχική θεωρηθεί η δεύτερη σημ., τότε *νυκτάλωψ < *ννκτ-άν-ωψ(με* ανομοίο)ση). όπου το πρόσφυμα *-αν-* αποτελεί συνεσταλμ. βαθμ. (*-η) του αρνητικού μορίου *πε-|. **νυκτεψεραία** (ή) Ιμτγν.} (λόγ.) **1.** νυκτερινή έγερση **2.** στρατ. νυκτερινός συναγερμός, **νυκτερινός,** -ή. -ό -* νυχτερινός **νυκτί** * νυξ

νυκτο- / **νυχτο-** κ. **νυκτό-** / **νυχτό-** κ. **νυκτ-** / **νυχθ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με τη νύχτα: *νννκτο- φύλακας, νυκτό-βιος. ννκτ-ωδία, νυχθ-ήμερόν.*

[Ητυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (ο τ. *νυκτο-* είναι μεσν.). που προέρχεται από το ουσ. *νύξ, νυκτός* (πβ. *νυκτο-πορώ].* **νυκτοβάτης** (ο/η) 11863] {νυκτοβατών} υ υπνοβάτης. –**νυκτοβαοία** (η), **νυκτοβατώ** ρ. [18941 {-είς...}.

ΙΐΐΓΥΜ. < *νυκτο- + -βάτης< βαίνω* (πβ. μτγν. *νυκτι-βάτης*), μεταφρ. δάνειο από γερμ. Nachtwandler|. **νυκτόβιος,** -α. -ο κ. **νυχτόβιος 1.** ζωολ. (για πτηνό ή ζώο) αυτός που αναζητεί την τροφή του τη νύχτα (όπως π.χ. η κουκουβάγια) 2. (κυρ. στον τ. ***νυχτόβιος***) αυτός που γυρίζει αργά τη νύχτα και διασκεδάζει.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *νυκτόβιος / νυκτι'βιος < νυκτο- + βίος].* **νυκτοπορώ** ρ. αμετβ. {νυκτοπορείς...} (λόγ.-κυρ. για μετακινήσεις στρατευμάτων) οδοιπορώ, ταξιδεύο) κατά τις ώρες τής νύχτας. – **νυκτοπορία** (η) Ιμτγν.]. **νυκτοπόρος** (ο) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *νυκτοπορώ (-έω) < νυκτο-* (< *νύξ. νυκτός*) + *-πορώ < πόρος* «πέρασμα»}.

νυκτός, -ή, -ό ΜΟΥΣ. (για έγχορδα μουσικά όργανα) αυτός που παίζεται με τα δάχτυλα ή με πένα (κιθάρα, μπουζούκι, κανονάκι, άρπα κ.λπ.).

[βτυμ. < αρχ. *νύσσω* «κεντώ, τρυπώ», βλ. λ. *νύξη*\.

νυκτωδία (η) > νυχτωδία

νύκτωρ επίρρ. (αρχαιοπρ.) κατά τη νύκτα: *κατέφθασε* [πτυμ. αρχ. επίρρ. < *νύξ, νυκτός* + παραγ. επίθημα *-ωρ-*. πβ. κ. λατ. noctur-nus «νυχτερινός»|. **νυμφαία** (η) Ιμτγν.Ι το νούφαρο (βλ.λ.).

νυμφαίος, -α. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που αναφέρεται στις Νύμφες **2.** ***νυμφαίο*** (το) το ιερό, ο τόπος όπου λατρεύονταν οι Νύμφες, **νυμφεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. Ιαρχ.} {νυμφεύ-θηκα, -μένος) (για άνδρα) παίρνω νύφη, σύζυγο. – **νύμφευση** (η) [μτγν.]. ** σχολιο λ. *άγαμος,*

αποθετικός.

νύμφη (η) {νυμφών) **1.** η νύφη (βλ.λ.)' ΦΡ. (α) ***νύμφη ανύμφευτε*** βλ. λ. *ανύμφευτος* (β) ***νύμφη τού Θερμαϊκού*** (μτφ.) η Θεσσαλονίκη **2.** ζωολ. νεαρό έντομο, το οποίο εξελίσσεται παρουσιάζοντας σταδιακές αλλαγές στο σχήμα τού σώματός του, δεν *έχει* φτερά και δεν μπορεί να αναπαραχθά ιυν. χρυσαλλίδα **3.** ***Νύμφες*** (οι) κατώτερες θεότητες τής φύσης που σύχναζαν -σύμφωνα με τη μυθολογία και τη λαϊκή παράδοση- σε πηγές, δάση, δέντρα και σπηλιές. – **νυμφι**κός,-ή, -ό Ιαρχ.].

|ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Η σημ. «νεόνυμφη γυναίκα» έχει οδηγήσει στην άποψη ότι η λ. συνδ. με λατ. nubo «παντρεύομαι» (για γυναίκες) και αρχ. σλαβ. snubiti «ζητώ σε γάμο», που θα προϋπέθετε Ι.Κ. *sneubh-. Ωστόσο, η εκδοχή αυτή προσκρούει στο γεγονός ότι το λατ. nubo είχε αρχικώς τη σημ. «καλύπτω, σκεπάζω», αν και έχει υποτεθεί ότι η συνήθεια τής νύφης να καλύπτει το πρόσωπό της με πέπλο θα μπορούσε να εξομαλύνει τη σημασιολογική διαφορά (αλλά τα γαμήλια έθιμα τέτοιων εποχών δεν είναι γνωστά). Το έρρινο ένθημα *-μ-(νύ-μ-φη)* παραμένει δυσερμήνευτο· ίσως είναι εκφραστικό).

νυμφίδιο (το) {νυμφιδί-ου (-ων[(μειωτ.) χαρακτηρισμός κοριτσιού που προκαλεί ερωτικά τους άνδρες ή έχει ελεύθερη σεξουαλική ζωή ΣΥΝ. λολίτα, πορνίδιο.

Ιετυμ. < μεσν. *νυμφίδιον*, υποκ. τού αρχ. *νύμφη*, άσχετο προς το αρχ. επίθ. *νυμφίδιος«* σχετικός με τη νύμφη». Η σημερινή σημ. έχει δεχθεί την επίδραση τού γαλλ. nymphctte|.

νυμφίος (ο) [αρχ.] (λόγ.) **1.** αυτός που λαμβάνει νύμφη ΣΥΝ. γαμπρός ΑΝΤ. άγαμος **2.** εκκλη. (μτφ.) ο Χριστός ως ο «νυμφίος» τής πνευματικής «νύμφης», τής Εκκλησίας: *«Ίδον ό ~ έρχεται, έν τφ μέσφ τής νυκτός...».*

νυμφόληπτος, -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που την ψυχή του έχουν κυριεύσει οι νύμφες, ο νεραϊδοπαρμένος 2. (μτφ.) αυτός που έχει καταληφθεί από ιερό ζήλο. μανία για τις τέχνες και τα γράμματα.

[JiΤΥΜ. αρχ. < *νύμφη + -ληπτος < λαμβάνω).*

νυμφομανής (η) {νυμφομανούς} γυναίκα που πάσχει από νυμφομανία (βλ.λ.) ΣΥΝ. (αργκό) μητρομάννα.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. nymphomanej.

νυμφομανία (η) 1187**1**1 {χωρ. πληθ.) ιατρ. η παθολογική κατάσταση κατά την οποία μια γυναίκα δεν ικανοποιείται σεξουαλικά, γι' αυτό και επιθυμεί να κάνει συνεχώς έρωτα ΣΥΝ. μητρομανία.

ΙtΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. nyrnphomanie. Στην υιοθέτηση τού όρου από ξέν. γλώσσες συνέβαλε το λατ. nympha «ερωμένη» (< αρ^. *νύμφη)*\.

νυμφώνας (ο) (λόγ.) η κρεβατοκάμαρα των νεονύμφων φρ. (λόγ.) ***μένω εκτός νυμφώνος*** *(έξω μένην τού νυμφώνος,* Ιωάνν. Χρυσόστ. *Όμιλίαι* 23, 3) μένω έξω από σημαντική κατάσταση (λόγο ολιγωρίας ή αποκλεισμού μυ).

[ΠΤΥΜ. < μτγν. νυμφών, *-ώνος* < αρχ. *νύμφη*\.

νυν επίρρ. (αρχαιοπρ.) το>ρα. αυτή τη στιγμή: ο ~ *υπουργός* |) - *στέλεχος τού κόμματος* ΦΡ. (α) **νυν** ***υπέρ πάντων ο αγών*** (νΰν *υπέρ πάντων ο αγών*, Αισχύλ. *Πέρσαι* 405) σε περιπτώσεις που πρέπει να επι- στρατευθούν οι δυνάμεις όλων για την προάσπιση ανώτερου ιδανικού (β) ***στο νυν και αεί*** βλ. λ. *aci.*

[ΚΤΥΜ. < αρχ. νϋν< Ι.Ε. *nQ- «τώρα» (πιθ. μηδενισμ. βαθμ. τού *new- «νέος», βλ. κ. *νέος),* πβ. σανσκρ. nu. niin-am, χετ. nu (αθροιστ.), αρχ. σλαβ. nyne. λατ. nun-c. αρχ. γερμ. nu, γερμ. nun, αγγλ. now κ.ά.).

νυξ (η) {νυκτ-ός. -α | -ών[(αρχαιοπρ.) η νύχτα· φρ. εν ***μια (και μόνη) νυκτί*** *(έν μιά Ικαί μόνη! νυκτί)* μέσα σε μια μόνο νύχτα, στη χρονικό διάστημα που διαρκεί μια νύχτα (συνήθ. για ταχύτατες και συνοπτικές διαδικασίες): *«όταν λείψει η έντονη ή οργανωτική προσωπικότητα, ιστορία ετών μπορεί* να *καταρρεύσει εν μια και μόνη νυκτί»*(εφημ.) || *τα πάντα έγιναν ~* || ο *νόμος ψηφίστηκε εν μια νυκτί.* ** σχολιο λ. -ι. [ετυμ. αρχ., βλ. λ. *νύχτα].*

νύξη (η) [αρχ.) {-ης κ. -εως [-εις, -εωνΙ **1.** η περιορισμένη αναφορά σε κάτι, που δεν προχωρεί σε λεπτομέρειες, εις βάθος: *μου έκανε κάποι- ες ~ μόνο, χωρίς να μου αναλύσει το όλο θέμα* 2. η έμμεση αναφορά σε κάτι, ο υπαινιγμός, το υπονοούμενο: *έκανε, νύξεις για ατασθα/Λες στην επιχείρηση* συν. μπηχτή, καρφί **3.** (κυριολ.) η ελαφρά αμυχή τού δέρματος από αιχμηρό όργανο ή αντικείμενο συν. τσίμπημα, κέντημα, αγκύλοψα **4.** η επιφανειακή λύση τής συνέχειας τού δέρματος, τέτοια λ.χ. που προκύπτει μετά τον δαμαλισμό **5.** (στην οπλομαχία) το χτύπημα που δίνεται με την αιχμή ξίφους ή σπαθιού, κατ' αντιδιαστολή προς την *καταφορά*, που δίνεται με την κόψη.

IF.ΤΥΜ. < μτγν. *νύξις* < αρχ. *νυσσω* «κεντώ, τρυπώ», αβεβ. ετύμου. καθώς δεν έχει βρεθεί επαρκής απόδειξη για συσχετισμούς με άλλες Ι.Κ. γλιόσσες. Οι προταθείσες συνδέσεις με μέσ. κάτω γερμ. nucken «κουνώ το κεφάλι», αρχ. σλαβ. nukati «ενθαρρύνω, διεγείρω», που θα καθιστούσαν εύλογη την αναγωγή στο ρ. *νεύω* (βλ.λ.). προκαλούν σημασιολ. δυσκολίες [.

νύξη: συνώνυμα. Το νύξη δηλώνει πολύ σύντομη αναφορά σε ένα θέμα. η οποία γίνεται σκόπιμα ή επ' ευκαιρία: *Του έκανες καμιά νύξη για το θέμα πον μας απασχολεί; - Αν το φέρει η κουβέντα, κάν' του μια νύξη για το πρόβλημα τού σχολείου. Ως* συνώνυμο τού *νύξη* χρησιμοποιείται το μνεία, συνήθως προσδιοριζόμενο από ανάλογο επίθετο *(σύντομη μνεία, απλή μνεία, σαφής μνεία κ.ά.).* Εφόσον η *νύξη* έχει αρνητική χροιά, συνήθως χρησιμοποιείται το υπαινιγμός: *Μου έκανε έναν υπαινιγμό για την απρεπή συμπεριφορά τον υπαλλήλου τής εταιρείας μας.* Όμοια χρησιμοποιείται και η λ. υπονοούμενο (ή σε πληθ. υπονοούμενα): *Άφησε ορισμένα υπονοούμενα για τυν άκομψο τρόπο, με τον οποίο αντιμετωπίστηκε ένα τόσο ζ.επτό θέμα - Το υπονοούμενό του για την κα τάσταση στην εταιρεία δεν μου άρεσε καθόλου.* Τόσο η λ. *υπαινιγμός* όσο και η λ. *υπονοούμενο* και επίσης το *μνεία* συνδέονται με το *νύξη.* δηλο>νοντας από κοινού τη σύντομη ή φευγαλέα αναφορά σε ένα θέμα με ανάλογη χροιά.

Νυρεμβέργη (η) μεγάλη πόλη τής ΝΔ. Γερμανίας, όπου έγινε (1945- 1946) η περίφημη «Δίκη τής Νυρεμβέργης» με κατηγορουμένους για εγκλήματα πολέμου και κατά τής ανθρωπότητας αξιωματικούς των
Ναζί.

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Nuremberg < γερμ. Nurnberg (μεσν. λατ. Norimberga). Το β' συνθ. -berg προέρχεται από τη γερμ. λ. Berg «βουνό», αλλά είναι αβέβαιη η ταυτότητα και η σημ. τού α' συνθ. Niirn~. Ίσως συνδ. με το σκανδ. Norn, ονομασία αρχ. νορβ. θεότητας τού πεπρωμένου].

Ν.Υ.Σ.Δ.Ε. (το) Νομαρχιακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Ν.Υ.Σ.Μ.Ε. (το) Νομαρχιακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Μέσης Εκπαίδευσης.

Νύσσα (η) {-ας κ. -ης} αρχαία πόλη τής ΝΑ. Μικράς Λσίας, όπου διε- τέλεσε επίσκοπος και κήρυξε ένας από τους Πατέρες τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ο Γρηγόριος Νύσσης.

|ι ::τγνι. < μτγν. Λ·υσα, από το όν. τής συζύγου τού Λντιόχου Α', ο οποίος ίδρυσε την πόλη κατά το πρώτο ήμισυ τού 3ου αι. π.Χ.Το όν. είναι αγν. ετύμου].

νύστα (η) η τάση για ύπνο. η κατάσταση υπνηλίας: *έχω μεγάλη ~* || *κλείνονν τα μάτια μον από τη ~* || *σκονντονφλάω / κοντονλάω ί δεν βλέπω την τύφλα μον από τη ~* || *αντή η ταινία ήταν τόσο ανιαρή, πον μον προκάλεσε ~* [[*δεν μπορώ να σταθώ όρθιος από τη ~ · συνε- χώς χασμονριέμαι.* **νυσταγμό** (το) Ιμτγν.) το να νυστάζει κανείς, η νύστα, **νυσταγμός** (ο) ί αρχ. Ι **1.** η νύστα **2.** ιλτρ. οι ακούσιες κινήσεις των οφθαλμικών βολβών σε οριζόντια ή κατακόρυφη διεύθυνση ή κατά περιστροφική έννοια, με ρυθμικό ή απότομο τρόπο που *αποτελούν* σύμπτωμα βλάβης στα μάτια ή το κεντρικό νευρικό σύστημα, **νυστάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {νύστα-ξα. -γμένος) ♦ **1.** (αμετβ.) αισθάνομαι νύστα, νιώθω την ανάγκη να κοιμηθώ: *μό/.ις πάει δέκα η ώρα. ~!* ΙΥΝ. γλαρώνω, κλείνουν τα μάτια μου ♦ **2.** (μετβ.) προκαλώ νύστα σε (κάποιον), τον κουράζω, τον αποκοιμίζω: *αυτή η μονσική με νύσταξε!* [[*ήταν τόσο βαρετό το έργο. πον με νύσταξε.*

Ιετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η αναγωγή στυ ρ. *νεύω* μέσω τ. **νεν-(σ)τάζω.* αλλά η μορφολ. εξέλιξη θεωρείται εξαιρετικά δυ- σχερής. Προτιμότερη η άποψη που οδηγεί σε Ι.Ε. *sneud(h)- / *snud(h)- και συνδ. με λιθ. sniisti «κοιμούμαι ελαφρά», snuda - κοιμισμένος», snaudalius «νυσταλέος» με εκφραστ. επίθημα *-τάζω* (πβ. *βαστάζω)*\. **νυσταλέος,** -α. -ο **1.** αυτός που νυστάζει πολύ συν. υπναλέος **2.** (μτφ.) αυτός που δεν κινείται δραστήρια συν. νωθρός, οκνός. νωχελι- κός αντ. ενεργητικός, ζωηρός, δραστήριος.

[ετυμ. μτγν.. παράλλ. τ. τού συνωνύμου *νύσταλος* < θ. νυστ- (< αρχ. *νναστάζω*, βλ.λ.) + επίθημα *-αλος* (πβ. *σιγ-αλός)}.* **νυστέρι** (το) ίνυστερ-ιού [-ιών) το χειρουργικό εργαλείο, με το οποίο γίνονται τομές στους ιστούς όσων υποβάλλονται σε εγχείρηση: *κάνω τομή με ~* || απολυμαίνω *το ~·* ΦΡ. (μτφ.) ***βάζω νυστέρι (σε κάτι)*** εξετάζω, διερευνώ σε βάθος μια υπόθεση, προκειμένου να εξαλείψω αρνητικά φαινόμενα ή αξιόποινες πράξεις: *κανείς δεν* τολμούσε *να βάλει νυστέρι στα οικονομικά τής εταιρείας.*

[ΕΙ ΥΜ, < ᵡ*νυσ-τήριον* < θ. **νυσ-* τού αρχ. ρ. *νύσσω* «κεντώ. τρυπώ>> (βλ. λ. *νύξη)* + παραγ. επίθημα *-τήριον*\. **νυστερισ** (η) η τομή που γίνεται με νυστέρι.

νύφη (η) {νύφες κ. (λαϊκ.) νυφάδες, νυφών) **1.** η γυναίκα που παντρεύεται. κυρ. κατά την ημέρα τού γάμου της (στην εκκλησία ή στο δημαρχείο): *έφτασε η ~* με *αρκετή καθυστέρηση* || *ο γαμπρός περίμε- νε τη ~ στα σκαλιά τής εκκλησίας* [[*η ~ ήταν ντυμένη με ένα κλασικό νυφικό* [[*ντυμένη σαν ~* (στα λευκά) || *πότε θα σε δούμε* (πότε θα παντρευτείς)· φρ. (α) (παροιμ.) ***σαν θέλει η νύφη κι ο γαμπρός τύφλα να 'χει ο πεθερός*** αρκεί να θέλουν κάτι οι άμεσα ενδιαφερόμενοι και αυτό θα γίνει, όσες αντιρρήσεις και αν υπάρχουν από τρίτους (β) ***πληρώνω τη νύφη*** βλ. λ. *πληρώνω* **2.** η γυναίκα που πρόκειται σε καθορισμένο χρόνο να παντρευτεί: *πήγε στο σπίτι τής ~ £υο μέρες πριν από τον γάμο* {{ *η ~ προβάρει το νυφικό αρκετό καιρό πριν από τον γάμο* 3. (α) κάθε γυναίκα, την οποία προξενεύουν (σε κάποιον): *του 'φεραν προξενιά από πολλές ~* (β) κάθε γυναίκα σε ηλικία γάμου, την οποία μπορεί να παντρευτεί κανείς: *αυτό το χωριό έχει πολλές ~*1| *σον έχω μια ~ ό,τι πρέπει για σένα* (κατάλληλη να την παντρευτείς, που σου ταιριάζει) **4.** η έγγαμη γυναίκα ως προς τον πεθερό ή την πεθερά της: *η πεθερά ήταν ενθονσιασμένη με τη ~ της* || ο *πεθερός συζητοϋσε με τη ~ τον φ\>. **τα λέω στην πεθερά για να τ' ακούσει η νύφη*** για παράπονο ή υπόδειξη που δεν λέγεται απευθείας στο πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται. αλλά σε τρίτο πρόσωπο που έχει σχέσεις μαζί του και είναι βέβαιο ότι θα του τα μεταφέρει. – (υποκ.) **νυφούλα** (η). ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *νύμφη* (βλ.λ.)]. **νυφιάτικος,** -η. -ο **1.** ο νυφικός **2.** ***νυφιάτικα*** (τα) (α) τα ρούχα που φοράει η νύφη κατά την τελετή τού γάμου (β) τα τραγούδια που λέγονται προς τιμήν των νεονύμφων κατά την ημέρα τού γάμου, **νυφικός,** -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη νύφη: *~ ανθοδέσμη/ φόρεμα* **2.** ***νυφικό*** (το) το λευκό και μακρύ συνήθ. φόρεμα που φοράει η νύφη κατά την τελετή τού γάμου: *ωραίο / νοικιασμένο ~* 3. αυτός που αναφέρεται στο ζευγάρι που παντρεύεται: *- στέφανα / κρεβάτι.* ΙΕΓΥΜ. μεσν. < αρχ. *νυμφικός < νύμφη* (βλ.λ.)).

νυφίτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) ΖΩΟΛ. μικρόσωμο θηλαστικό, συνήθ.

χρώματος καστανού ή ερυθροκάστανου. που τρέφεται με λαγούς, ποντίκια. ψάρια και βατράχια.
(ετυμ. < μεσν. *νν(μ)φίτσα.* υποκ. τού αρχ. *νύμφη* (κατ' ευφημισμόν)|.
νυφοπάζαρο (το) (στην επαρχία) χώρος περιπάτου όπου συναντώ- νται οι νέοι μεταξύ τους και προσεγγίζουν το πρόσωπο με το οποίο θα ήθελαν να συνάψουν σχέση, **νυφοστολίζω** ρ. μετβ. [μτγν.) [νυφοστόλισα! ντύνω και στολίζω τη νύφη πριν τελεστεί υ γάμος, **νυφούλα** (η) ♦ νύφη
νυχάκι (το) {χωρ. γεν.) (υποκ.) **1.** το μικρό και λεπτό νύχι **2.** είδος ζυμαρικού ή ρυζιού (πολύ λεπτό), **νυχάτος,** -η. -ο **1.** (κυρ. για πτηνά) αυτός που έχει μακριά και γαμψά νύχια: *πετεινός* ~ ΣΥΝ. γαμψώνυχος 2. ***νυχάτο*** (το) είδος σταφυλιού, **νυχθ-** -» νυκτο-
νυχθημερόν επίρρ. Ι)889] (αρχαιοπρ.) μέρα και νύχτα, ασταμάτητα: *εργάζεται* ~. σχολιο λ. *πνεύμα.*
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *νννθήμερος* < θ. *ννκτ-* (< αρχ. νυς, *νυκτός.* με δάσυνση τού συμπλέγματος) + *-ήμερος* < *ημέρα,* με επιρρ. επίθημα *-όν\.* **νύχι** (το) {νυχ-ιού | -ιών} Ι.η κεράτινη πλάκα ωοειδούς σχήματος, που καλύπτει το άκρο των δακτύλων των χεριών και των ποδιών: *Βάφει ι περιποιείται τα ~ της | | τρώει τα - του από αμηχανία | | κόβει τα -* του *με ψαλιδάκι / με νυχοκόπτη | | άφησε τα - της να μακρύνουν / να μεγαλώσουν* II ~ σαν *τής γάτας* (κοφτερό και μυτερό) | | *«Τετάρτη* και *Παρασκευή τα νύχια σου μην κόψεις και Κυριακή να μην λουστείς* αν *θέλεις* να προκόβεις» (παροιμ.)· φρ. (α) ***στα νύχια (των ττοδιών)*** με τις άκρες των δαχτύλων των ποδιών. αθόρυβα: *περπατούσε - των ποδιών. μην τυχόν και* τον ακούσει *κανείς* ΣΥΝ. ακροπατώ (β) **απ' *την κορ(υ)φή ώς τα νύχια*** βλ. λ. *κορυφή* (γ) ***στα νύχια (κάποιου)*** για τις παγίδες που χρησιμοποιεί κάποιος, τα μέσα για να εκμεταλλεύεται τους άλλους: *έπεσε ~ κακοποιών / εμπόρων ναρκωτικών \\ ξέφυγε απ' τα νύχια τους* (δ) ***ξύνω τα νύχια μου για καβγά*** βλ. λ. *ξύνω* (ε) **με νύ- *χια και με δόντια*** βλ. λ. *δόντι* (στ) **δεν *τον φτάνει ούτε στο μικρό του το νυχάκι*** είναι πολύ κατώτερός του (ζ) ***μυρίζω τα νύχια μου*** προαισθάνομαι τι πρόκειται να γίνει: *Δεν μπορούσα να φανταστώ ότι θα έφθαναν σε τέτοιο σημείο θράσους! Τι έπρεπε να κάνω, να μυρίσω τα νύχια μου:* (η) ***νυχι-κρέας*** για τον πολύ στενό δεσμό δύο ανθρώπων: *«ο σκηνοθέτης και ο διευθυντής ορχήστρας πρέπει να είναι δεμένοι πάρα πολύ. όπως λένε ~»*(εφημ.) 2. η σκληρή κεράτινη πλάκα, γαμψή και κοφτερή στην προεξοχή της, που καλύπτει την άκρη των πυδιών ζώίον και πουλιών: *η γάτα δείχνει τα ~ της | | άρπαξε με τα ~ της το θήραμά της* **3.** (ειδικά) η οπλή των αλόγων. **—** (υποκ.) **νυχάκι** (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) **νυχάρα** (η).
Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *όνυχιον.* υποκ. τού αρχ. *όνυξ, όνυχος< ό-* προθεμ. + *-νυκ-* < θ. **nugh-* (πιθ. με ανομοίωση προς το προηγούμενο *-ο-*, πβ. κ. *όνυμα - όνομα)* < I.E. **ongh-* / **ι^Ιι-*«νύχι». πβ. σανσκρ. nukha-. λατ. u-ng-uis. γαλλ. ongle. ισπ. una. γερμ. Nagel, αγγλ. nail κ.ά.|. **νυχιά** (η) **1.** αμυχή που προκαλείται από νύχι συν. γρατζουνιά. γρατζούνισμα 2. (συνεκδ.) πολύ μικρή ποσότητα, **νυχιάζω** ρ. μετβ. **1.** προκαλώ αμυχή με το νύχι συν. γρατζουνίζιο

χαράζω επιφάνεια με το νύχι. **νυχοκόπτης** (ο) {νυχοκοπτών) μικρό εργαλείο από μέταλλο για το κόψιμο των νυχιών.
[ετυμ. < *νύχι + κόπτης* (< *κόπτω),* πβ. *καφεκόπτης, χαρτοκόπτης*[. **νυχοπατώ** (κ.-άω) ρ. αμετβ.)νυχοπατ-είς κ. -άς... | νυχοπάτησα) προχωρώ πατώντας στις άκρες των δακτύλων για να μην κάνω θόρυβο: *έφυγα νυκοπατώντας για να μην τον ξυπνήσω* συν. ακροπατώ. - **νυ- χοπάτημα** (το).
νυχοπόδαρα (τα) (λαϊκ.) οι άκρες των ποδιών και τα νύχια, **νύχτα** κ. (λόγ.) **νύκτα** (η) {νυκτών} **1.** το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα στη δύση και την ανατολή τού ηλίου. κατά το οποίο δεν φωτίζεται τίποτε από το φως τού ήλιου και συνήθ. καλύπτονται όλα από σκοτάδι: ταξίδι *μέσα στη ~ | | κατά τη διάρκεια τής ~ [| πέφτει η ~ | | ~ αξημέρο)τη* ΑΜ . (η)μέρα* ΦΡ. (α) ***η μέρα με τη νύχτα*** βλ. λ. *ημέρα* (β) **κάνω *τη νύχτα μέρα*** (i) δουλεύω νυχθημερόν (ii) διασκεδάζω τη νύχτα και κοιμάμαι τη μέρα (γ) ***άγια νύχτα*** βλ. λ. *άγιος* (δ) (παροιμ.) ***τής νύχτας τα καμώματα τα βλέπει η μέρα και γελά*** οι εργασίες που γίνονται τη νύχτα, δεν γίνονται σωστά, έχουν πολλά λάθη. τα οποία γίνονται αντιλπητά το πρωί (ε) ***η νύχτα τού Αγίου Βαρθολομαίου*** βλ. λ. *Βαρθολομαίος* (στ) ***έφυγε νύχτα (σαν κλέφτης)*** για κάποιον που εγκατέλειψε ξαφνικά και χωρίς εξηγήσεις έναν χώρο ή που απολύθηκε ή διώχτηκε από τη δουλειά του εντελώς ξαφνικά και με άκομψο τρόπο (ζ) (παροιμ.) ***όποιος νύχτα περπατεί λάσπες και σκατά πατεί*** όποιος κάνει δουλειές ακατάλληλες ώρες. κάνει λάθη 2. (συνεκδ.) καθετί που κάνει κανείς κατά το διάστημα αυτό (η διασκέδαση, οι απολαύσεις κ.λπ.) κατά τη διάρκεια τής νύχτας: « *νύχτες μαγικές, ονειρεμένες*»(λαϊκ. τραγ.) | | *η πρώτη ~ τον γάμου* 3. το διάστημα στο οποίο συνήθ. κοιμούνται οι άνθρωποι: *μείναμε άγρυπνοι χθες τη - | | περάσαμε άσχημη ~ χθες* 4. οι εργασίες που γίνονται κατά τη διάρκεια τού χρονικού αυτού διαστήματος και (συνεκδ.) το σύνολο τού επαγγελματικού κόσμου και των κέντρων διασκεδάσεως που εργάζονται ή λειτουργούν αυτές τις Γώρες: *ο κόσμος τής ~*1| *έφαγε τα χρόνια του στη ~ | | η - έχει κούραση, έχει όμως και τα ωραία της | | δουλεύω δέκα χρόνια στη - | | ο νόμος τής ~* (βλ. λ. *νόμος)* 5. (μτφ.) ιστορική περίοδος χωρίς άνθηση πολιτισμού, εποχή πνευματικού σκότους: *η μακρά ~ τού Μεσαίωνα* 6. (ο)ς επίρρ.) (α) λίγο πριν ξημερώσει, όσο υπάρχει ακόμη σκοτάδι, χαράματα: *όταν ξύπνησε, ήταν - ακόμη | | ξεκινούσαν - για τη φάμπρικα* (β) κατά τις νυχτερινές ο')ρες: *ταξιδεύω / περκατώ / δουλεύω ~*· φρ. ***μέρα-νύχτα*** νυχθημερόν, ασταμάτητα: *εργάζεται / διαβάζει ~.*
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *νύξ. νυκτ-ός* < 0. *νυκτ-* < **nkM* (με αντιπροσώπευση σε *-υ-* αντί *-ο-*, ίσοις υπό επίδραση λαρυγγικού φθόγγου), συ- νεσταλμ. βαθμ. τού I.E. **nck*-t* «νύχτα», πβ. σανσκρ. nak. αρχ. σλαβ. nosti, λατ. nox, noctis (> γαλλ. nuit, ισπ. noche), γερμ. Nacht. αγγλ. night κ.ά.|.
νυχτερεύω ρ. αμετβ. [μεσν.] {νυχτέρεψα} περνώ άγρυπνος τη νύχτα (ασχολούμενος με κάτι).
[εγυμ. < *αρχ. νυκτερεύω* < *νύκτερος* «νυχτερινός» < *νύξ. νυκτός* + παραγ. επίθημα *-ερος*\. νυχτέρι (το) |νυχτερ-ιού | -κόν) 1. (λαϊκ.) η εργασία ή η δραστηριότητα που γίνεται κατά τη διάρκεια τής νύχτας 2. (συνεκδ.) η αγρυπνία κατά τη νύχτα συν. ξενύχτι.
[ετυμ. < μτγν. *νυκτέριον*, ουδ. τού επιθ. *νυκτέριος* < αρχ. *νύκτερος* «νυκτερινός» < *νύξ, νυκτός*|. **νυχτερίδα** (η) **1.** νυκτόβιο, ιπτάμενο θηλαστικό με λεπτή, δερμάτινη μεμβράνη σε κάθε πλευρά τού σωματός του, ευαίσθητο στην ακοή και την αφή. που τρέφεται με έντομα, γύρη. καρπούς, νέκταρ· ΦΡ. ***έχω το κοκκαλάκι τής νυχτερίδας*** βλ. λ. *κοκκαλάκι* 2. το πτηνό μιας κατηγορίας νυκτόβιων πτηνών, των βαμπίρων, που τρέφονται με αίμα άλλων θηλαστικών και πτηνών.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *νυκτερίς. -ίδος < νύκτερος* «νυχτερινός» < νυς:, *νυκτός* |.
νυχτερινός, -ή. -ό κ. (λόγ.) **νυκτερινός** [αρχ.**| 1.** αυτός που σχετίζεται με τη νύχτα: *- ώρες ι ουρανός* | | το *~ τιμολόγιο τής Λ.Ε.ϊί ι* τού *Ο.Τ.Ε.* **2.** αυτός που γίνεται κατά τη διάρκεια τής νύχτας: *~ μπάνιο / διασκέδαση I επίσκεψη I Βάρδια | | η ~ ζωή τής Αθήνας* αντ. πρωινός

αυτός που λειτουργεί κατά τη διάρκεια τής νύχτας: *- κέντρα δια- σκεδάσεως < σκο/.ή ι λύκειο* 4. αυτός που εργάζεται τη νύχτα: *- θυρωρός / νοσοκόμα* 5. μουι. ***νυκτερινό*** (το) η νυχτοδία (βλ.λ.). **νυχτιά** (η) |μεσν.| (λαϊκ.-λογοτ.) η διάρκεια μιας νύχτας, **νυχτιάτικα** επίρρ.· μέσα στη νύχτα: *ήρθε και μας ξύπνησε ~, να πάμε στο νοσοκομείο | | μ.ς χτύπησε την πόρτα - και μας ανησύχησε.* **νυχτικιά** (η) λεπτό γυναικείο ένδυμα, που φοριέται κατά τη νύχτα.
Επίσης **νυχτικό** (το),
νυχτο- -► νυκτο-
νυχτόβιος, -α. -ο κ. (λόγ.) **νυκτόβιος 1.** (για πρόσ.) αυτός που ξε- νυχτά, συνήθ. διασκεδάζοντας 2. (για ζώα) αυτός που αναζητεί και βρίσκει την τροφή του κατά τη διάρκεια τής νύχτας.
Ιπτυμ. < μτγν. *νυκτόβιος < νυκτό-* (< *νύξ. νυκτός) + βίος}.* **νυχτοήμερα** επίρρ. |μεσν.| (λαϊκ.-λογότ.) νύχτα-μέρα. νυχθημερόν, **νυχτοκάματο** (το) {χο>ρ. γεν. πληθ.) (ειρων.) η αμοιβή για νυχτερινή εργασία.
|ΕΤΥΜ. < *νυχτο- + κάματος,* κατά το *(η)μερο-κάματο}.* **νυχτολούλουδο** (το) hot. καλλωπιστικό φυτό με ποικιλόχροψα άνθη. που αναδίδουν έντονο άρωμα και τα οποία ανυίγουν τη νύχτα και κλείνουν την ημέρα, **νυχτοπερπάτημα** (το) {νυχτοπερπατήμ-ατος Ι -ατα. -άτων) ο νυχτερινός περίπατος, κυρ. τις μεταμεσονύκτιες ώρες· (στον πληθ. κακόσ.) νυχτερινές διασκεδάσεις και ερωτοδουλειές: *τα ~ δεν θα σου βγουν σε καλό | | όλο νυχτοπερπατήματα και τσιλημπουρδίσματα είναι τώρα τελευταία!* — **νυχτοπερπατώ** ρ. Ιμεσν.) Ι-άς κ. -είς...}. **νυχτοπούλι** (το) **1.** /ωολ. κάθε νυκτόβιο πτηνό **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που ξενυχτά.
νυχτοφύλακας (ο) {νυχτοφυλάκων) **1.** πρόσωπο που φυλάει έναν χώρο κατά τη διάρκεια τής νύχτας **2.** ΣΪΡΑΤ. υ νοσοκόμος που φροντίζει τυυς ασθενείς στρατιώτες τη νύχτα.
ΙΕΪΥΜ. < αρχ. *νυκτοφύλαξ. -ακος* < νυκτο- « *νύξ, νυκτός) + φύλαξ*]. **νυχτοφυλακή** (η) Ιμτγν.Ι **1.** η νυχτερινή φρουρά **2.** στρλτ. το σύνολο των στοατιωτών που είναι νυχτερινοί σκοποί, **νυχτωδία** κ. (λόγ.) **νυκτωδία** (η) 11888J Ινυχτωδιών) μους. κομμάτι φωνητικής ή ενόργανης μουσικής, με ελεύθερη μορφή, βραδύ, γλυκό και μελαγχολικό σκοπό, προορισμένο να εκτελείται τη νύχτα ή να αναφέρεται σε αυτή: «*ποια* - ρον νου σου *έχει* πάρει» (Α. Αλκαίος) ΣΥΝ. νυκτερινό, νοτούρνο.
ΙΕΤΥΜ. < *νύχτα + -ωδία < ωδή*\. **νυχτώνω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.Ι [νύχτω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** με βρίσκει η νύχτα: *μέχρι να βρούμε ταξί. νυκτώσαμε.* **2.** (απρόσ. ***νυχτώνει)*** έρχεται, πέφτει η νύχτα: *- νωρίς τον χειμώνα* 3. (μεσοπαθ. ***νυχτώνομαι***) με βρίσκει η νύχτα (να κάνω κάτι που έχω αρχίσει από νωρίς): *άρχισε νωρίς το πρωί το διάβασμα, για να μη νυκτωθείς* [| *νυκτωθήκαμε κι ακόμη να τελειώσουμε τη δουλειά* 4. (η μτχ. ***νυχτωμένος,*** *-η, -ο)* για πρόσωπα πυυ δεν σχετίζονται με την πραγματικότητα, που αγνοούν τελείως πώς έχουν τα πράγματα: *αν νομίζεις ότι χωρίς προσπάθεια θα επιτύχεις, είσαι ~ | | είναι βαθιά / μακριά τίποτα δεν κατα- λαβαίνει απ όσα γίνονται γύρω τον.* — **νύχτωμα** (το),
νωδός, -ή, -όν (λόγ.) αυτός που δεν έχει δόντια συν. φαφούτης, ξεδοντιάρης.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *νε- / νη-* στερητ. (βλ. λ. *νήνεμος) + -ωδός < οδών, οδό- ντος* (με έκταση τυύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) |.
Νώε (ο) {άκλ.) Μ.Δ. κεντρικό πρόσωπο στην αφήγηση τού κατακλυσμού. από τον υποίο σώθηκε με θεία υπόδειξη αυτός και η οικογένειά του μέσα σε μια κιβωτό· φρ. (α) ***κατακλυσμός τού Νώε*** βλ. λ. *κατακλυσμός* (β) ***απ' τον καιρό τού Νώε*** από πάρα πολύ παλιά.
]ΕΤΥ.Μ. < μτγν. *Νώε* < εβρ. Noah. πιθ. «ανάπαυση, παρηγοριά»· πβ. 11.Δ. *Γένεσις 5. 29: καί έπωνόμασεν τό όνομα αύτοϋ Νώε λέγων, ο ντος διαναπαύσει ημάς άπό τών έργων ημών καί άπό τών λυπών τών χειρών ημών...}.*
νωθρός, -ή, -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από βραδύτητα στις κινήσεις του και οκνηρία ΣΥΝ. οκνός. ακαμάτης, χαλαρός ΑΝΤ. εργατικός. φιλόπονος, προκομμένος 2. (για τον τρόπο σκέψης) αργός ή χωρίς να παράγει σκέψη, που αποφεύγει τους δύσκολους συλλογι

σμούς. – **νωθρά** επίρρ.. **νωθρότητα** (η) [αρχ.].
[ετυμ. αρχ. < *νωθής* «οκνηρός, βραδυκίνητος». Πρόκειται για λ. τής οποίας το α' συνθ. είναι το στερητ. μόριο *νε- / νη-* (βλ. κ. *νήνεμος). Ως* προς το β' συνθ. εχει διατυπωθεί η άποψη ότι προέρχεται από το ρ. *ώθώ* (με τη σημ. «αυτός που δεν μετακινείται από τη θέση του») ή. κατ' άλλη εκδοχή, από το αρχ. *οθομαι* «νοιάζομαι, ανησυχώ» (με τη σημ. «αυτός που αδιαφορεί, που δεν νοιάζεται για τίποτε»)], **νωματάρχης** (ο) -♦ ενωμοτάρχης **νωμίτης** (ο) -> ωμίτης **νώμος** (ο) -* ώμος
νωπογραφία (η) [1896] {νωπογραφιών} **1.** η τεχνική τής τοιχογραφίας. που χαρακτηρίζεται από την τοποθέτηση χρωμάτων διαλυμένων σε νερό πάνω σε νωπό ασβεστοκονίαμα- αλλιώς *φρέσκο* (το) 2. (συνεκδ.) το έργο ζωγραφικής που έγινε με αυτή την τεχνική. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική.*
[ετυμ. Λπόδ. τού ιταλ. frcsco (βλ. κ. *φρέσκος)}.* **νωπός,** -ή. -ό 1. φρέσκος: ~ *κρέας / ψάρια / φρούτα* αντ. κατεψυγμέ- νος 2. (μτφ.) αυτός που είναι πρόσφατος: ~ *ειδήσεις / αναμνήσεις / ψυχικά τραύματα* ανί. παρωχημένος 3. (για λουλούδια και καρπούς) αυτός που κόπηκε μόλις πρόσφατα συ Ν. φρεσκοκομμένος αντ. ξερός, μαραμένος **4.** (για χώμα) αυτός που έχει πριν από λίγο σκαφτεί: γο ~ *χώμα* συν. φρεσκοσκαμμένο χώμα **5.** (συνεκδ.) αυτός που δεν έχει ακόμη στεγνώσει: ~ *ρούχα* ΣΥΝ. αστέγνωτος, υγρός ΛΝΤ. στεγνός. – **νωπότητα** (η) 118891.
[ετυμ. μεσν. < **νεωπός* (με συγκοπή) < *νεο- + -ωπός* < *ώψ. ώπός* «όψη, βλέμμα»).
νωρίς κ. **ενωρίς** επίρρ. |νωρίτερα} **1.** κοντά στην αρχή χρονικού διαστήματος: - *το πρωί / το απόγευμα /* γο *βράδυ /* γο *μεσημέρι* λν γ. αργά 2. σε χρονικό διάστημα πριν από τον καθορισμένο, συνηθισμένο ή αναμενόμενο χρόνο: *ξυπνάει* ~ jj *πάει στη δουλειά του* ~ | | ο *αγώνας τελείωσε* ~ | | *έφτασα πιο* ~ *από σένα·* φι>. (α) *από νωρίς* πριν από τον κανονικό, τον συνηθισμένο ή τον αναμενόμενο χρόνο: *πιάνω δουλειά* ~ | | *έμαθα ξένες γλώσσες όταν ήμουν στο δημοτικό* (β) *το νωρίτερο / το πιο νωρίς* το πιο κοντινό μελλοντικό χρονικό σημείο: *το νω- ρίτερο που μπορείς να παραλάβεις το σακάκι είναι την επόμενη Τρίτη* ant. το αργότερο (γ) (εμφατ.) *νωρίς-νωρίς* αρκετά πριν από καθορισμένο χρονικό σημείο: *ήρθες - σήμερα 3.* στην αρχή κατάστασης, διαδικασίας, αφήγησης, έργου κ.λπ.: ο *συγγραφέας μάς προϊδεάζει* ~ *για όσα θα ακολουθήσουν.* ·** σχολιο λ. *ντόπιος.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ενωρίς* < μτγν. *ένωρος* «έγκαιρος», σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *εν ώρα* (κατά τα επιρρ. *μέχρις, άχρις)].* νώτα (τα) 1. η ραχιαία επιφάνεια τού σώματος τού ανθρώπου και των σπονδυλωτών ζώων ΣΥΝ. πλάτη· ΦΡ. *στρέφω τα νώτα (σε κάποιον) (τά νώτα έντρέψαι,* Ηροδ. 7, 2ΙΙ) (i) δείχνω αποστροφή ή περιφρόνηση για (κάποιον) (ii) εγκαταλείπω τη μάχη, τρέπομαι σε φυγή 2. ΣΤΡΑΤ. τα στρατιωτικά τμήματα που βρίσκονται πίσω από την πρώτη γραμμή τού μετώπου: *δέχομαι επίθεση από τα* ~ ΣΥΝ. μετόπισθεν. ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *νώτα* (σπάν. εν. *νώτον),* αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με λατ. natis. nates (πληθ.) «γλουτός, -οί». αν και ικανοποιεί σημασιολο- γικώς, προϋποθέτει δυσερμήνευτη θεματική εναλλαγή *n9-ti / nO-toj. νωτιαίος, -α. -ο ΙΑΤΡ. αυτός που σχετίζεται με τη σπονδυλική στήλη ανθρο)πων ή ζώων: ~ *γάγγλια! νεύρα·* ΦΡ. *νωτιαίος μυελός* βλ. λ. *μυε- λός.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *νωτιαίος* < *νώτον,* βλ. κ. *νώτα*\. νωχέλεια (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.Ι (λόγ.) η βραδύτητα, η οκνηρία στο σώμα και στον νου ΣΥΝ. νωθρότητα. βραδυκινησία, χαύνωση ΑΝΤ. ενεργητικότητα, ζωτικότητα, νωχελικός, -ή. -ό αυτός που γίνεται με νωχέλεια: *αργές. ~ κινήσεις* | | *- περίπατος.* Επίσης (λόγ.) νωχελής, -ής, -ές [αρχ.]. – νωχελικά επίρρ.. νωχελικότητα (η).
[Ι-.ΤΥΜ. < αρχ. *νωχελής,* αγν. ετύμου. Φαίνεται ότι η λ. *νωχελής* έχει παρόμοιο μορφολ. σχηματισμό προς το επίθ. *νωθής* (βλ. λ. *νωθρός*), καθώς και ότι το α' συνθ. είναι το νε- / νη- στερητ. (βλ. λ. *νήνεμος).* Περαιτέρω, όμως, ανάλυση είναι αβέβαιη, καθώς η σύνδεση με τυ θ. τού ρ. *κέλλω* «ελαύνω» δεν τεκμηριώνεται επιστημονικώς|.

s, ξ: ξει ή ξι, το δέκατο τέταρτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Το γράμμα *ζ.* είναι μια καινοτομία τού ελληνικού αλφαβήτου, όπου χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερο γράμμα (μονόγραμμα), για να δηλώσει δύο σύμφωνα ή, μάλλον, ένα συμφωνικό σύμπλεγμα, το [ksj. Το ίδιο έγινε στην Αρχαία και προκειμένου περί τού *ψει* (= ps) και τού *ζήτα* (=zd). καθώς και περί των *δασέων συμφώνων* (θ—th. <p=ph. χ=kh). Η συχνότητα τής εμφάνισης των συμπλεγμάτων [ks] και Lps| στους χρόνους των ουρανικόληκτων και χειλικόληκτων ρημάτων και πολλών ονοματικών παραγώγων *(διώκ-ω: διώξ-ω, έδίωξ-α - δῖωξις - κήρυξ, καλύπ-τω: καλύψω, έκάλυψα - κάλυψις - λαϊλαψ)* οδήγησε πιθανότατα στη δήλωσή τους με ιδιαίτερο γράμμα (μονόγραμμα), αφού προηγουμένως πέρασαν από διγράμματες δηλώσεις ([ks| = ΚΣ ή ΧΣ, [ps] = ΠΣ ή ΦΙ). Σε αντίθεση με τα λεγάμενα *ανατολικά* αλφάβητα (ή «κυανά» στον χάρτη των αλφαβήτων τής Ελληνικής τού Γερμανού A. Kirchhoff: *Studicn /.ur Geschichte des Griechischen Alphabets*, 1887). όπου το γράμμα Ξ δήλωσε το [ks] (ΞΑΝΘΟΣ) και το γράμμα Χ το δασύ [kh] (ΧΑΙΡΕΤΕ), στα *δυτικά* (ή «κόκκινα») αλφάβητα (Εύβοιας, Βοιωτίας, Φωκίδας, Λοκρίδας. Θεσσαλίας, ΝΑ. Πελοποννήσου, Κεφαλληνίας. Ιθάκης. Κ. Ιταλίας κ.ά.) το [ksj δηλώθηκε από το γράμμα Χ (πβ. τα λατ. Xenocrates, Xenophanes. Xenophon κ.λπ. και τα νεότ. αγγλ. xenophobia, xerography, xeropthalmia. xerophyie κ.λπ.). Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής ανάγουν την προέλευση τού *ξει* στο βορειοσημιτικό γράμμα samckh. με το οποίο συμπίπτουν μορφικά. Είτε ακροφωνικά (s[amcjkh

s-kh ? kh-s > ks) είτε με συμφυρμό των αρκτικών γραμμάτων των βορειοσημιτικών συριστικών γραμμάτων samekh και sin: [samejkh s[inj > khs > ks προήλθε το ξει τής Ελληνικής (το -ει κατά τα *πει, φει. χει* και *ψει).* το οποίο με τον ιωτακισμό πήρε τη μορφή τού ξι όμοια με τα *πι. φῖ, χι* και *ψι*, που όλα γράφτηκαν φωνητικά (με -/-). ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλφάβητο, γραφή.*

=, **ξ** ξει κ. ξι* το δέκατο τέταρτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *ζει. αριθμός.* **ξάγι** (το) {ξαγ-ιυύ j -ιών! 1. το κόσκινο ή άλλο δοχείο όμοιας χωρητικότητας, με το οποίο μετριέται το ποσοστό αλέσματος που κατακρατεί ο μυλωνάς 2. (συνεκδ.) το ποσοστό αλέσματος που κατακρατεί ο μυλωνάς **3.** τυ ποσό με το υποίο αμείβεται ο μυλωνάς ΙΥΝ. αλεστικά

μονάδα χωρητικότητας των δημητριακο')ν 5. μέτρο πυρίτιδας και σφαιριδίων για τα κυνηγετικά όπλα 6. το μέτρο που χρησιμοποιείται για το ζύγισμα τού μεταξόσπορου και άλλων πολύτιμων αντικειμένων· ισοδυναμεί προς το ένα έκτο τής ουγγιάς.

|Π ΥΜ. μεσν. < μτγν. *εξάγιον* < λατ. exagium «ζυγός, στάθμιση»}. **ξαγκιστρώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. !ξαγκίστρω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ (αμετβ.) 1. αποσπώ (κάτι) από το αγκίστρι: ~ *ψάρι συν*', απαγκιστρώνω ΑΝΙ'. αγκιστρώνω 2. ΝΑΥΤ. ξεγαντζώνω, σηκώνω την άγκυρα ♦ 3. (μετβ.) (μτφ.) αποδεσμεύω από δύσκολη κατάσταση. — **ξαγκ»στρωμα** (τυ). Ιετυμ. < *ξ(ε)- + αγκιστρώνω].* **ξάγναντα** επίρρ. (λαϊκ.) απέναντι, αντίκρυ.

ξαγνάντεμα (το) {ξαγναντέμ-ατος [-ατα, -άτων} η παρατήρηση ενός τόπου από ψηλά.

ξαγναντεύω ρ. μετβ. {ξαγνάντεψα} παρατηρώ κάτι από ψηλά και σε μακρινή απόσταση: *απ' γο μπαλκόνι τού σπιτιού μου ~ τη θάλασσα.* j i-ΤΥΜ. < *ξ(ε)- τ αγναντεύω*]. **ξάγναντο** (το) τυ σημείο από το οποίο μπορεί να έχει κανείς πανοραμική θέα ενός τοπίου, **ξαγρύπνημα** (το) ♦ ξαγρυπνώ

ξαγρύπνια (η) η αγρύπνια (βλ.λ.). ^ σχο.μο λ. -ια. **ξάγρυπνος,** -η. -ο αυτός πυυ ξαγρυπνά: *έμεινε - όλη τη νύχτα από το άγχος του.*

ξαγρυπνώ ρ. αμετβ. {ξαγρυπνάς... | ξαγρύπν-ησα, -ημένος κ. -ισμέ- νος} μένω άγρυπνος, δεν κοιμάμαι τη νύχτα ΣΥΝ. ξενυχτώ. — **ξαγρύπνημα** κ. **ξαγρύπνιαμα** (το).

(ετυμ. < *ξ(ε)- + αγρυπνώ\.* **ξαδέλψη** κ. **ξαδέρφη** (η) η εξαδέλφη (βλ. λ. *εξάδελφος).* — (υποκ.)

ξαδελψούλα κ. **ξαδερψούλα** (η), **ξαδέλφι** κ. **ξαδέρφι** (το) {ξαδελφ-ιού j-ιών} υ εξάδελφυς. — (υποκ.)

ξαδελφάκι κ. **ξαδερφάκι** (το). ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *βράχος.* **ξάδελφος** [μεσν.] κ. **ξάδερφος** (ο) ο εξάδελφος. - (υποκ.) **ξαδελ- ψούλης** κ. **ξαδερφούλης** (Ο), **ξαίνω** ρ. μετβ.]έξαν(χ. ξάσ-τηκα. -μένος} **1.** καθαρίζω μαλλί ή λινάρι, ώστε να είναι κατάλληλο για κλώσιμο ΣΥΝ. λαναρίζω 2. χτενίζω τα μαλλιά έτσι, ώστε να έχουν μεγαλύτερο όγκο, να φουντώνουν.

}ι ::ίύμ. αρχ. λ., πυυ εμφανίζει το θ. *ξ-* (< *qs-) των ρ. *ξέω* και *ξύνω* (βλ.λ.) και σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς το ρ. *υφαίνω].* **ξακουσμένος,** -η. -ο Ιμεσν.) αυτός που είναι γνωστός σε πολύ κόσμο: - *επιστήμονας* συν. ονομαστός, περίφημος, ξακουστός. ^ ΣΧΟΜΟ λ. *φημισμένος.* **ξακουστός,** -ή, -ό [μεσν.Ι ο ξακουσμένος. σχόλιό λ. *φημισμένος.* **ξσκρίδι** (το) [ξακριδ-ιυύ [-ιών} **1.** το πρώτο και το τελευταίο σανίδι κορμού δέντρου, ο οποίος πριονίστηκε κατά μήκος 2. το κομμάτι που αφαιρείται από τα άκρα μεγάλου τεμαχίου (φύλλου χαρτιού, υφάσματος, δέρματος κ.λπ.) **3.** (μτφ.) το άχρηστο υπόλειμμα συν. απόρριμμα.

[ΕΤΥΜ. < *ξακρίζω* (υποχωρητ.). βλ.λ.|. **ξακρίζω** ρ. μετβ. {ξάκρισ-α. -μένος} **1.** κόβω τις περιττές άκρες ενός αντικειμένου: ~ *βιβλίο : ύφασμα* ΣΥΝ. (λόγ.) ακροτομώ' (σπάν.) 2. παίρνω (κάποιον) παράμερα, για να του μιλήσω Συν. ξεμοναχιάζω **3.** παραμερίζω (κάτι) ως περιττό. — **ξάκριαμα** (το) (σημ. I).

[ι ::τγΜ. < *ξ(ε)- + ακρίζω* < *άκρο].* **ξαλαφρώνω** κ. **ξελαφρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξαλάφρω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. απαλλάσσω (κάποιον) από ένα βάρος, κάνω ελαφρύτερο το φορτίο του: *δώσε μου τη μία τσάντα, να σε ξαλαφρώσω* 2. (μτφ.-λαϊκ.) αφαιρώ από κάπυιον κάτι πολύτιμο που έχει ρπάνω του (πορτοφόλι, χρήματα, κόσμημα κ.ά.): *ένας πορτοφο?*άς που ξαλάφρωνε τις τσέπες το)ν επιβατών τού λεωφορείου* jj *διάφοροι επιτήδειοι προσπαθούν να σας ξαλαφρώσουν το πορτοφόλι* ♦ (αμετβ.) **3.** γίνομαι ελαφρύτερος: *έχασα μερικά κιλά και ξα/.άφρωσα* **4.** απαλλάσσομαι από ψυχικό βάρος: *ξα/.άφρωσε η ψυχή / ο νους απ' τις σκοτούρες i τα βάσανα]] τα είπα και ξαλάφρωσα* **5.** ανακουφίζομαι από σωματικό πόνο: *έκανα την ένεση και ξαλάφρωσα* 6. (ειδικότ.) ανα- κουφίζυμαι κάνοντας τη σωματική μου ανάγκη: *πήγε στην τουαλέτα και ξαλάφρωσε.* — **ξαλάφρωμα** κ. **ξελάφρωμα** (το), **ξαλάφρωαη** (η). Ιετυμ. μεσν. < *ξ(ε)- + ά/.αφρώνω* < *ελαφρώνω],* **ξαλμυρίζω** ρ. -* ξαρμυρίζω

ξαμολώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {ξαμολάς... | ξαμόλ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος) (λαϊκ.) 1. αφήνω (κάπυιον/κάτι) ελεύθερο να ορμήσει εναντίον άλλου: *ξαμόλησε τα σκυλιά να τους κατασπαράξουν* ΑΝΤ. συγκρατώ, συμμαζεύω 2. (ειδικότ.) στέλνω (κάποιον) επειγόντως να κάνει (κάτι): *ξαμόλησε τους εισπράκτορες να μαζέψουν όλες τις οφειλές* 3. (μεσοπαθ. ***ξαμολιέμαι)*** (α) ορμώ ακάθεκτος: *ξαμολήθηκαν να βρουν τον καταζητούμενο || ξαμολήθηκαν τα λαγωνικά τής εφορίας στην αγορά* (β) ξεκινώ βιαστικά.

(είύμ. < *ξ(Γ)- + αμολώ].* **ξαμώνω** ρ. {ξάμωσα} (λαϊκ.) 1.(α) πλησιάζω κάποιον (συνήθ. απειλητικά) (β) απειλώ κάποιον με σηκωμένο το χέρι. ετοιμάζυμαι να χει- ρυδικήσω **2.** ορμώ, επιτίθεμαι **3.** σημαδεύω **4.** βάζω σκοπό, προσπαθώ. |ΕΤ'ΥΜ. μεσν. < *έξαμον*•' άξαμον{< λατ.* examen «εξέταση, στάθμιση») + παραγ. επίθημα -ώνω|. **ξανά** επίρρ.· πάλι. άλλη μια φορά, εκ νέου: να *μην πας ·~ σε αυτό το κατάστημα ||} ρωτώ / μιλώ / τρώω* ~ [[(ως εντολή ή παράκληση για επανάληψη): *υ γυμναστής τους είπε. αφού έκαναν την άσκηση: ~ ! || το κοινό φωνάζοντας απαιτούσε: ~!* ΦΡ. (α) (εμφατ.) ***ξανά και ξανά*** επανειλημμένα, συνέχεια: *δεν μπορώ να ακούω - τις ίδιες υποσχέσεις από τους πολιτικούς· Βαρέθηκα πια!* (β) ***ξανά-μανά*** για κάτι που επαναλαμβάνεται συχνά και ενοχλητικά: '<συνεντεύξεις *στις εφημερίδες και τα περιοδικά, ρεπορτάζ και δηλώσεις στην τηλεόραση και ~ συνεντεύξεις, ρεπορτάζ και δηλώσεις...»* (εφημ.). *·* σχόλιό λ. *ανά.* [ιτυμ. μεσν. < προθ. ές + *ανά.* κατ' απόσπαση από σύνθ. λ. (με σίγηση τού αρχικού άτονου *έ-).* πβ. *έξ-ανα-στρέφω · ξανα-στρέφω,* όπου το *ξανά-* θεωρήθηκε αυτοτελές μόρφημα), **ξανα-** κ. **ξανά-** κ. **ξαν-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** επανάληψη: *ξανα-γράφω, ξανα-κτ\)κώ, ξανα-βάφω, ξανα-σμίξιμο* 2. επιστροφή σε πρυηγούμενη θέση, κατάσταση, χρονικό σημείο κ.λπ.: *ξα- να-γυρνώ, ξαν-αρχίζω [[γιατί ξανάρθες:*

(κτυμ. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, για το οποίο βλ. λ. *ξανά\.* **ξαναβγάζω** ρ. μετβ. {ξανάβγαλα} **1.** βγάζω και πάλι · **2.** εκδίδο) εκ νέυυ: ~ *βιβλίο , περιοδικό* ΣΥΝ. επανεκδίδω, **ξαναβλέπω** ρ. μετβ. Ιμεσν.} {ξαναείδα κ. ξανάδα} **1.** συναντώ (κάπυιον) πάλν. *θα σε ξαναδώ μετά. γι' αυτό δεν σε χαιρετώ | | αν με ξα- ναδεί. να μου γράψει! [[φύγε και να μη σε ξαναδώ μπροστά μον!* · 2. ξαναβρίσκω την όρασή μυυ · **3.** (μτφ.) σκέφτομαι, εξετάζω ή μελετώ (κάτι) για δεύτερη φορά: *ήθελε να ξαναδεί τα χειρόγραφά του. πριν τα δώσει στο τυπογραφείο.*

ξανάβω ρ. αμετβ. {ξάν-αψα, -αμμένος} **1.** παθαίνω έξαψη: *ξάναψα απ' το τρέξιμο || γιατί είσαι έτσι ξαναμμένος*; ΣΥΝ. αναψοκοκκινίζω 2. καταλαμβάνομαι από οργή, εξοργίζομαι.
[ετυμ. < *ξ(ε)-* + *ανάβω*). **ξαναγεννιέμαι** ρ. αμετβ. {ξαναγεννή-θηκα, -μένος! **1.** γεννιέμαι για δεύτερη φορά 2. (μτφ.) ξαναβρίσκω τις δυνάμεις, ανακτώ τη ζωντάνια μου: *απολαμβάνοντας τη μαγεία τής φύσης ξαναγεννήθηκα* ΣΥΝ. αναζωογονούμαι, αναγεννώμαι.
Ιετυμ. < μεσν. *ξαναγεννώ* < μτγν. *έξαναγεννώμαι* < *εξ-* + *άνα-* + γεννώ / *-ώμαι*\.
ξαναγίνομαι ρ. αμετβ. αποθ. [μεσν.] {ξανάγινα κ. ξαναγίνηκα κ. ξαναγένηκα} 1. γίνομαι πάλι. επαναλαμβάνομαι: *τέτοιο ειδεχθές έγκλημα δεν ξανάγινε ποτέ* 2. δημωυργούμαι ξανά, ξαναφτειάχνομαι: *πρόσεχε το, γιατί αν χαλάσει, δεν ξαναγίνεται* ΣΥΝ. αναπλάθομαι **3.** επανέρχομαι στην προηγούμενή μου κατάσταση: ~ *επιμελής! οικονόμος*

αναγεννιέμαι, αναζωογονούμαι. ΣΧΟΛ/Ο λ. *αποθετικός*. **ξαναεπαναλαμβάνω** ρ. μετβ. (καταχρ.-επιτατ.) λέω (κάτι) ξανά. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *επαναλαμβάνω*. **ξαναζωντανεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξαναζωντάνεψα} ♦ (μετβ.) **1.** ξαναφέρνω (κάποιον/κάτι) στη ζωή ΣΥΝ. αναστaίνω 2. (μτφ.) ξαναφέρνω στον νου μου (κάτι): *αυτές οι εικόνες ξαναζωντάνεψαν στη μνήμη μας τα γεγονότα τής επανάστασης* ΣΥΝ. αναθυμούμαι ♦ (αμετβ.) **3.** επανακτώ τη ζωντάνια μου ΣΥΝ. ανανεώνομαι, αναζωογονούμαι 4. ξανάρχομαι στη μνήμη ή επαναλαμβάνομαι με παρόμοιο τρόπο: *με τον νέο σεισμό ξαναζωντανεύουν σκηνές τρόμου*. – **ξαναζωντάνεμα** (το). ε
ξανακούω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξανάκουσ-α, -τηκα} ♦ **1.** (μετβ.) ακούω, πληροφορούμαι για δεύτερη φορά· ΦΡ. ***πού ξανακούστηκε;*** είναι πρωτάκουστο: ~ *να κατηγορείται κάποιος, επειδή είναι τίμιος;* ♦ 2. (αμετβ.) αποκτώ την ακοή μου. **ξανακτίζω** ρ. -* ξαναχτίζω **ξανακτυπώ** ρ. -*■ ξαναχτυπώ
ξαναλέ(γ)ω ρ. μετβ. [μεσν.] {ξανάπα κ. ξαναείπα} λέω για δεύτερη ή πολλοστή φορά, επαναλαμβάνω· ΦΡ. ***τα ξαναλέμε*** θα ξανασυζητήσουμε το θέμα (λέγεται και ως απλός αποχαιρετισμός), **ξάναμμα** (το) {ξανάμματος] -ατα, -άτων} (καθημ.) η έξαψη (βλ.λ.).
[ετυμ. μεσν. < *ξανάφτω* < αρχ. *έξανάπτω* < *έξ-* + *άνάπτω*\.
ξαναμμένος, -η, -ο -* ξανάβω
ξανανιώνω ρ. αμετβ. {ξανάνιω-σα. -μένος} **1.** νιώθω πάλι νέος, αισθάνομαι ακμαίος ΣΥΝ. αναζωογονούμαι **2.** ανανεώνομαι ηθικά, ψυχικά. πνευματικά. - - **ξανάνιωμα** (το).
ΙΚΤΥΜ; μεσν. < *ξανανεώνω* < μτγν. *έξανανεούμαι*. ίδια σημ., < *έξ-* + *ανανεούμαι* (βλ. κ. *ανανεώνω*)|. **ξανανταμώνω** ρ. μετβ. {ξαναντάμω-σα. -θηκα} ανταμώνω, συναντώ ξανά (κάποιον).
ξαναπάω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξαναπήγα} ♦ (αμετβ.) **1.** πηγαίνω πάλι (κάπου) ξαναπηγαίνω: *δεν ~ σχο/^είο!* ♦ (μετβ.) 2. επαναλαμβάνω (κάτι): *ξαναπάμε το τραγούδι όλοι μαζί*; **ξαναπιάνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {ξανάπιασα} **1.** πιάνω (κάτι) ξανά **2.** (μτφ.) συλλαμβάνω εκ νέου (κάποιον): *τον ξανάπιασε η αστυνομία, αυτή τη φορά για κλοπή* **3.** αρχίζω να ασχολούμαι ξανά με (κάτι που είχα αφήσει): *ξανάπιασε την κηπουρική*. **ξαναρχίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {ξανάρχισα} ♦ **1.** (μετβ.) ξεκινώ πάλι (κάτι από την αρχή): ~ *τη δου?.ειά* ♦ 2. (αμετβ.) αρχίζω πάλι: *ξανάρχισαν οι φωνές και οι καβγάδες*. **ξαναρχινώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξαναρχινάς... | ξαναρχίνησα} (λαϊκ.) ξαναρχίζω. – **ξαναρχίνιαμα** (το), **ξανάρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μεσν.] {ξανάρθα κ. ξαναήρθα} έρχομαι πάλι ΣΥΝ. επιστρέφω, επανέρχομαι ΛΝΤ. ξαναφεύγω. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.
ξανασαίνω ρ. αμετβ. {ξανάσανα} 1. ξαναπαίρνω αναπνοή, σταματώ να ασθμαίνω 2. ξεκουράζομαι, βρίσκομαι σε κατάσταση ανάπαυσης και ηρεμίας. –**ξανάοασμα** (το).
[ετυμ. μεσν. < *ξ(ε)-* + *άνασαίνω*]. **ξανάστροφος,** -η, -ο **1.** ανάστροφος (βλ.λ.). αναποδογυρισμένος **2.** *ξανάστροφη* (η) (α) η αντίθετη (από την παλάμη) πλευρά (τού χεριού): *τον κτύπησε με την ~ τού χεριού του* (β) (συνεκδ.) το ράπισμα που δίνεται με τη ράχη τής παλάμης: *θα φας καμιά ~ και θα δεις τον ουρανό σφοντύλι* συν. ανάποδη.
[εγυμ. μεσν. < *έξανάστροφος* < αρχ. *έξαναστρέφω* «αναποδογυρίζω»
έξ- + *άνα-* + *στρέφω*].

ξανατρέχω ρ. αμετβ. [μεσν.] {ξανάτρεξα} **1.** αρχίζω να τρέχο) ξανά **2.** ΑΟΛ. ξαναπαίρνω μέρος σε αγοίνα δρόμου, τρέχω πάλι και γενικότ. λαμβάνω πάλι μέρος σε αθλητικούς αγο>νες: *μετά τον τραυματισμό του φοβήθηκε ότι δεν θα ξανατρέξει || στα 35 του χρόνια αποφάσισε να ξανατρέξει*.
ξαναφαίνομαι ρ. αμετβ. αποθ. [μεσν.Ι {ξαναφάνηκα} παρουσιάζομαι, εμφανίζομαι ξανά: *«δεν χάνομαι στα τάρταρα, μονάχα ξαποσταίνω / στη ζωή ~ και λαούς ανασταίνω»* (Κ. Παλαμάς) || *δεν ξαναφάνηκε στο μαγαζί*. **ξανάφτω** ρ. αμετβ.]μεσν.| ξανάβω (βλ.λ.).
ξαναχτίζω κ. **ξανακτίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.] {ξανάχτισ-α, -τηκα. -μένος}
χτίζω εκ νέου οικοδόμημα, το οποίο γκρεμίστηκε συν. ανοικοδομώ
κάνω μια πόλη να ξαναβρεί την ακμή της.
ξαναχτυπώ κ. **ξανακτυπώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {ξαναχτυπάς... | ξαναχτύπ-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} ♦ 1. (μετβ.) χτυπώ (κάποιον) ξανά ♦ (αμετβ.) 2. προβαίνω και πάλι σε (συνήθ. παράνομη ή κατακριτέα) πράξη, ενέργεια: *οι ληστές ξαναχτύπησαν || ο υπουργός ξαναχτύπησε με νέες εμπρηστικές δηλώσεις* 3. (για φυσικό φαινόμενο) συμβαίνω ξανά (με σοβαρές επιπτώσεις): *ο εγκέλαδος ξαναχτύπησε στην Καλαμάτα*. **ξανεμίζω** ρ. ♦ εξανεμίζω
ξανθαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξάνθυνα} ♦ (μετβ.) **1.** (α) βάφω κάτι ώστε να αποκτήσει ξανθό χρώμα: *ξάνθυνε τα μαλλιά της* (β) κάνω κάτι να αποκτήσει ανοιχτό χρώμα: *τσιγαρίστε τα κρεμμύδια, ώσπου να ξανθύνουν* ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι ξανθός: *μικρός ήταν μελαχρινός. τώρα που μεγάλωσε ξάνθυνε*.
Ξανθή (η) γυναικείο όνομα.
[εγυμ. < επίθ. *ξανθός*, πβ. αρχ. *Ξάνθη]*.
Ξάνθη (η) πόλη τής Θράκης, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νο- μός Ξάνθης)*.
[ετυμ. μεσν. πόλη. που φαίνεται να ταυτίζεται με την αρχ. *Ξάνθεια*, αν και τίποτε δεν παραδίδεται για την ιστορία της μέχρι τον i 4ο αι.
αρχ. *Ξάνθεια* ήταν θρακική πόλη των Κικόνων. που ονομάζονταν επίσης *Ξάνθιοι*. Βλ. λ. *ξανθός}*. **ξανθίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {ξάνθισ-α, -μένος} ξανθαίνω (βλ.λ.).
ξάνθισμα (το) |αρχ.Ι.
Ξανθίππη (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.
[Li υμ. αρχ. κύρ. όν.. θηλ. τού *Ξάνθιππος* < *ξανθός* + *ϊππος}*. **ξανθογένης** (ο) [μεσν.Ι {ξανθογένηδες} πρόσωπο πυυ έχει ξανθά γένια.
ξανθοκόκκινος, -η. -ο [1809] **1.** αυτός που έχει χρώμα ανάμεσα στο ξανθό και το κόκκινο: ~ *άλογο* ΣΥΝ. πυρρός **2.** αυτός που έχει μαλλιά ξανθά και δέρμα κοκκινωπό, **ξανθοκυανωπία** (η) {χωρ. πληθ.Ι ιατρ. η πάθηση τής όρασης που χαρακτηρίζεται από αδυναμία διακρίσεως τού κίτρινου και τού γαλάζιου χρώματος.
|γ.τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. xanihocyanopia). **ξανθομάλλης,** -α, -ικο {ξανθομάλληδες} αυτός που εχει ξανθά μαλλιά. Επίσης **ξανθόμαλλος,** -η. -ο.
ξανθομαλλού (η) (ξανθομαλλούδες} (λαϊκ.) η γυναίκα που έχει ξανθά μαλλιά. Επίσης **ξανθομαλλούσα** [μεσν.] **ξανθομούστακος,** -η, -ο αυτός που έχει ξανθό μουστάκι. **ξανθοπώγων** (ο) {ξανθοπώγ-ωνος, -ωνα | -ωνες, -ώνων} (λόγ.) αυτός που έχει ξανθά γένια.
[ετυμ. μεσν. < *ξανθός* + *πώγων* «γενειάδα» (βλ.λ.)J. **ξανθός,** -ή/-ιά, -ό **1.** (για μαλλιά και τρίχες) αυτός πυυ έχει χρώμα ανοιχτό κίτρινο ή ωχρό σαν το χρώμα τού χρυσού ή των σταχυών: ~ *γένια / μα?,λιά / ανταύγειες* συν. χρυσαφής. κιτρινωπός, (λαϊκ.) ρού- σος 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει ξανθά μαλλιά: *«τις άλλες τα ήπλεξα κι εγώ με μια ξανθιά μικρούλα»* (λαϊκ. τραγ.) || (ως ουσ.) *ανέκδοτα για ξανθές || εντυπωσιακή ξανθιά |[ξανθιές και μελαχρινές || οι άντρες προτιμούν τις ~*· φρ. *ξανθό* ρεΐΐΟς οι Ρώσοι: *θα μας σώσει, λέγανε. το ~ τού Βορρά* 3. (για πράγματα) αυτός που έχει χρυσοκίτρινο χρώμα: ~ *μέλι / μπίρα / σταφίδα* |j *«πάνω στην άμμο την ξανθή γράψαμε τ' όνομά της»* (Γ. Σεφέρης) 4. *ξανθό* (το) το ίδιο το χρυσοκίτρινο (ξανθό) χρώμα. – **ξανθότητα** (η) [μτγν.].
ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. Η σύνδ. με το λατ. canus «λευκός, υπόλευκος» παρουσιάζει μορφολ. και σημασιολ. δυσχέρειες, ενώ εξίσου αναπόδεικτη παραμένει και η συσχέτιση με το ετρουσκ. zam0ic «χρυσωπός, χρυσίζων» (πβ. κ. την ονομασία *Ξάνθος* τού ποταμού τής Τροίας Σκαμάνδρου, που υποτίθεται ότι χρύσιζε τα μαλλιά των λου-

ξανα- *α' συνθετικό* **ξανα-**	**ξανα-έρχομαι** ρ.	**ξανα-κυλώ** ρ.	**ξανα-ττίνω** ρ.	**ξανα-τολμώ** ρ.
ανεβαίνω ρ.				
ξανα-ανοίγω ρ.	**ξανα-ζεσταίνω** ρ.	**ξανα-λογαριάζω** ρ.	**ξανα-ττληρώνω** ρ.	**ξανα-τρώω** ρ.
ξαν-αποκτώ ρ.	**ξανα-ζητώ** ρ.	**ξανα-μετρώ** ρ.	**ξανα-πολεμώ** ρ.	**ξανα-τυπώνω** ρ.
ξανα-βάζω ρ.	**ξανα-ζώ** ρ.	**ξανα-μιλώ** ρ.	**ξανα-ττουλώ** ρ.	**ξανα-υττογράφω** ρ.
ξανα-βάφω ρ.	**ξανα-θυμάμαι** ρ.	**ξανα-μοιράζω** ρ.	**ξανα-προβάλλω** ρ.	**ξανα-φέγγω** ρ.
ξανα-βγαίνω ρ.	**ξανα-θυμίζω** ρ.	**ξανα-μπαινω** ρ.	**ξανα-προσπαθώ** ρ.	**ξανα-φέρνω** ρ.
ξανα-βράζω ρ.	**ξανα-κοίω** ρ.	**ξαν-ανθ/ζω** ρ.	**ξα να-ρ/χνω** ρ.	**ξανα-φεύγω** ρ.
ξανα-βρίσκω ρ.	**ξανα-καλώ** ρ.	**ξανα-νιώθω** ρ.	**ξανα-ρωτώ** ρ.	**ξανα-φιλώ** ρ.
ξανα-γεμίζω ρ.	**ξανα-κάνω** ρ.	**ξανα-παθαίνω** ρ.	**ξανα-σηκώνομαι** ρ.	**ξανα-φορτώνω** ρ.
ξανα-γέμισμα (το)	**ξανα-κατεβάζω** ρ.	**ξανα-παίρνω** ρ.	**ξανα-σκέφτομαι** ρ.	**ξανα-φορώ** ρ.
ξανα-γεννώ ρ.	**ξανα-κερδίζω** ρ.	**ξανα-παντρεμένος,** -η, -ο	**ξανα-σμίγω** ρ.	**ξανα-φουντώνω** ρ.
ξανα-γράφω ρ.	**ξανα-κινώ** ρ.	**ξανα-παντρεύομαι** ρ.	**ξανα-στέλνω** ρ.	**ξανα-φτειάχνω** ρ.
ξανα-γυρίζω ρ.	**ξανα-κλείνω** ρ.	**ξανα-παρακαλώ** ρ.	**ξανα-στερεώνω** ρ.	**ξανα-φυσώ** ρ.
ξανα-δεΐχνω ρ.	**ξανα-κοιμάμαι** ρ.	**ξανα-πατώ** ρ.	**ξανα-στήνω** ρ.	**ξανα-φυτεύω** ρ.
ξανα-δημοσιεύω ρ.	**ξανα-κοιτάζω** ρ.	**ξανα-πειράζω** ρ.	**ξανα-στρέφω** ρ.	**ξανα-χορεύω** ρ.
ξανα-διαβάζω ρ.	**ξανα-κρίνω** ρ.	**ξανα-περνώ** ρ.	**ξανα-στρώνω** ρ.	**ξανα-χτίζω** ρ.
ξανα-δίνω ρ.	**ξανα-κτυπώ** ρ.	**ξανα-πέφτω** ρ.	**ξανα-συναντώ** ρ.	**ξανα-χύνω** ρ.
ξανα-δοκιμάζω ρ.	**ξανα-κυκλοφορώ** ρ.	**ξανα-πηγαίνω** ρ.	**ξανα-συνδέω ρ.**	**ξανα-ψηφίζω** ρ.

ομένων σε αυτόν). Δεν αποκλείεται να πρόκειται για προελληνική λ. πελασγικής προελ.|. **ξανθότριχος,** -η. -ο αυτός που έχει ξανθές τρίχες ΣΥΝ. ξανθόμαλλος.
Επίσης **ξανθοτρίχης,** -α. -ικο. **ξανθούλης** (ο) {ξανθούληδες}, **ξανθούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (συνήθ. χαϊδευτ.) πρόσωπο με ξανθά μαλλιά. — **ξανθούλικος,** -η / -ια, -ικο. **ξανθούλι** (το), **ξανθοφύλλη** (η) f 1888] {χωρ. πληθ.} κίτρινη ή πορτοκαλόχρωμη χρωστική ουσία, συγγενής προς τη χλωροφύλλη.
[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. xanthophyllc|. **ξανθοψία** (η) [χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. παθολογική κατάσταση τής όρασης, κατά την οποία τα αντικείμενα φαίνονται κίτρινα.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. xanthopsjej. **ξάνθωμα** (το) [ξανθώμ-ατος | -ατα. -άτων} ΙΑΤΡ. το καλόηθες ογκίδιο χρυσοκίτρινου χρώματος, που παρουσιάζεται κυρ. στους αγκώνες, στα γόνατα, στο τριχωτό τής κεφαλής και στους τένοντες, ως αποτέλεσμα τοπικής διαταραχής τού μεταβολισμού.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. xanthoma],
ξανθωπός, -ή. -ό αυτός που είναι κάπως ξανθός.
Ιετυμ. μτγν. < *ξανθός* + παραγ. επίθημα *-ωπός* (βλ.λ.)]. **ξανοίγω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιξάνοι-ξα, -χτηκα, -γμένοςί ♦ (μετβ.) **1.** ανοίγω διάπλατα: *- πόρτες / παράθυρα* 2. (για χρώμα) κάνω πιο ανοιχτό: *ξάνοιξε το κόκκινο με λίγο άσπρο* ♦ **3.** (αμετβ.) γίνομαι αίθριος και διαυγής: *ξάνοιξε ο ουρανός σήμερα* συν. καθαρίζω, ξαστερο')νω αντ. θολώνω, συννεφιάζω **4.** (μεσοπαθ. ***ξανοίγομαι***) (α) εξωτερικεύω σε κάποιον μύχιες σκέψεις και συναισθήματα: *μην ξανοίγεσαι σε αγνώστους* συν. εκμυστηρεύομαι (β) (μτφ.) επεκτείνω τη δραστηριό- τητά μου σε τομείς που υπερβαίνουν τις αντικειμενικές μου δυνατότητες: *ξανοίχτηκε πολύ στην επιχείρηση και χρεωκόπησε* (γ) ξοδεύω περισσότερα από όσα μου επιτρέπουν οι οικονομικές μου δυνατότητες: *μην ξανοίγεσαι τόσο, γιατί θα μείνεις άφραγκος!* (δ) βγαίνω στα ανοιχτά, απομακρύνομαι από την ακτή: *ξανοίχτηκαν στο πέλαγος* || *ξανοίχτηκε στη θάλασσα και παραλίγο να πνιγεί.* — **ξάνοιγμα** (το). [ετυμ. μεσν. < αρχ. *έξανοίγω* (με σίγηση τού αρχικού άτονου *έ-)* < *έξ-* + *ανοίγω*]. **ξάνσις** (η) -» ξάσιμο
ξαντήριο (το) {ξαντηρί-ου | -ων} το εργοστάσιο στο οποίο ξαίνεται μαλλί ή λινάρι.
[ετυμ. < *ξαίνω* + παραγ. επίθημα *-τήριο,* πβ. κ. *υφαν-τήριο*\. **ξάντης** (ο) {ξαντών}, **ξάντρια** (η) (σημ. I) {δύσχρ. ξαντριών} **1.** εργάτης που ξαίνει 2. το εργαλείο με το οποίυ ξαίνουν συν. λανάρα. |ειύμ. αρχ. < *ξαίνω* (βλ.λ.)|. **ξαντικός,** -ή, -ό [αρχ.| **1.** αυτός που ανήκει ή αναφέρεται στο λανά- ρισμα ή στον ξάντη: ~ *μηχανή* 2. ***ξαντική*** (η) η τέχνη τού λαναρίσμα- τος **3.** *ξαντικά* (τα) η αμοιβή τού ξάντη, **ξαντός,** -ή. -ό **1.** αυτός που τον έχουν ξάνει συν. λαναρισμένος 2. ***ξαντό*** (το) (α) κομμάτι από παλιό λινό ύφασμα, πυυ χρησιμοποιείται για την επίδεση τραυμάτων ή πληγών αντί για γάζα (β) κουρέλι. [εγυμ. μεσν. < αρχ. *ξαίνω*|. **ξάπλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) **1.** η αναπαυτική και νωχελική κατάκλιση 2. η ροπή ή η συνήθεια για ανάπαυση: *παιδιά τής - και τής μάσας* συν. ραχάτι, χουζούρι· φρ. ***ρίχνω ξάπλες*** (i) αναπαύομαι, ξεκουράζομαι (ii) τεμπελιάζω **3.** (ως επίρρ.) σε κατάκλιση: *βάλ' το ~ για να μην πέσει* συν. ξαπλωτά, πλαγιαστά.
[ΕΙ ΥΜ. < *ξαπλώνω* (υποχωρητ.)]. **ξαπλάρω** ρ. αμετβ. {ξάπλαρα} (λαϊκ.) ξαπλώνω (για ύπνο ή ξεκούραση).
ξαπλώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξάπλω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** πέ- φτω στο κρεβάτι για ύπνο ή ξεκούραση: *τι ώρα ξαπλώνεις το βράδυ;* || *πάμε να ξαπλώσουμε* 2. βρίσκομαι σε πλαγιαστή θέση ή πέφτω σε θέση ανάσκελα ή ελαφρώς ανασηκωμένος: ~ *στην άμμο / στο γκαζόν ! στον καναπέ / στο χαλί* ♦ (μετβ.) **3.** απλώνω (κάποιον/κάτι) σε μήκος και πλάτος: *ξάπλωσε το μωρό στην κούνια* || *τον ξάπλωσαν στο φορείο* · **4.** πυροβολώ ή χτυπώ (κάποιον) και τον ρίχνω στο έδαφος: *με τρεις ντουφεκιές τον ξάπλωσε στο χώμα* || *του 'ριξε μια μπουνιά και τον ξάπλωσε χάμω.* · **ξάπλωμα** (το) [μεσν.Ι κ. **ξαπλωσιά** (η).
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *έξαπλώ (-όω)* (βλ. κ. *εξαπλώνω)*|. **ξαπλώστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το κάθισμα, η πολυθρόνα, όπου κάθεται κάποιος αναπαυτικά ΣΥΝ. σεζλόνγκ.
ΙΕΤΥΜ. < ξαπλώνω (αόρ. *ξάπλωσα)* + παραγ. επίθημα *-τρα,* πβ. *σκο- τώσ-τρα*\.
ξαπλωτός, -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που είναι ξαπλωμένος, που έχει πλα- γιάσει. — **ξαπλωτό** επίρρ. **ξαποσταίνω** ρ. αμετβ. {ξαπόστα-σα. -μένος} βρίσκομαι σε κατάσταση ανάπαυσης, ξεκούρασης: *κάνε ένα διάλειμμα, να ξαποστάσεις* || *« η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει! δεν τη σκιάζει φοβέρα καμιά ! μόνο λίγο καιρό ξαποσταίνει / και ξανά προς τη δόξα τραβά»* (εμβατήριο) ΣΥΝ. ξεκουράζομαι. — **ξαπόσταμα** (το).
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ξε(ε)-* + *άποσταίνω* (βλ.λ.)Ι- **ξαποστέλνω** ρ. μετβ. {ξαπόστ- ειλα, -αλμένος} **1.** (κυριολ.) στέλνω (κάποιον/κάτι) μακριά 2. (κακόσ.) διώχνω, αποπέμπω (κάποιον): *κοίταξε να ξαποστείλεις αυτό τον ενοχλητικό τύπο, όταν έρθει* || *τον ξα- πόστειλα. μην ανησυχείς.*
[εί υμ. < μεσν. *ξαποστέλλω* < μτγν. *έξαποστέλλω* < *εξ* + *αποστέλλω*\. **ξαραχνιαζω** ρ. μετβ. {ξαράχνιασ-α, -τηκα. -μένος} βγάζω τους ιστούς τής αράχνης από διάφορες επιφάνειες: ~ *τοίχους! γωνίες / ταβάνια.*

ξαράχνιασμα (το), **ξαρματώνω** ρ. μετβ. {ξαρμάτω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** αφαιρώ τον οπλισμό (κάποιου) ΣΥΝ. παροπλίζω, αφοπλίζω **2.** (για πλοίο) αφαιρώ τα πανιά και τα άρμενα. — **ξαρμάτωμα** (το).
Ιετυμ. μεσν. < *ξ(ε)-* + *αρματώνω*\. **ξαρμάτωτος,** -η, -ο {μεσν.11. αυτός που δεν έχει ή δεν φέρει οπλισμό συν. άοπλος, παροπλισμένος 2. (για πλοίο) αυτός που δεν είναι κατάλληλα εξοπλισμένος 3. (μτφ.) αυτός που δεν μπορεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του σε περίπτωση επίθεσης εναντίον του συν. ανυπεράσπιστος.
ξαρμυρίζω κ. **ξαλμυρίζω** ρ. μετβ. {ξαρμύρισ-α, -μένος} (λαϊκ.) αφαιρώ την άρμη: ~ *τυρί* > *μπακαλιάρο* ΣΥΝ. αφαλατώνω. — **ξαρμύ- ριαμα** κ. **ξαλμύριαμα** (το).
Ιετυμ. < **εξ-αλμυρ-ίζω* (με σίγηση τού αρχικού άτονου *ε-* και αφομοίωση τού *-λ-* προς το *-ρ-) < εξ-* + *α?.μυρός.* πβ. μτγν. *έξαλμίζω* < *έξ-* +■ *-αλμίζω*< *άλμη*\.
ξαρραβωνιάζω ρ. μετβ. {ξαρραβώνιασ-α. -τηκα. -μένος} χαλάω, δια- λύω αρραβώνα.
ξάρτι (το) {ξαρτ-ιού j -ιών} **1.** (συνήθ. στον πληθ.) ΝΑΥΤ. (α) τα σχοινιά που είναι δεμένα σε σταθερά σημεία και στηρίζουν τα πανιά και τα κατάρτια ιστιοφόρου (β) τα σχοινιά ή τα συρματόσχοινα που δένονται από τον ιστό στις πλευρές τού πλοίου για να τον στηρίζουν ΣΥΝ. επίτονοι 2. τα σκοινιά" που συνδέουν τις ακτίνες τού ανεμόμυλου με το κέντρο τού άξονα.
ΙΕΙΥΜ. μεσν. < μτγν. *έξάρτιον< έξαρτώ (-άω)«κρεμώ,* στηρίζω» (αρχ. *εξαρτώμαι)}.*
ξάσιμο (το) {ξασίμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** το να ξαίνει (κανείς) (κάτι): τυ ~ *τού μαλλιού* ΣΥΝ. λανάρισμα 2. η αύξηση τού όγκου τού χτενίσματος ή μιας τούφας μαλλιών ΣΥΝ. κρεπάρισμα. Επίσης (λόγ.) **ξάνσις** (η) [μτγν.Ι {ξάνσεως} (σημ. I). **ξάσμα** (το) {ξάσμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ..) το μαλλί που το έχουν ξάνει, που έχει λαναριστεί.
Ιετυμ. αρχ. < *ξαίνω* (βλ.λ.)Ι. **ξασπρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξάσπρισ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) δίνω σε (κάτι) λευκό χρώμα: - */.ερωμένα ρούχα* ΣΥΝ. λευκαίνω ♦ 2. (αμετβ.) ξεθωριάζω: *τα ρούχα ξάσπρισαν από τον ήλιο.* — **ξάσπρισμα** (το). [ετυμ. μεσν. < *ς(ε)-* + *ασπρίζω].* **ξασπρουλιάρης** (ο) {ξασπρουλιάρηδες}, **ξασπρουλιάρα** (η) αυτός που έχει έντονο άσπρο χρώμα, που έχει ξεθωριάσει ΣΥΝ. ξεθωριασμένος, ξασπρισμένος. Κπίσης **ξασπρουλιάρικος,** -η, -ο. **ξάστερα** επίρρ. [μεσν.] **1.** με σαφήνιζα, καθαρά: *δεν μι/.άει τρώει συλλαβές* 2. χωρίς υποκριτικές περιστρυφές, χωρίς υπεκφυγές: *μίλα καθαρά και* - ΣΥΝ. ειλικρινά. ανυπόκριτα, σταράτα.
ξαστεριά (η) [μεσν.] **1.** η κατάσταση τού έναστρου και ασυννέφια- στου ουρανού: «*πότε ()α κάμει ~, πότε θα φλεβαρίσει»* (ριζίτικο τραγ.) 2. (συνεκδ.) η διαυγής και ανέφελη νύχτα ΣΥΝ. αστροφεγγιά, **ξάστερος,** -η. -ο **1.** (για τον ουρανό) αυτός που δεν έχει σύννεφα, αυτός που είναι καθαρός και φαίνονται τα αστέρια συν. έναστρος, ανέφελος. ασυννέφιαστος. αίθριος 2. (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από διαύγεια και καθαρότητα: *το νερό τής πηγής είναι* ~ 3. (μτφ.) αυτός που είναι σαφής και ειλικρινής: ~ *λόγια* συν. ανυπόκριτος, απροσποίητος αντ. υποκριτικός, υστερόβουλος, ανειλικρινής.
[ετυμ. μεσν. < *ξ(ε)-* + *-άστερος* < *άστέρι*\. **ξαστερώνω** ρ. αμετβ. Ιμεσν-J {ξαστέρω- σα. -μένος} **1.** (για τον ουρανό ή για καιρό) γίνομαι ξάστερος ιυν. καθαρίζω, ξανοίγω αντ. θολώνω. συννεφιάζω 2. (μτφ.) γίνομαι διαυγής: *ξαστέρωσε το μυαλό μου* συν. ξεθολώνω. — **ξαατέρωμα** (το), **ξαστοχώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξαστοχ-άς κ. - είς... | ξαστόχησα} ♦ **1.** (αμετβ.) πέφτω έξω από τον στόχο· (συνήθ. μτφ.) πέφτω έξω σε σχέση με αυτό που αποτελεί πραγματικότητα, αλήθεια ή επιδίωξη: *«ήμουν κι εγώ στον πόλεμο τοξότης· το ριζικό μου, ενός ανθρώπου που ξαστόχησε»* (Γ. Σεφέρης) ΣΥΝ. σφάλλω, αστοχώ ♦ 2. (μετβ.) (λογοτ.) λησμονώ: *«τρέμ' η ψυχή και ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της»* (Δ. Σολω- μός). — **ξαστόχημα** (το) κ. **ξαστοχιά** (η).
[F.tym. < μεσν. *ξαστοχώ* < *ξ(ε)-* + *αστοχώ).* **ξαφνιάζω** ρ. μετβ. {ξάφνιασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** προξενώ (σε κάποιον) αμηχανία, φόβο ή έκπληξη ενεργώντας με απροσδόκητο τρόπο: *με. ξάφνιασε η νυχτερινή* του *επίσκεψη* |[*η απόφασή σου να εγκαταλείψεις τις σπουδές σου. μας ξάφνιασε όλους* {[*ξαφνιάστηκα από την απροσδόκητη εξέλιξη* || *μας ξάφνιασε ευχάριστα το νέο του μυθιστόρημα* **2.** προκαλώ πόνο από απότομη κίνηση τού σώματος. — **ξάφνιασμα** κ. **ξάφνισμα** (το) Ιμεσν.}.
[ει υμ. < μεσν. *ξαφνίζω* < *έξαφνίζω* (με σίγηση τού αρχικού άτονου έ-) < *έξαφνα* <βλ.λ.)|. **ξάφνιασμα** (γο) -► ξαφνιάζο)
ξαφνικός, -ή. -ό **1.** αυτός που συμβαίνει χωρίς να το περιμένει κανείς: ~ *βροχή / φωτιά / θάνατος / μπόρα / αναστάτωση* ΣΥΝ. απροσδόκητος. αιφνίδιος ΛΝΤ. αναμενόμενος, προσδοκώμενος 2. ***ξαφνικό*** (το) το μη αναμενόμενο και συχνά δυσάρεστο συμβάν. — **ξαφνικά** επίρρ. Ιμεσν.Ι.
[ι ::ιύμ. μεσν. < *έξαφνικός* (με σίγηση τού αρχικού άτονου *έ-)* < *έξαφνα* (βλ.λ.)]. **ξάφνου** επίρρ.· ξαφνικά. δίχ(ος να αναμένεται (κάτι): *εκεί που είχε καλοκαιρία, άρχισε* ~ ο *ουρανός να σκοτεινιάζει* ΣΥΝ. αίφνης, απροσδόκητα, αναπάντεχα.
|ΕΤΥΜ. μεσν. < *εξάφνου* < αρχ. *έξαΐφνης* (βλ.λ.)]. **ξαφρίζω** ρ. μετβ. {ξάφρισ- α. -μένος} **1.** αφαιρώ τον αφρό από κάποιο υγρό που βράζει: - *γάλα / βούτυρο* · 2. (λαϊκ.) αφαιρώ δολίως ξένα πράγματα, κλέβω: ~ *την τσέπη / το πορτοφόλι κάποιου* || *της ξάφρισαν τα κοσμήματα* \\ *τον ξάφρισαν στα χαρτιά.* — **ξάφρισμα** (το). ** σχολιο λ. *κλέβω.*
IF.TYM. μεσν. < αρχ. *έξαφρίζω* < *εξ-* + *άφρίζω*\. **ξε-** προθΓματικό στοιχείο: **1.** ρημάτων και ουσιαστικών ur σημασία: (α) στερητική: *ξε-βάφω, ξε-βασκαίνω, ξε-σπιτώνω* (β) επιτατική: *ξε*

δοντιάζω, ξε-κουφαίνω. ξε-ζούμισμα 2. ρημάτων με τη σημ. «περνώ χρονικό διάστημα»: *ξε-χειμωνιάζω. ξε-νυχτώ* ♦ ος πρόθεμα που τοποθετείται πριν από ουσιαστικό, για να δηλωθεί: 1. ιδιότητα που έπαψε να υπάρχει: *παππάς - ξε-παππάς* 2. (κυρ. σε διάλογο) αναγκαστική συγκατάθεση, αδιαφορία ή οργή: *-Μα αυτός είναι Β?^άκας! -Βλάκας, ξε-βλάκας, αυτόν θέλει η κόρη μον || δεν έχει μα και ξε-μ'ά* (βλ. λ. *μα) / θα και ξε-θά!*

[t'ΙΥΜ. Προθεματικό στοιχείο τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την αρχ. πρόθ. *έκ Ι εξ.* μέσω παρατατικοί και αορίστων τής Αρχ. Ελληνικής με εσφαλμ. μορφολ. χωρισμό (π.χ. *έκφεύγο). έξ- έφενγον> ξε-φεύγω*) ή με απευθείας σίγηση τού αρχικού άτονου *έ-* (π.χ. *έξ-ανοίγο) - ξανοίγω).* Εμφανίζεται ως *ξε-* προ συμφώνου (πβ. *ξεδίνω. ξε-πέφτω)* και ως *ξ-* προ φο)νήεντος (πβ. *ξ-ακουστός,* ς-οό'εύω).!.

ΣΧΟΛΙΟ Ιΐρόκειται για ένα πολύ εύχρηστο παραγωγικό στοιχείο (πρόθημα) τής Ελληνικής, που σε αρκετές περιπτώσεις έχει πάρει τη θέση τύ αρχαίου προθήματος εκ- σε σύνθετες λέξεις. Η χρήση τού ξε- δηλώνει: (α) επιτατική / εμφατική χρήση, αντίστοιχη τού *εκ-* από όπου και προήλθε: π.χ. ξε-θαρρεύω (< *έξ-εθάρρησα* < αρχ. *έκ-θαρρώ),* ξε-κινώ (< *έξ-εκίνησα* < *έκ-κινώ),* ξε-κόβω (< *έξ-έκοψα έκ-κόπτω). ξε-πέφτω « έξ-έπεσα < έκ-πίπτω). ξε-ριζώνω « έξ-ερ- ρίζωσα < έκ-ριζώ)·* η χρήση αυτή, εν συνεχεία, επεκτάθηκε και εκτός των συνθέτο)ν τού *εκ-*[ς] σε νέα σύνθετα: *μακραίνω* - ξεμακραίνω. *σκίζω* - ξεσκίζω, *παστρεύω* ξεπαστρεύω, *βγάζω* - ξεβγάζω κ.ά. (β) στερητική χρήση (αφαίρεση, αντίθεση κ.λπ.): π.χ. *καρφώνω* · ξεκαρφώνω, *λέω* ξελέω, *κουράζω* - ξεκουράζω, *μπερδεύω* - ξεμπερδεύω. *βιδο)νω* - ξεβιδώνω, *βάφω* - ξεβάφω κ.τ.ό. Σε αυτή τη χρήση εμφανίζεται και σε ονόματα, σε επ' ευκαιρία αντιθετικές λέξεις: *τι καλός και ξεκαλός - Δάσκαλος-ξεδά- σκαλος. δεν έχει ιδέα - Τι πλούσιος και ξεπλούσιος. αυτός δεν έχει τίποτε* (γ) χρονική σημασία (το πέρασμα τού χρόνου): π.χ. ξε- νυχτώ, ξεκαλοκαιριάζω, ξεχειμωνιάζω, ξημεροβραδιάζομαι κ.ά.

ξέβαθος, -η, -ο άβαθος. ρηχός. — **ξέβσθα** επίρρ. **ξεβασκαίνω** ρ. μετβ. {ξεβάσκα-να, -μένος} προσπαθώ να απαλλάξω (κάποιον) από τη βασκανία με προσευχές ή άλλους τρόπους ΣΥ.Ν. ξεματιάζω. — **ξεβάσκσμα** (το), **ξεβάφω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξέβα-ψα, -φτηκα. -μμένος} ♦ **1.** (αμετβ.) χάνω το χρώμα μου: *τα ρούχα ξέβαψαν στο πλύσιμο* ΣΥΝ. ξεθωριάζω

(μετβ.) **2.** αφαιρώ το χρώμα από (κάτι) ΣΥΝ. αποχρωματίζω **3.** (ειδι- κότ. για μέταλλα) αφαιρο) τη βαφή με πύρωση. — **ξέβαμμα** (το), **ξέβγα** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) η έξοδος: *«στο έμπα του μπήκε σαν αϊτός, στο - του πετρίτης*»> (δημοτ. τραγ.) λνί. έμπα. **ξεβγάζω** ρ. μετβ. {ξέβγαλ-α. -μένος} **1.** κάνο) το τελευταίο πλύσιμο με νερό (σε ρούχα) αφαιρώντας τις σαπουνάδες: *αφού έπλυνε τα ρούχα, τα ξέβγαλε με νερό τής βρύσης* ΣΥΝ. ξεπλένω **2.** (μτφ.) παρασύρω (κάποιον) στη διαφθορά: *ήταν σεμνή κοπέλα, αλλά την ξέβγαλε η ξα- δέλφη της* **3.** (η μτχ. *ξεβγαλμένος, -η. -ο)* (κακόσ.) αυτός που έχει αποκτήσει εμπειρίες, κυρ. ερωτικές. - **ξέβγαλμα** (το), **ξεβγαίνω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.] {ξεβγήκα} **1.** βγαίνω έξω από έναν χώρο

(μτφ.) αποκτώ αυτονομία, χειραφετούμαι **3.** (σπάν.) παίρνω τον δρόμο τής διαφθοράς: *της ξεβγήκε η κόρη* ΣΥΝ. εκπορνεύομαι, **ξεβιδώνω** ρ. μετβ. {ξεβίδω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** βγάζω ή χαλαρώνω βίδα 2. βγάζω (Κάτι) από το σημείο στυ οποίο είχε τοποθετηθεί ή το διαλύω στα επιμέρους κομμάτια του, αφαιρώντας τις βίδες που το συγκρατούσαν: ~ *το ράφι από τον τοίχο* **3.** (μτφ.-οικ.) προκαλώ σωματική κόπωση: *με ξεβίδωσε στις ασκήσεις γυμναστικής || ξεβιδώθηκα στυν χορό χτες το βράδυ* ΣΥΝ. ξεπατώνω **4.** (η μτχ. *ξεβιδωμένος, -η, -ο)* αυτός που κινείται ασυντόνιστα. σαν να λύθηκαν οι αρμοί των αρθρο>σεών του. — **ξεβίδωμα** (τυ). **ξεβλάσταρο** (το) {χωρ. γεν. πληθ.} βλαστάρι φυτού, **ξεβλασταρώνω** ρ. αμετβ. {ξεβλαστάρω-σα, -μένος} (για φυτά) βγά- ζο), ξεπετάω βλαστάρια: *το δέντρο ξεβ?^αστάρωσε* ΣΥΝ. ξεφυτρώνω.

ξεβλαστάρωμα (το).

ξεβοτανίζω ρ. μετβ. {ξεβοτάνισ-α. -μένος} ξεριζιόνω τα άγρια χόρτα που φυτρώνουν σε γεωργική έκταση: ~ *χωράφι* συν. ξεχορταριάζω.

ξεβοτάνισμα (το).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *έκβοτανίζω* < *έκ-* (βλ. λ. *ξε-) + βοτανίζω].* **ξεβουλλώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {ξεβούλλω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** αφαι- ρο) το βούλλωμα. τυ πούμα: ~*μπουκάλι / βαρέλι* συν. (λόγ.) εκπωματίζω αντ. βουλλώνω. (λαϊκ.) ταπώνω 2. (για σωλήνες) αποκαθιστώ την ομαλή ροή, αφαιρώντας ό.τι είχε συσσωρευθεί και την εμπόδιζε: ~ *νεροχύτη; τη λεκάνη* ΣΥΝ. (λόγ.) αποφράσσω. —**ξεβούλλωμσ** (το), **ξεβουλλωτος,** -η. -ο αυτός που δεν έχει πώμα. **ξεβράζω** ρ. μετβ. {ξέβρασ-α. -τηκα} (κυρ. για θάλασσα, ποταμό κ.λπ.) ωθώ προς τα έξω με την άνωση, με υπόγεια ρεύματα ή παλίρροια, βγάζω στην ξηρά: *η θάλασα ξέβρασε τα απομεινάρια τού ναυαγίου.* Επίσης (λόγ.) **εκβράζω** [αρχ.]. —**ξέβρασμα** (το). -* σχολιο λ. *εκ.* [ΙΙΤΥΜ. < αρχ. *εκβράζω* < *έκ-* (βλ. λ. *ξε-) + βράζω].* **ξεβρακώνω** ρ. μετβ. {ξεβράκω-σα, -θηκα. -μένος} (καθημ.-εκφραστ.)

βγάζω το βρακί ή το παντελόνι (κάποιου) 2. (μτφ.) (α) αποκαλύπτω τι κρύβεται πίσω από την καλή εικόνα ή τα (οραία λόγια (κάποιου) διασύροντάς τον. εκθέτω (κάποιον) φανερώνοντας τις αδυναμίες του: *στη συζήτηση για τις προσ/.ήψεις οι δημοσιογράφοι με τις αποκαλύψεις τους ξεβράκωσαν τους αρμοδίους* συν. γελοιοποιώ (β) (μεσοπαθ.) δείχνο τον άσχημο πραγματικό εαυτό μου. αποκαλύπτομαι, εξευτελίζομαι. —**ξεβράκωμα** (το), **ξεβράκωτος,** -η. -υ **1.** αυτός που δεν φοράει βρακί ανί. βρακωμένος **2.** (μτφ.) αυτός που είναι τόσο φτωχός, ώστε δεν έχει ούτε βρακί να φορέσει· αυτός που δεν διαθέτει καθόλου βιοτικούς πόρους συν. πάμφτω χος. ρακένδυτος, κουρελής **3.** (για άγαμη γυναίκα) αυτή που δεν διαθέτει προίκα: *παντρεύτηκε μια ~* **4.** (ως χαρακτηρισμός) προκλητική και ντυμένη πολύ αποκαλυπτικά γυναίκα.

ξέβρασμα (το) * ξεβράζω

ξεβρομίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεβρόμισα} ♦ (μετβ.) **1.** αφαιρώ τη βρομιά. τις ακαθαρσίες από (κάποιον/κάτι) ΣΥΝ. καθαρίζω **2.** (μτφ.) προχωρώ σε κάθαρση εκεί όπου παρατηρούνται φαινόμενα καταχρήσεων και διαφθοράς: ~ *τον δημόσιο βίο από οικονομικές ατασθαλίες και πολιτικά σκάνδαλα* ♦ **3.** (αμετβ.) γίνομαι καθαρός: *έκανα ένα μπάνιο, για να ξεβρομίσω.* —**ξεβρόμισμα** (το). -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρόμα.* **ξεγαντζώνω** ρ. μετβ. {ξεγάντζω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** βγάζω (κάτι) από τον γάντζο 2. (μτφ.) κατεβάζω (κάτι) από το σημείο που έχει αναρτηθεί: *ξεγάντζωσε το παλτό της από την κρεμάστρα* **3.** ΝΛΥΓ. αποσπο) την άγκυρα από το σημείο όπου έχει γαντζωθεί ΣΥΝ. ςεκο- τσάρω **4.** βοηθώ (κάποιον) να ξεφύγει από την εξάρτηση ή την επιρροή (κάποιου): *οι γονείς του με επίμονες προσπάθειες κατάφεραν να τον ξεγαντζώσουν από τις κακές παρέες* ΣΥΝ. γλυτώνο), αποσπώ. — **ξεγάντζωμα** (το).

ξεγάνωτος, -η. -ο αυτός τού οποίου έχει χαλάσει το γάνωμα· ΦΡ. *τενεκές ξεγάνωτος* βλ. λ. *τενεκές.* **ξεγδέρνω** ρ. μετβ. Ιμεσν.] (ξέγδαρ-α. -θηκα. -μένος) **1.** αφαιρώ το δέρμα: ~ *ζώο* 2. σχίζω το δέρμα επιφανειακά, προκαλώ αμυχές: *ξέγδαρε τα πόδια του μέσα σε συρματόπ?^εγμα* ΣΥΝ. γρατσουνίζω. — **ξέγδαρμα** (το).

ξεγελώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {ξεγελάς... [ξεγέλασ-α, -τηκα. -μένος] εξαπατώ (κάποιον) λέγοντας ψέματα ή ακολουθιόντας υποκριτική τακτική, κάνω (κάποιον) να με πιστέψει ή να με εμπιστευθεί (προκειμένου να τον κοροϊδέψω ή να τον εκμεταλλευθώ): οι *πολιτικοί συχνά ξεγελούν τους ψηφοφόρους με ψεύτικες υποσχέσεις || τους ξεγέλασε και τους πήρε όλα τους τα λεφτά]| την ξεγέλασε με τους καλούς του τρόπους και της έφαγε την περιουσία* συν. κοροϊδεύω, εμπαίζω, παραπλανώ. εξαπατώ· φρ. (α) ξε^εΛώ ***την πείνα μου*** τρώω κάτι πρόχειρο ή ό.τι βρίσκω μπροστά μου. ώστε να μην αισθάνομαι, προσωρινά, το αίσθημα τής πείνας: *προσπαθούσε με τα ψίχουλα και τ' απυφάγια να ξεγελάσει την πείνα του* (β) ***δεν με ξεγελάς!*** ως προειδοποίηση σε κάποιον που προσπαθεί να μας παραπλανήσει: *Άσ' τα αυτά. ~! Σε κατάλαβα πού το πας! || Τις πονηριές σου αλλού! ~ εμένα!* — **ξεγέλασμα** (το), **ξεγελαστής** (ο).

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *έκγελώ* «γελο) δυνατά (εις βάρος κάποιου)» < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-) + γελώ)].*

ξεγεννώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεγέννησα} ♦ **1.** (μετβ.) (για μαίες) βοηθώ έγκυο γυναίκα να γεννήσει: *την ξεγέννησε η μαμμή τού χωριού* ΣΥΝ. λευτερώνω ♦ 2. (αμετβ.) (για επίτοκο γυναίκα) γεννώ: *ξεγέννησε στο πλοίο που τη μετέφερε.* — **ξεγέννημα** (το).

[ετυμ. < αρχ. *έκγεννώ (-άω)* < *έκ-* (βλ. κ. ςε-) + *γεννώ\.* **ξεγίνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ξέγινα] σταματώ να είμαι ό.τι ήμουν προηγουμένως· ΦΡ. (παροιμ.) ***ό,τι έγινε δεν ξεγίνεται*** για πράξεις που δεν μπορούμε ούτε να τροποποιήσουμε ούτε να επανορθώσουμε. σχολιο λ. *αποθετικός.*

[πτυμ. μεσν. < αρχ. *έκγίγνομαι* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-) + γίγνομαι|.* **ξεγλιστρώ** ρ. αμετβ. [μεσν.] {ξεγλιστράς... [ξεγλίστρησα] καταφέρνω να ξεφύγω από μια δυσάρεστη, δύσκολη ή μη συμφέρουσα για μένα κατάσταση: *όποτε Γου μιλώ για ένα θέμα που τον καίει, βρίσκει τρόπο να ξεγλιστρήσει || ο ληστής ξεγλίστησε μέσ' από τα χέρια των αστυνομικών* συν. ξεφεύγω, υπεκφεύγω, διαφεύγω· ΦΡ. ***ξεγλιστρώ σαν χέλι*** ξεφεύγω εύκολα από κάτι κάνοντας ελιγμούς, είμαι ευέλικτος και διαφεύγω τη σύλληψη ή από μια δύσκολη κατάσταση: *ήταν βέβαιοι ότι τον είχαν τον χεριού τους, αλλά εκείνος ξεγλίστρησε μέσα στο π/.ήθος σαν χέλι || όταν πάω να του μιλήσω, ξεγλιστράει σαν χέλι.* —**ξεγλιατρημα** (το), **ξεγνοιάζω** ρ. -» ξενοιάζω **ξεγνοιασιά** (η) » ξενοιασιά **ξέγνοιασμα** (το) -» ξενοιάζω **ξέγνοιαστος,** -η, -ο ♦ ξένοιαστος

ξεγοφιάζω ρ. μετβ. {ξεγόφιασ-α, -τηκα. -μένος] (λαϊκ.) βγάζω τον γοφό (κάποιου)· (συνήθ. το μεσοπαθ. ***ξεγοφιάζομαι)*** κουράζομαι πάρα πολύ. ταλαιπωρούμαι, καταπονούμαι σωματικά: *ξεγοφιάστηκα στο περπάτημα / στον χορό.* — **ξεγόφιααμα** (το), **ξεγράφω** ρ. μετβ. ίξέγρα-ψα.-μμένος] **1.** σβήνω, διαγράφω: ~ *λέξεις / χρέος: λογαριασμό / απ' τα κατάστιχα·* ΦΡ. (παροιμ.) ***ό,τι γράφει δεν ξεγράφει*** βλ. λ. *γράφω* 2. παύω να υπολογίζω, να εκτιμώ κάποιον: *οι φίλοι του τον ξέγραψαν* συν. αγνοο). παραμερίζω **3.** (μτφ.) δίνω ελάχιστες ελπίδες ζωής σε κάποιον, τον θεωρώ πεθαμένο: *οι γιατροί τον ξέγραψαν (ί* μτχ. ***ξεγραμμένος,*** *-η.* -ο) αυτός τού οποίου ο θάνατος θεωρείται βέβαιος: τον *είχαν αλλά εκείνος επέζησε* **4.** (μτφ.) σβήνω από τη μνήμη μου: *ξέγραψέ τα αυτά που ήξερες!* ΣΥΝ. ξεχνώ, λησμονώ **5.** (για κασέτες ήχου [1] εικόνας) σβήνω την εγγραφή με τεχνικό τρόπο ή κάνω καινούργια εγγραφή πάνω στην παλιά.

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *έκγράφω* «αντιγράφω» (η σημερινή σημ. είναι μτγν.) < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-) + γράφω].* **ξεγυμνώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {ξεγύμνωσ-α, -θηκα, -μένος] **1.** αφαιρώ τα ρούχα (κάποιου), γδύνω (κάποιον) τελείως συν. απεκδύομαι, (εκφραστ.) τσιτσιδοινω 2. (μτφ.) καταληστεύω: ~ *σπίτι Ι μουσείο / τράπεζα / εκκλησία* συν. γδύνω **3.** (μτω.) αποκαλύπτω πλήρως ελαττώματα ή κατακριτέες πράξεις (κάποιου) συν. ξεσκεπάζω, ξεβρακώνω. — **ξεγύμνωμα** (το).

ξεγύμνωτος, -η. -ο αυτός που έχει ξεγυμνωθεί, ξεγυμνωμένος, **ξεγυρίζω** ρ. μετβ. και αμετβ. (μεσν.] {ξεγύρισ-α. *-μένος}* ♦ 1. (μετβ.) (για ρούχο) γυρίζω από την ανάποδη όψη: - *παντελόνι / κουστούμι*

2. κάνω ντεκουπάρισμα (βλ.λ.) ♦ **3.** (αμετβ.) (για άρρωστο) επανα

κτώ την υγεία μου, αρχίζω να αναρρώνω **4.** (η μτχ. ***ξεγυρισμένος,*** *-η, -ο)* ο δυνατός, μεγάλος ή πολύς: *χαστούκι / γλέντι ~* || *- απάντηση* (κατάλληλη και αποστομωτική) || *έφερε μια ~ κούπα κρασί.* **— ξεγύρισμα** (το).

ξεγυριστός, -ή. -ό ντεκουπαριστός (βλ.λ.).

ξεδιακρίνω ρ. μετβ. {ξεδιάκρινα! ξεχωρίζω (κάποιον/κάτι) από μακριά. διακρίνω.

ξεδιαλέγω ρ. μετβ. [μεσν-J {ξεδιάλε-ξα, -γμένος} ξεχωρίζω, επιλέγω το πιο καλό ή κατάλληλο από ένα σύνολο: *ξεδιάλεξαν τα καλύτερα φρούτα για τους καλεσμένους.*

ξεδιάλεγμα (το), **ξεδιαλύνω** ρ. μετβ. [ξεδιάλυ-να, -θηκα, -μένος} καθιστώ κάτι κατανοητό. του αφαιρώ τα στοιχεία που το καθιστούσαν δυσνόητο, μυστηριώδες, αινιγματικό: *~ αίνιγμα / μυστήριο / περίπλοκη υπόθεση* ΣΥΝ. αποκαλύπτω, λύνο), ξεκαθαρίζω, διασαφήνιζα), αποσαφηνίζω, διευκρινίζω λ.ντ. συσκοτίζω, μπερδεύω. **— ξεδιάλιιμα** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ξε-* επιτατ. + *διαλύνω* < *διαλύω*\. **ξεδιάντροπος,** -η, -ο αυτός που δεν έχει ηθικές αναστολές και συ- μπεριφέρεται απρεπώς. που δεν αισθάνεται καθόλου ντροπή ΣΥΝ. αναίσχυντος, αισχρός, (λαϊκ.) ξετσίπωτος ΑΝ Γ. σεμνός, διακριτικός.

ξεδιάντροπα επίρρ.. **ξεδιαντροττιά** (η).

[liΤΥΜ. μεσν. < *ξε-* επιτατ. + *άδιάντροπος* (βλ.λ.)}.

ξεδίνω ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξέδωσα} διασκεδάζω έντονα, εκτονώνομαι μετά από κάτι κοπιαστικό ή δυσάρεστο: *όταν τελείο>σε με τις εξετάσεις, βγήκε να ξεδώσει* [[*πάμε στο πάρτι να ξεδώσουμε* ΣΥΝ. ξεσκάω, το ρίχνω έξω. **—ξέδομα** (το). *-*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *διασκεδάζω, δίνω.* **ξεδιπλώνω** ρ. μετβ. Ιμεσν.) {ξεδίπλω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** ανοίγω, απλώνω κάτι διπλωμένο: *~ πετσέτα / κουβέρτα / σεντόνι* ΣΥΝ. ξετυλίγω 2. εμφανίζω σε όλη την έκταση, σε όλες τις πτυχές: *ξεδίπλωσε μπροστά τους τις αρετές τού λόγου του* || *άρχισε να ξεδιπλώνει μέρα με τη μέρα το πο?^ύπλευρο ταλέντο της* ΣΥΝ. αναπτύσσω, φανερώνω.

ξεδίπλωμα (το).

ξεδίπλωτος, -η, -ο αυτός που έχει ξεδιπλωθεί ΣΥΝ. απλωμένος, ξετυλιγμένος ΑΝΤ. διπλωμένος, συνεπτυγμένος, **ξεδιψώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιξεδιψάς... | ξεδίψασ-α, -μένος} σβήνω τη δίψα (κάποιου): (μετβ.) *πιες αυτό το ποτό και θα σε ξεδιψάσει* || (αμετβ.) *- στην πηγή / στη βρύση* |[*ήπια νερό και ξεδίψασα.* **— ξεδίψασμα** (το).

I liΤΥΜ. < μεσν. *ξεδιψώ* < μτγν. *έκδιψώ* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *δι ψώ*\. **ξέδομα** ρ. > ξεδίνω

ξεδοντιάζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι {ξεδόντιασ-α, -τηκα. -μένος! **1·** βγάζω ή σπάζω τα δόντια (κάποιου): *του έριξε μια γροθιά στο στόμα και τον ξεδόντιασε* **2.** (μεσοπαθ. ***ξεδοντιάζομαι)*** μου πέφτουν τα δόντια μου. γίνομαι φαφούτης. **- ξεδόντιασμα** (το), **ξεδοντιάρης,** -α, -ικο αυτός που δεν έχει δόντια: *~ γέρος* ΣΥΝ. φαφούτης.

ΙΕΤΥΜ. < *ξεδοντιάζο)* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *ξεμαλλ-ιάρης*\. **ξεδόντιασμα** (το) ♦ ξεδοντιάζω

ξεζαλίζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι (ξεζάλισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** διώχνω τη ζάλη από (κάποιον) ΣΥΝ. συνεφέρω **2.** (μεσοπαθ. ***ξεζαλίζομαι***) μου φεύγει η ζάλη, ξεκαθαρίζει το μυαλό μου: *Βγήκε έξω, να ξεζαλιστεί* ΣΥΝ. ξεθολώνω.

ξεζεύω ρ. μετβ. [μεσν.Ι Ιξέζε-ψα. -μένος} αφαιρώ τον ζυγό από ζώα: *~ άλογο.* **— ξέζεμα** κ. **ξεζέψιμο** (τν). **ξεζουμίζω** ρ. μετβ. {ξεζούμισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** βγάζω το ζουμί, τον χυμό (από κάτι): *- πορτοκάλι* ΣΥΝ. στείβω · **2.** (μτφ.) εκμεταλλεύομαι (κάποιον) οικονομικώς, με απόσπαση χρημάτων ή με εκμετάλλευση τής εργασίας του κ.λπ.: *έμπλεξε μ' έναν απατεώνα και τον έχει ξεζουμίσει* · 3. εξαντλώ (κάποιον) σωματικά, προκειμένου να ικανοποιήσω τις σεξουαλικές ορμές μου · **4.** (για λαχανικά και όσπρια) αλλάζω το νερό. **- ξεζούμισμα** (το), **ξεζώνω** ρ. μετβ. Ιμεσν.} 1ξέζω-σα, -στηκα. -σμένος} **1.** βγάζω τη ζώνη ή ό,τι φορώ στη μέση **2.** (μεσοπαθ. **ξεζώνομαι)** αφαιρώ (κάτι) που έχω δέσει ή τοποθετήσει γύρω από τη μέση μου: *- τ' άρματα / τα όπλα.*

ξέζωμα (το), **ξέζωστος,** -η, -ο. **ξεθάβω** ρ. μετβ. [ξέθα-ψα. -φτηκα, -μμένος} **1.** βγάζω (κάποιον/ κάτι) από τάφο. κάνω εκταφή: *- νεκρό / κτερίσματα* 2. (μτφ.) φέρνω στην επιφάνεια (κάτι κρυμμένο ή λησμονημένο): *~ αρχαίο αγγείο / παλιό σκάνδαλο / χαμένο χειρόγραφο* συν. ανακαλύπτω. **— ξεθάψιμο** (το). [ΕΙ ΥΜ. < μτγν. *έκθάπτω* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *θάπτω].* **ξεθαρρεύω** ρ. αμετβ. {ξεθάρρ-εψα, -εύτηκα. -εμένος} **1.** παίρνω θάρρος: *ξεθάρρεψε όταν έμαθε την επιτυχία της στις εξετάσεις* συν. ανα- θαρρεύω αντ. δειλιάζω 2. αποκτώ υπερβολικό θάρρος, γίνομαι αυθάδης: *πολύ ξεθάρρεψαν οι μαθητές σου.* **— ξεθάρρεμα** (το).

(ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *έκθαρρώ (-έω)* (πβ. αόρ. *έξ-ε-θάρρησα,* κατά τα ρ. σε *-εύω)* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *θαρρώ].* **ξέθαρρος,** -η. -ο [μεσν.Ι αυτός που έχει πάρει θάρρος ΣΥΝ. ξεθαρρεμένος. **— ξέθαρρα** επίρρ. **ξεθάψιμο** (το) -► ξεθάβω

ξεθεμελιώνω ρ. μετβ. [μεσν.Ι [ξεθεμελίωσ-α. -θηκα. -μένος} (οικ.) **1.** (για κτήρια) γκρεμίζω εκ θεμελίων, κατεδαφίζω) 2. (μτφ.) προξενώ ολοκληρωτική καταστροφή: *~ πό/.η* ΣΥΝ. αφανίζω, καταστρέφω. **— ξεθεμέλιωμα** (το), **ξεθεμελιωτής** (ο), **ξεθεώνω** ρ. μετβ. [ξεθέω-σα, -θηκα. -μένος} (εκφραστ.-οικ.) προκαλώ (σε κάποιον) υπερβολική κούραση, του «βγάζω την πίστη»: *μας ξεθέωσαν στη δουλειά / στο τρέξιμο / στο κουβάλημα* ΣΥΝ. εξαντλώ, κα- ταπονο). **—ξεθέωμα** (το). [ΕΤΥΜ. < *ξε-* + *-θεώνω* < *θεός.* άσχετο από το μτγν. *έκθεώ (-όω)* «αποθεώνω. αφιερώνω»], **ξεθεωτικός,** -ή. -ό αυτός που είναι υπερβολικά κουραστικός: - δουλειά/ *διάβασμα* ΣΥΝ. εξοντωτικός.

ξεθηκαρώνω ρ. μετβ. [μεσν.] {ξεθηκάρωσα! βγάζω, τραβώ από το θηκάρι: *- μαχαίρι / σπαθί.* **ξεθηλυκωνω** ρ. μετβ. [μεσν.[[ξεθηλύκω-σα. -θηκα, -μένος} βγάζω κουμπί από τη θηλιά του ΣΥΝ. ξεκουμπώνω. **— ξεθηλύκωμα** (το), **ξεθηλύκωτος,** -η, -ο. **ξεθολώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (ξεθόλω-σα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) αφαιρώ τη θολότητα από (κάτι), καθιστώ (κάτι) διαυγές: *~ νερό* ♦ (αμετβ.) 2. **γίνομαι διαυγής:** *ξεθόλωσε το κρασί* **3.** συνέρχομαι από ζάλη, ξεκα- θαρίζπ ο νους μου: *πήγε να πάρει λίγο καθαρό αέρα. για να ξεθολώσει.* **— ξεθόλωμα** (το).

[ετυμ. < *ξε-* στερητ. + *θολώνω,* άσχετο από το μτγν. *έκθολώ (-όω)* «θολώνω»].

ξεθυμαίνω ρ. αμετβ. {ξεθύμα-να. -σμένος} **1.** (για αιθέρια έλαια) μεταβάλλομαι σε αέριο: *άφησες ανοιχτό το μπουκάλι και το άρωμα ξε- θύμανε* · 2. (για δοχεία ή σωλήνες που περιέχουν πτητικά αέρια) διαρρέει στην ατμόσφαιρα το περιεχόμενό μου: *ξεθύμανε η φιάλη τού γκαζιού* · **3.** (για υγρά και στερεά που περιέχουν πτητικές ουσίες) χάνω τη δύναμη ή τη σπιρτάδα μου: *το κρασί / η μπίρα / η κο-* λόνια *ξεθύμανε* συν. ατονώ 4. χάνω την αρχική μου ένταση: *ξεθύμανε ο καιρός / η θύελλα / η βροχή / ένας έρωτας / μια αγάπη / μια αντί- δραση / η οργή* · **5. εκτονώνω τον θυμό μου:** *ξεθυμαίνει διαρκώς πάνω μου* συν. βγάζω το άχτι μου. **— ξεθύμασμα** (το).

[ι :γνμ.μεσν. < μτγν. *έκθυμαίνω* < *έκ-* + *-θυμαίνω* < *θυμός].* **ξεθυμωνω** ρ. αμετβ. {ξεθύμω-σα. -μένος! σταματώ να είμαι θυμωμένος, μου περνάει η οργή συν. ξεκακιώνω. **ξεθωριάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [ξεθώριασ-α, -τηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) αλλοιώνω το χρώμα ενός πράγματος, το κάνω πιο άτονο συν. αποχρωματίζω. ξεβάφω, ξασπρίζω ♦ (αμετβ.) **2.** αλλοιώνεται ή ατονεί το χρώμα μου: γο *παντελόνι μου ξεθώριασε στον ήλιο3.* **(μτφ.) χάνω την αρχική αίγλη μου:** «*η φιλοσοφία και οι αρχές που οδήγησαν τις προσπάθειες μας με τον καιρό ξεθώριασαν»* **(εφημ.) 4. (η μτχ.** ***ξεθωριασμένος,*** *-η,* **-ο) αυτός τού οποίου το χρώμα έχει αλλοιωθεί:** *- μπλούζα / φωτογραφία.* **— ξεθώριασμα (το).**

[ι-τυμ. < *ξέθο)ρος*\. **ξέθωρος, -η, -ο (λαϊκ.-λογοτ.) αυτός που έχει χάσει το αρχικό ή το ζωηρό του χρώμα, ξεθωριασμένος:** *οι ~ μορφές των παιδικών χρόνων* **[ετυμ. <** *ξε-* **+** *-θωροα* **<** *θωρώ].* **ξει κ. ξι (το) [άκλ.] ξ · το δέκατο τέταρτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ.** *αριθμός).*

[ετυμ. < αρχ. *ξεϊ* **< σημιτ. samekh (με ακροφωνικό φωνητικό συνδυασμό τού πρώτου και τού τελευταίου γράμματος)], ξεϊδρώνω ρ. αμετβ. {ξεΐδρω-σα. - μένος} παύω να είμαι ιδρωμένος:** *κάτσε λίγο να ξεϊδρώσεις και να ξεκουραστείς.* **— ξεΐδρωμα (το), ξείπα ρ. αόρ. τού ξελέω- στη φρ.** ***είπσ-ξείπα*** **βλ. λ.** *ξελέω.*

ξεκαβαλικεύω ρ. αμετβ. Ιμεσν.] [ξεκαβαλίκεψα! κατεβαίνω από το άλογο συν. ξεπεζεύω, αφιππεύω ΑΝΤ. ιππεύω, καβαλικεύω. — ξεκαβαλίκεμα (το).

ξεκαθαρίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξεκαθάρισ-α. -τηκα, -μένος! ♦ 1. (αμετβ.) (α) καθαρίζω εντελώς: *ξεκαθάρισε ο ουρανός* **(β) (μτφ.) αποσαφηνίζομαι:** *ξεκαθάρισε η κατάσταση* **♦ (μετβ.) 2. ςεχο^ρίζω τα χρήσιμα από τα περιττά, κάνω εκκαθάριση:** *- τις εφημερίδες που έχω μαζέψει / τα χαρτιά μου /* **τα** *πράγματά μου* **3. (μτφ.) καθιστο) (κάτι) κατανοητό, σαφές:** *~ τις προθέσεις / τις απόψεις μου / τη θέση μου σε ένα θέμα* **ΣΥΝ. αποσαφηνίζω, διευκρινίζω λντ. μπερδεύω, περιπλέκω· φρ. (α)** ***ξεκαθαρίζω (κάτι) στον νου μου*** **καταλαβαίνω σωστά (κάτι):** *ακόμη δεν ξεκαθάρισε στον νου του πώς γράφεται μια καλή έκθεση ιδεών* **(β)** ***ξεκαθαρίζω το τοπίο*** **διαλύω την αβεβαιότητα, την ασάφεια γύρω από ένα θέμα:** *με τις δηλώσεις του προσπάθησε να ξεκαθαρίσει το τοπίο σχετικά με τη φημολογούμενη κάθοδό του στις εκλογές* **4. τακτοποιώ (κάτι περίπλοκο):** *- θέμα / υπόθεση / ένα ζήτημα / μια εκκρεμότητα* **συν. διευθετώ, ρυθμίζω· φρ.** ***ξεκαθαρίζω λογαριασμούς*** **κανονίζω, τακτοποιώ τις σχέσεις μου (με κάποιον):** *αποφάσισαν να ξεκαθαρίσουν βίαια τους λογαριασμούς τους* · **5. απαλλάσσω έναν τομέα από τα στοιχεία που προκαλούν κακή λειτουργία ή διαφθορά:** *~ την οικονομική ζωή από τα κυκλώματα παραοικονομίας* || *~ την πόλη από τους κακοποιούς* **j|** *ξεκαθάρισε την πολιτική από τους λαϊκιστές.* **— ξεκαθάρισμα (το) [μεσν.].**

[f.tym. μεσν. < μτγν. *εκκαθαρίζω* **<** *έκ-* **(βλ. κ.** *ξε-)* **+** *καθαρίζω.* **Το μτγν.** *εκκαθαρίζω* **έχει επανέλθει στη χρήση, αλλά με άλλη σημ. (βλ. λ.** *εκκαθαρίζω)].*

ξεκάθαρος, -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από σαφήνεια και ειλικρίνεια, που δεν αφήνει αμφιβολία ή ερωτηματικά για το περιεχόμενό του: - *αλήθεια / λόγια / κουβέντες·* **φρ.** ***είναι ξεκάθαρο*** **είναι εμφανές, είναι ολοφάνερο:** *~ ότι πηγαίνουμε σε εκλογές* **[|** *~ ότι η οικονομία έχει σοβαρότατο πρόβλημα* **συν. είναι σαφές / προφανές. — ξεκάθαρα επίρρ. Ιμεσν.].**

Ιετυμ. μεσν. < *ξεκαθαρίζω* **(υποχωρητ.)]. ξεκακιωνω ρ. αμετβ. {ςεκάκιω-σα. - μένος! 1. (για πρόσ.) παύω να δείχνω κακία ή θυμό συν. ξεθυμώνω 2. (μτφ. για τον καιρό) γίνομαι ήπιος. — ξεκάκιωμα (το), ξεκαλοκαιριάζω ρ. αμετβ. {ξεκαλοκαίριασα} 1. περνο) το καλοκαίρι:** *φέτος ξεκαλοκαιριάσαμε στον Πόρο* **2. (συνεκδ.) περνώ το καλοκαίρι μου κοντά στη θάλασσα ή την εξοχή συν. παραθερίζω 3. (ως απρόσ.** *ξεκαλοκαιριάζει)* **τελειώνει, φεύγει το καλοκαίρι:** *ξεκαλοκαί- ριασε και* **οι** *μαθητές επιστρέφουν στα θρανία τους.* **— ξεκαλοκαίριασμα (το).**

ξεκαλουπώνω ρ. μετβ.]ξεκαλούπω-σα, -θηκα, -μένος} αφαιρώ τα καλούπια: - *οικοδομή.* **— ξεκαλούπωμα (το), ξεκαλτσώνω ρ. μετβ. {ξεκάλτσω-σα, -θηκα, - μένος! βγάζω τις κάλτσες (κάποιου). — ξεκάλτσωμα (το).**

ξεκάλτσωτος, -η, -ο αυτός που δεν φοράει κάλτσες, **ξεκαμπίζω** ρ. «μετβ. Ιμεσν.) (ξεκάμπισα) (λαϊκ'.) φεύγω από στενή περιοχή και βγαίνω σε κάμπο. ■■ **ξεκάμπισμα** (το), **ξεκάνω** ρ. μετβ. (ξέκα-να κ. -μα. -μωμένοςΙ **1.** βγάζω (κάποιον) από τη μέση, τον σκοτώνω: *τυν ξέκαναν για να μην τυυς μαρτυρήσει* ΣΥΝ. φονεύω, εξοντώνω, ξεπαστρεύω **2.** (μτφ.) ταλαιπωρώ, κουράζω πολύ (κάποιον): *μας ξέκανε στη δυυλειά* συν. ξεθεώνω · **3.** ξεπουλώ: *ξέ- κανε όλα τα κτήματα τού πατέρα του* συν. εκποιώ. **– ξεκάμωμα** κ. **ξέκαμα fro).**

[LiTYM. **μεσν.** < *ξεκάμνω*< **αρχ.** *έκκάμνω*«**αποκάμνω. κουράζομαι από κάτι» <** *έκ-* (**βλ. κ. |ε-) + κάμνω|. ξεκαπακώνω** ρ. μετβ. [ξεκαπάκω-σα. -θηκα. -μένος} (για δοχεία ή σκεύη) βγάζω το καπάκι: ~ *κατσαρόλα / χύτρα.* **– ξεκαπάκωμα** (το), **ξεκαπάκωτος, -η, -ο. ξεκαπελώνω** ρ. μετβ. [ξεκαπέλω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** αφαιρώ το καπέλο (κάποιου) **2.** ναυτ. (λαϊκ.) βγάζω τους κάβους (τα χοντρά σχοινιά των πλοίων) από τις δέστρες τού λιμανιού. **– ξεκαπέλωμα** (το), **ξεκαπέλωτος, -η, -ο. ξεκαπιστρώνω** ρ. μετβ. {ξεκαπίστρω-σα, -θηκα. -μένος} αφαιρώ το καπίστρι τού υποζυγίου: ·~ *γάιδαρο 1 μουλάρι / άλογο.* **– ξεκαπίστρωμα** (το).

ξεκαπίστρωτος, -η, -ο (για ζώο) αυτός που δεν έχει καπίστρι · συνήθ. στη φρ. *γαϊδούρι ξεκαπίστρωτο* ως υβριστ. χαρακτηρισμός για πρόσωπο πολύ αγενές, **ξεκαπνίζω** ρ. μετβ. (ξεκάπνισ-α. -τηκα, -μένος) καθαρίζω καπνοδόχο ή θερμάστρα από την κάπνα. **– ξεκάπνισμα** (το), **ξεκαρδίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ξεκαρδίσ-τηκα. -μένος} λύνομαι στα γέλια, γελώ με την καρδιά μου: ~ *στα γέλια.* **– ξεκάρδισμα** (το). ·*■ σχολιο λ. *αποθετικός.*

[**ετυμ.** < *ξε-* + *-καρδίζομαι* < *καρδιά*]. **ξεκαρδιστικός, -ή. -ό** αυτός που προκαλεί πολύ γέλιο: ~ *αστείο / ανέκδοτοι κωμωδία.* **ξεκαρφώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] [ξεκάρφω-σα, -θηκα. -μένος} αφαιρώ τα καρφιά (από κάτι): ~ *κάδρο.* **ξεκάρφωμα** (το), **ξεκάρφωτος, -η, -ο 1.** αυτός που έχει ξεκαρφωθεί **2.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει νοηματική συνοχή, που δεν έχει καμία σχέση με όσα λέγονται ή γίνονται: - *λόγια ' κουβέντες / επιχειρήματα* **ΣΥΝ.** ασύνδετος, ασυνάρτητος **3.** αυτός που είναι μόνος ανάμεσα σε άλλους ή που δεν έχει σχέση με τους υπόλοιπους ή μοιάζει να μην ταιριάζει μαζί τους: ~ *στο πάρτι / στον χορό* **[[** *θα εμφανιστούμε μπροστά τους έτσι ξεκάρφωτοι;* **– ξεκάρφωτα** επίρρ. **ξεκατινιάζω** ρ. μετβ. [ξεκατίνιασ-α. -τηκα. -μένος! **1.** προκαλώ σε κάποιον υπερβολική κόπωση, εξαντλώ (κάποιον) σωματικά · **2.** (οικ.- κυρ. μεσοπάθ.) φέρομαι κατινίστικα (βλ. λ. καπνιά). **– ξεκατίνιασμα** (το).

[f.tym. < *ξε-* επιτατ. + *-κατινιάζω* < *κατίνα* < ιταλ. catena «στήλη, αλυσίδα» (δηλ. «σπονδυλική στήλη») < λατ. catena, πιθ. ετρουσκ. προελ. Για τη σημ. 2 βλ. λ. *κατινιά*\. **ξεκίνημα** (το) (ξεκινήμ-ατος **|** -ατα, -άτ(»ν) **1.** η αναχώρηση: ~ *για το σπίτι / για τη δουλειά* 2. η αρχή, η έναρξη: *«πάλης -, νέοι αγώνες»* (τραγ.)][*βρήκε πολλές δυσκολίες στο - τής σταδιοδρομίας του.* **ξεκινώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. [ξεκινάς... | ξεκίνησα} ♦ (αμετβ.) **1.** αναχωρώ από έναν τόπο: *ξεκίνησε απ' το χωριό του. για να φθάσει στην πόλη || πρέπει να ξεκινήσεις πρ(οί. αν θέλεις να είσαι στην ώρα σου*][*ξεκινάμε:* (φεύγουμε; πηγαίνουμε;) || *γυρίζω εκεί όπου ξεκίνησα* (επανέρχομαι στην αφετηρία μου) συν. (λαϊκ.) κινώ 2. αρχίζω να κινούμαι: *το τρένο ξεκίνησε έπειτα από πολλή ώρα* 3. έχω την αρχή μου σε ορισμένο σημείο (χρονικό / τοπικό) ή αιτία: *από πού ξεκινάει ο δρόμος:* ||[*η ελληνιστική εποχή ξεκινά από... || το μάθημα ξεκινά στις τρεις*)) *ξεκίνησε ο)ς δημοσιογράφος* (άρχισε την καριέρα του ως δημοσιογράφος) || *όλα ξεκίνησαν από την ατυχή δήλωση τού προέδρου* |! *ποιος ξεκίνησε τον καβγά;* || ~ *από την αρχή* (ξαναρχίζω) || ~ *από το μηδέν ίχωρίς* καμία βοήθεια και υποστήριξη, με μόνες τις δικές μου προσπάθειες ή χωρίς περιουσία ή άλλη οικονομική βάση)

4. (μετβ.) αρχίζω (κάτι): ~ *τη διάλεξή μου με ένα ανέκδοτο || - τη δουλειά / την καριέρα μου / μαθήματα Γαλλικο)ν* || (+να) *ξεκίνησε να γράφει διηγήματα από τότε που πήγαινε στο γυμνάσιο.*

(ετυμ. < μεσν. *ξεκινώ* **< αρχ.** *εκκινώ (-έω)* < *έκ-* **(βλ. κ. uf-) + κινώ], ξεκλέβω** ρ. μετβ. (ξέκλεψα) (για χρόνο, ώρα) εξοικονομώ, βρίσκω λίγο χρόνο ανάμεσα στις ασχολίες μου: *θα ξεκλέψω ?λγη ώρα. να πε- ταχτώ να σε δω.*

[**ετυμ. < αρχ.** *έκκλέπτω* < *έκ-* **(βλ. κ.** *ξε-)* **+** *κλέπτω* **(βλ. κ.** *κλέβω]*. **ξεκλειδώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] Ισεκλείδω-σα. -θηκα. -μένος} ανοίγω με κλειδί (κάτι κλειδωμένο): - *συρτάρι / ντουλάπι* λντ. **κλειδώνω. –ξε- κλείδωμα** (το).

ξεκλείδωτος, -η, -ο αυτός που έχει ξεκλειδωθεί: *βρήκα την πόρτα ξεκ?.είδωτη* λντ. **κλειδωμένος, ξεκληρίζω** ρ. μετβ. [ξεκλήρισ-α. -τηκα. -μένος) **1.** εξολοθρεύω μια γενιά ή ολόκληρη οικογένεια **2.** (μεσοπαθ. *ξεκληρίζομαι)* καταστρέφο- μαι, **αφανίζομαι:** *πενταμελής οικογένεια ξεκ/.ηρίστηκε σε αντοκινη- τικό δυστύχημα.* **– ξεκλήρισμα** (το).

[**Ετυμ. μεσν. <** *·έκκληρίζω* **«στερώ από κάποιον την κληρονομιά του. την περιουσία του» < μτγν.** *εκκληρος* < *έκ-* **(βλ. κ.** *ξε-)* **+** *κλήρος].* **ξεκλωασώ** ρ. αμετβ. [ξεκλωσσάς... | ξεκλίόσσησα} (για πουλιά) τελειώνω το κλώσσημα, την επώαση. **– ξεκλώσσημα** (το), **ξεκόβω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [ξέκο-ψα. -πηκα, -μένοςι ♦ **1.** (μετβ.) απομακρύνω (κάποιον) από (συναναστροφή ή δραστηριότητα): *οι γονείς του τον ξέκοψαν απ' τις κακές παρέες του"* **φρ.** ΤΟ *ξέκοψα* **είπα κάτι με αποφασιστικό τρόπο, ξεκαθαρίζοντας τη θέση μου;** *μας το ξέκοψε. να μην ανακατευτούμε ξανά στα προσωπικά του || τους το ξέκοψα*

ότι θα πάω στο εξωτερικό είτε το θέλουν είτε όχι ♦ (αμετβ.) 2. απομακρύνομαι (από παρέα ή δραστηριότητα), παύω να έχω επαφή: *τελευταία έχει ξεκόψει από τονς φίλους τον || ~ από τσ. ναρκωτικά* **3.** (ειδικότ.) παίρνω άλλο δρόμο, φεύγω από εκεί όπου ανήκα: δυο *μικρά ζώα ξέκοψαν απ' το κοπάδι ||ξέκοψε απ' την εκκλησία και το σχολείο και μπλέχτηκε με παλιοπαρέες* ΣΥΝ. παραστρατώ.

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *έκκόπτω* < *έκ-* (βλ. κ. £ε-) + *κόπτω].* **ξεκοιλιάζω** ρ. μετβ. (ξεκοίλιασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** (για ζώα) ανοίγω την κοιλιά και βγάζω τα εντόσθια 2. (α) (για πρόσ.) τραυματίζω θανάσιμα στην κοιλιακή *γρυφα* με μαχαίρι ή αιχμηρό αντικείμενο (β) (για πράγμ.) σχίζω, ώστε να Φανεί το εσωτερικό: *ξεκοι/.ιασμένος καναπές / μαξιλ,άρια* **3.** (μεσοπαθ. *ξεκοιλιάζομαι*) τρώω πολύ. φθάνω στον κορεσμό από το πολύ φαγητό: *ξεκοιλιάστηκε στην ταβέρνα!* **– ξεκοίλιασμα** (το).

(ετυμ. μεσν. < μτγν. *έκκοιλίζω* (ίδια σημ.) < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* **+** *-κοιλίζω* < *κοιλιά].*

ξεκοκκαλίζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι (ξεκοκκάλισ-α. -μένος} **1.** αφαιρώ τα κόκκαλα από το κρέας ανί. ξεψαχνίζω 2. (συνεκδ.) τρώω το κρέας, μέχρι να μείνουν μόνο τα κόκκαλα: - *τα παιδάκια* **3.** (μτφ.) σπαταλώ χωρίς φειδώ, αλόγιστα: *ξεκοκκάλισε την πατρική περιονσία* συν. κατασπαταλώ 4. (μτφ.) διαβάζω κάτι ώς την τελευταία του λεπτομέρεια: ~ *βιβλίο . εφημερίδα.* **– ξεκοκκάλισμα** κ. **ξεκοκκάλιασμα** (το), **ξεκόλλημα** (το) -► ξεκολλώ

ξεκολλημός (ο) [μεσν.] η απομάκρυνση από πρόσωπο ή δραστηριότητα με τα οποία ασχολείται κανείς συνεχώς: *τα παιδιά* ~ δεν *έχονν απ' την τηλεόραση.*

ξεκόλλητος, -η, -ο αυτός που δεν είναι κολλημένος ή που έχει ξε-κολληθεί.

ξεκολλώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.] [ξεκολλάς... | ςεκόλλ-ησα. -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένοςί ♦ (μετβ.) 1. αποχωρίζω, αποσπώ (κάτι) από το αντικείμενο ή το σημείο στο οποίο είναι κολλημένο: ~ *γραμματόσημα / ετικέτες* ΣΥΝ. αποκολλώ 2. (μτφ.) (α) (συνήθ. αρνητ.) απομακρύνω: <5rv *ξεκο/.λούσε τα μάτια* του *από πάνω της* (β) απομακρύνω (κάποιον) από έναν χώρο στον οποίο ανήκει και από τον οποίο επηρεάζεται: *προσπαθούσε να τον ξεκολλήσει από τις κακές παρέες* ΣΥΝ. ξεκόβω. αποτραβώ ♦ (αμετβ.) **3.** αποχωρίζομαι, αποσπώμαι: *το χερούλι τής πόρτας ξεκό/λησε και έπεσε* 4. (μτφ.-συνήθ. αρνητ.) απομακρύνομαι: *δεν ξεκολλούσε από τα βιβλία / από* γο *διάβασμα / από το σπίτι τον || δεν μπορεί να ξεκολλήσει απ' το μναλό μον αντή η ιδέα* 5. (ειρων.) απαλλάσσω από την παρουσία μου. φεύγω, αναχωρώ: *έφθα- σαν μεσάνυχτα κι ακόμα να ξεκολλήσει* **6.** (αργκό στην προστ. **ξε* *κόλλα!)*** (α) σταμάτα να ασχολείσαι μόνο με ένα ζήτημα! (β) πάψε να έχεις συνεχώς την ίδια άποψη ή στάση, άλλαξε οπτική γωνία. **– ξεκόλλημα** (το).

ξεκομμένος, -η, -ο [μεσν.Ι **1.** αυτός που έχει απομακρυνθεί από ένα σύνολο: ~ *απ' τονς άλλονς || μια ερμηνεία* ~ *απ' την πραγματικότητα* συν. απομονωμένος, αποσπασμένος 2. αυτός που έχει καθοριστεί αμετάκλητα: - *τιμή* συν. σταθερός, αμετάτρεπτος. - **ξεκομμένα** επίρρ.

ξεκσυκσυλώνω ρ. μετβ. [ξεκουκούλω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** (κυριολ.) αφαιρώ, τραβώ την κουκούλα, το κάλυμμα 2. (μτφ.) ξεσκεπάζω κά-ποιον/κάτι. φανερ<όνω ΣΥΝ. αποκαλύπτω ΛΝΤ. καλύπτω, συγκαλύπτω, σκεπάζω. **– ξεκουκούλωμα** (το), **ξεκουκούλωτος,** -η. -ο αυτός που δεν φοράει κουκούλα, που δεν είναι κουκουλωμένος, **ξεκουμπίδια** (τα) το ξεκούμπισμα · στη **φρ.** ***(στα) ξεκουμπίδια!*** υβρι- στ. προς κάποιον τον οποίο θέλουμε να διώξουμε οριστικά, **ξεκσυμπίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ.]ξεκουμπίσ-τηκα. -μένος} (κακόσ.) φεύγω, *απαλλάσσω* (κάποιον) από την παρουσία μου (η οποία είναι ενοχλητική): *προσποιήθηκαν ότι ήταν καλεσμένοι κάπον. για να* κάνουν *τον επισκέπτη να ξεκονμπιστεί* ΣΥΝ. ξεκολλώ, αδειάζω τη γω-νιά. **– ξεκούμπισμα** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

|üι ΥΜ. μεσν., πιθ. **<** αρχ. *έκκομίζω* «διώχνω, απομακρύνω» **<** *έκ-* (βλ. κ. £ε·) **+** *κομίζω,* ίσως με παρετυμολ. σύνδεση προς τη λ. *κονμπί].* **ξεκουμπώνω** ρ. μετβ. [ξεκούμπω-σα. -θηκα. -μένος} ανοίγω (κάτι) βγάζοντας το κουμπί από την κουμπότρυπα: - *το παλτό* / γο *φόρεμα* συν. ξεθηλυκώνω. **– ξεκούμπωμα** (το), **ξεκούμπωτος,** -η. -ο αυτός που δεν είναι κουμπωμένος: - *παντελόνι / φούστα* συν. ξεθηλυκο>μένος. (καθημ.) ανοιχτός, **ξεκουνώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. |μεσν.Ι (ςεκουνάς... | ξεκούνη-σα. -θηκα} ♦ 1. (μετβ.) μετακινώ, ταρακουνώ (κάτι.κάποιον) ♦ 2. (αμετβ.) κουνιέμαι · (συνήθ. στην προστ. *ξεκούνα* - οικ.) κουνήσου, προχώρησε: ~ *επιτέλους κι αργήσαμε!* **ξεκουράζω** ρ. μετβ. (μεσν.Ι {ξεκούρασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** (α) απαλλάσσω (κάποιον/κάτι) από την κούραση: *ξάπλωσα, να ξεκονράσω τα πόδια μον || γο πράσινο χρώμα ξεκονράζει τα μάτια || η ελαφρά μον- σική με ξεκονράζει* j| - ro *μναλό μον* συν. αναπαύω αντ. κουράζω (β) βοηθώ κάποιον αναλαμβάνοντας ορισμένα βάρη ή υποχρεώσεις του: *η γνναίκα τον τον ξεκούραζε βοηθο>ντας τον. όταν έφερνε δουλειά στο σπίτι* **2.** (μεσοπαθ. *ξεκουράζομαι)* *χαλαρώνω* σωματικά και ψυχικά: *σταματήσαμε σ' ένα καφενείο, να ξεκουραστούμε* |[γο *καλοκαίρι Οα ξεκονραστείς στο νησί.* **ξεκούραση** (η) [μεσν.] (χωρ. πληθ.} η απαλλαγή από την κούραση (σωματική ή/και ψυχική): *ημέρα ξεκούρασης || η ζωή δεν είναι μόνο δουλειά■ είναι και* - |[*αρκετά αγωνίστηκες** σου *χρειάζεται λίγη* ~ |[*καλή* -/ **– ξεκουραστικός,** -ή. -ό. **ξεκούραστος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν κουράστηκε: - *άνθρωπος' δεν πάλεψε ποτέ στη ζο)ή τον* συν. άνετος αντ. κουρασμένος · 2. αυτός που ξεκουράστηκε: *τώρα είναι* ~ *και μπορεί να σε βοηθήσει* · **3.** αυτός που δεν προκαλεί κούραση: ~ δουλειά > *απασχό/ ^ηση* συν. ελα

φρύς ΛΝΤ. επίπονος, βαρύς, **ξεκουρδίζω** κ. **ξεκουρντίζω** ρ. μετβ. {ξεκούρδισ-α. -τηκα, -μένος}

χαλαρώνω τις χορδές έγχορδου μουσικού οργάνου: - *πιάνο* ΑΝ Γ. κουρδίζω 2. χαλαρώνω το ελατήριο ρολογιού ή παιχνιδιού λντ. κουρδίζω **3.** (μεσοπαθ. *ξεκουρδίζομαί)* (α) μένω ακούρδιστος (β) κουράζομαι πολύ από τον χορό ή από το παιχνίδι. – **ξεκούρδισμα** (το).

ξεκούρδιστος, -η. -ο κ. **ξεκούρντιστος** αυτός που έχει ςεκυυρδι- στεί: - *ρολόι / πιάνο* λν γ. κουρδισμένος, **ξεκούτης,** -α. -ικο {ξεκούτηδες} (κυρ. για γέρους) αυτός που έχει χάσει τα λογικά του συν. ανόητος, μωρός. Επίσης **ξεκουτιάρης.**

Ιετυμ. < *ξεκουτιαίνω* (υποχωρητ.)]. **ξεκουτιαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ.]ξεκούτια-να. -θηκα, -σμένος} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάποιον) ανόητο, κουτό συν. αποβλακώνω, ανοητaίνω

2. (αμετβ.) γίνομαι ανόητος, χάνω το μυαλό μου: *ξεκούτιανε μεγαλώνοντας* **3.** (μεσοπαθ. *ξεκουτιαίνομαι*) (α) χάνω τα λογικά μου, μω- ραίνομαι: *ξεκουτιάθηκε από τα γηρατειά* ΣΥΝ. αποβλακώνομαι, χαζεύω (β) αποχαυνώνομαι από τις καταχρήσεις. - **ξεκούτιασμα** (το). [πτυμ. < *ξε-* επιτατ. + *-κουτιαίνω* < *κουτός*ΐ **ξεκουτιάρης,** -α, -ικο ξεκούτης

ξεκουφαίνω ρ. μετβ. [μεσν.] {ξεκούφα-να. -θηκα} κάνω (κάποιον) εντελώς κουφό· (συνήθ. μτφ.) προκαλώ πόνο στα αφτιά (κάποιου) παράγοντας δυνατό θόρυβο: *μας ξεκούφανε το κομπρεσέρ || έβαλε τη μουσική στο τέρμα και μας ξεκούφανε.* **ξεκρέμαστος,** -η. -ο **1.** αυτός που δεν είναι κρεμασμένος (κάπου): ~ *παλτό ι σακάκι* αντ. κρεμασμένος 2. αυτός που δεν έχει λογικό ειρμό, που δεν στηρίζεται (κάπου): - *ιδέες* συν. ασυνάρτητος **3.** (μτφ. για πρόσ.) (α) αυτός που δεν διαθέτη οικονομική υποστήριξη: *ήταν παντελώς ~ · πώς να τα βγάλει πέρα;* (β) αυτός που δεν έχει (πολιτικά, ηθικά κ.λπ.) στηρίγματα, που είναι μόνος χωρίς ενίσχυση: *είχε μείνει ξεκρέμαστη συναισθηματικά.* **ξεκρεμώ (κ*.** -άω) ρ. μετβ. Ιμεσν.} {ξεκρεμάς... | ξεκρέμασ-α, -τηκα. -μένος} κατεβάζω (κάτι) που είναι κρεμασμένο: *ξεκρέμασε το σακάκι* του *από τη ντουλάπα.* – **ξεκρέμασμα** (το), **ξεκρίνω** ρ. μετβ. |ξέκρι-να, -θηκα} ξεχωρίζω (κάτι) που βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση και δεν φαίνεται καθαρά συν. διακρίνω.

[πτυμ. < αρχ. *έκκρίνω* «ξεχωρίζω, διακρίνω» < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-) + κρίνω*\.

ξεκωλιάρης, -α.-ικο (λαϊκ.-απυφεύγεται σε τυπική μορφή επικοινωνίας) 1. ο υπερβολικά τυχερός, κυρ. σε τυχερά παιγνίδια 2. (υβριστ.) (α) άτιμος, παλιάνθρωπος (β) (για γυναίκα) αυτή που έχει πολύ έντονη σεξουαλική ζωή.

[πτυμ. < *ξε-* + *-κώλος* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *αλαν-ιάρης*\. **ξέκωλος,** -η. -ο (λαϊκ.) 1. (συνήθ. για γυναίκα) που φοράει πολύ προκλητικά ρούχα, κυρ. πολύ κοντή, αποκαλυπτική φούστα· συχνά στο ουδ. *ξέκωλο* (το): *στο μπαρ αυτό συχνάζουν ξέκωλα* 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει πυθμένα, πάτο: ~ *πιθάρι.*

[ετυμ. < *ξε-* + *κώλος.* πβ. κ. μεσν. *ξεκωλωμένη* «ηθικώς διεφθαρμένη»}.

ξεκωλώνω ρ. μετβ. |ξεκώλω-σα. -θηκα, -μένος} (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπική μορφή επικοινωνίας) 1. κάνω βίαιο πρωκτικό σεξ (σε κάποιον) ΣΥΝ. ξεπατώνω **2.** (μτφ.-αργκό) κουράζω υπερβολικά (κάποιον): *ο προϊστάμενος τους ξεκώ/.ωσε στη δουλειά* συ.ν. εξαντλώ, ξεπατώνω.

ξεκώλωμα (το).

[ετυμ. μεσν. < *ξε-* επιτατ. + *κωλώνω* < *κώλος}.* **ξελαγαρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιξελαγάρισ-α, -τηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) λαγαρό: - *νερό* συν. ξεκαθαρίζω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι καθαρός, αποκτώ διαύγεια, **ξελαιμιάζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μεσν.) [ξελαιμιάσ-τηκα. -μένος} καταπονώ τους μυς τού λαιμού μου, στρέφοντας συνέχεια το κεφάλι μου σε ορισμένη κατεύθυνση. – **ξελαίμιασμα** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

ξελακκώνω ρ. αμετβ. {ξελάκκωσα} σκάβω γύρω από τη ρίζα δέντρου ή φυτού για πότισμα ή για λίπανση. -- **ξελάκκωμα** (το), **ξελαμπικάρω** ρ. αμετβ.]ξελαμπικάρισα} καθαρίζει το μυαλό μου, ξεζαλίζομαι: *περπάτησε στον καθαρό αέρα για να ξελαμπικάρει.* [ετυμ. < *ξε-* + *λαμπικάρω* < *λαμπίκος,* βλ.λ.]. **ξελαρυγγιάζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [ξελαρυγγιάστηκα} κουράζω το λαρύγγι μου, φωνάζοντας δυνατά και συνεχώς: *πήγε στο γήπεδο κι απ' τις φωνές ξελαρυγγιάστηκε.* - **ξελορύγγι(α)σμα** (το), ^σχολιο λ. *αποθετικός.*

ξελασκάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ.]ξελασκάρισ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) χαλαρώνω, ξεσφίγγω: ~ *βίδα / σκοινί / χορδή* ♦ 2. (αμετβ.) βρίσκω ελεύθερο χρόνο, σταματώ για λίγο τις απαιτητικές μου ασχολίες: *από αύριο ~ κάπως και μπορούμε να πάμε για κανένα μπάνιο στη θάλασσα.*

ξελασκάρισμα (το).

ξελασπώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [ξελάσπωσα} ♦ (μετβ.) 1. βγάζω τις λάσπες από (κάποιον/κάτι), καθαρίζω από τις λάσπες: ~ *τα σκαλοπάτια*

(μτφ.) βοηθώ (κάποιον), προκειμένου να αντιμετωπίσει μια δύσκολη οικονομική κατάσταση: *μας ξελάσπο)σε ένας συγγενής βοηθώντας μας οικονομικά* ♦ (αμετβ.) **3.** απαλλάσσομαι από τις λάσπες ή βγαίνω από λασπώδη περιοχή **4.** (μτφ.) ξεπερνώ οικονομικό αδιέξοδο, πληρώνω τα χρέη μου: *μετά από τόσες δυσκολίες κατάφερε επιτέλους να ξελασπώσει.* –**ξελάσπωμα** (το).

ξελάφρωμά (το) *ξαλαφρώνω **ξελαφρώνω** ρ. -♦ ξαλαφρώνω

ξελεΐτουργώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξελειτουργάς... | ξελειτούργ-ησα. -ιέ- μαι. -ήθηκα, -ημένος} ♦ **1.** (μετβ.) (για ιερέα) τελειώνω τη Θεία Λειτουργία ♦ 2. (αμετβ.) βγαίνω από την εκκλησία ύστερα από την πε- ράτωση τής Θείας Λειτουργίας, **ξελεκιάζω** ρ. μετβ. {ξελέκιασ-α, -τηκα, -μένος} βγάζω, αφαιρώ τους λεκέδες. – **ξελέκιασμα** (το), **ξελεπίζω** κ. **ξελεπιάζω** ρ. μετβ. (ξελέπισα} αφαιρώ. βγάζω τα λέπια από το ψάρι. – **ξελέπισμα** κ. **ξελέπιασμα** (το), **ξελέω** ρ. αμετβ. [ξεείπα κ. ςείπα} αναιρώ όσα έχω πει. παίρνω τον λόγο μου πίσω· φρ. **Λέω *και* ξελέω** (κ. σε αόρ. *είπα-ξείπα)* αλλάζω συνεχώς απόψεις ή δεν τηρώ υπόσχεσή μου. δεν διακρίνομαι από συνέπεια.

ξελιγώνω ρ. μετβ. [μεσν.} [ξελίγω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** προκαλώ σε (κάποιον) λιγούρα, πείνα: *αυτές οι μυρωδιές από την κουζίνα με ξελίγωσαν* **2.** κουράζω υπερβολικά (κάποιον) · (μεσοπαθ. *ξελιγώνομαι*)

με πιάνει λιγούρα: *όταν βλέπο) αυτές τις τούρτες,* ~ **4.** αισθάνομαι έντονη ερωτική επιθυμία ή απόλαυση: *ξελιγώνεται μαζί του* **|[** *τον κοιτούσε ξελιγωμένη* **5.** κάνω ή αισθάνομαι κάτι στον υπέρτατο βαθμό · κυρ. στις ΦΡ. (α) *ξελιγώνομαι στα γέλια* γελάω πάρα πολύ (β) *είμαι ξελιγωμένος στην πείνα* νιώθω μεγάλη λιγούρα από την πείνα, πεινάω πάρα πολύ. – **ξελιγωμα** (το), **ξελογιάζω** ρ. μετβ.]ξελόγιασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** κάνω κάποιον να χάσει τα λογικά του, τον παρασύρω (κυρ. ερωτικά): *τον έχει ξελογιάσει μια χορεύτρια τού καμπαρέ || είναι ξελογιασμένη από τη μεγάλη ζωή και τα πλούτη* συν. ξεμυαλίζω 2. εξωθώ (κάποιον) στη διαφθορά: *κάποιοι επιτήδειοι ξε/^όγιασαν την κόρη της* συν. αποπλανώ, εκμαυλίζω. – **ξελόγιασμα** (το).

ξελογιαστής (ο), **ξελογιάστρα** (η). Ιετυμ. μεσν. < *ξε-* στερητ. + *λογιάζω* (βλ.λ.)]. **ξεμά** στη φρ. *δεν έχει μα και ξεμά* βλ. λ. *μα.*

ξεμαγαρίζω ρ. μετβ. [ξεμαγάρισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** αφαιρώ τη βρομιά 2. (μτφ.) απαλλάσσω από την ηθική σήψη συν. αποκαθαίρω. – **ξεμαγάρισμα** (το), **ξεμαθαίνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {ξέμαθα} **1.** λησμονώ ό.τι έχω μάθει: *ξέ- μαθα τα Αγγλικά που ήξερα στο λύκειο* **2.** παραμελώ μια συνήθεια ΣΥΝ. ξεσυνηθίζω.

ξεμακιγιάρω ρ. μετβ. |ξεμακιγιάρισ-α. -μένος} αφαιρώ το μακιγιάζ,

ξεμακραίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι [ξεμάκρυ-να. -σμένος} ♦ **1.** (μετβ.) απομακρύνω (κάποιον) από (κάτι): *πρέπει να τον ξεμακρύνουμε από τις ύποπτες παρέες* ♦ (αμετβ.) **2.** απομακρύνομαι από κάπου βαθμιαία: *ο κίνδυνος πολέμου δείχνει να ξεμακραίνει* **[|** *ξεμάκρυνε απ' το θέμα* **3.** σταματώ να έχω συναναστροφές (με κάποιον): ~ *απ' τους φίλους / τους συγγενείς μου / την οικογένειά μου* συν. αποξενώνομαι. –

ξεμάκρεμα (το) Ιμεσν.[. **ξέμακρος,** -η. -ο αυτός πυυ βρίσκεται μακριά: - *σπίτι / τοποθεσία* συν. απομακρυσμένος. – **ξέμακρα** επίρρ. **ξεμαλλιαζω** ρ. μετβ. [μεσν.} {ξεμάλλιασ-α, -τηκα. -μένος} **1.** τραβώ δυνατά, ξεριζώνω τα μαλλιά (κάποιου): *άμα σε πετύχω πουθενά, θα σε ξεμα/Μάσω* 2. **(συνεκδ.)** ανακατώνω τα μαλλιά (κάποιου) συν. αναμαλλιάζω. – **ξεμάλλιασμα** (το), **ξεμαλλιάρης,** -α, -ικο [ξεμαλλιάρηδες} (λαϊκ.) αυτός που έχει ανακατεμένα. ακατάστατα τα μαλλιά του συν. αναμαλλιάρης, **ξεμάλλιασμα** (το) + ξεμαλλιάζω

ξεμαλλιασμένος, -η, -ο αυτός πυυ έχει ανακατωμένα τα μαλλιά του συν. αναμαλλιασμένος. ξεχτένιστος, **ξεμανίκωτος,** -η. -ο 1. αυτός που δεν έχει μανίκια: ~ *μπλούζα'* **(για πρόσ.) 2.** αυτός που φυράει ρούχα χωρίς μανίκια **3.** αυτός που έχει ανασηκωμένα τα μανίκια του συν. ανασκουμπωμένος,

ξεμανταλώνω ρ. μετβ. Ιμεσν.} Ιξεμαντάλω-σα, -θηκα, -μένος! αφαιρώ ή σέρνω προς τα πίσω το μάνταλο. για να ανοίξω την πόρτα. – **ξεμαντάλωμα** (το), **ξεμαρκάρω** ρ. μετβ. [ξεμαρκάρ-ισα, -ίστηκα. -ισμένος} αθλ. (σε ομαδικά παιχνίδια) ελευθερώνω παίκτη από το μαρκάρισμα αντιπάλου· (συνήθ. μεσοπαθ. *ξεμαρκαρίζομαι):* *ο παίκτης ξεμαρκαρίστηκε από τον αμυντικό.* – **ξεμαρκάρισμα** (το), **ξεμασκαλίδι** (το)]ξεμασκαλιδ-ιού | -ιών'] (λαϊκ.) παραφυάδα Φυτού. που χρησιμοποιείται για μεταφύτευση συ.ν. μόσχευμα, **ξεμασκαλίζω** ρ. μετβ.]ξεμασκάλισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** αποσπώ βλαστό φυτού με σκοπό τη μεταφύτευσή του 2. (γενικά) αποσπώ με το χέρι κλαδί δέντρου **3.** (μτφ. για πρόσ.) τραβώ από τη μασχάλη, προκαλώ εξάρθρ<υση σε (κάπυιον). – **ξεμασκάλισμα** (τυ).

Ιετυμ. < *ξε-* + *-μασκαλίζω* < *μασκάλη}.* **ξεματιάζω** ρ. μετβ. [ξεμάτιασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** απαλλάσσω κάποιον από τη βασκανία: - *με λάδι / με προσευχές* αντ. ματιάζω · **2.** (για κουκκιά) αφαιρώ την άκρη τού φλοιού. – **ξεμάτιασμα** (το), **ξεματιάστρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι γυναίκα που ξεματιάζει, απαλλάσσει από τη βασκανία.

[ητυμ. < θ. *ξεματιασ-* (ρ. *ξεματιάζω)* + παραγ. επίθημα *-τρα,* πβ. κ. *ξε- Ζ,ογιάσ-τραl*

ξεμέθυστος, -η. -ο αυτός που δεν έχει μεθύσει ή έχει ξεμεθύσει, νηφάλιος.

ξεμεθώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξεμεθάς... | ξεμέθυσ-α. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) (σπάν.) βοηθώ (κάποιυν) να συνέλθει από το μεθύσι

2. (αμετβ.) συνέρχομαι από τη μέθη, ανακτώ τις αισθήσεις μυυ, γίνομαι νηφάλιος, **ξεμέλλει** ρ. στη φρ. *ό,τι μέλλει δεν ξεμέλλει* βλ. λ. *μέλλω.* **ξεμένω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.] [ξέμεινα} **1.** μένω μόνος κάπου, χωρίς να έχω αυτή την πρόθεση: *ξέμεινα σε μια ξένη πόλη* jj *ξεμείναμε στον δρόμο* συν. απομένω **2.** μένω πίσω από τους άλλους τής παρέας στον δρόμο

μένω χωρίς (κάτι), μου τελειώνει εντελώς (κάτι που είχα): *ξέμεινα από λεφτά / τσιγάρα / καύσιμα / προμήθειες.* ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μένω.* **ξεμεσημεριάζω** ρ. αμετβ. [ξεμεσημέριασα} περνώ το μεσημέρι μου (κάπου ή με κάποιον τρόπο). – **ξεμεσημέριασμα** (το), **ξεμεσιάζω** ρ. μετβ. [ξεμέσιασ-α, -τηκα, -μένος} κάνω (κάποιον) να κουραστεί υπερβολικά, ώστε να του πόνεση η μέση του: *από το κουβάλημα ξεμεσιάστηκα* συν. κοψομεσιάζω.

ξεμοναχιάζω ρ. μετβ. Ιμεσν.] {ξεμυνάχιασ-α, -μένυς) απομονώνω, παίρνω (κάποιον) μακριά από τους άλλους: *την ξεμονάχιασε, για να συζητήσουν προσωπικά τους θέματα*]] *τον ξεμονάχιασαν και* rov *σάπισαν στο ξύ/.ο.* — ξεμονάχιασμα (τυ). ξεμοντάρω ρ. μετβ. {ξεμυντάρισ-α. -μένυς) απυσυναρμυλογώ. διαλύω (κάτι) στα κομμάτια πυυ το απαρτίζουν. ξεμοντάριαμα (το), ξεμουδιάζω ρ. αμετβ. (ξεμούδιασα) 1. παύω να νιώθο) μούδιασμα: *περπάτησα λίγο στον κήπο. για να ξεμουδιάσω* ΑΝΓ. μουδιάζω, μυρμηγκιάζω 2. (για αθλητές) εκτελώ κατάλληλες γυμναστικές ασκήσεις, ώστε να είμαι έτοιμος για αγο')να συν. προθερμαίνομαι. — ξεμούδιασμα (το).

ξεμουχλιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεμούχλιασ-α. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) αφαιρώ (από κάτι) τη μούχλα ♦ (αμετβ.) 2. παύω να είμαι μουχλιασμένος αντ. μουχλιάζω, πανιάζω 3. (μτΦ.) ξαναβρίσκω τη ζωντάνια μου μετά από παραμονή σε κλειστό χώρυ για πολύ χρόνο: *βγήκα να πάρω καθαρό αέρα. για να ξεμουχλιάσω* ιυν. αναζωογονούμαι, **ξεμούχλιασμα** (το), **ξεμπαρκάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {ξεμπάρκ-αρα κ. -άρισα) ♦ **1.** (μετβ.) (για πλοίο) αποβιβάζω (επιβάτες ή εμπορεύματα): *το πλοίο ξε- μπάρκαρε μεγά?.η ποσότητα τυριών* ♦ (αμετβ.) 2. αποβιβάζομαι από το πλοίο και βγαίνω στη στεριά: *ξεμπαρκάραμε στη Σύρο* 3. (για ναυτικούς) εγκαταλείπω προσωρινά ή μόνιμα την εργασία σε πλοίο αντ. μπαρκάρω. —**ξεμπαρκάρισμα** (τυ). **ξέμπαρκος,** -η. -υ (λαίκ.) 1. (για ναυτικούς) αυτός που δεν έχει μπαρκάρει, που είναι άνεργος 2. (μτφ.) αυτός που απομένει μόνος: *πώς και είσαι έτσι* **ξεμπερδεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι Ιξεμπέρδ-εψα. -εύτηκα. -εμέ- νος) ♦ (μετβ.) 1. ξεχωρίζω πράγματα που έχουν μπλεχτεί μεταξύ τους:

το *κουβάρι* / το: μαλλιά *μου* 2. (μτφ.) διευκρινίζω κάτι ασαφές και αόριστο: ~ *πρόβλημα / υπόθεση* ΣΥΝ. διασαφηνίζω, διαλευκαίνω. ξεκαθαρίζω. ξεδιαλύνω 3. (μτφ.) διευθετώ τις διαφορές μου με (κάποιον): *ξεμπερδέψαμε τα κληρονομικά προβλήματα* ♦ (αμετβ.) 4. (μτφ.) τελειώνω με περίπλοκη, χρονοβόρα ή ενοχλητική υπόθεση: *ξεμπέρδεψα με τους ηλεκτρολόγους και τους υδραυλικούς* || ~ *με το μαγείρεμα / με τη δουλειά* συν. νετάρω 5. (μτφ.) βγάζω (κάποιον) από τη μέση: *αποφάσισαν να ξεμπερδέψουν μια για πάντα με τον άνθρωπο που τους χαλούσε τα σχέδια* ΣΥΝ. ξεκάνω, ξεπαστρεύω, θανατώνω, αφανίζω. — **ξεμπέρδεμα** (το), **ξέμπλεκος,** -η. -ο αυτός που δεν είναι μπλεγμένος: - *κουβάρι* || ~ *μαλλιά* αντ. μπλεγμένος, **ξεμπλέκω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξέμπλε-ξα, -χτηκα, -γμένος) ♦ (μετβ.) **1.** απαλλάσσω κάτι από μπλέξιμο, από μπέρδεμα αντ. μπερδεύω, ανακατεύω 2. (μτφ.) διευθετώ περίπλοκη υπόθεση: *ανέλαβε αυτός να ξεμπλέξει το ζήτημα* ΣΥΝ. τακτοποιώ, ρυθμίζω ♦ 3. (αμετβ.) απαλλάσ- συμαι από δύσκολη ή δυσάρεστη κατάσταση: *ξέμπλεξε απ' τα ναρκωτικά.* - **ξέμπλεΥμα** (τυ). **ξεμπλοκάρω** ρ. μετβ. {ξεμπλόκ-αρα κ. -άρισα. -αρίστηκα, -αρισμέ- νος) (καθημ.) 1. απελευθερώνω δίοδο ή μηχανισμό από εμπλοκή: - *δρόμο / λεωφόρο / κ/.ειδαριά* συν. ανοίγω 2. παύω να δεσμεύω: ~ *τραπεζικούς λογαριασμούς.* -- **ξεμπλοκάρισμα** (το), **ξεμπουκάρω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι Ιξεμπούκ-αρα κ. -άρισα) (λαϊκ.) 1. (για υγρά και αέρια) βγαίνω ορμητικά από οπή ή στόμιο: *ξεμπουκάρισαν τα νερά τής στέρνας και πλημύρισαν την αυλή* λντ. μπουκάρω 2. (για πρόσ.) παρουσιάζομαι αιφνιδίως: *αστυνομικοί ξεμπουκάρισαν από τη διπ/.ανή πολυκατοικία.* — **ξεμπουκάρισμα** (το), **ξεμπουκώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ.]ξεμπούκω-σα. -θηκα. -μένυς) ♦ **1.** (μετβ.) κάνω κάτι το οποίο έχει βουλλώσει να επανελθεί στη φυσιολογική τυυ κατάσταση: ~ *την εξάτμιση*]! *πάτα γκάζι για να ξεμπου- κώσεις τη μηχανή* ♦ 2. (αμετβ.) επανέρχομαι στη φυσιολογική μου κατάσταση μετά από απόφραξη διόδου: *εισπνοές για να ξεμπουκώσει η μύτη από το συνάχι* [| *ξεμπούκ(οσε η αντλία.* **ξεμπρατσώνομαι** ρ. αμετβ. {ξεμπρατσώ-θηκα. -μένος) **1.** αποκαλύπτω τα μπράτσα μου, ανασηκώνοντας τα μανίκια μυυ 2. (μτφ.) επιχειρώ. αναλαμβάνω κάτι με αποφασιστικότητα ςυ,ν. ανασκουμπώνομαι. **ξεμπράτσωμα** (το), **ξεμπράτσωτος,** -η. -ο αυτός που έχει τα μπράτσα του γυμνά ιυν.

ξεμανίκωτος, ανασκουμπωμένος, ξεμπροστιάζω ρ. μετβ. {ξεμπρόστιασα) 1. αποκαλύπτω τα σφάλματα ή την υποκρισία (κάποιυυ) ενώπιυν τρίτο)ν ΣΥΝ. ξεσκεπάζω, ξεμα- σκαρεύω ΑΝΤ. συγκαλύπτω 2. αποδοκιμάζω ή επιτιμώ δημοσίως κάποιον: *τον ξεμπρόστιασε μπροστά στους δημοσιογράφους.* - ξεμπρόστιασμα (το).

[F.TYM. < *ξε-* επιτατ. + *-μπροστιάζω* (< *μπροστά) + -ιάζω*\. ξεμυαλίζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι]ξεμυάλισ-α. -τηκα. -μένος) 1. κάνω κά- ποιυν να σκέφτεται και να ενεργεί αλόγιστα, π.χ. να έχει παράλυγες απαιτήσεις, ανάρμοστη συμπεριφορά κ.λπ.: *τον ξεμυάλισαν κάτι πλουσιόπαιδα και ζητάει πο/ευτέλειες και λούσα* Ι| (κ. μεσοπαθ.) *ξεμυαλίστηκε από τη ζωή τής μεγαλούπολης και παράτησε τις σπουδές του* ΣΥΝ. ξελογιάζω, παρασύρω 2. κάνο) (κάπυιον) να με ερωτευΟεί τόσο. ώστε να μην ενεργεί πλέον λογικά: *ξεμυάλισε τη γυναίκα τού φίλου του* 3. (η μτχ. *ξεμυαλισμένος, -η. -ο)* βλ.λ. — ξεμυάλισμα (τυ), ξεμυαλιστής (ο), ξεμυαλίστρα (η), ξεμυαλισμένος, -η. -ο Ιμεσν.) αυτός που σκέφτεται και ενεργεί αλόγιστα. επιπόλαια: *πού πας. βρε ξεμυαλισμένε:* || *αυτή είναι ξεμυαλισμένη. δεν μπορείς να της έχεις εμπιστοσύνη* ΣΥΝ. άμυαλος, απερίσκεπτος.

ξεμυτίζω ρ. αμετβ.]ξεμύτισ-α. -μένος) ξεπροβάλλω, εμφανίζομαι προσεκτικά, διστακτικά: *όταν έχει πολύ κρύο. κανείς δεν ξεμυτίζει απ' το σπίτι του* || *τα φυτά αρχίζουν να ξεμυτίζουν απ' το χώμα.* Επίσης ξεμυτώ {-άς...}. — ξεμύτισμα (το).

ξεμωραίνομαι ρ. αμετβ. {ξεμωρά-θηκα, -μένος) (συνήθ. για άτομα γεροντικής ηλικίας) παύω να ελέγχω λογικά τις πράξεις μυυ, γίνυμαι εντελώς ανόητος: *τοφα στα γεράματα ξεμωράθηκε κι άρχισε να τρέχει στα κλαμπ και στις ντίσκο* συν. ξεκουτιαίνω. — **ξεμώρσμα** (το).

ιχολιο λ. *ανόητος.*

[ητυμ. < μεσν. *έκμωραίνω < εκ-* (βλ. κ. *ξε-) + μωραίνω].* **ξένα** (τα) (λαικ.) η χώρα ή ο τόπος στον οποίο κανείς ξενιτεύεται, για τον οποίο αναχωρεί για μεγάλο χρονικό διάστημα: *πέρασε πολλά χρόνια στα -* || *φεύγω για τα ~* συν. αλλοδαπή, ξενιτειά. εξωτερικό αντ. πατρίδα, γενέτειρα. Επίσης (λόγ.) **ξένη** (η).

[f.tym. Ουδ. πληθ. τού αρχ. επιθ. *ξένος* (βλ.λ.). Η παρούσα χρήση ήδη μεσν.|.

ξενάγηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) (κυριολ. κ. μτφ.) η παρουσίαση σε ξένους των αξιοθέατων ενός τόπου: ο *υπεύθυνος των ανασκαφών έκανε ~ στους τουρίστες στον αρχαιολογικό χώρο τού Ακρωτηρίου Θήρας* || το *βιβλίο κάνει μια - στους ναούς τής ελληνικής αρχαιότητας.* **ξεναγός** (ο/η) **1.** υ επαγγελματίας που παρουσιάζει και σχολιάζει σε ξένυυς τα αξιοθέατα ενός τόπου 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που ορίζεται από επίσημο φορέα, προκειμένου να καθοδηγήσει και να εξυπηρετήσει επίσημο ξένο.

| ητυμ. αρχ. < *ξεν(ο)- + -αγός < άγο),* πβ. *λοχ-αγός. στρατ-ηγός* κ.τ.ό.]. **ξεναγώ** ρ. μετβ. |αρχ.| Ιξεναγείς... | ξενάγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα) **1.** δείχνω τα αξιοθέατα ενός τόπου σε ξένους επισκέπτες, κατατυπίζοντάς τους ταυτόχρονα για την ιστορία του. κάνω ξενάγηση 2. (μτφ.) κατατοπίζω, βοηθώ κάποιον να μάθει άγνωστα γΓ αυτόν πράγματα: *αυτές οι ηχογραφήσεις ξεναγούν τον ακροατή στη σχετικά άγνωστη μουσική ζωή αυτού τού νησιού.* **ξενερίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξενέρισα) ♦ (μετβ.) **1.** αλλάζω το νερό. μέσα στο οποίο έχω τοποθετήσει κάτι: ~ *μπακαλιάρο / ελιές* ♦ (αμετβ.)

(για ψάρια) χάνω τα νερά μου 3. (μτφ. για πρόσ.) αλλάζω τις συνήθειές μου · **4.** (για ψάρια, υφάλους, τμήματα τού πλοίου που βρίσκονται μέσα στη θάλασσα) αναδύομαι στην επιφάνεια τής θάλασσας: *λόγω τής κακοκαιρίας ξενέριζε η προπέλα* · 5. (για μεθυσμένο) συνέρχομαι από το μεθύσι, ξαναβρίσκω την πνευματική μυυ διαύγεια · **6.** (ευφημ.) ουρώ. - **ξενέρισμα** (το).

IliTYiM. μεσν. < *ξε-* στερητ. + *-ι/ερίζω < νερό}.* **ξενερώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεσν.| {ξενέρω-σα. -θηκα. -μένος)

(αμετβ.) 1. βγαίνω από την κατάσταση τής μέθης συν. ξεμεθώ ♦ 2. (μετβ.) (αργκό) κάνω κάπυιυν να βγει από μια ευχάριστη κατάσταση στην οποία βρίσκεται, τον προσγειώνω στην πραγματικότητα. - **ξε- νέρωμα** (το).

ξενέρωτος, -η, -ο **1**. αυτός που δεν είναι πια μεθυσμένος, αυτός που έχει ανακτήσει τη νηφαλιότητά τυυ ΙΥΝ. ξεμέθυστος, νηφάλιος 2. (μτφ.-αργκό) αυτός που προκαλεί στους άλλους πλήξη ΣΥΝ. βαρετός, ανιαρός.

Ξένη (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ξένια.**

IΐϊΊ'ΥΜ. Κύρ. όν. πυυ προέρχεται από τις λ. *ξένος* ή *ξενία* (με τη σημ. τής εκδήλωσης φιλοξενίας) ή αποτελεί συντομευμένο τ. τού ονόματος *Πολυξένη}.* **ξένη** (η) ■■+ ξένα [ετυμ. < αρχ. *ξένη* (ενν. *γή).* θηλ. τού επιθ. *ξένος* (βλ.λ.)]. **ξενηλασία** (η) Ιαρχ.) {ξενηλασιών) η εκδίωξη των ξένων από μία χώρα- φρ. (μτφ.) ***γλωσσική ξενηλασία*** η απόρριψη ξένων λέξεων από τη γλώσσα ενός λαού: *«Ξενηλασία ή Ισοτέλεια;>»* (τίτλος βιβλίου τού Μ. Τριανταφυλλίδη). — **ξενηλατώ** ρ. [αρχ.| j-είς...), **ξενηλάτης** (ο). ιχολιο λ. *σύνθετος.*

[ετυμ. αρχ. < *ξενη/^ατώ (-εω) < ξεν(ο)- + -ηλατώ< -ηλατος< ελαύνω* (με έκταση τυύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει), πβ. κ. *λε-ηλατώ, ιχνηλατώ* κ.ά.[.

ξενηστικωμένος, -η. -ο |μεσν.Ι αυτός πυυ είναι τελείως νηστικός, που δεν έχει φάει απολύτως τίποτε ΣΥΝ. θευνήστικος. **ξενία** (η) (λόγ.) η υπυδυχή και περιπυίηση ξένου ΣΥΝ. φιλοξενία.

[ΗΤΥΜ. αρχ. < *ξένος* (βλ.λ.)[. **ξενίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιξένισ-α, -τηκα. -μένος) προκαλώ σε κάποιον έκπληξη ή απορία: *με ξένισαν τα λόγια του* ΣΥΝ. παραξενεύω. ΙΠΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «υποδέχομαι ξένυυς. φιλοξενώ». < *ξένος.* Ήδη μτγν. η σημ. «θεωρώ κάτι ξένο, παράξενο, εκπλήσσομαι από αυ- T(*H·f

ξενικός, -ή. -ό [αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τυυς ξένους: - *συνήθειες / ήθη και έθιμα* 2. αυτός που προέρχεται από ξένους, από ξένη χώρα: ~ *επίδραση / κατοχή / προϊόν* συν. αλλότριος 3. αυτός που προέρχεται από άλλη γλώσσα και χρησιμοποιείται στην Ελληνική: ~ *λέξεις / φράσεις* || - *ύφος.* **ξενίκούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (κακόσ.) ξένη λέξη πυυ χρησιμοποιείται αυτούσια στον καθημερινό λόγυ (συχνά επιδεικτικά) παραλλαγμένη, Ο)στε να μοιάζει ελληνική: *το «κουλάρω>ν από το αγγλικό «cool» είναι μια ~ αντί τού «ηρεμώ>'* || *χρησιμοποιεί πολλές ~ όταν μιλάει, γιατί νομίζει ότι έτσι μπορεί να μας εντυπωσιάσει.*

[ετυμ. < *ξενικός* + καταλ. τέρμα *-ούρα* (πβ. κ. *ελληνικ-ούρα)*\. **ξένιος,** -α. -υ [αρχ.] (λόγ.) **1.** αυτός που αναφέρεται στυυς ξένους ή στη φιλοξενία **2.** προσαγόρευση τυύ Δία. ως πρυστάτη τής φιλοξενίας: ~ *Ζευς.*

ξενισμός (ο) [αρχ.| **1.** η μίμηση ξένων προτύπων (τρόπων, συμπεριφοράς. συνηθειών κ.λπ.) συν. ξενομανία 2. (ειδικότ.) η χρησιμυποίηση ξένων λέξεων και συντάξεων αντί των αντιστοίχων τής μητρικής γλώσσας και συνεκδ. υι ίδιες ξένες λέξεις και συντάξεις. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δραστικός.*

ξενιστής (ο) **1.** ΒΙΟΛ. οργανισμός (φυτικός ή ζωικός) που φιλοξενεί

κάποιο παράσιτο με το οποίο ζει και αναπτύσσεται μαζί 2. πειραματόζωο. ιδ. στο εμβρυακό στάδιο, στο οποίο έχει τοποθετηθεί ένα μόσχευμα.
[ΕΤΥΜ. (ατγν. < αρχ. *ξενίζω].* ξενιτειά (η) (σχολ. ορθ. *ξενιτιά)* Ιχωρ. πληθ.} 1. (συνεκδ.) η ξένη χώρα: *λείπει χρόνια στην ~ || ζει / εργάζεται στην ~* συν. αλλοδαπή, τα ξένα
η παραμονή σε ξένη χώρα: *είναι πικρή η ~ || τραγούδια τής ~* συν. αποδημία. Ιετυμ. < μτγν. *ξενιτεία* (με καταβιβασμό τού τόνου και συνίζηση) < μτγν. *ξενιτεύω* / αρχ. *ξενιτεύομαι* (βλ.λ.)|.

ξενιτειά ή ξενιτιά; Η λέξη είναι αρχαία (μεταγενέστερη) και απαντά ως **ξενιτεία** (αρχαίες **/** μεταγενέστερες είναι και οι λ. **ξενιτεύω** και **ξενιτευτής).** Αρα. από το ***ξενιτεία*** (με συνίζηση) τής κατάλ. έχουμε το **ξενιτειά.** που είναι προτιμότερο να γράφεται με ***-ει-,*** πβ. ***δουλεία* > δουλειά, *υγεία* > γεια. *εσοδεία* > σοδειά, *θεία* > θεια. *γητειά* > γητειά** κ.ά.

ξενιτεμένος, -η. -ο [μεσν.Ι αυτός που ζει σε ξένη χώρα, μακριά από την πατρίδα του: *- ναυτικός / επιστήμονας* jj (ως ουσ.) *ο γυρισμός τού*
ξενιτεμός (ο) η απομάκρυνση από την πατρίδα και η εγκατάσταση σε ξένη χώρα ΣΥΝ. αποδημία ΛΝΤ. επαναπατρισμός, **ξενιτεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ξενιτεύτηκα. -εμένοςί φεύγω από την πατρίδα μου και πηγαίνω να ζήσω σε μια ξένη χώρα. πηγαίνω στην ξενιτειά συν. μεταναστεύω, αποδημώ. σχολιο λ. *αποθετικός.* Γ<u>ετυμ.</u> < μτγν. *ξενιτεύω* / αρχ. *ξενιτεύομαι,* αρχική σημ. (τού μεσοπαθ. τ.) «υπηρετώ ως μισθοφόρος σε ξένη χώρα», < *ξένος,* πιθ. κατ' αναλογίαν προς το ρ. *πολιτεύομαι*\.
ξενο- κ. **ξενό-** α' συνθετικό λέξεων, που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι αναφέρεται σε: 1. ξένο, αλλοδαπό: *ξενο-δοχείο, ξενο-φοβία. ξενό- γλωσσος* 2. άλλον άνθρωπο, κατ' αντιδιαστολή προς τον οικείο, τον δικό μας (συγγενή, φίλο): *ξενο-δου/^εύω, ξενο-κοιμάμαι.*
Ιετυμ. Λ' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. αρχ. *ξενο-δόχος).* που προέρχεται από το επίθ. Ξτνος (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνο- γενείς ξέν. όρους. λ.χ. αγγλ. xenophobia]. **ξενογαμάω** ρ. αμετβ.]ξενυγαμάς... | ξενογάμησα] (Ι-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) διαπράττω μοιχεία, **ξενογαμία** (η) [18031]χωρ. πληθ.} ΒΟΤ. η γονιμοποίηση ενός άνθους από άλλο τού ίδιου είδους, το οποίο φύεται σε άλλο φυτό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. xenogamy], **ξενογλωσσία** (η)]χωρ. πληθ.} **1.** το να μιλάει κανείς ξένες γλώσσες
2. το παραψυχολογικό φαινόμενο κατά το οποίο ένα άτομο, όταν βρίσκεται σε ύπνωση, μιλά υπαρκτή ξένη γλώσσα, την οποία ωστόσο δεν γνωρίζει συνειδητά, δεν κατέχει.
Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. xenoglossia]. **ξενόγλωσσος,** -η. -ο [1K88J1. αυτός που χρησιμοποιεί ξένη γλώσσα, διαφορετική από τη δική μας: *- π/.ηθυσμός || - τμήματα πανεπιστημίου* συν. αλλόγλωσσος, ετερόγλωσσος αντ. ομόγλωσσος 2. (για κείμενα) αυτός που έχει συνταχθεί, που έχει γραφεί σε ξένη γλώσσα: *~ επιγραφή.*
ξενοδουλεύω ρ. αμετβ. (ξενοδούλεψα} (λαϊκ.) **1.** εργάζομαι (ως υπάλληλος, εργάτης, υπηρετικό προσωπικό κ.λπ.) στην υπηρεσία ξένων εργοδοτών δουλεύω σε δουλειά, κτήμα, μαγαζί κ.λπ. άλλου, συνήθ. περιστασιακά. και πληρώνομαι με το μεροκάματο: *κάθε φθινόπωρο έρχονταν οικογένειες από το πέρα χωριό και ξενοδού/.εναν στα κτήματά μας* 2. εκτελώ οικιακές εργασίες σε ξένο σπίτι με ημερομίσθιο. ασκώ το επάγγελμα τής οικιακής βοηθού: *χρόνια ολόκληρα ξενοδούλευε. για να σπουδάσει τα παιδιά της* ΣΥΝ. παραδουλεύω. **– ξενοδουλευτής** (ο), **ξενοδουλεύτρα** (η), **ξενοδούλι** (το), **ξενόδουλος,** -η, -ο (λόγ.-κακόσ.) **1.** αυτός που με τη δράση του εξυπηρετεί με δουλικό τρόπο τα συμφέροντα των ξένων: *- πολιτική / υπουργός / κυβέρνηση* ΛΝΤ. ανεξάρτητος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που μιμείται δουλικά τους ξένους: *- συμπεριφορά.* **ξενοδοχειακός,** -ή. -ό 11889} αυτός που σχετίζεται με ξενοδοχείο: *~ εγκαταστάσεις / εξοπλισμός / αλυσίδα / μονάδα ' υποδομή || ~ επιχειρήσεις* (που ασχολούνται με την εκμετάλλευση ξενοδοχείων, μοτέλ, πανσιόν κ.λπ.).
ξενοδοχείο (το) [μτγν.11. κτήριο ή κτηριακό συγκρότημα ειδικά κατασκευασμένο ή διαμορφωμένο για την παροχή καταλύματος (ή και διατροφής) στο κοινό έναντι αμοιβής, το οποίο είναι οργανωμένο σε επιχειρηματική βάση και κατατάσσεται σε κατηγορίες, ανάλογα με την ποιότητα τής κατασκευής, τις ανέσεις και τις δευτερεύουσες υπηρεσίες που προσφέρει (αίθουσες συνεδρίων, αθλητικές εγκαταστάσεις, νυκτερινή διασκέδαση, καταστήματα κ.λπ.): *μικρό / μεγάλο / άνετο / άθλιο ~ [| ~ α\ β'. γ'. δ' κατηγορίας / τριών, τεσσάρων αστέρων || - πολυτελείας / λουξ || αλυσίδα ξενοδοχείων* (σειρά τέτοιων επιχειρήσεων σε μία ή περισσότερες χώρες, που ανήκουν στην ίδια εταιρεία και διευθύνονται από αυτήν) 2. (μτφ.-μειωτ.) ο χώρος στον οποίο κανείς πηγαινοέρχεται ή παραμένει προσωρινά και με τον οποίο δεν συνδέεται ιδιαίτερα: *- το 'χεις κάνει το σπίτι, όποτε θέλεις έρχεσαι, όποτε θέλεις φεύγεις.* **ξενοδόχος** (ο/η) ιδιοκτήτης ή διευθυντής ξενοδοχείου: *προγραμματίζεται γενική συνέλευση τού επαγγελματικού συλλόγου ξενοδόχων Β. Ελλάδος·* **φρ.** ***λογαριάζω χωρίς τον ξενοδόχο*** βλ. λ. *λογαριάζω.* Επίσης (λαϊκ,) **ξενοδόχα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}.
[ετυμ. < αρχ. *ξενοδόχος/ ξενοδόκος < ξενο- + -δόχος < δέχομαι].* **ξενοδοχοϋπαλληλος** (ο/η) |ξενοδοχοϋπαλλήλ-ου | -ων. -ους} υπάλληλος ξενοδοχείου, υπεύθυνος για την εύρυθμη λειτουργία, τη σωστή παροχή υπηρεσιών, την εσωτερική τάξη κ.λπ. των χώρον ξενοδο
χείο υ.
ξενοιάζω κ. ξεγνοιάζω ρ. αμετβ. {ξένοιασ-α. **-μένος} 1. απαλλάσσομαι από φροντίδες, γλυτώνω από έγνοιες και μέριμνες:** *σε λίγο θα τελειώσει το σχολείο και θα ξενοιάσουμε από τα μαθήματα* **συν. ησυχάζω, ηρεμώ αντ. νοιάζομαι, μεριμνώ, φροντίζω 2. (κατ' επέκτ.) απαλλάσσομαι από στενοχώρια, παύω να έχω ανησυχία για (κά- ποιον'κάτι):** *μόλις έμαθα ότι έφτασαν καλά, ξένοιασα* **συν. ησυχάζω, ηρεμώ αντ. ανήσυχο).**
(πτυμ. μεσν. **<** *ξε-* στερητ. **4-** *νοιάζω*\. **ξενοιασιά** κ. **ξεγνοιασιά** (η) [χωρ. πληθ.} το να ζει κάποιος χωρίς έγνοιες και σκοτούρες, να είναι ήρεμος και αμέριμνος: *νοσταλγεί συχνά την ~ των παιδικών του χρόνων || η ~ των διακοπών* **συν.** ανεμελιά, (λόγ.) αμεριμνησία **αντ.** έγνοια, φροντίδα, σκοτούρα. Κπίσης **ξένοιασμα** κ. **ξέγνοιασμα** (το), **ξένοιαστος,** -η. -ο κ. **ξέγνοιαστος** Ιμεσν.Ι (καθημ.) αυτός που είναι απαλλαγμένος από φροντίδες, έγνοιες και μέριμνες, που δεν έχει ανησυχία ή άγχος για τα πράγματα: *κέρδισε το /.αχείο κι έζησε - τα υπόλοιπα χρόνια τής ζωής του || τα ~ παιδικά / φοιτητικά χρόνια* **συν.** ήσυχος, αμέριμνος, απερίσπαστος (λόγ.) άφροντις **αντ.** ανήσυχος, αγχωμένος. **– ξένοιαστα** επίρρ. [μεσν.]. **ξενοικιάζω** ρ. μετβ. [ξενοίκιασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** εγκαταλείπω το σπίτι, το κατάστημα ή οτιδήποτε άλλο είχα νοικιάσει, το ελευθερώνω: *θα ξενοικιάσουμε το σπίτι και θα πιάσουμε ένα μεγα/.ύτερο* **αντ.** νοικιάζω 2. (για ιδιοκτήτη) διακόπτω τη μίσθωση ακινήτου που μου ανήκει: *ξενοίκιασαν το σπίτι, γιατί το ήθελ,αν για ιδιοκατοίκηση.* **– ξενοίκιασμα** (το).
ξενοίκιαστος, -η. -ο (καθημ.) αυτός που δεν έχει νοικιαστεί, που παραμένει ελεύθερος: *αφήνω το σπίτι / το κατάστημα* **- συν. ανοίκια- στος, αμίσθωτος. ελεύθερος ανι. νοικιασμένος, μισθωμένος, (μτφ.) πιασμένος.**
ξενοκίνητος, -η. -ο αυτός που υποκινείται από ξένα κέντρα αποφάσεων, που κατευθύνεται από πρόσωπα, ομάδες, μυστικές υπηρεσίες, φορείς εξουσίας κ.λπ. ξένου κράτους: *~ πραξικόπημα / δικτατορία / χούντα.*
ξενοκοιμάμαι ρ. αμετβ. αποθ. **[ξενοκοιμάσαι... | ξενοκοιμήθηκα) (καθημ.-κακόσ.) κοιμάμαι σε ξένο σπίτι και ιδιαίτ. στο σπίτι εραστή / ερωμένης· διαπράττω μοιχεία συν. μοιχεύω, κάνω απιστία. σχολιο λ.** *αποθετικός.*
ξενοκοιτάζω ρ. μετβ. {ξενοκοίταξα} κοιτάζω ξένες γυναίκες/άνδρες, επιδιώκω τη σύναψη εξωσυζυγικών ερωτικών δεσμών. Επίσης **ξενο- κοιτώ** (κ. -άω).
ξενόκουμπο (το) {σπάν. γεν. πληθ. ξενόκουμπων} το κουμπί που δεν είναι ραμμένο στο ένδυμα, το μανικετόκουμπο. ξενοκρατία (η) 11831 **] {χωρ. πληθ.} η ξενική κυριαρχία και διοίκηση, το να υποτάσσεται η πολιτική, πολιτιστική, οικονομική κ.λπ. ζωή μιας χώρας σε ξένους παράγοντες και συμφέροντα:** *οι αποικίες εξεγέρΘη- καν και αποτίναξαν την ~\\ η ~ στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος.*
ξενοκρατικός, -ή, ό. ξενοκρατούμαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιμτγν.Ι {ξενοκρατείσαι... [ξενοκρα- τήθηκα} (για χώρα. περιοχή, έθνος) κατέχομαι και κυβερνώμαι ή διοικούμαι από ξένους, είμαι υποδουλωμένος σε ξένα συμφέροντα: *μετά τον πόλεμο η χώρα ξενοκρατήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα.* **σχολιο λ.** *αποθετικός.* **ξενολατρία (η)** |1892) **{χωρ. πληθ.Ι η υπερβολική αγάπη και εκτίμηση προς τους ξένους και προς ό.τι σχετίζεται με αυτούς ΣΥΝ. ξενομανία Λντ. ξενοφοβία, μισοξενία. – ξενολάτρης (ο)** [18311**, ξενολά- τρισσα κ. (λόγ.) ξενολάτρις (η) {-ιδος | -ιδες, -ίδων}. ξενομανία (η) [χωρ. πληθ.} (κακόσ.) ο άκριτος θαυμασμός προς τους ξένους, η απόλυτη προσήλωση και μίμηση ξένων προτύπων (ζωής. συμπεριφοράς, έκφρασης κ.λπ.) ΣΥΝ. ξενολατρία, ξενοφιλία ΑΝΤ. ξενοφοβία. μισοξενία. – ξενομανής, -ής. -ές]μτγν.|.**
Ιετυμ. μτγν. < *ξενομανής* **<** *ξενο-* **+** *-μανής* **<** *μαίνομαι* **(πβ. αόρ. β' ε-** *μάν-ην)].*
ξενομερίτης (ο) {ξενομεριτών}, **ξενομερίτισσα** (η) [δύσχρ. ξενυ- μεριτισσών} (λαϊκ.) πρόσωπο που κατάγεται *από* ξένο τόπο: *ήταν δεν ήξερε τις δικές μας συνήθειες* **ιυν.** ξένος, αλλοδαπός **ΑΝΤ.** ντόπιος. γηγενής. **– ξενομερίτικος,** -η, -ο. **ξένο(ν)** (το) [χωρ. πληθ.} **ΧΗΜ.** αμέταλλο στοιχείο (σύμβολο Χc). εξαιρετικά σπάνιο στη φύση, που ανήκει στην ομάδα των ευγενών αερίων (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* **πιν.).**
Ιετυμ. Αντιδάν.. < νεολατ. xenon **< αρχ.** *ξένος.* **επειδή το εν λόγω στοιχείο είναι εξαιρετικά σπάνιο],** ξενοπλένω **κ. (σπανιότ.) ξενοπλύνω ρ. αμετβ. {ξενόπλυναΙ (συνήθ. για γυναίκες) πλένω ξένα ρούχα επί πληρωμή, πηγαίνω σε σπίτια άλλων. για να πλύνω με ημερομίσθιο:** *ξενόπλενε για να τα φέρει βόλτα.*
ξενοπρεπής, -ής, -ές {ξενοπρεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · ξενοπρεπέστερος. -ατος} (λόγ.) 1. αυτός που αρμόζει, που ταιριάζει σε ξένους: *~ συνήθεια / έθιμο / συμπεριφορά* **ΣΥΝ. ξενότροπος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει παραξενιές, που δεν είναι κοινός ή συνηθισμένος:** *~ πράξη / ενέργεια / συνήθεια* **συν. αλλόκοτος, ασυνήθιστος αν γ. συνηθισμένος. – ξενοπρεπώς** επίρρ. **Ιμτγν.]. σχολιο λ.***-ης. -ης. -ες.* **[lίΤΥΜ. αρχ. <** *ξενο-* **+** *-πρεπής* **<** *πρέπω].* **ξενορεξία (η) {χωρ. πληθ.} ΨΥΧΟΛ. ψυχοπαθολογική κατάσταση, κατά την οποία εκδηλώνει κανείς την επιθυμία να τρέφεται με ουσίες, οι οποίες κανονικά δεν τρώγονται (λ.χ. σαπούνι, χώμα κ.ά.).**
Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. xenorcxial. **ξένος, -η. -ο 1.** αυτός που είναι κτήμα άλλου, που ανήκει ή αναφέ- ρεται σε άλλον (και όχι σε εμάς)**:** *καταδικάστηκε για φθορά ~ περιουσίας || μην ανακατεύεσαι σε - υποθέσεις || ~ δουλειά ' μέρος / γη / ιδέα / σπίτι / νόμισμα / επιρροή / δύναμη / αμαρτία / δικαίωμα / χώ*

ρα / συμβουλή / ιδιοκτησία [1] έγνοια συν. (λόγ.) αλλότριος αν γ. προσωπικός, ατομικός, οικείος· ΦΡ. (α) (λαϊκ.) ***τα ξένα χέρια*** οι θετοί γονείς, κηδεμόνες ή οι εργοδότες: *μεγάλωσε στα ~* || *από μικρός γνώρισε την πίκρα τής δουλειάς στα ~* (β) (παροιμ.) **δυο *γάιδαροι μαλώνανε σε ξένον αχυρώνα*** βλ. λ. *γάιδαρος* (γ) (παροιμ.) ***το* ξένο** (ενν. *πράγμα)* ***είναι πιο γλυκό*** ό.τι δεν μας ανήκει είναι πιο επιθυμητό **2.** (ειδικότ.) αυτός που κατάγεται ή προέρχεται από χώρα διαφορετική από τη δική μας. που προέρχεται από άλλον τύπο: *~ στρατός / επισκέπτης ' αντιπροσωπία / συνθέτης / εμπειρογνώμων > παρατηρητής / ανταποκριτής < δημοσιογράφος / πράκτορας / παίκτης / ηγέτης / προϊόν / διπλωματία / γλώσσα / λέξη / εταιρεία / κεφάλαιο / συμφέρον/ δάκτυλος : προπαγάνδα / επέμβαση / επίδραση! τραγούδι ί ταινία* συν. αλλοεθνής, αλλοδαπός ανί. ιθαγενής, (καθημ.) ντόπιος, (λόγ.) εγχώριος, εντόπιος 3. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τους αλλοδαπούς: *- ήθη > έθιμα ' συνήθεια* ΣΥΝ. ξενικός **4.** (Ι-προς) αυτός που δεν γνωρίζει, δεν σχετίζεται, δεν ταιριάζει με κάτι. που δεν έχει εξοικειωθεί με πρόσωπο, πράγμα, γεγονός: *αυτοί οι τρεις φαίνονται - προς την υπόθεση* || *οι απόψεις του είναι τελείοκ ~ προς τη νοοτροπία τού μεγάλου κοινού* jj γο *δημοσίευμα είναι τελείως - προς την αλήθεια* || *η μπαμπού καρέκλα ήταν - προς τον υπόλοιπο κλασικό διάκοσμο* συν. άσχετος, αταίριαστος αντ. σχετικός, συναφής, ταιριαστός 5. {κατ' επέκτ.) αυτός που δεν εκδηλώνει ενδιαφέρον για πρόσωπο ή πράγμα, που δείχνει αδιαφορία και ψυχρότητα προς αυτό: *πάντα υπήρξαν ξένοι προς να προβ/.ήματά μου* συν. αδιάφορος, ουδέτερος. αμέτοχος αμ. συιμέτοχο<:. κοινωνός, ενδιαφερόμενοί **ξένος** (ο), ***ξένη*** (η) **6.** πρόσωπο με το οποίο δεν υπάρχει συγγενική, φιλική ή άλλη προσωπική σχέση: *κά/Μο να σ' τα τρώνε (τα /.εφτά) οι δικοί σου. παρά οι - || μετά από τόσα χρόνια είχε γίνει - γι' αυτήν ||j αισθανόμουν - σ'εκείνο το περιβάλλον Σ* συν. άγνωστος λντ. συγγενής, οικείος· φρ. **ξένο *σώμα*** βλ. λ. *σώμα* **7.** αυτός πυυ κατάγεται από άλλη χώρα ή ζει σε αυτή: *γεύμα προς τιμήν τού υψηλού ~ \\ η Ελλάδα, χώρα ιστορική, συγκινεί πάντα τους - || επισημαίννται συχνά η αδυναμία τοΔ' - να κατανοήσουν τις θέσεις μας || η Λεγεώνα των Ξένων* (βλ. κ. λ. *λεγεώνα*) ΣΥΝ. (λόγ.) ετερόχθων λμ. (λόγ.) γηγενής, αυτό- χθων 8. αυτός που έχει προσκληθεί ή/και φιλοξενείται στο σπίτι άλλου: *ό?.η την επόμενη εβδομάδα θα έχουμε ξένους στο σπίτι || στη διάθεση των - μας θα είναι το καινούργιο ξενοδοχείο || αίθουσα ■ διαμέρισμα / δωμάτιο ξένων* συν. καλεσμένος, φιλοξενούμενος, μουσαφίρης 9. (ειδικότ.) ο αλλοδαπός εργάτης, ο μετανάστης: *ο ακροδεξιάς υποψήφιος προτείνει να διώξουμε όλους τους -* 10. (ειδικότ.) **ξένο** (τα) και ***ξένη*** (η) βλ. λ. *ξένα* **11.** ΥΙΟΥΣ, **ξένος *φθόγγος*** στην αρμονία τής μουσικής, ο φθόγγος ο οποίος δεν ανήκει στη συγχορδία (βλ.λ.) με την οποία συνακούεται, αλλά σχετίζεται με τους φθόγγους τής συγχορδίας αυτής, τής επόμενης ή τής προηγούμενης, με βάση ορισμένες αποδεκτές στο μουσικό στυλ σχέσεις· τα κυριότερα είδη αποδεκτών στην παραδοσιακή αρμονία ξένων Φθόγγων είναι ο <5/ο:- *βατικός.* ο *ποικιλματικός* ή *ποίκιλμα*, η *προήγηση*, η *καθυστέρηση*, η *επέρειση* ή *αποτζιατούρα*, η *διαφυγή* και ο *Ισοκράτης* (βλ. αντίστοιχα λ.).

[ΕΙΥΜ. < αρχ. *ξένος* / ξείνος < **ξένΡος*. αβεβ. ετύμου. Συνοόνυμες λ. άλλων Ι.Ε. γλοίσσών. πβ. λατ. hostis «ξένος, εχθρός» (> γαλλ. hole), γοτθ. gusts «φιλοξενούμενος», γερμ. Cast. αγγλ. guest, αρχ. ολαβ. gosti κ.ά. οδηγούν σε Ι.Κ. "ghosi-is, πράγμα που προκαλεί μορφολ. δυσκολίες στη συσχέτιση με το αρχ. *ξένος*. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι *ξένος* < **ξ-έν-Ηος* < **ghs-en-jo-*. που παρουσιάζει τη μηδενισμ. βαθμ. τού {.Κ. θ. και έρρινο επίθημα· εκδοχή αβέβαιη. Η λ. *ξένος* δήλωνε αρχικούς τον φιλοξενούμενο, κυρίως δε εκείνον με τον οποίο έχει συναφΟεί ιερή συνθήκη φιλοξενίας με θυσίες και ανταλλαγή δώρων|. **ξενότροπος,** -η. -ο !μτγν.[**1.** αυτός που μιμείται τους ξένους, που γίνεται, συντελείται κατά τον τρόπο των ξένων (για πρόσ.) αυτός που υιοθετεί ξένα ήθη, έθιμα, παραδόσεις κ.λπ. και συμπεριφέρεται ανα- λόγως: *~ συμπεριφορά / συνήθεια* || *- κατασκευή ■ κτήριο ί στυλ ζωής* ΣΥΝ. ξενοπρεπής, ξενομανής 2. (μτφ.) αυτός που είναι παράξενος, που διαθέτει χαρακτηριστικά άγνωστα ή ασυνήθιστα: *~ έκφραση / κατάσταση* ΣΥΝ. ανοίκειος, αλλόκοτος ΛΝΤ. γνωστός, οικείος. - **ξενότροπα / ξενοτρόπως** [μτγν] επίρρ., **ξενοτροπία** (η), **ξενοφανής,** -ής. -ές |ξενοφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει παράξενα χαρακτηριστικά, που δεν συμφωνεί με ό,τι θεωρείται γνωστό και συνηθισμένο: *- πράξη / συμπεριφορά* ΣΥΝ. ξενότροπος, παράδοξος, αλλόκοτος, ασυνήθιστος ΑΝ Γ. γνωστός, οικείος, συνηθισμένος. – **ξενοφανώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ι·.Ι ΥΜ. ^ιεσν. < *ξενο- + -φανής< φαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-φαν-ην*)\. **Ξενοφανής** (ο) {-η κ. -ους] αρχαίος'Ελληνας φιλόσοφος από την Κο- λοφών« (6ος αι. *π.Χ.ν* ιδρυτής τής Ελεατικής Σχολής, πίστευε στην ύπαρξη ενός υπέρτατου Όντος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ξένος* + *-φάνης* < ρ. *φαίνα)[1] -ομαι.* πβ. κ. *Θεο-φάνης*|. **ξενοφέρνω** ρ. αμετβ. [εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** (συνήθ. ειρων.) μιμούμαι ξένα στοιχεία (συνήθειες, ήθη κ.λπ.): *η γειτόνισσα ξενοφέρ- νεν ντύνεται σαν Αγγλίδα* **2.** μοιάζω με ξένο: *με τα γαλανά του μάτια και το ανοιχτόχρωμο δέρμα ξενοφέρνει τον περνάνε για Βορειοευ- ρωπαίο.*

ξενόφερτος, -η, -ο αυτός που έχει ξενική προέλευση, που κατάγεται ή προέρχεται από το εξωτερικό: *~ ήθη / έθιμα > συνήθειες* συν. ξενικός λμ. ντόπιος, εγχώριος. Επίσης **ξενοφερμένος. ξενοφιλία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η φιλική διάθεση απέναντι στους ξένους και σε ό.τι τους αφορά (ήθη. έθιμα κ.λπ.) συν. ξενολατρία ΑΜ. ξενοφοβία. – **ξενόφιλος,**-η.-ο.

[Ι-ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. xenophiJia|. **ξενοφοβία** (η)) i887] {χωρ. πληθ.} το αίσθημα φόβου (ή και αντιπάθειας και αποστροφής) προς τους ξένους: *η - έχει την πηγή της στην άγνοια και στις προκαταλήψεις* ΣΥΝ. μισοξενίο: ΑΝΙ. ξενοφιλία, ξενολατρία. – **ξενόφοβος,** -η, -ο. **ξενοφοβικός,** -ή, -ό.

[ΕΤ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. xenophobia].

Ξενοφών (ο) {Ξενοφώντ-ος. -α) 1. αρχαίος Αθηναίος ιστορικός, πολιτικός και στρατηγός (431/430-350 π.Χ. περίπου) **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Ξενοφώντας.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Ξενοφών, -ώντος < ξενο- + -φών / φάων < φως / φάος* (πβ. κ. *Άντι-φών. Τηλ,ε-φών* κ.ά.). Λβέβ. σημ. Ορισμένοι το συνδ. με τη σημ. «λαμπρός, ευδιάκριτος» (φίλος από φιλοξενία), ενώ η άποψη ότι συνδ. με το αρχ. *φώς. φωτός* «άνδρας, άνθρωπος» (αν υποτεθεί ότι ανάγεται στην ίδια ρίζα με το *φώς)* δεν έχει ισχυρή βάση Ι. **ξενόφωνος,** -η. -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που υμιλεί ξένη γλώσσα και όχι αυτή που μιλούμε εμείς: *~ πληθυσμός* ΣΥΝ. ξενόγλωσσος ΑΝΤ. ομόγλωσσος 2. αυτός που ομιλεί με ξενική προφορά, **ξεντερίζω** ρ. μετβ. [μεσν.) {ξεντέρισ-α, -τηκα. -μένος} (λαΐκ.) ανοίγω την κοιλιά με μαχαίρι και αφαιρώ τα έντερα: *~ την κότα* ΣΥΝ. ξεκοιλιάζω. - **ξεντέρισμα** (το), **ξεντροπιάζω** ρ. μετβ. [ξεντρόπιασ-α. -τηκα, -μένος] αποκαθιστώ το καλό όνομα (κάποιου) με μια πράξη που αντισταθμίζει κάτι ντροπιαστικό.

ξεντύνω ρ. μετβ. ίξέντυ-σα. -θηκα, -μένος} **1.** βγάζω τα ρούχα (κάποιου). τον γδύνω: *ξέντυσε το μωρό και βάλ' το στο μπάνιο* ΣΥΝ. γδύνω, γυμνώνω ΑΝΙ. ντύνω **2.** (μεσοπαθ. ***ξεντύνομαι)*** βγάζω ο ίδιος τα ενδύματά μου. γδύνομαι: *σε λίγο θα ξεντυθώ και θα πάω για ύπνο.*

ξέντυμα (το).

ξέντυτος, -η. -ο (καθημ. για πρόσ.) αυτός που έχει ξεντυθεί. που δεν Φοράει ρούχα ΣΥΝ. άντυτος, γυμνός, γδυτός ΑΝΤ. ντυμένος, **ξενυσταζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξενύστα-ξα. -γμένος] ♦ 1. (αμετβ.) (καθημ.) παύω να νυστάζω: *θα πιω έναν καφέ να ξενυστάξ(θ* ΑΝΤ. νυστάζω ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να μη νυστάζει πια: *τον ξενύστα- ξε ο δροσερός αέρας.* **ξενύοταγμα** (το), **ξενυχιάζω** ρ. μετβ. {ξενύχιασ-α. -τηκα. -μένος} 1. (κυριολ.) βγάζω τα νύχια (κάποιου), τα ξεριζώνω 2. ίμτφ.) πατώ (κάποιον) με δύναμη στα νύχια των ποδιών: *πρόσεχε πού πατάς, με ξενύχιασες!* – **ξενύχιασμα** (το).

ξενυχτάδικο (το) (λαϊκ.) νυχτερινό κέντρο διασκεδάσεως, τού οποίου η λειτουργία παρατείνεται σχεδόν μέχρι το πρωί: *κάθε βράδυ γλεντάει στα ~!*

ξενύχτης (ο) {ξενύχτηδες}, **ξενύχτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο που έχει ξενυχτήσει: *διάβαζε ό?,η νύχτα, στο τέ?.ος πήγε ~ κι έδωσε εξετάσεις* ΣΥΝ. ξενυχτισμένος 2. πρόσωπο που δεν κοιμάται τη νύχτα ή που κοιμάται πολύ αργά το βράδυ, που μένει ξάγρυπνος, συνήθ. διασκεδάζοντας: *τέτοια ώρα μόνο οι - κυκλοφορούν* ΣΥΝ. νυχτόβιος.

ξενυχτι (το) {ξενυχτ-ιού | -ιών} το να μένει κανείς άγρυπνος όλη τη νύχτα ή να κοιμάται πολύ αργά. κοντά στα ξημερώματα (λόγω διασκέδασης. εργασίας κ.λπ.): *δεν αντέχω το -* [[*τα - και οι καταχρήσεις έφθειραν την υγεία του* ΣΥΝ. νυχτέρι, ξενύχτισμα. **ξενυχτισμένος,** -η. -ο αυτός που έχει ξενυχτήσει: *είμαι - και δεν αισθάνομαι καλά σήμερα.* **ξενυχτώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ.)μεσν.) {ξενυχτάς...) ξενύχτ-ησα, -ισμένος} ♦ (αμετβ.) 1. περνο') ολόκληρη τη νύχτα ή τις περισσότερες ώρες τής νύχτας άγρυπνος, μένω ξύπνιος: δεν *είμαι συνηθισμένος να ~ · πέφτω για ύπνο νο)ρίς* || *~ πάνο) στα βιΒ/Ja μελετώντας* || *για σένα ~ κάθε βραδιά* ΣΥΝ. αγρυπνώ ΑΝΙ. κοιμάμαι 2. (ειδικότ.) μένω ξάγρυπνος διασκεδάζοντας μέχρι τις μεταμεσονύκτιες ώρες. μέχρι το πρωί: *σήμερα που γιορτάζεις θα το ξενυχτήσουμε!* ♦ (μετβ.) 3. κρατώ (κάποιον) άγρυπνο: *πάλι μας ξενύχτησε με τη φλυαρία του!* **4.** περνώ τη νύχτα στο πλευρό βαριά αρρώστου, ετοιμοθανάτου ή δίπλα στη σο- ρό νεκρού: *θα τον ξενυχτ ήσουμε σήμερα και αύριο Οα γίνει η κηδεία* ΣΥΝ. παραστέκω, παρακάθομαι. Επίσης **ξενυχτίζω** (σημ. 4). – **ξενύχτισμα** (το).

ξενώνας (ο) 1. δωμάτιο, διαμέρισμα (οικίας, ιδρύματος, μονής κ.λπ.) ή και ολόκληρο κτήριο, που προορίζεται για την υποδοχή, περιποίηση και διαμονή ξένων: *εξήντα παιδιά από τη Βοσνία Οα φιλοξενηθούν στον ~ τού ιδρύματος* 2. (ειδικότ.) **ξενώνας νεότητας** πανδοχείο ειδικά οργανωμένο για να προσφέρει προσωρινή διαμονή (συνήθ. και τροφή) σε άτομα νεαρής ηλικίας, έναντι μικρού αντιτίμου.

[κτυμ. < αρχ. *ξενών, -ώνος < ξένος*\. **ξεπαγιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξεπάγιασ-α. -μένος] ♦ 1. (αμετβ.) αισθάνομαι να παγώνου εντελώς, τρέμω και μελανιάζω από το κρύο: *χωρίς θέρμανση και κατάλληλο ρουχισμό είχαν ξεπαγιάσει* ΑΝΤ. ζεσταίνομαι ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να παγο)σει εντελώς, να μελανιάσει από το κρύο: *κλείσε τυ παράθυρο, μας ξεπάγιασες! \\ το χιόνι μού ξεπάγιασε τα δάκτυλα* ανί. θερμαίνω, καίω. – **ξεπάγιασμα** (το), **ξεπαγώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεπάγω-σα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) λειώνω τον πάγο. ξαναφέρνω (κάτι) στην κανονική θερμοκρασία τού περιβάλλοντος: *~ το φαγητό* ♦ 2. (αμετβ.) αποψύχομαι: γο *κρέας ξεπάγωσε και είναι έτοιμο για μαγείρεμα.* – **ξεπόγωμα** (το). .*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εργαστικόα.*

ξεπαραδιάζω ρ. μετβ. {ξεπαράδιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) αφήνω (κάποιον) απένταρο. του παίρνω όλα του τα χρήματα ή τον αναγκάζω να κάνει υπερβολικά έξοδα: *με την τύχη που είχε στα ζάρια, τους ξεπαρέκδιασε όλους || τώρα στις γιορτές Οα ξεπαραδιαστούμε·έχουμε να κάνουμε ένα σωρό δώρα!* ΣΥΝ. αφήνω πανί με πανί. – **ξεπαρά- διασμα** (το).

|ΕΓΥΜ. < *ξε-* στερητ. 4- *παράς. -άδες + -ιάζω*|. **ξεπαρθενεύω** ρ. μετβ. [μεσν.] {ξεπαρθέν-εψα. -εύτηκα, -εμένος! (λαϊκ.) σπάω τον παρθενικό υμένα γυναίκας κατά τη διάρκεια τής. πρώτης γΓ αυτήν, σεξουαλικής πράξης ΣΥΝ. διακορεύω. - **ξεπαρθέ**

νεμα (το).

ξεπαστρεύω ρ. μετβ. (ξεπάστρεψα! **1.** (λαϊκ·.) καταστρέφω ολοκληρωτικά (κάποιον/κάτι), εξοντώνω, σκοτώνω με βίαιο τρόπο: *οι εχθροί ξεπάστρευαν όσους έπεφταν στα χέρια τους* ΣΥΝ. αφανίζω 2. (ειδι- κότ. για ζώα) εξολοθρεύω: *η επιδημία ξεπάστρεψε το μισό κοπάδι* **3.** (μτφ. για πράγματα) εξαφανίζω: *το ξεπάστρεψαν το γλυκό στο λεπτό!* (το έφαγαν όλο). - - **ξεπάστρεμα** (το).

[ετυμ. < *ξε-* + *παστρεύω* (βλ.λ.)[. **ξεπατικώνω** ρ. μετβ. {ξεπατίκω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** αντιγράφω πιστά σχέδιο ή εικόνα τοποθετοοντας ένα λεπτό και διαφανές χαρτί από πάνα) και πατώντας με το μολύβι τα περιγράμματα, ώστε να αποτυπωθεί το σχήμα: - *χάρτη / ζωγραφιά / κέντημα.*' εργόχειρο ΣΥΝ. αντιγράφω, κοπιάρω 2. (γενικότ.) δημιουργώ πιστό αντίγραφο (σχεδίου): (μτφ.) *έχουν ξεπατικώσει την ιδέα από ξένα προϊόντα.* - **ξεπατίκωμα** (το).

[κτυμ. < *ξε-* + *πατικώνω* (βλ.λ.)]. **ξεπατίκωτός,** -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που έχει ξεπατικωθεί, που έχει αντιγραφεί με λεπτό και διαφανές χαρτί: ~ *σχέδιο / ζωγραφιά / κέντημα* συν. αντιγραμμένος ΑΜ. πρωτότυπος, **ξεπατίκωτούρα** (η) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) το σχήμα ή η εικόνα που έχει αποτυπωθεί σε λεπτό και διαφανές χαρτί με ξεπατίκωμα: *έκανα τον χάρτη* ~ (τον ξεπατίκωσα) || (μτφ.) *είναι ένα σχέδιο* ~ *αντίστοιχων ευροϊπαϊκών* (απομίμηση), **ξεπατώνω** ρ. μετβ. [ξεπάτω-σα, -θηκα, -μένοςl· (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) φθείρω ή αφαιρώ τον πάτο δοχείου ή άλλου αντικειμένου: ~ *το βαρέλι / τον κουβά* 2. (κατ' επέκτ.) αφαιρώ το πάτωμα χώρου, το ξύλινο δάπεδο: *για να φτειάξουν τη σκάλα, έπρεπε να ξεπατώσουν όλο το σαλόνι* αντ. πατώνω **3.** ξεριζώνω, φροντίζω ώστε να μη μπορεί να ξα- ναφυτρώσει φυτό: - *την τριανταφυ/^/λά* > τ' *αγριόχορτα* **4.** (μτφ.-οικ.) κουράζω (κάποιον) πολύ, τον εξαντλώ σωματικά ή/και πνευματικά: *με ξεπάτωσε στη δουλειά και δεν πλήρωσε κι από πάνω!* ||[*τους ξεπάτωσε στο τρέξιμο!* συ.ν. κατακουράζω, ξεθεώνω αντ. ξεκουράζω.

ξεπάτωμα (το).

|ετυμ. μεσν. < *ξε-* + *πατώνω* < *πάτος*[. **ξεπεζεύω** ρ. αμετβ. [ξεπέζε-ψα. -μένος] (λαϊκ.) κατεβαίνω από υποζύγιο. κυρ. από άλογο συν. ξεκαβαλικεύω, (λόγ.) αφιππεύω αντ. κα- βαλικεύω, ιππεύω. – **ξεπέζεμα** (το).

|ετυμ. μεσν. < *Ξε-* 4- *πεζεύω* < *πεζός].*

ξεπέρασμα (το) ᶠ ξεπερνώ

ξεπερασμένος, -η. -ο αυτός που δεν συμβαδίζει με την εποχή του, που δεν ακολουθεί τις σύγχρονες τάσεις και απαιτήσεις: ~ *ιδέα / αντίληψη / γούστο / μόδα / άποψη* συν. απαρχαιωμένος, αναχρονιστικός. (λόγ.) παρωχημένος, (καθημ.) ντεμοντέ λμ. σύγχρονος, μοντέρνος.

ξεπερνώ (κ. -άω) ρ. μετβ. [ξεπερνάς... | ξεπέρ-ασα. -νιέμαι. -άστηκα. -ασμένοςI **1.** πηγαίνω μπροστά (από κάποιον ή κάτι), τον αφήνω πίσω, κατορθώνω να προηγηθώ: *ξεπέρασε τους αντιπάλους του και αναδείχθηκε νικητής* συν. προσπερνώ, προηγούμαι αντ. μένω πίσω) 2. (κατ' επέκτ.) υπερβαίνω (όριο), ενεργώ πέρα από ό,τι θεωρείται επιτρεπτό, αποδεκτό ή συνηθισμένο: *το ποσοστό της ανεργίας ξεπερνά το 10%* I) *η αυθάδειά του ξεπερνά κάθε προηγούμενο* || *η φήμη* Γου *ξεπέρασε τα σύνορα τής πατρίδας του* || *η επιτυχία σας ξεπέρασε κάθε προσδοκία* συν. υπερβαίνω **3.** (ως προς / σε κάτι) αναδεικνύομαι καλύτερος, ανώτερος απϋ άλλον: *ο μαθητής ξεπέρασε τον δάσκαλό του* ||[*στο διαγώνισμα ήρθε πρώτος, ξεπέρασε όλους τους συμμαθητές του* j| *αυτή τη φορά ξεπέρασες τον εαυτό σου στη μαγειρική* ΣΥΝ. υπερτεροί. υπερβάλλω αντ. υστερώ 4. αντιμετωπίζω (κάτι) με επιτυχία (εμπόδιο, δυσκολία, ψυχολογικό πρόβλημα, κίνδυνο) ξεφεύγοντας (από αυτό), ώστε να μη με επηρεάζει πλέον αρνητικά: *έπρεπε να ξε- περάσω πολλά εμπόδια και δυσκολίες, για να φθάσω εδώ* || *πώς Οα ξεπεράσει η οικονομία μας την κρίση:* || *ποτέ δεν ξεπέρασε τον χωρισμό τους* || ~ *ένα σοκ* συν. υπερνίκα), εξουδετερώνω, υπερπηδώ ΑΝ Γ. καταβάλλομαι, νικώμαι 5. βγάζω κάτι που ήταν περασμένο από κάπου: ~ *τον κρίκο από το κρεμαστάρι* 6. (μεσοπαθ. *ξεπερνιέμαι)* μένω πίσω, δεν συμβαδίζω με τις τρέχουσες εξελίξεις, απαρχαιώνομαι: *αυτό το μοντέλο υπολογιστή έχει ξεπεραστεί από τη νέα τεχνολογία.* **7.** (η μτχ. **ξεπερασμένος,** *-η. -ο)* βλ.λ. – **ξεπέρασμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *ξεπερνώ* < αρχ. *έκπερώ (-άω)* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *περώ* (βλ. κ. *περνώ)*\.

ξεπεσμένος, -η. -ο -» ξεπέρτω

ξεπεσμός (ο) [μεσν.] **1.** η απώλεια ή ο υποβιβασμός τής αξίας, τής σπουδαιότητας. τού κοινωνικού γοήτρου ή τού τίτλου που κατείχε κανείς: ο ~ *τής παλιάς αριστοκρατικής οικογένειας* ΣΥΝ. κατάντια αντ. άνοδος (κοινωνική) 2. (ειδικότ.) η οικονομική, ηθική ή πνευματική παρακμή: ο ~ *τής πολιτικής και κοινωνικής μας ζωής* [[ο ~ *τού δημόσιου βίου / τής κοινοβουλευτικής ζωής* ΣΥΝ. έκπτωση, κατάπτωση, παρακμή, κατήφορος, κατάντια, κατρακύλα αντ. ακμή. ανύψωση. (Πβ. λ. *ξεπέφτω).* Επίσης **ξέπεσμα** (το) [ξεπέσματος|. **ξεπέτα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (αργκό) ερωτική πράξη που γίνεται βιαστικά, πολύ γρήγορα.

Ιετυμ. < *ξεπετώ* (υποχωρητ.), πβ. κ. *μασώ* ■ *μάσα*\. **ξεπέταγμα** (το) [ξεπετάγμ-ατος [-ατα. -άτων} **1.** η ολοκλήρωση τής ανάπτυξης: το ~ *τού παιδιού* 2. (μτφ.) η γρήγορη διεκπεραίωση, επίλυση: γο - *τής άσκησης / μιας εργασίας* **3.** (μτφ.) η γρήγορη, εντυπωσιακή ώθηση: ο *ρόλος αυτός της έδωσε το* ~ *που περίμενε στην κα- ριέρα της.* **ξεπεταγμένος,** -η. -ο · ► ξεπετώ

ξεπεταλώνω ρ. μετβ. [ξεπετάλω-σα, -ώθηκα, -ωμένος} αφαιρώ τα πέταλα από ζώο. – **ξεπετάλωμα** (το), **ξεπεταρούδι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** νεοσσός πτηνού, που μόλις αρχίζει **να πετάει:** *ενός αϊτού* **γο -** 2. **(μτφ.) το παιδί που αρχίζει πια να μεγαλώνει:** *οκτώ χρονών* ~. **Επίσης** ξεπεταρόνι.

Ιετυμ. < *ξεπετώ* + υποκ. επίθημα *-αρούδι* **(λ.χ.** *σκο/<.ει-αρούδι, μαθητ- αρούδι)*|.

ξεπετώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. ΙξεπΓτάς... | ξεπέτ-αςα, -άγομαι κ. -ιέμαι. -άχτηκα. -αγμένος} ♦ 1. (μετβ.) ολοκληρώνω (κάτι) πολύ σύντομα και με μεγάλη ευκολία: *σε δύο λεπτά είχε ξεπετάξει την άσκηση ολόσωστη* **συν. αποτελειώνω ♦** 2. **(αμετβ.) ανασκιρτώ:** *ξεπέταξε η καρδιά του, σαν την αντίκρισε* · **(μεσοπαθ.** *ξεπετάγομαι* **κ.** *ξζπετιέ-μα/)* 3. **εμφανίζομαι ξαφνικά και χωρίς προειδοποίηση:** *από πού* **£ε-** *πετάχτηκες εσύ;* || *δεν πρόλαβε να δει για πότε ξεπετάχτηκε το αυτοκίνητο από το στενό* **[[(μτφ.)** *όλο και ξεπετάγονται καινούργια ταλέντα* **(((μτφ.)** *μέσα από τα σκοτάδια ξεπετάχτηκε μια φλόγα* **ΣΥΝ. ξεπροβάλλω, ξεπηδώ** 4. **(κατ' επέκτ.) αναπτύσσομαι (σωματικά ή/και πνευματικά) πολϋ γρήγορα. μεγαλοονω απότομα:** *για πότε ξεπετάχτηκε αυτό το μικρό. πώς μεγάλωσε;* || **(κυρ. η μτχ.** ξεπεταγμένος, *-η.* **-ο)** *ήταν μόλις 13 χρονών αλλά ξεπεταγμένη* **συν. μεγαλώνω, ωριμάζω.**

[πτυμ. < μεσν. *ξεπετώ* **< αρχ.** *έκπετάννυμι* **< *έκ-* (βλ. κ.** *ξε-)* **+** *πετάν- νυμι* **(βλ. κ.** *πετώ)*\.

ξεπέφτω ρ. αμετβ. {ξέπεσ-α, -μένος} 1. πέφτω σε χαμηλό επίπεδο, υποβαθμίζομαι: *με αυτό που έκανε, ξέπεσε πο/.ύ στα μάτια μου* **||** *στην εποχή μας έχουν όλα ξεπέσει. ήθη. αξίες, σχέσεις* **ΣΥΝ. υποτι- μώμαι αντ. υψώνομαι, τιμώμαι. υπερτιμώμαι 2. (ειδικότ.) συμπεριφέρομαι με αναξιοπρεπή τρόπο, ενεργώ με τρόπο που προσβάλλει την ηθική μου υπόσταση ή το κοινωνικό μου γόητρο: <frv** *αντέχω να βλέ- πο) ανθρώπους να ξεπέφτουν τόσο χαμηλά, για να εξασφαλίσουν μια θέση στο Δημόσιο* **ΣΥΝ. ταπεινώνομαι. μειώνομαι. (λόγ.) εξαθλιώνομαι. εξαχρειώνομαι** 3. **(ειδικότ.) πέφτω σε οικονομική και κοινωνική εξαθλίωση:** *καταγόταν από πλούσια οικογένεια, που τώρα όμως είχε ξεπέσει* [| *ξεπεσμένος καλλιτέχνης / αριστοκράτης / πολιτικός* **ΣΥΝ. καταντώ, παρακμάζω, εξαθλιώνομαι αντ. ακμάζω, ευημερώ** 4. **καταλήγω (κάπου) κατά τύχη. μετά από περιπλάνηση:** *πώς ξέπεσες ολομόναχος στον τόπο μας:* **συν. ξεμένω.**

[Ητυμ. μεσν. < αρχ. *έκπίπτω* **(που έχει επανελθεί στη χρήση με διαφορετική σημ.) <** *έκ-* **(βλ. κ. σε-) +** *πίπτω* **(βλ. κ.** *πέφτω)*\. **ξεπηδώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. Ιξεπηδάς... | ξεπήδησα} 1. τινάζομαι με δύναμη και ορμή προς τα πάνω:** *από την πηγή ξεπηδούσε άφθονο νερό* **συν. ιλόγ.) εκπηδώ. αναβλύζω 2. (μτφ.) εμφανίζομαι ή παρουσιάζομαι ξαφνικά, μπαίνω στη μέση απότομα:** *ξεπήδησε απ'* **γο** *σκοτάδι, πριν προλάβει ο οδηγός ν' αντιδράσει* **συν. ξεπροβάλλω, ξεπετάγομαι. ξεπετιέμαι. – ξεπήδημα (το).**

[ΠΤΥΜ. < μεσν. *ξεπηδώ* **< αρχ.** *έκπηδώ* **< *έκ-* (βλ. κ.** *ξε-)* **+** *πηδο')*\. **ξεπιάνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ξεπιάστηκα} (καθημ.) 1. ξεμουδιάζω:** *περπάτησα λίγο να ξεπιαστώ* **αντ. μουδιάζω, πιάνομαι** 2. **ξεφεύγω από το σημείο, όπου ήμουν στερεωμένος:** *έχει ξεπιαστεί η καρφίτσα.* **■+- σχολιο λ.** *αποθετικός.* **ξεπικρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ.]ξεπίκριο-α, -τηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) αφαιρώ από κάτι την πικρίλα του, κυρ. βυθίζοντάς το για ώρα στο νερό:** ~ *τις ελιές* **/ γο** *νερατζάκι* **♦ 2. (αμετβ.) χάνω την πικρίλα μου:** *τα γκρέπ-φρουτ ωρίμασαν και ξεπίκρισαν.* **Επίσης ξεπικραίνω.**

ΙΕΤΥΜ. < *ξε-* στερητ. + *πικρίζω.* Ύα αρχ. *έκ-πικρ-άζομαι 1 -όομαι* **είχαν εντελώς αντίθετη σημ.|. ξεπίτηδες** επίρρ. **-* επίτηδες ξεπίτούτου** επίρρ. **- * εξεπιτούτου**

ξεπλανεύω ρ. μετβ. {ξεπλάν-εψα, -εύτηκα. -εμένος} (καθημ.) 1. εξαπατώ, παραπλανώ (κάποιυν) συν. ξεγελώ, κοροϊδεύω 2. (μτφ.) αποπλανώ συν. ξελογιάζω, ξεμυαλίζω. Επίσης ξεπλανώ [μεσν.| |-άς...}.

ξεπλάνεμα (το).

ξέπλεκος, -η. -ο [μεσν.Ι κ. ξέπλεχτος (καθημ.) αυτός πυυ δεν έχει πλεχτεί, που είναι λυμένος: - *μαλλιά / κουβάρι* **ΣΥΝ. λυτός αντ. πλεγμένος.**

ξεπλέκω ρ. μετβ.]ξέπλε-ςα, -χτηκα. -γμένος} 1. λύνω κάτι πλεγμένο 2. (για μαλλιά) τα αφήνω κάτω ελεύθερα λύνοντας την κοτσίδα.

Ιετυμ. μεσν. < μτγν. *έκπλέκω* **(αόρ.** *έξ-έπλεξα,* **βλ. λ.** *ξε-)* **<** *έκ-* **+** *πλέκω*].

ξεπλένω ρ. μετβ. {ξέπλυ-να, -θηκα, -μένος} 1. αποτελειώνω το πλύσιμο. πλένω (κάτι) με καθαρό νερό, για να αφαιρέσω τη σαπουνάδα: *να ξεπλύνεις τ' ασπρόρουχα με άφθονο νερό!* || - *καλά τα μαλλιά, όταν λούζομαι* **ΣΥΝ. ξεβγάζω, αποπλένω 2. πλένω (κάτι) πρόχειρα, συνήθ. μόνο με νερό:** *θα ξεπλύνω τα φλιτζάνια τού καφέ* 3. **(μτφ.) απαλλάσσομαι από το ηθικό βάρος προσβολής, ντροπής:** *τέτοια προσβολή δεν ξεπλένεται παρά μόνο με αίμα* 4. **νομιμοποιώ κέρδη πυυ αποκτήθη- καν με παράνομο τρόπο (λ.χ. εμπόριο όπλων / ναρκωτικών), κυρ. μέσω επενδύσεων, καταθέσεων σε τράπεζες κ.λπ.:** ~ *βρόμικο χρήμα* **)| (μεσοπαθ.)** *«τα ποσά που ξεπλένονται κάθε χρόνο στην Ευρώπη και τις Π.Π.Α. φτάνουν τα 85 δις δολάρια Η.Π.Α.»* **(εφημ.)** 5. **(μεσοπαθ.** *ξεπλένομαι)* **βγάζω από πάνω μου τη σαπουνάδα με νερό: -** *με κρύο νερό* **6. (η μτχ.** *ξεπλυμένος, -η, -ο)* **βλ.λ. Επίσης ξεπλύνω |μεσν.|. Ιπτυμ. < μεσν.** *ξεπλύνω* **< αρχ.** *έκπλυνω* **<** *εκ-* **(βλ. κ.** *ξε-)* **+** *πλύνοι* **(βλ. κ.** *π/^ένω)*\. **ξέπλεχτος, η, -ο** ξέπλεκος

ξεπληρώνω ρ. μετβ. Ιξεπλήρω-σα. -θηκα, -μένος} 1. εξοφλώ χρέος, επιστρέφω όλα όσα χρωστάω: *μόλις ξεπληρώσαμε τις δόσεις τού στε- γαστικύυ δανείου* **ΣΥΝ. αποπληρο>νω. ξεχρεώνω 2. (μτφ.) (α) ανταποδίδω υλική ή ηθική υποχρέωση:** *δεν ξέρω πώς να ξεπληρώσω την κα-* **Λοσυν/; rou/1|** *φρόντισε να ξεπληρώσεις τις ευεργεσίες που δέχθηκες* **|| ο** *Θεός να σου το ξεπληρώσει το καλό που μας έκανες!* **(β) (κακόσ.) ανταποδίδω με τον ίδιο τρόπο κακό που μου έγινε. παίρνω εκδίκηση:** *αργά ή γρήγορα θα ξεπληρώσει την προσβολή* **ΣΥΝ. εκδικοϋμαι. Ιετυμ. μεσν. < αρχ.** *έκπληρώ (-οο>)* **(το οποίο έχει επανέλθει στη χρή-**

ση με την αρχ. σημ.) < *έκ-* (βλ. *κ. ξε-)* + *πληρώ*\.

ξεπλύθηκα ρ. -♦ ξεπλένω

ξέπλυμα (το) {ξεπλύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το πλύσιμο με καθαρό νερό, για να φύγη η σαπουνάδα: *το ~ των ρούχων* συν. ξέβγαλμα 2. το πρόχειρο πλύσιμο· το πλύσιμο μόνο με νερό, χωρίς σαπούνι ή απορρυπαντικό: *κάνω πρόχειρο - στα πιάτα πριν τα βάλω στο πλυντήριο*

(μτφ.-κακόσ.) η νομιμοποίηση παράνομων κερδών με διαφόρους τρόπους (λ.χ. επενδύσεις, αγορές, καταθέσεις): *το ~ κεφα/.αίων που αποκτήθηκαν από εμπόριο ναρκωτικών μέσω εικονικών εταιρειών || ορισμένοι πιστεύουν ότι πίσω από το ασυνήθιστα υψηλό κόστος τής μεταγραφής τού ποδοσφαιριστή κρύβεται - βρόμικου χρήματος* **4.** (μτφ.) το άνοστο, νερόβραστο φαγητό ή το άγευστο ποτό. **ξεπλυμένος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει ξεπλυθεΐ: *είναι -* rrc *πιάτα*

(μτφ.) αυτός που το χρώμα του έχει ανοίξει, ξεθωριάσει: *πώς το φοράς αυτό το ρούχο, σαν ~ φαίνεται* **3.** (μειωτ.) αυτός που έχει ανοι- ^τόχρωμα μαλλιά και μάτια.

ξεπλυνα ρ. ♦ ξεπλένω

ξέπνοος, -η. -ο αυτός που δεν έχει πνοή· (για πρόσ.) αυτός που ανασαίνει με δυσκολία από την κούραση, τη συγκίνηση κ.λπ.: *έφτασε - απ' το τρέξιμο* συν. ξεψυχισμένος. - · **ξέπνοα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *έκπνοος* < *έκ* (βλ. κ. *ξε-)* + *-πνοος* < *πνοή}.* **ξεποδαριαζω** ρ. μετβ. {ξεποδάριασ-α. -τηκα, -μένος} κουράζω (κάποιον) από το πολύ περπάτημα, τον κάνω να περπατήσει πολύ: *με ξεποδάριασε απ' το πρωί με τα ψώνια!* || *ξεποδαριάστηκα να τρέχω από γραφείο σε γραφείο όλο το πρωί.* — **ξεποδάριασμα** (το), **ξεπορτίζω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξεπόρτισα} (λαϊκ.) βγαίνω από το σπίτι μου, συνήθ. κρυφά και με πονηρό σκοπό: *-πριν ακόμα σβήσουν τ' άστρα εξεπόρτισα...»* (λαϊκ. τραγ.) || *άφηνε τα παιδιά του να ξεπορτίζουν χωρίς έλεγχο* συν. φεύγω, (μτφ.) γυρίζω. — **ξεπόρτισμα** (το), **ξεπουλώ** (κ. -άω) ρ. μτβ. κ. αμετβ. {ξεπουλάς... | ςεπούλ*τησα. -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) 1. πουλώ εξ ολοκλήρου και αναγκαστικά κινητή ή/και ακίνητη περιουσία (κτήματα, τιμαλφή, εμπορεύματα κ.λπ.): *μετά τη χρεοικοπία ξεπούλησε ό,τι του είχε απομείνει και έφυγε για το νησί του* Συν. (λόγ.) εκποιώ 2. (μτφ.-κακόσ.) προδίδω (πρόσωπο, αξία, ιδέα κ.λπ.) με υλικά ή ηθικά ανταλλάγματα: *ξεπούλησε τα ιδανικά του, για να ανελθει κοινωνικά* συν. (λόγ.) απεμπολώ ♦ **3.** (ειδικότ. για εμπόρους, συχνά αμετβ.) (α) πουλώ όλο μου το εμπόρευμα: *μόλις ξεπου/.ήσουν οι π?Μνόδιοι. μαζεύονται στο κα- φενεδάκι τής γωνίας* (β) πουλώ ορισμένα είδη σε πολύ χαμηλές τιμές, ακόμη και κάτω τού κόστους, για να μη μείνουν στην αποθήκη: *το μαγαζί ξεπουλά λόγω ανακαινίσεως* συν. (λόγ.) εκποιώ. — **ξεπούλημα** (το).

[πτυμ. < μεσν. *ξεπουλώ* < μτγν. *έκπωλώ* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *πωλώ*\. **ξεπουπουλιάζω** κ. **ξεπουπουλίζω** ρ. μετβ. {ξεπουπούλιασ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) 1. (κυριολ.) αφαιρώ τα φτερά (πτηνού), του βγάζω τα πούπουλα: *~ την κότα* συν. μαδώ 2. (μτφ.) υποβάλλω (κάποιον) σε. μεγάλα έξοδα, τον κάνω να χάσει πολλά λεφτά: *ξεπουπουλιάστηκα στις εκπτώσεις- αγόρασα ένα σωρό πράγματα!* || *έμπλεξε με απατεώνες και τον ξεπουπούλιασαν δεν του άφησαν δραχμή!* συν. ξεπαραδιάζω. (μτφ.) μαδώ. — **ξεπουπούλιασμα** κ. **ξεπουπούλισμα** (το), **ξεπρήζομαι** ρ. αμετβ. [ξεπρήσ-τηκα. -μένος} υποχωρεί το πρήξιμο που είχα σε κάποιο σημείο τού σώματός μου λντ. πρήζομαι. — **ξεπρήξιμο** (το).

ξεπροβάλλω ρ. αμετβ. Ιξεπρόβαλα} παρουσιάζομαι ξαφνικά ή κάνω την εμφάνισή μου σιγά-σιγά: *μέσα από τα σύννεφα ξεπρόβαλε ο ήλιος || ένα ελάφι ξεπρόβαλε μέσα από τους θάμνους || από πού ξε- κρόβαλες πάλι εσύ;* ΣΥΝ. προβάλλω, εμφανίζομαι, ξεπηδώ.

ΙΕΤΥΜ. < *ξε-* + *προβάλλω,* άσχετο προς το μτγν. *έκπροβάλλω* «αποβάλλω (βρέφος)»], **ξεπροβοδίζω** ρ. μετβ. |μεσν.[{ξεπροβόδισα} (λαϊκ.) συνοδεύω μέχρι την έξοδο ή και λίγο πιο πέρα (κάποιον που φεύγει): *τον ξεπροβόδισε μέχρι το αυτοκίνητο* j| *ήρθαν όλοι οι συγγενείς να ξεπροβοδίσουν τον νεκρό στην τελευταία* ταυ *κατοικία* ΣΥΝ. (λόγ.) κατευοδώνω, (λαϊκ.) ξεβγάζω. Κπίσης **ξεπροβοδώνω** κ. **ξεπροβοδώ** [μεσν.] {-άς...}. — **ξεπροβόδισμα** (το), **ξερά** επίρρ. » ξερός

ξέρα (η) {ξερών} **1.** θαλάσσιος βράχος που βρίσκεται κοντά στην επιφάνεια τής θάλασσας ή υψώνεται λίγο πάνω από αυτήν και είναι πολύ επικίνδυνος για τη ναυσιπλοΐα: *το π/,οίο έπεσε σε -* 2. (σπάν.) η ξηρασία: *«αχνίζει το βουνό απ' την* (Γ. Δροσίνης) συν. ξεραΐλα ΑΜ. υγρασία, βροχή **3.** (συνεκδ.) τόπος στον οποίο υπάρχει ξηρασία: *έχει να βρέξει μήνες και όλα τα χωράφια έγιναν -* συν. ξερότοπος.

I LiTYM. μεσν. < *ξερά* (με αναβιβασμό τού τόνου), θηλ. τού επιθ. *ξερός].* **ξεράδι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) ξερό κλαδί δέντρου ή άλλου φυτού συν. ξερόκλαδο- (μτφ.-σκωπτ.) 2. (οικ.) άκρο τού ανθρώπινου σώματος, το πόδι ή το χέρι: *κάτω το ~ σου, μη μ' αγγίζεις! || μάζεψε τα - σου, δεν μπορώ να περάσω* συν. ξερό, κουλλό **3.** (απορρι- πτικά-υποτιμητικά σε απάντηση) *ξεράδια!* τίποτε, καθόλου (ενν. δεν ξέρεις), για την έντονη αμφισβήτηση όσων ισχυρίζεται κάποιος ότι ξέρει: *Τα ξέρω όλα! ·~ ξέρεις!*

I είύ.μ. < *ξερός* + παραγ. επίθημα *-άδι,* πβ. *ασπρ-άδι. μοιρ-άδι*\. **ξεραΐλα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η έντονη ξηρασία, η έλλειψη νερών και υγρασίας συν. (λόγ.) ανομβρία, (λαϊκύτ.) ξέρα, αβρυχιά. αναβροχιά ΛΝΤ. υγρασία, βροχή **2.** (συνεκδ.) ο ξερός τόπος, στον οποίο δεν υπάρχει καθόλου βλάστηση: *Ιlαντού γύρω μας Ούτε ένας θάμνος*

(μτφ.) η παντελής έλλειψη κίνησης, δραστηριότητας: - *στην αγορά. κανείς δεν αγοράζει* |[*στη θεατρική ζωή έχει πέσει*

[ΠΤΥΜ. < *ξέρα* -f *παραγ.* επίθημα *-ίλα* (βλ.λ.)]. **ξεραίνω** ρ. μετβ. {ξέρα-να. -θηκα. -μένος} **1.** αφαιρώ το νερό, την υγρασία ή τους χυμούς από (κάτι), το κάνω ξερό (βλ. κ. λ. *ξηραίνω*): *ο παγετός ξέρανε τα δέντρα || άφησε τα λου/.ούδια στον ήλιο, για να τα ξεράνει* (να τα αποξηράνει) || *τα πηγάδια ξεράθηκαν από την ανομβρία || ξεράθηκε το λαρύγγι μου απ' τη δίψα* 2. (μτφ.-σκωπτ.) προκαλώ δυνατό πόνο σε μέλος τού σώματος: *μου πάτησε κατά λάθος γο πόδι και μου το ξέρανε!* **3.** (μεσοπαθ. *ξεραίνομαι)* (α) πέφτω σε βαθύ ύπνο και μένω ακίνητος: *ήμουν τόσο κουρασμένος, που έπεσα και ξεράθηκα μέχρι το μεσημέρι* (,β) (μτφ.) μένω άφωνος και ακίνητος από κατάπληξη ή απορία: *ξεράθηκα μόλις το άκουσα' δεν πίστευα στ' αφτιά μου* ΙΥΝ. (λόγ.) αποσβολώνομαι, εκπλήσσομαι, (οικ.) πέφτω ξερός· ΦΡ. *ξεραίνομαι ατα γέλια* γελώ πολύ, ξεσπώ σε ασυγκράτητα γέλια: γο *κοινό ξεράθηκε στα γέλια με αυτό το νούμερο* (βλ. κ. λ. *ξηραίνω).* — **ξέραμα** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *ξηραίνω).* **ξερακιανός,** -ή. -ό (λαϊκ. για πρόσ.) αυτός που είναι πολύ αδύνατος και με σκληρά, στεγνά χαρακτηριστικά.

Ιετυμ. < *ξέρακας* (μεγεθ. τού *ξερός)* + παραγ. επίθημα *-ιανός.* πβ. κ. *παρακατ-ιανός. μεσ-ιανός*\. **ξέρασμα** (το) {ξεράσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (λαϊκ.) ο εμετός **2.** (μτφ.) αυτός που ενοχλεί, που προκαλεί αηδία με τις πράξεις και τη συμπεριφορά του: *τι ήθελε πάλι το ~;* συν. αηδιαστικός, έκτρωμα · φι\ ***αηδίες και ξεράσματα*** βλ. λ. *αηδία.* ΐΕΤΥΜ.^μεσν. < *ξερνώ* (βλ.λ.)]. **ξερατό** (το) (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) ο εμετός **2.** (μτφ.) οτιδήποτε (φαγητό, κουβέντα, συμπεριφορά κ.λπ.) προκαλεί έντονη ενόχληση και αηδία. ^ σχολιο λ. *εμετός.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ξερνώ* (βλ.λ.)]. **ξερή** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** χαρτοπαίγνιο που παίζεται με πενήντα δύο χαρτιά και είναι παραλλαγή τής κολτσίνας (βλ.λ.) 2. (μτφ.-λαϊκ.) το ανδρικό γεννητικό όργανο, πέος. **ξερίζωμα** (το) -» · *ξεριζώνω* **ξεριζωμένος,** -η, -ο -» ξεριζώνω

ξεριζωμός (ο) η βίαιη εκδίωξη, η αναγκαστική και οριστική απομάκρυνση από τη γενέτειρα: *ο ~ τού μικρασιατικού ϊϊ?.ληνισμού* jj *ο ~ ενός λαού απ' τις προγονικές εστίες του* ΣΥΝ. (λόγ.) εκπατρισμός, ξερίζωμα.

ξεριζώνω ρ. μετβ. {ξερίζω-σα, -θηκα. -μένος! **1.** (κυριολ.) αποσπώ βίαια (φυτό) από το χώμα μαζί με τις ρίζες (του): *ο άνεμος ξερίζωσε πολλά δέντρα* ΣΥΝ. (λόγ.) εκριζο')νω ΑΜ. φυτεύω **2.** (κατ' επέκτ.) αποσπώ (κάτι) βίαια, το βγάζω εντελώς από τη θέση του: (ως απειλή) *αν ξαναμιλήσεις, θα σου ξεριζώσω τ' αφτιά* || (μτφ.) *ξερίζωσε αυτό το πάθος απ' την ψυχή σου* **3.** (μτφ.) εξαλείφω, αφανίζω (κάτι) ολοκληρωτικά: *προκαταλήψεις ετών δεν ξεριζ(όνονται από τη μία μέρα στην άλ/*η* ΣΥΝ. καταστρέφω **4.** διώχνω βίαια και οριστικά ανθρώπους από τον τόπο κατοικίας και καταγωγής τους. από την πατρίδα τους: *οι Τούρκοι ξερίζωσαν τους Έλληνες από τη Μικρά Ασία* ΣΥ.Ν. εκπατρι- ζω. — **ξερίζωμα** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. -ρρ-.

[ετυμ; μεσν. < μτγν. *έκριζώ (-όω)* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *-ριζώ* < *ρίζα*\. **ξερικός,** -ή. -ό **1.** (για γεωργικές εκτάσεις) αυτός που δεν αρδεύεται, που δεν ποτίζεται από νερά πηγής ή ποταμού: *~ αγρός / χωράφι* συν. ξερός, στεγνός 2. (για φυτά και γεωργικά προϊόντα) αυτός που αναπτύσσεται χωρίς νερό: *~ καλ/.ιέργεια I φασό/.ια / σταφύλια < πατάτες* ΛΝΤ. ποτιστικός.

ξερνοβολώ [κ. -άω) ρ. αμετβ. {ξερνυβολάς... | ξερνοβόλησα} (λαϊκ.) κάνω συνεχώς εμετό ΣΥΝ. ξερνώ. — **ξερνοβόλημα** (το). jii'jYM. < *ξερνώ* + λεξικό επίθημα *-βολώ* < *βάλ?.ω*\. **ξερνώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξερνάς... | ξέρασ-α, -μένος} (οικ.)

1. (αμετβ.) κάνω εμετό ♦ (μετβ.) 2. βγάζω (κάτι) ως εμετό: *ξέρασε όλο το φαγητό* / ΓΟ *φάρμακο* **3.** (μτφ.) βγάζω με δύναμη από μέσα μου, τινάζω (κάτι) με δύναμη προς τα έξω: *τα αυτόματα άρχισαν να ξερ- νούν φωτιά* (να πυροβολούν) [Ι *η μηχανή ξερνούσε μαύρο καπνό* || *το ηφαίστειο ξερνούσε λάβα* **4.** (για θάλασσα, λίμνη ή μεγάλο ποτάμι) βγάζω στην παραλία, ρίχνω στην ξηρά: *τα απομεινάρια τού πλοίου τα ξέρασε η θάλασσα || μετά από μέρες τον ξέρασε το κύμα πνιγμένο* ΣΥΝ. ξεβράζω 5. αποκαλύπτω μυστικό, φανερώνω (συνήθ. μετά από άσκηση βίας): *στην ανάκριση τον έκαναν και τα ξέρασε όλα* ΣΥΝ. ομολογώ **6.** (μτφ.-σπάν.) υφίσταμαι τις συνέπειες κακής ή άδικης πράξης που έκανα: *αργά ή γρήγορα θα τα ξεράσεις όλα όσα μου έκανες* ΣΥΝ. πληρώνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμετός.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ξερνώ* < αρχ. *έξερώ (-έω)* «αδειάζω, εξεμώ» (από τον αόρ. *έξ-ήρασα.* πβ. κ. *εγήρασα - γερνώ, έπέρασα - περνώ),* αβεβ. ετύμου. ίσως < *έξ-* + *ερα,* αρχαιότατο ουσ. που συνήθως ερμηνεύεται ως «γη. έδαφος», οπότε το ρ. *έξερώ* θα είχε τη σημ. «εξεμώ στο έδαφος». Το ουσ. *έρα* συνδ. με αρχ. γερμ. ero «γη», erda (> γερμ. Frde). ουαλ. crw «πεδιάδα» κ.ά.|. **ξερό** (το) -» ξερός

ξερο- κ. **ξερό-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** ότι κάτι είναι ξερό: *ξερο-πήγαδο, ξερο-πόταμος, ξερό-χορτο. ξερο-κόμματο* 2. (κυρ. προκειμένου για κινήσεις ή λειτουργίες τού ανθρώπινου σώματος) ξηρότητα, απουσία σωματικών υγρών (λ.χ. σάλιου): *ξερο-καταπίνω. ξερο-βήχω, ξερο-γ/.είφομαι* **3.** (κυρ. για φαγητά και γλυκά) ότι κάτι έχει ψηθεί, τηγανιστεί κ.λπ. με ελάχιστο λάδι. βούτυρο, νερό κ.λπ. ή αποξηρανΟεί. ώστε να είναι τραγανό: *ξερο-ψημένος. ξερο-τηγανισμένος* **4.** ότι κάτι δεν έχει βλάστηση, είναι άγονο: *ξερο-νήσι, ξερο-Βού- νι. ξερό-καμπος* 5. ότι κάποιος χαρακτηρίζεται από έλλειψη ευελιξίας και εξυπνάδας, από κουτό πείσμα: *ξερο-κέφαλος* 6. ότι κάτι δεν συνοδεύεται από τίποτα, σκέτο: *ξερο-σφύρι* 7. στατικότητα. απουσία κινήσεων: *ξερο-σταλιάζω.*

jFTYM. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από *το* επίθ. *ξερός* |.

ξερόβηχας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο ξερός βήχας: *με πιάνει* - **2.** ο

ψεύτικος βήχας (λ.χ. ως έκφραση αμηχανίας, ως προειδοποίηση). [ητυμ. < μτγν. *ξηρόβηξ. -ηχος* < *ξηρός* + *βήξ* '·βήχας»|. **ξεροβήχω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξερόβηξα} **1.** βήχω. χωρίς να έχω σάλιο ή φλέματα: *ύλη την ημέρα χθες ξερόβηχε || ξερόβηξε για να καθαρίσει τη φωνή τον, πριν αρχίσει να μι/.άει* **2.** (κατ' επέκτ.) βήχω επίτηδες. για να γίνω ακουστός, να προκαλέσω την προσοχή άλλου, να τπισημάνω κάτι κ.λπ.: *πήρε σοβαρό ύφος και ξερόβηξε δύο φορές, για να τον ακουσουι/ όλοι || '<ακό την πόρτα σου κερνώ. βήχο) και* (δημοτ. τραγ.).

ξεροβόρι (το) |χωρ. γΓν.f (λαϊκ.) ψυχρός άνεμος που πνέει κατά τους χειμερινούς μήνες από τον βορρά και δεν φέρνει βροχή: το: *δέντρα παράδερναν στο* ~ ΣΥΝ. βοριάς ΑΝΤ. νοτιάς.

|ΕΤΥΜ. < *ξερο-* + *-βόρι* < *βοριάς*\. **ξεροβούνι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) μικρό βουνό χωρίς βλάστηση, εντελώς άδεντρο συν. πετροβούνι, βραχοβούνι.

ξερόβρυση (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) βρύση ή πηγή που ξεράθηκε. που το νερό της στέρεψε, **ξερογλείφομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ξερογλείφτηκα} (λαϊκ.) **1.** (για έμψυχα) γλείφω τα χείλη ή το στόμα μου από σφοδρή επιθυμία να γευτώ, να δοκιμάσω κάτι: *κοίταζε τους μεζέδες και ξερογλειφόταν* 2. (μτφ. για πρόσ.) επιθυμώ σφοδρά πρόσωπο ή πράγμα: *την έβλεπε και ξερογλειφόταν* συν. λαχταρώ. ιχολιο λ. *αποθετικός*. **ξερόκαμπος** (ο) (λαϊκ.) ξερός κάμπος, άγονη και άφορη πεδιάδα, **ξεροκαταπίνω** ρ. αμετβ. {ξεροκατάπια} (λαϊκ.) κάνω την κίνηση τής κατάποσης χωρίς σάλιο: *ξερόβηξε και ξεροκατάπιε, για να καθαρίσει τη φωνή του·* (μτφ.) ως ένδειξη αμηχανίας, ταραχής κ.λπ.: *ξεροκατάπιε και δεν είπε λέξη* συν. κομπιάζω, **ξεροκέφαλος,** -η. -ο αυτός που δεν πείθεται εύκολα ούτε αλλάζει γνώμη, που έχει μεγάλο πείσμα και ισχυρογνωμοσύνη: *μα την αλήθεια, δεν μπορεί να μιλήσει κανείς μαζί σου, είσαι πολύ -/ || δεξου αυτά που σου λέω. μην είσαι ~!* συν. πεισματάρης, (λόγ.) ισχυρογνώ- μων, επίμονος, αμετάπειστος, (καθημ.) αγύριστο κεφάλι λντ. υποχωρητικός, δεκτικός, διαλλακτικός. — **ξεροκεφαλιά** (η).

Ιετυμ. μεσν. < μτγν. *ξηροκέφαλος* < *ξηρός* + *-κέφαλος* < *κεφαλή*|. **ξερόκλαδο** (το) το ξερό κλαδί, το κλαδί δέντρου ή θάμνου που έχει ξεραθεί.

ξεροκόκκαλο (το) κόκκαλυ χωρίς καθόλου κρέας, που προέρχεται από μαγειρεμένο σφάγιο, **ξεροκόμματο** (το) (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) κομμάτι ξερού ψωμιού και κατ' επέκτ. το μικρό, φτωχό γεύμα: *μην ανησυχείτε γι'αυτόν, βολεύεται και μ' ένα ~! 2.* (μτφ.) πολύ χαμηλή αμοιβή εργασίας: *δουλεύει για ένα* ςυ\. ψίχουλα, **ξερόλας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.}, **ξερόλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (κακόσ.) πρόσωπο που παρυυσιάζεται ως παντυγνώστης. πυυ νυμίζει πως τα ξέρει όλα και έχει άποψη για όλα.

[Γ.ΤΥΜ. Από τη φρ. *(τα) ξέρει όλα*\. **ξερολιθιά** (η) (λαϊκ.) λιθυδυμή που κατασκευάζεται μόνο από πέτρες, χωρίς συνδετικό κονίαμα ούτε λάσπη· συνηθίζεται κυρ. στα νησιά και χρησιμοποιείται για την αντιστήριξη καλλιεργήσιμων εδαφών. τον διαχωρισμό το>ν αγροτικών ιδιυκτησιίόν μεταξύ τυυς, καθώς επίσης και στο χτίσιμο πρόχειρων καταλυμάτων για τον αγρότη και τα ζώα του. αποθηκών κ.λπ. Κπίσης **ξερολίθι** (το).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ξηρόλιθος* < *ξηρός* + *λι'θος*\. **ξερονήσι** (το) {ξερυνησ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) νησί ξερό, χωρίς νερό και βλάστηση, πυυ συνήθ. δεν κατυικείται συν. ερημονήσι, **ξεροπήγαδο** (τυ) |μεσν.| (λαϊκ.) πηγάδι που έχει στερέψει, που δεν έχει νερό.

ξεροποταμος (ο) [μεσν.] ποτάμι που στερεύει κατά τη θερινή περίοδο, γενικότ. όταν δεν τροφοδοτείται από τα νερά τής βροχής. Επίσης **ξεροπόταμο** (το), **ξερός,** -ή. -ό κ. **ξηρός** (βλ.λ.) **1.** αυτός που δεν περιέχει νερό ή υγρασία. που έχει στεγνώσει: *- ποτάμι ; πηγάδι / κλίμα / καιρός / χείλη / στόμα* συν. στεγνός, άνυδρος αντ. υγρός· **φρ. ξερός *βήχας*** ο ξερόβηχας (βλ.λ.) 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει μαραθεί, που έχει χάσει τους χυμούς του. που έχει πάψει να είναι μαλακός ή στιλπνός και έχει γίνει σκληρός και εύθραυστος: *~ φυτό / χορτάρι - φύλλο / φρύγανο / ψωμί || ~ σύκο* (αποξηραμμένυ) συν. μαραμένυς λντ. χλωρός· ΦΡ. (α) (εμφατ.) ***και ξερό ψωμί*** για να δείξουμε ότι θέλουμε ή υποστηρίζουμε κάτι φανατικά, αυτό και μόνο αυτό. τίποτε άλλο: *Ολυμπιακός* (αθλητικό σωματείο) *-!* (β) (παροιμ.) ***κοντά στα ξερά καίγονται και τα χλιαρά*** για περιπτώσεις που μαζί με τους ενόχους μιας υπόθεσης υφί- στανται τις αρνητικές συνέπειες και υι αθώοι, η καταστροφή τούς παρασύρει όλους χωρίς διάκριση 3. (έδαφος) χο>ρίς βλάστηση, πυυ δεν έχει πράσινο: *~ γη '> τόπος / χώρα / πεδιάδα / βουνό* ΣΥΝ. αποψι- λιομένος. (μτφ.) γυμνός ΛΝ **Γ.** χλοερός, κατάφυτος **4.** (α) αυτός που δεν έχει κανένα συμπλήρωμα. σκέτος: *τι να σου κάνει ένας ~ μισθός; || ξερό θα το φάω το μπιφτέκι: || ~ γνώσεις, χωρίς κριτική επεξεργασία* (αναφυμοίωτες. αναξιοποίητες) (β) αυτός πυυ είναι μόνος του. έρημος στη ζωή: *~ κορμί* (γ) απότομος, σύντυμυς και υξύς ή σκληρός, χωρίς ιδιαίτερο χρώμα και διάρκεια: *~ ήχος / κρότος ' πυροβολισμός / φωνή* (δ) αυτός πυυ μένει αυστηρά μέσα στα τυπικά πλαίσια, που χαρακτηρίζεται από λακωνικότητα, αυστηρότητα: *~ άρνηση / ερώτηση / απάντηση || είπε ένα -* αντίο *και έφυγε αμίλητος* (ε) αυτός που δεν έχει ποικιλία, ζωντάνια και χάρη. που προκαλεί ανία: *το ύφος του ήταν ~ και πληκτικό* ΣΥΝ. άχαρος, αντιαρός, μονότονος, βαρετός, πληκτικός, πεζός αντ. ποικίλος, ευχάριστος 5. (μτφ.) αυτός που δεν μιλάει και δεν κινείται, που έχει πέσει σε βαθύ λήθαργο ή έχει χάσει τις αισθήσεις του: *ήπιε πο/.ύ κι έπεσε κάτω ~ || κουρασμένος καθώς ήμουν. έπεσα ~ στο κρεβάτι* συν. άκαμπτος, ακίνητος, αναίσθητος· **φρ.** (α) ***πέφτω /μένω* ξερός** (μεσν. φρ.) (i) μένω ακίνητος ή αναίσθητος από μεγάλη έκπληξη ή άλλο έντονο συναίσθημα: *από τη συγκίνησή του έμεινε ξερός* συν. έκπληκτος, κατάπληκτος, (λόγ.) ενεός (ii) χάνω τη ζωή μου. πεθαίνω: *έπεσε, χτύπησε κι έμεινε ξερός* (βλ. κ. σημ. 6) (β) ***ξερό κεφάλι*** (i) πρόσωπο που δεν αλλάζει γνώμη εύκολα, που διαθέτει μεγάλο πείσμα και επιμονή, ο ισχυρυγνώμων: *άδικα χάνεις τα λόγια σου. αυτός είναι ~* συν. πεισματάρης, επίμονος, ξεροκέφαλος. κεοάλι αρχαιστο λντ. υποχωρητικός, διαλλακτικός (ii) το μυαλό κάποιου, ο τρόπος σκέψεως που χαρακτηρίζεται από πείσμα ή αδιαλλαξία: *το ξερό του το κεφάλι φταίει για ό,τι έπαθε* (βλ. λ. *κεφάλι*) (γ) ***εξ και ξερός*** (οικ.) (πυυ δηλώνει αγανάκτηση) σε κάποιον, που από αμηχανία ή άγνοια επαναλαμβάνει συνεχώς τον φθόγγο «ε» **6.** αυτός που έχει χάσει τη ζωή του, που έχει πεθάνει. ιδ. αιφνίδια: ron *χτύπησε και τον άφησε ~* στον' *τόπο* **7.** (ειδικότ.) ***ξερή*** (η) βλ.λ. **8.** (ειρων.) ***ξερό*** (το) (α) τυ κεφάλι τυύ ανθρώπου: *να βάλεις το ·~ σου κάτω και να σκεφτείς || λέει ό.τι κατεβάσει το - του || ό'εν κόβει το ~ του!* (δεν είναι έξυπνος, εύστροφος) (β) (σκωπτ.) κάθε άκρο του ανθρώπινου σώματος. το χέρι ή το πόδι: *κάτω τα ~ σου, μη μ ' αγγίζεις! || μάζεψε τα ~ σου* συν. ξεράδι. — **ξερά** επίρρ. *·*■ ιχολιο λ. *τύχη. πεβαίνω.*

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *ξηρός* (πβ. *σίδηρος - σίδερο, κηρίον - κερί*), αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με λατ. serenus «διαυγής, καθαρός» (αρχική σημ. «ξερός»), scrcscf) '<ξεραίνομαι», προσκρούει στυ μακρό *-η-* τού επιθ. *ξηρός*. Δεν θεωρείται πιθ. η ετυμολογική σύνδεση με το σανσκρ. ksara- «φλέγων» ούτε με το επίθ. *κέρσος*|. **ξεροσταλιάζω** ρ. αμετβ. {ξεροστάλιασ-α. -μένος} (λαϊκ.) στέκομαι όρθιος και ακίνητος, στο ίδιο μέρος συνέχεια, για μεγάλο χρονικό διάστημα (λ.χ. περιμένυντας κάποιον): *«ξεροστάλιασα στ' αγιάζι, ώρες να σε καρτερώ»* (λαϊκ. τραγ.). — **ξεροστάλιααμα** (το).

Ιετυμ. < *ξερο~ + σταλιάζω «π*αραμένω όρθιος και ακίνητος επί αρκετή ώρα» < *σταλίζω* «οδηγώ κυπάδι ζώο)ν στο ποιμνιοστάσιο - αναπαύομαι» < μτγν. *στάλη* «ποιμνιοστάσιο», αγν. ετύμου. Η σημ. «υπυ- φέρω από έλλειψη νερού» (τού ρ. *ξεροσταλιάζο»* οφείλεται σε παρετυμολ. προς τη λ. *στα/.ιά*\. **ξεροσφύρι** (λαϊκ.) επίρρ. · η κατανάλωση οινοπνευματώδους ποτού χωρίς τη συνοδία φαγητού ή μεζέ: *ήπιε το ούζο του ~ κι έφυγε.* **ξεροτηγανίδι** (το) {ξερυτηγανιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) ό,τι μένει στο τηγάνι μετά το τηγάνισμα συν. αποτηγανίδι. **ξεροτηγανίζω** ρ. μετβ. {ξεροτηγάνισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** (κυ- ριολ.) τηγανίζω (κάτι) με ελάχιστο λάδι ή βούτυρο 2. (κατ' επέκτ.) κάνω (κάτι) ξερό από το πολύ τηγάνισμα. το τηγανίζω τόσο, ώστε να σχηματίσει ξερή κρούστα στην επιφάνεια του, να γίνει τραγανό: *ξεροτηγανισμένοι κεφτέδες* 3. (μτφ.) τύραννο). βασανίζω (κάποιον): *μια ζωή τον ξεροτηγανίζει η γυναίκα του.* — **ξεροτηγάνισμα** (το), **ξεροτήγανο** (το) παραδοσιακό γλύκυσμα. που παρασκευάζεται από αλεύρι, μέλι (μερικές φορές και γάλα. αβγά) κ.ά. υλικά στο τηγάνι, **ξερότοπος** (υ) (λαϊκ.) τόπος ξερός, χωρίς νερό και βλάστηση, **ξεροφαγία** κ. **ξηροφαγία** κ. **ξηροφαγία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** πρόχειρο γεύμα ή κολατσιό, που δεν περιλαμβάνει μαγειρεμένη τροφή

(ειδικότ.) διαιτητική αγωγή με χορήγηση ξερών τροφίόν. συνήθ. σε περιπτώσεις που απαιτείται μείωση των υγρών τού σώματος.

I f.tym. μεσν. < μτγν. *ξηροφαγία* < *ξηρός* + *-φαγία*\. **ξερόφυλλο** (το) (λαίκ.) το ξερό Φύλλο, το φύλλυ που έχει ξεραθεί, **ξερόχορτο** (το) (λαϊκ.) τυ ξερό χορτάρι, το χόρτο που έχει ξεραθεί.

Ιίπίσης **ξεροχόρταρο. ξεροψήνω** ρ. μετβ. {ξερόψη-σα. -θηκα, -μένος} **1.** ψήνω (κάτι) ώσπου να γίνει από έξω) ξερό. τραγανό, τυ ψήνο> αρκετά και σιγά-σιγά: *ξεροψημένο κοτόπουλο || ξεροψημένες πίτες ||* (μτφ.) *με ξερόψησε ο ήλιος από το πρωί* συν. καβουρντίζο) 2. (μτφ.) τυραννώ. βασανίζω κάποιον συν. ξεροτηγανίζω. — **ξεροψήσιμο** (το), **ξερόψωμο** (το) (λαικ.) **1.** το μπαγιάτικο ψο)μί **2.** ψωμί που τρώγεται σκέτο, χωρίς συνοδευτικό ή προσφάγι, **ξέρω** κ. (παλαιότ. ·-διαλεκτ.) **ξεύρω** ρ. μετβ. {ήξερα} **1.** γνωρίζο) (κάτι). μου είναι γνωστό: *~ π θέλω στη ζωή μου || άσ' τον, δεν ξέρει τι λέει || ρώτησέ την. ξέρει καλά από τέτοια πράγματα !| νομίζεις ότι τα ξέρεις ό/.α, αλλά δεν ξέρεις τίποτε* λντ. αγνοώ· φρ. (α) ***άσε αυτά που ξέρεις / αυτά που ξέρεις (ή που ήξερες) να τα ξεχάσεις!*** (με σκεπτρότητα) ως απάντηση σε πρόσωπο που επιμένει σε κάτι. το οποίο ο υμιλητής θεωρεί απαράδεκτο: *αυτά που ήξερες με τους άλλους, μ' εμένα να τα ξεχάσεις!* (β) **ένας Θεός *ξέρει*** για κάτι που είναι αδύνατο να γνωρίζει κανείς: *- πού θα μας βγά/.ει αυτή η ιστορία! || ~ αν θα γίνω καλά!* (γ) ***ποιος ξέρει;*** βλ. λ. *ποιος* (δ) ***αυτό το ξέρει κι η γάτα!*** για κάτι πολύ εύκολο ή αυτονόητο: *-Δύο και δύο κάνουν τέσσερα! -!* (ε) ***ό,τι ξέρεις,* ξέρω** δεν γνο)ρίζω τίποτα περισσότερο από εσένα: *γι ' αυτό το ζήτημα -!* (στ) (παροιμ.) ***όσα *ξέρει ο νοικοκύρης, δεν τα ξέρει ο κόσμος όλος*** βλ. λ. *νοικοκύρης* (ζ) (παροιμ.) ***κάλλιο να ξέρεις πορά να έχεις*** η γνώση και η μάθηση είναι πιο πολύτιμη από τον πλούτο (η) **δεν ξέρω / *νιώθω πού (μου) πάν' τα τέσσερα*** βλ. λ. *τέσσερεις* (θ) (εμφατ.) ***ξέρω 'γώ / πού θες να ξέρω 'γώ*** για τη δήλωση πλήρους άγνοιας για κάτι: *ξεροί 'γώ τι θέλει αυτός:* || *Πού θες να ξέρω 'γώ τι σκέφτεται αυτός: Στο μυαλό του είμαι:* (ι) ***ξέρεις (τώρα) εσύ*** (i) για περιπτώσεις στις οποίες δεν θέλουμε να υπεισέλθυμε σε λεπτυμέρειες ή να επαναλάβυυμε πράγματα ήδη γνωστά στυν άλλον: *-Τι να του πάρω για τη γιορτή τον: — /1| Μην κάνεις τον ανήξερο.-!* (ii) συνθηματικά ως απάντηση σε ερώτηση, όταν δεν επιθυμούμε να μας ακούσουν ή να μας καταλάβουν τρίτοι: *Θα συναντηθούμε στο γνωστό μέρος,* (ια) ***(νύφη) όχι όπως ήξερες, αλλά όπως βρήκες*** *ο* νεότερος ή ο καινούργιος πρέπει να ακολουθεί αυτά που ήδη ισχύουν κάπου και να μην προσπαθεί να επιβάλει δικούς του κανόνες, ιδέες κ.λπ. (ιβ) ***(κάποιος) δεν ξέρει τι έχει*** (κάποιος) έχει πάρα πολλά χρήματα, περιουσιακά στοιχεία 2. (α) γνωρίζω (κάτι) πολύ καλά, το έχω μελετήσει πολύ ή έχω εξασκηθεί σε αυτό: *για να επιβιώσεις*

στην αγορά, πρέπει να ξέρεις τους κανόνες τον παιχνιδιού || *το να πάρεις το δίπ?.ωμα όνν σημαίνει ότι ξέρεις και να οδηγείς!* |[- *να επισκευάζω τηλεοράσεις* || *χάθηκα στους δρόμους, γιατί δεν την ξέρω καλά την περιοχή* || *σήμερα ήξερα το μάθημα απ'έξω κι ανακατωτά* || - (κάτι) *νερό / νεράκι* (πολύ καλά) ΣΥΝ. κατέχω αντ. αγνοώ (β) έχω πλήρη επίγνωση ενός πράγματος: μ/j *φοβάσαι. ~ τι κάνω·* ΦΡ. *ξέρω (κάποιον / κάτι) απ' την καλή κι απ' την ανάποδη* βλ. λ. *ανάποδος* 3. (ειδικότ. για γλώσσα) μιλώ. χειρίζομαι καλά: *-Ξέρεις και Γαλλικά: -Όχι. μόνο Αγγλικά ξέρω* 4. *(για* πρόσ.) έχω *γνωριμία* (με κάποιον), μου είναι γνωστός, έχω τουλάχιστον συστηθεί μαζί του: *τον ξέρω από τα σχολικά μου χρόνια* || *δεν θέλω πια να σε ξέρω* (επιθυμώ να διακύψουμε κάθε σχέση) συν, γνωρίζω 5. (κατ' επέκτ.) γνωρίζω τον χαρακτήρα κάποιου, μπορώ να προβλέψω τη συμπεριφορά του: *τον ξέρεις τον Στέφανο, όλο τέτοια κάνει!* || *με ξέρεις τώρα εμένα πόσο ευάλωτος είμαι σ' αυτά!* φρ. (α) ξέρω *(κάποιον) για...* έχω συγκεκριμένη άποψη για (κάποιον): *σε ήξερα για άνθρωπο ειλικρινή, αλλά να που αποδείχθηκε ότι έκανα λάθος* || *Με εκπλήσσεις! Δεν σε ξέρω για τέτοιον!* (β) *ξέρεις...* (i) στην αρχή φράσεως ως ένδειξη αμηχανίας ή σκέψης, δισταγμού κ.λπ.: *ξέρεις..., δεν ή'θε?^α να σου το κρύψω, απλώς* δεν *το έφερε η κουβέντα να σου το πω* || *όλα αυτά πρώτη φορά τα ακούω* (ii) μέσα σε φράση. παρενΟετικά. για να δηλωθεί δισταγμός. φόβος, αδυναμία έκφρασης ή προσπάθεια δικαιολόγησης όσων έχουν ειπωθεί προηγουμένως: *αισθάνομαι άνετα, ·-. σε τέτοιες εκδηλώσεις* || *δεν μπορώ. ~. να θυμηθώ χρονολογίες* πάντα τις μπερδεύω* 6. ξέρω ως μονολεκτική απάντηση που δηλώνει έντονη συμφωνία (συχνά επαναλαμβανόμενο): *Ξέρεις τώρα τι δύσκολος άνθρωπος είναι ο Κώστας. -Ξέρω. ξέρο)...* ·*■ σχολιο λ. *γνωρίζω.* [ετυμ μεσν. < *ξεύρω / έξεύρω. από* την αόρ. β' *έξεϋρυν* τού αρχ. *εξευ- ρίσκω* «ανακαλύπτω, αναζητώ». Το ρ. προήλθε από την υποτ. τύ αορ. β' *(έξεύρω. -ης...),* η οποία αποσπάστηκε μορφολογικά και θεωρήθηκε αυτόνομο ρήμα με τη σημ. -γνωρίζω, κατέχω». 11 μεταβολή *ξεύρω* > *ξέρω* οφείλεται σε αναλογικό σχηματισμό προς τα ρ. σε *-ερω* (πβ. *φέρο). χαίρω),* καθώς και στο γεγονός ότι ο τ. *ξεύρω* θεωρήθηκε λόγιυς. Λεν ικανοποιεί σημασιολογικο)ς η αναγωγή στυ αρχ. ρ. *εξαιρώ* «σηκώνω, ξεχωρίζω», η οποία εξάλλου δεν θα εξηγούσε και τον σχηματισμό τού αορίστου *(ήξερα ■ έξήρα)*|.

ξεσαβουρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεσαβούρω-σα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. αφαιρώ τη σαβούρα, το έρμα από το πλοίο 2. καθαρίζω (κάτι) από καθετί άχρηστο, περιττό ♦ 3. (αμετβ.) απαλλάσσομαι από περιττό φορτίο ή βάρος. - ξεσαβούρωμα (το).

ξεσαβούρωτος, -η. -ο 1. (συνήθ. για πλοίο) αυτός που του έχει αφαιρεΟεί η σαβούρα. το έρμα **2.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει αξιόλογο ηθικό έρμα.

ξεσαλώνω ρ. αμετβ. {ξεσάλω-σα. -μένος} (οικ.) υπερβάλλω στη διασκέδαση, ξεφαντώ)νω: *ξεσα/.ώσαμε χθες στα μπουζούκια.* **— ξεσά- λωμα (το).**

[πτυμ. Λβεβ. ετύμου. πιθ. **<** *ξε-* **+** μτγν. *σα?.ός* «ανόητος, ηλίθιος» («γλώσσα» τού Ησυχίου). ίσως συνδ. με τη λ. *σάλος* (βλ.λ.)|.

ξεσαμαρώνω ρ. μετβ. Ιξεσαμάρω-σα. -θηκα, -μένος} αφαιρώ το σαμάρι από ζώο: *~ τον γάιδαρο* / γο *άλογο* **λντ. σαμαρώνω. — ξεσαμά- ρωμα (το).**

ξεσαμάρωτος, -η, -ο (λαϊκ.-κυριολ.) αυτός που δεν έχει σαμάρι, που δεν τον έχουν σαμαρώσει: *~ μουλάρι* **συν. ασαμάρωτυς αν γ. σαμαρωμένος· φρ. (μτφ. για πρόσ.)** ***γαΐδούρι ξεααμάρωτο*** **άνθρωπος χωρίς ηθικούς φραγμούς, που συμπεριφέρεται με αναίδεια και αδιαντρο- πιά συν, αναίσχυντος, αδιάντροπος, ξετσίπωτος. παλιάνθρωπος, αναιδής.**

ξεσβερκιάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ξεσβερκ-ιάστηκα. -ιασμένος} αισθάνομαι έντονο πόνυ στον σβέρκο από άβολη στάση τού λαιμού ή *από* κούραση. Κπίσης

ξεσβερκώνομαι Ιξεσβερκ-ώθηκα, -ωμένος}. **ξεσβέρκιασμα** κ. **ξεσβέρκωμα** (το).

ξεσελώνω ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {ξεσέλω-σα. -θηκα, -μένος} βγάζω τη σέλα από το άλογο. **— ξεσέλωμα** (το).

ξεσέλωτος, -η. -ο (για άλογο) αυτός που δεν έχει σέλα.

ξεσηκωμός (ο) **1. η βίαιη και γρήγορη αναχώρηση, συνήθ. υπό συνθήκες πίεσης συν. ξεσήκωμα. μετακίνηση, μετατόπιση, απομάκρυνση**

(μτφ.) οργανωμένη εξέγερση, επανάσταση: *ο - τού 1821* **|| λαϊκός / καθολικός ~ ΣΥΝ. σηκωμός, εξέγερση, επανάσταση.**

ξεσηκώνω ρ. μετβ. {ξεσήκω-σα, -θηκα, -μένος} 1. παρακινώ (κάποιον) με τρόπο έντονο (να κάνει κάτι): (+ να) *μερικοί εργο?.άβοι τούς ξεσήκωσαν να πουλήσουν τα σπίτια τους* || *δύο φί/.οι μάς ξεσήκωσαν να πάμε στο θέατρο* || *Μην τον ξεσηκώνεις συνέχεια! Πρέπει, επιτέλους. να διαβάσει!* **συν. ωθώ. παροτρύνω, προτρέπω αλτ. αποτρέπω· φρ.** ***ξεσηκώνω τα μυαλά (κάποιου)*** **παρασύρω κάποιον σε παράλογες ή αθέμιτες πράξεις και ενέργειες συν. ξεμυαλίζω, παίρνω τα μυαλά 2. προκαλώ αντίδραση, επιφέρω ορισμένο αποτέλεσμα:** *η άφιξη τού συγκροτήματος ξεσήκωσε θύελλα ενθουσιασμού* || *η απόφαση τής κυβέρνησης ξεσήκωσε νέες διαμαρτυρίες* **3. βγάζω πράγματα από τη θέση τους· κυρ. σε φρ. όπως** ***ξεσηκώνω το σπίτι*** **συγυρίζω το σπίτι καλά κάνοντας γενική καθαριότητα· (κ. μεσοπαθ.):** *Πού να ξεσηκωθούμε τώρα να μετακομίσουμε! Καλά είμαστε και σ'αυτό το σπίτι!*

(μτφ.) προκαλώ αναστάτωση, αναταραχή, διαταράσσω τη γαλήνη και την ηρεμία: οι *κραυγές τους ξεσήκωσαν τη γειτονιά* **|| ξεσήκωσαν το χωριό με τους καβγάδες τους** 5. **προκαλώ κίνηση εναντίον εξουσίας. ωθώ σε ανταρσία, σε στάση κ.λπ.:** *η αγανάκτηση για την αδικία ξεσήκωσε τις λαϊκές μάζες* || *γύριζε από χωριό σε χωριό και ξεσήκωνε τους υπόδουλους Έλληνες* **ΣΥΝ. εξεγείρω)** 6. **παρακινώ ή πιέζω κάποιον να φύγει βιαστικά από τον τύπο όπου βρίσκεται, εξαναγκάζω προς απομάκρυνση:** *τους ξεσήκωσαν άρον-άρον και τους στρύμωξαν σε μεγάλα καμιόνια* 7. **αντιγράφω πιστά σχέδιο ή εικόνα** (π.χ. χρησιμοποιώντας ημιδιαφανές χαρτί): *~* γο *σχέδιο για το πλεχτό ι μια ζωγραφιά* συν. αντιγράφω, ξεπατικώνω 8. (κατ' επέκτ.) υιοθετώ άκριτα ύφος. τρόπους, συμπεριφορά κ.λπ. άλλων: *κουβεντιάζοντας ξεσήκωνε γνώμες, καμώματα και εκφράσεις από τους άλλους* συν. αντιγράφω, μιμούμαι. **ξεσήκωμα** (το), **ξέσις** (η) {ξέσ-εως | -εις. -εων} (λόγ.) το ξύσιμο (βλ.λ., σημ. 1-2).

j ftym. < μτγν. *ξέσις* < αρχ. *ξέω* (βλ.λ.) Ι.

ξεσκάζω ρ. ♦ ξεσκάω

ξεσκαλίζω ρ. μετβ. Ιξεσκάλισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** (κυριολ.) σκαλίζω το χώμα γύρω από τη ρίζα φυτού: *~ τα δέντρα ι τις τριανταφυλ/.ιές2.* (μτφ.) ψάχνω με επιμονή, ανακατεύω ή μετακινώ διάφορα αντικείμενα στην πρυσπάθειά μου να βρω κάτι: π *θες και ξεσκαλίζεις τα συρτάρια:* συν. σκαλίζω **3.** (μτφ.) αναμοχλεύω. ερευνο) παλιά και συνήθ. ξεχασμένη υπόθεση για εύρεση νέων στοιχείων: *με τα νέα στοιχεία ο ανακριτής ξεσκαλίζει πάλι αυτή την παλιά δολοφονία τής δημοσιογράφου* [| - γο *παρελθόν κάποιου.* **— ξεσκάλισμα** (το), **ξεσκαλωνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.} {ξεσκάλωσα} **♦ 1.** (μετβ.) απελευθερώνω. απεμπλέκω κάτι που έχει μπερδευτεί ή σκαλώσει

(αμετβ.) **2.** απελευθερώνομαι, γλυτώνω από κάποιο μπέρδεμα **3.** (μτφ.) αποφεύγω την εμπλοκή σε μια δύσκολη ή δυσάρεστη κατάσταση. απεγκλωβίζομαι, ξεμπερδεύω: *ο μετροπόντικας επιτέλους ξεσκάλωσε από τα εμπόδια που έφεραν οι αρχαιολόγοι και συνεχίζει την πορεία του.* **ξεσκάλωμα** (το), **ξεσκαρτάρω** ρ. μετβ. {ξεσκάρτ-αρα κ. -άρισα. -(χρίστηκα, -αρισμέ- νος} (λαϊκ.) κάνω ξεκαθάρισμα. καθαρίζω σύνολο πραγμάτων από τα άχρηστα ή τα περιττά μέρη του. αφαιρώ τα σκάρτα, τα ελαττωματικά: - γο *εμπόρευμα* / τα *υφάσματα* / τα *φρούτα* συν. ξεδιαλέγω, ξεκαθαρίζω. **ξεσκαρτάρισμα** (το).

[πτυμ. < *ξε- + σκαρτάρω* < *σκάρτος* (βλ.λ.)|. **ξεσκατίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.} {ξεσκάτισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) απαλλάσσω από τις ακαθαρσίες (κυρ. τα περιττώματα) βρέφος, άρρωστο ή ηλικιωμένο- καθαρίζω. Επίσης **ξεσκατώνω. — ξεσκάτισμα** κ. **ξε- σκάτωμα** (το).

ξεσκάω ρ. αμετβ. {ξεσκάς... | ξέσκασα} (λαϊκ.) εκτονώνομαι από φόρτιση. ένταση, συνήθ. διασκεδάζοντας, παίζοντας, αθλούμενος κ.λπ.: *ο κόσμος έρχεται για να ξεσκάσει* || *θα βγω μια βό/.τα να ξεσκάσω* συν. (καθημ.) ξεδίνω, ξενοιάζω αντ. σκάω. πλήττω. L-πίσης **ξεσκάζω. — ξέσκασμα** (τυ).

ξεσκεπάζω ρ. μετβ. Ιμεσν.] {ξεσκέπασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** (κυριολ.) αφαιρώ τη σκεπή, το σκέπασμα ή το κάλυμμα: *τράβηξες όλο το σεντόνι και με ξεσκέπασες* {[*~ λίγο την κατσαρόλα, για να βγει ο ατμός* || *ξεσκεπάστηκα τη νύχτα και κρύωσα* || *πρόσεχε το μωρό μην ξεσκεπαστεί AST.* σκεπάζω **2.** (μτφ.) κάνω (κάτι μυστικό ή κρυμμένο) φανερό, το φέρνω στο φως: *αποφάσισαν να ξεσκεπάσουν τις παρανομίες τού διοικητή τους* || *μετά την κατάθεση τού μάρτυρα ξεσκεπάστηκε επιτέλους και όλοι έμαθαν ποιος ήταν\\ ξεσκεπάστηκαν οι παρανομίες του* συν. φανερώνω, αποκαλύπτοι αν γ. σκεπάζω, καλύπτω, κρύβω. - **ξεσκέπασμα** (το), **ξεσκέπαστος,** -η. -ο. **ξέσκεττος,** -η. -ο Ιμεσν.} (λαϊκ.) αυτός που δεν έχει στέγη, σκέπασμα ή κάλυμμα- ξεσκέπαστος: *~ σπίτι / δοχείο / κεφάλι / κατσαρόλα* ΣΥΝ. ακάλυπτος, ανοιχτός, (λόγ.) ασκεπής αντ. σκεπασμένος· φρ. ***γεννή~ θηκα σε σπίτι ξέσκεπο*** είμαι ντόμπρος, εκφράζομαι ανοιχτά και με ειλικρίνεια. **ξέσκεπα** επίρρ. **ξεσκίζω** κ. **ξεσχίζω** ρ. μετβ. {ξέσκισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** σχίζω (κάτι) εντελώς, το κάνω κομμάτια: *η γάτα ξέσκισε το ύφασμα με τα νύχια της* || (μτφ.) *ο πόνος σαν μαχαιριά ξέσκισε την καρδιά της* ΣΥΝ. (για υφάσματα) κουρελιάζω, κομματιάζω **2.** (ειδικότ. για ζώα) κόβω και ανοίγω τις σάρκες με τα νύχια και τα δόντια μου: *οι ύαινες είχαν ξεσκίσει την αντιλόπη* συν. κατασπαράζω **3.** (ειδικότ.) κάνω γρατζουνιές. προκαλώ *εκδορές: θρηνούσε γοερά και ξέσκιζε με τα νύχια τα μάγουλά της* **4**. (μτφ.-οικ.) νικώ κατά κράτος, επιβάλλομαι σε αντίπαλο με τρόπο ταπεινωτικό γΓ αυτόν: *θα τους ξεσκίσουμε στο ντέρμπι τής Κυριακής* συν. κατανικώ. κατατροπώνω **5.** (!) εκτελώ τη σεξουαλική πράξη (σε γυναίκα ή άνδρα) με ιδιαίτερα έντονο και επιθετικό τρόπο, συχνά βίαιο **6.** (ειδικότ. μεσοπαθ. ***ξεσκίζομαι*** +σε) κάνω (κάτι) με τρόπο εντατικό, ή κουράζομαι υπερβολικά (κάνοντας κάτι): *- στο διάβασμα / στη δουλειά / στον χορό / στο ποτό 7.* (η μτχ. **ξεσκ/σμένος,** *-η.* -ο) βλ.λ. - **ξέσκισμα** κ. **ξέσχισμα** (το).

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *εκσχίζω* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *σχίζω* (βλ.λ.)]. **ξεσκισμένος,** -η. -ο [μεσν.Ι (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) αυτός πυυ έχει σκιστεί, πυυ έχει γίνει κομμάτια: *~ φόρεμα:* ρούχο συν. σκισμένος, κομματιασμένος 2. (υβριστ.) πρόσωπο, κυρ. γυναίκα, που είχε πάρα πολλές σεξουαλικές επαφές, **ξεσκλαβώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] Ιξεσκλάβω-σα, -θηκα. -μένος} (λαϊκ.)1. απελευθερώνω, απαλλάσσω (κάποιον) από την υποδούλωση, τη σκλαβιά: *ξεσκλαβώσαμε την πατρίδα από τον κατακτητή* συν. απελεύθερο) vcd. ελευθερώνω αντ. σκλαβώνω 2. (μτφ.) απαλλάσσω (κάποιον) από αρνητική συνήθεια ή κατάσταση: *ξεσκλαβώνομαι από τις προλήψεις* συν. απελευθερώνω. **— ξεσκλάβωμα** (το), **ξεσκλίδι** (τυ) ίξεσκλιδ-ιού | -ιών! (λαϊκ.) κομματάκι από μυτερό ξύλο, που μένει μετά το κόψιμο από τσεκούρι ή σκεπάρνι.

[ltym. < μεσν. *ξεσκλίζω* (πβ. *ροκανίζω ροκανίδι, στολίζω - στολίδι)*

ξεσκελίζω (με συγκοπή) < *ξε- + σκελίζω « σκελίς. -ίδος,* βλ.λ.)]. **ξεσκολίζω** ρ. αμετβ. ίξεσκόλισ-α. -μένος} (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) ολυκλη- ρώνω τη φοίτησή μου στο σχολείο, τελειώνω (ή αφήνω) το σχολείο: *παντρεύτηκε μόλις ξεσκόλισε* συν. αποφοιτώ 2. (μτφ.) αποκτώ γνώσεις και πείρα σε κάτι, μαθαίνο όλα τα σχετικά με αυτό **3.** (η μτχ. **ξε-** ***σκολισμένο***ς, *-η. -ο)* βλ.λ. **— ξεσκάλισμα** (το).

[f.tym. μεσν. < **ξέσκολος* «περατωμένος, τελειωμένος» < *ξε- + -σκο- λος < σκολή* ή, κατ' άλλη άποψη. < *ξε- + σκολ(ειό) + -ίζω\.*

ξεσκολισμένος, -η. -ο [μεσν.Ι (λαϊκ.) αυτός που έχει καταρτισθεί πλήρως σε κάτι, γενικότ. αυτός που ξέρει πολλά, που έχει μεγάλη εμπειρία, συνήθ. σε κόλπα και τεχνάσματα: ~ *στις κομπίνες* ΣΥΝ. μπασμένος (σε κάτι).

ξεσκονίζω ρ. μετβ. [μεσν.] Ιξεσκόνισ-α. -τηκα, -μένος] **1.** αφαιρώ τη σκόνη: ~ τα *ράφια / τα βιβλία / τα παπούτσια / το δωμάτιο* ΣΥΝ. καθαρίζω ΑΝΤ. σκονίζω 2. (μτφ.) εξετάζω (κάτι) λεπτομερούς, ερευνώ (κάτι) σε βάθος: έ^ει ξεσκονίσει την υπόθεση || το *'κει* ξεσκονίσει το *βιβλίο των μαθηματικών· δεν έχει αφήσει ούτε μία άσκηση άλυτη* 3. (μτφ.) αποκτώ πάλι επαφή με κάτι που είχα εγκαταλείψει για καιρό, επαναφέρω στον νου μου ξεχασμένες γνώσεις: *για την καινούργια μον δουλειά θα χρειαστεί να ξεσκονίσω τΑγγλικά μου* ΣΥΝ. ξαναθυμάμαι. — **ξεακόνιαμα** (το), **ξεσκονιστήρι** (το) {ξεσκονιστηρ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) 1. δέσμη φτερών που προσαρμόζεται στο άκρο στελέχους και χρησιμοποιείται στο ξε- σκόνισμα επίπλων και άλλων αντικειμένων ΣΥΝ. φτερό 2. (γενικότ.) ό.τι χρησιμοποιείται για το ξεσκόνισμα.

[ΕΤΥΜ. < *ξεσκονίζω* + παραγ. επίθημα *-τήρι*, πβ. κ. *κουρδισ-τήρι*\.

ξεσκονίστρα (η) |ξεσκονιστρών} (λαϊκ.) σκούπα στερεωμένη σε μακρύ κοντάρι, που χρησιμοποιείται για το ξεσκόνισμα των τοίχων και τού ταβανιού ΣΥΝ. ταβανόσκουπα.

ΙΕΙΥΜ. < *ξεσκονίζω* + παραγ. επίθημα *-τρα.* πβ. κ. *χωρίσ-τρα*\. **ξεσκονόπανο** (το) (λαϊκ.) κομμάτι υφάσματος που χρησιμοποιείται για το ξεσκόνισμα των επίπλων και των αντικειμένων τού σπιτιού, **ξεσκοτιζω** ρ. μετβ. [μεσν.] {ξεσκότισ-α, -τηκα. -μένος] απαλάσσω (κάποιον) από τις σκοτούρες, από ό.τι απασχολεί το μυαλό του αντ. σκοτίζω. — ξεσκότισμα (το), **ξεσκουντώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {ξεσκουντάς... [ξεσκούντ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} (λαϊκ.) 1. (κυριολ.) σπρώχνω, σκουντώ ξανά με το χέρι ή με το σώμα (κάποιον), για να τον αναγκάσω να αλλάξει θέση, να μετακινηθεί: *τον σκουντάω, τον αλλά αυτός ακίνητος* 2. (κατ' επέκτ.) δίνω σπρωξιά σε κάποιον, για να ξυπνήσει, να συνέλθει ή προειδοποιητικά για να προσέξει, να αντιληφθεί κάτι κ.λπ.: *ξεσκού- ντα τον να σηκωθεί απ' το κρεβάτι!* 3. (κατ' επέκτ.-μτφ.) παρακινώ (κάποιον) να κάνει (κάτι): *αν δεν τον ξεσκουντήσεις, δεν κάνει τίποτε!* συν. προτρέπω, παροτρύνω), κεντρίζω. - **ξεσκούντημα** (το), **ξεσκουριάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεσκούριασ-α, -τηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) καθαρίζω την επιφάνεια μεταλλικού αντικειμένου από τη σκουριά λντ. σκουριάζω, (λόγ.) οξιδώνω ♦ (αμετβ.) 2. (για μεταλλικά αντικείμενα) απαλλάσσομαι από τη σκουριά, καθαρίζομαι: *έτριψα τα κάγκελα, να ξεσκουριάσουν!* αντ. σκουριάζω 3. (μτφ.) παύω να είμαι αδρανής ή στάσιμος, δραστηριοποιούμαι: *πάμε πάλι λίγο να τρέξουμε, να ξεσκουριάσουμε.* — **ξεσκούριασμα** (το), **ξεσκούφωτος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που δεν φοράει σκούφο (βλ.λ.) ή καπέλο: *περπατούσε ~ μέσα στο κρύο και τη βροχή.* — ξεσκουφώνω ρ., **ξεακούφωμα** (το), **ξέσμα** (το) {ξέσματος [-ατα, -άτων} το ξύσμα (βλ.λ.).

ΙΓΙ'ΥΜ. μτγν. < αρχ. ςέα>

(βλ.λ.)}. **ξεσπάζω** ρ. - * ξεσπώ

ξεσπαθώνω ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξεσπάθω-σα, -μένος} **1.** (κυριολ.) βγάζω ή τραβώ το σπαθί από τη θήκη του 2. (μτφ.) (α) εκδηλώνομαι, συνήθ. εναντίον κάποιου, εγκαταλείποντας παλαιότερη διστακτικότητα ή επιφυλακτικότητά μου: *οι βουλευτές ξεσπάθωσαν εναντίον τού αρχηγού τού κόμματος* (β) παίρνω ξαφνικά πολύ θάρρος, ξεθαρρεύω: *κοίτα τον πώς ξεσπάθωσε ο μικρός!* — **ξεσπάθωμα** (το) [μεσν.]. **ξέσπασμα** (το) ξεσπώ

ξεσπιτώνω ρ. μετβ. {ξεσπίτω-σα. -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** διώχνω (κάποιον) (συνήθ. με βίαιο τρόπο), τον αναγκάζω να αφήσει το σπίτι του ή να μείνει χωρίς σπίτι: *τους ξεσπίτωσε ο ιδιοκτήτης, γιατί δεν είχαν να πληρώσουν το νοίκι* 2. (μεσοπαθ. *ξεσπιτώνομαι*) εγκαταλείπω το σπίτι μου ή την προγονική μου εστία, την πατρίδα μου: *πολλοί ξεσπιτώθηκαν εξαιτίας τού σεισμού || ξεσπιτώθηκαν στη Μικρασιατική Καταστροφή.* — ξεσπίτωμα (το), **ξεσποριάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεσπόριασ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.)

1. (μετβ.) βγάζω τους σπόρους από καρπό, αφαιρώ τα κουκούτσια: *τα σταφύ/αα, για να τα κάνω γλυκό* ♦ 2. (αμετβ.) (για καρπούς) σχη- ματίζω σπόρους, κουκούτσια: *οι ντομάτες άρχισαν να ξεσποριάζουν* ΣΥΝ. σποριάζω. — **ξεσπόριαααμα** (το), **ξεσπυρίζω** ρ. μετβ. {ξεσπύρισ-α, -τηκα. -μένος! αφαιρώ τους σπόρους. κυρ. σιτηρών. — **ξεσπύριαμα** (το), **ξεσπώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {ξεσπάς... | ξέσπασα} **1.** συμβαίνω ξαφνικά, εκδηλώνομαι απότομα και με βιαιότητα: *η φθινοπωρινή μπόρα ξέσπασε ορμητική και έπνιξε την πολιτεία* [[*ξέσπασε επανάσταση / πόλεμος / κρίση I σύγκρουση || όταν ξέσπασε το οικογενειακό σκάνδαλο, έφυγε στο εξωτερικό* 2. εξωτερικεύω τη διάθεση και τα συναι- σθήματά μου ξαφνικά, απότομα ή ορμητικά: ~ σ£ *κλάματα / σε λυγμούς* II *ο κόσμος ξέσπασε σε ζητωκραυγές || όλοι ξέσπασαν σε γέλια*

(+σε) εκτονώνω την οργή μου (σε κάποιον/κάτι), αφήνω να εκδηλωθεί ο θυμός, η έντασή μου εναντίον κάποιου (που μπορεί να μην ευθύνεται για την κατάστασή μου). *φύγ?, μην ξεσπάσω σε σένα!* || *ξέσπασε στο ποτό || ξέσπασε πάνω στα βάζα και τα έκανε κομμάτια!* ΣΥΝ. ξεθυμαίνω. Επίσης **ξεσπάζω** [μεσν.]. - **ξέσπασμα** (το).

[ΕΤΥΜ < μεσν. *ξεσπώ* < αρχ. *έκσπώ* «τραβώ, μετακινώ» < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-*) + *σπώ* (βλ. κ. *σπάζω)].* **ξεσταχυάζω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξεστάχυασ-α, -μένος} βγάζω στάχυα, πετάω καρπό: *το καλαμπόκι ξεσταχύασε* συν. σταχυάζω. -- **ξεστάχυασμα** (το).

ξέστηθος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει γυμνό το στήθος του: *οι εργάτες δούλευαν ξέστηθοι* ΣΥΝ. γυμνόστηθος, **ξεστηθώνω** ρ. μετβ. {ξεστήθονσα, -θηκα. -μένος} γυμνιόνω τα στήθη· (κυρ. το μεσοπαθ. ***ξεστηθώνομαι*** για γυναίκες) βγάζω το στήθος έξω από τα ρούχα. λ.χ. για να θηλάσω. — **ξεστήθωμα** (το), **ξεστομίζω** ρ. μετβ. Ιξεστόμισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) λέγιο κάτι το οποίο δεν πρέπει να πω, συνήθ. χωρίς ντροπή ή περίσκεψη: *πώς τολμάς να ξεστομίζεις τέτοια πράγματα:* [[*πάνω στο θυμό του ξεστόμισε φρικτές κουβέντες.* **ξέστρα** (η) {ξεστρώνϊ (λόγ.) ΓΕΧΝΟΛ. λίμα με χοντρά δόντια, που χρησιμοποιείται στην κατεργασία μαλακών υλών (ξύλου, αλουμινίου κ.λπ.) για τη γρήγορη αφαίρεση τού υλικού που περισσεύει.

[ετυ.μ. < *ξέω* (πβ. ρηματικό επίθ. *ξεστός)* + παραγ. επίθημα -τρα, πβ. κ. *ξύστρα, πλύστρα].* **ξεστραβώνω** ρ. μετβ. {ξεστράβω-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** κάνω (κάτι) ίσιο. ώστε να μην είναι πια στραβό: *πίεσε το λίγο, για να ξεστραβώσει* συν. ισιώνω, (λαϊκ.) ισιάζω ΑΝΤ. στραβώνω · 2. θεραπεύω την τυφλότητα (κάποιου), τον κάνω να ξαναβρεί το φως του ανί. στραβώνω, τυφλώνω 3. (μτφ.) παρέχω σε (κάποιον) τη δυνατότητα ή την ευκαιρία να μορφωθεί σε συγκεκριμένο τομέα ή γενικότ. να αποκτήσει γνώσεις: *καλά που ήλθε αυτός ο καθηγητής και τους ξεστράβωσε στη φυσική*]] *διάβασε κανένα βιβλίο* να *ξεστραβωθείς!* ΣΥΝ. μορφοινω **4.** (μτφ.) απαλλάσσω (κάποιον) από την πλάνη στην οποία βρίσκεται, τον βοηθώ να αντιληφθεί και να κρίνει τα πράγματα σο>- στά: *αν δεν βρισκόταν αυτός να τον ξεστραβώσει, ακόμα δεν θα είχε καταλάβει τι γινόταν πίσω από την πλάτη του.* - - **ξεστράβωμα** (το), **ξεστρατίζω** ρ. αμετβ. Ιξεστράτισ-α. -μένος} **1.** (κυριολ.) βγαίνω από τον δρόμο μου, ακολουθώ άλλον δρόμο από τον κανονικό: *ξεστράτισε και χάθηκε* συν. παρεκκλίνω 2. (μτφ.) φεύγω από τον σωστό δρόμο, παρεκκλίνω ηθικά: *έμπλεξε με κακές παρέες και ξεστράτισε* συν. πα- ρασύρομαι. — **ξεστράτισμα** (το).

[ετυμ. μεσν. < *ξε-* + *στράτα* + *-ίζω*\. **ξέστρο** (το) (λόγ.) **1.** (σπάν.) εργαλείο ποικίλης μορφής, που διαθέτει σκληρή, ακονισμένη λεπίδα και χρησιμοποιείται για το ξύσιμο διαφόρων υλικών συν. (καθημ.) ξύστρα, ξυστήρι 2. ιατρ. χειρουργικό εργαλείο, με το οποίο λαμβάνεται για εξέταση ή απομακρύνεται βιολογικό υλικό από την εσωτερική επιφάνεια κοίλου οργάνου τού σώματος. λ.χ. από τη μήτρα (απόξεση).

[Ιί'j'ΥΜ. < μτγν. *ξέστρον* < αρχ. *ξέω* (πβ. αόρ. *έ-ξεσ-α)* + παραγ. επίθημα -Γρθν[.

ξεστρώνω ρ. μετβ. [ξέστρω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** αφαιρώ το στρώμα ή το κάλυμμα από κρεβάτι, έπιπλο ή άλλο αντικείμενο: - τον *καναπέ* / το *κρεβάτι I το τραπέζι* ΑΝΥ. στρώνω, (λόγ.) επιστρώνω· ΦΡ. **ξεστρώνω το *σπίτι*** μαζεύω τα χαλιά από το πάτωμα **2.** (ειδικότ.) μαζεύω τα υπολείμματα και τα σκεύη τού γεύματος, παίρνω από το τραπέζι ό.τι χρησιμοποιήθηκε στο γεύμα ΣΥΝ. σηκώνω (το τραπέζι) ΑΝΤ. στρώνω.

ξέστρωμα (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *έκστρώννυμι* < *έκ-* (βλ. κ. £ε·) + *στρώννυμι* (βλ. κ. *στρώνω)].*

ξέστρωτος, -η. -ο [μεσν.1**1.** αυτός που δεν είναι στρωμένος, που δεν έχει στρώμα ή κάλυμμα: - *τραπέζι / κρεβάτι I πάτωμα* (λ.χ. χωρίς πλακάκια, ξύλινη επένδυση, χαλιά) ΣΥΝ. άστρωτος ΑΝΤ. στρωμένος, καλυμμένος 2. (ειδικότ. για υποζύγια) αυτός που δεν έχει σαμάρι, που του έχουν βγάλει ή δεν του έχουν φορέσει σέλα: ~ *μουλάρι / άλ.ο- γο* [[(υβριστ.) - *γαϊδούρι* ΣΥΝ. ξεσαμάρωτος ΑΝΤ. σαμαρωμένος, **ξεσυνερίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. {ξεσυνερίστηκα} (λαϊκ.) **1.** εκνευρίζομαι ή θυμώνω με αυτά που λέει ή κάνει (κάποιος): *μην τον ξεσυνερίζεσαι. είναι παιδί και δεν κατα/.αβαίνει* 2. συναγωνίζομαι ή ανταγωνίζομαι κάποιον (συνήθ. για τον τρόπο που συμπεριφέρονται τα μικρά παιδιά μεταξύ τους): *ξεσυνερίζονταν ποιος θα τελειώσει πρώτος το φαγητό του.* — **ξεαυνέριαη** (η) κ. **ξεαυνέρισμα** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΚΤΥΜ. μεσν. < *ξε-* + *συνερίζομαι* (βλ.λ.)]. **ξεσυνηθίζω** ρ. μετβ. {ξεσυνήθισ-α. -μένος! παύω να έχω (κάποια συνήθεια): *με τις διακοπές χαλάρωσα και ξεσυνήθισα τους ρυθμούς τής δουλειάς* ΣΥΝ. ξεμαθαίνω ΑΝΤ. συνηθίζω. - **ξεαυνήθιαμα** (το), **ξεσυννεφιάζω** ρ. αμετβ. {ξεσυννέφιασα} (για τον ουρανό) απαλ- λάσσομαι από τα σύννεφα, γίνομαι αίθριος, **ξεσφίγγω** ρ. μετβ. Ιξέσφι- ξα. -χθηκα. -γμένος} χαλαρώνο), λασκάρω κάτι σφιχτό: ~ *τη ζώνη μου γιατί με πιέζει.* — **ξέαφιγμα** (το), **ξεσχίζω** ρ. > ξεσκίζο) **ξέσχισμο** (το) ♦ ξεσκίζω

ξετελεύω ρ. μετβ. {ξετέλε-ψα, -μένος] (διαλεκτ.) ολοκληρώνω έργο ή καθήκον, τελειώνω τη δουλειά μου: *άντε πιο γρήγορα, να ξετελέψουμε μια ώρα νωρίτερα* ΣΥΝ. αποτελειώνω, (λόγ.) αποπερατώνω ΑΝΤ. ξεκίνα). αρχίζω. Επίσης **ξετελειώνω** (μεσν.).

[ετυμ. μεσν. < *ξε-* + *τελεύω* < *τέλος].* **ξετεντώνω** ρ. μετβ. [μεσν.| {ξετέντω-σα, -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) χαλαρώνω (κάτι τεντωμένο), το κάνω να λυθεί, να λασκάρει: *ξετέντωσε λίγο το σκοινί, γιατί θα σπάσει* συν. λασκάρok ξελασκάρω λντ. τεντώνω. — **ξετέντωμα** (το), **ξετινάζω** ρ. μετβ. {ξετίνα-ξα. -χτηκα, -γμένος} (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) τινάζω με δύναμη (κάτι), (το) κουνώ βίαια (π.χ για να φύγει από πάνω του η σκόνη): - *τις κουβέρτες / το χαλί* 2. (μτφ.) αφαιρώ (από κάποιον) όλα του τα χρήματα, (τον) αφήνω απένταρο. (τον) καταστρέφω οικονομικά: *έπαιξε χαρτιά με επαγγελματίες και τον ξετίναξαν! || πήγε στο καζίνο και ξετίναξε τη μπάνκα* 3. (μτφ.) απογυμνώνω (κάποιον) από τα επιχειρήματά του. αποδεικνύω) ότι αυτά που λέει ή πιστεύει δεν ισχύουν: *σχολίασε μία προς μία τις θέσεις του και τον ξετίναξε! 4.* (οικ.) (α) κουράζιο ή ταλαιπωρώ (κάποιον) πάρα πολύ: *Μας ξετίναξε! Έβαλε να κουβαλήσουμε όλα τα βιβλία στο ρετιρέ!* (β) εξετάζω (κάποιον) λεπτομερώς, εξαντλητικά: *Μας ξετίναξε στο διαγώνισμα! Έβαλε ερωτήσεις για τα πάντα!* — **ξετιναγμα** (το).

[ΕΓΥΜ. μρον. < αρχ. *εκτινάσσω* **(βλ.λ.)|. ξετρελαίνω ρ. μετβ. {ξετρέλα-να. -θηκα. -μένος} 1. (μτφ.) γοητεύω (κάποιον) σε μεγάλο βαθμό, εμπνέω ενθουσιασμό: ο** *καινούργιος χορός ξετρελαίνει μικρούς και μεγάλους* **|| (κ. μεσοπαθ.)** *έχει ξετρελαθεί με την καινούργια του δουλειά* **ΣΥΝ. ενθουσιάζω, μαγεύω, ξεμυαλίζω Α.Ν7. απογοητεύω, (λόγ.) απωθώ 2. (ειδικότ.) εμπνέω (σε κάποιον) παράφορο έρωτα, (τον) κάνω να χάσει τα λογικά του από πόθο:** *έχει ξε- τρε?Μθεί από την ομορφιά της* **||** *όλοι είναι ξετρε/.αμένοι μαζί της* **συν. ξεμυαλίζω.**

ξετρυπώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξετρύπω-σα, -θηκα. -μένος) ♦ (μετβ.) 1. βγάζω (κάποιον/κάτι) από την τρύπα, τη φωλιά ή το κρησφύγετό του: *ξαμόλησε τα λαγωνικά του να ξετρυπώσουν τον λαγό* 2. **(μτφ.) φέρνω στο φως (πρόσωπο ή πράγμα) καλά κρυμμένο· ανακαλύπτω (κάτι άγνωστο):** *όπου κι αν έχει κρυφτεί. Θα τον ξετρυπώσουμε* **||** *πού ξετρύπωσες το παλιό μου σημειωματάριο:* **συν. βρίσκω, ανακαλύπτω ΑΜ. τρυπώνω, κρύβω 3. (ειδικότ.) μαθαίνω για την ύπαρξη πράγματος ή μέρους που αγνοούσα:** *πού την ξετρύπωσες αυτή την ωραία ταβέρνα:* 4. **(ειδικότ. για ενδύματα) ξηλιόνω το τρύπωμα (βλ.λ.). αφαιρώ τις κλωστές τού τρυπώματος αντ. τρυπώνω ♦ (αμετβ.)** 5. **(για ζώο) βγαίνω απ' τη φωλιά, την κρύπτη ή το κρησφύγετό μου:** *η γάτα πε- ρίμενε μόλις ξετρυπώσει το ποντίκι, να το πιάσει* **αντ. τρυπώνω** 6. **(μτφ. για πρόσ.) κάνω την εμφάνισή μου, όταν δεν με περιμένουν, παρουσιάζομαι ξαφνικά και απρόοπτα:** *εσύ από πού ξετρύπωσες;* **συν. προβάλλω, ξεφυτρώνω. – ξετρύπωμα (το).**

[ετυμ. μεσν. < *ξετρυπώ* **< αρχ.** *έκτρυπώ (-άω)* **<** *έκ-* **(βλ. κ.** *ξε-)* **+** *τρυπώ\.*

ξετσίπωμα (το) Ιξετσιπώμ-ατος | -ατα, -άτων) η ξετσιπωσιά,

ξετσιπώνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ξετσιπώ-θηκα. -μένος) (λαϊκ.) γίνομαι αδιάντροπος. σχολκ) λ. *αποθετικός.*

μεσν. < *ξε-* **στερητ. + -***τσιπώνω* **<** *τσίπα* **(βλ.λ.)]. ξετσιπωσιά (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) πράξη, λόγος ή συμπεριφορά που φανερώνει έλλειψη ντροπής και μεγάλο θράσος:** *συμμαζέψου και σταμάτα αυτές τις* **- συν. αναίδεια, αναισχυντία, αδιαντροπιά. ξετσίπωτος, -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που είναι υπερβολικά θρασύς, που ενεργεί χωρίς ντροπή, ο αναιδής:** *~ κουβέντα / τραγούδι / ψέμα* **|| -** *γυναίκα / συμπεριφορά* **συν αδιάντροπος, ξεδιάντροπος αντ. σεμνός, ξετυλιγάδι (το) {δύσχρ. ξετυλιγαδ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) νήμα μαλλιού ή βαμβακιού, που προέρχεται από ξήλωμα πλεκτού.**

[πτυμ. < *ξετυλίγω* **+ επίθημα** *-άδι* **(πβ. κ.** *υφ-άδι, γλυκ-άδι, μοιρ-άδι)\.* **ξετυλίγω ρ. μετβ. {ξετύλι-ξα, -χτηκα. -γμένος} 1. (κυριολ.) απλώνω τυλιγμένη κλωστή και γενικά ανοίγω οτιδήποτε τυλιγμένο ή διπλωμένο:** *~ το νήμα / το κουβάρι* **- φρ. (μτφ.)** *ξετυλίγω* το κουβάρ/**(i) αφηγούμαι:** *άρχισε* **να** *ξετυλίγει παραστατικά το κουβάρι των περιπετειών* **του (ii) (για κάτι περίπλοκο) παρουσιάζω στοιχεία που ξεκαθαρίζουν μια υπόθεση:** *με τις καταθέσεις τους ξετυλίγουν το κουβάρι τής περίεργης αυτής ιστορίας* **ΣΥΝ. ξεδιπλώνω Α\Τ. τυλίγω 2. αφαιρώ το περιτύλιγμα, ανοίγω (κάτι συσκευασμένο ή δεμένο): 5εν σου** *κάνει καρδιά να ξετυ?λξεις τόσο ωραία πακέτα* **συν. ξεπακετάρω αντ. τυλίγω, πακετάρω, συσκευάζω 3. (μεσοπαθ.** *ξετυλίγομαι)* **(α) απλώνομαι σε όλες μου τις διαστάσεις, εκτείνομαι:** *απολάμβανε* γο *υπέροχο τοπίο που ξετυλιγόταν μπροστά της* **||** *μπροστά στα μάτια μας ξετυ/.ίχτηκε ένα ανθρώπινο δράμα* **συν. ξεδιπλώνομαι, εκτυλίσσομαι (β) (για γεγονότα ή διηγήσεις) λαμβάνω έκταση και ανάπτυξη, εξελίσσομαι διαδοχικά:** *όλα ξετυλίχτηκαν με κινηματογραφική ταχύτητα* **||** *η υπόθεση τού έργον ξετυλίγεται ένα κα/.οκαίρι στην εξοχή* **συν. εκτυλίσσομαι. – ξετύλιγμα (το).**

|ΠΤΥΜ. μεσν. < *ξετυλίσσω* **<** *μτγν. εκτυλίσσω* **(βλ.λ.)]. ξεύρω**

ρ. ♦ *ξέρω* **ξευτελίζω ρ. »εξευτελίζω**

ξευτίλα (η) [χωρ. γεν. πληθ.) 1. ο εξευτελισμός: *αυτό που πάθαμε είναι μεγά?>η* **- 2. (συνεκδ.) η εξευτελιστική κατάσταση:** *αυτή δεν είναι δου/.ειά. είναι* **~ ΣΥΝ. (λόγ.) ταπείνωση, εξευτελισμός αντ. τιμή 3. (υβριστ. για πρόσ.) αυτός που έχει εξευτελιστεί, που έχει χάσει την αξιοπρέπεια και το κύρος του· ο ξευτίλας (βλ.λ.): (και ως επίθ.) π** *~ ομάδα!*

[ητυμ. < *ξευτιλίζω* **(υποχωρητ.)]. ξευτίλος (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.] (υβριστ.) πρόσωπο που έχει εξευτελιστεί, που έχει χάσει την υπόληψη ή την αξιοπρέπειά του:** *φύγε από 'δώ, ρε* **ΣΥΝ. (λόγ.) εξευτελισμένος λν γ. σπουδαίος, ξευτιλίζω κ. (εσφαλμ.) ξεφτιλίζω ρ. μετβ. [ξευτίλισ-α, -τηκα. -μένος) μειώνω (κάποιον) ηθικά, του μειώνω την υπόληψη και το κύρος (βλ. κ. λ.** *εξευτελίζω)·*, τον *ξευτί/.ισε μπροστά σ'ό/.η την παρέα!* **||** *η συμπεριφορά σου ήταν απαράδεκτη και μας ξευτίλισες στους καλεσμένους μας* **||** *μας ξευτί/.ισαν σε διπλοματικό επίπεδο* **||** *μια άσημη ομάδα ξευτίλισε την πρωταθλήτρια Ευρώπης!* **συν. ταπεινώνω ΑΝΤ. τιμώ. εξυψώνω. – ξευτίλισμα (το) κ. ξευτιλιαμός (ο).**

[ετυμ. < μτγν. *εξευτελίζω* **(βλ.λ.) με σίγηση τού αρχικού φωνήεντος και αφομοίωση τού -ε- προς το επόμενο** *-ι-\.*

ξευτιλίζω ή ξεφτιλίζω,· Στην Αρχαία πλάστηκε ρ. **εξ-ευτελίζω** (< *εκ* **+ ευτελής** «ασήμαντος, μικρής αξίας»), απ' όπου και το σημερινό **εξευτελίζω.** Από το ίδιο ρ. εξευτελίζω (με σίγηση τού αρκτικού *εκ* και τροπή τού ε σε *ι)* παρήχθη και το **ξευτιλίζω,** το οποίο είναι προτιμότερο -λόγω τής ετυμολογικής του προέλευσης- να γράφεται κανονικά με ευ και όχι με *-φ-*. Η γραφή με *-φ-* εξηγείται από διαφορετική ετυμολόγηση τής λέξης και σύνδεση με τη λ. **φιτίλι** *(Ξεφ(ι)τιλίζω τη λάμπα),* πράγμα που δεν ερμηνεύεται σημασιολογικώς.

ξεφαντώνω ρ. αμετβ. {ξεφάντωσα} (λαϊκ. για πρόσ.) διασκεδάζω, χαίρομαι σε μεγάλο βαθμό, παίρνω μέρος σε τρικούβερτο γλέντι. συνήθ. με χορούς και τραγούδια: *απόψε θα πιούμε και θα ξεφαντώσουμε!* συν. γλεντώ. **– ξεφάντωμα** (το) [μεσν.] κ. **ξεφάντωαη** (η) [μεσν.].

I LiTYM. μεσν. < **έκφ αντώ* < μτγν. *έκφαντος* «φανερός, αποκαλυμμέ- νος» < αρχ. *έ.κφαίνω* «αποκαλύπτω, φανερώνω» < εκ- + *φαίνω / -ομαι* (βλ.λ.)].

ξεφαντωτής (ο) [μεσν.] (σπάν.) πρόσωπο που ξεφαντώνει συ.ν. γλεντζές. χαροκόπος.

ξεφεύγω ρ. αμετβ. {ξέφυγα) **1.** κατορθώνω να απομακρυνθώ (από κάποιον/κάτι). γλυτώνω: *- από ενέδρα / παγίδα / δύσκολη θέση* || (μτφ.) *~ από την καθημερινότητα* || (στη βαθμολογία αθλητικών αγώνων) *«η Μάντσεστερ ξέφυγε επτά βαθμούς από τη δεύτερη λρσεναλ»* (εφημ.) συν. (λόγ.) διαφεύγω 2. αποκλίνω από την πορεία, τους στόχους, το θέμα μου κ.λπ.. παρεκκλίνω ή διαφοροποιούμαι από τον κανόνα, το κανονικό: *οι νέοι είναι πιο εύκολο να ξεφύγουν από τον ίσιο δρόμο* || *αυτό που μον λες ξεφεύγει από τα συνηθισμένα* || *έχει ξεφύγει από κάθε όριο και κάνει ό,τι του 'ρθει στο μυαλό! \\ μια ηθογραφική κωμωδία που ξεφεύγει από τα στερεότυπα* **3.** (ειδικότ.) βγαίνω από το θέμα μου. κάνω παρεκβάσεις: *η συζήτηση πάει να ξεφύγει. πρέπει να μείνουμε στο θέμα* συ.ν. παρεκκλίνω, παρεκβαίνω 4. περνώ απαρατήρητος. δεν γίνομαι αντιληπτός, δεν επισημαίνομαι: *έχουν ξεφύ- γει πολλά τυπογραφικά λάθη* 5. (μτφ.) βγαίνω από δύσκολη θέση στο πλαίσιο συζητήσεως αλλάζοντας θέμα με επιτήδειο τρόπο: *μόλις είδε τα σκούρα, ξέφυγε μ' ένα έξυπνο ανέκδοτο* συν. υπεκφεύγω · ΦΡ. (α) ***(κάτι) μου ξεφεύγει*** (i) δεν επωφελούμαι (από αυτό): *ήταν μοναδική ευκαιρία, αλλά του ξέφυγε μες απ' τα χέρια* || *πώς και σου ξέφυγε ένα τόσο σημαντικό* συμβόλαιο; (ii) κάνω (κάτι) χωρίς να (το) θέλω. χωρίς να (το) ελέγχω: *δεν* γο *ήθελα- μου ξέφυγε!* [[του *ξέφυγε μια βρισιά* (iii) λέω πράγματα που δεν πρέπει να πο): *πρόσεχε μη σου ξεφύγει τίποτε απ' όσα είπαμε!* (να μην πεις τίποτα) (iv) φεύγει (κάτι) από τον έλεγχο των κινήσεών μου (v) (καταχρ.) μου διαφεύγει κάτι. δεν το θυμάμαι: *μου ξεφεύγει τ' όνομά του αυτή τη στιγμή, αλλά το ξέρω σίγουρα* (β) ***(κάτι) ξεφεύγει από τον έλεγχο (κάποιου)*** (κάτι) παύει να ελέγχεται από κάποιον (χωρίς αυτός να το θέλει): *«μερικές φορές, καταστάσεις που ξεφεύγουν από τον έλεγχο τής εταιρείας μπορούν να τινάξουν στον αέρα και το καλύτερα οργανωμένο σχέδιο μάρκετινγκ»* (εφημ.).

[πτυμ. μεσν. < αρχ. *έκφεύγω < έκ-* (βλ. κ. *ξε-) + φεύγω].

ξεφλουδίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] [ξεφλούδισ-α, -τηκα. -μένος) (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) βγάζω τη φλούδα, αφαιρώ τον φλοιό *{από* κάτι): *- τα φρούτα / την πατάτα / τα αβγά / τις μπανάνες* ΣΥΝ. (λόγ.) αποφλοιώνω ♦ (αμετβ.) 2. αποκολλώνται (συνήθ. επειδή κάηκε το δέρμα μου από τον ήλιο) κομμάτια από την επιδερμίδα μου: *έμεινα πολλή ώρα στον ή/jo και ξεφ?.ούδισα* || *έχει ξεφλουδίσει όλη η πλάτη σου*

βγαίνουν κομμάτια τής επιφάνειας μου, τής επίστρωσής μου: ο *τοίχος ξεφλούδισε από την υγρασία.* **ξεφλούδιαμα** (το) [μεσν.|.

ξεφορμάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [ξεφόρμ-αρα κ. -άρισα, -αρίστηκα, -αρισμένος) (λαϊκ.) 1. (κυριολ.) βγάζω (κάτι) από τη φόρμα, από το καλούπι του: *να ξεφορμάρεις το κέικ. αφού κρυώσει* συ.ν. ξεκαλουπώνω am. φορμάρω, καλουπώνω 2. (μτφ.) χαλο) τη φόρμα, το σχήμα ενός πράγματος: (αμετβ.) *με τη βροχή θα ξεφορμάρουν τα μαλλιά της* συν. καταστρέφω, χαλώ αντ. φτειάχνω. **– ξεφορμάρισμα** (το).

ξεφορτώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι [ξεφόρτω-σα, -θηκα, -μένος]

1. (μετβ.) αφαιρώ το φορτίο, απαλλάσσω (κάποιον/κάτι) από οτιδήποτε έχει φορτωθεί: *δώσε μου τα ψώνια, να σε ξεφορτώσω* || *~* ra *υλικά από το φορτηγό* || - τα *ζώα* συν. (λόγ.) εκφορτώνω αντ. φορτώνω

2. (αμετβ.) απαλλάσσομαι από το φορτίο μου, μου αφαιρούν το φορτίο: το *καράβι ξεφόρτωσε στα γρήγορα και σαλπάρισε* λντ. φορτώνω **3.** (μεσοπαθ. *ξεφορτώνομαι)* (α) (κυριολ.) μου αφαιρούν το φορτίο, απαλλάσσομαι από ό,τι έχω φορτωθεί: *ξεφορτώθηκε τις βα/λτσες και πήγε να ξεκουραστεί* λμ. φορτώνομαι (β) (μτφ.) απαλλάσσομαι από περιττά βάρη. δυσάρεστες καταστάσεις, ενοχλητικά πρόσωπα, πράγματα κ.λπ.: *σκέψου με ποιον τρόπο θα τον ξεφορτωθούμε!* || ευτυχώς *που μου ζήτησε τις παλιές εφημερίδες και τις ξεφορτώθηκα!* συν. γλυτώνο) · ΦΡ. *ξεφορτώσου με* **/ δεν μας** *ξεφορτώνεσαι;* άφησε με ήσυχο, απάλλαξε με από την παρουσία σου. **– ξεφόρτωμα** (το).

ξεφουρνίζω ρ. μετβ. {ξεφούρνι-σα. -τηκα. -μένος] (λαϊκ.) **1.** βγάζω (κάτι) από τον φούρνο: *- το φαγητό* ανι. φουρνίζω 2. (μτφ.) παρουσιάζω ή λέω (κάτι) ξαφνικά, χωρίς κανείς να το περιμένει: *τι είναι αυτό που ξεφούρνισες πάλι;* || *μετά μας ξεφούρνισε κι άλλο ψέμα* ΣΥΝ. ξεστομίζω **3.** (ειδικότ. για παράδοξα ή απίθανα πράγματα) φαντάζομαι και λέω: *δεν κάνει ά/Λη δουλειά παρά να ξεφουρνίζει ιστορίες.* **– ξεφούρνισμα** (το).

ξεφουσκώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] [ξεφούσκω-σα. -θηκα, -μένος)

1. (μετβ.) αφαιρώ τον αέρα από κάτι φουσκωμένο, του ελαττώνω τον όγκο: - γο *μπαλόνι / τη σαμπρέλα / το σωσίβιο* ανγ. φουσκώνω, διογκώνω ♦ (αμετβ.) 2. (κυριολ.) παύω να είμαι φουσκωμένος, χάνω τον αέρα που περιέχω και ελαττώνομαι σε όγκο: *το λάστιχο τού αυτοκινήτου του ξεφούσκωσε* αντ. φουσκώνω **3.** (μτφ.) απαλλάσσομαι από φούσκωμα τού στομάχου, νιώθω «νακÖύφιση μετά από στομαχική διαταραχή: *πάρε μια σόδα για να ξεφουσκώσεις* συν. ανακουφίζομαι. ξελαφρώνω 4. (μτφ.) (α) εκτονώνομαι, γίνομαι λιγότερο έντονος: γο *όλο θέμα ξεφούσκωσε πολύ γρήγορα, τοφα πια κανείς δεν ασχολείται με αυτό* συν. ξεθυμαίνω (β) εγκαταλείπω την αλαζονική συμπεριφορά μου. γίνομαι ταπεινός και καταδεκτικός: *για ξεφούσκωσε λίγο και μην καυχιέσαι τόσο!* (γ) εμφανίζω σημάδια αδυναμίας, φθοράς, παρακμής, (αρχίζω να) αποδεικνύομαι καπότερος τού αναμενομένου, ότι δεν είμαι τόσο σπουδαίος όσο αρχικά είχα θειο- ρηθεί: *μετά τις πρώτες επιτυχίες η ομάδα ξεφούσκωσε και κατρακύ- /.ησε στη βαθμολογία.* **– ξεφούακωμα** (το).

ξεφούσκωτος, -η. -ο (καθημ.) αυτός που ξεφυσκο]σε ή που δεν τον φούσκωσαν ακόμη: ~ *λάστιχο / μπαλόνι* συν. ξεφουσκωμένος. αφού- σκωτος ανί. φουσκωμένος, **ξέφραγμα** (το) * ξεφράζω

ξέφραγος, -η, -ο αυτός που δεν διαθέτει φράχτη, που του αφαι- ρέθηκε η περίφραξη: ~ *χωράφι / οικόπεδο* ΣΥΝ. άφρακτος. ξεφραγμένος αντ φραγμένος, περίφρακτος· φρ. *ξέφραγο αμπέλι* βλ. λ. *αμπέλι*. [ΕΤΥΜ. μεσν. < *ξε-* στερητ. + *-φραγος* < *φράζω*)\. **ξεφράζω** ρ. μετβ. Ιξέφρα-ξα. -χτηκα, -γμένος} 1. (κυριολ.) αφαιρώ τον φράχτη, βγάζω την περίφραξη am. φράζω 2. (κατ' επέκτ.) ελευθερώνω (κάτι που έχει φράξει), αφαιρώ τα εμπόδια από (κάτι): *ήλθε ο τεχνικός. για να ξεφράξει την αποχέτευση σου s.* αποφράζω ΑΝΤ. φράζω.

ξέφραγμα (το).

[ετυμ. < μτγν. *εκφράσσω* < *έκ-* (βλ. κ. ςΓ-) + *φράσσω* (βλ. κ. *φράζω*). **ξεφρενιασμένος,** -η. -ο αυτός που είναι εκτός εαυτού συν. ξέφρενος.

ξέφρενος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει χάσει την ψυχραιμία του ή τα λο- γικά του. που είναι έξω φρένων: ~ *πλήθος* συν. (λόγ.) παράφρων. εκτός εαυτού, (καθημ.) τρελός am. λογικός, ήρεμος, νηφάλιος 2. αυτός που έχει ξεπεράσει τους συνήθεις φραγμούς, που βρίσκεται έξω από τα όρια τής λογικής και τής σύνεσης: ~ *χορός; ρυθμός / γλέντι / πάθος / ενθουσιασμός / χαρά / ζωή* ΣΥΝ. έξαλλος λντ. ήρεμος, νηφάλιος **3.** (κατ' επέκτ.) ασύλληπτα και επικίνδυνα γρήγορος·. ~ *κούρσα / αγο'ινας / ρυθμός* συν. ιλιγγιώδης. (λόγ.) φρενήρης αντ. κανονικός, αργός. – **ξέφρενα** επίρρ.

[είυμ. < αρχ. *εκφρων< έκ-* (βλ. κ. *ξε-) + -φρων< φρήν, φρενός*\. **ξεφτέρι** (το) {ξεφτερ-ιού **[** -ιών} (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) μικρόσωμο γεράκι που απαντά σε ολόκληρη την Ι-ορϊόπη και το χρησιμοποιούσαν παλαιότ. στο κυνήγι συν. κιρκινέζι 2. (μτφ.) αυτός πυυ διαθετει μεγάλη ευστροφία και εξαιρετική ικανότητα για κάτι (ιδ. μάθηση, επάγγελμα, τέχνη): *είναι πουθενά δεν μπορείς να. την πιάσεις!* ||[σε *έναν μήνα θα τον έχω κάνει - στη δου/.ειά* || *είναι ~ στα μαθηματικάΣΥ*\. εύστροφος, ευφυής, πανέξυπνος, τετραπέρατος αντ. χαζός, βλάκας. σχολιο λ. *έξυπνος.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ξυφτέρι* < *έξυπτέριον* < μτγν. *όξυπτέριον*. υπυκ. τού επιθ. *όξύπτερο;* «αυτός που πετά γρήγορα, που κινεί γρήγορα τα φτερά του» (< *οξύς* + *-πτερος* < *πτερόν*). Λιγότερο πιθ. η αναγωγή στο λατ. accipiier «γεράκι»], **ξέφτι** (το) [ξεφτ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) καθένα από τα νήματα που κρέμο- νται από τα άκρα φθαρμένου υφάσματος: *η παλιά κουβέρτα έκανε ξέφτια απ' όλες τις πλευρές.* Επίσης **ξεφτίδι.**

[ι-ΤΥΜ. < *ξεφτύζω I ξεφτώ* (υποχωρητ.)|.

ξεφτίζω ρ. ξεφτύζω **ξεφτίλα** (η) >

ξευτίλα **ξεφτίλας** (ο) - ♦ ξευτίλας

ξεφτιλίζω ρ. ► ξευτιλίζω

ξεφτύζω κ. (εσφαλμ.) **ξεφτίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. !ξέφτυσ-α, -μένος} (λαϊκ.) ♦ (αμετβ.) 1. (κυριολ. για υφάσματα, ενδύματα κ.λπ.) γεμίζω ξέφτια από την πολλή χρήση, ξηλώνεται σιγά-σιγά η ύφανσή μου ΣΥΝ. φθείρομαι 2. (κατ' επέκτ. για αντικείμενα) χαλά η μορφή μου, φθείρομαι από την πολλή χρήση και την παραμέληση: *οι σοβάδες τού σπιτιού έχουν ξεφτύσει || ξεφτυσμένος τοίχος I πόρτα / παράθυρο* **3.** (μτφ.) χάνω την αξία ή τη σημασία μου. παρακμάζω: ΓΟ *δικό του όνειρο είχε κιόλας αρχίσει να ξεφτύζει* (| *όταν ένας μύθος ξε- φτύζει, η εποχή προσπαθεί να τον αντικαταστήσει με έναν άλλο* |j *ξε- φτύζει ο διάλογος/ μια φιλία/ μια συμμαχία / μια φιλοδοξία || οι ηθικές αξίες έχουν ξεφτύσει* ΣΥΝ. ξεπέφτω ΑΝΤ. ακμάζω ♦ **4.** (μετβ.) χαλώ την ύφανση στην άκρη υφάσματος, το ξηλώνω, ώσπου να σχηματιστούν ξέφτια. Ηπίσης **ξεφτώ** {-άς...}. - **ξέφτυσμα** (το).

[ετυμ. < μτγν. *έκπτύσσω* < αρχ. *έκπτύω* «φτύνω» < *εκ-* (βλ. κ. **ί;ε·*) + *πτύο)* (βλ. κ. *φτύνω) j.* **ξεφυλλίζω** ρ. μετβ. {ξεφύλλισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** (για φυτό ή άνθος) αφαιρώ τα φύλλα ή τα πέταλα: *~ μία μαργαρίτα / ένα αμπέ/.ι* (το αραιώνω κόβοντας περιττά φύλλα και βλαστούς) 2. γυρίζω τα φύλλα εντύπου γρήγορα, ρίχνοντας μια πρόχειρη ματιά: ~ *βιβλίο / άλμπουμ / εγκυκλοπαίδεια || πέρασα το βράδυ μου ξεφυλλίζοντας το οικογενειακό άλμπουμ* ΣΥΝ. φυλλομετρώ. - **ξεφύλλισμα** (το).

Ιετυμ. < μεσν. *έκφνλλίζω* < *έκ-* + *-φυλλΐζω* < *φύλλον*). **ξέφυλλος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που δεν έχει φύλλα, που έχασε τα φύλλα του.

ξεφυαώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {ξεφυσάς... \ ξεφύση-σα κ. -ξα| (λαϊκ.) **1.** εκ- πνέω δυνατά, φυσώ δυνατά 2. (μτφ.) παίρνω βιαστικές και κοφτές ανάσες, συνήθ. ύστερα από τρέξιμο, βαριά σωματική καταπόνηση ή εξαιτίας έντονου τρόμου, πανικού κ.λπ.: *με μεγάλο κόπο κατόρΟο)σε ξεφυσώντας να φτάσει στην κορυφή τού Βουνού || ανέβαινε τις σκά- λες και ξεφυσούσε* ΣΥΝ. (λόγ.) ασθμαίνω, (καθημ.) λαχανιάζω, αγκο- μαχώ **3.** (ειδικότ.) βγάζω αναστεναγμό, εισπνέω και εκπνέω με θόρυβο λόγω συγκινησιακής φόρτισης: *Τι έχεις και ξεφυσάς; Έχει συμβεί κάτι:* συν. αναστενάζω' ΦΡ. **φυσώ** ***και*** **ξεφυσώ** για άνθρωπο που δυ- σφορεί πολύ έντονα: *όλο φυσούσε και ξεφυσούσε' έχει αγχωθεί πάρα πολύ με αυτή τη δουλειά.* – **ξεφύσημα** (το).

[είυμ. < μεσν. *ξεφυσώ* < αρχ. *έκφυσώ* < *έκ-* (βλ. κ. ςε-) + *φυσώ*\. **ξεφυτρώνω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {ξεφύτρωσα} **1.** (για φυτά) βγαίνω από τη γη, βλασταίνω: *με τις πρώτες βροχές τού φθινοπώρου ξεφύτρο)σε χορτάρι* συν. φυτρώνω 2. (μτφ.) παρουσιάζομαι ξαφνικά, κάνω την εμφάνισή μου απροσδόκητα, χωρίς να με περιμένουν: *μπα. από πού ξεφύτρωσες πάλι* εσύ; jj οι *βίλες ξεφύτρωναν* η *μία μετά την άλλη στις καμένες περιοχές* συν. ςεπετάγομαι. - **ξεφύτρωμα** (το), **ξεφωνητό** (το) **1.** δυνατή και διαπεραστική φωνή, ο θόρυβος πυυ προκαλείται από κραυγές: *τα - των παιδιών δεν μ' άφηναν να ησυ χάσω || το - των φιλάθλων / το)ν διαδηλωτών* ΣΥΝ. κραυγή **2.** δυνατή σπαρακτική κραυγή (για την έκφραση πόνου, θρήνου ή τρόμου): ~ *πόνου* ΣΥΝ. θρήνος, (λόγ.) γόος, οιμωγή. **ξεφωνίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεσν.Ι {ξεφώνισα} ♦ **1.** (αμετβ.) φωνάζω με όλη τη δύναμη τής φωνής μυυ: *οι φίλαθλοι ξεφώνιζαν κάθε φορά που η ομάδα τους πετύχαινε καλάθι || - από τα νεύρα μου / από τη χαρά μου* ΣΥΝ. κραυγάζο). (εκφραστ.) τσυρίζω. ουρλιάζω ΑΝΤ. ψιθύριζα) ♦ 2. (μετβ.) (μτφ.-οικ.) εκφράζω έντονη δημόσια αποδοκιμασία εις βάρος (προσώπου ή κατάστασης): *αν θγει να τα πει αυτά δημοσίως, θα τον -εφωνίσουν όλοι!* ΣΥΝ. (οικ.) γιουχάρω. **ξεφωνω** ρ. μετβ. {ξεφωνείς... | ξεφο>νη-σα. -μένος} **1.** αποδοκιμάζω (κάποιον) δημόσια, κοροϊδεύω: *δεν θγαίνω έξω με αυτά τα μα/λιά· θα με ξεφωνήσουν!* **2.** (η μτχ. ***ξεφωνημένος,*** *-η, -ο)* υβριστ. για άνδρα ομοφυλόφιλο ή πόρνη οι οποίοι είναι πασίγνωστοι για την ιδιότητά τυυς αυτή.

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *ξεφωνώ* < μτγν. *εκφωνώ (-έω)* (βλ. κ. ςε-)[. **ξέφωτο** (το) έκταση ανοικτή, χωρίς δέντρα και με πολύ φως, που βρίσκεται στο εσοκερικό δάσους,

ξέφωτος, -η. -ο (τόπος) που είναι γεμάτος από το φως τού ήλιου ΣΥΝ. ηλιόλουστος. ολοφο>τεινος.

[ΕΤΥΜ. < *ξεφωτίζω* (υποχωρητ.) < μτγν. *έκφωτίζω < έκ- + φωτίζω].* **ξεχάνω** ρ. -+ ξεχνώ

ξεχαρβαλώνω ρ. μετβ. {ξεχαρβάλω-σα, -θηκα. -μένος! (λαϊκ.) **1.** διαλύω (κάτι) στα κομμάτια από τα οποία αποτελείται. με τρόπυ αδέξιο και ακατάστατο, ώστε να μην είναι δυνατή η επανατοποθέτηση ή η επανασυγκόλλησή τους: ο *μικρός ξεχαρβάλο)σε το αυτοκινητάκι* [[*πήγε να φτειάξει το μηχάνημα και το ξεχαρβάλωσε* 2. (μτφ.) απορ- ρυΟμίζω πλήρως (υπηρεσία ή οργάνωση ενός συστήματος: *η υπηρεσία είναι ξεχαρβαλωμένη■ τίποτε δεν λειτουργεί σωστά* ΣΥΝ. αποδιοργανώνω. αποσυνθέτω 3. (μεσοπαθ. ***ξεχαρβαλώνομαι,*** συνήθ. για αντικείμενα που είναι ήδη παλιά ή χαλασμένα) φθείρομαι εντελώς: *ξεχαρβα/^ώθηκε η καρέκλα / ο καναπές / γο αυτοκίνητο / η μηχανή* ΣΥΝ. σαραβαλιάζομαι. – **ξεχαρβάλωμα** (το).

[ι-τυμ. μεσν. < *ξε-* επιτατ. + *χαρβα/.ώνω* < *χάρβαλον«χάλασμα*, ερείπιο. σαράβαλο», πιθ. < **χά?>αβρον* (με αντιμετάθεση) < αρχ. *χαλαρός* ή. κατ' άλλη άποψη, από συμφυρμό τίον λ. *χαλαρός* και *άρβηλος* «μικρό μαχαίρι, φαλτσέτα»|. **ξεχαρβαλωμένος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει ξεχαρβαλωθεί, που έχει αποδιοργανωθεί εντελώς: ~ λεα>*φορείο ι κράτος* |j ~ οικΟ/ενποτ (διαλυμένη ή χωρίς στενές σχέσεις των μελών της) συν. διαλυμένος, αποδιοργανωμένος. Ηπίσης **ξεχαρβάλωτος.**

ξεχαρμανιάζω ρ. αμετβ. {ξεχαρμάνιασα} απολαμβάνω κάτι (ιδ. τσιγάρο. καπνό) μετά από στέρηση αρκετού χρόνου, **ξέχασα** ρ. -» ςεχνώ

ξεχασιά (η) (λαϊκ.) η αδύνατη μνήμη ΣΥΝ. λησμοσύνη, **ξεχασιάρης,** -α.- ικο {ξεχασιάρηδες} αυτός που ξεχνάει εύκολα. ΙΕΤΥΜ. < *ξεχνώ* (πβ. αόρ. *ξέχασα)* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*. πβ. κ. *κλαψ-ιάρης*\. **ξεχασμενος,** -η, -ο -► ξεχνώ

ξεχέζω ρ. μετβ. {ξέχεσ-α. -τηκα. -μένος} (!) βρίζω (κάποιον) με πολύ βαρείς χαρακτηρισμούς (αποδοκιμάζοντάς τον για απαράδεκτη πράξη του).

|πτυμ. < μτγν. *εκχέζω* (με κυριολ. σημ.) **<** *έκ-* (βλ. κ. *ξε-) + χέζω*\. **ξεχειλίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.Ι {ξεχείλισ-α. -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** (για υγρά ή περιεχόμενο δοχείου) ξεπερνώ τα χείλη, το στόμιο δοχείου ώστε να χύνομαι έξω απ' αυτό: γο *ντεπόζιτο / η μπανιέρα / το* νερό *ξεχείλισε* **συν.** (λόγ.) υπερχειλίζω· φρ. (μτφ.) ***ξεχείλισε το ποτήρι*** σε περιπτώσεις πυυ εξαντλήΟηκαν τα περιθώρια υπομονής (κάποιου): *Ώς εδώ σε ανέχτηκα. Τώρα όμως ~! 2.* (ειδικότ. για ποτάμια, λίμνες) ξεπερνώ το κανονικό ύψος τής στάθμης τού νερού: γο *ποτάμι ξεχείλισε από τις διαρκείς βροχοπτώσεις* ΣΥΝ. πλημυρίζω 3. (μτφ.) ξεπερνά) το επιτρεπόμενο ή ανεκτό όριο: *«οι φυλακές πλέον έχουν ξεχειλίσει, οι κρατούμενοι δεν χωρούν^* (εφημ.) ||[(για συναισθήματα) *ξεχείλισε ο πόνος / ο καημός / η χαρά /* ο *θυμός* **4.** (μτφ. για πρόσ.) έχω (κάτι) στον υπέρτατο βαθμό: ~ *από ζωή / χαρά / ευτυχία / αγάπη / νιάτα / κέφι / ζιοντάνια* ♦ 5. (μετβ.) γεμίζω (δοχείο, ποτήρι κ.λπ.) μέχρι τα χείλη του. ώστε το περιεχόμενό του να μπυρεί να χυθεί με την παραμικρή κίνηση: *μην ξεχειλίζεις το ποτήρι.* Κπίσης **ξεχειλώ** Ι-άς...}. – **ξε- χείλισμα** (τυ).

ξέχειλος, -η. -υ (δοχείο) που έχει γεμίσει ώς τα χείλη, ώστε το περιεχόμενό του να χύνεται έξω: ~ *ποτήρι ι ντεπόζιτο* ΣΥΝ. υπερπλήρης. – **ξέχειλα** επίρρ.

ξεχειλώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ξεχείλω-σα. -θηκα. -μένος} (καθημ.)

1. (αμετβ.) (για είδη ενδύσεως) παύω να είμαι εφαρμοστός, χάνω την ελαστικότητά μου και αποκτώ μόνιμη χαλάρωίση, ανοίγω στις άκρες: *ξεχείλωσε η μπλούζα* συν. (λαϊκ.) σακουλιάζω, (για παντελόνια) κάνω γόνατα ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάτι) πυλύ ψαρδύ ή μακρύ, ώστε να χάσει τη φόρμα τυυ. να μην είναι πια εφαρμοστό: *τράβα-τράβα την ξεχείλωσες τη μπλούζα!* – **ξεχείλωμα** (το), **ξεχειμαδιό** (το) (λαϊκ.) το χειμαδιό.

ξεχειμάζω ρ. αμετβ. [μεσν.} {ξεχείμασα} (λαϊκ.) ξεχειμωνιάζω, **ξεχειμωνιάζω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.| ίξεχειμο>νιασα κ. ξεχειμωνιάστηκα} περνάω τον χειμώνα μυυ σε όσο το δυνατόν πιο ήπια κλίματα και περιοχές ΣΥΝ. ξεχειμάζω, διαχειμάζω ΑΝΥ. ξεκαλοκαιριάζο). **– ξεχει- μώνιασμα** (το).

ξεχειριάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ξεχειριάστηκα} (οικ.) μου πονούν τα χέρια από βαριά χειρωνακτική εργασία ή μεταφορά βάρους: *ξεχε- ριάστηκα να κρατώ αυτές τις τσάντες.* – **ξεχείριασμα** (το). -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποΟιτικός.* **ξεχερσώνω** ρ. μετβ. {ξεχέρσω-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) εκχερσώνω

(βλ.λ.). - **ξεχέρσωμα** (το).

ξεχνώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. «μετβ. (ξεχνάς... | ξέχασ-α, -τηκα. -μένος)

(μετβ.) **1.** παύω να θυμούμαι (κάτι), αδυνατώ να ανακαλέσουο στη μνήμη μου (κάτι): ~ *το όνομά τον* || *ξέχασα και τα Αγγλικά που ήξερα* || *ξέχασες ότι εσύ φταις;* συν. λησμονώ λντ. θυμάμαι· φρ. *(κάποιον) τον ξέχασε ο* **Θεός / ο** *Χάρος* για πρόσωπο που ζει ακόμη, αν και έχει φτάσει σε ασυνήθιστα μεγάλη ηλικία **2.** παραλείπω ή παραμελώ να κάνω (κάτι) χωρίς να το θέλω: *ξέχασα να τον πάρω τηλέφωνο / να τον καλέσω* **3.** δεν θυμάμαι να πάρω (κάτι) μαζί μου: *ξέχασα τα κλειδιά / την απόδειξη / την ταυτότητά μου* **4.** (συνήθ. στην προστ. **ξέχνα** */ξεχάστε)* σταματώ να σκέφτομαι, παύει να με απασχολεί (κάτι): *ξεχάστε το μαγείρεμα■ θα φάμε έξω απόψε* || *ξεχάστε τις έγνοιες / τα μίση / τις σκοτούρες / την έχθρα* ♦ 5. (αμετβ.) δεν θυμάμαι εύκολα: *όλο τον τελευταίο καιρό' άρχισα να γερνάω φαίνεται!* **6.** (μεσοπαθ. **ξε-** *χνιέμαη* χάνω την αίσθηση τού χώρου ή τού χρόνου απορρυφημένος από κάτι: *ξεχάστηκα στα μαγαζιά και δεν κατάλαβα πως είχε περά- σει η ώρα* συν. αφαιρούμαι 7. (μτφ. η *μτχ. ξεχασμένος, -η. -ο)* αυτός για τον οποίο κανείς δεν ενδιαφέρεται. στον οποίο δεν δίνεται καμία προσοχή: *ζούμε σ' αντό τον άγριο τόπο. ξεχασμένοι από Θεό κι ανθρώπους-* ΦΡ. *περασμένα ξεχασμένα* βλ. λ. *περασμένος.* Ηπίσης (λαϊκ.) **ξεχάνω.** .* ιχολιο λ. *σπάζω.*

ΙUΤΥΜ. < μεσν. *ξεχνώ* < *ξεχάνω* (< *ξε-* επιτατ. + *χάνω),* από τον αόρ. *εξέχασα* κατά το σχήμα *έγέρασα - γερνώ, έπερασα - περνώ, έ ξέρασα - ξερνώ}.*

ξεχολιάζω ρ. αμετβ. Ιξεχόλιασ-α. -μένος) (λαϊκ.) αποβάλλω τον θυμό μου. σταματώ να έχο) μέσα μου κακία, μίσος (για κάποιον) συν. ξεθυμώνω. – **ξεχόλιασμα** (το).

ξεχορταριάζω ρ. μετβ. {ξεχορτάριασ-α, -μένος! ξεριζώνω τα αγριόχορτα από καλλιεργούμενη έκταση: ~ *τον κήπο / το χωράφι* συν. (ξε)βοτανίζω. - **ξεχορτάριααμα** (το).

ξεχρεώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.Ι {ξεχρέω-σα. -θηκα, -μένος}

(μετβ.) 1. απαλλάσσω (κάποιον) από χρέος: *ό.τι κέρδιζε από τη δουλειά του. τα έδινε για να ξεχρεώσει την οικογένειά του* Α\Τ. χρεώνω 2. διαγράφω χρέος πυυ έχω *απέναντι* σε κάπυιυν. εξαλείφω κάθε οφειλή: ~ *το σπίτι / το αυτοκίνητο* || (μτφ.) *πώς Οα σε ξεχρεώσω για το καλό που μου έκανες:* ♦ **3.** (αμετβ.) παύω να έχω χρέος: *με τόσα που δανείζεται, δεν πρόκειται ποτέ να ξεχρεώσει!* **ξεχρέωση** (η) κ. **ξεχρέωμα** (το).

ξεχτενίζω ρ. μετβ. Ιξεχτένισ-α. -τηκα. -μένος} χαλώ το χτένισμα (κάποιου): *μην πειράζεις τα μαλ/.ιά μου, γιατί θα με ξεχτενίσεις.*

ξεχτένιστος, **-η. -ο 1.** (για πρόσ.) αυτός που δεν είναι χτενισμένος: *είναι πάντα τόσο ατημέλητος' τις περισσότερες φορές είναι ~!* συν. αχτένιστος, αναμαλλιασμένος αντ. χτενισμένος **2.** (μαλλιά) που δεν είναι καλοχτενισμένα ή χτενισμένα ΣΥΝ. αχτένιστος, αναμαλλιασμέ- νος ΛΝΤ. χτενισμένος.

ξεχύνομαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιξεχύθηκα} **1.** πετάγομαι έξω ορμητικά: *μετά το άγγελμα τής νίκης ο κόσμος ξεχύθηκε στους δρόμους να πανηγυρίσει* συν. ορμώ. ξεπηδώ 2. (ειδικότ.) επιτίθεμαι με ορμή. εφορμώ: *ξεχύθηκε στη μάχη σαν αϊτός.* ·'" σχομο λ. *αποθετικός.*

Ιετυμ. μεσν. < μτγν. *εκχύνω* < *έκ-* (βλ. κ. £ε·) + *χύνω.* Βλ. κ. *έκχέω\.*

ξεχωνιάζω ρ. μετβ. (ξεχώνιασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** βρίσκω (κάτι πυυ ήταν κρυμμένο ή τοποθετημένο σε μέρος άγνωστο ή δυσπρόσιτο): *πού τις ξεχώνιασες αυτές τις φωτογραφίες τού παππού σου:* ΣΥΝ. ξεχώνω. ξεθάβω αν ι. καταχωνιάζω 2. (μτφ.) αποκαλύπτω (κάτι κρυφό, που είχε σκόπιμα αφεθεί να ςεχαστεί): *πού την ξεχώνιασε αυτή την ιστορία;* – **ξεχώνιααμα** (το).

[ετυμ. < μεσν. *ξεχώνω,* βλ. κ. *κατα-χωνιάζω\.*

ξεχώνω ρ. μετβ. {ξέχω-σα. -θηκα (καθημ. -στηκα). -μένος} (λαϊκ.) **1.** φέρνω στην επιφάνεια (κάτι χωμένο βαθιά μέσα στο έδαφος): - *ένα κόκκαλο / ένα άγαλμα / νεκρό* συν. (λόγ.) ανασύρω, (καθημ.) ξεθάβω **2.** (κατ' επέκτ.) αποκαλύπτω (κάτι επιμελώς κρυμμένο), βρίσκω (κάτι) με μεγάλη δυσκολία: *πού πήγες και το ξέχωσες αυτό το βιβλίο:* ΣΥΝ. ξεθάβω, ξεχωνιάζω.

Ιείύμ. μεσν. < αρχ. *έκκώννυμι* < *έκ-* (βλ. κ. *ξε-)* + *χώννυμι* (βλ. κ. *χώ-νω)\.*

ξέχωρα επίρρ. [μεσν.Ι (λαϊκ.) 1. χωριστά, όχι μαζί. κατά μέρος: *θα εξετάσουμε το πρόβλημά σας -* || *ήρθε ο καθένας ~* ΣΥΝ. ξεχωριστά **2.** εκτός από. επιπλέον: *~ από το σπίτι, του άφησε και το αυτοκίνητο* συν. χώρια.

ξεχωρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξεχώρισ-α. -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** βάζο) κάτι χο)ριστά από τα άλλα. τοποθετώ σε διαφορετική σειρά ή θέση: - *τα καθαρά από τα βρόμικα / τα φρέσκα από τα μπαγιάτικα* || *~ τους αμνούς από τα ερίφια / την ήρα από το στάρι* (μτφ.. τους καλούς από τους κακούς) συν. διαχωρίζω **2.** (α) κάνω <κάποιον/κάτι) να διαφέρει από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο ή πράγμα: *η ομιλία ξεχωρίζει τον άνθρωπο από τα ζώα* συν. διαφοροποιώ (β) αναγνωρίζω (κάποιον/κάτι) ως διαφορετικό, διακρίνω: *Θα τον ξεχώριζα από την ιταλική προφορά τον / από το χιούμορ του* jj - *το πραγματικό από το ψεύτικο* ' **3.** δείχνω εύνοια προς κάποιον, κάνω διακρίσεις: *είναι με- γόλο σφάλμα να ξεχωρίζετε τα παιδιά σας* **4.** διακρινο) με το βλέμμα μυυ (κάτι που βρίσκεται μακριά) ή προσπαθοί να αντιληφΟώ (μια σκέψη ή ιδέα όχι άμεσα προσεγγίσιμη): *μου ήταν δύσκολο να ξεχωρίσω τη φιγούρα του μέσα στο σκοτάδι / μέσα στο πλήθος* || ό'εν *μπορώ να ξεχωρίσω ποια είναι η α?^ήθεια μέσα σε όλα αυτά* συν. αντιλαμβάνομαι. αναγνωρίζω ♦ (αμετβ.) 5. φαίνομαι, μπορεί να με διακρίνει κανείς: *το πλοίο μόλις που ξεχώριζε στην άκρη τον κάβου* ΣΥΝ. διακρίνομαι 6. διακρίνομαι ανάμεσα στους ομοίους μου για κάποια ιδιότητά μου, για τα προσόντα μου: *ξεχώριζε για την ταχύτητά του Ι για την πονηριά του ί για το κοφτερό του μυαλό και την αγάπη του για τα γράμματα* || *ξεχώρισε ως πολεμικός ανταποκριτής* συν. υπερέχω. --**ξεχώρισμα** (το). σχολ)*Ο λ. διαφέρω.*

(ετυμ. μεσν. < μτγν. *έκχωρίζω* (αρχ. *έκχωρίζομαι)* < *έκ-* (βλ. κ. ςε-) + *χωρίζω* |.

ξεχωριστός, -ή, -ό Ιμεσν.] **1.** (εύσημο) αυτός που έχει κάτι ιδιαίτερο, πυυ διαφέρει: *είναι ~ τιμή γι'αυτόν η βράβευσή του από την Ακαδημία Αθηνών* || *η μαύρη μπίρα έχει μια - γεύση* συν. ιδιαίτερος **2.** (για πρόσ.) αυτός που παρουσιάζει εξαιρετικά προσόντα και χαρίσματα: *~ γιατρός / επιστήμονας / άνθρωπος [1] προσωπικότητα* ΣΥΝ. διακεκριμένος. εξαιρετικός, εκλεκτός αντ. κοινός, συνηθισμένος **3.** αυτός που βρίσκεται σε διαφορετική θέση από τους ομοίους του. που χωρίζεται από αυτούς: *~ δωμάτια / σπίτια* || *δίκλινο με - κρεβάτια* (όχι διπλό) ΣΥΝ. χωριστός, διαφορετικός. - **ξεχωριστά** επίρρ. Ιμεσν. | (σηιι. 3).

ξέχωρος, -η. -ο (λαϊκ.) **1.** ξεχωριστός, χωριστός: *έμεναν σε ~ δωμάτια* ΣΥΝ. διαφορετικός **2.** ιδιαίτερος: *είναι ~ χαρά γι[1] αυτόν να β/.έπει τα παιδιά του να προχωρούν.* – **ξέχωρα** επίρρ.

[είυμ. ιιεσν. < *ξεχωρίζω* (υποχο)ρητ.).|.

ξεψαρνω ρ. αμετβ. {ξεψάρω-σα. -μένος) (αργκό) ξεπερνώ τους αρχικούς φόβους μου και αποκτώ αυτοπεποίθηση, παίρνω θάρρος: *στην αρχή ήταν μαζεμένος και αμί/.ητος. αλλά μετά ξεψάρωσε κι άρχισε να μη λογαριάζει κανέναν* συν. ξεθαρρεύω. - **ξεψάρωμα** (το), **ξεψά- ρωτος.** -η. -ο.

ξεψαχνίζω ρ. μετβ. Ιξεψάχνισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** διαλέγω από το κρέας το ψαχνό, αφαιρώ το ψαχνό αφήνοντας στην άκρη τα κόκκα- λα και τα λίπη: - *το κοτόπουλο 2.* (μτφ.) εξετάζο) εξονυχιστικά, με κάθε προσοχή και λεπτομέρεια, δεν αφήνω τίποτε χωρίς να το μελετήσω σε βάθος: *~ μια υπόθεση / τα στοιχεία / τις πληροφορίες* **3.** προσπαθώ να καταλάβω τις προθέσεις (κάποιου) ή να του αποσπάσω πληροφορίες με πλάγια μέσα και με κατάλληλες ερωτήσεις: *πήγε να τον ξεψαχνίσει, να μάθουμε τι ξέρει* συν. ψαρεύω **4.** εκμεταλλεύομαι (κάποιον), αποσποίιντας (του) μεγάλα χρηματικά ποσά: *έχει βρει έναν π/.ούσιο γέρο και τον ξεψαχνίζει* συν. (λαϊκ.-εκφραστ.) ξεζουμίζω, αρμέγω, (λόγ.) απομυζώ. **ξεψάχνισμα** (το).

ξεψειριάζω ρ. μετβ. Ιξεψείριασ-α. -τηκα. -μένος} απαλλάσσω (κάποιον) από τις ψείρες. Ηπίσης **ξεψειρίζω.** – **ξεψείριασμα** κ. **ξεψείρι- σμα** (το).

ξεψύχισμα (το) {ξεψυχίσμ-ατος | -ατα. -άτων} η στιγμή που κάποιος αφήνει την τελευταία του πνοή, η στιγμή που πεθαίνει. – **ξεψυχισμός** (ο) |μεσν.|.

ξεψυχώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιςεψυχάς... | ξεψύχ-ησα. -ισμένος}

(αμετβ.) 1. αφήνω την τελευταία μου πνοή. πεθαίνω: *ξεψύχησε στην αγκαλιά τού αγαπημένοι>* της 2. (μτφ.) χάνο) τη δύναμη, τη λάμψη ή τη ζωντάνια μου: *ξεψύχησα από τη δου/.ειά σήμερα!* ΣΥΝ. (μτφ.) πεθαίνω, σβήνω, χάνομαι ♦ **3.** (μετβ.) (μτφ.) βασανίζω (κάποιον) υπερβολικά. τον κάνο) να τραβήξει τα πάνδεινα: *με ξεψύχησε, μέχρι να μου πει τι ήθελε* συν. (οικ.) ψήνω το ψάρι στα χείλη, χορεύω στο ταψί. αλλάζω την πίστη **4.** (η μτχ. ξεψυχ/σμένος, *-η.* -ο) αυτός που είναι υποτονικός, χωρίς καθόλου νεύρο ή ένταση: - *φωνή / απαγγελία [1] χορός / τραγούδι* συν. (αργκό) ψόφιος. .* σχολιο λ. *πεθαίνω.*

[ΕΓΥΜ. < μεσν. *ξεψυχώ* < αρχ. *έκψύχω* «λιποθυμο). πεθαίνω», κατά με- ταπλασμό προς τα συνηρημένα. < *έκ-* (βλ. κ. ςε-) + *-ψύχω* < *ψυχή\.*

ξέω ρ. μετβ. (αρχαιοπρ.) ξύνω (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ^qs-es-o, μηδενισμ. βαθμ. τού J.l ·. ^qes- «γδέρνω, χαράσ- σω». πβ. αρχ. σλαβ. Cosaii (ίδια σημ.). Ομόρρ. *ξαίνω. ξύω. ξό-ανο(ν)* κ.ά.|.

ξηγιέμαι ρ. μετβ. Ιμεσν.) |ξηγή-θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** λέω όσα είχα να πω. ξεκαθαρίζω τη θέση μου: *Βλέπεις, σου ~ εντάξει* || *τον ξη- γήθηκε σπαθί* (του συμπεριφέρθηκε τίμια) 2. (η μτχ. *ξηγημένος, -η, -ο)* άνθρωπος πυυ συμπεριφέρεται ξεκάθαρα και τίμια: *πολύ - άτομο ο φίλος σου σον, ευθύς, ντόμπρος·* ΦΡ. *μιλημένα ξηγημένο* σε περιπτώσεις στις οποίες διαλύεται μια παρεξήγηση με αμοιβαίες εξηγήσεις (πβ. κ. *μιλημένος).* – **ξηγημένο** επίρρ.

ξηγω ρ.--εξηγώ

ξηλώνω ρ. μετβ. {ξήλω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** (α) καταστρέφω τις ραφές ενδύματος: - *μια μπλ,ούζα / τα γαζιά* || (κ. μεσοπαθ.) *μου ξη/.ώ- Οηκε το παντελόνι / η ζακέτα** φρ. *ράβε, ξήλωνε, δουλειά να μη σου λείπει* βλ. λ. *ράβω* (β) αποσπώ κάτι που έχει ραφτεί σε ένδυμα: *του ξήλωσαν τις επωμίδες και τα γαλόνια από τη στολή* 2. αποσυναρμολογώ (κάτι): *~ μια μηχανή [1] τη σκαλϋ>σιά* / το *πάτωμα* **3.** (γενικότ.) αποσπώ βίαια (κάτι) από τη θέση στην οποία βρίσκεται: *ο αέρας ξήλωσε τα κεραμίδια : τη σκεπή* || *~ πόρτες και παράθυρα* **4.** (μτφ.-για πρόσ.) διώχνω (κάποιον) από τη θέση εργασίας του: ο *καινούργιος διευθυντής ςήλ,ωσε όλα τα μέλη τού προηγούμενου συμβουλίου* συν. απολύο) 5. (μτφ., μεσοπαθ. *ξηλώνομαι)* πληρώνω συνήθ. πολλά λεφτά: *για ξηλωθείτε, ήρθε ο λογαριασμός* || *για να αγοράσει δώρα σε όλους, ξηλώθηκε για τα καλά* συν. πληρώνω, ξοδεύομαι. – **ξήλωμα** (το))μεσν.|. .* σχολιο λ. *ήλος.*

|ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *έξηλώ (-όω)* «ξεκαρφώνω» < *έξ-* + *-ηλώ* < *ήλος* « καρφί»!.

ξηλώνω ή ξυλώνω: Παλαιότερα η λέξη γράφτηκε με -υ- σαν να προερχόταν από τη λ. **ξύλο.** Ωστόσο, η ετυμολογία τής λ. (που καθορίζει και την ορθογραφία της) είναι από το **εξ-ηλώνω** (< ο **ήλος** -καρφί») με αρχική σημ. «αφαιρώ τα καρφιά». Από το *ήλος* (αρχ. *ήλος)* παράγονται και το *καΟ-ηλώνω* (< *κατά* + *ηλ,ώνω)* / *απο-κα- θηλώνω. καθήλωση - αποκαθήλωση* και *προσ-ηλώνω* {το βλέμμα μου = καρφώνω το βλέμμα μου), *προσήλωση.*

ξημεροβραδιάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ξημεροβραδιάστηκα} περνώ τον . καιρό μου από το πρωί ώς το βράδυ (είτε τεμπελιάζοντας είτε αφοσιωμένος σε σοβαρή ασχολία): - στα *μπαρ και* στα *καφενεία /*

μπροστά στην τηλεόραση / στο εργαστήριο κάνοντας πειράματα / πάνω στα βιβ/αα. – **ξημεροβράδιασμα** (το). ^ σχολιο λ. *αποθετικός.* **ξημέρωμα** (το) [μεσν.Ι {ξημερώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το χρονικό ση- μίτΐο τής ημέρας, όταν ανατέλλει ο ήλιος και αρχίζει η καινούργια μέρα **συν.** αυγή, χάραμα **αν ι.** βράδιασμα· **ΦΡ.** ***καλό ξημέρωμα!*** ως ευχή ή αποχαιρετισμός αντί τού «καληνύχτα»: *γεια σας και* - 2. (συνήθ. στον πληθ. ως χρον. επίρρ.) με την αυγή. μόλις αρχίζει να χαράζει: *γύρισε σπίτι ξημερώματα* **συν.** χαράματα, **ξημερώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ξημέρω-σα. -θηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) επιφυλάσσο) (κάτι για κάποιον), φέρνω με το φως τής ημέρας: *ποιος ξέρει τι θα μας ξημερώσει αύριο ο Θεός!* ♦ 2. (αμετβ.) μένω ξύπνιος μέχρι το ξημέρωμα: *ξημερώσαμε γλεντώντας* **συν.** ξημερώνομαι **3.** (απρόσ. ***ξημερώνει***) βγαίνει το πρώτο φως τής ημέρας, γίνεται μέρα: *τον χειμώνα ~ πιο αρ'/ά από το κα/^οκαίρι || είχε ξημερώσει για τα καλά. όταν έπεσε πια για ύπνο* **ΣΥΝ.** φωτίζει, χαράζει **λντ.** βραδιάζει· **φρ. όπου Λαλούν** ***πολλά κοκόρια / πολλοί κοκόροι, αργεί να ξημερώσει*** βλ. λ. *κόκορας* **4.** (μεσοπαθ. ***ξημερώνομαι)*** (α) με βρίσκει (καλά) η αυγή τής καινούργιας μέρας: *άσε πρώτα να ξημερωθούμε και μετά συζητάμε ό.τι θες* (β) μένω άγρυπνος μέχρι την αυγή τής επόμενης μέρας: *ξημερώθηκε διαβάζοντας* (γ) σε όρκο ή κατάρα: *να μην ξημερωθώ. αν σου λέω ψέματα! || να μην ξημερωθείς, παλιάνθρωπε!* **[ετυμ,** μεσν. < *ξ(ε)- + -ημερώνω < ημερα].* ξηρά (Π) ίΧωΡ· γεν· πληθ.Ι η στεριά, το κομμάτι τής γης που αντιδια- στέλλεται προς τη θάλασσα·, *μετά από πολλές μέρες ταξιδιού αντί- κρισαν ξηρά || πηγαίνω διά ξηράς || στρατός ξηράς || επίθεση από ξη- ράς και αέρος* **ΣΥΝ.** στεριά, γη.

[ετυμ. < αρχ. *ξηρά (γή). ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. ξηρός}.* **ξηραίνω ρ. μετβ. [αρχ.| [ξήρανα, ξηραμμένοςΐ κάνω (κάτι) ξηρό. αφαιρώ τη φυσική (του) υγρασία:** *η πολύωρη έκθεση στον ήλιο ξηραίνει το δέρμα / τα μαλλιά* **j[-** *γεωργικά προϊόντα.* **(Βλ. κ. λ.** *ξεραίνω. αποξηραίνω).*

ξήρανση (η) [μτγν.Ι **ξ-ης** κ. -άνσεως j -άνσεις. -άνσεων} **1.** το να γίνεται κάτι ξηρό: ~ *τού δέρματος / τού εδάφους! τού αέρα* 2. ΓΕΧ.νολ. κατεργασία που αποβλέπει στη μερική ή ολική αφαίρεση τής περιε.χό- μενης σε ένα σώμα υγρασίας με μηχανικές, φυσικές ή χημικές μεθόδους: ~ *γεωργικών προϊόντων.* **ξηραντηρας** (ο) | **!870[** χημ. συσκευή σε χημικό εργαστήριο που χρη- σιμοποιείται για την ξήρανση διαφόρων χημικών ουσιών.

[ΕΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. sechoirl. ξηραντήριο (το) ί1887] {ξηραντηρί-ου | -ον} τεχνολ. εγκατάσταση ή συσκευή που χρησιμοποιείται για την ξήρανση διάφορων υλικών: ~ *ξυ/.είας / αγροτικών προϊόντων.*

|ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού γαλλ. **secherie]. ξηραντικός,** -ή.-ό Ιαρχ.1**1.** αυτός που έχει την ιδιότητα να ξηραίνει:

ουσίες **συν.** στεγνωτικός, αποξηραντικός **αντ.** υγραντικός 2. **χημ.** ***ξηραντικό*** (το) ουσία που προστίθεται σε διάφορα προϊόντα με σκοπό τη μείωση τής υγρασίας τους. **ξηρασία** (η) Ιξηρασιών) ατμοσφαιρική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη επαρκών βροχοπτώσεο)ν για παρατεταμένη χρονική περίοδο, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την πρόκληση μεγάλων καταστροφών στις καλλιέργειες και τη βλάστηση και την εξάντληση των υγρών αποθεμάτων τής περιοχής **ΣΥΝ.** ανομβρία **αντ.** υγρασία.

[ετυμ. αρχ. < *ξηραίνω < ξηρός\.* **ξηρογραφία (η) [ξηρογραφιών! 1. η παραγωγή αντιτύπου από πρωτότυπο με μέθοδο που δεν περιλαμβάνει τη χρήση χημικών διαλυμάτων. αρνητικών (φιλμ), ούτε την εμφάνιση σε σκοτεινό θάλαμο συν. ξηρά αποτύπωση 2. ιατρ. ηλεκτροστατική μέθοδος απεικονίσεο)ς με ακτίνες Χ μιας εικόνας σε ειδική πλάκα και μεταφοράς της σε χαρτί για την απεικόνιση κυρ. των μαστών και των αγγειογραφιών των άκρων. – ξηρογραφικός, -ή, -ό [1896].**

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. xerographie|. **ξηροδερμία** (η) [ξηροδερμιών} ιαγρ. παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη επαρκούς υγρασίας στο δέρμα, με αποτέλεσμα αυτό να γίνεται ξηρό, σκληρό και να απολεπίζεται, οφείλεται δε σε έλλειψη βιταμινών. – **ξηρόδερμος** (η) Ιμτγν.]. **[ει** υμ. **Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. xerodcrmiej. ξηροκαλλιέργεια (η) {ξηροκαλλιεργείων! γπωιι. σύστημα καλλιέργειας, το οποίο εφαρμόζεται σε ξηρά. άνυδρα εδάφη ώστε να διατηρείται η υγρασία που δημιουργείται κατά την περίοδο των βροχοπτώσεων, ακόμη και κατά τη διάρκεια τής ανομβρίας,**

ξηροκαμπία (η) ο ξηρός, άγονος κάμπος.

ξηροκλίβανος (ο) [ξηροκλιβάν-ου | -ων. -ους) ειδικός κλίβανος (βλ.λ.) που χρησιμοποιείται για την αποστείρωση μεταλλικών και γυάλινων σκευών. ξηρολιθοδομή (η) [1897] κατασκευή τοίχου, χωρίς να τοποθετείται μεταξύ των δυμικίον υλικών λάσπη ή άλλο συνδετικό υλικό (λ.χ. τσιμέντο) συν. ξερολιθιά, **ξηρόπισσα (η) {ξηροπίσσων] το στερεό υπόλειμμα από την απόσταξη τή*: πίσσας των λιθανθράκων λντ. υγρόπισσα, ξηρός, -ή (λόγ. -ά), -ό 1.(α) αυτός που δεν περιέχει νερό ή υγρασία:** ~ *αέρια μάζα || η ~ θερμότητα στη σάουνα ||[έχει ~ δέρμα, γι' αυτό χρησιμοποιεί ενυδατικές κρέμες* **ΣΥΝ. άνυδρος. στεγνός ΑΝΓ. υγρός (β)** ***ξηρό κλίμα / ξηρή ζώνη*** **τυ κλίμα ή η περιοχή στην οποία ο μέσος ετήσιος ρυθμός βροχοπτώσεων είναι μικρότερος από τον μέσο ετήσιο ρυθμό εξάτμισης τού νερού, όπως λ.χ. στην έρημο (γ)** ***ξηρά τροφή*** **τρυφή χωρίς υγρασία που διατηρείται αναλλοίωτη για μεγάλο χρονικό διάστημα· η τροφή που δεν περιλαμβάνει υγρά. νωπούς καρπούς και λαχανικά: οι** *στρατιώτες είχαν μαζί τους* **- (δ)** ***ξηροί καρποί*** *(καρπός ξηρός,* **Πλάτ.** *Κριτίας* **1156) καρποί από τους οποίους έχουν αφαι- ρεθεί με φυσικό ή τεχνητό τρόπο (ξήρανση) η υγρασία και οι χυμοί** τους και διατηρούνται αναλλοίωτυι για μεγάλο χρονικό διάστημα (λ.χ. τα φιστίκια, τα σύκα. τα στραγάλια κ.ά.) 2. (για τόπο) αυτός που δεν έχει βλάστηση, γυμνός: *το τοπίο, ξηρό και άνυδρο...* συν. αποψι- λιομένος αντ. χλοερός, κατάφυτος **3.** τυπογρ. ***ξηρά αποτύπωση*** η ξηρογραφία (βλ.λ.) **4.** ιεχ.νολ. ***ξηρό / ηλεκτρικό στοιχείο*** ηλεκτρική μπαταρία που περιέχει χημικά τα υποία δεν βρίσκονται σε υγρή μορφή **5.** (μτφ.) μονότονος, ανιαρός, χωρίς γλαφυρότητα: *το - ύφος ενός πεζογραφήματος* ςυ.ν. βαρύς αντ. χαριτωμένος, κομψός, ευχάριστος

ΦΡ. ***οίνος ξηρός*** κρασί με μικρή ή ελάχιστη περιεκτικότητα σε σάκχαρα: - *ερυθρός.* Ηπίσης **ξερός** (βλ.λ.). σχολιο λ. *ομόηκα.* [ετυμ. αρχ., βλ. λ. *ξερός*\. **ξηροστομία** (η) Ιχωρ. πληθ.) ιατρ. η υπερβολική ξηρότητα τού στόματος. που οφείλεται στην αναστολή τής έκκρισης σάλιου από τους σιελογόνους αδένες τυ στόματυς· απυτελεί σύμπτωμα νοσήματος ή αποτέλεσμα τής λήψης ορισμένων φαρμάκων.

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. xcrosiomic, άσχετο προς το μτγν. *ξηροστομία* «ξηρή. μονότυνη εκφώνηση ή απαγγελία»], **ξηρότητα** (η)]αρχ.| [χωρ. πληθ.} **1.** η έλλειψη υγρασίας: ~ *δέρματος || ατμοσφαιρική* - συν. στεγνότητα 2. (για ύφος, λόγο) η έλλειψη γλα- φυρότητας, η μυνότονη επανάληψη τετριμμένων εκφράσεων, **ξηροφαγία** κ. **ξηροφαγιά** (η) > ξεροφαγία **ξηροφθαλμία** (η) [μτγν.] [χωρ. πληθ.} ιατρ. **1.** πάθηση τού οφθαλμού κατά την οποία παρατηρείται ξήρανση τού επιπεφυκότος και τού κε- ρατοειδούς χιτώνα και η οποία συνήθως οφείλεται σε τράχωμα, απόφραξη των δακρυικών πόρων ή αβιταμίνωση Λ **2.** ξηρότητα των οφθαλμών που συνοδεύεται από ερυθρότητα και κνησμό, **ξηρόφιλος,** -η. -ο βιολ. (οργανισμός) που αναπτύσσεται καλύτερα υπό συνθήκες ξηρασίας: ~ *φυτά* λντ. υγρόφιλος.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. xerophilousj. **ξηρόφυτο** (το) [ξηροφύτ- ου | -ων} φυτό που ευδοκιμεί σε ξηρό. άνυδρο περιβάλλον με συνθήκες παρατεταμένης ξηρασίας αντ. υδροχαρές. – **ξηροφυτικός,**-ή.-ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. xcropbytcf. ξι (το) -

* ξει

ξίγγι (το) (σχολ. ορθ. *ξίγκι)* {ξιγγ-ιού | -ιών) το πάχος, το λίπος που βρίσκεται κάτω από το δέρμα· φρ. ***βγάζω κι από τη μύγα ξίγγι*** (για φιλάργυρους) προσπαθώ να βγάλω κέρδος ακόμα και από καταστάσεις που ελάχιστα μπορούν να αποφέρουν.

F.ΤΥΜ. < μτγν. *άξούγγιον.* υποκ. τού ουσ. *άξουγγία* < λατ. axungia «λί- πο<£. ξίγγι»].

ξιδάτος, -η. -ο [μεσν.Ι (για φαγώσιμο) που έχει παρασκευαστεί με ξίδι ή διατηρείται σε αυτό: *χταπόδι / ελιές* ~. **ξίδι** (τυ) (παλαιότ. ορθ. *ξύδι)* |σιδ-ιού | -ιών) **1.** υγρό με ξινή ή υπόξινη γεύση και καφετί χρώμα, που παρασκευάζεται με την οξική ζύμωση ποικιλίας αλκοολούχων διαλυμάτων και συνήθ. τού κρασιού και χρησιμοποιείται για να δίνει γεύση στο φαγητό ή ως συντηρητικό καρπών ή λαχανικών φρ. (α) **να** ***πιει ξίδι (να του περάσει / να*** ξεθύμωσε/) (μεσν. φρ.) λέγεται περιφρονητικά για ανθρώπους που θυμώνουν εύκολα, που ο θυμός τους είναι αδιάφορος στους άλλους (β) ***τρεις το λάδι, τρεις το ξίδι, έξι το λαδόξιδο*** βλ. λ. *τρ^ις2.* (μτφ.) κάθε κρασί με υπόξινη γεύση 3. (αργκό) αλκοολούχο ποτό κακής ποιότητας ή αλλοιωμένης σύστασης ΣΥΝ. μπόμπα **4.** (συνεκδ.) καθετί που έχει ξινή γεύση ή περιέχει μεγάλη ποσότητα ξιδιού: *έκανες τη σαλάτα* [ετυμ. μεσν. < μτγν. *όξίδιον,* υποκ. τού αρχ. *όξος* (βλ.λ.). Η γρ. με *-υ- (ξύδι)* είναι εσφαλμένη και οφείλεται σε παρετυμολ. σύνδεση προς το *όξύ*\·

ξίδι ή ξύδι; οξίδιο ή οξείδιο; ξινός ή ξυνός; Από το **όξ-ος** παράγε- ται το **όξ-ίδιον.** απ' όπου το **(ό)ξίδι(ον)** (σίγηση τού αρκτικού προ- τονίκού φωνήεντος, βλ. λ. *συγκοπή).* Αρα γραφή με -υ- **(ξύδι)** δεν δικαιολογείται (η λ. δεν σχηματίζεται από το *οξύς*\). Το ίδιο και **όξ-ινος > ξινός** (γραφή **ξυνός** δεν δικαιολογείται). Τέλος, από το **οξ-ύ** παράγεται κανονικά το *όξ-ίδιον,* από όπου *δι-οξίδιο. μονοξί- διο. τριοξίδιο. υδροξίδιο. υπεροξίδι ο* και όχι: *οξύ, οξέ-ος, οξε-ίδιον,* όπως δεν γράφουμε *λέξη (λέξις) - λέξεως - /. εξείδιο αλλά* **λεξ-ίδιο.** όχι *τάξη (τάξις) τάξεως - ταξείδιο* αλλά **ταξίδι,** όχι *όφις ~ όφε- ως - οφείδιο - φείδι αλλά* **φίδι.** όχι *γονεύς - γονέως - γονείδιο αλλά* **γον- ίδιο.** όχι *όρνις - όρνεως - ορνείδιο αλλά* **ορνίδιο** (από όπου **αρχίδι** < *τα ορχίδια),* όχι *στάση (στάσις) - στάσεως - στασείδι(ο) αλλά* **αταίδι** κ.τ.ό.

ξιδιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιξίδιασ-α. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) παρασκευάζω κάτι με ξίδι ή βάζω κάτι για πυλλή ώρα στο ξίδι ♦ 2. (αμετβ.) (για κοασί) αλλοιώνομαι στη γεύση, γίνομαι ξίδι. ξινίζω, **ξιδοβάρελο** (το) μικρό βαρέλι, στο οποίυ φυλάγεται το ξίδι. **ξίκι** (το) (λαϊκ.) όχι σωστό, λειψό' μόνο στη φρ. *ξίκι να γίνει!* για κάτι που δεν λαμβάνεται σοβαρά υπ' όψιν.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. eksik (βλ. κ. *ξίκικος}.* **ξίκικος,** -η. -ο (λαϊκ.) λιποβαρής, λειψός στο βάρος. · - **ξίκικα** επίρρ.

]Ι:ΙΥ.Μ. < τουρκ. eksik + *-ικος}.* **ξίκίσμός** (ο) διαταραχή τής ομιλίας με φυσική ανωμαλία στην προφορά τού «ξ». που προφέρεται παχύτερα από το κανονικό, **ξιναδα** (η) {χωρ. πληθ.} η ξινή γεύση ΣΥΝ. ξινίλα.

[ετυμ. < *ξινός* + παραγ. επίθημα *-άδα* (βλ.λ.)]. **ξινάρι** (το) {ξιναρ-ιού | -ιών} μικρό σκαπτικό εργαλείο, που χρησιμοποιείται κυρ. στην κηπευτική, η μικρή αξίνα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *άξινάριον,* υπυκ. τού αρχ. *άξίνη* (βλ.λ.)Ι-

ξίνήθρα (η) [ξινηθρο)ν| (λαϊκ.) το λάπαθο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *ξινός* + παραγ. επίθημα *-ήθρα*\. **ξινίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.| {ξίνισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) ♦ **1.**

(αμετβ.) (για φαγώσιμα) αποκτώ ξινή γεύση λόγω αλλοιώσεως τής φυσικής μου σύστασης: *ξίνισε το κρασί/ τυ γάλα έξω από το ψυγείο / το φαγητό ύστερα από τόσες μέρες* ΣΥΝ. (για κρασί) ξιδιάζω ♦ (μετβ.) 2. (για φαγώσιμα) κάνω (κάτι) ξινό, του προσδίδω ξινή γεύση ως αποτέλεσμα αλλοιώσεως ή προσθήκης όξινο>ν ουσιών: *η ζέστη ξίνισε τα φαγητά || μη βάζεις τόσο λεμόνι στυ ψητό. γιατί θα τυ ξινίσεις Z.* (μτφ. για πρόσ.) δυσαρεστούμαι (για κάτι) και κάνω εμφανή τη δυσαρέσκειά μου με μορφασμούς τού προσο')που μου. φαίνομαι κακοκαρδισμένος: ~ *τα μούτρα μου || δεν μου αρέσουν τα ξινισμένα τους μυύτρα* ΣΥΝ. μουτρώνω, στραβομουτσουνιάζω, κατεβάζω τα μούτρα μου· **φρ. το ένα του / *της βρομάει, το άλλο του Ι της ξινίζει*** για πρόσωπο που εμφανίζεται πολύ δύστροπο και ιδιότροπο στις επιλογές του. – **ξίνισμα** (το) (σημ. 1, 2). **ξινίλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** η ξινή γεύση, η αίσθηση τού ξινού, που προέρχεται από διάφορες ουσίες με όξινα συστατικά 2. η δυσάρεστη ξινή γεύση τού στόματος ή τού φάρυγγα, όταν κανείς ρεύεται (λόγω δυσπεψίας).

ξινό (το) **1.** το κιτρικό οξύ· χρησιμοποιείται στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική **2.** *ξινά* (τα) οι καρποί των εσπεριδοειδών *Φ}*. ***μου αρέσουν τα ξινά*** επιθυμώ και επιδιώκω τη δημιουργία επιπόλαιων ερωτικών σχέσεων.

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *ξινός].* **ξινόγαλο** (το) γάλα με υπόξινη γεύση, που απομένει κατά την πήξη τού τυριού ως αποτέλεσμα τής σχετικής ζύμωσης ΙΥΝ. οξύγαλα. Επίσης **ξινόγαλα** [μεσν.|. **ξινόγλυκος,** -η. -ο αυτός που έχει τη γεύση ή δημιουργεί την αίσθηση τού γλυκού και τού ξινού μαζί ΣΥΝ. γλυκόξινος, **ξινοκέρασο** (το) το βύσσινο (βλ.λ.).

ξινομηλιά (η) μηλιά που παράγει πράσινα ή κίτρινα μήλα με ξινή γεύση. - **ξινόμηλο** (το) **ξινός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει γεύση όξινη ανάλογη με αυτή τού ξιδιού ή τού χυμού από λεμόνι, κατ' αντιδιαστολή προς τον πικρό, τον αλμυρό ή τον γλυκό 2. (για φαγώσιμα) αυτός που έχει υποστεί αλλοίωση στη σύνθεση και τη γεύση του: - *φαγητό / γάλα* 3. (για φρούτα) αυτός που δεν είναι ακόμα ώριμος να φαγωθεί: - *σταφύλια* ΣΥΝ. άγου- ρος. στυφός· φρ. (α) ***μου βγαίνει ξινό*** για περιπτώσεις στις οποίες, ενώ κάτι αρχίζει ευχάριστα, καταλήγει *σε* μια πολύ δυσάρεστη εμπειρία, όταν επέρχεται το αντίθετο συναίσθημα ή αποτέλεσμα: *τα γέλια / η παντρειά / τα λεφτά μυυ Βγήκαν ξινά* (β) ***περσινά ξινά σταφύλια / παλιά ξινά κραοιά*** για καταστάσεις που έχουν περάσει και κανείς πια δεν επιδιώκει να τις θυμάται, για πράγματα ανάξια λόγου που ανα- σύρονται από τη λήθη και επανέρχονται στο προσκήνιο, γίνονται θέμα συζήτησης **4.** (σκωπτ.-ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος δύστροπος και στριμμένος, που προκαλεί αντιπάθειες **5. ξινό** (τυ) βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξίδι.*

|ΗΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *όξινος (με* καταβιβασμό τού τόνου στη λήγουσα και σίγηση τού αρχικού άτονου ο-) < αρχ. *όξος* (βλ.λ.)|. **ξινοστάφυλο** (το) (λαϊκ.) η αγουρίδα (βλ.λ.). **ξίνοτύρι** (το) [ξινοτυρ-ιού | -ιών) τυρί με υπόξινη γεύση, που φτειά- χνεται από αποβουτυρωμένο γάλα. Κπίσης **ξινότυρο. ξινούτσικος,** -η/-ια. -ο (οικ.) αυτός που είναι λίγο ξινός, που έχει κά- πακ ξινή γεύση ΣΥΝ. υπόξινος, **ξιπάζω** ρ. * ξυπάζω **ξιπασιά** (η) > ξυπασιά **ξίπασμα** (το) -* ξύπασμα **ξιπολησιά** (η) > ξυπολυσιά **ξιπόλητος,** -η,-ο -♦ξυπόλυτος **ξιπολιέμαι** ρ. -► ξυπολιέμαι

ξιφασκία (η) |1872| [χωρ. πληθ.} άθλημα που παίζεται μεταξύ δύο ξιφομάχων σε ειδική μακρόστενη πίστα· οι ξιφομάχοι φορούν μάσκα, λευκή στολή και ειδικά γάντια και προσπαθούν να αγγίξουν με το ξίφος τους το σώμα τού αντιπάλου.

[ΕΤΥΜ. < *ξίφος* + *-ασκία* < *ασκώ].* **ξιφήρης,** -ης, -ες {ξιφήρ-ους | -εις (ουδ. -ή)} **1.** (λόγ.) αυτός που φέρει ξίφος και είναι έτοιμος για επίθεση 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από επιθετική διάθεση: ~ *επικριτές,* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* [ΕΤΥΜ. αρχ. < *ξίφος* + παραγ. επίθημα *-ήρης* (βλ.λ.). πβ. κ. *φρεν-ήρης. ποδ-ήρης*\.

ξιφίας (ο) {ξιφιών} μεγάλου μήκους ψάρι. ατρακτοειδούς σχήματος, κόκκινο ή μπλε στη ράχη και ασημόχρωμο στην κοιλιά, χωρίς λέπια, δόντια ή κοιλιακά πτερύγια και με επιμηκυσμένη την άνω σιαγόνα σε σχήμα ξίφους (μήκους ώς 2 μέτρα), τυ οποίο απαντά σε θερμές και εύκρατες θάλασσες mi ωκεανούς, αλιεύεται δε για το *κοκκινωπό.* τρυφερό και εύγευστο κρέας του: *σουβλάκι - || φέτες ξιφία.* ΙΠΤΥΜ. αρχ. < *ξίφυζΐ* **ξιφίδιο** (το) [αρχ.] Ιξιφιδί-ου | -ων} (λόγ.) το μικρών διαστάσεων ςί- φος.

ξιφισμός (ο) [μτγν.Ι το χτύπημα με ξίφος.

ξιφοειδής, -ής, -ές |μτγν.Ι {ξιφοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει σχήμα ξίφους 2. ΑΝΑΤ. ***ξιφοειδής απόφυση*** το κάτω μέρος τυ οστού τού στέρνου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **ξιφοθήκη** (η) Ιμτγν.] (ξιφοθηκών} (λόγ.) η θήκη τού ξίφους, ο κολεός ΣΥΝ. (λαϊκ.) Οηκάρι. φηκάρι, **ξιφολόγχη** (η) |1870| {ξιφολογχών} λόγχη που προσαρμόζεται στο άκρο τής κάννης τουφεκιού ΣΥΝ. μπαγιονέτα.

|ΕΤΥΜ. Απόδ. των γαλλ. sabre-bayonette. epee-bayoneite]. **ξιφομαχία** (η; |1836| {ξιφομαχιών} η μάχη μεταξύ δύο ή περισσοτέρων αντιπάλων, που διεξάγεται με την αποκλειστική χρήση ξίφους, **ξιφομάχος** (ο) | j 871] **1.** αθλητής ή δάσκαλος τής ξιφασκίας **2.** μαχητής που μάχεται με ξίφος.

ξιφομαχώ ρ. αμετβ. [ξιφομαχείς... j ξιφομάχησα} 1. μάχομαι με ξίφος, συμμετέχω σε αγώνα με ξίφη 2. ασκούμαι στην ξιφομαχία, ξίφοποιος (ο) [μτγν.] (λόγ.) πρόσωπο που κατασκευάζει ξίφη συν. ξι- <ρουργός.

ξίφος (το) [ξίφ-ους | -η, -ών} φορητό όπλο για μάχες σώμα με σώμα, που αποτελείται από μακριά μεταλλική λεπίδα, η οποία στη βάση της έχει χειρολαβή: ~ *ξιφομαχίας* (ατσάλινο και με τριγωνική τομή) συν. σπαθί.

[ΚΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. qi-si-pe-e, δυϊκ.). αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με οσσετ. axsirf «δρεπάνι», το *οποίο* ανάγεται σε Ι.Ε. *qsibhro.* Η υπόθεση ότι πρόκειται για δάνειο από το συνώνυμο αιγυπτ. sefet (πβ. αραβ. saifun) δεν ερμηνεύει το αρχικό χειλοϋπερωικό q- τής Μυκηναϊκής, εκτός αν υποτεθεί ότι ο χειλικός χαρακτήρας τού αρχικού αυτού συμφώνου χάθηκε λόγω ανομοιώσεως προς το επόμενο (επίσης χειλικό) *-φ-*\.

ξιφουλκώ ρ. αμετβ. [ξιφουλκείς... | ξιφούλκησα} 1. τραβώ το ξίφος από τη θήκη του ΣΥΝ. ξεσπαθώνω 2. (μτφ.) κάνω έντονο διάλογο με κάποιον: έξ<ρουλκ·/7σαν *οι δύο βου?.ευτές χτες στη Βουλή με αφορμή το επίμαχο νομοσχέδιο.* — ξιφούλκηση (η).

[ετυμ. < αρχ. *ξιφου/.κός* < *ξίφος* + *-ουλκός* < *έλκω].* ξίφουργός (ο)

(λόγ.) ςιφοποιός (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. < *ξίφος* + *-ουργός* (< *έργον)].* ξιφοφόρος, -ος, -ο αυτός που

φέρει ξίφος: - *στρατιώτης.*

[ΕΤΥΜ. < *ξίφος* + *-φόρος* < *φέρω.* πβ. αρχ. *ξιφη-φόρος* (με μακρό συνδετικό φωνήεν για την αποφυγή των αλλεπάλληλων βραχειών συλλαβών)].

ξόανο (το) [ξοάν-ου [-ων} 1. ξύλινο λατρευτικό άγαλμα, ομοίωμα θεού, όχι περίτεχνα κατασκευασμένο, που συχνά διατηρεί το σχήμα τού κορμού τού δέντρου από το οποίο έχει κατασκευαστεί: *το - τής Ταυρίδος Αρτέμιδος* 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) (α) πολύ δύσμορφος, άσχημος άνθρωπος (β) ανόητος άνθρωπος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ξόανον* < *ξο-* ^ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *ξέω,* βλ.λ.) + πα- *ραγ.* επίθημα -ανον(πβ. κ. *δόκ-ανον)].* ξόβεργα (η) (δύσχρ. ξοβεργών} βέργα αλειμμένη με κολλώδη ουσία, που χρησιμοποιείται για την παγίδευση πουλιών: στήνω *ξόβεργες.* Επίσης ξόβεργο (το).

ΙΕΤΥΜ.. < *ιξόβεργα* (ήδη μεσν. *ξόβεργον* < *ιξόβεργον)* < *ιξός φλ.λ.)* + *Βέργα,* με σίγηση τού αρχικού άτονου *ι-].*

ξόβεργα ή ξώβεργα; Η ετυμολογία τής λέξης καθορίζει και στην περίπτωση αυτή την ορθογραφία της. Το ξόβεργα προέρχεται από τη σύνθεση των αρχ. ιξός «παρασιτικό φυτό πάνω στη δρυ, αχλαδιά κ.ά.» + βέργα - και όχι από τα *(έ)ξω* + *Βέργα* (το (ε)ξω. ωστόσο, έχει δώσει στην Ελληνική αρκετά άλλα σύνθετα: ξώπορτα, ξώ-θυρα, ξώ-φυλλο, ξώ-ττεταα, ξώ-φαλτσα (< ξώ-φαρ(τ)αα) κ.ά.).

ξοδευτής (ο), ξοδεύτρα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που κάνει πολλά έξοδα, που χαλάει πολλά λεφτά συν. σπάταλος

(γενικά) πρόσωπο που καταναλώνει ΣΥΝ. καταναλωτής, ξοδεύω ρ. μετβ. {ξόδεψα. -εύτηκα, -ε(υ)μένος} 1. καταναλώνω (αγαθό για την ικανοποίηση ανάγκης μυυ): ~ *ηλεκτρικό ρεύμα / πετρέλαιο* συν. (για καύσιμα) καίω 2. (για χρήματα) καταβάλλω ως αντίτιμο (αγοράζοντας κάτι): *ξόδεψε μια περιουσία γι' αυτό το αυτοκίνητο \\ τον φιλοξένησαν κι έκανε διακοπές χωρίς να ξοδέψει δεκάρα || ~ πολλά για το ντύσιμό μου* συν. πληρώνο), δαπανώ 3. (γενικά) χρησιμοποιώ (τον χρόνο, τις δυνάμεις ή τις σκέψεις μυυ) για την κάλυψη αναγκών ή την επίτευξη στόχων: ~ *χρόνο και προσπάθεια || ~ τις δυνάμεις μον χωρίς αντίκρισμα || - φαιά ουσία* ΣΥΝ. (λόγ.) αναλώνω

(μεσοπαθ. ξοδεύομα/) κάνω έξοδα: *δεν ήταν ανάγκη να ξοδευτείς για να μου πάρεις δώρο.* Επίσης (λαϊκ.) ξοδιάζω |μεσν.|. - ξόδεμα (το) κ. (λαϊκ.) ξόδεψη (η). σχολιο λ. *δαπανώ, οδός.*

{ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *έξοδεύω.* αρχική σημ. «αναχωρώ - πεθαίνω» (πβ. Π.Δ.. *Κριταί* 5, 27: ... *έκεΐ έπεσεν έξοδευθείς).* < αρχ. *έξοδος* (η σημ. ««πληρωμή, έξοδα» είναι μτγν.)].

ξοδεύω-ξοδιάζω, σοδεύω - σοδιάζω, έξοδα - έαοδα. Η σημ. «δαπανώ χρήματα» στο ξοδεύω είναι νεότερη. Το αρχ. έξ-οδεύω σή- μαινε «εξέρχομαι, βγαίνω φεύγω - πεθαίνω» (για τη σημ. «πεθαίνω» που πρωτοαπαντά στην 1Ι.Δ. πβ. και *έξόδιον* |άσμα{ «ύμνος κατά την εκφορά τού νεκρού» και ξόδι «κηδεία»). Τη σημ. «δαπανώ χρήματα» δήλωνε το αρχ. έξ-οδιάζω, σημερινό ξοδιάζω. Αντιστοίχως, το μτγν. εισοδεύω σήμαινε «εισέρχομαι, μπαίνω», ενώ το είσ-οδιάζω ««εισπράττω χρήματα, έχω έσοδα». Σήμερα τα σοδεύω και σοδιάζω (< *εσοδιάζω* < *εισοδιάζω)* σημαίνουν ««μαζεύω χρήματα ή πράγματα». Επίσης, από τυ *εισ-οδεύω* πλάστηκε το εισόδημα (κατά τα παράγωγα τού τ. *γέννημα)* και η εισοδεία (μεσν.), από όπου τα εαοδεία (λόγιο) και σοδειά (< *εσοδεία).* Από το έξοδος με επίδραση τού *χρήματα* σχηματίστηκε το έξοδα και κατ' αυτό το έσοδα από το είσοδος (πβ. *εισοδεία* - εσοδεία / *σοδειά).* Στα ξοδεύω / ξοδιάζω αντί *εξοδεύω / εξοδιάζω* και σοδεύω / σοδιάζω αντί *εσοδεύω / εσοδιάζω* έχουμε τη σίγηση τού άτονου αρκτικού φωνήεντος, τού ε- · πβ. *εντροπή* > *ντροπή, επάνω* > *πάνω, ερωτώ* > *ρωτώ* κ.λπ.

ξόδι (το) {ξοδ-ιού Ι -ιών} (λαϊκ.) 1. η κηδεία 2. (συνεκδ.) θρήνος για τον θάνατο αγαπημένου προσώπου. σχολιο λ. *ξοδεύω.*

[F.TY.M. μεσν. < μτγν. ε'ςο<5ιον«εκφορά νεκρού (κατά το τέλος μιας παράστασης τραγωδίας)», ουδ. τού επιθ. *έξόδιος* < αρχ. *έξοδος].* ξοδιάζω ρ. μετβ. [ξόδιασα} ξοδεύω: «*τόση ώρα που περίμενε ξόδιασε τ' άλλα σε καφέδες και κονιάκ*» (Κ. Καβάφης).

[LiTYM. μεσν. < μτγν. *έξυδιάζω* < αρχ. *έξοδος* (βλ. κ. £ϋ5εύω)].
ξόδιασμα (το) {ξοδιάσμ-ατος | -ατα, -άτων} τυ ξόδεμα.
ξομολόγηση (η) εξομολόγηση **ξομολογητής** (ο) * εξομολογητής **ξομολόγος** (ο) · * t-ξομολόγος **ξομολογώ** ρ. - ♦ εξομολογώ
ξόμπλι (το) {ξομπλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** σχέδιο πυυ χρησιμεύει ιος πρότυπο για τη διακόσμηση υφασμάτων ή κεντημάτων 2. (συνεκδ.) η κεντητή διακόσμηση ΣΥΝ. κέντημα **3.** (μτφ.) κακόβουλο σχόλιο εις βά- ρυς κάποιου, πυυ δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα συν. κα- κολογία, κουτσομπολιό, γλωσσοφαγιά **4.** (συνεκδ.-μειωτ.} ο άνθρωπος που κουτσομπολεύει και ανακατεύεται σε ξένες υποθέσεις.
[ετυμ. μεσν. < *έξόμπλιυν.* υποκ. τού μτγν. *έξομπλυν*< λατ. exemplum «παράδειγμα». Η λ. συγκέντρωσε εξαρχής τις σημ. «δείγμα, παράδειγμα προς μίμηση», άρα και «αντικείμενο άξιο προσοχής, στολίδι»].
ξομπλιάζω ρ. μετβ. **i** μεσν.I {ξόμπλιασ-α,-τηκα,-μένος} (λαϊκ.) **1.** στολίζω (κάτι) με κεντητά σχέδια, διακοσμώ 2. (μτφ.) διατυπώνω επικρι- τικά και κακόβουλα σχόλια εις βάρος άλλων συν. κακολογώ, συκοφαντώ. — **ξόμπλιασμα** (το) |μεσν.|. **ξομπλιαστός,** -ή. -ό Ιμεσν.[(λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει διακοσμηθεί με κεντητά στολίδια 2. (μτφ.) αυτός που έχει κακολογηθεί. **ξομπλιάστρα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** γυναίκα που κάνει ωραία κεντητά σχέδια 2. (μτφ.) η κουτσομπόλα.
[ΙΠΥ.Μ. < *ξομπλιάζω* (πβ. αόρ. *ξόμπλιασα)* + παραγ. επίθημα *-τρα.* πβ. κ. *ξελυγιάσ-τρα).*
ξοπίσω επίρρ. (λαϊκ.) **1.** (τοπικά) από πίσω: *έτρεχε* **~** *του κλαίγοντας* συν. στο κατόπι 2. (χρονικά) τυ ένα μετά το άλλο. σε διαδοχική σειρά: *«τρία αστροπελέκια ε πέσανε, ένα ~ στ' άλλυ»* (Δ. Σολωμός) συν. διαδοχικά.
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *έξοπίσο)* (με σίγηση τού αρχικού άτονου Γ-) < *έξ-* + *όπίσω*\.
ξόρκι (το) [μεσν.[{ξορκ-ιού [-ιών} μαγικά λόγια που, σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες, έχουν τη δύναμη να απομακρύνουν τα κακά πνεύματα. να θεραπεύουν αρρώστους κ.λπ. ιυν. (λόγ.) επωδή, **ξορκίζω** ρ. μετβ. [μεσν.I {ξόρκισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** εξορκίζο) · λέω ξόρκια: ~ *το κακό* ΣΥΝ. εξορκίζω* φρ. *ξορκίζω (κάποιον) με τον απήγανο* βλ. λ. *απήγανος* 2. (μτφ.) εκλιπαρώ, ικετεύω κάποιον: *σε ~. μην το κάνεις αυτό/* — **ξόρκισμα** (το) (σημ. I). **ξορκισμένος** (ο) (λαϊκ.) ο Σατανάς συν. εξαποδακς). **ξορκιστής** (ο), **ξορκίστρα** (η) [δύσχρ. ξορκιστρών} (λαϊκ.) ο εξορ- κιστής (βλ.λ.).
ξου κ. **ξουτ** επιφο'ίν. (λαϊκ.) χρησιμοποιείται για να δαόξουμε έντομο, σκύλο κ.λπ., γενικότ. οτιδήποτε ή οποιονδήποτε ενοχλητικό ΣΥΝ. ουστ. φύγε. ξεκουμπίσου.
[πτυμ. Ηχομιμητ. λ.), **ξούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) το ξύρισμα: *τραβάω μια ~* (ξυρίζομαι).
[πτυμ. < *ξουρίζω* (υποχωρητ.)|. **ξούρας** (ο) (ειρων. συνήθ. για γέροντες) άνθρωπος ξεμωραμένος, που τα έχει εντελώς χαμένα ή που προσπαθεί να φαίνεται νέος συν. (λαϊκ.) γεροξούρας, ξεκούτης. κυυτεντές.
LiTYM. < αρχ. *έξυρος* «άκαιρος. ακατάλληλος, εκτός εποχής» (με τροπή τού *-ω-* σε *-ον-*, καταβιβασμό τού τόνου και σίγηση τυύ αρχικού ε-) < *ές + -ωρος* < *ώρα).*
ξουράφι {το) * ξυράφι **ξουραφιά** (η) ξυραφιά **ξουρίζω** ρ. -* ξυρίζω
ξόφληση (η) ► εξόφληση
ξοφλώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.I {ξοφλάς... | ξόφλη-σα, -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) εξυφλίό (βλ.λ.) ♦ 2. (αμετβ.) δεν έχω τίποτα πια να προσφέρω ή να περιμένω, δεν έχω πλέον κανένα μέλλον (στη ζωή ή σε κάπυιον τομέα δραστηριότητας): *έχει ξυφλήσει πια στον πο- /ίιτικό στίβο* **3.** (η μτχ. *ξοφλημένος, -η. -ο)* (α) αυτός που δεν έχει μέλλον σε έναν χώρο (εργασίας, δράσης κ.λπ.): *είναι πια δεν πρόκειται να τυν κρατήσουν στην εταιρεία* ΣΥΝ. τελειωμένος (β) αυτός που δεν έχει περιθώρια ζωής. που πρόκειται να πεθάνει: *απ' τη στιγμή που ο καρκίνος έκανε μετάσταση, είναι πλέον ~.* — **ξόφλημα** (το). **ξύγγι** (το) > ξίγγι **ξύγκι** (το) -♦ ξίγγι **ξύδι** (το) ξίδι
ξυλαγγουριά (η) ΗΟΤ. αγγουριά πυυ παράγει καρπυύς μικρότερους και πιο τραγανούς (ξυλώδεις) από τα κοινά αγγούρια (κατάλληλους και για τη διατροφή των διαβητικών), **ξυλάγγουρο** (το) **1.** ο καρπός τής ξυλαγγουριάς **2.** το άγυυρυ πεπόνι
(μτφ.-σκωπτ. για πρόσ.) (α) άνθρο>πος ψηλός χωρίς χάρη (β) άνθρωπος χο)ρίς μόρφωση, σκέτο κούτσουρο, **ξυλάδικο** (το) **1.** το ξυλουργείο **2.** κατάστημα στυ οποίο πωλείται ξυλεία ΣΥΝ. ξυλεμπορικό **3.** κατάστημα στο οποίυ πωλούνται ξύλα ή κάρβουνα για καύση, **ξυλάλευρο** (το) λεπτότατη σκόνη ξύλου παραγόμενη με ειδική κατεργασία από την άλεση ή τη συντριβή των απορριμμάτων ξυλείας (ροκανίδια), που χρησιμοποιείται συνήθ. για την κατασκευή χαρτιού. {ΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. farinc de bois),
ξυλάνθρακας (ο) 118471 {ξυλανθράκων} τεχνητός άνθρακας χρη- σιμοποιούμενος ως καύσιμη ύλη. που προκύπτει με απανθράκωση των ξύλων, όταν αυτή γίνεται χορίς αέρα ΣΥΝ. ξυλοκάρβουνο.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. eharbon dc bois|. **ξυλαποθήκη** (η) [1835] {ξυλαποθηκών} αποθήκη στην οποία φυλάσσονται ξύλα.

ξυλάρμενος, -η. -ο (πλοίο) που πλέει με μαζεμένα τα ιστία του σε περίπτωση καταιγίδας am. (λόγ.) πλησίστιυς. — ξυλάρμενα επίρρ. [ετυμ. < *ξύλο* + *άρμενο*\. **ξυλαρμογή (η) η σύνδεση κομματιών ξύλου μεταξύ τους.**
Ιετυμ. < *ξύλο* + *αρμογή* **< αρχ.** *άρμόσσω / -ττω*\. **ξυλάς (ο) {ξυλάδες} (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που πωλεί ξυλεία ΣΥΝ. ξυλέμπορος 2. (ειδικότ.) ο πωλητής καύσιμης ξυλείας, ξυλεία (η) Ιμτγν.I |χ«>ρ. πληθ.) το σύνολο των ξύλο)ν που προέρχονται από την υλοτομία των δασών και χρησιμοποιούνται με κατάλληλη επεξεργασία για την κάλυψη διαφόρων αναγκών:** *καύσιμη / κατεργασμένη / ακατέργαστη / οικοδομική* **~. σχολιο λ.** *δάσος.* **ξυλεμπορικός, -ή, -ό j 1835] 1. αυτός που σχετίζεται με το εμπόριο ξυλείας ή με τα πρόσιοπα που το διεξάγουν** 2. ***ξυλεμπορικό*** **(τυ) κατάστημα στο οποίο γίνεται εμπόριο ξυλείας συν. ξυλάδικο, ξυλεμπόριο (το) {ξυλεμπορίου | χωρ. πληθ.) το εμπόριο ξυλείας, ξυλέμπορος (ο/η) Ιμτγν.) |ξυλεμπόρ-ου | -ων, -ους} έμπυρος ξυλείας.**
Κπίσης (λαϊκ.) ξυλέμπορας (ο), ξυλένιος, -ια. -ιο
[μεσν.] ο ξύλινος (βλ.λ.).
ξυλεύομαι ρ. αμετβ. Ιξυλεύτηκαί κόβω ξύλα. προμηθεύομαι ξύλα· συνήθ. στη φρ. *δρυός πεσούαης πας ανήρ* **ξυΑεύεται βλ. λ. δρυς.**
[ι-γυμ. **αρχ. (μτγν.** *ξυλεύοή* < *ξύλον*|**. ξύλευση (η) | J887J |-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων) η κοπή και η συγκέντρωση ξύλων** συν. **(λόγ.) υλοτομία, ξύλημα (το) [ξυλήματος J χωρ. πληθ.] το σύνολο των στοιχείων από τα οποία αποτελείται το ξύλο των φυτών.**
|ΐ;ΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. xylem). ξυλιά (71) |μεσν.[1. το χτύπημα με ξύλο (βϊτσα. βέργα κ.λπ.) 2. (ειδι- κότ.) το χτύπημα με τν χέρι ιος μέσο σωφρονισμού: *δίνω / ρίχνω / τρώω ξυ/αές.*
ξυλιάζω ρ. αμετβ. [ξύλιασ-α. -μένος} γίνομαι σκληρός και άκαμπτος σαν ξύλο (συνήθ. από το κρύο): *τα χέρια μου / τα πόδια μου έχουν* **£υ-** *λιάσει.* **ξύλιασμα (το), ξυλίζω ρ. μετβ. {ξύλισ-α. -τηκα. -μένος} ρίχνω ξυλιές, δέρνω (κάποιον) με ραβδί ή με το χέρι συν. ξυλοφορτώνω, ραβδίζω, χτυπάω. — ξύλισμα (το).**
[ειϋμ, **μεσν. < αρχ.** *ξύλον,* **άσχετο προς το αρχ.** *ξυλίζομαι* **«συγκεντρώνω ξύλα»].**
ξυλική (η) {χωρ. πληθ.} η ξυλεία που είναι απαραίτητη για την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών.
[ΕΤΥΜ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *ξυλικός* < ςυλον{. **ξυλίκι** (το) [ξυλικιού | χωρ. πληθ.} **1.** μικρό κομμάτι ξύλου **2.** παιδικό παιχνίδι που παίζεται με δύο ξύλα **3.** τα (συνήθ. ελαφρά) χτυπήματα που δέχεται (κάποιος) για μια αταξία του: *θα πέσει ~ || τρο'ω ~.* **ξύλινος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που αποτελείται ή έχει κατασκευαστεί από ξύλο: *- σπαθί / παιχνίδι / φράχτης / τείχη* ΣΥΝ. ξυλένιος **2.** (μτφ.) αυτός που είναι άκαμπτος, που δεν παρουσιάζει διακυμάνσεις: *η - φωνή ενός τραγουδιστή■* φρ. ***ξύλινη γλώσσα*** η γλώσσα που είναι τυποποιημένη, χωρίς φυσικότητα, στερεότυπη και ως εκ τούτου αναμενόμενη και προβλέψιμη: *η* ~ γλώσσα των πολίτικων, **ξύλο** (το) **1.** η σκληρή, ινο)δης ύλη που βρίσκεται μέσα από τυν εξωτερικό φλοιό δέντρων ή θάμνων, από την οποία αποτελούνται κατά κύριο λύγο οι ρίζες τυυς, ο κορμός και τα κλαδιά τους· ΦΡ. (α) ***τίμιο ξύλο*** (μεσν. φρ.) μικρό κομμάτι από τον σταυρό στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός, το οποίυ χρησιμοπυιείται ως φυλακτό (β) (παροιμ.) ***άνθρωπος αγράμματος ξύλο απελέκητο*** βλ. λ. *απελέκητος* (γ) ***χτύπα ξύλο!*** βλ. λ. *κτυπώ* (δ) ***επί ξύλου κρεμάμενος*** (’F;ri *ξυλου βλέπυυσα κρεμάμενον. Χριστέ.* Ακολουθία τής Μ.! Ιέμπτης) κρεμασμένος πάνω σε ξύλο (ενν. στον σταυρό) για τον Χριστό που κρεμόταν σταυροφέ- νυς στον σταυρό τυύ μαρτυρίου· (μτφ.) μόνος, αβυήθητυς. πάμφτωχος: *έχασε ύλες του τις οικονομίες στο Χρηματιστήριο και τώρα έχει μείνει* **- 2.** (συνεκδ.) κομμάτι από κορμό ή κλαδιά δέντρου, πυυ με την κατάλληλη επεξεργασία χρησιμοποιείται για διάφορες κατασκευαστικές ανάγκες: *σκάλα / κουφο)ματα / πόρτα από ~ || σουηδικό ~ || σαράκι / σκληρότητα / ελαστικότητα / πετσικάρισμα ξύλου* **3.** (συνήθ. στον πληθ.) η καύσιμη ύλη. που χρησιμοποιείται για θέρμανση ή για παραγωγή ενέργειας: *βάζω / ρίχνω ξύλα στη φωτιά* συν. καυσόξυλο **4.** (μτφ.) καθετί σκληρό και δύσκαμπτο: *τα χέρια μου έχουν γίνει ~ από γο κρύο* · 5. τα χτυπήματα που δέχεται ή δίνει (κάποιος) με τυ χέρι ή με κάποιο όργανο, λ.χ. ραβδί· ΦΡ. (α) ***ρίχνω / δίνω ξύλο (σε κάποιον)*** δέρνω (κάποιον) (β) (εμφατ.) ***σαπίζω / τσακίζω / μαυρίζω / σκοτώνω*** / σπάω ***(κάποιον) στο ξύλο*** δέρνω (κάποιον) ανελέητα (γ) ***τρώω ξύλο*** με δέρνουν (δ) (εμφατ.) τρώω το ***ξύλο τής χρονιάς μου / με κάνουν μαύρο / τόπι στο ξύλο*** με δέρνουν ανελέητα (ε) ***πέφτει ξύλο*** γίνεται συμπλοκή με ξυλοδαρμό (στ) ***το*** ξύλο ***βγήκε απ' τον Παράδεισο*** ο ξυλοδαρμός ως μέσο σωφρονισμού έχει θετικά αποτελέσματα (ζ) ***(κάποιος) θέλει ξύλο*** (κάποιος) χρειάζεται να τον δείρουν για να συνετιστεί: ~ *για να μάθει να συμπεριφέρεται σωστά!* (υποκ.) ξυλάκι κ. ξυλαράκι (το) (σημ. 1-3). -* σχόλιο λ. *δάσος.*
[ειϋμ. < αρχ. *ξύλον* **< I.K. *ksulo-. πβ. ρωσ. sillo «πάσσαλος», αρχ. γερμ. sui «κολόνα, πάσσαλος» (> γερμ. Saule), σανσκρ. siilj «κορμός, κούτσουρο» κ.ά. Παρετυμολ. θεωρείται η σύνδεση με το ρ.** *ξύω.* **Κκτός από το ίδιο το υλικό, η λ.** *ξύλον* **δήλωσε (κυρίως στη βιβλική γλώσσα) και τις σημ. «δέντρο» (λ.χ. Π.Δ.** *ίενεσις* **2, 9: «ξύλον** *τής ζο>ής».* **«ξύ-** *λον του εϊδέναι γνωστύν καλού και πονηρού»),* **ενώ χρησιμοποιήθη- κε και ως συνώνυμο τής λ.** *σταυρός* **(λ.χ. Κ.Δ.** *Πράξ.* **13. 29:** *καθελό- ντες άπο τού* **£ϋλου)]. ξυλο- κ. ξυλό- α' συνθετικό λέξεων, που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β'συνθετικό: 1. είναι κατασκευασμένο από ξύλο:** *ξυλυ-κρέ- βατο. ξυλό-δρομος* **2. σχετίζεται με το ξύλο:** *ξυλο-βιομηχανία. ξυλογραφία.*

ΙtΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής που προέρχεται από το ουσ. *ξύλον* και απαντά επίσης σε ελληνογενής ξέν. όρους. λ.χ. γαλλ. xy]o-phone|.

ξυλόβιδα ιη) Ιχωρ. γεν. πληθ.} η βίδα που χρησιμοποιείται για τη σύνδεση ξύλου με άλλα υλικά.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Hob.schraubcj. **ξυλοβιομηχανία** (η) ξυλοβιομηχανιών! 1.ο κλάδος τής βιομηχανίας που ασχολείται με την κατεργασία τού ξύλου 2. βιομηχανική μονάδα κατεργασίας ξυλείας, **ξυλογλυπτική** (η) J1895J η τέχνη και η τεχνική τής επεξεργασίας ξύλινων επιφανειών για τη χάραξη ανάγλυφων μορφών ή διακοσμητι- κών σχεδίων πάνω σε αυτές συν. ξυλογλυφία. – **ξυλόγλυπτης** (ο), **ξυλογλύπτρια** (η), **ξυλογλυπτικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sculpture cn bois], **ξυλόγλυπτος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που έχει σκαλιστεί πάνω σε ξύλο: ~ *νικόνα* 2. ξύλινο αντικείμενο σκαλισμένο, το οποίο έχει ανάγλυφα σχέδια: ~ *τέμπλο*. **ξυλογλυφία** (η) [1893J Ιχωρ. πληθ.} η ξυλογλυπτική (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ξνλόγλ,υφος* < *ξυλο-* + *-γλυφός* < *γλύφω* (βλ.λ.)|. **ξυλογνωσία** (η) |1890| {χωρ. πληθ.} κλάδος τής δασολογίας που εξετάζει την ανατομική διάρθρωση των διαφόρων ειδών ξύλου, **ξυλογράφημα** (το) [1853] {ξυλογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} εικόνα που παράγεται με τη μέθοδο τής ξυλογραφίας Συν. στάμπα, **ξυλογραφία** (η) [1853] {ξυλογραφιών} **1.** η τέχνη τής χάραξης παραστάσεων πάνω σε επίπεδες ξύλινες επιφάνειες, που στη συνέχεια εκτυπώνονται σε άλλες **2.** (συνεκδ.) το ξυλογράφημα (βλ.λ.). – **ξυλογραφικός,** -ή, -ό [1856].

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. xylographicj. **ξυλογράφος** (ο/η) 118561 τεχνίτης ή καλλιτέχνης που ασχολείται με την ξυλογραφία.

ΙRΤΥ.Μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. xylographe]. **ξυλογραφώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {ξυλογραφείς...] ξυλογράφ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος] 1. ασχολούμαι με την ξυλογραφία 2. διακοσμώ (χώρο) με ξυλογραφίες, **ξυλοδαρμος** (ο) χτυπήματα ή άσκηση σωματικής βίας (εναντίον κάποιου): *οι ~ μεταξύ διαδηλωτών και Αστυνομίας συνεχίστηκαν καθ' όλη τη διάρκεια τής νύχτας* j| *άγριος / ανηλνής* - ΣΥΝ. ξυλοκόπημα, ξυλοφόρτωμα.

ΙtΤΥΜ. < ςυλο- + *-δαρμός* < *δέρω* (βλ. κ. *δέρνω)*|. **ξυλόδεμα** (το) 11833J {ξυλοδέμ-ατος | -ατα, -άτων} η ξυλοδεσιά (βλ.λ.). **ξυλοδεσιά** (η) ξύλινος σκελετός οικοδομής, που αποτελείται από δοκάρια και υποστυλώματα κατάλληλα συνδεδεμένα μεταξύ τους, ώστε να εξασφαλίζεται η πληρέστερη αντοχή και συνοχή τής κατασκευής ΣΥΝ.ξυλόδεμα, **ξυλόδεσμος** (ο) 118581 {ξυλοδέσμ-ου | -ων. -ους} η συναρμογή ξύλων, **ξυλόδρομος** (ο) 11889] {ξυλοδρόμ-ου | -ων, -ους} επικλινής τροχιά, πρόχειρα κατασκευασμένη από συνδεδεμένους μεταξύ τους κορμούς δέντρων, που χρησιμεύει για τη μεταφορά τής δασικής ξυλείας, **ξυλοειδής,** -ής, -ές [μτγν.Ι {ξυλοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με ξύλο ΣΥΝ. ξυλώδης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*. **ξυλοθραύστης** (ο) [1896[{ξυλοθραυστο>ν} αυτός που σπάζει ξύλα. **ξυλοκάρβουνο** (το) ο ξυλάνθρακας (βλ.λ.). **ξυλόκαρφο** (τυ) καρφί από ξύλο. Ηπίσης **ξυλοκάρφι.**

ΙLΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Ilol/.nagci}. **ξυλοκατασκευή** (η) κατασκευή από ξύλο. κυρ. σε οικοδυμές: *το υπόστεγο είναι* **ξυλοκερατιά** (η) (λαϊκ.) η χαρουπιά (βλ.λ.). **ξυλοκέρστο** *(ζο)* Ιμτγν.} το χαρούπι (βλ.λ.). **ξυλόκολλα** (η) [μτγν.Ι {χωρ. γεν. πληθ.} η κόλλα που χρησιμοποιείται για τη συγκόλληση ξύλων, **ξυλοκόπημα** (το) ·-» ξυλοκοπώ

ξυλοκόπος (ο) πρόσωπο που κόβει ξύλα από το δάσος ΣΥΝ. (λόγ.) υλοτόμος. [ετυμ. αρχ. < *ξυλο- + -κόπος* < *κόπτω].* **ξυλοκοπτική** (η) {χωρ. πληθ.} η κατασκευή μικρών αντικείμενων από κοντραπλακέ· περιλαμβάνει τον σχεδιασμό των μερών τής κατασκευής πάνω στο κοντραπλακέ, το κόψιμό τυς με πριονάκι. τη σύνδεσή τους με κόλλημα κ<χι κάρφωμα και. τέλος, το τρίψιμο με γυαλόχαρτο και το λουστράρισμα. **ξυλοκοπώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. Ιμτγν.] {ξυλοκοπείς... | ξυλυκόπ-ησα. -ούˑ μαι κ. -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} δέρνω (κάποιον) με δύναμη ΣΥΝ. ξυλοφορτώνω. μαυρίζω στο ξύλο. – **ξυλοκόπημα** (το) 11811]. **ξυλόκοτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η μπεκάτσα (βλ.λ.) **2.** (σκωπτ.) γυναίκα που έχει ψηλά και αδύνατα πόδια, που στερείται χάρης ή θηλυκότητας.

ξυλοκρέβατο (το) [μεσν.] **1.** ξύλινο κρεβάτι **2.** (ειδικότ.) η ξύλινη κάσα τυύ νεκρού, το φέρετρο, **ξυλομετρία** (η) {χωρ. πληθ.} ιί&Π. ο κλάδος που ασχολείται με τη μέτρηση και τον καθορισμό τού όγκου των ξύλων. Ηπίσης **ξυλομε- τρική.**

ξυλόμετρο (το) {ξυλομέτρ-ου | -ων} όργανο χρησιμοπυιούμενυ για τη μέτρηση τού όγκου των ξύλων.

Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. xylomeicr). **ξυλοπάπουτσο** (το) παπούτσι με χοντρό ξύλινο τακούνι, πυυ κατά το περπάτημα παράγει ενοχλητικό Ουρυβυ ΣΥΝ. σαμπό. **ξυλοπέδιλο** (τυ) [I856| υπόδημα που αποτελείται από χοντρό ξύλινο πέλμα και πλατιές δερμάτινες ταινίες, που συγκρατούνται στο πέλμα. το τσόκαρο.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. sabor|. **ξυλόπισσα** (η) Ιχωρ. πληθ.] xif.M. πυκνόρρευστο υγρό πυυ παράγεται από την ξηρά απόσταξη των ξύλων.

11:ΐΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Uolztecr|. **ξυλόπνευμα** (το) [1840] {ξυλοπνεύμ-ατος | χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. η απλούστερη ένωση τής οικογένειας των αλκοολών, η οποία παρήχθη για πρώτη φορά από την ξηρά απόσταξη ξύλων ΣΥΝ. μεθανόλη. **ξυλοπόδαρο** (το) **1.** καθένα από τα δύο μικρά ξύλινα κοντάρια που στο κάτω μέρος τους έχουν πεπλατυσμένη επιφάνεια (σαν πόδι), πάνω στα οποία μπυρεί να ισορρυπεί κανείς περπατώντας (λ.χ. οι κλόυν στο τσίρκο) 2. (παλαιότ.) ξύλινο ομοίωμα ποδιού, που στερεωνόταν ως τεχνητό άκρο. αντικαθιστώντας το ακρωτηριασμένο πόδι: γο ~ του *πειρατή* 3. (ειδικότ.) το καλαπόδι (βλ.λ.). **ξυλοπόδαρος,** -η, -ο **1.** ξύλινυ ομοίωμα ανθρώπου που ισορροπεί πάνω σε ξυλοπόδαρο: *ο - τής Αποκριάς* **2.** (σκωπτ.) άνθρωπος με λεπτά και μακριά πόδια, **ξυλοποικιλτική** (η) {χωρ. πληθ.) η τέχνη τής χάραξης διακοσμητι- κών σχεδίων πάνω σε ξύλινη επιφάνεια, **ξυλόπορτα** (η) [μεσν.] {δύσχρ. ξυλοπορτών} η πόρτα που είναι κατασκευασμένη από ξύλο.

ξυλόπροκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ξύλινη καρφοβελόνα που χρησιμο- πυιείται συχνά στη βιομηχανία υπυδημάτων. **ξυλοσκέπαστος,** -η, -ο αυτός που *έχει* σκεπαστεί με ξύλα. **ξυλοσκεπή** (η) η στέγη από ξύλο. **ξυλοσκίστης** (ο) ςυλοσχίστης

ξυλόσομπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σόμπα πυυ λειτουργεί με το κάψιμο ξύλων.

ξυλοσοφία (η) Ιμεσν.] {ξυλοσοφιών} η επίδειξη πνεύματος χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο ΣΥΝ. μωροσυφία. – ξυλόσοφος, -η, -ο 11889]. **ξυλόσπιτο** (το) [μεσν.Ι **1.** σπίτι που είναι κατασκευασμένο, συνήθ.

πρόχειρα, από ξύλο 2. (ειδικότ.) ξύλινη παράγκα ή παράπηγμα, **ξυλοστάτης** (ο) {ξυλοστατών} ξύλινο δοκάρι που χρησιμοποιείται για τη στήριξη διαφόρων κατασκευών, κυρ. στις οικοδομές.

[ΕΤΥΜ. < *ξυλο- + -στάτης* < *ίσταμαι].* **ξυλόστρωση** (η) [18881 {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η επένδυση τοί^υυ ή δαπέδυυ με ξύλυ. **ξυλοστρωτος,** -η, -ο 11812| **1.** αυτός που έχει στρωθεί με ξύλο **2.** *ξυλόστρωτο* (το) δάπεδο στρωμένο με ξύλα. **ξυλόσφυρσ** (η) {ξυλοσφυριόν! (παλαιότ.) η ξύλινη σφύρα, υ κόπανυς, πυυ χρησιμυποιούσαν για το χτύπημα των ρούχων κατά το πλύσιμο.

ξυλοσχίστης [μτγν.] κ. **ξυλοσκίστης** (ο) [ξυλοσχιστών] **1.** πρόσωπο που κόβει (αδέξια) ξύλα. ο αδέξιος ξυλοκόπος 2. (μτφ.) τεχνίτης αμαθής και αδέξιος, ικανός μόνο για δουλειές που δεν απαιτούν λεπτούς χειρισμούς ΣΥΝ. (λαϊκ.) σκιτζής, **ξυλότοιχος** (ο) τοίχος κατασκευασμένος από ξύλα. που αποτελείται από ξύλινο σκελετό εντισχυμένυ με πρόσθετα υλικά και επιχρισμένυς με σοβά.

ξυλοτρύπανο (το) γηωιι. είδος τρυπάνου που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό τής ηλικίας των δέντρα)ν. **ξυλότυπος** (ο) ξύλινο καλυύπι δομικών έργων, **ξυλουργείο** (το) 11886] εργαστήριο για την κατεργασία τού ξύλου ΣΥΝ. (λαϊκ.) μαραγκούδικο. **ξυλουργία** (η) [αρχ.[{χωρ. πληθ.} η τέχνη τής κατεργασίας τού ξύλου ΣΥΝ. ξυλουργική, **ξυλουργικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ξυλουργό ή την ξυλουργία: ~ *εργαλεία / εργαστήριο* 2. *ξυλουργική* (η) η ξυλουργία (βλ.λ.).

ξυλουργός (Ο) τεχνίτης ειδικός στην κατεργασία τού ξύλου, κυρ. για την κατασκευή ξύλινων επενδύσεων ή κατασκευών (λ.χ. κουφωμάτων) σε οικοδομές (βλ. λ. *επιπλοποιός)* ΣΥΝ. (λαϊκ.) μαραγκός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός, χειρουργός.*

|ΙΤΥΜ. μτγν. < *ξυλο- + -ουργός* (με συναίρεση) < *έργον}.* **ξυλουργώ** ρ. αμετβ. |αρχ.| {ξυλουργείς...· μόνο στον ενεστ.| εργάζομαι ως ξυλουργός, ασχολούμαι με τα ξυλουργικά. **ξυλοφάγος,** -ος. -ο [μτγν.Ι **1-** (έντομο) πυυ τρέφεται με ξύλα (λ.χ. το σαράκι) 2. (λαϊκ.) *ξυλοφάγος* (ο) η λίμα από χάλυβα, πυυ χρησιμοπυιυύν οι ξυλουργοί για την κατεργασία και τη λείανση των ξύλων,

ξυλοφορτώνω ρ. μετβ. {ξυλοφόρτω-σα, -θηκα. -μένος} δέρνω (κάποιον) πολύ, με δύναμη, τον χτυπώ ασταμάτητα ΣΥΝ. ξυλοκοπώ, σπάω στο ξύλο. – **ξυλοφόρτωμα** (το), **ξυλόφωνο** (το) {ξυλοφών-ου | -ων} κρυυστό μυυσικό όργανο, που αποτελείται από μία σειρά ξύλινων πλακών διαφορετικού μήκους, τις οποίες ο υργανυπαίκτης χτυπά με δύυ μικρές και λεπτές ξύλινες ρά- βδυυς με κεφαλές από μαλακό ή σκληρότερο υλικό, το οποίο επηρε- άζει τη χροιά τυύ ήχου τού οργάνου.

[ΕΙΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. xylophone], **ξυλοχρωστικός,** -ή. -ό αυτός που χρωματίζει το ξύλο: ~ *ουσίες*. **ξυλώδης,** -ης. -ες **1** αρχ.**]** (ξυλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που αποτελείται από ξύλο: ~ *ιστός / φυτό* (τυύ οπυίυυ υ κορμός και τα κλαδιά αποτελούνται από ξύλο) 2. αυτός που μοιάζει με ξύλο. ο σκληρός και τραχύς σαν ξύλο: - *υφή* ΣΥΝ. ξυλοειδής. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης· -ες·*

ξυλώνω ρ. -► ξηλώνω

ξύλωση (η) Ιαρχ.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] **1.** ο ξύλινυς σκελετός οικοδομής 2. ξύλινη επένδυση σε πηγάδι ή στοά ορυχείου, που συγκρατεί τα τοιχώματα ή την οροφή του 3. ΝΑΥΤ. το σύνολο των ξύλων που συμπληρώνουν ή στερεώνουν τον σκελετό τού πλοίου, **ξυνός,** -ή. -ό > ξινός

ξύνω ρ. μετβ. [έξυσα, ξύθηκα κ. ξύστηκα. ξυσμένος} **1.** τρίβω με διαδοχικές κινήσεις τις άκρες των νυχιών πάνω στην επιφάνεια τού δέρματος (συνήθ. εξαιτίας κνησμού): ~ *την πλάτη ι το χέρι ι τον ώμο· ΦΡ.*

(α) **ξύνω το *κεφάλι μου*** σε περιπτώσεις που κάποιος βρίσκεται σε μεγάλη αμηχανία και επαναλαμβάνει μηχανικά τις ίδιες κινήσεις: *ξύνει το κεφάλι τον, μπας και 0νμΐ]θεί τίποτα* (β) **ξύνω *τα νύχια μου για καβγά*** είμαι έτοιμος κάθε στιγμή να προκαλέσω προβλήματα και να μαλώσω, προσπαθώ να βρω αφορμή που θα οδηγήσει σε τσακωμό (γ) (!-λαϊκ.) ***τ α/τ ο ξύνω*** (για άνθρωπο που δεν κάνει τίποτα σημαντικό ή δημιουργικό) κάθομαι και τεμπελιάζω: *δεν κάνει τίποτα, κάθεται ό'/.η μέρα και τα ξύνει* ΣΥΝ. **(!)** κωλοβαράω (δ) **ξύνω *παλιές πληγές*** υπενθυμίζω παλιές καταστάσεις, γεγονότα που προκαλούν ψυχικό πόνο (ε) ***άι ξύσου!*** προς κάποιον από τού οποίου τη φορτική παρουσία θέλουμε να απαλλαγούμε ΣΥΝ. άι κουρέψου, άι χάσου 2. (γενικότ.) τρίβω (με διαδοχικές κινήσεις) με τα άκρα των νυχιών, με ειδικό αντικείμενο ή εργαλείο (μια επιφάνεια, το περίβλημα ενός αντικειμένου. τον φλοιό ενός καρπού ή τα λέπια ενός ψαριού): *- το πάτωμα / τη σκονριά || - μια ξύλινη επιφάνεια με γναλόχαρτο || ~ τα καρώτα* / ΓΟ *ψάρι* ΣΥΝ. αποξέω. απολεπίζω (για τα ψάρια) **3.** (ειδικότ.) κάνο) (ένα αντικείμενο) να καταλήγει σε αιχμηρή μύτη: *- ένα μολύβι*

περνάω πολύ κοντά από (κάποιον/κάτι) αφήνοντας πάνω του ίχνη: *η σφαίρα τον έξνσε στον ώμο* (δηλ. τον γρατζούνισε μόνο) *|| ένα μηχανάκι πέρασε δίπλα από το αντοκίνητο και του έξνσε την πόρτα* 5. (το μεσοπαθ. ***ξύνομαι)*** (μτφ.) (i) ψάχνω αφορμή για να καβγαδίσω (ii) δεν εργάζομαι, τεμπελιάζω. **– ξύση** (η) [αρχ.] κ. **ξύσιμο** (το).

ΙΕΓΥΜ. μεσν. < αρχ. *ξύω* (από τον αόρ. *έξνσα* κατά το σχήμα *πτύω - έπτνσα - φτύνω, λύω - έλνσα - λύνω)*, αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με σανσκρ. ksnuuti «τρίβω. ξύνω». αβεστ. hu-xsnuta «καλοξυσμένος, αιχμηρός», λιθ. sku-1-ii «ξυρίζω, γκρεμίζω» κ.ά. Η λ. συνδέεται μορφολο- γικώς και σημασιολογικώς με τα ρ. *ξαίνω* και *ξέω)* (βλ.λ.). Παράγ. *ξύσμα. ξύ-στρα, ξυ-στός. ξυρ-άφι(ον)* κ.ά.].

ξυνωρίδα (η) * συνωρίδα

ξυπάζω ρ. μετβ. (σχολ. ορϋ. *ξιπάζω)* |ξύπασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** κάνω (κάποιον) να συμπεριφέρεται αλαζονικά. να χάσει την αίσθηση τού μέτρου: *τα πλούτη τούς έχονν ξνπάσει* **2.** (το μεσοπαθ. ***ξυπάζομαι)*** έχω πολύ μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου, συμπεριφέρομαι υπεροπτικά προς τους άλλους: *ξυπασμένος πολιτικός / καλλιτέχνης* ΣΥΝ. (λόγ.) επαίρομαι, κομπάζω, υπερηφανεύομαι ΑΜ. είμαι μετριοπαθής / τα- πεινόφρων. **–** ξύπααμα(το).

[ετυμ. μεσν. < *έξνπάζω* < *έκσυπάζο)* (με ανομοιωτική αποβολή τού -σ-) < *έκ-* + *σνσπάζω / σνσπώ*. JI γρ. με *-ι- (ξιπ(π)άζω)* δεν έχει επιστημονική βάση, διότι στηρίζεται σε εσφαλμένη ετυμολογία από το μτγν. *έξιπάζομαι* «αναχωρώ έφιππος»].

ξυπασιά (η) (σχολ. ορθ. *ξιπασιά)* Ιχωρ. πληθ.} η αλαζονική συμπεριφορά, η μεγαλομανία ΣΥΝ. κομπασμός, έπαρση, μεγαλαυχία. ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *νπερηφάνεια.*

ξύπνημα (το) {ξυπνήμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** η στιγμή που κάποιος ανοίγει τα μάτια του και παύει να βρίσκεται σε κατάσταση ύπνου: το *πρωινό* ~ 2. (μτφ.) η έξοδος από μια κατάσταση αδράνειας, ληθάρ- γου, νάρκης, το ζωντάνεμα: *το ~ τού έρωτα / τής σκέψης / των αισθήσεων I των ενστίκτων* συν. αφύπνιση αν γ. νάρκη, λήθαργος. Επίσης (λαϊκ.) ξυπνημός (ο) (σημ. Ι).

ξυπνητήρι (το) (ξυπνητηρ-ιού [-ιών] ρολόι ή μηχανισμός ρολογιού, που με κατάλληλη ρύθμιση παράγει χαρακτηριστικό ήχο σε συγκεκριμένη ώρα για αφύπνιση.

[ΕΤΥΜ. < *ξυπνώ* + παραγ. επίθημα *-τήρι*, πβ. κ. *τρνπη-τήρι].*

ξυπνητός, -ή, -ό [μεσν.] αυτός που δεν κοιμάται, που βρίσκεται σε εγρήγορση ΣΥΝ. άγρυπνος, ξύπνιος ΑΝ Γ. κοιμισμένος.

ξυπνητούρια (τα) το ξύπνημα· φρ. ***καλά ξυπνητούρια*** (ΐ) για κάποιον που μόλις ξύπνησε ή ξύπνησε αργότερα από την καθορισμένη ώρα (ii) (σκωπτ.) για κάποιον που αντιλαμβάνεται με μεγάλη καθυστέρηση ό,τι συμβαίνει γύρω του: *Τώρα πήρες είδηση τι έγινε; -!*

[ΕΤΥΜ. < **εξνπνητήρια* (< μτγν. *εξυπνώ). κατ'* αναλογίαν προς τη λ. *γεννητούρια].*

ξύπνιος (ο) Ιχωρ. πληθ.} ο χρόνος στον οποίο κάποιος δεν κοιμάται ή δεν ονειρεύεται, το διάστημα στο οποίο είναι κανείς ξυπνητός: *τόσα πλούτη δεν τα είδε ούτε στον ύπνο ούτε στον ~ τον.*

ξύπνιος, -ια, -ιο **1.** αυτός που δεν κοιμάται: *τέτοια ώρα δεν πρέπει να είναι ~ γιατί σννήθως κοιμάται νωρίς || έμεινε ~ μέχρι αργά, για να τονς περιμένει να γυρίσουν!*του ξυπνητός αντ. κοιμισμένος 2. (μτφ.) αυτός που έχει οξεία αντίληψη· έξυπνος: *~ παιδί" τα παίρνει τα γράμματα* συν. ευφυής, (μτφ.) ξυράφι **3.** (ειρων.) αυτός που προσποιείται τον έξυπνο: *πολύ ~ είσαι και θα την πάθεις τη ζημιά || μίλησε κι ο ~!* συν. εξυπνάκιας.

[Ετυμ. < μεσν. *ξνπνός* (< μτγν. *έξυπνος)* κατά το σχήμα *ορθός - όρθιος].*

ξυπνοπούλι κ. **εξυπνοπούλι** (το) {ξυπνοπουλ-ιού | -ιών) αυτός που είναι ή θέλει να κάνει τον έξυπνο ΑΝΤ. χαζοπούλι.

ξυπνώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. (ξυπνάς...] ξύπνησα] ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάποιον) να βγει από την κατάσταση τού ύπνου: *να με ξνπνήσεις στις επτά* συν. αφυπνίζω 2. (μτφ.) βγάζω (κάποιον) από μια κατάσταση αδράνειας, λήθαργου, νάρκης: *η πραγματικότητα τον ξύπνησε από το όνειρο / από τη μακαριότητά τον* **3.** φέρνω στην επιφάνεια καταστάσεις ή συναισθήματα που βρίσκονταν σε λανθάνουσα κατάσταση, χωρίς να έχουν συνειδητοποιηθεί: *~ αναμνήσεις I τις νποψίες / το ενδιαφέρον / τον παλιό μον εαυτό / το μητρικό φίλτρο*]] *ξυπνάς μέσα μον το ζώο* (τα ζωώδη μου ένστικτα) ♦ (αμετβ.) 4. βγαίνω από την κατάσταση τού ύπνου και ανοίγω τα μάτια μου: *ξύπνησα αργά / νωρίς / χωρίς ξυπνητήρι* συν. (λόγ.) αφυπνίζομαι 5. παύω να βλέπω την πραγματικότητα ιδανική ή με αφέλεια, αποκτώ πλήρη επίγνωση των καταστάσεων που με απορούν: *είναι καιρός να ξνπνήσεις και να πάψεις να βλ,έπεις τον κόσμο ρομαντικά κι αθώα || όταν ξύπνησε και είδε τι πραγματικά γινόταν πίσω απ' την πλάτη του. ήταν πια αργά*

ΑΝΤ. (μτφ.) κοιμάμαι, έχω μαύρα μεσάνυχτα (για κάτι) **6.** βγαίνω από μια κατάσταση αδράνειας, παθητικότητας. ενεργοποιούμαι δυναμικά: *«στο πρώτο μέρος ήμαστε υποτονικοί■ στο δεύτερο όμως ξυπνήσαμε και αλλάξαμε την κατάσταση»* (εφημ.).

[ετυμ. < μεσν. *ξυπνώ* < μτγν. *έξνπνώ (-όω)* < *έξ-* + *-νπνώ* < *ϋπνος}.* **ξυπόλητος,** -η. -ο ··■> ξυπόλυτος

ξυπολιέμαι ρ. αμετβ. αποθ. |ξυπολύ-θηκα. -μένος} βγάζω τα παπούτσια μου αντ. ποδένομαι. **ξυπολυοιά** (η). ·* ΣΧΟΛ.ΙΟ λ. *αποθετικός.* [ετυμ. < μτγν. *έξυπολύομαι.* βλ. λ. *ξυπόλυτος].* **ξυπόλυτος,** -η, -ο (εσφαλμ. *ξυπόλητος)* **1.** αυτός που δεν φοράει παπούτσια: *περπατούσαν ξνπό/.ντοι στην αμμονδιά* συν. ανυπόδητος· ΦΡ. ***(πηγαίνω) ξυπόλυτος στ' αγκάθια*** βλ. λ. *αγκάθι* **2.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει στον ήλιο μοίρα, πάμπτωχος.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *έξνπόλντος* < μτγν. *έξυπολύω* < *έξ-* + *νπο-* + *λύω.* Η γρ. *ξνπόλητος* δεν έχει ετυμολ. βάση], **ξυραφάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** (υποκ.) μικρού μεγέθους ξυράφι (βλ.λ.) που χρησιμοποιείται σε μηχανές ξυρίσματος: *αλλάζω ξνραφάκια στη μηχανή ξνρίσματος [[μηχανή ξνρίσματος με δύο ξυραφάκια* ΣΥΝ. λεπίδα 2. (καταχρ.) η ίδια η μηχανή ξυρίσματος, **ξυράφι** κ. (λαϊκ.) **ξουράφι** (το) |ςυραφ-ιού j -ιών) 1. πολύ λεπτό μεταλλικό έλασμα παραλληλόγραμμου σχήματος, κοφτερό στις δύο μεγάλες πλευρές του, που χρησιμοποιείται για ξύρισμα· ΦΡ. ***στην κόψη τού ξυραφιού*** στο κρίσιμο, στο οριακό σημείο μιας κατάστασης ή ενέργειας: *η διεθνής ειρήνη είναι - και ο κίνδυνος πολέμον μεγα'λύ- τερος από ποτέ* συν. επί ξυρού ακμής, σε τεντωμένο σκοινί 2. (συνεκδ.) η συσκευή που περιέχει αυτή τη μεταλλική λεπίδα, η ξυριστική μηχανή **3.** (μτφ. για πρόσ.) ο πολύ έξυπνος άνθρωπος, πυν το μυαλό του «κόβει»: *έχει μναλό ~ || αυτός είναι σκέτο* ~ συν. (λόγ.) ευφυής. τετραπέρατος, (λαϊκ.) σπίρτο, τζιμάνι.

[γ.τυμ. < μτγν. *ξνράφιον.* υποκ. τού αρχ. *ξυρόν* (βλ.λ.)]. **ξυραφιά** κ. (λαϊκ.) **ξουραφιά** (η) κόψιμο με ξυράφι, **ξυραφίζω** κ. (λαϊκ.) **ξουραφίζω** ρ. μετβ. {ςυραφισ-α, -τηκα, -μένος}

ξυρίζω (βλ.λ.) **2.** (για μάλλινα υφάσματα, η μτχ. ***ξυραφισμένος,*** -η. -ο) αυτός που δεν έχει καθόλου χνούδι, πυν του αφαιρέθηκε κατά την κατεργασία του και έχει μείνει εντελώς λεία η επιφάνειά του συν. αχνούδωτος. - **ξυράφιαμα** κ. (λαϊκ.) **ξουράφισμα** (το), **ξυρίζω** κ. (λαϊκ.) **ξουρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (ξύρισ-α. -τηκα. -μένος)

1. (μετβ.) κόβω τις τρίχες με ξυράφι από διάφορα σημεία τού σώματος και πολύ κοντά στη ρίζα τους. ώστε να μη φαίνονται: (για άνδρες) ~ το *πρόσωπό μον / το μονστάκι μον* || (για γυναίκες) ·~ *τις γάμπες μον* ΦΡ. (παροιμ.) ***στο τέλος ξυρίζουν το γαμπρό*** συμβουλή για να μη βιάζεται κανείς να βγάζει συμπεράσματα για την έκβαση μιας κατάστασης ♦ 2. (αμετβ.) (για πολύ παγωμένο αέρα) φυσώ με ψυχρές ριπές, τρυπώ μέχρι το κόκκαλο από το ψύχος: ο *βοριάς ξνρίζει.*

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *ξυρόν* «ξυράφι» (βλ.λ.)|. **ξύρισμα** [μεσν.[κ. (λαϊκ.) **ξουρισμα** (το) {ξυρίσμ-ατος | -ατα, -άτων)

(στους άντρες) η αναίρεση των γενιών / των τριχών από το πρόσω)- πο, το πιγούνι, τυν λαιμό κ.λπ. με ξυριστική λεπίδα: *βαθύ ~ || ~ κόντρα* (με τη λεπίδα αντίθετα προς την κατεύθυνση των τριχών, για βαθύ ξύρισμα) *|| αφρός ξνρίσματος* (αφρός που απλώνεται στην περιοχή των γενκόν για διευκόλυνση τού ξυρίσματος)]] (οικ.) *ρίχνω / τραβάω ένα* ~ 2. (γενικότ.) η αφαίρεση τριχών από μέλος τού σώματος με ξυράφι: *το - τού κεφαλιού στονς πανκ [| το ~ των ποδιών στις γνναίκες.* Επίσης (λαϊκ.) **ξούρα** (η) (σημ. Ι). **–** (υποκ.) **ξυριαματάκι** (το), **ξυριστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που είναι κατάλληλος για την αφαίρεση τριχών′ φρ. ***ξυριστική μηχανή*** (i) μικρή συσκευή για ξύρισμα με αφρό ξυρίσματος ή σαπουνάδα. που αποτελείται από μικρή λαβή και κεφαλή στην οποία τοποθετούνται (ή είναι ενσωματοιμένα) ξυραφάκια (ii) ηλεκτρική συσκευή με ενσωματωμένες λεπίδες για ξύρισμα χωρίς αφρό **2.** ***ξυριστικά*** (τα) (α) (παλαιότ.) τα χρήματα που παίρνει ο κουρέας για το ξύρισμα (β) τα είδη ξυρίσματος (βουρτσάκι / πινέλο, αφρός ή σαπούνι. Ξυριστική μηχανή κ.λπ.). **ξυρόν** (το) (αρχαιοπρ.) το ξυράφι· στη φρ. ***επί ξυρού ακμής*** βλ. λ. *ακμή.* Επίσης **ξϋρός** (ο). σχόλιό λ. *ομόηχα*

[εί υμ. αρχ. < *ξύω* (βλ. λ. *ξύνω),* πβ. σανσκρ. ksura-. Δεν έχει διευκρινιστεί αν η αρχική σημ. είναι «ξυράφι» ή «μαχαίρι»|. **ξυσιά** (η) (λαϊκ.) ίχνος που μένει πάνω σε αντικείμενο, αφού το ξύσει κανείς. Κπίσης **ξυσιματιά. ξύσιμο** (το) {ξυσίμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το να γίνεται κάτι λείο με ξυστική συσκευή: *- επιφάνειας / επίπλον* [[*- με σμυριδόπανο ί γναλόχαρτο* συν. λείανση 2. η αφαίρεση στρώματος που επικαλύπτει την επιφάνεια πράγματος με αιχμηρό όργανο: ~ *τοίχον* **3.** το σημάδι που αφήνει αιχμηρό αντικείμενο ή όργανο όταν ξύνει κάποια επιφάνεια: *έμειναν ξυσίματα στο μηχανάκι* συν. ξυσιματιά **4.** το ελαφρό τρίψιμο με το νύχι τμήματος τής επιφάνειας τού δέρματος: *- τής κεφα?.ής / τής πλάτης* 5. το να γίνεται (κάτι) μυτερό με ξύστρα: *- μολυβιού* 6. η φαγούρα: *μ'έχει πιάσει* - συν. ξυσμάρα, (λόγ.) κνησμός, **ξύσμα** (το) {ξύσμ-ατος **[** -ατα. -άτων) **1.** ό.τι βγαίνει από το ξύσιμο μιας επιφάνειας και την αφαίρεση τὺ εξωτερικού της περιβλήματος: ~ *λεμονιού / μπογιάς / χρώματος* ΣΥΝ. (λόγ.) απόξεσμα, (για μέταλλα) ρίνισμα **2.** (ειδικότ. για ξύλο) το ροκανίδι **3.** σβήσιμο λέξεων από έγγραφο με ξύσιμο τής επιφάνειας με αιχμηρό αντικείμενο.

[κτυ.μ. < αρχ. *ξύσμα* < *ξύω* (βλ.λ.)]. **ξυσμάρα** (η) (λαϊκ.) η έντονη διάθεση κνησμού, η φαγούρα.

|Π) υμ. < *ξύνω* (αόρ. *έ-ξυσ-α)* + *-μάρα*, πβ. κ. *χαζο-μάρα*\. **ξυστά** επίρρ. · σε πολύ μικρή απόσταση, με ελάχιστη επαφή των δύο επιφανειών: *η σφαίρα πέρασε - πάνω από τον ώμο του || το λεωφορείο πέρασε ~ από τους πεζούς* ΣΥΝ. ξώπετσα, ξώφαλτσα, **ξυστήρι** (το) {ςυστηρ-ιού | -ιών) εργαλπο για ξύσιμο, η ξύστρα. Επίσης **ξυστήρα** (η) κ. **ξύστης** (ο).

[ετυμ. Υποκ. τού αρχ. *ξυστήρ, -ήρος* < *ξῦω*\. **ξυστικός,** -ή. -ό ιμτγν.Ι αυτός που χρησιμυποιείται για ξύσιμο, **ξυστός,** -ή. -ό |αρχ.] 1. αυτός που έχει ξυστεί, για να γίνει λείος **2.** *ξυστό* (το) λαχείο το οποίο ο παίκτης πρέπει να το ξύσει σε συγκεκριμένο σημείο, για να δει αν τα καλυμμένα στοιχεία, που αναγράφονται στο σημείο που έξυσε, σημαίνουν ότι κερδίζει κάποιο ποσό. **ξι/στά** επίρρ. (βλ.λ.). **ξύστρα** (η) {ξυστρών} **1.** το ξύλινο, πλαστικό ή μεταλλικό εργαλείο για το ξύσιμο μολυβιών, με λεπίδα κατάλληλα στερεωμένη στο πλάι μιας χωνοειδούς υποδοχής, μέσα στην οποία βάζουμε το μολύβι, ώστε γυρίζοντάς τυ να γίνεται πιυ μυτερή η άκρη (μύτη) τυυ · 2. εργαλείο για τυ ξύσιμο και τη λείανση ξύλινων επιφανειών.
[ΕΙΥΜ. αρχ. < *ξύω* (αόρ. *έ'ξυσ-α)* + παραγ. επίθημα *-γρα.* πβ. κ. *κρε- μάστρα*\.
ξυστρί (το) {ξυστρ-ιού | -ιών} εργαλείο με μεταλλικά δόντια που χρησιμοποιείται για το ξύσιμο και τον καθαρισμό τού δέρματος των υποζυγίων.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ξυστρίυν.* υποκ. τού αρχ. *ξύστρα* (βλ.λ.)Ι- **ξυστρίζω** ρ. μετβ. {ξύστρισα} ξύνω και καθαρίζω το τρίχωμα ζώων με ξυστρί. — **ξύστρισμα** (το), **ξω-** κ. **ξώ-** λεξικό πρόθημα πολλών λέξεων για να δηλώσει τη σημασία τού «έξω»: *ξώ-φαλτσα. ξώ-φτερνο. ςω-κκλήσι.*
[ΟΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίρρ. *έξω* (με καταβιβασμό τού τόνου στη σύνθεση και σίγηση τού αρχικού άτονου r-)J. **ξώβεργα** (η) ξόβεργα
ξώβυζο (το) (λαϊκ.-οικ.) γυναικείο ρούχο με πολύ μεγάλο ντεκολτέ, **ξώδερμα** επίρρ. · σχεδόν πάνω στην επιφάνεια τυύ δέρματυς ΣΥ\. επιφανειακά. ξώπετσα, **ξωθιά** (η) (λαϊκότ.) η νεράιδα (βλ.λ.).
[F.TYμ. < *εξωτικιά*, θηλ. τυύ μτγν. επιθ. *έξωτικός*, με την εξής φωνητική εξέλιξη: *εξωτικιά > ξωτικιά> ξωτ'κιά> ξωτ'χιά> ξωθιά*|. **ξώθυρα** (η) εςώθυρα **ξωκκλήσι** (τυ) (σχολ. ορθ. *ξωκ/.ήσι)* {ξωκκληο-ιούι -ιών} μικρός, μη ενοριακός ναός έξω από πόλη ή χωριό, ο οπυίυς υπάγεται στυν ενοριακό ναό τού χωριού ή τής πόλης. Επίσης **εξωκκλήσι.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξωκκλήσι.*
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *έξωκκλήσιον < εξω + έκκλησΐα].*

ξωκκλήαι ή ξωκλήσι; Με ένα ή με δύο *-κ-*: Οπως το **παρεκκλήσι(ο)** από μεσν. **παρεκκλήσιον** (< *παρα + έκκ?.ήσΐον)* γράφεται με δύο *-κ-*, έτσι και το **εξω-κκλήσι** (< νεότ. **εξωκκλήαιο)** πρέπει να γράφεται με δύο *-κ-* (σημειωτέον ότι δεν λέμε *(ε)ξω-εκκλήσι,* γιατί το φιονήεν [ο] εκκρούει. οδηγεί σε σίγηση το φωνήεν [e] · πβ. το *έδωσε*
το 'δωσε, *με όρισαν* > **μ' όρισαν).**

ξωμάχος (ο) (λαϊκ.) πρόσωπο που δουλεύει στα χωράφια, στην ύπαιθρο.
Ιηϊύμ. < *ξω- + -μάγος* < *μάχομαι*]. **ξωμερίτης** κ. **εξωμερίτης** (ο) {ξωμεριτών} (λαϊκ.) **1.** πρόσωπο που μένει στην εξοχή και δουλεύει ως αγρότης συν. ξωμάχος 2. πρόσωπο που κατάγεται από ξένο μέρος συν. ξενομερίτης, αλλοδαπός. — **ξω- μερίτικος,** -η. -ο.
| FTYM. < *ξω- + -μερίτης< μέρος*\. **ξώπετσα** επίρρ. (λαϊκ.) 1. πάνω στην επιφάνεια τού δέρματος, όχι σε βάθος: *κόπηκε / τραυματίστηκε* - συν. επιφανειακά, (λαϊκ.) ξώδερμα 2. (μτφ.-σπάν.) χωρίς να δοθεί ιδιαίτερη σημασία ή βάθος σε κάποια ενέργεια ή κατάσταση: *το πήρε - αυτό που του 'πε* ΣΥΝ. επιπόλαια, **ξώπετσος,** -η, -ο Ιμεσν.Ι (λαϊκ.) επιφανειακός: *-τραύμα.* **ξώπορτα** (η) > εξώπορτα **ξωτικιά** (η) η νεράιδα (βλ.λ.).
ξωτικό (το) Ιμεσν.] πλάσμα υπερφυσικό, καλό ή κακό πνεύμα, που σύμφωνα με διάφορες λαϊκές δοξασίες στοιχειώνει σπίτια εγκαταλελειμμένα ή έρημες τοποθεσίες: *έβλεπε στον ύπνο του ξωτικά και νεράιδε■"* συν. δαιμονικό, στοιχειό, **ξωτικός,** -ή, -ό ■» εξωτικός
ξώφαλτσα επίρρ. (λαϊκ.) επιφανειακά, μόλις στην επιφάνεια τού δέρματος: *το μαχαίρι τον πήρε ~.*
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ξώφαλσα,* βλ. λ. *ξώφαλτσος}.* **ξώφαλτσος,** -η, -ο κ. **ξώφαρ(τ)σος** (χτύπημα) που γίνεται επιφανειακά. μόλις αγγίζοντας το δέρμα: ~ *σφαίρα* (βολή που πέρασε ξυστά).
[γ.τυμ. < μεσν. *ξώφαλσος* < *ξω- + φάλσος! φάλτσος* (βλ.λ.)]. **ξώφτερνος,** -η, -ο κ. **εξώφτερνος** (για υπόδημα) αυτός πυυ δεν κλείνει από πίσω και αφήνει τη φτέρνα ελεύθερη.
ΙΕΤΥΜ. < *εξώφτερνος* < *εξω- + -φτερνος< φτέρνα}.* **ξώφυλλο**
(το) -» εξώφυλλο

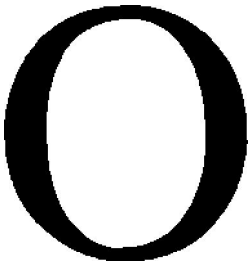

Ο, ο: όμικρον, το δέκατο πέμπτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Κατά τους ιστορικούς τής ελληνικής γραφής το γράμμα όμι- κρον προήλθε από το βυρειοσημιτικό γράμμα 'ayin, που σήμαινε «το μάτι». Από το γράμμα αυτό. που δήλωνε στη βορειυσημιτική ένα ηχηρό διαρκές λαρυγγικό σύμφωνο, οι Έλληνες δημιούργησαν τν φωνήεν *ο* (όπως από το κλειστό λαρυγγικό σύμφωνο OJeph έπλασαν το φωνήεν *α* και από το άηχο διαρκές λαρυγγικό σύμψωνο hc' έπλασαν τν φωνήεν ε). Αυτό έγινε είτε ακρυψωνικώς μέσα) ενός διαλεκτικού τύπου oyin (ο-yin) είτε με αλλαγή τής χρήσης τού 'ayin. πυυ «περίσσευε» στην Ελληνική. Μάλιστα, επειδή το γράμμα δήλωσε στυ προευκλείδειυ αλφάβητο και τη νόθο δίφθογγο [(>1. πυυ πρώιμα εξελίχθηκε φωνητικά σε *ου* [u], τν γράμμα Ο στο αρχαίυ ελληνικό αλφάβητο ονομάστηκε **ού** (όπως και το Ε για τον ίδιο λόγο ονομάστηκε στην αρχαία **ει,** επειδή δήλωνε τη νόθο δίφθογγο [ej, πυυ στυ ευκλείδειο αλφάβητο γράφτηκε ως *ει).* Μετά τη δημιυυργία τής ονομασίας έ **ψιλόν** (πυυ προήλθε από την αντίθεση I* και Η) το Ο ονομάστηκε **ό μικρόν** αντιτιθέμενο προς το **ώ μέγα,** πυυ πρυήλθε μορφικά με τη διάσπαση τού κύκλου τού γράμματος Ο στυ κάτω μέρος και διάνοιξη των άκρων πυυ προέκυψαν από τη διάσπαση (Ω). Τυ γράμμα Ο μέχρι το 403 π.Χ. δήλωνε το βραχύ *ο* (ϋ: ΛΟΓΟΣ), το μακρό ανοιχτό [ζ>], δηλ. το *ω* (ΑΙΟΝΟΝ) και τυ μακρό κλειστό *ο* |Γ>1, τη νόθο δίφθυγγυ που προέκυψε από συναίρεση ή αντέκταση (ϋ; ΠΟΝΟ = *πόνου.* ΔΕαΟΤΕ = δηλοϋτε). Στο ευκλείδειο αλφάβητο (μετά το 403 π.Χ.) διαφορυποιήθηκε το *ο* από το *ω* και το *ου* (ΛΟΓΟΣ

ΑΙΩΝΩΝ - ΠΟΝΟΥ, ΛΗΛΟΥΤΕ). πράγμα πυυ συνεχίζεται μέχρι σήμερα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αλφάβητο. γραφή.*

Ο, ο όμικρυν το δέκατο πέμπτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *όμικρον: αριθμός).* **Ο** αντων. αναφορική ■ » υς. η, ο **Ο, η, ΤΟ** τυ υριστικό άρθρο

ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
Ονομ. ο. η. το	Ονυμ. υι. οι. τα
Γεν. τού. τής. τυύ	Γεν. των, των. των
Λιτ. τον, τη(ν), το	Λιτ. τυυς. τις. τα

Τοποθετείται πριν από ονόματα, ουσιαστικά ή επίθετα, ή πριν από λέξη ή φράση που χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό- ειδικότερα: 1. προτάσσεται σε προσηγορικά ουσιαστικά, καθιστώντας τα συγκεκριμένα. ορίζοντάς τα (μπορεί να παρεμβάλλεται επίθετο ή μετοχή): *δώσε μου τον αναπτήρα σου* (κατ' αντιδιαστολή πρυς τυ ώσε *μου έναν αναπτήρα,* όπου δεν καθορίζουμε ποιυν συγκεκριμένο αναπτήρα εννοούμε) || *Ποια γραβάτα σου αρέσει; -Η γραβάτα με τις μπλε ρίγες* || *-Για ποια γυναίκα μού μιλάς; -Για την ψηλή γυναίκα με το καπέ- λο* || *ο γυιος τού γείτονα* || ο *εγωισμός είναι ελάττωμα* || *συναντηθήκαμε στο* (σε + τυ) *σπίτι μου* 2. (υικ.-πρυφέρεται τονισμένο) δηλώνει ότι κάτι είναι μοναδικό, τυ καλύτερο: *Αν μου άρεσε; Ήταν το τρα- γούδι!* || *είναι και η ομάδα!* || *έχει τη φωνή!* **3.** ορίζει σύνολο ομοειδών: *το αηδόνι έχει ωραία φωνή* (όλα τα αηδόνια) jj ο *έμπορος ενδιαφέρε- ται για το κέρδος* **4.** προτάσσεται σε κύρια ονόματα: ο *Νίκος* j! *η Ελένη* || τα *βουνά τής Ιί/Λάδας* || *οι όχθες τού Έβρου* || ο *Έλληνας αγαπά την καλοπέραση* (υι Έλληνες γενικά) 5. πρυτάσσεται σε παράθεση, που προσδίδει στυ υυσιαστικό μια ιδιότητα: *Φίλιππος ο Δεύτερος* (Φίλιππυς Β') || *Αίας ο Τελαμώνιος* || *Αγιος Δημήτριος ο Μυροβλήτης* || *καατανέα η εδο)διμος* (επιστημ. η καστανιά) 6. έχει επιμεριστική λειτουργία: *πληρώνομαι 200.000 δρχ. τον μήνα* || *δύο φορές την ημέρα* || *20.000 δρχ. ο (κάθε) εργάτης* 7. (σε αιτ.) προτάσσεται σε ουσιαστικά που δηλώνουν χρόνο: θα *σας δω την Τρίτη ι την άλλη εβδομάδα* || *τα καλοκαίρια ταξιδεύω πολύ* 8. προτάσσεται σε αριθμητικά δηλώνοντας (α) το ενταίο σύνολο: *θα δω τους τρεις σας αργότερα* || (+και) *και τα δύο δώρα μού* αρέσουν *πολύ* (β) μέρος ευρύτερου συνόλου: ο *ένας από σας* || *οι δύο από τους / στους πέντε* (γ) (μετά τυ σε) ώρα ή ημερομηνία: *θα έρθω στις τρεις και δέκα* || *στις 31 Μαρτίου τελειώνουμε 9. ουοιαστικοκοιεί άλλα* μέρη τού λόγου (επίθετα, αντωνυμίες, μετοχές κ.λπ.) στα οποία προτάσσεται: *-Ιίοιες γυναίκες σου αρέσουν: -Οι μελαχρινές* || *-Ποιο είναι το αυτοκίνητό σου; Το κόκκινο*

γο *καλό* II *και εσύ και ο άλλος* J. *κανείς δεν ξέρει το γιατί* (την αιτία) II *το να κάνει κανείς το καλό...* || *το ότι θέλεις δεν σημαίνει και ότι μπορείς...* 10. σχηματίζει τυν υπερθετικό βαθμό, πρυτασσόμενο επιθέτων συγκριτικού βαθμού: ο *καλύτερος απ'ό/^ους* || γο 7Π0 *ωραίο δώρο* 11. προτάσσεται σε επιρρήματα (α) επιθετικοποκόντας τα: ο *κάτω κόσμος* (β) (υυδ. πληθ. τα) πλεοναστικά: ώς *τα σήμερα* || *έλα προς τα κάτω* (αντί *έλα κάτω)* 12. προτάσσεται σε προτάσεις ουσιαστικο- ποιώντας τες: *με το να θυμώνεις δεν κερδίζεις τίποτε* (αντί *με τον θυμό)* || ΓΟ *ότι είναι σπουδαίος γιατρός δεν αμφισβητείται από κανέναν \\ το τι θέλεις* εσύ *δεν μ" ενδιαφέρει καθόλου* 13. (το υυδ. στυν εν.) πρυτάσσεται σε λέξη ή φράση (α) πυυ εξετάζεται ως λέξη ή φράση (μεταγλωσσική λειτουργία): ΓΟ «*άδικος» είναι επίθετο* || *το «η Μαρία»* είναι ΓΟ *υποκείμενο τού* "έδωσε» *στην πρόταση «η Μαρία έδωσε το βιβλίο στον Γιώργο»* (β) που αποτελεί τίτλο έργου: *η τηλεόρα- οη είχε χθες το «Αντίο, παλλακίδα μου»* || ΓΟ *αγαπημένο της τραγούδι είναι* ΓΟ *<-Τα δάκρυά μου είναι καυτά».* ΣΧΟΛΙΟ λ. *άρθρο.*

|εγυμ. < αρχ. ὁ< I.E. *so-. πβ. σανσκρ. sa, γοτθ. sa. τυχ. sc. αρχ. λατ. sa- psa «η ίδια» (από υπυ το p. sum «είμαι») κ.ά. Βλ. κ. *ή,* γο|.

-ο- / **-ό-** ΓΛίίΣΣ. συνδετικό φωνήεν το υπυίο παρεμβάλλεται μεταξύ δύο συνθετικών μιας σύνθετης λέξης: *ζάχαρ(η) + -υ- + πλάστης> ζαχαροπλάστης. γυναίκ(α) + -ό- + παιδα > γυναικόπαιδα, παιδ(ί) + ο- + τόπος > παιδότοπος, γουδ(ί) + -ο- + χέρι > γουδοχέρι.*

Ιι·.τγ\ΐ. Συνδετικό φωνήεν τής Λρχ. και Ν. f-λληνικής με αφετηρία συνθετικά που έληγαν σε -ο- (λ.χ. αρχ. *όριστο-κρατία. λεπτο-λογώ. θεό-μορφος),* ενώ αργότερα επεκτάθηκε σε συνθετικά με διαφορετικό τελικό φωνήεν (λ.χ. αρχ. *ζωο-γονώ.* μτγν. κωμό-πολις κ.ά.].

Ο.Α. (η) Ολυμπιακή Αεροπορία.

Ο.Α.Α. (ο) Όμιλος Αντισφαίρισης Αθήνας.

Ο.Α.Α.Α. (υ) Οργανισμός Απασχόλησης και Ασφάλισης Ανέργων.

Ο.Α.Ε. (ο) Οργανισμός Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων.

Ο.Α.Ε.Δ. (υ) Οργανισμός Απασχόλησης Κργατικύ Δυναμικού.

Ο.Α.Θ. (ο) Οργανισμός Αποχέτευσης Θεσσαλονίκης.

Ο.Α.Κ.Α. (το) Ολυμπιακό Αθλητικό Κέντρο Αθήνας (Ολυμπιακό Στάδιο Καλογρέζας).

Ο.Α.Κ.Κ.Ε. (η) Οργάνο>ση για την Ανασυγκρότηση τύ Κομουνιστικού Κόμματος Ελλάδας.

Ο.Α.Ν. (ο) Οργανισμός Ανέλκυσης Ναυαγίων.

Ο.Α.Π. 1. (η) Οργάνωση για την Απελευθέρωση τής Παλαιστίνης **2.** (ο) Οργανισμός Αποχετεύσεως Πρωτευούσης.

Ο.Α.Σ. (ο) Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών.

Ο.Α.Σ.Α. (υ) Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Αθηνών.

Ο.Α.Σ.Ε. (ο) Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη· περιλαμβάνει 55 κράτη-μέλη, συμπεριλαμβανομένων των Η.Π.Α.. τού Καναδά, τής Ρωσίας και των πρώην Σοβιετικο>ν Δημοκρατιών τής Κεντρικής Ασίας- ιδρύθηκε το 1994 με στόχο τη διαφύλαξη τής ευρωπαϊκής ασφάλειας και σταθερότητας- σήμερα, υι ευθύνες τυυ εστιάζονται στην αποφυγή συγκρούσεων, στη διαχείριση κρίσεων και στην αντιμετώπιση των συνεπειών συγκρούσεων.

όαοη (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** έκταση γης μέσα σε έρημο, στην οποία υπάρχει νερό και βλάστηση 2. (μτφ.) (συνήθ. Η-γεν.) χώρος, περιστάσεις, μέσα στις οποίες επικρατεί κάτι ευχάριστο, μέρος ή δραστηριότητα πυυ πρυσφέρει τα στυιχεία εκείνα που αναζητεί κανείς και τα οποία λείπουν από το περιβάλλον του. τη ζωή τυυ *κ.λπ.: οι ώρες που περνώ στον κήπο μου. είναι μια - ηρεμίας μέσα στην έντονη ζωή που κάνω.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[LTYM. αρχ. *όασις*< αιγυπτ. wh't -κοίλωμα, λάκκος»|.

Ο.Α.Σ.Θ. (ο) Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης.

Ο.Α.Σ.Π. (ο) Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού κα\ Προστασίας.

Ο.Β. (η) Οργάνωση Βάσης.

Ο.Β.Α. (ο) Οργανισμός Βιομηχανικής Ανάπτυξης.

οβάλ επίθ. {άκλ.} αυτός πυυ έχει τυ σχήμα τού αβγού: ~ *πρόσωπο / τραπέζι* ΣΥΝ. ωοειδής· ΦΡ. *οβάλ γραφείο* η προεδρία των fl.fi.Λ.

|ΚΤΥΜ. < γαλλ. ovale < λατ. ovum «αβγό»}.

οβελιαίος, -α. -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που έχει το σχήμα οβελού **2.** ΑΝΑΤ. (α) αυτός που έχει διεύθυνση από εμπρός πρυς τα πίσω ή από την κυιλιά πρυς τη ράχη και αντιστρόωως (β) *οβελιαία ραφή* η ραφή με την υποία συνδέονται τα δύυ βρεγματικά υστά τύ κρανίυυ (γ) *οβελιαίος κόλπος* κάθε φλεβώδης κόλπος τής σκληρής μήνιγγας. που απομακρύνει το αίμα από τυν εγκέφαλο (δ) *οβελιαία σχιαμή* η σχισμή που χωρίζει τα δύο ημισφαίρια τύ εγκεφάλου (ε) *οβελιαίος άξονας* ο άξονας πυυ ενώνει σημείυ τής κυιλιακής επιφάνειας τύ σώματος με τη ράχη.

οβελίας (ο) {οβελκόν} (λόγ.) το αρνί που ψήνεται στη σούβλα, κυρ. κατά την ημέρα τύ Πάσχα.

Ι f.tym. αρχ. < *όβνλ,ός* «σούβλα - οριζόντια γραμμή» (βλ.λ.)|.

οβελίζω ρ. μετβ. {οβέλισα} **1.** (λόγ.-σπάν.) περνώ από οβελό (κάτι), για να το ψήσω ΣΥΝ. σουβλίζω · **2.** (στην έκδοση κειμένου πυυ παραδί- δεται από χειρόγραφα) περικλείω ανάμεσα σε υβελυύς (λέξεις ή φράσεις χωρίυ, που δεν είναι γνήσιες) ΣΥΝ. εξοβελίζω. - οβελισμός (ο) |μτγν.|. οβελιστής (ο).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. οβελός «σούβλα - οριζόντια γραμμή» (βλ.λ.)!.
οβελίσκος (ο) Ι.ΑΡΧΑΙΟΛ. Ο κωνικός, τετράεδρος, μονόλιθος και υψηλός στύλος που απολήγει σε μικρή πυραμίδα και τον οποίο συνήθ. τοποθετούσαν κατά ζεύγη στην είσοδο αρχαίων αιγυπτιακών ναών **2.** (γενικότ.) κάθε μνημείο που έχει τέτοια μορφή · **3.** η μικρή σούβλα
4. το τμήμα τού φάρου στο οποίο προσαρμόζεται φωτιστικό σύστημα (συνήθ. αυτόματης λειτουργίας).
[ητυμ. αρχ., υποκ. τού ουσ. *οβελός* «σούβλα - οριζόντια γραμιιή» (βλ.λ.)|.
οβελισμός (ο) -► οβελίζω
οβελιστήριο (το) {οβελιστηρί-ου | -ων) (επίσ.) το ψητοπωλείο, όπου μπορεί να φάει κανείς ψητό σούβλας, **οβελός** (ο) 1. (λόγ.) η σιδερένια και επιμήκης ράβδος, στην οποία περνιούνται κομμάτια κρέατος ή ολόκληρο σφάγιο για ψήσιμο ΣΥ\'. σούβλα · 2. η μεταλλική ράβδος που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό τού εσωτερικού τής κάννης όπλου ΣΥΝ. βέργα · **3. φιλολ.** οριζόντια γραμμή (-) που χρησίμευε για να δηλώνει συμβολικά ότι το αντίστοιχο χωρίο τού αρχαίου κειμένου ήταν νόθο · χρησιμοποιήθηκε πρόκα από τον Ζηνόδοτο τον Εφέσιο (3ος αι. μ.Χ.) ή τον Αρίσταρχυ· αργότερα χρησιμοποιήθηκε και ο *οβε?.ός περιστιγμένος*, δηλ. με μία τελεία πάνω και μία κάτο), για να δηλωθούν τα περιττά χωρία. [ftym. < αρχ. *οβελός / όδελός* «σούβλα οριζόντια γραμμή», αβεβ. ετύμου, χωρίς αποδεδειγμένες αντιστοιχίες σε άλλες γλώσσες. Ύο αρχικό *ό-* είναι προθεματικό, ενώ η εναλλαγή *-β- ί -δ-* οδηγεί στην εκδοχή ότι πρόκειται για αντιπροσώπευση τού χειλοϋπερωικού *gʷ- (θ. *gʷel*). iacoc υπό την επίδρ. των λ. *βέ/^-ος*, *βελ-όνη*. Ομόρρ. *ό-βολ-ος* ,ίβλ.λ.)].
όβερ (το) {άκλ.} (σε συνομιλία μέσω ασυρμάτου) για να δηλωθεί το τέλος φράσης: *ελήφθη* (ενν. *το νήμα*), *~!*
[F.TYM. < αγγλ. over, στη σημ. «τέλος (τής συνομιλίας ή τής σύνδεσης) »\.
οβίδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) το βλήμα πυροβόλου που είναι συνήθ. κυλινδρικό με κωνική απόληξη, γεμάτο εκρηκτικές ύλες και εκρήγνυται στο έδαφος ή στον αέρα: *έκρηξη οβίδας* |) *εγκαφοφλεγής ~* jj *~ μέσον / μεγά/.ου διαμετρήματος*.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. obus (καθ. *οβίς, -ίδος)* < γερμ. Houbitze «οβιδοβόλο» < τσεχ. haufnice «καταπέλτης»[. **οβιδοβόλο** (το) [1847] πυροβόλο όπλο μέσου βεληνεκούς. με σχετικά κοντή κάννη, το οποίο εκτοξεύει οβίδες, προσβάλλοντας επιτυχέστερα στόχους σε λοφώδεις ή ορεινές περιοχές.
[ΕΤΥΜ. < *οβίδα* + *-βόλο* < *βάλλω*. απόδ. τού γαλλ. obusicr (βλ. λ. *οβίδα)]*.
οβιδουλκός (ο) ΣΤΡΑΤ. το μικρό κοχλιωτό και σιδερένιο εργαλείο σχήματος Τ, το οποίο χρησίμευε παλαιότερα για την εξαγωγή τού επικρουστήρα των οβίδο)ν.
[f.tym. < *οβίδα + -ονλκός< έλκω]*. **όβολο** (το) **1.** ο οβολός (βλ.λ.) **2.** (ειρων.) *όβολα* (τα) τα χρήματα. [ετυμ. < *οβολός* (βλ.λ.). με αλλαγή γένους κατά τις ονομασίες των περισσοτέρων νομισμάτων, λ.χ. *δεκάρικο, χι/αάρικο* κ.τ.ό.].
οβολός (ο) **1.** αρχαίο αττικό νόμισμα, που ισοδυναμούσε προς το 1/6 τής αττικής δραχμής **2.**(παλαιότ.) το νεοελληνικό χάλκινο κέρμα, που είχε αξία πέντε λεπτών συν. πεντάλεπτο, πεντάρα **3.** (μτφ.) μικρό χρηματικό ποσό, μικρή χρηματική συνεισφορά: *κα/.είστε να προσφέρετε κι* εσείς *τον - σας για έναν κοινωφε/.ή σκοπό*■ ΦΡ. (μτφ.) *οβολός τής χήρας* βλ. λ. *χήρα*.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < οβελός (βλ.λ.). με αφομοίωση κατά τα όμοια φωνήεντα που περιβάλλουν τη μεσαία συλλαβή].
Οβριός (ο) [μεσν.Ι, **Οβριό** (η) (λαϊκ.) ο Εβραίος / η Εβραία. – **οβριακός,** -ή, -ό.
Ο.Β.Σ.Α. (η) Ομοσπονδία Βιοτεχνικών Σωματείων Ελλάδος.
Ο/Γ Οχηματαγωγό (ενν. πλοίο).
Ο.Γ.Α. (ο) Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων.
ογδ0η (η) -► όγδοος **ογδοηκοντα** (το) ► ογδόντα
ογδοηκοντα- κ. **ογδοηκοντά-** κ. **ογδοηκοντ-** [αρχ.| (λόγ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό ογδόντα (80): *ογδοηκοντα-ετής. ογδοηκοντ-άκις* 2. είναι ογδόντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *ο γδο η κο ν τα-- κλ ά σ ι ο £.*
ογδοηκονταετηριδα (η) ► ογδοηκοντα-, -ετηρίδα **ογδοηκονταετής,** -ής, -ές -» ογδοηκοντα-. -ετής **ογδοηκονταετία** (η) ► ογδοηκοντα-, -ετία
ογδοηκοντάκις επίρρ. -> ογδοηκοντα-. -άκις **ογδοηκονταπλάσιος,** -α, -ο -⁺ ογδοηκοντα-, -πλάσιος **ογδοηκοντούτης** (ο) |αρχ.J {ογδοηκοντουτών}, **ογδοηκοντούτις** (η) {ογδοηκοντούτιδος | ογδοηκοντουτίδων| (λόγ.) πρόσωπο ηλικίας ογδόντα ετών ΣΥΝ. ογδοηκονταετής, ογδοντάχρονος. **ογδοηκοστός,** -ή. -ό (επίσης γράφεται 80ός στην αραβική αρίθμηση. ΓΓ ή π' στην ελληνική και Ι.ΧΧΧ στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό ογδόντα (80) (βλ. κ. λ. *αριθμός*. I UN.).
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *όγδοήκοντ«* |. **ογδόντα** (το) {άκλ.} **1.** εβδομήντα εννέα συν ένα, αριθμός ίσος με οχτώ δεκάδες, ο αριθμός 80 (βλ. λ. *αριθμός*, πιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 80. Ηπίσης (λόγ.) **ογδοηκοντα** [αρχ.].
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *όγδοήντα* < αρχ. *όγδοήκοντα}*. **ογδοντα** - κ. **ογδοντα-** κ. **ογδοντ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό ογδόντα (80): *ογδυντά-χρονος. ογδυντα-ετία, ογδοντ-άδα* 2. είναι ογδόντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *ογδοντα-πλάσιος*.
ογδοντάδα (η) [μεσν.Ι σύνολο ογδόντα προσώπων ή όμοιων πραγμάτων: *μια ~ νέων / μολνβιών*. **ογδοντάρης** (ο) {ογδοντάρηδες}. **ογδοντάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο ηλικίας ογδόντα ετών ή περίπου ογδόντα συν. ογδοηκονταετής, ογδοντάχρονος (βλ. λ. *αριθμός*. ΠΙΚ).
(ΕΓΥΜ. < *ογδόντα* + παραγ. επίθημα *-άρης]*. **ογδονταριά** (η) {χωρ. πληθ.} ογδ'όνταστη φρ. ***καμιά ογδονταριά*** περίπου ογδόντα: *στη συγκέντρωση μαζεύτηκαν* - (βλ. λ. *αριθμός*, πιν.). [ετυ.μ. < *ογδόντα* + παραγ. επίθημα *-αριά*. **ογδοντάχρονος,** -η. -ο αυτός που έχει ηλικία ή διάρκεια ογδόντα ετών: *~ άνδρας / ειρήνη*. **όγδοος,** -η (λόγ. *ογδόη*), -ο (επίσης γράφεται 8ος στην αραβική αρίθμηση, Η' ή η'στην ελληνική και vili στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό οκτώ (8) · φρ. ***όγδοο θαύμα*** για κάτι πολύ σημαντικό που μπορεί να προστεθεί στα επτά θαύματα τού κόσμου **2. όγδοος** (ο) (α) {ογδόου} υ όγδυος όροφος πολυκατοικίας (β) ο όγδοος μήνας τού έτους, ο Αύγουστος: *στις 15/8 (δεκαπέντε ογδόον) είμαστε συνήθως στην Τήνο* **3.** ***όγδοη*** (η) (α) η όγδοη ημέρα κάθε μήνα: *η 8/3 (ογδόη Μάρτιον) είναι η ημέρα τής γυναίκας* (β) μους. η όγδοη βαθμίδα στις επτάφθογγες κλίμακες ΣΥΝ. οκτάβα ***4.** ***όγδοο*** (το) {ογδό-ου | -ων} (α) καθένα από τα οκτώ ίσα μέρη, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο: *η σύζυγος τον αποθανόντος δικαιούται τα 2/8 (δύο όγδοα) τής κληρονομιάς* (β) σχήμα βιβλίου, τού οποίου η σελίδα έχει μέγεθος ίσο με το ένα όγδοο (1/8) τής κλασικής τυπογραφικής σελίδας (βλ. κ. λ. *αριθμός*, πιν.).
[ετυμ. αρχ. < **όγδο(Γ)ος* (πβ. λατ. octavus, γοτθ. ahtuda. αρχ. γερμ. ahlow-i) < *οκτώ* (βλ.λ.), πιθ. κατ' αναλογίαν προς το σχήμα *έπτά-εβδο- μος* (βλ.λ.)Γ **Ο.Γ.Ε.** (η) Ομυσπυνδία Γυναικών Ελλάδος.
ο γέγονε γέγονε *(ό γέγονε γέγονε)* (αρχαιοπρ.) ό,τι έγινε έγινε · για να δηλωθεί ότι δεν μπορεί να αλλάξει πια αυτό που έχει ήδη γίνει: *~* ας δούμε από 'δώ και μπρος πώς θα αποφύγονμε ανάλογα σφάλματα*.
ογκανίζω ρ. αμετβ. {ογκάνισα} (για γάιδαρο) γκαρίζω. – **ογκάνισμα** (το) κ. **ογκσνισμός** (υ).
[ετυμ. < αρχ. *όγκώμαι (-άο-)*, κατά το *μουκανίζω*. Το αρχ. *όγκώμαι*. εκφραστ. σχηματισμός σε *-άω* (πβ. *βοάω. βρυχάομαι. γοάω, μνκάομαι* κ.ά.), < I.K. *enq- / *onq- «βογγώ. μουγκρίζω», πβ. λατ. uncare «μουγκρίζω» (για αρκούδα), αλβ. nckonj «μουγκρίζω», ρωσ. jacu]. **ογκηθμός** (ο) (λόγ.) η φο>νή τού γαϊδάρου συν. γκάρισμα.
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *όγκώμαι* (βλ.λ.)}. **ογκίδιο** (ο) * όγκος
ογκογονίδιο (το) {ογκογονιδί-ου | -ων} ιατρ. μεταλλαγμένο γονίδιο, που προκαλεί ανεξέλεγκτη διαίρεση των κυττάρων, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη όγκου. **ογκογόνος,** -ος. -ο ιατρ. αυτός που προκαλεί όγκους.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oncogenej. **ογκόλιθος** (ο) [1884] {-ου κ. -ίΟου | -ων κ. -ίθων. -ους κ. -ίθους} **1.** η ακατέργαστη πέτρα μεγάλων διαστάσεων, η υποία χρησιμοποιείται και ως δομικό υλικό. κυρ. στα λιμενικά έργα 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για κάποιον/κάτι πυλύ μεγάλης αξίας, **ογκολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. ο θεωρητικός και πειραματικός κλάδος τής ιατρικής, που ασχολείται με τη διάγνωση, τη μελέτη και την αντιμετοίπιση των όγκων που σχηματίζονται στο ανθρώπινο σώμα.
ογκολόγος (ο/η), **ογκολογικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oncologiej.
ογκομετρία (η) {ογκομετριών} η μέτρηση τού όγκου σωμάτων. Επίσης **ογκομετρική.**
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. volumetric (νόθο σύνϋ.)[. **ογκομετρικός,** -ή. -ό [1870] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μέτρηση τού όγκου ρευστών: *- αντλία / συμπιεστής* 2. ***ογκομετρική*** (η) η ογκομετρία (βλ.λ.) **3.** ΧΗV1. ***ογκομετρική ανάλυαη*** μέθοδος χημικής ανάλυσης κατά την οποία ο ποσοτικός προσδιορισμός μιας ουσίας πραγματοποιείται με μέτρηση τού όγκου διαλύματος αντιδραστηρίου που απαιτείται για την πλήρη αντίδραση τής ουσίας που προσδιορίζεται.
ογκομετρικ-ά / -ώς επίρρ.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. volumetrique (νόθο σύνθ.)|. **ογκόμετρο** (το) 11886] {ογκομέτρ-ου [-ων| φυς. όργανο πυυ χρησιμεύει στη μέτρηση τού όγκου ενός σώματος χωρίς τη βύθισή του σε υγρό' συνήθ. χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό τής πυκνότητας και τού ειδικού βάρους στερεών σωμάτων που είναι πορώδη ή έχουν μορφή σκόνης.
[εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. volumetre (νόθο σύνθ.)|. **ογκόπαγος** (ο) [1894] {ογκοπάγ-ου j -ων, -ους} όγκος πάγου μεγάλων διαστάσεων, που επιπλέει στις αρκτικές και ανταρκτικές θάλασσες συν. παγόβουνο.
όγκος (ο) **1.** η έκταση στυν τρισδιάστατο χώρο · ο χώρος που καταλαμβάνει στερεό σώμα ή ρευστή μάζα, βασική μονάδα μετρήσεως τού οποίου είναι το κυβικό μέτρο (in') ή το λίτρο· (συνεκδ.) 2. οι διαστάσεις, το μέγεθος σιυματος **3.** σώμα θεωρούμενο ως μάζα: ο *κύριος ~ τής διαδήλωσης έχει ήδη περάσει την I Ιλ,ατεία Συντάγματος* || (μτφ.) *«πλακωμένη από όγκονς σιο>πής»* (Λ. Ζωγράφου) **4.** (ειδικότ.) η ένταση και το μέγεθος ήχου ή φωνής, η ιδιότητα ήχου ή φωνής να δημιουργεί την εντύπωση ότι έχει υλική υπόσταση, ότι γεμίζει τον χώρο
μεγάλο πλήθος ομοειδών αντικειμένων: *- επιστολών τον περίμενε* στο *γραφείο του* συν. σωρός, πλήθος 6. η μεγάλη ποσότητα, το μεγάλο μέγεθος: ro *αν 0α είμαι εύκαιρος εξαρτάται από τον ~ εργασίας πον με περιμένει* || ο — *των συναλλαγών στο Χρηματιστήριο* 7. (μτφ.) η ιδιαίτερη βαρύτητα, η σπουδαιότητα: *ο ~ τής πνευματικής τον προσφοράς* · 8. ιατρ. (α) μάζα κυτταρικού ιστού που εμφανίζεται χωρίς

εμφανή αιτία σε μέρος τού σώματος και χωρίς να συμβάλλει σε κά- ποια από τις φυσιολογικές λειτουργίες τού οργανισμού' αναπτύσσεται ανεξέλεγκτα και ανεξάρτητα από τους ιστούς που την περιβάλλουν (β) *καλοήθης όγκος* όγκος σαφούς περιγράμματος, που δεν εισβάλλει σε άλλους ιστούς και δεν κάνει μεταστάσεις, π.χ. το λίπωμα. το νευρίνωμα κ.ά. (γ) *κακοήθης όγκος* όγκος που αναπτύσσεται παθολογικά, εισβάλλοντας στους γύρω ιστούς και καταστρέφοντας όργανα (πβ. κ. λ. *καρκίνος)* συν. καρκίνωμα. -- (υποκ.) **ογκίδιο** (το) [18911 (σημ. 8). « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-*.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *-εγκ-* τού απρφ. *έν-εγκ-εῖν*. το οποίο χρησιμοποιήθηκε ως αόρ. β' τού ρ. *φέρω*. Το *έν-εγκ-εῖν* (< *cn- k-) αποτελεί αναδιπλασιασμένη μορφή τού θ. *on-ek- (> *ενεκ-*. πβ. *δι- ηνεκ-ής)*. που συνδ. με σανσκρ. an-amsa «έφθασα». λιθ. ncs-ii «φέρνω». αρχ. σλαβ. nes-9, λατ. nanciscor «λαμβάνω» κ.ά. Στην ιατρ. σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. tumeur[. **ογκούμαι** ρ. ► ογκώνομαι

ογκρατέν (το) (παλαιότ. ορθ. *(ύγκρατέν* κ. *ω γκρατέν)* {άκλ.} **1.** τρόπος παρασκευής φαγητών, συνήθ. στον φούρνο, με άσπρη σάλτσα (μπεσαμέλ) και αβγά 2. (ως επίθ.) (φαγητό) που έχει μαγειρευτεί με τον παραπάνω τρόπο: *μακαρόνια ~*.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. au gratin < gratin «υπόλειμμα φαγητού, κρούστα» < grattcr «αποξέω» (< φρανκον. *kratton)[. **ογκώδης,** -ης, -ες Ιαρχ.] Ιογκώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών ογκωδέστερος, -ατος} **1.** αυτός που έχει μεγάλο όγκο. που καταλαμβάνει πολύ χώρο: *~ τόμος / βιβλιογραφία / έπιπλο / δέμα* ΣΥΝ. ευμεγέθης ΛΝΤ. ισχνός 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη λεπτότητας και κομψότητας ΣΥΝ. χοντροκομμένος, άκομψος, άχαρος ΑΜ. λεπτός, αβρός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **όγκωμα** (το) [μτγν.] {ογκώμ-ατος | -ατα, -άτων} ΛΝΑΤ. παθολογική προεξοχή ιστού: *ανχενικό/ ινιακό / μετωπιαίο / βρεγματικό ~*. **ογκώνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ογκώ-θηκα. -μένος} αυξάνω σε όγκο ΣΥΝ. μεγαλώνω, μεγεθύνομαι, εκτείνομαι ΛΝΤ. μικραίνω, περιορίζομαι, συστέλλομαι. συρρικνώνομαι. Ηπίσης (λογιότ.) **ογκούμαι** Ιαρχ.] {-ού- σαι...}. – **όγκωση** (η) [αρχ.|. **ογκωτικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, πληρώ.*

[f.tym. < αρ^. *ογκούμαι (-όο-)* < *όγκος*\.

-ογλου κ. **-ογλου** κατάληξη νεοελληνικών επωνύμων μικρασιατικής κατά κανόνα, προέλευσης: *Παπάζ-ογλου. Πφραίμ-ογλου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταγωγή.*

[ι-ΤΥΜ. Επίθημα κυρίων ονομάτων, που προέρχεται από το τουρκ. -oglu (< o|ul «γυιος»). το οποίο φέρουν Ήλληνες κυρ. μικρασιατικής καταγωγής και απαντά τόσο σε τουρκικής όσο και σε άλλης αρχής επώνυμα (λ.χ. *Τερζ-όγ/.ου* < τουρκ. terzi «ράφτης». *Μουράτ-ογλου* < τουρκ. murat «επιθυμία», αλλά και *Κο)στ-ογλου, Ιορδάν-ογλου).* Μετά το προσφυγικό κύμα των αρχών τού 20ού αι. αρκετοί 'Κλληνες αντικατέστησαν τυ επίθημα *-ογλου* με το (λατ. αρχής) -(ό)ττουλος ή το (λόγ.) *-ίδης.* λ.χ. *Τερζόγλου* * *Τερζ-όπουλος. Ψάλτογλου* — ► *Ψαλτ-ίδης* κ.ά.|.

οδαλίσκη (η) {σπάν. οδαλισκών} (λόγ.) η σκλάβα στο χαρέμι Οθωμανού ηγεμόνα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. odalisque < τουρκ. odalik «η θαλαμηπόλος» < oda «δωμάτιο» (> *οντάς.* ο)].

Ο.Δ.Δ.Ε.Π. (ο) Οργανισμός Διοικήσεως και Διαχειρίσεως Εκκλησιαστικής Περιουσίας.

Ο.Δ.Δ.Υ. (ο) Οργανισμός Διαχειρίσεως Δημοσίου Υλικού, **όδευμα** (το) Ιμτγν.| {οδεύμ-ατος | -ατα. -άτων] (α) στρατ. (σε οχυρωματικά έργα) η σήραγγα ή η τάφρος που χρησιμοποιούν οι στρατιώτες ως δίοδο (β) (γενικότ.) διόδοι διαφυγής σε μεγάλες εγκαταστάσεις.

όδευση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** (λόγ.) η πορεία προς συγκεκριμένο τόπο 2. στρατ. (α) η πορεία στρατιωτικών δυνάμεων μέσω οδευμάτων (β) η διάνοιξη οδευμάτων σε περίπτωση πολιορκίας 3. δίοδος διαφυγής σε μεγάλες εγκαταστάσεις, π.χ. αεροδρόμια **4.** γοιιογρ. η μέθοδος προσδιορισμού των γεωγραφικών συντεταγμένων διαδοχικών σημείων τής επιφάνειας τής Γης.

οδεύω ρ. αμετβ. {όδευσα} (λόγ.) **1.** (α) βαδίζω προς συγκεκριμένο τόπο συν. πορεύομαι (β) (για διαδικασία που βρίσκεται στον δρόμο για την ολοκλήρωσή της) κατευθύνομαι: *το ζήτημα οδεύει προς την οριστική λύση του || τα πράγματα οδεύουν προς μια νέα κατάσταση*

φυς. *οδεύον κύμα* κύμα που μεταδίδεται στον χώρο συν. τρέχον. ** σχολιο λ. *οδός,*

[ετυμ. < αρχ. *όδεύο)* < *όδός*\. **οδήγηση** (η) |μτγν.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** το να οδηγεί κανείς (κάτι/κάποιον) 2. (συνήθ. ειδικότ.) το να οδηγεί κανείς αυτοκίνητο, όχημα: *άδεια οδηγήσεως* αυτοκινήτου / *μοτοποδη/λτου* || *προσεκτική / γρήγορη / επιθετική* ~. Επίσης **οδήγημα** (το). **οδηγητής** (ο) αυτός που καθοδηγεί, που κατευθύνει προς την πραγματοποίηση συγκεκριμένου σκοπού: *πολιτικός* ~ ΣΥΝ. καθοδηγητής, ινστρούχτορας.

ΙΕΤΥΜ, < μτγν. *όδηγητήρ, -ήρος* < αρχ. *όδηγώ].* **οδηγητικός,** -ή. -ό Ιμτγν.) αυτός που είναι ικανός ή κατάλληλος να οδηγεί ΣΥΝ. καθοδηγητικός. **οδηγήτρια** (η) Ιμτγν.] {οδηγητριών} **1.** γυναίκα που οδηγεί κάποιους προς ορισμένη κατεύθυνση 2. (με κεφ.) (α) εκκλης. προσωνυμία τής Παναγίας: *ΐΐαναγία η* ~ (β) καλ. τεχν. αγιογραφική παράσταση τής Θεοτόκου, η οποία με το αριστερό της χέρι κρατά τον Χριστό βρέφος και τον δείχνει με το δεξί. οδηγώντας τους πιστούς προς Αυτόν · 3. η επιφάνεια πάνω στην οποία ολισθαίνει μηχανικό εξάρτημα ΣΥΝ. ολκός. Επίσης (λαϊκ*.) **οδηγήτρα** (σημ. 1. 2).

Οδηγία (η) {οδηγιών} (συνήθ. στον πληθ.) **1.** η υπόδειξη που απευθύνεται σε κάποιον για το πώς πρέπει να ενεργήσει: *του έδωσα οδηγίες πώς να συναρμολογήσει το μηχάνημα || οδηγίες προς ναυτιλλομέ- νους || ταξιδιωτική οδηγία* (βλ. λ. *ταξιδιωτικός)·* **φρ.** ***οδηγίες χρήσε- ως*** οι γραπτές πληροφορίες που περιγράφουν πώς πρέπει να χρησιμοποιηθεί συγκεκριμένο αντικείμενο: *~ φαρμάκου / μηχανήματος 2.* η δεσμευτική υπόδειξη ανώτερου προς κατώτερο: *οι ~ που έχω από τον διευθυντή μου είναι να μην αφήσω κανέναν να τον δει* **συν.** εντολή **3. νομ.** ***(κοινοτική) οδηγία*** πράξη τού Συμβουλίου ή τής Επιτροπής τής Ευρο)παϊκής Ένωσης, με την οποία ζητείται από το κράτος-μέλος προς το οποίο απευθύνεται να θεσπίσει ή να τροποποιήσει εθνική νομοθεσία εντός τακτής προθεσμίας για την επίτευξη των στόχων που καθορίζονται σε αυτήν, χωρίς να το δεσμεύει ως προς τα μέσα με τα οποία θα την πραγματοποιήσει· αποτελεί πηγή τού παράγωγου κοινοτικού δικαίου **συν.** ντιρεκτίβα.

Ιετυμ. < μτγν. *οδηγία* < *όδηγός*\.

οδηγισμός (ο) διεθνής οργάνωση νεότητας, παλαιότ. μόνο κορι- τσιών, που αποσκοπεί στην ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη δημιουργική αξιοποίηση τού ελεύθερου χρόνου μέσα από αυτοδιοικού- μενες ομάδες.

οδηγός (ο/η) **1.** αυτός που οδηγεί όχημα: *προσεκτικός / έμπειρος ~ || ~ Ι.Χ. αυτοκινήτου / ταξί/ λεωφορείου / άμαξας || σχολή οδηγών || εξέταση των υποψηφίων* - **συν.** (γαλλ.) σοφέρ · 2. αυτός που προπορεύεται. δείχνοντας τον δρόμο στους άλλους: *για να φτάσεις στην κορυφή τού βουνού, χρειάζεσαι ~* **3.** αυτός πυυ δείχνει σε άλλους πώς πρέπει να πράξουν: *αυτός υπήρξε ο ~ μας στον αγώνα μας* 4. το πρόσωπο που συνοδεύει εκδρομείς (εκ μέρους ταξιδιωτικού γραφείου), για να τυυς δείξει τα αξιοθέατα και γενικότ. για να τους προσφέρει βοήθεια σε ό,τι χρειαστούν: *ο ~ ενός τουριστικού γκρουπ* **συν.** ξεναγός **5. στρατ.** αυτός που τοποθετείται πρώτος σε γυμναστική ή στρατιωτική παράταξη 6. νλυτ. το πλοίο που τίθεται επί κεφαλής ναυτικού σχηματισμού 7. (γενικότ.) οτιδήποτε μπορεί να καθοδηγήσει, να κατευθύνει: *η γνώση είναι χρήσιμος ~ τού ανθρώπου* 8. (α) βιβλίο που περιέχει χρήσιμες πληροφορίες: *~ μαγειρικής / υπηρεσιών τού Δημοσίου / νυχτερινής διασκέδασης || πολυσέλιδος ~ αγορών* (με καταστήματα και προϊόντα) (β) χρηστικό έντυπο ή φυλλάδιο, στο οποίο περιγράψεται ένας χώρος ή μία χώρα και το οποίο απευθύνεται σε ταξιδιώτες: *τουριστικός ~* {{ *- τής αρχαίας Αγοράς* / του *Βυζαντινού Μουσείου* **9. πληροφ.** συσκευή ενσωματωμένη στον υπολογιστή, η οποία εκτελεί ανάγνωση από και εγγραφή σε μαγνητικούς οπτικούς δίσκους, μαγνητικές ταινίες κ.λπ. · 10. (α) μέλος κλάδου τού οδηγισμού ο οποίος περιλαμβάνει παιδιά ηλικίας 11 έως 14 ετών (β) ***Μεγάλος Οδηγός*** μέλος κλάδου τού οδηγισμού ο οποίος περιλαμβάνει παιδιά ηλικίας 15 έως 17 ετών (βλ. λ. *οδηγισμός)* · 11. μεταλλική, ξύλινη ή πλαστική επιμήκης κατασκευή, συχνά με εσωτερική αύλακα, η οποία επιτρέπει να σύρεται παράθυρο, κουρτίνα κατά μήκος τής πόρτας κ.ά. *"■ **σχολιο** λ. ο<5ός.

[κτυμ. < μτγν. *οδηγός* < αρχ. *οδηγώ* (υποχωρητ.). Στη σημ. τού χειριστή οχήματος η λ. αποδίδει το γαλλ. conducteur. ενώ η σημ. «ξεναγός» αποδίδει το γαλλ. guide. Στην πληροφορική ο όρος αποδίδει το αγγλ. (disk) drive).

οδηγώ ρ. μετβ. {οδηγείς... | οδήγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** χειρίζομαι και κινώ (όχημα): *- αυτοκίνητο / λεωφορείο Ι μοτοσυκλέτα ι άμαξα || απαγορεύεται να οδηγείς μεθυσμένος* 2. δείχνω τον δρόμο σε (κάποιον), κατευθύνω προς ορισμένη κατεύθυνση: *τους οδήγησε μέσα από ένα άγνωστο μονοπάτι στην κρυφώνα || συνελήφθη και οδη- γήθηκε στον εισαγγελέα* **3.** υποδεικνύω σε (κάποιον) τρόπο δράσεο)ς και συμπεριφοράς: *ο σοφός δάσκαλος οδηγούσε τους νέους με το παράδειγμά του στην αρετή* **συν.** καθοδηγώ 4. χρησιμεύω (ως ίχνος, ένδειξη κ.λπ.) για να βρει κάποιος κάτι: *τα αποτυπώματα θα μας οδηγήσουν στον δράστη* 5. ωθώ. κάνω κάποιον να ενεργεί με ορισμένο τρόπο: *π τον οδήγησε στο έγκ/.ημα:* || (κ. μεσοπαθ.) *δρουν οδηγούμε- νοι από την επιθυμία τής προβολής* 6. (+σε) (α) καταλήγω κάπου: *πού οδηγεί αυτός ο δρόμος;* **φρ.** ***όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη*** βλ. λ. *Ρώμη* (β) έχω οκ αποτέλεσμα: *η έλλειψη μέτρου οδηγεί στη δυστυχία || οι ιδεολογικές διαφορές τούς οδήγησαν στη ρήξη* || (μτφ.) *αυτές οι επιλογές μάς οδηγούν σε εκλογική ήττα* ([(κ. μεσοπαθ.) *η επιχείρηση οδηγείται σε χρεωκοπία.*

Ιετυμ. < αρχ. *όδηγώ (-έω)* < *οδός* + *-ηγός* < *άγω* (με έκταση τού αρχικού φϊονήεντος εν συνθέσει). Η σημ. «χειρίζομαι όχημα» αποδίδει το γαλλ. conduir].

Οδησσός (η) πόλη τής Ουκρανίας και σημαντικό λιμάνι τού Ηύξει- νου Πόντου* με σημαντική ελληνική παρουσία στο παρελθόν. – **Οδεσσίτης** (ο). **Οδεσσίτισσα** (η).

[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο|.

Ο.Δ.Ι.Ε. (ο) Οργανισμός Διεξαγωγής Ιπποδρομιών Ηλλάδος.

οδικός, -ή. -ο 11833] 1. αυτός που σχετίζεται με τις οδούς, τους δρόμους, καθώς και με την κίνηση σε αυτούς: *- συγκοινωνίες / κόμβος/ συμπεριφορά /* αρπ?ρία / *ατύχημα*■ **ΦΡ.** (α) **Κώδικας Οδίκής ΚυκΑο-** ***φορίας*** (Κ.Ο.Κ.) βλ. λ. *κυκλοφορία* (β) ***οδικό δίκτυο*** το σύνολο των δρόμων πόλης ή χώρας: *τοπικό / επαρχιακό / εθνικό* - (γ) ***οδική ασφάλεια*** η ασφάλεια κατά τη μετακίνηση με όχημα σε δρόμους (δ) ***οδική απόσταση*** η χερσαία απόσταση ενός τόπου από άλλον με βάση το μήκος τού δρόμου που τους συνδέει (ε) ***οδικός δείκτης*** βλ. λ. *δείκτης*

ι ι-χνολ. ***οδικός επιλογέας*** ειδική συσκευή που χρησιμοποιείται στα αυτόματα τηλεφωνικά κέντρα και λειτουργεί με την επενέργεια ηλεκτρικών παλμών με εξερεύνηση επιλέγει την αντίστοιχη ομάδα γραμμών, δημιουργώντας ταυτόχρονα επαφή με το κύκλωμα που είναι ελεύθερο. – **οδικώς** επίρρ.

οδογέφυρα (η) 11888] {οδογεφυρών} η γέφυρα πυυ είναι κατασκευασμένη πάνω από εδαφικό κοίλωμα και η οποία εξασφαλίζει την κί-

νηση πεζών και οχημάτων, **οδογράφος** (ο) το οδόμετρο (βλ.λ.. σημ.1).
Ι είϋμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. odograph). **οδοδείκτης** (ο) [μεσν.] {οδοδεικτών} η πινακίδα που βρίσκεται τοποθετημένη σε δρόμους και δείχνει τις κατευθύνσεις και τις χιλιομετρικές αποστάσεις προς τις κοντινότερες ή σημαντικότερες τοποθεσίες (πόλεις και χωριά) συν.οδόσημο, ^""σχολιο λ. ***οδός. παροιμία.*** **οδοιπορία** (η) -» οδοιπορώ
οδοιπορικό (το) [μτγν.| **1.** η λεπτομερής και συνήθ. λογοτεχνική περιγραφή οδοιπορίας ή ταξιδιού **2.** (μτφ.) η περιοδεία σε έναν τόπο, που έγινε για τη συγκέντρωση και τη μελέτη υλικού: ***μουσικό ~ στη Μακεδονία και την Ήπειρο*** (με μουσική και τραγούδια αυτών των περιοχών) **3.** η χαρτογραφική απεικόνιση τής πορείας που διανύθηκε από τοπογράφο ή εξερευνητή · **4.** *οδοιπορικά* (τα) το ποσό που αναγνωρίζεται σε κάποιον (συνήθ. καταβάλλεται ως αποζημίωση) ως δαπάνη μετακινήσεώς του (π.χ. για αθλητές, στρατιώτες, υπαλλήλους σε αποστολή κ.λπ.). **οδοιπορικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την οδοιπορία ή τον οδοιπόρο.
οδοιπορικώς επίρρ. [μτγν.] με οδοιπορία, όπως περπατά κανείς στον δρόμο· ΦΡ. στρλί. *οδοιπορικώς, μαρς!* ως στρατιωτικό παράγγελμα, με το υποίο διατάσσεται στρατιωτική φάλαγγα να βαδίσει με χαλαρό, μη στρατιωτικό βηματισμό, **οδοιπόρος** (ο) υ άνθρωπος που διανύει μεγάλη απόσταση πεζός, που ταξιδεύει χωρίς όχημα· ΦΡ. ***ασθενής και οδοιπόρος αμαρτίαν ουκ έχει*** βλ. λ. ***αμαρτία.*** ^ σχολιο λ. ***οδός. αεροπορία.***
|ετυ_μ. < αρχ. ***οδοιπόρος*** < ***οδοί*** (αρχαιότατη τοπική πτώση τού ουσ. ***οδός***) + ***πόρος.*** Η τοπική πτώση χρησιμοποιείται για μετρικούς λόγους αντί τού αναμενομένου ****όδο-πόρος.*** προκειμένου να αποφευχθούν οι αλλεπάλληλες βραχείες συλλαβές], **οδοιπορώ** ρ. αμετβ. Ιαρχ.Ι {οδοιπορείς... · μόνο σε. ενεστ. κ. παρατ.} βαδίζω δρόμο μακρύ και ενδεχομένως κουραστικό, ταξιδεύω χωρίς όχημα. — **οδοιπορία** (η) |αρχ.]. **οδοκαθαριστής** (ο) [1892].
οδοκαθαρίστρια (η) {οδοκαθαρι- στριών} υπάλληλος δήμου ή κοινότητας ο οποίος εργάζεται στην υπηρεσία καθαριότητας των δρόμων, **οδομαχία** (η) [1890] (οδομαχιών} η ένοπλη σύγκρουση που λαμβάνει χώρα σε κατοικημένες περιοχές ανάμεσα σε αντιμαχόμενες ομάδες, **οδομετρία** (η) {οδομετριών} ο υπολογισμός με οδόμετρο των αποστάσεων που διανύονται από όχημα ή πεζό στην ξηρά. — **οδομετρικός,** -ή, -ό 11852].
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. odomctrie|. **οδόμετρο** (το) [μτγν.] {οδομέτρ-ου | -ων} **1.** το όργανο με το οποίο υπολογίζονται οι αποστάσεις που διανύονται από όχημα ή πεζό στην ξηρά **2.** το όργανο που χρησιμεύει στη μέτρηση των στροφών τροχού ή άξονα μεταδόσεως τής κίνησης σε δεδομένο χρονικό διάστημα, **οδονομία** (η) [18981 {οδονομιών} η μέριμνα για την καθαριότητα των δρόμων και τη διατήρησή τους σε καλή κατάσταση.
οδοντάγρα (η) ΙΑΙΡ. οδοντιατρικό εργαλείο σε σχήμα πένσας, το οποίο χρησιμεύει στην εξαγωγή δοντιών.
|ΗΤΥΜ. αρχ. < ***υδοντ(θ)-*** + ***άγρα*** «κυνήγι, σύλληψη», πβ. κ. αρχ. ***πυρ-άγρα, ποδ-άγρα. κρε-άγρα*** κ.ά.|. **οδονταλγία** (η) {οδονταλγιών} (λόγ.) ο πόνος των δοντιών συν. πονόδοντος.
[ΕΤΥΜ, μτγν. < ***όδοντ(ο)-*** + ***-αλγία*** < ***άλγος*** «πόνος»}, **οδοντιατρείο** (το) [18941 το ιατρείο τού οδοντιάτρου, **οδοντιατρική** (η) 11891J η επιστήμη που ασχολείται με την πρόληψη και τη θεραπεία των νόσων των δοντιών και των ιστών στους οποίους αυτά στηρίζονται, **οδοντιατρικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την οδοντιατρική ή τον οδοντίατρο: ~ συλλο/ος / ***εργαλεία / σχολή.*** **οδοντίατρος** (ο/η) {οδοντιάτρ-ου | -ων, -ους| ο/η γιατρός που είναι ειδικευμένος στην υγιεινή και τη θεραπευτική των παθήσεων των δοντιών και τού στόματος. Επίσης (καθημ.) **οδοντογιατρός.**
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. dcntiste[.

οδοντίατρος - οδοντογιατρός. Όταν οι ξένοι (οι Γάλλοι αρχικά) έπλασαν τον όρο dentistc, ήδη από το 1735, για να δηλώσουν αρχικά τον πρακτικό οδοντογιατρό (κουρέα συνήθ., που έκανε και εξαγωγές δοντιών!) και, εν συνεχεία, τον επιστήμονα οδυντίατρο, οι Έλληνες αποδώσαμε (το 1833) τον όρο με τη λ. **οδοντιστής.** η οποία δεν επικράτησε. Ο Κοραής. γιατρός ο ίδιος, προέτεινε (τυ 1816) τη λ. **οδοντοϊατρός,** για το οποίο παρατηρεί ο Στ. Κουμα- νούδης ***(Συναγωγή Νέων Λέξεων...)'.*** «τούτο ***τό όν. έπεκράτησεν άντι τού ξενικώς ήχοϋντος οδοντιστής».*** Αργότερα πλάστηκε και ο τ. **οδοντίατρος,** ορθότερος και κατά το ότι παρέκαμπτε τη χασμωδία ***-οϊ-*** και ότι ο)ς σύνθετο αναβίβαζε κανονικά τον τόνο (πβ. αρχ. ***κτηνίατρος, φιλίατρος. αρχίατρος*** κ.ά.).
1] λ. εντάχθηκε και συναποτέλεσε το σύστημα των συνθέτων τού **ιατρός: *παιδίατρος, οφθαλμίατρος, ψυχίατρος, κτηνίατρος, σχο- λίατρος, νυμίατρος. αρχίατρος, αστίατρος. επίατρος, υπίατρος, αν-θυπίατρος*** κ.ά. Με εξαίρεση το **οδοντογιατρός** (που είναι, όπως είπαμε, των χρόνων τού Κοραή), τα σύνθετα με τη λ. **γιατρός** σχηματίστηκαν ως «χαλαρά σύνθετα» (χωρίς αναβιβασμό τού τόνου) με σκωπτική ή μειωτική σημασία: ***τρελογιατρός, ψευτογιατρός, χαζογιατρός, φτωχογιατρός. μικρογιατρός*** κ.τ.ό.

οδοντικός, -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα δόντια: - ***νεύρα / αναισθησία / ανωμα/Λες*** **2.** ιατρ. *οδοντική πλάκα* βλ. λ. ***πλάκα*** **3.** ΓΛΩΣΣ. *οδοντικό σύμφωνο* το καθένα από τα σύμφωνα τ, δ. θ και ντ, τα οποία προφέρονται με την επαφή τού πρόσθιου μέρους τής γλώσσας με τα άκρα των πρόσθιων δοντιών. **οδοντίνη** (η) {χωρ. πληθ.} ΑΝΑΤ. η κύρια συστατική ουσία των δοντιών, πλούσια σε άλατα ασβεστίου, η οποία παρουσιάζει σκληρότητα μεγαλύτερη των οστών αλλά μικρότερη τής αδαμαντίνης. |ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dentineJ. **οδοντο-** κ. **οδοντό-** κ. **οδοντ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με το δόντι: ***οδοντο-λογία, οδοντο-τεχνίτης, οδοντ-ιατρείο, οδοντό-βουρτσα.***
[ΕΓΥΜ. < αρχ. ***οδούς*** / ***οδών. -όντος***, εκ των οποίων ο τ. ***οδών*** θεωρείται αρχικός, ενώ ο τ. ***οδούς*** σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς μετοχές τού τ. ***δι-δούς.*** Για τον τ. ***οδών, όδοντ-ος*** έχουν προταθεί οι εξής δύο ετυμολογίες: (α) ***ό-δών< ό-*** προθεμ. + θ. ***δόν-τ-,*** ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *dcnt- «δόντι», πβ. σανσκρ. dan (αιτ. dantain), λατ. dens, dentis, γαλλ. dent. ισπ. dicnte, ουαλ. dant. αρχ. γερμ. zand ο γερμ. Zahn), αγγλ. tooth κ.ά. (β) ***όδ-ών,*** το οπυίο μπορεί να θεωρηθεί ουσιαστικοπ. μτχ. τού ρ. ***έδω*** «τρώγω» (για το οποίο βλ. λ. ***έδεσμα)*** με αντιπροσώπευση ***όδ-*** είτε λόγω ετεροιώσεως είτε λόγω αφομοιώσεως (οο-όντ- ***ες)].***
οδοντόβουρτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι μικρή βούρτσα, η οποία είναι ειδικά κατασκευασμένη για τον καθαρισμό των δοντιών. **οδοντογιατρός** (ο/η) ♦ οδοντίατρος
οδοντογλυφίδα (η) **1.** λεπτό στέλεχος (συνήθ. ξύλινο), που είναι αιχμηρό στις άκρες του και χρησιμεύει στον καθαρισμό των μεσοδο- ντίων διαστημάτων από τα υπολείμματα των τροφών 2. (μτφ.-σκωπτ. ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) ο υπερβολικά λεπτός, αδύνατος.
[ΠΤΥΜ, < ***οδοντο-*** + ***γλυφίς*** (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γερμ. ZahnstochcrJ.
οδοντογονία (η) {χωρ. πληθ.} ΜΟΛ. οδοντοφυΐα (βλ.λ.). Επίσης **οδοντογένεση.**
[Γ.ΤΥΜ. < ***οδοντο-*** + ***-γονία*** < ***γόνος,*** ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. odontogeny).
οδοντογραμμα (το) {οδοντογράμμ-ατος | -ατα. -άτων} η αναπαράσταση σε χαρτί των δοντιών κάποιου με όλα τους τα προβλήματα · χρησιμεύει ιδιαίτ. στην ιατροδικαστική για ταυτοποίηση θυμάτων. ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. odontogramme}. **οδοντογραφία** (η) {οδοντογραφιών} η περιγραφή των δοντιών βάσει επιστημονικών δεδομένων. — **οδοντογραφικός,** -ή, -ό.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. odontography}, **οδοντοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {οδοντυειδ-ούς } -είς (ουδ, -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει τη μορφή δοντιού, που θυμίζει δόντι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, ^ς, -ές.***
οδοντοθεραπεία (η) 11889] {οδοντοθεραπειών} (λόγ.) η θεραπεία των χαλασμένων δοντιών. — **οδοντοθεραπευτικός,** -ή. -ό J1891J. **οδοντόκρεμα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η οδοντόπαστα (βλ.λ.). **οδοντολαβίδα** (η) το οδοντιατρικό εργαλείο που χρησιμοποιείται σε διάφορες οδοντικές εργασίες κατά τη θεραπεία των δοντιών και ιδ. στην απόθεση φαρμάκου μέσα στην κοιλότητα χαλασμένυυ δοντιού, **οδοντοπάθεια** (η) {οδοντοπαθειών} κάθε νόσος που προσβάλλει τα δόντια.
[ΕΤΥΜ. < ***οδοντο-*** + ***-πάθεια*** < ***πάσχω*** (πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' ***ε-παθ-ον),*** ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. υdomopathy]. **οδοντόπαστα** (η) 11898] {χο)ρ. γεν. πληθ.} ημίρρευστο φαρμακευτικό παρασκεύασμα (πάστα), που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό και την υγιεινή των δοντιών και τού στόματος ΣΥΝ. οδοντόκρεμα, **οδοντόπονος** (ο) ♦ πονόδοντος
οδοντοπροσθετική (η) ΙΑΤΡ. Ο κλάδος τής οδοντιατρικής που έχει ως αντικείμενο την εφαρμογή τεχνητών υποκαταστάτων στη θέση δοντιών και ιστών που λείπουν.
ΙΡ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. prosihodontics (με αντιμετάθεση των δύο συνθετικών)], **οδοντοπρόφερτος,** -η, -ο [1852} αυτός που προφέρεται, αρθρώνεται με τη βοήθεια των δοντιών: ~ ***σύμφωνα*** ΣΥΝ. οδοντόφωνος, οδοντικός.
οδοντοστοιχία (η) (1891] {οδοντοστοιχιών} η σειρά των δοντιών. όπως είναι διατεταγμένα στην άνω και κάτω γνάθο ΣΥΝ. μασέλα· ΦΡ. ***τεχνητή οδοντοστοιχία*** το σύνολο των τεχνητών δοντιών. τα οποία κατασκευάζονται από ειδικό υλικό, στερεώνονται σε κατάλληλη βάση και αντικαθιστούν τα φυσικά δόντια ΣΥΝ. μασέλα. +* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***στοίχος.***
[είϋμ. < ***οδοντο-*** + ***-στοιχία*** < ***στοίχος*** «σειρά, γραμμή» (βλ.λ.)].
οδοντοστοματολογία (η) {χωρ. πληθ.} ιαγρ. ο κλάδος τής οδοντιατρικής που μελετά τη φυσιολογία και την παθολογία τού στόματος και των δοντιών.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. odomostomatologie]. **οδοντοτεχνικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την οδοντοτε- χνία **2.** ***οδοντοτεχνική*** / η) το σύνολο των μεθόδων κατασκευής τεχνητών δοντιών και οδοντοστοιχιών, **οδοντοτεχνίτης** (ο) {οδοντοτεχνιτών}, **οδοντοτεχνίτρια** (η) {οδοντοτεχνιτριών} πρόσωπο ειδικευμένο στην κατασκευή τεχνητών δοντιών ή οδοντοστοιχιών. — **οδοντοτεχνία** (η).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Zuhntcchnikerj. **οδοντοφατνιακός,** -ή. -ό ΙΑΤΡ. αυτός που σχετίζεται με τα φατνία των δοντιών: -***λοίμωξη / κοκκίωμα.***
(Γ.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. dcntoalvcolarj. **οδοντοφόρος,** -α.-ο **1.** αυτός που έχει δόντια **2.** ΖΩΟΛ. ***οδοντοφόρο*** (το) η μικρή προεξοχή που βρίσκεται στο στόμα των μαλακίων και φέρει μικροσκοπικά δόντια.
(ετυμ. < ***οδοντυ- + -φόρος < φέρω].*** **οδοντοφυΐα** (η) {σπάν. οδοντοφυϊών} η βαθμιαία εμφάνιση των δο-

ντιών στις φατνιακές αποφύσεις των γνάθων, η οποία συντελείται στη βρεφική και την πρώτη παιδική ηλικία.
[ΕΓΥΜ. αρχ. < *όδοντοφυώ (-έω)* < *όδοντο-* + *-φυώ* < *-φυής* < *φύω* / *-ομαι* (ρλ.λ.)|.

οδοντοφωνος, -η,-ο [J874] ο οδοντοπρόφερτος (βλ.λ.).

οδόντωμα (το) [1870[{οδοντιυμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το τμήμα οδοντωτού τροχού που προεξέχει ανάμεσα σε δύο εντομές ιυν. δόντι 2. πρυεξέχον τμήμα ξύλινων, μαρμάρινων ή μεταλλικών εξαρτημάτων, που επιτρέπει τη μεταξύ τυυς σύνδεση **3.** η προεξοχή τοίχου πυυ βρίσκεται κάτω από τυ πάτωμα και η οποία στηρίζει τα δοκάρια που το υποβαστάζουν **4.** ιατρ. καλοήθης όγκος πυυ αποτελείται από ιστό και αναπτύσσεται είτε στη θέση τού δοντιού κατά την αρχική του έκφυ- ση είτε στα ούλα.
[ϋΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. odoniomc. dcniomc).

οδόντωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις κ. ώσεων} **1.** η εμφάνιση των προ'ίτων δοντιών στυν άνθροίπο συν. οδοντοφυΐα 2. βιολ. το σύνολο των δοντιών που υπάρχουν στο στόμα ανθρώπυ ή ζώου σε δεδομένη στιγμή · **3.** (α) το σύνολο των εντυμοίν και των προεξοχών, με τις οποίες γίνεται δυνατή η σύνδεση μεταλλικών ή άλλων αντικειμένων (β) τεχνολ. το σύνολο των διαδοχικών εγκοπών και των προεξοχών μεταλλικού τροχού ΣΥΝ. γρανάζια **4.** ***οδόντωση ακτής*** το σύνολο των διαδοχικών προεξοχών προς τη θάλασσα, που εμφανίζει μια ακτή **5.** ***οδόντωση γραμματοσήμου*** το σύνολο των μικρών προεξοχών που μοιάζουν με δοντάκια και καλύπτουν την περιφέρεια τού γραμματοσήμου.
|ι:ί ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. dentition|.

οδοντωτός, -ή, -ό Ιμτγν.} αυτός που εμφανίζει εγκοπές, ανάμεσα στις οποίες προβάλλουν οδοντοειδείς προεξοχές: - *τροχός / ταινία*■ φρ. **οδοντωτός *(σιδηρόδρομος)*** ο σιδηρόδρομος που κινείται με τη βοήθεια τρίτης, οδοντωτής τροχιάς.

οδοποιία (η) }αρχ.| {σπάν. οδοποιών} **1.** η κατασκευή δρόμων **2.** (συνεκδ.) ο επιστημονικός τεχνολογικός κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη και την εκτέλεση έργων κατασκευής δρόμων. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***οδός***.

οδοποιός (ο) Ιαρχ.) υ μηχανικός που έχει ειδικευτεί στη χάραξη και την κατασκευή δρόμων.

οδός (η) **1.** (λόγ.-επίσ.) η λιορίδα εδάφυυς με κατάλληλο υπόστρωμα και σήμανση, που επιτρέπει τη χερσαία επικοινωνία, τη μετακίνηση οχημάτων, πεζών και εμπορευμάτοίν: *αγροτική / εθνική / επαρχιακή ~ || η ~ Σταδίου || ~ ταχείας κυκλοφορίας* συν. δρόμος (πβ. λ. *δρόμος, λεωφόρος, σοκάκι, στενό)'* ΦΡ. (λόγ.) (α) ***καθ' οδόν*** (*καθ' οδόν*. Πλάτ. *Ιίολιτεία* 435α) κατά τη διάρκεια πορείας ή ταξιδιού ή (μτφ.) κατά την πυρεία προς την επίτευξη στόχυυ: *θα τα συζητήσουμε* -1| (μτφ.) *«η χώρα βρίσκεται ~ προς την πολυπόθητη ΟΝJz»* (εφημ.) (β) ***εν μέση*** **οδώ** *(έν μέση όδώ)* καταμεσής τού δρόμου και κατ' επέκτ. μπροστά στα μάτια των περαστικών, όλου τού κόσμου: *συνεπλάκησαν ~* 2. ο τρόπος επικοινιονίας: *εμπορική : ναυτιλιακή ~* **3.** (μτφ.) ο τρόπος, η μέθοδος που χρησιμοποιεί κανείς, προκειμένου να ενεργήσει: *ακολουθεί τη σωστή / λανθασμένη ~* ΣΥΝ. μέσυν. σύστημα· φρ. (α) ***μέση οδός*** βλ. λ. *μέσος* (β) **οδός *τής αρετής / τού Κυρίου*** (Κ.Δ.. λ.χ. *τήν οδόν του Κυρίου, Πράξ.* 18, 25) ο τρόπος ζωής που είναι σύμφωνος με τις επιταγές τής ηθικής (γ) (αρχαιοπρ.) **οδός *τής απώλειας*** *(ύδός τής απώλειας*. Ιωάνν. Χρυσοστ. *Όμιλ.* 44. 3) ο τρόπος ζωής που χαρακτηρίζεται από ανηθικότητα. ο έκλυτος βίυς (δ) ***διά τής πλάγιος /*** **τεθλασμένης οδού** χρησιμοποιώντας μέσον, ακολουθώντας μη νόμιμη διαδικασία **4.** λνατ. ***αναπνευστική οδός*** βλ. λ. *αναπνευστικός*. ΣΧΟΛΚ) λ. *παροιμία*.
[ετυμ. < αρχ. *οδός*. ετεροκομ, βαθμ. τού Ι.Ε. **sed-* «πηγαίνω» (που πρέπει να διαχωριστεί από τη ρίζα **sed-* «κάθομαι», πβ. ***έδ-ρα***), πβ. σανσκρ.a-sad- «προχωρώ, πλησιάζω», αβεστ. apa-had- ·<απομακρύνομαι, απυσύρομαι». αρχ. σλαβ. chodu «βάδισμα, περπάτημα», ρωσ. ch6d κ.ά. Παράγ. *όδ-ηγώ, όδοι-πόρος. όδ-εύω. μέθ-οδος. εΐσ-οδος, πρό-οδος. φρούδος* (βλ.λ.) κ.ά.|.

οδός: παράγωγα - σύνθετα. Από τις πιο παραγωγικές λέξεις τής Ελληνικής σε όλη τη διαδρομή της είναι η λ. **οδός,** από τη ρ. **sed-* ***(έδ-)*** «πηγαίνω», διάφορη τής xsed- ***(έδ-)*** «κάθομαι» (πβ. ***έδ-ρα. καθ-ίζω*** < **si-sd-o*, ***έδ-ώλιο. έδ-αφος).*** Ως α' συνθετικό το **οδός** έδωσε τα: ***οδοι-πόρος (οδοι-***, αρχ. τύπος τοπικής πτώσεως), ***οδ-ηγός (οδός + άγω), οδο-ποιία, οδό-στρωμα / οδό-στρωση / οδο-στρωτή- ρας, οδό-φραγμα. οδό-σημο. οδο-δείκτης*** κ.ά. Ως β' συνθετικό το **οδός** εμφανίζεται στα σύνθετα: ***άν-οδος, επ-άν-οδος. κάθ-οδος, είσοδος, έξ-οδος. δι-ές-οδος (α-διέξοδος), δί-οδος, μέθ-οδος. πρόσ-οδος, περί-οδος, σύν-οδος, πρό-οδος, πάρ-οδος, έφ-οδος (αντ-έφοδος).*** Από παράγωγα τού **οδός** ως β' συνθετικού έχουμε τα: ***πλανόδιος. Εισόδια. εφόδια (πο/^εμοφό'δια). διόδια.*** Το **οδός** παρήγαγε και το ***οδεύω*** («βαδίζω προς, πηγαίνω»), από όπου τα ***μεθ-οδεύω, (ε)ξ~ οδεύω, προ-οδεύω. περι-οδεύω. συν-οδεΰω. (ε)σ-οδεύω, εφ-οδεύω,*** α ***φ-οδεύω.***

οδοσήμανση (η) {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων} η τοποθέτηση οδοδεικτών στο οδικό δίκτυο, **οδόσημο** (το) {οδοσήμ-ου | -ων} ο οδοδείκτης (βλ.λ.). σχολιο λ. ***οδός.***
Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. signpost), **οδόστρωμα** (το) 118871 {οδοστρώμ-ατος | -ατα, -άτων} η ασφαλτοστρωμένη επιφάνεια δρόμου, πάνω στην οποία κυκλοφορούν τα οχήματα. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***οδός.***
Ιείύμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. StraBcnbelag]. **οδόστρωση** <η) {1889} {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η κάλυψη τής επιφάνειας δρόμου με τα κατάλληλα ανθεκτικά υλικά, η κατασκευή οδοστρώματος. σχόλιό λ. ***οδός.*** **οδοστρωτήρας** (Ο) 11833) **1.** το αυτοκινούμενο συνήθ. μηχάνημα, που διαθέτει έναν ή περισσότερους μεταλλικούς κυλίνδρους μεγάλης διαμέτρου και χρησιμοποιείται στην οδοποιία για την ισοπέδωση τού εδάφους· (μτφ. για πρόσ.) 2. αυτός που εξισώνει, ισοπεδώνει τα πάντα, παραγνιορίζοντας ιδιαιτερότητες, διακρίσεις ή διαφορές
αυτός που ενεργεί με υπερβολικό δυναμισμό, χωρίς προσοχή και λεπτούς χειρισμούς. σχολιο λ. ***οδός.*** **οδούς** (Ο) **-♦** δόντι

οδόφραγμα (το) jl863) {οδοφράγμ-ατος } -ατα, -άτων) το πρόχειρο και προσωρινό οχυρωματικό έργο. το οποίο κατασκευάζεται από ετερόκλιτα συνήθ. υλικά και τοποθετείται καθέτως σε δρόμο, με στόχο να εμποδιστεί η κυκλοφορία και η διάβαση: ***οι διαδηλωτές έστησαν πολλά*** -. * ·* σχολιο λ. ***οδός.***

Ο.Δ.Π.Ε. (η) Ομοσπονδία Διαιτητών Ποδοσφαίρου Ελλάδας, **οδύνη** (η) {οδυνών} (λόγ.) **1.** ισχυρός ψυχικός πόνος, μεγάλη θλίψη: ***συμμετέχουμε στην - τής οικογένειας τού εκλιπόντος*** ΣΥΝ. λύπη
ΝΟΜ. *ψυχική οδύνη* μορφή ηθικής βλάβης, συνιστάμενη στον ψυχικό πόνο που αισθάνεται το πρόσωπο, όταν προσβληθεί ένα έννομο αγαθό είτε δικό του είτε και τρίτου προσώπου προς το οποίο όμως συνδέεται στενά' για την ψυχική οδύνη το δικαστήριο μπορεί. κατά τους όρους τού νόμου, να επιδικάσει χρηματική ικανοποίηση (βλ. κ. ***ηθική βλάβη).*** ^ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ανώδυνος, σύνθετος, παρώνυμο.***
|1 ·:ι υμ. αρχ. < θ. ***όδ-*** (+ επίθημα -υν-), ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **ed-* «τρώγω» (για το οποίο βλ. λ. ***έδεσμα).*** Η σημασιολ. εξέλιξη από την αρχική σημ. «τρώγω» μπορεί να ερμηνευθεί μεταφορικά ως αποτέλεσμα τυύ ότι ο βαθύς πόνος κατατρώγει εσωτερικά τον άνθρωπο και τον φθείρει. Παρόμοιου περιεχομένου είναι λ.χ. η λατ. φρ. τού Orati- ou curae edaces «φροντίδες πολυφάγες», καθώς και τα λιθ. 0d2i0tis «βασανίζω», edzi6ti «τρώγω, δαγκο)νω». Βλ. κ. ***οδύρομαι***).

οδυνηρος, -ή, -ό (λόγ.) **1.** αυτός που προκαλεί σωματικό ή ψυχικό πόνο: - ***χειρουργική επέμβαση || ~ χωρισμός ι μνήμες*** συν. επώδυνος αντ. ανώδυνος **2.** (μτφ.) για κάτι ιδιαίτερα αρνητικό για κάποιον: ***το κόμμα του υπέστη ~ ήττα στις εκλογές |) τα αποτελέσματα*** τοι> ***διαγωνισμού τού επεφύλασσαν μια ~ έκπληξη || οι συνέπειες τής επιβολής εμπάργκο υπήρξαν οδυνηρές για τον λαό τής χώρας αυτής.*** - **οδι/νηρ-ά/-ώς** [αρχ.] επίρρ.
Ιείύμ. αρχ. < ***οδύνη*** + παραγ. επίθημα ***-ηρός].*** **οδυρμός** (οι [αρχ.| (λόγ.) το γοερό κλάμα, ο θρήνος· κυρ. στη ΦΡ. *κλαυθμός και οδυρμός* (***κλαυθμός καί όδυρμός.*** Κ.Δ. Ματθ. 2, 18) για πυλύ μεγάλο θρήνο, **οδύρομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} κλαίω βγάζοντας δυνατές θρηνητικές κραυγές συν, θρηνώ, ολοφύρομαι· ΦΡ. (μτφ.) *κλαίω και οδύρομαι* βλ. λ. ***κλαίω.*** σχόλιο λ. ***αποθετικός.***
[RTY.M. αρχ. < θ. ***όδ-*** (+ επίθημα ***-υρ·),*** ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **ed-* «τρώγω» (βλ. λ. ***έδεσμα).*** Π λ. παρουσιάζει παρόμοιο σχηματισμό και σημασιολ. μεταβολή με τη λ. ***οδύνη*** (βλ.λ.)].

Οδυσσέας (ο) **1.0** ομηρικός βασιλιάς τής Ιθάκης, ήρωας τής ***Ιλιάδας*** και κεντρικός ήρωας τής ***Οδύσσειας*** **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης **Οδυα- σεύς** {-έως, -α}.
[κτυμ. < αρχ. ***Όδυσσεύς*** ι ***Όλυττεύς / Όλισεύς,*** αγν. ετύμου, προελ- ληνικό όνομα. πιθ. δάνειο ανατολικής (πβ. χεττ. UI(l)us) ή μεσογ. προ- ελ., όπως και το αντίστοιχο λατ. Ulixes. Στην ***Οδύσσεια το*** όνομα συνδ. παρετυμολογικά με το ρ. ***όδνσσομαι*** «οργίζομαι, μισώ», όπου ο ***Όδυσσεύς*** χαρακτηρίζεται ως αντικείμενο οργής και μίσους. Δεν θεωρείται πιθ. η σύνδεση με το λυδικό όνομα ***Αίξος.*** ακόμη δε λιγότερο με το όνομα *Αυτόλυκος* τού παππού του από τη μητέρα του]. **Οδύσσεια** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** ομηρικό έπος, το οποίο αφηγείται τις περιπέτειες τού Οδυσσέα από την αναχώρησή του από την Τροία μέχρι την άφιξή του στην Ιθάκη και τη μνηστηροφονία **2.** (μετωνυμ.) η σειρά ταλαιπωριών, περιπετειών και περιπλανήσεων; το ***ρεπορτάζ αναφέρεται στην ~ μιας ομάδας Λσιατών λαθρομεταναστών, από τη στιγμή που έφυγαν από την πατρίδα τους ώς την παράνομη είσοδό τους στη χώρα και τη σύλληψή τους.*** – **οδαασειακός,** -ή, -ό [μτγν.]. **οδωνύμιο** (το) {οδωνυμί-ου | -ων} το όνομα οδού. π.χ. η οδός ***Σόλω- νος.***
[ετυμ. < ***οδός*** + ***-ωνύμιο*** < αρχ. ***όνυμα*** (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει), αιολ. τ. τού ουσ. ***όνομα,*** πβ. κ. τοπ-ωνυμιοΐ. **Ο.Ε.** (η) Ομόρρυθμη Εταιρεία (βλ. λ. ***ομόρρυθμος).***
Ο.Ε.Α.Σ. (ο) Οργανισμός Κλέγχου Αυτοκινητικών Συγκοινωνιών. **Ο.Ε.Β.Α.** (η) Ομοσπονδία Κπαγγελματιών και Βιυτεχνών Αθήνας. **Ο.Ε.Δ.Β.** (ο) Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων (πρώην Ο.Η.Σ.Β.: Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων).
Ο.Ε.Ε. (ο) Οργανισμός Εργατικής Ηστίας.
Ο.Ε.Κ. (ο) Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας.
Ο.Ε.Ο.Σ. (ο) Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας. **Ο.Ε.Σ.Ε.** (η) Ομοσπονδία Κκδρομικών Σωματείων Ελλάδος. **Ο.Ε.Σ.Φ.Σ.** (η) Οικονομική Εφορία Συγκέντρωσης Φορολογικών Στοιχείων.
Ο.Ε.Τ.Ο. (η) Ομοσπυνδιακή Επιτροπή Τραπεζικών Οργανώσεων.
Ο.Ε.Τ.Υ. (η) Ομοσπονδιακή Επιτροπή Τραπεζικών Υπαλλήλων. **Ο.Ε.Φ.Α.** (ο) Οργανισμός Ελέγχου Φορτηγών Αυτυκινήτων. **όζαινα** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. χρόνια μορφή ρινίτιδας, η οποία προκαλεί έντονη δυσοσμία στυν βλεννογόνο τής μύτης και συνοδεύεται από μείωση ή απώλεια τής όσφρησης.
[ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***όζω*** (βλ.λ.)]. **οζαινικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την όζαινα **2.** (για πρόσ.) αυτός που πάσχει από όζαινα.
οζαινώδης, -ης, -ες {οζαινώδ-ους [-εις (υυδ. -η), -ών) αυτός που απο

πνέει κακοσμία παρόμοια με αυτήν που προκαλεί η όζαινα: ~ ***πλευρίτιδα*** συν. δύσοσμος.
οζίδιο (το) {οζιδί-ου | -ων} ο μικρός όζος.
όζον (το) {όζοντος { χωρ. πληθ.} 1. χημ. αλλοτροπική μορφή τού οξυγόνου με τρία άτομα σε κάθΓ μόριο (χημικός τύπος: Ο,), που απαντά στα ανώτερα στρώματα τής γήινης ατμόσφαιρας (οζοντόσφαιρα) ο)ς αέριο μΓ κυανό χρίόμα και δριμεία, διαπεραστική οσμή, έχει δε την ιδιότητα να απορροφά τις σκληρές υπεριώδεις ακτινοβολίες, εμποδίζοντας τες να φθάσουν στο έδαφος, πράγμα που το καθιστά σημαντικό για τη διατήρηση τής ζωής στη Γη' χρησιμοποιείται για την απολύμανση τού νερού ή τού αέρα. τη σύνθεση πολλοίν οργανικών ενώσεων λόγω των οξιδωτικών του ιδιοτήτων και σε άλλες βιομηχανικές δραστηριότητες 2. ο/κολ. *τρύπα τού όζοντος* η περιοχή τής οζοντόσφαιρας. όπου το όζον έχει καταστραφεί, πράγμα που θέτει σε κίνδυνο τη θερμική ισορροπία στη Γη.
|L'.i ΥΜ. Αντιδάν., < γερμ. Οζυη < αρχ. ***όζον.*** ουδ. μτχ. τού ρ. ***όζω*** «βρομώ. αναδίδω δυσοσμία» (βλ.λ.)].

όζον - ιόν: οζοντόσφαιρα ή οζονόαφαιρα; ιοντόσφαιρα ή ιονόσφαιρα; οζοντίζω ή οζονίζω; ιοντίζω ή ιονίζω; Τα **όζον** και **ιόν.** υυσιαστικοποιημένες μετοχές και τα δύο (το **όζον** < μτχ. ενεστ. *ο όζων, ή όζονσα. τό όζον* τού ρ. *όζω*[1] το **ιόν** < μτχ. ενεστ. *ο ιών. ή ί ούσα. τό ιόν* τού αρχ. *είμι),* κλίνονται αντιστοίχως το *όζον,* τού **όζοντος** και το *ιόν,* τού **ιόντος,** πράγμα που δηλώνει ότι το θέμα τους (από όπου σχηματίζονται κανονικώς τα παράγωγα και τα σύνθετα) είναι **οζοντ-** και **ιοντ-.** Αρα οι σωστά σχηματισμένοι τύποι είναι τα: **οζοντ-ό-σφαιρα, οζοντ-ίζω, οζοντ-ικός, οζοντ-ο-με- τρικός,** που είναι προτιμότερα από τα **οζον-ό-σφαιρα, οζον-ίζω, οζον-ικός, οζον-ο-μετρικός.** Ομοίως, όπως έχει από παλιά διδαχθεί, τα **ιοντ-ό-σφαιρα, ιοντ-ίζω, ιοντ-ικός, ιοντ-ο-μετρικός** είναι προτιμότερα -ως σωστά σχηματισμένοι τύποι - στη χρήση αντί των **ιον-ό-σφαιρα, ιον-ίζω, ιον-ικός, ιον-ο-μετρικός.** Τα *οζονόσφαι- ρα, οζονίζω. ιονόσφαιρα, ιονίζω* κ.τ.ό. έχουν σχηματιστεί -σε ξένες γλώσσες- απευθείας από το θέμα τής ονομαστικής.

οζοντίζω II876J κ. **οζονίζω** ρ. μετβ. {οζόντισ-α. -θηκα. -μένος} αποστειρώνω (σώμα), διαποτίζοντας με όζον. — **οζοντισμός** κ. **οζονι- σμός** (ο). σχολιο λ. *όζον.*
[ετυμ. Αντιδάν., < γαλλ. osoniser (< osone). Βλ. κ. *όζον].* **οζοντογόνος,** -ος, -ο κ. **οζονογόνος** αυτός που παράγει όζον: - *συσκευή.*
[εγυμ. < *όζον, -ντος* + *-γόνος*(βλ. *κ. γόνος) ί* **οζοντομετρία** κ. **οζονομετρία** (η) χιμ. ο ποσοτικός προσδιορισμός τής περιεκτικότητας τού αέρα ή τού οξυγόνου σε όζον. — **οζο- ντομετρικός** [1887 [κ. **οζονομετρικός** -ή, -ό, **οζοντομετρικά** κ. **οζονομετρικά** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ozonometriej. **οζοντόμετρο** κ. **οζονόμετρο** (το) {οζοντομέτρ-ου [-ων} xhm. η συσκευή που χρησιμοποιείται για τον ποσοτικό προσδιορισμό τού όζοντος πυυ περιέχεται στην ατμόσφαιρα.
[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ozonomctre]. **οζοντόσφαιρα** κ. **οζονοσφαιρα** (η) περιοχή στα ανώτερα στρώματα τής γήινης ατμόσφαιρας, στην οποία είναι συγκεντρωμένες οι μεγαλύτερες ποσότητες όζοντος τού πλανήτη. ^ σχολιο λ. *όζον.* {ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ozonospherej.
όζος (ο) **1.** εξογκωμένο τμήμα στελέχους φυτού, από το οποίο φύεται φύλλο ή κλαδί 2. το οίδημα που σχηματίζουν πάνω σε φυτό έντομα, μέσα στο οποίο εναποθέτουν τα αβγά τους 3. το άγονο μάτι φυτού
4. το σκληρό όγκωμα που σχηματίζεται στην επιφάνεια παλάμης ή πέλματος ΣΥΝ. ρόζος, κάλος **5.** ιατρ. σκληρό, ενίοτε ψηλαφητό στρογγυλόσχημο όγκωμα, που είναι δυνατόν να εμφανιστεί στο χόριο ή στον υποδόριο ιστό. — (υποκ.) **οζίδιο** (το).
{ετυμ. αρχ. < *0-sd-os < ό-* αθροιστ. + *-sd-.* μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *scd-* «κάθομαι» (πβ. *εζ-ομαι,* βλ. κ. *έδ-ρα).* II λ. συνδ. επίσης με αρμ. ost. γοτθ. asis, αρχ. γερμ. asi, καθώς κ-αι με λατ. nidus «φωλιά» (< *ni- zd-us), γαλλ. nid|.
-όζος, -όζα, -όζο κ. **-όζικο** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων και ουσιαστικών που αποδίδουν ξένες λέξεις και που δηλώνουν ιδιότητα: *φουρι-όζος. βιρτου-όζος, σκερτσ-όζικο.*
[ετυμ. Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ιταλ. -oso (< λατ. -osus) και έχει την αφετηρία του σε λ. ιταλ. προελ. (λ.χ. *φουριόζος* < ιταλ. furioso, *μαφιόζος* < ιταλ. mafioso)}, **όζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μόνο σε ενεστ.} ♦ **1.** (αμετβ.) (αρχαιοπρ.) μυρίζω, αναδίδω ορισμένη οσμή· (συνήθ.) αποπνέω δυσοσμία ♦ 2. (μετβ.) (+γεν.) (μτφ.) αφήνω να διαφανεί, προδίδω: *τα γραπτά του όζουν δογματισμού.* ΣΧΟΜΟ λ. *όζον.*
[πτυμ. < αρχ. *όζω / όσδω* (δωρ.) < **όδ-]ω* < I.E. **od-* «μυρίζω, αναδίδω οσμή», πβ. λατ. odor «οσμή» (> γαλλ. odeur). αλβ. ame «δυσοσμία» κ.ά. Ομόρρ. *όζ-ον, όσ-μή / όδ-μή. -ώδης* (βλ.λ.) κ.ά. Βλ. κ. *οσφραίνομαι*
οζωδης, -ης, -ες [μτγν.] {οζώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** (για φυτά) αυτός που έχει στην επιφάνειά του όζους: ~ *βλαστός* **2.** ΙΑΤΡ. (για νόσους) αυτός που εμφανίζει όζους ή οζίδια: ~ *βρογχοκήλη.* **οζώδης[2],** -ης. -ες αυτός που μυρίζει άσχημα, που αποπνέει δυσοσμία.
[ετυμ. μτγν. < *όζω*\.
Ο.Η.Ε. (ο) Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, **όθε**
επίρρ. (λαϊκ.) **1.** όπου **2.** από όπου.
[ηϊύμ. μεσν. < αρχ. *όθζν}.*
Οθέλλος (ο) (μετωνυμ.) παθολογικά ζηλιάρης εραστής.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Othello, ήρωας της ομώνυμης τραγωδίας τού Σαίςπηρ (1604). Το όνομα πλάστηκε από τον ίδιο τον συγγραφέα, ο οποίος προσέθεσε το ιταλ. επίθημα -cllo στο θ. τής λ. Othoman «Οθωμανοί» < αραβ. Uihman / Usman},
όθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** από όπου: *ο αττικός τύπος τού «λαός» ήταν «λεώς». - και τα «λεωφόρος» και «<λεωφορείο»* ΣΥΝ. εξού 2. επομένως. συνεπώς, κατά συνέπεια: *σε κάθε κοινωνία προωθείται ένα πρότυπο συμπεριφοράς προς μίμηση' - το πρότυπο τού σοφού, τού ήρωα. τού αγίου κ.?^π.*
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *οθεν* < *ό* (ουδ. τής αντων. *ος, ή , δ)* + *-θεν* (βλ.λ.)Γ **οθνείος,** -ος, -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που ανήκει σε ξένο έθνος: ~ *έθιμα / παραδόσεις* ΣΥΝ. ξένος, αλλοεθνής, αλλότριος.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. οθνείος < **όθνος* (κατ' αντιδιαστολή προς το επίθ. *οικείος*), ετεροιωμ. βαθμ. τού 0. τής λ. *εθ-νος* (βλ.λ,)|. **οθόνη** (η) {οθονών} **1.** η λευκή επιφάνεια, πάνω στην οποία προβάλλονται εικόνες κινηματογραφικές ή φωτογραφικές· ΦΡ. (α) *μεγάλη οθόνη* (i) η οθόνη τού κινηματογράφου (ii) (συνεκδ.) ο κινηματογράφος (β) *μικρή οθόνη* (i) η οθόνη τής τηλεόρασης (ii) (συνεκδ.) η τηλεόραση (γ) *οθόνη ελέγχου* ο καθοδικός σωλήνας παραγωγής εικόνας. που χρησιμοποιείται στους τηλεοπτικούς πομπούς για τον ποιοτικό έλεγχο τής εικόνας (δ) *οθόνη φθορίζουσα* το φθορίζον διάφραγ- μα, στο οποίο προσπίπτει η ακτινοβολία Χ κατά τις ακτινοσκοπήσεις
(α) η επιφάνεια τηλεοπτικής συσκευής, πάνω στην υποία σχηματίζεται εικόνα, που δημιουργείται από καθοδικούς σωλήνες: *τετράγωνη / επίπεδη ; μονοχρωματική / έγχρωμη* ~ j| ~ *υψη|./ης ευκρίνειας* (β) ΓΙΑΠΡΟΦ. περιφερειακή συσκευή τού Π/Υ. στην οποία εμφανίζονται δεδομένα και επιδεικνύονται οι διάφορες επιλογές 3. (γενικότ.) το μόνιτορ **4.** ΝΑΥΤ. το ύφασμα με το οποίο κατασκευάζονται τα ιστία ΣΥΝ. μουσαμάς.
| εγυμ. αρχ.; αρχική σημ. «λεπτό λινό ύφασμα», δάνειο σημιτ. προελ., πβ. εβρ. ’etOn «αιγυπτιακό λινό», αιγυπτ. idmj «πορφυρό λινό ύφασμα». Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι όροι *μικρή / μεγάλη οθόνη* (< γαλλ. petii / grand ecran)].
Οθωμανική Αυτοκρατορία (η) ιστ. τουρκική αυτοκρατορία που ιδρύθηκε υπό τη σουλτανική δυναστεία των Οσμάν με πρωτεύουσα την Κωνσταντινούπολη· περιελάμβανε στα χρόνια τής ακμής της τη σημερινή Τουρκία, τη Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια, μέρος τής Β. Αφρικής, τής σημερινής Ρωσίας και τής Ουγγαρίας· το 1918 κατέρ- ρευσε και ακολούθησε το 1923 η ανακήρυξη τής Τουρκικής Δημοκρατίας (βλ. κ. λ. *Οθωμανός).* **οθωμανικός,** -ή. -ό [1831] **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Οθωμανούς ή/και την Οθωμανική Αυτοκρατορία: ~ *ζηγός / σπονδές / Δίκαιο*
οθωμανικό (το) (σκωπτ.-οικ.) το πρωκτικό σεξ. **οθωμανίσμός** (ο)
[1822[η πολιτική πρακτική που υιοθετήθηκε από πολλούς πολιτικούς τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και απέβλεπε στη συνένωση των διαφόρων λαών της σε μία οθωμανική εθνότητα υπό το σκήπτρο τού σουλτάνου.
Οθωμανός (ο). **Οθωμανή** (η) **1.** Τούρκος που ανήκει στη σουλτανική δυναστεία, την οποία ίδρυσε ο Οσμάν ή Οθμάν ΣΥΝ. Οσμανλής **2.** (κατ* επέκτ.) κάθε Τούρκος κυρ. τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. [ΕΤΥ.Μ. < μεσν. *’Οθωμανός / Ότ(ο)μανός* < αραβ. Uihman / Usman, όνομα τού ιδρυτή τού οθωμανικού κράτους Οσμάν (I259-1326)].
Όθων (ο) {Όθων-ος. -α) **1.** όνομα Γερμανών ηγεμόνων: **-** *ο Μεγαλοπρεπής ή Επιφανής* 2. βασιλιάς τής Ελλάδος από το 1832 ώς το 1862
ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) Όθωνας.
[ΕΤΥΜ. Εξελληνισμένη μορφή τού γερμ. ονόματος Otto < αρχ. γερμ. of «πλούτη, περιουσία». Είναι αξιοσημείωτο ότι η ίδια ρίζα (ot) αντιστοιχεί ετυμολογικά στην αρχ. αγγλ-ead, η οποία αποτελεί και το α' συνθ. τού αγγλ. ονόματος Edward (Εδουάρδος) < ead «πλούτη» + wcard «(ρρουρός. φύλακας»], **οθωνικος,** -ή. -ό 11863} αυτός που σχετίζεται με τον πρώτο βασιλιά τής Ελλάδος Όθωνα (1832-62). Επίσης οθώνειος,-α.-ο 11837J. **Οθωνοί** (οι) νησί των Επτανήσων ΒΔ. τής Κέρκυρας.
[f.tym. II ονομασία οφείλεται στον βασιλιά *Όθωνα].* **οι**
οριστικό άρθρο -» ο. η. το
όι επιφών.· για την έκφραση σωματικού και ψυχικού πόνου: -/ *Τι κακό ήταν αυτό που πάθαμε!*
-οια [αρχ.] κατάληξη θηλ. ουσιαστικών.

-οια: ουσιαστικά σε -οια. Παράγωγα ουσιαστικά σε /ia/, προπαροξύτονα (τονιζόμενα στην τρίτη συλλαβή), προερχόμενα από θέματα που περιείχαν **-ο-,** γράφονται με **-οι- (-οια).** Π.χ. από ***το*** θέμα **ρο-** τού ***ρέω*** (πβ. ***ρό-ος > ρους)*** σχηματίζονται ουσ. σε **-ροια *(διάρροια)'*** από το θ. **πλο-** τού ***πλέω*** (πβ. ***πλόος > πλους)*** σχηματίζονται ουσ. σε **-πλοία *(ά-πλοια)'*** από το θ. **νο-** τού ***νοώ*** (πβ. ***νόος > νονς)*** σχηματίζονται ουσ. σε **-νοια *(διά-νοια).*** Τέτοια ουσιαστικά ***σε -οια*** είναι: ***-νοια· ά-νοια, αγχί-νοια, αμβ/-ύ-νοια. βραδύ-νοια. βαθύ-νοια. διά-νοια. διχό-νοια, έν-νοια. επί-νοια, εύ-νοια, ευρύ-νοια. κρυψί- νοια. κουφό-νοια, μετά-νοια. μικρό-νοια. ομό-νοια. οξύ-νοια, περί- νοια, πρό-νοια, παρά-νοια, ταχύ-νοια. υπό-νοία' -ροια· αμηνόρροια, εμμηνόρ-ροια. λογοδιάρ-ροια. λενκόρ-ροια. μηνόρ-ροια, πα- λίρ-ροια. πυόρ-ροια, ρινόρ-ροια, σπερματόρ-ροια. απόρ-ροια. βλεν- νόρ-ροια. γονόρ-ροια. διάρ-ροια. δακρυόρ-ροια, σιαλόρ-ροια, φνλ- λόρ-ροια' -πνοισ· ά-πνοια. από-πνοια. βραδύ-πνοια. δύσ-πνοια. εύ- πνοια, επί-πνοια. ταχύ-πνοια. σύμ-ίtvoία' -πλοία· ά-πλοια. εύ- πλοια-***επίσης το **άγνοια** (< ***αγνοώ***) και τα κύρια ονόματα **Εύβοια** και **Βέροια.**

οιακοστρόφιο (το) 11858] {οιακοστροφί-ου j -ων] (λόγ.) η ρόδα τού τιμονιού τού πλοίου. — **οιακοστρόφος** (ο), οίαξ (ο) {οίακ-ος | -ες. -άκων} (αρχαιοπρ.) 1. η λαβή τού πηδαλίου συν.

δοιάκι **2.** (αρχαιοπρ.-συνεκδ.) το πηδάλιο · **3.** ανατ. εμβρυϊκός σχηματισμός που κατευθύνει τον όρχι κατά την κάθοδό του στο όσχεο και που κατά τη μετεμβρυϊκή ζωή διατηρείται με τη μορφή τού οσχε- ϊκού συνδέσμου. — (υποκ·) **οιάκιον** (το) (σημ. 1. 2).

[ctym. αρχ., βλ. λ. *δοιάκι].* **οίδα** ρ. μετβ. (αρχαιοπρ.) γνωρίζω, ξέρω · μόνο στις φρ. (αι **πς οίδε;** *(τις οϊδε;)* ποιος γνωρίζει: (ενν. είναι άγνωστο): *~ πότε θα αποπερατωθεί το έργο!* (β) *Κύριος οίδε (Κύριος οίδε)* μόνον ο Θεός γνωρίζει, είναι άγνωστο: **~** *πόσα μαρτύρια υπέστη* (γ) **οα** *γάρ* **ο** *ίδασι* **τ ι ποιούσι** (ού *γάρ οΐδασι τί ποιούσι.* **Κ.Δ. Λουκ. 23. 34)** για ανθρώπους που δεν έχουν επίγνωση των πράξεών τους (δ) *εν οίδα ότι ουδέν οίδα (έν οίδα ότι ούδέν οίδα,* ρήση τού Σωκράτη) ένα γνωρίζω, ότι δεν ξέρω τίποτε (ε) *ουκ οίδα τον* **άνθρωπο** *(ούκ οίδα τον άνθρωπον.* **Κ.Δ. Μάρκ. 14, 71)** όταν απαρνείται κανείς (κάποιον) προσποιούμενος ότι δεν τον γνωρίζει. +* σχόλιο λ. *γνωρίζω, δίγαμμα.*

[είδμ. < αρχ. *οίδα,* παρακ. (με ενεστ. χρήση) τού ρ. *εΐδω* **-βλέπω, παρατηρώ». <** **Ι·οΐδ-α* **<** **woid-.* **ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *wcid- «βλέπω**

γνωρίζω», πβ. σανσκρ. veda (παρακ·) «γνωρίζω», λατ. video «βλέπω», γαλλ. voir. ισπ. ver. γοτθ. wait «γνωρίζω», γερμ. wjssen. αγγλ. wise «σοφός, γνώστης», αρχ. σλαβ. vede «έχω δει» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *ειδ-ον* **(<** **έ-Ριδ-ον). ϊδ-έα, ειδ-ος, εΐδ-ησις. ειδ-ήμων. εϊδ-ω? ·.ο(ν). ϊσ-ορ-ία* **(<** **Fϊδ-ωρ~)* **κ.ά. Το ρ.** *οίδα* **αναφερόταν κυρ. στη θεωρητική γνώση, κάλυπτε δε το σημασιολ. πεδίο τής γνώσης με τρόπο γενικότερο από τα συνώνυμα** *έπίσταμαι* **και** *γιγνώσκω).* **οιδαλέος, -α. -ον (λόγ.) αυτός πυυ έχει πρηστεί συν. εξογκωμένος, πρησμένος.**

[κτυμ. αρχ. < *αιδώ (-έω)* **«πρήζομαι, είμαι πρησμένος» (βλ. λ.** *οίδημα)* **+ παραγ. επίθημα** *-αλέος* **(βλ.λ.)]. οίδημα** (το) {οιδήμ-ατος \ **-ατα, -άτων} 1. (λόγ.) η μη φυσιολογική διόγκωση μέρους τού σώματος** ΣΥΝ. **(καθημ.) πρήξιμο 2.** ΙΑΤΡ. **η μη φυσιολογική συγκέντρωση υγρού στους μεσοκυττάριους χώρους τού συνδετικού ιστού. — οιδηματικός, -ή. -ό.**

[ετυμ. αρχ. < *οΐδώ (-έω)* **«πρήζομαι, είμαι πρησμένος» < Ι.Ε.. *oid- / *aid-** «φουσκώνω, πρήζομαι», πβ. αρμ. aytumn, αρχ. γερμ. eiz «πύον. απόστημα», eittar «πύον» (> γερμ. Eiter). αρχ. ισλ. citr κ.ά. Βλ. κ. *Οϊδί- πους\.*

οιδηματώδης, -ης. -ες [μτγν.] {οιδηματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) (λόγ.) αυτός που έχει μορφή οιδήματος ή εμφανίζει οίδημα, οιδιπόδειος, -α. -ο 1. μυθολ. αυτός που σχετίζεται με τον Οιδίποδα

τυχολ. *οιδιπόδειο σύμπλεγμα* **το σύνολο σεξουαλικών επιθυμιών που. σύμφωνα με την ψυχανάλυση, αναπτύσσεται στο παιδί (συνήθ. στο αγώρι) προς τον γονέα τού αντιθέτου φύλου και συνοδεύεται από ζηλότυπη εχθρότητα προς τον άλλο γονέα.**

[ΕΤΥΜ. **μτγν. < αρχ.** *Οιδίπους* **(βλ.λ.). Ο όρ.** *οιδιπόδειο σύμπλεγμα* **(γερμ. Odipus Komplex) οφείλεται στον αρχ. μύθο. σύμφωνα με τον οποίο ο Οιδίπους σκότωσε τον πατέρα του και νυμφεύθηκε τη μητέρα του, χωρίς να το γνωρίζει].**

Οιδίπους (ο) |Οιδίποδ-ος, -α} μυθολ. γιος τού βασιλιά τής Θήβας Λαΐου και τής Ιοκάστης· έλυσε το αίνιγμα τής Σφίγγας και εν αγνοία του σκότωσε, τον πατέρα του και νυμφεύθηκε. τη μητέρα του. Επίσης Οιδίποδας.

[ΕΤΥΜ. **αρχ. <** *οίδι-* **(<** *οιδώ* **«πρήζομαι») + πους «πόδι»,** οπότε **αρχική σημ. «αυτός που έχει πρησμένα πόδια». Λυτή άλλωστε ήταν και η εκδοχή τού αρχ. μύθου, κατά την οπυία ο Οιδίπους. όταν ήταν μωρό, τρυπήθηκε στα πόδια από τους γονείς του και αφέθηκε στο δάσος να πεθάνει).**

Ο.Ι.Ε.Λ.Ε. (η) Ομοσπονδία Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Λειτουργών Ελλάδος.

οίηματίας (ο) {οιηματιών) (λόγ.) πρόσωπυ που υπερεκτιμά τον εαυτό τυυ και συμπεριφέρεται αλαζονικά ΣΥΝ. αλαζόνας, καυχησιάρης, υπερόπτης αντ. μετριόφρων, ταπεινόψυρων.

[ΕΤΥΜ. **μτγν. < αρχ.** *οΐημα* **(βλ. λ.** *οίηση)* **+ παραγ. επίθημα** *-ίας.* **πβ. κ.** *εγκληματίας].*

οίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ.) η μεγάλη ιδέα πυυ έχει κανείς για τον εαυτό του συν. αλαζονεία, έπαρση λντ. μετριοφροσύνη. ταπεινοφροσύνη. **■ σχολιο λ. *υπερηφάνεια.*

[Γ.τυμ. < αρχ. *οΐησις,* **αρχική σημ. «γνώμη, άποψη», <** *οϊομαι* **«νομίζω, έχω τη γνώμη» <** **ό(Ρ)ομαι <* **ό(Γ)ίομαι <* **ο(Η)ίσ-ι'ομαι.* **αβεβ. ετύμου. Αμφίβολες ετυμολογικές συνδέσεις: (α) με τ.** **ό-ίσ-]ο-μαι* **(ό- προθεμ. + θ.** *-(ε)ισ-.* **πβ. σανσκρ. isyati «θέτω σε κίνηση») (β) με τις λ.** *οιωνός, αιετός* **«αετός» (πβ. λατ. avis «πουλί») και (γ) με σανσκρ. avih «σαφώς, ευκρινώς» (με την υπόθεση ότι** *οΐω / -ομαι <* **ο(F)ij(o)\.* **οίκαδε επίρρ. (αρχαιοπρ.) 1. προς το σπίτι: -** *επιστροφή* **2. προς την πατρίδα:** *~ επιστροφή των στρατιωτών (από* **εκστρατεία).**

[ετυμ. αρχ. < *οίκα-* **(<** *οίκος,* **ίσως από αιτ. αμάρτυρου** **Γοίξ* **ή από τον πληθ. περιληπτικού ουδ.) + -δεΙ. οικειοθελής, -ής. -ές (οικειοθελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που γίνεται με ελεύθερη βούληση συν. εκούσιος, εθελούσιος, αυτόβουλος αντ. υποχρεωτικός, αναγκαστικός. — οικειοθελώς επίρρ. [μεσν.[. [είδμ. μεσν. <** *οικείος* **+** *-θελής<* *θέ/.ω\.* **οικειοποιούμαι ρ. μετβ. αποθ. [μτγν.[**

(οικειοποιείσαι... [οικειοποιή- θηκα] κάνω δικό μου (κάτι πυυ ανήκει σε άλλον): *άνθρωποι με αντι- δημοκρατικό παρελθόν οικειοποιήθηκαν αργότερα τον τίτ/.ο τού προοδευτικού* **συν. ιδιοποιούμαι, σφετερίζομαι. — οικειοποίηση [1835 |. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *αποθετικός, κλέβω.* **οικείος, -α, -ο 1. (α) αυτός που είναι γνώριμος και φιλικός: -** *ατμόσφαιρα / κλίμα / περιβάλλον* **(β) γνώριμος και συνηθισμένος: ~** *καταστάσεις* **2. (α) αυτός που σχετίζεται με εμάς τους ίδιους, με υποθέσεις που μας αφορούν:** *η παράσταση θύμισε στους θεατές ~ κακά'* φρ. **(λόγ.)** *οικεία /ιδίαβουλήσει (οικεία/ ιδία βουλήσει)* **αυτυβούλως.** με τη δική μου θέληση, οικειοθελώς: ***προσήλθε ~*** συν. εκουσίως (β) ***οικείοι*** (οι) οι συγγενείς· φρ. **εξ** ***οικείων τα βέλη*** για περιπτώσεις στις οποίες η επίθεση εκδηλώνεται από πρόσωπα τού περιβάλλοντος αυτού που τη δέχεται: ο ***πρωθυπουργός επικρίθηκε από κυβερνητικά στελέχη■ δηλαδή -ί*** **3.** αντίστοιχος, σχετικός: οι ***περιπτώσεις που ανα- φέρονται στις ~ διατάξεις τού νόμου*** **4.** αυτός που ταιριάζει, που αναλογεί σε κάτι: γο ***τοποθέτησα στην ~ θέση*** (στην πρέπουσα). **οικεία / -ως** [αρχ.] επίρρ. σχόλιό λ. ***ομόλογος.***

j ΕΤΥ.Μ. < αρχ. οικείος < ***οίκος.*** Η λ. αναφερόταν εξαρχής σε πρόσωπα και πράγματα που ανήκαν στον ίδιο ***οίκο,*** χρησιμοποιήθηκε δε και ως συνώνυμο τού ***ΐδιος.*** IJ σημ. «αρμόζων. ταιριαστός» είναι αρχ.]. **οικειότητα** (η) [αρχ.I [οικειοτήτων} **1.** η σχέση που πηγάζει από τη στενή γνωριμία: 3τν ***έχω τόση*** - ***μαζί του. ώστε να του μιλώ στον ενικό*** 2. (συνεκδ.) η συμπεριφορά που φανερώνει στενή γνωριμία: ***του μιλά με ~. χωρίς τυπικότητες*** **3.** ***οικειότητες*** (οι) υι φιλικοί τρόποι που ξεπερνούν το επιτρεπτό μέτρο και καταλήγουν σε συμπεριφορά ανάρμοστη και απρεπή: ***να λείπουν οι πολλές*** -! **οικειούμαι** [αρχ.[κ. **οικειώνομαι** ρ. μετβ. [οικειούσαι... | οικειώ-θη- κα. -μένος} 1.οικειοποιούμαι (βλ.λ.) **2.** εξοικειώνομαι με (κάτι). — **οικείωση** (η) [αρχ.I. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** **οίκημα** (το) [αρχ.| [οικήμ-ατος | -ατα.-άτων} ο στεγασμένος χώρος που χρησιμοποιείται ως κατοικία κάποιου συν. εστία, σπίτι, **οίκηση** (η) [αρχ.] [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η χρήση στεγασμένου χώρου ως κατοικίας συν. κατοίκηση 2. νομ. προσωπική δουλεία (βλ.λ.) η οποία παρέχει στον δικαιούχο το αποκλειστικό δικαίωμα να χρησιμοποιεί ως κατοικία ξένη οικοδομή ή διαμέρισμά της. **οικήσιμος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός πυυ είναι κατάλληλος για κατοικία συν. κατοικήσιμος, **οικία** (η) (λόγ.-επίσ.) το κτήριο στο οποίο κατοικεί (κάποιος): ~ ***Λνα- γνωστοπούλον*** φρ ***των οικιών υμών εμπιμπραμένων υμείς άδετε*** βλ. λ. ***άδθ).*** ΣΧΟΛΙΟ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σπίτι.***

| ετυμ. αρχ. < ***οίκος*** (βλ.λ.). Η λ. ***οικία*** δήλωνε κυρ. το κτίσμα. το σπίτι, τον στεγασμένο χώρο τής κατοικίας, ενώ η λ. ***οικος.*** ευρύτερη ση- μασιολογικά. αναφερόταν επίσης στην οικογένεια, στην περιουσία τού οικοδεσπότη, καθώς και σε άλλα είδη οικημάτων (λ.χ. ***ναούς, αίθουσες*** κ.τ.ό)!.

οικιακός, -ή. -ό [μτγν.I **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με το σπίτι, την κατοικία: ~ ***χρήση / είδη / σκεύη / εξοπλισμός / θέρμανση■*** ΦΡ. *οικιακός* **/ οικιακή βοηθός** πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα να κάνει τις δουλειές τού σπιτιού (β) ***οικιακή οικονομία*** (i) το σύνολο γνώσεων σε συστηματική μορφή, τις οποίες πρέπει να διαθέτει κανείς για την επιτυχημένη διαχείριση των υποθέσεων που έχουν σχέση με το σπίτι. την οικογένεια ή γενικότ. με τις ανάγκες τού καθημερινού βίου (π.χ. ενδυμασία, υγιεινή διατροφή κ.λπ.) (ii) (συνεκδ.) το σχολικό μάθημα που διδάσκει τη σωστή διαχείριση των υποθέσεο>ν που έχουν σχέση με τυ σπίτι (iii) η εξεύρεση πόρων για την κάλυψη των οικογενειακών αναγκών ιγ) ***οικιακός κινηματογράφος*** (home cinema / theatre) οικιακό σύστημα με οπτικοακουστικές συσκευές υψηλής ποιότητας (τηλεόραση μεγάλης διαμέτρου, ντιβιντί. ηχητικά σύνολα με πολλά ηχεία κ.ά.) 2. αυτός που γίνεται μέσα στην οικία: - ***βιοτεχνία*** **3.** (επίσ.) ***οικιακά*** (τα) (δηλώνεται ως επαγγελματική απασχόληση) οι δουλειές και η όλη οικονομία τού σπιτιού, **οικίζω** ρ. μετβ. [αρχ.] {οικισ-α, -τηκα. -μένος} (λόγ.) «ποικίζω. — **οί-** κιση (η) [αρχ.|.

οικίσκος (ο) |αρχ.| (λόγ.-υποκ.) το μικρό σπίτι: ***κατασκευή οικίσκων για τη στέγαση σεισμοπαθών.*** **οικισμός** (ο) [αρχ.I **1.** το σύνολο περιορισμένων σε αριθμό ή πρόχειρων στην κατασκευή κατοικιών σε ορισμένη περιοχή: ***κατά τη μυκηναϊκή εποχή υπήρχαν - στις παρυφές τής Ακρόπολης || αγροτικός / παραδοσιακός / πρωτόγονος / μικρός*** ~ 2. η μικρότερη σε αριθμό κατοίκων οικιστική περιοχή· μικρή περιοχή που έχει μικρό αριθμό κατοικιών **3.** (γενικότ.) το οικοδομικό σύνολο, κάθε είδους κατοικημένη περιοχή με οικοδομήματα (χωριό, πόλη κ.λπ.). *"■ σχολιο λ. ***πόλη.*** **οικιστής** (υ) [αρχ.**] 1.** το πρόσωπο που ιδρύει αποικία, που εγκαθιστά εποίκους σε συγκεκριμένο τόπο 2. (σπάν.) ο κάτοικος οικισμού, **οικιστικός,** -ή. -ό [μτγν.I **1.** σχετικός με την κατασκευή οικισμών ή γενικότ. οικοδομικών συνόλων: ~ ***σχέδιο / σχεδιασμός / νόμος*** 2. αυτός που αποτελείται από κατοικίες: - σύνολο / ***κέντρο ! περιοχή / προάστιο*** **3. οικιστική** (η) η σύγχρονη επιστήμη που αποτελεί κλάδο της πολεοδομίας και τής αρχιτεκτονικής και ασχολείται με το πρόβλημα τής βιωσιμότητας των οικοδομικών συνόλων. - **οικιστικά** επίρρ. **οίκο-** κ. **οικό-1.** (λόγ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται: (α) με το σπίτι, την κατοικία: ***οικό-σιτος*** (β) με την οικογένεια: ***οικόσημο*** 2. λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται: (α) με τον χώρο μέσα στον οποίο ζει ένα σύνολο οργανισμών: ***οικο-σύστημα*** (β) με την οικολογία: ***οικο-τουρισμός.***

|ι ·:τυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. ***οίκος,*** χρησιμοποιήθηκε δε και ως α' συνθ. ελληνογενών επι- στημ. όρων, λ.χ. αγγλ. ecology, γαλλ. eco-nomie κ.ά.|. **οικογένεια** (η) [οικογενειών! **1.** ομάδα ατόμων πυυ συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς αίματος, γάμου ή υιοθεσίας και διαμένουν κάτω από την ίδια στέγη: ***μια ~ αποτελείται συνήθως από τον πατέρα, τη μητέρα και τα παιδιά || - Ζερβού || από κα?*.ή ~ || πατριαρχική / ολιγομελής*** / πολυμελής / ***πολύτεκνη ι άπορη*** ~ ο ***θεσμός τής*** ~ || αισθάνομαι ***μέλος τής*** ~ || ***δημιουργώ*** / ***αποκτώ*** / ***κάνω*** ~· ΦΡ. (α) ***πυρηνική οικογένεια*** βλ. λ. ***πυρηνικός*** (β) ***διευρυμένη οικογένεια (κατ'*** αντιδιαστολή προς την πυρηνική οικογένεια) οικογένεια που αριθμεί μεγάλο αριθμό ***μελών, συχνά*** υπό την ίδια στέγη, με πολύπλοκες συγγενικές σχέσεις και πολλές φορές πανίσχυρη εξουσία· τυπική οικογένεια τού ευρωπαϊκού Μεσαίωνα και τής Αναγέννησης (λ.χ. οι Μέ-

δικοί, οι Βοργίες κ.λπ.) 2. κοινωνιολ. (η οικογένεια ως θεσμός) θεμελιακός, πολυλειτουργικός θεσμός τής κοινωνίας, τον οποίο μελετά η κοινωνιολογία (κοινωνιολογία τής οικογένειας) σε συσχετισμό και με τη συγγένεια την οποία εξετάζει η κοινωνική ανθρωπολογία: ~ ***αναπαραγωγής / προσανατολισμού / μητριαρχική / μονογαμική / πολυγαμική/ μονογονεϊκήΖ.*** σύνολο ατόμων που έχουν κοινή καταγωγή, το σύνολο των συγγενών: ***αρχοντική ~*** συν. πάτριά, οίκος, γένος, (λαϊκ.) φαμελιά, (μειωτ,) φάρα **4.** (συνεκδ.) η καταγωγή από υψηλή κοινωνική τάξη, η αριστοκρατική και ευυπόληπτη καταγωγή: ***είναι / κρατάει / βαστάει από*** ~ συν. τζάκι, σόι, σπίτι **5.** (μτφ.-εκφραστ.) ομάδα ανθρώπων με κοινούς στόχους, κοινή ενασχόληση: ***η δημοσιογραφική έχασε ένα από τα εκλεκτότερα μέλη της*** (για τον θάνατο δημοσιογράφου) **|| *μία ~ είμαστε*** (δεν έχουμε τίποτε να μοιράσουμε, συνεργαζόμαστε για κοινό σκοπό ή αντιμετωπίζουμε κοινά προβλήματα κ.λπ.) 6. ΒΙΟΛ. κατηγορία για την ταξινόμηση των οργανισμών (ζώων. φυτών κ.λπ.). η οποία αποτελείται από όμοια ή συγγενικά μεταξύ τους γένη: ***συγγενικές μεταξύ τους ~ αποτε/.ούν μία τάξη*** **7.** σύνολο πραγμάτων πυυ έχυν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, που εμφανίζουν συγγένεια: ***η ~ των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών || - πετρωμάτων / τυπογραφικών στοιχείων.***

[ΕiΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «πιστοποιητικό τού οικογενούς». < αρχ. ***οικογενής*** «γεννημένος στο σπίτι» (για δούλους και ζώα) **< *οίκο-* + *-γενής* < *γένος*|.**

οικογένεια - φαμίλια - φαμελιά. Η λ. **οικογένεια** είναι από αυτές που χρησιμοποιήθηκαν σε νεότερους χρόνους (19ος αι.). για να αντικαταστήσουν αντίστοιχες ξένες λέξεις. Μέχρι τον 19υ αι. χρη- σιμοποιούσαν το **φαμίλια,** ήδη μεσαιωνικό, από το λατ. familia «οι- κυγένεια». με τη μεσολάβηση ενός εξελληνισμένου τ. **φαμίλια** (σε ***ία***, όπως ***φι?Λα. ομιλία*** κ.τ.ό.). Ιο ελληνικό **οικογένεια** είναι μεταγενέστερη λ. (τού 2ου μ.Χ. αι.) και σήμαινε τη βεβαίωση ότι ***κάποιος*** είναι «οικογενής», γεννημένος σε ορισμένο οίκο, με το καθεστώς και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή την ιδιότητα (το ίδιο το **οικογενής** σήμαινε και «σπιτικός, σπιτήσιος»). Ο Στέφ. Κουμανούδης ***(Συναγωγή νέων λέξεων...)*** αναφέρει για τη λέξη: ***«\Αγνοώ. πόσον παλαιοτέρα. ώς υποθέτω, εΐναι ή λέξις*** [ενν. το ***οικογένεια***]***· παρατηρώ μόνον, οτι ό Εύγ. Βούλγαρις rv τή Φιλοθέω αδολεσχία του (τώ 1801) εγραψε συχνά φαμίλιαν».*** Μετά την επικράτηση τής λ. ***οικογένεια,*** που είχε το πλεονέκτημα ότι επέτρεπε τον σχηματισμό παραγωγών και συνθέτων **(οικογενειακός, οικογενειάρχης).** η λ. **φαμίλια** καθώς και ο μεταπλασμένος τύπος **φα- μελιά (< *φαμελία< φαμιλία)*** χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο στον απλούστερο προφορικό λόγο και στη λογοτεχνία, υποδηλώνοντας συχνά την πολυμελή και φτωχή οικογένεια ***(Δεν έχει*** να ***ζήσει τη φαμίλια του),*** πβ. και **φαμελίτης, φαμελιάρης** (= οικογενειάρχης συνήθ. με μικρό εισόδημα).

οικογενειακά επίρρ. -+ οικογενειακώς

οικογενειακός, -ή. -ό 11816] **1.** αυτός που σχετίζεται με την οικογένεια: ~ ***εστία / τάφος / συμβούλιο / ζωή / καβγάδες / βίος / ατμόσφαιρα / γα/.ήνη / θαλπωρή / επίδομα / περιβάλλον / περιουσία! υπόθεση / επιχείρηση / έξοδα / παράδοση / λογαριασμός τράπεζας ι διαβατήριο / προϋπολογισμός ι φωτογραφία || ο γάμος έγινε σε στενό ~ περιβάλλον*** φρ. (α) ***οικογενειακά βάρη*** οι επιβαρύνσεις (κυρ. οικονυμι- κές) που αναλαμβάνει αυτός που συντηρεί μια οικογένεια (β) ***οικογενειακός γιατρός*** ο γιατρός που παρακολουθεί την υγεία των με- λ(όν μιας υικυγένειας (γ) ***οικογενειακή κατάσταση*** (i) η κατάσταση στην υποία βρίσκεται μια οικογένεια (ii) (ειδικότ.) η επίσημη δήλωση, στην οπυία περιγράφει κάπυιος το βιοτικό επίπεδο τής οικογενειάς του ή/και δίνει βασικές πληροφορίες σχετικά με αυτήν (π.χ. αν είναι έγγαμος ή όχι, από πόσο: μέλη αποτελείται η οικογένειά του κ.λπ.) (δ) ***οικογενειακός προγραμματισμός*** ο προγραμματισμός (από κάθε ζευγάρι) τού μεγέθους τής οικογένειας και τού χρόνου γέννησης το)ν παιδιών με τη χρήση αντισυλληπτικών μέσων (πβ. ***έλεγχος γεννήσεων.*** λ. ***έλεγχος)*** (ε) ***οικογενειακό άσυλο*** βλ. λ. ***άσυλο*** (στ) ΝΟΜ. ***Οικογενειακό Δίκαιο*** το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν την οικογενειακή σχέση καθ' εαυτήν (συζύγων, γονέων τέκνων, συγγένεια, διατροφή, υιοθεσία), καθώς και ζητήματα που προκύπτουν από αυτήν (λ.χ. επιτροπείες ανηλίκων) (ζ) ***οικογενειακό δέντρο*** το γενεαλογικό δέντρο (βλ. λ. ***γενεα/.ογικός)*** **2.** (ειδικότ.) αυτός που αφορά μόνο σε συγκεκριμένη οικογένεια (και σε κανέναν άλλον): ***~ υπόθεση*** **3.** ***οικογενειακά*** (τα) (+γεν. κτητικής αντων.) τα ζητήματα, οι υποθέσεις τής οικογένειας: ***δεν συζητούσε ποτέ τα ~ του με άλλους.***

οικογενειακώς επίρρ. [**1**835[**1.** ως ολόκληρη οικογένεια, όλη μαζί η οικογένεια (και όχι με ορισμένα μέλη της ή μόνος): ***μέχρι τώρα ταξιδεύαμε αυτή τη φορά όμως θα φύγω μόνος μου || τους φιΡ.οξένησα ~*** **2.** μαζί με την οικογένεια: ***θα περάσω τα Χριστούγεννα*** ~. Επίσης **οικογενειακά** (κυρ. σημ. 2).

οικογενειάρχης (ο) [1833] {οικογενειαρχών} **1.** ο αρχηγός τής οικογένειας, ο πατέρας **2.** πρόσωπυ πυυ συντηρεί υικυγένεια: ~ ***άνθρωπος*** ΣΥΝ. (λαϊκ.) φαμελιάρης.

οικογενειοκρατία (η) [χωρ. πληθ.) η πρακτική να τοποθετυύνται από αυτυύς που έχουν εξουσία συγγενικά ή φιλικά τους πρόσωπα σε ανώτερες θέσεις και σε ανώτερα αξιώματα: ***κατηγορήθηκε για ~ στη συγκρότηση τής κυβέρνησής του ||[σε αυτή την επιχείρηση επικρατεί ~· ο πατέρας είναι πρόεδρος και ο γυιος διευθυντής*** ΣΥΝ. νεποτισμός. [ΓΤΥΜ. < ***οικογένεια*** + ***-κρατία*** < ***κρατώ.*** πβ. κ. ***ανδρο-κρατία. γερο- ντο-κρατία\.***

οικοδέσποινα (η) [μτγν.Ι {δύσχρ. οικοδεσποινών} η κυρία τυύ σπιτιού, ιδ. σε σχέση με τους φιλοξενούμενους ή τους επισκέπτες της: ***η ~ περιποιείται τους καλεσμένους της*** || ο ***πρώτος χορός ανήκει στην ~*** || ***ευγενική*** ^ σχολιο λ. ***κύριος.*** **οικοδεσπότης** (ο) [μτγν.] {οικοδεσποτών} ο κύριος τού σπιτιού, ιδ. σε σχέση με τους φιλοξενούμενους ή τους επισκέπτες του. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δούλος, κύριος.*** **οικοδίαιτος,** -η. -ο (για ζώα) αυτός που ζει στο σπίτι συν. κατοικί- διος. οικόσιτος.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < ***οίκο- + δίαιτος< δίαιτα\.*** **οικοδιδάσκαλος** (ο) |Ι8Ι8| {οικοδιδασκάλ-ου j -ων, -ους}, **οικοδι- δασκάλισσα** (η) [18891 {οικοδιδασκαλισσών} (σπάν.) ο δάσκαλος που διδάσκει μαθητή κατ' οίκον, **οικοδομή** (η) [μτγν.Ι **1.** (λόγ.) η οικοδόμηση, το χτίσιμο οικήματος: ***εργολάβος οικοδομούν 2.*** (συνεκδ.) το υπό ανέγερση κτήριο: ***δουλεύει στις ~*** **3.** το οικοδόμημα, το κτήριο, **οικοδόμημα** (το) [αρχ.[{οικυδυμήματος | -ατα. -άτ(ον}} **1.** το κτήριο, τυ κτίσμα 2. (μτφ.) υπυιυδήποτε σύστημα χαρακτηρίζεται από εσωτερική συγκρότηση: ***κρατικό / κοινωνικό / ευρωπαϊκό ~ || τριγμοί στο ~ των κοινωνικών ασφαλίσεων.*** **οικοδόμηση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) **1.** η ανέγερση οικοδομής, το χτίσιμο (κτηρίου): ~ ***νοσοκομείου / σχολείου / πολυκατοικίας*** λντ. κατεδάφιση 2. (μτφ.) η δημιουργία και η εδραίωση μιας κατάστασης: ***αγωνίζονται για την - ενός καλύτερου κόσμον || σταδιακή ~ μέτρων αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο χωρών.*** **οικοδομήσιμος,** -η, -ο [1849J αυτός που είναι κατάλληλος για την ανέγερση οικοδομής: ~ ***έδαφος / περιοχή / νλικά.*** **οικοδομικός,** -ή, -ό Ιαρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τις οικοδομές, τις οικοδομήσεις ή τους οικοδόμους: ~ ***άδεια / σχεδιασμός / οργασμός / επιχειρήσεις ' συνεταιρισμοί / έργα / νλικά***■ ΦΡ. (α) ***οικοδομική γραμμή*** το όριο τού υικοδομικού τετραγώνου, που ορίζεται από το ρυμοτομικό σχέδιο προς την πλευρά τού κυινόχρηστου χώρου, μέχρι το οποίο επιτρέπεται η δόμηση (β) ***οικοδομικό σύστημα*** τυ σύστημα με βάση το οποίο κατασκευάζονται οι οικυδυμές σε πόλη ή υικισμό (γ) ***Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός*** (αρχικά Γ.Ο.Κ.) το σύνολο των διατάξεων που αναφέρονται στις προϋποθέσεις για την εκτέλεση κατασκευής (οικοδομής) εντός ή εκτός σχεδίου πόλεως ή οικισμού 2. (α) αυτός που αποτελείται από οικοδομές: - ***κώρος φ)*** ***οικοδομικό τετράγωνο*** βλ. λ. ***τετράγωνο*** **3.** (α) ***οικοδομική*** (η) το σύνολο των τεχνικών και των εργασιών σχεδίασης και κατασκευής οικυδομών (β) ***οικοδομικά*** (τα) τα έξοδα που απαιτεί η ανέγερση οικοδομής. - **οικο- δομικώς** επίρρ. Ιμτγν.]. **οικοδόμος** (υ) ο εργάτης που δουλεύει στην ανέγερση οικοδομής: ***συνδικάτο οικοδόμων*** συν. χτίστης.

|Ρ.ΤΥΜ. αρχ. < ***οίκο + -δόμος < δέμω*** «χτίζω - κατασκευάζω» (βλ. κ. ***δόμος)*** |.

οικοδομώ ρ. μετβ. [αρχ-J {οικυδομείς... | υικοδόμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κατασκευάζω, ανεγείρω (οικοδυμή) ΣΥΝ. χτίζω ΛΝΤ. γκρεμίζω 2. (μτφ.) δημιουργώ (κάτι που έχει χαρακτήρα σταθερό ή/και συστηματικό): ***στόχος τονς είναι να οικοδομήσοννμια κοινωνία ισότητας και δικαιοσύνης*** ΣΥΝ. εδραιώνω, θεμελιώνω, **οίκοθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** από το σπίτι **2.** από την πατρίδα **3.** αυτοπροαίρετα, αυτεπαγγέλτως: ***το δικαστήριο επε?^ήφθη ~ τής υποθέ- σεως*** ΦΡ. ***νοείται οίκοθεν*** ***(νοείται οϊκοθεν)*** είναι αυτονόητο, γίνεται κατανοητό αφ' εαυτού: ~ ***ότι οι υπογράψαντες τη σύμβαση οφεί?.ονν να τηρούν τονς όρονς αντ ής.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-θεν.***

|ΕΤΥΜ. αρχ. < ***οίκο-*** + παραγ. επίθημα ***-θεν*** (βλ.λ.)). **οίκοι** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** στο σπίτι, κατ' οίκον: ~ ***διαμονή / περιορισμός / νοσηλεία 2.*** στην πατρίδα. σχολιο λ. ***τονισμός.***

[ΙΕΤΥΜ. αρχ. επίρρ., προερχόμενο από αρχαιότατη τοπική πτώση τού ουσ. ***οίκος***]. **οικοκυρά** (η) ·-» νοικοκυρά

οικοκυρικός, -ή, -ό |1897| (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τις ασχολίες τού σπιτιού, τού νοικοκυριού 2. ***οικοκυρικά*** (τα) το σχολικό μάθημα τής οικιακής οικυνομίας (βλ. λ. ***οικιακός).*** **οικοκυροσύνη** (η) -► νοικοκυροσύνη

οικόλεκτος (η) {οικολέκτ-ου | -ων} ΓΛΩΣΣ. η γλώσσα που μιλιέται στυ περιβάλλον μιας οικογένειας από τα μέλη της.

[ΐϊΤΥ.Μ. < ***οίκος + -λεκτος < λέγω.*** κατά τα ***διάλεκτος, ιδιόλεκτος*** κ.τ.ό.Ι.

οικολογία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ο κλάδος των βιολογικών επιστημών που ερευνά τις σχέσεις των ζιοντανών οργανισμών με το περιβάλλον τους 2. το σύνολο των σχέσεων αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ζωντανούς οργανισμούς και στο περιβάλλον τους. η ισορροπία στις σχέσεις αυτές **3.** η ιδευλογία που έχει ως στόχο της την καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στον άνθρωπο και στο φυσικό περιβάλλον, καθώς και την προστασία τού περιβάλλοντος αυτού.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Okologie). **οικολογικός,** -ή, -ό **ί.** (α) αυτός που σχετίζεται με την υικολογία: - ***σπονδές / οργάνωση / πρωτοβουλία*** (β) πολιτ. ***οικολογικό κίνημα*** το πολιτικό κανή κοινωνικό κίνημα που έχει ως πρωταρχικό στόχο την προστασία τής φύσης από την ανεξέλεγκτη χρήση τής τεχνολυγίας και των φυσικών πόρων από την αλόγιστη εκμετάλλευση (γ) ***οικολογική ανθρωπολογία*** βλ. λ. ***ανθρωπολογία*** **2.** αυτός που δεν βλάπτει το περιβάλλυν: - ***συνσκενασία / βαφή*** **3.** αυτός που σχετίζεται με το περιβάλλον (την κατάσταση, την προστασία του κ.λπ.): - ***καταστροφή / ισορροπία / ανησνχίες / συνειδηση.*** **— οικολογικ-ά / -ώς** επίρρ. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ecoiogiqucf. **οικολόγος** (ο/η) **1**. υ/η επιστήμονας που ασχολείται με την οικυλογία

ΠΟΛΙΤ. ο/η οπαδός τού οικολογικού κινήματος ΣΥΝ. πράσινος **3.** (γενικότ.) πρόσωπο που έχει οικολογική συνείδηση, που εκδηλώνει το ενδιαφέρον του για την προστασία τού περιβάλλοντος.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ccologue). **οικονόμα** (η) [χωρ. πληθ.] (λαϊκ·.) η γυναίκα που φροντίζει να μην κάνει *πολλά* έξοδα ή και να εξοικονομεί, να αποταμιεύει χρήματα, **οικονομετρία** (η) (οικονομετριών! οικον. κλάδος τής οικονομικής επιστήμης που εφαρμόζει στατιστικές μεθόδους για τον έλεγχο των οικονομικών θεωριών, την εμπειρική ανάλυση των οικονομικών σχέσεων και την πρόβλεψη των οικονομικών μεγεθών. – **οικονομετρικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. econometric), **οικονομία** (η) {οικονομιών) **1.** (α) διαχείριση εσόδων και ρξόδων. υλικών αγαθών και πόρων (β) *οικιακή οικονομία* βλ. λ. *οικιακός* **2.** (α) το σύνολο των δραστηριοτήτων, των θεσμών και των μέσων, που σχετίζονται με την παραγωγή και την κατανάλωση υλικών αγαθών, την ικανοποίηση των υλικών αναγκών στο πλαίσιο μιας κοινωνίας: *δημόσια / παγκόσμια / υγιής > εύρωστη / ισχυρή / ανταγωνιστική / στάσιμη ~* | j *η πορεία τής ~* (ραίνεται *ανησυχητική* (β) *εθνική οικονομία* βλ. λ. *εθνικός* (γ) *ανοικτή οικονομία* η οικονομία που έχει συναλλακτικές σχέσεις με άλλες οικονομίες (δ) *κλειστή οικονομία* η οικονομία που περιορίζει τις δραστηριότητές της στα εθνικά όρια (ε) *οικονομία τής (ελεύθερης) αγοράς* το οικονομικό σύστημα, στο οποίο ο μηχανισμός τής αγοράς καθορίζει την παραγωγή, την κατανομή και την κατανάλωση αγαθών, με αντίστοιχο περιορισμό τής παρέμβασης τής κεντρικής εξουσίας· στην πράξη ταυτίζεται με την ελεύθερη οικονομία (βλ. παρακάτω) συν. καπιταλισμός (στ) *ελεύθερη οικονομία* το οικονομικό σύστημα, στο οποίο επικρατούν η ελεύθερη δράση τής ιδιωτικής επιχείρησης, ο ανταγωνισμός και Η ελεύθερη αγορά, τα οποία καθορίζουν την παραγωγή, την κατανομή και την κατανάλωση αγαθιόν. κατ' αντιδιαστολή προς την οικονομία όπου επικρατεί ο κεντρικός σχεδιασμός· στην πράξη ταυτίζεται με την οικονομία τής (ελεύθερης) αγοράς (βλ. ε) (ζ) *μικτή οικονομία* το οικονομικό σύστημα στο οποίο συνυπάρχουν ιδιωτικές και κρατικοποιημένες επιχειρήσεις (η) *ναυτιλιακή οικονομία* βλ. λ. *ναυτιλιακός* (θ) *στατική οικονομία* βλ. λ. *στατικός* (ι) *συναλλακτική οικονομία* βλ. λ. *συναλλακτικός* (ια) *οικονομία αγροτική* ο τομέας τής οικονομικής δραστηριότητας που σχετίζεται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη δασοκομία, την αλιεία και το κυνήγι (ϊβ) *οικονομία ανεπτυγμένη* οικονομία που χαρακτηρίζεται από υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα των πολιτών, μικρό ποσοστό ανεργίας, παραγωγικότητα, σημαντική εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών κ.λπ. (ιγ) *οικονομία αναπτυσσόμενη* / (μειωτ.) *υπανάπτυκτη* η μη ανεπτυγμένη οικονομία (ιδ) *οικονομία διευθυνόμενη / ελεγχόμενη* οικονομικό καθεστώς πυυ συνδυάζει την ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα το>ν ατόμων με τον ρυθμιστικό ρόλο τού κράτους προς την κατεύθυνση τής εξυπηρέτησης των συμφερόντων τού κοινωνικού συνόλου (ιε) *οικονομία ιδιωτική* η οικονομία τής οποίας φορέας είναι οι ιδιώτες (ιστ) *οικονομία παγκόσμια* η οικονομία ως ολότητα με παγκόσμιες διαστάσεις (παραγωγή, κατανάλωση κ.λπ.) (ιζ) *σχεδιασμένη κεντρικά οικονομία* η οικονομία στην οποία η παραγωγή, η διανομή και η χρήση των συντελεστών παραγωγής προγραμματίζεται κεντρικά από έναν κρατικό φορέα προγραμματισμού· αλλιώς *κεντρικός σχεδιασμός* **3.** (α) η οικονομική επιστήμη (βλ. λ. *οικονομικός*): *σπουδάζω* - συν. οικονομικά, οι- κονομολογία (β) *πολιτική οικονομία* βλ. λ. *πολιτικός* **4.** η αποφυγή περιττών δαπανών: *κάνει* **~.** *για να τα βγάλει πέρα* **5.** *οικονομίες* (οι) τα χρήματα που αποταμιεύει κανείς: *~ μιας ζωής* 6. η μετρημένη χρήση, η επιδίωξη και η πρακτική τού να επιτυγχάνει κανείς όσο το δυνατόν περισσότερα, χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν λιγότερα: *~ χρόνου / δυνάμεων* [[*η ~ τής γλώσσας* ΑΝΤ. σπατάλη 7. (α) φιλολ. ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάζει και διατάσσει ο συγγραφέας τα επιμέρους στοιχεία που συγκροτούν την πλοκή ενός έργου, ώστε να οδηγούν λογικά και αβίαστα στη λύση: *η ~ τού μυθιστορήματος* (β) (γενικότ.) (στον κινηματογράφο, στο θέατρο κ.α.) ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κανείς τα μέσα που διαθέτει, ώστε να επιτυγχάνει τους στόχους πυυ έχει θέσει: *η ~ τού σεναρίου* || *η σκηνική - τού δράματος* 8. (α) θεολ. *θεία οικονομία* το σχέδιο τού Θεού για τη σωτηρία τού κόσμου με την εναν8ρώπηση τού Χριστού (β) *κατ' οικονομίαν* (i) με προγραμματισμό: *δεδομένης τής αδυναμίας τού ανθρώπου να ικανοποιήσει όλες τις επιθυμίες* του. πρέπει να *ρυθμίζουμε τη ζωή μας ~ με τις κατάλληλες επιλογές* (ii) εκκλης. άσκηση φιλανθρωπίας από την Εκκλησία με βάση την αρχή τής επιείκειας για την εξυπηρέτηση τής πνευματικής ζωής τού πιστού, όχι σε θέματα πίστεως αλλά μόνο ποιμαντικού χαρακτήρα: *κατ' οικονομίαν δεν επιβλήθηκαν αυστηρές ποινές.*

Ιετυμ. αρχ. < *οικονόμος.* Η λ. απαντά (ως δάνειο) σε πολλές γλώσσες, λ.χ. αγγλ. economy, γαλλ. economic, γερμ. Okonomie κ.ά. Ιίολλές φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ελεύθερη / μικτή / ελεγχόμενη οικονομία* {< (αγγλ. free / mixed / state-controlled economy), *ανεπτυγμένη / ιδιωτική / παγκόσμια οικονομία* (< αγγλ. static / developed / private / global economy) κ.ά.| **οικονομικά** (τα) **1.** η οικονομική κατάσταση (κοινωνίας ή ατόμου): *τα ~ τού κράτους βαδίζουν από το κακό στο χειρότερο*)| *τα - μου δεν βρίσκονται σε καλή κατάσταση > δεν πάνε καλά / είναι περιορισμένα* 2. η οικονομική επιστήμη: *σπουδάζει ~ στην Αγγλία.* **οικονομικίστικος,** -η. -ο κ. **οικονόμίστικος** (μειωτ.) αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από εμμονή στη θεωρητική οικονομία, σε δυσνόητες περιγραφές οικονομικών μεγεθών και τη χρήση αριθμών (με αποτέλεσμα να αγνοεί την πραγματικότητα και να. μην έχει ενδιαφέρον).

οικονομικίστικα κ. **οικονομίστικσ** επίρρ. ^ σχολιο λ. *ακατα/.αβί- στικος.* [είύμ. < *οικονομικός* + παραγ. επίθημα *-ίστικος.* πβ. κ. *δημοτικ-ίστι- κος* \.

οίκονομικοπολιτικός, -ή, -ό [1894] αυτός που σχετίζεται με την οικονομία και την πολιτική; ***η ~ θέση τής Ελλάδας στην f..t.*** **οικονομικός,** -ή. -ό Ιαρχ.| 1.(α) αυτός που σχετίζεται με την οικονομία: ***~ πολιτική / εξέλιξη / κρίση / υπηρεσία / σκάνδαλο / θυσίες / δομές ι συνέπειες / σταθεροποίηση / σύγκλιση ι σπουδές / σύμβουλος / βοήθεια / επιτελείο / συνεργασία / πρόοδος / πόλεμος / εξαθλίωση / θεωρία[1] άποψη / διεκδικήσεις / εξυγίανση / δείκτης / ανάλυση / αναλυτής ί ανεξαρτησία / χάος / ατασθαλίες / εφημερίδα / ανάπτυξη / αυτάρκεια ι ένωση / ύφεση 1 μαρασμός ι μεταρρύθμιση / εκκρεμότητα/ δραστηριότητα*** || ***Υπουργείο Οικονομικών*** (β) ***οικονομική επιστήμη*** η επιστήμη που μελετά τα οικονομικά φαινόμενα και τους νόμους που διέπουν την παραγωγή, κατανομή και κατανάλωση υλικών αγαθών και υπηρεσιών (γ) ***οικονομική ζώνη*** η περιοχή στην οποία μια επιχείρηση ασκεί την οικονομική της δραστηριότητα (δ) ***Οικονομικό Δίκαιο*** το σύνολο των νομικών διατάξεων που ρυθμίζουν τις οικονομικές σχέσεις στο πλαίσιο δεδυμένης έννομης τάξης (ε) ***οικονομικό έτος*** βλ. λ. ***έτος*** (στ) ***οικονομικό έγκλημα*** το έγκλημα που διαπράττε- ται στο πλαίσιο επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (π.χ. κατάχρηση, φοροδιαφυγή, αθέμιτος ανταγωνισμός, συκοφαντική δυσφήμηση κ.λπ.) (ζ) ***οικονομικός άνθρωπος*** (λατ. homo oeconomicus) ο τύπος ανθρίόπου. του οποίυυ η συμπεριφορά καθορίζεται, σύμφωνα με την κλασική σχολή οικονομικής σκέψης (Α. Σμιθ. Τ.Ρ. Μάλθους κ.ά.). από τις οικονομικές του επιδιώξεις (π.χ. ενός επιχειρηματία από την επιδίωξή του να αυξήσει τα κέρδη του) (η) ***οικονομικός συνασπισμός*** βλ. λ. ***συνασπισμός*** (θ) ***οικονομικό αγαθό*** κάθε αγαθό που καλύπτει ανθρώπινη ανάγκη και για να το αποκτήσει ο άνθρωπος πρέπει να το παραγάγει ο ίδιος ή να το αγοράσει (ι) ***οικονομικό σύστημα*** η μορφή τής οικονομίας στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου κοινοτικού συστήματος. λ.χ. το κομουνιστικό, το φιλελεύθερο κ.ά. (ια) ***οικονομικός θεσμός*** ο θεσμός που σχετίζεται με την παραγωγική διαδικασία (λ.χ. η βιομηχανία, η διανομή των αγαθών, οι ανταλλαγές κ.λπ.) (ιβ) ***οικονομικός / κεντρικός σχεδιασμός*** τυ σύστημα τής σχεδιασμένης κεντρικά οικονομίας (βλ. λ. ***οικονομία)*** (ιγ) ***οικονομικό μέγεθος*** (i) ποσό. αριθμός που χρησιμοποιείται σε οικονομικές μελέτες: ***σύγκριση*** οικονομικών μεγεθών || ***παρατηρώ*** τα οικονομικά ***μεγέθη*** (ii) (κ. **οικονομική** ***συσκευασία)*** (για προϊόντα) συσκευασία η οποία παρέχει μεγαλύτερη ποσότητα και στοιχίζει λιγότερο: ***απορρυπαντικό σε*** ~ 2. αυτός που σχετίζεται με την απόκτηση χρημάτων και γενικότ. υλικών αγαθών: ***~ βοήθεια / κίνητρα / προβλήματα***■ φρ. (α) ***οικονομικός παράγοντας*** (i) το πρόσωπο που διαθέτει σημαντική θέση στον επιχειρηματικό κόσμο (μεγαλοβιομήχανος. τραπεζίτης κ.λπ.): ***σημαντικός ~ προσφέρθηκε να στηρίξει οικονομικά την προσπάθεια τού συλλόγου μας*** (ii) οτιδήποτε επιδρά στη διαμόρφωση μιας κατάστασης στην οικονομία (β) ***οικονομικός πρόσφυγας / μετανάστης*** το πρόσωπο που εγκαταλείπει τη χώρα του αναζητώντας καλύτερο βιοτικό επίπεδο και όχι για πολιτικούς ή άλλους λόγους **3.** (για πρόσ.) αυτός που προβαίνει σε λελογισμένες δαπάνες ΣΥΝ. λιτοδίαιτος. φειδωλός, ολιγοδά- πανος λντ. σπάταλος **4.** (για πράγματα) (α) αυτός που δεν κοστίζει πολύ, αυτός που έχει συμφέρουσα τιμή (β) αυτός που δεν υποβάλλει τον ιδιοκτήτη του σε μεγάλα έξοδα (π.χ. δεν καταναλώνει πολλά καύσιμα): - ***αυτοκίνητο*** **5.** (γενικότ.) αυτός που με όσο το δυνατόν λι- γότερα μέσα επιτυγχάνει όσο το δυνατόν περισσότερα αντ. αντιοι- κονομικός 6.***οικονομικό*** (τυ) οτιδήποτε σχετίζεται με δαπάνη, κόστος ή τις δυνατότητες εξόδων: ***για όσους το ~ δεν*** αποτελεί ***πρόβλημα, προτείνουμε διακοπές σε μέρη εξωτικά || αφού είδαμε τις εργασιακές υποχρεώσεις σας, ας συζητήσουμε και το*** ~ (αμοιβή, μισθό). - **οι- κονομικ-ά/-ώς** [μτγν.] επίρρ. **οικονομικότητα** (η) ο βαθμός στον οποίο επιτυγχάνεται το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα με τα ελάχιστα δυνατά μέσα. **οικονομισμός** (ο) | i895J οικον.- κοινωνιολ. το δόγμα που υπερτονίζει τη σημασία των οικονομικών παραγόντων κατά την παρατήρηση και ερμηνεία τής κοινωνικής εξέλιξης.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. economisme).

οικονομίστικος, -η. -ο ♦ οικονομικίστικος

οικονομολογία (η) 11871J Ιχωρ. πληθ.} η οικονομική επιστήμη. –**οι- κονομολογικός,** -ή, -ό [18651.

οικονομολόγος (ο/η) |I839] **1.** ο/η επιστήμονας που ασχολείται με την οικονομολογία · 2. (σπάν.-καταχρ.) πρόσωπο που φροντίζει να έχει περιορισμένα έξοδα συν. φειδωλός, ολιγοδάπανος λντ. σπάταλος **οικονόμος** (ο/η) **1.** πρόσωπο που περιορίζει τις δαπάνες του. αυτός που καταφέρνει ή φροντίζει να μην ξοδεύει πολλά ΣΥΝ. φειδωλός, λιτός. αντ. σπάταλος 2. το πρόσωπο που έχει αναλάβει τη διαχείριση των οικονομικών πλούσιας οικογένειας, μονής, οικοτροφείου ή άλλου ιδρύματος **3.** εκκλιις. (α) ο κληρικός που αναλαμβάνει τη διαχείριση τής περιουσίας τής επισκοπής ή τής μητρόπολης (β) (ως τιμητικός τίτλος) ιερέας που έχει προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στην Εκκλησία.

[είύμ. αρχ., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***οικον νέμεινί νέμεσθαι,*** αρχική σημ. «αυτός που διαχειρίζεται και διοικεί τα τού οίκου»), **οικονομοτεχνικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένο (χντικείμενο από οικονομικής και τεχνικής απόψεως: - ***μελέτη*** [[« ***~ προϋπολογισμός έργων αποκατάστασης πληγεισών περιοχών»*** (εφημ.). – **οικονομοτεχνικ-ά / -ώς** επίρρ. **οικονομώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. [αρχ.[[οικονομ-είς κ. (λαϊκ.) -άς... | οικο- νόμ-ησα. -ούμαι κ. (λαϊκ.) -τέμαι, -ήθηκα. -ημένος) 1. βάζω στην άκρη, φροντίζω να μην ξοδεύω (για να έχω περίσσευμα): - ***χρήματα*** ΣΥΝ. αποταμιεύω 2. προμηθεύομαι, εξευρίσκω, εξοικονομώ με κάποιον (συνήθ. επιτήδειο) τρόπο· φρ. ***τα (οϊ)κονομάω*** κερδίζω αρκετά λεφτά **3.** χειρίζομαι με τρόπο οικονομικό, αποτελεσματικό **4.** (μεσοπαθ. ***οικο- νομούμαι)*** (α) (+από) εξασφαλίζω (κάτι δυσεύρετο ή δύσκολα απο

κτώμενο): *οικονομήθηκε από ρούχα για φέτος* (β) (+με) βολεύομαι

(η μτχ. ***(οι)κονομημένος***, *-η. -ο)* οικονομικά ευκατάστατος, **οικόπεδο** (το) {οικοπέδ-ου | -ων} **1.** η έκταση γης που προορίζεται για την οικοδόμηση κτηρίου: *αγόρασα ένα παραθαλάσσιο* -1 | *~ εντός / εκτός σχεδίου* 2. (μτφ.) ο τομέας δικαιοδοσίας ή αρμοδιότητας: *μη μπαίνεις σε ξένα* ΣΥΧ. υπόθεση, ζήτημα· - (υποκ.) **οικοπεδσκι** (το), (μεγεθ.) **οικοπεδάρα** (η), **οικοπεδικός,** -ή. -ό [μτγν.].

[Ρ-ΤΥΜ · < αρχ. *οικόπεδον* < *οίκο-* + *πεδον*«έδαφος» (βλ. κ. *πεδίο).* Στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα απαντά και η σημ. «ερημικό μέ(3θς. σπίτι» (πβ. Π.Δ. *Ψαλμ.* 102, 7: *έγενήθην ώσεί νυκτικόραξ έν οίκο- κέδω)].*

οικοπεδοποιώ ρ. μετβ. (οικοπεδοποιείς... | οικοπεδοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} μετατρέπω έκταση γης σε οικόπεδα. **— οικοπεδοποίηση** (η).

οικοπεδούχος (ο/η) |1886] ιδιοκτήτης οικοπέδου.

[ΓΤΥΜ. < *οικόπεδο* + *-ούχος* < *έχω*\. **οικοπεδοφάγος** (ο) [1886] (εκφραστ.) αυτός που καταπατεί δημόσια γη ή οικόπεδα τα οποία ανήκουν σε άλλους, **οίκος** (ο) **1.** (αρχαιοπρ.) το σπίτι, ο τύπος κατοικίας' φρ. (α) εκκλης. ***οίκος (τού) Θεού*** η Εκκλησία, ο ναός (β) (επίσ.) ***οίκος ευγηρίας*** τυ γηροκομείο (γ) ***οίκος τυφλών*** το άσυλο τυφλών (δ) ***οίκος ανοχής*** βλ. λ. *ανοχή* (ε) (παροιμ.) τσ ***εν οίκω μη εν δήμω*** *(τά έν οΐκφ μή έν δήμω)* οι οικογενειακές υποθέσεις δεν πρέπει να κοινολυγούνται στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον *{οτ)* ***κατ' οίκον*** *{κατ'οίκον,* Σοφοκλ. *Ήλεκτρα* 929) στο σπίτι: *~ έρευνα / διδασκαλία / περιορισμός || διανομή (έτοιμου φαγητού)* ~ (ζ) ***φροντίζω τα τού οίκου μου*** μεριμνώ για τις υποθέσεις μου (οικογενειακές ή προσωπικές) (η) ***Οίκος Ναύτου*** βλ. λ. *ναύτης* 2. η οικογένεια (προκειμένου για οικογένειες από τις οποίες προήλθαν βασιλικές δυναστείες): ο *~ των Κομνηνών/ των Γλα/.αιολό- γων* · 3. η επιχείρηση: *- μόδας / πλειστηριασμών || εκδοτικός* ~ · 4. εκκλης. καθεμιά από τις επιμέρους στροφές κοντακίου · **5.** το σύνολο των πολιτικών και στρατιωτικών προσώπων που βρίσκονται στην υπηρεσία ανώτατου άρχοντα 6. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. η μεγάλη φεουδαρχική ιδιοκτησία κατά τον ευρωπαϊκό Μεσαίωνα (καλλιεργήσιμες εκτάσεις, κατοικία, υποστατικά κ.λπ.). - (υποκ.) **οικίσκος** (ο) |αρχ.[(βλ.λ.). *»* σχόλιό λ. *σπίτι.*

[ετυμ. < αρχ. *οΐκος* < *FoiK-os* (κυπρ.) < *woik-, ετεροιωμ. βαθμ. τού

Ε. *wcik- «σπίτι, κατοικία», πβ. σανσκρ. vesa-. λατ. vicus, vicinus «πλησίον, κοντινός» (> γαλλ. voisin). villa «έπαυλη» (> γαλλ. vilie), αρχ. σλαβ. visi «χωριό», γοτθ. wcihs κ.ά. Παράγ. *οίκ-ία* (βλ.λ.), *οικ- έτης. οίκ-εΐος, οίκ-ώ, οΐκ-ημα, οίκ-ίζω* κ.ά. **II** λ. χρησιμοποιήθηκε ευρέως ως α' συνθ. (πβ. *οίκο-γένεια. οίκο-νομία)* και ως β' συνθ. (πβ. *εν- οικος, κάτ-οικος. μέτ-οικος* κ.ά.)]. **οικοσελίδα** (η) πληροφ. η αρχική σελίδα ιστοτύπου (βλ.λ.).

| ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. home page], **οικόσημο** (το) f1851]]οικοσήμ-ου | -ων] το διακριτικό σήμα αριστοκρατικών οικογενειών, το οποίο φέρει παραστάσεις ζώων, φυτών, αφη- ρημένων σχημάτων ή άλλων αντικειμένων.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Hauswappcn|. **οικοσημολογία** (η) [οικοσημολογιών} η επιστήμη που έχει ως αντικείμενό της τη μελέτη των υικοσήμοίν ΣΥΝ. εραλδική. **οικοσιτος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** (ζώυ) που ζει και σιτίζεται στο σπίτι ΣΥΝ. κατοικίδιος 2. αυτός που ζει και τρέφεται σε ξένο σπίτι με την καταβολή χρηματικού ποσού ΣΥΝ. οικότροφος. **— οικοσιτώ** ρ. {-είς...}. **οικοσκευή** (η) [μτγν.[το σύνολο των (φορητών) οικιακών σκευών και επίπλων, ο εξοπλισμός τού σπιτιού ΣΥΝ. νοικοκυριό, **οίκοστολή** (η) [1871 j η διακριτική και επίσημη ενδυμασία που φορούν οι υπηρέτες ανακτόρων, πρεσβειών, πολυτελών ξενοδοχείων, μεγάρων. πύργων κ.λπ. ΣΥΝ. λιβρέα.

[ετυμ. Από6. τού γαλλ. livree (βλ. λ. *λιβρέα)].* **οικοσύστημα** (το) {οικοσυστήμ-ατος | -ατα, -άτων} οϊκολ. η φυσική ή οικολογική ενότητα που συγκροτείται από τα είδη οργανισμών που ζουν σε ορισμένη περιοχή και από το περιβάλλον στο οποίο ζουν. **— οικοσυστηματικός,** -ή, -ο.

[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ccosysteme|. **οικοτεχνία** (η) {οικοτεχνιών} η οικιακή βιοτεχνία. **— οικοτεχνικός,** -ή: -ό.

οικοτουρίσμος (ο) {χο>ρ. πληθ.} 1.0 τουρισμός που σέβεται τυ περιβάλλον 2. ο τουρισμός που συνδυάζει τις διακοπές και τις οικολογικές δραστηριότητες, **οικοτουρίστας** (ο) {οικοτουριστών}. **οικοτουρίστρια** (η) {οικο- τουριστριών} πρόσωπο που κάνει οικοτουρισμό (βλ.λ., σημ. 2). **— οι- κοτουριστικός,** -ή, -ό. **οικοτουριστικά** επίρρ. **οικοτροφείο** (το) 118471 1.το ίδρυμα στο οποίο παρέχεται διαμονή και τροφή επί πληρωμή 2. (ειδικότ.) τυ οίκημα σχολείου, στο οποίο κατοικούν και σιτίζονται οι μαθητές του με την καταβολή χρηματικού ποσού.

οικότροφος (ο/η) [μτγν.] (οικοτρόφ-ου | -ων. -ους} **1.** πρόσωπο που μένει σε οικοτροφείο 2. πρόσιοπο που ζει και σιτίζεται σε ξένο σπίτι επί^ πληρωμή.

οικότυπος (ο) {οικοτύπ-ου | -ων} ΒΙΟΛ. πληθυσμός φυτών ή ζώων. που είναι προσαρμοσμένος σε συγκεκριμένο φυσικό ή βιολογικό περιβάλλον έπειτα από παρατεταμένη φυσική επιλογή.

[ετυμ. Ελληνογενής σέν. όρ., < αγγλ. ccotype|. **οικουμένη** (η) {χωρ. πληθ.} το σύνολο των λαών και των χωρών τής Γης· η υφήλιος. ο κόσμος. « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *οικουμενικός.*

[ετυμ. αρχ., ουσιαστικοπ. θηλ. τής μτχ. ενεστ. *οικούμενος* τού οικώ / *-ούμαι].*

οικουμενικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την οικουμένη (και όχι με μεμονωμένες χώρες ή ομάδες ανθρώπων): *~ προβλήματα /*

αξίες **/** *συνείδηση* **/** *Θεώρηση* **/** *αντιμετώπιση* **/** *κίνδυνος* ΣΥΝ. **παγκόσμιος, πανανθρο'ίπινος** 2. ΕΚΚΛΗΣ. **(α)** ***Οικουμενική Σύνοδος*** **το ανώτατο συλλογικό όργανο τής Ορθοδόξου Εκκλησίας, που συγκαλείται σε περίπτωση σοβαρού δογματικού ή γενικότερου θρησκευτικού ζητήματος και στο οποίο συμμετέχουν αντιπρόσωποι όλων των Πατριαρχείων και των αυτοκέφαλων Εκκλησιών τής Ορθοδόξου Ηκκλησίας (β)** ***Οικουμενικός Πατριάρχης*** **βλ. λ.** *πατριάρχης* **(γ)** ***Οικουμενικό Πατριαρχείο*** **βλ. λ.** *πατριαρχείο* **(δ)** ***οικουμενική κίνηση*** **η κίνηση που αποσκοπεί στην εξομάλυνση των διαφορών μεταξύ των χριστιανικών Εκκλησιών, ώστε να είναι δυνατή η μεταξύ τους ένωση** 3. ΠΟΛΙΤ. ***οικουμενική κυβέρνηση*** **η κυβέρνηση που συγκροτείται με τη συναίνεση ή συμμετοχή τού συνόλου των πολιτικών κομμάτων και μερίδων τού Κοινοβουλίου και σχηματίζεται προκειμένου να αντιμετωπιστούν εκτάκτως κρίσιμα προβλήματα μιας χώρας. -** οικοι/με- νικ-ά /-ώς **{1847] επίρρ..** οικουμενικότητα **(η) [1889].**

[ΕΤΥΜ. **μτγν. < αρχ.** *οικουμένη* **(βλ.λ.). Ως νεότερος επιστημ. όρος αποτελεί από6. τού νεολατ. universalis].**

οικουμενικός: συνώνυμα. **Το κοινό «γνώρισμα» ανάμεσα στο** οικουμενικός **και στα συνο')νμά του είναι το σημασιολογικό χαρακτηριστικό τής γενικότητας, τού γενικού χαρακτήρα (μιας ιδιότητας, κατάστασης, ενέργειας κ.λπ.) σε ένα ομοιογενές σύνολο (λαών. εθνών, χωρών, κόσμων, ανθρώπων κ.τ.ό.). Το** οικουμενικός (< οικουμένη **[ενν.** *γη***) είναι ένας εμφατικός όρος που χρησιμοποιείται για να αναφερθεί κανείς στον ευρύτερα γνωστό κόσμο μιας εποχής, σε όλες τις κατοικούμενες χώρες. ιδίο>ς μέσα από την εξάπλωση τού χριστιανισμού και των Εκκλησιών του. Έτσι γίνεται λόγος για** *Οικουμενικές Συνόδους. Οικουμενικό Πατριαρχείο, Οικουμενική Ηκκλησία. οικουμενική κίνηση των Ι-'κκλησιο)ν.* **Κα- ταχρηστικά. γκχ την απόδοση ξένου όρου χρησιμοποιήθηκε η λ. και με πολιτικό περιεχόμενυ** *(οικουμενική κυβέρνηση).* **Στην ίδια αντίληψη, τού συνολικού μέσα στον κόσμο, μέσα στα έθνη, μέσα στους ανθρώπους, πλάστηκαν τα** παγκόσμιος, διεθνής **και** πανανθρώπινος. **Πρόκειται για κοσμικές, πολιτικές, κυινωνικές και ανθρωπιστικές αναφορές. Μιλάμε για** *παγκόσμια αρμονία* **ή** *παγκόσμια έλξη,* **αναφερόμενοι στο σύμπαν, αλλά και για** *παγκόσμιο πόλεμο, παγκόσμια αναταραχή* **ή** *παγκόσμια ειρήνη,* **αναφερόμενοι σε όλυ τον κόσμο, σε όλες τις χο')ρτς και τους λαούς τής Γης. Ιδιαίτερη αναφορά στον άνθρωπο και στα ανθρώπινα οδηγεί στο** πανανθρώπινος *(αξίες, ιδανικά, αντίληψη),* **ενώ η έμφαση στις σχέσεις των χωρών μεταξύ τους και στο σύνολό τους οδηγεί στο** διεθνής *(συνεργασία, κατανόηση, οικονομία, ταμείο. οργανισμός. συνέδριο, αγώνες, συγκρούσεις).* **'Εντονη -και ετυμολογικώς διαφανή- δίνει την έννοια τού όλυυ. τού συνόλου και τού καθόλου το** καθολικός. **Μιλάμε για** *καθολική συμφωνία, καταστροφή, αγανάκτηση, χαρακτηριστικά, σχήμα* **κ.λπ. Στη γλώσσα, μάλιστα, πιστεύουν οι γλωσσολόγοι και οι φιλόσοφοι- ότι υπάρχυν τα λεγόμενα** καθολικά **(universalia ελέχθησαν λατινιστί), δηλ. δομές και χαρακτηριστικά που απαντούν καθολικά, σε όλες τις ανθρώπινες γλώσσες, αποτελώντας βιολογικό γνώρισμα τού ανθρώπου (π.χ. η δομή «υποκείμενο - ρήμα - αντικείμενο» ως λογική δυμή -«δράστης ενέργεια - αποδέκτης τής ενέργειας»- είναι** *καθολι- κό σχήμα* **τής γλώσσας).**

οικουμενισμός **(ο) Ιχωρ. πληθ.]** 1. ΚΚΚΛΗΣ. **το σύνολο των νεότερων τάσεων στον χώρο των χριστιανικών Εκκλησιών και ομολογιών, οι οποίες αποσκοπούν στην υπέρβαση τής Εκκλησιαστικής διάσπασης τού χριστιανικύ κόσμου και στη συνεργασία των Εκκλησιών μεταξύ τους μέσω τού οικουμενικού διαλόγου· θεσμικός φορέας τού οικουμενικού αυτού διαλόγου είναι το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών. που ιδρύθηκε τυ 1948 στη Γενεύη** · 2. **πολιτική θεωρία που υποστηρίζει την ένωση τού κόσμου υπό κοινή πολιτική ηγεσία.** |ΓΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. ccumcnismj.**

οικουρώ **ρ. αμετβ. {οικουρείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (αρχαιοπρ.) μένω στο σπίτι, δεν βγαίνω έξω (συνήθ. για λόγυυς ασθενείας):** *όταν ζητήσαμε* **ron** *διευθυντή, η γραμματεύς του μας π/.ηρυφόρησε ότι οικουρεί.* **-** · οικουρία **(η) [αρχ.].**

[F.ΤΥΜ. **< αρχ.** *οικουρώ (-έω)* < *οίκουρός* < *οίκο-* + *-Γορος* < *ύρώ* **«βλέπω, παρατηρώ» |.**

οικτίρμων, **-ων. -ον {οικτίρμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} αυτός που αισθάνεται οίκτο· κυρ. ως χαρακτηρισμός τού θεού (γνωστός και από ψαλμούς. π.χ. «***~ και ελεήμων ο Κύριος...»)* ΣΥΝ. **ελεήμων** ΑΝΤ. **ανοικτίρμων. άσπλαχνος. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ. -ων. -ων.** *-ον.*

[ΠΤΥΜ. **αρχ. < οικτίρω (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα -μων|.**

οικτίρω **ρ. μετβ. {οίκτιρα}** 1. **(σπάν.) συμμερίζομαι τον πόνο. τη δυστυχία (κάποιου)** ΣΥΝ. **συμπονώ, ευσπλαχνίζομαι** 2. **(κακόσ.) κατα- φρονοκ** *είναι να τον ~ κανείς εκεί που έφτασε* ΣΥΝ. **ελεεινολογώ** ΑΝΙ . **εκτιμώ, υπολήπτομαι. —**οικπρμός **(ο) |αρχ.|.** σχολιο **λ.** *λυπάμαι.*

\ΕΤΥΜ. **αρχ. <** **οίκτ-ίρ-]ω* < **οίκτρ-]ω* **(με ανάπτυξη φωνήεντος -i-) <** *οίκτρός* **(βλ.λ.)].**

οίκτος (ο) {χωρ. πληθ.} 1. το αίσθημα τής συμπάθειας προς κάποιον που πάσχει ή βρίσκεται γενικότ. σε δυσάρεστη κατάσταση ΣΥΝ. λύπηση, συμπόνια ΑΝ Τ. ασπλαχνία 2. (κακόσ.) η περιφρόνηση, η καταφρόνια ΑΝΤ. εκτίμηση.

[Ι·.ΤΥΜ. **< αρχ.** *οίκτος,* **που συνδ. με το ρ.** *οΐζω* **«θρηνώ, οιμώζω», καθώς και με το επιφώνημα** *οιμοι* **(βλ.λ.). Οι εν λόγω εκφραστ. λ. διαθέτουν το αρχ. ριζικό θρηνητικό επιφώνημα** *οΐ,* **το οποίο δήλωνε τον βαθύ πόνο. την οδύνη, την οιμωγή. Η λ. χρησιμοποιήθηκε κυρ. στην τραγωδία με τη σημ. «θρήνος», από την οποία προέκυψε η σημερινή σημ. τής συμπόνιας, τής ευσπλαχνίαςί.**

οικτρός, -ή, -ό **1.** (γενικά) αυτός που κινεί τον οίκτο, που προκαλεί λύπηση και συμπόνια 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που προκαλεί θλίψη με την αθλιότητά του: *η - τύχη των αιχμα/Μτων || ~ θέαμα / κατάληξη / μετάφραση || είχε ~ τέλος* ΣΥΝ. ελεεινός, τρισάθλιος, θλιβερός αντ. εξαίσιος, υπέροχος, ωραίος. — **οικτρ-ά /-ώς** Ιαρχ.] επίρρ., **οικτρότη- τα** (η) [μτγν.].

Ιετυμ. αρχ. < *οίκτος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ρός*\. **οικώ** ρ. αμετβ. [οικείς... | οίκησα, -ούμαι[(αρχαιοπρ.) διαμένω (σε συγκεκριμένο τόπο) συν. κατοικώ. « · ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή*.

[ητυμ. < *αρχ. οικώ (-έω)* < *οΐκος* (βλ.λ.)|. **οΐμέ** κ. **οΐμένα** κ. **ωιμέ** κ. **ωιμένα** επιφών. (λογοτ.) για την έκφραση δυστυχίας, πόνου (κυρ. ψυχικού) συν. αλίμονο. Ιεγυμ. μεσν., αβεβ. ετύμου.Έχουν διατυπωθεί οι ακόλουθες απόψεις: (α) < αρχ. επιφών. *οΐ* + αιτ. *μέ(να)* τής προσ. αντων. *έ/ώ(β)*< επιφών. *ώ* + αιτ. *'μέ(να)τγ\ς,* προσ. αντων. *εγώ*, οπότε η ορθότ. γρ. είναι *ωιμέ(να)*. Ο τ. *οΐμένα* είναι επίσης μεσν.]. **οίμοί** επιφών. (αρχαιοπρ.) για την έκφραση δυστυχίας, πόνου ΣΥΝ. αλίμονο, οΐμέ. Ιετυμ. αρχ. < οΓ(θρηνητικό επιφών.) + *μοι*, δοτ. εν. τής προσ. αντων. *εγώ*. *Βλ* κ. *οίκτος, οιμώζω]*. **οιμώζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. και παρατ.} (αρχαιοπρ.) κλαίω γοε- ρώς, θρηνώ σπαρακτικά ΣΥΝ. (λόγ.) οδύρομαι, ολοφύρομαι, (αρχαιο- πρ.) ολολύζω, (οικ.) σκούζω. — **οιμωγή** (η) 1αρχ.|.

Ιετυμ. αρχ. < επιφών. οϊμοι (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ώζω* (πβ. αρχ. *αιαΐ- αιάζω)*\.

θΐναγορά (η) (λόγ.) **1.** το εμπόριο κρασιού ΣΥΝ. οινεμπόριο **2.** (συνεκδ.) ο τόπος όπου διεξάγεται το εμπόριο τού κρασιού, **οιναποθήκη** (η) 118881 {οιναποθηκών) (λόγ.) η αποθήκη κρασιού ΣΥΝ. κάβα.

οινεμπόριο (το) [οινεμπορίου | χωρ. πληθ.] (λόγ.) το εμπόριο κρασιού συν. οιναγορά. — **οινέμπορος** (ο/η) [μτγν.]. **οινικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τον οίνο: ~ *πολιτική*.

οίνο- κ. **οινό-** α'συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με τον οίνο: *οινο-παραγωγός, οινο-ποσία*.

[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *οίνος],*

οινοβάρελο (το) [1892] (λόγ.) βαρέλι για την αποθήκευση κρασιού συν. (λαϊκ.) κρασοβάρελο, **οινοβαρής,** -ής, -ές [αρχ.] (οινοβαρ-ούς] -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει πιει πολύ κρασί, που βρίσκεται σε κατάσταση μέθης συν. μεθυσμένος, πιωμένος, (λαϊκότ.) σουρωμένος αντ. ξεμέθυστος, νηφάλιος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **οίνοβαρόμετρο** (το) {οινοβαρομέτρ-ου [-ων] όργανο που χρησιμοποιείται κατά την ανάλυση τού οίνου για τον προσδιορισμό των στερεών ουσιών τού εκχυλίσματός του. **οίνοβαφής,** -ής, -ές Ιμτγν.Ι |οινοβαφ-ούς } -είς (ουδ. -ή)} (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει το χρώμα τού κρασιού συν. (λαϊκ.) κρασάτος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **οινοβιομηχανία** (η) [1888] [οινοβιομηχανιών] η βιομηχανία παρασκευής και εμφιαλώσεως κρασιών. **οΐνογεύστης** (ο) Ιοινογευστών] **1.** ειδικός δειγματοληπτικός σωλήνας για τη λήψη μικρής ποσότητας οίνου από βαρέλι ή δεξαμενή

πρόσωπο που δοκιμάζει την ποιότητα τής γεύσης ενός κρασιού.

οινογευατία (η), **οινογευστικός,** -ή. -ό [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *οίνο- + γεύστης* < *γεύω /-ομαι].* **οινογνώστης** (ο) [J8881 [οινογνωστών] αυτός που διακρίνεται για τις γνώσεις του σχετικά με τα κρασιά. **οινογραφια** (η) {χωρ. πληθ.) επιστημονικός κλάδος τής οινολογίας, ο οποίος ασχολείται με τη συστηματική και λεπτομερή περιγραφή των οίνων που παράγονται κατά τόπους, **οίνοδοχείο** (το) Ιμτγν.Ι (λόγ.) δοχείο για τη φύλαξη ή και για το σερβίρισμα τού κρασιού ΣΥΝ. κρασοκανάτα, **οινοείδής,** -ής, -ές [μτγν.] {οινοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)) (λόγ.-σπάν.) όμοιος με κρασί, αυτός που μοιάζει με κρασί (στο χρώμα, στη σύσταση, τη γεύση): ~ *παρασκεύασμα / υγρό*. **οινολάσπη** (η) το ίζημα που παραμένει στον πυθμένα των βαρελιών ή των δεξαμενών μετά το τέλος τής ζύμωσης τού μούστου και τη μετάγγιση τού κρασιού, το κατακάθι, **οινολογία** (η) |1842| {χωρ. πληθ.Ι χημ. επιστημονικός κλάδος που υπάγεται στη χημεία των τροφίμων και μελετά τους τρόπους παρασκευής, επεξεργασίας, διατηρήσεως και παλαιώσεως τού κρασιού, ενώ παράλληλα το αξιολογεί και το κατατάσσει σε είδη και κατηγορίες. — **οινολόγος** (ο/η) [1871J, **οινολογικός,** -ή, -ό [1887J, **οινολογικ- ά/-ώς** επίρρ.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. uenologie, άσχετο προς το μτγν. *οινολογία* «είδος φόρου για οίνο»], **οινομαγειρείο** (το) (λόγ.) λαϊκό εστιατόριο, στο οποίο σερβίρεται και πωλείται κρασί συν. καπηλειό. — **οινομάγειρος** κ. **οινομάγειρας** (ο). **οινομαγείριααα** (η), **οίνομανής,** -ής, -ές [οινυμαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (λόγ.-σπάν.) αυτός που αγαπά υπερβολικά την οινοποσία, που πίνει εμμανώς κρασί και μεθά ΣΥΝ. (λόγ.) οινοπότης, (λαϊκ.) μπεκρής, κρασοπατέρας, μέθυσος, μεθύστακας. —**οινομανία** (η).

Ιετυμ. μτγν. < *οίνο- + -μανής* < ρ. *μαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-μάν- ην)]*.

οίνομετρία (η) {χωρ. πληθ.Ι η μέτρηση τής περιεκτικότητας τού κρασιού σε οινόπνευμα, που γίνεται με ειδικό όργανο ΣΥΝ. οινοπνευμα- τομετρία. — **οινομετρικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oenometrie].

οίνόμετρο (το) [Ι833] {οινομέτρ-ου [-ων] το οινοπνευματόμετρο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ocnomeire]. **οινοπαραγωγή** (η) [1888j {χωρ. πληθ.) **1.** η παραγωγή κρασιού (συνήθ. για συγκεκριμένη χρονιά) 2. (συνεκδ.) η βιομηχανία παραγωγής και εμφιάλωση^ κρασιών. **οινοπαραγωγος,** -ός. -ό [1886] (λόγ.) **1.** (για τόπο) αυτός που διαθέτει αξιόλογη παραγωγή κρασιού, που παράγει κρασί σε μεγάλες ποσότητες και το διαθέτει στην αγορά: ο *νομός μας είναι η μεγα/.ύτερη ~ περιοχή τής χώρας* ΣΥΝ. (λόγ.) οινοφόρος **2.** *οινοπαραγωγος* (ο/η) ο ιδιοκτήτης αμπελώνων και εγκαταστάσεων παραγωγής οίνου, αυτός που έχει ως επάγγελμα την παραγωγή και πώληση κρασιού, **οινόπνευμα** (το) |1831| {οινοπνεύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** άχρωμο, πτητικό και εύφλεκτο υγρό, που περιέχεται σε όλα τα αλκοολούχα ποτά (κρασί, ούζο κ.λπ.) και χρησιμοποιείται ως αντισηπτικό, ως διαλυ- τικό. ως συστατικό φαρμάκων κ.λπ.: *η περιεκτικότητα τής βότκας σε ~ είναι συνήθως 40%* || *καθαρό ~* [| *εντριβές με -* ΣΥΝ. (επιστημ.) αιθυλική αλκοόλη 2. (συνεκδ.) κάθε αλκοολούχο ποτό: *η ανάσα του βρομούσε ~* || υπό την *εκήρεια* οινοπνεύματος || *η οδήγηση είναι επικίνδυνη μετά την κατανάλωση οινοπνεύματος* ΣΥΝ. αλκοόλ. -- **οίνο- πνευματικός,** -ή, -ό 11870].

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. esprit de vin]. **οινοπνευματομέτρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} ο προσδιορισμός τής περιεκτικότητας σε οινόπνευμα των αλκοολούχων ποτών, που γίνεται με ειδικό όργανο (οινοπνευματόμετρο) ΣΥΝ. οίνομετρία. αλκοολομετρία. Κπίσης **οινοπνευματομετρία.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. alcoometrie (νόθο σύνθ.)|.

οινοπνευματόμετρο (το) 11844} {οινοπνευματομέτρ-ου | -ων] ειδικό αραιόμετρο, με το οποίο μετριέται η περιεκτικότητα των αλκοολούχων ποτών σε οινόπνευμα και υπολογίζεται ο αλκοολικός βαθμός τους ΣΥΝ. αλκοολόμετρο, οίνόμετρο.

Ιετυμ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ulcoometre (νόθο σύνθ.)].

οινοπνευματοποιείο (το) 11883] το εργοστάσιο παραγωγής και εμ- φιαλίόσεως οινοπνεύματος και οινοπνευματωδών ποτών, **οινοπνευματοποίηση** (η) 118891 {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} ΧΗΜ. η χημική διαδικασία (ζύμωση) με την οποία μια ουσία μετα- τρέπεται σε οινόπνευμα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. alcoolisationj. **οινοπνευματοποιήσιμος,** -η, -ο (για διάφορες ουσίες) αυτός που είναι δυνατόν να μετατραπεί με ζύμωση σε οινόπνευμα, αυτός από τον οποίο μπορεί να εξαχθεί οινόπνευμα.

[Γ.ΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. alcoolisable|. **οινοπνευματοποιία** (η) [18861 {χωρ. πληθ.} **1.** η βιομηχανία παραγωγής οινοπνεύματος και οινοπνευματωδιόν ποτών 2. (συνεκδ.) η μέθοδος παραγωγής οινοπνεύματος ή οινοπνευματωδών ποτών. — **οινοπνευματοποιός** (ο/η) {1889ι. **οινοπνευματοπωλειο** (το) {J8881 το κατάστημα στο οποίο πωλείται οινόπνευμα ή οινοπνευματώδη ποτά. — **οινοπνευματοπώλης** (ο), **οινοπνευματουχος,** -ος, -ο 11847] αυτός που περιέχει οινόπνευμα, που στα συστατικά του περιλαμβάνεται και το οινόπνευμα: - *παρασκεύασμα ι μείγμα* συν. οινοπνευματώδης, αλκοολούχος.

[ΠΤΥΜ. < *οινόπνευμα + -ούχος* < *έχω].* **οινοπνευματώδης,** -ης. -ες [1842J {οινοπνευματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) αυτός που περιέχει οινόπνευμα, που στα συστατικά του περιλαμβάνεται και οινόπνευμα ΙΥΝ. οινοπνευματούχος, αλκοολούχος· φρ. *οινοπνευματώδες (ποτό)* οποιοδήποτε ποτό περιλαμβάνει στη σύστασή του οινόπνευμα (αλκοόλ) και έχει την ιδιότητα να προκαλεί μέθη (π.χ. το κρασί, η μπίρα, τα ποτά που παρασκευάζονται με απόσταξη, όπως ουίσκι, ρούμι κ.ά.): *κατανάλωση / κατάχρηση / απαγόρευση οινοπνευματωδών*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. alcoolique]. **οινοποιείο** (το)] 1889] το εργοστάσιο παραγωγής οίνου ΣΥΝ. οινοποιία, **οινοποίηση** (η) [18811 {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων} το σύνολο των χημικών διαδικασιών και των τεχνικών μεθόδων, με τις οποίες ο χυμός των σταφυλιών μετατρέπεται σε κρασί. — **οινοποιητικός,** -ή, -ό [1889].

οινοποιία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των διεργασιών και των τεχνικών μέσω των οποίων γίνεται η παρασκευή και η συντήρηση τού κρασιού· (συνεκδ.) 2. η βιοτεχνία ή βιομηχανία παραγωγής κρασιού και οι σχετικές εγκαταστάσεις 3. η τέχνη τής παρασκευής κρασιού και ο αντίστοιχος κλάδος τής βιομηχανικής παραγωγής. - **οινοποιός** (ο/η) Ιμτγν.]. **οινοποσία** (η) |αρχ.] [οινοποσιών] (λόγ.) η (συνήθ. περισσότερο από το κανονικό) πόση οίνου ΙΥΝ. (εκφραστ.) κρασοκατάνυξη, κρασοπότι.

οινοπότης (ο) **[αρχ.]. οινοπότις** (η) **[αρχ.Ι** {οινοπότιδος}. **οινοπωλείο** (το) [μτγν.Ι (λόγ.) κατάστημα στο οποίο πωλείται κρασί ΣΥΝ. (λαϊκ.) κρασοπουλειό. — **οινοπώλης** (ο) **|αρχ.|.οινοπώλισσα** (η), **οίνος** (ο) (λόγ.) **1.** το κρασί: *ρητινίτης ~* (η ρετσίνα) [| *άκρατος ~* (ανέρωτος) || *καμπανίτες -* (η σαμπάνια)· ΦΡ. (λόγ.) ***οίνος ευφραίνει καρ- δίαν ανθρώπου*** *(οίνος εύφραίνει καρδίαν ανθρώπου,* Π.Δ. *Ψαλμ.* 103, 15) (συνήθ. μεταξύ συμποτών) το κρασί κάνει τον άνθρωπο πιο ευ- διάθετο, κάνει πιο ευχάριστη τη διάθεση 2. (κατ' επέκτ.) το οινοπνευματώδες ποτό που παράγεται από τη ζύμωση τού χυμού διαφόρων καρπών: *μη/άτης -* 3. ΕΚΚΛ11Σ. το ένα από τα δύο υλικά στοιχεία (το άλλο είναι ο άρτος) τού μυστηρίου τής Θείας Ευχαριστίας, το οποίο, με την επίκληση τού Αγίου Ι Ινεύματος και κατά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων, μεταβάλλεται σε αίμα Χριστού.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *οίνος / Γοΐνος.* αβεβ. ετύμου, ευρύτατα διαδεδομένη λ. που απαντά στις περισσότερες Ι.Ε. γλώσσες, χωρίς ωστόσο να έχει

Ε. προέλευση. Πιστεύεται γενικά ότι η καλλιέργεια τού αμπελιού αναπτύχθηκε στη Μεσόγειο, στον Εύξεινο Πόντο ή στα νότια τού

Καυκάσου. ενώ απαντά και στις σημιτ. γλώσσες (πβ. εβρ. jajin, αραβ. wain, ασσυρ. iiiu). Οι Ι.Ε. γλώσσες εμφανίζουν τη λ., χωρίς όμως να μπορεί να προσδιοριστεί επακριβώς αν οι τ. είναι ανεξάρτητοι ή αποτελούν δάνεια (και χωρίς να είναι γνωστή η γλώσσα προελεύσεως). πβ. λατ. vinum (> γαλλ. vin, ισπ. vino), αρμ. gini, αλβ. vene. χεττ. wiyana, γοτθ. wein (γερμ. Wein, αγγλ. wine) κ.ά. Βλ. κ. *κρασί].*

Οινούσες (οι) {Οινουσα>ν} νησί τού Αιγαίου Πελάγους μεταξύ τής Χίου και των μικρασιατικών παραλίων.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Οίνοϋσ(σ)αι*, παράγ. τού ουσ. οίνΟ£|. **οινόφλυξ** (ο/η) {οινόφλ-υγος. -υγα | -ύγων} (αρχαιοπρ.) πρόσωπο που έχει μεθύσει από υπέρμετρη κατανάλωση κρασιού ή που συνηθίζει να πίνει υπερβολικά ΣΥΝ. οινοπότης. μέθυσος, πότης. **— οινοφλυγία** (η) [αρχ.].

[ετυμ. αρχ. < οίΝο- 4- *-φλυξ* < *φλύω* «αναβράζω, κυματίζω, ξεχειλίζω» (για το οποίο βλ. λ. *φ/.ύκταινα)*\. **οινοφόρος,** -ος. -ο |αρχ.) (λόγ.) Ι.ίγια σκεύη, αγγεία) αυτός που περιέχει κρασί ή χρησιμοποιείται για τη διατήρηση και τη μεταφορά τού κρασιού: *~ κύλικας / δοχείο* 2. (για τόπους) αυτός που παράγει κρασί: *~ περιοχή* ΣΥΝ. οινοπαραγο)γός. **οινοχόη** (η) [σπάν. οινοχοών} λρχλιολ. αγγείο μικρού μεγέθους με λαβή για την άντληση κρασιού από τον κρατήρα (βλ.λ.) και το σερβίρισμά του στα κύπελλα των συμποσιαστών.

[ΗΙ ΥΜ. αρχ. < *οίνο-* + *-χόη* < *χέω*. πβ. *ύδρο-χόη].* **οίνοχόος** (ο) **1.** (στην αρχαία Ελλάδα) υ υπηρέτης που κατά τα συμπόσια ήταν επιφορτισμένος με το σερβίρισμα τού κρασιού στους συνδαιτυμόνες ΙΥΝ. κεραστής 2. ο σερβιτόρος που φροντίζει για το σερβίρισμα κρασιού σε εστιατόριο.

[ετυμ. αρχ. < *οίνο-* + *-χόος* < *χέω*. πβ. *χρυσο-χόυς*J. **οινώδης,** -ης. -ες Ιαρχ.| {οινώδ-ους | -εις (ουδ. -η). -ών} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με κρασί κατά τη σύσταση, τη γεύση, το χρώμα κ.λπ.: *- μείγμα / υγρό* συν. οινοειδής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **οινοπνεί** επίρρ. κ. σύνδ. (λόγ.) ί. σαν. κάτι σαν: *μια - εικονογραφική γραφή || φαινόταν ~ να υιοθετεί τις απόψεις τους* 'J *η ρητορική ερώτηση είναι μια - ερώτηση■ dev πρόκειται δηλ. για πραγματική 2.* (κατ' επέκτ.) δήθεν: *αυτοί οι ~ προστάτες τής δημοκρατίας.*

(ΕΤΥΜ. αρχ. < ο/ον^ουδ. τής αντων. *οιος. -α. -ον.* βλ.λ.) + υποθ. σύνδ. *εί.* Η λ. είναι το αντίστοιχο τού λατ. quasi], **οίος,** -α. -ον αντων. (αρχαιοπρ.) **1.** τέτοιος που. ίδιος όπως: *η έκβαση των διαπραγματεύσεων δεν υπήρξε - ανεμένετο || ~ η μορφή, τοιάδε και η ψυχή 2.* (το ουδ. στον εν. κ. πληθ. ως επίρρ. *οίονΙοία)* λόγου χάρη, επί παραδείγματι ΣΥΝ. παραδείγματος χάριν. φερ' ειπείν. (καθημ.) που λέει ο λόγος.

ΙΗΙΥΜ. < αρχ. οιος< */ο-ο/ος< ~**jo-* (εξού και η αντων. *ός. ή. ό.* βλ. λ. *οστις)* + επίθημα *-ο]ος / -οιος.* πιθ. με εκφραστ. διπλασιασμό τού *-j-}.* **οίοσδήποτε,** οιαδήποτε, οιονδήποτε (λόγ.) οποιοσδήποτε, όποιος κι αν είναι: *ο υπουργός απέφυγε να προβεί σε ~ δήλωση || ~ άλλος στη θέση του το ίδιο Οα 'έπραττε.*

fΗJ ΥΜ. αρχ. < *οιος* (βλ.λ.) + *δήποτε*, πβ. κ. *όπωσ-δήποτε*\. **οισοφαγικός,** -ή, -ό 11884] λνατ. αυτός που σχετίζεται με τον οισοφάγο: *~ στένωση* (με δυσκολία κατάποσης) || *~ εκκόλπωμα* (θύλακος στο επιθήλιο τού οισοφάγου) || *~ κιρσοί / σπασμοί.* Επίσης (λόγ.) **οι- αοφάγειος,** -ος. -ο 11879[. **οισοφαγίτιδα** (η) ιατρ. φλεγμονή τού βλεννογόνου τού οισοφάγου, η οποία προκαλείται από λοίμωξη, ερεθισμό ή αναγωγή γαστρικού υγρού από το στομάχι: ο^εία / *χρονία* ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ.. < γαλλ. ocsopbagite|. **οισοφάγος** (ο) ανατ. το μυώδες, σωληνοειδές όργανο, που εκτείνεται κάτω από τον φάρυγγα και ωθεί την τροφή στο στομάχι.

[FΤΥΜ. αρχ. < *ο ίσο-* (< *οίσω,* μέλλ. τού ρ. *φέρω*. αγν. ετύμου) + *-φάγος.* Σύμφωνα με την ετυμ., η λ. θα προσδιόριζε το όργανο που μεταφέρει το φαγητό στο στομάχι, πλάστηκε δε μάλλον από γιατρό (άλλωστε απαντά αρχικώς στον Ιπποκράτη). Παρόμοια σημ. εμφανίζει και το ακκαδ. serittu «αυτός που οδηγεί προς τα κάτω», που χρησιμοποιή- θηκε με τη σημ. «οισοφάγος»), **οισοφαγοσκόπηση** (η) [ ] 895[{~ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η εν- δοσκοπική εξέταση τού οισοφάγου με ειδικό όργανο. **— οισαφαγο- σκόπιο** (το).

[Η.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oesophagoscopie], **οιστρηλασία** (η) [μτγν.Ι (λόγ.) **1.** το έντονο πάθος που αγγίζει τα όρια τής μανίας ΙΥΝ. λύσσα, παραφορά 2. ο ζωηρός και παράφορος ενθουσιασμός ΣΥΝ. έξαψη, παραφορά. **— οιατρήλατος,** -ος/-η. -ο |αρχ.|. ΙΧΟΛΙΟ *έκταση συνθέτων, λ. σύνθετος.* **οιστρηλατώ** ρ. μετβ]οιστρηλατείς... | οιστρηλάτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -μένος) (λόγ.) 1. μεταδίδω ενθουσιασμό σε (κάποιον), δίνω έμπνευση, προκαλώ ψυχική ή πνευματική διέγερση: ο *καλός προπονητής ξέρει να οιστρηλατεί την ομάδα του και να την οδηγεί σε νίκη* ΣΥΝ. (λόγ.) εμπνέω, ενθουσιάζω, εξάπτω, διεγείρω ΑΝΤ. κατευνάζω 2. (μεσοπαθ. *οιστρηλατούμαι)* κυριεύομαι από οίστρο, νιώθω έξαψη, καταλαμβάνομαι από πάθος, μανία, ενθουσιασμό κ.λπ. ΣΥΝ. εξάπτομαι, ενθουσιάζομαι, διεγπρομαι.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *οιστρηλατό (-έω)* < αρχ. *οίστρήλατος* < *οίστρ(ο)-* (< *οίστρος)* + *-ήλατος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ελαύνω|.

οίστροΥόνο (το) βιολ. ορμόνη που εκκρίνεται κυρ. από τις ωοθήκες και τα επινεφρίδια (βλ.λ.) και είναι βασική για την ανάπτυξη, την ωρίμαση και τη λειτουργία των γεννητικών οργάνων της γυναίκας, καθώς επίσης και την εμφάνιση των δευτερευόντων χαρακτηριστικών τού γυναικείου φύλου.

ΙΕΤΥΜ. < *οίστρος* + *γόνος*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. oestro-gen]. **οιστρογονοθεραπεία** (η) Ιοιστρογονοθεραπειών} θεραπευτική αγωγή (κυρίως κατά την εμμηνόπαυση) με οιστρογόνα. **οίστρος** (ο) (λόγ.) **1.** η κατάσταση ψυχικής και πνευματικής εξάρσε- ως και εμπνεύσεως, ο παράφορος δημιουργικός ενθουσιασμός: ο *ποιητής κατέχεται από καλλιτεχνικό ~ || ποιητικός / θρησκευτικός* - · 2. δίπτερο έντομο που μοιάζει με μεγάλη μύγα και χαρακτηριστικό του είναι ότι οι προνύμφες του εισδύουν κυρ. στις ρινικές ή και τις οστέινες κοιλότητες (π.χ. τού βουβαλιού ή τής καμήλας), προκαλώντας μυ- ϊάσεις (βλ.λ.) ή και έναν χαρακτηριστικό ίλιγγο (ίλιγγο τού οίστρου), που ερεθίζει και εξαγριώνει τα ζώα μέχρι τρέλας συν, (λαϊκ.) αλογόμυγα, βοϊδόμυγα · **3.** βιολ. το σύνολο των φαινομένων (βιολογικών και τρόπου συμπεριφοράς) που προηγούνται, συνοδεύουν και έπο- νται τής ωορρηξίας (βλ.λ.) στις γυναίκες και στα θηλυκά των θηλαστικών ζώων και τα οποία ρυθμίζουν τη σεξουαλική δραστηριότητα τής περιόδου αυτής.

[ετυμ. < αρχ. *οίστρος,* που συνδ. ετυμολογικά με το αρχ. *αΐμα* (< *οϊσ- μα) «εφόρμηση, επίθεση» και με λιθ. aisira «βίαιο πάθος», πιθ. και με το λατ. ira «οργή» (< ^ets-a). Δεν είναι σαφές αν η λ. *οίστρος* δήλωνε αρχικά το έντομο που προκαλεί ίλιγγο και παραφροσύνη ή την ίδια την κατάσταση που προέκυπτε|.

Οίτη (η) όρος τής Α. Στερεάς Ελλάδας, που εκτείνεται στους νομούς Φθιώτιδας και Φωκίδας.

[ετυμ. αρχ. < **οΐτης* «βοσκός προβάτων» < *όις*I οίς«πρόβατο» + παραγ. επίθημα *-της.* Το αρχ. *δις* < **οΓις* < Ι.Ε. *owi, πβ. σανσκρ. avi-, λατ. ovis (> ισπ. oveja), αρχ. γερμ. ouwi. αγγλ. ewe «αμνάδα» κ.ά.|. **οιωνίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. |αρχ.[Ιμόνο σε ενεστ.} (αρχαιοπρ.) **1.** (στην αρχαιότητα) μαντεύω το μέλλον παρατηρώντας τον τρόπο πτήσεως των πτηνών και ακούγοντας τις κραυγές τους 2. (κατ' επέκτ.) προλέγω (πράγματα που πρόκειται να συμβούν): *~ συμφορές* Σ υν. προβλέπω. προφητεύω, μαντεύω (πβ. λ. *προοιωνίζομαι).* **— οιωνιαμός** (ο) [μτγν.]. ** σχολιο λ. *αποθετικός, προοιωνίζομαι.* **οιωνός** (ο) (λόγ.) **1.** (στην αρχαιότητα) (α) μαντικό πουλί, δηλ. κάθε πτηνό, από τού οποίου το πέταγμα, τους κρωγμούς κ.λπ. ο μάντης (οι- ωνοσκόπος) προφήτευε το μέλλον (β) (κατ' επέκτ.) κάθε φυσικό φαινόμενο (λ.χ. οι αστραπές, οι κεραυνοί, το θρόισμα των φύλλων, οι κινήσεις και οι στάσεις ορισμένων ζώων ή ερπετών), στού οποίου την παρατήρηση βασιζόταν η πρόγνωση τού μέλλοντος: *παλαιότερα η εμφάνιση ενός κομήτη εθεωρείτο κακός ~* ιυν. σημάδι 2. (συνήθ. μτφ.) οτιδήποτε θεωρείται σημάδι για όσα πρόκειται να συμβούν ή επιτρέπει να γίνουν προβλέψεις για το μέλλον: *οι συγκρούσεις οπαδών των δύο ομάδων το Σάββατο είναι κακός ~ για όσα πρόκειται να συμβούν στο γήπεδο την Κυριακή* συν. προμήνυμα· φρ. *εις οιωνός άριστος, αμύνεσθαι περί πάτρης* (Ομήρ. *Ιλ.* **Μ 243.** εἰς *οιωνός άριστος. άμυνεσθαι περί πάτρης:* ένα μόνο είναι το καλύτερο σημάδι, το να υπερασπίζεσαι την πατρίδα) στον πόλεμο δεν πρέπει να δίδεται προσοχή στις διάφορες προλήψεις ή στα προμηνύματα, αλλά εκείνο που έχει αξία είναι μόνο η απόφαση για τον υπέρ τής πατρίδας αγώνα. ·*■ σχολιο λ. *εναίσιμος, προοιωνίζομαι.*

ΙΙΠΥΜ. **αρχ.** < **ΟΓι-ωνος*, **ετεροιωμ. βαθμ. τού θ.** *awi-. **το οποίο απαντά στη λ.** *άετός* > *αίετός* **(<** **αϊΗ-ετός*, **βλ. λ.** *αετός).* **Το επίθημα** *-ωνός* **διαθέτει μάλλον αυξητική σημασία (πβ. κ.** *χελ-ώνη, κορ-ώνη).* **Σύμφωνα με την αναγωγή αυτή. η λ. συνδ. με λατ.** avis **«πτηνό», σανσκρ.** Viiyah **(πληθ.), αρμ.** h-aw **κ.ά. Αρχική σημ. τής λ. είναι «αρπακτικό πουλί». το οποίο από τη θέση του ως προς τον παρατηρητή (αν πετούσε από δεξιά ή αριστερά) και από το κρώξιμο και τις κινήσεις του χαρακτηριζόταν (στην οιωνοσκοπία) ως καλό ή κακό προμήνυμα]. οιωνοσκοπία (η) {οιωνοσκοπιών} η παρατήρηση και η ερμηνεία των οιωνών (βλ.λ.) για την πρόβλεψη τού μέλλοντος. — οιωνοακόπος (ο) [αρχ.]. οιωνοακοττικός, -ή. -ό Ιμτγν.].**

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *οίωνοσκόπος* < *οιωνός* 4- *-σκόπος* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά»].

Ο.Κ. επίρρ. (προφέρεται κ. γράφεται *οκέι)* **(προφορ.) 1. εντάξει, σύμφωνοι** 2. **(ως ουσ.) η έγκριση:** *πήρα το οκέι από το αφεντικό για την άδεια που ήθε/.α || ποιος θα μου δώσει το ~ για να εκταμιεύσω αυτό το ποσό;*

|ΗΤΥΜ. **Αβεβ. ετύμου. αν και έχουν διατυπωθεί ποικίλες υποθέσεις. Σύμοωνα με τις ασφαλέστερες ενδείξεις, ο αμερικανισμός Ο.Κ. (okay) (στην καθ'αυτήν Αγγλική προτιμάται η φρ. all right) πρωτοεμφανίζεται στη δεκαετία τού 1830 στη Βοστώνη και τη Νέα Υόρκη από την ανορθόγραφη φρ. oil korreki (αντί τού ορθού all correct «όλα σωστά»), εξαιτίας μιας τάσεως για σχηματισμό εντυπωσιακών (ενίοτε κωμικών) συντομογραφιών. Η διάδοση των αρχικών Ο.Κ. οφείλεται μάλλον στους οπαδούς τού υποψηφίου των Δημοκρατικών το 1840 Martin Van Buren, που ήταν γνωστός με την προσωνυμία Old Kinderhook, με αποτέλεσμα τα αρχικά του (με τα οποία τον προσφωνούσαν) να συμπίπτουν με τη φρ. oil korrektj. οκά (η) [οκάδες} (παλαιότ.) 1. μονάδα βάρους στερεών και υγρών προϊόντων, που υποδιαιρείται σε 400 δράμια και ισοδυναμεί με 1.282 γραμμάρια· στην Ελλάδα ίσχυσε μέχρι την 31η Μαρτίου 1959, οπότε αντικαταστάθηκε από το κιλό·** φρ. *τής οκάς* **για πράγμα πολύ μικρής αξίας ή χαμηλής ποιότητας 2. (συνεκδ.) η ποσότητα που ισοδυναμεί με την παραπάνω μονάδα βάρους:** *μια ~ φασόλια/ κρασί.* **— (λαϊκ.) οκαδιάρικος, ·η. -ο.**

[ετυμ. μεσον. < τουρκ. okka|. **οκαζιόν** επίρρ. (λαϊκ.) πολύ φθηνά, σε τιμή ευκαιρίας: *αυτό το αγοράσαμε*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. occasion < λατ. occasio «καιρός, ευκαιρία» < occasum, σουπίνο τού ρ. occido «πέφτω» (< ob + cado)J.

Ο.ΚΑ.ΝΑ. (ο) Οργανισμός Καταπολέμησης Ναρκωτικών, οκάπι (το) {άκλ.} θηλαστικό που ζει στην Αφρική, συγγενές με την καμηλοπάρδαλη, με πιο κοντά πόδια και λαιμό, λεία, ερυθροκάστα-

νη γούνα με μαύρες και λευκές ραβδώσεις στους γοφούς και τους γλουτούς· το αρσενικό φέρει και κέρατα. Κπίσης οκαπία (η).
(ΕΤΥΜ. **< αγγλ.** okapi, **λ. αφρικανικής γλώσσας τού ΒΑ. Ζαΐρ], οκαρίνα (η) [1894J {υκαρινών} ΜΟΥΣ. μικρό φλάουτο με ψιλό ήχο που αποτελεί εξέλιξη τής παραδοσιακής ιταλικής πήλινης σφυρίχτρας των καρναβαλιών.**
[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. ocarina, υποκ. τού oca «χήνα» < μτγν. λατ. auca < aucella (υποχωρητ.), υποκ*. τού λατ. avis «πουλί» |.
Ο.Κ.Ε. (η) 1. Ομοσπονδία Κλωστοϋφαντουργών Κλλάδας 2. Ομάδα Κοινοβουλευτικού Ελέγχου, οκέι επίρρ. -► Ο.Κ.
όκιο (το) νλυτ. (λαϊκ.) ο οφθαλμός· κυκλική οπή στο πλαϊνό μέρος τής πλοίρης πλοίου, από την οποία διέρχεται η αλυσίδα τής άγκυρας. |ΠΤΥΜ. < ιταλ. occhio «οφθαλμός» < λατ. oculus (βλ. κ. *οφθαλμός)]*. **occasione data** λατ. (προφέρεται *οκαζιόνε ντάτα)* ελλην. *ευκαιρίας δοθείσης* όταν / εάν δοθεί η ευκαιρία ή αφού δόθηκε η ευκαιρία, **οκλαδόν** επίρρ. (λόγ.) **1.** καθιστός και με λυγισμένα τα γόνατα, ώστε τα πόδια να είναι προς τα μέσα σταυρωτά: *συχνά ο Βούδας παρουσιάζεται σε γλυπτά καθισμένος* ~ 2. γυμναστ. πρόσταγμα να λάβει ο γυμναζόμενος την παραπάνω θέση.
[ΕΤΥΜ. **μτγν. επίρρ. < αρχ.** *όκλάζω* **«γονατίζω», αβεβ. ετύμου. πιθ.** *όκλάς. -άδος.* **«οπίσθια (τού ανθρώπου όταν γονατίζει)» (που όμως μαρτυρείται ως μτγν.) < ο- προθεμ. +** **κλαδ-* **(>** *κλάδος,* **βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη,** *όκλάζω* **<** **ό-κλάω* **<** *ό-* **προθεμ. +** *κλάω* **/** *-ώ* **«σπάζω». Αξιοπαρατήρητες είναι οι «γλώσσες» τού Ησυχίου** *κλωκυδά («τό καΟήσΟαι επ' άμφοτέροις ποσίν»)* **και** *όκκύλαι («τό όκλάσαι καί έπί τών πτερνών καθήσθαι»)}.* οκνεύω **ρ. αμετβ. [μεσν.] {όκνεψα] είμαι ή γίνομαι οκνηρός, τεμπέλης** ΣΥΝ. **τεμπελιάζω. Επίσης** οκνεύομαι, οκνηρος, **-ή, -ό (λόγ.)** 1. **αυτός που αποφεύγει την εργασία και τη δραστηριότητα, που τεμπελιάζει:** ~ *όπως ήταν. ποτέ του δεν το αποφάσιζε να δουλέψει* ΣΥΝ. **τεμπέλης** ΑΝΤ. **εργατικός, φιλόπονος, δραστήριος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από νωθρότητα. νωχελικότητα:** ~ *κινήσης* ΣΥΝ. **νωθρός, αργός, βραδύς, νωχελικός** ΑΝΤ. **ευκίνητος, γρήγορος. Επίσης** οκνός **[μεσν.]. —** οκνηρ-ά **/** -ώς **|αρχ.| επίρρ.,** οκνηρία **(η) [μτγν.Ι.**
[ftym. **αρχ. <** *όκνώ (-έω)* **+ παραγ. επίθημα -***ηρός,* **πβ. κ.** *πον-ηρός.* **Το αρχ.** *όκνώ* **<** *όκνος (ό)* **«δισταγμός, νωθρότητα», αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με χετ. ikniyant «παράλυτος»], οκρίβαντας (ο) {οκριβάντωνί (λόγ.) τρίποδο υποστήριγμα, πάνω στο οποίο τοποθετούν οι ζωγράφοι τους πίνακές τους όσο τους δουλεύουν** ΣΥΝ. **(καθημ.) καβαλέτο.**
[F.ΤΥΜ. **< αρχ.** *όκρίβας. -αντος<* *όκρι-* **(<** *όκρις* **«γωνία, προεξοχή») +** *-βας* **<** *βαίνω* **(πβ. κ.** *κιλλί-βας*), **οπότε η λ. θα σήμαινε «αυτός που στηρίζεται στις προεξοχές, δηλ. στα πόδια». Το αρχ.** *όκ-ρις* **εμφανίζει την ετεροκομ, βαθμ. *ok- τού J.E. *ak- «οξύς, αιχμηρός» (βλ. π.χ.** *άκ- ρος).* **πβ. λατ. ocris «απόκρημνο βουνό», αρχ. ιρλ. ochair «γωνία, άκρο» κ.ά.[.**
Ο.Κ.Σ. (το) Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο, οκτα- / οχτα- κ. οκτά- / οχτά- α' συνθετικό που σημαίνει αυτό που δηλώνει το β' συνθετικό: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό οκτώ (8): *οκτα-ήμερος, οκτά-τομος, οχτά-γωνο. οχτα-σύλλαβος. οκτά-ωρος* **2. είναι οκτώ φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσε- ως:** *οκτα-πλάσιος.*
|ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *όκτά-εδρον, οκτα-πλάσιος).* που προέρχεται από το αριθμητ. *οκτώ* (βλ.λ.) κατ' αναλογίαν προς τα *έπτα-. έννεα-*\. **οκτάβα** κ. (σπάν.. λογοτ.) **οχτάβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μους. (α) μουσικό διάστημα (βλ.λ.) δύο φθόγγων, με λόγο συχνοτήτων 2/1 (β) το διάστημα ανάμεσα σε δύο διαδοχικούς όμοιους φθόγγους τής επτά- φθογγης κλίμακας, λ.χ. ανάμεσα σε δύο διαδοχικά ντο, σε δύο διαδοχικά ρε, κ.τ.λ.· η ονομασία τού διαστήματος οφείλεται στο ότι ο υψηλότερος φθόγγος του είναι ο 8ος, μετρώντας από τον χαμηλότερο κατά μήκος τής κλίμακας · 2. μκίρ. οκτάστιχη στροφή ποιήματος, που περιλαμβάνει τρεις ομοιοκαταληξίες, οι οποίες συμπλέκονται αυστηρά μεταξύ τους.
[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < λατ. octava, θηλ. τού octavus «όγδοος» < octo «οκτώ»],
οκταγωνικός κ. **οχταγωνικός,** -η, -ο -» οκτα-, -γωνικός **οκτάγωνος** κ. **οχτάγωνος,** -η. -ο ~+ οκτα-, -γωνος **οκτάδα** κ. (καθημ.) **οχτάδα** (η) σύνολο που αποτελείται από οκτώ μονάδες: *παράταξη στρατιωτών κατά οκτάδες.*
[ετυμ. < αρχ. *όκτάς, -άδος* < *οκτώ* (βλ.λ.)Ι. **οκτάεδρος** κ. **οχτάεδρός,** -η. -ο -* οκτα-, -εδρος **οκταετής** κ. **οχταετής,** -ής. -ές * οκτα-, -ετής **οκταετία** κ. **οχταετία** (η) ► οκτα-. -ετία **οκταήμερος,** -η. -ο [μτγν] κ. (καθημ.) **οχταήμερος 1.** αυτός που έχει διάρκεια οκτο) ημεριών: ~ *προθεσμία* 2. αυτός που συντελείται κατά την όγδοη ημέρα: ~ *περιτομή* 3. εκκλΗΣ. ***οκταήμερα*** (τα) η όγδοη ημέρα μετά από σημαντική εορτή: *τα ~ τού Χριστού.* **οκταθέσιος** κ. **οχταθέσιος,** -α, -ο -* οκτα-. -θεσιος **οκτάκιλος** κ. **οχτάκιλος,** -η. -ο ► οκτα-, -κιλος **οκτάκις** επίρρ. ♦ οκτα-. -άκις
οκτακοσαριά (η) οκτακόσια, σύνολο οκτακοσίων προσώπων / πραγμάτων στη ΦΡ. ***καμιά οκτακοσαριά*** περίπου οχτακόσια ή οχτακόσιοι: *είχαν μαζευτεί στην ομιλία - άνθρωποι!*
ΙΕΤΥΜ. < *οκτακόσαα)* + παραγ. επίθημα *-αριά,* πβ. κ. *δεκ-αριά. δια- κοσ-αριά* |.
οκτακόσια κ. (καθημ.) **οχτακόσια** (το) {άκλ.} επτακόσια ενενήντα εννέα συν ένα. ο αριθμός οκτακόσια (800) (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.). **οκτακόσιοι,** -ες, -α κ. (καθημ.) **οχτακόσιοι 1.** αυτοί που ανέρχο νται ποσοτικά στον αριθμό οκτακόσια (800) 2. *οκτακόσια* (το) βλ.λ. [ετυμ.. αρχ. < *οκτα-* (< *Οκτώ)* + *-κόσιοι,* για το οποίο βλ. λ. *δια-κό- σιοι*\.
οκτακοσιοστός, -ή, -ό [μτγν] κ. (καθημ.) **οχτακοσιοστός** (επίσης γράφεται 800ός στην αραβική αρίθμηση. Ω' ή ω' στην ελληνική και DCCC στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό οκτακόσια (800) (βλ. κ. λ. *αριθμός,* ιιιν.). **οκτάκωπος,** -η, -ο ·-> οκτα-, -κωπος **οκταμελής** κ. **οχταμελής,** -ής. -ές * οκτα-, -μελής **οκταμηνία** (η) -► οκτα-, -μηνία **οκτάμηνος** κ. **οχτάμηνος,** -η. -ο -* οκτα-, -μηνος **οκτάνιο** (το) [οκτανί-ου j -ων} χημ. **1.** συνοπτική ονομασία δεκαοκτώ άκυκλων οργανικών ενώσεων που είναι κορεσμένοι υδρογονάνθρακες και έχουν στο μόριό τους οκτώ άτομα άνθρακα **2. αριθμός οκτα-** *νίου* παράμετρος που καθορίζει την ποιότητα τής βενζίνης· όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός οκτανίου, τόσο καλύτερη είναι η βενζίνη συν. (καθημ.) οκτάνια (τα).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. octane (νόθο σύνθ.) < oct(a)- (< αρχ. *οκτώ)* + -ane[.
οκταπλάσιος κ. **οχταπλάσιος,** -α, -ο -* οκτα-, -πλάσιος **οκταπλασιάζω** κ. **οχταπλασιαζω** ρ. -» οκτα-. -πλασιάζω **οκτάπλευρος** κ. **οχτάπλευρος,** -η. -ο -+ οκτα-. -πλευρος **οκταπλός** κ. **οχταπλός,** -ή, -ό -► οκτα-, -πλός **οκτάπους** (ο) {οκτάποδ-ος, -α | -όδων} (λόγ.) το χταπόδι (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. αρχ. επίθ. < *οκτα-* (< *Οκτώ)* + ;τους «πόδι»[. **οκτάς**
(η) ->οκτάδα
οκτάστηλος κ. **οχτάστηλος,** -η, -ο * οκτα-, -στηλος **οκτάστιχος** κ. **οχτάστιχος,** -η, -ο * οκτα-. στίχος **οκτασύλλαβος** κ. **οχτασύλλαβος,** -η, -ο ► οκτα-. -σύλλαβος **οκτατάξιος,** -α. -ο αυτός που έχει οκτο) τάξεις: - *γυμνάσιο* (παλαιότ. το γυμνάσιο που είχε έξι τάξεις, άρχιζε από την τρίτη και κατέληγε στην ογδόη).
οκτάτευχος, -ος/-η. -ο [μτγν.[**1.** αυτός που αποτελείται από οκτώ τεύχη: ~ *τόμος* **2.** εκκλΙΣ. *Οκτάτευχος* (η) {Οκτάτευχου} τόμος που περιλαμβάνει τα οκτώ πρώτα βιβλία τής 1Ι.Δ. (πβ. λ. *πεντάτευχος).* **οκτάτομος** κ. **οχτάτομος,** -η, -ο * οκτα-, -τομος **οκτάφυλλος** κ. **οχτάφυλλος,** -η. -ο ·+ οκτα-. -φυλλος **οκτάχρονος** κ. **οχτάχρονος,** -η, -ο ♦ οκτα-. -χρονος **οκταψήφιος** κ. **οχταψήφιος,** -α, -ο -> οκτα-, -ψήφιος **οκτάωρος,** -η, -ο [18901 κ. (καθημ.) **οχτάωρος 1.** αυτός που διαρκεί οκτώ ώρες 2. *οκτάωρο* (το) {οκταώρου} το χρονικό διάστημα οκτώ ωρών, το οποίο έχει καθιερωθεί επισήμως ως ανώτατο όριο ωρών εργασίας ανά εργάσιμη ημέρα. κυρ. όσον αφορά στα επαγγέλματα των εργατών και των υπαλλήλων,
οκταώροφος κ. **οχταώροφος,** -η, -ο -» οκτα-, -ώροφος **οκτέτο** (το) ΜΟΥΣ. **1.** μουσικό σύνολο, που αποτελείται από οκτώ εκτελεστές (όργανα ή φωνές): *μουσική για - εγχόρδων οργάνων* 2. (συνεκδ.) μουσικό έργο γραμμένο για οκτώ όργανα ή οκτώ φωνές (ενδεχομένως, με συνοδία ορχήστρας): *το ~ για τέσσερα έγχορδα και τέσσερα ξύλινα πνευστά τού Σκαλκώτα.*
[LiΤΥΜ. < ιταλ. ottetto (με την επίδρ. τού *οκτώ)* < oito < λατ. ocio «οκτώ»|.
οκτώ κ. (καθημ.) **οχτώ** (το) {άκλ.} **1.** επτά συν ένα. ο αριθμός 8 **2.** (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 8: **-** *στρατιώτες* **/** *μή/Μ* **3,** ΠΟ/υ Γ. *Ομάδα των Οκτώ* βλ. λ. *ομάδα.*
|Ε1ΥΜ. αρχ. < I.E. *okfo(u)-, πβ. σανσκρ. asti(u). λατ. octo ο γαλλ. huit. ιταλ. otto, ισπ. ocho κ.ά.). ιρλ. ocht, γερμ. acht. αγγλ. eight κ.ά. Ομόρρ. *όγδοος* (βλ.λ.). Ο τ. *οχτώ* είναι μεσν.[. **οκτωβριανός,** -ή.-ό **[** 1863**[** κ. **οχτωβριανός 1.** (γενικά) αυτός που σχετίζεται με τον μήνα Οκτώβριο: ~ *φρούτα* **2.** ιχι. (α) *Οκτωβριανή Επανάσταση* η επανάσταση των Μπολσεβίκων στη Ρωσία το 1917 (β) *Οκτωβριανά* (τα) οι συγκρούσεις μεταξύ των γαλλικών αποβατικών αγημάτων και μονάδων τού ελληνικού στρατού τον Οκτώβριο τού J916 στην Αθήνα. Επίσης (λαϊκ.) **οχτωβριάτικος,** -η, -ο. σχολιο λ. *Απριλιανός.*
Οκτώβριος (ο) {Οκτωβρίου} ο δέκατος μήνας τού έτους και δεύτερος μήνας τού φθινοπώρου (μαζί με τον Σεπτέμβριο και τον Νοέμβριο), ο οποίος έχει 31 ημέρες. Επίσης (λαϊκ.) **Οκτώβρης** Ιμεσν.1 κ. **Οχτώβρης.** *"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας.*
Ιετυμ. μτγν. < λατ. octoher (mensis) «όγδοος (μήνας)» (σύμφωνα με τν πρώιμο ρωμαϊκό ημερολόγιο, που ξεκινούσε από τον Μάρτιο) < octo «οκτώ»].

Οκτώβριος: ο μήνας χωρίς -μ-! Όπως εξηγούμε αλλού (βλ. λ. *μήνας),* η ονομασία αυτού τού μηνός. προερχόμενη από το λατ. October (= όγδοος), είναι *Οκτώβριος* (χωρίς *-μ-).* Αυτό συμβαίνει σε αντίθεση προς τους άλλους «αριθμητικούς» επίσης μήνες, οι οποίοι από την προέλευσή τους εκφέρονται με *-μ-: Σεπτέμβριος* (< λατ. September = έβδομος). *Νοέμβριος* (< λατ. November = ένατος) και *Δεκέμβριος* (< λατ. December = δέκατος). Από τα ονόματα των μηνών αυτών (με *-μ-)* επηρεάζονται ορισμένοι ομιλητές, προφέροντας και τον **Οκτώβριο** με *-μ- (Οκτώμβριος!).*

Οκτώηχος (η) |μεσν.| {Οκτωήχου} εκκλΗΣ. λειτουργικό βιβλίο τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, που περιλαμβάνει οκτώ πλήρεις αναστάσιμες ακολουθίες, καθεμιά σε διαφορετικό από τις άλλες ήχο. με την υμνο- γραφία που ψάλλεται κατά τις Κυριακές σύμφωνα με το μοναχικό τυπικό. Επίσης (λαϊκ.) **Οκτωήχι** κ. **Οχτωήχι** κ. **Χτωήχι** (το), **ολάκερος,** -η, -ο (λαϊκ.) ολόκληρος: *δεκαπέντε ~ χρόνια τον περίμε- νε να ξαναγυρίσει* ΣΥΝ. όλος, ακέραιος ΑΝΤ. λειψός, ελλιπής.

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *δ/.άκερος* < *όλ(ο)-* + *-άκερος*< *ακέραιος* (με συνίζηση *ακέριος* και επίδρ. τού σχήματος *καθάρειος ολοκάθαρος, όρθιος - ολόρθος).* Απίθανη η αναγωγή στο επίθ. *ολόκληρος* με ανομοιωτική αποβολή τού *-λ-*\.

ολάνθιστος, -η, -ο αυτός που είναι γεμάτος άνθη, ο κατάφορτος με άνθη: ~ *περιβό?α / βάζο.* **ολάνοικτος,** -η. -ο Ιμεσν.] κ. (καθημ.) **ολάνοιχτος** (εκφραστ.) αυτός που έχει τελείως ανοίξει, ο διάπλατα ανοικτός: ~ *πόρτα ι παράθυρο / μάτια / στόμα ι* υν. ορθάνοιχτος, διάπλατυς ΛΜ'. κατάκλειστος, θεόκλειστος.

ολάρφανος, -η. -ο (εκφραστ.) εντελώς ορφανός, ορφανός και από τους δύο γονείς: ~ *παιδί* συν. πεντάρφανος, **όλβιος,** -ία. -ιο |«ρχ.| (λόγ.) αυτός που ζει με γαλήνη και ευδαιμονία, που δοκιμάζει και απολαμβάνει την ευτυχία συν. (λόγ.) μακάριος, ευδαίμων, (καθημ.) ευτυχισμένος, καλότυχος αντ. δύσμοιρος, δυστυχής. κακοδαίμων. — ολβίως επίρρ. [αρχ.|. ολβιότητα (η), **όλβος** (ο) Ιχωρ. πληθ.! (λόγ.-σπάν.) **1.** η υλική ευδαιμονία, η κατοχή και χρήση άφθονων υλικών αγαθών ΣΥΝ. (λόγ.) ευμάρεια, ευζωία, ευημερία αντ. φτώχια, (λόγ.) ένδεια, πενία, ανέχεια 2. (κατ' επέκτ.) η ψυχική ευδαιμονία, η κατάσταση πνευματικής ευφορίας και γαλήνης συν. ευτυχία, μακαριότητα αντ. δυστυχία, κακοδαιμονία.

Ιετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. Η λ. συγκέντρωνε τις σημ. τόσο τής υλικής ευημερίας όσο και τής ευτυχίας που δωρίζεται από τους θεούς, εν αντιθέσει με τις αρχ. λ. *πλούτος* και *αφενός,* οι οποίες αναφέρονταν μόνο στον υλικό πλούτο, και με τη λ. *ευδαιμονία,* η οποία προσδιόριζε την ευτυχία ως αποτέλεσμα θεϊκής εύνοιας].

Όλγα (η) **1.** βασίλισσα τής Ρωσίας και αγία τής Ορθόδοξης Εκκλη- σίας 2. όνομα ηγεμονίδων 3. γυναικείο όνομα.

Ιΐ:ιγμ. < ρωσ. Olga < γερμ. Ilelga. από αρχ. σκανδ. ρίζα που σημαίνει «υγιής, ιερός»Ι.

ολέ επιφών. · δηλώνει ενθουσιασμό, έπαινο · εκφωνείται ρυθμικά και μαζικά, κυρ. από οπαδούς σε αθλητικές συναντήσεις. Επίσης όλε. [ΕΓΥΜ. < ισπ. olc].

ολέθριος, -α, -ο ιαρχ.] αυτός που προξενεί ολοκληρωτική καταστροφή, που επιφέρει αφανισμό: *οι - συνέπειες τού καπνίσματος* || ~ *παραστράτημα / τακτική / σφάλμα / ρόλος / επίπτωση* συν. καταστρεπτικός, αφανιστικός. εξοντωτικός αντ. ευεργετικός, σωτήριος, λυτρωτικός. — ολέθρια / ολεθρίως [μτγν.[επίρρ. **όλεθρος** (ο) [ολέθρου | χωρ. πληθ.) **1.** ολοκληρωτική καταστροφή, κατάσταση κατά την οποία αφανίζονται τα πάντα: *οι κατακτητές έσπειραν τον - σε ολόκληρη τη χώρα* ΣΥΝ. καταστροφή, αφανισμός αντ. λύτρωση, σωτηρία, γλυτωμός 2. η απώλεια τής ζωής. ο θάνατος. [ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *όλ-* / *όλε-* τού ρ. *ό/.λυμι* «αφανίζω, καταστρέφω». Η εναλλαγή *όλ-* / *όλε-* δεν ερμηνεύεται εύκολα, αν και παρουσιάζεται επίσης στο ρ. *στόρνυμι* «στρώνω, καλύπτω» (αόρ. *στορέ-σαι).* Το ρ. *ό/.λυμι* < **υλ-νυ-μι* είναι αγν. ετύμου]. **ολετήρας** (ο). **ολέτειρα** (η) [αρχ.] Ιολετειρών} (λόγ.-σπάν.) αυτός που καταστρέφει, που εξολοθρεύει ΣΥΝ. καταστροφέας. αφανιστής, εξολοθρευτής.

[ετυμ. < αρχ. *όλετήρ, -ήρος* < θ. *όλε-* τού ρ. *όλλυμι* «αφανίζω, καταστρέφω» (βλ. λ. *ό/.εθρος)*|. **ολεφινη** (η) χιμ. είδος οργανικής χημικής ένωσης που έχει ένα διπλό δεσμό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. olefine < γαλλ. φρ. (gaz) olefiant «αιθυλένιο» (< λατ. oleum «έλαιο»)[.

-όλη χημ. παραγωγικό επίθημα ουσιαστικών που δηλώνουν οργανικές ενώσεις, που σημαίνει την παρουσία μιας ή περισσότερων ομάδων αλκαλικού υδροξιδίου: *αιθαν-όλη, αλκο-όλη.*

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Ν. L-λληνικής. που ανάγεται στο αγγλ. / γαλλ. -οί, το οποίο αποσπάστηκε από τη λ. alcool (πβ. κ. *α/.κο-όλη).* Βλ. λ. *αλκοόλ*\.

ολημερίς επίρρ. [μεσν.Ι (λαϊκ.) 1. καθ' όλη τη διάρκεια τής ημέρας, από το πρωί μέχρι το βράδυ: «~ γο *χτίζανε, το βράδυ γκρεμιζόταν»* (δημοτ. τραγ.) λντ. ολονυχτίς 2. κάθε ημέρα, χωρίς διακοπή: *γυρίζουν ~ από σπίτι σε σπίτι και ζητιανεύουν*\\ *οι φούρνοι του καίνε ~ κι* ολο- *νυχτίς* ΣΥΝ. καθημερινά, συνεχώς, συνέχεια. Ηπίσης ολημέρα [.μεσν.Ι. Ο.Λ.Θ. (ο) Οργανισμός Λιμένος Θεσσαλονίκης, ολιγαιμία (η)|αρχ.[Ιχωρ. πληθ.) (λόγ.) 1. η έλλειψη αίματος αντ. υπεραιμία 2. ιατρ. παθολογική κατάσταση που προκαλείται από ελάττωση τής συνολικής ποσότητας τού αίματος στις φλέβες και τις αρτηρίες και όχι από ποιοτική αλλοίωσή του (μεταβολή τού αριθμού των αιμοσφαιρίων). — ολίψαιμος, -η. -υ [αρχ.| κ. ολιγόαιμος [μτγν.]. ολΐγάκΐς επίρρ. (αρχαιοπρ.) λίγες φορές ΣΥΝ. σπάνια αντ. συχνά, επανειλημμένος. πλειστάκις, πολλάκις.

|ΕΤΥΜ. αρ^. < *όλιγ(ο)-* + *-άκις* (βλ. λ. *πολλ-άκις)*]., **ολιγανδρία** (η) Ιμτγν.) [χωρ. πληθ.) (λόγ.) η έλλειψη ικανού αριθμού ανδρών. η παρουσία λίγων μόνο ανδρών: *μετά από πολέμους συνήθως παρατηρείται* ~ συν. λειψανδρία λντ. πολυανδρία,

ολιγάνθρωπος, -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) **1.** (χώρα, περιοχή) που κατοικεί- ται από λίγους ανθρώπους, που έχει μικρό πληθυσμό: - *πόλη / χωριό* αντ. πολυάνθρωπος 2. αυτός που αποτελείται από μικρό αριθμό ανθρώπων, που περιλαμβάνει λίγους: ~ *σύναξη / συντροφιά* συν. ολιγάριθμος, ευάριθμος αντ. πολυπληθής. — ολιγανθρωπία (η)]αρχ.|. **ολιγάριθμος,** -η, -ο]μεσν.| αυτός που είναι μικρός σε αριθμό, που περιλαμβάνει λίγους: - *στράτευμα / συγκέντρωση / κοινό / σμήνος* συν. ευάριθμος Α.ντ. πολυάριθμος, πολυπληθής, **ολιγάρκεια** (η) Ιμτγν.] (χωρ. πληθ.} το να αρκείται κανείς σε λίγα (αγαθά), η ιδιότητα τού ολιγαρκούς συν. λιτότητα λντ. πλεονεξία, απληστία.

ολιγαρκής, -ής, -ές {ολιγαρκ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · ολιγαρκέστ-ερος, -ατος} αυτός που αρκείται στα λίγα. που δεν επιζητεί τα πολλά, δεν εκδηλο>νει πλεονεξία: *μπορούσα να ζητήσω περισσότερα λεφτά, αλλά είμαι* ~ συν. λιτός, εγκρατής, μετρημένος αντ. άπληστος, απαιτητικός, πλεονέκτης. - ολιγαρκώς επίρρ. **“■ σχολιο λ. -ης, -ης, -ες.* ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *όλιγ(ο)* + *-αρκής*< *αρκώ*\. **ολιγαρχία** (η) [ολιγαρχιών] **1.** σύστημα διακυβέρνησης τής πολιτείας, κατά το οποίο η εξουσία ασκείται από λίγα μόνο πρόσωπα ή από μία κυρίαρχη (κοινωνική) τάξη ΣΥΝ. αριστοκρατία· (κακόσ.) 2. (κατ' επέκτ.) η καταχρηστική άσκηση τής εξουσίας εκ μέρους μιας μικρής ομάδας ατόμων, τα οποία αποβλέπουν κυρ. στο προσωπικό τυος συμφέρον και όχι στο κοινό όφελος 3. (συνεκδ.) ο κλειστός κύκλος των οικονομικούς, πολιτικούς κ.λπ. ισχυρών, τα ολιγάριθμα πρόσο)πα που κρατούν στα χέρια τους την εξουσία και την ασκούν αυθαίρετα: γο *νομοσχέδιο αυτό εξυπηρετεί τα συμφέροντα τής* ~ jj ~ *τού* πλούτου.

|Γ.ΤΥΜ. αρχ. < *όλιγ(ο)-* + *-αρχία* < *άρχω.* κατά το αρχαιότερο *μοναρ- χία*\.

ολιγαρχικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την ολιγαρχία: *πολίτευμα / διακυβέρνηση ι σύστημα / τάσεις* συν. αριστοκρατικός 2. *ολιγαρχικός* (υ). *ολιγαρχική* (η) οπαδός τής ολιγαρχίας. — ολιγαρχικά/-ώς [αρχ.[επίρρ. **ολίγιστος,** -η. -ο (λόγ. υπερθ. τού *ολίγος,* βλ.λ.) πάρα πολύ λίγος: ~ *ποσότητα* συν. ελάχιστος λν γ. μέγιστος. jΕΤΥΜ. αρχ.. υπερθ. τού επιθ. *ολίγος* (βλ.λ.)]. **ολίγο-** κ. **ολίγό-** κ. **ολιγ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι: 1. αφορά σε μικρή ποσότητα, σε μικρό αριθμό (προσώπων. πραγμάτο>ν ή γεγονότων): *ο/.ιγ-αρκής. ολιγο-μελής. ολιγο-δάπανος, ολιγο-λογία. ολιγο- γράφος. υλιγ-αρχικός* **2.** χαρακτηρίζεται από σύντομη διάρκεια: *ολιγόζωος* 3. (μτφ.) χαρακτηρίζεται από μικρή δύναμη, ένταση: *ολιγό-πι- στος* **4.** εμφανίζεται ελλιπές σε σύγκριση με το κανονικό ή το επιθυμητό: *ολιγο-φαγία. ολιγο-βαρής.*

(Γ.ΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *ολίγος].*

ολιγοβαρής, -ής, -ές Ιμτγν.Ι {ολιγοβαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (λόγ.) αυτός που έχει μικρό βάρος (σε σύγκριση με το κανονικό ή το συνηθισμένο). που δεν ζυγίζει πολύ: - *φορτίο* συν. ελλιποβαρής, ελαφρός, ανάλαφρος. **“■ ΣΧΟΛΙΟ λ. -ης, -ης, -ες.* **ολιγογράμματος,** -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ.) **1.** αυτός που αποτελείται από λίγα γράμματα: ~ *επιγραφή* **2.** (συνήθ. για πρόσ.) αυτός που δεν έχει μορφωθεί πολύ 3. (μειωτ. για επιστήμονες, λογίους κ.λπ.) ανεπαρκής, ημιμαθής: *άνθρωπος - που προσποιείται τον μορφωμένο* ΣΥΝ. (λόγ.) ολιγομαθής.

ολΐγογράφος, -ος,-ο 11896] (συγγραφέας) που έχει μικρή παραγωγή συγγραφικού έργου, **ολιγοδακτυλία** (η) [χο)ρ. πληθ.] ΙΑΤΡ. η εκ γενετής έλλειψη ενός ή περισσότερων δακτύλων από τα άνω ή κάτω άκρα.

IbΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. oligodactylyJ. **ολιγοδύναμος,** -η, -ο [μτγν.Ι (λόγ.-σπάν.) αυτός που διαθέτει μικρή δύναμη και αντοχή: - *γέροντας* συν. αδύναμος, άτονος, ασθενικός αν ι. δυνατός, ρωμαλέος, γερός, **ολιγοέξοδος,** -η, -ο 11855J (λόγ.) αυτός που κάνει λίγα έξοδα, που δεν προβαίνει σε μεγάλες δαπάνες συν. ολιγοδάπανος. φειδωλός, οικονόμος αντ. πολυέξοδος, σπάταλος, **ολιγοετής,** -ής. -ές ίμτγν.] |ολιγοετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)! (λόγ.) **1.** αυτός που διαρκεί ή ισχύει λίγα χρόνια, που έχει χρονικό ορίζοντα λίγων ετών: ~ *απασχόληση / δραστηριότητα* συν. βραχυχρόνιος, (λαϊκ.) λι- γόχρονος λντ. πολυετής, πολύχρονος, μακροχρόνιος 2. αυτός που άρχισε να ισχύει πριν από λίγα μόνο έτη. σχετικά πρόσφατος: ~ *θεσμός / κανονισμός* λντ. παλαιός. ^ σχόλιό λ. *-ης, -ης, -ες.* **ολιγόζωος,** -η. -ο [μεσν.] (λόγ.) αυτός που έχει μικρή διάρκεια ζωής, που έζησε. ζει ή πρόκειται να ζήσει λίγο χρόνο: ~ *οργανισμός/ θεσμός* Συν. βραχύβιος, υλιγόβιος. (λαϊκ.) λιγόζωος αντ. μακρόβιος, πολύχρονος. — **ολιγοζωΐα** (η) [μεσν.]. **ολιγοήμερος,** -η, -ο [αρχ.] κ. (καθημ.) **λιγοήμερος 1.** αυτός που διήρκεσε. διαρκεί ή πρόκειται να διαρκέσει λίγες μόνο ημέρες: - *ανάπαυση ι εκδρομή / άδεια ι επίσκεψη / κράτηση / παραμονή / ανακωχή* συν. σύντομος αντ. πολυήμερος **2.** (ειδικότ. για έμψυχα) αυτός στον οποίο απομένει λίγη ζωή. που πρόκειται να ζήσει λίγες μόνο ημέρες ΣΥΝ. ολιγόζωος α.ντ. πολύχρονος, **ολιγόθερμος,** -η. -ο |αρχ.| (λόγ.-σπάν.) (συνήθ. για ζώα) αυτός που έχει χαμηλή θερμοκρασία, που το αίμα του είναι ή θεωρείται ψυχρό: *τα ερπετά ανήκουν ατα ~ ζώα* συν. ψυχρόαιμος.

Ολιγόκαινο (το) [!890| ΙΟλιγκαίνου} ΙΕ:Ω.λ.γεωλογική περίοδος που θεωρείται ότι άρχισε πριν από 38 εκατομμύρια χρόνια και διήρκεσε περίπου 12 εκατομμύρια χρόνια.

Γ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. oligocene], **ολιγόκαρδος,** -η, -ο [1889] (λόγ.) κ. (καθημ.) **λιγόκαρδος** αυτός που δεν έχει ευψυχία, θάρρος ΣΥΝ. δειλός ΑΝΙ. γενναίος. **ολιγόκαρπος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι (λόγ. για φυτά) αυτός που έχει ή παράγει λίγους καρπού.:: - *δέντρο* ΑΝ Γ. πολύκαρποί. — ολιγοκαρπία (η) 11888].

ολιγόλεπτος, -η. -ο **[** i8871 κ. (καθημ.) **λιγόλεπτος** (λόγ.) αυτός που διαρκεί λίγα λεπτά τής ώρας: ~ *παραμονή / συνομιλία / επίσκεψη / συνάντηση / αναμονή / σιωπή / διάλειμμα* ΑΝ Γ. πολύωρος, παρατετα- μένος.

ολιγόλογος, -η. -ο Ιμεσν.] κ. (καθημ.) **λιγόλογος** (λόγ.) **1.** (για πρόσ.) αυτός που λέει λίγα. που είναι σύντομος στην ομιλία του. που αποφεύγει τις φλυαρίες: *υπήρξε - στις δηλώσεις του* ΣΥΝ. σύντομος, βραχύλογος λντ. φλύαρος, ομιλητικός 2. αυτός που δεν περιλαμβάνει πολλά λόγια, που διατυπώνεται με συντομία: ~ *απάντηση / ανακοίνωση / έκθεση* συν. σύντομος, λακωνικός αντ. φλύαρος, (λόγ.) σχοι

νοτενής, εκτεταμένος. — **ολιγολογία** (η) Ιμεσν.!. **ολιγομαθής,** -ής, -ές ίμεσν.Ι {ολιγομαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έμαθε λίγα. που δεν απέκτησε πολλές γνώσεις ΑΝΤ. πολυμαθής, ευρυμαθής. — **ολιγομάθεια** (η) 11832]. ΙΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **ολιγομελής,** -ής.-ές |Ι831| {ολιγομελ-ούς | -είς (ουδ.-ή)} (λόγ.) αυτός που απαρτίζεται από λίγα μέλη. που δεν διαθέτει πολλά μέλη: *- οικογένεια ι επιτροπή ι ομάδα ι τμήματα* ΑΝΤ. πολυμελής. — **ολιγομέλεια** (η), *i·'* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **ολιγομερής,** -ής, -ές |ολιγομερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[(λόγ.) **1.** αυτός που αποτελείται από λίγα μέρη: *- σύνθεση* ΑΝΤ. πολυμερής **2.** ΧΗΜ. ***ολιγομερές*** (το) χημική ένωση, το μόριο τής οποίας αποτελείται από μικρό αριθμό μονάδων μονομερούς. — **ολιγομέρεια** (η). «"ΣΧΟΛΙΟλ.
-ης. -ης, -?ς·
(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oligomerc]. **ολιγομηνόρροια** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΙΤ. η ελάττωση τής συχνότητας στην εμφάνιση τής εμμήνου ρύσεως, αλλά και τής αντίστοιχης ποσότητας αίματος, λόγω ορμονικών, ανατομικών ή ψυχολογικών αιτιών.
[ΕΤΥΜ. < *ολίγο-* + *-μηνο-* + *-ρροια* (με διπλασιασμό τού -ρ- εν συνθέσει) < *ρέω*, ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oligomenorhee]. **ολίγον** επίρρ. [αρχ.Ι (λόγ.) για λίγο (ενν. χρόνο): *να σας απασχο/.ήσω δι' || παρέτειναν επ' - τις διακοπές τους.*
ολιγόπιστος, -η, -ο [μτγν.] κ. (καθημ.) **λιγόπιστος** (λόγ.) αυτός που δεν διαθέτει ισχυρή πίστη, που η πίστη του κλονίζεται εύκολα. — **ολιγοπιστώ** ρ. Ιμτγν.] {-είς...}, **ολιγοττιατία** (η) Ιμτγν.[. **ολιγοπώλιο** (το) {ολιγοπωλί-ου | -ων] ΟΙΚΟΝ, η οργάνωση τής αγοράς με τρόπο που μόνο ένας μικρός αριθμός παραγωγών ή πωλητών να προσφέρει κάποιο αγαθό (πβ. λ. *ολιγοψώνιο).* — **ολιγοπωλιακός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. < *ολίγο-* + *-πώλιο* < *πωλώ*. ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oligo- pole, πβ. κ. *μονο·πώλιο*\. **ολίγος,** -η, -ο **1.** (λόγ.) λίγος (βλ.λ.)· ΦΡ. (α) ***ολίγον κατ' ολίγον*** *(κατ' ολίγον.* Θουκ. I, 69) βαθμιαία, σιγά-σιγά· κατά μικρές ποσότητες ή μικρά χρονικά διαστήματα ΣΥΝ. λίγο-λίγο (β) **εντός** ***ολίγου*** σύντομα, σε μικρό χρονικό διάστημα ΣΥΝ. σε λίγο, (λογιότ.) οσονούπω (γ) ***προ ολίγου*** πριν από μικρό χρονικό διάστημα, μόλις τώρα (δ) ***παρ' ολί- γο(ν)*** *(παρ' ολίγον.* Ευριπ. *Ίφιγ. έν Ταύροις* 870) λίγο έλειψε να..., σχεδόν ΣΥΝ. παραλίγο (ε) **εν** ***ολίγοις / δι* ολίγων*** *(δι' ολίγων.* ΙΙλάτ. *Φί- ληβος* 3Id) με συντομία, χωρίς πολλά λόγια ΣΥΝ. σύντομα, λακωνικούς ΑΝΤ. σχοινοτενώς (στ) ***ουκ ολίγα*** πολλά: *κέρδισε - από το Χρηματιστήριο* (ζ) ***ολίγον τι*** κάτι λίγο. κάπως: *ήταν - άκομψο αυτό που είπες* (η) ***με ολίγη*** (ενν. ζάχαρη) καφές που πρυσφέρεται με λίγη ζάχαρη, λίγο γλυκός 2. ΜΟΥΣ. ***ολίγον*** (το) ένα από τα δέκα φθογγόσημα τής βυζαντινής μουσικής, με τα οποία σημαίνεται η μελωδική κίνηση από φθόγγο σε φθόγγο. — **ολίγον** επίρρ. (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το αρχ. ομηρικό ουσ. *λοιγός* «θάνατος, καταστροφή, απώλεια». Σε αυτή την περίπτωση, *ολίγος* < *ό-* προθεμ. + *-λιγ-*, μηδενισμ. βαθμ. τού θ. *λοιγ-* (τής λ. *λοιγός),* οπότε η λ. θα συνδ. επίσης με λιθ. liga «αρρώστια, λοιμός», αρμ. aik'at «φτωχός» (με *a-* προθεμ.), αλβ. lig «κακός, ισχνός», αρχ. ιρλ. llach «δυστυχής, ταλαίπωρος»|. **ολιγοσέλιδος,** -η, -ο 1186J] αυτός που έχει λίγες σελίδες: *- βιβλίο* ΑΝΤ. πολυσέλιδος, **ολιγοσπερμία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η ελάττωση τού αριθμού των σπερματοζωαρίων κατά την εκσπερμάτιση, συνήθ. λόγω προχωρημένης ηλικίας, συχνών εκσπερματίσεων κ.λπ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. oligospermia!, **ολιγόσπερμος,** -η. -ο [αρχ.] (λόγ.) **1.** αυτός που έχει ή παράγει λίγα σπέρματα: *~ φυτό* ΑΝΤ. πολύσπερμος **2.** ΒΟΤ. ***ολιγόσπερμο*** (το) κάθε φυτό που παράγει ή περικλείει λίγα σπέρματα.
ολιγοσταυρία (η) {χωρ. πληθ.} σύστημα εκλογής στο οποίο ο εκλογέας έχει τη δυνατότητα να σημειώσει λίγους σταυρούς προτίμησης σε σ^έση με το σύνολο των υποψηφίων ΑΝΤ. πολυσταυρία. **ολιγοστιχος,** -η, -ο |ap-/.J (λόγ.) ποίημα που αποτελείται από λίγους στίχους ΑΝΤ. πολύστιχος. **ολιγοστοιχεία** (τα) ΒΙΟΛ. αμέταλλα και μεταλλικά στοιχεία που βρίσκονται σε ελάχιστη αναλογία στους ζωντανούς οργανισμούς, **ολιγοσύλλαβος,** -η, -ο [μτγν.[αυτός που αποτελείται από λίγες συλλαβές: *- ρήμα / στίχος* ΑΝΤ. πολυσύλλαβος, **ολιγοτόκος,** -ος. -ο Ιαρχ.] (λόγ.-για έμψυχα) αυτός που γεννά λίγα τέκνα ή που δεν έχει συχνούς τοκετούς: *- ζώο* ΑΝΤ. πολυτόκος. — **ολιγοτοκία** (η) [αρχ.]. **ολίγουρία** (η) [1876[ΙΑΙΡ. κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την παραγωγή μικρής ποσότητας ούρων εξαιτίας έλλειψης υγρών, πτώσης τής πίεσης ή βλάβης των νεφρών.
[ΕΓΥΜ.. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. oliguria], **ολιγοφρενία** (η) {χωρ. πληθ.] **1.** η περιορισμένη διανοητική ικανότητα. η διανοητική ανεπάρκεια ΣΥΝ. ολιγόνοια ΛΝΤ. εξυπνάδα, ευστροφία 2. (ειδικότ.) ΙΑΓΡ. η οιουδήποτε βαθμού συγγενής ή επίκτητη διανοητική ανεπάρκεια, που είναι δυνατόν να εμφανιστεί λίγο μετά τη γέννηση και που μπορεί να οφείλεται σε διαταραχές τού μεταβολισμού, λοιμώδεις ή εκφυλιστικές νόσους κ.ά. — **ολιγοφρενής,** -ής, -ές. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.*
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *όλιγο-* + *-φρενία*< *φρήν, φρενός* (βλ.λ.)Ι· **ολιγόχρονος,** -η. -ο [μτγν.[κ. (καθημ.) **λιγόχρονος** (λόγ.) αυτός που έχει περιορισμένη διάρκεια, που διαρκεί λίγο χρόνο: *~ παραμονή* ΣΥΝ. βραχυχρόνιος, σύντομος ΑΝΤ. μακροχρόνιος, πολυχρόνιος. Κπίσης **ολιγοχρόνιος,** -α, -ο] αρχ.J. **ολιγοψυχία** [αρχ-J κ. (καθημ.) **λιγοψυχία** κ. (λαϊκ.) **λιγοψυχιά (η)** Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.) η έλλειψη θάρρους, η εκδήλωση δειλίας, κυρ. μπροστά σε επερχόμενο κίνδυνο ή απειλή: *έδειξε ~ την ώρα τής μάχης.* — **ολιγοψυχος.** -η, -ο [μτγν.| κ. (καθημ.) **λιγόψυχος, ολίγοψυχώ** [αρχ.] κ. (καθημ.) **λιγοψυχώ** ρ. αμετβ. {ολιγοψυχείς... | ολιγοψύχησα} (λόγ.) 1. δείχνω δειλία, υποχωρώ λόγω έλλειψης θάρρους (μπροστά σε κίνδυνο ή απειλή) 2. λιποθυμώ, **ολιγοψώνιο** (το) {ολιγοψωνί-ου j -ων| οικον. η κατάσταση τής αγοράς κατά την οποία μικρός αριθμός μεγάλων αγοραστών, οι οποίοι παρεμβαίνουν στη διαμόρφωση των τιμών των αγαθών, αντιμετωπίζει μεγάλο αριθμό μικροπρομηθευτών κατ' αντιδιαστολή προς το ολιγοπώλιο.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oligopsoncj. **ολιγόωρος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που διαρκεί λίγες ώρες: *- παραμονή / επίσκεψη / ξενάγηση* αντ. πολύωρος, μακροχρόνιος, **ολιγωρία** (η) |αρχ·! {χωρ. πληθ.} η απουσία τής απαιτούμενης προσοχής, φροντίδας κ.λπ.: *η νέα καταστροφή από πλημύρες οφείλεται στην - των αρμόδιων κρατικών υπηρεσιών* συν. αμέλεια, παραμέληση αντ. ενδιαφέρον, επιμέλεια, φροντίδα, **ολιγωρώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ολιγωρείς... | ολιγώρησα} ♦ **1.** (αμετβ.) μένω αδιάφορος (σε καθήκον, υποχρέωση), δεν σπεύδω: *νι δυνάμεις τη- ρήσεο)ς τής τάξης δεν ολιγώρησαν ούτε στιγμή και έτσι τα έκτροπα αποφεύχθηκαν* συν. αδιαφορο) ♦ 2. (μετβ.) (+να) δεν φροντίζω, αμελώ: *- να επέμβω.*
[ετυμ. < αρχ. *ολιγωρώ (-έω)* < *όλίγωρος* «αμελής, αδιάφορος» < *όλίγ(ο)-* + *-ωρος*< ώρα «φροντίδα» (< **Γώρά*< *όρώ,* βλ.λ.)]. **ολικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με το όλον, που περιλαμβάνει το σύνολο (και όχι τμήμα): *- αμνησία ι καταστροφή ι δαπάνη/ βάρος / έκλειψη* συν. καθολικός, πλήρης αντ. μερικός. — **ολικά / -ώς** [μτγν.J επίρρ. **ολισθαίνω** ρ. αμετβ. {ολίσθησα} (λόγ.) **1.** γλιστρώ (βλ.λ.)· (συνήθ. μτφ.) 2. μεταπίπτω σε όλο και χειρότερη κατάσταση: *η χώρα ολισθαίνει προς την καταστροφή* συν. κυλώ 3. (ειδικότ.) υποπίπτω (σε ολίσθημα): *η αντιπολίτευση ολισθαίνει στη δημαγωγία.* " ·"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-αίνω, λάθος.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όλισθάνω / -αίνω* < θ. *όλισθ-* (υποχωρητ. από τον αόρ. β' *ώλι-σθ-ον.* όπου το *-σθ-* αποτελεί παρέκταση *dhdh-) < *ό-* προθεμ. + - λισθ- < J.E. *(s)lei-dh- «γλιστρώ», πβ. μέσ. γερμ. sliten, αρχ. αγγλ. slidan (> αγγλ. slide), αρχ. σλαβ. sledu «ίχνος», πιθ. κ. σανσκρ. srcdhati «γλιστρώ. παραπατώ» κ.ά.]. **ολίσθημα** (το) {ολισθήμ-ατος j -ατα, -άτων| ανεπίτρεπτο σφάλμα: *γλωσσικό ~ || με την πράξη τον αυτή υπέπεσε σε σοβαρό ~ [| αυτή η απερίσκεπτη υπουργική δήλωση συνιστά πο/.ιτικό ~* ΣΥΝ. παράπτωμα. ατόπημα, αστόχημα.
|εγυμ. αρχ. < *όλισθάνω / -αίνω* (βλ.λ.)]. **ολισθηρός,** -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός πάνω στον οποίο γλιστρά κανείς εύκολα, χάνει την ισορροπία του: *λόγω των χιονοπτώσεων ο δρόμος είναι - || ~ επιφάνεια / έδαφος* συν. γλιστερός· (μτφ.) 2. αυτός που οδηγεί σε δυσάρεστες καταστάσεις, που εγκυμονεί κινδύνους συν. επικίνδυνος 3. (ειδικότ.) αυτός που οδηγεί σε ηθική κατάπτωση, που περιλαμβάνει ή προϋποθέτει ανήθικα μέσα: *η εφημερίδα ακολουθεί τον ~ δρόμο τής συκοφαντίας.* — ολισθηρώς επίρρ. Ιμτγν.].
[ρ.τυμ. αρ^χ. < *όλισθάνω / -αίνω* (βλ.λ.)]. **ολισθηρότητα** (η) [1786] {χωρ. πληθ.] το να είναι (κάτι) ολισθηρό: *η*

τού οδοστρώματος. **ολίσθηση** (η)]αρχ.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] (λόγ.) **1.** η κίνηση κάποιου που ολισθαίνει συν. ολίσθημα, γλίστρημα 2. μηχαν. η μετάθεση δύο εφαπτόμενων επιφανειών με τέτοιον τρόπο, ώστε ένα σημείο επαφής τής μιας να βρίσκεται σε σχετική κίνηση ως προς τα σημεία τής άλλης 3. γεωλ. η μετατόπιση γήινων επιφανειών ή στρωμάτων. — **ολισθητικός,**-ή,-ό [αρχ.|. **ολισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.Ι φίλος, θεωρία που πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές τού 20ού αι. με κυριότερους εκπροσώπους τον Γ.Κ. Σματς. τον Α. Μάγερ και τον Ε. Ντακ και επιχείρησε να επιλύσει φιλοσοφικά το πρόβλημα τής σχέσης μέρους-όλου απολυτοποιώντας το όλον βασιζόμενη σε πορίσματα επιστημών όπως η βιολογία, η χημεία και η ψυχολογία, υποστήριξε ότι η δομικότητα και η ολότητα αποτελούν θεμελιώδεις μορφές υπάρξεως τής ύλης.
[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. HoIismus|. **ολιστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στη φιλοσοφική θεωρία τού ολισμού (βλ.λ.) 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με την έννοια τής ολότητας: *~ ερμηνευτικό μοντέλο* (που εξετάζει και ερμηνεύει τα πράγματα μέσα σε ένα συνολικό πλαίσιο) / *θεώρηση ι προσέγγιση.*
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. holistischj. **ολκή** (η) {χωρ. πληθ.Ι **1.** (αρχαιοπρ.) η έλξη, το τράβηγμα **2.** το βάρος τής σφαίρας παλαιού πυροβόλου όπλου 3. (ειδικότ.) η διάμετρος τού σωλήνα σε πυροβόλο όπλο συν. διαμέτρημα ·4. (η γεν. ***ολκής*** ως χαρακτηρισμός) μεγάλης αξίας ή σπουδαιότητας: *επίτευγμα ~ θεωρείται η αποστολή τηλεπικοινωνιακών δορυφόρων στο διάστημα || επιστήμονας / προσωπικότητα / απατεώνας ~ || επιχείρηση / σκάνδαλο ~* 5. τηχ.νολ. μηχανική κατεργασία των μετάλλων, με την οποία μετα- τρέπονται σε σύρματα. σχολιο λ. *ελκύω.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όλκή* < *έλκω* (με ετεροίωση), βλ.λ. Παρόμοιο σχηματισμό παρουσιάζει το λατ. sulcub «αυλάκι, τάφρος»], **όλκιμος,** -η. -ο (λόγ.) (μέταλλο) που μπορεί να μετατραπεί σε ράβδο, έλασμα, σύρμα ή λεπτό νήμα συν. ελατός, ευήλατος αντ. δυσήλατος. [ετυμ. < αρχ. *όλκιμος* < *όλκή* (βλ.λ.){. **ολκιμότητα** (η) {χωρ. πληθ.] φυς. η φυσική ιδιότητα των μετάλλων και των κραμάτων να διαμορφώνονται σε σύρματα και να επιμηκύνονται ή να υφίστανται με ευχέρεια κάθε είδους πλαστική παραμόρφωση υπό ορισμένες συνθήκες πιέσεως. θερμοκρασίας και ταχύ

τητας κατεργασίας ΣΥΝ. ελατότητα.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ductilitej. **ολκός** (ο) (λόγ.-σπάν.) **1.** η έλκυση. το τράβηγμα προς μία κατεύθυνση συν. έλξη. σύρσιμο 2. (συνεκδ.) η εντομή που σχηματίζεται πάνω σε επιφάνεια από τη χρήση κινούμενου αιχμηρού και σκληρού οργάνου: ~ *αρότρου / ξύλου / μετάλλου* |] (κ. μτφ.) - *ύδατος* (νεροσυρμή) συν. χαρακιά, αυλακιά, συρμή 3. τεχνολ. εξάρτημα μηχανής συρμα- τοποιήσεως από σκληρό χάλυβα, το οποίο φέρει οπές με όλο και μικρότερη διάμετρο, από όπου περνούν μεταλλικές ράβδοι και μετα- τρέπονται σε σύρματα με το επιθυμητό πάχος **4.** νλυτ. (α) καθεμία από τις δύο δοκούς με λεία επιφάνεια, που τοποθετούνται πάνω στη ναυπηγική κλίνη και χρησιμεύουν για την ανέλκυση στην εσχάρα ή την καθέλκυση στη θάλασσα τού ναυπηγούμενου ή επισκευαζόμενου πλοίου (β) καθένα από τα βοηθητικά σχοινιά, τα οποία χρησιμοποιούνται για τη στροφή των ιστίων προς την επιθυμητή θέση (γ) σύσπαστο πυν χρησιμεύει για το στρίψιμο τού φορτωτήρα (μπίγα) δεξιά και αριστερά.
[ι-.ί υμ. < αρχ. *ολκός* < *έλκω* **(με ετεροίωση), βλ. κ.** *όλκή].*
Ολλανδία (η) (ολλ. Koninkrijk der Nederlanden = Βασίλειο των Κάτω Χωρών) κράτος τής ΒΔ. Ευρώπης με πρωτεύουσα το Άμστερνταμ (αλλά έδρα τής κυβέρνησης τη Χάγη), επίσημη γλώσσα την Ολλανδική και νόμισμα το ευρώ· αλλιώς *Κάτω Χώρες* (οι). **— Ολλανδός** κ. (καθημ.) **Ολλανδέζος** (ο), **Ολλανδή** κ. (καθημ.) **Ολλανδέζα** (η), **ολλανδικός,** -ή. -ό κ. (καθημ.) **ολλανδέζικος,** -η. -ο, **Ολλανδικά** κ. (καθημ.) **Ολλανδέζικα** (τα).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Hollande < μεσν. ολλ. Holland, αβεβ. ετύμου, πιθ. < αρχ. ολλ. Holtland «δασώδης χώρα» ή < Holland «βαθυλή χώρα»].
Ολλανδικές Αντίλλες (οι) {Ολλανδικών Αντιλλών} (ολλ. Nederlandze Antillen) αυτόνομο τμήμα τής Ολλανδίας, που αποτελεί- ται από δύο ομάδες νησιών τής Καραϊβικής Θάλασσας, με πρωτεύουσα το Βίλεμσταντ.
Ο.Λ.Μ.Ε. (η) Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαιδεύσεως. **όλμιο (το)** {ολμίου} **χημ.** μεταλλικό χημικό στοιχείο (σύμβολο Ho) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* **πιν.).**
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. holmium < Holm, β' συνθ. τού τοπωνυμίου Stockholm «Στοκχόλμη» (βλ.λ.). όπου γεννήθηκε ο Σουηδός χημικός Per Teodor Clove, ο οποίος το ανακάλυψε), **ολμοβόλο** (το) 11853J βαρύ φορητό όπλο τού πεζικού, μικρού ή μεγάλου διαμετρήματος, που χρησιμοποιείται συνήθ. για την υποστήριξη τού πεζικού ή τον βομβαρδισμό οχυρώσεων και χαρακτηρίζεται από την καμπύλη τροχιά των βλημάτων του.
[ετυμ. < *όλμος* + *-βόλο* < *βάλλω].* **όλμος** (ο) **1.** η οβίδα που εκτοξεύεται από το ολμοβόλο **2.** (συνεκδ.) το ολμοβόλο. **—** (υπκ.) **ολμίακος** (ο) |μτγν.|.
{ετυμ. < αρχ. όλμος, αρχική σημ. «στρογγυλή πέτρα - κυλινδρικό αντικείμενο» < **Ηόλ-μος.* ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *wel- «στρέφω, κυλίω» (για το οποίο βλ. λ. *έλικας)].* **ολμοστάσιο** (το) [!847[Ιολμοστασί-ου | -ων) **στρλτ.** το πυροβολείο τού Πεζικού που έχει εξοπλιστεί με όλμους.
Ιετυμ. < *όλμος* + *-στάσιο* (< *i'-στα-μαΐ*)\. **ολμοστοιχία** (η) 11847j {ολμοστοιχιών} στρατ. μονάδα Πεζικού που ως βασικό της όπλο έχει τους όλμους.
[ftym. < *όλμος* + *-στοιχία*< *στοίχος].* **όλο** επίρρ. 1. συνέχεια, χωρίς διακοπή: - *τα ίδια και τα ίδια μου λες* |] *από το πρωί ~ γκρινιάζει* ΣΥΝ. συνεχώς, αδιάκοπα αντ. σπάνια, ποτέ 2. (ως επίθ.) (α) σε όλη του την έκταση, ολόκληρο: *ρούχο ~ δαντέλα* II *το νησί ήταν - όμορφες παραλίες και γραφικά σπιτάκια* (β) στο σύνολο, χωρίς εξαίρεση: *στο πάρτι τής αδελφής μου ήταν ~ γιατροί* (γ) αποκλειστικά, χωρίς προσθήκες, προσμείξεις: *η τραπεζαρία της ήταν ~ καρυδιά* || (μτφ.) *λόγια ~ αγάπη* jj *ζο)ή - χαρές* (δ) (+ και) ολοένα και περισσότερο: *όσο τα σκεφτόταν, ~ και νεύριαζε* || *μΟ.ούσε ~ και γρηγορότερα!* ΦΡ. ***όλο και κάτι*** σίγουρα κάτι...: - *θα βρω ν' αγοράσω* I) *~ θα κερδίσεις, αν προσπαθήσεις.*
[ετυμ. < αρχ. *ολον.* ουδ. τού επιθ. *όλος* (βλ.λ.), που ήδη στην Αρχ. χρησιμοποιήθηκε επιρρηματικώς|. **ολο-** κ. **ολό-** κ. **ολ-** α' συνθετικό που: **1.** προσδίδει σε κάτι τη σημασία τού ολόκληρου: *ολό-σωμος. ο/.ό-ψυχος, ολο-νυκτία. ολο-ήμερος* 2. επιτείνει τη σημασία ενός πράγματος: *ο? ·.ό-ασπρος, ο/.ο-κάθαρος. ολο-φάνερος, ολο-μόναχος.*
Ιετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επιθ. *όλος].*
ολόασπρος, -η. -ο (εκφραστ.) αυτός που είναι εντελώς λευκός ή έχει μόνο άσπρο χρώμα: ~ *φόρεμα / ύφασμα* / (λογοτ.) *δέρμα* **ΣΥΝ.** ολόλευκος. κάτασπρος, κατάλευκος **αντ.** κατάμαυρος. Επίσης **ολάσπρος. ολοβάπτισμα** (το) {ολοβαπτίσματος} **εκκλησ.** το βάπτισμα που γίνεται με πλήρη κατάδυση τού βαπτιζομένου στο νερό, όπως είναι το τυπικό τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, κατ' αντιδιαστολή προς το βάπτισμα διά ραντίσματος που τελεί η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, **ολόγερος,** -η. -υ Ιμεσν.} **1.** (για πράγμ.) εντελώς γερός, αυτός που βρίσκεται σε απολύτως καλή κατάσταση, που δεν έχει υποστεί καμία βλάβη ή φθορά: ~ *ποτήρι / καρέκλα* **ΑΝΤ.** φθαρμένος 2. (για πρόσ.) αυτός που είναι τελείως καλά στην υγεία του. που δεν υποφέρει από καμία απολύτως ασθένεια ούτε έχει υποστεί τραυματισμό: *είναι νέος και ~ σαν ταύρος.* **ολόγιομος,** -η. -ο κ. **ολόγεμος** (λαϊκ.) εντελώς γεμάτος: ~ *κανάτα / φεγγάρι* (η πανσέληνος, η σελήνη που φαίνεται ολοστρόγγυλη και φωτίζει πολύ) **συν.** (λόγ.) υπερπλήρης.
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ολόγεμος* **(πβ.** *γεμίζω-γιομίζω)* < *όλο-* + *-γεμος* < *γεμίζω*\.
θλόγλυκος, -ια, -ο [μεσν.] (εκφραστ.) πάρα πολύ γλυκός: - *φρούτο* **[| (μτφ.) -** *ματιά / χαμόγελο / πρόσωπο / χείλη.* **- ολόγλυκα επίρρ. ολόγλυφος, -η, -ο (λόγ.-για έργα γλυπτικής) σκαλισμένος σε όλα του τα σημεία και σε όλες του τις διαστάσεις, γλυπτός σε όλες τις πλευρές του, κατ' αντιδιαστολή προς τον ανάγλυφο (βλ.λ.):** ~ *σαρκοφάγος / στήλη.*
[ΕΤΥΜ. < *ολο-* + *-γλυφός* < *γλύφω* **«σκαλίζω» (βλ.λ.)]. ολόγραμμα (το) {ολογράμμ-ατος [-ατα, -άτθ)ν} 1.** ΦΩΤΟΓΡ. **η φωτογραφία που λαμβάνεται με τη μέθοδο τής ολογραφίας 2.** *(τηλεοπτικό ~)* **εικόνα τριών διαστάσεων που επιτυγχάνεται με τον συνδυασμό τηλεφωνίας. υπολογιστών και τηλεόρασης.**
[ΕΤΥΜ. **Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ.** hologram|. **ολογραφία (η) {χωρ. πληθ.}** Π ·ΧΝΟΛ. **μέθοδος φωτογράφισης με τη βοήθεια ακτίνων λέιζερ, από την οποία προκύπτει ένα και μοναδικό φωτογραφικό είδωλο, που αναπαριστά το πρωτότυπο αντικείμενο τρισδιάστατα. — ολογραφικός, -ή. -ό. ολογραφικώς επίρρ.**
[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ.** holographie, **άσχετο προς το μτγν.** *ολογραφία* **«ιδιόχειρη διαθήκη»|. ολόγραφος, -η, -ο Ιμτγν.] (λέξη) που έχει γραφεί με όλα τα γράμματα. χωρίς συντομογραφίες ή αρχικά, ολογράφως επίρρ. Ιμτγν.Ι με όλα τα γράμματα που περιλαμβάνει η λέξη ή με όλες τις λέξεις που περιλαμβάνει η φράση, όχι συντετμημένα, δηλ. με αρχικά, μονογραφή ή αριθμούς:** *υπογράψτε ~!* **(γράφοντας κανονικά το ονοματεπώνυμό σας) [|** *γράφω το 125* **- (γράφω: «εκατόν είκοσι πέντε»), ολόγυμνος, -η, -ο [μτγν.Ι (εκφραστ.) εντελώς γυμνός, αυτός που δεν φορά απολύτως κανένα ρούχο** ΣΥΝ. **θεόγυμνος. ολοτσίτσιδυς. ολογυρα επίρρ. Ιμεσν.Ι (καθημ.) γύρω-γύρω. από όλα τα μέρη και σε μεγάλη ακτίνα:** *έριξε μια ματιά ~* **| | ο** *καπνός πλανιόταν - και μας τύλιγε όλους* ΣΥΝ. **(λαϊκ.) ολούθε. ολόγυρος, -η. -ο Ιμτγν.] (λαϊκ.) αυτός που έχει σχήμα κύκλου, που απλώνεται το ίδιο σε όλες τις πλευρές** ΙΥΝ. **κυκλικός, κυκλοτερής, στρογγυλός.**
ολοδικός, -ή. -ό (με προσωπ. αντων. σε γεν.) αποκλειστικά δικός μου. σου κ.λπ.: *το σπίτι το θέλει ~ του χωρίς συνιδιοκτήτες* || γο *δώρο είναι ~ μου!* ΣΥΝ. **καταδικός. ολόδροσος, -η, -ο 1**1883] **(λαϊκ.) 1. πολύ δροσερός, γεμάτος δροσιά:** ~ *λουλούδι* ΑΝΤ. **κατάξερος 2. (μτφ.) γεμάτος χάρη, αυτός που πλημυρί- ζει από τη δροσιά τής νιότης:** ~ *κορίτσι* ΣΥΝ. **(λόγ.) χαριτόβρυτος. ολοένα επίρρ. [μεσν.Ι (καθημ.) (συχνά +και) χωρίς διακοπή, σε διαρ- κώς αυξανόμενο βαθμό · ακολουθεί επίθετο σε συγκρ. βαθμό ή ακολουθεί/προηγείται λέξη που δηλώνει εξέλιξη:** *το ενδιαφέρον τού κοινού για την παράσταση γίνεται ~ και ζωηρότερο* **[|** *ξαναρχίζει η οικονομική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών σε - αυξανόμενη κλίμακα* **| |** *τα σύννεφα στον ουρανό ~ αλλάζουν σχήματα* ΙΥΝ. **συνεχώς, διαρκώς (βλ. κ. λ.** *ολονέν).* **ολοζώντανος, -η. -ο Ιμεσν.] (εκφραστ.) 1. αυτός που βρίσκεται στη ζωή (σε αντίθεση με αυτό που πίστευε ή περίμενε κανείς):** *Ηίναι ζωντανός: ~!* 2. **(μτφ.) γεμάτος ζωντάνια, ζωτικότητα:** *άνθρωπος ~ και εργατικός, δεν αναπαυόταν ούτε στιγμή από* γο *χάραμα ώς τα βαθιά μεσάνυχτα* ΣΥΝ. **ζωηρός, ζωντανός, ενεργητικός, δραστήριος** ΑΝΤ. **νω- χελικός. αδρανής** 3. **(μτφ.) αυτός που δίνει πολύ έντονα την εντύπωση ότι είναι πραγματικά υρατός ή αισθητός:** *με τις καινούργιες τεχνικές οι ηθοποιοί στις ταινίες μοιάζουν να κινούνται ολοζώντανοι μπροστά στα μάτια μας* **|j** ~ *ανάμνηση* 4. **πολύ έντονος:** *φωτογραφία με ~ χρώματα* 5. **(για ψάρι) αυτός που είναι τόσο φρέσκος, ώστε δίνει την εντύπωση τού ζωντανού:** ~ *τσιπούρες* ΣΥΝ. **φρεσκότατος. — ολοζώντανα επίρρ. ολοήμερος, -η, -ο ιμτγν.Ι 1. αυτός που διαρκεί ολόκληρη την ημέρα:** ~ *πορεία / εκδρομή / σχο/.είο* ΑΝΤ. **ολονύκτιος** 2. *ολοήμερο σχολείο* **σχολείο που λειτουργεί από το πρωί μέχρι αργά το απόγευμα. — ολοήμερα επίρρ.**
ολόθερμος, -η. -ο 11883 **] γεμάτος θέρμη και εγκαρδιότητα:** ~ *ευχή/ πίστη / συγχαρητήρια* **/** *πόθος / υποδοχή / ευχαριστίες* ΙΥΝ. **ολόψυχος** ΑΝΤ. **παγερός. — ολόθερμα επίρρ. ολόθυμος, -η. -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που προέρχεται από τα βάθη τής ψυχής:** ~ *ενδιαφέρον* ΣΥΝ. **ολόψυχος. — ολοθύμως επίρρ. Ιμτγν.]. ολοίδιος, -ια. -ιο κ. (λαϊκ.) ολόισος εντελώς όμοιος, αυτός που δεν παρουσιάζει διαφορές (από κάποιον/κάτι άλλο):** *είναι - ο πατέρας του* **| |** *~ περίπτωση / κατάσταση* ΣΥΝ. **πανομοιότυπος, ίδιος κι απαράλλακτος.** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *όμοιος.* **ολόισια κ. (λαϊκ.) ολόισα επίρρ. · κατευθείαν, χωρίς παρεκκλίσεις:** *το μονοπάτι αυτό βγάζει ~ στο χωριό* **| |** *με κοίταξε - στα μάτια.* **ολόισιος, -ια. -ιο κ. (λαϊκ.) ολόισος εντελώς ίσιος:** ~ *κορμός ι κορμοστασιά / χωρίστρα* ΑΝΤ. **θεόστραβος, ολοκάθαρος, -η, -ο [μεσν.] 1. εντελώς καθαρός, αυτός που λάμπει από καθαριότητα: -** *ρούχα / πρόσωπο / χέρια* ΣΥΝ. **πεντακάθαρος** ΑΝΤ. **παμβρόμικος. βρομερός 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από απόλυτη διαύγεια και καθαρότητα, που δεν περιλαμβάνει καθόλου ξένα σώματα. προσμείξεις: -** *νερό ι χρώμα ι χρυσάφι* ΣΥΝ. **διαυγέστατος** 3. **αυτός που χαρακτηρίζεται από απόλυτη σαφήνεια, που δεν περιέχει ούτε στο ελάχιστο σκοτεινά ή αμφιλεγόμενα σημεία:** *Μα γιατί να υπάρχουν παρεξηγήσεις; Αφού το νόημα είναι ~!* ΣΥΝ. **σαφέστατος** 4. **εντελώς αγνός και αθώος, αυτός που χαρακτηρίζεται από απόλυτη τιμιότητα και ειλικρίνεια: -** *ματιά* ΣΥΝ. **πάναγνος, αθωότατος. - ολοκάθαρα επίρρ.**
Ολόκαινο (το) {Ολοκαίνου} ι ΕΩΛ. **η πιο πρόσφατη περίοδος τής γεωλογικής ιστορίας τής Γης. που ακολούθησε την τελευταία παγετώδη περίοδο τού 1 Ιλειστοκαίνου (βλ.λ.), πριν από 10.000 περίπου χρόνια· χαρακτηρίζεται από σχετικά υψηλές θερμοκρασίες και θεωρείται ότι**

διαρκεί ακόμη. Ηπίσης **Ολόκαινος Εποχή.**
[ftym. ϋλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. holoccnc). **ολοκαίνουργιος,** -ια, -ιο κ. (λαϊκ.) **ολοκαίνουργος,** -η, -ο εντελώς καινούργιος, αυτός που δεν τον έχουν μεταχειριστεί καθόλου: ~ *φόρεμαί κοστούμι* συν. κατακαίνουργιος. αμεταχείριστος. άθικτος αν γ. παμπάλαιος.
ολόκαρδος, -η, -ο [μεσν.] (εκφραστ.) αυτός που δίδεται με όλη την καρδιά, που χαρακτηρίζεται από βαθιά εγκαρδιότητα: - *ευχές* ιυν. ολόθερμος, ολόθυμος, εγκάρδιος αντ. παγερός. — **ολόκαρδα** επίρρ. **ολοκαύτωμα** (το) [ολοκαυτο)μ~ατος | -ατα, -άτων} **1.** οποιοσδήποτε / οτιδήποτε καίγεται ολοκληρωτικά: *τόνοι χαρτιού έγιναν - Κ(χτά την πυρκαγιά στις αποθήκες 2.* (συνεκδ.) ολοκληρωτική θυσία: *το - τού Αρκαδίου || προσέφερε τον εαυτό του - στον βωμό τής πατρίδας* 3. η μαζική και βάρβαρη θανάτωση, ο αφανισμός μεγάλου αριθμού ανθρώπων: *το ~ των Εβραίων από τους ναζί.*
[ετυμ. < μτγν. *ολοκαύτωμα* < αρχ. *ολοκαυτώ (-όω)* < *δλόκαυτος* < *όλο-* + *-καυτός (< καίω).* Η λ. απαντά για πρώτη φορά στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα (τής Π.Δ.) με τη σημ. τού θύματος (ζώου) που προσφέρεται να καεί ολοκληρωτικά στο θυσιαστήριο, αποδίδοντας την εβρ. λ/olah (κατά γράμμα «αυτό που πηγαίνει προς τα επάνω»). Ο όρος χρησιμοποιήθηκε επίσης για να χαρακτηρίσει τη μαζική δολοφονία εκατομμυρίων Ββραιθ)ν από τους ναζιστές, αντιστοιχώντας έτσι στο εβρ. So ah «ερήμωση, ερείπωσηΗ· **ολόκλειστος,** -η, -ο [μεσν.Ι αυτός που έχει κλειστεί εντελώς, ο ερμητικά κλεισμένος: - *σπίτι / πόρτα* ιυν. κατάκλειστος. **ολοκληρία** (η) Ιμτγν.) (λόγ.) το σύνολο, το όλο · στη ΦΡ. *καθ' ολοκληρίαν* εντελώς, ες ολοκλήρου: γο *έργο του βασίζεται - στην πλατωνική φιλοσοφία* συν. πλήρως, υλοσχερώς, παντελώς αν γ. εν μέρει. **ολόκληρος,** -η. -ο **1.** αυτός που παρουσιάζεται πλήρης, που δεν του λείπει τίποτε, που έχει ακέραια όλα τα μέρη ή τα μέλη του: *το έργο δεν σώζεται ~ · λείπει το τελευταίο του μέρος* jj *η υπηρεσία διαθέτει*

δίκτυο πρακτόρων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες συν. ακέραιος. άρτιος, πλήρης, συνολικός λντ. μερικός, τμηματικός 2. (-(-άρθρο) αυτός που βρίσκεται, που υπάρχει στο σύνολό του: *έκανε δωρεά*

τη συλλογή του στο μουσείο *μας || - η χώρα μιλά για τα κατορθώ- ματά του || μετά τον σεισμό οι κάτοικοι παρέμειναν - τη νύχτα στο ύπαιθρο* συν. όλος αν ι . μερικός, τμηματικός 3. (εκφραστ.) αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από μεγάλο μέγεθος και σπουδαιότητα, που δεν είναι ευκαταφρόνητος: *η υπόθεση σέρνεται επί έναν ~ χρόνο || η νοσηλεία και η εγχείρηση στο εξωτερικό μάς στοίχισαν - περιουσία || καταπάτησε το οικόπεδο και έχτισε - σπιταρώνα ·* φρ. **εξ ολοκλήρου** / *εξολοκλήρου* τελείως, εντελώς: *η τελευταία ταινία τον είναι ~ αφιερωμένη στον αγώνα τής Ανεξαρτησίας* συν. καθ' ολοκληρίαν **4.** μους *ολόκληρο* (το) η μεγαλύτερη χρονική αξία στη σύγχρονη ευρωπαϊκή μουσική γραφή, η οποία ισούται με τέσσερα τέταρτα (4/4) ή δύο ημίσεα (2/2). Επίσης (λαϊκ.) **ολάκερος** [μεσν.|.
[ετυμ. < αρχ. *ολόκληρος* > όλο- + *-κλήρος,* οπότε το επίθ. θα σήμαι- νε αρχικώς αυτόν που κατέχει όλα τα κομμάτια (τους κλήρους) και που, cos εκ τούτου, είναι πλήρης], **ολοκλήρωμα** (το) IJ896] {ολοκληρώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η ολοκλήρωση (βλ.λ.): γο ~ *τής δουλειάς* / του *βιβλίου* / του *έργον* συν. (απο)τελείωμα 2. (ειδικότ.) μαθ. (α)* βασική έννοια τού κλάδου των μαθηματικών που λέγεται «ολοκληρωτικός λογισμός» και η οποία συνδέεται με τη συνάρτηση, το εμβαδόν και τον όγκο (β) **αόριστο** *ολοκλήρωμα συναρτήσεως* η συνάρτηση την οποία, αν παραγωγίσουμε, βρίσκουμε την αρχική (γ) *ορισμένο ολοκλήρωμα* εκφράζει το άθροισμα μικρο')ν ποσοτήτων (π.χ. εμβαδών, όγκων κ.λπ.). — **ολο- κληρωματικός,** -ή, -ύ. Ιηγυμ. Ο μαθ. όρ. αποδίδει το γαλλ. integral|. **ολοκληρωμένος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει τελειώσει, που έχει αποκτήσει την οριστική του μορφή, που παρουσιάζει πληρότητα: - *εικόνα / πρόγραμμα / σχέδιο / άποψη* ΣΥΝ. πλήρης, ακέραιος, άρτιος, τε- λειωμένος αντ. ανολοκλήρωτος, ελλιπής 2. (μτφ.-για πρόσ.) αυτός που έχει όλα τα χαρακτηριστικά ή έχει περάσει από όλα τα στάδια που θεωρούνται απαραίτητα: - *προσωπικότητα είναι ο άνθρωπος πον έχει φθάσει σε η/.ικιακή και πνευματική ωριμότητα, έχει σημαντικές εμπειρίες, τις οποίες είναι σε θέση να αξιοποιήσει. είναι ισορροπημένος κ.'/.π. || ~ επιστήμονας*3. ηλεκτρ. *ολοκληρωμένο κύκλωμα* συνδυασμός ηλεκτρονικών στοιχείων (λ.χ. τρανζίστορ, αντιστάσεων) που συνδέονται μεταξύ τους και τα οποία είναι κατασκευασμένα πάνω στο ίδιο μονοκρυσταλλικό υλικό με τέτοιο τρόπο, ώστε να δη- μιουργείται μεγάλος αριθμός ηλεκτρονικών διατάξεων **4.** παηροφ. *ολοκληρωμένο πρόγραμμα* μία συλλογή ή αλληλουχία προγραμμάτων που εκτελούνται κάτω από τη γενική κάλυψη ενός προγράμματος. — **ολοκληρωμένα** επίρρ. **ολοκληρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι]ολοκλήρω-σα. -θηκα. -μένος}

(μετβ.) **1.** φέρω εις πέρας (κάτι), ώστε να γίνει ολόκληρο, πλήρες: *η επιτροπή θα ολοκληρώσει σύντομα το έργο της* ΣΥΝ. (απο)τελειώνω 2. (καταχρ.) φθάνω (κάτι) στο τέλος, τελειώνω: *δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει τη φράση τον και το κοινό ξέσπασε σε αποδοκιμασίες* ♦ 3. (αμετβ.) τελειώνω τον λόγο μου: *ολοκληρώστε, παρακαλώ, γιατί ο χρόνος πιέζει! Α.* (η μτχ. *ολοκληρωμένος, -η, -ο)* βλ.λ.

ολοκληρώνω - συμπληρώνω - τελειώνω. Το ολοκληρώνω σημαίνει «συμπληρώνω ή φέρω εις πέρας κάτι (σημαντικό, απαιτητικό, δυσχερές) έτσι, ώστε να είναι πλήρες»: *Με μόχθο ετών ολοκλήρωσε το έργο του. στο οποίο αναφέρονται σήμερα όλοι οι ιστορικοί.* Η έννοια τής «πληρότητας» δηλ. είναι βασική στη χρήση τού *ολοκληρώνω* και είναι εκείνη που τυ διαχωρίζει από τη σημ. τού απλού συμπληρώνω ή τού τελειώνω. Ως εκ τούτου, είναι κατα

χρηστική και θα έπρεπε να αποφεύγεται η υπερβολική χρήση τού ολοκληρώνω, όπως συχνά συμβαίνει, με τη σημ. τού *συμπ/.ηρώνω* ή τὺ *τελειώνω* (π.χ. *« θέλω να ολοκληρώσω τη φράση μον»* αντί *να συμπ? ·ηρώσω τη φράση μου»* ή *«δεν ολοκλήρωσα ακόμη»* αντί τού *«δεν τελείωσα ακόμη»).*

ολοκλήρωση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) 1. η διαδικασία με την οποία ολοκληρώνεται κάτι: *η κυβέρνηση προχωρεί με σταθερά βήματα προς την ~ τού εκπαιδευτικού της προγράμματος* **|| ~ των εργασιών** *συνεδρίου* **/** *τής προσωπικότητας ·* ΦΡ. *ευρωπαϊκή ολοκλήρωση* **η ενοποίηση τής Πυρώπης σε όλα τα επίπεδα (οικονομικό. πολιτικό, στρατιοπικό κ.λπ.)** 2. ΜΑΘ. **η διαδικασία και το σύνολο των μαθηματικών πράξεων, με τις οποίες βρίσκουμε το ολοκλήρωμα (βλ.λ.) συναρτήσεως ή λύνουμε διαφορική εξίσωση, ολοκληρώσιμος, -η, -ο (σπάν.) 1. αυτός που είναι δυνατόν να ολοκληρωθεί:** ~ *έργο* **/** *προσπάθεια* 2. ΜΑΘ. *ολοκληρώσιμη συνάρτηση* **η συνάρτηση τής οποίας είναι δυνατόν να βρεθεί το ολοκλήρο)μα (βλ.λ.).**
ολοκληρωτικός, -ή. -ό [1799] **1. αυτός που συντελεί στην ολοκλήρωση πράγματος, κατάστασης, γεγονότος κ.λπ., που επιφέρει ή επιτυγχάνει τη συμπλήρωση ενός όλου ιυν. συμπληρωματικός 2. (α) (συνήθ.) αυτός που συμβαίνει σε πλήρη, απόλυτο βαθμό:** ~ *καταστροφή* **/** *εξόντωση* **/** *νίκη* **/** *ήττα* **/** *θρίαμβος* **/** *συντριβή* ΣΥΝ. **πλήρης, συνολικός. ολοσχερής** ΑΝΤ. **μερικός, τμηματικός (β)** *ολοκληρωτικός πόλεμος* **υ επιθετικός πόλεμος που αποσκοπεί τόσο στη συντριβή των ενόπλων δυνάμεων τὺ εχθρού όσο και στην καθυπόταξη τού άμαχου πληθυσμού τής χώρας, καθώς και στον έλεγχο τής οικονομίας της · εφαρμόστηκε από τους Ναζί στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο 3.** ΜΑΘ. **αυτός που σχετίζεται με το μαθηματικό ολοκλήρωμα (βλ.λ.) ή ο κλάδος τής μαθηματικής ανάλυσης που μελετά το ολοκλήρωμα** ΣΥΝ. **ολο- κληρωματικός 4. αυτός που σχετίζεται με τον ολοκληρωτισμό:** ~ *καθεστώς ! πολιτική I εξουσία/ σύστημα / ιδεολογία.* **— ολοκληρωτικά /-ώς επίρρ.**
ολοκληρωτισμός (ο) σύστημα διακυβέρνησης που δεν αφήνει κανένα περιθώριο για ατομική ελευθερία και δράση και επιδιώκει να ελέγξει όλες τις πλευρές τής κοινωνικής ή/και τής προσωπικής ζωής τού πολίτη και να τις καθυποτάξει στην κρατική εξουσία (λ.χ. η δικτατορία, ο φασισμός, η θεοκρατία κ.α.) ΣΥΝ. **απολυταρχία** ΑΝΙ. **δημοκρατία.** ·· ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *φασισμός.*
|ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. totalitarianism], ολοκόκκινος, -η, -ο Ιμεσν.[αυτός που έχει βαθύ ή έντονο κόκκινο χρώμα:** ~ *ήλιος* **(κατά το ηλιοβασίλεμα)** ΣΥΝ. **άλικος, ολόκορμος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που σχετίζεται με ολόκληρο το κορμί, που απλώνεται σε ολόκληρο το σώμα:** ~ *ρίγος / τρέμονλο* **[|** *έτρεμα ~ από τον φόβο* ΣΥΝ. **σύγκορμος, υλόσωμος. ολοκρατία (η) [χωρ. πληθ.}** ΦΙΛΟΣ. **1. μεταφυσική θεωρία, που εκλαμβάνει την πραγματικότητα ως όλον, εντός τού οποίου αποκλείεται η αυθυπαρξία οποιουδήποτε όντος, ενώ παράλληλα δίνει έμφαση στην οικουμενικότητα τού Θεού και στην τελική σωτηρία όλων των ψυχών**

ηθική θεωρία, σύμφωνα με την οποία το αντικείμενο τής ανθρώπινης ηθικής ενέργειας δεν μπορεί να είναι τυ μεμονωμένο άτομο, αλλά προϋπάρχυυσες φυσικώς ομάδες ανθρώπων, όπως η οικογένεια, το έθνος, η φυλή και η ανθρωπότητα.
ΙΗΤΥΜ. **Από̀δ. τού γαλλ. universalisme]. ολόλαμπρος, -η.-ο ιμτγν.] (εκφραστ.) αυτός που λάμπει πάρα πολύ, που εκπέμπει έντονη λάμψη ή που λούζεται στο φως:** - *μέρα / παλάτι* ΣΥΝ. **κατάφωτος** ΑΝΤ. **κατασκότεινος. ολολεξία (η)** [1863] ΓΛΩΣΣ. **το να αποφεύγεται στην προφορική και ιδίως στη γραπτή ομιλία η έκθλιψη ή η αφαίρεση, γενικότερα η έκ- κρουση (βλ.λ.) φωνηέντων και να προτιμάται να εκφωνείται ή να γράφεται ολόκληρη η λέξη. ολόλευκος, -η. -ο Ιαρχ.Ι ο εντελώς λευκός, αυτός που έχει τελείως άσπρο χρώμα:** ~ *περιστέρι* ΙΥΝ. **κατάλευκος, πάλλευκος, ολόασπρος, κάτασπρος** ΑΝΤ. **κατάμαυρος. ολολύζω ρ. αμετβ. {ολόλυξα} (αρχαιοπρ.) βγάζω θρηνητικές κραυγές, θρηνώ γυερώς** ΣΥΝ. **οδύρομαι, θρηνολογώ, ολοφύρομαι, οιμώζω, (λαϊκ.) σκούζω. —** ολολυγμός **(ο) [αρχ.Ι κ.** ολολυσή **(η) [αρχ.]. ·*“** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *-ίζω.* **[ι-τυμ. αρχ. εκφραστ. λ. με ονοματοποιημένη ρίζα και αναδιπλασιασμό, <** **όλ-υλ-ύζω)* **(με ανοίμοίωση) c Ι.Η. *ul- «ουρλιάζω, κραυγάζω», πβ. λατ. ululare «ολολύζω», σανσκρ. uluti- κ.ά. Ομόρρ. αρχ.** *ύλ-άω* **(βλ. λ.** *υλακή, υλακτώ).* **Γο ρ. περιέγραφε αρχικώς τις κραυγές χαράς κατά τη διάρκεια θρησκευτικών τελετουργιών, ενώ αργότερα περιορίστηκε στη θρηνητική σημ. Αναφερόταν κυρ. στις γυναίκες κατ' αντιδιαστολή προς το ρ.** *άλαλάζω* **(το οποίο χαρακτήριζε τη θριαμβευτική ανδρική κραυγή σε πόλεμο)], ολομαλλος, -η. -ο [1888] αυτός που έχει κατασκευαστεί εξ ολοκλήρου από ίνες μαλλιού: -** *ζακέτα.* **ολόμαυρος, -η. -ο [μεσν.] αυτός που είναι εντελώς μαύρος:** *«στων Ψαρών την - ράχη / περπατώντας η Δόξα μονάχη...»* **(Λ. Σολωμός), ολομέλεια (η) [ολομελειών} 1. το σύνολο των μελών σώματος ή οργάνου που συνεδριάζει:** *η -* **τής** *Βουλής / τούΑρείου Πάγου* **|| η πρόταση εγκρίθηκε από την - τον συμβουλίου || οι** *εισηγήσεις των επιτροπών θα κριθονν από την -* **λντ. τμήμα, μέρος 2. (κατ' επέκτ.) η σύνοδος οποιουδήποτε διευθύνοντος οργάνου, στην οποία παρίστανται όλα τα μέλη του:** *συνήλθε χθες η - τού διοικητικού συμβονλίον τού σωματείον.*
[ΕΤΥΜ. **< μτγν.** *ολομέλεια* **«αρτιμέλεια» <** *ολομελής.* **Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει την αγγλ. περίφραση plenary session], ολομελής, -ής, -ές {ολομελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) (για σώμα που**

συνεδριάζει) αυτός τού οποίου όλα τα μέλη είναι παρόντα: - *συμ- βού/αο.* – **ολομελώς** επίρρ. [μεσν.Ι. ·*■ σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
|ΕΤΥΜ. < μτγν. ολομελής «αρτιμελής» < όλο- + *-μελής* < *μέλος.* Βλ. λ. *ολομέλεια].*
ολομερής, -ής. -ές [μτγν.Ι (ολομερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) αυτός που συμπεριλαμβάνει όλα του τα μέρη ΣΥ\. άρτιος αντ. μονομερής. μερικός, ελλιπής. – **ολομέρεια** (η) [μεσν.]. **ολομέταξος,** -η. -ο |μεσν.| αυτός που έχει κατασκευαστεί ες ολοκλήρου από μετάξι: ~ *φόρεμα.* **ολομέτωπος,** -η, -ο αυτός που εκτείνεται ή λαμβάνει χώρα σε όλα τα μέτωπα, λ.χ. σε όλα τα πεδία στρατιωτικών επιχειρήσεων ή (γενικότ.) συγκρούσεων: *εξαπολύω - επίθεση.*
ολομόναχος, -η, -ο ίμεσν.| εντελώς μόνος: *έφυγε κι αντός και με παράτησε ~ || μετά τον θάνατο των γονιών της έμεινε* - συν. κατάμονος. (εκφραστ.) σαν την καλαμιά στον κάμπο, **όλον** (το) * όλος
ολονέν κ. **ολονένα** επίρρ. ολοένα (βλ.λ.).
[ΗΤΥΜ. < μεσν. *όλονέν(α).* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *όλον έν(α).* Πβ. κ. ολοένα).
ολονυχτία κ. (λόγ.) **ολονυκτία** (η) [μεσν.Ι |ολονυχτιο)ν] **1.** το να μείνει κανείς άγρυπνος όλη τη νύχτα: *έκανε - δίπλα στο κρεβάτι τού ετοιμοθάνατου* συν. αγρυπνία 2. πκκλης. ιερή ακολουθία, που λαμβάνει χώρα κατά την παραμονή των μεγάλων εορτών και διαρκεί ολόκληρη τη νύχτα συν. αγρυπνία, **ολονύχτιος,** -α. -ο κ. (λόγ.) **ολονύκτιος** |μτγν.| αυτός που διαρκεί ολόκληρη τη νύχτα, που φθάνει μέχρι το πρωί: ~ *γλέντι / χαρτοπαιξία* λν Γ. ολοήμερος. –ολονυκτίως επίρρ. **ολονυχτις** επίρρ. [μεσν.Ι (λαϊκ.) καθ' όλη τη διάρκεια τής νύχτας, όλη τη νύχτα ΣΥΝ. ολονυκτίο)ς λντ. ολημερίς. **ολόξανθος,** -η. -ο Ιμεσν.[εντελώς ξανθός: ~ *μαλλιά* συν. κατάξαν- θος.
ολοπαθής, -ής. -ές [ολοπαθ-ούς | -είς (ουδ. *ή)[ΙΑΤΡ. αυτός που πάσχει από γενική ασθένεια, η οποία προσβάλλει ολόκληρο το σώμα.
ολοπάθεια (η). ιχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*
[ΚΤΥΜ. < ολο- + *-παθής.* πβ. αόρ. β' *έ-παθ-ον* τού ρ. *πάσχω\.* **ολόπλευρος,** -η. -ο | ΐ858J **1.** αυτός πυυ συμβαίνει ή παρέχεται σε όλες ή από όλες τις πλευρές και όχι μερικώς: - *ενίσχυση / υποστήριξη/* επίθεση ΑΝΤ. μονόπλευρος 2. (σπάν.-κυριολ.) αυτός που βρίσκεται ή συμβαίνει σε όλη την έκταση μιας πλευράς: - *πυρ* (η ταυτόχρονη πυροδότηση όλων των πυροβόλων τής μιας πλευράς πολεμικού πλοίου). – ολόπλευρα επίρρ. **ολοπρόθυμος,** -η, -ο [μεσν.] (λαϊκ.) πάρα πολύ πρόθυμος: - *βουλευτής* ΣΥΝ. προθυμότατος ΑΝΤ. απρόθυμος, **ολόρθος,** -η.-ο [μεσν.1**1.** εντελώς όρθιος, απόλυτα ευθυτενής: *«για ι- δές κορμί ψηλό, λιγνό κι ~ σαν τη λεύκα»*(Κ. Κρυστάλλης) ΣΥΝ. (λαϊκ.) ντούρος 2. (για πράγματα, κυρ. κτίσματα) αυτός που δεν κατέπεσε, που στέκει απόλυτα κάθετος προς το έδαφος: ~ *κο/.όνα/ τοίχος / στύλος* **3.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν έχει καμφθεί ψυχικά, που δεν έχει καταπέσει καθόλου το ηθικό του: *πέθανε ~ στις επάλξεις τού αγώνα* ΣΥΝ. ακλόνητος, **όλος,** -η, -ο κ. (λαϊκ.-διαλεκτ.) **ούλος 1.** αυτός που υπάρχει στο σύνολό του. στο συνολικό του πλήθος ή ποσότητα, χωρίς να του λείπει τίποτε ή κανείς (όταν προσδιορίζει ουσιαστικό, μετά το *όλος* ακολουθεί απαραιτήτως άρθρο, εκτός αν το ουσιαστικό είναι το *μέρα* ή το *νύχτα): ~ (τη) νύχτα μείναμε άγρυπνοι στο προσκέφαλο τον αρρώστου || μη διαμαρτύρεσαι, γιατί το φταίξιμο είναι - δικό σου* **(ι** *πάρ'τα όλα δικά σου || είχε ~ τον καιρό να φύγει, αλλά δεν το έκανε* **j|** *θέλω ~ την αλήθεια || έχει βάλει ~ του την ψυχή σ'αυτό το μεγάλο έργο || σας ευχαριστούμε με ~ μας την καρδιά* (εγκάρδια, θερμότατα) || *με ~ τον σεβασμό που σας έχω* || ~ ο *κόσμος* ΣΥΝ. ολόκληρος, άπας. σύμπας. ακέραιος, πλήρης ΑΝΤ. λειψός, ελλιπής 2. (Ι-άναρθρη αιτ.) γεμάτος: *πού κυλιόσουν και είσαι όλος λάσπες; || ήταν όλος χαρά* || (μτφ.) *είμαι όλη αφτιά* (ακούω προσεκτικά)· **ΦΡ.** αυτό *είν' όλο* τίποτε περισσότερο από αυτό. μόνο αυτό: το *μόνο που πρέπει να κάνεις, είναι να προσέχεις το σ/π'ΓΓ-.'Π -Γιατί; Λίγο είναι;* **3.** (στον πληθ.) καθένας ανεξαιρέτως (από πλήθος προσώπων ή πραγμάτων): *όλες οι απόψεις είναι σεβαστές || δεν είμαστε όλοι ίδιοι || θα δώσω ~ μου τα λεφτά, για να γίνει καλά || παιδί για - τις δουλειές·* **φρ.** (α) *όλοι μαζί* (μεσν. φρ.) όλοι ως ομάδα, όλοι συγχρόνως, συνολικά: *μη μι/.άτε ~. γιατί α- κούγεται κανείς σας || έχουμε και λέμε: τυρί. ντομάτες και μήλα· όλα μαζί μάς κάνουν 2.000* **(β)** (με επανάληψη) *όλος-όλος / όλος κι όλος* για να τονιστεί ότι δεν υπάρχει τίποτε άλλο. τόσος μόνο: *όλοι-όλοι φθάνουν τους πεντακόσιους* (και όχι περισσότερους) [[*όλος (κι) όλος ο μισθός μου είναι 120.000· πώς να πληρο)σω το νοίκι;* **||** *να σκεφτείς. στα εννιά χρόνια που είμαι στην Αθήνα, ο πατέρας μου κατέβηκε από τη Λάρισα δυο φορές όλες κι όλες* **4.** *όλα* (τα) τα πάντα, χωρίς να εξαιρείται τίποτε: *Μην ανησυχείς! - θα πάνε καλά || Πρόσεχε τον! Είναι ικανός για ~ || πάνω απ'~ να κοιτάς την υγεία σου! || προ)τα απ'-*

ή ~ ή τίποτα· **φρ.** (α) όλα *κι όλα* για να τονιστεί ότι τίποτα περισσότερο δεν θα γίνει ανεκτό, ότι η υπομονή έφθασε στα όριά της: *α, ~ δέχτηκα να βάζει τη μουσική του δυνατά, αλλά όχι και την ώρα που κοιμάμαι!* (β) *καθ' όλα* βλ. λ. *καθ'όλα* (γ) *τα παίζω όλα για όλα* βλ. λ. *παίζω* **5.** (όταν προηγείται άρθρο) αυτός που εξετάζεται, που εκλαμβάνεται στο σύνολό του. χωρίς απουσία μέλους ή μέρους του: *μόνο η ανάκριση θα ρίξει φως στην ~ υπόθεση || η ~ περιουσία τον δεν ξεπερνά τα 10.000.000 δρχ.* ΙΥΝ. ολικός, συνολικός **6.** *όλο(ν)* (το) το σύνολο ως αφηρημένη έννοια **ή** ως ιδιότητα: *το πρόβλημα αυτό πρέπει να εξεταστεί ως - και όχι στις επιμέρους πλευρές του* **[[** *πρέπει να α- νιχνεύσουμε το* **-** *τής φιλοσοφικής του σκέψης* ΣΥΝ. ολότητα· ΦΡ. (λόγ.) *ενόλω (έν ολω)* συνολικά: *«πωλούνται μερικώς ή ~ η Εμπορική Τράπεζα, η Ολυμπιακή Αεροπορία, η Ε.Ρ.Τ. κ.ά.»* (εφημ.) ΑΝΤ. εν μέρει, μερικώς 7. (λόγ. ως επίρρ.) *το όλο(ν)* σε σύνολο, καθ' ολοκληρίαν: *αν προσθέσουμε και τα έξοδα κινήσεως. μας κάνει ~ 200.000 δρχ.* ΣΥΝ. συνολικά 8. (ως επίρρ.) *όλο* βλ.λ. 9. στον τ. *όλο* για να δηλωθεί το ισόπαλο αποτέλεσμα: *Πόσο είναι το σκορ; -75 όλα* (δηλ. 75-75) · ΦΡ. (α) (εφφατ.) *παρ' όλον, -η. -ο* για να δηλωθεί αντίθεση ή εναντίωση προς (κάποιον/κάτι): *παρ'όλη την προθυμία του. δεν μας φάνηκε χρήσιμος* (β) *μ' όλον ότι* μολονότι (βλ.λ.) (γ) *μ' όλον τούτο 'ι μολοντούτο* μολαταύτα (βλ.λ.) (δ) *μ' όλα ταύτα* μολαταύτα (βλ.λ.) (δ) *με τα όλα (μου)* (χωρίς να μου) λείπει τίποτε, με όλα τα χαρακτηριστικά (μου) σε μεγάλο βαθμό: *είναι γυναίκα - της || είναι άντρας ~ του* (ε) *μέσα σ' όλα / μες στα όλα* βλ. λ. *μέσα.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όλος* < **ολ-Γος* (με απλοποίηση τού *-λΓ-* χωρίς αντέκταση) < I.E. **sol-* «όλος. ολόκληρος», πβ. σανσκρ. Sürva- «ολόκληρος, ακέραιος», λατ. sollus (< **sol-wos*). sol-idus «στερεός, ολόκληρος» (> γαλλ. solide) κ.ά.|. **ολοσέλιδος,** -η. -ο 11848] αυτός που καταλαμβάνει ολόκληρη σελίδα, που εκτείνεται σε ολόκληρη σελίδα: ~ *φωτογραφία ι καταχώριση / διαφήμιση.*
ολοσηρικός, -ή, -ό (λόγ.-σπάν.) ολομέταξος.
[ΕΙΥΜ. < μτγν. *ό/.οσηρικός* < *όλο-* + *σηρικός* «μεταξωτός» < *Σήρες,* ονομασία λαών τής Απω Ανατολής, πιθ. των Κινέζων, οι οποίοι εισή- γαγαν την καλλιέργεια και επεξεργασία τού μεταξιού. Το όνομα *Σήρες (Σήρ, -ρός)* είναι αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται στην κινεζ. λ. se «μετάξι»|.
ολοσκέπαστος, -η. -ο Ιμεσν.] αυτός που έχει σκεπαστεί ή στεγαστεί από όλες τις πλευρές, ο εντελώς καλυμμένος: ~ *βεράντα / αυλή / δεξαμενή* ΑΝΤ. ξέσκεπος. ξεσκέπαστος, ακάλυπτος. Επίσης ολόακεπος. **ολοσκοτεινος,** -η. -ο (εκφραστ.) εντελώς σκοτεινός, αυτός που δεν έχει καθόλου φως: ~ *δωμάτιο / γωνιά* ΣΥΝ. κατασκότεινος. θεοσκότεινος ΛΝΤ. ολόφωτος, κατάφωτος. – ολοσκότεινα επίρρ.
ολόστεγνος, -η. -ο εντελώς στεγνός, αυτός που δεν έχει καθόλου υγρασία ή δεν έχει καθόλου βραχεί: ~ *ρούχα : μαλλιά* ΣΥΝ. κατάστε- γνος ΑΝ τ . μούσκεμα, **ολοστόλιστος,** -η. -ο [μεσν.Ι (εκφραστ.) γεμάτος στολίδια: ~ *γυναίκα* ΣΥΝ. καταστόλιστος ΛΝΤ. αστόλιστος, απέριττος, **ολοστρόγγυλος,** -η. -ο [μτγν-J εντελώς στρογγυλός, αυτός που έχει τελείως στρογγυλό σχήμα: ~ *φεγγάρι / πρόσωπο.* **ολόστρωτος,** -η, -ο |1823[(λαϊκ.) καλά στρωμένος ή στρωμένος σε όλη του την έκταση ΑΝΙ. άστρωτος, **ολοσχερής,** -ής, -ές {ολοσχερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (συνήθ. κακόσ.) αυτός που εμφανίζεται, που συμβαίνει σε πλήρη, απόλυτο βαθμό: ~ *καταστροφή / ερήμωση / διάλυση* ΣΥΝ. ολοκληρωτικός. – ολοαχερώς επίρρ. [μτγν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρς, -ης. -ες.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ό/.οσχερής* < *όλο-* + *-σχερής* < **σχερός / *σχερόν* «συνέχεια. ακολουθία» c θ. *σχ-* τού ρ. *έχω* (πβ. αόρ. β' *έ-σχ-ον,* βλ. κ. *σχετικός)* + -ερος|.
ολόσωμος, -η,-ο [μτγν.] **1.** αυτός που έχει ή περιλαμβάνει ολόκληρο το σώμα: ~ *εικόνα / πίνακας / γλυπτό* 2. (ένδυμα) που καλύπτει ολόκληρο το σώμα. από τους ώμους ώς τα πόδια: ~ *φόρμα / μαγιό* (που καλύπτει τον κορμό) · 3. */£}0Λ.* *ολόσωμα* (τα) ομάδα μικροοργανισμών. των οποίων το σώμα δεν φέρει υποδιαιρέσεις ούτε σχηματίζει κανένα ειδικό όργανο, **ολοταχώς** επίρρ. 11858**]** (λόγ.) **1.** με τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα, πάρα πολύ γρήγορα: *μόλις έμαθε τα νέα, τράβηξε ~ για το χωριό του* [| ο *δρομέας έτρεχε ~ προς το τέρμα* ΣΥΝ. ταχύτατα ΑΝ Γ. αργά 2. ναυτ. παράγγελμα τού κυβερνήτη στον μηχανικό να δώσει στο πλοίο τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα: *πρόσω ~!*
[ΚΤΥΜ. < *ολοταχής* < *ο?.ο-* + *-ταχής* < *τάχος.* απόδ. τού γαλλ. a toute vjtesscj.
ολότελα επίρρ. (λαϊκ.) σε απόλυτο βαθμό: *η γνώμη σου με αφήνει ~ αδιάφορο || είσαι ~ τρελός!* ||[*έχασε* - τον *έλεγχο τού αυτοκινήτου* ΣΥΝ. τελείως, εντελώς, ολωσδιόλου, πλήρως, παντελούς λντ. ελλιπώς, μερικώς φρ. (παροιμ.) *απ' το (ντιπ κι) ολότελα, καλή \'ν') κι η Πανα- γιώταινα* όταν δεν μπορείς να επιτύχεις το τέλειο ή το επιθυμητό, αρ- κέσου στο εφικτό: *Τι να κάνουμε: Προκειμένου να μείνω άφραγκος, θα δουλέψω σερβιτόρος· ~/*
ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *ολότελα* < μτγν. *όλοτελώς,* επίρρ. τού επιθ. *όλοτελής* < *όλο-* + *-τελής* < *τέλος*|. **ολότητα** (η) ϊαρχ.[[χωρ. πληθ.] (λόγ.) **1.** η έννοια τού όλου, όλα μαζί τα μέρη πράγματος ΣΥΝ. σύνολο, όλον ΑΝΤ. τμήμα, μέρος 2. ΨΙΛΟΣ, η ιδιότητα πραγμάτων, συστημάτων κ.λπ., που αποτελούνται από διαφορετικά μέρη. να εμφανίζουν συμπεριφορά διάφορη από την αντίστοιχη των μερών τους. **ολοτρόγυρα** επίρρ. [μεσν.Ι (διαλεκτ.) παντού τριγύρω, ολόγυρα ΣΥΝ. ολούθε.
ολουθε επίρρ. (λαϊκ.) από όλα τα μέρη. από παντού: *τα νερά του είχαν ζο)σει* ~ ΣΥΝ. ολόγυρα, ολοτρόγυρα, (αρχαιοπρ.) πανταχόθεν. ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *όλονθεν*< *όλος* (με - ου κατά τα τοπικά επίρρ. *παντού.* πού κ.τ.ό.) + -θεν (βλ.λ.)]. **ολοφάνερος,** -η. -ο αυτός που φαίνεται ολοκάθαρα, που δεν απο- κρύπτεται καθόλου: *Λεν χρειάζονται δικαιολογίες! Είναι ολοφάνερο ότι δεν θέλεις να βοηθήσεις* I| - *απροθυμία / αμηχανία*[1] *δυσαρέσκεια / συγκίνηση / ψέμα* ΣΥΝ. προφανής, καταφανής, πασίδηλος. Επίσης (λόγ.) ολοφανής, -ής. -ές. - - ολοφάνερα επίρρ. [μεσν.]. **ολόφρεσκος,** -η, -ο (για τρόφιμα) εντελώς φρέσκος: ~ *φρούτο / λαχανικά / γλυκό* ΑΝΤ. μπαγιάτικος, χαλασμένος, **ολοφύρομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.\ (λόγ.) κλαίω γοερώς, εκδηλώνω τη θλίψη μου με θρήνους και στεναγμούς, λυγμούς και αναφιλητά ΣΥΝ. θρηνώ, οδύρομαι, οιμώζω, ολολύζω. – ολοφυρ

μός (ο) Ι αρχ.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.
[ΠΤΥΜ. αρχ. ρ.. σχηματισμένο κατά τα ρ. *οδύρομαι, μύρομαι. μινύρο- μαι*, τού οποίου το θ. *όλοφ-* συνδ. με αρμ. otb «κλάμα», λιθ. ulhuoti «τραγουδώ, φωνάζω» κ.ά. Οι ελλην. λ. παρουσιάζουν θ. σε *ό-* πιθ. λόγω τής επίδρασης τού ρ. *όλολύζω*\.
ολόφωτος, -η. -ο |μεσν.| **1.** (Γκφραστ.) γεμάτος φως. αυτός που φωτίζεται άπλετα, που φέγγει ολόκληρος από το φως: - *δωμάτιο / ουρανός* ΣΥΝ. κατάφωτος, πάμφωτος, φωτόλουστος αντ. κατασκότεινος, θεοσκότεινος **2.** ΟΥΤ. ***ολόφωτο*** (το) φωτιστική συσκευή, τής οποίας όλο το φως συλλέγεται με φακούς και κατευθύνεται με ανακλαστή- ρε£ προς ορισμένη διεύθυνση, **ολοχαρος,** -η, -ο [μεσν.Ι αυτός που είναι γεμάτος χαρά: ~ *παιδί ι κοπέλα συ***. καταχαρούμενος, πασίχαρος, περιχαρής αν γ. περίλυπος. — ολόχαρα επίρρ. [μεσν.]. **ολοχρονίς** επίρρ. (λαϊκ.) καθ' όλη τη διάρκεια τού έτους, όλο τον χρόνο: - *δούλευαν στα κτήματά του για ένα ξεροκόμματο*. **ολόχρυσος,** -η, -ο |αρχ.] **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί εξ ολοκλήρου από χρυσάφι: ~ *θρόνος / βραχιόλι / στολή* **2.** (λογοτ.) αυτός που έχει το λαμπρό χρώμα τού χρυσού: - μαλλιά, **ολόχρωμος,** -η, -ο (σπάν.) αυτός που έχει ολόκληρος το ίδιο χρώμα: ~ *ύφασμα* συν. μονόχρωμος αντ. πολύχρωμος,
ολόψυχος, -η, -ο ιμτγν.[αυτός που γίνεται με πάθος, με όλη την ψυχή αυτού που ενεργεί: ~ *συμπαράσταση / συμμετοχή / υποστήριξη* συν. ολόκαρδος, (λόγ.) ολόθυμος. — ολόψυχα / ολοψύχως [μτγν.Ι επίρρ.
Ο.Λ.Π. (ο) Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς.
Ολυμπία (η) **1.** περιοχή τής Δ. Πελοποννήσου. μικρή κοιλάδα τού ποταμού Αλφειού στον νομό Ηλείας, όπου στην αρχαιότητα βρισκόταν το περίφημο ιερό τού Διός και τελούνταν οι Ολυμπιακοί Αγώνες
γυναικείο όνομα.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *Ὄλυμπος* (βλ.λ.)|.
Ολύμπια (τα) [Ολυμπίων] οι Ολυμπιακοί Αγώνες τής αρχαιότητας. [ΕΓΥΜ. < αρχ. *Ὀλύμπια (ιερά)*, επειδή οι αγώνες γίνονταν προς τιμήν τού *Ὀλυμπίου Διός]*.
Ολυμπιάδα (η) **1.** οι Ολυμπιακοί Αγώνες: *η πρώτη σύγχρονη - έγινε το 1896 στην Αθήνα2*. (στην αρχαία Ελλάδα) η χρονική περίοδος των τεσσάρων ετών που μεσολαβούσε μεταξύ δύο διαδοχικών Ολυμπιακών Αγώνων και αποτελούσε τη βασική χρονολογική μονάδα, με αφετηρία την πρώτη επίσημη διοργάνωση των αγώνων το 776 π.Χ.
Ιετυμ. < αρχ. *'Ολυμπίάς, -άδος* < *Ὀλυμπία]*. **ολυμπιακός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την Ολυμπία **2.** ***Ολυμπιακοί*** Αγώνες (α) (στην αρχαιότητα) οι σημαντικότεροι πανελλήνιοι αθλητικοί αγώνες, οι οποίοι ήταν αφιερωμένοι στον Δία και τελούνταν κάθε τέσσερα χρόνια στην Ολυμπία, είχαν δε τόσο μεγάλη αίγλη, ώστε κατά τη διάρκειά τους διακόπτονταν οι πολεμικές επιχειρήσεις (εκεχειρία) συν. Ολυμπιάδα, Ολύμπια (β) η μεγαλύτερη σύγχρονη διεθνής αθλητική διοργάνωση, η οποία πραγματοποιείται κάθε τέσσερα χρόνια σε διαφορετική χώρα με συμμετοχή αθλητοΐν από ολόκληρο τον κόσμο και περιλαμβάνει πολλά αγωνίσματα (γ) ***Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες*** οι αγώνες που διεξάγονται τον χειμώνα τής χρονιάς των Ολυμπιακών Αγώνων και περιλαμβάνουν χιονοδρομικά αγωνίσματα 3. αυτός που σχετίζεται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες: ~ *στάδιο / χωριό* (υ οικισμός όπου διαμένουν οι αθλητές πυυ συμμετέχουν σε Ολυμπιάδα) / *ύμνος / μετάλλιο: ρεκόρ ι σημαία /επιτροπή / πνεύμα*· ΦΡ. ***ολυμπιακή φλόγα*** η φλόγα-σύμβολο των σύγχρονων Ολυμπιακών Αγώνων, που μένει αναμμένη καθ' όλη τη διάρ- κειά τους και τής οποίας η αφή γίνεται στο ιερό τής Ολυμπίας λίγο πριν από την έναρξή τους · **4.** ***Ολυμπιακός*** (Σύνδεσμος Φιλάθλα>ν Πειραιώς) (ο) αθλητικό σωματείο τού Πειραιά, που ιδρύθηκε το 1925 **5**. (συνεκδ.) ο οπαδός τού παραπάνω σωματείου: είναι ~ *από μικρό παιδί*.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *Ὀλυμπία* (βλ.λ.)].
Ολυμπιάς (η) {Ολυμπιάδ-ος, -α] **1.** βασίλισσα τής αρχαίας Μακεδονίας, μητέρα τού Μ. Αλεξάνδρου **2.** αγία τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας
γυναικείο όνομα. Επίσης Ολυμπιάδα.
Ιετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *Ὀλύμπιος (Ζεύς)*\.
ολυμπιονίκης (ο/η) {(θηλ. ολυμπιονίκου) | ολυμπιονικών} ο νικητής / η νικήτρια σε Ολυμπιακούς Αγώνες: *χρυσός / αργυρός / χάλκινος* [ετυμ. αρχ. < *Ὀλυμπία* + *-νίκης* < *νίκη]*. **ολύμπιος,** -α (λόγ. -ία), -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τον'Ολυμπο: ~ *θεοί* **2.** αυτός που σχετίζεται με τους αρχαίους θεούς τού Ολύμπου: ~ *μεγα/.είο* 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγαλείο, επιβλητικότητα ή και γαλήνη, που ταιριάζει σε θεό: ~ *φυσιογνωμία / αταραξία ι ηρεμία* || οι *Αθηναίοι αποκαλούσαν τον Περικλή «Ολύμπιο»*. σχολιο λ. *-ιος.*
ολυμπισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} οι αρχές που συνθέτουν το ολυμπιακό πνεύμα με κυριότερη το ιδεώδες τής έντιμης προσπάθειας και τής ευγενούς άμιλλας.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. olympismej.
Όλυμπος (ο) [-ου κ. -ύμπου] 1.το ψηλότερο βουνό τής Κλλάδας, που εκτείνεται στη Η. Θεσσαλία και τη ΝΑ. Μακεδονία (νομοί Λάρισας και Πιερίας)· κατά τη μυθολογία αποτελούσε κατοικία των δώδεκα θεών 2. όνομα βουνών τής κυρίως Ελλάδας, τής Μ. Ασίας, τής Κύπρου και των νησιών τού Αιγαίου Πελάγους. — ολύμπιος, -α, -ο [αρχ.] (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο, τού οποίου η αρχική σημ. θα πρέπει να ήταν απλώς «βουνό». Έχουν διατυπωθεί επίσης υποθέσεις περί πελασγικών επιδράσεων|.
Όλυνθος (η) {Ολύνθου} αρχαία πόλη τής Χαλκιδικής. — ολυνθιακός, -ή, -ό [μτγν.Ι.
[ΠΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο, το οποίο από μερικούς ταυτίζεται με τη μτγν. λ. *όλυνθος* «αγριόσυκο»].
όλως επίρρ. |αρχ.| (αρχαιοπρ.) εξ ολοκλήρου, καθ' ολοκληρίαν: ~ *τυ- χαίως || η αντίδρασή σας έχει ~ ιδιαίτερη σημασία για μας* ΣΥΝ. εντελώς, τελείως ΑΝΤ. μερικώς.
όλως διόλου επίρρ.· καθ' ολοκληρίαν, ολότελα: *κατέφΟασε - αναπάντεχα* |j ~ *περιττός / απίθανος* ΣΥΝ. εντελώς, τελείως, εξ ολοκλήρου ΑΝΤ. μερικώς. *"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εντελώς*.
[ΗΤΥΜ. < μεσν. *ολωσδιόλου* < *όλως* 4- *διόλου*|.
ομ (το) -* ωμ
ομάδα (η) [-ας κ. (λόγ.) -ος] **1.** σύνολο προσώπων ή (σπάν.) πραγμάτων. τα οποία συνδέει κάτι κοινό και εκλαμβάνονται ως ενιαίο σύνολο: ~ *νεαρών προκάλεσε. καταστροφές στα αυτοκίνητα των περίοικων || επαγγελματική ~ || ~ μαθητών / εργατών / διαδηλωτών / κακοποιών || σχηματίζω* ~ ΣΥΝ. σύνολο αντ. μονάδα, μέλος, μέρος· ΦΡ. (α) ***κοινωνική ομάδα*** σύνολο ατόμων, στοιχειωδώς οργανωμένο, με συνοχή, κοινώς αποδεκτή συμπεριφορά, που συνήθως αποδύονται σε συλλογική δράση για την από κοινού επίτευξη επιδιωκόμενυυ σκοπού (β) ομάδα ***αναφοράς*** κοινωνική ομάδα προς την οποία τείνει ή προσβλέπει ένα άτομο, χωρίς να είναι μέλος της (γ) ***πρωτογενής ομάδα*** θεμελιώδης κοινωνική ομάδα μιας κοινωνίας, όπως η οικογένεια (δ) ***ομάδα υψηλού κινδύνου*** κατηγορία ατόμων που λόγω τού τρόπου ζωής τους κινδυνεύουν περισσότερο από άλλους να προσβληθούν από κάποια ασθένεια (λ.χ. από έιτζ. όπως οι ομοφυλόφιλοι, οι πολυμεταγγιζόμενοι. οι ναρκομανείς κ.ά.) 2. (ειδικότ.) (α) σύνολο προσώπων που ενώνουν τη δράση και τις προσπάθειές τους για την επίτευξη κοινού έργου ή σκοπού: *κοινοβουλευτική / ερευνητική / θεατρική / ψυχοθεραπευτική / τρομοκρατική / ληστρική ι ναυαγοσωστική* ~ (| ~ *κρούσεως / διασώσεως / δράσης* / συντονισμού / *δασοπυρόσβεσης / επιστημόνων / εργασίας / έρευνας* ΣΥΝ. όμιλος, γκρουπ (β) ιιολΪΤ. ***ομάδα πίεσης*** ομάδα ατόμων, εντός τού κοινωνικού συνόλου, που έχει τη δυνατότητα να ασκεί πιέσεις (πολιτικές, οικονομικές), ώστε να εξυπηρετούνται τα συμφέροντά της· σημαντικό στοιχείο των σύγχρονων ανεπτυγμένων κοινωνιών (βλ. κ. λ. *λόμπι)* (γ) (παλαιότ.) ΠΟλιτ. ***Ομάδα των Επτά*** (Group of Seven ή G7) η ομάδα των επτά πιο ανεπτυγμένων βιομηχανικά και πλουσιότερων χωρών τού κόσμου (Η.Π.Α., Ιαπωνίας. Αγγλίας. Γαλλίας, Γερμανίας. Ιταλίας. Καναδά)· σήμερα, με την προσθήκη τής Ρωσίας ονομάζεται ***Ομάδα των Οκτώ*** (Group υΓ Eighi ή G8) 3. αολ. σύνολο αθλητών πυυ συνεργάζονται κατά τη διεξαγωγή ομαδικού αθλήματος, έχοντας ως αντίπαλο άλλο ομοειδές σύνολο αθλητών, από το οποίο και διακρίνονται με το καθιερωμένο χρώμα και έμβλημα που φέρουν στη στολή τους: *ποδοσφαιρική ~ || - βό'Αεϊ || ελληνική / ξένη / εθνική / τοπική ~ ||[φορμαρισμένη / καλή ~ || φίλος / οπαδός ομάδας [| τι ~ είσαι:* (ποια ομάδα υποστηρίζεις;) 4. ιατρ. ***ομάδα αίματος*** βλ. λ. *αίμα* 5. στρατ. ***ομάδα μάχης*** βασική πολεμική μονάδα τού πεζικού, που αποτελεί υποδιαίρεση τής διμοιρίας και υποδιαιρείται με τη σειρά της σε δύο υποομάδες 6. οικον. (α) ***ομάδα μειοψηφίας*** το σύνολο των ατόμων που διαθέτουν τη μειοψηφία των μετοχών ανίόνυμης εταιρείας και. ως εκ τούτου, δεν μετέχουν στη διοίκηση τής εταιρείας, αλλά μπορούν να ασκούν έλεγχο σε αυτή για την προστασία των συμφερόντων τους (β) ομάδα ***πλειοψηφίας*** το σύνολο των ατόμων που διαθέτουν την πλειοψηφία των μετοχών ανώνυμης εταιρείας και με την ψήφο τους ελέγχουν την εταιρεία 7. χημ. (α) το σύνολο των χημικών στοιχείων που περιλαμβάνονται στην ίδια κατακόρυφη στήλη τού περιοδικού συστήματος (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ι i ι ν.) (β) ***χαρακτηριστική ομάδα*** συνδυασμός ατόμων που αποτελεί τμήμα τού μορίου χημικής ένωσης και συμμετέχει σε χαρακτηριστικές χημικές αντιδράσεις καθορίζοντας τη χημική συμπεριφορά τού μορίου. — (υποκ.) ομαδούλα κ. ομαδίτσα (η) (σημ. 1-2). (μεγεθ.) ομαδάρα (η) (σημ. 3). ^ σχόλιό λ. *έθνος, συμβούλιο*.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ομάς. -άδος* < επίρρ. *ομού* (βλ.λ.) + *-άς. -άδος*. Αρκετές σύγχρονες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ομάδα αίματος (*< αγγλ. blood group), *ομάδα πιέσεο)ς* (< αγγλ. pressure group), *ομάδα δια- σώσεως* (< αγγλ. rescuc squad), *ομάδα πλειοψηφίας / μειοψηφίας* Κ αγγλ. majority / minority group), *ομάδα κρούσεως* (< αγγλ. hit team) κ.ά.|.
ομαδάρχης (ο) [ομαδαρχών}, **ομαδάρχισσα** (η) {δύσχρ. ομαδαρ- χισσών] 1. ο επί κεφαλής ομάδας: ~ *προσκόπων* || (καταχρ.) *κανείς από τους ~ στο κόμμα τής αντιπολίτευσης δεν δέχεται για αρχηγό τον σημερινό πρόεδρο τού κόμματος* 2. ΣΤΡΑΤ. Ο αρχηγός στρατιωτικής ομάδας τού πεζικού.
[ΕΤΥΜ. < *ομάδα* + *-άρχης* < *άρχω*. μεταφρ. δάνειο από γαλλ. chef d'equipe].
ομάδι επίρρ. (λαϊκ.-διαλεκτ.) από κοινού, μαζί: <'*μιαν κόρη κι έναν άγουρο. που μπερδευτήκα* - »(Ερωτόκριτος) ΣΥΝ. (λόγ.) ομαδόν. ομού. (λαϊκότ.) αντάμα ΑΝΤ. χώρια, χωριστά.
[ΚΤΥΜ. < μεσν. *ομάδι* < *όμάδιον*, υποκ. τού μτγν. *όμάς, -άδος*\.
ομαδικός, -ή. -ό ΙΙ8971 **1.** αυτός που σχετίζεται με ομάδα, που χαρακτηρίζει σύνολο ανθρώπων: - *πνεύμα 2*. αυτός που σχετίζεται με σύνολο ανθρώπων, με πολλούς ανθρώπους μαζί, κατ' αντιδιαστολή προς αυτόν που σχετίζεται με έναν μόνο άνθρωπο: ~ *ενέργεια / έξοδος / αποχώρηση ι άθλημα Ι αγώνισμα ι αυτοκτονία ι παραίτηση / αντίδραση / προσπάθεια / φυγή / επίθεση / μετακίνηση / έκθεση* (καλλιτεχνών) [| *η περίπολος δέχτηκε ~ πυρά* ΣΥΝ. συλλογικός ΑΝΤ. μεμονωμένος. ατομικός· ΦΡ. *ομαδικός τάφος* τάφος στον οποίο έχουν ενταφιαστεί περισσότερα από δύο σώματα νεκρών 3. ΨΥΧΟΛ. (α) *ομαδική υστερία* μορφή συλλογικής συμπεριφοράς ομάδας πληθυσμού, η οποία θεωρείται ότι αποκλίνει από το γενικούς παραδεκτό και εκφράζεται με υπερβολές / ακρότητες (β) *ομαδική ψύχωση* παθολογική

κατάσταση, κατά την οποία παρατηρούνται ψυχωτικές εκδηλώσεις σε μεγάλη μερίδα πληθυσμού (γ) ***ομαδική Θεραπεία*** η θεραπεία ψυχικών διαταραχών με τη χρήση της συζήτησης και άλλων δραστηριοτήτων κατά ομάδες (δ) ***ομαδική ψυχολογία*** κλάδος της ψυχολογίας. ο οποίος έχει ως αντικείμενο τη μελέτη και ερμηνεία της συμπεριφοράς διαφόρων ομάδων προσώπων ή μορφών κοινωνίας. **– ομαδικ-ά / -ώς** επίρρ.. **ομαδικότητα** (η), **ομαδόν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) με ομαδικό τρόπο, όλοι ή όλα μαζί: *οι λαθρομετανάστες μεταφέρθηκαν - και πεζή στο πλησιέστερο στρατόπεδο* ΣΥΝ. ομαδικά, συλλογικώς, αθρόως, από κοινού, εν σώματι αντ. μεμονωμένα, ατομικά, (λαϊκ.) χωριστά, χώρια· ΦΡ. στρατ. ***πυρ / πυρά ομαδόν*** βολές που εκτελούνται από όλους συγχρόνως τους άνδρες στρατιωτικής μονάδας.

[ετυμ. < μτγν. *ομαδόν* < *όμάς, -άδος*. Η φρ. *πυρ ομαδόν* αποδίδει το γερμ. Massenfeuer). **ομαδοποιώ** ρ. μετβ. {ομαδοποιείς... | ομαδοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} κατατάσσω ή ταξινομώ σε ομάδες: *ομαδοποίησα τα ερωτήματα που μου θέσατε, για να μπορέσω να απαντήσω καλύτερα.* **– ομαδοποίηση** (η).

(γ.τυμ. Απόδ. τού γαλλ. grouper], **όμαιμος,** -η. -ο (λόγ.) συγγενής εξ αίματος: - *εξάδελφος* αν γ. συγγενής εξ αγχιστείας, μακρινός συγγενής. ^ ιχολιο λ. *έθνος*.

[ετυμ. < αρχ. *όμαιμος* < *όμ(ο)-* + *-αιμος* < *αίμα)*. **ομαλίζω** ρ. μετβ. |αρχJ {ομάλισ-α, -τηκα. -μένος} (λόγ.) κάνω (κάτι) ομαλό, εξομαλύνω. **– ομαλισμός** (ο) [μτγν.[. **ομαλοποιώ** ρ. μετβ. {ομαλοποιείς... | ομαλοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} καθιστώ (κάτι) ομαλό·εξομαλύνω. **–ομαλοποίηση** (η). [ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. normalise], **ομαλός,** -ή, -ό **1.** αυτός που δεν παρουσιάζει εξωτερικές ανωμαλίες ή ανομοιομορφίες, που δεν έχει εσοχές, διογκώσεις κ.λπ., *ώστε* να είναι βατός: ~ *δρόμος / γήπεδο* ΣΥΝ. επίπεδος, ισόπεδος αν γ. ανώμαλος

(μτφ.) αυτός που δεν αποκλίνει από το φυσιολογικό και το αναμενόμενο, που χαρακτηρίζεται από κανονικότητα και ευρυθμία: *η αναπνοή του είναι ~ || ~ βελτίωση! ρυθμός* ΣΥΝ. κανονικός, φυσιολογικός αντ. ανώμαλος 3. αυτός που δεν παρουσιάζει δυσάρεστες ή επικίνδυνες περιπλοκές, ο απαλλαγμένος από περιπέτειες και αναταραχές: ο *σεβασμός στους θεσμούς διασφα?άζει τον ~ πολιτικό βίο || - συνθήκες / λειτουργία / πορεία / σχέση ί συμβίωση / διαδοχή / περίοδος / κυκλοφορία* συν. ήρεμος, αρμονικός λντ. ανώμαλος, ταραγμένος 4. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που συμβαδίζει, όσον αφορά στις σεξουαλικές του προτιμήσεις, με ό,τι θεωρείται κανονικό και φυσιολογικό συν. φυσιολογικός, κανονικός αν γ. ανώμαλος 5. γλωσσ. αυτός που συμφωνεί με τους γενικούς κανόνες σχηματισμού ορισμένης γλώσσας: ~ *ρήμα / ουσιαστικό / κλίση* αντ. ανώμαλος 6. φυς. αυτός που γίνεται κατά τρόπο ομοιόμορφο, που παρουσιάζει συμμετρία: - *ταλάντωση / κίνηση* (με μηδενική επιτάχυνση). **– ομαλ-ά / -ώς** [αρχ.[επίρρ.. **ομαλότητα** (η) |αρχ.]. *"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος*.

[ηϋμ. < αρχ. *ομαλός* < *ομος* (βλ. λ. *όμοϋ)* + επίθημα *-αλός*J. **ομαλύνω** ρ. μετβ. [αρχ.| {ομάλυ-να. -νθηκα, -μένος} **1.** (κυριολ.-κυρ. για επιφάνειες) καθιστώ (κάτι) ομαλό ΣΥΝ. ισιώνω, ισοπεδώνω 2. (μτφ.) καθιστώ (κατάσταση) ομαλή, αρμονική, χωρίς δυσάρεστες ή επικίνδυνες επιπλοκές: ~ *τις σχέσεις μου / μια κατάσταση* συν. εξομαλύνω. - - ομάλυνση (η).

Ομάν (το) {άκλ.} (αραβ. Saltanat Uman = Σουλτανάτο τού Ομάν) κράτος τής Ασίας, στις ΝΑ. ακτές τής Αραβικής Χερσονήσου, με πρω- τεύσουσα το Μασκάτ, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το ριάλ Ομάν.

[ητυμ. < αραβ. Uman. πιθ. από το όνομα τού Oman ben Ibrahim al- khalil. ο οποίος φέρεται ως ιδρυτής τού κράτους. Η χώρα μαρτυρείται στον J Ιλίνιο με την ονομασία Omana (Ιος αι. μ.Χ.)]. **όμβριος,** -α. -ο [αρχ.I (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τη βροχή· (συνήθ.) αυτός που προέρχεται από τη βροχή: - *ύδατα* συν. βρόχινος. *"■ σχόλιο λ. *βροχή*.

όμβρος (ο) (αρχαιοπρ.) η ραγδαία βροχή ΣΥΝ. νεροποντή, μπόρα. ***"■** σχολιο λ. *βροχή*.

[πτυμ. αρχ. < *ombh-ro-. ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *embh- «βροχή, νερό τής βροχής», πβ. σανσκρ. ambhas- «νερό (βρόχινο)», ambu- «νερό», abhra- «νέφος», λατ. imber «βροχή» κ.ά. Ανοικτό παραμένει το ερώτημα τής σύνδεσης τού ουσ. *όμβρος* με τις λ. *νέφος, νεφέ/.η*, με εναλλαγή θέματος ˣenbh- > *embh και αντιμετάθεση. Η παλαιά. εξάλλου, συσχέτιση με τη λ. *άφρός* δεν ευσταθεί για σημασιολ. λόγους. Ομόρρ. *αν-ομβρί* α[.

ομελετα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} φαγητό που παρασκευάζεται από χτυπητά αβγά και άλλα υλικά, τα οποία τηγανίζονται· φρ. (παροιμ.) **δεν *γίνεται ομελέτα, αν δεν σπάσεις αβγά*** όλα τα επιτεύγματα συνεπάγονται και μερικές απώλειες, κάθε πράγμα έχει το τίμημά του. [ΕΤΥΜ. < γαλλ. omelette, παράλλ. τ. (πιθ. υπό την επίδρ. τής λ. ueuf «αβγό») τού amelette < παλ. γαλλ. alemelle «λάμα (μαχαιριού, όπλου κ.τ.ό.)» > λατ. lamella «ελασμάτιο. μικρή λάμα», υποκ. τού λατ. lamina / lamma «έλασμα, λεπίδα». Οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν τη λ. lamella με τη σημ. «μικρό μεταλλικό πιάτο», αργότερα δε στην πα- λαιά Γαλλική η λ. alemelle έλαβί και τη σημερινή σημ.. αφού η ομελέτα μοιάζει με λεπτό πιάτοΐ. **ομερτά** (η) Jάκλ.} ο νόμος τής σιωπής (βλ. λ. *νόμος)*.

[ΗΤΥΜ. < ιταλ. omerta, αβεβ. ετύμου, ίσως από λ. τής Σικελίας, αντίστοιχη με το παλ. ισπ. hombredad «ανδρισμός, ανδροπρέπεια»). **ο μη γένοιτο** -► ος

ομήγυρη (η) {-ης κ. -ύρεως | -ύρεις, -ύρεων} (λόγ.) ολιγάριθμο σύνολο προσώπων, που έχουν συγκεντρωθεί κυρ. για *να* ακούσουν ομιλία ή για να συζητήσουν: *θα ήθελα να εκφράσω και εγώ την άποψή μου ενώπιον τής εκ?.εκτής* ~ {[(οικ.) *χαιρετώ την ~!* (αντί χαιρετισμού) συν. συνάθροιση, όμιλος, συντροφιά. σχολιο *έκταση συνθέτων*, λ. *σύνθετος*.

[ετυμ. < αρχ. *ομήγυρις* < *όμ(ο)-* + *-ήγυρις* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγειρω* «συνάγω, συγκεντρώνω» (βλ. λ. *άγορά)]*.

ομήλικος, -η. -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει την ίδια ηλικία με άλλον (βλ. κ. λ. *συνομήλικος)*. σχολιο λ. *ανήλικος*.

[ετυμ. < μτγν. *ομήλικος* < αρχ. *ομήλιξ. -ικος* < *όμ(θ)-* + *ήλιξ* «συνομήλικος» (βλ.λ. *ήλικία)*\. **ομηρεία** (η) {ομηρειών} **1.** η κατάσταση τού ομήρου **2.** (μτφ.) η κατάσταση κατά την οποία πρόσωπο, ομάδα ή χώρα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από άλλους, χωρίς να μπορεί να ενεργήσει αυτόνομα: «*η σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση τελεί πλέον υπό αφού οι συνεχείς ήττες της σε τοπικό επίπεδο χάρισαν στους χριστιανοδημοκράτες τον έλεγχο τής λνω Ηουλής*» (εφημ.).

Ιετυμ. < αρχ. *ομηρεία* < *όμηρεύω* «είμαι όμηρος - συλλαμβάνω και κρατώ κάποιον ως όμηρο» < *όμηρος* (βλ.λ.)}. **ομήρειος,** -ος (καθημ. -α),-ο [αρχ.| (λόγ.) ομηρικός. σχολιο λ. *-ιος, γιγάντειος*.

ομηρικός, -ή. -ό |αρχ.| φιλολ. **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τον ποιητή Όμηρο (βλ.λ.): ~ *έπη / στίχοι* (β) ***ομηρικός ύμνος*** βλ. λ. *ύμνος* (γ) ***ομηρικό ζήτημα*** φιλολογικό πρόβλημα σχετικά με την πατρότητα των ομηρικών επών. αν όντως δηλ. αποτελούν έργα τού Ομήρου ή συντέθηκαν από έναν ή περισσότερους άλλους επικούς ποιητές, καθώς και σχετικά με τον τρόπο συνθέσεώς τους. αν δηλ. αποτελούν αυτοτελή έργα ή συρραφή προγενέστερων, μικριόν επών 2. αυτός που απαντά στην ποίηση τού Ομήρου, που είναι χαρακτηριστικός τού Ομήρου: ~ *ήρο)ας / τύπος (γραμματικός)*- ΦΡ. ***ομηρικός καβγάς*** βλ. λ. *καβγάς*. **ομηριστής** (ο) ίμτγν.|. **ομηρίστρια** (η) {ομηριστριών} φιλόλογος που έχει ειδικευθεί στη μελέτη τον ομηρικών επών.

Όμηρος (ο) {-ου κ. -ήρου} **1.** ο μεγαλύτερος και γνωστότερος αρχαίος 'Ελληνας επικός ποιητής (πιθ. 8ος αι. π.Χ.). στον οποίο αποδόθηκαν τα μεγάλα ηρωικά έπη *Ιλιάδα* και *Οδύσσεια* **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα. *"■ σχολιο λ. *-ιος*.

[ΗΤΥΜ. < αρχ.'*Όμηρος*. αβεβ. ετύμου. Για την ετυμολογία τού ονόματος έχουν διατυπωθεί πολλές υποθέσεις και είχαν διαμορφωθεί στην αρχαιότητα αρκετοί μύθοι, αλλά η πιθανότερη εξήγηση είναι η αναγωγή στο ουσ. *όμηρος* (βλ.λ.)].

όμηρος (ο/η) {ομήρ-ου | -ων. -ους} **1.** πρόσωπο που κρατείται εκβιαστικά ως εγγύηση για την εκτέλεση υποσχέσεως. συμφωνίας κ.λπ.: *οι Ρωμαίοι συνήθιζαν να κρατούν συγγενείς ξένων ηγεμόνων ως ομήρους, ώστε να εξασφαλίζουν τη φι/Ja και την υποταγή τους* 2. (κατ' επέκτ.) το πρόσωπο που κρατείται ως εγγύηση και τού οποίου η απελευθέρωση εξαρτάται από την ικανοποίηση συγκεκριμένων αιτημάτων: *οι αεροπειρατές αρνούνται να παραδώσουν τονς επιβάτες που κρατούν ως ομήρους || συλλαμβάνομαι / κρατούμαι ως ~ || η επιχείρηση διασώσεως των*

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *όμηρος*. Η αρχική σημ. τού ουσ. πρέπει να ήταν «αυτός που συνοδεύει, που εξαναγκάζεται να ακολουθήσει» (πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *όμηρεΐ· εγγυάται. ακολουθεΐ)*. οπότε η λ. μπορεί να ετυμολογηθεί: < *όμ(ο)-* + *-ηρος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < θ. *αρ-* τού ρ. *άραρίσκω* «συναρμόζω» (βλ. λ. *άριθ- μός)*. Παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη εμφανίζει και το λατ. obses «όμηρος» < ob- + sedeo «κάθομαι» (οπότε η λ. θα είχε αρχικώς τη σημ. «αυτός πυυ εξαναγκάζεται να καθίσει»)|. **όμικρον** (το) {άκλ.} Ο. ο- το δέκατο πέμπτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός)*.

(ετυμ. < μτγν. ο *μικρόν*, κατ' αντιδιαστολή προς το *ώ μέγα*\. **ομιλητής** (ο) [αρχ.I, **ομιλήτρια** (η) {μτγν.I {ομιλητριών} **1.** το πρόσωπο που μιλά. που παράγει ομιλία: ο *επιτονισμός. οι χειρονομίες, οι εκφράσεις τού προσώπου είναι μέσα με τα οποία ο - προσπαθεί να καταστήσει σαφέστερα τα λεγόμενά του* 2. (συνήθ. ειδικότ.) το πρόσωπο που μιλά για συγκεκριμένο θέμα, που εκφωνεί λόγο ενώπιον ακροατηρίου: ο ~ *καταχειροκροτήθηκε από* γο *ακροατήριο || σπουδαίος / γλαφυρός / ευχάριστος / επιδέξιος / πρώτος / δεύτερος* ~ συν. αγορητής, ρήτορας ανί. ακροατής. σχόλιό λ. *εγώ*. **ομιλητική** (η) ΘΕΟΛ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τη θεωρία, τη διδασκαλία και την πρακτική μέθοδο τής εκκλησιαστικής ρητορικής (τού κηρύγματος), **ομιλητικός,** -ή. -ό [αρχ.11. (για πρόσ.) αυτός που δεν μένει σιωπηλός στις συναναστροφές του. που δεν αποφεύγει να εξωτερικεύει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του με την ομιλία: *απόψε δεν είσαι και πολύ ~. σου συμβαίνει τίποτε:* [j *πρόσχαρος και* ~ αντ. λιγομίλητος, λακωνικός, αμίλητος, σιωπηλός **2.** ΘΓ.ΟΛ. *ομιλητική* (η) βλ.λ. **– ομι- λητικ-ά/-ώς** επίρρ.. **ομιλητικότητα** (η) JJ887]. **ομιλία** (η) {ομιλιών} **1.** ο λόγος που εκφωνείται σε δημόσια συγκέντρωση. ενώπιον ακροατηρίου, με συγκεκριμένο θέμα: ο *καθηγητής έκ/.εισε την - του με ένα αρχαίο απόφθεγμα* [j *μνημειώδης / προεκλογική ι τη/.εοπτική / σύντομη / μακροσκελής* ~· φρ. ***η επί τού όρους ομιλία*** (Κ.Δ. .Ματθ. κεφ. 5-7) ο λόγος τού Ιησού προς τα πλήθη που τον ακολουθούσαν, στον *οποίο* περιλαμβάνονται οι μακαρισμοί. η Κυριακή Προσευχή, παραβολές και παραινέσεις · **2.** η λαλιά, ό,τι ακού- γεται. όταν κάποιος μιλάει: *κάποιος ήρθε στο σπίτι- ακούω ομιλίες* 3. (ειδικότ.) η ιδιαίτερη ακουστική εντύπωση από τον λόγο (κάποιου): *από την - του κατά/.αβε ότι είναι Κρητικός* **4.** γλωσσ. η πραγμάτωση τού λόγου από συγκεκριμένο άτομο, η πρακτική εφαρμογή τής ικανότητας τού ανθρώπου να χρησιμοποιεί τη γλώσσα προφορικά ή γραπτά, κατ' αντιδιαστολή προς την εσωτερική, συστηματική πλευρά τής γλώσσας, δηλ. τον (ενδιάθετο) λόγο 5. ΕΚΚΛΠΣ. το κήρυγμα που βασί

ζεται σε κείμενο (περικοπή) τής Αγίας Γραφής 6. ΦΙΛΟΛ. λαϊκό θεατρικό έργο που παριστανόταν υπαίθρια κατά την περίοδο τής Αποκριάς σε διάφορα μέρη τής Γλλάδας (κυρ. στα Κπτάνησα) τον 18ο και 19ο αι. ■*■· ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδιάθετος, συνίζηση, συνομιλία.*

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *ομιλία*, αρχική σημ. «συναναστροφή - σεξουαλική επαφή». < *όμιλος* (βλ.λ.). Η σημ. «δημόσια διάλεξη» είναι μτγν.. ενώ η γλωσσ. σημ. αποδίδει το γαλλ. parole 1.

ομιλία - λόγος - γλώσσα. 51το ξεκίνημα ήδη τής σύγχρονης επι- στήμης τής γλωσσολογίας (αρχές 20ού αι.) έγινε από τον ιδρυτή τής νεότερης γλωσσολογίας, τον Κλβετό καθηγητή Ferdinand dc Saussure (1857-1913), η θεμελιώδης έκτοτε διάκριση τής γλώσσας σε **λόγο** και **ομιλία.** Ο Saussure δηλ. δίδαξε ότι ο όρος **γλώσσα** (γαλλ. langage) είναι πολύ σύνθετος και γενικός, γΓ αυτό χρειάζεται να εξειδικεύεται η χρήση τυυ και η μελέτη του ανάμεσα στη **γνώση** που έχουμε για τη μητρική μας γλώσσα (στη γνώση ενός συστήματος από στοιχεία και κανόνες, στη γνώση τού μηχανισμού τής γλώσσας) και στην πρακτική **χρήση,** στην **εφαρμογή** και αξιοποίηση που κάνει ο καθένας αυτής τής γνώσης. Μ γνώση τής γλώσσας συνίστά τον **λόγο** (γαλλ. langue), ενώ η πρακτική και εξειδικευμένη κατ' άτομο χρήση τής γλώσσας αποτελεί την **ομιλία** (γαλλ. parole). Και τα δύο μαζί αποτελούν τη γλώσσα (γαλλ. langage).

προφορική - γραπτή ομιλία. Ας σημειωθεί, επ' ευκαιρία, για να διασαφηθούν οι έννοιες, πως ό,τι ονομάζουμε **προφορικό** και **γραπτό λόγο** στην πραγματικότητα είναι **προφορική** και **γραπτή ομιλία.** αφού η πρακτική Γφαρμυγή τυύ λόγου, η ομιλία, είναι αυτή που μπορεί να λάβει προφορική ή γραπτή μορφή (και όχι η γνώση τής γλώσσας!).

Τη διάκριση σε **λόγο** και **ομιλία** υιοθέτησε, με άλλη θεωρητική βάση, ο διάσημος Αμερικανός γλωσσολόγος Noam Chomsky (γενν. 1928), ο οποίος τη χαρακτήρισε ως διαφορά **γλωσσικής ικανότητας** (linguistic competence, το αντίστοιχο τού λόγου) και **γλωσσικής εφαρμογής / πλήρωσης** (linguistic performance, το αντίστοιχο τής ομιλίας). Ας σημειωθεί, τέλος, ότι η γλωσσική επιστήμη μόλις τα τελευταία 20 χρόνια άρχισε να ασχολείται συστηματικά με τη μελέτη τής ομιλίας (τού προφορικού κειμένου), ενώ παλαιότερα και εξαρχής εστίασε την ανάλυση τής γλώσσας μόνο στον λόγο.

όμιλος (ο) {ομίλ-ου | -ων, -ους} **1.** (λόγ.) σύνολο προσώπων, ομάδα συ- γκεντρωμένων ανθρώπων ιυν. παρέα, συντροφιά 2. (συνήθ. ειδικότ.) ομάδα προσώπων που έχουν συνεταιριστεί ή συνασπιστεί επίσημα και σύμφωνα με όσα προβλέπει ο νόμος, για την επίτευξη κοινών στόχων: *αθλητικός / ψυχαγωγικός / ναυτικός / ιππικός / ροταριανός / περιηγητικός* / μουσικός - ιυν. σύλλυγος. σωματείο 3. οικον. σύνολο επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται σε έναν ή περισσότερους κλάδους και ελέγχονται τελικά, μέσω τής διαδοχικής συμμετοχής στο μετοχικό κεφάλαιο αυτών, από ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο: ~ *εταιρειών ι* τραπεζών 4. σύνολο ομάδων που κληρώνονται να παίξουν μεταξύ τους στο πλαίσιο διοργάνωσης: οι *32 ομάδες τής πρώτης φάσης θα ενταχθούν σε οχτώ* ομίλους των *τεσσάρων ομάδων.*

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *όμιλος* < *όμ(ο)-* + σπάν. παραγ. επίθημα *-ιλος* (πβ. στρόβ-ιλος. πεδ- ιλον). Η λ. συνδ. με σανσκρ. samika - «μάχη» (με διαφορετικό επίθημα), όχι όμως και με λατ. miles «στρατιώτης» (Οα προϋπέθετε μηδενισμ. βαθμ. ˣsm-i!o-). Η ετυμολόγηση *όμιλος* < *όμ(ο)-* + *ϊλη* (βλ.λ.) δεν φαίνεται πιθ.. αφενός επειδή η λ. *ϊλη* φέρει αρχικό *F-*, αφετέρου επειδή η λ. *ϊλη* περιγράφει μια ευρεία ομάδα ανθρώπων, οπότε τυ σύνθ. *όμιλος* θα ήταν πλεοναστικό}, **ομιλουμένη** (η) η γλώσσα τυύ σύγχρονου καθημερινού λόγου ΙΥΝ. καθομιλουμένη.

ΙΕΤΥΜ. θηλ. μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. τού αρχ. ὁμιλῶ|. **ομιλώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ομιλεΐς.... μτχ. ομιλών. -ούσα. -ούν J ομίλησα. -ούμαι, -ήθηκα} (λόγ.) 1. μιλώ (βλ.λ.): (αμετβ.) ~ *από καθέδρας* (εκφράζομαι δογματικά, με το κύρος που μου προσδίδει η θέση. το αξίωμά μυυ) || *μην ομιλείτε στον οδηγό!* || *η Αγγλική είναι μια γλώσσα που ομιλείται διεθνώς* || (μετβ.) *Ομιλείτε Ελληνικά:* || *ο βωβός και ο ομιλών κινηματογράφος* 2. ***ομιλουμένη*** (η) βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ομιλώ (-έω).* αρχική σημ. «συναναστρέφομαι». < *όμιλος.* Η σημ. «συζητώ» είναι μτγν.). **ομίχλη** (η) {ομιχλών} **1.** (α) τυ καιρικό φαινόμενο που προκαλείται. όταν τα υδροσταγονίδια τής ατμόσφαιρας συμπυκνώνονται με τη μορφή νέφους σε μικρή απόσταση από το έδαφος, περιορίζοντας την ορατότητα: *κυκνή / ξηρά* ~ || ἐπεσε - ΣΥΝ. (λαϊκ.) καταχνιά, πούσι (β) ΝΔΥΤ. ***σήμα ομίχλης*** καθένα από τα ειδικά ηχητικά ή φωτεινά σήματα. τα οποία εκπέμπονται από φάρους, πλοία κ.λπ., όταν επικρατούν στον ορίζοντα συνθήκες περιορισμένης ορατότητας 2. (μτφ.) η κατάσταση κατά την οποία είναι όλα συγκεχυμένα, ασαφή, σκοτεινά, σκυθρωπά: *η επιστροφή* στους *αρχαίους κλασικούς έβγαλε την ανθρώπινη σκέψη από την* ~ τού Μεσαίωνα (πβ. λ. *νεφέλωμα).*

ΙhΤΥΜ. αρχ. < *o-niigh-la < ὁ-* προθεμ. + '"rnigh-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ε. *mcigh- «σύννεφο, ομίχλη», πβ. σανσκρ. mih- «ομίχλη», αρχ. σλαβ. migla.* αρμ. meg κ.ά.}. **ομιχλιασμένος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει καλυφθεί από ομίχλη, ο σκεπασμένος από καταχνιά: - *βουνό / τοπίο* ΙΥΝ. καταχνιασμένος, ομιχλώδης.

ομιχλώδης, -ης, -ες [μτγν.} {ομιχλώδ-ους } -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) **1.** αυτός που έχει καλυφθεί από ομίχλη, ο γεμάτος καταχνιά: - *ατμόσφαιρα / ορίζοντας / πρωινό* ΑΝΤ. αίθριος 2. ι ΗΩΛ. ***ομιχλώδης έρημος*** η περιοχή τής ξηράς που καλύπτεται από ομίχλη σχεδόν καθ* όλη τη διάρκεια τού έτους, αλλά δέχεται ελάχιστες ή και καθόλου βροχο πτώσεις 3. (μτφ.) αυτός που στερείται σαφήνειας, διαύγειας: ~ δια- *τύπωση/ πολιτική πρόταση* || *στην εξωτερική πολιτική τής Π.Ε το τοπίο* είναι ~. ΙΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

Ο.Μ.Μ.Α. (ο) Οργανισμός Μεγάρου Μουσικής Αθηνών, **όμμα** (το) {όμμ-ατος | -ατα. -άτων} (αρχαιοπρ.) το μάτι· κυρ. στις ΦΡ. (α) ***ιδίοις όμμασιν*** *(ιδίοις όμμασιν)* με τα ίδια (μου) τα μάτια: ο *υπουργός μετέβη στις σεισμόπληκτες περιοχές, για να αποκτήσει* ~ *μια εικόνα τής πραγματικότητας* (β) ***υπό τα όμματα*** μπροστά στα μάτια. υπό το βλέμμα·, *πολιτικοί που διαπληκτίζονται υπό τα όμματα των τηλεθεατών.* σχολιο λ. *οφθα?.μός.*

ΙLΤΥΜ. αρχ. < **όπ-μα* (με αφομοίωση) < G. όπ- τού αρχ. *όπ-ωπ-α* (που χρησίμευε ως παρακ. τού ρ. *όρώ).* για το οποίο βλ. λ. *όπ-ή, ό-ψις (-η).* Από το υποκ. τού όμμα προήλθε το νεοελλ. μάπ (βλ.λ.). Η φρ. *υπό τα όμματα* αποδίδει τη γαλλ. sous les yeux}. αμμάτιαν (το) {ομματιών} (αρχαιοπρ.) το μάτι· μόνο στις Φί>. (α) φως ***των ομματιών μου*** (μεσν. φρ.) ως φιλοφρονητική και τρυφερή προσφώνηση ιυν. φως μου. αγάπη μου, μωρό μου (β) ***παίρνω*** των ***ομματιών μαυ*** φεύγω απελπισμένος, αναχωρώ προς άγνωστη κατεύθυνση. ·*■" ιχολιο λ. *οφθαλμός.*

|ΙΕΤΥΜ. αρχ.. υπυκ. τού *όμμα* (βλ.λ.)|. **ομνύω** ρ. μετβ. |ώμοσα| (λόγ.) δίνω όρκο, παρέχω ένορκη διαβεβαίωση. παίρνω όρκο: ~ *πίστιν εις το Σύνταγμα* || *«ομνύει κάθε τόσο ν'αρχίσει πιο καλή ζωή»* (Κ. Καβάφης) ιυν. ορκίζομαι. ** ΙΧΟΜΟ λ. ορκίζω, *σύνθετος.*

Ιΐι'ΓΥΜ. αρχ. < ομ-νυ-μι (με μεταπλασμό κατά τα ρ. σε -α>. πβ. κ. δεί- *κνυμι - δεικνύω*), αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με σανσκρ. am iii «πιάνω, αρπάζω» (πβ. φρ. riam amit «ορκίζεται στον Ria»). με την έννοια ότι πιάνει ή αγγίζει κανείς το ιερό αντικείμενο στο οποίο ορκίζεται (πβ. αρχ. φρ. όρκον όμνύναι). Ως προς το αρχικό θ. τής λ., φαίνεται πως αυτό μαρτυρείται στον αόρ. *όμό-(σ)σαι* και στον μέλλ. *όμοῦμαι* (πιθ.

**όμό-ομαι)*\.

ομο- κ. **ομό-** κ. **ομ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει: **1.** πράξη που γίνεται ταυτόχρονα ή από κοινού με άλλη: *ομο-βροντία* 2. ίδια ταυτότητα ή προέλευση: *ομο-γενής, ομό-γλωσσος. ομό~γνο)μος. ομό-δοξος, ομο-εθνής. ομό-τεχνος.*

Ιετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το επίθ. *όμός* (βλ. λ. όμοῦ) και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογε- νείς ξέν. όρους. λ.χ. αγγλ. homo-gamy], **ομοαξονικός,** -ή. -ό αυτός που διαθέτει τον ίδιο άξονα με άλλον: - *κόλινδροι / έλικες.*

JF.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. co-axial i. **ομοβροντία** (η) 11897} {ομοβροντιών} **1.** η ταυτόχρονη βολή από περισσότερα τού ενός πυροβόλα όπλα. που ρίχνουν εναντίον τού ίδιου στόχου: *τα κολεμικά στο λιμάνι άρχισαν τις πανηγυρικές* ~ ΣΥΝ. (λαϊκ.) μπαταριά 2. (μτφ.) ομαδική επίθεση εναντίον συγκεκριμένου στόχου: *η δήλωση τού κυβερνητικού εκπροσώπου προκάλεσε* ~ *διαμαρτυριών.*

ομογάλακτος, -η, -ο Ιμτγν.Ι (για πρόσ.) αυτός που θήλασε από την ίδια μητέρα με άλλον, χωρίς απαραιτήτως να "έχουν γεννηθεί και οι δύο από αυτήν: - *αδελφός.*

ομογαμία (η) {ομογαμιών} **1.** η σύζευξη μεταξύ ομυίων ή η σύζευξη μέσα στο πλαίσιο κλειστής κοινωνίας, με αποτέλεσμα τη διατήρηση των ίδιων βασικών γενετικών χαρακτηριστικοί 2. ROT. η κατάσταση κατά την οποία τα αρσενικά και θηλυκά τμήματα τού ίδιου άνθους ωριμάζουν ταυτόχρονα και γονιμυποιούνται αμοιβαία.

[LΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. homogamyl. **ομογάστριος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που βγήκε από την ίδια κοιλιά, που γεννήθηκε από την ίδια μητέρα (με άλλον): - *αδελφός* ΙΥΝ. ομομήτριος.

[ΐiΤΥΜ. < αρχ. *ομογάστριος* < *όμο-* + *-γάστριος*< *γαστήρ, ~στρός*\. **ομογένεια** (η) Ιμτγν.] Ιομογενειών} **1.** η καταγωγή από το ίδιο γένος, η κοινή προέλευση ΣΥΝ. ομοεθνία, ομοφυλία ΑΝΤ. αλλοεθνία, αλλο- φυλία 2. (περιληπτ.) το σύνολο ομοεθνών (ειδικότ. των Κλλήνων) που έχουν εγκατασταθεί από χρόνια ή έχουν γεννηθεί σε χώρα τού εξωτερικού: *η ~ τής Αμερικής / τής Αυστραλίας / τής* Γερμανίας · 3. η σύσταση από όμοια στοιχεία ή συστατικά ΙΥΝ. ομοιογένεια ΑΝΤ. ετε- ρογένεια.

ομογενεΐακός, -ή. -ό αυτός που ανήκει ή σχετίζεται με την ομογέ- νεια: - *εφημερίδα ι ραδιοτηλεοπτικός σταθμός / ζωή.* **ομογενής,** -ής. -ές {ομογεν-ούς j -εις (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που κατάγεται από το ίδιο γένος, την ίδια φυλή (με άλλον / άλλους), που ανήκει στην ίδια εθνότητα: *μετεγγραφές ομογενών φοιτητών σε ελ- ληνικά πανεπιστήμια*)| *κάθε ε?^ληνική ομάδα δικαιούται να έχει στη σύνθεσή της και* ~ *παίκτες* ΣΥΝ. ομοεθνής, ομόφυλος αντ. αλλογενής, αλλοεθνής, αλλόφυλος, ετερογενής 2. ***ομογενής*** (ο/η) πρόσωπο ελληνικής καταγωγής, που έχει εγκατασταθεί οριστικά και μακροχρόνια ή έχει γεννηθεί σε χώρα τού εξωτερικού: οι ~ *τής Αμερικής εκφράζουν τη συμπαράστασή τους προς τους σεισμόπληκτους τής Πάτρας*

(κατ' επέκτ.) αυτός που έχει την ίδια προέλευση (με άλλον): - στοιχείο λντ. ανομοιογενής. ανομοιόμορφος, διαφορετικός 4. φυς. (μα- γνητικό ή ηλεκτρικό πεδίο) τού οποίου η ένταση έχει παντού την ίδια τιμή 5. ΦΥΙ. χημ. (μείγμα) που σε όλα τα σημεία του έχει τις ίδιες φυσικές και χημικές ιδιότητες και την ίδια σύσταση, ώστε να μην είναι δυνατόν να διακριθούν τα συστατικά του με γυμνό μάτι ή με κοινό μικροσκόπιο, π.χ. τα διαλύματα. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

| liΤΥΜ. < αρχ. *ομογενής* < *όμο-* + *-γενής*< *γένος].* **ομογενοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χο>ρ. πληθ.} **1.** η ειδική επεξεργασία. κατά την οπυία διαλύνται τα λίπη και οι θρόμβοι στο γάλα, ώστε να γίνει ομογενές (χωρίς πέτσες, κρούστα κ.λπ.) 2. (μτφ.) η διαδικασία εξάλειψης των διαφυρίόν και επιβολής ομοιομορφίας. —

ομογενοποιώ ρ. {-τίς...}.
[Ι-.ΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. homogencisalionj. **ομογλωσσία** (η) |1854| {χωρ. πληθ.Ι **1.** το να μιλούν δύο ή περισσότερα πρόσωπα την *ίδια* γλώσσα ΑΝΤ. ετερογλωσσία, αλλογλωσσία 2. σύνολο γλωσσών με κοινή καταγωγή, που εξελίχθηκαν από την ίδια αρχική γλώσσα: *η Ιταλική και η Ισπανική ανήκουν στη λατινική* **ομογλωσσος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός πυυ ομίλα την ίδια γλώσσα (με άλλον/άλλους): *οι Σέρβοι και οι Μουσουλμάνοι τής Βοσνίας είναι γιατί μιλούν Σέρβικά* ΑΝΤ. αλλόγλωσσος, ετερόγλωσσος, ξενόγλωσσος. σχολιο λ. *έθνος.* **ομόγνωμος,** -η. -υ |μτγν.Ι αυτός που έχει την ίδια γνώμη (με άλλον / άλλους) ή πυυ χαρακτηρίζεται από συμφωνία απόψεων ΙΥΝ. σύμφωνος, ομόφρων ΑΝΤ. ασύμφωνος. αντίθετος, ενάντιος. — **ομογνω**μοσύνη (η) |μτγν.|. **ομογνωμώ** ρ. αμετβ. 11750]
{ομογνωμείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) (συνήθ. στον πληθ.) είμαι τής ίδιας γνο>μης (με άλλον), συμμερίζομαι την άποψή του: οι *πατέρες τού έθνους δεν ομογνωμούν στο κρίσιμο αυτό ζήτημα* ΣΥΝ. ομοφρονο), σύμφωνο) ΑΝΤ. διαφωνώ, **ομογραφία** (η) ΜΑΘ. σημειακός μετασχηματισμός, κατά τον οπυίο κάθε ευθεία έχει *ως εικόνα της* άλλη ευθεία. - **ομογραφικός,** -ή. -ό.
| ΕΤΥ.Μ. Κλληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. homographiej. **ομόγραφος,** -η. -ο αυτός που έχει γραφεί με τρόπο όμοιο προς κάποιον άλλο: ~ *λέξη* (αυτή πυυ έχει την ίδια ορθογραφία με άλλη. αλλά διαφορετική σημασία, λ.χ. *μόσχος* «μοσχάρι» και *μόσχος* «ευωδιά, αρωματική ουσία».
[ΗΤΥΜ. < μτγν. *ομόγραφος* < *όμο-* + *-γραφος* < *γράφω.* Ο επιστ. όρ. αποτελεί αντιδάν. από γαλλ. homographe[. **ομόδειπνος,** -η. -υ αυτός που δειπνεί μαζί με κάποιον άλλο.
|γ.τυμ. < μτγν. *ομόδειπνος* < *όμο-* (βλ.λ.) + *-δειπνος* < *δείπνον*\. **ομοδικία** (η) 11833] {ομοδικιών} νομ. η περίπτωση κατά την οποία περισσότερα τού ενός πρόσωπα ασκούν αγωγή ή ενάγονται από κοινού, π.χ. σε περίπτωση αυτοκινητικού ατυχήματος, όπου υ ζημιωθείς στρέφεται κατά τού οδηγού, τού ιδιοκτήτη τού αυτοκινήτου και τής ασφαλιστικής εταιρείας: *αναγκαστική ~.* — **ομόδικος,** -η. -ο **[1**833]. **ομόδοξος,** -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που ακολουθεί το ίδιο θρησκευτικό δόγμα (με άλλον): *οι Σέρβοι και οι Έλληνες είναι ~ διότι η'ναι χριστιανοί ορθόδοξοι* (πβ. λ. *ομόθρησκος*) λνγ. αλλόδοξος, ετερόδοξος 2. (λόγ.) (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει την ίδια γνώμη με άλλον σε βασικά ζητήματα συν. ομόορων. — **ομοδοξία** (η) |αρχ.|. **ομοδοξώ** ρ. αμετβ. {ομοδοξείς.... μτχ. υμυδοσών. -ούσα, -ούν μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. (συνήθ. στον πληθ.) έχω την ίδια θρησκεία, ακολουθώ το ίδιο δόγμα (με άλλον): *ομοδοξούντες laoí* 2. (κατ' επέκτ.) έχω την ίδια γνώμη (με άλλον) σε βασικό ζήτημα ΣΥΝ. ομογνωμονώ, ομοφρονώ Λ\Τ. διαφωνώ, αντιφρονώ.
[ητυμ. < αρχ. *ομοδοξώ (-έω)* < *όμο-* + *-δοξώ* < *δόξα* «γνώμη, άποψη» (βλ.λ.)|. ^
ομοεθνής, -ής, -ές [αρχ.[{ομοεθν-υύς | -είς (Ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που ανήκει στο ίδιο έθνος, στην ίδια φυλή (με άλλον/άλλους) ΣΥΝ. ομογενής, ομόφυλος ΑΝΙ. αλλοεθνής, αλλογενής, αλλόφυλος. ■ * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **ομοεθνία** (η) [αρχ.[{ομοεθνιών} σύνολο ανθρώπων, εθνών, εθνοτήτων. γλωσσών με κοινή εθνική καταγωγή, **ομοειδής,** -ής. -ές ίομοειδ-υύς j -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που ανήκει στυ ίδιο είδος, που έχει τα ίδια ή ανάλογα χαρακτηριστικά με άλλον/άλλους: *συγκρίσεις γίνονται μόνο μεταξύ ~ πραγμάτο)ν* |[*η πρόσθεση 3 ποτήρια + 2 μπουκά?.ια δεν μπορεί να γίνει, διότι τα αντικείμενα δεν είναι ~* ΣΥΝ. παρόμοιος, υμυιόμορφος ΑΝΤ. ετεροειδής. — **ομοειδώς** επίρρ. |μτγν.|. ■+* *ΣΧΟΜΟ λ.-ης.-ης,-ες.*
| ΕΤΥΜ. < αρχ. *όμοειδής*< *όμο-* + *-ειδής* < *είδος].* **ομοεπίπεδος,** -η. -ο αυτός που βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με κάποιον άλλο.
ομόζυγος, -η. -ο Ιαρχ.] (λόγ.) **1.** (για υποζύγια) αυτός που βρίσκεται υπό τον ίδιο ζυγό (με άλλον) 2. ΒΙΟΛ. ***ομόζυγος*** (ο) {ομοζύγ-ου | -ων} υ ομοζυγώτης (βλ.λ.). — **ομοζυγία** (η) [μτγν.]. **ομθζυγώτης** (ο) {ομυζυγωτών} ΒΙΟΛ. οργανισμός ή κύτταρο, που φέρει ίδια γονίδια σε μία ή περισσότερες θέσεις σε ζεύγος χρωμοσωμάτων.
[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. homo/ygotcj. **ομόηχος,** -η. -ο Ιμτγν.) ΓΛΩΣΣ. (λέξη) που ταυτίζεται με άλλη ηχητικά. όχι όμως στην ορθογραφία και τη σημασία, π.χ. οι λέξεις τα *λίπη. λείπει* και *λύπη* (προφέρονται τυ ίδιο). — **ομοηχία** (η) [1812]. (Βλ. πίνακα **ομόηχων λέξεων** στη σελ. J 254). **ομόθεμος,** -η. -υ αυτός που έχει ίδιο θέμα. περιεχόμενο με κάποιον άλλον: ό'υυ ~ *βιβλία / θεατρικά έργα.*
(ΠΤΥΜ. < *ομο-* (βλ.λ.) + *-θεμος* < *θέμα*\. **ομόθρησκος,** -η. -υ [μτγν.Ι αυτός που έχει την ίδια θρησκεία (με άλλον/άλλους): *οι Άραβες και οι Τούρκοι είναι ~ || οι ορθόδοξοι και οι καθολικοί είναι αλλά όχι ομόδοξοι* ΑΝΤ. αλλόθρησκος, αλλόπιστος, **ομοθυμαδόν** επίρρ. (λόγ.) με το ίδιο φρόνημα, με ομοφροσύνη και ομοψυχία: *αποδέχθηκαν την κατάργηση τού μέτρου - και με μεγάλη ανακούφιση* ΣΥΝ. ομόθυμα. ομοψύχο)ς. ομοφρόνο)ς.
ΙΗΤΥΜ. < αρχ. *ομοθυμαδόν* < *όμοθυμώ (-έο))* «ομυνυώ. ομοφρονώ» < *όμο-* + *-θυμώ* < *θυμός* (όχι < επίθ. *ομόθυμος,* που είναι μτγν.)]. **ομόθυμος,** -η, -ο [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που γίνεται με κοινή διάθεση, που υπάρχει ή συντελείται με τη θέληση και τη γνώμη όλων: *η πρότασή* του *έτυχε ~ επιδοκιμασίας]] - συμπαράσταση/ συμμετοχή* ΣΥΝ. ομόψυχος, ομόφωνος. — **ομόθυμα / ομοθύμως** επίρρ., **ομοθυμία** (η), **όμοιο** επιρρ.· με όμοιο τρόπο· φρ. (εμφατ.) ***δεν είμοοτε ίσο κι όμοια*** εγώ είμαι σαφώς καλύτερος, ανώτερος: *φυσικό είναι να έχω καλύτερη μεταχείριση · ~!* (πβ. λ. *ομοίως).*

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *όμοια,* **πληθ. ουδ. τού επιθ.** *όμοιος* **(βλ.λ.). Η επιρρ. χρήση ήδη αρχ.]. ομοιάζω ρ.** -* **μοιάζω**
ομοιόβσθμος, -η, -ο [J833J (σε ιεραρχία) αυτός που έχει τον ίδιο βαθμό με κάποιον άλλον, ομοϊδεάτης (ο) [1893[{ομοϊδεατών}, ομοϊδεάτισσα (η) {δύσχρ. ομοϊδεατισσών} πρόσωπο που έχει τις ίδιες πολιτικές, κοινωνικές κ.λπ. ιδέες (με άλλον) ΣΥΝ. **ομόφρων** ΑΝΤ. **αντίθετος.**
[L-ΤΥΜ. < *ομο-* + *-ιδεάτης* < *ιδέα].* **ομοίο- κ. ομοιό- α συνθετικό που δηλο>νει ότι κάτι είναι όμοιο ή υπάρχει, γίνεται, τίθεται κ.λπ. με τρόπο όμοιο προς κάτι άλλο:** *ομοιογενής, ομοιο-κατάληκτος. ομοιο-τέλευτος. ομοιό-τροπος.*
|ΠΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Γϊλληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *όμοιος* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους, λ.χ. γαλλ. **homcoihcrmie]. ομοιογενής,** -ής, -ές {υμοιογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που απο- τελείται από όμοια στοιχεία, από μέλη που δεν διαφέρουν μεταξύ τους, ώστε να έχει ενιαίο χαρακτήρα: *η εκλογική βάση των μεγάλων κομμάτων δεν είναι αφού αποτελείται από ανθρώπους διαφόρων κοινοτικών στρωμάτων || ~ ύφος ενός έργου* συν. ομοιόμορφος αντ. ανυμοιογενής, ανομοιόμορφος, ετερογενής 2. (σπάν.) αυτός πυυ έχει όμοια προέλευση (με άλλον). — **ομοιογενώς** επίρρ. Ιμτγν.]. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* _
[ΕΙ ΥΜ. **< αρχ.** *ομοιογενής* < *όμοιο-* + *-γενής* < *γένος* **(βλ.λ.)|. ομοιογένεια (η) {χωρ. πληθ.} 1. η ύπαρξη ενιαίας μορφής, σύστασης. χαρακτήρα κ.λπ. σε ένα σύνολο ή σύνθεση:** *π/.ηθυσμιακή / κοι- νωνική ι γλωσσική ~ || ~ ύφος || η ~ των παικτών μιας ομάδας* 2. ΒΙΟΛ. **ταξινομική βαθμίδα των ζωικών οργανισμών, ενδιάμεση τής οικογένειας και τού γένους.**
[ΠΤΥΜ. **μτγν. <** *ομοιογενής.* **Ο βιολ. όρ. αποδίδει το λατ. iribus (στη νέα σημ.)]** ·
ομοιόθερμος, -η, -ο Ιμεσν.] ΒΙΟΛ. **(για οργανισμό) αυτός που είναι ικανός να διατηρεί τη θερμοκρασία τού σώματός του σταθερή, μέσα σε ορισμένα πλαίσια, ανεξάρτητα από τις μεταβολές τής θερμοκρασίας τού περιβάλλοντος (π.χ. τα θηλαστικά και τα πτηνά)** ΣΥΝ. **(καταχρ.) θερμόαιμος** ΑΝΤ. **ποικιλόθερμος. — ομοιοθερμία (η).**
|εϋμ. **Κλληνυγενής ξέν. όρ..** < **γαλλ.** homcotherme], **ομοιοκοτάληκτος, -η. -ο [μτγν.| (για λέξη ή στίχο) αυτός που έχει όμοια κατάληξη με άλλον, που παρουσιάζει ομοιοκαταληξία:** ~ *στίχος* ΣΥΝ. **ομοιοτέλευτος** ΑΝΤ. **ανομοιοκατάληκτος, ομοιοκατοληξίο (η) Ιμεσν.] {ομοιοκαταληξιών} 1. η ομοιότητα στην κατάληξη 2.** μηίρ. **η επανάληψη τής ίδιας κατάληξης στις τονιζόμενες και γενικότ. στις συλλαβές των τελευταίων λέξεων δύο ή περισσότερων στίχων έμμετρου κειμένου έτσι. ώστε να δημιουργείται ηχητική ανταπόκριση:** *το ποίημα έχει / παρουσιάζει ~ \ \ οξύτονη / παροξύτονη / προπαροξύτονη [1] ζευγαρωτή* **(ανάμεσα στους στίχους α και β, γ και δ) /** *πλεκτή* **(ανάμεσα στους στίχους α και γ. β και δ) /** *σταυρωτή* **(ανάμεσα στους στίχους α και δ, β και γ) ~** ΣΥΝ. **ρίμα. — ομοι-οκαταληκτώ ρ. [μτγν.[{-είς...}. ομοιομερής, -ής. -ές Ιαρχ.| {ομοιομερ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός τυύ οποίου τα μέρη είναι όμοια μεταξύ τυυς ή όμοια προς το σύνολο. στο οποίο ανήκουν: ~** *σύνολο.* **— ομοιομερώς επίρρ.. ομοιομέρεια (η) [μτγν.|.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *-ης. -ης, -ες.*
ομοιομορφία (η) 11812] {ομοιομορφιών) 1. η ομοιότητα στη μορφή μεταξύ στοιχείων, μελών τυύ ίδιου συνόλου: *η στολή συμβά/Λει στην || ανιαρή / απόλυτη* ~ ΑΝΤ. **ανομοιομορφία, ετερομορφία 2.** ΒΙΟΛ. **(α) η ταυτότητα στη μορφή, τη δομή και στο μέγεθος ανάμεσα σε δύο οντότητες τού έμβιου κόσμου, λ.χ. ανάμεσα στην προνύμφη και στο ενήλικο άτομο των αμετάβολων εντόμων (β) το φαινόμενο κατά το οποίο άτομα που ανήκουν στο ίδιο ζωικό είδος εμφανίζονται υπό μία και μόνο μορφή.**
ομοιομορφισμός (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** (γενικότ.) η τάση για ομοιομορφία 2. χΐιΜ. ο ισομορφισμός (βλ.λ.) 3. ΓΕΩΛ. η θεωρία σύμφωνα με την οπυία οι φυσικές, χημικές, βαρυτικές και γεωλογικές διεργασίες είναι ανεξάρτητες από τον χρόνο, δηλ. άρχισαν κατά το παρελθόν και συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα και στη σύγχρονη εποχή και θα συνεχίσουν και στο μέλλον.
[ΕΤΥΜ. **Κλληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. homeomorphisme|. ομοιόμορφος, -η. -ο Ιμτγν.] 1. αυτός που έχει την ίδια μορφή, ο όμοιος κατά τη μορφή:** *η κόμμωση των στρατιωτών πρέπει να είναι* ~ ΑΝΤ. **ανομοιόμορφος, ανόμυιος 2. αυτός που αποτελείται από μέλη που δεν διαφέρουν μεταξύ τους. ιόστε να αποκτά ενιαίο χαρακτήρα:** ~ *σώμα* ■ *σύνολο* **/** *μάζα* 3. ΦΥΣ **(κρύσταλλο) που παρουσιάζει ομοιότητες με άλλο όσον αφορά στο κρυσταλλικό πλέγμα και στη μορφή, είναι όμο)ς διαφορετικό κατά τη φύση. - ομοιόμορφα /** ομοιομόρ- **φως 11840i επίρρ.**
ομοιοποθής, -ής, -ές {υμυιυπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που πάσχει ή έπαθε τα ίδια (με άλλον/άλλους): *Κι εσάς σας λήστεψαν; Ηίμαστε ?.οιπόν ~!* **— ομοιοπαθώς επίρρ., ομοιοπάθεια (η) [αρχ.].** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *-ης, -ης. -ες.*
[εϋμ. < **αρχ.** *ομοιοπαθής* < *όμοιο-* -f *-παθής* < **θ.** *παθ-* **τού ρ.** *πάσχω* **(πβ. αόρ. β'** *ε-παθ-ον)*\. **ομοιοπαθητικός, -ή, -ό [183I | 1. αυτός που σχετίζεται με την ομοιοπαθητική:** ~ *ουσίες / γιατρός 2. ομοιοποθηηκή* **(η) θεραπευτική πρακτική. κατά την οπυία οι παθολογικές καταστάσεις αντιμετωπίζονται με τη σταδιακή χορήγηση στον ασθενή ουσιών, που σε υγιή άτομα Οα προκαλούσαν συμπτώματα όμοια με εκείνα τής αντίστοιχης ασθένειας** 3. *ομοιοποθητικός* **(ο/η) γιατρός που έχει ειδικευθεί στην ομοιοπαθητική. — ομοιοπαθητικ-σ/-ώς i 1889J επίρρ.**
|ΕΤΥΜ. **Ρ.λληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. homeopathique].**

ΟΜΟΗΧΑ

Ομόηχα (ή **ομόηχες)** είναι οι λέξεις που προφέρονται το ίδιο. ενώ διαφέρουν στην ορθογραφία, την ετυμολογία και τη σημασία τους.

Τα **ομόηχα** προκαλούν συχνά δυσκο/νίες στη χρήση τους (οι ομιλητές συγχέουν τις λέξεις ορθογραφικά). Γα κυριότερα ομόηχα τής σύγχρονης Κλληνικής είναι:

ακόλλητος *« κολλώ)*	**– ακώλυτος** («ανεμπόδιστος». < *κωλύω)*	
άλλος («διαφορετικός»)	**– άλλως** («αλλιώτικα, διαφορετικά»)	-- **άλως** (η) («φωτοστέφανο»)
άρματα («στρατιωτικά οχήματα»)	**– άρματα** («όπλα»)	
άφιλος (< *φίλος)*	**– άφυλλος** (< *φύλλο)*	**- άφυλος** (< *φύλο)*
γάλος (ο) («γαλοπούλα»)	**– Γάλλος** (< *Γαλ/Λα)*	
γλείφω (πβ. *γλειφιτζούρι)*	**– γλύφω** (πβ. *γλύπτης)*	
δανεικός (πβ. *δανείζω)*	**– δανικός** (< *Λανία)*	
δείγμα (πβ. *δείχνω)*	**-δήγμα** («δάγκωμα»)	
διάλειμμα («διακοπή»)	**-διάλυμα** (< *διαλύω)*	
δίκωπος (< *κ(όπη)*	**– δίκοπος** « *κόπτω)*	
δίνει *(δίνω)*	**– δίνη** («στρόβιλος»)	
έγγειος («σχετικός με τη γη»)	**– έγκυος** *γυναίκα)*	
εγχείρηση («χειρούργηση»)	- **εγχείριση** (< *εγχειρίζω)*	
έκκληση *(~ σε βοήθεια)*	**– έκλυση** *(~ ηθών)*	
εναίσιμος *επί διδακτορία διατριβή)*	**– αινέσιμος** « *αίνο))*	**– ενέσίμος** *(~ φάρμακο)*
εξάρτηση (< *εξαρτώμαι)*	**– εξάρτιση** *(~ πλοίου)*	**- εξάρτυση** (~ *στρατιώτη)*
ετοιμολογία (πβ. *ετοιμόλογος)*	**– ετυμολογία** («προέλευση των λέξεων»)	
ευφορία («γονιμότητα»)	**– εφορια** (πβ. *φόρος)*	
ήρα (η) *(~ τού σταριού)*	**- Ήρα** (αρχαιοελληνική θεά)	
ήτοι («δηλαδή»)	**- Οίτη** (βουνό)	
ήττα *(~ στη μάχη)*	**- ήτα** (το) (γράμμα)	
θαλάμη (~ *όπλου)*	**-'θαλάμι** («φωλιά χταποδιών»)	
θύρα («πόρτα»)	**– Θήρα** (νησί)	**– Θήρα** («κυνήγι»)
ίλη *(~ ιππικού)*	**– ύλη** («ουσία»)	
ιός *(~ τής γρίπης)*	**--- υιός** («γυιος»)	
ιωνικός («σχετικός με τους Ίωνες»)	**– ιονικός** (πβ. *Ιόνιοι νήσοι)*	
καινός («καινούργιος», *Καινή Διαθήκη)*	**- κενός** («άδειος»)	
κάλλος («ομορφιά»)	**– κάλος** *(ο ~ στο δάχτυλο)*	
κάππα (το) («γράμμα»)	**– κάπα** (η) («πανωφόρι»)	
κήτος *(θαλάσσιο ~)*	**– κύτος** («αμπάρι»)	
κίρρωση (~ *τού ήπατος)*	– **κύρωση** («επικύρωση»)	
κλείνω *(- την πόρτα)*	**- κλίνω** *(~ ένα ρήμα)*	
κλήμα («αμπέλι»)	**-κλίμα** («καιρικές συνθήκες»)	
κλήση *(τηλεφωνική ~)*	**– κλίση** *(~ ονομάτων)*	
κόλλημα (< *κολλώ)*	**– κώλυμα** (< *κωλύω)*	
κόμη («μαλλιά»)	**-κώμη** («κωμόπολη»)	**– κόμμι** («κολλώδης ουσία των δέντρων»)
κόμμα *(πολιτικό ~)*	**– κώμα** («λήθαργος»)	**– κόμμα** (σημείο στίξης)
Κρητικός (< *Κρήτη)*	**– κριτικός** (< *κρίνω)*	
λεπτά (ώρας)	– **λεπτά** (νομίσματος)	– **λεπτά** («χρήματα»)
λήμμα *(~ λεξικού)*	– **λύμα** («απόβλητο»)	– **λίμα** (πβ. *λιμάρω)*
λιμός («πείνα»)	– **λοιμός** («πανώλης»)	
λίρα (νόμισμα)	**- λύρα** (μουσικό όργανο)	
λιτός («απλός, απέριττος»)	**– λυτός**(πβ. *λύνω)*	
μέλλει («πρόκειται»)	**– μέλει** («ενδιαφέρει»)	– **μέλι** (το) *(γλυκό σαν ~)*
Μήλος (η) (νησί)	**– μύλος** (ο) *(ο ~ αλέθει)*	
μήτρα *(η ~ τής γυναίκας)*	– **μίτρα** *(η δεσποτική ~)*	
μοιχός («άπιστος σύζυγος»)	**– μυχός** *(- κόλπου)*	
ξηρός («ξερός»)	**– ξυρός** («ξυράφι», *επί ξυρού ακμής)*	
όμως («ωστόσο»)	- **ώμος** (ο) (πβ. *ωμοπλάτη)*	
οράριο («άμφιο διακόνου»)	**– ωράριο** (πβ. *ώρα, πλήρες ~*)	
όρος (τ<>) («βουνό»)	**– όρος** (ο) *(επιστημονικός -)*	
ότι (ειδικό, «πως»)	– **ό,τι** (αοριστολογικό, «οτιδήποτε»)	
πάλη (πβ. *παλεύω)*	**–πάλι** («ξανά»)	
παραμάννα («τροφός»)	**– παραμάνα** («καρφίτσα»)	
πείνα (πβ. *πεινώ)*	**– πίνα** (όστρακο)	
πολυέλαιος («πολύφωτο»)	**– πολυέλεος** *(~ θεός)*	
ρήμα (μέρος τού λόγου)	**– ρίμα** («ομοιοκαταληξία»)	
ρήση («απόφθεγμα»)	**– ρύση** *(έμμηνη ~)*	
σατιρικός (< *σάτιρα)*	- **- σατυρικός** (< *Σάτυρος)*	
σκίνος (θάμνος)	– **σκοίνος** (« βούρλο»)	
σορός (η) *(η ~ τού νεκρού)*	**– σωρός** (ο) *(ο ~ ξύλων)*	
σπυρωτός *(ρύζι ~)*	– **σπειρωτός** (< *σπείρα)*	
στείρα (η) *(~ γυναίκα)*	- **Στύρα** (τα) *(~ Ευβοίας)*	
σύγκληση (< *συγκαλώ)*	**- - σύγκλιση** (< *συγκλίνω)*	– **σύγκλειση** *(~ δοντιών)*
σύγχιση (< *συγχίζω)*	– **σύγχυση** (< *συγχέω)*	
στίχος *(~ ποιήματος)*	– **στοίχος** («σειρά»)	
Σύρος (0) («από τη Συρία»)	**– Σύρος** (η) (νησί)	
τείχος *(~ φρουρίου)*	– **τοίχος** *σπιτιού)*	
τόνος (λ.χ. η οξεία, η περισπωμένη)	– **τόννος** (ψάρι)	– **τόνος** («1.000 κιλά»)
τύχη (η) *(καλή ~)*	– **τείχη** (τα) *(τα ~ τού κάστρου)*	– **τοίχοι** (οι) *(οι - τού σπιτιού)*
φύλλο *(- δέντρου)*	– **φύλο** («φυλή»)	
χήρος (πβ. *χήρα)*	– **χοίρος** («γουρούνι»)	
χρηστός («έντιμος», - *πολίτης*)	– **Χριστός** (< *χρίω.* «ο Ιησούς»)	
χορικός (πβ. *χορός)*	– **χωρικός** (πβ. *χωριό)*	
ψηλός *(- βουνά)*	• **ψιλός** *(- φωνή)*	

ομοιοπολικός, -ή, -ό ΧΗΜ. (για δεσμό) αυτός που σχηματίζεται με την αμοιβαία συνεισφορά ηλεκτρονίων από δύο άτομα και τη δημιουργία κοινού ζεύγους ηλεκτρονίων Α\Τ. ετεροπολικός.
Ιηϋμ. Ελληνογενής σέν. όρ., < αγγλ. homo(c)opolar < homoeo- (< αρχ. *ομοιος)* + polar (< νεολατ. polar is < λατ. polus < αρχ. *πόλος)*\. **ομοιόπτωτος,** -η, -ο [μτγν.Ι γλωσσ. (όρος τής πρότασης) που τίθεται στην ίδια πτώση (με άλλον): *το επίθετο είναι ~ προσδιορισμός* (έχει την ίδια πτώση με το προσδιοριζόμενο όνομα) ΑΝΤ. ετερόπτωτος. **– ομοιόπτωτα / ομοιοττώτως** Ιμτγν.ί επίρρ. **όμοιος,** -α, -ο **1.** αυτός που έχει τα ίδια ή περίπου τα ίδια χαρακτηριστικά γνωρίσματα (λ.χ. σχήμα, διαστάσεις, μορφή. υφή. ποιότητα, χαρακτήρα κ.λπ.) με άλλον, που δεν διαφέρει καθόλου ή διαφέρει ελά

χιστα από άλλον: *τα δίδυμα αδέλφια είναι συνήθως - μεταξύ τους* **||** *η περίπτωση σου είναι - με τη δικιά μου· κι εγώ είμαι άνεργος με οικογένεια* ΣΥ.Ν. ίδιος, παρόμοιος, παρεμφερής ΛΝΤ. ανόμοιος, διαφορετικός 2. (κατ'επέκτ.) ίσος ως προς την ισχύ ή/και την αξία. αυτός που αποτιμάται το ίδιο: *τον'δέχθηκα σαν όμοιος προς όμοιο* **||** *στο ψέμα δεν υπάρχει όμοιος του* ΣΥΝ. ισάξιος, ισοδύναμος ΛΝΤ. κατώτερος, διαφορετικός· ΦΡ. (α) ***ανταποδίδω τα όμοια*** εκδικούμαι βλάπτοντας στον ίδιο βαθμό ή/και με τον ίδιο τρόπο (β) (λόγ.-παροιμ.) ***όμοιος ο- μοίω αεί πελάζει*** βλ λ. *πελάζω* (γ) ***όμοιος το ν όμοιο κι η κοπριά τα λάχανα / όμοιος στον όμοιο κι η κοπριά στα λάχανα*** βλ. λ. *λάχανο* **3.** ΓΕΩΜ. (σχήμα) που έχει τις πλευράς του ανάλογες και τις γωνίες του ίσες (με άλλο): ~ *τρίγωνα.*
[ετυμ. < αρχ. *όμοιος* < *όμο-* (< *όμός*, βλ. κ. *όμού)* + -io$J.

όμοιος - ίδιος - ο αυτός. Η έννοια τής ομοιότητας μεταξύ προσώπων και πραγμάτων δηλώνεται κυρ. με το επίθ. **όμοιος,** που ανπ- τίθεται στο **διαφορετικός.** Η δήλο)ση τής ομοιότητας τονίζεται με τα επίθ. **πανόμοιος, απαράλλακτος, φτυστός,** μειώνεται δε με τα επίθ, **παρόμοιος, παραπλήσιος** και **παρεμφερής.** Εφόσον η ομοιότητα. είναι πλήρης και οδηγεί σε ταυτότητα, χρησιμοποιείται το αντωνυμικό επίθ. **αυτός** *(ο αυτός άνθρωπος - Τα αυτά εγκλήματα διέπραξαν και άλλοι Την αυτή μέθοδο χρησιμοποίησε και ο διάδοχός του).* Τέλος, το αντωνυμικό επίθ. **ίδιος** δηλώνει είτε ομοιότητα *(Είναι ίδιος ο αδε/.φός του)* είτε ταυτότητα *(Ο ίδιος άνθρωπος προξένησε και πάλι προβλήματα με τη στάση του).* Στην πρώτη χρήση του το **ίδιος** τονίζεται με το επίθ. **ολόιδιος.**

ομοιόσταση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.) **1.** ΒΙΟΛ. η διαδικασία αυτορρυθμίσεως, με την οποία κάθε οργανισμός τείνει να διατηρήσει σταθερές ορισμένες βιολογικές παραμέτρους του (λ.χ. τη θερμοκρασία. τη σύνθεση τού αίματος κ.λπ.), προκειμένου να αντισταθμίσει τις μεταβολές τού περιβάλλοντος 2. ΟΙΚΟΛ. το χαρακτηριστικό οικοσυστήματος να ανθίσταται στις αιφνίδιες μεταβολές, διατηρώντας την ισορροπία του **3.** ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. η ισοστάθμιση μεταξύ κοινωνικών φαινομένων που σχετίζονται μεταξύ τους **4.** ΤΥΧΟΛ. η έμφυτη τάση προς τη διαμόρφωση συμπεριφοράς, που συμβάλλει στη διατήρηση τής ψυχολογικής σταθερότητας. Κπίσης **ομοιοστασία.**
ILTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. liomoeostasis]. **ομοιόσχημος,** -η, -ο [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που έχει το ίδιο σχήμα (με άλλον): ~ *αντικείμενο* ιον. όμοιος, **ομοιοτέλευτος,** -η, -ο 1. ομοιοκατάληκτος (βλ.λ.): - *στίχοι / προτάσεις* λν γ. ανομοιοκατάληκτος **2.** φιλολ. ***ομοιοτέλευτο(ν)*** (το) σχήμα λόγου, κατά το οποίο δύο ή τρεις διαδοχικές φράσεις, προτάσεις ή περίοδοι πεζού κειμένου τελειώνουν με τις ίδιες ή με ομόηχες λέξεις. Ιετυμ. < αρχ. *όμοιοτέλευτος* < *όμοιο-* + *-τέ/^ευτος* < *τελευτή*|. **ομοιότητα** (η) |αρχ.| {ομοιοτήτων} **1.** η ύπαρξη κοινών χαρακτηριστικών μεταξύ δύο ή περισσοτέρων (προσώπων, πραγμάτων): *παρ όλη τους την μπορο) να τους ξεχωρίσω* **||** *η - μεταξύ των δύο κτηρίων* **]]** *εξωτερική / εσωτερική / ψυχική* - αντ. ανυμυιότητα **2.** (συνεκδ.) οποι- οδήποτε στοιχείο, χαρακτηριστικό υπάρχει από κοινού: *ανάμεσα στα δύο συστήματα υπάρχουν πολλές* - αντ. διαφορά **3.** γεωμ. (α) μελέτη των όμοιων σχημάτο>ν (β) γεωμετρικός μετασχηματισμός (απεικόνιση) όπου σε ένα σχήμα αντιστοιχεί ένα όμοιο μέσω ενός κέντρου, μιας γωνίας και ενός θετικού αριθμού, **ομοιοτροπία** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ.} **1.** το να επιτελείται κάτι ομοίως με άλλο 2. ορυκτ. η ιδιότητα των άμορφων σωμάτων και μερικών κρυσταλλικών υλικών να παρουσιάζουν ομοιότητα, ως προς την εσωτερική τυυς κατασκευή ΣΥΝ. ισοτροπία. **ομοιότροπος,** -η, -υ Ιαρχ.] (λόγ.) **1.** (σπάν.) αυτός που συντελείται. που επιτελείται με όμοιο τρόπο προς άλλον 2. φυς.-χημ. αυτός που παρουσιάζει φυσική ή χημική συγγένεια (με άλλον): ~ *διάλυμα.* – **ομοιότροπα / ομοιοτρόπως** [αρχ.Ι επίρρ. **ομοιότυπος,** -η. -ο [μτγν.) 1. (α) αυτός που είναι παρόμοιου τύπου (με άλλον/άλλους), που έχει την ίδια ή περίπου την ίδια μορφή: - *αντικείμενο / έργο* (β) αυτός που γίνεται ή δημιουργείται κατά τον ίδιο τύπο. που αποτελεί ακριβές αντίγραφο τύ αρχικού: ~ *πίνακας / γλυπτό* ιον. πανομοιότυπος αντ. πρωτότυπος 2. ***ομοιότυπο*** (το) *[-ότου* Ι -ύπων} αντίγραφο κειμένου, που έχει τυπωθεί, χαραχθεί ή λι- θογραφηθεί κ.λπ. όμοια με το αρχικό συν. αντίτυπο αντ. πρωτότυπο.

ομοιότυπα / ομοιοτύπως επίρρ. [1867 [, **ομοιοτυπία** (η), **ομοιόχρονος,** -η, -ο Ιμτγν.) **1.** (σπάν.) αυτός που διαρκεί το ίδιο. που έχει ίση διάρκεια (με άλλον/άλλους) ΣΥΝ. ισόχρονος ΑΝΙ. ανισόχρο- νος 2. ΜΙΙΤ. (στην προσωδία) αυτός πυυ προφέρεται τυ ίδιο, πυυ έχει ίσο χρόνο προφοράς με άλλον: *τα «η» και «ω» τής Αρχαίας Ε?δηνι- κής ήταν* ~ (ήταν και τα δύο μακρά). **ομοιοχρωμία** (η) ΒΙΟΛ. το φαινόμενο κατά το οποίο το χρώμα ορισμένοι ζώων εναρμονίζεται μόνιμα (π.χ. το λιοντάρι) ή παροδικά (π.χ. χαμαιλέοντας) με τους βασικούς χρωματισμούς τού εξωτερικού περιβάλλοντος, ώστε τα ζώα αυτά να καθίστανται δυσδιάκριτα και να προστατεύονται από τους εχθρούς τους ή να θηρεύουν αποτελεσματικά: *παθητική / ενεργητική* **- ομοιόχρωμος,** -η, -ο 11889J. **ομοίωμα** (το) |αρχ.] [ομοιώμ-ατυς | -ατα. -άτων} οτιδήποτε κατασκευάζεται σύμφωνα με συγκεκριμένο πρότυπο και με στόχο να παρουσιάζει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομοιότητα με αυτό: ~ *ζώου / θεότητας* **|[** *μουσείο κέρινοιν* ~ ΣΥΝ. είδωλο.

ομοίωμα: συνώνυμα. Ομοίωμα είναι κάτι φτειαγμένο έτσι ώστε να μοιάζει πιστά σε κάποιον ή κάτι που χρησιμοποιείται ως **πρότυπο:** *Η αίθουσα ήταν γεμάτη από κέρινα ομοιώματα γνωστών πολιτικών.* Σε περίπτωση απόλυτης ομοιότητας γίνεται λόγος για **πα**

νομοιότυπο. Ό,τι πλάσσεται καθ'ομοίωσιν άλλου συλλαμβάνεται και ως μια μορφή απεικόνισής του. εξού και τα **είδωλο** και **εικόνα.** Αντίθετα προς το **είδωλο,** που θεωρήθηκε ψευδής απεικόνιση τού θεού και εσφαλμένη λατρευτική σύλληψη και κατάντησε κα- κόσημη λέξη (πβ. **ειδωλολάτρης),** η **εικόνα** εξαγιάστηκε στη λατρευτική εκκλησιαστική παράδοση τής χριστιανικής θρησκείας και λειτούργησε ως εύσημη λέξη. Από κοντά και η λ. **ίνδαλμα,** που δήλωσε την ιδεατή και ιδεώδη ή εξιδανικευμένη εικόνα την οποία πλάσσει κανείς στο μυαλό του για κάποιον ή κάτι. Ομοιώματα που χρησιμεύουν ως πρότυπα για την κατασκευή εικαστικών, γλυπτικών ή απλών καθημερινών έργων, είναι το **πρόπλασμα** (για έργα πλαστικής), το **εκμαγείο** και η **μήτρα** (για αρνητικά αποτυπώματα μορφής και σχημάτων). καθο>ς και η **μακέτα** (ομοίωμα κυρίως αρ- χιτεκτονήματος) και (για υποδήματα) το **καλαπόδι** (αρχ. **καλόπους**

κάλον «ξύλο» + *πους* «πόδι»). Η καθημερινή λέξη που δηλώνει γενικά τα παραπάνω είναι το **καλούδι.** Για πλαστικά ομοιο')ματα στη μεν τέχνη χρησιμοποιείται το **άγαλμα,** στη δε εφαρμοσμένη τέχνη η **πλαγγόνα** και η **κούκλα** (κυρίως για την παρουσίαση ειδών ενδυμασίας).

ομοιωματικός, -ή. -ό [μτγν.) **1.** αυτός πυυ δηλώνει ή εκφράζει ομοιότητα προς (κάποιον/κάτι): - *σύνδεσμος* (π.χ. όπως) / *αντωνυμία* (π.χ. τέτοιος) 2. **γλωσσ.** ***ομοιωματικά*** (τα) σημεία γραφής (») που τίθενται κάτο) από λέξη. φράση ή αριθμό και δηλώνουν ότι επαναλαμβάνεται η παραπάνω λέξη, φράση ή αριθμός, **ομοιωνω** ρ. ► εξομοιώνο)

ομοίως επίρρ. [αρχ.] (λόγ.) **1.** με όμοιο ή ανάλογο τρόπο: *όταν οι πλευρές ενός τριγώνου είναι άνισες, τότε και οι γωνίες του είναι* ~ *άνισες* (απέναντι από τη μεγαλύτερη πλευρά βρίσκεται η μεγαλύτερη γωνία και αντίστροφα) **2.** επίσης: - *Λυπάμαι πολύ! - Κι εγώ* ~/ςυν. παρομοίως. ** σχολιο λ. *επίρρημα.* **ομοίωση** (η) Ιαρχ] η εξομοίωση· φρ. ***κατ' εικόνα και (καθ') ομοίωσιν*** *{κατ' εικόνα καί καθ' ομοίωσιν.* Π.Δ. *Γένεσις* Ι. 26) (ὶ) για να δηλωθεί ότι ο άνθρωπος πλάστηκε από τον Θεό κατ' εικόνα Του, έχοντας λογικό και ελεύθερη βούληση, και καθ' ομοίο)σιν, δηλαδή τείνει να μοιάσει στον δημιουργό Του και να ενωθεί με αυτόν (θέωση) (ii) για πολύ μεγάλη ομοιότητα: *ο γυιος τους είναι ~ τού πατέρα του!* **ομοκεντρικός,** -ή, -ό [I892[οιπ. ***ομοκεντρική / ισογενής φωτεινή δέσμη*** φωτεινή δέσμη τής οποίας όλες οι ακτίνες διέρχονται από το ίδιο σημείο. - **ομοκεντρικ-ά / -ώς** επίρρ.. **ομοκεντρικότητα** (η). [ϋΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. homocentrique[. **ομόκεντρος,** -η. -ο Ιμτγν.) **1.** ΓΕΩΜ. αυτός που εχει το ίδιο κέντρο (με άλλον): - *κύκ?,οι* συν. ομοκεντρικός **2.** ***ομόκεντρο*** (το) το κοινό κέντρο δύο ή περισσοτέρων κύκλων ή σφαιροόν. **– ομοκεντρία** (η), **ομολογητής** (ο) Ιμτγν.[, **ομολογήτρια** (η) {ομυλογητριών} εκκλης. χριστιανός που ομολόγησε με παρρησία την πίστη του στον Χριστό και υπέστη εξαιτίας αυτού διώξεις και βασανιστήρια, χωρίς να βρει μαρτυρικό θάνατο. - **ομολογητικός,**-ή,-ό [μτγν.Ι. **ομολογία** (η) {ομολογιών} **1.** η προφορική ή γραπτή παραδοχή λόγων ή πράξεων, που θεωρούνται συνήθ. αξιοκατάκριτες, η επιβεβαίωση από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο όσων του αποδίδονται: *έμμεση / σαφής / γενναία / κυνική* ~ {(*τα λόγια του αποτελούν - ήττας* συν. παραδοχή. αναγνώριση· φρ. ***κατά γενική / κοινή ομολογία*** όπως παραδέχονται όλοι, χωρίς αμφιβολία: ~ *είναι ο καλύτερος χορευτής* συν. αναμφισβήτητα 2. νόμ. η παραδοχή από τον διάδικο είτε στο δικαστήριο (δικαστική ομολογία) είτε εκτός δικαστηρίου (εξώδικη ομολογία) τής συνδρομής ενός πραγματικού περιστατικού, τού οποίου το βάρος τής απόδειξης, σύμφωνα με τους δικονομικούς κανόνες, έχει ο αντίδικός του: - *ενοχής* |[*αποσπώ* ~3. «ρηςκ. ***ομολογία (πίστεως)*** (α) η επίσημη και δημόσια διακήρυξη τής παραδοχής θρησκευτικού δόγματος (β) διακήρυξη τής χριστιανικής πίστης, η οποία γίνεται από τους επισκόπους αμέσως πριν από τη χειροτονία τους και από το σύνολο το)ν πιστών κατά τη Θεία Λειτουργία με την απαγγελία τού Συμβόλου τής Πίστεως (γ) (συνεκδ.) κάθε χριστιανικό δόγμα: *διάλογος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας με τις άλλες χριστιανικές* ~ (Ρωμαιοκαθολική. πρυτεσταντικές) · **4.** οικον. ανώνυμος τίτλος δανείου που εκδίδεται από αυτόν που το συνάπτει (συνήθ. από το κράτος ή από εταιρεία) και παραδίδεται στον δανειστή ως απόδειξη τής υποχρέωσης τού οφειλέτη, αντιπροσο)πεύει δε ποσοστό τού δανείου και η τιμή του διαμορφώνεται στο χρηματιστήριο: ~ *Δημοσίου* συν. ομόλογο

5. ΒΙΟΛ. η αντιστοιχία στη θέση. τη βασική δομή και την εμβρυϊκή ανάπτυξη οργάνων ή τμημάτων τού σώματος ζώων ή φυτών, έστω και αν τα όργανα αυτά επιτελούν διαφορετικές λειτουργίες (π.χ. τα πτερύγια των ψαριών, οι φτερούγες των πουλιών, τα χέρια των ανθρώπων)· η ομολογία είναι ένδειξη φυλογενετικής συγγένειας των οργανισμοί αυτών ΛΝΤ. αναλογία.
Ιετυμ. < αρχ. *όμο/.ογία,* αρχική σημ. «συμφωνία, κοινή παραδοχή, συνθήκη», < *ομολογώ* (βλ.λ.). Οι σημ. «ευχή, υπόσχεση πίστεως» είναι μτγν.. καθώς και ο νομ. όρος], **ομολογιακός,** -ή. -ό (σπάν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με ομολογία **2. θρησκ.** αυτός που σχετίζεται με επίσημη και δημόσια διακήρυξη τής παραδοχής θρησκευτικού δόγματος: *για - λόγους δεν μπορούν να δεχθούν αυτή τη ρύθμιση* **3.** οικον. αυτός πυυ σχετίζεται με ομολογίες (ανώνυμο τίτλο δανείου): - *δάνειο / κεφάλαιο.* **ομολογιούχος,** -ος. -ο [J889] οικον. αυτός που κατέχει ομολογίες δανείου.
|f.tym. < *ομολογία* + *-ούχος* **(<** *έχω)].* **ομόλογος,** -η. -ο **1.** (γενικά) αυτός που έχει τις ίδιες αναλογίες με (κάποιον/κάτι άλλο): - *πλευρές* [[~ *σημεία / σχήματα* (αυτά που αντιστοιχούν ακριβώς τυ ένα προς τυ άλλο στυ πλαίσιο ομόγραφης σχέ

σης) ΛΥΝ. ανάλογος, αντίστοιχος, σύστοιχος, σύμμετρος **2.** (για δημόσια πρόσωπα με προκαθορισμένη αρμοδιότητα) αυτός που κατέχει αξίωμα ή έχει αρμοδιότητα που αντιστοιχεί με αξίωμα ή αρμοδιότητα δημοσίου προσώπου άλλης χώρας: *ο υπουργός Παιδείας θα συναντηθεί με τον Γά/Ao ομόλογό του* (με τον υπουργό Παιδείας τής Γαλλίας) **3.** *ομόλογο* (το) Ιομολόγ-ου | -ων} ία) έγγραφο με τη οποία αναγνωρίζεται χρέος, απόδειξη χρέους ΣΥΝ. γραμμάτιο (β) ανώνυμος τίτλος δανείου, που εκδίδεται από επιχείρηση ή από το κράτος, όταν καταφεύγει στη λαϊκή αποταμίευση, προκειμένου να εξασφαλίσει κεφάλαια για επενδύσεις; *κρατικά - ή ομό'^ογα Δημοσίου || αφορο/Λ- γητα αποταμιευτικά ~ || ~ σταθερού επιτοκίου* ΣΥΝ. ομολογία · **4.** ΒΙΟΛ. (για όργανα διαφορετικών ειδών οργανισμών) αυτός που παρουσιάζει δομική ομοιότητα, η οποία θεωρείται ότι οφείλεται σε φυ- λογενετικά κοινούς προγόνους (βλ. κ. λ. *ομολογία*, σημ. 5): ~ *όργανα / χρωματοσώματα! γονίδια.*

Ιετυμ. < αρχ. *ομόλογος*, αρχική σημ. «σύμφωνος, παραδεκτός» ·. < *όμο-* + *λόγος*. Ήδη αρχ. η σημ. εκείνου που έχει τοποθετηθεί σε αντίστοιχη θέση. Ο βιολ. όρος είναι ελληνυγενής. < γαλλ. homologuc).

ομόλογος - αντίστοιχος - οικείος - ομότεχνος. Και οτ τέσσερεις λέξεις χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν αναφορά σε πρόσωπα ή πράγματα που εμφανίζουν αμοιβαία σχέση: *Κατά την επίσκεψή τους στην Ουάσιγκτον, οι Έλληνες υπουργοί Εξωτερικών και Οικονομικών θα συναντηθούν με τους Αμερικανούς ομολόγους τους για θέματα κοινού ενδιαφέροντος - Οι φι'^όλογοι, οι γιατροί, οι φιλόσοφοι κ.ο.κ. θα επιμεληθούν κείμενα τής Αρχαίας αντίστοιχα με την ειδικότητά τους - Λεξικά, εγκυκλοπαίδειες, γενικά πληροφοριακά έργα βρίσκονται στην οικεία θέση τής Βιβλιοθήκης.* Το **ομόλογος** χρησιμοποιείται ειδικότερα για την αναφορά σε δημόσια πρόσωπα με προκαθορισμένες αρμοδιότητες (υπουργούς, πρέσβεις, επίσημους εκπροσώπους κ.λπ.). Το **οικείος** είναι λογιότερης χρήσεως και δηλώνει αναφορά σε συνάφεια με τα λεγάμενα: *Τα λόγια τού Φαίδρου περιέχονται στα οικεία χωρία τού ομώνυμου διαλόγου τού Πλ,άτωνος - Μιλώντας για το θέμα αυτό. πρέπει να αναφέρουμε δύο πολύ σημαντικά έργα από την οικεία βιβλιογραφία. Ας* σημειωθεί ότι το **ομότεχνος** διαφέρει ουσιωδώς τού **ομόλογος** και δεν πρέπει να συγχέεται με αυτό. Το *ομότεχνος* δηλώνει το πρόσωπο που ασκεί το ίδιο επάγγελμα -όχι τις ίδιες αρμοδιότητες ή καθήκοντα- με αναφερόμενο πρόσωπο: *Τόσο ο ίδιος ο διάσημος χειρουργός όσο και οι Αμερικανοί ομότεχνοί του διαφωνούν ριζικά με την προτεινόμενη μέθοδο.*

ομολογουμένως επίρρ. |αρχ.| (λόγ.) όπως πρέπει να παραδεχθεί, να ομολογήσει κανείς: *η μέθοδος* του *διαρρήκτη ήταν ~ πρωτότυπη.* ·*■ σχόλιο λ. *προηγουμένως, επίρρημα.* **ομολογώ** κ. (λαϊκ.) **μολογώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. |ομολυγ-είς κ. (λαϊκ.) μολογ-άς... | ομολόγ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος) ♦ (μετβ.) 1. αναγνωρίζω (λόγυ, πράξη, πρόθεση κ.λπ.) που θεωρούνται αξιοκατάκριτα, αναλαμβάνω τη σχετική ευθύνη: *είμαι υποχρεωμένος να ομολογήσω την αδυναμία μου || δεν ήθελε να ομολογήσει ούτε στον εαυτό της ότι ζή/.ευε* || ο *κατηγορούμενυς ομολόγησε την ενοχή του* συν. παραδέχομαι ΑΝΤ. αρνούμαι 2. δέχομαι (κάτι που αρνιόμουν ή θα προτιμούσα να αρνηθώ): *οφείλω να ομολογήσω ότι* τον *είχα αδικήσει* **||** ό'εν *πρόκειται να ομολογήσει ποτέ* τον *έρωτά της γι' αυτόν* **|| «γί** *τραβάμε και δεν* το *μολογάμε!»* ΑΥΓ. αρνούμαι **3.** δέχομαι (κάτι πυυ μου προκαλεί έκπληξη): ~ *ότι δεν έχω ξαναφάει καλύτερο φαγητό* συν. παραδέχομαι **4.** εκκλης. διακηρύσσω δημόσια και με παρρησία (την πίστη μου) · **5.** (ο τ. *μολογόω)* λέω: π *μολογάς τόση ώρα;* **6.** (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *ομολογείται)* αναγνωρίζεται, θεωρείται γενικά απυδεκτό ΑΝΤ. αμφισβητείται ♦ **7.** (αμετβ.) δέχομαι (όσα μου προσάπτουν ή με πιέζουν να παραδεχθώ): ο *αιχμάλωτος μετά από βασανιστήρια ομολόγησε || Ομολόγησε! Εσύ δεν ήσουν που έβαλες τη βόμβα;* ■ ·* σχολιο λ. *προηγουμένως.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ομολογώ* (-έω). αρχική σημ. «συμφωνώ - αντιστοιχώ».

ομόλογος (βλ.λ.). Ήδη αρχ. η σημ. «υπόσχομαι επίσημα (με θρησκ. έννοια)», ενώ ο νομ. όρ. είναι μτγν.|. **ομόμετρο** (το) ■» ωμόμετρο

ομομήτριος, -α. -υ αυτός που έχει γεννηθεί από την ίδια μητέρα με άλλυν ή που έχει την ίδια μητέρα, αλλά διαφορετικό πατέρα: - *αδελφός* ΣΥΝ. ομογάστριος ΑΝΤ. ομοπάτριος, ομογάλακτος.

[ΠΤυμ. < αρχ. *υμομήτριυς* < *όμο-* + *-μήτριος* < *μήτηρ. μητρός].* **ομόνοια** (η) {χωρ. πληθ.Ι η αρμονική συμβίωση που προκύπτει από ταυτότητα σκέψεων, αντιλήψεων και συναισθημάτων: οι <5üο *λαοί ζούσαν πάντα μαζί με ~ και αλληλοσεβασμό* || (παροιμ.) *«η - φτειά- χνει σπίτια και η διχόνοια τα χαλάει»* συν. ομοψυχία, σύμπνοια, συμφωνία ανι. διχόνοια, διαφορά, διαμάχη. σχόλιό λ. *άγνοια.* Ιετυμ. < αρχ. *όμόνοια*< *όμόνους*< *όμο-* + νοΰς|. **ομονοώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] {ομονοείς... | ομυνόησα} (λόγ.) **1.** έχω τα ίδια φρυνήματα και συναισθήματα (με άλλον), βρίσκομαι σε συμφωνία μαζί του ΙΥΝ. συμφωνώ λντ. διαφωνώ, διχογνωμώ **2.** βρίσκομαι ή έρχομαι σε σύμπνοια, σε συμφιλίωση (με κάποιον), διατηρώ αρμονικές σχέσεις: ο *λαός, πρέπει να ομονοήσει ενώπιον των εθνικών κινδύνων.* **ομόνω** κ. **αμονω** ρ. μετβ. {ομοσαΙ (λαϊκ.) ορκίζομαι: «τον *μέγαν Όρκο ομώστε»* (Α. Σικελιανός).

ΙΕΤΥΜ. μρσν. < θ. *όμο-* τού αρχ. απρφ. αορ. *όμό-(σ)σαι* (οριστ. *ώμο-σα)* τού ρ. *ομνύω / ομνυμι* (βλ.λ.) + *-νω.* επειδή συνέπιπτε με τα ρ. σε *-ώνω].*

ομοούσιος, -α (λόγ. -ος). -ο ΘΕΟΛ. **1.** αυτός που αποτελείται από την ίδια ουσία· χρησιμοποιείται σε φράσεις σχετικές με το δόγμα τής Αγίας Τριάδας, π.χ. *ομοούσιος τω πατρί* (προκειμένου για τον Χρι

στό) jj *ομνύω εις το όνομα τής αγίας και ομοουσίου και αδιαιρέτου Τριάδος* 2. *ομοούσιο(ν) (το)* {ομοουσίου} η ταυτότητα τής ουσίας των τριών προσώπων τής Αγίας Τριάδας, τού Πατρυς, τού Υιού και τού Λγίου Πνεύματος, όπως επίσης και η ταυτότητα τής ανθρο'ίπινης φύσης τού Χριστού με την ανθρώπινη φύση τής Θεοτόκου και όλων το)ν ανθρώπων (όρος τής Λ' Οικουμενικής Συνόδου |451)). -- **ομοουσίως** επίρρ. |μτγν.|. **ομοουαιότητα** (η) Ιμτγν.].

ΙΚΙΥΜ. < μτγν. *ομοούσιος* < *όμο-* + *-ούσιος* < ούσια|. **ομοπάτριος,** -α. -ο αυτός που έχει γεννηθεί από τον ίδιο πατέρα με άλλον ή που έχει τον ίδιο πατέρα, αλλά όχι την ίδια μητέρα (με άλλον): ~ *αδελφός* ΑΝ Γ. ομομήτριος, ομογάστριος.

Jetym. < αρχ. *ομοπάτριος* < *όμο-* + *πάτριος* < *πατήρ. πατρός*. **όμορος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει κοινά σύνορα (με άλλον): ~ *κράτη : περιοχές* || (συνεκδ.) - *λαοί* συν. γειτονικός.

ΙϋΤΥΜ. < αρχ. *όμορος* < *όμ(ο)-* + *-όρος* < *όρος. ό).* **ομόρριζος,** -η. -ο 11874| **1.** (για φυτό) αυτός που βλαστάνει από την ίδια ρίζα με άλλον · 2. γλοις. (α) αυτός που έχει την ίδια ρίζα (βλ.λ., σημ. 10) με άλλον: ~ *λέξεις / τόποι || νι 'λέξεις «μαθητής» και «μάθηση» είναι ομόρριζες* (β) *ομόρριζα* (τα) (κυρ. σε πληθ.) οι ομόρριζες λέξεις: *είναι καλό να μαθαίνεις τα παράγωγα και τα - κάθε λέξης.* **ομόρροπος,** -η, -ο Ιμτγν.) μλο. φυς. αυτός που έχει την ίδια διεύθυνση και την ίδια φυρά· αναφέρεται συνήθ. στα διανύσματα. π.χ. ένα διάνυσμα λέγεται ομόρροπο ενός άλλυυ. όταν έχουν την ίδια διεύθυνση και την ίδια φορά. **ομόρρυθμος,** -η. -ο **|**αρχ.**] 1.** αρχαιολ. αυτός που έχει τον ίδιο ρυθμό, την ίδια μορφή (με άλλον/άλλους): - *ναοί*2. ΟΙΚΟΝ. *ομόρρυθμη εταιρεία* εταιρεία στην οποία ο κάθε εταίρος ευθύνεται αλληλέγγυα και απεριόριστα, δηλ. με όλη την περιουσία του. για όλες τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η εταιρεία. - **ομορρυθμία** (η) Ιαρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-.*

όμορφα επίρρ. |μεσν.| (λαϊκ.) **1.** με όμορφο τρόπο: *διαμέρισμα ~ επιπλωμένο || η ζωή τους κυλούσε ~* |) *ήξερε να μιλάει ~* συν. ωραία ΑΝΤ. άσχημα **2.** όπως πρέπει, όπως επιβάλλεται, με σύνεση: *κάτσε ~ στη γωνιά σου και μη μιλάς* συν. φρόνιμα, καλά. ήσυχα· φρ. (με επανάληψη) *όμορφα-όμορφα* χωρίς προβλήματα: *καθόμαστε ~ στο νησί μαα. μέχρι που μα·ζ βρήκε ο πόλεμος.* σχόλιο λ. *προηγουμένως.* **ομορφαδα** (η) ♦ ομορφιά

ομορφαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.) Ιομόρφυνα) ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάποιον/κάτι) όμορφο ή ομορφότερο: *αυτό το φόρεμα σε ομορφαίνει* || ο *έρωτας ομορφαίνει τη ζωή* ΑΝΤ. ασχημαίνω ♦ **2.** (αμετβ.) γίνομαι όμορφος ή ομυρφότερυς: *βάψαμε το σπίτι και ομόρφυνε || όσο μεγαλώνεις ομορφαίνεις* ΑΜ. ασχημαίνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-αίνω.*

ομορφαίνω - καλλωπίζω - εξωραΐζω. Το **ομορφαίνω** δηλώνει τη γενική σημασία «κάνω κάτι όμορφο, προσδίδω ομορφιά» (μετβ.) ή και «γίνομαι όμορφος» (αμετβ.) εσωτερικά ή εξωτερικά: *Η αγάπη και η καλοσύνη ομορφαίνουν τη ζωή μας.* Το **καλλωπίζω** σημαίνει «φροντίζω να κάνω κάτι όμορφο, περιποιούμαι για ομορφιά» και αναφέρεται περισσότερο στην εξωτερική εμφάνιση: *Ο περίβολος γύρω από την εκκλησία θα καλ'λωπιστεί με φυτά και γλυπτά, για να αναδειχθεί όλος ο χώρος - Όταν πηγαίνει σε κοινωνικές εκδηλώσεις. καλλωπίζεται προσεκτικά και ντύνεται με ακριβά φορέματα.* Δεν καλλωπίζουμε την ψυχή ή τη ζο)ή ή το εσωτερικό εν γέ- νει τού ανθρώπου! Το **εξωραΐζω** σημαίνει επίσης προσδίδω ομορφιά» (με καλή ή κακή σημασία, πραγματική ή επίπλαστη ομορφιά): **Ο** *σύλλογός μας έχει κύριο σκοπό να εξωραΐσει το χωριό μας. φροντίζοντας για το φυσικό περιβάλλον και τα παραδοσιακά κτίσμα- τα - Οι πολιτικοί συχνά εξωραΐζουν την πραγματικότητα, για να γίνονται αρεστοί στον κόσμο.*

ομορφάνθρωπος (ο) {χωρ. γεν.ί (εκφραστ.) ο. συνήθ. ώριμης ηλικίας, όμορφος άνδρας συν. ομορφάντρας αντ. ασχημάνθρωπος. **ομορφάντρας** (υ) Ιχωρ. γεν. πληθ.) ο ωραίος άνδρας συν. ομορφάνθρωπος Λντ. ασχημάντρας. ασχημάνθρωπος. **ομορφιά** κ. (σπανιότ.) (λαϊκ.-λογοτ.) **εμορφιά** (η) [μεσν.Ι **1.** το κάλλος και η ελκυστικότητα τής μορφής, η ευειδής εξωτερική εμφάνιση πρυσώπυ. ζο>ου ή πράγματος: *μό?Λς την είδε. μαγεύτηκε από την ~ της || δια'/ωνισμός ομορφιάς || «η ~ θα σώσει τον κόσμο»* (Φ. Ντοστο- γέφσκι) || *η Αφροδίτη ήταν η θεά τής ~ || εκτνφ/.ωτική / εξωτική / εκθαμβωτική / άγρια / κλασική / παράξενη ~* || (κ. μτφ.) *εσωτερική ~* συν. ωραιότητα, (λογιότ.) ευμορφία αντ. ασχήμια 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε διαθέτει κάλλος: το *νησί μας διαθέτει σπάνιες φυσικές* - **3. ομορφιές** (οι) η περιποιημένη εμφάνιση (στο ντύσιμο, στο χτένισμα κ.λπ.): *απόψε είσαι στις - σου || π - είν'αυτές:* (τι ωραία εμφάνιση που έχεις!). F-πίσης (λαϊκότ.-λογοτ.) **ομορφάδα** κ. **εμορφάδα** [μεσν.]. ·*■ σχολιο λ. *όμορφος.* **ομορφογυναίκα** (η) {δύσχρ. ομορφυγυναικών) η όμορφη γυναίκα, **ομορφονιός** κ. **μορφονιος** (ο) (οικ.) **1.** ο όμορφος νέος άνδρας. ο ωραίος νεαρός συν. ομορφόπαιδο, παλληκάρι. λεβέντης, λεβεντόπαιδο 2. (συνήθ. ειρων.) ο νεαρός πυυ καλλωπίζεται υπερβολικά και αυ- τοθαυμάζεται, που θεωρεί τον εαυτό του όμορφο και συμπεριφέρεται ανάλογα ΣΥΝ. κομψευόμενος. - - **ομορφονιά** κ. **μορφονιά** (η), **ομορφόπαιδο** (το) (οικ.) τυ όμορφο παλληκάρι, ο ωραίος νεαρός άνδρας συν. ομορφονιός, λεβέντης, λεβεντόπαιδο, **όμορφος,** -η. -ο κ. (λαϊκ.) **έμορφος 1.** αυτός που είναι ελκυστικός λόγω τής ωραιότητας τής μορφής του: - *άνδρας / γυναίκα / παιδί / νησί / μάτια / σπίτι / πόλη* συν. ωραίος, (λόγ.) ευειδής αν Γ. άσχημος, κακόμορφος ΦΡ. **όμορφος** *κόσμος ηθικός, αγγελικά πλασμένος* (Δ. Σολωμός) (συνήθ. ειρων.) για περιπτώσεις στις οποίες μια δυσάρεστη πραγματικότητα παρουσιάζεται εξωραϊσμένη. γενικότ. για περιπτώ

σεις στις οποίες αναδεικνύονται οι κακές πλευρές τής κοινωνίας, τού κράτους κ.λπ. **2.** αυτός που συνδέεται μ*· ευχάριστα γεγονότα, που βιώνεται με ευχαρίστηση: *τα - χρόνια τής νιότης* **|| ~** *εποχή : στιγμές Ι αναμνήσεις* **3.** αυτός που προκαλεί ευχαρίστηση: - *λόγια.* [ΗΙΥΜ. μεσν. **<** *έμορφος* (από φρ. ὁ *ἐμορφος* με υπερίσχυση τού -ο-)

αρχ. *εὔμορφος* (με απλοποίηση τού συμπλέγματος)].

όμορφος: συνώνυμα - αντώνυμα. Έννοιες όπως μορφή, σχήμα, είδος κ.ά., αναφερόμενες στην εμφάνιση τού ανθρώπου, έδωσαν στην Ελληνική τις λέξεις που δηλώνουν την ομορφιά και την ασχήμια. Τα όμορφος και δύσμορφος («άσχημος») συνδέονται με το μορφή: εύ-μορφος Ο *έ-μορφος* **>** *ο έμορφος),* **όμορφος, δύσμορφος («κακής μορφής, άσχημος»). Το σχήμα έδωσε τα ευ-σχή- μων και α-σχήμων. Το ευ-σχήμων υποχώρησε στη χρήση, αφήνοντας μόνο τον μεταπλασμένο τ. εύσχημος** *{«Βρήκε έναν εύσχημο λόγο να αποχωρήσει» εύσχημος* **= ευλογοφανής. που μπορεί να γίνει πιστευτός). Τα α-σχήμων μεταπλάστηκε στο άσχημος** *(ασχή- μων* **> ουδ.** *άσχημον* **>** *άσχημος*). **που απαντά (επιτατικά) και ως κακάσχημος «πολύ άσχημος». Το είδος (με την αρχική σημ. «μορφή») έδωσε τα (αρχαία ήδη) ευ-ειδής «όμορφος» και δυσ-ειδής «άσχημος», που χρησιμοποιούνται και σήμερα σε λογιότερο ύφος. Τα γραμμή και παρουσία «παρουσιαστικό» έδωσαν τα νεότερα (λόγια) καλλίγραμμος (για γυναίκες. 1890). ευπαρουσίαστος (1886), και το εμφάνιση το εμφανίσιμος. Τα καλοφτειαγμένος και κακοφτειαγμένος έχουν επίσης σχέση με τη δομή. τον σχηματισμό τού σώματος. Το τουρκ. iislup «μορφή, σχήμα» δάνεισε στην Ελληνική το σουλούπι, από όπου τα σουλουπωμένος «περιποιημένος» και α-σουλούπωτος «άσχημος, κακοοτειαγμένος». Το βενετσιάνι- κο musona δάνεισε το μεσν. μουτσούνα «πρόσωπο» (αργότερα και «προσωπείο, προσωπίδα»), από όπου το κακομούτσουνος «άσχημος», όπως και το λατ. cuculla «καλύπτρα τού προσώπου, κουκούλα» έδωσε το κούκλα, που μεταφορικά δήλωσε την «όμορφη γυναίκα», από όπου και αρσ. κούκλος. Το αρχ. καλός «όμορφος, ωραίος» έδωσε το κάλλος «ομορφιά», από όπου η καλλονή «ομορφιά» και η νεότερη χρήση «όμορφη γυναίκα», από όπου υποχωρητικά χρησιμοποιείται ενίοτε στον προφορικό λόγο και αρσενικό καλλονός. Η έννοια τού χρόνου έδωσε το ωρα-ίος** *(ώρα* **+** *-ιος),* **αυτός που είναι στην ώρα του. στον κατάλληλο χρόνο. Ήδη αρχαίο είναι το επίθ. κομψός (πιθ. από** **κομ-σός.* **οπότε συνδέεται με το κόμη «μαλλιά»), που δίνει έμφαση στη «λεπτότητα των τρόπων» και την όλη εμφάνιση.**

ομόσημος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει την ίδια σημασία με κάποιον άλλο ΣΥΝ. ταυτόσημος **2.** ΜΛΘ. (για αριθμό) αυτός που έχει το ίδιο πρόσημο ΑΝΙ. ετερόσημος.

[f.tym. < **μτγν.** *όμόσημος<* όμο- **+** *-σημος<* σήμα\. **ομόσιτος, -η. -ο |αρχ.| (λόγ.-σπάν.) αυτός που σιτίζεται, που τρώει μαζί (με άλλον) στο ίδιο τραπέζι** συν. **ομοτράπεζος, ομοσπονδία (η) [Ι836] (ομοσπονδιών} 1. ένωση περισσότερων τού ενός ανεξάρτητοί και αυτόνομων κρατών, ώστε να αποτελέσουν μία και μοναδική κρατική υπόσταση, διεθνή προσωπικότητα και να διαθέτουν κοινό Σύνταγμα και εσωτερικό Δίκαιο:** *ελβετική* **~ ||** *οι Η.Π.Α. αποτελούν - ανεξάρτητων πολιτειών* **2. η συνένωση και συμπαράταξη επιμέρους οργανώσεων, συλλόγων, σωματείων, συνεταιρισμοί κ.λπ. με κοινούς σκοπούς, υπό ενιαία διεύθυνση και διοίκηση: -** *αρτεργατών* **/** *εργατών μετάλλου* **/** *πολυτέκνων* **]|** *διδασκαλική* - **3. δευτεροβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση που περιλαμβάνει όλες τις πρωτοβάθμιες οργανώσεις ή σωματεία τού ίδιου κλάδου και απευθ- λεί την κεντρική διοίκηση αυτών: ~** *Λειτουργών Μέσης Ηκπαιδεύσε- ως* **(συντομ. Ο.Λ.Μ.Ε.) [|** *~ Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδος* **(συντομ. 0.Τ.Ο.Ε.).**

[εί ΥΜ. **Απόδ. τού γαλλ. federation 1.**

Ομοσπονδιακή Δημοκρατία τής Γερμανίας (η) (συντομογρ.: Ο.Λ.Γ.) η επίσημη ονομασία τού γερμανικού κράτους (βλ. λ. *Γερμανία).* Επίσης **Γ.Ο.Δ.** (Γερμανική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία), **ομοσπονδιακός,** -ή. -ό 118891 **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με ομοσπονδία κρατών: - *Σύνταγμα / φόρος / τράπεζα / στρατός / διοίκηση Ι κυβέρνηση! δικαστήριο! αστυνομικός / υπηρεσία / αρχές* (β) αυτός που σχετίζεται με ομοσπονδία (συλλόγων, σωματείων κ.λπ.): ~ *προπονητής* 2. αυτός που έχει οργανωθεί κατά ομοσπονδίες, που απευθ- λείται από ομόσπονδα μέλη: - *κράτος / οργανισμός ι δημοκρατία.* **– ομοσπονδιακ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. federal|. **ομοσπονδίοποίηση** (η) j-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η δημιουργία ομοσπονδίας.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. fcdcralisationj. **ομόσπονδος,** -η, -ο αυτός που έχει ενωθεί ή οργανωθεί με ομοσπονδία, που αποτελεί μέλος ομοσπονδίας: *η Καλιφόρνια είναι ~ πολιτεία των Η.Π.Α.* **|| -** *κρατίδιο.*

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *ομόσπονδος,* **αρχική σημ. «αυτός με τον οποίο έχει συναφθεί σπονδή», <** *όμο-* **+** *-σπονδος* < *σπονδή.* **Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. federal |. θμθταγής, -ής, -ές Ιομοταγ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που βρίσκεται στην ίδια με άλλους σειρά. τάξη.**

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *όμοταγής<* όμο- (βλ.λ.) + *-ταγής* < αρχ. *τάσσω / -ομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *ἐ-τάγ-ην)*\. **ομοταξία** (η) 11849] |ομοταξιών} **1.** (γενικά) η κατάταξη ή υπαγωγή στην ίδια τάξη. στην ίδια σειρά **2.** ΒΙΟΛ. βαθμίδα στο ιεραρχικό σύστημα κατατάξεως των ζώων και των φυτών, η οποία βρίσκεται ανάμεσα στο φύλο (στα ζώα) ή στη διαίρεση (στα φυτά) και στην τάξη και περιλαμβάνει πολλές κατηγορίες οργανισμών με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα (λ.χ. τα πτηνά) 3. ΡΚΚΛΗΣ. *σύστημα ομοταξίας* τυ σύστημα των συμβατικό^ · σχέσεων μεταξύ Εκκλησίας και Πολιτείας. κατά το υποίο η Πολιτεία αναγνωρίζει το αυτοδιοίκητο τής Εκκλησίας και δεν ασκεί καμία επιπτεία επ' αυτής, η δε Εκκλησία δεν οφείλει υποταγή στην Ι Ιολιτεία. **ομότεχνος,** -η. -υ Ιαρχ.] αυτός που ασχολείται με την ίδια τέχνη (με άλλον/άλλους): *ένας πρωτοπριακός καλλιτέχνης έρχεται συχνά σε σύγκρουση με τους* **-** *του.* ^ ΙΧΟΑJΟ λ. *ομόλογος.* **ομοτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον όρκο **2.** ΓΛΩΣΣ. (παλαιότ.) *ομοτικό μόριο* μόριο που χρησιμοποιείται στον λόγο. όταν ορκίζεται κανείς, λ.χ. το *μα: μα τον Θεό* **||** *μα την αλήθεια.* **ομότιμος,** -η. -ο **1.** αυτός στον οποίο αποδίδονται υι ίδιες τιμές, που δικαιούται τις ίδιες τιμές (με άλλον): ~ *αξιωματούχος* ΣΥΝ. ισότιμος, ισάξιος 2. *ομότιμος καθηγητής* τιμητικός τίτλος που αποδίδεται σε καθηγητές πανεπιστημίου μετά την αποχώρησή τους από την ενεργό υπηρεσία (στην Ελλάδα, από τη δεκαετία τού '80, ο τίτλος απονέμε- ται σε ορισμένους μόνο αποχωρούντες καθηγητές κατόπιν ειδικής αποφάσεως τής Γ.Σ. τού τμήματος όπου υπηρετούσε ο καθηγητής).

ομοτιμία (η) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πανεπιστημιακός.*

ΙRΤΥΜ. < αρχ. *ομότιμος* < *όμο-* + *-τιμος*< *τιμή. Ο ομότιμος καθηγητής* αποδίδει το γερμ. Emeritus Professori, **ομότιτλος,** -η.-ο αυτός που έχει τον ίδιο τίτλο (με άλλον/άλλους): ~ *άρθρο / μυθιστόρημα.* **ομότοιχος,** -η. -υ Ιαρχ.] (λόγ.) **1.** (για οικοδομές) αυτός που έχει κοινό τοίχο με άλλον, που χωρίζεται από άλλον με μεσοτοιχία: ~ *διαμέρισμα* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που βρίσκεται παραπλεύρως, που αποτελεί τη συνέχεια άλλου: ~ *κτήριο* · 3. ΝΑΥΤ. (ναύτης) που ανήκει στην ίδια τοιχαρχία (βλ.λ.) (με άλλον), **ομότονος,** -η, -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που έχει συντονιστεί στον ίδιο τόνο. που έχει την ίδια ένταση (με άλλον): - *ηχεία / (ερτζιανά) κύματα* ΛΝΤ. ασυντόνιστος 2. ΜΟΥΣ. αυτός που έχει συντονιστεί στον ίδιο μουσικό τόνο. που έχει τον ίδιο ήχο: - *σύνθεση* 3. ΙΑΤΡ. (για πυρετό, φλεγμονή κ.λπ.) αυτός που μένει σταθερός, που δεν παρουσιάζει διακυμάνσεις ή αυξομειώσεις. **– ομοτόνως** επίρρ. [αρχ.], **ομοτονία** (η) Ιμεσν.Ι. **ομοτράπεζος,** -η, -ο [αρχ.| αυτός που κάθεται και τροιει στο ίδιο τραπέζι (με άλλον/άλλους) ΣΥΝ. ομόσιτος, συνδαιτυμόνας, **ομότροπος,** -η. -ο [αρχ.Ι (σπάν.) αυτός πυυ συντελείται κατά τον ίδιο τρόπο. **– ομότροπα** επίρρ. **ομοτυπία** (η) Ιμτγν.Ι [ομοτυπιών] η υμυιότητα στον τύπο, στη μορφή, **ομότυπος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι **1.** (γενικά) αυτός που έχει τυν ίδιο τύπο (με άλλον/άλλους) 2. ΒΙΟΛ. (όργανο τού σώματος) με δομή και μορφή ανάλογη (προς άλλο όργανο πυυ βρίσκεται μακριά): *τα οστά τού πήχυ και τής κνήμης είναι* **~. ομού** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** ταυτοχρόνως ΣΥΝ. παράλληλα, εκ παραλλήλου. μαζί 2. από κοινού, μαζί ΣΥΝ. (λαϊκ.) αντάμα, συνάμα.

[rtym. < αρχ. *όμού* < *όμός* «κοινός, ενωμένος» + επιρρ. επίθημα *-ον* (πβ. *άλλαχ-ού. πολλαχ-ού).* Το επίθ. *όμος* < *somo-. ετεροιωμ. βαθμ. τυύ Ι.Ε. *sem- «ένας, ο ίδιος, κοινός», πβ. σανσκρ. sama- «ένας, ο ίδιος», γοτθ. sama, αγγλ. same. γερμ. /.u-sammen «μαζί», λατ. similis «όμοιος» (< *sem-ilis). ισπ. siniji κ.ά. Ομόρρ. *εἰς* (< *sem-s), *ἀμ-α* Κ *sm-), *ε-τερος, ἡμι-* (α' συνθ.) κ.ά. Παράγ. *όμ-αλός, όμ-ιλος, όμοιος, όμ-άς (-άδα), όμιλ-ία* κ.ά.]. **ομοφρονώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι [ομοφρονείς... j ομοφρόνησα) (λόγ.) έχω τα ίδια φρονήματα (με άλλον), συμμερίζομαι τις απόψεις του. μοιράζομαι τις αρχές, τις διαθέσεις του κ.λπ.: *τα βασικά στελέχη δεν ομοφρονούσαν και το κόμμα διαλύθηκε* ΣΥΝ. ομοφο)νώ, ομονοώ ΑΝΤ. διαφωνώ, αντιφρονώ. διίσταμαι, **ομόφρων,** -ων, -ον {ομόφρ-ονος, -ονα j -ονες (ουδ. -ονα). -όνων] (λόγ.) αυτός που έχει τα ίδια φρονήματα, τις ίδιες ιδέες (με άλλον/άλλους): *αναμένεται ότι θα συγκεντρώσει τους - και θα σχηματίσει μέτωπο κατά τής κομματικής ηγεσίας* ΣΥΝ. ομόγνωμος ΛΝΤ. αντίθετος, ενάντιος. Επίσης **ομόφρονας** (ο/η). **– ομοφρόνως** επίρρ. Ιμτγν.], **ομοφροσύνη** (η) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ων, -ων, -ον.*

[ι ::ι ΥΜ. < αρχ. *όμόφρων<* όμο- + *-φρων<* φρήν, *φρενός* (βλ.λ.)|. **ομοφυλία** (η) Ιμτγν.| [χωρ. πληθ.] **1.** η ταυτότητα ή ομοιότητα φυλής, γένους ΣΥΝ. συγγένεια ΛΝΤ. ετεροουλία 2. (συνεκδ.) ομάδα φυλών ή εθνών, που έχουν κοινή καταγωγή και συγγενεύουν μεταξύ τους: *αραβική* ~ ΣΥΝ. ομοεθνία 3. (κατ' επέκτ.) τάξη υμοειδο)ν πραγμάτων, που έχουν κοινή καταγωγή, προέλευση: *ρομανική γλωσσική* - (το σύνολο των νεότερων γλωσσών που προήλθαν από τη Λατινική, λ.χ. η Ιταλική, η Γαλλική, η Ρουμανική, η Ισπανική κ.ά.). **ομόφυλος,** -η. -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με το ίδιο φύλο (ανδρικό ή γυναικείο) ΑΝΤ. ετερόφυλος 2. αυτός που σχετίζεται με την ίδια φυλή, το ίδιο έθνος: ~ *πληθυσμοί* ΣΥΝ. ομογενής, ομοεθνής ΑΝΤ. αλλόφυλος, αλλογενής, αλλοεθνής. -*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύλο.* **ομοφυλοφιλία** (η) Ιχωρ. πληθ.] η σεξουαλική προτίμηση κάποιου σε πρόσωπα τυύ ιδίου φύλου με το δικό του ΑΝΤ. ετεροφυλοφιλία. ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. homosexuality (νόθο σύνθ.jj- **ομοφυλόφιλος,** -η. -ο αυτός πυυ έχει σεξουαλικές σχέσεις μόνο με πρόσωπα τού δικού του φύλου ΣΥΝ. (για άνδρα) κίναιδος, (μειωτ.) αδελφή, συκιά. (!) πούστης, (για γυναίκα) λεσβία ΑΝΙ. ετεροφυλόφιλος. **– ομοφυλοφιλικός,** -ή. -ό, **ομοφυλοφιλικά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύλο.*

|Γ.ΤΥΜ. < *ομο-* + φύλο + *φίλος,* απόδ. τού αγγλ. homosexual (νόθο σύνθ.)].

ομοφωνία (η) [αρχ.Ι [ομοφο>νιο>ν} **1.** η ταυτότητα φρονημάτων, η σύμπτωση απόψεων: σε *όλα τα θέματα που συζητήθηκαν επικράτησε πλήρης* ~ || *απόλυτη* ~ **ΑΜ.** διάσταση, διαφωνία, διχογνωμία[1] φρ. *αρχή τής ομοφωνίας* η αρχή σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις συλλο

γικού οργάνου λαμβάνονται με τη σύμφωνη γνώμη όλων ανεξαιρέτως των μελών του και όχι κατά πλειοψηφία **2.** ΜΟΥΣ. (α) η τέχνη τής οργάνωσης τής μουσικής σε πολλές φωνές, οι οποίες, σε αντίθεση με την πολυφωνία (βλ.λ.) δεν κινούνται ανεξάρτητα μεταξύ τους, ούτε είναι ισότιμες, αλλά. όσον αφορά στη συνήχησή τους, αφομοιώνονται σε συγχορδιακούς σχηματισμούς· όσον αφορά στην ιεραρχία τους υποτάσσονται σε μία από αυτές, τη μελωδία, σε σχέση με την οποία οι άλλες συνιστούν τη συνοδία· η ανάπτυξή της στο πλαίσιο τής δυτικοευρωπαϊκής μουσικής είναι μεταγενέστερη τής πολυφωνίας και συνδέεται με την τέχνη τής αρμονίας (βλ.λ.) (β) η ταυτοφωνία (βλ.λ.). – **ομοφωνώ** ρ. |αρχ.| {-είς...}. **ομόφωνος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που προκύπτει με τη σύμφωνη γνώμη όλων: ~ *απόφαση /αντίδραση ι αποδοχή ι διαπίστωση ι απάντηση* 2. μους. ο όμοιος κατά τη φωνή, αυτός που βρίσκεται στον ίδιο μουσικό τόνο με άλλον. – **ομόφωνα / ομοφώνως** [μτγν.] επίρρ. **ομοχειρία** (η) [18581 {ομοχειριών} νλυτ. ομάδα ανδρών που χειρίζονται πυροβόλο όπλο πολεμικού πλοίου και διοικούνται συνήθ. από υπαξιωματικό. |ετυμ. < *ομο-* + *-χειρία* < *χειρ, χειρός*]. **ομόχρονος,** -η, -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που γίνεται κατά τον ίδιο χρόνο (με άλλον/άλλους): ~ *έργο / προσπάθεια* ΣΥΝ. ταυτόχρονος, σύγχρονος αντ. ετερόχρονος 2. ίσης χρονικής διάρκειας, αυτός που διαρκεί το ίδιο (με άλλον/άλλους): ~ *συζήτηση / εκδήλωση* ΣΥΝ. ισόχρονος. - **ομόχρονα / ομοχρόνως** [μτγν.Ι επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύγχρονος*. **ομόχρωμος,** -η, -ο [μτγν.Ι αυτός που έχει το ίδιο χρώμα (με άλλον/άλλους;: ~ *στολές* ΑΝΤ. ετερόχρωμος. – **ομοχρωμία** (η), **ομοχώριος,** -α, -ο (λόγ.) αυτός που κατάγεται από το ίδιο χωριό (με άλλον), συγχωριανός, **ομοψηφία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η ομόφωνη απόφαση, η παμψηφία. – **ομόψηφος,** -η, -ο Ιαρχ.]. **ομοψηφώ** ρ. Ιμτγν.Ι {-είς...!. **ομοψυχία** (η) [μτγν.J [χωρ. πληθ.} ταύτιση συναισθημάτων, σκέψεων και αντιλήψεων, διάθεση για σύμπνοια και συστράτευση: *όταν υπάρχει εξωτερική απειλή, είναι απαραίτητη η εθνική* ~ συν ομόνοια, ομοφροσύνη ΑΝΤ'. διχόνοια, **ομόψυχος,** -η. -ο |μτγν.| (για σύνολα ανθρώπων) αυτός τού οποίου τα μέλη έχουν τα ίδια συναισθήματα, την ίδια γνώμη και αντίληψη: ~ *λαός* συν. ομόθυμος, ομόφρων ΑΜ. διχασμένος. – **ομόψυχα / ομο- ψύχως** [μτγν.| επίρρ. **όμποε** (το) {άκλ.} μους. πνευστό μουσικό όργανο, πυυ αποτελείται από σωλήνα σε σχήμα κώνου και έχει διπλό γλωσσίδι, είναι δε κατε- ξοχήν ορχηστρικό όργανο, αλλά διαθέτη και αξιόλογο σόλο ρεπερτόριο συν. (λόγ.) οξύαυλος. [ΕΤΥΜ. < ιταλ. oboe < γαλλ. hauihois < haul «υψηλός» (< λατ. altus) + bois «ξύλο» (< μεσν. λατ. boscus < αρχ. γερμ. *bosk, πβ. αγγλ. bush « θάμνος»)].

ομπρέλα (η) {ομπρελών} **1.** (α) φορητό μέσο ατομικής προστασίας από τον ήλιο και τη βροχή, που αποτελείται από σκελετό με λαβή και αδιάβροχο υφασμάτινο περικάλυμμα, το οποίο αναπτύσσεται και συμπτύσσεται με μηχανισμό ελασμάτων (μπαλαίνες, ακτίνες): *ανοίγω / κλείνω την* -1| *ανδρική / γυναικεία* ~ ΣΥ.ν (λόγ.) αλεξιβρόχιο (για τη βροχή), (λόγ.) αλεξήλιο (για τον ήλιο) (β) παρόμοιο με το παραπάνω μέσο προστασίας από τον ήλιο με ψηλό στέλεχος το οποίο στερεώνεται στο έδαφος και με μεγάλη διάμετρο ανοίγματος, κάτω από το οποίο κάθονται υι λουόμενυι στην παραλία: ~ *θαλάσσης || στην παραλία ενοικιάζονται ξαπλώστρες και ομπρέλες* 2. (μτφ.) (α) κάθε σχηματισμός που παρέχει προστασία από απειλή, κίνδυνο: *υπό την αμυντική - τού ΝΑΤΟ || αντιαεροπορική* ~· φρ. στραι. *πυρηνική ομπρέλα* η στρατηγική προστασία που παρέχει μεγάλη δύναμη-κάτοχος πυρηνικού οπλοστασίου σε μικρότερη φίλη χώρα στο πλαίσιο συμμαχίας (β) καθετί που αποτελεί ένα ευρύτερο πλαίσιο και περιλαμβάνει επι- μέρυυς τομείς: *«ο "Σωκράτης'' είναι ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα- ομπρέλα. που περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό υποπρογραμμάτων»* (εφημ.). –(υποκ.) **ομπρελίτσα** (η). ** σχολιο λ. *βροχή*. [ΕΤΥΜ. < ιταλ. ombrelia < μτγν. λατ. umbrella, υποκ. τού umbra «σκιά »].

ομπρελάδικο (το) (καθημ.) το κατάστημα στο οποίο κατασκευάζονται. επισκευάζονται ή και πωλούνται ομπρέλες, **ομπρελάς** (ο) {ομπρελάδες} (καθημ.) πρόσωπο που κατασκευάζει, επισκευάζει ή και πωλεί ομπρέλες, **ομπρελίνο** (τυ) (παλαιότ.) μικρή υφασμάτινη γυναικεία ομπρέλα για τον ήλιο. ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. ombreJlino. υποκ. τού ombrellaj. **ομπρελοθήκη** (η) {ομπρελοθηκών} **1.** η ειδική θήκη όπου τοποθετούνται ομπρέλες 2. (ειδικότ.) μικρό έπιπλο όπου φυλάσσονται οι ομπρέλες ή τοποθετούνται προσωρινά για να στεγνώσουν, **ομπρός** επίρρ. »εμπρός

όμφακες ειαί (είναι αγουρίδες) (λόγ.) για κάτι το οποίο προσποιείται κανείς ότι περίφρονεί. προκειμένου να μην παραδεχθεί ότι δεν μπορεί να τυ κατακτήσει, να το επιτύχει ΣΥΝ. (παροιμ.) όσα δεν φτάνει η αλεπού, τα κάνει κρεμαστάρια. |εγυμ. < φρ. *όμφακες* είσι (< αρχ. *όμφαξ*), από μύθο τού Αισώπου, σύμφωνα με τον οποίο μια αλεπού, αφού δεν μπόρεσε να φτάσει μερικά τσαμπιά σταφύλια από ψηλή κληματαριά, απομακρύνθηκε λέγοντας *όμφακες εϊσι* «είναι αγουρίδες». Η αρχ. λ. *όμφαξ. ή* (απαντά ως αρσ. σε μτγν. κείμενα) είναι αβεβ. ετύμου. πιθ. δάνειο. Έχει προ* ταθεί η σύνδ. με το ουσ. *όμφαλός* μέσω τ. **όμφών* (πβ. λατ. umbo «ο ομφαλός τής ασπίδας, το κέντρο της»), ο οποίος θα δήλωνε το σχήμα τού ομφαλυύ].

ομφαλεπίδεσμος (ο) ‡1896] {ομφαλεπιδέσμ-ου [-ων. -ους| ιατρ. **1.** υ επίδεσμος που τοποθετείται στο κολόβωμα τού ομφαλού νεογνού μέ χρι την απόπτωση αυτού και την επούλωση τού κολοβώματος 2. ο ειδικός κηλεπίδεσμος που τοποθετείται για να συγκρατεί στη θέση τους τα κοιλιακά σπλάχνα όσων πάσχουν από ομφαλοκήλη (βλ.λ.). **ομφαλικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** ιατρ. αυτός που σχετίζεται με τον ομφαλό: ~ *αγγεία / θηλή / χώρα / ιμάντας* ΣΥΝ. (λόγ.) ομφάλιος 2. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται στο κέντρο σώματος ή επιφάνειας: - *σημείο*. **ομφάλιος,** -α. -ο [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τον υμφαλό:

λώρος ΣΥΝ. ομφαλικός, **ομφαλοειδής,** -ής. -ές Ιμεσν.] |ομφαλοειδ-ούς } -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός πυυ θυμίζει ομφαλό (βλ.λ.) κατά τη μορφή, αυτός που είναι στρογγυλός όπως ο ομφαλός: ~ *εσοχή*. Επίσης **ομφαλώδης** [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*. **ομφαλοκήλη** (η) Ιχωρ. πληθ.) ΙΑΓΡ. η κήλη στην περιοχή τού ομφαλού (βλ.λ.)· αλλιώς (λαϊκ.) *αφαλοκήλη*.

[ΕΤΥΜ. ϋλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. omphalocclcj. **ομφαλομαντεία** (η) {ομφαλομαντειών} η εξέταση τού ομφάλιου λώρου νεογέννητου βρέφους, προκειμένου να προβλεφθεί, σύμφωνα με λαϊκές δοξασίες, ο συνολικός αριθμός των παιδιών που θα γεννήσει η μητέρα.

ομφαλορραγία (η) {ομφαλορραγιών} ΙΑΤΡ. η αιμορραγία τού ομφαλού νεογέννητου.

[ΕΤΥΜ. **<** *ομφαλός* **+** *-ρραγία* (με διπλασιασμό τού -ρ- εν συνθέσει) **<** θ. *-ραγ-*, πβ. παθ. αόρ. β' *έρ-ράγ-ην* τού αρχ. ρ. *ρήγνυμι*, ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. omphalorrhagia], **ομφαλόρροια** (η) Ιχωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η εκροή πύου ή άλλων φλεγμονωδών υγρών από τον ομφαλό.

[ΕΙ ΥΜ. < *ομφαλός* + *-ρροια* (με διπλασιασμό τού -ρ- εν συνθέσει) < *ρέω*. ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. omphalorrhoea]. **ομφαλός** (Ο) **1.** Λ.ΝΑΤ. το τμήμα τής κοιλιάς τού εμβρύου, από το οποίο διέρχονται τα όργανα που το συνδέουν με τη μητέρα μέσω τού πλακούντα και από το οποίο σχηματίζεται ο ομφάλιος λώρος ΣΥΝ. (καθημ.) αφαλός 2. (συνεκδ.) τυ χαρακτηριστικό κυίλωμα στη μέση τής κοιλιάς, το οποίο απομένει μετά την απόπτωση τού ομφάλιου λώρου ΣΥΝ. (καθημ.) αφαλός · 3. (μτφ.) το κεντρικό σημείο σώματος ή επιφάνειας ΣΥΝ. κέντρο, καρδιά· ΦΡ. ***ομφαλός τής Γης*** (*γης ομφαλός*, Πινδάρ. *Παιάν* 4,75) οι Δελφοί, όπου. σύμφωνα με τις αντιλήψεις των αρχαίων, βρισκόταν το κέντρο τής Γης.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ombh-al0-s, που συνδ. με σανσκρ. nabhih «ομφαλός», λατ. u-mb-ilicus (> γαλλ. ombilic), αρχ. γερμ. nabalo, γερμ. Nabcl, αγγλ. navel κ.ά. Η ποικιλία των εμφανιζομένων θεμάτων (*embh-. *mbh-, *ombh-, *nebh- κ.ά.) είναι δικαιολογημένη από τον δημώδη χαρακτήρα τής λ. Κατ' άλλη άποψη, *ομφαλός* < *ό-νοφ-αλός* (με συγκοπή) < *ό-* προθεμ. + θ. *nobh-. ετεροιωμ. βαθμ. θέματος που απαντά στις ανωτέρω παρατιθέμενες λ. τής σανσκρ. και γερμ. οικογένειας!. **ομφαλοσκοπια** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** η προσπάθεια να φθάσει κανείς σε έκσταση με τη συγκέντρωση τής προσοχής του στον ομφαλό του 2. (μτφ.) η μοιρολατρία, η αδράνεια: *η* ~ *σε πολιπκό επίπεδο εμποδίζει την πρόοδο τού τόπου*. Κπίσης **ομφαλοσκόπηση. ομφαλοσκόπος** (ο) |186Ι| **1.** πρόσωπο που προσπαθεί να περιέλθει σε έκσταση συγκεντρώνοντας την προσοχή του στον ομφαλό του 2. (μτφ.-μειωτ.) πρόσωπο πυυ δεν δραστηριοποιείται και δέχεται μοιρολατρικά τα πράγματα ως έχουν, αρκούμενο στο να τα ατενίζει. – **ομφαλοσκοπώ** ρ. {-είς...}. [ΕΤΥΜ. < *ομφα/.ός* + *σκοπός* (βλ.λ.)].

ομφαλώδης, -ης. -ες » ομφαλοειδής

ομφαλωτός, -ή, -ό ιαρχ.Ι αυτός που έχει σχήμα ομφαλού: - *ασπίδα*. **όμφαξ** (ο) -» όμφακες εισί

ομωνυμία (η) [αρχ-J [ομωνυμιών} ιλωσς. σημασιολογική σχέση κατά την οποία δύο ή περισσότερες λέξεις συμπίπτουν στη σημασία τους (λ.£. πετεινός - κόκορας, άνθος - λουλούδι). ΣΧΟ.ΜΟ λ. *όνομα*. **ομώνυμος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει την ίδια ονομασία με κάτι άλλο: *η όπερα τού Βέρντι «ΟΟέλλος» είναι βασισμένη στο ~ δράμα τού Ουίλ. Σαίξκηρ* συν. ταυτώνυμος 2. (α) γλωσσ. ***ομώνυμες λέξεις*** οι λέξεις που συμπίπτουν στη σημασία, π.χ. *πετεινός - κόκορας - αλέ- κτορας* (β) ΜΑΘ. ***ομώνυμα κλάσματα*** τα κλάσματα που έχουν τον ίδιο παρονομαστή αντ. ετερώνυμος. **– ομώνυμα / ομωνύμως** |αρχ.] επίρρ. (πβ. λ. *συνώνυμος)*. σχολιο λ. *σύνθετος, όνομα*.

[ΚΤΥΜ. < αρχ. *ομώνυμος* < *όμ(ο)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα*. αιολ. τ. τής λ. *όνομα*. Ο μαθ. όρ. αποδίδει το γαλλ. (fraction) dcnominatcusc], **όμως** σύνδ. **1.** (συνδέει αντιθετικά φράσεις ή και ολόκληρες προτάσεις) μα, αλλά. ωστόσο, εντούτοις: *σε περίμενα όλο το απόγευμα, - δεν ήρθες-* φρ. ***και όμως*** για εμφατική δήλωση αντίθεσης: *είχε πετύ- χει πολλά ήδη, ~ δεν επαναπαύθηκε* || (ως αρνητ. απάντηση) *Νομίζω, δεν υπάρχει ελπίδα*. (βεβαίως και υπάρχει) 2. (για τη σύνδεση αντιθετικών εννοιών): *έξυπνος, - αυθάδης αυτός ο νέος || έχει σπουδαίες γνώσεις*. ~ <5εν *τις αξιοποιεί* 3. (σε αποφατική σύνδεση πριν από τον σύνδ. *και): δεν συμφωνούσε ούτε - και διαφωνούσε πλήρως*. ■·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα*.

|ΕΓΥΜ. < αρχ. *όμως* < *όμως* (με αναβιβασμό τού τόνου), αρχική σημ. «ομοίως, εξίσου», επιρρ. τ. τού επιθ. *ομός* (βλ. λ. *ομού)*. \ Ιαρόμοια ση- μασιολ. εξέλιξη εμφανίζεται και σε φρ. όπως αγγλ. all the same, γαλλ. tout de mcme κ.α.|. **ον** (το) {όντ-ος | -α. -ων} **1.** αυτό που υπάρχει, που έχει υπόσταση: *ο άνθρωπος είναι έλ/.ογο* - [[*έμβιο / ενόργανο* ~ ΣΥΝ. ύπαρξη, πλάσμα· ΦΡ. ***εκ τού μη όντος*** *(έκ τού μή όντος)* από το τίποτα· κυρ. σε φρ. για τη δήλωση τής σχέσης αιτίου-αποτελέσματος: *σίγουρα κάποιο πρόβλημα υπήρχε μεταξύ τους*· δεν *μπορεί να προέκυψε τέτοια παρεξήγηση* 2. ΦΙΛΟΣ, οτιδήποτε υπάρχει καθ' εαυτό και συλλαμβάνεται αφαιρετικά από την ανθρώπινη διάνοια: *το όντως* ~· ΦΡ. (α) ***υπέρτα***

το ***ον*** ο Θεός (β) ***ανθρώπινο ον*** ο άνθρωπος (γ) ***τωόντι / τω όντι*** βλ.λ. ιι·ί ΥΜ. αρχ.. ουσιαστικοπ:. ουδ. τής μτχ. ***ών - ούσα*** - ον, τού ρ. *ειμί* (βλ. λ. *είμαι)*\.

όναγρος (ο) {ονάγρ-ου | -ων, -ους} είδος ζώου που ζει σε άγρια κατάσταση και που μοιάζει με γάιδαρο.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *όνος* + *άγρός]*. **όναρ** (το) (μόνο σε ονομαστ, κ. αιτ.) (αρχαιοπρ.) το όνειρο, κυρ. στη φρ. (α) ***κατ' όναρ*** *(κατ' όναρ,* Κ.Δ. Ματθ. 1. 20) στον ύπνο. σε όνειρο: *παρουσιάστηκε στον Ιωσήφ - άγγελος Κυρίου* (β) ***σκιάς όναρ άνθρωπος*** *{σκιάς όναρ άνθρωπος.* Πινδάρου Πύθια 8.136) όνειρο σκιάς (είναι) ο άνθρωπος· για να δηλωθεί ότι ο άνθρωπος είναι μηδαμινός, η ζωή του είναι ένα τίποτα. σχόλιό λ. *όραμα.*

ΙΕΤΥ.Μ. αρχ. λ., πυυ συνδ. με άλλα Ι.Ε. συνώνυμα, πβ. αρμ. anurj (< *onor-jo-), αλβ. aderre / enderre « *onr-jo-). Βλ. κ. *όνειρο].* **Ονδούρα** (η) 11867] (ισπ. Rcpublica de Honduras = Δημοκρατία τής Ονδούρας) κράτος τής Κ. Αμερικής με πρωτεύουσα την Τεγκυυσιγκάλπα. επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα τη λεμπίρα.

!ΕΤΥ.Μ. < ισπ. Honduras (που θεωρήθηκε πληθ.) < hondo «βυθός, πυθμένας». Έτσι ονομάστηκε η περιοχή το 1524 από τον Χριστόφορο Κο- λόμβο λόγω τυύ βάθους τής θάλασσας που την περιβάλλει].

Ο.Ν.Ε. (η) Οικονομική Νομισματική Ήνωση.

ονειδίζω ρ. μετβ. |αρχ.] {ονείδισ-α, -τηκα} (αρχαιοπρ.) 1. (λόγ.) απευθύνω κατηγορία ή μομφή (εναντίον κάποιου) ΣΥΝ. μέμφομαι. ψέγω. κατηγορώ, (επιτατ.) εξονειδίζω ΛΝΤ. επαινώ, εγκωμιάζω 2. χλευάζω, περιπαίζω 3. ντροπιάζω, ρεζιλεύω, ταπεινώνω. **—** ονειδισμός (ο) ιμτγν. |, ονειδιστικός,-ή, -ό [μτγν.|. όνειδος (το) {ονείδους | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) 1. η ντροπή, η καταισχύνη 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε επιφέρει ντροπή: *ήταν το ~ τής οικογένειας* ΣΥΝ. ντροπή ΑΝΤ. καύχημα· ΦΡ. (ρητό) ***έργον δ' ουδέν όνειδος, αεργίη δε τ' όνειδος*** *{εργον δ' ουδέν όνειδος, άεργίη δέ τ' όνειδος.* Ιΐσιόδ. *'Έργα και Ίιμέραι,* 311) η εργασία δεν είναι ντροπή· ντροπή είναι η τεμπελιά, η αδράνεια. ΣΧΟΜΟ λ. *ντροπή.*

[ΚΤΥΜ. αρχ. < ο- προθεμ. + J.E. *o)ncid- «μέμφομαι. κατηγορώ», πβ. σανσκρ. nindati «κατηγορώ,γρονθοκοπώ». αβεστ. naismi «υβρίζω, λοιδορώ». λιθ. nicdcti «μισώ», γοτθ. ga-naitjan «υβρίζω, λοιδορώ», αρμ. a- nic-anem κ.ά.]. **ονείρεμα** (το) -♦ όνειρο

ονειρεμένος, -η. -ο **1.** αυτός που μοιάζει μΓ όνειρο, αυτός που μοιάζει να μην ανήκει στον κόσμο τούτο: *~ ζωή / κέρδη* συν. παραμυθένιος. ονειρώδης 2. εξαιρετικά ωραίος: *~ ακρογιαλιές / πλάσμα* συν. θεσπέσιος, υπέροχος, μαγευτικός, **ονειρεύομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. [μεσν.Ι {ονειρεύτηκα} ♦ (μετβ.)

βλέπω (κάποιον/κάτι) σε όνειρο: *ονειρεύτηκα τον αδελφό μου / ότι ήρθε ο αδελφός μου* φρ. (παροιμ.) **ο *πεινασμένος καρβέλια ονειρεύεται*** ο καθένας επιθυμεί αυτό που στερείται 2. (μτφ.) δημιουργώ (κάτι) με τη φαντασία μου: *έχουν συμβεί αυτά ή τα ονειρεύτηκες:* Συν. φαντασιυκοπώ 3. (μτφ.) (+ να) επιθυμώ έντονα: *ονειρεύόταν να γίνει ηθοποιός ‖ ~ πλούτη και δόξα* συν. λαχταρώ, ποθώ ♦ (αμετβ.) 4. βλέπω όνειρο: *κοιμάμαι κι* -5. χάνω το αίσθημα τής πραγματικότητας: *πού τα είδες αυτά· ονειρεύεσαι μου φαίνεται! || σταμάτα να ονειρεύεσαι και δες την πραγματικότητα, πριν να είναι αργά* συν. φαντασιοκοπώ, ονειροπολώ 6. αφήνομαι σε σκέψεις, σε ελεύθερες περιπλανήσεις τού νου: *«να ονειρεύομαι, απ'το παράθυρο να ταξιδεύω...» (τραγ.).* ^ σχολιο λ. *αποθετικός.* **ονειρευτές** (ο) [μεσν.] (λογοτ.) ο ονειροπόλος. **ονειρευτος,** -ή.-ό [J894| ονειρεμένος (βλ.λ.). **ονειριάζομαι** [μεσν.Ι κ. (λαϊκότ.) **νειριάζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ονει- ριάστηκα} (λαϊκ.) **1.** βλέπω όνειρα **2.** έχω ονείρωξη (βλ.λ.). · - **ονείριασμα** (το). ^ σχολιο λ. *αποθετικός.* **ονειρικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τα όνειρα: ***- ψευδαισθήσεις ! παρα?.ήρημα / κατάσταση*** (όταν βλέπει κανείς όνειρα) 2. (μτφ.) αυτός που θυμίζει όνειρο, που είναι τόσο ωραίος, ώστε να νομίζει κανείς ότι δεν είναι πραγματικός: *- ζωή / τοπίο* ΣΥΝ. ονειρεμένος. **— ονειρικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oniriquel. **ονειρισμός** (ο) ΙΑΤΡ. οξύ παραλήρημα, που συνοδεύεται από έντονες παραισθήσεις και βιώνεται έντονα από τυν πάσχοντα.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν'. όρ.. < γαλλ. onirisme). **όνειρο** (το) |ονείρ-ου | (λογοτ. πληθ. -ατα) -ων} **1.** η ακολουθία σκέψεων. εικόνων και αισθημάτων, που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια τού ύπνου και οφείλονται σε μερική και αυτόματη λειτουργία τού εγκεφάλου: *είδα τον πατέρα μου στο ~ μου || πιστεύω στα -* (πιστεύω ότι τα όνειρα προλέγουν το μέλλον) *|| βασανιζόταν από εφιαλτικά ~* **| |** *βλέπω ένα ~* **| |** *σημαδιακό* **/** *προφητικό* **/** *παράξενο -* **| |** *ας πούμε ότι όλα ήταν ένα κακό -* (ότι δεν συνέβη ποτέ) *|| εξηγώ το ~ κάποιου·* φρ. (α) (ευχετ.) ***όνειρα γλυκά!*** σε κάποιον που πηγαίνει για ύπνο (συχνά σκωπτ. *όνειρα γλυκά και ασκανδάλιστα ί απονήρευτα)* συν. καληνύχτα, καλόν ύπνο (β) ***βγαίνει το όνειρο*** συμβαίνει στην πραγματικότητα κάτι που είδε (κάποιος) στο όνειρό του (γ) ***στ' όνειρό σου το είδες;*** για κάτι που αποκλείεται να συνέβη (δ) ***σαν όνειρο μου φαίνεται*** (για κάτι πολύ ευχάριστο) δεν μπορώ να πιστέψω ότι είναι αλήθεια. ότι συμβαίνει πραγματικά (ε) ***αλλού το όνειρο κι αλλού το θαύμα*** βλ. λ. *αλλού* 2. διακαής πόθος, έντονη επιθυμία: το *~ τής ζωής του ήταν να γίνει δικηγόρος* **| |** *τα ~ μου πραγματοποιήθηκαν* **| |** *κάνω τα πιο τρελά μου ~ πραγματικότητα* j| *πλάθω όνειρα·* φρ. (α) ***των ονείρων μου*** (ως χαρακτηρισμός) αυτό *που* επιθυμώ πάρα πολύ: *το αυτοκίνητο / το δωμάτιο / ο άντρας -* (β) ***αμερικάνικο όνειρο*** η ελπίδα τής γρήγορης απόκτησης πλούτου και κοινωνικής καταξίωσης, για τα οποία έδινε τη δυνατότητα η ζωή στις Π.Π.Α.· αποτέλεσε κίνητρο για μετανάστευση χιλιάδων ανθρώπων από όλο τον κόσμο προς τις Η.Π.Α. 3. απραγματοποίητη ελπίδα, ανεκπλήρωτος πόθος: *όσα σχεδιάσαμε θα μείνουν ένα ~* ΣΥΝ. χίμαιρα, ευσεβής πόθος, ονειροπόλημα· φρ. *όνειρο θερινής νυκτός* (αγγλ. A Midsummer Night's Dream) οτιδήποτε απραγματοποίητο, ανέφικτο, ουτοπικό *{από* το ομώνυμο έργο τού Ουίλ. Σαίξπηρ) **4.** (ως χαρακτηρισμός) οτιδήποτε ονειρωδώς ωραίο, έξοχο: *περάσαμε διακοπές ~ || ο μήνας τού μέλιτος ήταν ~ || «Μάγεμα η φύσις κι ~ στην ομορφιά και χάρη»*(Λ. Σολωμός). Επίσης (λαϊκ.-λογοτ.) **ονείρεμα.** *■" ΣΧΟΛ ΙΟ λ. *όραμα.*

[f.tym. < αρχ. *όνειρον / όνειρος, ό* (ο αρσ. τ. είναι αρχαιότερος) < *ονερ-7ο- (με αντέκταση), μεταπτωτ. βαθμ. θ. που απαντά στο ουσ. *όναρ* (βλ.λ.)Ι.

ονειροβατώ ρ. αμετβ. {ονειροβατείς...} χάνο) την επαφή μου με την πραγματικότητα, τρέφω ψευδαισθήσεις ΣΥΝ. αεροβατώ, αιθεροβατώ, φαντασιυκοπώ. πετώ στα σύννεφα.

[ΠΤΥΜ. < *όνειρο* + *-βατώ* < *-βάτης* < *βαίνω*\. **ονειρογέννητος,** -η, -ο (λαϊκ.-λογοτ.) αυτός που είναι γέννημα, δημιούργημα ονείρου ΣΥΝ. φανταστικός, **ονειροδραμα** (το) Ιονειροδράμ-ατος | -ατα. -άτων} δραματικό έργο, τού οποίου η πλοκή και η δράση είναι υποτυπώδεις και τοποθετούνται σε χώρο φανταστικό και εξωπραγματικό, σε ατμόσφαιρα ονειρικής φαντασίας.

ΙΕΙΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. stage dreamj. **ονειροκρίτης** (ο) [μτγν.] [ονειροκριτών} **1.** αυτός που εξηγεί, που ερμηνεύει τα όνειρα ΣΥΝ. ονειρομάντης 2. (συνήθ.) το βιβλίο στο οποίο περιέχονται με αλφαβητική σειρά πράγματα που μπορεί να δει κανείς στο όνειρό του και η αντίστοιχη συμβολική ερμηνεία τους. **— ονειροκρισία** (η) [μτγν.], **ονειροκριτικός,** -ή, -ό [μτγν.]. **ονειροκριτική** (η) Ιμτγν.] η τέχνη τής προφητείας τού μέλλοντος μέσω ερμηνείας των ονείρων. **ονειρολόγος** (ο/η) ΤΥΧΟΛ. Ο ειδικός επιστήμονας που ερευνά τη φύση και την προέλευση των ονείρων. **— ονειρολογία** (η) Ιμτγν.]. **ονειρομαντεία** (η) Ιμεσν.] {ονειρομαντειών} η πρόγνωση τυύ μέλλοντος. η οποία στηρίζεται στην ερμηνεία των ονείρων. Επίσης **ονει- ρομαντική** [Ι895|. **—ονειρομάντης** (ο) [αρχ.|. **ονειρομαντικός,**-ή,-ό. **ονειροπαρμένος,** -η, -ο (για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται μακριά από την πραγματικότητα, που ζει με φαντασιοπληξίες ΙΥΝ. ονειρο- πόλος, φαντασιοκόπος.

ΙΕΤΥΜ. < *όνειρο* + *παρμένος,* μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *παίρνω*\. **ονειρόπλαστος,** -η. -ο (μεσν.1**1.** αυτός που αποτελεί προϊόν τής φαντασίας 2. αυτός που είναι πολύ ωραίος, για να είναι αληθινός ΣΥΝ. εξωπραγματικός. Επίσης **ονειροπλασμένος. ονειροπόλημα** (το) Ιμτγν.] {ονειροπολήμ-ατος] -ατα.-άτων} **1.** η νοερή περιπλάνηση σε φανταστικούς κόσμους ΣΥΝ. ονειροφαντασία 2. υ απραγματοποίητος πόθος ΣΥΝ. χίμαιρα, ουτοπία, **ονειροπόληση** (η) ► ονειροπολώ

ονειροπόλος, -α (λόγ. -ος). -ο **1.** αυτός που ονειροπολεί ΛΝ γ. πραγματιστής, προσγειωμένος 2. (μτφ.) αυτός που ποθεί ή επιδιώκει πράγματα ακατόρθωτα, που δεν λαμβάνει υπ* όψιν του την πραγματικότητα και δεν δεσμεύεται από αυτήν: *είναι από τους ~ τής πολιτικής.* ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *όνειρο-* + *-πόλος* < *πέλω / -ομαι* «μετακινούμαι, περιφέρομαι» (βλ. κ. *πόλος),* πβ. κ. *άνα-πολώ. θαλαμη-πόλος* κ.ά.[. **ονειροπολώ** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {ονειροπολείς... **]** ονειροπόλησα) **1.** πε- ριπλανώμαι νοερά σε κόσμους που δημιουργώ με τη φαντασία μου 2. κάνω όνειρα για το μέλλον 3. διακατέχομαι από χιμαιρικούς πόθους, απραγματοποίητες επιθυμίες ΣΥΝ. φαντασιοκοπώ. **— ονειροπόληση** (η) Ιμτγν.Ι.

ονειροσκόπος (ο/η) (λόγ.-σπάν.) ο ερμηνευτής ονείρων ΣΥΝ. ονειρο- μάντης. **ονειροσκοπία** (η), **ονειροσκοπικός,** -ή, -ό [μτγν].

(ΕΤΥ.Μ. μτγν. < όνειρο- + *-σκόπος* < *σκοπώ* «παρατηρο) προσεκτικά»],

ονειροφαντασία [μτγν.[{χωρ. γεν. πληθ.} κ. (λαϊκότ.) **ονειροφα- ντασιά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** η οπτασία που παρουσιάζεται στον ύπνο ή σε κατάσταση εγρήγορσης ΣΥΝ. όνειρο, ονειροφάντασμα 2. η ευχάριστη φαντασίωση ΣΥΝ. ονειροπόλημα, **ονειροφάνταασμα** (το) [μεσν.] {ονειροφαντάσμ-ατος | -ατα. -άτων} η ονειροφαντασία (βλ.λ.). **ονειρώδης,** -ης. -ες [μτγν.Ι {ονειρώδ-ους **]** -εις (ουδ. -η), -ών | **1.** αυτός που έχει τον χαρακτήρα ονείρου ΣΥΝ. φανταστικός. εξωπραγματικός 2. (μτφ.) εξαιρετικά ωραίος: *~ μορφή / ομορφιά* ΣΥΝ. ονειρεμένος, θεσπέσιος. **— ονειρωδώς** επίρρ. [1895]. « ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **ονείρωξη** (η) {-ης κ. -ο')ξεως | -ώξεις, -ώξεων} ΙΑΤΡ. η εκσπερμάτιση που γίνεται κατά τη διάρκεια τού ύπνου και συνδέεται συνήθ. με ερωτικά όνειρα.

[f.tym. < αρχ. *όνείρωξις* < *όνειρώσσω / -ώττω* «ονειρεύομαι» (η σημερινή σημ. ήδη στον Ιπποκράτη) < *όνειρος! όνειρον* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ώττω*\.

Ο.Ν.Ε.Κ. (η) Οργάνωση Νέων'Ενωσης Κέντρου.

-όνη ΧΗΜ. παραγωγικό επίθημα οργανικών ενο^σεων που ανήκουν στις κετόνες: *ακετ-όνη, οιστρ-όνη.*

[ΕΙ ΥΜ. Παραγ. επίθημα χημ. όρων τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το διεθν. -one (λ.χ. γαλλ. acetone, αγγλ. oestr-one), το οποίο πιθ. ανάγεται στο αρχ. επίθημα *-όνη* (λ.χ. *άγχ-όνη, βελ-όνη)*\. **ονηγός** (Ο) (λόγ.) ο οδηγός γαϊδάρου ΣΥΝ. ονηλάτης, (λαϊκ.) γαϊδου- ρολάτης.

[ΕΙΥ.Μ. μτγν. < *όνος* + *-ηγός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω*\.

ονηλάτης (ο) {ονηλατών} ο ονηγός (βλ.λ.) ΣΥ.Ν. γαϊδουρολάτης. **— ονηλασία** (η) |μτγν.|.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *όνος* + *-ηλάτης* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *έλαβνω*\. **ονίσκος** (ο) (λόγ.) **1.** (σπάν.) ο μικρός όνος ΣΥΝ. γαϊδουράκι · **2.** ο

μπακαλιάρος · 3. χερσαίο καρκινοειδές με γκρίζο ωοειδές σώμα, που μπορεί να μαζεύεται σε μπάλα, όταν διαισθανθεί κίνδυνο · **4.** νλυτ. βαρούλκο που χρησιμοποιείται σε μικρά εμπορικά σκάφη για την έλξη ή την ανύψωση βαρέων αντικειμένων.
[ΗΤΥΜ. αρχ., υποκ. τού ουσ. *όνος* (βλ.λ.)]. **ον-λάιν** επίθ. {άκλ.} ελλην. *έγγραμμος. επίγραμμος*('/ια υπολογιστές, δίκτυα κ.λπ.) αυτός που συνδέεται απευθείας ή ελέγχεται από κεντρική μονάδα: -> *συνομι/Ια* (για απευθείας συζήτηση μέσω Διαδικτύου) / *σύνδεση / πωλήσεις* || (κ\ ως επίρρ.) *είμαι* ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. on-line).
Ο.Ν.ΝΕ.Δ. (η) Οργάνωση Νέων Νέας Δημοκρατίας. — ονεδίτης (ο).
ονεδίτισσα (η), **ονεδίτικος,** -η. -ο. **όνομα** (το) {ονόμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η λέξη με την οποία δηλώνεται ένα πράγμα, ζώο ή πρόσωπο, ώστε να ξεχωρίζει από τα ομοειδή του: οι *άνθρωποι έδωσαν στα πράγματα ονόματα, για να μπορούν να μιλούν γι'αυτά* || *η Αλεξάνδρεια πήρε το - της από τον/ οφείλει το ~ της στον Μ. Αλέξανδρο* || *το ~ τής χώρας / τού ποταμού / τής εταιρείας-* φρ. **Λέω τα πράγματα με τ' όνομά τους** μιλώ ανοιχτά, χωρίς ενδοιασμούς και υπεκφυγές 2. η λέξη με την οποία είναι γνωστός ένας άνθρωπος· (συνήθ. ειδικότ.) το μικρό όνομα, το βαπτιστικό: *Πώς / Ποιο είναι το* - σου; (πώς λέγεσαι;) -Γιάννης *(Παππάς)* || το κανονικό *μου* ~ είναι *Παναγιώτης, αλλά οι φίλοι μου με φωνάζουν Πάνο* || *-Τι ~ Οα δώσετε στο παιδί; -Μαρία* || *πατρικό ~* || υ *κατάλογος με τα ~ των υπόπτων* (ονοματεπώνυμα) [| *υπογράφω με ψεύτικο ~* || *απέκρυψε το αληθινό του ~* || *φέρει το - τού ένδοξου παππού του* || *με τα πρώτα αποτελέσματα θα ξέρουμε το - τού αυριανού πρωθυπουργού* || *στη διαθήκη του τα έγραψε όλα στο ~ σου* (τα άφησε όλα σε σένα) || **το ~** *του έγινε θρύλος* / προκαλεί *τρόμο* / *συνδέθηκε με φοβερά εγκλήματα-* φρ. (α) **κατ' όνομα** / (λόγ.) *ψιλώ ονόματι* μόνο ονομαστικά, μόνο σύμφωνα με ό.τι δείχνει το όνομα, με ό,τι φαίνεται και όχι στην πραγματικότητα: *εσύ ήσουν κατ'όνομα μόνο πατέρας· εγώ ήμουν που φρόντισα το παιδί όλ' αυτά τα χρόνια* || *ήταν ψιλώ ονόματι διευθυντής τής εταιρείας* λντ. κατ' ουσίαν (β) *γνωρίζω (κάποιον) κατ'όνομα* έχω ακούσει μόνο τν όνομα (κάποιου), δεν τον γνωρίζω προσωπικά, δεν τον έχω δει (γ) (επίσ.) εξ *ονόματος* (+γεν.) για λογαριασμό ή εκ μέρους ή κατ'εντολήν (κάποιου): *ενεργώ ~ τής εταιρείας μου* (δ) *εν ονόματι* (+γεν.) *{έν όνό- ματι*, μτγν. επιγραφές) με την εξουσία που δίνει (κάποιος): σε *συλλαμβάνω ~ τού νόμου* (βλ.λ.) (ε) *επ' ονόματι* (+γεν.) στο όνομα (κάποιου) (συνήθ. για τίτλους ιδιοκτησίας, επίσημα έγγραφα): *ο λογαριασμός εκδόθηκε ~ τής συζύγου σας* (στ) **στο** *όνομα (κάποιου)* (i) χάριν (κάποιου πράγματος), προκειμένου να εξυπηρετηθεί κάποιος σκοπός. μια ιδέα. μια θρησκεία κ.λπ.: *«στο όνομα τής οικονομικής σύγκλισης, ο Γάλλος πρόεδρος δεσμεύθηκε να εφαρμόσει μια σκ/.ηρή περιοριστική πο/Λτική»* (εφημ.) || *στο όνομα τής κρούδου θυσιάζεται συχνά η οικο/.ογική ισορροπία* (ii) ομο>τικά. για να πείσουμε κάποιον για κάτι: *στο όνομα τού Θεού και τής φιλίας που μας συνδέει, μην προχωρήσετε σε αυτή την απόφαση* (ζ) *για όνομα τού* **Θεού** / τής *Παναγίας* για να εκφραστεί κάτι έντονα (άρνηση, αποτροπή / προτροπή / διαμαρτυρία κ.λπ.): *~, πρόσεχε λιγάκι*)| *δενμπορείτε να δείξετε λίγη κατανόηση;* (η) *όνομα και μη χωριό* για πρόσωπο που είναι προτιμότερο να μην αναφερθεί ονομαστικά (αλλά εύκολα καταλαβαίνει κανείς ποιο είναι) (θ) *όνομα και πρά(γ)μα* για όνομα που θυμίζει ιδιότητα, την οποία συμπτωματικά φέρει αυτός που τν έχει: ο *γιατρός του λέγεται Χασάπης· ελπίζω να μην είναι ~* (ι) *με τ' όνομα* (εμφατ.. αφού αναφερθεί το όνομα προσώπου) ο φημισμένος, ο ξακουστός: ο *κνρ-Μιχάλης ~* (ια) *(μεγάλα) ονόματα* πρόσωπα ή επιχειρήσεις που έχουν ιδιαίτερη φήμη. πυο είναι εξέχοντα: *τα - τής σύγχρονης τέχνης / τής πληροφορικής / τής τηλεόρασης* (ιβ) **ακούω στο** *όνομα* βλ. λ. *ακούω* (ΐγ) *ονόματα δεν λέμε, υπολήψεις / οικογένειες δεν Θίγουμε* για περιπτώσεις που κάποιος, ενώ είναι σαφές ότι αναφέρεται σε ένα πρόσο>πο, κάνοντας αρνητικά συνήθ. σχόλια, αποφεύγει, συνήθ. χαριτολογώντας, να πει το όνομά του: είναι *κάποιες εδώ που* δεν *ξέρουν ούτε ένα αβγό να βράσουν - !* (ιδ) ΜΛΗΡΟΦ. *όνομα χρήστη* βλ. λ. *χρήστης* **3.** (η αρχ. δοτ. *ονόματι* ως επίρρ.): *υπήρξε ένας γιατρός στο χωριό σας ~ Βλάχος;* **4.** η φήμη, η υπόληψη: *έχω κα/.ό / κακό* **-1**| *σπίλωσε το καλό ~ τής οικογένειας-* φρ. (α) *βγάζω όνομα* (μεσν. φρ.) αποκτώ φήμη: *έβγαλε όνομα στην Αγγλία ως πλαστικός χειρουργός* (β) *βγάζω (σε κάποιον) το όνομα* βλ. λ. *βγάζω* (γ) *κάλλιο να σου βγει το μάτι παρά τ' όνομα* για το πόσο σημαντικό είναι να μην αποκτήσει κανείς κακή φήμη (δ) *κάνω όνομα* γίνομαι διάσημος: *στην Αμερική έκανε όνομα με τις επιχειρήσεις του* (ε) (παροιμ.) *άλλος έχει τ' όνομα κι άλλος (έχει) τη χάρη* άλλος έχει τη φήμη και άλλος την πραγματική αξία (στ) ο *λύκος* έχει *τ' όνομα* κι *η αλεπού τη χάρη* βλ. λ. αλεπού · 5. γλΩΣΣ. κάθε λέξη που δηλώνει πρόσωπο, ζώο. πράγμα ή αφηρημένη έννοια (ουσιαστικό) ή προσδιορίζει άλλη ανάλογη λέξη αποδίδοντάς της ιδιότητα (επίθετο): *κύριο / προσηγορικό ~* || **-** *επίθετο* / *ουσιαστικό*.. ·— (υποκ.) ονοματάκι (τν). ονοματάρα (η). σχόλιο λ. ουσίαση- *κός, σύνθετος, υποχωρητικός, φημισμένος.* [ΕΤΥΜ. αρχ. < *o-nomn- < ό- προθεμ. + Ι.Κ. *momn- «όνομα», πβ. σανσκρ. nama, λατ. nomen (> γαλλ. nom. ισπ. nombre). αρμ. a-nun, ουαλ. enw. γερμ. Name. αγγλ. name κ.ά. Ο αιολ. τ. *όνυμα*, που απαντά σε πολλά σύνθ. τής Ν. Ελληνικής (λ.χ. *έπ-ώνυμος, όμ-ώνυμος. συν-ώνυ- μος*), οφείλεται είτε σε προχωρητική ανομοίωση είτε σε συνεσταλμ. βαθμ. τού θέματος. Ήδη αρχ. είναι η γλωσσ. σημ. τής λ. (κατ' αντιδιαστολή προς το *ρήμα),* ενώ στους γραμματικούς τής ελληνιστικής περιόδου απαντούν επίσης οι όροι *κύριον / προσηγορικόν όνομα*\.

όνομα: παράγωγα - σύνθετα. Από την (αρχαία ήδη) λ. όνομα παράγονται τα ονοματ-ικός (πβ. και *ονοματική εορτή*, ορθότ. αντί *ονομαστική εορτή)* και ονόματι (επιρρ. χρήση τής αρχ. δοτικής πτώσης τού ουσιαστικού *όνομα).* Επίσης τν ρ. ονομάζω *(επονομάζω, κατονομάζω, μετονομάζω, προσονομάζω, παρονομάζω)* με τα ονομασία *(επονομασία. μετονομασία, αυτονομασία),* ονομαστικός, ονομαστός, ονομαστί και παρονομαστής. Η λ. όνομα απαντά επίσης ο>ς α' και ως β' συνθετικό. Ως α' συνθετικό: ονοματο-λογία *(ονοματολόγος).* ονοματο-θεσία *(ονοματοθέτης, ονοματοθετώ).* ονο- ματο-ποίηση. Ως β' συνθετικό εμφανίζεται με τον τύπο όνυμα (αρχ. αιολικός τύπος αντί τού *όνομα,* με κώφωση τού ο σε *V)* και λόγο) τού αρχαίου «νόμου τής εκτάσεως εν συνθέσει» γράφεται με *ω αντί ο: ανώνυμος, επώνυμος, συνώνυμος, περιώνυμος, ψευδώνυμος, ιδιώνυμος, ποικιλώνυμος, ομώνυμος, χριστεπώνυμος, ετερώνυμος, φερώνυμος, ταυτο)νυμος, ευώνυμος, πολυώνυμος, αντώνυμος.* Επίσης: *τοπωνύμιο, κνριωνύμιο, ανθρωπωνύμιο. ανδρωνύμιο, οδωνύ- μιο, αγιωνύμιο.* παρωνύμιο, προσωνύμιο, *ακρωνύμιο* και *ανωνυμία, επωνυμία, ανθρωπωνυμία, συνωνυμία, ομωνυμία, τοπωνυμία, αντωνυμία, παρωνύμια, προσωνυμία, μετωνυμία.* καθώς και *τοπωνυμικός. ανδρωνυμικός. αγιωνυμικός, συνωνυμικός, πατρωνυμικός, μετωνυμικός, αντο)νυμικός* και *επώνυμο, πατρώνυμο, μητρώνυμο. ψευδώνυμο, δι0)νυμο. τριώνυμο, πολυώνυμο, ομώνυμο, ετερώνυμο, ιδιώνυμο, ονοματεπώνυμο, παρώνυμο.*

ονομάζω ρ. μετβ. |αρχ.Ι {ονόμασ-α, -τηκα, -μένος} 1. δίνω όνομα (σε κάποιον/κάτι): γο *μωρό τους το ονόμασαν Κωστή* || *τη γάτα τους την ονόμασαν Ριρίκα* **2. αναφέρω ονομαστικούς:** *αρνήθηκε να ονομάσει τους συνενόχους του* ΣΥΝ. **κατονομάζω, ονοματίζω** 3. **αποδίδο) σε (κάποιον/κάτι) συγκεκριμένη ονομασία ή χαρακτηρισμό:** *ονόμασαν την αποικία «Βυζάντιο»>* από το όνομα τού Βύζαντα, τού αρχηγού των αποίκων · **4. απονέμο) συγκεκριμένο τίτλο ή διορίζω σε συγκεκριμένο αξίωμα: ron** *ονόμασε διάδοχό του στον θρόνο* 5. **(μεσυπαθ.** *ονομάζομαι)* **φέρω συγκεκριμένο όνομα, λέγομαι:** *~ Λνδρέου, Γιάννης Ανδρέου* || *-Πώς ονομάζεστε: Βασίλης Λημητριάδης* [[**ο** *αριθμός κάτω από την κλασματική γραμμή ονομάζεται παρονομαστής.* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *όνομα.*
ονομασία (η) |αρχ.] {ονομασιών} 1. η λέξη με την οποία δηλώνεται κάτι: *η ~ τού ζώου / τής πόλης / τής νόσου / τού φαινομένου* ΣΥΝ. **όνομα** ΦΡ. *ονομασία (ανωτέρας) προελεύσεως* **ως χαρακτηρισμός κρασιού με τυπική γεύση, που παράγεται σύμφοινα με προδιαγραφές οι οποίες ορίζονται απο τον νόμο και περιλαμβάνουν τη γεωγραφική ζώνη παραγωγής, τα σταφύλια που επιτρέπεται να χρησιμοποιηθούν, την τεχνική τής οινοποίησης και τυν ελάχιστο χρόνο παλαίωσης · 2. η απονομή ονόματος σε (κάποιον/κάτι):** *στη σύσκεψη θα συζητηθεί το θύμα τής ~ τνύ νέου προϊόντος* 3. **η απονομή τίτλου ή ο διορισμός σε αξίωμα: -** *κάποιον ως διαδόχου.* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *όνομα.*
ονομαστί επίρρ. (αρχαιοπρ.) ονομαστικά. ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *-ί, όνομα.*
ΙΠ ΥΜ. **αρχ.** < *ονομαστός* + **επιρρ. επίθημα** -ι. **πβ.** *άπνενστ-ί, άσνζη- τητ-ί. άνεπιστρεκτ-ί*\.
ονομαστικά επίρρ. · με το όνομα: *εγκωμίασε ~ όλα τα μέλη τού προεδρείου τού συλλόγον.* **Επίσης (λόγ.) ονομαστικώς Ιμτγν.).**
ονομαστική (η; ΙΛΩΣΣ. **η κατεξοχήν πτώση που χρησιμοποιείται για την αναφορά σε πρόσωπα και πράγματα· βασική λειτουργία της είναι η δήλωση τού γραμματικού υποκειμένου τού ρήματος και τού κατηγορουμένου του· είναι η πτώση στην οποία καταχωρίζονται συμβατικά στο λεξικό τής Ελληνικής και άλλων γλωσσών όλα τα ονοματικά στοιχεία (ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες, άρθρα, μετοχές).** [ΠΥΜ. **< μτγν.** *ονομαστική* (**ενν.** *πτώσις)* **< αρχ.** *όνομαστός* (**<** *ονομάζω).* **Μεταφρ. δάνειο από την Ελληνική αποτελεί το λατ.** nominativus (casus), **από όπου και αγγλ.** nominative, **γαλλ.** nominatif, **γερμ.** Nominativ **κ.τ.ό.|.**
ονομαστικοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΟΙΚΟΝ. **το να καθίστανται χρηματικοί τίτλοι (μετοχές, δικαιόγραφα κ.λπ.) ονομαστικοί με την αναγραφή των προσο)πικών στοιχείων ταυτότητας τού δικαιούχου. — ονομαστικοποιώ ρ. {-είς...}.**
ονομαστικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το όνομα · ΦΡ. **(α)** *ονομαστική εορτή* **(ορθότ.** *ονοματική εορτή)* **η ημέρα στην οποία γιορτάζουν όσοι φέρουν τν όνομα τνύ τιμώμενου από την Εκκλησία αγίου ή γεγονότος:** *η ονομαστική εορτή* **του** *Νίκον είναι στις 6 Λε- κεμβρίον, τού Αγίον Νικολάον* **(β)** *ονομαστική ψηφοφορία* **η ψηφο- φορία κατά την οποία κάθε πρόσο)πο που έχει δικαίωμα ψήφου ακούει τν όνομά του να διαβάζεται από σχετικό κατάλογο και αμέσως μετά δηλίονει φανερά την τοποθέτησή του με ένα «ναι» ή ένα «όχι»:** *διεξήχθη χθες στη Βονλή ονομαστική ψηφοφορία για τον κρατικό προϋπολογισμό* **2. αυτός που περιλαμβάνει ονόματα: -** *κατάσταση ι κατάλογος* 3. **αυτός που ισχύει στο όνομα (επ' ονόματι) ενός προσώπου: -** *τίτλος / μετοχή* **4. οικο\\ (α) αυτός που ισχύει επίσημα, κατ' αντιδιαστολή προς το τι ισχύει στην πραγματικότητα:** *«το καθαρό επιτόκιο τού δανείον, δηλ. το επιτόκιο που προκύπτει από τη διαφορά τού ~ επιτοκίον και τού πληθωρισμού, είναι τοκογλνφικό»* **(εφημ.) (β)** *ονομαστική αξία* **το ποσό που αναγράφεται πάνο> σε νόμισμα. συναλλαγματική, συμβόλαιο κ.λπ.:** *η ~ αξία ενός χαρτονομίσματος* **είναι αυτή** *πον αναγράφεται πάνω* **στο χαρτονόμισμα, ενώ** *η αγοραστική* **του** *αξία είναι τα αγαθά πον μπορεί να αγοράσει κανείς με αντόδ.* ΦΙΛΟΣ, *ονομαστικοί* **(οι) οι νομιναλιστές φιλόσοφοι τού Μεσαίωνα. οι οποίοι θεωρούσαν ότι νι γενικές ή καθολικές έννοιες είναι δημιουργήματα τής ανθρώπινης διάνοιας και δεν υφίστανται αντικειμενικά (πβ. λ.** *νομιναλισμός, ονοματοκρατία)* **6.** ΙΛΩΣΣ. **ονομαστική (η) βλ.λ. — ονομαστικ-ά /-ώς [μτγν.) επίρρ. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *παρώνυμο, όνομα.*
ΙΕΤΥΜ. **αρχ. <** *όνομαστός* < *ονομάζω.* **Ορισμένοι νομικοί και οικον. όροι είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική:** *ονομαστική αξία* **(<** valeur nominale), *ονομαστική μετοχή / κατάσταση* **(<** action nominative **/** etat

nominatif). *ονομαστικός τίτλος* (< titrc nominatif) K.d.J. **ονομαστός,** -ή. -ό Ιαρχ.] αυτός που έχει αποκτήσει φήμη, αυτός τού οποίου το όνομα είναι ευρύτατα γνωστό: - *γιατρός / καθηγητής || η ϊσλανδία είναι ~ για την ομορφιά τοΰ ηφαιστειακού της τοπίου* ΣΥΝ. ξακουστός, περίφημος, διάσημος, περιώνυμος ΑΝΤ. άσημος, άγνωστος. **IX0\)0λ. φημισμένος.* **ονοματεπώνυμο** (το) 13896j {υνοματεπο)νύμ-ου | -ων| το μικρό όνομα και το επώνυμο (κάποιου): γο - Γου *είναι Λνδρέας Παν/.ίδης.* ** ιχολιο λ. *όνομα.* **ονόματι** -► όνυμα

ονοματίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.ί {ονομάτισ-α. -τηκα. -μένοςΙ **1.** δίνω όνομα σε (κάποιον/κάτι) συν. ονομάζω, ονυματοθετώ 2. αναφέρω ονοματοκά, κατονομάζω: ~ roue *υπόπτους για τον φόνο.* **— ονομάτισμα** (το), **ονοματίκος,** -ή. -ό Ιμτγν-j ιλώς. **1.** αυτός που σχετίζεται με το όνομα. που έχει τα χαρακτηριστικά ονόματος: ~ *προσδιορισμός* (κάθε προσδιορισμός με χαρακτηριστικά ονόματος, δηλ. πτώσεις, αριθμούς, γένη. π.χ. το επίθετο) 2. (α) αυτός πυυ χρησιμοποιείται συντακτικά όπως ένα όνομα: ~ *προτάσεις* (β) *ονοματικό σύνολο Ι ονοματική φράση* η φράση που αποτελείται από ένα ή περισσότερα ονόματα και ενδεχομένως τα άρθρα τους ή/και τους προσδιορισμούς τους. π.χ. η φράση *η ψηλή κυρία με* το *καπέλο* στην πρότταση *η ψηλή κυρία με το καπέλο κοιτάει γύρω της.* σχολιο λ. *παρώνυμο, όνομα.* **ονοματοδοσία** (η) |!888] {ονοματοδοσιών} το να δίνεται σε (κάποιον/κάτι) όνομα. **— ονοματοδοτώ** ρ. j-είς...). **ονοματοθεσία** (η)]μεσν.| (ονοματοθεσιών] **1.** η απόδοση ονόματος, ονομασίας συν. ονυμάΐΐσμα 2. η καθιέρωση και χρήση τεχνικών ή επιστημονικών όρων · 3. εκκλης. η μικρή Ιερή Ακολουθία που περιλαμβάνεται στο Μέγα Κυχολόγιον τής Εκκλησίας και τελείται την πρώτη μέρα στο σπίτι, όπου βρίσκεται το βρέφος, μετά την ευχή τής γεννήσεως ή και στυν ναό την 40ή μέρα από τη γέννηση τού παιδιού ή συνηθέστερα πριν από την τέλεση τύ μυστηρίου τής Βαπτί- σεως μετά την ακολουθία τής κατηχήσεο>ς. ** σχολιο λ. *όνομα.* **ονοματοθέτης** (ο) (ονοματοθετών] 1. πρόσωπο που δίνει όνομα σε (κάποιον/κάτι) 2. πρόσιοπο που ασχολείται με την καθιέρωση και τη χρήση επιστημονικών ή τεχνικών όρων. **ονοματοθετώ** ρ. [μτγν.Ι {-εις...}. ■·" σχολιο λ. *όνομα.*

[ετυμ. αρχ. < *όνοματο- « όνομα)* + *-θέτης* < *τίθημι* (βλ. κ. *θέτο))*\. **ονοματοκρατία** (η) /.J894/ {χωρ. πληθ.) φίλος, η φίλοσοφικ-ή θεωρία. σύμφω)να με την οποία υι γενικές έννοιες είναι μόνον ονόματα, δεν αποτελούν ανεξάρτητη πραγματικότητα εντός ή εκτός τής ανθρώπινης διάνοιας συν. νομιναλισμός. **— ονοματοκρατικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. nominalisme|. **ονοματολογία** (η) {ονοματολογιών) **1.** η επιστήμη πυυ μελετά τα ονόματα και τις ονομασίες σε όλες τις χρήσεις τους 2. ο καθορισμός και η εξήγηση το)ν ονομασιών που σχετίζονται με συγκεκριμένο αντικείμενο 3. ΧΠΜ. (α) υ κλάδος που ασχολείται με την ονομασία των χημικιόν ενώσεων (β) (καταχρ.) ο τρόπος ονομασίας των χημικών ενώσεων. **ονοματολόψος** (ο/η). **ονοματολογικός,**-ή.-ό [I849J. « ·* σχολιο λ. *όνομα.*

[ετυμ. μεσν.. αρχική σημ. «κατάλογος ονομάτων». < *όνοματο-* (< *όνομα)* + *-λογία* < *λέγω.* Ο επιστημ. όρ. είναι αντιδάν. από γαλλ. onoma- toiogic |.

ονοματολόγιο (το) 118581 {ονοματολογί-ου | -ων] το σύνολο ή ο κατάλογος των ονομασκόν που σχετίζονται με συγκεκριμένο αντικείμενο: *ναυτικό / χημικό* ~.

ονοματοποίηση (η) -> · ονοματοποιία

ονοματοποίητος, -η. -ο γλωσσ. (λέξη) που έχει σχηματιστεί, για να δηλώσει πράγμα σύμφωνα με ήχους, οι οποίοι συνδέονται με αυτό (βλ. κ. λ. *ονοματοποιία)* συν, ηχοποίητος, **ονοματοποιία** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ.) γλωσσ. **1.** το φαινόμενο, κατά το υποίο η ονομασία πράγματος ή ενέργειας γίνεται με φωνητική μίμηση τού ήχου που συνδέεται με αυτά. π.χ. *κακαρίζω, μουρμουρίζω, μπουρμπουλήθρα* συν. ηχομιμητική 2. η χρήση λέξεων, των οποίων ο ήχος δηλώνει τη σημασία τους. Γ-πίσης **ονοματοποίηση** |μεσν.|. **ονοματοποιώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {ονοματοποιείς...] ονοματοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος] 1. δημιουργώ, πλάθω) (ονόματα ή λέξεις) 2. σχηματίζω (λέξεις) κατ' απομίμηση φυσικών ήχων. **ονόρε** (το) {άκλ.) τυ κύρος · ΦΡ. *για το ονόρε* για τυ κύρος: *διατηρεί τη θέση τού καθηγητή μόνο και μόνο* ~.

(ετυμ. < ιταλ. onore < λατ. honos, -orisj. **όνος** (Ο/η) (λόγ.) ο γάιδαρος · φρ. (μτφ.-λόγ.) *περί όνου σκιάς (περί όνου σκιάς.* Λριστοφ. *Σφήκες* 191; για θέμα ανάξιο λόγυυ: *συζητήσεις* **— όνειος,** -α. -ο Ιαρχ.]. σχολιο λ. *γάιδαρος.*

[ΕΤΥΜ, αρχ. (ήδη μυκ. o-no), αβεβ. ετύμου. αφού δεν υπάρχει Ι.Κ. όρ. για το ζώο, καθότι είναι ανατολικής-μεσογειακής προελ. (βλ. εξάλλου κ. *γάιδαρος).* F.ivai πιθ. ότι τόσο η λ. *όνος* όσο και η συνώνυμη λατ. asinus ανάγονται στο σουμερ. ansu (ίσως *osonos > *ohonos > *hoonos > *ό όνος), ενώ* στην ίδια σουμερ. λ. ανάγεται και τυ αρμ. os. γεν. is-oy [. **Ονούφριος** (ο) {-ου κ. -ίου} 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *Όσιος* ~ ο *Αιγύπτιος 2.* (μετωνυμ.) άνθρωπος ασκητικός, αδύνατος: *έγινε σαν τον Άγιο Ονούφριο.*

[F.ΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν., αιγυπτ. αρχής, αγν. ετύμου).

Ο.Ν.Π.Δ.Δ. (η) Ομοσπονδία Νομικών Προσοιπων Λημοσίου Δικαίου, **οντάριο** (τυ) [1888] {ονταρί-υυ | -ων) (μειωτ.) άτομο μηδαμινής αξίας ΑΝΤ. ανθρωπάριο, ανθρωπάκι.

|ιπύμ. Υποκ. τής λ. *ον, όντος].* **οντάς** (ο) {οντάδες} (λαϊκ.) το δωμάτιο.

(ετυμ. μεσν. < τουρκ. odaj. **όντας[1]** σύνδ. (λαϊκ.) όταν: *βυθίσει ο ή/.ιος και το σούρουπο ακλουθήσει»*(Λ. Μαβίλης).

ΙΗΙΥΜ. < μεσν. *όντα(ς)* < *όταν* (με ανάπτυξη ερρίνου και κατάλ. -ς, κατά τα επιρρ. σε -ς, *νωρίς. χτες* κ.ά.) · λιγότερο πιθ. < αρχ. *όντας,* αιτ. πληθ. τού αρσ. ών'(μτχ. τού ρ. είμι)]. **όντας[2]** μτχ. (λόγ.) επειδή είμαι ή ήμουν ή θα είμαι: ~ σε *δεινή θέση, αναγκάστηκα να το διακινδυνεύσω || — ·* ο *μεγαλύτερος στην οικογένεια. έπρεπε να φροντίζω και για τα παιδιά.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *όντας.* αιτ. πληθ. τού αρσ. ών(μτχ. τού ρ. *ειμί.* βλ. λ. *είμαι].*

οντίσιόν (η) {άκλ.} δοκιμαστική ακρόαση ή παράσταση τραγουδιστή, ηθοποιού, μουσικού κ.λπ. ως μέρος τής διαδικασίας επιλογής προσώπων για επαγγελματική συνεργασία.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. audition «ακρόαση» < λατ. auditio, -onis < p. audio «ακούω»[.

οντογένεση (η) 11893] {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων) ΒΙΟΛ. το σύνολο των διαδικασιών και των σταδίων αναπτύξεως ενός οργανισμού από τη στιγμή τής γονιμοποίησης ή τής μονογονικής αναπαραγωγής μέχρι τέλους τής ζωής του (πβ. λ. *φυλογένεση)* ΣΥΝ. οντογονία.

|ΠΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ontogcnese|. **οντογονία** (η) [188'2| {οντογονιών} 1. η οντογένεση (βλ.λ.) **2.** οποιαδήποτε θεο)ρία αναφέρεται στην εμφάνιση των οργανικών όντων στη Γη. - **οντογονικός,** -ή. -ό [18871.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ontogcnese]. **οντολογία** (η) [1786] {οντολογιών} 1. (στην κλασική φιλοσοφία) η επιστήμη που εξετάζει το ον καθ' εαυτό, το ον «ή όν» (Αριστ.) (όρος ισοδύναμος με τον όρο *μεταφυσική)* **2.** (στη σύγχρονη φιλοσοφία) η μελέτη τής ύπαρξης γενικά, όπως τη συλλαμβάνουν οι διάφορες παραλλαγές τής υπαρξιακής / υπαρξιστικής σκέψης. **— οντολόγος** (ο/η) ΙΙ853], **οντολογικός,** -ή. -ό {I786I, **οντολογικ-ά / -ώς** [I889| επίρρ. (ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ontoJogiej. **οντολογισμός** (Ο) [1889[ΦΙΛΟΣ. η μεταφυσική θεωρία, κατά την οποία η άμεση γνώση τού θεού είναι φυσική στον άνθρωπο.

ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ontologisine]. **οντότητα** (η) [μτγν.Ι {οντοτήτων) 1. η ύπαρξη: *άφθαρτη! αναλλοίωτη* ~ **2.** τα στοιχεία που συνιστούν την ύπαρξη, η ουσία **3.** οτιδήποτε υπάρχει αυτοτελώς. έχει διακεκριμένα χαρακτηριστικά πυυ το ορίζουν ο>ς αυτοτελή ύπαρξη: *ιδιαίτερη* ~ **|| *κρατική / οικονομική*** - 4. (καθημ.) ο ιδιαίτερος χαρακτήρας ενός ανθρώπου, η δύναμη τής προσωπικότητάς του: *είναι άνθρωπος χωρίς* - ΣΥΝ. προσωπικότητα, **οντουλασιόν** (η) {άκλ.) τεχνητό κατσάρωμα μαλλιών.

|ι·τυμ. < γαλλ. ondulaiion. βλ. λ. *οντουλέ*\. **οντουλέ** επίθ. {άκλ.} κυματοειδής, κατσαρωτός: ~ *χτένισμα / μαλλί/ χαρτί.* **—οντουλέ** επίρρ.

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. ondulc (υπτικό δάνειο) < p. ondulcr «κυματίζω» < μτγν. λατ. xundularc < λατ. unda «κύμα» (> γαλλ. onde)]. **όντως** επίρρ. (λόγ.) πράγματι: *συνέβησαν ~ έτσι τα πράγματα;* [[*είναι καλός γιατρός' είχες δίκιο που μου τον συνέστησες* || (βεβαιωτικά) *είχες - δίκιο* · φρ. φμος. *όντως ον* (το) η ουσία των όντων.

|Ι-ΓΙΥΜ. αρχ. επίρρ. < *ών, όντος,* μτχ. ενεστ. τού ρ. *ειμί*|.

ονυχαίος, -α. -ο ► ονυχιαίος

όνυχας[1] (ο) {ονύχων)1. (αρχαιοπρ.) το νύχι (βλ.λ.) · φρ. (α) *εξόνυχος τον λέοντα (έξ όνυχος λέοντα.* Αλκαίος 113) από μια μικρή και ασήμαντη λεπτομέρεια μπορεί να συναχθεί γενικό συμπέρασμα: *από λίγες μόνο σε/.ίδες κατα/.αβαίνει κανείς την αξία αυτού τού βιβλίου* · ~ (β) **εξ** *απαλών ονύχων* (*έξ απαλών ονύχων,* λατ. de tenero ungui) από πολύ μικρή ηλικία· (γενικότ.) από πολύ νωρίς: οι *βάσεις για τη συγκρότηση μιας υγιούς προσωπικότητας τίθενται* ~ **2.** η οπλή **3.** η εσωτερική ακραία στεφάνη των τροχών σιδηροδρομικών οχημάτων. [ετυμ. < αρχ. *όνυξ,* βλ. λ. *νύχι*\.

όνυχας[2] (ο) {ονύχων} ορυκτ. ημιπολύτιμος λίθος, ποικιλία τού πυρι- τικού υρυκτύυ «αχάτης», ο οποίος χαρακτηρίζεται από εναλλαγή ζωνών διαφορετικών χρωμάτων, συνήθ. λευκού και μαύρου ή λευκού και καστανού (σαρδώνυχας).

|ΕΤΥΜ. < μτγν. ονυφ που μάλλον ταυτίζεται με το αρχ. *όνυξ* «νύχι» (βλ.λ.) λόγω των λαμπρο')ν φωτεινών ζωνών, οι οποίες εμφανίζονται στην επιφάνεια τής πέτρας και της δίνουν την όψη πολλών επάλληλων νυχιών'ί.

ονυχιαίος, -α. -ο κ. **ονυχαίος** |μεσν.| ΑΝΑΤ. αυτός που σχετίζεται με το νύχι.

ονυχογρύπωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΙΑΤΡ. η υπερτροφική παραμόρφοίση τυύ νυχιού τού ποδιού, το οποίο γίνεται πυλύ μεγάλο και σκληρό, αλλάζει διεύθυνση και κυρτώνεται σαν κέρατυ. {ΕΤΥΜ. < *ονυχο-* (< *όνυξ. -χος)* + *γρύπωση* (βλ. κ. *γρυπός),* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. onvehogrypusib].

ονυχοειδής, -ής, -ές Ιμτγν.] {ονυχοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) αυτός που έχει το σχήμα νυχιού, αυτός που μοιάζει με νύχι. ··* σχολιο λ. *-ης.* ,

ονυχοκομια (η) {χωρ. πληθ.} το μανικιούρ (βλ.λ.). **— ονυχοκόμος** (ο/η).

JLΤΥΜ. Απόδ. *τοΰ* γαλλ. mauucurcl. **ονυχομαντεία** (η) [)815| {ονυχομαντειών} η μαντεία πυυ βασίζεται στην εξέταση το)ν νυχιών (σχήμα, κηλίδες πάνω σε αυτά κ.λπ.). **ονυχοπάθεια** (η) (ονυχοπαθειών} ΙΑΤΡ. οποιαδήποτε πάθηση των νυχιών.

ΙΗΙΥΜ. < *ονυχο-* (< *όνυξ. -χος)* + *-πάθνια* < θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. παθ. αόρ. β' *επαθ-ον).* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. onychopathiej. **ονυχοτιλλομανία** (η) {χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. η νευρωσική ασθένεια που εκδηλώνεται με την επίμονη απόσπαση κομματιών από τα νύχια. ΙΕΤΥΜ. < *ονυχο- (< όνυξ. -χος)* + *τιλλο-* (< *τί/Λω* «μαδώ», βλ.λ.) + *μανία].*

ονυχοφαγία (η) 11894] ίχωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η συνήθεια να δαγκώνει κα

νείς τις άκρες των νυχιών του. — **ονυχοφάγος** (ο/η) 11896].
[ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. onychophagie]. **ονυχοφόρος,** -ος, -ο [μτγν.] **1.** (επιστημ.) (α) αυτός που έχει νύχια (β) ΛΝΑΤ. *ονυχοφόρος φάλαγγα* η περιφερειακή φάλαγγα των δακτύλων. που φέρει το νύχι 2. ΖΩΟΛ. (θηλαστικό) που φέρει νύχια ή γαμψώνυ^ες (και όχι οπλές), **ονυχοφυΐα** (η) Ιχωρ. πληθ.} ΦΥΣΙΟΛ. η διαδικασία τής εκφύσεως των νυχιών.
[ΠΤΥΜ. < ονυ^α- (< *όνυξ, -χος)* + *-φυΐα* < *φύω Ι* -ομαι]. **ονύχωση** (η) ί -ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιατρ. οποιαδήποτε πάθηση ή δυσπλασία των νυχιών συν. ονυχοπάθεια.
[ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. onychose|. **οξαλίδα** (η) ποώδες, πολυετές και καλλωπιστικό φυτό, το οποίο χρησιμοποιείται στη λαϊκή ιατρική κατά τής δυσπεψίας, τού ικτέρου, των νεφρικών πόνων και ασθενειών τού ήπατος.
[εί υμ. < μτγν. *όξαλίς. -ίδος* < αρχ. *όξος* + επίθημα *-αλίς*. **οξαλικός,** -ή, -ό f **1**802] **1.** χημ. αυτός που σχετίζεται με το οξύ τής οξαλίδας: ~ *ένωση* 2. (α) ιατρ. *οξαλική διάθεση* η κατάσταση οργανισμού που χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα οξαλικού οξέος στο αίμα και στα ούρα και από σχηματισμό κρυστάλλων ή λίθων στους νεφρούς λόγω οξαλικών αλάτων (β) χημ. *οξαλικό οξύ* οργανικό οξύ που απαντά στη φύση κυρ. με τη μορφή τιον αλάτων τυυ (στο σπανάκι, το σέλινο κ.λπ.).
{ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. oxalique]. **οξάλμη** (η) {χωρ. πληθ.} μείγμα από άλμη και ξίδι, που χρησιμοποιείται ως συντηρητικό τροφίμων ή λαχανικο>ν.
Ιετυμ. αρχ. < *όξος* + *άλμη*. **οξαποδος** (ο) (λαϊκ.) ο Διάβολος, ο Σατανάς. Επίσης **οξαποδώ** {άκλ.}.
[ετυ.μ. < ο *εξαποδός* (με έκκρουση) < *εξαποδώ* < φρ. *έξω από εδώ*. **οξεία** (η) {οξειών) γλωσσ. (α) (στη Νέα Κλληνική) το τονικό σημάδι που δηλώνει το φωνήεν, το οποίο προφέρεται πιο έντονα συγκριτικά με τα φωνήεντα των άλλων συλλαβών (β) (στην Αρχαία Κλληνική) το τονικό σημάδι που δηλώνει το φωνήεν, το οποίο προφέρεται σε μεγαλύτερο μουσικό ύψος. ιχολιο λ. *τονισμός, τόνυς.*
[ετυ.μ. < αρχ. *όξεΐα* (στη μτγν. φρ. *όξεια προσωδία),* θηλ. τού επιθ. *όξύς&Χ)).* **οξείδιο** (το) -»οζίδιο **οξειδοαναγωγή** (η) -♦οξιδοαναγωγή **οξειδώνω** ρ. -»οξιδώνω **οξείδωση** (η) -* οξίδωση **οξεΐδώσιμος,**-η,-ο >οςιδοΐσιμος **οξειδωτής** (ο) -+ οςιδωτής
οξέινος, -η. -ο αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο οξιάς. Επίσης (καθημ.) **οξένιος,** -ια, -ιο.
[ετυμ. μτγν. < *οξέα* + παραγ. επίθημα *-ινος*. **οξέλαιο** (το) Ιμτγν.]
{οξελαί-ου | -ων| (λόγ.) το λαδόξιδο.
Οξέωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΠ>. το μη φυσιολογικό επίπεδο οξύτητας ή αλκαλικότητας των υγρών τού οργανισμού, συμπεριλαμβανομένου και τού αίματος, η οποία παρουσιάζεται σε περιπτώσεις ανεξέλεγκτου σακχαρώδους διαβήτη, σοβαρής νεφρικής πάθησης και μερικών ασθενειών των πνευμόνων.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. acidosis|. **οξιά** (η) φυλλοβόλο δέντρο με ύψος μέχρι 30 μέτρα, έχει λεπτό πράσινο φύλλωμα με μυτερά και ωοειδή φύλλα, λείο και γκρίζο φλοιό και τριγωνικούς καρπούς, που περικλείονται από ακανθώδες, ξυλώδες κύπελλο' το κοκκινωπό ξύλο της χρησιμοποιείται για την κατασκευή επίπλων, εργαλείων, πατωμάτων, ξυλάνθρακα κ.λπ.
[ετυμ. < μτγν. *όξέα* < αρχ. *όξύά* < Ι.Ε. *f>s-k- <«μελία» (η ελλην. λ. έχει παρετυμολογηθεί προς το επίθ. *οξύς*), πβ. αλβ. ah «<οξιά» (< *ask- / *osk-), αρμ. had «μελία». λατ. ornus (< *os-en-osj κ.ά. Ο μτγν. τ. *όξέα* (> *οξιά,* με συνίζηση) σχηματίστηκε κατά τα ονόματα δέντρων, πβ. *ιτέα, μηλέα* κ.ά.|.

οξιά ή οξυά; Η λέξη γράφεται κανονικά με -ι- **(οξιά),** αφού ήδη στην Αρχαία (μεταγενέστερη) υπάρχει τ. **όξέα,** απ' όπου με συνίζηση προήλθε τ. **οξιά** (πβ. *μηλέα* > **μηλιά,** *νέα* > **νια.** *ελαία* > **ελιά.** *παλαιός* > **παλιός** κ.τ.ό). Ο τ. *οξιά* συμφωνεί με τα πολλά ονόματα δέντρων, φυτών κ.λπ. που λήγουν σε *-ιά* και είναι γΓ αυτό προτιμότερος. χωρίς να είναι λανθασμένος ο τ. **οξι/ά,** που θα μπορούσε να έχει προέλθει επίσης με συνίζηση από τον αρχ. τ. **όξύα.**

οξίδιο (το) (σχολ. ορθ. *οξείδιο)* {οξιδί-ου | -ων} ΧΗΜ. σώμα που σχηματίζεται κατά την αντίδραση μεταλλικών συνήθ. στοιχείων με το οξυγόνο: *βασικά / όξινα / ουδέτερα* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξίδι.*
[ΓΓΥ.Μ. Αντιδάν., < γαλλ. oxide < αρχ. ϋξύς|. **οξιδοαναγωγή** (η) (σχολ. ορθ. *οξειδοαναγωγή)* xhm. χημική αντίδραση κατά την οπυία πραγματοποιείται μεταφορά ηλεκτρονίων από μία χημική ένωση σε άλλη. — **οξιδοαναγωγικός,** -ή, -ό.
{ΗΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. oxidation - reduction], **οξιδώνω** ρ. μετβ. [1812] (σχολ. ορθ. *οξειδώνω)* {οξίδω-σα. -θηκα. -μένος} 1. ΧΗΜ. απυσπο) με χημικό ή φυσικοχημικό τρόπο ηλεκτρόνια από ένα στοιχείο (είτε είναι ελεύθερο είτε ενωμένο σε κάποια χημική ένωση) 2. (ειδικότ.) κάνω ένα μέταλλο να σκουριάσει (ενώνω με οξυγόνο): *το μέταλλο που εκτίθεται σε υγρασία, σταδιακά οξιδώνΓ- ται.* —**οξιδωτικός,**-ή,-ό] Ι876|. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξίδι.*
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oxider). **οξίδωση** (η) 118J2] (σχολ. ορθ. *οξείδωση)* {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΧΗΜ. 1. χημική αντίδραση κατά την οποία αποσπώνται ηλεκτρόνια από κάποιο στοιχείο 2. το σκούριασμα: *η επάλειψη με αυτό το υ λικό προφυλάσσει το μέταλλο από την -.* « ·- σχολιο λ. *ξίδι.*
[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oxidation], **οξιδώσιμος,** -η, -ο 11840] (σχολ. ορθ. *οξειδώσιμος)* ΧΗΜ. αυτός που επιδέχεται οξίδωση. **οξιδωτής** (ο) (σχολ. ορθ. *οξειδωτής)* ΧΗΜ.-ΤΕΧΝΟΛ. κάθε σίόμα που προκαλεί οξίδωση.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oxidant], **οξιδωτικός,** -ή, -ό * οξιδώνω **οξιζενέ** (το) -♦ οξυζενέ
οξικός, -ή. -ό {1799] ΧΗΜ. **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με το όξος, το ξίδι (β) *οξική ζύμωση* η ζύμωση πυυ προκαλείται από τα οξικά βακτήρια και από την οποία παράγεται το ξίδι (γ) *οξικό οξύ* οργανικό οξύ. διαβρωτικό και με έντονη οσμή. που παράγεται κατά την οξική ζύμωση και στο οποίο οφείλει τη γεύση του το ξίδι 2. αυτός που σχετίζεται με τα παράγωγα τού οξικού οξέος: - *άλας / εστέρας / κυτταρίνη / αιθυλεστέρας.*
[ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. acetique]. **όξινος,** -η, -ο **1.** (λόγ.) αυτός που έχει τη γεύση τού ξιδιού **2.** χημ. (α) αυτός που σχετίζεται με τα οξέα: ~ *αντίδραση / διάλυμα* (β) *όξινος χαρακτήρας* το σύνολο των κοινών ιδιοτήτων που έχουν τα διαλύματα των οξέ(ον και οι οποίες οφείλονται στυ κατιόν υδρογόνου, όπως η ξινή γεύση, η αλλαγή τού χριδματος των δεικτών, η ικανότητα να αντιδρούν με βασικά οξίδια. μέταλλα κ.λπ. (γ) *όξινη βροχή* η βροχόπτωση που περιέχει υψηλά ποσοστά θειικού και νιτρικού οξέος και αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες μολύνσεως τού περιβάλλοντος (δ) *όξινο έδαφος* το έντονα διαβρωμένο έδαφος των υγρών τροπικών και υποτροπικών περιοχών. ^ σχολιο λ. *ξίδι.* [ητυμ. μτγν. < αρχ. *όξος* (βλ.λ.). Οι χημ. όροι είναι μεταφρ. δάνεια: *όξινη βροχή* (< αγγλ. acid rain), *όξινο έδαφος* (< αγγλ. oxisol). *όξινο ύδωρ* (< αγγλ. acid water) κ.ά.]. **οξοναιμία** (η) {οξοναιμιοΐν} ιλτρ. η εμφάνιση οξόνης στο αίμα.
*[εί*ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. acetonemie (νόθο σύνθ.). Βλ. κ. *ακετόνη].*
οξοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} ΧΗΜ. η μετατροπή σε οξικό οξύ. σε ξίδι. **οξοποιία** (η) [18851 {χωρ. πληθ.} η βιομηχανική παραγωγή ξιδιού, **όξος** (το) {όξους | χωρ. πληθ.} (λόγ.) το ξίδι: *πότισαν τον Χριστό - και χολή* · ΦΡ. **όξος** *αρωματικό* το αρωματικό υγρό που παράγεται από αραιό οξικό οξύ. οινόπνευμα και αιθέρια έλαια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξίδι.* [ΗΙΥΜ. αρχ. < *οξύς* (βλ.λ.)]. **οξύ** (το) {οξέ-ος | -α, -ων} ΧΗΜ. κάθε χημική ένωση που κατά τις αντιδράσεις της παρουσιάζει την τάση να προσλαμβάνει ένα τουλάχιστον ζεύγος ηλεκτρονίων προς σχηματισμό χημικού δεσμού · τέτοιες είναι ενώσεις που παρέχουν κατιόντα υδρογόνου: *υδροχλωρικό / θει- ικό / φωσφορικό / νιτρικό* ~ | | *οργανικό*
{ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *οξύς* (βλ.λ.), μεταφρ. δάνειο από γαλλ. acide].
οξυ- κ. **οξύ-** α συνθετικό που δηλώνει: **1.** αιχμηρότητα: *οξύ-ρρυγχος. οξύ-γναθος* **2.** διαπεραστικότητα: *οξύ-τονος. οξύ-φωνος* **3.** ένταση: *οξύ-Ουμος* 4. ταχύτητα: *οξύ-νοια* 5. όξινη ιδιότητα: *οξύ-γαλα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξίδι.*
[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *οξύς* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους, λ.χ. αγγλ. oxygen].
Οξυά (η) » οξιά
οξύαυλος (ο) [186Ι | {οξυαύλ-ου | -ων. -ους} ΜΟΥΣ. το όμποε (βλ.λ.).
[ΗΤΥΜ, Απόδ. τού ιταλ. oboe (βλ. λ. *όμποε)].* **οξύγαλα** (το) **[**μτγν.**]** {οξυγάλακτος **|** χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** το ξινόγαλο 2. (κατ'επέκτ.) το γιαούρτι, **οξυγναθισμός** (ο) το γνώρισμα ορισμένων ανθρώπων να έχουν μυτερό σαγόνι.
οξύγναθος, -η, -ο **1.** (λόγ.) αυτός που έχει μυτερό σαγόνι **2.** (για ζώα) αυτός που έχει οξύ ρύγχος.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < αγγλ. oxygnathous]. **οξυγόνο** (το) [18()2{ **1** · ΧΗΜ. (α) αέριο στοιχείο (σύμβολο **Ο),** άχρωμο, άοσμο και άγευστο, κύριο συστατικό τού ατμοσφαιρικού αέρα και τού νερού, απαραίτητο για τη λειτουργία τής αναπνοής και την ύπαρξη ζωής (β) *φιάλη οξυγόνου* η μεταλλική φιάλη που περιέχει καθαρό οξυγόνο, το οπυίο χρησιμοποιείται για ιατρικούς σκοπούς, σε καταδύσεις, οξυγονοκολλήσεις κ.α. 2. βιολ. *κύκλος τού οξυγόνου* η κυκλική διακίνηση τού οξυγόνου στη φύση από την κατανάλωσή του από ζώα και φυτά για την αναπνοή μέχρι την εκ νέου απόδοσή του στη φύση από τα πράσινα φυτά **3.** (καθημ.) ο υγιεινός αέρας που αναπνέει κανείς, ο καθαρός αέρας: *Οα πάμε στο χωριό,* ν' *αναπνεύ- σουμε λίγο* - (βλ. λ. *περιοδικός.* ΠΙΝ.) 4. (μτφ.) καθετί ζωτικό: *η ύπαρξη ελεύθερου χρόνου είναι* γο ~ *κάθε ανθρώπου.* — **οξυγονικός,** -ή, -ό [Ι802|.
[ιπύμ. < οξυ- + *-γόνο* < *γόνος* (βλ.λ.). ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oxygene|.
οξυγονοθεραπεία (η) [1894] {οξυγονοθεραπειών} ΙΑΤΡ. η χρήση οξυγόνου για θεραπευτικούς σκοπούς, σε περιπτώσεις λ.χ. σοκ, ασφυξίας, οξείας ή χρονίας αναπνευστικής ανεπάρκειας.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oxygenotherapiej. **οξυγονοκόλληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η συγκόλληση μεταλλικών τμημάτων με φλόγα οξυγόνου, η οποία παράγεται από ειδική συσκευή ή καμινέτο με τη καύση κυρ. υδρογόνου με οξυγόνο. — **οξυγονοκολλητής** (ο). **οξυγονοκολλήτρια** (η).
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. oxywelding (νόθο σύνθ.)]. **οξυγονούχος,** -ος, -ο 11840] **1.** αυτός που περιέχει οξυγόνο **2.** ΦΑΡΜ. *οξυγονούχο ύδωρ* το οξυζενέ (βλ.λ).

Ιετυμ. < *οξυγόνο + -ούχος < έχω}.* **οξυγονώνω** ρ. μετβ. [1802| {οξυγόνω-σα. -θηκα. -μένος! αυξάνω την ποσότητα οξυγόνου, εμπλουτίζω σε οξυγόνο. (ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oxygener].

Οξυγόνωση (η) 118731 {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η αύξηση τής ποσότητας οξυγόνου σε κάποιο σύστημα: ~ *τού νερού ενυδρείου.* **οξυγώνιος,** -α. -ο !αρχ.1 **1.** αυτός που σχηματίζει οξεία γωνία 2. γεωμ. (τρίγωνο) που έχει όλες τις γωνίες του οξείες, **οξυδερκής,** -ής. -ές {οξυδερκ-ούς | -είς (υυδ. -ή)· οξυδερκέστ-ερος. -ατος] αυτός που έχει οξεία κρίση και αντίληψη, που αναλαμβάνεται σωστά και γρήγορα τα πράγματα: *ένας ~ άνθρωπος καταλαβαίνει τα κίνητρα ή τις προθέσεις των άλλων* jj *στα βιβλία του βρίσκουμε πολλές ~ παρατηρήσεις για την εποχή του* || ~ αναλυτής συ ν. ενορατικός.

οξυδέρκεια (η) |μτγν.[. «"ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

Ιετυμ. αρχ. < *όξυ-* + *-δερκής* < *δέρκομαι* «βλέπω καλά. έχω οξεία όραση» < I.E. *derk- "βλέπω», πβ. σανσκρ. da-darsu «έχω δπ». αρχ. ιρλ. ad-con-darc. αρχ. γερμ. zoraht «ευδιάκριτος, εμφανής», αλβ. drite «<φως» κ.ά. Ομόρρ. *δρά-κων* (< *drk-, βλ.λ.)]. **οξυζενέ** (το) {άκλ.} ελλην. *οξυγονούχο ύδωρ*■ διάλυμα υπεροξιδίου τού υδρογόνου σε νερό' χρησιμοποιείται ως αντισηπτικό για τον καθαρισμό τραυμάτων ή ως σταθεροποιητικό προϊόν μαζί με τις βαφές μαλλιών, για να ανοίγει το χρώμα τους. Ηπίσης (λαϊκ.) **οξυζενές** (ο). [ΕΤΥΜ. < γαλλ. (eau) oxygenc «οξυγονούχο ύδωρ». Βλ. κ. *οςυγόνο\.* **οξυήκοος,** -η. -ο αυτός που διαθέτει οξύτητα ακοής, που ακούει ακόμη και τους πιο ανεπαίσθητους ήχους συν. ευήκοος αντ. βαρήκοος. — **οξυηκοΐα** (η) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *όξυ-* + *-ήκοος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άκούω\.* **οξύηχος,** -η, -ο ίμτγν.Ι αυτός που έχει διαπεραστικό ήχο αντ. βαρύηχος, βαρύφωνος. **οξύθυμος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που οργίζεται εύκολα συν. ευέξαπτος, ευερέθιστος ανί. πράος, μακρόθυμος. — **οξυθυμία** (η) |αρχ.]· **οξυκέρασος** (η) [18761 {οξυκεράσ-ου | -ων. -ους} (λόγ.) η βυσσινιά (βλ.λ.).

οξυκέφαλος, -η, -ο Ιμτγν.] ΑΝΘΡΩΠΟΛ. αυτός τού οποίου το κρανίο σχηματίζει οξεία γωνία στην κορυφή λόγω πρόωρης συνάρθρωσης των οστών. — οξυκεφαλία (η), **οξυκορυφος,** -η, -ο αυτός τού οποίου η κορυφή είναι οξεία ΑΝΤ. αμβλυκόρυφος.

οξύλικτος, -η. -ο (λόγ.) αυτός πυυ απολήγει σε αιχμηρό άκρο ΣΥΝ. μυτερός, σουβλερός.

[ετυμ. < *οξυ-* + *-λικτος* < *λήγω\.* **οξυμετρία** (η) [I893| {χωρ. πληθ.} χημ. τεχνική ογκομετρικής χημικής ανάλυσης, που επιτρέπει τον ποσοτικό προσδιορισμό των οξέων τα οποία περιέχονται μέσα σε διάλυμα. — οξυμετρικός,-ή, -ό f 18121. [πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. acidimetrie (νόθο σύνθ.)). **οξύμετρο** (το) {υξυμέτρ-ου j -ων} συσκευή προσδιορισμού τής οξύτητας διαλυμάτων και υγρών τροφίμων, όπως λ.χ. τού λαδιού, τού γάλακτος, τού κρασιού κ.ά.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. acidimetre (νόθο σύνθ.)|. **οξύμωρος,** -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που εμπεριέχει λογική αντίφαση· (γενικότ.) παράλογος 2. ΡΗΤΟΡ. *οξύμωρο (σχήμα)* σχήμα λόγου, στο οποίο συνάπτονται έννοιες αντιφατικές μεταξύ τους, που εκφράζουν ωστόσο στο βάθος ένα λογικό νόημα, π.χ. *σπεύδε βραδέως.* **οξύνοια** (η) {χωρ. πληθ.} η οξεία και γρήγορη αντίληψη ΣΥΝ. ευστροφία, ταχύνοια ΑΝΤ. αμβλύνοια, βραδύνοια, **οξύνους,** -ους. -ουν Ιμτγν.] {οξύν-ους (κ. -ου) | -οες (ουδ. -οα), -όων} αυτός που έχει οξεία και γρήγορη αντίληψη ΣΥΝ. εύστροφος, ταχύ- νους ΑΝΤ. αμβλύνους, βραδύνους. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έξυπνος.* **όξυναη** (η) **1**1802| {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσεων} **1.** το να φθάνει μια κατάσταση σε κρίσιμο σημείο, η επιδείνωση: ~ *των μετεγχειρητικών επιπλοκών* [| - *των ενδοοικογενειακών / διακρατικών σχέσεων* ΣΥΝ. χειροτέρευση, εκτράχυνση ΑΝΤ. άμβλυνση, εξομάλυνση, εκτόνωση **2.** η αύξηση τής έντασης (ενός κακού), η έξαψη (πάθους): ~ *ρατσισμού ι ξενοφοβίας* ΑΝΤ. ύφεση. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μεγέθυνση.*

οξυντικός, -ή. -ό **1.** αυτός που μπορεί να κάνει (κάτι) αιχμηρό **2.** (μτφ.) αυτός που καθιστά (κάτι) οξύ ΣΥΝ. ακονιστικός 3. (ειδικότ.) αυτός που επιτείνει την κρισιμότητα ή οδηγεί στην επιδείνωση καταστάσεων ΣΥΝ. επιτατικός, εκτραχυντικός. — οξυντικ-ά / -ώς επίρρ. **οξύνω** ρ. μετβ. {όξυ-να | -νθηκα, -μμένος} **1.** κάνω (κάτι) οξύ ΣΥΝ. ακονίζω ΑΝΤ. λειαίνω 2. (μτφ.) βελτιώνω την αντιληπτική ικανότητα: ~ *το μυαλό* ΑΝΤ. αμβλύνω 3. οδηγώ (κάτι) σε κρίσιμο σημείο ή επιδείνωση: *οι εδαφικές διεκδικήσεις όξυναν τις σχέσεις των δύο χωρών* || *οξύνε- ται ο ανταγωνισμός των δύο εταιρειών* ΑΝΤ. αμβλύνω 4. αυξάνω την ένταση: ~ *τον πόνο* || *οξύνΟηκαν τα πνεύματα και επακολούθησε συμπλοκή* 5. (μεσοπαθ. *οξύνομαι*) ΓΛ£2ΣΣ. (για λέξη ή συλλαβή στο πολυτονικό σύστημα) δέχομαι οξεία ως τόνο: *η βραχεία συλλαβή πάντα οξύνεται.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μεγέθυνση.*

[ετυμ. αρχ. < *οξύς* (βλ.λ.)|. **οξυουρίαση** (η) Ι-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} ιατρ. η μόλυνση τού εντερικού σωλήνα από οξυούρους. που προκαλεί κοιλιακές ενοχλήσεις.

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. oxyuriasis], **οξύουρος** (ο) [1856] {οξυούρ-ου | -ων, -ους} ΙΑΤΡ. καθένα από τα μι- κροσκοπικά λευκά σκουλήκια πυυ μπορεί να μολύνουν το έντερο.

[εί υμ. < *οξυ-* + *-ουρος* < *ουρά.* ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oxyure|. **0ξύρρυγχ0ς,** -η.-ο **1.** αυτός που έχει μυτερό ρύγχος **2.** (ειδικότ.) εδώδιμο ψάρι μεγάλου μήκους, που ζει στον Κύξεινο Πόντο, στην Αζοφι- κή θάλασσα και σε ποταμούς κυρ. τής Ρωσίας, φέρει χαρακτηριστικά μακρύ ρύγχος και από τα αβγά του εξάγεται το μαύρο χαβιάρι.

[ετυμ. αρχ. < *όξυ-* + *-ρρυγχος* (με διπλασιασμό τού αρχικού *-ρ-* εν συνθέσει) < *ρύγχος).* **οξύς,** -εία, -ύ {οξ-έος | -είς (ουδ. -έα). -έων οξύτ-ερος. -ατος} (λόγ.) **1.** αυτός που απολήγει σε αιχμηρό άκρο: - *εργαλείο ! μαχαίρι* συν. οξύληκτος, μυτερός, σουβλερός λντ. αμβλύς 2. (για αιχμή ή κόψη και συνεκδ. για όργανα που φέρουν αιχμή ή κόψη) αυτός που κόβει ή τρυπά καλά: ~ *άκρο / ακμή* || *σύμφωνα με την ιατροδικαστική έκθεση, το θύμα χτυπήθηκε από ~ όργανο, το οποίο διαπέρασε την κοιλιακή του χώρα* ΣΥΝ. μυτερός, κοφτερός ΑΝΤ. αμβλύς 3. ΓΕΩΜ. (γωνία) τής οποίας *το* μέτρο είναι μικρότερο από 90° 4. (μτφ.) αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται σε μη ήπια μορφή, που χαρακτηρίζεται από σφοδρότητα: ~ *κριτική / απάντηση* **/** *συναγωνισμός ι διένεξη! ?*ογομαχία! πρόβλημα ! πυρετός* συν. έντονος, δυνατός, ζωηρός, δριμύς **5.** αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ισχύ και διεισδύει στο βάθος των πραγμάτων: *διαθέτει ~ αντί/.ηψη των γεγονότων* **6.** αυτός πυυ γίνεται έντονα αντιληπτός. ο διαπεραστικός: ~ *ήχος* (ήχος που «τρυπά» τυ αφτί)]| - *βλέμμα* **7.** (για αισθήσεις και πνευματικές λειτουργίες) αυτός που χαρακτηρίζεται από λεπτότητα, από μεγάλη αντιληπτική ικανότητα: ~ *ακοή ! όσφρηση / νους* συν. δυνατός **8.** ιλτρ. (ασθένεια) που εμφανίζεται ξαφνικά και εξελίσσεται ταχέως: ~ *βρογχίτιδα* · **9.** χημ. **οξύ** (το) βλ.λ. · 10. ΓΛΩΣΣ. *οξεία* (η) βλ.λ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *προηγουμένως.* (ετυμ. αρχ. < **όκ-σ-ύς* (με παρέκταση -σ-), ετεροιωμ. βαθμ. τού I.F.. *ak- «οξύς. αιχμηρός», για το υποίο βλ. λ. *άκ-ρος\.* **οξύστομος,** -η, -υ [αρχ.] (για όργανα κοπής) αυτός που είναι πολύ αιχμηρός ή κοφτερός, που έχει οξύ στόμιο αντ. αμβλύς, αμβλύστυμος. **οξύτητα** (η) [αρχ.] {οξυτήτων} 1. το να είναι κάτι αιχμηρό και κοφτερό: *η ~ άκρου / κόψης σπαθιού / βέλ,ους* 2. (μτφ.) η ένταση, η δρι- μύτητα: *η ~ τής διένεξης! τής διαμάχης / τής συνομιλίας / τής κριτικής / των λόγων αχί.* ηπιότητα 3. (συνεκδ.) οποιαδήποτε πράξη είναι χαρακτηριστική οξυμμένης καταστάσεως. οξυμμένων παθών: *οι δύο παρατάξεις καλούνται να αποφύγουν τις ~ και να διεξαγάγουν τον αγώνα τους πολιτισμένα* 4. το να είναι μια ιδιότητα σε υψηλό βαθμό: *η ~ τής σκέψης*[1] *τής όσφρησης / τής όρασης* · 5. xum. η ύπαρξη οξέος σε υγρό: *η - τού λαδιού.* **οξύτονος,** -η. -ο (αρχ.] **1.** γλωσσ. (λέξη) που παίρνει οξεία στη λήγουσα. π.χ. *σοφός, πηγή* 2. μετρ. (στίχος) που τελειώνει σε λέξη τονιζόμενη στη λήγουσα, **οξυφυλλος,** -η. -ο [μτγν.| ΒΟΤ. αυτός που έχει φύλλα, τα οποία απολήγουν σε μυτερά άκρα. **οξύφωνος,** -η, -ο **[**αρχ.**J 1.** αυτός που έχει διαπεραστική φωνή συν. διάτορος **2.** ΜΟΥΣ. **οξύφωνος** (ο) ο τενόρος (πβ. λ. *υψίφωνος).* — **οξυφωνία** (η) [αρχ.].

Οξφόρδη (η) πόλη τής Αγγλίας στον Τάμεση, στην οποία βρίσκεται το πιο παλαιό, παγκοσμίως φημισμένο αγγλικό πανεπιστήμιο. — Οξ- φορδιανός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Oxford «πέρασμα βοδιών» (το οποίο υπήρχε πράγματι στον Ανω Τάμεση) < οχ «βόδι» + lord «πέρασμα, διάβαση»), όξω επίρρ. Ιμεσν-J (λαϊκ.) έξω.

Ο.Ο.Σ.Α. (ο) Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως. ΟΠ κ. όπα επιφών. 1. λέγεται όταν κάνει κανείς μια σύντομη και απότομη κίνηση 2. σε λαϊκούς χορούς και διασκεδάσεις, εκφράζοντας ικανοποίηση, ψυχική ευφορία, κέφι 3. (επιτακτικά) ως προσταγή σε κάποιον να σταματήσει (π.χ. σε οδηγό, όταν κινείται αργά κάνοντας μανούβρα) 4. εκφράζει έκπληξη: ~*! Τι 'ναι πάλι αυτό;* Επίσης (εμφατ.) όπαλα *κ.* οπαλάκια.

[f.tym. Ηχομιητ. λ., πβ. τουρκ. hop!, αγγλ. hop! Οι τ. *όπαλα, οπα'/Λκια* παρουσιάζουν εκφραστ. παρέκταση κατά το αντίστοιχο τουρκ. hoppala).

ό.π. όπου παραπάνω· ως παραπομπή σε προηγούμενη σημείωση, οπαδός (ο/η) 1. αυτός που υποστηρίζει πρόσωπα, ιδέες, θεσμούς ή ομάδες σε πολιτικό, ιδεολογικό, κοινωνικό, θρησκευτικό ή άλλο επίπεδο: - *πολιτικού κόμματος / ποδοσφαιρικής ομάδας / του νεοφιλελευθερισμού / φιλοσοφικών απόψεων / μετριοπαθέτερων λύσεων* j| *ένθερμος! ενθουσιώδης / φανατικός / αμετανόητος* ~ συν. υποστηρί- κτής. υπέρμαχος. θιασο'κης αντ. αντιφρονών. αντίθετος, εχθρός 2. (κακόσ.) πρόσο^πο που υποστηρίζει με φανατισμό (κάποιον/κάτι), που το πάθος του υπερβαίνει τη λογική: *άλλο φίλαθλος και άλλο ~ ο πρώτος χειροκροτεί τον αντίπα/^ο όταν είναι καλύτεροα. ενώ ο δεύτερος είναι φανατισμένος, εμπαθής* || *όταν το επίπεδο τής πολιτικής αντιπαράθεσης είναι χαμηλό, το εκλογικό σώμα δεν αποτελείται από σκεπτόμενους πολίτες αλλ' από ~.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ακόλουθος.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *όπηδός / όπάδός* (δωρ.) < *όπάζω* «ακολουθώ, καταδιώκω» (υποχωρητ.) < **όπά*«ακολουθία, συνέχεια» (τα παράγωγα εμφανίζουν επική ψίλωση), ετεροιωμ. βαθμ. θέματος τού ρ. *έπομαι* (βλ.λ.). Το μακρό -ά- τής λ. *οπαδός* οφείλεται μάλλον σε αναλογία προς το επίσης αρχ. *όπάων* «ακόλουθος. σύντροφος»|. οπαίο (το) 1. λρχλιολ. η οπή τής στέγης αρχαίων οικιών, από την οποία έμπαινε το φως και έβγαινε ο καπνός 2. οπή στο κλείστρο πυροβόλου όπλου, από την *οποία* μεταδίδεται η φωτιά στη γόμωση.

Ιγ.ιύμ. < μτγν. *όπαΐον.* ουσιαστικοί, ουδ. τού επιθ. *οπαίος* < αρχ. *οπή* (βλ.λ.) + *-ιος,* πβ. κ. *αρχή - αρχαίος*|. οπαλίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΐ. αδιαφανές γυαλί ή κρύσταλλο με αποχρώσεις οπαλλίου, από το οποίο κατασκευάζονται διάφορα δια- κοσμητικά αντικείμενα · 2. λεπτοΰφαντο ύφασμα με ιριδισμούς. |ΕΤΥΜ. < γαλλ. opaline < λατ. opalus, βλ. λ. *οπάλλιο\.* οπάλλιο (το) {οπαλλί-ου | -ων} ορυκτό από πυριτικά οξέα, τυ οποίο χρησιμοποιείται στην κοσμηματοποιία ως πολύτιμος λίθος ημιδιαφανής (ύς διαφανής, κυρ. λόγω τού γαλακτώδους μεταβαλλόμενου ιριδισμού του.

Ιετυμ. < μτγν. *υπάλλιος (ό)* < σανσκρ. upalah - πέτρα», από όπου και το λατ. opalus (η ελλην. και η λατ. λ. φαίνεται να αποτελούν ανεξάρ- τητα παράλληλα δάνπα)!. **οπαλλιοειδής,** -ής. -ές (οπαλλιοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ήΜ αυτός που μοιάζει με οπάλλιυ στα χρώμα ή στους ιριδισμούς. σχόλιο λ. *-ης. -ης>* ~ες·

Ο.Π.Α.Π. (ο) Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ι Ιοδοσφαίρυυ. **οπ αρτ** (η) {άκλ.ί τεχνοτροπία που εφαρμόζεται κυρ. στη ζωγραφική και βασίζεται στη χρήση γραμμών ή γεωμετρικών σχημάτων που δίνουν την αίσθηση τής κίνησης και τής προοπτικής.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. op ari. συντετμημένος τ. τού όρου optical ari «οπτική τέχνη»!.

Ο.Π.Ε. 1. (οι) Οικονομικές και Πολιτικές Επιστήμες 2. (ο) Οργανισμός Προώθησης Εξαγωγοΐν.

ΟΠΕΚ / Ο.Ρ.Ε.C. (ο) Οργανισμός Χωρών που εξάγουν πετρέλαιο (αγγλ. Organisation of Petrol Exporting Countries)· συχνά λέγεται και Οργανισμός Ι Ιετρελαιοπαραγωγών Κρατών, **όπερ** (αρχαιοπρ.) αυτό ακριβώς· μόνο στις φρ. (α) **όιτερ** *(σημαίνει)* δηλαδή (β) *όπερ έδει δείξαι (όπερ εδει δεΐξαι,* Ευκλείδ. 1, 4) αυτό που έπρεπε να αποδειχΟεί, αποδείχθηκε (γ) *όπερ κσι εγένετο (όπερ καί έγένετο)* πράγμα που (τελικώς) έγινε: *είχε πολλάκις αφήσει να εννοηθεί ότι θα παραιτηθεί,* - (δ) **όιτερ εστί μεθερμηνευόμενον** βλ. λ. *μεθερμηνεύω.*

{ΕΤΥΜ, < αρχ. *οπερ,* ουδ. τής αναφορικής αντωνυμίας *δσπερ - ήπερ - όπερ,* η οποία έχει σχηματιστεί με την προσθήκη τού βεβαιωτ. μορίου *-περ* στην αναφορική αντωνυμία *ος -ή δ* (βλ. λ. *όσος).* Το μόριο

περ χρησιμοποιείται πάντοτε ως εγκλιτικό και προέρχεται πιθ. από την πρόθ. *περί* (βλ.λ.). συνδέεται δε με το επίσης εγκλιτικό λατ. -per. πβ. nuper «προσφάτως>·. paulisper «λίγο, σύντομα» κ.ά.1. **όπερα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** ιδιαίτερο μουσικό σκηνικό είδος που αναπτύχθηκε στην Ευριόπη από το τέλος τού 16ου αι. και μετά· το κείμενο, γραμμένο συχνά σε στίχους από κάποιον ποιητή, ονομάζεται *λιμπρέτο.* ενώ κύριος δημιουργός της θεωρείται ο συνθέτης τής μουσικής· στην όπερα συνδυάζονται αυτόνομα ορχηστρικά μέρη (εισαγωγές. ιντερμέτζα κ.λπ.). μέρη τραγουδισμένα, με συνοδία ορχήστρας, από σολίστες (άριες, ντουέτα κ.λπ.) ή από την χορωδία (κόρα. χορωδιακά). μουσικά ή φωνητικά μέρη που χορεύονται (μπαλλέτο). μέρη που απαγγέλλονται εμμελώς με συνοδία της ορχήστρας ή ενός οργάνου, λ.χ. τσέμπαλου (ρετσιτατίβα). και μέρη μη μελοποιημένων διαλόγων μελόδραμα 2. (συνεκδ.) το θέατρο στο οποίο παίζονται έργα όπερας: *την Κυριακή θα πάμε στην* ~. **- οπερατικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. opera (από τη φρ. opera in musica «έργο σε μουσική»)

λατ. opera «εργασία, έργο» < opus «έργυ»1. **οπερατέρ** (ο) {άκλ.ί ελλην. *εικυνυλήπτης' ο* τεχνικός τού κινηματογράφου και τής τηλεόρασης, που είναι υπεύθυνος για τη λήψη των εικόνων ενός φιλμ.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. operateur < operer < λατ. operor «<εργάζομαι, ασχολούμαι με κάτι» < opera (βλ. κ. *όπερα)].* **οπερέτα** (η) (δύσχρ. οπερετών} **1.** ανάλαφρη παραλλαγή τής όπερας, που αναπτύχθηκε ιδίως κατά τον Ι9ο και τον 20ό αι.. βασισμένη σε κωμικό, κατά κανόνα, λιμπρέτο, με ανάλαφρους χορούς και τραγούδια 2. (μειωτ.) μη σοβαρός, γελοίος· γεγονός με φαινομενικά μόνο σοβαρό χαρακτήρα: *κράτος* ~ **||** *πραξικόπημα* - (πυυ αποτυγχάνει παταγωδώς). **– οπερετικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. operetta, υπκ. τού opera, βλ. κ. *όπερα\.* **οπή** (η) (λόγ.) **1.** μικρό άνοιγμα ή κοίλη εσοχή στερεού σώματος ΣΥΝ. τρύπα 2. ΑΣΙΤΟΝ. *μαύρη Ι μελανή οπή* η μαύρη τρύπα (βλ. λ. *μαύρος).* ΙΕΙ ΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «όραση», < I.E. **ok*w*- «βλέπω - μάτι» πβ. σανσκρ. Tksate «βλέπει», aksi «μάτι», αρμ. akn. λατ. oculus. γαλλ. ceil, ισπ. ojo, γερμ. Auge, αγγλ. eye κ.ά. Ομόρρ. *όμ-μα (< *δπ-μα). αύτ-όπ~ της, ὄψις (< *όπ-σις), οφθαλμός* (βλ.λ.). *-ωπός* (β' συνθ.), *έν-ώπ-ιυς κ.ά.).*

όπιο (το) {οπίου | χωρ. πληθ.) **1.** (α) ναρκωτική ουσία, που παράγεται από τους άγουρους καρπούς τής μήκωνος τής υπνοφόρου (αφιονιού) (β) ιστ. *Πόλεμοι τού Οπίου* δύο πόλεμοι στα μέσα τού Ι9υυ αι. μεταξύ Κίνας και Μ. Βρετανίας (αργότερα και Γαλλίας), που οδήγησαν στον εξαναγκασμό τής πρώτης να επιτρέψει το εμπόριο οπίου στυ έδαφος της και να παραχωρήσει εμπορικά προνόμια σε δυτικά κράτη 2. (μτφ.) μέσο που οδηγεί στην παθητικότητα και την αδράνεια: *«η θρησκεία είναι τυ - τύί λαού»* (Κ. Μαρξ) **||** *τν ποδόσφαιρο έχει κατη- γορηθεί ως τυ ~ των μαζών.* σχολιο λ. *αντιδάνειο.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *δπινν.* υπκ. τού αρχ. *οπός* «χυμός» (κυρ. ο γαλακτώδης χυμός των φυτών), αβεβ. ετύμου. πιθ. < *όπος (με ιων. ψίλωση) <

Ε. *sok*-os «χυμός», πβ. λιθ. sakal (πληθ.). αρχ. σλαβ. soku. λατ. sucus (> γαλλ. sue) κ.ά.|. οπίομανής (ο/η) [1893| {οπιομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} ο τοξικομανής που είναι εξαρτημένος από όπιο. – οπιομανία (η) 11893[.

|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. opiomanej. **οπίοποτείο** (το) (παλαιότ.) κατάστημα στο οποίο οι πελάτες μπορούν να καπνίσουν όπιο. **– οπιοποσία** (η) 11886|. **οπιούχος,** -ος. -ο [18891 αυτός που περιέχει όπιο: ~ *ουσία.*

ΙΕΤΥΜ. < όπιο + *-ούχος* < *εχ<ό*. **οπισθάγκωνα** κ. (λαϊκότ.) **πιστάγκωνα** επίρρ. ■* πισθάγκωνα **οπίσθάμβωνος ευχή** (η) γ.κκλης. η ευχή που διαβάζει ο ιερέας αρχίζοντας την *Απόλυση* τής θείας Λειτουργίας («ο ευλογών τους ευ- λογούντας σε, Κύριε...»).

[ΕΙΥΜ. μτγν. < *όπισθ(ο)·* + *άμβων.* επειδή παλαιότ. η *ευχή* αυτή διαβαζόταν πίσω από τον άμβωνα, όταν αυτός βρισκόταν στο κέντρο τού ναού|.

οπισθαρίθμηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} σειρά προκαταρκτικών ενεργειών και επαληθεύσεων, οι οποίες έχουν καταγραφεί σε κατάλογο και αριΟμούνται προς τα πίσω ανά λεπτό και. στυ τέλος, ανά δευτερόλεπτο, μέχρι το μηδέν, οπότε πυροδοτείται το σύστημα για την εκτόξευση τού πυραύλου (πβ. *αντίστροφη μέτρηση, λ. αντίστροφος).*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. countdown!, **οπισθέλκουσα** (η) {οπισθελκουσώνί ΜΗΧΛΝ. η δύναμη που αντιτί- θεται στην κίνηση ενός σώματος μέσα σε ρευστό και την οποία προσπαθούν να περιορίσουν οι αεροναυπηγοί, δίνοντας αεροδυναμικό σχήμα στις ιπτάμενες συσκευές.

[ΕΤΥΜ. < *υπισθ(υ)-* + *έλκυυσα,* μτχ. ενεστ. τού ρ. έλκω|. **όπισθεν** επίρρ. (λόγ.) **1.** στο πίσω μέρος, πίσω από: *κατυικεί στηνυδό Αλωπεκής 18, - τού* νοσοκομείου <*Ιίναγγελισμός»* ανί. έμπροσθεν 2. *όπισθεν* (η) ο μηχανισμός μηχανοκίνητου οχήματος, με τον οποίυ πραγματοποιείται η κίνησή του προς τα πίσω: *βάζω την* ~ 3. ναυτ. *όπισθεν!* (ως παράγγελμα) για την κίνηση τού πλοίου προς τα πίσω. με την πρύμνη συν. ανάποδα· φι>. *όπισθεν ολοταχώς!* πίσω με όλη την ταχύτητα.· για ταχεία υποχώρηση, οπισθοχώρηση ή φυγή. σχολιο λ. *-θεν.*

[ϋΤΥΜ. αρχ. < *όπι-* (ετεροιωμ. βαθμ. τής πρόθ. *επί.* που μαρτυρείται στο μυκ. o-pi) + επίθημα *-θεν* (βλ.λ.). εν(ό το παρεμβαλλόμενο -σ- οφείλεται σε αναλογία προς το αντώνυμο *πρόσθεν].* **οπίσθιος,** -α, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται στο πίσω μέρος: *η - πλευρά ενός κτηρίυυ || το ~ τμήμα οχήματος || τηλεόραση ~ προβυλής* συν. πισινός αντ. μπροστινός **2.** *οπίσθια* (τα) τα νοκα. τα πισινά: *μας γόρισε τα ~ || έφαγε ξυλιά στα* [ετυμ. αρχ. < *όπισθεν].* **οπισθο-** κ. **οπιαθό-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι: **1.** βρίσκεται πίσω, λ.χ. *οπισθό-δομος. οπισθ-αύλιο 2.* κατευθύνεται προς τα πίσω. λ.χ. *οπισθυ-χωρώ. οπισθο-βασία.*

[γ.τυμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. *όπισθεν* (βλ.λ.)Ι· **οπισθοβασία** (η) {οπισθοβασιών} (κυρ. στους νευροπαθείς) το βάδισμα προς τα πίσω. **– οπισθοβατικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι, **οπισθοβατώ** ρ. 11861] {-είς...}.

1ι· ι υμ. < μτγν. *όπισΟυβάτης* < *οπισθο-* + *-βάτης* < *βαίνω].* **οπισθόβουλος,** -η. -ο [J8871 (λόγ.-σπάν.) **1.** αυτός πυυ ενεργεί κρυφά, με ύπουλη πρόθεση συν. υστερόβουλος, ύπουλος, πονηρός 2. (για ενέργειες) αυτόο που περιέχει υστερόβουλη πρόθεση. **–οπισθοβου-** λία (η) [I8S9J.

Ιείύμ. < *οπισθο-* + *-βυυλυς*< *βυυλή\.* **οπισθογεμής,** -ής, -ές [I858| {οπισθογεμ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (όπλο) πυυ γεμίζει από το πίσω μέρος am. εμπρυσθογεμής.

{ετυμ. < *υπισΟυ-* + *-γεμής* < *γέμω.* μεταφρ. δάνειο από γερμ. Hinter- lader].

οπισθογράφηση (η) [I833I l-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων[νομ. ιδιαίτερος τρόπος μεταβιβάσειος των αξιογράφων εις διαταγήν, ο οποίος συνίσταται σε σημείο)ση πάνω στον τίτλο κ<χι παράδοσή του: *- επιταγής.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. cndossementl. **θΠΐσθόγραφθς,** -η. -ο [μτγν.Ι αυτός που είναι γραμμένος στην πίσω σελίδα πιστωτικού τίτλου, **οπισθογραφώ** ρ. μετβ. [1840J [οπισθογραφείς... ί οπισθογράφ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} παραχωρώ τίτλο ή δίνω εντολή εισπράξεώς του υπογράφοντας στο πίσω μέρος τού εγγράφου κυριότητας.

JF.TYM. Απόδ. τού γαλλ. endosserj. **απισθογωνία** (η) {οπισθογωνιώνΙ (στην οδήγηση οχήματος) η στροφή σε γωνία οδηγο>ντας με την όπισθεν.

Ιείύμ. < *όπισθ(εν)* + *γωνία].* **οπισθόδομος** (ο) |αρχ.| {οπισΟοδόμ-ου | -ων, -ους} λρχαιολ. τυ πίσω τμήμα τού σηκού των αρχαίων ελληνικών ναών σε αντιδιαστολή προς τον πρόδομο, **οπισθοδρόμηση** (η) 11815] {-ης κ. -ήσεως **[** -ήσεις. -ήσεωνί **1.** η κίνηση πρυς τα πίσω 2. (μτφ.) η προσήλωση ή επιστροφή σε παλαιές και ξεπερασμένες αντιλήψεις και κοινωνικές πρακτικές συν. αναχρονισμός. καθυστέρηση λντ. πρόοδος, εκσυγχρονισμός 3. στρατ. η κίνηση τού σωλήνα τού πυροβόλου προς τα πίσο). η οποία οφείλεται στην πίεση των αερίων που παράγονται κατά την εκπυρσυκρότηση. ** σχόλιό λ. *πισωγυρίζω.*

|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. rctrogradation|. **οπισθοδρομικός,** -ή. -ό [I866| αυτός πυυ είναι προσηλωμένος σε απαρχαιωμένες αντιλήψεις και συνήθειες: -- *αντιλήψεις / άνθρωποι* συν. αναχρονιστικός λνγ. προοδευτικός, εκσυγχρονιστικός. **– οπισθοδρομικότητα** (η) |1874|.

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. retrograde), **οπισθοδρομώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.} {οπισθοδρομείς.... μτχ. οπισθοδρομούν. -ούσα. -ούν J οπισθοδρόμησα} 1. βαδίζω προς τα πίσω συν. οπισθοχωρώ, υποχωρο). πισωδρομώ αντ. προχωρώ, προελαύνω 2. (μτφ.) ενεργώ αναχρονιστικά, βαδίζω αντίθετα προς την εξέλιξη και την πρόοδο τής εποχής μου: *η υπισθυδρομύυσα πολιτική τής κυβέρνησης προκίχλεί έντυνες αντιδράσεις* αντ. προοδεύω, εκσυγχρονίζομαι. **– οπισθοδρόμηση** (η) 11815|. σχολΚ) λ. πισωγυρίζω, **οπιαθοπρόσθιος,** -α. -ο ιλίρ. τρόπος λήψεως ακτινογραφίας θώρακος από την πρόσθια και οπίσθια πλευρά, **οπισθοφύλακας** (ο) [αρχ.| {οπισθοφυλάκων} **1.** στρατ. ο στρατιώτης πυυ προστατεύει τα νο')τα προπορευόμενης στρατιωτικής φάλαγγας

ΑΘΛ. ο ποδοσφαιριστής που παίζει ρόλο αμυντικού παίκτη μπροστά από το τέρμα τής ομάδας του ΣΥΝ. μπακ. **οπισθοφυλακή** (η) [I856J ΣΤΡΑΤ. το στρατιωτικό τμήμα που ακολουθεί προπορευόμενη στρατιωτική φάλαγγα και έχει ως αποστολή να

προστατεύσει τα νώτα της από αιφνιδιαστική επίθεση τού εχθρού, **οπισθόφυλλο** (το) {οπισθοφύλλ-ου | -ων} η οπίσθια εξωτερική σελίδα τού εξωφύλλου ενός εντύπου, **οπισθόχωμα** (το) {οπισθοχώμ-ατος | -ατα, -άτων} στρατ. το χώμα που προέρχεται από τη διάνοιξη χαρακωμάτων και συγκεντρώνεται στο πίσω μέρος τους, για να προστατευθούν οι στρατιώτες από τα εχθρικά πυρά που τους προσβάλλουν από τα νώτα. **οπισθοχώρηση** (η) [1840] |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** στρατ. η αναστροφή προς τα πίσω τής πορείας στρατιωτικής μονάδας λόγω πιέσεως ή επικρατήσεως τής εχθρικής δύναμης ΣΥΝ. υποχώρηση αντ. προέλαση 2. (μτφ.) η υποχωρητική πορεία σε σχέση με τον στόχο που είχε αρχικώς τεθεί. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πισωγορίζω.*

[ετυμ. Από̱δ. τού γαλλ. retrogression}, **οπισθοχωρητικος,** -ή, -ό 11861J **1.** αυτός που σχετίζεται με πορεία προς τα πίσω **2.** γλΩΣΣ. *οπισθοχωρητική αφομοίωση* η προληπτική αφομοίωση (βλ. λ. *προ?»ηπτικός)* αντ. προχωρητική αφομοίωση, **οπισθοχωρω** ρ. αμετβ. [1812} {οπισθοχωρείς... 1 οπισθοχώρησα} **1.** κινούμαι. βαδίζω προς τα πίσω: *μπροστά στο αποτρόπαιο θέαμα οπισθοχώρησε με φρίκη 2.* στρλγ. εκτελώ οπισθοχώρηση αν γ. προελαύνω

(μτφ.) υποχωρώ σε σχέση με στόχο που είχα αρχικώς θέσει. σχολιο λ. *καταχωρίζω.* **οπίσω** επίρρ. -» πίσω

οπιώδης, -ης, -ες 1184J] {οπιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που περιέχει όπιο: - *φάρμακο.*

Ο.Π.Λ.Α. (η) Οργάνωση Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών οργάνωση που συγκροτήθηκε το 1944 **από ανεξάρτητα ένοπλα τμήματα πολιτών προερχόμενα από το Κ.Κ.Ε. και τον εφεδρικό Κ.Λ.Α.Σ. (των πόλεων), οπλαρχηγός (ο) 118251 αρχηγός ένοπλης ομάδας, η οποία δεν ανήκει σε τακτικό στρατό (κυρ. προκειμένου για την Επανάσταση τού** 182 J) ΣΥΝ. **καπετάνιος.**

οπλασκία (η) [1833| {χωρ. πληθ.} ΣΤΡΑΤ. η συστηματική εκπαίδευση των ανδρών των Κνόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας στους τρόπους χειρισμού φορητών όπλων (πιστολιών, τουφεκιών, οπλοπολυβόλων κ.λπ.).

|ΕΤΥΜ. < *οπλ(ο)-* + *-α<7κία* < *ασκώ].* **οπλή** (η) **1.** ΖΩΟΛ. η κεράτινη απόφυση μονώνυχων ζώων, η οποία καλύπτει τα άκρα των δακτύλων τους: - *αλόγου* ΣΥΝ. (λαϊκ.) νύχι **2.** (συνεκδ.) προστατευτικό κάλυμμα, με το οποίο περιβάλλεται το πληγωμένο νύχι αλόγου.

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *όπλή,* **αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ.** *όπλον,* **αν θεωρηθεί η οπλή εφόδιο ή εξοπλισμός των πελμάτων των ζώων. Κατ' άλλη άποψη,** *όπλή* **<** *άπλή* **(ενν.** *χηλή),* **επειδή το άλογο έχει μόνο μία οπλή (αξίζει να ληφθεί υπ* όψιν ότι η λ. αρχικώς αναφερόταν μόνο στα άλογα και μεθομηρικώς επεκτάθηκε σε άλλα ζώα). Ωστόσο, η υπόθεση αυτή δεν εξηγεί ικανοποιητικά το αρχικό** *ό-* **(αντί τού ά-). το οποίο θεωρείται σπάνια αντιπροσώπευση τού Ι.Ε. *sm-|. οπληφόρο (το)** ΖΩΟΛ. **κάθε τετράποδο χορτοφάγο θηλαστικό που φέρει οπλές.**

{ΕΤΥΜ. < *υπλ,ή* + *-φόρο* < *φέρω*\. **οπλίζω** ρ. μετβ. [αρχ.] {όπλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** εφοδιάζω (με όπλο/όπλα): *οπλισμένος σαν αστακός* (βλ. λ. *αστακός)* συν. εξοπλίζω, (λαϊκ.) αρματώνω λντ. αφοπλίζω 2. (μτφ.) (α) ενισχύω ψυχολογικά: *τον όπλισε με θάρρος* συν. ενδυναμώνω, τονώνω, κραταιώνω (β) εξωθώ κάποιον να χρησιμοποιήσει όπλο (για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος): *το μίσος που διαιωνιζόταν ανάμεσα στις δύο οικογένειες όπλισε το χέρι τού νεαρού δολοφόνου οδηγώντας τον στο έγκλημα* 3. στρατ. τοποθετώ φυσίγγιο στη θαλάμη (τουφεκιού) ή τραβώ τον μοχλό τού κλείστρου (αυτομάτου όπλου), ώστε με την πίεση τής σκανδάλης να εκπυρσοκροτήσει: ~ *το όπλο*]j (κ. αμετβ.) *οπλίστε, σκοπεύστε, πνρ!* **4.** ΦΩΤΟ! ρ. *(~ μηχανή)* τραβώ τον μοχλό (φωτογραφικής μηχανής), ώστε να γυρίσει το φιλμ στο επόμενο κάδρο και να είναι έτοιμος ο φωτοφράκτης να αποτυπώσει τη νέα φωτογραφία **5.** ενισχύω με σίδερο· (συνήθ. **η** μτχ. *οπλισμένος, -η, ~ο)* αυτός που είναι ενισχυμένος με σιδερένιο σκελετό, ώστε να είναι πιο ανθεκτικός: - *σκυρόδεμα* (μπετόν αρμέ) αντ. άοπλος. **— όπλιση** (η) [αρχ.]. **οπλικός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τα όπλα ή με τον οπλισμό: *σύγχρονα ~ συστήματα* j| ~ *πρόγραμμα / φορτίο.* **οπλισμός** (Οj [αρχ.] **1.0** εφοδιασμός με όπλα ΣΥΝ. εξοπλισμός **2.** (περιληπτ.) το σύνολο όπλων και πολεμοφοδίων: *ελαφρύς / βαρύς / σύγχρονος* ~ συν. (λαϊκ.) αρματωσιά 3. (μτφ.-περιληπτ.) το σύνολο των εφοδίων που διαθέτει (κάποιος), τα μέσα που χρησιμοποιεί για την επιτυχία: *η π?.ούσια παιδεία πον έλαβε τον εξασφάλισε ισχυρό θεωρητικό ~* · **4.** ΜΗΧΑΝ. το σύνολο των μεταλλικών εξαρτημάτων μηχανής **5.** ηλεκτρ. *οπλισμός πυκνωτή* καθένας από τους δύο μεταλλικούς αγωγούς τού πυκνοπή 6. τεχνΟλ. *οπλισμός σκυροδέματος ο* σιδερένιος σκελετός που συγκρατεί το σκυρόδεμα · 7. μους. το σύνολο των συμβόλων (κλειδί, μέτρο, σημεία αλλοιώσεως) που τίθενται στην αρχή τού μουσικού κειμένου, **οπλιταγωγό** (το) στρατ. πλοίο τού Πολεμικού Ναυτικού, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά οπλιτών και τού φορητού οπλισμού τους. [ετυμ. < αρχ. *όπλιταγωγοί (νήες)*< *οπλίτης* + *-αγωγός* < *άγω*\. **οπλίτης** (ο) {οπλιτών} [«ρχ.| ΣΤΡΑΤ. καθένας από τους υπηρετούντες στις Ένοπλες Δυνάμεις (εθελοντής ή μόνιμος) μέχρι και τον βαθμό τού αρχιλοχία. — οπλιτικός, -ή, -ό [αρχ.]. **όπλο** (το) **1.** (α) οποιοδήποτε μέσο (όργανο ή μηχανή) χρησιμοποιείται στην άμυνα, στην επίθεση ή στο κυνήγι (β) (ειδικότ.) όργανο πυρός που χρησιμοποιείται στον πόλεμο: *οι αστυνομικοί έψαξαν τον ύποπτο, για να δουν αν είχε ~ επάνω τον* || *φονικό / αμυντικό / επιθετικό / αγχέμαχο / πυροβόλο / φορητό / μικρού διαμετρήματος / κυνηγετικό ~* ||*στρατηγικά ι τακτικά ί χημικά l πυρηνικά S συμβατικά! βιολογι κά ~* || *όπλα μαζικής καταστροφής* || *βιομηχανία / ψπόριο / 'λαθρεμπόριο όπλων* || *συννηθισμένα ~ κατά την αρχαιότητα ήταν το σπαθί, το δόρυ, το τόξο κ.ά.* || *ποτέ δεν θα στρέψουμε τα - εναντίον των αδελφών μας!* ΦΡ. (α) ***καλώ στα όπλα*** δίνω το σύνθημα για την έναρξη ένοπλου αγώνα, εξέγερσης: - *τον λαό* (β) ***καλούμαι υπό τα όπλα*** καλούμαι να υπηρετήσω τη στρατιωτική μου θητεία (γ) ***καταθέτω τα όπλα*** βλ. λ. *καταθέτω* (δ) ***ρίχνω τα όπλα*** *{όπλα ρίπτειν,* Ευριπ. *Ήλέ- κτρα* 820) διακόπτω την πολεμική αναμέτρηση και τρέπομαι σε φυγή (ε) ***καταφεύγω στα όπλα*** επιλέγω την ένοπλη αναμέτρηση ως τρόπο επιλύσεως των διαφορών μου (στ) ***παίρνω τα όπλα*** (για λαούς, ομάδες) αρχίζω τον ένοπλο αγώνα, επαναστατώ (ζ) ***στα όπλα!*** στρατιωτικό παράγγελμα συναγερμού (η) ***εφ' όπλου λόγχη!*** βλ. λ. *λόγχη* (θ) ***ακοπός των όπλων*** ο στρατιώτης που καλεί στα όπλα τη φρουρά σε περίπτωση συναγερμού (ι) ***για την τιμή των όπλων*** βλ. λ. *τιμή* (ία) ***έξυπνο όπλο*** βλ. λ. *έξυπνος* (ια) ***παρουσιάζω όπλα*** βλ. λ. *παρουσιάζω* (σημ.2) · 2. ΣΤΡΑΤ. στοιχείο τού Στρατού Ξηράς τού οποίου κύρια αποστολή είναι η διεξαγωγή τής μάχης ή η άμεση συμμετοχή σε αυτή· αυτά τα στοιχεία είναι: το Πεζικό, το Πυροβολικό, τα Τεθωρακισμένα, το Μηχανικό και οι Διαβιβάσεις (βλ. κ. λ. *σώμα)* 3. (μτφ.) ισχυρό μέσο για την επίτευξη ενός στόχου: *δημοσιεύοντας τις ηττοπαθείς απόψεις τους. δίνουν όπλα στους αντιπάλους* jj *αυτό το επιχείρημα είναι το ισχυρότερο - μας* **j]** *με ~ το θάρρος του / την αποφασιστικό- τητά τυν*]] *αποτελεσματικό ~*· ΦΡ. (μτφ.) ***δίνω όπλα στους εχθρούς μου*** δίνω στους εχθρούς μου επιχειρήματα, που μπορούν να χρησιμοποιήσουν εναντίον μου.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *όπλον* < θ. *όπ-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *επω* «ασχολούμαι, φροντίζω κάτι» < i.H. *sep- «ασχολούμαι τιμώ», πβ. σανσκρ. sapati «φροντίζο). περιθάλπο)», αβεστ. hap-ti «κρατώ στο χέρι», λατ. sepelio «θάβω», σανσκρ. saparyati «τιμώ» κ.ά. Ομόρρ. *δί-οπος.* Βλ. κ. *οπλή.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική: *παίρνω τα όπλα* **(<** prendre les armes), *είμαι υπό τα όπλα* **(<** elre sous les armes), *παρουσιάζω όπλα* **(<** presenter les armes), *δίνω όπλα στους εχθρούς* (< Iburnir des armes aux ennemis), *στα όπλα!* (< aux armes!) κ.ά.|. **οπλοβαστός** (ο) ΣΤΡΑΤ. σύστημα υποδοχών στις οποίες τοποθετούν οι στρατιώτες τα όπλα τους όρθια ανά δύο αντικριστά.

|ΕΤΥΜ. < *οπλο-* + *βαστώ].* **οπλοβομβίδα** (η) ΣΤΡΑΤ. ελαφρό εκρηκτικό βλήμα που ρίχνεται από τουφέκι στο οποίο έχει προσαρμοστεί κατάλληλο εξάρτημα ή από ειδικό εκτοξευτήρα.

[ΕΤΥΜ. < *όπλο* + *-βομβίδα.* υποκορ. τού βόμβα, πβ. κ. *χεΐρο-βομβίδα*\. **οπλοδόκη** (η) [18581 {χωρ. πληθ.} ΝΑΥΤ. ξύλινο κατασκεύασμα στους θαλάμους των ναυτών τού Πολεμικού Ναυτικού, στο οποίο τοποθετούνται όρθια τα όπλα.

ΙΕΤΥΜ. **<** *οπ/.ο-* + *-δόκη***<** *δέχομαι].* **οπλοθήκη** (η) Ιμτγν.] {οπλοθηκών} **1.** ο χώρος στον οποίο τοποθετούνται και φυλάσσονται όπλα 2. η θήκη στην οποία τοποθετούνται τα τμήματα λυμένου όπλου. ιδ. κυνηγετικού 3. η προθήκη στην οποία τοποθετούνται όπλα διακοσμητικά ή ιστορικής αξίας, **οπλοκατοχή** (η) η κατοχή όπλου: *χωρίς ειδική άδεια απαγορεύεται η ~ \\ κατηγορείται για παράνομη οπλοφορία, οπ/.οχρησία και* **οπλομαχητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την οπλομαχία 2. *οπλομαχητική* (η) η τέχνη τού χειρισμού των αγχέμαχων όπλων.

οπλομαχία (η) |αρχ.| {οπλομαχιών} **1.** ΣΤΡΑΤ. η χρήση των όπλων σε μάχη που γίνεται σώμα με σώμα, εκ τού συστάδην 2. η εξάσκηση στην επιτυχημένη χρήση αγχέμαχων όπλων, **οπλομάχος** (ο) Ιαρχ.] **1.** αυτός που πολεμάει με «γχέμαχα όπλα 2. αυτός που έχει ασκηθεί στην οπλομαχία και τη διδάσκει, **οπλομαχώ** ρ. αμετβ. [αρχ.| {οπλομαχείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.}

μάχομαι με αγχέμαχα όπλα 2. εξασκούμαι στη χρήση αγχέμαχων όπλων.

οπλονόμος (ο) [1858J ΣΤΡΑΤ. ο υπαξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού που είναι επιφορτισμένος με τη διοίκηση των κατώτερων υπα- ξιωματικίών ενός πλοίου, με την τήρηση τού ημερήσιου προγράμματος και τη συντήρηση των φορητών όπλων, **οπλοποιείο** (το) Ιμεσν.] το εργοστάσιο στο οποίο κατασκευάζονται ή επισκευάζονται όπλα. **οπλοποιός** (ο) [μτγν.] αυτός που κατασκευάζει όπλα, κυρ. φορητά (τουφέκια, περίστροφα κ.λπ.). — οπλοποιία (η) Ιμτγν.].

οπλοπολυβολητής (ο) ΣΤΡΑΤ. Ο χειριστής οπλοπολυβόλου, **οπλοπολυβόλο** (το) ΣΤΡΑΓ. αυτόματο ή ημιαυτόματο ελαφρό φορητό όπλο. που φέρεται στο χέρι και το χειρίζεται ένα μόνο άτομο (σε αντιδιαστολή προς το πολυβόλο, το οποίο χειρίζονται δύο). ··" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-βόλος.*

οπλοπωλείο (το) [J812] το κατάστημα στο οποίο πωλούνται όπλα. **οπλοπώλης** (ο) {οπλοπωλών} ιδιοκτήτης ή υπάλληλος οπλοπωλείου, αυτός που εμπορεύεται όπλα. **οπλοστάσιο** (το) [1831] {οπλοστασί-ου | -ων} 1.το σύνολο των διαθέσιμων όπλων ή οπλικών συστημάτων (μιας χώρας, μιας συμμαχίας κ.λπ.): *καταβάλλονται προσπάθειες για τη μείωση τού πυρηνικού* ~ των *υπερδυνάμεων* 2. (μτφ.) το σύνολο των διαθέσιμων μέσων για την επίτευξη σκοπού: ~ *επιχειρημάτων σε διπλωματικό επίπεδο'* ΣΤΡΑΤ. 3. ο χώρος στρατιωτικής μονάδας, στον υποίο φυλάσσονται τα φορητά όπλα 4. η οπλοδόκη (βλ.λ.).

[Ε'ί ΥΜ. < *όπλο* + *-στάσιο* < *-στάτης* < αρχ. *i'στημι / ϊ-στα-μαι*|. **οπλουργείο** (το) [1840] εργαστήριο επισκευής ή συντήρησης κυρ. φορητών όπλων.

οπλουργός (ο) ΣΙΡΑΤ. στρατιωτικός που ειδικεύεται στην επισκευή διαφόρων τύπων όπλων. — οπλουργία (η) [μεσν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χειρουργός.*

| ετυ.μ. < μτγν. *οπλουργός* < *οπλον* + *-ουργός* < *έ'ργονJ*. **οπλοφορώ** ρ. αμετβ. {οπλοφορείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} φέρω όπλο, είμαι οπλισμένος: *οπλοφορούσε χωρίς τη σχετική άδεια* || *κατά τη* **σωματική** *έρευνα διαπίστωσαν ότι οπλοφορούσε.* -- **οπλοφορία** (η) ιμεσν..}, **οπλοφόρος,** -ος. -ο [αρχ.j.

| f.tym. < αρ^. *οπλοφορώ (-έω)* < *όπ/.οφόρος* < *οπλον* + *-φόρος* < *φέρω* 1. **οπλοχρησία** (η) {χωρ. πληθ.) ΝΟΜ. η χρήση όπλου: *παράνομη* ~. Ο.Π.Ο.Δ.Δ. (η) Ομοσπονδία Προσωπικού Οργανισμών Δημοσίου Δικαίου.

οπόθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) από όπου.

[πτυμ. < αρχ. *οπόθεν* < *ὅ-* (< θ. **yo-*. τής αναφορικής αντων. *ος - ή - ο,* βλ. λ. *όσος)* + επίρρ. *πόθεν].* **οποθενδήποτε** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από οπουδήποτε: *θα αποκρού- σουμε την επίθεση, ~ κι αν προέλθει.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *οποθενδήποτε* < *οπόθεν* + *δήποτε*, βλ. κ. ο/Γωσδ?)ποτε|. **οποθεραπεία** (η) f 18981 {οποθεραπειών! μέθοδος θεραπείας που χρησιμοποιεί όπους (σημ. I). — **οποθεραπευτικός,**-ή,-ό.

[πτυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. opotherapiej. **οποίος,** -α, -ο αντων. **1.** (με άρθρο ως αναφορική) δηλώνει σε ποια λέξη τής προηγούμενης πρότασης αναφέρεται η δευτερεύουσα πρόταση που εισάγει: *δεν είναι σωστό να διαβάζεις γράμμα. το οποίο δεν απευθύνεται σε σένα* || *η τηλεόραση είναι ένα μέσο με άπειρες δυνατότητες, το οποίο όμως μπορεί και να αποδειχθεί επικίνδυνο* || *το τηλεσκόπιο είναι ένα όργανο, με το - βλέπουμε μακρινά αντικείμενα!* || (κ. με επανάληψη τής λέξης, στην οποία αναφέρεται) *η κριτική μου απευθυνόταν μόνο στους υπευθύνους* τού *σκανδάλου και όχι* στον κ. *Λντωνίον ο - κ. Αντωνίου είναι ένας εντιμότατος άνθρωπος* 2. (χωρίς άρθρο, σε αναφωνήσεις) πόσο μεγάλος: ~ *έκπληξη!* || ~ *αναισχυντία!* **[ετυμ.** < αρχ. *οποίος* < *ό- (*< θ. **yo-*, τής αναφορικής αντων. *ος ή - δ.* βλ. λ. *όσος)* + αντων. *ποιος.* Η χρήση τής αντων. μαζί με το άρθρο *(ο οποίος* κ.τ.ό.) είναι ήδη μεσν.|. **όποιος,** -οια.-οιο αντων.1.αυτός που: *~δενξέρει, να μη μιλάει! 2.y* ια περιπτώσεις στις οποίες δεν ενδιαφέρει ή είναι άγνο^στο ποιος ακριβώς είναι αυτός για τον υποίο γίνεται λόγος: <5εν *κρατούμε σειρά προτεραιότητας- εδώ είναι ~ προλάβει* || *εγώ δεν τα εξηγώ δεύτερη φορά'*

κατάλαβε. κατά/.αβε'.Z. (+ κι αν / και να) οποιοσδήποτε, όποιος τύχη να: ~ κι αν είναι υπεύθυνος, *πρέπει να* λογοδοτήσει· φρ. (ως χαρακτηρισμός) *όποιος κι όποιος* τυχαίος, άσημος: *αυτά δεν τα λέει αλλά ο ίδιος ο καθηγητής σου* · **4.** (με άρθρο να προηγείται) έστω και αυτός· για κάτι που είναι συζητήσιμο αναφορικά με το κατά πόσον όντως υπάρχει ή σε ποιον βαθμό υπάρχει: *με την ~ πείρα έχω μέχρι τώρα* (με αυτή τη λίγη πείρα που έχω), *θα μπορούσα να πω ότι η επιλογή αυτή είναι εσφαλμένη.* ^ σχολιο λ. *συνίζηση.*

[ετυ.μ. < μεσν. *όποιος* < αρχ. *ποιος,* με την προσθήκη τού ό- προθεμ., κατ' αναλογίαν προς άλλες αναφορικές και αοριστολογικές αντων. (πβ. *6-πω:, ό-πότε, ό-πόσος* κ.ά.)). **οποιοσδήποτε,** οποιαδήποτε. οποιοδήποτε αντων. {αιτ. εν. αρσ. οποί- υνδήπυτε) όποιος τυχόν, όποιος και αν, καθένας που: ~ *τολμήσει* να *παραβεί τον νόμο, θα τιμωρηθεί* συν. οιοσδήποτε.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *οποιοσδήποτε* < *όποιος* + αοριστολ. μόριο *δήποτε (*< *δή* + *ποτέ)*\.

οπορτουνισμός (ο) **1.** ο τρόπος ενέργειας και συμπεριφοράς (ατόμων ή κοινωνικών ομάδων), που απορρέει από την επιδίωξη συμφεροντολογικής εκμετάλλευσης των περιστάσεο^ν και όχι από την εφαρμογή πάγιων γενικών αρχών και αξιών συν. καιροσκοπισμός 2. (ειδικότ.) η αξιοποίηση των εκάστοτε πολιτικών συγκυριών για μι- κροκομματικά και ευκαιριακά πολιτικά οφέλη, η οποία αντίκειται στην ιδεολογική συνέπεια, την ηθική δεοντολογία και τη μόνιμη υπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων που πρέπ να χαρακτηρίζουν τα πολιτικά κόμματα και τους πολιτικούς 3. (στη μαρξιστική ορολογία) η πολιτική τάση που υποστηρίζει τη συμμόρφωση τής πολιτικής τακτικής και των σκοπών τού σοσιαλιστικού κινήματος στην αστική νομιμότητα και κατά συνέπεια την εγκατάλειψη των επαναστατικοίν αρχών, μεθόδων και οραμάτων με πρόσχημα την προσαρμογή στις νέες συγκυρίες.

[ΕΤΥ.Μ. Μεταφυρά τού γαλλ. opportunisme < opportun «πρόσφορος, ευνοϊκός» < λατ. opportunus < ob- + -portunus < portus "λιμάνι», πιθ. από φρ. όπως opporiunus tempus «κατάλληλος καιρός, που οδηγεί στο λιμάνι»].

οπορτουνιστής (ο), **οπορτουνίστρια** (η) {οπορτουνιστριών} ο καιροσκόπος. - **οπορτουνιστικός,** -ή. -ό.

[ετυ.μ. Μεταφορά τού γαλλ. opportuniste. Βλ. κ. *οπορτουνισμός}.* **οπός** (ο) **1.** το γαλακτώδες υγρό που εκρέει από φυτό ή καρπό ύστερα από εγκοπή ή χάραγμά του 2. το υγρό που σχηματίζεται κατά την πέψη των τροφών.

[ετυμ. αρχ., βλ. λ. *οπιον].* **οποσάκις** επίρρ. [αρχ.| (αρχαιοπρ.) όσες φορές, οσάκις, **οπόαος,** -η. -ον αντων. (λόγ.) **1.** όσος **2.** πόσο μεγάλος: - *ενθουσιασμός κατείχε τα πλήθη!*

[ετυμ. < αρχ. *όπόσος* < *ὁ-* (< θ. **yo-*. τής αναφ. αντων. *ος - ή - δ,* βλ. λ. όσος) + *πόσος}.* **οπόσουμ** (το) {άκλ.} μικρόσωμο μαρσιποφόρο δενδρόβιο θηλαστικό τής Αμερικής, τα νεογνά τού οποίου, αφού εγκαταλείψουν τον μάρ- σιππο, παραμένουν 8-9 εβδομάδες προσκολλημένα στη ράχη τής μητέρας τους.

[ΕΙ ΥΜ. < αγγλ. opossum < apasum (σε ινδιάν. γλώσσα τής Β. Αμερι- κής), αρχική σημ. «λευκός σκύλος»), **οπόταν** σύνδ. (αρχαιοπρ.) κάθε φορά που, όταν συμβεί να (δηλώνει κάτι ξαφνικό): *ήμασταν στον κήπο αγκαλιασμένοι, ~ νάσου η μαμμά* ■ *της!,*

. . . . . .

)ΕΤΥΜ. < αρχ. *οπόταν* < *όπότε* + *άν*\. **οπότε** σύνδ. · και τότε· εισάγει δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση: *θα δεις π προσφέρεται. - θα επιλέξεις.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *όπότε* < *6-* (< θ. **yo-*. τής αντων. ός - *ή - δ.* βλ. λ. όσος) *r+ πότε)*\.

όποτε σύνδ. **1.** όταν. τη στιγμή που: *έλα να με βρεις. - τελειώσεις τις δουλειές σου* 2. όσες φορές, κάθε φορά που: ~ *με έβλεπε στενοχωρημένο. με παρηγορούσε.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *όπότε* (βλ.λ.). με αναβιβασμό τού τόνου κατά τον σύνδεσμο *οταν*\.

οποτεδήποτε επίρρ. κ. σύνδ. 1. (ως επίρρ.) σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή: *-Πότε μπορώ να σου τηλεφωνήσω;* **—** 2. (οκ σύνδ.) όποτε και αν, σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή: *τηλεφώνησέ μου ~ μπορείς.*

|ΕΙ ΥΜ. < *όποτε* + *-δήποτε* (< *δή* + *ποτέ),* πβ. κ. *οπουδήποτε*|. **όπου** επίρρ. **1.** ως αναφορικό (α) εισάγει δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, το περιεχόμενο τής οποίας αφορά σε τόπο που δηλώνεται προηγουμένως: *είναι η πό/^η ~ μεγά/.ωσα·* ΦΡ. ***όπου κι αν*** οπουδήποτε, σε οποιονδήποτε τόπο: *θα τον βρούμε - κρύφτηκε* (β) εισάγει δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, η οποία λειτουργεί ως προσδιορισμός τού τόπου' σε όποιο μέρος, εκεί που: *τοποθέτησέ το ~ το βρήκες!* || *απ' ~ πέρασε, σκόρπισε την καταστροφή·* ΦΡ. (α) ***όπου με βγάλει η άκρη*** βλ. λ. *άκρη* (β) (αρχαιοπρ.) ***όπου δει*** *(όπου δει.* Αισχύλ. *Χοηφόροι* 582) όπου πρέπει 2. εισάγει δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, η οποία αναφέρεται σε χρόνο που δηλο')θηκτ προηγουμένως: *πρόκειται για μια περίοδο - συνέβησαν φοβερά πράγματα* (κατά την οποία)· ΦΡ. (χρον.) ***όπου να 'ναι*** σε λίγο. σύντομα: *θα επιστρέψει ~* 3. (α) εισάγει δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, το περιεχόμενο τής οποίας αφορά σε κατάσταση ή περίπτωση που δηλιόνεται προηγουμένως: *πρόκειται για περιπτώσεις - δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι* (β) εισάγει δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, η οποία λειτουργεί ως προσδιορισμός τής κατάστασης ή τής περίπτωσης στην οποία συμβαίνει κάτι· σε όποια περίπτωση: *~ χ=ψ,χ+1 είναι μεγα/.ύτερο τού ψ*

ΦΡ. ***όπου φύγει φύγει*** για βιαστική φυγή: *μό/.ις τον είδε.* **~.**

|ΠΥ μ. < αρχ. *οπού* < *ό-* (< θ. **yo-*. τής αναφορικής αντων. *δς - ή* ■ *6,* βλ. λ. *όσος)* + ερωτημ. αντων. *πού].*

Ο.ΓΙ.Ο.Υ. (η) Ομοσπονδία Περιφερειακών Οικονομικών Υπαλλήλων, **οπουδήποτε** επίρρ. (συχνά η-κ\ αν) σε οποιοδήποτε σημείο, σε κάθε πιθανό σημείο· για να τονιστεί το απροσδιόριστο τού τόπου: *μπορούμε να συναντηθούμε ~ αρκεί να το ξέρω εγκαίρως* **||** *δεν υποχωρούμε σε πιέσεις, απ' - κι αν προέρχονταν (use* αναφορικό επίρρ.): *θα πάμε διακοπές ~ θελήσεις* ΣΥΝ. όπου κι αν.

Ι Ε ΓΥΜ. < μτγν. *οπουδήποτε* < *όπου* + αοριστολ. μόριο *δήποτε « δή* + *ποτέ)].*

-όπουλος κατάληξη επωνύμων πελοποννησιακής. κατά κανόνα, προέλευσης: *Πετρ-όπουλος, Παναγιωτακ-όπουλος, Αημητρ-όπου/.ος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταγωγή.*

Ιετυμ. μεσν. επίθημα κυρίων ονομάτων (πβ. μεσν. *θεοφιλό-πουλος. Ιατρό-πουλος. Στρατηγό-πουλος),* που προέρχεται από το ουσ. *ποϋλ(λ)ος* < *λατ.* pullus «νεοσσός» (με υποκοριστική σημ.. πβ. κ. *-άκης).* Ορισμένα επο)νυμα σε *-(ό)πουλος* προέρχονται από εξελληνι- σμό (μερικό ή ολικό) επο)νύμων σε *-όγλου* (βλ.λ.) |. **όπους** (το) {άκλ.} ελλην. *έργο-* ΜΟΥΣ. (συντομ.: ορ., ακολουθεί αριθμός) το συγκεκριμένο έργο συνθέτη σε αριθμημένο χρονολογικό κατάλογο των έργων του: *η συμφωνία αριθ. 6* σε *Φα Μείζονα, ~ 68 (11οι- μενική) τού Μπετόβεν.*

[ΕΤΥΜ. < λατ. opus, -eris "έργο» (βλ. κ. *όπερα)].*

Ο.Π.ΓΙ.Ε. (η) Οργάνωση Ηλαιών Πολεμιστών Ελλάδος.

Ο.ΓΙ.Σ.Ε. (η) Ομοσπονδία Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδος, **οπτάνθρακας** (ο) 11885J το κοκ (βλ.λ.. σημ. 2).

[ΕΤΥΜ. < *οπτός* (βλ.λ.) + *άνθρακαςJ*. **οπτααία** (η) {οπτασιών'} μη πραγματική μορφή που βλέπει κανείς (με τη φαντασία του. ευρισκόμενος σε έκσταση κ.λπ.) ΣΥΝ. όραμα.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *όπτάζομαι* «γίνομαι ορατός» < *οπτός*ορατός»* < θ. *όπ-* (βλ. λ. *οπή)].* **οπτααιάζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [1896} {οπτασιάσ-τηκα, -μένος} (λόγ.- σπάν.) *έχο)* οπτικές παραισθήσεις, βλέπω οπτασίες συν. οραματίζομαι. **—** οπτασιασμός (ο), *ν* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **οπτασιαστής** (ο) |)887) πρόσωπο που βλέπει οπτασίες ιυν. (λαϊκ.) αλαφροϊσκιωτος.

|ι·ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. visionnairc]. **οπτήρας** (ο) ΝΑΥΤ. ναύτης που εκτελεί σε πλοίο καθήκοντα σκοπού, εποπτεύοντας από το κατάρτι τον ορίζοντα και τη θάλασσα, ώστε να εντοπίζει εγκαίρως ενδεχόμενους κινδύνους.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *όπτήρ, -ήρος*< θ. *όπ-* (πβ. αρχ. *όπ-ωπ-α,* βλ. λ. *οπή)* + παραγ. επίθημα *-τήρ*\. **όπτηση** (η) i-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεο)ν) **1.** το ψήσιμο στη φωτιά 2. η καμίνευση πήλινων αγγείων.

[ετυμ. **<** αρχ. *όπτησις* < *όπτώ (-άω)* ««ψήνω» (βλ. λ. *οπτός)].* **οπτική** (η))αρχ.] **1.** φυς. ο κλάδος που μελετά τις ιδιότητες τού φωτός 2. ΙΑΙΡ. κλάδος τής φυσιολογίας, που ασχολείται με τις λειτουργίες τής όρασης 3. (μτφ.) ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει κανείς τα πράγματα, η άποψη, θεωρία κ.λπ. με την οποία αξιολογεί τις καταστάσεις: *απ' αυτή την η ερμηνεία τού έργου αλλάζει ριζικά* **||** *ας δούμε το πρόβ'^ημα από μια άλλη* **- ||** *παρακολουθούμε τα γεγονότα μέσα από την* **-** *τού αφηγητή.* **οπτικοακουστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται ταυτοχρόνως με την εικόνα και τον ήχο: *~ μέσα διδασκαλίας / υλικό / μηχάνημα.* [πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. audiovisualJ. **οπτικομετρία** κ. (εσφαλμ.) **οπτομετρία** (η) {χωρ. πληθ.} JATP. το σύνολο των μεθόδων που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό

των ικανοτήτων τού ματιού ή για τη διάγνωση οπτικών ανωμαλιών. Κπίσης **οπτικομετρική. — οπτικομετρικός,** -ή. -ό.
| F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. optometry], **οπτικόμετρο** (το) {οπτικομέτρ-ου | -ων} ΙΑΤΡ. το όργανο που προσδιορίζει και καταμετρεί τις οπτικές ανωμαλίες, ο')στε να επιλεγούν τα κατάλληλα γυαλιά <ή φακοί επαφής).
|FTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. optometer}, **οπτικοποιώ** ρ. μετβ. {οπτικοποιείς... | οπτικοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} (συνήθ. κατά τη διδασκαλία) χρησιμοποιο) οπτικά μέσα. για να καταστήσω πιο κατανοητό ένα θέμα · συνήθ. η μτχ. *οπτικοποιη- μένος, -η, -ο: ~ μάθημα I παρουσίαση.* — **οπτικοποίηση** (η).
[ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού αγγλ. visualise], **οπτικός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με την όραση: - *σήμα / έλεγχος τού χώρου / νεύρο / αισθητήριο* (το μάτι) (β) (μτφ.) *οπτική γωνία* ο συγκεκριμένος τρόπος με τυν οποίο αντιμετωπίζει κανείς τα πράγματα (γ) *οπτική απάτη* βλ. λ. *απάτη* (δ) *οπτικός τηλέγραφος* το σύστημα μεταδόσεως και λήψεως μηνυμάτων, το οποίο βασίζεται σε κώδικα αποτελούμενο από φωτεινά σήματα (ε) *οπτική ίνα* καθεμιά από τις γυάλινες ή πλαστικές ίνες που χρησιμοποιούνται συγκεντρωμένες σε δέσμες ως αγωγοί ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, αποτελούνται από πυρήνα και περίβλημα και χρησιμοποιούνται για τη μεταβίβαση φωτός με πολύ μικρή διαρροή κατεξυχήν στις τηλεπικοινωνίες και μεταξύ άλλων σε ιατρικά όργανα, με τα οποία εξετάζονται εσωτερικές κοιλότητες τού σώματος (λ.χ. στο ενδοσκόπιο) (στ) *οπτική αναγνώριση χαρακτήρων* πρόγραμμα που μετατρέπει τους ει- κονοποιημένους χαρακτήρες, που έχουν ψηφιοποιηθεί από σαρωτή, σε κανονικούς χαρακτήρες που μπορεί να τους αναγνώσει και να τους επεξεργαστεί ένα πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (ζ) *οπτικός δίακος πληροφοριών* το σιντιρόμ (CD-ROM) (βλ.λ.) (η) *οπτικός δί-σκος* δίσκος στον οποίο η ανάγνο)ση και αντιγραφή των αρχείων γίνεται με δέσμη φωτός (εν αντιθέσει με τον μαγνητικό δίσκο, όπου γίνεται με μαγνητικές κεφαλές) (θ) *οπτικό ίνδαλμα* η εικόνα που έχει κανείς για τον τρόπο με τον οποίο γράφεται μια λέξη: *συχνά οι ορθογραφικές απλουστεύσεις καταστρέφουν το - των λέξεων (\)* *οπτική επαφή* το να μπορεί κάποιος να βλέπει κάποιον/κάτι, το να βρίσκεται κάποιος/κάτι στο οπτικό του πεδίο: *ο πι/.ότος δεν είχε ~ με το εχθρικό αεροσκάφος || απομακρύνθηκε πολύ και έχασα την μαζί του (ια)* *οπτικό πεδίο* βλ. λ. *πεδίο* (ΐβ) γλωσσ. *οπτικό δάνειο* λεξικό δάνειο που εισέρχεται στην αποδέκτρία γλώσσα μέσω τού γραπτού λόγου, με αποτέλεσμα να μην αποδίδει την προφορά τής ξένης λέξης. λ.χ. *βουλεβάρτο* < γαλλ. boulevard, τού οποίου η προφορά είναι jbulvdrj, *πατίνι* < γαλλ. patin. προφορά] pate] **2.** *οπτικός* (ο/η) ειδικός που κατασκευάζει ή/και πουλά όργανα κατάλληλα για την προστασία ή την ενίσχυση τής όρασης (π.χ. ματογυάλια) **3.** *οπτική* (η) βλ.λ. **4.** *οπτικό* (το) εξάρτημα φάρου ή προβολέα, που ανακλά τις φωτεινές ακτίνες προς ορισμένη διεύθυνση. — **οπτικ-ά / -ώς** !μτγν.I επίρρ.
[FTYvi. αρχ. < *οπτός* «ορατός» (που μαρτυρείται ως μτγν.) < *όπ-* (πβ. αρχ. *όπ-ωπ-α*), βλ. λ. *ύπή.* Οι σύγχρονοι τεχνολογικοί όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *οπτικός δίσκος* (< αγγλ. optical disk), *οπτική αναγνώριση χαρακτήρων* (< αγγλ. optical character recognition, OCR), *οπτικό σήμα* (< *αγγλ.* visual sign), *οπτική ίνα* (< αγγλ. optical fibre), καθώς και φρ. όπως *οπτική απάτη* (< γαλλ. illusion d'optique), *οπτική γωνία* (< γαλλ. angle optique). *οπτικό πεδίο* (< *γαλλ.* champ visuel)[. **οπτιμισμός** (ο) **1.** φίλος, η θεωρία που υποστηρίζει ότι ο κόσμος και όσα σχετίζονται με αυτόν βρίσκονται στην καλύτερη δυνατή κατάσταση ΑΝΤ. πεσιμισμός **2.** ψυχολ. στάση ζωής που βασίζεται στην πίστη για καλή εξέλιξη των πραγμάτων ή πηγάζει από την τάση να βλέπει κανείς πάντοτε τη θετική πλευρά των πραγμάτων συν. αισιοδοξία ανί. πεσιμισμός, απαισιοδοξία. — **οπτιμιστής** (ο), **οπτιμίστρια** (η), **οπτιμιστικός,** -ή, -ό.
(ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. optimisme < λατ. optimum, βλ. κ. *όπτι-μουμ*.
όπτιμουμ (το) {άκλ.} **1.** το καλύτερο δυνατό **2.** ΟΙΚΟΝ. *οπτιμουμ (σημείο)* το σημείο ισορροπίας τής οικονομίας, που εξασφαλίζει τη μεγίστη οικονομική και κοινωνική ευημερία.
[ΕΤΥΜ. < λατ. optimum, ουδ. τού επιθ. optimus «βέλτιστος, άριστος» (χρησιμοποιήθηκε ως υπερθ. τού επιθ. bonus «καλός»)], **οπτομετρία** (η) - »οπτικομετρία
οπτοπλινθοδομή (η) 11894] **1.** το χτίσιμο με πλίνθους **2.** τοίχος χτισμένος από πλίνθους (τούβλα), **οπτόπλινθος** (η) 11883] {οπτοπλίνθ-ου [-ων. -ους} η πλίνθος (βλ.λ.. σημ; I).
οπτός, -ή, -ό (λόγ.) **1.** ψημένος **2.** *οπτή γη* η τερακότα (βλ.λ.).
(ΕΤΥ.Μ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. < *o-pkʷ-to. με ό- προθεμ. και τη μηδε- νισμ. βαθμ. τού θ. *pekʷ- «χωνεύω-ψήνω» (> αρχ. *πέσσω*, βλ. λ. *πέψη)]·*
οπώρα (η) {οπωρών} (αρχαιοπρ.) ο ωμός εδώδιμος καρπός δέντρου ΣΥΝ. φρούτο. Κπίσης **οπωρικό** (το). — **οπωρικός,** -ή. -ό [μτγν.].
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «τέλος τού καλοκαιριού» (κυρ. από το τέλος Ιουλίου μέχρι τα μέσα Σεπτεμβρίου). Η λ. αποτελεί σύνθετο ουσ.. τού οποίου το α' συνθ. είναι η πρόθ. *όπι-* (βλ. λ. *όπισθεν).* Ως προς το β' συνθ. *(-ώρα),* οι προσπάθειες αναγωγής στη λ. *ώρα* δεν ικανοποιούν λόγω δασύτητας. Επικρατέστερη φαίνεται η υπόθεση αμάρτ. *-ώρα* < **-ό[σ\αρά* < **ό[σ\αρ* «θέρος», που συνδ. με αρχ. πρωσ. assanis «φθινόπωρο»?, ρωσ. 0seni, γοτθ. asans «καλοκαίρι», αρχ. γερμ. aran κ.ά.].
οπωροκαλλιέργεια (η) {οπωροκαλλιεργειών} η καλλιέργεια οπωρών.
οπωροκηπευτικά (τα) ΓΕΩΙΙ. η κάθε είδους φυτική παραγωγή (οπωροφόρα. κηπευτικά, ανθοκομικά κ.λπ. φυτά) εκτός των φυτών ευρείας καλλιέργειας (π.χ. σιτάρι) · φρούτα και λαχανικά. - - **οπωροκη-**

πευτικός, **-η. -ό.**
οπωροκομία (η) 11854] Ιχωρ. πληθ.} ΓΚΩΠ. **κλάδος που ασχολείται με την καλλιέργεια των οπωροφόρων δέντρων.**
ΙΕΤΥΜ. **<** *οπώρα* + *-κομία* **(βλ.λ.)]. οπωρολαχανικά (τα) φρούτα και λαχανικά.**
οπωροπωλείο (το) 11871] κατάστημα όπου πωλυύνται φρούτα, λα-χανικά και χορταρικά ΣΥΝ. **μανάβικο, οπωροπώλης (ο) Ιμτγν.I {οπωροπωλών}. οπωροπώλισσα (η), {οπωροπωλισσοίν} ο ιδιοκτήτης οπωροπωλείου** ΣΥΝ **μανάβης, οπωροσάκχαρο (το) 118871 {οπωροσακχάρ-ου |-ων} το σάκχαρο που περιέχουν πολλά φρούτα** ΣΥΝ. **(επιστημ.) φρουκτόζη, οπωροφαγία (η) [μτγν.I {χωρ. πληθ.} η διατροφή με φρούτα** ΣΥΝ.
φρουτοφαγία. — οπωροφάγος, -ος. -ο. οπωροφόρος, -α, -ο (δέντρο) που παράγει φρούτα.
[ΠΤΥΜ. **μτγν. <** *όπωρο-* **(<** *όπώρα)* + *-φόρος* < *φέρω*. **οπωρώνας (υ) έκταση με οπωροφόρα δέντρα.**
όπως¹ επίρρ. 1. (ως αναφορικό επίρρ.) με τον τρόπο που · εισάγει δευ-τερεύουσα αναφορική πρόταση, που δηλώνει τρόπο: *όλα ήρθαν ~ τα περίμενα* **]]** *αυτή η λέξη γράφεται ~ ακούγεται* **(δεν παρουσιάζει ορ-θογραφικές δυσκολίες) ** *~ τα βρήκα, έτσι τα άφησα* δεν πείραξα τίποτε'* ΦΚ **(α) όϊτως** *κι αν/και να* **με οποιονδήποτε τρόπο, ανεξαρτήτως τού πώς:** *~ του μιλήσω. αγριεύει* **(β) όϊτως** *και να 'χει* το *πράγμα* **/ όίτως** *και να* το *κάνουμε* **σε κάθε περίπτωση, ούτως ή άλλως, πάντως: ~.** *εσύ δεν έπρεπε να τυυ μι/.ήσεις έτσι* **(ακόμη και αν είχες δίκιο) (γ) όπως** *και να* το *πάρει κσνείς* **από όποια πλευρά και αν το εξετάσει κανείς, αναμφισβήτητα (δ) όίτως-όϊτως με τρόπο τυχαίο, πρόχειρο, χοιρίς ιδιαίτερη φροντίδα:** *βιαζόταν κι έκανε τη δουλειά ~* **2. (ειδικότ.) (α) εισάγει δευτερεύουσα αναφορική πρόταση, που δηλώνει παραλληλισμό:** *οι Γερμανοί τρώνε πατάτες περίπου ~ εμείς τρώμε ψωμί* **(β) σύμφωνα με όσα. από ό,τι: -** *κατα/λαβαίνεις, τα πράγματα είναι δύσκολα* **||** *~ ξέρω! πληροφορούμαι...* 3. **(γενικά) για τη δήλο>ση παραλληλισμού. παραβολής:** *είναι ψηλός ~* **ο** *πατέρας του* **||** *σε χώρες ~ η Ελ?Λδα το κλίμα είναι θερμό* **4. για την αναφορά παραδείγματος (που δηλο>νει αναλογία με κάτι που αναφέρθηκε ήδη) ή για απαρίθμηση ομοειδών πραγμάτων, που διευκρινίζουν κάτι που αναφέρθηκε:** *χώρες ~ η Γερμανία. οι Η.Ι.Α.. η Ιαπωνία έχουν ισχυρή βιομηχανία* **5. για τόπο/σημείο: -** *μπαίνεις στο δωμάτιο, θα το δεις μπροστά σον* **||** *το πρατήριο θα το βρεις ~ πας στα διακόσια μέτρα.*
[F.tym. < αρχ. *όπως* < *ύ-* **(< θ. *yo-. τής αναφορικής αντων.** *ός - ή - δ* **(βλ. λ. 0(7***ος)* **+ εροηηματικό επίρρ.** *πώς}.* **όπως² σύνδ. 1. (χρονικώς) ενώ. καθώς:** *~ γύριζε απ' τη δουλειά του, συνάντησε έναν παλιό φίλο* **2. (χαρακτηρισμός +όπως) επειδή:** *άρρωστος ~ ήμουν.: δεν μπορούσα να βγω μέσα στη βροχή* 3. **(λόγ.) (μετά από προτροπή) εισάγει πρόταση που δηλώνει το αντικείμενο τής προτροπής:** *παρακαλείσθε - εκκενώσετε την αίθουσα* ΣΥΝ. **να.**
ΙΕΤΥΜ. **Βλ. προηγούμενο λ.], οπωσδήποτε επίρρ. 1. με οποιονδήποτε τρόπο, με κάθε μέσο:** *πρέπει να βρούμε χρήματα -* ΣΥΝ. **δίχως άλλο 2. ούτως ή άλλως, σε κάθε περίπτωση:** *δεν είναι άψογος, αλλά ~ είναι καλύτερος από τους άλλους* ΣΥΝ. **όπως και να έχει το πράγμα** 3. **για να εκφραστεί έντονη κατάφαση:** *-Θα συνεργαστείτε μαζί μου;* ■ ***-** · *δε* **v** *θα μπορούσα να σας αρ-νηθώΐ* ΣΥΝ. **βέβαια, φυσικά, σίγουρα.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *επίρρημα.*
[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *οπωσδήποτε* < *όπως* **+ αοριστολογικό μόριο** *δήποτε* **(<** *δή* **+^orf)J.**
οπωσούν επίρρ. (αρχαιοπρ.) κατά κάποιον τρόπο, κάπως.
(F.TYM. < αρχ. *οπωσούν* < *όπως* + **ούν (βλ.λ.)].**
Οράγγης (ο) ποταμός τής Ν. Αφρικής που εκβάλλει στον Ατλαντικό Ωκεανό.
(ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τυύ αγγλ. Orange, ονομασία που δόθηκε στον ποταμό το 1777 από τον Ολλανδό εξερευνητή R.J. Gordon προς τιμήν τού ομώνυμου βασιλικού οίκου τής ΟλλανδίαςΙ. όραμα (το) {οράμ-ατος] -ατα, -άτων} 1. οτιδήποτε βλέπει κανείς σε κατάσταση έκστασης:** *είδε σε ~ την Παναγία* **2. η προσδοκία μιας ποθητής ιδανικής κατάστασης, που αναφέρεται στο απώτερο μέλλον: το** *~ τής παγκόσμιας ειρήνης* **||** *πολιτικό* **/** *κοινωνικό* **~. --** οραματι- **κός, -ή. -ό.**
ΙΕΤΥΜ. **< αρχ.** *όραμα* < *όρώ* **(βλ.λ.). Στη σημ. 2 η λ. αποδίδει το αγγλ. vision].**

όραμα - όνειρο. Οι δύο λέξεις διαφέρουν σημασιολογικά. Στην κυ-ριολεκτική του σημασία το όνειρο προϋποθέτει την κατάσταση τού ύπνου, ενώ το όραμα την κατάσταση τής έκστασης. Επίσης το *όνειρο* **είναι άχρονο ή αναφέρεται και στο παρελθόν, ενώ το** *όραμα* **αποκλειστικά στο μέλλον. Η μεταφορική χρήση τής λ.** *όραμα.* **toe απόδοση τού αγγλ. vision, εισήχθη στον πολιτικό λόγο τη δεκαετία τού 1980 από πολιτικούς τού Γ1Α.ΣΟ.Κ.**

οραματίζομαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. Ιμτγν.] {οραματίσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} ♦ 1. (αμετβ.) βλέπω οράματα συν. **οπτασιάζομαι ♦ 2. (μετβ.) επιθυμώ με πάθος (ιδανική κατάσταση που ελπίζω να πραγματοποι-ηθεί στο μέλλον): ~** *έναν κόσμο απαλλαγμένο από το μίσος και την κακία* ΣΥΝ. **ονειρεύομαι. — οραματισμός (ο) [μτγν.]. +*** σχολιο **λ.** *αποθετικός.*
οραματιατής (ο) Ιμτγν.I, οραματίστρία (η) Ιοραματιστριών] πρόσωπο που ονειρεύεται ένα καλύτερο αύριο, που αγωνίζεται ολόψυχα γι' αυτό.
οράριο (το) Ιοραρί-ου] -ων} ΕΚΚΛΙΙΣ. λειτουργικό άμφιο των διακόνων λευκή μακρόστενη λωρίδα υφάσματος, που κρέμεται μπροστά και πίσω στηριγμένη στον αριστερό ώμο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.* ΙΕΤΥΜ, < μτγν. *όράριον*< λατ. orarium < os, oris «στόμα», επειδή το έν

δυμα αυτό συνήθιζαν αρχικώς να το θέτουν κάτο) από το στόμα εκεί- νων που μεταλάμβαναν|. όραση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} μία από τις πέντε αισθήσεις, η οποία δίνει στον άνθρωπο και στα ζώα τη δυνατότητα να αντιλαμβάνονται τη μορφή των αντικειμένων, την εναλλαγή των κινήσεων και αποστάσεων, καθώς και τη διαφοροποίηση των χρωμάτων· η ικανότητα να αντιλαμβάνεται κανείς κάτι με τα μάτια του: *βελτιωμένη ι αμβλυμμένη / οξεία* ~ [[(καθημ.) *τα καρώτα κάνουν καλό στην*

ετυμ. < αρχ. *όρασις* < *όρώ* (βλ.λ..) |. ορατόριο (το) {ορατορί-ου j -ων} μουσ. μελοποίηση δραματικού κειμένου. κατά κανόνα θρησκευτικού περιεχομένου. η οποία δεν προορίζεται για λειτουργική χρήση· είδος θρησκευτικής όπερας, η οποία κατά κανόνα παίζεται σε συναυλιακή μορφή, χωρίς σκηνικά και κοστούμια· χρησιμοποιεί τις δυνάμεις τής όπερας: χορωδία, σολίστες, ορχήστρα· στις απαρχές τού είδους, στον 16ο αι., παιζόταν στα προ- σευχητήρια (oratoria), μικρές αίθουσες προσευχής δίπλα στις ρωμαιοκαθολικές εκκλησίες.

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. < μτγν. λατ. **oratorium.** όπο)ς ονομάζονταν τον 16ο αι. οι μικρές αίθουσες προσευχής δίπλα στις ρωμαιοκαθολικές εκκλησίες.

λατ. **oro** «προσεύχομαι»}, ορατός, -ή. -ό αυτός που μπορεί να γίνει αντιληπτός με την αίσθηση τής όρασης, που μπορεί κανείς να τον δει: *το δημαρχείο δεν είναι - από* αυτό γο *σημείο* || (μτφ.) είναι -- πλέον ο κίνδυνος *μιας ένοπλης σύγκρουσης* υν. θεατός, αντιληπτός ανί. αόρατος, αθέατος. — ορα- τώς επίρρ. Ιμτγν.].

(ητυμ. < αρχ. *ορατός* < *όρώ* (βλ.λ.)|. ορατότητα (η) {χωρ. πληθ.} 1. η ιδιότητα τού ορατού (βλ.λ.) 2. ΜΕΤΒ2Ρ. ο βαθμός διαφάνειας τού ατμοσφαιρικού αέρα: *περιορισμένη / μειωμένη ~ λόγω ομίχλης.*

|ΙΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. visibiiiie}. οργανάκΐ (το) |χο>ρ. γεν.} 1. (υποκ.) το μικρό όργανο (βλ.λ.) 2. (ειδι- κότ.) το οργανέτο (βλ.λ.). οργανέτο (το) ΜΟΥΣ. λαϊκό μουσικό όργανο με αυτόματο μηχανισμό, η λατέρνα.

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. organetto, υποκ. τού organo < λατ. organum < αρχ. *όργανονί*

οργανίδιο (το) 118971 {οργανιδί-ου | -ων} ΒΙΟΛ. σχηματισμός των κυττάρων με χαρακτηριστική δομή, που επιτελεί ορισμένη λειτουργία (π.χ. ο πυρήνας, τα μιτοχόνδρια κ.ά.). οργανικισμός (ο) 1. ΦΙΛΟΣ, θεωρία που εξετάζει την κοινωνία ως βιολογικό οργανισμό, ο οποίος γεννιέται, αναπτύσσεται και ωριμάζει με φυσικό τρόπο 2. ΙΑΤΡ. θεωρία που αποδίδει κάθε νόσο σε βλάβη τού αντίστοιχου οργάνου.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. organicismj. οργανικός, -ή. -ό 1. *ατ\\ αυτός που σχετίζεται με κάποιο από τα όργανα τού σώματος: ~ *διαταραχές / παθήσεις || το πρόβλημά σας δεν οφείλεται σε - αίτια, αλλά σε ψυχολογικά* · 2. βιολ. αυτός που προέρχεται από ζωντανό οργανισμό, ο ενόργανος: - *ουσίες* 3. ΧΜΜ. (α) (ένωση) που περιέχει άνθρακα λντ. ανόργανος (β) ***οργανική χημεία*** βλ. λ. *χημεία* 4. (μτφ.) (α) αυτός που αποτελεί μέλος συνόλου, που συνδέεται με κάτι άλλο σε ένα σύνολο: *ένα ~ κομμάτι τής παράταξής μας δυσλειτουργεί \\ αποτελεί ~ τμήμα τής επιχείρησης* [[*στο τραγούδι υπάρχει - σύνδεση μεταξύ στίχου και μουσικής* συν. δομικός, θεμελιακός (β) ***οργανικός νόμος*** αυτός που ρυθμίζει την οργάνωση μιας υπηρεσίας (γ) ***οργανική θέση*** η θέση υπαλλήλου που προβλέπε- ται από το Δημόσιο ή από το καταστατικό εταιρείας, οργανισμού κ.λπ.: *επειδή φέτος δεν θα καλυφθούν οι - στα σχολεία, θα προσληφθούν αναπληρωτές καθηγητές 5.* (α) (ως ουσ.) ο (δημόσιος) υπάλληλος που κατέχει οργανική θέση: *η υπηρεσία διαθέτει τρεις οργανικούς και δύο αναπληρωτές* (β) αυτός που σχετίζεται με τους υπαλλήλους που κατέχουν οργανική θέση: *αύξηση τής - δύναμης τού Λιμενικού Σώματος* 6. Μ0ΥΙ. (μουσική σύνθεση) γραμμένη μόνο για όργανα: *θα ακούσουμε ένα παραδοσιακό ~ κομμάτι* [[*~ σύνθεση / μελωδία.* — οργανικ-ά/-ώς [αρχ.| επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *όργανον* (βλ.λ.). Οι χημ. και βιολ. όροι αποδίδουν το γαλλ. orgunique, ενώ στη σημ. 6 αποδίδεται το γαλλ. instrumental], οργανισμός (ο) 11799] 1. βιολ. κάθε ον που εμφανίζει τα χαρακτηριστικά τής ζωής (λ.χ. αναπνοή, διατροφή, αύξηση, αναπαραγωγή κ.ά.) και το οποίο μπορεί να αποτελείται από ένα ή περισσότερα στοιχεία (λ.χ. κύτταρα), που επιτελούν συγκεκριμένη λειτουργία και επιδρούν το ένα στο άλλο: *μονοκύτταροι / πολυκύτταροι* - ||*απλοί i πολύπλοκοι* ~ Jj *τα βακτήρια είναι οι απ/.ούστεροι* ~ 2. (ειδικότ.) το σύνολο των οργάνων τού ανθρο>πινου σοιματος (που αλληλεπιδρούν για το φαινόμενο τής ζωής) και συνεκδ. η ποιότητα (η κράση) αυτού τού συνόλου: *έχει γερό* - || ο - *του αντεπεξήλθε σε μια πολύ δύσκολη εγχείρηση* I) *ασθενής / υγιής* ~3. (μτφ.) κάθε σύνολο στοιχείων (μερών) που αλληλεπιδρούν και επιτελούν συγκεκριμένη λειτουργία: *κατά μία* κοινων/ιοΛογι/ο) *θεώρηση η ανθρώπινη* κοινωνία είναι *ένας* ~ · 4. το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τη συγκρότηση, την οργάνωση και τη λειτουργία ενός φορέα, μιας υπηρεσίας κ.λπ.: - *δικαστηρίων* 5. ***Οργανισμός*** (ο) (α) κάθε υπηρεσία που λειτουργεί με βάση ορισμένο κανονισμό για την επιτέλεση ενός σκοπού: ~ *Τηλεπικοινωνιών Ελ/.άδος* (Ο.Τ.Ε.) Κ - *κοινωνικής ασφάλισης / συγκοινωνιών / τουρισμού* (β) ***Μη Κυβερνητικός Οργανισμός*** (αγγλ. Non **Govern**mental **Organisation-N.G.O.)** πολιτικός, θρησκευτικός, οικολογικός, ει- ρηνιστικός κ.λπ. οργανισμός που δεν δημιουργείται από ένα κράτος αλλά από ιδιώτες με σκοπό την υλοποίηση κοινών στόχων μέσω τής ενημέρωσης και τής ευαισθητοποίησης των πολιτών, τής άσκησης πιέσεως προς την κυβέρνηση κ.λπ. 6. σύνολο προσώπων που συνεργάζονται για συγκεκριμένο σκοπό με τη μορφή λ.χ. εταιρείας: *εκ παιδευτικός* ~ II συγκροτώ έναν ~ *για χρηματιστηριακές δραστηριότητες 7. (διεθνής) οργανισμός* μηχανισμός που έχει θεσμοθετηθεί από σύνολο κρατών, τα οποία συνεργάζονται για συγκεκριμένο σκοπό (οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, στρατιωτικό κ.ά.): *Οργανισμός Ηνωμένων ΗΟνών* **(0.11.Ε.) }}** *Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών* **(ϋ.ΠΗ.Κ.) }|** *το ΝΑΤΟ είναι ένας διεθνής ~.*

ΙΕΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. organisme}. οργανίστας (Ο) {χωρ. γεν. πληθ.} ο μουσικός που παίζει εκκλησιαστικό όργανο. Επίσης οργανιστής (ο).

ΙΕΙΥΜ. Αντιδάν.. **<** ιταλ. organista **<** organo **<** αρχ. *όργανον).* όργανο (το) {οργάνου | -ων} 1. ΜΟΥΣ. (α) μουσικό όργανο, ειδική κατασκευή που παράγει μουσικούς ήχους (β) (ειδικότ.) το εκκλησιαστικό όργανο: *φούγκες τού Μπαχ για ~* · φρ. *άρχισαν τα όργανα* άρχισαν να εκδηλώνονται αντιδράσεις 2. καθένα από τα μέρη τού σώματος, που έχει συγκεκριμένο σκοπό ή λειτουργία: *η καρδιά, το συκώτι, οι πνεύμονες είναι όργανα τού ανθρώπινου σώματος* **}}** *τα γεννητικά* **/** *αναπνευστικά* **ι** *πεπτικά ~* ||*μεταμόσχευση οργάνου* ||*ζωτικό ~*||*μερική / ολική αχρήστευση οργάνου* **||** *δωρητής οργάνου*■ ΦΡ. (α) ***εμπόριο οργάνων*** η (παράνομη συνήθ.) διακίνηση οργάνων τού ανθρώπινου σώματος, που προορίζονται για μεταμόσχευση: οι *συχνές εξαφανίσεις παιδιών στον Τρίτο Κόσμο σχετίζονται με το ~ για μεταμόσχευση* (β) ***ανάλογα όργανα*** βλ. λ. *ανάλογος* 3. (ευφημ.) το πέος (συχνά και οι όρχεις) 4. (α) κάθε εργαλείο ή αντικείμενο με το οποίο εκτελούμε ένα έργο: *ο χάρακας είναι γεωμετρικό ~* **||** *το τηλεσκόπιο είναι ένα ~ για την παρατήρηση τού ουρανού* **||** *για τις μετρήσεις στη φυσική χρησιμοποιούνται - ακρίβειας* **||** *η/.εκτρονικά ~ αναπαραγω- γής ήχου* **}}** *όργανα βασανιστηρίων* (β) ΓΥΜΝΑΣΤ. κάθε αντικείμενο που χρησιμοποιείται για την εκτέλεση γυμναστικών ασκήσεων 5. (μτφ.) κάθε πρόσωπο ή πράγμα που χρησιμοποιείται για την εξυπηρέτηση των σκοπών (κάποιου): *η εφημερίδα αυτή υπήρξε επί δεκαετίες το επίσημο ~ τού κόμματος* **j|** (συχνά κακόσ.) *χωρίς να το γνωρίζει. έγινε - για τα σχέδια των κακοποιών* **||** *οι δημαγωγοί παραπλανούν τον λαό και τον μετατρέπουν σε άβουλο - τους* **6.** (ειδικότ.) σύνολο ανθρώπων (ή και μεμονωμένα πρόσωπα) που έχουν συγκεκριμένες αρμοδιότητες στο πλαίσιο ευρύτερου συνόλου (*λ.χ.* η κεντρική επιτροπή, το εκτελεστικό γραφείο ενός κόμματος): *οι απόψεις για την προεκλογική στρατηγική θα συζητηθούν πρώτα στα ~ τού κόμματος*

η πειθαρχική επιτροπή αποτελεί το αρμόδιο ~ για την επιβολή κυρώσεων **II** *συλ/^ογικό* **/** *κρατικό ~* **||** *γνωστοποιήθηκε η σύνθεση τού ανώτατου οργάνου τού Οργανισμού* **||** *τα ~ τής Τοπικής Αυτοδιοίκησης-* ΦΡ. ***όργανο τής τάξεως*** ο αστυνομικός 7. (αργκό) ο μη βαθμοφόρος αστυνόμος · 8. αντικείμενο ειδικής κατασκευής, ώστε να παράγει μουσικούς ήχους· χρησιμοποιείται στην εκτέλεση μουσικών συνθέσεων. — (υποκ.) οργανάκι (το) βλ.λ.

ΙΚΤΥΜ. < αρχ. *όργανον* < θ. *όργ-* (ετεροιωμ. βαθμ. θ. που απαντά στη λ. *εργ-ον*, βλ.λ.) + επίθημα *-ανον* (πβ. *ξό-ανον).* Μέσω τού λατ. organum η λ. πέρασε σε αρκετές γλώσσες, πβ. αγγλ. organ, γαλλ. organe, γερμ. Organ κ.ά.].

ΣΧΟΛΙΟ Τα όργανα τού σώματος από πλευράς γραμματικής, κατατάσσονται και στα τρία γένη. Πολλά όργανα είναι γένους αρσενικού, όπως *ο οφθαλμός, ο κόγχος, ο εγκέφαλος*, **ο** *λάρυγγας, ο φά- ρυγγας. ο οισοφάγος, ο πνεύμονας*, **ο** *στόμαχος, ο σπλήνας, ο νε- φρός, ο όρχις* **κ.ά. Αλλα όργανα είναι γένους θηλυκού, όπως** *η καρδιά. η ωοθήκη. η σάλπιγγα, η μήτρα,* **και άλλα γένους ουδετέρου, όπως το** *ήπαρ. το πάγκρεας. το έντερο* **κ.λπ. Συχνή είναι η διάσταση τού γένους ανάμεσα στην επίσημη ιατρική ορολογία και την καθημερινή γλώσσα. Ο** *σπλήνας,* **λ.χ.. γίνεται η** *σπλήνα,* **ενώ ο** *νε- φρός* **γίνεται το** *νεφρό.* **Αλλα όργανα εκφράζονται στην καθημερινή γλώσσα με διαφορετικές από τις λέξεις τής ορολογίας, λ.χ. το** *ήπαρ* **γίνεται** *συκώτι,* **που όμως είναι απολύτως αδόκιμο εάν χρησιμοποιηθεί στην ιατρική.**

οργανογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. **κύρια φάση τής εμβρυογένεσης, κατά την οποία τα κύτταρα τού αναπτυσσόμενου εμβρύου μετατρέπονται σε πλήρη - δομικώς και λειτουργικώς- όργανα. — οργανογενετικός, -ή, -ό.**

|Γ·ΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. organogenesis], οργανογενής, -ής, -ές {οργανογεν-ούς | -εις (ουδ. -ή)}** ΟΡΥΚΤ. **πέτρωμα που προέρχεται από απολιθώματα ή υπολείμματα οργανικών όντων, δηλ. ζώων και φυτών. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *-ης, -ης. -ες.*

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. organogenous|. οργανογόνος, -ος. -ο ΧΗΜ. **αυτός που παράγει οργανικές ενώσεις.**

[F.TY.M. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. organogenj. οργανόγραμμα (το) {υργανογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} γραφική παράσταση τής σύνθετης δομής και λειτουργίας επιχείρησης, ιδρύματος, οργανισμού κ.λπ.**

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. organogram (συνηθέστερος ο όρ. organisation chart)), οργανοληπτικός, -ή, -ό [1892]** ΧΗΜ. **(για τις ιδιότητες των τροφίμων) αυτός που γίνεται αντιληπτός από τα αισθητήρια όργανα:** ~ *χαρακτηριστικά των τροφίμων είναι το χρώμα, η οσμή, η γεύση και η υφή.*

[ΠΤΥΜ.. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. organo!eptique|. οργανολογία (η) f1844] {χωρ. πληθ.}** ΜΟΥΣ. **κλάδος τής μουσικής, που ασχολείται με τη μελέτη των μουσικών οργάνων. — οργανολογίας, -ή, -ό |1861].**

[ΕΓΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. organologie]. οργανομεταλλικός, -ή. -ό** ΧΗΜ. **(χημική ένωση) τα μόρια τής οποίας περιέχουν άτομα άνθρακα απευθείας ενωμένα με άτομα μετάλ**

λων.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < αγγλ. organometallic|. οργανοπαίκτης [1887Ι κ. (καθημ.) οργανοπαίχτης (ο) {οργανο- παικτών) ο επαγγελματίας μουσικός που παίζει συνήθ. λαϊκό μούσι- κό όργανο. - οργανοπαιξία (η), οργανοποιείο (το) 11889) εργαστήριο κατασκευής ή/και επισκευής μουσικών οργάνων, οργανοποιία (η) [μτγν.] 1. η τέχνη τής κατασκευής μουσικο>ν οργάνων 2. βιομηχανία παραγωγής και επισκευής μουσικοΐν οργάνων. — οργανοποιός (ο/η) [μτγν.]. οργανοποιητικός, -ή, -ύ. οργαντίνα κ. οργκαντίνα (η) {χωρ. πληθ.} βαμβακερό ή μεταξωτό ύφασμα, λεπτό και διαφανές, συνήθ. κολαρισμένο στις άκρες, που χρησιμοποιείται για γυναικεία ρούχα και τραπεζομάντηλα.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. organdi. αβεβ. ετύμου, πιθ. < organsin «είδος μεταξο)- τού υφάσματος, οργκάντσα» < αραβ. ή περσ. Urganj (σήμερα Urgench). όνομα πόλης τού Ουζμπεκιστάν, γνωστής για την παραγωγή αυτού τού υφάσματος!, οργανωμένος, -η, -ο 1. αυτός που έχει σαφώς καθορισμένη εσωτερική δομή και στόχους: ~ *εταιρεία ί κράτος ι στρατός! πανεπιστήμιο || έπεσε θύμα τού ~ εγκλήματος* {{ *τα ~ οικονομικά συμφέροντα εμποδίζουν το μεταρρυθμιστικό έργο* 2. αυτός που γίνεται με σύστημα και τάξη, που έχει μελετηθεί λεπτομερώς σε κάθε του στάδιο: *ενεργειβά- σει ~ σχεδίου || - εκστρατεία / διαδηλώσεις* |] *οι αντιδράσεις στην πολιτική αυτή εκδη?Μθηκαν με καλά ~ κινήσεις / ενέργειες* αντ. ανοργάνωτος 3. (ειδικότ. για πρόσ.) (α) αυτός που τον χαρακτηρίζει η προετοιμασία, η τάξη και η συστηματικότητα: *είναι ~ άνθρωπος.* <Srv *αφήνει τίποτα στην τύχη || ήρθε ~ στη συνέλευση με όλα τα στοιχεία που θα χρειάζονταν* (β) αυτός που έχει ενταχθεί σε οργάνο>ση (βλ.λ., σημ. 4): *είναι ~ στο Κ.Κ.Ε.* [| - *οπαδός ομάδας* λ.\ύ. *ανένταχτος.* - οργανωμένα επίρρ.
οργανώνω ρ. μετβ. [μτγν.j {οργάνω-σα. -θηκα. -μένος} 1. καθορίζω τη διάταξη των μερών ενός όλου ή τον τρόπο ενεργειών των μελών ενός συνόλου, ώστε να λειτουργεί κανονικά και αποδοτικά: ~ *το αρχείο / το πρόγραμμα* **/** *τα δεδομένα σε καρτέλες* **/** *τις δραστηριότητες κάποιου ι τη διοίκηση τής εταιρείας* **]] -** *μια ομάδα εργαζομένων 2.* σχεδιάζω και θέτω σε λειτουργία (δραστηριότητες, θεσμό, οργανισμό): ~ *επιχείρηση ι εκδή?.ωση* **/** *συζήτηση* **/** *συναυ/.ία ι ανθρωπιστική σταυροφορία / συνωμοσία* 3. (μεσοπαθ. ***οργανώνομαι)*** (για πρόσ.) (α) εντάσσομαι σε ομάδα ανθρώποιν. που τους συνδέουν κοινές αρχές και επιδιώξεις, γίνομαι μέλος μιας οργάνωσης: ~ *στη νεολαία τού κόμματος* / στο *σωματείο* (β) θέτω πρόγραμμα (στις δραστηριότητές μου, σε συγκεκριμένη εργασία μου. στη ζωή μου): *πρέπει να οργανωθώ. γιατί δεν θα τα βγάλω πέρα με όλα αυτά που έχω αναλάβει.*
οργάνωση (η) [μτγν.] l-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ο'ίσεων} 1. το να σχεδιάζει και να θέτει κανείς (κάτι) σε λειτουργία: *ανα/.αμβάνω την - ερήνου* συν. διοργάνωση **2.** η αρμονική συγκρότηση μερών συνόλου, με σκοπό την εύρυθμη και αποδοτική λειτουργία του: *η ~ τής εταιρείας πάσχει / έχει κενά || άψογη ~* ||[~ *γραφείου* 3. η ιδιότητα συνόλου να λειτουργεί με τρόπο που χαρακτηρίζεται από την παραπάνο) συγκρότηση: *μια εταιρεία με υποδειγματική* - 4. η επισήμως συγκροτημένη ομάδα ατόμων, που συνδέονται με κοινές πεποιθήσεις και αγωνίζονται για την πραγμάτωση των ίδιων στόχων: ~ *για την προστασία των δικαιωμάτων τού πολίτη* **/** *προστασίας τού καταναλωτή* ll *εντάσσομαι σε ~* j| *μέλος οργάνωσης* || *κομματική / παρεκκλησιαστική* **/** *παραστρατιωτική* **/** *τρομοκρατική* **/** *οικο?^ογική* **/** *είρηνιστική / κοινωνική* - - οργανωσιακός, -ή. -ό. οργανώσιμος, -η. -ο [1849J αυτός που είναι δυνατόν να οργανωθεί, οργανωτής (ο) [1888], οργανώτρια (η) [18921 {οργανωτριών} πρόσωπο υπεύθυνο για την οργάνωση ενός έργου, μιας εκδήλωσης κ.λπ. οργανωτικός, -ή, -ό IJ 884] 1. αυτός που σχετίζεται με την οργάνωση: - *προβλήματα ί πνεύμα / αλλαγή / σχήμα* ||«*«η Καβάλα και η Θεσσαλονίκη λειτουργούσαν ως ~ κέντρα τής καπνοπαραγωγής στη Μακεδονία*» (εφημ.) || *η ~ επιτροπή τού συνεδρίου / των αγώνων* 2. (ειδι- κότ.) αυτός που είναι κατάλληλος ή ικανός να οργανώσει (κάτι): ~ *νους / τύπος / προσωπικότητα* || (ως ουσ.) *η Γραμματεία Οργανωτικού τού κόμματος.* — οργανωτικ-ά / -ώς επίρρ. οργασμός (ο) 1. ιατρ. η κορύφωση τής σεξουαλικής διέγερσης και ικανοποίησης: *φθάνω σε ~* 2. (μτφ.) η ανάπτυξη έντονης δραστηριότητας: *οικοδομικός ~* 3. (για τη φύση) η άνοιξη: «*Άνοιξη! Η νεότης τού χρόνου! Τι -!*»(Γρ. Ξενόπουλος). — οργασμικός, -ή. -ό.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *όργώ (-άω) «έχω* έντονη επιθυμία (κυρ. για συνουσία)» < *οργή* (βλ.λ.)]. οργή (η) {χωρ. πληθ.) η έντονη ψυχική κατάσταση που προκαλείται από αδικία, προσβολή ή γενικότ. κάτι που δυσαρεστεί και εκδηλώνεται με επιθετική συμπεριφορά και επιθυμία για εκδίκηση, ο έντονος θυμός: *στιγμή / ξέσπασμα οργής*■ ΦΡ. (α) *οργή Θεού* μεγάλες συμφορές και δοκιμασίες: ~ *έπεσε σ'αυτό το σπίτι* συν. θεομηνία (β) *φωνή λαού, οργή Θεού* βλ. λ. *φωνή* (γ) *δίνω τόπο στην οργή (δότε τόπον τή οργή,* Κ.Δ. *Ρωμ.*)2. Ι9) συγκρατώ τον θυμό μου (δ) *να πάρει η οργή!* έκφραση αγανάκτησης ή μεγάλου εκνευρισμού: *Τώρα βρήκε να μου χαλάσει* γο *αυτοκίνητο!* (ε) *άι στην οργή!* για την έκφραση αγανάκτησης, που μπορεί να στρέφεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο ή πράγμα. Επίσης (λαϊκ.) όργητα [μεσν.!. ΣΧΟΛΙΟ λ. *θυμώνω.*
[ειύμ. αρχ., αρχική σημ. «χαρακτήρας, έντονη ιδιοσυγκρασία», αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με σανσκρ. urja «τροφή, σθένος», πράγμα που οδηγεί σε I.E. *werg- / *worg- «φουσκώνω (από οργή, δύναμη)». Η ση- μασιολ. εξέλιξη «χαρακτήρας» -* «θυμός» μαρτυρείται επίσης στο αρχ. ιρλ. lore «θυμός». Λιγότερο πιθ. η άποψη ότι οργή < **όρ(ο)γά* (με συγκοπή) < *όρέγω* «απλώνω» - «επιθυμώ έντονα». Η λ. *οργή* (η οποία δεν εμφανίζεται στον Όμηρο) αναφέρεται κυρ. στην εκδήλωση τής αγανάκτησης με βίαιη συμπεριφορά, η οποία όμως δεν περιλαμβάνει και τη μνησικακία (όπως η λ. *χόλος),* καλύπτει δε στενότερο σημα- σιολ. πεδίο από τη λ. *θυμός* (βλ.λ.)!. οργιά (η) -*■ οργιά όργια (τα) ► όργιο
οργιάζω ρ. αμετβ. |αρχ.| {οργίασα} 1. (κυριολ.) συμμετέχω σε όργια (βλ.λ.) 2. (συνήθ. μτφ.) χαρακτηρίζομαι από μεγάλη ένταση, από έξαρση των στοιχείων μου: *οργιάζουν οι φήμες για πραξικόπημα || κοντά στον ποταμό η βλάστηση οργιάζει || Η φαντασία σου οργιάζει! Λεν έκανα τίποτε από αυτά που ισχυρίζεσαι!* 3. ενεργώ με τρόπο αυθαίρετο, ασύδοτο: *τα μέλη παρακρατικών οργανώσεων οργιάζουν στο παρασκήνιο των εκλογών* 4. κάνω απίστευτα, καταπληκτικά πράγματα: *οργίασε χθες ο επιθετικός τής Λίβερπουλ' έκανε ό,τι ήθελε τους αντιπάλους.* — οργιαστής (ο) [μτγν.Ι (σημ. 1). οργιαστικός, -ή, -ό [αρχ.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με όργια: ~*χορός / τελετή* 2. (μτφ. για τη βλάστηση) πολύ πυκνός και ανεπτυγμένος (βλ. κ. λ. *οργιώδης).* — οργιαστικά επίρρ. οργίζω ρ. [αρχ.] {όργισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. προκαλοΐ την οργή και τον θυμό σε (κάποιον), εξαγριώνω ΣΥΝ. εξοργίζω, θυμοΐνω 2. (μεσοπαθ. ***οργίζομαι)*** καταλαμβάνομαι από θυμό και αγανάκτηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *θυμώνω.*
οργίλος, -η, -ο 1. πολύ θυμωμένος, οργισμένος: - *ύφος / δήλωση* ΣΥΝ. εξοργισμένος 2. αυτός που οργίζεται εύκολα ΣΥΝ. ευέξαπτος, οξύθυμος. — οργίλως επίρρ. [αρχ.|. οργιλότητα (η) |αρχ.].
[ΕΙΥΜ. αρχ. < *οργή* + παραγ. επίθημα *-ίλος}.* όργιο (το) {οργί-ου | -ων} 1. (συνήθ. στον πληθ.) κάθε ακόλαστη πράξη που οφείλεται σε αχαλίνωτα σαρκικά πάθη: *ρωμαϊκά ~ || επιδίδομαι σε ~* 2. (εκφραστ.) (α) για κάτι που εμφανίζεται σε μεγάλη ένταση ή έξαρση: - *παραπληροφόρησης / φημών για καταστροφικό σεισμό* (β) σειρά παράνομων ή αθέμιτων πράξεων: ~ *φημών για καταστροφικό σεισμό || ~ προσλήψεων στο Δημόσιο* 3. (αρχικό, ως χαρακτηρισμός προσώπου με απαράδεκτη συμπεριφορά και νοοτροπία ή ανίκανου να χειριστεί σωστά κάτι): *είναι ~* ο *άνθρωπος*■ (5fv *μπορεί να κάνει τίποτα σωστά! ·* 4. ***όργια*** (τα) (στην αρχαιότητα) μυστη- ριακές τελετές προς τιμήν κάποιου θεού: *διονυσιακά ~.* - οργιαστικός, -ή, -ό |αρχ.Ι, οργιαστικ-ά / -ώς επίρρ.
[ΕΤΥ.Μ. αρχ., αρχική σημ. «μυστηριακές πράξεις (κυρ. προς τιμήν τού Διονύσου και τής Δήμητρας)», ετερυιωμ. βαθμ. θ. που απαντά στη λ. *έργον φλ.λ.),* πιθ. μέσω αμάρτυρου ουσ. **Ι οργά.* Στην εξέλιξη προς τη σημ. «ακόλαστες, ανήθικες πράξεις» συνέβαλε τόσο η παρετυμολ. σύνδεση με τη λ. *οργή* (βλ. λ. *οργασμός)* όσο και η δυσμενής θεώρηση τού περιεχομένου των μυστηριακών *οργίων* κατά τη χριστιανική εποχή],
οργιστικός, -ή. -ό [μεσν.] εξοργιστικός.
οργιώδης, -ης. -ες [1887j {οργιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που σχετίζεται με όργια, οργιαστικός- φρ. (μτφ.) ορy/ώδης / ***οργιαστική βλάστηση*** η υπερβολικά ανεπτυγμένη βλάστηση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* ι
οργκαναιζερ (το) {άκλ.} 1. σημειωματάριο δερματόδετο ή με πλαστικό κάλυμμα, που ανοίγει σαν βιβλίο, διαθέτει ημερολόγιο για να σημειώνει κανείς τα καθημερινά ραντεβού και τις υποχρεώσεις του, μικρή ατζέντα για τηλέφωνα και διευθύνσεις κ.λπ. (πβ. λ. *ατζέντα)* 2. ηλεκτρονική ατζέντα τσέπης.
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. organiser < organise < organ (< αρχ. *όργα- νον)*\.
οργουελικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τον Αγγλο συγγραφέα Τζωρτζ Όργουελ (1903-i950) 2. αυτός που περιγράφει το μέλλον τής α.νθρωπότητος προβλέπυντας συνθήκες ελευθερίας, κυβερνητικής παρεμβάσεως στην προσωπική ζωή το>ν πολιτών κ.λπ. (όπως πε- ριγράφονται στο βιβλίο τού Τζ. Όργουελ «1984»). — οργουελικά επίρρ.
οργυιά (η) (σχολ. ορθ. *οργιά)* 1. μονάδα μήκους ίση με την απόσταση των χεριών τεντοιμένων στα πλάγια 2. νλυτ. αγγλική μονάδα μήκους ίση με δύο γιάρδες, δηλ. 1,83 μέτρα (χρησιμοποιείται κυρίως για τη μέτρηση τού βάθους τής θάλασσας).
ΙΕΙΥΜ. μτγν. < αρχ. *όργυια,* πιθ. < **όρογυΐα* (με συγκοπή), παρακ. χωρίς αναδιπλασιασμό και χρονική αύξηση (μαρτυρείται άλλωστε το δευτερογενές αρχ. *όρόγυια)* < ρ. *όρέγω* «απλώνω, εκτείνω επιθυμώ» (βλ. λ. *ορέγομαι).* Κατ' άλλη άποψη, *οργυιά* < **ώργυια* (βραχυντικός νόμος τού O.sihoff) < **ώρογυΐα* (με συγκοπή), μτχ. τού παρακ. *ώρογα* (ρ. *όρέγω)*\.
οργω ρ. αμετβ. {οργάς... · μόνο στον ενεστ.} (για πρόσ. κ. ζώα) βρίσκομαι σε οργασμό.
|ετυμ. < αρχ. *όργώ (-άο))* < *οργή* (βλ.λ.)]. όργωμα (το) [μεσν.] {οργώμ-ατος ! -ατα. -άτων} 1. το σκάψιμο τής γης με αλέτρι ή τρακτέρ 2. η εδαφική έκταση που έχει οργωθεί. Επίσης όργωση (η).
οργώνω ρ. μετβ. {όργω-σα, -θηκα. -μένος} 1. σκάβω τη γη με αλέτρι ή τρακτέρ ΣΥΛ. αροτριώ 2. (μτφ.) διασχίζω (έκταση, εκτεταμένη περιοχή) για ορισμένο σκοπό: *η αστυνομία έχει οργώσει όλο το νησί, ψάχνοντας για τον δολοφόνο.* — οργωτής (Ο).
jΚΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *όργώ (-άω)* (με μεταπλασμό κατά τα ρ. σε *-ώνω),* αρχική σημ. «αρδεύομαι» (πβ. *όργάς* «εύφορη γη, ποτισμένη, έτοιμη προς καλλιέργεια») < *οργή* (βλ.λ.). Για την άλλη σημ. τού ρ. *όργώ* «έχω έντονη επιθυμία για συνουσία» βλ. λ. *όργασμός*\. ορδή (η) [Ι8751 άτακτο πλήθος πολεμιστών, που βιαιοπραγεί, λεηλατεί και καταστρέφει τις περιοχές από τις οποίες διέρχεται: οι - *τού Αττίλα / των βαρβάρων / των εχθρών* || (μτφ.) *ορδές τουριστών* ΣΥΝ. στίφος.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. horde < ταταρ. (h)orda «στρατόπεδο», πβ.

κ. τουρκ. ordu|. ορεβουάρ επίφ. εις το επανιδείν.

(ΕΤΥΜ. < γαλλ. au revoir «εις το επανιδείν»]. ορέγομαι ρ. μετβ. αποθ. {ορέχτηκαί (λαϊκ.) κατέχομαι από έντονη επιθυμία για (κάτι), λαχταρώ: - *πλούτη και τιμές / ένα ποτό* συν. ποθώ, επιθυμώ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ· *όρέγω* «απλώνω, εκτείνω» (και μτφ. «επιθυμώ πολύ») < *ό-* προθεμ. + I.F.. *reg-* «διευθύνω, κατευθύνω, τεντώνο)». πβ. σανσκρ. r-n-jati «εκτείνομαι», λατ. rego «ευθύνω, κυβερνώ», rex «βασιλιάς», γαλλ. roi. droil «δικαίωμα, δίκαιο», ισπ. derecho (< λατ. de-rectus), γερμ. recbt. αγγλ. right κ.ά. Ομόρρ. *οργυια* (βλ. λ. *οργυιά).* Παράγ. *όρε- ξις (-η), όρεκτ-ικός* κ.ά.|. ορειβασία (η) Ιμτγν.) Ιχωρ. πληθ.} 1. η ανάβαση στα βουνά 2. (ειδι- κότ. ως άθλημα) ανάβαση σε βουνά με κατάλληλο εξοπλισμό ή γενικότ. η διάβαση δύσβατοι περιυχιόν, η πεζοπορία στη φύση συν. αλ- πινισριός.

ορειβάτης (ο) {ορειβατών?, ορειβάτισαα (η) {ορειβατισσών} πρόσωπο που επιδίδεται στην ορειβασία ως άθλημα ΣΥΝ. αλπινιστής. — ορειβατώ ρ. {-είς...}.

|1::γνμ. αρχ. < *όρε\- {< όρος)* + *-βάτης* < *βαίνω*|. ορειβατικός, -ή, -ό [μτγν.] αυτός πυυ σχετίζεται με την ορειβασία και τους ορειβάτες: ~ *σύλλογος! καταφύγιο ι εξοπ/.ισμός.* ορεινός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τα όρη: ~ *κλίμα / αέρας / μονοπάτι / πληθυσμός*■ ΦΡ. ***ορεινός όγκος*** μεγάλο βουνό ή σύνολο βουνών που καταλαμβάνουν μεγάλη έκταση: υ ~ *τής Πεντέλης / τής Πάρνηθας* συν', βουνήσιος 2. (για τόπο) γεμάτος βουνά: ~ *χώρα* 3. ορεινά (τα) οι περιοχές που έχουν πολλά βουνά: *στα* ~ του νησιού *το κλίμα είναι πιο ψυχρό* 4. ιστ. ***Ορεινοί*** (οι) (γαλλ. Les Montagnards) ομάδα ριζοσπαστών βουλευτών, οι οποίοι στη γαλλική Συμβατική Συνέλευση μετά την Επανάσταση τού 1789 κατείχαν τα άνω έδρανα και ήταν αντίπαλοι των Γιρονδίνων.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **όρεσ-νός* (με απλοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος -σν- και αντέκταση) < *όρος. όρους* (< **όρεσ-ος)].* αρειχάλκινος, -η. -ο Ιαρχ.Ι 1. αυτός που είναι κατασκευασμένος από ορείχαλκο: ~ *άγαλμα* (πβ. λ. *μπρούντζινος)* 2. λρχαιολ. ο***ρειχάλ- κινη εποχή*** δεύτερη προϊστορική περίοδος τής εποχής των μετάλλων, που χαρακτηρίζεται από την ανακάλυψη και χρήση τού ορειχάλκου, ορείχαλκος (ο) (ορειχάλκου | χωρ. πληθ.} μεταλλικό κράμα χαλκού και ψευδαργύρου, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή αντικειμένων και στη διακοσμητική (πβ. λ. *μπρούντζος).*

(ετυμ. αρχ. < *όρει-* (< *όρος)* + *χαλκός*J. ορειχαλκουργία (η) 118881 {χωρ. πληθ.} 1.η τεχνική τής κατεργασίας τού ορειχάλκου 2. η βιομηχανία παραγωγής τού ορειχάλκου, ορειχαλκουργός (ο) [1840J τεχνίτης που κατεργάζεται τον ορείχαλκο και κατασκευάζει ορειχάλκινα αντικείμενα.

[ετυμ. < *ορείχαλκος* 4- *-ουργός* < *έργο*\. ορειχαλκώνω ρ. μετβ. {ορειχάλκω-σα, -θηκα, -μένος! επικαλύπτω (επιφάνεια) με ορείχαλκο. — ορειχάλκωση (η), ορεκτικός, -ή, -ό κ. (καθημ.) ορεχτικός 1. (για φαγητά ή ποτά) αυτός πυυ λόγω τής γεύσης ή τής οσμής του διεγείρει την όρεξη για φαγητό: ~ *μεζέδες / μυρωδιές*■ φρ. ***ορεκτικό ποτό*** το απεριτίφ (βλ.λ.)

ορεκτικό (το) έδεσμα ή ποτό που καταναλώνεται προ τού κυρίως φαγητού για να ανοίξει την όρεξη: τους *έβγαλα τζατζίκι για* ~ συν. ορντέβρ. μεζές.

[IiΤΥΜ. αρχ. < *όρεκτός* < *όρέγω* (βλ. λ. *ορέγομαι)].* ορεξάτος, -η. -ο [μεσν.] 1. αυτός που έχει καλή και ευχάριστη διάθεση: *πολύ* ~ *μάς ήρθες σήμερα* συν. κεφάτος, ευδιάθετος 2. αυτός που έχει έντονη διάθεση για κάτι: *μας ήρθε* ~ *για καβγά.* όρεξη (η) {-ης κ. -έξεως | -έξεις, -έξεων} 1. η επιθυμία για φαγητό: μου *ανοίγει ι κόβεται η* - (αποκτώ/χάνω την επιθυμία μου για φαγητό) αν γ. ανορεξία· φρ. (α) (παροιμ.) ***τρώγοντας έρχεται / ανοίγει η όρεξη*** *όσο* περισσότερα αποκτά ή απολαμβάνει κανείς τόσο περισσότερα επιθυμεί (β) ***περί ορέξεως ουδείς λόγος*** για να δηλοθεί ότι οι προτιμήσεις ποικίλλουν από άτομο σε άτομο (γ) ***καλή όρεξη!*** (i) ως χαιρετισμός πριν από τυ γεύμα (ii) ευχετ. προς κάποιον πυυ πρόκειται να φάει · 2. (κατ' επέκτ.) επιθυμία ή διάθεση για μια ενέργεια: *τελευταίως δεν έχω - για δουλειά* [[*έχεις ~ για καβγά;* συν. κέφι. προθυμία· φρ. (α) (επιτιμητικά) ***όρεξη έχεις;*** άφησε με ήσυχο: *Ήρθες να μυυ πεις τέτοια πράγματα βραδιάτικα:* (β) ***άλλη όρεξη δεν είχα!*** δεν έχο) καμία διάθεση να...: ~ *να κάθομαι τέτοια ώρα να ακούω αυτές τις ανοησίες!* (γ) ***ανοίγω την όρεξη (κάποιου)*** βλ. λ. *ανοίγω* (δ) ***η όρεξή μου*** τραβάει (κάτι) επιθυμώ (κάτι): τι *τραβάει η όρεξή σου;* || *να κάνεις ό.τι τραβάει η όρεξή σου* 3. ορέξεις (οι) ενστικτώδεις επιθυμίες, συνήθ. σεξουαλικές: *ικανοποιώ τις - μου.*

[ετυμ. < αρχ. *όρεξις*< *όρέγω* (βλ. λ. *ορέγομαι).* Ί Ιδη μεσν. είναι οι φρ. *έχω όρεξη να..., μου κάνη όρεξη να...,* ενώ μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *ανοίγω την όρεξη* (< γαλλ. ouvrir l'appetit). *καλή όρεξη!* (< γαλλ. bon appetit!), *περί ορέξεως ουδείς λόγος* (< γαλλ. des gouts on ne parle pas) κ.ά.].

ορεογονία (η) {χωρ. πληθ.} ΓΕΩΛ. 1. η διαδικασία σχηματισμού των βουνών 2. ο κλάδος που μελετά τον τρόπο σχηματισμού των βουνών. Ηπίσης ορεογένεση.

[ετυμ. < *ορεο-* (< *όρος)* + *γονία* < *γόνος,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. orogcniej.

ορεογραφία (η)] 1854J Ιχωρ. πληθ.} κλάδος τής γεωγραφίας, που μελετά τη μορφολογία τοιν βουνών και τα αναπαρίστά ανάγλυφα σε χάρτες. — ορεογραφΐκός, -ή, -ό [1854J.

[ΕΤΥΜ. < *ορεο-* (< *όρος)* + *-γραφία* < *γράφω,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orographiej. ορεοδομή (η) 1. η μορφολογία των βουνών 2. η μορφολογία και η τεκτονική διαμόρφωση μιας χώρας.

[ΕΤΥΜ. < *ορεο- (< όρος)* + *δομή*\. ορεομετρία (η) {χωρ. πληθ.} ανάγλυφη παράσταση σε χάρτη τής μορφολογίας τού εδάφους με καμπύλες, σκιάσεις και χρώματα. [Γ-'ΤΥΜ. < *ορεο-* « *όρος)* + *-μετρία* < *μέτρο,* ελληνογενής ξέν. όρ.,

αγγλ. oromciryj. ορεσίβιος, -α. -ο (λόγ.) αυτός που κατοικεί στα βουνά, σε ορεινές περιοχές: οι - *(κάτοικοι) τής Πίνδου* ΣΥΝ. ορεινός, βουνήσιος ΑΝΤ. πεδινός. καμπήσιος.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *όρεσι-* (δοτ. πληθ. τού ουσ. *όρος)* + *βίος*\. ορεσιπάθεια (η) {χωρ. πληθ.ί ΙΑΙΡ. η αδιαθεσία πυυ παρατηρείται σε ορισμένα άτομα κατά την ανάβασή τους σε μεγάλα υψόμετρα λόγω τού μειωμένου οξυγόνου στον ατμοσφαιρικό αέρα.

[ΕΤΥΜ. < *ορεσι-* (δοτ. πληθ. τού αρχ. ουσ. *ορός)* + *-πάθεια* < *παθής* < *πάσχα),* πβ. αόρ. β" *έ-παθ-ον.* ελληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ. oresipathie[. Ορεατείακά (τα) τα αιματηρά επεισόδια που σημειώθηκαν στην Αθήνα τυ 1903 με αφορμή τη μετάφραση τής *Ορέστειας* τού Αισχύλου από τον Γ.Σωτηριάδη (από την αρχαία σε απλούστερη γλώσσα). *Γ · ΣΧΟΛΙΟ λ. *εναγγελικός.*

Ορέστης (ο) 1. ΜΥΘΟΛ. Ο γιπος τού Αγαμέμνονα και τής Κλυταιμνήστρας. την οποία σκότωσε εκδικούμενος τον φόνο τού πατέρα του

όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. (ήδη μυκ. O-re-ta) «ορεινός, κάτοικος των βου- **νεον» <** *όρος, όρους* **(<** *Μόρεσ-ος)*\.

Ορεστιάδα[1] (η) ακριτική πόλη τής Θράκης στυν νομό Έβρου.

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *Όρεστιάς, -άδος.* επειδή, σύμφωνα με τη μυθολογία, ο Ορέστης, αφού σκότωσε τη μητέρα τυυ. ταξίδεψε στη Θράκη κατα- διωκόμενος από τις Πρινύες και ίδρυσε την ομώνυμη πόλη). Ορεατιάδα[2] (η) η λίμνη τής Καστοριάς (βλ. λ. *Καστοριά,* σημ. 2).

| » ::ΙΥΜ. Από αρχ. λαό (*Όρέσται.* με μυθική καταγωγή από τον *Ορέστη,* υιό τού Αγαμέμνονα), ο οποίος κατοικούσε κοντά στον ποταμό Αώο. Σε αυτόν τον λαό οφείλει την ονομασία του και το "*Αργος Όρεστι- κόν.* πόλη τού νομού Καστοριάς), ορεχτικός, -ή. -ό > ορεκτικός

ορθά επίρρ. [μεσν.] σωστά, κατάλληλα για την περίσταση: ~ *μιλάς* ΑΝΤ. εσφαλμένα · ΦΡ. ο***ρθά-κοφτά*** ξεκάθαρα και απόλυτα, χωρίς επιφυλάξεις και χωρίς να αποκρύψω τίποτα: *του μίλησα* ~. Ηπίσης (λόγ.) ορθώς]σρχ.|.

ορθάδικο (το) (λαϊκ.) κέντρο διασκέδασης στο οποίυ οι θαμώνες ακούν μουσική και πίνουν το ποτό τους κατά κανόνα όρθιοι.

[F.ΤΥΜ. < *όρθ(ιος)* + παραγ. επίθημα *-άδικο.* πβ. κ. *σκυλ-άδικο, ξενυχτάδικο].*

ορθάνοιχτος, -η. -ο Ιμεσν.] (εκφραστ.) τελείως ανοιχτός, διάπλατος: '*-μάτια! στόμα! παλάμη! πόρτα Σ* ΥΝ. ολάνοιχτος ΑΝΤ. κατάκλειστος.

ορθάνοιχτα επίρρ. όρθιος, -α, -ο 1. αυτός που έχει κατακόρυφη διεύθυνση: *κράτα* ~ το *κορμί σου!* (ευθυτενές) ΣΥΝ. στητός ΑΜ. κεκλιμένος, οριζόντιος, ξαπλιότός 2. (ειδικότ.) (για πρόσ.) αυτός που στέκει στα πόδια του, εν αντιθέσει προς αυτόν που κάθεται ή είναι ξαπλωμένος: *δεν βρήκε θέση στο τρένο και ταξίδεψε* ~ || *μόλις που στέκομαι* ~ (από κούραση) || *κάθομαι* ~ (στέκομαι στα πόδια μου)' ΦΡ. (α) (σκο)πτ.) ***κοιμάμαι όρθιος*** (i) νυστάζο) πάρα πολύ, δεν μπορώ να σταθώ στα πόδια μου: *σήμερα* ~ (ii) (συνήθ. μτφ.) είμαι αργόστροφος, βλάκας, δεν ξέρω τι μου γίνεται, δεν βρίσκομαι σε εγρήγορση: *βάλε κάποιον πιο ξύπνιο σ'αυτή τη δουλειά*■ *αυτός κοιμάται όρθιος!* (β) ***στα όρθια*** (ως επίρρ.) χωρίς να κάθεται (κάποιος), στεκόμενος: *ήπιε έναν καφέ* ~ 3. (για πράγμ.) αυτός που στέκεται στη στενή του βάση: *βάζο) τα βιβ/Ja - στο ράφι* (και όχι ξαπλωτά)· ΦΡ. όρθ/ο ***πιάνο*** πιάνο τού οποίου οι χορδές είναι κάθετες στα πλήκτρα (πβ. *πιάνο με ουρά. λ. ουρά)* 4. (για επικλινή επίπεδα) αυτός που παρουσιάζει έντονη κλίση· (για δρόμο) απότομα ανηφορικός: ~ *στέγη / κλίμακα.* — όρθια / ορθίως επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *ορθός* (βλ.λ.)). ορθίτιδα (η) ΙΑΤΡ. η φλεγμονή τού ορθού.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reciito|. ορθο- κ. ορθο- κ. ορθ- α συνθετικό που δηλώνει: 1. ότι κάποιος/κάτι είναι όρθιος, κάθετος (κυρ. σε επιστημ. όρους): *ορθόπτερο, ορθό- τριχος* 2. το ορθό, το σωστό: *ορθό-δοξος. ορθο-φωνία. ορθο-γραφία*

ΙΑΤΡ. τη σχέση τού ορθού (τμήματος τού εντέρου) με άλλο όργανο: *ορθοκολπικός, ορθο-κυστικός. ορθο-μητρικός κ.λπ.*

[ι-ϊύμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Πλληνικής. που προέρχεται από το επίθ. *όρθός* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους. λ.χ. γαλλ. orthopedic, orthoscopie. Βλ. κ. *ορθόν*\. ορθόβουλος, -η,-ο |αρχ.| αυτός που σκέπτεται και αποφασίζει σωστά ΣΥΝ. συνετός, γνωστικός, νουνεχής, φρόνιμος Α.ΝΤ. άμυαλος. — ορθοβουλία (η) [μτγν.]. ορθογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.} ΘΙΟΛ. χαρακτηριστικό τής εξέλιξης των έμβιων όντων. κατά το οποίο τείνουν να εξελίσσονται κατά τρόπο σταθερό και προς συγκεκριμένη κατεύθυνση.

[ΚΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orthogcnesc|. ορθογραφία (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.} 1. η σωστή γραφή το)ν λέξεων, σύμφωνα με την ετυμολογία τής λέξης και τους κανόνες τής γραμματικής ΑΝΤ. ανορθογραφία 2. (συνεκδ.) το σχολικό μάθημα κατά το οπυίο οι μαθητές διδάσκονται τη σωστή γραφή των λέξεων 3. το σύστημα σύμφωνα με το οποίο γράφονται οι λέξεις, το σύνολο των ορθογραφικών κανόνων: *η - τής Λ'. F/Αληνικής είναι ιστορική* (βλ. λ. *ιστορικός)* || *φωνητική* - (βλ. λ. *φωνητικός).* ορθογραφικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τη σωστή γραφή των λέξεων: ~ *κανόνας* || *έκανα ένα - λάθος*■ *έγραψα το «θάλασσα» με ένα* «σ>> **2.** αυτός πυυ σχετίζεται με την ορθογραφία ως σύστημα γραφής των λέξεων: ~ *μεταρρύθμιση.*

ΛΕΞΕΙΣ ΜΕ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ

Η ορθή γραφή. δηλ. η ορθογραφία μιας λέξης, σε γλώσσες με ιστορική ορθογραφία όπως η Κλληνική, συνδέεται άμεσα με την ετυμολογική προέλευση τής λέξης, με την ιστορική της διαδρομή και με τους καθιερωμένους κανόνες παραγωγής των λέξεων. Έτσι λ.χ. η ορθή γραφή τής λ. κτήριο είναι με *-η-* (< *ευκτήριον οίκημα)* και όχι με *-ι- (το κτίζω* δεν μπορεί να δώσει παράγωγα σε *-ρ\ο!). Τα ωά > ταουά > τα- γονά > ταουγά > ταβγά > τ' αβγό* δείχνουν ότι η ορθή γραφή (το δίδαξε υ ιδρυτής τής γλιοσσολογίας στην Ελλάδα, ο Γ. Χατζιδάκις) είναι με *-β-*. αυτό που προκύπτει από τη φωνολογική εξέλιξη τής λέξης (η λ. *ωό* δεν μπορούσε να δώσει δίφθογγο *-αυ-*\). Η ορθή γραφή τοw *ανανδρία, πρωτοπορία, ανεξιθρησκία* είναι με *-ι-* και όχι με *-ει-*, αφού οι λέξεις προέρχονται από τα σύνθετα *άνανδρος - ανανδρία, πρωτοπόρος - πρωτοπορία, ανεξίθρησκος - ανεξιθρησκία* και όχι απευθείας από τα *ανδρεία, πορεία* και *θρησκεία.* Με τη συντομογραφία σχολ. ορθ. **(= σχολική ορθογραφία) σημεκόνεται η ορθογραφία μικρού αριθμού λέξεων, όπως δίδεται στη Σχολική Γραμματική (Τριανταφυλλίδη). Η ορθογραφία αυτή είτε έχει καθιερωθεί παλαιότερα είτε στηρίζεται σε παλαιότερες ή και διαφορετικές απόψεις για την ετυμολογία των σχετικών λέξεων που καθορίζει και την ορθογραφία τους. Η χρήση έχει επίσης συνδεθεί με μορφές ορθογραφίας ορισμένων λέξεων, στις οποίες έχει συνηθίσει ο μέσος αναγνώστης και οι οποίες απαντούν κατά κανόνα στα σχολικά βιβλία, μολονότι δεν καταχωρίζονται (όπως συμβαίνει με άλλες) στο ορθογραφικό τμήμα τής σχολικής γραμματικής (γι' αυτό και δεν φέρουν την ένδειξη *σχολ. ορθ.).* Η ορθή γραφή (σύμφωνα με την επιστημονική ετυμολογία) τέτοιων λέξεων ενδέχεται να ξενίσει τον αναγνώστη, αλλά η αιτιολόγησή τους βρίσκεται στο οικείο λήμμα (είτε στο ετυμολογικό τμήμα είτε σε Σχόλιο). Ο επιστήμονας λεξικογράφος δεν δεσμεύεται, βεβαίως, από τη σχολική ορθογραφία, ακολουθο)ντας τα νεότερα διδάγματα για την ετυμολογία και ορθογραφία των λέξεων τής Κλληνικής (η ίδια άλλωστε η Σχολική Γραμματική έχπ αναθεωρήσει αρκετές παλαιότερες καθιερωμένες ορθογραφήσεις λέξεων). Πρέπει, τέλος, να σημειωθεί ότι η ορθογραφία των λέξεων, όπως άλλωστε και συνολικά η γλώσσα, έχει *δυναμικό* χαρακτήρα, που επιβάλλει να αναθεωρούνται ορθογραφικές επιλογές, όπου και όταν υπαγορεύεται από τα διδάγματα τής επιστήμης. Ακολουθούν οι κυριότερες λέξεις τής Κλληνικής που εμφανίζουν προβλήματα ορθογραφίας:

Α	
αβγό	**αντί αυγό (σχολ. ορθ.)**
αγιορείτης	**αγιορίτης αγόρι**
αγώρι	**(σχολ. ορθ.)**
-αίνω (βαθαίνω)	**-ένω**
αίολος	**έωλος (συνήθης ορθ.) αητός**
αΐτός	**(παλαιότ.) αλλοίμονο**
αλίμονο	**(παλαιότ.) αλλοίθωρος**
αλλήθο)ρος	**(παλαιότ.) αλλοιώς**
αλλιοΐς	**(παλαιότ.) αλλοιώτικος**
αλλιώτικος	**(παλαιότ.) αμνηστεία**
αμνηστία	**αναμιγνύω ανάμιξη**
αναμειγνύω	**ανάμεικτος (σχολ. ορθ.)**
ανάμειξη	**ανανδρεία αναστύλωση**
ανάμικτος	**αναφιλυτό (παλαιότ.)**
ανανδρία	**ανελλειπώς ανεξιθρησκεία**
αναστήλωση	**ανηψιός (παλαιότ.)**
αναφιλητό	**αντικρύζω (παλαιότ.)**
ανελλιπώς	**αντικρυνός (παλαιότ.)**
ανεξιθρησκία	**αντιπροσωπεία (σχολ. ορθ.)**
ανιψιός	**απάγκιο (σχολ. ορθ.)**
αντικρίζω	**απολαυή (παλαιότ.)**
αντικρινός	**-αριό (σχολ. ορθ.)**
αντιπροσωπία	**αρματωλός (παλαιότ.)**
απάγκειο	**αρρώστεια (παλαιότ.)**
απολαβή	**ατόφιος (σχολ. ορθ.) αφίνω**
-αρειό (πλυσταρειό)	***(παλαιότ.)* αυτί (σχολ. ορθ.)**
αρματολός	**(α)χιβάδα**
αρρο'ιστια	**αχρηστεία (συνήθης ορθ.)**
ατόφυος	
αφήνω	
αφτί	
(α)χηβάδα	
αχρηστία	
Β	
βαλλάντιο / βαλλαντώνω	**βαλάντιο / βαλαντώνω**
βαρόνος	**(συνήθης ορθ.) βαρώνος**
βαρυγγωμ<£>	**(παλαιότ.) βαρυγκωμο)**
βεβαρημένος	**βεβαρυμένος (παλαιότ.)**
βερίκοκο	**βερύκοκκ*ο (παλαιότ.)**
βιοτικός	**βιωτικός**
βλίτο	**βλήτο (συνήθης ορθ.)**
βογγώ	**βογκώ**
βορεινός	**βορινός (σχολ. ορθ.) βούλα**
βούλλα	**(σχολ. ορθ.) βουλώνω**
βουλλώνω	**(σχολ. ορθ.) βραδυά**
βραδιά	**(παλαιότ.) βραδυάζει**
βραδιάζει	**(παλαιότ.) Βρετ(τ)αννία**
Βρετανία	**(παλαιότ.) βρυκόλακας**
βρικόλακας	**(συνήθης ορθ.) βρώμα**
βρόμα	**(συνήθης ορθ.) βρώμη**
βρόμη	**(συνήθης ορθ.) βρωμιά**
βρομιά	**(συνήθης ορθ.) βρώμικος**
βρόμικος	**(συνήθης ορθ.) βρωμώ**
βρομώ	**(συνήθης ορθ.) βόλος /**
βώλος / βωλοδέρνω	**βολοδέρνω (σχολ. ορθ.)**
Γ	
γαβγίζω	**γαυγίζω (παλαιότ.)**
γαρύφαλλο	**γαρίφαλο (σχολ. ορθ.)**
γειρτός	**γυρτός (συνήθης ορθ.)**
γέλιο	**γέλοιο (παλαιότ.) γκάμα**
γκάμμα	**(συνήθης ορθ.)**
γλείφω	**αντί γλύφω (παλαιότ.)**
γλίνα	**γλήνα**
γλιστρώ	**γλυστρώ (παλαιότ.) γλύκισμα**
γλύκυσμα	**(συνήθης ορθ.) γλιτώνω**
γλυτώνω	**γόμα (σχολ. ορθ.) γρέγος**
γόμμα	**(συνήθης ορθ.) γρασίδι (σχολ.**
γραίγος	**ορθ.) γρικώ (παλαιότ.) γιος**
γρασσίδι	**(σχολ. ορθ.) γόπα (συνήθης**
γροικώ	**ορθ.)**
γυιος	
γώπα	
Δ	
διαφήμιση	**διαφήμηση δίκηο (παλαιότ.)**
δίκιο	**δικλείδα (συνήθης ορθ.)**
δικλίδα	**διοξείδιο (συνήθης ορθ.)**
διοξίδιο	**διορία (συνήθης ορθ.)**
διωρία	**δυόροφος**
διώροφος	**δυόμισυ (παλαιότ.) διόσμος**
δυόμισι	**(συνήθης ορθ.) δυσφήμιση**
δυόσμος	**(συνήθης ορθ.) δοσίλογος**
δυσοήμηση	**(συνήθης ορθ.)**
δωσίλογος	
Ε	
εγχείρηση	**εγχείριση (συνήθης ορθ.) -**
-ειδερός	**ιδερός (σχολ. ορθ.)**
ειδωλολατρία	**ειδωλολατρεία (συνήθης ορθ.)**
είναι	**είνε (παλαιότ.)**
-ειό (πλυσταρειό)	**-ιό (σχολ. ορθ.) ελπά**
ελιά	**(παλαιότ.) ελιξίριο (συνήθης**
ελιξήριο	**ορθ.) έλκυθρο (παλαιότ.)**
έλκηθρο	**ελλειπής**
ελλιπής	**ενάμισυς (παλαιότ.)**
ενάμισης	**ενάμισυ (παλαιότ.)**
ενάμισι	**ενανθρο')πιση (συνήθης ορθ.)**
ενανθρώπηση	**έξη (παλαιότ.)**
έξι	**επιμειξία**
επιμιξία επί	**επί τούτο**
τούτω εταιρεία	**εταιρία**
ετερόκλιτος	**ετερόκλητος (συνήθης ορθ.)**
εφορία	**εφορεία (σχολ. ορθ.)**
Ζ	
ζήλια	**ζήλεια (συνήθης ορθ.)**
ζηλιάρης	**ζηλειάρης**
Η	
-ήσιος	**-ίσιος (βουνίσιος) (σχολ.**
(βουνήσιος)	**ορθ.) ίσκιος (σχολ. ορθ.)**
ήσκιος	
θ	
Θεοφάνια (τα)	**Θεοφάνεια (συνήθης ορθ.)**
Κ	
καβγάς	**καυγάς (συνήθης ορθ.) καΐλα**
καήλα	**(σχολ. ορθ.) καύμένος**
καημένος	**(παλαιότ.) καϋμός (παλαιότ.)**
καημός	**καθάριος (σχολ. ορθ.) κάθησα**
καθάρειος	**(συνήθης ορθ.) καθίκι**
κάθισα	**(συνήθης ορθ.) καινούριος**
καθοίκι	**(σχολ. ορθ.) κακάβι (σχολ.**
καινούργιος	**ορθ.)**
κακκάβι	

κακκαβιά	αντί	κακαβιά (σχολ. ορθ.) καλιά
καλειά		καλιακούδα (σχολ. ορθ.)
καλοιακούδα		καλωσύνη (παλαιότ.)
καλοσύνη		καλλίτερος (παλαιότ.)
καλύτερος		καμμία (παλαιότ.)
καμία		καννίβαλος (παλαιότ.)
κανίβαλος		κανάτα / κανάτι / κανατάς
καννάτα / καννάτι		(συνήθης ορθ.) κανέλα
ι καννατάς		(σχολ. ορθ.) κάνη
καννέλα		κανόνι (σχολ. ορθ.)
κάννη		κανονιά (σχολ. ορθ.)
καννόνι		κανονιέρης (σχολ. ορθ.)
καννονιά		κανονιοβολητής (σχολ. ορθ.)
καννονιέρης		κανονιοβολισμός (σχολ. ορθ.)
καννονιοβολητής		κανονιοφόρος (σχολ. ορθ.)
καννονιοβολισμός		κάνουλα (σχολ. ορθ.)
καννονιοφόρος		κάπα (συνήθης ορθ.)
κάννουλα		κάπαρη (συνήθης ορθ.)
κάππα		καρυοφύλλι (παλαιότ.)
κάππαρη		καρότο (σχολ. ορθ.)
καριοφίλι		κατασκοπεία (σχολ. ορθ.)
(τουφέκι)		κατεβοδώνω (σχολ. ορθ.)
καρώτο		καψόνι
κατασκοπία		κοίτομαι
κατευοδώνω		κελαηδώ
καψόνι		κι' / κ' (παλαιότ.)
κείτομαι		κυάλια (παλαιότ.)
κελαΐδώ		κλασσικός (παλαιότ.)
κι		κλύδωνας
κιάλια		κλωτσώ
κλασικός		κυττάζω (παλαιότ.)
κλήδονας		κόκαλο (σχολ. ορθ.)
κλοτσώ		κοκίτης (σχολ. ορθ.)
κοιτάζω		κολίγας (σχολ. ορθ.)
κόκκαλο		κολλιτσίδα (σχολ.
κοκκύτης		ορθ.) κολιός
κολλήγας		(συνήθης ορθ.)
κολλητσίδα		κομμουνισμός
κολοιός		(συνήθης ορθ.)
κομουνισμός		κορόνα (σχολ. ορθ.) κουκί
		(σχολ. ορθ.) κουλός (σχολ.
κορώνα		ορθ.) κουλούρι (σχολ. ορθ.)
κουκκί		κώχη
κουλλός		κρεββάτι (παλαιότ.)
κουλλούρι		κροκόδειλος κροντήρι
κόχη		(συνήθης ορθ.) κτίριο (σχολ.
κρεβάτι		ορθ.) κοβιός (συνήθης ορθ.)
κροκόδιλος		
κρωντήρι		
κτήριο		
κωβιός		

Λ

λαβράκι	λαυράκι (παλαιότ.) λαγόνι
λα(γ)ήνΐ	(παλαιότ.) / λαΐνι (συνήθης
	ορθ.) λάκισα
λάκησα	λιανικός (σχολ. ορθ.) λιανός
λειανικός	(σχολ. ορθ.) λιχούδης
λειανός	λιώνω (σχολ. ορθ.) / λυώνω
λειχούδης	(παλαιότ.) λιμέρι (παλαιότ.)
λειώνω	λειβάδι(παλαιότ.) λώξυγγας
	(παλαιότ.) / λόξιγκας (σχολ.
λημέρι	ορθ.) λιθρίνι
λιβάδι	
λόξυγγ	
ας	
λυθρίνι	

Μ

μαγγο>νω	
μαγκάνιο	μαγκώνω
μαγκούρα	μαγγάνιο (σχολ. ορθ.)
μαζί	μαγγούρα (παλαιότ.) μαζύ /
μακριά	μαζή (παλαιότ.) μακρυά
μαμμά	(παλαιότ.) μαμά (συνήθης
μαμμή	ορθ.) μαμή (σχολ. ορθ.)
μαμμόθρεφτος	μαμόθρεφτος (συνήθης ορθ.)
μάννα (η)	μάνα (σχολ. ορθ.) μάνα
μάννα (το)	μαντίλι
μαντήλι	μαυριδερός (σχολ. ορθ.)
μαυρειδερός	μίγμα / μίξη μετώπη
μείγμα > μείξη	μητριά /μητριός (σχολ. ορθ.)
μετόπη	μεικτός (σχολ. ορθ.) μητάτο
μητριά /μητριάς	(παλαιότ.) μυρολόι
μικτός	(παλαιότ.) μώλος (συνήθης
μιτάτο	ορθ.) μονιάζω (συνήθης
μοιρολόι	ορθ.) μοτοσικλέτα (σχολ.
μόλος	ορθ.)
μονοιάζω	
μοτοσυκλέτα	
	αντ
;	

μουλλωχτός	μουλωχτός (συνήθης ορθ.)
μπαλλώνω / μπάλλωμα /	μπαλώνω / μπάλωμα /
μπαλλωματής μυζήθρα	μπαλωματής (συνήθης ορθ.)
	μιζίθρα

Ν

νεωτερίζω, -σμός. -στής νηνί	
νηστήσιμος	
νιώθω	νεοτερίζω, -σμός. -στής νινί
VOW0C	(συνήθης ορθ.) νηστίσιμος
	(σχολ. ορθ.) νοιώθω (συνήθης
	ορθ.) νονός (σχολ. ορθ.)

ξενιτειά	ξενιτιά (σχολ. ορθ.) χαίρω
ξέρω	(παλαιότ.) ξεφτιλίζω (συνήθης
ξευτιλίζω	ορθ.) ξεφτίζω (συνήθης ορθ.)
ξεφτύζω	ξυλώνω (παλαιότ.) ξύγκι
ξηλώνω	(συνήθης ορθ.) / ξίγκι (σχολ.
ξίγγι	ορθ.) ξύδι (συνήθης ορθ.) /
	ξείδι (παλαιότ.) ξυνός
ξίδι	(συνήθης ορθ.) ξώβεργα
ξινός	ξιπάζω / ξιπασιά (σχολ.
ξόβεργα	ορθ.)
ξυπάζω (ξυπασιά	ξιπασμένος (σχολ. ορθ.)
	ξυπόλητος (συνήθης ορθ.)
ξυπασμένος	ξο>κλήσι (σχολ. ορθ.)
ξυπόλυτος	
ξωκκλήσι	

Ο

οξιά	
οξίδιο	
οσιδώνω, -ωση οργυιά	οξυά (παλαιότ.) οξείδιο (σχολ.
ορθοπαιδικός ΟΧ	ορθ.) οξειδώνω, -ωση (σχολ.
οχαδερφισμός	ορθ.) οργιά (σχολ. ορθ.)
	ορθοπεδικός ωχ (συνήθης
	ορθ.) ωχαδερφισμός (συνήθης
	ορθ.)

Π

παλληκάρι	»	παλικάρι (σχολ. ορθ.) παπάς
παππάς	»	(σχολ. ορθ.) παραγιός
παραγυιός	»	πασαλείφω (σχολ. ορθ.)
πασσαλείφω	»	πατριός (σχολ. ορθ.)
πατρυιός	» περηφάνια (αλλά	
υπερηφάνεια)	»	περηφάνεια (παλαιότ.)
πηγαιμός	»	πηγεμός (σχολ. ορθ.) πιλάλα
πηλάλα	»	(συνήθης ορθ.) πηγούνι
πιγούνι	»	(παλαιότ.) πίννα (παλαιότ.)
πίνα	»	πιπίζω
πιππίζω	»	πηρούνι (παλαιότ.) πήτα
πιρούνι	»	(παλαιότ.) / πίττα (συνήθης
πίτα	»	ορθ.) πιτσιλώ, -ίζω (συνήθης
		ορθ.) πλατυάζω (παλαιότ.)
πιτσυλώ. -ίζω	»	πλημμύρα (σχολ. ορθ.)
πλατειάζω	»	πλημμυρίδα (σχολ. ορθ.)
πλημύρα	»	πληγούρι (συνήθης ορθ.)
πλημυρίδα	»	πωπώ! (συνήθης ορθ.) πουγγί
πλιγούρι	»	(παλαιότ.) πρίγκηπας
ποπό!	»	(παλαιότ.) προάστειο
πουγκί	»	(συνήθης ορθ.) προεδρεία
πρίγκιπας	»	πρίμα
προάστιο	»	πρωτήτερα (παλαιότ.) *ι*
προεδρία	»	προτύτερα (παλαιότ.) πόρωση
πρύμα	>>	(αλλά *οστεοπόρωση)*
πρωτύτερα	»	
πώρωση	»	

Ρ

ρεβίθι		
ρέβω		
ρέγκα	»	
ρίγα, -ώνω	»	ρεβύθι (συνήθης ορθ.)
ρομανικός	»	ρεύω (συνήθης ορθ.)
ρομαντικός	» ρύζι	ρέγγα (συνήθης ορθ.)
ρωδάκινο	»	ρήγα, -ώνω (παλαιότ.)
Ρώσος	»	ρωμανικός (παλαιότ.)
		ρωμαντικός (παλαιότ.)

Ι

		ρίζ»
σάκος. -ί. -ούλα	» σβήνω	ροδάκινο (σχολ. ορθ.) Ρώσσος
σήτα	αντί	(παλαιότ.)
		σάκκος. -ί, -ούλα (παλαιότ.)
		σβύνω (παλαιότ.) σίτα
		(παλαιότ.)

σινάφι »	συνάφι (παλαιότ.)
σιντριβάνι »	συντριβάνι (συνήθης ορθ.)
σιρίτι »	σειρίτι (συνήθης ορθ.)
σιφώνι »	σιφόνι (συνήθης ορθ.)
σιχαίνομαι »	συχαίνομαι (παλαιότ.)
σκευρώνω, -ός »	σκεβρώνω, -ός (συνήθης υρθ.)
σκυρόδεμα »	σκιρόδεμα (παλαιότ.)
σπάγκος »	σπάγγος (παλαιότ.)
στείβω »	στύβω (σχολ. ορθ.)
στειλιάρι »	στολιάρι
στιβάδα »	στοιβάδα
στοίβα »	στίβα
στρυμώ(χ)νω »	στριμώ(χ)νω (σχολ. ορθ.)
στυφάδυ »	στιφάδο (συνήθης ορθ.)
συγχίζω »	συγχύζω (συνήθης υρθ.)
συκώτι »	σηκώτι (παλαιότ.)
συναγρίδα » συνοδία »	σιναγρίδα συνοδεία (σχυλ. ορθ.)
σύφιλη »	σίφιλη
Τ	
τάλιρο »	τάλληρυ (παλαιότ.)
τανυέμαι »	τανιέμαι (συνήθης ορθ.)
τανύζω »	τανίζω (συνήθης ορθ.)
ταξίδι »	ταξείδι (παλαιότ.)
τέσσερεις »	τέσσερις (σχολ. ορθ.)
τζιτζυφιά* »	τζιτζιφιά (συνήθης υρθ.)
τζυριτζάντζουλα »	τζιριτζάντζουλα (συνήθης ορθ.)
τιττυβίζω »	τιτιβίζω (σχυλ. ορθ.)
τόννος (ψάρι) »	τόνος (σχολ. ορθ.)
τοπίο »	τοπείο
τρελός / τρέλα »	τρελλός / τρέλλα (παλαιότ.)
τσαγκάρης »	τσαγγάρης (συνήθης υρθ.)
τσαννάκα »	τσανάκα (συνήθης ορθ.)
τσαννακογλείφτης » τσευδός »	τσανακογλείφτης (συνήθης ορθ.) τσεβδός
τσηρώτο »	τσιρότυ (σχολ. ορθ.)
τσήτα, -ώνω αντί	τσίτα. -ώνω
τσιγγούνης »	τσιγκούνης (συνήθης ορθ.)
τσίνορο »	τσύνυρυ (παλαιότ.)
τσιππούρα »	τσιπούρα (συνήθης ορθ.)
τσυγκλώ »	τσιγκλώ (συνήθης ορθ.)
τσυμα »	τσίμα (συνήθης ορθ.)
τσυρίζω »	τσιρίζω (συνήθης υρθ.)
τσυτσυρίζω	τσιτσιρίζω (συνήθης ορθ.)
Υ	
υνί »	υννί (παλαιότ.)
υπερηφάνεια (αλλά περηφάνια)	υπερηφάνια
υπόχρεος »	υπόχρεως (παλαιότ.)
Φ	
φάκελος »	φάκελλος (παλαιότ.)
φηλί-κλειδί φίδι »	φιλί-κλειδί (συνήθης ορθ.) φείδι (παλαιότ.)
φιλαΐνάδα » φιλονικώ, -ία »	φιλενάδα (συνήθης ορθ.) φιλονεικώ, -ία (παλαιότ.)
φιρί-φιρί »	φυρί-φυρί (συνήθης υρθ.)
φιστίκι »	φυστίκι (παλαιότ.)
φτειάχνω »	φτιά(χ)νω (σχυλ. ορθ.)
φτώχια »	φτο>χεια (σχολ. ορθ.)
φυντάνι »	φιντάνι (συνήθης ορθ.)
φυσαλλίδα »	φυσαλίδα (σχολ. ορθ.)
φυσκα »	φίσκα (συνήθης ορθ.)
Χ	
χάννος »	χάνος (συνήθης υρθ.)
χινόπωρο »	χυνόπωρο / χεινόπωρυ (παλαιότ.)
χλομός » χνότο	χλωμός (σχολ. ορθ.) χνώτο (παλαιότ.)
χυμίζω / -ώ	χιμίζω / -ώ (σχολ. ορθ.)
Ω	
ώσμωση	όσμωση

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ ΝΕΟΤΕΡΩΝ ΞΕΝΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Οι λέξεις αυτές -όπως είχε από παλιά προταθεί στη Γραμματική τού Μ. Τριανταφυλλίδη *(Νεοελ/.ηνική Γραμματική*, Αθήνα 1941) — απλυγραφούνται. Συγκεκριμένα, κάθε /i/ γράφεται με ι (όχι με *η* ή υ) · κάθε *ιοί* με ο (όχι με *ω*) · κάθε /e/ με ε (όχι με *αιγ* τα διπλά σύμφωνα /11/, /nn/ κ.λπ. απλογραφούνται με λ, ν κ.τ.ό. · το /g/ γράφεται με γκ (όχι με *γγ*). Παραδείγματα:

βόλεϊ (< αγγλ. volley [ball])	αντί βόλλεϋ (συνήθης υρθ.)
βοξίτης (< γαλλ. bauxite)	βωξίτης (συνήθης ορθ.)
γιοτ (< αγγλ. yachi)	» γιωτ (συνήθης ορθ.)
γκολ (< αγγλ. goal)	» γκωλ (παλαιότ.)
γουόκμαν (< αγγλ. walkman)	» γουώκμαν (παλαιότ.)
εκλέρ (< γαλλ. eclair)	» εκλαίρ (συνήθης ορθ.)
ερκυντίσιον (< αγγλ. air condition)	» αιρ κοντίσιον (συνήθης ορθ.)
καρμπιρατέρ (< γαλλ. carburaicur)	» καρμπυρατέρ (συνήθης ορθ.)
καρό (< γαλλ. carrcau)	» καρρώ (παλαιότ.)
κιλότα (< γαλλ. culotte)	» κυλόττα (παλαιότ.)
κλίρινγκ (< αγγλ. clearing)	» κλήρινγκ (συνήθης ορθ.)
κολγκέρλ (< αγγλ. call girl)	» κωλγκέρλ (παλαιότ.)
κολόνια (< γαλλ. [eau del cologne)	» κολώνια (παλαιότ.)
κομπινεζόν (< γαλλ. combinaison)	» κομπιναιζόν (συνηθης ορθ.)
κοπιράιτ (< αγγλ. copyright)	» κοπυράιτ (συνήθης ορθ.)
λέδη (< αγγλ. lady)	» λαίδη (συνήθης ορθ.)
λιντσάρω (< αγγλ. lynch)	» λυντσάρο) (συνήθης ορθ.)
μαγιό (< γαλλ. maillot [de bain])	» μαγιώ (παλαιότ.)
μιλέδη (< αγγλ. my lady)	» μυλαίδη (συνήθης ορθ.)
μιλόρδος (< αγγλ. my lord)	» μυλόρδος (συνήθης ορθ.)
μπίρα (< ιταλ. birra)	» μπύρα (συνήθης υρθ.)
μποϊκοτάζ (< γαλλ. boycortage)	μποϋκοτάζ (συνήθης ορθ.)
ντοκιμαντέρ (< γαλλ. documantaire)	αντί ντοκυμανταίρ (συνήθης ορθ.)
οτοστόπ (< γαλλ. auto-stop)	» ωτοστόπ (συνήθης ορθ.)
πέναλτι (< αγγλ. penalty)	» πέναλτυ (παλαιότ.)
πιλοτή (< γαλλ. piiotis)	πυλωτή (συνήθης ορθ.) πυ(τ)ζάμα (συνήθης ορθ.)
πλεϊμπόϊ (< αγγλ. play boy)	» πλέυ μπόυ (παλαιότ.)
πορτρέτο (< γαλλ. portrait)	» πορτραίτο (συνήθης ορθ.)
ρεστοράν (< γαλλ. restaurant)	» ρεστωράν (συνήθης ορθ.)
ροσμπίφ « γαλλ. rosbif < αγγλ. roast beef)	» ροσμπήφ » (συνήθης ορθ.)
σαντιγί (< γαλλ. chantiliy)	» σαντιγύ (συνήθης ορθ.)
σεζλόνγκ (< γαλλ. chaise longue)	» σαιζλόνγκ (συνήθης ορθ.)
σεζόν (< γαλλ. saison)	» σαιζόν (συνήθης ορθ.)
σοβινισμός (< γαλλ. chauvinisme)	» σωβινισμός (συνήθης ορθ.)
σοτέ (< γαλλ. saute)	» σωτέ (συνήθης ορθ.)
σοφέρ (< γαλλ. chauffeur)	» σωφέρ (συνήθης ορθ.)
στριπτίζ (< αγγλ. strip tease)	στριπτήζ (συνήθης ορθ.)
ταμπλό (< γαλλ. tableau)	» ταμπλώ (συνήθης ορθ.)
τερέν (< γαλλ. terrain)	τερραίν (συνήθης ορθ.)
τζόκεϊ (< αγγλ. jockey)	» τζόκεϋ (συνήθης ορθ.)

τρένο (< ιταλ. treno < γαλλ. train)	τραίνο (συνήθης ορθ.)	φουτμπόλ (< αγγλ. foot ball)	φουτμπώλ (παλαιότ.)
τρικ (< γαλλ. true)	τρόλεϊ (< αγγλ. trolley [bus])	χίπι « αγγλ. hippy)	χίππυ (παλαιότ.)
	τρόλλεϋ (συνήθης ορθ.)	χολ (<	χωλ (παλαιότ.)
φεριμπότ (< αγγλ. ferry boat)	φέρρυ-μπωτ (συνήθης ορθ.)		

Σε σχέση με την ορθογραφία των ξένης προελεύσεως (δανείων) ελληνικών λέξεων, πρέπει να προσεχθούν τα εξής: (α) Δάνειες λέξεις που ανάγονται σε κύρια ονόματα, απλογραφούνται και αυτές (μολονότι η απόδοση των κυρίων ονομάτων διατηρεί, κατά κανόνα, την αρχική μορφή τού ξένου κύριου ονόματος βάσει τής αρχής τής αντιστρεψιμότητας, π.χ. Βυλταίρος (Voltaire), Ρουσσώ (Rousseau). Γκαίτε (Gothe/Gocthc)). διότι η σχέση τους με τα κύρια ονόματα είναι έμμεση: προέρχονται από ξένα ουσιαστικά ή ρήματα, που ετυμολογούνται από κύρια ονόματα· π.χ. βοξίτης **(όχι *βωξίτης*) από το γαλλ. bauxite, που ετυμολογείται από το τοπωνύμιο Baux-de-Provencc** · κολόνια **(όχι *κο- λώνια*) από το γαλλ. eau de Cologne** · μποϊκοτάζ **(όχι *μποϊκοτάζ*) από το γαλλ. boycottage, το οποίο από αγγλ. boycott, πυυ προέρχεται από το όνομα τού Ιρλανδού κτηματία James Boycott** · οοβινισμός **(όχι *σωβινισμός)* από το γαλλ. chauvinisme, που προήλθε από τον Γάλλο πατριώτη N. Chauvin** · σαντιγί **(όχι σανπ/υ) από το γαλλ. creme Chantilly, το οποίυ ανάγεται στο μεσαιωνικό ανάκτορο και τοπωνύμιο Chantilly** · λιντσάρω **(όχι *λυντσάρω)* από το αγγλ. lynch, που ανάγεται στυ όνομα ενός Αμερικανού δικαστή ή λοχαγύ. τού Ch. I.ynch** · γκάλοπ **(όχι *γκάλ- λοι*γ) από το αμερ. gallup που προήλθε από τον Αμερικανό στατιστικολόγο George Gallup (β) Δάνειες λέξεις που ανάγονται σε ελληνικές λέξεις, που είναι δηλ. ό.τι ονομάζουμε** αντιδάνεια, **γράφονται στην Ελληνική με την ελληνική ορθογραφία τυυς · π.χ.** γλυκερίνη **(όχι *γλικερίνη)* από το γαλλ. glycerine, το οποίο ανάγεται στο ελλην.** γλυκ-ός / γλυκ-ερός δυναμό **(όχι *διναμό)* από τυ γαλλ. [machine] dynamolelectrique]. που προέρχεται από τυ ελλην.** δύναμη· καννελόνια **(όχι *κανελόνια)* από το ιταλ. cannelloni που ανάγεται στο ελλην.** κάννη· μπαλλάντα, μπαλ- λαρίνα, μπαλλέτο, μπάλλος **τα υποία ανάγονται στο ελλην. *βαλλίζω-*** *οξυζενέ* **(όχι *υξιζενέ)* από το γαλλ. oxygene. πυυ ανάγεται στα ελλ.** οξύς + ·γενής (γίγνομαι· **πβ.** οξυγόνο)· πυρέξ **(όχι *πιρέξ)* από το γαλλ. pyrex, το οποίο συνδέεται ετυμολογικά με το ελλην.** πυρ· σπειράλ **(όχι *σπιράλ)*ι. το υποίο ανάγεται στο ελλην. *σπείρα**** στρυχνίνη **(όχι *στριχνίνη)* από τυ γαλλ. strychnine, το οπυίο ανάγεται στο ελλ.** στρύχνος· στυλ **(όχι σπλ) από το γαλλ. style, το οπυίο προήλθε από τυ λατ. stilus (ή stylus) που ίσως ανάγεται στο ελλην.** στύλος **(άρα και** στυλίστας, στυλά- κΐ) · στυλό **(όχι σπ*λό)* από το γαλλ. stylo(graphe), το οποίο προήλθε από το ελλην.** στύλος· σύφιλη **(όχι *σίφιλη)* από το γαλλ. syphilie, πυυ πλάστηκε από το ελληνικό** Σύφιλος, **όνομα βοσκού στον Οβίδιο** · τζύρος **(όχι *τζίρος)* από το ιταλ. giro, πυυ προέρχεται από το ελλην.** γύρος* φυλ- λοξήρα **(όχι *φιλοξίρα)* από το γαλλ. phyloxera, πυυ σχηματίστηκε από τα ελλην.** φύλλο **και** ξηρός· χλώριο, χλωροφύλλη, χλωροφόρμιο **κ.τ.ό. γράφονται** χλωρό- **(και όχι *χλορο-*), γιατί η ξένη λ. chloro- προέρχεται από το ελλην.** χλωρός **(το** χλωροφύλλη **< γαλλ. chlorophylle *<χλο)ρός + φύλλο)'*** χρώμιο, χρωμο- **γράφονται** χρωμο- **(όχι *χρομο-*), γιατί ανάγονται στο ελλην.** χρώμα.

ορθογράφος **(ο/η) [μτγν.] αυτός πυυ γράφει σωστά, σύμφωνα με τους γραμματικούς κανόνες** ΑΜ'. **ανορθόγραφος.** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πολυ- γράφος.***
ορθογραφώ **ρ. μετβ. [μτγν.] [ορθογραφείς... | ορθογράφ-ησα, -ύμαι, -ήθηκα, -ημένος} γράφω ακολουθώντας τους γραμματικούς κανόνες, χωρίς ορθογραφικά λάθη. -** ορθογράφηση **(η).** ορθογωνίζω **ρ. μετβ. {ορθογώνισ-α. -τηκα. -μένος} μετατρέπω κάποιο σχήμα σε ορθογώνιο, για να υπολογιστεί πιο εύκολο το εμβαδόν του.** ορθογώνιος, **-α.-ο Ιμτγν.]** ΓΕΩΜ. 1. **αυτός πυυ έχει υρθές γωνίες** 2. **(α)** ορθογώνιο τρίγωνο **το τρίγωνο που έχει τη μία γωνία του ορθή** ΑΝΤ. **αμβλυγώνιο, οξυγώνιυ (β)** *ορθογώνιο παραλληλόγραμμο* **το παραλληλόγραμμο τού οπυίου οι γωνίες είναι ορθές (γ)** *ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο* **παραλληλεπίπεδο τύ οποίου όλες υι έδρες είναι ορθογώνια παραλληλόγραμμα. -** ορθογώνια **/** ορθογωνίως **επίρρ.,** ορθο- γώνιση **(η),** ορθογωνισμός **(ο),** ορθοδοντία **(η) [χωρ. πληθ.}** ΙΑΤΡ. **η ορθή θέση των δοντιών.**
[ΕΤΥΜ. **Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. orthodontic],** ορθοδοντική **(η)** ΙΑΤΡ. **κλάδος τής οδοντιατρικής, που έχει ως αντικείμενο την πρόληψη και αντιμετώπιση ανωμαλιών τής οδοντοστοιχίας (π.χ. προβληματικής σύγκλεισης δοντιών κ.ά.).** ορθοδοντικός, **-ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την ορθοδοντική: - *θεραπεία / μηχάνημα*** 2. *ορθοδοντικός* **(ο/η) οδοντίατρος που έχει ει- δικευθεί στην ορθοδοντική.**
[ΕΤΥΜ. **Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orthodontique].**
Ορθοδοξία **(η) [μτγν.] [Ορθοδοξιών} (α) η ορθή θρησκευτική πίστη, σε αντιδιαστολή προς τις αιρετικές δοξασίες, η διδασκαλία και το δόγμα τής Ορθόδοξης Εκκλησίας** ΑΝΤ. **ετεροδοξία, κακοδοξία (β)** ΕΚΚΛΙΙΣ. **Κυριακή *τής* Ορθοδοξίας (μεσν. φρ.) η πρώτη Κυριακή τής Μεγάλης Σαρακοστής, κατά την οποία η Ορθόδυξη Εκκλησία γιορτάζει την αναστήλωση των εικόνων (ήττα των εικονομάχων) και τη νίκη της επί όλων των αιρέσεων (843)** 3. **(συνεκδ.) το σύνολο των πιστών πυυ αποτελούν μέλη τής Ορθόδοξης Εκκλησίας,** ορθοδοξία **(η) Ιμτγν.Ι {ορθοδοξιών} η ορθή γνώμη και πρακτική, η σύμφωνη με ορισμένες αρχές: *κομματική / πολιτική / οικονομική* ~.** ορθόδοξος, **-η, -ο** 1. **αυτός που σχετίζεται με την Ορθόδοξη Εκκλησία: ~ *διδασκαλία i παράδοση / έθνος*** 2. *Ορθόδοξη* **(λόγ.** -ος) *Εκκλησία* **η Ανατολική Χριστιανική Εκκλησία, η οποία προέκυψε από τν σχίσμα με τη Ρωμαιοκαθολική το 1054, αναγνωρίζει ως αυθεντίες την Αγία Γραφή και την Ιερά Παράδοση και αποτελείται από διάφορες αυτοκέφαλες και αυτόνυμες Εκκλησίες (π.χ. την Ελληνική, τη Ρωσική. τη Σέρβική κ.ά.)· βασίζεται στο ορθόδοξο δόγμα (Αγ. Τριάδα, εκ- πόρευση τού Αγ. Πνεύματος μόνο από τον Πατέρα κ.ά.. βλ. κ. λ. πιστεύω)** 3. ορθόδοξος **(υ).** *ορθόδοξη* **(η) χριστιανός που πρεσβεύει τα δόγματα τής Ανατολικής Χριστιανικής Εκκλησίας, σε αντιδιαστολή προς τους οπαδούς των άλλων χριστιανικών δογμάτων (π.χ. ρωμαιοκαθολικούς, προτεστάντες)** · 4. **αυτός που συμφωνεί με την ορθή θρησκευτική πίστη, τν ορθό δόγμα** 5. **(κατ' επέκτ.) αυτός πυυ ακολουθεί με συνέπεια και χωρίς παρεκκλίσεις τις αρχές μιας ιδεολογίας ή θεωρίας: - *μαρξιστής/ δημοτικιστής*** · 6. **αυτός που συμφωνεί με τα καθιερωμένα, με τα παραδεκτά: ~ *πρακτική / μέθοδος*** ΑΝΤ. **ανορθόδοξος. —**ορθόδοξα **κ. (λόγ.)** ορθοδόξως **[μτγν.] επίρρ.**
[ΕΤΥΜ. **μτγν. < *όρθο-*** + ***-δοξος*** < ***δόξα.*** **αρχική σημ. «γνώμη, άποψη»],** ορθοδρομία (η) **{ορθοδρομιών}** NAVI, **(για πλοίο) υ συντομότερος πλους, που γίνεται πάνω σε τόξο τού μέγιστου κύκλου τής Γης** ΑΝΤ. **λοξοδρομία. —** ορθοδρομικός,**-ή, -ό,** ορθοδρομώ **ρ. |αρχ.| {-εις...}.** (ΕΤΥΜ. **Αντιδάν., < γαλλ. orthodromie < αρχ. *ορθοδρομώ* < *Ορθός*** + ***-δρομώ < δρόμος***]. ορθοέπεια **(η) {χωρ. πληθ.} η σωστή γλωσσική διατύπωση, ο σωστός χειρισμός τυύ λόγου. —** ορθοεπής, **-ής, -ές [μτγν. Ι,** ορθοεπώς **επίρρ. ^** ιχολιο **λ. *συνέπεια.***
[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *όρθο-*** + ***-έπεια*** < ***-επής*** < ***έπος,*** **πβ. *άμετρο-έπεια. καλ- λι-έπεια*\.**
ορθόκεντρο **(το) {υρθοκέντρ-ου | -ων]** ΓΕΩΜ. **το σημείο στυ οποίο τέμνονται μεταξύ τους τα τρία ύψη κάθε τριγώνου.**
[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orthocentre],** ορθοκέρατος, **-η. -ο Ιμτγν.) (ζώο) που έχει όρθια, στητά κέρατα,** ορθολογικός, **-ή. -ό 11893] αυτός που συμφωνεί με τυν ορθό λόγο, λογικός: ~ *εξήγηση / βάση / κατανομή πόρων / λειτουργία υπηρεσίας / νόημα*** ΣΥΝ. **ορθολογιστικός, ρασιοναλιστικός** ΑΝ Γ. **ανορθυλογικός. ιρασιοναλιστικός. —** ορθολογικ-ά **/** -ώς **επίρρ.,** ορθολογικότητα **(η).**
ΣΧΟΛΙΟ **λ. *λογικός.*** ορθολογισμός **(ο) 118521**1. **η σκέψη ή η κρίση σύμφωνα με τυυς κανόνες τής λογικής** 2. ΦΙΛΟΣ. **θεωρία που υποστηρίζει ότι ο ορθός λόγος (δηλ. η λυγική) αποτελεί την κύρια και ασφαλέστερη πηγή γνώσεως, σε αντιδιαστολή προς τον εμπειρισμό, τη θεοκρατία τού Μεσαίωνα ή την αναγωγή τής παράδοσης σε αυθεντία: *κριτικός / ηθικός 1 θρησκευτικός*** ~ ΣΥΝ. **ρασιοναλισμός** ΑΝ Γ. **ανορθυλογισμός, ιρασιοναλισμός. —** ορθολογιστής **(Ο) 118521,** ορθολογίστρια **(η).**
[ΕΤΥΜ. **Σύνθ. εκ συνεκφοράς από τη φρ. *ορθός λόγος.* απόδ. τού γερμ. Rationalismus].**
ορθολογιστικός, **-ή, -ό 11868] αυτός που σχετίζεται με τυν ορθολογισμό** · ΦΡ. *ορθολογιστική οργάνωση* **η αναδιοργάνωση επιχείρησης έτσι (όστε να αξιυποιούνται κατά τον καλύτερυ δυνατό τρόπο οι δυ- νατότητές της. -** ορθολογιστικά **επίρρ.** ορθομαρμάρωση **(η) Ιμεσν.] {-ης κ. -ώσεως] -ώσεις. -ώσεων} η κάλυψη τής επιφάνειας τοίχου με μαρμάρινες πλάκες,** ορθομετρικός, **-ή, -ό (κρύσταλλο) τού οποίου οι άξονες τέμνονται κάθετα και σχηματίζουν υρθές γωνίες.**
[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. orthometricj.** ορθομετωπία **(η) {χωρ. πληθ.}** ΙΑΤΡ. Ο **κανονικός, φυσιολογικός σχη- ματισμός τού μετώπου.**
ορθό(ν) **(το) j αρχ. [** 1. **αυτό που είναι σωστό, πρέπον** · 2. ΑΝΑΤ. **το κατώτατο τμήμα τού παχέος εντέρου, το οποίο καταλήγει στυν πρωκτό** ΣΥΝ. **ευθύ, απευθυσμένο.** ορθοπαιδική **κ. (συχνή ορθ.)** ορθοπεδική **(η)** ΙΑΤΡ. **υ επιστημονικός κλάδος, που ασχυλείται με την παθολογία και τη θεραπεία των βλαβών (μυρφολογικοιν και λειτουργικών) τύ οστεομυϊκού κινητικού συστήματος τού ανθρώπινου σώματος.**
[ΕΤΥΜ. **Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. orthopedie].** ορθοπαιδικός, **-ή, -ό [1898] κ. (συχνή ορθ.)** ορθοπεδικός 1. **αυτός που σχετίζεται με την ορθοπαιδική: - *κλινική / πάθηση / παπούτσια i στρώμα*** 2. *ορθοπαιδικός* **(ο/η) γιατρός που έχει ειδικευθεί στην ορ- θοπαιδική.**
[ΕΓΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orthopedique]. '**

ορθοπαιδική ή ορθοπεδική; **Γον όρο** ορθοπαιδική **έπλασε το 1741 υ Γάλλος γιατρός Nicolas Andry (1658-1742). καθηγητής στο Πανεπιστήμιο των Παρισίων, στν έργο του** *Traitc* ***dorthopedie*** *ou I'art de* **prcvemr** *ct corrigcr* ***dans les enfants*** **Jes** *diflormiics du corps* ***(Πραγματεία περί ορθοπαιδίας ή προλήψεως και θεραπείας των σωματικών δυσπλασιών στα παιδιά).*** **Ας σημειωθεί ότι το γαλλ. c αποδίδει το ελλην. *αι:*** *pedagogie* **=** ***παιδαγωγική,*** *pediairique* **=**

παιδιατρική. p0derastic = παιδεραστία κ.ά. Το 1771 πλάστηκαν και οι όροι orthopedlque (ορθοπαιδικός) και orthopediste (ορθοπαι- δικός γιατρός). Όπως είναι φανερό, ο όρος πλάστηκε από τον Andry. για να δηλο')σει τη διόρθωση σωματικών δυσπλασιών τού παιδιού: orthopedic < *υρΟο-* + *παιδ-* + *-ία*. Όλο το *έργο,* άλλωστε, τύ Andry περιείχε γενικές οδηγίες και γνώσεις για «τροφούς[1]» και «παιδαγωγούς». Κατ' επέκτασιν. ο όρος χρησιμοποιήθηκε εν συνεχεία και για ενηλίκους. Η ετυμολογία αυτή είναι ευρύτερα αποδεκτή. γι' αυτό και στην Αγγλική ο όρος orthopaedics (από το orthopedie) τείνει να επικρατήσει. Πώς. όμως. προήλθε ο όρος ορθοπεδική με -ε-: Ο όρος αυτός οφείλεται σε παρετυμολογική σύνδεση τής λέξης είτε με το pes. pedis «πόδι» τής Λατινικής είτε με το ελλην. πέδη (πβ. *χειρο-πέδη. τροχο-πέδη).* οπότε *ορθοπεδική* είναι το «να ορθώνεις (τα οστά) με πέδες» (με δεσμά / επίδεση / επιδέσμους κ.τ.ό.). Αρα η ετυμολογικά (σύμφωνα με την προέλευση τής λέξης) ορθή γραφή είναι τυ *ορθοπαιδική*. όσο και αν η ορθο- παιδική δεν είναι μόνυ για παιδιά. Σε αυτήν προσκρούει η γραφή που εσφαλμένα επικράτησε, το *ορθοπεδική*. Ορθότερος και από τους δύο όρους θα ήταν το παιδορθωτική ή. έστω. το πεδορθωτι- κή. Όπως και ο σωστός όρος θα ήταν οδοντορθωτική και όχι *ορθοδοντική*'.

Ως προς τον όρο λογοπεδική, που άρχισε να χρησιμοποιείται τελευταία αντί τού λογοθεραπεία. πρόκειται περί τερατογενέσεως. αφού σημαίνει «χρησιμοποιώ πέδες ("δεσμά"), για να θεραπεύσω τυν λόγο»!

ορθοπεταλιά (η) ποδηλασία κατά την οποία ο ποδηλάτης δεν κάθεται στη σέλα. αλλά πατάει τα πετάλια όρθιυς. ορθόπλωρος, -η. -ο [μεσν.Ι (πλοίο) που κινείται με την πλώρη. — ορθοπλωρίζω ρ.

ορθοποδώ ρ. αμετβ. Ιορθοποδείς... | ορθοπόδησα! (συνήθ. στον οικονομικό τομέα) αναλαμβάνω τις χαμένες μου δυνάμεις: *χρειάστηκε να περάσει ένας χρόνος από την κρίση. για να μπορέσει η επιχείρηση να. ορθοποδήσει* συν. αποκαθίσταμαι. Επίσης ορθοποδίζω.

[f.tym. < μτ^ν. *ορθοποδώ (-έω)* < *όρΟο-* + *-ποδώ* < *-πόδης* < *πούς, ποδός*. ορθοπραξια (η) {χο)ρ. πληθ.} η ορθή πράξη, το να πράττει κανείς ορθά: *η ορθοδοξία είναι και* ~.

Ιετυμ. < *ορϋο-* + *-πραξία* < *πράξη,* πβ. κ. μτγν. *όρθοπραγία].* ορθόπτερο (το) {ορθοπτέρ-ου | -ων) /ωολ. έντομο όπως η ακρίδα και ο γρύλος που φέρει εξωτερικά ανεπτυγμένες πτέρυγες.

[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. Orihopteronj. ορθοπτικός, -ή, -ό ιατρ. αυτός που συντελεί στη θεραπεία των παθήσεων, όπως ο στραβισμός. η ανεπάρκεια συγκλίσεως κ.λπ.: - *ασκήσεις* (για την ορθή επικέντρωση των οφθαλμικών αξόνων).

Ιπτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. onhoptique]. ορθός, -ή, -ό 1. (αυτός που βρίσκεται) σε όρθια στάση (με έμφαση και στυ παράστημα): *στεκόταν ~ καί μας μιλούσε* ιυν. όρθιος · 2. (μτφ.) αυτός που είναι κατάλληλος για την περίσταση · σο)στός: *η απόφασή rov ήταν ~ || ~ σκέψη / άποψη / ενέργεια / γραφή* ΑΝ Γ. λανθασμένος, εσφαλμένος, ακατάλληλος· φρ. (α) ορθός Λόγος ο ορθολογισμός (βλ.λ.) (β) *πολιτικά ορθός* αυτός που ενεργεί σύμφωνα με τις αρχές τής πολιτικής ορθότητας (βλ. λ. *πολιτικός)* 3. *ορθό(ν)* (το) βλ.λ. 4. μαθ. *ορθή γωνία* γωνία ενενήντα μοιρών. - ορθ-ά / -ώς Ιαρχ.| επίρρ. (βλ.λ.). *"■ σχολιο λ. *δεξιός.*

[ηί υμ. αρχ. < ^*ΕορθΈός* (με ανομοιωτική αποβολή τού *-F-*) ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *wcrdh- «μεγαλώνω, αυξάνω», πβ. σανσκρ. iirdhwa- «ίσιος, ψηλός», vardhati «υψώνω, σηκώνω», κ.ά. Η απουσία τού αρχικού δίγαμμα από τη μυκ. γεν. o-io-wo-we-o (πιθ. **όρθΕο)Εευς* «αυτός που έχει τα αφτιά τεντωμένα |όρθια]»), έχει οδηγήσει στην εναλλακτική υπόθεση ότι η λ. συνδ. με το ρ. *ορ-νυ-μι* «εγείρω, υρμώ» (βλ. λ. ό*ρμη).* αν και η ανομοιωτική αποβολή τού αποτελεί ικανή εξήγηση. Βλ. κ. *ορθρος.* **II** φρ. *πολιτικά ορθός* αποδίδει την αγγλ. politically correct].

ορθοσκόπηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΙΑΤΡ. 1. εξέταση τύ ματιού με ορθοσκοπικό φακό · 2. η εξέταση τού ορθού με ορθοσκόπιο. Επίσης ορθοσκοπία. Γετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. orthoscopy), ορθοσκοπικός, -ή, -ό 1. (οπτικό όργανο) πυυ έχει επίπεδυ οπτικό πεδίο, ώστε να μην παραμορφώνει αναλογίες τού αντικειμένου που ει- κονίζεται σε αυτό: ~ *φακός* 2. αυτός που σχετίζεται με την ορθοσκόπηση.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. orthoscopic]. ορθοσκόπιο (το) [ορθυσκοπί-ου | -ων} 1. ειδικό όργανο για την εξέταση τής εσωτερικής επιφάνειας τού υρθυύ 2. οπτικό όργανο για την εξέταση τού ματιού.

[ετυμ. < *ορθο-* + *-σκόπιν*< *σκοπώ* «εξετάζω, παρατηρώ προσεκτικά», ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. orthoscope], ορθοστασία (η) {χωρ. πληθ.} το να στέκεται κανείς όρθιος: *πιάστηκαν τα πόδια μον από την πολλή ~*

[f.tym. < *ορθο- + -στασία < στάση].* ορθοστάτης (ο) {ορθοστατών! Ι.κατακόρυφο στήριγμα, με το οποίο συγκρατείται κάτι όρθιο: - *βιβλίων* 2. αρχιτ. (α) επιμελημένος λίθος μεγαλύτερου ύψους από τους λίθους των λοιπών στρώσεων, που αποτελούν τη βάση των τοίχων αρχαίου κτηρίου (β) ξύλινη ή μεταλλική δοκός που τοποθετείται κατακόρυφα για στήριξη κατασκευών, π.χ. γεφυρο>ν.

[είύμ. αρχ. < *όρΟο-* + *-στάτης* < θ. *στα-,* πβ. κ. *ϊστα-μαι).* ορθοστατικός, -ή, -ό [1887] αυτός που σχετίζεται με την ορθοστασία: ~ *υπόταση* (βλ.λ.) / *σύνδρομο.* ΙϋΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. orthostatic].

ορθόστηθος, -η. -υ (λογότ.) αυτός που έχει στητό στήθος: - *κορίτσι.* ορθοστοιχία (η) {ορθοστοιχιών} (συνήθ. για φυτά) η τοποθέτηση, διάταξη σε ευθεία σειρά. — ορθόστοιχος. -η, -ο.

[κτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. orthostichy|. ορθότητα (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.! το να είναι (κάτι) ορθό, σωστό · φρ. *πολιτική ορθότητα* βλ. λ. *πολιτικός.* ορθοτομία (η) [μτγν.Ι {ορθοτομκόν} 1. η τομή σε ευθεία γραμμή

ιατρ. η χειρουργική τομή τού ορθού, ορθοτομώ ρ. μετβ. {ορθοτομείς... | ορθοτόμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. τέμνω κάτι σε ευθεία γραμμή, ευθυγραμμίζω 2. ερμηνεύω ή διδάσκω σωστά: *η Εκκλησία ορθοτομεί τον λόγο τής αλήθειας* (πβ. *όρθοτομονντες τόν λόγον τής αλήθειας.* Κ.Α. *Η'Τιμόθ. 2,* 15).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ορθοτομώ (-έω)* < *ορθο-* + *-τομώ* < *τομή].* ορθοτονώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.] {ορθοτόνη-σα, -θηκα. -μενος} ΓΡΑΜΜ. τυνίζιο σωστά. — ορθοτόνηση (η) [μτγν.]. ορθοτροπισμός (ο) ΒΟΤ. η ανάπτυξη των φυτών με κατακόρυφη διεύθυνση. Επίσης ορθοτροπία (η).

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. orthotropisme]. ορθόφρων (ο/η) {ορθόφρ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.- σπάν.) αυτός που σκέπτεται λογικά, με σύνεση ΣΥΝ. συνετός, σώ- φρων, νουνεχής ΑΝΤ. άφρων. άμυαλος. - ορθοφροσίνη (η), ορθο- φρονώ ρ. [μεσν.Ι {-είς...}. ΣΧΟΛΙΟ λ. -ων. -ων, -ον. *λογικός.*

[ΕΙΥΜ. αρχ. < *όρθο-* + *-φρων* < *φρην, φρενός* (βλ.λ.), πβ. *υψηλόφρων, σώ-φρων. ταπεινό-φρων*\. ορθοφωνία (η) [1830] {χωρ. πληθ.} 1. η ορθή και ευκρινής άρθρωση και εκφορά τού λόγου 2. μέθοδος με την οποία (α) διδάσκεται η ορθή άρθρωση και εκφορά τού λόγου (β) ελαττώνονται ή θεραπεύονται οι φωνητικές παθήσεις (τραυλισμός κ.ά.). Επίσης ορθοφωνητική. — ορθοφωνητικός, -ή, -ό κ. ορθοφωνικός.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orthophoniej. ορθρινός, -ή, -ό [μτγν.] 1. (λόγ.) αυτός που συμβαίνει νωρίς το πρωί ΣΥΝ. εωθινός ΑΝΙ. εσπερινός, βραδινός 2. ΣΤΡΑΤ. *ορθρινό* (τυ) εγερτήριο σάλπισμα · (ειδικότ.) το σάλπισμα που ακούγεται στους στρατώνες, για να ξυπνήσουν οι στρατιώτες, όρθρος (ο) ΕΚΚΛΗΣ. η ακολουθία που ψάλλεται στους ναούς κατά την ανατολή τού ηλίου και προηγείται τής Θείας Λειτουργίας ΣΥΝ. εωθινός· ΦΡ. όρθρου βαθέως (*άρθρου βαθέως.* Κ.Δ. Λουκ. 24, Ι) ενώ ήταν ακόμη βαθιά χαράματα ΑΝΙ. εσπερινός.

[ΕΙΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < **Γόρθ-ρος*< *ορθός* (βλ.λ.), οπότε η λ. θα σήμαινε την έναρξη τής ημέρας κατά την αυγή (δηλ. όταν η μέρα αρχίζει να μεγαλώνει και ο ήλιος να υψώνεται), πβ. αρχ. σλαβ. ranu «την αυγή» (< *wrodh-no-), σανσκρ. vardhati «υψώνω, σηκώνω». Ωστόσο, η απουσία τ. με αρχικό δίγαμμα καθιστά αξιοπρόσεκτη (όπως και στο επίθ. *ορθός)* την παλαιότερη άποψη περί αναγωγής στο ρ. *όρ-νυ-μι* «εγείρω, υρμώ» (βλ. λ. *ορμή),* πβ. λατ. orior «ανατέλλω, σηκώνομαι», ortus «ανατολή»), ορθώνω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {όρθω-σα. -θηκα, -μένος} 1. στήνω, κτίζω (κυρ. κάτι που έχει μεγάλο ύψος): *όρθωσαν ψηλά τείχη και πύργους* || (κ. μτφ.) *η παρεξήγηση αυτή όρθοίσε ένα τείχος ανάμεσά μας* 2. στήνω (κάτι) όρθιο, το φέρνω σε όρθια θέση: ~ *μνημείο / οδόφραγμα* ΣΥΝ. υψώνω· ΦΡ. ορθώνω το *ανάστημά μου* υιοθετώ θαρραλέα συμπεριφορά. επιδεικνύω τόλμη: *στις κρίσιμες ώρες όρθωσε το ανάστημά του απέναντι στους τυράννους* 3. (μεσοπαθ. *ορθώνομαι*) στέκομαι όρθιος: *μπροστά μας ορθώνονταν οι ουρανοξύστες τής πόλης.*

όρθωση (ή) [αρχ.]. ορθωτικός, -ή. -ό]1809|. οριακός, -ή. -ό 1. αυτός που βρίσκεται στο όριο: - *πλειοψηφία* (πλει- οψηφία εξαιρετικά εύθραυστη και ασθενής με πολύ λίγες ψήφους πάνω από το όριο που προβλέπεται κάθε φορά) [[~ *αύξηση των ποσοστών ι το)ν κερδών* || ~ *σημείο* || *«εξαιτίας τής ~ διαθεσιμότητας ιπτάμενου προσωπικού, η αεροπορική εταιρεία ματαίωσε την επόμενη πτήση»* (εφημ.) 2. (μτφ.) κρίσιμος: *η οικονομία τής χώρας / η υγεία του βρίσκεται σε - κατάστιχση.* — οριακά επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. marginal]. οριγανέλαιο (το) {οριγανελαί-ου | -ων} ΧΙΙΜ. το αιθέριο έλαιο που παράγεται από τη ρίγανη ΣΥΝ. ριγανόλαδο.

] ΚΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. origanum oil J. ορίγανο

(το) (λόγ.) η ρίγανη (βλ.λ.).

[FΤΥΜ. < αρχ. *όρίγανον / όρίγανος. ή.* αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο βορει- οαφρικανικής προελ., όπως και το φερώνυμο φυτό. Η λ. παρετυμολο- γήθηκε προς τα ουσ. *όρος* και *γάνος* «στολίδι, λάμψη» (βλ. κ. *γανώ- νω)*\.

οριενταλισμός (ο) 1. (στη ζωγραφική) είδος που απεικονίζει τοπία, πρόσωπα ή σκηνές από την καθημερινή ζωή τής Μέσης Ανατολής και τής Β. Αφρικής 2. η μελέτη τής ιστορίας και τού πολιτισμού των λαών τής Ανατολής, ειδικότ. τού ισλαμικού αραβικού κόσμου 3. (ειδι- κότ.) λόγος για την Ανατολή υπεργενικευτικά, υπεραπλουστευτικά, μή αποδεικτικά· π.χ. ότι η Ανατολή είναι συναίσθημα, μυστικισμός, υπανάπτυξη κ.λπ. ■ ·· οριενταλιστικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τύ γαλλ. orientalisme < oriental «ανατολικός» < λατ. orientalis|.

ορίζοντας (υ) {οριζόντων] 1. η νοητή γραμμή που φαίνεται να αποτελεί το όριο ανάμεσα στον ουρανό και στο έδαφος ή στην επιφάνεια τής θάλασσας: *ένα πλοίο φάνηκε στον ~]] στα βάθη των* ~ (βλ. λ. *βάθος)* 2. (γενικότ.) οπτικό πεδίο, ό,τι μπορεί κανείς να αντικρίσει με τα μάτια του: *όλος του ο ~ ήταν μια απέραντη κοιλάδα·(μτφ.. συ-νήθ. στον πληθ.) 3. τα όρια γνώσεων, ενδιαφερόντων, πνευματικών ενασχολήσεων (κάποιου): <5ιΓυρυνω roue - μου* 4. υ βαθμός στον οποίο έχει κανείς ανοιχτό μυαλό: *ευρείς* ~ 5. τα όρια των προοπτικών, οι δυνατότητες· ΦΡ. *ανοίγω (νέους) ορίζοντες* βλ. λ. *ανοίγω* 6. το σύνολο στοιχείων ή παραγόντων που συνθέτουν μια κατάσταση: *οι*

εξελίξεις διαγράφονται δυσοίωνες στον πολιτικό ~ || «δεν φαίνεται στον ~ υπαρκτή απειλή για την κυβέρνηση» (εφημ.).
(tΥΜ. < αρχ. *ὁρίζων* (ενν. *κύκλος*), ουσιαστικοπ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *ορίζω*. Η λ. πέρασε ως δάνειο σε πολλές γλώσσες, πβ. αγγλ. κ. γαλλ. horizon, γερμ. Horizont κ.ά.|.

οριζόντιος, -α, -ο 11766] 1. παράλληλος προς το έδαφος, αυτός που βρίσκεται σε επίπεδο παράλληλο προς τον ορίζοντα: *τα μπουκάλια τού κρασιού τοποθετούνται στην κάβα σε ~ θέση* (ξαπλωτά) || *στο μονόζυγο ο αθλητής κρατιέται από την ~ δοκό* 2. ΝΟΜ. *οριζόντια ιδιοκτησία* ιδιαίτερη μορφή κυριότητας σε ακίνητο, η οποία αποτελείται από δύο στοιχεία: την αποκλειστική κυριότητα σε όροφο οικοδομής ή σε διαμέρισμά του και την αναγκαστική συγκυριότητα στα κοινά μέρη τού όλου ακινήτου (οικόπεδο, θεμέλια, εξωτερικοί χώροι, κλιμακοστάσιο κ.λπ.) ιυν. οριζόντια συνιδιοκτησία. ιδιοκτησία κατ' ορόφους, ορυφυκτησία 3. κοινωνιολ. αυτός που αναφέρεται στη σχέση μεταξύ ανθρώπων που ανήκουν στα ίδια επίπεδα διαφορετικών ιεραρχικών κλιμάκων 4. αυτός πυυ αναφέρεται στον ορίζοντα. - οριζόντια / οριζοντίως] 17991 επίρρ.. ορίζοντιότητα (η)] 1845).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. horizontal!.

οριζοντιώνω ρ. μετβ. [18941 {υριζοντίω-σα.-θηκα.-μένος} 1. τοποθετώ σε οριζόντια θέση 2. (μεσυπαθ. ***οριζοντιώνομαι)*** (μτφ.) πλαγιάζω, γέρνω ώστε να βρεθώ σε οριζόντια θέση: *οριζοντιώθηκα μια βδομάδα με γρίπη*]| *ο παίκτης οριζοντιώθηκε προς το έδαφος προσπαθώντας ν' αποκρούσει τη χαμηλή μπαλιά.* — οριζοντίωση (η) [18871.

ορίζουσα (η) mac-), αλγεβρικό άθροισμα που αποτελείται από \·/· αριθμούς, οι οποίοι είναι τοποθετημένοι σε ν οριζόντιες γραμμές και ν κάθετες· χρησιμοποιείται για τη λύση συστημάτων με γραμμικές εξισώσεις.
ΙΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τής μτχ. ενεστ. τού ρ. *ορίζω* (ως απόδ. τού γαλλ. determinant), πυυ μεταφέρθηκε ως θηλ. κατ' επίδρ. τής λ. *γραμμή* και για να αποφευχθεί η συσχέτιση με τυν (αρσ.) *ορίζοντα* (φαινόμενο προφύλαξης)].

ορίζω ρ. μετβ. {όρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** αποφασίζω (τον χρόνο ή τον τόπο) στον οποίο θα γίνει (κάτι): - *την ημερομηνία τού γάμου* || ~ *τον τόπο τελέσεως τού συνεδρίου* || *πρέπει να ορίσουμε τη μέρα και την ώρα τής συνάντησης* συν. καθοριζο) 2. θέτω τα όρια σε (κάτι): *δύο ευθείες ορίζουν ένα επίπεδο* || *τα σύνορα τής επαρχίας ορίζονται από τρεις οροσειρές* || *το κτήμα δυτικά ορίζεται από δημόσιο δρόμο* συν. προσδιορίζω 3. δίνω σε κάποιον (συγκεκριμένη ιδιότητα, σύμφωνα με την οποία θα ενεργήσει, θα επιτελέσει ρόλυ. θα εκτελέ- σει καθήκοντα): *τον όρισε εκπρόσωπό του* στο *συνέδριο* i| *ορίστηκαν* τα *μέλη τής* επιτροπής **4**. αποφασίζω ή επιλέγω: ορίστηκαν οι διαιτητές *των αγώνων* || *ορίστηκε η όλη των εξετάσεων* || *ορίστηκαν τα τεκμήρια διαβίωσης* · 5. επισημαίνω τα βασικά χαρακτηριστικά (προσώπου ή πράγματος), δίνω τον ορισμό του: *πώς θα ορίσουμε τον άνθρωπο:* || *~μια έννοια* || π *ορίζεται ως «παιδεία»*; 6. διατυπώνω με σαφήνεια. καθορίζω: ο *νόμος ορίζει ρητώς ότι...* |j οι *ποινές που ορίζει ο νόμος* · 7. (λαϊκ.) δίνω διαταγή, εκφράζω με απόλυτο τρόπο μια επιθυμία: *«όρισε ο κύρης της να παντρευτεί»*][*όπως ορίζετε θα γίνει!* || *τι ορίζει η αφεντιά σου;* 8. έχω υπό την εξουσία μου: *ο ληστής όριζε πενήντα νοματαίους* [| *τα παλιά χρόνια η οικογένειά του όριζε όλο τον κάμπο* συν. εξουσιάζω, κυβερνώ · 9. φθάνω, έρχυμαι (σε προσφωνήσεις υποδοχής επισκέπτη, ταξιδιώτη κ.λπ.): *καλώς όρισες!* || *κα/.ώς ορίσατε!* || *καλώς να ορίσετε στο σπιτικό μας!* **10.** (η προστ. *ορίστε)* βλ.λ. **11.** (η μτχ. *ορισμένος, -η, -ο)* βλ.λ.
[ετυ.μ. < αρχ. *ορίζω* < *όρος* (βλ.λ.). Η λ. σήμαινε αρχικώς «προσδιορίζω με ακρίβεια την έκταση ενός χώρου, τα σύνορά του», άρα και «εντοπίζω το σημασιυλογικό πεδίο μιας λέξεως. ξεχωρίζοντάς την από άλλες». Ήδη αρχ. η σημ. «καθορίζω τις ενέργειες κάποιου, δια- τάσσω»].

Ορινόκος (ο) ποταμός τού Β. τμήματος τής Ν. Αμερικής που εκβάλλει στον Ατλαντικό Ωκεανό.
ΙΕΤΥΜ. < ισπ. Orinoco < γλ. Γκουαρανί ori-noco «χώρος κωπηλασίας»].

όριο (το) [ορί-υυ | -ων| **1.** το σημείο πέρα από τυ υποίο δεν μπορεί να εκτείνεται ή να υπάρξει (κάτι), η μεγαλύτερη δυνατή έκταση, ο ανώτατος δυνατός βαθμός: *κατοικεί στα ~ τού δήμου Αθηναίων* || *δεν αντέχω άλλο. έχω φτάσει στα ~ μου!* || *έχει και η υπομονή τα ~ της!* || το *θράσος του* δεν *είχε ~* || *σε όλα τα πράγματα υπάρχει και ένα ~* jj *οι νόμοι καθορίζουν τα ~ τής δράσης μας σε κοινωνικό επίπεδο* || *«~ τού κόσμου μου είναι τα ~ τής γλώσσας μου»* (Λ. Βιτγκενστάιν) |j *ξε- πέρασες κάθε -* |[*τα ανώτατα επιτρεπτά - ρύπανσης* · φρ. (α) ***εντός / εκτός των ορίων*** (+γεν.) κ. ***μέσα στα όρια*** (+γεν.) μέσα σε καθορισμένο χώρο. με προσδιορισμένα όρια: *εντός των* ορίων *μιας χώρας / τής λογικής / τού εφικτού* || *μέσα στα όρια τού κόσμου μας* (β) θέτω / ***βάζω ένα όριο (σε κάτι)*** βάζω φραγμό, καθορίζω ένα σημείυ. πέρα από το οποίο καθετί θεωρείται αυθαίρετο, ασύδοτο, παράνυμο κ.λπ.: *πρέπει να θέσουμε ένα ~ στην ανεξέλεγκτη προβολή διαφημίσεων* || *ποιος θα βάλει όρια στην ελευθερία τής έκφρασης;* (γ) ***όριο ηλικίας*** βλ. λ. *ηλικία* (δ) ***μέχρις ενός ορίου*** (για την αξία τού μέτρου σε κάθε δραστηριότητα): *επιτρέπονται τα πάντα, αλλά ~* (ε) ***το*** έσχατο ***όριο*** το τελευταίο επιτρεπτό ή ανεκτό σημείο: *έφτασε στο ~ τής υπομονής του*■ (ειδικότ.) (στ) ***βγαίνω από τα όρια*** βλ. λ. *βγαίνω* 2. το διαχωρι- στικό σημείο: *το ~ μεταξύ μεγαλοφυΐας και τρέλας* || *το - ανάμεσα σε δύο έννοιες* || *τα ~ μεταξύ Μεσαίωνα και Αναγέννησης είναι ασαφή*

το σημείο πέρα από το οποίο αρχίζει κάτι άλλο: *έφτασε στα - τής τρέλας* || *το ανώτατο / κατώτατο ~ των μισθο)ν* || το *πάθος του για εκείνη αγγίζει τα - τής μανίας* **4**. το σημείο πέρα από το οπυίυ αποκτά κανείς συγκεκριμένυ δικαίωμα: ο *αθλητής ξεπέρασε το ~ για τους Ολυμπιακούς Αγώνες* || *έπιασα το - για τη συμμετοχή στην κλή ρωση* 5. **(ειδικότ.) το σημείο που θεωρείται φραγμός, κάτι αξεπέραστο: ο** *άλτης τού επί κοντώ ξεπέρασε το - των έξι μέτρων* || *ξέρω τα - μου. γι'αυτό* **<5εν** *κάνω υπερβολές* 6. *όρια* **(τα) οι φραγμοί (ηθικοί, κοινωνικοί):** *αυτός ο άνθρωπος δεν έχει όρια!* **(για ενοχλητικό ή θρασύ άνθρωπο χωρίς αναστολές)** 7. **το σύνορο: ο** *Έβρος ποταμός αποτελεί ένα φυσικό ~ τής Ελλάδας προς τα ανατολικά* **j|** *χαράζω τα - ενός οικοπέδου* 8. **το ανώτατο επιτρεπτό σημείο, μέγεθος κ.λπ.:** *το ~ ταχύτητας σε αυτό τον δρόμο είναι τα εκατό χιλιόμετρα* || *παραβίασε το ~ ασφαλείας.* — οριακός, **-ή. -ό (βλ.λ.).**
[ΕΤΥ.Μ. < **αρχ. οριον. υποκ. τού ουσ.** *όρος* **(βλ.λ.), χωρίς σμικρυντική σημ.Ι. ,**

οριοθετώ **ρ. μετβ. {οριοθετείς... | οριυθέτ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) προσδιορίζω σε κάτι τα όριά του:** ~ *πρόβλημα / επιστημονικό πεδίο / την υφαλοκρηπίδα* ΣΥΝ. **καθορίζω. —** οριοθέτηση **(η).**
[ΕΓΥΜ. < **μτγν.** *οριοθετώ (-έω)* < *όριον* + *-θετώ,* **βλ. κ.** *θέτω].*

οριοθετώ ή οροθετώ; **Σήμερα έχει επικρατήσει στη χρήση ο τ.** οριοθετώ **(και** οριοθέτηση), **που μαρτυρείται ήδη από τον 2ο αι. μ.Χ. Παλαιότερα χρησιμοποιήθηκε περισσότερο η λ.** ορο-θετώ **(από τη λ.** *όρος***. ό «όριο»), που είναι ήδη αρχαία (Ιυυ αι. μ.Χ.), ενώ η λ.** ορο-θεσία, **επίσης αρχαία, είναι ακόμη παλαιότερη (2ου αι. π.Χ.). Αρα και οι δύο λέξεις είναι σωστές (***οριοθετώ* **και** *οροθετώ, οριοθέτηση* **και** *οροθέτηση),* **σημαίνουν το ίδιυ και δεν ευσταθεί ότι ορθότερο είναι το** οροθετώ. **Και οι δύο λέξεις** όρος **(ο) και** όριο **(το) χρησιμοποιήθηκαν στην Αρχαία με την ίδια σημασία, σήμερα δε το σύνθετυ με τη λ.** *ορισ- (οριοθετώ)* **είναι ετυμολογικά και σημασιολογικά περισσότερο διαφανές και κατανοητό από τον ομιλητή (η λ.** *όρος. ο* **είναι γνωστή σήμερα με τη σημ. «προϋπόθεση»).**

όρισμα (το) {ορίσμ-ατος. | -ατα, -άτων) ΓΛΩΣΣ. γενικός όρος στη σύνταξη που χρησιμοποιείται για να δηλώσει τόσο το υποκείμενο όσο και τα συμπληρώματα (αντικείμενα) τυύ ρήματος· π.χ. στην πρόταση «ο Γιάννης έστειλε γράμμα τυύ αδελφυύ του» έχουμε τρία ορίσματα, το υποκείμενο και δύο αντικείμενα· τα ορίσματα προσδιορίζουν το σθένος (βλ.λ.) τού ρήματος.

ορισμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει οριστεί, που έχει αποφασιστεί με ακρίβεια η λειτουργία του, η θέση, ο χρόνος τελέσεως κ.λπ.: *οι όροι τού συμβολαίου είναι σαφώς ~ και απόλυτα δεσμευτικοί* ιυν. καθορισμένος. διατυπωμένος **2.** (εμφατ.) συγκεκριμένος: *ένας ~ αριθμός ανθρώπων φώναξε* 3. (στον πληθ. ***ορισμένοι***, -ες, -*α* σε χρήση αόριστης αντωνυμίας) κάποιοι, μερικοί: ~ *φορές αισθάνομαι* σαν να *βρίσκομαι σε ά? ·λη χώρα* **|| -** *τραγούδια έχουν διασωθεί* **||** *~ άνθρωποι δεν καταλαβαίνουν τι τους λες!* **||** *έχω ~ αμφιβολίες για την αξία του.*
| πτυμ. < αρχ. *ὡρισμένος,* ουσιαστικοπ. μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. όρι- **ζω).**

ορισμένως επίρρ. (λόγ.-σπάν.) σίγουρα, χωρίς αμφιβυλία ΣΥΝ. ασφαλώς. ΣΧΟΛΙΟ λ. *προηγουμένως.*

ορισμός (ο) **1.** (α) η ακριβής και σαφής περιγραφή τής σημασίας ή των σημασιών μιας λέξης, όπως συνάγονται από τη χρήση / τις χρήσεις τής λέξης· ο προσδιορισμός των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων τής σημασίας μιας λέξης, έτσι ώστε να διακρίνεται από κάθε άλλη: *σαφής / καλός / επιτυχημένος* **/** *ανακριβής / πρόχειρος ~* || ο ~ *μιας δύσκολης έννοιας·* Φΐ'. εξ ***ορισμού*** για κάτι που είναι αυτονόητο, που προκύπτει από τυ ίδιο το περιεχόμενο μιας έννοιας: ο *Θεός είναι ~ αγαθός* (β) (ειδικότ.) το τμήμα λεξικυγραφικού λήμματος, στυ οποίυ δίνεται η σημασία τής αντίστοιχης λέξης ΣΥΝ. ερμήνευμα 2. ΦΙΛΟΣ, η διατύπωση που αποσκοπεί στο να αποδώσει την ουσία μιας έννοιας, βασιζόμενη στο προσεχές γένος στο οποίο αυτή υπάγεται και στην ειδοποιό (βλ.λ.) διαφυρά της από άλλες έννοιες πυυ υπάγονται στο ίδιο γένος. π.χ. ο ορισμός τού ανθρώπυυ: *«ζώον λόγον έχον»* περιλαμβάνει το γένος *(«ζφον»)* και την ειδοποιό διαφορά από τα άλλα ζώα *(«λόγον έχον»)* · 3. (λαϊκ.) η επιθυμία ή διαταγή (κάποιυυ, συνήθ. ανώτερου κοινωνικά): *Στους ~ σας! Ό,τι ζητήσετε, θα το έχετε!* || *«αν είν' ο ~ σας. Χριστού τη θεία γέννηση να πω στ' αρχοντικό σας»* (χριστουγεννιάτικα κάλαντα).
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ορίζω* (βλ.λ.)|.

ορίστε προστ. τυύ *ορίζω* **1.** ως τυπική έκφραση, όταν απευθυνόμαστε σε κάποιον δίνοντάς του κάτι: - *τα ρέστα σας* || - *παρακαλώ, το ποτό που ζητήσατε* || - *το ψητό, ~ κι η σαλάτα* **2.** ος απάντηση, όταν μας απευθύνει τον λόγο κάποιος, κυρ. κάποιος στον οποίο οφείλουμε σεβασμό: *-Κύριε Γιάννη! -~!* || *-Γκαρσόν! -~!* ΣΥΝ. μάλιστα, παρακαλώ

για περιπτώσεις στις υποίες απευθυνόμαστε σε κάποιυν. ζητώντας του να κάνει ή να πει κάτι: *καθίστε!* || *τι θέλετε;* jj *σας ακούω*

ως στερεότυπη έκφραση, μόλις σηκώσουμε το ακουστικό τού τηλεφώνου: *ποιος είναι;* **5.** σε ερώτηση, όταν δεν ακούσαμε κάτι καλά: **-, <5γν** *σας ακούω καλά* **6.** (για έντονη απορία, έκπληξη): *Άκου- σα καλά ή με γελούν τ' αφτιά μου;* **||** *Συμβαίνουν τέτοια πράγματα;* 7. να. ιδού (κυρ. με απυδυκιμαστική διάθεση, ειρωνεία, έκπληξη): *~ κατάσταση! Τι άλλο θα δούμε ακόμη!* **||** *~ πώς σε κατάντησε ο εγωισμός σου!* || (εμφατ.) *~ μας! Εσύ θα μου πεις τι θα κάνω:*

οριστική (η) ΓΛΩΣΣ. η έγκλιση που εκφράζει τη δέσμευση τού ομιλητή ότι αυτό που λέει είναι αληθινό, πραγματικό, βέβαιυ (η οριστική με υρισμένυυς δείκτες *θα. να,* ας μπορεί να δηλώνει και τροπικότητα· βλ. λ. *τροπικότητα): η κόρη του διορίστηκε στο Δημόσιο* [[*ο ουρανός είναι γαλανός* **||** *κατά τη γνώμη μου, ο υποψήφιος αδικήθηκε από την επιτροπή* (διατύπωση μειωμένης βεβαιότητας τού ομιλητή) || *κλίνω ένα ρήμα στην - τού ενεστώτα* **||** *η - αορίστου τού «βρίσκω» είναι «βρήκα» και η υποτακτική «να βρω»* [| *δυνητική* ~ (βλ. λ. *δυνητικός).*

οριστικοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η τελική διευθέτηση

ή ολοκλήρωση: *η ~ τής συμφωνίας ειρήνευσης* **/** *τής ημερομηνίας τού γάμου / τής συνεργασίας δύο εταιρειών.* **—** οριστικοποιώ ρ.
ΙΕΤΥΜ. Από̱δ. τού αγγλ. finalisationj.
οριστικός, **-ή. -ό** 1. **τελικός, αυτός στον οποίο έχει καταλήξει κανείς** με **απόλυτη βεβαιότητα, που δεν πρόκειται να αλλάξει:** *η ~ μου απόφαση είναι αυτή* **| |** *η θέση μου είναι ~ και αμετάκλητη* **| |** *ελήφθησαν ~ μέτρα για τα αυθαίρετα κτίσματα* **| | -** *διακοπή τής συνεργασίας τους με την εταιρεία* **2.** ΓΛΩΣΣ. **(α) αυτός που προσδιορίζει πρόσωπο ή πράγμα κατά τρόπο τέτοιον, ώστε να το ξεχωρίζει από άλλα ομοειδή:** *~ άρθρο* **(το άρθρο ο,** *η. το)* **| |** *~ αντωνυμία* **(η αντοινυμία** *αυτός. -ή. -ό)* **| |** *~ σύνθετο* **(βλ. λ.** *σύνθετος)* **(β)** ***οριστική*** **(η) βλ.λ. -** ορίστικ-ά **/** -ώς **[μτγν.Ι επίρρ..** οριστικότητσ **(η) [1845].**
[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *ὁριστικός*< *ὁριστός*< *ὁρίζω* (βλ.λ.). **Η σημερινή σημ. είναι μτγν.].**
όρκα **(η) {χωρ. γεν. πληθ.) φάλαινα χρώματος μαύρου με μεγάλες λευκές κηλίδες στην κάτω επιφάνεια τού σώματός της, που ζει από τον Αρκτικό Ωκεανό μέχρι την Ανταρκτική. Επίσης** όρκη.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. orque < λατ. orca «είδος κήτους»).
ορκίζω ρ. μετβ. [αρχ.] [όρκισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. κάνω (κάποιον) να δώσει όρκο: *τον όρκισε στην Παναγία να μην αποκαλύ- ψει το μυστικό* **2.** (για προϊστάμενο υπηρεσίας, αξιωματούχο κ.λπ.) απαγγέλλω τον όρκο σε κάποιους που συγκατατίθενται ή/και τον επαναλαμβάνουν κατά την τελετή τής επίσημης ανάληψης των καθηκόντων τους: ο *αρχιεπίσκοπος ορκίζει τη νέα κυβέρνηση* **| |** ο *πρύτανης όρκισε τους πτυχιούχους τής Σχολής* · 3. ζητώ από (κάποιον) παρακαλώντας θερμά, με μεγάλη συναισθηματική φόρτιση: *σε ορκίζω σε ό,τι έχεις ιερό. μην πεις σε κανέναν τίποτε!* ΣΥΝ. ικετεύω· (μεσοπαθ. ***ορκίζομαι)*** 4. διαβεβαιώνω με όρκο: **-** *ότι τον είδα στον τόπο τού εγκλήματος* **| |** *~ να πω την αλήθεια και μόνο την αλήθεια. χωρίς φόβο και πάθος* **| |** *της ορκίστηκε αιώνια πίστη* **| |** *~ στο Ευαγγέλιο Ι στην ψυχή τής μάννας μου / στα παιδιά μου / σε* **<5.π** *αγαπάω πιο πολύ / σε ό,τι έχω ιερό* **| |** *- Λεν σε πιστεύω ό,τι κι αν λες! -Σε τι θες να σου ορκιστώ;* **| |** σου ~ σΓον *θεό και σ' όλους τους αγίους ότι σου λέω την αλήθεια!* **| |** *νομίζω ότι ήταν αυτός· αλλά δεν ~ κιόλας!* **| |** (κ. στην προστ.) *- Δεν το έκανα εγώ. -Ορκίσου!* ΣΥΝ. δίνω/παίρνω όρκο· ΦΡ. **σου γ'** ***ορκίζομαι*** ως έκφραση διαβεβαίωσης: *αλήθεια λέω,* **-/** 5. δίνω όρκο σε επίσημη τελετή ότι θα είμαι πιστός στα καθήκοντα που αναλαμβάνω: *αύριο ορκίζονται οι απόφοιτοι τής Σχολής Ευελπίδων* **6.** (η μτχ. ***ορκισμένος***, *-η, -ο)* φανατικός, άσπονδος: *είναι ~ εχθρός του στην πολιτική.* **— όρκιση** (η).

ορκίζομαι - ομνύω. **Και τα δύο είναι αρχαίες λέξεις και σημαίνουν «παίρνω / δίνω όρκο». Στην Αρχαία χρησιμοποιούσαν κυρ. τη φρ.** *ομνύω (δμνυμι) όρκον,* **ενώ το** ορκίζω **το χρησιμοποιούσαν ως μεταβιβαστικό «βάζω/κάνω κάποιον να δώσει όρκο». Σε νεότερους χρόνους το** *ορκίζομαι* **ήλθε να αποτελέσει το κύριο ρ.. που δηλώνει τη σημ. «παίρνω, δίνω όρκο». Σήμερα το** ομνύω **είναι γνωστό κυρ. από το ομώνυμο ποίημα τού Καβάφη και από τα λόγια τού Χριστού στο Ευαγγέλιο «** *Έγώ δέ λέγω ὑμῖνμή ὀμόσαι ὀλ(ος~ μήτε ἐν τω οὐρανώ,* **ότι** *θρόνος ἐστιν τού Θεού. μήτε ἐν τή γή. ότι ὑπο- πόδιόν ἐστιν τών ποδών αὐτού* μήτε εις Ιεροσόλυμα, οτι πόλις ἐστιν τοϋ μεγάλου βασιλέως· μήτε ἐν τή κεφαλή σου ὀμόσης, ότι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκήν ποιήσαι ή μέλαιναν»* **(Κ.Δ. Ματθ.**
34-36). **Το** *ομνύω* **είναι γνωστό και από τα σύνθετα που σχηματίστηκαν με αυτό (με έκταση μάλιστα τού** -ο- **σε** -ω-): *ορκ-ωμοσία, συν-ωμότης (συν-ωμοτώ, συν-ωμοσία). εξ-ωμότης,* **αν-ωμοτί («χωρίς όρκο»). Από** γο όρκος / ορκίζομαι **πλάστηκαν και χρησιμοποιούνται τα:** *έν-ορκος* **(αρχική σημ. «ορκισμένος, με όρκο»),** *επί-ορ- κος, ψευδ-ορκία. ευ-όρκως(«με* **σεβασμό στον όρκο μου»),** *εξ-ορκί- ζω (εξ-ορκιστής, εξ-ορκισμός), ορκωτός, ορκο-δοσία. ορκ-ωμοσία, ορκο-πάτης.*

ορκοδοσία (η) **|** ï**834**J (ορκοδοσιών} το να δίνει κανείς όρκΌ. η ορκωμοσία. σχολιο **λ.** *ορκίζω.*
[ΕJΥΜ. < *όρκος* + *-δοσία* < *δότης].* ορκοδοτώ **ρ. αμετβ. [ορκοδοτείς... | ορκοδότησα) (επίσ.) δίνο) ένορκη διαβεβαίωση, συνήθ. ενώπιον δικαστηρίου ή αρχής.**
[ετυμ. < *όρκος* + *-δοτώ* < *δότης].* ορκοληψία **(η) [J833J {ορκοληψιών} (επίσ.) η όρκιση προσώπου ενώπιον δικαστού ή άλλης αρμόδιας αρχής κατά την ανάληψη των καθηκόντων του ως δημόσιου λειτουργού,** όρκος **(ο) η διαβεβαίωση που δίνει κανείς για την αλήθεια ισχυρισμού ή ότι θα κάνει αυτό που λέει, συχνά επικαλούμενος τον Θεό ή άγιο πρόσωπο ή γενικότ. κάτι απολύτως σεβαστό:** *δίνω / κάνω* **/** *παίρνω* **~ (ορκίζομαι) | |** *έδωσε ~ ενώπιον Θεού και ανθρώπων* **jj** *τηρώ / πατάω ι καταπατώ* τον *~ μου* |) *δεν κρατάει* τον *~ τον* | | ^<5ωσε - *στη ζωή τής μάννας του* | | *~ συζυγικής πίστης / σιωπής / αγνείας / αιώνιας φιλίας·* **φρ. (α)** *όρκος τού Ιπποκράτη* **βλ. λ.** *Ιπποκράτης* **(β) όρκος** *αίματος* **βλ. λ.** *αίμα* **(γ)** *ακαδημαϊκός όρκος* **βλ. λ.** *ακαδημαϊκός* **(δ)** νομ. *δικαατικός όρκος* **ο όρκος που επιβάλλεται στον διάδικο με πρωτοβουλία τού δικαστηρίου και όχι τού αντιδίκου του (επακτός όρκος).**
ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ορκίζω.*
Ιετυμ. **< αρχ.** *όρκος,* **αβεβ. ετύμου. Η παλαιότερη εκδοχή συνδ. τη λ. με το ουσ.** *έρκος* **«εμπόδιο, φραγμός» με τη σημ. τής ισχυρής δέσμευσης (πβ. τη «γλώσσα» τού Ιησυχίου** *«όρκον δεσμοί, σφραγίδες»***)· ορισμένοι μελετητές μάλιστα ταύτισαν τη λ. με τη μυθική Στύγα, στα νερά τής οποίας ορκίζονταν (και δεσμεύονταν) ακόμη και θεοί. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, αν η φρ.** *όμνύναι όρκον* **σημαίνει «πιάνω τον όρκο» (βλ. λ.** *ομνύω),* **τότε η λ. ίσως δήλωνε το ιερό αντικείμενο που κρατούσε κανείς, προκειμένου να πρυσδώσει επισημότητα στον όρκο του. Ωστόσο, η αναγωγή σε αμάρτυρο λατ. *sorcus «κλάδος» (πβ. υποκ. surculus) δεν είναι ευρύτερα αποδεκτή, αφού υποστηρίζεται συνήθ. ότι surculus < surus «κλάδος»], ορκωμοσία (η) {ορκωμοσιών) το να δίνει κανείς επισήμως όρκο και συνεκδ. η επίσημη τελετή στην οποία δίδεται όρκος (κατά την ανάληψη καθηκόντων, την ολοκλήρωση σπουδών και την απονομή τίτλου κ.ά.):** *η -* **των πτυχιούχων τής Νομικής / των νεοσυλλέκτων / τής νέας κυβέρνησης | | η τελετή τής ~ | |** στην *~ παρέστησαν πολλοί επίσημοι* **| |** *η ~ θα μεταδοθεί τηλεοπτικούς.* **—** ορκωμοτώ **ρ. [αρχ.) {-εις...}.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ορκίζω, σύνθετος.*
[ΠΤΥΜ. **< μτγν.** *ορκωμοσία* **< αρχ.** *ὁρκωμό της.* **σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ.** *όρκον όμόσαι* **(απρφ. αορ. τού ρ.** *όμνυμι***, βλ. κ.** *ομνύω)* **με επίθημα** *-της* **και έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει (πβ.** *συν-ωμότης)].*
ορκωτός, 'ή. -ὸ [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει δώσει όρκο 2. (α) νομ. ***ορκωτό δικαστήριο*** δικαστήριο που αποτελείται από ενόρκους (βλ.λ.) και τακτικούς δικαστές: *μικτό ~* (β) ***ορκωτός λογιστής*** επαγγελματίας λογιστής αναγνωρισμένος από την πολιτεία και τις λογιστικές ενώσεις, ώστε να ασκεί αντικειμενικό έλεγχο σε επιχειρήσεις. **— ορ- κωτικός,** -η, -υ. * σχολιο λ. *ορκίζω.*
Ορλεάνη (η) πόλη τής Κ. Γαλλίας στις όχθες τού Λίγηρα.
|ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ. Orleans < λατ. Aurelianum. Η πόλη ονομάστηκε έτσι προς τιμήν τού Ρωμαίου αυτοκράτορα Μάρκου Αυρηλίου (λατ. Marcus Aurelius), όταν ξαναχτίστηκε τον 3ο αι. μ.Χ.|.**
ορλόν (το) {άκλ.} **συνθετική ύλη για ύφανση, η οποία χαρακτηρίζεται από μεγάλη αντοχή και χρησιμοποιείται αναμεμιγμένη με μαλλί ή άλλες υφάνσιμες ύλες (βλ. λ.** *ακρυλικός).*
[ΕΤΥΜ. **< γαλλ. orlon (κατά τν nylon) < orle < δημώδ. λατ. orula < λατ. ora «περιθώριο»).**
ορμαθος (ο) **(λόγ.) 1. σύνολο όμοιων πραγμάτων περασμένων σε σύρμα, σκοινί, μεταλλικό κρίκο κ.λπ.:** *~ κλειδιώνΣΥΚ.* **(λαϊκ.) αρμαθιά 2. (μτφ.) πλήθος όμοιων πραγμάτων:** *«η πρώην πρωθυπουργός κατη- γορείται για - καταχρήσεων»* **(εφημ.).**
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *ορμαθός* < *όρμος* «αλυσίδα, χορδή» + παραγ. επίθημα *-αθος.* πβ. *κάλαθος.* Το *όρμος* (ίσως άσχετο προς το επίσης αρχ. *όρμος* «αραξοβόλι, φυσικός λιμενίσκος», βλ.λ.), εμφανίζει την ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *εἶρω* «συνδέο>» **(< *serjo,** με ψίλωση, βλ. λ. *εἰρ-μός, ἑρμα)].*
ορμέμφυτος, ~η, -ο αυτός που προέρχεται από ένστικτο και όχι από λογική επεξεργασία· κυρ. το ουδ. *ορμέμφυτο* **(το) ί 1805] ένστικτο. — ορμεμφύτως** επίρρ. **[Ι858|.**
[ΕΤΥΜ. < *ορμή* + *ἔμφυτος,* **από τ. γαλλ. instinct (βλ. κ.** *ένστικτο)].* **ορμή (η) 1. κίνηση προς τα εμπρός, που χαρακτηρίζεται από δύναμη, σφοδρότητα:** *έπεσε με ~ πάνω του και τον τραυμάτισε* **| |** *ρίχνω μια πέτρα με ~* j) *πετάγομαι με - | | οι αθλητές ξεκίνησαν με ~* [[*οι στρατιώτες ρίχτηκαν με ~ εναντίον τ(ου εχθρών* **2. (για φυσικά φαινόμενα) η σφοδρότητα. η ένταση:** *ο αέρας χτυπούσε με ~ τα παντζούρια* **| |** *τα κύματα έσπαγαν με ~ στην προβλήτα | | η χιονοστιβάδα έπεσε με - πάνω στην κατασκήνωση των εκδρομέων* 3. ΦΥΣ. **το φυσικό μέγεθος που ορίζεται ως το γινόμενο τής μάζας ενός αντικειμένου επί την ταχύτητά του** 4. ΨΥΧΟΛ. **σωματική και ψυχική προδιάθεση τού ανθρώπου, που τον οδηγεί στην ικανοποίηση έντονων βιολογικών αναγκών:** *η σεσουα/.ική / γενετήσια ~ | | η - προς ικανοποίηση τού αισθήματος τής πείνας* **| | ο** *έλεγχος των βιολογικών ~ είναι δυνατός για τον άνθρωπο* 5. **(ειδικότ.)** ***ορμές*** **(οι) η επιθυμία για σεξουαλική συνεύρεση:** *είναι όλο ορμές σ'αυτή την ηλικία.*
[£ΤΥΜ. < **αρχ.** *ὁρμή*< **ὀρ-σμά* **(με πρόληψη τής δασύτητας)** < *ὀρ-νυ- μι* **«εγείρω, παροτρύνω» < l.t. *er- «θέτω σε κίνηση, ξεσηκώνω», πβ. σανσκρ. rnoti. χετ. arnumi. ίσως και λατ. orior «ανατέλλω». Δυσερμήνευτος παραμένει ο φωνηεντισμός σε** *ὀρ-* **ίσως. κατά μία άποψη, παρουσιάζεται ενεστωτική βράχυνση** **ὠρ-νυ-μι* > *ὀρ-νυ-μι* **(πβ.** **στώρ-νυ-μι* > *στόρ-νυ-μι, στρω-τός).* **Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το** *ὀρ-* **εμφανίζει τη συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε.** **er^.* **κάτι που όμως συνηθίζεται μόνο σε αιολ. τύπους. Ομόρρ.** *Λα-ἐρ-της. ἐρ-εθ-ίζω* **(βλ.λ.)|. ορμήνεια (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) η καθοδήγηση, οι συμβουλές σε κάποιον για το πώς πρέπει να συμπεριφερθεί σε συγκεκριμένη περίσταση.**
[ΕΤΥΜ. **< μεσν.** *ορμηνεύω* **(βλ.λ.) [. ορμηνεύω ρ. μετβ. {ορμήν-εψα. - εύτηκα. -εμένος} (λαϊκ.) καθοδηγώ (κάποιον), συμβουλεύω (κάποιον) τι πρέπει να πει ή να κάνει σε συγκεκριμένη περίσταση** ΣΥΝ. **νουθετώ.**
[ΕΤΥΜ. **< μεσν.** *ορμηνεύω* **< αρχ.** *ερμηνεύω,* **από τη συνεκφορά τής αντων.** *σού* **με το ρ.** *ερμηνεύω***:** *σου ερμηνεύω > σόρμηνεύω > ορμηνεύω].*
ορμητήριο (το) **|αρχ.| {ορμητηρί-ου | -ων} ο τόπος από τον οποίο ορμά κανείς, από τον οποίο ξεκινά τις δραστηριότητες του· συνήθ. για παράνομη δράση (πειρατών, ληστών κ.λπ.):** *η Μήλος υπήρξε ~ πειρατών* **| | (γενικότ.-μτφ.)** γο *εξοχικό του σπίτι είναι το ~ για τις καλοκαιρινές του εξορμήσεις.*
ορμητικός, -ή^ -ό [αρχ.Ι αυτός που διαθέτει ορμή, που εκδηλώνεται με ένταση και σφοδρότητα: *τα ~ νερά τού χειμάρρου.* **— ορμητικ-ά /-ώς [αρχ.] επίρρ., ορμητικότητα (η) [Ι874|.** «*ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *πληροφορική.*
ορμιά (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **το σκοινί στο οποίο δένουν το αγκίστρι. Κπίσης ορμίδι κ. αρμίδι κ. αρμίθι** (το).
[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *ορμιά* < *όρμος* **«αλυσίδα, χορδή» (για το οποίο βλ. λ.** *ορμαθός)].*
ορμίζω ρ. μετβ. |αρχ.} {όρμισ-α. -τηκα. -μένος} οδηγώ πλοίο σε όρμο, για να αγκυροβολήσει. — όρμιση **(η) [μτγν.[. ορμίσκος (ο) Ιμτγν.] μικρός όρμος (βλ.λ.).**

ορμόνη (η) Ιορμονών} 1. βιολ. ουσία που παράγεται από ενδοκρινή αδένα ή από ειδικό νευρικό κύτταρο τού οργανισμού και που εκκρί- νεται σε πολύ μικρές ποσότητες στην κυκλοφορία τού αίματος ή δια- χέεται μέσω των κυτταρικών μεμβρανών, ρυθμίζοντας τις φυσιολογικές λειτουργίες τού οργανισμού (λ.χ. τον μεταβολισμό ή την ανάπτυξη): *αυξητική / ζωική / φυτική / γεννητική - || η ινσουλίνη, η θυρυξί- νη, η αδρεναλίνη είναι γνωστές ~ τού οργανισμού* 2. ουσία που χρη- σιμοποιείται στην κτηνοτροφία και στις καλλιέργειες για την τεχνητή αύξηση τού όγκου των ζώων ή των καρπών, καθώς και την ταχύτερη ωρίμαση των φυτών: *κρέατα με ορμόνες* 3. ΦΥΣΟΛ. ***σωματοτρό-*** πος ***ορμόνη*** ορμόνη που εκκρίνεται από την υπόφυση και ρυθμίζει την ανάπτυξη τού σώματος συν. σωματοτροπίνη, αυξητική ορμόνη. [ετυμ. Αντιδάν., < αγγλ. hormone < αρχ. *όρμων.* μτχ. ενεστ. τού ρ. *όρμώ].*

ορμονικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τις ορμόνες: - *διαταραχές* **/** *ανωμαλία.* **— ορμονικ-ά / -ώς επίρρ.**

|ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής σέν. όρος, < αγγλ.** hormonic|. **ορμονοθεραπεία (η) {ορμονοθεραπειών!** ιλτρ. **η χρήση φυσικών ή συνθετικών ορμονών για θεραπευτικούς σκοπούς (λ.χ. η χορήγηση ινσουλίνης στον σακχαρώδη διαβήτη, θυροξίνης στην ανεπάρκεια τού θυρεοειδούς, αλλά και σε κακοήθη νεοπλάσματα μαστού κ.λπ.).** ΙΕΤΥΜ. **Ελληνογενής σέν. όρ., < αγγλ.** hormonotherapy! · **όρμος (ο) κοίλωμα στη γραμμή τής ακτής, όπου η θάλασσα εισχωρεί στην ξηρά και είναι δυνατό το αγκυροβόλημα (πβ. λ.** *κόλπος).*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *ορμος,* τεχν. όρ., αβεβ. ετύμου. Ανεπαρκής η αναγωγή στη υυσ. *ορμή.* αφού οι προτεινόμενες σημ. «σημείο αναχωρήσεως πλοίου», «τόπος όπου το πλοίο ταλαντεύεται στο κύμα, ενώ έχει αγκυροβολήσει» (πβ. σανσκρ. sarma- «κύμα») και «τόπος κατάλληλος για αγκυροβόλημα» δεν παρέχουν ικανοποιητική εξήγηση. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το ουσ. *όρμος* ανάγεται στο ρ. *εἴρω* «συνδέω» (βλ. λ. *ειρμός*), οπότε αποτελεί μετωνυμία τού αρχ. *όρμος* «αλυσίδα, χορδή» (βλ. λ. *ορμαθός)* με τη σημ. «αλυσίδα τής άγκυρας». Τέλος, έχει προταθεί η σύνδεση με τη λ. *έρμα* (βλ.λ.). με την προϋπόθεση ότι *έρμα* «πέτρα», οπότε το υυσ. *όρμος* θα δήλωνε τον πετρώδη τόπο, στον οποίυ μπορεί να προσδεθεί το πλοίο [. **ορμώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {ορμάς... | όρμ-ησα, -ώμαι. -άται..., -ήθηκα, -ημένος) 1. κινούμαι προς τα εμπρός με ορμή: *όρμησε μπροστά ασυγκράτητος* || (μτφ.) *το καΐκι όρμησε άφοβα μες στα αφρισμένα κύματα* 2. (καθημ.) κινούμαι εναντίον (κάπυιυυ) με ορμή. επιτίθεμαι: ορ- μουν *καταπάνω τους και τους τρέπουν σε φυγή* || του *όρμηξε και τον χτύπησε με γροθιές* || *ένα σκυλί τύ όρμηξε στον δρόμο·* (μεσοπαθ. ο***ρμώμαί)*** 3. ξεκινώ από κάτι (π.χ. ένα στοιχείο) ή παρακινούμαι από κάτι: *από πού ορμήθηκες και έφθασες σ' αυτό το συμπέρασμα:*

(λόγ.) κατάγομαι: *εκ Βόλου ορμηθείσα / υρμωμένη.* ^ σχολιο λ. *π/.ηροφορική.*

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *όρμώ (-άω)* < *ορμή* **(βλ.λ.)].**

όρνεο (το) -*■ όρνιο

ορνεοσκοπία (η) {ορνεοσκοπιών) παρατήρηση τού πετάγματος και των κραυγών των πτηνών για την πρόβλεψη τού μέλλοντος. — ορ- νεοσκόπος (ο/η) Ιμτγν.).

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *όρνεοσκόπος*< *όρνεον* + *-σκόπος* < σκοπώ «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω »|. **όρνιθα** (η) {ορνίθων) (αρχαιοπρ.) η κότα (βλ.λ.). Κπίσης (λογιότ.) **όρ-** νις(η) Ιαρχ.].

[ΕΤΥΜ. < **αρχ.** *όρνις, -ιθυς (ό1 ή)* < **θ.** *όρν-ι-* **(με παρέκταση** *-θ-* **για τις ανάγκες τής κλίσεως)** < I.E. ˣor-n- **«αετός, μεγάλο πουλί», πβ. χετ.**haras. **γότθ.** ara. **αρχ. γερμ.** aro / aru, **αρχ. αγγλ.** earn. **αρχ. σλαβ.** orilii **κ.ά. Ομόρρ. αρχ.** *όρν-εον.* **Η λ.** *όρνις* **αναφερόταν αρχικά σε κάθε είδους πτηνό, ενώ η λ.** *ορνεον* **περιοριζόταν στα αρπακτικά και η λ.** *οιωνός* **σε εκείνα που χρησίμευαν ως δείκτες τού μέλλοντος, ως προμηνύμα- τα. Αργότερα, η λ.** *όρνις* **περιορίστηκε στα κατοικίδια πτηνά και. τελικά. δήλωσε αποκλειστικά την κότα], ορνίθι (το) {ορνιθ-ιού) -ιών) τυ κυτόπουλο (βλ.λ.).**

|ετυμ. < αρχ. *όρνίθιον.* υποκ. τύ *όρνις}.* **ορνιθόγαλο** (το) ποώδες φυτό με βολβό και λευκά, κίτρινα ή πράσινα άνθη.

ορνιθοειδές (το) [μτγν.Ι κάθε πτηνό που ανήκει στην ειδική κατη- γορία πτηνών που περιλαμβάνει την κότα. τυν φασιανό, το παγώνι κ.ά. ΣΥΝ. **ορνιθόμορφα, ορνιθοκλέπτης (υ) Ιμτγν-J {ορνιθοκλεπτών) (λόγ.) αυτός που κλέβει όρνιθες** ΣΥΝ. **(καθημ.) κλεφτοκοτάς, ορνιθοκομείο (το) [μεσν.] τυ υρνιθυτροφείο (βλ.λ.). ορνίθοκομία (η) 11896] {χωρ. πληθ.) η ορνιθοτροφία (βλ.λ.). - ορνι- θοκομικός, -ή, -ό. ορνίθοκόμος (ο/η) υ υρνιθυτρόφος.**

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *όρνιθο-* + *-κόμος* < κομώ «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. κ. *-κομία)].* **ορνιθολογία** (η) | J809] {χωρ. πληθ.) ΖΩΟΛ. Ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τα πτηνά. **— ορνιθολόγος** (ο/η), **ορνιθολογικός,** -ή. -ό [1871].

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ.** ornithologie). **ορνιθόμορφος, -η. -υ** 1. **αυτός που έχει τη μορφή πτηνού** 2. ΖΩΟΛ. ***ορνιθόμορφο*** **(το) κάθε πτηνό που ανήκει στην ίδια τάξη. η οποία περιλαμβάνει είδη όπως η όρνιθα, ο φασιανός, η πέρδικα, το παγώνι, η γαλοπούλα κ.ά., τα οποία έχουν ως χαρακτηριστικά τους το βαρύ σώμα. τις κοντές στρογγυλεμένες φτερούγες. τα ισχυρά πόδια και το κοντό με ελαφρά κάμψη προς τα κάτω ράμφος** ΣΥΝ. **ορνιθοειδές.** (ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από νεολατ.** Galliformes **(νόθο σύνθ.)]. ορνιθόμυαλος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει μυαλό όρνιθας, άμυαλος ή ελαφρόμυαλος** ΣΥΝ. **(καθημ.) κοκορόμυαλος.**

ορνιθοπωλείο (το) [μτγν.Ι (λόγ.) το κατάστημα όπου πωλούνται όρνιθες και γενικότ. πουλερικά ΣΥΝ. (καθημ.) κοτοπουλάδικο, **ορνιθοπώλης** (υ) [μτγν.] {ορνιθοπωλών} (λόγ.) ο πωλητής ορνίθων.

γενικότ. πουλερικών. **ορνιθόρρυγχος** (ο) [1848] αμφίβιο και ωοτόκο θηλαστικό με πλατιά ουρά και στόμα που μοιάζει με ράμφος: ο - *τής Αυστραλίας.*

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ornithorynque). ορνιθοσκαλίσματα (τα) {ορνιθοσκαλισμάτων) τα πολύ άσχημα γράμματα, οι κακογραφίες. ορνιθοτροφείο (τυ) [μτγν.] η ειδική εγκατάσταση για την εκτροφή πουλερικών συν. ορνιθοκομείο, ορνιθοτροφία (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} η εκτρυφή πουλερικών σε ειδικές εγκαταστάσεις συν. ορνίθοκομία. — ορνιθοτρόφος (ο/η) [μτγν.]. ορνιθοτροφικός, -ή, -ό 11896]. ορνιθώνας (ο) Ιμτγν.] 1. το ορνιθοτροφείο 2. το κοτέτσι, όρνιο (το) 1. αρπακτικό πτηνό που μοιάζει με γεράκι, ο γύπας 2. (υβριστ.) πρόσωπυ ανόητο ή ανίδεο συν. βλάκας, αστοιχείωτος αντ. ξεφτέρι, σαΐνι. Επίσης (λόγ.) όρνεο [αρχ.Ι. ·*■ σχολιο λ. *ανόητος.* [ετυ.μ. < μεσν. *όρνιον*< αρχ. *ορνεον,* βλ. λ. *όρνιθα].* όρνις (ο/η) -»όρνιθα

ορντέβρ (το) (παλαιότ. ορθ. *ορ ντ'εβρ*) {άκλ.) έδεσμα πυυ σερβίρεται πριν από τυ κυρίως φαγητό, για να ανοίγει την όρεξη συν. ορεκτικό. [εγυμ. < γαλλ. hors-d oeuvre «εκτός κυρίου γεύματος» < hors «εκτός» + ccuvre «έργο» (< λατ. opera)], **ορντινάντσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** ο στρατιώτης που έχει απυσπαστεί στην προσωπική υπηρεσία αξιωματικού 2. (γενικότ.) ο υποτακτικός, αυτός που εκτελεί εντολές.

[ετυμ. < ιταλ. ordinanza ««εντολή, διαταγή» (από τη φρ. compagnia d'ordinanza «υπασπιστής») < ordinare «διατάσσω. τακτοποιώ» < λατ. ordino < ordo «τάξη, ευταξία»!, **ορο-** κ. **ορεο-** κ. **ορεό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με το βουνό: *ορο-πέδιυ, υρο-σειρά, ορεο-γραφία, ορογένεση.*

[εγυμ. Λ' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. μτγν. *όρο-πέδιον, όρεο-βάτης, όρεο-φύλ.αξ).* που προέρχεται από το αρχ. *όρος* και απαντά επίσης σε ελληνυγενείς σέν. όρους, λ.χ. γαλλ. orogenese). **ορο-** κ. **ορό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν τυ σύνορο, το όριο: *ορο-θετώ. ορυ-σήμανση, ορό-σημο.*

[ετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *όρο-ποτώ),* που προέρχεται από το ουσ. *όρός* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε μεταφρ. δάνεια, λ.χ. αγγλ. sero-positive «ορο-θετικός»]. **οροαιματώδης,** -ης, -ες [1891] {οροαιματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) ΙΑΤΡ. αυτός που αποτελείται από ορό. ο οποίος περιέχει αιμοσφαίρια:

υγρό / όγκος. ·*■ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. serosanguin]. **οροαντίδραση** (η) {-ης κ. -άσεως **|** -άσεις, -άσεων) ιατρ. **1.** βιολογική αντίδραση στον ορό τυύ αίματος πάσχοντος ατόμου (π.χ. συγκόλληση, καθίζηση κ.ά.) 2. η ανίχνευση ουσιών στον ορό τού αίματος για τη διάγνωση νοσημάτων, καθώς και για τον προσδιορισμό τής ομάδας αίματος.

[ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. seroreaction]. **ορόγαλα** (το) {υρογάλ-ατος | -ατα. -άτων} τυ υδαρές υπόλειμμα τού γαλακτυς από την εξαγωγή τού βουτύρου και τού τυριού.

[ετυμ. < *ορός* + *γάλα*\. ορογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} γεωλ. το σύνολο των κινήσεων τού φλοιού τής Γης πυυ συντελούν στη δημιουργία των οροσειρών. Επίσης ορογένεια. — ορογενετικός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. orogenesej. οροδιαγνωστική (η) [1896] ιλίτ. μέθοδος διαγνώσεως λοιμωδών και άλλων νοσημάτων. Επίσης οροδιάγνωση.

[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. serodiagnobtic (νόθο σύνθ.)].

οροδιαγνωστΐκός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη διάγνωση διαφόρων ασθενειών με οροαντιδράσεις, **οροθεραπεία** (η) [ ]894) {οροθεραπειών} ιατρ. μέθοδος θεραπείας ή πρυλήψεως λοιμώξεων και δηλητηριάσεων, που στηρίζεται στη χρήση ανθρώπινων ή ζωικών ορών τού αίματος συν. οροθεραπευτική. Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. serotherapie (νόθο σύνθ.)). **οροθεραπευτικός,** -ή, -ό [189411. αυτός που αναφέρεται στην οροθεραπεία 2. ***οροθεραπευτική*** (η) η υρυθεραπεία (βλ.λ.).

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. serotherapique (νόθο σύνθ.)). **οροθεσία** (η) [μτγν.Ι {οροθεσιών) (λόγ.) υ προσδιορισμός των ορίων συν. οροθέτηση, οροσήμανση, **οροθέσιο** (το) Ιμτγν.| {υροθεσί-ου | -ων} οτιδήποτε χρησιμεύει ως δηλωτικό συνόρων (λ.χ. πέτρες, πάσσαλοι κ.λπ.) συν. ορόσημο, όριο.

οροθετικός[1], -ή, -ό |1833| αυτός πυυ σχετίζεται με την οροθεσία· ΦΡ. οροθεπκη ***γραμμή*** η εδαφική γραμμή που αποτελεί σύνορο μεταξύ γειτονικών χώρων.

οροθετικός[2], -ή, -ό JATP. αυτός που στον ορό τού αίματός τυυ έχουν εντοπιστεί αντισώματα έναντι συγκεκριμένων ιών: - *για το A.J.D.S.* συν. φορέας.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. seropositive|. **οροθετώ** ρ. μετβ. {οροθετείς... | υροθέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος)

προσδιορίζω και χαράζω σύνορα (μεταξύ εδαφικών τμημάτων, περιοχών, χωρών) 2. καθορίζω τα όρια που πλαισιώνουν (κάτι). — οροθέτηση (η) [1855]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *οριοθετώ.*

Ιετυμ. < μτγν. *οροθετώ (-έω)* < *ορυς* + *-θετώ,* βλ. λ. *θέτω. τίθεμαι*\. **ορολογία** (η) [1846| {ορολογιών) το σύνολο των ειδικών όρων που χρησιμοπυιυύνται σε συγκεκριμένο γνωστικό ή επαγγελματικό χώρο; *ιατρική / τεχνική / νομική / ναυτική* ~. · - - ορολογιακάς, -ή. -ό κ. ορολογικός.

ΓΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. tcrminologie (νόθο σύνθ.)|.

ορολογιακός - ορολογικός - ωρολογιακός. Από τύπους σε *-ία i -εία.* καθώς icai από τύπους σε *-ιος* / *?ο. σχηματίζονται παράγωγα σε -ιακός (αντί -ικός): *επαρχ-ία - επαρχ-ιακός. μανία μανιακός, εργασία - εργασιακός, περιουσία - περιουσιακός, συγκοινωνία - συγκοινωνιακός, ναυτιλία - ναυτιλιακός, κοιλία - κοιλιακός, περιφέρεια - περιφερειακός, οικογένεια - οικογενειακός. πολιτεία - πο?.ιτειακός. επιφάνεια - επιφανειακός, ήλιος - ηλιακός, προνόμιο - προνομιακός, κρανίο - κρανιακός, ημερολόγιο ημερολογιακός* κ.τ.ό. Αρα από τν ορολογία θα σχηματιστεί επίθ. ορολογιακός. όπως και από τν ωρολόγιο Οα σχηματιστεί επίθ. ωρολογιακός. Ως εκ* τούτου, υ τ. *ορολογιακός* είναι κανονικός. Ωστόσο, για λόγους προφύλαξης, επειδή το *ορολογιακός* συμπίπτει με τν *ωρολογιακός,* σχηματίστηκε τ. ορολογικός πυν χρησιμοποιείται περισσότερο.

ορονοσία (η) {υρονυσιών} ΙΑΤΡ. η νόσος πυν προέρχεται από ενέσεις ορού αίματος για θεραπευτικούς σκοπούς και εκδηλώνεται με δερματικό εξάνθημα, οίδημα τού προσώπυ και των άκρων, πυρετό, πονόκοιλο και ναυτία.

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. maladie du serum], **οροπέδιο** (τυ) {υροπεδί-ου | -ων} η πεδινή έκταση σε ορεινό σχηματισμό (βουνό ή λόφο).

[ετυμ. < μτγν. *όροπέδιον* < *δρος* + *πεδίον*\. **ορός** κ. (εσφαλμ.) **ορρός** (ο) 1. ϋϊΟΛ. το κίτρινο υδατώδες υγρό που απομένει ύστερα από την πήξη τού αίματος και έχει μεγάλη περιεκτικότητα σε λευκώματα **2.** ιαιρ. ***(θεραπευτικός)* ορός** (α) ο ορός (σημ. 1) ανθρώπου ή ζο>ου πυ έχει ανοσοποιηθεί κατά μικροβίων διαφόρων λοιμωδών νοσημάτων, ο οποίυς χρησιμοποιείται θεραπευτικά, πρυκειμένου να εισαχθούν στον οργανισμό τα αντισώματα που περιέχει: *αντιλυσσικός / αντιτετανικός / αντιδιφθεριτικός* ~ (β) διάλυμα μεταλλικών αλάτων που χορηγείται ενδοφλεβίως για την αντιμετώπιση αιμορραγιών, αφυδατώσεως, δηλητηριάσεων κ.ά. (γ) (συνεκδ.) το δυχείυ που περιέχει το παραπάνω διάλυμα μαζί με τα εξαρ- τήματά του: *καθώς τον βγάζουν έξω για περίπατο, μια νοσοκόμα τού κρατάει τον ~ || έσπασε υ~* · **3. ορός *τής αλήθειας*** φάρμακο που χορηγείται ενδοφλεβίως (πεντυθάλη) προκαλιόντας ελαφρά νάρκωση, ώστε αυτός που βρίσκεται υπό την επήρειά του να μην ψεύδεται και να μην αποκρύπτει πράγματα που δεν θα ήθελε να αποκαλύψει (πβ. *ανιχνευτής ψεύδους,* λ. *ανιχνευτής)* · **4.** (λόγ.) το υδαρές υπόλειμμα γάλακτος που απομένει ύστερα από την αφαίρεση τού βουτύρου και τής τυρίνης. σχολιο λ. *παρώνυμο.*

|1·ΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «τυρόγαλο, υπόλειμμα γάλακτος μετά την πήξη του», ετερυιωμ. βαθμ. (με ιων. ψίλωση) τού Ι.Κ. **scr-* «ρέω. κυλώ», πβ. σανσκρ. sara- «ρέων», λατ. serum «υρός» κ.ά. Βλ. κ. *έρπω, ρέω.* Η γρ. *ορρός,* αν και απαντά ήδη σε βυζαντινά χειρόγραφα, οφεί- λεται μάλλον σε εσφαλμ. ανάγνωση], **όρος** (ο) 1. η προϋπόθεση με δεσμευτικό περιεχόμενο: *θέτω / υπαγορεύω τους - μου || απαράβατος / ρητός / πρωτεύων* ~ || *διατύπο)ση / επιβολή όρων || δυσβάστακτοι i σκληροί/ ταπεινωτικοί* ~ [J *παραβαίνω / τηρώ / παραβιάζω / π?^ηρώ τους - τής συμφωνίας || «με αυτούς τους ~, η σύγκρουση θα λάβει τη μορφή ενός νέου Ψυχρού //ολέμου»* (εφημ.)· φρ. (α) ***υπό όρους*** με προϋποθέσεις: ρον *άφησαν ελεύθερο* - (β) ***υπό έναν όρο / υπό τον όρο*** (+ότΐ) υπό μία / την προϋπόθεση: *θα σου δανείσω το αμάξι μου. υπό* τον *όρο ότι θα μου το φέρεις πίσω μέχρι το βράδυ* (γ) ***άνευ όρων*** βλ. λ. *άνευ* · 2. ***όροι*** (οι) η κατάσταση πραγμάτων, οι συνθήκες, τα δεδομένα: οι - *διαβίωσης / εργασίας / απασχόλησης / ασφαλείας* φρ. ***επί ίσοις όροις*** βλ. λ. *ίσος* **3.** η λέξη ή φράση με ειδικό περιεχόμενο, η οποία δηλώνει έννοια από συγκεκριμένο χώρο (επιστήμες, καλές τέχνες, επαγγέλματα κ.λπ.): *η έκφραση «το κατά κεφαλήν εισόδημα» είναι ~ τής οικονομίας* j] *ιατρικοί' νομικοί i φιλολογικοί* ~ · φρ. (α) ***εφ' όρου ζωής*** βλ. λ. *ζωή* (β) **μέσος όρος** · **4.** (σε συντακτικές, μαθηματικές ή λογικές δομές) δομικό, συστατικό στοιχείο: *οι ~ τής πρότασης, αναλογίας ' πολυωνύμου / συλλογισμού || ο δεύτερος ~ συγκρίσεως στη Ν. Ελ/.ηνική εκ- φέρεται με την πρόθεση «από»* (βλ. λ. *σύγκριση)* · φρ. ***όροι (τού) κλάσματος*** *ο* αριθμητής και υ παρυνομαστής κλάσματος: *οι - τον 3ι5 είναι οι αριθμοί.? και 5* · 5. αρχαιολ. το ορόσημο, μικρή στήλη που δηλώνει όριο: - *τής αθηναϊκής αγοράς.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα, παρώνυμο. σύνθετος.* — **ορικός,** -ή, -ό.

[f.tym. < αρχ. *δρος* (ήδη μυκ. wo-wo) < **!·ór-Ρος,* πυυ συνδ. με λατ. urvus «αυλάκι» (< ˣwr-wos), ρ. urvo «διανοίγω αυλάκι», πιθ. και με το αρχ. ρ. *έρύω* «τραβώ, σύρω» (< **Γερύαή.* Φαίνεται πως η αρχική σημ. τής λ. ήταν επίσης «αυλάκι», από όπυ προήλθε η σημ. «χαραγμένο όριο. σύνορο». Η φρ. *υπό όρους* αποδίδει το γαλλ. sous conditions|. **όρος** (το) {όρ-ους | -η, -έων} (λόγ.) το φυσικό ύψωμα πυ ξεπερνά κατά προσέγγιση τα 500 μέτρα: γο - *'Ολυμπος* [[*το θεοβάδιστον - Σινά || το Άγιον* ~ (ο Αθως) ςυ.ν. βουνό · ΦΡ. (α) (εκφραστ.) ***στα όρη, στ'άγρια βουνά*** (i) σε απομακρυσμένες και δυσπρόσιτες περιοχές (ii) ως τυπική φράση σε ξόρκι: *να φύγει* (ενν. γο *κακό) ~1* (β) λνλτ. **όρος *τής Αφροδίτης*** το εφήβαιο των γνναικών. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, ομόηχα.* [γ.τυμ. αρχ.. πιθ. ρηματικό ουσ. τού *όρ-νυ-μι* «εγείρο), παροτρύνω» (βλ. κ. *ορμή),* που συνδ. με σανσκρ. rsva- «ψηλός». Η λ. εμφανίζει αρχικό *ό-* αντί τού αναμενομένου *έ- (ˣέρος.* πβ. *γένος, τέ?^ος* κ.ά.) προφανώς κατ'αναλογίαν προς το ρ. *δρνυμι. ορέσθαι* (αόρ.). Στη Ν. Ελληνική η λ. απαντά ως α' συνθ. με τις εξής μορφές: (α) *όρο-* (ήδη αρχ.. πβ. *όρο-πέδιον)* (β) *όρει-,* από τη δοτ. ενικού *δρει* (ήδη αρχ.. πβ. *ορείχαλκος)* (γ) *όρεσι-. από* τη δοτ. πληθ. *ορεσι* (ήδη *αρχ.*. πβ. *όρεσί-βιος)* (δ) *όρεο-.* από το επίθ. *όρε(ι)ος* < *όρος* (ήδη μτγν.. πβ. *όρεο-φύλαξ)*\.

οροσειρά (η) [!886] σειρά ορέων που συνιστούν μία συνεχή ενότητα: *η ~ τής Πίνδου / των Άνδεο)ν.* **οροσήμανση** (η) [18791 {-ης κ· -άνσεο>ς | -άνσεις. -άνσεων] η τοποθέτηση οροσήμων για τον προσδιορισμό εκτάσεως ΣΥΝ. οροθέτηση, **ορόσημο** (το) [1833] {οροσήμ-ου | -ων} **1.** το σημάδι πυ τοποθετείται, προκειμένου να προσδιορίσει τα όρια εκτάσεως στην ξηρά ή στη θάλασσα ΣΥΝ. οροθέσιο, σύνορο 2. (συνήθ. μτφ.) το χρονικό σημείο ή τν καθοριστικής σημασίας γεγονός, που σηματοδοτεί την έναρξη μιας νέας περιόδου: *η Επανάσταση τού 1821 αποτελεί το πιο σημαντικό - τής νεότερης ε/.ληνικής ιστορίας* ΣΥΝ. σταθμός.

[ΕΓΥΜ. < *όρος. ο + -σημο* < *σήμα,* απόδ. τού γερμ. Markzeichen"]. **οροφή** (η) **1.** το εσωτερικό επιστέγασμα δωματίου ΣΥΝ. ταβάνι **2.** (συνεκδ.) η σκεπή κτηρίου ΣΥΝ στέγη 3. το πάνω μέρος οχήματος πυυ σκεπάζει, καλύπτει το σαλόνι, τον χώρο όπου κάθονται ο οδηγός και οι επιβάτες: *η ~* του *αυτοκινήτου 4.* (μτφ.) το ανώτατο όριο, ο αριθμός πυυ δεν επιτρέπεται να ξεπεραστεί: *η διαμορφωμένη ~ των μισθών αμφισβητείται από την Α.Δ.Ε.Δ.Υ.* ΣΥΝ. πλαφόν · 5. το ανώτατο ύψος στο οποίυ μπορεί να πετάξει αεροπλάνυ. ■ -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

|ΚΤΥΜ. αρχ. < *έρέφω* «καλύπτω, σκεπάζω (για στέγες σπιτιών)». πυυ συνδ. με αρχ. γερμ. hirni-reba «κρανίο», πιθ. κ. αρχ. γερμ. rippa «πλευρά, μεριά», αρχ. αγγλ. ribb. Στη σημ. «ανώτατο όριο» η λ. αποδίδει το γαλλ. plafond (βλ. κ. *πλαφόν)*\. **οροφοδιαμέρισμα** (το) {οροφυδιαμερίσμ-ατος | -ατα. -άτων} το διαμέρισμα πολυκατοικίας που καταλαμβάνει ολόκληρο όροφο, **όροφος** (ο) {ορόφ-ου | -ων, -ους} **1.** ο χώρος που περιλαμβάνεται ανάμεσα σε δύο διαδοχικά δάπεδα ενός οικοδομήματος και αποτελείται από ένα ή περισσότερα διαμερίσματα: *μένω στον δεύτερο* ~· ΦΡ. ***κατά όροφο πολυκατοικία*** η πολυκατοικία, κάθε διαμέρισμα τής υποί- ας καταλαμβάνει ολόκληρο τον χώρο ανάμεσα σε δύο διαδοχικά δάπεδα 2. (ειδικότ.) (α) κάθε όροφος (σημ. I) πάνω από το ισόγειο και τον ημιώροφο, εφόσον υπάρχει: *ανεβαίνω από το ισόγειο στον πρώτο* ~· (β) ***ιδιοκτησία κατ' όροφο*** η οριζόντια ιδιοκτησία 3. καθένα από *τα* επίπεδα στα οπυία χωρίζεται ένα πράγμα, μια κατασκευή: *οι ~ γαμήλιας τούρτας* · 4. το τμήμα που συγκροτεί τν κύριυ σώμα ενός πυραύλυ και περιέχει το προωθητικό υλικό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, σύνθετος.*

[F.ΤΥΜ. αρχ. < *έρέφω* «καλύπτω, σκεπάζω (για στέγες σπιτιών)». Βλ. λ. *όροφή*].

ορρος (ο) ♦ ορός

ορρωδώ ρ. αμετβ. {ορρωδείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) χάνω το θάρρος μου. λιποψυχώ ή διστάζω: *δεν ~ προ ουδενός.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-·*

ΙϋΓΥΜ. < αρχ. *ορρωδώ (-έω) i άρρωδώ* (ίων.), αβεβ. ετύμου. Ο Ησύχιος και άλλοι αρχαίοι λεξικογράφοι εξηγούσαν το ρ. *ορρωδώ* ως «ιδρώνω από τυν φόβυ μυυ» και το συσχέτιζαν με τις λ. *όρρος* «οπίσθια, γλουτοί», *δέος. ίδίω* «ιδρώνω» (πβ. *όρρος· οι γάρ δεδοικότες ίδίουσι τόν όρρον, δ έστιν ίδροβσιν),* άποψη παρετυμολογική. Σύμφωνα με διαφορετική εκδοχή, το ρ. ανάγεται σε επίθ. **όρρώδης* «δειλός» « *όρρος).* αλλά η σύνδεση δεν ερμηνεύει τυν ιων. τ. *άρρωδώ,* ο οποίος μάλλον είναι αρχικός (οπότε *ορρωδώ* < *άρρωδώ.* με προληπτική αφομοίωση)[.

όρσε επιφών. (λαϊκ.) να· όταν μουντζώνουμε κάποιον: - *πέντε* (μυ· ντζωμα με τη μία παλάμη ανοιχτή) / *δέκα* (με τις δύο παλάμες)· ΦΡ. **όρσε *γαμπρέ κουφέτα!*** κοροϊδευτικά ή επιτιμητικά για κάποιον που δεν κατάφερε να κάνει κάτι από ανικανότητα ή κακή εκτίμηση.

|ΕΤΥΜ. < *όρισε* (με συγκοπή), προστ. τού ρ. *ορίζω*\.

Ορτανσία (η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Hortensie < λατ. Hortensia, θηλ. τού ρωμαϊκού Hortensius (ονομασία πάτριάς), πιθ. < λατ. hortus «κήπος»], **ορτανσία** (η) {ορτανσιών} καλλωπιστικό φυτό με μεγάλα φύλλα σε σχήμα καρδιάς, σφαιρικές ταξιανθίες και πολλά λευκά. ροζ. κόκκινα. μοβ ή μπλε άνθη.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. hortensia, όνομα πυυ δόθηκε τον 18ο αι. προς τιμήν τής Hortense Lepaute, στην οποία αφιερο')θηκε το άνθος!, όρτσα επιφών. ΝΑΥΤ. (λαϊκ.) στρέψε προς τον άνεμο: ~ *τα πανιά!* ΣΥΝ. (λόγ.) πρόσαγε!

|ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. orza. αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται στο ολλ. lurts «προ<^ τα αριστερά»|. ορτσάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {όρτσ-αρα κ. -άρισα. -αρισμένος} ΝΑΥΤ. (λαϊκ.) στρέφω το πλοίο προς τον άνεμο ΣΥΝ. προσάγομαι ΑΝΤ. ποδίζω, επιδίδω. — ορτσάρισμα (το).

Ιετυμ. < ιταλ. orzare < orza (βλ. λ. *όρτσα)*\. **ορτύκι** (το) {ορτυκ-ιού | -ιών} ορνιθόμορφο μικρόσωμο πουλί που ζει σε ψηλή ποώδη βλάστηση, σε ακαλλιέργητα βοσκοτόπια, αγρούς, λιβάδια και χέρσα εδάφη, τρέφεται δε με σπόρους, προνύμφες εντόμων και σαλιγκάρια.

Ι ι Τ ΥΜ. Υποκ. τού αρχ. *όρτυξ, -υγος*< **Ρόρτ-ης* (πβ. *κόκκ-υξ.* με το ίδιο επίθημα *-υξ),* που πιθ. συνδ. με Ι.Ε. λ. για το ίδιο πτηνό, λ.χ. σανσκρ. vartaka-. βεδ. vartika- (με επιθήματα -aka-. -ika-)j. **όρυγμα** (το) {ορύγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** μέρος τού εδάφους σκαμμένο βαθιά ΣΥΝ. τάφρος, χαντάκι **2.** ο βόθρος · 3. ΣΤΡΑΤ. η τάφρος που σκάφτηκε για οχυρωματικό σκοπό, την προστασία δηλ. από τα εχθρικά πυρά ΣΥΝ. χαράκωμα.

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *όρύσσο)* (βλ.λ.)|. **όρυζα** (η) {χωρ. πληθ.] (λόγ.) το ρύζι · ΦΡ. (σκωπτ.) ***βράσε όρυζα I ρύζι*** σε περιπτώσεις που αντιμετωπίζει κανείς δύσκολη κατάσταση χωρίς δυνατότητα βελτίωσης: *αν έρθει κι άλλος λογαριασμός τώρα που ξέμεινα από λεφτά, -!* ΣΥΝ. άσ' τα να πάνε. καήκαμε.

] ΕΤΥΜ. μτγν.. δάνειο από την Α. Περσία, πβ. πάστο vri£e (πληθ.), σανσκρ. vrihi. Βλ. κ. *ρύζι*\.

ορυζάλευρο (το) {ορυζαλεύρ-ου | -ων| (λόγ.) το αλεύρι που προέρχεται από επεξεργασία αποφλοιωμένων σπερμάτων ρυζιού ΣΥΝ. ρυζάλευρο.

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** rice flourl. **ορυζάμυλο (το) [ορυζαμύλ-ου | -ων} το άμυλο που προκύπτει από την κατεργασία τού ρυζιού και χρησιμοποιείται ως βασικό υλικό κατασκευής καλλυντικών (πούδρας κ.ά.). ορυζοκαλλιέργεια (η) {ορυζοκαλλιεργειών} 1. η καλλιέργεια ρυζιού 2. η έκταση όπου γίνεται η καλλιέργεια ρυζιού, ορυζόμυλος (ο) (λόγ.) Ιορυζομύλων} 1. το μηχάνημα ή το σύνολο των μηχανημάτων που χρησιμεύουν για την επεξεργασία τού ρυζιού 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο λειτουργούν τα παραπάνω μηχανήματα.**

ορυζώνας (ο) Ιμεσν.Ι **έκταση γης σπαρμένη με ρύζι. φυτεία ρυζιού, ορυκτέλαιο** (το) {ορυκτελαί-ου | -ων} **λιπαντικό έλαιο που αποτελεί συνήθ. προϊόν τής κλασματικής απόσταξης τού αργού πετρελαίου.** (ΗΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** mineral **oil** j. **ορυκτό (το) φυσικό, συνήθ. στερεό, σώμα με ορισμένη χημική σύσταση και εσωτερική κρυσταλλική δομή, που βρίσκεται στην επιφάνεια τής Γης ή στο υπέδαφος:** *ο σίδηρος, ο άργιλος, ο ασβεστόλιθος είναι ορυκτά* **| |** *πολύτιμα*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όρυκτόν*. ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *όρυκτός* (βλ.λ.)]. **ορυκτογεωλογία** (η) [χωρ. πληθ.} ΓΕΩΛ. Ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη των ορυκτών. **— ορυκτογεωλογικός,** -ή. **-ό [18411.**

[liΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mineralogie geologiquej. ορυκτογραφία (η) [1809J {χωρ. πληθ.}** ΓΕΩΛ. Ο **επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τα είδη και τις παραλλαγές των ορυκτών. — ορυκτογραφικός -ή. -ό. ορυκτολογία (η) [1766] {χωρ. πληθ.}** ΓΕΩΛ. **η επιστήμη που μελετά τα ορυκτά από πλευράς φυσικών ιδιοτήτων, χημικής σύστασης, εσωτερικής δομής, προέλευσης, εμφάνισης και κατανομής τους στη φύση.**

ορυκτολόγος (ο/η) 11802j, ορυκτολογικός, -ή. -ό [1867].

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oryctologic |. **ορυκτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που εξορύσσεται από τη γη· ΦΡ. *ορυκτός πλούτος* το σύνολο των ορυκτών που περιέχει το υπέδαφος μιας χώρας **2.** *ορυκτό* (το) βλ.λ. **3.** αυτός που έχει απολιθωθεί και διατηρείται στα πετρώματα τού φλοιού τής Γης.

(liΤΥΜ. αρχ. < *όρύσσω* (βλ.λ.)| . **ορυκτοτεχνία** (η) {χωρ. πληθ.} η τέχνη τής αναζήτησης και τής κατεργασίας ορυκτών. **— ορυκτοτεχνικός,** -ή* -ό.

ορυμαγδός (ο) (λόγ.) **1.** δυνατός θόρυβος από πολλούς διαφορετικούς ήχους, γενικευμένη αναστάτωση ΣΥΝ. πανδαιμόνιο, σαματάς

(μτφ.) πλήθος (έντονων αντιδράσεων, εκδηλώσεων): - *δηλώσεων / διαμαρτυριών* **/** *απειλών.*

[ετυμ. αρχ. εκφραστ. λ. (με επίθημα *-δος*, χαρακτηριστικό λέξεων που έχουν τη σημ. «θόρυβος», λ.χ. *κέλαδος. άραδος).* Η «γλώσσα» τού Ιισυχίου *όρυγμάδες· θόρυβοι* ενισχύει την υπόθεση ότι *ορυμαγδός* < **όρυγ-αδ-μός* (με αντιμετάθεση) < *όρυγάζω*, που συνδ. με τα συνώνυμα *έρεύγ-ομαι* «ρεύομαι» και *ώρύομαι* (βλ.λ.). Η «γλώσσα» *όρυγμάδες αποτελεί* μάλλον παρεκτεταμένο τ. τού αμάρτυρου **όρυγμός*< θ. **όρνγ-*\.

ορύσσω κ. ορύττω ρ. αμετβ. {όρυ-ξα. -χθηκα. -γμε.νος} (αρχαιοπρ.) ανοίγω όρυγμα. — όρυξη [αρχ.Ι κ. ορυχή (η) Ιμτγν.Ι. ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. σύνθετος.**

|ΕΤΥΜ. **αρχ.** < **όρύχ-ι'ω*< *6-* **προθεμ.** + **rukh-* **(με εκφραστ. δασύ), μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε.** **reu-k-* **«σκάβω, γδέρνω», πβ. σανσκρ.** luncati **«μαδώ, γδέρνω», λατ.** runco **«σκαλίζω» (> ιταλ.** roncare), **ιρλ.** rucht **«χοίρος», γοτθ.** raupjan **«μαδώ, γδέρνω» κ.ά. Παράγ.** *δρυγ-μα, ορυκτός, όρυξις (-η), όρυχ-εϊο* **κ.ά.|. ορυχείο (το) [18671 υ τόπος στον οποίο γίνεται συστηματική εξαγωγή ορυκτών από το υπέδαφος:** *το Λαύριο ήταν γνωστό στην αρχαιότητα για τα ~ αργύρου του* **(πβ. λ.** *μεταλ,λείο).*

|ι ::ιΥΜ. Β' **συνθ. που αποσπάστηκε από αρχ. σύνθετα, λ.χ.** *χρυσ-οφυ- χεϊον. άργυρ-οφυχεΐον.* **Ο σχηματισμός κατά το μτγν.** *όρυχή* < **αρχ.** *όρύσσω* **(βλ.λ.)].**

ορφανεύω ρ. αμετβ. [αρχ.] {ορφάνε-ψα. -μένος) (καθημ.) μένω ορφανός. χάνω τους γονείς μου: *ορφάνεψε από μικρός* **| |** *(μτφ.) ορφάνε- ψε η χώρα με τον χαμό τού μεγάλου ηγέτη.* **— ορφάνεμα (το) κ. (εκφραστ.] ορφάνια (η), ορφανίζω ρ. μετβ. [αρχ.] απορφανίζω (βλ.λ.). ορφανικός, -ή. -ό |αρχ.| αυτός που σχετίζεται με τον ορφανό ή την ορφάνια.**

ορφανισμός (ο) [.μεσν.Ι **απορφανισμός (βλ.λ.). ορφανός, -ή, -ό αυτός που έχει χάσει τον έναν ή και τους δύο γονείς:** *~ από μάννα* **| |** *μένω ~ τα ~ τού* **πολέμου.**

Ιι-ΤΥΜ. **αρχ. <** **όρφος* **(+ παραγ. επίθημα** *-ανός)* **< I.K. *orbho- «ορφανός». πβ. λατ. orbus «στερημένος από κάτι, ορφανός» (αργότερα «τυφλός»), αρμ. orb «ορφανός», γοτθ. arbi «κληρονόμος», γερμ. erben «κληρονομώ» κ.ά. Η λ.** *ορφανός* **δήλωνε αρχικώς τόσο τον στερούμενο γονέων όσο και εκείνον που δεν είχε παιδιά*, περιορίστηκε όμως γρήγορα στην πρώτη σημ.]. ορφανοτροφείο** (το) [μτγν.Ι **το ίδρυμα στο οποίο τρέφονται και κατοικούν ορφανά παιδιά.**

Ορφέας (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ. **αοιδός. μουσικός και ποιητής, ιδρυτής μυστήρια κών τελετών και ιερέας 2. ανδρικό όνομα.**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *Όρφεύς, -έως.* **πιθ. προελλην. κύρ. όν.** ή, **σύμφωνα με άλλη εκδοχή, συνδ. με το Ι.Ε. *orbho- «ορφανός» (βλ. κ.** *ορφανός),* **αν ληφθεί υπ' όψιν ότι ο Ορφέας είχε στερηθεί τη σύζυγό του Ευρυδίκη], ορφικός,** -ή,**-ό [αρχ.11. αυτός που σχετίζεται με τον Ορφέα** ή **τον ορ**

φισμό: *~ ύμνος* **| |** *~ μυστήρια 2. Ορφικά* (τα) σύνολο ποιημάτων που αποδίδονται στον Ορφέα 3. *Ορφικοί* (οι) (α) οι οπαδοί θρησκευτικής κίνησης που εμφανίστηκε κατά τον 6ο αι. π.Χ. και διαδόθηκε σε όλο τον ελληνικό κόσμο (β) οι ορφικοί ποιητές · 4. ΚΑΛ. ΤΕΧΝ. αυτός που σχετίζεται με τη ζωγραφική τάση τύ ορφισμού, **ορφισμός** (ο) [18121 **1.** μυστηριακή θρησκεία τού 6ου αι. π.Χ., που διαδόθηκε σε όλο τον τότε ελληνικό κόσμο και επιδίωκε την εν ζωή εξαγνισμό τής ψυχής τού ανθρώπου, ώστε αυτή να επιστρέψει στην πηγή της, δηλ. στον θεό · 2. ΚΑΛ. ΤΕΧΝ. τάση τής κυβιστικής ζωγραφικής. που έδινε προβάδισμα στη διάταξη των χρωμάτων.

|ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. orphismel. **ορχεκτομή** (η) ΙΑΤΡ. η χειρουργική αφαίρεση τού ενός ή και των δύο όρχεων. Ηπίσης ορχεκτομία [ει ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. orchectomy[. **ορχεοεπιδυμίτιδα** (η) ΙΑΓΡ. η φλεγμονή των όρχεων και των επιδιδυμίδων από βακτηρίδια ή άλλους μικροοργανισμούς, **όρχηση** (η) {-ης κ · -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (αρχαιοπρ.) ο χορός. — ορχηστικός, -ή,-ό [αρχ.].

[ει ΥΜ. <^αρχ. *όρχησις*< *όρχοῦμαι* (βλ.λ.) |. **ορχηστής** (ο) |αρχ.[. **ορχηστρίδα** (η) [αρχ.] (ορχηστρίδο)ν] (αρχαι- οπρ.) υ επαγγελματίας χορευτής, **ορχήστρα** (η) {ορχηστρών} **1.** η σχετικά μεγάλη ομάδα μουσικο')ν οργάνων και εκτελεστών που συμμετέχουν στην εκτέλεση μουσικών έρ- γο)ν: *φιλαρμονική / συμφωνική* (βλ.λ.) - **| |** *~ δοφατίον / εγχόρδων / τζαζ* II την *Ορχήστρα των Χρωμάτων διηθθυνε ο Μ. Χατζιδάκις* 2. ο χώρος τού θεάτρου στον οποίο παίζουν οι μυυσικυί και βρίσκεται ανάμεσα στη σκηνή και την πλατεία · 3. υ κυκλικός χώρυς που βρισκόταν μπρυστά από τη σκηνή τού αρχαιοελληνικού θεάτρου και στον οποίο εκινείτο και χόρευε ο δραματικός χορός. — **ορχηστρικός,** -ή, -ό [μτγν.].

|[::ΙΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «χώρος (πλατεία) τού αρχαίου θεάτρου, προορισμένος για χυρό». < *όρχοῦμαι* (πβ. απρφ. αορ. *όρχήσ-θαι).* βλ.λ. Στη σημ. 1 η λ. αποτελεί αντιδάν. από γαλλ. orchesrre|. **ορχιαλγία** (η) {ορχιαλγιών} JATP. η νευραλγία των όρχεων. που οφει- λεται σε ορχίτιδα.

ΙΕΤΥΜ. < *όρχις* + *-αλγία* < *άλγος*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. orchialgia!.

ορχιδέα (η) {δύσχρ. ορχιδεών} αγγειόσπερμο φυτό των θερμών κλιμάτων, τύ οπυίυυ τα άνθη αποτελούνται απο τρία σέπαλα και τρία πέταλα, εκ των οποίων το μεγαλύτερο έχει τρεις λοβούς· διακρίνεται για την πρωτοτυπία τύ σχήματος και την ποικιλία των χρωμάτων και των απυχρώσεών του.

ΙΕΓΥΜ. Αντιδάν.. < νευλατ. orchidea < λατ. orchis «φυτό τού οποίου οι ρίζες έχουν σχήμα όρχεων» < αρχ. *όρχις* (βλ.λ.)| . **όρχις** (ο) {όρχ-εως, -ι [-εις. -εων} ανατ. καθένας από τους δύο γεννη- τικούς αδένες τού άνδρα και των αρσενικών ζώων, ο οποίος παράγει σπερματοζωάρια ΣΥΝ. (!) αρχίδι. — ορχικός. -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < I.E. **orglii-* / **rghi-* «όρχις». πβ. αλβ. herdhe, μέσ. ιρλ. uirgge. αρμ. orji-k\ λιθ. erzilas «επιβήτορας» *κ.ά.*\. **ορχίτιδα** (η) [i8961 {χωρ. γεν. πληθ.} ΙΑΤΡ. η φλεγμονή τού όρχεως. -- ορχιτικός, -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. orchitej.

Ορχομενός (ο) κωμόπολη τής Α. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Βοιωτίας.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *Ερχόμενός* (με αφυμνίωση). αβεβ. ετύμου. Στη Μυκηναϊκή μαρτυρούνται και οι δύο τύποι: e-ko-mc-no και o-ko-me-no. Ως πρυς την ετυμ., η προφανής σύνδ. με το ρ. *έρχομαι* οδηγεί σε σημα- σιολ. αδιέξοδο, ενώ η αναγωγή στο ουσ. *δρχος* «κήπυς, σειρά φυτών, δενδροστοιχία» προκαλεί μορφολ. προβλήματα, καθώς δεν αιτιολογεί το αρχικό *έ-* στον τ. *Έρχομενος*\. **όρχος** (ο) ΣΤΡΑΤ. 1. στρατιωτικός σχηματισμός που έχει ως αποστολή τον εφοδιασμό στρατιωτικής μονάδας με τα κατάλληλα υλικά σε καιρό πολέμου 2. ο χώρος στον οποίο φυλάσσονται και συντηρούνται τα οχήματα, τα άρματα ή τα πυροβόλα στρατιωτικής μονάδας: *~ οχημάτων! αρμάτων! πυροβόλων.*

Ιετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Αν ως αρχική θεωρηθεί η σημ. «φράχτης, περίβολος», τότε πιθ. η λ. συνδ. με το ρ. *εϊργω* «περιφράσσω, εμποδίζω» (βλ. λ. ειρκτή) και ανάγεται στην ετεροιωμ. βαθμ. τού **I.E.** **wer- g(h)* «περιορίζω, περικλείω», πβ. αρχ. σκανδ. virgill «χορδή», μέσ. γερμ. erwergen. γερμ. erwurgen «πνίγω, στραγγαλίζω», πιθ. κ. αλβ. varg «αλυσίδα, στέμμα»!, **ορχούμαί** ρ. αμετβ. αποθ. {ορχείσαι... · μόνυ σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρ- χαιοπρ.) χορεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όρχοῦμαι (-έο-).* αβεβ. ετύμου. **II** υπόθεση ότι το ρ. αποτελεί επιτατικό τ. τού *έρχομαι* δεν ικανοποιεί μυρφυλυγικώς και ση- μασιολογικώς. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. συνδ. με σανσκρ. rghayati «τρέμω, μαίνομαι» και ανάγεται σε **I.E.** **ergh-* «τρέμω, σείω». Το ρ. *όρχοῦμαι* σήμαινε «χορεύω» κατ' αντιδιαστολή προς το ίδιο το ρ. χορεύω «σχηματίζω χυρό» και προς το ρ. *σκιρτώ* «πηδώ»1. **ορω** ρ. αμετβ. {υράς...· μόνο σε ενεστ.} (αρχαιοπρ.) βλέπω· (παλαιότ. στην προστ. *όρα)* βλέπε· ως υπόδειξη σε βιβλίο για παραπομπή: *όρα σελ. 25.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όρώ (-άω)* < **Ηορ-άω* < θ. **(s)wor-*. ετεροιωμ. βαθμ. τού

Ε. **wer-* «παρατηρώ, προσέχω, φρουρώ», πβ. αρχ. γερμ. wara «προσοχή» (αγγλ. be-ware «προσέχω»), λατ. vereor «ευλαβούμαι, φοβούμαι» κ.ά. Παράγ. *ορασις (-η), ορα-τός. δρα-μα. -ωρός* (β' συνθ., π.χ. *θυρ-ωρός), -ουρός* (β' συνθ.. πβ. *κηπ-ουρός*) κ.ά.]. **ορώδης,** -ης, -ες [μτγν.Ι {υρώδ-υυς | -εις (υυδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με ορό 2. ΙΑΓΡ. αυτός που περιέχει ορό: *~ εξίδρωμα! μηνιγγίτιδα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

ος, η, ο αναφορική αντων. (αρχαιοπρ.) αυτός που, ο οποίος· στις φρ. (α) **εκ των ων** *ουκ άνευ* βλ. λ. *άνευ* (β) **ο** *περί ου ο λόγ* **ος** *(ό περί ού ό λόγος)* αυτός για τον οποίο μιλούμε (γ) ***καθ' ο*** *(καθ' ο)* (i) λόγω τού ότι (ii) ακριβώς όπως, σύμφωνα με αυτό που (δ) **δι' ο** *(δι' ό)* για αυτό: ~ *κα τ εγένετο* (ε) ***εξ ου / εξού*** *(έξ ον)* από το οποίο· κυρ. για να δηλωθεί η συνέπεια, αυτό που προέρχεται από κάτι: *από μικρός αγαπούσε τη θάλασσα.* ~ *και η μανία του για οτιδήποτε έχει σχέση με αυτήν (στ)* ***ο μη γένοιτο*** (ό *μή γένοιτο,* Λημοσθ. 381) πράγμα που μακάρι να μη συμβεί (λέγεται σε υπόθεση που διατυπώνει κανείς, ευχόμενος να μη συμβεί το περιεχόμενό της): *αν. μαθαίνατε ότι υ γνιος σας παίρνει ναρκωτικά, τι θα κάνατε;* (ζ) **ους ο Θεός** *συνέζευξε,* **άνθρωπος** *μη χωριζέτω* βλ. λ. *συζευγνύω.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *ας, ή, δ* < I.E. *yos. *ya, *yod, πβ. σανσκρ. yah. ya. yad, αρχ. σλαβ. ize. jaze, αβεστ. yo. ya, yai κ.ά. Παράγ. οι *ος, όσος, όποιος* (βλ.λ.) κ.ά. Από την αντων. *δς, ή. ο* παράγονται και τα ενώ *(έν-φ), αφού (άπό + ού)].* **οσάκις** επίρρ. (λόγ.) κάθε φορά που, όσες φορές: ~ *του μιλάω για την πρώην γυναίκα του, αλλάζει θέμα.*

[ετυμ. < αρχ. *οσάκις* < *δσος* + παραγ. επίθημα *-άκις].*

Ο.Σ.Ε. (ο) Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος.

Οσετία (η) αυτόνομη δημοκρατία τής \Δ. Ρωσίας στα σύνορα με τη Γεωργία.

οσετικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Οσέτους ή την Οσε- τία **2.** *οαετική γλώσσα / Οσετική* γλώσσα που ανήκει στην ιρανική οικογένεια γλωσσών, ομιλείται στην περιοχή τού Καυκάσου και δια- κρίνεται σε Ανατολική και σε Δυτική Οσετική.

Οσέτοί (οι) λαός τού Καυκάσου που κατοικεί στην περιοχή τής Γεωργίας και μιλά την οσετική γλώσσα. Κπίσης **Οσέτιοι.** iΓΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Ossetes, αγν. ετύμου|. **οσημέραι** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από μέρα σε μέρα, με τον καιρό: *παρά την επανεκλογή του στη θέση τού προέδρου, η αμφισβήτησή του εντείνεται* ~ και περισσότερο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όσημέραι.* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *όσαι ήμέ- ραι].*

Οσιολογΐότατος (ο) ως προσφώνηση λογίων ιερομονάχων και μοναχών. <*“ ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός.* **οσιομάρτυρας** (ο/η) {οσιομαρτύρων} ΗΚΚΛΚΣ. όσιος που μαρτύρησε για τη χριστιανική πίστη. Επίσης (λόγ.) **οσιομάρτυς** [μεσν-J Ιοσιο- ^μάρτυρος}.

όσιος, -ία. -ο **1**. (σπάν.) αφοσιωμένος στο θείο, ιερός· φρ. **δεν έχω ούτε** *ιερό ούτε όσιο* βλ. λ. *ιερός* **2.** εκκλης. (ως προσωνυμία) ο μοναχός τού οποίου η μνήμη τιμάται από την Εκκλησία: - *Λουκάς·* ΦΡ. ***κάνω την οαία (Μαρία)*** υποκρίνομαι τον ευσεβή, τον σεμνό. **— οσιότητα**

(η) [αρχ-J ·

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όσιος,* αγν. ετύμου. Δεν είναι επιτυχημένη η αναγωγή σε αμάρτυρο τ. **άτιος* (πβ. σανσκρ. satya- «αληθής») < I.E. *snt-ijo-, η οποία παρουσιάζει μορφολ. δυσχέρειες. Στην Κλληνική υπήρχε σαφής διάκριση μεταξύ των επιθ. *όσιος, δίκαιος* και *ιερός.* Ως *όσιος* χαρακτηριζόταν αυτός που υποτάσσεται στους θεϊκούς νόμους, που προσκολλάται πιστά στις θεϊκές απαιτήσεις, ενώ η λ. *δίκαιος* αναφέ- ρεται κυρ. στους ανθρώπινους νόμους και δεν είχε αρχικώς θρησκ. χρήση, η δε λ. *ιερός* περιγράφει πράγματα και χώρους που αρμόζουν στους θεούς}.

Οσιότατος (ο) ως προσφώνηση ιερυμονάχων και μοναχών. -*“' σχολιο λ. *κληρικός.*

Όσιρις (ο) IΟσίρ-ιος κ. -εος κ. -ιδος} θεός τής αρχαίας Αιγύπτυ, αδελφός και σύζυγος τής θεάς Ίσιδος· συμβολίζει την αιώνια αναγέννηση τής φύσης. Επίσης **Όσιρης.**

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < αιγυπτ. Usir. αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. woser “ ισχυρός»!.

Ο.Σ.Κ. (ο) Οργανισμός Σχολικών Κτηρίων.

όσκαρ (το) {άκλ.} κινημ. βραβείο τής Ακαδημίας Τέχνης και Επιστημών τού Κινηματογράφου των Π1.Γ.Α., το υποίο απονέμεται στους παραγωγούς και τους συντελεστές κινηματογραφικών ταινιών που κρίνονται επιτυχημένες: - *ξένης ταινίας / σκηνοθεσίας / α'ανδρικού ρόλου / β' γυναικείου ρόλου / σεναρίου* |] (κ. σκωπτ.) ~ *βλακείας.* Ιετυμ. Από δημοφιλές ανέκδοτο, σύμφωνα με το οποίο το αγαλματί- 6ιο που προσφέρεται ο>ς βραβείο έμοιαζε με τον Oscar Pierce, κηπουρό και συγγενή μέλους της Ακαδημίας που απονέμει τα βραβεία}. **Όσλο** (τυ) η πρωτεύουσα τής Νορβηγίας.

ΙΕΤΥΜ. < νορβ. Oslo < αρχ. νορβ. os «εκβολή ποταμού» (πβ. λατ. os «στόμα»). Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. παράγεται από το όνομα As μιας σκανδ. θεότητας και το όνομα τού ποταμού Eo, ενώ η μεσν. λατ. ονομασία ήταν Aosloga. Η πόλη ονομαζόταν Christiana / Kristiania από το 1624 έως τυ 1924 προς τιμήν τού βασιλιά Χριστιανού Δ'}. **οσμανικός,** -ή, -ὸ οθωμανικός (βλ.λ.).

[είύμ. < *Οσμάν,* βλ. λ. *Οθωμανός].*

Οσμανλής (υ) {ΟσμανλήδεςΙ ο Οθωμανός (βλ.λ.). **— οσμανλήδικος,** -η. -ο.

Ιετυμ. < τουρκ. osmanli, βλ. λ. *Οθωμανός].* **οσμή** (η) **1.** οτιδήποτε διεγείρει το αισθητήριο τής όσφρησης, η μυρωδιά: *ιδιάζουσα / βαριά / διαπεραστική / δυσάρεστη / ανυπόφορη* ~ || το *αποσμητικό χώρου αναδίδει μια ευχάριστη* ~ **2.** τεχνολ. ***φίλτρο οσμών*** συσκευή που χρησιμοποιείται για τον κλιματισμό εσωτερικών χώρων και την απορρόφηση των διαφόρων οσμών.

| είύμ. αρχ. < **όδ-σμά* (με αφομοίωση τύ *-δ-* και απλοποίηση τού συμπλέγματος) < *όζω* (βλ.λ.) < **od-jo)].*

όπου γαλλ. odeur, αγγλ. odor) και το αρχ. ρ. *όζω.* Η οσμή δηλώνει τόσο την ευχάριστη όσο και τη δυσάρεστη μυρωδιά. Από την ίδια ρίζα *οδ-* προήλθε το παραγωγικό επίθημα *-ώδης,* από σύνθετα όπως το *ευ-ώδης (< *ευ-όδης. με* τροπή τού -ο- σε -ω- λόγω τής συνθέσεως· βλ. σχολιο λ. *σύνθετος). Το -ώδης* σήμαινε αρχικά «αυτός πυυ μυρίζει», αργότερα δε έγινε απλό παραγωγικό επίθημα επιθέτων *(δη/.ητηρι-ώδης. στοιχει-ώδης* κ.τ.ό.· πβ. σχολιο λ. *-ώδης).* Από το *-ώδης* παράγονται τρία σύνθετα: το ευ-ώδης «αυτός που μυρίζει ωραία *(εὐ)»,* δυσ-ώδης « αυτός που μυρίζει άσχημα *(δυσ-)»* και το αρχ. μυρ-ώδης (< *μύρου* + *-ώδης)* «αυτός που μυρίζει σαν το μύρο, που έχει ωραίο άρωμα», από όπου το μυρωδιά (< *μυρωδ-ιά*]ι «η ευχάριστη ή δυσάρεστη οσμή» (από το αρχ. *μύρον* και το ρ. *μυρ-ίζω.* ήδη αρχαίο). Από την ίδια ρίζα ως παράγωγα αντίστοιχων επιθέτων (το)ν *κάκ-οσμος* και *εύ-οσμος)* προήλθαν τα κακοσμία «άσχημη μυρωδιά» και ευοσμία «ωραία μυρωδιά». Ουδέτερη σημασία (καλή και κακή) έχει τυ άπνοια «καλή και κακή μυρωδιά». Αντιθέτως. μόνο για κακή μυρο)διά χρησιμοποιούνται τα αποφορά, βρόμα και μπόχα (< **απόχα* < *αποχύνω·* πβ. *απόνερα)* και για καλή η μοσχοβολιά / μοσχοβόλημα.

οσμηρός, -ή,-ό [μτγν.] *(λόγ.)* αυτός πυυ αναδίδει συγκεκριμένη οσμή συν. υσμογόνος. **— οσμηρότητα** (η), **οσμιδρωσία** (η) {οσμιδρωσιών} ιλτρ. η έκκριση ιδρώτα που αποπνέει δυσάρεστη οσμή.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. osmidrosis], **οσμίζομαι** ρ. μετβ. απυθ. {οσμίστηκα} **1,** μυρίζω, οσφραίνομαι: *η αστυνομία χρησιμοποίησε λαγωνικά ειδικά εξασκημένα στο να οσμίζονται ναρκωτικές ουσίες* 2. (μτφ.) αντιλαμβάνομαι εγκαίρως (συνήθ. κάτι αρνητικό): *«έχει καταφέρει να βγει αλώβητος από περιπέτειες χάρις στο εξαιρετικό του προσόν να οσμίζεται τις κακοτοπιές»* (εφημ) ΣΥΝ. παίρνω μυρουδιά, μυρίζομαι, **όσμιο** (το) [1812} {οσμίυυ} χημ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Os) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.). **— οσμικός,** -ή, -ὸ.

|Ε_ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. osmium. Το στοιχείο οφείλει την υνομασία του στη δυσάρεστη οσμή ορισμένων από τις χημικές ενώσεις του].

οσμογόνος, -ος. -υ (λόγ.-σπάν.) οσμηρός (βλ.λ.).

[ετυμ. < *οσμή* + *γόνος* (βλ.λ.)|. **οσμολογία** (η) {χωρ. πληθ.} η σπουδή το)ν διαφόρων οσμών και οσμηρών υυσιών.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. osmology]. οσμομέτρηση (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ο προσδιορισμός τής υξύτητας τής όσφρησης. Επίσης οσμομετρία. **—** οσμομετρικός,

-ή, -ὸ.

ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. osmometry], **οσμόμετρο** (το) {οσμομέτρ- ου | -ων} το όργανυ μετρήσεως τής οξύτητας τού αισθητηρίου τής όσφρησης.

[ΕΤΥΜ, Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. osmometer],

όσμωση (η) ♦ ώσμωση

όσο επίρρ. 1. σε όποια ποσότητα, χρόνο, ένταση κ.λπ.. στον βαθμό πυυ: *πιες ~ θέλεις || προσπάθησε ~ μπορείς]| δες, ~ γίνεται, τι μπορείς να αλλάξεις || θα αντέξω ~ μπορώ περισσότερο ||* (ως απόδοση στο *τόσο) θα δουλέψω τόσο. ~ μου επιτρέπουν οι δυνάμεις μου·* φρ. (α) (με απόδοση το *τόσο)* ***όσο... τόσο*** (μεσν.) στην ίδια πυσότητα. ένταση κ.λπ., όσο και κάτι άλλο: - *πιο πολύ καταπιέζονταν τόσο περισσότερο α- ντιδρούσαν* (β) όσον ***αφορά σε*** σε σχέση με: <5εν *έχω να προσθέσω τίποτε ·~ αυτό το θέμα* (γ) όσο ***για*** σε ό,τι αφορά, σε σχέση με· χρησιμοποιείται συνήθ. πρυκειμένου να αναφερθεί στα προηγούμενα: *οι άλλοι έχουν εξασφαλίσει το μέλλον τους, ~ μένα, ένας Θεός ξέρει* π *θα γίνει* (Ι (με επιθετική διάθεση) ~ *σένα. θα δεις τι έχεις να πάθεις!* (δ) όσο νο ***'ναι*** (i) οπωσδήποτε, όπο)ς και να το κάνουμε: *Σκέφτομαι να τον επισκεφτώ αυτές τις μέρες. - Καλά θα κάνεις γιατί μόνος του ζει. γέρος είναι, έχει ανάγκη από παρέα* (ii) ως μετριαστική καταφατική απάντηση (αντί τύ σαφούς «ναι»): *· Λες να τον πειράξει που δεν θα έρθω στη γιορτή; Η, ~!* (iii) όσο κι αν κυστίζει: *θα το αγοράσω ~* (ε) όσο-όσο σε εξαιρετικά χαμηλή τιμή: *τα πουλάει γιατί έχει ανάγκη από χρήματα (στ)* ***όσο κι αν*** *I* ***και νσ*** (μεσν. σύνδ.) μολονότι: *θα παντρευτούν ~ δεν θέλουν οι γονείς τους* 2. (ως χρον. σύνδ.) (α) μέχρι, έως όπυυ: - *να φας το φαγητό σου. προλαβαίνω να ψωνίσω* (β) κατά τον χρόνο που: - *εσύ διαβάζεις, εγώ παίζω.*

[ετυμ. Ουδ. τής αρχ. αντων. *όσος* (βλ.λ.), τού οπυίου η επιρρ. χρήση είναι ήδη αρχ. Η φρ. *όσον αφορά σε...* αποτελεί απόδ. τού γαλλ. en ce qui concerne...}.

οσονούπω επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε λίγο, όπου να ’ναι: *αναμένεται ~ η άφιξη τού πρωθυπουργού.*

[F.tym. < αρχ. *όσον οὔπο)* < *όσον* (ουδ. τού επιθ. *όσος)* + *οὔπω* «όχι ακόμα, όχι μέχρι τώρα»}, **όσος,** -η. -ο αντων. **1.** (για την εισαγωγή αναφορικών προτάσεων που δηλώνουν παραβυλή) τόσος σε μέγεθος, ποσότητα, ένταση κ.λπ., όπως και κάποιυς άλλος / κάτι άλλο: *έχω τόσες γνώσεις όσες κι εσύ* || *θα πάρεις ακριβώς όσα ζήτησες·* ΦΡ. **όσος... τόσος** ίδιυς στην πυσότητα, ένταση κ.λπ. με κάποιον/κάτι άλλο: *όσο ενθουσιασμό είχε στην αρχή, τόση η απογοήτευσή του στο τέλος* 2. (ως επιθετικός προσδιορισμός) καθένας, οποιοσδήποτε: ~ *άνθρωποι ήταν παρόντες, μπορούν να σου το επιβεβαιώσουν* 3. (+και να / κι αν) ανεξαρτήτως τού πόσος: *θα του δώσουμε όσα και να ζητήσει* |[~ *φορές κι αν με στενοχώρησε, εγώ πάντα* ον *συγχωρούσα* **4.** (στυν πληθ.) όλοι: του *έκλεψαν όσα είχε και δεν είχε* || *ευχαρίστησε* (5Αου$_{b}$* *όσοι εργάστηκαν για την ολοκλήρωση τού έργου* 5. **όσσ** (τα) τυ πλήθος αυτών που: *(τα) - τράβηξα δεν λέγονταν* φρ. (α) **όσσ-όσσ** *όσο-όσο* (βλ. λ. *όσο)* (β) (παροιμ.) ***όσα ξέρει ο***

οσμή: συνώνυμα. Η ρίζα **od-* έδωσε την κύρια λέξη για όλη τη ση- μασιυλογική οικογένεια, τη λ. **οδ-μή* > *οσμή* (πβ. λατ. od-or, από

νοικοκύρης, δεν τσ ξέρει ο κόσμος όλος γνωρίζει περισσότερα αυτός που είναι πιο κοντά σε ένα ζήτημα (γ) όσα ττονε ***κι όσα έρθουν*** για να εκφραστεί ανεμελιά, αδιαφορία (δ) όσο ***φέρνει η ώρα***, δεν ***τα φέρνει ο χρόνος (όλος)*** ένα σοβαρό συμβάν (συνήθ. αρνητικό) μπορεί να γίνει σε οποιαδήποτε στιγμή (ε) ***μύρια*** όσο βλ. λ. *μύριοι*.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *όσος* < **όσ-]ος* < αντων. *ός, ή, ό* (βλ.λ.) + επίθημα *-jo-* (βλ. λ. *τόσος)).*

οσοσδήποτε, οσηδήποτε, οσοδήποτε αντων. **1.** τόσος όσος: *μπορεί να πας σε οσαδήποτε καταστήματα θέλεις* πουθενά δεν Οα το βρεις φθηνότερα Σγ\. όσος 2. (+ κι αν) ανεξαρτήτως τού πόσος: *οσηδήποτε δύναμη κι αν βάλεις, δεν Οα μπορέσεις να* γο *ανοίξεις* 3. ***οσοδή- ποτε*** (ως επίρρ.) σε οποιαδήποτε ποσότητα, χρόνο, ένταση κ.λπ.: *μπορείς να πάρεις ~ θέλεις.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *οσοσδήποτε* < *όσος* + αοριστολ. μόριο *δήποτε* «κάποτε» *δή* + *ποτέ*\.

Ο.Σ.Π.Α. (η) Ομοσπονδία Σωματείων Πολιτικής Αεροπορίας, **οσποδσρος** (ο) ΙΣΤ. τίτλος αρχόντων, κυρ. τής Βλαχίας και τής Μολδαβίας, που ήταν υποτελείς στον σουλτάνο τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

ΙΓ.ΤΥΜ. < ρουμ. hospodar < ουκραν. hospod' «κύριος, αφέντης» < αρχ. σλαβ. gospod).

όσπριο (το) {οσπρί-ου | -ων} (συνήθ. στον πληθ.) ο ξηρός, πλούσιος σε άμυλο, εδώδιμος καρπός φυτών με σημαντική θρεπτική αξία, όπως τα φασόλια, η φακή. τα ρεβίθια, ο αρακάς κ.ά.

[ετυμ. < αρχ. *όσπριον*. αγν. ετύμου. Οι συνδέσεις με το ουσ. *σπεῖρον* «ένδυμα, κάλυμμα» ή με το ρ. *σπείρω* δεν ικανοποιούν μορφολογι- κώς, αφού δεν ερμηνεύουν το αρχικό ο-. ΙΙ υπόθεση ότι πρόκειται για δάνειο παραμένει εξίσου μετέωρη [.

οσπριοειδής, -ής. -ές |οσπριοειό-ούς] -είς (ουδ. -ή)} όμοιος με όσπριο. ΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **οσπριοφάγος,** -ος, -ο 11845} αυτός που τρώει ή προτιμά να τρώει όσπρια. - - οσπριοφσγία (η) [I 897J.

Όσσα (η) όρος τής Θεσσαλίας που χωρίζεται από τον Όλυμπο με την κοιλάδα των Τεμπών αλλιώς *Κίσσαβος* (ο).

[κι ΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου, προελί^ην. τοκωνύμιο|.

Οστάνδη (η) πόλη τού ΝΛ. Βελγίου στη Βόρεια Θάλασσα.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Ostend < ολλ. Oostende «ανατολικό άκρο», καθώς η πόλη βρίσκεται στο ανατολικό άκρο μιας μεγάλης παραλιακής περιοχής, στην απόληξη τής διώρυγας Γάνδης - Μπρυζ]. **οστάριο** (το) {οσταρί-ου | -ων[(λόγ.) **1.** το μικρό οστό ΣΥΝ. κοκκαλά- κι 2. ΑΝ ΑΤ. ***ακουστικά οστάρια*** βλ. λ. *ακουστικός.*

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *ὀστάριον* υποκ. τού αρχ. *ὀστέον i ὀστούν].* **οστεαλγία**

(η) {οστεαλγιών} ΙΑΙ Ρ. κάθε πόνος των οστών.

[ΕΤΥΜ.. < *οστε(ο)-* + *-αλγία* < *άλγος,* ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. ostealgicj.

οστεάλευρο (το) {οστεαλεύρ-ου } -ων} λεπτή σκόνη που προκύπτει από άλεση οστών και χρησιμοποιείται στη διατροφή των ζώων, ως λίπασμα κ.λπ.

Ιετυμ. Μεταψρ. δάνειο από αγγλ. bone meal}, **οστεΐνη** (η) |1896| (χωρ. πληθ.\ mOA. αζωτούχος οργανική ένωση που αποτελεί την κύρια ουσία τού οστίτη ιστού.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < αγγλ. ostein}, **οστέινος,** -η, -ο [μτγν.Ι (λόγ.) κατασκευασμένος από οστά ΣΥΝ. κοκ- κάλινος. **οστεΐτιδα** (η) ->οστίτιδα

οστεο- κ. **οστεό-** κ. **οστε-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται με τα οστά: 1. τού ανθρώπινου σώματος: *οστεο-πόραση, οστεο-πλαστική* 2. των νεκρών: *οστεο-φυλάκιο, οστεο-θήκη.*

[ΗΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *ὀστεο-γενής. ὀστεο-λογΐα).* που προέρχεται από το ουσ. *ὀστούν / ὀστέον* (βλ. λ. *οστό*) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. osteo- myelite. osteo-phyte)].

οστεοαρθρικός, -ή, -ό ΙΑΤΡ. αυτός που σχετίζεται με τις αρθρώσεις των οστών.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. ostcoarthriqucj. **οστεοαρθρίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. η οξεία ή χρονία φλεγμονώδης ή εκφυλιστική πάθηση μιας άρθρωσης.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osicoarthritcj. **οστεοβλάστη** (η) {οστεοβλαστών} ΒΙΟΛ. μεγάλο κυβικό κύτταρο που παράγει οστέινη και είναι υπεύθυνο για τη σύνθεση των νέων οστών, τόσο κατά την αρχική τους δημιουργία όσο και κατά τον μετασχηματισμό τους.

[ΕΤΥΜ. < *οστεο-* + *-β/.άστη* < *βλαστάνω.* ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osteoblaste J.

οστεογένεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} ΦΥΧΙΟΛ. ο σχηματισμός οστού. Επίσης οστεογονία.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osteogenc.se|. **οστεογενής,** -ής, -ές |οστεογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} ΦΥΪΙΟΛ. αυτός που έγινε ή διαπλάστηκε από οστό. ** · ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

[ειύμ. αρχ. < *οστεο-* + *-γενής* < *γένος].*

οστεογονία (η) ♦ οστεογένεση

οστεογόνος, -ος. -ο ΙΑΤΡ. αυτός που συντελεί στην παραγωγή και διάπλαση οστών: - κύτταρο.

|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. ostcogcne). **οστεοειδής,** -ής. -ές {οστεοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με οστό. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. osteoide). **οστεοθήκη** (η) Ιμτγν.] {οστεοθηκών} το ξύλινο ή μετάλλινο κιβώτιο, μέσα στο οποίο αποτίθενται τα οστά των νεκρών, κυρ. μετά την εκτα

φή ΣΥΝ. λειψανοθήκη, **οστεοκλασία** (η) {οστεοκλασιών} ΙΑΤΡ. η χειρουργική επέμβαση, κατά την οποία θραύονται ορισμένα οστά για τη θεραπεία δυσμορφίας ή τη διόρθωση βλάβης μέλους τού σώματος.

[f.tym. < *οστεο-* + *-κλασία* < αρχ. *κλώ* «σπάζω», ελληνογενής ξέν. ὀρ.. γαλλ. osteoclasiej. **οστεόλιθος** (ο) {οστεολίθ-ου | -ων, -ους} **1.** το απολιθωμένο οστό

ΧΗΜ. ορυκτό φωσφορικό άλας τού ασβεστίου.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. ὀρ., < αγγλ. osteolite[. **οστεόλιπος** (το) {οστεολίπ-ους [-η. -ών} ΧΗΜ. η λιπαρή μάζα που λαμβάνεται από τα οστά με τις διαδικασίες τού βρασμού, τής εκχύλισης ή τής κατεργασίας με υδρατμούς υπό πίεση και χρησιμοποιείται στη σαπωνοποιία, **οστεολογία** (η) Ιμτγν.) Ιχωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. ο κλάδος τής ανατομίας που μελετά τα οστά. — **οστεολογικός,** -ή. -ό.

οστεόλυση (η) ί -ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} ΙΑΤΡ. η καταστροφή οστού με εξαφάνιση τού πρωτεϊνικού στοιχείου και των αλάτων τού ασβεστίου από τον οστίτη ιστό, συχνότερα από μεταστάσεις νεοπλάσματος: *η ακτινογραφία έδειξε πολλαπλές ~ στη λεκάνη.*

[είύμ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. osteolyse). **οστεομαλακία** (η) [18491 {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. νόσος που χαρακτηρίζεται από αφαλάτωση των οστ(ών με παράλληλη ελάττωση τού επιπέδου τού ασβεστίου και τού φωσφόρου στο αίμα. Επίσης **οατεομαλα- κυνσίσ** κ. **οστεομαλάκυνση.**

[Γ.ΤΥΜ. < *οστεο-* + *-μαλακία* < *μαλακός,* ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osteomalacic}.

οστεομετρία (η) {οστεομετριών} η μέτρηση των διαστάσεοη- των οστών που σχηματίζουν τον ανθρώπινο σκελετό. — **οστεομετρικός**

-ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. ὀρ.. < αγγλ. osteometry!, **οστεόμορφος,** -η. -ο αυτός που έχει τη μορφή οστού.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ossiform), **οστεομυελίτιδα** (η) 118811 Ιχωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. φλεγμονή των οστών και τού οστικού μυελού.

(ετυμ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osicomycliic). **οστεοπάθεια** (η) {οστεοπαθειών} ΙΑΓΡ. κάθε πάθηση των οστών.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osteoputhiej. **οστεοπλασία** (η) {οστεοπλασιών} ο σχηματισμός, η διάπλαση των οστών ΣΥΝ. οστέωση. — **οστεοπλαστικός,** -ή. -ό.

[ι-.ΤΥΜ. < *οστεο-* + *-πλασία* < *πλάσσω,* ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < αγγλ. osteoplasty |.

οστεοπλαστική (η) ΙΑΤΡ. η χειρουργική επέμβαση που αποσκοπεί στην αποκατάσταση κατεστραμμένου οστού.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. osteoplastiquef. **οστεοποίηση** (η) [1856J {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η οστέωση (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ossification], **οστεοπόρωση** (η) |1857] {-ης κ. -ώσεως } χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. νόσος που χαρακτηρίζεται από ανεπαρκή παραγωγή τού βασικού υλικού από το οποίο αναπτύσσεται ένα οστό ή από σημαντική ελάττωση τής περιε- κτικότητάς του σε ασβέστιο· είναι συνήθης κυρίως στις γυναίκες μετά την εμμηνόπαυση ή την αφαίρεση των ωοθηκών και επιφέρει κίνδυνο καταγμάτων. .*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. ὀρ., < αγγλ. osteoporosis,], **οστεορραφία** (η) 118951 {οστεορραφιών} ΙΑΤΡ. η επανασύνδεση τμημάτων θραυσμένου οστού με μεταλλικό σύρμα.

[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. osteorraphie]. **οστεοσάρκωμα** (το) [1857J {οστεοσαρκώμ-ατος | -ατα. -άτων} ΙΑΤΡ. κακοήθης όγκος που προέρχεται από κύτταρα τού οστίτη ιστού. [ΓΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. osteosarcomc].

οστεοσκλήρυνση (η) [1889] {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} ΙΑΤΡ. η παθολογική πύκνωση τού οστίτη ιστού. Επίσης **οατεοακλήρωαη.** [F.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osteosclerose]. **οστεοτρύπανο** (το) {οστεοτρυπάν-ου | -ων} ΙΑΤΡ. χειρουργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται στην οστεορραφία και την ανάτρηση οστών (λ.χ. κρανιοανάρτηση), **οστεοφυλάκιο** (το) 118S91 {οστεοφυλακί-ου | -ων} ο χώρος νεκροταφείου στον οποίο φυλάσσονται οι λειψανοθήκες των νεκρών, **οστεόφυτο** (το) [1839] {οστεοφύτ-ου | -ων} ΙΑΤΡ. ανώμαλο οστέινο μόρφωμα που αποτελεί καλοήθη υπερπλασία, χαρακτηρίζει τις περιπτώσεις εκφυλιστικών αρθροπαθειών και συνήθ. έχει τη μορφή ράμφους, κέρατος. αγκαθιού κ.λπ.

)ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. osteophyte], **οστεοψαθύρωση** (η) [1861] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΤΡ. κληρονομική νόσος τής νηπιακής ηλικίας, που καθιστά τα οστά εύθραυστα και εύθρυπτα.

ΙΓ.ΤΥΜ. < *οστεο-* + *ψαΟύρωση* < *ψαθυρός* (βλ.λ.) «εύθρυπτος», ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osteopsathyrose). **οστεώδης,** -ης, -ες [μτγν.] {οστεώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** (α) αυτός που μοιάζει με οστό. που έχει τη μορφή οστού ΣΥΝ. οστεοειδής 2. (α) αυτός που έχει ισχνή σωματική διάπλαση ΣΥΝ. κοκκαλιάρης (β) αυτός που έχει λίγη σάρκα και φαίνονται τα οστά: *~σώμα ι πρόσο)- πο.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

οστέωμα (το) |1891] {οστεώμ-ατος | -ατα. -άτων} ΙΑΙΡ. καλοήθης όγκος, αποτελούμενος από οστίτη ιστό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ.. < γαλλ. osteome]. **οστέων** -♦ οστό

οστεώνω ρ. μετβ. **1.** μεταβάλλω σε οστό **2.** (μεσοπαθ. *οστεώνομαι)* (για χόνδρο) μεταβάλλομαι σε οστό. **οστέωση** (η) [μεσν.[{-ης κ. -ώσεως {-ώσεις. -ώσεων} ΦΥΣΙΟΛ. το σύ

νολο των φαινομένων που συντελούν στην παραγωγή οστίτη ιστού, **όστια** (η) {χωρ. πληθ.} ΘΡΗΣΚ. ο καθαγιασμένος άζυμος άρτος, ο οποίος προσφέρεται ως θεία κοινωνία στους πιστούς κατά τη ρωμαιοκαθολική λειτουργία (βλ. κ. λ. *άζυμος).*

|ΙΌΥΜ. μεσν. < λατ. hostia «σφάγιο, θυσία» (< ρ. hostio «πλήττω, χτυπώ»). που οφείλεται στη διδασκαλία (τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας) περί τής Θείας Ευχαριστίας ως θυσίας), **οστινάτο** (το) ΜΟΥ*, μουσικό θέμα ή ρυθμικό σχήμα που επαναλαμβάνεται επίμονα στη διάρκεια ενός μουσικού κομματιού ή περάσματος και εμφανίζεται συνήθ. στα συνοδευτικά μέρη.

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. ostinato «πείσμων, επίμονος» < p. ostinarsi «επιμένω, πεισμώνω» < λατ. obstinare|. **όστις,** ήτις. ό,τι αναφορική αντωνυμία τής Αρχαίας· εν χρήσει μόνο το ουδ. ό.τι (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. όσπς. *ήτις, ό,τι,* σύνθ. από την αναφ. αντων. *ος, ή. ό* και το αοριστολ. *τις.* που κλίνονται συγχρόνως σε όλες τις πτώσεις), **οστίτης** (ο) Ιμτγν.) {οστιτών} βιολ. (ως επίθ.) **1.** αυτός που αναφέρε- ται, ανήκει ή εμπεριέχεται στα οστά: ~ *μυελός 2. οστίτης ιστός* ο ερειστικός ιστός ακό τον οποίο σχηματίζεται το οστό. **οστίτιδα** (η) ιατρ. φλεγμονώδης πάθηση τού οστίτη ιστού, που προ- καλείται από μικροβιακά, παρασιτικά ή χημικά αίτια.

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ostitej. **οστό** (το) (λόγ.) καθένα από τα σκληρά τμήματα τού σώματος που αποτελούν τον σκελετό τού ανθρώπου και κάθε σπονδυλοζώου: *εντοπίστηκε καρκίνος στα* ~ συν. κόκκαλο· φρ. (α) *ιερό οστό / οστούν* βλ. λ. *ιερός* (μτφ.) (β) *παίρνω / λαμβάνω σάρκα και οστά* γίνομαι πραγματικότητα, υλοποιούμαι: *το όνειρό του πήρε σάρκα και οστά || η ιδέα για τη δημιουργία χώρων πρασίνου παίρνει σάρκα Kat οστά με την κατασκευή πάρκωνΣυν.* πραγματοποιούμαι (γ) (εμφατ.) με *σάρκα και οστά (σάρκα καί όστέα.* Κ.Δ. Λουκ. 24, 39) ο ίδιος αυτοπροσώπως (δ) (λόγ.) *μέχρι μυελού οστέων {μέχρι μυελόν όστέων.* μεσν. φρ.) μέχρι το μεδούλι στο εσωτερικό τού κοκκάλου. εντελώς, στο έπακρο: *είναι Α.Ε.Κ.* ~ Επίσης (λόγ.) οστούν {οστέων}. — οπτικός, -ή. -ό.

)ΕΤΥΜ. < αρχ. *όστέον / όστοῦν*< Ι.Ε. *ost(h)- «κόκκαλο», πβ. σανσκρ. asthi, αβεστ. ast-. χετ. hastai, ενώ το λατ. os. ossis, εμφανίζει ερμηνευτικές δυσκολίες. Ομόρρ. *όστα-κός* (> *αστακός,* βλ.λ.). *οστ-ρ-ακο(ν). αστρά-γ-αλος* κ.ά.|.

Οστράβα (η) πόλη τής Α. Τσεχίας κοντά στα σύνορα με την Πολωνία. ΙΕΤΥΜ. < τσεχ. Ostrava, από τον ποταμό Ostravice (< ostrov «νησί»), καθώς η πόλη κείται στη συμβολή του με τον'Όντερ}. **οστρακιά** (η) ΙΑΤΡ. λοιμώδης παιδική ασθένεια, που χαρακτηρίζεται από εξάνθημα στο δέρμα και ενάνθημα στο στόμα και στον φάρυγ- γα και. κατά την αποδρομή της. από απολέπιση τής επιδερμίδας ΣΥΝ. σκαρλατίνα.

οστρακίζω ρ. μετβ. |αρχ.| {οστράκισ-α. -θηκα. -μένος} εξοστρακίζω (βλ.λ.). -- **οατρακιαμός** (Ο) }αρχ.|. **όστρακο** (το) {οστράκ-ου | -ων} **1.** το σκληρό οστεώδες περίβλημα ασπόνδυλων ζώων (λ.χ. χελώνας, αστακού, κοχυλιών) ΣΥΝ. κέλυφος, καυκί, καύκαλο, καβούκι 2. (συνεκδ.) η ύλη που λαμβάνεται από οστεώδη περιβλήματα όπως τα παραπάνω για την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων · 3. ΑΡΧΑΙΟΛ. θραύσμα πήλινου αντικειμένου (αγγείου ή κεραμιδιού)· (ειδικότ.) μικρή πήλινη πινακίδα ή θραύσμα πήλινου αγγείου, στο οποίο χάρασσε ο Αθηναίος πολίτης το όνομα προσώπου που έκρινε ότι έπρεπε να εξοστρακιστεί.

[ετυ.μ. < αρχ. *όστρακον* < θ. *όστ-* (τού ουσ. *όστοῦν,* βλ.λ.) με παρέκταση *-ρ-* και παρόμοιο μορφολ. σχηματισμό με το ουσ. *όστα-κός*\. **οστρακόδερμος,** -η, -ο |αρχ.| **1.** αυτός που έχει περίβλημα από όστρακο 2. 7.ΩΟΛ. *οστρακόδερμο* (το) {οστρακοδέρμ-ου | -ων} κάθε υδρόβιο ζώο, το σώμα τού οποίου περιβάλλεται από όστρακο, π.χ. τα μαλάκια, τα καρκινοειδή κ.ά. συν. οστρακοειδές, οστρακώδες,

οστρακοειδής, -ής. -ές [Ι896] {οστρακοειδ-ούς | -είς (ουδ -ή)} **1.** αυτός που έχει τη μορφή οστράκου 2. *2ΩΟΛ.* ***οστρακοειδές*** (το) το οστρακόδερμο (βλ.λ.). *- σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **οστρακολογία** (η) [1861] {χωρ. πληθ.} **1.** ζωολ. κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τα όστρακα · 2. φιλολ. κλάδος τής παπυρολογίας που ασχολείται επιστημονικά με τα γραπτά κείμενα, τα οκοία διασώζονται χαραγμένα πάνω σε όστρακα (θραύσματα πήλινων αγγείων).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ostracologic}. **οστρακοφόρος,** -ος, -ο }189Ι) ΖΩΟΛ. αυτός που καλύπτεται από οστρακώδες περίβλημα, **οστρακώδης,** -ης, -ες ίαρχ.} {οστρακώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με όστρακο ή έχει τα γνωρίσματα τού οστράκου

ζωολ. οστρακώδες (το) το οστρακόδερμο (βλ.λ.). ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης- -ες·*

οστρεοκαλλιεργεια (η) {οστρεοκαλλιεργειών} η οστρεοτροφία (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ostreiculture (νόθο σύνθ.)].

οστρεοκομία (η) 11894] {χωρ. πληθ.} η οστρεοτροφία (βλ.λ.).

|ι ·:τυμ. < *οστρεο-* (< αρχ. *οστρε(ι)ον* «στρείδι») + *-κομία* < αρχ. *κομώ* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ, κ. *-κομία)].* **όστρεο(ν)** (το) {οστρέ-ου [-ων} (λόγ.) το στρείδι (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *όστρεον/ όστρειον* < θ. *όστ-ρ-* τού ουσ. *όστέον/ όστοϋν* (βλ. λ. *οστό)* με παρέκταση *-ρ~.* Βλ κ. *στρείδι*J. **οστρεοτροφείο** (το) [18851 χώρος στον οποίο εκτρέφονται στρείδια, **οστρεοτροφία** (η) [1885] Ιχωρ. πληθ.} η συστηματική εκτροφή στρειδιών. —οατρεοτρόφος (ο) [18941.

[ΗΤΥΜ. < *οστρεο-* (< αρχ. *όστρε(ι)ον* «στρείδι», βλ.λ.) + *-τροφία* < *τροφή].*

όστρισ (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) ο νότιος άνεμος (βλ. λ. *άνεμος,* πιν.)

ΣΥΝ. (επίσ.) νότος και (καθημ.) νοτιάς.

[είύμ. μεσν. < ιταλ. ostro «νότος, νοτιάς» < λατ. auster|. **οστριογάρμπης** (ο) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) άνεμος που πνέει μεταξύ νότιου και νοτιοδυτικού ανέμου (βλ. λ. *άνεμος,* ιιιν.) συν. (επίσ.) λι- βόνοτος.

[ετυμ, < *όστρια + γαρμπής].* **οστριοσιρόκος** (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) άνεμος που πνέει μεταξύ νότιου και νοτιοανατολικού ανέμου (βλ. λ. *άνεμος,* πιν.) συν. (επίσ.) ευρό νοτος.

[ει υμ. < *όστρια + σιρόκος].*

-οσύνη παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αφηρημένων θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. ιδιότητα: *ντροπαλ-οσύνη, αγνωμοσύνη. μετριοφρ-υσύνη* 2. (περιληπτ.) σύνολο προσώπων που χαρακτηρίζονται ακό ορισμένη ιδιότητα: *ρωμι-οσύνη, χριστιαν-οσύνη.* [ετυ.μ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τ. *-συνά* (< Ι.Ε. *-tuna) και απαντά αρχικώς σε παράγωγα επιθέτων ή ουσ. σε *-ων* ή *-ος* (λ.χ. *σώφρων - σωφροσύνη, αγνώμων - αγνωμοσύνη, άγιος* ■ *άγιωσύνη).* από όπου επεκτάθηκε ως αυτοτελές μόρφημα (λ.χ. αρχ. *κλεκτ-οσύνη, μαντ-οσύνη)].*

Ο.Σ.Υ.Π.Α. (η) Ομοσπονδία Συλλόγων Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας.

Ο.Σ.Φ.Π. (ο) Ολυμπιακός Σύνδεσμος Φιλάθλων Πειραιώς, **οσφραίνομαι** ρ. μετβ. αποθ. {οσφράνθηκα} (λόγ.) **1.** αισθάνομαι με την όσφρησή μου ΣΥΝ. μυρίζω, οσμίζομαι 2. (μτφ.) υποψιάζομαι, διαισθάνομαι ή προαισθάνομαι: ~ *παρατυπίες στη διανομή* των *κερδών* || ~ *τον κίνδυνο. ΣΧΟΜΟ* λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **όδ-σ-φραίνομαι* < **όδ-* (< Ι.Ε. **od-* «μυρίζω, αναδίδω οσμή», για το οποίο βλ. λ. *όζω)* + *-φραίνομαι* < *φρην, φρενός* (βλ.λ.), πβ. κ. *εϋ-φραίνομαι, εϋ-φρων*\.

οσφραντικός, -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός κου σχετίζεται με την όσφρηση

αυτός που έχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένη την αίσθηση τής όσφρησης.

οαφραντικότητα (η), **όσφρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως j χωρ. πληθ.} **1.** η μία από τις πέντε αισθήσεις. με την οποία αντιλαμβανόμαστε τις οσμές: *οξεία / δυνατή*

2. (μτφ.) η ικανότητα να διαισθάνεται ή να προβλέπει κανείς. [είύμ. < *αρχ. οσφρησις< όσφραίνομαι* (βλ.λ.)[. **οσφρητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την όσφρηση: ~ *όργανο.* – **οσφρητικότητα** (η), **οσφυαλγία** (η) {οσφυαλγιών} ΙΑΙ Ρ. ο πόνος που εμφανίζεται στη μέση (στο κάτω μέρος τής ράχης και πάνω από τους γλουτούς), οφείλεται σε τραυματισμό ή ερεθισμό των ιστών γύρω από τη σπονδυλική στήλη κυρ. ύστερα από κόπωση, απότομη κίνηση, ανύψωση βάρους ή τοπική ψύξη. — **οαφυαλγικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *όσφυ(ο)-* + *-αλγία* < *άλγος* «πόνος»}, **οσφυϊκός,** -ή. -ό 11847] αυτός που σχετίζεται με την οσφύ: ~ *χώρα* / σπόνδυλοι / *παρακέντηση.* **οσφυοκάμπτης** (ο) {οσφυοκαμπτών} (λόγ.-εκφραστ.) ο δουλοπρε- πής. — **οαφυοκαμψία** (η). Ιείύμ. < *οσφύς. -ύος* + *-κάμπτης* < *κάμπτω].* **οσφύς** (η) {οσφύ-ος | -ες} ανατ. η οπίσθια χώρα των κοιλιακών τοιχωμάτων δεξιά, και αριστερά τής σπονδυλικής στήλης, κάτω από τη βάση τού θώρακα και πάνω από τις λαγόνες συν. μέση.

IF.ΤΥΜ. < (χρχ. *οσφύς. -ύος.* αγν. ετύμου. II άποψη ότι πρόκειται για σύνθετη λ. από το θ. τής λ. *όστοῦν* και το 0. *φυ-* τού ρ. *φύομαι,* δεν ευ- σταθεί μορφολογικώς. Ομοίως, παραμένει μετέωρη η ερμηνεία οσφύς, *όσφύος* < **όσχ-Ι·'ος.* που συνδ. με αβεστ. ascu-|. **όσχεο** (το) {οσχέ-ου | -ων} ΑΝΑΤ. **1.** ο σακοειδής θύλακος που περιέχει τους όρχεις 2. *αναρτήρας οσχέου* βλ. λ. *αναρτήραα.* — **οαχεϊκός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. < μτγν. *δσχεον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *όσχεος,* πα- ράλλ. τ. τού ουσ. *οσχη.* αβεβ. ετύμου. πιθ. < *ό-* προθεμ. + *-σχη* < **θ. σχ-* τού ρ. *έχω* (πβ. αόρ. (3' *έ-σχ-ον).* Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. συνδ. με μεσν. περσ. azg «κλάδος» (> σύγχρ. περσ. a7^/)|. **οσχεοπλασία** (η) {οσχεοπλασιών} imp. η πλαστική χειρουργική επέμβαση στον χώρο τού οσχέου.

|ετυ.μ. < *όσχεο* + *-πλασία* < *πλάσσω,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oscheoplasricj.

Ο.Τ.Α. (ο) Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης, **όταν** σύνδ. 1. εισάγει χρονική πρόταση: ~ γο *αποφασίσω, θα σου το ανακοινώσω* (αφού / μόλις το αποφασίσω) || ~ *έφθασα στο σπίτι, δεν βρήκα* κανέναν (τη στιγμή που) || ~ *τρώνε, δεν μιλάνε* (κατά τη διάρκεια. ενώ) 2. εισάγει χρονικοϋποθετική πρόταση: - *πιστέψεις στις ικανότητές σου. θα επιτύχεις·* (ειδικότ.) 3. (α) (για επανάληψη πράξης στο παρελθόν) κάθε φορά που: ~ *με έβλεπε, άλλαζε δρόμο* (β) (για αόριστη επανάληψη πράξης στο παρόν και στο μέλλον) κάθε φορά που (θα), οσάκις: ~ *κουράζεται, καταφεύγει στη μαγεία τής μουσικής* **4.** (απλώς χρονικός) τότε που. κατά τον χρόνο που, τη στιγμή που: ~ *έμαθα την επιτυχία του στο πανεπιστήμιο, χάρηκα* 5. (εκφραστ.) εισάγει πρόταση που δηλώνει αντίθεση ανάμεσα σε πράξεις που συμβαίνουν συγχρόνως: - *εγώ σκοτωνόμουν στη δουλειά, αυτός καθόταν.*

[ετυμ. < αρχ. *όταν* < *ότε* (χρον. σύνδ.) + *άν.* Το ore (ήδη μυκ. o-te) προέρχεται από το ουδ. ό' (τήο αντων. *ος, ή, ό)* και το συνδ. μόριο *τε* (βλ.λ.)].

οτέ επίρρ. (αρχαιοπρ.) κάποτε· μόνο σε φρ. τού τ. *οτέ μεν.... οτέ δε...* άλλοτε μεν.... άλλοτε δε...

Ιετυμ. < αρχ. *ότέ* (το σχήμα *ότέ μέν... ότέ δέ απαντά* στον Αριστοτέλη) < *ότε.* με καταβιβασμό τόνου (βλ. λ. *όταν)].*

Ο.Τ.Ε. (ο) Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος, **o tempora o mores!** λατ. (φρ. τού Κικέρωνος· προφέρεται *ο τέμ-πο- ρα ο μόρες)* ελλην. *ω καιροί! ω ήθη!* ως αρνητικός σχολιασμός των

σύγχρονων καιρών και ηθών.
-ότητα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αφηρημένων θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. ιδιότητα ή κατάσταση: *εγκαρδιότητα. δουλικ-ότητα.* σφριγηλ-ότητα 2. (περιληπτ.) σύνολο προσώπων που χαρακτηρίζονται από ορισμένη ιδιότητα: *ανθρωπ-ότητα.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *-ότης, -ότητος.* παραγ. επίθημα που ανάγεται σε τ. *-τάτ-* (< **1.ΙΞ.** *-tat-) και απαντά κυρίως σε παράγ. επιθέτων σε *-ος, -νς* (λχ. *νέος - νεότης, ταχύς - ταχύ της),* από όπου αυτονομήθηκε στη συνέχεια (λ.χ. *έν-όνης. ποι-ότης)*\. ότι σύνδ.· εισάγει ειδική πρόταση: *μον είπε ~ με πήρες τηλέφωνο* ΣΥΝ. πως. ^ ϊχολΚ) λ. *ομόηχα.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ότι,* ουδ. τής αναφ. αντων. *όστις* (βλ.λ.), που χρησιμο- ποιήθηκε ως ειδικός και αιτιολογικός σύνδ.|. ό,τι αντων. (μόνο σε εν. ονομ. κ. αιτ.ί 1. κάθε πράγμα που, αυτό που, όποιο πράγμα: *δεν μπορείς να κάνεις - θέλεις || θα έχεις - ζητήσεις ||* ας το £ε^άσουμε· ~ *έγινε. έγινε-* ΦΡ. (α) ***ό,τι*** (κι) ***ό,τι*** για κάτι που δεν έχει υψηλή ποιότητα, δεν είναι προσεγμένο: *εμείς πουλάμε υφάσματα πολυτελείας, όχι* (β) ***...κι ό,τι να 'ναι*** για να δηλιόσουμε ότι δεν έχουμε ιδιαίτερες απαιτήσεις, ότι μας είναι ευπρόσδεκτο οτιδήποτε από αυτά που χρειαζόμαστε: *Στην κατάσταση που βρεθήκαμε από τους σεισμούς ποιος νοιάζεται για πολυτέλειες: Ρούχα να ναι ~! || το θέμα είναι να έχεις να τρως· φαΐ να 'ναι ~!* 2. (+ κι αν / και να) ανεξαρτήτους τού ποιος, πόσος, ανεξαρτήτως τού είδους: *~ δρόμο* και να *πάρεις, θα φθάσεις || - βιβλίο κι αν τον δώσεις, θα το διαβάσει* 3. (ως επίθ.) όποιος, οποιοσδήποτε, όσος: *δεν μπορώ ν'ακούω - ανησία έρθει στον καθένα* [[*αύριο θα βά/^ω πλυντήριο· δώσε μου - άπλυτα έχεις || - απορίες έχεις, θα τις συζητήσουμε μετά* · 4. ***ό,τι (που)*** ακριβώς τη στιγμή που· λέγεται συνήθ. για (κάποιον/κάτι) που εμφανίζεται ακριβώς τη στιγμή που γίνεται λόγος για αυτό(ν): *Καλώς τον Γιάννη! - σε σκεφτόμουνα ι λέγαμε για σένα.* *·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.* [ΕΙΥΜ. < αρχ. *ο,τι.* ουδ. τής αναφ. αντων. *όστις* (βλ.λ.) |.

ότι - **ό,τι - οτιδήποτε.** Το αοριστολογικό **ό,τι** *(Ο,τι και να πεις. έχεις δίκιο)* διακρίνεται κανονικά στη γραφή από τον ειδικό σύνδεσμο **ότι** (Είπε οη *συμφωνεί)* με τη χρήση τού κόμματος μετά το *ο- (ό,τι) ή* -στον έντυπο λόγο παλαιότερα- με τη μεσολάβηση ενός κενού διαστήματος ανάμεσα στο ο- και το -π *(ό τι).* Το αοριστολογικό **οτιδήποτε** δεν χρειάζεται κόμμα, γιατί ως σύνθετο (με το σημασιολογικά -*δήποτε)* διακρίνεται αυτομάτως από το ειδικό *ότι.*

οτιδήποτε αντων. **1.** οποιοδήποτε πράγμα, ό,τι κι αν: *μπορείς να πε- τύχεις ~, αρκεί να προσπαθήσεις ||* - (κι αν) του πω, *Οα φέρει αντιρρήσεις* **||** *- θέλεις, ζήτα το από μένα* 2. (καταχρ. ως επίθ.) οποιοσδήποτε: *- πρόβλημα (κι αν) έχεις, μη διστάσεις να μου το πεις* **||** *- απορίες έχετε, θα τις λύσουμε μετά.*
Ιετυμ. < αρχ. *οτιδήποτε* < *ό.τι* (βλ.λ.) + αοριστολ. μόριο *δήποτε* (< *δή* + πίτε)1.
O.T.O.E. (η) Ομοσπονδία Τραπεζοϋπαλληλικών Οργανώσεων Ελλάδος.
οτοκιού (το) {άκλ.} συσκευή σε τηλεοπτικό στούντιο, στην οποία προβάλλεται σε μεγέθυνση το κείμενο που εκφωνεί ο παρουσιαστής ειδήσεων δίνοντας έτσι την εντύπωση ότι δεν διαβάζει κείμενο. ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. autocue|. **οτομοτρίς** (το) {άκλ.} η αυτοκινητάμαξα.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. automotricc, θηλ. τού automotcur < auro- «αυτόματος» + moreur «μηχανή, κινητήρας»], **οτοστόπ** (το) {άκλ.} το να σταματά ένας πεζοπόρος διερχόμενο όχημα, κάνοντας ειδικό σήμα με το χέρι για να τον μεταφέρει δωρεάν κάπου.
[ΕΤΥΜ.. < γαλλ. auto-stopj. **ότου** στους τύπους *μέχρις ότου, αφότου. έως ότου,* που λειτουργούν ως σύνδεσμοι.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ότου.* αρχαϊκή γεν. τής αντων. *δστις* (βλ.λ.)). **οτρηρός,** -ά, -ό (αρχαιοπρ.) εργατικός, φιλόπονος, ακάματος, δραστήριος: *- θεράπων τής επιστήμης.*
[F.TYM. αρχ. < θ. orp- (που απαντά και στο ρ. *ότρύνω* «ωθώ. προτρέπω». βλ. λ. *παροτρύνω)* + παραγ. επίθημα *-ηρός* (πβ. *πον-ηρός, μοχθηρός).* Το θ. *ότρ-* ανάγεται σε *ό-* προθεμ. + μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *twer-* «ωθώ. προτρέπω», πβ. σανσκρ. tvarate «επείγομαι, βιάζομαι», αρχ. γερμ. dweran «γυρίζω ορμητικά, ταχέως» κ.ά.|.
Οττάβα (η) η πρωτεύουσα τού Καναδά.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Ottawa, από τον ομώνυμο ποταμό που διαρρέει την πόλη. < αλγκον. adawe «μεγάλος ποταμός» ή «έμπορος» (αβεβ. σημ.). \\ πόλη έλαβε αυτή την ονομασία το 1854. ενώ μέχρι τότε ονομαζόταν Bytown, από το όνομα τού Βρετανού συνταγματάρχη John By]. **O.T.Y.** (η) Ομοσπονδία Ταχυδρομικών Υπαλλήλων. **ου**[1] επιφών. (συνήθ. παρατεταμένο: *ουουου)* εκφράζει: **1.** αποδοκιμασία- και στη ΦΡ. *ου να μου χαθείς!* άντε χάσου! **2.** θαυμασμό: *Τι ωραίο σπίτι!* **3.** επιβεβαίωση (αντί τού «βέβαια», «σίγουρα»): *-Έφυγε το καράβι; ~, τώρα!* **||** *-Σου άρεσε το γλυκό: να '/α κι άλλο!* Ιετυμ. < Ηχομιμητ. λ., πβ.μτγν. επιφών. *ούαί.* αρχ. αρνητ. μόριο ού(ν;|. **ου**[2] κ. **ουκ** (μπροστά από φωνήεν) μόρ. (αρχαιοπρ.) **1.** μην για τον σκωπτικό σχηματισμό γνωμικών κατ' αναλογίαν προς τις Δέκα Κντο- λές *(... ούμοιχεύσεις, ού κλέψεις, ού φονεύσεις...,* βλ. λ. *εντολή,* ΠΙΝ.) με τα οποία εκφράζεται αποτροπή: *~ μπλέξεις!* 2. όχι· κυρ. στις ΦΡ. (α) *ναι ή ου;* ναι ή όχι: (β) *ου γάρ έρχεται μόνον (ού γάρ έρχεται μόνον)* δεν έρχεται μόνο του (ενν. *το γήρας)*' για τα δεινά που συνοδεύουν τη γεροντική ηλικία, π.χ. άνοια, βαρηκοΐα κ.λπ. (γ) *ουκ ολίγοι,* **-ες, -ο** πολλοί, -ές, -ά: *για την αγορά ενός ακινήτου πρέπει να συγκεντρωθούν ουκ ολίγα έγγραφα* **[|** *ακούστηκαν ουκ ολίγες μεγάλο-στομίες στην εκδήλωση* (δ) ***ουκ εν*** τω ***πολλώ*** το ***ευ*** *(ούκ έν τφ πολλφ τό εύ)* το καλό. το αξιόλογο δεν βρίσκεται στην ποσότητα αλλά στην ποιότητα (ε) ***ουκ αν λάβοις παρά τού μη έχοντος*** βλ. λ. ?^αμβάνω (στ) ***ου*** τταντός ττλειν ες ***Κόρινθον*** βλ. λ. *Κόρινθος.*
[ΓΤΥΜ. αρχ. αρνητ. μόριο, αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με σανσκρ. ud, γοτθ. Cit «εκτός - εξ ολοκλήρου», αρμ. ος «δεν», αρχ. σλαβ. u- (πβ. u- bogu «φτωχός») κ.ά. Το μόριο *ού* εμφανίζεται 0)ς *ούκ* προ φωνήεντος και ως *ούχ* προ δασέος φωνήεντος. Κατ' αντιδιαστολή προς το μόριο *μή* (βλ.λ.), το οποίο εξέφραζε υποκειμενική άρνηση, το ου δήλωσε την αντικειμενική και απόλυτη απόρριψη].
-ού παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. επάγγελμα: *μυλων-ού. ψαρ-ού. αβγου?.-ού* 2. ιδιότητα (μεγεθ.): *γλωσσ-ού, χειλ-ού* **3.** ανδρωνυμικο: *Μιχαλ-ού, Νικολ-ού.* [ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, το οποίο οφείλε- ται σε μεταπλασμό θηλ. ονομάτων σε *-ώ με* βάση την αιτ. *-ούν* (λ.χ. αρχ. 7ώ, *- Ίοννν, άλωκώ* - άλωπούν - * άλο)ποΰ / *αλεπού),* από όπου αυτονομήθηκε στη συνέχεια|. **ουά** επιφών.· δηλώνει το κλάμα τού μωρού.
[ΗΤΥΜ. μτγν. επιφών.. πβ. λατ. vahj. **ουαί** επιφών. (αρχαιοπρ.) αλίμονο· ΦΡ. (α) ***ουαί και αλίμονο*** για κάτι οριακό, ακραίο ή απαράδεκτο, το οποίο θα έχει σοβαρές επιπτώσεις, αν συμβεί (επομένως, πρέπει να αποτραπεί): *~ αν τα παιδιά δεν σέβονται* τους *γονείς τους* || (ως απειλή) *~ σου αν δεν ζητήσεις συγγνώμη!* (β) ***ουαί τοις ηττημένοις*** *(ούαί τοΐς ήττημένοις, λατ.* vae victis) αλίμονο σε αυτούς που έχουν ηττηθεί. κυρ. επειδή είναι έρμαια τής βούλησης των νικητών τους (γ) ***ουαί υμίν (Γραμματείς και Φαρισαίοι υποκριταί)*** (*ούαί ύμΐν, Γραμματείς καί Φαρισαίοι υποκριταί,* Κ.Δ. Ματθ. 23. 15) ως έντονη αποδοκιμασία προς πρόσωπα συνήθ. με. υψηλή κοινωνική θέση και υποκριτική συμπεριφορά.
ΙΕΤΥΜ. μτγν.. που συνδ. με τα συνώνυμα λατ. vac. αρμ. vay. γοτθ. wai, λετ. wai κ.ά. Το ρητό *ούαί τοΐς ηττημένοις* αποτελεί λόγ. μετάφραση τού λατ. vae victis, που μαρτυρείται στον ιστορικό Τίτο Λίβΐο|. **Ουαλία** (η) γεωγραφική και πολιτική διαίρεση και πριγκιπάτο τού Ηνωμένου Βασιλείου, στο Δ. τμήμα τού νησιού τής Μ. Βρετανίας, με πρωτεύουσα το Κάρντιφ, όπου ένα ποσοστό των κατοίκων μιλά την Ουαλική. — Ουαλός (ο), Ουαλή (η), ουολικός, -ή, -ό, Ουαλικά (τα).
I ii i ΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Wales < αρχ. αγγλ. walh «ξένος», ονομασία που δόθηκε στους ντόπιους Ουαλούς (Κέλτες) από τους Αγγλο- σάξονες (γερμανογενείς) εποίκους λόγω τής διαφοράς τους στη γλώσσα και στον πολιτισμό. Το ουαλ. Cymru προέρχεται από τη λ. evmry «συμπατριώτες»].
Ουάσινγκτον (η) {άκλ.} η πρωτεύουσα των Η.ΙΙ.Α.
|Γ::ι ΥΜ. Η αμερικανική πρωτεύουσα οφείλει το όνομά της στον προ>το πρόεδρο των Η.Π.Λ. George Washington (1732-1799). Το ίδιο το επώνυμο προέρχεται από την ονομασία μιας μικρής πόλης και ερμηνεύεται ως «καταυλισμός των Wassa» (Wassa < αρχ. αγγλ. wath «κυνηγώ» + sige «νίκη»)].
ουβερτούρα (η) (χωρ. γεν. πληθ.) ΜΟΥΣ. **1.** αυτοτελές εισαγωγικό κομμάτι σε ευρύτερη μουσική σύνθεση, σουίτα, μπαλλέτο. όπερα κ.λπ. *ΣΥ*\. εισαγωγή, πρελούδιο 2. (συνεκδ.) συμφωνικό ποίημα, σύνθεση για ορχήστρα στην οποία αποδίδεται μουσικά ένα δραματικό περιεχόμενο: *συμφο>νική - «1812» τού Τσαϊκόφσκι.*
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. ouverture «άνοιγμα, εισαγωγή» < ouvrir «ανοίγω» < δημώδ. λατ. *operire < λατ. aperire «ανοίγω»!· **ουγαινα** (η) {ουγαινών} ψάρι με μυτερό ρύγχος. που μοιάζει με σαργό.
{ΕΤΥΜ. < αρχ. *ναινα* (βλ.λ.). με ανάπτυξη ευφωνικού και προφορά τού ύ- ως |u] μέσω ορισμένων διαλέκτων (λ.χ. πβ. κυπρ. *μούγια*< αρχ. *μυΐα,* ποντ. κουνά < αρχ. *κύων).* Η σημ. *ψάρι* (τού *ύαινα)* ήδη μτγν.]. **ου yap έρχεται μόνον** -►ου[7]
Ουγγαρία (η) (ουγγρ. Magyar Koztarsasag = Δημοκρατία τής Ουγγαρίας) κράτος τής Κ. Ευρώπης με πρωτεύουσα τη Βουδαπέστη, επίσημη γλώσσα την Ουγγρική και νόμισμα το φορίντ (φιορίνι). · - Ούγγρος κ. (καθημ.) Ουγγαρέζος (ο). Ουγγαρέζο (η), Ουγγρικά κ. (λαΐκ.) Ουγγαρέζικα (τα), ουγγρικός, -ή, -ό Ιμεσν.] κ. (λαΐκ.) ουγγαρέζικος, -η/Ία. -0. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*
Ιετυμ. < λατ. Hungaria, πιθ. από τον ρωσ. ποταμό Urga. ΝΔ. τής Μόσχας, αν και ορισμένοι το συνδέουν με τη λ. Hun. τίτλο των Μογγό- λων αυτοκρατόρων (βλ. λ. *χαν).* Το ουγγρ. Magyar προέρχεται από το αρχ. ουγγρ. όνομα Magy «άνθρωποι, λαοί»|.
Ουγενότοι f οι i Γάλλοι διαμαρτυρόμενοι με ιδιαίτερη πολιτικοστρα- τιωτική οργάνωση, οι οποίοι ήρθαν σε σύγκρουση με τους ρωμαιοκαθολικούς σε θρησκευτικούς πολέμους.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Huguenot < γερμ. (ελβετ.) eidgenot < γερμ. Eidgenossen «ομόσπονδοι», ενώ η σημερινή γαλλ. γρ. οφείλεται στην επίδραση τού ονόματος τού Κλβετού πολιτικού Bezanson IJugucs, ο οποίος ηγήθηκε κινήσεως για παροχή ανεξιθρησκίας μετά τις εκτεταμένες σφαγές τοιν Ουγενότων από τους ρωμαιοκαθολικούς!, **ούγια** (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.Ι καθένα από τα κατά μήκος άκρα υφάσματος. όπου αποτυπώνεται συνήθ. η προέλευση και η σύστασή του. |ΕΤΥΜ. < μεσν. *ούια* < μτγν. *ουα* < αρχ. *όα : ώα / ώα* «προβειά, περιθώριο» (βλ. λ. *ώα)*\.
Ουγκάντα (η) (αγγλ. Republic of Uganda = Δημοκρατία τής Ουγκάντας) κράτος τής Λ. Αφρικής με πρωτεύουσα την Καμπάλα. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το σελίνι. — Ουγκαντέζος (ο). Ου- Υκαντέζα (η). ουγκαντέζικος, -η, -ο.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Uganda < σουαχίλι Uganda «χώρα των Γκάντα» < u «χώρα, γη» + Ganda. ονομασία ιθαγενών λαών. αγν. ετύμου|. **ουγκαριτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη σφηνοειδή γραφή που ανακαλύφθηκε σε επιγραφές τής αρχαίας πόλης Ουγκαρίτ, στην

περιοχή της σημερινής Β. Συρίας.
[ΗΤΥΜ. < αγγλ. Ugaritic < Ugarit, αρχαία πόλη της Β. Συρίας, < σουμερ. ugaru «πεδιάδα>'|. **ουγκιά** (η) μονάδα βάρους σε διάφορες χώρες, η οποία ισοδυναμεί με 28,34 γραμμάρια.
[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. *ουγγία* **/** *ούγκί<χ* < λατ. uncia «δωδεκατημόριο» **<** unus «ενα£», πβ. γοτθ. unkja, *αρχ.* αγγλ. yncc, ιρλ. unga].
-ουδακι υποκοριστικό επίθημα ουδέτερων ουσιαστικών: (σταυρός) *σταυρ-ουδάκι*, (λαιμός) *λαιμ-ουδάκι*. (μωρό) *μωρ-ουδάκι*.
[ΗΤΥΜ. Υποκορ. επίθημα της Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τα επιθήματα -*ούδι* + *·άκι*|. **ουδαμόθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από κανένα μέρος, από πουθενά: - *συνάγεται ότι ο κατηγορούμενος διέπραξε το έγκλημα* Λ.ντ. πανταχό- θεν, ολούθε. από παντού. ΣΧΟΛΙΟ λ. -*θεν*~.
[ητυμ. αρχ. < *ούδαμός* «κανείς» + -θεν (βλ.λ.)]. **ουδαμου** επίρρ. (αρχαιοπρ.) πουθενά: ~ *τής Γ ης φέρονται οι κυβερ- νώντες κατ' αυτόν τον τρόπο* ΛΝΤ. πανταχού.
|ΗΤΥΜ. < αρχ. *ούδαμύ* < *ούδαμός* «κανείς» (μόνο πληθ.) < *ουδέ* + **άμός* «κάποιος». Το αοριστολ. **άμς*, που μαρτυρείται μόνο στα σύνθ. και σε επιρρ. εκφράσεις (λ.χ. *άμώς, άμή)*, ανάγεται σε τ. *sm-os (βλ. λ. *άμα)* και συνδ. με σανσκρ. sama-j **ουδαμώς** επίρρ. (αρχαιοπρ.) με κανέναν τρόπο: - *αποδεικνύεται ότι έχει δίκιο* ΣΥΝ. καθόλου, διόλου, ποσώς, ούτε κατ' ελάχιστον.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ουδαμώς*, βλ. λ. *ουδαμου]* **ουδέ** σύνδ. (αρχαιοπρ.-διαλεκτ.) ούτε και ΣΥΝ. μηδέ.
[ετυμ. αρχ. < *ου* (βλ.λ.) + &Π. **ουδείς,** ουδεμία, ουδέν αντων. [ουδενός. ουδεμιάς | χωρ. πληθ.) (αρ- χαιοπρ.) ούτε ένας, κανένας αντ. όλοι, πάντες· φρ. (α) *επ' ουδενί* με κανέναν τρόπο, σε καμιά περίπτωση (β) *κατ' ουδένα τρόπο* καθόλου, ουδόλως (γ) *ουδείς αναντικατάστατος* βλ. λ. *αναντικατάστατος* (δ) *ουδείς εκών κακός* κανείς δεν είναι κακός με τη θέλησή του (ε) *ουδείς δύναται δυσί κυρίοις δουλεύειν (ούδεις δύναται δυσΐ κυρίοις δου/.εύειν*. Κ.Δ. Ματθ. 6, 24) κανείς δεν μπορεί να υπηρετεί δύο κυρίους (στ) *ουδέν μονιμότερον τού προσωρινού* τίποτε πιο μόνιμο από το προσωρινό, κάτι που ξεκινά ως προσωρινό καταλήγει να διατηρείται επ' αόριστον (ζ) **ουδέν** *σχόλιον* ως απάντηση που δείχνει ότι κάποιος δεν επιθυμεί να δηλώσει ή να σχολιάσει κάτι: *στην ερώτηση των δημοσιογράφων* ο *κυβερνητικός εκπρόσωπος απάντησε:«~ />»*. [ητυμ. αρχ. < ού<5ε + *είς, μία*. εν. Από το ουδ. *ούδέν(< ουδέ* + εν) έχει προελθεί το αρνητ. μόριο *δέν* (βλ.λ.)|. **ουδέποτε** επίρρ. |αρχ.Ι ούτε μία φορά. ποτέ αν'τ. πάντοτε, **ουδετερόδυνος,** -η. -ο ΤΗΧΝΟΛ. (για ηλεκτρονικό ενισχυτή ή ασύρματο δέκτη) ο απαλλαγμένος από κυμάνσεις που μπορούν να παρα- χθούν δευτερογενώς μέσα στις ηλεκτρονικές λυχνίες τής ενίσχυσης. [F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. neutrodync (νόθο σύνθ.) < neuiro- (< λατ. neuter) + -dyne < αρχ. *δύναμις]*. **ουδετερόνιο** (το) [ουδετερονί-ου j -ων) το νετρόνιο (βλ.λ.).
[RΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. neutron [. **ουδετεροποίηση** (η) [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η αναγνώριση καθεστώτος ουδετερότητας, η οποία συνεπάγεται την εξαίρεση από την πολεμική δράση υπηρεσιών, οργανισμών, περιοχών, πόλεων ή μνημείων. **– ουδετεροποιώ** ρ. {-είς...|.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. neutralisation!, **ουδέτερος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν παίρνει το μέρος ούτε τού ενός ούτε τού άλλου: *έμεινε* **-** *στη διαφθ)νία μας* **2.** (συνεκδ.) αυτός που μένει αδρανής, που δεν συμμετέχει στη συλλογική δράση 3. αυτός που μεταξύ δύο εμπόλεμων πλευρών δεν παίρνει το μέρος καμιάς: *η Σουηδία κράτησε ~ στάση στους δύο παγκόσμιους πολέμους* **||** ~ *χώρα*· ΦΡ. *ουδέτερη ζώνη* (i) η λωρίδα εδάφους που περιλαμβάνεται μεταξύ των συνοριακών γραμμών δύο χωρών, χωρίς να ανήκει σε καμιά από τις δύο (ii) η εδαφική έκταση στην οποία απαγορεύονται στρατιωτικές επιχειρήσεις ύστερα από συμφωνία των εμπόλεμων δυνάμεων **4.** (εκφραστ.-συνήθ. μειωτ.) αυτός που δεν έχει κανένα ισχυρό χαρακτηριστικό γνώρισμα: *οι σχέσεις τους δεν ήταν ούτε καλές ούτε κακές: ήταν ουδέτερες* 5. χημ. αυτός που δεν ανήκει ούτε στα οξέα ούτε στα αλκάλια: **-** *ένωσηί άλας* · **6.** ΓΛΩΣΣ. (α) *ουδέτερο γένος* το γραμματικό γένος στο οποίο κατατάσσονται τα ονόματα που δεν είναι ούτε αρσενικού ούτε θηλυκού γένους (β) *ουδέτερο* **(όνομα)** όνομα ουδετέρου γένους: *τα ονόματα που έχουν άρθρο «το» (π.χ. τραπέζι, πιάτο, σπίτι) είναι* ~ (γ) *ουδέτερη διάθεση* η διάθεση στην οποία ανήκουν τα ρήματα, σύμφωνα *με* τη σημασία των οποίων το υποκείμενο ούτε ενεργεί ούτε δέχεται ενέργεια από άλλον, αλλά βρίσκεται σε μια κατάσταση (π.χ. *κοιμάμαι, ζω, πεινώ* κ.λπ.).
}ΕΤΥΜ. αρ^. **<** *ουδέ* **+** *έτερος*, πβ. *μηδ-έτερος}*. **ουδετερότητα** (η) [I824] {χωρ. πληθ.) το να είναι κανείς ουδέτερος, να μη συμμετέχει σε διενέξεις: *τηρώ στάση ουδετερότητας*.
[ΗΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ncutraiiiej. **ουδετερόφιλος,** -η, -ο αυτός που προτιμά να μένει ουδέτερος. **– ουδετεροφιλία** (η).
[ΗΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. neutrophil (νόθο σύνθ.)]. **ουδετερώνω** ρ. μετβ. **[1837[** {ουδετέρ-ωσα. -ώθηκα, -ωμένος] ΦΥΣ. ΧΗΜ. κάνω κάτι ουδέτερο: - *χημική ένωση* **/** *ηλεκτρικό αγωγό*. **– ου- δετέρωση (η) [1836].**
[LΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. neutraliser|.
-ούδι παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό υποκοριστικών: νε- *αρ-ούδι. αγγελ-ούδι, μαθητ-ούδι*.
[ΕΤΥΜ. **Παραγ. επίθημα της Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το μτγν. υποκ. επίθημα -***οδδιον***. συνηρημένων ουσιαστικών σε** *-οῦς,* **λ.χ.** *φλούς - φλούδιν, χνούς - χνούδιον*\. **ουδόλως επίρρ. (αρχαιοπρ.) με κανέναν τρόπο, καθόλου, διόλου** ΣΥΝ. **ούτε κατ' ελάχιστον.**
[ΕΤΥΜ. **μεσν. <** *ουδέ* + *ολως* < *όλος*\. **ουδός (ο)** ΦΥΣΙΟΛ. **1. η ελάχιστη τιμή τής ισχύος ενός ερεθίσματος, που αρκεί για να προκαλέσει διέγερση ή συγκεκριμένο αίσθημα (π.χ. η ελάχιστη ένταση ακουστικού ερεθίσματος που μπορεί να γίνει αντιληπτό από το αφτί) 2. το ποσό ουσίας που μπορεί να επαναρρο- φηθεί από τον νεφρό, πέρα από το οποίο η ουσία αποβάλλεται στα ούρα.**
[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. *ούδό^Ι οδός* **< *0<5F0£. αγν. ετύμου. Δεν ευσταθεί η σύνδεση με το αρχ.** *ούδας* **«έδαφος, δάπεδο» (το** *ού-* **φαίνεται ριζικό και όχι αποτέλεσμα συναιρέσεως** **ό-Γοδ-* **/ *ὸ-Ρε<5-). ενώ ούτε η αναγωγή στις λ.** *όδός* **και** *έδαφος* **ικανοποιεί].**
Ο.Υ.Ε.Τ. (η) Ομοσπονδία Υπαλλήλων Ελληνικών Τραπεζών. ΟΥΕΦΑ(η) (U.E.HA. = αγγλ. Union of European Football Associations) Ευρωπαϊκή Ένωση Ποδοσφαιρικών Ομοσπονδιών, ουζάδικο (το) το κατάστημα στο οποίο σερβίρονται ούζο και ουζομεζέδες ΣΥΝ. ουζερί. ουζερί (το) {άκλ.} το ουζάδικο (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. **<** *ούζο* **+** *-ερί,* **κατά τα γαλλ. patisserie, confisserie]. Ουζμπεκιστάν (το) {άκλ.) (ουζμπεκ. Ozbekiston Respublikasi = Δημοκρατία τού Ουζμπεκιστάν) κράτος τής Κ. Λσίας. πρώην Δημοκρατία τής Ε.Χ.Σ.Δ.. με πρωτεύουσα την Τασκένδη, επίσημη γλώσσα την Ουζμπεκική και νόμισμα το σομ Ουζμπεκιστάν. – Ουζμπέκος (ο), Ουζμπέκα (η), ουζμπεκικός, -ή, -ό, Ουζμπεκικά (τα).**
[ΕΤΥΜ. **< ουζμπεκ. Ozbekiston «χώρα των Ουζμπέκων» (περσ. ostan «χώρα»). Οι Ουζμπέκοι οφείλουν το όνομά τους στον Μογγόλο χαν Uzbek / Oz Bch (1282-I341)]. ούζο (το) 1. άχρωμο οινοπνευματώδες ελληνικό ποτό. το οποίο παρασκευάζεται με ανάμειξη αλκοολών που έχουν αρωματιστεί (με απόσταξη ή διαβροχή) με σπόρους ανίσου (και ενδεχομένως μαράθου), μαστίχα Χίου και άλλους αρωματικούς σπόρους, φυτά και καρπούς· συχνά πίνεται αραιωμένο με νερό 2. (ως επιφών.) χλευασμός απευθυνόμενος σε μεθυσμένο. – (υποκ.) ουζάκι (το).**
[ΗΤΥΜ. **Αβεβ. ετύμου, πιθ. από την ιταλ. φρ. uso Massalia, η οποία δήλωνε το ελληνικής παραγωγής ποτό. που προοριζόταν «για χρήση (εμπορική) τής Μασσαλίας». Κατ' άλλη άποψη. < τουρκ. iiziim «σταφύλι »1-**
ουζομεζές (ο) {ουζομεζέδεςί οτιδήποτε προσφέρεται ως μεζές συνοδευτικά μαζί με ούζο. κυρ. θαλασσινά, ουζοπότης (ο) [1896J {ουζοποτών}, ουζοπότισσα (η) {δύσχρ. ουζο- ποτισσώνϊ πρόσωπο που πίνει συχνά ούζο. – ουζοποσία (η), ουζοπωλείο (το) (λόγ.) το ουζάδικο (βλ.λ.). ουζοπώλης (ο) {ουζοπωλών} (λόγ.) ο ιδιοκτήτης ουζοπωλείου.
Ο.Υ.Θ. **(Ο) Οργανισμός 'Υδρευσης Θεσσαλονίκης, ουίσκι (το) {άκλ.· σπάν. πληθ. -ια} οινοπνευματώδες ποτό εξ αποστά- ξεως, που παράγεται από διάφορα σιτηρά. – (υποκ.) ουισκάκι (το).** [ΕΤΥΜ. **< αγγλ. whisky < ιρλ. uisce beatha ή < κελτ. (Σκωτίας) uisge beaiha «νερό τής ζωής» (πβ. λατ. aqua vitae)}, ουκ μόρ. -» ου[7]**
ουκετι επίρρ. (αρχαιοπρ.) όχι πια. όχι στο εξής ΣΥ\. **μηκέτι.**
[ΕΓΥΜ. **αρχ. < ούκ·(βλ. λ. ου) +** *έτι* **«ακόμη» (βλ.λ.)].**
-ούκλα μεγεθυντικό παραγωγικό επίθημα θηλυκών ουσιαστικών: *χερ-ούκλα. ψαρ-ούκλ* **α.**
[ΠΤΥΜ. **Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μεσν.** *παν-ούκλα),* **που προέρχεται από το μτγν. λατ. -ucla. συγκεκομμ. τ. τού υποκορ. λατ. *(u)cula].**
Ουκρανία (η) (ουκρ. Ukrama) κράτος τής Α. Ευρώπης, πρώην Δημοκρατία τής Η.Σ.Σ.Δ., με πρωτεύουσα το Κίεβο, επίσημη γλώσσα την Ουκρανική και νόμισμα τη χρίβνα. – Ουκρανός (ο). Ουκρανή (η), ουκρανικός, -ή, -ό, Ουκρανικά (τα).
[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού ρωσ. Ukraina < αρχ. ρωσ. Oukraine «συνοριακή χώρα» < ου «δίπλα, προς» + kray «περιοχή», που ονομάστηκε έτσι επειδή αποτελούσε τη συνοριακή γη τής μεσν. Ρωσίας κατά την επιδρομή των Τατάρων (I3ος αι.)].**
-ούλα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό υποκοριστικών θηλυκού γένους: *καρδ-ούλα, γατ-ούλα. μικρ-ούλα, γυναικ-ούλα* **(βλ.λ.).** *παιδ-ούλα.*
[ΕΤΥΜ. **Παραγ. επίθημα τής** Ν. **Ελληνικής, που προήλθε από το λατ. -ulla].**
-ουλάκι υποκοριστικό επίθημα ουδέτερων ουσιαστικών *(αβγ-ουλάκι),* **επιρρημάτοον** *(λιγ-ου?Ακι)* **και επιθέτων** *(μικρ-ουλάκι).*
[ΗΤΥΜ. **<** *-ούλι* + *-άκι* **(υποκ. επιθήματα)]. ουλαμαγός (ο)**
[184Ι| ΣΤΡΑΤ. **διοικητής ουλαμού (βλ.λ.).**
[ΕΤΥΜ. **<** *ουλαμός* + *-αγός* **(<** *άγω),* **πβ.** *λοχαγός]*. **ουλαμός (ο)** ΣΤΡΑΤ. **τμήμα Όπλου ή Σώματος τού Στρατού Ξηράς. αριθμητικώς μεγαλύτερο από τη διμοιρία, αλλά μικρότερο από τον λόχο:** ~ *παρελάσεως.*
Ιετυμ. **αρχ. <** **Ρολαμός* **(το αρχικό** *ού-* **οφείλεται σε μετρική έκταση)**
θ. *FoA-, ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *Γελ- τού ρ. *είλέω* **«συγκεντρώνω, συναθροίζω» (<** **Γελ-ν-έω).* **για το οποίο βλ. λ.** *ιλη*\. **ουλάνος (ο) (παλαιότ.) ο λογχοφόρος ιππέας τού γερμανικού, αυστριακού, πολωνικού ή ρωσικού στρατού.**
[ΕΙ ΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ. uhlan < πολ. ulan < τουρκ. oglan «αγώρι, υπηρέτης»].**
ουλεμάς (ο) [ουλεμάδες] μουσουλμάνος νομομαθής και θεολόγος· από τους ουλεμάδες προέρχονται οι μουφτήδες. οι καδήδες και ανώτεροι θρησκευτικοί αξιωματούχοι.
[ΕΤΥΜ. **< τουρκ. ulema < αραβ. 'ulania. πληθ. τού 'alim «σοφός, γνώστης»].**
Ούλεν (η) [άκλ.] (παλαιότ.) η εταιρεία παροχής πόσιμου νερού στο

λεκανοπέδιο Αττικής- (συνεκδ.) η παροχή πόσιμου νερού.
ΙΗΙΥΜ. Από την επωνυμία τής αμερικανικής εταιρείας *Γιυύλεν και Σία* (με επί κεφαλής τον Ερρ. Γιούλεν). η οποία το 1931 κατασκεύασε την τεχνητή λίμνη τού Μαραθώνα και το δίκτυο υδρεύσεως τού λεκανοπεδίου Αττικής!, **ουλή** (η) το σημάδι που αφήνει στο δέρμα τραύμα ή έλκος που θεραπεύτηκε: *έχει μια βαθιά ~ στο πόδι του από μαχαιριά.*
[πτυμ. αρχ. < **FoX-a&* ή ** Ρολ-να.* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με λατ. volnus «τραύμα», ουαλ. gweli. αρχ. ιρλ. fuil «αίμα» (μέσ. ιρλ. t'uili «αιματηρά τραύματα») κ.ά., αν και όλες οι συνδέσεις προσκρούουν σε μορφολογικές δυσχέρειες. Βλ. κ. *άλίσκομαι*\.
-ούλης παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό υποκοριστικών αρσενικού γένους: *μικρ-ούλης. χαζ-ούλης, εαυτ-ού/.ης.*
[ΗΤΥΜ. Ηλ. λ. *-ούλι*\.
-ούλι παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό υποκοριστικών ουδετέρου γένους: *σακ-ούλι, μίκρ-ού/Λ.*
[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < μεσν. *-ϋύλλιν*< αρχ. *-ύλλιον*(λ.χ. *δενδρ-ύλ- λιον).* ή. κατ' άλλη άποψη, < θηλ. *-ούλα* (βλ.λ.). Από το ουδ. σχηματίστηκε το αρσ. *-ούλης].*
-ούλιακας (μειωτ.) παραγωγικό επίθημα που δίνει μεγαλύτερη έμφαση, προσδίδει μειωτική. υβριστική διάθεση στην αρνητική ιδιότητα που δηλώνει το θέμα: *χαζ-ούλιακας, μπεκρ-ούλιακας, στραβ-ού- λιακας.*
|1Γ1ΥΜ. < -ούλι / -ουλής + επίθημα *-άκος* (βλ.λ.)Ι. **ουλίτιδα** (η) [1884| {χωρ. γεν. πληθ.} ΙΑΤΡ. οξεία ή χρονία φλεγμονή των ούλων.
| ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. gingivitej. **ούλο** (το) το σαρκώδες τμήμα τού σαγονιού. που περιβάλλει τις φατνιακές αποφύσεις των γνάθων και την οστέινη ουσία των δοντιών. [ΕΤΥΜ. < αρχ. ούΛοι^(κυρ. πληθ. *ούλα),* αβεβ. ετύμου. Η λ. συνήθ. αναλύεται ως **Ι'όλ-σον* ή **Fo?.-υσν.* αλλά, εν τοιαύτη περιπτώσει. δεν ικανοποιεί ούτε η σύνδεση με το ρ. *ειλώ* «συγκεντρώνω, πιέζω» (βλ. λ. *ίλη)* με τη σημ. τή; συμπαγούς μάζας των ούλων ούτε η αναγωγή στο ρ. *είλώ I ιλλω* «κυλώ. περιστρέφω» (βλ. λ. *ίλιγγος)* με αναφορά στο γεγονός ότι τα ούλα περικαλύπτουν τα δόντια!, **ουλορραγία** (η) {ουλορραγιών})Α:ΙΡ. η τοπική αιμορραγία των ούλων, που οφείλεται κυρ. σε ουλίτιδα.
|ΕΤΥΜ. < *ούλο* + *-ρραγία* (με διπλασιασμό τού αρχικού *-ρ-* εν συνθέσει) < αρχ. *ρήγνυμι,* πβ. καθ. αόρ. β' *έρ-ράγ-ην*\. **ούλος,** -η. -ο (λαϊκότ.) όλος: *σπίτι με τα ~ του* (δεν του λείπει τίποτα) !| *γυναίκα με τα ~ της* (έχει όλα τα χαρίσματα).
[πτυμ. < μεσν. *ού'Αος* < αρχ. *όλος* (βλ.λ.)].
-ουλός, -ή. -ό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων, που δηλώνουν αυτόν που μοιάζει με κάποιον/κάτι, που πλησιάζει στο χαρακτηριστικό το οποίο δηλώνει το θέμα: *παχ-ουλός, μακρ-ουλός.* [ΕΤΥΜ. Υποκ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Κλληνικής, το οποίο ανάγεται στο ουδ. *-ούλι* < αρχ. *-ύλλιον.* βλ. κ. *-ύλλιο].*
ουλτιμάτουμ (το) {άκλ.[(παλαιότ.) το τελεσίγραφο.
[ΕΤΥΜ. < λατ. ultimatum «έσχατη ειδοποίηση» < λατ. ultimus «έσχατος. τελευταίος»| . **ουλτραμαρίν** (το) {άκλ.) το έντονο μπλε χρώμα· (κ. ως επίθ.): *η - μπλούζα μου θέλ,ει πλύσιμο.* Επίσης **ουλτραμαρίνα** (η).
[ΕΤΥ.Μ. < γαλλ. ultramarin (λ.χ. unc blouse ultramarine) < ultra «πλέον, επιπλέον» + marin «θαλάσσιος, αυτός που έχει το γαλάζιο χρώμα τής θάλασσας»].
ουλώδης, -ης, -ες {ουλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών| **1.** αυτός που θυμίζει ουλή **2.** γεμάτος ουλές. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **ουρανισμός** (ο) **1.** ΙΣΤ. πνευματική κίνηση που εμφανίστηκε στη Δ. Ευρώπη κατά την Αναγέννηση και χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια να εξυψωθεί το ανθρώπινο πνεύμα στην κριτική και ορθολογική του διάσταση με επιστροφή στις κλασικές πηγές τής ελληνορρωμαϊ- κής αρχαιότητας 2. ΦΙΛΟΣ, θεωρία και στάση ζωής που τοποθετεί τον άνθρωπο υπεράνω όλων των άλλων αξιών, που πιστεύει κυρ. στον πολιτισμένο, μορφωμένο άνθρωπο ως αξία: «*// θρησκεία τού μέλλοντος θα είναι ο καθαρός δηλαδή η /.ατρεία όλων αυτών πυυ προέρχονται από τον άνθρωπο*» (Κ. Ρενάν). – **ουμανιατής** (Ο), **ουμανίστρια** (η), **ουμανιστικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. humanismus < humanus «ανθρώπινος» (< homo «άνθρωπος»)| .
Ουμβρία (η) περιοχή τής Κ. Ιταλίας στα ΑπέννιναΌρη. Κπίσης **Ουμβρία. - ουμβρικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. / λατ. Umbria < Umbro, όν. ποταμού, που πιθ. συνδ. με το αρχ. *όμβρος* (βλ.λ.)Ι.
-ούμενος, -η (κ. -ένη), -ο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό μετοχής μεσοπαθητικού ενεστώτα: *φοβ-ούμενος. απαιτ-ούμενος,* (κ. ως ουσ.) *φορολογ-ούμενος.*
[F.ΤΥΜ. Παραγ. επίθημα μτχ. μέσου ενεστώτα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που αρχικώς απαντά σε συνηρημένα ρ. τύπου *-έω / -όω* (λ.χ. *κατηγορώ - κατηγορούμενος, δικαιώ - δικαιούμενος),* αργότερα δε γνώρισε -στη λαϊκή γλώσσα- περιορισμένη επέκταση και σε άλλα ρ. (λ.χ. *μέλλω - μελλ-ούμενος, χρειάζομαι χρειαζ-ούμενος)].* **U.N.E.S.C.O.** (η) {άκλ.Ι (προφέρεται *Ουνέσκο)* (αγγλ. United Nations Educational Scicntific and Cultural Organisation) οργάνωση τού Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, που αποσκοπεί. μέσω ποικίλων διακρατικών προγραμμάτων, στη συνεργασία των κρατών-μελών στους τομείς τής εκπαίδευσης, τής επιστήμης και τού πολιτισμού.
Ουνία (η) {χο)ρ. πληθ".} ΘΡΗΣΚ. το σύνολο των μελών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας ή και των αρχαίων ανατολικών Εκκλησιών (Αρμενικής, Κοπτικής, Ιωριακής κ.ά.) που αναγκάστηκαν να υπαχθούν στη δικαιοδοσία τού Πάπα, ιδιαίτερα στην Α. Πολωνία. Δ. Ουκρανία, Τραν συλβανία, Σλοβακία, Συρία κ.λπ. υπό την πίεση των πολιτικών αρχών όσοι δέχθηκαν την υποταγή στη δικαιοσία τού Πάπα ονομάστηκαν *Ουνίτες* ή *Ουνιάτες. ενώ* η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία τούς απέδωσε την ονομασία «Ελληνόρρυθμοι Καθολικοί». Κπίσης **ουνιτισμός** (ο) [18821.
(F.ΤΥΜ. < ιταλ. unia «ένωση» < λατ. unus «ένας»| .
ουνιβερσαλισμός (ο) **1.** ΘΡΠΣΚ. θρησκευτική κίνηση που πρωτοεμφανίστηκε στα μέσα τού 18ου αι. στην Ευρώπη και αναπτύχθηκε στην Αμερική και η οποία υποστήριζε το δόγμα τής σωτηρίας των ψυχών όλων των ανθρο'ίπων ύστερα από ορισμένη περίοδο εξαγνισμού κατά τη μεταθανάτια ζωή 2. ΦΙΛΟΣ, η θεωρία που υποστηρίζει την προτεραιότητα τού συνολικού έναντι τού μερικού καλού.
[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. univcrsalismc < universe) < λατ. universalis «καθολικός, γενικός» (< universus)].
ουνισόνο κ. **ουνίσονο** (το) ΜΟΥΣ. η ταυτοφωνία (βλ.λ.): *οι δύο μπάσοι τραγουδούν - jj έξι μεί.ωδίες για πιάνο σε* [ΕΤΥΜ. < ιταλ. unisono «ταυτόφωνος, ομόφωνος»| .
ουνίτης (ο) |1830| {ουνιτών) το μέλος τής Ουνίας (βλ.λ.). – **ουνιτικός,** -ή. -ό.
[ΕΓΥΜ. < ιταλ. Uniti (πληθ.) «ενωμένοι, ενωτικού' < λατ. unitus < ρ. unio «ενώνω» (< unus «ένας»)].
θύννος (ο) **1.**1ΣΓ. το μέλος νομαδικού ασιατικού λαού, που κατά τον 5ο αι. μ.Χ.. με αρχηγό τον Αττίλα, εξαπλώθηκε με εκτεταμένες επιδρομές σε μεγάλο μέρος τής Κ. και Α. Ευρώπης και απείλησε να κατακτήσει τη Ρώμη 2. (μτφ.-μειωτ.) *θύννοι* (οι) πλήθος που προκαλεί καταστροφές, στίφη βαρβάρων (συνήθ. για τα πλήθη των τουριστών ή για τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής). ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός.* [ΕΤΥ.Μ. < μεσν. *θύννοι* < μτγν. λατ. Hunni, λ. μογγολ. προελ. που σημαίνει απλώς «άνθρωπος, άνδρας»].
unus testis nullus testis λατ. (προφέρεται *ούνους τέστις νούλους τέ- στις)* ελλην. *ένας μάρτυς. κανένας μάρτυς* (κυρ. στα νομικά) για να αποδειχθεί κάτι πρέπει να υπάρχει μαρτυρία περισσοτέρων τού ενός ατόμων.
ούπα (το) {άκλ.} πλαστικό βύσμα που μπορεί να τοποθετηθεί σε οποι- οδήποτε υλικό (τούβλο, ξύλο κ.λπ.) για την ασφαλέστερη στήριξη κάθε είδους βίδας.
Ο.Υ.Π.Α.Ε. (η) Ομοσπονδία Υπαλληλικού Προσωπικού Αυτοκινήτων Κλλάδος.
Ουπανισάδες (οι) θρησκ. ινδουιστικά κείμενα που περιέχουν παραλλαγές των Βεδών (βλ. λ. *Βέδες)* σε στίχους ή σε πεζό λόγο. Επίσης **Ουπανιασντ** {άκλ.Ι.
[ΕΤΥ.Μ. < σανσκρ. l.'panisad. κυριολ. «το να κάθεται κανείς δίπλα σε κάτι» < upa «πλησίον» + ni «κάτω» + sidati «κάθεται»].
ουρά (η) **1.** (στα ζώα) η συνήθ. επιμήκης και ευκίνητη προέκταση τής σπονδυλικής στήλης πέρα από τον κορμό τού σώματος ή οποιαδήποτε λεπτή σωματική προέκταση ζώου. που μοιάζει με τη δομή αυτή: *γάτα με φουντωτή ~ || η ~ τού αλόγου || η ~ τού πετεινού* (τα φτε- ρά) || *η ~ τού παγωνιού* ' *τού φαριού** ΦΡ. (α) (ειρων.) ***μη στάξει η ουρά τού γαϊδάρου*** για κάτι που δεν είναι τόσο σημαντικό όσο παρουσιάζεται (β) ***φύγαμε το βόδι I*** **ron** *γάιδαρο, στην ουρά θα σταματήσουμε / θα δυσκολευτούμε / θα κολλήσουμε;* προκειμένου να προ- τρέψουμε κάποιον να ολοκληρώσει μια προσπάθεια τής οποίας το μεγαλύτερο ή δυσκολότερο μέρος έχει ήδη αντιμετωπίσει (γ) ***γάτα με*** ης ***εννιά*** ουρές μαστίγιο που αποτελείται από εννέα σχοινιά ή λουριά συνδεδεμένα με λαβή 2. (στον άνθρωπο) οι τελευταίοι σπόνδυλοι στο κάτω μέρος τής σπονδυλικής στήλης ΣΥΝ. κόκκυγας· ΦΡ. (α) χώνω ***παντού την ουρά μου*** αναμειγνύομαι σε πολλά ζητήματα, ανακατεύομαι παντού (β) κοι/νόω ***την ουρά μου*** βλ. λ. *κουνώ* (γ) ***βάζω την ουρά στα σκέλια*** *(κρύπτω τήν ουρά εις τά σκέλη.* μεσν. φρ.) βλ. λ. *σκέλια* (δ) ***βγάζω την ουρά μου έξω*** αποστασιοποιούμαι από υπόθεση, αποποιούμαι ενδεχόμενες ευθύνες (ε) ***βάζει ο διάβολος την ουρά του*** βλ. λ. *διάβολος* (στ) ***βάζω I χώνω την ουρά μου (κάπου)*** αναμειγνύομαι σε μια υπόθεση: *όπου βάζει αυτός την ουρά του προκύπτει πρόβλημα* · 3. ΒΟΤ. ο μίσχος καρπού ή φύλλου ΣΥΝ. κοτσάνι 4. (α) το πίσω άκρο πράγματος ή σειράς: *η ~ τής πορείας / τής διαδήλωσης.*[1] *τής παράταξης ι αεροπλάνου ι κομήτη / νυφικού* (β) επίμηκες τμήμα που θυμίζει στυ σχήμα ουρά (σημ. 1): *οι - στα μαλλιά* (γ) ΜΟΥΣ. ***πιάνο με ουρά*** το πιάνο που χρησιμοποιείται σε συναυλίες, οι χορδές τού οποίου είναι παράλληλες με τα πλήκτρα σε αντίθεση με το όρθιο πιάνο (πβ. *όρθιο πιάνο,* λ. *πιάνο)* 5. σειρά ατόμων που περιμένουν κάτι: *περιμένω / μπαίνω στην - || φεύγω από την ~ ||*[*κάνω* (σχηματίζω) / *πηδώ την ~ || μπροστά στα ταμεία σχηματίζονται μεγάλες* ~ 6. ΣΤΡΑΤ. το σύνολο των στρατιωτών που ακολουθούν το κύριο σώμα στρατιωτικής φάλαγγας ΣΥΝ. οπισθοφυλακή ΑΝΤ. εμπροσθοφυλακή · ΦΡ. (α) **με** *(την) ουρά* σε μεγάλη ποσότητα, αφθόνως: *ψέματα / λεφτά* ~ (β) (παροιμ.) ***πίσω έχει η αχλάδα την ουρά*** βλ. λ. *αχλάδα.* – (υποκ.) ουρίτσα (η).
[F.1ΥΜ. αρχ. < **όρσ-]ά,* ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **crsa* «ουρά», πβ. αρχ. γερμ. ars «οπίσθια», χετ. arras, αρμ. or κ.ά.].
ούρα (τα) (λόγ.) υγρό τού σώματος που αποτελεί διάλυμα των άχρηστων προϊόντων τού μεταβολισμού και ορισμένων άλλων ουσιών, σχηματίζεται στα νεφρά, καθώς οι ουσίες αυτές αποβάλλονται από το αίμα, αποθηκεύεται στην ουροδόχο κύστη και τελικά απεκκρίνεται από τον οργανισμό διά μέσου τής ουρήθρας: *ανάλυση / εξέταση / έκκριση ι απέκκριση / στάση / ακράτεια ούρων* Σ ΥΝ. (οικ.) κάτουρο, κατρουλιό, τσίσα.
Ιετυμ. < αρχ. *ούρον* (κυρ. πληθ.) < *ουρώ* (υποχωρητ.). βλ.λ.| .
-ούρα παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών: **1.** αφηρημένων, που δηλώνουν ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργει- ας: *ανακατωσ-ούρα. χαιρετ-ούρα. φαγ-ούρα. χασ-ούρα* 2. μεγεθυντι

κών. συνήθ. με μειωτική σημασία: *Λαϊκ-ούρα, μαλλ-ούρα.*
[ΗΤΥΜ, Παραγ. επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. *σαβ-ού- ρα,* μεσν. *σκοτ-ούρα),* που απαντά αρχικώς σε λατινογενείς λ. (λ.χ. μτγν. *σαβούρα* < λατ. saburra, μεσν. *κλεισούρα* < λατ. clausura), αργότερα δε επεκτάθηκε και σε ελληνικά θέματα με τη συμβολή και τού μεγεθ. επιθήματος *-ούρι(λ.χ. λασπ-ούρα, θολ-ούρα, χασ-ούρα, αγια- στ-ούρα* κ.ά.)].

ουραγκοτάγκος κ. **ουρακοτάγκος** <ο) **1.** μεγαλόσωμος ανθρωποειδής πίθηκος με ιδιαίτερα μακριά χέρια και πυκνό, ακατάστατο, κα- στανέρυθρο τρίχωμα, ο οποίος ζει αποκλειστικά στα δάση τού Βόρ- νεο και τής Σουμάτρας (Ινδονησία) **2.** (μτφ.-σκωπτ.) άσχημος άνθρωπος με άγριο παρουσιασπκό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. ourungutan(g) < μαλαϊκ. orang hulan < orang «άνθρωπος» + hutan «δάσος»[. **ουραγός** (ο/η) 1.(α) τελευταίος σε βαθμολογία, κατάταξη ή κλίμακα αξιολόγησης: ο *Πανσερραϊκός είναι ~ στη βαθμολογία || η χώρα αυτή είναι ~ στην παγκόσμια κατάταξη των χωρών με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα των κατοίκων τους* (β) (κατ' επέκτ.) αυτός που ακολουθεί τελευταίος ΑΝΤ. ταγός, μπροστάρης **2.** στρατ. ο υπαξιωματικός που τοποθετείται τελευταίος σε τμήμα που εκτελεί πορεία **3.** Ναυτ. το πλοίο που βρίσκεται στο τέλος νηοπομπής.
|είύμ. αρχ. < ούρά + *-αγός* < *άγω}.* **ουραιμία** (η) 11864] Ιχωρ. πληθ.] ιατρ. η συγκέντρωση στο αίμα μεγάλης ποσότητας ουρίας και άλλων ουσιών τού μεταβολισμού ως ένδειξη βαριάς νεφρικής ανεπάρκειας.
Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. urcmie}. **ουραίος,** -α, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την ουρά **2.** αυτός που βρίσκεται στην ουρά: το ~ *πτερύγιο των φαριών* 3. στρατ. *ουραίο* (το) το κινητό μέρος οπισθογεμούς τουφεκιού, που είναι προσαρμοσμένο στην ουρά τής κάννης και αποτελεί τμήμα τού κλείστρου.
[ΕΤΥΜ. < (χρχ. *ουραίος* < *ούρά*|.
Ουράλης (ο) ποταμός τής Α. Ευρώπης και τής Δ. Λσίας. που πηγάζει από τα Ουράλια Όρη και εκβάλλει στην Κασπία Θάλασσα.
Ιετυμ. Μεταφορά τού ρωσ. Ural, βλ. λ. *Ουράλια}.*
Ουράλια (τα) {Ουραλίων] οροσειρά τής Β. Ρωσίας, η οποία αποτελεί φυσικό όριο μεταξύ τού ευρωπαϊκού και τού ασιατικού της τμήματος. - **ουραλικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Oural. αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με ταταρ. ural «σύνορο», ενώ. κατ' άλλη άποψη, από λ. τοπικών γλωσσών ur «βουνό» και ala «κορυφή, στέγη»], **ουραλοαλταϊκός,** -ή, -ό [ϊ8941 **1.** γλωσς. *ουραλοαλταϊκή γλώσσα*
καθεμιά από τις γλώσσες, οι οποίες ανήκουν στη μεγάλη γλωσσική ομάδα, που περιλαμβάνει τις φιννοουγγρικές γλώσσες (Φινλανδική. Ουγγρική κ.ά.). γλώσσες ορισμένων λαών τής Σιβηρίας, καθώς και τις αλταϊκές γλώσσες (Τουρκική, Μογγολική κ.λπ.) **2.** αυτός κου σχετίζεται με τα έθνη που μιλούν ουραλοαλταϊκές γλώσσες.
[ετυ.μ. Μεταφορά τού αγγλ. L'ral-Altuic < Ural (βλ. λ. *Ουράλια)* + Altaic < Altai «Αλτάια όρη». Η ονομασία Altui είναι αβεβ. ετύμου, έχει δε συνδεθεί από ορισμένους με μογγολ. alt «χρυσός»), **ουρανής,** -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ουρανού συν. γαλάζιος, θαλασσής 2. *ουρανί*(το) το ίδιο το χρώμα τού ουρανού συν. γαλάζιο, θαλασσί.
Ουρανία (η) **1.** κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τής αστρονομίας **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα.
Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *ουρανός* (βλ.λ.)]. **ουράνια** (τα) [μτγν.Ι {ουρανίων] (λογοτ.) ο ουρανός· ΦΡ. (μτφ.) *στα ουράνια* σε κατάσταση υπέρτατης ευτυχίας: *πετάω* « " σχολιο λ. *βράχος. r*
ουρανίκος, -ή, -ό [I881J Γλωσς. (φθογγική παραλλαγή συμφώνου) που προφέρεται. καθώς η επιφάνεια τής γλώσσας αγγίζει τον ουρανίσκο. π.χ. το *κ* στο *κήπος,* το *-/* στο *γέρος,* το *χ* στο *χέρι.* το *γκ* στο *έγκορος* (πβ. λ. *υπερωικός).*
[ι;(ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. palatal], **ουράνιο** (το) [I861] {ουρανίου} χημ. το βαρύτερο ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο U). κου περιέχεται στον στερεό φλοιό τής Γης και τού οποίου τα μεταλλεύματα αποτελούν πηγές πυρηνικών καυσίμων (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.,< νεολατ. uranium (από το όνομα τού πλανήτη Ουρανού, που είχε ανακαλυφθεί λίγο πριν από το χημικό στοιχείο)!.
ουράνιος, -α. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ουρανό, αυτός που βρίσκεται στον ουρανό ή προέρχεται από αυτόν: ~ *σώματα I φαινόμενα·* ΦΡ. (α) *ουράνιο τόξο* σειρά ομόκεντρων έγχρωμων φωτεινών τόξων στον ουρανό ως αποτέλεσμα τής διάθλασης και αντανάκλασης των ηλιακών ακτινών από σταγονίδια νερού στην ατμόσφαιρα (συνήθ. μετά από βροχή) (βλ. κ. λ. *ίριδα)* (β) *ουράνια σφαίρα* η φανταστική σφαίρα στην εσωτερική επιφάνεια τής οποίας έχουμε την ψευδαίσθηση ότι βρίσκονται τα ουράνια σώματα· έχει ακαθόριστη ακτίνα και το κέντρο της ταυτίζεται με το κέντρο τής Γης (γ) *ουρά-* **v/os** *χάρτης ο* χάρτης ενός τμήματος ή ολόκληρου τού ουρανού **2.** ΑΣΤΡΟν. *ουράνια μηχανική* ο κλάδος που ερευνά την κίνηση των ουρανίων σωμάτων τού κοσμικού διαστήματος **3.** (μτφ.) αυτός που σχετίζεται με το θείο, γενικότ. αυτός που λόγω τής εξαιρετικότητάς του ξεπερνά τα ανθρώπινα: - *ομορφιά / Πατέρας(*ο θεός) συν. θείος, **ουρανίσκος** (ο) ανατ. το άνω τοίχωμα τής στοματικής κοιλότητας.
[ΕΤΥΜ. μτγν., υποκ. τού αρχ. *ουρανός* (βλ.λ.)|. **ουρανισκόφωνος,** -η, -ο [I836| ουρανικός (βλ.λ.). **ουρανισμός** (ο) ΙΑΤΡ. η ανδρική παθητική ομοφυλοφιλία.
ουρα- νιατής (ο).
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. uranism < γερμ. Uranismus < αρχ. OupawVx (επίθ. τής θεάς Αφροδίτης)|. **ουρανοβάμων,** -ων. -ον {ουρανοβάμ-ονος, -ονα [-ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (σπάν.) αυτός που βρίσκεται εκτός πραγματικότητας, στον δικό του φανταστικό κόσμο συν. αιθεροβάμων, φαντασιοκόπος αντ. ρεαλιστής. – ουρανοβατώ ρ. [μτγν.Ι {-είς...}. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ων. -ων, -ον.* Ιετυμ. μτγν. < ούρανο- + *-βάμων< βαίνω* (πβ. *αιθερο-βάμων)}.* **ουρανοβάτης** (ο) {ουρανοβατών} ο ουρανοβάμων.
[ετυμ. < *ουρανός* + *-βάτης* < *βαίνω,* πβ. *υπνο-βάτης].* **ουρανογνωσία** (η) [18911 Ιχωρ. πληθ.} η γνώση και η έρευνα τού ουρανού και των ουρανίων σωμάτων, **ουρανογραφία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** η μελέτη των σχετικών θέσεων των αστέρων και τής αναγνώρισής τους στον ουρανό με τη βοήθεια αστρονομικών χαρτών 2. το σύνολο των βιβλίων και χαρτών που βοηθούν στην αναγνώριση των ουρανίο>ν σωμάτων, **ουρανογραφικός,** -ή. -ό **[** 1871 **[1.** αυτός που σχετίζεται με την ουρανογραφία 2. αστρον. (α) *ουρανογραφική σφαίρα* η απεικόνιση τής ουράνιας σφαίρας (β) *ουρανογραφικές συντεταγμένες* σύστημα σφαιρικών συντεταγμένων, αντίστοιχο με το σύστημα γεωγραφικών συντεταγμένων.
ουρανοθέμελα (τα) Ιχωρ. γεν.} (λογοτ.) τα θεμέλια τού ουρανού: *σείστηκαν τα* ~.
ουρανοκατέβατος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει σταλεί από τον Θεό ή θεωρείται ότι έχει καθοριστεί από τη μοίρα συν. θεόπεμπτος, θεόσταλτος 2. αυτός που παρουσιάζεται αιφνιδίως, χωρίς να αναμένεται: - *τύχη / βοήθεια* jj *ήρθε* ~ συν. απρόοπτος, ανέλπιστος, ξαφνικός.
ουρανοκατέβατα επίρρ. **ουρανόλιθος** (ο) [1847] {ουρανολίθ-ου | -ων. -ους} η πέτρα που έπεσε από τον ουρανό, ο αερόλιθος (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. uranolithcj. **ουρανολογία** (η)]1799] Ιχωρ. πληθ.} η επιστημονική περιγραφή των αστερισμών, των ουρανίων σωμάτων και γενικά των ουρανίων φαινομένων.
(ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. uranologie]. **ουρανομήκης,** -ης. -όμηκες [αρχ.[{ουρανομήκ-ους | -εις (ουδ. -η)) αυτός που εκτείνεται σε τόσο μεγάλο μήκος ή ύψος. ώστε να δίνει την εντύπωση ότι φθάνει μέχρι τον ουρανό: ~ *φ/.όγες / κραυγές.* ** ΣΧΟΑΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **ουρανοξύστης** (ο) {ουρανοξυστών} το πολύ ψηλό. πολυώροφο κτήριο: *οι ~ τής Ν. Υόρκης.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. skyscraper], **ουρανόπεμπτος,** -η. -ο (σπάν.) **1.** αυτός που έχει σταλεί από τον Θεό ΣΥΝ. θεόσταλτος, θεόπεμπτος 2. (συνεκδ.) ανέλπιστος: ~ *ευκαιρία* ΣΥΝ. θεόσταλτος, θεόπεμπτος.
[εγυμ. μεσν. < *ούρανο-* + *-πέμπτος* < *πέμπω}.*
Ουρανός (ο) |αρχ.| **1.** ΜΥΘΟΛ. ο πατέρας τού Κρόνου και τής Ρέας και σύζυγος τής Γαίας 2. ΑΣΤΡΟΝ. ο τρίτος σε μέγεθος πλανήτης τού ηλιακού μας συστήματος, με χημική σύσταση αντίστοιχη τού Δία και τού Κρόνου.
ουρανός (ο) **1.** ο ατμοσφαιρικός αέρας και το διάστημα πέρα από αυτόν, όπως φαίνονται από τη Γη. με τη μορφή ημισφαιρικού Οόλου που έχει ως βάση τον ορίζοντα: *όταν η μέρα είναι κα?*.ή. ο - είναι γαλανός* jj *μεταξύ ουρανού και γης* [[*καθαρός / συννεφιασμένος / σκοτεινός / νεφοσκεπής / έναστρος* ~ || (κ. σε πληθ.) *άνοιξαν οι* ~ (βρέχει καταρρακτωδώς) συν. στερέωμα, ουράνιος θόλος. ουράνια- φρ. (α) (εκφραστ.) στον έβδομο *ουρανό* σε κατάσταση υπέρτατης ευτυχίας (β) (παροιμ.) *καθαρός ουρανός αστραπές δεν φοβάται* βλ. λ. *αστραπή* (γ) *κινώ γη και ουρανό* χρησιμοποιώ όλα τα διαθέσιμα μέσα. προκειμένου να πετύχω κάτι (δ) *στον ουρανό σε γύρευα και στη γη σε βρήκα* βλ. λ. *γη* 2. εκκλης. (συνήθ. στον πληθ.) η κατοικία τού Θεού, των αγγέλων, των αγίων και των ουρανίων δυνάμεων, καθώς και ο τόπος στον οποίο πηγαίνουν οι ψυχές των νεκρών, ο παράδεισος: *η βασιλεία των* ~]] οι *πύλες* του / *των* - || *φωνή από τους* ~ 3. το θολοειδές επιστέγασμα: ~ *κρεβατιού / θρόνου.*
|είύμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Η παλαιότ. σύναψη τού θεωνυμίου *Ουρανός* με το αντίστοιχο σανσκρ. Varunah. με υποθ. τ. **ο-(F)ορανός* (με <3- προθεμ.) δεν ευσταθεί φωνητικώς (το **0Fo-* παρουσιάζεται συνηρημένο χο>ρίς ίχνος από δίγαμμα). Σύμφωνα με την πιο πιθανή εκδοχή, *ούρανος* < **Γυρσ-ανός* (για το επίθημα, πβ. *όρφ-ανός. ξό-α-νον* κ.ά.), που συνδ. με σανσκρ. varsa- «βροχή» και ίσως με το ρ. *ουρώ* (βλ.λ.), οπότε η λ. θα προσδιόριζε τον τόπο από τον οποίο προέρχεται η βροχή. Ορισμένοι προεκτείνουν αυτή την άποψη, κροτείνοντας επίσης συνδέσεις με λιθ. virsiis «υψηλότερη κορυφή» και με σανσκρ. varsman- «ύψος». Τέλος, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για δάνειο αγν. ετύμου. Στο βιβλικό λεξιλόγιο ο *ούρανός* περιγράφεται συχνά ως η κατοικία τού Θεού, τού Χριστού και των αγγέλων (λ.χ. Κ.Λ. Ιωάνν. 6,51: *έγώ είμι ό άρτος ό ζών ό έκ τον ούρανον καταβάς).* **Η** χρήση τής λ. στην αστρονομία αποτελεί αντιδάν. από νεολατ. Uranus < αρχ. *Ουρανός,* θεωνύμιο]. **ουρανόσταλτος,** -η. -ο [18961 ουρανόπεμπτος (βλ.λ.). **ουρανώνω** ρ. μετβ. {ουράνω-σα, -θηκα, -μένος} γλωσς. κροκαλώ ουράνωση.
[ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. palataliserl. **ουράνωση** (η) ΓΛΩΣΣ. η μετατροπή συμφώνου σε ουρανικό.
ΙΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. palatalisation).
-ουργός παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών, τα οποία δηλώνουν αυτόν που ασκεί συγκεκριμένο έργο: *πυροτεχν-ουρ- γός, αμκελ-ουργός. σιδηρ-ουργός, μελισσ-ουργός.* σχολιο λ. *χειρουργός.*
[ΠΤΥΜ. ΐίαραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται

από σύνθετα με συνδετικό φωνήεν -ο- και επίθημα *-εργός* (< *έργον).* λ.χ. *άμπε?.-ο-εργός* > *άμπελουργός*\.

ΣΧΟΛΙΟ Τα σύνθετα με β' συνθετικό το -εργός από το έργο ήδη στην Αρχαία σχηματίστηκαν σε *-ουργός,* με συναίρεση τού συνδετικού φωνήεντος -ο- και τού *-ε(ργός)* σε *-ου(ργός).* Κατ' άλλη άποψη, το β' συνθετικό ήταν *-υργός* από το έρδω «ενεργώ, πράττω», οπότε -ο + *-οργός*> *-υργός.* Στην πραγματικότητα φαίνεται, όπως δείχνουν τα αρχαία αγαθοεργός (Ηρόδοτος) και γεωργός (< *γη- οργός* < *γά-Γοργός)* ή το μυκ. τοξοΡοργός, ότι και οι δύο πηγές *{-εργός* και *-οργός)* χρησιμοποιήθηκαν για τον σχηματισμό των συνθέτων αυτών. Όπως είναι βέβαιο ότι τονίστηκαν όλα στη λήγουσα, με εξαίρεση τα (αρχαία ήδη) κακούργος και πανούργος (ίσως το *κακούργος,* που ήταν αρχικά *κακοεργός.* να μεταπλάστηκε αναλογικά προς το *πανούργος,* με το οποίο συνέπιπτε σημασιο- λογικά). Γι' αυτό και το χειρουργός (αρχαία ήδη λ.) και όχι το χει- ρούργος είναι το σωστό (βλ. λ. *χειρουργός).* Παραδείγματα: *υπουργός, δημιουργός, αμπελουργός, μεταλλουργός, ξυλουργός, ταχυδακτυλουργός, μηχανουργός. πυροτεχνουργός, σιδηρουργός, μελισ-σουργός, μουσουργός, δραματουργός. Θαυματουργός, ταπητουργός. λειτουργός, υφαντουργός, πλαστουργός, αυτουργός, στιχουργός, θερμουργός, γενεσιουργός* κ.ά.

χειρουργός

ουρήθρα (η) {ουρηθρών) ο πόρος που εκτείνεται από την ουροδόχο κύστη ώς το έξω ουρηθρικό στόμιο και χρησιμεύει στην αποβολή των ούρων, στον άνδρα δε και στην έξοδο τού σπέρματος.

[ΗΤΥΜ. αρχ. < *ούρ(ο)-* + παραγ. επίθημα *-ήθρα.* πβ. *κο?.υμβ-ήθρα. κηρήθρα* κ.ά.!.

ουρηθραλγία (η) ΓΙ889| {ουρηθραλγιών} γατρ. πόνος στην ουρήθρα. LLZTYM. < *ουρήθρα* + *-αλγια* < *άλγος* «-πόνος», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. urethralgief.

ουρηθρικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την ουρήθρα: - *στόμιο.*

Ηπίσης ουρηθραίος, -α. ό] 1897]. ουρηθρίτιδα (η) f 1895J {χωρ. γεν. πληθ.} ιατρ. βακτηριακή μόλυνση και φλεγμονή τής ο\>ρήθρας: *γονοκοκκική* ~ (η βλενόρροια ή γονόρ- ροια) II *σαπροφυτική* ~.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. urerhritej. ουρηθρορραγία (η) {ϊ889] ΙΑΤΡ. η αιμορραγία από τραυματισμό ή βλάβη τής ουρήθρας.

(ετυμ. < *ουρήθρα* + *-ρραγΐα* (βλ.λ.). ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. urethrorrhugia|.

ουρηθροσκοπία (η) {ουρηθροσκοπιών} η ενδυσκοπική εξέταση τής ουρήθρας με ειδικό όργανο. Ηπίσης ουρηθροσκόπηαη [I895J. —ουρηθροσκοπικός, -ή. -ό.

Ιετυμ. < *ουρήθρα* + *-σκοπιά* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά**, ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. urethroscopie|. ουρηθροσκόπιο (το) |1898| {ουρηθροσκοπί-ου j -ων} ιαίρ. το ιατρικό όργανο με το οποίο γίνεται εξέταση τού εσωτερικού τής ουρήθρας. Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. urethroscope), ούρημα (το) |αρχ.j {ουρήμ-ατος | -ατα. -άτων} φυσιολ. το προϊόν τής ούρησης, τα ούρα. ούρηση (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ήσεις | χωρ. πληθ.} φυσιΟλ. η διαδικασία αποβολής των ούρων από την ουροδόχο κύστη συν. κατούρημα, ουρητήρας (ο) [αρχ.j λνατ. ο πόρος που οδηγεί τα ούρα από κάθε νεφρό στην ουροδόχο κύστη, ουρητήριο (το) 11864] ίουρητηρί-ου | -ων] χώρος για ούρηση: *δημόσια* ~. ΣΧΟΛΙΟ λ. *τουαλέτα.* ουρητηρίτιδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ιατρ. η φλεγμονή τού ουρητήρα.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. urercritis|. ουρητικός, -ή, -ό |αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τα ούρα ή την ούρηση.

ουρί (το) [1851] {άκλ.} καθεμιά από τις ωραίες γυναίκες που. σύμφωνα με τη μουσουλμανική θρησκεία, προορίζεται για την τέρψη πον καλών μουσουλμάνων στον Παράδεισο· φρ. *ουρί (τού Παραδείσου)* ως χαρακτηρισμός για πάρα πολύ όμορφη (συνήθ. νεαρή) γυναίκα. [ετυμ. < γαλλ. houri < περσ. hCiri < αραβ. hur, πληθ. τού haura «(γυναίκα) με μάτια αντιλόπης»], ουρία (η) [1849J [χωρ. πληθ.} χιμ. αζωτούχος ανθρακική ένωση που εμφανίζεται στα ούρα, στο γάλα. στη χολή, στο αίμα και στον ιδρώτα· είναι η πρώτη οργανική ένωση που συντέθηκε σε χημικό εργαστήριο.

[ΕΤΥΜ · Μεταφορά τού γαλλ. urcc < urine < λατ. urina. Βλ. κ. ουρώ|. -ούριά παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών: 1. μεγεθυντικών με μειωτική σημασία: *λασπ-ουριά* 2. (περιληπτ.) που δηλώνουν σύνολο προσώπων με κοινή ιδιότητα: *κλεφτ-ουριά.* [ΕJΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τα επιθήματα *-ούρα* και *-ιά*\. ουρικός, -ή, -ό [18021 1. αυτός που σχετίζεται με τα ούρα 2. φυσιολ. (α) *ουρικό* οξύ το τελικό προϊόν τού μεταβολισμού ορισμένων πρωτεϊνών, το οποίο αποβάλλεται εν μέρει με τα ούρα και εν μέρει με τη χολή στο έντερο (β) *ουρική αρθρίτιδα* πάθηση που προκαλείται από παθολογικά αυξημένο ουρικό οξύ συν. ποδάγρα (γ) ουρ/κι) *διάθεση* η οργανική τάση προς εκδήλωση νόσων που οφείλονται σε διαταραχές μεταβολισμού τού ουρικού οξέος. [ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. urinaircf. ουριοδρομώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {ουριοδρομείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} ΝΑΥΤ. (για πλοίο) πλέω με ούριο άνεμο, αρμενίζω πρίμα. — ουριοδρομία (η) [18721. ούριος, -α. -ο (για άνεμο) αυτός που είναι ευνοϊκός για τα πλοία, πνέει δηλαδή με κατεύθυνση από την πρύμνη προς την πλώρη ΣΥΝ.

πρίμος λντ. ενάντιος.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *ούρος* «ευνοϊκός άνεμος», πιθ. < **ορΕος,* που συνδ. με τα ρ. *δρνυμαι* «ορμώ. ξεκινώ», *όρούω)* (βλ. λ. *όρμή)*[. **ουρλιάζω** ρ. αμετβ. {ούρλιαξα} **1.** (για σκυλιά και άγρια ζώα) βγάζω άγρια και μακρόσυρτη κραυγή, χαρακτηριστική τού είδους μου: οι *λύκοι / τα τσακάλια ουρλιάζουν τη νύχτα* ΣΥΝ. σκούζω 2. (εκφραστ. για πρόσ.) βγάζω μακρόσυρτη, άγρια κραυγή: ~ *από τους πόνους / από φρίκη* ΣΥΝ. κραυγάζω, οορύομαι. σκούζο) 3. (μτφ.-για στοιχεία τής φύσης) παράγω ήχο που θυμίζει κραυγή: *έξω ο άνεμος ούρλιαζε δαιμονισμένα* ΣΥΝ. βουίζω. — ουρλιαχτό κ. (σπανιότ.) ούρλιασμα (το).

ΠΤΥ.Μ. < μεσν. *ούριάζω*< αρχ. *ώρύομαι* (βλ.λ.). κατά τα ρ. σε *-ιάζω.Το -λ-* τού τ. *ουρλιάζω* οφείλεται στην επίδρ. τού συνωνύμου ιταλ. urlarej.

ουρλιαχτό (το)1. (για σκυλιά και άγρια ζώα) η άγρια και μακρόσυρτη κραυγή: γο ~ *τού λύκου* 2. (εκφραστ. για πρόσ.) (συνήθ. στον κληθ.) η άγρια και μακρόσυρτη κραυγή, στριγγλιά: *τα - από τους θαλάμους βασανιστηρίων* 3. (μτφ. για στοιχεία τής φύσης) η βοή, ο θόρυβος που θυμίζει κραυγή: *το - τού ανέμου.*

ΙΕΤΥΜ. < *ουρλιάζω* (θ. *ουρλιακ-,* πβ. αόρ. ~*ούρ/.ιακ-σα* > *ούρλιαξα)* + παραγ. επίθημα *-τό*\. **ουρμπανισμός** (ο) **1.** η αστυφιλία **2.** η πολεοδομία.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. urbanismc (< λατ. urbs «πόλη»)], urbi et orbi λατ. (προφέρεται *ούρμπι ετ όρμπι)* ελλην. *στην πόλη και στην οικουμένη,* δηλ. παντού.

Ουρντού (η/τα) γλώσσα ινδικής προελεύσεως, η οποία αποτελεί την επίσημη γλώσσα τού Ιιακιστάν.

|ΚΤΥΜ. < αγγλ. brdu < χίντι (zaban) urdO «(γλώσσα) των σκηνών»],

ουρογεννητικός, -ή,-ό 118I61 φυιιολ. 1. αυτός που παράγει ούρα: ~ *αύλακα* ΣΥΝ. ουροποιητικός 2. αυτός που σχετίζεται με το σύστημα τής ούρησης και τής αναπαραγωγής: ~ *όργανα.*

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. urogenital|. **ουρογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η ακτινολογική εξέταση τού ουροποιητικού συστήματος, που γίνεται για διαγνωστικούς σκοπούς, κατά την οποία το σύστημα σκιαγραφείται με την ενδοφλέβια ένεση προϊόντος διαλυτού στο νερό. αλλά αδιαπέραστου ακό τις ακτίνες Χ, το οποίο τελικά απεκκρίνεται από τους νεφρούς ΣΥΝ. ενδοφλέβια πυε-λογραφία.

[ΕΤΥ.Μ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. urographic]. **ουροδοχείο** (το) [μτγν.Ι (λόγ.) δοχείο για ούρα ΣΥΝ. (οικ.) καθοίκι.

γιογιό. Επίσης (σπανιότ.) ουροδόχη (η) [μτγν.]. **ουροδόχος,** -ος, -ο **1.** ΑΝΑΤ. αυτός που δέχεται τα ούρα, που περιέχει ούρα 2. ουροδόχος *κύστη* όργανο στο κατώτερο τμήμα τής κοιλιακής χώρας, όπου συγκεντρώνονται τα ούρα κατά την κάθοδό τους από τα νεφρά και πριν αποβληθούν από την ουρήθρα.

|ί'ΤΥΜ. μτγν. < *ούρο-* + *-δόχος* < *δέχομαι*\. **ουρολαγνία** (η) η πρόκληση σεξουαλικής διέγερσης με τα ούρα ή την ούρηση. — ουρολάγνος (ο).

|ΙΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. urolagnia]. **ουρολιθίαση** (η) 11890J {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. ο σχηματισμός λίθων στις απαγοίγούς ουροφόρους οδούς.

[ΙΓΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. urolithiasisI. **ουρόλιθος** (ο) | J8391 |ουρολίθ-ου | -ων, -ους} ΙΑΙΡ. σχηματισμός από άλατα σε μορφή μικρού λίθου, που συσσωρεύονται στις ουροφόρους οδούς ΣΥΝ. (λαϊκ.) πέτρα (νεφρού).

]LiTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. urolithc|. **ουρολογία** (η)] 1887} {χωρ. κληθ.} ΙΑΙΡ. κλάδος τής χειρουργικής που έχει ως αντικείμενο τις παθήσεις τού ουροποιητικού συστήματος και στα δύο φύλα και επιπλέον τού γεννητικού συστήματος στον άνδρα.

ουρολογικός, -ή, -ό 11893 [, ουρολογικ-ά / -ώς επίρρ.

[F.TYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. urologie]. **ουρολόγος** (ο/η) γιατρός που έχει ειδικευθεί στην ουρολογία.

ΙΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. urologucl. **ουρολοίμωξη** (η) {-ης κ. -ώξεως | -ώσεις. -ώξεων} ΙΑΤΡ. η λοίμωξη τού ουροποιητικού συστήματος,

ουροποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η διαδικασία σχηματισμού των ούρων.

ουροποιητικός, -ή. -ό [18361 ΦΥΣΙΟΛ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τον σχηματισμό ούρων: ~ *όργανα* ΣΥΝ. ουρογεννητικός 2. ***ουροποιητικό σύστημα*** το σύστημα των οργάνων που συνεργάζονται για τον σχηματισμό των ούρων και την ακόλουθη αποβολή τους από τον οργανισμό. δηλ. οι δύο νεφροί. οι νεφρικοί κάλυκες, η νεφρική πύελος, οι ουρητήρες. η ουροδόχος κύστη και η ουρήθρα.

|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. uropoictique]. **ουροποιογεννητικός,** -ή. -ό [ϊ8911 ΦΥΣΙΟΛ. σχετικός με τα ουροποιητικά και τα γεννητικά όργανα: ~ *σύστημα* ΣΥΝ. ουρογεννητικός, **ουροσκοπία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η οπτική εξέταση, η επισκόπηση των ούρων για διαγνωστικούς σκοπούς. — ουροσκοπικός, -ή, -ό. ου- ροσκοπικώς επίρρ.

[FTYM. < ουρο- + -σκΌπία < σκοπώ «παρατηρώ προσεκτικά», ελληνογενής ξέν. *6ρ.,* < αγγλ. uroscopyj. **ουροσυλλεκτης** (ο) {ουροσυλλεκτών! δοχείο για τη συλλογή ούρων που προορίζονται για ιατρική εξέταση.

Ουρουγουάη (η) (ισπ. Repiiblicu Oriental del Uruguay = Ανατολική Δημοκρατία τής Ουρουγουάης) κράτος τής Ν. Αμερικής με πρωτεύουσα το Μοντεβιδέο. επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το πέσο Ουρουγουάης. — Ουρουγουανός (Ο). Ουρουγουανή (η), ου- ροογουανός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ < ισπ. Uruguay (από τον ομώνυμο ποταμό, που σχηματίζει τα δυτικά φυσικά σύνορα τής χώραςΐ < ινδιάν. uru «πουλί» + guay «ου- ρά»|.

ουροφόρος, -ος, -ο φυσιολ. αυτός που διοχετεύει ή μεταφέρει τα ούρα: *-σω?^ηνάριο ίοδοί* (το σύστημα που απομακρύνει τα ούρα από τους νεφρούς).
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. urinifcrej.

Ουρσουλίνα (η) |1895|]Ουρσουλινών} **1.** μέλος γυναικείου μοναχικού τάγματος της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας που είναι αφιερωμένο στην Λγία Ούρσουλα 2. (στον πληθ.) σχολείο που διευθύνεται από μέλη τού παραπάνω μοναχικού τάγματος και όπου διδάσκεται ως κύρια γλώσσα η Γαλλική, **οιιρω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ουρείς... | ούρησα} (λόγ.) ♦ **1.** (αμετβ.) αποβάλλω τα ούρα διά τής φυσικής οδού ΣΥΝ. (οικ.) κατουρώ, (ευφημ.) κάνω το νερό μου ♦ 2. (μετβ.) αποβάλλω μαζί με τα ούρα: ~ *αίμα.* [ΕΤΥΜ. < αρχ. *ουρώ {-έω)* < **Ρορσ-έο).* ετεροιωμ. βαθμ. τού J.H. *wers- «βρέχω - δροσιά», πβ. σανσκρ. varsati «βρέχει», ιρλ. irass «βροχή». Ομόρρ. *ερσ-η* «δροσιά» (βλ. κύρ. όν. *'Ερση).* πιθ. *ουρανός* (< **Γορσ- ανός).* Το ρ. *ούρώ* χρησιμοποιήθηκε ως ευφημιστικό υποκατάστατο τού ρ. *όμείχω* <«κατουρώ» (βλ. λ. *μοιχός)*\. **ους** (το) {ωτ-ός | ώτ-α. -ων| (αρχαιοπρ.) το αφτί (βλ.λ.): *μιλώ / απευθύνομαι ; διαμαρτύρομαι εις (ότα μη ακούόντων* (δηλ. προς ανθρο')-πους που δεν έχουν διάθεση να με προσέξουν, να με λάβουν υπ* όψιν)· ΦΡ. (α) *τείνω το ους* προσπαθώ να ακούσω. στρέφω την προσοχή μου, για να ακούσω (β) *τείνω ευήκοον ους* ακούω με ευνοϊκή διάθεση, είμαι πρόθυμος να ακούσω και να εισακούσω (γ) ο έχων *ώτα ακούειν* σκοι/έτω (ό *εχων ώτα άκονειν άκονέτω,* Κ.Δ. Ματθ. 11, 15, Λουκ. J4. 35) αυτός κου είναι ικανός να αντιληφθεί κάτι. ας το αντιληφθεί: *εγώ ό.τι είχα να πω το είπα* · ΣΥΝ. ο νοών νοείτο).
[ετυμ. < αρχ. *ούς / ώς* < **ο(Ρ)ος* < **ούσ-ος* (με σίγηση τού ενδοφωνη- ενπκού -σ- και συμφωνική αντιπροσώπευση τού *-Η-* προ φωνήεντος). Η παρουσία φωνηεντισμού *ο-* στην αρχή τής λ., καθότι δεν μαρτυ- ρείται σε άλλες συνώνυμες λ. των I.F.. γλωσσών, ερμηνεύεται ως προϊόν αναλογίας προς τις λ. *ομμα, οφθαλμός, οψις* κ.τ.ό. Η λ. ανάγεται σε I.E. *aus-os «αφτί», πβ. αρχ. σλαβ. uxo, λατ. auris (< *aus-is), γαλλ. orcillc, ισπ. orcja (< λατ. auricula, υποκ. τού auris), γοτθ. auso. γερμ. Ohr, αγγλ. ear κ.ά. Ομόρρ. *αισθάνομαι* (βλ.λ.). Βλ. κ. *παρειά, αφτί].* **•ούσα** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. ενέργεια: *χαμηλοβ?^επ-ούσα* 2. ιδιότητα: *σαρα- ντ αποδαρ-ούσα, ζο. νθομ αλλ* - ο *ύσα.*
[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από θηλ. μτχ. ενεστώτα συνηρημένων ρ. (βλ. λ. -ων. *-ούσα. -ούν),* και επεκτάθηκε σε μη συνηρημένα ρ. και σε άλλα παράγωγα (λ.χ. *λαλώ*

λαλουσα. ελεώ - ελεούσα, οπότε και *βρομ-ούσα. λεχ-ούσα. ξανθο- μα?.λ-ούσα)* με πιθανή επίδρ. τού αρχ. επιθήματος *-ούσσα* < *-όεσσα* (θηλ. τού *-όεις*) διαφόρων τοπωνυμίων (λ.χ. *Φαρμακ-ούσσα. Δρνμ- ούσσα).* που προέρχεται από τ. **Ο-FFντ-ς* (< I.E. *-went~)]. **ουσάρος** (ο) (παλαιότ.) ο στρατιωτικός που ανήκε σε σο>μα ελαφρού ιππικού, αρχικά στην Ουγγαρία και αργότερα στη Γαλλία, την Πολωνία και σε άλλες χώρες.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ουγγρ. huszar. αβεβ. ετύμου. ίσως < husz «είκοσι». επειδή σε κάθε είκοσι στρατευσίμους αναλογούσε ένας κου προοριζόταν για το ιππικό. Κατ' άλλη άποψη, η οποία σήμερα τείνει να γίνει περισσότερο αποδεκτή, huszar < σερβοκρ. husar «πειρατής» < μεσν. λατ. cursarius (βλ. κ. *κουρσάρος)].* **ουσία** (η) {ουσιών} **1.** (α) υλικό στοιχείο, φυσικό σώμα, συνήθ. σε ρευστή κατάσταση: *βλαβερές / λιπαρές / χρωστικές[1] Ορεκτικές I δηλητηριώδεις İ χημικές / ναρκωτικές* ~ ΣΥΝ. ύλη (β) ανατ. *φαιά ουσία* βλ. λ. *φαιός* 2. η πραγματική υπόσταση ενός πράγματος, το είναι του. το σύνολο των βασικών στοιχείων από τα οποία αποτελείται 3. (κατ' επέκτ.) το βάθος, ο πυρήνας, το κεντρικό σημείο: *οι συνομιλίες δεν εισήλΟαν / έφθασαν ακόμη στην ~ τού θέματος 1 τού προβλήματος* ΣΥ.Ν. επίκεντρο, καρδιά 4. (γενικότ.) το πραγματικό περιεχόμενο ή το σημαντικότερο στοιχείο, ό.τι έχει πραγματική σημασία, σπουδαιότητα: ο *ανταποκριτής δεν απέδωσε πιστά την ~ τής συζήτησης || κρατούν μόνο τους τύπους και αδιαφορούν για την - || αντιλαμβάνομαι / ανακαλύπτω την ~ των πραγμάτων / τής ζωής / των ανθρώπινων σχέσεων*

προσέξτε με, γιατί αυτό πον λέω έχει - j| *λόγια με* - ΣΥΝ. νόημα, βάθος· ΦΡ. (α) *κατ' ουσίαν I στην ουσία* στην πραγματικότητα, κατά βάθος: *το πρόβ/.ημα έχει ~ λυθεί-απομένει να ρνθμιστούν μερικές λεπτομέρειες* ΣΥΝ. τυπικά (β) *επί της ουσίας* όσον αφορά στο περιεχόμενο, το νόημα, όχι στον τύπο: *συζήτηση* - ίγ) *η ουσία είναι...* τυ βασικότερο πράγμα είναι...: ~ *να μπει ένα τέλος στην αυθαιρεσία* 5. *δικαστήριο τής ουσίας* κάθε δικαστήριο που κρίνει την ουσία τής υπο- θέσεως. όλες τις αποδείξεις - όχι τους τύκους, τις προθεσμίες κ.λπ. 6. (ειδικότ.-μτφ.) το θρεπτικότερο μέρος τής τροφής: *χωρίς λάδι και αλάτι το φαγητό δεν έχει* ~ ((*στον ζωμό βρίσκεται όλη η - τού κρέατος 7.* ΦΙΛΟΣ, (α) το σύνολο των στοιχείων που συνθέτουν τη σταθερή φύση των πραγμάτων, ανεξαρτήτως των αλλαγών που μπορεί να υφίστα- νται ή τής πολλαπλότητας των μορφών με τις οποίες μκορεί να εμφανίζονται (β) (στην αριστοτελική φιλοσοφία) η σπουδαιότερη από τις δέκα κατηγορίες, που διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες εννέα, οι οποίες εκφράζουν απλώς «συμβεβηκότα» · ΦΙ>. *ουσίες δεύτερες* ποιότητες δεύτερες, βλ. λ. *ποιότητα.*
[ΕΓΥΜ. αρχ. < ούσα. θηλ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *είμί (ών. όντος).* θ. οντ- + επίθημα -ya > **όντγα* > **όνσα* > *ονσα* + *-ία* > *ουσία.* Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «περιουσία» (που διατηρήθηκε ώς τον Μεσαίωνα), χρη- σιμοποιήθηκε δε αμέσως στη φιλοσοφία εναλλασσόμενη με τη λ. *φύ- σις* στη σημ. «σταθερή, αμετάβλητη πραγματικότητα». Η σημερινή βασική σημ. πρωτοαπαντά στον Αριστοτέλη], **ουσιαστικά** επίρρ. **1.** κατ' ουσίαν, στην πραγματικότητα: δεν *μον το είπε ακριβώς έτσι, αλλά ~ αντό εννοούσε || ~ αυτή είναι ο αρχηγός τής οικογένειας!* συν. πραγματικά 2. με ουσιαστικό τρόκο: *θέλω να*

συνεργαστούμε ~ οι δνό μας. **Επίσης (λόγ.) ουοιαστικώς f1805|.**
[ΕΤΥΜ. **Απόδ. τού γαλλ. substanticllementj.**

ουσιαστικά - ουσιωδώς. Οι δύο λέξεις συγχέονται στη χρήση, ενώ διαφέρουν σημασιολογικά μεταξύ τους. Το ουσιαστικά σημαίνει (α) «κατ' ουσίαν, στην πραγματικότητα», λειτουργώντας ως προτασιακό επίρρημα *(Ονσιαστικά. τα δύο κράτη έχουν συμφωνήσει και μένει να υπογράφει η σχετική συμφωνία)* **και (β) «με ουσιαστικό τρόπο, σε βάθος, όχι τυπικά ή επιφανειακά»** *(Πρέπει να κα- τανοηθούν ονσιαστικά τα προβλήματα πον χωρίζονν τους δύο λαούς, για να αντιμετωπιστούν και σωστά).* **Το ουσιωδώς σημαίνει «κατά πολύ, σε σημαντικό βαθμό»** *(Οι δύο προτάσεις πον υπέβα- λε η εταιρεία, διαφέρυνν ονσιωδώς μεταξύ τονς ονσιαστικά, είναι αντίθετες).*

ουσιαστικοποιώ ρ. μετβ. **[I889| {ουσιαστικοποιείς...] ουσιαστικο- κοίησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος}** ΓΛΩΣΣ. **χρησιμοποιώ (λέξη) ως ουσιαστικό· εύχρ. η μτχ.** *ουσιαστικοποιημένος, -η. -ο: η λέξη «φνσική» είναι ~ επίθετο.* **— ουσιαστικοποίηση (η) (1860J.**
|ΕΤΥΜ. **<** *ονσιαστικοποίηση.* **απόδ. τού γερμ. Substaniivierungl. ουσιαστικός, -ή. -ό [1890j 1. αυτός που αναφέρεται στην ουσία των πραγμάτων, στο κύριο περιεχόμενο (πβ. κ. λ.** *ουσιώδης): θα συμμετάσχω μόνο σε συνομιλίες με ~ χαρακτήρα και όχι σε εθιμοτυπικές* **συ-** *ναντήσεις || ~ εγγυήσεις i ανάγκες / βοήθεια / μέτρο i έλεγχος / συζήτηση / διαφορά / μεταβολή / επίδραση / υποχώρηση* ΑΝΤ. **ανούσιος, κενός 2.** ΓΛΩΣΣ. *ουσιαστικό* **(το) [1796[κάθε όνομα που ανήκει σε μέρος τού λόγου, το οποίο δηλώνει πρόσωπο, ζώο, πράγμα ή αφηρημέ- νη έννοια· στην Γλληνική έχει δικό του γένος, αριθμό και πτώση. δηλ. συνήθ. κλίνεται και (μέσα στην πρόταση) μπορεί να συνοδεύεται από άρθρο, π.χ. (ο)** *άνδρας. (το) παιδί, (η) γάτα. (η) αγάπη, (η) ειρήνη, (η) φωνή. (η) ομόνοια, (η) ενσννειδησία.* '*■ ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ουσιώδης.*
[ΕΤΥΜ. **<** *ονσία* **(βλ.λ.), απόδ. τού γαλλ. substantiel. Η λ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. substantif στη σημ. 2. Σε μτγν. κείμενο απαντά «άπαξ» το επίθ.** *ονσιαστικός,* **αλλά η σημ. του είναι άγνωστη].**

ουσιαστικό - υπόσταση - όνομα - επίθετο. Έχει ιδιαίτερο γλωσσικό ενδιαφέρον η προέλευση και εμφάνιση τού επιθ. ουσιαστικός και τού ονόματος ουσιαστικό ως γραμματικού όρου σε σχέση και με τους συναφείς γραμματικούς όρους (όνομα και επίθετο). Στην Αρχαία Ηλληνική χρησιμοποιήθηκε σε ευρεία έκταση η λ. ουσία τόσο στη φιλοσοφία, την επιστήμη και στα γράμματα όσο (με τη σημ. «περιουσία») και στην καθημερινή γλώσσα. Η λ. *ονσία* **χρησιμοποιήθηκε επίσης από τη φιλοσοφία στη γραμματική, για να δηλώσει τα όντα (πρόσωπα, ζώα ή πράγματα) στα οποία αναφέρονται τα ονόματα. Η λ.** *ουσιαστικός* **και ο όρος** *ονσιαστικό* **είναι άγνωστα στους αρχαίους (το** *ονσιαστικός απαντά* **άπαξ σε κείμενο τής μεταγενέστερης Κλληνικής με αμφίβολη σημασία). Ο «ιδρυτής» τής Γραμματικής, ο Διονύσιος ο Ορας (Ιος αι. π.Χ.). χρησιμοποιεί (και καθιερώνει) τον όρο όνομα τόσο για τα μετέπειτα αποκληθέντα** *ονσιαστικά* **όσο και γι' αυτά που «τίθενται επ' αυτών», τα επίθετα (όνομα = I. ουσιαστικό 2. επίθετο). Έως τον 18ο αιώνα τόσο το επίθ.** *ονσιαστικός* **όσο και ο γραμματικός όρος ου-** *σιαστικό* **δεν είναι γνωστά. Το 1796 ο Κοραής (στη** *Γραμματική τής κοινής ελληνικής γλώσσης)* **χρησιμοποιεί τη λ. ουσιαστική ως γραμματικό όρο. για να αποδώσει το ξένο (γαλλ.) substantif, ενώ το ουσιαστικός εμφανίζεται από το 1890 ως απόδοση τού γαλλ. substantiel.**
Όπως μαρτυρεί ο συνεχιστής τής *Εκκλησιαστικής Ιστορίας* **τού Ευσεβίου, ο Σωκράτης (380-44*0 μ.Χ.), «οί** *νεώτεροι τών φασσόφων άντι τής ονσίας τή λέξει τής ύποστάσεως έχρήσαντο»* **(Σωκρ.,** *Εκκλησ. Ιστ.* **3.7). Στους μεταγενέστερους δηλ. χρόνους η λ. υπό- στασις (<** *υφ-ίσταμαι)* **«ό,τι υπόκειται. η υποδομή, η ύλη για να υπάρξει κάτι», άρα «η ουσία, η ύπαρξη» χρησιμοποιήθηκε αντί τού γενικότερου όρου** *ουσία.* **Το** *υπόστασις* **μεταφράστηκε από τους Ρωμαίους ως substantia, από όπου το substantivum και το substantialis, καθώς και τα νεότ. (substance) substantif και substantiel. Λυτά μεταφράστηκαν αργότερα στην Ελληνική ως** *ονσια- στικό* **και** *ονσιαστικός.*
Είναι εξόχως χαρακτηριστικά όσα γράφει ο Στέφ. Κουμανούδης *(Συναγωγή Χέο>ν Λέξεων...)* **για τη λ.** *ονσιαστικό: «θαύμα μ ' έσ^ε μέγα. ότι άναζητήσας τή 21 Ίαν. 1888 έν τοΐς Λεξικοΐς τον Άνθ. Γαζή, του Ricmer καί τον Άθ. Σακελλαρίου δεν εϋρον ταύτην τήν λέξιν.* **Γήν τόσον** *κατατετριμμένην παρ' ημών παίδων όντων. Δεν τήν εχει δε, ώς είδα ύστερον, ούτε* **ύ** *Θησαυρός* **τού 7-** *ρ. Στεφάνου. Ποτε δ' έγεννήθη ή ενλογημένη:»* **Ο ίδιος παραδίδει ότι ο μέγας φιλόλογος Κωνσταντίνος Κόντος ψέγει τη χρήση τής λ., παρατηρώντας συγχρόνως** *«άλλα κατέστη* **ούτω** *συνηθες τοΐς νέοις γραμματικοΐς. ώστε ονδαμώς έγώ άξιώ νά έπιτιμήσΐ) τις τώ Ίω. Πα- νταζίδη. ποιησαμένω αντον* **[ενν. τής λ.** *ονσιαστικόν] χρήσιν».*

ουσιοεξάρτηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.[η εξάρτηση από νόμιμε;: ή παράνομες ουσίες, **ουσιώδης, -ης. -ες (μτγν.I {ουσιώδ-ους | -εις (ουδ. -r|), -ών ουσιωδέ- στ-ερος, -ατοςί (λόγ.) 1. αυτός που έχει βαρύνουσα σημασία, σημαντικός (πβ. λ.** *ονσιαστικός): δεν υπάρχει ~ διαφορά από χθες στην κατάσταση τού αρρο)στον || ~ διαφορά / ρόλος / θέμα / παράγοντας / παράλειψη / βήμα / ερώτημα* ΣΥΝ. **βασικός, κεφαλαιώδης, θεμελιώδης** ΑΝΤ. **επουσιώδης, ασήμαντος 2.** *ουσιώδες* **(το) το πιο σημαντικό στοιχείο: το -** *αντής τής υπόθεσης είναι ότι εξασφάλισες μόνιμη απασχόληση.* - **ουσιωδώς επίρρ. [μτγν.I.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ονσιαστικά,*

-ης· - ης, -ες.

ουσιώδης - ουσιαστικός. Παρότι οι δύο λέξεις εναλλάσσονται στον καθημερινό λόγο αδιακρίτως, ο προσεκτικός ομιλητής χρησιμοποιεί το ουσιαστικός όταν αναφέρεται σε κάτι επί τής ουσίας (το *ουσιαστικό περιεχόμενο μιας δήλωσης, η ουσιαστική διαφορά δύο θεοφιών),* ενώ το ουσιώδης όταν μιλά για κάτι σημαντικό, *που* έχει βαρύτητα *(πρόκειται για* ουσιώδες *λάθος στον χειρισμό τού θέματος, η συμβολή του στην επίλυση τού προβλήματος υπήρξε ουσιώδης).*

USUS norma loquendi λατ. (προφέρεται ούζους *νόρμα λοκβέντι)* **η χρήση είναι ο κανόνας τού λόγου (η χρήση καθιερώνει το σωστό και το λάθος στην ομιλία).**

OUOT επιφών. (λαϊκ.) χρησιμοποιείται για να διώξουμε σκύλο και κατ' επέκτ. ενοχλητικό ή δυσάρεστο άνθρωπο: *Δρόμο από 'δώ'.* ΣΥΝ. ξουτ, φύγε, ξεκουμπίσου.

[Γ-ΤΥΜ. < τουρκ. u$t|. **ούτε** σύνδ. **1.** (ως συμπλεκτικός σύνδ.) συνδέει παρατακτικώς αρνητικές προτάσεις ή δύο αρνητικά σκέλη προτάσεων: *δεν ξέρω - θέλω να μάθω* [| (εμφατ.) *άνθρωπος σαν κι αυτόν δεν βρέθηκε και ~ πρόκειται να βρεθεί ποτέ* || *δεν ήλθε ~* ο *ένας ~* ο *άλλος* συν. μήτε, ουδέ, μηδέ **2.** (επαναλαμβανόμενος, δύο ή περισσότερες φορές) συνδέει παρατακτικώς προτάσεις, φράσεις ή λέξεις και δηλώνει άρνηση για καθεμιά από αυτές: *~ μπορώ - Οέ/.ω να σε εξυπηρετήσω* jj *~ σπίτι του πήγα ~ του τηλεφώνησα* || *- εγώ ~ εσυ τραγουδάμε σωστά - δεν τραγουδάμε σωστά ~ εγώ ~* εσυ ΣΥΝ. μήτε, ουδέ, μηδέ· **φι** (α) **ούτε Λίρο ούτε** *πολύ* βλ. λ. *λίγο* (β) **ούτε** *φωνή ούτε ακρόαση* βλ. λ. *φωνή* (γ) **ούτε** *γάτα ούτε ζημιά* βλ. λ. *γάτα* (δ) **ούτε κρύο ούτε** *ζέστη* βλ. λ. *ζέστη*

(ως μόριο, συχνά + καν) δηλώνει έντονη, εμφατική άρνηση σε «χυτό που ακολουθεί, αποκλείοντάς το παρά τα αναμενόμενα: *~ λέξη για όλα αυτά στην αδελφή σου!* || *μη χάσεις το παιδί - στιγμή από τα μάτια σου* || *δεν έμεινε - ψίχουλο στο τραπέζι* ([*στην κηδεία του δεν πήγε ~ καν η αδε?>.φή του* || *απ' τον φόβο του δεν μπορούσε ~ να μι- ? ·.ήσει* || *ούτε τού παππά!* (ενν. *να μην το πεις,* δηλ. να κρατηθεί τελείως μυστικό)· φκ (α) ***ούτε συζήτηση*** δεν υπάρχει αμφιβολία, δεν το συζητούμε κ*αν: *Πιστεύεις ότι λέει αλήθεια:-~7 Ξέρω πόσο τίμιος είναι* (β) ***ούτε κατά διάνοια(ν)*** σε καμία περίπτωση, πέρα από κάθε σκέψη (γ) ***ούτε ψύλλος στον*** κόρφο ***σου*** βλ. λ. *ψύλλος* (δ) ***και ούτε*** (ελλειπτικά) για να δηλωθεί ότι δεν ισχύει καν αυτό που έχει μόλις ειπωθεί: *στο πάρτι ήταν είκοσι άτομα -* (λιγότερα από είκοσι άτομα).

σχολιο λ. *άρνηση.*

[ΕΙ ΥΜ. **αρχ. συμπλεκτικός σύνδ. (συνδέει αρνητικές έννοιες, εν αντιθέσει με το** *τε,* **που συνδέει θετικές) <** *ού* **(βλ.λ.) αρνητ. μόριο +** *τε.* **Το εγκλιτικό μόριο** *τε* **(ήδη μυκ. qc) ανάγεται σε Ι.Ε. *kʷe, πβ. σανσκρ. -ca. λατ. -que (λ.χ. ne-que «ούτε»), γοτθ. -h (λ.χ. ni-h «ούτε») κ.ά. Απαντά συχνά ως β' συνθ. σε μόρια και συνδέσμους, λ.χ.** *μή-τε,* **η-τε|. ούτι (το) Ιχωρ. γεν.} λαϊκό έγχορδο μουσικό όργανο, που μοιάζει με λαούτο και παίζεται με πένα· έχει μεγάλο ηχείο σε σχήμα αχλαδιού και φαρδύ μπράτσο χωρίς τάστα με κεφαλή που σχηματίζει ορθή γωνία· φέρει πέντε ζεύγη χορδών καθώς και μία μονή χορδή.**

[πτυμ. < τουρκ. ut < αραβ. a] ud, βλ. κ. *λαούτο].* **ουτιδανός,** -ή. -ό (αρχαιοπρ.) ανάξιος λόγου, αυτός που δεν διαθέτει κύρος ή σπουδαιότητα ΙΥ\. τιποτένιος, μηδαμινός, ποταπός. — **ουτιδανότητα** (η) 11782|.

[ητυμ. **αρχ. < ού'τις (<** *ού,* **αρνητ. μόριο +** *τίς)* **+ παραγ. επίθημα** *-ανός.* **Το παρεμβαλλόμενο -***δ- (ού-τιδ-ανός)* **ίσως οφείλεται στο ουδ.** *·τίδ* **της αντωνυμίας τίς(πβ. λατ. qui-d), όπου το** *-δ-* **δεν διατηρήθηκε ως τελικό σύμφωνο (*rtf > τί, πβ. κ.** *άλλοδ-απός)***|. ουτοπία (η) |1874| {ουτοπιών} 1. κάθε ιδέα. θεωρία ή επιδίωξη που βρίσκεται τελείως εκτός πραγματικότητας, που δεν μπορεί να υπάρξει παρά μόνο στη φαντασία:** *η ~ μιας ανθρωπότητας ευτυχισμένης, χωρίς πολέμους και μίση* || *έχασε τη ζωή του κυνηγώντας μιαν -* συν. **χίμαιρα, φαντασιοκοπία 2. (ειδικότ.) η συγκεκριμένη και λεπτομερειακή περιγραφή ιδανικής κοινωνίας ή κοινότητας ανθρώπων, συνήθ. σε συγκεκριμένο λογοτεχνικό έργο (π.χ. στην** *Πολιτεία* **τού Πλάτωνος, στο ομώνυμο έργο τού Τόμας Μορ κ.λπ.).**

[ετυμ. **Αντιδάν.. < μεσν. λατ. Utopia < αρνητ. μόριο** *ού-* **+** *-τοπία* **<** *τόπος.* **Η λ. πλάστηκε από τον Αγγλο φιλόσοφο Sir Thomas More το 1516. ο οποίος τιτλοφόρησε ένα έργο του ως** *De insula Utopia].* **ουτοπικός, -ή, -ό [1889] 1. αυτός που έχει τον χαρακτήρα και τις ιδιότητες τής ουτοπίας, που δεν πραγματοποιήΟηκε ούτε. μπορεί να πραγματοποιηθεί ποτέ:** *~ όραμα / σχέδιο / πολιτική* ΣΥΝ. **χιμαιρικός, απραγματοποίητος, ανεφάρμοστος** αντ. **ρεαλιστικός, πραγματιστικός, πραγματοποιήσιμος, εφαρμόσιμος, εφικτός, κατορθωτός 2.** *ουτοπικός σοσιαλισμός* **ο οραματισμός για μια δίκαιη και ευτυχισμένη κοινωνία και γενικότ. για τη βελτίωση τού ανθρώπου βάσει των αρχών τού σοσιαλισμού, όπως αναπτύχθηκε στις αρχές τού 19ου αι. από τους Φουριέ, Σαιν-Σιμόν, Όουεν κ.ά. · σε αντιδιαστολή προς τον επιστημονικό σοσιαλισμό των Μαρξ-Ένγκελς. - - ουτοπικ-ά / -ώς επίρρ.** [ΕΓΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ. utopicj. ουτοπισμός (Ο) [1892] κάθε ιδέα ή θεωρία που αποτελεί ουτοπία, που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί.**

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. utopism]. **ουτοπιστής** (ο) [18931. **ουτοπίστρια** (η) {ουτοπιστριών} πρόσωπο τού οποίου οι ιδέες ή οι επιδιώξεις βρίσκονται εκτός πραγματικότη- ας και δεν μπορούν να υπάρξουν παρά μόνο στη φαντασία ΛΝΤ. ρεαλιστής. - **- ουτοπιστικός,** -ή, -ό, **ουτοπιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **ούτος,** αύτη, τούτο αντων. [τούτου (θηλ. ταύτης) | ούτοι (θηλ. αύται, ουδ. ταύτα), τούτων} (αρχαιοπρ.) αυτός, τούτος· στις ΦΡ. (α) ***διά ταύτα*** *(διά ταῦτα,* αρχ. φρ.) γι' αυτό τον λόγο. εξαιτίας αυτού / αυτών: *~ φρονώ ότι...* συν. όθεν (β) (ως ουσ.) ***διά ταύτα*** (το) το συμπέρασμα: *σωστές οι διαπιστώσεις, αλλά προχωρήστε και στο -* (γ) ***μετά ταύτα*** *(μετά ταῦτα.* αρχ. φρ.) μετά από αυτά, κατόπιν ΣΥΝ. έπειτα (δ) ***κατά ταύτα*** *(κατά τοῦτο.* αρχ. φρ.) σύμφωνα με αυτά, όπως ελέχθη προηγουμένως (ε) ***προς*** τούτο *(πρός τοῦτο,* αρχ. φρ.) γι* αυτό τον λόγο. με αυτό τον σκοπό (στ) ***επί τούτω*** *(επί τούτοις,* αρχ. φρ.) με πρόθεση, επίτηδες (βλ. κ. *ad hoc*) (ζ) ***προς*** τούτο/ς *(πρός τουτοις,* αρχ. φρ.) εκτός από αυτά. ακόμη, επιπλέον ΣΥΝ. προσέτι, συν τοις άλλοις (η) ως **εκ *τούτου*** κατά συνέπεια, επομένως (θ) ***εντούτοις*** ωστόσο, όμως.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *οὗτος, αυτή. τούτο.* Η αντωνυμία περιλαμβάνει ως α' συνθ. το θ. τού άρθρου ό, *ή (ἁ), τό* με. παρέκταση *-υ I -l·* (οπότε ού-, *αύ-, του-).* Το β' συνθ. *-το / -τα* προέρχεται από Ι.Η. *to- / *ta- (για το οποίο βλ. λ. τόσος)!.

Ουτρέχτη (η) ιστορική πόλη και περιοχή τής Κ. Ολλανδίας.

IF.ΤΥΜ. Μεταφορά τού ολλ. Utrccht, που προέρχεται από την ονομασία τού ρωμαϊκού οικισμού Trajectum ad Rhenum «πέρασμα στον Ρήνο» με συνεπίδραση τού αρχ. γερμ. μορίου ut «έξω»|.

-ούτσικος, -η/-ια, -ο υποκοριστικό επίθημα επιθέτων: *μεγαλ-ούτσι- κος, αλμυρ-ούτσικος.*

[ετυμ. Υποκ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μεσν. *καλ-ού- τσικος, μικρ-ούτσικος),* που ανάγεται στο μεσν. επίθημα *-ούτσης* (< ιταλ. -uccio. λ.χ. μεσν. *άδελφ-ούτσης) + -ικός*\. **ούτω** κ. **ούτως** (προ φωνήεντος) επίρρ. [αρχ.| (αρχαιοπρ.) κατ' αυτό τον τρόπο, έτσι αντ. άλλως· στις ΦΡ. (α) **ούτως *ή άλλως*** βλ. λ. *άλλως* (β) **ούτως *εχόντων* των *πραγμάτων*** *(οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων,* αρχ. φρ.) όπως έχουν τα πράγματα, με αυτά τα δεδομένα, υπό αυτές τις συνθήκες συν. εν τοιαύτη περιπτώσει (γ) **ούτως *ειπείν*** *(οὕτως εἰπεῖν,* αρχ. φρ.) σαν να λέμε, κατά κάποιον τρόπο, που λέει ο λόγος συν. τρόπον τινά (δ) ***και ούτω καθεξής*** βλ. λ. *καθεξής.* **ουφ** επιφών. **1.** εκφράζει δυσαρέσκεια, δυσφορία: *με σκότισες πρωί- πρωΐ* 2. εκφράζει ανυπομονησία: *μ'έσκασες πια!* 3. εκφράζει ανακούφιση: *τε/.είωσα επιτέλους!* **4.** αποδίδει γραπτώς (π.χ. σε κόμικς) το λαχάνιασμα.

[ετυμ. < μεσν. *ούφ / όφ,* ονοματοποιημένη λ. από τον ήχο τού αναστεναγμού!.

ουφάδικο (το) (λαϊκ.) μαγαζί με ηλεκτρονικά παιχνίδια («ούφο». βλ.λ.).

[ετυμ. < *ούφο* + παραγ. επίθημα *-άδικο* (βλ.λ.)]. **ούφο** (το) (οικ.) **1.** το άγνωστης ταυτότητας ιπτάμενο αντικείμενο (Α.Τ.Ι.Α.), π.χ. ένας ιπτάμενος δίσκος, το οποίο πιστεύουν πολλοί ότι προέρχεται από εξωγήινο πολιτισμό 2. (σκωπτ. για ίπρός.) αυτός που δεν έχει επαφή με την πραγματικότητα ή που η εμφάνιση, η συμπεριφορά του κ.λπ. είναι αλλόκοτη, περίεργη ή γενικότ. προσφέρεται για διακωμώδηση συν. άσχετος, χαζός · 3. το ηλεκτρονικό παιγνίδι. Ιεϋμ. Οπτικό δάνειο από τα αρχικά U.F.O. τής αγγλ. φρ. Unidentified Flying Objecr «άγνωστης ταυτότητας ιπτάμενο αντικείμενο»|. **ουφολόγος** (ο) (ειρων.) πρόσωπο που ασχολείται με την ύπαρξη των ούφο.

ΙΕΤΥΜ. < *ούφο* + *-λόγος* (βλ.λ.)]. **ουρ(**

ήττον -> ήσσων

-ουχος, -ος. -ο (λόγ.) λεξικό επίθημα το οποίο δηλώνει ότι κάποιος κατέχει ή περιέχει κάτι: *τροπαι-ούχος, ανθρακ-ούχος.*

Ιετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Κ. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *έχω.* αρχικώς έπειτα από συναίρεση, λ.χ. *ραβδ-οῦχος, τα- λαντ-οῦχος* κ.ά.|.

Ουψάλα (η) πόλη τής Α. Σουηδίας, παγκοσμίως γνωστή για το γεωδυναμικό της ινστιτούτο.

Ιεϋμ. < σουηδ. Uppsala «άνω Sala» < upp «άνω» + Sala, χωριό που υπήρχε στην περιοχή], **οφ** επιφών. · δηλώνει δυσφορία, λύπη, στενοχώρια: ~. π *έπαθα!* || (επιτατ.) *αμάν. γίνηκα μπεκρής»* (λαϊκ. τραγ.).

Ιεϋμ. < *ουφ.* ηχομιμητ. λ.|. **οφ-δι-ρέκορντ** χωρίς να καταγραφεί (κάτι), ανεπισήμως: *σε ~ συνομιλία, ο υπουργός φέρεται να έχει πει ότι οδεύουμε προς εκλογές.*

Ιπτυμ. < αγγλ. off the rccord|. **οφειλέτης** (ο) [αρχ.| ΐοφειλετών}, **οφειλέτρια** (η) {οφειλετριών} **1.** το πρόσωπο που οφείλει, που χρωστά σε άλλον χρήματα ή άλλη παροχή: *κακόπιστος ~* συν. χρεώστης, χρεωφειλέτης 2. νομ. το πρόσωπο το οποίο υποχρεούται απέναντι σε κάποιον άλλον (δανειστή) σε ορισμένη παροχή (πράξη ή παράλειψη). Επίσης (λόγ.) **οφειλέτις** (η) (αρχ.| {οφειλέτιδος}. **οφειλή** (η) |αρχ.] **ΐ.** οτιδήποτε χρωστά κανείς, κυρ. προκειμένου για υλικό αγαθό (χρήματα ή άλλο σχετικό): *παλαιές ~ προς το Δημόσιο* || *η Δ.Ε.Η. προ τίθεται να διακόψει την παροχή ρεύματος στους δήμους που δεν θα καταβάλουν αμέσους τις ~ τους προς αυτήν* ΣΥΝ. χρέος

(κατ' επέκτ.) οτιδήποτε ισχύει ως υποχρέωση: *γαμήλια ~* ΣΥΝ. καθήκον 3. (ειδικότ.) νομ. η υποχρέωση για παροχή, **οφείλω** ρ. μετβ. {όφειλα} **1.** είμαι υποχρεωμένος να δώσω. συνήθ. να ανταποδώσω (σε κάποιον κάτι): *του ~ τις 100.000 που μου δάνεισε συν τους τόκους* || *οφείλει μεγάλα ποσά στο Δημόσιο* συν. χρωστώ 2. (κατ* επέκτ.) αναγνωρίζω (ηθική οφειλή): *του οφείλω αιώνια ευγνωμοσύνη για το καλό που μου έκανε* ιυν. χρωστώ 3. (+ να) είμαι ή αισθάνομαι υποχρεωμένος, έχω καθήκον: *τα παιδιά οφείλουν να σέβονται τους γονείς τους* || *η αντιπολίτευση οφείλει να λάβει θέση επί τού ζητήματος* · 4. (μεσοπαθ. ***οφείλομαι***) έχω την αιτία μου. πρέπει να αποδοθώ σε (κάτι): *η καθυστέρηση οφείλεται σε ατύχημα* || οι *εσωκομματικές συγκρούσεις οφείλονται στις προσωπικές φιλοδοξίες ορισμένων στελεχών* 5. (η μτχ. ***οφειλόμενος,*** *-η. -ο)* (α) αυτός τον οποίο χρωστά κανείς: *το ~ ποσόν* || *ο ~ σεβασμός* || *η - ευγνωμοσύνη*

ΣΥΝ. χρ(ε)ωστούμενος (β) οφεΜόμενο (το) το χρέος ΣΥΝ. οφειλή · ΦΡ. (λόγ.) ως *μη ώφειλε /ως μη ώφελε (ώςμή ώφελε)* που δεν θα έπρεπε- για κάτι που θα έπρεπε να μην είχε γίνει: *διατύπωσε κρίσεις. για υποθέσεις που αγνοούσε.* * ΣΧΟΛΙΟ λ. *όφελος, παρώνυμο.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *οφείλω / όφέλ?.ω* (ήδη μυκ·. o-pc-ro-le: *όφείλοντες)* < **όφέλ-νω I* **όφέλ-ω.* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με το ρ. *όφέλλω* «αυξάνω. μεγαλώνω» (βλ. λ. *όφελος)).* όφελος (το) {οφέλ-ους j -η. -ών} (λόγ.) οτιδήποτε έχει τον χαρακτήρα υλικής ή ηθικής απολαβής: *το επάγγελμά μας είναι λειτούργημα και η άσκησή τον δεν αποβ/.έπει μόνο σε υλικά* - ΣΥΝ. ωφέλεια, κέρδος ΑΝΤ. ζημία · ΦΡ. (α) προς όφελος *(κάποιου)* για το καλό. υπέρ (+γεν.): *οι επιστημονικές ανακαλύψεις πρέπει να χρησιμοποιούνται - τής προστασίας τού περιβάλ/.οντος* (β) *ποιο το όφελος; Ι τι το όφελος;* για ποιον ουσιαστικά λόγο. τι καλό πρόκειται να αποφέρει (π.χ. μια ενέργεια);: *Κι αν δείξω κατανόηση, Αντός δεν πρόκειται ν'αλ/Λξει μνα/.ά!* J·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *όφέλλω* «αυξάνω, μεγαλώνω» < **όφέλ-]ω* < J.H. *obhel- «αυξάνω», πβ. αρμ. awcl-j «περισσότερο», y-awcl-um «αυξάνω, προσθέτω» κ.ά. Αν η σύνδεση με το μυκ. o-pe-ro «χρέος, έλλειμμα» είναι έγκυρη, τότε η λ. *ό-φείλω* εντάσσεται στην ίδια λεξιλογική οικογένεια. Βλ. κ. *ώφελώ}.*

όφελος - ωφέλεια, οφείλω - ωφελώ. Οι λέξεις συνδέονται ετυμολογικά. Λπό το αρχ. οφέλλω «αυξάνω, μεγαλώνω» προήλθε το όφελος «πλεονέκτημα, κέρδος, ωφέλεια» (πληθ. *οφέλη).* Ως σύνθετο το *όφελος* έδωσε τα *αν-ωφε/.ής. επ-ωφελής* κ.ά. (το -ω- λόγω τής συνΟέσεως· βλ. λ. *σύνθετος*), από όπου τα ωφελώ, ωφέλεια. Κπομέ- νως, τα *όφε/.ος - ωφέλεια,* μολονότι ομόρριζα και συνώνυμα, διαφέρουν ορθογραφικώς. Ομοίως, το αρχ. οφείλω, παράλληλος τύπος τού αρχ. *όφέλλω.* γράφεται με *ο-,* ενώ το ωφελώ με ω- (ακό τα σύνθετα *αν-ωφελής* κ.τ.ό.). Ήτοι: *οφέλλω > όφελος > αν-ωφελής > ωφελώ / ωφέλεια.*

οφειλέτης (όχι *οφελέτης).* Οφειλήματα (όχι *οφελήματα).* Στην Κυριακή Προσευχή *(Πάτερ ημών. ...).* συ^νά στη φρ. «*καί άφες ήμΐν τά οφειλήματα ημών. ώς και ήμεΐς αφίεμεν τοϊς όφει/.έταΐς ημών»,* αντί τού *οφειλήματα (οφειλώ > οφείλημα* «οφειλή») και τού *οφειλέταις (οφείλω > οφειλέτης)* ακούγονται εσφαλμένως (από παρασύνδεση με τα *ωφελώ, όφε/.ος)* οι τ. «οφελήματα» και «οφε- λέταις».

ως μη ώφελε /ώφελον σημαίνει «που δεν θα έπρεπε» *(Παρά την αντίδραση του κόσμου επιχείρησε, ως μη ώφελε. να καλύψει το σκάνδαλο με νομοθετική ρύθμιση).* Η φρ. είναι αρχαία (το ώφελον είναι αόριστος β' τού *οφείλω / οφέλλω*) και τη χρησιμοποιούσαν θετικά για κάτι που εύχονταν να γίνει και αρνητικά για κάτι που απεύχονταν. Χρησιμοποιείται επίσης και στον παρατατικό (ως μη ώφελλε/ώφελλον) και στον α' αόριστο (ως *μη ώφειλε / ώφειλαν).*

εξοφλώ. Ομόρριζο τού *οφείλω* (θ. *οφελ-.* μηδενισμ. βαθμίδα τού θέματος οφλ-) είναι το αρχ. όφλώ (από τον αόρ. β' *ώφλον* τού αρχ. *όφλισκάνω* «οφείλω, χρωστώ»), που ως σύνθετο εξ-οφλώ χρησιμοποιείται και σήμερα με τη σημ. «αποπληρώνω, ξεπληρώνω» (χρέος, οφειλή κ.λπ.).

οφθαλμαλγία (η) 11847} {οφθαλμαλγιών} ΙΑΤΡ. πόνος τού ματιού ΣΥΝ. (καθημ.) πονόματος.

[ΒΤΥΜ. < *οφθαλμ(ο)-* + *-αλγία* < *άλγος* «πόνος», ελληνογενής ξέν. όρ..

γαλλ. ophihalmalgiej. οφθαλμαπάτη (η) 11887] {οφθαλμαπατών} **1.η** κατάσταση κατά την οποία νομίζει κανείς ότι βλέπει πράγματα ανύπαρκτα ΣΥΝ. ψευδαίσθηση 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε νομίζει κανείς ότι βλέπει, χωρίς να υπάρχει πραγματικά: οι *ταξιδιώτες στην έρημο έχουν συχνά οφθαλμαπάτες.*

{ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. optical illusion], οφθαλμία (η) Ιαρχ.]

{οφθαλμιών} ιατρ. οποιαδήποτε φλεγμονώδης πάθηση τού ματιού ΣΥΝ.

οφθαλμοπάθεια, οφθαλμιατρείο (το) 11853] το δημόσιο ή ιδιωτικό ιατρείο ή θερα-

πευτήριο για τη διάγνωση και θεραπεία των παθήσεων των οφθαλμών.

οφθαλμιατρικός, -ή, -ό ΙΒ880] 1. αυτός που σχετίζεται με την ιατρική των ματιών: - *κλινική* συν. οφθαλμολογικός 2. (ειδικότ.) *οφθαλμιατρική* (η) κλάδος τής ιατρικής που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τής λειτουργίας τού ματιού και τη θεραπεία των παθήσεών του ΣΥΝ. οφθαλμολογία, οφθαλμίατρος (ο/η) [18891 {οφθαλμιάτρ-ου | -ων. -ους} γιατρός ειδικευμένος στη διάγνωση και θεραπεία των παθήσεων των ματιών συν. οφθαλμολόγος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδοντίατρος.* οφθαλμικός, -ή, -ό Ιμτγν.-j (επιστημ.) 1. ο σχετικός με το μάτι: ~ *αρτηρία / φλέβα / νεύρο / βολβός || ~ νόσημα / πάθηση* 2. ανατ. *οφθαλμικός κόγχος* η κοιλότητα τού κρανίου, μέσα στην οποία βρίσκεται ο βολβός τού οφθαλμού, οφθαλμολογία (η) [1871] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη τής ανατομίας, τής φυσιολογίας και των παθήσεων τού ματιού και των σχετικών οργάνων, δηλ. των βλεφάρων, των δακρυικών αδένων και των δακρυικών οδών ΣΥΝ. οφθαλμιατρική. — οφθαλμολόγος (ο/η) 11867], οφθαλμολογικός, -ή, -ό. οφθαλμολογικ-ά / -ώς επίρρ.

[ΕΤΥ.νι. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ophthalmologic], οφθαλμοπάθεια (η) [1884] {οφθαλμοπαθειών} ΙΑΤΡ. οποιαδήποτε πάθηση τού οφθαλμού και των προσαρτημάτων του (βλεφάρων, δακρυικών αδένων κ.ά.) ΣΥΝ. οφθαλμία. |ΕΤΥΜ_. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ophthalmoputhie|.

οφθαλμοπορνεία (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ερωτική ικανοποίηση που αντλείται από την παρατήρηση τού ερωτικού αντικειμένου ΣΥΝ. ηδονοβλεψία, (λαϊκ.) μπανιστήρι, μάτι. —οφθαλμοπόρνος (ο) [1892]. οφθαλμοπόρνη (η), οφθαλμός (ο) (λόγ.) 1. (επιστημ.) το αισθητήριο όργανο τής όρασης, το μάτι ΣΥΝ. (λόγ.-σπάν.) όμμα· ΦΡ. (α) *διά γυμνού οφθαλμού / με γυμνό οφθαλμό* μόνο με το μάτι. χωρίς τη βοήθεια οπτικών οργάνων: *αστέρας ορατός ~* ΣΥΝ. με γυμνό μάτι (β) ως *κόρην οφθαλμού* ως κάτι εξαιρετικά πολύτιμο και ευπαθές, για κάτι που προσέχω πολύ και φροντίζω (γ) *χάρμα οφθαλμών* (ως χαρακτηρισμός) για κάτι ωραίο, κομψό, γοητευτικό: ο *κήπος αντή την εποχή είναι ~* (δ) *αποστρέφω τους οφθαλμούς* απομακρύνω το βλέμμα (από πρόσωπο ή πράγμα) (ε) (μτφ.) *εν ριπή οφθαλμού (ένριπή οφθαλμού.* Κ.Λ. Λ' *Κορινθ.* 15.52) πάρα πολύ γρήγορα, στη στιγμή, ακαριαία ΣΥΝ. αμέσως, πάραυτα (στ) οφθαλμόν *αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος (όφθα/ψόν άντι όφθαλμοϋ καί οδόντα αντί όδόντος.* Π.Δ. *Έξοδ.* 21. 24) (ως δόγμα) για να εκφραστεί η επιθυμία τής αντεκδικήσεως. τής ανταποδό- σεως των ίσων στην αντίληψη αυτή αντιτίθεται η χριστιανική περί συγχωρήσεως των εχθρών ή όσων μας αδικούν (ζ) *έστιν Δίκης* οφθαλμός (ος *τα πάνθ'ορά) (έστιν Δίκης οφθαλμός ος τά πάνθ' όρά.* Μενάνδρου *Μονόστιχοι* 179) (υπάρχει το μάτι τής Δικαιοσύνης, το οποίο βλέπει τα πάντα) καμία αδικία δεν μένει για πάντα ατιμώρητη 2. ΒΟΤ. όργανο τού φυτού σε σχήμα μικρού εξογκώματος πάνω στον βλαστό, από το οποίο εκφύεται νέος βλαστός ή άνθος ΣΥΝ. μάτι

3. ΤΥΠΟΓΡ. η άνω επιφάνεια τού τυπογραφικού στοιχείου, που μελανώνεται και τυπώνει στο χαρτί · 4. ΝΑΥΤ. καθεμία ακό τις δύο οπές στις πλευρές τής πλώρης πλοίου, μέσα από τις οποίες διέρχεται η αλυσίδα τής άγκυρας ΣΥΝ. (λαϊκ.) όκιο.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < **όφθ-άλ~ΐομαι* (κβ. *ΐνδάλλομαι - 'ίνδαλμα)* < **υφθ-.* με εκφραστ. δασέα σύμφωνα αντί των αναμενομένων **όπτ-* (πβ. *οπτικός)*ι και επίθημα *-αλ-.* Το θ. **όφθ-* < **όπτ-* ανάγεται σε Ι.Ε. **ok*- *(οπ-),* για το οποίο βλ. λ. *όμμα. οψις (-η).* Η φρ. *διά γυμνού οφθαλμού* αποδίδει τη γαλλ. a (cil nu].

οφθαλμός: ομόρριζα. Από τη ρίζα **οπ-* (J.F.. **ok'^-.* πβ. λατ. oculus «μάτι» -από όπου γαλλ. ceil «μάτι», ιταλ. occhio. ισπ. ojo-. αγγλ. eye. γερμ. Auge) παρήχθησαν τόσο το αρχ. όμμα (< **οπ-μα*), από όπου το *ομμάτ-ιον* > μάτι, όσο και το οφθαλμός (< **οπ-θαλ-μός).* Λπό το *οφθαλμός* (που σήμερα χρησιμοποιείται μόνο ως ιατρικός όρος) έχουμε τα επίθ. οφθαλμο-φανής και εξ-όφθαλμος (όχι εσώ- *φθαλμος'.* Δεν συνδέεται με το *εξω-, αλλά* με το εξ + *οφθαλμός).* Και τα δύο σημαίνουν «ολοφάνερος», αλλά το *εξ-όφθαλμος* χρησιμοποιείται συχνά και με τη σημασιολ. απόχρωση τού «βγάζει μάτι», άρα τού «φανερός», που λέγεται από τον ομιλητή με υπονοούμενη επίπληξη *(«δεν το β/.έπεις...»): εξόφθα?φη αδικία, εξό- φθα/.μη παρανομία, εξόφθαλμο πέναλτι* κ.λπ. Κπίσης από το *οφθαλμός* προέρχεται το εν-οφθαλμίζω «μπολιάζω» (για φυτά) και το επ-οφθαλμιώ «έχω τα μάτια μου καρφωμένα σε κάτι. επιζητώ, επιδιώκω».

οφθαλμοσκόπηση (η) [1895] {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} ΙΑΤΡ. η εξέταση τού βυθού τού οφθαλμού με ειδικό όργανο (οφθαλμοσκόπιο) για τη διάγνωση πιθανών παθήσεων. Επίσης οφθαλμοσκοπία Ι1891J.

οφθαλμοσκοπικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ophthalmobcopie]. οφθαλμοσκόπιο (το) 11891 [{οφθαλμοσκοπί-ου] -ων) ΙΑΤΡ. η ειδική συσκευή που χρησιμοποιείται κατά την οφθαλμοσκόπηση και απο- τελείται ακό κοίλο κάτοπτρο, το οποίο διοχετεύει το φως λυχνίας στον βυθό τού οφθαλμού τού εξεταζομένου και φέρει στο κέντρο του οπή, για να παρατηρεί μέσα από αυτήν ο εξεταστής ιατρός.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. ophlhalmoscopc). οφθαλμοφανής, -ής, -ές {οφθαλμοφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή) · οφθαλμο- φανέστ-ερος. -ατος} (λόγ.) αυτός που διακρίνεται πολύ εύκολα, που γίνεται αμέσως αντιληπτός, που δεν μπορεί να κρυφτεί: *είναι - ότι οδηγούμαστε σε πρόωρες εκ/.ογές || ~ αδικία / λάθος* συν. εξόφθαλ- μος. καταφανής, ολοφάνερος, πασιφανής, προφανής, πασίδηλος αντ. αφανής, αδιόρατος. - οφθαλμοφανώς επίρρ. Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, ~ης. -ες.*

ΙΕΙ ΥΜ. αρχ. < *όφθαλμο-* + *-φανής* < *φαίνομαι,* πβ. παθ. αόρ. β' *έ-φάν- ην).*

οφικιάλιος (ο) {οφικιαλί-ου } -ων, -ους} ΙΣΤ. (στο Βυζάντιο) αξιωμα- τούχος τού κράτους ή τής Εκκλησίας.

Ιετυμ. μτγν. < λατ. officialis < officium «υπηρεσία, έργο» < officio «υπηρετώ, υπουργώ» (< ob- + facio «κάνω, πράττω»)], οφίκιο κ. οφίτσιο (το) {οφικί-ου] -ων} 1. το κρατικό ή εκκλησιαστικό αξίωμα: *πατριαρχικό* - 2. η ανώτερη θέση που καταλαμβάνει κανείς. κυρ. στη διοίκηση: πολλοί *είναι οι πολιτικοί που αγωνίζονται για τα ~ και όχι για το κοινό καλό* ΣΥΝ. αξίωμα, τίτλος.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *όφ(φ)ίκιον* < *λατ.* officium «υπηρεσία, έργο» < officio «υπηρετώ, υπουργώ» (< ob* + facio «κάνω. πράττω»)], οφίκλείδα (η) χάλκινο πνευστό μουσικό όργανο.

[ετυμ. < *όφις* + *κλείδα,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. ophicleide]. οφιοειδής, -ής. -ές [μτγν.] {οφιοειδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός τού οποίου το σχήμα ελίσσεται σχηματίζοντας κύματα: ~ *δρόμος / ποταμός* συν. φιδωτός, ελικοειδής, κυματοειδής α.ντ. ευθύγραμμος. ευθύς. —οφιοειδώς επίρρ. '*"■ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

οφιολατρία (η) [1879] {χωρ. πληθ.} η λατρεία τού φιδιού, το να αποδίδονται στα φίδια ή γενικότ. στα ερπετά θεϊκές τιμές. - οφιολάτρης (ο), οφιολάτρις (η) {-ιδος}.

οφιούχος (ο) ευμεγέθης αστερισμός που εκτείνεται προς τις δύο

πλευρές τού ουράνιου Ισημερινού και περιβάλλεται από τους αστερισμούς τού Ηρακλή, τού Όφεως. τού Ζυγού, τύ Σκορπιού, τού Τοξότη και τής Ασπίδας· μερικοί τον θεωρούν ως το δέκατο τρίτο ζώδιο. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. Ophiuchus!, **οφίς** (το) {άκλ.} μακρόστενος χώρος / διάδρομος για πρόσβαση στα δωμάτια διαμερίσματος ή χώρων υπηρεσίας στα ξενοδοχεία ή κτήρια επιχειρήσεων, υπηρεσιών κ.λπ.

ΙΕΤΥ.Μ. < γαλλ. office (κατά τη σημασιολ. πορεία τού αγγλ. office), αρχική σημ. «αξίωμα, λειτούργημα», < λατ. officium}, **όφις** (υ) {όφ-εως, -ιν | -εις, -εων| 1. (αρχαιοπρ.) το φίδι· ΦΡ. (α) ***γίνεσθε φρόνιμοι ως όφεις (γίνεσθε φρόνιμοι ώς όφεις***, Κ.Δ. Ματθ. 10, 16) (προτροπή να είναι κανείς συνετός, αλλά και γρήγορος στις αντιδράσεις του. όπως το φίδι) (β) ***ο όφις με ηπάτησε*** (ὁ ***όφις ἠπάτησέ με.*** Π.Δ. ***Γένεσις*** 3. 13) (συχνά ειρων.) λέγεται όταν θέλουμε να ρίξουμε αλλού τις ευθύνες μας **2.** σύμβολο ή ενσάρκωση δαίμονα, συνήθ. αγαθού, σε διάφορες θρησκείες 3. (στην Αγία Γραφή) ο μεταμορφωμένος σε φίδι Σατανάς, που παραπλάνησε τους Πρωτοπλάστους. [ΕΓΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *og*hi- «ερπετό, φίδι», πβ. σανσκρ. ahi-, αβεστ. azi-, αρμ. *if.*. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ονόματα εντόμων και ερπετών συχνά αποτελούσαν γλωσσικά «ταμπού» και έτσι ερμηνεύεται η ποικίλη αντιπροσώπευση τού Ι.Ε. θ. Δεν είναι δυνατόν να αποκλειστεί η σύνδεση τής λ. με το ουσ. *εχις* (ίδια σημ.). για το οποίο βλ. λ. έχιδνα]. **οφίταιο** (το) * οφίκιο

όφου επιφών.· δηλώνει δυσφορία, λύπη. αγανάκτηση, στενοχώρια: *τι πάθαμε!* || -*! Δεν μπορώ να σε ακούω πια.*

[ΕΤΥΜ. < 0£ (βλ.λ.) με την επίδρ. τού ουφ|. **οφρύς** (η) {οφρύ-ος } -ες. -ων} 1. (αρχαιοπρ.) το φρύδι **2.** ΤΟΠΟΓΡ. η χαρακτηριστική γραμμή υψώματος, που χωρίζει την ανώτερη επιφάνειά του (την κορυφή) από τον κορμό 3. ΣΤΡΑΤ. ο γεωμετρικός τόπος που αποτελείται από σημεία των πλαγιών υψώματος, από τα οποία αποκαλύπτεται στα μάτια τού παρατηρητή όλο το έδαφος μπροστά, μέχρι τις υπώρειες.

fΕΤΥΜ. < αρχ. *όφρῦς, -ύος,* βλ. λ. *φρύδι].* **οφαάιντ** (το) {άκλ.! ΑΘΛ. (στο ποδόσφαιρο) **1.** η αντικανονική θέση παίκτη (που δεχόμενος τη μπάλα δεν καλύπτεται από αντίπαλο αμυντικό), από την οποία οποιαδήποτε ενέργειά του θεωρείται άκυρη: *το γκολ ακυρώθηκε, γιατί ο επιθετικός ήταν (σε θέση)* ~ 2. (συνεκδ.) η ενέργεια παίκτη που γίνεται από θέση την οποία δεν επιτρέπουν οι κανονισμοί: *το γκολ ακυρώθηκε ως* ~.

[F.ΤΥΜ. < αγγλ. offside «έξω από την προκαθορισμένη / επιτρεπόμενη γραμμή ή περιοχή»], **όφσετ** (το) {άκλ.) ΤΥΠΟΓΡ. σύγχρονη μηχανική μέθοδος εκτυπώσεως που βασίζεται στην αλληλαπώθηση νερού και λίπους και αντικατέστησε την παλαιότερη λιθογραφία, εξασφαλίζοντας άριστη ποιότητα εκτυπώσεως, κυρίως πολύχρωμων φωτογραφιών.

ΙΕΙΥΜ. < αγγλ. offset],

οφφίκιο (το) -* οφίκιο

οχ επιφών.· δηλώνει πόνο (σωματικό και ψυχικό), δυσφορία, στενοχώρια, έκπληξη κ.ά.: *με πόνεσες!* || ~. εσύ *είσαι; Δεν σε γνώρισα!* || (επιτατ.) ~ *αμάν!* || ~. *θεέ μου! Τι συμφορά!*

[ΕΤΥΜ. μεσν.. ηχομιμητ. λ., από τον ήχο τού αναστεναγμού}, **οχαδερφιαμός** (ο) (εκφραστ.) το να αποφεύγει κανείς να αναλάβει τις ευθύνες του, να κάνει το καθήκον του, η παθητική στάση. — **οχα- δερφικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *οχ αδερφέ,* που δηλώνει αδιαφορία και αναλγησία ως προς τα γενικότερα προβλήματα, + παραγ. επίθημα *-ισμός].* **οχεία** (η) οχεύω

όχεντρα (η) Ιοχεντρών} (λαϊκ.) **1.** η οχιά ΣΥΝ. (λόγ.) έχιδνα **2.** (μτφ.) η γυναίκα που συμπεριφέρεται με κακία, που είναι γεμάτη κακοβουλία και μοχθηρία ΣΥΝ. στρίγγλα, μέγαιρα.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *εχεντρα* (το αρχικό ό- υπό την επίδρ. τού *όφις)* < αρχ. *έχιδνα,* πιθ. υπό την επίδρ. τού ουσ. *σκολόπ-εντρα).* **οχετός** (ο) **1.** αυλάκι ή υπόγεια σήραγγα, με την οποία διοχετεύεται το νερό στο επιθυμητό σημείο: *μεταγωγή υδάτωνμε* ~ || *σω/^ήναςοχετού* συν. ρείθρο 2. (ειδικότ.) υπόγειος αγωγός ή σήραγγα, που δέχεται τα νερά τής βροχής, καθώς επίσης και τις ακαθαρσίες, τα απόβλητα των οικημάτων και τα διοχετεύει στη θάλασσα ή στις εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού συν. υπόνομος 3. μεγάλος κτιστός λάκκος, σκαμμένος στο υπέδαφος οικήματος, στον οποίο διοχετεύονται οι ακαθαρσίες και τα απόβλητα των ενοίκων συν. βόθρος 4. (μτφ.) οτιδήποτε χαρακτηρίζεται από απρέπειες: *το στόμα του είναι* - (χρησιμοποιεί συνέχεια απρεπείς λέξεις).

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *όχώ (-έω)* «κρατώ, βαστάζω - φέρω» (πβ. μεσοπαθ. *όχοῦμαι* «μεταφέρομαι με όχημα»), ετεροιωμ. βαθμ. τού σπάνιου ρ. *έχω* «μεταφέρω», για το οποίο βλ. λ. *όχημα].* **οχεύω** ρ. μετβ. {όχευ-σα. -θηκα. -μένος} (λόγ. για αρσενικά ζώα) έρχομαι σε συνουσία με (το θηλυκό) συν. (λαϊκ.) βατεύω, μαρκαλίζω.

οχευτής (ο) Ιμτγν.Ι. οχεία (η) [αρχ.|.

fF.TY.vi. αρχ., αβεβ. ετύμου. Δεν ικανοποιεί μορφολογικώς και σημα- σιολογικώς η παλαιότ. σύνδεση με το ρ. *όχοῦμαι* «μεταφέρομαι με όχημα». Ίσως η λ. συνδ. με το ρ. *έχω* με τη σημ. «υποτάσσω, εξουσιάζω», ενώ, κατ' άλλους, ετυμολογικά συγγενής είναι η «γλώσσα» τού Ησυχίου *όχώμαν πηδώ* (βλ. λ. *όχημα).* Τέλος, έχει διατυπωθεί η υπόθ. ότι το ρ. *οχεύω* ανάγεται στο αρχ. ουσ. *όχεύς* «μοχλός που εφαρμόζει σε τρύπα τού κασώματος τής πόρτας (σύρτης) ή που "θηλυκώνει" τη ζώνη» « *ε'χοή* με μεταφορική σημασιολ. εξέλιξη], **όχημα** (το) {οχήμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) **1.** οποιαδήποτε μηχανική κατασκευή φέρει τροχούς και χρησιμοποιείται ως μεταφορικό μέσο. π.χ. η άμαξα, το αυτοκίνητο, η μοτοσυκλέτα. το βαγόνι τού σιδηρο

δρόμου κ.ά.: δεν *επιτρέπεται η διέλευση οχημάτο)ν* || *πυρκαγιά εκδη- λώθηκε στο* προ}το - *τής ταχείας* || *επιβατηγό* / φορτηγό / ρυμουλκό / *σιδηροδρομικό / πυροσβεστικό / τεθωρακισμένο / ιππήλατοι δίτροχο / αμφίβιο* -2. (μτφ.) το μέσο διά τού οποίου γίνεται κάτι: *«η εταιρεία αυτή αποτελεί το αποκλειστικό ~ των Βρετανών για την ανάπτυξη* πολλαπλών *επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στη χώρα* μας» (εφημ.). [ΕΤΥΜ. αρχ. < *όχώ (-έω)* «κρατώ, βαστάζω φέρω» (πβ. μεσοπαθ. *όχούμαι* «μεταφέρομαι με όχημα»), ετεροιωμ. βαθμ. τού σπάνιου ρ. *έχω* «μεταφέρω» < Ι.Ε. *wegh- «κινώ. μεταφέρω», πβ. σανσκρ. vahati. λατ. veho, vehiculum «όχημα» (> γαλλ. vchicule, ισπ. vehiculo), γερμ. Weg «οδός», αγγλ. way κ.ά. Παράγ. *όχε-τός,* πιθ. κ. *όχ-λος* (βλ.λ.)].

οχηματαγωγό (το) (επίσ.) **1.** το πλοίο που μεταφέρει οχήματα (φορτηγά και επιβατηγά) ΣΥΝ. (αγγλ.) φεριμπότ 2. ΙΤΡΑΤ. πολεμικό πλοίο που είναι σε θέση να μεταφέρει αυτοκίνητα, άρματα μάχης και στρατεύματα και αποτελεί αποβατική μονάδα τού στόλου.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. car ferry|.

όχθη (η) {σπάν. οχθών} 1. η ζώνη τής ξηράς που βρίσκεται πολύ κοντά στην επιφάνεια τού νερού λίμνης ή πυταμού: *η γέφυρα ενώνει τις δύο ~ τού ποταμού* || *πέρασε στην αντίπερα - τυύ ποταμού* συν. όχθος. ακροποταμιά, ακρολιμνιά 2. (κατ' επέκτ.) πλευρά, παράταξη: *αποστάτησε από το κόμμα και πέρασε στην αντίπερα* - (στην άλλη παράταξη).

[ΕΙ ΥΜ αρχ., αγν. ετύμου. Η λ. φέρει επίθημα *-θη,* που απαντά σε λ. όπως *μόχ-θος. βρόχ-θος, ρόχ-θος* κ.ά. Ως προς την ετυμ., η αναγωγή στην ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *εχω* δεν ικανοποιεί σημασιολογικώς].

όχι επίρρ. **1.** ως αρνητική απάντηση, για την απόρριψη πρότασης, αιτήματος κ.λπ. ή για την έκφραση διαφωνίας: *Θέλεις καφέ; ευχαριστώ!* [[*-Είσαι έτοιμος: ακόμα!* || *Νομίζω* rrj *«Ρωμιοσύνη» την έ'/ραψε ο Ηλύτης. την έγραψε ο Ρίτσος!* αντ. ναι 2. ***όχι*** (το) (α) η άρνηση, η αρνητική απάντηση (β) (με κεφ.) η ιστορική άρνηση τής Ελλάδας να επιτρέψει τη διέλευση ιταλικών στρατευμάτων από το έδαφός της κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο (28 Οκτωβρίου 1940), πράγμα που σήμανε την κήρυξη πολέμου εναντίον της από την Ιταλία: *η επέτειος τού* - 3. (γενικότ.) δηλώνει άρνηση τού περιεχομένου τής φράσης που ακολουθεί: *εμείς, και ~ αυτός, φταίμε για ό.τι συνέβη* || *στους μεγάλους πρέπει* να *λες «εσείς» και - «εσύ»* || *Λυτή είναι τυρόπιτα! ~ σαν την άλλη, που φάγαμε χτες!* || *τον χτύπησα. ~ για να τον πονέσω, αλλά για να* τον φοβίσω || (σε συνθήματα) ~ στον *πόλεμο!* 4. για άρνηση τής σημασίας επιθέτου ή επιρρήματος, χωρίς όμως να ισχύει το αντίθετο: *-)1ώς περάσατε χθες; - ~ άσχημα* (δεν περά- σαμε άσχημα, αλλά ούτε και πολύ ωραία) || (Η-ότι) *η κατάσταση που επικρατούσε* στην εταιρεία *προ πενταετίας ήταν απελπιστική· ~ ότι τώρα είναι όλα ρόδινα* 5. (α) για την κλιμάκωση τής άρνησης: *αν σε ξαναδώ μπροστά μου, - ο πατέρας σου. - η αστυνομία, ούτε ο Θεός ο ίδιος δεν σε σώζει!* (β) στην έναρξη ή σε κατακλείδα αποφατικής πρότασης, για να εξάρει την αρνητική της χροιά: ~. δεν Οα σ' αφήσω να το *κάνεις αυτό* 6. δηλώνει απαγόρευση: *μην πας εκεί. είναι επικίνδυνο!* 7. (ελλειπτικά) δηλώνει άρνηση στη θέση πλήρους αρνητικής πρότασης: *-Πιστεύεις ότι ο Στάθης είναι πλούσιος: -Νομίζω πως* ~8. (+να) αντί: *καιρός να* βρεις μια δική σου δουλειά, - να *ζητάς απ'* τον *πατέρα σου ?^εφτά κάθε λίγο και λιγάκι!* 9. πολύ περισσότερο / λι- γότερο: εδώ δεν μπορούσα *να το σηκώσω, όταν ήμουν νέος, ~ τώρα που έχω γεράσει! 10.* (ως επιφών.) εκφράζει απογοήτευση, δυσάρεστη έκπληξη, ζαφνική και έντυνη δυσαρέσκεια: -Ακουσα ότι ο *Δημήτρης έχασε τη δουλειά του Είναι τρομερό!* σχολιο λ. *άρνηση.*

|Ε(υμ. < αρχ. *ούχί.* επιτατ. τ. τού αρνητ. επιρρ. *ούκ Ι ούχ* (βλ. λ. ού). Το αρχικό *ό-* τού τ. *όχι* οφείλεται σε έκκρουση των φωνηέντων στη φρ. *εγώ ούχί> έγώχι > εγ' όχι.* όπου το ισχυρότερο φωνήεν |ο] θεωρήθηκε αρχικό}.

οχιά (η) (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. ερπετό) **1.** δηλητηριώδες φίδι που ζει στην Ευρώπη, τη Βόρεια Αφρική και την Εγγύς Ανατολή. με τριγωνικό κεφάλι και χρώμα γκρίζο, καφέ ή κοκκινωπό και με χαρακτηριστική σκούρα, τεθλασμένη ταινία στη ράχη ΙΥΝ. όχεντρα, (λόγ.) έχιδνα 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που ενεργεί με κακία και δολιότητα, κυρ. η γεμάτη κακοβουλία και μοχθηρία γυναίκα ΣΥΝ. φίδι ΑΝΤ. άγγελυς.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *εχις* «ερπετό, φίδι» (βλ. λ. *εχιδνα),* με την επίδρ. τού ουσ. *όφι$\.*

οχλαβοή (η) >οχλοβοή

οχλαγωγία (η) {οχλαγωγιών! ο θόρυβος που προέρχεται από πλήθος ανθρώπων, από πολλές, δυνατές φωνές, που μπερδεύονται μεταξύ τους: δεν μπορούσα *να τον ακούσω μέσα στην* ~ ΣΥΝ. οχλοβοή, χλα- λωή. — οχλαγωγικός, -ή. -ό [μτγν.},

οχλαγωγώ ρ. Ιμτγν.) {-εϊς...}. ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *όχλαγωγός* < *όχλος* 4- *αγωγός* < ά/ω].

οχληρος, -ή/-ά, -ό (λόγ.) αυτός που προκαλεί ενόχληση ή δυσαρέσκεια: ~ *υπόθεση Ι ζήτημα ι εργασία \\ ~ επισκέπτης* ΣΥΝ. ενοχλητικός, φορτικός ΑΝΤ. ευχάριστος. - οχληρ-ά / -ώς Ιμτγν.Ι επίρρ.. οχληρότητα (η).

JΕΤΥΜ, αρχ. < *όχλώ (-έω)* «ενοχλώ, αναστατώνω» (αρχική σημ. «θέτω σε κίνηση, ανακατεύω») < *όχλος* (βλ.λ.)[.

όχληση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} (λόγ.) **1.** η πρόκληση δυσαρέσκειας, η ενόχληση 2. ΝΟΜ. η πρόσκληση τού δανειστή πρυς τον οφειλέτη να εκπληρώσει την παροχή.

(F.ΤΥΜ. < αρχ. *οχλησις* < *όχλώ (-έω)* < *όχλος].*

οχλοβοή κ. (λαϊκότ.) **οχλαβοή** (η) (λόγ.) η βοή που προέρχεται από πολλούς ανθρώπυυς συγκεντρωμένους, ο θόρυβος τού πλήθους, τού όχλου ΣΥΝ. οχλαγωγία.

[ΕΤΥΜ. < *όχλος* + *βοή.* Ο τ. *οχλαβοή* οφείλεται στην επίδρ. τού συνωνύμου *οχλ αγωγία).*

οχλοκρατία (η) [μτγν.] {οχλοκρατιών} 1.η πολιτική κατάσταση κα

τά την οποία επικρατεί ο όχλος, η κυριαρχία τού πλήθους ως παρεκτροπή ή εκφυλισμός τής δημοκρατίας 2. (κατ' επέκτ.) η απουσία κυβέρνησης ή διοίκησης σε οργανωμένη κοινωνία, η αναρχία. - **οχλοκρατικός,** -ή. -ό 11843]. **οχλοκρατικ-ά /-ώς** επίρρ. **οχλοκρατούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {οχλοκρατείσαι...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) κυβερνώμαι από τον όχλο. άγομαι και φέρομαι από το πλήθος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **όχλος** (ο) (μειωτ.) **1.** το άτακτο και ανεξέλεγκτο πλήθος, που εμφανίζει συχνά τάσεις αναταραχής, πρόκλησης καταστροφών κ.λπ. 2. πολι γ. το σύνολο ατόμων που συσπειρώνονται και δρουν υπό την επίδραση συναισθηματικών παρορμήσεων, χωρίς πολιτική ωριμότητα και αυτοέλεγχο συν. μάζα **3.** ο πολύς λαός. τα κοινωνικά στρώματα που θεωρούνται κατώτερα ή χυδαία συν. συρφετός.

[ΕΤΥΜ. αρχ. λ., τής οποίας η αρχική σημ. είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Λν θεωρηθεί ότι ανήκει σε λεξιλογική οικογένεια που δηλώνει «κίνηση, αναταραχή», τότε πιθ. *οχλος* < **I⁷όχ-?.ος*, ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *wcgh- «κινώ. μεταφέρω», πβ. σανσκρ. vahas- «όχημα», λατ. vexo «σείω, ταράζω» (> γαλλ. vexer), αρχ. γερμ. wagon «όχημα», γερμ. Wagen, αγγλ. wagon κ.ά. Ομόρρ. πιθ. *οχη-μα* (βλ.λ.). Παράγ. *όχ-λώ. όχλ-ηρός, όχλ-εύς* κ.ά.|.

Ο.Χ.Ο.Α. (ο) Οργανισμός Χρηματοδότησης Οικονομικής Ανάπτυξης, **όχου** επιφών.' δηλο)νει δυσφορία, λύπη, στενοχώρια, αγανάκτηση: *~! Τι κακό μάς βρήκε! || ~! Δεν μπορώ να σε αντέξω άλλο!* (βλ. κ. λ. *όφου).*

[ετυμ. < *οχ,* κατά το *όφυν].*

Οχρίδα (η) η Αχρίδα (βλ.λ.). **οχτόβα** (η) -
► οκτάβα **οχταγωνικός,** -ή. -ό *
οκταγωνικός **οχτάγωνος,** -η. -ο *
οκτάγωνος **οχτάδα** (η) -·» οκτάδα
οχτάεδρος, -η. -ο ·» οκτάεδρος **οχτοετια**
(η) * οκταετία
οχτακοσαριά κ. **οκτακοσαριά** (η) {χωρ. πληθ.ί στη φρ. *καμιά οχτα- κοσαριά* περίπου οχτακόσιοι, -ιες, -ια (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).
{ΠΤΥΜ. < *οχτακόσια* 4- παραγ. επίθημα *-αριά\.*
οχτακόαια (το; ► οκτακόσια **οχτακόσιοι,** -ιες, -ια -
* οκτακόσιοι **οχτακοσιοατός,**-ή,-ό 'οκτακοσιοστός
οχταπλάσιος, -α, -ο -» οκταπλάσιος
οχτάπλευρος, -η, -ο - ► οκτάπλευρος
οχτάστηλος, -η, -ο -» οκτάστηλος **οχτάστιχος,** -η,
-ο -» οκτάστιχος **οχτάωρος,** -η. -ο » οκτάωρος
όχτρητα (η) ■ * έχθρητα **οχτρος** (ο) -» εχθρός **οχτώ**
(το) ♦ οκτώ **Οχτώβρης** (ο) ♦ Οκτώβριος
οχτωβριονός, -ή. -ό -» οκτωβριανός
οχυρό (το) **1.** η αμυντική τοποθεσία (συνήθ. σε φυσικό ύψωμα) που έχει ενισχυθεί με κατάλληλα έργα, ο)στε να διασφαλίζεται η περιφρούρηση τής γύρω περιοχής, η απόκρουση εχθρικών επιθέσεων: *κυριεύω ι καταλαμβάνω ~ || απόρθητο ~* 2. (μτφ.) (α) ο χώρος στον οποίο μια εξουσία, παράταξη κ.λπ. έχει πολύ μεγάλη ισχύ: *η πολιτεία τού Τέξας αποτε?.εί ~ των Ρεπουμπλικάνων* συν. κάστρο, προμαχώνας, προπύργιο (β) σύνολο ανθρώπων που υποστηρίζει μια ιδέα. κίνηση κ.λπ.· ΦΡ. *τελευταίο οχυρό* οι τελευταίοι άνθρωποι που υποστηρίζουν κάτι. η περιοχή όπου διατηρείται ακόμη κάτι το οποίο έχει εκλείψει παντού: *η Νότια Αφρική ήταν μέχρι πρόσφατα το τελευταίο ~ των φυλετικών* διακρίσεων.

Ιετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *οχυρός).* **οχυρός,** -ή. -ό **1.** (για χώρους ή τοποθεσίες) αυτός που βρίσκεται σε ασφαλές σημείο, που αποτελεί ισχυρή αμυντική θέση και δεν μπορεί να κυριευθεί εύκολα από τον εχθρό: *~ θέση / πόλη / φρούριο* συν. δυσπρόσβλητος λντ. ανοχύρωτος **2.** (ειδικότ.) *οχυρό* (το) βλ.λ. — **οχυρότητα** (η) Ιμτγν.].

[ετυμ. αρχ.. παράλλ. τ. τού επιθ. *εχυρός* «σταθερός, ισχυρός», τού οποίου το θ. *έχ-* ανάγεται σε Ι.Ε. *segh-. από όπου και το ρ. *έχω* (βλ.λ.). Το επίθ. *εχυρός* συνδ. επίσης με σανσκρ. sahuri «ισχυρός, νικηφόρος». sahas- «ισχύς, νίκη», πιθ. κ. αρχ. γερμ. sigu- «νίκη»], **οχύρωμο** (το) Ιαρχ.) {οχυρώμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** η θέση που διαθέτει φυσική ή/και τεχνητή οχύρο>ση και καταλαμβάνεται δύσκολα συν. οχυρό, φρούριο 2. (κατ' επέκτ.) οποιοδήποτε τεχνικό έργο έχει ως σκοπό να αναχαιτίζει και συγχρόνως να προφυλάσσει: *κατασκεύασαν με χώμα ένα πρόχειρο ~. για να προφυλαχθοῦν από τα νερά.* **οχυρωματικός,** -ή. -ό {1845] ςίρατ. αυτός που σχετίζεται με την οχύρωση, με τα οχυρώματα, που αποσκοπεί στην οχύρωση: *~ έργα.* **οχυρώνω** ρ. μετβ. |αρχ.[{οχύρω-σα. -θηκα. -μένος] **1.** καθιστώ (θέση. τοποθεσία κ.λπ.) οχυρή, ενισχύω με αμυντικά έργα. την κάνω δυσπρόσβλητη από τον εχθρό: ο *νέος ηγεμόνας ανή'/ειρε τείχη, για να οχυρώσει την πόλη* συν. ταμπουρώνω 2. (μεσοπαθ. *οχυρώνομαι) (α)* (κυριολ.) καταλαμβάνω ή δημιουργώ οχυρή θέση. για να προφυλαχθώ από επίθεση: ο? *στρατιώτες οχυρώθηκαν μέσα στο χωριό, απ' όπου απέκρουαν τις επιθέσεις τού εχθρού* (β) (μτφ. - *πίσο) από κάτι)* καταφεύγω σε (κάτι): οχυρώνεται *πίσω από τους τύπους και αποφεύγει να απαντήσει επί τής ουσίας* συν. προφασίζομαι, **οχύρωαη** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως Ι -ώσεις. -ώσεων] **1.** το να οχυρώνεται θέση, τοποθεσία, περιοχή κ.λπ. 2. (συνεκδ.) το σύνολο των εκ- σκαφικών. οικοδομικών ή άλλων έργων, που εκτελούνται με σκοπό την αμυντική ενίσχυση θέσης, τοποθεσίας, περιοχής, **οχυρωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** ο σχετικός με την οχύρωση συν. οχυρωματικός **2.** ΣΤΡΑΤ. *οχυρωτική* (η) ο κλάδος τής στρατιωτικής τέχνης και επιστήμης, που μελετά και εφαρμόζει τρόπους ενισχύσεως τής αμυντικής ικανότητας στρατιωτικών θέσεων έτσι, ώστε να ανθίστα- νται σε εχθρικές επιθέσεις, **οψέποτε** επίρρ. (λόγ.-σπάν.) κάποτε ή οποτεδήποτε στο μέλλον: *~ με χρειαστείς, θα είμαι στη διάθεσή σου* [[*~ γίνει, θα επιφέρει πολλές δυσκο?Λες.*

[ΕΙΥ.Μ. μεσν. < μτγν. φρ. *όψέ ποτε / όψέ* (βλ. λ. *όψιμος) + ποτέ}.* **όψη** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων] **1.** το πώς φαίνεται (κάποιος/κάτι), η εξωτερική εμφάνιση: *με το βάψιμο το σπίτι άλλαξε ~ || η νυχτερινή ~ τού λιμανιού* Ι| (κ. μτφ.) *ο έρωτας δίνει στη ζωή άλλη* - 2. το εξωτερικό μέρος πράγματος, αυτό που κατεξοχήν φαίνεται: *θέλω να δω την ~* του *υφάσματος* (την επιφάνεια που φαίνεται, όχι την ανάποδη) [[(μτφ.) *η άλλη ~ τού προβλήματος*■ ΦΡ. (μτφ.) *η άλλη όψη τού νομίσματος* βλ. λ. *νόμισμα* **3.** (ειδικότ.-για πρόσ.) το πρόσωπο και το ύφος. η έκφραση: *είχε - σοβαρή και μετρημένη || από την ~* του *κατάλαβα ότι ήταν κουρασμένος*]] *γελαστή! κα?-οκάγαΟη* - ΣΥΝ. θωριά, φυσιογνωμία· ΦΡ. **εξ όψεως** / *κατ' όψιν* από πλευράς μορφής, αναγνωρίζοντας μόνο τη μορφή, χωρίς προσωπική γνωριμία: τον *γνωρίζω μόνο κατ' όψιν δεν ξέρω τι είδους άνθρωπος είναι || εξ όψεως δεν μπορείς να βγάζεις συμπεράσματα για έναν άνθρωπο* 4. (σπάν.) το βλέμμα: *«Σε γνωρίζω από την - / που με βια μετράει* τη *γη»* (Δ. Σολωμός) ΣΥΝ. ματιά· ΦΡ. (λόγ.) **εκ** *πρώτης* **όψεως** με την προ)τη εντύπωση, χωρίς ουσιαστικότερη εξέταση: *~ μου φάνηκε κα?.ός άνθρωπος* 5. (μτφ.) η οπτική γωνία, η θεωρητική σκοπιά: *όταν ήμουν νέος. έβλεπα τα πράγματα από την ευχάριστη - τους* ΣΥΝ. άποψη, πλευρά' ΦΡ. (α) *υπ' όψιν/υπόψί]* (i) (ως υπόμνηση, για να τονιστεί κάτι) να μην ξεχάσεις / ξεχάσετε: *~ ότι αύριο δεν θα κυκλοφορούν τα μονά αυτοκίνητα* jj *πρόκειται να ξανασχοληΟώ εγώ μ'αυτά.* -/(ii) ως σημείωση σε φάκελο. φαξ. επιστολή, που δηλιονει ποιος θα ασχοληθεί με αυτό: *«τα δι- καιο?.ογητικά πρέπει να κατατεθούν σε φάκελο στη Γραμματεία τής Σχολής (~ κυρίας Παπαδοπούλου)»* (εφημ.) (β) *λαμβάνω υπ' όψιν (μου)* υπολογίζω, δεν ςεχνώ: *πριν αποφασίσεις, πρέπει να λάβεις υπ' όψιν* (5λα *τα δεδομένα* (γ) **έχω** *υπ' όψιν (μου)* έχω στον νου μου: *ήταν φυσικό ότι, όταν μιλούσε για άνθρωπο εργατικό και ικανό. είχε εσένα υπ' όψιν του || - τη δυσκο/Ja αυτού που ζητώ,* δεν *υπάρχει όμως άλλη λύση* (0j *στα υπ' όψιν* σε αυτά που πρέπει να έχει κανείς στον νου του. που δεν πρέπει να ξεχαστούν: <5rv *προλαβαίνουμε* να *επιλύσουμε τώρα αυτό το πρόβλημα' σημείωσέ το ~* (ε) *εν όψει Ι ενόψει* (+γεν.) (i) για κάτι που γίνεται επειδή επίκειται κάτι άλλο να συμβεί: αναμένονται *πο?·.ιτικές εξε?Λξεις ~ τής εκ?.ογής νέου προέδρου Δημοκρατίας* (ii) πριν. έχοντας χρονικά μπροστά μας ένα γεγονός: *βρισκόμαστε ~ εκλογών* (iii) μπροστά στα μάτια μου. για κάτι που έχει ήδη φανεί: *εχθρός ~!* **6.** οικον *λογαριασμός* **όψεως** λογαριασμός για τη διεκπεραίωση χρηματικών συναλλαγών με επιταγές και εμβάσματα. [ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *όψις* < **υπ-σις* < θ. *οπ·. για το οποίο βλ. λ. *οπή.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. *εξ όψεως* (< dc vue), εν *όψει* (< en vue de...), *εκ πρ(ότης όψεως* (< a premiere vue) κ.ά.].

utt' όψιν - υπόψη, εν όψει / ενόψει. Είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται η φράση **λαμβάνω / έχω υπ' όψιν** με την εμπρόθετη πα- γιωμένη έκφραση **υπ' όψιν** αντί τού **υπόψη** *(?.αμβάνω υπόψη),* το οποίο παροδηγεί (μπορεί να εκληφθεί σαν *η υπόψη. τής υπόψης...).* Πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα ότι η επιρρ. φράση **ενόψει** (ή **εν όψει)** χρησιμοποιείται για μελλοντικά γεγονότα, για κάτι που πρόκειται να γίνει: *Ενόψει των εκλογών που θα διεξαχθούνμετά από 14 μήνες, οι πολιτικοί αμιλλώνται σε υποσχέσεις και παροχές.* Δεν είναι σωστό να πούμε: *Ενόψει τού τραγικού δυστυχήματος που έλαβε χώρα στην εθνική οδό. ο υπουργός συνεκάλεσε σε σύσκεψη τον αρχηγό και ανώτατους αξιωματικούς τής Τροχαίας* (!).

οψιανός (ο) -»οψιδιανός
οψιγενής, -ής. -ές [οψιγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)] **1.** αυτός που γεννήθη- *κε* μετά τον θάνατο τού πατέρα του 2. αυτός που γίνεται ή εκδηλώνεται καθυστερημένα και παράκαιρα: ~ ενδιαφέρον. « ·*■ ΙΧΟΛΙΟ λ.
-ης, -m, -ες·
(ΕΙΥ.Μ. μεσν. < *όψι-* (βλ. λ. *οψέ)* 4- *-γενής (< γίγνομαι)*τ πβ. αόρ. β' *έ-γεν- όμην].*
Οψιδιανός κ. **οψιονός** (ο) ΟΡΥΚΤ. σκληρό ηφαιστειογενές πέτρωμα με υαλώδη μορφή και στιλπνό, μαύρο χρώμα.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού λατ. obsidianus (lapis), εσφαλμ. τ. τού obsianus (> μτγν. *οψιανός).* από το όνομα τού Ohsius, ο οποίος (σύμφωνα με τον ΓΙλίνιο) ανακάλυψε το εν λόγω πέτρωμα στην Αιθιοπία].
Οψιμαθής, -ής. -ές {οψιμαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (αρχαιοπρ.) αυτός που έμαθε κάτι αργά. **οψιμαθώς** επίρρ. Ιμτγν.]. **οψιμάθεια** (η). ΣΧΟΛίΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*
jr.ΤΥΜ. αρχ. < *όψι-* (< *όψέ,* βλ.λ.) + *-μαθής* (< *μαθαίνω),* πβ. αόρ. β' *έ- μαθ-ον[.*
όψιμος, -η. -ο **1.** αυτός που γίνεται αργά, μετά το κατάλληλο ή αναμενόμενο χρονικό διάστημα: - *βροχή / ομολογία / καταγγελία || ~ άνοιξη / χειμώνας* ΣΥΝ. καθυστερημένος ΑΚΤ. πρώιμος, πρόωρος 2. αυτός που εκδηλώνεται καθυστερημένα: *~ ενδιαφέρον / ζήλος / πάθος* ΑΝΤ. πρόωρος **3.** (συνήθ. μειωτ. για πρόσ. ή φαινόμενα) αυτός που εμφανίζεται. ενεργεί ή δραστηριοποιείται με καθυστέρηση: *το κόμμα πρέπει να στηριχθεί στα παλιά και δοκιμασμένα του στελέχη και όχι σε - υποστηρικτές || ~ μιμητής / ζηλωτής || ~ άνοιξη / χειμώνας* ΑΝΤ. πρώιμος **4.** (για γεωργικά προϊόντα) αυτός που αναπτύσσεται ή ωριμάζει αργότερα από το κανονικό: *τα καρπούζια που εμφανίζονται στην αγορά τον χειμώνα είναι ~ || - σοδιά / καρπός* ΑΝΤ. πρώιμος 5. *όψιμα* (τα) οι τελευταίοι καρποί και γενικότ. τα φυτά των οποίων η

σπορά καν συγκομιδή γίνεται αργά. - - **όψιμα / οψίμως** Ιμτγν.Ι επίρρ., **οψιμότητα** (η).
|ΠΤΥΜ. αρχ. < *όψέ,* πβ. κ. *πρώ-ιμος.* Το αρχ. επίρρ. *όψέ* εχει τελικό *-ε* δυσερμήνευτο, ενώ ο αιολ. τ. *οψι* εχει μάλλον αποσπαστεί από τα σύνθ. (πβ. *όψι-μαθής, όψι-γενής).* Το θ. *όψ-* (< <5;τ-σ-) συνδ. με τις λατ. προθ. υρ, ob, καθώς και με το ελλην. *όπι-* (ετεροιωμ. βαθμ. τού *επί.* βλ. λ. *οπι-σθεν)*\.
Οψιόν (η) Ιάκλ.) 1. ΟΙΚΟΝ. η παραχώρηση τού δικαιώματος να αποδεχθεί ή όχι κάποιος μια συναλλαγή στο πλαίσιο των όρων που του προτείνονται iiYN. προαίρεση 2. (στυ χρηματιστήριο) συμφωνία αγοράς ή πώλησης μετοχών σε καθορισμένη τιμή για συγκεκριμένη προθεσμία.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. option < λατ. optio, -onisj.
Οψιφανής, -ής, -ές {οψιφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που φάνηκε αργά, με καθυστέρηση. — οψιφανώς επίρρ. « ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* (ετυμ. αρχ. < *όψι-* (βλ. λ. *όψέ)* + *-φανής* « *φαίνομαι),* πβ. παθητ. αορ. β' *έ-φάν-ην*\.
όψομαι ρ. αμετβ. αποθ. (αρχαιοπρ.) θα δω· στις φρ. (α) *οψόμεθα (ες Φιλίππους) (όψομεθα ές Φιλίππους.*) Ιλουτ. *Βρούτος* 36) (i) θα δούμε (ενν. τι μας επιφυλάσσει το μέλλον, ποιες θα είναι οι εξελίξεις): *Ποιος ξέρει πού Οα οδηγηΟούμε με αυτή την πολιτική:* ~ (ii) θα ερθει η ώρα τού ςεκαθαρίσματος των λογαριασμών (β) *ας όψεται* (+ουσ.) *(υμείς όψεσθε.* Κ.Δ. Ματθ. 27, 24) για κάποιον που θεωρείται ο φταίχτης, ο υπαίτιος για δυσάρεστη κατάσταση: *το νησί μας είναι παρατημένο στη μοίρα τον ας όψονται οι βουλευτές μας. που μας θυμούνται μόνο στις εκλογές!* **σχόλιό λ.** *αποθετικός.*
Ιετυμ. αρχ. μκλλ. τού ρ. *όρώ* «βλέπω», που προερχεται από το ίδιο θ. με το ουσ. *όψις* (βλ.λ.)].

Ττ

Π, π: πει ή πι, το δέκατο έκτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Το γράμμα αυτό τόσο στην Αρχαία όσο και στη Ν. Ελληνική αποδίδει το κλειστό άηχο χειλικό σύμφωνο [ρ]. Αρχικά, η δεξιά κεραία τού γράμματος ήταν πολύ μικρή, πράγμα που οδήγησε στη μορφή τού κλειστού στο επάνω άκρο του πει (Ρ). μορφή πυυ ξεκίνησε στο δυτικό ελληνικό αλφάβητο, για να επεκταθεί «ργό- τερα στο (ελληνικής προελεύσεως) λατινικό αλφάβητο. Βαθμηδόν, η δεξιά κεραία τού γράμματος, σύμφωνα με την αρχή τής συμμετρίας που ίσχυσε στη μορφή των γραμμάτων, προεκτάθηκε προς τα κάτω και εξισώθηκε προς την αριστερή κεραία (Π). Στα συλλαβογραφικά αλφάβητα το ίδιο συλλαβόγραμμα, συμβατικά το Π, χρησιμοποιήθηκε για να δηλώσει και τα τρία είδη χειλικών συμφώνων (το συλλαβόγραμμα πα δήλωσε και τα *βα - φα,* το *πε* και τα *βε - φε.* το

Π, π πει κ. πι · το **δέκατο έκτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ.** *πει. αριθμός).*

Π μλ(-). διεθνές σύμβολο τού πραγματικού αριθμού (βλ. λ. *πραγματικός,* **σημ. 3). που εκφράζει τη σχέση μεταξύ μιας περιφέρειας και τής διαμέτρου της · ο αριθμός αυτός είναι υπερβατικός (μία κατά προσέγγιση τιμή του είναι 3,14).**

[f.tym. Από το πρώτο γράμμα τής λ. *περιφέρεια).*

Π. συντομ. για ιερέα, πατήρ: ο *π. Ιωάννης.*

πα[1] επιφών. · **επαναλαμβανόμενο** *πα πα πα* **δηλώνει: 1. άρνηση: α** *δεν πρόκειται να πάω!* **2. έκπληξη, κυρ. δυσάρεστη: ~. π** *ανυπόμονος άνθρωπος!*

IFTYM. Ονοματοποιημένη λ.].

πα[2] (το) {άκλ.} φθόγγος τής βυζαντινής μουσικής κλίμακας, *κου* **αντιστοιχεί στο ρε τής ευρωπαϊκής.**

[ΕΤΥΜ. Οι νότες τής βυζαντινής μουσικής ονομάστηκαν με βάση τα πρώτα επτά γράμματα τού αλφαβήτου, στα οποία προστέθηκαν κατά περίπτωση σύμφωνα ή φωνήεντα για τη διευκόλυνση τής ανάγνωσης: ΤΓ/4, *Βου. Γα, Δε, κΕ, Ζω. vtl\.*

ττα' ρ. * πηγαίνω

Π.Α. 1. (η) Πολεμική Αεροπορία 2. (το) Πανεπιστήμιο Αθηνών.

παγαίνω ρ. ► πηγαίνω

παγάκΐ (το) **ιχωρ. γεν.} κυβοειδές μικρό κομμάτι πάγου, που σχηματίζεται μέσα σε ειδικές παγοθήκες και χρησιμοποιείται συνήθ. για να διατηρηθεί κάτι παγωμένο ή να αραιωθεί με κρύο νερό (συνήθ. στον πληθ.):** *πίνω το ουίσκι μου σκέτο, χωρίς παγάκια* **||** *φτειάχνω παγάκια στην κατάψυξη.*

παγανιά (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η καταδίωξη, η ανίχνευση και η σύλληψη (ζώου ή ανθρώπου) · **κυρ. στη** *φρ.βγαίνω παγανιά* **αρχίζω να ψάχνο). να καταδιώκω (κάποιον): «ο** *Χάρος βγήκε παγανιά, μες στη δική μου γειτονιά»* **(λαϊκ. τραγ.). Επίσης παψάνα [μεσν.|.**

[ΕΙ **υμ. < μεσν.** *παγανέα* **/** *παγάνα* < *παγανεύω* **(υποχωρητ.) < λατ. paganus «χωρικός, κάτοικος αγροτικής περιοχής» (< pagus « κώμη. χωριό»). Δεν ευσταθεί η σύνδεση με το σλαβ. pogonjaj.**

παγανισμός (ο) η ειδωλολατρία, ο πολυθεϊσμος.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. paganisme < pagan < λατ. paganus (> μτγν. *παγανός)* **«ειδωλολάτρης» (αρχική σημ. «χωρικός»), επειδή στα χωριά διατηρήθηκαν περισσότερο τα ειδωλολατρικά έθιμα. < λατ. pagus «χωριό»].**

παγανιστής (ο), παγανίστρισ (η) {παγανιστριών) ο ειδωλολάτρης ή πολυθεϊστής. — παγανιστικός. -ή, -ό.

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. paganiste. Βλ. λ. *παγανισμός***[.**

παγανός (ο) (λαϊκ.) καλικάντζαρος, ξωτικό. Επίσης παγανό (το). [ΕΤΥ.Μ. **μτγν.. αρχική σημ. «χωρικός, κάτοικος αγροτικής περιοχής» (επειδή εκεί διατηρήθηκαν περισσότερο τα ειδωλολατρικά έθιμα), < λατ. paganus (για το οποίο βλ. λ.** *παγανισμός)].*

Παγασιτικός (Κόλπος) (ο) κόλπος τής Α. Θεσσαλίας στον νομό Μαγνησίας.

Ι ΕΓΥΜ. < αρχ. *Παγασίτης (κόλπος)* < *Παγαοαί.* **λιμάνι των Φερών, από το οποίο ξεκίνησε η Αργοναυτική Εκστρατεία].**

Γιαγγαία (η) ΓΕΩΔ. **η υποθετική πρωτοήπειρος που κάλυπτε τη μισή περίπου Γη και περιβαλλόταν από έναν παγκόσμιο ωκεανό και από την οποία, σύμφωνα με τη θεωρία τής μετατόπισης των ηπείρων, προήλθαν οι σημερινές ήπειροι.**

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., πβ. αγγλ. Pangaea < *παγ- {< παν·)* **+** *γαία* **(βλ. λ.** *γη) \.*

Παγγαίο (το) όρος τής Α. Μακεδονίας στον νομό Καβάλας.

Ιετυμ. < αρχ. *Παγγαΐον (όρος)* < ***/***ιάγ-γαιον* **(με καταβιβασμό τόνου κατά τις πλάγιες πτώσεις) <** *παγ-* **(<** *πάν)* **+** *-γαΐον< γαία* **/** *γή\.*

παγγένεση (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.} βιολ. θεωρία η οποία διατυπώθηκε το 1868 από τον Κ. Δαρβίνο. σύμφωνα με την οποία κάθε κύτταρο τού οργανισμού αντιπροσωπεύεται *ακό* **ένα μικρό εκβλάστημα, το γεμμύλιο (παγγόνο κατά τον ντε Βρις), το οποίο συσσω**ρεύεται *μαζί με όλα τα* όμοιά του στα ωάρια και στα σπερματοζωάρια και μεταβιβάζει τους ιδιαίτερους χαρακτήρες τού προγόνου στον μεταγενέστερο οργανισμό. Επίσης **τταγγενεοία.**

[ΕΤΥΜ. < *παγ-* (< παν-) + *γένεση,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pange- nesisj.

παγγερμανισμός (ο) **[1879J** πολιτική ιδεολογία και εθνικιστική κίνηση, που επεδίωκε τη συνένωση όλων των λαών γερμανικής καταγωγής και την υπαγωγή τους σε ενιαία πολιτική εξουσία (πβ. *πανσλαβισμός)* · αναπτύχθηκε κατά τον 19ο αι. και επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τον εθνικοσοσιαλισμό (βλ.λ.) τού Α. Χίτλερ. — **παγγερμανιστής** (ο) **[1898],τταγγερμανίατρια (η).τταγγερμανιστικός,**-ή. -ό **[1890].** [ΠΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pangermanisme[. **παγγνωσία** (η) [**1890J** {χωρ. πληθ.} ΘΕΟΛ. **η** ιδιότητα τού Θεού να γνωρίζει τα πάντα ΣΥΝ. παντογνωσία.

[ΠΤΥΜ. < *παγ-* (< παν-) + *-γνωσία* < *γνώση\.* **παγγόνο** (το) βιολ. μικρό εκβλάστημα που αντιστοιχεί σε κάθε κύτταρο τού οργανισμού κατά τη θεωρία τής παγγένεσης (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *παγ-* (< *παν-)* + *-γόνο* < *γόνος,* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pan^enc].

πογεα (η) {παγεών} κοινί που έχει σχήμα φτυαριού και βυθίζεται κάθετα στο νερό· χρησιμοποιείται στις πιρόγες και στα κανό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pagaie < μαλαϊκ. pcngajoeh]. **παγερός,** -ή, -ο **1.** αυτός που είναι ψυχρός σαν πάγος, πάρα πολύ κρύος: ~ *άνεμος [1] νύχτα* || (μτφ.) *η ~ ησυχία τού νεκροταφείου / τού ερημόσπιτου* ΣΥΝ. παγωμένος λντ. καυτός **2.** (μτφ.) αυτός που δεν εκδηλώνει θέρμη και εγκαρδιότητα, που χαρακτηρίζεται από ψυχρότητα και αυστηρότητα, σχεδόν εχθρικός: ~ *υποδοχή ' συμπεριφορά / τρόπος* συν. ψυχρός αντ. ζεστός, θερμός, εγκάρδιος, ένθερμος **3.** (χυτός που δεν εκδηλώνεται με προθυμία, που γίνεται ή εκδηλώνεται για τους τύπους: - *χειροκρότημα / ενδιαφέρον* ΣΥΝ. τυπικός αντ. πρόθυμος. θερμός. -- **παγερ-ά / -ώς** επίρρ.. **τταγερότητα** (η) 1J8831.

[ΕΤΥ.Μ. μτγν. < *πάγος* (βλ.λ.) + *-ερός,* πβ. κ. *φοβ-ερός|.* **παΥέτες** (οι) {δύσχρ. παγετών} αστραφτερά μικρά και λεπτά φύλλα πλαστικού, μετάλλου, γυαλιού κ.λπ., που ράβονται πάνω σε κοστούμια καλλιτεχνών ή σε βραδινά φορέματα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. paillctcs, πληθ. τού paillcue, υποκορ. τού paille «άχυρο, καλαμάκι» < λατ. palea], **παγετός** (ο) ΜΕΤΕΩΡ. **1.** το καιρικό φαινόμενο, κατά το οποίο επικρατούν στην ατμόσφαιρα θερμοκρασίες χαμηλότερες από **γο** σημείο πήξεως τού νερού (0ºC). οπότε κάθε υγρό τού φυσικού περιβάλλοντος μετατρέπεται σε πάγο και συχνά στερεοποιούνται οι χυμοί των φυτών. με συνέπεια μεγάλες καταστροφές στις καλλιέργειες ΛΜ. καύσωνας. κάψα, λάβρα 2. η απευθείας κρυστάλλωση τής ατμοσφαιρικής υγρασίας (χωρίς δηλ. να μεταβληθεί προηγουμένου σε βροχή) και η (χπόθεσή της στο έδαφος ΣΥΝ. πάχνη. ··" ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμετός.*

]ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *παγ-* (τού ρ. *πήγ-νυ-μι,* βλ. λ. *πάγος)* + παραγ. επίθημα *****ετός.* πβ. *όχ-ετός. σκελ-ετός\.* **παγετώδης,** -ης, -ες [αρχ.Ι {παγετώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] (λόγ.) **1.** (α) (χυτός που είναι ψυχρός σαν πάγος, κου έχει ή προκαλεί χαμηλή θερμοκρασία: ~ *αέρας* (β) γεωλ. ***παγετώδης εποχή*** καθεμιά από τις γεωλογικές περιόδους κατά τις οποίες τεράστιοι παγετο')νες κάλυπταν μεγάλες εκτάσεις **2.** ιατρ. ***παγετώδης κατάσταση*** η παθολογική κατάσταση που παρατηρείται σε βαριές μορφές λοιμωδών νοσημάτων και χαρακτηρίζεται από ψύξη των άκρων, αίσθημα έντονου ψύχους και τάση προς κατάρρευση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **παγετώνας** (υ) **[** i879f γεωλ. **1.** μεγάλη μάζα πάγου, η οποία σχηματίζεται από τη συνεχή ανακρυστάλλωση τού χιονιού στις περιοχές όπου οι καιρικές συνθήκες δεν επιτρέπουν την τήξη του κατά τη διάρκεια τού καλοκαιριού (δηλ. στους πόλους και στις πολύ υψηλές ορεινές περιοχές) και η οποία επεκτείνεται ή κινείται αργά προς τα κάτω **2.** ***περίοδοι των παγετώνων*** χρονικές περίοδοι κατά τις οποίες

μεγάλες εκτάσεις τής Γης (και όχι μόνο οι πολικές περιοχές), καλύπτονταν από πάγο. — παγετωνικός, -ή, -ό.
] f.tym. < *παγετός* + *-ών. -ώνος.* απόδ. τού γαλλ. glacicrj. **παγιασόν** (τυ)
{άκλ.} ψάθινο καπέλο με μικρό γύρο, ψαθάκι.
[ετυμ < γαλλ. paillasson < paillasse «σάκκος» < paille «άχυρο, καλαμάκι» < λατ. palea], **παγίδα** (η) **1.** κάθε όργανο ή κατασκευή (π.χ. δόκανο, λάκκος, ξόβερ- γες), που χρησιμεύει στη σύλληψη θηράματος ή στην εξόντωση ζώου: *υ λαγός πιάστηκε στην ~ || στήνω* (μτφ.) 2. κάθε φυσικό εμπόδιο ή κατασκευή που μπορεί να προκαλέσει ατύχημα, να βλάψει: *οι ανοιχτές λακκούβες στους δρόμους αποτελούν ~ για τους πεζούς* και *για τα διερχόμενα οχήματα* 3. (α) τυ τέχνασμα που αποσκοπεί στο να ξεγελάσει ή να παρασύρει (κάποιον): *έπεσε ο ίδιος στην ~ που έστησε για τους άλλους || κάθε ερώτηση τού ανακριτή έκρυβε και μία ~ || αποφεύγω την ~* ΣΥΝ. ενέδρα, δόλος, απάτη, τέχνασμα (β) οτιδήποτε μπορεί να παροδηγήσει: τέτοιου *είδους ειδήσεις αποτελούν - παραπληροφόρησης για το κοινό* 4. (ειδικότ. σε εξετάσεις) το ζήτημα που είναι έτσι διατυπωμένο, ώστε να μπορεί να παραπλανήσει τον εξεταζόμενο· παραπειστική ερώτηση / θέμα.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παγίς. -ίδος*< *πάγη*«παγίδα, θηρευτικό δίχτυ» < θ. *παγ-* τού ρ. *πήγ-νυ-μι.* πβ. παθ. αόρ. β' *έ-πάγ-ην* (βλ. λ. *πήζω)].* παγιδεύω ρ. μετβ. [μτγν.) {παγίδευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος}
συλλαμβάνω χρησιμοποιώντας παγίδα: *οι κυνηγοί άνοιξαν λάκκο, για να παγιδεύσουν το αγρίμι' [μτφ.)* 2. ακινητοποιώ. αποκλείω (κά- ποιον/κάτι) στερώντας κάθε δυνατότητα διαφυγής: τα *υποστηρίγματα τής στοάς κατέρρευσαν και παγίδευσαν τον άτυχο μεταλλωρύχο || η χιονοΟύελ/Μ παγίδευσε χιλιάδες τροχοφόρα στην* εθνική *οδό || τουλάχιστον άλλα* είκοσι *άτομα βρίσκονται παγίδευμένα κάτω από τα ερείπια* αντ. ελευθερώνω 3. (α) φέρνω σε δυσχερή θέση χρησιμοποιώντας τέχνασμα: *ο ανακριτής παγίδευσε τον ύποπτο με τις ερωτήσεις του. αναγκάζοντάς τον να πέσει σε αντιφάσεις* (β) (για το τηλέφωνο κάποιου) τοποθετώ στο τηλέφωνο (κάποιου) μηχανισμό παρακολούθησης των συνδιαλέξεων (γ) (για το αυτοκίνητο κάποιου) τοποθετώ εκρηκτικό μηχανισμό στο αυτοκίνητο κάποιου 4. (ειδικότ. το μεσοπαθ. ***παγιδεύομαι)*** καταλήγω σε δυσάρεστη ή επιβλαβή κατάσταση από την οποία αδυνατώ να ξεφύγω: «*ο/,οένα* και *περισσότεροι νέοι παγιδεύονται στον ερεβώδη κόσμο των ναρκωτικών*» (εφημ.). — παγίδευση (η), παγιδευτικός, -ή. -ό |μεσν.|. παγιοποιώ ρ. μετβ. {παγιοποιείς... | παγιοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} καθιστώ (κάτι) μόνιμο, σταθερό, παγιώνω (μια κατάσταση).
παγιοποίηση (η) 11890}.
[ετυ.μ. Απόδ. τού γαλλ. con^olidcr[. **πάγιος,** -α, -ο **1.** αυτός που δεν υπόκειται σε μεταβολές, που δεν αλλάζει εύκολα φύση, θέση. κατάσταση κ.λπ.. που χαρακτηρίζεται από σταθερότητα και μονιμότητα: ~ *αποδοχές / δαπάνη / Θέση / αρχή / κατάσταση ι αίτημα/ τακτική \\ τα ~ περιουσιακά στοιχεία μιας εταιρείας* συν. σταθερός, μόνιμος, αμετακίνητος, αμετάβλητος ανί. μεταβαλλόμενος ***2. πάγιο*** *(το)* {παγί-ου | -ων} το ποσό που προστίθεται σταθερά σε λογαριασμό (π.χ. τής Δ.Κ.Η.. τής Γ.ΥΔ.Α.Π. ή τού Ο.Τ.Ε. ή κινητής τηλεφωνίας) ανεξαρτήτως τής καταναλώσεως ή των τηλεφωνικών μονάδων που χρεώνονται στον συνδρομητή. — πάγια / πα- Υίως [αρχ.Ι επίρρ.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *παγ-* τού ρ. *πήγ-νυ-μι,* πβ. παθ. αόρ. β' *έ-πάγ-ην,* βλ. λ. *πάγος, πήζω].* παγιώνω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {παγίω-σα, -θηκα. -μένος} καθιστώ (κάτι) πάγιο, μόνιμο: οί *τιμές θα παγκοθούν στα ίδια επίπεδα με πέρυσι || παγιώνεται η αντίληψη αυτή στην κοινή γνώμη* συν. παγιοποιώ. σταθεροποιώ, μονιμοποιώ αντ. μεταβάλλω, αλλάζω. — παγι'ωαη (η) Ιμτγν.Ι.
παγκάκι (το) {χωρ. γεν.} το συνήθ. ξύλινο σταθερό κάθισμα για τρία ή περισσότερα άτομα σε ανοικτούς, δημόσιους χώρους (κατά μήκος των πεζοδρομίων, σε στάσεις, πάρκα, πλατείες κ.λπ.).
|Ετυμ. Υποκ. τού ουσ. *πάγκος* (βλ.λ.)}. **παγκάκιστος,** -η, -ο **1.** εντελώς κακός, γεμάτος κακία συν. σατανικός, πανούργος 2. ***παγκάκιστος*** (ο) ο Διάβολος, ως έκφραση τού απόλυτου κακού.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < *παγ-* (< *παν-) + κάκιστος].* **πάγκακος,** -η, -ο πάρα πολύ κακός, γεμάτος κακία.
[ετυμ. αρχ. < *παγ-* (< *παν-) + κακός].* **πάγκαλος,** -η, -ο (σπάν.-λόγ.) αυτός που έχει κάθε ομορφιά, πάρα πολύ όμορφος συν. πανέμορφος, ωραιότατος. —**παγκόλως** επίρρ. [αρχ.|. [ετυμ. αρχ. < *παγ-* (< *παν-) + καλός|.* **παγκάρι** (το) [παγκαρ-ιού } -ιών} εκκλησιαστικό έπιπλο που στήνεται (συνήθ. δεξιά από τη δυτική είσοδο τού ναού) για την πώληση κεριών στους πιστούς.
ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *παγκάριον.* υποκ. τού ουσ. *πάγκος* (βλ.λ.)]. **πάγκοινος,** -η, -ο αυτός που είναι κοινός σε όλους, που είναι κτήμα όλων (κατ' επέκτ.) αυτός που αναφέρεται σε όλους: *η πολιτικολογία είναι ~ χαρακτηριστικό των Ιίλλήνων.*
[ΠΤΥΜ. αρχ. < *παγ-* (< *παν-) + κοινός].* **παγκοίνως** επίρρ. [μτγν.) κυρ. στη φρ. ***είναι παγκοίνως γνωστό ότι...***
είναι γνωστό σε όλους ότι... **παγκορασίδες** (οι) η κατώτερη ηλικιακή ομάδα κοριτσιών για αγώνες στίβου: *χειμερινοί αγώνες εφήβων,* νεανί<5ων */...],* *παγκορασίδων.* [ετυμ. < *παν-* (βλ.λ.) + *κορασίδες,* κατ' αναλογίαν προς το αντίστοιχο *παμπαίδες* [.
πάγκος κ. (λαϊκ.) **μπάγκος** (ο) **1.** (α) επιμήκης ξύλινη κατασκευή, αποτελούμενη από μακριά σανίδα και υποστηρίγματα σε καθεμιά από τις δύο άκρες της, που χρησιμοποιείται ως πρόχειρο κάθισμα πολλών ατόμων: *οι θεατές τής υπαίθριας παράστασης κάθονταν σε πάγκους]] ο ~ των αναπληρωματικών παικτών μιας ομάδας στο γήπεδο* (β) (ειδικότ.) ο χώρος γκ* τον προπονητή και τους αναπληρωματικούς παίκτες μιας ομάδας: *τα σφυρίγματα τού διαιτητή προκάλε- σαν ένταση στους ~ των δύο ομάδων || όλη την προηγούμενη σεζόν γνάλιζε τον - τής ομάδας του* (ήταν αναπληρωματικός) \\ *μετά τον τραυματισμό του κάθισε στον ~ για το υπόλοιπο τού αγώνα* (βγήκε από το παιχνίδι) 2. ξύλινη κατασκευή σε μορφή μακρόστενου τραπεζιού. που χρησιμοποιείται σε εργαστήρια για την τοποθέτηση εργαλείων. συσκευών κ.ά. κατά τη διάρκεια εργασίας: ο - του *χυ/.ουργοΰ ι τού τσαγκάρη* 3. (α) (σε καταστήματα) το επίμηκες έπιπλο ή κατασκευή, πίσω από την οποία βρίσκεται ο πωλητής ή (προκειμένου για μπαρ) ο σερβιτόρος (β) η κατασκευή που χρησιμοποιούν οι μικροπω- λητές για να τοποθετούν το εμπόρευμά τους: ~ *τοΰ εφημεριδοπώλη / τού ανθοπώλη* 4. η σανίδα πάνω στην οποία κάθονται οι κωπηλάτες· ΦΡ. ***κάθε κατεργάρης στον πάγκο του*** βλ. λ. *κατεργάρης* · 5. (λαϊκ.) μεγάλης εκτάσεως αμμώδης ή βραχώδης προεξοχή τού βυθού λίγο κάτω από την επιφάνεια τού νερού. ΣΧΟΛΙΟ λ. -/κ-.
ΕΓΥΜ. < μεσν. *(μ)πάγκος* < ιταλ. banco (με την επίδρ. τού συνωνύμου panca) < γερμ. Bank / διαλεκτ. Pank (ίδια σημ.)|. **παγκοσμιοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} 1. η δημιουργία μιας παγκόσμιας οικονομικής ζώνης, μιας παγκόσμιας αγοράς, όπου τα προϊόντα θα κινούνται ελεύθερα· η μετατροπή τής οικουμένης σε μια ενιαία οικονομική, πολιτική και πολιτιστική επικράτεια 2. (κατ' επέκτ.) η οικουμενική διεύρυνση κατάστασης, θεσμού, ιδέας κ.τ.ό.: *η ~ τής εκπαίδευσης / τής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων* ΣΥΝ. διεθνοποίηση, οικουμενικότητα.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. globalisation|. **παγκοσμΐοποΐώ** ρ. μετβ. Ιπαγκοσμιοποιείς... | παγκοσμιοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} κάνω κάτι παγκόσμιο, να ισχύει / σε παγκόσμια κλίμακα, ιδ. στο πλαίσιο τής διαδικασίας παγκοσμιοποίησης τής αγοράς: (συνήθ. μεσοπαθ.) *η πληροφόρηση έχει παγκοσμιοποιηθεί || το αμερικανικό πρότυπο αγοράς παγκοσμιοποιείται ||* (κυρ. η μτχ. ***παγκοσμιοποιημένος****, -η. -ο): ~ αγορά / κοινωνία / πλανήτης / κουλτούρα ||* «στους *διεθνείς οργανισμούς παίζεται η τύχη τής πα- γκοσμιοποιημένης πλέον οικονομίας και η τύχη ολόκληρων λαών*» (εφημ.).
|ι:τυμ. Απόδ. τού αγγλ. globalise), **παγκόσμιος,** -α, -ο **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με ολόκληρο τον κόσμο. με κάθε έθνος, με κάθε κράτος τής Γης: ~ *ασφάλεια / ειρήνη / σύρραξη / ενδιαφέρον / ακτινοβολία / αποδοχή / πρόβλημα / αγορά / εξελίξεις / ύφεση* συν. διεθνής, οικουμενικός (β) ***παγκόσμιος πόλεμος*** ο πόλεμος στον οποίο εμπλέκονται όλα ή σχεδόν όλα τα ισχυρά κράτη τού κόσμου· (ειδικότ.) καθένας από τους δύο μεγάλους πολέμους τού 20ού αι.: *πρώτος* ~ (Ι914-18) () *δεύτερος* ~ (1939-45) (γ) ΛΘΛ. ***παγκόσμιο ρεκόρ*** επίδοση αθλητή η οποία ξεπερνά κάθε προηγούμενη καταγεγραμμένη επίδοση στον κόσμο: *κάνω ~ || σπάω το ~* (δ) ***παγκόσμιο χωριό*** ο κόσμος, όπως εξελίχθηκε στο τέλος τού 20ού αι. χάρη στην τεχνολογία, κυρ. στις τηλεπικοινωνίες και στη μεταφορά πληροφοριών μέσω δικτύων έτσι. ώστε να δίνει την εντύπωση ενός «χωριού», όπου οι αποστάσεις σε ό,τι αφορά την πρόσβαση σε πληροφορίες, γνώση, εικόνες, αλλά και προϊόντα και παροχή υπηρεσιών, θα έχουν εκμηδενιστεί 2. ΦΥΣ. ***παγκόσμια έλξη*** η ιδιότητα των ουράνιων σωμάτων (πλανητών) να αναπτύσσουν αμοιβαία έλξη μεταξύ τους 3. ΠΛΙΡΟΦ. ***Παγκόσμιος Ιστός*** (συντομ. www) το σύνολο των (ηλεκτρονικών) ιστοσελίδων που είναι τοποθετημένες στο Διαδίκτυο και προσπελάζονται μέσω των φυλλομετρητών. — **παγκόσμια / πα- γκοαμίως** Ιμτγν.} επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *οικουμενικός.*
|ΕΤΥΜ. μτγν. < *παγ-* (< *παν-*) + *-κόσμιος*< *κόσμος.* Ο όρος *παγκόσμιο χωριό* (αγγλ. world village) πλάστηκε από τον Αμερικανό επικοινω- νιολόγο Marshall McLuhan (Ι960). Ο όρ. *παγκόσμιος ιστός* αποδίδει τον αγγλ. Worldwide Web],
παγκοσμιότητα (η) [1869J {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα τού παγκοσμίου, το να είναι κάτι παγκόσμιο: *η ~ τής χριστιανικής διδασκαλίας* ΣΥΝ. οικουμενικότητα.
παγκρατΐστής (ο) [αρχ.] αθλητής τού παγκρατίου (βλ.λ.). **παγκράτιο** (το) {παγκρατίου} μικτό αρχαιοελληνικό αγώνισμα, που συνδύαζε πάλη και πυγμαχία.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *παγκράτιον* < *παγκρατής* ■<πανίσχυρος, κυρίαρχος» < *παγ-* (< *παν-) + -κρατής*< *κρατώ].* **πόγκρεας** (το) {παγκρέατος | χωρ. πληθ.} ΑΝΑΤ. μεγάλος, σύνθετος αδένας που βρίσκεται πίσω από το στομάχι και εκκρίνει ένζυμα στο έντερο και ινσουλίνη στο αίμα. - **παγκρεατικός,** -ή. -ό [1843]. ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *παγ- (< παν-) + κρέας].* **παγκρεατίνη** (η) [1886] {χωρ. πληθ.} φλρμ. προϊόν που λαμβάνεται από το νωπό πάγκρεας ζώων (κυρ. χοίρου) και χορηγείται για φαρμακευτική χρήση σε περιπτώσεις λοιμώξεων και παθήσεων λόγω των υδρολυτικών ενζύμων που περιέχει.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pancreatine), **παγκρεατίτιδα** (η) [1861] {χωρ. γεν. πληθ.} ΙΑΤΡ. χρονία ή οξεία φλεγμονή τού παγκρέατος.
[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pancrcatite[. **παγκρήτιος,** -α (λόγ. -ος). - ο 11896] αυτός που αναφέρεται σε όλη την Κρήτη ή σε όλους τους Κρήτες.
ΙΕΤΥΜ. < *παγ-* (βλ. λ. παν-) + *-κρήτιος* < *Κρήτη].* **παγκύπριος,** -α. -ο [J886I αυτός που σχετίζεται με όλη την Κύπρο ή όλους τους Κυπρίους: *ΙΙαγκύπριο Γυμνάσιο.*
[ΕΤΥ.Μ. < *παγ-(< παν-) + κύπριος].* **παγκυτοπενία** (η) {χωρ. πληθ.ί ΙΑΤΡ. η παθολογική ελάττωση των ερυθρών και λευκών αιμοσφαιρίων και των αιμοπεταλίων τού αίματος. Επίσης **παγκυτταροπενία.**

|ετυμ. < *παγ-* (< *παν-*) + *κυτο-* (< *κύτος*'Ίια τη σύγχυση μεταξύ των λ. *κύτταρο* και *κύτος* βλ. λ. *κύτταρο-*, α' συνθ.) + *πενία*, ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pancytopcniaj.

παγόβουνο (το) [1897] **1.** τεράστια, πλωτή μάζα πάγου, η οποία έχει αποκοπεί από το άκρο παγετώνα και επιπλέει στις ανοικτές θάλασσες, κυρ. τής Ανταρκτικής και τής Γροιλανδίας: *ο Τιτανικός βυθίστηκε ύστερα από τη σύγκρουσή του με* ~· ΦΡ. η ***κορυφή τού παγόβουνου*** (ΐ) το τμήμα τού παγόβουνου που εξέχει από την επιφάνεια τής θάλασσας και αντιστοιχεί στο ένα δέκατο τού συνολικού του ύψους

(μτφ.) κάθε στοιχείο μιας σοβαρής υπόθεσης, το οποίο έρχεται στην επιφάνεια, σε σχέση με τα υπόλοιπα, που είναι σοβαρότερα και τα οποία δεν είναι φανερά ή γνωστά: οι *μέχρι τώρα* αποκαλύψεις *για το σκάνδαλο δεν είναι παρά μόνο* - 2. (μτφ.) ο ψυχρός άνθρωπος, που δεν εκδηλώνει τα συναισθήματά του ΣΥΝ. παγοκολόνα.

πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. iceberg (πβ. φρ. the tip of the icebcrg «η κορυφή τού παγόβουνου»)!, **παγόδα** (η) 11866] (χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** ναός ή.ιερό κτήριο τής Απω Ανατολής, συνήθ. πυργοειδούς κατασκευής με πολλούς ορόφους, των οποίων οι στέγες έχουν προεξοχές με χαρακτηριστικά γυρίσματα προς τα πάνω 2. (συνεκδ.) μικρό μεταλλικό ή πορσελάνινο ειδώλιο, που λατρεύεται στους βουδιστικούς ναούς · 3. χρυσό ινδικό νόμισμα · 4. ξύλινο γυναικείο πέδιλο 5. μανίκι γυναικείας ρόμπας, που φαρδαίνει από το ύψος τού αγκώνα και κάτω.

| ΕΤΥΜ. < πορτ. pagoda < χίντι pagoda < πρακριτ. bhagodi < σανσκρ. bhagavaii «ιερός, ευλογημένος, άγιος»), **παγοδρομία** (η) [J871] {παγοδρομιών} **1.** η κίνηση, η ολίσθηση πάνω σε πάγο με παγοπέδιλα συν. πατινάζ 2. αγώνας με παγοπέδιλα: *νίκησε στις* - ΣΥΝ. πατινάζ. — **παγοδρομικός,** -ή, -ό [1892].

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Hislaufon]. **παγοδρόμιο** (το) [1887| [παγοδρομί-ου j -ων} **1.** αθλητική εγκατάσταση με ειδικά διαμορφωμένη και συντηρούμενη πίστα, που έχει λεία παγωμένη επιφάνεια για παγοδρομίες 2. φυσικός χώρος κατάλληλος για παγοδρομίες (στις βόρειες χώρες, η παγωμένη, λεία επιφάνεια αβαθούς λίμνης).

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. iiisbahnj. **παγοδρόμος** (ο/η) [1887] αθλητής που μετέχει σε παγοδρομίες ΣΥΝ. πατινέρ. —**παγοδρομώ** ρ. 11864| {-είς...}. **παγοθήκη** (η) 118621 {παγυθηκών} θήκη μέσα στην οποία βάζει κανείς νερό. για να γίνει πάγος (κυρ. για να σχηματιστούν παγάκια). **παγοθραύστης** (ο) {παγοθραυστών} **1.** όργανο που τοποθετείται στην πλώρη παγοθραυστικού για τη θραύση των πάγων και τη διάνοιξη οδών ναυσιπλοΐας στις παγωμένες θάλασσες 2. (συνεκδ.) το παγοθραυστικό.

παγοθραυστικός, -ή, -ό 11894] **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για τη θραύση των πάγων, που σπάει τους πάγους: - *εξοπλισμός / μηχανή 2.* ***παγοθραυστικό*** (το) πλοίο κατασκευασμένο ειδικά για τον θρυμμα- τισμό των πάγων στις βόρειες θάλασσες και τη διάνοιξη και συντήρηση περασμάτων για τη ναυσιπλοΐα.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. icc-breaker|. **παγοκολόνα** (η) {παγοκολονών} **1.** τεμάχιο πάγου ορθογώνιου παραλληλεπίπεδου σχήματος (κυρ. για τη συντήρηση τροφίμων κατ' οίκον πριν από τη διάδοση των ηλεκτρικών ψυγείων) 2. (μτφ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται ψυχρά, χωρίς να εκδηλώνει συναισθήματα ΣΥΝ. παγόβουνο.

παγοκόφτης κ. (λόγ.) **παγοκόπτης** (ο) {παγοκοφτών} εργαλείο ή μηχάνημα για τον τεμαχισμό τού πάγου σε μικρά κομμάτια, **παγοκρύσταλλος** (ο) {παγοκρυστάλλ-ου | -ων. -ους} **1.** κρύσταλλος που έχει σχηματιστεί κατά την πήξη τού νερού 2. κάθε κρυσταλλική μικροσκοπικών διαστάσεων μορφή πάγου.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. icc crystal]. **παγοκύστη** (η) {-ης κ. -ύστεως [-ύστεις, -ύστεων} 1. ο ελαστικός σάκος που γεμίζει με πάγο και χρησιμοποιείται σε διάφορες παθολογικές καταστάσεις, λ.χ. κεφαλαλγίες, περιπτώσεις διάσεισης κ.λπ.. για να ελαττώσει την αίσθηση τού πόνου, τής ζάλης κ.λπ. 2. η παγοθήκη (βλ.λ.).

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ice bag]. **παγοκυψέλη** (η) {παγοκυψελών} καθεμία από τις κυψέλες στις οποίες είναι χωρισμένη μια μικρή σακούλα μιας χρήσεως, οι οποίες επικοινωνούν μεταξύ τους, γεμίζουν με νερό από στενό στόμιο, το οποίο δένεται κόμπο σφιχτά, και στη συνέχεια καταψύχονται. ώστε να σχηματιστούν παγάκια. **παγόνι** (το) ♦ παγώνι

παγοπέδιλο (το) [18711 {παγοπεδίλ-ου | -ων} υπόδημα ειδικού τύπου, εφοδιασμένο με μεταλλική λεπίδα, με την οποία γλιστρά στον πάγο, κατάλληλο για παγοδρομίες.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. patin a glacej. **παγόπληκτος,** -η.-ο [18971 αυτός που έχει δεχτεί την καταστροφική επίδραση τού παγετού, (γενικότ.) τής επικράτησης χαμηλών θερμοκρασιών: ~ *κα/Λιέργειες.* **παγοπληξία** (η) {χωρ. πληθ.} η εκδήλωση νοσηρών οργανικών συ- μπτοίμάτων λόγω τού ψύχους ή τής εκτεταμένης έκθεσης στον πάγο. [ετυμ. μτγν. < *πάγος* + *-πληξία* < *πλήττω*\.

παγόπλοιο (το) {παγοπλοί-ου | -ων} έλκηθρο με πανιά, που κινείται με τη δύναμη τού ανέμου.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. iceboat], **παγοποιία** (η) [1898] {παγοποιών} **1.** η βιομηχανική παραγωγή τεχνητού πάγου 2. η βιομηχανία παραγωγής πάγου με τεχνικά μέσα.

παγοποιείο (το) 11833J. παγοποιός (ο) [1880], παγοποιητικός, -ή, -ό, τταγοποιώ ρ. {-είς...}. **παγοπωλείο** (το) L i 896] (παλαιότ.) το κατάστημα πώλησης πάγου.

παγοπώλης (ο) {παγοπωλών} (παλαιότ.) ο έμπορος ή πωλητής πάγου (συνήθ. για τα ψυγεία που λειτουργούσαν με παγοκολόνες), **πάγος** (ο) 1. η στερεά μορφή τού νερού ύστερα από την ψύξη του (σε θερμοκρασίες κάτω των 0° Κελσίου): *το ψυγείο χρειάζεται απόψυξη, γιατί μαζεύει* ~ [| *ξηρός* ~ (ψυκτικό μέσο) || *τράπεζα πάγου* (τεράστια, επιπλέουσα μάζα πάγου προσκολλημένη στην ξηρά, προέκταση παγετώνα) 2. η παγωμένη επιφάνεια υδάτινου όγκου: ο *πατινέρ γλιστρούσε με χάρη στην* - || *χορός στον* ~ (αγώνισμα καλλιτεχνικού πα- τινάζ) 3. μάζα πάγου: *βάζω το κρέας στον για να διατηρηθεί* || ουίσκι *με* ~· ΦΡ. (μτφ.) (α) ***σπάω τον πάγο*** ξεπερνώ την αρχική αμηχανία ή τυπικότητα, δημιουργώ ατμόσφαιρα άνεσης και οικειότητας: *στην αρχή είπε δυο-τρία αστεία, για να σπάσει* τον *πάγο* (β) ***βάζω (κάποιον) στον πάγο*** αφήνω σκόπιμα σε αχρηστία, στερώ από (κάποιον) τη δυνατότητα δράσεως: γο *νέο καθεστώς έβαλε τους αντιπάλους του στον πάγο* (γ) (αργκό) ***βάζω (σε κάποιον) πάγο*** επιπλήττω: ο *προϊστάμενος του 'βαλε πάγο. γιατί έρχεται συνεχώς στη δουλειά καθυστερημένος* 4. (μτφ.) οτιδήποτε γίνεται αισθητό ως εξαιρετικά κρύο ή προκαλεί ψύξη: *η θάλασσα είναι μη διανοηθείς να βουτή- ξεις!* συν. (για νερό) μπούζι 5. ο παγετός, η επικράτηση χαμηλών θερμοκρασιών. το έντονο ψύχος: ο ~ *κατέστρεψε τη σοδειά* ιων. παγωνιά

(μτφ. για πρόσ.) ο ψυχρός άνθρωπος, ο τυπικά ή ελάχιστα εγκάρδιος, φιλικός: - *σκέτος αυτή η γυναίκα, ούτε ίχνος ανθορμητισμού δεν έχει!* συν. παγόβουνο, παγοκολόνα · **7.** *Άρειος Πάγος* βλ.λ. - - (υποκ.) παγάκι (το) (βλ.λ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα.*

[ΠΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «καθετί στερεωμένο, σκληρό, βράχος» (πβ. κ. *Άρειος Πάγος),* συνεσταλμ. βαθμ. τού θ. *πάγ-* (ρ. *πήγ-νυ-μι)* < I.E. **pag- / *pak-* «σταθεροποιώ, στερεώνω», πβ. λατ. pan-g-o «πήζω, στερεώνω». pag-ina «σελίδα» (> ισπ. pagina), pactum «συνθήκη» (δηλ. «εδραιωμένη συμφωνία»), pax «ειρήνη» (> γαλλ. paix. ισπ. paz), αρχ. γερμ. fahan «παγιδεύω, συλλαμβάνω» (< **fa-n-h-an),* γερμ. fangen κ.ά. Ομόρρ. *παγ-ίς (-ιδα). παγ-ερός. παγ-ετός. πάσσαλος* (< **πάκ-Jαλος). πηκτός. πάχνη* (< **pak-sna), α-παξ* (βλ.λ.), *πάγ-ιος* κ.ά. Μεταφρ. δάνειο αποτελεί η φρ. *σπάω τον πάγο* (< γαλλ. briser la glace)], παγούρι (το) {παγουρ-ιού | -ιών} φορητό δοχείο νερού, κυρ. για εκδρομείς, στρατιώτες, πεζοπόρους κ.λπ. ΣΥΝ. φλασκί. — (υποκ.) παγουράκι (το), (μεγεθ.) παγούρα (η).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *παγούριον.* υποκ. τού αρχ. *πάγουρος* «κάβουρας» (< *πάγος* + ουρά. δηλ. «αυτός που έχει σκληρή ουρά»), πιθ. από το αρχικό σχήμα τού δοχείου], πάγουρος (ο) 1. (λαικ.) ο κάβουρας 2. *ΖίίΟΛ.* είδος δεκάποδων καρκινοειδών τής θάλασσας, που εγκαθίστανται και ζουν μέσα σε άδεια όστρακα μαλακίων. Επίσης πάγουρας.

[LLJΥΜ. αρ^χ., βλ. λ. *παγούρι*\. **παγχρονΐα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΛΩΣΣ. η συνδυαστική εξέταση των γλωσσικών φαινομένων τόσο σε διαχρονική όσο και σε συγχρονική διάσταση. · παγχρονικός,-ή.-ό. ιχολιο λ. *διαχρονικός.*

[ΠΤΥΜ. < *παγ-* (< παν-) + *-χρονία* < *χρόνος,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. panchronicj. πάγω κ. πάω ρ. —♦ πηγαίνω

πάγωμα (το) Ιμεσν.] {παγώμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η στερεοποίηση υγρού ή ρευστού σε θερμοκρασίες κάτω των Ο'C: το ~ *τού νερού* ΑΝΤ. ςεπάγωμα 2. η μείωση τής θερμοκρασίας ενός σώματος πέρα από τα φυσιολογικά επίπεδα, η ψύξη του: *το* ~ *τού κρέατος στο ψυγείο για τη συντήρησή του* || *το* ~ *των άκρων μπορεί να έχει παθολογικά αίτια* ΛΝΤ. ζέσταμα, θέρμανση 3. (για κινούμενη εικόνα) η ακινητοποί- ηση: το *καινούργιο βίντεο έχει τέλειο* ~ *τής εικόνας* ΣΥΝ. παύση· (μτφ.) 4. η πρόκληση ψυχρότητας ή εντονότατης αμηχανίας μεταξύ ανθρώπων: γο - *τής κοινής γνώμης από τις αποκαλύψεις* 5. (μτφ.) η προσωρινή διακοπή, η αναστολή διαδικασίας, προδιαγεγραμμένης εξέλιξης: γο ~ *των διαπραγματεύσεων / των προσλήψεο)ν / τής έρευνας* || *οι δύο χώρες συμφώνησαν το* ~ *των εξοπλισμών* ΑΝΤ. επιτάχυνση 6. η σταθεροποίηση, η καθήλωση σε συγκεκριμένα επίπεδα χωρίς μεταβολές: - *των ημερομισθίων / των πιστώσεων / των δανείων / των τιμών* / των *ενοικίων/ των* δαπανών ΑΝ Ι . αύξηση 7. η δέσμευση (τραπεζικών καταθέσεων). παγωμόρα (η) {χωρ. πληθ.} η αίσθηση έντονης αμηχανίας που προ- καλείται από ένα απροσδόκητα δυσάρεστο γεγονός: τα *πρώτα εκλογικά αποτελέσματα προκάλεσαν* ~ *στους οπαδούς τού κόμματος.*

|ι;ί ΥΜ. < *πάγωμα* + παραγ. επίθημα *-άρα,* πβ. κ. *τρομ-άρα*\. παγωμένος, -η, -ο > παγώνω Παγώνα (η) γυναικείο όνομα.

[ΗΤΥΜ. < *παγώνι*\.

παγώνι (το) {παγων-ιού | -ιών} ορνιθόμορφο πτηνό, το αρσενικό τού οποίου φημίζεται για τη μεγάλη, φανταχτερή ουρά του, που τα φτερά της έχουν πλούσιο ιριδίζοντα χρωματισμό, κυκλικά μοτίβα (μάτια) και ανοίγουν σαν βεντάλια προς εντυπωσιασμό τού θηλυκού ΣΥΝ. (αρχαιοπρ.) ταώς· φρ. ***φουσκώνω σαν (το) παγώνι*** περπατώ ή στήνομαι με έπαρση: *μια κα/.ή κουβέντα να του πεις κι αμέσως φουσκοΐνει σαν* το *παγώνι.*

[ΕΤΥΜ.. μεσν. < *παώνιον* (με ανάπτυξη ενδοφωνηεντικού *-γ-* χάριν ευφωνίας), υποκ. τού μτγν. *πάων* < *λατ.* pavo. βλ. κ. *ταο')ς*\. παγωνιά (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο κρύος καιρός: το *βράδυ έχει ντύσου χοντρά!* || *η* ~ *κατέστρεψε τις καλλιέργειες* ΣΥΝ. κρύο. ψύχος, παγωνιέρα (η) {δύσχρ. παγωνιέρων) 1. μικρών διαστάσεων ψυγείο πάγου, είδος μονωμένου κιβωτίου με ειδικό τμήμα για την τοποθέτηση πάγου, που χρησιμοποιείται για τη συντήρηση ή την ψύξη ποτών και τροφίμων 2. ειδικά διαμορφωμένη θήκη για την ψύξη τού νερού σε ομοιόμορφα, ξεχωριστά κομμάτια· θήκη για τα παγάκια.

[ΗΤΥΜ. < *παγώνω* + παραγ. επίθημα *-ιέρα* (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. glacierc].

παγώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πάγω-σα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** στερεοποιώ (υγρό ή ρευστό) εκθέτοντάς το σε θερμοκρασίες κάτω των 0° Κελσί- ου συν. καταψύχω 2. προκαλώ την κατακόρυφη πτίωση τής θερμοκρασίας (κάποιου): *ο βοριάς πάγωνε τα πάντα στο πέρασμά του* || *να παγώσετε τη σαμπάνια πριν από το σερβίρισμα* || *τα τζάμια ήταν παγωμένα από τον πρωινό παγετό·* (μτφ.) 3. προκαλώ (σε κάποιον) έντο- νη αμηχανία ή δυσάρεστο συναίσθημα (φόβο, δυσαρέσκεια κ.λπ.), ώστε να μη μπορεί να αντιδράσει: *το σκοτεινό του βλέμμα σε πάγωνε αμέσως* 4. σταματώ ή αναστέλλω (την εξέλιξη διαδικασίας): *η κυβέρνηση αποφάσισε να πα'/ώσει* τους *διορισμούς μέχρι* τις *εκλογές* || *έχουν παγώσει όλες τις διαπραγματεύσεις* 5. καθηλώνω, διατηρώ σε σταθερά επίπεδα, εμποδίζοντας μεταβολές, αυξήσεις: *λόγο) τής λιτότητας έχουν παγώσει τους μισθούς και τις συντάξεις* || *δάνεια με παγωμένες πιστώσεις* 6. δεσμεύω (τραπεζικές καταθέσεις για καθορισμένο χρονικό διάστημα): *με τα ομόλογα παγώνεις τα λεφτά σου για έναν χρόνο τουλάχιστον* ♦ (αμετβ.) 7. (για υγρά ή ρευστά) στερεοποιούμαι (σε θερμοκρασίες κάτω των 0^{C} Κελσίου): *το νερό παγώνει στους (ί Κελσίου* || *η τούρτα πρέπει πρώτα να παγώσει και μετά να κοπεί* || *η λίμνη πάγωσε από το κρύο* || *Βόρειος Παγωμένος Ωκεανός* 8. γίνομαι κρύος, κρυώνω: *πάγωσαν τα χέρια μου από το κρύο* || *πίνει πάντα παγωμένη τη μπίρα τον* 9. αισθάνομαι έντονο κρύο: *θα παγο)- σεις, αν κάνεις μπάνιο με τόσο κρύο νερό* || (μτφ.) *παγώσαμε!* (ειρωνικά για αστείο που κρίνεται «κρύο»)· (μτφ.) 10. αδυνατώ να αντι- δράσω από αμηχανία ή έντονη αρνητική φόρτιση (φόβο. απογοήτευση κ.λπ.): *πάγωσε μπροστά στο φρικτό θέαμα* || *είχε παγώσει το αίμα του* (είχε τρομοκρατηθεί) || το *χαμόγελο πάγωσε στα χείλη του* ΣΥΝ. παραλύω, μουδιάζω 11. καθηλώνομαι, σταθεροποιούμαι σε συγκεκριμένα επίπεδα: *οι μισθοί παγώνουν επί δύο τουλάχιστον έτη στο πλαίσιο τού σταθεροποιητικού προγράμματος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα. εργαστικός.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *παγώ (-όω)* < αρχ. *πάγος*\. ιταγωτατζής (ο) {παγωτατζήδες} ο υπαίθριος πωλητής παγωτών.

ΙΕΤΥΜ. < *παγωτό* + παραγ. επίθημα ■*ατζής*. πβ. κ. *χωρατ-ατζής).* παγωτιέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} συσκευή για την παρασκευή παγωτού.

[f.tym. < *παγωτό* + παραγ. επίθημα *-ιέρα* (βλ.λ.)|. παγωτό (γο) παγωμένο γλύκυσμα που παρασκευάζεται από κρέμα ή γάλα. ζάχαρη, αρωματικές ουσίες, χημικά πρόσθετα (όπως ζελατίνη. που βελτιώνουν την υφή τού προϊόντος) και (συχνά) αβγά: ~ *βανίλια / σοκολάτα / φράουλα / ανάμικτο* (με περισσότερες από μία γεύσεις) || ~ *ξυλάκι / οικογενειακό* (σε οικογενειακή, μεγάλη συσκευασία) / *πόρανλος / χωνάκι.* - (υποκ.) παγωτάκι (το), τιαγωτίνι (το).

[ΗΤΥΜ. < *πάγος* + παραγ. επίθημα *-ωτό.* πβ. *ζαχαρ-ωτό. αμυγδα/^,-ωτό.* μεταφρ. δάνειο από ιταλ. gelatoj.

Πάδοβα (η) πόλη τής ΒΑ. Ιταλίας. Επίσης (παλαιότ.) Πάδουα.

[i-ΤΥΜ. < ιταλ. Padova / Padua < λατ. Patavium < κελτ. padi «πεύκα», καθώς περιβαλλόταν από πλούσια πευκοδάση|.

Πάδος **(ο) ποταμός τής Β. Ιταλίας που πηγάζει από τις Αλπεις και εκβάλλει στην Αδριατική Θάλασσα.**

ΙΕΤΥΜ. < **λατ.** Padus (> **ιταλ. Ρο) < κελτ.** padi **«πεύκα», καθώς περιβαλλόταν από πλούσια πευκοδάση].**

Π.Α.Ε. (η) 1. Πανελλήνια Αθλητική Ήνωση 2. Ποδοσφαιρική Ανώνυμος Εταιρεία.

παέλια (η) (προφέρεται κ. *παέγια)* ρύζι μαγειρεμένο συνήθ. με θαλασσινά και αρωματισμένο με σαφράν.

[ετυμ. < ισπ. paella < λατ. patella «πιατάκι. λεκανάκι». υποκ. τού paiera «πιάτο. φτάλη»|. παζάρεμα (το) {παζαρέμ-ατος | -ατα. -άτων} (καθημ.) 1. το να παζαρεύει κανείς (κάτι) 2. (μτφ.-μειωτ.) οι (συνήθ. παρασκηνιακές) διαπραγματεύσεις: *άρχισαν τα - μεταξύ* των *κομμάτων για* rrj *συμφωνία σε υποψήφιο κοινής αποδοχής* || (και για αθέμιτη συναλλαγή): *άρχισαν το - για εθνικές υποχωρήσεις.* παζαρευτής (ο) (λαϊκ.) αυτός που θέλει να παζαρεύει στις αγορές· που είναι καλός στο παζάρεμα, παζαρεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {παζάρεψα} (καθημ.) ♦ (μετβ.) 1. διαπραγματεύομαι (κατά την αγορά αντικειμένου) με σκοπό όσο το δυνατόν ευνοϊκότερη τιμή: γο *παζάρευε καιρό το διαμέρισμα. αλλά τελικά δεν τα βρήκε με τον ιδιοκτήτη* συν. διαπραγματεύομαι 2. (μτφ.-μειωτ.) προβαίνω σε ηθικά απαράδεκτη συναλλαγή, διαπραγματεύομαι κάτι μη διαπραγματεύσιμο: *δεν επιτρέπεται μια κυβέρνηση να παζαρεύει τα εθνικά μας δίκαια* ♦ **3.** (αμετβ.) κάνω παζάρι, διαπραγματεύομαι με παζάρεμα: *δεν ξέρει να παζαρεύει και θα τον πιάσονν κορόιδο.*

παζαρήσιος, **-ια, -ιο αυτός που πωλείται στο παζάρι, στη λαϊκή αγορά· (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει ευτελή ποιότητα** ΣΥΝ. **πανηγυριώτικος. Επίσης** παζαριάτικος, **-η, -ο.** παζάρι **(το) {παζαρ-ιού | -ιών}** 1. **η δημόσια συγκέντρωση εμπόρων, κυρ. μικροπωλητών. σε συγκεκριμένο χώρο για την πώληση των προϊόντων τους (κυρ. σε χώρες τής Ανατολής):** *στο - βρίσκεις πολ/.ές ευ- καιρίες* ΣΥΝ. **λαϊκή αγορά 2. η αγορά που οργανο)νεται κατά τη διάρκεια τοπικού εορτασμού, πανηγυριού:** *στο ~ έρχονται να ψωνίσονν απ' όλα τα γύρω χωριά* **3. (συνεκδ.) ο καθιερωμένος δημόσιος χώρος για αγοραπωλησίες όπως οι παραπάνω, η δημόσια αγορά:** *πέρασε κι απ' το ~ να χαζέψει τον κόσμο·* **φρ. (α) (παροιμ.)** *τι θέλει / γυρεύει η αλεπού στο παζάρι* **βλ. λ.** *αλεπού* **(β)** *κίνησε ο Εβραίος να πάει στο παζάρι κι ήταν(ε) (ημέρα) Σάββατο* **βλ. λ.** *Σάββατο* 4. **το παζάρεμα:** *είναι έμπειρος στις πωλήσεις και δεν τον πιάνεις στο ~* \\ **(κ. στον πληθ.)** *άρχισε τα ~ γι'αντό το παλιό γραφείο, αλλά ο παλαιοπώλης δεν ήθελε να το πονλ?ίσει* || **δεν** *κάνω παζάρια* **(δεν παζαρεύω) |[(κ. μτφ.) πα-** *ζάρία με τη συνείδησή μον εγώ δεν κάνω* **(δεν κάνω υποχωρήσεις και** συμβιβασμούς).

[πτυμ. < μεσν. *παζάριον* < τουρκ. pazar < περσ. bazar «αγορά»], **παζαριώτης** [μεσν.| κ. **παζαρίτης** (ο) {παζαριωτοΐν} Ι.μικροπωλη- τής που μετέχει σε παζάρι ιυν. έμπορος 2. (με κεφ.) (επί Τουρκοκρατίας) ο κάτοικος τής Αθήνας, **παζλ** (το) (άκλ.} 1. παιχνίδι που αποτελείται από χάρτινα ή ξύλινα κομμάτια, τα οποία πρέπει να συνδυαστούν μεταξύ τους. ώστε να σχηματίσουν μια εικόνα' (μτφ.) 2. σύνολο στοιχείων τα οποία συν- δυαζόμενα οδηγούν σε συμπεράσματα και ολοκληρώνουν την εικόνα που έχουμε για μια κατάσταση κ.λπ.: *τώρα που τα κομμάτια* του *παζλ μπαίνουν σιγά-σιγά στη θέση τους. αρχίζω να καταλαβαίνω τι πραγματικά συνέβη* 3. οτιδήποτε φαίνεται δυσερμήνευτο, αλλά προσπαθούμε να το αναπαραστήσουμε συνολικά με τη σύνθεση των λεπτομερειών του: *η αστυνομία συνθέτει τώρα τα κομμάτια τον παζλ αντής τής υπόθεσης.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. puzzle, αγν. ετύμου). **παθαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπαθα} ♦ (μετβ.) 1. υφίσταμαι, μου συμβαίνει (βλάβη, αρνητική εξέλιξη κ.λπ.): ~ *ατύχημα* **/** *ζημιά* **/** *καταστροφή ι σοκ ι μεγάλο κάζο ι συμφορά (* κακό [|*βγήκαν όλοι σώοι. χωρίς να πάθουν το παραμικρό* **||** *από λίγο κρασάκι δεν έπαθε κανείς τίποτα* **|(** *αντά παθαίνει κανείς, όταν δεν προσέχει!* || (και για τρόφιμα, μηχανές κ.λπ.) *το τνρί δεν παθαίνει τίποτε.* *αν το βάλεις στν ψυγείο* (δεν χαλάει) || το *αντοκίνητο έπαθε βλάβη* || *κάτι παθαίνει οφες-ώρες η τηλεόραση και χάνεται η εικόνα·* ΦΡ. (α) ***καλά να (τα) πάθεις!*** (μεσν. φρ.) (ως χαιρέκακο σχόλιο) για την έκφραση τής ικανοποίησης από κάτι δυσάρεστο που συνέβη σε κάποιον, επειδή έτσι τιμωρείται: *σον 'λεγα να φορέσεις κάτι ζεστό να μην κρνώσεις και δεν μ' άκουσε ς' το')ρα αρρώστησες. ~!* (β) ***τι έπαθες(;)*** τι σου συμβαίνει, τι σε απασχολεί: **-** *και είσαι στενοχωρημένος;* **||** ~ *και γελάς;* ιυν. τι τρέχει: (γ) ***την παθαίνω*** (μεσν. φρ.) υφίσταμαι ατυχία, πέφτω θύμα απάτης, δόλου κ.λπ.: *πρόσεχε μην την ξαναπάθεις!* || *την πάθαμε όλοι με τις ψεύτικες υποσχέσεις τον για μεγάλα κέρδη* || *την πάθαμε σαν αγράμματοι* (μας κοροΐδεψαν) συν. την πατάω (δ) ***θα δεις τι θα πάθεις!*** ως απειλή ότι κάποιος θα τιμωρηθεί γι' αντά που κάνει: *όταν έρθει ο πατέρας σον.* **-/1|** αν *ξαναπείς βρομόλογα. ~!* (ε) ***βρε τι πάθαμε! / βρε τι έχουμε πόθει*** ως σχόλιο που δηλώνει ήπια ενόχληση ή αγανάκτηση από καταστάσεις που μας φαίνονται παράλογες, ευτράπελες, περίεργες ή στις οποίες δοκιμάζονται τα νεύρα μας: *Βρε τι έχουμε πάθει μ' αντό τον άνθρωπο! Δεν τολμάς να τον πεις ένα αστείο κι αμέσως αρπάζεται!* **[|** *Βρε τι πάθαμε! Θα σταματήσεις επιτέ/^ονς να κλαις και να μον πεις τι σον συνέβη:* (στ) ***παθαίνω πλάκα*** βλ. λ. *πλάκα* ♦ (αμετβ.) **2.** υφίσταμαι κάτι αρνητικό: αν *δεν πάθεις.* δεν *Οα μάθεις!* 3. αποκτώ πρόβλημα (κυρ. υγείας): *Οα πάθονν τα μάτια σον μ'αντό το φως* \\ *έπαθε η υγεία τον σ'αντό το υπόγειο·* ΦΡ. ***είδα κι*** έτταθσ κατέβαλα πολύ μεγάλη προσπάθεια. απηύδησα: ~ *να φτάσω στη δονλειά μ' αντό το μποτιλιάρισμα* **||** **-** *να λύσω την άσκηση* **/** *να καταλάβω τις ασνναρτησίες τον* **4.** βιο')νω έντονο πάθος: ~ *για σένα!* || **-** όταν *ακούο) αντό το τραγούδι* συν, αναστατώνομαι 5. (αργκό) εκπλήσσομαι, χάνω τα λογικά μου: *Έπαθα! Δεν περίμενα ν' ακούσω τέτοιο πράγμα!* **||** *μόλις άνοιξε την πόρτα και με είδε εκεί, έπαθε!* συν. τρελαίνομαι, (οικ.) μένω **6.** (μεσοπαθ. ***παθαίνομαι)*** (οικ.) απορροφώμαι πλήρως, κυριεύομαι από πάθος: *παθαίνεται με τα ποδοσφαιρικά κι όλο τσακώνεται* **||** *παΟαίνεται με οτιδήποτε καταπιάνεται* Συν. παθιάζομαι.

[πτυμ. μτγν.. από τον αόρ. β' *έπαΟον* τού αρχ. *πάσχω* (βλ.λ.). κατά το σχήμα *εμαθον - μανθάνω - μαθαίνω, έτνχον τνγχάνω - τνχαίνω.* Διαιοορετικό το μτγν. *παθαίνω* «εμποτίζω με πάθος» (< *πάθος)*\. **-πάθεΐα** λεξικό επίθημα ουσιαστικών που δηλώνει: 1. πάθηση: *νεφροπάθεια. καρδιο-πάθεια* 2. πάθος ή έντονη τάση για κάτι: *ωραιο-πά- θεια. μνστικο-πάθεια. ηττο-πάθεια* 3. την ορισμένου είδους στάση των άλλων απέναντι σε κάτι/κάποιον, *συμ-πάθεια. αντι-πάθειαΑ.* τον βαθμό τής ψυχικής διάθεσης κάποιου απέναντι σε κάτι/κάποιον: *μν- τριο-πάθεια, εμ-πάΟεια* **5.** τον βαθμό στον οποίο είναι δυνατόν κάποιος να υποστεί βλάβη: *εν-πάθεια.*

[ΗΤ ΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-παθ-ον)* και αρχικώς προσδιόριζε τον βαθμό και το είδος τού πάθους, τής ψυχικής ορμής (λ.χ. *άντι-πάθεια. μετριο-πάθεια. ήδν-πάθεια).* Μέσω νεολατ. όρων (καθώς και άλλων ευρωπ. γλωσσών) το β' συνθ. -pathia / -pathic / -pathy επανήλθε στην Ελληνική, δηλώνοντας είδη χρονίων ασθενειο>ν (λ.χ. γαλλ. cardio-pathie, αγγλ. osteo-pathy κ.ά.)|. **πάθημα** (το) [αρχ.Ι {παθήμ-ατος | -ατα, -άτων} οτιδήποτε δυσάρεστο συμβαίνει σε (κάποιον), η αρνητική εμπειρία: *τα ~ τής F./.λάδας από τον Εμφύ/do* **[j** *το τελευταίο τονς ~ φαίνεται πως τονς συνέτισε λίγο'* ΦΡ. (παροιμ.) ***το πάθημα (γίνεται) μάθημα*** βλ. λ. *μάθημα.* – (υποκ.) **παθηματάκι** (το).

-παθής, -ής. -ές λεξικό επίθημα επιθέτων που δηλώνει: 1. ότι κάποιος έχει πληγεί από κάτι: *σεισμο-παθής. πλημνρο-παΟής* **2.** τον βαθμό στον οποίο κάποιος μπορεί να υποστεί βλάβη: *εν-παθής* 3. ότι κάποιος έχει ορισμένη πάθηση: *καρδιο-παθής. νεφρο-παθής. ψυχο-πα- 0ής* **4.** ότι κάποιος έχει πάθος με κάτι ή έντονη τάση για κάτι: *ωραίο- παθής. εγω-παθής. μνστικο-παθής. ηττο-παθής* **5.** ότι κάποιος πρόκαλεί ορισμένου είδους στάση των άλλων απέναντι του: *συμ-παθής. αντι-παθής* **6.** ότι κάποιος έχει ορισμένου βαθμού ψυχική διάθεση απέναντι σε κάτι/κάποιον: *μετριο-παθής, εμ-παθής, περι-παθής.* [ιγγυΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (παθ. αόρ. β' *έ-παθ-ον)* και αρχικώς προσδιόριζε τον βαθμό και το είδος τού πάθους, τής ψυχικής ορμής που χαρακτηρίζουν κάποιον (λ.χ. *άντι-παθής. μετριο-παΟής, ήδν-παθης).* Μέσω νεολατ. όρων (καθώς και άλλων ευρωπ. γλωσσών) το β' συνθ. -pathe επανήλθε στην Ελληνική δηλώνοντας είδη χρονίων ασθενειών

(λ.χ. cardio-pathc, osteo-pathc ic.oc.)J. **πάθηση** (η) |αρχ.) {-η κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] η μη φυσιολογική ή προσωρινά διαταραγμένη κατάσταση τού οργανισμού ή οργάνου του: - *των νεφρών / τής καρδιάς / τού εγκεφά/.ου / των ματιών \\ χρόνια / οξεία* - ΣΥΝ', νόσος, ασθένεια. αρρώστια, **παθητικό** (γο) **1.** *υ* λογαριασμός που εμφανίζει έλλειμμα ή είναι ζημιογόνος: *το ~ τής επιχείρησης ανέρχεται σε* .5 dic || *η επιχείρηση εμφανίζει ~* λντ. ενεργητικό 2. το σύνολο των οικονομικών υποχρεώσεων εταιρείας ή μεμονωμένου ατόμου: *~ βραχυπρόθεσμο* (υποχρεώσεις *που* λήγουν σε λιγότερο από έναν χρόνο) || - *μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο* (που λήγουν μετά από έναν χρόνο) || *~ εικονικό* (για ανύπαρκτες υποχρεώσεις) || - *?^ηξιπρόθεσμο* (υποχρεώσεις απαιτητές από τους δικαιούχους) || *~ πραγματικό* (υποχρεώσεις προς τρίτους) αντ. ενεργητικό 3. (μτφ.) οτιδήποτε υπάρχει εις βάρος κάποιου: *η ομάδα έχει μέχρι στιγμής 15 γκολ στο ~ της || ως υπουργός έχει στο - του δύο αποτυχημένες μεταρρυθμίσεις.* |ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. passifj. **παθητικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από απουσία ενεργητικότητας. που δεν ανταποκρίνεται. δεν αντιδρά: *η δημοκρατία δεν πραγματώνεται με την ~ υποταγή στην εξουσία, αλλά με τον συνεχή έλεγχό της || - στάση / συμπεριφορά / αποδοχή* [| *ο τηλεθεατής είναι ~ δέκτης μηνυμάτων* αντ. ενεργητικός· φρ. (α) ***παθητική αντίσταση / διαμαρτυρία*** η αντίθεση (π.χ. σε κυβέρνηση, κυβερνητική απόφαση ή νόμο) που εκδηλώνεται με την άρνηση συμμορφώσεως και συνεργασίας ή με άλλες ειρηνικές μεθόδους, χωρίς τη χρήση βίας: *η καθιστική διαμαρτυρία και η απεργία πείνας αποτελούν μορφές παθητικής αντίστασης* (β) ***παθητικό κάπνισμα*** (συνήθ. σε κλειστό χώρο) η εισπνοή από κάποιον που δεν καπνίζει τού καπνού από τσιγάρο, πούρο ή πίπα άλλου *(παθητικός καπνιστής)* (γ) ***παθητική ασφάλεια*** η ασφάλεια στην οδήγηση αυτοκινήτου, που εξασφαλίζεται από την ενισχυμένη κατασκευή του για τη μείωση των συνεπειών σε περίπτωση σύγκρουσης αν γ. ενεργητική ασφάλεια (δ) ***παθητικός ομοφυλόφιλος*** ο ομοφυλόφιλος άνδρας που κατά τη σεξουαλική πράξη αναλαμβάνει τον ρόλο τού θηλυκού (ε) ***παθητικό αδυνάτισμα*** το αδυνάτισμα που επιτυγχάνεται με ειδικές θεραπείες και δίαιτες, χωρίς σωματική άσκηση (στ) ***παθητική απεργία*** η λευκή απεργία (βλ. λ. *λευκός)* (ζ) ***παθητική τετραδιεύθυνση*** η ταυτόχρονη στροφή και των τεσσάρων τροχών, ώστε να γίνεται πιο εύκολο το παρκάρισμα 2. αυτός που εκφράζει έντονα συναισθήματα, κυρ. ερωτικά, που χαρακτηρίζεται από μεγάλη συναισθηματική φόρτιση: - *ματιά / μουσική / φωνή / τραγούδι / αγκάλιασμα* || (με κεφ.) *η ~ Συμφωνία τού Τσαϊ- κόφσκι* ΣΥΝ. παθιάρικος, παθιασμένος 3. ***παθητικό*** *(το)* βλ.λ. · 4. ΓΛ12ΣΣ. (α) ***παθητική φωνή*** η κατηγορία ρηματικών τύπων που έχουν στο πρώτο ενικό πρόσωπο οριστικής ενεστώτα την κατάληξη *-μαι,* π.χ. *εργάζομαι, κοιμάμαι, χτυπιέμαι* (β) ***παθητική διάθεση*** η κατηγορία ρημάτων που δηλώνουν ενέργεια την οποία δέχεται το υποκείμενο. κανονικά με μεταβατικά ρήματα ενεργητικής διάθεσης, π.χ. ο τύπος «*ταχυδρομήθηκε*» στην πρόταση «*το γράμμα ταχυδρομήθηκε από την υπάλληλο*» (πβ. λ. *ενεργητική διάθεση,* λ. *ενεργητικός - μέση διάθεση.* λ. *μέσος - ουδέτερη διάθεση,* λ. *ουδέτερος)*' η παθητική διάθεση χρησιμοποιείται, κατά κανόνα, από *τον* ομιλητή, όταν ενδια- φέρεται να εξειδικεύσει ή να προβάλει στον λόγο του τον αποδέκτη (το αντικείμενο) και όχι τον δράστη (το υποκείμενο) τής ενέργειας τού ρήματος (γ) αυτός που σχετίζεται με: (ΐ) την παθητική Φωνή: *~ κλίση* (ii) την παθητική διάθεση: *~ σύνταξη / ρήμα.* — **παθητικ-ά / -ώς** |αρχ.] επίρρ., **τταθητικότητα** (η) 118211.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *παθητός* < *πάθος, κατά τα* ρηματικά επίθ. σε *-τός.* Αρχική σημ. τής λ. ήταν «γεμάτος πάθος, συναισθηματική ορμή», με αποτέλεσμα να δηλώσει (στον Αριστοτέλη) και αυτόν που δεν ανθίστα- ται στα πάθη, ως εκ τούτου τον μη ενεργητικό, τον αδρανή. Ο γραμμ. όρ. είναι μτγν.. ενώ η σημ. 3 είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. passif. καθώς και ορισμένες φρ., λ.χ. *παθητική αντίσταση* (< αγγλ. passive resistance), *παθητικό κάπνισμα* (< αγγλ. passive smoking) κ.ά.|. **παθιάζω** ρ. μετβ. {παθιάσ-τηκα. -μένος) κάνω κάποιον να ενεργεί με πάθος, με μεγάλο ζήλο και ορμή: *θέλουν να παθιάσουν τους οπαδούς τους εν όψει των εκλογών* συν. φανατίζω· (κυρ. μεσοπαθ. ***παθιάζομαι)*** δίνομαι, αφοσιώνομαι σε κάτι με πάθος, ψυχή τε και σώματι: *παθιάζεται με ό,τι καταπιαστεί || είναι παθιασμένος με την επιστήμη του.*

ΙΕΤΥ.Μ. μεσν. < αρχ. *πάθος*|. **παθιάρης,** -α, -ικο Ιπαθιάρηδες) (εκφραστ.) αυτός που είναι παθιασμένος, που αποπνέει ή διακατέχεται από πάθος: *~ γυναίκα / φωνή* ΣΥΝ. λάγνος, παθιάρικος.

[είύμ. < *πάθος* + παραγ. επίθημα *-ιάρης.* πβ. κ. *αγαθ-ιάρης*\. **παθιάρικος,** -η. *-ο* (εκφραστ.) γεμάτος πάθος: *~ αγκάλιασμα / τραγούδι / γορός / χάδι* ΣΥΝ. παθιασμένος, λάγνος. — **παθιάρικα** επίρρ. **παθογενεια** (η) [1887] Ιχωρ. πληθ.Ι ιλί ρ. η μελέτη των αιτίων και των μηχανισμών τής πρόκλησης και ανάπτυξης των διαφόρων νοσημά- των. Επίσης **παθογένεαη.**

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pathogenic]. **παθογενής,** -ής. -ές [J891J |παθογεν-ούς | -είς (ουδ.-ή)Ι παθογόνος (βλ.λ.).

[ετυμ. < *πάθος* + *-γενής,* θ. *γεν-* τού αρχ. ρ. *γίγνομαι* (αόρ. β' *έ-γεν- όμην.* πβ κ. *γένος).* Η λ. αποτελεί ελληνογενή ξέν. όρο, < γαλλ. pathogenej.

παθογόνος, -ος, -ο 11885] ιατρ. αυτός που μπορεί να προκαλέσει πάθηση, που συμβάλλει στην πρόκληση νόσου: *~ αίτιο / μικροοργανισμός/ παράγοντας / δράση.*

[Ρ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pathogenej. **παθολογία** (η) [χωρ. πληθ.) **1.** ΙΑΤΡ. ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τα αίτια, τη φύση και τα στάδια εξελίξεως των νόσων. κυρ. των εσωτερικών οργάνων, σε επίπεδο πρόληψης, διάγνωσης και θεραπείας: *γενική / κυτταρική / συγκριτική* (μεταξύ νόσων ανθρώπων και ζώων) / *πειραματική* (με σκόπιμη πρόκληση νόσου χάριν τής επιστημονικής έρευνας) - 2. τα συμπτώματα και τα στάδια εξελίξεως μιας νόσου: *η ~ τού καρκίνου* 3. το σύνολο των προβληματικών στοιχείων σε συγκεκριμένο χώρο ή σύστημα: *η - τού δημοκρατικού πολιτεύματος || κοινωνική ~* (βία, ναρκωτικά, συγκρούσεις κ.ά.).

|είύμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pathologic, άσχετο προς το μτγν. *παθολογία* «μελέτη των παθών»|. **παθολογικος,** -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την παθολογία ή τον παθολόγο: - *ανατομία* (παθολογοανατομία) || *~ εξέταση / όροι* 2. αυτός που σχετίζεται με την πάθηση, τα συμπτο')ματα και τα στάδια εξελίξεως της: - *κατάσταση / όγκος* < *ανάπτυξη* ΑΝΓ. φυσιολογικός · 3. (κ. για πρόσ.) αυτός που υπερβαίνει τα φυσιολογικά όρια. που φθάνει στο πάθος, στην εμμονή: - *ψεύτης / καπνιστής / ζήλια || η ~ αγάπη της προς το παιδί της.* — παθολογικ-ά / -ώς επίρρ.

παθολογοανατομία (η) Ιχ(»ρ. πληθ.) ιατρ. ο κλάδος που μελετά τις μεταβολές νοσούντων ιστών και οργάνων. Επίσης παθολογική ανατομία. — παθολογοανατομικός, -ή. ό. **παθολογοανατόμος** (ο/η) γιατρός με ειδίκευση στην παθολογοανατομία.

παθολόγος (ο/η) γιατρός που έχει ειδικευθεί στην παθολογία· ειδι- κότ. γιατρός που κάνει διάγνωση ασθενειών και ενδεχομένως παραπέμπει τον ασθενή σε γιατρό με σχετική ειδίκευση.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. païhologistc[. **παθός** (ο) {εύχρ. κυρ. στην ονομ. εν.) (λαϊκ.) αυτός που έχει εμπειρία από δυσάρεστη κατάσταση, που έχει βιώσει τα επακόλουθά της: είμαι *κι εγώ ~* και *σε καταλαβαίνω* συν. παθών ΦΡ. (παροιμ.) (α) ο ***παθός (γίνεται) μαθός*** αυτός που έχει πάθει. έχει μάθει· για κάποιον που του έγινε μάθημα το πάθημα (β) ο ***παθός γιατρός*** για να δηλωθεί ότι ο πιο κατάλληλος για να συναισθανθεί τον πόνο κάποιου και να του συμπαρασταθεί, είναι αυτός που έχει πάθει κάτι ανάλογο. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *παθών* (μτχ. αορ. β' τού ρ. *πάσχω),* κατά το σχήμα *μα- θών - μαθός, δράκων - δράκος* κ.ά.|. **πάθος** (το) [πάθ-ους | -η. -ών] **1.** η μεγάλη και διαρκής ένταση των συναισθημάτων. σε βαθμό που να μην ελέγχει η κρίση τη συμπεριφορά τού ατόμου: *αγαπά και μισεί με ~ || τον έχει κυριεύσει το ~* [[*οι μεσογειακοί λαοί φημίζονται για το - τους || έγκλημα πάθους* 2. (α) η εντονότατη επιθυμία για κάτι. που επιζητεί συνεχή ικανοποίηση και επιφέρει εξάρτηση από το αντικείμενο τής επιθυμίας: γο *~ τού ποτού : τής χαρτοπαιξίας: τής εξουσίαστού χρήματος \\ τον κατέστρεψε το*

του για τον ιππόδρομο (β) το να αρέσει σε κάποιον πάρα πολύ κάτι. η συστηματική και ολόψυχη ενασχόληση με κάτι: *έχει - με τον χορό / τη μουσική / την ποίηση* 3. (α) ο ενθουσιώδης ζήλος, η ολόψυχη συμμετοχή: *αγωνίζεται με ~ για τη νίκη / για τη δημοκρατία* (β) η γεμάτη συναισθηματική φόρτιση έκφραση, εκδήλωση: *χορεύει / φιλά με ~ || αυτός ο ηθοποιός έχει πολύ ~ στο παίξιμό του || μέγα πλήθος, μέγα ~ χαρακτήριζε την προεκλογική συγκέντρωση* 4. η κορύφωση τής ερωτικής επιθυμίας: *ήταν η εποχή τού μεγάλου τους - || τον τύφλωσε το ~ τον για εκείνη* 5. (κ. στον πληθ.) η εμπάθεια, το μίσος: *ας πάψουν επιτέλους τα πο?.ιτικά - || ανα μοχλεύω / κα/.λιεργώ / κατασιγάζω τα εμφυλιοπολεμικά ~ τού λαού* 6. (συνεκδ.) το αντικείμενο που εμπνέει ή προς το οποίο διοχετεύεται η έντονη επιθυμία, ο ενθουσιώδης ζήλος: *το μεγάλο του ~ ήταν αυτή η γυναίκα || το ~* του *είναι το ποδόσφαιρο / η τζαζ* · 7. ***πάθη*** (τα) (α) οι ταλαιπωρίες, κυρ. ψυχικές. που έχει κανείς υποστεί, ό.τι τον έχει κάνει να υποφέρει: *διηγείται τα - των προσφύγων* (β) (ειδικότ. με κεφ.) τα μαρτύρια που υπέ- στη ο Χριστός μέχρι τον θάνατό του στον σταυρό· ΦΡ. (α) ΕΚΚΛΗΣ. ***Εβδομάδα των Παθών*** η Μεγάλη Εβδομάδα (βλ. λ. *μεγάλος, εβδομάδα)* (β) ***(τραβάω) τα πάθη τού λιναριού Ι τού Χριστού*** ή ***(τραβάω) των παθών μου τον τάραχο*** (υφίσταμαι) κάθε είδους ψυχική ή σωματική ταλαιπωρία: *τού /.ιναριού τα πάθη τράβηξε ο χριστιανός, μέχρι να του δώσουν το επίδομα πολυτέκνων* · 8. γλωσσ. μεταβολή θεματικού ή καταληκτικού φθόγγου λέξεως κατά την εκφορά σε συνεχή λύγο: *ένα από τα - των φωνηέντων είναι η έκθλιψη.* ^ σχολιο λ. *αίσθημα, αγάπη.*

]πτυμ. αρχ. < *πάσχω* (βλ.λ.) < **πάθ-σκω*\. **πάθω**

(να/θα) ρ. ·-* παθαίνω

παθών (ο) {παθ-όντος. -όντα | -όντες. -όντων}. παθούσα (η) |παθ-ού- σης | -ουσών) το πρόσωπο που έχει υποστεί τις αρνητικές επιπτώσεις πράξης (κυρ. αξιόποινης) ή κατάστασης που έχει προκαλέσει άλλος: *κατέβαλε στον παθόντα αποζημίωση 3.000.000 δρχ.* συν. θύμα. Επίσης παθόντας (οj.

|είύμ. Μτχ. παθ. αορ. β' *(ε-παθ-υν)* τού αρχ. ρ. *πάσχω}.* **παιάνας** (ο) **1.** (κατά την ελληνική αρχαιότητα) (α) θρησκευτικό, χορικό άσμα. ωδή ή ύμνος προς τον Απόλλωνα (ή την Αρτέμιδα) ως ευχαριστήρια έκφραση για την αποσόβηση κακού, τη λύτρωση από συμφορά (β) πολεμικό άσμα (εμβατήριο) που τραγουδούσαν οι στρατιώτες πριν και κατά τη διάρκεια τής μάχης (γ) είδος μέτρου (με τρεις βραχείες και μία μακρά συλλαβή) 2. επινίκιος ύμνος ή άσμα θριαμβικού, δοξαστικού χαρακτήρα 3. (κατ' επέκτ.) έντονη θριαμβολογία, επινίκιος πανηγυρισμός: *οι ηττημένοι θα πρέπει να συνηθίσουν τους εχθρικούς -.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παιάν, -άνος* < **παιάΓων* (πβ. μυκ. δοτ. pa-ja-wo-nc), αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η σύνδεση με το ρ. *παίω* «χτυπώ» μέσω αμάρτυρου ουσ. **παΡιά «χτύπημα». υποθέτοντας ότι ο Απόλλων (τού οποίου η λ. *Παιάν / Παιήων* αποτελούσε τίτλο) θεράπευε τις ασθένειες με ένα «θεϊκό» χτύπημα. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. συνδ. με το ρ. *παύω.* ενώ δεν μπορεί να αποκλειστεί η αναγωγή σε λ. τού προ-

ελλην. υποστρώματος ή να πρόκειται για δάνειο], **παιανίζω** ρ. μετβ. |αρχ.] (παιάνισα} (κυρ. για ορχήστρες, μπάντες) εκτελώ (μουσική σύνθεση, κυρ. θριαμβικού χαρακτήρα, π.χ. ύμνους, εμβατήρια κ.λπ.): *η μπάντα τού δήμου παιάνιζε εορταστικά εμβατήρια σε όλη τη διάρκεια τής παρέλασης.* **παιγμένος,** -η. -ο (αργκό) αυτός που βρίσκεται σε πολύ άσχημη ψυχολογική κατάσταση ή δείχνει πολύ κουρασμένος ή συμπεριφέρεται με περίεργο τρόπο, **παιγνίδι** (το) > παιχνίδι **παίγνιο** κ. (λαϊκ.) **μπαίγνιο** (το) (σημ. 2) {παιγνί-ου | -ων} 1. (λόγ.) το παιχνίδι· κυρ. στις φρ. (α) ***τυχερά παίγνια*** η χαρτοπαιξία (βλ. κ. *τυχερά παιχνίδια*, λ. *τυχερός*) (β) στρατ. ***πολεμικό παίγνιο*** άσκηση τακτικής επί χάρτου για τους αξιωματικούς των ϊϊνόπλων Δυνάμεων

πρόσωπο ή πράγμα που βρίσκεται στην απόλυτη διάθεση (κάποιου): - *στα χέρια των ισχυρών Σ* συν. άθυρμα.

| ιΤΥ.νι. < αρχ. *παίγνιον I παίχνιον* (ιων.) < **πα ίδ-ν-ιον* < θ. *πα ιδ-* (τού ρ. *παίζω*, βλ.λ.) + υποκ. επίθημα *-(ν)ιον*. Το δασύ *-χ-* στον καν. τ. *παί- χνιον* οφείλεται σε εκφραστ. λόγους), **παιγνιόχαρτο** (το) 11833ί {παιγνιοχάρτ-ου | -ων} (λόγ.) το τραπουλόχαρτο (βλ.λ.).

παιγνιώδης, -ης, -ες [αρχ.]]παιγνιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που λειτουργεί ως αστείο, που έχει τον φαιδρό χαρακτήρα παιχνιδιού: - *φύση ι χαρακτήρας / σχόλιο I ύφος / διάθεση* ΣΥΝ. παιχνι- διάρκος, (αρχαιοπρ.) φιλοπαίγμων. — **παιγνιωδώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ

λ. *-ης. -ης, -ες.*

παιδαγώγηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} (σπάν.) η διαπαιδαγώγηση συν. εκπαίδευση, παιδαγωγία, **παιδαγωγία** (η) [αρχ.] {παιδαγωγιών} (σπάν.) η διαπαιδαγώγηση, η παροχή *γνώσεων* και αρχών σε παιδί μέσω τής διδασκαλίας συν. παιδαγώγηση, εκπαίδευση, **παιδαγωγικός,** -ή, -ό [αρχ.I **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με την παιδαγωγική, τον παιδαγωγό ή το εκπαιδευτικό σύστημα: ~ *τμήμα / έργο / προσφορά* || *ένα άρτιο από - πλευράς βιβλίο* ΣΥΝ. εκπαιδευτικός (β) ***παιδαγωγική (επιστήμη)*** η επιστήμη που εξετάζει τη διδασκαλία, την εκπαιδευτική διαδικασία σε επίπεδο τόσο θεωρητικών αρχοίν όσο και εκπαιδευτικών μεθόδων (γ) ***Παιδαγωγική Σχολή*** / (παλαιότ.) ***Ακαδημία*** η ανώτατη σχολή από την οποία αποφοιτούν όσοι πρόκειται να εργαστούν ως δάσκαλοι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (δ) ***Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*** δημόσια υπηρεσία που έχει ως αντικείμενο την επιστημονική έρευνα των εκπαιδευτικών ζητημάτων, την επιμόρφωση τού προσωπικού τής δημόσιας εκπαίδευσης και την εποπτεία τής λειτουργίας των σχολείων όλων των τύπων · 2. αυτός που συμβάλλει θετικά στην εκπαιδευτική διαδικασία αντ, αντιπαιδαγωγικός.

παιδαγωγικ-ά/-ώς ιμτγν.] επίρρ. **παιδαγωγός** (ο/η) **1.** το πρόσωπο που αναλαμβάνει υπεύθυνα τη διαπαιδαγώγηση παιδιού ή παιδιών: *στην αρχαία Ρώμη οι ~ ήταν συχνά Έλληνες αιχμάλωτοι. που ασκούσαν και χρέη ελληνοδιδασκάλου* jj *οι νηπιαγωγοί, οι δάσκαλοι, οι καθηγητές στα σχολεία και στα πανεπιστήμια είναι ~* 2. πρόσωπο που με την προσφορά του ασκεί σημαντική επίδραση στο σύνολο, διαμορφώνοντας αντιλήψεις και εμπνέοντας τους άλλους αποτελώντας γΓ αυτούς πρότυπο: ο *Όμηρος υπήρξε ~ όλων των Ρ/./^ήνων τής αρχαιότητας* · 3. επιστήμονας ειδικευμένος στην παιδαγωγική.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *παιδ(ο)-* + *άγωγός*< *άγω[.* **παιδαγωγώ** ρ. μετβ. |αρχ.I {παιδαγωγείς... | παιδαγώγ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} (σπάν.) διαπαιδαγωγώ (βλ.λ.). **παιδάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** (υποκ.) το μικρό παιδί: *πέντε χρονών ~ || ωραίο - η Στέλλα* || (ως οικ. προσφώνηση) *Τι λες, ~ μυυ: Είσαι καλά:*

(μειωτ.) ο πολύ αφελής, εύπιστος και άπειρος άνθρωπος: π να *ξέρει το ~ από οικονομικά!*

[ετυμ. < μτγν. *παιδάκιον.* υποκ. τού αρχ. *παιδίον* (βλ. λ. *παιδί)}.* **Γταϊδάκΐ'(το)** {χωρ. γεν.} 1. μικρό πλευρό ζώου. κυρ. σφαγίου 2. ***παιδάκια*** (τα) ψημένα πα'ιδια. κυρ. από αρνί ή κατσίκι.

[ΕΤΥΜ. Υποκ. τού ουσ. *παΐδι* (βλ.λ.)|. **παιδαράς** (ο) ► παίδαρος

παιδαρέλλι (το) {χωρ. γεν.} (μειωτ.) το μικρό παιδί ή ο χωρίς κρίση και ωριμότητα νέος ΣΥΝ. παιδάριο.

[ετυμ. < *παιδάριο* + υποκ. επίθημα *-έλλι*. πβ. κ. *κρικ-έλλι*\. **παιδάριο** (το) {παιδαρί-ου J -ων} (λόγ.) **1.** το μικρό παιδί ΣΥΝ. παιδάκι. παιδαρέλλι 2. (μειωτ.) άνθρωπος χωρίς ανεπτυγμένη κρίση, ο ανόητος νέος.

[ετυμ. < αρχ. *παιδάριον.* υποκ. τού *παΐς, παιδός*\. **παιδαριώδης,** -ης. -ες Ιαρχ.] {παιδαριώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών} (κακόσ.) αυτός που ταιριάζει ή δικαιολογείται μόνο σε μικρό παιδί (ως δείγμα αφέλειας, ανωριμότητας, επιπολαιότητας): ~ *ερωτήματα* / συ- *μπεριφορά / αντίδραση* συν. παιδιάστικος. **παιδαριωδώς** επίρρ. [μτγν.], **παιδαριωδία** (η) [1845]. -* σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες. ανόητος.* **παίδαρος** (ο) (εκφραστ.) **1.** (α) το ανεπτυγμένο, γερό παιδί (β) το εύρωστο βρέφος, μωρό: *γέννησε έναν ~ τεσσεράμισι κι/.ά! 2. ο* ωραίος γεροδεμένος νέος με αρρενωπή εμφάνιση: *όταν μεγαλώσει αυτός, θα γίνει ένας -/* ΣΥΝ. κούκλος, παλληκάρι, (εκφραστ.) μανναρι. Επίσης (λαϊκ.) **παιδαράς** (σημ. 2). **παιδεία** (η) {χωρ. πληθ.} 1. η συστηματική παροχή γνώσεων, η διαδικασία αγωγής που στοχεύει στην άνοδο τού πνευματικού επιπέδου (κάποιου): *η ~ των νέων είναι σοβαρή υπόθεση* || *με ποιοτικές εκπομπές η κρατική τηλεόραση επιδιο)κει να γίνει φορέας παιδείας* || *δωρεάν/ υποχρεο)τική* - συν. εκπαίδευση, μόρφωση· φρ. ***ανθρωπιστική παιδεία*** βλ. λ. *ανθρωπιστικός* 2. ό.τι έχει αποκομίσει κανείς ως αποτέλεσμα μάθησης, οι ποικίλες πνευματικές επιδράσεις που έχει δεχθεί: *άνθρωπος με μουσική / γαλλική / κλασική* - συν. μόρφωση, καλ**λιέργεια. κουλτούρα 3. (γενικότ.) η ποιότητα τής ανατροφής (κάποιου), η πνευματική και ηθική του αγωγή:** *ακόμη και το πώς τρώει κανείς είναι ζήτημα παιδείας* **4. το συνήθ. δημόσιο σύστημα μαζικής ισότιμης παροχής γνοισεων στα μέλη ενός συνόλου, το κρατικό εκπαιδευτικό σύστημα:** *μικρότερο από κάθε άλλη φορά το ποσοστό τού προνπο/.ογισμού για την* ~ || **οι** *απεργοί καθηγητές ζητούν την αναβάθμιση τής κρατικής ~ για την αντιμετώπιση τής παραπαιδείας* || **(με κεφ.)** *Υπουργείο Εθνικής* ~ **και** *Θρησκευμάτων.* ΙΧΟΛΙΟ **λ.** *εγκυκλοπαίδεια, παρώνυμο.*

|ΕΤΥΜ. **αρχ. <** *παιδεύω* **(βλ.λ.). Η λ. δήλωνε εξαρχής την εκπαιδευτική διαδικασία ανατροφής ενός παιδιού, τη διανοητική του καλλιέργεια, όπως παρέχεται από ένα ίδρυμα [.**

παιδεία: συνώνυμα. Η καλλιέργεια των νοητικών, των ψυχικών και των σωματικών δυνάμεων των νέων μέσα από ένα γενικό και προκαθορισμένο από κάθε χώρα σύστημα αποτελεί το εκπαιδευτικό (σχολικό) σύστημα μιας χώρας. Σκοπός ενός τέτοιου συστήματος είναι να παράσχει παιδεία. Η λ. *παιδεία* **στην Αρχαία σήμαινε ό,τι περίπου η σημερινή λ. κουλτούρα, δηλ. τη γενικότερη πνευματική και ψυχική καλλιέργεια τού ανθρώπου και μαζί τον πολιτισμό. Σήμερα με τη σημασιολογική αντίθεση τεχνικού / υλικού πολιτισμού (civilisation) και καλλιέργειας / κουλτούρας (culture), το** *παιδεία* **δηλώνει μόνο την καλλιέργεια, κυρ. μέσα από τη σχολική εκπαίδευση. αλλά και εκτός αυτής με γενικότερη έννοια. Η λ. εκπαίδευση αναφέρεται κυρ. στην παιδεία που παρέχει το σχολικό σύστημα** *(προσχολική - πρωτοβάθμια / στοιχειώδης - δευτεροβάθμια I μέση - τριτοβάθμια I ανώτατη εκπαίδευση),* **στο ίδιο το σύστημα (εκπαιδευτικό σύστημα) και στους λειτουργούς του (εκπαιδευτικούς). Ωστόσο, το σχολείο και η εκπαίδευση γενικότερα αποβλέπουν όχι μόνο στην παροχή γνώσεων και στην καλλιέργεια τής νόησης των μαθητών, αλλά και στη μόρφωση, τη διαμόρφωση τής προσωπικότητας, στη διάπλαση τού χαρακτήρα τους και στην εν γένει διαπαιδαγώγησή τους. Η ανάπτυξη τού ψυχικού κόσμου τού μαθητή, τού ήθους, των μορφών συμπεριφοράς του και γενικότ. η ανάπτυξη και άσκηση όλων των πλευρών τής προσωπικότητας τού μαθητή που δεν έχουν σχέση με τη γνώση, συνιστούν ό,τι αποκα- λούμε αγωγή.**

παιδεμός (ο) Ιμεσν.I (λαϊκ.) η ταλαιπωρία: *τέρμα δεν έχει ο ~ του!*

Επίσης παίδεμα (το) [μεσν.] κ. παίδεψη (η) [μεσν.[. παιδεραστής (ο) [αρχ.I. παιδεράστρια (η) [μτγν.| {παιδερα- στριών} το ενήλικο άτομο που αναπτύσσει σεξουαλική σχέση με ανήλικο άτομο (παιδί ή έφηβο) ΣΥΝ. παιδόφιλος. παιδεραστία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} η ερωτική σχέση που αναπτύσσει ενήλικος με ανήλικο ΣΥΝ. παιδοφιλία. — παιδεραστικός, -ή, -ό [μτγν.].

παίδευση (η) Ιαρχ.] {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} 1. η μέθοδος, το σύστημα διαπαιδαγώγησης, μεταβίβασης γνώσεων: *η ~ των πολιτών στη δημοκρατία πρέπει να ξεκινά από το σχο/.είο* ΣΥΝ. παιδεία, αγωγή

η μόρφωση (κάποιου), το σύνολο των γνώσεων, η συνολική καλλιέργεια που έχει αποκτήσει, παιδευτικός, -ή, -ό Ιαρχ.I αυτός που σχετίζεται με την παίδευση, τη διαπαιδαγώγηση: *η τιμωρία πον τυυ επέβαλε ο δάσκαλος έχει ~ χαρακτήρα* [[~ *διαδικασία / αξία / ρόλος* ΣΥΝ. εκπαιδευτικός, μορφωτικός. — παιδευτικ-ά/-ώς [μτγν.[επίρρ. παιδεύω ρ. μετβ. {παίδ-εψα, -εύτηκα. -εμένος (λόγ. πεπαιδευμένος)} 1. υποβάλλω σε ταλαιπωρία: *αυτό το παιδί είναι άτακτο και με παιδεύει ό/.η μέρα* [[(κ. μεσοπαθ.) ο *καημένος παιδεύτηκε στα τε/^ευταία του απ'αυτή την αρρώστια* ΣΥΝ. ταλαιπωρώ, βασανίζω, τυραννώ· ΦΡ. (α) ***ον αγαπά Κύριος παιδεύει*** (ον *άγα πα Κύριος* παιδεύει, **Π.Δ.** *Πα- ρυιμ.* 3, 12) για τα οφέλη που μπορεί τελικά να αποκομίζει κανείς μετά από συνεχείς δοκιμασίες, ταλαιπωρίες (β) ***αμαρτίαι γονέων παι- δεύουσι τέκνα*** βλ. λ. *αμαρτία* (γ) ***άκουε γέρου συμβουλή και παιδεμένου γνώμη*** βλ. λ. *γέρυς* 2. καταβάλλω πολύ κόπο και προσπάθεια για τη διερεύνηση θέματος, ζητήματος, προβλήματος ή την επισκευή μηχανήματος: *μην το παιδεύεις άλλο το μηχάνημα, θα το δώσουμε στον μάστορα* · 3. (λόγ.-σπάν.) παιδαγωγώ, διαμορφώνω την πνευματική και ηθική ανάπτυξη (κάποιου): *σ'αυτές τις χώρες ο λαός δεν είχε παιδευθεί στη δημοκρατία. καθώς βρισκόταν διαρκώς υπό απολυταρχικά* καθεστώτα ΣΥΝ. εκπαιδεύω, μορφώνω **4.** (μεσοπαθ. παιδεύο- ***μαι)*** ταλαιπωρούμαι, βασανίζομαι προσπαθώντας να επιτύχω κάτι: *παιδεύτηκα μ'αυτή την άσκηση* || *μην παιδεύεσαι άλλο, βρήκα τι θα κάνουμε!* ·ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

ΙΗΙΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «εκπαιδεύω, ανατρέφω», < *παΐς, παιδός.* Αργότερα η λ. προσέλαβε και τη σημ. «διορθώνω, επιβάλλω ποινή», εξαιτίας των πειθαρχικών τιμωριών που συνόδευαν την ανατροφή των παιδιών], παίδεψη (η) **-♦** παιδεμός

παιδί (το) {παιδ-ιού | -ιών] 1.το μικρής ηλικίας άτομο. κυρ. το άτομο που βρίσκεται μεταξύ βρεφικής και εφηβικής ηλικίας: *σε όλα τα ~ αρέσουν τα παραμύθια, τα παιχνίδια, τα γλυκά* |j δεν *είσαι πια ~, σε λίγο* κλείνεις τα *15!* |j *τώρα είσαι μεγάλο δεν κάνει να κ/^αις!* || *~ ακόμα, πήγαινα στο χωράφι και βοηθούσα τον πατέρα μου στις δουλειές* [[*καλό / κακό / άτακτο / ζωηρό / κακομαθημένο / κακοαναθρεμμένο / ανάγωγο / ατίθασο / υπάκουο / χαριτωμένο ~* || *παιδιά με ειδικές ανάγκες* 2. (γενικότ.) το μικρής ηλικίας άτομο, τού οποίου η σωματική και πνευματική ανάπτυξη "δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί: *τα ~ τού Γυμνασίου και τού Λυκείου* || <5εν *είσαι πια ~·* είσαι *άντρας με ευθύνες* II *«μικρό - σαν ήμουνα και πήγαινα σχολείο»* (τραγ.)· ΦΡ. ***παιδί πράμα*** βλ. λ. *πράγμα* 3. (ειδικότ.) το άτομο που δεν έχει φθάσει

ακόμη στο ορισμένο από τον νόμο όριο τής ενηλικίωσης ή γενικότ. στην απαιτούμενη ωριμότητα, το νεαρό άτομο: *είναι ανεπίτρεπτο να βλέπουν τα - σκηνές βίας στην τηλεόραση || είναι απαγορευμένο να πολούνται αλκοολούχα ποτά σε παιδιά·* φρ. (α) ***από παιδί*** *από* την παιδική ηλικία: *τον ξέρω ~· μαζί μεγαλώσαμε || ~ μπήκα στη βιοπάλη* συν. εξ απαλών ονύχων (β) ***παιδί-θαύμα*** το μικρής ηλικίας άτομο που είναι προικισμένο με εξαιρετικό ταλέντο, με ικανότητες εξαιρετικά ασυνήθιστες για την ηλικία του: *ο Μότσαρτ υπήρξε ~· σε ηλικία 5 ετών έγραφε μενουέτα και σε ηλικία 13 ετών συνέθετε όπερες* (γ) το ***τρομερό παιδί*** το συνήθ. νεαρής ηλικίας άτομο που ξεχωρίζει στον χώρο του για το έντονα δημιουργικό, ανανεωτικό πνεύμα του: *η Φρ. Σαγκάν χαρακτηρίστηκε ~ τής γα?>λικής λογοτεχνίας* (δ) (σκωπτ.) ***η ώρα τού παιδιού*** η δραστηριότητα που δεν παίρνει κανείς στα σοβαρά. η κατάσταση στην οποία κυριαρχεί η παιγνιώδης διάθεση: (κυρ. στο σχολείο) *όταν ο καθηγητής δεν επιβάλλεται στην τάξη, το μάθημα γίνεται ~* (ε) ***παιδί τού δρόμου*** το αλητάκι (στ) ***παιδιά των φαναριών*** νεαρής ηλικίας άτομα που επαιτούν από οδηγούς οχημάτων γύρω από τα φανάρια των δρόμων 4. νεαρό άτομο, ως προς το πόσο εμφανίσιμο και ερωτικά ελκυστικό είναι: *ωραίο ~* ο *Στέλιος / η* Αννα 5. ο γόνος, ο γνιος ή η κόρη (κάποιου): *η περιουσία του θα μείνει στα - του ||* γο *- μου είναι δικηγόρος || κάνω παιδιά* (τεκνοποιώ, αποκτώ απογόνους) *|| περιμένω ~* (είμαι έγκυος) *|| ρίχνω το παιδί* βλ. λ. *ρίχνω* II *με'/αλο')νω / ανατρέφω τα ~ μυυ || νόθο ~* ΣΥΝ. τέκνο· φρ. (α) ***παιδί του πατέρα*** / ***τής μητέρας*** αυτό που μοιάζει στον πατέρα / στη μητέρα του ως προς την εμφάνιση ή τη συμπεριφορά, που ακολουθεί έντονα, πιστά το πρότυπο ενός γονέα (β) (μειωτ.) ***παιδί τής μαμμάς*** το μαμμόθρεφτο, αυτό που έχει προσκολληθεί στη μητρική προστασία (γ) (παροιμ.) ***τού παιδιού μου το παιδί είναι δυο φορές παιδί μου*** για την αδυναμία που δείχνουν ο παππούς και η γιαγιά στα εγγόνια τους (δ) (εκφραστ.) ***παιδί τού λαού*** το διακεκριμένο πρόσωπο που έχει λαϊκή καταγωγή, κυρ. αυτό που εκφράζει τον λαό μέσα από το έργο του (π.χ. λαϊκός τραγουδιστής, ηθοποιός που έχει ερμηνεύσει ρόλους, οι οποίοι συγκινούν τον απλό λαό κ.λπ.): *«ταινία με το ~. ρον Ν. Ξανθό- πουλυ»* (εφημ.) (ε) ***χάνει η μάννα το παιδί και το παιδί τη μάννα*** για περιστάσεις, συνθήκες μεγάλης αναστάτωσης, σύγχυσης (στ) ***κάνε παιδί να δεις καλό!*** σχόλιο γονέα ο οποίος δυσαρεστήθηκε από τη συμπεριφορά τού παιδιού του απέναντι του 6. (για ζώα) το νεογνό, ο νεοσσός, το μικρό ενός ζώου: *η γάτα θηλάζει τα ~ της* 7. (παλαιότ.- λαϊκ.) το αγώρι, σε αντιδιαστολή προς το κορίτσι: *απ' την πρώτη του γυναίκα είχε δύο ~ κι ένα κορίτσι* ΣΥΝ. αγώρι 8. ο απόγονος: *πόσο αισθάνονται οι σημερινοί Έλ/.ηνες - τού Πλάτωνα και τού Περικ/^ ή;* 9. (μτφ.) (+γεν.) (ως χαρακτηρισμός) το πρόσωπο που έχει διαμορφωθεί υπό την καθημερινή επίδραση συγκεκριμένων παραγόντων, γέννημα θρέμμα (συγκεκριμένης κατάστασης, εποχής): *~ τής Κατοχής / του Εμφυλίου / τής εποχής του / του Διαφωτισμού·* φρ. ***παιδιά των λουλουδιών*** βλ. λ. *λου/.υύδι* 10. (α) υπάλληλος μικρής ηλικίας, κυρ. για βοηθητικές, δευτερεύουσες εργασίες: *στείλε γο ~ ορο περίπτερο, να κάνει ψιλά* (β) (ειδικότ.) ο μικρής ηλικίας σερβιτόρος: *~! Φέρε τον λογαριασμό·* (μτφ.) 11. (α) (συχνά μειωτ.) ο άνθρωπος που παρουσιάζει δείγματα ανωριμότητας, συμπεριφοράς που δεν ταιριάζουν σε ενήλικο: *Μη γίνεσαι -/ Ασε τα πείσματα και σκέψου λυγικά!* (β) (χαϊδευτ.) ο ενήλικος που παρουσιάζει χαριτωμένα χαρακτηριστικά τής παιδικής ηλικίας (π.χ. αθωότητα, ζωντάνια, χάρη κ.λπ.): *κατά βάθος είναι ένα μεγάλο ~·* φρ. ***ξαναγίνομαι παιδί*** ξαναγυρίζω στην παιδική μου ηλικία ή συμπεριφέρομαι σαν παιδί ή χαίρομαι με παιδικά πράγματα: *«τα καταστήματα παιδικών και νεανικών ειδών είναι τόσο πλούσια σε είδη, σχέδια και φαντασία, που πολύ ενή/.ικοι θέλυυν να ξα- ναγίνουν παιδιά ή να απυκτήσυυν παιδιά για να τυυς τα αγυρά- συυν»* (εφημ.) || drav *παρακυλουθεί ποδόσφαιρο ξαναγίνεται καιδί*

(κλητ. ***παιδιά***) (α) (ως οικεία προσφώνηση σε παρέα, σε ομάδα προσώπων): *σας φέρνω νέα! || βρε, καλώς τα -!* (β) (για να αναφερ- θεί κανείς *σε* ομάδα οικείων προσώπων): *-Είχες καθό/,υυ νέα απ'τα* (π.χ. τον Χρίστο και την Ελένη)· *Ναι, συνεχίζουν το γαμήλιο ταξίδι τους || χαιρετισμούς στα ~! ·* φρ. ***παιδί μου ί παιδάκι μου*** (ως οικεία προσφώνηση): *τι συν συμβαίνει, -, και είσαι έτσι; || κάτσε, βρε ~,* να *τα συζητήσουμε! || αμάν, βρε παιδάκι μου, υύτε ένα αστείο δεν μπορύμε να κάνυυμε:* — (υποκ.) παιδάκι (το) Ιμεσν.] (βλ.λ.). (μεγεθ.) παίδαρος (βλ.λ.) κ. παιδαράς (ο). ΣΧΟΛΙΟ λ. *βρέφος, ανόητος. παρώνυμο.*

[ητυμ. < αρχ. *παιδίον,* υποκ. τού ουσ. *παΐς (ό/ή) < *παF-i-δ-ς* < θ. *τγ*aF-* < *p9u-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *pew- / *pow- «μικρός, λίγος», πβ. σανσκρ. putra- «γνιος», λατ. puer «γνιος, αγώρι». pau-pcr «φτωχός», γοτθ. tula «πουλάρι», αγγλ. foal κ.ά. Ιταράγ. *παιδ-εύω. παίζω* (βλ.λ.), *παίγ-νιν(ν), παίκ-της* κ.ά.].

παΐδι (το) {παΐδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το πλευρό ανθρώπου ή ζώου (το οστό και οι σάρκες): *τον κλότσησε και του 'σπάσε τα ~.*

|ετυμ. < μτγν. *παγίδων (με* σίγηση τού ενδοφωνητικού -/-), υποκ. τού αρχ. *παγίςΐ*

παιδιά (η) {παιδι-ών} (αρχαιοπρ.) 1. παιχνίδι για ομάδα παιδιών: *αθλητική ~* (αθλοπαιδιά) 2. το ανάλαφρο, περιπαικτικό αστείο, ο χαριεντισμός· κυρ. στις φρ. (α) *χάριν παιδιάς* για κάτι που λέγεται ως αστείο, προκειμένου να προκαλέσει γέλιο, να φαιδρύνει την ατμόσφαιρα: *ελέχθη ~ και το εξής...* (β) *εντός / εκτός παιδιάς* εντός / εκτός παιχνιδιού (κυρ. στα ομαδικά αθλήματα) κατά τη διάρκεια / πέραν τής καθορισμένης διάρκειας ή τού επίσημου χρόνου τού κανονικού παιχνιδιού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[f.tym. αρχ. < *παίζω* (βλ.λ.)].

παιδιακίσια επίρρ. -* παιδιάστικος

παιδιακησιος, -ια. -ιο - ► παιδιάστικος

παιδιακίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} κάνω σαν παιδί, συμπεριφέρομαι με παιδιάστικο τρόπο ΣΥΝ. παιδιαρίζω.

11ΐ::ιύμ. < *παιδιακήσιος* < *παιδί* + *-άκι* (υποκ.) + *-ίζω,* ίσως κατά το *παιδιαρίζω\.*

παιδιακίστικα επίρρ. -» παιδιάστικος **παιδιακίστικος,** -η. -ο -* παιδιάστικος

παιδιαρίζω ρ. αμετβ. {παιδιάρισα} (για ενηλίκους) υιοθετώ συνήθειες. συμπεριφορά παιδιού, έχω παιδιάστικες εκδηλώσεις αταίριαστες με την ηλικία μου ΣΥΝ. παιδιακίζω.

[ΗΤΥΜ. < *παιδί* + *-(αρ)ίζω,* πβ. *σαχλαμαρίζω, σαλιαρίζω*]. **παιδιαρίσματα** (τα) {παιδιαρισμάτων) εκδηλώσεις που ταιριάζουν ή δικαιολογούνται μόνο σε παιδί, παιδαριώδεις πράξεις: *άσε τα ~ και σοβαρέψου!*

παιδιάστικος, -η, -ο αυτός που δεν ταιριάζει στη συμπεριφορά ώριμου ενηλίκου, που δικαιολογείται μόνο σε παιδί: *- καμώματα / φόβοι / δικαυλογίες* συν. παιδικός. Ε-πίσης **παιδιακήαιος,** -ια. -ιο κ. **παιδιακίστικος,** -η. -ο. - **παιδιάστικα** κ. **παιδιακήσια** κ. **παιδιακίστικα** επίρρ. [ΗΓΥΜ. < μεσν. *παιδίστικος, κατά τα* ρ. σε *-ιάζω*]. **παιδιατρική** (η) **[** Ι888| **ι αί ρ. ο** ιατρικός κλάδος που ασχολείται με την ανάπτυξη, τη φροντίδα και τις ασθένειες (διάγνωση, πρόληψη, θεραπεία) βρεφών και παιδιών (ώς το 14ο έτος τής ηλικίας τους). — **παιδιατρικός,** -ή, -ό.

[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pediatricj. **παιδίατρος** (ο/η) [1886| {παιδιάτρ-ου | -ων, -ους) γιατρός ειδικευμένος στην παιδιατρική. ■ ." ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδυντίατρυς.*

|ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pediatre]. **παιδικάτα** (τα) (καθημ.) η παιδική ηλικία (κάποιου): *στα ~ του έτρεχε στις αλάνες κι έπαιζε μπάλα.*

[j-ϊύ.μ. < *παιδικός,* πβ. κ. *μικράτα, νιάτα\.* **παιδικός,** -ή. -ό |αρχ.| 1. αυτός που σχετίζεται με το παιδί: *~ ηλικία / ανάπτυξη / συνήθεια / θέατρο '/ γιορτή / λογοτεχνία ι τροφή / εργασία / βιβλίο /* ταινία */παιχνίδι / ρούχο / φίλυς || ~ αρρώστια* (που εμφανίζεται συνήθ. από την εμβρυϊκή ώς την εφηβική ηλικία) *|| θυμήθηκε τα ~ μας χρόνια, πόσο ανέμελα ήταν! || στο βιβλίο του ξα ναγορίζει στην εποχή τής ~ αθωότητας || ~ δικαστήρια* (για την εκδίκαση υποθέσεων ανηλίκων)· **φρ.** (α) *παιδικός σταθμός* δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα που αναλαμβάνει με ειδικευμένο προσωπικό την καθημερινή διατροφή, διαπαιδαγώγηση, ψυχαγωγία μικρών παιδιών (βρεφών και νηπίων) (β) *παιδική χαρά* (i) ειδικά διαμορφωμένη περιοχή για το υπαίθριο παιχνίδι των παιδιών με ανάλογο εξοπλισμό, π.χ. κούνιες, τσουλήθρες κ.λπ. (ii) (μτφ.) ο χώρος από τον οποίο απουσιάζει η τάξη, όπου ο καθένας κάνει ό,τι θέλει: *κατάντησαν το γραφείο ~!* 2. (μτφ.) εξαιρετικά απλός, εύκολος: *είχε ~ απορίες* [[*δείχνει - αφέλεια ώρες-ώρες* συν. απλοϊκός, παιδιάστικος, **—παιδικό** επίρρ. **παιδικότητα** (η) [1868[Ιχωρ. πληθ.} σύνολο χαρακτηριστικών που ταιριάζουν σε παιδί. κυρ. η αθωότητα: **γο** *πρόσωπό της είχε μια που δεν συμβάδιζε με την ηλικία της.* **παίδιόθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από την παιδική ηλικία, από μικρό παιδί ήδη: *επέδειξε ~ έντυνη κλίση στις τέχνες.* σχόλιό λ. *-θεν.*

| ηγυμ. μτγν. < *παιδίον* + *-θεν* (βλ.λ.) |. **παιδίσκη** (η) |αρχ.[{χωρ. γεν. πληθ.) (λόγ.) η νεαρής ηλικίας γυναίκα, το μικρό κορίτσι: *αθώα ~* συν. κορασίδα, παιδούλα, **παιδισμός** (ο) η παθολογική διατήρηση σε ενήλικα άτομα ψυχοσωματικών χαρακτηριστικών τής παιδικής ηλικίας με αντίστοιχη απουσία των χαρακτηριστικών ενηλίκου.

(ΗΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από *γαλλ.* infamilismej. **παιδο-** κ. **παιδό-** κ. **παιδ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με παιδί: *παιδο-κόμυς, παιδό-τοπος, παιδυ-χειρυυργός, παιδ-αγωγός.*

[ΕΙ ΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής, που προέρχεται από το θ. τού αρχ. ουσ. *παΐς. παιδ-ός{λ.χ. παιδο-κτόνος, παιδο-νόμος. παιδό-φι- λος, παιδ-αγωγός).* ενώ εμφανίζεται και σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. pcd-iatre)|.

παίδοβούβαλος (ο) ως χαρακτηρισμός για πολύ χοντρό παιδί ή χοντρό και μαλθακό άντρα. Κπίσης **παιδοβούβαλο** (το). **παιδόγγονα** (τα) [μεσν.] (λαϊκ.) παιδιά και εγγόνια μαζί. **παιδογένεση** (η) [1889| {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} ΒΙΟΛ. η αναπαραγωγή από ζώα που βρίσκονται σε στάδιο προνύμφης ή γενικά σε πολύ πρώιμο στάδιο ανάπτυξης συν. παιδογονία (βλ. κ. λ, *νεοτενία).* [ητυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pedogenesej. **παιδογονία** (η) {χωρ. πληθ.} 1. η γέννηση παιδιών 2. η παιδογένεση (βλ.λ.).

|ητυμ. αρχ. < ττα*ί*<5ο- + *-γονία* < *γόνυς\.* **παιδοδοντίατρος** (ο/η) {-ου κ. -άτρου | -ων κ. -άτρων. -ους κ. -άτρους} οδοντίατρος ειδικευμένος στην πρόληψη και αντιμετώπιση των οδοντιατρικών προβλημάτων των παιδιών. — **παιδοδοντιατρικός,** -ή, -ό.

|ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. paedodontist]. **παιδοκομία** (η) {χωρ. πληθ.} η ανατροφή και η περιποίηση μικρών παιδιών. —**παιδοκομικός,** -ή, -ό.

[ΗΤΥΜ. μτγν. < *παιδο-* + *-κομία* < *κυμώ* «περιποιούμαι, φροντίζω» (βλ. λ. -κυυί«)|. **παιδοκόμος** (ο/η) Ιμτγν.Ι το πρόσωπο που ασχολείται με την παιδοκομία.

παιδοκομώ ρ. αμετβ. [μτγν.] {παιδοκομείς... | παιδοκόμησα} ασχολούμαι με την ανατροφή και την περιποίηση μικρών παιδιών, **παιδοκτονία** (η) Ιμτγν.Ι {παιδοκτονιών} **1.** ο φόνος παιδιού από τον γονέα του 2. ΝΟΜ. έγκλημα το οποίο διαπράττει η μητέρα μόνον (ιδιαίτερο έγκλημα) που με πρόθεση σκοτώνει το παιδί της κατά τον τοκετό ή και μετά τον τοκετό, αλλά ενώ εξακολουθούσε η διατάραξη τού οργανισμού της από τον τοκετό, και το οποίο ο νόμος τιμωρεί

ηπιότερα από την απλή ανθρωποκτονία.
Παιδοκτόνος (ο/η) το πρόσωπο που έχει διαπράξει παιδοκτονία. σχολιο λ. *-κτόνος.*
[ΕΤΥΜ. *αρχ.* < *πωδο-* + *-κτόνος* < *κτείνω* «φονεύω» (βλ. κ. *-κτονία)}.* Παιδολογία (η) {χωρ. πληθ.) ο κλάδος τής παιδαγωγικής που μελετά την ψυχοσωματική ανάπτυξη και εξέλιξη των παιδιών, -παιδολό- γος (ο/η) |Ϊ886|. παιδολογικός, -ή, -ό [18941.
[ητυμ. Ελληνογενής ^έν. όρ., < γαλλ. pcdologic[. παίδολόι κ. παιδολογΐ (το) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.-περιληπτ.) πλήθος παιδιών: γο~ *τής γειτονιάς* ΣΥΝ. παιδομάνι, μαρίδα.
[ΕΤΥΜ. < *παιδο-* + *-λό(γ)ι* < *λέγω.* με τη σημ. «συλλέγω, συγκεντρώ- νω>»|.
παιδομάζωμα (το) [μεσν.] {παιδομαζιόμ-ατος | -ατα. -άτων| (κατά την Τουρκοκρατία) η αρπαγή παιδιών χριστιανικών οικογενειών, με σκοπό τον εξισλαμισμό τους και την κατάταξή τους μετά την ενηλι- κίωση στα τάγματα γενιτσάρων, παιδομάνι (το) Ιχωρ. γεν.| πλήθος παιδιών **συν.** παιδολόι.
[ΕΤΥΜ. < *παιδο-* + *-μάνι* (βλ.λ.)]. παιδομετρία (η) Ιχωρ. πληθ.} ο κλάδος τής πειραματικής παιδαγωγικής, που έχει ως αντικείμενο μελέτης τη μέτρηση των σωματικών οργάνων και των ψυχοσωματικών και πνευματικών ικανοτήτων των παιδιών (*σωματομετρία* κ. *ψυχομετρία* αντίστοιχα). — παιδομετρικός, -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pcdom£tric|. παιδομορφισμός (ο) μορφή σωματικής δυσπλασίας ενηλίκου, η οποία συνίσταται στη μη φυσιολογική διατήρηση παιδικών σωματικών γνωρισμάτων ΣΥΝ. παιδισμός.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. paedomorphism|. παιδονόμος (ο/η) [αρχ.Ι (παλαιότ.) το πρόσωπο που φροντίζει για την τήρηση τής τάξης και την ορθή συμπεριφορά των παιδιών στο σχολείο και στο εξωσχολικό περιβάλλον. — παιδονομία (η) [αρχ |. παιδονομικός, -ή. -ό [1890]. παιδόπουλο (το) (λαϊκ.) το μικρό παιδί.
[ετυμ. < μεσν. *παιδόπουλον* < *παιδο-* + *-πυυλον* (βλ.λ.)]. παιδότοπος (Ο) {-ου κ. -όπου | -ων κ. -όπων. -ους κ. -όπους] υπαίθριος χώρος ειδικά διαμορφωμένος, ώστε να μπορούν να παίξουν και να ψυχαγωγηθούν παιδιά ΣΥΝ. παιδική χαρά. παίδοτριβης (ο) {κλητ. παιδοτρίβα | παιδοτριβών] (στην αρχαία Ελλάδα) εκπαιδευτής που δίδασκε στα παιδιά πάλη και άλλες γυμναστικές ασκήσεις.
[ετυμ. αρχ. <*παΐς. παιδός* + *-τρίβης* < *τρίβω*\. παιδούλα (η) Ιμεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.] (εκφραστ.) το μικρό κορίτσι συν. κοριτσόπουλο, (λόγ.) παιδίσκη, παίδοφιλία (η) {χωρ. πληθ.Ι η παιδεραστία. -- παιδόφιλος (ο) |μτγν.|. παιδοφιλικός, -ή, -ό.
ΙΕΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. paedophilia] παίδοχείρουρΥΐκη (η) ΙΑΤΡ. ο κλάδος τής χειρουργικής που έχει ως αντικείμενο τις επεμβάσεις σε παιδιά. -παιδοχειρουργός (Ο/η). παιδοχειρουργΐκός, -ή. -ό. παίδοψυχίατρική (η) ο κλάδος τής ψυχιατρικής που έχει ως αντικείμενο τις ψυχικές ασθένειες των παιδιών. — παιδοψυχίατρος (ο/η), ττταιδοψυχιατρικός, -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pedopsychiairic[. παΐδοψυχολογία (η) {χωρ. πληθ.] ο κλάδος τής ψυχολογίας που έχει ως αντικείμενο τα ψυχικά φαινόμενα τής παιδικής ηλικίας. · παιδοψυχολόγος (ο/η). ττταιδοψυχολογικός, -ή. -ό.
|Γ:ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pedopsychologic]. παιζογελώ ρ. αμετβ. {παιζογελάς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.| (λαϊκ.)

παίζω και γελώ συγχρόνως 2. κάνω πειράγματα σε κάποιον, παίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπαιξα, παίχ-θηκα (καθημ. -τηκα). παιγμένος] ♦ (μετβ.) 1. ασχολούμαι με (συγκεκριμένο παιχνίδι): - *σκάκι / τάβλι / κυνηγητό* || ra *παιδιά παίζουν κλέφτες και αστυνόμους* || γο παιδί *παίζει τη σβούρα του* (αντί *παίζει με τη σβούρα)* || (μεσοπαθ.) *πώς παίζεται αυτό το παιχνίδι;* φρ. (α) ***παίζω το παιχνίδι (κάποιου)*** εξυπηρετώ με τις ενέργειες μου τα συμφέροντα (κάποιου): *όποιος δεν εκφράσει ανοιχτά την υποστήριξή του στην κυβέρνηση. παίζει το παιχνίδι τής αντιπολίτευσης* (β) ***παίζω άσχημο παιχνίδι (σε κάποιον)*** (ΐ) εξαπατώ (κάποιον) παραπλανώντας ή παγιδεύοντάς τον: *τον έπαιξαν άσχημο παιχνίδι και τον έφαγαν όλη* την περιουσία (ii) οδηγώ (κάποιον) στην καταστροφή: *η μοίρα τής έπαιξε άσχημο παιχνίδι και μέσα σε μία νύχτα έχασε όλα όσα απέκτησε με κόπους τόσα χρόνια* (γ) ***παίζω (σκοτεινά, βρόμικα, ύποπτα κ.τ.ό.) παιχνίδια (στην πλάτη / εις βάρος κάποιου)*** δολοπλοκώ, μηχανορραφώ, ενεργώ κρυφά μαζί με άλλους εις βάρος κάποιου: *μερικοί ασυνείδητοι παραγωγοί παίζουν βρόμικα παιχνίδια στην πλάτη των ανύποπτων καταναλωτών* || *κάποιοι έπαιξαν σκοτεινά παιχνίδια εις βάρος τον εθνικού μας νομίσματος* (δ) ***παίζω (κάτι / κάποιον) στα δάχτυλα*** γνωρίζω (κάτι/κάποιον) πάρα πολύ καλά. χειρίζομαι (κάτι) με άνεση ή έχω (κάποιον) τού χεριού μου. τον κάνω ό.τι θέλω : ron *κώδικα Μυρς τον* - || *τη φυσική την* ~ (ε) ***παίζω ξύλο / μπουνιές / σφαλιάρες κ.λπ. με (κάποιον)*** (i) δέρνομαι. έρχομαι σε συμπλοκή: *μπορεί να είμαστε φίλοι, αλλά παίζουμε ξύλο πολλές φορές* (ii) (μτφ.-οικ.) έχω μεγάλη οικειότητα με (κάποιον): είναι *φιλαράκι μυυ. παίζουμε σφαλιάρες μαζί* (στ) ***τις παίζω (σε κάποιον)*** δέρνω, ξυλοκοπώ (κάποιον): «Spv *καθόταν φρόνιμα, του τις έπαιξε, λοιπόν, η μάννα του και ησύχασε* (ζ) (!-λαϊκ.) ***παίζω το πουλί μου / την παίζω*** (i) αυνανίζομαι (ii) χάνω τον χρόνο μου, χρονοτριβώ (η) ***παίζουμε τις κουμπάρες*** βλ. λ. *κουμπάρα* (θ) ***παίζουμε την κολοκυθιά*** βλ. λ. *κολοκυθιά* ***2.*** (κυρ. στη γλώσσα των παιδιών.

κάποιον) δέχομαι (κάποιον) στο παιχνίδι ως συμπαίκτη: ra *άλλα παιδιά δεν τον παίζουν, γιατί είναι ζαβολιάρης* 3. ασχολούμαι με (συγκεκριμένο αγώνισμα, άθλημα): - *ποδόσφαιρο / τένις / μπάσκετ* 4. (α) ασχολούμαι με, συμμετέχω σε (τυχερό παιχνίδι): ~ *χαρτιά / πρέφα / πόκερ / ΠΡΟ-ΠΟ* (β) βάζω (συγκεκριμένο ποσό ή αντικείμενο που κατέχω) ως στοίχημα συμμετέχοντας σε τυχερό παιχνίδι: *κάθε μέρα παίζονται μεγάλα ποσά στο καζίνο* || (μτφ.) ~ *τη ζωή μου / το κεφάλι μυυ κορώνα-γράμματα* (ρισκάρω)· φρ. (μτφ.) ***τα παίζω όλα για όλα*** ριψοκινδυνεύω τα πάντα (γ) χρησιμοποιώ (τραπουλόχαρτο που έχω) κατά τη διάρκεια τού παιχνιδιού: *δεν έπρεπε να παίξεις τώρα τον ρήγα σον* φρ. (α) (μτφ.) ***παίζω το τελευταίο μου χαρτί*** βλ. λ. *χαρτί* (β) *παίζω* ***με ανοιχτά χαρτιά*** βλ. λ. *ανοιχτός* (γ) ***παίζω διπλό παιχνίδι*** ή ***παίζω σε δύο I διπλό ταμπλό*** (i) μεταξύ δύο πλευρών, αντιπάλων ή με αντίθετα συμφέροντα, υποστηρίζω (ή προσποιούμαι ότι υποστηρίζω) πότε τον έναν και πότε τον άλλον και συνήθ. τους το κρύβω (ii) έχω συγχρόνως δύο ερωτικούς συντρόφους, συχνά χωρίς να το γνωρίζουν ΣΥΝ. το έχω δίπορτο · 5. ερμηνεύω (συγκεκριμένο ρόλο): *πολλοί με- γάλοι ηθοποιοί έχουν παίξει* ron *ρόλο τού Οιδίποδα* / ron *Οιδίποδα* || *στυν κινηματογράφο έπαιζε συνήθως* ron *κακό'* φρ. (α) ***παίζω ρόλο*** (i) (σε κάτι) επιδρώ, συμβάλλω (σε κάτι): ΓΟ *μορφωτικό επίπεδο των γονέων παίζει σπουδαίο ρόλο στην ανατροφή των* παιδιών jj *σ'αυτή την υπόθεση, απ' ό.τι ξέρω. έπαιξες κι εσύ κάποιον ρόλο* (ii) (τριτοπρόσ.) έχει σημασία: *στις επαγγελματικές σχέσεις παίζει ρόλο το πώς θα μι- /.ήσεις, πώς θα ντυθείς...* || *δεν παίζει ρόλο το τι λες, αλλά πώς το λες* (β) (μτφ.) ***παίζω θέατρο*** βλ. λ. *θέατρο* 6. παριστάνω, υποκρίνομαι, προσποιούμαι: *μας παίζει τον ωραίο* ΣΥΝ. καμώνομαι· φρ. (αργκό) ***το παίζω*** συμπεριφέρομαι σαν, παριστάνω: ~ *διανοούμενος ι γκόμενος! λεφτάς* || (με έκφραση ενόχλησης ή ειρων.) *δη/.αδή, εσύ τώρα* ***πώς μας το παίζεις;*** (τι μας παριστάνεις:) **7.** (α) (για τηλεόραση, κινηματογράφο) προβάλλω: οι *κινηματογράφοι παίζουν το «Αντεργκράουντ» τού Κουστουρίτσα* || τι *παίζει σήμερα η τηλεόραση:* (β) (καταχρ. για θέατρο) φιλοξενώ (συγκεκριμένο έργο) στη σκηνή μου: το *Εθνικό Θέατρο παίζει συχνά ελληνικά έργα* ΣΥΝ. ανεβάζω 8. (α) ερμηνεύω, εκτελώ (μουσική σύνθεση): ~ ron *εθνικό ύμνο* || *η ορχήστρα μας θα παίξει κομμάτια ελαφράς μουσικής* |] ~ ^να *τραγούδι στο πιάνο* (β) (συνεκδ.) ερμηνεύω, εκτελώ μουσική σύνθεση (συγκεκριμένου μουσικού είδους ή συνθέτη): *αυτή η ορχήστρα παίζει μόνο κλασική μουσική* || ~ *Μπετόβενι Λιστ* 9. χειρίζομαι (μουσικό όργανο), ώστε να παράγεται μουσικός ήχος: ~ *βιολί ι πιάνο* / *ούτ*r φρ. (μτφ.) *η* ***κοιλιά μου παίζει ταμπούρλο*** πεινάω πάρα πολύ ♦ ιαμετβ.) **10.** ενεργώ χωρίς συγκεκριμένο σκοπό, αλλά με σκοπό την ευχαρίστηση, τη διασκέδαση: ra *παιδιά παίζουν στον κήπο* || - *με τις κούκλες μου* || ~ *με τους φίλους μου*■ ΦΡ. (α) δεν ***παίζω!*** (i) λέγεται από παιδιά, όταν διαμαρτύρονται. επειδή αισθάνονται ότι αδικούνται στο παιχνίδι: *Α, Είπαμε να μην κάνουμε ζαβολιές!* (ii) (σκωπτ.) για να δηλωθεί δυσαρέσκεια, για να εκφραστεί διαμαρτυρία με παιγνιώδη διάθεση: *~! Α/^λιώς τα συμφωνήσαμε, αλλιώς μου τα λες τώρα!* (iii) (προειδοποιητικά) δεν αστειεύομαι: *Για πρόσεξε πο)ς μου μι/.άς! Εγώ* ~Μ1. *(~ με κάτι)* χρησιμοποιώ (κάτι) σαν παιχνίδι, χρησιμοποιώ (κάτι) με σκοπό άλλον από αυτόν για τον οποίο προορίζεται: ~ *αμήχανα με τα κουμπιά τού σακακιού μον* ΦΡ. (α) ***παίζω με τις λέξεις*** αξιοποιώ τις ομοιότητες ή τις διαφορές (υπαρκτές ή ανύπαρκτες) μεταξύ λέξεων:

για υφολογικούς ή χιουμοριστικούς σκοπούς (ii) (επίσης ***παίζω με τα λόγια)*** για να αποφύγω να μιλήσω ξεκάθαρα ή να δυσκολέψω τον συνομιλητή μου: *Με τις /.έξεις θα παίξουμε τώρα: Αφού καταλαβαίνεις πολύ καλά τι θέλω να πω* (β) ***παίζω (με κάποιον) όπως η γάτα με το ποντίκι*** επιφέρω) μικρά πλήγματα εις βάρος (κάποιου) από θέση ισχύος, χωρίς να του δίνω το τελειωτικό*χτύπημα, για να παρατείνω την αγωνία του (γ) ***παίζω με τα νεύρα (κάποιου)*** διασκεδάζω εκνευρίζοντας (κάποιον) (δ) ***παίζω με τον πόνο (κάποιου)*** λέω κάτι που ενοχλεί κάποιον άλλον, θίγω το αδύνατο σημείο του είτε εσκεμμένα είτε χιορίς να τι θέλω: *μην παίξεις με τον πόνο* του *μιλώντας γΓ αυτήν. αφού ξέρεις ότι την αγαπάει ακόμα* (ε) ***παίζω με τη φωτιά*** ριψοκινδυνεύω. ενεργώ) χωρίς να λαμβάνω υπ' όψιν συγκεκριμένο κίνδυνο: *όποιος αναμειγνύεται σε αυτά τα πράγματα παίζει με τη φωτιά* (στ) ***παίζω εν ου παικτοίς*** *(παίζω έν ού παικτοίς.* Ιωάνν. Χρυσ. *Όμι- λιαι* 31.5) (αρχαιοπρ.) παίζω με πράγματα με τα οποία δεν μπορεί να παίζει κανείς, αντιμετωπίζω με επιπολαιότητα ή χορίς την πρέπουσα σοβαρότητα κάτι που απαιτεί σοβαρή αντιμετιόπιση· (καταχρ.) ***εν ου παικτοίς*** (ως χαρακτηρισμός) αυτός με τον οποίο δεν πρέπει να παίζει κανείς: *«αν οι πολίτικες ηγεσίες συμφωνήσουν ότ\ η εξωτερική πολιτική είναι - και την εξαιρέσουν από το γήπεδο των κομματικών, προσωπικών ανταγωνισμών...»*(εφημ.) (ζ) ***παίζω με τα αισθήματα (κάποιου)*** βλ. λ. *αίσθημα* 12. φέρομαι επιπόλαια, χωρίς σοβαρότητα: *μην παίξεις μαζί μου!* || *Τι* (νομίζεις): *Παίζουμε: Εδώ κάνουμε επαγγελματική δουλειά!* φρ. (α) ***όχι, παίζουμε!*** (θριαμβευτικά) για να εκφραστεί η ικανοποίηση κάποιου για επίδοση, επιτυχία του κ.λπ.: *-Λοιπόν. είσαι καταπληκτικός! Λεν περίμενα να το φτειάξεις τόσο γρήγορα!* ■ ~! (β) ***παίξε-γέλασε*** (ως χαρακτηρισμός) για κάτι που δεν χρειάζεται να το παίρνει κανείς στα σοβαρά· συνήθ. αρνητ.: *αυτή η σχολή δεν είναι ~· πρέπει να διαβάζεις πολύ!* || *εδώ είναι Βαλκάνια, δεν είναι* ~ (γ) *τα παιδία παίζει* (τα παιδιά παίζουν στερεότυπο παράδειγμα των σχολικών βιβλίων για την αττική σύνταξη) (ειρων.) για κάποιον/κάποιους που δεν φέρονται σοβαρά, όπως αρμόζει στην ηλικία τους: *-Τι κάνουν οι φίλοι σου; -Λεν εννοούν να σοβαρευτούν* ~ 13. (α) αγωνίζομαι σε αθλητικό παιχνίδι: *την Κυριακή ο Ο.Φ.Ι1. παίζει εκτός έδρας με τον Πανιώνιο* (β) αγωνίζομαι: *έπαιξαν με μυαλό και πάθος και νίκησαν* || ο *παίκτης αυτός θα παίζει από φέτος στο καλύτερο πρωτάθ/^ημα τής Ευρώπης* 14. λαμβάνω μέρος σε τυχερά παιχνίδια: *~ στον ιππόδρομο* || *κάθε άνθρωπος με τις αδυναμίες του' άλλος πίνει, άλλος καπνίζει, άλλος παίζει...*· ΦΡ. ***παίζω στο χρηματιστήριο*** αγοράζω και πουλώ συστηματικά μετοχές 15. (α) (μτφ.-οικ.

τριτοπρόσ. *παίζει, παίζουν*) (κάποιος/κάτι) βρίσκεται στο προσκήνιο, στην επικαιρότητα, (κάποιοι) μιλούν για (κάποιον/κάτι): *το όνομά του παίζει πολύ τον τελευταίο καιρό στα σενάρια για τη διαδοχή τού αρχηγού τού κόμματος* (ακούγεται ως πιθανή λύση) (β) έχω σοβαρές πιθανότητες για κάτι: *«ως τόπος διεξαγωγής τής προετοιμασίας των κωπηλατών, εκτός από τα Γιάννενα. παίζει και η λίμνη Καϊάφα στην* Ηλεία» (εφημ.) 16. κινούμαι ή δίνω την οπτική εντύπωση ότι κινούμαι ακανόνιστα και με συνεχείς εναλλαγές: *η φ/.όγα τού κεριού παίζει (τρεμοπαίζει)* · ΦΡ. ***παίζει το μάτι μου*** (i) τρεμοπαίζει το βλέφαρό μου από νευρική σύσπαση (βλ. κ. λ. *μάτι)* (ii) κοιτάζω) γύρω μου τους άλλους με ερωτικό ενδιαφέρον: αν και *παντρεμένος, παίζει* γο *μάτι του* 17. (μτφ.) αυξομειώνομαι, παρουσιάζω διακυμάνσεις: *οι τιμές των μετοχών παίζουν στο χρηματιστήριο* · 18 (για μηχανήματα που παράγουν ήχο ή εικόνα) λειτουργώ: π *έπαθΓ το κασετόφωνο / η τηλεόραση και δεν παίζει:* · ΦΡ. (αργκό) (α) ***τα παίζω*** (i) τρομοκρατούμαι: *τα 'παιζαν όταν είδαν τους αστυνομικούς να έρχονται προς το μέρος τους* (ii) εξαντλούμαι: *τα 'χω παίξει-δεν αντέχω άλλο* (iii) (για μηχάνημα) χαλώ, παύω να λειτουργώ: ο *εκτοπωτής λειτουργούσε αδιάκοπα για πολλές ώρες. ώσπου στο τέλος τα* 'παιςε (β) ***δεν παίζομαι*** είμαι ασυναγώνιστος, δεν μπορεί να με νικήσει κανείς: *δεν παίζεται στο μπιλιάρδο*■ (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. ***παίζεται***) 19. κρίνεται η τύχη (κάποιου): *στις εξετάσεις αυτές* ~ *το επαγγε/ψατικό τους μέλλον* συν. διακυβεύεται 20. δεν είναι σίγουρο: δεν *ξέρω αν θα φύγουμε αύριο* · ~ *ακόμα* 21. (κάτι) συμβαίνει, (κάτι) γίνεται; *κάτι - εδώ και έναν μήνα με την πώληση αυτής τής επιχείρησης, αλλά* κανείς δεν *μπορεί να κατα?Λβει τι!*

|κτυμ. αρχ. < **παίδ-Ιω* < *παΐς, παιδός* (βλ. κ. παιδί). ί-κτός τής σημερινής βασικής σημ. (που είναι και η αρχική), η λ. σήμαινε επίσης «χορεύω» (πβ. επιγραφή Διπύλου: ός· νυν *ορχηστών άταλότατα παίζει).* όπως απαντά και στη Μετάφραση των Εβδομήκοντα (Π.Δ. *Τξοδος32.* 6: *έκάθισεν ό λαός φαγεΐν και πιεΐν και άνέστησαν παίζειν)].* **παίκτης** Ιμτγν.) κ. (καθημ.) **παίχτης** *(ο)* ιπαικτών}. **παίκτρια** κ. (καθημ.) **παίχτρια** (η) {παικτριών} **1.** το πρόσωπο που συμμετέχει σε παιχνίδι (αθλητικό, τυχερό ή ψυχαγωγικό): *ο καλύτερος* ~ *τής ομάδας*]| *αμυντικός / επιθετικός* - || *αναπληρωματικός* - || (σε χαρτοπαίγνιο) *μοιράζουμε 6 φύλλα σε κάθε* ~ 2. το πρόσωπο που παίζει συστηματι- κώς τυχερά παιχνίδια: *επαγγελματίας* - *ρουλέτας* συν. τζογαδόρος (σπάν.-γενικότ.) οργανοπαίκτης: ~ *μουσικού οργάνου.* — (υποκ.) **παιχτάκι** (το), (μεγεθ.) **παιχταράς** (ο), **παίκτός,** -ή, -ό αυτός που μπορεί να γίνει αντικείμενο παιγνιδιού· μόνο στη ΦΡ. ***παίζω εν ου παικτοίς*** βλ. λ. *παίζω.*

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *παικ-τός* (ρηματ. επίθ.) < αρχ. *παίζω].* **παινάδι** (το) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) το γνώρισμα, η ιδιότητα που αξίζει να επαινεθεί ΣΥΝ. αρετή, προτέρημα, χάρισμα ΑΝ ι. ψεγάδι.

[Γ.ΤΥΜ. < *παινώ* + *παραγ.* επίθημα *-άδι,* πβ. *μοιρ-άδι. φεγ-άδι].* **παινεσιάρης,** -α. -ικο {παινεσιάρηδες} (λαϊκ.) αυτός που παινεύει συχνά τον εαυτό του, που περιαυτολογεί ΣΥΝ. καυχησιάρης.

ΙΕΤΥΜ. < *παινεσιά* + παραγ. επίθημα *-ιάρης.* πβ. κ. *καυχησ-ιάρης].* **παινεύω** ρ. μετβ. {παίν-εσα κ. -εψα. -εύτηκα. -εμένος} (καθημ.) **1.** επαινιό 2. (μεσοπαθ. *παινεύομαι*) περιαυτολογώ: να *μην / δεν θέλω να το* παινευτώ, αλλά *είμαι ο καλύτερος στο είδος μον* 3. (η μτχ. *παινεμένος, -η.* -ο) αυτός που επαινεϊτίχι συχνά, που έχει φήμη ΣΥΝ. φημισμένος. — **παίνεμα** (το) [μεσν.Ι κ. **παινεσιά** (η) |μεσν.].

{ΕΤΥΜ. < μεσν. παινώ (< αρχ. επαίνώ), κατά τα ρ. σε -ευω].

παινώ ρ. μετβ. -+ επαινώ

παίξιμο *(το)* |μεσν.| (παιξίμ-ατος | -ατα. -άτων} (καθημ.) **1.** το να παίζει κανείς (κάτι)· (συνήθ.-ειδικότ.) 2. ο τρόπος με τον οποίο παίζει κανείς: από το ~ *κατάλαβα πως ήταν ο Χιώτης* (από τον τρόπο που έπαιζε μπουζούκι) 3. (ειδικότ.) ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύει ένας ηθοποιός τον ρόλο του: *Τι -/ Είναι πραγματικά μεγάλη ηθοποιός* · 4. το να κινείται (κάτι) πέρα-δώθε: το - *τού ματιού της.* **παίρνω** ρ. μετβ. {πήρα (να / Οα πάρω), πάρθηκα. παρμένος} **1.** πιάνω και φέρνω κοντά μου: *πήρε το βιβλίο από το τραπέζι και άρχισε να το διαβάζει* || *πάρε γο ξεσκούπανο και ξεσκόνισε λίγο!* ||~*το μωρό στην αγκαλιά μου* 2. κάνω (κάτι/κάποιον) να φύγει από τη θέση του και να βρεθεί κοντά μου: <5rv *δουλεύει πια σε αυτή την υπηρεσία- τον πήρε ο πρόεδρος στο γραφείο του-* φρ. (σκωπτ.) (α) ***πάρ' τον στον γάμο σου, να σου πει «και τού χρόνου»*** για κάποιον που είπε λόγο ακατάλληλο προς την περίσταση (β) (μτφ.) ***πάρ' τον έναν και χτύπα τον άλλο*** βλ. λ. *άλλος* 3. λαμβάνω και μεταφέρω (μαζί μου), καλώ (κάποιον) να με ακολουθήσει: *πήρε τον φάκε/^ο μαζί του* || *Οα πάρει μαζί τυν στην Πάτρα και τον ανιψιό τον* || *θα πάρω εγώ τις βα? ·.ίτσες σου·* φρ. (εκφραστ.) (α) ***πάίρνω τα μπογαλάκια μου / των ομματιών μου / τα μάτια μου*** (μεσν. φρ.) φεύγω, εγκαταλείπω (έναν τόπο στον οποίο ήμουν για καιρό) (β) (μτφ.) ***παίρνω (κάποιον / κάτι) αμπάριζα*** βλ. λ. *αμπάριζα* (γ) ***παίρνω (κάποιον) φαλάγγι*** βλ. λ. *φαλάγγι* 4. συναντώ και συνοδεύω ή μεταφέρω (κάποιον κάπου): *θα με πάρει από* το *αεροδρόμιο η γυναίκα μυυ με το αυτοκίνητο* 5. οδηγώ, κάνω (κάποιον) να έρθει μαζί μου, καλώ (κάποιον) να με ακολουθήσει: τον *πήρε στο γραφείο του ι παράμερα, για να συζητήσουν ιδιαιτέρως'* ΦΡ. (α) ***τον πήραν μέσα*** τον έβαλαν φυλακή (β) (μτφ.) ***με παίρνει ο διάβολος*** καταστρέφομαι: *από τότε που έμπλεξε με το καζίνο, τον πήρε* ο διάβολος (γ) ***να σε πάρει (ο διάβολος / η οργή)*** *(διάολ'* επαρέ τνν, μεσν. φρ.) υβριστ. σε κάποιον (δ) ***να πάρει (ο διάβολος / η οργή)*** για να εκφραστεί αγανάκτηση ή απογοήτευση: -.'Ξέρασα τα *κλειδιά τού σπιτιού στο γραφείο* 6. αποσπώ (κάτι) από τη θέση του και το φέρνω κοντά μου, ώστε να το έχω εγο'): *μου πήρε το μολύβι και τώρα δεν έχω να γράψω-* φρ. ***παίρνω τα μυαλά (κάποιου)*** βλ. λ. *μυαλό* 7. (μτφ.) αποσπώ από κάποιον (κάτι που με ενδιαφέρει να μάθω): - *πληροφορίες / αποτυπώματα* (βλ.λ.) || *κρατά το στόμα του κλειστό' δεν του παίρνεις κουβέντα-* ΦΡ. (α) *παίρνω λόγια (από κάποιον)* εκμαιεύω, αποσπώ με πλάγιο τρόπο πληροφορίες (από κάποιον) (β) *παίρνω το αίμα μου πίσω* βλ. λ. *αίμα* 8. (γενικότ.) αποσπώ, οικειοποιούμαι, κάνω δικό μου (κάτι που δεν μου ανήκε): *το κράτος τούς πήρε τα κτήματα. χωρίς να τους αποζημιώσει-* ΦΡ.*παίρνω ιδέες* υιοθετώ πράγματα που δεν είχα σκεφτεί ο ίδιος βλέποντάς τα αλλού: *η υποψήφια τού συνδυασμού είδε την ταινία και πήρε ιδέες για τη δική της προεκλογική εκστρατεία* 9. κλέβω, αρπάζω: *μον πήραν το πορτοφόλι* 10. (α) κυριεύω: *πήραν την Πό/[η οι Τούρκοι* (β) (οικ.) νικώ. κερδίζω σε παιχνίδι: *μας πήρε όλους στο* τάβλι 11. (α) αποκτώ: *το πρόσωπό τυν πήρε ένα περίεργο χρώμα-* ΦΡ. (μτφ.) (α) *παίρνω δύναμη / δυνάμεις* δυναμώνω. ενθαρρύνομαι (β) *παίρνω μορφή* διαμορφώνομαι, αποκτώ ορισμένο σχήμα, ορισμένη μορφή (γ) *παίρνω σάρκα και οστά* βλ. λ. *σάρκα* (δ) *παίρνω κιλά* παχαίνω (ε) *παίρνω χρώμα* βλ. λ. *χρώμα* (β) κληρονομώ: το *κτήμα θα το πάρει ο μεγά/.ος* **/uioc** *και το σπίτι ο μικρός*

αγοράζω ή ενοικιάζω: - *καινούργιο αυτοκίνητο* || *πόσα έδωσες για να το πάρεις;* || - *διαμέρισμα* [| π *δώρο πήρες τής γυναίκας σου:*

μου δίνουν: *τι δώρα πήρες απ'τους γονείς σου:* || ~ *βραβείο / άδεια / μισθό / υποτροφία / δίπλωμα* συν. δέχομαι· ΦΡ. (α) *παίρνω άφεση* συγχωρούμαι (β) *πάρε-δώσε* (το) οι δοσοληψίες· (γενικότ.) οι σχέσεις: *αποφεύγω να έχω πολλά* ~ *με τέτοιους ανθρώπους* 14. λαμβάνω ως αμοιβή, εισπράττω: ~ *πολλά λεφτά* απ' τη δουλειά *μου* [| *πόσα παίρνει την ώρα:* 15. τρώω ή πίνω (κάτι που μου προσφέρουν): *θα πάρετε ένα γλυκό* > *ένα λικέρ:* 16. δέχομαι (κάτι που μου στέλνουν)· · παρα- λαμβάνω: - ενα *γράμμα / ε'να δέμα / μια είδηση* 17. προσλαμβάνω: - *καινούργιο υπάλ/.η/.ο* 18. παντρεύομαι: *ο άντρας που θα πάρω. θέλω να είναι μορφωμένος* || *ποιος θα βρεθεί να την πάρει, τώρα που γέ- ρασε;* 19. μετακινώ, απομακρύνω: *πάρε τα παιχνίδια σου απ' το πάτωμα* || *πάρ' τον από μπροστά μον, να μην τον βλέπω!* 20. παρασύρω, απομακρύνω βίαια (κάτι) από τη θέση του: *τον πήρε το ρεύμα* || *το πήραν τα κύματα* || *ο δυνατός αέρας πήρε τα κεραμίδια από τις στέγες·* φρ. *(α) με πήρε και με σήκωσε* βασανίστηκα, ταλαιπωρήθηκα πολύ (β) *να* **το** *πάρει* **το** *ποτάμι; να* πω τη λύση; (λέγεται από κάποιον που έχει πει ένα αίνιγμα, όταν ο ερωτώμενος δεν καταφέρνει να το λύσει) 21. χτυπώ, πετυχαίνω, βρίσκω: *τα σκάγια τον πήραν στο πόδι* 22. προλαβαίνω: *μας πήρε η νύχτα* 23. ακολουθώ (δρόμο, πορεία κ.λπ.): - *τον δρόμο για το χωριό* || (μτφ.) ~ *στραβό δρόμο* || *«Με τι καρδιά, με τι πνοή /.../ πήραμε τη ζωή μας- λάθος. Κι αλλάξαμε ζωή»* (Γ. Σεφέρης)· φρ. (α) *παίρνω δρόμο* βλ. λ. *δρόμος* (β) *δρόμο παίρνω, δρόμο αφήνω* (στερεότυπη φράση στα παραμύθια) ξεκινώ για μεγάλη διαδρομή ή για να πάω γρήγορα κάπου (γ) *παίρνω οβάρνα* βλ. λ. *σβάρνα* (δ) *παίρνω τον ανήφορο* βλ. λ. *ανήφορος* (ε) *παίρνω αποστάσεις* απομακρύνομαι, αποφεύγω να συμφωνήσω ή διαφοροποιούμαι: ο *υπουργός πήρε αποστάσεις από τις θέσεις που εξέφρασε* ο *πρωθυπουργός* 24. σε Φράσεις που δηλώνουν αναχώρηση και περιπλάνηση κάπου: ~ *τους δρόμους* ~ τα *βουνά* || *πήρα τις γειτονιές να ρωτάω γι' αυτόν* 25. εκλαμβάνω, θεωρώ: *με πήραν για η?.ίθιο* || *δεν ξέρω πώς θα το πάρει· είναι πολύ εύθικτος* || *μην το πάρεις προσωπικά αυτό που Οα πω. μιλάω γενικά-* φρ (α) *παίρνω (κάτι) βαριά / κατάκαρδα / επί πόνου* στενοχωριέμαι πολύ για (κάτι), στο οποίο αποδίδω πολύ μεγάλη σημασία (β) *παίρνω (κάτι) από την ανάποδη I ανάποδα I στραβά* καταλαβαίνω κάτι με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που ισχύει, παρεξηγώ: *το πήρε ανάποδα αυτό που του είπα και τώρα μου κρατάει μούτρα* |' να *σου πω κάτι προσωπικό. αλλά μην το πάρεις* στραβά 26. αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω: - *κάτι κατά γράμμα / τοις μετρητοίς*

ρον *πήρε το μάτι μου να ανεβαίνει τη σκάλα* || *δεν πήρε τίποτε το αφτί μου-* φρ. *παίρνω είδηση I χαμπάρι I μυρωδιά I πρέφα* αντιλαμβάνομαι. αισθάνομαι: εδώ *έχει βουίξει ο τόπος,* αλλά *αυτός δεν έχει πάρει είδηση* 27. εξετάζω: *ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή* || *ας πάρουμε τώρα την άλλη περίπτωση* || ~ (κάτι) *ως παράδειγμα* 28. έχω την ικανότητα να μαθαίνω· κυρ. στη φρ. **δεν** *(τα) παίρνει τα γράμματα* 29. χωρώ: *η αίθουσα είναι μεγάλη-παίρνει πολύ κόσμο* 30. διαρκώ: *θα μας πάρει όλη τη νύχτα- καλύτερα ν' αρχίσουμε αύριο το πρωί* 31. φθάνω, επαρκώ, είμαι σε θέση, έχω τη δυνατότητα, την ικανότητα ή την άνεση: *πρόσεχε- δεν σε παίρνει να αντιμι/Λς στον διευθυντή σου!* || δεν *μας παίρνει* ο *καιρός να τα πούμε-* φρ. *όσο* ***δεν*** *παίρνει /* **ώς** *εκεί που δεν παίρνει* όσο είναι δυνατόν. όσο γίνεται: είμαι *ανεκτικός* ~ · 32. αναλαμβάνω; *πήρε αυτός τα βάρη τής οικογένειας. όταν πέθανε ο πατέρας του-* φρ. (α) *παίρνω (κάτι) πάνω μου* βλ. λ. *επάνω* (β) *παίρνω στα χέρια μου (κάτι)* αναλαμβάνω την ευθύνη (για κάτι): *νέοι άνθρωποι πήραν στα χέρια τους τις τύχες τού δήμου*

33 (+ να) αρχίζω, ξεκινώ: *πήρε να βραδιάζει...* ΣΥΝ. πιάνω 34. σε φράσεις που δηλώνουν ότι αρχίζει κανείς να έχει συγκεκριμένη στάση ή έκφραση: ~ *πόζα / στάση / ύφος / έκφραση* 35. (αρχίζω να) τραγουδώ με συγκεκριμένο τρόπο (ένα τραγούδι): δεν *πήραμε το τραγούδι σωστά-* ΦΡ. *παίρνω ψηλά τον αμανέ* βλ. λ. *αμανές* 36. σε φράσεις με ουσιαστικό, όπου το « παίρνω » λειτουργεί ως απολεξικοποιη- μένο (βλ.λ.) ρήμα: ~ *στροφή* (αντί *στρίβω)* || - ανάσα (αντί *ανασαίνω)*

~ *βράση (αντί βράζω)* || ~ *κρύωμα* (αντί *κρυολογώ)* |j ~ *απόφαση* (αντί *αποφασίζω)* || - *τέλος* (αντί *τελειώνω)* 37. (για μηχανή λήψεως) κινηματογραφώ ή εγγράφω σε βίντεο: *μας παίρνει η κάμερα* 38. μετρώ (με ειδικό όργανο): ~ *την πίεση* τού *πατέρα μου* 39. επιδέχομαι: *αυτή η αρρώστια δεν παίρνει γιατρειά-* ΦΡ. *παίρνω από* επιδέχομαι: δεν *παίρνει από λόγια / συμβουλές* 40. εισάγω στον οργανισμό μου: *πήρες το χάπι* σου; |j - *ναρκωτικά* 41. υφίσταμαι (κάτι δυσάρεστο και ξαφνικό): *πήρα την πρώτη κρυάδα / το πρώτο σοκ* || *πήρα μια τρομάρα!* 42. χρησιμοποιώ (μεταφορικό μέσο) σε συγκεκριμένη στιγμή: - *λεωφορείο / ταξί\|[όταν έχει πολλή κίνηση,* δει · - γο *αυτοκίνητο* · 43. καταλαμβάνω, πιάνω: *με πήρε ο ύπνος* (αποκοιμήθηκα) || *με πήραν τα δάκρυα* || *με πήρε τν παράπονο* · 44. τηλεφωνώ (σε κάποιον): *θα*

σε *πάρω, όταν γυρίσω σπίτι* · ΦΡ. ***παίρνω (κάποιον) στο τηλέφωνο*** τηλεφωνώ σε κάποιον · φρ. (α) ***παίρνω θέση*** βλ. λ. *θέση* ([5] ***παίρνω σειρά*** (i) αποκτώ συγκεκριμένη θέση σε σειρά: *οι πτυχιούχοι των καθηγητικών σχολών παίρνουν σειρά για διορισμό* (ii) (μτφ.) ετοιμάζομαι να ακολουθήσω: *ο πρώτος και ο δεύτερος ξεκίνησαν ήδη και παίρνουν σειρά ο τρίτος, ο τέταρτος και ο πέμπτος* (γ) ***παίρνω*** μέρος (+σε) συμμετέχω: *στον διαγωνισμό παίρνουν μέρος 40 υποψήφιοι* (δ) ***παίρνω το*** μέρος ***(κάποιου)*** υποστηρίζω (κάποιον) (ε) ***παίρνω μπρος*** βλ. λ. *εμπρός (στ)* ***παίρνω*** (κάποιον) ***από κοντά / από δίπλα*** (i) παρακολουθώ, κατασκοπεύω (κάποιον) (ii) φροντίζω να είμαι συνεχώς κοντά *σε* (κάποιον) (ζ) ***παίρνω (κάποιον) από πίσω*** ακολουθώ (κάποιον) κατά πόδας. τον παρακολουθώ: *την πήρε από πίσω για να δει πού θα πάει* || *ένας αδέσποτος σκύλος μας είχε πάρει από πίσω μέχρι το σπίτι* (η) (οικ.) ***παίρνω τα πάνω μου*** βλ. λ. *επάνω* (θ) ***παίρνω φωτιά*** βλ. λ. *φωτιά* (ι) ***παίρνω αέρα*** βλ. λ. *αέρας* (ια) ***παίρνω (κάποιον) στο ψιλό*** / στον ***μεζέ*** κοροϊδεύω, περιγελώ (κάποιον) (ιβ) (αργκό) ***τα παίρνω (στο κρανίο)*** εκνευρίζομαι, αναστατώνομαι: *τα 'χω πάρει (στο κρανίο) μ' αυτή την κ<χτάσταση* || *τα πήρα κι εγώ μόλις μου μίλησε έτσι και τον κατσάδιασα* (ιγ) (οικ.) ***τα παίρνω*** χρηματίζομαι, δωροδοκούμαι: *λέγεται ότι οι υπάλληλοι σ'αυτή την υπηρεσία τα παίρνουν!* (ιδ) ***τα παίρνω χοντρά*** (i) (εμφατ.) χρηματίζομαι (ii) *(~ από κάποιον)* εκμεταλλεύομαι την άγνοια, την ευπιστία ή την καλοσύνη κάποιου και του αποσπώ μεγάλα χρηματικά *κοσά: «πέντε μεγα/.οδικηγόροι παραμυ- θιάζουν φυλακισμένους ότι θα τους στήσουν ενοϊκές δίκες και τους τα παίρνουν χοντρά!»*' (εφημ.) (ιέ) ***τα παίρνω κάτω από το τραπέζι*** χρηματίζομαι, παίρνω κρυφά χρήματα (για αθέμιτο σκοπό), ενώ φαινομενικά όλα έχουν γίνει νόμιμα (ιστ) ***πάρ' τα!*** λέγεται όταν μουντζώνει κανείς (κάποιον) ΣΥΝ. να. όρσε'. (\ζ) (λαϊκ.) ***τον*** παίρνω ii) (!-για γυναίκα) έρχομαι σε συνουσία, κάνω έρωτα ΣΥΝ. (!) πηδιέμαι

(!-για άνδρα) κάνω παθητικό ομοφυλοφιλικό σεξ ΣΥΝ. (!) πηδιέμαι

αποκοιμιέμαι: *ξάπλωσε και τον πήρα για λίγο* (ιη) ***παίρνω ανάποδες*** βλ. λ. *ανάποδος* (ιθ) ***πάρ' τον κάτω*** για την πτώση κάποιου μετά από χτύπημα ή ξαφνική αδιαθεσία: του *δίνει μια και ~!* σχολιο λ. *απολεξικοποιημένα ρήματα, παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *έπαίρνω* < αρχ. *έπαίρω* «σηκώνω, υψώνω - παίρνω, αποσπώ» (βλ.λ.) < *έ.π(ι)*- + αΓρω|. παις (ο/η) (παιδ-ός, -α | -ες. -ow) 1. (αρχαιοπρ.) το παιδί' σε τυποποιημένες ή παλαιότ. χρήσεις: *Νοσοκομείο Παίδων* || αθλ. *εθνική ομάδα παίδων και εθνική ομάδα εφήβων* || *«Η Διάπλασις των Παίδων»* (νεανικό λογοτεχνικό περιοδικό τού πρώτου μισού τού 20ού αι.) · φρ. ***ίτε παίδες Ελλήνων*** *(ΐτε, παΐδες Ελλήνων,* πβ. Αισχύλ. *Πέρσαι* 402: *ώ παΐδες Ελλήνων, ΐτε)* εμπρός, παιδιά των Ελλήνων, εμπρός Έλληνες

(οικ. ο τ. ***παίδες)*** ως προσφώνηση σε φίλους σε παρέα ατόμων: **-,** *ώρα να φύγουμε!*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παΐς, παιδός,* βλ. λ. παι<5ί| ·

Γαΐαιος (ο) {-ου κ. -ίου| 1. άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. όνομα πατριαρχών. επισκόπων, μοναχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ΕΤΥΜ. μτγν., αιγυπτ. αρχής, αγν. ετύμου|. παϊτόνι κ. παετόνι (το) {παϊτον-ιού | -ιών} (παλαιότ.) είδος επιβατικής άμαξας με τέσσερεις τροχούς και ένα άλογο.

ΙΗΤ ΥΜ. Αντιδάν., < τουρκ. payton / fayion < γαλλ. phaeton < αρχ. *Φαέ- θων* (μυθικό πρόσωπο), γιού τού Ηλίου. που χάθηκε οδηγώντας το άρμα τού πατέρα του], **παιχνίδι** κ. (σπάν.) **παιγνίδι** το {παιχνιδ-ιού | -ιών) **1.** οποιαδήποτε ενέργεια δεν έχει συγκεκριμένο πρακτικό σκοπό, αλλά προσφέρει ευχαρίστηση. επειδή είναι διασκεδαστική: *~ με τις κούκ/.ες / με στρατιωτάκια / με τη μπάλα-* φρ. (α) ***θεατρικό παιχνίδι*** θεατρική δραστηριότητα με παιδαγωγικό σκοπό (β) ***παιχνίδια με τις λέξεις*** τρόπος υπεκφυγής, λέγοντας ότι δεν εννοεί κάποιος αυτό που οι άλλοι καταλαβαίνουν: δεν θα *κάνουμε τώρα* το *εννούσες αυτό ή όχι;* (γ) ***ερωτικό παιχνίδι*** κάθε πράξη μεταξύ εραστών, η υποία διεγείρει τον ερωτικό πόθο (δ) (μτφ.) ***το παιχνίδι τής γάτας με το ποντίκι*** η σειρά από μικρά πλήγματα που επιφέρει κανείς από θέση ισχύος *εις* βάρος αντιπάλου, παρατείνοντας την αγωνία του, χωρίς να φθάνει στο τελειωτικό. όπως όταν η γάτα παίζει με το θήραμά της, πριν το κατα- σπαράξει 2. (α) (ειδικότ.) οποιαδήποτε δραστηριότητα πραγματοποιείται σύμφωνα με ορισμένους κανόνες (και ενδεχομένως με συγκεκριμένα αντικείμενα), αποσκοπώντας είτε στη διασκέδαση είτε στην απόκτηση χρημάτων: γνωστά *παιδικά ~ είναι* το *κρυφτό, το κυνηγητό, η αμπάριζα κ.ά.* j| το *σκάκι είναι δύσκολο / απαιτητικό ~* || *βγαίνω απ' το ~* || *ατομικό / ομαδικό / αθλητικό ~* || *τυχερά -* (βλ. λ. *τυχερός)* (β) μία από τις διαδοχικές φάσεις παιχνιδιού, που η καθεμιά τους υπολογίζεται για το τελικό αποτέλεσμα· παρτίδα: *μου πήρε τρία ~ στο τάβλι / στο κουμκάν* 3. (συνεκδ.) το αντικείμενο με το οποίο παίζει κανείς (π.χ. σβούρα, στρατιωτάκια κ.ά.): *ακριβό / επιτραπέζιο / μουσικό ~* || *κατάστημα παιχνιδιών.Α.* (ειδικά) ο αθλητικός αγώνας, η αναμέτρηση: γο *~ θα δι εξαχθεί σε ουδέτερο γήπεδο* συν. αγώνας, ματς· φρ. χάνω ***το παιχνίδι*** αποτυγχάνω: *αν περιμένουμε να αλλάξουν αυτοί τακτική για να ενεργήσουμε, το χάσαμε το παιχνίδι!* 5. (συνεκδ.) ο τρόπος με τον οποίο παίζει κανείς σε αθλητικό αγώνα: *ακοβλήθηκε για αντιαθλητικό -* || *σκληρό ~* [| *το - είναι στημένο / σικέ-* φρ. (λαϊκ.-οικ.) ***κάνω παιχνίδι*** παίρνω την πρωτοβουλία για ενέργειες: *άσε τους ά/.λους και κάνε παιχνίδι μόνος σου* 6. (μτφ.) η αναμέτρηση 7. (μειωτ.) οποιαδήποτε μη σοβαρή ενέργεια: *Πρόσεχε, γιατί εγώ δεν κάνω παιχνίδια! Όταν λέω κάτι. το εννοώ!* 8. ως χαρακτηρισμός για έργο που δεν απαιτεί ιδιαίτερο κόπο. η εύκολη υπόθεση: *για έναν πεπειραμένο αυτή η δουλειά είναι -* |((κ. το υποκ.) *για μένα τέτοιες ασκήσεις είναι παιχνιδάκι* 9. το σύνολο ποικίλων ενεργειών και χειρισμών, συνήθ. με χαρακτήρα πονηρό: *όποπτα ~ συμφερόντων παίζονται πίσω απ' τις πλάτες τού* Λαού || *το - τής διαδοχής* || *του έπαιξε βρόμικο ~* || *οι φαρμακοβιομήχανοι παίζουν χοντρό ~ με τα φάρμακα* || *το ~ τής επικράτησης μεταξύ των δύο αντιπάλων παίζεται στις πλάτες τυύ λαού* **10. σειρά ενεργειών που δεν φαίνεται να οδηγούν πουθενά:** *με κούρασε αυτό το - σχετικά με το ποιος έχει δίκιο και ποιος άδικο* **11. ανταγωνιστική διαδικασία στην οποία συμμετέχουν πολλοί, οι εξελίξεις** *σε* **συγκεκριμένο ζήτημα:** *θέτοντας η Μ. Βρετανία θέμα τουρκικής μειονότητας στην Κύπρο το 1955. έβαλε και την Τουρκία στο ~* **(στις εξελίξεις για το Κυπριακό)'** φρ. *παιχνίδι νεύρων* **ανταγωνιστική διαδικασία στην οποία ο καθένας προσπαθεί να πλήξει τον αντίπαλο ψυχολογικά, ώστε να κάνει εσφαλμένη ενέργεια 12. το να παιχνιδίζει κάτι: το** *~ των χρωμάτων στους πίνακες ενός ζωγράφου.* **– (υποκ.) παιχνιδάκι (το) (κυρ. σημ. 3. 8).**

ΙΕΤΥΜ. **< αρχ.** *παιγνίδιον*, **υποκ. τού** *παίγνιον / παίχνιον* **(βλ. λ.** *παίγνιο)*|.

παιχνιδιάρης, -α. -ικο {παιχνιδιάρηδες} 1. αυτός που του αρέσει να παίζει, που αγαπά τα παιχνίδια και γενικότ. δεν έχει σοβαρή συμπεριφορά 2. (συνήθ. γυναίκα) που αγαπά τα ερωτικά παιχνίδια, τις ερωτοτροπίες. – παιχνιδιάρικος, -η/-ια, -ο, παιχνιδιάρικα επίρρ.

|Εϋμ. **< μεσν.** *παιγνιδιάρης < παιγνίδι* **+ παραγ. επίθημα** *-ιάρης*, **πβ. κ.** *ξεχασι-άρης*J.

παιχνιδίζω ρ. αμετβ. {παιχνίδισα) 1. συμπεριφέρομαι με παιγνιώδη διάθεση: *«η νίκη, αφού παιχνίδισε και με τους δυο, δεν διά/.εξε κανέναν»* **(εφημ.) 2. κινούμαι σε διάφορες κατευθύνσεις χωρίς συγκεκριμένο σκοπό: γο** *φως παιχνίδιζε στο νερό.* **– παιχνίδιαμα (το).**

[ετυμ, **< μεσν.** *παιγνιδίζω < παιγνίδι].*

παιχνιδότοπος (<» χώρος με πολλά παιχνίδια, για να παίζουν τα παιδιά: σε *πολλά σούπερ-μάρκετ υπάρχουν παιχνιδότοποι για τα παιδιά των πελατών.*

παίχτης (ο) ♦ παίκτης

παιώνία (η) {παιωνιών} καλλωπιστικό φυτό με μεγάλα λουλούδια σε χρώμα άσπρο, ροζ ή φούξια.

[ετυμ. **μτγν. < αρχ.** *παιών, -ώνος*, **παράλλ. τ. τού** *παιάν, -άνος* **(βλ.λ.) στη σημ. «θεραπευτής, γιατρός», αφού** *Παιάν / Παιάΐων* **ήταν αρχικώς το όνομα ενός θεού προς τον οποίο απευθύνονταν με δυνατές κραυγές για σωτηρία. Το φυτό ονομάστηκε έτσι εξαιτίας των θεραπευτικών ιδιοτήτων των ριζών του|.**

Π.Α.Κ. (το) Πανελλήνιο Απελευθερωτικό Κίνημα· αντιδικτατορική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1968 στο εξωτερικό από τον Ανδρέα Παπανδρέου.

πακετάρω ρ. μετβ. {πακετάρισ-α. -τηκα, -μένος) συσκευάζω (κάτι) σε πακέτο. - πακετάρισμα (το).

πακέτο (το) 1. (α) δέμα που περιλαμβάνει τακτοποιημένα αντικείμενα (β) χάρτινο κουτί στο οποίο έχουν τοποθετηθεί, τακτοποιηθεί λίγα ή πολλά πράγματα, συνήθ. ομοειδή ΣΥΝ. πάκο. κούτα 2. (ειδικότ.) το μικρό κουτί τσιγάρων: *πόσα πακέτα καπνίζεις την ημέρα;* **3. η δέσμη (προτάσεων, απόψεων, όρων. μέτρων) σχετικά με συγκεκριμένο ζήτημα, που θεωρείται ως ενιαίο σύνολο, ή το σύνολο πραγμάτων που προσφέρονται όλα μαζί και όχι το καθένα χωριστά:** *~ νέων μέτρων για την αντιμετώπιση τού νέφους* || *η τιμή τού - λογισμικού που προσφέρεται για γραμματειακή υποστήριξη είναι συμφέρουσα* || *τα φροντιστήρια ξένων γλωσσών προσφέρουν πακέτα προετοιμασίας υποψηφίων για όλα τα επίσημα διπ/.ώματα* || *η εταιρεία μας προσφέρει υψηλό ~ αποδοχών, εκπαίδευση, ευκαιρίες εξέλ,ιξης* || *- παρεχομένων υπηρεσιών/ αμυντικών συστημάτων / αντιαεροπορικού εξοπλισμού / διακοπών* {|(ειδικότ. για το συμφωνημένο σύνολο οικονομικών παροχών από την Ε.Ε. προς τις χώρες-μέλη. ακολουθούμενο από το όνομα τού εκάστοτε προέδρου της): *τυ - Ντελόρ / Σαντέρ'* φρ. **(οικ.-λαϊκ.)** *πάω πακέτο (με κάποιον)* **συνδέομαι τόσο στενά με κάποιον, ώστε δεν μπορεί να νοηθεί ο ένας χωρίς τον άλλον:** *αυτοί οι δύο πάνε πακέτο- αν καλέσεις τον έναν, πρέπει να καλέσεις και τον άλλον* **4. ως β' όρος σε φραστικές λέξεις, όπως** *λύση-πακέτο. προσφορά-πακέτο* **κ.ά.· (ειδικότ.)** φρ. *συμφωνία-πακέτο* **(i) συμφωνία στην οποία ο αγοραστής πληρώνει μία καθορισμένη τιμή για ένα σύνολο προϊόντων ή υπηρεσιών (ii) συμφωνία ή σχέδιο στο οποίο η έγκριση ενός μέρους προϋποθέτει και την έγκριση των άλλων μερών · 5. (αργκό των νέων) απογοήτευση, δυσάρεστη εξέλιξη, πάθημα:** *μεγάλο ~ η σημερινή μέρα· όλα μου πήγαν στραβά* **· κυρ. στη** φρ. *τρώω πακέτο:* **έφαγα πακέτο με τις εξετάσεις στο σχολείο [[** *«την είχε ερωτευθεί κι όταν τα χάλασαν. έφαγε πακέτο»* **(εφημ.).**

{πτυμ. **< ιταλ. paccheuo < γαλλ. paquct < μέσ. ολλ. pak «δέσμη». Η φρ.** *συμφωνία-πακέτο* **αποδίδει το αγγλ. package-deal J.**

Πακιστάν (το) {άκλ.} (ουρντού JamhiJryat Islami Pakistan = Ισλαμική Δημοκρατία τού Πακιστάν) κράτος τής Ν. Ασίας με πρωτεύουσα το Ισλαμαμπάντ, επίσημη γλώσσα την Ουρντού και νόμισμα τη ρουπία Πακιστάν. – Πακιστανός (ο). Πακιατανή (η), πακιστανικός, ή. -ό. {f.tym. **< ουρντού Pakistan. Τα τρία πρώτα γράμματα τής ονομασίας προέρχονται από τα αρχικά των ονομάτων Punjab. Afghanistan και Kashmir, τρεις περιοχές που περιβάλλουν ή περικλείονται στη χώρα, και το β' συνθ. -stan «χώρα». Είναι χαρακτηριστικό ότι το α' συνθ. Pak- συμπίπτει με την περσ. λ. pak «αγνός, γνήσιος», οπότε το όνομα Pakistan συχνά ερμηνεύεται παρετυμολογικά ως «χώρα των αγνών ανθρώπων»!.**

πάκο (το) 1. το πακέτο (βλ.λ.. σημ. 1) 2. η στοίβα. Επίσης πάκος (ο).

(ΕΤΥΜ. **< ιταλ. pacco < μεσ. ολλ. pak «δέσμη»].**

pacta sunt servanda λατ. (προφέρεται *πάκτα σουντ σερβάντα***) ελλην. ο*** *συμφωνίες πρέπει να τηρούνταν* **αρχή τού δικαίου, κατά την οποία οι συμφωνίες των συμβαλλομένων είναι δεσμευτικές.**

πακτωλός (ο) πλούσιο απόθεμα, τεράστια ποσότητα (αγαθών): *~ χρημάτων / κερδών.* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *κχφιος. -α. -ο.*

ΙΕΤΥΜ · αρχ ·, ποταμός τής Λυδίας, γνωστός για τα ψήγματα χρυσού

που περιείχαν τα νερά τυυ, αγν. ετύμου |. **πάκτωνας** (ο) {πακτώνων} η μικρή τετράγωνη βάρκα χωρίς καρίνα, που χρησιμεύει για τον καθαρισμό και τη βαφή τού πλοίου.

[ετυμ. < μτγν. *κάκτων, -ωνος* < αρχ. *πακτώ (-όω)* «στερεώνω» < *πά- κτός / πηκτός* (βλ.λ.)[. **πακτώνω** ρ. μετβ. {πάκτωσα} ενοικιάζω, εκμισθώνω (αγροτικό κτήμα). – **πάκτωση** [μεσν.Ι κ. **ττάχτωση** (η), **πάκτωμα** κ. **πάχτωμα** (το).

[κτυμ. μεσν. < μτγν. *πάκτον*< λατ. pactum «σύμβαση, συνθήκη» (< ρ. paciscor «συνάπτω συμφωνία, διομολογούμαι». πβ. μτχ. pactus)}. ΠΑΛ/PAL (το) {άκλ.} ΤΕΧΝΟΛ. σύστημα μεταδόσεως έγχρωμου τηλεοπτικού σήματος γερμανικής προελεύσεως. που χρησιμοποιείται κυρ. στην Ευρώπη, την Αυστραλία και σε χώρες τής Αφρικής (πβ. ΣΕΚΑΜ /SfcCAM. NTSC).

[ετυμ. Αρκτικόλεξο από το αγγλ. Phase Alternating Line «μεταβολή φάσεως ανά γραμμή» |. **παλ** επίθ. {άκλ.} (χρώμα) που είναι άτυυ, όχι έντονο: *τοίχοι βαμμένοι σε ~ αποχρώσεις* ΑΝΤ. έντονος.

[ΕΤΥΜ. · < γαλλ. pale < λατ. pallidus «ωχρός» < ρ. pallere «ωχριώ. χλομιάζω»]. **πάλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πλατύ και κυρτό, δρεπανοειδές σπαθί ανατολικής προελεύσεως: *«που 'χουν τ'ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες ~»* (δημοτ. τραγ.) συν. γιαταγάνι · 2. (παλαιότ.) το πλατύ τμήμα τού κουπιού.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pala «φτυάρι» < λατ. pala < ^pag-sla. από το θ. τού p. pa- n-g-ere «πήγνυμι». Όμοια προέλευση έχει το τυυρκ. palaI. **παλαβιάρης,** -α, -ικο αυτός που κάνει απερίσκεπτες ή παράτολμες πράξεις, που συμπεριφέρεται με παράλογο τρόπο· ο παλαβός.

[ΕΤΥΜ. < *παλαβός* + παραγ. επίθημα *-ιάρης* (βλ.λ.)[. **παλαβός,** -ή, -ό (εκφραστ.) **1.** τρελός συν. ανισόρροπος, μουρλός- φρ. ***κάνω την παλαβή / το 'χω ρίξει στην παλαβή*** παριστάνω τον ανήξερο, προσποιούμαι ότι δεν καταλαβαίνω: *«δεν ντρέπονται, σοβαροί άνθρωποι που κάνουν την παλαβή ή μήπως τους έχει εξουδετερώσει κι αυτούς ο φόβος;»* (εφημ.) 2. αυτός που ενεργεί παράτολμα, που είναι ριψοκίνδυνος **3.** (+με / +για) αυτός που είναι σφοδρά ερωτευμένος: *ήταν παλαβός για τη Ντίνα* ΣΥΝ. παλαβιάρης. – **παλαβιά** (η). σχολιο λ. *τρελός.*

[ηϋμ. μεσν., αβεβ. ετύμου, πιθ. < **παλαλός* (με ανομοίωση) < αρχ. *απολωλός,* μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *άπόλλυμι* «καταστρέφω, χάνω». Κατ' άλλη άποψη, λιγότερο πιθανή, *παλαβός* < **παλαβιός* < *Mπαλάβια*

παλάβρα (βλ.λ.). Τέλος, έχει προταθεί και η αναγωγή στον αρχ. αι- ολ. τ. *πάλαος* (με ανάπτυξη ευφωνικού *-β-),* διαλεκτ. τ. τού επιθ. *παλαιός* (βλ.λ.) |.

παλάβρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) **1.** λόγος στομφώδης, που εκφράζει αλαζονική περιαυτολογία **2.** η παλαβομάρα (βλ.λ.). – **παλάβρας** (ο). σχολιο λ. *αντιδάνειο, τρελός.*

[FTYM. Αντιδάν.. < ισπανοεβρ. (λαντίνυ) palavru (ισπ. palabra «λέξη. λόγος») < λατ. parabola < αρχ. *παραβολή*]. **παλαβωμάρα** (η) (εκφραστ.) **1.** η έλλειψη διανοητικής ισορροπίας και σύνεσης ΣΥΝ. μούρλα, τρέλα **2.** (συνεκδ.) λόγος ή πράξη που χαρακτηρίζεται από μεγάλη απερισκεψία ΣΥΝ. μούρλα, τρέλα.

(ετυμ. < ~*παλάβωμα* (< *παλαβώνω)* + παραγ. επίθημα *-άρα,* πβ. κ. *φαγωμ-άρα. στραβωμ-άρα*. **παλαβώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {παλάβωσα} 4 **1.** (μετβ.) κάνω (κάποιον) παλαβό, τρελό ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι παλαβός συν. τρελαίνομαι. – **παλάβωμα** (το).

παλάγκο (το) ναυτ. σύστημα τροχαλιών για τη φόρτωση και εκφόρ- τωση πλοίων συν. πολύσπαστο.

[ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. palanco < λατ. phalangae < αρχ. *φάλαγξ*. **πάλαι** επίρρ. (αρχαιοπρ.) προ πολλού. τον παλιό καιρό · φρ. ***πάλαι ποτέ*** (Αριστοφ. *Πλούτος* 1002) κάποτε, σε παλαιότερη εποχή: *η - Βρετανική Αυτοκρατορία.*

[ετυμ. αρχ. επίρρ., τού οποίου η κατάλ. *-αι* παραμένει δυσερμήνευτη (πβ. *χαμ-αί, παρ-αί. κατ-αί).* Ως προς το θ. *παλ-,* επικρατέστερη φαίνεται η εκδοχή σύμφωνα με την οποία ανάγεται σε τ. *k*[-, συνεσταλμ. βαθμ. τού i.E. *kʷel- «μακριά» (τοπική και χρονική σημ.). και συνδ. με το αρχ. επίρρ. *τήλε* «μακριά» (βλ. λ. *τηλε-),* καθώς και με σανσκρ. carama- «τελευταίος, έσχατος». Δεν αποκλείεται η ρίζα *k*el- να εμφανίζεται και στις λ. *τέλος, πέλομαι* έπειτα από ιδιαίτερη σημασιολ. εξέλιξη. Βλ. κ. *παλαιός*. **παλαιικός,** -ή, -ό [μεσν.Ι (λόγ.) αυτός που αναφέρεται στην παλαιά εποχή: *~ ρούχα / παιχνίδια* Συν. αρχαιότροπος αντ. νεωτεριστικός, μοντέρνος. – **παλαιικότητα** (η), **παλαίμαχος,** -η, -ο [1895J **1.** αυτός πυυ έχει μακρά πολεμική πείρα συν. βετεράνος αντ. απόλεμος 2. (μτφ.) αυτός πυυ έχει μακρά πείρα σε συγκεκριμένυ χώρο: *~ δημοσιογράφος / αστυνομικός / ποδοσφαιριστής* αντ. αρχάριος. **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόμαχος.*

[ετυμ. < *πάλαι* + *-μαχος* < *μάχομαι*]. **παλαιό·** κ. **παλαιό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος'κάτι είναι:

αρχαίος: *παλαιο-χριστιανικός 2.* παλαιός: *παλαιο-βιβλιοπωλείο* **3.** οπισθοδρομικός: *πα/.αιο-κομματισμός* (πβ. λ. *παλιό-).*

(f.tym. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τυ επίθ. *παλαιός* (βλ.λ.) και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρυυς, λ.χ. αγγλ. palaco-graphy. Βλ. κ. *παλιό-*. **παλαιοανθρωπολογία** (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής παλαιοντολογίας και τής φυσικής ανθρωπολογίας, υ υπυίος μελετά την προέλευση και εξέλιξη τού ανθρώπινου είδους.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. palaeanihropology].

παλαιοβιβλιοπωλείο (το) το βιβλιοπωλείο όπου πωλούνται παλιά και μεταχειρισμένα βιβλία. - **παλαιοβιβλιοπώλης** (ο) [1862], **παλαι-οβιβλιοπωλικός,** -ή, -ό.

[ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. bouqinerie[. **παλαιοβιολογία** (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής βιολογίας που μελετά τις οργανικές μορφές οι οποίες έζησαν στην επιφάνεια τής Γης σε παλαιότερες γεωλογικές περιόδους. - - **παλαιοβιολογικός,** -ή, -ό.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ..< αγγλ. palaeobiologyj. **παλαιοβοτανική** (η) κλάδος τής παλαιοντολογίας που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των απολιθωμένων φυτών και των λειψάνων τους.

παλαιοβοτανικός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. palacobotany). **παλαιογεωγραφία** (η) {χωρ. πληθ.} η γεωγραφία επιλεγμένων τμημάτων τής επιφάνειας τής Γης σε συγκεκριμένες παλαιότερες περιόδους τυύ γεωλογικού χρόνου. - **παλαιογεωγραφικός.** -ή, -υ.

(ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. paJaeogeographyJ. **παλαιογραφία** (η) [1811J Ιχωρ. πληθ.} φιλολ. ο κλάδος πυυ έχει ως αντικείμενο την ανάγνωση, τη χρονολόγηση και τον προσδιορισμό τής προελεύσεως των γραπτών κειμένων παλαιότερων εποχών, τα οποία σώζονται σε παπύρους, περγαμηνές ή χαρτί. – **παλαιογρά- φος** (υ/η) [1865[, **παλαιογραφικός,** -ή. -ό [1837].

(ΕΙ ΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. paleographiej. **παλαιοεθνολογία** (η) Ιχοορ. πληθ.} κλάδος τής εθνολογίας που έχει ως αντικείμενο τα προϊστορικά έθνη. – **παλαιοεθνολόγος** (υ/η), **παλαιοεθνολογικός,** -ή, -ό.

[F.TYM. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. palacocthnology]. **παλαιοελλαδιτης** [**1**886[κ. **παλιοελλαδίτης** (ο) {παλαιοελλαδι- τών}, **παλαιοελλαδίτισσα** κ. **παλιοελλαδίτισσα** (η) {δύσχρ. πα- λαιοελλαδιτισσών} πρόσωπο που κατάγεται από τη Στερεά Ελλάδα ή την Πελυπόννησυ. τις προ'ίτες περιοχές που εντάχθηκαν στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος: *«ο πατέρας μου ήταν ζόρικος ~ που διορίστηκε τηλεγραφητής στις "Νέες Χώρες" (έτσι λέγανε προπολεμικά τη Μακεδονία και τη Θράκη)»* (εφημ.). – **παλαιοελλαδίτικος,** -η. -ο. [ΕΪΥΜ. < *παλαιό-* + *ελλαδί της* + *-ικος* (βλ. λ. *-ικός)).* **παλαιοζωικός,** -ή. -ό **[1**867**[** ιεωλ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γε-ωλογική περίοδο κατά την οποία παρατηρούνται τα παλαιότερα ίχνη ζωής **2.** *Παλαιοζωικός Αιώνας* ένας από τους αιώνες τυύ γεωλογικού χρόνου· αποτελείται από τις περιόδους *Κάμβριο. Ορδοβίσιο, Σιλού- ριο, Δεβόνιο. /\ιΘανθρακοφόρο, Πέρμιο* και πιστεύεται ότι συνδέεται με την εμφάνιση ζωής στον πλανήτη.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. palaeozoic], **παλαιοζωολογία** (η) [J861] Ιχωρ. πληθ.} κλάδος τής παλαιοντολογίας. ο οπυίυς ερευνά και ταξινομεί τα απολιθώματα των ζωικών οργανισμών. – **παλαιοζωολόγος** (υ/η), **παλαιοζωολογικός,** -ή, -ό.

|είϋμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. palaeozoologyl. **παλαιοημερολογίτης** κ. (λαΐκ.) **παλιοημερολογίτης** (ο) {παλαιοημερολογιτών}. **παλαιοημερολογίτισσα** κ. (λαϊκ.) **παλιοη- μερολογίτισσα** (η) {δύσχρ. παλαιοημερολογιτισσών} ο χριστιανός ορθόδοξος υπυστηρικτής τής διατήρησης τού παλαιού ιουλιανού ημερολογίου -χωρίς τη διόρθωση των 13 ημερών, η υπυία καθιερώθηκε στην Ελλάδα το 1923 και τής τέλεσης όλων των εκκλησιαστικών εορτών σύμφωνα με τυ ημερολόγιο αυτό. – **παλαιοημερολογιτισμός** (ο), **παλαιοημερολογίτικος,** -η, -ο. **παλαιόθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από παλιά συν. έκπαλαι.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *παλαιό-* + *-θεν* (βλ.λ.)]. **παλαιοκαθολικός,** -ή, -ό [Ι874J το μέλος εκκλησιαστικής κίνησης, η οποία δέχεται τα βασικά δόγματα τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. αλλά απορρίπτει ως καινοτομίες το αλάθητο τού Πάπα, την άσπιλη σύλληψη *zr\c* Θευτόκυυ κ.ά. – **παλαιοκαθολικισμός** (ο) 11888|.

(εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. altkatholischj. **παλαιόκαινος,** -η, -υ [1884] γβμ. **1.** αυτός που σχετίζεται με το Πα- λαιόκαινο **2.** *Παλαιόκαινο* (το) {Παλαιυκαίνου} γεωλογική περίοδος πυυ ξεκίνησε πριν από *65* εκατομμύρια χρόνια και διήρκεσε περίπου 11 εκατομμύρια χρόνια. προ)τη από τις τρεις υποδιαιρέσεις τής τρι- τογενούς περιόδου.

[εγυμ. Ελληνογενής ^έν. όρ., < αγγλ. paJaeocenej. **παλαιοκλιματολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.} υ επιστημονικός κλάδος που μελετά τις κλιματικές συνθήκες πυυ επικράτησαν στη Γη κατά τις διάφορες γεωλογικές περιόδους και εποχές.

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. palaeoclimatologyl. **παλαιοκομματικός,** -ή. -ό πολιτ. αυτός που σχετίζεται με το οπι- σθοδρομικό πολιτικό κατεστημένο, που ενεργεί καιροσκοπικά και αντίκειται σε κάθε μορφή εκσυγχρονισμού: *~ πρακτική.* **παλαιοκομματισμός** (ο) πολιτ. η πολιτική νοοτροπία και πρακτική που αντιτίθεται σε κάθε μορφή εκσυγχρονισμού· χαρακτηριστικά της είναι η δημαγωγία, το ρουσφέτι, υι μικροκομματικές επιδιώξεις κ.λπ. **παλαιολιθικός,** -ή, -ό 11866] **1.** αυτός που σχετίζεται με την Παλαιολιθική Εποχή **2.** *Παλαιολιθική Εποχή* η παλαιότερη περίοδος τού ανθρώπινου πολιτισμού, κατά την οποία ο άνθρωπος κατασκεύαζε εργαλεία και όπλα από ακατέργαστη πέτρα και ζυύσε συλλέγοντας την τροφή του **3.** (μτφ.-μειωτ.) πεπαλαιωμένος, ξεπερασμένος: - ανπλη- *ψεις ί τακτική.*

| είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. paleolithique]. **παλαιομοδίτικος,** -η, -ο κ. **παλιομοδίτικος 1.** αυτός που ακολουθεί την παλαιότερη μόδα: *~ ρούχα* 2. σύμφωνος με ξεπερασμένα πρότυπα: *~ αντι/.ήψεις / συνήθειες.* **παλαιοντολογία** (η) [1851 ({χωρ. πληθ.} η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο μελέτης τους οργανισμούς που έζησαν στη Γη κατά τη διάρκεια των παλαιότερων γεωλογικών εποχών. – **παλαιοντολογικός,** -ή, -ό 118591.

[πτυμ. < *παλαι(ο)-* + *οντο-* (< *ον)* + *-/.ογία* (< *λέγω),* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. paleontologie|.

παλαιοντολόγος (ο/η) [1889] επιστήμονας που ασχολείται με την επιστήμη τής παλαιοντολογίας.
[ετυμ. < *παλακο)-* + *υντυ-* (< ον) + *-λόγος {< ?^έγω),* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. paleontologucj. **παλαιοπωλείο** (το) [1871] το κατάστημα στο οποίο πωλούνται παλιά και μεταχειρισμένα αντικείμενα (βιβλία, έργα τέχνης κ.ά.).
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Alrhandcl [. **παλαιοπώλης** (υ) {παλαιυπωλών}. **παλαιοπώλισσα** (η) {παλαιυ- πωλισσών] έμπορος παλακύν και μεταχειρισμένοι- αντικειμένων. — **παλαιοπωλικός,** -ή. -ό. **παλαιός,** -ά, -ό (λόγ.) 1. παλιός (βλ.λ.): *ε;τάνοδος* στο - *καθεστώς* **2.** *παλαιός αιγιαλός* η ζώνη ξηράς που προέκυψε από τη μετακίνηση τής ακτογραμμής πρυς τη θάλασσα, υοείλεται σε φυσικές προσχώσεις, τεχνικά έργα ή άλλες αιτίες και υριυΟετείται από τη νέα γραμμή παραλίας και τη γραμμή τού παλαιού αιγιαλού **3.** θρμςκ. *Παλαιό Διαθήκη* (συντομ. Π.Δ.) (στον χριστιανισμό) συλλογή βιβλίων που αποτελούν το πρώτο μέρυς τής Αγίας Γραφής και περιέχουν όσα απυ- κάλυψε ο Θεός στους ανθρώπους μέσω τυύ Μωυσή και των προφητών στον λαό Ισραήλ, σε αντιδιαστολή προς την Καινή Διαθήκη (βλ. λ. *καινός),* όπου η αλήθεια αποκαλύπτεται μέσω τυύ Ιησού Χριστού και των Αποστόλων είναι γνωστά κυρ. στην ελληνική τους μετάφραση από τους Εβδομήκοντα (Ο'), περιλαμβάνονται δε σε αυτά ο «Νόμος», οι «Προφήτες» και τα «Αγιόγραωα» (τα ιστορικά βιβλία τού εβραϊκού κανόνα) **4.** *παλαιοί* (οι) αυτοί που έζησαν παλιά, οι πρόγονοι: *οι ~ ήξεραν τον καιρό παρατηρώντας τον ουρανό.* — **παλαιό** επίρρ.. **παλαιότητα** (η) [αρχ.]. ** σχολιο λ. *δίκιο.*
[ι-ίύμ. αρχ. < **παλαι-Ηός* < *πάλαι* (βλ.λ.). Αν. εντούτοις, θεωρηθεί ότι το μυκ. pa-ra-jo ταυτίζεται με τυ επίθ. *παλαιός,* τότε *παλαιός* < **πα- λα-]ός* < *πάλαι].*
παλαιοχριστιανικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τους πρώτους χριστιανικούς χρόνους: - *κοινότητες* 2. αρχαιολ. αυτός που σχετίζεται με την περίοδο τής βυζαντινής αρχαιολογίας μεταξύ τής εμ- φανίσεως τού χριστιανισμού ως θρησκείας και τού πρώτου μισού τυύ 7ου αι.: - *βασιλική / κατακόμβες / ανάγλυφα.*
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. palcochrctien], **πάλαι ποτέ** » πάλαι
παλαιστής (υ). **παλαίστρία** (η) [παλαιστριών) πρόσωπυ που ασχυ- λείται συστηματικά με τυ αγώνισμα τής πάλης.
|κτυμ. αρχ. < *παλαίω* (βλ.λ.)]. **παλαιστικός,** -ή.-ό [αρχ.] 1. αυτός πυυ σχετίζεται με τυν παλαιστή ή με τυ αγώνισμα τής πάλης *2.παλαιστική* (η) η τέχνη τού παλαιστή. **Παλαιστίνη** (η) **1.** περιοχή τής Μέσης Ανατολής, που εκτείνεται από τα παράλια τής Μεσογείου Θαλάσσης οίς τον πυταμό Ιορδάνη και από τα σημερινά σύνορα τυύ Ισραήλ με τον Αίβανο (»ς την περιοχή τής Γάζας **2.** περιορισμένα αυτοδιοικούμενη περιοχή στα πρώην κα- τεχόμενα από τυ Ισραήλ εδάφη τής Δυτικής Όχθης τυύ Ιορδάνη πυυ προορίζεται να γίνει η εθνική εστία των Αράβων τής παραπάνω περιοχής (σημ. Ι). οι οποίοι εκδιώχθηκαν με την ίδρυση τού κράτους τού Ισραήλ (1948). — **Παλαιστίνιος** (ο) 11891J, **Παλαιστίνια** (η), **παλαιστινιακός,** -ή. -ό (βλ.λ.).
[ετυμ. αρχ. < εβρ. Plcscth «χώρα των Φιλισταίων». Βλ. λ. *Φιλισταίοι].*
παλαιστινιακός, -ή, -ό 1. αυτός πυυ σχετίζεται με την Παλαιστίνη και τους Παλαιστινίους **2.** *Παλαιστινιακό* (,το) το πρόβλημα που δημιούργησε η μετοίκηση Εβραίων από όλυ τον κόσμο στην περιοχή τής Παλαιστίνης από το ί882 παρά τις αντιδράσεις των Αράβων κατυί- κων τής περιοχής, καθώς και η δημιουργία τού κράτους τού Ισραήλ το 1948* οι συγκρούσεις με τα αραβικά κράτη τής περιοχής είχαν ως αποτέλεσμα 600.000 Παλαιστίνιοι να γίνουν πρόσωυγες και να καταληφθούν από τυ Ισραήλ οι κατοικούμενες αποκλειστικά από Παλαιστινίους περιοχές τής Λωρίδας τής Γάζας και τής Δυτικής Όχθης τού Ιορδάνη, οι οποίες εποικίσθηκαν με Ισραηλινούς. **παλαίστρα** (η) {παλαιστρών] 1.ο υπερυψωμένος και περιφραγμένος χώρος μέσα στον οποίο διεξάγεται το αγώνισμα τής πάλης 2. (μτφ.) το πεδίο αναμέτρησης (πολιτικής, πνευματικής κ.λπ.) ΣΥΝ. στίβος, κονίστρα. αρένα, στάδιο.
[ητυμ. αρχ. < *παλαίω* (βλ.λ.)Ι. **παλαίω** ρ. αμετβ. (αρχαιοπρ.-σπάν.) παλεύω) (βλ.λ.).
[f.tym. αρχ. τεχν. όρ.. με επίθημα *-jo. αγν. ετύμου. Λεν ευσταθεί ούτε μορφυλυγικώς ούτε σημασιολογικώς η σύνδεση μτ το ρ. *πάλλω.* Βλ. κ. *πάλη* \.
παλαιώνω [αρχ.[κ. (καθημ.) **παλιώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |παλαίω- σα. -θηκα. -μένυς] ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) παλαιό· (ειδικότ.) 2. (για οι- νυπνευματο')δες ποτό) βελτιώνω τα οργανοληπτικά χαρακτηριστικά ποτού, διατηρώντας το για πολύ χρόνο σε ξύλινο βαρέλι **3.** κάνω (έπιπλο) να δείχνει παλαιό, ενώ δεν είναι ♦ **4.** (αμετβ.) γίνομαι παλαιός, φθείρομαι από τυ πέρασμα τυύ χρόνου, **παλαίωση** (η) [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων! **1.** (λόγ.) το να γίνεται κάτι παλαιό, η φθορά από τον χρόνυ· (ειδικότ.) 2. η διαδικασία βελτίωσης των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών οινοπνευματώδους ποτού (κρασιού, ουίσκι) μέσω τής επί μακρόν παραμονής τυυ σε ξύλινα βαρέλια **3.** η τεχνική με την οποία ένα έπιπλο δείχνει παλαιό, ενώ δεν είναι.
παλαμάκια (τα) {χωρ. γεν.] τα επανειλημμένα χτυπήματα τής μιας παλάμης πάνω στην άλλη ως έκφραση επιδοκιμασίας, χαράς, ενθουσιασμού συν. χειροκροτήματα.
[ετυμ. < *παλάμη* + υποκ. επίθημα *-άκι* \. **παλαμάρι** (τυ) {παλαμαρ-ιυύ | -ιών} τυ χοντρό σχοινί για την πρόσ- δεση τυύ πλοίου στην προβλήτα τού λιμανιού συν. καραβόσκοινο, (λόγ.) κάλως.
[F.TYM. μεσν. < τυυρκ. palamar < ιταλ. palamara < μεσν. λατ. palamarius, αβεβ. ετύμυυ, πιθ. ανάγεται στυ αρχ. *παλάμη,* υπότε ίσως πρόκειται για αντιδάν. Ήχει υποστηριχθεί ότι και η τουρκ. λ. ανάγεται στην Ελληνική].
παλάμη (η) [παλαμών! **1.** η έσω επιφάνεια τού άκρου χεριού μεταξύ καρπού και ρίζας των δακτύλο>ν- ΦΡ. ***εν τη παλάμη και ούτω βοήσο- μεν*** *(εν τή παλάμη καί οντω βοήσομεν)* για να πραγματοποιηθεί κάτι, πρέπει πρώτα να δοθούν τα ανάλογα ανταλλάγματα, να καταβληθεί το αντίτιμό του · 2. μονάδα μήκους που ισοδυναμεί με το 1/10 τού μέτρου. Επίσης (λαϊκότ.) **απαλάμη.**
[πτυμ. αρχ. < *ρ]ο-, συνεσταλμ. βαθμ. τού δισύλλ. I.E. *pels- «ευρύς, επίπεδος», πβ. λατ. palma ο γαλλ. paume), planus «ομαλός, επίπεδος», αρχ. ιρλ. lam ««χέρι», αρχ. γερμ. folma «παλάμη», αρχ. αγγλ. folm κ.ά. Ομόρρ. *πέλ-αγος* (βλ.λ.). *πλάγ-ιος* (βλ.λ.). *πλ,άξ* (*-κα),* πιθ. κ. *πλάσσω, πλανώ* κ.ά. 11 φρ. *έν τή πα? ·άμη καί ούτω βοήσομεν* οφείλεται στη συνήθεια των κληρικών να πληρώνονται για τις υπηρεσίες τους],
παλαμιαίος, -α, -ο [1843] **1.** ανατ. αυτός που σχετίζεται με την παλάμη **2.** αυτός πυυ έχει τις διαστάσεις μιας παλάμης ΣΥΝ. σπιθαμιαίυς·
παλαμίδα (η) ψάρι, είδος τόννυυ, με μακρουλό σώμα, μικρό ρύγχος, ραβδωτή μπλε ραχιαία επιφάνεια και ασημόχρωμη κοιλιά. ’ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *λακέρδα.*
[F.TYVI. < μτγν. *παλαμίς. -ίδος* < αρχ. *πηλαμύς, -ύδος* (με προληπτ. αφομοίωση. ίσως υπό την επίδρ. τού ουσ. *παλάμη),* αβεβ. ετύμου. πιθ. δάνειο ή προελλην. λ. Σύμφωνα με άλλη άποψη, *πηλαμύς* < *πηλός* + *άμύς* «είδος λιμναίας χελώνας», άλλος τύπος τού αρχ. *έμύς.* πιθ. < *έμώ* \.
παλαμίζω ρ. μετβ. [μεσν.] [παλάμισ-α. -τηκα, -μένος] (λαϊκ.) **1.** (σπάν.) πιάνω (κάτι) με την παλάμη **2.** (σπάν.) χτυπώ με την παλάμη μου · **3.** νλυτ. επαλείφω με την παλάμη εξωτερικό μέρυς καραβιύ με μείγμα από πίσσα, θειάφι και λίπος. — **παλάμισμα** (το). **παλαμικός[1],** -ή. -ό [18361 ανατ. σχετικός με την παλάμη.
παλαμικός[2], -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον ποιητή Κ. Ιαλαμά και το έργο του: ~ *παράδοση / σχολή / ποίηση.* **παλάμισμα** (τυ) ► παλαμίζω
παλαμοειδής, -ής. -ές [I896| |παλαμοειδ-ούς] -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα παλάμης. σχομο λ. *-ης. -ης. -ες.* **παλαμοσχιδής,** -ής. -ές |παλαμυσχιδ-ούς | -είς (υυδ. -ή)) βοτ. (φύλλο) που έχει σχήμα ανοικτής παλάμης και είναι χωρισμένο σε οξείς λοβούς σαν δάχτυλα. ·· σχομο λ. *-ης. -ης, -ες.*
]ι ·] ΥΜ. < *παλάμη* + *-σχιδής*< *σχίζω}.* **παλάντζα** κ. **μπαλάντζα** (η) (παλαντζών) (λαϊκ.) φορητή ζυγαριά παλαιού τύπου. σχομο λ. *νοικοκύρης.*
[ι-ίύμ. Αντιδάν.. < βεν. balanza < "palanga < λατ. phalanx < αρχ. *φά- λαγξ.* Κατ' άλλη άποψη. το βεν. balanza ανάγεται σε δημώδ. λατ. ×bilancia < λατ. bilanx «ζυγαριά με δύο δίσκους»], **παλαντζάρω** κ. **μπαλαντζάρω** ρ. αμετβ. [παλαντζάρισα! (λαϊκ.) **1.** γέρνω πότε προς τη μία. πότε προς την άλλη μεριά 2. (μτφ.) (α) δεν είμαι σταθερός στις πεποιθήσεις και στη γνώμη μου. υποστηρίζω διαφορετικές απόψεις ανάλογα με τις περιστάσεις (β) αμφιταλαντεύομαι. κλίνω πότε προς τη μία και πότε προς την άλλη επιλογή. — **παλαντζάρισμα** κ. **μπαλαντζάρισμα** (το). **παλάντζας** κ. **μπαλάντζας** (ο) (λαϊκ.-ειρων.) πρόσωπο που αλλάζει εύκολα, και ανάλογα με τις περιστάσεις, γνώμη συν. ανεμοδούρας. **Παλάου** (το) (αγγλ. Republic of Palau = Δημοκρατία τού Παλάου) νησιωτικό κράτος στυν Ειρηνικό Ωκεανό Α. των Φιλιππινών με πρωτεύουσα την Όρεορ. επίσημες γλώσσες την Παλαϊκή και την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Η.ΙΙ.Α.
[ετυμ. < αγγλ. Palau < τοπική γλ. Bclau «πύλη τής μάχης»], **παλάσκα** κ. **μπαλάσκα** (η) [παλασκών] θήκη φυσιγγίων συν. φυσιγγιοθήκη. σχολιο λ. νοικοκύρης.
1ι:ιύμ. < τουρκ. palaska < αρχ. γερμ. flasca (πβ. γερμ. Flasche)J. **παλάτι** (το) {παλατ-ιού | -ιών] **1.** το ανάκτορο βασιλιά ή ηγεμόνα συν. ανάκτορο 2. (συνεκδ.) ο βασιλιάς και ο κύκλος του ως φορέας πολιτικής εξουσίας: *το - εξανάγκασε τον πρωθυπουργό σε παραίτηση* συν. ανάκτορα (τα), στέμμα **3.** (μτφ.-εκφραστ.) μεγαλοπρεπές οικοδόμημα, πολυτελής οικία. — (υποκ.) **παλατάκι** (το). * σχολιο λ. *ανάκτορο. κύριος, -α.* -ο.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *πα/.άτιον* < λατ. palatium, από τον ρωμαϊκό Παλατινό λόφο (λατ. Palatinus Collis), όπου βρισκόταν το ανάκτορο τού Ρωμαίου αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου[. **παλατιανός,** -ή. -ό Ιμεσν.**[1.** αυτός που σχετίζεται με το παλάτι συν. ανακτορικός, βασιλικός **2.** *παλατιανός* (ο) ο άνθρωπος των ανακτό- ρο)ν ΣΥΝ. αυλικός. **πάλε** επίρρ. [μεσν.Ι (διαλεκτ.) πάλι. **πάλεμα** (τυ) »παλεύω **Παλέρμο** (το) πόλη τής Β. Σικελίας.
[ητυμ. < ιταλ. Palermo < λατ. Panormus < αρχ. *Πάνορμος* (< *παν-* + *όρμος),* με τη σημ. «ασφαλής όρμος», ελληνική ονομασία φοινικικής αποικίας).
παλέτα (η) Ιπαλετών] **1.** η επίπεδη, ξύλινη ή μεταλλική, πλάκα, πάνω στην οπυία αναμειγνύει τα χρώματα υ ζωγράφος· (κ. μτφ.): *«τα εκφραστικά μέσα που διαθέτει στην ~ του ένας κινηματογραφιστής»* (εφημ.) 2. (συνεκδ.) η χρωματική κλίμακα πυυ μεταχειρίζεται υ καλλιτέχνης **3.** ξύλινη βάση. πάνω στην υπυία στυιβάζονται και μεταφέ- ρονται αντικείμενα (π.χ. περιοδικά, εφημερίδες κ.λπ.).
[ι-ίύμ. < ιταλ. palerra, υπυκ. τού pala «φτυάρι» (βλ. κ. *πάλα)].* **παλεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. (πάλεψα] ♦ (αμετβ.) **1.** συμμετέχω σε αγώνα πάλης 2. (+με) συμπλέκομαι (με κάποιον), προσπαθώντας να τον νικήσω με τη σωματική μου δύναμη **3.** (μτφ.) (+με / εναντίον) αγωνίζομαι (εναντίον κάποιου) προσπαθώντας να τον νικήσω: ~ *με ισχυρά*

συμφέροντα 4. αγωνίζομαι, προσπαθώ σκληρά: *πάλεψε σκληρά, για να σπουδάσει* ♦ **5.** (μετβ.) αγωνίζομαι επιμένοντας **σε** κάτι. δεν εγκαταλείπω την προσπάθεια: « *το πάλεψε μέχρι τέλους το ματς. αλλά δεν κατάφερε να ισοφαρίσει*»(εφημ.)' κυρ. στη φρ. *Ιδ παλεύω: έχουμε λίγες ελπίδες, αλλά θα το παλέψουμε κι ό.τι γίνει || δεν τα πο?.υκαταιφέρνει αλλά. τουλάχιστον, το παλεύει.* — **πάλεμα** (τυ).

[ετυμ. μεσν. < *πάλη* (βλ.λ.)|. **πάλη** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** λθλ. το αγώνισμα κατά το οποίο οι αθλητές μάχονται σώμα με σώμα. προσπαθώντας νεκ ρίξουν κάτω υ ένας τον άλλυν: *ελ/.ηνορρωμαϊκή / ελεύθερη* ~ 2. (γενικότ.) η σωματική συ- μπλυκή 3. (μτφ.) η πρυσπάθεια για επικράτηση, η αναμέτρηση, ο αγώνας: ~ *των τάξεων/ των ιδεών.* σχολιο λ. *ομόηχα.*

Ιετυμ. αρχ. < *παλαίω* (υποχωρητ.), βλ.λ.|. **πάλι** κ. (διαλεκτ.) **πάλε** |μεσν.| επίρρ. (για την έκφραση επανάληψης)

για μία ακόμη φορά. εκ νέου. ξανά: *πήρα τώρα τα μισά. θα έρθω) - αύριο να πάρω τα υπόλοιπα || όχι -/1| ~ τα ίδια: 2.* για τη δήλωση τής αποκατάστασης, τής επαναφοράς, τής επιστροφής: *τον έδιωξε η χούντα και γύρισε πάλι στη δουλειά του μερικά χρόνια αργότερα με τη μεταπολίτευση* ΣΥΝ. πίσω) **3.** από την άλλη πλευρά, εξάλλου: *ο Ανδρέας είναι πιο εργατικός, ο Χρίστος - είναι πιο ευφυής* · φρ. (α) *και πάλι* για την έκφραση αντίθεσης, παρ' όλα αυτά, έστω και έτσι: *λένε ότι είχε θυμώσει -, μια καλημέρα έπρεπε να μου την πει!* (β) *πάλι καλά* για να δηλωθεί ότι τα πράγματα θα μπορούσαν να είναι και χειρότερα: *Μας έκλεψαν το βίντεο.* ~· *Οα μπορούσαν να μας είχαν πάρει πολύ περισσότερα! || δηλαδή ~ που δεν μας σκότωσαν κιόλας!* Επίσης (αρχαιοπρ.) **πάλιν.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

[ετυμ. < αρχ. *πάλιν*, αρχική σημ. «πρυς τα πίσο)». πιθ. αιτ. ενικού αμάρτυρου ουσ. **πά/.ις* «επιστροφή, γύρισμα» < *k"l-. συνεσταλμ, βαθμ. τού J.K. *k*el- (> αρχ. *πέλομαι),* για το οπυίυ βλ. λ. *πόλος.* Οι φρ. *πάλιν ιέναι. βαίνειν* συνετέλεσαν στη σημερινή σημ., καθώς και στη χρήση τής αιτ. ως επιρρήματος), **παλιά** επίρρ. **1.** τον παλιό καιρό: **-** *οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν ζώα για τις μετακινήσεις τους* 2. πριν από πολύ καιρό: *είναι φίλος μοι> από* ~ **3.** άλλυτε. στυ παρελθόν: <5εν *είμαι τόσο υπομονετικός όσο* σχολιο λ. *δίφθογγος.* **παλιάλογο** (το) (καθημ.) το γέρικο ή δύστροπο άλογο, **παλιάμπελο** (τυ) στη φρ. **σς** *πάει και το παλιάμπελο* βλ. λ. *πηγαίνω.*

παλιανθρωπιά (η) **1.** το να είναι κάποιος παλιάνθρωπος συν. αχρειότητα, φαυλότητα 2. (συνεκδ.) η πράξη που ταιριάζει σε παλιάνθρωπο.

παλιάνθρωπος (υ) {παλιανθρώπ-υυ [-ων, -ους) (υβριστ.) ο κακοήθης άνθρωπος, ο αχρείος, **παλίατζήδικο** (τυ) το κατάστημα στο οποίο πωλούνται παλιά και ιδίως μεταχειρισμένα αντικείμενα συν. παλαιυπωλείο. **παλιατζής** (υ) {παλιατζήδες! υ μικρέμπορος πυυ αγοράζει ή μεταπω- λεί παλιά και μεταχειρισμένα αντικείμενα ΣΥΝ. παλαιοπώλης.

|ΕΤΥΜ. < *παλιά* (ουδ. τού επιθ. *παλιός)* + *-τζης* (βλ.λ.)|. **παλιατζούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) κάθε παλιό, φθαρμένο ή πολυχρη- σιμυποιημένο αντικείμενο ΣΥΝ. παλιατσαρία.

Ιετυμ. < *παλιατζής* + παραγ. επίθημα *-ούρα}.* **παλιατσαρία** κ. **παλιατζαρία** ιη) {χωρ. γεν. πληθ.) (μειο>τ.) **1.** σύνολο παλαιών, φθαρμένων ή και άχρηστων αντικειμένων 2. οτιδήποτε παλαιό, φθαρμένο ή και άχρηστο, **παλιάτσος** (ο) **1.** κωμικό πρόσωπο λαϊκών θεαμάτων (μτφ.-μειωτ.) **2.** ο γελυίος άνθρωπος 3. άνθρωπος με γελοία εμφάνιση ΙΥΝ. καραγκιόζης-

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pagliaccio < paglia «άχυρο» < λατ. palea], **παλιγγενεσία** (η) {χωρ. πληθ.Ι **1.** το ξαναζωντάνεμα, η αναζωογόνηση 2. η γέννηση για δεύτερη φορά. η αναγέννηση· ΦΡ. (μτφ.) *εθνική παλιγγενεσία* η απελευθέρωση των Ηλλήνων από τυυς Τούρκους μετά την Κπανάσταση τού Ι821.

[εγυμ. μτγν. < *πα?.ιν-* (με αφομοίωση τού -ι/- προς το επόμενο αρχικό σύμφωνο) + *-γενεσία* < *γένεσις*|. **παλικαράς** (υ) »παλληκαράς **παλικαρήσιος,** -ια. -ιο -♦ παλληκαρήσιος **παλικάρι** (τυ) ► παλληκάρι **παλικαριά** ιη) » παλληκαριά **παλικαροσύνη** (η) ► παλληκαροσύνη

παλικινησία (η) Ιχωρ. πληθ.} ιλτρ. η συνεχής επανάληψη τής ίδιας κίνησης. όπως συμβαίνει στις ψυχοκινητικές κρίσεις.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. palikinesie). **παλιλλογία** (η) [αρχ.Ι {παλιλλογιών) **1.** η επανάληψη των ίδιων λέξεων ή φράσεων 2. η αναδίπλωση (βλ.λ., σημ. 3). **παλίλλογος,** -υς. -ο [αρχ.) (λόγ.-σπάν.) αυτός που επαναλαμβάνει, που αναμασά τα ίδια λόγια ΣΥΝ. ταυτολόγυς. **παλιλλογώ** ρ. αμετβ. [αρχ.[{παλιλλογείς... · μόνυ στον ενεστ.) (λόγ.- σπάν.) επαναλαμβάνω, αναμασώ με τρόπυ ανιαρό τα ίδια λόγια ΣΥΝ. ταυτολυγώ.

παλιμπαιδισμός (υ) **1.** ψυχολ. η εμφάνιση συμπεριφυράς παιδιού σε άτυμυ προχωρημένης ηλικίας 2. (συνεκδ.) υπυιαδήποτε πράξη ενηλίκου, η οποία ταιριάζει σε παιδί. — **παλιμπαιδίζω** ρ. **παλίμπαις** (ο) |παλίμπαιδ-υς. -α | -ες. παλιμπαίδο)ν| (αρχαιυπρ.) ο μεγάλης ηλικίας άνθρωπος, που εμφανίζει συμπεριφορά παιδιού συν. γεροξεκούτης, ξεμωραμένος.

Ιετυμ. μτγν. < *παλιν-* (με αφομοίωση τυύ -ν- προς το επόμενο αρχικό σύμφωνο) + *παΐς, παιδός*|. **παλίμψηστος,** -η, -ο **1.** (για παπύρους, περγαμηνές, κώδικες κ.λπ.) αυτός τού οποίου τυ αρχικό κείμενο έχει αποξεσθεί. προκειμένου να γραφτεί νέο κείμενο 2. *παλίμψηστο* (το) {παλιμψήστ-ου | -ων) το χειρόγραφο παπύρου ή περγαμηνής, τυύ οποίου η πρώτη γραφή έχει **αποξεσθεί. για να γραφτεί νέο κείμενο.**

Ιετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «σαναςυσμένος». < *παλιν-* (με αφομοίωση τού -ν- προς το επόμενο αρχικό σύμφωνο) + *ψηστός* < **ψήα)* «ξύνω, αποξέω» (βλ. λ. *ψήνω)*\. πάλιν επίρρ. -» πάλι

παλιν- κ. παλίν- *α* συνθετικό που δηλώνει την επανάληψη: *παλιλ-λο- γώ. πα/Λν-δρομος.*

[ΕΤΥΜ. *Α'* συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. *πά/Λν* (βλ. κ. *πάλι)* και εμφανίζεται: (α) ως *παλιν-* προ φωνήεντος και προ των συμφώνων <5. *ζ, θ,* κ *σ.* r (λ.χ. *παλιν-όρθωση, πα/Λν- δρομος)* (β) ως *παλιγ-* προ των συμφώνων *γ. κ. ς, χ* (λ.χ. *παλιγ-γενεσία. παλίγ-κτιστος)* (γ) ως *παλιμ-* προ των συμφώνων *μ. β. π. φ, ψ* (λ.χ. *πα- λίμ-βου/.ος. πα/Λμ-ψηστος)* και (δ) ως *παλιλ- / παλιρ-* προ των συμφώνων *-λ-* και *-ρ-* αντίστοιχα (λ.χ. *παλιλ-λογία, παλίρ-ροια)*\. παλινδρόμηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) [μεσν.] **1.** η κίνηση εναλλάξ προς τα εμπρός και προς τα πίσω 2. η υπαναχώρηση από θέση. άποψη 3. η επαναφορά τής μήτρας στο φυσιολογικό επίπεδο μετά τον τοκετό. Επίσης παλινδρομία (η) [αρχ.Ι. παλινδρομικός, -ή. -ό [μτγν.Ι αυτός που παρουσιάζει διαδοχική ή και ισόχρονη φορά προς τα εμπρός και πρυς τα πίσω: - *κίνηση.* Επίσης παλίνδρομος, -η. -υ Ιμτγν.]. — παλινδρομικ-ά / -ώς [18681 επίρρ. παλινδρομώ ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {παλινδρομείς... | παλινδρόμησα} 1. κινούμαι εναλλάξ προς τα εμπρός και προς τα πίσω 2. (μτφ.) μεταβάλλω συνεχώς γνώμη, δέχομαι πότε τη μία και πότε την άλλη, συχνά και την αντίθετη, άποψη, παλιννοστώ ρ. αμετβ. {παλιννοστείς... | παλιννόστησα) (λόγ.) επιστρέφω στην πατρίδα ΣΥΝ. επαναπατρίζομαν συχνά η μτχ. *παλιννο- στούντες* (υι) υι επαναπατριζόμενυι. — παλιννόστηση (η) |μεσν.|. [εγυμ. < μτγν. *παλκν)νοστώ (-έο))* < *παλί(ν)νοστος* < *πάλαν)* + *νό- στος*Ί'

παλινόρθωση (η) [18551 {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] 1. η επανε- γκατάσταση στην εξουσία (κυρ. βασιλέων): ~ *των Νουρβώνων / τής δυναστείας / τής μοναρχίας* 2. (συνήθ. ειδικότ.) η επαναφορά μυναρ- χικύ καθεστοκος ΣΥΝ. επαναωυρά. επανεγκατάσταση αντ. πτώση, εκθρόνιση. παλινορθώνω ρ.

[ΕΤΥΜ. **Λπόδ. τού γαλλ.** restauraiion|. παλίντροπος, **-ος, -ο στη φρ** *παλίντροπος αρμονία* **η αρμονία τού κόσμου σύμφωνα με τη θεοορία τυύ Ηρακλείτου, η οποία επέρχεται από την ισορρόπηση αντίρροπων τάσεων.**

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «παλίνδρομος. αυτός πυυ επιστρέφει - ευ- μετάβλητυς». < *πάλιν* + *τρόπος*\. παλινωδία (η) {παλινωδιών} 1. η ανάκληση όσων ειπώθηκαν προηγουμένως 2. η συμπεριφορά πυυ χαρακτηρίζεται από ανακυλουθίες και αντιφάσεις (συχνά στον πληθ.): οι ~ *στην εξωτερική πολιτική προκαλούν αναξιοπιστία.*

[ετυμ. **< αρχ.** *παλινωδία* < *παλινωδώ* **(βλ.λ.). Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς αναφορικά με μια ωδή τού Στησιχόρου, στην οπυία ο ποιητής ανακαλούσε όσα υβριστικά είχε πει προηγουμένως εις βάρος τής Κλένης|.**

παλινωδώ **ρ. αμετβ. {παλινωδείς... · μόνυ στυν ενεστ.] (λόγ.) ανακαλώ όσα υποστήριξα πρυηγυυμένως** ΣΥΝ. **(καθημ.) λέω και ξελέω.**

[ετυμ. < αρχ. *παλινψδώ (-έω)* < *παλιν-* + *-ο)δώ* < *ώδή*\. παλιό- κ. παλιό- α' συνθετικό πυυ δηλώνει: 1. παλαιότητα. φθορά: *παλιό-ρουχα. παλιο-πάπουτσο* 2. το παλαιό, κατ' αντιδιαστολή προς το νέο. το σημερινό (αντί τυύ λόγ. *παλαιό-): παλιο-ελλαόίτης. παλιο- ημερολογίτης* 3. (υβριστ.) κακή ποιότητα ή κατάσταση: *παλιο-χαρα- κτήρας, παλιό-γερος. παλιο-δουλειά.*

[ΕΙΥΜ. Λ' **συνθ. τής Μεσν. και** Ν. **Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ.** *παλιός* **(βλ.λ.). Βλ. κ.** *παλαιό-***J.** παλιοβρόμα **(η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι υβριστ. για γυναίκα,** παλιόγερος **(υ).** παλιόγρια **ιη) {χωρ. γεν. πληθ.} υβριστ. για ηλικιωμένο πρόσωπο** ΣΥΝ. **βρυμόγερος. (!) κοϊλόγερυς.** παλιογυναίκα **(η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. υβριστ. για γυναίκα 2. (ειδι- κότ.) η ανήθικη γυναίκα, η πόρνη. Κπίσης παλιογύναικο** (το), παλιόδουλειά **(η) 1. η κυυραστική. επικίνδυνη κ.λπ. δουλειά 2. η άχαρη δουλειά ή η δουλειά που δεν αποφέρει πυλλά.** παλιόδρομος **(υ) ο δρόμος πυυ βρίσκεται σε άσχημη κατάσταση και είναι δύσβατυς.** παλιοελλαδίτης **(ο) -♦ παλαιοελλαδίτης**

παλιοζωή (η) (εκφραστ.) η ζωή που είναι γεμάτη στενοχώριες, ώστε να μην αξίζει να τη ζει κανείς: *παλιόκοσμε και παλιοκοινωνία* (τραγ.)

παλιοθήλυκο (το) υβριστ. για κορίτσι ή γυναίκα ΣΥΝ. βρομοθήλυκο,

παλιογύναικο. τσουλί. παλιόκαιρος (ο) ο άστατος καιρός, παλιοκοινωνία (η) υβριστ. για την κοινωνία, παλιοκόριτσο (το) υβριστ. για κορίτσι.

παλιόκοσμος (ο) υβριστ. για την κοινωνία, τυ σύνολο το)ν ανθρ(ό- πων.

παλιοκουβέντα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (καθημ.) λόγος με χυδαίο περιεχόμενο ΣΥΝ. αισχρολογία, βρομόλογο, βωμολοχία, παλιομοδίτικος, -η. -υ * παλαιομοδίτικος

παλιόμουτρο **(το) (υβριστ.) άνθρωπος φαύλος, κακοήθης** συν. **(αργκό) μπαγάσας, μασκαράς. παλιοτόμαρο,** παλιόπαιδο **(το) υβριστ. για παιδί** συν. **βρομόπαιδο, (!) κωλόπαιδο.** παλιοπάπουτσο **(το) Ιμεσν.Ι το παπούτσι που έχει φθαρεί με την πάροδο τού χρόνου ή'και τη συνεχή χρήση,** παλιοπαρέα **(η) {παλιοπαρεών} 1. (κακόσ.) η παρέα που απαρτίζεται από κακής ποιότητας ανθρώπους:** *έμπλεξε με πα?αοπαρέες · 2.* **(εϋ- σημυ-χαϊδευτ.) η συντρυφιά ατόμων πυυ συνδέονται μεταξύ τους με**

μακροχρόνιους φιλικούς δΓσμούς: ***η ~ τού στρατού.*** **παλιόπραμα** (το) Ιχο>ρ. γεν.} **1.** αντικείμενο με ευτελή αξία **2.** παλιό, φθαρμένο αντικείμενο, **παλιόρουχο** (το) [μεσν.Ι ρούχο (βθαρμ^νο ή από ευτελές ύφασμα, **παλιός,** -ιά, -ιό **1.** αυτός που υπάρχει ή έχει γίνει από παλιά: ***τα έπι- πλα*** *είναι* ***~ || με το χτύπημα άνοιξε η ~ του πληγή || το πρόβ/.ημα είναι ~· δεν εμφανίστηκε τώρα [(η αξία ενός γραμματοσήμου εξαρτά- ται και από*** τυ ***πόσο*** ~ είναι || ~ ***κρασί*** || ~ ***και ένδοξη οικογένεια*** [| ~ ***σχολείο / δρόμος / πίνακας*** λντ. νέος. καινούργιος, πρόσφατος· ΦΡ. (εκφραστ.) (α) *γράφω (κάποιον/κάτι) στα παλιά μου τα παπούτσια* βλ. λ. ***παπούτσι*** (β) *παλιό τ' αμπέλι, λίγο το κρασί* βλ. λ. ***αμπέλι*** (γ) *παλιό ημερολόγιο* το ιουλιανό ημερολόγιο (βλ. λ. ***ιουλίανός***) **2.** αυτός που υπήρχε πιο πριν (από άλλον): ***μερικά βιβ/Ja τα έχω αφήσει στο ~ μου σπίτι*** || ***στη συναυλία τραγούδησαν και μερικές*** ~ τους ***επιτυχίες*** αντ τωρινός, καινούργιος **3.** (για πόλεις, οικισμούς, αντί τυ λόγ. ***παλαιός)*** αυτός που προϋπήρξε άλλου ομωνύμου ή συγχρόνου: ~ ***Κόρινθος / Φάληρο*** **4.** αυτός πυυ ανήκει στο παρελθόν, σε πρυηγούμενη περίοδο: ***κοιτώντας την Πλάκα παίρνεις μια ιδέα τού πώς ήταν η ~ Αθήνα***· ΦΡ. (καθημ.) (α) *στα παλιά τα χρόνια* στο παρελθόν: ~ ***οι άνθρωποι είχαν φιλότιμο*** (β) **τα** *παλιά* ***το*** παρελθόν και όσα συνέβησαν σε αυτό: ***βρήκα κάτι φίλους απ' τον στρατό και πήγαμε σε μια ταβέρνα να θυμηθούμε*** ~ (γ) *παλιοί* (υι) υι προγενέστεροι. υι πρόγυνυι: οι - ***είχαν άλλες αντι/.ήψεις*** **5.** αυτός πυυ αναφέρεται στυ μακρινό παρελθόν: ~ ***αναμνήσεις*** **6.** αυτός που πρυέρχεται από επυχή τού παρελθόντος: ***- τραγούδια / θρύ'λοι / έθιμα / συνήθειες*** **7.** αυτός πυυ ανήκει στο παρελθόν και δεν έχει θέση στη σύγχρονη πραγματικότητα: ι<5εες ~ ***και ξεπερασμένες || Αυτά είναι ~ ιστορίες. Τι θέλεις τώρα και τις ξανα- σκαλίζεις;*** 8. αυτός πυυ είναι γνωστός από καιρό, που δεν είναι πρωτότυπος και γι' αυτό δεν έχει επιτυχία: - ***το κόλπο ν' αλλάζουμε θέμα κάθε φορά που η κουβέντα μάς δυσκολεύει*** **9.** (για πρόσ.) (α) αυτός που ανήκει από πυλύ καιρό σε συγκεκριμένο χώρο. που ασχολεί- ται από πολύ καιρό με συγκεκριμένο αντικείμενο: ***είναι - στην πιάτσα και ξέρει || ~ ναυτικός / δικηγόρος / βασιλόφρων / κεντρώος*** (β) *παλιός* (ο) ο στρατιώτης που υπηρετεί ήδη πολλούς μήνες ΣΥΝ. πα- λιυσειρά αντ. νέυς· φρ. ο ***παλιός*** ε/V ***αλλιώς*** (ΐ) (στρατιωτική αργκό) σε πληρέστερη φρ. «ο νέος είν' ωραίος, αλλά υ παλιός είν' αλλιώς»' για να δηλωθεί ότι ο στρατιώτης πυυ υπηρετεί ήδη πολλούς μήνες έχει προνομιακή μεταχείριση έναντι τού νεοσυλλέκτου ή ότι γνωρίζει να αντιμετωπίζει καλύτερα τις καταστάσεις (ii) ως σχόλιο για την ικανότητα προσώπου με πολλά χρόνια πείρας σε έναν τομέα δραστηριότητας να επιλύει καλύτερα τα προβλήματα 10. αυτός που είχε στο παρελθόν συγκεκριμένη ιδιότητα, αυτός που δεν είναι πλέ- υν εν ενεργεία. ο πρώην: ~ ***βουλευτής / δήμαρχος ι καθηγητής*** 11. αυτός με τον υπυίο στο παρελθόν υπήρχε ορισμένου είδους σχέση: - ***φίλος απ' τον στρατό*** **[[** ***συνάντηση παλιών συμμαθητών*** φρ. *παλιά αμαρτία* βλ. λ. ***αμαρτία.*** Βπίσης (λόγ.) παλαιός,-ά, -ό (βλ.λ.). — (υποκ.) παλιούτσικος, -η/-ια. -υ. * χομο λ. ***δίκιο, συνίζηση.***

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *παλαιός* (με συνίζηση), βλ.λ.]. **παλίοσειρά** (η) (στρατιωτική αργκό) ο στρατιώτης που υπηρετεί ήδη πολλούΞ μήνες, ο παλιός. Επίσης **παλιοσείρι** (τυ). **παλιοσίδερο** (το) **1.** άχρηστο ή σκουριασμένο σίδερο **2.** *παλιοσίδερα* (τα) τα σιδερένια τμήματα παλαιών πλοίων, υχημάτιον, συσκευών κ.λπ., τα οποία πωλούνται ως υλικό σιδήρου, **παλιοσκρόφα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.) (!) παλιογουρούνα· υβριστ. για γυναίκα.

παλιόσκυλο (τυ) 1. (α) αδέσποτο σκυλί, κοπρόσκυλο (β) επιθετικός ή ενοχλητικός σκύλος 2. (υβριστ. για πρόσ.) κακός άνθρωπος, **παλιόσπιτο** (το) 1, σπίτι σε κακή κατάσταση **2.** (ευφημ.) υίκος ανοχής-

παλιοτόμαρο (το) υβριστ. για αχρείο και κακοήθη άνθρο)πο. **παλιούρι** (το) [δύσχρ. παλιουρ-ιυύ [-ιών} (λαΐκ.) θάμνος με αγκάθια στα κλαδιά τυυ, τα οπυία χρησιμοποιούνται σε περιφράξεις.

[ετυμ. < * *παλιούριον,* υποκορ, τού αρχ. *παλίουρος.* αβεβ. ετύμου. Ενώ τυ α' συνθ. *παλι-* προέρχεται αναμφίβολα από το επίρρ. *πάλιν,* η αναγωγή τού β' συνθ. *-ουρος* στη λ. *ουρά* δεν ικανοποιεί σημασιολογι- κώς. Ίσως ισχύει η αναγωγή στο αρχ. *ούρον / ούρα,* αφού το φυτό εθεωρείτο διουρητικό], **παλιόφαγό** (τυ) [χωρ. γεν. πληθ.} το κακής ποιότητας φαγητό, **παλιόφιλος** (ο) **1.** ο φίλος από τα παλιά χρόνια **2.** (χαϊδευτ.) υ καλός φίλος, τυ φιλαράκι.

παλιοφυλλάδα (η) (κακόσ.) έντυπο, κυρ. εφημερίδα, με συκοφαντικό, προπαγανδιστικό ή ακόμη και αισχρολογικό περιεχόμενο (βλ. κ. λ. *φυλλάδα).*

παλιόχαρτο (το) **1.** κομμάτι χαρτιού σε κακή κατάσταση, τσαλακωμένο, φθαρμένο κ.λπ. 2. (μτφ.) τίτλος σπουδών ή χαρτονόμισμα χωρίς πραγματικό αντίκρισμα: *πολλά πτυχία έχουν καταντήσει* ~ συν. (!) κωλόχαρτο.

παλίρροια (η) {παλιρροιών} το φαινόμενο τής περιοδικής ανύψωσης και υποχώρησης τής στάθμης τής θάλασσας λόγω τής έλξεως που ασκούν στην υδρόσφαιρα η Σελήνη και ο Ήλιυς (βλ. ειδικότ. λ. *άμπω- τις. π/.ημυρίδα).* — **παλιρροϊκός,** -ή, -ό κ. **παλιρροιακός.** .*ΣΧ0Λ]0λ. *άγνοια, -ρρ-.*

[ΠΤΥΜ. αρχ. < *παλίρρους* < *παλιρ-* (< *παλιν-*) + *ρους* < *ρέω* \. **παλιρροιογράφος** (ο) Γ18941 το όργανο που καταγράψει τια μεταβολές τής στάθμης τής θάλασσας λόγω τής παλίρρυιας.

(FΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. maregraphc (νόθο σύνθ.)[. **παλιρροιόμετρο** (τυ) 11896] |παλιρροιομέτρ-ου | -ων) υ παλιρροιογράφος (βλ.λ.).

παλίσανδρο κ **παλίσαντρο** (το) [Ι889| [παλισάνδρ-υυ | -ων} ξύλο ποιότητας από τη Βραζιλία και την Ινδία, καφεκίτρινο, σκληρό και μυρωδάτο, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή επίπλων και μπιμπελό. Επίσης **παλισάνδρη** (η).

|κτυμ. Μεταφορά τού γαλλ. palissundre < ολλ. palissander. από τοπική, διάλεκτο τού Σουρινάμ], **παλιώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πάλιω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ). πα- λαιώνω (βλ.λ.) ♦ (αμετβ.) 2. γίνομαι παλιός: *αφήνουν* τυ *κρασί σε δρύινα βαρέλια για πολύ καιρό. ώστε να παλιώσει || πάλιωσε πια αυτό το αστείο* || (στον στρατό) *έχει παλιώσει πια. είναι δώδεκα μήνες σ' αυτή τη μονάδα* 3. φθείρομαι από την πολλή χρήση: *πάλιωσαν τα ρούχα / τα παπούτσια του / τα μηχανήματα.* —**πάλιωμα** (το).

[ΠΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *παλαιώ (-όω)* < *παλαιός].* **πάλκο** (το) η εξέδρα, τυ βάθρο· το υπερυψωμένο τμήμα κέντρου διασκέδασης, πάνω στο οποίο ανεβαίνουν και παίζουν οι οργανοπαίκτες και τραγουδούν οι τραγουδιστές: *κινείται με άνεση στο* ~ [| *αστέρι τού /.αϊκού*

Ιετυμ. < ιταλ. paJco «εξέδρα» < παλ. γαλλ. bauc < φρανκον. ˣbalk|.

παλκοσένικο (τυ) 1. το σανίδωμα τής σκηνής θεάτρυυ **2.** (συνεκδ.) το θέατρο: *βγήκε στο* ~ (έγινε ηθοποιός).

[ετυμ. < ιταλ. palcoscenico (νόθο σύνθ.) < palco «εξέδρα, πάλκο» + scenico (< μτγν. *σκηνικός)].*

Παλλάδα (η) προσωνυμία τής θεάς Αθηνάς.

[ετυμ. < αρχ. *Παλλάς. -άδος* < θ. *παλλ-* τής λ. *παλλακή* (βλ.λ.). **Η** λ. χρησιμοποιήθηκε ως επίθ. τής θεάς Αθηνάς με τη σημ. «παρθένος».], **παλλάδιο** (το) {παλλαδί-ου | -ο)ν} 1.ειδο>λιο τής Παλλάδας Αθηνάς, τυ οποίο πιστευόταν ότι προστάτευε την πόλη των Αθηνών **2.** (μτφ.) οτιδήποτε λειτουργεί ως προστατευτικό μέσυ: *οι συνταγματικές ελευθερίες συνιστούν το ~ τής δημοκρατίας* · 3. χημ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Pd), τυ πιο εύτηκτυ στοιχείο τής οικογένειας τού λευκόχρυσου (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* 1UN.).

[ετυμ. < αρχ. *παλλάδιον.* υποκ. τού *Πα/Λάς, -άδος* (βλ.λ.). Στη σημ. τού χημικού στοιχείου η λ. χρησιμοποιήθηκε το 1803 από τυν Αγγλο χημικό W. Wollaston, ο οποίυς το ονόμασε με βάση τον αστεροειδή *Παλλάς,* πυυ είχε ανακαλυφθεί τον προηγούμενο χρόνο], **παλλαϊκός,** -ή. -ό αυτός που πραγματοποιείται με την υποστήριξη και τη συμμετοχή ολόκληρου τού λαού: ~ *συγκέντρωση / άμυνα.* [εγυμ. < *παλ-* (< *παν-) + λαϊκός].* **παλλαισθησία** (η) {χωρ. πληθ.} φυςιολ. η αίσθηση παλμικών κινήσεων ιστού ή οστύ τού σώματυς. όταν αυτό έρχεται σε επαφή με μια διαπασών που δονείται.

Ιετυμ. < *πάλλω* + *-αισθησία* < *αίσθηση,* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pallaesthesia |.

παλλακεία (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.Ι νόμ. η συμβίωση γυναίκας με άνδρα. χωρίς να έχει προηγηθεί γάμος, **παλλακίδα** (η) **1.** (στην αρχαιότητα) γυναίκα πυυ συμβίωνε με έγγαμο άνδρα. χωρίς να είναι η νόμιμη σύζυγός του 2. (μειωτ.) η γυναίκα που συμβιο)νει με άνδρα ως ερωμένη του.

Ιετυμ. < αρχ. *παλλακίς, -ίδος* < *παλλακή,* αγν. ετύμου. Δεν γίνεται αποδεκτή η υπόθεση περί σημιτ. δανείου (πβ. εβρ. pTlcges, αραμ. pilagta). ενώ δεν ικανοποιούν σημασιολογικώς οι αναγωγές στο αβεστ. pairika «είδος θηλυκής θεότητας που αποπλανά με μάγια» ή στυ

παλιό- α' *συνθετικό (μειωτικό)* παλι-αλεπού (η)
παλι-άλογο (το)
παλι-άμπελο (το)
παλιο-αέρας (ο)
παλιο-αλήτης (ο)
παλιο-απατεώνας (ο)
παλιο-αράπης (ο)
παλιο-αστεία (τα)
παλιο-βάπορο (το)
παλιό-βουνο (το)
παλιό-βουρτσα (η)
παλιο-βρισιές (οι)
παλιο-βροχή (η)
παλιό-γατα (η)
παλιό-γιδα (η)
παλιο-γλυκό (το)
παλιο-γούρουνο (το)
παλιο-γραβάτα (η)
παλιο-γυναικάς (ο)
παλιό-δεντρο (το)
παλιο-ζαγάρι (το)
παλιο-ζητιάνος (ο)
παλιο-θεατρίνος (ο)
παλιο-κάραβο (το)
παλιό-καστρο (το)
παλιο-κερατάς (ο)
παλιο-κέφαλο (το)
παλιο-κλέφτης (ο)
παλιο-κουβάς (ο)
παλιο-κουβέντες (οι)
παλιό-κρασο (το)
παλιο-κρέας (το)
παλιο-κρέβατο (το)
παλιο-κυράτσα (η)
παλιό-λαδο (το)
παλιό-λογα (τα)
παλιο-λούλουδα (τα)
παλιο-λωποδύτης (ο)
παλιο-μάγαζο (το)
παλιο-μακάρονα (παλιο-μακαρόνια) (τα)
παλιό-μαλλο (το)
παλιο-μήνας (ο)
παλιο-μπαμπέσης (ο)
παλιο-μπεκρής (ο)
παλιο-μπελάς (ο)
παλιό-νερα (τα)
παλιο-ντίβανο (το)
παλιο-ντουνιάς (ο)
παλιο-ντούφεκο (το)
παλιο-ντύσιμο (το)
παλιό-ξυλα (τα)
παλιό-πανο (το)
παλιο-παντελόνι (παλιο-παντέλονο) (το)
παλιο-πίστολο (το)
παλιο-πλύσιμο (το)
παλιο-πόδαρα (τα)
παλιο-πούλι (το)
παλιο-πούστης (ο)
παλιο-πουτάνα (η)
παλιο-ράψιμο (το)
παλιο-ρολόι (το)
παλιο-ροχαλητό (το)
παλιο-σάπουνο (το)
παλιο-σέντονα (παλιο-σεντόνια) (τα)
παλιο-σιδέρωμα (το)
παλιο-στάφυλα (τα)
παλιό-τουρκος (ο)
παλιο-τράγουδο (το)
παλιο-τράπεζο (το)
παλιο-τσάρουχα (τα)
παλιό-τυρο (το)
παλιο-υποκριτής (ο)
παλιο-φαντάρος (ο)
παλιο-φάρα (η)
παλιο-φέρσιμο (το)
παλιο-φόρεμα (το)
παλιο-φωνάρες (οι)
παλιο-φωνές (οι)
παλιο-χαραμοφάης (ο)
παλιό-χορτα (τα)
παλιο-χτένισμα (το)
παλιο-χώραφο (το)
παλιο-χώρι (το)
παλιο-χωριάτης (ο)
παλιό-ψαθα (η)
παλιό-ψαρα (τα)
παλιο-ψεύτης (ο)

περσ. pari «μάγισσα». Το λατ. paelcx είναι μάλλον δάνειο από την Ελληνική. Η λ. δήλωνε κυρίως την «ομόκλινη σύντροφο», η οποία (στην αρχ. Αθήνα) κατείχε θέση κατώτερη από τη νόμιμη σύζυγο, εθε- ωρείτο απλώς καθημερινή συμβία, αλλά ανώτερη από την *εταίρα* και την *πόρνη*. Βλ. κ. *Παλλάδα, παλληκάρι*\.

πάλλευκος, -η,-υ **1.** τελείως λευκός συν. ολόλευκος, κάτασπρος αντ. κατάμαυρος 2. (μτφ.) ηθικά ανεπίληπτος ΣΥΝ. πάναγνος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *παλ-* (< *παν-*) + */.ευκός*\. **παλληκαράς** (ο) (σχολ. ορθ. *πα/.ικαράς)* {παλληκαράδες} (εκφραστ.)

ο γενναίος, θαρραλέος άνδρας 2. (ειρων.) ο άνδρας που παριστάνει τον γενναίο, τον ζόρικο ΣΥΝ. νταής, **παλληκαρήσιος,** -ια, -ιο (σχολ. ορθ. *παλικαρήσιος)* αυτός πυυ ταιριάζει σε παλληκάρι: ~ *φέρσιμο ί στάση / περπάτημα* ΣΥΝ. αντρίκει- ος, λεβέντικος. Ηπίσης παλληκαρίσπκος, -η. -ο. ΙΧΟΑΙΟ λ. *-ήσιος.* **παλληκάρι** (το) (σχολ. ορθ. *παλικάρι)* {παλληκαρ-ιού | -ιών} (εκφραστ.) **1.** άνδρας νεαρής ηλικίας: *Μεγάλο κρίμα! 25 χρονών - και να μείνει ανάπηρος!* 2. ο άνδρας που φέρει όλες τις αρετές που συνδέονται με τη νεότητα (ομορφιά, σφρίγος, ζωντάνια, θάρρος, αρρενωπό- τητα κ.λπ.) ΣΥΝ. λεβέντης 3. ως προσφώνηση σε νέο άνδρα: *δώσ' μου λίγη βοήθεια, ~ μου!* — (υποκ.) παλληκαράκι (το) ίμεσν/.J.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *παλ/.ηκάριον,* υποκ. τού αρχ. *πάλληξ / πάλλαξ* «παιδί (που δεν έχει εισέλθει στην εφηβεία)» < *παλλακή* (υποχωρητ.), βλ. λ. *πα/Λακίδα.* Η ετυμολυγία τής λ. δεν δικαιολογεί ορθογραφία *παλικάρι* (με -ι- και ένα -λ-)|. **παλληκαριά** (η) [μεσν.Ι (σχολ. ορθ. *παλικαριά)* **1.** η ιδιότητα τού να είναι κανείς παλληκάρι (βλ.λ.) 2. η ηρωική πράξη, το γενναίο κατόρθωμα ΣΥΝ. ανδραγάθημα, ανδραγαθία 3. (οικ.) πράξη δύσκολη, κοπιαστική ή η εξυπηρέτηση: *θα κάνεις την ~ να κατεβάσεις μερικές κουτές από το πατάρι;* || *κάνεις μια ~, να πας να μου φέρεις την εφημερίδα απ' το γραφείο μου;* Κπίσης **παλληκαροσύνη** [μεσν.Ι (σημ. Ι). **παλληκαρισμός** (ο) (σχολ. ορθ. *παλικαρισμός)* (μειωτ.) η επίδειξη ανύπαρκτης γενναιότητας ΣΥΝ. νταϊλίκι. λεονταρισμός, **παλληκαρίστικος,** -η. -ο ► παλληκαρήσιος

παλληκαροσύνη (η) -» παλληκαριά

πάλλω ρ. μετβ. [συνήθ. σε ενεστ. κ. παρατ.· αόρ. έπαλα} **1.** θέτω σε παλμική κίνηση: ~ *τη χορδή* ΣΥΝ. δονώ. κραδαίνω ΛΝΤ. σταθεροποιώ, στερεώνον (μεσοπαθ. *πάλλομσι)* 2. βρίσκομαι σε παλμική κίνηση: *η χορδή πάλλεται* [| *η καρδιά πάλλεται* (χτυπά) 3. (μτφ.-για πλήθος) αισθάνομαι ζωηρή συγκίνηση: *τα πλήθη πάλλονται από ενθουσιασμό* 4. ΑΣΤΡΟΝ. *παλλόμενος αστέρας* αστέρας που μεταβάλλει την ακτίνα του 5. *παλλόμενο φανάρι* φωτεινός σηματοδότης της οδικής κυκλοφορίας πορτοκαλί χρώματος που αναβοσβήνει.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **παλ-Jω* < **ρ*]- συνεσταλμ. βαθμ. τού θ. τής λ. *πέλας* (βλ. λ. *πελά-της, πλησίον).* Η λ. συνδ. επίσης με το λατ. pello «σπρώχνω, θέτω σε κίνηση» (> pulsus «παλμός»)), **παλμαρέ** (το) [άκλ.} κατάλογος νικητών ή επιτυχιών σε αγώνα, διαγωνισμό κ.λπ.: «στο *μπάσκετ, το ~ τού Άρη είναι μοναδικό»* (εφημ.). ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. palmares < λατ. palmaris «αυτός πυυ αξίζει να λάβει τον κλάδο τού φοίνικος (ως σύμβολο νίκης)» < palma «παλάμη - φοίνικας (μτφ. βραβείο, έπαθλο)»],

παλμικός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον παλμό **2.** αυτός που γίνεται με παλμούς: ~ *κίνηση / ραντάρ* [[*κινητά τηλέφωνα που ειδοποιούν με - δόνηση.*

■-- · **παλμικ-ά /-ώς** |1836[επίρρ. **παλμογράφος** (ο) ΤΕΧΝΟΛ. συσκευή για την οπτική απεικόνιση, γραφική αναπαράσταση και μέτρηση των μεταβολών ενός μεγέθους σε συνάρτηση με τον χρόνο. — **παλμογράφημα** (το). ΣΧΟΛΙΟ *λ. πολυγράφος.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. oscillographe (νόθο σύνθ.)[. **παλμός** (ο) **1.** παλινδρομική κίνηση μικρής διάρκειας και εύρους συν. κραδασμός, δόνηση 2. (ειδικότ.) η ρυθμική συστολή και διαστολή τής καρδιάς: *αυξάνονται / μειώνονται οι - τής καρδιάς* [| (μτφ.) *ο ~ τής υφηλίου χτυπάει δυνατά στην πόλη όπου διεξάγονται οι ειρηνευτικές συνομιλίες* 3. (μτφ.) η ένταση, ο ρυθμός, ο ενθουσιασμός πυυ πάλλει: *η διαδήλωση είχε όγκο και ~* · 4. ΑΘΛ. το σύνολο των προπαρασκευαστικών κινήσεων που εκτελεί αθλητής κατά τη ρίψη σφαίρας ή ακοντίου ή (ειδικότ.) άλτης πριν από το άλμα τυυ · 5. ΦΥΣ. η απότομη και για μικρό διάστημα μεταβολή φυσικού μεγέθους.

[είύμ. αρχ. < *πάλλω* (βλ.λ.)|.

Παλμύρα (η) αρχαία πόλη τής Κ. Συρίας.

[ΕΤΥΜ. μτγν. τοπωνύμιο < αρχ. *Πάλμυς* (ομηρικό ανθρωπωνύμιο) < ουσ. *πάλμυς. -υδος* «βασιλιάς» < λυδ. 'almluS. Στην Π.Δ. η Παλμύρα ονομάζεται Tadmor *(Β' Χρονικών* 8, 4)|. **παλμώδης,** -ης, -ες [αρχ.] |παλμώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με παλμό 2. αυτός που έχει παλμό, **παλούκι** (το) [παλουκ-ιού | -ιών} **1.** (καθημ.) μυτερός πάσσαλος που μπήγεται στυ χώμα· ΦΡ. (α) (εκφραστ.) *τού σκοινιού και τού παλουκιού* (ως χαρακτηρισμός) για κάποιον που είναι εντελούς διεφθαρμένος και γι' αυτό ανήκει στο κοινωνικό περιθώριο: *μάζεψε γύρω του ανθρώπους ~ και έφτειαξε συμμορία* ΣΥΝ. (λόγ.) εξώλης και προώλης (β) *πηδάω πολλά παλούκια* κάνω πολλές παράτολμες ή παράνομες ενέργειες (πράγμα που σημαίνει ότι για κάποια απ' όλες θα υποστώ τις συνέπειες): (παροιμ.) «*όποιος πηδάει πολλά παλούκια κάποιο του μπαίνει στον κώλο*» 2. (μτφ.-οικ.) ανυπέρβλητα δύσκολο έργο, εμπόδιο: *αυτό το μάθημα είναι πολύ* — (υποκ.) **παλουκάκι** (το).

[ΕΤΥΜ, < μεσν. *παλούκιον,* υποκ. τού λατ. paluccus < palus «πάσσαλος» (> μτγν. *πάλος)].* **παλουκιά** (η) [μεσν.Ι χτύπημα με παλούκι.

παλουκοκαύτης (ο) Ιχωρ. πληθ.} στη ΦΡ. (παροιμ.) *Μάρτης γδάρτης και κακός παλουκοκαύτης* για τα απροσδόκητα κρύα τού Μαρτίου, που αναγκάζουν τους ανθρώπους να καίνε ακόμη και τα παλούκια για να ζεσταθούν, εξαντλώντας τα αποθέματα τής οικογένειας σε καύσιμη ύλη.

παλουκώνω ρ. μετβ. [μεσν.] [παλούκω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** διαπερνώ με παλούκι το σώμα κάποιου (προκειμένου να τον Οανατο)σω): *όσους συνέλαβαν οι Τούρκοι τούς καλούπωσαν* ΣΥΝ. **(λόγ.) ανασκο- λοπίζο) 2. (μεσοπαθ.** *παλουκώνομαη* **(μτφ.-οικ.) μένω ακίνητος στη θέση όπου κάθομαι:** *παλοσκώσου στην καρέκλα σου και μην κουνηθείς από "κεί!* — **παλούκωμα** (το), **πάλσαρ** (το) |άκλ.} **ελλην.** *παλλόμενος αστέρας* ΑΣΤΡΟΝ. **περιστρεφόμενος αστέρας νετρονίων, που εκπέμπει σε κανονικά χρονικά διαστήματα ραδιοκύματα με τη μορφή παλμών, δημιουργώντας ισχυρό μαγνητικό πεδίο.**

(ΠΤΥΜ, < **αγγλ.** pulsar **(με επίθημα** -ar **κατά τυ** quasar) < pulse **«παλμός»** *(<* **λατ.** pulsus)**[. παλτό (τυ) πανωφόρι με μανίκια, κατασκευασμένο από χοντρό ύφασμα για προστασία από το κρύο. που κλείνει με κουμπιά και έχει συνήθ. μεγάλο μάκρος:** *βαρύ / γούνινο / χειμωνιάτικο* ~**. — (υπυκ.) παλτουδάκι (το).** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ενδυμασία.*

[ΕΓΥΜ. < **ιταλ.** pallo < **γαλλ.** palciot < **μέσ. αγγλ.** paltok **«σακάκι, κά- πα». αγν. ετύμου].** παλτουδιά **(η) (λαϊκ.) καλής ποιότητας παλτό, που τυ καμαρώνει κανείς.**

i^TYM < *παλτό* **+ παραγ. επίθημα** *-ουδιά* < *-ούδι* **(βλ.λ.)].** παμ–

► **παν-**

Παμβώτίς (η) {Παμβώτιδ-ος, -α] η λίμνη των Ιωαννίνων (βλ. λ. *Ιωάννινα.* **σημ. 2).**

[ΕΤΥΜ. < **αρχ.** *Παμβώτις, -ώτιδος* < *παν-* **+** *-βώτις* < **0.** *βω-,* **εκτεταμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στο ρ.** *βόσκω* **(βλ.λ.). Η ονομασία περιγράφει τον ζωτικό ρόλο τής λίμνης στην τροφοδοσία τής περιοχής],** Πάμισος **(ο) 1. παραπόταμος τυύ Πηνειού τής Θεσσαλίας, που πηγάζει από τη** Ν. **Πίνδο 2. πυταμός τής ΝΔ. Πελοποννήσου, πυυ διαρρέει τον νομό Μεσσηνίας και εκβάλλει στον Μεσσηνιακό Κόλπο.**

[εγυμ. **αρχ.. αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο πελασγ. αρχής, όπως συμβαίνει και με άλλα ττου εμφανίζουν εττίθημα** *-(ι)σος* **(λ.χ.** *Κηφισός, Ίλισσός, *Αμνισός* **κ.ά.)]. παμβαλκανικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με όλα τα κράτη τής Βαλκανικής:** ~ *διάσκεψη.*

Παμμακάριστος (η) [μτγν.] | Παμμακαριστου} ΕΚΚΛΗΣ. **προσωνυμία τής Παναγίας.**

παμμακεδονικός, -ή, -ό [Ι895J που έχει σχέση με όλη τη Μακεδονία ή τους Μακεδόνες: - *συνέλευση ! συγκέντρωση.* **παμμέγιστος, -ίστη. -ιστυ [μτγν.] πάρα πολύ σπουδαίος,** παμμικρασιατικός, **-ή, -ό αυτός που σχετίζεται με όλη τη Μ. Λσία ή όλους τους Μικρασιάτες.**

[f.tym. < *παν-* **(βλ.λ.) +** *μικρασιατικός*|. **παμπ (η) |άκλ.} μπαρ αγγλικής προελεύσεο>ς.**

[ΕΤΥΜ. < **αγγλ.** pub, **συντυμογραφία τού** public (house) **«δημόσιο (σπίτι)», στο οποίο τα αλκοολούχα ποτά διατίθενται ελεύθερα στους θάμβωνες].**

πάμπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μεγάλη πεδιάδα τής Ν. **Αμερικής, κατάλληλη για βοσκή ζώων ή τελείως άγονη:** *οι -τής Αργεντινής.*

[Γ.ΤΥΜ. < **ισπ.** pampa. **από λ. τής γλ. Κετσυύα (ινδιάνικη γλ. τής Ν. Αμερικής)];**

παμπαίδες (οι) η μικρότερη ηλικιακή υμάδα αγωριών που λαμβάνουν μέρος σε αθλητικούς αγώνες.

[ΕΤΥΜ **< μτγν.** *πάμπαιδες* **«η κατώτερη ηλικιακή ομάδα (για αγώνες στίβου)» <** *παν-* **(βλ.λ.) + ποτΓό'ες].** παμπάλαιος, **-η. -ο [αρχ.] πάρα πολύ παλιός** ΣΥΝ. **παλαιότατος.** παμπελοποννησιακός, **-ή. -ό [1896Ι αυτός που αναφέρεται σε όλη την Πελοπόννησο ή σε όλους τους Πελοποννησίους.** παμπληθής, **-ής. -ές Ιαρχ.] [παμπληθ-ούς j -εις (ουδ. -ή)} (σπάν.) αυτός που αποτελείται από μεγάλο πλήθος: -** *συγκέντρωση / διαδήλωση* ΣΥΝ. **αθρόος.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *-ης, -ης, -ες.* **πάμπλουτος, -η. -ο [αρχ.[πάρα πολύ πλούσιος** ΣΥΝ. **(εκφραστ.) ζάμπλουτος. βαθύπλουτος** ΛΜ'. **πάμφτοιχυς, θεόφτωχος,** πάμπολλοι, **-ες,-α [αρχ.Ι πάρα πυλλοί.**

παμπόνηρος, -η. -ο [αρχ.] πάρα πολύ πονηρός ΣΥΝ. **τετραπέρατος, πανούργος.**

παμφάγος, -α, -ο |αρχ.| 1. αυτός που τρέφεται με κάθε είδους τροφή · (ειδικότ.) αυτός που είναι και χορτοφάγος και σαρκοφάγος: *ο άνθρωπος είναι ~ ζώο* **2. (μτφ.) αυτός που καταστρέφει τα πάντα:** ~ *πυρ.*

παμφαγια (η) [18921. πάμφθηνος, **-η, -ο [18831 αυτός που έχει εξαιρετικά φθηνή τιμή** ΑΝΤ. **πανάκριβος, απλησίαστος, (εκφραστ.) φωτιά και λάβρα. — πάμφθηνα επίρρ.**

Παμφιλία (η) γυναικείο όνομα.

Πάμφιλος (υ) {-ου κ. -ίλου} όνυμα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ΕΤΥΜ. **αρχ. κύρ. όν. <** *πάμ-* **(<** *παν-)* **+** *φί/.ος].* **πάμφτωχος, -η. -ο κ. πάμπτωχος |μεσν.| πάρα πολύ φτωχός** ΣΥΝ. θεόφτο)χος, επί ξύλου κρεμάμενος ΑΝΤ. βαθύπλυυτυς. ζάμπλουτος,

πάμφωτος, -η. -ο [μεσν.] αυτός που καταυγάζεται από φως, γεμάτος φως ΣΥΝ. κατάφο>τος, ολόφωτος ΛΝΤ. ολοσκότεινος, **παμ'ψηφεί** επίρρ. (λόγ.) με όλες τις ψήφους, ομόφωνα: *εξελέγη ~ πρόεδρος τού συλλόγου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. -i.

[Γ.ΤΥΜ. **< μτγν.** *παμψηφεί* < *παμ-* **(<** *καν-)* **+** *ψήφος* **+ επιρρ. επίθημα** *-εί],*

παμψηφία (η) [1870] [χωρ. πληθ.} το σύνυλυ των ψήφων,

παμψυχισμός (ο) ΦΙΛΟΣ, **η θεωρία, σύμφωνα με την οποία κάθε υλικό σο)μα δεν είναι μόνο ζο)σα ύλη. αλλά έχει και ψυχική ουσία. — παμψυχιστής (ο), παμψυχίστρια (η).**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. panpsychismc[.

Παν (ο) {! Ιαν-ός, -αί μυθολ. θεότητα πυυ συνήθ. παριστανόταν με πόδια, κέρατα και γένια τράγου και ενσάρκωνε τη γενετήσια δύναμη τής ζωής. Επίσης (καθημ.)

Πάνας. **■ σχολιο λ. *κύριος, -α. -ο.*

[ετυμ. αρχ. θεωνύμιο, αρκαδικής προελ., αγν. ετύμου. Η αρχαιότατη δοτ. *Παονι* δείχνει ότι το μακρό *-ά- (Πάν)* είναι πιθανώς προϊόν συ- ναιρέσεως. Έχπ διατυπωθεί η υπόθ. ότι το όνομα ανάγεται σε τ. **Παύσων* και συνδ. με σανσκρ. Pusan-, θεότητα πυυ προστάτευε τα ποίμνια (πβ. σανσκρ. pus-yati «προοδεύω, επιτυγχάνω»), με εναλλαγή των ι). *paus- / *pOs-. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, πρόκειται για προελλην. θεωνύμιυ. πυυ ίσως συνδ. με τυ όνομα **Παιάων! Παιήωνφλ.* λ. *παιάνας).* Η υπόθεση, τέλος, ότι το όνομα συνδ. με το ιλλυρ. pa-nc-u «φουσκώνω, διογκώνω», δεν θεωρείται πιθ.).

παν (το) {παντ-ός | -ων) **1.** το όλον. το σύνυλυ: *η αρχή είναι το ήμισυ τού* ~**2.** το σύμπαν. ο κόσμος, η οικουμένη **3.** (μτφ.) το σημαντικότερο στοιχείο: *το - στη ζωή τού ανθρώπου είναι η υγεία* 4. τυ καθετί· φρ. (α) *πάντα εν σοφίο εποίησας (πάντα έν σοφία έποίησας.* Π.Δ. *Ψαλ,μ.* 103. 24) όλα με συφία τα δημιούργησες (Κύριε) (β) *ενπσντί* σε υποια- δήποτε περίπτο>ση (γ) *πάντα ρει (παυτα ρεΐ.* Ηράκλειτος, βλ. ΓΙλάτ. *Θεαίτητος* 182c) όλα αλλάζουν, όλα μεταβάλλονται (βλ. κ. λ. *πας).* ΙΓ.τυμ. < αρχ. *πάν.* ουδ. τύ επιθ. *πάς* (βλ.λ.)|.

παν- κ. **παμ-** α' συνθετικό που δηλώνει: **1,** ότι κάτι υπάρχει ή γίνεται σε πολύ μεγάλο, στον υπέρτατο βαθμό: *πάμ-π? ·ουτος. παν-έξυπνος 2.* ένα σύνολο: *παν-ελλ/.ήνιος. παγ-κρήτιος.*

[ΗΤΥΜ. Α' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το ουδ. *πάν* (βλ.λ.) και εμφανίζεται: (α) ως *παν-* προ φωνήεντος και προ των συμφώνων *8. ζ. 0,* ν. σ, τ (λ.χ. *παν-άγαΟος, παν-δοχεϊυν)* (β) ως *παμ-* προ των συμφώνων *β.* μ, *π. φ, ψ* (λ.χ. *πάμ-πολλοι, παμ-ψηφεί)* (γ) ως *παγ-* πρυ των συμφώνων *γ, κ, ξ. χ* (λ.χ. *πάγ-κοινος, παγ-χρησία)* (δ) ως *παλ-* και *παρ-* προ των συμφώνων *λ* και *ρ* αντίστοιχα (λ.χ. *πάλ-λευκος, παρ-ρησία*)|.

πάνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (α) (παλαιότ.) τεμάχιο λευκού υφάσματος, με το οπυίο περιτύλιγαν τα βρέφη συν*, σπάργανο (β) κομμάτι από απορροφητικό υλικό με το υπυίο τυλίγουν τα μωρά (σπανιότ. και ηλικιωμένα άτυμα) ή τους τυ φυρυύν σαν βρακάκι (πάνα-βρακάκι). για να διατηρούνται στεγνά 2. πανί που χρησιμοποιείται γκχ τον καθαρισμό τού φυύρνου **3.** η μούχλα πυυ εμφανίζεται στην επιφάνεια τροφίμων.

[ΕΤΥΜ. < *πανί* (βλ.λ.). Η μτφ. σημ. «κρούστα, μεμβράνη» οδήγησε επίσης στη σημ. «μούχλα (τροφίμων)'» (πβ. ιταλ. panno «πανί, ύφασμα - κρούστα, πέτσα»)!,

πανάγαθος, -η. -ο [αρχ.Ι αυτός που διαθέτει καλοσύνη σε υπέρτατο βαθμό· συνήθ. προσωνυμία τυύ θεού.

Παναγία κ. (λαϊκ.) **Πσναγιά** (η) **1.** ιερό πρόσωπο τύ χριστιανισμού, η μητέρα τού Ιησού Χριστού, η Θεοτόκος (βλ.λ.)· είναι γνωστή με πάρα πολλά προσωνύμια ανάλογα με τις ιδιότητες που της αποδίδονται. τις αγιογραφικές της παραστάσεις ή τον τόπο όπυυ βρίσκονται οι ναοί της. όπως *Γρηγορούσα, Εναγγελίστρια. Οδηγήτρια. Ελεούσα, Ζωοδόχος Πηγή, Γοργοεπήκοος. Βρεφοκρατούσα. Μυρτιδιώτισσα, Γιάτρισσα. Ρόδον το Λμάραντον, Άξιον Εστι κ.ά.*· φρ. (α) *Παναγία(-ιά) μου!* (i) για την έκφραση έκπληξης: *Τι μεγάλο ψάρι!* (ii) για την έκφραση τρόμου: *Μήπως έπαθε κάτι σοβαρό:* (β) *Έλα, Παναγία μου! Ι* **Ο** *Χριστός κι η Παναγία!* για την έκφραση μεγάλης έκπληξης ή και φόβου: *Έγιναν τέτοια πράματα:* 2. (μτφ.-συχνά ειρων. ως χαρακτηρισμός) αυτός που εμφανίζεται εντελώς αθώος και φρόνιμος, εξαιρετικά σεμνός: *από τότε που ο καθηγητής τούς απείλησε ότι δεν θα πάνε εκδρομή, είναι* όλοι τoue *Παναγίες στο μάθημα*· φρ. *αλογάκι τής Παναγιάς* βλ. λ. *αλογάκι.* — (υποκ.) **Παναγιτσα** (η) Ιμεσν.|.

|ΓΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού μτγν. επιθ. *πανάγιος.* ΙΙ λ. χρησιμοποι- ήθηκε ως προσωνυμία της μητέρας τού Ιησού Χριστού από τον 4υ αι. μ.Χ.· ονομάστηκε δε *Παναγία* για την άκρα παρθενία και αγιότητά της. που έγινε αιτία να καταστεί μητέρα τού Θεού (χωρίς, ωστόσο, κατά τη διδασκαλία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, να είναι απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα, όπως πρεσβεύουν οι Ρωμαιοκαθολικοί)].

πανάγιος, -ία. -ιο Ιμτγν.) **1.** αυτός που φέρει την ιδιότητα τού αγίου σε υπέρτατο βαθμό **2.** ηκκλης. *Πανάγιος / Άγιος Τάφος* ο τάφος τού Ιησού Χριστού στα Ιεροσόλυμα, καθώς και ο τόπος και υ ναός όπου βρίσκεται ο τάφος.

Παναγιότατος (ο) [μεσν.Ι |Παναγιοτάτυυ| ως τιμητική προσφο>νηση τού Οικουμενικού Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως. σχολιο λ. *κληρικός.*

παναγιότητα (η) Ιμεσν.J {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα τυύ παναγίου ή προσφώνηση τού Οικουμενικού Πατριάρχη.

Παναγιώτα (η) γυναικείο όνομα.

Παναγιώτης (ο) ανδρικό όνομα.

[ηι υμ. μεσν. κύρ. όν.. που προέρχεται από το όψιμο μτγν. *Παναγία* φλ.λ.)|.

παναγνος, -η. -ο [μτγν.Ι αγνός σε υπέρτατο βαθμό συν. πανάμωμος, πανάχραντος am παμμίαρυς, πανάθλιος. **παναγροτικός,** -ή. -ό αυτός στον οποίο παίρνουν μέρος, συμμετέχουν όλοι οι αγρότες: ~ *συλλαλητήριο.* **πανάδα** (η) **1.** πρόχειρο φαγητό που αποτελείται από βρασμένο ψο>μί και λάδι ή γάλα · 2. (συνήθ. στυν πληθ.) υποκίτρινη κηλίδα τυύ αν- θρώπινυυ δέρματος, κυρ. στο πρόσωπο.

[γ.τυμ. < *πάνα* «μούχλα (σε τρόφιμα)» (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-άδα,* πιθ. κατά τυ *ραγάδα].* **πανάθεμα** (π' ανάθεμα) επιφών. -» ανάθεμα

Παναθήναια (τα) |αρχ.])Ι Ιαναθηναίων) η σημαντικότερη εορτή στην Λθήνα τής κλασικής αρχαιότητας, η οποία γινόταν κάθε τέσ σερα χρόνια προς τιμήν τής πολιούχου θεάς Αθηνάς. **παναθηναϊκός,** -ή, -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με όλους τους Αθηναίους ή ολόκληρη την πόλη τής Αθήνας: *Παναθηναϊκό Στάδιο 2. Παναθηναϊκός* (ο) (Παναθηναϊκός Αθλητικός Όμιλος, συντομ. Ι Ι.Α.Ο.) αθλητικό σωματείο τής Αθήνας που ιδρύθηκε το 1908 3. (συνεκδ.) οπαδός τού παραπάνω σωματείου, **πανάθλιος,** -α. -υ [αρχ.] **1.** εξαιρετικά κακοήθης, εντελώς φαύλος **2.** ο πολύ δυστυχισμένος και αξιολύπητος 3. ρντελώς άθλιος, χειριστής ποιότητας: «*κουνήματα, τσαχπινιές, σάχλες, σκερτσάκια πλημύρισαν το ~ σκηνικό*»(εφημ.) || *ζούσε σε ένα ~ διαμέρισμα.*

Παναιτωλικό (το) όρος τής Δ. Στερεάς Ελλάδας στυν νυμό Αιτωλοακαρνανίας.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *Παναιτωλικόν.* αρχική σημ. «γενική συνέλευση των Αι- τωλών». < *παν-* + *αίτωλικόν.* Μνημονεύεται επίσης το μτγν. όνομα *Ι Ιαναιτώλΐον*\.

πανάκεια (η) {χωρ. πληθ.} **1.** φάρμακυ που θεωρείται ότι θεραπεύει κάθε ασθένεια 2. (μτφ.) το μέσο επιλύσεως οποιουδήποτε προβλήματος: *πολλοί θεωρούσαν την ένταξη τής χώρας στην Ε.Ο.Κ. ως ~ για όλα τα προβλήματα τού κράτους.*

Ιετυμ. αρχ. < *πανακής* «αυτός που θεραπεύει τα πάντα» < *παν-* + *-ακής* < *άκος* «θεραπεία» < **άκ-ος* (όπως μαρτυρεί η δάσυνση των συμφώνων στα σύνθετα με *άφ-* και *έφ~)* < I.E. *yck- / *yak- «επισκευάζω. διορθώνω», πβ. ιρλ. hicc «θεραπεία». Το ρ. *ακέομαι* «θεραπεύω» διακρινόταν από το ρ. *ίώμαι,* διότι δεν αναφερόταν στον γιατρό πυυ πραγματοποιούσε τη θεραπεία, αλλά στυ ίδιο το φάρμακυ ή την ασθένεια. Βλ. κ. *άν-ήκεσ~τος*\. **πανάκριβος,** -η. -ο [Ι887| πάρα πολύ ακριβός αντ. πάμφθηνος. — **πανάκριβα** επίρρ.

Παναμάς (ο) (ισπ. Rcpiiblica de Panama = Δημοκρατία τού Παναμά) κράτος τής Κ. Αμερικής με πρωτεύουσα την πόλη τού Παναμά, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το μπαλμπόα. — **Παναμέ- ζος** (ο). **Παναμέζα** (η), **παναμαϊκός,** -ή. -ό [Ι893J κ. (καθημ.) **παναμέζι- κος,** -η. -υ.

[ετυμ. < ισπ. Panama, ινδιάν. λ. (των Γκουαρανί). άγν. σημ., ίσως «τόπος πολλών ψαριο)ν»|. **παναμάς** (ο) {παναμάδεςΙ μαλακό ψάθινο καπέλο από φύλλα θάμνου τής Κ. Αμερικής. — (υποκ.) **παναμαδάκι** (τυ).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. panama, από την ομώνυμη χώρα τής Κ. Αμερικής),

παναμερικανικός, -ή. -ό [Ι890| **1.** αυτός που σχετίζεται με ολόκληρη την αμερικανική ήπειρο 2. αυτός που σχετίζεται με ολόκληρη τη χώρα των Η.Π.Α. και τους κατοίκους της.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Pan-Amcrican (νόθο σύνθ.)|. **παναμερικανισμός** (ο) 118981 κίνημα αλληλεγγύης των χο>ρο')ν τής Αμερικής, που χρονολογείται από το 1822 και έθεσε ως στόχο την ανάπτυξη όσο το δυνατόν στενότερων σχέσεων μεταξύ των αμερικανικών κρατών.

[είύμ. Μεταφορά τού αγγλ. panamericanism (νόθο σύνθ.)]. **παναμώμητος** (η) (μτγν.] {παναμωμήτου| εκκλης. πάναγνη (ως προσωνυμία τής Θεοτόκου), **πανάμωμος,** -η,-υ [αρχ.Ι πάναγνος.

πανανθρώπινος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με όλους τους ανθρο')- πους: - *είναι η επιθυμία για ειρήνη* || *~ συναδέλφωση / αλληλεγγύη.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *οικουμενικός.*

[ι-τυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. panhuman (νόθο σύνθ.)|. **πανάξιος,** -α. -ο (μτγν.Ι απολύτως άξιος. — **πανάξια** επίρρ. **πά' να πει** σύνδ. (λαϊκ.) δηλαδή.

παναραβικό<^, -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με όλυυς τους Άραβες,

παναραβισμός (ο) {χωρ. πληθ.} πολιτικό κίνημα που αποσκοπεί στη συνένο>ση το)ν αραβόφωνοι χωρών σε μία κοινότητα ή σε ένα ενιαίο κράτος. — **παναραβιστής** (υ). **παναραβίστρια** (η), **παναραβιστικός,** -ή,-ό.

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. panarabisme (νόθυ σύνθ.)]. **πανάρετος,** -η, -ο Ιμτγν.] απολύτως ενάρετος, **πανάρχαιος,** -α (καθημ. -η), -υ Ιμτγν.) αυτός που προέρχεται από τα βάθη τής αρχαιότητας, εξαιρετικά αρχαίος: ~ *παράδοση / θεσμός / πολιτισμός! έθιμο.* **πανάσχημος,** -η. -υ Ιμεσν.) πάρα πυλύ άσχημος συν. κακάσχημος.

απυκρουστικός ανί. πανέμορφος, πεντάμορφος, **παναφρικανικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την Αφρική ες ολοκλήρου ή ειδικότ. με τα αφρικανικά κράτη στο σύνολό τους: ~ *διάσκεψη.*

παναφρικανίσμός (υ) πολΙΤ. πολιτική αντίληψη που εμφανίστηκε στην Αφρική την εποχή των αντιαπυικιακών εθνικυαπελευθερωτικών κινημάτων και υποστηρίζει τη πολιτική ενότητα τού αφρικανικού χώρου και την αλληλεγγύη μεταξύ των αφρικανικών εθνών. ν.· [ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. panafricanismc (νόθο σύνθ.)|. **Παναχαϊκό** (το) όρος τής ΒΛ. Πελοποννήσου στυν νυμό Αχαΐας.

[Γ.τυμ. < μτγν. *Παναχαϊκόν* < *παν-* + *άχαϊκόν*< *Άχαΐα*|. **πανάχραντος,** -η, -ο [μτγν.1**1.** (λόγ.-σπάν.) αυτός που δεν φέρει ηθικό στίγμα ΣΥΝ. πάναγνος, πάλλευκος **2.** ρκκλης. προσωνυμία τής Θεοτόκου.

πανδαιμόνιο (το) [1824J {χωρ. πληθ.} η κατάσταση κατά την οποία επικρατούν εκκωφαντικοί θόρυβοι, κυρ. από φωνές, κραυγές και κρότους. σε συνδυασμό με πλήρη σύγχυση και αταξία: *προκαλείται / ξε- σπά ί (επ)ακολουθεί* ~ ΣΥΝ. πανζουρλισμός, χαμός αντ. τάξη, ησυχία, ηρεμία.

[ΕΙ υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pandaemonium, λ. που χρησιμοποίησε ο Αγγλος ποιητής John Milton στο έργο του *Χαμένος Παράδεισος (Paradise Lost.* 1667). ονομάζοντας έτσι την «υψηλή πρωτεύουσα τού Σατανά και το)ν ομοίων του» (the high capital of Saian and his

peer?») J.

πανδαισία (η) {σπάν. πανδαισιών! (λόγ.) **1.** πλούσιο και μεγαλοπρεπές συμπόσιο, στο υποίο παρατίθεται μεγάλη ποικιλία εδεσμάτων και ποτών ΣΥΝ. λουκούλειο γεύμα, ευωχία, φαγοπότι **2.** η απόλαυση που πηγάζει από αφθονία και ποικιλία αισθητικών ή πνευματικών ερεθισμάτων: ***μουσική*** / ***θεατρική*** / ***καλλιτεχνική*** / ***οπτική*** ~ j] ~ ***χρωμάτων*** ΣΥΝ. πλούτος.

[ετυμ. αρχ. < ***παν-*** + ***-δαισία*** < ***-δαίτης*** < ***δαίομαι*** «χωρίζω, μοιράζω», τού οποίου τυ παράγ. ***δαί-νυ-μι*** απέκτησε την εξειδικευμένη σημ. «παραθέτω δείπνο, στο οποίο υ καθένας έχει πρυκαΟυρισμένη θέση».

Ι ία την ετυμ. βλ. λ. ***δαίμων. συν-δαιτυμών\.*** **πανδαμάτωρ** (ο) [πανδαμάτ-ορος. -ορα | -υρες. -όρων), **πανδαμάτειρα** (η) [πανδαματειρών! (αρχαιυπρ.) αυτός που δαμάζει, που υποτάσσει ή εξαφανίζει τα πάντα· κυρ. στη φρ. *πανδαμάτωρ χρόνος* (Σιμωνίδης 4. 5) ο χρόνος όλα τα νικά, όλα τα δαμάζει.

[ετυμ. αρχ. < ***παν-*** + ***-δαμάτοφ<*** θ. ***δαμα-*** τού ρ. ***δάμνημι*** «δαμάζω» (βλ. λ. ***δαμάζω)}.***

πανδεινα (τα) [χωρ. γεν.[μεγάλα δεινά ή ταλαιπωρίες: ***οι /Μοί τής Μικράς Λσίας υπέστησαν τα - από τους Τούρκους || τράβηξα τα μέχρι να ξεμπερδέψω από τη γραφειοκρατία.***

[ετυμ. < μτγν. ***πάνδεινα*** (ως ουσ. στυν πληθ.) < αρχ. επίθ. ***πάνδεινος< παν- + δεινός\.***

πανδέκτης (ο) [μτγν.[[πανδεκτών) **1.** (λόγ.-σπάν.) αυτός που δέχεται μέσα τυυ τα πάντα: ***η ομάδα αίματος*** *AB* ***είναι*** ~ (όποιος ανήκει σε αυτή την ομάδα μπορεί να δεχθεί μετάγγιση από οποιαδήποτε άλλη ομάδα) αντ. πανδότης 2. το βιβλίο που αποτελεί συλλογή (αποφθεγμάτων. διαφόρων πληροφοριών κ.λπ.) 3. ΝΟΜ. συλλογή νόμων ή νομικών κειμένων, όπως η συλλογή τής νομοθεσίας τού Ιουστινιανού Α' (527-565) **4.** ηκκλη. *Πανδέκτης* (ο) λειτουργικό βιβλίο τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

πανδημία (η) [πανδημιών! ιατρ. η επιδημία που εξαπλώνεται πολύ γρήγορα και προσβάλλει ολόκληρο τον πληθυσμό συγκεκριμένης περιοχής. – **πανδημικός,**-ή. -ό [I892|.

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. pandemia, κατά το ***επιδημία*** (νεολατ. epidemia), < ***παν-*** + ***-δημία*** < ***δήμος\.*** **πάνδημος,** -η, -ο [αρχ.| (λόγ.) αυτός που γίνεται ή εκδηλώνεται με τη συναίνεση και τη συμμετοχή ολόκληρου τού λαού: - ***πένθος*** / ***εορτασμός/ συλ/Μ/.ητήριο/ υποδοχή*** / ***θρήνος*** ιυν. παλλαϊκός, γενικός, καθολικός. - **πανδήμως** επίρρ. |μτγν.[. **πανδοχέας** (ο) Ιπανδοχείςι ο ιδιοκτήτης πανδοχείου.

| ετυμ. < μτγν. ***πανδοχεύς*** / αρχ. ***πανδοκεύς*** < ***παν-*** + ***-δοχεύς*** / ***-δοκέ νς < δέχομαι / δέκομαι].*** **πανδοχείο** (το) (παλαιότ.) οίκημα, συνήθ. κτισμένο κοντά σε δρόμο ή πέρασμα, τυ υποίυ προσφέρει κατάλυμα, τροφή, ενδεχομένως και ψυχαγωγία σε ταξιδιώτες συν. χάνι.

[ετυμ. < μτγν. ***πανδοχεΐον*** / αρχ. ττανς5ο>\τίϋν< ***παν-*** -i- ***-δοχεΐον/ -δοκεΐον< δέχομαι / δέκομαι\.***

Πανδώρα (η) **1.** μυοολ. η πρώτη θνητή γυναίκα, την 07τυία έπλασε ο Ηφαιστος και στην οποία δόθηκε από τους θεούς ως γαμήλιο δώρο ένα πιθάρι ***(το κουτί τής Πανδώρας)*** που περιείχε ***όλα*** τα δεινά, τυ οποίο άνοιξε παρά τη διαταγή τού Δία. με αποτέλεσμα να ξεχυθούν τα δεινά αυτά στον κόσμο φρ. *(ανοίγω) το κουτί τής Πανδώρας* ενεργώ έτσι, ώστε να προκύψει μια σειρά από δεινά: ***«η συ/.λογή πληροφοριών για τα γονίδια συγκεκριμένων ατόμων ανοίγει το κουτί τής Πανδώρας σε ό.τι αφορά ηθικά ζητήματα, αφού υπάρχει σπάνια ο κίνδυνος η πληροφορία να χρησιμοποιηθεί κατά τρόπο μη χρηστό»*** (εφημ.) 2. γυναικείο όνομα.

|ΕΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < ***παν-*** -f ***-δώρα*** < ***δώρον\.*** **πανέ** επίρρ. κ. επίθ. Ιάκλ.) αυτός πυυ έχει τηγανιστεί, αφού τυλιχθεί σε μείγμα αβγύυ και τριμμένης φρυγανιάς: ***κοτόπουλο -.***

Ιγ.τυμ. < γαλλ. pane. μτχ. τ. τού p. puner < λατ. panis <«ψωμί»]. **πανεθνικός,** -ή. -ό |J895| αυτός που γίνεται ή εκδηλώνεται με τη συμμετοχή ολόκληρου τού έθνους: ~ ***προσπάθεια! συναγερμός / εορτασμός.***

πανεκπαιδευτικός, -ή. -ό αυτός που αναφέρεται σε όλους όσοι σχετίζονται με την εκπαίδευση: «***μαθητές. φοιτητές και εκπαιδευτικοί προετοιμάζονται για το πανελλήνιο - συλ/^α/^ητήριο...»*** (εφημ.).

πάνελ (το) Ιάκλ.Ι **1.** ομάδα ανθρώπων (κυρ. ειδικών σε συγκεκριμένο αντικείμενο), η οποία έχει κληθεί να συζητήσει ορισμένο θέμα (π.χ. τηλεοπτική συζήτηση, συζήτηση σε συνέδριο κ.ά.): ***το*** ~ ***αποτελού- σαν ειδικοί σε θέματα τής ευρωπαϊκής οικονομίας*** **[[** ***στο συνέδριο θα οργανωθούν τρία σημαντικά ~ για αντίστοιχους τομείς τής επιστήμης*** 2. (συνεκδ.) η συζήτηση που διεξάγεται από το πάνελ ΣΥΝ. συζήτηση στρογγυλής τραπέζης.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. pane! < μέσ. γαλλ. panel «κομμάτι ρούχου, υφάσματος» < δημώδ. λατ. *pannelus, υποκ. τού λατ. pannus «ύφασμα, ταινία»].

πανελλαδικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με ολόκληρη την Ελλάδα. που καλύπτει ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο: ~ ***απεργία*** / ***συνέδριο*** / ***διάσκεψη*** / ***εξετάσεις*** (οι εισαγωγικές εξετάσεις για την Ανώτατη Εκπαίδευση· παλαιότερη ονομασία των Γενικών Εξετάσεων) ιυν. πανελλήνιος. - **πανελλαδικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

Πανέλληνες (οι) |αρχ.Ι {Πανελλήνων! το σύνολο των Ελλήνων, όλοι γενικά οι Έλληνες, ανεξάρτητα από τον τόπο γεννήσεως ή διαμονής, **πανελληνιονίκης** (υ) [πανελληνιονικών! ο αθλητής που νίκησε σε πανελλήνιους αγώνες: ***αναδείχθηκε*** **πανελλήνιος,** -α. -υ **1.** αυτός που σχετίζεται με όλους τους Έλληνες ή/και με ολόκληρη την Ελλάδα, που γίνεται, εκδηλώνεται με τη συμμετοχή όλων των Ελλήνων: ~ ***έρανος*** / ***αγώνες*** / ***εγχή*** / ***εκστρατεία*** / ***πένθος*** / ***αίτημα*** / ***διαγωνισμός*** / ***συνέδριο*** / ***ρεκόρ*** / ***έρευνα*** 2. (ειδικότ.) *πανελλήνιο(ν)* (το) {πανελληνίου) το σύνολο των Ελλήνων: ***το σκάνδα?^ο συγκλόνισε το - || το έργο τού διαπρεπούς επιστήμονα είναι γνωστό στο ~. — πανελλήνια / πανελληνίως [*** 1890| επίρρ.

[ετυμ. μτγν. επίθ. ***< Πανελλήνιον*** «ναός τού Δία στην Αίγινα, όπου συνεδρίαζε τυ σώμα των Πανελλήνων»!. **πανελλήνιο** (το) * πανελλήνιος

πανέμορφος, -η. -ο εξαιρετικά όμορφος: ***- κοπέλα / αγώρι / γυναίκα*** / ***νησί*** / ***φύση*** συν. πεντάμορφος, ωραιότατος αμ. πανάσχημος, κακάσχημος.

[ετυμ. μεσν. < ***παν-*** + ***έμορφος*** (βλ. κ. ***όμορφος)***\.

πανένδοξος, -η, -ο Ιμτγν.) πάρα πολύ ένδοξος, **πανένιος,** -ια, -ιο αυτός που έχει γίνει από πανί, πάνινος, **πανέντιμος,** -η. -ο [μεσν.) πάρα πολύ έντιμος.

πανέξυπνος, -η, -ο εξαιρετικά έξυπνος: ~ ***παιδί*** / ***σκυλί*** / ***κόλπο*** / ***τέχνασμα*** συν. (λογιότ.) ευφυέστατος, (μτφ. για πρόσ.) σπίθα, σπίρτο αν Γ. πανηλίθιος.

πανεπιστημιακός, -ή, -ό f 1858j **1.** αυτός ττυ σχετίζεται με τυ πανεπιστήμιο (βλ.λ.) ή τους καθηγητές, τους φοιτητές, τυυς θεσμούς τού πανεπιστημίου: ~ ***παράδοση*** / ***μόρφωση*** / ***μάθημα*** / ***κοινότητα*** / ***ίδρυμα*** / ***τίτλος*** / ***πτυχίο*** / ***έτος*** / ***έδρα*** / ***σχολή*** / ***κ/.ινική*** / ***σπουδές*** / άσυλο / ***παιδεία*** / ***σύγγραμμα*** / ***εργαστήριο*** **2.** *πανεπιστημιακός* (ο/η) κάθε μέλος τού διδακτικού-ερευνητικού πρυσωπικύ ανωτάτου εκπαιδευτικού ιδρύματος. – **πανεπίστημιακώς** επίρρ. 11867J.

πανεπιστημιακός: πανεπιστημιακή ιεραρχία. II ισχύουσα σήμερα ιεραρχία στους διδάσκοντες στα πανεπιστήμια, στην ανωτάτη ή τριτοβάθμια Εκπαίδευση, είναι (από την ανώτερη προς την κατώτερη βαθμίδα) η εξής: **καθηγητής, αναπληρωτής καθηγητής, επίκουρος καθηγητής, λέκτορας.** Προϋπόθεση και για τις τέσσερεις βαθμίδες τού Διδακτικού Επιστημονικού Προσωπικού (Λ.Ε.Π.) είναι το διδακτορικό δίπλωμα (η επί διδακτορία διατριβή).'Οταν δεν χρειάζεται -ή δεν θέλει κανείς- να δηλωθεί η βαθμίδα στην κλίμακα τής πανεπιστημιακής ιεραρχίας, χρησιμοποιείται η γενικής σημασίας λέξη **πανεπιστημιακός,** που δηλώνει ότι κάποιος ανήκει στα μέλη Δ.Ε.Π. ενός πανεπιστημίου, είτε αυτό είναι Α.Ε.Ι. (Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, δηλ. πανεπιστήμιο ή πολυτεχνείο) είτε είναι Τ.Ε.Ι. (Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα).

Μέχρι το J982. οπότε έγινε η τελευταία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Ανώτατη Εκπαίδευση, η πανεπιστημιακή ιεραρχία ήταν διαμορφωμένη (από την ανώτερη προς την κατώτερη βαθμίδα) ως εξής: **τακτικός καθηγητής, έκτακτος καθηγητής** (μόνιμος ή επί θητεία), **υφηγητής** (εντεταλμένος να διδάσκει ή άμισθος), **επιμελητής, βοηθός.** Προϋπόθεση για τις βαθμίδες τού επιμελητή και άνω ήταν το διδακτορικό δίπλωμα. Με τον πανεπιστημιακό νόμο τού 1982 υι **εντεταλμένοι υφηγητές** έγιναν **επίκουροι καθηγητές,** υι δε **άμισθοι υφηγητές** έγιναν **άμισθοι επίκουροι καθηγητές. Ομότιμος καθηγητής** καθίστατο αυτομάτως μέχρι το 1982 κάθε συνταξιυδοτούμενος καθηγητής, ενώ μετά το 1982 ο τίτλος αυτός χορηγείται κατόπιν απυφάσεως τού οικείου Τμήματος τού Α.Ε.Ι. **Επίτιμος διδάκτωρ** είναι τίτλος που χορηγείται από ένα Τμήμα τύ πανεπιστημίυυ σε εξέχουσες επιστημονικές προσωπικότητες άλλων πανεπιστημίων, καθηγητές ή, σπανιότερα, συγγραφείς, πυλιτι- κούς κ.ά. **Επίτιμος καθηγητής** είναι ο ανώτερος πανεπιστημιακός τίτλος, που απυνέμεται σπανιότερα σε εξέχουσες φυσιογνωμίες πανεπιστημιακοί' καθηγητών τού ιδίου πανεπιστημίου με πρόταση τύυ Τμήματος και απόφαση τής Συγκλήτου τού πανεπιστημίου.

πανεπιστήμιο (το) J1810J 1πανεπιστημί-ου j -ων} **1.** εκπαιδευτικό ίδρυμα πυυ παρέχει ανώτατη εκπαίδευση στις θεωρητικές και θετικές (φυσικές) επιστήμες και στους διαφόρους επιμέρους κλάδους και τομείς τους και έχει την εξυυσία να απονέμει στους φοιτητές του βαθμούς και τίτλους πτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών, ενώ παράλληλα παράγει ερευνητικό έργο σε καθέναν από τους παραπάνω γνωστικούς χώρους: ***μπαίνω / φοιτώ στο ~ j) αποφοιτώ από το - ||***

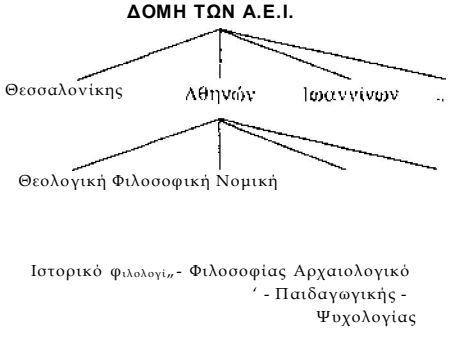

βγάζω το ~· ΦΙ>. ανοιχτό πανεπιστήμιο βλ. λ. *ανοιχτός'* (συνεκδ.) 2. το σύνολο των διδασκόντων και διδασκόμενων κάθε πανεπιστημίου (σημ. 1), οι καθηγητές και οι φοιτητές του: *το ~ είναι ανάστατο μετά την ανακοίνωση των τελευταίων υπουργικών αποφάσεων* ΣΥΝ. πανεπιστημιακή κοινότητα 3. το συγκρότημα των κτηρίων ή κάθε μεμονωμένο κτήριο, όπου στεγάζονται οι αίθουσες διδασκαλίας, τα εργαστήρια, τα γραφεία και γενικά το σύνολο των υπηρεσιών τού πανεπιστημίου (σημ. 1): *ο τελευταίος σεισμός προκάλεσε μικρές ζημιές στην οροφή τού ~ || οι φοιτητές έκαναν κατάληψη στο* - 4. (μτφ.) οποιοσδήποτε χώρος ή κατάσταση, μέσα στην υποία αποκτά κανείς πολύτιμες εμπειρίες και γνώσεις: *το μεγάλο ~ τής ζωής || η δου?.ειά στα καράβια ήταν για μένα* - (πβ. λ. *σχολείο).*

[ejym. < *παν-* + *-επιστήμιο* < *επιστήμη*, μεταφρ. δάνειο από μεσν. λατ. universitas].

ΣΧΟΛΙΟ Τη λ. **πανεπιστήμιο** έπλασε ο Αδαμάντιος Κ,οραής το 1810. πιθανόν ως ουσιαστικοποιημένο υυδέτερυ τού επιθέτου **πανεπι- στήμίος: πανεπιστήμιο** (ενν. ίδρυμα ή διδακτήριο). Ο Ανθιμος Γα- ζής στυν *Λόγιο Ερμή* (1812) θεωρεί υρθότερο τον όρυ **πανεπιστη- μόνιο** (από τη λ. **πανεπιστήμων).** ενώ τον ίδιο καιρό (1816) ο ια- τρυφιλόσυφυς Πέτρος Ηπίτης εισάγει τυν όρο **πανεπιστημείο** (σε **-είο** κατά το *σχολ-είο*), ήδη δε από το 1800 έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται ευρύτερα η ονομασία **πανδιδακτήριο.** Όλα αυτά στην προσπάθεια να αποδοθεί στα Ελληνικά ο αντίστοιχος ξένος όρος, το λατ. **universitas** (ιταλ. universita. γαλλ. univcrsite. αγγλ. university, γερμ. Universitat). πυυ δήλωνε την καθολικότητα τής γνώσης, το σύνολο των επιστημών. Όπως εξηγεί δε στυν εναρκτήριο λόγυ τυυ ο νομικός, καθηγητής τής Φιλοσοφικής Σχυλής και πρώτυς πρύτανης τού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο Κο)νσταντίνος Σχινάς (1801-1857). προτού φτάσει το πανεπιστήμιο να είναι universitas litcrarum, ήτοι πανδιδακτήριυ των επιστημών, ονομάστηκε υστερύτερα *«ώς έκ τής συμμορίας, ή μάλλον συντεχνίας διδασκόντων καί διδασκόμενων, λατινιστί Universitas, ήτοι Universitas magistrorum et scholarium»*. Και η ίδρυση τού πανεπιστημίου (μέχρι να εγκαινιαστεί στις 3 Μαΐυυ τού 1837) και η ονομασία του (ξεκίνησε ως «ΟΟώνειυ». για να μετονομαστεί αργότερα σε «Εθνικό και Καπυδιστριακό») και η λειτουργία του προ- κάλεσαν πολλές συζητήσεις. Παντοειδείς πικρίες και αφορμές γέννησαν νωρίς πικρόχολα σχόλια και ειρωνικές παραφθορές τής ονομασίας «πανεπιστήμιο», που διασώζει ο καθηγητής Στέφανος Κουμανούδης στο Λεξικό του *(Συναγωγή νέο)ν λέξεων....* έκδ. 1900). συνοδεύοντάς τες με χαριτωμένα και αποκαλυπτικά σχόλια. ’Κτσι ο Αλέξ. Οεμ. Φιλαδελφεύς (που γράφει στην εφημ. *Ακρόπολις* με το ψευδώνυμο «Γορίλλας») το βαφτίζει **πανεπιζήμιο** (1895)! **Πανλυ- μαντήριο** το ειρωνεύεται η *Ακρόπολις* (1893) και **Πανσκοτίστήριο** το αποκαλεί υ Γερ. Ζωχιός. για να προκαλέσει το σχόλιο τού Κου- μανούδη *«Γερ. Ζωχιός έγραψεν ούτω πριν γίνη έν αύτφ καθη- γητής ό υιός του Ιωάννης»*. Τέλος, όταν ο Δημήτριος Ν. Βερναρ- δάκης χαρακτηρίζει το πανεπιστήμιο ως **κηφηνοτροφείο,** ο Κουμανούδης επισημειώνει *«Λ.Ν. Βερναρδάκης, όταν αυτός ήτο εκτός* αύτού (ενν. τού πανεπιστημίου)»!

πανεπιστημιούπολη [1894] κ. (ορθότ.) **πανεπιστημιόπολη** <η) {-ης κ. -πόλεως 1 -πόλεις. -πόλεο>ν} (α) οικοδομικό συγκρότημα που ανήκει σε πανεπιστήμιο και περιλαμβάνει μεταξύ άλλων αίθουσες διδασκαλίας, εργαστήρια, βιβλιοθήκες, εστίες, χώρους άθλησης και αναψυχής των φοιτητών κ.ά. (β) η έκταση την οπυία καταλαμβάνει το παραπάνω συγκρότημα. σχολιο λ. *Αδριανούπολη*.

πανεπιστημιούπολη ή πανεπιστημιόπολη, μεγαλούπολη ή μεγαλόπολη κ.τ.ό.; Οι περισσότεροι ομιλητές λένε -και γράφουν- τους τύπους με *-ου-* **(πανεπιστημιούπολη, μεγαλούπολη)** αναλογικά πρυς τα **Αλεξανδρούπολη, Αδριανούπολη, Κωνσταντινούπολη** κ.τ.ό. Ωστόσυ, ενώ τα τοπωνύμια Αλεξανδρούπολη (< *Αλεξάνδρου πόλη),* Αδριανούπολη (< *Αδριανού πόλη),* Κωνσταντινούπολη (< *Κωνσταντίνου πόλη)* έχουν σχηματιστεί κανονικά με το α' συνθετικό σε γενική πτώση, τα **πανεπιστημιούπολη** και **μεγαλούπολη** έγιναν από τα *πανεπιστήμιο* + *πόλη* και *μεγάλη* + *πόλη* και θα έπρεπε, όπως όλα τα σύνθετα, να συνδέονται με τυ συνδετικό φωνήεν *-ο-* (πβ. *παιδί* + *κόσμος*> *παιδ-ό-κοσμος. λίμνη* + *θάλασσα* > *λιμν-ο-θάλασσα, μεγάλος* + *βιομήχανος* > *μεγαλ-ο-βιομήχανος* κ.ο.κ.). Αρα προτιμότεροι για τον προσεκτικό ομιλητή είναι οι τύποι *πανεπιστημιόπολη* και *μεγαλόπολη,* όμοια όπως λέμε και *κωμ- ό-πολη, αγροτ-ό-πολη. μητρ-ό-πο/.η, ακρ-ό-πολη. νεκρ-ό-πο/^η, λου- τρ-ό-πολη, κοσμ-ό-πολη (κοσμοπολίτικος)* κ.ά. Τυ ίδιο ισχύει και για τύπυς όπως *εργατούπο/.η, παιδούπολη. κηπούπολη,* πυυ ακού- γονται ενίοτε αντί των *εργατόπολη, παιδόπολη, κηκόπολη* κ.τ.ό.

πανεπιστήμων (ο/η) {πανεπιστήμ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (λόγ.) **1.** αυτός που κατέχει πολλές επιστήμες, που γνωρίζει διάφορους τομείς τού επιστητού 2. αυτός που γνωρίζει τα πάντα, ο κάτοχος όλων των ανθρώπινων γνίόσεων συν. παντογνώστη;:. – **πανεπίστημοσύνη** (η) L1867].

[ΕΤΥ.Μ. ^τγν. < *παν-* + *επιστήμων* (βλ.λ.)].

πανερακι (τυ) -► πανέρι

πανεράς (ο) {πανεράδες} πρόσωπο πυυ κατασκευάζει και πουλά πανέρια.

πανεργατικός, -ή. -ό αυτός που γίνεται από όλους τους εργάτες, πυυ περιλαμβάνει το σύνολο των εργατών: *~ απεργία Ι συγκέντρωση συνέδριο.*

πανέρημος, -η. -ο Ιμτγν.] κ. (λαϊκότ.) **πανέρμος 1.** (για τοποθεσίες. χώρες, κτίσματα κ.λπ.) εντελώς έρημος από ανθρώπους: *~ **πόλη** / **σπίτι** ι **δρόμος** 2.* (για πρόσ.) αυτός που έχει μείνει τελείως μόνος, χωρίς συντρόφους, που έχει εγκαταλειφθεί στην τύχη του συν. ολομόναχος, κατάμονος, μόνυς κι έρημος, **πανέρι** (το) {πανερ-ιού | -ιών} (καθημ.) 1. δοχείο από πλεχτές φυτικές ίνες, που έχει σχήμα πλατιού και ρηχού καλαθιού και χρησιμοποιείται κυρ. για τη μεταφορά τρυφίμων σε σχετικά μεγάλες ποσότητες: ***έβγαζε τα καρβέλια από τον φούρνο και τα μάζευε σε ένα ~ || μετέφερε την πραμάτεια του σε πανέρια*** συν. κοφίνι, (λόγ.) κάνιστρυ **2.** (συνεκδ.) η ποσότητα τροφίμων ή άλλων υλικών πυυ χωρούν σε πανέρι (σημ. 1): ***έφερε πεσκέσι δύο ~ φρούτα*** ΣΥΝ. πανεριά. – (υποκ.) **πανεράκι** (το).

|ΙΕΤΥΜ. μεσν. < μεσν. λατ. panerium < λατ. panarium «αρτοφόριο, καλάθι για ψωμί» < panis «ψωμί»[. **πανεριά** (η) (λαϊκ.) η ποσότητα που μπορεί να χωρέσει ένα πανέρι: ***μια ~ ψωμί.*** **πανέρμος,** -η, -ο ► πανέρημος

πανέτοιμος, -η. -ο [1889] εντελώς έτοιμος, αυτός πυυ έχει προετοιμαστεί από κάθε. άποψη και για οτιδήποτε: ***το κόμμα μας είναι ~ να αναλάβει τη διακυβέρνηση τής χώρας*** ΣΥΝ. ετοιμότατος, **πανεύκολος,** -η, -ο πάρα πολύ εύκολος, πυυ δεν έχει την παραμικρή δυσκολία. – **πανεύκολα** επίρρ. **πανευρωπαϊκός,** -ή, -ό [1887} αυτός που σχετίζεται με ολόκληρη την Ευρώπη και με όλους τους Ευρωπαίους: *- **διάσκεψη** ι **αγώνες** ι **ρεκόρ.***

Πανευρώπη (η) η ενοιμένη σε μία πολιτική και οικονομική υμυ- σπονδία Ευρώπη, σύμφωνα με το όραμα διανοουμένων και πολιτικών μετά τυν Α 1 Ιαγκόσμιυ Πόλεμυ. **πανευτυχής,** -ής, -ές Ιμεσν.} {πανευτυχ-ούς | -είς (υυδ. -ή)} εξαιρετικά ευτυχής: ***είμαι ~ που σας γνώρισα*** ΣΥΝ. τρισευτυχισμένος. ευτυ- χέστατυς ΑΝΤ. δυστυχέστατος. πανάθλιος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **πανζουρλισμός** (ο) [1896] {χωρ. πληθ.} **1.** η μεγάλη αναστάτωση πυυ προκαλείται από τις αντιδράσεις πολλών ανθρο')πων (είτε από χαρά είτε από ανησυχία ή φόβο): ***μόλις μαθεύτηκαν τα ευχάριστα νέα. έγι- νε ~ στην αίθουσα*** συν. πανδαιμόνιο, κοσμοχαλασιά, χαμός **2.** (συνεκδ.) υ ομαδικός ενθουσιασμός.

[πτυμ. < *παν-* + *ζούρλα* + παραγ. επίθημα *-ισμός}.* **πανζωοτία** (η) {χωρ. πληθ.}

ΙΑΤΡ. (στην κτηνιατρική) επιδημική ασθένεια πυυ προσβάλλει όλα τα ζώα.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. panzootie}. **πανηγύρι** (το) {πανηγυρ-ιού j -ιών} (καθημ.) **1.** ο ομαδικός εορτασμός τής μνήμης αγίου ή άλλης θρησκευτικής επετείου, που τελείται με τη συμμετοχή των κατοίκων περιοχής και περιλαμβάνει θρησκευτικές εκδηλώσεις (λειτουργία, λιτανεία κ.λπ.). αλλά και σύσταση προσωρινής υπαίθριας αγοράς, χορό κ.λπ.: ***στο - τού Προφήτη Η/Λα μαζεύεται κόσμος απ' όλο το νησί*** **2.** (κατ' επέκτ.) ομαδική και θορυβώδης διασκέδαση, κυρ. σε χωριό (με δημοτικούς χορούς, όργανα κ.λπ.): γο ~ τού ***γάμου*** || ***στήνω τρε/^ό*** / ***μεγάλο*** - ΣΥΝ. γλέντι. ξεφάντωμα· φρ. (μτφ.) (α) *για τα πανηγύρια* (ως χαρακτηρισμός) (i) για κάποιον πυυ στερείται σοβαρότητας συν. για γέλια (ii) (αντικείμενο) κακής ποιότητας, αυτό πυυ δεν έχει καμία αξία (β) *χαρές και πανηγύρια* μεγάλη χαρά. ενθουσιασμός: ***η κόρη τους μπήκε στο πανεπιστήμιο και τώρα έχουν*** ~ 3. *πανηγύρια* (τα) εκδηλώσεις ενθουσιασμού (συνήθ. μαζικές): ***οι φίλαθ'λοι είχαν αρχίσει κιόλας τα - πριν από τη λήξη τού αγώνα*** **4.** (συνεκδ.) μεγάλη, υπαίθρια αγορά που λειτουργεί ανά τακτά χρονικά διαστήματα και στην οποία πωλούνται κυρ. αγροτικά, οικοτεχνικά και βιοτεχνικά προϊόντα: ***λαϊκό*** / ***αγροτικό*** - συν. εμπο- ρυπανήγυρη, παζάρι 5. (μτφ.) φασαρία με διαπληκτισμούς, τσακωμούς: ***κάθε φορά που γυρίζω πολύ αργά στο σπίτι, έχουμε*** ~ (τσακωμό με τους γονείς). Επίσης (λόγ.) **πανήγυρις** (η) {πανηγύρεως} (σημ.

. ΣΧΟΛΙΟ λ. σύν^ρτο^.

{ΕΓΥΜ. < μεσν. ***πανηγύριον,*** υπυκ. τού αρχ. ***πανήγυρις*** < ***παν-*** + ***άγυ- ρις*** «συνάθροιση πλήθους, αγορά» (με έκταση τύ αρχικύ φοινήε- ντος εν συνθέσει), αιολ. τ. τής λ. ***άγορά*** (βλ.λ.). πβ. κ. ***ομηγυρις].*** **πανηγυρίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. |αρχ.] {πανηγύρισ-α. -τηκα} εκδηλώνω με έντονο τρόπο τον ενθουσιασμό και την υπερβολική χαρά μου για κάτι: (αμετβ.) ***οι φίλαθλοι πανηγυρίζουν για την πρόκριση τής ομάδας τους*** || (μετβ.) ο ***λαός πανηγυρίζει έξαλλα στους δρόμους τη μεγάλη νίκη.***

πανηγυρικός, -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από την ενθουσιώδη ατμόσφαιρα πανηγυριού, γενικότ. από εορταστική ατμόσφαιρα: *~ **έναρξη λειτουργίας τού ραδιοσταθμού***]] - ***εκδηλώσεις*** [[*~ **τόνος** Ι **ατμόσφαιρα** / **χαρακτήρας εκδήλωσης*** ΣΥΝ. ευρτασττικός **2.** αυτός που πραγματοποιείται στο πλαίσιο επετειακού εορτασμού ή επίσημης τελετής: *~ **ομιλία για την επέτειο τού "Όχι»*** 3. (μτφ.) αυτός που έχει καθολικό χαρακτήρα ή/και είναι εξαιρετικά εμφανής και. ως εκ τούτου, αδιαμφισβήτητος: *~ **αναγνώριση** / **διάψευση** / **αθοίωση*** ΣΥΝ. ολοφάνερος **4.** *πανηγυρικός (λόγος)* (α) ο λόγος που εκφωνείται επί τη ευκαιρία επετειακού ευρτασμύ ή επίσημης τελετής: ο ***λυκειάρχης 0α εκφωνήσει τον ~ τής ημέρας*** (β) (μτφ.) ο ιδιαίτερα θερμός έπαινος, το υπερβολικό εγκώμιο: (κ. ειρων.) ***ακούω τον ~ μου*** (ακούω σφοδρές επικρίσεις, με επιπλήττουν έντονα) 5. εκκλις. *πανηγυρικό* (το) λειτουργικό βιβλίο τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας. πυυ περιέχει αναγνώσματα για κάθε γιορτή ξεχωριστά. – **πανηγυρικ-ά** / **-ώς** Ιμτγν.] επίρρ.

πανηγυρισμός (οι κάθε εκδήλωση που φανερώνει ενθουσιασμό και μεγάλη χαρά για κάτι (συνήθ. επιτυχία): (συνήθ. στον πληθ.): *άρχισαν οι - με βεγγα/λκά και κορναρίσματα* [| *οι ~ των οπαδών ενός κόμματος για την εκλογική* του *νίκη* || οι *~ των φιλάθλων κράτησαν ώς το*

πρωί.

πανηγυριστής (ο) Ιμτγν.Ι αυτός που λαμβάνει μέρυς σε πανηγύρι (βλ.λ.). Κπίσης (λαϊκ.) **πανηγυριώτη)ς** [1888] κ. **πανηγυρτζής·** (θηλ.) **πανηγυριώτισσα** κ. (λαϊκ.) **πανηγυρτζού** (η), **πανηγυριώτικος,** -η. -υ (λαΐκ·.) **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τυ πανηγύρι (βλ.λ.) ή/και με τυν πανηγυριστή (βλ.λ.) 2. αυτός που ταιριάζει σε πανηγύρι, που έχει τυν χαρακτήρα πανηγυριυύ: ~ ***ατμόσφαιρα*** / ***διάθεση*** ΣΥΝ. πανηγυρικός, γιορτινός, χαρμόσυνος ανί . πένθιμος, θλιβερός. – **πανηγυριώτικα** επίρρ.

[ΗΙΥΜ. < ***πανηγυριώτης*** < ***πανηγύρι*** + παραγ. επίθημα ***-ώτης\.***

πανηγυρτζήδικος, -η. -ο (συνήθ. μειωτ.) αυτός που ταιριάζει σε πανηγύρι ή σε πανηγυριστή (κυρ. χαμηλής αισθητικής και θορυβώδης): «*η* ~ ***πανελλήνια πρεμιέρα τής ταινίας»*** (εφημ.). **πανηπειρωτικός,** -ή. -ό [1889) αυτός που αναφέρεται σε όλη την Ήπειρο ή σε όλους τυυς Ηπειρώτες: ~ ***συνέδριο.***

πανθεϊσμός (ο) 11766] {χωρ. πληθ.] **1.** ΦΙΛΟΣ, μεταφυσική κυσμυθεω- ρία. κατά την υπυία η δημιυυργός δύναμη, δηλ. υ θεός, ταυτίζεται με τις δυνάμεις και τους νόμους τής φύσης 2. θρησκ. η λατρεία όλων αδιακρίτοκ των θεών όλων των θρησκειών. Κπίσης **πανθεία** (η) [1812].

πανθεϊστής (ο) [1858[. **πανθεΐατρια** (η), **πανθεϊστικός,** -ή. -ό [1852[. **πανθεϊσπκ-ά** / **-ώς** [1870] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pantheismc). **πάνθεο(ν)** (το) [αρχ-J {πανθέυυ | χωρ. πληθ.} **1.** τυ σύνολο των θεοτήτων θρησκείας: γο ***ρωμαϊκό*** / γο ***ελληνικό*** ~ **2.** (συνεκδ.) ναός ή τόπος αφιερωμένος σε όλους τους θεούς θρησκείας 3. (κατ' επέκτ. σε ορισμένες χώρες) λαμπρό και μεγαλοπρεπές οικοδόμημα, που αποτελεί χώρο ταφής μεγάλων ανδρών ή γενικότ. που είναι αφιερωμένο στη μνήμη μεγάλων ανδρών **4.** (μτφ. +γεν.) τυ σύνολο μεγάλων φυσιογνωμιών: ***η Ελλάδα κατέταξε τον εκλιπόντα στο - των ηρώων της*** || ***πέρασε στο - τής ιστορίας.*** **πανθεσσαλικός,** -ή. -ό 11896J αυτός που αναφέρεται σε όλη τη Θεσσαλία ή σε όλους τους Θεσσαλούς: - ***απεργία.***

πανθεσσαλονίκειος, -α (λόγ. -ος). -ο αυτός που αναφέρεται σε όλη τη Θεσσαλονίκη ή σε όλυυς τους Θεσσαλυνικείς: / ***Ιανθεσσαλονίκει- ος Αθ?^ητικός Όμιλος Κωνσταντινουπολιτών*** (Π.Α.Ο.Κ.). **πάνθηρας** (υ) [πανθήρων) αρπακτικό σαρκοφάγο αιλουροειδές, που ζει σε ολόκληρη σχεδόν την Ασία και την Αφρική και έχει χρώμα κα- στανοκίτρινο με μαύρες κηλίδες που σχηματίζουν κύκλους (βλ. κ. λ. ***λεοπάρδαλη)*** ή χρώμα εντελώς μαύρο ***(μαύρος*** ~).

[ΙΤΎΜ. < αρχ. ***πάνΟηρ,*** - ***ηρος***, δάνειο από την Άπω Ανατολή, ίσως συνδ. με σανσκρ. pundarika- «τίγρη». Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. ανάγεται σε αμάρτυρο ****πάρθηρ,*** η δε εξέλιξη ****πάρθηρ*** > ***πάνθηρ*** υφείλεται σε παρετυμολ. ανάλυση τού ονόματος στις λ. ***πάν*** και ***θηρώ*** «κυνηγώ» (πβ. κ. ***θηρίο)\.*** **πανθομολογούμαι** ρ. αμετβ. απυθ. [1870J **1.** (τριτοπρόσ. *πανθομο- λογείται)* ομολογείται από όλους, είναι γενικώς παραδεκτό: ~ ***ότι βαδίζουμε προς εκλογές*** *2.* (η μτχ. *πανθομολογούμενος,* ***-η, -ο)*** αυτός που είναι κοινο>ς παραδεκτός, ως πρυς τον οποίο συμφο)νούν όλυι: ***η ανικανότητα τού υπουργού είναι ~· του λείπει και η αποφασιστικότητα και η ευφυΐα*** ιυν. αναμφισβήτητος, αναντίρρητος λντ. αμφι- σβητήσιμος. αμφίβολος. σχολιο λ. ***αποθετικός.***

|ΕΤΥΜ. ***< πανθ- (< παντ(ο)-) + ομο/.ογούμαι\.*** **πανθρσκικός,** -ή. -ό αυτός που αναφέρεται σε όλη τη Θράκη ή σε όλους τους Θράκες: ~ ***συνέδριο.*** **πανί** (τυ) [παν-ιού | -ιών) **1.** κομμάτι υφάσματος (κυρ. για καθάρισμα): ***πάρε το ~ και ξεσκόνισε / καθάρισε το τζάμι / γυάλισε τα παπούτσια***

η σημαία, για όποιον δεν τη βλέπει ως ιερό σύμβολο, είναι απλώς ένα -2. (σπάν.-ειδικότ.) λεπτό ύφασμα από λινάρι ή βαμβάκι, συνήθ. λευκού χρώματος ΦΡ. (α) ***γίνομαι πανί/ γίνομαι άσπρος σαν το πανί*** χάνω το χρώμα μυυ. γίνομαι κατάχλυμος συν. χλομιάζω (β) ***μένω πανί με πανί*** μένω εντελώς απέντερος. χωρίς καθόλου χρήματα, με άδεια τσέπη 3. (παλαιότ.) μικρό κομμάτι από μαλακό ύφασμα, που χρησίμευε για την περιτύλιξη βρέφυυς: ***αλλάζω τα*** ~ του ***μωρού*** ΣΥΝ. πάνα. σπάργανο · **4.** το ιστίο (βλ.λ.) πλοίυυ; γο ***καράβι άνοιξε τα ~*** του ***και χάθηκε στον ορίζοντα || τα καΐκια αρμένιζαν με τα*** ~ ***φουσκωμένα*** j) ***σηκο)νω πανιά*** συν. άρμενο · φρ. (α) *κάνω πανιά* (μεσν. φρ.) (ΐ) (για πλοία) έχω απλωμένα τα ιστία και ετοιμάζομαι να αποπλεύ- σω (ii) (μτφ. για πρόσ.) φεύγω: ***παράτησε, όλες τις δουλειές του στη μέση κι έκανε πανιά για την Ελβετία*** / ***για νέες περιπέτειες*** (β) *ώρα καλή στην πρύμνη σου κι αγέρα στα πανιά σου* βλ. λ. ***αέρας*** (γ) *ανοίγω πανιά* βλ. λ. ***ανοίγω*** **5.** (α) η οθόνη τού κινηματογράφου (β) (συνεκδ.) ο κινηματογράφος. – (υπυκ.) **πανάκι** (το).

[ΓΤΥΜ. **<** μτγν. ***παν(ν)ίον.*** υποκ. τού ***πάν(ν)ος (ό)*** **<** λατ. pannus «κομμάτι υφάσματος, ταινία»), **πανιάζω** ρ. αμετβ. {πάνιασ-α, -μένος) (καθημ.) **1.** (εκφραστ.) χάνω το χρώμα μυυ, γίνομαι κατάχλομος: ***όταν ακούσαμε τους πυροβο/.ι- σμούς, πανιάσαμε από την τρομάρα μας*** **[[** ***πανιασμένα χείλη*** συν. χλομιάζω, κερώνο). κιτρινίζω, ωχριώ 2. (για τρόφιμα) χάνω τη φρεσκάδα μου, αλλυιώνεται η σύστασή μυυ ΣΥΝ. χαλάω, μπαγιατεύω.

πάνιασμα (τυ).

[ετυμ. < ***πάνα*** (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ***-άζω\.*** **πανίβλακσς** (υ) (υβριστ.- εκφραστ., για πρόσ.) πολύ μεγάλος βλάκας. [ΕΓΥΜ. Από τη λ. ***βλάκας*** κατά τα επίθ. ***παν-ύψηλος. παν-ηλίθιος,*** των οποίων το ***πανύ-*** θεωρήθηκε ***α'*** συνθετικό), **πανίδα** (η) ίχωρ. πληθ.) 7.ωολ. το σύνολο των ζωικών ειδών στη στεριά ή τη θάλασσα: ***ασιατική*** / ***μεσογειακή*** / ***θαλάσσια*** ~ || ~ ***το>ν σπηλαίων ι των ορέων*** || ***η πανίδα και η χ/.ωρίδα μιας χώρας*** (τα ζώα και τα φυτά της). σχολιο λ. ***κύριος.***

| ι-τυμ. Η λ. προέρχεται από τυ θεωνύμιο ***Πάν*** και αποτελεί απόδ. τού νεολατ. fauna < λατ. Kaunus «Φαύνος». ρωμαϊκή θεότητα αντίστοιχη τυύ Ιΐανός).

πανιδρωσία (η) {χωρ. πληθ.) ιαγρ. παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έντονη εφίδρωση ολόκληρου τού σώματος, **πανίερος,** -η. -ο [μτγν.Ι ιερός στον απόλυτο βαθμό· συνήθ. στον υπερθ. ***πανιερότατος***, βλ. λ. ***κληρικός,*** σχολιο. **πανιερότατος,** -η. -ο [μεσν.] εκκλησ. αυτός που είναι πολύ ιερός· (με κεφ.) παλαιότ. ως τιμητική προσφώνηση μητροπολίτη τιτουλάριου τής Ορθόδοξης Κκκλησίας. σχολιο λ. ***κληρικός.*** **πανιερότητα** (η) {χωρ. πληθ.] η απόλυτη ιερότητα · προσφώνηση μητροπολίτη τιτουλάριου. ^ σχολιο λ. ***κληρικός.***

πανικά (τα) (λαϊκ.) τα λεπτά και συνήθ. λευκά βαμβακερά υφάσματα: ***γυρίζει στα χωριά και πουλάει ~ και ασπρόρουχα.*** **πανικοβάλλω** ρ. μετβ. {πανικό-βαλα. -βλήθηκα, -βλημένος} **1.** προκαλώ πανικό σε (κάποιον): ***η ήττα των δημοτικών εκλογών έχη πανι- κοβάλει την κυβέρνηση*** αντ. ενθαρρύνω **2.** (μεσοπαθ. *πανικοβάλλο- μαΐ)* καταλαμβάνομαι από πανικό: ***με την είδηση τής κήρυξης πολέμου ο κόσμος πανικοβλήθηκε || Μην πανικοβάλ/.εσαι! Προσπάθησε να δεις*** τυ ***θέμα ψύχραιμα.***

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. paniqucr). **πανικόβλητος,** -η. -ο αυτός που έχει κυριευθεί από πανικό: ***οι ένοικοι βγήκαν πανικόβλητοι απ' τυ φλεγόμενο σπίτι*** συν. πανικοβλημέ- νυς. τρομοκρατημένος αμ. ψύχραιμος. σχολιο λ. ***κύριος.***

ΙΓΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. paniquc). **πανικός** (ο) {χωρ. πληθ.) υ έντυνυς φόβος που παραλύει τη λογική σκέψη και οδηγεί κάποιον σε κατάσταση εκτός ελέγχου, ενδεχομένως και σε παράλογες αντιδράσεις (π.χ. άτακτη φυγή, υστερικές κραυγές κ.λπ.): ο ***σεισμός έσπειρε τον - στους κατοίκους*** || ***η πυρκαγιά στον μικρό κινηματογράφο προκάλεσε ~ στους θεατές*** jj ***κατα'λαμβάνομαι / κυριεύομαι από - |) ~ στο χρηματιστήριο από τη ραγδαία υποτίμηση των αξιών***)) ***δημιουργείται*** / ***επικρατεί*** / ***με πιάνει*** ~ αντ. ψυχραιμία.

[ετυμ. < μτγν. επίθ. ***πανικός*** (***θόρυβος, τάραχος*** κ.ά.) < αρχ. θεωνύμιο ***Πάν,*** λόγω τού φόβου και τού θορύβου με τον οποίο συνδεόταν η παρουσία τού θεού. Η φρ. ***σπέρνω τον πανικό*** αποδίδει τη γαλλ. scmer la panique).

πάνινος, -η, -ο κατασκευασμένος από πανί. δηλ. βαμβακερό ή λινό: ***~ κάλυμμα / παπούτσι.*** **πανισλαμισμός** (ο) [1888j Ιχωρ. πληθ.) πολιτικοθρησκευτικό κίνημα που επιδιώκει τη γενική διάδοση τού ισλαμισμού και τη συνένωση όλων των μουσουλμανικών εθνών υπό μία κοινή αρχή. – **πανισλαμιστής** (ο), **πανισλαμίστρια** (η), **πανισλαμιστικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. panislamisme (νόθο σύνθ.)|. **πανίσχυρος,** -η, -ο [μτγν.] πάρα πολύ ισχυρός, αυτός που διαθέτει τεράστια ισχύ (πολιτική, κοινωνική, οικονομική): ~ ***αντίπαλος*** / ***συμμορία*** / ***χώρα*** / ***στόλος*** / ***στρατός*** / ***κυβέρνηση*** συν. ισχυρότατος, παντοδύναμος ανί . ανίσχυρος, αδύναμος, **πανιώνιος,** -α, -ο [αρχ.] αυτός πυυ σχετίζεται με ολόκληρη την Ιωνία και με όλυυς όσοι κατάγονται από αυτήν: ***Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος.***

πανκ (η/τυ) {άκλ.] **1.** ΜΟΥΣ. ροκ μουσική με δυναμικό, έντονο ρυθμό και γρήγορο τέμπο. που αποτελεί την έκφραση τού ομώνυμου κινήματος: ***μου αρέσει η*** ~ jj ***ακούω*** - **2.** κίνημα διαμαρτυρίας κατά των κατεστημένων μορφών ενδύσεως και συμπεριφοράς, πυυ εκδηλώθηκε κυρ. στη Μ. Βρετανία και στις Π.ΙΙ.Α. στα τέλη τής δεκαετίας τού 1970 με την υιοθέτηση άκρως αντισυμβατικής συμπεριφοράς και εμφάνισης (λ.χ. σκισμένα ρούχα, μεταλλικές αλυσίδες, προκλητικά ασυνήθιστη κόμμωση, βάψιμο των μαλλιών σε αφύσικα έντονα χρώματα κ.ά.) 3. (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με το κίνημα τής πανκ και τυυς οπαδούς του: ~ ***δίσκος*** / ***ντύσιμο*** / ***κούρεμα*** 4. *πανκ* (ο/η) οπαδός τού κινήματος πανκ.

[ετυμ. < αγγλ. punk, αρχική σημ. «πόρνος, ανήθικος», αγν. ετύμου|. **πανκιό** (το) {χωρ. γεν.) (αργκό) νεαρός πανκ (πβ. λ. ***φρικιό).*** **παννυχίδα** (η) 1. (λόγ.) ολονύκτια διασκέδαση 2. ηκκλης. υλονύκτια ακολουθία που τελείται κατά υρισμένυ λειτουργικό τυπικό σπς μονές και στους ενορίακούς ναούς την παραμονή εορτής ή έπειτα από θεομηνία ΣΥΝ. ολονυκτία. αγρυπνία.

[ετυμ. < αρχ. ***παννυχίς, -ίδος< παν-*** + ***-νυχίς< νύξ***, νυκτός «νύχτα». Η παρουσία τυύ δασέος ***-χ-*** στον τ. ***παννυχίς*** και σε παρόμοια άλλα σύνθετα, είναι δυσεξήγητη, ίσως υφείλεται στην επίδρ. τυύ -υ-]. **πανό** (τυ) {άκλ.) μακρόστενυ τεμάχιυ από ύφασμα, πλαστικό ή χαρτί, στο οποίο αναγράφονται πολιτικά συνθήματα, διαφημίσεις και το οπυίυ μεταφέρεται τεντωμένο σε δύο ξύλα ή κρεμιέται σε τοίχο. Ιετυμ. < γαλλ. panncau < pan «κομμάτι υφάσματος» < λατ. pannus], **πανόδετος,** -η, -υ [18921 (βιβλίο) δεμένο με πανί. πυυ έχει εξώφυλλο επικαλυμμένο με ειδικό ύφασμα: ~ ***σύγγραμμα*** / ***τόμος.***

[ετυμ. < ***πανί*** 4- ***δετός*** < ***δένω,*** απόδ. τού αγγλ. cloih-boundj. **πανοΐκεί** επίρρ. (αρχαιοπρ.) μαζί με όλη την οικογένεια. ** σχολιο λ. ***-ί.***

Ιετυμ. αρχ. < ***παν-*** + ***οϊκος*** + επιρρ. επίθημα -εί]. **πανόμοιος,** -α. -υ [μτγν.Ι εντελώς όμοιος συν. ολόιδιος, ίδιος και απαράλλακτος. φτυστός αντ. ανόμοιος. σχολιο λ. ***όμοιος.***

πανομοιότυπος, -η, -ο [1823[**1.** (για σχέδιο, εικόνα, υπογραφή κ.λπ.) αυτός που μοιάζει απόλυτα (με άλλον ή άλλους), που αποτελεί ακριβές αντίγραφο αντ. ανόμοιος 2. *πανομοιότυπο* (τυ) (α) ακριβές αντίγραφο πρωτοτύπυυ, η απόλυτα πιστή αναπαράστασή του: - ***εικόνας*** συν. αντίγραφο, αντίτυπο, κόπια (β) αυτός πυυ μυιάζει καταπληκτικά (με άλλον) στην εμφάνιση ή στον χαρακτήρα κ.λπ.: ***είναι το*** ~ του ***παππού του!*** * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομοίωμα.*** **πανοπλία** (η) {πανοπλιών] **1.** το σύνολο των αμυντικών και επιθετικών όπλων, πυυ έφεραν επάνω τους οι πολεμιστές παλαιότερων επυ-

χών και στα οποία περιλαμβάνονταν συνήθ. η περικεφαλαία, ο θώρακας, οι περικνημίδες, το ξίφος, η ασπίδα, το δόρυ κ.ά. ΣΥΝ. οπλισμός. αρματωσιά 2. πολεμική ένδυση από ανθεκτικό υλικό (κυρ. μέταλλο). ώστε να αντιστέκεται σε πλήγματα από βέλη. δόρατα. λόγχες, ξίφη κ.λπ.: *αρχαία / μεσαιωνική ~* **3.** (μτφ.) οτιδήποτε προσφέρει κάλυψη και προστασία.

Ιι-ϊύ.μ. αρχ. < *πάνοπλος].* **πάνοπλος,** -η. -υ [αρχ.] **1.** αυτός πυυ φέρει όλο τον απαραίτητο οπλισμό: *~ πολεμιστής / φρουρός AS* τ. άοπλος, αφοπλισμένος, ξαρμάτωτος 2. (μτω.) αυτός πυυ έχει εφοδιαστεί με όλα τα απαραίτητα (για την αντιμετώπιση μιας κατάστασης): *η ομάδα μας Οα κατέβει χωρίς απώλειες ή προβλήματα, στον αγώνα || ήρθε ~ στις εξετάσεις.* **πανόραμα** (το) []831] {πανοράματος | χωρ. πληθ.} **1.** η συνολική άποψη από ψηλά (εκτεταμένου τοπίου): *από την κορυφή τού λόφου απολαμβάνεις το ~ τής πόλης* · 2. έργο ζωγραφικής μεγάλων διαστάσεων. που εικονίζει τοπίο ή αφηγηματικές σκηνές και καταλαμβάνει ολόκληρη την επιφάνεια επίπεδου ή συνηθέστερα καμπύλου τοίχου, φωτίζεται δε κατά τέτοιον τρόπο, ώστε τα παριστώμενα να μοιάζουν πραγματικά, σαν να βρίσκονται στον ανοιχτό ορίζοντα · **3.** συσκευή σε σχήμα κιβωτίου, εφοδιασμένη με φακό στη μία πλευρά, μέσα από τον οποίο βλέπει κανείς σε μεγέθυνση εναλλασσόμενες εικόνες ανθρώπων. τοπίων κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. panorama], **πανοραμικός,** -ή. ~ό κ. **πανοραματικός** 118691 **1.** αυτός που προσφέρει συνολική άποψη από ψηλά: *από αυτή την κορυφή έχει κανείς ~ θέα τής πόλης* 2. ΚΙΝΉΜ. (α) ***πανοραμική λήψη*** (i) η ειδική λήψη που πραγματοποιείται χωρίς μετακίνηση τής κινηματογραφικής μηχανής, αλλά με απλή και αργή περιστροφή της (ii) λήψη κατά την οποία οι αναλογίες των διαστάσεων τύ κάδρου (η σχέση ύψους και πλάτους τύ πλαισίου μέσα στο οποίυ αποτυπώνεται στο φιλμ η εικόνα) είναι μεγαλύτερες από τον συνήθη τύπο και στην οποία περιλαμβάνονται επιμέρυυς κατηγορίες, όπως το σινεμασκόπ (β) ***πανοραμική οθόνη*** οθόνη μεγαλύτερων διαστάσεων από την κανονική, ειδική για την προβολή ταινιών πυυ έχουν γυριστεί με πανοραμική λήψη **3.** (στην οδοντιατρική) *πανοραμική ακτινογραφία* ακτινογραφία ολόκληρης τής οδοντοστοιχίας. **– πανοραμικ-ά** */* **-ώς** κ. **πανοραματικ-ά** *ί* **-ώς** [1860] επίρρ.

LF.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. panoramic], **πανορθόδοξος,** -η. -ο αυτός που σχετίζεται με όλους τους Ορθοδόξους. που περιλαμβάνει όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες: *~ διάσκεψη/ σύνοδος.*

πάνορμος, -ος, -υ **1.** (λιμάνι ή όρμος) όπου είναι δυνατή η ασφαλής αγκυροβυλία πλοίων 2. *πάνορμος* (ο} {πανόρμ-ου | -ων. -ους} φυσικό λιμάνι, όρμος όπου μπορούν να αγκυροβολήσουν πλοία με ασφάλεια. (ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «τόπος κατάλληλος για ελλιμενισμό» (επίσης ονομασία αρχ. πόλεων, που διέθεταν λιμένα), < *παν-* + *όρμος].* **πανοσιολογιότατος,** -η. -ο 11801 { εκκλης. όσιος και λόγιος στον υπέρτατο βαθμό· (με κεφ.) ως προσφώνηση πρυς λόγιους (με πανεπιστημιακή μόρφωση) αρχιμανδρίτες (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *κ/.ηρικός.* **πανόσιος,** -α, -ο [μτγν.} όσιος στον απόλυτο βαθμό,

πανοσιότατος, -η. -ο [μεσν.Ι εκκλΗΙ. όσιος σε απόλυτο βαθμό' (με κεφ.) ως προσφώνηση άγαμου κληρικού και ιερομονάχυυ τής Ορθό- ξοδης Κκκλησίας. **–**

πανοσιότητα κ. (λόγ.) **ττανοσιότης** (η). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κληρικός.*

πανούκλα (η) {χωρ. πληθ.} (καθημ.) **1.** η πανώλης (βλ.λ.): *τον Μεσαίωνα η ~ θέριζε την Ευρώπη*■ φρ. (εκφραστ.) *απ' έξω κούκλα κι από μέσα πανούκλα* για γυναίκα που έχει ωραία εξωτερική εμφάνιση, αλλά εξαιρετικά κακό χαρακτήρα 2. (μτφ.) γυναίκα εξαιρετικά δύσμορφη και μοχθηρή ΣΥΝ. στρίγγλα, λάμια, καρακάςα λντ. κούκλα, καλλονή. **– πανουκλιάζω** ρ. [μεσν.}.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < μεσν. λατ. panucula. υποκ. τού panus «οίδημα, πρήξιμο»}.

πανουκλιάρης, -α. -ικο {πανουκλιάρηδες} (καθημ.) αυτός που έχει προσβληεί από πανούκλα (βλ.λ.) συν. πανουκλιασμένυς, (λόγ.) πα- νωλόβλητος.

πανουργία (η) |αρχ.| {πανουργιών} **1.** η ιδιότητα τού πανύργου: ο *Αίας φημιζόταν για τη λεβεντιά του και ο Οδυσσέας για την ~ του* ΛΝΤ. αγαθότητα 2. (συνεκδ.) τυ δόλιο τέχνασμα: *κατάφερε με ~ να πετύχει τον σκοπό του.* **πανούργος,** -α. -ο **1.** (κακόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να μηχανεύεται κάθε είδυυς δόλιο τέχνασμα, για να επιτύχει τους σκοπούς τυυ: *~ σχέδιο / τέχνασμα* ([*~ συνωμότης / μάγος* συν. δόλιος, κατεργάρης, επίβουλος αντ. αγαθός, απονήρευτος 2. (γενικότ.) εξαιρετικά πονηρός συν. παμπόνηρος. ιχολιο λ. *-ουργός. χειρουργός.*

[ετυμ. < αρχ. *πανούργος,* σύνθ. εκ συναρπαγής απυ τη φρ. *παν έργον (ποιών I* τελών κ.τ.ό.). πβ. κ. *κακούργος.* Η λ. εξελίχθηκε σημασιολογίας «επί κακώ». δηλώνοντας όχι μόνον αυτόν που εκτελεί τα πάντα, αλλά και εκείνον που είναι σε θέση να μετέλθει οτιδήποτε, για να επιτύχει τον σκοπό του], **πανσεβάσμιος,** -α. -ο [μτγν.} πάρα πολύ σεβαστός ή σεβαστός από όλους: *Πάσχα*

πανσέληνος (η) |αρχ.| {πανσελήν-υυ | -ων. -ους} τυ υλόγιομο φεγγάρι, η φάση τής σελήνης κατά την οπυία το ορατό στη γη ημισφαίριό της φωτίζεται υλόκληρο από τον ήλιο και φαίνεται σαν ένας τέλειος φωτεινός δίσκος: *απόψε έχει ~ || η αγουστιάτικη - είναι η ωραιότερη τού χρόνου.*

πάνσεπτος, -η. -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που αξίζει τον απόλυτο σεβασμό όλων. σεβαστός και ιερός στον υπέρτατο βαθμό: *- εικόνα / πάθη* (τα πάθη τού Ιησού Χριστού).

ίΚΤΥΜ. μτγν. < *παν-* +■ σεπτός (βλ.λ.)]. **πανσές** (ο) {πανσέδες} **1.** φυτό με χαμηλό ύψος. πλυύσιο φύλλωμα και μεγάλα, πολύχρωμα άνθη, το οποίο καλλιεργείται ως καλλωπιστικό 2. (συνεκδ.) το άνθος τού παραπάνω φυτύ, που αποτελείται από πέντε πέταλα με βελούδινη υφή και ο χρωματισμός του είναι συνδυασμός τριών βασικών αποχρώσεων, συνήθ. τού μπλε ή τού μυβ, τύ κίτρινου και τού λευκού.

(ΕΤΥΜ. < γαλλ. pensce «σκέψη» « ρ. penser «σκέπτομαι»), επειδή το συγκεκριμένο άνθος έχει συνδεθεί με τις ευχάριστες σκέψεις και αναμνήσεις!, **πανσέτα** (η) παντσέτα

πανσιόν (η) {άκλ.} μικρό ξενοδοχείο χωρίς ιδιαίτερες πολυτέλειες, για διαμονή και διατροφή συν. ξενώνας· *φρ. πανσιόν ηλικιωμένων* το γηροκομείο.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. pension, αρχική σημ. «περιοδική καταβολή τακτικού μισθώματος», < λατ. pensio «μίσθωμα, πληρωμή» < ρ. pendo «ζυγίζω, πληρώνω»).

πανσλαβικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με όλους τους Σλάβυυς. **πανσλαβισμός** (ο) f18551 ιδεολογία και πολιτική κίνηση πυυ αναπτύχθηκε κυρ. στη Ρωσία τον]9ο και κατά τις αρχές τυύ 20ού αι. και αποσκοπούσε στην πολιτική συνένωση των σλαβικών λαών σε ενιαίο κράτος υπό ρωσικό έλεγχο (πβ. λ. *παγγερμανισμός).* **– πανσλαβιστής** (ο) 118611, **παναλαβίστρια** (η). **πανσλαβιατικός,** ή. -ό. |ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pun-stavisme (νόθο σύνθ.)]. **πάνσοφος,** -η, -ο |αρχ.f απόλυτα σοφός, αυτός που γνωρίζει τα πάντα. πυυ κατέχει κάθε τομέα τού επιστητού: ***ο ~ Θεός*** λντ. αδαής, αμαθέστατος, αγράμματος. **–πανσοφία** (η) [μτγν.Ι, **πάνσοφα** */***παν-σόφως** |αρ£.[επίρρ. **πανσπερμία** (η) |αρχ.] {χωρ. πληθ.} **1.** ια) (κυριυλ.) η ανάμειξη κάθε είδους σπερμάτων, μείγμα που απυτελείται από διαφορετικά στη μορφή και την προέλευση σπέρματα (β) (μτφ.) ανάμειξη κάθε είδους στοιχείων, συνονθύλευμα από διάφορα ανόμοια πράγματα 2. (ειδι- κότ. μτφ.) (+γεν.) πλήθος ανθρώπων διαφορετικής προελεύσεως και κατηγορίας: ***στην πρώην Ε.Σ.Σ.Λ. υπήρχε ~ λαών και εθνοτήτων*** · **3.** βιολ. θεωρία τού 19ου αιώνα για την προέλευση τής ζωής στη Γη. η οπυία δέχεται ότι η ζωή μπορεί να μεταφερθεί από τον έναν πλανήτη στον άλλον και κατά συνέπεια η ζωή στη Γη προήλθε από σπέρματα πυυ μεταφέρθηκαν πάνω στους μετεωρίτες ή μαζί με την κοσμική σκόνη από τις εκρήξεις των ηφαιστείων τής σελήνης. Επίσης **πανσπερμισμός** (ο) (σημ. 3). **– πανσπερμικός,** -ή, -ό [18951. **πανσπερμιστής** (ο) |1863|. **πανσπερμίστρια** (η) {πανσπερμι-στριών) ο οπαδός τής βιολογικής θεωρίας τής πανσπερμίας (βλ.λ.). **πανσπουδαστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με όλους τους σπουδαστές, που περιλαμβάνει όλους τους σπουδαστές: *~ **διάσκεψη / συνέδριο / συγκέντρωση.*** **πανστρατιά** (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** η κινητοποίηση όλων των διαθέσιμων στρατιωτικών δυνάμεων για την αντιμετώπιση κινδύνου 2. (μτφ.) η συνέγερση όλου τού ανθρώπινου δυναμικού μιας περιοχής, χώρας κ.λπ. για την επίτευξη επιδιωκόμενου υψηλού στόχου: ***η κυβέρνηση κήρυξε ~ για την εξά/.ειψη τού αναλφαβητισμού στη χώρα.*** **πάντα** επίρρ. **1.** σε κάθε χρονικό διάστημα, σε κάθε στιγμή: ***δεν ήταν ~ έτσι σκληρός· κάποτε ήταν πολύ ευαίσθητος || παντού και*** ~ ΣΥΝ. πάντοτε, (αρχαιοπρ.) αεί, αείποτε ανί ποτέ, ουδέποτε· φρ. (α) *για πάντα* για όλο τυν υπόλοιπυ χρόνο, στο διηνεκές: ***έφυγε*** ~ · <5εν ***θα τον ξα- ναδείς ποτέ πια || θα μείνει ~ στη μνήμη μας*** ΣΥΝ. διά παντός (β) *μια για πάντα* για μία φορά, χωρίς να χρειαστεί να υπάρξει δεύτερη: ***θα λύσω το πρόβ/^ημα*** ~ (δεν πρόκειται να ξαναεμφανιστεί το πρόβλημα) **|[** ***σον το λέω*** ~ (δεν πρόκειται να συυ το ξαναπώ): ***μείνε μακριά απ' την κόρη μου!*** ΣΥΝ. (λόγ.) άπας διά παντός (γ) **πάντα άξιος** βλ. λ. ***άξιος*** 2. επανειλημμένος, συνεχώς: *~ **έρχεται πρώτος στους αγώνες ταχύτητας*** **3.** σε κάθε περίπτωση, χωρίς εξαίρεση: ***το φαγητό είναι ~ άνοστο, όταν δεν έχει αλάτι*** ΣΥΝ. πάντυτε. σχολιο λ. ***αεί.***

|ετυμ. μεσν. επίρρ.. από την αιτ. τής αρχ. αντωνυμίας ***πας*** (βλ.λ.), όπως απαντά στη φρ. ***(τόν) πάντα (χρόνον)].*** **πάντα** αντων. -* πας

πάντσ (το) {άκλ.} σπάνιο θηλαστικό τής Λ. Λσίας. πυυ ζει σήμερα μό- νυ στα δάση τού Σετσουάν (Κίνα) και σε αιχμαλωσία, μοιάζει πολύ με αρκούδα και έχει γούνα χρώματυς λευκού με μαύρους ώμους και πόδια και μαύρες κηλίδες στα αφτιά και γύρω από τα μάτια.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. panda, λ. τής νεπαλικής γλώσσας|.

Πανταζής (ο) ανδρικό όνομα.

[ι-ΤΥΜ. Από την ευχή ***πάντα (να) ζει\.***

πανταλόνι (τυ) ► παντελόνι

παντάναξ (ο) {παντάν-ακτος. -ακτα | -ακτές, -άκτων} (αρχαιοπρ.) (κυρ. για τον Θεό) υ βασιλέας των πάντων, ο άρχοντας τού κόσμου, τού σύμπαντυς.

[.FΤΥΜ. μτγν. < *παντ(ο)-* + *άναξ*\. **παντάνασσα** (η) {πανταν-άσσης | -ασσών> εκκλης. η βασίλισσα των πάντων, τού κόσμου, τού σύμπαντυς· προσωνυμία τής Θεοτόκου. [ετυμ. μτγν. < *παντ(ο)-* + *άνασσα].* **πανταντίφ** κ. **παντατίφ** (το) {άκλ.} κόσμημα που κρεμιέται συνήθ. με λεπτή αλυσίδα από τυν λαιμό συν. μενταγιόν.

[ετυμ. < γαλλ. pendentii <«κρεμαστό (κόσμημα)» < *pendemivus < λατ. pendens, μτχ. τού p. pendeo «κρέμομαι»]. **παντάπασι(ν)** επίρρ. (αρχαιοπρ.) εξ υλυκλήρου. υλυκληρωτικά. τελείως: «***αδιαφόρησαν - στην Σπάρτη για την επιγραφή αυτή***»(Κ. Κα- βάφης) συν. πλήροκ, παντελώς, ολωσδιόλου.

{ΕΙΥΜ. αρχ. < ***πάντα-*** *{<* ***πάς)*** + ***πάσιν.*** δοτ. πληθ. τής αντωνυμίας ***πας].***

παντατίφ (το) -♦ πανταντίφ

πανταχόθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) από κάθε μέρος, από όλες τις πλευρές: ***η κυβερνητική πρόταση δέχεται καταιγιστικά πυρά*** ~ συν. από παντού, ολούθε αντ. ουδαμόθεν. σχολιο λ. ***-θεν.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***παντ-*** (< ***πας, παντός)*** + ουρανικό πρόσφυμα ***-αχ-*** + ***-θεν*** (βλ.λ.)].

πανταχού επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε κάθε τόπο. σε όλα τα μέρη: ***«ο Θεός είναι ~ παρών»*** αντ. ουδαμού· ΦΡ. *πανταχού τής Γης* σε όλα τα μέρη τού κόσμου.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πανταχού*** < ***παντ-*** (< ***πας. παντός)*** + ουρανικό πρόσφυμα ***-αχ-*** + επιρρ. επίθημα -ο0|. **πανταχούσα** (η) » απανταχούσα

Πάντείος (η) {Παντείου} (πλήρης ονομασία*: Πάντειος Ανώτατη Σχο-?.ή Ιίο?ατικών Ηπιστημών)* **ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα τής Αθήνας που λειτουργεί από το 1932 και παρέχει τη δυνατότητα για σπουδές σχετικές με διάφορα επιστημονικά αντικείμενα (πολιτικές επιστήμες, κοινιονιολογία. ιστορία-Φίλοσοφία, δημοσιογραφία, ψυχολογία κ.ά.*). Επίσης Πάντείο Πανεπιστήμιο.**

Ιετυμ. **Από το όν. τού εθνικού ευεργέτη *Αλεξ. Πάντου.*** **πολιτευτή από τον Βόλο, ο οποίος διέθεσε όλη του την περιουσία για να ιδρυθεί η σχολή. Αυτό συνέβη το 1932 με εκτελεστή τής διαθήκης τον τότε πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο|.**

Παντελεήμων (ο) |1Παντελεήμον-ος.-α} 1. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) Παντελής.

Ιείύμ. μεσν. < ***παντ(ο)-*** + ***ελεήμων].***

Παντελής (ο) (καθημ.) Παντελεήμων (βλ.λ.) · φρ. *τα ίδια Γίαντελάκη μου, τα ίδια Παντελή μου* **για κάτι που επαναλαμβάνεται μονότονα** ΣΥΝ. **όλο τα ίδια και τα ίδια.**

Ιείύμ. Συγκεκομμένος τ. τού ονόματος ***Παντελεήμων*** (βλ.λ.)]. **παντελής,** -ής. -ές |παντελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) ολοσχερής, πλήρης. ολικός: - ***έ?.λειψη τροφίμων στην αγορά*** || ~ ***άγνοια*** ΑΝΤ. μερικός.

παντελώς επίρρ. Ιαρχ.|. ^ σχολΐο λ. ***-ης, -ης, -ες.***

Ι ετυμ. αρχ. < ***παν-*** + ***-τελής*** < ***τέλος***|.

Παντελία (η) γυναικείο όνομα.

παντελόνι κ. (παλαιότ.) **πανταλόνι** (το) {παντελον-ιού | -ιών} (καθημ.) κυρ. ανδρικό, αλλά και γυναικείο ένδυμα, που περιβάλλει καθένα από τα σκέλη χωριστά και το κάτω μέρος τού κορμού μέχρι τη μέση: ***είσαι μεγάλος πια. για να κυκ/.οφορείς συνέχεια με κοντό - || μακρύ / κοτλέ / τζινι μά?·.?ανο / στενό / φαρδύ ~ || το μπατζάκι / ο κα- βά?^ος/ οι τσέπες τού*** ~ || ~ με ***ζώνη / με τιράντες*** συν. (λόγ.-σπάν.) πε- ρισκελίδα. - (υποκ.) **παντελονάκι** (το). σχολιο λ. ***ενδυμασία, εσώρουχο.***

[εγυμ. < **ιταλ. panialoni (πληθ.)** < **κυρ. όν. Pantalone, όνομα ήρωα τής ιταλ. eommedia dcll'arte (17ος αι.). ο οποίος φορούσε μακριές και φαρδιές περισκελίδες. Το ιταλ. όν. ανάγεται σε παλαιότ. Panraleone < αρχ. κύρ. όν. *Πανταλέων (< πας. παντός + λέων)].* πα-ντε-ντέ (το) ελλην. *βήματα των δύο, βήματα για δύο*■ μέρος μπαλ- λέτου που εκτελείται από δύο χορευτές, χορευτικό ντουέτο.**

[ετυμ. < **γαλλ.** pas de deux], **παντεπόπτης (ο) | παντεποπτών} 1. αυτός που τα βλέπει, τα παρατηρεί όλα 2. (με κεφ.) (ο) ως προσωνυμία τού Θεού** · φρ. *παντεπόπτης οφθαλμός* **ο οφθαλμός τού Θεού που απεικονίζεται στην αγιογραφία.**

ΙΠΤΥΜ. **μτγν.** < ***παντ(ο)-*** **(βλ.λ.)** + ***επόπτης].*** **παντέρημος, -η. -ο [μεσν.Ι κ. παντέρμος 1. (για άψυχα) εντελώς έρημος από ανθρώπους:** ~ ***πόλη / σπίτι*** συν. **πανέρημος 2. (για έμψυχα) αυτός που ζει τελείως μόνος, χωρίς συντρόφους: *έμεινε ~ στη ζωή*** ΣΥΝ. **ολομόναχος, κατάμονος, μόνος κι έρημος.**

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ***παντ(θ)-*** + ***έρημος].***

πάντες -*■ πας

παντεσπάνι (το) [χωρ. γεν.} γλύκυσμα σε μορφή πίτας, που παρασκευάζεται με αλεύρι, ζάχαρη και αβγά.

{ΕΤΥΜ. < π>υρκ. **pandispanya** < ιταλ. **pan di Spagna** «ψωμί τής Ισπανίας»].

παντζάρι (το) [παντζαρ-ιού | -ιών} τεύτλο (βλ.λ.) με βολβό κόκκινου χρώματος, ο οποίος τρώγεται ωμός ή βρασμένος ως σαλατικό ή γαρνιτούρα άλλου φαγητού ΣΥΝ. κοκκινογούλι· ΦΡ. *γίνομαι κόκκινος / κοκκινίζω σαν το παντζάρι* κοκκινίζει το πρόσωπό μου (από ντροπή, υπερένταση κ.λπ.).

[εί υμ. < τουρκ. pancar < αρμ. banjar «λαχανικά»], **παντζούρι** (το) {παντζουρ-ιού | -ιών} (καθημ.) το εξωτερικό κάλυμμα παραθύρου, ξύλινο ή αλουμινένιο, που έχει τοποθετηθεί έτσι. ώστε να ανοίγει προς τα έξω συν. παραθυρόφυλλο.

[Γ.ΤΥΜ. < τουρκ. pancur < γαλλ. abat-jour (βλ. λ. ***αμπαζούρ***), που είχε αρχικούς τη σημ. «παραθυρόφυλλο»]. **παντζουρόβεργα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.] ειδική ράβδος με κυκλική διατομή και αρθρωτή λαβή, που τοποθετείται πάνω στο ένα από τα δύο παντζούρια, καταλήγει στις άκρες της σε δύο γάντζους, με τους οποίους στρέφεται και μαγγώνει σε δύο εξαρτήματα στην κάσα κατά το κλείσιμο πον παντζουριών. **παντί** » πας

παντιέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η σημαία, κυρ. η ναυτική συν. φλάμπουρο, μπαϊράκι· ΦΡ. (μτφ.) ***σηκώνω παντιέρα*** εξεγείρομαι. επαναστατώ.

Ιετυμ. μεσν. < ιταλ. bandiera < προβηγκ. ban(djiera < banda «στράτευμα» < γοτθ. bandwa].

παντ(ο)- κ. **παντ-** κ. **πανθ-** λεξικό πρόθημα που προσδίδει σε κάτι τη σημασία τού καθολικού, τού συνολικού, τού απολύτου, καθώς και αυτού που αναφέρεται σε όλους ή σε όλα: ***παντο-γνώστης, παντο- κράτωρ, καντο-πωλείο, παντ-έρμος.***

ΙΕΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. ***πάς. παντός*** (βλ.λ.) και απαντά ως ***πανθ-*** πριν από δασυνόμενο φωνήεν (πβ. ***πανθ-ομολογοΰμαι*)[.**

Πάντοβα (η) ΜΙάδοβα

παντογνώστης (ο) **[1897[{σπάν. παντογνωστών}, παντογνώστρια** (η) {παντογνωστριών} **πρόσωπο που γνωρίζει τα πάντα, που έχει πά- μπολλες γνώσεις: *κάνει* τον - *και δεν δέχεται συμβουλές από κανέναν* || *ο Θεός είναι* ~. – παντογνωσία** (η) **[1897].**

(ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ.** omniscient], **παντογράφος** (ο) **| Ι847J** τεχνολ. **ειδική συσκευή με την *οκοία* επιτυγχάνεται η ακριβής μηχανική αντιγραφή σχεδίου ή εικόνας, ακόμη και τρισδιάστατων μορφών, στην ίδια ή σε διαφορετική κλίμακα από την αρχική.**

Ιετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ.** pantographe|. **παντοδότης (ο) J παντοδοτών} 1. αυτός που δίνει, παρέχει τα πάντα** 2. **(με κεφ.) (ο) ως προσωνυμία τού Θεού.**

[ΕΤΥΜ. μτγν. **< *παντ(ο)-*** (βλ.λ.) -ι- ***δότης].*** **παντοδυναμία** (η) {χωρ. πληθ.} το να έχει κάποιος απόλυτη δύναμη, να είναι πανίσχυρος: ***κανείς δεν μπορούσε να τον αμφισβητήσει στο κόμμα την περίοδο τής - του || ονειρεύεται την ~ τής αυτοκρατορίας που κατέρρευσε.***

παντοδύναμος, -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που μπορεί να πράξει ή να επιτύχει τα πάντα, που διαθέτει απεριόριστη ισχύ: ~ ***δικτάτορας / επιχειρηματίας / σπείρα / εχθρός / άρχοντας*** || (κατ' επέκτ.) ***ο ~ έρωτας*** ||[~ ***ένστικτο / όπλο*** συν. πανίσχυρος αντ. αδύναμος, ανίσχυρος 2. (με κεφ.) (ο) ως προσωνυμία τού Θεου. **παντοειδής,** -ής, -ές [.μεσν.Ι {παντοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) κάθε είδους: ***το κόμμα αντιμετώπισε στο παρελθόν ~ διώξεις*** (βίαιες, ποινικές, πολιτικές κ.λπ.) || - ***ενίσχυση / στερήσεις / σχόλια*** συν. ποικίλος, ποικιλόμορφος. **–παντοειδώς** επίρρ. [18891. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης.* -fy

παντοιος, -α, -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που είναι κάθε είδους ή κάθε γένους. ποικίλος σε μορφή (κυρ. στον πληθ.): *μετήλθε παντοία μέσα για την πολιτική του επικράτηση* **(πβ. κ.** «*έκ παντοίων με κινδύνων έλευ- θέρωσον*» **από τον Ακάθιστο Ύμνο)** συν. **παντοειδής, ποικίλος. – πα- ντοίως επίρρ. [αρχ.|.**

[ετυμ. **< αρχ. *παντοιος* < θ. *παντ-*« *πάς. παντός)*** + επίθημα **-οϊος. πβ. *άλλοΐος, ποιος* κ.ά.]. παντοιοτρόπως** επίρρ. **Ιμτγν.] (αρχαιοπρ.) με κάθε τρόπο, με όλα τα μέσα: *τα μέλη τού συλλόγου μας βοηθούν ~ τις άπορες οικογένειες*** συν. **ποικιλοτρόπως. παντοκράτορας (ο) {παντοκρατόρων}, παντοκράτειρα** (η) **Ιμτγν.] {παντοκρατειρών} 1. αυτός που εξουσιάζει, που κυβερνά τα πάντα** ΣΥΝ. **παντοδύναμος, πανίσχυρος** ανί. **αδύναμος, ανίσχυρος** 2. *Παντοκράτορας* **(ο) ία) προσωνυμία τού Θεού (β)** καλ. τεχν. **(με κεφ.) ο Τησούς Χριστός σε συγκεκριμένο τύπο εικονογραφικής παράστασης (στον τρούλο εκκλησίας ή σε φορητές εικόνες) ως εξουσια- στής των πάντων, να ευλογεί με το δεξί χέρι, κρατώντας το Ηυαγγέ- λιο με το αριστερό. Επίσης (λόγ.) παντοκράτωρ Ιμτγν.] {παντοκράτο- ροςί. - παντοκροτορία** (η) **[μτγν.]. παντοκρατορικός, -ή, -ό [μτγν.[. [ηί** υμ. **< μτγν. *παντοκράτωρ. -ορος< παντ(ο)-* + *-κράτωρ* < *κρατώ*|. παντομίμα** (η) 11889] **[χωρ. πληθ.} 1. θεατρικό είδος στο οποίο η δράση εκφράζεται όχι με τον λόγο, αλλά με ειδικές μιμητικές κινήσεις τού σώματος, χειρονομίες και εκφράσεις τού προσώπου των ηθοποιών. καθώς επίσης και με την όρχηση** ΣΥΝ. **μιμόδραμα** 2. **η γλώσσα των μιμητικών χειρονομιών και εκφράσεων, η μιμόγλοοσσα. – παντομιμικός, -ή. -ό [μτγν.].**

[ετυμ. **Αντιδάν.. < γαλλ.** pantomime **< λατ.** pantomimus **< μτγν. *παντόμιμος< παντ(ο)- + μίμος].* παντοπωλείο** (το) **(επίσ.) κατάστημα στο οποίο πωλούνται κάθε είδους αγαθά πρώτης ανάγκης, κυρ. τρόφιμα** συν. **μπακάλικο. – παντοπώλης** (ο) **[μτγν.], παντοπώλισσα** (η).

ΙΕΤΥΜ. **< μτγν. *παντοπωλεΐον* < αρχ. *παντοπώλιον* (πβ. κ. μτγν. *παντοπώλης. παντοπωλέω, παντοπωλία)* < *παντ(ο)-*** + ***-πώλιον< πωλώ.*** **Οι λ. χρησιμοποιήθηκαν για να αντικαταστήσουν τα τουρκ. *μπακάλικο. μπακάλης].* παντός ►**πας

πάντοτε επίρρ. **(εμφατ.) πάντα. * ·“** σχολιο **λ. *αείποτε, αεί.***

[ετυμ. **αρ^. < *πάς. παντός* + *-τε* (πβ. *πό-τε, τό-τε* κ.ά.)|. παντοτινος, -ή, -ό Ιμεσν.Ι αυτός που υπάρχει πάντοτε, που υφίστα- ται συνεχώς ή διαρκεί για πάντα: ~ *ομορφιά / χαρά / ευτυχία / ευ- γνωμοσύνη / πίστη*** συν. **διαρκής, αιώνιος, αδιάκοπος** ΛΝΤ. **προσωρινός, πρόσκαιρος, εφήμερος. – ποντοτιν-ά / -ώς** [μεσν.] **επίρρ. παντού επίρρ.* σε κάθε τόπο, σε όλα τα μέρη: *είναι από αυτούς που χώνουν τη μύτη τους ~ || έψαξα αλλά δεν το βρήκα || σύντομα τα νέα διαδόθηκαν ~ || άνθρωποι ήρθαν τρέχοντας από για να δουν το θέαμα || μετά το χτύπημα πονούσα*** ~ **(σε όλο μου το σώμα)** συν. **(λόγ.) παντοχού, απανταχού, (λαϊκ.) ολούθε** αντ. **πουθενά, (αρχαιοπρ.) ουδαμού** · ΦΡ. *παντού τα πάντα* **σε όλο τον κόσμο συμβαίνουν τα ίδια πράγματα.**

ΙΕΤΥΜ. **< μεσν. *παντού*< *πάντα*** + **επιρρ. κατάλ. *-ού*** **(πβ. κ. *άλλος* - αλ-λού)!.**

παντουρανισμός (ο) {χωρ. πληθ.} **εθνικιστικό κίνημα των λαών τουρανικής καταγωγής, δηλ. Τούρκων. Ίουρκμενίων. Ουζμπέκων. Καζάχων κ.ά. (από το όνομα** *Τουράν.* **ιρανική ονομασία τού Τουρκμενιστάν, που θεωρήθηκε κοιτίδα των παραπάνω λαών), το οποίο αναπτύχθηκε στη Ρωσική Αυτοκρατορία τον Ι9ο αι. ως αντίδραση των μουσουλμανικών λαών στην πίεση τής Ρωσίας για τον βίαιο εκχριστιανισμό τους.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ.** Pan-Turanism **(νόθο σύνθ.)|.**

Παντουρκισμός (ο) {χωρ. πληθ.Ι πολιτική κίνηση που πρωτοεμφανίστηκε στα τέλη τού 19ου και στις αρχές τού 20ού αι.. θέτοντας ως στόχο την πολιτική ένωση όλων των τουρκόφωνοι λαών εντός και εκτός τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
[ετυμ. **Μεταφορά τού αγγλ. Pan-l'urkism (νόθο σύνθ.)|.**
παντούφλα (η) -» παντόφλα **παντουφλάδικο** (το) -» παντοφλάς
παντόφλα κ. (λαϊκ.) **παντούφλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι πρόχειρο υπόδημα, μαλακό και αναπαυτικό, που φοριέται μέσα στο σπίτι. -- (υποκ.) **παντοφλίτσο** (η) κ. **παντοφλάκι** (το).
[πτυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. pantofola < μεσν. *παντό-φελλος «(υπόδημα) εξ ολοκλήρου από φελλό» < *παντ(ο)- + φε/λός.* Ο τ. *παντούφλα* προέρχεται από γαλλ. pantoufle < ιταλ. pantofola|. **παντοφλάς** κ. (λαϊκότ.) **παντουφλάς** (ο) {παντοφλάδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που κατασκευάζει ή/και πουλά παντόφλες. – **παντοφλά- δικο** κ. (λαϊκότ.) **παντουφλάδικο** (το).
Παντοφλέ επίθ. {άκλ.) (υπόδημα) χωρίς κορδόνια και με χαμηλό τακούνι.
Γετυμ. < ***παντόφλα + -έ*** **(βλ.λ.)).**
παντοχή (η) -► απαντοχή
παντρειά (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (οικ.) ο γάμος: ***είσαι ακόμη πολύ νέα για ~ (ί δεν κάνει για Φ!***[1] **(α) της** *παντρειάς* **(ως χαρακτηρισμός) σε ηλικία γάμου, ώριμος για γάμο: ***κορίτσι*** ~ (β) (μτφ.-σκωπτ.)** *με το ζόρι παντρειά* **για οτιδήποτε δεν είναι αποτέλεσμα επιλογής, αλλά επιβάλλεται πιεστικά.**
|ΕΠΥΜ. μεσν. < ***ύπανδρειά*** < ***υπανδρεύω*** (βλ. κ. ***παντρεύω***)}. **πάντρεμα** (το) {παντρέμ-ατος | -ατα. -άτων) (λαϊκ.) **1.** ο γάμος, η παντρειά 2. (συνήθ. μτφ.) η σύνθεση, η σύζευξη διαφορετικών στοιχείων: ***το - στοιχείων από διαφορετικούς πολιτισμούς.***
Παντρεμένος, -η. -ο Ιμεσν.) αυτός που έχει παντρευτεί, που έχει σύζυγο: ~ ***άνδρας / γυναίκα*** **JJ** ***είναι παντρεμένοι εδώ και δύο χρόνια*** **|| (κ. ως ουσ.)** ***έχει δεσμό με*** **έναν** ~ ΣΥΝ. **έγγαμος** λντ. **ανύπαντρος, ελεύθερος.** ** σχολιο **λ. *άγαμος.*** **παντρεύω** ρ. μετβ. {πάντρ-εψα, -εύτηκα, -εμένος) **1.** (συνήθ. για γονείς ή άλλα μέλη μιας οικογένειας) δίνω σε γάμο (το παιδί μου. το πρόσωπο τού οποίου είμαι κηδεμόνας): ***θέλουν να την παντρέψουν με το ζόρι*** **2.** (~ ***κάποιον)*** **εξασφαλίζω σε (κάποιον) τις υλικές προϋποθέσεις, για να μπορέσει να κάνει οικογένεια, να παντρευτεί: δούλευαν *σκληρά. για να*** **παντρεύουν τις *αδελφές τους*** συν. **αποκαθιστώ 3.** (για κληρικούς ή δημοτικούς / κοινοτικούς άρχοντες) **τελώ τους γάμους (κάποιου), ενώνω με τα δεσμά τού γάμου: *συνάντησα τον παππά που μας πάντρεψε*** συν. **νυμφεύω, στεφανώνω 4.** (για κουμπάρο) **αλλάζω σε (κάποιους) τα στέφανα κατά την τελετή τού γάμου: *Οα μας παντρέψει ένας παιδικός μου φίλος*** συν. **στεφανώνω · 5.** (μτφ.-εκφραστ.) **συνδυάζω, συνταιριάζω: *«παντρέψαμε τη σύγχρονη τεχνολογία*** **με *την παράδοση*»(από διαφήμιση)** συν. **ενώνοϊ, συνδυάζω· (μεσοπαθ.** *παντρεύομαι)* 6. **λαμβάνω (γυναίκα ή άνδρα) ως σύζυγο: *θέλω να την πανΐρευτυ)* || *αυτό τον χρόνο θα παντρευτούμε*** ΣΥΝ. **(λόγ.) (για άνδρες) νυμφεύομαι, (για γυναίκες) υπανδρεύομαι, (καθημ.) στεφανο)νομαι. ανοίγω σπίτι** ΛΝΤ. **χωρίζω.** ** σχολιο **λ. *άγαμος.*** [ηϋμ. **μεσν. < *υπανδρεύω* < μτγν. *ϋπανδρος*** **(βλ.λ.)].**
παντρολόγημα (το) {παντρολογήμ-ατος | -ατα. -άτων) (λαϊκ.) (κυρ. στον πληθ.) **οι διάφορες συζητήσεις και διαπραγματεύσεις για τη σύναψη γάμου, που διεξάγονται ανάμεσα στις οικογένειες των υποψηφίων συζύγων** συν. **προξενέματα, προξενιά.** **παντρολογίστρα** κ. (σπάν.) **παντρόλογήτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **η γυναίκα που κάνει συνοικέσιο, που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο οικογένειες για την επίτευξη συμφωνίας για γάμο των παιδκόν τους** ΣΥΝ. **προξενήτρα.**
[πτυμ. < ***παντρολογώ*** (από το θ. τού αορ. ***παντρολόγησ-α)*** + παραγ. επίθημα ***-τρα*** (πβ. ***προξενή-τρα, μοιρολογή-τρα).*** Ο τ. ***παντρολογίστρα*** κατά τα παράγωγα σε ***-ίστρα*** από ρ. σε ***-ίζο) (γυρ-ίζω - γυρ-ίστρα, χωρ-ίζω - χωρ-ίστρα)***\. **παντρολογώ** ρ. μετβ. |παντρολογ-είς κ. (λαϊκότ.) -άς... | παντρολόγησα, -ιέμαι, -ήθηκα} (λαϊκ.) **1.** κάνω συζητήσεις για τη σύναψη γάμου (για λογαριασμό κάποιου), επιδιώκω να παντρέψω): ***την ανεψιά της την παντρολογούσε με τον γυιο τού παππά*** **2.** (μεσοπαθ. *παντρο- λογιέμαί)* επιδιώκω να παντρευτώ, βρίσκομαι σε συζητήσεις με σκοπό τον γάμο: ***παντρολογιόταν με κάποιον δικηγόρο, αλλά τελικά δεν έγινε τίποτα.***
παντσέτα κ. **πανσέτα** (η) {χο>ρ. πληθ.} **κομμάτι χοιρινού κρέατος από την περιοχή τής κοιλιάς τού ζώου.**
[ετυμ. < ιταλ. pancetta «κοιλίτσα κρέας από κοιλιά χοιρινού», υπο- κορ. τού pancia «κοιλιά» < παλ. γαλλ. pancc < λατ. pantex (κυρ. πληθ. pantices «έντερα»)1. **πάντων** -► παν. πας
πάντως επίρρ. (αρχ.) **1.** (για την έκφραση αντίθεσης προς όσα έχουν λεχθεί) παρ' όλα αυτά. ωστόσο, όμως, εντούτοις: ***κάνει βέβαια λάθη. έχει ~ την τόλμη να το παραδεχθεί'*** (ειδικότ.) **2.** σε κάθε περίπτωση, όπως και αν έχουν τα πράγματα: ***ας το έχετε*** ~ ***υπ'όψιν σας*** (έστω και αν δεν το χρειαστείτε) || γο ***ενδεχόμενο τής αυτοκτονίας - αποκλείεται*** (τα υπόλοιπα ενδεχόμενα είναι πιθανά) συν. μια φορά, εν πάση περιπτώσει λντ. ενδεχομένως, αναλόγως **3.** διαχωρίζοντας κάτι από όσα έχουν λεχθεί (μέχρι δεδομένης στιγμής): ***δεν ξέρω τι κάνουν οι άλλοι, εγώ - δεν πρόκειται να δεχθώ.*** **πάνυ** επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε πολύ μεγάλη ποσότητα ή βαθμό, πάρα πολύ συν. (λόγ.) λίαν, άγαν. σφόδρα αν γ. λίγο. ελάχιστα.
ειύ.μ. αρχ. **< *πάν.*** ουδ. τού επιθ. ***πάς*** (βλ.λ.). Το καταληκτικό -υ δεν έχει μέχρι τώρα ερμηνευθεί ικανοποιητικά, αν και. σύμφωνα με μια άποψη, είναι παράλληλο προς εκείνο τής αντων. ***ούτος*** (βλ.λ.)).
πανύψηλος, -η. -ο εξαιρετικά ψηλός: ~ ***γυναίκα / παλληκάρι / κτήριο / τοίχος*** ΣΥΝ. **θεόρατος.**
[πτυμ. **μεσν. < *παν- + υψηλός].***
πανψυχισμός (ο) **—►**
παμψυχισμός **πάνω** επίρρ. ►
επάνω
πανωκάπουλα επίρρ. (λαϊκ.) **καβάλα στα καπούλια ζώου.** **πανωλεθρία** (η) {σπάν. πανωλεθριοηΜ **1.** η βαρύτατη ήττα, η ολοκληρωτική καταστροφή: ***το κόμμα υπέστη ~ στις εκλογές*** **[[*η εκστρατεία κατά τής Ε.Σ.Σ.Δ. κατέληξε*** **σε ~ *τού χιτλερικού στρατού*** 2. **(κατ' επέκτ.) η πλήρης αποτυχία: ~ *στις εξετάσεις.*** σχολιο **λ. *σύνθετος.***
Ιετυμ. **αρχ. < *πανώλεθρος*«εξ ολοκλήρου κατεστραμμένος» < *παν- + ώλεθρο±* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όλεθρος***
φλ.λ.)1
πανώλης (η) {πανώλους | χωρ. πληθ.} **1.** ιαγρ. **βαρύτατη λοιμώδης νόσος. αιτία θανατηφόρων επιδημιών κατά την αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα. που οφείλεται στον βάκιλο τού Γερσέν και προσβάλλει τους λεμφαδένες *(βουβωνική -)* ή το αναπνευστικό σύστημα *(πνευμονική*** **προκαλώντας υψηλό πυρετό, δύσπνοια, αιμοπτύσεις, θόλωση τής διάνοιας, παραλήρημα κ.ά.** συν. **πανούκλα 2.** (λόγ.) **κοινή ονομασία διαφόρων θανατηφόρων επιδημικών νόσων 3. κοινή ονομασία διαφόρων λοιμωδών νόσων, που προσβάλλουν κατοικίδια ζώα: - *των βοοειδών / των χοίρων.*** **Επίσης (καθημ.) πανώλη.** σχολιο **λ. *σύνθετος.***
[ετυμ. **αρχ. < *παν- + -ώλης* < θ. ολ- (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ρ. *όλλυμι*, πβ. κ. *έξ-ώλης. προ-ώλης.*** Βλ. κ. ολε- ***Ορος I***
πανωπροίκι κ. **απανωπροίκι** (το) {χο>ρ. γεν.} (λαϊκ.) **η πρόσθετη προίκα (βλ.λ.). το ποσό τής προίκας που συμπληρώνει αυτή που είχε συμφωνηθεί αρχικά.**
Πανωραία (η) γυναικείο όνομα.
Ιετυμ. **< μεσν. *Πανωραία / Πανώρια*** **< *παν-* + *ώραία*\. **πανώριος,** -ια. -ιο (λαϊκ.) πάρα πολύ όμορφος: ~ ***κόρη / μορφή*** συν. πανέμορφος. ο)ραιότατος αντ. **κακάσχημος, αποκρουστικός. τερατόμορφος. ·**
πανώρια επίρρ. σχολιο **λ. *δίκιο.***
| Πτυμ. **μεσν. < *πανώραιος* (με συνίζηση) < *παν- -ι- ώραΐος].***
πανωσάγονο (το) (λαϊκ.) **η άνω γνάθος** αντ. **κατωσάγονο,** **πανωσέντονο** (το) (καθημ.) **το επάνω σεντόνι τού κρεβατιού, αυτό με το οποίο σκεπάζεται κανείς, σε αντιδιαστολή προς το κάτω (κατωσέντονο). που χρησιμεύει για να καλύπτει το στρώμα,** **πανωσήκωμα** (το) {πανωσηκώματος! **νέο κτίσμα που κατασκευάζεται επάνω από υπάρχουσα οικοδομή** συν. **υπερκατασκευή,** **πανωτόκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.-κακόσ.) **(συνήθ. στον πληθ.) ο τόκος που επιβάλλεται επί των τόκων καθυστερούμενων οφειλών σε τράπεζα και πιστωτικό οργανισμό' ανατοκισμός: *«οι τράπεζες επέβαλλαν πανωτόκια χωρίς προηγούμενη συμφωνία με τον οφειλέτη»*** **(εφημ.) || «οι ό'ικαστες καλούνται *να αποφασίσουν αμετάκλητα αν* ο *ανατοκισμός από τις τράπεζες, τα περίφημα πανωτόκια, είναι παράνομος*» (εφημ.). Επίσης (λόγ.) επανωτόκιο. πανωφόρι** κ. **επανωφόρι** (το) {πανοφωρ-ιού | -ιών} **μακρύ συνήθ. χειμερινό ένδυμα με μανίκια, ανδρικό ή γυναικείο, που φοριέται επάνω από τα άλλα ρούχα (π.χ. το παλτό, η καμπαρτίνα κ.ά.).**
[ετυμ. **< μεσν. *έπανωφόριον*** **< *επάνω* + ·*φόριον*< *φέρω*[. **παξιμάδι** (το) (παξιμαδ-ιού | -ιών} 1. **κομμάτι ψωμιού που έχει ψηθεί και δεύτερη φορά. ώστε να αποβάλει όλη του την υγρασία και να σκληρύνει πολύ. για να μπορεί να διατηρηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα: *βουτώ το ~ στο τσάι*** **Jj *στα μνημόσυνα προσφέρουν καφέ με*** ~ **)) *κριθαρένιο / σταρένιο*** ~ · **φρ. (εκφραστ.-!)** *κάνω το σκατό μου παξιμάδι* **αξιοποκί) και τα πιο άχρηστα πράγματα, προσπαθώντας να κάνω οικονομία · 2. το κινητό εξάρτημα που βιδώνει γύρω από ακίνητο κοχλία (βίδα) και χρησιμεύει στη σύνδεση αντικειμένων μεταξύ τους** συν. **(λόγ.) περικόχλιο. — (υποκ.) ποξιμοδάκι** (το), **(μεγεθ.) παξιμαδάρα** κ. **παξιμάδο** (η) [μεσν.Ι. σχολιο **λ. *κύριος, -α, -ο.*** [εγυμ. **< μεσν. *παξιμάδιον*** < μτγν. ***παξαμάδιον*** (με ανομοίωση), υποκ. τού ουσ. ***παξαμάς*** «φρυγανισμένο ψωμί. παξιμάδι», από το όνομα τού ***Παξάμου.*** **αρτοποιού και μαγείρου τού Ιου αι. μ.Χ.|. παξιμαδιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {παξιμάδιασ-α, -τηκα. -μένος) ♦ (μετβ.) **1. κάνω (το ψωμί) παξιμάδι ♦ (αμετβ.) 2. γίνομαι σκληρός σαν παξιμάδι, σκληραίνω στην αΦή όπως το παξιμάδι 3. (μτφ.-για πρόσ.) χάνω βάρος, συρρικνώνομαι** συν. **αδυνατίζω. - παξιμάδιασμα** (το). **Παξοί** (οι) **νησί των Επτανήσων Ν. τής Κέρκυρας.**
[ετυ.μ. **μτγν. τοπωνύμιο, πληθ. τού *Παξός.*** **αγν. ετύμου].**
Π.Α.Ο. (ο) **Παναθηναϊκός Αθλητικός Όμιλος.**
Π.Α.Ο.Κ. (ο) **Ι Ιανθεσσαλονικειος Αθλητικός'Ομιλος Κωνσταντινουπολιτών. — παοκτσής** (κ. **-τζής)** (ο), **παοκταήδικος,** -η. -ο (κ. **-τζήδι- κος).**
παπά (τα) {άκλ.} (στη γλώσσα των νηπίων) **τα παπούτσια.**
[ετυμ. Λ. τής παιδικής γλώσσας), **παπαγαλάκι** (το) {χωρ. γεν.Ι **1.** μικρός παπαγάλος **2.** (ως χαρακτηρισμός) **πρόσωπο το οποίο διασπείρει συνήθ. ανυπόστατες φήμες: τα ~ *τού Χρηματιστηρίου προεξοφλούσαν άνοδο τού δείκτη τιμών γι'αυτή την εβδομάδα.***
παπαγαλία (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) **1. η μηχανική και χωρίς κατανόηση απομνημόνευση κειμένου:** γο ***σχολείο Οα έπρεπε να αποτρέ- πει τους μαθητές από τη στείρα -*** συν. **παπαγαλισμός. απομνημόνευση 2.** (ως επίρρ.) **με άκριτη αποστήθιση: *ξέρει* το *μάθημα*** ~ συν. **πα- παγαλιστί.**
παπαγαλίζω ρ. μετβ. {παπαγάλισα} **1. επαναλαμβάνω μηχανικά και άκριτα (λόγια άλλου): *το μόνο που ξέρει είναι να παπαγαλίζει τις δηλώσεις τού αρχηγού του)) στο βιβλίο του. αντιγράφοντας μια γνωστή μελέτη, παπαγαλίζει τα ίδια πράγματα*** 2. **αναπαράγω αυτολεξεί (κεί**

μενο που έχω απομνημονεύσει). χωρίς να κατανοώ το περιεχόμενό του: οι ***μαθητές συχνά παπαγαλίζουν την ιστορία και τα θρησκευτικά.*** – **πατταγάλισμα** (το) ***κ.*** **παπαγολισμός** (ο), **παπαγαλιστί** επίρρ. 11890j (λόγ.) με στείρα απομνημόνευση, χωρίς πρωτοτυπία ή/και κατανόηση τού περιεχομένου συν. παπαγαλία, παπαγαλίστικα.

παπαγαλίστικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τη στείρα επανάληψη ή απομνημόνευση, χωρίς κατανόηση τού περιεχομένου: ~ ***μάθηση.*** – **παπαγαλίστικα** επίρρ. **παπαγάλος** (ο) (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ. πτηνό) **1.** τροπικό πτηνό με λαμπερό, πολύχρωμο φτέρωμα και ισχυρό, έντονα γαμψό ράμφος, που ζει και σε αιχμαλοοσία ως κατοικίδιο' ορισμένα είδη του έχουν την ικανότητα να μιμούνται την ανθρώπινη ομιλία ΣΥΝ. (λόγ.) ψιττακός **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που επαναλαμβάνει μηχανικά τα λόγια άλλων ή που προμνημονεύει αυτολεξεί κείμενα, χωρίς να κατανοεί το περιεχόμενό τους: ***πολλοί μαθητές είναι*** ~· ***αποστηθίζουν μηχανικά το μάθημα τής ημέρας*** · **3.** ιέχνολ. εργαλείο (πένσα) με το οποίο σφίγγει κανείς μεταλλικά αντικείμενα ορισμένου πάχους' αποτελείται από δύο σκέλη, που συνδέονται με βίδα στο μέσον και απολήγουν σε λαβή που πιάνει το αντικείμενο, η οποία έχει σχήμα ράμφους. – (υποκ.) **παπαγαλάκι** (το) (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. pappagallo (με την επίδρ. τού gallo «πετεινός» λατ. gallus) < αραβ. bab(ba)ga (> μεσν. ***παπαγάς)***|. **παπάγια** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι βοτ. εδώδιμος καρπός τροπικού δέντρου, ο οποίος έχει ελαφρούς γλυκιά γεύση και ευχάριστο άρωμα και χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική.

[ετυμ. < ισπ. papaya, από διάλεκτο τής Καραϊβικήςΐ.

παπαδάκι (το) -» παππαδάκι **παπαδαρειό** (το) -* παππαδαρπό **παπαδιά** (η) ► παππαδιά **παπαδικός,** -ή, -ό -* παππαδικός **παπαδίστικος,** -η,-ο -► παππαδίστικος **παπαδοκόρη** (η) ♦ παππαδοκόρη **παπαδοκρατία** (η) -* παππαδοκρατία **παπαδοκρατούμαι** ρ. -► παππαδοκρατούμαι **παπαδολόι** (το) -+ παππαδολόι **παπαδοπαίδι** (το) * παππαδοπαίδι **παπαδοπούλα** (η) -♦ παππαδοκούλα **παπαδόπουλο** (το) > παππαδόπουλο

παπάζι (το) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) **1.** το πλέγμα που συνδέει τη φούντα με το φέσι (βλ.λ.) **2.** (κατ' επέκτ.) η φούντα τού φεσιού **3.** ναυτ. το στουπί που χρησιμοποιείται για το σφουγγάρισμα τού καταστρώματος πλοίου μετά το πλύσιμο.

|πτυμ. < τουρκ. papazi]. **παπάκης** (ο) (διαλεκτ. ·-χαΐδευτ.) πατέρας συν. πατερούλης, μπαμπάς, μπαμπάκας.

Ιγτυμ. Ονοματοττ. λ. τής παιδικής γλώσσας), **παπάκι** (το) ίχο)ρ. γεν.) (καθημ.) **1.** ο νεοσσός τής πάπιας (βλ.λ.). το μικρό σε μέγεθος παπί · 2. δίτροχο μηχανοκίνητο όχημα μικρού κυβισμού ιυν. παπί · **3.** (στην αργκό τής ιιληροφ.) το σύμβολο @ που χρησιμοποιείται στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις τού ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. π.χ. lexicon@otenei.gr **παπαλα** επιφών.· τέλος, τελείωσε: ***τα φάγαμζ όλα τα λεφτά*** · τώρα ***όΥϊ" έχουμε μία! || τε?.ειώσαμε. δεν έχουμε να πούμε τίποτα!***

[ΕΤΥΜ. Λ. τής παιδικής γλώσσας], **παπαλίνα** (η) εδώδιμο μικρό ψάρι που μοιάζει με σαρδέλλα.

[ΕΤΥΜ.. < ιταλ. papalina, αρχική σημ. «είδος σκούφου», θηλ. τού επιθ. papalino «παπικός» (< papa «Πάπας»)], **παπανδρεϊσμός** (ο) η πολιτική πρακτική και ιδεολογία τού Α. Πα- πανδρέου (1919-1996). **παπάρα** (η) (οικ.) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** ψωμί μουσκεμένο (σε νερό, γάλα, λάδι σαλάτας κ.λπ.) 2. φαγητό από μικρά κομμάτια ψωμιού σε ζωμό: ***κάνω τη σούπα μου*** ~ **3.** (μτφ. στον πληθ.) ανόητα λόγια.

[ι-ϊύμ. < τουρκ. papara < σλαβ. popara < popariam «ζεματίζω»], **παπάρας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.] (υβριστ.) ανόητο πρόσωπο, **παπαράτσί** (ο) {άκλ.} φωτοδημοσιογράφος που επιδιώκει συστηματικά και συχνά με ριψοκίνδυνο τρόπο ιδίως τη λήψη τολμηρών φωτογραφιών ή ιδιωτικών στιγμών διάσημων προσώπων.

]ι-ϊύμ. < ιταλ. paparazzo, από το όνομα που χρησιμοποίησε υ Ιταλός σκηνοθέτης Γ. Fellini για τον φιλοχρήματο φωτορεπόρτερ τής ταινία:: του *La Dolce Vita* (1959)]. **παπαρδέλα** (η) **1.** (οικ.-συνήθ. στον πληθ.) φλύαρα λόγια χωρίς νόημα και σοβαρότητα, κουβέντα τού αέρα. αερολογία: εσυ ***κοίτα τη δουλειά σου και μην ακούς τις*** ~ ***τους*** ΣΥΝ. ανοησία, μωρολογία, μπούρδα. αρλούμπα, (λόγ.) φληνάφημα 2. (μειωτ.) γυναίκα που συνηθίζει να λέει ανοησίες.

Ιετυμ. < ιταλ. pappardelle (πληθ.) «λαζάνια - μακρύ, σχοινοτενές κείμενο ή λόγος» < προβηγκ. papard < p. pa(p)parc «τρώω» < λατ. pappa, νηπιακή λ. με τη σημ. «τροφή»!, **παπαρδέλας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσο)πο που συνηθίζει να μιλάει συνέχεια, ασταμάτητα και να λέει ανοησίες, **παπάρι** (το) |παπαρ-ιού | -ιών] (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπική μορφή επικοινωνίας) το ανδρικό γεννητικό όργανο- (στον πληθ.) οι όρ- χεις: στα ~ ***μου*** (δεν με νοιάζει).

[ετυμ. < ***παπάρα*** (βλ.λ.)]. **παπαρίά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-!) (συνήθ. στον πληθ.) ανοησίες, ψέματα: ***άσε τις ~ και λες μου τι έγινε!*** **παπαρούνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πώδες φυτό με κατακόκκινο άνθος, οδοντωτά φύλλα και λεπτούς βλαστούς, που περιέχουν γαλακτικό χυμό· είναι από τα πιο γνωστά ανοιξιάτικα αγριολούλουδα συν.

(λόγ.) μήκων φι\ (μτφ. για πρόσ.) *γίνομαι (σαν) παπαρούνα* κοκκινίζω από ντροπή, έξαψη κ.λπ. 2. (λαϊκ.) το όπιο.

[RTYM. μεσν. < διαλεκτ. ιταλ. paparina ή ρουμ. paparoana < λατ. papaver [.

παπάς (ο) παππάς

πάπας (Ο) {παπών} **1.** ΘΡΒΣΚ. ο αρχιεπίσκοπος Ρώμης, αρχηγός τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας και, από το 1929. κοσμικός αρχηγός τού κράτους τού Βατικανού: ***το α/Λθητο*** (βλ.λ.) / ***το πρωτείο τού*** - ΣΥΝ. (Μέγας) Ποντίφικας. Αγιος Ι Ιατέρας· ΦΡ. (μτφ.) *κρατάω τον πάπα από τ'αρχίδια* επαίρομαι χιορίς να έχο) πραγματική αξία, υπερεκτιμά) τις δυνατότητές μου 2. (μτφ.) πρόσωπο με πολύ μεγάλο κύρος στον χώρο του, η αυθεντία: ***ο ~ τής ομοιοπαθητικής / τής θεατρικής κριτικής*** συν. γκουρού **3.** εκκλης. (ως τιμητικός τίτλος) ο Πατριάρχης Αλεξανδρείας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παππάς.***

[RTYM. < αρχ. ***πάππας.*** εκφραστ. λ. τής παιδικής γλώσσας, η οποία προέρχεται από την κλητ. ***πάππα*** με αναδιπλασιασμό τού θ. ***πα-*** τής λ. ***πα-τήρ*** (πβ. κ. ***μάμμη).*** Παρόμοιοι εκφραστ. σχηματισμοί εμφανίζονται και σε άλλες γλο')σσες. πβ. λατ. pappa, γαλλ. pappa, γερμ. Papa κ.ά. Η λ. στην ελληνορρωμαϊκή εποχή χρησιμοποιήθηκε επίσης ως προσφώνηση προς επισκόπους και ανοηερους κληρικούς, ειδικότ. δε προς τον επίσκοπο Ρώμης και ηγέτη τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (πβ. ιταλ. Papa). Βλ. κ. ***πάππος, παππούς***]. **παπατζής** (ο) » παππατζής **παπατρέχας** (ο) -»παππατρέχας

παπαφίγκος (ο) ναυγ. τετράγωνο ιστίο που τοποθετείται στα υψηλότερα σημεία τού κεντρικού καταρτιού ιστιοφόρου πλοίου.

LETY.M. < βεν. papafigo (ιταλ. pappaJico), αρχική σημ. «ο συκοφάγος, είδος πτηνού που τρώει σύκα». < papa- (< λατ. pappare «τρώγω») + figo λατ. ficus «σύκο»], **παπήσιος,** -α. -ο -► πάπια

παπί (το) |παπ-ιού | -ιών] **1.** η μικρή πάπια (βλ.λ.) ΣΥΝ. παπάκι· ΦΡ. (μτφ.) *γίνομαι παπί* γίνομαι μούσκεμα: ***τα παιδιά παίζουν μπάλα όλη μέρα και γίνονται παπί στον ιδρώτα*** · **2.** δίτροχο μηχανοκίνητο όχημα μικρού κυβισμού ΣΥΝ. παπάκι.

]ΗΤΥΜ. < μεσν. ***παπ(π)ίον.*** υποκ. τού μτγν. ***πάππος*** «είδος πουλιού». Βλ. κ. ***πάπια\.***

πάπια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** υδρόβιο πτηνό με φαρδύ ράμφος και κοντό λαιμό, το οποίο εκτρέφεται κυρ. για το κρέας του συν. (λόγ.) νήσσα (βλ.λ.)· ΦΡ. (μτφ.) (α) *κάνω την πάπια* προσποιούμαι ότι δεν γνωρίζω ή ότι δεν καταλαβαίνω (κάτι), κάνω τον κουτό: ***όταν ρώτησε ο προϊστάμενος*** ποιος ***είχε γράψει το λανθασμένο ποσό στον λογαριασμό, εκείνος έκανε την πάπια*** (για να αποφύγει να αποκαλυφθεί) (β) *περπατώ σαν πάπια* περπατώ γέρνοντας έντονα σε κάθε βήμα μου μία προς τα δεξιά και μία προς τα αριστερά (γ) *σαν πάπια* ***έξω*** *απ' το νερό* για κάποιον εντελώς αδέξιο στις κινήσεις του · 2. πλατύ δοχείο, το σχήμα τού οποίου θυμίζει πάπια (σημ. 1). που χρησιμοποιείται για τη συλλογή των απεκκρίσεων -κυρ. των ούρων- των ασθενών, οι οποίοι δεν μπορούν να σηκωθούν από το κρεβάτι. – **παπή- σίος,** -α, -ο (σημ. 1).

[L'l ΥΜ. μεσν.. πιθ. < μτγν. ***πάππος*** «είδος πουλιού» < αρχ. ***πάππος*** «παππούς». Σύμφωνα με άλλη άποψη, πρόκειται για ηχομιμητική λ. από τον ήχο τής φωνής τού πουλιού], **παπιγιόν** κ. **παπιόν** (το) {άκλ.} λαιμοδέτης που δένει μπροστά, στη βάση τού λαιμού, σε σχήμα φιόγκου. – (υποκ.) **παπιονάκι** (το). Ιετυμ. < γαλλ. papillon «πεταλούδα» < λατ. papilio, -onis]. **παπιγιονάκιας** κ. **παπιονάκιας** (ο) Ιπαπιγιονάκηδες} (μειωτ.-σκωπτ.) πρόσωπο που φορά παπιγιόν και γενικότ. έχει εξεζητημένα κομψή εμφάνιση και συμπεριφορά συν. κομψευόμενος. δανδής, **παπικός,** -ή, -ό [182811. αυτός που σχετίζεται με τον πάπα: ~ ***εξουσία*** / ***θρόνος*** / ***έδρα*** / ***πρωτείο*** · φρ. *Παπική Εκκλησία* η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία 2. *λατικός* (ο) (μειωτ.) ο καθολικός, **παπισμός** (ο) [1785J {χωρ. πληθ.} **1.** το δόγμα τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, ότι υ πάπας είναι εκπρόσωπος τού Θεού επί τής Γης και διάδοχος τού Αποστόλου Πέτρου και ως εκ τούτου έχει το αλάθητο σε θέματα πίστεως σύμφωνα με τη σχετική απόφαση τής Α Βατικα- νής Συνόδου (1870) συν. ρωμαιοκαθολικισμός **2.** η κοσμική εξουσία τού πάπα. το κράτος τού Βατικανού.

JFTYM. Μεταφορά τού ιταλ. papismoj. **πάπισσα** (η) 11788] {παπισσών} γυναίκα που έγινε πάπας· από την η- ρωίδα τού μυθιστορήματος τού Ε. Ροΐδη ***Η Πάπισσα Ιωάννα.*** **πάπλωμα** (το) {παπλώμ-ατος] -ατα, -άτων} υφασμάτινο κλινοσκέπασμα. που είναι παραγεμισμένο με βαμβάκι, μαλλί, πούπουλα ή άλλη μαλακή ύλη και χρησιμεύει για την προστασία από το δυνατό κρύο ΣΥΝ. (λόγ.) εφάπλωμα· ΦΡ (μτφ.) *(ο) καβγάς (είναι) για το πάπλωμα* για σύγκρουση στην οποία προβάλλονται επιφανειακά αίτια και αποκρύπτεται η πραγματική αιτία, που είναι το συμφέρον.

|Ρ.ΤΥΜ. μεσν. ***< επάπλωμα / έφάπ/.ωμα <*** μτγν. ***έφαπλώ (-όω) < εφ-(έπι-) + άπλώ\.***

παπλωματάς (ο) [μεσν.Ι {παπλωματάδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που κατασκευάζει ή επιδιορθώνει παπλώματα (βλ.λ.). – **παπλωματάδικο** (το).■

παπόρι (το) * βαπόρι

παποσύνη (η)] 18811 {χωρ. πληθ.} το αξίωμα και η εξουσία τού πάπα (βλ.λ.).

Παπούα-Νέα Γουινέα (η) (αγγλ. Independent State of Papua New Guinea = Ανεξάρτητο Κράτος τής Παπούα-Νέας Γουινέας) νησιωτικό κράτος στον ΝΔ. Ειρηνικό Ωκεανό Β. τής Αυστραλίας με πρωτεύουσα το Πορτ Μόουρσμπι. επίσημες γλώσσες την Αγγλική και τη Μοτού και νόμισμα το κίνα.

[ΚΤΥΜ. < (χγγλ. Papua, από το όνομα των ιθαγενών τής περιοχής, που

προέρχεται από το μαλαϊκό pua-pua «σγουρός, κατσαρός» και ανα- φέρεται στα μαλλιά τους. Για το όνομα ***Γουινέα*** βλ.λ.Ι. **παπουτσάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό παπούτσι **· 2.** *παπουτσάκια* (τα) φαγητό από μελιτζάνες γεμιστές με μπΓσαμέλ και κιμά που ψήνονται στον φούρνο, **παπουτσής** (ο) ιμεσν.] (παπουτσήδες} (καθημ.) **1.** πρόσωπο που κατασκευάζει ή/και πουλά παπούτσια ΣΥΝ. (λόγ.) υποδηματοποιός 2. πρόσωπο που επιδιορθώνει παπούτσια (βλ.λ.), που ασχολείται επαγγελματικά με την επισκευή υποδημάτων συν. τσαγκάρης. Ηπίσης **πα- poutσάς** Ιπαπουτσάδες]. — **παπουτσήδικο** κ. **παπουτσάδικο** (το), **παπούτσι** (το) |παπουτσ-ιού | -ιών} (καθημ.) περικάλυμμα τού κάτω μέρους τού ποδιού, κατασκευασμένο από δέρμα, ύφασμα ή συνθετική ύλη, που φέρει σόλα στο σημείο που έρχεται σε επαφή με το έδαφος και φοριέται για την ένδυση των ποδιών: ***βάζω / γυαλίζω / ξεσκονίζω τα ~ μου || τα κορδόνια τού ~ || ένα ζευγάρι παπούτσια || με στενεύουν τα - μου [[μαύρο / καφέ / άνετο / στενό / ανδρικό / γυναικείο / παιδικό / ψηλοτάκουνο ι αθλητικό*** ~ || ~ ***περιπάτου*** συν. (λόγ.) υπόδημα· ΦΡ. (μτφ.) (α) *γράφω (κάποιον / κάτι) στα παλιά μου τα παπούτσια* δεν δίνω καμιά σημασία (σε κάποιον/κάτι) ιυν[1]. περιφρονώ αντ. λογαριάζω, υπολογίζω (β) *δίνω (σε κάποιον) τα παπούτσια στο χέρι* διώχνω (κάποιον): ***η γυναίκα του του έδωσε τα παπούτσια στο χέρι και τον έστειλε πίσω στη μάννα του*** (γ) *βάζω (σε κάποιον) τα* **δυο** *πόδια* **σε** *ένα παπούτσι* βλ. λ. ***βάζω*** (δ) *βγάζω γλώσσα παπούτσι* μιλάω πολύ και προσβλητικά, αθαδιάζω (ε) (παροιμ.) *παπούτσι από τον τόπο σου κι* **ος** *είν' και μπαλλωμένο* είναι προτιμότερο να παντρεύεται κανείς άνθρωπο από τον τόπο του (και όχι ξένο) παρά τα όποια μειονεκτήματά του. — (υποκ.) **παπουτσάκι** (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) **παπουτσάρα** (η). εχομο λ. ενδυμασία.

[LTYM. < μεσν. ***παπούτσιν*** < τουρκ. pabug < περσ. papus «κάλυμμα τού ποδιού» <*ρΆ* «πόδι» + piisi-dan «σκεπάζω, καλύπτω»], **παπουτσωνω** ρ. μετβ. {παπούτσω-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) εφοδιάζω με παπούτσια: *«Ο* ***παπουτσωμένος γάτος»*** (τίτλος γνωστού παραμυθιού) συν. ποδένω. — **παπούτσωμα** (το), **παππα-** (για ιερείς) λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων: ο ***παππα-Γιώρ- γης, ο παππα-Θανάσης. ο παππα-Χρίστος.***

[f.tym. Το ουσ. ***παππάς*** (βλ.λ.) ως λεξικό πρόθημα), **παππαδάκι** (το) (σχολ. ορθ. ***παπαδάκι)*** Ιχωρ. γεν.} **1.** παππάς που έχει χειροτονηθεί πρόσφατα, νεαρός στην ηλικία παππάς 2. μικρό αγώρι ντυμένο με άμφια, που βοηθεί τον ιερέα κατά την τέλεση των ιερούν ακολουθιών.

παππαδαρειό (το) (σχολ. ορθ. ***παπαδαριό)*** {χωρ. πληθ.} 1.(περιληπτ.-μειωτ.) πλήθος ιερέων συν. παππαδολόι, παππαδομάνι 2. το σύνολο των ιερωμένων, ο κλήρος.

[F.TYM. < θ. ***παππαδ(ο)-*** (< ***παππάδες.*** πληθ. τού ***παππάς)*** + παραγ. επίθημα ***-αρειό*** (πβ. ***σκουπιδ-αρειό, αλητ-αρειό)\.*** **παππαδιά** (η) (σχολ. ορθ. ***παπαδιά)*** [μεσν.) (λαϊκ.) 1. η σύζυγος τού παππά (βλ.λ.) συν. (λόγ.) πρεσβυτέρα 2. (μτφ.-ειρων.) γυναίκα υπερβολικά ντροπαλή και σεμνότυφη, **παππαδικός,** -ή, -ό [μεσν.Ι (σχολ. ορθ. ***παπαδικός)*** (λαϊκ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τους παππάδες: ~ ***ρούχο / συμπεριφορά*** συν. παπ- παδίστικος 2. *παππαδική* (η) το έργο και το αξίωμα τού παππά, το να είναι κανείς παππάς. το λειτούργημα τού παππά ΣΥΝ. ιερωσύνη **3.** *παππαδικά* (τα) τα ράσα που φοράει ο παππάς. τα ιερά άμφια συν. παππαδίστικα 4. *παππαδικό μέλος* (στη βυζαντινή μουσική) κατηγορία βυζαντινών μελών με εκτενή μορφή (χερουβικά, κοινωνικά κ.λπ.)· ονομάζεται έτσι, γιατί τα μέλη αυτά ψάλλονται ενόσω ο ιερέας (παππάς) ιερουργεί (βλ. κ. ***ειρμολογικό μέλος, στιχηραρικό μέλος).*** **παππαδίστικος,** -η. -ο (σχολ. ορθ. ***παπαδίστικος)*** (λαϊκ.-οικ.) **1.** (συχνά μειωτ.) αυτός που σχετίζεται με τον παππά: - ***λόγια*** συν. παππαδικός, (λόγ.) ιερατικός 2. *παππαδίστικα* (τα) τα ράσα που φορά ο παππάς, η ιερατική περιβολή συν. παππαδικά. άμφια 3. (πουκάμισο) χωρίς γιακά, όπως των ιερέων. ** σχολιο λ. ***-ίστικος.*** **παππαδοκόρη** (η) (σχολ. ορθ. ***παπαδοκόρη)*** Ιχωρ. γεν. πληθ.} η κόρη τού παππά.

παππαδοκρατία (η) (σχολ. ορθ. ***παπαδοκρατία)*** Ιχωρ. πληθ.} (κακόσ.) κυριαρχία τού κλήρου στην πολιτική, κοινωνική κ.λπ. ζοοή συν. (λογιότ.) κληρικοκρατία. **παππαδοκρατούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. [1880I {παππαδοκρατείσαι...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} βρίσκομαι υπό την απόλυτη κυριαρχία τού κλήρου. σχολιο λ. ***αποθετικός.*** **παππαδολόι** (το) (σχολ. ορθ. ***παπαδολόι)*** {χωρ. γεν.} (οικ.) **1.** (πε- ριληπτ.) πλήθος παππάδων, πολλοί ιερείς μαζί συν. παππαδαρειό 2. (συνήθ. μειωτ.) το σύνολο των παππάδο)ν, ο κλήρος συν. παππαδα- ρειό.

[ετυμ. < θ. ***παππαδ(ο)-*** « ***παππάδες,*** πληθ. τού ουσ. ***παππάς)*** + λεξικό επίθημα ***-λό(γ)ι*** < ***λέγω\.*** **παππαδομάνι** (το) (σχολ. ορθ. ***παπαδομάνι)*** (περιληπτ.-συχνά μειωτ.) το παππαδολόι.

Ιείύμ. < θ. ***παππαδο-*** (< ***παππάδες,*** πληθ. τού ουσ. ***παππάς)*** + λεξικό επίθημα ***-μάνι*** (βλ.λ.)}. **παππαδοπαίδι** (το) (σχολ. ορθ. ***παπαδοπαίδι)*** {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** το παιδί τού παππά ΣΥΝ. παππαδόπουλο 2. το παππαδάκι (βλ.λ.. σημ. 2). **παππαδοπούλα** (η) (σχολ. ορθ. ***παπαδοπούλα)*** η παππαδοκόρη (βλ.λ.).

(ητυμ. μεσν. < θ. ***παππαδο-*** (< ***παππάδες,*** πληθ. τού ουσ. ***παππάς)*** + ***-πούλα*** (βλ. λ. ***-πουλο)\.*** **παππαδόπουλο** (το) (σχολ. ορθ. ***παπαδόπουλο***) (λαϊκ.) ο γνιος τού παππά συν. παππαδοπαίδι. **παππάς** (ο) (σχολ. ορθ. ***παπάς)*** {παππάδες} (καθημ.) **1.** ο ιερέας (βλ.λ.) συν. κληρικός, ιερωμένος, ρασοφόρος αντ. λαϊκός, κοσμικός· φρ. (α) *ούτε τού παππά (να μην το πεις)* βλ. λ. *λέγω* (β) (παροιμ.) *ή παππάς παππάς ή ζευγάς ζευγάς* βλ. λ. *ζευγάς* (γ) (παροιμ.) ο *παππάς πρώτα τα γένια του βλογάει* βλ. λ. *γένι* (δ) *αλλού* ο *παππάς, αλλού τα ράσα του* βλ. λ. *αλλού* ιε) *(κάτι) είναι αλλουνού πσππά ευαγγέλιο* βλ. λ. *άλλος* (στ) (παροιμ.) *τσ ράσα δεν* κάνουν *τον παππά* βλ. λ. *ράσο* (ζ) *τρελός παππάς* σε *βάφτισε* βλ. λ. *βαπτίζω* (η) (παροιμ.) *(αν είσαι) και παππάς, με την αράδα σου θα πας* όποια και αν είναι η ιδιότητά σου ή η κοινωνική σου θέση, πρέπει να τηρείται η σειρά προτεραιότητας· για κάτι που πρέπει να τηρηθεί χωρίς διακρίσεις (θ) *τώρα που βρήκαμε παππά I παππάδες, ας* θάψουμε *πέντ'* έξι */ να* θάψουμε και ζωντανούς για περιπτώσεις στις οποίες, όταν βρίσκεται κάποιος εύκαιρος ή πρόθυμος για κάτι. του ζητούν να κάνει επιπλέον πράγματα **2.** μία από τις φιγούρες τής τράπουλας, ο ρήγας **3.** (συνεκδ.) παράνομο παραπλανητικό παιχνίδι, που οργανώνεται σε πολυσύχναστους χώρους (κυρ. στον δρόμο) και κατά το οποίο ένας επιτήδειος (ο παππατζής) τοποθετεί ανάποδα τρία τραπουλόχαρτα, από τα οποία το ένα είναι ρήγας («παππάς»). και τα εναλλάσσει γρήγορα, παρακινώντας τους περαστικούς (με τη χαρακτηριστική φράση «εδώ ο παππάς. εκεί ο παππάς, πού είν' ο παππάς;») να ποντάρουν χρήματα στο κλειστό φύλλο, το οποίο υποθέτουν ότι είναι ο ρήγας.

| ετυμ. < μεσν. *παππάς* < αρχ. *πάππας* (βλ. λ. *πάπας*). Η σημ. 3 μαρτυ- ρείται από το I890J.

παππάς ή παπάς; με ένα ή με δύο -π-; Ήδη στον 'Ομηρο (05. ζ 57) απαντά η λ. πάππας με τη σημ. «μπαμπάς». Η Ναυσικά μιλώντας στον πατέρα της Αλκίνοο τον αποκαλεί *«πάππα φίλε»* (πατερούλη μου). Πρόκειται για λ. τής παιδικής γλώσσας που σχηματίστηκε με «διπλό διπλασιασμό»: διπλασιασμό τής ρίζας (το *πα-* τού πατήρ διπλασιάζεται σε ***πά-πας)*** και διπλασιασμό τού συμφώνου *-π-* (πάππας). που είναι γνωστός ως «εκφραστικός διπλασιασμός» και είναι συνήθης στην παιδική και, εν γένει. στη συναισθηματική γλώσσα (πβ. και *μάμμη από* το *μά-τηρ■* από το *μάμμη/μάμμα* προήλθε το μάννα, που γι* αυτό γράφεται με δύο *-ν-*· βλ.λ.). Από το *πάππας* σχηματίστηκαν στην Αρχ. Κλληνική παράγωγα. όπως *παπ- πίας* και *παππίδιον* (υποκοριστικά και τα δύο τού *πατέρας■* πβ. νεότ. *πατερούλης, μπαμπάκας* κ.τ.ό.) και τα ρήματα *παππάζω* και *παππίζω* («φωνάζω *μπαμπά»)* κ.ά. Ομοίως, από εδώ παράγεται και το αρχ. πάππος (πβ. τη σημερ. φράση *«πάππου προς πάππου»*), από όπου το μεσν. παππούς. Στην Αρχαία σχηματίστηκαν από το *πάππος* και τα σύνθετα προπάππος, *επίπαππος* και *παππεπίπαππος* (για να δηλο)θούν οι *προπαππούδες).* Από αυτά προκύπτει ότι η λ. παππάς (μαζί με τα σύνθετα και τα παράγωγά της) πρέπει να γράφεται με δύο *-π-*. αφού προήλθε στους μεσαιωνικούς χρόνους από την ομηρική ήδη λ. *πάππας* με καταβιβασμό τού τόνου *(πάππας* > *παππάς,* κατά τον τονισμό το)ν πολλών εκφραστικών μεταγενεστέρων λ. σε *-άς.* όπως τα *Άγαθάς, Άριστάς, Δημάς. Δωράς,* Μικάς, *φαγάς. άβ(β)άς. μαχαιράς, παξαμάς. χει'λάς. χαλκωματάς, έμβα- δάς. κορυζάς. άργάς, μαρικάς* κ.ά., που δήλωναν υποκοριστικά και επαγγελματικά ονόματα, καθούς και ονόματα πουλιών).

Η χρήση τού *παππάς* με τη σημ. «ιερέας» προφανώς εξελίχθηκε στην ίδια πορεία με τη λ. *πατήρ.* που χρησιμοποιήθηκε με τη σημ. τού «ιερέας» *(ο πατήρ Βασίλειος / πάτερ Βασίλειε).* Το ότι εμφανίζονται απλογραφημένοι (με ένα *-π-)* τύποι τής λ. *πάππας* στους πρωτοχριστιανικούς κυρίως χρόνους και ότι η λ. *παππάς* απαντά και απλογραφημένη (με ένα *-π-)* στους μεσαιωνικούς χρόνους, δεν ανατρέπει την ιστορική ορθογραφία τής λ., που είναι, όπως είδαμε, με δύο *-π-.* Λεν μπορούμε να γράφουμε αλλιώς τους αρχαίους και αλλιώς τους νεότερους χρονολογικά τύπους τής ίδιας λέξης! Ούτε μπορούμε να γράφουμε *παππούς* με δύο *-π-* και να γράφουμε με ένα *-π* ·- το *παππάς,* από όπου προήλθε το *παππούς*[1]. Λόγοι ορθογραφικής συνέπειας μάλιστα θα μας υποχρέωναν να γράψουμε και πάππας (με δύο *-π-)* τον τίτλο τού αρχηγού τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, αν η μακραίωνη χρήση δεν είχε επιβάλει μαζί με το σχίσμα και μια ορθογραφική και τονική διαφοροποίηση τής λ. *κά- πας.*

παππατζής (ο) (σχολ. ορθ. *παπατζής)* Ιπαππατζήδες} (οικ.) 1. ο επιτήδειος που παίζει το τυχερό παιχνίδι «παππάς» (βλ.λ.. σημ. 3) **2.** (μτφ.) αυτός που μεταχειρίζεται τεχνάσματα, για να εξαπατήσει τους άλλους συν. απατεώνας, αγύρτης. — παππατζήδικος, -ια, -ο. παπα- τζήδικα επίρρ.

παππατρέχας (ο) (σχολ. ορθ. *παπατρέχας)* {χωρ. πληθ.} (σκωπτ.) 1. ο ιερέας που διαβάζει πολύ γρήγορα τα κείμενα των ιερών ακολουθιών

(κατ' επέκτ.) αυτός που διαβάζει πολύ γρήγορα, γενικότ. που πράττει και ενεργεί με μεγάλη βιασύνη, χωρίς τη δέουσα προσοχή.

[ετυμ. < *παππάς* + *-τρέχας* < *τρέχω,* από ομώνυμο διήγημα τού Λ. Κο- ραή].

πάππος (ο) 1. (λόγ.) ο παππούς· φρ. (α) ***πάππου προς πάππου*** από παππού σε παππού· από πολύ παλαιά παράδοση, κατά πατροπαράδοτο τρόπο: *«από από γενιά σε γενιά, έχουν δουλέψει ό? ·.οι τους* σ' *αυτό το εργοστάσιο»* (εφημ.) (β) ***πατέρας προς πάππου*** από τον πατέρα στον γιο κ.υ.κ. (-οικογενειακή υπόθεση»): «Οι *Μευτεσέν είχαν τη δημαρχία φέουδο* (εφημ.) 2. βοτ. λοφίο ή στεφάνη από χνούδι και σπανιότ. από λέπια ή οδόντες. που σχηματίζεται στον καρπό ορισμένων φυτών και βοηθεί στη διασπορά των σπερμάτων από τον άνεμο. επομένως και στον πολλαπλασιασμό τού είδους. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παππάς.*

[F.TYM. αρχ.. παράλλ. τ. τού ουσ. *πάππας* (βλ. λ. *πάπας)].* παππουδίστικος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που ταιριάζει σε παππού: ~ *φερσίματα / φυσιογνωμία* λντ. μωρουδίστικος.

παππούλης (ο) {παππούληδες} **1.** (χαϊδευτ.) ο παππούς **2.** ο γέροντας ΣΥΝ. γεροντάκος. γεροντάκι 3. ο γέροντας ιερέας ή μοναχός, **παππούς** (ο) {παππούδες} (καθημ.) **1.** ο πατέρας τού πατέρα ή τής μητέρας, ο γονέας τού γονέα: *ο ~ παίζει με τα εγγονάκια του* συν. (λόγ.) πάππος· φρ. (εκφραστ.) ***έλα, παππού μου, να σου δείξω τ' αμπελοχώραφά σου*** βλ. λ. *αμπελοχώραφα* 2. (κατ' επέκτ.) (α) κάθε άνδρας προχωρημένης ηλικίας ΣΥΝ. γέροντας, ηλικιωμένος, (αργκό) πουρό(ς) (β) μεγάλος σε ηλικία σε σχέση με τους υπόλοιπους, πρόσωπο που βρίσκεται στο τέλος τής καριέρας του (ασχέτως ηλικίας): *«απ' ό.τι δείχνει η απόδοσή τους οι παππούδες τής ομάδας περνούν δεύτερη νιότη»* (εφημ.) 3. ***παππούδες*** (οι) (α) ο παππούς και η γιαγιά: *πήγαμε στο χο>ριό να δούμε τους παππούδες μας* (β) οι πρόγονοι: *το μυστικό αυτό το κρατούμε από τον καιρό των ~ μας*]| *«ο Όμηρος, ο - των Ελλήνων»* (Ι. Κακριδής). - (υποκ.) **παππούλης** (ο) (βλ.λ.). ^ σχολιο λ. *παππάς*.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *παππούς Ι πάππους*< *παππούας* < αρχ. *παππίας*. υποκ. τού *πάππας* (βλ. λ. *πάπας)* [. **πάπρικα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η κόκκινη πιπεριά **2.** (συνεκδ.) *το* κόκκινο πιπέρι με την έντονα καυτερή γεύση, που παρασκευάζεται από τους καρπούς της και χρησιμοποιείται ως μπαχαρικό ΣΥΝ. κοκ- κινοπίπερο.

[ΕΓΥΜ. Πιθ. αντιδάν., < σερβοκρ. paprika < papar «πιπέρι» < αρχ. *πέ- περι* (βλ. λ. *πιπέρι)* ή < λατ. piper].

Παπ-τεστ (το) ->τεστ **παπυρικός,**

-ή, -ό -*■ πάπυρος

παπύρινος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που έχει κατασκευαστεί από πάπυρο: ~ *αντικείμενο / χειρόγραφο*. **παπυρογραφία** (η) 11893! {χωρ. πληθ.} η τεχνική τής γραφής σε πάπυρο. — **παπυρογραφικός,** -ή, -ό.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. papyrographie]. **παπυρολογία** (η) {χωρ. πληθ.} φιλολ. ο αρχαιογνωστικός κλάδος που ασχολείται με την ανάγνωση, τη μελέτη και τη συντήρηση των αρχαίων κειμένων που έχουν σωθεί σε πάπυρο, σχετίζεται δε στενά με την παλαιογραφία και την κλασική φιλολογία. — **παπυρολόγος** (ο/η), **παπυρολογικός,** -ή, -ό.

|κγμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. papyrology]. **πάπυρος** (ο) {παπύρ-ου [-ων, -ους} **1.** υδρόβιο φυτό που φύεται κυρ. στην Αίγυπτο (στις όχθες τού Νείλου) και από τις λωρίδες τού στελέχους του κατασκεύαζαν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι γραφική ύλη, ευρύτατα διαδεδομένη στον αρχαίο κόσμο· (συνεκδ.) 2. η γραφική ύλη από το παραπάνω φυτό 3. κείμενο γραμμένο στην παραπάνω γραφική ύλη (κυρ. προκειμένου για κείμενα που σώζονται από την αρχαιότητα): *οι ~ τής Οξυρρύγχου* 4. οτιδήποτε έχει κατασκευαστεί με πρώτη ύλη τον πάπυρο (σημ. 1). — **παπυρικός,** -ή, -ό [μτγν-J.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο αιγυπτ. προελ. με επικρατέστερη την αναγωγή στο αιγυπτ. pa-p-ouro «αυτός που ανήκει (αποκλειστικά) στον βασιλιά», επειδή ο πάπυρος και η διακίνησή του αποτε- λούσε βασιλικό μονοπώλιο στην Αίγυπτο}, **παρά** κ. **παρ'** (πριν από φωνήεν) πρόθ.· δηλώνει: **1.** αντίθεση, εναντίωση. παράβαση ή υπέρβαση (+αιτ.): *το έκανα ~ τη θέ?.ησή μου || ενήργησε ~ τη συμφωνία*■ φρ. (α) ***παρά (πάσαν) προσδοκίαν*** αντίθετα με ό,τι αναμενόταν, χωρίς να το περιμένει κανείς (β) ***παρ' αξίαν*** *(παρά τήν αξίαν,* Θουκ. 7, 77) χωρίς να αξίζει: *κατέχει αυτή τη θέση ~* (γ) ***παρ' ελπίδα*** αντίθετα προς ό,τι ελπίζει κανείς: *αν ~ δεν πάνε καλά τα πράγματα, θα εφαρμόσουμε το εναλ/.ακτικό σχέδιο* (δ) ***παρά φύσιν*** αντίθετα προς ό,τι θεωρείται φυσικό: - *ασέλγεια* (ε) ***παρά ταύ- τα*** αντίθετα προς αυτά (που έχουν αναφερθεί), εντούτοις: *Δεν μελετά καθό/.ου στο σπίτι. ~ παίρνει καλούς βαθμούς στα μαθήματα* (στ) ***παρ' όλα αυτά*** εντούτοις: *Είπε ότι Οα βοηθήσει οικονομικά. ~. όταν του ζητήθηκε η βοήθεια, έκανε τον ανήξερο* (ζ) ***παρ' όλον, -η, -ο*** βλ. λ. *όλος* (η) ***παρά ποτέ*** περισσότερο από κάθε άλλη φορά, όσο ποτέ άλλοτε: *τώρα ~ είναι η στιγμή να δράσω* 2. αφαίρεση, ελάττωση, υστέρηση (+ αιτ., + αριθμητ.): *απέτυχε να εκλεγεί - μία ψήφο* jj - *10 εκατοστά θα έπαιρνε το πρώτο βραβείο* j{ *η ώρα είναι δώδεκα ~ τέταρτο* · ΦΡ. (α) ***παρά τρίχα (να)*** με ελάχιστη διαφορά, λίγο έλειψε να...: το *άλλο αυτοκίνητο ήρθε κι έπεσε με δύναμη στο μπροστινό μου*■ *τη γλύτωσα ~1* [| - *σώθηκε, τραυματίστηκε σοβαρά και γλύτωσε τον θάνατο* (β) ***παρά λίγο / παρ' ολίγον*** για λίγο. λίγο έλειψε να...: ~ *να προ- καλέσει σοβαρό ατύχημα*]| *έπαιξαν καλά και ~ να μας κερδίσουν* || σε *μια στροφή σταμάτησε απότομα και ~ να τρακάρει με τον από πίσω της* (γ) ***παρά μία τεσσαράκοντα*** (λόγ.) (φρ. από τον Απόστολο Παύλο, κυριολ. σημαίνει «τριανταεννέα χτυπήματα»)· (γενικότ.) πολύ ξύλο, πολλά χτυπήματα: *τσακώθηκε με έναν οδηγό στον δρόμο και, εκτός από το ότι βρίστηκαν άσχημα, έφαγε ~* (δ) **στο** ***παρά πέντε*** λίγο πριν να είναι πολύ αργά για κάτι: *έφτασε στο αεροδρόμιο ενώ ήδη γινόταν η τελευταία αναγγελία τής πτήσης του* **3.** εξαίρεση ή περιορισμό (+αιτ.): *δε ζητώ τίποτε άλλο ~ τη φιλία σου* jj *δε θα φάω ~ μόνο φρούτο* 4. εναλλαγή (+αιτ.): *μέρα ~ μέρα* (κάθε δεύτερη μέρα),

σκαλί **~** *σκαλί* (κάθε δεύτερο σκαλί) **5.** (λόγ.) τόπος: θέση ή κίνηση κοντά / παράλληλα / δίπλα σε (+ αιτ.): *έπλεαν ~ την ακτή* · φρ. (α) ***πα- ρα θίν' αλός*** *(παρά θΐν' άλός,* Ομήρ. Ιλ. Α 326) στην ακρογιαλιά (β) ΣΤΡΑΤ. ***παρά πόδα!*** cnc παράγγελμα με το οποίο οι οπλίτες διατάζονται να σταθούν σε στάση προσοχής με το όπλο στηριγμένο στο έδαφος, δίπλα στο δεξί τους πόδι (γ) ***παρά το πλευράν κάποιου*** δίπλα σε κάποιον ως συνεργάτης / σύμμαχος ή άμεσος βοηθός: *είμαστε όλοι ~ τού δοκιμαζόμενου γειτονικού* λαού 6. (αρχαιοπρ.) προέλευση (+γεν.): *π?.ηροφορήθηκαν ~ τών αρμοδίων ότι επίκειται άφιξη πολλών ξένων επισήμων* **7.** σε αρχαιοπρ. παγιωμένες εκφράσεις (+δοτ.) που δηλώνουν εγγύτητα ή τον χώρο στον οποίο βρίσκεται ή κινείται κανείς: *είναι δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω || υπουργός ~ τω πρωθυπουργό* 8. για αναφορά *στο* έργο κάποιου συγγραφέα αντί τής πρόθ. σε, π.χ. *η λέξη απαντά παρ' Όμήρω*. (Πλ. λ. *πρόθεση,* **πιν.).**

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. pa-ro, με κατάλ. *-ο.* πβ. *άπ-ό, πρ-ό),* αρχική σημ. «παραπλεύρως. δίπλα». < *pr-. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.F.. *per-, μόριο δηλωτικό κατευθύνσεως. πβ. χετ. peran, λατ. peren-die «μεθαύριο», per «διά» (> ισπ. por), prae «προ», γοτθ. fra-, αγγλ. for- (λ.χ. for-give «συγχωρώ»), γερμ. ver- (λ.χ. ver-Iieren «χάνω») κ.ά. Ομόρρ. *περ-ί. πέρα. πρ-ό. πρό-ς, πρ-ίν* κ.ά.].

παρά σύνδ. 1. δηλώνει παραβολή ή σύγκριση· εισάγει τον β' όρο συ- γκρίσεως: *με αυτό που έκανες περισσότερο έβλαψες παρά ωφέλησες την υπόθεσή μας*}] (παροιμ.) *«κάλλιο αργά ~ ποτέ»* 2. εκφράζει αντίθεση (αντί τού *αλλά): δεν φτάνει που έχει άδικο. - επιμένει κιόλας*

(ειδικότ.) δηλώνει εξαίρεση μετά από άρνηση: *στον έρημο δρόμο δεν ακουγόταν τίποτε άλλο ~ ο θόρυβος των βημάτων του* συν. μόνο. ΕΤΥΜ. αρχ., βλ. *παρά* (πρόθ.)].

πάρα επιρρηματικός τ., μόνο στη φρ. ***πάρα πολύς / πολύ*** (για τη δήλωση ακόμη μεγαλύτερης ποσότητας από αυτήν που εκφράζει το *πολύς / πολύ): έχω πάρα πολλή δου/.ειά" δεν μπορώ να την κάνω όλη μόνος μου* (Ι *περάσαμε πάρα πολύ ωραία.*

[ΕΤΥΜ. Επιτατ. τ. (με αναβιβασμό τόνου, ήδη μεσν.) τής πρόθ. *παρά* (βλ.λ.)|.

παρα- κ. **παρά-** κ. **παρ-** α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** κοντά, δίπλα, πλησίον: παραθαλάσσιος, *παρα-κάθημαι, παρα-φυάδα, παρα-πλέω* ***2.*** παράλληλα **3.** δραστηριότητα που αναπτύσσεται εκτός των νομίμων ορίων: *παρα-παιδεία, παρα-οικονομία. παρα-κράτος, παρ-εκκλη- σιαστικός* 4. την απόκλιση από *το* κανονικό, το συνηθισμένο: *παρατυπία, παρά-νομος* **5.** σφάλμα, απόκλιση από το ορθό: *παρ-ακούω. πα- ρά-νοια, παρ-αίσθηση* 6. παραβολή, σύγκριση τής σχετικής ομοιότητας ή συναγωνισμό: *παρα-βάλλω, παρα-θέτω. παρα-βγαίνω, παρόμοιος, παρα-πλήσιος* ***7.*** αντικατάσταση ή υποκατάσταση: *παρα-μάν- να. παρα-κόρη, παρα-πόρτι, παρα-νόμι* 8. μεταβολή ή αλλοίωση σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό: *παρ-αλλάσσω, παρ-οδηγώ, παρα-πείθω* ***9.*** αφαίρεση, στέρηση, απομάκρυνση ή αποφυγή: *παρ-απούμαι, πα- ρα-κάμπτω* 10. υπερβολή: *παρα-λέω. παρα-κάνω, παρα-τρώω. παραγίνομαι. παρα-δου/.εύω, παρα-φορτώνω. παρα-είμαι* 11. (συχνά εμφατ.) σε φρ. τού τύπου ***έχει και παραέχει σημασία, με νοιάζει και με παρανοιάζει,*** προκειμένου να δηλωθεί ότι κάτι ισχύει / συμβαίνει και με το παραπάνω (οι τ. με το *παρα-* που δηλώνουν υπερβολή διατηρούν το τελικό -α τού *παρα-* και συχνά την εσωτερική αύξηση, όταν υπάρχει ο ίδιος ρηματικός τ. με άλλη σημ.. π.χ. *παραέδωσα* (ενώ *παρέδωσα* < *παραδίδα)). παραέμεινα* (ενο) *παρέμεινα* < *παραμένω)* αλλά *παραέφαγα* κ. *παράφαγα).* ^ σχολιο λ. *παρασύρω.*

παρα- *α' συνθετικό (δηλώ νει υπερβολή)* **παρα-διαβάζω** (ρ.) **παρα-διασκεδόζω** (ρ.) **παρα-διψάω** (ρ.) **παρα-δουλευω** (ρ.) **παρα-δυσκολευω** (ρ.) **παρα-έρχομαι** (ρ.) **παρα-ζαρώνω** (ρ.) **παρα-ζεσταίνω** (ρ.) **παρα-ηρεμώ** (ρ.) **παρα-ησυχάζω** (ρ.) **παρα-θαυμάζω** (ρ.) **παρα-θέλω** (ρ.) **παρα-θρασύνομαι** (ρ.) **παρα-θρηνώ** (ρ.) **παρσ-ϊκανοΓτοιώ** (ρ.) **παρα-ϊσιώνω** (ρ.) **παρα-κόθομαι** (ρ.) **παρα-καίω** (ρ.) **παρα-καττνίζω** (ρ.) **παρα-κλαδεύω** (ρ.) **παρα-κλαίω** (ρ.) **παρα-κοιτάζω** (ρ.) **παρα-κοκκινίζω** (ρ.) **παρα-κολλώ** (ρ.) **παρα-κονταίνω** (ρ.) **παρα-κουβαλώ** (ρ.) **παρα-κουβεντιάζω** (ρ.) **παρα-κουνώ** (ρ.) **παρα-κουρόζομαι** (ρ.) **παρα-κουράζω** (ρ.) **παρα-κουρεύω** (ρ.) **παρα-κρυώνω** (ρ.) **παρα-κυκλοφορώ** (ρ.) **παρα-λειτουργώ** (ρ.) **παρα-μαδώ** (ρ.) **παρα-μαζεύω** (ρ.) **παρα-μακραίνω** (ρ.) **παρσ-μσλώνω** (ρ.) **παρα-μασώ** (ρ.) **παρα-μεθώ** (ρ.) **παρα-μοιάζω** (ρ.) **παρα-μοχθώ** (ρ.) **παρα-μπαίνω** (ρ.) **παρα-μπορώ** (ρ.) **παρα-μυριζω** (ρ.) **παρα-νευριάζω** (ρ.) **παρα-νυστόζω** (ρ.) **παρα-ξαττλώνω** (ρ.) **παρα-ξενυχτώ** (ρ.) **παρα-ξοδεύω** (ρ.) **παρα-ομορφαίνω** (ρ.] **πσρα-παίζω** (ρ.) **παρα-παινεύω** (ρ.) **παρα-παίρνω** (ρ.) **παρα-παχαίνω** (ρ.) **παρα-πεινόω** (ρ.) **παρα-περνάω** (ρ.) **παρα-περπατώ** (ρ.) **παρα-πηδώ** (ρ.) **παρα-πιέζω** (ρ.) **παρα-πικραίνω** (ρ.) **πσρα-ττίνω** (ρ.) **παρα-πιστεύω** (ρ.) **παρα-ττληθαίνω** (ρ.) **παρα-πονάω** (ρ.) **πσρα-πονηρεύω** (ρ.) **παρα-πρασινίζω** (ρ.) **παρα-προσέχω** (ρ.) **παρα-προχωρώ** (ρ.) **παρα-ράβω** (ρ.) **παρα-σαλεύω** (ρ.) **παρα-σκεπάζω** (ρ.) **παρα-σκοτεινιάζω** (ρ.) **παρα-σπαταλώ** (ρ.) **παρα-στολίζω** (ρ.) **παρα-συμπαθώ** (ρ.) **παρα-συννεφιάζω** (ρ.) **παρα-σφίγγω** (ρ.) **παρα-ταΐριάζω** (ρ.) **παρα-τεντώνω** (ρ.) **παρα-τηγανίζω** (ρ.) **παρα-τιμώ** (ρ.) **παρα-τραβώ** (ρ.) **πσρα-τρσνουδώ** (ρ.) **παρα-τρίβω** (ρ.) **παρα-τρίζω** (ρ.) **παρα-τρομάζω** (ρ.) **παρα-τσαλακώνω** (ρ.) **παρα-ϋπάρχω** (ρ.) **παρα-ϋποφέρω** (ρ.) **παρα-ϋφαίνω** (ρ.) **παρα-φλυαρώ** (ρ.) **παρα-φορτώνω** (ρ.) **παρα-φορώ** (ρ.) **παρα-φουσκώνω** (ρ.) **παρα-φτάνω** (ρ.) **παρα-φυσώ** (ρ.) **παρα-φωνάζω** (ρ.) **παρα-χαζεύω** (ρ.) **παρα-χορεύω** (ρ.) **παρα-χοροττηδώ** (ρ.) **παρα-χορταίνω** (ρ.) **παρα-χρησιμοττοιώ** (ρ.) **παρα-χτυπάω** (ρ.) **παρα-ψήνω** (ρ.)

[rty.m. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την αρχ. πρόθ. παρά (βλ.ΛΛ]. **παραακούω** ρ. μετβ. {παραάκουσα} **1.** ακούω πολύ καλά: ***-Άκουσες τι σου είπα; -Άκουσα και παραάκουσα*** **2.** ακούω συχνά, πολλές φορές: ***παρα(α)κούγεται τώρα τελευταία το θέμα τής εμπλοκής τής χώρας μας στην κρίση των Βαλκανίων*** (πβ. κ. λ. ***παρακούω).*** **παραβαίνω** ρ. μετβ. |αρχ.{ {παρέβην, -ης, -η... (κ. πληθ. παραβήκαμε, παραβήκατε), να/θα παραβώ} ενεργώ αντίθετα προς (περιορισμό, κανόνα), δεν τηρο): ***ο δικαστής παρέβη τον όρκο του || - νόμο / καθήκον / υπόσχεση / εντολή / κανονισμό / υποχρέωση / όρια / συμφωνία*** συν. παραβιάζο), καταπατώ, αθετώ, αναιρώ, **παραβάλλω** ρ. μετβ. Ιαρχ.Ι {παρέβαλα | παρα-βλήθηκα. -βεβλημένος! παραθέτω (δύο ή περισσότερα πράγματα, δεδομένα, καταστάσεις), για να επισημάνω τα κοινά σημεία και τις διαφορές τους: ***καλείσθε να παραβάλετε τα δύο κείμενα, για να διαπιστώσετε αν είναι τού ιδίου συγγραφέα ή όχι || τα πρόσωπα τού Σαίξπηρ μπορούν να παραβληθούν προς αυτά τού Ίιυριπίδη*** ΣΥΝ. συγκρίνω, παραλληλίζω, αντιπαραβάλλω.

παραβαν (το) {άκλ.} κατασκευή από ξύλο, μέταλλο ή και ύφασμα που τοποθετείται έτσι. ώστε να απομονώνεται χώρος, αντικείμενο κ.λπ. και να μην εκτίθεται σε κοινή θέα: ***πήγε πίσω από το για να αλλάξει / για να βάλει το ψηφοδέλτιο στον φάκελο.***

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. paraveni < para- (< ρ. parer «προφυλάσσομαι» < λατ. paro) -I-vent «άνεμος» (< λατ. vcmus)]. **παράβαση** (η) **Ι1832|** j-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** (α) η μη τήρηση (των ισχυόντων ή συμφωνηθέντων): ***η παραμικρή ~ τού νόμου θα επισύρει άμεσες κυρώσεις || τροχαία ~ || ~ τού καταστατικού*** συν. αθέτηση, καταπάτηση λντ. τήρηση (β) *παράβαση καθήκοντος* αξιόποινη πράξη την οποία τελεί υπάλληλος ο οποίος με πρόθεση παραβαίνει τα καθήκοντα τής υπηρεσίας του με σκοπό είτε να προσπορίσει στον εαυτό του ή σε άλλον παράνομο όφελος είτε να βλάψει το κράτος ή κάποιον άλλον (γ) *παράβαση στρατιωτικής εντολής* στρατιωτικό αδίκημα που συνίσταται σε συνειδητή ενέργεια στρατιωτικού αντίθετη με τις εντολές που του είχαν δοθεί (δ) *κατά παράβαση* (+γεν.) παραβαίνοντας, μη τηρώντας; ***ενήργησαν - διεθνών και εθνικών κανόνων || « η επιλεκτική χρηματοδότηση τής εκλογικής πελατείας ~ τής συνταγματικώς κατοχυρωμένης αρχής τής ισότητας των πολιτών***» (εφημ.) · **2.** φιλολ. το κύριο χορικό μέρος τής παλαιάς αττικής κωμωδίας, στο οποίο ο χορός αλλάζει θέση, στρέφεται προς τους θεατές και. εκπροσωπώντας τον ποιητή, δίνει συμβουλές, εκθέτει τη γνώμη τού ποιητή σχετικά με τα δρώμενα στη σκηνή, σχολιάζει την πολιτική επικαιρότητα, λέγει σκώμματα κ.λπ.

Ιετυμ. < αρχ. ***παράβασις*** < ***παραβαίνω).*** **παραβάτης** (ο) {παραβατών}, **παραβάτιδα** (η) [μτγν.| {παραβατί- δων} το πρόσωπο που παραβαίνει (νόμο. κανόνα, όρκο): ***οι ~ οδηγοί \\ οι ~ τιμωρούνται*** || (με κεφ.) ***Ιου/.ιανός*** ο ~ (ο Βυζαντινός αυτοκράτο- ρας που προσπάθησε να αναβιώσει την αρχαία ελληνική θρησκεία). Επίσης **ιιαραβάτισσα** (η) Ιμεσν.]. – **παραβατικάς,** -ή, -ό Ιμτγν.]. [ετυμ. αρχ. < ***παραβαίνω].*** **παραβατικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} (στην εγκληματολογία) η παράνομη συμπεριφορά, που χαρακτηρίζεται από παραβάσεις νομικών και κοινωνικών κανόνων: ***εφηβική ~.*** **παραβγαίνω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {παραβγήκα} **1.** αγωνίζομαι (παράλληλα με άλλον), για να συγκριθούν οι επιδόσεις μας: ***παραβγαίνουμε στο κολύμπι; || με προκάλεσε να παραβγούμε στη σκοποβολή*** συν. αναμετρούμαι. συναγωνίζομαι **2.** (συνεκδ. με άρνηση <frv) νικώ: ***κανένας δεν του παραβγαίνει στο τρέξιμο*** · **3.** βγαίνω έξω από το σπίτι (για διασκέδαση) περισσότερο από όσο πρέπει, **παραβιάζω** ρ. μετβ. {παραβίασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** παραβαίνω. δεν τηρώ: ***και οι δύο π/.ευρές των αντιμαχομένων παραβίασαν τη συμφωνία εκεχειρίας]] η απόφαση αυτή παραβιάζει το Σύνταγμα II - κρατικό / υπηρεσιακό απόρρητο || ~ συνθήκη / διάταξη / πρωτόκολλο! τα ανθρώπινα δικαιώματα*** ΣΥΝ. αναιρώ αντ. κρατώ, τηρώ, σέβομαι 2. ανοίγω (συνήθ. πόρτα, χρηματοκιβώτιο κ.λπ.) χρησιμοποιώντας βίαια μέσα: ***ο κακοποιός παραβίασε την εξωτερική πόρτα / την κλειδαριά ασφαλείας τού σπιτιού-*** φρ. *παραβιάζω ανοικτές θύρες I πόρτες / πύλες* επιτυγχάνω κάτι χωρίς την αναμενόμενη δυσκολία ή ανακαλύπτω κάτι χωρίς σημασία ή προφανές, που το βλέπουν ή το γνωρίζουν όλοι **3.** εισέρχομαι παράνομα, εισέρχομαι σε (χώρο όπου απαγορεύεται η είσοδός μου): ***τουρκικά αεροσκάφη παραβίασαν τον εθνικό εναέριο χώρο*** || ~ άσυλο.

[f.tym. μτγν. (συνήθ. τ. ***παραβιάζομαι)*** < ***παρα-*** + ***βιάζω*** / ***-ομαι.*** Ι! φρ. ***παραβιάζω ανοικτές θύρες*** αποτελεί απόδ. τής αγγλ. force an open door |.

παραβίαση (η) **|1832J** {-ης κ.-άσεως | -άσεις,-άσεων} **1.**ενέργεια που γίνεται αντίθετα προς ό,τι έχει θεσπιστεί ή συμφωνηθεί επίσημα: - *κανόνων Διεθνούς Δικαίου / συμφωνίας / νόμου / συνθήκης / ανθρωπίνων δικαιωμάτων/ τής ισχύουσας νομοθεσίας' τού απορρήτου των συνδιαλέξεων/ τής οικογενειακής γαλήνης / εθνικού εναερίου χώρου* 2. η απασφάλιση με παράνομο τρόπο: ~ *τής κλειδαριάς τού σπιτιού / τής πόρτας τού χρηματοκιβωτίου από διαρρήκτες* **3.** η παράνομη είσοδος από κάποιον σε χώρο όπου απαγορεύεται να εισέλθεΐ: ~ *των συνόρων/ τού εναέριου χώρου / τού πανεπιστημιακού* ασύλου, **παραβίωση** (η) {-ης κ. -άσεως \ -άσεις. -άσεων} **1.** ιαιρ. η ανατομική ένωση δύο οργανισμούν (όπως συμβαίνει στα σιαμαία αδέλφια) κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να έχουν από κοινού όργανα τού σώματος, σωματικές λειτουργίες κ.λπ. 2. ζωολ. το φαινόμενο κατά το οποίο διαφορετικά είδη κοινωνικών εντόμων, κυρ. μυρμηγκιών, χρησιμοποιούν την ίδια φωλιά, αλλά διατηρούν προνύμφες τους σε ιδιαίτερους χώρους. - **παραβιωτικός,** -ή, -ό.

[εί υμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. parabiosis], **παραβλάπτω** ρ. μετβ. |αρχ.| Ιπαρέβλαψα, παραβλάφθηκα} (λόγ.) προκαλώ ζημιά σε (κάτι): *η συμφωνία αυτή παραβλάπτει τα συμφέροντα τού λαού* συν. βλάπτω, ζημιώνω λντ. ωφελώ, **παραβλαστάνω** ρ. αμετβ. [αρχ.**[** Ιπαραβλάστησα} (λόγ.) **1.** βλαστά- νω δίπλα σε κάτι άλλο **2.** βγάζω παρακλάδια, παραφυάδες **3.** (μτφ.) εμφανίζομαι κοντά ή μαζί με κάτι άλλο. **παραβλάσταρο** (το) η παραφυάδα (βλ.λ.).

παραβλάστη (η)]μτγν.] {παραβλαστών} **1.** βοτ. βλαστός που φυτρώνει κοντά στο μητρικό φυτό, κυρ. από τις ρίζες ή τον υπόγειο κορμό του, και μπορεί να μεταφυτευθεί ως ανεξάρτητο φυτό (βλ. κ. λ. *παραφυάδα)* συν. παραβλάσταρο 2. ανλτ. ο εμβρυϊκός ιστός αμέσως μετά τον πρώτο σχηματισμό τού εμβρύου. Επίσης **ποραβλάστημα** (το) [μτγν.].

παραβλέπω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {παρέβλεψα (παραείδα στις σημ. 3. 4)} **1.** αφήνω απαρατήρητο: *μην παραβλέπετε τους κινδύνους και τις δυσχέρειες τού ταξιδιού* συν. αγνοώ λντ, παρατηρώ, προσέχω 2. αφήνω συνειδητά απαρατήρητο: *οι αστυνομικοί συχνά παραβλέπουν κά- ποιες μικροπαραβάσεις || Θα το παραβλε.ψω αυτή τη φορά, την επόμενη όμως θα είμαι αυστηρός* · **3.** βλέπω (κάποιον/κάτι) πολύ συχνά

βλέπω πολύ καλά. συνήθ. στη ΦΡ. ***βλέπω και παραβλέπω.*** – **παράβλεψη** (η) [μτγν.[. **παραβλήθηκα** ρ. παραβάλλω

παράβλημα (το) {παραβλήμ-ατος | -ατα,-άτων} νλυτ. στρογγυλό κατασκεύασμα από πλέγμα σχοινιών, δέρμα, πλαστικό κ.ά., που κρέμεται στα πλευρά σκάφους και το προστατεύει από σύγκρουση ή τριβή με την προβλήτα ή με άλλο σκάφος, όταν προσπαθεί να αγκυροβολήσει ΣΥΝ. στρωμάτσο, μπαλόντ.

[ετυμ. αρχ. < *παραβάλλω* (βλ. κ. *βλήμα)*\. **παραβλητός,** -ή, -ό αυτός που μπορεί να παραβληθεί, να συγκριθεί με κάποιον άλλο.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *παραβάλλω* (βλ. κ. *βλή-μα)*\. **παραβολή** (η) **1.** (κυριολ.) η παράθεση (δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων). με σκοπό να ανευρεθούν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους: ~ *χειρογράφων* συν. σύγκριση, αντιπαραβολή, παραλληλισμός

2. αλληγορική αφήγηση που περιέχει κάποιο δίδαγμα· κυρ. προκειμένου για τις διδακτικές αφηγήσεις τού Ιησού: *η ~ τού Ασώτου* · **3.** ΓΠ2Μ. είδος ανοιχτής επίπεδης καμπύλης γραμμής **4.** το ακραίο τμήμα αγρού που δεν μπορεί να οργωθεί ή και ολόκληρος αγρός, που απο- τελείται από μικρή και στενή λωρίδα γης και. ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να οργωθεί · **5.** ναυτ. το σύνολο των χειρισμών προσπέλασης και πρόσδεσης πλοίου κατά μήκος τής προκυμαίας ή άλλου πλοίου συν. πλεύρισμα.

|ι-:τ.μ. αρχ. < *παραβάλλω].* **παραβολικός,** -ή, -ό [μτγν.[**1.** αυτός που σχετίζεται με την παραβολή (βλ.λ.). αυτός που έχει χαρακτήρα αλληγορίας: ~ *λόγος / διήγηση* 2. αυτός που έχει τη μορφή παραβολής, είδους καμπύλης γραμμής: - *κάτοπτρο / σπείρωμα.* **παράβολο** (το) {παραβόλ-ου **|** -ων} **1.** η προκαταβολή χρηματικού ποσού ως παρακαταθήκης σε δικαστικές υποθέσεις κυρ. σε περιπτώσεις εφέσεων-, ώστε να χρησιμεύει ως ενέχυρο ή εγγύηση για την πληρωμή προστίμου 2. παραστατικό έγγραφο τής καταβολής σε δημόσια αρχή ορισμένου χρηματικού ποσού.

[f.tym. < αρχ. *παράβολον,* ουδ. τού επιθ. *παράβολος* < *παραβάλλω].* **παραβρίσκομαι** ρ. -* παρευρίσκομαι

παράβυστος, -η. -ο στη φγ. **εν** *κρυπτώ (κσι παραβύστω) (έν κρύπτω και παραβύστω)* κρυφά και μυστικά.

[ετυμ. αρχ. < *παραβύω* «φράζω, μπήγο), αποκλείω» < *παρα-* + *βύω* (βλ. λ. *βύσμα).* Η φρ. *έν παραβύστω* απαντά στον Δημοσθένη και στον Αριστοτέλη], **παραβώ** (να/θα) ρ. ► παραβαίνω

παραγάγγλιο (το) {παραγαγγλί-ου j -ων} ανλτ. **1.** άθροισμα κυττάρων που αποτελούν τμήμα τού επινεφριδιακού συστήματος 2. *παραγάγγλια* (τα) μεμονίομένες καστανοκίτρινες σφαιρικές μάζες ιστού, πυυ συνδέονται με διάφορα όργανα, λ.χ. την καρδιά, την κοιλιακή αορτή κ.ά.

[f.tym. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. paraganglionf.

παραγόγω (να/θα) ρ. -► παράγω

παραγάδι (το) {παραγαδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) αλιευτικό όργανο σε σχήμα μακρού νήματος (μέχρι 200 μέτρα), από το οποίο κρέμονται σε σταθερές αποστάσεις άλλα μικρότερα νήματα με δολωμένα αγκίστρια στο άκρο τους, ενώ το όλο σύστημα βυθίζεται στο νερό και συ- γκρατείται στον βυθό με βαρίδια.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *παραγαύδιον.* υπυκ. τού *παραγαύδης* «είδος φορέματος με κρόσσια» < λατ. paragauda, πιθ. περσ. δάνειοί. **παρογγελέας** (ο) {παραγγελείς} νομ. ο συμβαλλόμενος στη σύμβαση παραγγελίας για λογαριασμό τού οποίου συμβάλλεται ο παραγγελιοδόχος ενεργώντας στο όνομά του.

[LiTYM. < μτγν. *παραγγελεύς* «κατήγορος» < αρχ. *παραγγέλλω*\. **παραγγελία** (η) |αρχ.| {παραγγελιών} **1.** (α) μήνυμα διά μέσου τού οποίου ζητεί κανείς να πραγματοποιηθεί επιθυμία ή εντολή του: *φέρνω / πηγαίνω* ~ (σε κάποιον) || *μου έδωσε ~ η μάννα μου. όταν πάω στη Λαμία, να περάσω από τη θεία μου* || *εκτελώ* ~ (β) (συνεκδ.) αυτό που έχει ζητηθεί: -Μου *έφερες την ~ μου; Όχι, δεν μπόρεσα να βρω πουθενά αυτά που μου ζήτησες*■ φρ. ***κατά παραγγελία*** σύμφωνα με ό.τι έχει παραγγείλει, έχει ζητήσει από κάπυιον κάποιος: *πολλοί ζωγράφοι δημιούργησαν αριστουργήματα ~ πλούσιων πε/.ατών τους·* (ειδικότ.) 2. η εντολή σε δημιυργό (καλλιτέχνη ή τεχνίτη) για συγκεκριμένη εργασία: *δέχτηκε πολλές ~ από πλούσιους Αθηναίους να ζωγραφίσει το πορτρέτο τους* || *είναι πνιγμένος στις ~* **3.** (στο εμπόριο)

(α) εντολή για την προμήθεια ή την κατασκευή ορισμένου εμπορικού ή βιομηχανικού είδους: *η χώρα μας προέβη σε - νέων λεωφορείων από γερμανική εταιρεία*' φρ. ***επί παραγγελία / κατόπιν παραγγελίας*** με παραγγελία (σημ. 3): *κατασκευάζουμε κοστούμια* ~ (β) (συνεκδ.) το εμπόρευμα ή το προϊόν, για την προμήθεια ή την κατασκευή τού οποίου δίνεται εντολή: οι ~ *στρατιωτικού υλικού δεν παραδόθηκαν ακόμη* || *τα παπούτσια νούμερο 47 είναι ειδική* ~ 4. (σε εστιατόριο, ζαχαροπλαστείο, καφενείο κ.λπ.) (α) το να πει ο πελάτης στον σερβιτόρο τι θέλει να φάει ή να πιει: *ο σερβιτόρος παίρνει (τις)* - (β) (συνεκδ.) ό.τι ζητεί ο πελάτης να φάει ή να πιει · 5. (ο τ. ***παραγγελία***) το να ζητήσει πελάτης νυχτερινού κέντρου από την ορχήστρα να του παίξει συγκεκριμένο τραγούδι · (συνεκδ.) το τραγούδι που έχει ζητήσει · 6. νομ. σύμβαση με την οποία υ ένας από τους συμβαλλόμενους (ο παραγγελιοδόχος) αναλαμβάνει την υποχρέωση να συνάπτει συμβάσεις με τρίτα πρόσωπα στο όνομά του αλλά για λογαριασμό τού άλλου συμβαλλομένου (τού παραγγελέα). Επίσης (λαϊκ.-οικ.) **παραγγελία.** σχολιο λ. *αγγέλλω*.

παραγγελιοδότης (ο) |1871| [παραγγελιοδοκόν] ο παραγγελέας (βλ.λ.).

παραγγελιοδοχικός, -ή. -ό [18971 1· αυτός που σχετίζεται με τον παραγγελιοδόχο (βλ.λ.): - *γραφείο* 2. οικον. (ειδικότ.) ***παραγγελιοδοχική λογιστική*** κλάδος τής λογιστικής που ασχολείται με τις εγγραφές. οι οποίες απεικονίζουν τις συναλλαγές τού παραγγελιοδόχου, **παραγγελιοδόχος** (ο/η) |Ι833| νομ. ο συμβαλλόμενος στη σύμβαση παραγγελίας ο οποίος αναλαμβάνει την υποχρέωση να συνάπτει συμβάσεις με τρίτα πρόσωπα στο όνομά του αλλά για λογαριασμό τού αντισυμβαλλομένου του (ο οποίος ονομάζεται *παραγγελεας)* ιπβ. λ. *παραγγελιοδότης)*.

[εγυμ. < *παραγγελία* + *-δόχος* < *δέχομαι}*. **παραγγέλλα>** [αρχ.] κ. **παραγγέλνω** [μεσν.] ρ. μετβ. {παράγγειλα (λόγ. παρήγγειλα). παραγγέλΟηκα. παραγγελμένος (λόγ. παρηγγελμέ- νος)} 1. στέλνω μήνυμα (σε κάποιον) μέσω τρίτου προσώπου: του *πα- ράγγειλε με κάποιον φίλο του να μη μπλεχτεί στην ιστορία / να έρθει αμέσως* συν. διαμηνύω, μηνώ. διαβιβάζω 2. (ειδικότ. για αρχές, αξιωματούχους κ.λπ.) ζητώ με διαταγή: ο *υπουργός Εθνικής Άμυν(χς παρήγγειλε ετοιμότητα των Ενόπλων Δυνάμεων τής χώρας* συ.ν. προστάζω, διατάζω 3. (στο εμπόριο) δίνω εντολή απευθείας ή μέσω παραγγελιοδόχου για προμήθεια ή κατασκευή προϊόντος, βιομηχανικού είδους κ.λπ.: *δεν μπορούσε να βρει το βιβλίο στην Ε?.λάδα και το πα- ρήγγειλε από το εξωτερικό* |] - *δύο καινούργια κοστούμια στον ράφτη μου* || *«κοιμήσου και παρήγγειλα στην Πόλη τα προικιά σου...»* (νανούρισμα) 4. (σε εστιατόριο, καφενείο, ζαχαροπλαστείο κ.λπ.) λέω στον σερβιτόρο τι θέλω να **Φάω** ή να πιω: ~ *μία σαλάτα / έναν καφέ* || *έχετε παραγγείλει:* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αγγέλλω, -γκ-*. **παράγγελμα** (το) [αρχ.| [παραγγέλμ-ατος | -ατα. -άτο)ν] **1.** (γενικά) εντολή για την εκτέλεση συγκεκριμένης κίνησης, αυτό που παραγ- γέλλεται ή δκχτάσσεται: ο *γυμναστής έδινε τα ~ και τα παιδιά εκτε- λούσαν* συν. εντολή 2. (εκφραστ.) αυτό που υπαγορεύεται (από την ηθική, τη συνείδηση, το δίκαιο κ.λπ.): *να ακολουθείς πάντα τα ~ τής συνειδήσεώς σου* ΣΥΝ. επιταγή.

παραγγελματικός, -ή,-ό -♦παραγγελτικός **παραγγέλνω** ρ. » παραγγέλλω

παραγγελτικός, -ή, -ό Ιμεσν.| αυτός που έχει τον χαρακτήρα παραγγελίας ή παραγγέλματος: - *σήμα / γράμμα / σημείωμα*. Επίσης **παραγγελματικός.**

παραγίνομαι ρ. αμετβ. αποθ.]παράγιν-α (κ. παραέγινα). -ωμένος} **1.** ξεπερνώ τα όρια, φθάνω στην υπερβολή, στα άκρα: *παράγινε το κακό!* (η κατάσταση έγινε ανυπόφορη) συν. απογίνομαι 2. (-(-κατηγορούμενο) αποκτώ ιδιότητα πέρα από το κανονικό ή το ανεκτό όριο: *παράγινες γκρινιάρης τον τελευταίο καιρό!* 3. (ειδικότ. για καρπούς) γίνομαι πολύ ώριμος, αρχίζω να χαλάω: *τα σύκα παράγιναν και πέφτουν* || *παραγινωμένες ντομάτες* ΣΥΝ. υπερωριμάζ<ο. παραωριμάζω.

παραγίνωμα (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.

|βτυμ. < *παρα-* + *γίνομαι*, άσχετο από το αρχ. *παραγίγνομαι* «βρίσκομαι παραπλεύρως, έρχομαι ως βοηθός»], **παραγιός** (ο) »παραγυιός

παρόγκα (η) {παραγκών} μικρό πρόχειρο οίκημα, κατασκευασμένο από κάθε διαθέσιμο υλικό (σανίδες, λαμαρίνες κ.λπ.): *δίπ?.α στα λατομεία ήταν οι -, όπου ζούσαν οι εργάτες* [| *στήνω μία - προσφύγων / Τσιγγάνων / αστέγων* συν. παράπηγμα. — (υποκ.) **παραγκούλα** (η) · σχολιο λ. *-γκ-*.

[ετυμ. < μεσν. *μπαράκα* (με μετάθεση τής ηχηρότητας ή μέσω τού τουρκ. paranga) < ιταλ. baraeca < ισπ. barraca «καλύβα από λάσπη» < ιβηρ. *barro- «λάσπη»].

παραγκούπολη (η) [παραγκουπόλ-εις. -εων] πόλη ή οικισμός που αποτελείται από παράγκες. **παραγκωνίζω** ρ. μετβ. |παραγκώνισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** θέτω στο περιθώριο (κάποιον που αποτελεί εμπόδιο): το *κλίμα στην εταιρεία είναι πολύ ανταγωνιστικό** ο *ένας προσπαθεί να παραγκωνίσει τον άλλον, για να φθάσει στην κορυφή* συν. υποσκελίζω, παραμερίζω αν γ. προωθώ, ενισχύω 2. (σπάν.) απωθώ με τον αγκώνα. [ΕΤΥΜ. μτγν. < *παρ(α)-* + *-αγκωνίζω* < *άγκών*| .

παραγκωνισμός (ο) [1897] (μτφ.) ο εκτοπισμός (κάποιου) στο περιθώριο. ο παραμερισμός του, ώστε να έχει μειωμένη αξία. δυνατότητα παρέμβασης, προβολής κ.λπ.: ο ~ *του ήταν σκόπιμος, ώστε να μη διεκδικήσει μετέπειτα την προεδρία* ΣΥΝ. υποσκελισμός. Κπίσης **παραγκώνιση** (η) [i 8891. **παραγλώσσα** (η) {παραγλωσσών} γλωσσ. το σύνολο των επικοινω- νιακών στοιχείων που. χωρίς να ανήκουν στη γλώσσα, υποβοηθούν τη γλωσσική επικοινωνία με το να διευκρινίζουν και να συμπληρώ νουν τα γλωσσικά μηνύματα (π.χ. εκφράσεις τού προσώπου, χειρονομίες κ.τ.ό.) συν. μιμόγλωσσα. — **παραγλωσσικός,** -ή. -ό.

Π2ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. paralanguage (νόθο σύνθ.)].

παραγλωσσολογία (η) Ιχωρ. πληθ.] ο κλάδος τής γλωσσολογίας που έχει ο)ς αντικείμενο μελέτης την παραγλώσσα.

[1.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. paralinguistics (νόθο σύνθ.)|.

παραγναθίδα (η) (λόγ.) η Φαβορίτα. **- παραγναθίδιος,** -α. -ο Ι μεσν.|.

|Γ.τυμ. < αρχ. *παραγναθίς, -ίδος* «το τμήμα τής περικεφαλαίας που προστάτευε τα μάγουλα» < *παρα-* + *-γναθίς*< *γνάθος*. Η λ. με τη σημ. «φαβορίτα» μαρτυρείται από το 1896].

παραγνωρίζω ρ. μετβ. Ιμεσν.] {παραγνώριο-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] 1. υποτιμώ τη σημασία (στοιχείου, γεγονότος κ.λπ.): *παραγνωρίζεις τη σπουδαιότητα αυτής τής εφεύρεσης* 2. δεν αξιολογώ (κάτι/κάποιον) τόσο όσο πραγματικά αξίζει: *στην πατρίδα του παραγνώρισαν την αξία του και πήγε στο εξωτερικό. όπου θριάμβευσε* · (συχνά στη μεσοπαθ. μτχ. ***παραγνωρισμένος***, *-η. -ο): πέθανε παραγνωρισμένος' πέρασαν πολλά χρόνια, μέχρι να δικαιωθεί το έργο του* συν. υποτιμώ λντ. αναγνωρίζω, εκτιμο) · 3. αναγνωρίζω λανθασμένα. δεν αντιλαμβάνομαι ορθά την ταυτότητα κάποιου προσώπου: *παραγνώρισα τον γνιο σου και τον πέρασα για υπάλληλο* · **4.** γνωρίζω (κάτυκάποιο.ν) πάρα πολύ καλά. σε ΦΙ\ τού τύπου *τον γνωρίζω και τον παραγνωρίζω τον κύριο* 5. (μεσοπαθ. ***παραγνωρίζομαι)*** αποκτώ (με κάποιον) υπερβολική οικειότητα, που οδηγεί σε παρεξήγηση: *παραγνωριστήκαμε, μου φαίνεται, και δεν θα τα πάμε καλά*. — **παραγνώριση** (η) f 1852] (σημ. Ι), **παραγνώρισμα** (το) (σημ. 2).

παράγοντας (ο) {παραγόντοιν} **1.** οτιδήποτε προϋποτίθεται ως απαραίτητο στοιχείο ή συντελεί ώστε να γίνει ή να πρυκύψει κάτι, οτιδήποτε συμβάλλει στην παραγωγή αποτελέσματος: *η τό/.μη υπήρξε καθοριστικός ~ τής επιτυχίας μας* |] *η ανάπτυξη τής οικονομίας είναι βασικός .· ουσιαστικός ~ για την ευημερία τής χώρας* || *η απόφαση ελήφθη υπό την επίδραση ποικίλων ~* || *η ο?Μκλήρο)ση τού έργου αποτελεί συνάρτηση πολλών -* || *η χώρα μας αποτελεί σταθεροποιητικό ~ στην ευρύτερη περιοχή* || *οργανικοί, ψυχολογικοί και κοινωνικοί παράγοντες συνέβα/.αν στην ανάπτυξη τής ασθένειας* συν. συντελεστής· φρ. ***ανθρώπινος παράγοντας*** βλ. λ. *ανθρώπινος* **2.** πρόσωπο που διαθέτει κύρος και επιρροή και. ως εκ τούτου, πρωτοστατεί σε συγκεκριμένο τομέα: το *έργο θα ολοκληρωθεί με τη συνδρομή των οικονομικών ~ τής περιοχής* || *πολιτικός / κομματικός ~* || *σημαντικός - τής κοινωνικής ζωής τού τόπου* ιυν. προσωπικότητα · 3. μαθ. καθένας από τους αριθμούς (ή τις παραστάσεις) από τους οποίους παρά- γεται γινόμενο με πολλαπλασιασμό: *στον πολλαπλασιασμό 3 επί 5, παράγοντες είναι το 3 και το* 5 || *στο γινόμενο (χ + J) (3χ + 2) παράγοντες είναι η χ + 1 και η 3χ + 2* συν. πολλαπλασιαστέος, πολλαπλασιαστής. Επίσης (λόγ.) **παράγων** [παράγοντος]. — **παραγοντικός,** -ή,-ό.

ΙΕΤΥΜ. < *αρχ. παράγων, -οντος*. μτχ. ενεστ. τού ρ. *παράγω*. Η λ. *εκα-* ναφέρθηκε σε χρήση χάρις στις σημ. τού αρχ. *παράγω* «οδηγώ, κατευθύνω τροποποιώ», με τις οποίες καλύπτεται το εύρος χρήσεων τής λ. σήμερα!.

παραγοντίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (μειωτ.) συμπεριφέρομαι ο)ς σημαντική προσωπικότητα σε έναν χώρο: *μόλις εκλέχθηκε στο δημοτικό συμβούλιο. άρχισε να παραγοντίζει και δημιούργησε αντιπάθειες*.

παραγοντίσκος (ο) (μειωτ. για πρόσ.) μικρός και ασήμαντος παράγοντας (βλ.λ., σημ. 2). που δεν διαθέτει αξιόλογη επιρροή.

παραγοντισμός (ο) (κακόσ.) η επικράτηση (συνήθ. με παράτυπες ή αντικανονικές παρεμβάσεις, λ.χ. στην πολιτική, αθλητική κ.λπ. ζωή) προσο')πων που διαθέτουν επιρροή και που ελέγχουν τους μηχανισμούς (παράγοντες), εις βάρος των αρχών που διέπουν τη λειτουργία των μηχανισμών αυτών: το *συνδικαλιστικό κίνημα κινδυνεύει να δια- βρωθεί από τον - και την παλαιοκομματική νοοτροπία*. — **παραγοντίστικος,** -η. -ο.

παραγοντοποίηση (η) [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ΜΑβ. (για αλγεβρικές παραστάσεις) η μετατροπή *σε* γινόμενο απλούστερων παραγόντων: ~ *αριθμού* / πολυώνυμου. — **παραγοντοποιώ** ρ. {-είς...}. [ετυμ, Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. factorisation].

Παραγουάη (η) (ισπ. Repiiblica del Paraguay = Δημοκρατία τής Παραγουάης) κράτος τής Ν. Αμερικής με πρωτεύουσα την Ασουνσιόν. επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το γκουαρανί. — **Παρα- γουανός** (ο). **Παραγουανή** (η).

παραγουανικός, -ή. -ό.

|ΕΤΥΜ. < ισπ. Paraguay, από τον ομοόνυμο ποταμό τής χώρας, τού οποίου το όνομα ανάγεται στις ινδιάν. λ. (τής γλώσσας Γκουαρανί) para «νερό. ποταμός» και guay «γεννημένος»!.

παραγραμματισμός (ο) Ιμεσν.Ι η αλλοίωση λέξεως με αλλαγή ή εσφαλμένη τοποθέτηση γράμματος συν. αναγραμματισμός. — **παραγραμματίζω** ρ. [μτγν.Ι.

παραγραφή (η) |αρχ.Ι νομ. 1. θεσμός τού ουσιαστικού δικαίου, σύμφωνα με τον οποίον μία αξίωση παύει να είναι δικαστικά επιδιώξιμη εάν ο δικαιούχος της παραλείψει να την ασκήσει μέσα σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα το οποίο ορίζεται στον νόμο (βλ. *αποσβεστική προθεσμία)* 2. η κατάργηση των νόμιμων συνεπειών αδικήματος λόγω τής παρέλευσης ορισμένου χρόνου από την τέλεσή του: ~ *τού αξιοποίνου* (η άρση τού δικαιώματος τής πολιτείας να επιβάλει ποινή) |j - *ποινής* (η άρση τού δικακόματος τής πολιτείας να επιβάλει την έκτιση ποινής που έχει ήδη οριστεί).

παράγραφος (η) [μτγν.Ι [παραγράφ-ου | -ων, -ους) **1.** τμήμα γραπτού κειμένου, που αποτελείται συνήθ. από περισσότερες τής μιας περιόδους, διαθέτει νοηματική αυτοτέλεια και αλληλουχία σε σχέση με το υπόλοιπο κείμενο και έχει ως εξωτερικό γνώρισμα, ότι ξεκινά από

νέα αράδα: *ο χωρισμός ενός καμένου σε παραγράφους* || *αλλάζω* ~ 2. ΤΥΠΟΓΡ. (α) το σύμβολο (§), που χρησιμοποιείται για να δηλώσει την αρχή τού παραπάνω τμήματος πεζού κειμένου (β) η προκαθορισμένου μεγέθους εσοχή στην αρχή τού πρώτου στίχου των κειμένων που στοιχειοθετούνται **3.** νομ. η επιμέρους διάταξη νόμου. σχολιο λ. *παραπομπή*.

Παραγράφω ρ. μετβ. {παρ-έγραψα, -αγράφηκα κ. (καθημ.) -αγράφτη- κα (λόγ. -εγράφην. -ης, -η.... μτχ. παραγραφές, -είσα. -έν), -αγεγραμ- μένος} 1. νόμ. ακυρώνω τη δυνατότητα δικαιώματος (αγωγής, μήνυσης) ή τις νομικές συνέπειες από τη διάπραξη αδικήματος λόγω πα- ρελεύσεως τής καθορισμένης από τον νόμο προθεσμίας: *παραγε- γραμμένο αδίκημα* · 2. γράφω για πολλή ώρα, περισσότερη από όσο χρειάζεται.

[ΕΓΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «γράφω παραπλεύρως, παρεμβάλλω στο κείμενο». < *παρα-* + *γράφω*. Η σημ. «ζητώ αναβολή τής δίκης» είναι μτγν.].

παραγυιός (ο) (σχολ. ορθ. *παραγιός)* (λαϊκ.) **1.** νεαρός μαθητευόμε- νος τεχνίτης, που βοηθεί τον μάστορα στη δουλειά ΣΥΝ. (λαϊκ.) τσιράκι, κάλφας **2.** (σπανιότ.) ο θετός γυιος, το υιοθετημένο παιδί ΣΥΝ. ψυχοπαίδι **3.** (παλαιότ.) νεαρός στην ηλικία υπηρέτης: *δούλευε* ~ || *τον έχω* ~ *για τα Θελήματα*.

παράγω ρ. μετβ. Ιπαρατ. παρήγα, παρή-γαγα (να/θα παραγάγω), -χθην, -ης, -η... (μτχ. παραχθείς, -είσα, -έν), -γμένος) 1. δημιουργώ (προϊόν), κυρ. σε μεγάλες ποσότητες: *το εργοστάσιό μας παράγει υφάσματα* || - *ενέργεια* / *πρώτες ύλες* συν. φτειάχνω, βγάζω, κατασκευάζω 2. (για τη γη) δίνω ως καρπό: ο *τόπος μας παράγει λάδι, βαμβάκι και λίγα κηπευτικά* **3.** (ειδικότ.) κάνω (κάτι) να υπάρξει: οι *σιε.λογόνοι αδένες παράγουν σάλιο* j| οι *παλμικές κινήσεις παράγουν ήχο* || *η ανεργία παράγει βία* 4. δημιουργώ, αποδίδω · φρ. ***παράγω έργο*** είμαι αποδοτικός στην εργασία μου, είμαι δημιουργικός: πολλοί *εργάζονται στο Λημόσιο, χωρίς να παράγουν καθόλου έργο*■ (μεσο- παθ. ***παράγομαι)*** 5. δημιουργούμαι. προκύπτω: *λόγω βιασύνης παρά- γονται πρόχειρα κείμενα* || *αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα παράγονται από την πολιτική αστάθεια* 6. ΓΛΩΣΣ. σχηματίζομαι (από άλλη λέξη): *η λέξη «λόγος» παράγεται από το ρήμα «λέγω»* 7. φίλος, οδηγούμαι σε συμπέρασμα ακολουθώντας κατά τον συλλογισμό παραγωγική πορεία, δηλαδή από το γενικό προς το μερικό (παραγωγικός συλλογισμός). – **παραγωγΐμότητα** (η), **παραγώγιμος,**-η.-ο [Ι865]. σχολιο λ. *μετοχή*.

Ι.ι-ΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «οδηγώ παραπλεύρως, δίπλα ή κοντά σε τόπο», < *παρ(α)-* + *άγω*. Η σημερινή σημ. είναι μτγν. και οδήγησε στον σχηματισμό τού λατ. ρήματος pro-duco. Στην Κ..Δ. απαντά επίσης η σημ. «προσπερνώ περπατώντας, παρέρχομαι» (πβ. Ματθ. Κ'. 30: *δύο τυφλοί καθήμενοι παρά τήν οδόν άκούσαντες, ότι Ιησούς παράγει Α Ιωάνν*. 2, 17: *καί ό κόσμος παράγεται καί ή επιθυμία* αύτοΰ)|.

παραγωγή (η) Ιαρχ.] **1.** (γενικά) η δημιουργία, ο σχηματισμός (πράγματος που πριν δεν υπήρχε): *η ~ χλωροφύ/.λης με τη φωτοσύνθεση* [[*η - ηλεκτρικής ενέργειας* \\ (για προϊόντα τής διανοίας) *η ~ κειμένων / έργων τέχνης / λογοτεχνίας / επιστημονικών διατριβών* || *η ~ νομοθετικού έργου*2. το σύνολο των διαδικασιών που αποσκυπούν στη δημιουργία προϊόντος, κυρ. σε μεγάλες ποσότητες: *μαζική / εξατομι- κευμένη* - || *πρωτογενής* - (προκειμένου για πρώτες ύλες) || 5ευτερο- *γενής* ~ (η βιοτεχνία και η βιομηχανία, δηλ. η αξιοποίηση των πρώτων υλών για την τελική δημιουργία προϊόντος) ([*τριτογενής* ~ (ο τομέας τής παροχής υπηρεσιών, με τις οποίες επιτυγχάνεται η διοχέτευση προϊόντων στην αγορά και διευκολύνονται οι συναλλαγές))| *κόστος παραγωγής*)) *γεωργική / βιομηχανική* ~ || ~ *χαρτιού / πετρελαίου / χάλυβα* / αυτοκινήτων || *από την - στην κατανάλωση* jj *οι τιμές των προϊόντων μένουν σταθερές στους τόπους παραγωγής* **3.** (συνεκδ.) το σύνολο των προϊόντων σε συγκεκριμένο τομέα: *η φετινή - μαλλιού είναι η μεγαλύτερη των τελευταίων χρόνων* || *η εθνική* - (το σύνολο των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από την εθνική οικονομία στη διάρκεια ενός έτους) || (μτφ.) *πνευματική* - (όλα τα πνευματικά προϊόντα, π.χ. συγγράμματα, μελέτες, λογοτεχνικά, καλλιτεχνικά έργα) \\ *η ~ δίσκων ποιοτικής μουσικής μειώνεται διαρκώς* 4. (α) χρηματοδότηση καλλιτεχνικού έργου. κυρ. κινηματογραφικής ταινίας ή τηλεοπτικής εκπομπής: *ταινία αμερικανικής* - (ταινία που χρηματοδοτήθηκε με αμερικανικά κεφάλαια) (β) η συντονισμένη ενεργοποίηση μέσων και παραγόντων (οικονομικών, καλλιτεχνικών, τεχνολογικών, διευθυντικών κ.λπ.) για την πραγματοποίηση τηλεοπτικής ή ραδιοφωνικής εκπομπής, κινηματογραφικής ταινίας (γ) (συνεκδ.) η ίδια η τηλεοπτική ή ραδιοφωνική εκπομπή, κινηματογραφική ταινία κ.λπ.: *ελληνική / ευρωπαϊκή / ανεξάρτητη* ~ 5. γλωσσ. (α) η δημιουργία μιας νέας λέξης από ήδη υπάρχουσα: *η - ρηματικών επιθέτων με τη βοήθεια τού επιθήματος -τος (π.χ. ζηλεύω > ζηλευ-τός. π/^ουμίζω > πλουμισ-τός κ.λπ.)* (β) η διαδικασία και το αποτέλεσμα τής σύνταξης (προφορικής ή γραπτής) ενός κειμένου συν. δημιουργία. εκπόνηση λντ. πρόσληψη 6. φίλος. (στη Λογική) λογικός συλλογισμός, κατά τον οποίο από μια γενική πρόταση συνάγεται άλλη λι- γότερο γενική ή μερική στο περιεχόμενό της (από το όλον το μέρος, βλ. κ. *παραγωγικός συλλογισμός*, λ. *παραγωγικός)* α\τ. επαγοΓ/ή · 7. ΣΤΡΑΤ. σχηματισμός στρατιωτών, κατά τον οποίο τα διάφορα τμήματα στέκονται ή πορεύονται σε φάλαγγα με μικρό μέτωπο, δηλ. κατά δυάδες ή τριάδες, και με μεγάλο βάθος συν. ουλαμός 8. νλυτ. ***γραμμή παραγωγής*** πλεύση πλοίων, συνήθ. πολεμικών, το ένα πίσω από το άλλο.

-παραγωγή β' συνθετικό που δηλώνει την καλλιέργεια ή εκτροφή και παραγωγή ενός πράγματος: *κρεατο-παραγωγή, οινο-παραγωγή, βιβλιο-παραγωγή*.

παραγωγικός, -ή, -ό **[** 1836) **1.** αυτός που σχετίζεται με την παραγω γή ή τον παραγωγό: ~ *διαδικασίες / τομέας / μέσα ί δυνάμεις / δομές / μονάδα / σχέσεις* **jj** *είναι από τους πιο - συγγραφείς*■ *γράφει δύο μυθιστορήματα τον χρόνο* 2. οικον. (α) ***παραγωγική δυναμικότητα*** η μέ- γιστη ικανότητα κλάδου ή τομέα να παράγει σε ορισμένο χρονικό διάστημα ορισμένη ποσότητα προϊόντων (β) ***παραγωγικοί συντελε- στές*** η γη, η εργασία και το κεφάλαιο είτε (ως σύνολο είτε χωριστά, όπως υπολογίζονται στη διαδικασία τής παραγωγής (γ) ***παραγωγική αξια*** η αξία τού κόστους ενός προϊόντος, κατ' αντιδιαστολή προς την αξία τής κατανάλωσής του (δ) ***παραγωγικός συνεταιρισμός*** συνε- ταιρισμός παραγωγών προϊόντος 3. αυτός που προάγει την παραγωγή: ~ *επένδυση / έξοδα* 4. αυτός που αποδίδει παραγωγή, που αποδίδει έργο: ~*εργασία / επιχείρηση* **jj** (για πρόσ.) ~ *υπάλληλος* || (για χωράφια, ζώα κ.λπ.) ~ *αγρός / κατσίκα* συν. αποδοτικός 5. φίλος. (α) ***παραγωγικός συλλογισμός*** συλλογισμός που προχωρεί από γενικές κρίσεις σε μερικές, π.χ. «*Οι Λάκωνες είναι ολιγόλογοι, άρα και ο Βρασίδας, που είναι Λάκων, είναι ολιγόλογος*» λντ. επαγωγικός συλλογισμός (β) ***παραγωγική μέθοδος*** η αποδεικτική μέθοδος που βασίζεται σε συλλογισμούς τού παραπάνω τύπου ανί. επαγωγική μέθοδος 6. ιλωσς. αυτός που χρησιμοποιείται για την παραγωγή νέων λέξεων. ~ *κατάληξη / επίθημα / πρόθημα* **jj** το ~ *επίθημα -άκι χρησιμοποιείται για την παραγωγή υποκοριστικών ουδετέρων*. - -

παραγωγικ-ά / **-ώς** [18801 επίρρ. σχολιο λ. *γόνιμος*.

[ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. produciif. Στη γλωσσ. σημ. η λ. αποδίδει το αγγλ. derivational], **παραγωγικότητα** (η) [1868I {χωρ. πληθ.I **1.** η απόδοση τής παραγο)- γής. η ικανότητα ή η δυνατότητα για παραγωγή: *υπάλληλος με μεγάλη ~ 2.* οικον. (α) η αποτελεσματική χρήση των πόρων και των μέσων παραγωγής, ώστε να λαμβάνεται η μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα αγαθών και η ανώτερη δυνατή ποιότητα υπηρεσιών με το χαμη- λότερο κόστος: *πρέπει να αυξηθεί η ~ των δημοσίων υπηρεσιών* συν. αποδοτικότητα, απόδοση (β) η σχέση ανάμεσα στον όγκο τής παραγωγής που πραγματοποιήθηκε και στα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τον σκοπό αυτόν: - *εργασίας / κεφαλαίου*.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. productivitc). **παραγωγός** (ο/η) **1.** αυτός που παράγει (καλλιεργεί ή κατασκευάζει) προϊόν κατ' αντιδιαστολή προς τον έμπορο: *αγόρασε γάλα και τυρί κατευθείαν από τον* ~ 2. αυτός που παράγει, που ασχολείται επαγγελματικά με την παραγωγή προϊόντος, κυρ. γεωργικού, κατ' αντιδιαστολή προς τον καταναλωτή: ~ *σιταριού ι λαδιού ι οπωροκηπευ- τικών* || *προτιμάτε να αγοράζετε προϊόντα απευθείας από τους* (πβ. λ. *μεσάζων)* 3. ο επιχειρηματίας ή φορέας που χρηματοδοτεί τη δημιουργία κινηματογραφικού (ή τηλεοπτικού, θεατρικού) έργου: ο *σκηνοθέτης έπεισε τον - τής ταινίας να αυξήσει το κεφάλαιο τής παραγωγής* 4. το πρόσωπο ή ο φορέας που αναλαμβάνει την παραγωγή τη- λεοπτικής ή ραδιοφωνικής εκπομπής: *στον ραδιοφωνικό ενημερωτικό μαραθώνιο κατά τού έιτζ μετέχουν όλοι οι γνωστοί* ~ *των* μουσικών *προγραμμάτων τού σταθμού* 5. αυτός που δημιουργεί ή προξενεί κάτι: *οι υδρατμοί είναι ~ βροχής*.

[εγυμ. μτγν., αρχική σημ. «απατηλός, παροδηγητικός» < αρχ. *παράγω*. Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. productcur]. **παραγωγός,** -ός. -ό [μτγν.) αυτός που παράγει (κάτι): - *χώρα*. **παράγωγος,** -η (λόγ. -ος). -ο (λόγ.) **1.** (α) αυτός που παράγεται από άλλον: ~ *προϊόν* (β) γλωσσ. ***παραγωγοί χρόνοι*** βλ. *ιστορικοί; παράγω- γοι χρόνοι*, λ. *ιστορικός 2.* ***παραγωγό*** (το) {παραγώγ-ου | -ων[(α) ό.τι παράγεται δευτερευόντως από άλλο προϊόν: *η βενζίνη είναι ~ τού πετρελαίου* (β) γλωσσ. (i) (λέξη) που σχηματίστηκε όχι απευθείας από ρίζα, αλλά από το θέμα άλλης λέξης (ονόματος, ρήματος κ.λπ.) με προσθήκη σε αυτό κατάληξης ή/και προσφύματος, λ.χ.: γο *υποκοριστικό ουσιαστικό «παιδάκι» είναι παραγωγό τού «παιδί»* **jj** το *ρήμα «φιλοσοφώ» είναι παράγωγο τού ουσιαστικού «φιλόσοφος»* ||[το *ρήμα «παραδειγματίζω» είναι - τού ουσιαστικού «παράδειγμα»* (γ) ΟΙΚΟΝ, ***παράγωγα*** (τα) (ή *χρηματο-οικονομικά παράγωγα προϊόντα)* (αγγλ. Derivatives) μία από τις πλέον σύγχρονες μεθόδους κάλυψης κινδύνων από εμπορικές, επενδυτικές ή κερδοσκοπικές πράξεις, είναι δηλαδή τα χρηματο-οικονομικά εργαλεία διαχείρισης κινδύνων συναλλάγματος και κινδύνων επιτοκίου· ονομάζονται έτσι διότι δεν αποτελούν χωριστή κατηγορία προϊόντων, αλλά «παράγονται» ως αποτέλεσμα συγκεκριμένων συναλλαγών, των οποίων το υποκείμενο μέσο (δηλαδή το αντικείμενο που μπορεί να αγοραστεί ή πωληθεί) μπορεί να είναι μετοχή, ομολογία, εμπόρευμα, πολύτιμα μέταλλα, συνάλλαγμα. τραπεζικό δάνειο ή μόνο ο τόκος του. προθεσμιακό συμβόλαιο ή ακόμη και ένας χρηματιστηριακός δείκτης: *η Αγορά Ιιαρα- γώγων τού Χρηματιστηρίου Αξιών* 3. χημ. ***παραγωγός*** (η) {παραγώγ- ου j -ων. -ους) κάθε χημική ένωση που προέρχεται από άλλη με αντικατάσταση υδρογόνου ή ομάδας ατόμων από άλλα άτομα ή ρίζες. [ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ευκίνητος». < *παράγω*. Η γλωσσ. σημ. είναι μτγν.).

-παραγωγός β'συνθετικό που δηλούνει: **1.** το πρόσωπο που παράγει επαγγελματικά κάτι: *σιτο-παραγωγός* 2. (σε επίθ.) σημαντική παραγωγή ενός προϊόντος: *πετρελαιο-παραγωγός* (χώρα), *ελαιο-παρα'/ωγός* (περιοχή), **παράγων** (ο) -* παράγοντας

παραγώνι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** ο χώρος κοντά στο τζάκι συν. γωνιά. παραστιά 2. (συνεκδ.) το τζάκι τού σπιτιού.

[liΤΥΜ. < μτγν. επίθ. *καραγώνιος* < *παρα-* + *-γώνιος* < /ωνία|. **παράγωνος,** -η, -ο χώρος που δεν έχει σχήμα κανονικού ορθογωνίου, που δεν είναι όλες οι γωνίες του ορθές: - *οικόπεδο / δωμάτιο*.

[LiΤΥΜ. < *παρα-* + *γωνία* (πβ. κ. μεσν. *παραγωνιά)*\. **παραδάκι** (το) {χωρ. γεν.f (οικ.) **1.** χρήμα, λεφτά: *αν δεν δουλέψεις, πώς θα βγει το* 2. (ειδικότ.) πολύ χρήμα: *το φυσάει το* - (είναι πλού

σιος).
[ΕΤΥΜ. **Υποκ. τού ουσ.** *παράς* **(βλ.λ.). πληθ.** *καράδες].*
παραδαρμένος, -η, -ο -» παραδέρνω
παραδαρμός (ο) ► **παραδέρνω**
παραδεδεγμένος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που είναι ευρείας αποδοχής για την αξία. την ορθότητα, τη σπουδαιότητά του: ~ *απόψεις / αρχές / διδασκαλίες* |) (κ. ος ουσ.) *αμφισβητεί τα παραδεδεγμένα.*
[πτυμ. **Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ.** *παραδέχομαι*].
παραδεδομένος, -η. -ο -♦ παραδίδω
παράδειγμα (το) |παρ«δείγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η συγκεκριμένη περίπτωση που μπορεί να χρησιμοποιείται για να καταστήσει σαφέστερο κάτι πιο γενικό, πιο αφηρημένο ή για να υποστηρίξει έναν ισχυρισμό: *ο ναός αυτός αποτελεί τυπικό - γοτθικής αρχιτεκτονικής* ||[*ένα - για τη λέξη «άγριος» είνσ.ι* «ο *λύκος ρίναι άγριο ζώο»*]) *πάρε (ως) - τα τελευταία γεγονότα και θα δεις ότι έχω δίκιο*]) *δώσε μου ένα για να καταλάβω τι εννοείς!* [| *καλό / εύστοχο / διδακτικό / δια- φωτιστικό* ~· φρ. *για παράδειγμα / παραδείγματος χάριν* (συντομ. π.χ.) / (λόγ.) *επί παραδείγματι* (λατ. exempli gratia) για την αναφορά περίπτωσης με την οποία αποδεικνύεται ή γίνεται σαφέστερο κάτι που λέγεται: *κολλά ζώα με φτερά δεν μπορούν να πετάξουν, ~ οι κότες. οι πάπιες, οι πιγκουΐνοι κ.ά.* 2. οτιδήποτε λειτουργεί ως θετικό ή αρνητικό πρότυπο, οτιδήποτε δείχνει πώς πρέπει ή δεν πρέπει να ενεργεί κανείς: *ακολουθώ το ~ κάποιου*]) *το φωτεινό ~ τού αστυνόμου που έπεσε κατά την εκτέ?.εση τού καθήκοντος* [[*το ~ των προηγουμένων πρέπει να σε συνετίσει* || *για το κατάντημα κάθε σπάταλου να έχεις για - τον εξάδελφό σου*■ φρ. (α) **δ/νω** *το καλό παράδειγμα* γίνομαι πρότυπο προς μίμηση: *οι μεγά?*οι πρέπει να δίνουν το καλό παράδειγμα στα παιδιά* (β) *παράδειγμα προς αποφυγήν / προς μί- μησιν* οτιδήποτε πρέπει να έχει κανείς υπ" όψιν του, για να το αποφεύγει ή για να το μιμηθεί (γ) *ζωντανό παράδειγμα* για πρόσωπο που αποδεικνύει εμπράκτως ότι κάτι ισχύει ή μπορεί να πραγματοποιηθεί: *αυτός ο άνθρωπος αποτελεί - αυτοθυσίας* · 3. **Γλωσσ.** το σύνολο γλωσσικών στοιχείων που επιτελούν συναφή λειτουργία, συνδέονται μνημονικά με βάση ένα κοινό τους χαρακτηριστικό και μπορούν να εμφανίζονται το ένα αντί τού άλλου σε συγκεκριμένη θέση τής πρότασης: το *μορφολογικό - τού ενεστώτα* του *ρήματος «γράφω» αποτελούν οι τύποι: γράφω, γράφεις, γράφει, γράφουμε, γράφετε, γράφουν* (βλ. *παραδειγματικός άξονας, παραδειγματικές σχέσεις,* λ. *παραδειγματικός).* — (υποκ.) **παραδειγμοτάκι** (το).
[Ε.ΤΥΜ αρχ. < *παραδείκνυμι* «παραβάλλω, παρουσιάζω μέσω συγκρί- σεως» < *παρα-* + *δείκνυμι* «δείχνω», βλ. κ. *δείγμα).* **παραδειγματίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] [παραδειγμάτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος] **1.** δίνω παράδειγμα σε (κάποιον) (για το πώς πρέπει να ενεργεί στο εξής): *ελπίζω η αποτυχημένη σου προσπάθεια να σε παραδειγματίσει* **2,** σωφρονίζω με γο παράδειγμα (κυρ. με τιμωρία): *ο δάσκαλος τον τιμώρησε, για να παραδειγματίσει τους άλλους* 3. (μεσοπαθ. *παραδειγματίζομαι)* διδάσκομαι (από το καλό ή κακό παράδειγμα, το πάθημα, την τιμωρία άλλου): *μακάρι να παραδειγματιστείτε από αυτόν και να συνεχίσετε το έργο του!* **παραδειγματικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που αποτελεί παράδειγμα προς σωφρονισμό: ~ *τιμωρία 2.* αυτός που αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση: ~ *πειθαρχία / τάξη / εργασία* συ ν. υποδειγματικός, πρότυπος

3. *(α)* *παραδειγματικός άξονας* (i) .mac·), ο ένας από τους δύο κάθετα τεμνόμενους άξονες, που συνιστούν το καρτεσιανό σύστημα αναφοράς, κατ' αντιδιαστολή προς τον συνταγματικό (οριζόντιο) άξονα (ii) **γλωσσ.** κατηγοριοποίηση το)ν γλωσσικών στοιχείων από τον γλωσσολόγο **Φ.** ντε **Σωσσύρ,** έτσι όπως συνδέονται τα στοιχεία αυτά στο μυαλό μας. στην εσωτερικευμένη γνώση που έχουμε τής μητρικής μας γλώσσας, κατά ομάδες («παραδείγματα», *π.χ.* το παράδειγμα τού ουσιαστικού, τού ρήματος, τα διάφορα παραδείγματα κλίσεως ουσιαστικών, ρημάτων κ.ο.κ.. το παράδειγμα των συνωνύμων, των ομορ- ρίζων). ώστε η χρήση τού ενός να ανακαλεί στη μνήμη άλλα που ανήκουν στο ίδιο παράδειγμα (βλ.λ.) (β) **ΙΑΩΣΧ.** *παραδειγματικές σχέσεις* οι συνειρμικές ή μνημονικές σχέσεις μεταξύ των γλωσσικών στοιχείων, οι οποίες βασίζονται στην υποκαταστασιμότητα. δηλ. στη δυνατότητα καθενός όρου να αντικαταστήσει άλλον, που δεν εμφανίζεται μέσα στην πρόταση και που ανήκει στο ίδιο γλωσσικό παράδειγμα. π.χ. στην πρόταση *ο μαθητής έλυσε το πρόβλημα,* το άρθρο *ο* ως προσδιορισμός μπορεί να αντικατασταθεί από τα επίσης προσδιοριστικά *ένας, κάποιος* κ.ά.. το *μαθητής* από τα *σπουδαστής, φοιτητής* κ.ά.. που ανήκουν στο ίδιο παράδειγμα συνωνύμων. –**παραδειγματικά** / **-ώς** Ιαρχ.[επίρρ.
[ΕΤΥΜ. **μτγν.** < **αρχ.** *παράδειγμα.* **Οι γλωσσ. σημ. ανάγονται στο γαλλ. αντιδάν.** paradigmarique **(λ.χ.** axe paradigmatique **«παραδειγματικός άξονας »)J.**
παραδειγματισμός (ο) **[μτγν.] (χωρ. πληθ.] η προβολή παραδείγματος (κυρ. ποινής που επιβάλλεται σε κάποιον) για σωφρονισμό και συνεκδ. ο σωφρονισμός που επιτυγχάνεται με τον τρόπο αυτόν: ο** *δάσκαλος τον τιμώρησε για / προς* ~. **παραδεισένιος, -ια. -ιο αυτός που φαίνεται σαν να ανήκει στον παράδεισο λόγω τής εξαιρετικής του ωραιότητας:** ~ *ομορφιά / τοπίο* ινν. **παραδείσιος, παραδεισιακός, -ή. -ό Ιμτγν.) 1. παραδεισένιος:** ~ *συνθήκες 2.* **αυτός που σχετίζεται με τον παράδεισο, παραδείσιος, -α. -ο [1854] 1. αυτός που ταιριάζει στον παράδεισο, που διαθέτει εξαιρετική ωραιότητα:** - *τοπίο* ΣΥΝ. **παραδεισένιος, παραδεισιακός. θεσπέσιος. ονειρικός, παραμυθένιος 2. (σπάν.) αυτός που σχετίζεται με τον παράδεισο (βλ.λ.):** ~ *αθωότητα* 3. *παραδείσιο πτηνό* **στρουθιομορφο πτηνό που ζει κυρ. στη Νέα Γουινέα, στις Μο- λούκες Νήσους και στη Β. Αυστραλία και ξεχωρίζει για το πολύχρω**μο φτέρωμα και τους θεαματικούς χρωματισμούς τού αρσενικού, **παράδεισος** (ο) (παραδείσ-ου | -ων. -ους] 1.11.Δ. ο κήπος στον οποίο ο θεός εγκατέστησε τους Πρωτοπλάστους Αδάμ και Ιέυα και από τον οποίο εκδιώχθηκαν ύστερα από την πτοκτη. το προπατορικό αμάρτημα συν. κήπος τής Εδέμ **2.** ΘΕΟΛ. (α) ο περίλαμπρος νοητός ουράνιος χώρος στον οποίο. κατά τη χριστιανική παράδοση, εγκαθίστανται οι ψυχές των δικαίων μετά θάνατον ΑΝ Γ. κόλαση (β) η κατάσταση τής ουράνιας ευτυχίας και μακαριότητας των δικαίων, οι οποίοι μετά τη μέλλουσα κρίση θα κληρονομήσουν τη βασιλεία τού Θεού 3. (γενικότ.) τόπος μεταθανάτιας ευδαιμονίας, κατά το δόγμα διαφόρων μονοθεϊστικών θρησκειών (λ.χ. τού χριστιανισμού, τού ισλαμισμού, τού ιουδαϊσμού) και κατά τις πεποιθήσεις όσων λαών πίστευαν στην αθανασία τής ψυχής (λ.χ. των αρχαίων Περσών, Σκανδιναβο')ν κ.ά.)· ΦΡ. (παροιμ.) *το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο* ο ξυλοδαρμός αποτελεί άριστο μέσο σωφρονισμού 4. τόπος πανέμορφος και ειδυλλιακός: *τα εξωτικά νησιά είναι επίγειοι* ~ λντ. κόλαση 5. (μτφ.) (α) κατάσταση που προσφέρει τη μέγιστη ικανοποίηση (σε κάποιον): *ο χώρος των υπολογιστών είναι ο - του!* (β) τόπος που θεωρείται ιδανικός για κάτι/κάποιον: *η χώρα αυτή είναι φορο?.ογικός* ~][το *Παρίσι είναι ο - των καλλιτεχνών και των ποιητών.* σχολιο λ. *δάσος, πάρκο.* j είύμ. αρχ. < μέσ. περσ. *pardcz* (> σύγχρ. περσ. palez «κήπος»), πβ. κ. αβεστ. pairi-dae?.a «περίκλειστος (κήπος)». Η αντίστοιχη εβρ. λ. είναι pardes «κήπος», η οποία θεωρείται επίσης περσ. δάνειο. Βλ. λ. *Εδέμ].* **παραδεκτός,** -ή, -ό [μτγν.] κ. (καθημ.) **παραδεχτός** αυτός που έγι- νε ή μπορεί να γίνει αποδεκτός, που αναγνωρίζεται ως σωστός ή θεμιτός: - *επιχείρημα / στάση* συν. αποδεκτός αντ. απαράδεκτος, απορ- ριπτέος.
παραδέρνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [παράδ-ειρα (παραέδειρα στη σημ. 4). -αρμένος} ♦ (αμετβ.) 1. (κυρ. για πλοία) χτυπιέμαι και κλυδωνίζομαι από τα κύματα: *η βαρκούλα παράδερνε ώρες μες στη φουρτούνα 2.* (μτφ.-για πρόσ.) παλεύω με αντίξοες καταστάσεις, υποφέρω δεινά και ταλαιπωρίες, χωρίς να ησυχάζω: *χρόνια παράδερνε στην Αφρική, aVA δεν κατόρθωσε να πλουτίσει* συν. βωλοδέρνω 3. (η μτχ. *παραδαρμένος, -η,* -ο) αυτός που έχει υποστεί πολλές δοκιμασίες, που έχει περάσει βάσανα και ταλαιπωρίες ΣΥΝ τυραννισμένος. πολυπα- θής λντ. ευτυχής ♦ (μετβ.) 4. δέρνω κάποιον πολύ. - - παραδαρμός (ο) [μεσν.).
[ΕΓΥΜ. μεσν. < αρχ. *παραδέρω* «γδέρνω» < *παρα-* + *δέρω* (βλ. κ. *δέρνω).* Η σημερινή σημ. είναι μεσν.]. **παραδέχομαι** ρ. μετβ. αποθ. Ιαρχ.] (παραδέ-χθηκα (καθημ. - χτηκα). -δεγμένος} 1. δέχομαι (κάτι) ως ορθό και δίκαιο, συμφωνώ (με κάτι):

ότι αυτή είναι η κα/.ύτερη λύση || - *κάτι εμμέσως* || *δεν παραδέχεται ότι υπάρχει ζωή σε άλλους πλανήτες* || *πολεμάει αλύσητα όσους δεν παραδέχονται τις απόψεις του* ΣΥΝ. δέχομαι, αποδέχομαι, εγκρίνω. επιδοκιμάζω αντ. αρνούμαι, απορρίπτω, αμφισβητώ *2,* επιβεβαιώνω (κάτι) ως αληθινό, προβαίνοντας σε ομολογία: ~ ra *?Αθη μου / τα ελατπόματά μου / ότι έχω άδικοί την ήττα μου*]| ~ *ότι φοβάμαι τα αεροπλάνα / ra φίδια* συν. αναγνωρίζω, ομολογώ ανί. αρνούμαι 3. (για πρόσ.) κρίνω (κάποιον) άξιο: *στη μαγειρική τον ~· είναι αξεπέραστος* συν. αναγνωρίζω. σχολιο λ. *αποθετικός, μετοχή.* **παραδίδω** κ. (καθημ.) **παραδίνω** ρ. μετβ. [παρέδωσα (παραέδωσα στη σημ. 14), παραδόθηκα, παραδομένος (λόγ. παραδεδομένος)] 1. *(~ κάτι σε κάποιον)* (α) δίνω (κάτι) στα χέρια (κάποιου): *τον ~ δέμα / γράμμα / εμπορεύματα / ένα μήνυμα* [[*αν βρεις πο/.ότιμα αντικείμενα, πρέπει να τα παραδώσεις στην αστυνομία* || *οι διαγωνιζόμενοι πρέπει να παραδώσουν τις κόλλες τους ώς τις 12.00* συν. δίνω λντ. παραλαμβάνο)· ΦΡ. (α) (μτφ.) *παραδίδω τσ όπλα {παραδίδωμι όπλα.* Ξενοφ. *Κύρου 'Ανάβασις* 5, 1. 28) ομολογώ ότι νικήθηκα. υποκύπτω ΣΥΝ. καταθέτω τα όπλα, συνθηκολογώ ίβ) *παραδίδω το πνεύμα / την ψυχή I την ύστατη πνοή* (*παρέδωκεν τό πνεύμα.* Κ.Δ. Ιωάνν. 19, 30) πεθαίνω £ΥΝ. ξεψυχώ, εκπνέω (β) δίνο; για χρήση: *το υπουργείο θα παραδώσει το έργο στην κυκλοφορία σε έναν μήνα* || *οι νέες εγκαταστάσεις θα παραδοθούν για λειτουργία από την κατασκευάστρια εταιρεία* σύντομα· (ειδικότ.) 2. εκχωρώ ή μεταβιβάζω την κυριότητα ή τη χρήση πράγματος: όεν *θα παραδώσουμε ούτε σπιθαμή ελληνικού εδάφους!* [| *οι πολιορκημένοι είναι αποφασισμένοι να μην παραδώσουν το φρούριο* 3. μεταβιβάζω (αρχή. αξίωμα, υπηρεσία κ.λπ.) σε αντικαταστάτη: ~ *τη διεύθυνση / τη διοίκηση* / γο *ταμείο* / την *προεδρία* Κ - *τα ηνία τής εξουσίας σε κάποιον* Ζ συν. παραχωρώ λνγ. *πα-* ραλαμβάνο), αναλαμβάνω 4. εμπιστεύομαι (πρόσωπο ή πράγμα) στη φροντίδα (κάποιου): *σου - το παιδί, να το φροντίσεις όσο θα λείπω* || *θα φυ?.άξουμε για πάντα τις πολύτιμες υποθήκες που μας παραδώσατε* συν. αφήνω, αναθέτω 5. αφήνω (κάποιον/κάτι) στην εξουσία ή στο έλεος (κάποιου): *παραδόθηκε στις φλόγες* (στην καταστρεπτική δύναμη τής φωτιάς) || *τον παρέδωσε στην κοινή χλεύη* 6. (για πρόσ.) θέτω (κάποιον) στην εξουσία άλλου: *η Ιταλία παρέδωσε τον καταχραστή στις ελληνικές αρχές* (εξέδο>σε) || ο *Ιούδας παρέδωσε τον Χριστό στονς σταυρωτές* του (κατέδωσε, πρόδωσε) || *οι Αυστριακοί παρέδωσαν* τον *Ρήγα στους Τούρκους 7.* μεταδίδω γνώσεις (υπό μορφή μαθήματος)· ΦΡ. *παραδίδω μαθήματα* (i) κάνο) μαθήματα ως ειδικευμένος στη διδασκαλία συγκεκριμένου μαθήματος: *ζει παραδίδοντας μαθήματα ξένων γλωσσών* (ii) ενεργά) διδακτικά (προς τρίτους), υποδεικνύω πώς πρέπει να ενεργεί κανείς ή λειτουργώ ως υπόδειγμα: *στη χθεσινή ομιλία του στη Βουλή ο υπουργός παρέδωσε μαθήματα πολιτικής ρητορικής*■ (μεσοπαθ. *παραδίδομαι I παραδίνομαι)* 8. παύω κάθε αντίσταση και θέτω τον εαυτό μου στη διάθεση τού αντιπάλου: *ο καταζητούμενος παραδόθηκε στην αστυνομία* [| - *ά\ευ όρων* συν. καταθέτω τα όπλα **9.** (μτφ.) αφιερώνω όλη μου την ενέργεια, τις σκέψεις ή και τα αισθήματά μου, προσηλώνομαι: ~ σε *διαλογισμούς; σε ονειροπολήσεις* |[*«και παρεδίδετο εις σκέψεις φιλοσοφικάς και εις*

ποιητικός εικόνας» (Α. Παπαδιαμάντης) ΣΥΝ. αφοσιώνομαι. αφιερώνομαι, επιδίδομαι 10. (μτφ.-κακόσ.) υποδουλώνομαι απόλυτα (σε πάθος. συνήθεια κ.λπ.): *έχει παραδοθεί στην ακολασία / στις ηδονές |{ μην παραδίνεσαι τόσο εύκολα στην απελπισία* ΣΥΝ. αφήνομαι, ενδίδω λντ. αντιστέκομαι 11. αφήνομαι (σε καταστροφή): *η πόλη παραδόθηκε στη λεηλασία* 12. (τριτοπρόσ. ***παραδίδεται)*** λέγεται. αναφέ- ρεται από την παράδοση: *συγκέντρωσε και δημοσίευσε ό.τι ~ σχετικά* με *την* Αλωση *τής Πόλης* συν. θρυλείται. μαρτυρείται 13. (λόγ.) ***παραδεδομένα*** (τα) όσα προέρχονται από την παράδοση (τα ήθη. τα έθιμα κ.λπ.) · 14. (μόνο στον τ. *παραδίνω)* δίνω σε πολύ μεγάλη ποσότητα, περισσότερο από όσο πρεπει: *μην του παραδίνεις θάρρος. γιατί θα αρχίσει να αυθαιρετεί |,' γο λάθος μου είναι ότι σου παραέδωσα σημασία.* σχολιο λ. *δίνω. πεθαίνω.*

|£·ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *παραδίδωμι* < *παρα-* + *δίδωμι* «δίνω»|.

παραδίπλα επίρρ. 1. πιο δίπλα, παραπλεύρως: *στεκόταν εδώ* -2. (ως επίθ.) αμέσως διπλανός: *η - πόρτα.*

παραδιπλανός, -ή. -ό αυτός που βρίσκεται παραπλεύρως, μετά τον διπλανό.

παραδομένο^,-η,-ο παραδίδω

παραδοξογραφος (ο/ηϊ Ιμεσν.Ι (λόγ.) 1. ΦΙΛΟΛ. καθένας από τους συγγραφείς τής ελληνιστικής και μεταγενέστερης εποχής, που τα έργα τους περιγράφουν φαινόμενα, επιτεύγματα ή γεγονότα, τα οποία θεωρούνται παράδοξα, δηλ. ξεφεύγουν από την καθιερωμένη λογική τάξη και την κοινή εμπειρία και προκαλούν την έκπληξη και τον θαυμασμό των αναγνωστών 2. (γενικότ.) συγγραφέας παράδοξων ιστοριών.

παραδοξολογία (η) Ιαρχ.| {παραδοξολογιών} 1. η περιγραφή ή διήγηση θαυμαστών και απίθανων πραγμάτων 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε ακούγεται παράξενα, σαν να μην ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ό,τι δεν είναι αληθοφανές ΣΥΝ. τερατολογία. Επίσης παραδοξολόγημα (το) Ιμτγν.].

παραδοξολόγος (ο/η) (μτγν.] (λόγ.) πρόσωπο που διηγείται πράγματα παράδοξα, ακατανόητα, που δεν συμβιβάζονται με τη λογική ΣΥΝ. τερατολόγος, παράλογος. - παραδοξολογώ ρ. Ιμτγν.) {-είς...}.

παράδοξος, -η, -ο 1. (γενικά) αυτός που βρίσκεται τελείως έξω από τα συνηθισμένα, που παραβιάζει τη φυσική τάξη των πραγμάτων και γΓ αυτό δεν γίνεται εύκολα πιστευτός: *διηγείται ~ ιστορίες || έλυσε το πρόβλημα με πολύ ~ τρόπο || χθες μου συνέβη ένα πολύ - περιστατικό* συν. αλλόκοτος λντ. συνήθης, κανονικός, φυσιολογικός 2. ***παρά- δοξο(ν)*** (το) {παραδόξ-ου | -ων} (α) οτιδήποτε φαίνεται άτυπο (ως αντίθετο προς τις παραδεκτές αντιλήψεις, τα συνηθισμένα ή τα λογικώς αναμενόμενα): *το ~ τής υπόθεσης βρίσκεται στην αντίδραση των ενδιαφερομένων κανείς δεν μπορεί να την εξηγήσει* (β) φυς. κάθε φυσικό φαινόμενο που φαίνεται να περιέχει αντιφάσεις και να αντιβαίνει στους κανόνες τής κοινής λογικής: *υδροστατικό ~* 3. ιατρ. (παθολογικό φαινόμενο) που φαίνεται να βρίσκεται σε αντίθεση με τα άλλα συμπτώματα τής ασθένειας: *~ σφυγμός* (αραιός σφυγμός που παρατηρείται σε περίπτωση υψηλού πυρετού). — **παραδοξότη-** *τα* (η) [μτγν.|.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *παρα-* + *-δοξος* < *δόξα* «γνώμη, άποψη» (βλ.λ.)].

παραδόξως επίρρ. [αρχ.| κατά παράξενο, ανεξήγητο τρόπο (ως σχόλιο σε γεγονός που αναφέρεται)·. 5εν *ασχολήθηκε καθόλου με αυτό το ζήτημα* (είναι παράξενο που δεν ασχολήθηκε). ΣΧΟΛΙΟ λ. *επίρ- ρημα.* #

παραδόπιστος, -η, -ο (λαϊκ.) υπερβολικά φιλοχρήματος, πρόσωπο που θεωρεί το χρήμα ως υπέρτατη αξία συν. φιλάργυρος, τσιγγούνης αντ. αφιλοκερδής, γενναιόδωρος. —παραδοπιστία (η). σχολιο λ. *τσιγγούνης.*

[ετυ.μ. < *παράς* (πληθ. *παράδες*) + *πιστός}.*

παράδοση (η) |-ης κ. -όσεως | -όσεις. -όσεων} **1.** το δόσιμο, το να παραδίδει κανείς κάτι σε κάποιον: *η εταιρεία μας εγγυάται την άμεση ~ τού προϊόντος στο σπίτι τού πε?Λτη || ~ δεμάτων / εμπορευμάπον /* αποσκευών *|{ κληρωτέ ος κατά την ~ || δελτίο παραδόσεως* ΣΥΝ. επίδοση Λ.ΝΤ. παραλαβή, λήψη· (ειδικότ.) 2. η μεταβίβαση εξουσίας, υπηρεσίας, αξιώματος κ.λπ. στον διάδοχο ή τον αντικαταστάτη: *η ~ τού θρόνου στον διάδοχο* 3. (α) το να τίθεται (κάποιος/κάτι) υπό την εξουσία. την κυριαρχία άλλου: *η ~ τού εγκλιματία στις αρχές* (β) η παραδοχή ήττας και η υποταγή στις αξιώσεις τού εχθρού ή τού αντιπάλου: *η ~ των πολιορκουμένων || ο στρατηγός αξίωσε την άνευ όρων ~ τής πόλης* · 4. η διδασκαλία μαθήματος, η διαδικασία μεταδόσεως γνώσεων: *μετά την εξέταση στο μάθημα τής ημέρας αρχίζει η τού επόμενου κεφα/.αίου || οι ~ τού καθηγητή θα αρχίσουν την επόμενη εβδομάδα || ~ μαθημάτων Αγγλικής* ΣΥΝ. διδαχή, μάθημα · 5. το σύνολο αλλά και το καθένα χωριστά από τα στοιχεία τού παρελθόντος ενός πολιτισμού, που διασώζονται προφορικά και μεταδίδονται από στόμα σε στόμα και από γενιά σε γενιά: γο *έθιμο αυτό προέρχεται εκ παραδόσεως || η επέτειος εορτάστηκε σύμφωνα με τ//ν ~ || υπέρμαχος / λάτρης τής ~ || κρατώ την ~*· φρ. (α) *λαϊκή παράδοση* η παράδοση που περιλαμβάνει το σύνολο των έργων ή των δραστηριοτήτων που εκφράζουν τον λαό και χαρακτηρίζεται από ανωνυμία, τυποποίηση, συλλογικότητα κ.ά. λντ. λόγια παράδοση (β) *λόγια παράδοση* η παράδοση που περιλαμβάνει τα έργα των λογίου και που χαρακτηρίζεται από πρυσο)πικό ύφος, πρωτοτυπία, επεξεργασία κ.ά. λντ. λαϊκή παράδοση 6. παραδόσεις (οι) (α) τα ήθη και τα έθιμα, οι καθιερωμέ- νες αρχές και συνήθειες, ηθικές αντιλήψεις κ.λπ., που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά: *πρέπει να τηρούμε τις - || λαϊκές / πανάρ- χαιες ~* ΣΥΝ. τα παραδεδομένα. τα πατροπαράδοτα (β) μυθικές διηγήσεις που πλάθονται από τον λαό: *σύμφωνα με τις ~, τη σπηλιά φρουρούσε ένας δράκος* ΣΥΝ. μύθοι, θρύλοι 7. η συνήθεια, το να γίνεται κάτι σε σταθερή βάση με προσήλωση στην τήρηση των τύπων: *είναι ~ στην οικογένειά μας να δίνουμε δύο ονόματα στο πρώτο παιδί·* φρ. ***κατά παράδοση*** σύμφωνα με ορισμένη συνήθεια: *τον χορό ανοίγει - το τιμώμενο πρόσωπο* 8. ΟΡ.ΟΛ. ***Ιερά Παράδοση*** η μία από τις πηγές τής ορθόδοξης χριστιανικής διδασκαλίας, μαζί με την Αγία Γραφή, η οποία περιλαμβάνει τις διδασκαλίες των Ιΐατέρων τής Κκκλησίας και όσα έχουν διατυπωθεί στις εκκλησιαστικές συνόδους **9.** φιλολ. (α) ***άμεση παράδοση*** το σύνολο των χειρογράφο)ν ενός έργου που έχουν διασωθεί (β) ***έμμεση παράδοση*** τα παραθέματα ενός κειμένου που παραδίδονται από άλλους συγγραφείς και, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι μεταφράσεις σε άλλες γλώσσες. σχολιο λ. *δινοκ έθνος.* [πτυμ. < αρχ. *παράδοσις* < *παραδίδωμι* (βλ. λ. *παραδίδω)*|.

παραδοσιακά επίρρ. **1.** σύμφωνα με την παράδοση: *σκέφτομαι ι* ντύνομαι / *μαγειρεύω / ζω* - · 2. (καταχρ.) σύμφωνα με τον παγιωμένο. συνηθισμένο τρόπο: - *τις Κυριακές όλη η οικογένεια πηγαίναμε για φαγητό σε μια ψαροταβέρνα* ΣΥΝ. κατά παράδοση, **παραδοσιακός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ γίνεται όπως απαιτεί η παράδοση. που συμφωνεί με τα πρότυπα που καθιερώθηκαν από την παράδοση: *οι τουρίστες προτιμούν τις ταβέρνες με ~ ατμόσφαιρα || - τρόπος ζοιήςι τέχνη ι* ποίηση / *μουσική ι ενδυμασία ι* αρ^ιτεκτονικ·?) *ι* οικισμοί / *χορός / μέθοδος / επάγγελμα ι οργανοπαίκτης / ελληνική κουζίνα / φαγητό* λντ. νεωτεριστικός, μοντέρνος· ΦΡ. (α! ***παραδοσιακοί ρόλοι*** οι ρόλοι που αντιστοιχούν στην παραδοσιακή κοινωνία (β) ***παραδοσιακή κοινωνία*** η κοινωνία πριν από τη βιομηχανική εποχή, η οποία χαρακτηριζόταν κυρίως από τον αγροτικό προσανατολισμό της, την περιορισμένη χρήση τεχνολογίας, τη σταθερότητα των εθίμων, την αυστηρότητα το)ν ηθών κ.ά. 2. ΓΜ2ΣΣ. ***παραδοσιακή / σχολική γραμματική*** η γραμματική που αποσκοπεί στην εκμάθηση τής μητρικής γλώσσας για χρηστικούς σκοπούς, κυρίως μέσα στο σχολείο, μέσω εμπειρικής προσέγγισης τής δομής της και όχι σύμφωνα με συγκεκριμένο θεωρητικό υπόβαθρο (μολονότι δεν στερείται παντελώς θεωρητικής βάσεως)· διαρθρώνεται σε φθογγολογικό, τυπολογικό και ετυμολογικό μέρος, στηρίζεται στην κατηγοριοποίηση στα γνωστά «μέρη τού λόγου», επιμένει στους πίνακες παραδειγμάτων των γραμματικών τύπων (ονόματος, ρήματος κ.λπ.) και έχει, κατά κανόνα, ρυθμιστικό χαρακτήρα 3. αυτός που έχει διαμορφωθεί από παλιά και έχει συγκεκριμένα αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά: οι - *ψηφοφόροι τού κόμματος προτιμούν άλ/-ον τύπο αρχηγού || η ~ δομή τού υπουργείου αίφνης ανατρέπεται.* — **παραδοσιακά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. irudhionncl]. **παραδοσιοκρατία** (η) Ιχωρ. πληθ.) η αντίληψη σύμφ(υνα με την οποία πρέπει να διατηρείται οτιδήποτε έχει σχέση με την παράδοση ή προέρχεται από αυτήν. Επίσης **παραδοσιαρχία.**

[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. tradiiionalismcj. **παραδοτέος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που πρέπει να παραδοθεί στον δικαιούχο: το *εμπόρευμα είναι ~ στις δύο τού μηνός* αν γ. παραληπτέος, ** σχολιο λ. *δίνω.*

Ιετυμ. αρχ. < *παραδίδωμι* (βλ. λ. *παραδίδω)*\. **παραδότης** (ο) [παραδοτών} αυτός που παραδίδει (κάτι): ο ~ *τού εμπορεύματος* αν γ. παραλήπτης.

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *παραδίδωμι* (βλ. λ. *παραδίδω)*|. **παραδουλεύτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) η γυναίκα που βοη- θεί στις δουλειές τού σπιτιού επ' αμοιβή: *παίρνω ~ τρεις φορές τον μήνα* ΣΥΝ. οικιακή βοηθός, **παραδουνάβιος,** -α. -ο f 1853j αυτός που βρίσκεται κοντά στον ποταμό Δούναβη: - *ηγεμονίες* (η Μολδαβία και η Βλαχία κατά την περίοδο τής Τουρκοκρατίας) συν. παρίστριος.

παραδοχή (η) **1.** η αναγνώριση τής ορθότητας (γνώμης ή πράγματος): οί *επισημάνσεις του έτυχαν γενικής ~ || ~ τής ενοχής / τής αποτυχίας : των ελαττωμάτων μου || - τής ανωτερότητας κάποιου* συν. αποδοχή, ομολογία, αναγνώριση λντ. άρνηση, απόρριψη 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε γίνεται δεκτό ως αληθινό ή έγκυρο για τις ανάγκες συλλογισμού, επιχειρήματος κ.λπ.: οι *ισχυρισμοί του βασίζονται σε λανθασμένες*

[ι-.ΤΥΜ. αρχ. < *παραδέχομαι}.* **παραδρομή** (η) (λόγ.) η έλλειψη προσοχής, η απροσεξία: *λάθος εκ παραδρομής* ΣΥΝ. απροσεξία, αβλεψία. σχολιο λ. *λάθος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *παρα-* + *-δρομή* < απρφ. *δραμεΐν* (που χρησιμοποιήθη- κε ως απρφ. αορ. β' τού ρ. *τρέχω),* βλ. λ. *δρόμος}.* **παραδώ** |μεσν.| κ. (λαϊκ.) **παραδώθε** επίρρ. (καθημ.) (για κίνηση) πιο εδώ, πιο κοντά: *έλα λιγάκι ~!* λντ. παρακεί.

παραδώσω (να/θα) ρ. -♦ παραδίδω

παραείμαι ρ. συνδετ. {παραήμουν} (καθημ.) είμαι περισσότερο από όσο πρέπει, έχω (ιδιότητα) σε υπερβολικό βαθμό: *παραείναι παχύς.* πρέπει να *κάνει δίαιτα |{ παραείσαι σπάταλος* κάνε λίγη* οικονομία.' **παρεκκλησιαστικός,** -ή, -ό -♦ παρεκκλησιαστικός **παρεμπόριο** κ. **παρεμπόριο** (το) {παρεμπορίου [χωρ. πληθ.} η άσκηση εμπορίου με παράνομο τρόπο, **παραεξουσία** (η) {παραεξουσιών} (κακόσ.) ομάδα προσώπων που οργανώνονται συνήθ. με την ανοχή ή την κάλυψη τής επίσημης εξουσίας και δρουν παρασκηνιακά, κατά τρόπον ώστε να επηρεάζουν τους φορείς της ή γενικά *να* επεμβαίνουν στο έργο της. — **παρα- ξουσιαστικός,** -ή. -ύ. **παραέξω** επίρρ. (καθημ.) περισσότερο προς τα έξω. πιο έξω: *έλα* αντ. παραμέσα.

παραέχω ρ. μετβ. {παραείχα| (καθημ.) έχω σε υπερβολικό βαθμό (κάτι): *Παραέχεις θάρρος! Να είσαι πιο προσεκτικός!* || (κ. ως βοηθητικό ρήμα) *παραέχεις πάρει θάρρος τν)ρα τε/·.εντ αία!* (αντί *έχεις παραπά- ρει...)* || *παραέχουν μεγαλώσει τα χόρτα τού κήπου.* **παραζάλη** (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** δυνατή ζάλη και σύγχυση: *μέσα στην~ του δεν ήξερε τι έκανε 2.* (κατ' επέκτ.) μεγάλος θόρυβος και ταραχή:

κατόρθωσε να το σκάσει μέσα στην ~ ΣΥΝ. αναστάτωση, αναταραχή, ανακατωσούρα.

παραζαλίζω ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {παραζάλισ-α | -τηκα, -μένος} **1.** προκαλώ ζαλάδα, πονοκέφαλο σε κάποιον με τις ενοχλήσεις μου 2. ενοχλιό πολύ κάποιον. – **παραζάλισμα** (το), **παραθαλάσσιος,** -α. -υ [αρχ.] αυτός πυυ βρίσκεται κοντά στη θάλασσα: *~ περιοχή / θέρετρο / χωριό / οικόπεδο* συν. παράλιος, παράκτιος αντ. μεσόγειος, **παραθαρρεύω** ρ. αμετβ. {παραθάρρεψα} (καθημ.) παίρνω υπερβολικό θάρρος: *πες του να μην παραθαρρεύει μαζί μου.* **παραθείο** (το) {χωρ. πληθ.) φωσφορούχος οργανική ένωση, πυυ χρησιμοποιείται ευρύτατα στη γεωργία ως εντομοκτόνυ φάρμακο.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. parat hionf. **παράθεμα** (το) [μτγν.| {παραθέμ-ατυς | -ατα, -άτων} **1.** φιλολ. τυ απόσπασμα από συγγραφικό έργο. που παρατίθεται αυτούσιο σε κείμενο ή σπανιότ. στυν προφορικό λόγυ: *το βιβλίο του βρίθει παραθεμάν των αρχαίων φι?.οσόφο)ν* 2. μουσ. η σύνθεση πυυ συνδυάζει έναν αριθμό γνωστών μελωδιών, είτε ταυτόχρονα είτε σπανιότ. διαδοχικά, για τη δημιουργία ιλαρής εντύπωσης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ρητό.* **παραθερίζω** ρ. αμετβ. [1887] {παραθέρισα} περνώ το καλοκαίρι μου: *Πού θα. παραθερίσετε φέτος;* 2'το *εξοχικό μας στο Πόρτο Ράφτη* ΣΥΝ. καλοκαιριάζω αντ. ξεχειμωνιάζω.

[ΕΤΥΜ. < *παρα- + -θερίζω* < *θέρος* (κατά τυ αρχ. *παρα-χειμάζω). άσχετο* από το μτγν. *παραθερίζω* «θερίζω παράνομα (σε γειτονικό χωράφι)»!.

παραθερισμός (υ) |18#7) ηόιαμυνή κατά τυ καλοκαίρι σε τόπο εξοχικό: *φέτος πήγαμε στη Σάμο για ~.* **παραθεριστής** (υ), **παραθερίστρια** (η) {παραθεριστριών} το πρόσωπο που παραθερίζει, που διαμένει στην εξυχή κατά το καλοκαίρι: *οι ~ μένουν στο χωριό μας από τον Ιούνιο ώς* τυν *Σεπτέμβριο.* **παραθεριστικάς,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον παραθερισμό ή τους παραθεριστές: *~ περιοχή / κέντρο / οικισμός.* **παραθερμαίνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {παραθέρμα-να. -νθηκα, -σμένος} θερμαίνω υπερβολικά συν. παραζεσταίνω. **παράθεση** (η) |αρχ.{ {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** (κυριολ.-σπάν.) η τοποθέτηση ενός αντικειμένου κοντά σε άλλυ συν. παράταξη 2. η εξέταση δύο ή περισσότερων πραγμάτων για την επισήμανση ομυυ- τήτων, διαφορών, αναλογιών ΣΥ.ν παραβολή, αντιπαραβολή, σύγκριση. παραλληλισμός, αντί βολή 3. (επίσ.) αναφυρά στυν γραπτό ή πρυ- φορικό λόγυ: *~ επιχειρημάτων > χωρίων αρχαίων συγγραφέων / απο- σπασμάτων από τη Βίβλο / ερωτημάτων* συν. παρουσίαση, μνημόνευ- ση 4. (κατ' επέκτ.) η παρυυσίαση πραγμάτων πυυ ενισχύουν ισχυρισμό, συλλογισμό κ.λπ.: **~** *εγγράφων 5.* (επίσ.) η προσφορά (φαγητού): *~ γεύματος* · 6. ΓΛΩΣΣ. ουσιαστικό ή αντωνυμία πυυ λειτουργεί ως ομυιόπτωτυς πρυσδιορισμός συνήθ. σε ουσιαστικό, εντάσσοντάς τυ σε γενικότερη κατηγορία· ισοδυναμεί με αναφορική πρόταση, λ.χ. *η Αγιά Σόφιά, το μέγα μοναστήρι* (αντί η *Αγιά Σόφιά, πυυ είναι μέγα μοναστήρι).*'

παραθετικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την παράθεση **2.** ιλ£2ΣΣ. *παραθετικά* (τα) υι τύπυι τού συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού επιθέτων και επιρρημάτων: *τα - τού -ευγενής» είναι «ευγενέστερος, ευγενέστατος».* **παραθέτω** ρ. μετβ. (παρέθεσα, παρατίθεμαι, παρατέθ-ηκα (λόγ. πα- ρετέθην, -ης. -η.,., μτχ. παρατεθείς, -είσα. -έν). -ειμένος} 1. (σπάν.) θέτω (πράγματα) τυ ένα κοντά στο άλλο συν. παρατάσσω 2. (επίσ.) (λόγ.) εξετάζω (δύο ή περισσότερα πράγματα), για να εντοπίσω πιθανές ομοιότητες, διαφορές, αναλογίες κ.λπ. μεταξύ τους: *~ κείμενα ί αντικείμενα* ΣΥΝ. αντιπαραθέτω, παραβάλλω, αντιπαραβάλλω. συγκρίνω, παραλληλίζω 3. αναφέρω (σειρά πραγμάτων): *πριν καταλήξει η επιτροπή σε απόφαση, οι δύο πλευρές θα παραθέσουν τα επιχειρή- ματά τους || ~ παραδείγματα / συμπεράσματα [1] χωρία αρχαίων συγγραφέων* συν. (καθημ.) αραδιάζω 4. (κατ' επέκτ.) εμφανίζω (κάτι που ενισχύει ισχυρισμό, συλλογισμό *κ.λπ.): - έγγραφα / αποδεικτικά στοιχεία* / Γην *επίμαχη επιστολή* συν. πρυσκυμίζω 5. (επίσ.) προσφέρω (φαγητό): *ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας θα παραθέσει επίσημο δείπνο προς τιμήν τού ξένου πρωθυπουργού.*

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *παρατίθημι* < *παρα- + τίθημι* (βλ. λ. *θέτω)*\. **παραθεωρώ** ρ. μετβ. {παραθεώρείς... [παραθεώρ-ησα, -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) εξετάζω κάτι επιπόλαια, παραμελώ ή παραβλέπω κάτι: *δεν πρέπει να παραθεωρήσουμε ότι. παρά τα σημερινά της προβλήματα. η Ρωσία παραμένει μια υπολογίσιμη δύναμη στον παγκόσμιο χάρτη.*

|ετυμ < αρχ. *παραθεωρώ (-έω).* αρχική σημ. «εξετάζω κάτι παραλ- λήλως προς κάτι άλλυ. συγκρίνω». < *παρα- + θεωρώ.* Η σημ. «παραβλέπω» είναι μτγν. |. **παράθημα** (το) {παραθήμ-ατος J -ατα, -άτων} γλωσσ. γλωσσικό στοιχείο πυυ τίθεται στην αρχή. στυ μέσυν ή στυ τέλος λέξεως (πρόθημα, ένθημα. επίθημα) για τον σχηματισμό ή την κλίση της· με την ίδια έννοια χρησιμοποιείται περισσότερο ο όρος *πρόσφυμα* (βλ.λ.).

[JiTYM. < *παρα- + -θημα* « αρχ. *τίθημι).* κατ' αναλογίαν προς τυυς όρους *έν-θημα. επί-θημα. πρό-θημα.* Πβ. κ. μτγν. *παραθήματα* -'κοσμήματα, παράσημα»], **παραθλαση** (η) |-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} ΟΠΤ. το φαινόμενο κατά τυ οποίο μια δέσμη φωτός δεν έχει ευθύγραμμη διάδοση, όταν διέρχεται από μικρή οπή και πέφτει πάνω σε ειδικό διάγραμμα. JETYM. Απόδ. τυύ αγγλ. diffraction]. **παραθρησκευτικός,** -ή, -ό αυτός που δραστηριοποιείται στον χώρο μιας θρησκείας έξω από τα όρια των επίσημων θρησκευτικών φορέων: *~ οργάνωση.* **παραθύμωνα)** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {παραθύμω-σα. -μένος} (καθημ.) ♦ **1.** (αμετβ.) θυμιδνω υπερβολικά ♦ 2. (μετβ.) θυμώνω, εξοργίζω υπερβολικά.

παραθυράκι (το) {χωρ. γεν.} **1.** μικρό σε μέγεθος παράθυρο· (μτφ.) **2.** (καθημ.) η δυνατότητα να παρακαμφθεί ένας νόμος ή κανόνας· κυρ. η ασάφεια στη διατύπωση ενός νόμου, η οποία διευκολύνει κάποιον να τον παρακάμψει ή να αποωύγει τις κυρώσεις που επιβάλλει: *βρήκε ένα ~ στη διάταξη, στον νόμο* 3. (γενικότ.) η δυνατότητα να γίνει κάτι διαφορετικά από ό,τι έχει προβλεφθεί. από ό,τι έχει προκαθοριστεί: *η ανακοίνωση φαίνεται λιγότερο αδιάλ?.ακτη. καθώς αφήνει ~ για συμβιβασμός*

παραθυρεοειδής, -ής, -ές [I892| {παραθυρεοειδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} ανατ. *παραθυρεοειδής αδένας* καθένας από τυυς τέσσερεις μικρούς ενδοκρινείς αδένες που βρίσκονται κοντά στον θυρεοειδή και με τις ουσίες που εκκρίνουν συμβάλλουν αποφασιστικά στον έλεγχο τού επιπέδου τού ασβεστίου στο αίμα. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. ~ες.*

[ΕΙ ΥΜ. ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pararhyroi'dej.

παραθύρι (το) {παραθυρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.-λογοτ.) τυ παράθυρο (βλ.λ.): '«γο *~ σου άνοιξε / ρίξε μου μια γλυκιά ματιά»* (λαϊκ. τραγ.).

ILTYM. < μτγν. *παραθύριον.* υποκ. τού ουσ. *παραθύρα* «πλάγια πόρτα» *παρα- + θύρα*\.

παράθυρο (τυ) {παραθύρ-ου | -ων| **1.** άνοιγμα σε τοίχο ή τείχωμα κλειστού χώρου (κτηρίου ή μεταφορικού μέσου), το οποίο χρησιμεύει για αερισμό και φωτισμό τού εσωτερικού τυυ: *ανοικτό ί κλ,ειστό ~ || κοίταζε από το ~* στυν *δρόμο || στην καινούργια πο/.νκατοικία κάνουν μεγάλα - || γο - τού αυτοκινήτου / τού βαγονιού* 2. (ειδικότ.) το τζάμι με το οποίο καλύπτεται κάθε τέτοιο άνοιγμα: *καθαρίζω τα ~ τού* σπιτιού ii *τα ηλ,εκτρικά - ενός οχήματος* 3. (συνεκδ.) το κούφωμα, (ξύλινο, αλουμινένιο, μεταλλικό κ.λπ.) πλαίσιο στο οποίυ στερεώνεται τυ τζάμι, με το οποίο καλύπτεται τυ παραπάνω άνοιγμα: *δεν βάλαμε ακόμη τα - στην οικοδομή* 4. τυ παραθυρόφυλλο (σημ. I): *ανοίγω διά- πλατα τα ~ τού σπιτιού, να μπει καθαρός αέρας* · 5. (σε τηλεοπτικές συζητήσεις) το μέρος τής τηλεοπτικής εικόνας στο οποίο εμφανίζεται (συνήθ. μέσα σε πλαίσιο) πρόσωπο που δεν βρίσκεται στο στούντιο. αλλά συμμετέχει για ορισμένο χρόνο στη συζήτηση εμφανιζόμενο έτσι στην οθόνη μαζί με τους υπόλοιπους συνομιλητές: ο τγολι- γικός *αυτός είναι τακτικός θαμώνας των - των δελτίων ειδήσεων* 6. ΠΛΗΙΟΦ. Ο ορθογώνιος χώρος στην οθόνη, στον οποίο εμφανίζεται μέρος αρχείου ή εικόνας ή γενικότερα πληροφορίες που αφυρυύν σε δραστηριότητα τού Η/Ϋ* είναι δυνατόν να. υπάρχουν στην οθόνη συγχρόνως περισσότερα παράθυρα και ο χρήστης να τα χρησιμοποιεί εκ περιτροπής · 7. (μτφ.) (α) (κακόσ.) η χρησιμοποίηση πλαγίων μέσων για την επίτευξη σκοπού: *σ'αυτή τη θέση μπήκε από το* - (δηλ. διορίστηκε όχι με τον καθιερωμένο και νόμιμο τρόπο) (β) οτιδήποτε διευκολύνει την πρόσβαση ή την επικοινωνία με κάτι άλλο: *τα βιβλία ανοίγουν ένα - στον κόσμο* (προσφέρουν δηλ. τη δυνατότητα να γνωρίσει κανείς εν μέρει τον κόσμο) || ~ στο *όνειρο / στη ζωή* (γ) καθετί που διευκολύνει μελλοντική εξέλιξη: *η διατύπωση αυτή αφήνει ένα ~ για πρόσθετες αυξήσεις* 8. (για νόμο) η ασάφεια στη διατύπωση νόμου. η οποία διευκολύνει κάπυιον να τον παρακάμψει ή να αποφύγει τις κυρίόσεις που επιβάλλει· το παραθυράκι (σημ. 2) · 9. (στον ιππόδρομο) τα τελευταία 400 μ. τού στίβου τύυ ιπποδρόμου. - (υποκ.)

παραθυράκι (το) (βλ.λ).

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *παράθυρος* (ενν. *Ούρα),* με αλλαγή γένους. < *παραθύρα* «πλάγια πόρτα» < *παρα-* -f *θύρα.* Στην πληροφ. η λ. αποδίδει τυ αγγλ. window!.

παραθυρόφυλλο (το) [1889J **1.** καθένα από τα ξύλινα, μεταλλικά κ.λπ. πλαίσια, με τα υποία κλείνονται εξωτερικά τα παράθυρα, για να προστατεύεται τυ τζάμι και να εμποδίζεται η είσυδος τύυ φωτός στυ κτήριο *V*\ N. παντζούρι 2. καθένα από τα τζαμωτά πλαίσια, με τα υποία φράσσονται τα ανοίγματα των παραθύρων, ώστε να μπαίνει φως, αλλά να εμποδίζεται η είσοδος τού κρύου και τού αέρα μέσα στο κτήριο.

παραϊατρικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με επαγγελματική ενασχόληση βοηθητική τυύ έργου των γιατρών (λ.χ. στη διάγνωση και τη θεραπεία ασθενειών): *- επαγγέλματα* (λ.χ. οι υδοντυτεχνίτες. οι οπτικοί. υι μαίες, τα νοσηλευτικά επαγγέλματα).

[Γ.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. paramedical (νόθο σύνθ.)].

παραίνεση (η) Ιαρχ.) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** ο συμβουλευτικός λόγος, η προσπάθεια επηρεασμού (κάποιου) προς το θεωρούμενο ως σωστό ή ενδεδειγμένυ: *χάρη στις - των δικών του συνέχισε τις σπουδές του* συν. συμβυυλή, νουθεσία 2. υ προτρεπτικός λόγος: *ύστερα από τις έντονες - τού πλήθους πήρε τον λόγο* συν. προτροπή.

παραινετικός, -ή. -ό Ιμτγν], **παραινετικ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ. σχόλιο λ. *συμβου/.ή.*

παρανώ ρ. μετβ. {παραινείς... | παρήνεσα} (λόγ.) **1.** προτρέπω (κάποιον) να κάνει (κάτι), παρακινώ 2. απευθύνομαι συμβουλευτικά προς (κάποιον), τυν ωθώ προς αυτό πυυ θεωρώ σωστό ή ενδεδειγμένυ: *τον ~ προς το καλό* συν. συμβουλεύω, νουθετώ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παραινώ (-έω)* < *παρ(α,)- + αινώ* < αίνος].

παραίσθηση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** αισθητηριακή εμπειρία που δεν προκαλείται από πραγματικά ερεθίσματα, αλλά από διάφορες σωματικές και πνευματικές δυσλειτουργίες ή από αντίδραση σε συγκεκριμένες τοσικές ουσίες: *οπτικές ι ακουστικές ~* 2. (συνεκδ.) η αίσθηση που προκαλείται από τέτοια εμπειρία, καθώς και το αντικείμενο ή η σκηνή πυυ υπτικοπυιείται: *έντονη ~ || η μόνιμη ~ τυυ ήταν ότι χτυπούσε μια καμπάνα || βλέπω ! έχω παραισθήσεις,* – **παραισθητικός,** -ή. -ό 11862 i, **παραισθητικά** επίρρ.

παραισθησία (η) |J892] Ιπαραισθησιών} μη φυσιολογική αίσθηση λόγω διαταραχής τής αισθητικότητας τυύ δέρματος, π.χ. τυ μυρμήγκιασμα. το μούδιασμα, το γαργαλητό κ.λπ. – **ΓΓαραιαθησιακός,** -ή,

-ό.
(ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. paresthesief. **παραισθησιογόνος,** -ος, -ο (για φάρμακα, ουσίες) αυτός που προκαλεί παραισθήσεις.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. hallucinog^ne (νόθο σύνθ.)|. **παραίτηση** (η) Ιαρχ.Ι Ι-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η ηθελημένη εγκατάλειψη συγκεκριμένης θέσης, αξιώματος ή δικαιώματος: ~ *από την προεδρία* || *δίνω / υποβάλλω την - μου* || *εξαναγκάζομαι σε* ~ || *δήλωση παραιτήσεως* || *ζητώ την* ~ *κάποιου* |(*δέχομαι την* ~ *σου* 2. (συνεκδ.) έγγραφο με το οποίο δηλώνει κανείς επισήμως στην αρμόδια αρχή ότι εγκαταλείπει θέση. αξίωμα ή δικαίωμά του: *έχω την - του* στο *γραφείο μυυ* || *σκίζω την - κάποιου* || - *από κληρονομικό δικαίωμα* 3. (μτφ.) η εγκατάλειψη (προσπάθειας, αγώνα, διεκδίκησης), συνήθ. από απογοήτευση ή ηττοπάθεια: *η* ~ *απ' τη ζ(θή* || *στα λόγια του διέκρινε μια* ~ *και βαθιά απογοήτευση*. **παραίτιος,** -α, -ο(ν) (αρχαιοπρ.) αυτός που ευθύνεται για κάτι (μερικώς ή εξ ολοκλήρου).
[ετυμ. αρχ. < *παρ(α)-* + αί'ποςΙ. **παραιτούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {παραιτείσαι... [παραιτή-θηκα, -μένος} (+από) 1. υποβάλλω την παραίτησή μου. εγκαταλείπω εκουσίως θέση. αξίωμα ή δικαίωμα που έχω: ~ *από την αρχηγία / από τη θέση τού διευθυντή / από την εταιρεία / από βουλευτής / από τη διαδοχή στον θρόνο υπέρ κάποιου / από κάθε αξίωση* \\ (λόγ. + γεν.) *δήλωσε ότι πα- ραιτείται παντός δικαιώματός του / τού αξιώματός του* 2. χάνω το ενδιαφέρον μου. τη διάθεση για συμμετοχή και δραστηριοποίηση σε κάτι, αποδέχομαι μια κατάσταση με ηττοπάθεια: - απ' *τη ζωή* || (απολύτως) *μετά τον θάνατο τής κόρης* του *έχει παραιτηθεί εντελώς* 3. (η μτχ. *παραιτημένος, -η, -ο)* αυτός που έχει εγκαταλείψει κάθε διεκδίκηση. αγώνα ή προσπάθεια, που αποδέχεται παθητικά ή μοιρολατρικά μια κατάσταση: *προκαλεί θλίψη να βλέπεις παλιούς αγωνιστές παραιτημένους ή συμβιβασμένους να σιωπούν μπροστά στα σύγχρονα προβλήματα.* ** σχολ ίο λ. *αποθετικός.*
[ετυμ. < αρχ. *παραιτούμαι (-εο-),* αρχική σημ. «ζητώ χάρη. ικετεύω» (κατ' επέκτ. «ζητώ να απαλλαγώ από καθήκον ή υποχρέωση») < *παρ(α)-* + *αιτούμαι}.* **παραιτώ** ρ. μετβ. {παραιτείς... | παραίτησα} καταχρ. σχηματισμός ενεργ. τύπου μόνο για ειρων. χρήση, προκειμένου να υποδηλώσουμε ότι κάποιος που ισχυρίστηκε ότι παραιτήθηκε με δική του θέληση, στην πραγματικότητα εξαναγκάστηκε σε παραίτηση: τον *παραίτη- σαν από υπουργό* (πβ. λ. *αυτοκτονώ).* **παρακάθημαι** ρ. αμετβ. αποθ. [παρακάθ-ησαι. -ηται, -ήμεθα. -ησθε, - ηνται εύχρ. στον ενεστ. κ. στη μτχ. παρακαθήμενος, -η. -ο) (λόγ.)

κάθομαι δίπλα (σε κάποιον), κυρ. με βάση συγκεκριμένη ιεραρχία

μετέχω (σε συγκέντρωση με επίσημο χαρακτήρα): ~ σε *συνέδριο / συμπόσιο.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[ΕΓΥΜ. αρχ. < *παρα-* + *κάθημαι* (βλ. λ. *κάθομαι)*\. **παράκαιρος,** -η, -ο [αρχ.Ι αυτός πυυ συμβαίνει σε ακατάλληλο χρόνο, που δεν γίνεται την πρέπουσα χρυνική στιγμή ή περίοδο: *μη βιαστείς· θα είναι κάτι τέτοιο αυτή την εποχή* |j *η αντίδρασή του ήταν* ~ *και ετεροχρονισμένη* συν. άκαιρος, ανεπίκαιρος αντ. επίκαιρος, έγκαιρος. — **παράκαιρα** / **παρακαίρως** [αρχ-J επίρρ. **παρακάλεση** (η) [χωρ. πληθ.} (λαϊκότ.) η παράκληση (βλ.λ.). **παροκάλεσμα** (το) Ιπαρακαλέσμ-ατος | -ατα, -άτων} η παράκληση (βλ.λ.).
παρακαλεστής (υ) (λαϊκ.) **1.** αυτός που παρακαλεί για κάτι **2.** {παλαιότ.) αυτός π ου μεσολαβεί για ένα προξενιό συν. προξενητής. **παρακαλεστικός,** -ή. -ό αυτός πυυ εκφράζει ή χαρακτηρίζει μια παράκληση: - *τόνος / φωνή* συν. παρακλητικός, ικετευτικός. — **παρακαλεστικά** επίρρ.
παρακαλεστός, -ή, -ό κ. **παρακαλετός** (λαϊκ.) αυτός που γίνεται κατόπιν παρακλήσεως ή (για πρόσ.) αυτός που κάνει κάτι. επειδή τον παρακάλεσαν: *αν είναι να 'ρθει παρακαλεστός για να βοτ)θήσει. να μην έρθει καθόλου* || *και το φιλί που δίνει, κι* αυτό ~*!* — **παρακαλεστά** κ. **παρακαλετά** επίρρ. **παρακαλετό** (το) (λαϊκ.) η παράκληση (βλ.λ.).
(ΕΤΥΜ. < *παρακαλώ* + *-ετό.* πβ. κ. *μπορ-ετό*\. **παρακάλια** (τα) (καθημ.) οι παρακλήσεις (βλ.λ.): *πότε με* ~, *πότε με φοβέρες, προσπαθούσε να της αλλάξει γνώμη.*
[ΕΤΥΜ. < *παρακα/νώ* (υποχωρητ.)|. **παρακαλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. [παρακαλ-είς κ. -άς... | παρακ- άλεσα. -αλούμαι. -λήθηκα, -αλεσμένος! ♦ (μετβ.) 1. ζητώ (από κά- ποιυν) (κάτι που θέλω) ως χάρη, με ικετευτικό ή ευγενικό τρόπο: *τον καρακάλεσε* να *τη βοηθήσει* / να κάνει *ησυχία* ι να *φύγει ι να μεταφέρει κάτι / να μην πει τίποτα σε κανέναν* || *έπεσε στα πόδια της να την παρακαλέσει* || *μέσα μου* ~ *να μην έρθει* (εύχομαι) || *μία φορά θα σε παρακαλέσω. μετά θ'αλλάξω τακτική!* 2. εκφράζω (κάτι) ως δέηση. ικεσία ή προσευχή: ~ *τον Θεό να τους έχει καλά!* συν. δέομαι, προσεύχομαι 3. ως τυπική έκφραση ευγενείας. η οποία αναλόγως τού επιτονισμού χρησιμοποιείται: (α) ως επιφών. ή ρήμα. για να ζητήσει κανείς την άδεια για κάτι: *Σας -, μου δίνετε ένα ποτήρι νερό:* || -, *μπορώ να περάσω;* (β) για να απαντήσει κανείς σε ευχαριστία: -£'υ- *χαριστο)!* —. *δεν κάνει τίποτα!* (γ) για να δηλώσει κανείς ότι είναι διαθέσιμος ή πρόθυμος να εξυπηρετήσει, όπως λ.χ. ο υπάλληλος καταστήματος απευθυνόμενος σε πελάτη ή κάποιυς που απαντά στυ τη- λέφωνυ: ~, τι *Οα πάρετε:* (δ) για να εκφράσει κανείς προειδοποίηση ή επισήμανση, συνήθ. με αυστηρότητα: ~ *κύριε! Γίνεστε ενοχλητικός!* || ~*! Καθίστε στις θέσεις σας!* (ε) αντί για κατάφαση (ναι!) σε ερώτηση: -*Μπορώ να περάσω:* — (στ) σε απάντηση σε τηλεφωνική κλήση: *ποιος τηλεφωνεί,* || *λέγετε, ~!* || (κ. απολύτως) -*!* (= λέγετε, ομιλείτε!) ♦

(αμετβ.) ζητώ κάτι που επιθυμώ πάρα πολύ: *πολλοί παρακαλούν για μια θέση στο Δημόσιο* 5. (στον τ. *παρακαλάω)* χρησιμοποιώ παρακλήσεις: *εγώ δεν κάθομαι να ~· όταν θέ/>.ω κάτι, το παίρνω.*
[ετυμ. < αρχ. *παρακαλώ (-έω),* αρχική σημ. «καλώ σε βοήθεια - ενθαρρύνω», < *παρα-* + *καλώ.* II χρήση τής λ. σε εκφράσεις ευγενείας είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. jc vous prie «σας παρακαλώ», vous cies pric de «παρακαλείσθε να...» κ.ά.Ι.

πορокαλώ: συνώνυμα. Οι αρχαίυι χρησιμοποιούσαν κυρ. με τη σημ. τυύ «παρακαλώ» το **δέομαι,** από όπυυ. μέσω τής εκκλησιαστικής γλώσσας, παρέμεινε μέχρι σήμερα το υυσ. **δέηση** «η παράκληση, κυρ. προς τον Θεό ». Ιδη στους χρόνους τής Κοινής, ο γραμματικός Ερμυγένης ψέγει τη χρήση τού **παρακαλώ** και τού **ερωτώ** στη θέση τού *δέομαι.* Από τότε επιδίδει η χρήση τού *παρακαλώ,* που επικράτησε πλήρως στυυς μετέπειτα χρόνους μέχρι και σήμερα. ενώ τυ *ερωτώ,* που στην Α.Γ. χρησιμοποιείται κανυνικά με τη σημ. τού «παρακαλώ», βαθμηδόν περνά στη σημ. τού «θέτω ερώτηση. ζητώ να μάθω», την οπυία έχει και σήμερα. Τυ αρχ. **ικετεύω,** από τυ **ικέτης,** σήμαινε αρχικά «ζητώ άσυλο ως ξένος ή εξόριστος». Από τη σημ, αυτή μετέπεσε στη σημ. «θερμυπαρακαλώ. παρακαλώ με όλη μου την ψυχή», ακόμη και «παρακαλώ (γννατι- στός) για πολύ σοβαρό θέμα». Το **εκλιπαρώ** έχει και αυτό επιτατική σημ.. σημαίνει «παρακαλώ επίμονα, πιεστικά, θερμά». Σύστοιχες σημασίες προς τα ρήματα από τα οπυία προέρχονται, έχουν και τα αντίστοιχα παράγωγα ουσιαστικά: **παράκληση,** ικεσία, **εκλιπάρηση.** Τα *παράκ/.ηση* και *ικεσία* μαζί με το *δέηση* χρησιμοποιούνται πυλύ και στην εκκλησιαστική υμνογραφία.

παρακαμπτήριος (η) (ενν. οδός) [1892] (παρακαμπτηρί-ου | -ων, -υυς} ο, δευτερεύων συνήθ., δρόμος που παρέχει στους οδηγούς τη δυνατότητα να αποφύγουν τη διέλευση μέσα από μια πόλη ή από άλλο σημείο μεγάλης κυκλοφορίας ή να παρακάμψουν ένα εμπόδιο. — **παρακαμπτήριος,** -α, -ο.
παρακάμπτω ρ. μετβ. [μτγν.] {παρέκαμψα, παρακάμφθηκα} Ι. κινούμαι γύρω (από κάτι), ώστε να το αποφύγω, ξεπερνιόντας το: *μας συμφέρει να παρακάμψουμε το κέντρο κινούμενοι περιφερειακώς. για να μην πέσουμε σε κίνηση* [| (για πλοία) -* το *ακρωτήριο* (παραπλέω)· (μτφ.) 2. αποφεύγω (εμπόδιο), ξεπερνώ (αντιξοότητα): *παρέκαμψε όλες τις απαγορευτικές ρυθμίσεις με επιδέξιους νομικούς ελιγμούς* || *«στις προθέσεις τού κοινοτικού επιτρόπου είναι να παρακάμψει το ελληνικό βέτο για τη χρηματοδότ]ση τής Τουρκίας»* (εφημ.) **3.** αφήνω (κάτι) χωρίς να του δώσω σημασία, χωρίς να σταθώ σε αυτό: ~ *το σχόλιό σου και προχωρώ στο ζητούμενο* || *μπορούμε να συμφωνήσουμε αρχικώς, παρακάμπτοντας κάποιες μικροδιαφορές μας* συν. αντιπαρέρχομαι.
παράκαμψη (η) [1876] j-ης κ. -άμψεως j -άμψεις, -άμψεων} **1.** το να παρακάμπτει κανείς (κάτι): *κάνω* ~ jj *η* - ενός *εμποδίου ι μιας κό? ·ης* || ~ *από την πορεία* 2. (συνεκδ.) ο δρόμος τυν οποίο χρησιμοποιεί κανείς για να παρακάμψει κάτι, η παρακαμπτήριος: *η τροχαία θα διαθέσει στην κυκλοφορία μία νέα ειδικά για τη μέρα τΐ]ς επιστροφής*

(μτφ.) η αποφυγή ή υπέρβαση (εμποδίου, αντιξοότητας): *η - μιας χρονοβόρας διαδικασίας[1] τού βέτο πυυ μπορεί να ασκήσει μια χώρα.*

(υποκ.) **παρακαμψούλα** (η) (σημ. 1).
παρακάνω ρ. μετβ. {παράκανα} κάνω (κάτι) σε υπερβολικό βαθμό: ~ *υποχωρήσεις και οι άλλοι το εκ με τα./,λ εύονταν* φρ. *το παρακάνω* υπερβάλλω (σε κάτι): τυ *παρακάνει με τη δουλειά, θα πάθει υπερκόπωση!* |[*το παράκανε με τις φιλοφρονήσεις πια!*
παρακατάθεση (η) [1892[|-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** η κατάθεση σε φυσικό ή νομικό πρόσωπο χρημάτων ή κινητών αντικειμένων για φύλαξη ή παραλαβή από δανειστή, ο υποίος αρνείται να παρα- λάβει αυτά που του οφείλυνται 2. νομ. η κατάθεση χρημάτων, αντικειμένων. εγγράφων ή τίτλων αξιών στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων από τον οφειλέτη ως απόσβεση τής υποχρέωσής του.
παρακαταθέτης (ο) [1833] {παρακαταθετών} πρόσωπο που καταθέτει χρήματα ή περιουσιακά κινητά στοιχεία σε πρόσωπυ ή οργανισμό, υπογράφοντας σύμβαση παρακαταθήκης.
παρακαταθέτω ρ. μετβ. {παρακατ-έθεσα. -ατίθεμαι, -ατέθηκα. -ατε- θειμένος} καταθέτω (χρήματα ή κινητά περιουσιακά στυιχεία) σε τρίτο (φυσικό ή νομικό) πρόσωπυ για φύλαξη ή απόσβεση τής οφειλής μου πρυς υπερήμερο δανειστή.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παρακατατίθημι* < *παρα-* + *κατα-* + *τίθημι* (βλ. κ. *θέτω)}.*
παρακαταθήκη (η) [αρχ.] [παρακαταθήκου} 1.η κατάθεση (χρημάτων ή κινητών περιουσιακών στοιχείων) σε τρίτο (φυσικό ή νομικό) πρόσωπο για φύλαξη ή για την απόσβεση οφειλής προς υπερήμερυ δανειστή: *Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων* (Νομικό Πρόσωπο Δημυσίου Δικαίου, υπαγόμενο στυ Υπουργείο Οικονομικών, το υποίο λειτουργεί ως πιστωτικός οργανισμός για τη φύλαξη παρακαταθηκών και την παροχή δανείων) 2. (συνεκδ.) ό.τι παρακατατίθεται (συνήθ. χρηματικό ποσό ή κινητά περιουσιακά στοιχεία) **3.** τυ σύνολο των πρυϊόντων που χρησιμοποιούνται ως απόθεμα για έκτακτες περιστάσεις 4. (μτφ.) οτιδήποτε διαφυλάσσεται ως πολύτιμη κληρονομιά, που επιβάλλει την απόλυτη συμμόρφωση πρυς αυτήν, συνήθ. τα λόγια, η σκέψη, το έργυ σημαντικού προσώπου: το *έρ-/ο που άφησε πίσω του αποτελεί πολύτιμη* - || *η* ~ *που μας άφησαν οι αρχαίοι πρόγονοί μας* || *ιερή* ~.
παρακατιανός, -ή, -ό (καθημ.-μειωτ.) **1.** αυτός που είναι κατώτερης πυιότητας ή αξίας: ~ *ρούχο / γιατρός* (με αμφίβυλη κατάρτιση) || «οι *διαφημίσεις και τα βιντεοκλίπ αντιμετωπίζονται ως* ~ *είδος στην τέχνη»* (εφημ.) 2. (για πρόσ.) αυτός που ανήκει σε χαμηλότερο κοινωνικό στρώμα.

|ΕΤΥ.Μ. < ***παρακάτω*** + παραγ. επίθημα ***-ι(α)νός,*** πβ. ***μεσ-ιανός].*** παρακάτω επίρρ. |μτγν.Ι **1.** (τοπικά) λίγο πιο κάτω: ***μένω εδώ ~.*** στο ***επόμενο στενό*** αντ. παραπάνω **2.** (χρονικά) στη συνέχεια, στην εξέλιξη (ιστορίας, υπόθεσης κ.λπ.), περαιτέρω: π ***γίνεται ~ στην ταινία***; || ~ ***θα δούμε μία-μία τις υποπεριπτώσεις τού θέματος*** συν. έπειτα, μετά 3. σε κατώτερο σημείο, χαμηλότερο επίπεδο (από πλευράς αρνητικής εξέλιξης): ***εδώ που φθάσαμε,*** <5εν ***έχει ~*** **4.** (για ποσό) σε μικρότερη τιμή: ***δεν το που/Λω το σπίτι*** ~5. (α) (ως επίθ.) αυτοί που ακολουθούν (σε κατάλογο): ***στην*** *F..F..* ***ανήκουν οι ~ χώρες: Μ. Βρετανία. Γαλλία. Γερμανία...*** συν. εξής (β) ο αμέσως κατώτερος στην ιεραρχία: ο ~ ***απ'αυτόν ο τμηματάρχης.*** παρακαυκάσιος, -α. -ο [18541 αυτός που βρίσκεται σε περιοχή κοντά στον Καύκασο: ***η ~ ρωσική δημοκρατία τού Νταγκεστάν.*** παρακεί επίρρ. (καθημ.) πιο πέρα, πιο εκεί: ***μη στέκεσαι τόσο κοντά μον πήγαινε λίγο*** ~ ΣΥΝ. παραδίπλα αντ. παραδώ (βλ. κ. λ. ***παρέκει).*** παράκειμαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιαρχ.Ι {παράκει-σαι, -ται. -μεθα. -σθε. -νται* μόνο σε ενεστ.) (λόγ.) βρίσκομαι, στέκομαι κοντά σε (κάποιον), δίπλα (βλ. ***κ.*** λ. ***παρακείμενος).*** ■** σχολιο λ. ***αποθετικός.*** παρακείμενος, -η, -ο (λόγ.) 1. αυτός που βρίσκεται δίπλα σε (κάποιον/κάτι) 2. γλωσσ. χρόνος τού ρήματος που δηλώνει το παρελθόν (γΓ αυτό συχνά μπορεί στη Ν. Ελληνική να αντικατασταθεί από τον αόριστο) και μπορεί να συνδέει τη χρονική βαθμίδα τού παρελθόντος με το παρόν δηλώνοντας ότι η ενέργεια / κατάσταση τού ρήματος έχει συντελεστεί, έχει τελειώσει, αλλά τυ αποτέλεσμά της διατηρείται και ενδιαφέρει το παρόν σχηματίζεται στην ενεργητική φωνή με το βοηθητικό ρ. ***έχω*** + άκλ. ρηματικό τ. τέλειου ποιού ενεργείας (π.χ. ***λύσ-ει)*** που συνήθως χαρακτηρίζεται ως απαρέμφατο (π.χ. ***έχω λύσει, έχω λυθ-εί)*** και στη μεσοπαθητική φωνή σχηματίζεται σπανιότερα και με το βοηθητικό ρ. ***είμαι*** και τη μεσοπαθ. μτχ. (π.χ. ***είμαι λυμένος***): ο ***Μάνος έχει μετακομίσει*** σε ***άλλη περιοχή*** || γο ***γάλα έχει ακριβύνει || δεν έχω ταξιδέψει ποτέ στην Κίνα || έχω επισκεφθεί πολλές φορές το σπίτι τους.*** ·*■ σχόλιο λ. ***μετοχή.***

Ιετυμ. < μτγν. *παρακείμενος* (ενν. *χρόνος),* ουσιαστικοπ. αρσ. τής μτχ. τού αρχ. *παράκειμαι* (< *παρα-* + κείμαι) [. **παρακελευσματικός,** -ή. -ό Ιμεσν.] **1.** αυτός που εκφράζει προτροπή, πυυ έχει υποκίνητικό χαρακτήρα ΣΥΝ. προτρεπτικός, παραινετικός λντ. αποτρεπτικός 2. γλωσσ. (α) *παρακελευσματική πρόταση* (στην Αρχαία Ελληνική) η πρόταση που εκφράζει προτροπή και εκ- φέρεται σε υποτακτική, π.χ. *τού Κυρίου δεηθώμεν!* (β) *παρακελευσματικό μόριο* καθένα από τα μόρια με τα οποία εκφράζεται προτροπή, π.χ. *να, ας, μη, να μη. άιντε να, για. για να* κ.λπ. ·— **παρακελευσματικά** / **-ώς** Ιμεσν.] επίρρ. **παρακεντές** (ο) {παρακεντέδεςι (λαϊκ.) **1.** (παλαιότ.) εργάτης για έκτακτες ή βοηθητικές εργασίες, που είναι στην υπηρεσία κτηματία

(συνεκδ.) αυτός πυυ ζει παρασιτικά εις βάρος κάποιου συν. παράσιτος 3. υ τιποτένιος άνθρωπος, ο άνθρωπος χωρίς αξία.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. perakende]. **παρακέντηση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) ιλτρ. η διάτρηση με αιχμηρό εργαλείο σωματικής κοιλότητας ή οργάνου και η διείσδυση στο εσωτερικό, κυρ. για την εκκένωση τού υγρού που περιέχει ή για διαγνωστικούς λόγους (βιοψία), **παρακεντρικός,** -ή. -ό [1879[αυτός που σχετίζεται με το παράκεντρο (βλ.λ.), που είναι παράκεντρος.

{εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. paracenirique|. **παράκεντρο** (το) {παρακέντρ-ου **|** -ων) **1.** γεωμ. (σε τρίγωνο) το σημείο από τυ οποίυ διέρχονται η εσωτερική διχοτόμος μιας γοονίας και οι εξωτερικές διχοτόμοι των άλλων δύο γωνιών του **2.** η περιοχή δίπλα, κοντά στο κέντρο AST. απόκεντρο.

Ιετυμ, Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. paracentrel. **παράκεντρος,** -η. -υ **1.** αυτός που βρίσκεται δίπλα στο κέντρο αντ.

απόκεντρος 2. *παράκεντρο* (το) βλ.λ. **παρακεντώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {παρακεντείς... | παρακέντησα} ιατρ. κάνω παρακέντηση (βλ.λ.). **παρακινδυνευμένος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη κάθε επιφύλαξης, υπερβολικά τολμηρός: ~ *ενέργεια / πρωτοβουλία / εκτίμηση / πρόβλεψη*]| *ήταν πολύ παρακινδυνευμένο ένα τέτοιο βήμα τόσο νωρίς* συν. ριψοκίνδυνος αντ. ασφαλής, επιφυλακτικός. - **παρακινδυνευμένα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παρακεκινδυνευμένος,* μτχ. παθ. παρακ. τυύ ρ. *παρα- κινδυνεύω*\.

παρακινδύνευση (η) |αρχ.] }-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ,} η εξαιρετικά τολμηρή και επικίνδυνη ενέργεια συν. τόλμημα, αποκοτιά. **παρακίνηση** (η) ιμτγν.) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η ώθηση (κάποιου) προς δράση, η παρότρυνση: *με την - των φίλων του ασχολή- θηκε με το θέατρο* συν. προτροπή. **■ σχολιο λ. *συμβουλή.*

παρακινητικός, -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που παρακινεί, που προτρέπει σε δράση: - *λόγια* συν. προτρεπτικός. — **παρακινητικ-ά** / **-ώς** [μτγν.] επίρρ.

παρακινώ ρ. μετβ. [αρχ.] {παρακινείς... | παρακίν-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος) προτρέπω, ωθώ σε συγκεκριμένη ενέργεια: *τον παρακίνησε το παράδειγμα τού αδελφού του!* || ~ *κάποιον να προσπαθήσει / να δουλέψει ί να πει ό.τι ξέρει* || (κ. μεσοπαθ.) *στις πράξεις τους αυτές παρακινούνται από την επιθυμία* τους *για ανθρωπιστική προσφορά* συν. ενθαρρύνω, παροτρύνω, παραινώ ανί. αποτρέπω. — πα- ρακινητρς (ο).

παρα κλαδί (το) Ιμεσν.) {παρακλαδ-ιού | -ιών) **1.** κλαδί που φυτρώνει από τις μασχάλες των φύλλων δέντρου ή θάμνου: *κόβει τα ~ για να πάρει ύψος το δεντράκι* 2. (μτφ.) το ξεχωριστό κομμάτι ενός συνόλου, μιας ενότητας, πυυ διαφοροποιείται και αναπτύσεται αυτυτελώς, πα- ραμένοντας ωστόσο μέρος αυτού τού συνόλου: *επιχείρηση με παρα κλάδια σε πολλές χώρες* [[*τα ~ επιστήμης / μιας οικογένειας* || *η τρομοκρατική οργάνωση έχει παρακλάδια σε διάφορες χώρες* συν. παράρτημα, *κλάδος.* **παρακλαδικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με εκπροσώπους ή ενέργειες οργανώσεων, οι οποίες δρουν πέρα από τις νόμιμα αναγνωρισμένες ή εκλεγμένες οργανώσεις κλάδου εργαζομένων: - *αιτήματα / διεκδικήσεις.*

παράκληση (η) **|**αρχ.Ι [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η έκφραση προς κάπυιυν ενός ζητήματος, το να ζητεί κανείς από κάποιον κάτι ως χάρη με ευγενικό ή ικετευτικό τρόπο: *απευθύνω ~ σε κάποιον* || *θερμή / ευγενική ~* συν. (λαϊκ.) παρακαλετό, (λόγ.) έκκληση 2. (συνεκδ.) το αίτημα, ό,τι ζητεί κανείς από κάποιον ως χάρη: *του μίλησε ανοιχτά, με την ~ να μην πει τίποτα σε κανέναν* συν. (λόγ.) έκκληση

εκκλιις. (α) ο παρακλητικός κανόνας (βλ. λ. *παρακλητικός): ψάλλω / διαβάζω την ~ τής Παναγίας* (β) *παρακλήσεις* (οι) οι δύο παρακλητικοί κανόνες τής Θεοτόκου πυυ ψάλλονται κυρ. τον δεκαπενταύ- γυυστο. ·*■ σχολιο λ. *παρακαλο).*

παρακλητικός, -ή. -υ [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την παράκληση. που χαρακτηρίζει την παράκληση: - *τόνος / φωνή / ύφος* ΣΥΝ. δεητικός, ικετευτικός, παρακαλεστικός **2.** εκκλη. (α) *Παρακλητική* (η) / *Παρακλητικόν* (τυ) το λειτουργικό βιβλίο τής Ορθόδοξης Εκκλησίας με κανόνες και τροπάρια όλων των ημερών τής εβδομάδας και στους οκτώ ήχους τής βυζαντινής μουσικής ΣΥΝ. Μεγάλη Οκτώηχος (β) *παρακλητικός κανόνας* είδος ακολουθίας με ικετευτικό χαρακτήρα, κυρ. πρυς τιμήν τής Θεοτόκου: *μικρός / μεγάλος* — **παρακλη- τικά** / **-ώς** Ιμεσν.] επίρρ. **παράκλητος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που καλείται ως βοηθός, τον οπυίο καλεί κάποιος που χρειάζεται συμπαράσταση ή καθοδήγηση **2.** Κ.Δ. (με κεφ.) (ό *δέ παράκλητος, τό πνεύμα τό άγιον.* Κ.Α. Ιωάνν.

26) το Αγιο Πνεύμα.

[ΕΓΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «νομικός βοηθός, συνήγορος», < *παρακα?.ώ (-έω)*\.

παρακμάζω ρ. αμετβ. [αρχ.] {παρήκμασ-α, -μένος} πέφτω σε παρακμή, καταπίπτω από απόψεως δύναμης, αξίας, ζωτικότητας: *μετά τον Περικλή άρχισε να παρακμάζει η αθηναϊκή δημοκρατία* || (η μτχ. **γγο-** *ρηκμασμένος,* -η. -ο) ~ *κοινωνία / τέχνη / κίνημα* ΣΥΝ. ξεπέφτω, φθίνω, (μτφ.) πέφτω, μαραίνομαι αντ. ακμάζω, **παρακμή** (η) [μτγν.] **1.** η σταδιακή απώλεια δύναμης, ζωτικότητας ή αξίας: *η ~ τής κοινωνίας / μιας χώρας* || *η ~ τού φοιτητικού κινήματος / τού κράτους πρόνοιας* 2. (συνεκδ.) η χρονική περίοδος που ακολουθεί μια περίοδο ακμής και χαρακτηρίζεται από τη σταδιακή απώλεια δύναμης, ζωτικότητας: *έζησε στην - τής ελ/.ηνικής αρχαιότητας* || *ένας από τους εκπροσώπους τής - τής αττικής κωμωδίας* **3.** (ειδικότ.) ο (ηθικός) ξεπεσμός: *ηθική - τής* νεολαίας ΣΥΝ. (μτφ.) σήψη. **παρακμιάκος,** -ή. -ό **1.** αυτός που ανήκει σε περίοδο παρακμής, που σχετίζεται με την παρακμή: *βρισκόμαστε σε ένα - αδιέξοδο 2.* αυτός που φέρει χαρακτηριστικά που θυμίζουν παρακμή, μαρασμό, συνήθ. κατά νοσηρό τρόπυ: ο *υπερρεαλισμός χαρακτηρίστηκε από το ναζί- στικό καθεστώς ~ τέχνη.* **παρακόβω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {παράέκυψα, παρακομμενος) ♦ (μετβ.) **1.** κόβω (κάτι) περισσότερο από όσο χρειάζεται ή είναι ωραίο: *μην τα παρακόψεις τα μα/.λιά σου! 2.* (για αιχμηρά αντικείμενα, εργαλεία κοπής) είμαι πάρα πυλύ κοφτερός: *παρακόβει αυτό το μαχαίρι* ♦ **3.** (αμετβ.) χάνω την ένταση ή τη δύναμή μου: *παραέκοψε το χρώμα τού ρούχου με το πλύσιμο.* **παρακοή** (η) [αρχ.) η άρνηση υπακοής ή συμμόρφωσης ΣΥΝ. ανυπακοή, απείθεια α.ν γ. υπακοή. **παρακοιμούμαι** κ. **παρακοιμάμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {παρακοιμήθηκα! κοιμάμαι πάρα πολλή ώρα. παραπάνω από όσο πρέπει: *παρακοιμήθηκε κι έχασε την πτήση!* || *Παρακοιμήθηκες! Μεσημέριασε πια!*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[Γ.ΤΥΜ. < μτγν. *παρακοιμώμαι (-άο·).* αρχική σημ. «κοιμάμαι (ως φρουρός) δίπλα σε κάποιον με εξουσία», < *παρα· + κοιμώμαι* (βλ. κ. *κοιμούμαι)).*

παρακοιμώμενος (ο) Ιμτγν.[{παρακοιμωμέν-υυ | -ων. -υυς} **1.** ίστ. (στο Βυζάντιο) ανώτατος αξιωματούχος τής αυλής, επί κεφαλής των θαλαμηπόλων, που κοιμόταν στυν προθάλαμο τού κοιτώνα τού αυτο- κράτυρα 2. (μτφ.-μειωτ.) υ έμπιστος ισχυρού συνήθ. προσώπου, άνθρωπος τής απολύτου εμπιστοσύνης κάποιου: *είναι από τους ~ τού πρωθυπουργού.*

παρακοινοβούλιο (το) {παρακοινοβουλί-ου | -ων} (σκωπτ.) ομάδα πολιτικών παραγόντων που δρουν παρασκηνιακά κατά των εκλεγμένων βουλευτών, υπονομεύοντας το κοινοβουλευτικό έργο. **παρακολούθημα** (το) Ιμτγν.] {παρακολουθήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** ό.τι επακολουθεί αμέσως μετά από ένα γεγονός, τα άμεσα επακόλουθά του: *η διάσπαση ήταν - τής εκλογικής τους ήττας* Συν. επακόλουθο 2. (~ ακινήτου) οτιδήποτε συνδέεται με το κυρίως ακίνητο ή έχει στενή σχέση με αυτό, π.χ. κήπος, αυλή κ.ά. **παρακολούθηση** (η) |αρχ.[{-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (σπάν.) το να ακολουθεί κανείς (κάποιον/κάτι) από κοντά, ώστε να μη χάνει τα ίχνη του 2. η παρουσία (σε δημόσια εκδήλωση) με την ιδιότητα τού θεατή: *η ~ τής παρέλασης* || *η ~ τού τελικού από χιλιάδες οπαδούς των δύο ομάδων* **3.** η συμμετοχή σε (εκπαιδευτική, μορφωτική διαδικασία) με την ιδιότητα τού διδασκομένου: *η - μαθημάτων Αγγλικής / χορού / π?.ηροφορικής* || *η ~ ενός σεμιναρίου* || *η ~ τού ανώτερου* κύκλου *μαθημάτων προϋποθέτει υψηλό επίπεδο γνώσεων* 4. (α) η θέαση ή ακρόαση (τηλευπτικού / ραδιυφωνικού προγράμματος): ~ *εκπομπής / σειράς / ψυχαγωγικού προγράμματος* (β) η αυτοπρόσωπη μαρτυρία (γεγονότος): *η ~ τού ατυχήματος* || *η ~ τού τσακωμού των γονιών από τα μικρά παιδιά δεν τα ωφελεί* 5. ο έλεγχος τής πορείας

(διαδικασίας) ή τής συνέχειας μιας πορείας: *τα παιδιά χρειάζονται συνεχή ~ από τους γονείς τους (λ.χ.* για τυ αν αναπτύσσονται φυσιολογικά. αν αντιμετωπίζουν προβλήματα, αν και γιατί αλλάζει η συμπεριφορά τους. τι αντιδράσεις έχουν σε διάφορα ερεθίσματα, αν διαβάζουν, αν έχουν φίλους κ.λπ.) || *η - ενός ασθενούς από τον γιατρό τον || η ~ το)ν πολιτικών διερ',ησιών σε μια χώρα* 6. ο έλεγχος και η καταγραφή με κρυφά, συνήθ. παράνομα, μέσα των ενεργειών (κάποιου): *η ~ κάποιον από ντετέκτιβ || η -* τοῦ *τηλεφώνου με κοριούς.*

παρακολουθώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.[{παρακολουθείς... | παρακο- λούθησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. ακολουθώ (κάποιον) από κοντά, *ώστε* να μη χάνω τα ίχνη του: ο *μυστικός αστυνομικός τον παρακολουθούσε* 2. παρευρίσκομαι (σε δημόσια εκδήλωση, λ.χ. αθλητική, κοσμική, καλλιτεχνική κ.λπ.) ως θεατής: - *τον τελικό τού μπάσκετ* στο *γήπεδο || ~* επίδειξη *μόδας ι την παρέλαση / απονομή βραβείων* 3. μετέχω (σε εκπαιδευτική, μορφωτική διαδικασία) με την ιδιότητα τού διδασκομένου: *~ ένα σεμινάριο / τα μαθήματα στο σχολείο / τις παραδόσεις ενός καθηγητή / μαθήματα υποκριτικής / χορού / πληροφορικής* 4. είμαι θεατής ή ακροατής (εκπεμπόμενου μηνύματος ή γεγονότος): *~ εκπομπή / μουσικό αφιέρωμα || ~ άθε/.ά μου έναν καβγά / ένα δυστύχημα / ένα έγκλημα* 5. δίνω προσοχή (σε κάτι): *με παρακολουθείς; || δεν παρακολουθεί καθόλου τον καθηγητή, όλο αφαιρείται* 6. κατανοώ, βγάζω νόημα (από κάτι): *δεν μπορώ να τον παρακολουθήσω έτσι όπως τα λέει μπερδεμένα* ΣΥΝ. αντιλαμβάνομαι 7. (μτφ.) έχω συνεχή ενημέρωση (για τα στάδια, τη δυναμική, τη συνέχεια μιας εξέλιξης, για τη ζωή και τη δράση κάποιου): *~ την καριέρα ενός καλλιτέχνη / τις πολιτικές διεργασίες / τις διακυμάνσεις ενός φαινομένου / την ανάρρωση τού ασθενούς / τη συμπεριφορά τού ζώου |*(ο *πατέρας του τον παρακολουθεί σε κάθε τον βήμα στον επαγγελματικό στίβο || «ο ειδικός απεσταλμένος για το Κόσοβο παρακολουθεί με ενδιαφέρον και από απόσταση την ανταλλαγή δηλώσεων και επιστολών»* (εφημ.) 8. ενημερώνομαι κρυφά και συνήθ. με παράνομο τρόπο (για τις ενέργειες κάποιου): *έβαλε ντετέκτιβ, για να τον παρακολουθεί*}{ *~ κάποιον με κοριούς || ~ το τηλέφωνο κάποιου* ΣΥΝ. κατασκοπεύω, (για τηλέφωνα) υποκλέπτω ♦ (αμετβ.) 9. συμμετέχω σε διαδικασία με την ιδιότητα τού διδασκομένου: *έναν χρόνο δεν παρακολουθούσε, πώς θα περάσει στις εξετάσεις:* 10. έχω την προσοχή μου σε (κάτι): τι *ρωτήσατε, δεν παρακολουθούσα'. || αν δεν παρακολουθεί, δεν θα έχει απορίες!* 11. ανταποκρίνομαι επαρκώς σε κάτι, καταλαβαίνω: *αν το επίπεδο είναι πολύ υψηλό, δεν θα μπορεί* να παρακολουθήσει *\\ κώς να παρακολουθήσω, αφού δεν ξέρω λέξη Ιταλικά;* ** σχολιο λ. *βλέπω.* **παρακόρη** ιη) {παρακορών} (λαϊκ.) 1. η υιοθετημένη κόρη, ψυχοκόρη 2. νεαρή κοπέλα που εργάζεται και μένει σε ένα σπίτι, αναλαμβάνο- *υνας* τις δουλειές τού νοικοκυριού ΣΥΝ. υπηρέτρια, **παράκουος,** -η, -ο αυτός που συμπεριφέρεται με ανυπακοή ΣΥΝ. απείθαρχος, ανυπάκουος, απειθής ΛΝΤ. υπάκουος.

{ΕΤΥΜ. μεσν. < *παρ(α)-* + *-ήκοος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άκούω* (πβ. *ύπ-ήκοος)*. παρακουσία (η) {παρακουσιών αλλοίωση τής αισθειος τής ακοής. κατά την υποία κανείς αντιλαμβάνεται λανθασμένα τους ήχους.

Ηπίσης **παράκουαη** [μτγν.]. παράκουσμα (το) Ιαρχ.] Ιπαρακούσμ-ατος | -ατα. -άτων) το εσφαλμένο άκουσμα, η παραπλανητική ακουστική αντίληψη, παρακούω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.Ι {παράκουσα κ. (λόγ.) παρήκουσα!

1. (αμετβ.) ακούω λανθασμένα, αντιλαμβάνομαι κάτι άλλο από αυτό που έχει λεχθεί: *δεν μπορεί να είπε κάτι τέτοιο* θα παράκουσες*

2. (μετβ.) δείχνω απείθεια, δεν υπακούω: *παράκουσε τους γονείς του και πήγε εκεί όπου του είχαν απαγορεύσει να πάει* ΣΥΝ. απειθώ.

παρακράτημα (το) [18961 {παρακρατήμ-ατος i -ατα, -άτων) 1.το μέρος παραγωγής που δεν διατίθεται στην αγορά, προκειμένου υι τιμές να συγκρατηθούν σε ορισμένο ύψος 2. (κατά την εκμετάλλευση των δασών) το δέντρο που διατηρείται, προκειμένου να δώσει σκληρότερη ποιότητα ξύλου, παρακράτηση (η) |1888| |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. η αφαίρεση (μέρους από το χρηματικό ποσό που πρέπει να αποδοθεί σε κάποιον): *~ προϊόντος ι φόρου* / εισφοράς *για* ΓΟ *ταμείο συντάξεως* 2. (συνεκδ.) το χρηματικό ποσό που παρακρατείται: *έχει παρακρατήσεις δέκα χιλιάδων.* παρακρατικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τυ παρακράτυς: *~ οργάνωση / δράση / κύκλοι / κέντρα 2. παρακρατικός* (ο) κάθε άτομο που μετέχει στυ παρακράτυς ή εξυπηρετεί τις επιδιώξεις τυυ: *για τα έκτροπα ευθύνονται οι ~.* — παρακρατικ-ά /-ώς επίρρ. παρακράτος (το) {παρακράτους | χωρ. πληθ.Ι εξουσιαστικός μηχανισμός πυλιτικυστρατιωτικού χαρακτήρα με ισχυρές διασυνδέσεις και πρόσβαση στους μηχανισμούς τής επίσημης κρατικής εξουσίας, παράλληλα πρυς τυυς οπυίους αναπτύσσει αυθαίρετη, μυστική και παράνυμη δράση είτε συμπληρωματικά προς αυτούς, κυρ. ως προς την καταστολή αντίφρονούντων προσώπων και κομμάτων, είτε εμποδίζοντας την εφαρμογή τής επίσημης πολιτικής (π.χ. σε ασταθή και νεοεγκαθιδρυθέντα δημοκρατικά καθεστώτα): ΓΟ *~ έδρασε στα επεισόδια τής χθεσινής συγκέντρωσης || για τη δολοφονία* του *ευθύνεται το ~ που αναπτύχθηκε στην Ελλάδα, κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο.* |ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. parastate|. παρακρατώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.Ι {παρακρατείς... | παρακράτησα. -ύμαι, -ήθηκα (λόγ. μτχ. παρακρατηθείς. -είσα, -έν), -ημένος)

(μετβ.) 1. αφήνω αδιάθετο ένα τμήμα τής παραγωγής ως απόθεμα ή για να συγκρατήσω σε συγκεκριμένυ ύψος την τιμή του στην αγορά 2. κρατώ (μέρος από το χρηματικό ποσό που πρέπει να αποδώσω σε κάποιον): *από τον μισθό σου παρακρατούνται τα χρήματα για την ασφάλισή σου || παρακρατηθείς φόρος* ♦ **3.** (αμετβ.) έχω διάρκεια μεγαλύτερη από την κανονική ή επιθυμητή: *παρακράτησε αυτή η κατάσταση, πρέπει* ν' *αλλάξετε κάτι || παρακράτησε η πλάκα / γο αστείο. δεν νομίζεις;* ΣΥΝ. παρατραβάω, παράκρουση (η) {-ης κ. -ούσεως | -ύσεις. -ύσεων} 1. κρούση μουσικού οργάνου σε λανθασμένο τόνο συν. παραφωνία 2. ακουστική παραίσθηση που ως ψυχικό και συνήθ. παθολογικό φαινόμενο συνί- σταται στην εσφαλμένη αντίληψη εξωτερικού ερεθίσματος· ΦΡ. (μτφ.) *παθαίνω παράκρουση αναστατώνομαι* ιδιαιτέρως έντονα, χάνω τον αυτοέλεγχό μου.

[Ι-τυμ. < αρχ. *παράκρουσις* < *παρακρούω* «εξαπατώ. παραλογίζω» < *παρα-* + *κρούω*\.

παράκτιος, -α, -ο **1.** αυτός πυ βρίσκεται κυντά σε ακτή: *~ περιοχή || ~ οργανισμοί* (που επηρεάζονται από την παλίρροια) || *αύξηση τής αξίας των* κατοικιών στην *~ ζώνη 2.* αθλ. *παράκτια πετοσφαίριση* η πετυσφαίριση (βόλεϊ) στην αμμουδιά, σε ειδικά διαμορφωμένο χιόρο (ιδ. την καλοκαιρινή περίοδο)· αλλιώς *μπιτς-βό'Αεϊ* (τυ). — παράκτια /παρακτίως [Ι89J επίρρ.

[ητυμ. αρχ. < *παρ(α)-* + *-άρτιος* < *ακτή*. Η φρ. *παράκτια πετοσφαίριση* αποτελεί απόδ. τυύ αγγλ. beach volley], παρακυβέρνηση (η) 11894J {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ομάδα προσώπων που δρα κατ' αυθαίρετο τρόπο παράλληλα προς την κυβέρνηση. παρεμβαίνοντας στο έργο της. παρακύηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η εξωμήτρια κύηση.

[ι-τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. parueyesis]. παράκυκλος (ο) Ιμτγν.] {παρακύκλ-ου | -ων. -ουςί **1.** η επιφάνεια που περιλαμβάνεται μεταξύ των περιφερειών, περιγραμμάτων δύο ομόκεντρων κύκλων 2. μικρός και λεπτός δακτύλιος από διάφορα υλικά, ο οποίος περνιέται γύρω από το παξιμάδι μιας βίδας, ώστε αυτό να εφαρμόζει καλύτερα ΣΥΝ. ροδέλα, παρακώλυση (η) 118861 {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} η εμπόδιση (ενέργειας) με την πρόκληση προβλημάτων, κωλυμάτων (ώστε να μην ολοκληρωθεί): *η ~ τής κυκλοφορίας των οχημάτων \\ συστηματική - κατά την άσκηση των καθηκόντων κάποιου.* Επίσης (σπάν.) παρακώ- λυμα (το) [1886|.

παρακωλύω ρ. μετβ. {παρακώλυ-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) εμποδίζω (ενέργεια) παρεμβάλλοντας εμπόδια, δυσκυλίες. κωλύματα: *παρακωλύει συστηματικά τη διαδικασία τής ψηφοφορίας αρνούμενος να προσέλθει || ~* γο *έργο κάποιου* συν. παρεμποδίζω, παραλαβαίνω ρ. ♦ παραλαμβάνω

παραλαβή (η) 1. η λήψη από παραλήπτη πράγματος που του έχει αποσταλεί: *η - ενός δέματος από το ταχυδρομείο* |[*~ νέου εμπορεύματος* Η *κάνω* - (π.αραλαμβάνω) [[*φορτώθηκαν εις παραλαβήν σας* (για προϊόντα που στέλνονται με φορτωτική στο όνυμα κάπυιυυ) λντ. παράδυση 2. (συνεκδ.) ό,τι παραλαμβάνει κανείς: *αυτά τα ρούχα είναι νέα* - **3.** (συνεκδ.) (α) το τμήμα υπηρεσίας ή καταστήματος, από το οποίο κανείς παραλαμβάνει ένα έγγραφο, τυ προϊόν πυυ έχει αγοράσει κ.λπ.: δουλεύει ιείναι *στην* - || θα *πάτε στην* - να σας *εξυπηρετήσουν* (β) ο χώρος υπηρεσίας ή καταστήματος, στυν οποίο βρίσκεται το παραπάνω τμήμα: *η ~ είναι μετά το ταμείο* 4. η επίσημη ανάληψη τής διοίκησης ενός οργανισμού, φορέα, η ανάληψη αξιώ- ματος, θέσης: *μετά την ορκωμοσία τής κυβέρνησης θα γίνει η - των υπουργείων 5.* η ανάληψη ευθύνης για τη συνοδία και μεταφορά (κάποιου) από ένα μέρος σε άλλο: *- τής ομάδας από το πούλμαν, για να οδηγηθεί στο γήπεδο.* σχολιο λ. *λαμβάνω.*

[ΕΤΥΜ. < *παραλαμβάνω,* πβ. κ. *λαμβάνω λαβήJ.* παραλαλητό (το) (λαϊκ.) το παραμιλητό (βλ.λ.). παραλαλια <η) Ιμτγν.Ι {χωρ. πληθ.} γλωσσική διαταραχή κατά την υποία υ ήχος πυυ παράγεται κατά την υμιλία δεν είναι ο επιθυμητός, αφού στη θέση ενός φθόγγου εκφωνείται άλλος. — παραλαλικός, -ή, -ό.

παραλαλώ ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {παραλαλείς... [παραλάλησα} παραμιλώ (βλ.λ.).

παραλαμβάνω [αρχ.] κ. (λαϊκ.) παραλαβαίνω ρ. μετβ. {παρέλαβα, παραλήφθηκα (λόγ. παρελήφθην. -ης. -η.... μτχ. παραληφθείς. -είσα, -έν)} 1. παίρνω ως παραλήπτης κάτι που μυυ έχει αποσταλεί: *παρέλαβα μια επιστολή / ένα δέμα || ~ εμπορεύματα 2.* αναλαμβάνω τη διαχείριση μιας κατάστασης, όπως είχε διαμορφωθεί από τυν προκά- τυχό μυυ: *η νέα κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι παρέλαβε χάος από την προηγούμενη || παραλάβατε μια υγιή επιχείρηση και την καταστήσατε προβληματική'.* **3.** (ειδικότ.) αναλαμβάνω τη συνοδία ή τη μεταφορά (κάποιου) από ένα μέρος, υποδέχομαι: *θα παραλάβει το γκρυπ από το αεροδρόμιο και θα τους πάει στο ξενοδοχείο || αύριο Οα πάμε να παρα/θάβουμε* τον *αδε/.φό μου απ' το λιμάνι* 4. αναλαμβάνω επίσημα τα καθήκοντά μυυ (σε θέση. αξίωμα): - *ένα υπουργείο.* **■ σχολιο λ. */.αμβάνω.* παραλειπόμενα (τα) [αρχ.] {παραλειπομένων} Ι.όλα όσα παραλεί- πονται (ως περιττά ή ευκόλως εννοούμενα) ή αποσιωπώνται: ra *~ συζήτησης ι συνεδρίου ι συνάντησης 2. Παραλειπομένων Βίβλος* ιστορικό βιβλίο τής Ι Ι.Δ., στυ οποίο έχουν περιληφθεί όσα είχαν παραλει- φθεί από προγενέστερα ιστορικά βιβλία της· αλλιώς *Χρονικο)ν(Λ* Β'). παραλείπω ρ. μετβ. |αρχ.| {παρ-έλειψα. - αλείφθηκα (λόγ. παρελεί- φθην. -ης, -η..., μτχ. παραλειφθείς. -είσα, -έν)} 1. αποκλείω, δεν περιλαμβάνω (κάποιον/κάτι) σε σύνολυ, αφήνω έξω από σειρά, κατάσταση ή κατάταξη: *παρέλειψαν το όνομά του από* τον *κατάλογο των υποψηφίων || αυτό* τυ *σημείο* δεν *έχει ενδιαφέρον, ας το παραλείψουμε || 8τν πρέπει να παραλείψουμε. τέλος, και μια άλλη σημαντική μορφή τής σύγχρονης μουσικής../* φρ. *τα ευκόλως εννοούμενα παραλείπο- νται* βλ. λ. *εννοώ 2.* ξεχνώ, αμελώ: *μην παραλείψεις να τηλεφωνήσεις, αν αλλάξει κάτι! || έχει παραλείψει ουσιώδη στοιχεία τού κεφαλαίου.*

γΓ αυτό πήρε χαμηλό βαθμό 3. αποσιωπώ, δεν αναφέρω σκοπίμως: *συνήθως παραλείπει αυτά που δεν τον συμφέρει να μαθευτούν.* ΧΧΟΑJΟ λ. *λαμβάνω.* **παράλειψη** (η) [αρχ.[{-ης κ. -είψεως | -είψεϊς, -είψεων} **1.** το να παραλείπει κανείς (κάτι), ώστε να μην περιλαμβάνεται σε σύνολο, σειρά, κατάσταση ή κατάταξη: *η ~ δύο λέξεων κατά την αντιγραφή ενός κειμένου || η ~ τού ονόματός του από* zw *κατάλογο των επιτυχόντων λίγο έλειψε να προκαλέσει επεισόδιο·* φρ. ***κατά παράλειψιν! παράλειψη*** παραλείπυντας, μη αναφέροντας: *το ουσιαστικό «αρουραίος» προέκυψε. - τού «μυς», το υποίο προσδιόριζε, ως επίθετο στην Αρχαία* 2. η παράβλεψη, το να ξεχάσει, να αγνοήσει ή να αμελήσει κανείς (κάτι): *ήταν ~ να μην τους καλέσετε στην εκδή/~ωση* 3. η αποφυγή τής αναφοράς σε (κάτι), η αποσιώπησή του: *η σκόπιμη - των νεότερων στοιχείων για την υπόθεση αποσκοπούσε στην παραπλάνηση τού κοινού* ΣΥΝ. παρασιώπηση 4. (συνεκδ.) ό.τι παραλείπεται: *διαπιστωμένες παρα/Μψεις στην εκτέλεση ενός έργου ||θα ήταν σημαντική ~ να μην αναφέρουμε και αυτό τον σπουδαίο δημιουργό.* ** σχολιο λ. *αποσιωπητικά, ε?>.λιπής, λαμβάνω.* **παραλέω** ρ. μετβ. {παραείπα} λέω περισσότερα (πράγματα)· στη ΦΡ. ***τα παραλέω*** μιλώ με υπερβολικό τρόπο, υπερβάλλω σε αυτά που λέω: *τα παραλές δεν έκανα παρά μόνο το καθήκον μου.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παραλέγω* (ήδη στον Ιπποκράτη μαρτυρείται η σημ. «απεραντολογώ, μιλώ εκτός θέματος») < *παρα- + λέγω].* **παραλήγουσα** (η) Ιμτγν.] {σπάν. παραληγουσών} η συλλαβή πριν από τη λήγουσα, η προτελευταία συλλαβή μιας λέξεως: *η - τής λέξης «ποταμός» είναι το «-τα-».* **παραληπτέος,** -α, -υ (αρχ.] (λόγ.) αυτός που πρέπει να παραληφθεί *AS')'*, παραδοτέος.

παραλήπτης (ο) Ιμτγν.] {παραληπτών}, **παραλήπτρια** (η) {παραληπτριών} 1. πρόσωπο που παραλαμβάνει, που δέχεται (κάτι): *έγινε ~ πολλών διαμαρτυριών* συν. δέκτης, αποδέκτης αντ. παραδότης 2. (ει- δικότ.) πρόσωπο προς τυ οποίυ αποστέλλεται μια επιστυλή: *ποιος είναι ο ~ τού γράμματος:* αντ. αποστολέας 3. (συνεκδ.) το όνομα τού προσώπου πρυς το οπυίυ «ποστέλλεται κάτι, όπως αναγράφεται στον φάκελο επιστολής: ο ~ *είναι στο κάτω και δεξιό μέρος τού φακέ/.ου ||αυτό το γράμμα δεν έχει || μην ξεχάσεις να βάλεις -/* **παραλήρημα** (τυ) [μτγν.} {παραληρήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η ακατάσχετη και ασυνάρτητη ομιλία συν. παραμιλητό 2. (μτφ.-κακόσ.) υ λόγος πυυ χαρακτηρίζεται από έλλειψη αρμού και τυφλό πάθος, κυρ. φανατισμό: *εθνικιστικό ~ || ένα - μίσους και οργής* 3. ιατρ. (α) οξεία αλλά αναστρέψιμη ψυχική διαταραχή, που χαρακτηρίζεται από απώλεια τού προσανατολισμού, αδυναμία αντιλήψεως τού περιβάλλοντος. ψευδαισθήσεις ή παραισθήσεις και βίαιη συμπεριφορά τού ασθενούς ΣΥΝ. ντελίριο (β) ***λογορροϊκό παραλήρημα*** (λατ. delirium verborum) παραληρηματική κατάσταση στην οποία ο ασθενής είναι υπερβολικά ομιλητικός (γ) τρομώδες ***παραλήρημα*** (λατ. delirium tremens) σύνδρομο που εμφανίζεται σε άτομα που έχουν αναπτύξει εξάρτηση από τυ αλκοόλ και χαρακτηρίζεται κυρ. από τρέμυυλο, οπτικές παραισθήσεις και αστάθεια (δ) ***συστηματικό παραλήρημα*** βλ. λ. *συστηματικός* 4. (μτφ.) η κατάσταση βίαιου ενθουσιασμού ή έντονης ψυχικής έξαρσης, υστερίας: *~ τού πλήθους σε ροκ συναυλία* ΣΥ\. αμόκ,

παραληρηματικός, -ή, -ό **1.** ιατρ. αυτός που σχετίζεται με το παραλήρημα 2. (μτφ.) αυτός πυυ θυμίζει παραλήρημα: *- λογύδριο.* — πα- **ραληρηματικ-ά / -ώς** επίρρ. **παραληρώ** ρ. αμετβ. {παραληρείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** έχω παραλήρημα: *παραληρεί από τον πυρετό* 2. (μτφ.) λέω πράγματα που δεν έχουν νόημα, μιλώ φλύαρα και ασυνάρτητα ΣΥΝ. φλυαρώ 3. (μτφ.) παραφέρομαι από ενθουσιασμό, κατέχομαι από ξέφρενη και ασυγκράτητη έξαρση: *το πλήθος παρα/.ηρούσε στο άκουσμα τής φωνής του.* **—παραληρητικός,** -ή, -ό [Ι89Ι|.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παραληρώ* < *παρα- + ληρώ (-έω)* «λέω ανυησίες» < *λήρος* «ανόητα λόγια άνευ αξίας», αβεβ. ετύμου, πιθ. < J.K. *1a- «φωνάζω», ονοματυποιημένη ρίζα, πβ. λιθ. Ιό-ii «φωνάζω, κραυγάζω», αρχ. σλαβ. la-jQ. αρμ. lam «κλαίω», ίσως και λατ. lamentum «θρήνος» κ.ά. Ομόρρ. πιθ. *λά-σκω* «κραυγάζω, φωνάζω». Βλ. κ. *λαλώ).* **παραλής** (υ) {παραλήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο πυυ έχει πολλά λεφτά, υ πλυύσιος συν. λεφτάς αντ. φτωχός.

[ι·.ΤΥ.Μ. < τυυρκ. parah].

παραλήφθηκα ρ. - * παραλαμβάνω

παράληψη (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} η παραλαβή (βλ.λ.).

[πτυμ. < αρχ. *παράληψις* < *παραλαμβάνω*[. **παραλία** (η) {παραλιών} **1.** (α) (γενικά) η χερσαία ζώνη κατά μήκος τής γραμμής μεταξύ στεριάς και θάλασσας: *οι τουρίστες προτιμούν τις ~ με άμμο || ~ λουσμένων* συν. ακτή, γιαλός, ακρογιαλιά, ακροθαλασσιά, περιγιάλι (β) (ειδικότ.) η συνεχόμενη τού αιγιαλού ζώνη ξη- ράς. πυυ καθορίζεται από την πολιτεία σε πλάτος μέχρι και 50 μέτρων από τη γραμμή που ορίζει τον αιγιαλό, η οποία απαιτείται για την επικοινωνία τής ξηράς με τη θάλασσα, καθώς και για την εξυπηρέτηση εθνικών, κοινωφελών, αναπτυξιακών και περιβαλλοντικών σκοπών: *νομοθετική ρύθμιση για τα κτίσματα στον αιγιαλό και στην* ~2. (καθημ.-συνεκδ.) η περιοχή κατά μήκος τής παραλίας και τα κέντρα διασκεδάσεως που βρίσκονται σε αυτή την περιοχή: *η - μαζεύει κόσμο τώρα το καλοκαίρι || τα μεγάλα ονόματα που τραγουδούν στην* ~ ΣΥΝ. (τα) παραλιακά. * ·* σχολιο λ. *ακτή, θάλασσα, πληροφορική.*

ΙΕΤΥΜ, < αρχ. *παραλία* (ενν. *γή / χώρα),* ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *παράλιος* (βλ.λ.)].

παράλια (τα) Ιμτγν.] {παραλίων} οι παράκτιες εκτάσεις, υι ακτές μιας χώρας αντ. ηπειρωτικά.

παραλιακός, -ή. -ό 118471 **1.** αυτός που σχετίζεται με την παραλία, που είναι κτισμένος ή βρίσκεται στην παραλία: *~ κέντρο / ξενοδοχείο / πόλη / κτήμα* ςυ.ν. παράλιος, παραθαλάσσιος αντ. ηπειρωτικός, μεσόγειος **2.** αυτός που βρίσκεται κατά μήκος ακτής: *~ δρόμος / ζώνη* **3.** ***παραλιακά*** (τα) (α) η περιοχή τής παραλίας, καθώς και οι παράκτιες περιοχές: *καλοκαίριασε και ο κόσμος συνηθίζει τις βόλτες προς τα* - (β) (συνεκδ.) τα κέντρα διασκέδασης που λειτουργούν στις παραθαλάσσιες περιοχές; *τα - μαζεύουν πολύ κόσμο.* - **παραλιακ-ά / -ώς** 11889] επίρρ. σχολιο λ. *πληροφορική.* **παραλίγο** επίρρ. (καθημ.) λίγυ ακόμα και. λίγο έλειψε να: *~ να τρακάρουμε, πρόσεχε! || στη συζήτηση προέκυψε ότι - να βγούμε συγγενείς!* [| *α, ~ να το ξεχάσω!* συν. (εκφραστ.) παρά τρίχα, στο τσακ. Ηπίσης (λόγ.) **παρ' ολίγο.**

[f.tym. μεσν. < μτγν. *παρ' ολίγον].* **παραλίμνιος,** -α, -ο 11894] αυτός που βρίσκεται κοντά σε λίμνη: *~ περιοχή* / οικισμός, **παράλιος,** -α. -ο παραλιακός (βλ.λ.). σχολιο λ. *θάλασσα.*

[ετυμ. αρχ. < *παρ(α)- + -ά/.ιος* < *άλς, άλός* «θάλασσα» (βλ. λ. *αλάτι)*\. **παραλλαγή** (η) **1.** η επέμβαση σε κάτι, η τροπυπυίησή του. ώστε να παραλλάσσει συν. διαφοροποίηση, μεταβολή 2. (α) καθεμιά από τις μορφές ενός πράγματος, η ποικιλία: *η ~ σχήματος / σχεδίου* (β) καθένας από τους δυνατούς συνδυασμούς (προβλέψεις) σχετικά με το αποτέλεσμα αγώνα πυυ έχει τη δυνατότητα να παίξει ο παίκτης τού ΠΡΟΓΙΟ: *διπλή ~* (π.χ. ΙΧ. Χ2 κ.λπ.) || *τριπλή -* (1Χ2) **3.** ΜΟΥΣ. υ μετασχηματισμός μελωδίας ή μουσικού θέματος με αλλαγές ή αναπτύξεις στην αρμυνία, στυν ρυθμό και στη μελωδία χωρίς αλλυίωση τού αρχικού θέματος: *«Παραλ/^αγές αίνιγμα»* (σύνθεση τού Ή. Έλγκαρ) 4. πιολ. απόκλιση στη δομή ή τον χαρακτήρα ενός κυττάρου, ατόμυυ ή ομάδας ατόμων από άλλο τού ίδιου είδυυς 5. /ωολ. τυ σύνολο των χαρακτήρων που επιτρέπουν σε ένα ζώυ να εντάσσεται στο περιβάλλον του, χωρίς να ξεχωρίζει εύκολα η μορφή τυυ (μιμητισμός, ομοιο-χρωμία) 6. στρλτ. (α) η μερική κωδικοποίηση μηνύματος με αντικατάσταση των καίριων λέξεων με άλλες συνθηματικές ή με ομάδες γραμμάτων ή αριθμών (β) το καμουφλάζ (βλ.λ.): *στολή παραλλαγής* 7. ναυτ. η γωνία μεταξύ βυρρά και βορρά πυξίδας.

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *παραλλάσσω.* Στη μυυσ. σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. variation.).

παράλλαγμα (το) |αρχ,[ιπαραλλάγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η παραλλαγή (βλ.λ.) 2. (λαϊκ.) οποιαδήποτε απόκλιση από το κανονικό, κυρ. η δυσμορφία κάποιου (είτε λόγω αρρώστιας είτε λόγω ατυχήματος), **παραλλάζω** ρ. -+ παραλλάσσω

παραλλακτικός, -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με την παράλλαξη: *~ μέτρηση αποστάσεως.* - **παραλλακτικ-ά / -ώς** επίρρ. **παράλλαξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} **1.** ΝΑΥΤ. (για πλυία) η διόπτευση ενός σημείου 90 μοίρες δεξιά ή αριστερά τής πορείας τού πλοίου 2. αςι ιόν. η γιονιακή μετατόπιση τής φαινόμενης θέσης ενός ουράνιου αντικειμένου πάνω στην ουράνια σφαίρα, όταν παρατη- ρείται από δύυ σημεία που απέχουν πυλύ μεταξύ τυυς **3.** τοπογρ. η διαφορά που φαίνεται να έχει η κατεύθυνση ή η θέση ενός σώματος, όταν μετατοπίζεται η θέση τού παρατηρητή: *σφάλμα παραλλάξεως οργάνου μετρήσεως.*

ΙΕΤΥ.Μ. < «ρχ. *παράλλαξις,* αρχική σημ. «μεταβολή ϋέσεως», < *πα- ραλ/.άσσω*\.

παραλλάσσω Ιαρχ.] κ. **παραλλάζω** ρ. αμετβ. {παρήλλα-ξα. -γμέ- νυς} 1. διαφοροποιούμαι ελαφρώς ως προς κάτι, παρουσιάζω μικρές διαφορές: *συχνά οι τιμές παρα/Μσσουν αναλόγως τού καταστήματος || οι δύο φούστες παραΡ.λάζουν μόνο στην ποιότητα* ΣΥΝ. ποικίλλω **2.** ναυτ. διοπτεύω ένα σημείο 90 μοίρες δεξιά ή αριστερά από την πλώρη πλοίου.

παραλληλεπίπεδο (το) [μτγν.] {παραλληλεπιπέδ-υυ | -ων} γεωμ. πρίσμα με έξι βάσεις, πυυ όλες τους είναι παραλληλόγραμμα, **παραλληλεπίπεδος,** -η. -ο (μτγν.Ι **1.** (για στερεά) αυτός που έχει επιφάνειες επίπεδες και παράλληλες μεταξύ τυυς. που ορίζεται, περιλαμβάνεται μεταξύ δύο παράλληλων επιπέδων 2. ιέωμ. ***παραλληλεπίπεδο*** (το) βλ.λ. **παραλληλία** (η) {παραλληλιών} **1.** η ιδιότητα τού παραλλήλου συν. παραλληλότητα 2. η τοποθέτηση δύυ πραγμάτων σε παράλληλη θέση' ΦΡ. (α) ***παραλληλία μαθημάτων*** η συνάφεια διδασκυμένων αντικειμένων (β) ***αξίωμα παραλληλίας*** (στην ευκλείδειυ γεωμετρία) αξίωμα κατά το οπυίυ από ένα σημείο Α διέρχεται μόνο μία παράλληλος προς δεδομένη ευθεία ε.

ILTYM. Κλληνογενής ξέν. ορ., < γαλλ. paraIeiisarion|. **παραλληλίζω** ρ. μετβ. {παραλλήλισ-α. -θηκα. -μένος} **1.** (λόγ.-σπάν.) τοποθετώ σε παράλληλη θέση 2. (μτφ.) παραβάλλω (κάτι με κάτι άλλο). το συγκρίνω: *παραλλήλισε τα πρόσφατα γεγονότα με την εξέγερση τού Μάη τού '68.*

]ι·ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. paraileliser], **παραλληλισμός** (ο) **1.** η τοποθέτηση σε παράλληλη θέση **2.** η παραβολή, η συγκριτική αντιστοίχιση: ο *~ του με τον Μ. Αλέξανδρο ήταν υπερβο/.ικός* συν. αντιπαραβολή, σύγκριση **3.** η επανάληψη ίδιων συντακτικών δομών για την απόδοση διαφορετικού περιεχομένου. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. parallelismc].

παραλληλόγραμμό (το) Ιμτγν.) {παραλληλογράμμ-ου | -ων} ΓΕΩΜ. τετράπλευρο σχήμα, καθεμιά από τις πλευρές τού οποίου είναι παράλληλη με την απέναντι της: *ορθογώνιο* **παραλληλόγραμμος,** -η, -ο [μτγν-j **1.** αυτός που έχει παράλληλες γραμμές **2.** γεωμ. ***παραλληλόγραμμο*** (το) βλ.λ. —

παραλληλογράμ- μως επίρρ. Ιμτγν.]. **παραλληλογράφος** (ο) γεωμετρικό όργανο για τη χάραξη παράλληλων γραμμών.

παράλληλος, -η (λόγ. -ος). -ο **1.** (για γραμμές. ευθείες. σειρές κ.λπ.) (α) αυτός που όλα τα σημεία του απέχουν εξίσου από άλλον, χωρίς να τέμνεται με αυτόν όσο και αν προεκταθούν: ~ ***δρόμοι ι διάδρομοι / σειρές καθισμάτων/ ευθύγραμμα τμήματα*** (β) *παράλληλη (ευθεία)* ευθεία που, όσο και αν προεκταθεί, δεν τέμνει άλλη ευθεία ή επίπεδο (γ) Ηλεκτρ. *παράλληλη σύνδεση* διάταξη ηλεκτρικού κυκλώματος, στην οποία όλα τα στοιχεία και τα εξαρτήματά του βρίσκονται υπό κοινή τάση, όπου όλοι οι θετικοί πόλοι είναι συνδεδεμένοι με το ένα άκρο και όλοι οι αρνητικοί με το άλλο **2.** αυτός που απαιτεί ή συνί- σταται στη δημιουργία γραμμών ή σειρών όπως οι παραπάνω: - ***στοίχιση / παράταξη*** **3.** (για επίπεδα) αυτό που έχει την ίδια κάθετο με κάποιο άλλο. που τέμνονται καθέτως από την ίδια ευθεία **4.** *παράλληλος* (ο/η) {-ου κ. -ήλου j -ων κ. -ήλων, -ους κ. -ήλους}, *παράλληλη* (η) (α) καθεμιά από τις νοητές γραμμές που είναι παράλληλη προς τον ισημερινό και δείχνει το γεωγραφικό πλάτος μιας περιοχής (β) νλυτ. το σημείο της γήινης επιφάνειας, στο οποίο την τέμνει επίπεδο κάθετο στον άξονα τής γήινης σφαίρας (γ) δρόμος παράλληλος προς κάποιον άλλο: ***στην πρώτη*** ~ ***θα στρίψετε δεξιά*** **5.** (μτφ.) αυτός πυυ παρουσιάζει πολλές αντιστοιχίες, αναλογίες ή και ομοιότητες με κά- πυιον άλλο: ***στη ζωή τους ακολούθησαν*** ~ ***πορεία'*** ΦΡ. *βίοι παράλληλοι* βλ. λ. ***βίος*** **6.** (α) αυτός πυυ συμπίπτει χρονικά, πυυ υπάρχει ή συμβαίνει συγχρόνως με κάτι άλλο: ~ ***τηλεοπτική σύνδεση με δύο στούντιο {{ ~ δράση [| είχε ~ σχέση και εκτός γάμου JJ - συνομιλίες για διευθέτηση τής κρίσης*** ΣΥΝ. ταυτόχρονος· ΦΡ. ***εκ παραλλήλου*** *(\)* ταυ- τυχρόνως: ***απασχολείται*** ~ ***σε δύο εργασίες*** (ii) ταυτόχρυνη θετική και αρνητική διατύπωση τυύ ίδιου νοήματος ως ρητορικό / συντακτικό σχήμα (β) τηχνολ. Πληροφ. αυτός που σχετίζεται με την ταυτόχρονη εκτέλεση δύο ή περισσότερων εργασιών ή την ταυτόχρονη λειτουργία δύο ή περισσότερων συνδεδεμένων συσκευών, τμημάτων **Η/Υ** κ.λπ.: ~ ***επεξεργασία / διασύνδεση / μεταφορά δεδομένων*** ανι. σειραϊκός. – **παράλληλα / παραλλήλως** [αρχ] επίρρ.

[ετυμ. **αρχ., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *παρ' άλλήλους* (πβ. κ. *κατάλληλος).* Βλ. κ. *άλλήλων*\.** **παραλληλότητα** **(η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα τυύ παραλλήλου** συν. **παραλληλία,** **παραλογή** **(η) δημοτικό τραγούδι με αφηγηματικό χαρακτήρα και φανταστικό περιεχόμενο: *η ~ «τού νεκρού αδελφού» || η - «τού γε- φυριυύ τής Άρτας».***

[είύ.μ. Πιθ. < αρχ. ***παρακαταλογή*** ·' είδος αφηγηματικού ρυθμού (στη μουσική) με μελοδραματική παρουσίαση» (με απλολογία) < ***παρα-*** + ***καταλογή*** < ***καταλέγω*** «αφηγούμαι λεπτομερώς» (***κατα-*** + ***λέγω)\.*** **παραλογητό** (το) (λαϊκ.) υ παραλογισμός (βλ.λ.). **παραλογιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {παραλόγιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) ♦ 1. (αμετβ.) τρελαίνομαι, παύω να σκέφτομαι και να συμπεριφέρομαι λογικά συν', τα χάνω ♦ **2.** (μετβ.) κάνω (κάποιον) να τρελαθεί. – **παραλόγιασμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < **αρχ. *παραλογίζομαι* (βλ.λ.). κατά τα ρ. σε *-ιάζ(ο* (πβ. κ. *ζυγίζω - ζυγιάζω, λογίζω - λογιάζω* κ.ά.).** **παραλογίζομαι** **ρ. αμετβ. αποθ. {παραλογίσ-τηκα, -μένος} ενεργώ ή μιλώ κατά παράλογο τρόπο: *Καταλαβαίνεις ότι παραλογίζεσαι: Τι είναι αυτά που λες:*** συν. **παραφρονώ. ■** * σχολιο **λ. *αποθετικός.***

| LiTYM. αρχ. < *παράλογος*[. **παραλογιαμός** **(ο) [αρχ.I 1.υ λαθεμένος, παράλογος τρόπος σκέψε- ως: *αυτή η απόφαση είναι προϊόν παραλογισμού, είναι σκέτη τρέλα***

(συνεκδ.) κάθε λόγος ή πράξη που αντιβαίνει στη λογική: *αυτό που λες είναι σκέτος* || ***πάψε τους ~ κι έλα στα συγκαλά σου!*** συν. **ανοησία, τρέλα, παραλογητό.** σχολιο **λ. *ανόητος.*** **παραλογιστικός, -ή, -ό [αρχ.] 1.** αυτός που σχετίζεται με τον πα- ραλογισμό: ***- σκέψη / πράξη*** συν. **παράλυγος. παραλυγικός 2. (για πρόσ.) αυτός που κάνει σκοπίμως ή από ανικανότητα λαθεμένους συλλογισμούς. — παραλογιστικό** επίρρ. **παράλογο** **(τυ) Ιμτγν.} {παραλόγ-ου | -ων} 1. (α) η κατάσταση κατά την οποία ο άνθρωπος δεν αναγνωρίζει σκοπό ή λογική στην ύπαρξή του, αποδεχόμενος το άσκοπο και παράλογο τής ανθρώπινης ύπαρξης (β) καθετί που δεν ερμηνεύεται με την κοινή λογική: *το - μιας απόφασης* || γο ***- στην υπόθεση αυτή είναι ότι μου ζητήθηκε να πληρώσω, ενώ ζητούσα αποζημίωση*** · φρ. *ιστορία τού παραλόγου* **για κάθε κατάσταση που έχει παράλογα στοιχεία: *«η - στη δομή των υπουργικών συμβουλίων αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό όλων των κυβερνήσεων από συστάσεως τού ελληνικού κράτους»*** **(εφημ.)** *2.* **το φιλοσοφικό και λογοτεχνικό δόγμα, κατά τυ οποίο οι "άνθρίοπυι ζουν απομυνϋ)μένοι σε έναν μάταιο και παράλογο κόσμο: *ο Καμύ είναι από τους κύριους εκφραστές τής τέχνης τού -* 3. θέστρο τού** *παραλόγου* **(γαλλ. theatre de Tabsurde) (α) πρωτοποριακό θεατρικό ρεύμα που κυριάρχησε στη δεκαετία τού '50. κατά τυ οποίο καταλύεται ο δεσμός ανάμεσα στις λέξεις και τις πράξεις, αφού τον θεατρικό λόγο χαρακτηρίζει η γλωσσική ασυναρτησία και η παρωδία των καθιερωμένων αξιών πρόκειται για πνευματικό καρπό τύυ Β' Παγκοσμίου Πολέμυυ, σε μια εποχή όπου κάθε όραμα κλονιζόταν κι ο άνθρωπος αποξενωνόταν από τη φύση του: ο *Ιονέσκο είναι από τους θεμελιοηές τού θεάτρου τού παραλόγου*** **(β) (καθημ.) κάθε κατάσταση παραλογισμού: *η κυβερνητική πολιτική με τις συνεχείς αντιφά- σεις_ της είναι*** **~. **■** σχολιο **λ. *λογικός.*** **παράλογος, -η. -ο [αρχ.] 1. αυτός που αντιβαίνει στους νόμους τής λογικής, που υπάρχει, συμβαίνει ή προκύπτει κατά τρόπο που δεν είναι λογικός: ~ *ενέργεια / σκέψη ι φόβος / βία || είναι παράλογο να πιστεύεις ότι φταις για κάτι που ούτε έκανες ούτε προκάλεσες!*** ΣΥΝ. άλογος λντ. **λογικός, (λόγ.) έλλογος 2. (καθημ.-γενικότ.) αυτός που δεν δικαιολογείται σύμφωνα με ό,τι ισχύει: *είναι ~ οι οικονομικές απαιτήσεις του για μια τέτοια δουλειά*** συν. **αδικαιολόγητος, εξω φρενικός** ΑΝΤ. **εύλογος, δικαιολυγημένος 3. (για πρόσ.) αυτός που ενεργεί ή μιλά με τρόπο που δεν ταιριάζει σε λογικό άνθρίοπυ:** *Μη γίνεσαι -! Λες τα πράγματα ψύχραιμα!* **4.** *παράλογο* **(το) βλ.λ. -παράλογα / παράλογως [αρχ.| επίρρ.**

παράλογος: συνώνυμα. Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να συλλάβει κανείς και να δηλώσει γλωσσικά ό.τι δεν είναι λογικό. Μπυρεί να τυ θεωρήσει ότι παραβιάζει τη λογική ή ότι στερείται λογικής ή ότι δεν στηρίζεται πυυθενά ή ότι βρίσκεται έξω από τη λογική και, ενίοτε, ότι την υπερβαίνει. Ό.τι παραβιάζει τη λογική είναι παράλογο (παρά τόν λόγον, «κατά παράβαση τής λογικής»).Ό,τι στερείται λογικής είναι άλογο *(Δεν είναι η λογική που διέπει τις πράξεις του, αλλά άλογα συναισθήματα και ανεξέλεγκτες παρορ- μήσεις).'***Ο,τι δεν στηρίζεται πουθενά, ό.τι είναι εκτός τόπου (και χρόνου) είναι άτοπο** *(Είναι άτοπο να δέχεσαι ότι η μόρφωση επιτυγχάνεται ερήμην τής γνώσης· η μόρφωση προϋποθέτει συνειδητή γνώση αιτίων και αιτιατών πραγμάτων. γεγονότων και καταστάσεων).* **Ό.τι δεν μπυρεί να συλλάβει ή να κρίνει κανείς με τη λογική, γιατί βρίσκεται έξω από τα όρια τής λογικής, είναι εξωλογικό ή. εφόσον την υπερβαίνει, είναι υπερλογικό** *(Η έννοια τού Θεού είναι απρόσιτη στον ανθρο)πινο νου, γιατί είναι από τη φύση της εξω/.ογική και υπερλογική). Ό,τ* **παραβιάζει τους κανόνες τής λογικής φθάνοντας στα όρια τής παραφροσύνης, είναι εξωφρενικό (Τα** *λόγια και* **οι** *πράξεις του είναι εξωφρενικές· οδηγείται σταθερά στην παράνοια).* **Αντίστοιχη προς την κατάσταση αυτή είναι η φράση έξω φρενών** *(Μ στάση του στο θέμα και η όλη συμπεριφορά του μας έκανε έξω φρενών),* **ενώ με την ίδια σημασία και με περισσότερη έμφαση χρησιμοποιείται και η φράση άνω ποταμών** *(Δεν μπορώ να κάνω μ'αυτό τον άνθρωπο είναι άνω ποταμών).* **Ας σημειωθεί ότι η α' φράση αφορά τόσο στον ομιλητή όσο και σε άλλα πρόσωπα** *(είμαι έξω φρενο)ν - κάνω κάποιον έξω φρενών),* **ενώ η <ορ.** *άνω ποταμών* **χρησιμοποιείται από τον ομιλητή για άλλα πρόσωπα** *(είναι πλέον άνω ποταμών).* **Ηπιότερες για την έκφραση τού παραλόγου είναι οι φράσεις εκτός τόπου και χρόνου και έξω από κάθε λογική.**

παραλογοτεχνία (η) {παραλυγοτεχνιών} τυ σύνολο των λογοτεχνι- κο)ν έργων πυυ δεν συγκαταλέγονται στις κοινώς αποδεκτές κατηγορίες τού έντεχνου λόγου: *πολλά έργα επιστημονικής φαντασίας, αστυνομικά ή αισθηματικά ρομάντζα θεωρούνται ότι* ανήκουν στην ~ (πβ. κ. λ. *παραφιλολογία).* – **παραλογοτεχνικός,** -ή, -ό. [Γ.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. paralitierature (νόθο σύνθ.)}.

παραλυμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει παραλύσει: **~** *χέρι / σώμα* συν. παράλυτος· (μτφ.) 2. αυτός που έχει αποδιυργανωθεί. αποσυντο- νΐστεί: *παρέλαβε ένα ~ Λημόσιο χωρίς κατά/Ληλο δίκτυο παροχής υπηρεσιών* **3.** (για πρόσ.) άτομο διεφθαρμένο συν. (λόγ.) ακόλαστος, έκλυτος λντ. χρηστός, εγκρατής, ηθικός. [liTYM. < αρχ. *παραλελυμένος.* μτχ. παθ. παρακ. τύυ ρ. *παραλύω).*

παράλυση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεων} **1.** ιατρ. η απώλεια (ολική ή μερική) τής κινητικής ικανότητας των μυών. η οποία προκαλείται από τραυματισμό ή πάθηση (ανατομική αλλοίωση) τού νευρικού συστήματος, τού εγκεφάλου ή τύ νωτιαίου μυελού: *παιδική* ~(παλαιότ. η πολιομυελίτιδα) |[*περιοδική /γενική /προϊούσα ι μαιευτική* ~ (τύ παιδιού κατά τον τοκετό) [| *χιαστή* ~ (ημιπληγία) [| ~ *τού χεριού* 2. (ειδικότ.) η δυσκολία ενάρξεως ή ολοκληρώσεως τής κίνησης. λόγω μυυδιάσματυς, πιασίματυς κ.λπ. **3.** (μτα) κατάσταση προσωρινής νάρκης, αδράνειας: ~ *τού νου* **4.** ο «πυσυντονισμός. η αποδιοργάνωση: *η ~ των διοικητικών υπηρεσιών / τής κρατικής μηχανής / τής* κυκλοφορίας συν. διάλυση, (λαϊκ.) ςεχαρβάλωμα.

παραλυσία (η) |Ι834[{παραλυσιών} **1.** ιαγρ. η παράλυση (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) η ζωή που έχει ολοκληρωτικά παραδοθεί σε ακολασίες και κραιπάλες, η έκλυτη ζωή: *βυυτηγμένος στην - και τη διαφθορά.* [ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. paralysie].

παραλυτικός, -ή. -ό [.μτγν.[**1.** αυτός που σχετίζεται με την παράλυση: - *συμπτώματα / φαινόμενα / βάδισμα* 2. αυτός πυυ επιφέρει παράλυση: *η ~ ενέργεια των αναισθητικών φαρμάκ)ν* **3.** αυτός πυυ έχει πάθει παράλυση: *~ χέρι / σώμα ι άκρο* ΣΥΝ. παράλυτος **4.** *παραλυτικός* (ο), *παραλυτική* (η) πρόσωπο πυυ πάσχει από παράλυση, πυυ είναι παράλυτο.

παράλυτος, -η. -ο [μτγν.) **1.** αυτός που έχει πάθει παράλυση: - *χέρι / άκρο / σώμα || έμεινε παράλυτος ύστερα από σοβαρό αυτοκινητικό δυστύχημα 2. παράλυτος* (ο) {παραλύτ-ου | -ων, -ους), *παράλυτη* (η) άτομο πυυ πάσχει από μερική ή γενική παράλυση: *χρειάζεται ειδική μέριμνα για τους*

παραλύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.) {παρ-έλυσα. -αλυμένος} ♦ (μετβ.) **1.** πρυκαλώ παράλυση (σε μέλυς τύ σώματος): *η αρρώστια τού είχε πα- ραλύσει τα πόδια* 2. επιφέρω σωματική εξάντληση, αδυναμία κινή- σεως ή αντιδράσεως: *τον είχε παραλύσει το β/.έμμα της || τα είχε πα- ραλύσει η παγωνιά και η πείνα* ΣΥΝ. εςασθενίζω **3.** (μτφ.) δυσχεραίνω ή καθιστώ αδύνατη την εύρυθμη λειτουργία: *η ξαφνική νεροποντή παρέλυσε το κέντρο τής Αθήνας || χάλασε το φανάρι κι έχει πα- ραλύσει την κυκλοφορία ||[η απεργία παρέλυσε όλες τις δημόσιες υπηρεσίες* συν. αποσυντονίζω ♦ (αμετβ.) **4.** πάσχω από παράλυση (γενική ή μερική), μένω παράλυτος: *μετά το εγκεφαλικό παρέλυσε όλη η δεξιά πλευρά του* 5. αδυνατώ να κινηθώ, να αντιδράσω. χάνω τις δυνάμεις μου λόγω ψυχικής ή σωματικής εξάντλησης, μεγάλης έντασης: *παρέλυσε στο άγγιγμά της |(είχε παραλύσει ολόκληρη από τον τρόμο /* το *σοκ /* την *κούραση ί το κρύο / την αγωνία* συν. μένω άφωνος. καταρρέο). (αργκό) μένω 6. (μτφ.) αποσυντονίζομαι. δυσχεραίνε- ται η εύρυθμη λειτουργία μου: ε^ει *παραλύσει η οικονομία τής χώ*

ρας || παρέλυσε ο δημόσιος τομέας / η κυκλοφορία κατά μήκος τής οδού Κηφισίας / η εμπορική δραστηριότητα στο νησί ΐγ\. αποδιυρ- γανώνομαι, απορρυθμίζομαι. νεκρώνω. **παραμαγειρος** (υ) υ βοηθός τύ μάγειρα. Επίσης (λαϊκότ.) **παραμάγειρας.**

παραμαγνητισμός (υ) {χωρ. πληθ.Ι η ιδιότητα που εμφανίζουν ορισμένα υλικά, τα οποία έλκονται. όταν βρεθούν στυ μαγνητικό πεδίο μαγνήτη: *πυρηνικός* - (λόγω πυρηνικών μαγνητικών ροπών). - **παραμαγνητικός,** -ή,-ό.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. paramagnetism], **παραμάζωμα** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) η φόρα: *παίρνω ~ " πηδώ με ι χωρίς ~ ·* φρ. *παίρνω (κάποιον / κάτι) παραμάζωμα* (ΐ) παρασύρω καθώς περνώ (ii) κατατροπώνω (κάποιον) (iii) κατσαδιάζω (κάποιον).

παράμαλλο (το) (λαϊκ.) **1.** το νήμα τής πετονιάς που καταλήγει στο αγκίστρι 2. καθένα από τα λεπτά και κοντά νήματα, από τα οποία κρέμονται τα αγκίστρια τύ παραγαδιύ, **παραμάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μεγάλη καρφίτσα, η υποία λυγίζει σχηματίζοντας ελατήριυ, κλείνπ με ασφάλεια πυυ καλύπτει την άκρη (μύτη) της και συγκρατεί μαζί δύο υφάσματα ή άκρες υφάσματος.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. paramano (απόδ. τυύ γαλλ. parement) < ρ. parare «κοσμώ, στολίζω» (< λατ. paro)}, **παραμάννα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η γυναίκα που αναλαμβάνει επί πληρωμή τον θηλασμό ξένου βρέφους: *της κόπηκε το γάλα και πήραν ~* συν. θηλάστρια. (λαϊκ.) βυζάστρα. βυζάχτρα 2. γυναίκα που ως νικότροφυς αναλαμβάνει την ανατροφή, τυ μεγάλωμα παιδιύ: *όπου κι αν πάει, την ακολουθεί η ~ της || τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε από την ~ του* ΣΥΝ. νταντά, γκουβερνάντα. βάγια, **παραμάαχαλα** κ. (λαϊκ.) **παραμασκαλα** επίρρ. κάτω από τη μασχάλη, στο άνοιγμα τής μασχάλης: *προχωρούσε με την ομπρέλα -* συν. (λόγ.) υπό μάλης. **παραμεθόριος** (η) [1888} {παραμεθορί-ου | -ων, -ους} **1.** η περιοχή πυυ βρίσκεται κοντά στα σύνορα 2. (γενικότ.-περιληπτ.) το σύνυλυ των απομακρυσμένων. «κριτικών περιυχών τής *χώρας (πβ. λ. μεθόριος).*

παραμεθόριος, -α (λόγ. -ος), -ο **1.** αυτός που βρίσκεται κοντά στα σύνορα: *~ περιοχή / οικισμός / φυλάκιο / χωριό* συν. συνοριακός, μεθοριακός **2.** *παραμεθόριος* (η) βλ.λ. Ηπίσης **παραμεθοριακός,** -ή, -ό

[18961. –**παραμεθόρια** επίρρ. **παραμέληση** (η) [Ι851 | {-ης κ. -ήσεως } -ήσεις. -ήσεων} η αμέλεια στην εκπλήρωση των καθηκόντων, η μη εκδήλωση τυύ απαιτούμενυυ ενδιαφέροντος: *η ~ των σπουδών του υπονομεύει το μέλλον του || η ~ τής υγιεινής / τής καθαριότητας / τής εμφάνισής του* συν. εγκατάλειψη. Ηπίσης **παραμέλημα** (το), **παραμελώ** ρ. μετβ. {παραμελείς... | παραμέλ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} δεν δείχνω το απαιτούμενο ενδιαφέρον, την απαραίτητη φροντίδα για (κάτι/κάποιον): *έχει παραμελήσει εντελώς τον εαυτό της λόγω τύύ πένθους || ~ τις υποχρεώσεις / τα παιδιά / τις σπουδές /* γο *σπίτι ι την εργασία μου* ΣΥΝ. εγκαταλείπω, (μτφ.) αφήνω.

[ΗΤΥΜ, < αρχ. *παραμελώ (-έ(ο)* < *καρ(α)- + άμελώ*\. **παραμένω** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {παρέμεινα (παραέμεινα στη σημ. 4)} **1.** εξακολουθώ να βρίσκομαι σε έναν τόπο: *πολύς κόσμος παρέμεινε στην πλατεία και μετά το τέλος τής συναυλίας)| οι μαθητές θα παραμείνουν στο μουσείο για ειδική ξενάγηση || οι στρατιώτες παρέ- μειναν στις θέσεις τους* 2. μένω σε έναν τόπο ή χώρο προσωρινά (ή μόνιμα από τον χρόνο εγκαταστάσεως και μετά): *θα παραμείνουν στην Τρίπολη για όλο το τριήμερο || παρέμεινε στο Παρίσι πέντε χρόνια για σπουδές || παρέμεινε στυ νοσοκομείο μερικές μέρες || παρέ- μειναν στη νέα τονς πατρίδα ώς το τέ/.ος τής ζωής τους* 3. εξακολουθώ να έχω μια ιδιότητα, να βρίσκομαι σε συγκεκριμένη κατάσταση, θέση ή διάθεση: *παρέμεινε πολλή ώρα σιωπηλός / φοβισμένος / όρθιος / μόνος || ~ γοητευτικός / τεμπέλης / φανατικός εργένης / πιστός φίλος || η κατάσταση πρέπει να παραμείνει ως έχει ||* (γο) *γεγονός παραμένει ότι τα αρχικά προβ?^ήματα. που προκάλεσαν την επέμβαση, δεν έχουν λυθεί* [| *~ στην υπηρεσία / στην εξουσία / σε άγνοια / στις αρχές μον / στις επιφυλάξεις μον / σε επιφυλακή || άγνωστο παραμένει πότε θα αποκατασταθούν οι ζημιές από τον σεισμό ·* 4. μένω κάπου πιο πολύ από όσο πρέπει ή επιτρέπεται: *παραέμεινε στην κατάψυξη και θα θέλει ώρα να ξεπαγώσει || παραέμεινα στον ήλιο και επαθα εγκαύματα.* ιχολιο λ. *μένω.*

παράμερα επίρρ. **1.** πιο πέρα, κατά μέρος: *την πήρε ~. για να μην ακούσουν οι υπόλοιποι* ΣΥΝ. στη μπάντα. στην άκρη. παραπέρα **2.** σε απομακρυσμένο μέρος, απόμερα: *πήγαν κάπου* να *βρουν την ησυχία τους* συν. μακριά.

[ετυ.μ.. < μεσν. *παραμερέα* < *παρα- + -μερέα* < *μερέα* (> *μεριά*) < *μέ- ρος*\.

παραμερίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.] [παραμέρισ-α, -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** βάζω (κάτι) παράμερα, στην άκρη: *παραμέρισε λίγο τα βιβλία σου, ν'ακουμπήσω* τον *δίσκο* [[*παραμέρισε τους περίεργους που είχαν συγκεντρωθεί, για να περάσει 2.* (μτφ.) (α) κάνω (κάποιον) πέρα, παραγκωνίζω, προσπερνώ ή ξεπερνώ με ύπουλα, αθέμιτα μέσα: *παραμέρισαν πο/„λούς ικανότερους, για να δώσουν τη θέση σ'αυτόν που είχε το μέσον* ΣΥΝ. (λόγ.) υπυσκελίζω (β) ξεπερνώ κάτι που με εμποδίζει, δεν το αφήνω να με επηρεάζει: *ας παραμερίσουμε τις διαφορές μας και ας δώσουμε τα χέρια* j| *χρειάστηκε να παραμερίσει πολλές προκατα/.ήψεις / φόβους / δισταγμούς / ανασφάλειες* Ι| *παραμέρισε την υπερηφάνειά του και ζήτησε βοήθεια || ~ κάθε εμπόδιο /* γο *συγκεκριμένο ζήτημα / την τυπική διαδικασία* ♦ 3. (αμετβ.) πηγαίνω στην άκρη. κάνω τόπυ. φεύγω από τη μέση: τους *φώναζε να παραμερίσουν. για να περάσει το ασθενοφόρο || παραμέρισε ιπποτι- κά, για να προηγηθούν οι κυρίες!* ΥΝ. υπυχωρώ, τραβιέμαι. –**παραμέρισμα** (ΓΟ).

παραμερισμός (ο) 11889} το παραμέρισμα, ο παραγκωνισμός.

παράμερος, -η. -ο αυτός πυυ βρίσκεται σε κάπως απομακρυσμένο, αποκομμένο μέρος: *~ τοποθεσία / λιμανάκι* ΙΥΝ. απομονωμένος, απόμερος, απόκεντρος λνί. κεντρικός.

[ΕΤΥΜ. < επίρρ. *παράμερα* (υποχωρητ.). βλ.λ.]. **παραμέσα** επίρρ. (καθημ.) πιο μέσα ακόμα, πιο πολύ προς το εσωτερικό: αν *προχωρήσεις ~. θα βρεις κι άλλα πράγματα, που δεν φαίνονται απέξω* ΑΝΤ. παραέξω, **παραμεσημβρινός,** -ή. -ό αυτός που βρίσκεται κοντά, που είναι δίπλα στον μεσημβρινό,

παραμεσόγειος, -α, -ο [3 8011 αυτός που συνορεύει με μεσογειακές χώρες, που βρίσκεται κοντά στη Μεσόγειο Θάλασσα ή βρέχεται από αυτή ΣΥΝ. μεσογειακός, **παράμεσος,** -η, -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που βρίσκεται κοντά στο κέντρο, στη μέση **2.** *παράμεσος* (ο) Ιμτγν.Ι το δάχτυλο που βρίσκεται ανάμεσα στυν μέσο και τον μικρό ΙΥΝ. (λόγ.) δακτυλίτης. **παραμετρικός,** -ή. -ό ΜΑΘ. αυτός που περιέχει ή σχετίζεται με πα- ράμετρυ ή παραμέτρους: *- παράσταση καμπύλης* (εκωράζει τις συντεταγμένες ενός σημείου τής καμπύλης σε συνάρτηση με μία παράμετρο).

jiii'ΥΜ. Ελληνογενής. ξέν. όρ.. < αγγλ. parameiric]. **παράμετρος** (η) 11786} [παραμέτρ-υυ [-ο)ν. -υυς} **1.** η ποσότητα πυυ χρησιμοποιείται ως μονάδα μετρήσεως άλλων ποσοτήτων **2.** ΜΑΘ. μεταβλητή προβλήματος η οποία όμως συμπεριφέρεται ως σταθερά **3.** (στη στατιστική) μεταβλητή που εισάγεται στον μαθηματικό τύπο κάθε στατιστικής κατανομής, ώστε οι πιθανές τιμές της να ανταπο- κρίνονται σε διαφορετικές κατανομές 4. ΟΙΚΟΝ, ο όρος μιας εξίσωσης, πυυ καθορίζει τη σχέση μεταξύ των μεταβλητών ο συντελεστής

(μτφ.) κάθε πλευρά, διάσταση ενός θέματος: ΓΟ *πρόβλημα πρέπει να εξεταστεί σ' όλες του τις ~ || μια χρήσιμη / νέα / κρυφή / σημαντική - |! καθοριστική - τής οικογενειακής ευτυχίας είναι η επικοινωνία* ΣΥΝ. συνιστώσα.

[ΗΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ. < γαλλ. parametrej. **παραμητρικός,** -ή, -ό 11879} ΑΝΑΤ. αυτός που βρίσκεται κοντά στη μήτρα ΣΥΝ. παραμήτριος,

παραμήτριος, -α. -υ **1.** Λ.ΝΑΤ. ο παραμητρικός (βλ.λ.) **2.** *παραμήτριο* (το) {παραμητρί-ου | -ων} συνδετικός ιστός των πλαγίων τής μήτρας κάτω από το περιτόναιο: *φ/.εγμονή τον παραμητρίου.*

ΙΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. parametrium (σημ. 2)].

παραμικρός, -ή, -ό ελάχιστος, ο πιο ασήμαντος: *με την ~ δυσκολία απογοητεύεται! || άνετα, χωρίς το - άγχος* [[<5εν *έχω την - ιδέα γι'αυτά που μου λες! || σε μια τέτοια εγχείρηση το - λάθος είναι μοιραίο-* ΦΡ. *με το παραμικρό* χωρίς λόγο. με το τίποτα: *έχουν σπάσει τα νεύρα του και - βάζει τις φωνές || είναι άβγα?αος στη δουλειά και τα χάνει -!* [[*~ που θ' ακονστεί. ξπνάει.* **παραμιλάω** ρ. αμετβ. {παραμίλησα} μιλώ παραπάνω από το κανονικό. λέω περισσότερα από όσα πρέπει ή χρειάζεται: *Κλείνω τώρα. Πα- ραμι/νήσαμε κι έχω και δουλειές!* ΙΥΝ. πολυμιλώ. **παραμίλημα** (το) {παραμιλήμ-ατος | -ατα. -άτων} τυ παραμιλητό, το παραλήρημα από πυρετό, αρρώστια ή κατά τη διάρκεια τύ ύπνου ΣΥΝ. ντελίριο,

παραμιλητό (το) **1-** λόγος χωρίς ειρμό, έντονα διαταραγμένος, αποσπασματικός και ακατανόητος, πυυ οφείλεται σε οργανική ή ψυχική διαταραχή, το παραλήρημα: *το ~ από τον πυρετό κράτησε όλη νύχτα* ΙΥΝ. ντελίριο 2. (μτφ.) ο συνεχής, ακατάσχετος λόγος: *ενθουσιώδες / ερωτικό ~*

παραμιλώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {παραμιλάς... | παραμίλησα} **1.** παραληρώ (από οργανική, ψυχική διαταραχή ή στον ύπνο μου): *παραμιλούσε όλη* νυ^τα *από* τον *πυρετό* 2. μονολογώ, μιλώ μόνος μου. χωρίς να με ακούει ή να με καταλαβαίνει κανείς: *παραμιλά όλη την ώρα, σαν να ζει* στον *κόσμο του* [| *περπατάει και παραμιλάει ||* (μτφ.) *όλη η Ελλάδα παραμιλά από θαυμασμό και συγκίνηση γι' αυτή τη διάκριση || μας έκανε πάλι να παραμιλάμε με τις εμπνεύσεις τον ·* **3.** (μόνο στον τ. *παραμι/Λω*) μιλάω περισσότερο απ'όσο χρειάζεται, **παραμονεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {παραμόνεψα} ♦ **1.** (μετβ.) στήνω ενέ- δρα σε κάποιον. περιμένω (κάποιον) να εμφανιστεί παραφυλάγοντας: τον *παραμόνεψαν στα παλιά του λημέρια και τον έπιασαν στα πράσα* ΣΥΝ. παραφυλάω, στήνω καρτέρι 4 **2.** (αμετβ.) περιμένω έχοντας στήσει ενέδρα: ο *εχθρός παραμονεύει στα γύρω υψώματα ||* (μτφ.) *αγνοούν τους κίνδυνους που παραμονεύουν ||* ο *θάνατος παραμόνευε παντού* ΣΥΝ. (λόγ.) ελλοχεύω, καραδοκώ, ενεδρεύω. – **παραμόνεμα** (το).

|Γ;ΤΥΜ. μεσν. < *παραμονή,* στη σημ. «ενέδρα»]. **παραμονή** (η) [χωρ. πληθ. (σημ. 1-4)} **1.** το να μένει κάποιος κάπου για ορισμένο χρόνο: *η ~* τους σΓ^ν *πόλη μας συνοδεύτηκε από επεισόδια ||* ο *χρόνος παραμονής στο κτήμα ήταν πολύ μικρός || όσοι αλλοδαποί έχουν νόμιμα δικαιολογητικά παίρνουν άδεια παραμονής στη χώρα μας 2.* το να εξακολουθεί κάποιος να βρίσκεται σε ένα μέρος ή σε μια κατάσταση: *η - στον χώρο μετά τη λήξη τού επισκεπτηρίου απαγορεύεται || η ~ ομάδας* νεαρών *στον χώρο τής συγκέντρωσης και μετά το τ έλος της ανησύχησε την αστυνομία* **3.** το χρονικό διάστημα κατά τυ υποίο κάποιος παραμένει σε ένα μέρος ή σε μια κατάσταση: *κατά την ~* του *στην Αθήνα, επισκέφθηκε την Ακρόπολη || πολύχρονη ~ στο εξωτερικό για σπουδές* 4. η διατήρηση ιδιότητας, θέσεως κ.λπ.: *η ~* του στο *υπουργείο κρίνεται στον επόμενο ανασχηματισμό || συζητείται η~ του στον θίασο / στην τεχνική ηγεσία / στην παράταξη || η ~ τής χώρας στο .ΝΑΤΟ ·* 5. η μέρα που προηγείται

γιορτής, επετείου ή γεγονότος: ***την - των εκλογών απαγορεύεται η κατανάλωση οινοπνευματωδών \\ η ~ τού Πάσχα είναι το Μ. Σάββατο || την - των Χριστουγέννων όλα τα κέντρα είναι κλεισμένα για ρεβεγιόν*** **6.** *παραμονές* (οι) οι τελευταίες μέρες πριν από ένα γεγονός: ***οι - τού γάμου τους.*** *■ σχολιο λ. ***μένω.***

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. ***παραμένω***|. **παραμόνιμος,** -η, -ο |αρχ.| αυτός που είναι μόνιμος και σταθερός (ανεξάρτητα από το αν ισχύουν ακόμα τα αίτια, που τον προκάλεσαν αρχικώς): ~ ***μαγνητισμός*** (για ηλεκτρομαγνήτη που ο μαγνητισμός του εξακολουθεί και αφού διακοπεί η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος), **παραμορφώνω** ρ. μετβ. {παραμόρφω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** (κακόσ.) αλλοιώνω (πρυς το χειρότερο) τα χαρακτηριστικά, αλλάζω την εμφάνιση σε (κάτι/κάποιον): ***ο καθρέφτης αυτός έχει την ιδιότητα να παραμορφώνει τη μορφή όποιου στέκεται μπροστά του*** **2.** (μτφ.) παρουσιάζω (κάτι) με τρόπο πυυ αλλοιώνει την πραγματική του υπόσταση: υ ***τρόπος με τον οποίο μεταδόθηκε η είδηση παραμορφώνει τα γεγονότα*** συν. διαστρεβλώνω, παραποιώ · **3.** (ειδικότ. το μεσοπαθ. *παραμορφώνομαι* ειρων.) αποκτώ μόρφωση υπερβολικά εξειδικευ- μένη ή εξεζητημένη, μορφώνομαι υπερβολικά: ***εσύ δεν μορφώθηκες, παραμορφώθηκες.*** - **παραμόρφωμα** (το) (σημ. I) 11814j.

1ι:ιύμ. < μτγν. ***παραμορφώ (-όω)*** < ***παρα-*** + ***-μορφώ*** < ***μορφή].*** **παραμόρφωση** (η) [I837| {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων| **1.** η αλλαγή (προς το χειρότερο) τής μορφής, τού σχήματος ή και των διαστάσεων: ***το σώμα τον είχε υποστεί φρικτή ~ από τα βασανιστήρια*** || ~ ***δομικών κατασκενών(λ.χ.*** λόγω σεισμού) || ***ελαστική*** - (που διαρκεί όσο επενεργεί η δύναμη που την προκάλεσε) || ***πλαστική*** ~ (πυυ μένει και όταν δεν επενεργεί η δύναμη που την προκάλεσε) 2. (μτφ.) η σκόπιμη αλλοίωση: ***η - τής αλήθειας*** || ***μεθοδευμένη ~ των γεγονότων*** συν. παραποίηση, διαστρέβλωση **3.** (στη ραδιοηλεκτρολογία) κάθε διαφοροποίηση τού (οπτικού ή ηχητικού) σήματος, που εκπέμπεται από μια πηγή, καθώς αυτό διέρχεται από άλλο μέσο (λ.χ. ενισχυτή ήχου), επηρεάζοντας την ποιότητα τού εκπεμπόμενου σήματος: - ***συ- χνότητος*** (ραδιοτηλεοπτικού σήματος, μηνύματος από παρεμβολές). |κτυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. deformationi, **παραμορφωτής** (ο) μουσ. ηλεκτρική συσκευή, εξάρτημα τής ηλεκτρικής κιθάρας, με την υποία συνδέεται με καλο'ΐδιο και προκαλεί την παραμόρφωση τού ήχου της, χρησιμοποιείται δε κυρ. στη ροκ μουσική.

[FTYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. distorter], **παραμορφωτικός,** -ή, -ό]I895] **1.** (κυριολ.) αυτός που προκαλεί παραμόρφωση: ~ ***αρθρίτιδα*** 2. (μτφ.) πυυ προκαλεί αλλοίωση τής πραγματικότητας, τής αληθινής ή ορθής πλευράς των πραγμάτων: ***φαινόμενα. όπως η ταύτιση τού υπονργείον με τον υπονργό...»*** (εφημ.)· φρ. *παραμορφωτικός φακός / καθρέφτης* (i) (κυριολ.) φακός ή καθρέφτης που προκαλεί την οπτική παραμόρφωση ειδώλου, μεγεθύνοντάς το σε διαφυρετικό βαθμό στα επιμέρους τμήματά τυυ (ii) (μτφ.) υ τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται κανείς τα πράγματα διαστρεβλωμένα. διαφορετικά απ'ό.τι είναι στην πραγματικότητα αλλά σύμφωνα με τον δικό του τρόπο σκέψης: ***«οι αναλυτές αυτοί βλέπουν τα γεγονότα με καθαρά συναισθηματικό τρόπο και προφανώς μέσα από τονς παραμορφωτικούς φακούς τής ψυχροπολεμικής περιόδου»*** (εφημ.). – **παραμορφωτικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **παραμπρός** επίρρ. [μεσν.] (λαϊκ.) **1.** (τοπ.) λίγο πιο μπρος: ***κάνε ένα βήμα γιατί μου κρύβεις τη θέα*** αντ. παραπίσω · **2.** (χρον.) λίγο πιο πριν. νωρίτερα: «Scv ***πάει πολύς καιρός. δύο μέρες*** ~ ***ήταν!*** αντ. μετά, αργότερα.

παραμυθάς (ο) {παραμυθάδες!, **παραμυθού** (η) {παραμυθούδες}

πρόσωπο πυυ διηγείται παραμύθια με παραστατικότητα, που ξέρει να διηγείται ωραία ιστυρίες: ***οι παλιοί - τού χωριού μιλούσαν με την ψυχή τους*** 2. πρόσωπο που επαγγελματικά ασχολείται με τη συγγραφή παραμυθιών: ο ***Χανς Κρίστιαν Αντερσεν είναι από τονς πιο μεγάλους ~*** **3.** πρόσωπο που λέει ψέματα συστηματικά και πειστικά: ***μην τον ακούς τι κάθεται και λέει, είναι μεγάλος*** ~ ΣΥΝ. ψεύτης, ψευδολόγος. ψευταράς. Γ.πίσης **παραμυθατζής** (ο) {παραμυθατζήδες}, **παραμυθατζού** (η) {παραμυθατζούδες}, **παραμυθένιος,** -ια, -ιο αυτός που έχει μια ιδιότητα σε τέτοιον βαθμό, ώστε μόνο σε παραμύθι ή στη σφαίρα τής φαντασίας μπυρεί να τη βρει κανείς: ~ ***ομορφιά / πλούτη / γάμος / τοπίο*** || <5ε ν ***μπορώ να το πιστέψω, είναι όλα ωραία.*** **παραμυθητικός,** -ή. -ό |αρχ.| (λόγ.) αυτός που προσφέρει παραμυθία. παρηγοριά: ~ ***λόγος*** ΣΥΝ. παρηγορητικός, συμπονετικός. -- **παραμυθητικά** επίρρ. **παραμύθι** (το) {παραμυθ-ιού | -ιών} **1.** φανταστική ιστορία, κυρ. για παιδιά, με έντονα τα στοιχεία τού εξωπραγματικού και τυύ παραλόγου, τυύ υπερφυσικού και τού μαγικού, με συνήθ. ψυχαγωγικό και συχνά διδακτικό χαρακτήρα: ***λαϊκά*** ~ (αυτά που διαδίδονται από γενιά σε γενιά ως σημαντικό τμήμα τής πολιτιστικής κληρονομιάς ενός λαού) || ***το - τής Σταχτοπούτας / τής Κοκκινοσκουφίτσας*** || ***τα ~ τής γιαγιά; || μία φορά κι έναν καιρό, όπως λένε στα ~*** |j ***·< κόκκινη κλωστή δεμένη στην ανέμη τυλιγμένη, δ(όσ' της κλότσο να γυρίσει, - ν' αρχινήσει»*** (τυπική αρχή λαϊκού παραμυθιού) || - γο ***κουκκί και*** γο ***ρεβίθι>***' Συν. μύθος· ΦΡ. (α) *...τού παραμυθιού* για πρόσωπα ή καταστάσεις που χρησιμοποιούνται σταθερά σε τέτοιου είδους ιστορίες ως μοτίβα: ***η νεράιδα / η πριγκίπισσα / η βασίλισσα*** / γο ***δάσος*** / ***η ωραία*** / το ***κάστρο*** / ο ***νάνος*** / ο ***δράκος*** / ***η κακιά μάγισσα τού παραμυθιού*** (β) (ειδικότ.) **ο** *πρίγκιπας / το πριγκιπόπουλο* / **το** *βασιλόπουλο τού παραμυθιού* ο ιδανικός άνδρας (όπως στα παραμύθια), τυν οποίο ορισμένες ρομαντικές γυναίκες ονειρεύονται ότι κάποτε θα συναντήσουν και θα τις ερωτευθεί (και γι' αυτό συχνά δεν δημιουργούν σχέσεις ή δεν παντρεύονται): ο ***ένας σον βρομάει, ο άλλος σου ξινίζει, κάτσε και περίμενε το πριγκιπόπουλο τού παραμυθιού*** 2. (μτφ.) η ψεύτικη ιστορία, το μεγάλο ψέμα: *βρε, άσε το ~ και πες τι έγινε πραγματικά!* || *πάει να μας πουλήσει ποιος τα πιστεύει αυτά;* || *πουλώ / χάφτω το ~* συν. ψέμα· ΦΡ. (α) **τέλος / τελείωσαν** *τα παραμύθια!* ως προειδοποίηση / απειλή να σταματήσει κάποιος να ψεύδεται ή να ζει με ψευδαισθήσεις: *Από σήμερα ~! Να δούμε την αλήθεια κατάματα και να στρωθούμε στη δουλειά!* (β) ***παραμύθια τής Χαλι- μάς*** βλ. λ. *Χα/αμάΖ.* (συνεκδ.) βιβλίο που περιλαμβάνει ιστορίες τού παραπάνο) είδους: *άφησε το ~ πάνω στο τραπέζι* ΣΥΝ. παραμυθολόγιο. – (υποκ.) **παραμυθάκι** (το).

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *παραμύθιον* «παρηγοριά, ανακούφιση, ενθάρρυνση» (η λ. αργότερα έλαβε και τη σημ. τής φανταστικής, πλαστής ιστορίας, η οποία αποσκοπύσε να παρηγορήσει και να τέρψει τον ακροατή) < *παραμυθούμαι (-όο~)* «παρηγορώ, ανακουφίζω» < *παρα-* + *-μυθούμαι* < *μύθος.* Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. *παραμύθι* προέρχεται (με απευθείας σύνθεση) από *παρα-* + *-μύθος* + κατάλ. *-ι* και, ως εκ τούτου, δεν συνδέεται με το αρχ. *παραμύθιον*\. **παραμυθία** (η) {παραμυθιών} (λόγ.) κάθε πράξη ή λόγος που στοχεύει στην παρηγοριά, στην ψυχική ανακούφιση (κάποιου): *λόγοι παραμυθίας* || *«στη μουσική ζητούν ~ / και στ' ανθόρμητα δάκρυα πού και πού»* (Γ. Αθάνας) συν. παρηγοριά, υποστήριξη. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εχέμυθος.*

|ετυμ. αρχ. < *παραμυθούμαι (-όυ-)* «παρηγορώ, ανακουφίζω» < *παρα-* + *μυθούμαι* < *μῦθος*|. **παραμυθιάζω** ρ. μετβ. {παραμύθιασ-α. -τηκα. -μένοςI (καθημ.-υικ.) **1.** λέω σε (κάποιον) παραμύθια, ψέματα: *παραμνθιάζει όλο τον κόσμο για τις δήθεν σπονδές που έχει κάνει. τις επιχειρήσεις τον στο εξωτερικό, τις υψηλές γνωριμίες του και άλλα παρόμοια·*(μεσοπαθ. **ϊτα-** *ραμυθιάζομαι)* 2. πιστεύω στα ψέματα που ακούω: *υι νέοι σήμερα δεν παραμυθιάζονται από τη διαφήμιση* || *πολλοί παραμνθιάστηκαν από τον ψεντυ-χρηματιστή για μεγά/.ο και γρήγορο κέρδος και του εμπιστεύθηκαν τα χρήματά τους* 3. δημιουργώ στον εαυτό μου προσδοκίες για κάτι το οποίο στην πραγματικότητα είναι απίθανο να συμβεί: *της αρέσει να παραμυθιάζεται ότι μια μέρα θα γυρίσει κοντά της.* – **παραμύθιααμα** (το), **παραμυθολόγιο** (το) {παραμυθολογί-υυ | -ων} βιβλίο με παραμύθια (εικονογραφημένο ή μη), συλλογή παραμυθιο)ν. **παραμυθολογώ** ρ. αμετβ. {παραμυθολογείς... **|** παραμυθολόγησα} **1.** λέω παραμύθια, εξιστορώ φανταστικές ιστορίες 2. (μτφ.) λέω ψέματα. έχω την τάση να πλάθω ψεύτικες ιστορίες συν. ψευδυλογώ, ψεύδομαι. - **παραμυθολόγος** (ο/η) **[** 1889|. **παρανάγνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεωνί σφάλμα στην ανάγνωση, συνήθ. χειρογράφου, λόγω σύγχυσης τού αναγνώστη.

|JiTYM. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. lectio falsa}, **παρανάλωμα** (τυ) {παραναλώμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) αυτό που καταστρέφεται. φθείρεται· συνήθ. στη φρ. *γίνομαι παρανάλωμα (τού πυρός I τής φωτιάς)* καίγομαι, καταστρέφομαι ολοκληρωτικά: *μέσα σε λίγα λεπτά είδε την περιουσία του να γίνεται παρανάλωμα τού πυρός παρά τις γενναίες προσπάθειες των πυροσβεστών.*

I [·τυμ. μτγν. < αρχ. *παραναλώ (-όω) / παραναλίσκω* < *παρ(α)-* + *αναλίσκω* (βλ.λ.)].

παρανεφρικός, -ή. -ό (για ανατομικά όργανα) αυτός που βρίσκεται κοντά στα νεφρά.

[l/j y.m. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. paranephricj. **παράνθιος,** -α, -υ 1185J] (για τμήματα φυτών) αυτός που φυτρώνει κοντά στο άνθος: - *φύλλο.* **παρανοειδής,** -ής, -ές Ιπαρανυειδ-υύς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει χαρακτήρα παράνοιας, που θυμίζει ή μυιάζει με σύμπτωμα ή εκδήλωση παράνοιας: *γεροντική άνοια παρανοειδούς τύπου* ΣΥΝ. παρανοϊκός. – **παρανοειδώς** επίρρ. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

|βτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. paranoid], **παρανόηση** (η) Ιμτγν.I {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η λανθασμένη κατανόηση, η εσφαλμένη ερμηνεία: *η έλλειψη προσοχής κατά την εκφώνηση των θεμάτων οδηγεί συχνά σε παρανοήσεις* συν. παρερμηνεία.

παράνοια (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η πνευματική διαταραχή, κατά την οπυία το άτομο σχηματίζει εσφαλμένες πεποιθήσεις, καταλογίζοντας συνήθ. κατά λογικοφανή τρόπυ εχθρικές προθέσεις σε άλλα πρόσωπα (τα οποία θεωρεί διώκτες του. συνωμότες, σκευωρούς κ.λπ.), εμφανίζει αδυναμία κυινωνικής προσαρμογής και έντονη επιθετικότητα 2. (μτφ.) κάθε είδους παραλυγισμός, κατάσταση στην οποία απουσιάζει η λογική τεκμηρίωση και συνέπεια: *ομαδική / γραφειοκρατική ~* II *η ~ ϊής καθημερινής ζωής στην πόλη.*

| ii ΓΥΜ. αρχ. < *παρανοώ* (βλ.λ.) |. **παρανοϊκός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την παράνοια: **~** *ιδέα / εκδήλωση / αντίδραση / εμμονή / προσωπικότητα / φύση / χαρακτήρας* 2. (μτφ.) αυτός που είναι εντελώς παράλογος, που στερείται λογικής βάσεως: *λέει ~ πράγματα* αντ. λογικός, φυσιολογικός 3. *παρανοϊκός* (ο), *παρανοϊκή* (η) αυτός που πάσχει από παράνοια: *ξανάρθε εκείνος ο ~* || *έμπλεξε με παρανοϊκό!* – **παρανοϊκ-ά** / **-ώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *τρελός.*

I/.ΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. paranoVque]. **παρανόμι** (το) {δύσχρ. παρανυμ-ιού **]** -ιών} (λαϊκ.) **1.** τυ επίθετο, επώνυμο **2.** τυ παρατσούκλι (βλ.λ.) ΣΥ.\. παρωνύμιο.

(JiTYM. μεσν. < *παρα-* + *(ό)νυμα* (με έκκρουση)]. **παρανομία** (η) |αρχ·] {παρανομιών} **1.** κάθε πράξη αντίθετη προς τους γραπτούς ή άγραφους νόμους: *φέρνυυμε στο φως τις ~ τής διοίκησης τής εταιρείας* συν. ανομία 2. (περιληπτ.) το σύνολο τής παράνομης δραστηριότητας: *η ~ είναι πολύ συχνό φαινόμενο* || *ζει μέσα ί βουτηγμένος στην ~* φρ. *βγαίνω / περνώ στην παρανομία* γίνομαι

παράνομος, αναπτύσσω παράνομη δράση: *με την αλλαγή τού καθεστώτος η οργάνωση πέρασε στην παρανομία* ΣΥΝ. παρανομώ, **παρανόμιαζα)** κ. **παρανομάζω** ρ. μετβ. {παρανόμ(ΐ)ασα | (λαϊκ.)

βγάΣω παρανόμι σε (κάποιον), **παράνομος,** -η, -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που γίνεται με τρόπο που παραβιάζει τους νόμους: *~ στάθμευση ί αγοραπωλησία / είσοδος / κατοχή όπλων / ακό? ·.υσηΐ κράτηση / απόφαση / σύλληψη / στοίχημα / Τύπος / κυνήγι* || (καταχρ.) *~ σχέση* (εξωσυζυγική) ΣΥΝ. (λόγ.) αθέμιτος, έκνο- μος ΑΝΤ. νόμιμος, σύννομος 2. ***παράνομος*** (ο) [παρανόμ-ου | -ων, -ους}. ***παράνομη*** (η) αυτός πυυ παραβαίνει τους νόμους: *το κυνήγι των παρανόμων || ένα γουέστερν με σερίφηδες και παρανόμους.* – **παράνομα** / **παρανόμως** [αρχ.Ι επίρρ. **παρανομώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] [παρανομείς... [παρανόμησα! ενεργώ κατά παράνομο τρόπο, παραβαίνω την κείμενη νομοθεσία: *- εις βάρος τον κράτους φορολιαφεύγοντας.* **παρανοώ** ρ. μετβ. {παρανοείς... | παρανό-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] καταλαβαίνω (κάτι) με εσφαλμένο τρόπο, δίνω σε (κάτι) λανθασμένη ερμηνεία: *παρανόησε τα λεγόμενα / τις προθέσεις / το νόημα τής χειρονομίας μου και έγινε παρεξήγηση* συν. παρεξηγώ, παρερμηνεύω.

ILTYM. < αρχ. *παρανοώ (-έω)* < *παρα-* + *νοώ* < *νούς].* **παρανυφακι** (το) {χωρ. γεν.} παιδί που συνοδεύει τη νύφη στην εκκλησία, κρατώντας την άκρη τού φορέματός της ή τις λαμπάδες, **παράνυφος** κ. (λόγ.) **παράνυμφος** (ο/η) [αρχ.Ι (παρανύμφ-υυ | -ων, -ους} **1.** πρόσωπο νεαρής ηλικίας, συνήθ. κοπέλα, που συνοδεύει τη νύφη (ή και τον γαμπρό) στην εκκλησία και στέκεται κοντά τυυς κατά την τέλεση τού μυστηρίου 2. (λόγ.) υ κουμπάρος, τυ πρόσωπυ που αλλάζει τα νυφικά στέφανα κατά την τελετή τού γάμου, **παρανυχίδα** (η) -♦ παρωνυχίδα

παραξενεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {παραξέν-εψα, -εύτηκα, -εμένος} ♦ **1.** (μετβ.) δημιουργώ (σε κάποιον) απορίες, υποψίες, έκπληξη, τυν πρυ- βλληματίζω: *πραγματικά με παραξένεψε η αντίδρασή του· ομολογώ ότι δεν την περίμενα* |} *τα λόγια* τυυ *με παραξένεψαν και με έβαλαν σε υποψίες* jj *μη σε παραξενεύει που είναι τόσο σκληρός· τα βάσανα τής ζωής τον έκαναν έτσι* συν. ξενίζω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι παράξενος, απυκτώ ιδιοτρυπίες. παραξενιές: *όσο γερνά, τόσο παραξενεύει!* ινν. παραξενιάζω 3. (μεσοπαθ. ***παραξενεύομαι)*** απορώ, μου φαίνεται κάτι παράξενο: *μό?Λς τον είδα να φεύγει τρέχοντας παραξενεύτηκα· μετά κατάλαβα ότι ήταν ο πορτοφολάς* jj *μην παραξενευτείς αν δεις τα μαγαζιά ανοιχτά τόσο αργά'εδώ ισχύει άλλο ωράριο.* **παραξενιά** (η) η ιδιοτροπία, προσωπική εκδήλωση ή συμπεριφορά που αποκλίνει από το αναμενόμενο ή τυ συνηθισμένο: *με τα χρόνια όλοι αποκτούμε τις - μας.* – **παραξενιάζω** ρ. σχολιο λ. *ιδιαιτερότητα.*

παραξενοδοχία (η) {χωρ. πληθ.} το σύνολο των δωματίων, κατοικιών κ.λπ. πυυ ενοικιάζονται ως τουριστικά καταλύματα χωρίς να είναι επίσημα δηλωμένα και χωρίς να πληρούν όλους τους κανόνες καλής λειτουργίας.

[ετυ.μ. < *παρα-* + αρχ. *ξενοδοχία* «περιποίηση τού ξένου» (< *ξενοδόχος*)Ι·

παράξενος, -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός πυυ απυκλίνει από τα αναμενόμενα και συνηθισμένα δημιουργώντας απορία, έκπληξη, προβληματισμό ή υποψίες: *~ χρώμα I σχήμα / ιδέες / αντιδράσεις || αυτά είναι - πράγματα. δεν τα καταλαβαίνω* |] *είχε ένα βλέμμα πολύ -, δεν ξέρω τι ήθελε!* ΣΥΝ. αλλόκοτος, ασυνήθιστος λντ. κανονικός, συνηθισμένος 2. αυτός πυυ συμπεριφέρεται περίεργα ή ιδιότροπα: *έγινε πολύ ~ κι όλο γκρινιάζει || ~ κορίτσι, δεν μοιάζει καθόλου στ' άλλα παιδιά! || γεροπαράξενε!* 3. ***παράξενα*** (τα) τα μυστήρια, καθετί το αφύσικο, το ανεξήγητο: *πάντα* τον *γοήτευαν τα ~ τής ζωής || όλα τα - εδώ μέσα συμβαίνουν!* – **παράξενα** επίρρ. σχολιο λ. *μυστικός.* **παραξηλώνω** ρ. μετβ. [παραξήλωσα, -θηκα, -μένος} (καθημ.) ξηλώνω (ρυύχο ή ύφασμα) πιο πολύ από όσο χρειάζεται: *παραξηλώθηκε η φούστα, θέλει ράψιμο όλο* το *στρίφωμα!* φρ. (μτφ.) το ***παραξηλώνω*** φθάνω στα άκρα, ξεπερνώ τα όρια: το *'χεις παραξηλώσει τον τελευταίο καιρό με τα ψώνια και τις διασκεδάσεις· κοίτα να μαζευτείς λιγάκι!* συ κ. το παρατραβώ, **παραξόνιος,** -α, -ο **1.** αυτός που είναι τοποθετημένος κοντά στον άξονα 2. ***παραξόνιο*** (το) {παραξονί-ουυ | ~ων} (παλαιότ.) σιδερένιο καρφί πυυ τοποθετείται στο άκρο τού άξονα μιας άμαξας για λόγους ασφαλείας, προκειμένου να μη φεύγει ο τροχός.

[ετυμ. αρχ. < *παρ(α)-* + *-αξόνιος* < *άξων*\. **παραοικονομία** (η) [χωρ. πληθ.} το κύκλωμα παράνομης οικονομίας, οι οικονομικές δραστηριότητες πυυ δεν καταγράφονται από τις επίσημες κρατικές υπηρεσίες (και κατά συνέπεια δεν υφίστανται ούτε έλεγχο ούτε φυρυλόγηση): *στην Ελλάδα ανθεί η* [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. parallel economyj.

Παραολυμπιάδα (η) η Ολυμπιάδα στην οποία διαγωνίζονται πρόσωπα με ειδικές ανάγκες. – **παραολυμπιακός,** -ή, -ό. **παραπάει** ρ. ·■+ παραπηγαίνω

παραπαιδεία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η παιδεία πυυ παρέχεται εκτός τής επίσημα αναγνωρισμένης δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης (κυρ. τα επί πληρωμή ιδιαίτερα ή ομαδικά μαθήματα): *το καινούργιο νομοσχέδιο αποσκοπεί και στον περιορισμό τής - 2.* (καταχρ.) η φροντιστηριακή εκπαίδευση, **παραπαίδι** (τυ) {παραπαιδιού} (λαϊκ.) **1.** τυ υιοθετημένο παιδί συν.

θετό παιδί 2. νεαρός υπηρέτης, **παραπαίω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) **1.** περπατώ χωρίς σταθερότητα, τρεκλίζοντας: *~ απ' τη ζάλη 2.* (μτφ.) είμαι αποδυναμωμένος. ασταθής, χωρίς σταθερό προσανατολισμό: *η παραπαίου- σα κυβέρνηση κατέφυγε σε σπασμωδικούς χειρισμούς* jj *η οικονομία τής χώρας παρέπαιε υπό το βάρος των ελλειμμάπον* |ετυ.μ. αρχ. < *παρα-* + *παίω* <*χτυπώ. πλήττω». Γο ρ. *παίω* είναι αβεβ. ετύμυυ, ίσως < **παΕίω,* που συνδ. με λατ. puvio «χτυπώ». Ο τ. *παίσω* (μέλλ.) θεωρείται υστερογενής. Σύμφωνα με άλλη άποψη, αρχικός θεωρείται ο τ. **παίσω.* πυυ συνδ. με λατ. pinso «κόβω», πράγμα πυυ δεν ικανοπυιεί σημασιολυγικώς. Ηςακολουθούν να υπάρχουν ερωτήματα ως προς τυ αν η λ. *παιάν* ή και τυ ρ. *πταίω* θα μπορούσαν να ενταχθούν στην ίδια λεξιλογική οικογένεια].

παραπανήσιος, -ια, -ιυ (σχολ. ορθ. *παραπανίσιος)* αυτός που ξεπερνά τα κανονικά ή επιθυμητά όρια, ο επιπλέον: *έχει ~ α/.άτι το φαγητό || προσπαθεί να χάσει τα ~ κιλά || είχα μερικά κουπόνια ~ και του τα έδωσα.* ·** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ήσιος.*

παραπάνω επίρρ. [μεσν.Ι **1.** σε ψηλότερο σημείο, πιο πάνω (από κάτι/κάποιον): *μη σταματήσεις στον δεύτερο όροφο, ανέβα* - ΑΝΤ. παρακάτω 2. πιο πέρα: *έστριψε σ' ένα στενό* ~ ΣΥΝ. παραπέρα, παρακεί

πιο πυλύ. περισσότερυ: *έχει μερικά κιλά* **~** *από το κανονικό* **||** *μείναμε λίγο ~. μέχρι που νύχτωσε* j] *δεν είναι ~ από είκοσι!* || *Μπα! Είναι πολύ -!* || (σε σύγκριση) *αυτόν* τον *αγαπούσε ~ κι απ'* τον *αδελφό του || τα πράγματα είναι κάτι - από δύσκολα* ΣΥΝ. επιπλέον ΦΡ. (α) ***(και) με το παραπάνω*** κατά τρόπο που δεν αφήνει περιθώρια για αμφισβήτηση. κατά τον πλέον ικανοποιητικό τρόπο, καλύτερα ή περισσότερο από τυ αναμενόμενο: *ό,τι πει το κάνει και ~ ||* γο *ευχαριστή- θηκα και ~* (β) ***ένα παραπάνω που...*** για τον πρόσθετο λύγο ότι...: *πρέπει να προσέχεις τα λόγια σου μαζί της' ~ ξέρεις ότι παρεξηγεί εύκολα* ΣΥΝ. επιπροσϋέ.τως 4. σε προηγούμενο σημείο: *αυτό* <5εν *αναφέ- ρεται* ~ ΣΥΝ. (λόγ.) ανωτέρω 5. (ως επίθ.) αυτός που βρίσκεται σε ψηλότερο σημείυ από κάποιον άλλο ή λίγο πιο μακριά: *ανέβα στο ~ σκαλοπάτι || ο ~ όροφος έχει καλύτερη θέα || να σχολιαστεί το ~ κείμενο* II *εδώ κοντά μένει, στην ~ γειτονιά* 6. (ως ουσ.) αυτός πυυ ανα- φέρεται ή αναφέρθηκε πριν. σε προηγούμενο σημείο κειμένου: *όλα τα*

είναι *α?^ηθή και τεκμηριωμένα || σχετικά με τους πρόκειται για εξαίρετους επιστήμονες.*

παραπάτημα (τυ) Ιπαραπατήμ-ατυς | -ατα, -άτων} 1. το μπέρδεμα στυ περπάτημα, τυ στραβό βήμα (λ.χ. από γλίστρημα) ινν. στραβυ- πάτημα, (λόγ.) ολίσθημα 2. (μτφ.) τυ παροδικό και όχι καθοριστικό σφάλμα στο οποίο υποπίπτει κάποιυς. η μικρή απυτυχία σε μια προσπάθεια: *άλλο ένα τέτοιο ~ και τελειώνει η πολιτική του καριέρα! || ένα απλό - ήταν. ας το παραβλέψουμε!* [] - *τής πρωτοπόρου τού πρωταθλήματος* (ήττα ή ισοπαλία) συν. παραστράτημα, απυτυχία.

παραπατώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {παραπατ-είς κ. -άς... j παραπάτησα] **1.** μπερδεύω τυ βήμα μου: *~ στο σκαλοπάτι και πέφτω από τις σκάλες* συν στραβοπατώ 2. (μτφ.) υποπίπτω σε (ελαφρό) παράπτωμα συν. παρεκτρέπομαι, παραστρατώ **3.** περπατώ χωρίς σταθερότητα, ταλαντευόμενος συνεχώς: *παραπατούσε μεθυσμένος, ώσπου σωριάστηκε κάτω* ινν. τρεκλίζω.

παραπείθω ρ. μετβ. [αρχ.] {παρέπεισα} (λόγ.) παραπλανώ (κάποιον): *παρέπεισε τον πελάτη με ψεύτικες εγγυήσεις* συν. ξεγελώ, εξαπατώ.

παραπειστικός, -ή, -ό [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που έχει την ικανότητα ή την πρόθεση να παραπείσει. να παραπλανήσει: *~ επιχείρημα / μέθοδος ι ερώτηση* (πυυ μπορεί να παγιδεύσει είτε ως διφορούμενη είτε επειδή υποβάλλει στοιχεία που δεν έχυυν ομολυγηθεί ή αναφερθεί).

παραπειστικ-ά / -ώς επίρρ.

παραπεμπτικός, -ή. -ό 1ι891] 1. αυτός μέσω τυύ οποίυυ γίνεται η παραπυμπή (σε δίκη, ιατρική εξέταση κ.λπ.): *- βούλευμα / σημείωμα ι διαδικασία || ~ λήμμα* (που παραπέμπει για ερμηνεία σε άλλυ λήμμα) 2. ***παραπεμπτικό*** (το) τυ ειδικό έντυπο με το οποίυ ο γιατρός στέλνει πελάτη τυυ για εξετάσεις. – παραπεμπτικ-ά / -ώς [1892] επίρρ.

παραπέμπω ρ. μετβ. {παρέπεμψα, παραπέμφθηκα] **1.** (για υποθέσεις, έγγραφα κ.λπ.) αναθέτω σε αρμόδιο όργανο ή πρόσωπο, υπάγω στην αρμοδιότητα, στον τομέα ευθύνης τυυ: *παρέπεμψε την υπόθεση στον εισαγγελέα || παρέπεμψαν το θέμα στο συμβούλιο / στο συνέδριο / στον 0.11.Ε.* || (μεσοπαθ.) *η διαφορά παραπέμφθηκε σε διαιτησία*]| *η υπόθεση παραπέμφθηκε στις (ελληνικές) καλένδες* 2. (για πρόσ.) στέλνω κάποιον να αποταθεί περαιτέρω σε άλλο πρόσωπο, κυρ. στο πλαίσιο τυπικής διαδικασίας: αν <5fv θέλουν *να σε εξυπηρετήσουν, θα σε παραπέμπουν από το ένα γραφείο στο άλλο* **3.** (ειδικότ.) υδηγώ σε δίκη. καθιστώ (κάποιον) υπόδικο: *η Βουλή τον παρέπεμψε στο Ειδικό Δικαστήριο για τα σκάνδα/.α* 4. παραθέτω πλήρως και με ακρίβεια πληροφορίες για την πηγή. από την υποία άντλησα στυιχεία: σΓΟ *σημείο αυτό ~ σε προηγούμενη εργασία μου για το θέμα || πολλοί νέοι μελετητές παραπέμπουν στα συγγράμματά του* συν. κάνω παραπομπή 5. (γενικότ.) στέλνω (κάπυιυν) να συμβουλευΟεί συγκεκριμένη πηγή: *παρέπεμψε τους δημοσιογράφους στις χθεσινές του δηλώσεις*

(μτφ.) θυμίζω, φέρνω στον νου. επιτρέπω τη σύνδεση με (κάτι): *τέτοια επεισόδια / ιδεολογήματα παραπέμπουν σε νοοτροπίες άλλων εποχών || η τεχνική του παραπέμπει πο'^ύ συχνά στους αρχαίους τραγικούς.* ·*■ σχολιο λ. *παραπομπή.*

[εγυμ. αρχ.. αρχική σημ. «οδηγώ διά μέσου - συνοδεύω». < *παρα-* + *πέμπω.* Η σημερινή σημ. είναι μτγν.].

παραπέρα επίρρ. **1.** (τοπικό) πιο πέρα. σε ένα μέρος λίγυ πιυ μακριά: *εδώ - μένω. στο πιο πάνω στενό || κάνε λίγο ~ να βλέπω καλύτερα!* ΑΝΤ. παραδώΟε 2. (χρονικό) περαιτέρω, στο μέλλον: *να δούμε τι Οα κάνει ~ στη ζωή του* ΣΥΝ. μελλοντικά, μετά.

παραπέτασμα (το) {παραπετάσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το κρεμαστό χώρισμα από βαρύ κυρ. ύφασμα, πυυ κρύβει ή απομονώνει έναν χώρο ΣΥΝ. πρυκάλυμμα, κυυρτίνα 2. (μτφ.) οτιδήποτε προτάσσεται, για να καλύψει, να κρατήσει κάτι χωριστό, μυστικό: *υπάρχει ένα ~ πυκνού μυστηρίου γύρω από τα μελλοντικά της σχέδια || ~ μυστικοπά- θειας* συν. πέπλο- ΦΡ. ***(σιδηρούν) παραπέτασμα*** η Σοβιετική Ένωση

και οι χώρες επιρροής της. όπως χαρακτηρίζονταν κυρ. από τις χώρες τής Βορειοατλαντικής Συμμαχίας (τού ΝΑΤΟ) κατά τα χρόνια τού Ψυχρού 1 Ιολέμου, λόγω των αυστηρών περιορισμών στη διακίνηση ανθρώπων και ιδεών που ίσχυε στις χώρες αυτές.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *παρα-* + *-πέτασμα* < *πετάννυμι* (βλ. λ. *πατώ)*. Η φρ. *σι- δηρούν παραπέτασμα* αποδίδει την αγγλ. Iron Curiain, την οποία πρωτοχρησιμοποίησε ο Ου. Τσώρτσιλ σε επιστολή του προς τον πρόεδρο Τρούμαν στις 12 Μαΐου 19451. **παραπέτο** (το) **1.** χαμηλή, προστατευτική χτιστή κατασκευή κατά μήκος δρόμου, γέφυρας κ.λπ. ΣΥΝ. στηθαίο 2. ναυτ. η κουπαστή. ΙΕΤΥΜ. < βεν. parapeto < para- (< parar ··< προστατεύω, καλύπτω») + peto «στήθος» (ιταλ. petto) < λατ. pcctus «στήθος, στέρνο»), **παραπετώ** ρ. μετβ. {παραπετάς...) παραπέτ-αξα. -ιέμαι, -άχτηκα. - α(γ)μένος) εγκαταλείπω παραπέρα, αφήνω παράμερα (κάτι) ως άχρηστο ή λόγω απροσεξίας: *το είχαν παραπετάξει γΓ άχρηστο, αλλά τους το ζήτησαν ως αντίκα αξίας* || (κυρ. η μτχ. *παραπεταμένος, -η,* -ο) ΓΟ *έγγραφο ήταν ~ κάπου στο γραφείο μέσα σε άλλα χαρτιά* [| (για πρόσ.) *τόσα χρόνια τον είχαν παραπεταμένο· τώρα ανακάλυψαν ότι αξίζει!* – **παραπέταμα** (το), **παραπέφτω** ρ. αμετβ. {παράπεσα κ. παραέπεσα (σημ. Ι)ί **1.** πέφτω περισσότερο ή πιο συχνά από το κανονικό ή τυ επιθυμητό: *του παραπέφτουν τα μαλλιά, χρειάζεται ειδική θεραπεία* || *παραέπεσε η ακροαματικότητα τού σταθμού* || *παραπέφτει κοντό αυτό* τυ *φόρεμα* || *παράπεσε αλάτι στο φαγητό*2. ρίχνομαι ή αφήνομαι παράμερα από απροσεξία ή ως άχρηστος: *κάπου θα παράπεσε το σημείωμα, ψάξε να το βρεις.*

παραπηγαι'νω ρ. αμετβ. [παραπήγα (να/θα παραπάει)} πηγαίνω συχνότερα από το κανονικό (κάπου): *τώρα τελευταία παραπηγαίνει στον γιατρό, συμβαίνει τίποτα;* || (μτφ.) *παραπήγε άσχημα στις εξετάσεις·* ΦΡ. **αυτό** *παραπάειΐ* για κάτι απαράδεκτο, που ξεπερνά τα όρια, που είναι η τελευταία σταγόνα στυ ποτήρι: *είπαμε να ανεχθούμε τις ιδιοτροπίες του. αλλά ~.* Επίσης **παραπάω. παράπηγμα** (το) Ιπαραπήγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** πρόχειρη, κυρ. ξύλινη κατασκευή για τη στέγαση ανθρώπων, η παράγκα ΣΥΝ. καλύβα **2.** *παραπήγματα* (τα) (α) τα εξαρτήματα τού καταστρώματος και των τοιχωμάτων πλοίου (β) πρόχειρος, κυρ. εκτός σχεδίου, οικισμός στα περίχωρα αστικού κέντρου (γ) στρατιωτική κατασκήνωση.

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < *παραπήγνυμι* «εμπήγω κάτι κοντά σε άλλο. εμφυτεύω»

παρα- + *πήγνυμι* (βλ. λ. *κήζω)*\. **παραπίσω** επίρρ. **1.** (τοπ.) ακόμη πιο πίσω: *μπροστά πήγαινε ο αρχηγός και ~ οι υπόλοιποι* λντ. παραμπρός 2. (ως ουσ.) αυτός που βρίσκεται πίσω από άλλον: *ο ~ κάτι θέλει* (χρον.) 3. σε κατοπινό χρόνο, μετέπειτα: *μ'αυτό που έτυχε, όλες οι προετοιμασίες πήγαν ~* συν. αργότερα 4. πιο πριν: *για θυμήσου δέκα χρόνια - πώς ήταν τα πράγματα* συν. νωρίτερα.

παραπλανητικός, -ή. -ό i 1833] αυτός που παραπλανά: *~ απάντηση / υπόσχεση ι διαφήμιση / δεδομένα / εικόνες τής τηλεόρασης / τέχνασμα / χαμόγελο* ΣΥΝ. παραπειστικός. – **παραπλανητικ-ά / -ώς** επίρρ. **παραπλανώ** ρ. μετβ. ιμτγν.) i παραπλανάς... | παραπλάν-ησα, -ώμαι, - άσαι..., -ήθηκα. -ημένος) προξενώ πλάνη (σε κάποιον), ενεργώ έτσι. ώστε κάποιος να υδηγηθεί σε εσφαλμένο συμπέρασμα το υποίο με ευνοεί: ο *στρατηγός παραπλάνησε τους εχθρούς με ένα ευφυές τέχνασμα* II *προσπάθησε να παραπλανήσει τους ξένους δημοσιογράφους παρουσιάζοντας μια εξωραϊσμένη εικόνα των φυλακών* \\ *η μελοδραματική αντίδραση ήταν για να παραπλανήσει* το δικαστήριο ((*παραπ/.άνησε τους ψηφοφόρους με ψεύτικες υποσχέσεις* ΣΥΝ. παραπείθω, ξεγελώ, παρασύρω, κοροϊδεύω, εξαπατώ. – **παραπλάνηση** (η) †1894). «*■ Σχολιο λ. *παρασύρω.* **παράπλευρος,** -η, -ο **1.** αυτός που συνυρεύει άμεσα με κάτι, που εφάπτεται κατά μήκος μιας πλευράς του: *- οικόπεδο / κήπος / δωμάτιο ι διαμέρισμα* ΣΥΝ. προσκείμενος 2. αυτός που γίνεται, κινείται κατά μήκυς μιας πλευράς, γραμμής: *- κυκλοφορία οχημάτων* 3. αυτός που πρυκαλείται εξαιτίας άλλου, έμμεσος· κυρ. σε ευφημ. φρ.: *οι βομβαρδισμοί στρατιωτικών στόχων είχαν και - απώλειες* (δηλ. ανθρώπινες). – **παράπλευρα /παραπλεύρως** [1852] επίρρ.

ΙΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού γαλλ. lateral. Στη σημ. «έμμεσος» η λ. αποδίδει ανάλογη χρήση τού αγγλ. side και collateral, λ.χ. *παράπλευρες ζημίες / απώλειες* < αγγλ. collateral damages], **παραπλέω** ρ. μετβ. |αρχ.] Ιπαρέπλευσα} πλέω κοντά σε (κάτι): ~ το *ακρωτήριο τού Σουνίου / τα μικρασιατικά παράλια.* ^ σχολιο λ. *πλέω.*

παραπληγία (η) i παραπληγιών] παράλυση των κάτω άκρων τού σώματος λόγω κακώσεως ή νόσου τού νωτιαίου μυελού.

Ι.ΕΤΥΜ. < αρχ. *παραπληγία / -πληξία,* αρχική σημ. «ημιπληγία», < *πα- ραπλήξ. -ήγος* < *παρα-* + *-πλήξ* < *πλήττω].* **παραπληγικός,** -ή. -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την παραπληγία **2.** *παραπληγικός* (ο), *παραπληγική* (η) πρόσωπο πυυ πάσχει από παραπληγία. Επίσης **παράπληκτος,** -η, -ο [αρχ.].

παραπληροφόρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.Ι η σκόπιμα κακή πληροφόρηση, πυυ χαρακτηρίζεται από τη μετάδοση ανακριβών, μονόπλευρα διογκωμένων ή επινοημένίον (ψευδών) πληροφοριών ή/και την απόκρυψη άλλων: *η ~ των μέσων μαζικής ενημέρωσης.* Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. misinformation), **παραπληροφορώ** ρ. μετβ. {παραπληροφορείς... | παραπληροφόρησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} επεμβαίνω στον τρόπο μετάδοσης πληροφοριών. παραποιώντας την αλήθεια (αποκρύπτοντας. υπερτονίζοντας, τροποποιώντας ή κατασκευάζοντας ψευδείς ειδήσεις): *κατηγόρησε τα Μ.Μ.Ε. ότι παραπληροφορούν την κοινή γνώμη.*

[εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. misinform!, **παραπλήρωμα** (το) Ιμτγν.) {παραπληρώμ-ατυς | -ατα, -άτων] **1.** υτιδήποτε προστίθεται, για να συμπληρώσει ή να ολοκληρώσει κάτι ΣΥΝ. συμπλήρωμα 2. ΓΕΩΜ. (~ *μιας γωνίας)* η γωνία η οποία με τη δεδομένη έχουν άθροισμα 180°.

παραπληρωματικός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τυ παραπλήρωμα: *~ χαρακτήρας / ?κ.ειτουργία / στοιχείο* συν. συμπληρωματικός 2. ΓΓ.ωμ. *παραπληρωματικές γωνίες* δύυ γωνίες, που το άθροισμά τους είναι 180°. - **παραπληρωματικ-ά / -ώς** ίμτγν.) επίρρ.

παραπλήσιος, -α. -ο **1.** αυτός που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση, δίπλα σε (κάποιον/κάτι): *σε ~ χο)ρο / κτήριο ι οίκημα* συν. παράπλευρος 2. αυτός πυυ διαφοροποιείται ελάχιστα από (κάποιον/κάτι). που είναι περίπου ίδιος: *προτίμησε ένα - σχέδιο || μια ~ άποψη* Συν. παρεμφερής, παρόμοιος. - - **παραπλήσια/παραπληαίως** Ιαρχ.) επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ήσιος. όμοιος.*

[f.tym. αρχ. < *παρα- + -πλήσιος* <*πλησίος* «κοντινός» (βλ. λ. *πλησίον)].*

παράπλους (ο) |αρχ.| Ιπαράπλου | χωρ. πληθ.Ι η πλεύση σε κοντινή απόσταση, κατά μήκος ή παράλληλα (κυρ. προς ακτή): ο ~ *ακρωτηρίου / ακτών.* σχολιο λ. *πλέω.*

παραποίηση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις,-ήσεων) η εσκεμμένη αλλοίωση πράγματος με σκοπό την εξαπάτηση: ~*εγγράφου ί τής αλήθειας.*

παραποιώ ρ. μετβ. [μτγν.| {παραποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) αλλοιώνω εσκεμμένα την αληθινή φύση ή τον γνήσιο χαρακτήρα πράγματος, ώστε να δίνει παραπλανητική εντύπωση, να εξαπατά: ~ *τα γεγονότα / τα στοιχεία / τα έγγραφα / τα αποτελέσματα εξετάσεων || μετέδωσαν παραποιημένες ορισμένες φράσεις. διαστρεβλώνοντας το νόημα των δηλώσεών του.* - - **παραποιητής** (ο) 118541.

παραπολιτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το πα-ρασκήνιυ τής επίσημης πυλιτικής: - *στήλη εφημερίδας* || - *σχόλιο / επίκαιρότη- τα ι είδηση ι ενδιαφέρον* 2. (α) *παραπολιτικά* (τα) οι στήλες των εφημερίδων που αναφέρονται στο πολιτικό παρασκήνιο (β) *παραπολιτική* (η) η ενασχόληση με το πολιτικό παρασκήνιο: *να ξεφύγουμε από την παγίδα τής ~ και ν' ασχοληθούμε με τα προβλήματα τού λαού.* – **παραπολιτικ-ά / -ώς** επίρρ.

παραπομπή (η) **1.** η μεταβίβαση ή ανάθεση τής διευθέτησης ενός θέματος στο αρμόδιο όργανο ή πρόσωπο: *η - των επιχειρήσεων στην Επιτροπή Ανταγωνισμού για ολιγοπωλιακές πρακτικές* |] - *των διαφορών* των *δύο χωρών ενώπιον τού Αιεθνούς Δικαστηρίου τής Χάγης* 2. η κατά τον νόμο απόδοση κατηγορίας σε κάποιον και η εκκίνηση δικαστικής διαδικασίας εναντίον του: *η Βουλή αποφάσισε την - τριών υπουργών στο Ειδικό Δικαστήριο* **3.** φιλολ. η επεξηγηματική σημείωση ή υποσημείίοση σε κείμενο (με σχετική ένδειξη, αρίθμηση κ.λπ.). στην οποία αναφέρεται η πηγή από την οποία έχουν ληφθεί στοιχεία ή αποσπάσματα και μπορεί ο αναγνώστης να ανατρέξει για την εξακρίβωσή τους. την παραβολή τους με άλλα ή για περισσότερες πληροφορίες: *η ακρίβεια των ~ χαρακτηρίζει τις καλές επιστημονικές εργασίες* **4.** (κατ' επέκτ.) η αναφορά σε άλλα στοιχεία (σχετικά με το θέμα), η σύνδεση, συσχέτιση με δεδομένα: *οι συνεχείς ~* του σε *καταστάσεις και γεγονότα τού παρελθόντος κούρασαν το ακροατήριο.*

|ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «μεταφορά - συνοδία (εφοδίων και προϊόντων)». < *παραπέμπω.* Η φιλολ. σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. renvoi].

παραπομπή σε κείμενα. Τα κείμενα, λόγω τής έκτασής τυυς. υποδιαιρούνται σε μικρότερες ενότητες (ανάλογες με τυ είδος τού κειμένου), ώστε να μπορεί κανείς να παραπέμψει σε αυτά. Προκειμέ- νου για φιλολογικά (λογοτεχνικά κ.ά.) κείμενα, παραπέμπουμε σε **χωρία** τού κειμένου, αναφέροντας μαζί και τον αριθμό τού **στίχου** (προκειμένου για αρχαία κείμενα), ενδεχομένως και τον αριθμό τού **βιβλίου,** στο οποίο περιέχεται το χωρίο. **Ι** Ι.χ. Θουκ. 4, 37, 5 (τέταρτο βιβλίο, χωρίο 37. στίχος 5*η* Ομήρου /λ. 3. 54 ή Τ' 54 (τρίτο βιβλίο / ραψωδία. στίχος 54). Όταν παραπέμπουμε σε νομικά κείμενα, η παραπομπή γίνεται σε **άρθρα** τυύ νόμου, σε **παραγράφους** (αριθμημένες υποδιαιρέσεις των άρθρων) και σε **εδάφια** (αριθμη- μένες υποδιαιρέσεις των παραγράφων), π.χ. ν. 1780/58 αρθ.(ρ.) 30. παρ. 5. εδ.(άφ.) 4. Η παραπομπή σε χωρία τυύ Ευαγγελίου γίνεται με βάση το ανάλογο **Ευαγγέλιο** (Ιωάνν.. Μάρκ.. Ματθ., Λουκ.). το **κεφάλαιο** και τυ **εδάφιο.** Π.χ. Λουκ. 4, 12 (κατά Λουκάν Ευαγγέλιο, κεφάλαιο 4. εδάφιο 12). Βεβαίως, υ απλούστερος και συνηθέστερυς τρόπος είναι η παραπομπή σε **σελιδαρίθμηση.** σε αριθμό **σελίδας** ενός βιβλίου· π.χ. Ν. Καζαντζάκη, *Ταξιδεύοντας στην Αγγλία, σ.* 25 (η χρήση **σσ.** ο)ς πληθυντικού είναι ξενισμός -πβ. αγγλ. pp.- και πρέπει να αποφεύγεται: όχι Δ. Συλωμού, *Απαντα,* **σσ.** 17-34, αλλά Δ. Σολωμού. *Απαντα, α.* 17-34).

παραπόνεμα (το) {παραπονέμ-ατος [-ατα. -άτων} το παράπονο (βλ.λ.). Επίσης **παραπόνεση** (η), **παραπονεμένος,** -η. -ο Ιμεσν.] **1.** αυτός που έχει παράπονο για κάτι: τον είδα - *και τον /.υκήθηκα || πολλοί έμειναν παραπονεμένοι από τη λύση που δόθηκε* 2. αυτός που εκφράζει ή περιέχει παράπονο: *τα λόγια τού τραγουδιού / τής μάννας του.* – **παραπονεμένα** επίρρ. **παραπονετικός,** -ή. -ό αυτός που εξωτερικεύει. που εκφράζει παράπονο: ~ *λόγια.* - **παραπονετικά** επίρρ. **παραπονιάρης** (ο) {παραπονιάρηδες}, **παραπονιάρα** (η) πρόσωπο που αρέσκεται ή καταφεύγει συχνά (και χωρίς σοβαρό λόγο) στην έκφραση παραπόνων συν. κλαψιάρης. – **παραπονιάρικος,** -η, -ο, επίρρ. **παραπονιάρικα.**

[ΕΤΥΜ. < *παράπονο* + παραγ. επίθημα *-ιάρης.* πβ. κ. *αγαθ-ιάρης*\.

παραπονιέμαι ρ. > παραπονούμαι

παράπονο (το) {παραπόν-ου | -ων) **1.** η δυσαρέσκεια από τη διάψευση των δικαιολογημένων προσδοκιών (κάποιου) ή από την παραγνώ

ριση της προσφοράς ή τής αξίας του: *είχε μεγάλο ~ για την τόση αχαριστία των παιδιών της \\ δεν ήχε -, η ζωή στάθηκε γενναιόδωρη μαζί τον || το είπε και του έφυγε το ~* Jj *έχω παράπονα από σένα' έφυγες και με ξέχασες!* ΦΡ. (α) ***το 'χω παράπονο*** fi) έχω κάτι ως βαθύτε- ρη επιθυμία: *παράπονο το 'χω να σε δω μια φορά καλά ντυμένη* (ii) πικραίνομαι, έχω πληγωθεί από κάτι: *~ που δεν μου είπαν ούτε ένα ευχαριστώ!* (β) ***με παίρνει ί πιάνει το παράπονο*** θλίβομαι εξαιτίας μιας δυσάρεστης ή άδικης κατάστασης: *σαν θυμόταν τη ζωή στη Σμύρνη πριν από την καταστροφή τυύ '22. την έπιανε το παράπονο* || ron *πήρε το παράπονο κι άρχισε να κλαίει* (γ) δεν έχω ***κανένα παράπονο*** δεν υπάρχει τίποτε για το οποίο θα μπορούσα να εκφράσω δυσαρέσκεια: *Από σένα ~. Με φρόντισες και με το παραπάνω. Από τους άλλους, όμως...* 2. η εξωτερίκευση διαμαρτυρίας σχετικά με μια κατάσταση που είναι άδικη ή θίγει ένα πρόσωπο ή σύνολο: *συνεχίζονται τα ~ των εμπόρων για τα αντικειμενικά κριτήρια \\ η σύμβαση έγινε αποδεκτή χωρίς παράπονα από τη μία ή την άλλη πλευρά* || drav *αρχίζει τα ~. δεν την αντέχω!* φρ. (α) ***κάνω / υποβάλλω παρά- πονα*** εκφράζω την αντίθεσή μου. διαμαρτύρομαι ως θίγόμενος (προσωπικά ή συλλογικά): *του έκανε παράπονα για τα ειρωνικά σχόλιά του!* || *υποβολή παραπόνων στην αρμόδια υπηρεσία* (β) ***τα παράπονά aou στον δήμαρχο / ατον Ο.Η.Ε.*** για διαμαρτυρία που πρέπει να έχει άλλον αποδέκτη, για την οποία άλλος είναι υπεύθυνος: *Τι τα λες σε μένα αυτά:* (γ) ***κουτί παραπόνων*** βλ. λ. *κουτί* 3. (συνεκδ.) οτιδήποτε κάνει κάποιον να αισθανθεί ότι αδικείται ή παραγνωρίζεται: *το ~ του είναι ότι δεν του έδωσαν καν σημασία, ενώ είχε χρήσιμα στοιχεία να τους παρουσιάσει.* — (υποκ.) **παραπονάκι** (το). ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *παράπονον* < *παραπονούμαι* (υποχωρητ.)|. **παραπονούμαι** κ. **παραπονιέμαι** ρ. αμετβ. {παραπον-είσαι... | πα- ραπονέ-θηκα, -μένος} 1. εκφράζω παράπονο: *συνέχεια παραπονιέται για τη φτώχια του* || *φυσικό είναι να* σου *παραπονιέται, έτσι που του μιλάς* 2. εκφράζω τη δυσαρέσκειά μου για (κάτι), διαμαρτύρομαι (χωρίς βίαιες αντιδράσεις): οι *εργαζόμενοι παραπονούνται για την αύξηση τής φορολογίας* συν. δυσανασχετο') 3. (ειδικότ. η μτχ. ***παρα- πονούμενος, -η***. -ο) (συνήθ. το αρσ. ως ουσ.) ο στρατιώτης υ οποίος εμφανίζεται στην αναφορά τής μονάδας του αναφέροντας άδικη μεταχείριση εις βάρος του: *αν συνεχίσει ο λοχίας να μου φέρεται έτσι. θα βγω*

[ητυμ. < μεσν. *παραπονούμαι* < *παρα-* + *πονώ / -ούμαι]*. **παραπόρτι** (το) Ιμεσν.] {παραπυρτ-ιού | -ιών) πόρτα μικρών διαστάσεων δίπλα στη μεγάλη εξώπορτα, στα πλάγια ή στην πίσω πλευρά κτηρίου.

παραποτάμιος, -α, -ο Ιαρχ.] αυτός που βρίσκεται ή αναπτύσσεται κοντά στις όχθες ποταμού: *- πληθυσμός / πολιτισμός / οικισμός / φυτά.* —

Γτσραποτσμίως επίρρ. **παραπόταμος** (ο) |Ι859] {παραποτάμ-ου | ~ων, -υυς) ποταμός που συμβάλλει σε άλλον μεγαλύτερο ποταμό.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. NebcnfluB]. **παραπούλι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** κηπευτικό φυτό. λαχανικό· κυρ. στη φρ. (παροιμ.) *καιρός φέρνει / σπέρνει / βγάζει τα λάχανα, καιρός τα παραπούλια* καθετί στον καιρό του· για να πετύχει κάτι. πρέπει να γίνει τη σωστή στιγμή 2. το νεο βλαστάρι, η παραφυάδα, κυρ. αυτή που φυτρώνει μετά το κόψιμο τού κύριου άνθους, **παραπροίκι** (το) {παραπροικ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) το σύνολο των χρημάτων και των περιουσιακών στοιχείων που δίνονται ως επιπλέον προίκα συν. πανωπροίκι, εξώπροικο, **παραπροϊόν** (το) {παραπροϊόντ-ος | -ων} **1.** προϊόν που προκύπτει δευτερευόντως ή τυχαία κατά τη διαδικασία παραγωγής άλλου προϊόντος 2. (μτφ.) το αποτέλεσμα μιας ενέργειας που προκύπτει χωρίς πρόθεση ή πρόβλεψη. κ*υρ. το κατώτερης σημασίας πνευματικό ή καλλιτεχνικό δημιούργημα: *τα εικαστικά ~ τής διαφήμισης* συν. υποπροϊόν.

[ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. by-product], **παράπτωμα** (το) {παραπτώμ- ατος] -ατα, -άτων} το χωρίς μεγάλη σημασία λάθος, το σφάλμα: *πειθαρχικό / ηθικό / λεκτικό ~* }[*δεν θα του πάρουμε το κεφάλι για ένα ~!* συν. παρατυπία, ολίσθημα. — (υποκ.) **παραπτωματάκι** (το).

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *παραπίπτω* «πέφτω, σφάλλω» (βλ. κ. *πτώμα)]*.

παραρρήνιος, -α. -ο [1854) αυτός που βρίσκεται κοντά ή δίπλα στον ποταμό Ρήνο: *τα - κρατίδια τής Γερμανίας.*

[ΕΤΥΜ. < *παρα-* + *-ρρήνιος*< *Ρήνος]*. **παράρριζο** (το) ΒΟΤ. κάθε διακλάδωση τού κύριου κορμού μιας ρί- ζας.

παράρτημα (το) {παραρτήμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** καθένα από τα επιμέρους αυτόνομα τμήματα ευρύτερου συνόλου ή δικτύου, το οποίο διατηρεί την αυτοτέλειά του έχοντας ξεχωριστή λειτουργική αξία από τα υπόλοιπα τμήματα αυτού τυύ συνόλου, συγχρόνως όμως είναι οργανικά συνδεδεμένο με αυτά. όπως λ.χ. τα διαφορετικά καταστήματα μιας τράπεζας, οι διαφορετικοί τομείς μιας σχολής, το τμήμα ενός βιβλίου που ακολουθεί το κυρίως κείμενό του κ.λπ.: *~ τραπέζησι βιβ/ΛοΟήκησί λεξικού/ τηλεφωνικού κατα/,όγου/ κτηρίου*

(ειδικότ.) ειδική έκδοση εφημερίδας για την κάλυψη τής έκτακτης επικαιρότητας: *έκτακτο ~!* φρ. ***βγάζω παράρτημα*** (ϊ) εκδίδω έκτακτο φύλλο εφημερίδας λόγω σημαντικής ειδησεογραφίας: *όλες οι εφημερίδες έβγαλαν παράρτημα ύστερα από τη νέα τρομοκρατική επίθεση* (ii) (μτφ.) κοινοποιώ νέο σε όλους χωρίς εξαίρεση: *της το είπε για μυστικό κι αυτή το βγάλε παράρτημα* συν. διαλαλώ. «r · σχολιο λ. *αίρω.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *παραρτώ (-άω)* «κρεμώ στο πλάι ή πάνω σε κάτι» < *παρ(α)-* + *άρτώ* «κρεμώ» (βλ. κ. *άναρτώ)]*. **παράς** (ο) {παράδες} **1.** η κατώτατη λογιστική υποδιαίρεση τής τουρ κικής λίρας (1/40 τού γροσιού)· ΦΡ. (α) δεν δ/Vw *έναν παρά (για κάτι / κάποιον)* απαξιώ να ενδιαφερθώ, να ασχοληθώ: *~ ό,τι κι αν λες!* συν. δεν δίνω δεκάρα / μία (β) *δεν αξίζει / κάνει / πιάνει /μετράει έναν παρά* δεν αξίζει τίποτε: π *να πουλήσει' όλα τα έπιπλά του μαζί δεν κάνουν έναν παρά* (γ) *δέκα στον παρά* (για πρόσωπα ή πράγματα) μηδαμινής αξίας, εντελώς ευτελή: *τέτοιους βρίσκεις ~* (δ) (λαϊκ.) *μπιρ παρά* (i) (ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο ευτελές, χωρίς αξία (ii) χωρίς λεφτά ή πάρα πολύ φτηνά, σχεδόν τσάμπα: *πήρε το κτήμα - 2.* (περιληπτ. συνήθ. στον πληθ.) το χρήμα, τα λεφτά: *βγάζει πολ/.ούς - μ'αυτή τη δου/.ειά!* || *δεν έχει παράδες ο φτωχός \\ νύφη με-*(με προίκα) II *~ με ουρά!* || *κάποτε είχε πολλούς -, αλλά τα έχασε όλα στα χαρτιά'* ΦΡ. (α) *τον έχω τον παρά* έχω οικονομική άνεση, κερδίζω πολλά: *για να ξοδεύει τόσα. τον έχει τον παρά* (β) *λυπάμαι τον παρά* είμαι τσιγγούνης: *δρν βάζει το χέρι στην τσέπη.* ron *λυπάται τον παρά* (γ) (παροιμ.) *Έχεις παράδες; Σου κάνουν τεμενάδες!* το χρήμα κατεξοχήν αποτρλεί μέσον κοινωνικής προβολής και καταξίωσης, το χρήμα «μετράει» (δ) (παροιμ.) *για τον παρά κολάζεσαι, με τον παρά κι αγιάζεις* ο άνθρωπος καταφεύγει συχνά σε αθέμιτα μέσα για την απόκτηση χρημάτων, εντούτοις η κατάλληλη αξιοποίησή τους μπορεί να κάνει μεγάλο καλό. να προσφέρει πολλά (ε) (παροιμ.) *με τον παρά μου και την κυρά μου* με τα χρήματα γίνονται τα πάντα (στ) *η φτήνια τρώει τον παρά* βλ. λ. *φτήνια.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρήμα.*

[ετυμ. < τουρκ. para < περσ. para «κομμάτι, τμήμα - νόμισμα»], **παρασάγγης** (ο) {παρασαγγών} αρχαίο μέτρο μήκους των Περσών, ίσο περίπου με 5.243 μέτρα· μόνο στη φρ. *απέχω παρασάγγας* έχω τεράστια διαφορά, βρίσκομαι πολύ μακριά: *ως επίδοση και διαγωγή απέχει παρασάγγας από τους συμμαθητές του* [[*η συνεργασία τους υπήρξε επιτυχής, παρότι οι απόψεις τ ους απέχουν παρασάγγας.*

Ιητυμ. αρχ. < αρχ. περσ. farsang]. **παρασάνταλος,** -η. -ο (λαϊκ.-εκ-φραστ.) αυτός που είναι ανακόλουθος. που του λείπει η συγκρότηση και η τάξη· (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που δεν μετρά τις πράξεις και τα λόγια του: *~ γυναίκα* συν. (λαϊκ.) ατσούμπαλος. άτσαλος, (λόγ.) ατάσθαλος, (καθημ.) ακατάστατος.

[ετυμ. < *παρα-* + *-σάνΓαλος*< *σαντάλι / σανδάλι]*. **παράσειον** (το) {παρασεί-ου | -ων) (επίσ.) μικρή χρωματιστή σημαία, πυυ η άκρη της χωρίζεται στα δύο και χρησιμοποιείται για σημαιοστολισμό ή για την επικοινωνία μέσω σημάτων (στο ναυτικό ή στον στρατό) συν. σημαιάκι.

[κτυμ. < μτγν. *παράσειον*< *παρα-* + *-σειον*< *σείω*\. **παρασελήνη** (η) [17991 {χωρ. πληθ.) υι φωτεινοί δακτύλιοι που εμφανίζονται γύρω από τη σελήνη ΣΥΝ. (λ<χϊκ.) αλώνι τού φεγγαριού. Ηπίσης παρασελήνιο (το).

[ετυ.μ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. paraselene], **παρασελίδιος,** -α, -ο (λόγ.) αυτός που είναι γραμμένος ή σημειωμένος στο περιθώριο τής σελίδας: *- σημείωση / διόρθωση.* **παρασέρνω** ρ. * παρασύρο)

Παρασήμανση (η) {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων) **1.** η χρήση σημείων ή συμβόλων για την εκπομπή μηνυμάτων, με στόχο τη συνεννόηση ή την επικοινωνία συν. κρυπτογραφία, σημειογραφία 2. η δημιουργία νόθων αντιγράφων, η παραχάραξη ΣΥΝ. παραποίηση. —πα- **ροσημαίνω** ρ. |αρχ.|. **παρασημαντικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την παρασήμανση **2.** *παραδημαντική* (η) Ιμτγν.] (κυρ. στην αρχαιοελληνική και βυζαντινή μουσική) η χρησιμοποίηση γραπτών συμβόλων για την παράσταση μουσικών φθόγγων, ώστε να είναι δυνατή η μουσική ανάγνωση ενός κειμένου· αλλιώς *μουσική σημειογραφία.* **παρασημείωση** (η) [μτγν-j {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η σημείωση στο περιθώριο (κειμένου, σελίδας). - - **παρασημειώνω** ρ. [μτγν.]. **παράσημο** (τυ) {παρασήμ-ου J -ων} 1. διακριτικό μετάλλιο ή έμβλημα. που απονέμεται από αρμόδιους, επίσημους φορείς ως ένδειξη αναγνωρίσεως και τιμής σε πρόσωπα για εξαίρετες πράξεις ή για την προσφορά τους στον πολεμικό, επιστημονικό, πνευματικό ή καλλιτεχνικό τομέα: γο *~ τής Λεγεώνας τής Τιμής* || *~ ανδρείας / εξαιρέ- των πράξεων*■ φρ. (α) (σκωπτ.-λαϊκ.) *(πήρε / κέρδιαε) το παράσημο τής ανοιχτής παλάμης* (δηλ. μια μούντζα) για ανθρώπους που η προσφορά τους δεν αναγνωρίζεται, αντιμετωπίζεται με αδιαφορία, υπο- τίμάται ή και λοιδορείται από τους άλλους, χωρίς καμία προοπτική ανταπόδοσης ή επαίνου: π *θέλει και κοπιάζει τόσο. αφού στο τέλος θα πάρει κι αυτός το ~!* (β) *αντιποίηση παρασήμου* βλ. λ. *αντιποίηση*

(ευφημ.-λαϊκ.) τυ αφροδίσιο νόσημα.

[εί υμ. < αρχ. *παράσημον.* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *παράσημος* < *παρα-* 4- *-σημος* < *σήμα]*. **παρασημοφορία** (η) f 1853] η απονομή και η αποδοχή παρασήμου: *τελετή παρασημοφορίας.* Επίσης **παροσημοφόρηοη. Παρασημοφορώ** ρ. μετβ. 1ι886] {παρασημοφορείς... | παρασημοφόρησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} απονέμο) παράσημο (σε κάποιον). [ΕΤΥΜ. < *παράσημο* + *-φορώ* < *φέρω* (βλ. κ. *φορώ)]*. **παρασιτία** (η) [μτγν.] {παρασιτιών} η ιδιότητα τού παρασίτου.

Παρασίτικός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα παράσιτα: *~ οργανισμός / ανάπτυξη* 2. αυτός που πρυκαλείται από παράσιτα, που οφείλεται σε αυτά: *- νόσος / ασθένεια* ΣΥΝ. παρασιτογενής

(μτφ.) αυτός πυυ σχετίζεται με τον παρασιτισμό: *- ζωή / συνήθεια.*

πσροσιτικ-ά / -ώς | J 885] επίρρ.

παρασιτισμός (ο) [1888[1. η σχέση μεταξύ οργανισμών, κατά την οποία ο ένας ζει ως παράσιτο ας βάρος τού άλλυυ 2. (μτφ.) η ανάπτυξη εις βάρος άλλων, τυ να εξαρτάται κανείς πλήρως από άλλους απομυζώντας τυυς.

[ειύ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. parasitisme]. **παράσιτο** (το) {παρασίτ-υυ | -ων} **1.** βιολ. (κυριολ.) οργανισμός που

ζπ μέσα ή πάνω σε φυτό ή ζώο άλλου είδους (ξενιστή) εις βάρος του, αντλώντας από αυτό τα συστατικά που χρειάζονται για τη διατροφή και την ανάπτυξή του 2. (μτφ.) πρόσωπο που εξασφαλίζει υποστήριξη ή πλεονεκτήματα, επιβαρύνοντας και απομυζώντας άλλους και κατά κανόνα χρησιμοποιώντας ευτελή μέσα (π.χ. κολακείες), χωρίς να προσφέρει υ ίδιος σε ανταπόδοση κάτι χρήσιμο ή ωφέλιμο ΣΥΝ. (λαϊκ.) παρακεντές. χαραμοφάης **3.** *παράσιτα* (τα) (στο ραδιόφωνο, το τηλέφωνο, στην τηλεόραση και την τηλεγραφία) θόρυβοι ή παραμορφώσεις σήματος που παρεμβάλλονται κατά τη λήψη ραδιοηλεκτρικών κυμάτων, αλλοιώνοντας το εκπεμπόμενο σήμα: *κάνω ~* (παρεμβολές) ΣΥΝ. (για την τηλεόραση) χιονάκι. χιόνια.

|LJ ΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *παράσιτος.* Στη σημ.) αποτελεί αντιδάνειο από γαλλ. parasite, ενώ στη σημ. των ηλεκτρομα- γνητικών παρεμβολίόν αποδίδει το αγγλ. jamming], παρασιτογενής, -ής. -ές {παρασιτογενούς | -είς (ουδ. -ή)} ιαιρ. αυτός που προκαλείται από παράσιτα: *~ νόσος* ΣΥΝ. παρασιτικός. - παροσιτογενώς επίρρ. « ·* ΙΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

|.ι ·ϊύμ. < *παράσιτο* + *-γενής*< ρ. *γίγνομαι.* πβ. κ. *γέν-ος*|. **παρασιτοκτόνος,** -ος.-ο [1876| (ουσία, φάρμακο) που εξοντώνει τα παράσιτα.

[ετυμ. < *παράσιτο* + *-κτόνος* < αρχ. *κτείνω* «φονεύω» (βλ. κ. *-κτονία),* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. parasiticide (νόθο σύνθ.)]. **παρασιτολογία** (η) |1891] **1.** ΒΙΟΛ. ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη συστηματική μελέτη των παρασίτων (συνήθ. των ζώων) και τού παρασιτισμού, με την περιγραφή τής μορφολογίας των παρασίτων και τη συστηματική ταξινόμησή τους 2. ιλτρ. ο κλάδος τής νοσολογίας. ο οποίος εξετάζει την επίδραση των παρασίτων στον ανθρώπινο οργανισμό και ιδ. τις παθολογικές αλλοιώσεις ή διαταραχές που προκαλούν.

| f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. parasitologic], **παράσιτος,** -η. -ο 1. αυτός που τρέφεται και αναπτύσσεται εις βάρος άλλων απομυζώντας τους: *~ οργανισμός* **2.** *παράσιτο* (το) βλ.λ.

(FTYM. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός που τρώει στο τραπέζι άλλου και προσπαθεί να ανταποδώσει με κολακείες και υπερβολικούς επαίνους». < *παρα- + σίτος].* **παρασιτώ** ρ. αμετβ. |αρχ.[[παρασιτείς... i παρασίτησα! **1.** ζω ως παράσιτο 2. (μτφ.) ζω απομυζώντας και επιβαρύνοντας άλλους, **παρασίτωση** (η) [-ης κ. -(όσεως | χωρ. πληθ.) ιαγρ. **ί.** κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παρασίτων στο δέρμα ή το σώμα ανθρώπων ή ζώων (π.χ. φθειρίαση, σκώληκες τού εντέρου) 2. πάθηση που προκαλείται από παράσιτα (π.χ. εχινόκοκκος).

|LTYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. parasiiosis|. **παρασιώπηση** (η) Ιμτγν.| {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων) η σκόπιμη παράλειψη, αποφυγή σχολιασμού ή περαιτέρω αναφοράς (ενός πράγματος). η απόκρυψη, συγκάλυψη ή υποβάθμιση του: *η ~ γεγονότος / πληροφοριών / καταγγελιών ι στοιχείων* [| *~ εγκλήματος* (η παράλειψη τής έγκαιρης ειδοποίησης για σχεδιαζόμενο ή συντελούμενο έγκλημα) συν. αποσιώπηση, **παρασιωπώ** ρ. μετβ. |αρχ.| {παρασιωπάς... | παρασιώπ-ησα, -ώμαι, -άται.... -ήθηκα. -ημένος) αποφεύγω vex αναφέρω (κάτι) σκοπίμως, παραλείπω να σχολιάσω, να θίξω (κάτι): *παρασιωπούν την αλήθεια, για να μην ξεσπάσει σκάνδαλο || παρασιωπούν εντελώς ότι πρόκειται για μια ιστορία αιώνων* ΣΥΝ. αποκρύπτω (βλ. κ. λ. *αποσιωπώ).* < ·* ■ σχολιο λ. *σιωπώ.*

παρασκευάζω ρ. μετβ. [παρασκεύασ-α, -τηκα. -μένος) φτειάχνω (κάτι) ύστερα από προετοιμασία, αφού συγκεντρίόσω τα απαραίτητα: *- φάρμακο / γεύμα / εδέσματα / γλυκά / μείγμα* συν. ετοιμάζω. [F.tym. αρχ. < *παρα- + -σκευάζω* < *σκεύος / σκευή].*

Παρασκευάς (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. [ετυμ. όψιμο μεσν. κύρ. όν. < *Παρασκευή* (βλ.λ.)]. **παρασκεύασμα** (το) (αρχ.Ι [παρασκευάσμ-ατος [-ατα, -άτων] **1.** αυτό πυυ παρασκευάζει κανείς: *αναμειγνύετε τα υλικά και αφήνετε το στο ψυγείο για 20'* **2.** (ειδικότ.) μείγμα φαρμακευτικών ουσιών: *φαρμακευτικό ~* **3.** κάθε βιολογικό δείγμα, κυρ. τμήμα ανθρώπινου σώματος. που έχει διατηρηθεί και προετοιμαστεί κατάλληλα για μικρυ- σκοπική εξέταση, **παρασκευαστήριο** (το) [1858] {παρασκευαστηρί-ου | -ων) **1.** χώρος εξοπλισμένος ειδικά για τις ανάγκες παρασκευαστικής διαδικασίας

νλυτ. χώρος σε ναύσταθμο, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή εξαρτημάτων πλοίου, **παρασκευαστής** (ο) |αρχ.], **παρασκευάστρια** (η) [παρασκευα- στριών] 1. πρόσωπο που παρασκευάζει (κάτι), που αναλαμβάνει ή εποπτεύει την παρασκευή ουσίας, μείγματος, φαρμάκου κ.λπ. 2. (ει- δικότ.) μέλος τού βοηθητικού προσωπικού πανεπιστημίου ή σχολείου επιφορτισμένο με την προετοιμασία των υλών και των οργάνων των εργαστηριακών ασκήσεων και πειραμάτων, **παρασκευαστικός,** -ή. -ό [αρχ.| αυτός που σχετίζεται με την παρασκευή. που μπορεί να παρασκευάσει, να προετοιμάσει κάτι: *~ διαδικασία.* – **παραακευαατικ-ά / -ώς** επίρρ.

Παρασκευή (η) **1.** η έκτη ημέρα τής εβδομάδας (πρώτη η Κυριακή), η τελευταία καθημερινή πριν από το Σαββατοκύριακο · φρ. *Μεγάλη Παρασκευή* (i) η αντίστοιχη ημέρα τής Μεγάλης Εβδομάδας, κατά την οποία γίνεται η αποκαθήλωση και ψάλλεται η ακολουθία τού επιταφίου θρήνου, η κατεξοχήν ημέρα πένθους τής χριστιανοσύνης (ii) (καθημ.-εκφραστ.) το βαρύ πένθος, κάθε κατάσταση ή έκφραση μεγάλης λύπης και συνεκδ. το άτομο που βρίσκεται σε τέτοια κατάσταση: *έφτασε σαν τη -, συννεφιασμένος και άκεφος*2. οσιομάρτυς τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. Ι] χρήση τής αρχ. λ. *παρασκευή* «προετοιμασία» (βλ.λ.) ως ονομασίας τής έκτης ημέρας τής εβδομάδας είναι μτγν. και αρχικώς δήλωνε την ημέρα προετοιμασίας πριν από το Σάββατο τού Ιουδαϊκού Πάσχα (πβ. Κ.Δ. Μάρκ. 15. 42: *και ήδη ώμιας γενομένης. έπει τ]ν παρασκευή ό έστι ν προσάββατον).* Η έκτη ημέρα τής εβδομάδας στις λατινογενείς γλώσσες έχει ως αφετηρία τη λατ. dies Veneris «ημέρα τής Αφροδίτης» (από όπου γαλλ. vendredi, ισπ. viernes. ρουμ. vineri κ.ά.). τού οποίου μετάφραση αποτέλεσε το αρχ. γερμ. friatag (< Frigg. αρχαία γερμ. θεότητα τού έρωτα), από όπου γερμ. Freitag. αγγλ. Friday κ.ά. 11 λ. χρησιμοποιήθηκε ως κύριο όν. (ήδη μτγν.) με αφορμή τη θρησκευτική χρήση της|.

Παρασκευή (η) {χο)ρ. πληθ.) η διαδικασία δημιουργίας κατόπιν προετοιμασίας: *η ~ τροφίμων / γλυκού / φαρμάκου.*

Ιετυμ. αρχ. < *παρα- + -σκευή* < *σκευή* «εξοπλισμός, εφόδια» (βλ.λ.). πβ. *απο-σκευή. συ-σκευή. δια-σκευή* κ.ά.]. **παρασκηνιακός,** -ή, -ό [18921 **1.** αυτός που σχετίζεται με τα παρασκήνια (θεάτρου): *~ χώρος / εξοπλισμός* 2. (μτφ.) αυτός που γίνεται στο παρασκήνιο, που χαρακτηρίζεται από μυστικότητα, που έχει κρυφό και ανεπίσημο χαρακτήρα: *~ διεργασίες / συνεννοήσεις / κινήσεις / διαβουλεύσεις / ζυμώσεις* συν. υπόγειος, μυστικός, κρυφός.

παρασκηνιακ-ό / -ώς [1896] επίρρ. **παρασκήνιο** (το) {παρασκηνί-ου | -ων) **1.** (εύχρ. κυρ. στον πληθ.) ο χώρος τής θεατρικής σκηνής πίσω και δίπλα από τα σκηνικά, που μένει αθέατος στο κοινό και εξυπηρετεί την είσοδο των ηθοποιών στην κυρίως σκηνή και τη μετακίνησή τους πίσω από αυτήν 2. (μτφ.) η κρυφή και ανεπίσημη δραστηριότητα που επηρεάζει άμεσα τις εξελίξεις: *τα - τής πολιτικής / τής διπλωματίας / τής διάσκεψης / των καλ/αστείων* j[*μάθετε τα πάντα για τα - τής κρίσιμης εκλογής* |[*άνθρωπος τού ~ || έντονο υπήρξε το ~ που προηγήθηκε τής προεδρικής εκλογής* συν. καμαρίλα.

[ι ::ϊύμ. < αρχ. *παρασκήνιον{κυρ.* πληθ.) < *παρα- + -σκήνιον*< *σκηνή].* **Παρασκιά** (η) |18I2] η μερική ή ατελής σκιά που σχηματίζεται γύρω από τη σκιά αδιαφανούς σώματος (λ.χ. ενός πλανήτη) στον χώρο όπου το φως που εκπέμπει η φωτεινή πηγή φθάνει μερικώς μόνο, χωρίς να εμποδίζεται εντελώς.

[πτυμ. Απόδ. τού γαλλ. penombre < νεολατ. penumbra < λατ. paene «σχεδόν, περίπου» + umbra «σκιά»], **παρασόκακο** (το) (λαϊκ.) μικρό και στενό δρομάκι, **παρασόλι** (το) {χωρ. γεν.) φορητή ομπρέλα για προφύλαξή από τις ηλιακές ακτίνες συν. (λόγ.) αλεξήλιο. Ηπίσης **παρασόλ** {άκλ.}.

Ιετυμ. < ιταλ. parasole < para- (< parare «καλύπτω, προστατεύω» < λατ. paro) + sole «ήλιος» (< λατ. sol)], **παρασούσουμος,** -η. -ο (λαϊκ.-εκφραστ.) αυτός τυύ οποίου τα χαρακτηριστικά τυύ προσώπου μοιάζουν παραμορφωμένα, πολύ δύσμορφος, κακάσχημος συν. (λαϊκ·.) ασχημομούρης, κακομούτσουνος. [ετυμ. < *παρα- + -σούσουμο€* < *σουσούμι* «διακριτικό γνώρισμα» (βλ.λ.)| . ^

παρασπάδα (η) παραφυάδα που βγαίνει κατευθείαν από τη ρίζα δέντρου. [ετυμ. < μτγν. *παρασπάς. -άδος* «παραφυάδα» < αρχ. *παρασπώ* «σύρω βιαίως προς τα πλάγια» < *παρα~ + σπώ* (βλ. κ. *σπάζω)].* **παρασπαδίας** (ο) [παρασπαδιών) ανατ. ανωμαλία στη διάπλαση τού πέους, κατά την οποία το στόμιο τής ουρήθρας εκβάλλει πλάγια. [ιϊύ.μ. < *παρασπώ,* ελληνογενής ξέν. όρ., < νευλατ. paraspadia].

παράσπιτο (τυ) (καθημ.) το μικρό (συνήθ. πρόχειρο) οίκημα δίπλα στο κυρίως κτίσμα. που χρησιμοποιείται ως βοηθητικός χώρος, **παρασπονδία** (η) [1893] {παρασπονδιών) (λόγ.) η πράξη που παραβιάζει υποσχέσεις ή συμφωνίες, που συνιστά αθέτηση των συμφω- νημένων: *μετά τη διαπιστωμένη ~ τής γειτονος χώρας, η συμφωνία για μορατόριουμ άρχισε να κλονίζεται* συν. απιστία. Επίσης *παρα-* **σπόνδηαη** [μτγν.]. – **παρασπονδώ** ρ. [αρχ.] {-είς...).

παράσπονδος, -η, **ό** (λόγ.) **1.** αυτός που γίνεται με παραβίαση ή αθέτηση των συμφωνημένων: *~ ενέργεια / πράξη / απόπειρα* 2. (για πρόσ.) αυτός που κάνει παρασπονδίες, παραβιάζει συμφωνίες ή συνθήκες συν. επίορκος.

|πτυμ. αρχ. < *παρα- + -σπονδος*< *σπουδή].* **παρασπονδυλικός,** -ή. -ό ληαϊ. αυτός που βρίσκεται κοντά στη σπονδυλική στήλη: *- γάγγλια.*

[ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού αγγλ. juxtaspinal].

Παρασπόρι (το) {παρασπορ-ιού | -ιών) το μέρος τού τσιφλικιού που ο μισθωτής καλλιεργεί, κρατώντας όλη τη σοδειά για τον εαυτό του, χωρίς να αποδίδει κάτι στον εκμισθωτή-ιδιοκτήτη. **παραστάδα** (η) η τετράγωνη κολόνα ή δοκός που προσαρμόζεται στο τελείωμα πόρτας ή παραθύρου ή στην άκρη τού τοίχου τής προσό- ψεως κτηρίου, κυρ. για διακυσμητικούς λόγους ή για την ενίσχυση τής αντοχής, τής ανθεκτικότητας μιας οικοδομής συν. παραστάτης. Επίσης (λόγ.) **παραστάς** {παραστάδος).

[εγυμ. < αρχ. *παραστάς. -άδος* < *παρίσταμαι* (πβ. κ. *συ-στά-δ-ηυ)* < *παρ(α)- + ίσταμαι* (βλ.λ.)|. **παραστάθηκα** ρ. -♦ παραστέκομαι **παρασταίνω** ρ. -» παριστάνω

Παράσταση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων) **1-** η παρουσίαση θεατρικού έργου σε ακροατήριο, η εκτέλεση θεατρικής παραγωγής στη σκηνή: *εντυπωσιακή ~ με ακριβά σκηνικά και κοστούμια, μεγάλη ορχήστρα και πολ,υμελή θίασο || άρτια τεχνικώς / ολοκληρωμένη / δια- σκεδαστική / μοντέρνα / ευρηματική / συναρπαστική* ~ · φρ. (μτφ.) (α) *δίνω παράσταση* (i) ανεβάζω, παρουσιάζω θεατρικό έργο: το *Εθνικό Θέατρο πρόκειται να δώσει δύο παραστάσεις τής τραγωδίας «Μήδεια» στο Ηρώδειο* (ii) κάνω επίδειξη, δίνω μαθήματα τεχνικής σε κάτι: *έδωσε παράσταση δεξιοτεχνίας / υποκριτικής* (β) *κλέβω την παράσταση* βλ. λ. *κ/^έβω* · 2. η απόδοση με συγκεκριμένο τρόπο (κυρ.

αψηρημένων) πραγμάτων, ώστε να γίνονται αισθητά, απτά: *η - μουσικών ήχων με νότες* **3.** (συνεκδ.) καθετί που αποδίδεται με συγκεκριμένο τρόπο **4.** (ειδικότ.) η εικαστική αποτύπωση (συγκεκριμένων ή αψηρημένων) εικόνων από τον εξωτερικό ή τον εσωτερικό κόσμο: *σύνθετες / γραμμικές / έγχρωμες / δισδιάστατες - || οι ανάγλυφες - τού Παρθενώνα || τα αρχαία αγγεία φέρουν συχνά παραστάσεις από γνωστούς μύθους || ~ θρησκευτικές / με σκηνές μαχών/ τελετών / από την καθημερινή ζωή* **5.** (α) φίλος, η αναπαράσταση στη συνείδηση με αψηρημένο τρόπο εικόνων που έχουν ήδη εγγράφει σε αυτήν, χωρίς την επενέργεια εξωτερικού ερεθίσματος (β) τυχολ. η εντύπωση, η εικόνα που καταγράφεται μέσω των αισθήσεων και διατηρείται στη συνείδηση, ακόμα και όταν πάψουν να επενεργούν τα ερεθίσματα που την προκάλεσαν: *ακριβείς και έντονες* ~ (επυπτείες) *σχηματίζουν τα ειδητικά άτομα* JJ - *συγκεχυμένη / σαφής / οπτική / ακουστική / γευστική / οσφραντική / αφής* ||[*ανάπλαση / συνειρμός παραστάσεων || προσλαμβάνουσα* ~ || *είναι παιδί τής πόλης και δεν έχει παραστάσεις από την αγροτική ζωή'* φρ. αλλάζω ***παραστάσεις*** αλλάζω περιβάλλον. ώστε να μην βλέπω και να ακούω τα ίδια: *πήγε ένα ταξίδι στο εξωτερικό, για να αλλάξει παραστάσεις* 6. μαθ. (α) ***αλγεβρική παράσταση*** σύνολο ή συνδυασμός αριθμών και γραμμάτων που συνδέονται μεταξύ τους με τα σύμβολα των τεσσάρων πράξεων (ή και δυνάμεων, ριζών κ.λπ.): *ακεραία* - || *ρητή* ~ || *άρρητη* ~ (β) ***γραφική παράσταση*** (ΐ) σειρά διακριτών ή συνεχόμενων σημείων (π.χ. σχεδίου, σχεδιαγράμματος, ευθείας, καμπύλης κ.λπ.), καθένα *από* τα οποία αντιπροσωπεύει την τιμή συγκεκριμένης παραμέτρου (ii) (γενικότ.) οποιοδήποτε σχέδιο προκύπτει από τη σύνδεση σημείων με ευθείες γραμμές · **7.** η κοινωνική ή επαγγελματική εμφάνιση που επιβάλλεται να κάνει κανείς λόγω τής ιδιότητάς του σε συγκεκριμένες εκδηλώσεις: *ως βουλευτής έχει πολλές ~ σε εκδηλώσεις φορέων. γιορτές, εγκαίνια κ.λπ:* φρ. ***έξοδα παραστάσεως*** επίδομα που δικαιολογείται σε βουλευτή, αξιωματούχο. υπάλληλο κ.λπ. για την κάλυψη των εξόδων που έχει λόγω επαγγέλματος: *δικαιολογεί 100.000 δρχ. μηνιαίακ ως* ~ 8. (ειδικότ.) η κατά τον νόρο απαιτούμενη παρουσία δικηγόρου ή πληρεξουσίου σε δικαστήριο ή αρμόδια αρχή · 9. διπλωματική διαμαρτυρία επίσημου αντιπροσώπου εκ* μέρους τού κράτους του: «*κλήθηκαν οι πρέσβεις και τους έγινε έντονη - για τις τουρκικές απει/.ές*» (εφημ.). – **παραστασούλα** (η) (σημ. 1).

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *παράστασις,* **αρχική σημ. «τοποθέτηση στο πλάι - απομάκρυνση». <** *παρίστημι* < *παρ(α)-* **+** *ϊστημι,* **βλ. κ.** *παριστάνω.* **Ήδη μτγν. είναι η σημ. «παρουσίαση, έκθεση» (ειδικώς ενώπιον δικαστηρίου). ενώ ως όρος τής ψυχολογίας αποδίδει το γαλλ. perception. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν επίσης οι φρ.** *έξοδα παραστάσεως* **(< γαλλ. frais de representation),** *γραφική παράσταση* **(< γαλλ. plan graphique),** *αλγεβρική παράσταση* **(< γαλλ. notation algebriquc)|. παραστάτης (ο) {παραστατών|, παραστάτισσα (η) {παραστατισ- σών} 1. πρόσωπο που στέκεται δίπλα σε (κάποιον) ενισχύοντάς τον. στηρίζοντας τον, που παραστέκεται σε (κάποιον):** *άγγελος ~!* συν. **(λόγ.) συνεπίκουρος. (καθημ.) βοηθός, συμπαραστάτης 2. (κυρ. σε σχολικές ή στρατιωτικές παρελάσεις κ.λπ.) πρόσωπο που βρίσκεται στη δεξιά ή την αριστερή πλευρά τού σημαιοφόρου ή πίσω από αυτόν:** *αριστερός ~ είναι ο μαθητής τής Η' τάξης με την υψη/.ότερη βαθμολογία την προηγούμενη χρονιά* 3. **(κυρ. σε στρατιωτικές παρατάξεις) ο στρατιώτης που είναι δίπλα σε άλλον στρατιώτη (είτε** *από* **τη δεξιά είτε από την αριστερή του πλευρά) 4. η παραστάδα (βλ.λ.). Επίσης παραστάτιδα (η) [αρχ.Ι {παραστατίδων}.**

[ΕΤΥΜ. **αρχ., αρχική σημ. «αυτός που στέκεται δίπλα ή κοντά», <** *παρίσταμαι* < *παρ(α)-* **+** *ίσταμαι* **(βλ.λ.) |. παραστατικός, -ή, -ό Γμτγν.] 1. (α) αυτός που σχετίζεται με παράσταση, με εικόνες ή σχήματα που παριστάνουν (κάτι):** ~ *διδασκαλία* **|| -** *γεωμετρία* **(με μελέτη των ιδιοτήτων τής παραστάσεως ενός σχήματος σε ένα ή περισσότερα επίπεδα) (β) αυτός που αποδίδει κάτι με συγκεκριμένο τρόπο: ο** *ζωγράφος αυτός είναι εκπρόσοιπος τής ~ ζω· γραφικής*2. **αυτός που εκφράζει κάτι με παραστατικότητα:** ~ *αφήγηση / απόδοση / περιγραφή* συν. **ζωντανός** 3. *παραστατικό* **(το) (α) το δικαιολογητικό δαπάνης που υποβάλλει κανείς σε αρμόδια υπηρεσία (β) (στον πληθ.) η πληρωμή δικηγόρου για την παράσταοή του σε δίκη. - παραστατικ-ά / -ώς Ιμτγν.Ι επίρρ. παραστατικότητα (η) |1885| {χωρ. πληθ.Ι η πιστότητα και η ζωντάνια με την οποία εκφράζεται κανείς ή παρουσιάζει (κάτι):** *η - τής αφήγησής του συνεπήρε τους πάντες.* **παραστέγασμα (το) [1835] {παραστεγάσμ-ατος | -ατα.-άτων} υπόστεγο ή στέγη με κλίση, παραστέκομαι ρ. αμετβ. αποθ. ΙπαραστάθηκαΙ 1. προσφέρω βοήθεια, συμπαραστέκομαι (σε κάποιον):** *παρά τις διαφορές τους της παραστάθηκαν πάντα, όταν χρειάστηκε βοήθεια || η οικογένεια πάντα παραστέκεται στα μέλη της 2.* **(η μτχ.** *παραστεκάμενος, -η, -ο* **κ.** *παραστεκούμενος)* **(α) ο παραστάτης, ο υπασπιστής, το μέλος επί- σημης συνοδίας:** *έφθασε ο βασιλιάς με εκατό* **(β) (μτφ.) ο βοηθός, αυτός που προσφέρει υποστήριξη (σε κάποιον):** *δεν χρειάζεται πα- ραστεκάμενους, τα καταφέρνει μόνος του μια χαρά* **(γ) (μειωτ.) αυτός που δουλοπρεπώς προσφέρει τις υπηρεσίες του (σε κάποιον):** *έγινε κι αυτός - τού υπουργού.* **Επίσης παραστέκω Ιμεσν.].** σχολ.ιο **λ.** *αποθετικός.*

παραστήλιο (το) |1858] |παραστηλί-ου **|** -ο)ν] ναυτ. μικρός ιστός μερικών τύπων ιστιοφόρων στο πίσω μέρος τού σκάφους, κοντά στην πρύμνη.

[ΤΓΓΧμ. < *παρα-* + *στήλιο* < *στήλη}.*

Παράστημα (το) {παραστήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η εμφάνιση (κάποιου). η εντύπωση που δημιουργείται από τον τρόπο με τον οποίο στέκεται ή περπατά: *περήφανο / λαμπρό / αγέρωχο* **-** ιων. **κορμοστασιά 2.** (ειδικότ.) η ευθυτενής στάση τού σώματος: *ο εύζωνος πρέπει να έχει ~*

|Ι·ΙΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «άγαλμα τοποθετημένο δίπλα σε άλλο». < αρχ. *παρίσταμαι* < *παρ(α)-* -ϊ- *ίσταμαι.* Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. prestance]. **παραστήσω** (να/θα) ρ. -* παριστάνω

παραστιά (η) (λαϊκ.) η εστία σπιτιού, το τζάκι συν. στια, γωνιά, πα- ραγώνι.

Ιετυμ. < αρχ. *παρέστιος* < *παρ(α)-* + *έστιος* < *εστία* ή. κατ' άλλη άπο- ψη. < μτγν. *πυρεστία* < *πύρ* + *εστί* α. με παρετυμολ. επίδρ. τής πρόθ. *παρά* |.

παραστράτημα (το) {παραστρατήμ-ατος | -ατα. -άτων| **1.** η παρέκκλιση από τους προσωπικούς ή τους κοινούς ηθικούς κανόνες: *ήταν ένα ~. αλλά ξαναμπήκε στον σωστό δρόμο* συν. (λόγ.) παράπτωμα, παρεκτροπή, ολίσθημα, (καθημ.) ςεστράτισμα 2. (ειδικότ.) η παράνομη ερο>τική σχέση: *μόλις παντρεύτηκε κι άρχισε τα -/* συν. περιπετει- ούλα. (λαϊκ.) τσιλημπούρδισμα. – (υποκ.) **παραστρατηματάκι** (το), **παραστρατίζω** ρ. * παραστρατώ

παραστράτισμα (το)]παραστρατίσμ-ατος | -ατα. -άτων] το παραστράτημα (βλ.λ.).

παραστρατιωτικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με οργανώσεις (ανεπίσημες ή παράνομες) στρατιωτικής δομής και χαρακτήρα, οι οποίες αναπτύσσουν στρατιωτική δράση (με ανορθόδοξο ή παράνομο τρόπο), σε πΓρι πτοήσεις στις οποίες κατά τη γνώμη τους έπρεπε να επεμβαίνει ο τακτικός στρατός: - *ομάδες || τα μέλη ρατσιστικής πα- ραστρατιο)τικής οργάνωσης επιτέθηκαν με αυτόματα όπλα εναντίον καταυλισμού λαθρομεταναστών.* – **παραστρατιωτικ-ά / -ώς** επίρρ. (ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. paramilitary (νόθο σύνθ.)|. **παραστρατώ** ρ. αμετβ. {παραστρατείς... | παραστράτη-σα, -μένος} υποπίπτω σε ηθικό παράπτωμα, εκτρέπομαι, ακολουθώ ανήθικη ζωή: *με τέτοιες παρέες πώς να μην παραστρατήσει; || είχε παραστρατήσει, αλλά ξαναγύρισε στον σωστό δρόμο || παραστρατημένη γυναίκα.* Επίσης **παραστρατίζω** Ιμεσν.].

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *παραστρατώ* < *παρα-* + *-στρατώ* < *στράτα*\. **παραστώ** (να/Οα) ρ. -» παρίσταμαι

παρασυμπαθητικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τυ παρασυμπαθητικό σύστημα **2.** ληαι. *παρασυμπαθητικό σύστημα* τμήμα τού αυτόνομου νευρικού συστήματος, που λειτουργεί κατά τρόπο ρυθμιστικό και ανταγωνιστικό προς το συμπαθητικό σύστημα, π.χ. μειό- νοντας τους ρυθμούς τής καρδιάς ή συστέλλοντας την κόρη τού ματιού.

Ιιϋμ. Ελληνογενής ξέν. όρ, < αγγλ. parasympatheticj. **παρασυναγωγή** (η) Ιμτγν.1**1.** ρκκλης. (α) η παράνομη ή μυστική συγκέντρωση για την τέλεση ιερουργίας αντίθετα προς τις διατάξεις ή την έγκριση των καταστατικών οργάνων τής Εκκλησίας (β) συνέλευση σχισματικών ή αιρετικών κληρικών ή/και λαϊκών χωρίς την έγκριση τής Εκκλησίας **2.** (μτφ.) συγκέντρωση προσώπων με κοινές αντιλήψεις ή επιδιώξεις, που γίνεται κατά τρόπο μυστικό ή παράνομυ: *εν όψει των εσωκομματικών εκλογών οι φράξιες άρχισαν ήδη τις* **παρασύνθεση** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} γλιυς. ο σχηματισμός λέξεοις από άλλη σύνθετη λέξη. π.χ. *τη?<.εφωνό (< τηλέφωνο).*

παρασύνθετος, -η. -ο Ιμτγν.Ι **1.** (λέξη) πυυ παράγεται: (α) από σύνθετη λέξη: *το ρ. «παρασιτώ» είναι ~ από τη σύνθετη λέξη «παράσιτος»* (β) από συνεκφορά δύο ή περισσότερων λέξεων, όπως η λέξη *Αρεοπαγίτης* από τις λέξεις *Άρειος Πάγος* **2.** *παρασύνθετα* (τα) οι παραπάνω λέξεις, **παρασύνθημα** (το) Ιμτγν.Ι {παρασυνθήμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** η δεύτερη από τις προκαθορισμένες λέξεις ή σύντομες φράσεις, με την οποία ολοκληρώνεται το αναγνωριστικό σύνθημα από αξιωματικό ή υπαξιωματικό. που ενεργεί έφυδο ελέγχου σε φυλάκιυ: *μόλις ο εφοδεύων αξιωματικός είπε το σύνθημα.* ο *σκοπός τού φώναξε: προχωρεί στο* ~ (πες το ~) 2. (μτφ.-καθημ.) κάθε στοιχείο με το οποίο επιχει- ρείται η συνθηματική αναγνώριση ανθρώπων τού ίδιυ χώρου (πολιτικού, κοινωνικού, ιδεολογικού κ.λπ.): *πιάνω το* ~ (το καταλαβαίνω), **παρασύρω** ρ. μετβ. [αρχ.**|** {παρ-έσυρα, παρα-σύρθηκα, -συρμένος! **1.** σέρνω (κάτι/κάποιον) προς το μέρος μου, εξουδετερώνοντας κάθε αντίσταοή του. αποσπώ και τραβώ βίαια προς ορισμένη κατεύθυνση: *η θάλασσα παρέσυρε τη βάρκα στ'ανοιχτά || ο ποταμός παρέσυρε τα πάντα στο πέρασμά του || τον παρέσυρε το πλήθος* ΣΥΝ. συμπαρασύ- ρο) 2. (μτφ.) συνεπαίρνω (κάποιον), τον αναστατώνω αίροντας τις αναστολές και τις αντιστάσεις του: *τον παρέσυρε ο θυμός / η οργή / το πάθος του || τους παρέσυρε ο παλμός των λόγων του / τής φωνής του* |Ι *τους παρέσυρε ο ο)ραίος καιρός και βγήκαν στη λιακάδα* συν. (εκφραστ.) ξεμυαλίζω **3.** (μτφ.) ξεγελιό (κάποιον), παρέχω παραπλανητικά δεδυμένα (σε κάποιον) και τυν οδηγώ όπου θέλω εγώ: *είχε παρασύρει πολλούς να επενδύσουν με φευτικες υποσχέσεις και εγγυήσεις || τον παρέσυρε στον κακό δρόμο! ||* ο *ικανός δημοσιογράφος τον παρέσυρε σε συνεχείς αντιφάσεις!* **4.** βγάζο) (κάποιον) από την πορεία του (με αρνητικές συνέπειες): *άγνωστο όχημα παρέσυρε και τραυμάτισε θανάσιμα νεαρό ποδηλάτη* **5.** (ειδικότ.) αποπλανώ κυρ. ανήλικο άτομο: *παρέσυρε το κορίτσι με τα γλυκόλογα και τα χάδια του!* συν. ξελογιάζο). πλανεύω. Επίσης (λαϊκ.) **παρασέρνω.**

παρασύρω - παραπλανώ - πλανεύω - δελεάζω - γοητεύω - σαγηνεύω. Σε όλη τη σειρά των συνωνύμων υπόκειται η έννοια τού «εξαπατώ», τής «απάτης». Η δήλωση αυτή είναι σχετικούς ουδέτερη στα **παρασύρω** και **παραπλανώ,** όπου το προρρηματικό **παρά** εκφράζει τη χρήση τρόπων που παρεκκλίνουν, αποκλίνουν από το ορθό και λειτουργούν παραπειστικά. Το στοιχείο τής εξαπάτησης

συνδεδεμένο με ελκυστικούς τρόπους, με τη χρήση μέσων που θέλγουν και παρασύρουν, δηλώνεται από τα λοιπά ρήματα. Στο πλανεύω (< αρχ. *π/.ανώ·* πβ. *πλάνη. πλάνος, αποπλανώ*) η εξαπάτηση υπέχει το ερωτικό στοιχείο *(Τον πλάνεψαν τα μάτια της).* Στυ δελεάζω (< *δέλεαρ)* η εξαπάτηση επιτυγχάνεται μέσα από θέλγητρα, από προσφορές αρεστές στο υποψήφιο θύμα. Η γοητεία είναι το μέσο επηρεασμού και εξαπάτησης στο γοητεύω, το οποίο μπορεί να έχει και καλή σημασία *(Μας γοήτευσε η μουσική του).* Το *γοητεύω* (από το γόης) διατηρεί το στοιχείο τής μαγείας, τού μυστηριώδους, που είναι εγγενές στη λέξη *(γόης,* από τυ *γοώ* «θρηνώ, κραυγάζω δυνατά», ξεκίνησε να είναι ο μάγος που με κραυγές και επικλήσεις σε υπέρτερες δυνάμεις προσπαθεί να εντυπωσιάσει και να παραπλανήσει όσους καταφεύγουν σε αυτόν). Τέλος, το σαγηνεύω (από το σαγήνη «δίχτυ για ψάρεμα») σημαίνει ότι χρησιμοποιώ σαγήνες. θέλγητρα, για να οδηγήσω κάποιον εκεί όπου θέλω παραπλανώντας τον. Ωστόσο, το *σαγηνεύω.* όπως και το *γοητεύω.* έχει αναπτύξει και καλή σημασία *(Με την τέχνη του σαγήνευε τα πλήθη),* αφού το *σαγήνη* από «δίχτυ» εξελίχθηκε σε «θέλγητρο».

παρασυστολή (η) ιλτρ. η μη φυσιολογική παράταση τού χρόνου μεταξύ συστολής και διαστολής τής καρδιάς.

[ΚΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ.** parasystole|.

παρασχέθηκα **ρ. > παρέχω**

παροσχηματισμός (ο) [μτγν.] ΓΛΩΣΣ. Ο σχηματισμός λέξεως από άλλη με αλλαγή τής κατάληξής της. παρασχίδα (η) (λόγ.) κάθε μικρό κομμάτι ξύλου που έχει αποσχιστεί από μεγαλύτερο ΣΥΝ. σχίζα, πελεκούδι.

[ετυμ, < αρχ. *παρασχίδες* (μόνο πληθ.) < *παρασχίζω* «σχίζω κατά μήκος» < *παρα-* + *σχίζω].*

Παράσχος (ο) ανδρικό όνομα.

[ετυμ. **Από την εκκλ. φρ.** *παράσχου Κύριε* **(βλ.λ.), όπου απαντά** η **πρυ- στ. αορ. β' τού αρχ.** *παρέχω*|. παράσχου Κύριε γ.κκλης. **(δέηση κατά την ακολουθία τής Θείας Λειτουργίας) στείλε, δώσε. Κύριε. Θεέ μου.** παράσχω **(γα/θα) ρ · παρέχω**

παράτα[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαικ.) **1.** η παρέλαση ευρτastικού, πανηγυρικού χαρακτήρα 2. (μειοίτ.-ειρων.) εντυπωσιακή και θορυβώδης εκδήλωση που γίνεται δημοσίως.

Ιετυμ. < ιταλ. parata < ρ. parare (μέσ. σημ.) «παρουσιάζομαι, εμφανίζομαι» < λατ. paro «προετοιμάζω»). παράτα[2] (η) [χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η παράταση: *δεν είχε να πληρώσει τη δόση τού δανείου και ζήτησε* - || ο *αγώνας μπάσκετ πάει στην* ~. παρατάθηκα ρ. -* παρατείνω

παράταιρος, -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από δυσαρμονία, που δεν είναι ταιριαστός: *το σχέδιό του βγήκε θέλει σουλούπωμα* || ~ *ανδρόγυνο Ι υτύσιμο* ΣΥΝ. αταίριαστος ΑΝΤ. ταιριαστός, αρμονικός.

παράταιρα επίρρ.

[ετυμ. < *παρα-* + *-ταιρος< ταίρι].* παρατακτικός, -ή. -ό [1898] 1. αυτός που σχετίζεται με την παράταξη 2. Γλωσσ. αυτός πυυ σχετίζεται με την κατά παράταξη σύνδεση (βλ. λ. *παράταξη):* ~ *σύνδεσμοι* (οι συμπλεκτικοί, οι αντιθετικοί, οι διαζευκτικοί, οι διαχωριστικοί, οι συμπερασματικοί). — παρατακτικά/-ώς επίρρ.

'Παράταξη (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} **1.** η τοποθέτηση σε συγκεκριμένες θέσεις, κατά δεδομένο τρόπο: *η ~ τον στρατεύματος στην πεδιάδα* || *η λανθασμένη ~ των παικτών άφηνε ακάλυπτη την άμυνα στις επιθέσεις των αντιπάλων* 2. (ειδικότ.) η τοποθέτηση πραγμάτων ή προσώπων σε συνεχόμενη διάταξη, ώστε να βρίσκονται δί- πλα-δίπλα ή να σχηματίζουν ευθύγραμμους στοίχους και ζυγούς: *πυκνή / αραιή / αμυντική / κυκλική* ~ || - *των δυνάμεων κατά μήκος των συνόρων* [| - *εργαλείων* || ~ *σε βάθος / κατά μέτωπο* [| *οι μαθητές πα- ρή/^ασαν σε άφογη* ~ ΣΥΝ. τάξη. σειρά, γραμμή 3. τμήμα στρατιωτικής ή ναυτικής δύναμης παρατεταγμένο σε θέση μάχης ή τιμητικά σε επίσημη εκδήλωση: *επιθεώρησε την ~ των στρατιωτών* ΦΡ. (α) ***εν* πομπή** *(και παρατάξει)* (i) με μεγάλη επισημότητα, με όλες τις τιμές: *ακολούθησε ~ η κατάθεση στεφάνων* (ii) (ειρων.) με κωμική μεγαλοπρέπεια. πομπώδη υπερβολή, ο ένας μετά τον άλλον σύμφωνα με τοπικό πυυ καταντά γελοίο: *κατέφθασαν αμέσως όλοι οι υπουργοί. ~ να «συμπαρασταθούν» στους πληγέντες* (β) ***μάχη εκ παράτάξεως*** με τους αντιμαχυμένους παρατεταγμένους τον έναν απέναντι στον άλλο ΑΝΤ. κλεφτοπόλεμος 4. σύνολο τυύ υποίου τα μέλη συνδέονται με κοινές αντιλήψεις, επιδκόξεις ή συμφέροντα: *η μεγάλη ~ των δημοκρατικών κομμάτ(»ν\\ συνδικαλιστική / πολιτική / φοιτητική* - 5. (ει- δικότ.) το πολιτικό κόμμα: *μέλη τής ίδιας* ~ 6. ΓΛΩΣΣ. ***κατά παράταξη ούνδεση*** η σύνδεση όμοιων όρων ή προτάσεων (κύρια πρόταση με κύρια, δευτερεύουσα πρόταση με δευτερεύουσα. υποκείμενο με υποκείμενο κ.λπ.), κατ' αντιδιαστολή προς την καθ' υπόταξη σύνδεση, **παραταξιακός,** -ή, -ό (σημ. 4. 5). **παραταξιακ-ά / -ώς** επίρρ.

Ιετυμ. < αρχ. *παράταξις,* αρχική σημ. «η πρώτη γραμμή τής μάχης (όπου οι στρατιώτες είναι τοποθετημένοι δίπλα-δίπλα)». < *παρατάσ- σω.* Η σημ. «πολιτικό κόμμα» είναι ήδη αρχ.]. **παράταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεωνΙ 1. η επέκταση τού χρονικού πλαισίου, μέσα στο οποίο πρέπει να ολοκληρωθεί (κάτι): ανα- *κοινώθηκε νέα ~ τής προθεσμίας για την υποβολή των δηλώσεων* [| *παρά τις συνεχείς -, αδιέξοδες παραμένουν οι συνομιλίες* || - *τής αβεβαιότητας / κρίσης* || *η συνέλευση αποφάσισε ~ τής απεργίας για μία εβδομάδα* || *με την εγχείρηση κερδίζει - ζωής δύο χρόνων 2.* (ει- δικότ. σε αγώνες αθλημάτων με καθορισμένο χρόνο) (α) ο πρόσθετος χρόνος τού αγώνα, που δίνεται σύμφωνα με τον κανονισμό σε περίπτωση ισόπαλου αποτελέσματος στην κανονική διάρκεια, ώστε να αναδειχθεί νικητής: ***εφόσον και η - λήξει ισόπαλη, το αποτέλεσμα θα κριθεί στα πέναλτι*** (β) (συνεκδ.) ο αγώνας που διεξάγεται κατά το πρόσθετο αυτό χρονικό διάστημα: ***νίκησε στην*** ~ [[***όλα θα κριθούν στην-.*** ■ (υποκ.) **παρατασούλα** (η).

Ιετυμ. < αρχ. ***παράτασις*** < ***παρατείνω*** (βλ. κ. ***τάση)].*** **παρατάσσω** ρ. μετβ. |αρχ.| {παρέταξα, παρα-τάχθηκα. -(τε)-ταγμέ- νος} 1. (για πρόσ. και πράγματα) τοποθετώ σε συνεχόμενη διάταξη, δίπλα-δίπλα. βάζω στη σειρά ή στοιχίζω σε ζυγούς: οι ***μαθητές παρατάχθηκαν για προσευχή |) τραπεζάκια παραταγμένα κατά μήκος τής προκυμαίας || τα Μ.Α.Τ. είχαν παραταχθεί γύρω από τον χώρο τής συγκέντρωσης*** συν. τοποθετώ, παραθέτω, αραδιάζω **2.** (για επιχειρήματα. απόψεις κ.λπ.) εκθέτω διαδοχικά, διατυπώνω με σειρά: ***παρέταξε σειρά επιχειρημάτων, τεκμηριώνοντας τη θέση του*** συν. διατυπώνω.

παρατατικός (ο) ΓΛΩΣΣ. παρελθοντικός χρόνος τού ρήματος, ο οποίος τοποθετεί μια ενέργεια ή κατάσταση σε χρονικό σημείο ή διάστημα το οποίο προηγείται χρονικά τής στιγμής που λέγεται κάτι από τον ομιλητή· ειδικότ. δηλώνει: (α) διάρκεια στο παρελθόν: ***χθες όλο το μεσημέρι έβλεπε τηλεόραση*** (β) συνήθεια ή επανάληψη στο παρελθόν (επαναληπτικός): ***κάθε Σάββατο βράδυ πηγαίναμε στον κινηματογράφο*** (γ) ότι μια πράξη εξελισσόταν στο παρελθόν, όταν διακόπηκε από μια άλλη: ***μιλούσα στη μητέρα μου. όταν χτύπησε το τη/.έφωνο.*** Ιηϊύμ. < μτγν. ***παρατατικός*** (ενν. ***χρόνος)*** < αρχ. ***παρατείνω].*** **παρατεθειμένος,**-η.-ο ► παραθέτω

παρατέθηκα ρ. ► παραθέτω

παρατείνω ρ. μετβ. Ιαρχ.[{παρέτεινα. παρα-τάθηκα. -τεταμένος} **1.** επεκτείνω τα χρονικά πλαίσια, όρια (γεγονότος ή καταστάσεως)*, δίνω διάρκεια σε (κάτι): ~ ***την παραμονή μου / συνάντηση / προθεσμία / τις διακοπές μου || ~ την απόλαυση / την αγωνία / το μαρτύριο κάποιου*** ΣΥΝ. επιμηκύνω ΑΝΤ. συντομεύω **2.** (η μτχ. *παρατεταμένος,* ***-η, -ο)*** αυτός που διαρκεί πέρα από το κανονικό ή το συνηθισμένο, που συνεχίζεται επί πολύ: ~ ***χειροκροτήματα ακολούθησαν την ομι/Αα του || ~ σφυρίγματα*** || ~ ***περίοδος ξηρασίας.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.*** **παρατειχίζω** ρ. μετβ. [μτγν.| {παρατείχισ-α. -τηκα. -μένος} περιβάλλω (κάτι) με τείχος, κτίζω τείχος κοντά και παράλληλα προς άλλο. **παρατεταμένος,** -η, -ο -» παρατείνω **παράτημα** (το) -♦ παρατώ

παρατηρημα (τυ) |μτγν.| {παρατηρήμ-ατος | -ατα, -άτων} αυτό που παρατηρεί κανείς· κυρ. στη φρ. *κακό παρατήρημα* κακός οιωνός, κακό σημάδι.

παρατήρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** το κοίταγμα, η ενατένιση: ***η ~ τής φύσης / τής βροχής / τού κόσμου που περνούσε*** 2. η προσεκτική και συστηματική παρακολούθηση και εξέταση ή καταγραφή εξέλιξης, κατάστασης, γεγονότος ή φαινομένου: ***η - τής ιστορικής αλληλουχίας / των φυσικών φαινομένων / των καιρικών μεταβολών ι των διακυμάνσεων των ημών*** **3.** (ειδικότ.-επιστημ.) γνωστική μέθοδος που διακρίνεται από το πείραμα, κατά την υποία ο ερευνητής (παρατηρητής) μελετά απευθείας (εμπειρικά) ένα αυστη- ρώς καθορισμένο αντικείμενο (φαινόμενο, ομάδα ανθρώπων κ.λπ.) και καταγράφη με συγκεκριμένο τρόπο δΓδομένα, για να εξεταστούν στη συνέχεια στατιστικά, συγκριτικά και να διατυπωθούν αναλόγως ως συμπέρασμα: ***η ~ μιας φυλής στον Αμαζόνιο*** **4.** (συνεκδ.) προφορική ή γραπτή διατύπωση που περιέχει το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει κάποιος ύστερα από εξέταση ενός πράγματος ή την ενασχόληση με αυτό: ***όλοι έκαναν την ίδια*** ~ || ***οι - κάποιου για τη ζωή στις πόλεις / τα άγρια ζώα / τη γλώσσα των νέων || παρατηρήσεις επί τού νομοσχεδίου \] εύστοχες / ουσιαστικές / τεκμηριωμένες / εποικοδομητικές*** ~ i| ***οι γενικές και προκαταρκτικές*** ~ ***τού ομιλητή*** ΣΥΝ. σχόλιο, επισήμανση **5.** (ειδικότ.) ο αρνητικός σχολιασμός, η επίπληξη ή επίκριση για (κάτι): ο ***δάσκα?Λ)ς της έκανε επειδή μιλούσε*** || ***του έγι- νε ~ για το ακατάλληλο ντύσιμο και την αγενή συμπεριφορά του || τον ενόχλησε η άδικη - τής μητέρας του*** ΣΥΝ. σύσταση, επίκριση **6.** το θέμα γραπτής εξέτασης, η άσκηση: ***η πρώτη ~ ήταν πολύ δύσκολη και δεν την απάντησε κανείς*** ΣΥΝ. ζητούμενο, ερώτηση, θέμα. - (υποκ.) **παρατηρησούλα** (η) (σημ. 5-6).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***παρατήρησις*** < αρχ. ***παρατηρώ*** (βλ.λ.). Μ λ. δήλωσε εξαρχής τη στενή και συστηματική παρακολούθηση, καθώς και τη διατύπωσή της |.

παρατηρήσιμος, -η. -ο Ιμτγν.Ι αυτός τον οποίο μπορεί να παρατηρήσει κανείς.

παρατηρητήριο (το) [JB78J {παρατηρητηρί-ου | -ων) φυσική ή ειδικά διαμορφωμένη θέση. από την οποία γίνεται η παρατήρηση με ειδικά όργανα (κιάλια, τηλεσκόπια κ.λπ.): ***πολεμικό*** - || ***από το*** - ***παρατηρούσε τη συμπεριφορά των πουλιών.***

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ohscrvaioirl. **παρατηρητης** (ο) [μτγν.|. **παρατηρήτρια** (η) {παρατηρητριών} **1.** πρόσωπο που παρατηρεί, που κάνει παρατηρήσεις 2. (ειδικότ.) επιστήμονας (ανθρωπολόγος, κοινωνιολόγος κ.λπ.) που καταγράφει δεδομένα σχετικά με συγκεκριμένο αντικείμενο παρατήρησης (Ομάδα, φαινόμενο κ.λπ.) και που (στην έρευνα κοινωνικών ομάδων) συμμετέχει ο ίδιος στις δραστηριότητες των προσώπων που παρατηρεί **3.** (μειωτ.) πρόσωπο που αρκείται να βλέπει, χωρίς να συμμετέχει: ***ενεργοποιήσου. κάψε να*** είσαι ***απλός ~ των εξελίξεων Α.*** πρόσωπο που παρακολουθεί χωρίς επίσημη ιδιότητα ή δικαίωμα πλήρους συμμετοχής: ***παρακολούθησε το συνέδριο ως - 5.*** στρατ. πρόσωπο που κατοπτεύει εχθρικές κινήσεις (από παρατηρητήριο ή άλλη θέση): ***οι ~ μάς επεσή- μαναν μετακινήσεις στρατευμάτων στα σύνορα*** **6.** (α) εντεταλμένος αντιπρόσωπος (χώρας ή οργανισμού), που ως μέλος ειδικού σώματος συμμετέχει σε συζητήσεις χωρίς δικαίωμα ψήφου ή επικύρωσης απο

φάσεων, ψηφισμάτων (β) {στον πληθ.) οι αντιπρόσωποι διεθνούς οργανισμού, με ειδική απόφαση τού οποίου (αποδεκτή από τα ενδιαφε- ρόμενα μέρη) μεταβαίνουν σε περιοχή με ειδικά προβλήματα (πόλεμο, ταραχές), για να ενημερωθούν για τα προβλήματά της πιστοποιώντας ή εγγυώμενοι την εγκυρότητα διαδικασιών, π.χ. εκλογών, ειρηνευτικών συνομιλιών κ.λπ.: *αποστολή παρατηρητών τού Ο.Η.Π. στην Κύπρο* (γ) ΛΘΛ. πρόσωπο που ορίζεται από εθνική ή διεθνή ομοσπονδία να παρακολουθήσει τη διεξαγωγή αγώνα και να καταγράψει όσα σχετίζονται με την ορθή διεξαγωγή του: *στην έκθεσή του ο ~ τού αγώνα σημειώνει όλα τα έκτροπα και επιρρίπτει τις ευθύνες στην αδράνεια τής διοίκησης των γηπεδούχων.*

παρατηρητικός, -ή. -ό [μτγν.Ι 1. (για πρόσ.) αυτός που έχει ανεπτυγμένη την ικανότητα τής προσεκτικής και λεπτομερούς παρατήρησης, που συγκρατεί και εντοπίζει στο σύνολο και στις λεπτομέρειες της μια εικόνα ή κατάσταση: *είναι πολύ δεν* του *ξεφεύγει τίποτα!* ΣΥΝ. (λόγ.) οξυδερκής 2. αυτός που έχει αποδοκιμαστικό ή επιτι- μητικό χαρακτήρα: Γην *ενόχλησε ο έντονα ~ τόνος τής φωνής του* ΣΥΝ. επικριτικός. αποδοκιμαστικός. — **παρατηρητικ-ά /-ώς** [μτγν.] επίρρ.

παρατηρητικότητα (η) |1885) {χωρ. πληθ.} η ικανότητα τής λεπτομερούς και προσεκτικής παρατήρησης, εντοπισμού και καταγραφής των εντυπώσεων στη μνήμη: *μεγάλη / οξεία* ~1| *έχει μεγά/.η αμέσως πρόσεξε την αλλαγή στη θέση των επίπλων στο σαλόνι.*

παρατηρώ ρ. μετβ. (παρατηρείς... | παρατήρ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. βλέπω με προσοχή (κάτι) εξετάζοντάς το ή καταγράφοντας στοιχεία για αυτό: *παρατηρώντας τα παιδιά να παίζουν, καταλαβαίνεις τον χαρακτήρα τους* || - *την κίνηση τής αγοράς / τα ζώα τής ζούγκλας / κάτι στο μικροσκόπιο / τις κινήσεις κάποιου* συν. κοιτάζω. βλέπω, παρακολουθώ, εξετάζω 2. εντοπίζω (κάτι), το διακρίνω: *παρατήρησα μια σημαντική αλλαγή στη συμπεριφορά του* || *παρατήρησε τη βλέμμα / το τρέμουλο / το σχόλιο κάποιου* |j (κ. μεσοπαθ. τρι- τοπρόσ.) *παρατηρείται αύξηση τής εμπορικής κίνησης τις ημέρες των εορτών* [| *παρατηρήθηκαν κρούσματα αισχροκέρδειας* συν. αντιλαμ- βάνομαι. διακρίνω 3. παρακολουθώ συνεχούς (κάποιον), ελέγχοντας τις κινήσεις του: *σε ~ από την ώρα που μπήκες και είσαι συνεχώς αφηρημένοςΑ.* διατυπώνω (προφορικά ή γραπτά κάτι) ως σχόλιο, επισημαίνω (κάτι): *θα ήθελα σύντομα να παρατηρήσω ότι...* || - *πως αντιφάσκεις* || «*κάνει κρύθ*“. *παρατήρησε* συν. σημειώνω **5.** αναφέ- ρομαι επικριτικά σε (κάποιον), του κάνω παρατήρηση: *τον παρατηρούσε συχνά για την αμέ/.ειά του* || ον *παρατήρησε τρεις φορές, επειδή μιλούσε στην τάξη.* σχολιο λ. *βλέπω.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παρατηρώ (-έω)* < *παρα-* + *τηρώ* (βλ.λ.). Βλ. κ. *παρατήρηση].*

παρατίθεμαι ρ. -♦ παραθέτω

παρατιμονιά (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι (καθημ.) 1. ο λανθασμένος χειρισμός τού τιμονιού κατά την οδήγηση: *ήπιε κι άρχισε τις* ~ συν. στραβοτιμονιά 2. (μτφ.) λαθεμένη επιλογή, άστοχη κίνηση, επικίνδυνος ή άστοχος χειρισμός: σε *τέτοιες στιγμές και η παραμικρή ~ είναι μοιραία.* Κπίσης **πορατιμόνιασμα** (το). — **παρατιμονιάζω** ρ.

παράτιτλος (Ο) {παρατίτλ-ου | -ων. -ους} τίτλος (εφημερίδας ή περιοδικού) που τίθεται δίπλα ή κάτω από τον κύριο τίτλο, διευκρινιστικά ή συμπληρ(ωματικά.

JLTYM. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Ncbcnriie J].

παράτολμος, -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που η τόλμη του ξεπερνά τα λογικά ή ασφαλή όρια: - *σκέψη / σχέδιο / υπόθεση / πράξη / οδήγηση / ακροβατική φιγούρα* συν. ριψοκίνδυνος, τολμηρός. — **παράτολμα** / **παρατόλμως** Ιμτγν.] επίρρ.. **παρατολμώ** ρ. [μτγν.|]-άς...}.

παρατονία (η) [1896] {παρατονιών} ο λανθασμένος μουσικός τόνος, τυ φάλτσο.

παρατονίζω ρ. μετβ. |1830| {παρατόνισ-α. -τηκα, -μένος} τονίζω λαθεμένα, βάζω τον τόνο σε άλλη συλλαβή από αυτήν που πρέπει: *πολλά παιδιά παρατονίζουν τις λέξεις ή δεν τις τονίζουν καθόλου.* — **παρατονιομός** (ο) [1830[.

παράτονος, -η. -ο Ιμτγν.Ι 1. αυτός που έχει εσφαλμένο μουσικό τονισμό, ο φάλτσος: ~ *τραγούδι / φωνή* ΣΥΝ. παράφωνος 2. ΓΛΩΣΣ. (λέξη. συλλαβή) που έχει τονιστεί λανθασμένα κατά την ομιλία, την ανάγνωση ή στο γραπτό κείμενο 3.118581 ναυτ. το σχοινί ή το συρματόσχοινο που δένεται από τον ιστό στην πρύμνη τού πλοίου για τη στήριξη τού ιστού ΣΥΝ. παταράτσο ανγ. πρότονος, στράλι. — **παράτονα** επίρρ.

παρατραβηγμένος, -η, -ο **1.** υπερβολικός, απίθανος, εκτός πραγματικότητας: *αυτή η επιστημονική θεωρία είναι τόσο παρατραβηγμένη, που θυμίζει σενάριο επιστημονικής φαντασίας* 2. αυτός που ξεπερνά τα επιτρεπτά / ανεκτά όρια, ακραίος: *η συμπεριφορά του ήταν - και άφησε τις χειρότερες εντυπώσεις.*

παρατραβώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιπαρατράβ-ηξα. -ιέμαι. -ήχτη- κα. -ηγμένος} ♦ (μετβ.) 1. τραβο), τεντώνω (κάτι) υπερβολικά: *μην παρατραβάς το λαστιχάκι. θα σπάσει-* φρ. (α) *παρατραβάω το σκοινί* ενεργό') με τρόπο που οδηγεί σε υπέρβαση των ανεκτών ορίων, συμπεριφέρομαι με ακραίο τρόπο: το *έχει παρατραβήξει το σκοινί αυτός ο μαθητής- αν ξανακάνει τα ίδια, θα αποβληθεί από το σχολείο!* συν. το *παρακάνω* (β) *το παρατραβάω* ξεπερνώ τα ανεκτά όρια, με αποτέλεσμα να γίνομαι ενοχλητικός ή δυσάρεστος: *είπαμε να της μι- ?.ήσει σκληρά για να τη συνετίσει, αΐλλά αυτός το παρατράβηξε και την έκανε να κλαίει* || *τα κανάλια το έχουν παρατραβήξει μ' αυτή την υπόθεση- έναν μήνα τώρα όλο με* τον *παιδοκτόνο ασχολούνται!* ΣΥΝ. το παρακάνω 2. επιμηκύνω χρονικά κάτι πάρα πολύ. ώστε καταντά κουραστικό: *την παρατράβηξε την ομιλία του και νυστάξαμε όλοι* ♦ (αμετβ.) 3. διαρκώ περισσότερο από το κανονικό ή το ανεκτό: *Παρατράβηξε αυτή η ιστορία με το πτυχίο σου! Θα πιεστείς επιτέ λους να το πάρεις;* **παρατράγουδο** (το) επεισόδιο που συνιστά εκτροπή από τους γενικώς παραδεκτούς κανόνες (κοινωνικής αρμονίας και ευπρέπειας) (συνήθ. στον πληθ.): *στο ποδοσφαιρικό ντέρμπι δεν υπήρξε κανένα -* •Ι *σ'αυτή την τη?*.εοπΐκή συζήτηση είχαμε πολλά συνεχείς διακο- πές και βαριές ύβρεις ανταλλάσσονταν μεταξύ συνομιλητών.* **παρατράπεζα** (η) {παρατραπέζων} η ανάπτυξη παράνομων και αδιαφανών οικονομικών δραστηριοτήτων από άτομα που αποσκο- πούν μέσω τής εξαπάτησης και τής οικονομικής εκμετάλλευσης των συναλλασσόμενων στην τοκογλυφία και την παράνομη διακίνηση χρημάτων. — **παρατραπεζικός,** -ή, -ό. **παρατραπέζιο** (το) [μεσν.] {παρατραπεζί-ου | -ων} εκκλιις. το μικρό τραπέζι που βρίσκεται αριστερά από την Αγία Τράπεζα, στο οποίο τοποθετούνται τα Τίμια Δώρα κατά την προσκομιδή και συμβολίζει τη φάτνη τής Βηθλεέμ, **παρατρεχάμενος,** -η.-ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που κάνει θελήματα ή βοηθητικές εργασίες, υπηρετώντας ένα πρόσωπο 2. αυτός που ακολουθεί ισχυρά πρόσωπα, προσπαθώντας να κερδίσει ή να διατηρήσει την εύνοιά τους: *μερικοί πολιτικοί κοιτάζουν πώς να τακτοποιήσουν τους ~ τους και λησμονούν το γενικότερο συμφέρον.*

[ετυμ. < *παρατρέχω* + *-άμενος,* πβ. *λεγ-άμενος*\. **παρατρέχω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.] {παρέτρεξα κ. παραέτρεξα (σημ.

} ♦ 1. (μετβ.) (για πράγμ.) προσπερνώ (κάτι) χωρίς να του δίνο) τη σημασία που *πρέπει: παρέτρεξε σημαντικά χωρία τού κειμένου* συν. παραλείπω, παραβλέπω ♦ 2. (αμετβ.) τρέχω πάρα πολύ. κάνω πάρα πολλούς δρόμους: *παρατρέξαμε σήμερα, ώρα να ξεκουραστούμε.* **παράτριμμα** (το) [μτγν.] {παρατρίμματος | χωρ. πληθ.} ιατρ. μικρό- βιακή φλεγμονή της επιδερμίδας και τού χορίου τού δέρματος, που συνοδεύεται από κοκκινίλα και εμφανίζεται πάνω σε δύο εφαπτόμε- νες δερματικές επιφάνειες εξαιτίας τής προστριβής μεταξύ τους. από υπερίδρωση τού δέρματος ή από άλλες εκκρίσεις ΣΥΝ. σύγκαμα, **παρατρώω** κ. **παρατρώγω** ρ. αμετβ. {παράφαγα κ. παραέφαγα} τρώω περισσότερο από το κανονικό, υπερβολικά ΣΥΝ. ντερλικώνω. ** σχολιο λ. *παρευρίσκομαι.* **παρατσούκλι** (το) {παρατσουκλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) όνομα που δίνεται σε πρόσωπο με βάση χαρακτηριστική του ιδιότητα: *το κανονικό του όνομα ήταν Δημ. Γκόγκος, α/Χά όλοι* τον *ξέρουν με το - «Μπαγιαντέρας»* συν. παρωνύμιο.

[ετυμ. Πιθ. < **παρατίτλιυν* (με τσιτακισμό), υποκ. τύ μτγν. *παράτιτ-* λον< *παρα-* + *-τίτλον* < *τίτ/.υς].* **παρατυπία** (η) [J849] {παρατυπιών} η παράβαση των τύπων, των ισχυόντων νόμων (συνεκδ.) η πράξη που συνιστά παράβαση αυτών που ισχύουν: *διαπιστώθηκε σειρά παρατυπιών στην εκτέλεση τού έργου.* ** σχολιο λ. *λάθος.* **παράτυπος,** -η. -ο αυτός που γίνεται κατά παράβαση των τύπων, των ισχυόντων νόμων: *η διαδικασία εκ?.ογής του στη συγκεκριμένη θέση ήταν εντελώς -* συν. αντικανονικός αντ. νομότυπος. — **παράτυπα** / **παρατύπως** 11871] επίρρ.

[f.tym.. μτγν., αρχική σημ. «πλαστός», < *παρα · + -τύπος].* **παρατυπώ** ρ. αμετβ. {παρατυπείς... | παρατύπησα) ενεργώ έξω από το πλαίσιο των τυπικών διαδικασιών και των νομικών διατάξεων, κάνω παράτυπες ενέργειες,

παρατυπωνω ρ. μετβ. {παρατύπω-σα, -θη/ca, -μένος} τυπογρ. τυπώνω (κάτι) κακώς ή εσφαλμένα. — **παρατύπωμα** (το).

[ετυμ. < μτγν. *παρατυπούμαι (-όο-).* αρχική σημ. «πλαστογραφώ». < *παρα-* + *-τυπούμαι* < *τύπος].* **παράτυφος** (Ο) {παρατύφ-ου | -ων, -ους} ιατρ. λοιμώδες νόσημα που εμφανίζει συμπτώματα παρόμοια με τον τυφοειδή πυρετό και προ- καλείται από διάφορα πδη σαλμονέλας πλην εκείνης τού τύφου. — **παρατυφικός,** -ή. -ό. Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. paratyphoid (fever)], **παρατώ** (κ. -άω) {παρατάς... | παράτ-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} αφήνω, εγκαταλείπω (κάποιον/κάτι) οριστικά ή στην τύχη: *παράτησε τις σπουδές του* [| *παράτησε τη γυναίκα του και τα παιδιά του και εξαφανίστηκε* || *βρέθηκε το αυτοκίνητό του παρατημένο σε έναν επαρχιακό δρόμο-* φρ. (α) (οικ.) *δεν με παρατάς! / παράτα με!* άφησέ με ήσυχο, μη με ενοχλείς (β) *τα παρατάω* εγκαταλείπω την προσπάθεια: *πολλές φορές σκέφτηκε να τα παρατήσει- πάντοτε όμως. έμενε κι αγωνιζόταν ώς το τέλος.* — **παράτημα** (το).

ΚΤΥ.Μ. < αρχ. *παραιτώ.* με αποκατάσταση τής προθ. *παρα-* στη σύνθεση (βλ. κ. *παραιτούμαι)].* **παραιίστερα** επίρρ. (λαϊκ.) πιο ύστερα, πιο μετά, αργότερα,

πάραυτα επίρρ. (αρχαιοπρ.) αμέσως, στη στιγμή: *διετάχθη να εμφανιστεί* ~ ενώπιον *τού διοικητή* συν. χωρίς καθυστέρηση, ευθύς αμέσως.

Ιετυ.μ. αρ;ς. < φρ. *παρ' αυτά* (ενν. *τά πράγματα)].* **παραφασαδα** (η) (σε ύφασμα) το ελάττωμα στην ύφανση.

[Γ.τυμ. < *παρα-* + *-φασάδα* < *φασά* «τρόπος ύφανσης» < **φασιά* < μτγν. *ύφασία* (με καταβιβασμό τού τόνου και σίγηση τού άτονου αρχικού ύ-) < αρχ. *υφαίνω*|.

παραφασία (η) {χωρ. πληθ.} ιαγρ. διαταραχή τού προφορικού λόγου, κατά την υποία ο ασθενής υπικαθιστά λέξεις ή μορφήματα με άλλα. με αποτέλεσμα ο λόγος να γίνεται ακατανόητος.

[ΕΤΥΜ. < *παρ(α)-* + *αφασία* (βλ.λ.), ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. paraphasic].

παραφερνα (τα) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) τα αγαθά που δίνονται στη νύφη ως επιπλέον προίκα συν. εξώπροικα, πανωπροίκια.

[ΚΤΥΜ. μτγν. (χωρίς ενικό) < *παρα-* + *-φερνα* < αρχ. *φερνή* «προίκα» < bher-nd (< I.E. ˣbber- «φέρνω»), συνδ. με αρμ. hern «φορτίο», αλβ. barre κ.ά. Η λ. *φερνή* δήλωνε την υποχρεωτική προσφορά Ορησκ. χα~

ρακτήρα σε τελετές και στην γάμο, όπου όμως γρήγορα αντικατα- στάθηκε (ο>ς νομικός όρ.) από τη λ. *προίξ* (βλ.λ.)). **παραφερναλια** (τα) {παραφερναλίων} τα παρεπόμενα, οι διάφορες συνέπειες ή εκφάνσεις ενός φαινομένου ή ενέργειας: *πολλοί γοητεύονται από τα υλικά και κοινωνικά ~ τής ζωής των διασήμων.*
[ΕΤΥΜ. **Αντιδάν.. < αγγλ.** paraphernalia **< μεσν. λατ.** paraphernalia **< μτγν.** *καράφερν***α(βλ.λ.)].**

Παραφέρνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (+γεν.) μοιάζω υπερβολικά, περισσότερο από όσο θα περίμενε κανείς με κάποιον: *παραφέρνει τής μάννας του.* **d'rv** *νομίζεις;* **παραφεροµαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] {παραφέρθηκα} ξεπερνώ τα όρια τής ευπρέπειας, εκφράζομαι με λόγια ή πράξεις ανάρμοστες: *ήπιαμε πολύ και χάσαμε τ ον αυτοέλεγχό μας, γ\ αυτό παραφερθήκαμε* **||** *μην παραφέρεστε, κύριε, βρίσκεστε σε δημόσιο χώρο!* ΣΥΝ. παρεκτρέπομαι. εκτραχηλίζομαι λν γ. συγκρατούμαι. ** σχολιο λ. *αποθετικός.*

παραφθείρω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {παρέφθειρα. παρεφθάρην. -ης. -η.... παρεφθαρμένος} αλλοιώνω (κάτι) εν μέρει ή προς το χειρότερο: *- το νόημα* ενός κείμενου **||** *~ τη γλώσσα.* σχολιο λ. μετοχή. **Παραφθορά** (η) [μτγν.) η αλλοίωση (εν μέρει ή προς το χειρότερο): *η ~ ενός κειμένου / τής γλώσσας.*

παραφθορά λεκτική. Στην Ελληνική, όπως και στις άλλες γλώσσες, χρησιμοποιήθηκε συχνά προς διακωμώδηση ο μηχανισμός τής παραφθοράς μιας λέξης (ή φράσης) με εναλλαγή ενός ή περισσότερων φθόγγων, έτσι ώστε η παρεφθαρμένη λ. να θυμίζει ετυμολογικά και σημασιολογικά άλλη λέξη. αντίθετης ή «κακής» σημασίας και να σατιρίζει με αυτό τον τρόπο πρόσωπα και πράγματα. Τέτοιες παραφθορές λέξεων υπήρξαν και είναι και σήμερα συχνές στην Ελληνική: *μεταβράσεις* **αντί** *μεταφράσεις, φέρετρο* **αντί** *Θέρετρο, (Χχρειεπίσκοπος* **αντί** *αρχιεπίσκοπος, ουλή* **αντί** *βουλή, πανεπιζήμιο αντί πανεπιστήμιο.*

παραφιλολογία (η) {χωρ. πληθ.) το σύνολο των έργων τού γραπτού λόγου, που δεν θεωρούνται ότι ανήκουν στον χώρο τής λογοτεχνίας, καθώς δεν πληρούν τις αναγκαίες αισθητικές προϋποθέσεις και υποτάσσονται στο καταναλωτικό πνεύμα (π.χ. φθηνά ερωτικά, αστυνομικά μυθιστορήματα, περιπέτειες, σινερομάντσα κ.λπ.) (πβ. κ. λ, *παραλογοτεχνία).*
[ετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. paralittcrature (νόθο σύνθ.)}.**

παραφίνέλαίο (το) χημ. **μείγμα ελαιώδες και διαφανές, χρώματος σκούρου κίτρινου προς το καφέ, που παράγεται από την παραφίνη (βλ.λ.) και χρησιμοποιείται για επαλείψεις επιφανειών, καθώς και στη φαρμακευτική, συνήθ. ως καθαρτικό. Επίσης (λαϊκ.) παραφινόλαδο.**
[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ. paraffin oiII.**

Παραφίνη (η) 11B67! {παραφινών} χημ. άχρωμη ή λευκή λιπαρή ουσία που αποτελείται από μείγμα στερεών υδρογονανθράκων, παρά- γεται από το πετρέλαιο και χρησιμοποιείται για την παραγωγή κεριών. καλλυντικών κ.ά.
[εί υμ. **Μεταφορά τού γαλλ. paraffine < par- (< λατ. parum «λίγο») + - affine** *{***< λατ. affinis «οικείος, συγγενικός»), ονομασία που δόθηκε στη συγκεκριμένη ομάδα ουσιών, επειδή είναι δύσκολο να εντοπιστούν συγγένειες της με άλλες ουσίες],** **παραφίνωση** (η) **{-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων}** τεχνολ. **επίχριση ή εμποτισμός χαρτιών ή χαρτονιών με παραφίνη, για να γίνουν αδιά- βροχα.**
[ϋΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. paraffinage|.

Παραφορά (η) {χωρ. πληθ.} **η σφοδρότητα ή η ένταση με την οποία εκδηλώνεται ένα συναίσθημα:** *πάνω στην ~ τής ζήλιας του την κακοποίησε.*
| ετυμ. **αρχ. <** *παραφέρω / -ομαι\.* **παράφορος, -η. -ο (για συναίσθημα) που εκδηλώνεται με σφοδρότητα:** *~ έρωτας / αγάπη* συν. **σφοδρός, ορμητικός, θυελλώδης. – παράφορα** επίρρ.
[ετυμ. **αρχ. <** *παραφέρω].* **παραφορτώνω** ρ. μετβ. **(παραφόρτω-σα, -θηκα, -μένος} 1. επιβαρύνω (κάποιον) με πρόσθετο φορτίο, φορτώνω υπερβολικά:** *~* **μουλάρι /** *γάιδαρο* **||** *γόρισε παραφορτωμένη με ψώνια 2.* **(μτφ.) επιφορτίζω (κάποιον) με πάρα πολλές εργασίες:** *συνηθίζει να παραφορτώνει τους μαθητές του με ασκήσεις* · **3. (μεσοπαθ.** *παραφορτώνομαι)* **γίνομαι φορτικός σε κάποιον:** *αισθάνομαι πως σου ~ ζητώντας σου τόσες χάρες* συν. **γίνομαι φόρτωμα σε κάποιον. – παραφόρτωμα (το), παραφουσκώνω** ρ. μετβ. **{παραφούσκω-σα. -θηκα. -μένος) 1. φουσκώνω (κάτι) υπερβολικά, υπέρμετρα 2. (μτφ.) μεγεθύνω (κάτι) πέρα από το κανονικό, εμφανίζω (κάτι) μεγαλύτερο από ό.τι είναι (για ιδιοτελείς σκοπούς):** *~* **τον** *λογαριασμό τού πελάτη* **jj** *η υπόθεση βγήκε προς τα έξω από τα Μ.Μ.Ε. παραφουσκωμένη* · φρ. *τα παραφουσκώνω* **παρουσιάζω τα πράγματα με τρόπο υπερβολικό, μεγαλοποιώ μια κατάσταση, τα παραλέω:** *ασφαλώς έγιναν σημαντικά λάθη απ' τη μεριά του, αλλά οι καλοθελητές τα παραφούσκωσαν.* **παραφράζω** ρ. μετβ. **(παρέφρασα. παραφράστηκα. παρεφρασμένος} αποδίδω ελεύθερα το νόημα (λόγων, κειμένου), το εκφράζω με άλλες λέξεις: -** *πρόταση* **[[** *παραφράζοντας τα λόγια τού ποιητή. έκανε ένα επίκαιρο λογοπαίγνιο.* **– παραφραστής (ο) Ιμτγν.Ι, παραφραστικός, -ή, -ό Ιμτγν.).**
[ετυμ. **μτγν. <** *παρα-* **+** *φράζω* **«δηλώνω, εξηγώ» (βλ. λ.** *φράση)|.* **παράφραση** (η) **[μτγν.Ι {-ης κ· -άσεως j -άσεις. -άσεων} 1. η απόδοση τού νοήματος (λόγων, κειμένου) με διαφορετικά λόγια:** *ασκήσεις πα- ραφράσεως 2.* **(συνεκδ.) το κείμενο που αποτελεί απόδοση με διαφορετικά λόγια άλλου κείμενου ή των λόγων (κάποιου):** *επιτυχημένη κακή* **~ «r** · σχολιο **λ.** *μετάφραση.* **παραφρενία** (η) **{χωρ. πληθ.)** ιατρ. **χρόνια παραληρηματική ψύχωση, που χαρακτηρίζεται από φαντασιώσεις, από ανάμειξη τού πραγματικού και τού φανταστικού κόσμου και από μανία καταδίωξης.**
[ΕΤΥ.Μ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. paraphreniej. παραφρονώ ρ. αμετβ. {παραφρονείς... | παραφρόνησα} (λόγ.) χάνω τη διανοητική μου ισορροπία, χάνω τα λογικά μου** ΣΥΝ. **τρελαίνομαι.** Ιείύμ. **<** *αρ%. παραφρονώ (-έω)* **<** *παράφρων* **(βλ.λ.)]. παραφροσύνη (η) Ιαρχ.) {χωρ. πληθ.) 1. η απώλεια τής διανοητικής ισορροπίας, η τρέλα:** *έχει φθάσει στα όρια τής* **-1|** *«το γαρ πολύ τού έρωτος γεννά ~»***(τραγ.)** συν. **φρενοβλάβεια 2. (συνεκδ.) η κατάσταση στην οποία συμβαίνουν πράγματα παράλογα, που δεν τα χωρά ο νους τού ανθρώπου:** *η - τού πολέμου* **{)** *ζει μέσα στην ~ τής ζωής στη μεγαλούπολη.*
παράφρων, -ων. -ον {παράφρ-ονος, -ονα) -ονες (ουδ. -ονα). -όνων) αυτός που έχει χάσει τη διανοητική του ισορροπία, τα λογικά του ΣΥΝ. **τρελός** αντ. **σώφρων, εχέφρων. Επίσης (καθημ.) παράφρονας (ο/η). ^** σχολιο **λ.** *λογικός, -ων. -ων, -ον.*
Ιf.γυμ. αρχ. < *παρα-* + *-φρων*< *φρήν. φρενός* (βλ.λ.)]. **παραφυάδα** (η) **1.** βοτ. ο νέος βλαστός που βγαίνει στη ρίζα φυτού συν. παραβλάσταρο, παραβλάστημα. αποφυάδα. παραπούλι 2. *παραφυάδες* (οι) μέθοδος αναπαραγωγής των φυτών, κατά την οποία θάβεται ένας μίσχος στυ έδαφος, ενώ είναι προσκολλημένος στο φυτό, ώστε να βγάλει ρίζες και να σχηματίσει νέο φυτό **3.** (μτφ.) το παρακλάδι: *είναι δύσκολο να εξαρθρωθεί πλήρως η τρομοκρατία λόγω των πολλών ~ της || - εγκληματικής οργάνωσης* συν. διακλάδωση. [ετυμ. < αρχ. *παραφυάς. -άδος< παραφύομαι* (το ενεργ. *παραφύω* είναι μτγν.) < *παρα-* + *φύω / -ομαι* (βλ.λ.)]. **παραφυλάω** ρ. μετβ. {παραφύλαξα} παρακολουθο) κρυφά (κάποιον), παρατηρώ κρυφά τις κινήσεις του και τον περιμένω να εμφανιστεί (κάπου): *τον παραφύλαξαν στη γωνία και τον μαύρισαν στο ξύλο* συν. παραμονεύω, στήνω ενέδρα/καρτέρι. (λόγ.) ελλοχεύω. - - **παρα- φύλαξη** (η) [μτγν.] κ. **παρα<ρύλαγμα** (το) [μτγν.[.
[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *παρίχφυλάσσω* **«επιτηρώ, φρουρώ» <** *παρα-* **+** *φυλάσσω}.*

Παράφυλλο (το) **[1852} {παραφύλλ-ου | -ων)** βοτ. **καθεμιά από τις δύο φυλλοειδείς αποφύσεις που βρίσκονται στη βάση τού φύλλου και προστατεύουν τους οφθαλμούς.**
[ΠΤΥΜ. **Απόδ. τού λατ. sripulaj. παραφυσικός, -ή. -ό (για φαινόμενο) αυτός που δεν εξηγείται με τους γνωστούς φυσικούς νόμους, που αποδίδεται σε δυνάμεις που δεν ερμηνεύονται από την επιστήμη (πβ. λ.** *υπερφυσικός).*
[ΕΤΥΜ. **Απόδ. τού αγγλ. paranormal (νόθο σύνθ.)].**

Παραφωνία (η) **{παραφωνιών} 1.** ΜΟΥΣ. **ένας ή περισσότεροι φθόγγοι ή μουσικό σημείο ή μέρος που ακούγονται αντιαισθητικά, εξέρχονται εμφανώς των κανόνων τού μουσικού στυλ. είναι γραμμένοι, παίζονται ή ακούγονται «λάθος»:** *αυτό το κομμάτι έχει όλο παραφο)νίες* συν. **λάθος, φάλτσο, δυσαρμονία 2. (μτφ.) οποιοδήποτε στοιχείο έρχεται σε δυσαρμονία με άλλα στοιχεία τού συνόλου:** *μοναδική ~ μέσα στο κλίμα τού γενικού ενθουσιασμού και τής συναίνεσης υπήρξε η μικρόψυξη κριτική ενός συνέδρου.*
[ΕΤΥ.Μ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. paraphonic, άσχετο από το μτγν.** *παραφωνία* **'«αρμονία»].**

Παράφωνος, -η, -ο 1. ,μους. **(για μουσικό φθόγγο) ο φθόγγος που δημιουργεί παραφωνία (βλ.λ.)** συν. **φάλτσο, παράτονος, παράχορδος, δυσαρμονικός 2. (για πρόσ.) κακόφοινος. φάλτσος:** *δεν τραγουδάει καλά, είναι -* **3. αυτός που δεν ταιριάζει στο περιβάλλον του, σε ένα σύνολο.**
[πτυμ. **μτγν.. αρχική σημ. «ο ακουόμενος παράλληλα ή συνοδευτικά», <** *παρα-* **+** *-φωνος* **<** *φωνή\.* **παραφωτίς (η) [1858] {παραφωτίδος} (λόγ.)** ναυτ. **το φινιστρίνι (βλ.λ.). παραφωτισμός (ο) [μτγν.) ο ατελής, ο αμυδρός φωτισμός, παραχαϊδεύω ρ. μετβ. {παρα-χάιδεψα. -χαϊδεμένος} 1. χαϊδεύω κάποιον πολύ, για πολλή ώρα 2. κάνω όλα τα χατίρια σε κάποιον** ΣΥΝ. **κακομαθαίνω. – παραχάιδεμα (το), παραχαράκτης (ο) [μτγν.Ι {παραχαρακτών], παραχαράκτρια (η) 118871 {παραχαρακτριών} πρόσωπο που παραχαράσσει (νομίσματα):** *η αστυνομία εξάρθρωσε σπείρα παραχαρακτών.* **παραχάραξη** (η) **Ιμτγν.Ι {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων) 1. αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος παραποιεί ή νοθεύει ελληνικό ή ξένο μεταλλικό νόμισμα ή χαρτονόμισμα με σκοπό να το θέσει σε κυκλοφορία σαν γνήσιο, καθώς και όποιος προμηθεύεται τέτοιο νόμισμα για τον ίδιο σκοπό 2. (γενικότ.) η διαστρέβλωση, η αλλοίωση τού περιεχομένου (προς όφελος κάποιου):** *η - τής ιστορίας τής Μακεδονίας* συν. **πλαστογράφηση, νόθευση, χάλκευση, παραχαράσσω [μτγν.Ι κ. παραχαράζωρ.** μετβ. **{παραχάρα-ξα, -χθη- κα, -γμένος! 1. παραποιώ (νόμισμα), κατασκευάζω πλαστό αντίγραφό του 2. (μτφ.) διαστρέφω, παρουσιάζω (κάτι) ως αληθινό χρησιμοποιώντας πλαστά στοιχεία:** *~ την αλήθεια / την ιστορία* ΣΥΝ. **νοθεύω, πλαστογραφώ, χαλκεύω, παραχειμάζω** ρ. αμετβ. **[αρχ.) [παραχείμασα} (λόγ.) περνώ τον χειμώνα κάπου** συν. **διαχειμάζω, ξεχειμωνιάζω. –παραχείμαση (η), παραχθω** (να/θα) ρ. **–*** **παράγω**

παραχοντραίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. **{παραχόντρυνα} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάποιον) υπερβολικά παχύ:** *θα παραχοντρύνεις το παιδί με τόσα που το ταΐζεις 2.* **(μτφ.) δίνω υπερβολικές διαστάσεις σε (κάτι):** *μην παραχοντραίνεις τα γεγονότα · δεν έγιναν έτσι ακριβώς* συν. **παραφουσκώνω ♦ (αμετβ.) 3. παχαίνω υπερβολικά:** *παραχόντρυνα τον χειμώνα, πρέπει ν'αρχίσω δίαιτα* · **4. για κάτι που αποκτά μεγαλύτερες διαστάσεις. αποκτά μεγαλύτερη σοβαρότητα:** *παραχόντρυνε το παιχνίδι* ·

άρχισαν να ποντάρουν πολύ μεγάλα ποσά. **παράχορδος,** -η. -ο [μεσν.Ι (για ήχους ή έγχορδα όργανα) αυτός που ηχεί παράφωνα, επειδή δεν κρούεται η κατάλληλη χορδή συν. παράτονος αντ. αρμονικός, **παραχρήμα** επίρρ. (αρχαιοπρ.) αμέσως, πάραυτα. την ίδια στιγμή· συνήθ. στη Φρ. *αυθωρεί και παραχρήμα* βλ. λ. *αυθωρεί.* [ΙιΤυμ. < αρχ. *παραχρήμα,* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *παρά (τό) χρήμα « χρώμαι* «χρειάζομαι, έχω ανάγκη - χρησιμοποιώ»), με τη σημ. ότι κάτι πρέπει να γίνει αμέσως μόλις παρουσιαστεί ανάγκη γι' αυτό. Βλ. κ. *αυτόχρημα].* **παράχρηση** (η) [μτγν.Ι {«ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (σπάν.) η κακή χρήση, η κατάχρηση, **παραχρόνου** (τού) ως επίρρ.· (κυρ. προφορ.) τον μεθεπόμενο χρόνο: *αύξηση δεν προβλέπεται ούτε τού χρόνου ούτε τού* ~ **παράχωμα** (το) Ιμτγν-J [παραχώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** πρόχωμα που κατασκευάζεται στα πλάγια διώρυγας ή τάφρου · 2. ο σωρός χώματος που τοποθετείται γύρω από τη ρίζα φυτού ή μοσχεύματος, με σκοπό τη διατήρηση τής υγρασίας τού εδάφους **3.** (συνεκδ.) η κάλυψη με ^ώμα **4.** (ειρων.) ο ενταφιασμός, **παραχωνω** ρ. μετβ. {παράχω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** σκεπάζω με χώμα

χώνω πολύ βαθιά μέσα στη γη **3.** (μτφ.) (α) θάβω, ενταφιάζω (β) κρύβω κάτι μέσα ή πίσω από πολλά άλλα πράγματα: *είχε παραχώσει τις φωτογραφίες στη γωνιά μιας παλιάς βιβλιοθήκης.* — **παράχωση** (η) [18911 κ. **παραχώσιμο** (το). [ητυμ. < αρχ. *παραχώννυμι* < *παρα-* + *χώννυμι* (βλ. κ. *χώνω)].* **παραχώρηση** (η) [μτγν.] [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** (α) η εκούσια μεταβίβαση πράγματος ή δικαιο')ματος (σε κάποιον): ~ *γης! περιουσίας / οικοπέδου* (β) η εκχώρηση τμήματος χώρας ή δικαιωμάτων σε άλλο κράτος, με συνθήκη ή με καταναγκασμό: *εδαφικές* ~ || *η ~ αυτονομίας σε μια περιοχή τής αυτοκρατορίας* 2. τυ να αποσύρεται κανείς εκούσια από κάτι που δικαιούται ή τυυ ανήκει, το να επιτρέπει σε (κάποιον) να κάνει (κάτι. τού οποίου η πραγματοποίηση εςαρ- τάται από τη δική του συγκατάθεση): *η κυβέρνηση δεν προτίθεται να κάνει παραχωρήσεις στα εθνικά θέματα* \ \ *η ~ χώρου στον αντίπαλο*■ ΦΡ. (α) *θεία παραχώρηση* η ανοχή τής ανθρώπινης αμαρτίας από τον Θεό για λόγους παιδευτικούς και σωτηριολογικούς: *αυτό συνέβη / έγινε κατά* - (β) *κατά παραχώρηση* αποσυρόμενος από δικαίωμα που έχω: *τους μείωσε το ενοίκιο* ~. **παραχωρητήριο** (το) 118331 [παραχωρητηρί-ου | -ων] το έγγραφο με το οποίο γίνεται παραχώρηση ενός πράγματος, **παραχωρητής** (ο) [18381, **παραχωρήτρια** (η) {παραχωρητριών} πρόσωπο πυυ παραχωρεί (κάτι σε κάποιον), **παραχωρητικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι **1·** αυτός που εκφράζει παραχώρηση· γλωσσ. (α) *παραχωρητική πρόταση* η δευτερεύουσα πρόταση που εκφράζει κάτι το οποίο συμβαίνει κατά παραχώρηση και σε αντίθεση προς αυτό που δηλώνει το ρήμα τής πρότασης από την οπυία εξαρτάται. π.χ. θα βγω έξω. *ακόμη κι αν βρέχει* συν. ενδοτική πρόταση (πβ. *εναντιωματική πρόταση,* λ. *εναντιωματικός)* (β) *παραχωρητικός σύνδεσμος* καθένας από τους συνδέσμους που εισάγουν παραχωρητικές προτάσεις (π.χ. *και* ας. *ακόμη και* αν. *και να).* **παραχωρώ** ρ. μετβ. {παραχωρείς... | παραχώρ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. επιτρέπω σε (κάποιον) να χρησιμοποιήσει (κάτι που κατέχω ή δικαιούμαι): *σας - τη θέση μου στο θέατρο / στο /.εωφορείο* || ~ *τη σειρά μου σε έναν ηλικιωμένο* συν. προσφέρω 2. μεταβιβάζω, εκχωρώ (σε κάποιον πράγμα ή δικαίωμα): - *τα δικαιώματα εκδόσεως ενός βιβλίου* || *«έκανε διακανονισμό με τους κληρονόμους τού γαιοκτήμονα, οι οποίοι παραχώρησαν την έκταση αυτή με σύμβαση "χρησιδανείου"»* (εφημ.). ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *καταχωρίζω.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *παραχωρώ (-έω).* αρχική σημ. «δίνω χώρο ή θέση σε κάποιον». < *παρα-* + *-χωρά.)* < *χώρα I χώρος].* **παράχωση** (η) -* παραχώνω **παραχώσιμο** (το) -» παραχώνω

παραψυχολογία (η) [χωρ. πληθ.} ο γνωστικός χο>ρος που έχει ο>ς αντικείμενο μελέτης τα παραφυσικά (βλ.λ.) φαινόμενα (λ.χ. την τη- λεκίνηση. την τηλεπάθεια κ.ά.) -- **παραψυχολόγος** (ο/η), **παραψυχολογικός,** -ή. -ό, **παραψυχολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. parapsychology], **παράωρα** κ. **πάρωρα** επίρρ.· πολύ αργά, σε πολύ προχωρημένη ώρα. **παραωριμάζω** ρ. αμετβ. {παραωρίμασ-α, -μένος} **1.** (για καρπούς) ωριμάζω περισσότερο από όσο πρέπει συν. παραγίνομαι 2. (μτφ. για πρόσ.) (α) έχω γεράσει αρκετά (β) (σπάν.) έχω περάσει την ηλικία που είναι κατάλληλη για γάμο. **πάρδαλις** (η) {παρδάλ-εως [-εις, -εων} (λόγ.) σαρκοβόρο αιλουροειδές, που μοιάζει με τον ιαγουάρο (βλ.λ.) και έχει χρώμα ωχρό με σκούρες κηλίδες και γραμμές· κυρ. η λεοπάρδαλη.

f.tym. αρχ. λ. με επίθημα *-άλις* (πβ. *δάμ-αλις),* το οποίο δεν έχει ερ- μηνευθεί ικανοποιητικώς. ΙΙ λ. αποτελεί δάνειο ανατολ. προελ.. πβ. περσ. palang (το σανσκρ. prdaku- θεωρείται δάνειο από την Περσική). Τα λατ. pardus, pardalis είναι δάνεια από την Ελληνική. Βλ. κ. *παρδα- λός*\.

παρδαλός, -ή. -ό **1.** (για ζώα) αυτός που έχει κηλίδες, στίγματα στυ δέρμα του φρ. (μτψ.) **θα** *γελάσει και το παρδαλό κατσίκι* βλ. λ. *κατσίκι 2.* (συχνά μειωτ.) αυτός που έχει ποικίλο χρωματισμό, πολλά χρώματα: - *ρούχα* ΣΥΝ. πολύχρωμος ΛΝΤ. μονόχρωμος **3.** *παρδαλή* (η) η γυναίκα ελευθερίων ηθών. — **παρδαλά** επίρρ.

[Ι-ΤΥΜ. < αρχ. *πάρδαλις* (βλ.λ.), λόγω των ποικίλων χρωματικών διατάξεων που εμφανίζονται στο δέρμα ορισμένων αιλουροειδών και ει- δικότ. τής λεοπάρδαλης], **πάρδος** (ο) η αρσενική πάρδαλις (βλ.λ.).

[F.TYM. Αντιδάν., μτγν. < λατ. pardus / pardalis < αρχ. *πάρδαλις* (βλ.λ.)|.

παρέα (η) {παρεών} 1. η συντροφιά, η συναναστροφή: *κάναμε πολλή ~ στον στρατό* || *έρχεσαι μαζί μας για* || fey *κάνει καλή* ~. είναι *εκνευριστικός* || rou *κρατάω ~ όσο λείπει η γυναίκα του* 2. (συνεκδ.) το πρόσωπο που μας κρατάει συντροφιά, με το οποίο βρισκόμαστε μαζί: *πάρε και την ~ σου και καθίστε μαζί μας* || *δεν μπορο) να σον μι/.ήσω τώρα. είμαι με* ~ [| *πού να βρεις - σ' αυτή την ερημιά;* || (συνεκδ. κ. για πράγματα) *το βιβλίο είναι η καλύτερη* ~ 3. (γενικότ.) οι φίλοι. τα πρόσωπα με τα οπυία επικοινωνεί κανείς και περνά αρκετό χρόνο μαζί τους: *δεν έχει καλές* ~ || τυν *κατέστρεψαν οι κακές* ~4. (ει- δικότ.) σύνολο προσώπων που βρίσκονται μαζί: *τη φασαρία ξεκίνησε μια - στρατιωτών* ρ *δίπλα μας κάθονταν δύο ~ ηλικιωμένων* ΣΥΝ. συντροφιά. — (υποκ.) **παρεΐταα** κ. **παρεούλα** (η).

[ΕΤΥΜ. < ισπανοεβρ. parca < ισπ. pareja «ανδρόγυνο» < επίθ. parcjo «όμοιος» (πβ. γαλλ. parciI) < λατ. par (ίδια σημ.)]. **παρέβην** ρ. -» παραβαίνω **παρέβλεψα** ρ. -> παραβλέπω

παρεγκεφαλίδα (η) ανατ. το τμήμα τού εγκεφάλου που βρίσκεται στο οπίσθιο μέρος τής κρανιακής κοιλότητας κάτω από τον εγκεφαλικό φλοιό και δίπλα στον προμήκη μυελό· αποσκοπεί στην ισορροπία των μυών και στον συντονισμό των στοιχειωδών κινήσεων.

|κτυμ. < αρχ. *παρεγκεφα'/Λς. -ίδος* < *παρ(α)-* + *-εγκεφαλίς* < *εγκέφαλος*|.

παρεγκεφαλίτιδα (η) ιατρ. νόσος που προσβάλλει την παρεγκεφαλίδα και παρατηρείται κυρ. ως επιπλοκή των λοιμωδών νοσημάτων τής παιδικής ηλικίας. — **παρεγκεφαλιδικός,** -ή. -ό.

|ΠΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. cercbcllifis]. **παρέγχυμα** (το) {παρεγχύμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** λνλτ. ο σπογγώδης ιστός από τον οποίο αποτελούνται τα συμπαγή σπλάχνα τού σώματος, το συκιότι, ο σπλήνας, οι πνεύμονες και οι νεφροί 2. βοτ. μόνιμος απλός φυτικός ιστός. — **παρεγχυματικός,**-ή.-ό |1BB5|.

[ltym. μτγν. < αρχ. *παρεγχέω* < *παρ(α)-* + ρ/-(<εν'-) + *-χέωφΧ.* κ. *χύ- νω)*\.

παρεγχυματώδης, -ης, -ες [I836| [παρεγχυματώδ-υυς | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. αυτός που αποτελείται από παρέγχυμα 2. αυτός που μοιάζει με παρέγχυμα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **παρεδρεύω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {παρήδρευσα} είμαι πάρεδρος. ασκώ τα καθήκοντα τού παρέδρου. **πάρεδρος** (ο/η) {παρέδρ-ου | -ων, -ους} **1.** (κυριολ.) αυτός που κάθεται δίπλα στην έδρα 2. (γενικά) αυτός που αναπληρώνει ανώτερο υπάλληλο ή υπουργό: ~ *τού Παιδαγωγικού Ινστιτούτου* 3. ΝΟΜ. (α) τακτικός δικαστής (β) *πάρεδρος πρωτοδικών* υ τακτικός δικαστής που έχει τον πρώτο βαθμό στην ιεραρχία (γ) *πάρεδρος Συμβουλίου Επικρατείας* μέλος τού Συμβουλίυυ Επικρατείας, πυυ μετέχει στις συνεδρίες και ως εισηγητής με γνώμη αλλά χωρίς ψήφο (δ) *πάρεδρος Ελεγκτικού Συνεδρίου* λειτουργός που ασκεί τον προληπτικό έλεγχο τού λογιστικού τμήματος διαφόρων επιχειρήσεων.

[f.tym. αρχ. < *παρ(α)-* + *-εδρος* < *έδρα.* **Η** λ. περιέγραφε αρχικώς τον βοηθό τού δικαστή, εκείνον πυυ καθόταν δίπλα στη δικαστική έδρα. Αποδόθηκε ως τίτλος στη Θέμιδα *(Διός πάρεδρος).* στους συμβούλους τού Ξέρξη. στους εφόρους τής αρχ. Σπάρτης και στους βοηθούς των αρχόντων στην αρχ. Αθήνα. Στη σημερινή σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. asscsseur|. **παρέδωσα** ρ. — * παραδίδω

πάρε-δώσε (το) [άκλ.} 1.οι οικονομικές σχέσεις, οι συναλλαγές: *έχω ~ με την εφορία* ΣΥΝ. (λαϊκ.) αλισβερίσι. νταραβέρι, (λόγ.) δούναι και λαβείν 2. υι διαπροσωπικές σχέσεις: *έχει πολλά - τελευταία με τους γείτονες* ΣΥΝ. συναναστροφή,

παρέθεσα ρ. -> παραθέτω

παρειά (η) (λόγ.) **1.** το μάγουλο (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) πλευρά αγγείου ή πλοίου.

|ΠΤΥΜ. < αρχ. *παρειά / παραύα* (αιολ.) < **παράΓά* (πβ. μυκ. δυϊκ. pa- ra-wa-jo «μέρη τού κράνους που κάλυπταν τα μάγουλα») < **παρ-ανσ- α* < *παρ(α)-* + **ανσ-* < I.K. **aus-* «αφτί» (βλ. λ. ούς)]. **παρεισάγω** ρ. μετβ. [αρχ.[{παρεισήγαγα (να/θα παρεισαγάγω), πα- ρεισήχθην. -ης. -η.... παρεισηγμένος} (λόγ.-σπάν.) εισάγω εμμέσως, επιτηδείως ή κρυφά: ο *εισηγητής τής πλειοψηφίας παρεισήγαγε στο νομοσχέδιο ύποπτες ρυθμίσεις.* —**παρεισαγωγή** (η) [μτγν.[. **παρείσακτος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που μπήκε αντικανονικά ή κρυφά (κάπου), χωρίς να το δικαιούται: στην *αίθουσα συνεδριάσεο)ν υπήρχαν κάποιοι*

[ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *παρεισάγω* < *παρ(α)-* + *εισάγω].* **παρεισδύω** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {παρεισέδυσα} (λόγ.) εισέρχομαι κρυφά ή επιτηδείως ΣΥΝ. παρεισφρέω, παρεισέρχομαι, εμφιλυχωρο'). — **παρείσδυση** (η) Ιμτγν.]. **παρεΐστικος,** -η, -ο αυτός που ανήκει ή ταιριάζει σε παρέα ή έχει τον χαρακτήρα παρέας: ~ *κλίμα / ατμόσφαιρα / αστείο / περιβάλλον / συζήτηση / παιχνίδι.* — **παρεΐστικσ** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. < *παρέα* + παραγ. επίθημα *-ίστικος* (βλ.λ.)]. **παρεισφρέω** ρ. αμετβ. (εσφαλμ. *παρεισφρύω)* {παρατ. παρεισέφρεα, αόρ. παρεισέφρησα} (λόγ.) παρεισδύω (βλ.λ.): *στη συγκέντρωση είχαν παρεισφρήσει ύποπτα άτομα* || στα *Ομηρικά Τ.πη παρεισέφρησαν αιολικά γλο>σσικά στοιχεία.* παρείαφρηση (η).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *παρ(α)-* + αρχ. *εισφρέω* «εισδύω, εισέρχομαι» < *εΐσ-* + *-φρέω* < θ. *φρ-.* μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *φέρω* (βλ.λ.)].

παρεισφρέω ή παρεισφρύω; Συχνά λέμε ή γράφουμε **παρεισφρύω** (με -ύ-) αντί τού **παρεισφρέω** (με -έ-). Στη χρήση τού *παρεισφρύω* παρασυρόμαστε από το συνώνυμο **παρεισδύω** (με -ύ-). επειδή ο αόριστος *παρεισέφρησα* συμπίπτει ακουστικά με τον αόριστο *παρεισέδυσα.* Ήτοι. επειδή *παρεισέφρησα* = *παρεισέδυσα,* λέμε και

παρεισφρύω όπως το *παρεισδύω*. Ωστόσο, το σωστό είναι *παρει- σφρέω) - παρεισέφρησα: Στο κείμενό τον παρεισφρέουν συνήθως λάθη. γιατί δεν έχει χρόνο να r ο ελέγξει* καλά - *Στις πορείες διαμαρτυρίας συχνά παρεισφρέουν όποπτα άτομα.*

παρεισφρύω ρ. > παρεισφρέω

παρεκβαίνω ρ. αμετβ. [αρχ..] {μόνο σε ενεστ.} πραγματοποιώ παρέκβαση (βλ.λ.) σε (κάτι), **παρέκβαση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η απομάκρυνση. η λοξοδρόμηση (ομιλητή ή συγγραφέα) από το θέμα του: *μεγάλη ~ || κάνει πολλές ~ και δεν μπορώ να παρακολουθήσω τη σκέψη τον* ΦΡ. *κατά παρέκβαση* ξεφεύγοντας. εγκαταλείποντας προσωρινά το θέμα: *αναφέρθηκε ~ και στα έθιμα των γειτονικών λαών.* — **παρεκβατικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι, **παρεκβατικ-ά/-ώς** [μτγν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρέμβαση.*

παρέκει |μεσν.| κ. **παρακεί** επίρρ.· πιο πέρα, μακρύτερα· φρ. **ώς εδώ *και μη παρέκει!*** φτάνει πια. αρκετά ώς εδοί. τα όρια τής ανοχής εξα- ντλήθηκαν: *αρκετά σε ανεχτήκαμε· ~!* **παρεκκλήσι** (το) {παρεκκλησ-ιού | -κύνί μικρή εκκλησία ή τμήμα μεγαλύτερης εκκλησίας με δική του Αγία Τράπεζα: *η λειτουργία τελέ- στηκε στο ~ τού ναού.* Κπίσης (λόγ.) **παρεκκλήσιο** [μεσν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ςωκκλήσι.*

παρεκκλησιαστικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με δραστηριότητες. οι οποίες έχουν εκκλησιαστικό ή θρησκευτικό γενικότ. περιεχόμενο. αλλά οργανώνονται από μη εκκλησιαστικούς φορείς: *~ οργανώσεις 1 σωματεία || επεισόδια προκά/.εσαν τα μέλη - οργανώσεων έξω από κινηματογράφο* || (κ. ως ουσ.) *η δράση των ~ απασχόλησε την Ιεραρχία τής Εκκλησίας.* **παρεκκλίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.| ^παρεξέκλιναΐ ♦ **1.** (μετβ.) (λόγ.) (+γεν.) παρουσιάζω παρέκκλιση από (την κανονική πορεία κ.λπ.): *το πλοίο παρεξέκλινε τής πορείας του* ||[*έχουμε παρεκκλίνει αισθητά των προβλέψεων τού προϋπολογισμού / τού αρχικού σχεδιασμού* ΣΥΝ. λοξοδρομώ ♦ 2. (αμετβ.) (+από) (μτφ.) παύω να ακολουθώ την αρχική ή την αναμενόμενη τακτική ή αυτήν που είχα υποσχεθεί. ξεφεύγω από τις αρχικές ιδεολογικές, πολιτικές ή ηθικές μου αρχές: *όσο κερνά ο καιρός,* είναι *προφανές ότι το κόμμα παρεκκλίνει από τις διακηρυγμένες αρχές του || η στάση τον δηλώνει ότι έχει παρεκκλίνει από τις ιδεολογικές του αρχές.* +* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κλίνω.* **παρέκκλιση** (η) |μτγν.**J** {-ης κ*. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η απομάκρυνση από την αρχική, την ορθή ή τη διακηρυγμένη πορεία: *ιδεολογική ι κομματική ~* || στο *ταξίδι κάναμε μια -, για να επισκεφθον- με τα γύρω χωριά* ΣΥ.Υ λοξοδρόμηση 2. (ειδικότ.) η απομάκρυνση από τους ηθικούς κανόνες: *στη ζωή του έκανε αρκετές ηθικές* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κλίνω, σύγκλιση.*

παρέκταση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η αύξηση τής έκτασης· (ειδικότ.) ΓΛΩΣΣ. η επαύξηση τού αριθμού των συλλαβών μιας λέξης με προσθήκη ή επένθεση (βλ.λ.)· λ.χ. *εφάνη -> εφάνηκε.* **παρεκτείνω** ρ. μετβ. |αρχ.| Ιπαρεξέτεινα, παρεκτάθηκα, παρεκτετα- μένος} (λόγ.-σπάν.) 1. δίνω μεγαλύτερη έκταση σε (κάτι) ΣΥΝ. επεκτείνω. επιμηκύνο) ΛΝΤ. βραχύνω 2. ΓΛΩΣΣ. *παρεκτεταμένη ρίζα* η ρίζα που περιλαμβάνει και πρόσφυμα, π.χ. η ρίζα *δεικνυ-* τού αρχαίου ρήματος *δείκνυμι.* η οποία περιλαμβάνει την αρχική ρίζα *δείκ-* και το πρόσφυγα -νυ-. **πσρεκτός** επίρρ. Ιμτγν.Ι εκτός εάν, εξόν.

παρεκτρέπομαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] [παρεκτράπηκα κ. (λόγ.) παρεξετράπην. -ης. -η... (μτχ. παρεκτραπείς, -είσα. -έν)} 1. απομακρύνομαι από την κανονική μου θέση ή πορεία: *το αυτοκίνητο παρεκτράπηκε στο αντίθετο ρεύμα τής κυκλοφο-ρίας* ΣΥΝ. ξεστρατίζω, παρεκκλίνω 2. (μτφ.) (α) ξεφεύγω από την αποδεκτή συμπεριφορά, συμπεριφέρομαι απρεπώς: *ήπιε πολύ χτες και παρεκτράπηκε, δεν ήξερε τι έλεγε και τι έκανε!* || *«να προσέξεις μην τυχόν παρεκτραπείς, γιατί να ξέρεις πως θα παρεξηγηθείς»* (λαϊκ. τραγ.ΐ (β) παραφέρομαι. γίνομαι έξω φρενών αντ. αυτοκυριαρχούμαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **παρεκτροπή** (η) Ιμτγν.Ι **1.** η απομάκρυνση από την κανονική πορεία ή θέση: *η ~ τής μαγνητικής βελόνας τής πυξίδας από τη θέση τού μαγνητικού βορρά || στις βολές πυροβολικού υπολογίζονται η - και το βεληνεκές* 2. (μτφ.) η απόκλιση από το επιτρεπτό, η συμπεριφορά που προκαλεί προβλήματα, που διαταράσσει το ήπιο κλίμα: *ηθική / κοινο)νική* ~ ΣΥΝ. εκτροπή, παρέκκλιση, **παρέλαβα** ρ. » παραλαμβάνω

παρέλαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** η επίσημα οργανο)- μένη διέλευση σε σχηματισμούς ομάδων στρατού, μαθητών, σωματείων κ.ά. από τους κεντρικούς δρόμους μιας πόλης και ενώπιον επισήμων. λόγω επετείου, γιορτής ή άλλου κοινωνικού γεγονότος: *η ~ των επιλεγμένων σωμάτων τού Στρατού Ξηράς ολοκληρώνεται σε λίγο || η ~ των καρναβαλιστών αρχίζει* 2. (συνεκδ.) η όλη εκδήλωση που περιλαμβάνει ως κεντρικό της στοιχείο τη διέλευση διατεταγμένων ομάδων (στρατού, μαθητών, σωματείων κ.ά.): *πήγα στην* - 3. (μτφ.-ειρων.) (α) το επιδεικτικό πέρασμα προσώπων από χώρους στους οποίους συχνάζουν ή κάθονται πολλοί άνθρωποι: *κάθε βράδυ στο κλαμπ έχουμε ~ από νεαρές που* ονειρεύονται *να γίνουν μοντέλα* (β) η διέλευση πολλών προσώπων (συνήθ. με κοινά γνωρίσματα) μπροστά από συγκεκριμένο σημείο: *τα απογεύματα μπροστά από το σπίτι μας έχουμε ~ από τους μαθητές που σχόλασαν απ' το διπλανό σχολείο.* [ΗΤΥΜ. < μτγν. *παρέλασις* < αρχ. *παρελαύνω*|. **παρελαύνω** ρ. αμετβ. {παρήλασα} **1.** βαδίζω μαζί με άλλους σε διατεταγμένους σχηματισμούς μπροστά από επίσημα πρόσωπα, περνώντας από τους κεντρικούς δρόμους μιας πόλης, κατά τον εορτασμό επετείων ή κατά τη διάρκεια τελετής: *στρατιωτικά τμήματα παρή- λασαν κατά τον εορτασμό για την επέτειο τής εθνεγερσίας || τώρα παρελαύνει η μαθητιώσα νεολαία 2.* (μτφ.) συνήθ. για γεγονότα, εικόνες. μνήμες κ.λπ. που περνούν διαδοχικά, το ένα πίσω από το άλλο: *μέσα από* το *φιλμ παρήλασαν τα γεγονότα μιας ολόκληρης ζωής*

περνώ, συνήθ. επιδεικτικά, μπροστά από πρόσωπα, προσπαθώντας να ελκύσω την προσοχή τους: *πολλοί ομιλητές παρήλασαν από το βήμα* || (ειρων.) *κάθε βράδυ στην πίστα τού μαγαζιού παρελαύνουν όλα τα «φώνια» τής νυχτερινής Αθήνας.*

ΙΙΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «προσπερνώ οδηγώντας άρμα», < *παρ(α)-* + *ελαύνω* (βλ.λ.)|.

Παρέλευση (η) [μεσν.] {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ. για χρόνο) το πέρασμα, η πάροδος: *μετά την ~ μικρού χρονικού διαστήματος έλαβε μια επιστολή.*

παρελήφθην ρ. ♦ παραλαμβάνω

παρελθόν (το) {παρελθόντος | χωρ. πληθ.} 1.ο χρόνος πυυ πέρασε, το χρονικό διάστημα που προηγείται τού παρόντος: *κατά το ~ υπήρξε σπουδαίο πρόσωπο* || δεν *ζούμε πια στο ~· τα πράγματα έχουν αλλάξει* || *με την εμπειρία τού ~ οδεύουμε προς ένα κα/.ύτερο μέλλον* || *η υπόθεση τού έργου μάς μεταφέρει στο μακρινό ~* συν. τα παλιά αντ. παρόν, μέλλον **2.** (συνεκδ.) το σύνολο το>ν γεγονότων που προηγήθη- καν σχετικά με πρόσωπα, λαούς, κράτη κ.λπ., η ιστορία ατόμων, ομάδων ή λαών: *το ένδοξο / ηρωικό - τού ελ/^ηνικού έθνους || άτομο με* σκοτεινό *ί ύποπτο* - || γο *σύνθημέ/ του ήταν: λήθη στο* 3. (ειδικότ.) η έντονη ζωή που έχει ζήσει κανείς, το χρονικό διάστημα που πέρασε και που είναι γεμάτο εμπειρίες από διάφορες καταστάσεις τής ζωής: *αποκαλύφθηκε το ~ τής γυναίκας του || είναι ένας άνθρωπος χωρίς ~·*

ΙΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τής αρχ. μτχ. *παρε/.θών,* που χρησιμοποι- ήθηκε ως μτχ. αορ. β' τού ρ. *παρέρχομαι*[.

παρελθόν - παρόν - μέλλον. Είναι χαρακτηριστικό ότι και τα τρία αυτά ουσιαστικά που δηλώνουν τις τρεις βασικές βαθμίδες τυύ χρόνου, προέρχονται από μετοχές: το παρελθόν είναι μτχ. αορ. τού παρέρχομαι *(παρέρχομαι - παρήλθον > παρε?Μν - παρελ- θοϋσα - παρε/^θόν)· το* παρόν είναι μτχ. ενεστ. τού πάρειμι *(πάρει- μι > παρών - παρούσα παρόν)·* το μέλλον είναι μτχ. ενεστ. τού μέλλω *(μέλλω > μέλλων* - με·λλουσα - *μέλ/.ον).* Τα τρία ονόματα διατηρούν την κλίση τής μετυχής: *παρελθόν - παρελθόντος - παρελθόντα - παρελθόντων παρόν - παρόντος - παρόντα - παρόντων· μέλλον - μέλλοντος - μέλλοντα - μελλόντων.*

παρελθοντικός, -ή. -ύ αυτός πυυ σχετίζεται με το παρελθόν, που αναφέρεται σε αυτό (κατ' αντιδιαστολή προς τον παροντικό και τον μελλοντικό): - *χρόνοι* (λ.χ. ο αόριστος) / *κατάσταση* συν. περασμένος, παλιός. - **παρελθοντικ-ά / -ώς** επίρρ. **παρελθοντολογία** (η) 118931 {παρελθοντολογιών} η αναφορά στο παρελθόν, το να μιλά κανείς για το παρελθόν: *ας αφήσουμε τις ~ και ας ασχοληθούμε με το παρόν!* — **παρελθοντολογώ** ρ. {-εις...}. **πα- ρελθοντολόγος** (ο/η). **παρελθοντολογικός,** -ή. -ό. **παρελθών,** -ούσα, -όν {παρελθ-όντος (θηλ. -ούσης), -όντα | -όντες (υυδ. -όντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} (λόγ.) 1. αυτός που ανήκει στο παρελθόν. που έχει παρέλθει. ο περασμένος: *τα παρελθόντα έτη σημει- ώθηκε μικρή άνοδος τού πληθωρισμού 2.* (ειδικότ.) ο αμέσως προηγούμενος. αυτός που μόλις τελείωσε: γο *κυβερνητικό έργο κατά την παρελθούσα τετραετία* 3. *παρελθόν* (το) βλ.λ.

|ΕΤΥ\1 Μτχ. αορ.^β' τυύ αρχ. ρ. *παρέρχομαι].* **παρέλκει, παρέλκουν** ρ. τριτοπρόσ. [αρχ.[{μόνο σε ενεστ.} είναι περιττό ή μη ενδεδειγμένο: *κάθε αναφορά στο ζήτημα αυτό παρέλκει.* **παρελκόμενο** (το) {παρελκομέν-ου | -ων} **1.** εξάρτημα που συμπληρώνει ή βελτιώνει (κάτι) (ως προς την επίδοση, την αισθητική κ.λπ.) (συνήθ. στον πληθ.): ra *μαχητικά αεροσκάφη Γ-)6 μπορούν να δεχθούν μια τεράστια ποικιλία όπλων, αισθητήρων και παρελκομένων* |Ι *η τσάντα, τα κοσμήματα, η ζώνη είναι απαραίτητα ~ μια κομψής εμφάνισης || τα προσκέφαλα. οι αερόσακοι, ο κλιματισμός είναι παρελκόμενα ενός αυτοκινήτου* συν. αξεσουάρ 2. (μτφ.) *παρελκόμενα* (τα) οι ξηροί καρποί ή τα φρούτα που συνοδεύουν φιάλη οινοπνευματώδους ποτού σε νυκτερινό κέντρο διασκέδασης: *η φιάλη ουίσκι κοστίζει 30.000 δρχ. χωρίς τα ~.*

|ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «προσθήκη», μτχ. ενεστ. τού αρχ. *παρέλκω / -ομαι*\.

παρέλκυση (η) * παρελκύω

παρελκυστικός, -ή.-ό [1831 [αυτός που σχετίζεται με την αναβολή εκτελέσεως ενός έργου: *~ τακτική / πο/-ιτική / μέθοδος.* — **παρελκυστικά** επίρρ.

παρελκύω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {παρείλκυσα, παρελκύσθηκα} κάνω (κάτι) να διαρκέσει περισσότερο από όσο πρέπει, να αργοπορήσει, το επιβραδύνω συν. (καθημ.) τρενάρω. — **παρέλκυση** (η) Ιμτγν.U **παρεμβαίνω** ρ. αμετβ. {λόγ. αόρ. παρενέβην. -ης. -η...} **1.** παρεμβάλλομαι. μπαίνω ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα (σε συζήτηση. καβγά, πρόβλημα) ή πράγματα, διακόπτω εκφράζοντας δική μου στάση ή άπυψη: *άφησέ μας μόνους και μην παρεμβαίνεις!* || σΓον *διάλογό* roue *καρενέβη ένας από* τους παρισταμένους συν. αναμειγνύομαι. ανακατεύομαι 2. (ειδικότ.) μεσολαβώ συμβιβαστικά ανάμεσα σε αντιτιθέμενα μέρη: ο *O.H.L ·. παρενέβη στη διαμάχη μεταξύ των δύο χωρών 3.* (κακόσ.) επεμβαίνω ρυθμιστικά, προσπαθώ να καθορίσω τις εξελίξεις: *κατά τη φιλελεύθερη αντίληψη, το κράτος δεν πρέπει να παρεμβαίνει στην οικονομική ζωή || ~ στα εσωτερικά άλλων χωρών.*

■ * ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρέμβαση.*

ΙΕΤΥΜ μτγν.. αρχική σημ.«ταιριάζω - μπαίνιΛ ανάμεσα», < *παρ(α)-* + *έμβαίνω.* II σημ. «μεσολαβώ» είναι απόδ. τού γαλλ. intervenirj. **παρεμβάλλω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {παρενέβαλα, (λόγ.) παρενεβλήθην, -ης.

-η... (μτχ. παρεμβληθείς, -είσα. -έν) κ. παρεμβλήθηκα, παρεμβεβλημένος} 1. τοποθετο) κάτι μεταξύ δύο ή περισσότερων πραγμάτων: *στον λόγο του παρενέβαλε αποσπάσματα από διάφορους συγγραφείς* ||[(μεσοπαθ.) aro *φιλμ παρεμβάλλονται σκηνές από άλλες ταινίες* συν. παρενθέτω 2. δημιουργώ εμπόδια (παράσιτα) στη μετάδοση σήματος ραδιοηλεκτρικής συσκευής: *κάποιος παρεμβάλλει σήματα στη συχνότητά μας και εμποδίζει τη λήψη τού δικού μας σήματος* || (κ. μεσοπαθ.) *πειρατικοί ραδιοσταθμοί παρεμβάλλονται στη συχνότητα τής κρατικής ραδιοφωνίας* 3. (μεσοπαθ. ***παρεμβάλλομαι***) μπαίνω ως τρίτος στη γραμμή επικοινωνίας άλλων: *την ώρα που μιλούσαμε στο τηλέφωνο, παρενεβλήθη κάποιος και μας σχολίαζε!* «r· σχολιο λ. *παρέμβαση*.

παρέμβαση (η) [1840} {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. η επέμβαση, η ανάμειξη κάποιου σε υπόθεση άλλων: *η - τρίτων ι ξένων στα εσωτερικά προβλήματα μιας χώρας* || *τα αιτήματα των απεργών ικανο- ποιήθηκαν ύστερα από ~ τού αρμόδιου υπουργού* [| *το όλο θέμα διευ- θετήθηκε έπειτα από κυβερνητική ~* || *καλοπροαίρετη / σκόπιμη / ανεπιθύμητη ~* || *η θεραπεία αποδόθηκε σε θεϊκή ~* 2. (συνεκδ.) ὁ,τι παρεμβάλλεται: *παρεμβάσεις μεταγενέστερων συγγραφέων σε κείμενο* συν. παρεμβολή 3. η κατάθεση απόψεων για ένα θέμα κατά τη διάρκεια συζητήσεως: *τηλεοπτική ~* || *βουλευτές φώτισαν το όλο θέμα με τις διαφορετικές και ποικίλες ~ τους* · 4. νομ. (α) η συμμετοχή τόσο στην έννομη σχέση όσο και στη διαδικασία τής δίκης τρίτου προσώπου με την ιδιότητα κυρίου ή βοηθητικού διαδίκου (β) ***κύρια παρέμβαση*** η συμμετοχή στη δίκη τρίτου προσώπου το οποίο αντιποιείται το επίδικο δικαίωμα και υπό την έννοια αυτή γίνεται κύριος διάδικος υποβάλλοντας αυτοτελές αίτημα δικαστικής προστασίας (γ) ***πρόσθετη παρέμβαση*** η συμμετοχή στη δίκη τρίτου προσώπου το υποίο δεν υποβάλλει νέο αίτημα δικαστικής προστασίας, αλλά απλώς υποστηρίζει το αίτημα δικαστικής προστασίας που ήδη εκ- κρεμεί. εάν παρεμβαίνει υπέρ τυ ενάγοντυς. ή ζητεί την απόρριψή του. εάν παρεμβαίνει υπέρ τού εναγομένου.
[ετυμ. < *παρεμβαίνω* (βλ.λ.), απόδ. τού γαλλ. intervention].

ΣΧΟΛΙΟ Το παρέμβαση είναι το ουσ. τού παρεμβαίνω και έχει αμετβ. χρήση, σε αντίθεση με το παρεμβολή, το ουσ. τού παρεμβάλλω, που έχει περισσότερο μετβ. χρήση: *Απαγορεύεται η παρέμβαση μιας χώρας στα εσωτερικά άλλης -Η παρεμβολή παρασίτων από ανταγωνιστές εμποδίζει τον ραδιοφωνικό σταθμό να ακούγε- ται ευκρινώς - ΙΙ παρέμβαση τής Ευρωπαϊκής Ένωσης στο θέμα τής Κύπρου μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης.* Το *παρέμβαση* έχει, κατά κανόνα, καλή σημασία (εύσημο), ενώ το *παρεμβολή* έχει τις περισσότερες φορές αρνητική σημασία (κακόσημο): *Η παρεμβολή αδαών μεσολαβητών θα βλάψει τελικά την υπόθεση. που άρχισε να προχωρεί σωστά με την παρέμβαση των ενδιαφερομένων, οι οποίοι γνωρίζουν το πρόβλημα.* Το επέμβαση υποδηλώνει δυναμική (εξουσιαστική, πολεμική κ.λπ.) ανάμειξη και είναι ισχυρότερο τού *παρέμβαση*. Τέλος, το παρέκβαση είναι το αντίθετο τού *παρέμβαση*. δηλώνοντας την απόκλιση, την προσωρινή απομάκρυνση από ένα θέμα. Σε σχέση με το παρένθεση, το *παρέκβαση* δηλώνει το να βγει κανείς έξω από κάτι (συνήθ. από το θέμα για το οποίο μιλάει), προσθέτοντας πληροφορίες που είτε δεν σχετίζονται άμεσα με τυ θέμα ή και θα μπορυύσαν να λείπουν, ενώ το παρένθεση δηλώνει προσθήκη ήσσονος σημασίας πληροφοριών, συνδεόμενων με το θέμα. αλλά που ο ομιλητής δεν κρίνει σκόπιμο να προβάλει.

παρεμβατικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την παρέμβαση ή τον παρεμβατισμό: *- οικονομία / πρωτοβουλία / προσπάθεια / αποστολή/ τακτική.* — παρεμβατικ-ά / -ώς επίρρ.
ItTY.M. Απόδ. τού γαλλ. intcrventionnistc]. παρεμβατισμός (ο) η ρυθμιστική παρέμβαση τού κράτους στην οικονομική (ή και κοινωνική) ζωή, με σκοπό τη δικαιότερη κατανομή τού εισοδήματος, την προστασία τον δημοσίων αγαθών. Γη διόρθωση των ατελειών τής οικονομίας και γενικότ. την προαγωγή τής κοινωνικής ευημερίας.
[ΕΙΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. inierveniionnismc|.

Παρέμβλημα (το) 118051 {παρεμβλήμ-ατος | -ατα.-άτων! (λόγ.) καθετί που παρεμβάλλεται (κάπου) ΣΥΝ. παρεμβολή, παρενθήκη. παρέμβλητος, -η, -ο
[!840| αυτός που παρεμβάλλεται: *- σκηνές σε ένα έργο* ΣΥΝ. εμβόλιμος.
[ΕΤΥΜ, < *παρεμβάλλο) / -ομαι.* πβ. κ. *αποβάλλω απόβλητος*|. παρεμβολή (η) 1.η τοποθέτηση (κάποιου) ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πράγματα: *στην ιστορία τον Ηροδότου είναι συχνή η ~ μυΟο- λογικο)ν αφηγήσεων* ΣΥΝ. παρέμβαση 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε παρεμβάλλεται: *- μεταγενέστερων διορθωτών στο αρχικό κείμενο* 3. (α) η ύπαρξη φυσικού ή τεχνητού εμποδίου (παρασίτων) κατά τη μετάδοση σήματος ραδιοηλεκτρικών συσκευών: *ένας πειρατικός σταθμός έκανε παρεμβολές στη συχνότητα τού σταθμού και δεν μπορούσα να δω τίποτα στην οθόνη* || *λόγω τής κακοκαιρίας υπήρχαν παρεμβολές* στον *ασύρματο* (β) (ειδικότ.) η ηχητική μεσολάβηση (τρίτου ή τρίτων που συνομιλούν) σε τηλεφωνική επικοινωνία: *υπήρξε κάποια ~ καθώς μιλούσαμε.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρέμβαση*.
|ΗΤΥΜ. αρχ. < *παρεμβάλλω].*
Παρέμβυσμα (το) 118971 {παρεμβύσμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) ΤΕΧΝΟΛ. ελαστικό βύσμα σε σχήμα δακτυλίου που παρεμβάλλεται στις συνδέσεις διαψόρων μεταλλικών κυμματιών (αγωγών, σωλήνων κ.λπ.). για να εξασφαλίζει τη στεγανότητα τής σύνδεσης ή την αποφυγή τριβών ΣΥΝ. (λαϊκ.) φλάντζα.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *παρεμβύω«καρενείρω. παρενθέτω»* < *παρ(α)-* + *έμβύω* *έν-* + *βύω* <'κλείνω, αποφράσσω» (βλ. λ. *βύσμα)*\.

παρεμπιπτόντως επίρρ. [18331 (λόγ.) κατά παρέμβαση, παρενθετικά· (εισάγει κάτι που λέγεται επ' ευκαιρία και παρεκκλίνοντας από το κύριο θέμα για το οποίο γίνεται λόγος): ο *Αλέξανδρος απέκτησε την προσωνυμία «μέγας»* · ", *ποιος άλλος ηγέτης ονομάστηκε «μέγας»:* ΙΥΝ. επ'ευκαιρία.
[ΕΤΥΜ. Επιρρ. τ. τής μτχ. *παρεμπίπτων* τού αρχ. *παρεμπίπτω* (στη μτγν. σημ. «συμβαίνω κατά τύχη. συμπτωματικά»), απόδ. τού γαλλ. incidemment|.

παρεμπιπτόντως: με ή χωρίς -μ- (παρεπιπτόντως); Το συνηθισμένο επίρρημα παρεμπιπτόντως (από τη μετοχή *παρεμπίπτων*. που λειτουργεί ως επίθετο) ανάγεται στο ρ. παρ-εμ-πίπτω. δηλ. στο ρ. πίπτω σύνθετο με τις προθέσεις παρά και εν *(εμ-)*. Ως εκ τούτου, η λ. έχει το -μ-: *παρ-εμ~πίπτω > παρ-εμ-πίπτων (-οντος) > παρ-εμ-πιπτόντως.* Σε σχέση με τη σημασία τής λ., χρησιμοποιείται από τον ομιλητή, για να περάσει σε άλλο συναφές θέμα ή σε άλλες πληροφορίες. με την ευκαιρία που του δίδεται από κάτι που ο ίδιος ή ο συνομιλητής του ανέφερε: *Διάβασα στην εφημερίδα ότι θα αλλάξει το σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων παρεμπιπτόντως, έχεις να μον συστήσεις κανένα καλό φροντιστήριο για τα παιδιά;* Το *παρεμπιπτόντως δ\)λ.* συνιστά παρέκβαση από τα λεγόμενα και συνειρμική μετάβαση σε άλλο θέμα, επ' ευκαιρία των αμέσως προ- λεχθέντων.

παρεμπίπτω ρ. αμετβ. |αρχ.| {παρατ. παρενέπιπτα} (λόγ.) παρεμβάλλομαι, μεσολαβώ μεταξύ δύο ή περισσότερων πραγμάτων, παρεμποδίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {παρεμπόδισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} αποτελώ εμπόδιο ή παρεμβάλλω εμπόδια σε (κάποιον/κάτι): *~ την κυκλοφορία οχημάτων / τις προσπάθειες κάποιου* λν γ. διευκολύνω. υποβοηθά). - παρεμπόδιση (η) [1833}. παρεμποδιστικός,-ή. -ό. παρεμπόριο (το) ► παραεμπόριο

παρεμφαίνω ρ. μετβ. {παρατ. παρενέφαινα} (λόγ.) δηλώνω εμμέσος ΣΥΝ. υποδηλώνω, υποσημαίνω. — παρέμφαση (η) [μτγν..].
[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *παρ(α)- + έμφαίνω< έμ-« έν-) + φαίνω! -ομαι* (βλ.λ.). Πβ. κ. *απαρέμφατο*]. παρεμφατικός, -ή. -ό [μτγν.] 1. αυτός που παρεμφαίνει. που υποδηλώνει κάτι 2. ΓΛΩΣΣ. ***παρεμφατικές εγκλίσεις*** η οριστική, η υποτακτική. η ευκτική και η προστακτική, οι οποίες δηλώνουν το πρόσωπο και τον αριθμό, κατ' αντιδιαστολή προς το απαρέμφατο, που δεν τα δηλώνει.
παρεμφερής, -ής. -ές {παρεμφερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες προς κάποιον άλλυν: *- ζήτημα / λύση/ περίπτωση / διαπίστωση!* ΥΝ. παρόμοιος, παραπλήσιος, συναφής.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες. όμοιος.*
[ΕΓΥΜ. αρχ. < *παρ(α)- + έμφερής* «παρόμοιος» < *έμ-* (< *έν-)* + *-φερής* *φέρω* \.
παρενδύομαί ρ. αμετβ. [J860I {αόρ. παρενεδύθην, -ης, -η...} (λόγ.) ντύνομαι με ρούχα τού αντίθετου φύλου.
|ΕΤΥ.Μ. < *παρ(α)- + ενδύομαι*. μεταφρ. δάνειο από γαλλ. travestir, άσχετο με το μτγν. *παρενδύομαί* «διεισδύω κρυφά»|. παρενδυσία (η) {χωρ. πληθ.} σεξουαλική απόκλιση, κατά την οποία ένας άνδρας ερεθίζεται σεξουαλικά φορώντας γυναικεία ρούχα. λ.χ. οι τραβεστί.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transvestisme]. παρενδυσίας (ο) {παρενδυσιών} άνδρας που. κατά σεξουαλική απόκλιση, ντύνεται γυναικεία ΣΥΝ. τραβεστί.
|ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. iravcsii]. παρενέργεια (η) {πα.ρενεργειών} 1. η ανεπιθύμητη επίδραση φαρμάκου ή ουσίας στον ανθρώπινο οργανισμό: *το καινούργιο εμβόλιο δεν έχει καμία απο?^ότως -* || *πριν πάρεις το φάρμακο διάβασε τις ~* (δηλ. τις ανεπιθύμητες ενέργειες) *στις οδηγίες χρήσεως* 2. (μτφ.) οι αρνητικές συνέπειες ενός φαινομένου, γεγονότος, ενέργειας κ.λπ.: *τα οικογενειακά προβλήματα επιφέρουν σοβαρές ~ στην ομαλή κοινωνικοποίηση τού ατόμου* || *η αξιοποίηση τής πρότασης αυτής θα συμβά- λει στην πρόληψη δυσάρεστων παρενεργείων στον κοινοβουλευτικό βίο.*
[ΕΤΥΜ. Μεταψρ. δάνειο από γερμ. Nebcnwirkungl. παρένθεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} 1. (κυριολ.) η παρεμβολή μεταξύ δύο ή περισσότερων πραγμάτων ΣΥΝ. επένθεση 2. (συνεκδ.) η προσωρινή απομάκρυνση από το θέμα στον γραπτό ή τον προφορικό λόγο: *θα μου επιτρέψετε να ανοίξω μια ~ και να πω ότι...* || *κλείνει η ~ και ξαναγυρίζω στο αρχικό μας θέμα* ΣΥΝ. παρέκβαση

ΓΛΩΣΣ. το σημείο στίξεως που χρησιμοποιείται, για να δηλώσει ότι κάτι παρεμβάλλεται στον λόγο, προκειμένου να επεξηγήσει. να συμπληρώσει ή να διαφωτίσει καλύτερα κάτι που έχει λεχθεί ή γραφεί· σύμβολο «()»: *ανοίγω / κλείνω* ~· ΦΡ. εντός ***παρενθέσεως / (μέσα) σε παρένθεση*** για το τμήμα τού λόγου που τοποθετείται μέσα στο παραπάνω σύμβολο 4. (μτφ.) διάλειμμα, το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο καταστάσεις: *το ταξίδι αυτό αποτέλεσε ευχάριστη ~ σε μια δύσκολη περίοδο τής ζωής του.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρέμβαση*.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *παρένθεσις < παρεντίΟημι < παρ(α)-* + *έν-* + *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω. τίθεμο.ι)*\. παρενθετικός, -ή. -ό 118741 αυτός που βρίσκεται μέσα σε παρένθεση ή παρεμβάλλεται στον λόγο. για να επεξηγήσει. να συμπληρώσει κ.λπ.: *- πρόταση / κείμενο.* — παρενθετικ-ά /-ώς [18741 επίρρ. παρένθετος, -η. -ο 1. αυτός που παρεμβάλλεται, που παρεντίθεται κάπου 2. 1ΛΩΣΣ. (για τμήμα γραπτού λόγου) αυτός που βρίσκεται μέσα σε παρένθεση: *~ πρόταση / νόημα* ΣΥΝ. παρενθετικός.
|ΕΤΥΜ. μτγν. < *παρεντίθημι* < *παρ(α)-* 4- *εν-* + *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω. τί*

θεμαι)]. ƒ

παρενθέτω ρ. μετβ. 11889) (παρενέθεσα, μεσοπαθ. ενεστ. παρεντίθεμαι, -εσαι. -εται. -έμεθα, -εσθε. -ενται, μεσοπαθ. παρατ. παρενετιθ- έμην. -εσο, -ετο. -έμεθα, -εσθε. -εντο. αόρ. παρενετέθην, -ης. -η.... μτχ. παρακ*. παρεντεθειμένος} (λόγ.) τοποθετώ (κάτι) μεταξύ δύο ή περισσότερων πραγμάτο)ν συν. παρεμβάλλω.

Ι! ϊύμ. < *παρ(α)-* + *εν-* + *θέτω].* **παρενθήκη** (η) [αρχ.Ι {παρενθηκών} το παρέμβλημα (βλ.λ.). **παρεννοώ** ρ. -♦ παρανοώ

παρενόχληση (η) [μτγν-J {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων) (λόγ.) **1.** η διατάραξη τής ησυχίας (κάποιου), το να προκαλεί κανείς προβλήματα σε (κάποιον): *υφίσταται συνεχείς ~ από ανταγωνιστές του || εχθρικές ομάδες προκαλούσαν παρενοχλήσεις στο στράτευμα κατά τη μετακίνησή του* 2. (ειδικότ.) η προσβλητική ενόχληση, το να ενοχλεί κανείς κάποιον θίγοντας την αξιοπρέπειά του· ΦΡ. *σεξουαλική παρενόχληση* βλ. λ. *σεξουαλικός.* - **παρενοχλώ** ρ. |αρχ.| {-είς...}. **παρεντερικός,** -ή. -ό ιατρ. (για τροφές υγρές ή φαρμακευτικές ουσίες) αυτή που χορηγείται από άλλη οδό και όχι από τον εντερικό σωλήνα (λ.χ. υποδορίως, ενδοφλεβίως κ.ά.): *~ θρέψη.* Ιητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. parenteral|.

παρεντίθεμαι ρ. »παρενθέτω

πάρεξ επίρρ.· εκτός, παρεκτός: *«μήγαρις έχω τίποτες άλλο* στον *νου μου - ελευθερία και γλώσσα:»* (Δ. Σολωμός).

[f.tym. < αρχ. *παρέκ ! παρές* < *παρ(α)-* + *έκ / ές* (βλ.λ.) j. **παρεξήγηση** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η εσφαλμένη ερμηνεία φαινομένου ή κατάστασης: *θα πρόκειται ασφαλώς για ~· εγώ δεν είπα τίποτα τέτοιο* j| *και για να μην υπάρξει καμιά ~ σας ξεκαθαρίζω από την αρχή τη θέση μου || το πρόβλημα οφείλεται σε ~!* συν. παρανόηση 2. (συνεκδ.) η δυσαρέσκεια που οφείλεται στην παρανόηση των πραγματικών προθέσεων (κάποιου): *δημιουργήθηκε μια ~ μεταξύ τους, που κατέληξε σε ψύχρανση των σχέσεων τους·,* **παρεξηγησιάρης,** -α. -ικο {παρεξηγησιάρηδες} (λαϊκ.) αυτός που παρεξηγεί τις προθέσεις των άλλων, εύθικτος. Ρ.πίσης **παρεξηγιάρης.** [f.tym. < *παρεξήγηση* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *καυχησιάρης*|. **παρεξηγήσιμος,** -η. -ο αυτός που είναι δυνατόν να παρεξηγηθεί: *~ συμπεριφορά / θέση.* **παρεξηΥώ** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {παρεξηγείς... | παρεξήγ-ησα,-ούμαι κ. (καθημ.) -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. ερμηνεύω με εσφαλμένο τρόπο το περιεχόμενο (δήλωσης, φράσης, στάσης, ενέργειας κ.ά.): *με παρεξηγή- σατε· δεν ήθελα να σας θίξω με αυτό που είπα || μη με παρεξηγείς που δεν μπορώ να παρευρε'θώ στον γάμο σου* συ ν. παρερμηνεύω, παρανοώ

(μεσοπαθ. *παρεξηγούμαι)* θίγομαι από τη συμπεριφορά (κάποιου): *παρεξηγήθηκε, επειδή* του *έκανα ορισμένες υποδείξεις* συν. δυσαρε- στούμαι. προσβάλλομαι 3. (η μτχ. *παρεξηγημένος, -η. -ο)* (α) αυτός που έχει θεωρήσει ενέργεια, λόγο. στάση κ.λπ. άλλου ως προσβλητική για τον ίδιο, με αποτέλεσμα την ψύχρανση ή διακοπή των σχέσεών του μαζί του: *είμαστε παρεξηγημένοι· δεν μιλιόμαστε* (β) αυτός που δεν τον έχουν κατανοήσει σωστά οι άλλοι, που δεν έχουν αντιληφθεί τις ικανότητες του, την αξία του κ.λπ.: *υπήρξε - προσωπικότητα των ελληνικών γραμμάτων και μόλις πρόσφατα αναγνωρίστηκε η αξία του.*

παρεό (το) {άκλ.} μακρόστενο ή τετράγωνο κομμάτι από λεπτό ύφασμα. που τυλίγουν οι γυναίκες γύρω από τη σώμα τους· συνήθ. φοριέται στην παραλία πάνω από το μαγιό.

[ι-τυμ. < γαλλ. parco, λ. τής Ταϊτής|. **παρεπιδημώ** ρ. αμετβ. {παρεπιδημείς...· εύχρ. κυρ. στη μτχ. ενεστ. παρεπιδημών. -ούσα. -ούν} (λόγ.) διαμένω πρόσκαιρα σε ξένο τόπο.

παρεπιδημία (η) |αρχ.Ι. ^ σχολιο λ. *επιδημία.*

[ετυμ. < μτγν. *παρεπιδημώ (-έω)* < *παρεπίδημος* < *παρ(α)-* + αρχ. *επί- δημος* «αυτός που διαμένει προσωρινά σε άλλον τόπο» (< *έπι- + δήμος)].*

παρεπίτροπος (ο) [18511 {παρεπιτρόπ-ου | -ων, -ους} ΝΟΜ. ο δεύτερος επίτροπος ανηλίκου, που επιτηρεί τις πράξεις τού επιτρόπου και τον αναπληρώνει.

παρεπόμενο (το) {παρεπομέν-ου | -ων} (λόγ.) (συνήθ. στον πληθ.) **1.** η συνέπεια, το αποτέλεσμα φαινομένου ή ενέργειας: *οι δυσλειτουργίες τού εκπαιδευτικού μας συστήματος και τα ~* roue 2. γλωσσ. *παρεπόμενα* (τα) υποκατηγορίες των ονομάτων ή των ρημάτων με τις οποίες εξειδικεύεται η έννοιά τους. όπως είναι το γένος, ο αριθμός, η πτώση για τα ονόματα, η φωνή. η διάθεση, η συζυγία, ο χρόνος, η έγκλιση, ο αριθμός και το πρόσωπο για τα ρήματα.

[ετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *παρέπομαι* «συνοδεύω, ακολουθώ, προκύπτω 0)ς συνεπαγόμενο» < *παρ(α)-* + *έπομαι* (βλ.λ.)}. **πάργο** (το) [αρχ.Ι {παρέργ-ου | -ων} κάθε δευτερεύουσα απασχόληση: *για μερικούς μαθητές η μελέτη έχει καταντήσει ~ || δούλευε σε εργοστάσιο και την ξυλουργική την είχε ως* **πάργους** επίρρ. |αρχ.] (λόγ.) **1.** με αμέλεια, χωρίς τη δέουσα προσοχή 2. παρεμπιπτόντως,

παρερμηνεία (η) {παρερμηνειοιν} η εσφαλμένη ερμηνεία που οδηγεί σε παρανόηση: *η αρνητική του στάση οφείλεται προφανώς σε ~ των προθέσεών μου* συν. παρεξήγηση.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. misinterpretation[. **παρερμηνεύω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {παρερμήνευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} ερμηνεύω λανθασμένα: *~ τα λόγια / τις προθέσεις κάποιον* συν. παρανοώ, παρεξηγώ. - **παρερμήνευση** (η) [1782]. **παρερμηνευτής** (ο) |μεσν.|. **παρέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. ιαρχ.] {παρήλθα} παύο) να υπάρχω ή να ισχύω, περνώ και φεύγω: *παρέρχονται οι ώρες ι οι μήνες / τα χρόνια / οι αιο')νες || παρή/Με ανεπιστρεπτί η εποχή τής παντοδυναμίας του παρήλθε ο κίνδυνος / η προθεσμία·* ΦΡ. *έρχομαι και παρέρχομαι* για περιπτώσεις στις οποίες θέλουμε να δείξουμε ότι κάτι είναι εφήμερο, δεν διαρκεί για πάντα, συνήθ. όταν αντιδιαστέλλουμε κάτι με καθορισμένη ή περιορισμένη διάρκεια προς κάτι που έχει διαχρονική αξία ή μόνιμα αποτελέσματα: *οι διοικήσεις των δημοσίων οργανισμών έρχονται και παρέρχονται· το θέμα είναι τι έργο αφήνουν πίσω τους,* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *παρελθόν, αποθετικός.* **πάρεση** (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.] (λόγ.) **1.** η χαλάρωση **2.** ΙΑΤΡ. η ελαφρά παράλυση, η οποία εκδηλώνεται με ελάττωση τής μυϊκής ισχύος τού προσβληθέντος μυός.

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *πάρεσις* < *παρίημι* **«αφήνω να πέσει, χαλαρώνω» <** *παρ(α)-* + *ϊημι* **(για το οποίο βλ. λ.** *αφήνω)].* **παρέστην** ρ. **-♦ παρίσταμαι**

παρέστησα ρ. ♦ παριστάνω

παρεστιγμένος, -η. -ο μους. **(φθόγγος) 1.** που είναι αυξημένος κατά τη ήμισυ τής αξίας του και που παριστάνεται στο πεντάγραμμο με μία τελεία δεξιά από το φθογγόσημό του **2.** *παρεστιγμένο φθογγόσημο* **(στη μουσική γραφή) το φθογγόσημο που φέρει στη δεξιά του πλευρά μια στιγμή, τελεία (·)· δηλώνει την επαύξηση τής χρονικής διάρκειας («αξίας», βλ.λ.) τού φθογγοσήμου κατά το ήμισυ τής αρχικής· (η δεύτερη στιγμή,** *δις παρεστιγμένο φθογγόσημο,* **επαυξάνει τη χρονική διάρκεια τού φθογγοσήμου κατά το εν τέταρτο κ.λπ.).** (ετυμ. **<** *παρ(α)-* + **αρχ.** *έστιγμένος.* **ιτχ. παθ. παρακ. τού ρ.** *στίζω* **(βλ.λ.)Ι.**

παρέστιος, -α/-ος, -ον (λόγ.) αυτός που βρίσκεται κοντά στο τζάκι.

[ΠΤΥΜ. **αρχ. <** *παρ(α)-* **+** *έστιος* < *εστία}.* **παρεστως, -ώσα. -ώς {παρεστ-ώτος (θηλ. -ώσης) | -ώτες (ουδ. -ώτα), -ώτων (θηλ. -ωσών)} (λόγ.) αυτός που παρίσταται, που παρευρίσκεται κάπου: ο** *επίσκοπος κήρυξε τον θείο λόγο προ τού πλήθους τού πα- ρεστώτος λαού.*

|ΕΓΥΜ. **Μτχ. παρακ. τού αρχ. ρ.** *παρίσταμαι].*

παρέσχον ρ. -> παρέχω

παρετυμολογία (η) |Ι874| {παρετυμολογιών} η εσφαλμένη ετυμολογία λέξεως ή φράσεως, η εξήγηση τής προέλευσής της με αντιεπιστημονικό* τρόπο, σύμφωνα με την προσωπική αντίληψη κάποιου (λ.χ. επειδή δύο λέξεις είναι ομόηχες, τις συνδέει κανείς και ετυμολογικά, χωρίς όμως να προκύπτει κάτι τέτοιο επιστημονικά): *μια συνηθισμένη - είναι η αναγωγή τής λέξης «μπριζόλα» σε φράση «εν πυρί ζέει ό?^α»!* ΣΥΝ. **λαϊκή ετυμολογία. — παρετυμολογώ** ρ. {-είς...}. **παρετυμολογικός, -ή, -ό [1898J. παρετυμολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

[Γ.ΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Volksctymologie, άσχετο με το μτγν.** *παρετυμο/.ογία* **«αναφορά σε ετυμολογία»|. παρευθύς** επίρρ. **[μτγν-J (λόγ.) ευθύς αμέσως, πάραυτα. παρευζείνιος, -α,-ο αυτός που βρίσκεται σε περιοχή γύρω ή κοντά στον Εύξεινο Πόντο:** *συνεργασία των - χωρών.* **παρευρίσκομαι** ρ. αμετβ. αποθ. **[αρχ.] {παρευρέθηκα (λόγ. παρευρέ- θην. -ης, -η...)} (λόγ.) είμαι παρών (κάπου): -** *σε διάλεξη* **/ σε** *επίσημη εκδήλωση.* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *αποθετικός, βρίσκω.*

παρευρίσκομαι ή παραβρίσκομαι; Από τύπο αορίστου παραβρέθηκα. που χρησιμοποιείται μερικές φορές αντί τού κανονικού παρευρέθηκα. σχηματίστηκε και τ. ενεστώτα παραβρίσκομαι αντί τού παρευρίσκομαι. Επειδή η όλη χρήση τής λ. είναι τυπική και λόγια, είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται ο τ. *παρευρίσκομαι.* **ώστε να είναι σαφέστερη και η σημ. τής πρόθεσης παρα- ως «εκεί, πλησίον, κοντά», έναντι τού παρα-βρίσκομαι, όπου η παρα- μπορεί να εκληφΟεί και με τη σημ. «υπερβολικά, πάρα πολύ» (πβ.** *παρατρώω. παρα-δουλεύω).*

παρεφθαρμένος, -η, -ο (λόγ.) 1. αυτός που έχει υποστεί φθορά, αλλοίωση: - *χωρίο ενός κειμένου* **2.** γλως. *παρεφθαρμένη γλώσσα* **η γλώσσα πίτζιν (βλ.λ.).**

[LTYM. **Μτχ. παθ. παρακ. τού μτγν.** *παραφθείρω* **(ίδια σημ.) <** *παρα-* **+** *φθείρω].*

παρέχω ρ. μετβ. **|αρχ.| {παρείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.). αόρ. παρέσχον, -ες. -ε... (να/θα παράσχω), παρασχέθηκα, (σπάν.) παρεσχημένος} (λόγ.) 1. προσφέρω (σε κάποιον κάτι):** *~ βοήθεια* **/** *υλικά και μορφωτικά εφόδια* **/** *οικονομική υποστήριξη* **/** *διαβεβαίωση* **/** *προστασία* **/** *τα εχέγγυα Ι εγγυήσεις* **/** *συμβουλές* **/** *οδηγίες / χρήσιμες διευκρινίσεις / ασφάλεια* **/** *άδεια* **[| (μεσοπαθ.)** *μας παρέχεται η δυνατότητα να αξιοποιήσουμε τις γνώσεις μας* **||** *στους τραυματίες παρασχέθηκαν οι πρώτες βοήθειες* **|| (μεσοπαθ. μτχ. ενεστ.)** *η ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών τής εταιρείας μας βελτιώνεται συνεχώς* ΣΥΝ. **δίνω. χορηγώ · 2. προκαλώ, προξενώ:** *αυτό το κείμενο μάς παρέχει δυσκολίες* **[|** *ελπίζω να μη μας παράσχει εμπόδια κατά την έρευνα.* ■* ·*■ ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *έχω, απέχω.*

ΣΧΟΛΙΟ Η χρήση τού παρέχω σε μερικούς χρόνους και τύπους γεννά δυσκολίες. Έτσι ακούγονται ενίοτε χρήσεις όπως « *του παράσχει τις δυνατότητες να πετύχει»* **ή «τους** *παρέσχουν όλες τις δυνατές διευκολύνσεις»* **κ.ά. Οι χρήσεις αυτές είναι εσφαλμένες (το παράαχει αντί τού παρέχει, το παρέσχουν αντί τού παρέχουν κ.ο.κ.). Το πρόβλημα προκαλείται από τον αρχαιοπρεπή αόριστο (β') τής οριστικής παρέσχον** *(παρέσχες. παρέσχε. παρέσχομεν. πα- ρέσχετε. παρέσχον).* **ιδ. σε ορισμένα πρόσωπα:** *Του παρέσχον την ευκαιρία - Παρέσχομεν πολλές δυνατότητες* **(το γ' πρόσ.** *του παρέ- σχε την ευκαιρία* **δεν γεννά πρόβλημα). Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα, στην οριστική τού αορίστου χρησιμοποιούνται οι εξής διατυπώσεις: (α) Χρήση τού παρατ. παρείχα, -ες, -ε... αντί τού αορίστου (μειονέκτημα: δεν γίνεται διάκριση παρατατικού και αορίστου, διάρκειας / επανάληψης και στιγμιαίας / συνοπτικής ενέρ**

γειας) (β) Χρήση φτειαχτύ τύπου **παρείξα,** -ες, -ε... αναλογικά προς έναν νεότερο τ. **παρέξω** αντί τού ***παράσχω: Τους παρείξε ό.τι χρειάστηκαν*** (μειονέκτημα: πρόκειται για φτειαχτό. ανύπαρκτο τύπο. που ωστόσο κάνει διάκριση μεταξύ αορίστου και παρατατικού) (γ) Χρήση αορίστου από συνώνυμα ρήματα κατά το φαινόμενο τού «συμπληρωματισμού» σε ορισμένες χρήσεις: ***Τους έδωσε τη δυνατότητα*** (αντί ***παρέσχε τη δυνατότητα) - προσέφερε τις υπηρεσίες του*** (αντί ***παρέσχε τις υπηρεσίες του).*** Από τις τρεις προσεγγίσεις προτιμότερες είναι η γ' και, λιγότερο, η α' (όταν δεν προ- καλείται σύγχυση). Εξάλλυυ, η υποτακτική αορίστου και ο μέλλοντας ***να παράσχω, -εις. -ει... / θα παράσχω, -εις. -ει...*** μπορούν νσ. χρησιμοποιούνται ασχέτως τού τι γίνεται στην οριστική. Η χρήση νέου ενεστώτα **παράσχω** (από τον μέλλοντα και την υποτακτική) αντί τού **παρέχω** είναι και εσφαλμένη και περιττή, το ίδιο και τού τ. **παρέσχω.** Αρα τυ **παρέχω** σχηματίζεται και χρησιμοποιείται ως εξής: ***παρέχω παρείχα θα παρέχω - θα παράσχω - παρείχα / παρέσχον - έχω παράσχει■ παρέχομαι - παρεχόμουν - Οα παρέχομαι - θα παρασχεθώ παρασχέθηκα - έχω παρασχεθεί.***

παρήγα ρ. παράγω **παρϊ)γαγα** ρ.
» παράγω **παρηγγειλα** ρ. -♦
παραγγέλλω **παρηγόρηση** (η) ♦
παρηγορώ
παρηγορητής (ο) **[l898!,παρηγορήτρια** (η) (παρηγυρητριώνΙ πρόσωπο που παρηγορεί. που προσφέρει παρηγοριά. Επίσης (λαϊκ.) **παρηγορήτρα** (η).
παρηγορητικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός πυυ συμβάλλει στο να παρη- γυρηθεί κάπυιυς: - ***λόγια*** ΣΥΝ. (λόγ.) παραμυθητικός. – **παρηγορητικά** επίρρ.
παρηγοριά (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η ανακούφιση ή υ μετριασμός τού ψυχικού πόνου με ενθαρρυντικά λόγια ή πράξεις: ***αναζητούσε στήριγμα και*** - ΣΥΝ. (λόγ.) παραμυθία **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε μπορεί να μαλακώσει τον ψυχικό πόνυ: ***τα λόγια σου ήταν η ~ μου στη δύσκολη ώρα*** || ο ***γυιος της ήταν η ~ της στη δυστυχία■*** ΦΡ. (α) (παροιμ.) *παρηγοριά ατον* **άρρωστο,** *ώσπου να βγει η ψυχή του* για απατηλές υπυ- σχέσεις ή μάταιες ελπίδες, τις υπυίες πρυσπαθούμε να δώσυυμε σε κάπυιυν. πρυκειμένου να του απαλύνουμε τον πόνο, μέχρι να συμβεί η αναπόφευκτη αρνητική εξέλιξη: το να ***του λες ότι έχει ακόμα κά- ποιες ελπίδες να νικήσει, είναι*** (β) (ειρων.) *μαύρη παρηγοριά* (ως χαρακτηρισμός) για κάτι που, ενώ γίνεται για ανακούφιση, αποδει- κνύεται ότι δεν μετριάζει το πρόβλημα ή. αντιθέτως. τυ οξύνει: ***είπε να μας κρατήσει συντροφιά, για να μας βοηθήσει ιψυχολογικά' ~! Άρχισε να μας λέει τα δικά του βάσανα και γίναμε χειρότερα!*** · **3.** τυ δείπνο μετά την κηδεία, η μακαριά· ΦΡ. **ο** *καφές τής παρηγοριάς*
υ καφές πυυ σερβίρεται μετά από κηδεία ή μνημόσυνο (ii) (ειρων. - σκωπτ.) ως σχόλιο για τον καφέ πυυ πίνει κάπυιος μετά από κάτι δυσάρεστο πυυ του συνέβη: ***-Καλά. μην κλαις! Να σου φτειάξω έναν καφέ: -Ναι.*** τον ***καφέ τής παρηγοριάς!*** Επίσης (λαϊκ.) **παρηγόρια** κ. (λόγ.) **παρηγόρια** |αρχ.}.
παρηγορικός, -ή. -ό |αρχ.] ιατρ. (για θεραπευτική μέθυδυ) που απυσκυπεί στην ανακούφιση τού ασθενούς από τα συμπτώματα ασθένειας. η υποία δεν επιδέχεται ουσιαστική θεραπεία ΣΥΝ. παρηγορητικός.
παρήγορος, -η. -υ Ιαρχ.Ι αυτός που δίνει παρηγοριά, κουράγιυ: - ***φαινόμενο / μηνύματα*** ΣΥΝ. ενθαρρυντικός, ανακουφιστικός ΑΚΤ. αποθαρρυντικός· φρ. γο *παρήγορο είναι...* αυτό που ανακουφίζει, που μετριάζει ένα αρνητικό συναίσθημα είναι...: ***η ήττα ήταν βαριά' ~ ότι οι νέοι παίκτες έδειξαν πως έχουν μέλλον.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σύνθετος.*** [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***παρ(α)-*** + ***-ήγορος*** (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ***άγορά.*** με τη σημασιολ. επίδρ. τού ρ. ***άγορεύω\.*** **παρηγορώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.Ι {παρηγυρείς... | παρηγόρ-ησα. -υύμαι κ. (καθημ.) -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένυσΙ περιυρίζω τη θλίψη, τον ψυχικό πόνυ (κάποιου) με λόγια ή πράξεις πυυ του δίνουν θάρρος ή του δημιυυρ- γυύν αίσθημα ασφαλείας, ευχάριστη διάθεση ή αισυυδυσία: ***την παρηγορούσε. η σκέψη πως γρήγορα θα επέστρεφε στην πατρίδα || με τα αστεία και τα καμώματά του προσπαθούσε να παρηγορήσει τους αρρώστους*** || τα ***τραγούδια του μας παρηγορούσαν στην εξορία*** ΣΥΝ. κα- ταπραυνω, ανακουφίζω. –**παρηγόρηση** (η) [μτγν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ια.*** **παρακμασμένος,** -η. -ο -*■ παρακμάζω **παρηκοος,** -ος. -υν ♦ παράκυυυς **παρήλααα** ρ. παρελαύνω **παρηλθα** ρ. -► παρέρχυμαι
παρήλικος, -η. -υ (λόγ.) αυτός που βρίσκεται σε προχωρημένη ηλικία ΣΥΝ. ηλικιωμένος.
(ετυμ. < μτγν. ***παρήλιξ*** < ***παρ(α)-*** + ***ηλιξ, -ικος*** «συνυμήλικυς» (βλ. λ. ***ήλικία)\.***
παρήλιο (το) {παρηλί-ου | -ων[mietliip. το φάσμα τού Ηλίου. που αντανακλάται στα σύννεφα και εμφανίζεται με τη μορφή ομόκεντρων κυκλικών κηλίδων γύρω από τυν Ήλιο.
(LTVM. < μτγν. ***παρήλιον,*** παράλλ. τ. τυύ αρχ. ***παρήλιος*** < ***παρ(α)-*** + ***ήλιος].***
παρήλιος, -α, -υ [αρχ.] αυτός πυυ βρίσκεται κοντά στον Ήλιο. **παρήμερος,** -η. -ο |αρχ.| αυτός πυυ συμβαίνει κάθε δεύτερη μέρα.
αυτός που συμβαίνει μέρα παρά μέρα.
Πάρης (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ. ήρωας τυύ Τρωικύύ κύκλου, δευτερότοκος γυιος τυύ βασιλιά τής Τρυίας Πριάμυυ και τής Εκάβης, υ υπυίος με την αρπαγή τής ωραίας Ελένης πρυκάλεσε τον Τρωικό Πόλεμο **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης **Πάρις** {Πάριδυς}.
[ετυμ. < αρχ. ***Πάρις,*** αγν. ετύμυυ, πιθ. ιλλυρικό δάνειυ|. **παρήχηοη** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων| **1.** ΓΛΩΣΣ. η επα νάληψη τυύ ίδιυυ (βθόγγυυ σε συνεχόμενες συλλαβές ή λέξεις είτε στον γραπτό είτε στον πρυφυρικό λόγο 2. τυ σχήμα λόγυυ που δημι- ουργείται, όταν επαναλαμβάνονται λέξεις ομόηχες ή η ίδια συλλαβή, υ ίδιυς φθόγγος, με σκοπό τη δημιουργία ακουστικών εντυπώσεων (λ.χ. *«τραγούδι τραγουδήστε μου. χιλιυτραγουδισμένο»).* –**παρηχώ** ρ. Ιμτγν.Ι |-είς...}.
παρηχητικός, -ή. -ό Ιμεσν.] αυτός που δηλώνει ή επιφέρει παρήχηση: - *διάταξη φθόγγων.* – **παραχητικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **παρήχθην** ρ. -► παράγω
Παρθένα (η) γυναικείο όνομα.
παρθένα (η) **1.** η γυναίκα που δεν έχει έλθει σε σεξυυαλική επαφή με άνδρα και διατηρεί ανέπαφο τον παρθενικό υμένα της· ΦΡ. *μωρές* **παρθένες** βλ. λ. *μωρός* **2.** (με κεφ.) προσωνύμιο τής Παναγίας: *Παναγιά βοήθα μας!* Επίσης (λόγ.) **παρθένος.**
|f.tym. μτγν. < αρχ. *παρθένος* (βλ.λ.)[. **παρθεναγωγείο** (τυ) 11849J (παλαιότ.) το εκπαιδευτήριο στο οποίο (βυιτυύσαν μόνο κορίτσια, πριν καθιερωθεί η μικτή εκπαίδευση.
| ετυμ. < *παρθένος* + *-αγωγείο* < *αγωγός*|. **παρθενιά** κ. (λόγ.) **παρθενία** (η) Ιαρχ.! {χωρ. πληθ.} 1.η κατάσταση γυναίκας που δεν έχει έλθει σε σεξυυαλική επαφή με άνδρα 2. (συνεκδ.) υ παρθενικός υμένας: *έχασε την ~ της σε μικρή ηλικία■* ΦΡ. *παίρνω την παρθενιά* (για άνδρα) διαρρηγνύω τον παρθενικό υμένα γυναίκας ερχόμενος σε ερωτική επαφή μαζί της 3. (μτφ.-μόνο στον τ. *παρθενία)* η αγνότητα, η κατάσταση καθαρότητας, πυυ πρυκύπτει από την απυχή κάπυιυυ από πυνηρές πράξεις ή επιθυμίες: *η παρθενία τής ψυχής του αποτυπωνόταν και* <τγο *πρόσωπό* του. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ία.*
Παρθενία (η) Ιαρχ.[γυναικείο όνομα.
παρθενικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την παρθένα και την παρθενία: ~ *υμένας* (η μεμβράνη πυυ κλείνει την είσυδυ τύύ κόλπου στις παρθένες) 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ηθική αγνότητα: ~ *ψυχή* 3. (μτφ.) αυτός πυυ συμβαίνει για πρώτη φυρά: ~ *ταξίδι πλοίου* [| *η ~ του εμφάνιση σε τελικό διοργάνωσης / στην τηλεόραση.* – **παρθενικότητα** (η) [18851. **παρθένιο** (τυ) [αρχ.Ι ίπαρθενί-υυ | -ων[λυρικό χυρικό άσμα πυυ τρα- γυυδιόταν κατά την ελληνική αρχαιότητα από παρθένες σε διάφορες γιορτές.
Παρθένιος (υ)]-ου κ. -ίου} όνομα αγίων. πατριαρχιών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.
[ιύμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *παρθένος* (με τη σημ. πυυ πρυσέλαβε η λ. κατά τυυς πρώτους αιώνες μ.Χ.)|. **παρθενογένεση** (η)]-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** Βιολ. η αναπαραγωγή οργανισμού χωρίς γονιμυπυίηση, "δηλ. με τη συμμετυχή μό- νυ τυύ ενός φύλυυ (τυύ θηλυκυύ) 2. (γενικότ.) η παραγωγή έργου, φαι- νομένυυ κ.λπ. εκ τυύ μηδενός. από τυ τίπυτα, χωρίς να έχει πρυηγη- θεί κάτι πυυ να λειτυύργησε ως αρχική πηγή. πρόγυνυς, επίδραση κ.λπ.: ~ *στην τέχνη.* Επίσης **παρθενογονία** [18931.
[L! ΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. parthenogenese|. **παρθενοκαρπία** (η) (χωρ. πληθ.} Βοτ. υ σχηματισμός και η ανάπτυξη καρπύύ. χωρίς να έχει προηγηθεί γονιμυπυίηση.
[LTYM. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. panhenoearpy|.
Παρθενόπη (η) **1.** μυθολ. μία από τις Σειρήνες **2.** μυθολ. μητέρα τύύ Λυκομήδη, βασιλιά τής Σκύρου 3. γυναικείο όνομα 4. (μετωνυμ.) ως χαρακτηρισμός για γυναίκα πολύ συντηρητική και αυστηρή στις ηθικές απόψεις και την εμφάνισή της.
:γ Υ Μ. αρχ. < *παρθένος* + *-οπη.* θηλ. τού παραγ. επιθήματος -οι//, που ανάγεται στυ θ. όπ- τού παρακειμένου *όπ-ωπ-α* (βλ. κ. *όψ-η, οπ-ή)].* **παρθενορραφή** (η) η ραφή για αποκατάσταση με ιατρική επέμβαση παρθενικύύ υμένα, υ υπυίος έχει διαρραγεί συν. υμενοπλαστική, **παρθένος,** -ος (καθημ. -α). -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός πυυ δεν έχει έλθει σε σεξυυαλική επαφή με το αντίθετο φύλο: **-** *νέος* **2.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ηθική αγνότητα και ψυχική καθαρότητα: ~ *ήθη* ΣΥΝ. άσπιλος, αδιάφθορος λν ι. ανήθικος 3. (μτφ.) αυτός που είναι ακόμη στη φυσική τυυ κατάσταση, που δεν έχει υποστεί εξωτερική επέμβαση ή αλλοίωση: *η - βλάστηση* || *η - φύση τής Ν. Αμερικής* II - *δάσος* || *αγνό* ~ μαλλί ΣΥΝ. φυσικός, ανεκμετάλλευτος· ΦΡ. **παρθένο έδαφος** χώρος, αντικείμενο έρευνας με το οποίο δεν έχει ασχοληθεί ακόμη κανείς σε ικανοπυιητικό βαθμό: *αυτή η περίοδος τής ε/.ληνικής ιστορίας είναι παρθένο έδαφος για τον μελετητή'* *Παρθένος* (η) 4. Ιμτγν.Ι ως προσωνύμιο τής Παναγίας: *η - Μαρία* || *«η Παρθένος σήμερον, τον Υπερούσιον τίκτει»* · 5. αστρον. αμφτφανής αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου 6. αϊτρολ. το έκτο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 23/8-22/9 7. (συνεκδ.) τυ πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου.
Ιετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου, όπως και το αντίστοιχο λατ. virgo. Δεν είναι γνωστή η Ι.Ε. λ. για τη σημ. «παρθένος», ενώ καμία από τις διατυ- πωθείσες υποθέσεις δεν ευσταθεί (πβ. τις ανεπιτυχείς συνδέσεις με το ρ. *εύθενέο),* με τη λ. *πτόρθος* «κλαδί, βλαστός», με το ρ. *θήσθαι* «θηλάζω», με αρχ. ιρλ. ainder «νέα γυναίκα», και με τη «γλυισσα» τού Ησυχίου *σκυρθάλιος' νεανίσκος).* Αναπόδεικτη είναι η εικασία περί αναγωγής σε πελασγ. δάνειο. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *παρθένο δάσος / έδαφος* / μαλλί (< γαλλ. foret / terre / lainc vierge). Ως απόδ. τού λατ. Virgo η λ. χρησιμοπυιείται για τον προσδιυρισμό τύύ φερώνυμου αστερισμού!, **παρθενοφθορία** (η) Ιμεσν-J |παρθενοφθοριών} η ρήξη τού παρθενι- κού υμένα συν. διακόρευση.
Παρθενώνας (υ) {-α κ. -ώνυς} ο ναός τής Αθηνάς Παρθένου στην Ακρόπολη των Αθηνιόν. στυν υποίο υπήρχε λατρευτικό χρυσελεφάντινο άγαλμα τής θεάς· αρχιτέκτονες ήταν ο]κτίνος και υ Καλλικρά

της και γλύπτης υ Φειδίας· αποτελεί ένα από τα τελειότερα έργα τής παγκόσμιας τέχνης, δείγμα τής κλασικής αρχιτεκτονικής τού 5υυ αι. π.Χ.* κατά την πρώτη δεκαετία τού Ι9ου αι. γλυπτά τού ναού ***(μάρμαρα τού Παρθενώνα)*** εκλάπησαν από τον Βρετανό λόρδο Ήλγιν και μεταφέρθηκαν στο Λονδίνο, όπου και βρίσκονται μέχρι σήμερα. **■ σχολιο λ. ***ελγίνεια.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Παρθένων, -ώνος< παρθένος***, αφού ο ναός υικοδομήθη- κε προς τιμήν τής Αθηνάς Παρθένου|. **παρθενωπός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει όψη παρθένου **2.** (μτφ.) αυτός πυυ έχει θηλυπρεπείς τρόπους.

Ιετυμ. αρχ. < ***παρθένος*** + παραγ. επίθημα ***-ωπός*** (βλ.λ.)|.

πάρθηκα ρ. ► παίρνω

Παρθία (η) ιςτ. αρχαία χώρα τής ΝΔ. Λοίας, πυυ καταλάμβανε το Λ. τμήμα τού ιρανικού οροπεδίου στα σύνορα τού σημερινού Τουρκμενιστάν και τού Αφγανιστάν, **πάρθιος,** -α. -ο(ν) σχετικός με τους Πάρθους, αρχαίο λαό που κατοικούσε στην Παρθία· κυρ. στη φρ. *πάρθιον βέλος* απροσδόκητο, ύπουλο χτύπημα· (ειδικότ.) ύπουλος προσβλητικός λόγος πυυ λέγεται την τελευταία στιγμή. Κπίσης **παρθικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***Πάρθοι***, αγν. ετύμου. ΙΙ φρ. ***πάρθιον βέλος*** (πβ. αγγλ. Parthian arrow) οφείλεται στην τακτική των Ι Ιάρθων ιππέων να τοξεύουν απροσδόκητα γυρίζοντας το σώμα τους. ενώ οπισθοχωρούσαν |.

παριανός, -ή, -ό ->ΐιάρος

παρίας (ο) **[1**868J {παριών} πρόσωπο χωρίς πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα. που ζη στο κοινωνικό περιθώριο: οι ~ ***των αστικών κέντρων*** || (μτφ.) ***«η Καμπότζη, αναγνωρισμένη από ελάχιστες χώρες, έγινε*** ο ~ ***τής διεθνούς κοινότητας***» (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***προλετάριος.***

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. pariah < paraiyan (γλ. Ταμίλ). λ. που προσδιόριζε μέλη κατώτερης ινδικής κάστας ή χωρίς κάστα, αρχική σημ. «τυμπανιστής» (από το κληρονομικό καθήκον των μελών τής κάστας να χρησιμεύουν ως τυμπανιστές στις γιορτές), < parai «τύμπανο»), **πόριζα** (η) τύπος αλλαντικού θερμικά επεξεργασμένου και συσκευασμένου σε ειδικό πλαστικό περίβλημα. — (υποκ.) **παριζάκι** (το), **πάριος,** -α. -ο -» Πάρος

παρίσθμιος, -α, -υ [αρχ.] **1.** αυτός που βρίσκεται κυντά σε ισθμό

α.νλτ. *παρίαθμια* (τα) {παρίσθμιων} τα πλάγια μέλη τής σαρκώδους υπερώας τού στόματος.

Παρίσι (το) {Παρισιού | λόγ. πληθ. Ι Ιαρίσιοι (οι) κ. Παρίσια (τα), -ίων}

η πρωτεύουσα τής Γαλλίας **2.** οι τ. *Παρίαιοι* κ. *Παρίσια* σε διάφορες φρ., ενίοτε ειρων., όπως: ***πολιτευτής*** *εκ Παριαίων* || ***συμβαίνουν*** *και εις Παρισίους* ***τέτοια περιστατικά*** (δηλ. και στα πλέον πολιτισμένα μέρη) || ***«Η Παναγία των*** Παρισίων» (γαλλ. ,Voire-Da?nc de Pans, μυθιστόρημα τού Β. Ουγκώ). — **Παριζιάνος** (ο), **Παριζιάνα** (η), **παρισινός,** -ή. -ό [I869| κ. (καθημ.) **παριζιάνικος,** -η, -ο.

{ΚΤΥΜ. Μεταφορά ξέν. ονόματος, πβ. γαλλ. Paris < λατ. Parisii, ονομασία κελτ. φύλου, που είχε την πρωτεύουσά του σε νησίδα τού ποταμού Σηκουάνα (η οποία έφερε το λατ. όνομα Lutetia «(κατοικία) στη λάσπη» < lutum «πηλός, λάσπη»). Ως προς την ετυμ. τού ονόματος Parisii, έχουν προταθεί διάφορες απόψεις, περισσότερο ή λιγότερο πιθανές. όπως: I) από τις κελτ. λ. par «βάρκα» και gwys «άνθρωποι, άν- δρες». 2) < αρχ. ***βάρις***«βάρκα» (απίθανη εκδοχή) και 3) < λατ. Bar Isis «γνιος τής Ίσιδος» (η λ. bar «γνιος» είναι αραμ.), άποψη χωρίς θεμελιωμένη σημασιολ. στήριξη!, **παρίσταμαι** ρ. αμετβ. |αρχ.] {παρίστα-μαι, -σαι. -ται. -μεθα, -σθε, -νται, μτχ. παριστάμενος | (παρατ.) παριστ-άμην, -ασο. -ατο, -άμεθα, -ασθε, -αντο **|** (αόρ.) παρέστην. -ης. -η... (να/θα παραστώ)} (λόγ.) **1.** είμαι παρών, παρευρίσκομαι (κάπου): ***στην τελετή παρέστη και ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας || στον εορτασμό θα παραστεί ο πρωθυπουργός*** || (κ. η μτχ. *παριστάμενος,* ***-η.*** -ο) ***απευθυνόμενος στους παριστα- μννους ο πρωθυπουργός επισήμανε τις προτεραιότητες τής κυβέρνησης*** · **2.** NOM. (α) είμαι παρών σε δίκη ως συνήγορος (δικηγόρος υπεράσπισης) (κάποιου) (β) *παρίσταται διά* έκφραση την οποία χρησιμοποιεί ο δικηγόρος στο ακροατήριο κατά την εκφώνηση τής υποθέσε- ως, για να δηλώσει ότι ο πελάτης του και διάδικος στη δίκη δεν πα- ρίσταται αυτοπροσώπως αλλά διά τού δικηγόρου του (γ) *παρίαταται μετά* έκφραση την οποία χρησιμοποιεί υ δικηγόρος στο ακροατήριο κατά την εκφώνηση τής υποθέσεως για να δηλώσει ότι ο πελάτης του και διάδικος στη δίκη παρίσταται μαζί με εκείνον (τον δικηγόρο του). ^ σχολιο λ. ***παριστάνω.*** **παριστάνω** ρ. μετβ. (παρέστησα, παραστάθηκα] **1.** αποδίδω (κάτι) με εικόνα, σχέδιο, γλυπτό κ.λπ., απεικονίζω: υι ***πίνακες αυτοί παριστάνουν νεκρές φύσεις*** || ***τι παριστάνει αυτό το γλυπτό:*** **2.** (για ηθοποιούς) υποδύομαι θεατρικό ρόλο: στο ***έργο*** - ***έναν αλήτη στο Μπρονξ*** ΣΥΝ. παίζω 3. (μτφ.) υποκρίνομαι ότι είμαι κάτι, εμφανίζομαι ως κάτι που δεν είμαι: ~ τον ***άγιο*** || ***μη μας παριστάνεις την αθώα περιστερά!*** **4.** εκδηλώνω ορισμένη συμπεριφορά (με τρόπο επιδεικτικό και ενοχλητικό για τους άλλους), επιδιώκω να φαίνομαι ως κάτι: - τον ***έξυπνο*** / ***τον σπουδαίο*** / τον ***ωραίο*** ΣΥΝ. εμφανίζομαι ως. (οικ.) το παίζω. Ηπίσης (λαϊκ.) **παρασταίνω** κ. (λόγ.) **παριστώ** [μτγν.Ι {-άς...}. ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***παρίστημι*** (κατά τα ρ. σε ***-άνω)*** < ***παρ(α)-*** + ***ΐστη- μι*** (βλ. κ. ***στήνω, ίσταμαι).*** Ομοίως και υ τ. ***παριστο')*** (μτγν.), που σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς τα συνηρημένα σε ***-άω*** (πβ. κ. συνι- ***στημι*** - συναστώ, ***έφίστημι*** - £*<ρίσΓώ)|.

καλλιτέχνες. **Το *παριστάνω* σημαίνει «παρουσιάζω, εμφανίζω, αληθινά ή ψεύτικα, κάποιον ή κάτι»: *Η εικόνα που βλέπουμε παριστάνει την Παναγία βρεφοκρατούσα, εικόνα τού Ι4ου αιώνα! - Ο Μινωτής παρέστησε και πάλι τον Οιδίποδα στην τραγωδία που ανέβηκε στο Εθνικό Θέατρο - Μας παριστάνει τον έξυπνο και τον ικανό, αλλά ελάχιστα προσφέρει στην εταιρεία.* Δημυτικότερος τ. τού *παριστάνω* είναι τυ παρασταίνω και λογιότερος το *παριστώ.* που χρησιμοποιούνται παράλληλα με την ίδια σημασία. Τυ *παριστάνω* ανήκει στις «μέσες λέξεις», δηλ. αυτές που έχουν εύσημη και κακόσημη μαζί σημασία (βλ. λ. *κακόσημος).* Συχνά χρησιμοποιείται και το σύνθετο τού *παριστάνω* με την πρόθ. ανά το ανα- παριστάνω, που επίσης εμφανίζει τύπους αναπαριστώ και αναπα- ρασταίνω.**

παρίστριος, -α (λόγ. -ία), -υ [1816J (παλαιότ.) αυτός που βρίσκεται κοντά στυν ποταμό Ίστρο (Δούναβη): - ***ηγεμονίες*** ΣΥΝ. παραδουνά- βιος.

|Κ) ΥΜ. < *παρ(α)-* + *-ίστριος< Ίστρος*\ι. παρκαδόρος (ο) (καθημ.) πρόσωπο πυυ έχει ως επάγγελμα να παρκάρει και να ξεπαρκάρει αυτοκίνητα σε οργανωμένο πάρκινγκ: ***δουλεύει τα βράδια ως ~ σε νυχτερινό κέντρο.***

|ΗΓΥΜ. < ***παρκ(άρω)*** + ***-δόρος*** (βλ.λ.)|. **παρκάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {παρκάρισ-α (κ. πάρκαρα), -μένος| ♦ **1.** (μετβ.) σταθμεύω (αυτοκίνητο ή άλλο όχημα), αφήνω το όχημά μου (κάπου) (για όσον χρόνο δεν το χρησιμοποιώ): - το ***αυτοκίνητο*** / ***μηχανάκι*** ι ***φορτηγό*** ♦ **2.** (αμετβ.) σταθμεύω: ~ ***αντικανονικά*** (| δεν ***βρίσκεις πια χώρο να παρκάρεις!*** || ***πάρκαρα παράνομα και πήρα κλήση.*** Επίσης (λαϊκ.) **παρκέρνω. — παρκάρισμα** (τυ).

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. parquer < pare (βλ. κ. ***πάρκο)***|. **παρκέ** (το) {άκλ.} ελλην. ***σανίδωμα- το*** λείο δάπεδο αιθουσών και δωματίων ή γηπέδων (λ.χ. μπάσκετ). που αποτελείται από μικρές και λεπτές σανίδες εκλεκτού ξύλου ταιριασμένες μεταξύ τους: ***καθαρίζω*** / ***γυα/.ίζω το*** || ***περνάω το*** ~ ***με λούστρο***· ΦΡ. *κάνω παρκέ* καθαρίζω και γυαλίζω το ξύλινο δάπεδο συν. παρκετάρω.

[γ.τυμ. < γαλλ. parquet, υποκ. τού pare «πάρκο» (βλ. κ. ***πάρκο)***J. **παρκέτα** (η) {δύσχρ. παρκετών} ναυτ. (λαϊκ.) τυ δρομόμετρο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. barchctia, υπυκ. τού barca «βάρκα» (βλ. λ. ***βάρκα)***Ι·

παρκετάρω ρ. μετβ. {παρκετάρισ-α. -μένος} γυαλίζω το παρκέ με παρκετίνη. — **παρκετάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. parqueter < parquet (βλ. κ. ***παρκέ)***\. **παρκετέζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η ηλεκτρική μηχανή που χρησιμοποιείται στο γυάλισμα τού παρκέ.

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. parqucteuse < p. parqueter (βλ. κ. ***παρκετάρω)\. παρκετίνη*** (η) Ιχωρ. πληθ.} αλοιφή ή υγρό που χρησιμοποιείται στο γυάλισμα τής επιφάνειας τού παρκέ.

[ΕΤΥΜ. < ***παρκέτο*** (βλ.λ.)|. **παρκέτο** (το) **1.** καθεμιά από τις ξύλινες σανίδες εκλεκτού ξύλου, από τις οποίες αποτελείται τυ παρκέ: ***όρθιο*** / ***λοξό*** / ***καρφωτό*** / ***κολ- λητό ~2.*** το παρκέ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. parcheito < γαλλ. parquet (βλ. λ. ***παρκέ)***\. **πάρκινγκ** (το) {άκλ.} ελλην.***χώρος στάθμευσηςΛ.ο*** χώρος στυν οποίο αφήνει κανείς το αυτοκίνητό τυυ ή άλλο όχημα για όσον χρόνο δεν το χρησιμοποιεί: ***βρήκα*** ~ ***στο παρακάτω στενό*** || ***βρίσκω*** / ***ψάχνω για*** ~ 2. (ειδικότ.) ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος για τη στάθμευση αυτοκινήτων ή άλλων οχημάτων: ***υπαίθριο*** / ***στεγασμένο*** / ***πολυώροφο*** / ***υπόγειο*** ~ || ***αφήνω το αυτοκίνητο στο*** ~ συν. γκαράζ **3.** η στάθμευση αυτοκινήτου ή άλλου οχήματος σε τυχαίο ή ειδικό χώρο για στάθμευση: το - ***είναι δύσκολο || πληρώνω αρκετά κάθε μήνα για*** ~. |Ι ':ΙΥΜ. < αγγλ. parking, γερούνδιο τού p. park < park «πάρκο» (βλ. κ. ***πάρκο)\.***

πάρκινσον (το) {άκλ.} ιατρ. πάθηση τύ κεντρικού νευρικού συστήματος, που εκδηλώνεται σε μεγάλη συνήθ. ηλικία και χαρακτηρίζεται από τρέμουλο των χεριών, κάμψη τού σώματος προς τα εμπρός, αδυναμία κ.ά.· αλλιώς ***τρομώδης παρά?^υση.*** — **παρκινσονικός,** -ή. -ό. [ΕΤΥΜ. Από το όνομα τύ Αγγλου χειρουργού J. Parkinson (1755-1824). ο οποίος την περιέγραψε το 3 817). **πάρκο** (τυ) **1.** μεγάλη έκταση γης με γρασσίδι, φυτά, δέντρα, μερικές φορές τεχνητές λίμνες ή ποταμάκια, συνήθ. μέσα σε μεγάλες πόλεις, που προορίζεται για αναψυχή των κατοίκων: ***όταν έχει λιακάδα, ο κόσμος ξεχύνεται στα*** φρ. (α) *ζωολογικά πάρκο* βλ. λ. ***ζωολογικός*** (β) *πάρκο (ψυχαγωγίας / παιχνιδιών)* μεγάλη έκταση πρωτότυπα διαμορφωμένη που προσφέρει δυνατότητα ψυχαγωγίας με διάφορους δημιουργικούς και επιμορφωτικούς τρόπους (π.χ. ξεναγήσεις στο διάστημα σε ειδικές αίθουσες προβολών) ή με συμμετοχή σε παιχνίδια παρόμοια με τού λούνα-παρκ (π.χ. τρενάκια μεγάλων ταχυτήτων, λαβύρινθους κ.λπ.): ***το πάρκο τής Ντίσνεϊλαντ είναι πολύ διασκεόαστι- κό για μικρά παιδιά*** **2.** μεγάλη έκταση γης. η οποία διατηρείται στη φυσική της κατάσταση ως προς τον φυτικό και ζωικό της κόσμο: το εθνικό ~ ***τής*** Κένυας **3. σιολικό πάρκο** βλ. λ. ***αιολικός*** · **4.** τετράγωνη ή κυκλική κατασκευή με πλέγμα γύρω-γύρω. μέσα στο οποίο αφήνει κανείς βρέφη, για να παίξουν, να κινούνται με ασφάλεια, να μάθουν να στέκονται κ.λπ. - (υποκ.) **πάρκάκι** (τυ). σχολιο λ. ***δάσος.*** {ί-ΤΥΜ. < ιταλ. pareo < μτγν. λατ. parricum, πιθ. < μέσ. γερμ. *parruk «περίφραξη, περίκλειστος χώρος»].

παριστάνω - παριστώ -- παρίσταμαι. Ια **παριστάνω** και **παριστώ** διαφέρουν σημασιυλογικά από το **παρίσταμαι.** ***Παρίσταμαι*** σημαίνει «είμαι παρών, παρευρίσκομαι»: ***Στην τελετή Οα παρίστανται όλοι οι παλαιοί πολεμιστές - Στη δεξίωση παρέστησαν και πολλοί***

πάρκο-παράδεισος. Οι δύο λέξεις έχουν μακρινή σημασιολογική σχέση, καθώς ξεκινούν από τη σημ. «περιφραγμένος χώρος»: το πάρκο από ιταλ. pareo, που ανάγεται στο όψιμο λατ. parricum και αυτό στο μέσ. γερμ. parruk «περιφραγμένος χώρος, περίφραξη»· το αρχ. **παράδεισος** είναι δάνειο από την αρχ. περσική (πβ. αβεστ.

pairi-dacza = *περί-τοιχος) μέσω τού ιραν. pardez «κήπος» (αρχική σημ. «περιφραγμένος χώρος με δέντρα»).

παρκοκρέβατο (το) πάρκο για μωρά το οποίο χρησιμοποιείται και για ύπνο.

παρκόμετρο (το) {παρκομέτρ-ου | -ων} το μηχάνημα με το οποίο προσδιορίζεται και ελέγχεται ο χρόνος στάθμευσης των αυτοκινήτων σε δημόσιους δρόμους ή πλατείες· τοποθετείται συνήθ. στα πεζοδρόμια και λειτουργεί με κέρματα.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. parcomctrc (νόθο σύνθ.)|. **πάρλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η ακατάσχετη και ανούσια κατά κανόνα φλυαρία: ***άρχισε πάλι την ~· φρ. πιάνω την πάρλα*** αρχίζω να μιλώ (σε κάποιον) χωρίς σταματημό. ΙΕΤΥΜ. ***< παρλάρω*** (βλ.λ.). υποχωρητ.}. **παρλαπίπα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) οι ανόητες κουβέντες, οι χαζομάρες: ***άφησε τις ~ και σοβαρέψου!*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αερο?.ογίες.*** jΕΤΥΜ. Πιθ. < γερμ. Papcrlapapp «φλυαρία», με την επίδρ. τού ουσ. ***πάρλα].***

παρλαπίπας (ο) πρόσωπο που μιλά πολύ και λέει ανοησίες συν. φαφλατάς.

παρλάρω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λαϊκ.) μιλώ ακατάσχετα, φλυαρώ.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. pariare «μιλώ, φλυαρώ» < μεσν. λατ. para- bolare < λατ. parabola < αρχ. ***παραβολή,*** στη μτγν. σημ. «παραβολή τού Χριστού»].

παρλατα (η) {δύσχρ. παρλατών} σατιρικός - κωμικός μονόλογος ηθοποιού, συχνά με συνοδία μουσικής, σε θεατρική παράσταση (κυρ. επιθεωρησιακής μορφής).

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. parlaia «φλυαρία, πολυλογία» < pariare < μεσν. λατ. parabolare < parabola < αρχ. ***παραβολή*** (βλ.λ.)]. **παρλιακός,** -ή, -ό αυτός που λέει ανοησίες.

[ΕΤΥΜ. < ***πάρλα*** + παραγ. επίθημα ***-ιακός***. **παρμεζάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} κίτρινο σκληρό ιταλικό τυρί. που παρασκευάζεται από γάλα αγελάδας και χρησιμοποιείται συνήθ. τριμμένο στα ζυμαρικά: ***του αρέσει να τρώει τα μακαρόνια με τριμμένη*** ~. > ·* σχολιο λ. ***τυρί.***

[ετυμ. < γαλλ. parmesan, από το όνομα τής ιταλ. πόλης Parma}. **Παρμενίδης** (ο) {-η κ. -ου} αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος από την Ελέα τής Κάτω Ιταλίας (β' μισό τού 6ου αι. α' μισό τού 5ου αι. π.Χ.) · ανέπτυξε σε ένα εκτενές ποίημα τη θεωρία περί τού όντος και των φαινομένων.

Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν.. εκτεταμ. τ. των ον. ***Παρμένων*** / ***Παρμενίων,*** < πρόθ. ***παρ(α)-*** + ***μεν-*** (< ρ. ***μένω)].***

Παρμενίων (ο) {1 Ιαρμενίων-ος,-α} **1.** στρατηγός τού Μ. Αλεξάνδρου μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης **Παρμενίωνας.**

Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν.. βλ. λ. ***Παρμενίδης].***

παρμένος, -η, -ο ■* παίρνω

παρμπρίζ κ. **μπαρμπρίζ** (το) {άκλ.} ελλην. ***ανεμοθώρακας, αλεξήνεμον. αλεξιανέμιον*** η διαφανής επιφάνεια (από γυαλί) στο μπροστινό μέρος αυτοκινήτου (τζάμι) αλλά και μοτοσυκλέτας. βενζινακάτου κ.λπ.. που προστατεύει από τον άνεμο.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. parc-brise < pare- (< ρ. parer «καλύπτω, προφυλάσσω» λατ. paro) + brisc «άνεμος», αβεβ. ετύμου, πιθ. < bisc «ψυχρός βόρειος άνεμος», με την επίδρ. τής λ. gris «γκρι»}, **παρνασσικος,** -ή, -ό [1894] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Παρνασσό ·2. αυτός που είναι οπαδός τής ποιητικής σχολής τού παρνασσισμού (βλ.λ.).

παρνασσισμός (ο) ΦΙΛΟΛ. ποιητικό ρεύμα που εμφανίστηκε στη Γαλλία κατά τη δεκαετία τού I860 και κυριάρχησε ώς το τέλος τού 19ου αι.. αναζητούσε την ποιητική έμπνευση στον αρχαίο ελληνικό και ρωμαϊκό πολιτισμό και επιδίωκε την αυστηρή τήρηση των στιχουρ- γικών κανόνων και την άψογη μορφική επεξεργασία τού στίχου. – **παρνασσιστής** (ο), **παρνασσιστικός,** -ή, -ό.

[ΐτΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. parnassismc. Ως προσδιοριστική ονομασία τής φερώνυμης ποιητικής σχολής, η λ. ανάγεται στον τίτλο τού γαλλ. περιοδικού Le Parnasse contemporain «Ο σύγχρονος Παρνασσός» (1866), που ανθολογούσε ποιητές τής εποχήςΐ.

Παρνασσός (ο) όρος τής Λ. Στερεάς Ελλάδας, που εκτείνεται στους νομούς Βοιωτίας. Φθιώτιδας και Φωκίδας.

[ητυμ. < αρχ. ***Παρνασ(σ)ός,*** αβεβ. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο. Ως πρυς τον προσδιορισμό τής ετυμ.. είναι αξιοσημείωτο ότι τα ανατολικά τοπωνύμια σε -sso / -ssa θεωρούνται λουβιακά, αν ληφθεί υπ' όψιν ότι η ρίζα parna- «σπίτι» είναι κοινή στη Χεττιτική και τη Λου- βιακή. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, τυ τοπωνύμιο πρέπει να είχε αρχικώς τη μυρφή Μα***ρνασσός*** με ασιατ. πρόθεμα ****Λα-.*** Ομόρρ. ***Πάρνης (-ηθα). Πάρνων\.***

Πάρνηθα (η) το μεγαλύτερο σε ύψος και έκταση βουνό τής Αττικής, στο Β. τμήμα της.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***Πάρνης, -ηθος.*** τοπωνύμιο που παρουσιάζει πιθ. την ίδια ρίζα parna- τού τοπωνυμίου ***Παρνασ(σ)ός*** (βλ.λ.)|. **παρντεσού** (το) {άκλ.} το ελαφρό πανωφόρι.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. par-dessus «από πάνω»|. **παρντόν** (το) {άκλ.} (σπάν.) **1.** συγγνώμη,με συγχωρείτε: ~,***μπορώ να περάσω;*** 2. (σε ερώτηση, για να δείξουμε ότι δεν ακούσαμε ή δεν καταλάβαμε καλά): ~, ***πώς είπατε; || Άκουσα καλά ή με γελούν τ' αφτιά μου:***

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. pardon < p. pardonner «συγχωρώ» < μτγν. λατ. perdo- nare «προσφέρω μετά χαράς» < λατ. πρόθεμα per- (επιτατ.) + donare «δίνω»].

Πάρνων (ο) {Πάρνων-ος, -α) οροσειρά τής ΝΑ. Πελοποννήσου, η οποία διαγράφει μέχρι το μέσον της περίπου τα όρια των νομών Αρκαδίας και Λακωνίας και τής οποίας η νοτιότερη προέκταση φθάνει ώς το ακρωτήριο Μαλέας. Κπίσης **Πάρνωνας.**

[ειυμ. < αρχ. *Πάρνων*, τοπωνύμιο που παρουσιάζει πιθ. την ίδια ρίζα parna- τού τοπωνυμίου *Παρνασ(σ)ός* (βλ.λ.)]. **παροδικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που δεν διαρκεί, που περνά γρήγορα: ~ *φαινόμενο / κρίση / ίωση / συννεφιά* συν. πρόσκαιρος, προσωρινός ΑΝΓ. μόνιμοί. – **παροδικ-ά / -ώς** επίρρ.. **παροδικότητα** (η) 11892J.

παρόδιος, -α. -υ [αρχ.] (λόγ.) αυτός που βρίσκεται ή κατοικεί κοντά σε δρόμο.

παροδίτης (οj [αρχ.] {παροδιτών} (λόγ.) αυτός που περνά από κάποιον δρόμο, ο διαβάτης, υ οδοιπόρος, **παροδοντίτιδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ιατρ. οξεία φλεγμονή των ιστών που στηρίζουν κάθε δόντι.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. parodontitis]. **πάροδος** (η) Ιαρχ.) {παρόδ-ου | -ων. -ους} **1.** ο μικρότερος και δευτερεύων δρόμος που οδηγεί σε άλλον μεγαλύτερο: το σπίτι του *ήταν σε μια ~ τής λεωφόρου Κηφισίας*■ ΦΡ ***εν παρόδω*** βλ. λ. *ειρήσθω εν παρόδω* · 2. το πέρασμα, η παρέλευση: *η ~ τον χρόνου || μετά την ~ ενός έτους /μιας περιόδου* · **3.** καθεμιά από τις δύο πλάγιες εισόδους στην ορχήστρα τού αρχαίου θεάτρου 4. (συνεκδ.) το πρώτο χορικό που ψάλλεται από τον χορό τού αρχαίου δράματος κατά την είσοδό του στην ορχήστρα. ^ *σχομο* λ. *οδός.*

παροικία (η) [μτγν.] {παροικιών} το σύνολο και η οργάνωση (η κοινότητα) των ομοεθνών που κατοικούν σε ξένη πόλη ή χώρα: *ελληνική ~ τής Αυστραλίας / τής Αμερικής.* **παροικιακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την παροικία ή τους παροίκους: ο ~ *ελληνισμός.* **παροικίζω** ρ. μετβ. [αρχ.| {παροίκισ-α, -θηκα, -μένος} εγκαθιστώ παροίκους, ιδρύω παροικία· πβ. λ. *αποικίζω, εποικίζω.*

πάροικος (ο) 1 αρχ.] {παροίκ-ου | -ων, -ους} **1.** αυτός που κατοικεί κοντά σε κάποιον συν. γείτονας · 2. αυτός που κατοικεί σε ξένη χώρα και δεν έχει πολιτικά δικαιώματα, **παροικώ** ρ. αμετβ. [αρχ.} {παροικείς... · εύχρ. κυρ. στη μτχ. ενεστ. παρθικών, -ούσα. -ούν} είμαι πάροικος- ΦΡ. ***οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ*** (Κ.Δ. Λουκ. 24. 18: σύ *μόνος παροικείς εν Ιερουσαλήμ καί ούκ εγνως τά γενόμενα...:)* για πρόσωπα τα οποία βρίσκονται στο κέντρο των εξελίξεων και γνωρίζουν από προσωπική αντίληψη τα γεγονότα: ~ *γνωρίζονν καλά τι συνέβη με την υπονργική παρέμβαση.* – παροίκηση (η) [αρχ.|. **παροιμία** (η) (παροιμιών} **1.** σύντομο λαϊκό απόφθεγμα (έμμετρο ή πεζό), που εκφράζει αλληγορικά ή σκωπτικά μια αλήθεια, πυυ απο- τελεί προϊόν μακρόχρονης πείρας και λέγεται για να παραδειγματίσει. να διδάξει ή για να σχολιάσει μια κατάσταση: *ο γνιος ακολούθησε το επάγγελμα τού πατέρα του- β/.έπεις.* «το *μήλο κάτω από τη μη/.ιά θα πέσει*» || *όσο λιγότεροι θα συζητήσουμε, τόσο καλύτερα- «όπου λαλούν πολ/.οί κοκόροι. αργεί να ξημερώσει»* 2. ***Παροιμίαι*** (αι) βιβλίο τής Π.Δ.. που περιλαμβάνει κυρ. συλλογές παροιμιών τού Σο- λομώντος κ.ά. - - παροιμιακός, -ή, -ό [μτγν.]. ιχολιο λ. *ρητό.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *παρ(α)-* + *-οιμία* < *οΐμη* «άσμα, ποίημα, ποιητικός λόγος» (για το υποίο βλ. λ. *προοίμιο).* Ο Ησύχιος καταγράφει τις «γλώσσες»: «*παροιμίαν παραινέσεις, νουθεσίαι ηθών έχουσαι καί παθών έπανόρθωσιν*» και «*παροιμία- βιωφελής λόγος παρά τήν όδόν λεγόμενος. οΐον παρόδια. οιμος γάρ ή οδός*» (όπου συνδέει τη λ. παρετυμολογικά με τη λ. *οΐμος* «οδός»). Το βιβλίο *Παροιμίαι* τής Π.Δ. ονομάστηκε έτσι ως απόδ. τού εβρ. τίτλου Misleh (ίδια σημ.). Στην Κ.Δ. η λ. απαντά ελάχιστες φορές και έχει τη σημ. «παραβολή (τού Χριστού)» (Ιωάνν. 16, 25: *ταΰτα εν παροιμίαις λελάληκα υμΐν)].*

ΣΧΟΛΙΟ Π λ. **παροιμία** έχει ετυμολογηθεί από τις λ. ***παρά + οίμος*** «οδός», από τα ρητά που γράφονταν πάνω στους οδοδείκτες ***[Ερμαί:*** στήλες με κεφαλή Ερμού, πυυ δήλωναν τις αποστάσεις ή την κατεύθυνση) στην αρχαία Αττική, για να διαβάζονται από τους οδοιπόρους. Ο λεξικογράφος Ησύχιος (5ης αι. μ.Χ.) παραδίδει: ***«παροιμία- βιωφε/J)ς λόγος παρά τήν όδόν λεγόμενος, οίον παροδία, οίμος γάρ ή οδός».*** Η σύγχρονη επιστημονική ετυμολογία παράγει τη λ. ***παροιμία*** από ***παρά + οΐμη*** «τραγούδι, ποίημα, ποιητική απαγγελία», συνδέοντάς την με τη λ. **προοίμιο** (από τη φράση ***«πρό οΐμης»*** ή ***«πρό οΐμου»),*** που σήμαινε αρχικά «αυτό που βρίσκεται προ τού κυρίου ποιήματος, το πρελούδιο». Πιθανόν η ίδια η λ. ***οΐμη να*** παρήχθη (στο λεξιλόγιο των αοιδών) από το ***οίμος, ξεκινώντας*** από φράσεις όπως ***«οίμος άοιδής», «λύρης οιμος», «έπέ- ων οιμος»*** κ.τ.ό.

παροιμιογράφος (ο/η) [μτγν.] **1.** αυτός πυυ γράφει, συλλέγει ή και ερμηνεύει παροιμίες 2. *παροιμιογράφοι* (οι) συλλογείς, σχολιαστές και ερμηνευτές παροιμιών, οι οποίες μας παραδόθηκαν σε κείμενα τής ελληνικής, κυρ. κλασικής, λογοτεχνίας, **παροίμιόμυθος** (ο) {παροιμιομύθ-ου | -ων. -ους} αλληγορική παροιμία που προέρχεται από μύθο ή αληθινό περιστατικό το οποίο και περιλαμβάνεται μέσα στην παροιμία- π.χ. ***ρώτησαν την καμήλα τι της αρέσει, ανήφορος ή ο κατήφορος κι εκείνη απάντησε «καλά, ίσιος δρόμος δεν υπάρχει:».*** **παροιμιώδης,** -ης, -ες Ιμτγν.] {παροιμιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που λέγεται σαν παροιμία: ~ ***φράση*** 2. (συνεκδ.) αυτός που είναι γνωστός και ξακουστός σε όλους: ~ ***ανδρεία / αρετή / κακία*** ΣΥΝ. περιώνυμος **3.** (μτφ.) ανυπολόγιστος, μυθώδης: ~ ***πλούτος.*** ** ΣΧΟΛΙΟ

λ:*ης· -ης, -ες·*

παρ' ολίγο επίρρ. + παραλίγο

παρόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.f η κουβέντα, τα λόγια που λέει κάποιος· (συνήθ. κακόσ.) ανόητος ή χωρίς αξία λόγος: *άσε τις -, να μιλήσουμε σοβαρά!*

Ιετυμ. < ιταλ. parola «λέξη, λόγος», βλ. κ. *πάρλα*, παρόλο κ. παρ' όλο(ν) σύνδ.

(+που) εισάγει εναντίο)ση: *παρόλο που διαφωνώ), Οα δεχθώ τις προτάσεις σας.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. malgrc tout |. παρομοιάζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {παρομοίασ-α, -τηκα} παραβάλλω (κά- ποιον/κάτΐ) με όμοιο του. κάνω παρομοίωση: *για τη γενναιότητά του τον παρομοίασαν με* Λιοντάρι. Κπίσης (λόγ.-σπάν.) παρομοιώνω [μτγν.). - παρομοιαστικός, -ή, -ό. παρόμοιος, -α. -υ [αρχ.] αυτός που είναι σχεδόν όμοιος με (κάποιον/κάτι): - *αντιλήψεις έχει και ο πατέρας της || μια ~ περίπτωση συνέβη και σε μένα* συν. παρεμφερής, παραπλήσιος. — παρόμοια / παρομοίως (βλ.λ.) Ιμτγν.] επίρρ. ιχολιο λ. *όμοιος.* παρομοίως επίρρ. [μτγν.] 1. με τον ίδιο τρόπο: *ενεργώ* 2. (ως απάντηση σε ευχή) το ίδιο και για σένα. για σας: - *Κα/.ό απόγευμα! -~!*]] *-Καλή ξεκούραση! -~!* παρομοίωση (η) Ιαρχ.] |-ης κ. -ώσεως | -ο>σεις. -ώσεωνί σχήμα λόγου, με το οποίο συγκρίνεται ή παραβάλλεται κάποιος/κάτι με κάποιον/κάτι άλλο πολύ γνωστό για συγκεκριμένη ιδιότητά του. την οποία εμφανίζει και ο συγκρινόμενος και πυ εκοέρεται συνήθ. με το μόριο «σαν», λ.χ. *πετάει σαν* πουλί / *αργός* σαν *χελώνα ι άσπρος* σαν *το γάλα,* αλλά και με το «όπως», το «καθώς», τυ «όμοιος με» κ.ά. παρόν (το) [παρόντος [χωρ. πληθ.) το τμήμα τού χρόνου κατά το οποίο υπάρχουμε, υμιλυύμε ή ενεργούμε, κατ' αντιδιαστυλή προς τυ παρελθόν και το μέλλον ιυν. τ(όρα· φρ. (.α) προς γο *παρόν* για την ώρα: - δεν *υπάρχουν νεότερες εξελίξεις* συν. προσωρινά (β) *επί τού παρόντος* σε ό.τι αφορά στον χρόνο πυυ διανύουμε: ~ <5εν *έχω να προσθέσω τίποτα* (γ) rou *παρόντος* που αφορά στυ παρόν, σε αυτή τη στιγμή: *αυτό το θέμα δεν είναι θα ΓΟ συζητήσουμε μιαν άλλη στιγμή.* σχολιο λ. *παρελθόν.*

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τής αρχ. μτχ. *παρών* (βλ.λ.). Μεταφρ. δάνεια αποτελούν υι φρ. *τού παρόντος* (< γαλλ. dc present), *προς το παρόν* (< γαλλ. pour 1c present), *επί τού παρόντος* (< γαλλ. quant a present)].

παρόνομα (τυ) [1833[[παρονόμ-ατος | -ατα. -άτων] το επώνυμο.

[ΗΤΥΜ. Απόδ. τού λατ. eognomenj. παρονομάζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {παρυνόμασ-α. -τηκα. -μένυς} 1. ονομάζω (κάποιον/κάτι). αλλοιώνοντας (ελαφρά) το όνομά τυυ 2. βγάζω παρατσούκλι σε (κάποιον), παρονομασία (η) Ιμτγν.Ι {παρονομασιών] σχήμα λόγου που δημι- ουργείται από την παράθεση ομόηχων, συνήθ. συγγενών ετυμολογικά. λέξεων.

παρονομαστής (ο) 11769[μαθ. 1. ο ένας από τους δύο όρους τού κλάσματος, που γράφεται κάτω από την κλασματική γραμμή (στα αριθμητικά κλάσματα δηλώνει σε πόσα μέρη διαιρέθηκε η ακέραια μονάδα, για να σχηματιστεί το κλάσμα), λ.χ. στο *κλάσμα* 5/2. το 2 είναι ο ~· φρ. *στον ίδιο παρονομαστή* στην ίδια κατάσταση: *μετά από τόσο κόπο καταλήξαμε πάλι ~!* 2. (α) *απαλοιφή παρονομαστών* βλ. λ. *απαλοιφή* (β) *κοινός παρονομαστής* (i) ΜΑC-), για δύο ή περισσότερα κλάσματα που έχουν τον ίδιο παρονομαστή (ii) (μτφ.) τυ κοινό στοιχείο (πρυσώπο)ν. πραγμάτων, καταστάσεων): «*πρόκειται για τρεις διαφορετικές κοινωνίες που έχουν όμως ως ~ την προσδοκία για αποκατάσταση τής κοινωνικής συνοχής*» (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρωνυχίδα.*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. denominateur|.

παρονομαστής ή παρονομαστής; Τυ σωστό είναι παρ-ονομαστής από το ρ. παρ-ονομάζω. Το παρονομαστής προήλθε από ετυμολογική επίδραση συνθέτων τής πρόθεσης *παρά* μπρυστά από σύμφωνο (πβ. *παρα-νομώ, παρα-νοώ. παρά-νομος, παρά-νυμφος* κ.λπ.).

παροντικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το παρόν (κατ' αντιδιαστολή προς τον μελλοντικό και τυν παρελθοντικό) ΣΥΝ. τωρινός

γλωσσ. *παροντικοί χρόνοι* ο ενεστώτας και ο παρακείμενος, παρόξυνση (η) |Ι766| {-ης κ. -ύνσεως j -ύνσεις. -ύνσεων] υ εξερεθι- σμός. η έξαψη. —

παροξυντικός, -ή, -ό Ιαρχ.]. παροξύνω ρ. μετβ. |παρόξυ-να, -νθηκα. -μμένος} 1. ερεθίζω, εξάπτω

2. Γλωσσ. τονίζω με οξεία την παραλήγουσα λέξεως. λ.χ. *παροιμία, ελέγχω.*

[ΕJΥΜ. αρχ. < *παρ(α)-* + *οξύνω* < *οξύς.* Η γλωσσ. σημ. είναι μτγν.|. παροξυσμός (ο) Ιαρχ.] 1. απότομη και σύντομη εκδήλωση συναισθήματος ή πράξης σε πολύ έντονο βαθμό: ~ *γέλιου / βίας* · 2. ιατρ. (α) νευρική κρίση μικρής διάρκειας, που επέρχεται και τελειώνει απότομα και χαρακτηρίζεται από ακυύσιες κινήσεις και συμπτώματα ανάλογα με την αιτία (σπασμοί, βήχας κ.λπ.) (β) η περίοδος μιας νόσου ή πόνου, στην υποία τα συμπτιόματα φθάνουν στη μεγίστη έντασή τυυς.

παροξύτονος, -η, -ο Ιμτγν.] 1. (λέξη) που τονίζεται στην παραλήγουσα 2. (στίχος) τού οποίου η τελευταία λέξη τονίζεται στην παραλήγουσα.

παροπλίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {παρόπλισ-α. -τηκα. -μένος} 1. θέτω σε κατάσταση παροπλισμού (βλ.λ.) 2. (μτφ.) αφαιρώ από (κάποιον) αρμοδιότητες. τον περιορίζω σε καθήκυντα κατώτερα τής θέσης ή των ικανυτήτων του: *η νέα κυβέρνηση παρόπλισε αρκετούς ικανούς διευθυντές οργανισμοί.* παροπλισμός (υ) [μτγν.] 1. (α) η κατάσταση τυύ πλοίου, κατά την υποία τού έχουν αφαιρεθεί τα αναγκαία για τον πλου συστήματα και εξαρτήματα και μένει αγκυροβολημένο, συντηρούμενο στοιχειώδους από ελάχιστο πλήρωμα: ο ~ *τού θωρηκτού «Λβέρωφ»* ΙΥΝ. δέσιμο (β) η διακοπή τής χρήσης (πράγματος) για τον σκοπό που πρυυρί- ζόταν ή/και η απόσυρσή του: - *αυτοκινήτου / πλατφόρμας στη θάλασσα / τεθωφακισμένου άρματος* 2. (μτφ.-για πρόσ.) η απογύμνωση από αρμοδιότητες, υ περιορισμός τής δικαιοδοσίας (κάπυιυ): *μετά την αλλαγή διοικήσεως θεωρείται βέβαιος ο ~ του ή η αντικατάστασή του* ΣΥΝ. απυδυνάμωση, περιθωριοποίηση. Ηπίσης **παρόπλιση** (η).

παράραμα (το) {παρορά- ατος | -ατα. -άτων] **1.** λάθος πυυ συμβαίνει από αβλεψία στη δακτυλογράφηση ή στο τυπογραφείο: *διόρθωση πα- ρορραμάτ)ν* ΣΥΝ. αβλέπτημα 2. ***παραράματα*** (τα) το σύνολο των τυπογραφικών σφαλμάτων τυπωμένου βιβλίου, που τίθεται στο τέλος τού βιβλίου σε ξεχωριστό πίνακα, ώστε να τα λάβει υπ' όψιν του ο αναγνώστης.

ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *παρορώ* «παραβλέπω» < *παρ(α)-* + *όρώ* j.

παρογγίζω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {παρόργισ-α, -τηκα. -μένος) οργίζω (κάποιον) σε μεγάλο βαθμό ΣΥΝ. εξοργίζω. — **παρογγισμός** (ο) [μτγν.] κ. **παρόργιση** (η).

παρόρμηση (η) |αρχ.| [-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων] η ακατανίκητη. αιφνίδια και συνήθ. υποσυνείδητη τάση προς την εκτέλεση πρά- ξης χωρίς αναστολές ή αντιστάσεις ικανές να την εξουδετερώσουν: *ισχυρή / ξαφνική / στιγμιαία* - || *δεν ήταν μια υπολογισμένη πράξη. όσο ~ τής στιγμής || ποιητική ~.*

παρορμητικός, -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει χαρακτήρα παρόρ- μησης (προτροπής), πυυ εκδηλώνεται ή πρυκύπτει ως παρόρμηση: - *εκδηλώσεις ενθουσιασμού* 2. (για πρόσ.) αυτός που εκδηλιόνει. εξω- τερικεύει τις παρορμήσεις του· υ αυθόρμητος και εκδηλωτικός, σε αντίθεση πρυς τον συγκρατημένο. αυτόν που λειτουργεί περισσότερο με τη λογική, παρά με το συναίσθημα: - *τύπος ι χαρακτήρας* ΣΥΝ. ενθουσιώδης. — **παρορμητικ-ά / -ώς** [μεσν.Ι επίρρ.. **παρορμητικότητα**
(η).

παρορμητισμός (ο) **1.** η τάση να ενεργεί κανείς υπό την επίδραση τής ψυχικής του διάθεσης, να εκδηλώνει αμέσως τα συναισθήματα, τις επιθυμίες του κ.λπ. 2. (κακόσ.) η επιπόλαιη και βιαστική λήψη αποφάσεων υπό την επίδραση επιθυμυών, ενθουσιασμού κ.λπ.: ο ~ των *νέων πολλές φορές τούς παρασύρει σε ?^ανθασμένες επιλογές.*

παρορώ ρ. μετβ. {παρυράς...[(αρχαιοπρ.) **1.** αφήνω κάτι να περάσει χωρίς να του δώσω ιδιαίτερη προσοχή ή πρυσποιούμαι πως δεν το βλέπω ΣΥΝ. παραβλέπω, (λόγ.) αντιπαρέρχομαι. (καθημ.) κάνω τα στραβά μάτια 2. αντιμετωπίζω χωρίς ενδιαφέρον, αδιάφορα 3. υποτιμώ τη σημασία πράγματος ΣΥΝ. περιφρονιό.

(ΗΤΥΜ. < αρχ. *παρορώ (-άω)* < *παρια)-* + *όρώ* (βλ.λ.)|.

Πάρος (η) 1. νησί των Κυκλάδων Δ. τής Νάξου 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού· αλλιώς *Παροικιά.* — **Παριανός** κ. (λόγ.) **Πάριος** |αρχ.] (Ο). **Παριανή** κ. (λόγ.) **Πάρια** κ. **Παρία** (η), **παριανός,** -ή. -ό κ. (λόγ.) **πάριος,** -ία, -ο | αρχ. [. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ιος.*

ΙΙLΤΥ.Μ. αρχ., αγν. ετύμου [.

παρότι σύνδ. (γράφεται συχνά κ. *παρ'ότι)* (λόγ.) εισάγει εναντιωμα- τικές προτάσεις· παρόλο που. αν και: απέτυ^ε, - *είχε κάνει συστηματική προσπάθεια* ΣΥΝ. μολονότι.

παρότρυνση (η) |μεσν.[{-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} η ενθάρρυνση (κάποιου) να ενεργήσει κατά συγκεκριμένυ τρόπο: *ασχολήθη- κε με το θέατρο με* - των <5ikw *του || ~ για δράση* ΣΥΝ. παρακίνηση, ενθάρρυνση. — **παροτρυντικός,** -ή. -ό Ιμεσν.], **παροντρυντικ-ά / -ώς** επίρρ.

παροτρύνω ρ. μετβ. [παρότρυν-α. -θηκα] ωθώ. ενθαρρύνω (κάποιον), ώστε να προβεί σε συγκεκριμένη ενέργεια: *στα κείμενά του παρότρυνε τους υποδούλους να ξεσηκωθούν || παρότρυνε τους αθλητές του να συνεχίσουν την προσπάθεια* ΣΥΝ. παρακινώ, προτρέπω, ενθαρρύνω α\"Γ. αποθαρρύνω.

Ιιπύμ. αρχ. < *παρ(α)-* + *ότρύνω* «ενθαρρύνο). παρακινώ» < **ότρύ -ν-]ω* (με ενεστωτικό ένθημα -ν-) < ὸ- προθεμ. + θ. **τρυ-* / **τυρ-* < **twr-.* συνεσταλμ. βαθμ. τού I.K. **twer-* «ωθώ. προτρέπω», πβ. σανσκρ. ivaraie «επείγομαι, βιάζομαι», αρχ. γερμ. dweran «γυρίζω ορμητικά, ξαφνικά» κ.ά. Βλ. κ. *ότρ-ηρός*.

παρουσία (η) {παρουσιών] **1.** το να παρίσταται (κάποιος) σε ένα μέρος. το να είναι παρών: *η ~ τους στα εγκαίνια σχο/.ιάστηκε ιδιαίτερα / ενόχλησε ι πέρασε απαρατήρητη / υπήρξε διακριτική / ήταν επιβεβλημένη* Ι] *κάνω αισθητή την - μου || μαζική / τιμητική ~ || η - εγ- γνητριών δυνάμεων σε μια χώρα*]] *αυτή τη βδομάδα είχε περισσότερες απουσίες παρά παρουσίες || ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας τίμησε με την ~* rou *την εκδήλωση*[4] ΦΡ. (α) ***παρουσία (κάποιου)*** *(παρουσίq.)* ενο) (κάποιος) είναι παρών: *~ τού πρωθυπουργού και* άλλων *επισήμων έγινε λαμπρή στρατιωτική παρέλαση* (β) ***παίρνω παρουσίες*** καταγράφω σε ονομαστικό κατάλογο πυιυς είναι παρών: ο *καθηγητής πήρε παρουσίες πριν από την έναρξη τού μαθήματος* Σ ΥΝ. εμφάνιση αμ. απουσία 2. η εμφάνιση (κάποιου) υπό την (επαγγελματική, επιστημονική κ.ά.) ιδιότητά του σε χώρους ή εκδηλώσεις πυυ σχετίζονται με αυτήν: *ως πο/ατικός αναλυτής έχει συνεχή - στα δελτία ειδήσεων || είναι διακεκριμένος φυσικός με τακτική - σε επιστημονικά συνέδρια και ειδικά περιοδικά* 3. (συνεκδ.) ο άνθροοπος (που παρί- σταται. βρίσκεται κάπου): *γοητευτική / γλυκιά / αιθέρια / ανάλαφρη*

|| τον συνοδεύουν πάντα εντυπωσιακές ~ 4. ***Δευτέρα Παρουσία*** (α) ΘΕΟ Λ. η δεύτερη ένδοξη έλευση τού Χριστού στη Γη κατά τη συντέλεια των αιώνων, για να κρίνει τυυς ανθρώπους (ζώντες και νεκρούς) (β) (μτφ.) στυ πολύ μακρινό μέλλον, στυν «αιώνα τυν άπαντα»: *Πότε Οα πληρωθούμε: Τη* 5. (καταχρ.) η ύπαρξη (προσώπου ή πράγματος). τυ να υπάρχει (κάποιος/κάτι): *η ~ ιχνοστοιχείων στο δείγμα || η*

ληστών στην περιοχή, αποθάρρυνε τους τουρίστες από το να την επισκεφθούν. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμορφος, παρώνυμα.*

jbΤΥΜ. αρ^χ. < *πάρειμι* «είμαι παρών» (< *παρ(α)-* + *είμί)*, βλ. κ. *ούσθχ].* παρουσίαζω ρ. μετβ. Ιπαρυσίασ-α. -τηκα. -μένος} 1. επιδεικνύω. εμφανίζω σΓ άλλον (κάτι): ~ *σε κάποιον την ταυτότητα / επιταγή* / συ- *ναλλαγματική / τα συμβόλαια* 2. στρατ. (κατά την απόδοση τιμών) (α) στέκομαι προσοχή κρατώντας κατακόρυφα το όπλο με τυ αριστερό χέρι και έχοντας τη δεξιά παλάμη ανοικτή και κάθετα τοποθετημένη στο κοντάκι: *νι στρατιώτες τύύ αγήματος παρουσίασαν όπλα* (β) (ει- δικότ. ο τ. *παρουσιάστε*) ως παράγγελμα για την εκτέλεση τής παραπάνω κίνησης: *ο αξιωματικός φώναξε: -. αρμ!* (γ) *παρουσιάστε* (τυ) ο τρόπος απυδόσεως τιμών με τον παραπάνω τρόπο: <5εν *εκτελεί* σωστά *το* - 3. (μτφ.) για κάτι που γίνεται εμφανές σε δεδομένη στιγμή ή κατά την εξέλιξη μιας κατάστασης: *η εξεύρεση λύσεως παρουσιάζει δ\>σκο/,ίες* ti *η υπόθεση παρουσιάζει ενδιαφέρον || ο προϋπολογισμός παρουσιάζει έλλειμμα* jj *οι δείκτες τιμών παρουσιάζουν ανοδική τάση || η κατάσταή του παρουσιάζει επιδείνωση || οι τιμές των ακινήτων παρουσιάζουν αυξητική τάση* || (για σύμπτωμα / ασθένεια) ~ *αλλεργία I υψηλό πυρετό* ΣΥΝ. εμφανίζω **4.** προβάλλω προς τα έξω συγκεκριμένη εικόνα, κάνω συγκεκριμένη εκτίμηση για (κάποιον/κάτι): *τον είχαν παρουσιάσει για χαζό, αλλά είναι τετραπέρατος \\ τα πράγματα* δεν είναι *έτσι όπως θέλουν* να *τα παρουσιάσουν || δεν μπορεί* να *είναι τόσο κακός, όσο* τον *παρουσιάζουν* 5. παρέχω (για κάποιον/κάτι) τις απαραίτητες κατατοπιστικές πληροφορίες, ώστε να τυν γνωρίσουν οι άλλοι: *τον παρουσίασε στους φίλους του / στο ακροατήριο / στον προϊστάμενό του || παρουσίασε το νέο βιβλίο του* ι| *παρουσίασν τη φίλη του στους γονείς του* 6. γνωστοποιώ το περιε- χόμενο κάποιου πράγματος, εκθέτοντας στους άλλους όλα εκείνα τα στοιχεία που βοηθούν στο να γίνει πλήρως κατανοητό, να διασαφη- θούν όλες οι πτυχές τυυ: - *μια πρόταση / ένα θέμα* / τον *φάκελο μιας υποψηφιότητας* 7. εκθέτω (έργα μου): ~ ra *έργα μου στην ΠΟνική Πινακοθήκη* 8. (για καλλιτεχνικό έργο, πρόγραμμα κ.λπ.) ανεβάζω στη σκηνή ή προβάλλω σε κοινό: *για δεύτερη συνεχή χρονιά θα παρουσιάσουν τον «Γλ,άρο»* τού *Τσέχοφ || οι κρατικοί τηλεοπτικοί σταθμοί παρουσιάζουν συχνά εκπαιδευτικά προγράμματα* 9. (για τηλεοπτική, ραδιοφωνική τκπομπή ή ψυχαγωγικό πρόγραμμα) εκφωνώ (ειδήσεις, πρόγραμμα) ή συντυνίζω εκπομπή (ανακοινώνοντας τα θέματα, τους καλεσμένους, ελέγχοντας τη ρυή τής συζήτησης ή των θεμάτων κ.λπ.): - *τις ειδήσεις των 20.00 || - μεταμεσονύκτια εκπομπή* ιυν. εκφωνώ' (μεσοπαθ. *παρουσιάζομαι)* 10. εμφανίζομαι μπροστά σε *κάποιον* (συνήθ. ιεραρχικώς ανώτερο): ~ *στον διοικητή || ειδοποιήθηκε ξαφνικά να παρουσιαστεί για δουλειά τη Λεύτερα* 11. (για στρατεύ- σιμο) πηγαίνω στον στρατό, εμφανίζομαι σε στρατιωτ. μονάδα νεοσυλλέκτων (καθημ.) πηγαίνω φαντάρος: *πού παρουσιάζεται ο γνιος σου:* 12. εμφανίζομαι ανταποκρινόμενος σε έκκληση ή αίτηση, δίνω το «παρών»: *παρουσιάστηκαν πολλοί εθελοντές* 13. φαίνομαι, εμφανίζομαι. γίνομαι ορατός, αντιληπτός: *παρουσιάστηκαν κρούσματα χολέρας || μπροστά του παρουσιάστηκε μια μαγευτική θέα / ένα όραμα / μια τρομακτική μορφή / ένας νέος άνδρας || αν* παρουσιαστεί *η κατάλλη/.η ευκαιρία, δεν Οα την αφήσω να πάει χαμένη* ιυν. φαίνομαι 14. προκύπτω (συνήθ. ξαφνικά): <5εν *παρουσιάστηκε ακόμα η ανάγκη λήψεως εκτάκτων μέτρων || τε/.ευταία στιγμή παρουσιάστηκε διαφωνία των διοργανωτών συ* ν. (λόγ.) αναφύομαι, ανακύπτω.

[liΤΥΜ. **μτγν.. αρχική σημ. «είμαι παρών», < αρχ. παρουσία. Οι σύγχρονες σημ. (ενεργ. και μεσοπαθ.) αποτελούν απόδ. τύύ γαλλ. (se) presenter, όπως καταδεικνύεται και από διάφορες φρ.:** *παρουσιάζω το βιβλίο μου* **/** *τις ειδήσεις* **(< γαλλ. presenter mon livre / le journal), δεν** *παρουσιάζω συμπτώματα ! δυσκολίες* **(< γαλλ. ne pas presenter des symptomes / diffieultes),** *παρουσιάζω όπλα* **« γαλλ. presenter des armcs).** *παρουσιάζομαι στον διευθυντή* **(< γαλλ. sc presenter au directeur).** *αν παρουσιαστεί* **ευκαιρία (< γαλλ. si l'occasion se presente) κ.ά-J.**

παρουσίαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. η επίδηξη, η εμφάνιση (προσώπου ή πράγματος) μπροστά σε κάποιον: *η ~ των απαραίτητων εγγράφων/ αποδείξεων ΣΥΚ.* **προσκόμιση** 2. **η προβολή (προς τα έξω) κατά συγκεκριμένο τρόπυ:** *η -* **-** *του ως μεγάλου ταλέντου από τους διαφημιστές δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα* 3. **υι συστάσεις. κατατυπιστικές πληροφορίες που δίδονται για πρόσωπο σε προφορική ανακοίνωση, βιβλίο ή στον Τύπο:** *η ~ τύύ ομιλητή από τον συντονιστή τής συζήτησης || η ~ τύύ νέου υπαλλήλου στους συνεργάτες του* **|| ε**κτενής **/** *διεξοδική* **>** *σύντομη* **/** *ολιγόλογη* **~ 4. η εκφώνηση ραδιοφωνικής εκπομπής, η εμφάνιση (κάποιου) ως παρουσιαστή σε τηλεοπτική εκπομπή:** *η ~ τύύ νυχτερινού δελτίου ειδήσεων* **/** *ενός ψυχαγωγικύύ προγράμματος* 5. **η επίσημη εκδήλωση στην υποία παρουσιάζεται στυ κοινό (κάτι): ~ βιβλίου ||** *νέου δίσκου.*

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνπυ από γαλλ. presentation), παρουσιάσιμος, -η.-ο 11889] αυτός που μπορεί (που είναι κατάλληλος ή επιτρέπεται) να παρουσιαστεί σε άλλους (δημοσίως, λόγω τής καλής του εμφάνισης)** ΣΥΝ. **εμφανίσιμος, παρουσιαστής (ο) 11840J. παρουσιάστρια (η) {παρουσιαστριών} πρόσωπο που παρουσιάζει (τηλεοπτική, ραδιοφωνική εκπομπή, ψυχαγωγικό πρόγραμμα σε κέντρο διασκεδάσεως κ.λπ.) στο κοινό:** ~ *τύύ κεντρικύύ δελτίου ειδήσεων / ενός τηλεοπτικύύ σταθμύύ.*

[liΤΥΜ Μεταφρ, δάνειο από γαλλ, presentateurj. **παρουσιαστικό** (το) IJ8971 η συνολική εικόνα που δίνει κάποιος στους άλλους, η εξωτερική του εμφάνιση· (ειδικότ.) η φυσιογνωμία: *ωραίο / υπερήφανο / ευγενικό* ~ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ευπρόσωπος.*

παροχέας (ο) |παρυχ-είς. -έων} αυτός που παρέχει (κάτι): - *τηλεφωνικών/* <5ιαύΙκτυακών / *χρηματιστηριακών υπηρεσιών.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *παροχεύς* < αρχ. *παροχή].* **παροχέτευση** (η) **I**αρχ.| {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** (α) η αλλαγή με τεχνικά μέσα τής ροής (π.χ. υδάτων). ώστε να διυχετευθεί από κεντρικό αγωγό πρυς άλλυν: ~ *οχετού* / αυλακιού / *χειμάρρου* / *ποταμού* (β) (για την οδική κυκλοφορία) η διοχέτευση οχημάτων από κεντρική οδική αρτηρία σε άλλη: *σε ώρες αιχμής είναι αναγκαία η ~ τής κυκλοφορίας σε δρόμους παρά?.λήλους με τον κεντρικό 2.* ΙΑΤΡ. θεραπευτική διαδικασία απομάκρυνσης από τυ σώμα ή αλλαγής ροής προς άλλο όργανο παθολογικών ή φυσιολογικών υγρών που παράγονται σε μεγάλες ποσότητες **3.** το σύνολο των αγωγών ή των καλωδίων δικτύου / αγωγού, μέσω των υπυίων γίνεται η μεταφορά (ρεύματος. νερού, φωταερίου, φυσικού αερίου) από τον αγωγό ή τη γραμ- μή διανυμής στυν μετρητή τού καταναλωτή, **παροχετευτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.I **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την παροχέτευση: ~ *διαδικασία* 2. αυτός μέσω τού οπυίυυ γίνεται η παροχέτευση, πυυ είναι κατάλληλος γΓ αυτήν: - *σύστημα αγωγών.* — πα- **ροχετευτικά** επίρρ **παροχετεύω** ρ. μετβ. {παροχέτευ-σα, -θηκα. -μένος! **1.** (α) αλλάζω με τεχνικά μέσα τη ροή (π.χ. υδάτων). ώστε να διυχετευθεί από κεντρικό αγωγό σε άλλον: ~ *τα νερά ποταμού σε κανάλι* (β) (για την οδική κυκλοφορία) διοχετεύω οχήματα από κεντρική οδική αρτηρία σε άλλη: *λόγω τής κίνησης στον κεντρικό δρόμο, οι τροχονόμοι παροχέτευαν την κυκλοφορία στους κοντινούς μικρούς δρόμους 2.* ΙΑΤΡ. απομακρύνω για θεραπευτικούς λόγους από το σώμα ή αλλάζω τη ροή προς άλλο όργανο παθολογικών ή φυσιολογικοί υγρών που πα- ράγονται σε μεγάλες ποσότητες **3.** μεταφέρο) ηλεκτρικό ρεύμα από το πλησιέστερο κέντρο διανομής σε σύστημα αγωγών εσωτερικής εγκατάστασης.

{ΠΤΥΜ. αρχ. < *παρ(α)- + -οχετεύω* < *οχετός].* **παροχή** (η) **1.** (α) η χορήγηση, το να δίνει κανείς (κάτι): *αίτηση για την ~ ηλεκτρικού ρεύματος σε μια περιοχή || - γκαζιού / πετρελαίου /* νερού / *φυσικού αερίου* jj *η ~ γνώσεων μέσω τής διδασκαλίας* |{ *τομέας παροχής υπηρεσιών η - επιχορηγήσεων / υπηρεσιο)ν ασφαλείας / βοήθειας* ΙΥΝ. προσφορά (β) Νομ. η συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) τού οφειλέτη η οποία συνιστά εκπλήρωση τής υποχρέωσής του απέναντι στον δανειστή 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε παρέχεται: οικονομικές / *κοινωνικές* ~ (προς όφελος των ασθενέστερων κυινωνικών τάξεων) **3.** η σύνδεση τής εσωτερικής εγκατάστασης κτηρίυ με τυ δίκτυο διανυμής: *μετά την προσωρινή διακοπή λόγω έργων τής ii.ΥΔ.Α.Π. αποκαταστάΟηκε η ~ νερού* 4.ΦΥΣ. η ποσότητα (υγρύύ ή αερίου) πυυ διοχετεύεται ανά δευτερόλεπτο μέσα από μια διάταξη: *αύξηση τής ~ || ~ ποταμού* (συνήθ. τα κυβικά μέτρα νερού που ανά δευτερόλεπτο διέρχονται από σημείο τού ποταμού). ■·* σχολιο λ. *έχω.* 1F.ΤΥΜ. αρχ. < *παρέχω].* **παρόχθιος,** -α. -ο αυτός που βρίσκεται, αναπτύσσεται ή διαμένει κοντά σε όχθη (ποταμού ή λίμνης): ~ *έκταση / φυτό ί οικισμός-* φρ. *παρόχθια ζώνη* η συνεχόμενη τής όχθης των μεγάλων λιμνών και πλεύσιμων ποτάμιόν ζώνη ξηράς. που καθορίζεται από την πολιτεία σε πλάτος μέχρι και πενήντα (50) μέτρων από το πρυς την ξηρά όριο τής όχθης-

[ετυμ. < *παρ(α)- + -όχθιος* < *όχθη.* Ως τεχν. όρ. η λ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. riparian|. **παροχολογία** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η εξαγγελία παροχιόν: *στην προεκλογική περίοδο η ~ από την κυβέρνηση και την αξιωματική αντιπολίτευση δίνει και παίρνει 'J η ~ χαϊδεύει τ'αφτιά των ψηφοφόρων 2.* τυ σύνυλυ όσων λέγνονται και γράφνονται σχετικά με τις εξαγγελίες παροχών: *ας αφήσουμε την ~ κι ας εξετάσουμε πιο σημαντικά θέματα.*

|ιύμ. < *παροχή + -λογία* (βλ.λ.)]. **παρρησία** (η) {χωρ. πληθ.I (λόγ.) η έκφραση τής προσωπικής γνώμης με θάρρος και ειλικρίνπα: *μίλησε με ~, υπερασπιζόμενος τις θέσεις του* ΣΥΝ. θάρρος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο, -ρρ-.*

1F.ΤΥΜ. αρχ. < *παρ-* (< παν-) + *-ρησία* < *ρήσις* «λόγυς. ομιλία» (βλ.λ.)].

παρρησιαστικός, -ή. -ό [αρχ.] (λόγ.) αυτός που εκφράζεται ή διατυπώνεται με παρρησία: - *λόγοι.* —παρρησιαστικώς επίρρ. Ιμτγν..]. **παρσέκ** (το) {άκλ.) λστρον. μυνάδα μετρήσεως τής απόστασης, που χρησιμοποιείται στην αστρονομία και ισούται με 3,26 έτη φωτός. |ΠΤΥΜ. < γαλλ. parsec < par(allaxe) sec(onde) < parallaxe «παράλλαξη» + seconde «δευτερόλεπτο»], **πάρσιμο** (τυ) {παρσίμ-ατος {-ατα. -άτων} (λαϊκ.) 1. το να παίρνει κανείς (κάτι) 2. (μτφ.) η άλωση, η κυρίευση με στρατιωτικά μέσα: *το ~ τής Πόλης απ' τους Τούρκους* συν. κατάληψη **3.** τυ κόψιμυ με το οποίο κάτι γίνεται πιο μικρό, στενό ή κοντό: τα *μαλλιά του Οέλουν - στο σβέρκο* {{ γο *φουστάνι χρειάζεται λίγο ~ στα μανίκια και στη μέση*

4. (μτφ.) η σεξουαλική πράξη.

]ετυμ. < θ. *παρ-* (τής υποτ. *πάρω* τού ρ. *παίρνω)* + -σιμο (πβ. κ. σύρ- *σιμο. φέρ-σιμο)*\.

παρσισμός (ο) |1872] ο ζωροαστρισμός (βλ.λ.). κυρ. όπως διαμορφώθηκε ως θρήσκευμα Ινδών *οπαδών* τού Ζωροάστρη. - **παραιστής** (ο). |LiΤΥΜ. Μεταφορά τύύ γαλλ. Parsisme < περσ. pars-ι < Pars «Περσία»|. **πάρτα** (η) (συνήθ. στον πληθ. **πόρτες)** η απομόνωση ενός φωνητικού ή οργανικού μέρους από μια παρτιτούρα (βλ.λ.) και η χωριστή εκτύπωσή του, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί από τους μυυσικυύς που πρόκειται να το εκτελέσουν: *η ~ τού βιο/αού* jj οι *~ των οργάνων.* Jr.ΤΥΜ. < ιταλ. parte «μέρος, τμήμα» < *λατ.* parts, -tis]. **παρτάλι** (το) {δύσχρ. παρταλ-ιυύ j -ιών[(λαϊκ.) το φθαρμένο, κουρελιασμένο ρούχο ή ύφασμα ΣΥΝ. κουρέλι.

|είύμ. < τουρκ. partal|. **πάρτα όλα** (το) {άκλ.} (παλαιότ.) επιτραπέζιο παιχνίδι, σαν μικρή ρουλέτα, με περιστρεφόμενο δίσκο στον οπυίο αναγράφονται διάφορες ενδείξεις (π.χ. «βάλε δύο», «πάρε ένα», «πάρτα όλα» κ.ά.). **παρταόλας** (ο) (σκωπτ.) αυτός που κερδίζει τα πάντα· για άνθρωπος που είναι πολύ τυχερός σε τυχερό παιχνίδι ή που καταφέρνει να απυ-

κομίσει από κάπου τυ μεγαλύτερο κέρδος, **παρτενέρ** (ο/η) {άκλ.} **1.** το πρόσωπο με το οποίο συνεργάζεται ή σχετίζεται κανείς στο πλαίσιο καθορισμένης σχέσης (συνεργασίας): *ο μόνιμος - της στην παρουσίαση τού κεντρικού δελτίου ειδήσεων* 2. (ειδικότ.) (α) αυτός που χορεύει με (κάποιον) άλλον, ο ένας από δύο ανθρώπους που χορεύουν μαζί (ως ζευγάρι): *ο ~ στο καλλιτεχνικό πα- τινάζ || αδέξιος 1 έμπειρος / επιδέξιος ~* συν. συγχορευτής (β) αυτός που σε ένα παιχνίδι ανήκει στην ίδια ομάδα με κάποιον άλλον: *ψάχνει για ~, για να συμπληρώσουν καρέ || ~ στο τένις* ΣΥΝ. συμπαίκτης (γ) υ συμπρωταγωνιστής (σε θεατρική, κινηματογραφική ή τηλεοπτι- κή παραγωγή): *μόνιμος ~ σε όλες τις ταινίες της τα τελευταία χρόνια*

υ ερωτικός σύντροφος: *ήρθε στο πάρτι με τον ~ της.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. parienairc < αγγλ. partner < μέσ. αγγλ. parcener «συ-γκληρυνόμυς» (με την επίδρ. τού υυσ. part «μέρυς. τμήμα») < αρχ. γαλλ. ρ3Γσοηί<?Γ < ρα^on < δημώδ. λατ. *partionem < λατ. partitio «μερισμός, διανυμή. διαίρεση» (< ρ. partio)!, **παρτέρι** (το) Ιπαρτερ-ιού | -ιών} **1.** τμήμα κήπυυ πυυ χωρίζεται από τυν υπόλοιπο με χαμηλά χωρίσματα, πρασιές ή μονοπατάκια και στο οπυίυ καλλιεργούνται κυρ. χαμηλά καλλωπιστικά φυτά: *~ με τουλίπες* συν. βραγιά 2. (συνεκδ.) τα λουλυύδια πυυ καλλιεργυύνται σε αυτό τν κυμμάτι τυύ κήπυυ: *ανθισμένα ~.*

[ετυ.μ. < γαλλ. parterre < φρ. par terre «επί γης» < par (< λατ. per) + terre (< λατ. terra «χώρα»)|. **πάρτη** (η) (λαϊκ.) ο εαυτός μυυ, τα προσωπικά μυυ συμφέρυντα· κυρ. στις φρ. (α) *κοιτάω την πάρτη μου* ενδιαφέρυμαι απυκλειστικά και μόνο για τυ δικό μυυ συμφέρυν, αδιαφυρώντας για τους άλλους: *μην περιμένεις ηρωισμούς σε μια εποχή που ο καθένας κοιτάει μόνο την πάρτη του!* (β) *για (την) πάρτη μου* (ΐ) για τυ πρυσωπικό μυυ συμφέ- ρυν: *πρώτα θα φροντίσω - και μετά για τους άλλους* ινν. για τυν εαυτούλη μυυ (ii) για μένα, σε σχέση ή αναφορικά με μένα: *μη στενοχωριέσαι για πάρτη μου.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. parte «μέρος, τμήμα, μερίδιο» (πληθ. parti) < λατ. pars, -tisj.

πάρτι (το) {άκλ.} η (συνήθ. ευρταστική) συγκέντρωση φίλων και γνωστών σε ένα σπίτι ή άλλυν υικείυ χώρυ για διασκέδαση, συζήτηση, χυ- ρό, όπυυ προσφέρυνται ποτά ή και φαγητό: *~ γενεθλίων ί στη θάλασσα || επίσημο ι παιδικό / υπαίθριο > αποχαιρετιστήριο ~* (| *- υποδοχής των πρωτοετών\ \ κάνω ~ || πηγαίνω σε* -1[*μετά τις εξετάσεις τα - δίνουν και παίρνουν.* — (υπυκ.) **παρτάκι** (το).

|Εγυμ. < αγγλ. party, αρχική σημ. «κόμμα, σύνυλο ανθρώπων με κοινή άποψη και δράση». < αρχ. γαλλ. partie < p. partir «μοιράζω, διαιρώ» (< λατ. part io) [. **παρτίδα** (η) 1. (για εμπορεύματα) το μέρος ενός συνόλου: *σκάρτη : γερή / καλή - || μια ~ ύφασμα / αυτοκινήτων ·* 2. υ γύρος σε επιτρα- πέζιυ παιχνίδι: *τον άφησε να κερδίσει στην πρώτη για να πυντάρει περισσότερα στη δεύτερη |} μια ~ σκάκι / χαρτιά: μπιλιάρδο / τάβλι* 3. *παρτίδες* (υι) υι σχέσεις, τα πάρε-δίυσε με κάπυιυν: <5**ν *έχω πια ~ μαζί τους! || τι ~ έχεις μαζί του και σου τηλεφωνεί τόσο συχνά;* συν. δυσυληψίες, (λαϊκ.) νταραβέρια.

[ετυ.μ. < βεν. partida (ιταλ. partita) < ρ. partire «διαιρώ, μυιράζω, κατανέμω» (< λατ. partio)), **παρτιζάνος** (ο) ελλην. *αντάρτης* **1.** μέλυς γιυυγκυσλαβικής ανταρτι- κής υργάνωσης κατά τη διάρκεια τυύ Β' Παγκυσμίυυ Πυλέμυυ **2.** εθε-λυντής μαχητής πυυ αγωνίζεται υπέρ ενός εθνικύύ. κυινωνικύύ, πυλιτικύύ ή θρησκευτικύύ ιδεώδυυς ως μέλυς μικρής ευέλικτης στρατιωτικής υμάδας. πυυ έχει ως στόχυ τη μεγαλύτερη δυνατή φθυρά τυύ εχθρυύ συν. αντάρτης. — **παρτιζάνικος,** -η, -ο. **παρτιζάνικα** επίρρ. [ΕΤΥΜ. Μεταφυρά τυύ γαλλ. partisan < ιταλ. parligianu. αρχική σημ. «μαχητής υπέρ τυύ κόμματος, υπέρ μιας παρατάξεως», < parte «μέρυς, τμήμα» (< λατ. purs, -tis)|. **παρτιτούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι η χειρόγραφη ή τυπωμένη καταγραφή των υρχηστρικών και φωνητικών μερών μυυσικύύ έργυυ σε παράλληλα πεντάγραμμα: *ανάγνωση μιας ~.*

|ΟΙΥΜ. < ιταλ. partitura < ρ. partire «διαιρώ, μυιράζω, κατανέμω» < λατ. partioj.

παρτός, -ή, -υ (ρυύχυ) πυυ έχει πιυ μεγάλο ή στενό κόψιμυ σε ένα ση- μείυ είτε για να εφαρμόζει καλύτερα είτε για να αφήνει ελεύθερυ ένα μέλυς τυύ σώματυς: *μπλούζα με ~ ώμους* (πυυ αφήνει ακάλυπτους τους ώμυυς) || *εσώρουχο ~ στους γοφούς* |) *παντελόνι ιππασίας ~ στα γόνατα* (πυυ στενεύει στα γόνατα) || *σακάκι ~ στη μέση* (μεσάτο). - · **παρτά** επίρρ.

Ιετυμ. < *παίρνω,* από τ θ. *παρ-* (υποτ. αορ. *πάρ-ω)* + *-τός* (ρηματ. επίθ.) |.

παρτούζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (!) σεξυυαλική πράξη στην οποία μετέχυυν περισσότερα από δύο άτομα συν. όργιο.

[ετυ.μ. < γαλλ. partouse / partouze < partie «μέρυς, μερίδιυ» < παλ. γαλλ. partir «μοιράζω, κατανέμω» (< λατ. partio)|. **παρτσακλό** (το) (εκφραστ.-καθημ.) (νεαρό συνήθ.) άτομο τού υποίου η συμπεριφορά ή η εμφάνιση είναι ανάρμοστη.

[ετυμ. Αγν. ετύμυυ. ίσως συνδ. με τυυρκ. parcak «κυυρελιασμένυς»]. **παρτσάς** (υ) {παρτσάδεςΙ (κυρ. για κρέας ή ύφασμα) καθένα από τα πολλά κομμάτια, στα υπυία έχει κυπεί ή σχιστεί (κάτι). - **πσρτσα- διάζω** ρ.

[ετυμ. < τουρκ. ρα^a < περσ. parCa (ίδια σημ.)]. **παρτ-τάιμ** επίθ. [άκλ.} ελλην. *μερική απασχόληση* **1.** (για εργασία) αυτός πυυ αντιστοιχεί σε μέρυς τού πλήρους ωραρίυυ: *~ απασχόληση / εργασία* 2. (ως επίρρ.) με μειωμένο ωράριυ εργασίας: *δυυ/.εύω ~.* Ιετυμ. < αγγλ. part-time}, **παρυδάτιος,** -α, -υ αυτός πυυ εντυπίζεται, αναπτύσσεται ή διαβιυί κυντά σε νερό: *~ φυτό / οικοσύστημα.*

[κτυμ. < *παρ(α)-* + *-υδάτιος* < *ύδωρ. ύδατος*\. **παρυφή** (η) **1. τυ τελείωμα υφάσματος ή ενδύματος** συν. **ύγια 2. (συνήθ. στην πληθ.) τα άκρα. τα όριυ:** *οι - τού βυυνού / τής λίμνης / τής πόλης / ενός δάσους* **3. (μτφ.) τα περιθώριο:** *ζυυν στις ~ τής κοινωνίας.*

(εγυμ. μτγν. < αρχ. *παρυφαίνω* «υφαίνω στα πλάγια ή κατά μήκυς υφάσματυς» (υπυχωρητ.) < *παρ(α)-* + *υφαίνω].* **παρψέ** (τυ) (συνήθ. ορθ. *καρφαί)* {άκλ.} παγωτό που περιέχει κρέμα γάλακτος: *~ κρέμα / σοκολάτα.*

Ιητυμ. **< γαλλ.** parfait. **αρχικώς (1871) «παγωτό πυυ περιείχε μόνυ κρέμα και αρωματική ουσία», από τη σημ. «αγνός, αμιγής» τού επιθ.** parfait **(< λατ.** perfectus)], **παρφουμαρίζω ρ. μετβ. (παρφυυμάρισ-α, -τηκα, -μένος} (συνήθ. τυ μεσυπαθ.** *παρφουμαρίζομαι)* **βάζω άρωμα (κυρ. έντονο) ή κολόνια, αρωματίζω:** *φρεσκοξυρισμένος και παρφουμαρισμένος.* **Επίσης παρ-φουμάρω. - παρφουμάριαμα ιιοι.**

[ετυμ. **Μεταφορά τού γαλλ.** parfumer **< παλ. ιταλ.** parfumare **(σύγχρ.** profumare) **< δημώδ. λατ.** *perfumare* **<** per- **(επιτατ.) + λατ.** fumo **«κα-πνίζω. αναδίδω καπνό» (<** fumus **«καπνός»)], παρωδία** (η) **{παρωδιών} 1. η σκωπτική ή σατιρική μίμηση τού ύφυυς, τού θέματος ή χαρακτήρα σοβαρού (λογοτεχνικού, φιλοσοφικού, κινηματογραφικύύ κ.λπ.) έργυυ, με υπερτυνισμό των αδυναμιών τυυ:** *αυτό το έργο αποτελεί - τού σαιξπηρικού αριστουργήματος || ο «Δον Κιχώτης» είναι ~ των ιπποτικών μυθιστορημάτων 2.* **(μτφ.) η δια- κωμώδηση· η εξόφθαλμα ανεπιτυχής εκτέλεση ή αναπαραγωγή μιας διαδικασίας:** *εξετάσεις / δίκη / εκλογές-παρωδία* **(όχι πραγματικές, γελοίες / κωμικές)** ΣΥΝ. **γελοιοπυίηση, φτηνή απομίμηση. — παρω- διακός, -ή, -ό {Ι892].** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *κωμωδία.*

Ιετυμ. < αρχ. *παρφδία* < *παρωδός* < *παρ(α)-* + *-ωδός* < (ρ<5/χ). **παρωδώ** ρ. μετβ. {παρωδείς... **|** παρώδ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα} **1.** απομι- μούμαι (έργυ) διακωμω)δώντας (τυ), υπερτυνίζοντας τα αδύνατα σημεία ή τις ιδιαιτερότητές του με κωμικό τρόπο: ο *Αριστοφάνης στις κωμωδίες του παρωδεί τους τραγικούς ποιητές* 2. μιμούμαι κάτι με σκοπίμως αδέξιο τρόπο. ώστε να το γελυιυπυιώ: *στη «Βατραχομυο-μαχία» παρωδούνται οι ήρωες τής «Ιλιάδας».*

(ΕΤΥΜ. **< μτγν.** *παρφδώ (-έω)* < *παρ(α)-* **+** *-φδώ* < *ώδή*\. **παρωθώ ρ. μετβ. Ιαρχ.) {παρωθείς... | παρώθ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένυς}** (αρχαιυπρ.) **1. ωθώ.** ασκο'ίντας **πίεση από** τα **πλάγια 2. (μτφ.) προτρέπω σε δράση** συν. **παρακινώ, υπυκινο), παρορμώ. - παρώθηση (ρ>.**

παρών, -ούσα, -όν {παρ-όντος (θηλ. -ούσης). -όντα J -όντες (θηλ. -ούσες. υυδ. -όντα). -όντων (θηλ. -υυσών)} 1. αυτός πυυ παρευρίσκεται (κάπυυ), πυυ υπάρχει: *ενώ ήταν - όταν φώναξα το όνομά του. εκείνος δεν απάντησε* **|| ο** *απουσιολόγος είπε πως όλοι οι μαθητές ήταν πα- ρόντες* αντ. **απών** φρ. **(α)** *πανταχού παρών* **(ως ιδιότητα) αυτός πυυ βρίσκεται παντυύ:** *«ο Θεός είναι ~»* **(β)** *διά τού παρόντος* **(ενν.** *εγγράφου)* **λόγω τής ισχύυς ή με την επίδειξη (εγγράφυυ) (γ)** *τού παρόντος / τής παρούσης* **τής στιγμής αυτής, για τώρα (συνήθ. σε αρνητ. πρυτ. για τη χρυνική αναβυλή πράξης): ο** *καταλογισμός ευθυνών δεν είναι ~. προέχουν άλλα* **(δ)** *επί τού παρόντος / προς το παρόν* **για την ώρα, μέχρι τώρα:** *αυτά - μόλις έχουμε κάτι νεότερο, θα σας ειδοποιήσουμε* **(ε)** *εξαιρούνται οι παρόντες* **για την ευγενική εξαίρεση πα- ρευρισκομένου ή συνυμιλητή από τν σύνυλο πρυς τυ υποίυ απευθύνουμε μια κατηγορία (τυ υποίυ σχολιάζουμε αρνητικά και στο οποίο ο ίδιυς εντάσσεται) (στ)** *δίνω το «παρών»* **παρευρίσκομαι κάπυυ, συμμετέχω:** *όλες οι οργανώσεις των αποδήμων έδωσαν το «παρών» στο συλλαλητήριο* **2. ως απάντηση σε κλήση:** *ο δάσκαλος φώναξε το όνομά του και αυτός απάντησε* **«***παρών'***> 3. αυτός πυυ υπάρχει, υφί- σταται αυτή τη στιγμή, ο τωρινός:** *η παρούσα κυβέρνηση ι κατάσταση* Συν. **σημερινός** 4. *παρόν* **(το) βλ.λ.**

(ετυμ. **αρχ. μτχ. ενεστ. τύ ρ.** *πάρειμι* **«είμαι παρών» (κατά λέξη «βρί-σκομαι παραπλεύρως, στέκομαι δίπλα») <** *παρ(α)-* + *ειμί.* **Βλ. κ. ών. Ορισμένες φρ. απυτελύν μεταφρ. δάνεια, λ.χ.** *διά* **τυυ παρόντος (< γαλλ.** par le present), <5fv *είναι τού παρόντος / τής παρούσης* **(< γαλλ.** ce rfcst pas du present **/** de l'heurc presente), *πανταχού παρών* **(< μτγν. λατ. υηΐϊηΐρΓΓββοηί) κ.ά.]. πάρων (υ) {πάρ-ωνυς, -ωνα | -ωνες, -ώνων} (λόγ.)** ναυτ. **είδυς ιστιυφό- ρυυ. τυ μπρίκι.**

Ιετυμ. μτγν., αγν. ετύμυυ}. **παρωνύμιο** (το) Ιμτγν.] {παρωνυμί-ου | -ων} όνομα πυυ δίνεται σε κάποιον, εκτός από το προσωπικό τυυ όνομα, σκωπτικά ή για να ξεχωρίσει από άλλον συνυνόματό τυυ συν. παρατσυύκλι. παρανόμι.

Ππίσης **παρωνύμια** (η) [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.* **παρώνυμο** (τυ) {παρωνύμ-υυ | -ο)ν} γλωσσ. καθεμιά από τις λέξεις πυυ μυιάζυυν φωνητικά, αλλά διαφυροποιυύνται σημασιυλυγικά, λ.χ. *κράση - κρασί: τονικά / μορφο?*.ογικά / φωνολογικά* |ΕΤΥΜ. < αρχ. *παρώνυμον.* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *παρώνυμος.* αρχική σημ. «αυτός πυυ παράγεται από άλλυ όνομα με μικρή μετα- βυλή». < *παρ(α)- + -ώνυμος* (με έκταση τυύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα.* αιυλ. τ. τής λ. *όνομα].* **παρωνυχία** (η) {παρωνυχιών φλεγμυνή τής δερματικής πτυχής γύρω από τν νύχι (χεριυύ ή πυδιύ): *οξεία / χρόνια* Ιείύμ. αρχ. < *παρ(α)- + -ωνυχία* (με έκταση τυύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυξ, -υχος φλ.* κ. *νύχι)}.*

παρωνυχίδα κ. **παρανυχίδα** (η) **1.** ακιδωτό εξόγκωμα τού δέρματος στη βάση ή στο πλάι τού νυχιού, ακρωνυχίδα 2. (μτφ.) η ασήμαντη λεπτομέρεια, η πλευρά ενός θέματος πυυ δεν αξίζει να αναφερθεί ή να προσεχθεί ιδιαίτερα: *αυτό είναι μόνο η ~ τού όλου προβλήματος ·* **3.** φυτό πυυ τα αφέψημά τυυ χρησιμυποιείται εμπειρικά για την καταπολέμηση στομαχικών διαταραχών και τού άσθματος.

ΠΑΡΩΝΥΜΑ

Με τον όρο **παρώνυμα** χαρακτηρίζονται λέξεις που έχουν παραπλήσια μορφή (**παρ-ώνυμο** < ***παρά + όνομα)***, όχι όμως και την ίδια σημασία (οπότε πρόκειται για **συν-ώνυμα**)' μοιάζουν δηλ. ως προς τον γραμματικό τύπο ***(κυμαίνομαι - κυματίζω)***, τον τονισμό ***(γέρος - γερός)*** ή την προφορά ***(μοίραρχος - μέραρχος)***. Στη συνηθισμένη περίπτωση πυυ διαφέρει μόνον ο τόνος, μιλάμε για **τονικά παρώνυμα**, σε περιπτώσεις που διαφέρει ο γραμματικός τύπος, πρόκειται για **γραμματικά** (ή **μορφολογικά**) **παρώνυμα** και. όταν η ομοιότητα συνίσταται σε παραπλήσια προφυρά, μιλάμε για **φωνολογικά παρώνυμα**. Τα παρώνυμα διαφέρουν από τα **ομόηχα** (βλ.λ.). που είναι λέξεις υι οπυίες συμπίπτυυν απυλύτως στην τρυφυρά. Συνήθη παρώνυμα τής Ελληνικής, που γεννούν δυσκυλίες και λάθη στη χρήση διαφόρων λέξεων, είναι:

Α			
αγία		**κεφάλαιο**	**κεφαλαίο**
αγνεία (πβ. ***αγνός)*** **αθέρας** («στάχυ, κόψη. αφρό< **αιρετός** («εκλεγμένυς») **αλήτης**	**αγυιά** («δρόμος», πβ. ***αγυιόπαις)*** **άγνοια** **αιθέρας** **αιρετικός** **αλιτήριος** ***(~ συμπεριφορά)***	**κλιτός** **κόμμα** **κουρά** **κούφος** («ελαφρός») **κούφιος** **κυμαίνομαι**	**κλίτος** (τυ) ***(- ναού)*** **κόμμι** ***(ελαστικό ~)*** **κούρα** **κουφός** **κυματίζω**
αμαρτωλός	**αρματολός**(άρματα)	Λ	
αμνησία	**αμνηατία**	**λατόμος**	**υλοτόμος** («ξυλοκόπος»)
αμυγδαλιά	**αμυγδαλή** (αδένας)	**λειτουργία**	**λειτουργία** («άρτος»)
ανθρώπινος	**ανθρώπινός άνοια** (πβ. ***νους)***	Μ	
ανία («πλήξη»)	**απόρροια** (< ***απορρέω)***	**μαγιά** (η) («πρυζύμι»)	**μάγια** (τα)
απορία	**αχρηατία** (πβ. ***άχρηστος)***	**μέραρχος**	**μοίραρχος**
αχρησία (πβ. ***χρήση)***		**μεταλλείο**	**μετάλλιο**
Β		**μετόπη** ***αρχαίου ναού)***	**μέτωπο**
βιοτικός (πβ. ***βιοτή*** «ζωή»)	**βιωματικός** (πβ. ***βιώματα)***	**μήλο**	**μύλος**
βράγχια	**βράχια**	**μοναχός**	**μονάχος**
βρόγχος	**βρόχος**	**μόνος**	**μονός**
βρόμα («δυσυσμία»)	**βρόμη** (δημητριακά)	**μπούζι**	**μπουζί**
βύθος («λήθαργυς»)	**βυθός** ***(~ θάλασσας)***	**μπούνια** (τα)	**μπουνιά** (η)
βώλος	**σβώλος**	N	
Γ		**νόμος**	**νομος**
γένεση	**γέννησ**	**νότος** (υ) **νοτιά** (η) **νύφη**	**νώτα** (τα) («πλάτη»)
γενιά (η)	**η γένια**	**νιφάδα** ***(-χιονιού)***	**συννυφάδα**
γέρνω	(τα)	**Ο**	
γέρος	**γερνώ**	**όαση**	**επώαση** (< ***επωάζω)***
γιαλός	**γερός**	**οδύνη** (πβ. ***επώδυνος)***	**ωδίνες** ***(~ τοκετού)***
γυναικείος	**γυαλί**	**ονομαστικός** ***(- πτώση)*** **όρος** (ο) **όρος** (το) («βουνό») **οροφή** (η) («στέγη»)	**ονοματικός ορός** (ο) i~ ***αίματος)*** **όροφος** (ο)
Δ		Π	
δειλός	**Δήλος**	**παιδεία** (η) **παιδιά** (η) («παιχνίδι; **παίρνω**	>) **παιδιά** (τα) **περνώ**
δεινή (δεινός) **δρομέας**	**δίνη** («στρόβιλος») **δρομαίος** ***(ήλθε ~)***	**παρρησία** («θάρρυς γνώμης») **παρωνύμιο** («παρατσούκλι») **πεινώ πείρα** **πενιά** (τού μπουζυυκιυύ) **περίπτωση**	**παρουσία** **παρώνυμο** («παραπλήσιο») **πίνω** **πυρά** («φωτιά») **πενία** («φτώχια») **περίσταση** (στυν πληθ. «συνθήκες»)
εγκληματώ (πβ. ***έγκ?.ημα)***	**εγκλιματίζω** (πβ. ***κλίμα)***	**περίασιος** « ***περισσεύω)***	**περιττός**
εκατόμβη	**κατακόμβη**	**περιστερά** («περιστέρι»)	**περιστέρα** (θηλ. περιστέρι) **προτομή**
έκλειψη	**έκθλιψη** ***(~ φωνήεντος)***	**περιτομή**	**πηλίκο** (στη διαίρεση) **πύο(ν)** (πβ. ***πυώδης)***
έλαιο	**έλεος** («ευσπλαχνία»)	**πηλήκιο** («καπέλυ») **ποιόν** (πβ. ***ποιότητα)*** **πολιτικός πότε**	**πολίτικος** (πβ. ***[ιόλη)*** **ποτέ**
εξαιρώ (πβ. ***εξαίρεση)***	**εξαίρω** (πβ. ***έξαρση)***	**πρόγονος**	**προγονός** («παιδί προηγυύμενυυ γάμυυ»)
επενδυτής επήρεια (< ***επηρεάζω)*** **επιβολή** (< ***επιβάλλω)***	**επενδύτης επιρροή** **επιβουλή** («σκέψη ή ενέργεια εναντίον κάποιυυ») **επωδή** («ξόρκι») **έρμα** ***(~ τού πλοίου)*** **έτερος** («άλλος»)	**πρόσκομμα** («εμπόδιο») **προσωπείο** (« μάσκα - προσποίηση») **πρότυπο** («υπόδειγμα»)	**πρόσχωμα** (πβ. ***χώμα)*** **προσωπίδα** («μάσκα»)
επωδός («ρεφρέν») **έρμαιο** ***(~ τής τύχης)*** **εταίρος** (πβ. ***εταιρεία)*** **ετοιμόλογος** **ευγένεια** **ευημερία** (< ***ευημερώ)***	**ετυμολόγος** (ετυμολογία) **Ευγενία** (γυναικείο όνυμα) **ευμάρεια** («πλυύτυς»)	**πωλητής**	**πρωτότυπο** ***(μετάφραση από το ~)*** **πολίτης**
Η			
ήμερος	**ήρεμος**		
ημίτονο (μαθηματικός όρ.)	**ημιτόνιο** (μυυσικός όρ.)		
ηπειρωτικός (~ ***κλίμα)***	**ηπειρώτικος** (πβ.		
<)			
θάλαμος (υ) **θαλάμη** (η) (·	***όπλου)*** **θαλάμι** (τυ) («φωλιά χταπυδιών»)	**Ρήξπ** (< ***ρηγνύω)*** **ριπή** (< ***ρίπτω)***	**ρίψη** (< ***ρίπτω)*** **ροπή** (< ***ρέπω)***
θαμπός	**θάμπος** (τυ) **θεά θεια**		
θέα	**θειος θολός**		
θεία («θεϊκή»)			
θείος («θεϊκός)			
θόλος («καμάρα»)			
1			
	Ινδιάνος (ερυθρόδερμυς)		
Ινδός (πβ. ***Ινδία)***			
Κ			
καλόβολος	**καλόβουλος** (πβ. ***κακόβουλος)*** **κάλλος** (τυ) **κάλος** (υ)	**σήραγγα** («δίοδος»)	**σύριγγα** (πβ. ***ένεσης)***
καλός	***(ο - τού ποδιού)*** **καμάρα καμάρι** (τυ)	**σπηλιά**	**σπιλ(ι)άδα** («ρυτίδωμα τή; θάλασσας από ριπή ανέμυυ») **υστερώ**
καμαρα		**στερώ**	**στύλος** («κολόνα»)
κάμαρη (η)	**κάνονας** (εκκλησ. τιμωρία)	**στήλη** («πέτρινη πλάκα»)	**στοίβα** («σωρός») **σφάγιο** («σφαχτό») **σφίγγα** ***(~ τής Αίγυπτου)*** **σχόλιο** (< ***σχο/.ιάζω)*** **σύγγαμπρος** («σύζυγος γυναικαδέλφης»)
κανόνας	**καρό**	**στίβος**	
		σφαγείο («τόπος σφαγής»)	
		σφήκα	
		σχολείο	
		σώγαμπρος («γαμπρός πυυ μένει με τα πεθερικά»)	
		Τ	
		τελωνείο	**τελώνιο** («δαιμόνιο»)

τεχνητός («μη φυσικός, μη γνήσιος»)	τεχνικός («με τέχνη - τεχνολόγος »)
τζάμι	τζαμί
τύραννος(ο)	Τίρανα (τα) (πρωτ. Αλβανίας)
Υ	
υδρο- (< *ύδωρ*)	ίδρώς Κ *ιδρώνω*)
d)	
φορά (η) *(~ τού βέλους)*	φόρα (η) φόρα (τα/η) *(βγάζω στα/στη φόρα)*
φτενός («λεπτός»)	φτηνός
Χ	
χαραμάδα *(~ πόρτας)*	χαραματιά («χάραγμα»)
χείλος	χυλός («πολτός»)
χόνδρος (στην ανατομία)	χοντρός
χορός	χώρος
χωριό	χωρίο *καμένου)*
Τ	
ψεύδος	ψευδός
ψίχα (η) ψιχία (τα) («ψίχουλα»)	ψυχή (η)
Ω	
ώμος	ωμός
ωφέλεια («χρησιμότητα»)	όφελος («κέρδος»)
ωφέλημα « *ο>φελώ)*	οφειλήματα (< *οφείλω)*
ωφελώ	οφείλω

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *παρωνυχίς. -ίδος* < *παρ(α)-* + *-ωνυχίς* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ονυς. *-υχος* (βλ. κ. *νύχι)*\.

ΣΧΟΛΙΟ Αρχικός είναι ο τ. παρ-ωνυχίδα *{παρά* + *όνυξ* «νύχι», με *-ω-* λόγω τής συνθέσεως). Ο τ. παρανυχίδα (όπως και παρονομαστής έναντι τού παρονομαστής) έγινε με αναλογική επίδραση από τα πολλά σύνθετα με *παρα-*. -» · *παρονομαστής*

παρωπίδα (η) καθεμιά από τις δύο δερμάτινες καλύπτρες πυυ στερεώνονται στυ κεφάλι ζεμένου ζο')υυ, περιυρίζοντας τυ οπτικό του πεδίο και αναγκάζοντας το να βλέπει μόνο μπροστά· ΦΡ. (α) έχω / φορώ / *βάζω παρωπίδες* για πρόσ. στενόμυαλο, που στερείται ευρύτητας σκέψεως. κυρ. λόγω προκαταλήψεων (β) *βγάζω τις παρωπίδες* διευρύνω τους ορίζοντές μου, πλατύνω τη σκέψη μου. γίνομαι δεκτικός σε νέα μηνύματα: *πρέπει να βγά/.ουμε πια τις παρωπίδες τον δογματισμού και* του *φανατισμού.*

[ΗΓΥΜ. < μτγν. *παρωπίς. -ίδος* < *παρ(α)-* + *-ωπίς* < **ώψ, ώπός* ««όψη» (πβ. κ. παρακ. *οπ~ωπ-α).* βλ. κ. *~ωπός*\. πάρωρα επίρρ. Ιμτγν.Ι (λαϊκ.) πέρα από την κανονική ή κανονισμένη ώρα, αργά.

παρώρεια (η) {παρωρείων} (λόγ.) οι πρόποδες βουνού ΣΥΝ. ριζοβούνι. [ΕΤΥΜ. μτγν. < *παρ(α)-* + *-ώρεια* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όρος*\.

παρωρίτης (ο) {παρωριτών} (λόγ.) αυτός που μένει έξω τα βράδια ώς αργά. διασκεδάζοντας ή τριγυρνώντας άσκοπα ΧΥΝ. νυχτόβιος, ξενύχτης-

[ΠΤΥΜ. < *παρ(α)-* + *ώρα* + *-ίτης,* πβ. κ. *ανατολ-ίτης, ερημ-ίτης*\. πάρωρος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που συμβαίνει, προκύπτει ή εκδηλώνεται με καθυστέρηση, πέρα από την κανονική ή ορισμένη ώρα ΣΥΝ. παράκαιρος, καθυστερημένος ΑΝΤ. πρόωρος.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *παρ(α)-* + *-ωρος* < *ώρα}.* παρωτίδα (η) ο μεγαλύτερος σι αλογόνος αδένας, πυυ βρίσκεται μπροστά και κάτω από τυ αφτί.

(ΕΤΥΜ. < μτγν. *παρωτίς, -ίδος* < *παρ(α)-* + *-ωτίς*< *ούς. ωτός*\. παρωτίτιδα (η) {χωρ. πληθ.) ιλίρ. λοιμώδες μεταδοτικό νόσημα που οφείλεται σε ιό και χαρακτηρίζεται από φλεγμονώδη διόγκωση τής παρωτίδας (συνήθ. και άλλων σιαλογόνων αδένων), καθώς και από φλεγμονή (σε ορισμένες περιπτώσεις) τού παγκρεάτος. των μηνίγγων, των όρχπον (επιψέροντας ακόμα και στείρωση) και τού οπτικού ή ακουστικού νεύρου ΣΥΝ. (λαϊκ.) μαγουλάδες.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. parotilidc|. παρωχημένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός πυυ έχει ξεπεραστεί. που έχει πα- ρέλθει ή δεν είναι μοντέρνος: *- χρόνος / εποχές / καιροί / ιδέες / αντιλήψεις / νομοθεσία* ΣΥΝ. ξεπερασμένος ΑΝΤ. σύγχρονος, μοντέρνος.

παρωχημένως επίρρ. [μτγν.[. ** ΣΧΟΜΟ λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *παροίχομαι* «προσπερνώ, φεύγο)» < *παρ(α)-* + *οΐχομαι* «απομακρύνομαι, οεύγω» < θ. *οΐχ-* < **oigh.* πυυ συνδ. με αρμ. cj «κατεβαίνει», ίσως και με χετ. igai- «καταστρέφο- μαι». Ενδιαφέρουσα είναι η υπόθεση ότι το θ. *οίχ-* παρουσιάζει δασύ επίθημα *-χ-* (**gh-*) και βασικό θ. οι-, τυ υποίο αποτελεί την ετεροι- ωμ. βαθμ. τού ρ. *είμι* «πηγαίνω, θα πάω» (βλ. λ. *ιταμός, εξίτηλος).* Η σύνδεση με τυ ουσ. *ίχνος* δεν έχει τεκμηριωθεί [. πας, πάσα, παν αντων. {παντός (θηλ. πάσηςκ (δοτ.) παντί (θηλ. πάση), (αιτ.) πάντα (θηλ. πάσαν. υυδ. παν) J πάντες (θηλ. πάσαι. υυδ. πάντα), πάντων (θηλ. πασο>ν). (δοτ.) πάσι (θηλ. πάσαις), (αιτ.) πάντας (θηλ. πάσας, ουδ. πάντα)} (αρχαιοπρ.) 1. ολόκληρος, στο σύνολό τυυ, χωρίς ελλείψεις: *ορκίστηκε να πει την πάσα(ν) αλήθεια, χωρίς να κρύψει τίποτα* [[*τσάρος πασών των Ρωσιών* [[*προσήλθε ευ πάση δόξη και χλιδή* ΣΥΝ. όλος, άπας. σύμπας· ΦΡ. (α) διό *παντός (διά παντός χρόνου,* Αισχύλ. *Αίας* 705) για πάντα, εσαεί: *αποβλήθηκε ~ από το σχολείο του* (β) *άπαξ διά παντός* βλ. λ. *άπαξ* (γ) *εν παντί (και πάντοτε)* (*έν παντί.* αρχ. φρ.) σε κάθε περίπτωση και οποτεδήποτε: *υπήρξε ~ φίλος και πιστός σύντροφος* (δ) *επί παντός (τού) επιστητού* για κάθε ζήτημα: *εκφέρει άποψη ~* (ε) **παντός** *είδους* κάθε είδους: *κάθε καλοκαίρι πραγματοποιούνται ~ φεστιβάλ* jl *υφάσματα ~* 2. πάντες (οι) το σύνολο, όλοι; *οι - συμφωνούν || οι - Οα το θεωρούσαν λογικό'* ΦΡ. (α) *τοις πάσι (τοΐς πάσι.* αρχ. φρ.) σε όλους: *είναι γνωστό ~ το φιλανθρωπικό της έργο* (β) πάντες *αυτοπροαιρέτως* αποθανούμεν *και ου φεισόμεθα τής ζωής ημών (πάντες αυτοπροαιρέτως άποθανοϋ- μεν και ού φεισόμεθα τής ζωής ημών,* απάντηση τού Κων/νου Πα- λαιολόγυυ στον πολιορκητή Μωάμεθ) όλοι εκουσίως θα πεθάνουμε και δεν θα λυπηθούμε τη ζωή μας (γ) ΕΚΚΛΗΣ. *Άγιοι Πάντες* όλοι υι γνωστοί και άγνωστοι άγιοι: *η ημέρα* των *Αγίων Πάντων* (βλ. κ. λ.

παν. άπας) 3. οποιοσδήποτε, κάθε: *πας μη Ήλλην βάρβαρος || πάσα γνώμη σεβαστή || πάσα προσφορά δεκτή* Ι! *έρευνες προς πάσαν κατεύθυνση διεξάγει η αστυνομία* [| *η αγάπη θεραπεύει πάσαν νόσον* φρ. (α) *παντί τρόπω (παντί τρόπω)* με κάθε τρόπο (β) *πάση θυαία (παση Ουσία)* με κάθε θυσία, με κάθε τρόπο (γ) *ανδρών επιφανών πάσα γη τάφος* βλ. λ. *τάφος* (δ) *κατά* πάσαν *πιθανότητα* μάλλον, πιθανόν: *για να μην έχει φθάσει ακόμη, ~ βρήκε κίνηση* (ε) *διά παν ενδεχόμενο* για κάθε περίπτωση: *- θα ρίξω κι εγώ μια ματιά στο σπίτι. μήπως και είναι κανένα παράθυρο ανοιχτό* ΙΥΝ. για καλό και για κακό (στ) *από πάσης απόψεως* από κάθε πλευρά, κάθε σημείο: *~ έχει άδικο, γιατί και δεν κράτησε τον λόγο* του *και τον προσέβαλε μπροστά στους φίλους του* (ζ) εν *πάση περιπτώσει* σε κάθε περίπτωση, όπως και να έχει: *-, τι θέλεις να κάνω για σένα:* (η) *πάσης φύσεως* κάθε είδους: *«εντός πωλούνται - υλικά» ,'ί οι - παρεχόμενες υπηρεσίες* (θ) ανά *πάσα στιγμή* οποιαδήποτε στιγμή: ΓΟ *μοιραίο μπορεί να συμβεί ~* Ι' *πρέπει να είμαστε ~ έτοιμοι.*

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *πάς*< **πάντ-ς* (με αντέκταση), ήδη μυκ. pa-ic = *πάντες,* pa-sa = *πάσα.* pa-sj = *πάσι,* που συνδ. με τυχ. puk. ρυ. ponia (πληθ.). 0\ μυκ. τ. αποκλείουν τη σύνδεση με το ρ. **7Γάομαι* «κατέχω, λαμβάνω» (< **kwa-*) και με το λατ. quantus «πόσυς». Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, η λ. συνδ. με το επίρρ. *πόξ* (βλ.λ.) και με το αριθμ. *πέντε,* αναγόμενη σε αρχική ρίζα με βασική σημ. «ολυκλήρως. μαζί», πβ. αρχ. γερμ. fust «γροθιά» (> γερμ. Faust. αγγλ. fisi), χεττ. panku «όλος». Μ σημασιολ. διάκριση μεταξύ των επιθ. *πάς* «υ καθένας, έκαστυς» και *όλος* «υλόκληρος». πυυ εμφανίζεται και στα λατ. omnis και totus, δεν δια- τηρήθηκε στυν πληθ. (στη Ν. Κληνική). όπου οι τ. *όλοι* και *πάντες* (λιγότερο συχνός) συνέπεσαν στη σημ. «όλοι ανεξαιρέτως». Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *εν πάση περιπτώσει* (< γαλλ. cn lout cas), *από πάσης απόψεως* (< γαλλ. a IOUS cgards). *διά παν ενδεχόμενον* (< γαλλ. pour tome eventualite) κ.ά.[.

Π.Α.Σ. 1. (η) Πανελλήνια Αντιαλκοολική Σταυροφορία **2.** (ο) Ποδοσφαιρικός Αθλητικός Σύλλογος. πάσα[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι 1.(στα ομαδικά αθλήματα) η μεταβίβαση τής μπάλας από τον έναν παίκτη στον άλλον: *μακρινή / δυνατή / <50-σκο/,η ~ || ~ ακρίβειας || στέλνω / βγάζω - σε συμπαίκτη* 2. (καθημ.) η ικανότητα ενός παίκτη να περνά σε συμπαίκτη του με ακρίβεια τη μπάλα: *χρειάζονται παίκτη με καλ,ή -* jj *έξοπνος παίκτης, αλλά υστερεί στην ~* 3. (γενικότ.) το πέρασμα ενός πράγματος σε άλλο πρόσωπο' κυρ. στη φρ. (μτφ.-οικ.) κάνω (κάποιον / *κάτι)* πάσα (i) μεταθέτω σε άλλον την αντιμετώπιση ζητήματος ή προσώπου: *όταν τα βρήκε σκούρα με την υπόθεση, την έκανε πάσα σε άλλον δικηγόρο || βιαζόταν πολύ και τον τελευταίο πελάτη τον έκανε πάσα σ' άλλον υπάλληλο* (ii) δίνω σε άλλον, προσφέρω σε τρίτον: *αν σου τύχει καμιά δουλειά που δεν τη θες. κάνε την πάσα σε μένα που έχω ανάγκη.* — (υποκ.) πασούλα κ. πασίτσα (η).

[ΕΤΥΜ. Υποχωρητ. από το ρ. *πασάρω* (βλ.λ.)|. πάσα[2]

αντων. πας πασαβιόλα (η) ► μπασαβιόλα

πασαδόρος (ο/η) (συνήθ. στο βόλεϊ) υ παίκτης που κατεξυχήν καθορίζει τον ρυθμό και το στυλ παιχνιδιού μιας ομάδας, δίνοντας κατάλληλες πάσες στους συμπαίκτες του.

(ΕΤΥΜ. < *πάσα* + *-δόρος* (βλ.λ.). πβ. *γυψα-δόρος, μπαλα-δόρος* κ.ά.|. πασαένας, κασαμΐα. πασαένα αντων. (λαϊκ.) υ καθένας·, *αυτή τη δουλειά δεν μπορεί να την κάνει ο -.*

[ΕΤΥΜ. < *πάσα* (θηλ. τού επιθ. *πας.* βλ.λ.) +■ *ένας. μία, ένα,* κατά τυ *καθένας. καθεμία.* κ·αθε'να|.

πασαένας > πασαμία > πασαένα - καθένας. Οι αοριστολογικοί τύποι με το πασα- χρησιμοποιούνται στον προφορικό κυρίως λόγο και σε απλυύστερο έως λαϊκότερο υυος. για να καταστήσουν από την πλευρά τού ομιλητή πιο έντονα αοριστολογική, πιο απρόσωπη, πιο αδύνατη, συχνά και με υποτιμητική χροιά, την αναφορά τυύ ομιλητή σε πρόσωπα: *Δεν μπορεί ο πασαένας να έχει γνώμη για την οικονομία τής χώρας - Εδώ η πασαμία μικροεπιχείρηση προσπαθεί να εμφανίσει στην Ιίφορία τεράστια έξοδα δημοσίων σχέσεων!* Λιγότερο χρωματισμένη και εμφατική είναι η χρήση τής αόριστης αντωνυμίας καθένας-καθεμία / καθεμιά-καθένα: *Καθένας μπορεί να ισχυριστεί ότι πλήττεται από τα νέα μέτρα, πρέπει όμως και να μπορεί να το αποδείξει.*

πασάλειμμα (το) πασάλειμμα

πασαλείφω ρ. ► πασαλείφω

πασαλίκι (τυ) {δύσχρ. πασαλικ-ιού i -ιών} 1. η ιδιότητα και το αξίω

μα τού πασά 2. η περιοχή που υπαγόταν στη διοίκηση ενός πασά

(μτφ.) η άνετη και πολυτελής ζωή που ταιριάζει σε πασά, η καλοπέραση: *τον καλόμαθε στο ~ κι άντε να δουλέψει!*

[ετυμ. < τουρκ. pacalikj. **πασαμέντο** (το) Ιάκλ.} τυ σοβατέπι.

[ι-τυμ. < ιταλ. passamenio < passare «περνώ» < λατ. passus -βήμα»], **πασαπνοάριο** (το) [18731 Ιπασαπνοαρί-υυ | -cov} εκκλιις. **1.** βιβλίυ βυζαντινής μουσικής που περιέχει τους στίχους των Ψαλμών 148, 149 και 150. οι οποίοι αρχίζουν με το «Πάσα πνοή αινεσάτω τον Κύριον...» και ψάλλονται στυν όρθρο 2. (συνεκδ.) καθένας από τυυς Ψαλμούς αυτούς των οποίων τώρα ψάλλονται μόνο οι δύο πρώτοι στίχοι.

[ΗΤΥΜ. < φρ. *πάσα πνοή* + παραγ. επίθημα *-άριο* (βλ.λ.)). **πασαπόρτι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το διαβατήριο· φρ. (α) *δίνω (αε κάποιον) πασαπόρτι* διώχνω (κάποιον): *όταν κατάλαβε πως* rov *εξαπατούνε.* του *'δωσε πασαπόρτι* ΙΥΝ. κάνω κάπυιυν πέρα (β) (μτφ.) *παίρνω παααπόρτι* με διώχνουν, απολύομαι: *άλλη μια γκάφα να ξανακάνει και Οα πάρει πασαπόρτι.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. passaporto (πληθ. passaporti) < γαλλ. passeport < passc- (< p. passer «περνώ») + pori «λιμάνι» (< λατ. portus)}, **πασαρέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** υπερυψωμένος διάδρομος ή εξέδρα. πάνω στην υποία περπατούν τα μανεκέν κατά τις επιδείξεις μόδας. ώστε η κίνησή τυυς να μην εμποδίζεται από το κοινό και συγχρόνως να επιτρέπεται η καλύτερη δυνατή παρουσίαση των ρούχων στους υποψήφιους πελάτες: *η εμφάνιση των φιναλίστ στην - με μαγιό και με βραδινές τουαλέτες*■ φρ. (α) *ανεβαίνω στην πασαρέλα* αρχίζω να εργάζομαι ως μανεκέν (β) *κάνω πασαρέλα* παρουσιάζο) ρούχα σε επιδείξεις μόδας ως μανεκέν 2. (μτφ.) κάθε μέρος στο οποίο συχνάζουν ή συνυπάρχουν πολλοί, συνήθ. καλοντυμένοι, άνθρωποι, που έχουν την τάση να επιδεικνύονται: *«Δεν θα κάνουμε το σγρλείο ~!» είπε ο διευθυντής αναφερόμενος στην αμφίεση των μαθητών.* |ΕΤΥΜ. < γαλλ. passerelle < passer «πΓρνώ» (< λατ. passus «βήμα»)], **πασάρω** ρ. μετβ. {πάσ-αρα κ. -άρισα} (λαϊκ.-οικ.) **1.** μεταβιβάζω, περνώ (κάτι) σε άλλον (συνήθ. χέρι-χέρι): *έλυσε την άσκηση και πάσαρε τη* λύση *στον διπλανό του* 2. (σε ομαδικά αθλήματα) δίνω πάσα. μεταβιβάζω τη μπάλα σε συμπαίκτη μου: *του πάσαρε τη μπάλα και του έδωσε έτοιμο γκολ* 3. (σε συναλλαγή) δίνω ή πουλώ σε κάποιον κάτι ελαττωματικό ή χαμηλής ποιότητας προϊόν, χωρίς να τυ αντιλη- φθεί: σε *αφελείς πελάτες πασάρει ό.τι* του *έχει ξε μείνει || του πάσαρε πλαστά χαρτονομίσματα χωρίς να το κατα/Λβει.* Κπίσης (λαϊκότ.) **πασέρνω.** – **πασάρισμα** (το).

{ΕΤΥΜ. < ιταλ. passare «περνώ» < λατ. *passare < passus «βήμα»|. **πασάς** (ο) {πασάδες} **1.** ιστ. ως τίτλος με τον οπυίυ προσαγορευόταν αμέσως μετά το όνομά του υψηλός αξιωματούχυς τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: *ο Αλή-πασάς των Ιωαννίνων* 2. (καθημ.-εκφραστ.) αυτός που ζει άνετα, με πολυτέλεια και χωρίς σκοτούρες, πυυ απολαμβάνει τις υπηρεσίες των άλλων: rov *έχουνε ~ στο σπίτι του, ό,τι θελήσει το έχεν* φρ. *πσσάς στα Γιάννενα* για κάποιον πυυ ζει πυλυ- τελώς. που έχει τα πάντα: *στο καινούργιο του διαμέρισμα είναι ~.* σχολιο λ. *αγάς.*

[f.tym. < τουρκ. pa$a|. **πασατεμπάς** (υ) (πασατεμπάδες! (λαϊκ.) πρόσωπο που πουλάει πα- σατέμπυ.

πασατέμπος (υ) (περιληπτ.) **1.** οι σπόροι τής νεροκολοκύθας που τρώγονται καβυυρντισμένυι και αλατισμένοι ως ξηροί καρποί 2. (μτφ.) η ασήμαντη, περιστασιακή απασχόληση (κάποιου), για να μην πλήττει: *«και το κατάλαβα πως ήμουνα για σε / ο ~ σου για να περνά η ώρα»* (λαϊκ. τραγ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. passa-tempo «κάτι για να περνά η ώρα» < passa- (< ρ. passo «περνώ») + tempo «χρόνος»].

ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. (η) Πανελλήνια Συνυμυσπονδία Κνώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, **πάση** αντων. (π.χ. *πάση θυσΐφ)* * πας

πασίγνωστος, -η. -υ αυτός πυυ είναι γνωστός σε όλυυς: - *ταινία / βιβλίο* συν. διάσημος. σχολιο λ. *περιβόητος, φημισμένος.*

[F.TYM. μτγν. < πασι- (< αρχ. πάσι, δοτ. πληθ. τού επιθ. *πας) + γνωστό-].*

πασίδηλος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που είναι εμφανής σε όλους, ο ολοφάνερος: *είναι πασίδηλα τα αίτια τής κρίσης || είναι ~ η υποκρισία του* συν. πασιφανής. – **πασιδήλως** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < πασι- (< αρχ. *πάσι,* δοτ. πληθ. τού επιθ. *πας) + δή/.ος* «φανερός» (βλ.λ.)|. **πασιέντσα** κ. **πασιέντζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ατομικό παιχνίδι με τραπουλόχαρτα, με το υπυίο πιστεύεται ότι βρίσκει κανείς τι του επιφυλάσσει η τύχη ή αν θα πραγματυπυιηθεί κάποια επιθυμία του: *ρίχνω ~.*

{ΕΓΥΜ. < ιταλ. pazien/.a «υπομονή» < λατ. patientia (< ρ. patior «πάσχω, υπομένω»)].

Πασιφάη (η) μυθολ. κόρη τού Ηλίου και τής Περσηίδας, σύζυγος τού Μίνωα· γέννησε τον Μινώταυρο από τον ταύρο που έστειλε ο Ώοσει- δώνας στον Μίνωα.

[ηίύμ. αρχ. θεότητα τυύ φωτός, αρχική σημ. «φανερή σε όλους». < *Πασιφάά< *11ασιφάεια.$ΐ\λ.* τυύ επιθ. πασί<ραής(με αναβιβασμό τόνου) < *πασι-« πάσι.* δοτ. πληθ. τού επιθ. *πας) + -φαής < φάος / φώς\.* **πασιφανής,** -ής, -ές {πασιφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που είναι σε όλους φανερός, ολυφάνερυς: *είναι ~ η αντιπάθεια τού ενός για τον άλλο* ΣΥΝ. πασίδηλος. – **πασιφανώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης.*

-ες·

[F.TyM. αρχ. < πασι-(< πάσι, δοτ. πληθ. τυύ επιθ. *πας) + -φανής < φαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-φάν~ην)\.*

πασιφισμός (ο) ελλην. *ειρηνισμός*■ η αντίθεση στη διεξαγωγή πολέμων και στη χρήση βίας ως μέσων για τη διευθέτηση διαφορών η άρνηση συμμετοχής σε πολεμικές ενέργειες λόγω αρχών ή πεποιθήσεων. – **πασιφιστής** (ο), **πασιφίστρια** (η), **πασιφιστικός,** -ή, -ό, **πασι- φιστικά** επίρρ.

Ιηίύμ. Μεταφορά τού γαλλ. pacifisinc < pacifique < λατ. pacificus «ει- ρηνοπυιός» < ρ. pacifico < pax, -cis «ειρήνη» + -fico < facio «ποιώ»], **πασίχαρος,** -η, -υ αυτός πυυ είναι γεμάτος χαρά, εξαιρετικά χαρούμενος συν. περιχαρής.

[ητυμ. μεσν. < *πασι-* (< αρχ. πάσι, δοτ. πληθ. τού επιθ. πάς) + *-χάρος < χαίρω|.*

ΠΑ.Σ.Κ. (η) Ιΐανελλήνια Σοσιαλιστική Κίνηση.

Π.Α.Σ.Κ.Ε. (η) Ι Ιανελλήνια Αγωνιστική Συνδικαλιστική Κίνηση Κργαζομένων. **πασκίζω** ρ. * πασχίζω

πάσο (το) (καθημ.) **1.** τυ βήμα. το περπάτημα· κυρ. στις ΦΡ. (α) *με το πάσο μου* με τους δικούς μυυ ρυθμούς, χωρίς να βιάζομαι, σιγά-σιγά: *τέλειωσε τη δουλειά σου με το πάσο σον δεν βιαζόμαστε* (β) *δεν κάνω πάσο* μένω στα ίδια. στάσιμος, δεν εξελίσσομαι, δεν έχω πρόοδο: *η δουλειά δεν κάνει πάσο* 2. το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας, μετακινήσεως: *ως αξιωματούχυς είχε ~ για όλη την επικράτεια* **3.** ειδικό εισιτήριο που χορηγείται από αρμόδιους φορείς (κρατικούς, πα- νεπιστημιακούς κ.λπ.) και εξασφαλίζει σταθερή έκπτωση ή και δωρεάν είσυδυ στα μέσα μαζικής μεταφοράς, στα θέατρα, στους κινηματογράφους, στα μουσεία: *για να βγάλεις φοιτητικό εισιτήριο, πρέπει να δείξεις το - σου* · 4. η απόσταση μεταξύ δύο διαδοχικών σπειρών μιας βίδας: *βίδα με χοντρό* - ΣΥΝ. βήμα · 5. (σε κτήρια) κτιστό ή ξύλινο χαμηλό χώρισμα ανάμεσα σε δύυ χώρους, που επιτρέπει την επικοινωνία μεταξύ τους: *ένα - χωρίζει την κουζίνα από την τραπεζαρία* · φρ. **(πάω** / *πηγαίνω) πάσο* (στη χαρτοπαιξία ή σε άλλα τυχερά παιχνίδια) (i) αφήνω τη σειρά μυυ να περάσει. δεν μετέχω σε έναν γύρυ παιχνιδιού (ii) αρκυύμαι σε κάτι ή το αποδέχομαι χωρίς αντιρρήσεις ή αμφισβητήσεις: *εγώ ~ και κάνε ό.τι νομίζεις! || -, δέχομαι τους όρους σου.*

ΙF.TYM. < ιταλ. passo «βήμα, πέρασμα» < λατ. passus].

ΠΑ.ΣΟ.Κ. (τυ) Πανελλήνιυ Σοσιαλιστικό Κίνημα· κόμμα που ιδρύθηκε *το* ! 974 από τον Α. Παπανδρέου. **πασοκικός,** -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με το ΠΑ.ΣΟ.Κ.. με την ιδεολογία που εκφράζει ή με τους οπαδούς του: *~ νίκη / συγκέντρωση / φυλλάδιο.* – **πασοκικά** επίρρ. **πασόκος** (ο), **πασόκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (μειωτ.) οπαδός ή οργανωμένο μέλος τού ΠΑ.ΣΟ.Κ. - (υποκ.) **πασοκάκι** (το), **πασοκτζής** (υ) {πασοκτζήδες}. **πασοκτζού** (η) {πασοκτζούδες} (λαϊκ.) οπαδός ή μέλος τού ΠΑ.ΣΟ.Κ. – **πασσκτζήδικσς,** -η, -ο.

πασουμάκι (το) (χωρ. γεν.} **1.** (παλαιότ.) γυναικείο υπόδημα **2.** γυναικεία παντόφλα με τακυύνι. Επίσης **πασούμι** {πασουμιού}.

|i;TYM. < τουρκ. ba^mak. Ο τ. *πασούμι* (χωρίς το επίθημα *-άκΟ* σχηματίστηκε επειδή υ τ. *πασουμάκι* θεωρήθηκε υποκοριστικό (πβ. κ. *τσαρδάκι - τσαρδί)].*

Π.Α.Σ.Π. (η) Πανελλήνια Αγωνιστική Σπυυδαστική Ιιαράταξη (η οποία πρόσκειται στυ **Ι** ΙΑ.ΣΟ.Κ.). **— πασπίτης** (ο), **πασπίτισσα** (η), **πα- σπίτικος,** -η, -ο.

πασπάλη κ. **πάσπαλη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** κάθε ουσία τριμμένη, που έχει γίνει λεπτή σκόνη (με την οποία πασπαλίζεται κάτι) 2. (ειδικότ.) η λεπτή σκόνη που σηκώνεται κατά την άλεση (κυρ. τού αλευριού)

(γενικότ.) η σκόνη ιυν. κονιυρτός. Επίσης **πασπάλι** (το).

[ηιύμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Δεν υπάρχει βάση για σύνδεση με το συνώνυμο ουσ. παιπάλ?; «λεπτότατο αλεύρι, άχνη»], **πασπαλίζω** ρ. μετβ. {πασπάλισ-α. -τηκα. -μένος} καλύπτω (κάτι) με σκόνη που σκορπίζω πάνω του: *πασπάλισε το γλ.υκό με ζάχαρη άχνη.*

πασπάλισμα (το).

[ηίύμ. < *πασπάλη* (βλ.λ.)]. **πασπαρτού** (το) {άκλ.} **1.** κλειδί που ανοίγει όλες τις πόρτες **2.** (μτφ.) πρόσωπο, πράγμα ή μέθοδος που λύνει κάθε πρόβλημα, πυυ ταιριάζει σε όλες τις περιπτο)σεις · **3.** λεπτό χαρτόνι πάνω στο οποίο τοποθε- τούνται φωτογραφίες ή εικόνες.

{ΗΤΥΜ. < γαλλ. passe-partout «περνά παντού» < passe- (< p. passer «περνώ» < λατ. passus «βήμα») + partoui «παντού» < par- « λατ. per «διά») + tout «όλος» (< λατ. totus)], **πασπατεύω** ρ. μετβ. Ιπασπάτ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} (λαϊκ.) **1.** ανι- χνεύω με τα δάχτυλα, πιάνω αναγνωριστικά ή διερευνητικά, εξετάζω (κάτι) με τα χέρια: *πασπάτευε τη βασι?.όπιτα, να βρει πού είναι το φλουρί* συν. ψηλαφώ 2. αγγίζω απαλά (κυρ. με τα χέρια): *μην το πασπατεύεις άλλο το φυτό. θα το κατσιάσεις!* **3.** (ειδικότ.) αγγίζω με ερωτική επιθυμία. – **πασπάτεμα** (το) [μεσν..].

[ηίύμ. ιιεσν., πιθ. < *πασπαλεύω < αρχ. πασπάλη (βλ.λ.)}.

Π.Α.Σ.Π.Ε. (η) Πάντειος Λνωτάτη Σχολή ΙΙολιτικών Επιστημών παλαιότ. ονομασία τού Παντείυυ Ι Ιανεπιστημίου (βλ. λ. *Ιιάντειος).* **πασσάλειμμα** (τυ) (σχολ. ορθ. *πασάλειμμα)* {πασσαλείμμ-ατος [-ατα. -άτων] 1. η επιπόλαιη ή άτεχνη επάλειψη 2. λέκιασμα. λέρωμα

(μτφ.) πρόχειρο και επιπόλαιο διάβασμα: *έκανε ένα ~* στην ύλη *τής ιστορίας, νομίζοντας ότι αρκεί για να περάσει.* – (υπυκ.) **πασσα- λειμματάκι** (το),

πασσαλάκι (το) *■ πάσσαλος

πασσαλείφω κ. **πασσαλείφω** ρ. μετβ. (σχολ. ορθ. *πασαλείφω)* {πασ- σάλει-ψα. -φτηκα, -μμένος} (καθημ.) 1. επαλείφω (κάτι) με πρόχειρο, ανομοιόμορφο και ακαλαίσθητο τρόπο: *~ τους τοίχους / το πρόσωπο* Ι] *~ μια φέτα με βούτυρο!* συν. αλείφω 2. λεκιάζω (κάτι) με υλικό που λερίόνει: *~ τα χέρια μου με μελάνια και μπογιές || πασσάλειψε τα ρούχα του με σάλτσες και κρασί* ΣΥΝ. βρομίζω. μουντζουρώνω **3.**

(μτφ.) μαθαίνω επιφανειακά, χωρίς να αφομοιώνω και χωρίς να συστηματοποιώ τις γνώσεις που αποκτώ: *άλλο είναι να μελετάς κι άλλο να πασσαλείφεις.*
|ΗΤΥΜ.. < **πισσαλείφω* (με προληπτική αφομοίωση) < *πίσα(α)* + *αλείφω* (πβ. ίΐτγν. *πισσαλοιφώ)*)]. **πασσαλόκτιστος,** -η. -ο κ. **πασσαλόχτιστος** αυτός που έχει χτιστεί ή θεμελιωθεί σε πασσάλους: - *σπίτι / οικισμός.* **πασσαλόπηγμα** (το) 11861J {πασσαλυπήγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (πε- ριληπτ.) το σύνολο των πασσάλων που έχουν στερεωθεί στυ έδαφος, αποτελώντας τη βάση για τη θεμελίωση πρόχειρου οικοδομήματος

πρόχειρο φράγμα από πασσάλους, για να συγκρατεί μια μάζα χωμάτων.
[ετυμ. < *πάσσαλος* + *-πήγμα* < αρχ. *πήγ-νυ-μι* (βλ. λ. *πήζω)*]. **πασσαλόπηκτης** (ο) [1884] {πασσαλόπηκτων! ιέχνολ μηχάνημα για την τοποθέτηση πασσάλων στο έδαφος.
[ftym. < *πάσσαλος* + *-πήκτης*<*αρχ. πήγ-νυ-μι* (βλ. κ. *πηχτός)*\. **πασσαλόπηκτος,** -η, -ο αυτός πυυ στηρίζεται σε πασσάλους: οι - *καλύβες τής λιμνοθάλασσας τού Μεσολογγίου.* **πάσσαλος** (υ) [πασσάλ-υυ | -ων. -ους} χοντρή, ξύλινη ή μεταλλική ράβδος, που μπήγεται συνήθ. στο έδαφος, στηρίζοντας ή οριοθετώντας κάτι: *έβα/.ε δύο-τρεις μικρούς ~ για να βοηθήσει τα δεντράκια ν' αναπτυχθούν ίσια || ένας φράχτης από πασσάλους* συν. παλούκι· ΦΡ. (λόγ.) ***πάσσαλος πασσάλω εκκρούεται*** *(πάσσαλος πασσάλω έκκρούεται,* Ηυστάθιος 126, 13) η βία αντιμετωπίζεται με βία. η απειλή με απειλή. — (υποκ.) **πασσαλάκι** (το).
[ΕΓΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ξύλο που μπήγεται στο χώμα», < **πάκ-γα- λος* (πιθ. μέσω τ. **πάσσων* < **πάκ-γων)* < θ. **πακ-* τού ρ. *πήγνυμι* (πβ. *πηκ-τός),* για τυ οποίο βλ. λ. *πήξω. πηγή.* Η λ. συνδ. επίσης με λατ. paciscor '«συνάπτω συνθήκη, διυμολογυύμαι» (πβ. μτχ. pac-tus), palus «πάσσαλος» (< *pak-slo-). αρχ. γερμ. fahan «αρπάζω, πιάνω» (> γερμ. fahig «ικανός») κ.ά.1. **πασσαλοσανίδα** (η) 118971 ΤΙΪΧΝΟΛ. επιμήκης σανίδα από χάλυβα, σκυρόδεμα, μέταλλο ή ξύλο, που έχει αιχμηρό τυ κάτω άκρο της, ώστε να μπήγεται στο έδαφος, και ειδικά διαμορφωμένη διατομή. ώστε να συναρθρώνεται πλευρικά με άλλες όμοιες σανίδες για τον σχηματισμό σχετικά στεγανών τοιχωμάτων σε προβληματικά εδάφη. [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. palplanche[. **πασσάλωμα** (το) [18941 [πασσαλώμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** η τοποθέτηση πασσάλων 2. (περιληπτ.) οι πάσσαλοι στους οποίους στερεώνεται ή από τους οποίους απαρτίζεται ένας φράχτης. Ρπίσης **πασσάλωση** (η) 11883).
πασσαλώνω ρ. μετβ. [μτγν.] {πασσάλω-σα. -θηκα, -μένος] μπήγω πασσάλους (κυρ. περιφράσσοντας, οριοθετώντας μια έκταση) ή στερεώνω με πασσάλους (π.χ. ισχυροποιώντας κατασκευή), **passim** λατ. επίρρ. (προφέρεται *πάσιμ)* ελλην. *σποράδην* εδώ και εκεί· για παραπομπή πυυ πληρυφορεί τον αναγνώστη ότι το θέμα με την ένδειξη passim βρίσκεται διάσπαρτο, σε πολλά σημεία τού κειμένου.
[ετυμ. < λατ. passim «σποράδην» < passus «διεσπαρμένος», μτχ. τού pandere «διασπείρω»]. **πασσιφλόρα** (η) πυώδες ή θαμνώδες φυτό. συνήθως αναρριχώμενο, με ιδιόμορφα άνθη κίτρινα, πράσινα, γαλάζια ή κόκκινα και θεραπευτικές ιδιότητες ιυν. ρολογιά, ρολόν αλλιώς *παθανθές* (τυ) [18521. [ητυμ. < νευλατ. passiflora < passio «πάθος» + flos, -ris «άνθος», επειδή το άνθος και τα φύλλα του έφεραν στον νου το ακάνθινο στεφάνι και τα καρφιά των *Παθών τού* Χριστού), **πασσιφλορινη** (η) φάρμακο μη τοξικό. που παρασκευάζεται από το φυτό πασσιφλόρα και χρησιμοποιείται κυρίως ως ηρεμιστικό.

F.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. passiflorine. Βλ. κ. *πασιφλόρα*\. **πάστα** (η) {παστών} **1.** (γενικά) κάθε ζυμαρικό **2.** γλυκό που παρασκευάζεται κυρ. από παντεσπάνι και κρέμα σε διάφορες γεύσεις: ~ *αμυγδάλου* jj *αγοράζω : φτειάχνω / τρώω πάστες* · 3. η ιδιοσυγκρασία, η φύση, ο χαρακτήρας ενός προσώπου, η ποιότητά του: *είναι από*

καλλιτέχνη / πολιτικού || έχει κα/.ή ~ || *είναι φτειαγμένοι από την ίδια* ~ ΣΥΝ. φύση, (λαϊκ.) στόφα. — (υποκ.) **παστάκι** (το), **παστούλα** κ. **παατίταα** (η) (σημ. 2).
[πτυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. pasta < μτγν. λατ. pasta < μτγν. *πάστη* «σάλτσα ανακατεμένη με αλεύρι, ζύμη», ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *παστός* (βλ.λ.)|.
παστάδα (η) (λόγ.) το νυφικό υπνοδωμάτιο, γενικά υ κοιτώνας, η κρεβατοκάμαρα.
[ετυμ. < αρχ. *παστάς, -άδος.* αρχική σημ. «κιονοστυά στην είσοδυ τού σπιτιού, προπύλαια, πρόδομος», < **παρ-στάς.* συγκεκυμμ. τ. τού υυσ. *παραστάς* (< *παρίσταμαι).* ΙΙ σημ. «νυφικό δωμάτιυ» είναι μτγν. και οφείλεται σε παρετυμολ. σύνδεση με τη λ. *παστός* (βλ.λ.)]. **πασταφλόρα** (η) γλυκό φούρνου με βάση από ζύμη και επίστρωση μαρμελάδας, πάνω στην επιφάνεια τής υποίας είναι τοποθετημένες σταυρωτά λεπτές λωρίδες ζύμης.
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. pasta frolla «είδος πάστας που τρίβεται εύκολα» < pasta (βλ. λ. *πάστα)* + επίθ. frollo «μαλακός, τρυφερός»» (< λατ. fragilis «εύ- Οραστος, εύθρυπτος»)], **παστέλ** (το) {άκλ.} **1.** κάθε αχνό. απαλό χρώμα σε ελαφρούς τόνους: *φέτος θα φορεθούν πολύ τα* ~ [[(ως επίθ.) οι ~ *αποχρώσεις μού πάνε*

(α) ξηρό μείγμα από καθαρή χρωματιστή σκόνη, λευκή κιμωλία (για τους ανοιχτότερους τόνους) και συνδετικό υλικό, που στερεοποιείται με την προσθήκη νερού και κολλώδους ουσίας, το οποίο χρησιμοποιείται στη ζωγραφική (β) (συνεκδ.) κιμωλία, χρωματιστό μολύβι ή κραγιόνι από τέτοιο υλικό: *σχεδιάζω προσωπογραφία με -*

(συνεκδ.) το σχέδιο ή ο ζωγραφικός πίνακας που σχεδιάστηκε με τέτυια κραγιόνια: *εξαιρετικό ~ φιλοτεχνημένο από τον Μανέ* συν.

κρητιδογραφία (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική.*
(εγυμ. < γαλλ. pastel, αρχική σημ. «είδος χρωματιστού γλυκύυ. πάστας», < ιταλ. pasicllo < μτγν. λατ. pastellus < λατ. pasrillus. υπυκ. τού υυσ. panis «ψωμί» (< ***pasnis)j. **παστέλι** (το) {παστελ-ιού [-ιών} μακρόστενο σκληρό γλύκυσμα από μέλι και σουσάμι ή φιστίκια.
[ετυμ. < μεσν. πασπλλιν < ιταλ. pastello, για το οποίο βλ. λ. παστέλ. Δεν υπάρχει ετυμολ. σύνδεση μτ τη λ. *πάστα* (βλ.λ.)|. **παστεριωμένος,** -η. -ο αυτός πυυ έχει υποστεί παστερίωση: ~ *γάλα.* **παστερίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} τκχ.νολ. η θερμική επεξεργασία τροφίμων πυυ καταστρέφει επιβλαβείς μικροοργανι- σμούς, χωρίς να αλλοιώνει ριζικά την ποιότητα και τη γεύση τους.

παστεριώνω ρ.
(FΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pasteurisation, από το όνομα τού Γάλλου χημικού και μικροβιολόγου i.. Pasieur (] 822-95), ο οπυίος εισηγήθηκε τη φερώνυμη μέθοδο το 1860J. **παστεριωτήρας** (ο) τεχνολ. συσκευή για την παστερίωση υγρών τρυφίμων.
παστίλια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μικρό φαρμακευτικό δισκίο: ~ *για τον βήχα* συν. χάπι, ταμπλέτα 2. αρωματική καραμέλα: - *με γεύση μέντας.*
Ιετυμ. < ιταλ. pastiglia < ιση. pastilla < λατ. pastillus, υπυκ. τυύ υυσ. panis «ψωμί» « ***pasnis)|. **παστιτσάδα** (η) παραδοσιακό κερκυραϊκό φαγητό που περιλαμβάνει κοκκινιστό κρέας ή κοτόπουλο με χοντρά μακαρόνια.
[γ-ιύμ. < *παστίτσα(ιο)* + παραγ. επίθημα ~*άδα.* πβ. κ. *μακαρον-άδα*|. **παστίτσιο**[1] (το) φαγητό φούρνου με μακαρόνια, κιμά και κρέμα μπε- σαμέλ: *ένα ταψί / κομμάτι* ~.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pasticcio < μτγν. λατ. *pasticium, υπυκ. τού υυσ. pasta (βλ. λ. *πάστα)]*.
παστίτσιο[2] (το) το λογοτεχνικό, μουσικό και γενικότ. καλλιτεχνικό έργο, το οποίυ συντίθεται κατά μίμηση πρωτότυπου έργου, τού οποίου αναπαράγει μυτίβα ή τεχνικά στοιχεία.
[ετυμ. < γαλλ. pastiche < ιταλ. pasticcio (βλ. λ. *παστίτσιο*[1]*)]*. **παστοκύδωνο** (το) γλύκυσμα από τον πολτό κυδωνιών που έχουν βράσει με ζάχαρη συν. κυδωνόπαστο. σχολιο λ. *πονόδοντος.* **παστοράλε** (το) {άκλ.} ελλην. *ποιμενικό* μους. είδος ενόργανης ή φωνητικής σύνθεσης, συχνά σε 6/8 ή σε J 2/8- αποδίδει ένα περιεχόμενο αγροτικό ή βυυκολικό, γενικότερα ειδυλλιακό (βλ. λ. ειδύλλιο), όπως τυ αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος τής πόλης (απομίμηση τής φλογέρας τού βοσκού κ.λπ.).
(ετυμ. < ιταλ. pastorale < λατ. pastoralis «ποιμενικός» < pastore «ποιμένας, βοσκός» (βλ. κ. *πάστορας)]*. **πάστορας** (ο) {-α κ. -ος {-όρων! πρυτεστάντης ιερέας.
[ετυμ. < μτγν. *πάστωρ. Όρος* < λατ. pastor «ποιμένας, βοσκός» (< ρ. pasco «ποιμένω. τρέφω», μτχ. pasius)|. **παστορέλα** (η) {παστορελών} **1.** μουσικό κομμάτι βασισμένο σε βυυκολικής εμπνεύσεως στίχους ή σκοπούς 2. (ειδικότ. στους ρωμαιοκαθολικούς) χριστουγεννιάτικο μουσικό κομμάτι, που απομιμείται την ποιμενική μουσική κατά τη λειτουργία τής Θείας Γέννησης. Κπί- σης **παστοράλι** (το).
[ετυμ. < ιταλ. pastorella (πβ. κ. επίθ. pastorale) < pastore «ποιμένας, βοσκός» < λατ. pastor (βλ. κ. *πάστορας)]*. **παστός,** -ή, -ό (για τρόφιμα) **1.** αυτός που συντηρείται σε αλάτι ή άλμη, παστωμένος: ~ *σαρδέλες / ρέγκες* συν. αλίπαστυς 2. *παστό* (το) κάθε τρόφιμο που συντηρείται με πάστωμα · ΦΡ. *κάνω (κάποιον) παστό ατο ξύλο* χτυπώ αλύπητα και άγρια, μαυρίζω (κάποιον) στο ξύλο. — **παστά** επίρρ.
[I-ΙΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αλατισμένος, συντηρημένος σε άλμη», < *πάσσω* «πασπαλίζω, ραίνω» < **πάτ-]ω.* αγν. ετύμου. Δεν έχει διευκρινιστεί η σχέση τού ρ. με τον αρχαϊκό αόρ. *πήν,* αν και από ορισμένους παραβάλλεται η σχέση τυύ υυσ. *πή-μα* με το λατ. patior «πάσχω» ή τού ρ. *λή-θω* με το λατ. la-teo «λανθάνω, κρύβομαι» (πβ. κ. *δήμος. δα-τέομαι).* Από ετυμολογικής πλευράς η διευκρίνιση αυτής τής σχέσης δεν θα προσέφερε τίποτα, έχει δε απορριφθεί η σύνδεση με το λατ. quatio «σείω, τινάζω» και με το τυχ. kat- «σπέρνω, σκορπίζω». Το ρ. *πάσσω* απέκτησε και τη μεταφορική σημ. «διακυσμώ», από την οποία προέκυψε η μτγν. σημ. «νυφικό κρεβάτι (δηλ. διακοσμημένο με στυλίδια)»].
παστουρμάς κ. **παστρουμάς** (ο) {παστουρμάδες} παστό κρέας (κυρ. από βουβάλι ή καμήλα) καρυκευμένο και απυξηραμμένο, το οποίο αναδίδει βαριά, έντονη μυρωδιά.
| Η ιΥΜ. < τυυρκ. pastirma]. **πάστρα** (η) Ιχωρ. πληθ.} η καθαριότητα: *το σπίτι έλαμπε από* - λντ. βρόμα.
{F.ΤΥΜ. μεσν. < *σπάστρα* (με προληπτική ανομοίωση τού σ-) < *σπα- στρεύω* (υποχωρητ.), βλ. λ. *παστρεύω].* **παστρεύω** ρ. μετβ. {πάστρ-εψα. -εύτηκα, -εμένος} καθαρίζω, αφαιρώ τη βρομιά από κάτι: ~ *το σπίτι / το τζάκι.* — **πάστρεμα** (το). σχολιο λ. *ξε~.*
[FΤΥΜ. μεσν. < *σπαρτεύω* «καθαρίζω με σκούπα από σπάρτυ» (με μετάθεση τού σ- και αντιμετάθεση συμφώνων στυ σύμπλεγμα -ρτ-) < αρχ. *σπάρτον* (βλ.λ.). Από συμφυρμό των τ. *παστρεύω* και *σπαρτεύω* προήλθε το μεσν. *σπαστρεύω* (> *σπάστρα* > *πάστρα,* βλ.λ.)]. **παστρικός,** -ή (λαϊκότ. -ιά). -ό |μεσν.| (λαϊκ.) **1.** καθαρός: ~ *σπίτι ι νοικοκυριό / χωριό* 2. (μτφ.) ξεκάθαρος, τίμιος: *αυτός κάνει μόνο ~ δουλειές ||* Μίλα *ντόμπρα! θέλω - κουβέντες!* |[~ *απάντηση / θέση* 3. (μτφ.-ειρων. για πρόσ.) αυτός που είναι αμφίβολης ηθικής ή ύποπτος για παράνομες δοσυληψίες: ~ *κουμάσι!* 4. (στον τ. *παστρικιά* - παλαιότ.) η πόρνη. — **παστρικά** επίρρ.

παστρουμάς (ο) -» παστουρμάς

παστώνω ρ. μετβ. {πάστω-σα. **-θηκα. -μένυς**} **1.** (για τρόφιμα) κάνω (κάτι) παστό, συντηρώ σε άλμη ή σε αλάτι: **- *το κρέας / σαρδέλες / ρέγκες*■** φρ. **(μτφ.)** *παστώνω στο ξύλο* ξυλοφορτώνω άγρια (κάποιον), μαυρίζω στο ξύλο **2. (μτφ.)** στρυμο')χνω πολλούς ανθρώπους μαζί, τον έναν δίπλα στον άλλον (όπως τα κομμάτια τού κρέατος): ***επιβάτες παστωμένοι σαν σαρδέλες στο λεωφορείο*** **3.** (σκωπτ.-μτφ.) βάζω μεγάλη ποσότητα υλικού πάνω σε κάτι (λ.χ. καλλυντικού στο πρόσωπο), **πασσαλείφω. — πάστωμα (το).**

[ι-τυμ. μεσν. **<** αρχ. ***παστός*** (βλ.λ.)].

Πάσχα (το) [άκλ.] 1. η μεγαλύτερη χριστιανική εορτή εις ανάμνησιν τής Αναστάσεως τού Χριστού · ο εορτασμός τού Πάσχα δεν συμπίπτει σε όλους τους χριστιανούς (ορθοδόξους, ρωμαιοκαθολικούς, προτεστάντες), επειδή ο υπολογισμός τής εορτής γίνεται με διαφορετικά ημερολόγια 2. η ημέρα τού Πάσχα, η Κυριακή τού Πάσχα: *το ~ πέφτει νωρίς φέτος*■ φρ. (α) *κάνω Πάσχα* **(ΐ) περνώ εορταστικά την ημέρα τού Πάσχα: *πού θα κάνετε Πάσχα φέτος;* (ii) τρώω πολύ καλά: *Φά- γαμε και ήπιαμε καλά. Κάναμε Πάσχα σήμερα!* (β) (παροιμ.) ούτε φέτος** *Λαμπρή ούτε τού χρόνου Πάσχα* **για τους εξαιρετικά αναβλητικούς, που είναι πάντα ασυνεπείς στην τήρηση των υποσχέσεων τους (γ)** *κάθε Πάσχα και Χριστούγεννα* **σε αραιά χρονικά διαστήματα, σπάνια: *πλένεται ~* 3. (συνεκδ.) η περίοδος των διακοπών ή αργιών λόγω τής γιορτής τού Πάσχα (συνήθ. η Μεγάλη Εβδομάδα): *το ~ θα πάμε διακοπές στο εξωτερικό* 4. μεγάλη εορτή τού ιουδαϊσμού εις ανάμνησιν τής Εξόδου των Εβραίων από την Αίγυπτο και τής διάβασης τής ΕρυΟράς Θαλάσσης · 5.** *Νήσος τού Πάσχα* **(ισπ. Isla do Pascua) νησί που αποτελεί το ανατολικότερο σημείο τής Πολυνησίας, γνωστό για τα διάσπαρτα, πέτρινα αγάλματά του.**

Ιετυμ. **μτγν. < αραμ.** pascha **< εβρ.** pesah **'«πέρασμα, παρέλευση», λ. που περιέγραφε τη δεκάτη πληγή κατά των Αιγυπτίων, όπου. σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση, ο άγγελος προσπερνούσε τις πόρτες των Ιουδαίων που ήταν βαμμένες με αίμα αρνιού και δεν θανάτωνε τα πρωτότοκά τους (πβ. Π.Δ.** *Έξοδος* **12, 23: *καί παρελεύσεται Κύριος τήν θύραν και ούκ αφήσει τόν όλεθρεύοντα είσε/.θεΐν εις τάς οικίας υμών πατάξαι).** Η εβραϊκή εορτή τού Πάσχα γινόταν εις ανάμνηση τής σωτηρίας των Εβραίων από τους Αιγυπτίους. Όπως ο παλαιός Ισραήλ εόρταζε το πέρασμα από την Αίγυπτο στη Γη τής Επαγγελίας, έτσι και ο νέος Ισραήλ τής Χάριτος (πβ. **Κ.Δ.** *ΓαλΔτ.* **6, 16: *Ισραήλ τοϋ θεού)*** εορτάζει τη θυσία και την Ανάσταση τού Χριστού, με την οποία πέρασε από τη δουλεία στην ελευθερία, από τον θάνατο στη ζωή. Και όπως στην πρώτη περίπτωση αιτία τής σωτηρίας έγινε ο αμνός με ***το*** αίμα τού οποίου βάφτηκαν οι θύρες των Εβραίων, έτσι και στο χριστιανικό Πάσχα αιτία τής σωτηρίας είναι ο Αμνός τού θεού, ο Χριστός, που με τη θυσία του μας έσωσε από τον θάνατο και την αμαρτία].

πασχαζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.] γιορτάζω το Πάσχα, παϋω τη νηστεία τής Σαρακοστής και τροκο κανονικά** συν. **αρταίνομαι.**

{ΕΤΥΜ. **μεσν. < μτγν. *Πάσχα*\.**

Πασχάλης (ο) ανδρικό όνομα.

[LiΤΥΜ. < μεσν. *πασχαλία* (βλ. λ. *πασχαλιά)*, ονομασία που συνδ. με τη γιορτή τού Πάσχα].

Πασχαλιά (η) 1. το Πάσχα (βλ.λ.) συν. **Λαμπρή 2. (μετωνυμ.) κάθε μέρα πλούσιας κατανάλωσης φαγητών, πολυφαγίας, κυρ. μετά από περίοδο νηστείας.**

[ΕΤΥΜ. **<** μεσν. ***πασχαλία*** **<** μτγν. ***Πάσχα].***

πασχαλιά (η) μικρό δέντρο ή θάμνος με μικρά ιώδη, λευκά ή ρόδινα αρωματικά άνθη. που σχηματίζουν ταξιανθίες, το οποίο καλλιεργείται κυρ. ως διακοσμητικός θάμνος.

Πασχαλία (η) γυναικείο όνομα. Επίσης Πασχαλιά.

πασχάλια (τα) -♦ πασχάλιο

πασχαλιάτικα επίρρ.**· κατά την περίοδο τού Πάσχα ή την ίδια την ημέρα τού Πάσχα: *αρρώστησα ~!***

πασχαλινός, -ή, -ό [μεσν.[αυτός που σχετίζεται με το Πάσχα, που γίνεται κατά τις ημέρες τού Ι Ιάσχα: *~ τραπέζι / έθιμο / αβγό / διακοπές / ρούχα* ΣΥΝ. **λαμπριάτικος. - πασχαλινά επίρρ. Επίσης πασχαλιάτικος, -η. -ο.**

Πασχάλιο(ν) (το) |πασχαλί-ου Ι **(κ. πασχάλ-ια), -ων}** εκκλησ. **πίνακας στον οποίο αναγράφονται οι ημερομηνίες των κινητών εορτών κάθε έτους με αφετηρία την ημερομηνία εορτασμού τού Πάσχα·** φρ. *χάνω* **τ*** *αβγά και τα πασχάλια* **βλ. λ. *αβγό.***

(ΠΤΥΜ. **<** μεσν. ***πασχάλιον «*** κατάλογος κινητών εορτών, των οποίων η ημερομηνία εξαρτάται από τον εορτασμό τού Πάσχα», ουδ. τού επιθ. ***πασχάλιος*** **<** μτγν. ***Πάσχα].***

πασχαλίτσα (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} μικρό έντομο με χαρακτηριστικά κόκκινα φτερά με μαύρα στίγματα συν. (λαϊκ.) κοκκινέλα, λαμπρί- τσα.

πασχίζω κ. (λαϊκ.) πασκίζω ρ. μετβ. {πάσχισα} (καθημ.) (+να) **καταβάλλω εντονότατη προσπάθεια, εργάζομαι, αγωνίζομαι (για κάτι) με όλες μου τις δυνάμεις και με δυσκολία: *πασχίζει να εξυπηρετήσει και να ικανοποιήσει τους πάντες*]| *άδικα πασχίζεις να της εξηγήσεις. δεν καταλαβαίνει Ρ.λληνικά!***

[ετυμ. μεσν. **<** αρχ. ***πάσχω*** (βλ.λ.). κατά τα ρ. σε ***-ίζω,*** προκειμένου να δηλωθεί η ενεργ. σημ. «καταβάλλω έντονες προσπάθειες»!.

πάσχω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** ταλαιπωρούμαι από ασθένεια, νοσώ: **~ *από κατάθλιψη / από μια σπάνια αρρώστια / απ' την καρδιά μου / από αμνησία* 2.** υποφέρω, υφίσταμαι έντονη ψυχική δοκιμασία, αισθάνομαι εσωτερικό πόνο εξαιτίας γεγονότος ή κα- ταστάσεως: ***είναι ένας αληθινός άνθρωπος που πάσχει για τον διπλανό του*** συν. (μτφ.) πονώ **3.** υστερώ σημαντικά, παρουσιάζω αδυναμίες: ***η αγροτική πολιτική πάσχει || η επιχειρηματολ***ο/ία του ***πάσχει σε πολλά σημεία*** 4. (η λόγ. μτχ. ενεστ. *πάσχων*, ***-ουσα***, -ον) (α) αυτός που υποφέρει (σωματικά ή ψυχικά): ra ***πάσχοντα από κατάθλιψη άτομα*** (β) αυτός που παρουσιάζει προβλήματα: ***η πάσχουσα οικονομία μιας χώρας* 5.** (αργκό) είμαι νοητικά διαταραγμένος. δεν στέκω καλά στο μυαλό μου: ***Μην ασχο/.είσαι μαζί του! Το άτομο πάσχει!*** Ιετυμ. αρχ. < ****πάθ-σκω*** (με σίγηση τού ***-θ-*** και μετάθεση τής δασύτητας στο -κ ·-) < 0. ****παθ-*** (πβ. αόρ. β' ***έ-παθ-ον),*** συνεσταλμ. βαθμ. τού θ. ***πενθ-,*** το οποίο απαντά στον αρχ. μέλλ. ***πείσομαι*** (< ****πένθ-σομαι.*** με σίγηση τού ***-θ-*** και αντέκταση) και στον ετεροιωμ. παρακ. ***πέ-πονθ- α.*** Σύμφωνα με μια εκδοχή, το ρ. συνδ. με λιθ. kceiii «υποφέρω» και με αρχ. ιρλ. c-ess(a)im (ίδια σημ.), οπότε ανάγεται σε I.E. *q*enth- «υποφέρω». Κατ' άλλη άποψη, πρέπει να προτιμηθεί η αναγωγή σε

Ε. *hhendh- «δένω» (με την έννοια ότι το ***πάθος*** δεσμεύει τον πάσχοντα) και η σύνδεση με τη λ. ***πενθερός*** (βλ.λ.). Ομόρρ. ***πάθ-ος, πένθος*** (βλ.λ.)I.

πατ (η) {άκλ.} (στη ραπτική) **1.** κομμάτι από ύφασμα που ράβεται ως τελείωμα σε τσέπες, γιακάδες 2. πιέτα που καλύπτει τις κουμπότρυπες. τα κουμπιά ή το φερμουάρ.

[UΧΥΜ. < γαλλ. pattc < αρχ. γερμ. *paita «ένδυμα»!, **πατ** (το) {άκλ.] (στο σκάκι) η αναγκαστική ισοπαλία, που προκύπτει όταν ο ένας από τους δύο παίκτες δεν μπορεί να κάνει πλέον καμία κίνηση χωρίς να απειληθεί ο βασιλιάς του (πβ. λ. ***ματ, ρουά. ρεν).*** [ετυμ. < γαλλ. pat < ιταλ. patta «συμφωνία, ισοπαλία» < λατ. pacta, πληθ. τού pactum «συνθήκη, σύμβαση», ουδ. τής μτχ. pactus τού ρ. paciscor «συνομολογώ, συνάπτω συνθήκη»], **πάταγος** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** ο έντονος, εκκωφαντικός κρότος, κυρ. από σπάσιμο ή βίαιη πρόσκρουση αντικειμένων: ο ***αέρας έκ?.εισε την πόρτα με*** - **2.** (μτφ.) ο ισχυρός αντίκτυπος, η εντονότατη αίσθηση που προκαλείται από ένα γεγονός, η ταραχή που προκαλεί: ***η πρόσφατη αποκάλυψη /*** γο ***σκάνδαλο / η είδηση έκανε πάταγο.***

[ΠΤΥΜ. αρχ. ονοματοποιημένη λ., με εκφραστ. θ. ***πατ-,*** επίθημα ***-αγ-*** (πβ. ***άλαλ-αγ-ή, όλολ-υγ-ή)*** και κατάλ. ***-ος.*** Ομόρρ. ***πατάσσω*** (βλ.λ.)]. **παταγώδης,** - ης. -ες f1897J {παταγώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (για αρνητικές καταστάσεις) αυτός που έχει ισχυρό αντίκτυπο, που προκαλεί μεγάλη εντύπωση ή αναστάτωση: ***παρά τη μεγάλη διαφήμιση η ταινία ήταν μια ~ αποτυχία*** ΣΥΝ. θορυβώδης, εκκωφαντικός. – **παταγωδώς** επίρρ. [I892J. σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **πατάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** το χαλάκι μπροστά από την εξώπορτα για το σκούπισμα των ποδιοίν πριν από την είσοδο σε ένα κτήριο ΣΥΝ. (λόγ.) ποδόμακτρο 2. κάθε μικρό και στενό χαλί ή κομμάτι μοκέτας: ro ~ ***τού μπάνιου / τού*** αυτοκίνητου συν. χαλάκι **3.** μικρό κομμάτι από δέρμα ή πλαστικό, που τοποθετείται στο πίσω μέρος ***των*** παπουτσιών, συνήθ. κάτω από τον πάτο. για καλύτερη εφαρμογή ή για να μην πληγώνεται το πόδι κατά το περπάτημα ΣΥΝ. πάτος. [ετυ.μ. Υποκ. τού ουσ. ***πάτος*** (βλ.λ.)]. **πάταξη** (η) **1**1847] {-ης κ. -άξεως | χωρ. πληθ.} **1.** η καταπολέμηση, η οριστική εξάλειψη: ***η~ τής παραπαιδείας/ τής ανεργίας/ τής εγκληματικότητας ι τής τρομοκρατίας / τής γραφειοκρατίας*** συν. καταστολή **2.** η αμείλικτη τιμωρία: - ***των φοροφυγάδων / των εμπόρων ναρκωτικών.***

| εγυμ. < ρ. ***πατάσσω*** (βλ.λ.) |.

Πατάπιος (ο) (Παταπίουί άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ΚΐΥΜ.μεσν. κύρ. όν., αιγυπτ. αρχής, αγν. ετύμου].

παταρατσο (το) ναυτ. (λαϊκ.) ο παράτονος (βλ.λ.).

[f.tym. < ιταλ. patcrazzo < προβηγκ. pato «πόδι»], **πατάρι** (το) {παταρ-ιού | -uον} **1.** χώρος, συνήθ. πάνω από το ύψος τής πόρτας σπιτιού ή άλλου οικοδομήματος, που χρησιμοποιείται κυρ. ως αποθήκη για τη φύλαξη αντικειμένων 2. η υπερυψωμένη (συνήθ. ξύλινη) κατασκευή που σχηματίζει ένα. δεύτερο επίπεδο δαπέδου στο εσωτερικό σπιτιού ή καταστήματος. – (υποκ.) **παταράκι** (το).

[ετυμ. Υποκ. τού ουσ. ***πάτος*** (βλ.λ.)|. **πατάσσω** ρ. μετβ. {πάτα-ξα. -χθηκα} **1.** κτυπώ. τιμωρώ (παραδειγματικά): ~ ***τους ενόχους / τους ταραξίες-*** φρ *πάταξον μεν, άκουσον δε* ***(πάταξον μέν, άκουσον δέ,*** Πλουτ. ***Θεμιστοκλής*** 11. 4) χτύπησε με, αλλά άκουσέ με (από την απάντηση τού Θεμιστοκλή στον Ευρυβιά- δη στο συμβούλιο των στρατηγών πριν από τη ναυμαχία στη Σαλαμίνα) **2.** καταστέλλω (κάτι), εξαλείφω οριστικά: ***η κυβέρνηση φιλοδοξεί να πατάξει τη φοροδιαφυγή / την τρομοκρατία.*** – **πάταξη** (η) [1847].

[liΤΥΜ. αρχ. < ****πατ-άκ-]ω,*** ονοματοποιημένη λ.. < εκφραστ. θ. ***πατ-*** + επίθημα ***-ακ-*** + κατάλ. ***~j(***ο. Ομόρρ. ***πάταγος*** (βλ.λ.)]. **πατάτα** (η) {πατατών} **1.** ο εδώδιμος αμυλούχος κόνδυλος τού ομώνυμου φυτού (βλ. κ. ***πατατιά),*** ο οποίος έχει συνήθ. καστανή φλούδα, λευκή ώς κίτρινη σάρκα και αποτελεί νοστιμότατη και πολύ εύπεπτη τροφή: ***η συγκομιδή / αποθήκευση πατάτας***][***καθαρίζω / κόβω πατάτες*** συν. (λόγ.) γεώμηλο **2.** (συνεκδ.) ο μαγειρεμένος κόνδυλος αυτού του φυτού και το αντίστοιχο φαγητό ή συμπλήρωμα (γαρνίρισμα): ***κρέας με πατάτες || - τηγανητές / βραστές / προτηγανισμένζς / κατε- ψυγμένες / ψιλοκομμένες / λειωμένες*** (πουρές) **/ *φούρνου* 3.** το φυτό που παράγει αυτούς τους κόνδυλους: ***η*** - ***μετα φέρθηκε στην Ευρώπη από τη Ν. Αμερική*** 4. (σκωπτ.) οτιδήποτε έχει χοντροκομμένο στρογ- γυλοειδές σχήμα: ***συγκρίνεται αυτό το σώμα μ' αυτή την* 5.** (μτφ.) (α) η χοντρή γκάφα, το χοντροκομμένο λάθος: ***τέτοιες ~ δεν κάνει ούτε ο Κώστας, που είναι γνωστός γκαφατζής!*** (β) (για πράγμα ή κατάσταση) ό,τι χαρακτηρίζεται από έλλειψη ουσιαστικού νοήματος και ενδιαφέροντος, πραγματικής αξίας: ***τι κάθομαι κι ακούω τέτοιες ~!*** | |

η ταινία! συν. βλακεία, σαχλαμάρα. – (υποκ.) **πατατούλα** κ. **πα- τατίτσα** (η) (σημ. **1-3).**

[ΕΤΥΜ. < ισπ. patata < batata «γλυκοπατάτα», από γλιόσσα των ιθαγενών τής Αϊτής].

πατατάκι (το) Ιχωρ. γεν.} **1.** καθεμιά από τις μικρές, λεπτές και επίπεδες αλατισμένες φέτες πατάτας, που τηγανίζονται μέχρι να γίνουν τραγανές και συνήθ. διατίθενται συσκευασμένες σε σακουλάκια: *πατατάκια με ρίγανη / με πάπρικα* 2. (συνεκδ.) ***πατατάκια*** (τα) η σακούλα με το παραπάνω περιεχόμενο: *αγόρασα δύο -* ΣΥΝ. τσιπς, **πατατάλευρο** (το) 118931 αλεύρι από πατάτες, **πατάτας** (υ) {χωρ. πληθ.Ι (λαϊκ.-μειωτ.) ως χαρακτηρισμός για άν~ θρωπο χοντρό και δυσκίνητο. **πατατιά** (η) (καθημ.) πολυετές ποώδες φυτό τού οποίου ο εδώδιμος κόνδυλος είναι η γνωστή πατάτα (βλ.λ., σημ. Ι). **πατατοκαθαριστής** (ο) εργαλείο για το καθάρισμα τής πατάτας, **πατατοκεφτές** (ο) {πατατοκεφτέδες} κεφτές που παρασκευάζεται από μείγμα λειωμένης πατάτας, βυτύρου και αβγού με καρυκεύματα. **—** (υποκ.) **πατατοκεφτεδάκι** (το), **πατατοσαλάτα** (η) {δύσχρ. πατατοσαλατών} σαλάτα που έχει ως βάση κυιμάτια βρασμένης πατάτας, **πατατουκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) κοντό πανωφόρι από χοντρό μάλλινο ύφασμα για άνδρες.

{ετυμ. < βεν. patatuco (με αλλαγή γένους κατά τ*ο κάπα)*, από συμφυρμό των λ. patala «πατάτα» και patalocco «μπούφος των βάλτων», επειδή αρχικά τη φορούσαν Βενετοί ναυτικοί]. **πατατοφαγία** (η) {χωρ. πληθ.) η συχνή ή σε μεγάλες ποσότητες κατανάλωση πατατών. **πατατοφάγος** (ο/η) πρόσοιπο που τρώει πολλές πατάτες, που του αρέσουν πολύ οι πατάτες, **πατατράκ** (το) {άκλ.} (εκφραστ.) **1.** ο πάταγος, η αναστάτωση που ακολουθεί μια βίαιη, απρόβλεπτη ανατροπή δεδομένων, κυρ. με αρνητική επίπτο)ση σε πρόσωπα και καταστάσεις: *έπαθαν ~ και ακόμα δεν μπορούν να συνέλθουν* || *είχε γίνει μεγάλο - τότε μ' εκείνο το* σκάνδαλο ΣΥΝ. σκκ. κάζο **2.** (συνεκδ.) το ίδιο το γεγονός που πρυκαλεί τέτοια σύγχιση και ταραχή: *η κατακόρυφη μείωση τής εκ/.ογικής τους δύναμης αποτελεί μεγάλο* [f.tym. < ιταλ. patatrac, ηχομιμητική λ.Ι. **πατέ** (το) {άκλ.} μείγμα από πολτοποιημένο ή ψιλοκομμένο κρέας (συκώτι κυρ. χήνας), χορταρικά κ.ά.. το υπυίο συνήθ. σερβίρεται κρύο ως ορεκτικό: *~ χοιρινού / λαγού ι* κουνελιού.

(ΕΤΥΜ. < γαλλ. pale < παλ. γαλλ. paste < μτγν. λατ. pasta (βλ. λ. *πάστα*){.

πατέντα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, με το υπυίυ κατοχυρώνεται σε εφευρέτη η πατρότητα και το δικαίωμα εκμετάλλευσης τής εξεύρεσής του 2. (συνεκδ.) το δικαίωμα εκμετάλλευσης μιας εφεύρεσης ή πρωτότυπης ιδέας: *η εταιρεία προσφέρει δεκάδες εκατομμύρια για την ~ τού προϊόντος* **3.** (λαϊκ.) κάθε επινόηση τής στιγμής, με την υπυία επισκευάζει κανείς μια μηχανή, επιδιορθώνει κάτι που χάλασε, αποκαθιστά τη λειτουργία κ.λπ.: *ο τεχνίτης έκανε μια ~* και ήρτειαξί* *τον μηχανισμό* του παλιού *ψυγείου.* |ΕΤΥΜ. < ιταλ. patente < μεσν. λατ. (littera) patens «ανοικτή (βασιλική) επιστολή, η οποία παρείχε στον κάτοχό της συγκεκριμένα προνόμια» (πβ. γαλλ. icitres patentes, κατ' αντιδιαστολή προς τα Icttres closes ή lcttres de cachet). Ο τ. patens είναι μτχ. τού λατ. ρ. pateo «είμαι ανοικτός. φανερός, πρόδηλυς»). **πατεντάρω** ρ. μετβ. Ιπατεντάρισ-α, -μένος} κατοχυρώνω εφεύρεση ή πρωτότυπη ιδέα, ώστε να μου αναγνωριστεί η πατρότητα και το δικαίωμα εκμετάλλευσής της.

[ετυμ. < ιταλ. patentare < patente (βλ. κ. *πατέντα)]*. **πατεντάτος,** -η, -ο αυτός στον οποίο έχει κατοχυρωθεί μια ιδιότητα, που είναι γνωστός και αναγνωρίσιμος με αυτήν: *- αριστερός* ΣΥΝ. αναμφισβήτητος, φανερός.

[ετυμ. < ιταλ. patcntato < p. pateniarc|. **πάτερ** {βλ. λ. *πατέρας*} κυρ. σε προσφωνήσεις κληρικών: *σας χαιρετώ, πάτερ-Νικόλαε■* επίσης εσφαλμ. αντί τού ορθού *πατήρ: ήλθε ο ~ Νικόλαος.*

[είυμ. αρχ. κλητ. τού ουσ. *πατήρ* (βλ. λ. *πατέρας),* η οποία (ήδη τον Μεσν.) συχνά χρησιμοποιήθηκε ο)ς ονομαστική (πβ. κ. ώ *δέσποτα -» ό δέσποτας)].*

πατέρα (η) (παλαιότ.) βακτηρία σε σχήμα Ί, που χρησιμοποιούσαν οι γέροντες στους ναούς για να στηρίζονται.

[ετυμ. Συντομευμένος τ. τυ*ύ πατερίτσα* (βλ.λ.)|. **πατέρας** (ο) {-ες κ. -άδες} **1.** υ αρσενικός γονέας, ο γεννήτορας: *ορφανός και από πατέρα και από μητέρα* {[*φυσικός / θετός* - || (για ζώα) ο ~ *τού σκύλου μας ήταν γκριφόν και η μητέρα του κανίς'* φρ. (α) ***γίνομαι πατέρας*** αποκτώ το πρώτο παιδί μου (β) (για γυναίκες) ***κάνω κάποιον πατέρα*** γεννώ το παιδί που έχω συλλάβει από την ερωτική σχέση μου με έναν άνδρα (γ) (παροιμ.) ***άκουγε τον πατέρα σου κι ορμήνευε τον γυιο σου*** καθήκον τού γυιου είναι η υπακυή και τυύ γονέα η καθοδήγηση και η νουθεσία (δ) ***από (τον) πατέρα*** (για συγγενείς) από την πλευρά τού πατέρα, από το πατρικό σόι: *παππούς 1 θείος* ~ (ε) ***πάτερ φαμίλιας*** βλ.λ. (στ) **ημέρα τού** *πατέρα* **(η) η** τρίτη Κυριακή τού Ιουνίου, η οπυία είναι τιμητικά αφιερωμένη στην προσφορά τού πατέρα στην οικογένεια (ζ) ***πατέρας-αφέντης*** υ τύπος τού πατέρα που συμπεριφέρεται αυταρχικά στην οικογένειά του 2. (γενικότ.) υ αρσενικός κηδεμόνας σε μια οικογένεια: *μεγαλώνω χωρίς ~·* φρ. ***στέκομαι (για κάποιον) πατέρας*** αναλαμβάνω τον πατρικό ρόλο απέναντι σε (κάποιον), κηδεμονεύω ΣΥΝ. μπαμπάς **3.** (ειδικότ.) ο πεθερός, όπως προσφωνείται από τον γαμπρό ή τη νύφη του 4. αυτός από τον οποίο προκύπτει (κάτι): *κατά τον Ηράκλειτο πατέρας πάντων είναι ο πόλεμος* **5.** αυτός που δημιυυργεί. εισηγείται (κάτι), που πρω- τυανακαλύπτει ή πρωτυκατασκευάζει (κάτι): *ο Ηρόδοτος, ο ~ τής ιστορίας* [[*ο Φρόυντ, ο ~ τής ψυχανάλυσης* || *ο Γουτεμβέργιος ήταν ο ~ τής τυπογραφίας* 6. (μτφ.) αυτός που ενεργεί υπέρ και εξ υνόματυς άλλων, πυυ έχει ηγετικό, προστατευτικό ή καθοδηγητικό ρόλο- ΦΡ. (α) *πατέρας τού έθνους / τής φυλής* (i) αυτός πυυ το έργο του, η προ- σφυρά και το παράδειγμά του εμπνέουν και καθοδηγούν έναν λαό

(συνήθ. ειρων. κ. ***εθνοπατέρας)*** ο βουλευτής (ως εκλεγμένυς εκπρόσωπος τού λαυύ στο Κυινοβούλιο) (β) *πνευματικός πατέρας* βλ. λ. ***πνευματικός · 7.*** θπολ. ο Θεός, συνήθ. κατ' αντιδιαστολή πρυς τα άλλα δύυ πρόσωπα τής Αγίας Τριάδας (τον Υιό και τυ Αγιο Πνεύμα): ***Πατήρ, Υιός και Άγιο Πνεύμα]] Πατέρα επουράνιε!*** ΦΡ. *Πάτερ ημών* βλ.λ. **8.** *πατέρες* (οι) (α) (κ. ***πατεράδες)*** υι πρυηγούμενες γενιές, οι πρόγονοι: ***οι - μας αγωνίστηκαν για τη δική μας ελευθερία*** || ***πρέπει*** να ***διατηρήσουμε την κληρονομιά*** των ~ μας || οι ***πρόσφυγες επέστρεψαν στη γη το)ν*** ~ συν. πρυπάτυρες (β) προσωνυμία των αγίων τής Εκκλησίας και των κληρικών ΦΡ. (α) *Πατέρες τής Εκκλησίας / Άγιοι Πατέρες* επιφανείς εκκλησιαστικοί άνδρες, που κατά τους πρωτοχριστιανικούς αιώνες με το σημαντικό συγγραφικό, διδακτικό και επιστημονικό τους έργο και το παράδειγμα ζωής που έδοσαν. εξέ- φρασαν την αυθεντική πίστη τής Εκκλησίας και συν-έβαλαν στην καθιέρωση τυύ χριστιανισμού και τη διατύπωση τυύ Ορθυδόξυυ δόγματος (β) *φιλοσοφία των Πατέρων* **ο** κλάδος τής φιλοσοφίας που αναλύει τις κοσμοθεωρίες των Ι Ιατέρων τόσο τής Ανατυλικής όσο και τής Δυτικής Χριστιανικής Ηκκλησίας (γ) *Κυριακή των Αγίων Πατέρων* γιορτή αφιερωμένη στη μνήμη των Αγίων Πατέρων, που μετείχαν στις Οικουμενικές Συνόδους (η έκτη Κυριακή μετά το Πάσχα, η δεύτερη Κυριακή τυυ Ιυυλίυυ και η τρίτη Κυριακή τού Οκτωβρίου) (δ) *Νηπτικοί Πατέρες* βλ. λ. ***νηπτικός.*** Επίσης (λόγ.) **πατήρ** {πατρός} (βλ. λ. ***πάτερ).***

(ετυμ. < αρχ. ***πατήρ, πατρός*** «πατέρας, αρχηγός τής υικογένειας» (ήδη μυκ. pa-tc) < Ι.Ε. *pater- (ίδια σημ.). πβ. σανσκρ. piuar-. λατ. pater (> γαλλ. perc, ισπ. padre), γοτθ. fadar, αρχ. γερμ. fater (> γερμ. Vater), αγγλ. father κ.ά. U ***λ.*** απαντά ως α συνθ. με τη μορφή πατμο- (πβ. ***πα- τρο-κτόνος)*** και ως β' συνθ. με τη μορφή ***-πατρός! -πατρα*** (πβ. ***Κλεοπάτρα)].***

πατερημά κ. **πατερμά** (τα) (λαϊκ.) το πάτερ ημών (βλ.λ.): ***«κάνει χί- /Λους σταυρούς και πατερμά» (Α.*** Λασκαράτυς).

[ϋΤΥΜ. όψιμο μεσν.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***Πάτερ ημών*** (μτγν.) τής Κυριακής Προσευχής πιθ. από τις προσευχές των μοναχών τις υποίες αριθμούσαν με τυ κυμπυσκυίνΓ πβ. τυ αντίστυιχο pater noster των ρωμαιυκαθολικο')ν|.

Πάτερ ημων (το) {άκλ.f **1.** η Κυριακή Ιπρυσευχή (βλ.λ.) πυυ αρχίζει με αυτές τις δύυ λέξεις: ***λέω / μαθαίνω το -*** |[***θα το μάθεις όπως λες το*** ~ **2.** (μτφ.) τυποποιημένα λόγια πυυ επαναλαμβάνει κανείς συχνά ή με πολύ μεγάλη άνεση σαν κάτι πυυ ξέρει πολύ καλά ή κατά τρόπο ενυχλητικό: ***άρχισε πά/j το*** Ιείύμ. < ιιτγν. ***Πάτερ ημών.*** βλ. λ. ***Κυριακή].***

πατερικος, -ή. -ό |μεσν.| αυτός που σχετίζεται με τους έγκριτους στην εκκλησιαστική συνείδηση Πατέρες τής Ι-.κκλησίας (Μ. Λθανά- σιυ, Μ. Βασίλειο. Γρηγόριο τον Θευλόγο, Ιωάννη Χρυσόστομο. Γρηγό- ριο Νύσσης κ.ά.): ~ ***κείμενα / διδασκαλία / θεολογία.***

πατερίτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ειδικό βυηθητικό μπαστούνι που στερείύνεται κάτω από τη μασχάλη κατά το περπάτημα, κυρ. όταν κάποιος έχει σπάσει τυ πόδι του ή δεν μπορεί με άνεση να στηριχθεί ή να περπατήσει μόνος του: ***βάζω / βγάζω τις*** ΣΥΝ. δεκανίκι **2.** (λαϊκ.) ΕΚΚΛΗΣ. η ράβδος τού δεσπότη, η ποιμαντορική ράβδος · **3.** καρχαρίας με σφυροειδές κεφάλι, γκριζωπό χρώμα και μήκος περίπου τεσσάρων μέτρων αλλιώς ***ζύγαινα.***

[κτυμ. < ****πατεριτσή*** < μεσν. ***πατερική*** (ενν. ***ράβδος*** ή ***βακτηρία***), αντί τού ορθού ***πατρ-ική.*** πιθ. λόγω τής προσφωνήσεως «πάτερ».Ήδη μτγν. υι φρ. ***ποιμαντική ράβδος / βακτηρία)].***

πατερμά (τα) ► πατερημά

πατερναλισμός (ο) 1. σύστημα, αντίληψη ή πρακτική διοικήσεως, ασκήσεο)ς πολιτικής και γενικότ. ελέγχου (ατόμων, ομάδων, εργαζομένων κ.λπ.) με κηδεμονευτικό και προστατευτικό χαρακτήρα, που, κατά τα οικογενειακά πρότυπα, προβάλλει ως δεδυμένη την καλή θέληση τού εργοδότη / προϊσταμένου / κυβερνήτη κ.λπ.. τη στοργή και το πατρικό ενδιαφέρυν τυυ για το καλό κάθε εργαζομένου. πολίτη κ.λπ. και που εκφράζεται με υλικές παροχές, χωρίς όμως την παρυχή δικαιωμάτων συμμετυχής, αναλήψεως υπεύθυνων θέσεων κ.λπ. 2. η τάση να πρυσπαθεί κανείς (ηγέτης, συνδικαλιστής, αρχηγός ομάδας κ.λπ.) να προστατεύει και να κηδεμονεύει όσους εκπροσωπεί. **—πα- τερναλιατής** (ο), **ττατερναλίατρια** (η), **πατερναλιστικός,** -ή. -ύ. **πατερναλιστικά** επίρρ.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. patcrnalismc < λατ. paternus <«πατρικός» pater «πατέρας»].

πάτερο (τυ) (λαϊκ.) μεγάλο, συνήθ. ξύλινο δοκάρι για την υποστήριξη στέγης ή πατώματος· φρ. (σκο)πτ.-εκφραστ.) *κολοκύθια στο πάτερο* (i) για λόγια ή πράξεις που δεν έχυυν κανένα νόημα ή λογική σύνδεση μεταξύ τους: ***μα τι ~ μου τσαμπουνάς;*** (ii) ως έκφραση αμφισβήτησης ή αποδοκιμασίας όσων ειπώθηκαν. -Μας ***διαβεβαίωσ***αν ***ότι θα μεριμνήσει ο υπουργός προσωπικά για το θέμα σας.*** *!* Επίσης **πάτερό.**

ΙΕίύνι. < όψιμο μεσν. ***πατέραν*** < αρχ. ***πάτος*** + παραγ. επίθημα ***-ερό(ν),*** πβ. κ. ***τσαγ-ερό, λαδ-ερό\.***

πατερούλης (ϋ) {πατερύλήδες} **1.** (ως τρυφερή προσφώνηση) ο πατέρας **2.** ιστ. (α) καθένας από τους τσάρους τής Ρωσίας (β) (ειδικότ.) ο Στάλιν (***Σοβιετικός ηγέτης*** την περίυδο 1924-1953) (ως αγαθός προστάτης τού λαυύ κατά την τότε επίσημη προπαγάνδα).

πάτερ φαμίλιας (ο) {άκλ.} 1.ο πατέρας ως επί κεφαλής τής οικογένειας και υπεύθυνος για τη λειτουργία της: ***με τον ερχομό τού δεύτερου παιδιού μεγάλωσαν και*** οι ***ευθύνες του ως*** ~ **2.** (κακόσ.) ο υι- κυγενειάρχης που λειτουργεί αυταρχικά και συγκεντρωτικά: ***επιμέ***

νει να λειτουργεί σαν ~ ελέγχοντας τη ζωή όλων μέσα στο σπίτι. ΙΕΤΥΜ. < λατ. pater familias|. **πάτημα** (το) Ιμτγν.Ι {πατήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** τυ να πατά κανείς (κάποιον/κάτι) με το πόδι, το ποδοπάτημα: το ~ *τού χαλιού* || γο - *τού ποδιού τού γαμπρού από τη νύφη στην τελετή τοϋ γάμου* 2. το ίχνος που αφήνει το βήμα (κάποιου): *ακολούθησαν τα ~ τού ζώου* || γο κ*0- *μα έσβησε το - του στην άμμο* συν. πατημασιά, σημάδι, ίχνος- φρ. *των μπροστινών πατήματα, των πισινών γεφύρια* βλ. λ. *μπροστινός* 3. το περπάτημα, ο τρόπος βαδίσματος: *ανάλαφρο / αγέρωχο / κομψό* - || γο *περήφανο ~ τής πέρδικας* || *το αθόρυβο, ανάλαφρο ~ τής γάτας* συν. περπατησιά, βήμα 4. (συνεκδ.) ο ήχος από τυ περπάτημα (κάποιου): *κατάλαβα ότι ήρθε από τα βαριά ~ στη σκά?.α* ΣΥΝ. πατημασιά **5.** (α) η συμπίεση, το ζούληγμα (καρπού) με τα πόδια για την εξαγωγή τού χυμού (του): *το - το)ν σταφυλιών* (β) η συμπίεση αντικειμένων, ώστε να μειωθεί ο όγκος τους: το ~ *χαρτιών για να χωρέσουν στο κουτί / των ρούχων για να κλείσει η βαλίτσα* συν. πατίκωμα 6. η πίεση που ασκεί κανείς σε αντικείμενο με το χέρι ή τυ πόδι. για να λειτουργήσει: γο ~ *τού κουμπιού / τού φρένου / των πλήκτρων* 7. (α) η πίεση αντικειμένου πάνω σε επιφάνεια: το ~ *τού μολυβιού στο χαρτί για να γράφει πιο έντονα* (β) (ειδικότ.) το σιδέρωμα: *το παντελόνι σου θέλει έχει τσαλακωθεί* 8. το φάρδος σκαλοπατιού, η επιφάνεια τού κατωφλιού: *επικίνδυνη αυτή η σκάλα, έχει πυλύ στενό* - 9. (μτφ.) η δικαιολογία στην οποία στηρίζεται κάποιος, το πρόσχημα: *γόρεσε -, για να φύγει από την εταιρεία* || *αναζητείται νομικό* - συν. πρόφαση. αφορμή 10. (λογότ.) η κυρίευση, η κατάληψη με επιδρομή, πολιορκία ή επίθεση: γο - *τής Πόλης / τής Τριπολιτσάς* φυ.ν. άλωση, κούρσεμα 11. (λαϊκ.-σκωπτ.) το ερωτυχτύπημα: *τέτοιο ~ με γυναίκα πρώτη φορά παθαίνει* συν. (οικ·.) κόλλημα 12. ***πατήματα*** (τα) το φέρσιμο, οι συνήθειες αντιδράσεις και η συμπεριφορά (κάποιου), ο τρόπος ζωής του: *κάθε άνθρωπος έχει τα ~ του. θέλει ειδική μεταχείριση!* jj *δεν έχει σταθερά ~, χρειάζεται μια τάξη στη ζωή του* συν. συμπεριφορά. τρόποι, συνήθειες, (λαϊκ.) χυθγια. — (υποκ.) **πατηματάκι** (το). σχομο λ. *πρόσχημα.* **πατημασιά** (η) 1.το ίχνος από το βήμα. το σημάδι που αφήνει το πόδι ανθρώπου ή ζώου: *νωπές ~ στο χιόνι / στη βρεγμένη άμμο* || *ακολούθησαν τις* - τού *ζώου ώς τη φωλιά του* συν. πάτημα, σημάδι, ίχνος, πατησιά 2. το περπάτημα, κυρ. ο ήχος τού βήματος: *ανάλαφρη / βαριά* - || *ακούστηκαν κοντινές ~* συν. περπατησιά, βήμα.

[F.TYM. Από συμφυρμό των λ. *πάτημα* και *πατησιά].* **πατήρ** (Ο) ► πατέρας **πατησιά** (η) η πατημασιά (βλ.λ.).

πατητή (η) **1.** τρόπος ραψίματος (τρύπωμα) *με πυκνές* βελονιές · **2.** παιχνίδι στη θάλασσα στο οποίο κανείς πιέζει το κεφάλι και τους ώμους κάποιου άλλου, ώστε να τον βυθίσει στο νερό. **πατητήρι** (το) {πατητηρ-ιού | -ιο>ν} ανοιχτός επίπεδος χώρος, συνήθ. με χαμηλή κτιστή περίφραξη. για το πάτημα των σταφυλιών και την ταυτόχρονη διοχέτευση τού χυμού τους σε βαρέλια συν. ληνός. [f.tym. < μτγν. *πατητήριον*< αρχ. *πατώ* + παραγ. επίθημα -*τήριον*. πβ. κ. *παρατηρη-τήριο*\. **πατητής** (ο), **πατήτρια** (η) {πατητριών} πρυσαιπο που μετέχει στο πάτημα τιον σταφυλιών.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *πατώ*|. **πατητός,** -ή. -ό Ιμτγν.} **1.** αυτός που έχει συμπιεστεί, πατικωθεί **2.***πατητό* (το) παιδικό ομαδικό παιχνίδι, με βασικό σκοπό να πατήσει το ένα παιδί το πόδι τυ άλλου χωρίς να πατήσουν το δικό του. — **πατητά** επίρρ.

πατίκι (το) {πατικ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το ξυλοπόδαρο (κουτσού) · **2.** το υπόδημα· (ειδικότ.) η ίσια γυναικεία παντόφλα (χωρίς τακούνι). [ΗΤΥΜ. < *πατώ* + *-ίκι.* πβ. *χαμαλ-ίκι. ξιά-ίκι}.* **πατικώνω** ρ. μετβ. {πατίκω-σα, -θηκα, -μένος} (καθημ.) πιέζω (κάτι) προς τα κάτω μειώνοντας τον όγκο του: ~ γα*ρούχα στη βα?Λτσα / τον καπνό στην πίπα* ||~γο*χώμα τού γηπέδου■φρ.την πατικώνω* (ενν. *την κοιλιά μου)* τρώω μέχρι κορεσμού. — **πατίκωμα** (το). [f.tym. < *πατίκι* (βλ.λ.)U **πατίλέτα** (η) {δύσχρ. πατιλετώνΐ (στη ραπτική) κομμάτι υφάσματος που προστίθεται σε σημείο (συνήθ. τελείωμα) ενδύματος για να το διακοσμήσει ή να καλύψει (π.χ. τα κουμπιά): *η - των κουμπιών τού πουκαμίσου* || ~ *τής τσέπης.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. paftelette, υποκ. τού pattc < παλ. γερμ. paita «ένδυμα. ρούχο»].

πατινα (η) {πατινών} **1.** τεχνολ. το πρασινωπό στρώμα που σχηματίζεται στην επιφάνεια αντικειμένων από χαλκό ή με μεγάλη περιεκτικότητα σε χαλκό και τα προστατεύει από την ατμοσφαιρική διάβρωση 2. επίχρισμα με άδικό χρώμα ή βερνίκι *σε* διάφορα αντικείμενα, κυρ. έπιπλα, για διακοσμητικούς λόγους ή για την προστασία τους. [ΕΤΥΜ. < βεν. patina < λατ. patina «'τηγάνι - λοπάδα»|. **πατινάδα** (η) **1.** ερωτικό μουσικό κομμάτι, που τραγουδιέται με συνοδία κιθάρας στους δρόμους τη νύχτα **2.** (στην Κρήτη) η μαντινάδα, το ερωτικό ή άλλου περιεχομένου δίστιχο.

[ΗΓΥΜ. < *μα(ν)τινάδα* (βλ.λ.), με την επίδρ. τού διαλεκτ. *πατινός* «τελευταίος» (< *πάτος),* επειδή αυτό το είδος τραγουδιού ήταν το τελευταίο στα γλέντιαί. **πατινάζ** (το) {άκλ.} **1.** το άθλημα στο οποίο ο αθλητής μετακινείται σε λεία και επίπεδη επιφάνεια (χιονιού, πάγου) με παγοπέδιλα ή τροχοπέδιλα: ~ *επί πάγου / στον πάγο* (η παγοδρομία) || *καλλιτεχνικό* ~ (με μουσική επένδυση και εκτέλεση υποχρεωτικών και ελεύθερων κινήσεων) 2. το γλίστρημα πάνω σε λεία επιφάνεια (με ειδικά πέδιλα): *γρήγορο* ~.

[ετυμ. < γαλλ. patinagc < patiner, βλ. κ. *πατινάρω*]. **πατινάρω**[1] ρ. αμετβ. {πατινάρισα} κάνω πατινάζ, κινούμαι σε λεία επιφάνεια ή στον πάγο γλιστρώντας με ειδικά παγοπέδιλα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. patincr < pat in. βλ. κ. *πατίνι}.* **πατινάρω**[2] ρ. μετβ. {πατινάρισ-α. -μένος} επιχρίω μια επιφάνεια με ειδικό χρώμα ή βερνίκι· κάνω πατίνα. - **πατινάρισμα** (το), fli t ΥΜ. < *πατίνα* + παραγ. επίθημα *-άρω*|. **πατίνι** (το) {πατίν-ιού | -ιών} **1.** ξύλινη σανίδα με τιμόνι κάθετο στην πάνω πλευρά και με μικρές ρόδες στο κάτω μέρος της. με την οποία μετακινείται κανείς δίνοντας ώθηση με τυ ένα πόδι και πατώντας το άλλο πάνω της· φρ. ***κάνω τη ζωή (κάποιου) πατίνι*** δυσκολεύω τη ζωή κάποιου, τον ταλαιπωρώ *2. πατίνια* (τα) τα τροχοπέδιλα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. patin / ιταλ. pattino (πληθ. pattini) < patte «πέλμα, πατούσα», ονοματοποιημ. λ. από τον θόρυβο δύο αντικειμένων, που προσκρούουν το ένα στο άλλο|.

Πατινιώτης (ο) Πάτμος

πατίρντί (το) {άκλ.} (λαϊκ.) φασαρία, σαματάς: *τώρα αρχίζει το - των εκλογών* συν. ντα|5αντύρι.

[ετυμ. < τουρκ. patirdi}. **πατισερί** (η) {άκλ.} **1.** το κατάστημα που πουλά γλυκά, το ζαχαροπλαστείο 2. κρέμα που βάζουν σε τούρτες.

[ετυμ. < γαλλ. patisserie < pale «ζύμη» < μτγν. λατ. pasta, βλ. λ. *πάστα*

πατκιούτ επίρρ. · πολύ γρήγορα : *ήρθαν φίλοι ξαφνικά στο σπίτι και μαγειρέψαμε* - ΣΥΝ. στο πει και φει. τάκα-τάκα.

[Ι·:ΤΥΜ. < τουρκ. patkiit «ξαφνικός θόρυβος, χτύπημα»].

Πάτμος (η) **1.** νησί των 13. Δωδεκανήσων, στο οποίο ο Ευαγγελιστής Ιωάννης έγραψε την *Αποκάλυψη* 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — **Πάτμιος** κ. (διαλεκτ.) **Πατινιώτης** (υ). **Πάτμια** κ. (διαλεκτ.) **Πατινιώτισσα** (η), **πατμιακός,** -ή, -ό κ. (διαλεκτ.) **πατινιώτικος,** -η. -ο. Ιετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, προελλην. τυπωνύμιο|. **πατόκορφα** επίρρ. · από πάνω μέχρι κάτω, σε ολόκληρο το σώμα: *τον κατάβρεξε ~* · κυρ. στις φρ. *βρίζω Ι (περι)λούζω (κάποιον) πατόκορφα* βρίζω (κάποιον) χυδαία: *τον έλουσε πατόκορφα. τον έκανε να μην ξέρει από πού να φύγει.* **πατόξυλο** (το) **1.** *το* ξύλινο δοκάρι, πάνω στο οποίο καρφώνονται οι σανίδες τού πατώματος ή τής στέγης 2. χοντρή σανίδα στον πάτο κιβωτίου. βαρελιού ή αμαξιού, **πάτος** (ο) **1.** το πιο χαμηλό σημείο, η κατιυτερη επιφάνεια χώρου ή αντικειμένου: *ναυάγιο στον - τής θάλασσας* || *ο - τού ποτηριού / βαρελιού / μιας δεξαμενής* ΣΥΝ. πυθμένας, βυθός· φρ. (α) (μτφ.) ***βρίσκω / πιάνω (τον) πάτο*** ή ***φτάνω στον / ώς τον πάτο (τού βαρελιού)*** φθάνω στο έσχατο σημείο (στυ χειρότερο σημείο): *η οικονομία τής χώρας βρήκε πάτο* || *ίσως όταν φτάσει στον πάτο (τον βαρελιού) να σηκώσει κεφάλι* (β) ***πάω στον πάτο*** (κυριολ. κ. μτφ.) βουλιάζω: το *σκάφος ανα- τράπηκε και το φορτίο πήγε στον πάτο* [[(μτφ.) *οι εισπράξεις έχουν πάει στον πάτο* συν. καταποντίζομαι (γ) ***από την κορφή ώς τον πάτο*** από πάνω ο>ς κάτο), πατόκορφα (δ) ***έρχομαι / είμαι πάτος*** έρχομαι / είμαι τελευταίος: *στο τρέξιμο έρχεται πάτος* || *στα μαθηματικά είναι πάτος* (ε) ***άσπρο πάτο*** (ως πρόποση για ποτά) μέχρι την τελευταία σταγόνα, όλο το περιεχόμενο τού ποτηριού: *εβίβα κι* 2. (στα υποδήματα) (α) η σόλα. το πέλμα συν. (λόγ.) κάττυμα (β) λεπτό (υφασμάτινο ή πλαστικό) υπόστρωμα στο εσωτερικό τού παπουτσιού: *ορ- Θοπαιδικοί* (μτφ.) ΦΡ. (οικ.) ***μου βγαίνει ο πάτος*** ξεπατώνομαι, εξαντλούμαι από την προσπάθεια: ~ *στη δουλειά* ΣΥΝ. (εκφραστ.) κατα- κυυράζομαι, ξεθεώνομαι, (μτφ.) πεθαίνω, (λόγ.) δεινοπαθώ · **3.** (ευ- φημ.) ο πισινός, τα οπίσθια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *βυθός.*

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «δρόμος πολυσύχναστος, που πατιέται συχνά», πιθ. < *πατώ* (υποχωρητ.. πβ. *περί-πατος* < *περι-πατώ. άπό-πατος*

άπο-πατώ). Η άποψη ότι η λ. *πάτος* αποτελεί παράλλ. τ. τού ουσ. *πόντος* (βλ.λ.) δεν αιτιολογεί την αρχική σημ. «δρόμος που πατιέται συχνά», αφού η σημ. «πυθμένας, βυθός» θεωρείται υστερογενής και απαντά μόνο σε μτγν. πηγές. Εφόσον απορριφΟεί η προαναφερθείσα σύνδεση, οι λ. *πατώ* και *πάτος* είναι αγν. ετύμου |.

-πάτος, -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν αυτόν που έχει συγκεκριμένο αριθμό πάτων ή ορόφων: *αυτή η βαλίτσα είναι δίπατη* || *έχτισε ένα ωραιότατο τρίπατο σπίτι.*

Ιείύμ. Β' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *πάτος].* **πατουά** (το) {άκλ.} ΓΛΩΣΣ. τοπικό ιδίωμα μιας γλώσσας, κυρ. τής Γαλλικής, τυ υποίο διαφοροποιείται από την καθιερωμένη, κοινή μορφή τής γλώσσας αυτής.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. patois < παλ. γαλλ. patoier «φέρομαι αδέξια, άκομψα»

pate (σύγχρ. γαλλ. pattc) «πέλμα, πατούσα»].

παταυλιά κ. **πατουκλιά** (η) (διαλεκτ.) φράχτης σχηματισμένος από βάτους ή θάμνους συν. βατουλιά.

[ϋ7 Υμ. Διαλεκτ. τ. τού ουσ. *βατουλιά* (βλ.λ.)]. **πατούμενο** (το) (λαϊκ.) το παπούτσι: *αγόρασε και καινούργιο - για τον γάμο!* συν. (λόγ.) υπόδημα, **πατούνα** (η) ► πατούσα

πατούρα (η) (λαϊκ.) **1.** εγκοπή ή προεξοχή σε πλαϊνή επιφάνεια αντικειμένου (σανίδας, εργαλείου, σωλήνα, μηχανικής εγκατάστασης κ.λπ.) για την ενίσχυση τής αντοχής τυ ή για την προσαρμογή του, καθώς και για το στερέωμά του σε άλλη επιφάνεια, σε άλλο αντικείμενο 2. χαμηλότερου επιπέδου επιφάνεια μεταλλικού τυπογραφικού στοιχείου, που πλαισιοινει τη βάση του. επιτρέποντάς του να εξέ- Χει-

Ιείύμ. < *πατώ* + παραγ. επίθημα *-ούρα.* πβ. κ. *θολ-ούρα*\. **πατούσα** κ. (διαλεκτ.) **πατούνα** κ. **πατούχα** (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} **1.** το κάτω μέρος τού ανθρώπινου ποδιού, το πέλμα: οι *τρυφερές ~ τού μωρού* || *ξυπόλυτος, με γυμνές* ~ 2. (συνεκδ.) το τμήμα τής κάλτσας που καλύπτει το πέλμα αυτού που τη φορά: *ριγέ κάλτσες με μονόχρωμες ~.* — (υποκ.) **πατοι/σίτσα** κ. *πατουσούΚα* (η).

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοί, θηλ. τής μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. ***πατώ\.*** **πατούχας** (ο) (λαϊκ.) αυτός που έχει μεγάλες πατούσες, μεγάλα πόδια.
[f.tym. < μεσν. ***πατούχα*** < ***πάτος*** + ***-ούχα*** < ***έχω.*** με την επίδρ. τού ουσ. ***πατούσα|.***
Πάτρα (η) πόλη τής ΗΔ. ΓΙελοποννήσου. πρωτεύουσα τού νομού Αχαΐας. Επίσης (λόγ.) **Πάτραι** (αι) [.αρχ.Ι {Πατρών}. — **Πατρινός** κ. (λόγ.) **Πατρεύς** (ο). **Πατρινή** κ. (λαϊκ.) **Πατρινισ** (η), **πατρινός,** -ή, -ό κ. (λόγ.) **πατραϊκός.**
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Πάτραι.*** αγν. ετύμου]. **πατραγαθία** (η) [μτγν.] {πατραγαθιών} η ανδραγαθία των προγόνων, των πάτερων, τα επιτεύγματα αρετής και δόξας πυυ μας κληροδότησαν.
Πατραϊκός (Κόλπος) (ο) κόλπος μεταξύ τής ΗΔ. ΓΙελοποννήσου (στον νομό Αχαΐας) και τής Στερεάς Ελλάδας, **πατραλοίας** (ο) [πατραλοιών] (αρχαιοπρ.) πρόσωπο που έχει σκοτο')- σει τον πατέρα του συν. πατροκτόνος.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πατρ(ο)-*** (< ***πατήρ, -τρός)*** + ***-αλοίας*** < ***άλοιάω*** (επικ.) / ***ά/.οώ*** ««χτυπώ, κοπανίζω» < θ. ***άλω-*** (με επική βράχυνση). Βλ. λ. ***αλώνι, άλως].***
πατρί προς τον. στον πατέρα · μόνο στη φρ. *δόξα πατρί* βλ. λ. ***δόξα.*** **πάτρια** (τα) -» πάτριος
πάτριά (η) (στην κοινωνική ανθρωπολογία) υποδιαίρεση μιας φυλής, τα μέλη τής οποίας έχουν κοινές θρησκευτικές, πολιτικές, κοινωνικές αρχές, συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς συγγενείας εξ αίματος και αναγνωρίζουν ένα πρόσωπο ως κοινό τους πρόγονο συν. γένος, φάρα.
[ετυμ. αρχ. < ***πατήρ, -τρός].*** **πατριαρχείο** (το) [μεσν.] **1.** το κτήριο στο οποίο διαμένει ο Πατριάρχης, η έδρα τού Πατριάρχη **2.** η οργανωτική υποδομή, οι διοικητικές υπηρεσίες, μέσω των οποίων ασκείται το πατριαρχικό έργο: συνΓονί- ***σμένες ενέργειες τού ~ για την κροβολή*** του ***έργου*** του **3.** καθένας από τους αρχιεπισκοπικούς θρόνους τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, καθώς και το τμήμα τής Εκκλησίας που εμπίπτει στη δικαιοδοσία τού αντίστοιχου πατριάρχη: - ***Αλεξάνδρειας*** / ***Αντιόχειας*** / ***Ιεροσολύμων*** / ***Σερβίας*** / ***Ρωσίας*** · φρ. *Οικουμενικό Πατριαρχείο* το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως ως έδρα τού Οικουμενικού Πατριάρχη και προκαθημένου τής Ορθόδοξης Ανατολικής Χριστιανικής Εκκλησίας, **πατρίαρχεύω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {μόνο σε ενεστ. και παρατ.| έχω τον τίτλο και εκτελώ τα καθήκοντα τού πατριάρχη. Κπίσης **πατριαρχώ** [μεσν.] {-είς...}.
πατριάρχης (ο) {πατριαρχών} **1.** αυτός στον οποίο ανάγεται η καταγωγή μιας πάτριάς (βλ.λ.). ο αρχηγός γένους, (ουλής **2.** Π.Δ. καθένας από τους γενάρχες, τους αρχηγούς των φυλών τού ισραηλιτικού λαού, λ.χ. ο Αβραάμ **3.** *Πατριάρχης* (ο) ο τίτλος τού ανώτατου επισκόπου και αρχηγού μιας Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας· (ειδικότ.) *Οικουμενικός Πατριάρχης* ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως και προκαθήμενος τής Ανατολικής Ορθοδόξου Χριστιανικής Εκκλησίας
(μτφ.) πρόσωπο στο οποίο αποδίδεται η πατρότητα ιδέας, πρακτικής, μεθόδου κ.λπ.: ο ***λνταμ Σμιθ είναι ο ~ το ύ φιλελευθερισμού*** ΣΥΝ. πατέρας.
[f.tym. μτγν. < ***πάτριά*** + ***-άρχης*** < ***άρχω.*** Π χρήση τής λ. ως τίτλου στην Κων/πολη και στις υπόλοιπες αυτοκέφαλες Εκκλησίες είναι μεσν.].
πατριαρχία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** το αξίωμα τού πατριάρχη και η εξουσία που ασκεί **2.** η θητεία τού πατριάρχη · **3.** (στην κοινωνική ανθρωπολογία) κοινωνικό σύστημα, σύμφωνα με το οποίο υ άνδρας (πατέρας) ασκεί την εξουσία σε όλους τους τομείς τής κοινωνικής ζωής (θρησκεία, οικονομία, πολιτική, οικογένεια κ.λπ.). μεταβιβάζει στον μεγαλύτερο γνιο την εξουσία και την περιουσία και από αυτόν παίρνουν τα παιδιά το όνομα αμ. μητριαρχία.
[είύμ. μτγν., αρχική σημ. «η ιδιότητα τού επί κεφαλής ιουδαϊκής κοινότητας», < ***πατριάρχης.*** Η σημ. Ι είναι μεσν.[. **πατριαρχικός,** -ή, -ό [μεσν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τον πα- τριάρχη ή το πατριαρχείο: - ***ράβδος*** *i* ***θρόνος*** / ***σύνοδος*** (βλ.λ.) **2.** αυτός που προέρχεται από τον πατριάρχη, που δίνεται από αυτόν: ~ ευ- ***λογίαι*** άδεια **3.** (μτφ.) αυτός που διαθέτει επιβλητικότητα και κύρος: ~ ***μεγαλοπρέπεια*** · **4.** αυτός που σχετίζεται με το κοινωνικό πρότυπο τής πατριαρχίας: ~ ***δομή*** / ***οργάνωση*** / ***λειτουργία*** *I* ***σύστημα*** / ***οικογένεια*** / ***παράδοση*** [[~ ***κοινωνία*** (στην οποία υι οικογενειακές σχέσεις οργανώνονται με βάση τον κεντρικό ρόλο τού πατέρα, τη διαμονή τής νύφης στην οικία τού γαμπρού και τη μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων από πατέρα σε γυιο) αντ. μητριαρχικός. — πστριορχικ-ά / **-ώς** επίρρ.
πατρίδα (η) **1.** η χώρα ή ο τόπος καταγωγής ή γεννήσεως: ***τα Αβδηρα είναι η ~ τού Δημοκρίτου*** ΣΥΝ. γενέτειρα · φρ. (α) *ιδιαίτερη πατρίδα* το χωριό ή η πόλη, στην οποία γεννήθηκε κανείς ή από την οποία κατάγεται; ***το Πάσχα θα κάνει διακοπές στην ~ τον, την Κέρκυρα*** (β) *χαμένες πατρίδες* οι περιοχές όπου άκμασε ο ελληνισμός στο παρελθόν και τώρα ανήκουν σε άλλο κράτος ή έχουν χάσει τους ελληνικούς πληθυσμούς τους (κυρ. τα παράλια τής Μικράς Ασίας, η Κωνσταντινούπολη, ο Πόντος) (γ) *δεύτερη πατρίδα* ο τόπος στον οποίο πέρασε κανείς τα περισσότερα χρόνια τής ζωής του ή η χώρα στην οποία δημιούργησε και διακρίθηκε: ***η Αμερική υπήρξε η ~ του*** **2.** ο τό- πος ή η χώρα εγκατάστασης, όπου ένα άτομο διαμορφώνεται ως προσωπικότητα: ***έκαναν ~ τους τις πεδιάδες τού Νότου***■ φρ. *όπου γης και πατρίς* βλ. λ. ***γη*** **3.** (γενικότ.) οτιδήποτε συνδέει τα άτομα-μέλη ενός έθνους, το πάτριο έδαφος και η κοινή κληρονομιά τους, καθώς και τα ίδια τα μέλη τού συνόλου, τού έθνους: ***πολέμησαν για την*** ~)j ο ***υπέρ πατρίδος αγών || είχε πεθυμήσει την - και πιο πολύ τον ήλιο και τους*** *απλούς ανθρώπους της*■ φρ. *πατρίς, θρησκεία, οικογένεια* (παλαιότ.) το τρίπτυχο αξιών που προβλήθηκε κατεξοχήν από τα συντηρητικά κόμματα **4.** (συνεκδ.) (α) το σύνολο των κατοίκων μιας χώρας, ο λαός της: *αγαπήθηκε απ' όλη την πατρίδα* (β) (ειδικότ.) η πολιτεία (όταν λειτουργεί εξ ονόματος τού λαού τής χώρας): *η ~ τιμά τα ξενιτεμένα παιδιά της* **5.** (συνεκδ.-λαϊκ., ως προσφώνηση σε πρόσωπο από την ίδια χώρα ή πόλη): *χαθήκαμε, βρε ~! || ~ κι τσι> εδοκ* συν. συμπατριώτης 6. ο τόπος στον οποίο πρωτοεμφανίζεται ή πρωτοδημιουρ- γείται κάτι: *η Ελλάδα είναι η - τής δημοκρατίας* ΣΥΝ. κοιτίδα, λίκνο. Επίσης (λόγ.) **πατρίς** [αρχ.] [πατρίδος}.
F.ΤΥΜ. < αρχ. *πατρίς. -ίδος,* ποιητ. τ. θηλ. τού επιθ. *πάτριος* (βλ.λ.), πβ. φρ. *πατρίς γαΐα, πατρίς άρουρα, πατρίς πόλις* (όπου εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως επίθ.). Η λ. απαντά ουσιαστικοποιημένη ήδη στον Όμηρο],
πατριδογνωσία (η) {χωρ. πληθ.} σχολικό μάθημα (κυρ. των πρώτων τάξεων τού δημοτικού) γενικών γνώσεων σχετικά με το άμεσο περιβάλλον των μαθητών, την ιδιαίτερη πατρίδα τους από ιστορική, γεωγραφική, λαογραφική κ.λπ. άποψη συν. πατριδογραφία.
]ΗΤΥΜ_. Απόδ. τού γερμ. IlcimaikundcJ. **πατριδογραφία** (η) [1864] {χωρ. πληθ.} η πατριδογνωσία (βλ.λ.). **πατριδοκαπηλία** (η) [1889| {χωρ. πληθ.} η σκόπιμη συναισθηματική φόρτιση τού λαού σχετικά με εθνικά θέματα για την επίτευξη ιδιο- τελών σκοπών, ατομικών συμφερόντων: *πολιτικοί που επιδίδονται στην για να αναρριχηθούν στην εξουσία.* — **πατριδοκάπηλος** (ο/η) [1897].
πατριδολατρία (η) [1889] Ιχωρ. πληθ.) η βαθιά αγάπη για την πατρίδα, η λατρεία προς καθετί που ανήκει ή παραπέμπει σε αυτήν: *η ~ των Ηλ/.ήνων* συν. φιλοπατρία. — **πατριδολάτρης** (ο) [1895}, **πατριδολάτρισσα** (η), **πατριδολατρικός,** -ή, -ό. σχολιο λ. *-ία.* **πατριδωνυμικό** (το) όνομα που δείχνει τον τόπο καταγωγής, διαμονής ή μετοικήσεως (κάποιου), όπως *Κρητικός, Αθηναίος. Ναπολιτάνος* κ.λπ.
[F.ΤΥΜ. < *πατρίδα* 4- *-ωνυμικό* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *όνυμα,* αιολ. τ. τής λ. *όνομα\.*
Πατρικία (η) γυναικείο όνομα.
Πατρίκιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας
ανδρικό όνομα.
[εγνμ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Patricius < patricius (βλ. λ. *πατρίκιος)\.* **πατρίκιος** (ο) {πατρικί-ου {-ων.-ους}. **πατρικία** (η) {πατρικιών} (στο ρωμαϊκό και βυζαντινό κράτος) μέλος τής ανώτατης (κοινωνικά και πολιτικά) τάξης λντ. πληβείος.
[F.ΤΥΜ. μτγν. < λατ. patricius < pater, -tris «πατέρας»], **πατρικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον πατέρα ή τους προγόνους: ~ *εξουσία / ευθύνη / στοργή / αισθήματα* || γο - *πρότυπο* j) - *φί/.ος]*2. (α) αυτός που δίνεται, κληρονομείται ή προέρχεται από τον πατέρα ή τους προγόνους: ~ *όνομα / περιουσία / προστασία* (β) *πατρικό* (το) (i) το σπίτι στο οποίο μεγαλώνει κανείς με την οικογέ- νειά του ή που κληρονομεί από τον πατέρα του: *επισκέφτηκε το ~ του στο χωριό* (ii) το οικογενειακό όνομα γυναίκας πριν παντρευτεί (γ) *πατρικά* (τα) η περιουσία που κληρονομεί κανείς από τον πατέρα του 3. (μτφ.) αυτός που η τρυφερότητα, η στοργικότητα και ο συμβουλευτικός του ρόλος ή χαρακτήρας μοιάζουν με τις αντίστοιχες ιδιότητες τού πατέρα: *ο ~ τόνος στη φωνή τού προϊσταμένου.* — *πα-* **τρικ-ά** / **-ώς** [αρχ.Ι επίρρ.. **πατρικότητα** (η) [μεσν.].
πατρινός, -ή, -ό -► Πάτρα **πατριός** (ο) »πατρυιός
πάτριος, -α, -ο Ιαρχ.) (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τους προγόνους, που προέρχεται ή μεταβιβάζεται από αυτούς κληρονομικώς: ~ *εδάφη / ήθη / εστία ι νόμοι / θεοί* συν. πατρυγονικός. προγονικός, πατροπαράδοτος **2.** *πάτρια* (τα) τα ήθη και έθιμα, οι παραδόσεις και οι ιδέες που αποτελούν την κληρονομιά ενός λαού. **πατρίς** (η) -► πατρίδα
πατριώτης (ο) {πατριωτών}, **πατριώτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο που έχει την ίδια πατρίδα με κάποιον άλλον, ο συντοπίτης: *είναι πατριώτες, μεγάλωσαν στο ίδιο χωριό* συν. συγχωριανός, συμπολίτης, συμπατριώτης 2. πρόσωπο που αγαπά την πατρίδα του και αγωνίζεται γι' αυτήν, που τιμά ό,τι συνδέεται με την ιστορία, την παράδοση. τη γλώσσα της κ.λπ. ΣΥΝ. φιλόπατρις αντ. άπατρις 3. ως προσφώνηση αγνώστου ή ως χαιρετισμός: ~. *από πού πάνε για το χωριό; γεια χαρά, πατριώτη!* — (υποκ.) **πατριωτάκι** (το).
[ΕΤΥΜ, αρχ. < πάτριά + *-ώτης* (πβ. *ιδι-ώτης, στρατι-ώτης. δεσμ-ώτης).* Η λ. αναφερόταν αρχικά στους βαρβάρους, οι οποίοι συνδέονταν μόνο με κοινή καταγωγή και πατρίδα, ενώ για τους'Ελληνες εχρησιμο- ποιείτο κυρ. ο όρ. *πολίται / συμπολίται.* ο οποίος αναφερόταν στην ιδιότητά τους ως μελών ελεύθερης πόλης-κράτους. Αργότερα ιπτγν.) η σημ. γενικεύθηκε[. **πατριωτικά** επίρρ.· κατά τρόπο που αρμόζει σε πατριώτη (σημ. 2)· φρ. *παίρνω (κάτι) πατριωτικά* αντιμετώπιζα) (κάτι) με ένθερμο τρόπο, με τον ίδιο ζήλο που δείχνει κάποιος, όταν αγωνίζεται για την πατρίδα του: *έχει πάρει πατριωτικά το θέμα και ξενυχτάει κάθε μέρα στη δου/.ειά.*
πατριωτικός, -ή. -ό [1857] αυτός που σχετίζεται με τον πατριώτη, τον πατριωτισμό: - *αγώνας / συμπεριφορά / πράξη / τραγούδι / αισθήματα* συν. εθνικός.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. patriotiquc. άσχετο από το αρχ. πατριωτικές- «ο αναφερόμενος σε πατρία»], **πατριωτισμός** (ο) [1790] η έμπρακτη αφοσίωση και αγάπη κάποιου προς την πατρίδα του: *η τήρηση τού Συντάγματος επαφίεται στον - των Γ.λλήνων\\ η θυσία του αποτέλεσε εκδήλωση ύψιστου* ~ συν. φιλοπατρία. σχολιο λ. *εθνικισμός.*

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. patriotisme|. **πατρο-** λεξικό πρόθημα πυυ δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με τον πατέρα ή τους πατέρες, δηλ. τους προγόνους: *πατρο-γονικός, πα- τρο-κτόνος.*

ffcl'ΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *πατήρ, -τρός*\. **πατρόγκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πλατιά βούρτσα για πλαστικά χρώματα που η επιφάνειά της έχει σχήμα ορθογωνίου παραλληλογράμμου.

πατρογονικός, -ή. -ό (Ι840) **1.** αυτός που είναι κληρονομημένος, από τον πατέρα ή τυς προγόνους: - *σπίτι / κειμήλιο / κτήματα* 2. αυτός πυυ αποτελεί μέρος τής προγονικής κληρονομιάς: ~ *συνήθειες / εστίες / ήθη / έθιμα* συν. πατροπαράδοτος **3.** *πατρογονικά* (τα) (α) υι πρόγονοι, οι πατέρες (β) τα κληρονομημένα κτήματα. **πατρογραμμικός,** -ή. -ό **1.** (στην κοινωνική ανθρωπολογία) αυτός που σχετίζεται με τον τύπο αναγνωρίσεως τής καταγωγής και κοινωνικής οργάνωσης, ο οπυίος ορίζει την καταγωγή αποκλειστικά με βάση την πατρική γενεαλογική γραμμή, ενώ ταυτυχρόνως δεν αναγνωρίζει κανένα δικαίωμα στυυς συγγενείς από την πλευρά τής μητέρας 2. (στην εθνολυγία) αυτός πυυ σχετίζεται με το σύστημα συγγένειας. το οπυίυ δίνει βαρύτητα μόνο στην καταγωγή από την πλευρά τυύ πατέρα.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. patrilinear (νόθο σύνθ.)]. **πατρόθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** από την πλευρά τού πατέρα **2.** από την εποχή των προγόνων.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *πατρο-* +■ παραγ. επίθημα -0εν'(βλ.λ.)).

Πάτροκλος (ο) {-ου κ. -όκλουί **1.** ήρωας τύυ Τρωικύυ Πολέμου, στενός παιδικός φίλος και γενναίος συμπολεμιστής τού Αχιλλέα, υ οπυίος σκοτώθηκε από τον Έκτορα 2. ανδρικό όνομα.

[ετυ.μ. αρχ. παράλλ. τ. τού ονόματος *Πατροκλής* «αυτός που έχει ένδοξο πατέρα» < *πατρο-* +■ *-κλής*< *κλέος «δόξα»* (βλ.λ.)]. **πατροκτονία** (η) [μτγν.] {πατρυκτυνιώνΙ ο φόνυς τού πατέρα από παιδί του.

πατροκτόνος, -ος. -υ **1.** αυτός που διαπράττει τον φόνο τού πατέρα του ή ευθύνεται γΓ αυτόν: (συνεκδ.) ~ *χειρ* **2.** *πατροκτόνος* (ο/η) πρόσωπο που φόνευσε τυν πατέρα του: ο ~ *ομολόγησε την πράξη του στον ανακριτή.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-κτόνος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *πατρο-* +■ *-κτόνος* < *κτείνω* «φονεύω» (βλ. κ. *-κτονία)*\. **πατρολογία** (η) j 18331 {πατρολογιών} **1.** κλάδος τής θεολογίας που μελετά τα έργα και τη διδασκαλία τυ)ν Ι Ιατέρων και όλων των εκκλησιαστικοί συγγραφέων 2. (συνεκδ.) συλλογή συγ-γραμμάτων εκκλησιαστικών συγγραφέων: *Ελληνική Πατρολογία* (Patrologia Graeca) (το σύνολο των έργων των Πατέρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας). — **πατρολογικός,** -ή, -ό 11872], **πατρολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. patrologia). **πατρόν** (το) {άκλ.} φύλλο χαρτιού ή άλλου ημιδιαφανούς υλικού με τυπωμένο υπυδειγματικό σχέδιο, βάσει τού οποίου πρέπει να κοπεί το ύφασμα για ένα ρούχο· ΦΡ. *βγάζω ένα πατρόν* κατασκευάζω ένα υποδειγματικό σχέδιο βάσει τού υποίου κόβω ύφασμα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. patron «υπόδειγμα για κοπή υφάσματος» < patron «αρχηγός, οδηγός» < λατ. patronus «πάτρων» (βλ. κ. *πάτρων)].* **πατρόνα**[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η ιδιοκτήτρια ή διευθύντρια οίκου ανοχής ΣΥΝ. μαντάμ **2.** (σπάν.) η οικοδέσποινα ή η ιδιοκτήτρια καταστήματος.

[ετυμ. < ιταλ. patrona, θηλ. τού patrono < λατ. patronus, βλ. κ. *πάτρων].* **πατρόνα**[2] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (διαλεκτ.) η φυσιγγιοθήκη, η παλάσκα: '<*να πάρω το ντυφέκι μον. την όμορφη* ~» (ριζίτικο).

[Γ-τυμ. < ιταλ. patrona < γερμ. Patron ftaschej < γαλλ. στρατ. όρ. patron ««φυσίγγιο» + γερμ. Tasche «θήκη»}, **πατρονάρω** ρ. μετβ. {πατρονάρισα} **1.** παρεμβαίνω προστατευτικά κατευθύνοντας την εξέλιξη, τις επιλογές κάποιου κατά τρόπο δεσμευτικό τής θελήσεώς του ή με αθέμιτα μέσα: *τα κόμματα επιχειρούν να πατρονάρουν τους εργαζομένους μέσα από ελεγχόμενα συνδικαλιστικά όργανα || δεν δέχεται να του πατρονάρει την καριέρα / τη ζωή του κανένας* 2. επιχορηγώ κάποιον (ιδιώτη, φορέα, οργανισμό κ.λπ.) για την υλοποίηση των σχεδίων τυυ. συμβάλλω ή στηρίζω τη δραστηριότητά τυυ: *μεγάλος εκδοτικός οργανισμός πατρονάρει τον ραδιοφωνικό σταθμό.* —**πατρονάρισμα** (τυ).

[εύ.μ. Μεταφορά τού γαλλ. patronncr < patron -αρχηγός, οδηγός» (< λατ. patronus). Βλ. λ. *πάτρων*\. **πάτρονας** (ο) -» πάτρωνας

πατρονίστ (ο/η) {άκλ.} πρόσωπο που σχεδιάζει πατρόν.

JΕΤΥΜ. < *πατρόν* + παραγ. επίθημα *-ίστ* (<γαλλ. -ist) κατά τα γαλλ. προελ. *μοντελιστ, σολίστ* κ.ά.)J. **πατροπαράδατος,** -η. -υ αυτός που έχει κληρυνομηθεί από τους προγόνους, που αποτελεί μέρος τής πατρώας παράδοσης: ~ *ήθη και έθιμα / φιλοξενία* ΣΥΝ. πάτριος, πατρυγυνικός. παραδυσιακός. — **πα- τροπαράδοτα** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. μτγν. < *πατρο-* + *-παράδοτος* (< *παραδίδωμι).* πβ. κ. *έτοιμο-πα- ράδοτος, ά-παράδοτος].* **πατρότητα** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τού πατέρα: *η ~ τον ωρίμασε || «η λυτρωμένη ψυχή έχει συνείδηση τής πατρότητας τού θεού και συγχρόνως τής δικής της υιότητας αλλά και αμαρτωλότη- τας»* 2. η άμεση σχέση μεταξύ πατέρα και παιδιού: *η ~ συνεπάγεται ευθύνες || παιδί αγνώστου πατρότητος*■ ΦΡ. *πατρότητα τέκνου* η γνησιότητα τού παιδιού ως προς τον πατέρα, η οπυία εξακριβώνεται με διάφορες μεθόδους, λ.χ. με αναλύσεις αίματος **3.** (μτφ.) το να είναι κανείς ο δημιυυργός ή εμπνευστής πράγματος: *πιστοποιήθηκε η ~ τού πίνακα || ερίζουν για την ~ τής ιδέας / τής εφεύρεσης / τής ανακάλυψης.*

πατροτοπικός, -ή, -ό (στην κοινωνική ανθρωπολογία) (τύπος εγκατάστασης) που επιβάλλεται στυυς νεονύμφους στο πλαίσιο πατριαρχικής κοινωνίας, σύμφωνα με τον οποίο η νύφη εγκαθίσταται στην κατοικία τύυ γαμπρού: ~ *οικογένεια.*

[εϊύ.μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. patrilocal (νόθο σύνΟ.)|. **πατρυιός** (ο) (σχολ. ορθ. *πατριός)* (για τα παιδιά μιας γυναίκας) ο θετός πατέρας, ο σύζυγος τής μητέρας τους ύστερα από χηρεία ή διαζύγιο λντ. φυσικός πατέρας.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *πατρυιός* (< αρχ. *πατήρ),* κατ' αναλογίαν προς τυ αρχ. *μητρυιά* (βλ.λ.)].

πάτρωνας (υ) {πατρώνων} **1.** ιστ. (στην αρχαία Ρώμη) υψηλά ιστάμε- νυ πρόσωπο, συνήθ. πατρίκιος, που προστάτευε (νομικά ή κυρ. οικονομικά) άτομο κατώτερης κοινωνικής τάξης, απελεύθερο κ.λπ. (πβ. λ. *πελάτης) 2.* πρόσωπο που έχ^ι υπό την προστασία του άλλο πρόσωπο (ή ομάδα), παρέχοντας νομική και οικονομική κάλυψη 3. (ειδικότ.- κακόσ.) πρόσωπο που δεν εμφανίζεται συχνά στο προσκήνιο, ωστόσο καθοδηγεί και ελέγχει τη δράση άλλων: *οι ~ τής πολιτικής / των κομμάτων* ΣΥΝ. προστάτης. Επίσης (αρχαιοπρ.) **πάτρων** Ιμτγν.] {πά- τρωνος}.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *πάτρο>ν, -ωνος* < λατ. patronus «προστάτης» (< pater «πατέρας»). Στην αρχ. Ρώμη ο patronus ήταν ο προστάτης απελεύθερου δούλου και τον εκπροσωπούσε στα δικαστήρια και στη σύγκλητο ως συνήγορος), **πατρωνία** (η) [μτγν.] {πατρωνιών} **1.** η ιδιότητα και το έργο τού πάτρωνα, κυρ. η παροχή προστασίας 2. κοινωνιολ. (α) τυ καταχρηστικό δικαίωμα προσώπου ή κόμματος με εξουσία να ευνοεί πρόσωπα χρήσιμα ή αρεστά σε αυτό ΣΥΝ. ευνοιοκρατία, ρουσφετολογία, φαβοριτισμός (β) εξουσιαστική σχέση που συνίσταται στην παροχή κυρ. πολιτικής προστασίας με αντάλλαγμα την παροχή υπηρεσιών, εξυπη- ρετήσεων κ.λπ. εκ μέρους τού προστατευομένου προς τον προστάτη τυυ.

πατρωνυμία (η) [μεσν.] {πατρωνυμιών} η ονομασία (κάποιου) με όνομα παραγόμενο από το πατρικό, π.χ. *Ατρείδης. ο γυιος τονΑτρέα.* **πατρωνυμικός,** -ή, -ό [μτγν.] ιλωσς. αυτός που έχει σχηματιστεί από το πατρικό όνομα' κυρ. ως ουσ. *πατρωνυμικό* (το) κύριο όνομα που παράγεται από το όνομα τού πατέρα ή τού γενάρχη οικογένειας, δηλώνοντας την καταγωγή από αυτόν: *Νικολάου* (γυιος τού Νικολάου), *Πετρίδης* (γυιος τού Πέτρου) κ.λπ. **πατρώνυμο** (το) {πατρωνύμ-ου | -ων} το όνομα τού πατέρα (κάποιου): *στην αίτηση σομπ/.ηρώστε και το*

[ΕΤΥΜ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *πατρώνυμος* < *πατρ(ο)-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα. αιολ.* τ. τού ουσ. *όνομα*\.

πατρώος, -α, -ο (λόγ.) αυτός που κληροδοτείται, μεταβιβάζεται από τους προγόνους: ~ *γη / εδάφη / κληρονομιά* ΣΥΝ. πατρογονικός. πάτριος, πατροπαράδοτος.

[ετυμ, < αρχ. *πατρώος* < *πάτρως, -ωος* «θείος από την πλευρά τού πατέρα», που συνδ. με λατ. patruus και σανσκρ. pitrvya-. Το επίθ. *πατρώος* αναφερόταν κυρ. στην πατρική περιουσία, κατ' αντιδιαστολή προς το επίθ. *πάτριος,* το οποίο αναφερόταν στους νόμους, στις παραδόσεις και στα πρυγυνικά έθιμα], **πατσαβούρα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το κουρέλι που χρησιμοποιείται για καθάρισμα, ξεσκόνισμα 2. (κατ' επέκτ.) κάθε βρόμικο και κουρελιασμένο ύφασμα 3. (υβριστ.) γυναίκα χωρίς αξιοπρέπεια ή πολύ άσχημη 4. (μτφ.) κακής ποιότητας έντυπο με κείμενα προσβλητικά, χυδαία συν. φυλλάδα, παλιοφυλλάδα. Επίσης **πατσαβουρι** (το).

[ετυμ. < βεν. spazza(d)ura < p. spazzare «σκυυπίζω. καθαρίζω», αρχική σημ. «αδειάζω, κενώνω», < παλαιότ. spaz/.o < λατ. spatium «χώρος, διάστημα»].

πατσαβουριάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πατσαβούριασ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) (συνήθ. για ρούχα) κάνω (κάτι) σαν πατσαβούρι. το τσαλα- κώνιο και το λερώνω,

πατσάς (ο) {πατσάδες} **1.** το στομάχι, η κοιλιά και τα ποδαράκια σφαγμένου ζώου 2. (συνεκδ.) το φαγητό που παρασκευάζεται από το στομάχι, την κοιλιά, τα ποδαράκια (συνήθ. και το κεφάλι) ζώου: ~ *φιλοκομμένος / σαλονικιός* (με κόκκινη σάλτσα)][«*πατσάς καθ' εκά- στην»* (επιγραφή σε εστιατόρια)· φρ. (α) *κάνω τα μούτρα κάποιου πατσά* ξυλοκοπώ κάποιον ανηλεώς, του «σπάω τα μούτρα» (β) *βουρ στον πατσά!* βλ. λ. *βουρ* · 3. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που παρουσιάζει έντονη χαλάρωση ή γήρανση, ο ελάχιστα σφριγηλός και γεροδεμένος. Επίσης **παταά** (η).

[ΕΓΥ.Μ. < τουρκ. paya < περσ. paCa «πόδια (σφαγίου, όταν είναι μαγειρεμένα)»).

πατσατζήδικο (γο) το ειδικό μαγειρείο που σερβίρει πατσά, **πατσατζής** (ο) {πατσατζήδες} αυτός πυυ μαγειρεύει και πουλάει πατσά σε μαγειρείο (πατσατζήδικο).

[ΕΤΥ.Μ. < τουρκ. payaci]. **πάτσγουορκ** (το) {άκλ.} **1.** κομμάτια υφάσματος διαφορετικών χρωμάτων και σχεδίων που ράβονται μεταξύ τους και χρησιμεύουν ως ενδύματα, κουβέρτες κ.λπ. 2. (μτ(ϋ.) οτιδήποτε αποτελείται από κομμάτια διαφορετικού χρώματος: *βλέπαμε από το αεροπλάνο το ~ που σχημάτιζαν οι διαφορετικές καλλιέργειες.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. patchwork < paich «μπάλλωμα βούλλα» +■ work «έργο»]^

πατσές (οι) θηλ. {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** μικρά, μαγειρεμένα κομμάτια από εντόσθια σφαγίου, κυρ. από στομάχι αρνιού ή μόσχου συν. πατσάς 2. (μτφ.) το πάχος στην κοιλιά (κάποιου): *κάνε λίγο γυμναστική, να πέσουν οι*

πάτσι επίρρ. (λαϊκ.) ισοπαλία, ίσα-ίσα· κυρ. στις φρ. *είμαι / έρχομαι πάτσι (με κάποιον)* πατσίζω: *νίκησε ο καθένας από μία φορά, άρα el* ·

ναι -1| *σου έδωσα, μου έδωσες, είμαστε*

[ΠΤΥΜ. Αβεβ. Γτύμου, ίσως < ιταλ. pace «ειρήνη» στη διαλεκτ. φρ. siamo pace «είμαστε ισόπαλοι»!, **πατσίζω** ρ. αμετβ. {πάτσισα! ισοφαρίζω (κάποιον) στην επίδοση, έρχομαι ίσα-ίσα μαζί του· (συχνότ.) ανταποδίδω την πράξη (κάποιου) με άλλη ισοδύναμη: *κάνε του κι εσύ το ίδιο. να πατσίσετε || κέρασε την άλλη φορά εσύ. για να πατσίσεις* συν. ισοφαρίζω, **πατσουλί** (το) {δύσχρ. πατσουλ-ιού | -ιών} **1.** αιθέριο έλαιο από την Κίνα, την Ιάβα και την Αυστραλία με χρήση στην αρωματοποιία

(συνεκδ.) το άρωμα από το παραπάνω αιθέριο έλαιο 3. (κακόσ.) φτηνό και βαρύ άρωμα: *βρομάει*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. patchouli < αγγλ. paichou!i/-jy < pacculi (γλώσσα Ταμίλ, pacc «πράσινος» + ijai «φύλλο»), πβ. κ. χίντι paccoli|. **πατσούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ως μειωτ. χαρακτηρισμός για συνήθως γυναίκα μεγάλης ηλικίας με γερασμένο και χαλαρό δέρμα και ατημέλητη. Ρπίσης **πατσουρω.**

[εί υμ. πιθ. < *πατσα(β)ουρα* ή θηλ. τού επιθ. *πατσούρης / πατσουρός* «πλακωτός - κουτσομύτης» < ττατσός «σιμός»], πατώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πατ-είς κ. -άς... | πάτ-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος κ. (λόγ.) πεπατημένος! ♦ (μετβ.) 1. πιέζω με τα πόδια κάτι. το ποδοπατώ: *~ σταφύλια / ένα μυρμήγκι / το χαλί / ένα καρφί* jj

το αποτσίγαρο στον δρόμο jj *το χώμα θέλει να πατηθεί, για να «κάτσει>*v' φρ. (α) ***πατώ πόδι*** προβάλλω έντονα απαίτησή μου, επιβάλλω τη δική μου επιθυμία, κυρ. για να εμποδίσω κάτι, απαιτώ να με λάβουν οι άλλοι σοβαρά υπ' όψιν τους: *δεν μπορείς να τους αφήνεις να κάνουν ό,τι θέλουν πρέπει να πατήσεις πόδι!* (β) ***πατείς με πατώ σε*** για πολυπληθείς συγκεντρώσεις, για μεγάλο συνωστισμό: *παραμονές Χριστουγέννων στα μαγαζιά γίνεται ~ || ο χώρος ήταν πολύ μικρός για τόσα άτομα κι ήταν όλοι ~* (γ) (εκφραστ.) ***πατώ στον κάλο (κάποιον) / πατώ τον κάλο (κάποιου)*** βλ. λ. *κάλος* (δ) ***πατάω τη μπανάνοφλουδα / πεπονόφλουδα*** πέφτο) σε παγίδα (ε) ***πατάω το πόδι μου*** (κόπου) πηγαίνω (σε ένα μέρος): *να μην πατήσεις ξανά το πόδι σου εδώ!* (να μην ξανάρθεις) (στ) ***πατάω επί πτωμάτων /*** στο ***πτώμα κάποιου*** βλ. λ. *πτώμα* (ζ) ***πατάω (γερά) στα πόδια μου*** μπορώ να αντιμετωπίζω ο ίδιος ό,τι μου συμβαίνει, έχω καλή υποδομή, γερές βάσεις· φρ. (α) ***πατάω γκάζι*** πιέζω) με το πόδι το γκάζι, για να επιταχύνω· (μτφ.) αυξάνω την ταχύτητά μου, επισπεύδω: *πρέπει να πατήσεις γκάζι, για να φθάσουμε έγκαιρα* (β) ***πατάω φρένο*** πιέζο) με το πόδι το φρένο, για να μειώσω την ταχύτητα τού οχήματος πυυ οδηγώ· (μτφ.) επιβραδύνω, δεν βιάζομαι: *πάτα φρένο, ακόμη είσαι στην αρχή* (γ) το ***πατάω*** οδηγώ με μεγάλη ταχύτητα 2. ακουμπώ το πέλμα τού ποδιού μου (συνήθ. ακούσια) πάνω στο πόδι κάποιου άλλου: *πρόσεξε. με πατάς! || με πάτησε με το* τακούνι και *με τρέλανε στον* πόνο **3.** (οικ.) πιέζω κάτι προς τα κάτο), μειώνοντας τον όγκο του: *αν δεν πατήσεις τα ρούχα, δεν Οα χωρέσουν στη βαλίτσα || πάτησέ τα λίγο τα μαλλιά* σου, *να μην είναι τόσο φουντο)τά* συν. πατικώνω, (για πράγμ.) μαζεύω, στοιβάζω **4.** πιέζω (με δάχτυλα ή πόδι) εξάρτημα (συσκευής / οχήματος) ή ένα κουμπί, για να παραχθεί το προσδοκώμενο αποτέλεσμα: *πατήστε το κουμπί, για να κάνει στάση το λεωφορείο* {{ *~ τα πλήκτρα τού πιάνου || - τον διακόπτη για το φως* 5. (οικ.) πιέζω με δύναμη (κάτι) πάνο) σε. επιφάνεια ή το τονίζω (ώστε να είναι πιο έντονο το αποτέλεσμα): *μην πατάς τόσο το στυλό, όταν γράφεις* [| *πάτησε λίγο ακόμα το σχέδιο, γιατί βγήκαν αχνά τα χρώματά του* 6. (οικ.) σιδερώνω κάτι: *μου πατάς το πουκάμισο στον γιακά:* || *πάτησε λίγο το* ***παντε'Αόνι*** *για να κάνει τσάκιση7.* κυριεύω, καταλαμβάνω (μετά από έφοδο ή πολιορκία): *οι Τούρκοι πάτησαν την Πόλη || ποτέ κατακτητής δεν πάτησε τη Μάνη* ςυ\. αλώνω 8. (για οχήματα) χτυπώ (κάποιον), συνήθ. σκοτώνω με χτύπημα, τον παρασύρω (τραυματίζοντας ή σκο- τώνοντάς τον): τον πάτησε *αυτοκίνητο, καθώς διέσχιζε τον δρόμο!*}} *είναι γρουσουζιά για έναν οδηγό να πατήσει γάτα* 9. παραβιάζω, αθετώ: *- τον όρκο μου / τη συμφωνία* συν. καταπατώ 10. (εκφραστ.) καταβάλλω, εξοντώνω ολοκληροιτικά. νικώ κατά κράτος: *θα τους πατήσουμε στον αγώνα!* 11. (+ αριθμό που δείχνει ηλικία) αποκτώ την ηλικία (που δηλώνει ο αριθμός), λ.χ. *πατάω τα πενήντα* (γίνομαι πενήντα ετών) 12. (πρυφορ. + ουσιαστικό) κάνω (ό,τι δηλώνει το ουσιαστικό) σε μεγάλο βαθμό ή εντατικά: *~ δουλειά* (δουλεύω εντατικά) || *~ φαί"* (τρώω πολύ) || *- βρισιδι* (βρίζω, καθυβρίζω) || *~ τρέξιμο* (τρέχω) || *~ φωνές* (βάζω τις φο)νές, φωνάζω) || *~ (κάτι) γέλια* (γελώ. βάζω τα γέλια) ΣΥ.ν ρίχνον φρ. ***την πατάω (με κάποιον)*** (i) ερωτεύομαι (κάποιον): *νομίζω πως την έχει πατήσει με τη Ρένα* συν. τσιμπιέμαι (ii) ζημιώνομαι: *την πατήσαμε με τον νέο υπάλλη/.ο. δεν φαίνεται και πολύ εργατικός!* ♦ (αμετβ.) 13. ακουμπώ τυ πέλμα τού ποδιού (κάπου) κατά την κίνηση: λεν *πάτησε καλά στο κατέβασμα και στραμπούληξε το πόδι του* || *εκεί όπου πατάς είναι σάπιο το σανίδι και Οα σπάσει || μ' αυτά τα τακούνια δεν πατάς σταθερά* 14. περπατώ πάνω σε (κάτι): *οι αναστενάρηδες πατούν σε αναμμένα κάρβουνα, χωρίς να καίγονται*■ φρ. (α) δεν ***πατάς καλά*** δεν έχεις σωστή πορεία, συμπεριφορά (β) ***πατάω στα νύχια*** ακροπατώ, περπατώ στις άκρες των ποδιών, για να μην κάνω θόρυβο (γ) ***πατάω καλά / γερά*** βρίσκομαι σε καλή και σίγουρη κατάσταση ή έχο) σωστές βάσεις (δ) ***δεν ξέρω πού πατώ και πού πηγαίνω*** έχω χάσει τον προσανατολισμό μου (ε) ***αλλού πατάω κι αλλού βρίσκομαι*** βλ. λ. *αλλού* **15.** (ειδικότ.) αυξάνω την ταχύτητα (οχήματος), επιταχύνω: *πάτα να τους προλάβουμε!* **16.** στηρίζομαι με σταθερότητα σε επιφάνεια, ακουμπο) με όλη την επιφάνεια τής βάσης μου: *το τραπέζι δεν πατάει καλά. όλο κουνιέται || βάλε πιο μέσα το βάζο να πατάει ολόκληρο, γιατί θα πέσει* **17.** περνάω, διέρχομαι (από κάπου), διαβαίνο) ένα μέρος: *δεν πατά αμάξι σε τέτοιες ανηφοριές, θα δια/^υθεί || δεν υπάρχει πια μέρος στον πλανήτη, όπου να μην έχει π(χτήσει ο άνθρωπος* 18. πηγαίνω σε ένα μέρος, εμφανίζομαι (κάπου): *δεν ~ ποτέ σε τέτοια μέρη* jj *πότε πάτησες τε/*ευταία *φορά στην εκκλησία: || δεν λέει να πατήσει στο μαγαζί μετά τον προχθεσινό καβγά* 19. (η μτχ. *πεπατημένος, -η, -ο)* βλ.λ. σχολιο λ. *μετοχή-*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *πατώ (-έω),* αγν. ετύμου. Βλ. λ. *πάτος*\. πάτωμα (το) {πατώμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η επίπεδη κατώτατη επιφάνεια δωματίου ή κλειστού χώρου όπου περπατούμε: *- στρωμένο με πλακάκια / με μωσαϊκό* jj *μαρμάρινα / ξύλινα ~* ςυ\. δάπεδο 2. ο όροφος κτηρίου: *ανέβηκα τρία ~ από τις σκάλες, γιατί είχε χαλάσει ο ανελκυστήρας.*

[ετυμ, μεσον. < *πατώνω*\. πατωματζής (ο) {πατωματζήδες} τεχνίτης ειδικευμένος στην επένδυση των δαπέδων σε οικοδομές, σπίτια κ.λπ. Ηπίσης πατωματάς. πατώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πάτωσα} ♦ (μετβ.) 1. κατασκευάζω το δάπεδο κτηρίου: *τώρα πατώνουν το σπίτι 2.* κατασκευάζω ή στερεώνοί τυν πάτο σε σκεύος, κιβώτιο, βαρέλι κ.λπ. **3.** τοποθετώ, συσκευάζω κάτι συμπιέζυντάς το. ώστε να μειωθεί ο όγκος του ΣΥΝ. πατικώνο)

(αμετβ.) **4.** αγγίζω τον βυθό θάλασσας, ποταμού κ.λπ. με τα πέλματα: *στα βαθιά δεν πατώνεις || κολυμπούσε μέχρι εκεί όπου πάτωνε*

(μτφ.) έρχομαι τελευταίος σε διαγωνισμό, εξετάσεις, εκλογές κ.λπ.: *στις εξετάσεις για το πανεπιστήμιο πάτωσε.*

[κι υμ. μεσν. < αρχ. *πάτος*\. πατωσιά (η) 1. η επικάλυψη επιφάνειας με σανίδες 2. (συνεκδ.) το δάπεδο κτηρίου συν. πάτωμα **3.** η σκαλωσιά σε οικοδομή.

Ιετυμ. < *πατώνω* (αόρ. *πάτωσ-α)* + *-ιά.* πβ. κ. *σκαλωσ-ιά*\. παύλα (η) {παυλο)ν} 1. το σημείο στίξεο)ς (-) που δηλο)νει: (α) την αλλαγή τού ομιλητή σε διάλογο, π.χ. *-θα έρθεις μαζί: -Όχι. έχω δουλειά* (β) (όταν χρησιμοποιούνται δύο μαζί. δηλ. ως διπλή παύλα) διακοπή τού λόγου για την παρεμβολή (ανάμεσά τους) αυτοτελούς ή παρενθετικής φράσης ή πρότασης (αντί για τη χρήση κομμάτων ή παρένθεσης). π.χ. *η μικρότερη κόρη του -θα 'ταν δεν θα 'ταν δώδεκα χρο- νών- έπαιζε στην αυλή*■ φρ. *τελεία και παύλα* βλ. λ. *τελεία* 2. μουσική παύση. — (υποκ.) παυλίτσα (η). σχολιο λ. *ενωτικό.*

{ΠΤΥΜ. < αρχ. *παύλα,* αρχική σημ. «παύση, διακοπή». < *παύω* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-λα,* πβ. *τρώγ-λη7|*. ττυλειος, -ος, -ο (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με τον Απόστολο Παύλο: *~ θεολογία.*

Παυλίνα (η) γυναικείο όνομα.

Παύλος (ο) 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, με γνωστότερο τον *Απόστολο των Εθνών ο οποίος* εισήλ- θε στον χριστιανισμό λίγα χρόνια μετά τον θάνατο τού Χριστού (οπότε και ονομάστηκε *ίΠαύ'Αος.* ενο) πριν ονομαζόταν Σαούλ) και αναδείχθηκε σε ηγετική προσωπικότητα μεταξύ των Αποστόλων με σημαντικότατο επιστολικό έργο (14 επιστολές) 2. όνομα πατριαρχών. επισκόπων, παπών και ηγεμόνων **3.** ανδρικό όνομα.

Ιϋ ΓΥΜ. < μτγν. *Παύλος* < λατ. paulus «μικρός», επίθ. που συνόδευε ως παρωνύμιο ορισμένα ρωμαϊκά κύρ. υνόματα|.

Παυσανίας (ο) 1. αρχαίος Σπαρτιάτης στρατηγός, αρχιστράτηγος των Ηλλήνων στη μάχη των Πλαταιών (479 π.Χ.). που θανατο)θηκε στην πατρίδα του ως ένοχος προδοσίας (467-466 π.Χ.) 2. αρχαίος Έλληνας πεζογράφος (β' μισό τού 2ου αι. μ.Χ.) από τη μικρασιατική Λυδία, σημαντικότερο έργο τού οποίου είναι το *Ελ/Λδος Περιήγησις*

ανδρικό όνομα.

jΕΤΥΜ. αρχ. κυρ. όν. < ουσ. *παυσανίας* «αυτός πυυ ανακουφίζει από τη θλίψη» < *παυσ(ι)-* (< *παύω,* πβ. *παύσ-ις)* +■ *-ανίας* < *άνία*\. παύση κ. (λαϊκ.) πάψη (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων| 1. το σταμάτημα, η μόνιμη ή προσωρινή διακοπή: *- εργασιών/ πληρωμών\ \ στην ομιλία του έκανε πολλές ~ από συγκίνηση ή αμηχανία* συν. λήξη. κατάπαυση 2. η απόλυση εργαζομένου: *ανακοινώθηκε η οριστική ~ του από την εταιρεία* **3.** (συνεκδ.) το έγγραφο με το οποίο ανακοινώνεται η απόλυση: *πήρε στα χέρια την - του* **4.** (σε μουσική σύνθεση) η χρονική διάρκεια χωρίς ήχο 5. μους. (ή *σημείο παύσεως)* το μουσικό σημείο τού πενταγράμμου με το οποίο δηλώνεται η χρονική διάρκεια χωρίς ήχο: *~ ογδόου / τετάρτου.* - - (υποκ.) πουσουλσ (η).

Ιιτυ.μ. < αρχ. *παύσις< παύω* (βλ.λ.)]. παυσίλυπος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που περιορίζει τη στενοχώρια, που μειώνει την ένταση τής λύπης.

[εί υμ. αρχ. < 7*ταυσι-* (< *παύω.* πβ. *παύσ-ις)* + *-λυπος* < *λύπη].* παυσίπονο (το) φάρμακο που καταπραΰνει τον πόνο: *παίρνει -. για να τα καταφέρει να σταθεί* συν. αναλγητικό, παυσίπονος, -η, -ο αυτός που ανακουφίζει από τον πόνο συν. αναλγητικός.

Ιετυμ. αρχ. < *παυσι- {*< *παύω,* πβ. *παύσ-ις) + πόνος].* παύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπαψα κ. (λόγ.) έπαυσα, παύ-θηκα. -μένος}

(μετβ.) 1. βάζω τέλος (σε κάτι), σταματο) προσωρινά ή μόνιμα: *πάψ- τε τις* φασαρίες και τα *κλάματα || (+να) ~ να ασχολούμαι μ'αυτό* τυ *ζήτημα ||* (στρατ. διαταγή) *παύσατε πυρ!* (σταματήστε να πυροβολείτε) 2. απυλύο. απομακρύνω (κάποιον) από τη θέση του. αφαιρώ τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα που έχω παραχωρήσει (σε κάποιον): *τον έπαυσαν λόγω των πολιτικών του φρονημάτων* συν. απολύο)

(αμετβ.) **3.** αναστέλλω, διακόπτω για ένα χρονικό διάστημα ή μόνιμα: *όλη νύχ^τα ο άερας δεν έπαψε* (καταλάγιασε) *ούτε στιγμή* **4.** κάνω ησυχία, σταματώ να κάνω θόρυβο: *Πάψε πια! Δεν μπορώ τις φωνές σου* jj *πες στα παιδιά να πάψουν και να κάτσουν φρόνιμα* συν. σωπαίνω, σιγώ 5. (η αρχαιοπρ. προστ. *παύσασθε*) ως παράγγελμα στη γυμναστική για τη διακοπή άσκησης ή κίνησης.

| ητυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Ήχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι το ρ. είχε αρχική σημ. «χτυπώ κάποιον, για να τον απομακρύνω» (με αφετηρία κυρ. τη χρήση τού ρ. στον Όμηρο, λ.χ. *«παΰσαι, άγριον άνδρα», «παΰσαι "Εκτορα μάχης»)* και ότι το αρχαιότερο 0. απαντά στον αόρ. *παύ-σαι.* βάσει τού οποίου σχηματίστηκε ο ενεστ. *παύω.* Σε αυτή την

περίπτωση το 0. ***παν-*** πιθ. ανάγεται στο ρ. ***παίω*** «πλήττω, χτυπώ» < ****παΓ-ίω*** (βλ. λ. ***παρα-παίω).*** πυν συνδ. με λατ. pavio «χτυπώ». Το ρ. ***παύω*** είχε εξαρχής μετβ. σημ. «κάνω κάποιον να σταματήσει» και συνοδευόταν πάντοτε από αντικείμενο προσώπου ή πράγματος, ενώ τυ ρ. ***?>ήγω*** (αμετβ.) εξέφραζε τη σημ. «τελειώνω. εκπνέω χρονικώς»}.

παύω - τελειώνω: συνώνυμα. Τα συνώνυμα τού **παύω** δηλώνουν γενικά τη σημ. «δεν συνεχίζω (να κάνω) κάτι»: ***Έκαψε να έρχεται στα μαθήματα - Έπαυσαν ξαφνικά οι δοκιμές για την εκτόξευση πυραύλων λόγω ελλείψεως κονδυ/Λων - Όταν μπήκαμε μέσα, έπα- ψαν τη συζήτηση / έπαψε η συζήτηση.*** Όμοια χρησιμοποιούνται το **σταματώ** και το (σημασιολογικά πιο χαρακτηρισμένο ρήμα) **διακόπτω.** Από τα ρήματα αυτά διαφέρει το **τελειώνω** και η σειρά των ρημάτων, πυν επίσης δηλώνουν ότι «δεν συνεχίζεται να γίνε- ται κάτι» με την πρόσθετη βασική πληροφορία ότι «έχει περατω- θεί, έχη φθάσει στο τελικό του όριο»: ***Ο καθηγητής τελείωσε τα μαθήματά του - Τα μαθήματα τελείωσαν.*** Όμοια σημασία εμφανίζουν τα ρήματα **τερματίζω, περατώνω, φέρω εις πέρας, αποτελειώνω,** καθώς και τα ρήματα **ολοκληρώνω** και **λήγω.** Από τα δύο τελευταία ρήματα το μεν **ολοκληρώνω** δηλώνει στη σωστή του χρήση (βλ. σχολιο στο λ. ***ολοκληρώνω***) τη σημ. «τελειώνω κάτι πλήρως ή με πληρότητα» ***(Ολοκληρώθηκαν οι εργασίες για την κατασκευή τού υπόγειου σιδηροδρόμου τής πόλης - Με το τελευταίο του βιβλίο ολοκλήρωσε το έργο του στη θεωρία τής παιδείας),*** τυ δε **λήγω** σημαίνει ό,τι και το τελειώνω αλλά σε αμετάβατη χρήση (δηλ. χωρίς συμπλήρωμα τού ρήματος): ***Έληξαν χθες οι εργασίες τού συνεδρίου για την πολιτική τής Ελλάδας στα Βαλκάνια - Λήγει αύριο η προθεσμία υποβολής δη/ιώσεων στην εφορία.***

πάφιλας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** ο ορείχαλκος (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) κάθε ορειχάλκινο έλασμα ή αντικείμενο μικρού πάχους **3.** μεταλλικό υλικό, κόσμημα μικρής αξίας, ψεύτικο.

[f.tym. Αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με μια εκδοχή, η λ. προέρχεται από συμφυρμό τού τουρκ. pafta «μεταλλική πλάκα» και τύ ουσ. φύλλο (οπότε η ορθότ. γρ. θα ήταν ***πάφνλ/.ας), αλλά*** φαίνεται ότι το ίδιο το τουρκ. pafta ανάγεται στο ελλην. ***πάφιλας.*** Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται στυ ρ. ***παφλάζω***, από τυν ήχο που παράγει το μεταλλικό έλασμα (με ανάπτυξη ευφωνικού ***-ι-*** μεταξύ των συμφώνων τού συμπλέγματος ***-φλ-)\.***

παφιλένιος, -ια, -ιο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από ορείχαλκο: - ***θήκη*** ΖΥi\\ ορειχάλκινος **2.** (συνεκδ.) αυτός που έχει μικρή αξία συν. ευτελής.

παφλάζω ρ. αμετβ. {πάφλασα} **1.** (κυρ. για τον ήχο -φλοίσβο- των κυμάτων τής θάλασσας κατά την πρόσκρουσή τους σε βράχια ή στην ακτή) κάνω παφλασμό ΣΥΝ. κοχλάζω **2.** (σπάν. για υγρά, φαγητά κ.λπ.) φθάνω σε βρασμό συ.ν. βράζω.

[ετυμ. αρχ. ονοματοποιημένο ρ.. με ενεστωτ. αναδιπλασιασμό και ανομοίωση: ***πα-φ/.άζω*** < ****φα-φλάδ-]ω.*** Το θ. ****φλαδ-*** θα μπορούσε πιθ. να συσχετιστεί με τον αρχ. αόρ. ***φλαδεΐν*** «σπάζω, σχίζω» και με το αρχ. ουσ. ***φλέδων*** «φλυαρία», πράγμα που οδηγεί σε θ. *bh]-d- / ˣbhl- ed-, μεταπτωτ. βαθμ. (με παρέκταση -d-) τού Ι.Ε. *bhcl- «θυρυβώ, φουσκώνω (κατά τη διάρκεια βρασμού)>> (για το οποίο βλ. λ. ***φλέβα).*** Σε αυτή την περίπτωση, το ρ. πιθ. συνδ. με λατ. blatio «φλυαρία»), **παφλασμός** (ο) [μεσν.Ι ο ήχος τού δυνατού φλοίσβου, κυρ. από την πρόσκρουση σώματος στη θάλασσα ή σε άλλη υδάτινη επιφάνεια ή από κύματα που πέφτουν με ορμή στην ακτή ή σε βράχια: - ***των κυμάτων / από πέτρα που πέφτει στο νερό / των κουπιών.*** Επίσης **πάφλασμα** (το) [αρχ.} {παφλάσματος}.

Πάφος (η) πόλη τής ΝΔ. Κύπρου. **– Πάφιος** (ο). **Πάφια** (η), **πάφιος,** -α, -ο [αρχ.}.

Ιείύμ. αρχ.. αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο}, **παφ-πουφ** (το) |άκλ.} τυ κάπνισμα: ***άρχισε πάλι τυ - και μας ντουμάνιασε.***

παχαίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι {πάχυνα} ♦ (μετβ.) **1.** κάνο) (κάποιον) πιο παχύ: ***παχαίνουν τις αγελάδες με ορμονούχες τροφές*** συν. χοντραίνω **2.** κάνω (κάποιον) να φαίνεται παχύτερος: ***αυτό το φόρεμα σε ~ ♦*** **3.** (αμετβ.) παίρνω κιλά, γίνομαι πιο παχύς: ***με την εγκυμοσύνη φυσικό ήταν να παχύνει*** αντ. αδυνατίζω. σχολιο λ. ***-αίνω.*** **παχάκια** (τα) Ιχωρ. γεν.} τα σημεία τού σώματος στα οποία συσσωρεύεται το περιττό λίπος: ***δεν είναι και τόσο αδύνατος■ τα 'χει τα ~ του*** (πβ. λ. ***ψωμάκια).*** **πάχνη** (η) {χωρ. πληθ.} η υγρασία που πέφτει το πρωί. η κρυσταλλο- ποιημένη δροσιά: ***τα δέντρα σκεπάστηκαν με ~.***

{ετυμ. αρχ. < ****πάγ-σν~θί*** / ****πάκ-σν-ά*** < θ. ˣ***παγ-****1* ****πακ-*** τού ρ. ***πήγ-νν-μι*** (πβ. κ. ***πάγ-ος. πηκ-τός***), με την έννοια ότι η πάχνη αποτελεί στε- ρεοποιημένη (παγωμένη) δροσιά|. **παχνί** (το) {παχν-ιού | -ιών} **1.** κοίλη εσοχή σε τοίχο στάβλου ή ξύλινη κατασκευή για την τοποθέτηση των ζωοτροφών συ.ν. φάτνη 2. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο τρώει ένα ζ6)0.

[ΕΤΥΜ. < ****παθν-ίον,*** υποκ. τού μτγν. ***πάθνη*** (παράλλ. τ. τού αρχ. ***φάτνη)*** < ****φάθ-να*** (με προληπτική ανομοίωση). Βλ. λ. ***φάτνη\.*** **παχνιάζω** ρ. αμετβ. {πάχνιασα) καλύπτομαι με πάχνη. **– πάχνιασμα** (το).

πάχας (το) {πάχ-ους | -η (λαϊκ. -ια). -ών} **1.** μία από τις τρεις διαστάσεις στερεού σώματος (κατ' αντιδιαστολή προς το ύψος και το πλάτος ή το μήκος και το πλάτος): ***όλες οι φωτοτυπίες έχουν το ίδιο πάχος και επιλέγεις το ύψος και τυ πλάτος τους*** 2. (για ανθρώπους, ζώα) (α) η μάζα, ο συνολικός όγκος ενός σώματος: π ~ ***έχει:*** (β) το περιττό. το παραπανήσιο βάρος: ***στις μέρες μας το ~ θεωρείται αντιαισθητικό*** συν. παχυσαρκία **3.** (συνεκδ.) το ξίγγι, λίπος υπέρβαρου σώ

ματος: *έχεις πολύ ~· χρειάζεσαι δίαιτα!* || *τα πάχη μου τα κάλλη μον* (το παχουλό σώμα είναι θελκτικό· συνηθισμένη παλαιότ. φρ.) **4.** (για υγρά. κυρ. παχύρρευστα) ο βαθμός πυκνότητας: *το καλό ελαιόλαδο ξεχωρίζει από το πάχος του.*

[ετυμ. αρχ. < *παχύς* (βλ.λ.), πβ. κ. *βάθος - βαθύς, βάρος - βαρύς, τάχος - ταχύς].*

παχουλος, -ή, -ό (για ανθρώπους και ζώα) αυτός που είναι κάπως παχύς, ο ευτραφής συν. χοντρούλης. γεμάτος, (ευφημ.) εύσωμος αντ. αδυνατούλης. – (υποκ.) **παχουλούτσικος,** -η, -ο. * σχολιο λ. *χοντρός.*

| [::ύμ. μεσν. < αρχ. ˣ*παχυλός* (βλ.λ.)}.

παχυ- κ. **παχύ-** α' συνθετικό που δηλούνει ότι κάτι: 1. είναι παχύ: *πα- χύ-δερμο. παχύ-σαρκος 2.* έχει μεγάλη πυκνότητα: *παχύ-ρρευστος.* [κτυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *παχύς^* (βλ.λ.)).

παχυδερμία (η) Ιαρχ.} {χωρ. πληθ.} **1.** (κυριολ.) το να έχει κανείς παχύ δέρμα: *κύριο γνώρισμα των ελεφάντων είναι η* ~ ΣΥΝ. χοντροδερ- μία 2. (μτφ.) η έλλειψη ευαισθησίας, δραστηριότητα ή συμπεριφορά που φανερώνει συνειδησιακή και ηθική αναλγησία: *η διεθνής κοινότητα κωφεύει στα προβλήματα των τριτοκοσμικών κρατών με χαρακτηριστική* ~ συν. αναισθησία, αναλγησία, αφιλυτιμία. απάθεια α.ντ. ευαισθησία, φιλοτιμία **3.** ΙΑΤΡ. η αύξηση τού πάχους τού δέρματος, που οφείλεται σε ινώδη υπερπλασία και παρατηρείται σε περιπτώσεις ελεφαντιάσεως (βλ.λ.) **4.** (ειδικότ. στα ζώα) δερματοπάθεια με κύριο σύμπτωμα την αύξηση τού πάχους τού δέρματος, που παρατη- ρείται κυρ. στα άλογα, τα βοοειδή, στους χοίρους και τους σκύλους και αποτελεί επακόλουθο χρόνιων εκζεμάτων, μολυσματικής δερμα- m^ac κ.ά. Επίσης **παχυδερμισμός** (ο) (σημ. 2). – **παχυδερμικός,** -ή, -ό [3 8791

παχύδερμος, -η, -ο |αρχ.] **1.** (κυριολ.) αυτός που έχει παχύ δέρμα: **~** *θη/.αστικό* ΣΥΝ. χοντρόπετσος ΑΝΤ λεπτόδερμος 2. (μτφ.. κυρ. ως ουσ.) αυτός που δεν συγκινείται ούτε θίγεται, που συμπεριφέρεται χωρίς λεπτότητα και ευαισθησία ή κατά τρόπο ασυνείδητο συν. αναίσθητος ΑΝΤ'. ευαίσθητος **3.** ΖΩΟΛ. *παχύδερμο* (το) θηλαστικό με πολύ παχύ και άτριχο δέρμα, που ανήκει στην ίδια κατηγορία, στην οποία ανήκει ο ελέφαντας, ο χοίρος, ο ρινόκερος κ.λπ.

παχυκεφαλία (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. η υπέρμετρη αύξηση τού πάχους των οστών τής κεφαλής και κυρ. τού κρανίου. **– παχυκέφαλος,** -η, -ο.

[ΓΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pachycephalial.

παχυλός, -ή, -ό **1.** (συνήθ. για αμοιβές, μισθούς κ.λπ.) αυτός που είναι περισσότερος ή μεγαλύτερος από όσο πρέπει ή συνηθίζεται: - *αμοιβή / μισθός / σύνταξη / απυζημίωση / αποδοχές / απο?.αυές* συν. άφθονος, πλούσιος, αδρός αντ. ισχνός, πενιχρός 2. (ειδικότ. για αρνητικές ιδιότητες) αυτός που είναι ιδιαίτερα έντονος, εμφανής: ~ *άγνοια / αμάθεια* ΣΥΝ. πλήρης, παντελής αντ. μερικός. – **παχυλ-ά** / **-ώς** [αρχ.] επίρρ., **παχυλότητα** (η) 11835J.

Ιείύμ. μεσν. < αρχ. ^*παχυλός* (όπως επιμαρτυρείται από το αρχ. επίρρ. *παχυλώς* και από το μυκ. όν. pa-ku-ro, = *Παχυλίων),* υποκ. τού αρχ. *παχύς* (βλ.λ.)}.

παχύμετρο (το) {παχυμέτρ-ου | -ων) τεχνολ. όργανο ακρίβειας που χρησιμοποιείται κυρ. στην οικοδομή για τη μέτρηση (τού πάχους) αντικειμένων αποτελείται από έναν βαθμονομημένο κανόνα και από έναν δρομέα πυυ μετακινείται πάνω στον κανόνα· και οι δύο απολήγουν σε παράλληλες μεταξύ τους προεκτάσεις-ράμφη. μεταξύ των οποίων τοποθετείται και συσ(θίγγεται ελαφρώς το μετρούμενο αντικείμενο.

ΙΕΤΥΜ. Γ-λληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pachymcter].

πάχυνση (η) [αρχ.| {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} (λόγ.) η αύξηση τού πάχους, το να παχαίνει κανείς: *μέθοδοι παχύνσεως των βοοειδών. που πρυυρίζονται για παραγωγή κρέατος* αντ. λέπτυνση.

παχυντικός, -ή, -ό Ιμτγν-J αυτός που προκαλεί αύξηση τύ πάχους, που συντελεί στην πάχυνση: ~ *τροφή / δίαιτα* ΑΝΤ. (λόγ.) απισχναντι- κός.

παχύνω ρ. ⁺ παχαίνω

παχύρρευστος, -η. -ο 1I842J (λόγ.) (για υγρά) αυτός που έχει μεγάλη πυκνότητα, ώστε να ρέει δύσκολα, που είναι πηχτός και ρέει αργά: ~ *σιρόπι / κόλλα / σάλτσα / ουσία* συν. πυκνόρρευστος λμ. αραιός. λεπτόρρευστος.

[ΕΙΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. dickfliiBig].

παχύς, -ιά (λόγ. -εία). -ύ {παχ-ύ κ. -ιού κ. (λόγ.) -έος (θηλ. -ιάς κ. λόγ. -είας) | -ιοί κ. (λόγ.) -είς (θηλ. -ιές κ. λόγ. -είες. ουδ. -ιά κ. λόγ. -έα), -ιών (κ. λόγ. -έων) (θηλ. -ιών κ. λόγ. -ειών;} 1. αυτός που έχει μεγάλο πάχος ή όγκο: ~ *χαλί / τοίχος ί κρούστα / στρώμα χιονιού / χείλη* συν. χοντρός αντ. λεπτός 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει πολύ λίπος, μεγάλο βάρος: - *σώμα / πόδια / χέρια / πρόσωπο* || *περίοδος παχιών / τταχει- ών* (όχι *παχέων) αγελάδων* (βλ. λ. *αγελάδα)* || *« τον Αύγουστο πον είναι* ~ οι *μύγες»* (βλ. λ. *Λόγουστος)* συν. παχύσαρκος, παχύσωμος, (λόγ.) εύσαρκος, ευτραφής ανί. αδύνατος, άπαχος, λιπόσαρκος **3.** (ει- δικότ. για φαγητά) αυτός που έχει μαγειρευΟεί με πολύ λίπος, βούτυρο ή λάδι: - *σούπα* **4.** (ειδικότ. για κρέατα και άλλα τρόφιμα) αυτός που διαθέτει μεγάλη ποσότητα λίπους: - *μπριζόλα ι* τυρί 5. (ειδικότ.) *παχύ* (το) το λιπαρό μέρος τού κρέατος κατ' αντιδιαστολή προς την καθ' αυτήν σάρκα συν. ξίγγι ανί. ψαχνό 6. (για υγρά) αυτός που διαθέτει μεγάλη πυκνότητα, ώστε να ρέει δύσκολα, που βρίσκεται σε ημίρρευστη κατάσταση: - *σιρόπι / σάλτσα* συν. πηχτός, παχύρρευστος. πυκνόρρευστος αντ. λεπτόρρευστος, αραιός **7.** (κατ' επέκτ.) αυτός που διαθέτει πολύ μεγάλη πυκνότητα, δασύς: ~ *φύλλωμα / τρίχωμα / φρύδια / μουστάκι / πρασινάδα / χόρτο / ήσκιος* > *σύννεφα* λντ. αραιός 8. αυτός που περιέχει κάτι σε μεγάλη ποσότητα, που φαίνεται

γεμάτος από αυτό που περιέχει: - *κομπόδεμα ί πορτοφόλι* **9.** (μτφ.) αυτός που έχει πομπώδη χαρακτήρα, που είναι εντυπωσιακός αλλά όχι ουσιαστικός, χωρίς σοβαρό περιεχόμενο: - *λόγια / κουβέντες / υποσχέσεις* συν. πομπώδης 10. (για το έδαφος) εύφορος: - *γη* 11. ανατ. ***παχύ έντερο*** το κατώτερο τμήμα τού εντέρου, που καταλήγει στον πρωκτό και αποτελείται από τρία τμήματα - το τυφλό, το κόλον και το ορθό (απευθυσμένο) - , η κύρια λειτουργία τού οποίου είναι να μετατρέπει τα υποπροϊόντα τής λειτουργίας τής πέψης σε κόπρανα και να τα αποβάλλει από τον οργανισμό. – **παχύτητα** (η) |αρχ.J. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *χοντρός.*

|ΗΤΥΜ. **αρχ.** < **φαχ-ύς* **(με ανομοίωση)** < ›bhn£h-. **συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε.** **bhengh-* **«παχύς, πυκνός», πβ. σανσκρ.** bahu- **«άφθονος, ευρύς». Ι Ιαράγ.** *πάχ-ος. παχ-ύνω. παχ-υλός* **κ.ά.]. παχυσαρκία (η) [J894J {χωρ. πληθ.} η υπέρμετρη ανάπτυξη τού λιπώδους ιστού και κατά συνέπεια ο μεγάλος όγκος και το υπερβολικό βάρος κάποιου.**

παχύσαρκος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που το σώμα του χαρακτηρίζεται από υπέρμετρη ανάπτυξη τού λιπώδους ιστού και κατά συνέπεια από μεγάλο όγκο και υπερβολικό βάρος ΣΥΝ. **παχύς, χοντρός, ευτραφής, παχύσωμος** λντ. **λιπόσαρκος, λεπτός, αδύνατος, παχύσωμος, -η. -ο [1862J αυτός που έχει παχύ σώμα, αυξημένο λίπος και βάρος** συν. **παχύσαρκος, παχύτητα (η) -» παχύς**

παχύφυλλος, -η. -ο (για φυτά) αυτός που έχει παχιά (και μεγάλα) φύλλα: - *δέντρο.*

Παχώμιος (ο) {Παχωμίου} όνομα αγίων και πατριαρχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ητυμ. **μεσν. κύρ. όν.. αιγυπτ. αρχής, αγν. ετύμου].**

πάψη (η) * παύση πάω (να/θα) ρ. **-►** πηγαίνω

Π.Β. (ο) Πρόεδρος (τής) Βουλής.

Π.Β.Ε.Ε. (η) Πρόνοια Βορείων Επαρχιών Ελλάδος.

Π.Γ.Α.Π. (το) Πολεοδομικό Γραφείο Αθήνας-Ιπροαστίων.

Π.Γ.Δ.Μ. (η) Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία τής Μακεδονίας (FYROM) · το κράτος των ϊκοπίων.

Π.Γ.Π. (το) Πολιτικό Γραφείο Πρωθυπουργού.

Π.Δ. 1. **(η) Παλαιά Διαθήκη** 2. **(το) Προεδρικό Διάταγμα.**

Π.Ε.Α.Ε.Α. (η) Ι Ιανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης.

Π.Ε.Α.Κ. (η) Πανελλήνια Ένωση Αδιόριστων Καθηγητών.

Π.Ε.Α.Π. (η) Πανελλήνια Ένωση Αναπήρων Πολέμου.

Π.Ε.Α.Τ. (το) Πρακτορείο Εφημερίδων Αθηναϊκού Τύπου.

Πεδεμόντιο (το) {Πεδεμοντίου} περιοχή τής ΒΔ. Ιταλίας στα σύνορα με τη Γαλλία.

[ητυμ. < λατ. Pedcmontium (> ιταλ. Piemonrc) < pede- (< pes, pedis «πόδι») + -montium < mons, -ntis «όρος. βουνό», επειδή η περιοχή βρίσκεται στους πρόποδες των Λλπεων|.

πέδη (η) (λόγ.) τεχνολ. το όργανο μέσω τού οποίου επιτυγχάνεται η επιβράδυνση ή η ακινητοποίηση ή διατηρείται η ακινησία κινητού μηχανικού συγκροτήματος: - *τριβής || μαγνητική / υδραυλική* ~ συν. φρένο. ^ σχολιο λ. *ορθοπαιδική.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «πέδικλο αλόγο)ν», < I.K. **ped-* «πόδι» (για το οποίο βλ. λ. *πεδίο. πόδι).* Ομόρρ. *πέδ-ιλο(ν).* αρχ. *πέδ-ον (> πεδίον), πεζός* (< **πεδ-Jό-), πούς* (< **;r(5<5-c)* κ.ά. Ως προς τη σημ. «εμπόδιο, ποδοπέδη». πβ. αρχ. *έμ-ποδών(> εμποδίζω),* λατ. pcdica «πέδη. πέδικλο», im-ped-io «εμποδίζω, εμπλέκω»].

-Πέοη β' συνθετικό λέξεων, οι οποίες δηλώνουν το όργανο που εμποδίζει την κίνηση: *χειρο-πέδη, τροχο-πέδη. ποδο-πέδη.*

[ετυμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *πέδη* (βλ.λ.)|.

πέδηση (η) [-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων] τεχνολ. η επιβράδυνση ή το σταμάτημα τής κίνησης τροχού οχήματος, που επιτυγχάνεται με τη βοήθεια πέδης (φρένου) ΣΥΝ. φρενάρισμα.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *πέδησις* < αρχ. *πεδώ (-άω)* «πεδικλώνω, περιδένω» < *πέδη^* (βλ.λ.)].

πεδιάδα (η) περιοχή τής επιφάνειας τής γης σχετικά επίπεδη, που βρίσκεται συχνότ. σε χαμηλό ή μέσο υψόμετρο και έχει χαμηλή βλάστηση: *απέραντη / εύφορη / γόνιμη / πλούσια / καταπράσινη* - συν. κάμπος.

[f.tym. < αρχ. *πεδιάς. -άδος* < *πεδίον* (βλ.λ.)|. **πέδικλο** (το) {πεδίκλ-ου | -ων} δεσμός που προσαρμόζεται στα πόδια των ζώων, για να μην απομακρύνονται από ορισμένη περιοχή ή για να συνηθίσουν σε συγκεκριμένο βηματισμό. Επίσης (λαϊκ.) **πε(ρ)δού- κλι** (το) κ. **πε(ρ)δούκλα** (η).

[εγυμ. < μεσν. *κέδικλον*< λατ. pediculus (υποκ. τού pes «πόδι») ή, κατ' άλλη άποψη, από συμφυρμό των λατ. pedica «ποδοπέδη» και pedulu (πληθ. ουδ. τού pedulis < pes)], **πεδικλώνω** κ. **περδικλωνω** κ. **πεδουκλώνω** [μεσν.] κ. **ττερδουκλώνω** ρ. μετβ. {πεδίκλω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** βάζω πέδικλο (σε κάποιον) 2. (κυριολ. κ. μτφ.) βάζω τρικλοποδιά (σε κάποιον), τον κάνω να πέσει παρεμβάλλοντας το πόδι μου ή κάτι άλλο ανάμεσα στα πόδια του, καθώς προχωρεί συν. τρικλοποδιάζω, μπουρδουκλώνω. – **πεδίκλωμα** κ. **περδίκλωμα** κ. **πεδούκλωμα** κ. **περδούκλωμα** (το).

[ετυμ. < μεσν. *πεδικλώ* < *πέδικλον.* Ο τ. *περδικλώνω* οφείλεται σε συμφυρμό με το ρ. *μπερδεύω,* πβ. κ. *μπουρδουκλώνω*]. **πέδιλο** (το) {-ου κ. -ίλου | -ων κ. -ίλων} **1.** ελαφρύ (συνήθ. καλοκαιρινό) ανοιχτό υπόδημα, από δέρμα ή άλλο υλικό, που αφήνει τμήμα τού πέλματος, τού ταρσού ακάλυπτο 2. ειδικής κατασκευής υπόδημα, που χρησιμοποιείται μόνο για συγκεκριμένη δραστηριότητα: ~ *τού πατινάζ* (παγοπέδιλο) [[~ *για κολύμπι* [1] *καταδύσεις* (βατραχοπέδιλο)

3. ξύλινο ή μεταλλικό κομμάτι, που χρησιμεύει για την υποστήριξη αντικειμένου ή για την προφύλαξή του από τη φθορά: - *τής προ- σωμίδας κοντακίου* (το κομμάτι μετάλλου που επικαλύπτει την άκρη (προσωμίδα) τού κοντακίου των όπλων και ακουμπά στον ώμο) · 4. (ειδικότ.-σπάν.) θηλιά από σχοινί, με την οποία δένουν τα πόδια των αλόγο)ν τη νύχτα και των αγελάδων κατά το άρμεγμα · 5. μουσ. (α) ποδοκίνητος μηχανισμός με διάφορες λειτουργίες: στο πιάνο ρυθμίζει την ένταση (φόρτε-πιάνο) τού ήχου. στην άρπα το πέρασμα από μία τονικότητα (κλίμακα) σε άλλη. στο εκκλησιαστικό όργανο θέτει σε λειτουργία τους αυλούς των βαθύτερων ηχητικών περιοχών, σε ορισμένα κρουστά (τύμπανα) χρησιμοποιείται για την κρούση τους ή για την αλλοίωση τού ήχου (β) ισοκράτημα. τόνος κρατημένος επίμονα. κυρίως στην τονική ή τη δεσπόζουσα, πάνω στον οποίο ηχούν ποικίλματα μελωδικά, αρμονικά, ή ρυθμικά ή επαναλαμβανόμενες συγχορδίες συν. ποδόπληκτρο, πεντάλ · 6. νλυτ. ξύλινη βάση στο εσωτερικό ιστιοφόρου σκάφους, πάνω στην οποία στερεώνεται το κατάρτι τού σκάφους · **7.** (στις οικοδομές) το πεπλατυσμένο κάτω άκρο κάθε μεγάλης, τσιμεντένιας κολόνας, που αποτελεί τμήμα των θεμελίων οικοδομής ΣΥΝ. πέλμα. – (υποκ.) **πεδιλάκι** (το), (σημ. 1-2). [πτυμ. < αρχ. πΓ<5ιλον(ήδη μυκ. pe-di-ro) < **I.E.** *ped- «πόδι» (βλ. λ. *πεδίο, πόδι)* + παραγ. επίθημα -ιλον(πβ. *στρόβ-ιλος)].

πεδιλοδρομία (η) {πεδιλοδρομιών} (λόγ.) παιχνίδι ή άθλημα κατά το οποίο ο αθλητής γλιστρά πάνω σε λεία επιφάνεια με τροχοπέ.διλα ή σε επιφάνεια πάγου με παγοπέδιλα.

ΙΕΤΥΜ. Από. τού γαλλ. patinage (βλ. *πατινάζ)[.*

πεδιλοποιείο (το) το εργοστάσιο κατασκευής πέδιλων.

πεδιλοποιία (η) [1855] η τέχνη και η βιοτεχνία κατασκευής πεδίλων (βλ.λ.) ςυ.ν. σανδαλοποιία. – **πεδιλοποιός** (ο/η) [J870|.

πεδιλώνω ρ. μετβ. [1858J {πεδίλω-σα. -θηκα. -μένος} (σπάν.) εφοδιάζω (κάτι) με ξύλινο ή μεταλλικό πέδιλο (βλ.λ., σημ. 3) που χρησιμεύει ως υποστήριγμα: - *βλήμα / την προσωμίδα τού κοντακίου.* – **πεδίλωση** (η) 11858].

πεδιλωτός, -ή, -ό [1858] (για αντικείμενα) αυτός που έχει εφοδιαστεί με ξύλινο ή μεταλλικό πέδιλο (βλ.λ.. σημ. 3): ~ *βλήμα* ΣΥΝ. πεδιλωμένος.

πεδινός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με πεδιάδα: ~ *καλλιέργεια ι κλίμα / πυροβολικό* λ.ντ. ορεινός 2. (α) (ειδικότ. για τόπο) αυτός που έχει πεδιάδες, που αποτελείται κατά το μεγαλύτερο μέρος του από πεδιάδες: ~ *χώρα / περιοχή / επαρχία* αντ. ορεινός (β) *πεδινά* (τα) το σύνολο των περιοχών μιας χώρας ή περιφέρειας με χαμηλό υψόμετρο: *η C.M.Y. προβλέπει για αύριο βροχές στα* ~ 3. (ειδικότ. για έδαφος) αυτός που μοιάζει με πεδιάδα, επίπεδος: - *έκταση* συν. ομαλός λντ. λοφώδης, ορεινός 4. (ειδικότ. για πρόσ. και πράγματα) αυτός πυυ βρίσκεται ή κατοικεί στην πεδιάδα: ~ *χωριό / πληθυσμός* συν. καμπή- σιος αντ. ορεινός.

[ει υμ. μτγν. < αρχ. *πεδι-εινός* (πβ. κ. *όρ-ειvός)* < πεδίον].

πεδίο (το) (λόγ.) 1. περιοχή ή χώρος, όπου αναπτύσσεται ορισμένη δραστηριότητα: ***στρατιωτικό*** ~ !I ***η περιοχή μετατράπηκε σε*** ~ ***θρησκευτικών και εθνικιστικών συγκρούσεων*** φρ. (α) *πεδίο δοκιμών* πε- ριοχή στην οποία διεξάγονται δοκιμές οποιουδήποτε υλικού ή μέσου, κυρ. στρατιωτικού, για τον καθορισμό τής αντοχής του, τής διάρκειας ζωής του. για τον εντοπισμό των αδύνατων σημείων του (β) στρατ. *πεδίο ασκήσεων* καθορισμένη έκταση, στην οποία ασκούνται μονάδες στρατού, εκπαιδεύονται οδηγοί αρμάτων μάχης ή πυροβόλων κ.λπ. (γ) *πεδίο βολής* τοποθεσία που έχει διαμορφωθεί κατάλληλα, για να ασκούνται οι στρατιώτες στη σκοποβολή, στα νέα όπλα και σε θέματα τακτικής (δ) *πεδίο μάχης* (i) ο χώρος στον οποίο διεξάγεται μάχη (ii) (μτφ.) χώρος στον οποίο αναπτύσσονται συγκρούσεις, υπάρχουν ισχυρές αντιπαραθέσεις: ***σε - μετατράπηκε χθες το συνέδριο τού κόμματος*** **2.** ο χώρος που ορίζεται σε σχέση με αντιληπτική λειτουργία ή ορισμένο σημείο · φρ. (α) *οπτικό πεδίο* η έκταση τού χώρου, μέσα στον οποίο περιλαμβάνονται όλα τα σημεία που γίνονται ορατά από το ανθρώπινο μάτι ή από οπτικό όργανο (διόπτρα, μικροσκόπιο κ.λπ.): ***για λίγο το αυτοκίνητο χάθηκε από το*** ~ ***τους*** || ***φύγε από μπροστά, μου κ/.είνεις το*** ~ (β) *βάθος πεδίου* βλ. λ. ***βάθος*** **3.** (κατ' επέκτ.) η νοητή περιοχή εντός των ορίων τής οποίας αναπτύσσεται μια δραστηριότητα: ***η πρόσφατη ανακάλυψη ανοίγει ένα καινούργιο ~ στην έρευνα κατά τού καρκίνου || το ~ των ενδιαφερόντων κάποιου || το - έρευνας ενός επιστήμονα || αφήνω ελεύθερο το ~ δράσης στους αντιπάλους μου || - ανταγωνισμού / συνεργασίας επιχειρήσεων*** \\ ***γεωπολιτικό*** *I* ***στρατηγικό*** / ***διπλωματικό*** - συν. σφαίρα, τομέας. χώρος **4.** φυς. η περιοχή εντός τής οποίας μια δύναμη επηρεάζει ένα σώμα: ***ακουστικό / δυναμικό / μαγνητικ'ό ■ ηλεκτρομαγνητικό / η/.εκτρικό / ηλεκτροστατικό ~ || ~ βαρύτητας / ακτινοβο/,ίας κεραίας*** **5.** μαθ. *πεδίο ορισμού* (για τη συνάρτηση μεταξύ δύο μεταβλητών) το σύνολο των τιμών που παίρνει η ανεξάρτητη μεταβλητή χ, από την υποία εξαρτάται η άλλη μεταβλητή ψ 6. ιιληροφ. τμήμα εγγραφής σε μια βάση δεδομένων, που περιέχει μία συγκεκριμένη πληροφορία· π.χ. σε μια βάση δεδομένων που περιέχει στοιχεία ατόμων, το όνομα τού κάθε ατόμου μέσα στην εγγραφή καταχωρίζεται στο πεδίο που λέγεται «NAME» **7.** ΓΛΩΣΣ. *σημασιολογικά πεδία* διακριτό τμήμα τού λεξικού που ορίζεται από έναν όρο ή μια έννοια · περιλαμβάνει λέξεις που έχουν σχέση υπωνυμίας με τον όρο ή την έννοια. π.χ. το σημασιολογικά πεδίο τού όρου «κάθισμα» περιλαμβάνει τις λέξεις «καρέκλα», «πολυθρόνα», «σκαμπό», «μπερζέρα» κ.ά. 8. (κυριολ.-σπάν.) περιοχή τής γήινης επιφάνειας με έδαφος σχετικώς επίπεδο και ομαλό, που βρίσκεται συνήθ. σε χαμηλό ή μέσο υψόμετρο: ***Θριάσιο*** - || ***στα Καταλαυνικά - το 451 μ.Χ. ο Αέτιος και ο Θεο- δώριχος νίκησαν τον Αττίλα*** ΣΥΝ. πεδιάδα · φρ. *Ηλύσια Πεδία* βλ. Ιετυμ. < αρχ. ***πεδίον*** < ***πέδον«*** έδαφος, γη» < **I.E.** *pcd- «πόδι» (με τη

διευρυμένη σημ. τού τόπου στον οποίο πατάει το πόδι, δηλ. τού εδάφους), πβ. σανσκρ. pada- «βήμα ίχνος», χετ. pedan «τόπος, τοποθεσία», αρμ. het «ίχνος», αρχ. σκανδ. fet «βήμα», λατ. op-pid-um «μικρή πόλη» (κατ' αντιδιαστολή προς το urbs «μεγάλη πόλη, η Ρώμη») κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *πούς* (γεν. *ποδ-ός), πεζός* (< **πεδ-]ό-), πέδ-η* κ.ά. Παράγ. *πεδι-άς (-άδα). πεδ-ινός* κ.ά. Αρκετές σημ. τής λ. *πεδίο,* που ανήκουν στο σύγχρονο επιστημ. λεξιλόγιο, αποτελούν μεταφρ. δάνεια, όπως η σημ. τής λ. στην πληροφορική (< αγγλ. field). Ομοίως αποτελούν μεταφρ. δάνεια και οι ακόλουθες φρ. και όροι. λ.χ. *πεδίο μάχης ι βολής / δράσεως* (< γαλλ. champ dc bataille / de lir / d'action). *οπτικό / μα- γνητικό / σημασιο/.ογικό πεδίο* (< γαλλ. champ visuel / magnetique / semantique), *βάθος πεδίου* (< γαλλ. profondeur de champ), *αφήνω το πεδίο ε/.εύθερο σε κάποιον* (< γαλλ. laisser lc champ libre a quelqu'un) κ.ά.|.

Π.Ε.Δ.Μ.Ε.Δ.Ε. (η) Πανελλήνια Ένωση Διπλωματούχων Μηχανικών Εργοληπτών Λημοσιοϊν Έργων.

Π.Ε.Ε.Α. (η) 1 . Πολιτική Κπιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης 2.] Ιανελ- λήνια Ένωση Εφεδρων Αξιωματικών.

Π.Ε.Ε.Ε.Π.Π. (η) Πανελλήνια Ένωση Επανσ.πατρισθέντων Ελλήνων Πολιτικών Προσφύγιον.

Π.Ε.Ε.Θ. (η) Πανελλήνια Ένωση Ελευθέρου θεάτρου, **πεζάντε** επίρρ. μους. εκφραστική και τεχνική ένδειξη: βαριά, με βάρος: *αυτές οι νότες παίζονται*

[F.TYM. < ιταλ. pesante «βαρύς» < p. pesarc «ζυγίζω, βαραίνω» < λατ. pensare].

ιτεζεβέγκης κ. **μπεζ&βέγκης** (ο) Ιπεζεβέγκηδες} (λαϊκ.) υ προα- γωγός, ο μαστροπός · (υβριστ.) αισχρός άνθρωπος, αχρείος, ρουφιά- νος.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. pezevenk < αρμ. bozawagj. **πεζεύω** ρ. αμετβ. {πέζεψα! κατεβαίνω από υποζύγιο, ιδ. από άλογο: δυο *χωρικοί τον βοήθησαν να πεζέψει* ΣΥΝ. (λόγ.) αφιππεύω, ξεπεζεύω, ξεκαβαλικεύω. – **πέζεμα** (το) |μεσν.Ι.

[F.TYM. αρχ., αρχική σημ. «ταξιδεύω πεζός, πεζοπορώ», < *πεζός.* Η σημερινή σημ. είναι μεσν.|. **πεζή** επίρρ. (λόγ.) με τα πόδια, περπατώντας: *ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας μετέβη ~ στο μνημείο τού Αγνώστου Στρατιώτου* ΣΥΝ. βαδίζοντας.

[ετυμ. < αρχ. *πεζή* < *πεζός*\. **πεζικάριος** (ο) |πεζικαρί-ου | -ων, -ους} (λαϊκ.) ο μόνιμος ή έφεδρος στρατιώτης ή αξιωματικός πυυ υπηρετεί στο Πεζικό (βλ. λ. *πεζικός).* [ετυμ · < *πεζικό* + παραγ. επίθημα *-άριος,* πβ. κ. *λεγεων-άριος. σπαθάριος].*

πεζικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** (σπάν.) αυτός που σχετίζεται με τους πεζούς στρατιώτες, τον Στρατό Ξηράς: *~ όπλα! δυνάμεις* 2. *Πεζικό* (το) (α) το πολυαριθμότερο και βασικότερο μάχιμο τμήμα τού Στρατού Ξηράς. το οποίο δρα συνήθ. πεζό και με φορητό οπλισμό (β) (συνεκδ.-περι- ληπτ.) το σύνολο των στρατιωτοίν που υπηρετούν σε αυτό το τμήμα τού Στρατού Ξηράς. **πεζο-** κ. **πεζό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται: **1.** με τον πεζό λόγο: *πεζογραφία, πεζο-λογία* 2. με τον πεζό (λ.χ. κατ' αντιδιαστολή προς τον οχούμενο ή τον έφιππο): *πεζο-πόρος. πεζό-δρομος, πεζο-δρόμιο.*

[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επιθ. *πεζός* (βλ.λ.)|. **πεζόβολος** (ο) (λαϊκ.) αλιευτικό δίχτυ από καννάβι. λινάρι ή βαμβάκι. που έχει σχήμα κώνου και χρησιμεύει για ψάρεμα σε ρηχά νερά. Επίσης **πεζόβολο** (το).

Ιετυμ. μεσν. < *πεζο-* (< αρχ. *πέζα,* δωρ. και αρκαδ. λ. για τη σημ. «πόδι», η οποία απαντά σε μτγν. συγγραφείς με τις σημ. «μπορντούρα ρούχου» και «στρογγυλό αλιευτικό δίχτυ») -r *-βόλος* < βάλλω. Το αρχ. *πέζα* < **πέδ-]α* < Ι.Ε. **ped-* «πόδι» (βλ. λ. *πεδίο. πόδι*)\. **πεζογέφυρα** (η) |πεζογεφυρών| στενή γέφυρα που έχει κατασκευαστεί για να διευκολύνει τη διάβαση πεζών από ένα σημείο σε άλλο. **πεζογράφημα** (το) 11894[{πεζογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων} φιλολ. λογοτεχνικό έργο γραμμένο σε πεζό λόγο (και όχι σε έμμετρο ή ποιητικό) αντ. ποίημα. **πεζογραφία** (η) [μεσν.Ι [χωρ. πληθ.} 1.η συγγραφή λογοτεχνικού έργου σε πεζό λόγο: *φίλολ,ογική* ~ (αγγλ. non fiction) |[*λογοτεχνική* ~ (αγγλ. fiction) 2. (συνεκδ.) ο ίδιος ο πεζός λόγος κατ' αντιδιαστολή προς τον έμμετρο, τον ποιητικό: *ο τομέας στον οποίο διακρίθηκε είναι η* - ΣΥΝ. πρόζα, πεζολογία αντ. ποίηση 3. (περιληπτ.) το σύνολο των πεζών λογοτεχνικών έργων: *νεοελληνική / αγγλική / γαλλική / σύγχρονη / νεότερη* ~ 4. (περιληπτ.) το σύνολυ των πεζών λογοτεχνικών έργων που ανήκουν σε συγκεκριμένο είδος: *αφηγηματική / ηθογραφική* - **πεζογραφικός,** -ή, -ό [1857Ι, **πεζογραφικώς** επίρρ. **[1839].**

λογοτεχνική πεζογραφία - φιλολογική πεζογραφία. Με τον χαρακτηρισμό **λογοτεχνική πεζογραφία** (αγγλ. fiction) δηλώνονται πεζογραφήματα (αγγλ. prose) που ανήκουν κυρίως στα είδη που είναι γνωστά ως *μυθιστόρημα* και *διήγημα* και τα συναφή (*μυθιστορηματική βιογραφία, ιστορικά διηγήματα* κ.λπ.). Για ό,τι η αγγλόφωνη βιβλιογραφία χαρακτηρίζει ως nonfiction, δηλαδή για τα δοκίμια και τις *μελέτες* που αναφέρονται με φιλολογικό τρόπο στην ερμηνεία, ανάλυση και σχολιασμό λογοτεχνικών έργων, προσιδιάζει ο χαρακτηρισμός **φιλολογική πεζογραφία. Η** */.ογοτεχνική πεζογραφία* στηρίζεται στη *μυθοπλασία* (αυτή είναι η κατεξοχήν σημασία και τού αγγλοσαξονικού όρου fiction) και έχει ως χαρακτηριστικό την αφήγηση (αγγλ. narration). JI *λ,ογοτεχνική πεζογραφία* ως πεζογραφία διαφέρει τόσο από την *ποίηση* όσο και από τα *θεατρικά έργα.* μολονότι και αυτά δεν στερούνται συχνά τού στοι χείου τής μυθοπλασίας ή και τής αφήγησης. Αντιθέτως. η *φι/.ολο- γική πεζογραφία* ως επιστημονική (ή και διαισθητική / εμπειρική) μελέτη συμπεριλαμβάνει την πραγμάτευση ποιητικών και θεατρικών έργων.

πεζογράφος (ο/η) [μτγν.] συγγραφέας πεζών λογοτεχνικών έργων.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *πολυγράφος.* **πεζογραφώ** ρ. [μτγν.Ι Ιπεζογραφείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) **1.** (α) γράφω πεζογράφημα (β) είμαι πεζογράφος · 2. γράφω (λέξη) με πεζά γράμματα ΑΝΤ. κεφαλαιογραφώ. **πεζοδρόμηση** (η) ► πεζοδρομώ

πεζοδρομία (η) 118511 Ιπεζοδρομιών} (σπάν.) περπάτημα ή τρέξιμο με τα πόδια, το να πορεύεται κάποιος πεζή (και όχι με όχημα ή υποζύγιο) συν. πεζοπορία, **πεζοδρόμιο** (τυ) [18331 {πεζοδρομί-ου j -ων} **1.** το ελαφρούς υπερυψωμένο (συνήθ. πλακόστρωτο) δάπεδο, που κατασκε\>άζεται και στις δύο πλευρές δρόμου ή γέφυρας και χρησιμοποιείται για να περπατούν οι πεζοί: *περίμενε ν'ανάψει πράσινο, για να περάσει στο απέναντι* - || *για να τον αποφύγω, άλλαξα* - jj *φαρδύ / στενό* ~ 2. (η έναρ- θρη γεν. *τού πεζοδρομίου* ο)ς κακόσ. χαρακτηρισμός) τού υποκόσμου: *γυναίκα / γλώσσα ι έκφραση* ~ || *στη δημόσια ζωή τείνουν να επικρατήσουν τα ήθη και οι πρακτικές* ~ 3. (λαϊκ.) η άσκηση πορνείας κυρ. στους δρόμους, σε δημόσιους χοίρους και όχι σε προσωπικό χώρο ή σε οίκυ ανοχής φρ. *κάνω / βγαίνω / καταλήγω στο πεζοδρόμιο* εκπορνεύομαι: *κάνει πεζοδρόμιο στη Συγγρού.* – **πεζοδρομια- κός,** -ή, -ό (σημ. J).

Ilil ΥΜ. < *πεζο-* + *-δρόμιυ*< *δρόμος,* απόδ. τού γαλλ. irottoir. άσχετη με το μεσν. *πεζοδρόμιον* «αγώνας δρόμου πεζών»|. **πεζοδρόμος** (ο/η) [μεσν.Ι **1.** αυτός που βαδίζει ή τρέχει με τα πόδια ΣΥΝ. πεζοπόρος ΛΜ. εποχούμενος 2. (σπάν.) αυτός που λαμβάνει μέρος σε αγώνα δρόμου, που συμμετέχει σε αυτόν ΣΥΝ. δρομέας, **πεζόδρομος** (ο) |πεζοδρόμ-ου | -ων, ~ους[ο δρόμος που προορίζεται αποκλειστικά για την κυκλοφορία των πεζών.

|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. pedestrian (zone)|. **πεζοδρομώ** ρ. μετβ. |πεζοδρομείς... | πεζοδρόμ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω (δρόμο) σε πεζόδρομο (συνήθ. πλακοστρώνοντάς τον): *η δημοτική αρχή αποφάσισε να πεζοδρομήσει όλους τους δρόμους που οριοθετούν το εμπορικό τρίγωνο.* – **πεζοδρόμηση** (η), **πεζοκεφαλαία** (τα) (για οικογένειες γραμμάτων που χρησιμοποιούνται στην τυπογραφία) πεζά και κεφαλαία γράμματα στο ίδιο κείμενο.

πεζολογία (η) [μτγν.Ι {πεζολογιών} **1.** ομιλία ή γραφή σε πεζό λόγο. όχι σε έμμετρο ή ποιητικό ΣΥΝ. πεζογραφία, πρόζα ΑΝΤ. ποίηση. στιχουργία 2. (μτφ.-κακόσ.) η σύνθεση ποιημάτων και γενικότ. γραπτών κειμένων χωρίς γνήσια ποιητική πνοή. χωρίς έμπνευση. – **πεζολογικός,** -ή. -ό [1878]. **πεζολογικά** επίρρ.. **πεζολογώ** ρ. [μεσν.] {-είς... Κ

πεζολόγος (ο/η) [μτγν.Ι 1- αυτός/αυτή που γράφει ή μιλάει σε πεζό λόγο, ο/η συγγραφέας πεζογραφημάτοη · ΣΥΝ. πεζογράφος ΛΝΤ. ποιητής. στιχουργός 2. (κακόσ.) ο μονότονος και πληκτικός ομιλητής ή συγγραφέας, αυτός που γράφει κοινοτυπίας ή ασημαντότητες. πεζολογώ ρ. ► πεζολογία

πεζοναύτης (ο) | J886] {πεζοναυτών} στρατ. άνδρας των Ειδικών Δυνάμεων τού Στρατού Ξηράς. ειδικά εκπαιδευμένος για τη διεξαγωγή αποβατικών επιχειρήσεων σε συνεργασία με το Πολεμικό Ναυτικό και την Αεροπορία, καθώς επίσης και για την εξουδετέρωση παράκτιων προγεφυρωμάτων. – **πεζοναυτικός,** -ή. -ό. **πεζοπορία** (η) Ιμτγν.} [πεζοποριών] πορεία με τα πόδια, το να διανύει κανείς μια απόσταση ("συνήθ. μεγάλη) πεζός συν. περπάτημα, πεζοδρομία. οδοιπορία. – **πεζοπορικός,** -ή, -ό [1892], **πεζοπορικώς** επίρρ. σχολιο λ. *αεροπορία.* **πεζοπόρος,** -ος. -ο **1.** (λόγ.) αυτός που πορεύεται πεζός: *~ τμήματα τού στρατού 2. πεζοπόρος* (ο/η) πρόσωπο που ταξιδεύει πεζός συν. οδοιπόρος, πεζοδρόμος.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *πεζοπορώ (·έω)* (υποχωρητ.) < *πεζο-* + *-πορώ* < *πόρος* (πβ. κ. *βραδυ-πορώ, όδοι-πορώ)*|. **πεζοπορώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {πεζοπορείς... | πεζοπόρησα} πηγαίνω μετά πόδια, πορεύομαι πεζός, **πεζός,** -ή. -ό **1.** αυτός που πορεύεται με τα πόδια, που διασχίζει αποστάσεις περπατοίντας: *κινούμαι ~* || *έφθασε ~* {{συχνά κ. ως ουσ.) *η αστυνομία επέτρεπε μόνο στους ~ να περάσουν* || *διάβαση πεζών* 2. (ειδικότ. για τμήμα στρατού) αυτός που ενεργεί μόνο στην ξηρά (και όχι στη θάλασσα ή στον αέρα): *~ στράτευμα / άγημα* || (κ. ως ουσ.) ο *στρατός του περιελάμβανε χιλιάδες πεζούς και λίγους ιππείς* · 3. (για τον γραπτό λόγο) αυτός που δεν είναι έμμετρος, ποιητικός: - *κείμενο / απόσπασμα* ΣΥΝ. πεζογραφικός ΑΝΤ. έμμετρος, ποιητικός · φρ. **πεζός** *λόγος* ιπεριληπτ.) το σύνολυ των πεζογραφημάτων γλώσσας, χώρας ή εποχής: ο *νεοελ?^ηνικός* ~ ΣΥΝ. πεζογραφία, πρόζα ΑΜ. ποίηση. στιχουργία **4. πεζό** (το) το πεζογράφημα: *τα ~ τού Γ. Βιζυηνού είναι καλ,ύτερα από τα ποιήματά του* || *έγραψε ένα ~ και ένα ποίημα*

5. πεζό *(στοιχείο)* το μικρό στοιχείο, το μη κεφαλαίο γράμμα · **6.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μονοτονία και κοινοτοπίες, που δεν διαθέτει πρωτοτυπία ή γλαφυρότητα. πυυ στερείται συγκινήσεων. ποιητικής εςάρσεως κ.λπ.: *~ γλώσσα / έκφραση / ύφος / πραγματικότητα/ παρόν/ ζωή/ εποχή*ΣΥΝ. κοινός, κοινότοπος, μονότονος, τετριμμένος. πληκτικός, ανιαρός ΑΝΤ. πρωτότυπος, γλαφυρός, ποιητικός. συναρπαστικός 7. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν ξεφεύγει από τα συμβατικά πλαίσια, που στερείται εμπνεύσεως, ποιητικότητας: *Τι ~ που είσαι! Μόνο τον ύπνο και το φαγητό σκέφτεσαι!* ΣΥΝ. κοινότοπος. συνηθισμένος, μπανάλ αντ. ρομαντικός. – **πεζά** / **πεζή** (βλ.λ.)

[αρχ.] επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *πεδ-]ός< I.H. *ped- «πόδι» (για το οποίο βλ. λ. *πόδι. πεδίο).* Η λ. αντιστοιχεί επακριβώς στο σανσκρ. επίθ. pad-ya- «ο σχετι- ζόμενος με το πόδι». Ομόρρ. *πέδ-η.* αρχ. *πέδ-ον (> πεδίον), πούς* (γεν. *ποδ-ός). πεζά* (βλ. λ. *πεζόβολος)* κ.ά. Η σημ. τού πεζού λόγου (κατ' αντιδιαστολή προς τον ποιητικό) είναι ήδη αρχ. και αποτέλεσε το πρότυπο για τη λατ. φράση pedestris oralio].

πεζότητα (η) [1860) {χωρ. πληθ.} η απουσία πρωτοτυπίας, ενδιαφέροντος. συναισθήματος ή έμπνευσης, γενικώς στοιχείων που δίνουν σε κάτι/κάποιον ενδιαφέρον και γοητεία: *η ~ τής καθημερινότητας* || *η ~ του τον έκανε αφόρητα πληκτικό.*

πεζοτράγουδο (το) (λογοτ.) πρόζα με ρυθμό ή ποίημα γραμμένο σε μορφή πεζού.

πεζούλι (το) (πεζουλ-ιού | -ιών} **1.** μικρός χαμηλός τοίχος από πέτρα, ο οποίος χτίζεται ακριβιός δίπλα στον εξωτερικό τοίχο κτηρίου, ώστε να εφάπτεται σε αυτόν και χρησιμεύει λ.χ. για να κάθεται κανείς: *έκατσε στο - τής εκκ/^ησίας. για να ξεκουραστεί 2.* μικρός τοίχος, συνήθ. πρόχειρα χτισμένος, που συγκρατεί το χώμα σε κατωφερές έδαφος συν. ξερολιθιά **3.** η άκρη τού πεζοδρομίου. Επίσης **πεζούλα** (η) (σημ. Ι). — (υποκ.) **πεζουλάκι** (το) (σημ. 1).

[ι'ΤΥΜ. μεσον.. υποκ. τού αρχ. *πεζα* (βλ. λ. *πεζόβολος)].*

πεζούρα (η) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το Πεζικό, οι πεζοί στρατιώτες αντ. καβαλαρία.

[liΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *πεζός* + παραγ. επίθημα *-ούρα* (πβ. *θολ-ούρα. χασούρα)*\.

πεθαίνω ρ. «μετβ. κ. μετβ. {πέθα-να. -μένος) ♦ (αμετβ.) **1.** (για έμβια όντα) παύω να ζω. σταματούν οι βιολογικές και (για έμψυχα) πνευματικές λειτουργίες μου, παύω να υπάρχω ως ζωντανός οργανισμός: *ο ασθενής πέθανε το βράδυ από καρδιακή προσβο?^ή* || *αυτό Θα το θυμάται. (όσπου* να *πεθάνει* || *πέθανε από φυσικό θάνατο* || *- από* το *κρύο / την πείνα / τη δίψα* || *τα δέντρα πεθαίνουν όρθια* JJ *τα ζώα πέθαναν από σπογγώδη εγκεφαλοπάθεια* ΣΥΝ. (για πρόσ.) αποβιώνω, ξεψυχώ, (για ζώα) ψοφώ αντ. ζω, υπάρχω· φρ. (α) *ποιος ζει, ποιος πεθαίνει* για να δείξουμε ότι πρέπει κανείς να κάνει κάτι στο παρόν και όχι σε συγκεκριμένο μελλοντικό χρονικό σημείο, αφού το μέλλον είναι αβέβαιο: *εγώ τώρα το χρειάζομαι το δάνειο' μετά από τρεις μήνες ~!* || *Μέχρι αύριο -! Τώρα πρέπει να συζητήσουμε το πρόβλημα!* (β) (παροιμ.) *όποιου του μέλλει να πνιγεί, ποτέ του δεν πεθαίνει* βλ. λ. *μέλλω* 2. (α) (σε ενεστ.) βρίσκομαι στο τελευταίο μου στάδιο, φθίνω και σύντομα Οα πάψω να υπάρχω: «*απόψε πεθαίνει ο φασισμός*» (σύνθημα) || *ένας κόσμος που πεθαίνει αργά-αργά* (β) (για πρόσ.) βρίσκομαι σε κακή βιολογική κατάσταση, ο')στε αργά ή γρήγορα θα πάψω να ζον. - από *ανίατη ασθένεια* || *πεθαίνει μόνος* κι *αβοήθητος* (γ) (μτφ.) παύο) να υπάρχω: *πέθανε η αγάπη τους / το πάθος των πρώτων χρόνο)ν* || " *το τζάμπα πέθανε*»(επιγραφή σε καταστήματα) || *όπως λέγεται. η ελπίδα πεθαίνει τελευταία* **3.** (+για) (α) δίνω τη ζωή μου (για συγκεκριμένο σκοπό), είμαι διατεθειμένος να θυσιαστώ (για κάτι): *η πατρίδα τιμά όσους πεθαίνουν για την ελευθερία* [[*- για τη δημοκρατία / την τιμή μου / την πίστη / τα πιστεύω μου* συν. θυσιάζομαι (β) (οικ.-εκφραστ.) λατρεύω (κάποιον/κάτι), μου αρέσει σε υπερβολικό βαθμό: *- για τέτοια ανέκδο τα / βόλτα στη λιακάδα / ταξίδια / κρασί και καλή παρέα / ένα γλυκό / τηγανητές πατάτες / περιπέτειες!* συν. λαχταρώ, τρελαίνομαι, (οικ.) ψοφάω **4.** (+από) αισθάνομαι (κάτι) πολύ έντονα, ώστε να μη μου είναι πια ανεκτό ή να με εξαντλεί: *~ από πλήξη / ανία* || *πέθανα από τον φόβο μου* (φοβήθηκα υπερβολικά) || *έχω πεθάνει από* την κούραση / *την ορθοστασία ι* το *τρέξιμο* || (μτφ.) *~ από επιθυμία / πόθο / έρωτα■* φρ. *πεθαίνω τής πείνας / τής δίψας* αισθάνομαι πολύ έντονα πείνα ή δίψα 5. (+σε 4- έναρθρο ουσιαστικό) κάνω σε υπερβολικό βαθμό, μέχρις εξαντλήσεως (αυτό που δηλώνει το ουσιαστικό): *πέθανα στα γέλια ι στην κούραση / στο τρέξιμο / στη* δουλειά / *στο πηγαινέλα* (στις μετακινήσεις) || *με πέθανε στις ερωτήσεις* (με ρωτούσε ακατάπαυστα) ♦ (μετβ.) 6. προκαλώ τον θάνατο (κάποιου): *το παιδί το πέθαναν τα φάρμακα / τα ναρκωτικά*

οι γιατροί τον πέθαναν τον άνθρωπο■ θα ζούσε ακόμη. αν δεν είχε πέσει σε ατζαμήδες! ΣΥΝ. σκοτώνω 7. προκαλώ έμεσα τον θάνατο (κάποιου): *τον πέθανε ο καημός τής κόρης τον* || *εσύ θα με πεθάνεις με τα καμώματά σου!* 8. (μτφ.) βασανίζω (κάποιον), τον υποβάλλω σε δοκιμασία, ώστε να υποφέρει: γο *νέο αφεντικό τούς έχει πεθάνει στη δουλειά* || *την πέθανε με τη ζήλια του* συν. κατατυραννώ. (κατα)τα- λαιπωρο). παιδεύο), ξεθεώνω **9.** (ειδικότ.) προκαλώ (σε κάποιον) μεγάλο πόνο: *αυτό το δόντι με έχει πεθάνει δυο μέρες τώρα* || *όταν έχει υγρασία, με πεθαίνει το πόδι μου* **10.** (η μτχ. *πεθαμένος, -η. -ο)* βλ.λ.

ΣΧΟΜΟ λ. *επιδημία.*

[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < *άπεθαίνω* < αρχ. *άπο θνήσκω* (βλ. λ. *θνήσκω, θνητός),* από τον αόρ. β' *άπέθανε (Υ* εν. πρόσ.) κατά τα ρ. σε *-αίνω,* πβ. κ. *υπάγω - υπήγε - πηγαίνω].*

πεθαίνω: συνώνυμα. Η έννοια τού *θανάτου* καθορίζει βιολογικά και ψυχικά όλη τη ζωή τού ανθρώπου, γι' αυτό και είναι φυσικό η κατάσταση τής αποχώρησης από τη ζωή, τής μετάστασης από τη ζωή στον θάνατο, να δηλώνεται σε όλες τις γλώσσες με πλήθος λέξεων και φράσεων. Στην Ελληνική, η σημασία τού -'πεθαίνω» δηλώνεται με ουδέτερο - περιφραστικό τρόπο, με διατύπωση λόγια, συναισθηματική - βιωματική, θεολογική / θρησκεύουσα, με φράσεις που δηλώνουν τον τρόπο με τον οποίο επέρχεται ο θάνατος καθώς και με σχολιασμένο - μειωτικό τρόπο. Ειδικότερα: (α) ουδέτερη - περιφραστική δήλωση: **φεύγω από τη ζωή / από τον κό- αμο, αφήνω τον κόαμο / την τελευταία μου πνοή, χάνω τη ζωή μου, καταλήγω** (β) λόγια δήλωση: **αποβιώνω, εκπνέω, τερματίζω τον βίο, υποκύπτω ατο μοιραίο, εκμετρώ τον βίο / το ζην, προ σμετρώ το ζην, φεύγω / εγκαταλείπω τον μάταιο τούτο κόσμο, επέρχεται το μοιραίο / ο θάνατος** (γ) συναισθηματική · βιωματική διατύπωση: **σβήνω, ξεψυχώ, τελειώνω, χάνομαι, κλείνω τα μάτια, πάω καλειά μου, μας άφησε χρόνους, τον βρήκε ο χάρος / ο θάνατος, τον πήρε ο χάρος, βγήκε η ψυχή του, έφυγε για τον άλλο / τον κάτω κόσμο, σώθηκε το λάδι / το καντήλι του, σβήνει το καντήλι μου, σώθηκαν οι μέρες / τα καρβέλια του, κατέβηκε στον τάφο, τον έφαγε το μαύρο χώμα / σκοτάδι** (δ) θεολογική / θρησκεύουσα διατύπωση: **αναπαύομαι, κοιμήθηκε, τον πήρε ο Θεός, παρέδωαε το πνεύμα / την ψυχή του / την ύστατη πνοή, συγχ(ο-ρήθηκε /** (λαϊκ.) **αχωρέθηκε, μεθίσταμαι (μετέστη) εις τας αιωνίους μονάς, εκπληρώνω / εξοφλώ το κοινόν χρέος, εκδημώ εις Κύριον** (ε) τρόπος θανάτου: **μένω στον τόπο, πέφτω / μένω ξερός, μένω σέκος / αφήνω (κάποιον) αέκο, μένω στα χέρια (κάποιου), βρίσκω άδοξο τέλος, πήγε ααν το σκυλί ατ' αμπέλι** (στ) σχολιασμένη μειωτική διατύπωση: ***τα* τίναξε, τίναξε τα *πέταλα* / τα κώλα, τα κακάρωσε, *τα* τέζαρε, πάει (κοροϊδίστικα / άδοξα), ψόφησε (ααν ακυλί), πήγε στα θυμαράκια / στα κυπαρίσσια.**

Αρκετές είναι οι φράσεις και τα ρήματα που δηλώνουν τα βαθιά γεράματα ή την κατάσταση τού ετοιμοθάνατου: (α) συναισθηματική - βιωματική δήλωση: **είναι στα τελευταία του, (όπου να 'ναι) τον περιμένουνε, χαροπαλεύει, ψυχομαχεί, αργοπεθαίνει** (β) λόγια δήλωση: **πνέω τα λοίσθια, ψυχορραγώ** (γ) σχολιασμένη μει- ωτική διατύπωση: **τα '<ραγε τα ψωμιά του, είναι με *το ένα* πόδι ατον τάφο, θα φάμε κόλλυβα, είναι τού θανατά.**

πεθαμενατζήδικος, -η. -ο (λαϊκ.-εκφραστ.) **1.** αυτός που θυμίζει νεκρό. κηδεία ή είναι μουντός σαν πένθιμος: *βγάλε αυτά τα πεθαμενα- τζήδικα ρούχα και βάλε κάτι πιο φωτεινό, πιο ζωντανό!* 2. *πεθαμε- νατζήδικο* (το) η νεκροφόρα ή το γραφείο κηδειών, **πεθαμενατζής** (ο) {πεθαμενατζήδες} (λαϊκ.-μειωτ.) ο νεκροθάφτης.

|ετυμ. < *πεθαμένος* + παραγ. επίθημα *-ατζής,* πβ. κ. *φορτηγ-ατζής*\. **πεθαμένος,** -η. -ο Ιμεσν.] **1.** νεκρός, αυτός που έχει πεθάνει. που έχει πάψει να ζει: *προσπάθησαν να τον σώσουν, αλλά δυστυχώς ήταν ήδη* ~ ΑΝΤ. ζωντανός **2.** (ειδικότ. λαϊκ.) *πεθαμένα* (τα) τα μέλη τής οικογένειας ή τα συγγενικά πρόσωπα που έχουν πεθάνει· φρ. *να συγχωρε· θούν τ' αποθαμένα / τα πεθαμένα σου* να συγχωρηθούν οι νεκροί συγγενείς σου (ευχή προς κάποιον, όταν του ζητούμε κάποια χάρη· χρησιμοποιείται κυρ. από ζητιάνους, όταν ζητούν ελεημοσύνη) **3.** (γενικότ.) αυτός που έχει πάψει να υφίσταται: *~ παρελθόν ι όνειρα* αντ. ζωντανός **4.** "(μτφ.) αυτός που έχει εξαντληθεί (σωματικά ή ψυχικά), που έχει ταλαιπωρηθεί πολύ: *είμαι ~ από την κούραση* συν. εξαντλημένος. αποκαμωμένος. κατάκοπος. ^ σχολιο λ. *νεκρός.* **πεθαμός** κ. **αποθαμός** (ο) [μεσν.[ ]χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (για έμψυχα) ο θάνατος, η παύση των λειτουργιιυν τής ζωής: *αρρώστησε ο τύραννος, αλλά πεθαμό δεν είχε* συν. θάνατος· φρ. **τού** *πεθαμού* (i) για πρόσωπο που κοντεύει να πεθάνει: *είναι ~* συν. τού θανατά (ii) αυτός που είναι πολύ θλιμμένος ή κουρασμένος σε μεγάλο βαθμό: *τον βρήκαν ~ απ' τη λύπη του 2.* (μτφ.) μεγάλος κόπος ή ταλαιπωρία· σωματικός, ψυχικός βασανισμός: *αυτές οι εξετάσεις ήταν σωστός ~* ΣΥΝ. ταλαιπωρία, μαρτύριο, εξάντληση, ξεθέωμα. σκοτωμός, **πεθερά** (η) Ιμεσν.) (για τον καθένα από τους δύο συζύγους) η μητέρα τού / τής συζύγου, δηλ. (για τη γυναίκα) η μητέρα τού γαμπρού και (για τον άνδρα) η μητέρα τής νύφης: *δεν με χωνεύει η ~ μου■* φρ. (α) **τα Λέω** *στην πεθερά, για να τ' ακούει η νύφη* μιλο) με υπαινικτικό τρόπο, ώστε αυτός με τον οποίο μιλώ να μεταβιβάσει τα λόγια μου στο πρόσωπο προς το οποίο πραγματικά απευθύνονται ή για να τα ακούσει αυτός στον οποίο πραγματικά αναφέρονται, χωρίς ξεκάθαρα να το δηλώσω (β) *κακιά πεθερά* (ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο που γκρινιάζει και κάνει συνέχεια παρατηρήσεις (γ) *(για) να σ' αγαπά η πεθερά σου* λέγεται προς κάποιον που διαλέγει ή τυχαίνει να φάει τη γωνία τού ψωμιού (δ) *σ' αγαπά η πεθερά σου* ως αστεϊσμός σε κάποιον που φτάνει (κάπου) πριν αρχίσουν όλοι να τρώνε.

- (υποκ.) **πεθερούλα** (η), **πεθερικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον πεθερό ή την πεθερά: *- σπίτι 2. πεθερικά* (τα) (α) ο πεθερός και η πεθερά μαζί και σπανιότ. οι στενοί συγγενείς τους (β) (συνεκδ.) το σπίτι και η οικογένεια τού πεθερού: *σήμερα θα πάω επίσκεψη στα ~ μου.* **πεθερός** (ο) (για τον καθένα από τους δύο συζύγους) ο πατέρας τού / τής συζύγου, δηλ. (για τη γυναίκα) ο πατέρας τού γαμπρού και (για τον άνδρα) ο πατέρας τής νύφης: *ο μέλλων ~ μου* || *συντηρείται από τον - του* jj (παροιμ.) *«σαν θέλει η νύφη κι ο γαμπρός, τύφλα να 'χει ο ~».* —(υποκ.) **πεθερούλης** (ο). σχολιο λ. *εγγονός.*

[tΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *πενθερός* < θ. *πενθ-* < I.E. *bhendh- «δένω, συνδέω»,* πβ. σανσκρ. bandhu- «γονέας. συγγενής», γοτθ. bindan -δένω» Ο γερμ. binden. αγγλ. bind) κ.ά. Ομόρρ. *φάτνη / πάθνη* (< *φάθ-νά). Το* ουσ. *πενθερός* δήλωνε αρχικώς τον ες αγχιστείας συγγενή, κυρίως δε τον πατέρα τής συζύγου (κατ' αντιδιαστολή προς τη λ. *εκυρός,* η οποία δήλο)νε τον πατέρα τού συζύγου). **II** λ. *πενθερός.* που αποτελεί αρχαϊκό όρο τής πατριαρχικής οικογένειας, αντικατέστησε το ουσ. *έκυρός.* δηλώνοντας τον πατέρα και των δύο συζύγων], **πεθυμιά** (η) (λαϊκ.) η επιθυμία, **πεθυμώ** ρ. * επιθυμώ

πει κ. **ΠΙ** (το) [άκλ.] **1. II.** π · το δέκατο έκτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου· φρ. *στο πει και φει* πολύ γρήγορα, την ίδια στιγμή (από τη συμβολική έννοια που είχαν στην Μεσαίίονα τα γράμματα π και φ ως αρχικά των λέξεων *παλούκι* (ανασκολοπισμός) και *φούρκα* (αγχόνη), όπου οδηγούνταν με συνοπτικές διαδικασίες οι καταδικασμένοι για αξιόποινη πράξη) συν[1]. αμέσως, στο άψε-σβήσε am. καθυστερημένα (βλ. κ. λ. *αριθμός) 2.* (προφορ.) όργανο σχήματος Π, στο οποίο στηρί-

ζονται πρόσωπα με κινητικές δυσκολίες κατά την κίνησή τους. [εγυμ. < μτγν. /ri < αρχ. ***πει*** < σημιτ. pe «στόμα»].

πειθαναγκάζω ρ. μετβ. [18151 {πειθανάγκασ-α, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} εξαναγκάζω (κάποιον) να πεισθεί (σε κάτι) χρησιμοποιώντας ψυχολογική βία ή απειλές.

[ετυμ. < ***πειθανάγκη*** (βλ.λ.)].

πειθαναγκασμός (ο) [1871] ο εξαναγκασμός (κάποιου) να δεχθεί κάτι είτε με τη χρήση ψυχολογικής βίας ή απειλών είτε λόγω τής αναπότρεπτης εξέλιξης των πραγμάτων.

πειθανάγκη (η) {χωρ. πληθ.} ο εξαναγκασμός σε συμφωνία ή συμμόρφωση. είτε με την άσκηση ψυχολογικής βίας ή απειλών είτε λόγω τής αναπότρεπτης εξέλιξης των πραγμάτων.

[ητυμ. μτγν. < ***πειθ-*** (< ***πείθω)*** + ***άνάγκη\.***

πειθαρχείο (το) [1887J **1.** στρατ. το στρατιωτικό κρατητήριο. ο χώρος δηλ. τού στρατοπέδου στον οποίο κρατούνται κατά τη διάρκεια τής νύχτας και τού ελεύθερου χρόνου τής ημέρας ή επί ολόκληρο το εικοσιτετράωρο οι στρατιώτες που έχουν τιμωρηθεί με πειθαρχικές ποινές κράτησης ή φυλάκισης 2. (πδικότ.) το ειδικό, απομονωμένο κελλί φυλακής, στο οποίο μεταφέρονται για ορισμένο χρονικό διάστημα οι κρατούμενοι που έχουν παραβιάσει τον εσωτερικό κανονισμό τής φυλακής συν. απομόνωση.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. (ccllulc) discipJinaireJ.

πειθάρχηση (η) -» πειθαρχώ

πειθαρχία (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} η υποταγή στους ανωτέρους ή σε ορισμένες αρχές, η υπακοή στις διαταγές, στους νόμους, στους ισχύοντες κανόνες: ***για να μειωθούν τα ατυχήματα, απαιτείται η ~ των οδηγών και η συμμόρφωσή τους προς τις υποδείξεις των τροχονόμων*** [[στο ***στρατόπεδο η ζωή κυ?^ά υπό συνθήκες αυστηρής*** ~ || ***επικρατεί / επιβάλλεται / χαλαρώνει / διασαλεύεται η - || σκληρή / σιδερένια / στοιχειώδης / κοινωνική / κομματική*** ~ συν. υπακοή. υποταγή. ευπείθεια λντ. απειθαρχία, απείθεια· φρ. (α) ***στρατιωτική πειθαρχία*** (i) η απόλυτη υποταγή κάθε κατώτερου στρατιώτη στις διαταγές κάθε ανωτέρου, όπως ορίζει ο στρατιωτικός κανονισμός- (κατ' επέκτ. μεταξύ ομοιοβάθμων) η υπακοή κάθε νεοτέρου στον αρχαιότερο (ii) (μτφ.) η αυστηρή υπακοή στις εντολές τού διευθυντή ή αρχηγού σε εργασιακό, πολιτικό ή άλλον χώρο: στην ***εταιρεία έχουν επιβάλει*** ~ (β) ***ενσυνείδητη / εσωτερική πειθαρχία*** η υπακοή σε αρχές ή σε πρόσωπα που έχουν εξουσία με την ίδια τη θέληση τού αρχομενου (γ) ***εξωτερική πειθαρχία*** η υπακοή σε κανόνες και υποχρεώσεις, που επιβάλλεται με τον φόβο ή την απειλή τιμωρίας. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ε/.λι- πής.***

πειθαρχικός, -ή, -ό [αρχ-J **1.** αυτός που σχετίζεται με την πειθαρχία:

παράπτωμα / δίωξη / επιτροπή / μέτρα / απόφαση / έλεγχος / κυρώσεις / ποινή (αυτή που καθορίζεται από ειδικές διατάξεις και επιβάλλεται με καθορισμένη διαδικασία από πολυμελή συμβούλια, προϊστάμενες αρχές κ.λπ. σε δημοσίους υπαλλήλους, οι οποίοι παρέ- βησαν τα επαγγελματικά τους καθήκοντα)· φρ. (α) ***πειθαρχικό (συμβούλιο)*** το πολυμελές όργανο υπηρεσίας, σώματος, οργανισμού ή άλλου θεσμού, που έχει τη δικαιοδοσία να επιβάλλει ποινές για υπηρεσιακούς λόγους και συγκεκριμένα παραπτώματα: οι ***τρεις «αντάρτες» τού κόμματος παραπέμπονται αύριο στο*** ~ (β) *Πειθαρχικό Δίκαιο* τμήμα τού Δημοσίου Δικαίου, το οποίο περιλαμβάνει κανόνες και διατάξεις που ρυθμίζουν τις υποχρεώσεις και τη συμπεριφορά των δημοσίων υπαλλήλων και τις κυρώσεις σε περίπτωση μη τηρή- σεως των υποχρεώσεων αυτών 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που πρόθυμα υπακούει στους ανωτέρους του ή/και στις αρχές, που δεν παραβαίνει τις εντολές τους. που εκτελεί ευσυνείδητα τα καθήκοντά του: ~ ***στρατιώτης / υπάλληλος! εκτελεστής*** ΣΥΝ. πειθαρχημένος, πειθήνιος, υπάκουος α\τ. απείθαρχος, απειθής, ανυπάκουος. – **πει- θαρχικ-ά / -ώς** [1833j επίρρ.

πειθαρχώ ρ. αμετβ. {πειθαρχείς... | πειθάρχ-ησα. -ούμαι, -ημένος} **1.** (συνήθ. +σε) υπακούω στους ανωτέρους ή στις αρχές, ενεργώ σύμφωνα με τη θέληση και τις επιθυμίες τους, εκτελώ τις διαταγές και τις εντολές τους: ***καθήκον τού πολίτη είναι να πειθαρχεί στους νόμους*** || οι ***πέντε βουλευτές αποφάσισαν να μην πειθαρχήσουν στη γραμμή τού κόμματος || ~ στις αποφάσεις τού συνδικαλιστικού μου φορέα*** ΑΝΤ. απειθαρχώ, απειθώ 2. (γενικότ.) υπακούω σε κανόνες, συμμορφώνομαι προς τις υποδείξεις: ***αν δεν πειθαρχήσουμε όλοι στη δεδομένη οικονομική πολιτική, η χώρα Οα βου/ιάξει.*** **—πειθάρχηση** (η) [μεον.Ι.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. ***πειθαρχώ (-έω)*** < ***κείθαρχος*** < ***πειθ-*** (< ***πείθω)*** + ***-αρχος άρχω |.***

πειθήνιος, -α, -ο αυτός που πειθαρχεί απόλυτα, που εκτελεί τυφλά κάθε εντολή και διαταγή, χωρίς να προβάλλει αντιρρήσεις, διαφωνίες: ***τον έχουν μετατρέψει σε ~ όργανό τους*** ΣΥΝ. πειθαρχικός, υπάκουος λντ. απείθαρχος, ανυπάκουος. **–πειθήνια** επίρρ. «'σχολιο λ. ***ε/Λιπής.***

[ητυμ. μτγν. < ***πειθ-*** (< ***πείθω)*** + ***-ήνιος*** < ***ηνία*** (βλ. λ. ***ηνίο)].***

πειθώ (η) {πειθούς | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η δύναμη και η ικανότητα να πείθει κανείς τους άλλους: ***διέθετε μεγάλη ~ και επέβαλλε πάντα την άποψή του*** συν. πειστικότητα.

[πτυμ. αρχ. < θ. ***πειθ-*** τού ρ. ***πείθω*** (βλ.λ.)].

πείθω ρ. μετβ. {έπεισα, πείσ-θηκα (καθημ. -τηκα), πεπεισμένος} **1.** κάνω (κάποιον) να συμφωνήσει μαζί μου, να αποδεχθεί τη γνώμη μου ή ό.τι του προτείνω (χρησιμοποιώντας λογικά επιχειρήματα): ***αγωνιζόταν να πείσει το δικαστήριο για την αθωότητά του || η διαφήμιση δεν έπεισε το κοινό*** να ***αγοράσει το προϊόν*** αντ. αναγκάζω, εξαναγκάζω· ΦΡ. (α) (λόγ.) ***ου με πείσεις καν με πείσης (ου με πείσεις καν με πείσης)*** για ανθρώπους υπέρμετρα πείσμυνες και ισχυρογνώμο- νες, που δεν μεταβάλλουν την άποψή τους, ακόμη και όταν καταλα βαίνουν ότι έχουν άδικο (β) ***ανόγκα και θεοί πείθονται*** βλ. λ. ***ανάγκη***

(η μτχ. ***πεπεισμένος, -η, -ο)*** βλ.λ. σχολιο λ. ***ελλιπής, πιθανός, πλάθω.***

Ιετυμ. αρχ. (αρχαιότερος υ μέσ. ενεστ. ***πείθομαι)*** < θ. ***πειθ-*** < I.E. *bheidh- «πείθω, εμπιστεύομαι», πβ. λατ. fido, fidelis «πιστός» (> γαλλ. fidele, ισπ. fiel). αλβ. be «όρκος», αρχ. γερμ. beiiten «εξαναγκάζω, ωθώ», γερμ. bitten «παρακαλώ», αγγλ. bid «διατάσσω» κ.ά. Ομόρρ. ***πισ-τός, πίσ-τις (-η), πιθ-ανός. πε-ποίθ-ησις (-η), πεϊσ-μα*** κ.ά.Ι. **πείνα** (η) {χωρ. πληθ. (εκτός ΦΡ. δ. στ)} **1.** το αίσθημα που προκαλείται σε ζωντανό οργανισμό από την έλλειψη τροφής: ***τόσες ώρες δεν έχει φάει τίποτα πώς να μην έχει τέτοια -!*** ***||μεγάλη / τρομερή / σφοδρή / διαβολεμένη -*** || ***τρώω για να ικανοποιήσω την ~ μου*** ΦΡ. (α) ***ψοφάω / πεθαίνω τής πείνας*** πεινώ πάρα πολύ (β) δεν σε ***βλέπω από την πείνα*** πεινώ τόσο πολύ, ώστε οι αισθήσεις μου δεν λειτουργούν πεινώ πάρα πολύ (γ) ***βρομούν τα χνότα μου από την πείνα*** (i) είμαι πολύ πεινασμένος (ii) είμαι πολύ φτωχός (δ) ***έχω μια πείνα / κάτι πείνες*** πεινώ πάρα πολύ: - ***που τρώω κι εσένα ακόμη / που δεν λέγεται!*** (ε) (παροιμ.) ***η πείνα κάστρα καταλεί και χώρες παραδίνει*** αυτοί που στερούνται των αναγκαίων προς το ζην χάνουν, εκτός από την υλική, και την ηθική δύναμη να αντισταθούν σε οτιδήποτε (στ) ***τραβάω πείνα / πείνες*** βρίσκομαι σε πολύ δυσχερή οικονομική κατάσταση (ζ) ***πείνα και των γονέων*** βλ. λ. ***γονέας*** (η) ***απεργία πείνας*** βλ. λ. ***απεργία***

η γενική και διαρκής έλλειψη τροφίμων και το σύνολο των δυσχε- ρειών που αυτή προκαλεί: ***στην Κατοχή πέθαναν χιλιάδες από την - ||κατοχική ~ ||κάθε χρόνο εκατομμύρια άνθρωποι πεθαίνουν από την ~ στον κόσμο*** συν. λιμοκτονία, λιμός, σιτοδεία, ασιτία 3. (η γεν. ***πείνας*** ως χαρακτηρισμός) αυτός που δεν επαρκεί ούτε για τα βασικά βιοτικά αγαθά: ***μισθός / σύνταξη*** - 4. (μτφ.) έντονο αίσθημα στέρησης και σφοδρή επιθυμία (για κάτι): ***σεξουαλική-*** αντ. κόρος, κορεσμός.

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πείνα*** (ο τ. ***πείνη*** είναι αρχαιότ.). αβεβ. ετύμου, ίσως < ****πέν-Ja.*** που εμφανίζει το θ. τού ρ. ***πένομαι*** «μοχθώ, κοπιάζω» (αργότερα «στερούμαι των αναγκαίων, είμαι πένης»)|. **πεινάλας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.}, **πεινάλα** (η) πρόσωπο που πεινάει πάρα πολύ και συνεχώς.

[πτυμ. < ***πείνα+*** μεγεθ. επίθημα ***-άλας***. **πεϊναλέος,** -α. -ο **1.** αυτός που πεινά πολύ και διαρκώς συν. πεινα- σμένος. (εκφραστ.) λιμασμένος 2. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ φτωχός και που πεινά, γιατί δεν έχει να φάει: ~ ***πλήθος | | έθνος πεϊναλέων*** συν. λιμασμένος ανγ. χορτάτυς.

[ηϊύμ. μτγν. < ***πείνα+*** παραγ. επίθημα ***-αλέος*** (βλ.λ.)]. **πεϊνιρλί** (το) {πεϊνιρλ-ιού | -ιών} μακρόστενη πίτα που γεμίζεται στην επάνω επιφάνεια της με τυρί και άλλα υλικά (π.χ. αυγό, μπέικον κ.λπ.) και σερβίρεται ζεστή.

[ΕΤΥΜ. < ToupKιpeynirfi (poga9a) «(μπουγάτσα) με τυρί» < peynir «τυρί» < περσ. panir}. **πεινώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. [αρχ.] [πεινάς... | πείνασ-α, -μένος} **1.** αισθάνομαι πείνα, έχω ανάγκη τρυφής, επιθυμώ να φάω: ~· <5εν ***έχω φάει τίποτα από το πρωί*** ||[~ σαν ***λύκος!*** (υπερβολικά)· ΦΡ. (παροιμ.) ***των φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν*** βλ. λ. ***φρόνιμος*** 2. λιμοκτονώ, πεθαίνω από έλλειψη τροφής: ***οι λαοί τού Τρίτου Κόσμου πεινάνε*** 3. δεν έχω τα μέσα, για να εξοικονομήσω τα πρως το ζην: αν ***κλείσει το εργοστάσιο, θα πεινάσει πολύς κόσμος*** ΣΥΝ. λιμοκτονώ 4. ποθώ πολύ, αναζητώ κάτι· στη ΦΡ. ***μακάριοι οι πεινώντες και διψώ- ντες την δικαιοσύνην*** *(μακάριοι οί πεινώντες καί διψώντες τήν δικαιοσύνην. οτι αύτοΐ χορτασθήσονται,* Κ.Λ. Ματθ. 5. 6) ευτυχισμένοι αυτοί πυυ επιθυμούν διακαώς τη δικαιοσύνη (γιατί αυτοί θα ικανοποιηθούν) 5. (η μτχ. ***πεινασμένος,*** ***-η. -ο)*** (α) αυτός που αισθάνεται πείνα ΣΥΝ. νηστικός, άφαγος, ατάιστος ΛΝΤ. χορτασμένος. χορτάτος (β) (μτφ.) πυλύ φτωχός, αυτός που δεν έχει να φάει: - ***λαός-*** ΦΡ. (παροιμ.) ο ***πειναμένος καρβέλια ονειρεύεται*** ο καθένας επιθυμεί σφοδρά αυτό που στερείται. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.*** **πείρα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η γνώση που αποκτάται όχι θεωρητικά, αλλά στην πράξη κατά την εφαρμογή των θεωρητικών γνιόσεων που κατέχει (κάποιος) ή με την εξάσκηση: ***έχω ~ σ'αυτά τα πράγματα*** || ***έχει ~ στην προετοιμασία υποψηφίων για το πανεπιστήμιο*** || ***προσωπική / κοινωνική i επαγγελματική / καθημερινή / διδακτική / μακρά i μακροχρόνια / λαϊκή i*** πλούσια / ***πολιτική / πο/.ύτιμη -*** || ***έχω / αποκτώ / αποκομίζω ~*** || ***έχω ~ τού πράγματος*** (το ξέρω καλά) ΑΝΤ. απειρία· ΦΡ. (α) εκ ***πείρας*** διαθέτοντας σχετικές εμπειρίες: μιλάω ~· <5τν ***είναι θεωρίες αυτά που σου λέω!*** (β) ***έχω πικρή πείρα*** (+γεν.' -ι-από) έχω οδυνηρές ή δυσάρεστες εμπειρίες (από κάτι): ~ ***από τέτοιες δίαιτες: στην αρχή χάνεις πολλά κιλά και μετά τα ξαναπαίρνεις*** || - ***τέτοιας αγενούς συμπεριφοράς*** 2. (μτφ.) η συσσωρευμένη γνώση που έχει κά- ποιυς σε έναν ή διάφορους τομείς, τυ σύνολο των εμπειριών στη ζωή· ό,τι αποκομίζει κανείς συνυλικά (ως γνώση για τον κόσμο, τους ανθρώπους. τη ζωή), ώστε να μπορεί να συμβουλεύει, να καθοδηγεί κ.λπ.: ~ ***ζωής Ι τού κόσμου*** ΣΥΝ. γνώσεις, σοφία, (μτφ.) φοίτα· ΦΡ. ***μιλάει η πείρα!*** για περιπτώσεις στις οποίες μας συμβουλεύει κάποιος που έχει εμπειρίες, πυυ ξέρει: *να τον ακούς. όταν σε συμβουλεύει- εδώ ~!* 3. ΦΙΛΟΣ, η αισθητηριακή αντανάκλαση τού εξωτερικού κόσμου στη συνείδηση, το σύνολο των στοιχείων που υποπίπτουν στην αντίληψή μας. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εμπειρογνώμονας, παρώνυμα.***

[ηϊύμ. < «χρχ. ***πεϊρα,*** αρχική σημ. «προσπάθεια, απόπειρα», < ****πέρ-ja***

Ι.Η. *per-, ρίζα ευρείας διαδόσεως με βασική σημ. «προχωρώ προς τα εμπρός, διεισδύω». Π σημ. αυτή αιτιυλογεί τη σύνδεση με πολλές Ι.Η. λ., πβ. λατ. periculum «δοκιμή, κίνδυνος», peritus «δοκιμασμένος, έμπειρος» (ex-per-tus «πεπειραμένος» > γαλλ. expert), αρμ. p'orj «δοκιμή». αρχ. γερμ. fara «κίνδυνος», γερμ. Gc-fahr. αγγλ. fear «φόβος» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. ***πείρ-ας / πέρ-ας. πέρ-α, περ-ί, περ-όνη, παρ-ά. πρ-ός,***

πρ-ίν. πόρ-πη. πόρ-ος. κορ-Ομός κ.ά. Παράγ. αρχ. *πειρά-ομαι* «προσπαθώ» (πβ. άποττειρώμαι), *πειρα-τής, κειρ-άζω, πείρα-μα* κ.ά.|.

πείρα - εμπειρία. Συχνά η λ. *εμπειρία* χρησιμοποιείται εσφαλμέ- νως αντί τού *πείρα*. Λέγεται λ.χ.: *Είναι καθηγήτρια των Γαλλικών με μεγάλη εμπειρία'*. Κανονικά η **εμπειρία** δηλώνει μεμονωμένα βιοψατα. κομμάτια αυτοτελή που έχει ζήσει ο καθένας *(Είχε πολλές εμπειρίες από τη θητεία του στον στρατό), ενώ* η **πείρα** είναι αποτέλεσμα πολλών ή τού συνόλου των εμπειριών που έχει ζήσει ο άνθρωπος. Η *πείρα* δηλ. είναι περιληπτική έννοια σε σχέση με τις μεμονωμένες εμπειρίες: *Έχοντας ζήσει πολλά στη ζωή του. έχοντας ταξιδέψει πολύ. απέκτησε μεγάλη πείρα, που τον βοήθησε να καταλαβαίνει καλύτερα τους άλλους και να ενεργεί σωστά.*

πείραγμα (το) (πειράγμ-ατος | -ατα. -άτων) 1. (σπάν.) η ενόχληση (κάποιου) είτε από λόγια είτε από χειρονομίες: *πρέπει να ενοχλήθηκε. δεν άφησε όμως να φανεί κανένα ~ στη φωνή ή στο ύφος του* 2. (ει- δικότ.) λόγος ή χειρονομία που αποτελεί έκφραση ερωτικής επιθυμίας ή κρύβει ερωτικό υπονοούμενο: *ενοχλητικό / χυδαίο* - 3. καλοπροαίρετο αστείο, που λέγεται για να διασκεδάσουμε με τις αντιδράσεις κάποιου (βλ. λ. *πειράζω): ένα αθώο - ήταν, μην παρεξηγείτε- σαι!* 4. η τροποποίηση μηχανής για την καλύτερη απόδοσή της.

πειράζω ρ. μετβ. Ιπείρα-ξα. -χτηκα. -γμένοςί **1.** ενοχλώ (κάποιον) με λόγια ή έργα, ώστε να αισθάνεται δυσάρεστα, να στενοχωριέται ή να εκνευρίζεται: τον' ***πειράζουν οι φωνές των*** /ταιό'ιών j| ***η αλαζονική συμπεριφορά του με πείραξε || δεν με πείραξαν τόσο τα λόγια του όσο ο τόνος τής φωνής τον || εκείνο που με πειράζει περισσότερο είναι που θα μείνω μόνη μου || θα σε πείραζε, αν άνοιγα το παράθυρο: 2.*** (ειδικότ. τριτοπρόσ. *πειράζει)* είναι ενοχλητικό, προξενεί ενόχληση: ~ ν' ***αφήσω εδώ τα πράγματά μου: || ~ να καπνίσω: || τι πειράζει κι αν φύγω: φρ. δεν*** *πειράζει* (για να καθησυχάσουμε κάποιον) δεν έγινε τίποτα κακό: ***παιδί είναι, αν κάνει και καμιά αταξία, || - Συγγνώμη, σας λέρωσα! —'3.*** (ειδικότ.) θίγω (κάποιον), προσβάλλω: ***πολύ με πείραξε η συμπεριφορά του! ||[τον είδα πειραγμένο απ' τα λόγια σον || Εσύ γιατί πειράχτηκες: Αφού δεν εννοούσε εσένα!*** ΣΥΝ. πληγώνω, πικάρω **4.** λέω κάποιο σχόλιο ερωτικού περιεχομένου προς κάποιον: ***κάποιος πείραξε την κοπέλα του και έγινε καβγάς || όποτε περνούσε μπροστά από την οικοδομή,*** οι ***εργάτες την πείραζαν,*** άλλοτε ***με τολμηρές κουβέντες κι άλλοτε με χαρακτηριστικά σφυρίγματα*** **5.** κάνω αστεία εις βάρος κάποιου, τον ειρωνεύομαι, τον κοροϊδεύω (συχνά χωρίς πρόθεση να τον προσβάλω, μόνο για να τον δω να θυμώνει): ***Μην του δίνεις σημασία! Σε πειράζει, δεν το λέει στα σοβαρά || εγώ τον - κι εκείνος θυμώνει!*** || στην α***ρχή πείραζε ο ένας τον άλλον, αλλά γρήγορα ήρθαν στα χέρια*** συν. αστειεύομαι, χωρατεύω, περιπαίζω

αγγίζω (κάτι) ή μετακινώ (κάτι) από τη θέση του (προκαλώντας ενόχληση σε άλλον): ***ποιος πείραξε τονς δίσκους μον: || μην πειράξεις τίποτα, θέλω να τα βρω όπως τα άφησα! jj μη με κοιτάς έτσι. εγώ δεν πείραξα τίποτα! || ποιος πείραξε*** το ***ράδιο*** κι ***έχασα τον σταθμό που άκουγα;*** Συν. σκαλίζω **7.** (ειδικότ.) αγγίζω (κάτι) επίμονα προκαλώντας ενόχληση, επιδεινώνοντας μια άσχημη κατάσταση: ***μην πειράζεις τα σπνράκια σον. θα σου μείνουν σημάδια*** **8.** (α) προξενώ βλάβη, κάνω κακό (σε κάποιον/κάτι): τον ***πειράζει το ποτό || με πειράζει ο θόρυβος || μην τολμήσει κανείς να τον πειράξει, θα έχει να κάνει μαζί μον! || μη φοβάσαι, δε*** ν ***θα σον πειράξουμε ούτε τρίχα || έφαγαν θαλασσινά και τονς πείραξαν*** (έπαθαν διάρροια) αντ. ωφελώ (β) (για φυτά ή ζώα) επιφέρω βλάβη, κάνω κακό σε (κάτι): *τα λουλούδια τα πείραξε η νοτιά || τα κοπάδια τα πείραξε η ζέστη* λντ. ωφελώ 9. (ει- δικότ. η μτχ. ***πειραγμένος***, *-η.* -ο) ια) (για συσκευές, αντικείμενα κ.λπ.) που έχουν υποστεί παρέμβαση, προσθήκη, τροποποίηση, ώστε να αποδίδουν καλύτερα ή να ξεχωρίζουν: *το αντοκίνητο είναι* - (για να έχει αυξημένη ιπποδύναμη) |j *το μπράτσο τού μπουζουκιού είναι* - (για να ταιριάζει στο παίξιμο τού οργανοπαίκτη) (β) (για πρόσ.) αυτός που έχει διανοητική βλάβη ή που δίνει τέτοια εντύπωση: *είναι δεν στέκει στα καλά τον* **10.** (σπάν.) βάζω (κάποιον) σε πειρασμό, τον υποβάλλω σε ηθική δοκιμασία ΣΥΝ. δοκιμάζω, σκανδαλίζω.

|£ΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «δοκιμάζω, προσπαθώ», < πείρα (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μτγν.].

Πειραιας (ο) πόλη στις ακτές τού Σαρωνικού Κόλπου, το επίνειο τής Αθήνας και το μεγαλύτερο λιμάνι τής Ελλάδας. Επίσης (λόγ.) **Πει- ραιεύς** ί Πειραιώς} κ. (λαϊκ.) **Περαίας. -- Πειραιώτης** (ο), **Πειραιώτισσα** (η), **πειραιώτικος,**-η,-ο κ. (λόγ.) **πειραϊκός,-ή.**-ό ιαρχ.Ι.

[F.tym. < αρχ. *Πειραιεύς* < επίρρ. *πέρα(ν)* «απέναντι», ερμηνεία που απαντά για πρώτη φορά στον γεωγράφο Στράβωνα (Ιος αι.), επειδή κατά τους προϊστορικούς χρόνους υ Πειραιάς ήταν νησί απέναντι από την Αθήνα, με την οποία φαίνεται ότι συνδεόταν μέσω μιας στενής λωρίδας γης|.

πειρακτικός, -ή. -ό -» πειραχτικός

πείραμα (το) {πειράμ-ατος | -ατα. -άτων| 1. η τεχνητή πρόκληση ή αναπαραγωγή διαφόρων φυσικών, φυσιολογικών ή ψυχικών φαινομένων σε συνθήκες εργαστηρίου με σκοπό τη μελέτη και εξακρίβωση τής φύσης τους. των νόμων που τα διέπουν. των αιτιο)ν και των αποτελεσμάτων τους, καθο>ς επίσης και την ανεύρεση πιθανής πρακτικής εφαρμογής τους: *η επιστημονική έρευνα στη φνσική στηρίζεται στην παρατήρηση και το ~ || κάνω ι εκτελώ ! διεξάγω* - Jj ο *γιατρός κατηγορείται ότι διεξήγε πειράματα σε ανθρώπους* συν. πειραματισμός 2. (γενικότ.) η δοκιμαστική προσπάθεια για την επίτευξη στόχου ή η εφαρμογή σχεδίου ή προγράμματος με στόχο να διαπιστωθεί στην πράξη η αξία του: *η μεταπολίτευση στη γειτονική χώρα αποτελεί στην ουσία σημαντικότατο ~ εκδημοκρατισμού || τα νέα μέτρα για την παιδεία αποτελούν ένα πρωτοποριακό ~* συν. απόπειρα.

δοκιμή 3. (συνήθ. στον πληθ.) κάθε δοκιμαστική προσπάθεια (συνήθ. χωρίς συστηματικότητα και οργάνωση)·, *δεν είναι ώρα για πειράματα· πρέπει* να *εργαστούμε με δοκιμασμένες μεθόδους || μην κάνεις πειράματα με τόσο επικίνδυνα θέματα* ΣΥΝ. πειραματισμός.

| F.TYM. μεσν. < αρχ. *πειρώ / -ώμαι (-άο-)* «προσπαθο). δοκιμάζω» < *πεϊρα* (βλ.λ.). Ως επιστημ. όρ. η λ. αποδίδει το αγγλ. experiment |. **πειραματίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. (18761 {πειραματίσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} 1. διεξάγω πειράματα, χρησιμοποιώ συστηματικά το επιστημονικό πείραμα, για να επαληθεύσω θεωρία ή για να καταλήξω σε συμπεράσματα. εφαρμόζω στην πράξη θεωρητικές γνώσεις για παρατήρηση ή άσκηση: *επιστήμονες πειραματίστηκαν επιτυχώς με το δηλητήριο τής κόμπρας για τη θεραπεία διαφόρων ασθενειών* 2. κάνω δοκιμές, επιχειρώ να πράξω ή να επιτύχω (κάτι): το *υπουργείο πειραματίστηκε με την εφαρμογή τού νέου φορολογικού νομοσχεδίου και απέτυχε παταγωδώς* συν. δοκιμάζω, αποπειρώμαι 3. κάνω δοκιμές (συνήθ. με τρόπο μη συστηματικό και ανοργάνωτο), προσπαθώ να επιτύχω (κάτι) δοκιμάζοντας διάφορες μεθόδους: *Μην πειραματίζεσαι συνέχεια! Διάλεξε κάτι και ακολουθησέ το!* JI *αποτυχαμε. γιατί πειραματιζόμασταν ενώ το πρωτάθλημα ήταν σε εξέλιξη!* σχολιο λ. *αποθετικός.* **πειραματικός,** -ή. -*ό* 11766] 1. αυτός που σχετίζεται με το πείραμα ή που γίνεται με πείραμα: ~ *εργαστήριο / απόδειξη / έρευνα ι έλεγχος / κέντρο*· ΦΚ (α) ***πειραματική επιστήμη*** επιστήμη που χρησιμοποιεί κυρ. το πείραμα, για να επαληθεύσει τις υποθέσεις ή να διατυπώσει τις θεωρίες της (λ.χ. τα μαθηματικά, η φυσική) (β) ***πειραματική ομάδα*** ομάδα ατόμων, η οποία υποβάλλεται σε πειράματα στο πλαίσιο επιστημονικής έρευνας υπό ελεγχόμενες συνθήκες, προκειμένου να ελεγχθεί η επίδραση ορισμένων παραγόντων στη συμπεριφορά των μελών της 2. αυτός που έχει δοκιμαστικό, όχι ολοκληρωμένο ή επίσημο χαρακτήρα: ~ *στάδιο / πεδίο / λειτουργία σταθμού / πρόγραμμα* συν. δοκιμαστικός ανί. επίσημος 3. (α) (στην τέχνη) αυτός που δεν ακολουθεί τα καθιερωμένα αισθητικά πρότυπα, που πρωτοπορεί, που πειραματίζεται σε καινούργια θέματα ή τεχνικές: - *μουσική ι κινηματογράφος / σκηνή* (στο θέατρο) (β) (στην εκπαίδευση) αυτός που ακολουθεί καινούργιες μεθόδους διδασκαλίας: ~ *σχολείο.* — **πειρα- ματικ-ά /-ώς** |18ΐ9] επίρρ.

[ι ::τυμ. Απόδ. τού αγγλ. experimental!, **πειραματισμός** (ο) |1887| 1.η συστηματική εκτέλεση πειραμάτων (ειδικότ.) η παραγωγή υπό συνθήκες εργαστηρίου φαινομένων για τη μελέτη και εξακρίβωση τής φύσης τους. των νόμων που τα διέπουν, των αιτιών και των αποτελεσμάτων τους 2. η δοκιμαστική προσπάθεια που επιχειρείται. χωρίς να είναι γνωστό τι είδους αποτελέσματα θα έχει: ο *χώρος τής* παιδείας δεν *αντέχει συνεχείς πειραματισμούς.*

|ετυ.μ. Απόδ. τού αγγλ. experimentation), **πειραματιστής** (ο) [1840],

πειραματίστρια (η) {πειραματιστριών[

πρόσωπο που κάνει πειράματα, που πειραματίζεται ΣΥΝ. δοκιμαστής 2. (ειδικότ.) πρόσωπο που έχει ειδικευθεί στην εκτέλεση επιστημονικών πειραμάτων σε συγκεκριμένο τομέα.

[ετυμ. Απόδ. τυύ αγγλ. experimentalist], **πειραματόζωο** (το) το ζώο που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο επιστημονικών ερευνών για τη διεξαγωγή πειραμάτων (συχνά επώδυ- νων) στα διάφορα όργανα τού σώματός του: *τα ινδικά χοιρίδια, τα κουνέλια και οι πίθηκοι χρησιμοποιούνται συχνότατα ως πειραματόζωα* [| (μτφ.) *κατά τη διάρκεια τού Ψυχρού Πολέμον χι?αάδες στρατιώτες έγιναν - για τη μελέτη τής επίδρασης τής πυρηνικής ενέργειας στον άνθρωπο.* **πειρασμός** (ο) 1. η διέγερση επιθυμίας για κάτι κακό. η παρόρμηση προς αμαρτία είτε από εσωτερική διάθεση είτε από εξωτερικό ερέθισμα: *αντιστέκομαι / ενδίδω στον ~ || καταπολέμα) / νικώ τον ~ || οι ~ τής σάρκας*]j *«Ο τελευταίος* (έργο τού Ν. Καζαντζάκη) · φρ. ***βάζω / μπαίνω στον πειρασμό*** (+ να) (*ΐναμή είσέλθητε είς πειρασμόν.* Κ.Δ. Ματθ. 26. 41) κάνω κάποιον να αισθάνεται ή αισθάνομαι ο ίδιος τον πειρασμό να κάνω (κάτι): *όταν είδα τα μήλα κόκκινα και ωραία, μπήκα στον πειρασμό να κόψω δύο* 2. (ειδικότ. στη θρησκευτική ζωή ως προσωποποιημένη δύναμη) αυτός που κατεξοχήν παρακινεί τον άνθρωπο στην αμαρτία, το πνεύμα τού κακού, ο Σατανάς: *μην αφήνεις τον - να σε κνβερνά!* 3. (γενικότ.) η έντονη επιθυμία για κάτι· κυρ. στη φρ. δεν ***αντέχω στον πειρασμό να...*** δεν μπορώ να αντιστα- θώ στην επιθυμία να (κάνω κάτι): *δενάντεξα στον πειρασμό να μη σ'* το *πω || ~ β/.έπω τόσα γλυκά και να μη δοκιμάσω ένα* συν. πρόκληση

(συνεκδ.) (α) το αντικείμενο τής επιθυμίας, αυτό πυυ ποθούμε και που συνήθ, αποτελίι υλική απόλαυση: *αυτό το γλυκό είναι* - || *ένας τέτοιος - είναι ακατανίκητος*]] ο ~ *τής σάρκας / τον χρήματος* (β) αυτός που του αρέσει να πειράζει, που ευχαριστείται να ενοχλεί, να ερεθίζει, ακόμη και να βασανίζει τους άλλους: *φύγε από 'δώ. βρε πειρασμέ, δεν σε αντέχω άλλο!* συν. πειραχτήρι (γ) (ειδικότ.) κάθε πρόσωπο που προκαλεί έντονο ερωτικό πόθο με την εμφάνιση, το ντύσιμο, τη συμπεριφορά του κ.λπ.: *με αυτό το φόρεμα ήταν σωστός*]εγυμ. μτγν., αρχική σημ.. «δοκιμή, προσπάθεια». < αρχ. *πειράίω* (βλ.λ.)]. #

πειρατεία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.f **1.** κάθε ληστεία, αρπαγή ή γενικότ. κάθε διαρπαγή ή βιαιοπραγία που εκδηλώνεται στον διεθνή θαλάσσιο χώρο από ενόπλους συνήθ. ληστές τής θάλασσας (πειρατές) και στρέφεται κατά τής ζωής και τής περιουσίας ναυτικών και ναυτιλ- λομένων ή έχει στόχο την κλοπή φορτίου πλοίου (πβ. λ. *κουρσάρος)*

(κατ'επέκτ.) η κλοπή υλικού, σχεδίων, προγραμμάτων ή η παράνομη αντιγραφή και εμπορική τους εκμετάλλευση, η κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας: ~ *τηλεοπτικού ιραδιοφωνικού / ηλεκτρονικού* υλι- *κού || ~ σε βιντεοκασέτες / προγράμματα υπολογιστών* (λογισμικό).

πειρατεύω ρ. Ιμτγν.Ι. **πειρατής** (ο), **πειρατίνα** (η) {χωρ. γεν. ττληθ.) **1.** ληστής που δρα στη θάλασσα· μέλος τού πληρώματος σκάφους που ενεργεί πειρατεία εις βάρος εμπορικών και επιβατικών πλοίων (ανεξαρτήτως τής εθνικότητάς τους), χωρίς να καλύπτεται για τη δράση του από συγκεκριμένη χώρα ή πολιτεία, χωρίς δηλ. το σκάφος του να φέρει σημαία (κατ' αντιδιαστολή προς τον κουρσάρο, ο οποίος ενεργεί καταδρομές εντεταλμένος από συγκεκριμένη αρχή και εναντίον εχθρικής χώρας) (πβ. λ. *κουρσάρος): πειρατές αλωνίζουν και σήμερα στις θάλασσες τής ΝΑ. Ασίας* **2.** (μτφ.) ο ιδιοκτήτης παράνομου ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού (ραδιοπειρατής, τηλεπειρατής).

Ιείύμ. μτγν. < αρχ. *πειρώ / -ώμαι (-άω)* «προσπαθώ, δοκιμάζω» < *πείρα* (βλ.λ.)}.

πειρατικός, -ή, -ό [μτγν.| **1.** αυτός που σχετίζεται με την πειρατεία ή τους πειρατές: ~ *επιδρομή / ενέργεια / μάστιγα* 2. (μτφ.) αυτός που υπάρχει, κυκλοφορεί ή λειτουργεί κρυφά και παράνομα, χωρίς άδεια από τα αρμόδια όργανα τής πολιτείας: ~ *(ραδιοφωνικός) σταθμός / ταξί / κασέτα* συν. παράνομος, λαθραίος λντ. νόμιμος 3. (ειδικότ.) ***πειρατικό*** (το) το πλοίο των πειρατών: «το ~ *τού Κάπταιν Jimmy*» (Ν. Καββαδίας).

πειραχτήρι (το) {πειραχτηρ-ιού | -ιώνΙ (λαϊκ.) τυ πρόσωπο (συνήθ. παιδί ή νεαρός) που αρέσκεται να πειράζει ή να ενοχλεί τους άλλους. που θέλει να αστειεύεται μαζί τους ή να τυυς περιπαίζει με λόγια, πράξεις, χειρονομίες, συνήθ. χωρίς κακή πρόθεση ιύ.ν. πειρασμός, καλαμπουρτζής. χο)ρατατζής.

Ιετυμ. < ~*πειρακτ-ήριος* < αρχ. *πειράζω*|. **πειραχτικός,** -ή. -ό κ. **πειρακτικός** αυτός που υπάρχει, λέγεται ή γίνεται, για να πειράξει, να ενοχλήσει ή και να προσβάλει: ~ *λόγος / βλέμμα / μούτρο / διάθεση*. — **πειραχτικ-ά / -ώς** 11884J επίρρ. **πείρος** (ο) -> πίρος **πεις, πει, πείτε** ρ*. » λέω

πεισιθάνατος, -η. -ο αυτός που ωθεί προς τον θάνατο, την αυτοκτονία: - *φιλοσοφία / έργο ι ποίηση*.

[ετυμ. μτγν. < *πεισι-* (< *πείθω) + θάνατος].

Πειαίστρατος (ο) {-ου κ. -άτου) αρχαίος Αθηναίος πολιτικός (600- 527 π.Χ.). ο οποίος εγκαθίδρυσε τυραννίδα στην Αθήνα.

[εί υμ. αρχ. κύρ. όν. < *πεισι-* (< *πείθω*) + *στρατός]*. **πείσμα** (το) (πείσμ-ατος | -ατα, -άτων[η έντονη, διαρκής επιμονή (κάποιου) σε ορισμένη γνώμη ή ενέργεια: *οι δύο ομάδες διεκδίκησαν με ~ και φανατισμό τη νίκη*]| *μεγάλο / τυφλό / αδικαιολόγητο* ~ ΣΥΝ. ισχυρογνωμοσύνη. πεισμονή, (λαϊκ.) γινάτι αμτ. ενδοτικότητα, υποχωρητικότητα, διαλλακτικότητα¹ φρ. (α) (παροιμ.) ***το πείσμα βγάζει πιρήσμα*** (πρήξιμο) η ισχυρογνωμοσύνη βλάπτει πάντοτε αυτόν που την έχει συν. το γινάτι βγάζει μάτι (βλ. λ. *γινάτι*) (β) ***από πείσμα*** εσαι- τίας ισχυρογνωμοσύνης. από εγωιστική επιμονή σε (κάτι), από αντίδραση: *δεν μου μιλάει αν και ξέρει ότι έχω δίκιο* (γ) ***το βάζω πείσμα να...*** αποφασίζω να κάνω κάτι οπωσδήποτε: το *βα?.ε πείσμα να με κάνει ν' αλλάξω κόμμα* (δ) ***κάνω πείσματα*** κάνω νάζια (βλ. λ. *νάζι)* (ε) **σε *πείσμα (κάποιου)*** για να δηλωθεί ότι κάποιος κάνει, πετυχαίνει κ.λπ. κάτι αντίθετα από τις επιθυμίες ή τις προβλέψεις των άλλων: - *όλων κατάφερε να γίνει η πρώτη γυναίκα αστροναύτης*. — (υπυκ.) **πεισματάκι** (τυ).

Ιετυμ. < ιιτγν. *πείσμα*, αρχική σημ. «πειθώ - πεποίθηση». < αρχ. *πεί- θω*\.

πεισματάρης (ο) {πεισματάρηδες}, **πεισματάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που μιλά ή ενεργεί με πείσμα: *οι γέροι γίνονται συνήθως πεισματάρηδες || είναι - σαν μου/.άρι* ΣΥΝ. (λόγ.) πείσμων, ισχυρογνώμων, (καθημ.) ξεροκέφαλος, αγύριστο κεφάλι αντ. διαλλακτικός. συζητήσιμος, συγκαταβατικός.

Ι ετυμ. μεσν. < *πείσμα, -ατος* + παραγ, επίθημα *-άρης*. πβ. *νοικ-άρης. διαβατ-άρης, μπροστ-άρης* κ.ά.!. **πεισματάρικος,** -η, -ο αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από πείσμα: ~ *φέρσιμο ί έκφραση / σιο)πή / άρνηση / μου/Λρι / γατί* ΣΥΝ. (λόγ.) πεισματώδης. — **πεισματάρικο** επίρρ. **πεισματικός,** -ή. -ό [μτγν.1 πεισματάρικος (βλ.λ.). -- **πεισματικά** επίρρ.

πεισματοσύνη (η) {χωρ. πληθ.} (σπάν.) η πεισματική εμμονή σε λόγο ή πράξη, το πείσμα ΣΥΝ. ισχυρογνωμοσύνη ΛΝΤ. ενδοτικότητα, διαλλακτικότητα, **πεισματώδης,** -ης. -ες [Ι859| {πεισματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) πεισματάρικος (βλ.λ.). — **πεισματωδώς** επίρρ. |1809|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -η$, -ες*. **πεισματωνω** ρ. -> πεισμώνω

πεισμονή (η) {χωρ. πληθ.} η έντονη και εγωιστική επιμονή σε πράξη ή ενέργεια, το πείσμα συν. πεισματοσύνη, ισχυρογνωμοσύνη. εμμονή ακτ. ενδοτικότητα. διαλλακτικότητα.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *πείσμα* + παραγ. επίθημα *-ονή*, πβ. *πλησμ-ονή. φλεγμ-ονή* |.

πείσμωμα (το) ► πεισμώνω

πείσμων, -ων. -ον 11892J {πείσμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων} (λόγ.) 1. αυτός που έχει μεγάλο πείσμα συν. πεισματάρης 2. (κατ'επέκτ.) αυτός που λέγεται ή γίνεται με πείσμα ή από πείσμα, που φανερώνει ισχυρογνωμοσύνη: - *άρνηση / εμμονή / αγώνας / αντίσταση / σιγή*. Ηπίσης **πείσμονας** (Ο/η). —**πειαμόνως** επίρρ. 118871. *"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ων. -ων. -ον*.

πεισμώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πείσμω-σα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ το πείσμα (κάποιου), κάνω (κάποιον) νεκ αντιδράσει εντόνως αρνητικά. διεγείρω την οργή. τον θυμό του: *πρόσεξε μην τον πεισμώσεις με αυτά που λες* συν. εκνευρίζω αντ. ηρεμώ, γαληνεύω ♦ 2. (αμετβ.) βάζω (κάτι) πείσμα, γίνομαι ισχυρογνώμων, επιμένω (σε κάτι) από αντίδραση: *πείσμωσε και δεν λέει να φάει τίποτε* ΣΥΝ. (εκφραστ.) μουλαρώνω ΛΝΤ. υποχωρώ, ενδίδω. Επίσης **πεισματώνω** Ιμεσν.]. — **πείσμωμα** κ. **πεισμάτωμα** (το), **πειστήριο** (το) {πειστηρί-ου | -ων} **1.** αντικείμενο που συντελεί στη βεβαίο>ση τής τελέσεως ενός εγκλήματος ή στην απόδειξη τής ενοχής ή τής αθωότητας τού κατηγορουμένου: *τα ~ τού φρικτού εγκλήματος || εύγλωττο / ατράνταχτο / επαρκές / αδιάσειστο* ~ ΣΥΝ. απόδειξη, αποδεικτικό στοιχείο, τεκμήριο 2. (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε αποδεικνύει ότι συνέβη ένα γεγονός, ότι τελέστηκε μια πράξη κ.λπ.: *το αρχαιότερο ~ τής παρουσίας τού ανθρώπου στη Γη βρέθηκε στην αφρικανική ήπειρο* ΣΥΝ. μαρτυρία.

| ΕΓΥΜ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *πειστήριος* < ˣ*πειθ-τήριος* < **πειθ-* (< *πείθω*, με συριστικοποίηση τυύ *-θ·*) + παραγ. επίθημα *-τήριος*, απόδ. τού γερμ. Beweisstiick|.

πειστικός, -ή, -ό |αρχ.| αυτός που έχει τη δύναμη, την ικανότητα να πείθει, να διαμορφώνει τη γνώμη των άλλων: ~ *επιχείρημα / λόγος / εξήγηση/ κριτική/ τρόπος/ αποτέλεσμα/ απόδειξη/μαρτυρία/ απάντηση*. - **πειστικ-ά /-ώς** Ιμτγν.] επίρρ. σχολιο λ. *ελλιπής*. **πειστικότητα** (η) 118621 η ικανότητα (κάποιου) να πείθει, να είναι πειστικός: *η ~ των επιχειρημάτων / των λόγων* του.

Π.Ε.Κ. 1. (η) Πανελλήνια Ήνωση Κινηματογραφιστών **2.** (το) Περιφερειακό Εκπαιδευτικό Κέντρο.

Π.Ε.Κ.Α. (η) Πολιτιστική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα.

Πεκίνο (το) η πρωτεύουσα τής Κίνας.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Pekin < κινεζ. Pci-ping "βόρεια ειρήνη», όπως ονομαζόταν η πρωτεύουσα κατά τα έτη]368-1416 (πρώτη δυναστεία των Μινγκ) και κατά την περίοδο 1928-1949, όταν πρωτεύουσα ήταν η πόλη Nan-jing «νότια πρίοτεύουσα».Όταν το Πεκίνο ανα- κηρύχθηκε ξανά πρωτεύουσα τής Κίνας το 1949. του δόθηκε η σημερινή ονομασία (που υπήρχε και παλαιότερα) Beijing «βόρεια πρωτεύουσα»].

πεκινουά (το) {άκλ.} μικρόσωμο κατοικίδιο σκυλί ράτσας (σαλονιού) με πλούσιο, μακρύ τρίχωμα, πλατύ κεφάλι, κρεμαστά αφτιά και σκουρόχρωμο ρύγχος· προέρχεται από την Κίνα (περιοχή Πεκίνου). [ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. pekinois < Pekin «Πεκίνο»], **πεκορίνο** (το) {άκλ.} είδος κίτρινου ιταλικού τυριού από πρόβειο γάλα.

{ΕΤΥΜ. < ιταλ. pecorino. κατά λέξη «πρόβειος». < pecora «πρόβατο», από τον πληθ. τυύ λατ. pecus, -oris], **πεκούνια** (τα) (λαϊκ.) τα χρήματα. xxoajo λ. *χρήμα*.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pecunia < λατ. pecunia «περιουσία, χρήματα» < pecus, -oris «ζώο. κτήνος»].

Π.Ε.Λ. (η) Πανελλήνια Ένωση Λογοτεχνών.

πελαγήσιος, -ια. -ιο αυτός που σχετίζεται με το πέλαγος: ~ *ψάρι / αέρας / αύρα* ΣΥΝ. (λόγ.) πελάγιος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ήσιος*.

Πελάγιο (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *η οσία - τής Τήνου* 2. γυναικείο όνομα.

{Γ.ΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *πελάγιος (< πέλαγος)]*. **πελαγίζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {πελάγισα} (σπάν.) διαπλέω το πέλαγος, ταξιδεύω με πλοίο στο ανοιχτό πέλαγος ΣΥΝ. πελαγοδρομώ, **πελάγιος,** -ία.-ο |αρχ.] (λόγ.) πελαγήσιος.

πελαγοδρόμημα (το) {πελαγοδρομήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η ναυσιπλοΐα σε *πέλαγος* 2. (μτφ.) η πορεία χωρίς πλήρη έλεγχο τής κατεύθυνσης. όταν κανείς παραπαίει, βρίσκεται σε σύγχυση, απερα- ντολογεί.

πελαγοδρομία (η) 11877J {πελαγοδρομιών} **1.** η ναυσιπλοΐα στο πέλαγος. στην ανοιχτή θάλασσα ΣΥΝ. θαλασσοπορία. πυντοπορία. πελαγοδρόμημα. πελαγοδρόμηση 2. (μτφ.) η απώλεια τού ελέγχου λόγων· και πράξεων, τής επαφής *με* την πραγματικότητα ΣΥΝ. απεραντολογία, σύγχυση, **πελαγοδρόμος,** -ος. -ο j αρχ. | (σπάν.) αυτός που διαπλέει τα πελά- γη. που ταξιδεύει στην ανοιχτή θάλασσα: - *πλοίο* ΣΥΝ. θαλασσοπόρος. ποντοπόρος.

πελαγοδρομώ ρ. αμετβ. [μτγν.| {πελαγοδρομείς... | πελαγοδρόμησα}

(κυριολ.-σπάν.) διαπλέω το πέλαγος, ταξιδεύω στην ανοιχτή θάλασσα συν. πελαγίζω 2. (κυρ. μτφ.) (α) βρίσκομαι σε σύγχυση, χάνω τον ειρμό και τον έλεγχο το)ν σκέψεων ή των πράξεών μυυ, διατα- ράσσεται η επαφή μου με την πραγματικότητα: οι *σημερινοί άνθρωποι πελαγοδρομούν μέσα στα προσωπικά τους προβλήματα* ΣΥΝ. παραπαίω. χάνομαι (β) (ειδικότ.) ξεφεύγω από το βασικό θέμα λόγου, κειμένου κ.λπ., κάνω μεγάλες παρεκβάσεις χωρίς ειρμό: ο *ομιλητής πελαγοδρομούσε σε λεπτομέρειες, χωρίς να θίξει καθόλου την ουσία* συν. απεραντολογώ, χάνομαι. — **πελαγοδρόμηση** (η), **πέλαγος** (το) {πελάγ-ους | -η, -ών} **1.** θαλάσσια περιοχή με έκταση μικρότερη από τον ωκεανό και τη θάλασσα, που βρίσκεται συνήθ. ανάμεσα σε νησιά ή σε νησιά και τμήματα ξηράς και κατονομάζεται με βάση την παρακείμενη χώρα ή τη μυθολογική παράδοση τής περιοχής: *Κρητικό / Θρακικό* - || *Αιγαίο ί Ιόνιο / Ικάριο* - **2.** (γενικότ.) η ανοιχτή θάλασσα, αυτή που βρίσκεται μακριά από τις ακτές: οι *ψα- ρόβαρκες ανοίχτηκαν στο ~ || ο στόλος των πειρατών όργο)νε τα ~ και ?.εηλατούσε τις ακτές || αγναντεύο) το ~ || γαλάζιο / σκούρο / βαθύ / φουρτουνιασμένο* > *ανταριασμένο* - 3. (μτφ.) οτιδήποτε πολύ μεγάλο σε όγκο. σε μέγεθος, σε πλήθος, έκταση, ποσότητα: *πλέαμε όλοι μας σε πελάγη ευτυχίας*. Επίσης (λαϊκ.-λογοτ.) **πέλαγο** κ. (λαϊκότ.) **πέλαο.**

ΣΧΟΜΟ λ. *θάλασσα*.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < 0. *πελα-* + παραγ. επίθημα *-γος* (πβ. κ. *τένα-γος)*. Το θ. *πελα-* ανάγεται σε Ι.Ε. *pel?- «ευρύς, επίπεδος», πβ. λατ. planus (> γαλλ. plain, ισ/r. Jiano), paima «παλάμη» (> γαλλ. paume). αρχ. γίρμ. folma. αγγλ. folm κ.ά. Ομόρρ. *παλά-μη* (βλ.λ.), *πλάγ-ιος, πλάξ (-κα).* πιθ. κ. *π/.άσσω. π?^ανώ* κ.ά.].

πελάγρα (η) |Ι866| Ιχωρ. πληθ.} ιατρ. δερματική νόσος με κύριο σύμπτωμα τα ερυθηματώδη εξανθήματα, η οποία οφείλεται σε αβιταμί- νωση και συνοδεύεται από πεπτικές και νευρικές διαταραχές.
[ετυμ. < ιταλ. pellagra (νόθο σύνθ.) < pelle «δέρμα» « λατ. pellis) + -agra (< ελλην. *-άγρα*, βλ. λ. *ποδ-άγρα)*\. **πελαγώνω** ρ. αμετβ. {πελάγω-σα.-μένος} (λαϊκ.) περιέρχομαι σε αμηχανία, βρίσκομαι σε σύγχυση εξαιτίας δυσχερείων, προβλημάτων κ.λπ., δεν ξέρω τι να κάνω: *έπεσε πολλή δουλειά και έχω πελαγώσει* |[*πελαγώνεις με το παραμικρό* συν. σαστίζω, τα χάνω. δεν βρίσκω άκρη. **—πελόψωμα** (το).
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *πελαγώ {-όω)*. αρχική σημ. «πλημυρίζω». < αρχ. *πέλα- γος].*
πελάδα (η) (λαϊκ.) πρόχειρη καλύβα κτισμένη από άχυρα ή καλάμια πάνω σε πασσάλους, συνήθ. μέσα σε λιμνοθάλασσα: *οι - στη λιμνοθάλασσα* ζόι5 *Μεσολογγίου*.
(ΕΙ ΥΜ. I Ιιθ. < βεν. pclada < p. pclar (ιταλ. pclure) «αποφλοιώνω, μαδώ. αποψιλώνω» < μτγν. λατ. pilare < λατ. pilus «τρίχωμα»], **πελάζω** ρ. μετβ. (αρχαιοπρ.) πλησιάζω, προσεγγίζω' κυρ. στη ΦΡ. ***όμοιος ομοίω αεί πελάζει*** *(όμοιος ομοίω άει πελάζει*. Πλάτ. *Συμκόσιον* 195 b) (i) είναι σύνηθες στους ανθρώπους να συναναστρέφονται τους ομοίους τους· ο καθένας επιλέγει τη συναναστροφή ανθρώπου με τον οποίο έχει κοινά χαρακτηριστικά, κοινές ιδιότητες ΣΥΝ. όμοιος τον όμοιο κι η κοπριά τα λάχανα (ii) (μειωτ.) για ανθρώπους που εμπλέκονται σε κακές παρέες και που ενεργούν και οι ίδιοι άσχημα: *πάλι μπλεγμένος είναι με ύποπτα άτομα που κυνηγάει η αστυνομία για υποθέσεις ναρκωτικών' λέει πως δεν φταίει, αλλά -*.
[Ι-τυμ. αρχ. < αόρ. *πελά-σ(σ)αι* (απρφ.) < Ι.Ε. *peb- «ωθώ. προσκρούω
ευρύς, επίπεδος», πβ. λατ. pello «ωθώ. πλήττω», pulsare «κρούω, κτύπο)» (> γαλλ. pousser «σπρώχνω, ωθώ», ισπ. pulsar), αρχ. ιρλ. eblaid «θα σπρώξει» (< *pi-pla-scti) κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *πέλας. πελά-της. πλησ-ίον*, /τλ?/-ν κ.ά.|.
πελαργόμορφα (τα) τάξη πτηνών, τα μέλη τής οποίας είναι παρυδάτια. μεγαλόσωμα και μακρύλαιμα πτηνά, όπως οι πελαργοί, οι ερωδιοί, τα φλαμίγκο κ.λπ.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. Ciconiforma (πληθ.)]. **πελαργόνι** (το) {πελαργον-ιού | -ιών) πολυετές ποο)δες ή θαμνώδες φυτό. που ανήκει στο ίδιο γένος με τα γεράνια, έχει παχιά, σαρκώδη φύλλα και λευκά, ρόδινα ή μοβ άνθη. που διατάσσονται κατά ταξιανθίες. Επίσης **πελαργόνιο.**
[κτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. pelargonium), **πελαργός** (ο), **πελαργίνα** (η) **1.** παρυδάτιο αποδημητικό πτηνό, μεγαλόσωμο. με χαρακτηριστικά μακρύ και πλατύ, κόκκινου χρώματος ράμφος, ψηλά και δυνατά πόδια, λευκό φτέρωμα και μεγάλες, μαύρες φτερούγες, που συνηθίζει να αναπαύεται στηριζόμενο στο ένα μόνο πόδι ΣΥΝ. (λαϊκ.) λέλεκας, λελέκι 2. σε φρ. που σχετίζονται με την εγκυμοσύνη: *τα μωρά* dVv *τα φέρνει ο* ~ (γιατί ορισμένοι γονείς εξηγούσαν την τεκνοποιία στα μικρά παιδιά με το αφελές «το μωρό το έφερε ο πελαργός») || *η επίσκεψη τού πελαργού* (δηλ. η εγκυμοσύνη) *τη χαροποίησε*. – **πελαργικός,**-ή.-ό |μτγν.|.
[ετυμ. αρχ. < **πελαΗ-αργός*< **πε?.αϊ·ός* «φαιός. μελανόχρωμος. μαύρος» (βλ. λ. *πελιδνός)* + *αργός* «λευκός» (βλ. λ. *άργιλ(λ)ος, 'Αργώ)*. Ο συνδυασμός αυτών των σημασιών οφείλεται μάλλον στο μαυρόα- σπρο χρώμα των φτερο>ν του], **πελασγικός,** -ή. -ό [αρχ.[**1.** (γενικά) αυτός που σχετίζεται με τους Πελασγούς: -γλώσσα 2. (ειδικότ.) αυτός που κατασκευάστηκε από τους Πελασγούς: ~ *τείχος (το* αρχαιότατο τείχος τής Ακροπόλεως των Αθηνών, γνωστό και ως «Ηννεάπυλο»).
Πελασγοί (οι) (συνήθ. στους αρχαίους Έλληνες συγγραφείς) οι Ιδρο- έλληνες (είτε στο σύνολό τους είτε κατά το μεγαλύτερο τμήμα τους) πυυ κατοικούσαν στυν ελλαδικό χώρο και στα μικρασιατικά παράλια (καθώς και στις ακτές τής Ιλλυρίας, τής Ιταλίας και γενικότ. τής ανατολικής λεκάνης τής Μεσογείου Θαλάσσης) πριν από την κάθοδο των ελληνικών φύλων.
[κιύμ. αρχ., αγν. ετύμου. προελλην. ανθρωπωνύμιο. Η παλαιότ. αναγωγή σε τ. **Πελαγσ-κοί*με τη σημ. «κάτοικοι τοιν πεδιάδων» (που θα συνδεόταν με τη λ. *πέλαγος)* είναι αμοίβολη).
Πελασγός (ο) μυθολ. γενάρχης των Πελασγών (βλ.λ.).
[ετυμ. αρχ.. βλ. λ. *Πελασγοί].* **πελατεία** (η) {χωρ. πληθ.) (περιληπτ.) **1.** το σύνολο των αγοραστών ή καταναλωτών των προϊόντων καταστήματος, επιχείρησης κ.λπ. ή το)ν ανθρώπο>ν που χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες ελεύθερου επαγγελμα- τία: *το μαγαζί τον ήταν γο)νιακό και είχε μεγάλη* - || *δικηγόρος με πολυάριθμη και εκλεκτή* ~ || *πολυπληθής / καλή* / πλούσια / *αριστοκρατική / σταθερή / μόνιμη / φοιτητική / γερή* (πολυάριθμη) ~ 2. (ειδικότ. κακόσ.) το σύνολο των προσώπων που υποστηρίζουν κάποιον ως ανταπόδοση των εξυπηρετήσεων που τυυς κάνει αθέμιτα· φρ (μειωτ.) ***εκλογική πελατεία*** το σύνολο των ψηφοφόρων υποψηφίου ή κόμματος, κυρ. εκείνοι που προσφέρουν την ψήφο τους ως αντάλλαγμα για εξυπηρετήσεις.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cliemelej. **πελατειακός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την πελατεία ή τον πελάτη 2. (ειδικότ. κακόσ.) αυτός που σχετίζεται με την αθέμιτη εξυπηρέτηση προσώπων με αντάλλαγμα την παροχή υποστήριξης από αυτούς: ~ *σχέσεις* (οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα πολιτικά κόμματα και στους ψηφοφόρους τους. όταν ως αντάλλαγμα ή προϋπόθεση τής ψήφου τίθεται η ικανοποίηση αιτημάτων για προσωπική εξυπηρέτηση των ψηφοφόρων) / *σύστημα / δίκτυο* / *πρακτική*. **πελάτης** (ο) {πελατών}, **πελάτισσα** (η) {πελατισσών} **1.** αυτός που αγοράζει από συγκεκριμένο κατάστημα ή επιχείρηση ή που συχνάζει σε ορισμένο κέντρο διασκέδασης: ο ~ *έχει πάντα δίκιο* || *απαιτητικός / ανεπιθύμητος / περαστικός / μόνιμος / τακτικός / δύσκολος* ~ || *άγρα πελατών* συν. αγοραστής, καταναλωτής· ΦΡ. (α) **δεν *σταυρώνω πελάτη*** δεν μπορώ να βρω πελάτη ή δεν έρχεται κανένας πελάτης (στο κατάστημά μου): *ενώ παλαιότερα το μαγαζί πήγαινε καλά. τώρα δεν σταυρώνει πελάτη* (β) ***κυνηγάω τους πελάτες με το ντουφέκι*** αναζητώ απεγνωσμένα πελάτες 2. (ειδικότ.) αυτός που χρησιμοποιεί επί πληρωμή τις υπηρεσίες ελεύθερου επαγγελματία: ~ *ιατρού* / *δικηγόρου* · 3. (οικ.-λαϊκ.) αυτός που θεωρείται εξασφαλισμένος από κάποιον (συνήθ. ως χαρακτηρισμός αντιπάλου που ηττάται μονίμως από συγκεκριμένο αντίπαλο) 4. (κακόσ.) αυτός που υποστηρίζει κάποιον ως αντάλλαγμα για την αθέμιτη εξυπηρέτηση που του κάνει, π.χ. αυτός που ανταλλάσσει την ψήφο του προς βουλευτή ή υποψήφιο με ρουσφέτι 5. πληροφ. ο θυγατρικός υπολογιστής ενός δικτύου υπολογιστών, στον υποίο εκτελούμε την εργασία μας. με μικρές υπολογιστικές και αποθηκευτικές δυνατότητες, σε σχέση με τον εξυπη- ρετητή (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός πυυ πλησιάζει, που προσεγγίζει», < θ. *πελα-*. για το οποίο βλ. λ. *πελάζω*. Στην αρχαία Ελλάδα *πελάτης* ονομαζόταν κάθε μέλος τής τάξεως των ελευθέρων αλλά φτωχών πολιτών. που υποχρεώνονταν να μισθώνουν την εργασία τους για να ζήσουν. Στην αρχαία Ρώμη cliens ονομαζόταν κάθε μέλος τής τάξεως πολιτών με περιορισμένα δικαιώματα, που προσέφεραν τις υπηρεσίες τους σε ισχυρό πρόσωπο (πατρίκιο), εξασφαλίζοντας τη νομική και οικονομική προστασία τυυ. Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ. μεταφρ. δάνειο από λατ. cliens), **πελατολόγιο** (το) {πελατολογί-ου [-ων) κατάλογος που περιλαμβάνει το σύνολο των πελατών μιας εταιρείας, επιχείρησης, καταστήματος κ.λπ.: *με την κατάλληλη προώθηση των προϊόντων μας θα επιτύχουμε μια αισθητή διεύρυνση τού ~ τής εταιρείας || στο ~ τής επιχείρησης περι/.αμβάνονται 15.000 επαγγελματίες.*
[ΕΓΥΜ. < *πελάτης* + *-λόγιο* (βλ.λ.)[. **πελεκάνος** (ο) υδρόβιο, ψαροφάγο πτηνό, μεγαλόσωμο, με αδέξιο βάδισμα αλλά μεγάλη ικανότητα στην κολύμβηση, λευκό ή ρόδινο φτέρωμα, με χαρακτηριστικό μεγάλο, διασταλτό σάκο στο κάτω μέρος τού ράμφους του. μέσα στον οποίυ αποθηκεύει τη λεία του.
Ι ετυμ. < μτγν. *πελεκάνος* < *λατ.* pelecanus < αρχ. *πελεκάν; -άνος,* από το θ. *πελεκ-* τού ουσ. *πέλεκυς* (βλ.λ.). λόγω τού ράμφους τού πτηνού, που κόβει σαν πέλεκυς]. **πέλεκας** (ο) (λαϊκ.-μεγεθ.) ο μεγάλος σε μέγεθος πέλεκυς. μεγάλο τσεκούρι συν. μπαλτάς. πελέκι, **πελέκημα** (το) [μτγν.Ι {πελεκήμ-ατος | -ατα, -άτο>ν} **1.** το κόψιμο ή η κατεργασία υλικού με τον πέλεκυ: γο - του *ξύλου* συν. πελέκηση
(μτφ.) υ ανελέητυς δαρμός ΣΥΝ. ξυλοκόπημα, ξυλοφόρτωμα,
πελέκηση (η) ·■» πελεκώ
πελεκητής (ο) [μτγν.) ο τεχνίτης που έχει ειδικευθεί στην κοπή και κατεργασία ξύλου ή άλλου υλικού με αιχμηρό όργανο, **πελεκητός,** -ή. -ό [μτγν.1**1**· αυτός που έχει πελεκηθεί. που τον έχουν κατεργαστεί με αιχμηρό όργανο: ~ *κορμός* συν. πελεκημένος αντ. απελέκητος 2. (κατ* επέκτ.) αυτός που έχει λαξευθεί: ~ *λίθος* / *μάρμαρο* συν. λαξεμένος, **πελέκι** (το) ♦ πέλεκυς **πελεκίζω** ρ. ► πελεκά»
πελεκισμός (ο) Ιμτγν.| ο αποκεφαλισμός ανθρώπου με πέλεκυ ΣΥΝ. καρατόμηση.
πελεκούδι (το) Ιχωρ. γεν.) (λαϊκ.) κομμάτι πελεκημένου ξύλου, που έχει αποσπαστεί από μεγαλύτερο τμήμα ή από κορμό με πελέκημα: *μικρό/κοφτερό* ~ ΙΥΝ. πελέκημα, σχίζα· ΦΡ. *θα καεί το πελεκούδι* για μεγάλη διασκέδαση με μουσική, χορό, γλέντι τρικούβερτο. Επίσης ***πε-* λεκούδα** (η).
Ι F.TYM. Υποκ. τού μεσν. *πελεκούδα* < **πελεκ-ίδα* < αρχ. *πελεκώ].* **πέλεκυς** (ο)]-υ κ. -έκεως | -έκεις, -έκεων} (λόγ.) **1.** κοπτικό αιχμηρό όργανο που αποτελείται από μετάλλινη, συνήθ. σφηνοειδούς σχήματος, κεφαλή με πλατιά λεπίδα ακονισμένη στο ένα ή και στα δύο της άκρα, προσαρμοσμένη στο άκρο ξύλινης ράβδου, που παλαιότερα το χρησιμοποιούσαν ως εργαλείο αλλά και ως όπλο: *διπλούς* ~ (κυρ. στη μινωική Κρήτη) jj *αμφίστομος* - (που διαθέτει λεπίδα ακονισμένη και στα δύο άκρα) ΣΥΝ. τσεκούρι 2. (μτφ.) η επαπειλούμενη ποινή ή οτιδήποτε λειτουργεί ως απειλή: σπ^* *κεφαλές των ενόχων θα πέσει βαρύς ο ~ τής δικαιοσύνης || ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών βρίσκονται υπό τον ~ τής διπλής φορολογίας.* Επίσης (λαϊκ.) **πελέκι** (το) Ιμεσν.]. ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενάμισης.*
[εγυμ. αρχ. λ., που ταυτίζεται με σανσκρ. parasU-. Γίνεται γενικώς αποδεκτό ότι η λ. *πέ/.εκυς* (και η σανσκρ. αντίστοιχη) δεν έχει Ι.Ε. προέλευση λόγω τής μορφολογικής δομής της. Ωστόσο, η απώτερη καταγωγή τού όρου παραμένει αβέβαιη, καθώς η υποτεθείσα σύνδεση με ακκαδ. pilakku «αδράχτι» έχει απορριφθεί λόγω σημασιολ. απυστάσεως. Βλ. κ. *πελεκάνος].* **πελεκώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {πελεκάς... \ πελέκ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κόβω ή κατεργάζομαι σκληρό φυσικό υλικό, κυρ. ξύλο ή πέτρα. με τσεκούρι ή άλλο αιχμηρό εργαλείο 2. (κατ' επέκτ.) κόβω (κάτι) σε κομμάτια: *πελέκησε τον κορμό για καυσόξυλα* συν. τεμαχίζω. Επίσης (λαϊκ.-σπάν.) **πελεκίζω** [μτγν.Ι. — **πελέκηση** (η) Ιμτγν.Ι. |ΕΓΥΜ$_{ν}$< αρχ. *πελεκώ (-άω)* < *πέλεκυς* (βλ.λ.)[. **πελερίνα** (η) {πελερινών} φαρδύ, μονοκόμματο πανωφόρι με κουκούλα. για άνδρες και γυναίκες, χωρίς μανίκια, που ρίχνεται στους ώμους.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. pelerine, αρχικώς «ένδυμα προσκυνητών», < pelerin «αυτός που πραγματοποιεί προσκύνημα, ταξίδι προς ιερό τόπο ή περιοχή» < λατ. peregrinus «αλλοδαπός, ξένος»|. **πελιδνός,** -ή.-ό (λόγ.) (για το χρο)μα τού δέρματος ανθρώπου) αυτός

που έχει χλομιάσει, που η όψη του δείχνει έντονα ωχρή, αρρωστημέ- νη: ~ ***χείλη |[ο κατηγορούμενος προσή?.θε στο δικαστήριο καταβεβλημένος και - από την αγωνία*** ΣΥΝ. ωχρός, χλομός. – **πελιδνότητα** (η) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πελι-δνός*** / ***πελι-τνός*** < I.E.. *pcl- / *poI- «ωχρός, φαιός. γκρίζος», που συνδ. με σανσκρ. palikni- «γκρίζος». Ομόρρ. ***πολιός*** (βλ.λ.). ίσως κ. ***Πέλ-οψ\.***

Πέλλα (η) {-ας κ. -ης} **1.** η σημαντικότερη πόλη τής αρχαίας Μακεδονίας. η νεότερη (μετά τις Αιγές) πρωτεύουσα των Μακεδόνων βασιλέων και γενέτειρα τού Μ. Αλεξάνδρου 2. κωμόπολη τής Κ. Μακεδονίας 3. *νομός Πέλλας* κ. *Πέλλης* νομός τής Κ. Μακεδονίας με πρωτεύουσα την Έδεσσα.

[Ε.ΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, που ταυτίζεται με τη μτγν. «γλώσσα» τού Ησυχίου ***πέλλα■ λίθος,*** με την έννοια τού βραχώδους εδάφους, όπου ήταν χτισμένη η πόλη. Ως προς την ετυμ. τού ουσ. ***πέλλα***. υποστηρίζεται η αναγωγή του σε τ. ****πέλ-σ&*** και σε I.K. *pels- «βράχος», πβ. σανσκρ. pasya-. πάστο parsa, ιρλ. all, αρχ. γερμ. felis ο γερμ. Hels) κ.ά.].

τιελλάγρα (η) -► πελάγρα

πέλμα (το) {πέλμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η κάτω επιφάνεια τού ποδιού από τη φτέρνα ώς την άκρη τον δαχτύλων. στην οποία στηρίζεται το πόδι και η οποία έρχεται σε επαφή με το έδαφος, τον πάτο τού παπουτσιού κ.λπ.: ***περπάτησε ξυπόλυτος και λέρωσε τα ~ του*** συν. πατούσα 2. (κατ' επέκτ.) το κατώτερο τμήμα τού παπουτσιού, αυτό που έρχεται σε επαφή με το έδαφος συν. σόλα. κάττυμα 3. (κατ' επέκτ.) αντίστοιχου σχήματος τεμάχιο δέρματος ή άλλου υλικού, που τίθεται στο εσωτερικό τού υποδήματος 4. η κάτω επιφάνεια τού ποδιού ή τής οπλής των ζώων 5. το τμήμα τής εξωτερικής επιφάνειας τροχού, το οποίο έρχεται σε επαφή με το έδαφος, το οδόστρωμα: ***νέο λάστιχο με ειδικό - για γερό κράτημα*** **6.** ΜΗΧΑΝ. (α) μεταλλικό εξάρτημα που μοιάζει με την κάτω επιφάνεια τού ποδιού ανθρώπου και χρησιμεύει στον χειρισμό μοχλού με το πόδι (β) κάθε μεταλλικό στέλεχος που χρησιμεύει ως βάση οργάνου, μηχανήματος κ.λπ.: ~ ***σιδηροτροχιάς*** / ***τροχού*** / ***οδοστρωτήρα*** (η παχιά σιδερένια στεφάνη τού τροχού τού οδοστρωτήρα, με την οποία ισοπεδώνεται το έδαφος) 7. κατασκευή σε σχήμα κόλουρης πυραμίδας, που αποτελεί τη βάση κολόνας από οπλισμένο σκυρόδεμα (μπετόν αρμέ) ΣΥΝ. πέδιλο. -- **πελμαπκός,**-ή, -ό [1836J.

[είώμ. αρχ. ουσ. σε ***-μα*** (πβ. ***δέρ-μα, έρ-μα).*** που ανάγεται σε I.K. *pel- «περιτυλίγω. καλύπτω», πβ. λατ. pellis «δέρμα» (> γαλλ. peau. ισπ. pici), αρχ. γερμ. fel. γερμ. Fell. αγγλ. fell κ.ά. Ομόρρ. ***πέλ-τη.*** πιθ. κ. ***έρυ- σί-πελ-ας*** (βλ.λ.) κ.ά.].

πελματόδερμα (το) {πελματοδέρμ-ατος | -ατα,-άτων} ειδικά κατεργασμένο, χοντρό δέρμα, που λαμβάνεται από μεγαλόσωμα βοοειδή, από το οποίο κατασκευάζονται σόλες υποδημάτων ΣΥΝ. σολόδερμα.

Πελοπίδας (ο) **1.** αρχαίος Θηβαίος στρατηγός και πολιτικός (410-364 π.Χ.) 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. ***< Πέλοψ. -οπος*** (βλ. λ. ***Πελοπόννησος)].***

Πελοποννησιακός Πόλεμος (ο) [μτγν.Ι **ο** μεγαλύτερος εμφύλιος πόλεμος τής αρχαίας Ελλάδας (431-404 π.Χ.) ανάμεσα στην Λθήνα και τη Σπάρτη, που είχε ως αποτέλεσμα το τέλος τής αθηναϊκής ηγεμονίας και την παρακμή τού πολιτειακού συστήματος τής κλασικής ελληνικής πόλης-κράτους.

Πελοπόννησος (η) {Πελοποννήσου} χερσόνησος και γεωγραφικό διαμέρισμα τής Ν. Ελλάδας, που περιλαμβάνει τους νομούς Αργολίδας, Αρκαδίας, Αχα'ίας, Ηλείας. Κορινθίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας συν. Μοριάς (βλ.λ.). – **Πελοποννήσιος** (ο) [μτγν.Ι. **Πελοποννήσια** κ. (λόγ.) **Πελοποννησία** (η), **πελοποννησιακός,** -ή, -ό [μτγν.].

[Ε.ΤΥΜ. αρχ., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***ΓΙέ/.οπος νήσος,*** που αποτυπώνει τη μυθολογική εκδοχή για την ονομασία τής χερσονήσου. Ο Όμηρος χρησιμοποιεί για την περιοχή την αόριστη ονομασία ***Άργος*** και ***μέσον 'Άργος.*** Από ετυμολογικής πλευράς το κύρ. όν. ***Πέ- λοψ*** θεωρείται συγγενές με τις λ. ***πελιδνός*** (βλ.λ.) και ***πολιός}.***

Πελοπόννησος - Αλόννησος - Επτάνησος - Δωδεκάνησος. Το διπλό -ν- δικαιολογείται ετυμολογικώς στα **Πελοπόννησος (< *Πέ.λο- πος + νήσος, -νν- < -σν)*** και **Αλόννησος (< *άλς. άλός + νήσος),*** αλλά τα **Επτάνησος (< *Επτά + νήσος)*** και **Δωδεκάνησος (< *Δώδεκα + νήσος)*** γράφονται κανονικά με ένα -ν-. Για το **Πέλοπος νήσος,** πβ. ***Α/.εξάνδρου πόλις (>*** **Αλεξανδρούπολις).** Κωνσταντίνου ***πόλις*** (> **Κωνσταντινούπολις)** κ.ο.κ. Διπλό -ν- στο ***Επτάνησος*** ή το ***Δωδεκάνησος*** (όπως εγράφησαν παλαιότερα) θα δικαιολογείτο μόνο αναλογικώς προς το ***Πελοπόννησος,*** πράγμα που δεν είναι πειστικό.

πέλος (το) {πέλους | χο>ρ. πληθ.} το χνούδι ενός υφάσματος, χαλιού, μοκέτας κ.λπ.

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. pclo < λατ. pilus «τρίχα»), **πελότα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μικρό μαξιλαράκι που χρησιμοποιούν κυρ. οι μοδίστρες, για να μπήγουν πάνω του βελόνες ή καρφίτσες ΣΥΝ. βελονοθήκη.

[ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. pelote < δημώδ. λατ. *pilotia. υποκ. τού λατ. pila «σφαίρα, μπάλα»].

πελούζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** έκταση εδάφους σε κήπο, αθλητικές εγκαταστάσεις ή άλλον χώρο, που καλύπτεται με χαμηλή και πυκνή χλόη ΣΥΝ. γκαζόν, χλοοτάπητας 2. το τμήμα τής κερκίδας ιπποδρόμου, από το οποίο παρακολουθούν τους αγώνες οι θεατές με εισιτήριο β' θέσης.

[ΕΤΥ.Μ. · < γαλλ. pelouse < λατ. pilosus < pilus «τρίχα»).

Πέλοψ (ο) {Πέλοπ-ος, -α} ΜΥΘΟΛ. γνιος τού Ταντάλου, σύζυγος τής Ιπποδάμειας, πατέρας τού Ατρέα και τού Θυέστη. Επίσης **Πέλοπας.**

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < θ. ***πελ-*** (< ***πελιός*** «ωχρός, γκρίζος», ομόρρ. τού ***πελιδνός,*** βλ.λ.) + ***-οψ*** < θ. ***όπ-*** τού τ. ***όπ-ωπ-α*** (παρακ. τού ***όρώ).*** για το οποίο βλ. λ. ***όψ-η, οπ-ή.*** Βλ. κ. ***Πε/Όπόννησος***.

πελταστής (ο) (κατά την αρχαιότητα) στρατιώτης ελαφρά οπλισμένος με πέλτη και ακόντιο.

|1·ΤΥΜ. αρχ. < ***πελτάζω*** < ***πέ/.τη*** (βλ.λ.)].

πελτές κ. **μπελτές** (ο) {πελτέδες} **1.** συμπυκνοιμένος πολτός ντομάτας, που περιέχει αλάτι και άλλες συντηρητικές ουσίες, οι οποίες εμποδίζουν την αλλοίωσή του· χρησιμοποιείται στη μαγειρική αντί για φρέσκια ντομάτα ΣΥΝ. τοματοπολτός, ντοματοπελτές 2. γλύκυσμα από χυμό φρούτων που έχει πήξει με ζάχαρη: ***κυδώνι*** ~ ΣΥΝ. μαρμε- λάδα.

[ΕΙΥΜ. < τουρκ. pelte < περσ. palude].

πέλτη (η) {πελτών} (στην αρχαιότητα) ελαφριά, μικρών διαστάσεων ασπίδα, σχήματος μισοφέγγαρου, συνήθ. πλεκτή από κλωνάρια ιτιάς, η οποία είχε κάλυψη από δέρμα γίδας.

|ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Καθόσον η ***πέ/-τη*** ως όπλο εισήχθη από τους Θράκες, δεν είναι απίθανο η λ. να έχει μη ελληνική καταγωγή. Ωστόσο, ο μορφολογικός σχηματισμός και η σημ. καθιστούν αποδεκτή την αναγωγή στο 0. τού ουσ. ***πέλ-μα*** (βλ.λ.) και τού λατ. pellis «δέρμα». Το μόρφημα ***-τ- (πέλ-τ-η)*** παραμένει δυσεξήγητο και η σύνδεση με σανσκρ. puta «κάλυμμα, σκέπασμα» δεν έχει τεκμηριωθεί].

πελώριος, -α, -ο αυτός που έχει πολύ μεγάλο μέγεθος, τεράστιες διαστάσεις: ***- βουνό / οικοδόμημα / δέντρο / κύμα / οθόνη / σώμα*** || (μτφ.) ~ ***έργο / λάθος! ψεύδος / θέμα ι πρόβ/.ημα / ερωτηματικό*** ΣΥΝ. θεόρατος. τεράστιος, υπερμεγέθης, κολοσσιαίος, γιγάντειος αντ. μικροσκο- πικός.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «τερατώδης» (κυρ. για θεούς, ήρωες. όπλα ή και για θαλάσσια κύματα). < ***πέλωρ*** «υπερφυσικό τέρας» < *k^{w}cr-or (με ανομοίωση τού πρώτου -r-). Η λ. ***πέλωρ*** αποτελεί αιολ. τ.. ο οποίος στις άλλες διαλέκτους απαντά με αρχικό τ- (όπως στη «γλώσσα» τού Ησυχίου ***τελώριος μέγας. πελώριος*** και ***τέλωρ~ πελώριον, μακρόν. μέγα).*** Λυτή η ανάλυση οδηγεί στην ετυμολογική συσχέτιση με το ουσ. ***τέρας*** (βλ.λ.)].

Π.Ε.Μ.Ε.Ν. (η) Πανελλήνια Ένωση Μηχανικών Εμπορικού Ναυτικού.

Πέμπτη (η) η πέμπτη ημέρα τής εβδομάδας (πρώτη η Κυριακή)· ΦΡ. *Μεγάλη Πέμπτη* η αντίστοιχη ημέρα τής Μεγάλης Ηβδομάδας, οπότε εορτάζεται ο Μυστικός Δείπνος.

[ΕΙΥΜ. < αρχ. φρ. ***ή πέμπτη*** (ενν. ***ημέρα),*** ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. ***πέμπτος*** (βλ.λ.). Στις λατινογενείς γλώσσες η χρησιμοποιούμενη λ. ανάγεται στη λατ. dies Jovis «ημέρα τού Λιός» (από όπου γαλλ. jeudi, ισπ. jueves. ρουμ. joui). ενώ στις γερμανικές γλώσσες η λ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από τη Λατινική, καθώς ανάγεται σε αρχ. γερμ. thonarestag (από τη γερμ. θεότητα Thonar, θεός τού κεραυνού όπως ο Ζευς), από όπου γερμ. Donnerstag. αγγλ. Thursday, σουηδ. Torsdug κ.ά..]".

πεμπτημόριο (το) [πεμπτημορί-ου | -ων) το ένα από τα πέντε ίσα μέρη, στα οποία έχει διαιρεθεί ένα σύνολυ. το ένα πέμπτο.

[f.tym. < αρχ. ***πεμπτημόριον*** < ***πέμπτος*** + ***μόριον(π$. τεταρτη-μόριον, δεκατη-μόριον)].***

πέμπτος, -η, -ο (επίσης γράφεται 5ος στην αραβική αρίθμηση, Γ' ή ε' στην ελληνική και V στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό πέντε (5): ~ ***ημέρα / εβδομάδα / μήνας / χρόνος / γενεά / τόμος■*** ΦΡ. *πέμπτη φάλαγγα* βλ. λ. ***φάλαγγα*** 2. *πέμπτος* (ο) (α) ο πέμπτος όροφος πολυκατοικίας (β) ο πέμπτος μήνας τού έτους, ο Μάιος: ***η 1/5 (πρώτη πέμπτου) είναι επίσημη αργία*** 3. *πέμπτη* (η) (α) ταχύτητα οχήματος: ***βάζω*** ~ (β) η πέμπτη ημέρα κάθε μήνα: ***την 5/6 (πέμπτη Ιουνίου) τελείωσαν τα μαθήματα*** (γ) *Πέμπτη* (η) βλ.λ. (δ) η πέμπτη τάξη τού Δημοτικού Σχολείου: ***έμεινε στην*** ~ (ε) ΜΟΥΣ. η πέμπτη κατά σειρά βαθμίδα των ευρωπαϊκών και των βυζαντινών μουσικών κλιμάκων φρ. *διάστημα πέμπτης* το διάστημα τής μουσικής κλίμακας ανάμεσα σε πέντε διαδοχικούς (μουσικούς) φθόγγους 4. *πέμπτο* (το) καθένα από τα πέντε ίσα μέρη. στα υποία διαιρείται ένα σύνολο: ***κληρονόμησε τα 2/5 (δύο πέμπτα) τής περιουσίας*** (βλ. λ. ***αριθμός.*** **IIIN.**).

ΕΤΥ.Μ. αρχ. < I.E. *penk^{w}-tos «πέμπτος», πβ. λατ. quintus (> ισπ. quinto), λιθ. penktas. αρχ. σλαβ. petu, γοτθ. fimfta, γερμ. funfte, αγγλ. fifth κ.ά. Ομόρρ. ***πέντε*** (βλ.λ.) |.

πεμπτουσία (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) το πιο σημαντικό συστατικό, το κατεξοχήν χαρακτηριστικό, το ουσιωδέστερο περιεχόμενο ύλης, όντος, ιδέας κ.λπ.: ***η ~ τής διδασκαλίας τον είναι η αγάπη προς τον συνάνθρωπο*** ΣΥΝ. απόσταγμα, ουσία.

[Γ.ΤΥΜ. Σύνθ. εκ. συναρπαγής από τη μτγν. φρ. ***πέμπτη ούσΐα,*** η οποία αναφερόταν στον αιθέρα, το πέμπτο στοιχείο τής φύσεως που προστέθηκε από τον Αριστοτέλη (τα υπόλοιπα τέσσερα: ***γή. ϋδωρ. πϋρ, αήρ).*** Το μεσν. λατ. quinta essentia (> γαλλ. και αγγλ. quintessence) είναι μεταφρ. δάνειο από την Ελληνική).

πεμπτοφαλαγγίτης (ο) [πεμπτοφαλαγγιτών) **1.** αυτός που μετέχει στην πέμπτη φάλαγγα (βλ. λ. ***φάλαγγα),*** που δρα υπέρ τού εχθρού

(κατ' επέκτ.) αυτός που υπονομεύει προσπάθεια, αγώνα, κίνημα.

πεμπτοφαλαγγίπκος, -η. -ο.

ΙΕΤΥΜ. Ο όρ. ***πέμπτη φάλαγγα*** (ισπ. quinta columna) πλάστηκε κατά τον ισπανικό εμφύλιο πόλεμο, ίσως από τα λόγια τού στρατηγού Jose Miaja Menad. που υπεράσπιζε τη Μαδρίτη, ο οποίος, όταν άκουσε ότι θα επετίθεντυ τέσσερεις φάλαγγες εναντίον του, δήλωσε ότι φοβόταν την πέμπτη (δηλ. την προδοσία)].

πέμπω ρ. τής Αρχ. Ελληνικής, που σήμαινε «στέλνω, αποστέλλω» και σώζεται σε αρκετά παράγωγα και σύνθετα τής σημερινής Ελληνικής **(*πομπή, πομπός, αναπέμπω, παραπέμπω, εκπέμπω, παραπομπή, εκπομπή*** κ.ά.). καθώς και στον λαϊκότ. αόρ. ***έπεψα*** «έστειλα»: ***του 'πεψε***

ενχές για καλά στέψανα.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Ίσως πρόκειται για νεωτερικό σχηματισμό της Αρχ. Ελληνικής, αφού καμία τεκμηριωμένη σύνδεση με άλλες Ι.Η. γλώσσες δεν υπάρχει. Η υπόθεση περί πελασγικού δανείου δεν έχει αποδειχθεί].

πένα[1] (η) {σπάν. πενών} **1.** (α) (παλαιότ.) όργανο γραφής από φτερό πτηνού, που το καλάμι του είχε αιχμηρή απόληξη και το χρησιμοποιούσαν για γραφή και σχεδίαση, βουτώντας το σε μελάνι συν. γραφίδα, κάλαμος (β) (ειδικότ.) όργανο γραφής ή σχεδίου με μεταλλική μύτη, που έχει το σχήμα της τριγωνικής αιχμηρής απόληξης τού καλαμιού τού φτερού, βουτιέται επίσης σε μελάνι ή τροφοδοτείται με αμπούλα που τοποθετείται στο στέλεχός του: *βουτάω την ~ στο μελανοδοχείο / στη σινική μελάνη || ~ καλλιγραφίας / σκίτσου || ~ ακριβή ι πολυτελείας·* φρ. ***ακονίζω την πένα μου*** βλ. λ. *ακονίζω* 2. (μτφ.) η συγγραφική ικανότητα, η δύναμη και η εγκυρότητα τής γραφής: *δημοσιογράφος με δυνατή ~ || από την ~ του έχουν βγει αριστουργή- ματα* 3. μικρό και λεπτό πλήκτρο από κόκκαλο. πλαστικό ή άλλο υλικό. το οποίο χρησιμοποιείται για την κρούση των χορδών μουσικών οργάνων, π.χ. τού μαντολίνου, τής κιθάρας, τού μπουζουκιού κ.λπ.· ΦΡ. ***στην πένα*** πολύ ο)ραία. τελεία, χωρίς ψεγάδι: *ντυμένος ~ ςυ*. άψογα αντ άσχημα, απρόσεκτα. — (υποκ.) **πενάκι** (το) βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. penna < λατ. penna, αρχική σημ. «φτερό». (< *pct-s-na). Βλ. λ. *πέτομαι*].

πένα[2] (η) {πενών} υποδιαίρεση τής αγγλικής λίρας, που αντιστοιχεί στο ένα εκατοστό τής αξίας της.

[ΚΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. penny < αρχ. αγγλ. pen(n)ig < λατ. pannus «ύφασμα που χρησιμοποιήθηκε και ως συναλλακτικό μέσο», πβ. κ. γερμ. Pfcnnigl.

πενάκι (το) {χωρ. γεν.} **1.** (υποκ.) μικρή πένα **2.** ειδική λεπτή πένα που χρησιμοποιούν οι σκιτσογράφοι για τα σκίτσα τους. **πεναλτάκιας** (ο) {πεναλτάκηδες} (ποδοσφαιρική αργκό) ο διαιτητής ποδοσφαιρικού αγώνα που καταλογίζει συχνά πέναλτι.

(f.tym. < *πέναλτι* + παραγ. επίθημα *-άκιας*. πβ. κ. *γυαλ-άκιας]*. **πέναλτι** (το) (παλαιότ. ορθ. *πέναλτυ)* Ιάκλ.) (στο ποδόσφαιρο, το πόλο, το χάντμπολ) 1. η αυστηρότερη ποινή που καταλογίζει ο διαιτητής εις βάρος τής αμυνόμενης ομάδας, όταν παίκτης της ενεργήσει αντικανονικά μέσα σε καθορισμένο χο>ρο (π.χ. στο ποδόσφαιρο, εντός τής μεγάλης περιοχής): *το σημείο τού* ~ (το σημείο απ' όπου εκτελείται αυτή η ποινή, π.χ. στο ποδόσφαιρο, η λευκή κουκκίδα όπου τοποθετείται η μπάλα για το σουτ) *|| εκτε/.ώ / χτυπάω* ~ || ο *τερματοφύλακας απέκρουσε το* ~ |) *σφυρίζω ι δίνω ι καταλογίζω* - 2. (συνεκδ.) ο τρόπος εκτέλεσης τής παραπάνω ποινής: οι *ποδοσφαιριστές έκαναν προπόνηση στα* ~ 3. ***πέναλτι*** (τα) (σε ποδοσφαιρικούς αγώνες που προκρίνεται η μία από τις δύο αντίπαλες ομάδες) το τελευταίο στάδιο αγώνα που ακολουθεί την παράταση (όταν αυτή λήξει ισόπαλη), στο οποίο κρίνεται υ νικητής, αφού εκτελέσουν οι παίκτες σουτ εναλλάξ με τον παραπάνω τρόπο (σημ. Ι). οπότε κερδίζει η ομάδα που θα σημειώσει τα περισσότερα γκολ: ο αγώνας στην *κανονική* του *διάρκαια και στην παράταση έληξε ισόπαλος■ έτσι, θα κριθεί στα* ~. ιχολιο λ. *αντιδάνειο.*

[εγυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. penalty «ποινή, τιμωρία» < μεσν. λατ. poenalitas < poenalis < λατ. poena < αρχ. *ποινή*|.

Π.Ε.Ν.Ε.Ν. (η) ΝΑΥΤ. Πανελλήνια Ένωση Ναυτών Ημπορικού Ναυτικού.

πενήντα (το) (άκλ.) **1.** σαράντα εννέα συν ένα, ο αριθμός 50 **2.** (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 50: ~ *χρόνια / δραχμές* (βλ. κ. λ. *αριθμός,* πι\\\). Ηπίσης (λόγ.) **πεντήκοντα** |αρχ.]. [πτμ. μεσν. < αρχ. *πεντήκοντα* < *πεντ-* (< *πέντε)* + συνδετικό φωνήεν *-η-* (πβ. *έξ-ή-κοντα, όγδο-ή-κοντα)* + *-κοντά* (< I.E. *dkomt- «δεκάδα», με δυσεξήγητο το τελικό *-α,* βλ. κ. *τριά-κοντα).* Το *πεντήκοντα* συνδ. επίσης με τα συνώνυμα σανσκρ. panca-sat και αρμ. yi-sum (< *hingi~sun)j.

πενήντα - κ. **πενηντά-** κ. **πενηντ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό πενήντα (50): *πε- νηντά-χρονος. πενηντ-άρης* 2. είναι πενήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *πενηντα-πλάσιος.* **πενηντάδραχμο** (το) νόμισμα μεταλλικό ή (παλαιότ.) χαρτονόμισμα, που έ^ει αξία πενήντα δραχμών ΣΥΝ. πενηντάρικο, πενηντάρι, **πενηνταρακι** (το) {χωρ. γεν.} (παλαιότ.) **1.** μεταλλικό κέρμα αξίας πενήντα λεπτών, το μισό τής δραχμής · 2. μέτρο χωρητικότητας που ισούται με πενήντα δράμια υγρού: *τον κέρασα ένα ~ ρακί.* **πενηντάρης** (ο) {πενηντάρηδες}, **πενηντάρα** (η) *{χωρ.* γεν. πληθ.}

πρόσωπο ηλικίας πενήντα ετών ή περίπου πενήντα ΣΥΝ. πεντηκονταετής, πενηντάχρονος 2. (ειδικότ. το θηλ.-λαϊκ.) χρηματικό ποσό πενήντα χιλιάδων δραχμούν (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

{ΕΤΥ.Μ. < *πενήντα* + παραγ. επίθημα *-άρης*\. **πενηντάρι** (το) {πενηνταρ-ιού | -ιών[**1.** το πενηντάδραχμο συν. πενηντάρικο 2. μηχανάκι πενήντα κυβικών, **πενηνταριά** (η) {χωρ. πληθ.} πενήντα· στη φρ. *καμιά πενηνταριά* περίπου πενήντα: *έφερε για το πάρτι ~ δίσκους* (βλ. λ. *αριθμός,* nix.). [f.tym. < *πενήντα* + παραγ. επίθημα *-αριά].* **πενηνταρίζω** ρ. αμετβ. {πενηντάρισα} κλείνω τα πενήντα χρόνια τής ηλικίας μου. γίνομαι πενήντα ετών. **πενηντάρικο** (το) κέρμα ή (παλαιότ.) χαρτονόμισμα αξίας πενήντα δραχμών συν. πενηντάρι, πενηντάδραχμο (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

{ΚΤΥΜ. < *πενήντα* + παραγ. επίθημα *-άρΐκο*\. **πένης** (Ο) {πέν-ητος. -ητα j -ητες, -ήτων} (λόγ.) αυτός που μόλις και μετά βίας εξασφαλίζει τα απαραίτητα για τη ζωή. ο φτωχός: *«κατή- ντησα σχεδόν ανέστιος και πένης»* (Κ. Π. Καβάφης) αντ. πλούσιος. ^ σχολιο λ. *φτώχια.*

[ετυμ. αρχ. < ***πένομαι*** «μοχθώ, κοπιάζω» και αργότερα «βρίσκομαι σε ένδεια, στερούμαι το>ν αναγκαίων» (βλ.λ.)|. **πενθ-** ► πενταπενθήμερος, -η, -ο κ. (λαϊκ.) **πενταήμερος 1.** αυτός που διαρκεί πέντε ημέρες, που περιλαμβάνει χρονικό διάστημα πέντε ημερών: ~ ***προθεσμία / εκδρομή / απεργία ι περιορισμός*** *2. πενθήμερο* ***(το)*** {πεν- θημέρ-ου | -ων} (α) χρονικό διάστημα πέντε ημερών: ***οι εργασίες τής διασκέψεο)ς θα διακοπούν επί*** - (β) (ειδικότ.) η εργάσιμη εβδομάδα των πέντε ημερών (δηλ. εκτός Σαββάτου και Κυριακής): ***για τους νπαλλή/.ους τού δημοσίου τομέα ισχύει το*** ~ **3.** *πενθήμερη* κ. (λαϊκ.) *πενταήμερη* (η) εκδρομή διάρκειας πέντε ημερών που πραγματοποιούν οι μαθητές τής Γ' Λυκείου προς τυ τέλος τής σχολικής περιόδου. (Βλ. λ. ***αριθμός,*** πιν.). σχολιο λ. ***πνεύμα.***

κίνμ. αρχ. < ***πενθ-*** « ***πέντε)*** + ***-ήμερος*** < ***ημέρα****]*. **πενθημιμερής,** -ής, -ές {πενθημιμερ-ούς **{**-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που αποτελείται από πέντε μισά. δηλ. δυόμισι ολόκληρα μέρη 2. ΜΕΤΡ. *πενθημιμερής τομή* η τομή τού δακτυλικού εξάμετρου και τού ιαμβικού τρίμετρου, η οποία χωρίζει τον στίχο στο μέσο τού τρίτου μετρικού ποδός.

{ΕΓΥΜ. μτγν.^< ***πενθ-*** *(<* ***πέντε)*** + ***ήμι-*** (βλ.λ.) + ***-μερής*** « ***μέρος)}.*** **Πενθηφορώ** ρ. αμετβ. 11842] {πενθηφορείς... · μόνο σε ενεστ. κ. πα- ρατ.} (λόγ.) 1. (για γυναίκες) ντύνομαι στα μαύρα, για να πενθήσω τον θάνατο αγαπημένου προσώπου ΣΥΝ. μαυροφορώ **2.** (για άνδρες) φορο) πένθος, δηλ. μαύρη γραβάτα και μαύρη ταινία στον βραχίονα (ή και στο καπέλο).

ΙΕΤΥΜ. < ***πένθος*** + ***φορώ*** (με συνδετικό φωνήεν ***-η-,*** πβ. ***δαφνη-φορώ, λαμ παδη-φορώ. στεφα ν η-φορώ)*** **|. πένθιμος,** -η, -ο [αρχ.{ **1.** αυτός που σχετίζεται με το πένθος ή φανερώνει πένθος: ~ ***ένδυμα / εμβατήριο / χρώμα / κρέπια / διακόσμηση / πέπλος 2.*** (κατ' επέκτ.) αυτός που προκαλεί βαθιά λύπη. μελαγχολία:

δει/.ινό / φωνή / σιωπή ΣΥΝ. μελαγχολικός, θλιβερός, ζοφερός ΑΝΤ. χαρούμενος, εορταστικός, πανηγυρικός **3.** (μτφ.) αυτός που μαρτυρεί βαθύ πόνο και θλίψη, μελαγχολία: ~ ***ύφος / ατμόσφαιρα / έκφραση*** ΣΥΝ. θλιμμένος ΑΝΤ. χαρούμενος, ευφρόσυνος. - **πένθιμα** επίρρ. **πένθος** (το) {πένθ-ους **|** -η. **- ojv} 1.** βαθιά θλίψη, μεγάλη ψυχική οδύνη λόγω δυστυχίας ή συμφοράς και κυρ. εξαιτίας τού θανάτου συγγενικού. προσφιλούς προσώπου: ***η οικογένειά μας ευχαριστεί όλους όσοι συμμετείχαν στο ~ μας || βυθίζομαι / τυλίγομαι στο - || εκδήλωση / ημέρα πένθους || βαρύ / επίσημο / δημόσιο / πανελλήνιο -*** ΛΝΤ. χαρά, γιορτή· ΦΡ. *εθνικό πένθος* περίοδος συνήθ. μιας. δύο ή τριών ημερών, που καθορίζεται επίσημα από την κυβέρνηση για όλη την επικράτεια λόγω τυ θανάτου μεγάλης προσωπικότητας ή εξαιτίας θλιβερών συμβάντων πανεθνικής σημασίας: ***οι σημαίες κυματίζουν μεσίστιες λόγω εθνικού πένθους 2.*** (συνεκδ.) τα εξωτερικά σημεία που δηλώνουν θλίψη για τον θάνατο προσφιλούς προσώπου, δηλ. τα μαύρα ρούχα, η μαύρη γραβάτα, η μαύρη ταινία στον βραχίονα ή/και στο καπέλο, παλαιότ. τα μαύρα κρέπια στα παράθυρα κ.λπ.: ***Γιατί φοράς Ποιον έχασες:*** **3.** (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο πενθεί κανείς τον θάνατο προσφιλούς προσώπου σύμφωνα με τα ήθη και τα έθιμα τής κοινωνίας (λ.χ. φορώντας πένθιμη ενδυμασία. απέχοντας από κοινωνικές εκδηλώσεις, γιορτές κ.λπ.): *τρίμηνο / εξάμηνο, ετήσιο* ~ jj ***έναρξη / λήξη πένθους*** || <5εν ***θα γιορτάσει φέτος λόγω πένθους.***

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < θ. ***πενθ-.*** τού οποίου η συνεσταλμ. βαθμ. απαντά στο ρ. ***πάσχω*** (< ****πάθ-σκω.*** πβ. μέλλ. πείσομαι < *7τέν0-σομαι). Για ενδεχόμενες περαιτέρω συνδέσεις βλ. λ. ***πάσχω\. πενθώ*** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {αρχ.Ι {πενθείς... j πένθησα} ♦ **1.** (μετβ.) βρίσκομαι σε κατάσταση πένθους, αισθάνομαι βαθιά θλίψη και οδύνη για τον θάνατο προσφιλούς προσώπου: ***πενθήσαμε τους νεκρούς μας*** || ***συνεχίζει να πενθεί τον χαμό τής μητέρας της*** ♦ (αμετβ.) **2.** (ειδι- κότ.) φέρω τα εξοπερικά σημάδια τού πένθους (λ.χ. μαύρα ρούχα, μαύρη γραβάτα, μαύρο περιβραχιόνιο κ.λπ.) σύμφωνα με το καθιερωμένο τυπικό: ***θα πενθήσει έναν χρόνο και μετά θα βγάλει τα μαύρα*** ΣΥΝ. μαυροφορώ, (λόγ.) πενθηφορώ ΑΝΤ. ασπροφορώ. λευκοφορώ

(κατ* επέκτ.) κατέχομαι από μεγάλη θλίψη, από βαθύ αίσθημα οδύνης: ***όλη η ανθρωπότητα πενθεί για τη μεγάλη απώλεια*** ΣΥΝ. θλίβομαι. λυπούμαι, πονώ ΛΝΤ. χαίρομαι, γιορτάζω, **πενιά** (η) (λαϊκ.) **1.** το χτύπημα τής χορδής μουσικού οργάνου με πένα και ο ήχος που παράγεται: ***έπαιξε δυο-τρεις ~ στο μπουζούκι*** || ***ρίχνω μια ~*** **2.** (συνεκδ.) η μουσική που ακούγεται στα κέντρα λαϊκής διασκέδασης, όπου κυριαρχεί το μπουζούκι ως βασικό όργανο: ***απόψε το βράδυ θα πάμε ν' ακούσουμε πενιές [[παίξε μου μια γλυκιά ~.*** ΙΕΤΥΜ. ***< πένα']].***

πενία (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η στέρηση των αναγκαίων, η ανεπάρκεια και των στοιχειωδέστερων πόρων για την εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης· η φτώχια: ***η οικογένειά του ζούσε σε κατάσταση πενίας*** || (μτφ.) ***πνευματική / μουσική / καλλιτεχνική / γλωσσική*** - ΣΥΝ. ένδεια, ανέχεια, απορία ΑΝΤ. πλούτος, ευπορία, ευμάρεια, ευημερία· ΦΡ. (α) *πενία τέχνας κατεργάζεται* οι στερήσεις και οι δυσκολίες αναγκάζουν τον άνθρωπο να γίνει εφευρετικός, να επινοεί πρωτότυπες λύσεις και έξυπνα τεχνάσματα (β) *πενίας ευεργέτημα* η δικαστική απαλλαγή τού απόρου διαδίκου από την υποχρέωση προκαταβολής των δικαστικών εξόδων. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***φτώχια.***

{ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πένομαι*** «μοχθώ, κοπιάζω» και αργότερα «βρίσκομαι σε ένδεια, στερούμαι των αναγκαίων» (βλ.λ.)|. **πενικιλίνη** (η) {χωρ. πληθ.} ΦΛΡΜ, αντιβιοτικό φάρμακο που απομονώθηκε από προϊόντα, τα οποία παράγουν διάφορα είδη μυκήτων, και χρησιμοποιείται ευρύτατα εναντίον της δράσης των παθογόνων μικροβίων και βακτηρίων, καθώς επίσης και ως αντισηπτικό (ανακαλύφθηκε το J928 από τον Άγγλο βακτηριολόγο σερ Λ. Φλέμινγκ).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. pcnicillin < νεολατ. penicillium «είδος μύκητα» < λατ. penicillum «γραφίδα, χρωστήρας», υποκ. τού penis «πέος ·· ουρά»].

πενιουάρ (το) {άκλ.) **1.** ελαφρό και φαρδύ γυναικείο ένδυμα για το σπίτι σε ποικίλο μήκος ΣΥΝ. ρόμπα **2.** μικρή μπέρτα από λεπτό ύφασμα, που ρίχνουν συνήθ. οι γυναίκες στους ώμους, όταν χτενίζονται στο κομμωτήριο.

|Γ.ΤΥΜ. < γαλλ. peignoir < pcigncr «χτενίζω» < μτγν. λατ. pcctinarc < λατ. pecien. -inis «χτένα»!.

πενιχρός, -ή. -ό (λόγ.) **1.** φτωχικός: ~ *γεύμα I τροφή I εμφάνιση* συ ν. ευτελής αντ. πλούσιος, άφθονος, πολυτελής 2. (κατ* επέκτ.) πάρα πολύ λίγος ή υπερβολικά μικρός, αυτός που δεν επαρκεί (για κάτι): ~ *αμοιβή I αποδοχές I εισόδημα I σύνταξη I μισθός ι συγκομιδή I μέσα / πληροφορίες / προοπτικές / γνώσεις* ςυκ. ισχνός, γλίσχρος αντ. πολύς **3.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει μεγάλη αξία ή ουσιαστικό περιεχόμενο. ο ανάξιος λόγου: - *αποτελέσματα / επιχειρήματα* ΣΥΝ. ασήμαντος. ανάξιος αντ. σπουδαίος, σημαντικός. — **πενιχρ-ά / -ώς** [αρχ.] επίρρ.. **πενιχρότητα** (η) Ιμτγν.].

[f.tym. αρχ. εκφραστ. επίθ. < ρ. *πένομαι* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-χρος* (βλ.λ.), πβ. *μελι-χρός* (στο οποίο μάλλον οφείλεται η αναλογική επέκταση τού -ι-). *βδελυ-χρός].*

πέννα (η) -> πένα'

πένομαι ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.) στερούμαι τα αναγκαία μέσα για άνετη διαβίωση, ζω σε οικονομική ένδεια: *άλλοι πένονται και άλλοι διαβιούν πολυτελώς* λντ. ευημερώ. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός, φτώχια.*

[RTYM. αρχ.. (χρχική σημ. «μοχθώ, κοπιάζω», αβεβ. ετύμου. Δεν είναι σαφώς διαπιστωμένο αν η αρχική σημ. τού ρ. περιελάμβανε την ενασχόληση με συγκεκριμένες εργασίες, λ.χ. ύφανση, άπλωμα, πλέξιμο κ.τ.ό. (δεν υπάρχει καμία σχετική αναφορά στα Ομηρικά Έπη). Αν παρακαμφθεί αυτή η δυσκολία και θεωρήσουμε ως αρχική τη γενική σημ. «απλώνω, τεντώνω», τότε το ρ. πιθ. συνδέεται με λιθ. pinti «πλέκω», αρχ. σλαβ. peti «τεντώνω», αρμ. hannum / henum «υφαίνω», γερμ. spinnen «γνέθω». Ήδη αρχ. αλλά μεθομηρική είναι η σημ. «οφείλω να εργαστώ σκληρά για τα προς το ζην», η οποία περιορίστηκε στη δήλωση τής σημ. «βρίσκομαι σε ένδεια, στερούμαι των αναγκαίων». Ομόρρ. *πέν-ης, πεν-ία, πενι-χρός, κόν-ος* (βλ.λ.). *πον-ώ* κ.ά.].

πένσα (η) {πενσών} **1.** μεταλλική λαβίδα, που αποτελείται από δύο σκέλη σταυρωτά και συνδεδεμένα μεταξύ τους με πίρο ή βίδα. με την οποία μπορεί κανείς να πιάσει. να τραβήξει, να κάμψει ή να κόψει αντικείμενο ΣΥΝ. τσιμπίδα, τανάλια · **2.** είδος ραφής σε ορισμένα σημεία των ενδυμάτων, για να εφαρμόζουν καλύτερα στο σώμα: *χρειάζομαι ακόμη δύο ~ στη μέση, για να στενέψει λίγο το φόρεμα.*

1ίύμ. < γαλλ. pinee < παλ. γαλλ. pincier «σφίγγω, τσιμπώ, πιάνω» < δημώδ. λατ. ^pinctiare. πιθ. < *punctiare < λατ. punctio. -Onis «νύγμα, τσίμπημα, κέντημα»),

πεντα- κ. **πεντά-, πεντο-** κ. **πεντό, πεντ-** κ. **πέντ-, πενθ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό πέντε (5): *πεντα-σύλ/.αβος, πεντα-ετής. πεντό-λιρο, πεντάκλωνος. πεντο-χίλιαρο. πέντ-αθλο. πενθ-ήμερο* 2. είναι πέντε φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: *πεντα-πλάσιος*

έχει μια ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό: *πεντα-κάθαρος, πεντα-νό-στιμος, πεντάμορφος* (όμορφος).

(ετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ιίλληνικής, που προέρχεται από το αριθμητ. *πέντε. Ο τ. πεντε-* (λ.χ. *πεντέ-μηνον. πεντε-δάκτυλος)* είναι ο αρχαιότερος, ο τ. *πεντα-* (λ.χ. *πεντά-στιχος, πεντά-φυλλον)* οφείλεται σε αναλογική επίδρ. το)ν συνθ. *δέκα-, τρια-* κ.τ.ό., ενώ ο τ. *πεντο·* παρουσιάζει συνδετικό φωνήεν -ο- (λ.χ. *πεντό-λιρο, πεντο-χίλιαρο)* και είναι νεότερος. Και οι τρεις τ. εμφανίζονται (με έκθλιψη) ως *πεντ-* προ φο)νήεντος (λ.χ. *πέντ-αθλον).* Στην ήδη μεσν. επιτατική σημ. ορισμένων συνθέτων με α' μέρος *πεντα-* (λ.χ. *πεντά-μορφος, πεντα-νό- στιμος)* ίσως επέδρασε παρετυμολογικά ο τ. *πάντα-.* Τέλος, ο τ. *πενθ-* χρησιμοποιείται πριν από δασυνόμενο φοίνηεν (λ.χ. *πενθ-ήμερος, πενθ-ημιμερής)*\.

πεντάβαθμος, -η. -ο > πεντα-. -βαθμός

πεντάγλωσσος, -η. -ο -» πεντα-, -γλωσσος

πεντάγραμμο (τυ) {πενταγράμμ-ου j -ων} μουσ. **1.** σύστημα πέντε οριζόντιων παράλληλων γραμμών με ίση απόσταση μεταξύ τους. στις γραμμές και στα διαστήματα τού οποίου γράφονται οι φθόγγοι τής ευρωπαϊκής (δυτικής) μουσικής (ενώ χρησιμοποιούνται και βοηθητικές γραμμές, πάνω και κάτω. για τους οξύτερους και τους βαθύτερους φθόγγους) 2. (συνεκδ.) το τραγούδι ως τομέας επαγγελματικής ενασχόλησης: *αστέρι τού - || κάνω καριέρα I βγαίνω στο ~.*

(f.tym. Αντιδάν.. < ιταλ. pentagramma < μτγν. *πεντάγραμμον «πεντάλ-* φα (των Πυθαγορείων)»].

πενταγωνικός, -ή, -ό ► πεντα-. -γωνικός

πεντάγωνος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει πέντε γωνίες: ~ *σχήμα / οικοδόμημα* 2. *πεντάγωνο* (το) {πενταγών-ου | -ων} μαθ. επίπεδο γεωμετρικό σχήμα (πολύγωνο), που αποτελείται από πέντε γωνίες και πέντε πλευρές: *κανονικό* ~ (αυτό που έχει τις γωνίες και τις πλευρές ίσες μεταξύ τους) συν. πεντάπλευρο **3.** *Πεντάγωνο* (το) (α) μεγάλο δημόσιο κτήριο πενταγωνικού σχήματος στην Ουάσιγκτον των Ηνωμένων Πολιτειών τής Αμερικής, στο οποίο στεγάζονται το αμερικανικό Υπουργείο Αμυνας και τα Γενικά Επιτελεία των Ενόπλων Δυνάμεων (Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας) (β) (κατ' επέκτ.) το κτηριακό συγκρότημα στο οποίο στεγάζονται το ελληνικό Υπουργείο Εθνικής Αμυνας, τα Γενικά Επιτελεία τού Στρατού, τού Ναυτικού και τής Αεροπορίας και οι σχετικές υπηρεσίες εξυπηρέτησης τού κοινού: ο *πρωθυπουργός θα προεδρεύσει συσκέψεως στο* ~ (γ) (συνεκδ.) τα πρόσω

πα που διοικούν το Υπουργείο Εθνικής Αμυνας και τα Γενικά Επιτελεία. καθώς επίσης και το σύνολο των υπηρεσιών που αυτά περιλαμβάνουν: *από το* ~ <5FV *δόθηκε καμία π? ·.ηροφορία σχετικά με τον τόπο διεξαγωγής τής αεροναυτικής άσκησης.*

Ιετυμ. < αρχ. *πεντάγωνος* < *πεντα-* + *-γωνος* < *γωνία.* Η σημ. 3 αποτελεί αντιδάν. από αγγλ. Pentagon, εξαιτίας τού σχήματος που έχει το κτηριακό συγκρότημα τού Υπουργείου Αμυνας των Η.Π.Α.) **πεντάδα** (η) **1.** σύνολο πέντε προσώπων με την ίδια ιδιότητα ή πέντε ομοειδών πραγμάτων: *έστειλε φρουρά μια ~ στρατιώτες | | μια ~ αβγά / μήλα 2.* (ειδικότ.) η σύνθεση ομάδας μπάσκετ σε συγκεκριμένο αγώνα ή τμήμα αγώνα: *η αρχική ~ τής ομάδας* |j *γνωστή - | | με ποια - θα κατέβει στο ντέρμπι η ομάδα;* (βλ, λ. *αριθμός,* πιν.).

[ι; ι Υ Μ. < αρχ. *πεντάς, -άδος* < *πέντε].*

Πενταδάκτυλος (ο) {-ου κ. -ύλου) οροσειρά τής Κύπρου που διασχίζει το ΒΑ. τμήμα τού νησιού (με πέντε κύριες κορυφές σε σχήμα «ανοικτής παλάμης») καταλαμβάνοντας ολόκληρη σχεδόν την επαρχία τής Κερύνειας· αποτελεί σύμβολο αντίστασης και κατοχής από το 1974. Βλ. κ. λ. *Αττίλας, Κύπρος, Κυπριακό, πράσινος, ψευδοκράτος.* σχολιο λ. *εισβολή.* **πενταδάκτυλος,** -η, -ο -» πεντα-. -δάκτυλος **πεντάδιπλος,** -η. -ο -* πεντα-, -διπλός

πεντάδραχμο [αρχ.] κ. **πεντόδραχμο** (το) {πενταδράχμ-ου | -ων} μεταλλικό νόμισμα (κέρμα) αξίας πέντε δραχμών, το τάλιρο (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

πεντάδυμος, -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που περιλαμβάνει πέντε έμβρυα: ~ *κύηση 2.* (για πρόσ.) αυτός που γεννήθηκε μαζί με τέσσερα άλλα τέκνα στην ίδια γέννα από την ίδια μητέρα: - *αδελφοί* 3. *πεντάδυμα* (τα) πέντε αδέλφια που γεννήθηκαν στην ίδια γέννα: *γέννησε* ~ . [ετυμ. < *πεντα* (< *πέντε)* + *-δυμος.* που αποσπάστηκε από το αρχ. *δί- δυ-μος.* αναδιπλ. τ. τού *δύο* + παραγ. επίθημα *-μος].* **πενταεδρικός,** -ή. -ό -* πεντα-, -εδρικός **πεντάεδρος,** -η. -ο -> πεντα-. -εδρος **πενταετής,** -ής. -ές ·-♦ πεντα-. -ετής **πενταετία** (η) -» πεντα-, -ετΐα **πενταήμερος,** -η, -ο ► πενθήμερος

πενταθέσιος, -α. -ο πεντα-, -θέσιος

πένταθλο (το) [πεντάθλου | χωρ. πληθ.) **1.** σύνθετο άθλημα τής κλασικής αρχαιότητας, το οποίο περιελάμβανε πέντε επιμέρους αγωνίσματα, τρία ελαφρά - άλμα. δρόμο και ακόντιο- και δύο βαρέα - δίσκο και πάλη 2. σύγχρονο σύνθετο άθλημα, που διεξάγεται κυρ. από γυναίκες και περιλαμβάνει πέντε ατομικά αγωνίσματα: δρόμο εκατό μέτρων μετ' εμποδίων, σφαιροβολία, άλμα εις ύψος, άλμα εις μήκος και δρόμο οκτακοσίων μέτρων (πβ. λ. *δέκαθλο).* — **πενταθλητής** (ο), **πενταθλήτρια** (η).

[ι-ί ύμ. < αρχ. *πένταθλον* < *πέντ(ε)-* + *άθλον / άεθλον* «έπαθλο, αγώνισμα» (βλ. λ. *άθ/.ος)].* **πεντάθυρος,** -η. -ο -♦ πεντα-.-θυρος

πεντακάθαρος, -η, -ο **1.** τελείως καθαρός, αυτός που δεν έχει την παραμικρή βρομιά: - *πουκάμισο / χέρια / ξενοδοχείο / θάλασσα / δρόμος* συν. ολοκάθαρος, κατακάθαρος· (μτφ.) 2. αυτός που δεν περιέχει αμφισημίες ή αοριστίες, εξαιρετικά σαφής: ~ *σκέψη / κατάσταση* ΣΥΝ. καθαρός, ξεκάθαρος, διαυγής αντ. αόριστος, ασαφής 3. αδιαμφισβήτητος: *πέτυχε μια - νίκη επί τού αντιπάλου.* — **πεντακάθαρα** επίρρ.

πεντάκις επίρρ. ♦ πεντα-. -άκις **πεντάκιλος,** -η, -ο ► πεντα-. -κιλος **πεντάκλιτος,** -η, -ο -> πεντα-. -κλιτός **πεντάκλωνος,** -η. -ο ► πεντα-. -κλώνος

πεντακοσάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μηχανή πεντακοσίων κυβικών εκατοστών 2. (παλαιότ.) δοχείο (συνήθ. νερού, κρασιού ή λαδιού) με χωρητικότητα πεντακόσια δράμια συν. πεντακοσάρι 3. (λαϊκ.) χρηματικό ποσό πεντακοσίων χιλιάδων δραχμών: *βγάζει μια ~ τον μήνα* (βλ. λ. *αριθμός,* πιν).

[ΗΤΥΜ. < *πεντακόσια* + παραγ. επίθημα *-άρα].* **πεντακοσάρι** (το) {δύσχρ. πεντακοσαρ-ιού | -ιών} **1.** χαρτονόμισμα ή κέρμα αξίας πεντακοσίων δραχμών συν. πεντακοσάρικο 2. (παλαιότ.) δοχείο (συνήθ. νερού κρασιού ή λαδιού) με χωρητικότητα πεντακόσια δράμια συν. πεντακοσάρα 3. χρηματικό ποσό πεντακοσίων χιλιάδων δραχμών (βλ. λ. *αριθμός,* ΙΙΙΝ.).

|ΕΓΥΜ. < *πεντακόσια* + παραγ. επίθημα *-άρι* (< *-άριο.* βλ.λ.)). **πεντακοσαριά** (η) {χωρ. πληθ.) πεντακόσια· στη φι\ *καμιά πεντακοσαριά* περίπου πεντακόσιοι, -ιες, -ια: *θα 'ταν ~ διαδηλωτές* (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).

[ετυμ. < *πεντακόσια* + παραγ. επίθημα *-αριά].* **πεντακοσάρικο** (το) χαρτονόμισμα ή κέρμα αξίας πεντακοσίων δραχμών. Επίσης **πεντακοσάρι** (βλ.λ.).

Ιετυμ. < *πεντακόσια* + παραγ. επίθημα *-άρικο].* **πεντακόσια** (το) {άκλ.} τετρακόσια ενενήντα εννέα συν ένα. ο αριθμός 500 (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.). **πεντακόσιοι,** -ιες. -ια {πεντακοσίων) **1.** αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 500: ~ *στρατιώτες / κιλά* 2. ιστ. *Βουλή των Πεντακοσίων* κεντρικό πολιτειακό όργανο τής αθηναϊκής δημοκρατίας με νομοπαρασκευαστικά καθήκοντα, στο οποίο συμμετείχαν πενήντα βουλευτές από καθεμιά από τις δέκα φυλές των Αθηνών (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).

[ητυμ. αρχ. < *πεντα-* (< *πέντε)* + *-κόσιοι* < *-κάτιοι* (βλ. λ. *έ-κατόν).* με τροπή τού *-α-* σε -ο- κατ' αναλογίαν προς άλλα αριθμητικά (πβ. *τριάκοντα, τρια-κοστός)* και με συριστικοποίηση τού -τ- προ τού *-ι-* (πβ. *φύ-σις* < *φύ-τις)* |.

πεντακοσιοστός, -ή, -ό [αρχ.] (επίσης γράφεται 500ός στην αραβι

κή αρίθμηση. Φ' ή φ' στην ελληνική και D στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό πεντακόσια (500) (βλ. κ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).

πεντακοσιομέδιμνος (ο) Ιαρχ.] {πεντακοσιομεδίμν-ου | -ων, -ους[(συνήθ. στον πληθ.) ΙΣΤ. (στο τιμοκρατικό σύστημα της αρχαίας Αθήνας) κάθε πολίτης, μέλος τής πρώτης κοινωνικής τάξης στην οποία ανήκαν όσοι είχαν εισόδημα άνω των πεντακοσίων μεδίμνων (βλ. κ. λ. *τριακοσιομέδψνος. διακοσιομέδιμνος. θήτης).*

πεντακοσιοστος, -ή. -ό | αρχ.Ι αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό 500 (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.). **πεντάλ** (το) {άκλ.} **1.** εξάρτημα μηχανήματος ή οργάνου, που με το πάτημα τού ποδιού θέτει σε κίνηση ή λειτουργία άλλον μηχανισμό: *το ~ τού γκαζιού* (στο αυτοκίνητο) */ τής ραπτομηχανής / τού πιάνου* ΙΥΝ. πετάλι, πέδιλο, (λόγ.) ποδόπληκτρο **2.** ΜΟΥΣ. (α) το πληκτρολόγιο τού εκκλησιαστικού οργάνου, το οποίο παίζεται με τα πόδια (β) (συνεκδ.) ο Ισοκράτης, το ισοκράτημα (λόγω τού ότι στη μουσική για εκκλησιαστικό όργανο ο Ισοκράτης παιζόταν συνήθως από το πεντάλ).

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. pedale < ιταλ. pedale, από το ουδ. τού λατ. επιθ. pedalis pes, pedis «πόδι»| . **πεντάλεπτος,** -η.

-ο ♦ πεντα-, -λεπτός **πεντάλιτρος,** -η, -ο -»

πεντα-. -λιτρος

πεντάλφα (η) [μτγν.Ι γραφικό σχήμα που προκύπτει από τον συνδυασμό πέντε κεφαλαίων Α και χαρασσόταν από τους Πυθαγορείους με μία μονοκοντυλιά· αποτέλεσε ανά περιόδους το σύμβολο τής αιωνιότητας, τής ένωσης τού πνεύματος με την ύλη κ.ά., ενώ σήμερα είναι σύμβολο των ελευθεροτεκτόνων και γενικότ. μυστικό ή αποκρυ- φιστικό σύμβολο, **πενταμελής,** -ής. -ές -» πεντα-. -μελής

πενταμερής, -ής, -ές Ιμτγν.] {πενταμερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[(λόγ.) **1.** αυτός που αφορά σε πέντε μέρη. στον οποίο εμπλέκονται πέντε μέρη:

συνομιλία / διάσκεψη / διαπραγμάτευση 2. βιολ. (ως ουσ.) κάθε οργανισμός ή όργανο, όπως υ αστερίας, ορισμένα άνθη κ.λπ., όπου κάθε σύνολο αποτελείται από πέντε ή πολλαπλάσια τού πέντε ομοειδή στοιχεία (βλ. λ. *αριθμός,* ΙΙΙΝ.). – **πενταμερώς** επίρρ. [μτγν.]. σχόλιό λ. *-ης, -ης. -ες.* **πεντάμετρος,** -η, -ο Ιμτγν.] μετρ. **1.** αυτός που αποτελείται από πέντε μετρικούς πόδες: - *στίχος* 2.

πεντάμετρο (το) (πενταμέτρ-ου] -ων} ο πεντάμετρος στίχος, **πεντάμηνος,** -η, -ο πεντα-, -μηνος **πενταμηνία** (η) ♦ πεντα-. -μηνία **πενταμηνιαίος,** -α. -ο ♦ πεντα-. -μηνιαίος

πεντάμορφος, -η, -ο (λαϊκ.) πάρα πολύ όμορφος, αυτός που διαθέτει εξαιρετική ωραιότητα: ~ *κόρη* || *η ~ και το τέρας* (παραμύθι) ΣΥΝ. ωραιότατος, πανέμορφος.

[F.ΤΥΜ. < *πεντα-* (< *παντα-,* με παρετυμολ. προς το *πέντε)* + *όμορφος*]. **πεντάνιο** (το) 11884] {πεντανί-ου | -ων} χημ. άχρωμος, υγρός, σε κανονικές συνθήκες, υδρογονάνθρακας (Ο,Η .) με ευχάριστη οσμή. πτητικός και ιδιαίτερα εύφλεκτος, που χρησιμοποιείται ως διαλύτης. [F.ΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pentane. επειδή περιέχει πέντε άτομα άνθρακα!, **πεντανόστιμος,** -η, -ο πάρα πολύ νόστιμος.

[ϋΥΜ ·. < *κέντα-* (< *παντα-.* με παρετυμολ. προς το *πέντε)* + *νόστιμος].* **πεντάξενος,** -η. -ο (λογότ.-εκφραστ.) αυτός που είναι εντελώς ξένος, **πενταπέταλος,** -η. -ο -» πεντα-. -πέταλυς **πενταπλασιάζω** ρ. πεντα-, -πλασιάζω **πενταπλάσιος,** -α. -ο -» πεντα-. -πλάσιος **πεντάπλευρος,** -η, -ο ♦ πεντα-, -πλευρος **πενταπλός,** -ή. -ό * πεντα-. -πλός **πεντάπορτος,** -η, -ο -* πεντα-. -πορτος **πεντάπρακτος,** -η, -ο -*■ πεντα-, -πρακτος **πεντάπτωτος,** -η, -ο -» πεντα-, -πτωτος **πεντάπυλος,** -η. -ο ♦ πεντα-, -πυλος

πεντάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (παλαιότ.) νόμισμα πολύ μικρής αξίας, ίσο με το ένα εικοστό τής δραχμής (πέντε λεπτά): *νικέλινη / χάλκινη* ~ συν. πεντάλεπτο 2. (μτφ.) πολύ μικρό χρηματικό ποσό: *τόσα χρόνια δου?^ειά και δεν έχει στην άκρη μία ~ για ώρα ανάγκης* (πβ. λ. *δεκάρα)* α\ ι. περιουσία, πλούτος· ΦΡ. (α) ***τής πεντάρας*** παρά πολύ χαμηλής ποιότητας: *μυθιστόρημα / έργο ~* || *«Η όπερα (Die Dreigroschenoper.* τίτλος θεατρικού έργου τού Μπ. Μπρεχτ) ιυν. ευτελές αντ. ουσιαστικό, αξίας (β) (αρνητ.) ***πεντάρα τσακιστή*** ευτελέστατο χρηματικό ποσό. τίποτα: *στη διαθήκη του δεν τους άφησε* ~ ΣΥΝ. δεκάρα τσακιστή, φράγκο (γ) (μτφ.) **δεν** *δίνω πεντάρα (τσακιστή)* αδιαφορώ παντελώς: ~ *γι'αυτά που λέει ο κόσμος για μένα* ΣΥΝ. (καθημ.) σκασίλα μου ΑΝ **ι**. νοιάζομαι (δ) **δεν** *αξίζει πεντάρα* δεν έχει καμιά απολύτως αξία: το *εμπόρευμα* ~ [| *Τι κάθεσαι και ασχολείσαι μ'αυτόν: ~!* (ε) ***μιας πεντάρας*** μικρής αξίας ή δυσκολίας: *δεν μπορεί να κάνει ~ δουλειά* || *νιάτα»* (τίτλος θεατρικού έργου τού Κ. ΓΙρε- τεντέρη) 3. (συνεκδ.-λαϊκ.) σύνολο πέντε ομοίων πραγμάτων: *η ομάδα έφαγε -* (πέντε γκολ) || *τυυ 'ριζε ~ υ διοικητής* (πέντε ημέρες τιμωρία)

πεντάρες (οι) η ζαριά κατά την οποία και τα δύο ζάρια, όταν ακινητοποιηθούν. φέρουν στην πάνω επιφάνεια πέντε κουκκίδες (τον αριθμό πέντε): *κέρδισε την παρτίδα με τις ~ πυυ έφερε στο τέλος* (βλ. κ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.). – (υποκ.) **πενταρσκι** (το) κ. **πενταρούλα** (η) (σημ. 1). ^ σχολιο λ. *νόμισμα, φτώχια.* **πεντάρης** (ο) -► πεντα-. -άρης

πεντάρι (το) {πενταρ-ιού | -ιών} **1.** (α) ο αριθμός πέντε και το ψηφίο που τον συμβολίζει: *ένα ~ ήταν σημειωμένο από τον καθηγητή στο τέλος τού γραπτού* (β) ο βαθμός 5, η βάση στη δεκάβαθμη κλίμακα βαθμολογίας: *πήρε ένα - στην τυπολογία και πέρασε το μάθημα* 2.

(συνεκδ.) το φύλλο τής τράπουλας που έχει στις τέσσερεις άκρες του τον αριθμό πέντε και στο μέσο του πέντε φορές το σύμβολο τού χρώματος στο οποίο ανήκει το συγκεκριμένο χαρτί: ~ *καρό / σπαθί! κούπα / μπαστούνι* || *είχα πάνω μου δύο ~ και δεν ήξερα πώς να τα ξεφορτωθώ* **3.** (συνεκδ.) κατοικία ή επαγγελματική στέγη, που αποτε- λείται από πέντε δωμάτια: *ακριβό / σύγχρονο / επιπλωμένο / ανατολικό/ υπό κατασκευή* ~4. (στο μπάσκετ) θέση καλαθοσφαιριστή (σέντερ) και (συνεκδ.) ο ίδιος ο καλαθοσφαιριστής που παίζει στη θέση αυτή: *η ομάδα, για να ισχυροποιηθεί, χρειάζεται ένα καλό* **~ 5.** σύνολο πέντε σωστών προβλέψεων σε τυχερό παιχνίδι, π.χ. στο ΛΟΤΤΟ.

(υποκ.) **πενταράκι** (το) (σημ. 1-3).

[ΐϊΤΥΜ. < *πέντε* + παραγ. επίθημα *-άρι* \. **πεντάρικος,** -η, -ο αυτός που έχει χαμηλή οικονομική αξία: - *μαρα- φέτι* συν. φτηνός αντ. πανάκριβος,

πενταροδεκάρες (οι) {χωρ. γεν. πληθ.[**1.** το άθροισμα από νομίσματα αξίας πέντε και δέκα λεπτών τής δραχμής: *μια χούφτα πενταροδεκάρες* 2. (μτφ.) ευτελέστατο ποσό: *άλλαξε δουλειά, γιατί του έδιναν* ~ ΣΥ Ν. ψίχουλα,

πεντάρφανος, -η, -ο αυτός που έχει χάσει τους γονείς του και δεν έχει κανέναν άλλον συγγενή ή προστάτη: *μεγάλωσε ~ μέσα στους δρόμους.*

j ΕΓΥΜ. Αβεβ. ετύμου. ίσως < *πέντ(ε)-* επιτατ. + *ορφανός* ή. κατ' άλλη άποψη. < **παντ-όρφανος* (< *πάντα* + *ορφανός),* με παρετυμολ. επίδρ. τού αριθμητ. *πέντε].*

πενταρχία (η) {πενταρχιών} **1.** ο τρόπος διοικήσεως κράτους ή οργανισμού, κατά τον οποίο η ανώτατη εξουσία μοιράζεται εξίσου ανάμεσα σε πέντε άτομα: *η ~ τής εξουσίας / των Μεγάλων Δυνάμεων* (η Ιερά Συμμαχία) **2.** εκκλης. *πενταρχία των Πατριαρχών* ο εκκλησιαστικός θεσμός που προέβαλλε την πρωτοκαθεδρία των πέντε Πα- τριαρχών (Ρώμης και Κωνσταντινουπόλεως. Αλεξανδρείας. Αντιόχειας, Ιεροσολύμων), στους οποίους εντασσόταν ο Πάπας τής Ρώμης μέχρι το σχίσμα των Εκκλησιών Ανατολής και Δύσης (1054).

Iltym. αρχ. < *πεντ(ε)-* + *-αρχία*< *άρχω].*

πεντάς (η) -»πεντάδα

πεντάσημος, η, -ο (στη μετρική) αυτός που αποτελείται από πέντε πρώτους χρόνους: ~ *μέτρο* συν. πεντάχρονος.

Ιείύμ. μτγν. < *πεντα- « πέντε)* + *-σημος*< *σήμα* | .

πεντάστιχος, -η, -ο ♦ πεντα-, -στίχος

πεντάστυλος, -η. -ο ► πεντα-. -στύλος

πεντασύλλαβος, -η, -ο -* πεντα-, -σύλλαβος

πεντατάξιος, -α, -ο -♦ πεντα-, -τάξιος

πεντάτευχος, -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που αποτελείται από πέντε τεύχη: ~ *τόμος* · 2. *Πεντάτευχος* (η) {Πεντατεύχου} το σύνολο των πέντε πρώτων βιβλίων τής Παλαιάς Διαθήκης *(Γένεσις, Έξοδος, Λευιτικόν, Αριθμοί. Δευτερονόμιου).* τα οποία θεωρούνται έργα τού ίδιου τού Μωυσή συ.ν. (εβρ.) Τορά (η), **πεντάτομος,** -η. -ο **-+** πεντα-, -τομος

πεντατονικός, -ή, -ό μους. αυτός που χρησιμοποιεί πέντε φθόγγους μέσα στο διάστημα τής οκτάβας: ~ *κ/Λμακα / μουσική* (σε χρήση ιδ. στη λαϊκή μουσική τής Απω Ανατολής, π.χ. τής Κίνας, αλλά και τής Κ. Ευρώπης).

[F.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pentatoniqucj.

πεντάφυλλος, -η, -ο -> πεντα-, -φυλλος

πενταφωνία (η) [1882J {πενταφωνιών} μους. η εκτέλεση και το ίδιο το μουσικό έργο που έχει γραφτεί σε πέντε διαφορετικές μελωδικές γραμμές (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.). – **πενταφωνος,** -η, -ο, **πενταφωνικός,** -ή, -ό, **πενταφωνικά** επίρρ.

[ετυμ. Απόδ. τού ιταλ. quintetto (βλ. κ. *κουιντέτο)].*

πεντάφωτος, -η. -ο * πεντα-, -φωτός

πεντάχορδος, -η, -ο -* πεντα-, -χορδος

πεντάχρονα (τα) -* πεντα-. -χρονα

πεντάχρονος, -η, -ο -+ πεντα-, -χρονος

πενταχρωμία (η) -* πεντα-. -χρωμία

πεντάχρωμος, -η, -ο -» πεντα-. -χρωμος

πεντάωρος, -η, -ο -♦ πεντα-, -ωρος

πενταώροφος, -η. -ο -♦ πεντα-, -ώροφος

πέντε (το) {άκλ.} **1.** τέσσερα συν ένα, ίσος με τον αριθμό των δαχτύ- λων ενός χεριού ή ενός ποδιού τού ανθρώπου, ο αριθμός 5 (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.) **2.** (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 5: - *στρατιώτες / μήλα / πέτρες / παιδιά! ώρες*■ ΦΡ. (α) **στοάς πέντε** *δρόμους* σε κατάσταση απόλυτης εγκατάλειψης: *τον πέταξαν* ~ (β) (παροιμ.) *κάλλιο πέντε και στο χέρι (παρά δέκα και καρτέρει)* για περιπτώσεις που πρέπει να προτιμηθεί μικρότερο αλλά βέβαιο κέρδος, από μεγαλύτερο αλλά μελλοντικό και αβέβαιο (γ) (οικ.) *πάρε πέντε (να μη σ' τα χρωστάω) / να σου πέντε κι άλλα πέντε!* για περιπτώσεις που κάποιος μουντζοίνει κάποιον άλλον σε ένδειξη δυσφορίας ή αγανάκτησης.

|ΕΓΥΜ. < αρχ. *πέντε* / (αιολ.) *πέμπε* < Ι.Κ. **penkʷe-* «πέντε», πβ. σανσκρ. panca, αρμ. hing, λατ. quinque (> γαλλ. cinq, ισπ. cinco, ιταλ. cinque), γοτθ. fimf, γερμ. fiinf. αγγλ. five κ.ά. Είναι πιθ. το αριθμητ. *πέντε* να συνδ. με λ. που σημαίνουν «γροθιά» (δηλ. τα πέντε δάχτυλα ενωμένα σφιχτά), πβ. αρχ. γερμ. fusi, αρχ. σλαβ. pensti. για τα οποία βλ. *λ.πύξ, πυγμή.* Ομόρρ. *πέμπ-τος* (βλ.λ.)].

Πεντέλη (η) όρος στα ΒΑ. τού νομού Αττικής, διεθνώς γνωστό για τα χιονόλευκα μάρμαρά του *(πεντελικό μάρμαρο),* από τα οποία έχει κατασκευαστεί το συγκρότημα τής Ακρόπολης. – **πεντελικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].

[είύμ. μτγν. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου. που απαντά κυρ. ως *Πεντελικόν όρος}.*

πεντηκονθήμερος, -η, -ο (λόγ.) αυτός τού οποίου η διάρκεια είναι

πενήντα ημέρες: ~ *ομηρεία ΙΙ νηστεία* συν. (καθημ.) πενηνταήμερος. (ετυ.μ. μτγν. < *πεντήκοντ(α)- + -ήμερος* < *ημέρα].* **πεντήκοντα** (το) * πενήντα

πεντηκοντα- κ. **πεντηκοντά-** κ. **πεντηκοντ-** [αρχ.Ι (λόγ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό πενήντα (50): *πεντηκοντα-ετής, πεντηκοντ-άκις* 2. είναι πενήντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *πεντη- κοντα-πλάσιος.*

πεντηκοντάδα (η) η πενηντάδα (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. *πεντηκοντάς, ·άδος< πεντήκοντα* (βλ. κ. *πενήντα)].*

πεντηκοντάδραχμο (το) Ιαρχ.| (λόγ.) το πενηντάρικο,

πεντηκονταετηρίδα (η) * πεντηκοντα-, -Γτηρίδα

πεντηκονταετής, -ής. -ές * πεντηκοντα-, -ετής **πεντηκονταετία** (η) ♦ πεντηκοντα-. -ετία **πεντηκοντάκις** επίρρ. ► πεντηκοντα-, -άκις

πεντηκοντούτης (ο) {πεντηκοντουτών}, **πεντηκοντούτις** (η) {πεντηκοντούτ-ιδος | -ίδων} (λόγ.) πρόσωπο ηλικίας πενήντα ετο'ΐν συν. πεντηκονταετής, πενηντάχρονος.

(ετυ.μ. αρχ. < **πεντηκοντο-έτης* (με συναίρεση) < *πεντήκοντα + -ετής έτοςΐ*

πεντηκοστάριο (το) {πεντηκοσταρί-ου | -ων} **κκκλησ.** (στη βυζαντινή υμνολογία) λειτουργικό βιβλίο που περιλαμβάνει τα υμνολόγια τής Πεντηκοστής (Κυριακής τού Πάσχα μέχρι την Κυριακή των Αγίο>ν Πάντων).

[γ.τυμ. < μεσν. *πεντηκοστάριον* < μτγν. *Πεντηκοστή* (βλ.λ.)|.

Πεντηκοστή (η) [μτγν.Ι εκκλης. (α) η χριστιανική εορτή η οποία εορτάζεται πενήντα ημέρες μετά το Πάσχα σε ανάμνηση τής επιφοίτησης τού Αγίου Πνεύματος σε 120 μαθητές τού Ιησού και τιμάται ως γενέθλια ημέρα τής Εκκλησίας (β) το εικονογραφικό θέμα που ανα- παριστά την έλευση τού Αγίου Πνεύματος με μορφή φλογών στις κεφαλές των Αποστόλων,

πεντηκοστημόριο (το) {πεντηκοστημορί-ου | -ων} η ποσότητα που αντιστοιχεί στο ένα πεντηκοστό από ένα σύνολο: *και το ~ αυτής τής ουσίας μπορεί να τινάξει στον αέρα ένα σπίτι.*

[ετυμ. < *πεντηκοστός* + *μόριο*\. **πεντηκοστιανός** (ο), **πεντηκοστιανή** (η) θρησκ. ο οπαδός τής Εκκλησίας τής Πεντηκοστής, προτεσταντικής αίρεσης που εμφανίστηκε στις αρχές τού 2ϋού αι. στις Η.ΠΙ.Α. και πήρε το όνομά της από την εορτή τής Πεντηκοστής (βλ.λ.)· οι πιστοί της βαπτίζονται στυ Αγιο Πνεύμα και με αυτό τον τρόπο αποκτούν το χάρισμα τής γλο)σ- σολαλίας (βλ.λ.). τής προφητείας κ.λπ.. διδάσκουν ότι ο Χριστός θα έλθει στη Γη για χιλιόχρονη βασιλεία, ότι η τιμή των ιερών εικόνων αποτελεί ειδωλολατρία κ.ά. **πεντηκοστός,** -ή. -ό [αρχ.] (επίσης γράφεται 50ός στην αραβική αρίθμηση, Ν' ή ν' στην ελληνική και L στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό πενήντα (50): ο ~ *ακροατής που θα μας τηλεφωνήσει κερδίζει μία ηλεκτρική συσκευή* **jj - *επέτειος* 2.** *Πε-ντηκοστή* (η) βλ.λ. (βλ. κ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.). **πεντικιούρ** (το) {άκλ.[η αισθητική περιποίηση των ποδιών (ιδ. των δαχτύλων. νυχιών). η οποία γίνεται συνήθ. από επαγγελματίες σε ειδικούς χώρους (λ.χ. στούντιο αισθητικής, κομμωτήρια). – **πεντικι- ουρίστας** (ο). **πεντικιουρίστα** (η).

[είύμ. < γαλλ. pedicure < pedi- (< λατ. pes, pedis «πόδι») + curc «φροντίδα» (< λατ. cura)|. **πεντο-** -> πεντα- **πεντόβολα** (τα) -* πεντόβωλα

πεντοβολώ ρ. αμετβ. {πεντοβολάς... | πεντοβόλησα} (λογοτ.) αναδίδω πολύ ευχάριστη μυρωδιά: *πεντοβόλησαν οι κήποι με την άνοιξη* ΣΥΝ. ευωδιάζω, μοσχοβολώ. – **πεντοβόλημα** (το).

[ετυμ. < *πεντο-* επιτατ. (βλ. λ. *πεντα-) + -βολώ* < *βάλλω].* **πεντόβωλα** (τα) (σχολ. ορθ. *πεντοβολά)* 1. παιδικό παιχνίδι κατά το οποίο οι παίκτες έχουν πέντε βώλους ή λιθαράκια ο καθένας, τα πε- τούν με συγκεκριμένους συνδυασμούς στον αέρα και προσπαθούν να τα ξαναπιάσουν με το ίδιο χέρι 2. (συνεκδ.) οι βώλοι ή τα λιθαράκια με τα οποία παίζεται το παραπάνω παιχνίδι.

[κτυμ. < *πεντο- (< πέντε)* + *-βωλα< βώλος].* **πεντόδραχμο** (το) -* πεντάδραχμο

πεντοζάλης (ο) {χωρ. πληθ.} παραδοσιακός κρητικός χορός κατά τον οποίο οι χορευτές σχηματίζουν κύκλο.

[ετυμ. < *πεντο-* (< *πέντε*) + *-ζάλης* < *ζάλο* «βήμα», πιθ. < αρχ. *σάλος* (βλ. λ. *σαλεύω)].*

πεντόλιρο (το) L1896] το νόμισμα αξίας πέντε λιρών: *σχισμένοι φρε-σκοτυπωμένο*

πέντολο (το) {άκλ.} το όργανο που αποτελείται από ένα σφαιρίδιο κρεμασμένο με νήμα από σταθερό, οριζόντιο στήριγμα, το οποίο έχει την ιδιότητα να ταλαντεύεται γύρω από το κέντρο βάρους τού συστήματος χωρίς να ακινητοποιείται συν. εκκρεμές.

[γ.τυμ. < ιταλ. pendolo «εκκρεμές» < λατ. pendulus «κρεμαστός, αιω- ρούμενος» < ρ. pendo «κρέμομαι, αιωρύμαι»]. **πεντόφραγκο** (το) 118901 **1.** το νόμισμα που αντιστοιχεί σε αξία πέντε φράγκων (λ.χ. Γαλλίας): *φρεσκοτυπωμένο / νικέλινο* ~ **2.** (παλαιότ.) το νόμισμα που αντιστοιχεί σε αξία πέντε δραχμών συν. πεντάδραχμο, τάλιρο.

πεντοχίλιαρο (το) (παλαιότ.) χαρτονόμισμα αξίας πέντε χιλιάδων δραχμών.

πεολειξία (η) {πεολειξιών} η χρησιμοποίηση τού στόματος και τής γλώσσας για την ερωτική διέγερση και ικανοποίηση τού πέους ςυ\\ (!-λαϊκ.) τσιμπούκι, πίπα.

|ΕΤΥΜ. < *πέος* + *-λειξία* < αρχ. *λείχω* «γλείφω» (βλ. λ. *γ/Μφω).* πβ. κ. *αιδοιο-λειξία].*

πέος (το) {πέ-ους | -η, -ών} το ανδρικό γεννητικό όργανο ΣΥΝ. ανδρικό μόριο, (!-λαϊκ.) πούτσος, (!) καυλί, (!) ψωλή.

|Ρ:Ι ΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *pesos «πέος», πβ. σανσκρ. pasas-, λατ. penis (< *pcs- ni-s) κ.ά. (λ.-ταμπού που. παρότι αρχαιότατη, συνήθως αποφεύγεται από τους συγγραφείς). Βλ. κ. *πόσθη].* **πεπαιδευμένος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει διαμορφωθεί πνευματικά μέσα από τη διαδικασία τής παιδείας: *η προσπάθεια των ~ να μορφώσουν το γένος* ΣΥΝ. μορφωμένος, (καθημ.) γραμματιζούμενος ΑΝΤ. απαίδευτος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ΚΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *παιδεύω].* **πεπαλαιωμένος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που είναι παλιός, που έχει πια παλιώσει. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ι.ΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *παλαιώ (-όω)*\. **πεπατημενη** (η) ο καθιερωμένος και δοκιμασμένος τρόπος αντιμετώπισης ενός θέματος, αυτός που ακολουθείται από όλους (συνήθ. κακόσ.): *ακο/λουθεί την ~ και δεν του αρέσουν οι πρωτοτυπίες και το ρίσκο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

ΙΕΤΥΜ. Μτ^. παθ. παρακ. τού αρχ. *πατώ*|.

πεπειραμένος, -η, -ο (λόγ.) έμπειρος (βλ.λ.).

[ΕΙΥ.Μ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *πειρώμαι* «-προσπαθώ, επιχειρώ» (ήδη αρχ. η σημ. «γνωρίζω εκ πείρας, κατέχω σαφή γνο')ση ενός πράγματος») < *πείρα].*

πεπεισμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει πειστεί για κάτι: *είμαι ~ για την αθωότητα του.*

ΙΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *πείθω}.*

Π.Ε.Π.Ε.Ν. (η) ΝΛΥΤ. Πανελλήνια 'Ενωση Ι Ιλοιάρχων Εμπορικού Ναυτικού.

πεπερασμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει συγκεκριμένα όρια, που καθορίζεται μέσα σε πλαίσιο: ~ *διάστημα / χώρος ί δυνατότητες* αντ. άπειρος.

[ΓΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *περαίνω,* ως μεταφρ. δάνειο από γαλλ. finiJ.

πεπερόνι (το) {άκλ.} η κόκκινη γλυκιά πιπεριά: *πίτσα με* |ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. peperoni (πληθ.) < pepe < λατ. piper < αρχ. *πέ- περι* (βλ. λ. *πιπέρι)].*

πεπιεσμένος, -η, -ο (λόγ.) 1. αυτός πυυ βρίσκεται σε κατάσταση υψηλής πίεσης: ~ *αέρας* 2. αυτός που έχει υποστεί υψηλή πίεση: ~ *χαρτόνι.*

[Ι-ΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *πιέζω].* **πεπλατυσμένος,** -η, -ο (λόγ.) (σχήμα ή σώμα) που είναι λιγότερο κυρτό από το συνηθισμένο και πλησιάζει προς το επίπεδο: *φάρι με ~ σώμα.*

|ΓΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *πλατύνω].* **πέπλο** (το) **1.** κομμάτι υφάσματος από λεπτό νήμα και με αραιή ύφανση, το οποίο χρησιμεύει για να καλύπτουν οι γυναίκες το πρόσωπο και το κεφάλι τους: *νυφικό / αραχνοϋφαντο / λεπτοδουλεμένο / μεταξωτό / ο/.όλευκο / τούλινο / επίσημο / πένθιμο* ~ ΣΥΝ. καλύπτρα, βέλο 2. (μτφ.) οτιδήποτε μας εμποδίζει να βλέπουμε καθαρά, να έχουμε καλή θέα ή αντίληψη των πραγμάτων: *το ~ τής νύχτας / τού σκοταδιού || το μαύρο - || βαρύ ~ μυστηρίου σκεπάζει την υπόθεση* ΣΥΝ. κάλυμμα.

[ΕΙ ΥΜ. < μτγν. *πέπλον* < αρχ. *πέπλος,* με αλλαγή γένους|. **πέπλος** (ο) αρχαίο γυναικείο ένδυμα με πτυχώσεις, που ήταν κατασκευασμένο από πολυτελές ύφασμα χωρίς μανίκια και στερεωνόταν είτε από τυυς ώμους είτε από τον έναν ώμο και τη ζώνη: *δωρικός / βαρύτιμος / κεντημένος* ~ || *ο ~ τής Αθηνάς* (το λεπτό και με αραιή ύφανση κομμάτι υφάσματος, που περιέφεραν κατά την πομπή των ΠαναΟηναίων. για να καλύψουν τελικά με αυτό το άγαλμα τής Αθηνάς).

| f.tym. αρχ., αναδιπλ. τ. τύ θ. *-π?.-,* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *pcl- «διπλώνω - πτυχή», που συνδ. με λατ. sim-pl-us «απλός», du-pi-us «διπλός» και απαντά επίσης στα επίθ. *ά-πλ-όος, δι-πλ-όος,* πιθ. και στο ρ. *πλέκω* (βλ.λ.). Η λ. παρουσιάζει παρόμοιο μυρφολογικό σχηματισμό με το ουσ. *κύ-κλ-ος].* **πεποίημένος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** κατασκευασμένος, μη αυθεντικός ή προσποιητός 2. (για λέξη) που μιμείται κάποιον ήχο.

|ΗΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ποιώ|. **πεποίθηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (α) η απόλυτη βεβαιότητα ότι αυτό που πιστεύει ή ισχυρίζεται κανείς ισχύει πραγματικά: *έχω ασφαλή - ότι θα τα καταφέρω || ακ?^όνητη / ατράνταχτη / βαθιά ριζωμένη / σταθερή* ~ ΑΝΤ. αβεβαιότητα, αμφιβολία (β) η αίσθηση σταθερότητας και σιγουριάς που αποπνέει αυτός που είναι βέβαιος για ό,τι πιστεύει ή ισχυρίζεται: *η φωνή του ήταν γεμάτη - || μιλά με απόλυτη -* ΣΥΝ. αυτοπεποίθηση, σιγουριά ΑΝΤ. αστάθεια, αβεβαιότητα· ΦΡ. *με την πεποίθηση ότι* με τη βεβαιότητα ότι: ~ *θα απο- τελέσει μια χρήσιμη επένδυση, προχωρήσαμε στην αγορά των υπερσύγχρονων αυτών μηχανημάτων || μιλώ με την - ότι εκφράζω τη γνώμη όλων* **2.** *πεποιθήσεις* (οι) το σύνολο των αρχών στις οποίες καθένας πιστεύει με σταθερότητα: ό'εν *μπορώ να πράξω κάτι αντίθετο στις ~ μου || καταδικάστηκε όχι για κάτι που έκανε, αλλά για τις πολιτικές / θρησκευτικές του* ~ ΣΥΝ. φρονήματα, απόψεις· ΦΡ. (λόγ.) (α) *είμαι τής πεποιθήσεως* έχω την άποψη: - *ότι δεν ενεργούμε σωστά* ΣΥΝ. πιστεύω, θεωρώ (β) *εκ πεποιθήσεως* συνειδητά, λόγω αρχών: *είναι ~ εργένης* ΑΝΤ. εκ των πραγμάτων. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γνώμη.*

(ΠΤΥΜ. < μτγν. *πεποίθησις* < αρχ. *πέ-ποιθ-α,* παρακ. τού ρ. *πείθω,* ο οποίος εμφανίζει την ετεροιωμ. βαθμ. τού θ.|. **πεπόνι** (το) |πεπον-ιού | -κόν} καλοκαιρινός καρπός με κιτρινωπό ή κίτρινο χρώμα, στρογγυλό ή ελλειψοειδές σχήμα, σκληρή φλούδα και χυμο)δη. νόστιμη και αρωματική σάρκα: *γινωμένο ι μυρωδάτοι σάπιο ~* ΙΙ *~ με προσούτο για ορεκτικό*■ ΦΡ. (ειρων.) *βαρύ πεπόνι* για πρόσω

πο που προσποιείται ότι δεν αγαπά τις συναναστροφές και δύσκολα μιλά σε άλλον, γενικότ. κλειστός και απλησίαστος: *Άσ' τον αυτόν! Είναι ~ και δεν μας καταδέχεται* ΣΥΝ. μουτρωμένος, απρόσιτος, (λαϊκ.) πολλά βαρύς. — (υποκ.) **πεπονάκι** (το).

Ιηϊύμ. < μτγν. *πεπόνιον*. υποκ. τού αρχ. *πέπων*, αρχική σημ. «ώριμος (για φρούτα)», < Ι.Ε. *pckʷ- «μαγειρεύω, ωριμάζω», πβ. σανσκρ. pak- va- «ώριμος», αρχ. περσ. pox «μαγειρευμένος, ώριμος». Ομόρρ. *πέσσω* «μαγειρεύω, χωνεύω» (< *pckʷ-jo), για το οποίο βλ. λ. *πέψη*\. **πεπονιά** (η) Ιμεσν.| φυτό των θερμών κλιμάτων, καρπός τού οποίου είναι το πεπόνι (βλ.λ.). **πεπονοειδής,** -ής. -ές {πεπονοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το ελλειπτικό σχήμα τού πεπονιού: *το ράγκμπι παίζεται με μία - μπάλα* συν. ελλειψοειδής. * σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες*. **πεπονόσπορος** (ο) ο σπόρος τής πεπονιάς: *σαπισμένος / φρέσκος ~*. **πεπονόφλουδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) το εξωτερικό περίβλημα τού πεπονιού· φρ. (μτφ.-καθημ.) ***πατάω την πεπονόφλουδα*** (i) πέφτω σε παγίδα, δεν αντιλαμβάνομαι ότι κάποιοι «μου την έχουν στήσει»: *την πάτησε την πεπονόφ/.ουδα που του πέταξαν και άρχισε να τους ?*έει τα πάντα για το ταμείο* συν. (λαϊκ.) πατάω τη μπανανόφλουδα, την πατάω, την παθαίνω, τσιμπώ το δόλωμα (ii) ερωτεύομαι σφοδρά, **πεπραγμένα** (τα) **1.** ό,τι έχει πράξει ή αποφασίσει ένα συμβούλιο, μια επιτροπή ή ένα συνέδριο: *κυκ/.οφόρησαν τα ~ τού συνεδρίου για τη γλώσσα* || *έκθεση πεπραγμένων* 2. (συνεκδ.) το βιβλίο στο οποίο περιλαμβάνονται όσα έχει πράξει ή αποφασίσει ένα συμβούλιο, μια επιτροπή ή ένα συνέδριο.

Ιετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *πράττω*, απόδ. τού νεολατ. acta|. **πεπρωμένο** (το) **1.** αυτό που έχει ήδη αποφασιστεί να γίνει, που έχει προκαθοριστεί από ανώτερη δύναμη (τη μοίρα): *είναι το - αυτού τού λαού να αγωνίζεται συνέχεια* ΣΥΝ. γραφτό, γραμμένο, μοίρα, μοιραίο. ριζικό[1] φρ. ***το πεπρωμένον φυγείν αδύνατον*** *(τό πεπρωμένον φυγεΐν άδύνατον)* δεν μπορεί κανείς να ξεφύγει από τη μοίρα του 2. (συνεκδ.) η ίδια η μοίρα, η δύναμη που υποτίθεται ότι προκαθορίζει τις τύχες των ανθρώπων: *υπάρχει ή όχι* || *η δύναμη τού ~* 3. ***πεπρωμένα*** (τα) ο προορισμός (που ιστορικά έχει ένα έθνος, μια φυλή κ.λπ.): *τα ~ τής φυ/.ής μας*. σχολιο λ. *μοίρα*.

[ΕΤΥΜ. Μτχ. τού αρχ. απρόσ. παρακ. *πέπρωται* «έχει καθοριστεί από τη μοίρα, είναι προδιαγεγραμμένο», τού αμάρτυρου ενεστ. **πόρω* «παρέχω, προσφέρω» (μαρτυρείται μόνον ο αόρ. β' *πορ-εΐν)*, που ανάγεται στην ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *per-. όπως απαντά στις λ. *πείρω* «διαπερνώ, διασχίζω» (βλ. λ. *περ-όνη), πόρ-ος* (βλ.λ.), *πέρ-νη-μι* (βλ. λ. *πόρνη)*, και συνδ. με σανσκρ. purdhi «δώρο», λατ. porio «φέρω. κομίζω»].

πεπρωται ρ. αμετβ. απρόσ. (παρατ. επέπρωτο} (αρχαιοπρ.) έχει καθοριστεί από τη μοίρα, πρόκειται να συμβεί (χωρίς τίποτα να μπορεί να το σταματήσει): *επέπρωτο να το ζήσουμε και αυτό* συν. είναι γραμμένο.

[ετυμ. αρχ., βλ. λ. *πεπρωμένο]*. **πεπτίδιο** (το) {πεπτιδί-ου | -ων] χημ. βιολ. κάθε βιολογικής σημασίας χημική ένωση που περιέχει μικρό αριθμό αμινοξέων, και συνήθ. παίζει ρόλο ορμόνης, αλλά μπορεί να επιτελεί και άλλους βιοχημικούς ρόλους.

[f.tym. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. peptide < pept- (βλ. λ. *πεπτόνη)* + παραγ. επίθημα -ide |. **πεπτικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την πέψη ή συντελεί σε αυτήν: - *αδένες / νευρικό πλέγμα / σύστημα / σωλήνας / όργανα / διαταραχή / νόσος*. — πεπηκότητα (η) 118871.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *πεπ-τός* (ρηματικό επίθ.) < *πέσσω* «μαγειρεύω - χωνεύω» (βλ. λ. *πέψη)*\. **πεπτόνη** (η) [1893J [πεπτονών) (στη βιοχημεία) το μείγμα των αμινοξέων και πολυπεπτιδίων. όπως προκύπτει από τη δράση ενζύμων σε πρωτεΐνες· παράγεται στο λεπτό έντερο κατά τη διάρκεια τής πέψης. |ι·.Ι υμ. Αντιδάν.. < γερμ. Pepton < αρχ. *πεπτόν*. ουδ. τού ρηματ. επιθ. *πε- πτός< πέσσω* «μαγειρεύω, χωνεύω» (βλ. λ. *πέψη)*\. **περ.** συντομ.· περιοδικό.

πέρα επίρρ. **1.** (τοπ.) (α) από ένα σημείο και μετά: **~** *από τη γέφυρα δεν υπήρχε άλλο κτίσμα* αντ. πριν (β) απέναντι: *μένει ~ από εδώ* || *η ~ γειτονιά* (γ) μακριά: *κοίταξε αόριστα ~* || *~ από θάλασσες και στεριές*· φρ. (α) ***πέρα-δώθε*** από τη μία ώς την άλλη πλευρά: *βάδιζε όλη την ώρα νευρικός ~* συν. πάνω-κάτω (β) ***πέρα για πέρα*** / ***ώς πέρα*** σε απόλυτο βαθμό: *τα έχει χαμένα πέρα ώς πέρα!* || *είναι πέρα για πέρα αληθινά όσα σου λέω* συν. εντελώς λμ. καθόλου (γ) ***τα βγάζω πέρα*** αντεπεξέρχομαι σε δύσκολες καταστάσεις και ιδ. ως πρως τα οικονομικά: *με έναν μισθό δύσκολα τα βγάζει πέρα μια οικογένεια* ΣΥΝ. τα καταφέρνω, τα βολεύω (δ) ***πέρα βρέχει*** βλ. λ. *βρέχει* (ε) ***κάνω πέρα*** (i) παραμερίζω, κάνο) στην άκρη: *κάνε πέρα να περάσω!* (ii) (μτφ.) μένω σε απόσταση, δεν αναμειγνύομαι: *εσένα δεν σου πέφτει λόγος, κάνε πέρα* (στ) ***κάνω (κάποιον / κάτι) πέρα*** (i) βάζω (κάποιον/κάτι) στην άκρη (ii) διώχνω ή απομακρύνω (κάποιον/κάτι) από κοντά μου: *μόλις έμαθε για τη διαγωγή του. τον έκανε πέρα* (ζ) (μτφ.) **εδώ** ***πέρα*** σε αυτή την περίπτωση, σε αυτό το σημείο τής συζήτησης ή στον χώρο και χρόνο που συζητούμε: π *είναι αυτά που μου λες ~!* (η) (λαϊκ.-οικ.) ***ά(ι) 'σα πέρα!*** φύγε, απομακρύνσου· συχνά ως απόρριψη των λεγομένων ή τής συμπεριφοράς κάποιου συν. άντ' από δω, άντε χάσου 2. (+ άρθρο ως προσδιορισμός) αυτός που βρίσκεται μακριά από εδώ: *πήγε στους ~ κάμπους* |] *η* **~** *χώρα* 3. (χρον.) (α) (+από) από ένα χρονικό σημείο και μετά: *~ από τις πέντε θα με βρίσκεις πάντα στο σπίτι* συν. μετά ΑΝΤ. πριν (β) (από + χρον. προσδ. *+- και πέρα): από το 1997 και πέρα δεν θα ισχύουν οι φοροαπαλλαγές* 4. από ένα ποσό και πάνω: dfv *μπορώ να διαθέσω ~ από δέκα χιλιάδες* ΣΥΝ. περισσότερο, πάνω αντ. λιγότερο, κάτω 5. (ως επιτατικό άλλων επιρρ., για να τονιστεί η από σταση): *β?^έπεις ίσα ~ εκείνο τον φάρο;* || *έλα εδώ ~ να μας πεις τα νέα σου* || *τι δουλειά είχες εσύ εκεί* · 6. (α) (+γεν. / +από) εκτός από: *~ τούτου, πρέπει να δούμε τις άλλες πτυχές τού προβλήματος* [[

ακό αυτό, τι άλλο προτείνεις: || *~ από αυτό δεν μπορώ να κάνω τίποτα* (β) (+από) έξω από, εκτός των ορίων: *αυτό που συνέβη είναι - από τη σφαίρα τής φαντασίας!* || *μου ζητάς πράγματα - από τις δυ- νατότητές μου*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εντε/Μς, επιτατικός*.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πέρα / πέραν*. Ο τ. *πέρα* αποτελεί πιθ. την οργανική πτώση ενός ουσ. *πέρα*, τού οποίου ο τ. *πέραν* είναι η αιτιατική (πβ. Αι- σχύλ. *Άγαμέμν*. 190: *Χαλκίδος πέραν έχων* «καταλαμβάνοντας την πλευρά απέναντι από τη Χαλκίδα»). Οι τ. ανάγονται σε Ι.Ε. *per-. μόριο δηλωτικό κατευθύνσεως, πβ. σανσκρ. para «απέναντι, από την άλλη πλευρά» κ.ά. Ομόρρ. *παρ-ά. περ-ί. πέρ-ας, πόρ-ος, πρ-ό, πρ-ίν. πρ-ός, πόρ-πη* κ.ά.!.

πέρα - πέραν. Στην Αρχαία οι δύο λέξεις διέφεραν: το περσ σή- μαινε «από ένα σημείο και μετά», ενώ το πέραν σήμαινε «στην απέναντι πλευρά». Ί Ιδη στην Λρχ. Κλληνική το *πέραν* χρησιμοποι- ήθηκε και με τη σημασία τού *πέρα(* = πέρα από...). Στη Νέα Ελληνική το *πέραν* χρησιμοποιείται συχνά αντί τού *πέρα*, θεωρούμενο δηλ. ως άλλος τύπος τού *πέρα*. σαν το -ν τού *πέραν* να ήταν ευφωνικό (πβ. *δε* ν - *δε, μην - μη* κ.τ.ό.).

περαίνω ρ. μετβ. {επέρανα, πεπερασμένος] (λόγ.) φέρω εις πέρας, εκτελώ, ολοκληρώνω: *ο ομι/^,ητής περαίνει τον λόγο του με ένα ρητό* ΑΝ Γ. αρχίζω. [είύμ. < αρχ. < ˣ*περαν-ι'ω* < επίρρ. *πέρα(ν)* (βλ. λ. *πέρα)]*. **περαιτέρω** επίρρ. (λόγ.) **1.** από ένα σημείο και μετά: *δεν θα ήθελα να προχωρήσω ~. για να μη θίξω κανέναν* || *η - παραμονή σας εδώ θα προκαλούσε προβλήματα* συν. πιο πέρα 2. ***περαιτέρω*** (τα) αυτά που αποτελούν αναγκαία, μεταγενέστερα στάδια μιας διαδικασίας: *αύριο θα δείτε τον δικηγόρο για τα ~*· ΦΡ. ***μη περαιτέρω*** (το) το σημείο πέρα από το οποίο δεν μπορεί να συνεχιστεί μια κατάσταση: *όταν τα πράγματα έφθασαν πλέον στο αποφάσισαν να χωρίσουν* συν. το απροχώρητο, μη παρέκει.

|ΕΙΥΜ. αρχ. επίρρ.. συγκρ. βαθμός τού επιθ. *περαΐος* «αυτός που βρίσκεται στην απέναντι πλευρά» < *πέρα* + -ιοί], **περαιώνω** ρ. μετβ. {περαίω-σα, -θηκα, -μένος} (αρχαιοπρ.) ολοκληρώνω ένα έργο: *~ έναν ναό / ένα κτήριο* ΣΥΝ. τελειώνω, αποπερατώνω ΛΝΤ. αρχίζω. —**περαίωαη** (η) [μτγν.].

]πτυμ. < αρχ. *περαιώ (-όω)*, αρχική σημ. «μεταφέρω απέναντι» < *πε- ραΐος* «αυτός που βρίσκεται στην απέναντι πλευρά» < *πέρα* + *-ιος*.

σημ. «ολοκληρώνω τη μεταφορά, τη συναλλαγή» είναι μτγν.[. **πέραμα** (το) {περάμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το πέρασμα, η διάβαση και το σημείο από το οποίο αυτή γίνεται 2. είδος βάρκας ή σχεδίας που χρησιμοποιείται για το πέρασμα από μία ακτή σε άλλη.

[F.TYM. μτγν. < αρχ. *περώ (-αω)* (βλ. λ. *περνώ)*\. **περαματαρης** (ο) {περαματάρηδες} (λαϊκ.) οδηγός βάρκας ή σχεδίας που χρησιμοποιείται για να περνά κανείς από μια ακτή ή όχθη σε άλλη.

[ΕΤΥΜ. < *πέραμα, -ατος* + παραγ. επίθημα *-άρης]*.

Πέραμος (η) {Περάμου} πόλη τής ΒΔ. Μικράς Ασίας με έντονο ελληνικό στοιχείο μέχρι το Ι922.

Πέραν (το) συνοικία τής Κωνσταντινουπόλεως Β. τού Κερατίου Κόλπου. Επίσης **Πέρα.**

[ετυμ. Η συνοικία *Πέραν* ονομάστηκε έτσι (ήδη μεσν.) επειδή βρισκόταν «πέραν» τού κυρίως τμήματος τής πόλεως. από το οποίο τη ρχώριζΓ ο Κεράτιος Κόλπος),

πέραν επίρρ. (αρχαιοπρ.) (συνήθ. +γεν.) **1.** αντίκρυ, απέναντι: *η ~ των Άλπεων Γαλατία* || *οι - τού Δουνάβεως επαρχίες* αντ. εντεύθεν 2. μακριά από. έξω από: *ήταν ~ πάσης υποψίας* (δεν τον υποψιαζόταν κανείς) || *~ πάσης αμφιβολίας* jj «*~ τού καλού και τού κακού*» (*Jenseits von Gut und Bose,* έργο τού Φ. Νίτσε) 3. εκτός από ή πιο πολύ από: ~ τούτου, *δεν μπορεί να γίνει τίποτε άλλο* || *~ αυτού δεν έχω να πω τίποτε άλλο*. σχολιο λ. *πέρα*.

[ετυμ. < αρχ., βλ. λ. *πέρα*\. **πέρας** (το) {πέρ-ατος | -ατα, -άτων} (αρχαιοπρ.) **1.** το σημείο στο οποίο τελειώνει (κάτι): σΓΟ - *τής ομιλίας* του *υπήρξε δριμύς* || *τη γύρεψε στα ~ τής γης* || *συγκεντρώθηκαν άνθρωποι από τα - τού κόσμου* συν. τέλος, τέρμα, άκρη ΛΝΤ. αρχή 2. η ολοκλήρωση, η αποπεράτωση έργου: *με το ~ των εργασιών πληρώθηκαν αμέσως* αντ. εγκαίνια, αρχή· ΦΡ. ***φέρω (κάτι) εις / σε πέρας*** ολοκληρώνο) (κάτι): *έφερε εις / σε πέρας όλες τις εργασίες που τον ανατέθηκαν* συν. αποπερατώνω αντ. αρχίζω.

[ΕΤΥΜ. αρχ. αττικός τ. τού επικού *πεΐραρ / πείρας* < **πέρΓαρ* (με αντέκταση) < *per-wr-. που συνδ. με σανσκρ. parvan- «κόμβος, δεσμός» (άλλωστε το ουσ. *πεΐραρ* έχει και τη σημ. «τα άκρα τού σχοινιού, θηλιά») και ανάγεται στο Ι.Κ. *per-, για το οποίο βλ. λ. *πέρ-α, παρ-ά* κ.ά.|.

πέρασα ρ. ► περνο)

πέραση (η) το πέρασμα, η διάβαση· κυρ. στη φρ. ***έχω πέραση*** (i) σημειώνω (εμπορική) επιτυχία: *το όφος τον και η μουσική του δεν έχουν πέραση στις μέρες μας* || *αυτού τού είδους τα προϊόντα έχουν πέραση στις λαϊκές γειτονιές* |] *το καλοκαίρι τα μπαράκια έχουν με- γάλη πέραση* (ii) έχω αυξημένο κύρος, ισχύω ή επηρεάζω: *τα κόλπα σον δεν έχουν πέραση σε μένα* || *ο λόγος του έχει πέραση* ΣΥΝ. περνάω, έχω ισχύ (iii) γίνομαι αποδεκτός, αρέσω (για την εξωτερική μου εμφάνιση): *παρά τα χρονάκια του. έχει ακόμα πέραση στις γυναίκες* συν. περνά η μπογιά μου.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πέρασις* < *περώ* «περνώ, διασχίζω» < *πέρα* (βλ.λ.)].

περασιά (η) (λαϊκ.) 1. το μέρος από όπου είναι δυνατή η διάβαση ή από όπου συνηθίζει να περνά κανείς: *δεν έχει ~ απ' αυτό το μέρος* ΣΥΝ. διάβαση, πόρος αντ. αδιέξοδο, εμπόδιο · 2. τυπογρ. η νοητή ευθυγράμμιση. καθέτως ή οριζοντίως. κειμένων ή/και εικόνων κατά τη σύνθεση των σελίδων ή το μοντάζ (βλ.λ.) 3. (γενικότ.) η ευθυγράμμιση στη διάταξη αντικειμένων από ορισμένη πλευρά, η διάταξη ώστε να στοιχίζονται στην ίδια νοητή ευθεία (αριστερά, δεξιά, πάνω. κάτω): *τις γ/.άστρες θα ης βάλεις κατά μήκος τού διαδρόμου ~ αριστερά* || ο/ *κολόνες πάνε περασιά στην άκρη τής κεραμοσκεπής.*

[ητυμ. < θ. *κερασ-* (από τον αόρ. *πέρασα* τού ρ. *περνώ*) + *-ιά*. πβ. *κα- θισ-ιά, φορεσ-ιά].*

πέρασμα (το)]περάσμ-ατος **|** -ατα.-άτων**}** 1.το σημείο από όπουμπο- ρεί κανείς να διαβεί, να περάσει ή και να διασχίσει μια έκταση ή να υπερβεί ένα εμπόδιο: *άνοιξε - μέσα από την πυκνή βλάστηση* **||** *σε κάποιο σημείο τού ποταμού υπάρχει - || στενό / απότομο / κρυφό ί απαγορευμένο / σκοτεινό / επικίνδυνο* ~ **ΣΥΝ.** πόρος, διάβαση 2. (ειδι- κότ.) το μέρος από το οποίο συνηθίζει να περνά κανείς: *εδώ είναι κα- λό - για τους κυνηγούς* **(**από εδώ περνούν θηράματα) **|| *έπιασαν* γο *τραπέζι απέναντι από το καλό ~· όλες οι όμορφες περνούσαν από εκεί***

η διέλευση (κάποιου) από ένα σημείο: *στο ~ του βγήκαν όλοι και κοιτούσαν* **||** στο **~** *μου από τη γειτονιά σας εντυπωσιάστηκα από τα ψηλά κτήρια* **||** *δεν επιτρέπεται από 'δώ το ~ μεγάλων οχημάτων* **ΦΡ.** ***αφήνω στο πέρασμά μου*** για τα αποτελέσματα των ενεργειών κάποιου: οι *επιδρομείς άφηναν στο πέρασμά τους καμένα χωριά και πλήθος νεκρών* **||** ο *τυφώνας δεν άφησε τίποτα όρθιο* στο *πέρασμά του* **ΣΥΝ.** αφήνω πίσω μου **4.** η μετάβαση από ένα σημείο σε ένα άλλο ή από μια κατάσταση σε άλλη: **γο ~** *τού αέρα μέσα από τις χαραμάδες* **|| γο ~** *από την εφηβεία στην ωριμότητα* **5.** το να περνά κανείς (κάτι) μέσα από ένα υλικό: **γο ~** *τής κλωστής στη βελόνα* **6.** (για χρόνο) η πάροδος: *με το ~ τού χρόνου μαλάκωσε* ο *χαρακτήρας της* **|[γο ~** *των αιώνων* **ΣΥΝ.** διάβα, παρέλευση **· 7.** η κάλυψη επιφάνειας με συγκεκριμένο υλικό: *ένα μόνο - κάνει τα τζάμια αόρατα* **|| γο** *ταβάνι θέλει ακόμα ένα ~ με μπογιά* ΣΥΝ. χέρι **· 8.** η σύντομη εμφάνιση ή πρόσκαιρη παρουσία: *είχε ένα σύντομο ~ σε μια ταινία* **||** *έκανε ένα*

παλιότερα και από το θέατρο 9. ΜΟΥΣ. (α) τμήμα μελωδίας ή μουσικής σύνθεσης, ασχέτως τού μεταβατικού ή όχι χαρακτήρα του στο πλαίσιο τής μουσικής φόρμας (β) δεξιοτεχνική παρεμβολή σε ένα μουσικό κομμάτι, ιδίως οργανικό, συχνά γραμμένη σε μικρές νότες: ο *Σοπέν στα έργα* του *χρησιμοποιεί δεξιοτεχνικά* ~ [(γαλλ. passage)].

(υποκ.) περασματάκι (το).

ΙΡΤΥΜ. μεσν. < θ. *περασ-* (από τον αόρ. *πέρασα* τού ρ. *περνώ)* + παραγ. επίθημα *-μα*\.

περασμένος, -η, -ο 1. αυτός που έχει παρέλθει (κυρ. για χρόνο / χρονικό σημείο): *την ~ Δευτέρα συνέβη το μοιραίο* ΣΥΝ. προηγούμενος αντ. προσεχής, επόμενος 2. αυτός που έχει ξεπεράσει συγκεκριμένο χρονικό σημείο: *ήταν περασμένες δέκα, όταν χτύπησε το κουδούνι* || *έχει περασμένα τα σαράντα* 3. αυτός που δεν είναι πλέον στην επι- καιρότητα ή που δεν υπάρχει πια. που ανήκει πλέον στο παρελθόν: «*περασμένα μεγαλεία και δηγώντας τα να κλαις*» (Δ. Σολωμός)|[«*περασμένες μου αγάπες*» (λαϊκ. τραγ.) συν. ξεπερασμένος, παλιός αντ. νέος. μοντέρνος, σύγχρονος 4. ***περασμένα*** (τα) όλα τα γεγονότα, τα συμβάντα, τα πάθη. οι περιπέτειες κ.λπ. που έχουν περάσει: *μη σκέφτεσαι πια τα* - συν. παρελθόν φρ, ***περασμένα ξεχαααμένα*** λέγεται ως προτροπή για συμφιλίωση ή παρηγοριά, προκειμένου κάποιος να ξεχάσει προβλήματα τού παρελθόντος, καταστάσεις ή γεγονότα που δεν λαμβάνει υπ' όψιν του ούτε υπολογίζει πια: *παλαιότερα είχαμε τσακωθεί αγρίως, αλλά τώρα. ~· κάναμε μια νέα αρχή* · 5. (για επιφάνεια) αυτός που τον έχουν καλύψει με συγκεκριμένο υλικό: γο *μπαούλο είναι ~ με βερνίκι* · 6. (για σκοινί, λουρί κ.τ.ό.) αυτός που έχει τοποθετηθεί κάπου: *τα χαλινάρια ήταν ~* σΓο *υποζύγιο* || *είχε μια τσάντα περασμένη στον ώμο* · 7. αυτός που έχει καταχωριστεί: *τα έξοδα τής εταιρείας είναι περασμένα στην ανάλογη στήλη* |[οι *διορθώσεις είναι περασμένες στον 11/Υ* || *οι σημειώσεις ήταν ~ με το χέρι πάνω στο βιβ/Jο* · 8. αυτός που τον έχουν αλέσει με μηχάνημα: *φρούτα περασμένα στο μπλέντερ.*

Ικτυμ. Μτ^. παθ. παρακ. τού ρ. *περνώ].*

περαστικός, -ή. -ό 1. αυτός που περνά από κάπου, χωρίς να εγκαθίσταται, που διαβαίνει από (κάπου): *πλανόδιοι έμπορυι ~ από τα μέρη μας* || *στηρίζεται σε περαστικούς και όχι μόνιμυς πελάτες* || *ήμυυν ~ από τη γειτυνιά σας και χτύπησα να πω μια καλησπέρα* || (ως ουσ.) *κάπυινι ~ σταμάτησαν, για να βοηθήσυυν τυ θύμα* του *τροχαίου* · 2. αυτός που διαρκεί λίγο. που έρχεται και φεύγει: *~ ιδιοτροπία / αδιαθεσία / κρίση / ευτυχία / αγάπες / εραστές / μπόρα* || *αυτά όλα είναι περαστικά* (περνούν εύκολα, ιδ. για ασθένειες) συν. εφήμερος, πρόσκαιρος λντ. μόνιμος ΦΡ. ***(εύχομαι) περαστικά (σε κάποιον)*** εύχομαι η αδιαθεσία, η ασθένεια ή κάποιο κακό να διαρκέσει λίγο, να περά- σει σύντομα.

Ικίύμ. < *περαστός*\.

περαστός, -ή. -ό 1. (για πράγμα) που τοποθετείται ή προσαρμόζεται σε κάτι άλλο με το να περάσει ένα μέρος τού ενός μέσα στο άλλο (χωρίς συγκόλληση, κάρφωμα κ.λπ.): *~ παραθυρόφυλλα / αλουμινυ- κατασκευές* συν. κλειδωτός αντ. καρφωτός, κολλητός · 2. αυτός που τον έχουν στραγγίξει ή τον έχουν περάσει από σουρωτήρι ή τρίφτη: *~ ντομάτα.*

Ιετυμ. < θ. *περασ-* (από τον αόρ. *κέρασα* τού ρ. *περνώ)* + παραγ. επίθημα -rd*|.

περατζάδα (η) (λαϊκ.) 1.ο περίπατος κατά μήκος δρόμου, προβλήτας. παραλίας κ.λπ.. η βόλτα: *πάνε να πιούνε καφέ στην πλατεία, να κουτσομπολέψουν, να κάνουν ~* 2. το σύντομο πέρασμα από κάπου: *έκανε και μια - από τα εγκαίνια για να μην πούμε ότι δεν ήρθε* 3.

(συνεκδ.) το σημείο από όπου περνά πολύς κόσμος: τον *είδα χθες το βράδυ στην - μπροστά από το λιμάνι.*

[κύμ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το ρ. *περνώ.* Ίσοις από **κεράντζα « πέρα* + παραγ. επίθημα *-άντζα)* + παραγ. επίθημα *-άδα].* **περατώνω** ρ. μετβ.]περάτω-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) οδηγώ σε τέλος και ολοκλήρωση: ο *νυός κερατώθηκε με τη συνδρομή των πιστών* || *τα δημόσια έργα θα κερατωθούν μέσα στην κροσεχή τριμηνία* ΣΥΝ. αποπερατώνω, ολοκληρώνω, φέρω εις πέρας, τελειώνω ΛΝΤ. αρχίζω, ξεκινώ. **— περάτωση** (η) [μτγν.]. ** σχολιο λ. *παύω.*

[ΚΤΥΜ. < μτγν. *κερατώ (-όω)* (αρχ. *κερατούμαι)* < αρχ. *πέρας.* -ρος|. **περβάζι** κ. **πρεβάζι** (το) {περβαζ-ιού | -ιών} **1.** το κάτω οριζόντιο τμήμα τού πλαισίου ενός παραθύρου: *ακούμκησε τα χέρια της στο* ~ του *καραθύρου* 2. (σπάν.) το πλαίσιο πόρτας ή παραθύρου: *ξύλινο / μεταλλικό*

[ΚΙΥΜ. < τουρκ. perva/. < περσ. parwaz «κράσπεδο ενδύματος»],

περβολάρης (ο) περιβολάρης **περβάλι** (το) -» περιβόλι

περγαμέλαιο (το) |Ι8901 [περγαμελαί-ου | -ων} το αιθέριο έλαιο τού περγαμόντου (βλ.λ.), που χρησιμοποιείται πολύ στην αρωματοποιία (στην παρασκευή κολόνιας), **περγαμηνή** (η) **1.** (α) η λεπτή, υπόλευκη μεμβράνη από καλά κατεργασμένο δέρμα προβάτου, κατσικιού ή μοσχαριού, η οποία χρησίμευε για να γράφουν πάνω της (πριν από την εμφάνιση τού χαρτιού): *φυσική / τεχνητή / καλοδιατηρημένη / αρχαία / καλίμ ψηστη / κολύτιμη* ~ (β) τέτοιο υλικό με σύγχρονη επεξεργασία, που χρησιμοποιείται ως επένδυση εξωφύλλων στη βιβλιοδεσία ή ως επιφάνεια για καλλιτεχνικά έργα (ζωγραφική, γραφή κειμένων κ.ά.) 2. (συνεκδ.) (α) το κείμενο που έχει καταγράφει πάνω σε τέτοιο υλικό: *οι φιλολογικές διορθώσεις στηρίχθηκαν στην ~ και όχι στους κακύρους* (β) κάθε επίσημο ή πολυτελές έγγραφο, το περιεχόμενο τού οποίου είναι γραμμένο σε φυτική περγαμηνή (σε κοινό χαρτί με επίδραση θετικού οξέος χωρίς κόλλα): *κήρε την - με τον τίτλο σκουδών* || *καρέλαβε την ~ σε ειδική τελετή* · 3. ***περγαμηνές*** (οι) η αξία κάποιου, που αποδεικνύεται από τα έργα του. τους τίτλους και τις διακρίσεις του: *ήρθε ακό το εξωτερικό με γερές για να διεκδικήσει τη θέση τού καθηγητή* || *οι ~ σας* σΓον *κολιτικό στίβο μιλούν για την αξία σας* || *καίκτης με* στον *διεθνή χώρο.* ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α. -ο.*

}ΐη ΥΜ. μτγν. ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *κεργαμηνός* (κυρ. στη φρ. *κεργαμηνή τέχνη), από* τυ όνομα τής αρχ. πόλης *iiεργάμου* (τής Μι- κράς Ασίας), όπου για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε κατεργασμένο δέρμα αιγοπροβάτων ως μεμβράνη για γραφή]. **περγαμηνσειδής,** -ής, -ές 11839] |περγαμηνοειδ-ούς | -εις (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει στην υφή με περγαμηνή: *~ περιτύλιγμα / χαρτί.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **περγαμηνοποιία** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η τέχνη που έχει ως αντικείμενο την κατεργασία δερμάτων για την κατασκευή περγαμηνών, **περγαμόντο** (το) **1.** το εσπεριδοειδές δένδρο και ο κίτρινος καρπός (σαν νεράντζι, βλ.λ.) που παράγει, ο οποίος χρησιμοποιείται συνήθ. στη ζαχαροπλαστική 2. (συνεκδ.) το γλυκό κουταλιού που παρασκευάζεται από τη φλούδα τού παραπάνω καρπού.

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. bergamotto < παλ. τουρκ. beg armudi «τυ αχλάδι τού άρχοντα», ονομασία είδους αχλαδιού, πιθ. υπό την επίδρ. τού αραβο- τουρκ. τοπωνυμίου Bergama (< αρχ. *Πέργαμος)].*

Πέργαμος (η) ΙΙΠεργάμυυ} πόλη τής Δ. Μικράς Ασίας με έντονο ελληνικό στοιχείο από την αρχαιότητα μέχρι το 1922.

| ΚΙΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, αφού η πόλη (κατά τη μυθολογία) ιδρύθηκε από τον *Πέργαμο,* γυιο τού Νεοπτολέμου. Το τοπωνύμιο συνδέεται με το αρχ. *κύργος* (βλ.λ.) μέσω τού Ι.Ε. **bhrgh-* (πβ. γερμ. Berg «όρος»). Η τουρκ. ονομασία Bergama προέρχεται από την Ελληνική], **πέργκολα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το τμήμα ενός κήπου ή πάρκου ή γενικά ανοιχτού χοίρου. πυυ είναι έτσι διαμορφωμένο, ώστε οι περιπατητές να βαδίζουν κάτω από μια κατασκευή, την οποία καλύπτουν αναρριχητικά φυτά που προσφέρουν πλούσια σκιά: *βρήκε ησυχία και δροσιά στην -* ΣΥΝ. υπόστεγο **2.** σιδερένια, ξύλινη ή αλουμινένια κατασκευή από μακρόστενες ράβδους, που διασταυρώνονται σχηματίζοντας ρόμβους ή άλλα σχήματα, πάνω στην οποία αναρριχώνται φυτά ή στερεώνονται τέντες ή καλάμια, ενώ άλλοτε διαθέτει κεραμοσκεπή· τοποθετείται γύρω από στεγασμένο χώρο ή ως στέγαστρο για δροσιά και σκιά.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pergola < λατ. pergula «στεγασμένος χώρος, μονοπάτι», αγν. ετύμου].

περγσυλιά κ. **περγολιά** (η) (λαϊκ.) το αναρριχώμενο κλήμα: *μια ~ γεμάτη καρκούς* ΣΥΝ. κληματαριά, κρεβατίνα. Επίσης **πέργολα** κ. **πέργουλα** [μεσν-J.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *πέργκολα].* **πέρδικα** (η) {περδίκων} **1.**ορνιθοειδές πτηνό μέτριου μεγέθους με χοντρό και στρογγυλό σώμα, δυνατές φτερούγες. κοντή ουρά, χαρακτηριστικό κελάηδημα και καμαρωτό περπάτημα, το οποίο αποτελεί θήραμα κυνηγών 2. (ως χαρακτηρισμός) γυναίκα με όμορφο παράστημα και καμαρωτό περπάτημα: *«κα?.ώς τη να την ~ / κου κερκατεί λεβέντικα»* (λαϊκό δίστιχο) || *«σαν πάπια, χήνα κερκατεί, σαν ~ γραμμένη»* (δημοτ. τραγ.). **—** (υποκ.) **περδικάκι** κ. **περδικούλι** κ. **περδικό- πουλο** κ. **περδικοπούλι** (το) κ. **περδικούλα** (η) (βλ.λ.). **περδικήσιος,** -ια. -ιο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *κέρδις, -ικος* < θ. *περδ-* τού ρ. *κέρδομαι* (βλ.λ.), πιθ. λόγω τού θορύβου που προκαλούν τα φτερά τού πουλιού!, **περδικήσιος,** -ια, -ιο πέρδικα

περδίκι (το) {περδικ-ιυύ | -ιών} η μικρή ή νεογέννητη πέρδικα ΣΥΝ. περδικάκι· ΦΙ\ ***γίνομαι / είμαι περδίκι*** γίνομαι / είμαι καλά στην υγειά μου: *μόλις άκουσε τις φίλες της να έρχονται, έγινε αμέσως*

περδίκι! [| *«σε έναν μήνα θα είσαι περδίκι»*, του *είπε ο γιατρός*. ir-ΠΥΜ. < μτγν. *περδίκιον*. υποκ. τού αρχ. *πέρδιξ* (βλ. λ. *πέρδικα)]*. **περδικλώνω** ρ. * πεδικλώνω

περδικομάνι (το) {χωρ. γεν.} πολλές πέρδικες μαζεμένες: γγγοιο ~ *δεν είχαν ξαναδεί οι κυνηγοί*.

|είύμ. < *πέρδικα* + *-μάνι* (βλ.λ.)}. **περδικοπαγίδα** (η) ο μηχανισμός που χρησιμοποιείται, για να πιάνονται οι πέρδικες, **περδικοπάτημα** (το) {περδικοπατήμ-ατος | -ατα, -άτων} το αποτύπωμα από το πέλμα τής πέρδικας ΣΥΝ. χνάρι, ίχνος, **περδικοπούλι** κ. **περδικόπουλο** (το) > πέρδικα

περδικόστηθη (η) αυτή που περπατά με το στήθος στητό σαν τής πέρδικας: ~ *και γαϊτανοφρυδούσα* ΣΥΝ. καμαρωτή, **περδικούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η μικρή ή νεογέννητη πέρδικα ΣΥΝ. περδικάκι, περδικύπουλο, περδικούλι. περδίκι-φρ. ***το λέει η περδικούλα μου*** έχω την ψυχική δύναμη, το θάρρος ή/και την αντοχή να κάνω κάτι: ας *είναι ογδόντα χρόνων*, το *λέει η περδικούλα του στον χορό* ΣΥΝ. το λέει η καρδιά του. είναι παλληκάρι. **περδικούλι** (το) -» πέρδικα

πέρδομαί ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο στον ενεστ.} (λόγ.) αφήνω πορδή (βλ.λ.) ΣΥΝ. πορδίζω, (οικ.) κλάνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ.εκφραστ. λ. < Ι.Ε. **pcrd-* (ίδια σημ.). πβ. σανσκρ. pardate, ρωσ. perdeti, λιθ. perdzu, αρχ. γερμ. ferzan, αγγλ. fari κ.ά. Ομόρρ. *πέρδ- ιξ (-ικα)*. Παράγ. *πορδή* (βλ. κ. *τσιλημπουρδίζω)*. Ιιαρόμοια σημ. εμφανίζει το εκφραστ. Ι.Ε. θ. **pezd-* (> αρχ. *βδέω)*, για το οποίο βλ. λ. *βδελυρός. βδελύσσομαι}*. **περεστρόικα** (η) (στην πρώην Σοβιετική Ένωση) η ανασυγκρότηση σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο, οι αλλαγές που πρυε- ραγγέλθηκαν κυρ. από τον Μιχαήλ Γκορμπατσόφ από το 1*985 και μετά· (γενικότ.) κάθε ριζική ανασυγκρότηση κυρ. ενός σοσιαλιστικού συστήματος ΣΥΝ. αναδιάρθρωση, αναδόμηση.

[ΕΤΥΜ. < ρωσ. perestroika < πρόθ. pere «ανά» + siroika «δόμηση, κατασκευή»),

περηφανεύομαι ρ. * υπερηφανεύομαι **περηφάνια** (η) –► υπερηφάνεια **περήφανος,** -η. -υ ► υπερήφανος **Περθ** (το) πόλη τής Δ. Αυστραλίας.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Perth, που οφείλει την ονομασία του στον Αγγλο υπουργό Αποικιοίν Sir George Murray (1772-1846), ο οποίος καταγόταν από το Πέρθσερ (Perthshire) τής Σκωτίας!, περί πρόθ. (λόγ.) δηλώνει: 1. (α) (+γεν.) αναφορά σε κάτι (=σχετικά με, για): *γίνεται λόγος ~ αλλαγών στην εξωτερική πολιτική τής χώρας || δεν πρόκειται ~ αυτού που νομίζεις || ~ τίνος πρόκειται;* ΦΡ. (α) έχω ***(κάποιον) περίπολλού*** *{περί πολλοϋ ποιεΐσθαί τινα*. Ιΐροδ. 1, 73) αναγνωρίζω μεγάλη αξία σε κάποιον, τον θεωρώ σημαντικό (β) ***περί ανέμων και υδάτων*** για διάφορα θέματα, χωρίς συνοχή μεταξύ τους: *μίλησαν για λίγο ~ και μετά άρχισαν να συζητούν για το επίμαχο θέμα* (γ) ***περί όνου σκιάς*** για ασήμαντα πράγματα: *εδώ ήρθαμε να μιλήσουμε για το πρόβλ,ημά μας κι όχι ~* (δ) ***περί*** ορέξεως ***ουδείς λόγος / περί ορέξεως κολοκυθόπιτα*** δεν επιτρέπεται να κρίνει κάνεις τις ιδιαίτερες προτιμήσεις και τα γούστα των άλλων (ε) **ο *περί ου ο λόγος / η περί ης ο λόγος κ.λπ.*** αυτός / αυτή κ.λπ. για τον οποίο / την οποία κ.λπ. γίνεται λόγος: *η περί ης ο λόγος κυρία μάς έχει απασχολήσει πολλές φορές με την αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά της* (β) (+αιτ.) το θέμα με το οποίο ασχολείται κάποιος: *μελέτη / σύγγραμμα ~ την αστρονομία ι ~ τα μαθηματικά* 2. υπολογισμό κατά προσέγγιση (= περίπου) (+αριθμητ.. +αιτ.): ~ *τα μεσάνυχτα ακούστηκε ένας περίεργος θόρυβος* II ~ *τα 10 εκ. δρχ. συγκεντρώθηκαν για τους σεισμοπαθείς* 3. (+αιτ.) εγγύτητα μεταφορικά (= γύρω από. κοντά σε): οι ~ *τον πρόεδρο* (τα πρόσωπα τού περιβάλλοντός του). (Βλ. λ. *πρόθεση*, ΠΙΝ.).

[ετυμ. < αρχ. *περί / περι* (ήδη μυκ.. πβ. το σύνθ. pe-ri-ro-qo = *περί- λοιποί)* < Ι.Ε. **per-*, μόριο δηλωτικό κατευθύνσεως (το τελικό *-ι* τού τ. *περ-ί*αποτελεί μάλλον μαρτυρία τοπικής πτώσεως), πβ. σανσκρ. pari, λατ. per (> ισπ. por). γοτθ. fair-, γερμ. ver-, αρχ. σλαβ. pre-. ρωσ. pere-, αλβ. per κ.ά. Ομόρρ. *παρ-ά, πέρ-α. πέρ-ας, πρ-ό, πρ-ίν. πόρ-ος* κ.ά.|. **περι-** κ. **περί-** α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** από όλες τις πλευρές, γύ- ρω-γύρω: *περι-/.ούω. περι-λαίμιο. περι-κυκλώνω, περί-βλεπτος 2*. (α) με κυκλική κίνηση, με περιστροφή: *περι-στρέφομαι. περι-διαβάζω, περι-έλιγμα* (β) την κίνηση από μια αφετηρία προς ένα τέρμα: *περιοδεία, περι-έρχομαι* 3. επίταση τής σημ. τού β' συνθετικού: *περί-φη- μος. περι-ζήτητος* **4.** προσοχή, φροντίδα: *περι-θάλπω, περι-ποίηση*

αδιαφορία, υποτιμητική αντιμετώπιση: *περί-φρονώ*.

[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. *περί* (βλ.λ.)]. **περιάγω** ρ. μετβ. | αρχ. [{περιήγαγα (να/θα περιαγάγω. μτχ. περιαγα- γών, -ούσα, -όν)} (αρχαιοπρ.) 1. περ φέρω (κάποιον/κάτι): *τον περιήγε σαν πο?ώτιμο εύρημα από συγκέντρωση σε συγκέντρωση 2*. (κακόσ.) οδηγώ (κάποιον) σε δυσάρεστη θέση ή κατάσταση: *τα μεγάλα οικονομικά ανοίγματα* τον *περιήγαγαν σε δεινή οικονομική κατάσταση* συν. καταντώ.

περιαγωγή (η) (στην κινητή τηλεφωνία) η δυνατότητα χρήσης μιας σύνδεσης στο εξωτερικό μέσω ενός τοπικού δικτύου: *υπηρεσία πε- ριαγωγής || η εταιρεία έχει ~ σε 60 χώρες*.

|ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «περιστροφή, περιφορά». < *περιάγω*. Η τεχνολ. σημ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. roaming |. **περιαδενίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η φλεγμονή γύρω από έναν αδένα. στον συνδετικό ιστό που τον περιβάλλει.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ..< αγγλ. periadenitisj. **περιαδράχνω** ρ. μετβ. [περιάδραξα} πιάνω (κάποιον) γερά και από παντού: *τον περιάδραξε και του 'ριξε ένα γερό χέρι ξύλο* || (μτφ.) *στο τελευταίο του άρθρο περιάδραξε όλους τους σύγχρονους ποιητές* ΣΥΝ. αρπάζω, βουτάω, **περιαιρετός,** -ή. -ό αυτός που είναι πρόσθετος σε μια κατασκευή και γι' αυτό μπορεί να αποσπαστεί από αυτήν: ~ *κλίμακα* (η ανεμόσκαλα).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *περιαιρώ*«αφαιρώ κάτι που περιβάλλει, αποσπώ» < *περί-* + *αίρώ* (βλ. λ. *άφ-αιρώ)*\. **περίακτος,** -ος. -ο **1.** (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει τη δυνατότητα να περιστρέφεται γύρω από κεντρικό σημείο ή άξονα 2. (α) ***περίακτος*** (η) {περιάκτ-ου | -ων, -ους} μηχάνημα για την αλλαγή σκηνικών στο αρχαίο θέατρο (β) ***περίακτο*** (το) {περιάκτ-ου | -ων} αρχαία πολεμική μηχανή για την εκτόξευση βλημάτων.

[F.ΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *περιάγω*\. **περιαλείφω** ρ. μετβ. |αρχ.[{περιάλπ-ψα, -φθηκα. -μμένος} (λόγ.) επιχρίω όλες τις επιφάνειες ενός σώματος, το αλείφω γύρω-γύρω συν. περιχρίω.

Περίανδρος (ο) {-ου κ. -άνδρου} **1.** τύραννος τής Κορίνθου (6ος αι. π.Χ.), ένας από τους επτά σοφούς τής αρχαιότητας, που συνέβαλε στην ακμή τής πόλης του 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *περι-* + *-ανδρος*< *άνήρ, άνδρός*\. **περιάνθιο** (το) [1852J {περιανθί-ου | -owl τα εξωτερικά μέρη τού άνθους, τα πέταλα και τα σέπαλα (η στεφάνη και ο κάλυκας).

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < νεολατ. perianthium]. **περίαπτο(ν)** (το) {περιάπτ-ου | -ων} (λόγ.) το αντικείμενο που θεωρείται ότι έχει τη μαγική ικανότητα να αποτρέπει ή και να απομα- κρύνει το κακό συν. (καθημ.) φυλαχτό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *περίαπτον*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *περίακτος* < *πε- ριάπτω* «κρεμώ γύρω από κάτι (ενν. γύρω από τον λαιμό)» < *περι-* + *άπτω* «συνδέω, συναρμόζω, κρεμώ» (βλ. λ. *άπτομαι)]*. **περιαρθρικός,** -ή, -ό αυτός που βρίσκεται γύρω από την άρθρωση: ~ *ιστός / πόνος*.

[εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. periarticular (νόθο σύνθ.)|.

περιαρθρίτιδα (η) {χωρ. πληθ.} ΙΛΤΡ. φλεγμονώδης αντίδραση που δημιουργείται στους ιστούς γύρω από τις αρθρώσεις.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. p£riarthrite|. **περιαρτηρίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ιλγρ. η φλεγμονή που εντοπίζεται στον έξω χιτώνα τής αρτηρίας.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. periarreritej. **περιαστικός,** -ή. -ό αυτός βρίσκεται εντός ζώνης πλάτους 500 μέτρων από τα όρια σχεδίου πόλης ή οικισμού: - *περιοχές / ακίνητα*.

περιαστικά επίρρ. **περΐαυγάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {περιαύγασα} (λόγ.) ♦ **1.** (αμετβ.) εκπέμπω λάμψη προς όλες τις κατευθύνσεις: *η δόξα του περιαύγαζε σε όλο τον κόσμο* ΣΥΝ. λάμπω, φέγγω ΑΝΤ. σκοτεινιάζω ♦ **2.** (μετβ.) (μτφ.) καθιστώ (κάτι) ένδοξο: *οι επιτυχίες του περιαυγάζουν τη σταδιοδρομία του* ΣΥΝ. λαμπρύνω, δοξάζω ΑΝΤ. αμαυρώνω.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *περι-* + *αύγάζω* < *αυγή]*. **περιαύγαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** (σπάν.) η λάμψη ή δόξα που σκορπίζει γύρω του κανείς · 2. ΟΠΤ. το φαινόμενο κατά το οποίο δημιουργείται η εντύπωση ότι μια επιφάνεια έχει μεγαλύτερο εμβαδόν από όσο πραγματικά έχει εξαιτίας τού ισχυρού φοβισμού που πέφτει πάνω της. **περιαυγής,** -ής. -ές {περιαυγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που εκπέμπει ή δέχεται από παντού φως, λάμψη ΣΥΝ. ολόφωτος, κατάφωτος, λαμπρός ΑΝΤ. σκοτεινός. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*.

[ΠΤΥΜ. μτγν. < *περι-* + *-αυγής* < *αυγή* j. **περιαύλιο** (το) [μεσν.] {περιαυλί-ου | -ων} η αυλή που έχει περίφρα- ξη και με τη σειρά της περιβάλλει ένα κτήριο, συνήθ. εκκλησιαστικό ΣΥΝ. περίβολος, **περιαυτολογώ** ρ. αμετβ. {περιαυτολογείς... | περιαυτολόγησα} μιλώ επαινώντας ο ίδιος τον εαυτό μου: *δεν θέλω να περιαυτολογήσω, αλλά μαγειρεύω καταπληκτικά* ΣΥΝ. αυτοεπαινούμαι. καυχώμαι, καυχησιολογώ. κομπάζω ΑΝΤ. είμαι μετριόφρων. – **περιαυτολόγος,** -ος, -ο [μεσν.Ι. **περιαυτολογία** (η) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *περιαυτολογώ (-έω)* < *περι-* + *αύτο-* + *-λογώ* < *λόγος* (< *λέγω)1*

περιαυχένιος, -α, -ο (λόγ.) **1.** ανατ. αυτός που βρίσκεται γύρω από τον αυχένα: ~ *χώραι πόνος*2. ***περιαυχένιο*** (το) [μτγν.Ι {περιαυχενί-υυ | -ων} (α) το περιλαίμιο που τοποθετείται γύρω από τον αυχένα τού ζώου συν. λαιμαριά (β) mhxan. κρίκος ή στεφάνη με έλικες στο εσωτερικό, ώστε να μπορεί να συνδέει μεταλλικά τεμάχια μεταξύ τους ΣΥΝ. κολάρο.

Ιετυμ. αρχ. < *περι-* + *-αυχένιος* < *αύχήν. -ένος* (βλ.λ.)|. **περιβάλλον** (το) {περιβάλλ-οντος [-οντα, -όντων} **1.** (α) οι φυσικές, τεχνητές ή/και κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζει και αναπτύσσεται κανείς ή απλώς υπάρχει (κάτι): *φυσικό / κοινωνικό / εργασιακό* ~1| *έχει χάσει την επαφή με το ~ || δεν επικοινωνεί με το* - (β) (γενικότ.) οτιδήποτε βρίσκεται γύρω από κάτι άλλο: *άλλαξε θέση στο βάζο■ δεν ταιριάζει με το* ~ ΣΥΝ. περίγυρος *2*. βιολ. ο χο>ρος μέσα στον οποίο αναπτύσσονται κύτταρα και οργανισμοί και από τον οποίο εξαρτώνται. αφού τους προσφέρει ενέργεια ή υλικά στοιχεία και δέχεται τα προϊόντα τους 3. οικολ. ο χώρος, καθώς και όλοι οι παράγοντες που επιδρούν σε έναν οργανισμό και καθορίζουν την ανάπτυξη και την ύπαρξή του (σε αντίθεση με ό,τι σχετίζεται με τα γονίδια)· (κατ' επέκτ.) όλος ο φυσικός κόσμος μέσα στον οποίο ζούμε: *μόλυνση ! ρύπανση / καταστροφή / προστασία / Δίκαιο τού περιβάλλοντος* [| *Υπουργείο Περιβάλ/.οντος* 4. κΟινωμολ. ο φυσικός χώρος, καθώς και όλες οι πολιτισμικές, κοινωνικές και οικονομικές παράμετροι που επιδρούν στη ζωή ενός ατόμου μέσα στην κοινωνία: το - *επιδρά κα~*

θορισηκά στη διαμόρφωση τής προσωπικότητας τού ανθρώπου **5.** (ειδικότ.) οι άνθρωποι που ζουν γύρω από ένα άτομο επηρεάζοντάς το και διαμορφώνοντας έναν κύκλο μέσα στον οποίο κινείται: *δεν είχε την κατάλληλη ο)θηση από το ~ ώστε να προχωρήσει σε σπουδές* || *άνθρωπος τού πρωθυπουργικού περιβάλλοντος* |j *πληροφορίες από το στενό ~ του πρόεδρόν* μιλούν *για παραίτηση* ΣΥΝ. περίγυρος 6. ΓΛΩΣΣ. (α) ***γλωσσικό περιβάλλον*** τα εντός κειμένου γλωσσικά στοιχεία που περιβάλλουν (προηγούνται ή έπονται) μιας γλωσσικής πληροφορίας (λέξης, φράσης, πρότασης κ.τ.ό.) και καθορίζουν την κατανόηση και ερμηνεία της ΣΥΝ. περικείμενο, συμφραζόμενα (β) **εξω-** ***γλωσσικό / καταστασιακό περιβάλλον*** τα πραγματικά στοιχεία (πρόσωπα. πράγματα, καταστάσεις, συνθήκες κ.λπ.) τα οποία συνδέονται με ένα κείμενο και βοηθούν στην κατανόησή του (πβ. κ. λ. *πραγματολογία)* 7. ΠΛΙΪΡΟΦ. ο συνδυασμός λογισμικού και υλικού που παρέχεται στον χρήστη ενός Η/Υ και οι δυνατότητες που απορρέουν από τον συνδυασμό αυτόν. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *περίγυρος.*

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. υυδ. τού τ. *περιβάλλω* ν-. μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *περιβάλλω.* Ορισμένες σύγχρονες μτφ. σημ. αποτελούν απόδ. των αγγλ. background, environment, καθώς και τού γαλλ. milieu|. **περιβαλλοντικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το περιβάλλον: ~ *ομάδα δράσης / επιστήμη* (οικολογία) / *εκπαίδενση / νομοθεσία / υπο- βάθμιση / μελέτη / συνθήκες.* **περιβαλλοντολογία** (η) (χωρ. πληθ.) Οίκον ο πόικός επιστημονικός κλάδος που ερευνά το περιβάλλον στο οποίυ ζει ο άνθρωπος, με σκοπό τη βελτίωση τής ζωής μέσα σε αυτό. — **περιβσλλοντολόγος** (υ/η). **περιβαλλοντολογικός,** -ή. -ό. **περιβαλλοντολογικά** επίρρ. **περιβάλλω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι [περι-έβαλα. -βλήθηκα (λόγ. περιεβλήθην. -ης, -η.... μτχ. περιβληθείς. -είσα, -έν), -βεβλημένος} 1. βάζω (κάτι) γύρω από κάτι άλλυ: *περιέβαλε την πόλη με τείχη* ΣΥΝ. περικλείω 2. είμαι τοποθετημένος γύρω από κάτι άλλο, ώστε να το κλείνω εντός μου: *μια σειρά δέντρων / ο* μαντρότοιχος *περιβάλλει την αυλή* **3.** (μτφ.) βρίσκομαι στο περιβάλλον (κάποιου), υπάρχω στον χώρο όπου κινείται: *οι κίνδυνοι που περιβάλλουν τους νέους είναι μεγάλοι* ΣΥΝ. περικυκλώνω **4.** (με κάτι) δείχνω σε κάποιον (συνήθ. θετική) διάθεση, του συμπεριφέρομαι (με ορισμένο τρόπο): ~ *κάποιον με αγάπη / στοργή / εκτίμηση / σεβασμό / απόλυτη εμπιστοσύνη* ΣΥΝ. αγκαλιάζω · **5.** (λόγ.-μεσοπαθ. ***περιβάλλομαι)*** φορώ στολή ή γενικότ. ένδυμα· κυρ. μτφ.: *περιεβλήθη το ένδυμα τής εξονσίας και φέρεται αλαζονικά'* ΨΓ. ***περιβάλλομαι το μοναχικό σχήμα*** γίνομαι μοναχός ΣΥΝ. καλογερεύω, μονάζω.

περίβάλλων, -υυσα. -ον (λόγ.) αυτός που περιβάλλει (κάποιον/κάτι), που είναι γύρω τους: ο ~ *χώρος ενός κτηρίον.*

[Γ.ΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *περιβάλλω*|. **περίβλεπτος,** -η. -υ [αρχ.] **1.** αυτός τον οποίο μπορεί κανείς να δει από όπου και αν βρίσκεται: *τα νέα προϊόντα τοποθετούνται σε ~ σημείο* ΣΥΝ. περίοπτος 2. (μτφ.) αυτός που έχει κερδίσει την εκτίμηση και την αποδοχή όλων: *κατέχει - κοινωνική θέση* ΣΥΝ. περίοπτος, εξέ- χων ΑΝΤ. ασήμαντος, τυχαίος. **περιβλέπτως** επίρρ. [μτγν.Ι. **περίβλημα** (το) [περιβλήμ-ατος | -ατα, -άτων| **1.** οτιδήποτε καλύπτει ένα σο')μα από κάθε τυν πλευρά: *δερμάτινο / πολντελές / πρόχειρο / προστατευτικό / χάρτινο / λεπτό / άΟρανστο / φντικό / τεχνητό* ~ ΣΥΝ. περικάλυμμα 2. ΤΓΧΝΟΛ. είδος επένδυσης τυ οποίο τοποθετείται γύρω *από* τμήμα πηγής που παράγει θερμότητα: *μεταλλικό! ξύλινο ~ καπνοδόχον* ΣΥΝ. πουκάμισο.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *περιβάλλω* (πβ. κ. *βλήμα - βάλλω)].* **περιβόητος,** -η. -υ αυτός τού οποίυυ η φήμη έχει φθάσει παντού ΣΥΝ. ξακουστός, περιλάλητος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φημισμένος.*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *περι-* + *-βόητος*< *βοώ].*

περιβόητος - διαβόητος. Οι δύο λέξεις χρησιμοποιήθηκαν για πολύ χρόνο, για να δηλώσουν και οι δύυ «κάπυιυν/κάτι πυυ έχει μεγάλη φήμη. που είναι φημισμένος» με μια υφολογική διαφορά: το **διαβόητος** χρησιμοπυιήθηκε με αρνητική χροιά (για κακό, τρόπον τινά, όνομα), ενώ τυ **περιβόητος** με καλή χρυιά: *ΣυνελήφΟη ο διαβόητος αρχηγός τής συμμορίας πον εφόδιαζε με ναρκωτικά όλη τη χώρα Ο δημοσιογράφος κατάφερε να συναντήσει και να πάρει συνέντενξη από* τον' *περιβόητο ηγέτη των Κούρδων.* Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, έχει αρχίσει να χρησιμοπυιείται συχνά και τυ *περιβόητος μ?* αρνητική χροιά και τείνει να σημαίνει ό,τι και το *διαβόητος: Πρόκειται για τον περιβόητο ληστή πον απασχόλησε τη δικαιοσύνη και στο παρελθόν* Κατόπιν αυτών είναι ασφαλέστερο επικοινωνιακά, για να μην παρανοηθεί κανείς, να χρησιμοποιεί για τη θετική σημασία επίθετα όπως το **περιώνυμος** ή **πασίγνωστος** ή **διάσημος** κ.τ.ό.: *Το περιώνυμο έργο τού Σαίξπηρ ανέβασε φοιτητικός θίασος στην «Ίριδα» - Ο πρωθυπουργός τής χώρας είναι πασίγνωστος για τα ευφνολογήματά τον.*

περιβολάκι (το) -» περιβόλι

περιβολάρης κ. (λαϊκ.) **περβολάρης** (ο) {περιβολάρηδες}, **περιβολάρισσα** κ. (λαϊκ.) **περβολάρισσα** (η) {χίορ. γεν. πληθ.] πρόσωπο που καλλιεργεί περιβόλι ΣΥΝ. κηπουρός, μπαξεβάνης. **περ(ι)βολάρικος,** -η, -ο αυτός που καλλιεργείται σε περιβόλια: ~ *χόρτα,* ϋπίσης **περ(ι)βολαρήσιος,** -α. -υ. **περιβολή** (η) υτιόήπυτε χρησιμοποιεί κανείς για να καλύψει το σώμα του· το ένδυμα: *μόνον με κόσμια ~ επιτρέπεται η είσοδος στη μονή* || *προκ/.ητική / αξιοπρεπής / αχαρακτήριστη / μοντέρνα! κλασική / εθνική / επίσημη* - ΣΥΝ. ενδυμασία, αμφίεση, ντύσιμο, στολή, φορεσιά ΦΡ. **εν** *αδαμιαία περιβολή / με αδαμιαία περιβολή* βλ. λ. *αδαμιαίος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *περιβάλ/.ω* (πβ. κ. *βολή - βάλλω)].

περιβόλι κ. (λαϊκ.) **περβόλι** (το) [περιβολ-ιού | -ιών} 1.η συνήθ. περιφραγμένη έκταση γης, μέσα στην οποία καλλιεργούνται λουλούδια. λαχανικά, χόρτα και οπωροφόρα δένδρα: *περιτοιχισμένο / ολάνθιστοι καταπράσινο ι δροσερό / ηλιοφώτιστο / μυρωδάτο / ποτισμένο / εγκατα/.ελειμμένο / χορταριασμένο* ~ ΣΥΝ. κήπος, μπαξές 2. (ως χαρακτηρισμός) (α) άνθρωπος ευχάριστος: *Είναι σκέτο ~! Πάντα μας διασκεδάζει με τις ιστορίες τον* ΦΡ. (ειρων.) ***μου*** *έκανε την καρδιά περιβόλι* με στενοχώρησε πολύ: *περί με να να μον πει κάτι ευχάριστο, αλλά* - (β) (μειωτ.-ειρων.) πρόσωπο που λέει ανόητα ή αφελή πράγματα: *Είναι σκέτο ~! Όταν ανοίξει το στόμα τον γίνεται μεγάλη πλάκα / δεν μπορείς να φανταστείς τι λέει.* **-** (υποκ.) **περ(ι)βολάκι** (το). |ετυμ. < μτγν. *περιβόλων,* υποκ. τού αρχ. *περίβολος\.* **περίβολος** (ο) {περιβόλ-ου | -ων. -ους} (λόγ.) 1. η δομική κατασκευή με την οποία περικλείεται ένας μη στεγασμένος χώρος μπροστά ή γύρω απύ κτήριο ΣΥΝ. αυλόγυρος, μάντρα, μαντρότοιχος. φράκτης 2. (συνεκδ.) υ μη στεγασμένος χώρος μπροστά ή γύρο) απύ κτήριο πυυ ορίζεται από την παραπάνω κατασκευή: *τα παιδιά έπαιζαν στον ~ τού σχολείον* || *απλόχωρος / άδειος / φυτεμένος / καγκελ'όφραχτος / ιδιωτικός / καθαρός* - ΣΥΝ. αυλή, περίγυρος.

|γ.τυμ. αρχ. < *περιβάλλω].* **περιβραχιόνιο** (τυ) [περιβραχιονί-υυ | -ων! η υφασμάτινη ταινία που τοποθετείται γύρω από το μπράτσο κάποιου, για να φανερώνει ιδιότητά του ή να τον διακρίνει από άλλους: το *μαύρο - τού πένθους* || το ~ του *αρχηγού τής ποδοσφαιρικής ομάδας.*

[f.tym. < αρχ. *περιβραχιόνιον.* υυδ. τού επιθ. *περιβραχιόνιος* (μαρτυ- ρείται ο)ς μτγν.) < *περι-* + *-βραχιόνιος* < *βραχίων\.* **περιβρέχω** ρ. μετβ. [μεσν.Ι [περι-έβρεξα. -βράχηκα, -βρεγμένος} (λόγ.) (για θάλασσα) βρέχω από όλες τις πλευρές· συνήθ. μεσοπαθ.: *ένα νησί περιβρέχεται από αλμυρά ή γλυκά νερά.* **περίγειο** (το) {περιγεί-ου Ι -σον} αςπόν. το πλησιέστερο προς τη Γη σημείο τής τροχιάς ουράνιου σώματος, που περιφέρεται γύρω από αυτή: *το - τής Σελήνης* λντ. απόγειο.

[ΕΓΥΜ. μτγν. < *περι-* + *-γειος*< *γή.* πβ. *υπό-γειος. υπέρ-γειος\.* **περιγέλαστος,** -η, -ο [μτγν.} αυτός που τον περιγελούν συν. καταγέλαστος.

περιγελώ ρ. μετβ. Ιμτγν.| {περιγελάς... | περιγέλασ-α, -τηκα, -μένος} φέρομαι με ειρωνικό και χλευαστικό τρόπο συν. κυρϋϊδεύοΐ, πειράζω, περιπαίζο). χλευάζω. **περιγέλασμσ** (γο), **περιγέλαστης** (οj | Ι796J, **περιγελαστικός,** -ή. -ό. **περιγελαστικά** επίρρ. **περίγελως** κ. **περίγελος** (υ) [μόνο σε ονομ. κ. αιτ.} αυτός τον οποίο χλευάζουν ή κορυϊδεύουν όλοι: *με τα καμώματά τον έγινε ο ~ τού χωριού* ΣΥΝ. γελοίος, φαιδρός, (λαϊκ.) σούργελο. Ηπίσης **περίγελο** (το).

|Γ.ΤΥΜ. μτγν. < *περιγελώ].* **περΐγεννητικός,** -ή. -ό ιατρ. αυτός που σχετίζεται με τη χρονική στιγμή τής γέννησης.

[εγυμ. Μετα<ορ. δάνειο από αγγλ. perinatal (νόθο σύνθ.)|. **περιγιάλι** (τυ) {δύσχρ. περιγιαλ-ιού | -ιών} (λυγυτ.) το τμήμα τής ξηράς που βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα: *απάνεμο / βραχώδες / αμμώδες/ γραφικό / φιλόξενο / ήσυχοι ερημικό* - συν. ακρογιάλι, ακροθαλασιά. σχόλιό λ. *ακρογιαλιά.*

|F.ΤΥΜ. < μεσν. *περιγιάλιν* < *παραγιάλιν* (με παρετυμολ. επίδρ. τής πρόθ. *περί),* ουδ. τού μτγν. επιθ. *παραιγιάλιος* < *παρ(α)-* + *-αιγιάλιος*

αίγιαλός].

περίγλυφος, -η, -ο (λόγ.) αυτός τον οποίο στολίζυυν γλυπτές παραστάσεις: *- αέτωμα / ναός.*

[ετυμ. μτγν. < *περιγλύφω* < *περι-* + *γλύφω* (βλ.λ.)]. **περίγραμμα** (τυ) [μτγν.Ι {περιγράμμ-ατος [-ατα. -άτων} **1.** η πραγματική ή νοητή γραμμή που καθορίζει οπτικά την εξωτερική μορφή ή τις διαστάσεις σώματος ή σχήματος: *μό/.ις άναφε ο προβολέας πίσω τον. διαγράφηκε καθαρά το ~ τον σώματός τον* 2. (μτφ.) τυ γενικό πλαίσιο: το ~ *τής πο?ατικής τον έχει διαμορφωθεί από τους προκατό- χονς τον* || *το - των απόψεων κάποιου* συν. πλαίσιο, γραμμή, **περιγραφή** (η) **1.** η διαδικασία απόδοσης (με γραπτό ή προφυρικό λύγο. κινήσεις, σχέδια) των χαρακτηριστικών προσώπου, αντικειμένου, κατάστασης, γεγονότος κ.λπ.. ώστε να μπορεί κάποιος να σχηματίσει μια όσο το δυνατόν ακριβέστερη εικόνα γι' αυτά (χωρίς να τα έχει δει υ ίδιος): *την - τον αγώνα κάνει γνωστός αθλητικογράφος* || *η ~ δεν αντακοκρινόταν στην πραγματικότητα* || *αναλντική / ανατρί- χιαστική / ακριβής / απλή / γραφική / ενθονσιώδης / γλαφνρή / σπαρταριστή / εντνπωσιακή / ζο)ντανή/ πιστή / ποιητική / λεπτομερής / ρε- α/.ιστική / εξωπραγματική / ρομαντική / συνοπτική* ~ συν. αναπαράσταση 2. (ειδικότ.) αφήγηση, εξιστόρηση: *πού και πού διέκοπτε την - των γεγονότων κι έπινε μια γονλιά* 3. γεωμ. η σχεδίαση σχήματος γύρω απύ κάπυιυ άλλο έτσι. ο>στε τυ δεύτερο σχήμα να εφάπτεται σε αυτό που το περικλείει αντ. εγγραφή.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «γενικό περίγραμμα, σχήμα». < *περιγράφω.* Η σημερινή σημ. είναι μτγν.]. **περιγραφικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την περιγραφή: *οι μαθητές έγραψαν μια ~ έκθεση με θέμα την επίσκεψη σε μονσείο* · 2. αυτός που διαθέτει την ικανότητα να περιγράφει: *χαρακτηριστικό* του *Σ. Μνριβήλη είναι το έντονα ~ ύφος* || ο ~ *λόγος τον ζωντανεύει εικόνες από το παρελθόν* συν. παραστατικός, εναργής, ζωντανός, εκφραστικός αντ. πεζός, υυδέτερος. άτυνος 3. αυτός που δίνει προτεραιότητα στην ακριβή απόδοση τής μορφής / τής δομής, χωρίς να ερμηνεύει ή να ρυθμίζει: ~ *γλωσσολογία* [[*η - μετεωρολογία περιγράφει τα ατμοσφαιρικά φαινόμενα, χωρίς να τα αναλύει* αντ. ερμηνευτικός.

περιγραφικ-ά / **-ώς** επίρρ. [Ϊ889[. **περιγραφικότητσ** (η) [1893]. ΙΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «συμπερασματικός (για συνδέσμους)». < αρχ. *περιγραφή.* Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. descriptif].

περιγράφω ρ. μετβ. {περι-έγραψα. -γράφ(τ)ηκα. -γεγραμμένος} **1.** αποδίδω (με λόγια, κινήσεις, σχέδια) τα χαρακτηριστικά προσώπου, αντικειμένου, καταστάσεως κ.λπ., ώστε να μπορέσει κάποιος να σχηματίσει ακριβή εικόνα γΓ αυτό: ~ *ένα τοπίο ; ποδοσφαιρικό αγώνα / τον κακοποιό στην αστυνομία / το καινούργιο μου σπίτι* || ~ *με ενάρ- γεια / αποσπασματικά / πετυχημένα* ΣΥΝ. αναπαριστώ. παριστάνω, (απ)εικονίζω, σκιαγραφώ 2. (ειδικότ.) αφηγούμαι, εξιστορώ: ~ π συ-*νέβη στην εκδήλωση / πώς εκτυ/άχθηκαν τα γεγονότα* · 3. ΓΕΩΜ. σχεδιάζω σχήμα έτσι. ώστε να περικλείει ένα άλλο · (κυρ. η λόγ. μτχ. ***πε- ριγεγραμμένος,*** *-η, -ο*): ο ~ *κύκλος ενός τριγώνου* ΑΝΤ. εγγράφω. [ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σύρω γραμμή γύρω από κάτι - ορίζω, προσδιορίζω», < *περι-* + *γράφω].* **περίγυρο** επίρρ.· γύρω από όλες τις πλευρές: ~ *στο σπίτι δεν υπήρχε ψυχή* ΣΥΝ. ολόγυρα, τριγύρω, **περίγυρος** (ο) **1.** (γενικά) ό,τι περιβάλλει κάτι άλλο **2.** (ειδικότ.) δομική κατασκευή που περιβάλλει ανοικτό χώρο ή κτίσμα: *ο - τού σχολείου ι τής εκκλησίας* ΣΥΝ. περίβολος, αυλόγυρος, μάντρα 3. (μτφ.) το υλικό ή/και ανθρώπινο πλαίσιο που καθορίζει τον χώρο μέσα στον οποίο κινείται ο άνθρωπος: *κοινωνικός / οικογενειακός / σχολικός/ φυσικός* ~ ΣΥΝ. περιβάλλον. Επίσης (λαϊκ*.) **περίγυρο** (το).

περίγυρος-περιβάλλον. Η λ. **περίγυρος** με τη σημ. «περιβάλλον» είναι σχετικώς νέα. Πλάστηκε ως απόδοση στη δημοτική τού τύπου **περιβάλλον,** ο οποίος θεωρήθηκε λογιότερος και γι* αυτό, σε παλαιότερη οξεία φάση τού γλωσσικού ζητήματος, κρίθηκε προτιμότερο να αντικατασταθεί στη «γνήσια δημοτική» (πβ. και την αντιμετώπιση άλλων αναλόγων λέξεων, όπως το **φωνήεν,** το **καθήκον.** το **μέλλον,** το **παρόν,** το **παρελθόν** κ.ά.). Σε αυτό συνέβαλε και το ότι η λ. *περιβάλλον* χρησιμοποιήθηκε κατεξοχήν για τη δήλωση τού «φυσικού περιβάλλοντος», ενώ το *περίγυρος* δήλωσε κυρίως το «κοινωνικό περιβάλλον» *(κοινωνικός περίγυρος)* · Ωστόσο, η λ. **περίγυρος** (ο) και **περίγυρο** (το) είναι καθαρώς δημοτικές λέξεις. που χρησιμοποιήθηκαν (και χρησιμοποιούνται ακόμη) για να δηλώσουν «το περιτοίχισμα, τον περίβολο, το περίφραγμα» (αυλής, κτηρίου κ.ά.), ό,τι αλλιώς ονομάζουμε **μάντρα.** Από αυτή την άποψη είναι σκόπιμο να προτιμάμε τη λ. **περιβάλλον,** παράλληλα έστω προς τη μεταφορική δήλωση τού κοινωνικού περιβάλλοντος, από τη λ. **περίγυρος.**

περίδακρυς, -υς. -υ (μτγν.Ι |περιδάκρ-υος | -υες, -ύων} (λόγ.) αυτός που είναι γεμάτος δάκρυα, που ετοιμάζεται να κλάψει ή έχει μόλις κλάψει ΣΥΝ. δακρυσμένος, βουρκωμένος, δακρύβρεχτος, **περιδεής,** -ής. -ές {περιδε-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει καταληφθεί από μεγάλο φόβο ΣΥΝ. έντρομος λντ. άτρομος, άφοβος.

περιδεώς [αρχ.[επίρρ. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *περι-* + *-δεής* < *δέος,* πβ. *φοφο-δεής*|. **περίδεμα** (το) Ιμεσν-J {περιδέμ-ατος (-ατα, -άτων} (λόγ.) κάθε υλικό που χρησιμοποιείται για να συγκρατηθούν μαζί αντικείμενα: *γερό / φθαρμένο / κομμένο / σκληρό ί ατσαλένιο / υφασμάτινο* ~ συν. δέσιμο. Επίσης **περίδεσμος** (ο) Ιμτγν.]. **περιδένω** ρ. μετβ. {περι-έδεσα, -δέθηκα} **1.** συγκρατώ μαζί αντικείμενα χρησιμοποιώντας (απλή ή κολλητική) ταινία ή άλλο παρόμοιο υλικό, το οποίο περνώ γύρω τους σφίγγοντάς τα: - *τα βιβλία / τα δέματα ι τους φακέλους* συν. περισφίγγω 2. ιλτρ. συγκρατώ ζωτικό όργανο μέσω χειρουργικής επεμβάσεως.

[ετυμ. < αρχ. *περιδέω* < *περι-* + *δέω* (βλ. λ. *δένω)].* **περιδέραιο** (το) (περιδεραί-ου | -ων} κόσμημα που φοριέται γύρω από τον λαιμό: *πολύτιμο / χρυσό / αρχαίο* ~ ΣΥΝ. κολιέ, (λαϊκ.) γιορντάνι.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *περιδέραιον.* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *περιδέραιος* (μαρτυρείται ως μτγν.) < *περι-* + *-δέραιος*< *δέρη «λαιμός.* τράχηλος». Το αρχ. *δέρη* < **δέρΚχ* συνδ. με σανσκρ. griva «λαιμός», ρωσ. griva «χαίτη», ενώ η σχέση του με το ρ. *βιβρώσκω* (βλ. λ. *βρώση)* παραμένει ανεπιβεβαίωτη}, **περίδεση** (η) (μτγν.Ι {-ης κ. -έσεως [-έσεις, -έσεων} ιατρ. η χειρουργική εφαρμογή ράμματος γύρω από ένα αγγείο ή γύρω από ένα κοίλο όργανο: ~ *τραχήλου τής μήτρας σε καθ' έξι ν αποβολές.* **περίδεσμος** <ο) -» περίδεμα

περίδετος, -η. -ο αυτός που είναι δεμένος γύρω-γύρω.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *περιδέω* < *περι-* + *δέω* «δένω» (βλ. λ. <5£Vw)]. **περιδιαβάζω** ρ. αμετβ. i 18091 {περιδιάβασα) περπατώ κοιτάζοντας γύρω μου χωρίς συγκεκριμένο σκοπό: *περιδιάβαζε στα σοκάκια τής παλιάς πόλης* [[(μτφ.) - *στα κείμενα των αρχαίων συγγραφέων* συν. τριγυρνώ, σουλατσάρω, βολτάρω, σεργιανίζω. Ηπίσης **περιδιαβαίνω. -περιδιάβαση** (η) J18091 κ. **περιδιάβασμσ** (το).

|ΜΥΜ. < μεσν. *παραδιαβάζω* (με την επίδρ. τής πρόθ. *περί)* < *παρα-* + *διαβάζω*1 -^

περιδιαβάτης (ο) 118621 {περιδιαβατών} αυτός που περιδιαβάζει (βλ.λ.). Επίσης **περιδιαβαστής. περιδίνηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η ροή ενός ρευστού, κατά την οποία οι γραμμές τής ροής σχηματίζουν καμπύλες ή κλειστούς βρόχους (λ.χ. οι ρουφήχτρες, οι δίνες στα ποτάμια, όταν υπάρξουν εμπόδια στη ρεύμα τους κ.λπ.). **περιδίνητος,** -η, -ο Ιμτγν.) αυτός που στροβιλίζεται σχηματίζοντας δίνη.

περίδινώ ρ. μετβ. {περιδινείς... | περιδίνησα} **1.** γυρίζω κάτι σε κυκλική τροχιά, ώστε να σχηματίσει δίνη: γο *ορμητικό ρεύμα τού ποταμού περιδίνησε τα κλαδιά που είχαν πέσει στα νερά του από την καταιγίδα* συν. στροβιλίζω, περιστρέφω, στριφογυρίζω 2. (ειδικότ. μεσοπαθ. ***περιδινούμαι)*** στροβιλίζομαι, στρέφομαι συνεχώς γύρω από τον άξο-

νά μυυ: *ορισμένοι δερβίσηδες φθάνουν σε έκσταση περιδινούμενοι.* [Ι :ΤΥΜ. < αρ^(. *περιδινώ (-έω)* < *περι-* + *-δινώ* < *δίνη*\. **περιδρομιάζω** ρ. αμετβ. {περιδρόμιασα} (υικ.) τρώω υπερβολικά μεγάλη ποσότητα φαγητού: *στο γλέντι περιδρομιάσαμε* ΣΥΝ. παρατρώω, (υικ.) τρώω τον περίδρομο / τον αγλέορα / τυ καταπέτασμα. -- **περι-δρόμιασμα** (το).

[ΕΤΥ.Μ. < *περίδρομος*|. **περίδρομος** (ο) **1.** φλεγμυνή τύ δέρματυς, πυυ σχηματίζεται στην περιοχή γύρω από το νύχι ΣΥΝ. παρωνυχία. (λαϊκ.) τριγυρίστρα · 2. ιδιαίτερα έντονος κωλικός πόνος στο στομάχι ΣΥΝ. κωλικόπονος- ΦΡ. (α) (ως κατάρα) ***περίδρομος να σε κόψει!*** να σε πιάσει πόνος στο στομάχι! (β) (υικ.) ***περίδρομος!*** σταμάτα να μιλάς ΣΥΝ. σκάσε, βούλ- λωσ' το! (γ) ***τρώω / κατεβάζω τον περίδρομο*** τρώω πάρα πολύ μεγάλη ποσότητα φαγητού ΣΥΝ. περιδρομιάζω, (αργκό) ταρατσώνω (δ) ***φάτε μάτια ψάρια και κοιλιά περίδρομο*** βλ. λ. *τρώω.*

(ΕΤΥΜ. αρχ., ουσιαστικοπ. τ. τού επιθ. *περίδρομος* < *περι-* + *δρόμος.* Ως πρυς τη σημ. που σχετίζεται με το υπερβολικό φαγητό, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για μεταφορική επέκταση τής σημ. *<σχοινί που συγκρατεί τυ δίχτυ»|.

περίδρομος - αγλέο(υ)ρας - άμπακος - αβλέμονας. Έχουν ενδιαφέρον οι φράσεις που πλάστηκαν στην Ελληνική για να δηλώσουν (μαζί με τα ρήματα *τρώγω - πίνω)* την υπερβολική κατανάλωση φαγητού ή ποτού. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των φράσεων είναι -όπως άλλωστε αναμένεται- η μεταφορική σημασιολογική τους προέλευση και η εκφραστικότητά τους. Η συχνότερη από αυτές, η λ. **περίδρομος** *(τρώει / πίνει τον περίδρομο)* φαίνεται ότι προήλθε μεταφορικά από το πρήξιμο, τυ φούσκωμα τύ πληγωμένου δα- χτύλου, από τη λ. *περίδερμος,* παρεφθαρμένη και από παρετυμολογική σύνδεση με το (αρχ.) *περίδρομος* «το γύρω-γύρω. περιφέρεια, στεφάνη». Το «πρήξιμο» ως μεταφορική απεικόνιση τής πρησμένης από το φαγητό κοιλιάς έδωσε και τις φράσεις **την τύλωσε** «έφαγε πολύ, φούσκωσε η κοιλιά του», *(τύλος* = πρήξιμο) και **την έκανε ταράτσα.** Το αρχαίο ήδη όνομα τού φυτού *ελλέβορος,* παρεφθαρμένο σε **αγλέο(υ)ρας** (*ελλέβορος* > **ελλέβο(υ)ρας* > **αλλέ- βο(υ)ρας*> * *αλ'Αέο(υ)ρας*> *αγλέο(υ)ρας).* έδωσε τη σημ. τού «υπερβολικού φαγητού (ποτού)». Αυτό μπυρεί να πρυήλθε από την υπερβολική συνήθως συμπεριφορά των ανθρώπων που έπιναν ελλέβυ- ρο. ανθρώπων που έπασχαν από παράνοια (πβ. σύγχρονες φράσεις *«τρώει / πίνει σαν τρελός*>\ δηλ. υπερβολικά, ανεξέλεγκτα). Ομοίως, το **άμπακος** από το ιταλ. abbaco (< λατ. abacus < ελλην. *άβαξ. -ακος*), δήλωσε την υπερβολική, τη σχολαστική ενασχόληση με υπολογισμούς σε άβακα και μεταφορικά την υπερβολική ενασχόληση και κατανάλωση φαγητού. Το ίδιο και η λ. **αβλέμονας,** η οποία είτε από το υπερβολικό βάθος, τα άπατα τύ βυθού τής θάλασσας τα οποία δεν βλέπεις (*ά-β/.έμμων* [< *βλέμμα] βυθός)* είτε από το ανεξέλεγκτο ποτό (αρχ. *άβλεμ ής - άβλεμέως* στη φρ. *άβλε- μέως πίνειν)* δήλωσε μεταφορικά την υπερβολική κατανάλωση φαγητού / ποτού.

περιδρομόχορτο (τυ) το φυτό ασφόδελος,

περιείχα ρ. -► περιέχω

περιέκτης (ο) {περιεκτών} καθετί (π.χ. κουτί, σωληνάριο, μπουκάλι κ.λπ.) που περιέχει κάτι ΣΥΝ. κοντέινερ.

[ητυμ. < *περιέχω,* βάσει τού επιθ. *περιεκτικός,* πβ. κ. *εφεκτικός, καχε- κτικός*J.

περιεκτικός, -ή, -ύ **1.** αυτός που περιλαμβάνει αναλογικά μεγάλη ποσότητα από κάτι: *τροφή περιεκτική σε βιταμίνες* |(*βιβλίο περιεκτικό πληροφοριών και γνώσεθ)ν* συν. γεμάτος, μεστός, πλήρης λντ. άδειος, λειψός 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό πληρυφορητικότητας, πυυ περιέχει πολλά ουσιώδη, χωρίς να περιττολογεί: ~ *λόγος ι άρθρο / έκθεση* ΣΥΝ. μεστός, ουσιώδης 3. γλΠΣΣ. ***περιεκτικά*** (τα) ονόματα που δηλώνυυν τόπυ όπυυ υπάρχει πλήθος προσώπων. ζώων ή πραγμάτων, π.χ. *ορνιθώνας, στρατώνας, αμπελώνας.*

περιεκτικ-σ /-ώς |μτγν.| επίρρ.

(εγυμ. μτγν. < αρχ. *περιέχα*>|. **περιεκτικότητα** (η) [1877J {χωρ. πληθ.} η ποσότητα ενός στοιχείου που περιέχεται σε κάτι, η αναλογία τυυ ως προς αυτό: *η* ~ *· τοτού σε οινόπνευμα* || *υψηλή / χαμηλή* ~ *σε πρωτεΐνες.*

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. capacite}. **περιέλιγμα** (το) {περιελίγμ-ατος | -ατα, -άτων} Ι.αυτό που τυλίγεται γύρω από κάτι 2. (ειδικότ.) κάθε λεπτό κυλινδρικό επίμηκες σώμα που τυλίγεται γύρω από άλλο.

[ΚΤΥΜ. < *περιελίσσω].* **περιέλιξη** (η) {-ης κ. -ίγεως | -ίξεις. -ίξεων} η περιστροφή γύρω από κάτι: *η - τού κισσού.*

(πτυμ.. < μτγν. *περιέλιξις* < αρχ. *περιε/^ίσσω*). **περιελίσσω** ρ. μετβ. [αρχ.] {περι-είλιξα. -ελίχθηκα} περιστρέφω κάτι γύρω από κάτι άλλο: - *σύρμα γύρω από κοντάρι.*

περιεπλάκην ρ. ► περιπλέκω

περιεργάζομαι ρ. μετβ. αποθ. {περιεργάστηκα} παρατηρώ (κάτι) με ιδιαίτερη προσοχή και σε κάθε του λεπτομέρεια: ~ *ένα κόσμημα / τη διακόσμηση τού σπιτιού / μια ομάδα τουριστών* συν. εξετάζω. σχολιο λ. *αποθετικός.*

(ετυμ. αρχ. < *περίεργος.* Τυ ρ. δήλωσε στην Αρχ. τόσο τη σημ. «προβληματίζομαι υπερβολικά ή άσκοπα για κάτι, απασχολούμαι χωρίς νόημα» όσο και τη σημ. ««επεξεργάζομαι λεπτομερώς»!, **περιέργεια** (η) [χωρ. πληθ.} 1.η έντονη επιθυμία (κάποιου) να μάθει τι είναι, πώς λειτουργεί ή εξελίσσεται (κάτι): *η - είναι η αρχή τής επιστημονικής έρευνας* || *τον κοίταξε όλο ~* || *έχω ~ να δω πώς Οα κα-*

τα/.ήξει αυτή η ιστορία 2. (ειδικότ.) η επιθυμία (κάποιου) να μαθαίνει για τις υποθέσεις των άλλων, το ενδιαφέρον για το τι κάνουν οι άλλοι, κυρ. στην ιδιωτική τους ζωή: *η - είναι ενοχλητική* || *δεν του είπαμε τι συνέβη και κουτεύει να σκάσει από την* [ΗΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *περιεργία*< *περίεργος].* **περίεργος,** -η. -ο **1**. αυτός που έχει ερευνητική διάθεση, που θέλει να μαθαίνει τι είναι *και* πώς γίνεται το καθετί: ο *μικρός ήταν ~ κι έμαθε γρήγορα τα κόλπα τής δουλειάς* || *είμαι ~ να δω πού Οα καταλήξει αυτή η ιστορία* 2. *αυτός* που θέλει να μαθαίνει τι συμβαίνει σε υποθέσεις που δεν τον αφορούν: *από ανθρώπους που χώνουν τη μύτη τους παντού, μην περιμένεις καλό* 3. αυτός που είναι δύσκολο να ερ- μηνευθεί και να κατανοηθεί: *ο ένας μπαίνει, ο άλλος βγαίνει ~ πράγματα συμβαίνουν σ'αυτό το σπίτι* || *οι επιστήμονες παρατήρησαν ~ αστρικά φαινόμρνα* ΙΥΝ ασυνήθιστος, ανεξήγητος 4. ***περίεργο*** (το) καθετί αξιοπρόσεκτο και δύσκολο να εξηγηθεί, παράξενο πράγμα: *Περίεργο! Πώς και δεν* σε *ειδοποίησε κανείς;* |jΓΟ ~ *τής υποθέσεο>ς είναι ότι κανείς από τους αδικουμένους δεν τα κατήγγειλε αυτά* ΣΥΝ. παράξενο 5. αυτός πυυ με τα εξωτερικά χαρακτηριστικά ή τη στάση του δίνει την εντύπωση προσώπου πυυ διαφέρει από τους άλλους: - *τύπος ο φίλος σου· δεν μου γεμίζει το μάτι* συν. ασυνήθιστος, παράξενος, διαφορετικός αντ. συνηθισμένος, κανονικός 6. αυτός που αποκλίνει από το κανονικό: ~ *γεύση έχει ν ο τυρί· θα είναι χαλασμένο* συν. παράξενος. **–περίεργα /περιέργως** (βλ.λ.) [αρχ.] επίρρ.

|ΓΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που άσκοπα προβληματίζεται για κάτι». < *περί'* + *-εργος* < *εργον*\. περιέργως επίρρ. [αρχ.Ι (λόγ.) κατά παράδοξο τρόπο, που δεν εξηγείται εύκολα: ~. *δεν έχει βγει ακόμη καμία επίσημη ανακοίνωση. παρά τον σάλο που έχει ξεσπάσει·* ΦΡ. όΛως ***περιέργως*** κατά εντελώς ανεξήγητο, παράδοξο τρόπο: αν *και ευέξαπτος, - δεν αντέδρασε στις προκλήσεις τού συνομιλητή του.* σχολιο λ. *επίρρημα.* περιέρχομαι ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. [αρχ.| {περιήλθα} (λόγ.) ♦ 1. (μετβ.) κινούμαι γύρω από κάτι. μέσα σε μια περιοχή ή ανάμεσα σε αντικείμενα ή ανθρώπους: ~ *τις αρχαιότητες / πόλεις και χωριά / ξένους τόπους* συν. περιφέρομαι, γυρίζω αντ. στέκομαι ♦ 2. (αμετβ.) (α) καταλήγω από κάποιον σε κάποιον άλλον: *ό?.η* του *η περιουσία πε- ριήλθε στο Δημόσιο* || *περιήλθε εις γνώσιν μου ότι...* (πληροφορήθηκα ότι...) || *περιήλθε στα χέρια μου φάκελος με αποκαλυπτικά στοιχεία* (β) οδηγούμαι σε ορισμένη κατάσταση: ~ *σε απόγνωση / σε ένδεια / αδιέξοδο* ιυν. φθάνω. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* περιεστάλην ρ. -► περιστέλλω περιέστειλα ρ. ► περιστέλλω περιεστραμμένος, -η. -ο ♦ περιστρέφω περιέταμα ρ. ♦ περιτέμνω

περιεχόμενο (το) |περιεχομέν-υυ **|** -ων} **1.** οτιδήποτε περιέχεται μέσα σε κάτι: *το ~ τού δέματος ι τού κουτιού* / γοι) *συρταριού* || *άδεια- σε το - τής τσέπης του στο τραπέζι* 2. το θέμα στο οποίυ αναφέρεται κάποιος/κάτι: *το ~ βιβλίου ! ομιλίας / άρθρου / επιστολής ι συνομιλιών* ΣΥΝ. (για ταινία, θεατρ. έργο, βιβλίο) υπόθεση 3. (α) τα αξιόλογα στοιχεία που έχει κάποιος/κάτι: *είναι άνθρωπος με ~ και είναι ευχάριστο να συζητάς μαζί του* ||[*ένα βιβ/.ίο φτωχό σε* ~ (β) κάθε αξιόλογος στόχος, ο οποίος δίνει ενδιαφέρον νόημα και αξία σε κάτι: *δώστε ~ στη ζωή των παιδιών σας και δεν θα* τανδυνκυσουν *από τα ναρκωτικά* || *περιφέρεται ζώντας μια ζωή χωρίς κανένα* ~ συν. νόημα 4. (στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες) η πληροφορία, η σημασία λέξης, σήματος κ.ά. (κατ' αντιδιαστολή προς τη μορφή τους): *το* ~ του *όρου «αγάπη» είναι ευρύ* || *συχνά, η κατάχρηση ορισμένων λέξεων τις καθιστά κενές περιεχομένου* || *στην προπαγάνδα χρησιμοποιούνται όροι οι οποίοι στερούνται περιεχομένου και ο καθένας τούς αντιλαμβάνεται όπως τον συμφέρει*)j γο ~ *μιας φράσης* JJ γο - *ενός έργου τέχνης / ενός συμβόλου* λνί . μορφή 5. αυτό το οποίο περιλαμβάνει μια δραστηριότητα: *μου εξήγησε το ~ τής δου/.ειάς του* || γο *εκπαιδευτικό ~ ενός προγράμματος* ΣΥΝ. αντικείμενο · 6. ***περιεχόμενα*** (τα) τα θέματα που περιλαμβάνει βιβλίο, περιοδικό ή σύγγραμμα και τα οποία δίδονται συνήθ. υπό μορφήν καταλόγου από τίτλους κεφαλαίοη·, υποκεφαλαίων και με παράθεση τού αριθμού τής σελίδας όπου μπορεί κανείς να τα αναζητήσει: *πίνακας περιεχομένων* || *ψάχνω στα ~* το *κεφάλαιο που με ενδιαφέρει.*

ΙΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού τ. *περιεχόμενος*, μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. *περιέχω.* Στη σημ. 6 η λ. αποδίδει το αγγλ. contents], περιέχω ρ. μετβ. [αρχ.] (περιείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.)} περιλαμβάνω εντός μυυ ή στη σύνθεσή μυυ κάτι: *ο φάκελος περιέχει πολύτιμα έγγραφα* || το *ποτό αυτό περιέχει πολύ οινόπνευμα* |) το *νομοσχέδιο περιέχει διατάξεις για τις φοροαπαλλαγές* |{ το *άρθρο περιέχει πλήθος ανακριβειών* ΣΥΝ. περικλείω. σχολιο λ. *έχω, απέχω, παρέχω, περιλαμβάνω.* περίζΓ)λος, -η. -ο [μεσν.] πολύ ζηλευτός, επίζηλος, περιζητητος, -η. -ο 118561 αυτός που έχει μεγάλη ζήτηση, πυυ τον θέλουν πολλοί: *είναι - στις κοινωνικές συγκεντρώσεις* || ~ *γαμπρός / ρό- λος σε ένα Θεατρικό έργο / μουσειακό αντικείμενο / θέση* σε *μια υπηρεσία.* σχολιο λ. *ανάρπαστος.*

|LiΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. recherche|. περίζωμα (τυ) ίμτγν.[{περιζώμ-ατος [-ατα,-άτων} 1.<σαρδύ κομμάτι από ύφασμα, ή δέρμα, που καλύπτει την περιοχή από τη μέση ώς τα γόνατα: *σκισμένο / ματωμένο / βαρύ* - ΣΥΝ. ποδιά, μπροστέλα · 2. κάθε λωρίδα (λ.χ. από ξύλο) σε κτήριυ. που χρησιμεύει για διακό- σμηση ή για ενίσχυση· (ειδικότ.) το συβαντεπί (βλ.λ.) · 3. ναυτ. ζώνη στην εξωτερική πλευρά και κατά μήκος τού πλοίου, κοντά στην ίσα- λο γραμμή, η οποία προστατεύει το σκάφος από προσκρούσεις, περιζώνω ρ. μετβ. {περι-έζωσα,-ζώθηκα κ. -ζώστηκα, -ζωμένος κ.-ζωσμένος} κλείνω ή σχηματίζω κλοιό από όλες τις πλευρές: *την αγροι κία έχουν περιζώσει οι φλόγες* || *οι αστυνομικοί περιέζωσαν από παντού τη γιάφκα* ΣΥΝ. περικυκλώνω, περιβάλλω. – **περίζωση** (η) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***περιζώννυμι*** < ***περι-*** + ***ζώννυμι*** (βλ. κ. ***ζώνω)\.*** **περιήγηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις,-ήσεων} η επίσκεψη ενός χώρου για αναψυχή ή για έρευνα και μελέτη ΣΥΝ. τουρισμός. ^ ΣΧΟΛ.ΙΟ λ. ***ηγούμαι.*** **περιηγητής** (ο) Ιμτγν.], **περιηγήτρια** (η) [Ι886| {περιηγητριών} πρόσωπο που επισκέπεται έναν τόπο για αναψυχή ή για να γνωρίσει και να μελετήσει τα αξιοθέατα, τα μνημεία και τον τρόπο ζωής των κατοίκων του: ο ***αρχαιολογικός χώρος γέμισε περιηγητές*** || ***τα βιβλία των περιηγητών τού I9ου αι. δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για τη ζωή στη χώρα μας*** ΙΥΝ. τουρίστας. – **περιηγητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.}. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ηγούμαι.*** **περιηγούμαι** ρ. μετβ. αποθ. {περιηγείσαι... | περιηγήθηκα} ταξιδεύω σε έναν τόπο είτε για αναψυχή είτε για να γνωρίσω και να μελετήσω τα αξιοθέατα, τα μνημεία και τον τρόπο ζωής των κατοίκων του: ***περιηγήθηκε την Ήπειρο και τη Μακεδονία και εξέδωσε βιβλ,ίο με τις εντυπώσεις του*** ΣΥΝ. γυρίζω, περιοδεύω, ταξιδεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός, ηγούμαι.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***περιηγούμαι (-έο-).*** αρχική σημ. «αναλαμβάνω να δείξω τυν δρόμο (κυρ. σε ορειβασία)». < ***περι-*** + ***ηγούμαι}.*** **περιήλιο** (το) [Ι825| {περιηλί-ου | -ων} ΑΣΤΡΟΝ. το κοντινότερο προς τον Ήλιο σημείο τής τροχιάς ενός ουράνιου σώματος: ***το ~ τής Γης / τής Αφροδίτης*** ΛΝΤ. αφήλιο.

[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. periheliumj. **περιθάλπω** ρ. μετβ. {περιέθαλψα} **1.** προσφέρω προστασία και βοήθεια σε όποιον έχει ανάγκη: ~ *ασθενή / κατατρεγμένο / πρόσφυγες* συν. φροντίζω, περιποιούμαι 2. (ειδικότ.) παρέχω ιατρική βοήθεια σε οργανωμένη μονάδα και εκτός αυτής: *το νοσοκομείο περιέθαλψε τους τραυματίες* ΣΥΝ. φροντίζω.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *περι-* + *θάλπω* (βλ.λ.)]. **περίθαλψη** (η) Ιμεσν-j {-ης κ. -άλψεως j χωρ. πληθ.} η παροχή βοήθειας, φροντίδας, η περιποίηση κάποιου: *υγειονομική / ιατροφαρμακευτική* -■ φρ. *κοινωνική περίθαλψη* υ τομέας τής κρατικής πολιτικής με αντικείμενο την ανακούφιση σε ιατροφαρμακευτικό, οικονομικό κ.λπ. επίπεδο των λιγότερο ευνοημένων πολιτών, **περίθλαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} φυς. η απόκλιση κύματος από την αρχικά ευθύγραμμη πορεία του εξαιτίας τής πρόσπτωσής του σε κάποιο εμπόδιο ή σχισμή μικρών διαστάσεων. [f.tym. < μτγν. *περίθλασις* < *περιθλώ* < *περι-* + *θλώ (-άω)* "σπάζω» (βλ. λ. *θλάση}).*

περιθωριακός, -ή. -ό (κακόσ.) **1.** αυτός που ζει ή ανήκει στο κοινωνικό περιθώριο: ~ ***ομάδες / άτομο / έντυπο*** || (κ. ως ουσ.) οι ~ ***ζουν σε άΟ/.ιες συνθήκες ζωής*** *2.* ασήμαντος, που δεν ανήκει στον πυρήνα των εξελίξεων: ***αυτό το θέμα είναι*** ~· ***άλλα είναι τα κρίσιμα.***

|ΟΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. marginal!, **περιθώριο** (το) {περιθωρί-ου [-ων} **1.** ο κενός χώρυς γύρω από το τυπωμένο κείμενο ή τις εικόνες μιας σελίδας: *σημειώσεις στο ~ τής σελίδας* [j *ρύθμιση περιθωρίου στις γραφομηχανές ή τους Η/Υ* συν. πλαίσιο, άκρη 2. (κατ' επέκτ.) ακάλυπτο, επιπρόσθετο διάστημα μέσα στο οποίο υπάρχει άνεση ή ελευθερία κινήσεων: *φέρε το τραπέζι πιο κοντά, έχει* ~ · (μτφ.) 3. οι δυνατότητες για κάτι. πέρα από κάποιο οριακό σημείο: *υπάρχει ~ ακόμη κέρδους / χρόνον / κινήσεων / ελιγμών ' βελτιώσεως των σχέσεών τονς ι ανάπτυξης* || *υπάρχουν πολλά ~ καλύτερης συνεργασίας και αποτελεσματικότερης διαχείρισης* || *πρέπει να βιαστούμε· τα χρονικά - στενεύουν!* || π ~ *λάθους έχει αυτή η μέθοδος μέτρησης;* φρ. ***αφήνω (σε κάποιον) περιθώριο / περιθώρια (για κάτι)*** δίνω (σε κάποιον) τη δυνατότητα (για κάτι): *η νέα δήλωση τού υπουργού δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνείας των αρχικών δηλώσεων* [j *τα αποτελέσματα τής ιατρικής αυτής έρευνας αφήνουν περιθώρια αισιοδοξίας για τους καρκινοπαθείς* || *ενήργησε αστραπιαία· δεν του άφησε κανένα περιθώριο αντίδρασης* **4.** οτιδήποτε δεν βρίσκεται στο επίκεντρο, στο κύριο μέρος: *στο ~ τής διάσκεψης / των εργασιών τής Συνόδου Κορυφής* jj *οδηγώβάζω κάποιον στο* - (του αφαιρώ το δικαίωμα για δράση, τον βγάζω εκτός μάχης, τον παραμερίζω) συν. πλαίσιο, άκρη 5. (α) υ εξωκοινωνικός χώρος στον οποίο ζουν. ηθελημένα ή όχι. άτομα που χαρακτηρίζονται από τάσεις φυγής, αποστασιοποίησης και μη συμμετοχής στα κοινωνικά δρώμενα εξαιτίας τής απόκλισης και σύγκρουσής τους με τα αποδεκτά πρότυπα τής κοινωνίας, λόγω ιδεολογικής διαφοροποίησης ή εξαιτίας τού χαμηλού οικονομικού και πνευματικού τους επιπέδου: «*η ανεργία μπορεί να οδηγήσει μια μερίδα τού πληθυσμού* στο *κοινωνικό* ~»(εφημ.) (β) (κακόσ.) υ χώρος στον οποίο ζουν και κινούνται οι απόκληροι τής κοινωνίας, καθώς και άτομα με αντικοινωνική συμπεριφορά · 6. ΟΙΚΟΝ', ***εμπορικό περιθώριο*** η διαφορά μεταξύ τής τιμής αγοράς και τής τιμής πώλησης στην αλυσίδα διανομής των αγαθών και υπηρεσιών.

[ΚΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < **περιθεώριον* < μτγν. *περιθεωρώ* «παρατηρώ από όλες τις πλευρές» (< *περι-* + *θεωρώ)* ή, κατ' άλλη άποψη, < αρχ. *περιθέω* «περιτρέχω, περιβάλλω». Ορισμένες μτφ. σημ. αποτελούν απόδ. τού γαλλ. marge, λ.χ. *περιθώριο λάθους / κέρδους / κινή- σεως* « une marge d'erreur / du benefice / de manoeuvre), *ζει στο περιθώριο* (< il vit en margc)|. **περιθωριοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως **|** χωρ. πληθ.} **κοινωνιολ. 1.** κοινωνικό φαινόμενο που απαντά σε πολλές κοινωνίες και κυρ. στη σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινο)νίες, κατά το οποίο τμήματα τού πληθυσμού δεν καταφέρνουν να απολαμβάνουν τα δικαιώματα που η κοινωνία παραχωρεί στα μέλη της 2. (ειδικότ.) η εκούσια ή ακούσια εν- σωμάτωση κάποιου στο κοινωνικό περιθώριο (βλ.λ., σημ. 5) 3. η απώ-

λεία τής σημαντικής θέσης πυυ έχει κάποιος και υ περιορισμός του σε ασήμαντο ρόλο: *η απομονωτική πολιτική οδήγησε αυτή τη χώρα στην ~.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. marginalisation!· **περιθωριοποιώ** ρ. μετβ. {περιθωριοποιείς... | περιθωριυπνί-ησα. -υύ- μαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** υδηγώ κάποιον στο κοινωνικό περιθώριο, τον καθιστώ περιθωριακό: *φοβούνται ότι η αυστηρή οικονομική πολιτική θα περιθωριοποιήσει τα ασθενέστερα λαϊκά στρώματα* 2. δεν επίτρεπα) σε κάποιον να κινηθεί στο επίκεντρο τής δραστηριότητας, τον κάνω να χάσει τον σημαντικό ρόλο πυυ είχε και να περιυριστεί σε ασήμαντο ρόλο: οι *άστοχες ενέργειες στην εξωτερική πολιτική είχαν ως αποτέλεσμα να περιθωριοποιηθεί η χώρα αυτή πο/ατικά.*
|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. marginaliser]. **περιίπταμαι** ρ. αμετβ. [αρχ.] {περιίπτ-αμαι. -ασαι. -αται, -άμεθα, -ασθε, -ανται. μτχ. περιιπτάμενος, -η. -ο [παρατ. περιιπτ-άμην. -ασο. -ατο. -άμεθα, -ασθε. -αντο} (λόγ.) ίπταμαι γύρη) από (κάτι), **περίκαλα** επίρρ; πυλύ καλά: *καλά κυι ~!* συν. άριστα, εξαιρετικά αν ι. κακά. χάλια.
περικαλλής, -ής. -ές {περικαλλ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός πυυ διαθέτει εξαιρετική ομορφιά: *~ νεος/ ναός' αρχιτεκτόνημα; πρόσω- πο Ι κόσμημα* ΣΥΝ. πανέμορφος ΑΝΤ. άσχημος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[f.tym. αρχ. < *περι-* + *-καλλής*< *κάλ/.ος].* **περικαλύπτω** ρ. μετβ. [αρχ.] {περικάλυψα, -φΟηκα, -μένος} (λόγ.) καλύπτω από όλες τις πλευρές, γύρω-γύρω ΣΥΝ. περιβάλλω. — **περικάλυμμα** (το) [αρχ.| κ. **περικσλυψη** (η) |μτγν.|.
περικάμπτω ρ. μετβ. [αρχ.[{περι-έκαμψα, -κάμφθηκα, -κεκαμένος} λυγίζω (κάτι), ώσπου να πάρει τυ σχήμα τής καμπύλης συν. κυρτώνω, καμπυλώνω. — **περίκαμψη** (η) |μτγν.|. **περικάρδιο** (το) [αρχ.] {περικαρδί-ου] -ων} ανλγ. η μεμβράνη πυυ περιβάλλει την καρδιά. —**περικαρδι(α)κός,** -ή. -ό [Ι836J.
περικαρδίτιδα (η) [1854] iajr φλεγμονή που εντοπίζεται στο περικάρδιο.
|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pericardite). **περικάρπιο** (το) [αρχ.] {περικαρπί-ου | -ων) Ι.ΑΝΑΤ. το τμήμα τού χεριού που περιβάλλει τον καρπό 2. (συνεκδ.) το βαμβακερό περίβλημα που φορούν οι αθλητές στον καρπό τού χεριού τυυς · **3.** ΗΟΤ. το εξωτερικό περίβλημα τού καρπού ενός φυτού. — **περικαρπι(α)κός,** -ή, -ό.
περικαυλίδα (η) (λόγ.) το προφυλακτικό ΣΥΝ. (λαϊκ.) καπότα.
[ετυμ. < *περι-* + *-καυλίδα* < *καυλός}.* **περίκεῖμαι** ρ. αμετβ. αποθ. |αρχ.] {περίκει-μαι. -σαι, -ται, -μεθα. -σθε, -νται Ι (παρατ.) περιεκ-είμην, -εισο. -ειτο, -είμεθα, -εισθε, -ειντο} (αρ- χαιοπρ.) βρίσκομαι τοποθετημένος γύρω από όλες τις πλευρές ενός στοιχείου ή πράγματος. ΣΧΟΛίυ λ. *αποθετικός.* **περικείμενο** (το) {περικειμέν-υυ | -ων} Γλωσσ. το γλωσσικό και εξω- γλωσσικό περιβάλλον ενός κειμένου· ό.τι συνδέεται με ένα κείμενο. [ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού αγγλ. contcxij. **περικεντρικός,** -ή, -ό αυτός που βρίσκεται κοντά στυ κέντρο: *~ δρόμος.*
[UTYM. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pericentric), **περίκεντρο** (το) {περικέντρ-ου | -ων} ΜΛΘ. **1.** το σημείο όπου τέμνο- νται οι μεσοκάθετοι των πλευρίόν ενός τριγιόνου και είναι το κέντρο τού περιγεγραμμένου στο τρίγωνο κύκλυ 2. (α) το κέντρο τυύ κύκλυ ή τής σφαίρας όπου είναι εγγεγραμμένο ένα πολύγωνο ή στερεό σχήμα (β) ***περίκεντρο πολυγώνου*** το κέντρο κύκλου υ οποίος είναι περιγεγραμμένος σε πολύγωνο (γι ***περίκεντρο πολυέδρου*** το κέντρο σφαίρας που είναι περιγεγραμμένη σε πολύεδρο.
[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. pericentrum [. **περικεφαλαία** (η) {περικεφαλαιών! **1.** είδος καλύμματος τής κεφαλής των στρατιωτών κατά την αρχαιότητα, που απαρτιζόταν από το κράνος και ένα λοφίο: *σπαρτιατική / αρχαία / βαριά / αστραφτερή / σιδερένια* ~· ΦΡ. ***βλάκας με περικεφαλαία*** για πρόσωπο αποδεδειγμένα χαζό, χο)ρίς μυαλό ή εξυπνάδα ΣΥΝ. πανηλΐθιυς ΑΝΤ. πανέξυπνος 2. (παλαιότ.) μεγάλο κράνος σκαφάνόρου με στρογγυλές θυρίδες με το οποίο καταδυόταν ο δύτης (π.χ. σφουγγαράς) σε μεγάλο βάθος. [ΕΤΥΜ. αρχ.. ουσιαστικοπ. θηλ. τυύ επίθ. *περικεφάλαιος* < *περι-* + *-κε- φάλαιος* < κεφαλή!·
περικλαδεύω ρ. μετβ. [μτγν.] {περικλάδ-εψα. -εύτηκα} κλαδεύω γύρω-γύρω, από όλες τις πλευρές, **περικλείς,** -ής, -ές {περικλε-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει μεγάλη φήμη, που γνωρίζει μεγάλη δόξα: *- ήρωας/ θάνατος* ΣΥΝ. ένδοξος. ξακουστός, ευκλείς ΑΝΤ. ακλείς. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* [ΕΤΥΜ. μτγν. < *περι-* + *-κ/^εής*< *κλέος* «δόξα»], **περίκλειστος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός πυυ είναι κλειστός από όλες τις πλευρές: *~ κτίσμα.* — **περίκλεισται** επίρρ. **περικλείω** ρ. μετβ. [αρχ.] {περί-έ.κλεισα, περι-κλείστηκα. -κλεισμένος} 1. κλείνω (κάτι) από όλες τις πλευρές: *την πόλη περικ/.είουν επτά λόφοι* [| *ψηλοί τοίχοι περικλείουν τον κήπο* 2. περιλαμβάνω: *οι στίχοι αυτοί περικλείουν όλο τον ρομαντισμό τον ποιητή.* — **περίκλειση** (η) Ιμτγν.]. « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κ?.είνω, περιλαμβάνω.*
Περικλής (ο) {-η κ. -έους} **1.** σπουδαίος πολιτικός τής αρχαίας Αθήνας (490-429 π.Χ.). αρχηγός τής δημοκρατικής παράταξης, ο οποίος συνετέλεσε καθοριστικά στην ανάδειξη τής Αθήνας σε κυρίαρχη δύναμη τού ελληνικού χώρου και σε κέντρο πολιτισμού τόσο. ώστε ο αιώνας στον οποίυ έδρασε να ονομαστεί «ο χρυσούς αιών τού Ιιερι- κλέυυς» 2. ανδρικό όνυμα.
[ετυμ. < αρχ. *Περικλής* «ένδοξος, φημισμένος» < *περι-* + *-κλής* < - *κλέ^ης*< *κλέος* «δόξα» (< **κλέΡος).* Βλ. κ. *κλέος].* **περικνημίδα** (η) **1.** (λόγ.) κάλυμμα τής κνήμης, που τοποθετείται απευθείας πάνω στο πόδι: *υφαντή / πλουμιστή / τσόχινη / βαριά* ~ συν. κάλτσα 2. λθλ. τυ προστατευτικό (συνήθ. πλαστικοποιημένο) κάλυμμα τής κνήμης, που τοποθετείται μέσα από την κάλτσα, για να προστατεύει τυ πόδι από χτυπήματα.
[f.tym. < μτγν. *περικνημίς, -ίδος* < *περι-* + *-κνημίς* < *κνήμη* |. **περικνήμιο** (το) {περικνημί-ου | -ων} τυ κάλυμμα τής κνήμης που καλύπτει το πόδι από τον αστράγαλο ώς το γόνατο, συνήθ. πάνω από το παντελόνι, και αποτελεί μέρυς στρατιωτικών ή κυνηγετικών στολών συν.γκέτα.
[ΕΓΥΜ. < αρχ. *περικνήμια (τά)* < *περί-* + *-κνήμια* < *κνήμη* \. **περικόβω** ρ. -♦ περικόπτω
περικοκλάδα (η) 1. κάθε φυτό με πολλά στελέχη, που έχει την τάση να απλώνεται και να καλύπτει μεγάλη έκταση αναρριχώμενο: *πυκνή / καταπράσινη / σκιερή / μαραμένη / ενοχλητική* ~ **2.** (μτφ.) *περικοκλάδες* (οι) ο λόγος πυυ χαρακτηρίζεται από πλεονασμούς, περίτεχνες βερμπαλιστικές διατυπώσεις: *άσε τις ~ και λέγε τι ζητάς* ΣΥΝ. σάλτσες, φιοριτούρες.
Ιετυ.μ. < *περιπλοκάδα* (βλ.λ.). με παρετυμολ. επίδρ. τής λ. *κλαδί].* **περίκομψος,** -η. -ο |αρχ.| πολύ κομψός ή εξεζητημένα περίτεχνος: *~ χτένισμα / στολισμός / ύφος* συν. πολυστόλιστος. — **περίκομψα** επίρρ.
περικοπή (η) **1.** υ περιορισμός, η μείωση: **~** *εισοδημάτων/ παροχών/ μισθών! συντάξεων ί επιδομάτων ι πιστώσεων / των δημοσίων δαπανών!] περικοπές στον προϋπολογισμό* συν. ελάττωση, περιστολή 2. (ει- δικότ.) η αφαίρεση τμημάτων από ένα έργο επειδή κρίνονται επικίνδυνα (από ιδεολογικής, ηθικής κ.λπ. απόψεως) ή ενοχλητικά για κάποιους· συνήθ. διενεργείται εξαιτίας λογοκρισίας: *η ταινία προβλήθηκε ολόκληρη χωρίς περικοπές || νέα έκδοση τού βιβλίου χωρίς τις ~ τής λογοκρισίας* **3.** αυτοτελές, αυτόνομο απόσπασμα, χωρίο κειμένου (κυρ. τής Αγίας Γραφής) που αναγιγνώσκεται στις ακολουθίες τής θείας λατρείας ή επιλέγεται για διδακτικούς σκοπούς (στο κατηχητικό ή τυ σχολείο): *~ από τα Ευαγγέλια ι τις επιστολές των Αποστόλων ί τη Βίβ/.ο.*
Ιετυμ. αρχ. < περικϊ5/ζτω|. **περικόπτω** ρ. μετβ. [αρχ.] {περιέκυψα, περικόπηκα. -μένος κ. (λόγ.) περικεκομμένος} 1. κάνω περικοπές σε (κάτι), μειώνω: *η νέα κυβέρνηση περικόπτει τις δαπάνες για την υγεία* συν. ελαττώνω, περιορίζω λντ αυξάνω 2. αφαιρώ μέρος από ένα σύνολο, κυρ. από ολοκληρωμένο έργο: *περιέκοψαν τις επίμαχες σκηνές* τοΰ *έργου.* **περικόχλιο** (το) [περικοχλί-ου j -ων} (λόγ.) το μεταλλικό, κυρ. κυλινδρικό εξάρτημα, με το οποίο στερεώνεται στη θέση της η βίδα· το παξιμάδι (βλ.λ.).
Ιετυμ. < μτγν. *περικόχλιον* < *περι-* + *-κόχλιον* < *κοχλίας].* **περικυκλώνω** ρ. μετβ.]αρχ.| {περικύκλω-σα. -θηκα. -μένος} κυκλώνω από παντού, παρατάσσω ή παρατάσσομαι κυκλικά γύρω από (κάποιον/κάτι) σχηματίζοντας κλοιό: *οι εχθροί περικύκλωσαν το στρατόπεδο*]] *βρέθηκε περικυκλωμένος από πλήθος θαυμαστών του* συν. περικλείο). —**περικύκλωση** (η) Ιαρχ.]. **περιλαβαίνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {περίλαβα} αρπάζω (κάποιον/κάτι) με επιθετικό τρόπο· επιτίθεμαι λεκτικά: *τον περίλαβε με τα χειρότερα λόγια,* τον *έκανε ρεζίλι* jj *θα* σε *περν.άβει* κι εσενα, σαν *έρθει η* σειρά σου || (ως απειλή) *κάτσε καλά. μη σε περιλάβω!* (πβ. λ. *περιλαμβάνω).* σχολιο λ. *λαμβάνω.*

περιλαβαίνω - περιλαμβάνω. Το **περι-λσβαίνω** σημαίνει κυρίως «πιάνω (κάποιον/κάτι), ασχολούμαι, έχω να κάνω με κάποιον» και σχηματίζει τον αόρ. με τον τ. **περί-λαβα:** *Αν σε περιλάβω στα χέρια μου... - 7ους περιλαβαίνει τον έναν μετά* τον *άλλον και τους εξευ- τε/.ίζει.* Το **περι-λαμβάνω** σημαίνει «περιέχω, περικλείω μέσα» και σχηματίζει κανονικά τον αόριστο ως **περι-έλαβσ:** *Δεν τον περιέ- λαβαν στους εκλογικούς συνδυασμούς - Ο πίνακας των επιτυχό- ντων περιλαμβάνει 200 ονόματα.*

περιλαίμιο (το) |18561 {περιλαιμί-ου | -ων} **1.** (α) (γενικά) οτιδήποτε φοριέται ή τοποθετείται γύρω από τον λαιμό (περιβάλλοντάς τον) (β) (ειδικότ. σε στολές) ο γιακάς 2. δερμάτινη ή μεταλλική λωρίδα ή αλυσίδα, πυυ στερειόνεται γύρω από τον λαιμό ζώου και χρησιμοποιείται κυρ. για τον έλεγχο των κινήσεων του προσαρμοσμένο σε αλυσίδα ή την αναγνώρισή του: γο *~ τού σκύλου* συν. λυυράκι, κολάρο. [ετυμ. Απόδ. τού τυυρκ. yaka «γιακάς»], **περιλάλητος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι αυτός που είναι γνωστός σε όλους, που συζητείται έντονα: *τα - πλούτη τού βασιλιά || - ομορφιά* συν. ονομαστός. ξακουστός, περιβόητος, (λόγ.) περιώνυμος, **περιλαμβάνω** ρ. μετβ. |αρχ.| {περιέλ-αβα. (λόγ.) -ήφθην, -ης, -η... (μτχ. περιληφθείς. -είσα. -έν)} 1. περικλείω, εμπεριέχω (κάτι): *η περιουσία του περιλαμβάνει πλήθος κινητών και ακινήτων || γο κτήμα περιλαμβάνει τα δύο σπίτια και όλη την έκταση μέχρι τον δρόμο* 2. διαθέτω ως μέλη ή μέρη. απαρτίζομαι από (συγκεκριμένα στοιχεία): *η οργάνωση αυτή περιλαμβάνει είκοσι τοπικές || ο σύλλογος περίε- λάμβανε τότε ελάχιστα μέλη* **3.** (ειδικότ. για κείμενα) έχω ως περιεχόμενο. ως αντικείμενο: γο *βιβ/Ιο περιλαμβάνει τα γεγονότα τής Κατοχής σε δέκα ενότητες* ΣΥΝ. περιέχω **4.** ενσωματώνω, εντάσσω (κάτι/κάποιον) σε ένα σύνυλο ή στα ήδη υπάρχοντα: *η τιμή περιλαμβάνει και τα έξοδα διατροφής στο ξενοδοχείο || τον περιέλαβαν στη λίστα* των *υποψηφίων* συν. συμπεριλαμβάνω, συνυπολογίζω **5.** (η γεν. της μεσοπαθ. μτχ. ενεστ. *περιλαμβανομένου (-ης) / περιλαμβανομέ- νων)* συνυπολογίζυντας: *ό/.οι. περιλαμβανομένων και των αντιπολι- τευομένων. επικρότησαν τότε την απόφαση τού προέδρου* jj οι *περισσότεροι. και εμού περιλαμβανόμενου, ήταν εξοργισμένοι.* σχολιο λ. *περιλαβαίνω, λαμβάνω.*

περιλαμβάνω - συμπεριλαμβάνω, περιέχω - εμπεριέχω, περικλείω - εμπερικλείω. Βασική σημασία όλων των ρημάτων αυτών είναι η δήλωση τού «περιεχομένου». τού ότι «κάτι τοποθετείται μέσα σε ορισμένα όρια». Η σημασία αυτή εκφράζεται είτε δυναμικά **(περιλαμβάνω, περικλείω)** είτε στατικά **(περιέχω).** Κατ' επέκταση. δηλώνεται από τα ίδκχ ρήματα η σημασία τού «εντάσσω κάτι σε ενα σύνολο» **(εμπεριέχω, εμπερικλείω)** ή η σημ. τού "προσθέτω στα ήδη υπάρχοντα» **(συμπεριλαμβάνω).** Οι λεπτές αυτές σημασιολογικές αποχρώσεις είναι καλό να τηρούνται στην προσεγμένη επικοινωνία, ώστε να μη φαίνονται ότι «όλα σημαίνουν το ίδιο» και μπορούν να χρησιμοποιούνται αδιακρίτως.

περιλαμπής, -ής. -ές Ιμτγν.J {περιλαμπ-ούς | -είς (υυδ. -ή)} ο περίλαμπρος. **περιλαμπώς** επίρρ. |μτγν.|, ·'·' σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **περίλαμπρος,** -η. -ο [μεσν.| 1. αυτός που λάμπει από κάθε πλευρά, εξαιρετικά λαμπερός ΣΥΝ. (λόγ.) περιλαμπής, (εκφραστ.) ολοφώτει- νος, ολόλαμπρος \NT. (λόγ.) αλαμπής **2.** (μτφ.) αυτός που διαθέτει μεγάλη λαμπρότητα και ακτινοβολία: - *νίκη / επιτυχία.* - **περίλαμπρο** επίρρ.

περιληπτικός, -ή. -ό Ιαρχ.| **1.** αυτός που έχει ή μπορεί να περιλάβει πολλά, που με συντομία και λιτότητα αναφέρει πολλά: - *έκθεση των πεπραγμένοι* || ~ *παρουσίαση των θέσεων τού κόμματος* ΣΥΝ. συνοπτικός ανί. εκτενής, μακροσκελής 2. (για γραπτό κείμενο) αυτός που έχει τη μορφή περίληψης: *κεφά/.αιο σε* ~ *μορφή* συν. βραχυλογικός ΛΝΤ. αναλυτικός **3.** ΓΛί2ΣΣ. *περιληπτικό όνομα* κυινό όνομα σε ενικό αριθμό, που δηλώνει πλήθος ομοειδών προσώπων, ζώων ή πραγμάτων, τα υποία συγκροτούν ενιαίο σύνολο, λ.χ. οι λέξεις *λαός. αστυνομία, οικογένεια, εργατιά* κ.λπ. **περιληπτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.* **περίληψη** (η) |-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} η σύντομη απόδοση τού περιεχομένου γραπτού ή προφορικού κειμένου: *του έκανε μια* ~ *τής ομιλίας τού προέδρου* || *στο τέλος κάθε κεφαλαίου ακολουθεί* - συν. (λαϊκ.) ρεζυμέ. (λόγ.) σύνοψη- ΦΡ. (λόγ.) ***εν περιλήψει*** με λίγα λόγια, με συντομία: γο *θέμα - ετέθη ως εξής...* — (υποκ.) **περιλη-** ψούλα (η). ·«■ · ΣΧΟΛΙΟ λ. *λαμβάνω.*

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *περίληψις.* αρχική σημ. «αντίληψη των γενικών αρχών, των βασικο)ν σημείων». < *περιλαμβάνω* (πβ. κ. *λήψις - λαμβάνω)].* **περιλούζω** ρ. μετβ. {περι-έλουσα, -λούστηκαι **1.** βρέχω από κάθε πλευρά 2. (μτφ.) καθυβρίζω (κάποιον): ron *περιέλουσε με ακατονόμαστες φράσεις.*

[ετυμ. < μτγν. *περιλονω* < *περι-* + *λούω\.* **περίλυπος,** -η. -υ (λόγ.) αυτός που είναι πάρα πολύ λυπημένος: *την κοίταζε με* ~ *ύφος* ΣΥ\\ καταστενοχωρημένος. καταλυπημένος λντ. περιχαρής.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *περι-* + *-λυπος* < *λύπη\.* **περιμαζεύω** ρ. μετβ. [περιμάζ-εψα, -εύτηκα. -εμένος! 1. μαζεύω πράγματα που έχουν σκορπίσει: - *τις σημειώσεις που σκόρπισε ο αέρας* || ~ *τα θρύψαλα τού σπασμένου βάζου* συν. περισυλλέγω ανί. σκορπώ 2. περιορίζο) και ελέγχω (κάποιυν/κάτι): *δεν μπορεί να περιμαζέψει τη σκέψη του* || - *τη γλώσσα μου* (πρυσέχω τι λέω. παύω να είμαι αυθάδης) || *περιμάζεψε τον γιο σου, γιατί ενοχλεί τον κόσμο!* συν. συμμαζεύω **3.** προσφέρω περίθαλψη, φροντίδα: *βρήκε το κουτάβι στον δρόμο και το περιμάζεψε στο σπίτι της* || το *ίδρυμα περιμαζεύει αστέγους.* Κπίσης (λαϊκ.) **περιμαζώνω** |μεσν.|. **περιμάζεμα** κ. (λαϊκ.) **περιμάζωμσ** (το), **περιμένω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.[{περίμενα} ♦ (μετβ.) 1. παραμένω στο ίδιο σημείο, ώσπου να έρθει (κάποιος/κάτι) ή μέχρι να συμβεί (κάτι προγραμματισμένο ή αναμενόμενο): ~ *το τρένο,' το λεωφορείο* / γο *τρόλεϊ* \\ ~ *ταξί στην πιάτσα* || *θα σε.* ~ *στη γωνία* || *ποιον περιμένεις τόση ώρα:* || ~ *να περάσουν τα οχήματα τής παρέλασης* 2. είμαι σε αναμονή για (κάτι μελλοντικό): ~ *τα αποτελέσματα το)ν εξετάσεων* || ~ *να δω τι θα γίνει μετά τις εκλογές* || - *πώς και πώς την επιστροφή τής κόρης του από το εξωτερικό* ([(για κάτι που πρόκειται να συμβεί) *ποιος ξέρει* τι τον *περιμένει στην ξενιτειά* || *μας περιμένουν εκπλήξεις·* φρ. (α) (για ετοιμοθάνατο) ***περιμένουμε (κάποιον)*** αναμένουμε ότι θα πεθάνει από ίορα σε ώρα: τον *περιμένουμε* τον *λαπποδ. είναι στα τελευταία του* (β) (για γυναίκα) ***περιμένω παιδί*** είμαι έγκυος **3.** (μτφ.) είμαι διαθέσιμος ή σε ετοιμότητα να δεχθώ (κάποιον/κάτι): *έξω τον περίμενε ένα αυτοκίνητο, δώρο το>ν γονιών του* || *αρχίζουν οι διακοπές· τα νησιά μάς περιμένουν* 4. θεωρώ (κάτι) πιθανό, ενδεχόμενο να συμβεί: *έχει μάθει να περιμένει τα χειρότερα* || <5εν *ήταν κάτι που μας ξάφνιασε, το περιμέναμε!* || *αυτά να τα περιμένεις από άξεστους ανθρώπους* |j *το περίμενες αυτό από τέτοιον άνθρωπο:* || (προτρεπτικά) *τι περιμένεις και δεν τον διώχνεις:* φρ. ***δεν το περίμενα*** για κάτι απροσδόκητο, απρόοπτο: - *να παρεξηγηθείς!* || - να *συμπεριφερθει έτσι στον φίλο του!* 5. (α) έχω προσδοκία ή ελπίδα για (κάτι): *οι νέοι περιμένουν έναν καλύτερο κόσμο* || ~ *ότι θα βελτιωθούν τα οικονομικά μου* || τι *περιμένεις απ' τη ζωή σου;* ΦΡ. ***τα περιμένω όλα από (κάποιον)*** (i) θεωρώ (κάποιον) ικανό για τα πάντα: *από αυτόν να τα περιμένεις όλα. είναι διάολος σκέτος!* (ii) έχω την προσδοκία να φροντίσει άλλος για τις δικές μου υποθέσεις, να τα κάνει όλα για μένα: *πρέπει να βοηθήσει κι αυτός στο σπίτι, δεν μπορεί να τα περιμένει όλα από τη γυναίκα του!* (β) (ειδικότ.) προσέχω πότε θα συμβεί (κάτι που ελπίζω) ή εύχομαι να συμβεί: *περιμένει την κατά?.λη?.η ευκαιρία, για να ανταποδώσει την προσβολή* || *περιμένει να κάνει ο αντίπαλος το μοιραίο λάθος* ♦ (αμετβ.) 6. βρίσκομαι σε κατάσταση αναμονής: *δεν αντέχω να -. χωρίς να κάνω τίποτα* || *μην περιμένεις πια, όλα τελείωσαν μεταξύ μας 7.* κάνω υπομονή: *περίμενε και θα δεις μη βιάζεσαι!* φρ. **στο *περίμενε*** σε αναμονή διαρκείας: *τον έχει μια ζωή - με υποσχέσεις για διορισμό* 8. αναβάλλομαι, καθυστερώ: *οι διακοπές σου μπορούν να περιμένουν τώρα προέχουν άλλα* || *τα καυτά προβλήματα τής παιδείας δεν μπορούν να περιμένουν άλλο* ΣΥΝ. καθυστερώ. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *μένω.*

περιμένω - αναμένω - προσμένω. Τυ **περιμένω** με παθητικό το **αναμένομαι** σημαίνει γενικά «βρίσκομαι σε κατάσταση αναμονής για συνάντηση ή απάντηση σε κάτι που έχει ήδη κανονιστεί ή ζητηθεί». Το **προσμένω** (στη λογοτ. και την προφορ. γλώσσα) σημαίνει το ίδιο, με έντονο τυ στοιχείο τής επιθυμίας, τής λαχτάρας. Ίο **αναμένω** (λογιότ. και τής γραπτής γλώσσας) σημαίνει κυρ. «προβλέπω με αρκετή βεβαιότητα» (πιθανολογώ) ή «περιμένω με ενδιαφέρον» (προσβλέπω, πρυσδυκώ). Ιε όλα, πάντως, υπόκειται η τοπική σημ. («βρίσκομαι κάπου για να...»). -► *μένω*

περιμετρικός, -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με την περίμετρο: ~ *διάταξη / ζώνη / δρόμος.* – **περιμετρικ-ά / -ώς** επίρρ.

Ιείύμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. perimetric|. **περίμετρος** (η)]περιμέτρ-ου | -ων, -ους) το περίγραμμα δισδιάστα- τοί) σχεδίου και το μήκος αυτού τού περιγράμματος.

[Ι-.ΤΥΜ. < αρχ. *περίμετρος* (ενν. *γραμμή),* λ. που αρχικοίς χρησιμοποιή- θηκε μόνον ως επίθ.. < *περι-* + *-μετρος* < *μέτρον*|. **περιμήτριο** (τυ) {περιμητρί-ου Ι -ων} ανατ. πέταλο τού περιτοναίου πυυ καλύπτει τη μήτρα. **περιμητρικός,** -ή, -ό [1876J. |ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ..< νεολατ. perimetrium], **περιμητρίτιδα** (η) |1879| {-ας κ. -ίτιδος | χωρ. πληθ.} ιατρ. φλεγμονή των ιστών που βρίσκονται γύρο) από τη μήτρα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. perimetrite]. **περίνεο** (το) {περινέου} ΑΝΑΤ. περιοχή μεταξύ των εξωτερικών γεν- νητικών οργάνων και τυ πρωκτού, η οποία εκτείνεται εσωτερικά μέχρι τυυς μυς στη βάση τής πυέλου και στις γύρω δομές των οστών. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *περίνεος / περίναιος (ό)* (αρχαιότ. ο τ. σε *-αιος),* ανατομικός όρ.. < *περ(ΐ)-* + *-ίναιος* < ρ. *ινάω / -έω* «αδειάζω, εκκενώνω», οπότε η λ. θα προσδιόριζε την περιοχή από την οποία το σο')μα αποβάλλει τα περιττώματα. Ί ο αρχ. *ιναω / -έω* ανάγεται σε τ. *~ΐσνά-ω.* συνδ. με σανσκρ. is-ns-ti. «ρίχνω, θέτω σε κίνηση», καθώς και με το ρ. ιαίνω (βλ.λ.)}.

περινεοτομή (η) ιλγρ. η διατομή τού περινέου για την πρόληψη ρήξης κατά τον τοκετό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. perineotomy], **περινεορραφή** (η) ΙΑΤΡ. η συρραφή τού περινέου, τόσο σε περιπτώσεις τομής όσο και σε περιπτώσεις ρήξης.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. υρ.. < αγγλ. perincorrhaphyj. **περινεύριο** (το) {περινευρί-ου | -ων} λνατ. μεμβράνη τού συνδετικού ιστού, που συγκρατεί τις δέσμες των νευρικών ινών στο εσωτερικό τού νεύρου. —**περινευρικός,**-ή,-ό. |ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. perineurium], **περινευρίτιδα** (η) }Ι865] {χωρ. πληθ.} ιατρ. φλεγμονή τού περινευρίου.

[ετγμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. perineuritis], **περίνους.** -ους. -ουν Ιμτγν.) (κυρ. στον υπερθ. ***περινούστστος,*** *-η, -ο)* (αρχαιοπρ.) αυτός που διακρίνεται για τη συγκρότηση τής σκέψης και τη σύνεσή του: - *νομοθέτης* συν. μυαλωμένος, (λόγ.) νουνεχής, σώφρων. συνετός. — **περίνοια** (η) [αρχ.|. **πέριξ** πρόθ. κ. επίρρ. **1.** (ως πρόθ.) γύρω από (κάτι): - *τής πρωτευού- σης* / *τού τείχους* 2. (ως επίρρ. με άρθ.) αυτός που βρίσκεται κοντά, γειτονικός: *η Ελλάδα και οι - βα/.κανικές χώρες* 3. ***πέριξ*** (τα) (α) η έκταση ή η περιοχή κοντά ή δίπλα σε ένα μέρος: *το εργοστάσιο και τα - αντιμετωπίζουν οξύ πρόβλημα* || "*όταν συμβεί στα - φωτιές να καίνε*» (λαϊκ. τραγ.) (β) (ειδικότ.), η περιοχή γύρω από αστικό κέντρο: *πήγαν εκδρομή στα ~* || *έφυγαν από το κέντρο και τώρα μένουν στα -* συν. περίχωρα.

[είύμ. αρχ. < **πέρι-κ-ς* < *περί* (βλ.λ.) + ένθημα *-κ-* + επίρρ. κατάλ. *-ς* (πβ. *μέχρι-ς)\.* **περιοδεία** (η) Ιμτγν.] [περιοδειών! ταξίδι με προγραμματισμένες διαδοχικές στάσεις σε διαφορετικά μέρη για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένου σκοπού: ~ *θιάσου σε επαρχιακές πόλεις για παραστάσεις* || *προεκ?^ογική - υποψηφίου* συν. τουρνέ, **περιοδεύω** ρ. αμετβ. [μτχ. ενεστ. περιοδεύων, -ουσα. -ον | περιόδευ- σα[1. κάνω περιοδεία: *το μουσικό μας συγκρότημα θα περιοδεύσει όλο τον Αύγουστο·* ΦΡ. ***περιοδεύω ν θίασος*** (i) θίασος που κάνει περιοδεία (ii) (μτφ.-μειωτ.) σύνολο ανθρώπων που έχει χάσει τη σοβα- ρότητά του και το κύρος του: *οι βου/^ευτές τού κόμματος θυμίζουν περιοδεύοντα θίασο* 2. γτλτ. ***περιοδεύον (σώμα)*** το Συμβούλιο Επιλογής Οπλιτών (Σ.Κ.Ο.). που περιοδεύει ανά τη χώρα για να ρυθμίζει τη στρατολογική κατάσταση των εφήβων ΦΡ. ***περνάω περιοδεύον*** για τον έφηβο που περνάει από την εξέταση τού παραπάνω συμβουλίου, πριν τελειώσει το Λύκειο: *τα αγώρια τής τάξης θα περάσουν πε- ριοδεύον αύριο.* —**περιόδευση** (η) [μεσν.}. σχολιο λ. *οδός.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *περι-* + *οδεύω* < *όδός\.* **περιοδίκο** (το) **1.** (α) περιοδική έκδοση συγκεκριμένης ή ποικίλης θεματολογίας. που περιλαμβάνει κυρ. κείμενα, όπως άρθρα, ρεπορτάζ, συνεντεύξεις κ.λπ. ψυχαγωγικού, ενημερωτικού ή επιστημονικού χαρακτήρα, συνήθ. με πλούσιο φωτογραφικό υλικό ή εικόνες: *δεκαπενθήμερο/ εβδομαδιαίο / μηνιαίο* ~\ \ - *μόδας / κινηματογράφου / κόμικς / ποικίλης ύλης* || *φιλολογικό / πολιτικό / εφηβικό / νεανικό / οικονομικό ι σοβαρό / έγκυρο* ~ (β) κάθε τεύχος αυτού τού εντύπου: *μου δίνεις για λίγο το ~ σου. να δω κάτι:*)) - *τσέπης* (μικρού μεγέθους) || *ξεφυλλίζω το* - 2. (συνεκδ.) (α) η επιχείρηση που εκδίδει τυ έντυπο αυτό: *συνεργάτης / διευθυντής τού* - [| *το - δεν είναι κερδοφόρο και θα κλεί*

σει (β) οι κτηριακές εγκαταστάσεις (συντάξεως και εκτυπώσεως) τής παραπάνω επιχείρησης: *όλο το βράδυ θα είναι στο μέχρι να τελει- ώσει τ ο μοντάζ (y)* το προσωπικό που απασχολείται σε αυτή την επιχείρηση: *από σήμερα ανήκει κι αυτός* στο - 3. (στο ραδιόφωνο και στην τηλεόραση) εκπομπή συγκεκριμένης θεματολογίας: *το πολιτικό / οικονομικό / καλλιτεχνικό - τού νέου καναλιού* ΣΥΝ. μαγκαζίνο. – (υποκ.) **περιοδικάκι** (το).

[ΗΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τυύ επιθ. *περιοδικός* από φρ. όπως *περιοδικό (έντυπο)*, ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. periodique (πβ. ισπ. peri0dico "εφημερίδα»)), **περιοδικός,** -ή, -ό Ιμτγν-ι **1.** αυτός που προκύπτει ή εμφανίζεται σε τακτά χρονικά διαστήματα: ~ *φαινόμενα* || *ημερήσιος και - Τύπος* (| ~ *έκθεση επιτροπής ι επιθεώρηση* 2. ***περιοδικός δεκαδικός αριθμός*** αριθμός τού οποίου μια ομάδα δεκαδικοιν ψηφίων επαναλαμβάνεται συνεχώς και με την ίδια σειρά έπειτα από μια θέση. π.χ. ο αριθμός 64.321321321... ή 8,45313131... 3. χιΐ.Μ. ***περιοδικό σύστημα / περιοδικός πίνακας των στοιχείων*** πίνακας κατατάξεως των χημικών στοιχείων σε κάθετες και οριζόντιες στήλες, με βάση την κατά τακτά διαστήματα εμφάνιση αναλόγων ιδιοτήτων σε αυτά *(περιοδικός νόμος)*. όταν κατατάσσονται κατ' αύξοντα ατομικό αριθμό (βλ. πιν. *περιοδικού συστήματος)* · εφευρέτης τυυ ήταν ο Ρώσος Ντμίτρι Μεντελέγεφ.

περιοδικ-ά / -ώς [μτγν.] επίρρ. **περιοδικότητα** (η) [18411 {χωρ. πληθ.! η κατά τακτά χρονικά διαστήματα επανεμφάνιση, η περιοδική επανάληψη (ενός φαινομένου): *η ~ τής αμπώτιδας και πλημυρίδας.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ςέν. όρ.. < γαλλ. periodicite]. **περιθδθλόγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ο χωρισμός, η υποδιαίρεση γνωστικού αντικειμένου σε επιμέρους χρονικές περιόδους που έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά, με σκοπό την ανάλυση και τη μελέτη του: *η - τής ιστορίας τής λογοτεχνίας ι τής ιστορίας τής μόδας ι τής εποχής τού σιδήρου.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. pcriodisation]. **περιοδοντικός,** -ή. -ό ΑΝΑΤ. αυτός που σχετίζεται με το περιοδόντιο: ~ *απόστημα / μεμβράνη* (ο σαρκώδης ιστός μεταξύ δοντιού και φατνίυυ).

[ΕΙΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. periodontic), **περιοδόντιο** (το) {περιοδυντί-ου | -ων} ΑΝΑΤ. **1.** το περιόστεο (βλ.λ.) τής οδοντικής ρίζας 2. το σύστημα στηρίξεως τού δυντιού.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. periodontium], **περιοδοντίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.) ΙΑΙΡ. φλεγμονή των περιοδοντικών ιστών.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. periodontitisJ. **περίοδος** (η) {περιόδ-ου | -ων, -ους} **1.** (α) ο χρονικός κύκλος που προσδιορίζεται από την επανεμφάνιση φαινομένου, την επανάληψη γεγονότος ή σειράς γεγονότων: *η - των Χριστουγέννων / των διακοπών / των βροχών / τού καλοκαιριού* [[*σχολική / βουλευτική* - (η τετραετής βουλευτική θητεία) (β) συγκεκριμένο χρονικό διάστημα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: *η προεκλογική / μετεγχειρητική / μεταπολιτευτική* ~ (] ~ *οξύτητας ι κρίσεως / λιτότητας / ακμής / χάριτος* (βλ. λ. *χάρη) / πειραματισμού ι αιχμής > επωάσεως / ανάρρωσης ι πυρετού* || *διερχόμεθα μία - ισχνών αγελάδων για την οικονομία μας* || *την - τής χούντας* ήταν στο *Παρίσι* || *ακό τη νέα ποδοσφαιρική ~ θα αγωνίζεται στον Άγιαξ* || *παρατεταμένη ~ ξηρασίας* || *η ~ των καλοκαιρινών αδειών* ΣΥΝ. φάση · ΦΡ. ***κατά περιόδους*** πότε-πότε, ενίυτε: ~ *έγιναν προσπάθειες εκσυγχρονισμού, αλλά απέτυχαν* ΣΥΝ. από καιρό σε καιρό, κατά καιρούς 2. φυς. ο χρόνος που χρειάζεται ένα σώμα για την εκτέλεση μιας επαναλαμβανόμενης κίνησης: - *εκκρεμούς* 3. (για γυναίκα) η έμμηνη ρύση: *μου έρχεται! έχω* — || ο *κύκλος τής* ~ **4.** γλωσσ. το τμήμα γραπτού λόγου που περιλαμβάνεται μεταξύ δύο διαδοχικών τελειών η περίυδυς αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις. π.χ. ο *ταχυδρόμος δεν ήρθε, γιατί σήμερα είναι αργία και κανείς* fον *εργάζεται* (εδώ έχουμε μία περίοδο που αποτελείται από τρεις προτάσεις, μία κύρια και δύο δευτερεύουσες) · στην πράξη, συχνά αντί τού όρου «περίοδος» χρησιμοποιείται ο όρος «πρόταση» **5.** μους. ενότητα μουσικών φράσεων που συνδέονται μεταξύ τους 6. χίιμ. κάθε οριζόντια σειρά τυύ περιοδικού πίνακα των στοιχείων. « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδός.*

Ιετυμ αρχ.. αρχική σημ. «περιόδευση (σε κυκλική διεύθυνση)», < ***περί-*** + *οδός.* Η λ. ήδη στην Αρχ. δήλωσε έναν κύκλο χρόνου, χρονικό διάστημα, το οποίο χαρακτηρίζεται από σταθερά γεγονότα που επαναλαμβάνονται (λ.χ. εορτές, Ολυμπιακοί Αγώνες, θητεία σε δημόσια αξιώματα)!.

περίοικος (ο) {αρχ.Ι {περιοίκ-ου [-ων, -ους! (λόγ.) αυτός που διαμένει δίπλα σε (κάποιον), ο γείτονας: *οι ~ διαμαρτυρήθηκαν για τη δυνατή μουσική κατά τις ώρες κοινής ησυχίας.*

περίοπτος, -η,-ο **1.** αυτός που είναι ορατός από κάθε πλευρά: το *νέο απόκτημα τού μουσείου τοποθετήθηκε σε ~ θέση* || ~ *γλυπτό ί άγαλμα* 2. (μτφ.) αυτός πυυ έχει κερδίσει την αποδοχή και την αναγνώριση όλων: - *κοινωνική θέση* ΣΥΝ. περίβλεπτος, επιφανής. —**περίοπτα /περιόπτως** [μτγν.] επίρρ.

[ετυμ. μτγν. < *περι-* + *όπτός.* ρηματικό επίθ. τού ρ. *όρώ,* πβ, *όπ-ωπ-α* (παρακ.). Βλ. κ. *οπτικός],*

περιορίζω ρ. μετβ. {περιόρισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** συγκρατώ (κάτι) μέσα σε συγκεκριμένα όρια: *προσπαθούν να περιορίσουν την έκταση τής πετρελαιοκηλίδας* ΣΥΝ. περικλείο) ΑΝΤ. επεκτείνω, διευρύνω **2.** δεσμεύω (κάποιον) εντός υρισμένων ορίων, αφαιρώ (από κάποιον) τη δυνατότητα ελεύθερης κίνησης έξω από έναν χώρο: *περιόρισαν τους αιχμαλώτους σ' ένα μοναστήρι* || *τον περιόρισαν στο σπίτι μέχρι τη διαλεύκανση τής υπόθεσης* συν. κρατο') 3. εμποδίζω την ελεύθερη δράση ή έκ<οραση: ~ *τα δικαιώματα ι τη δράση κάποιον* || *κάνε ό,τι θέλεις' δεν σε περιορίζει κανείς* [[ο *αμυντικός παίκτης κατάφερε να περιορίσει τον αντίπαλό του* **4.** (α) μειώνω (κάτι), ώστε να βρίσκεται μέσα σε αποδεκτά όρια: *ο γιατρός τον είπε να περιορίσει το κάπνισμα* || - *τα έξοδά μου / τις δημόσιες εμφανίσεις μου ι τις αρνητικές επιπτώσεις* (από κάτι) || - *δραστικά την κατανάλωση νερού* (β) (ειδι-κότ.) μειώνω (κάτι που ενοχλεί): *περιόρισε λιγάκι τα νεύρα / τη γλώσσα/ τις εκφράσεις σου* συν. περιμαζεύω, συγκρατώ (γ) μειώνω (κάτι) παρεμποδίζοντάς το: ~ *την όραση / τη θέα κάποιου* ΣΥΝ. δυσχεραίνω αντ. διευκολύνω · (μεσοπαθ. ***περιορίζομαι)*** 5. κινούμαι μέσα σε συγκεκριμένα όρια. δεν ξεπερνάω τα όρια ενός χώρου: *η δράση του περιορίστηκε στην ορεινή Αχαΐα* [[(μτφ.) *η συζήτηση περιορίστηκε στην ανταλλαγή ύβρεων \\ οι φιλοδοξίες του περιορίζονται εντός των ορίων τής εταιρείας μας* || *«τα περί νέου φορέα περιορίζονται για την ώρα σε επίπεδο συζήτησης και δεν αποτελούν επεξεργασμένη πρόταση»* (εφημ.) 6. αρκυύμαι σε κάτι ή φθάνω ώς υρισμένο σημείο: *ας περιοριστούμε στα δικά μας κι ας αφήσουμε τα ξένα* || *ποτέ δεν μπόρεσε να* περιοριστεί *στα λίγα* 7. (η μτχ. περιορισμένος, *-η.* -ο) βλ.λ.

[ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «σημαδεύω τα όρια, τα σύνορα». < *περι-* + *ορίζω.* Στους εκκλησ. συγγραφείς πρωτοαπαντά η σημερινή σημ. (λ.χ. Κλήμης: *ορέξεις αύταρκεία περιορίζονται)}.*

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

1A – Ομάδα

1 – Ατομικός αριθμός
H – Σύμβολο
Υδοογονο – Όνοαα στοιχείου

1A	2A	3B	4B	5B	6B	7B	8B	-------	1B	2B	3A	4A	5A	6A	7A	8A
1 H Υδρογονο																2 -λιο
3 Li Λιθιο	4 Be BrpjM.o										5 B Βόριο	6 C Αν9οο<cc	7 N AζϋΓΟ	8 O Οξυγόνο	9 F Φθόριο	10 Ne Νέον
11 Na Νάτο.ο	12 Mg Μαγνήσιο										13 Al ΑλΟlαίνίΟ	14 *Si -jpiT.O	15 P Οοχκροοος	16 S 9ειο	17 Cl Χλώριο	18 Ar Αενο
19 K Κάλ,ο	20 Ca Αοβεστ:ο	21 Sc Σκάνδ.ο	22 Ti 'Ι:αν:ε).ο	23 V BcvaSio	24 Cr XpiiL-tO	25 Mn Μαγκοο	26 Fe ZiSrcoc	27 Co Κο3αλτιο	28 Ni Νικελ,ο	29 Cu Χαλκός	30 Zn Φευδαογ-εος	31 Ga Γάλλιο	32 *Ge Γεο^αν:ο	33 *AS Αρσένιο	34 Se Σελήνιο	35 Br Βρόμιό	36 Kr Κα-ττc
37 Rb =ουβ.διο	38 Sr Ζτοοντιc	39 Υ Υττριο	40 Zr Ζ.ρκόνιο	41 Nb Νιόβ.ο	42 MO Μολυβδαίν.ο	43 Tc Τεχντ.ο	44 Ru Ρούσικο	45 Rh Ροδιο	46 Pd Πολλάδ.ο	47 Ag Αρνjpcq	48 Cd Καδμ.ο	49 In νδιο	50 Sn Κccoreccq	51 *Sb Αντιμον.ο	52 *Te "ελοιο.ο	53 I IυJSiO	54 Xe Ξένο
55 Cs <αισιο	56 Ba Βάριο	57 La ΛανσόνιΟ	20 Hf Άονίο	73 Ta TcvrcXio	74 W SoXopcuo	75 Re Ρηνιο	76 Os Οαμ.ο	77 Ir Ιρίδιο	78 Pt teJKCXpjocq	79 AU Χρjcoc	80 Hq Υδράργυρος	81 Tl Θάλλιο	82 Pb Μόλυβδος	83 Bí Βισμούθιο	84 *Pθ Γολον.ο	85 At Αcτcτο	86 Rn -αδονιο
87 Fr Φράγκω	88 Ra Ράδιο	89 Ac Αο.ο	104 Unq	105 Unp	106 Unh	107 Uns	108 Uno	109 Une								
		Σειρς τών λανθανι δων		58 Ce ΔΓ^ήτρ.ο	59 Pr rioCCfo5UJtC	60 Nd Νεοδύμιο	61 Pm Πραηθ.ο	62 Sm Σαμααο	63 Eu Eucinc	64 Gd Γοδολ.'ν.ο	65 Tb ᵀεοβιο	66 Dy Δυσπρόσιο	67 Ho 0λ„(θ	68 Er Ξρβίο	69 Tm QojAic	70 Yb Υττεοβιο	71 Lu Λοιτητιο
		Σειοατωνα-αινιδων		90 Th 0CCIC	91 Pa ^PUITC-C.'ν.O	92 U Οi'pavic	93 Np Ποσειδυν.ο	94 Pu nXOJTCiiviC	95 Am A: .cciK.o	96 Cm KIOUCIO	97 Bk Α/ιερκελιο	98 Cf Καλ,φόρν,ο	99 Es AινCTαν.ο	100 Fm Φεο-Ό	101 Md Μεντελε3ιο	102 No ΝΌμπελιο	103 Lr Λοοένσιο

περιορίσιμος, -η. -ο αυτός που μπορεί να περιοριστεί ΑΝΤ. απεριόριστος.
περιορισμένος, -η. ό **1.** αυτός που είναι κλεισμένος μέσα σε κά- ποια όρια 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ευρύτητας ή πληρότητας: *- αντίληψη / νοημοσύνη / καλλιέργεια! ευθύνη \\ το χιόνι και η ~ ορατότητα δυσκόλεψαν την ανάβαση* αντ. ευρύς, υψηλός, ικανός 3. (γενικότ.) λίγος, μικρός: *ο χρόνος είναι πάντα ~ για τέτοιες συζητήσεις || ~ χώρος / προοπτικές επιτυχίας! γνώσεις / επιπτώσεις / ενδιαφέρον ακτ.* απεριόριστος **4.** (μτφ.) αυτός που τον έχουν υπό αυστηρό, ηθικό συνήθ., έλεγχο, που ελέγχουν τις δραστηριότητές του: *όταν ήταν μικρή, οι γονείς της την είχαν πολύ περιορισμένη.* — **περιορισμένα** επίρρ.
περιορισμός (ο) [μτγν.Ι **1.** (α) η μείωση τής έκτασης, των διαστάσεων (φαινομένου ή δραστηριότητας): *~ τής αισχροκέρδειας / τής προπαγάνδας / των δαπανών ί τής σπατάλης!* τού *τσιγάρου* ΣΥΝ. μετρια- σμός. ελάττωση, περιστολή, περικοπή (β) η συγκράτηση εντός ορίων, ώστε να μην υπάρξει επέκταση: ο *~ τής πυρκαγιάς ήταν έργο δύσκολο* 2. η παρεμπόδιση τής ελεύθερης δράσης ή έκφρασης: *~ τού δικαιώματος για ελεύθερη έκφραση* j| *~ τής πο?ατικής δράσης κάποιου* 3. (για πρόσ.) (α) υ εγκλεισμός, η στέρηση τής ελευθερίας (κάποιου): *~ σε αναμορφωτήριο / σε ψυχιατρείο / σε μοναστήρι* (β) (συνεκδ.) η ποινή τού εγκλεισμού σε κρατητήριο / φυλακή κ.λπ.: *τον επέβαλαν τριήμερο ~* · ΦΡ. ***κατ' οίκον περιορισμός*** η αναγκαστική παραμονή κάποιου στο σπίτι του κατόπιν αποφάσεως δικαστηρίου, τής εκτελεστικής εξουσίας, στρατιωτικής ή αστυνομικής αρχής: του *επιβ/ήθηκε ~*

(α) η συγκράτηση από υπερβολές και καταχρήσεις, η παραμονή εντός συγκεκριμένων ορίων ευπρέπειας, ορθότητας κ.λπ.: *τα παιδιά χρειάζονται συχνά για να μη γίνονται ανάγωγα* (β) (συνεκδ.-συνήθ. στον πληθ.) κανόνες ή μέτρα που θέτουν όρια (σε κάτι): *οι ηθικοί ~ τής κοινωνίας [| υπάρχουν ορισμένοι ~ στην εφαρμογή αυτού τού κανόνα || μια ζωή χωρίς περιορισμούς || η κυβέρνηση θέτει περιορισμούς στην ιδιωτική πρωτοβουλία [[επιβάλλω περιορισμούς στην εισαγωγή ! κατανάλωση I διακίνηση προϊόντων.*
περιοριστής (ο) τηχ.νολ. μηχανική ή ηλεκτρική διάταξη που περιορίζει τις τιμές φυσικού μεγέθους κατά τις μεταβολές του σε ασφαλή ή επιθυμητά επίπεδα: *- ταχύτητας / υπέρτασης.*
|ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. limitcur|.
περιοριστικός, -ή. ~ό [μτγν.Ι αυτός που περιορίζει, που επιβάλλει περιορισμούς: *εφαρμόζονται - μέτρα / διατάξεις στην κυκ?,οφορία των οχημάτων || αφέθηκε ελεύθερος με ~ όρους. με τη σύμφωνη γνώμη ανακριτή και εισαγγελέα* jj *~ νόμοι μετανάστευσης.* — **περιορι- στικ-ά** / **-ώς** επίρρ.
περιόστεο (το) |περιοστέ-ου | -ων} ανλτ. σκληρή μεμβράνη, που περιέχει αιμοφόρα αγγεία και νεύρα και η οποία καλύπτει όλο το οστό, εκτός από την άκρη του. που βρίσκεται μέσα σε άρθρωση. — **περιοστεϊκός,** -ή. -ό.
| ΠΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *περιόστεος* < *περι-* + -tforf- *ος* < *όστονν].*
περιοστίτιδα (η) [)895] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. επώδυνη φλεγμονή τού περιοστέου. η οποία προκαλείται συνήθ. από χτύπημα.
ΡΤΥΜ. ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. periosiilej.
περιουσία (η) {περιουσιώνί **1.** το σύνολο των υλικών αγαθών που έχει ένα πρόσωπο (φυσικό ή νομικό) και τα οποία μπορούν να αποτιμη- θούν σε χρήμα- τα υπάρχοντά του: *κινητή και ακίνητη ~ || μοναδικός κ?„ηρονόμος τής πατρικής ~)| στα χαρτιά χάνονται ολόκληρες περιον- σίες ||* ro *δάσος αυτό αποτελεί εκκ?^ησιαστική ~ || κάνω ~* (γίνομαι πλούσιος) συν. βιος 2. κάθε μεγάλο χρηματικό ποσό. τα πολλά λεφτά: *αυτό το φόρεμα κοστίζει μια ~ || αυτό* το *σπίτι μού στοίχισε μια ~* 3. (μτφ.) ό,τι αξιόλογο διαθέτει κανείς: *αυτή είναι η - μου: τα παιδιά και οι φίλοι μου [| η πνευματική ~ μου* · ΦΡ. (λόγ.) ***εκ περιουσίας*** από όσες γνώσεις διαθέτω, χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια ή προετοιμασία, από αυτά πυυ ξέρω ήδη: *για τέτοια θέματα δεν χρειάζεται να προετοιμάζεται καθόλου μΟΛει ** σχολιο λ. ουσιαστικές.
[πτυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ό,τι περιβάλλει κάποιον, τα αποκτήματά του», < *περί'* + *ουσία* (βλ.λ.) < ρ. *ειμί].*

περιουσία: συνώνυμα. Κύρια λέξη για τη δήλωση των υλικών αγαθών που έχει κάποιος είναι η λ. περιουσία. Η λ. είναι αρχαία και σήμανε αρχικά «αυτά που υπάρχουν γύρω από κάποιον», «αυτά που έχει κανείς γύρω του» καθώς και άλλες σημασίες (περίσσεια αγαθών κ.ά.). οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν με την ίδια σημασία κυρίως τη λ. *ουσία.* Χρησιμοποιούσαν επίσης τη λ. *ύπαρξη,* όπως και τη λ. υπάρχοντα. Η τελευταία αυτή λ. δηλο')νει και σήμερα την περιουσία. Το απαρέμφατο τού *έχω* ως ουσιαστικό το έχει (< *έχειν)* δηλώνει επίσης την ίδια σημασία. Το ίδιο και η λ. βιος (το). Κνδιαφέρον έχει ότι στην- αρχαία η λ. βίος (ο), από την οποία προήλθε η λ. *βιος* (τυ). σήμαινε κυρίως τη ζωή. το να ζει κανείς, ενώ την περιουσία δήλωνε η λ. *ζωή.* η οποία όμως δεν διατήρησε τη σημασία αυτή και στη Ν. Κλληνική (βλ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *βίος).* Λέγοντας ότι κάποιος «έχει κτήματα» δηλώνουμε επίσης αντιστοίχως την ακίνητη και την κινητή περιουσία. Το ίδιο -την κινητή περιουσία - δηλώνουν και υι λ. αγαθά και κοιλά *(Ο Θεός τού χάρισε πολλά αγαθά να ζήσει άνετα αυτός και τα παιδιά τον - Έχει όλα τα καλά* του *κόσμον και εντούτοις παραπονείται συνεχώς για λεφτά).* Αξιυλυγικά. για τη δήλωση μεγάλης περιουσίας, χρησιμοποιούνται οι λ. θησαυρός και πλούτος / πλούτη (τα), ενώ η περιουσία με έμφαση στη σημασία «αυτά με τα οποία ζει κανείς» δηλώνεται με τις λ. εισοδήματα, πόροι, μέσα (προς το ζην), τρόπος.

περιουσιακός, -ή.-ό [I889J *αυτός* που σχετίζεται με την περιουσία: *~ στοιχείο! δικαιώματα / διαφορές* jj *η ~ κατάσταση κάποιου.* — **πε- ριουσισκ-ά / -ώς** επίρρ.
περιούσιος, -α, -ο ιδιαίτερα αγαπητός, προσφιλής: *~ λαός τού Θεού* (οι Ισραηλίτες, κατά την Π.Δ.) ΣΥΝ. εκλεκτός, j f.tym. μτγν. < αρχ. *περιουσία* (βλ.λ.). πβ. κ. *έπι-ούσιος|.*
περιοχή (η) 1. (α) η εδαφική έκταση: *το σχολείο τής ~ είναι από ια καλύτερα || αγροτική / βιομηχανική - || παραθαλάσσια / βραχώδης ! δασώδης ~* · ΦΡ. *γεωγραφική περιοχή* έκταση ή μέρος μιας χώρας με ξεχωριστή μορφολογία εδάφους ή πληθυσμιακή κατανομή (β) *Περιοχή Πληροφόρησης Πτήσεων* (f .J.K., Flight Informalion Region) η ζώνη μέσα στην οποία ένα κράτος έχει επιφορτιστεί με τον έλεγχο και την ευθύνη τής κυκλοφορίας πολιτικών και στρατιωτικών αεροσκαφών 2. (α) ο χώρος που περιβάλλει ένα σημείο, που αποτελεί την περιφέρεια ή την προέκτασή του: *η - τού αεροδρομίου θα αναβαθμιστεί || η ~ τής πρωτεύουσας! τού εργοστασίου! τού σταδίου* (β) (γενικότ.) ο γύρω χώρος: *ακούστηκε τίποτα στην ~ ||* (συνεκδ.) *ό?~η η*

είναι ήσυχη (γ) (ειδικότ.) ο χώρος γύρω από ανατομικό όργανο: *η ~ των πνευμόνων / τής καρδιάς || κοιλιακή ! ηπατική* ~ ΣΥΝ. χώρα **3.** (μτφ.) ο τομέας δραστηριότητας, κυρ. επιστημονικής, καλλιτεχνικής, πνευματικής κ.λπ.: *η ~ τής πολιτικής / τής ηθικής! τής διαφήμισης* **4.** (μτφ.) η έκταση τής εξουσίας και των αρμοδιοτήτων προσώπου (φυσικού ή νομικού): γο *ζήτημα δεν εμπίπτει στην ~ των καθηκόντων μου || ~ εκτός τής δικαιοδοσίας κάποιου* ΣΥΝ. πεδίο, χώρος, σφαίρα 5. (στο ποδόσφαιρο) διαγραμμισμένος χώρος τού γηπέδου μπροστά από τις δύο εστίες: *μικρή* ~ (μπροστά από τη θέση τού τερματοφύλακα) || *μεγάλη* ~ (εντός τής οποίας έχει δικαίωμα ο τερματοφύλακας να πιάνει τη μπάλα με τα χέρια). — περιοχικός, -ή, -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.* [f.tym. αρχ., αρχική σημ. «το τμήμα γης που περικλείεται από γνωστά ή δεδομένα όρια». < *περιέχω].*
περιπαθής, -ής. -ές |περιπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · περιπαθέστ-ερος. -ατοςΙ (λόγ.) αυτός που διακατέχεται από έντονο πάθος, που εξωτε* ρικεύει μεγάλη ένταση συναισθημάτων: *~ φιλί / χορός / λόγος ι ομιλία* συν. παθιασμένος, παθητικός αντ. αδιάφορος. — **περιπαθώς** επίρρ. [μτγν.Ι, **περιπάθεια** (η) [μτγν.Ι. σχολιο λ. *- ης, -ης. -ες.*
[ετυμ. μτγν. < *περι-* + *-παθής* < *πάσχω* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-παθ-ον)|.*
περιπαίζω ρ. μετβ. |μεσν.[Ιπεριέπαιξα} **1.** γελώ εις βάρος κάποιου, πειράζοντάς τον με αστεία ή εκμεταλλευόμενος την αφέλειά του συν. κοροϊδεύω, περιγελώ 2. εξαπατώ (κάποιον) εμπαίζοντάς τον: *ένας πολιτικός δεν μπορεί να περιπαίζει την κοινή γνώμη με τέτοια φτηνά κόλπα* συν. εμπαίζω, ξεγελώ. — **περίπαιγμα** (το).
περιπαικτικός, -ή. -ό | J897] κ. **περιπαιχτικός** αυτός που περιπαίζει, που προκαλεί το γέλιο εις βάρος (κάποιου): *~ ύφος / διάθεση / χαμόγελο / βλέμμα / σχόλιο [| ανασήκωσε τα φρύδια με ~ αυστηρότητα* συν. κοροϊδευτικός, περιγελαστικός. — **περιπαικτικ-ά** /**-ώς** [I837] επίρρ.
περιπατητής (ο) Ιμτγν.ί,**περιπατήτρια** (η) [I7961 {περιπατητριών} πρόσωπο που κάνει βόλτα ή βγαίνει συχνά για περίπατο: *αμέριμνος*

περιπατητικός, -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον περιπατητή ή τον περίπατο · 2. (α) αυτός που σχετίζεται με τη φιλοσοφία τού Αριστοτέλη: *~ φιλοσοφία / Σχολή* (β) *περιπατητικοί* (οι) υι μαθητές τού Λυκείου (βλ. λ. *λύκειο,* ΕΤΥΜ.) και γενικότ. οι οπαδοί τής φιλοσοφίας τού Αριστοτέλη: ο *Θεόφραστος. ο Αριστόξενος και ο Στρά' των ανήκαν στους ~.* - **περιπατητικ-ά** /**-ώς** επίρρ.
περίπατος (ο) {περιπάτ-ου j -ων. -ους} **1.** το χωρίς βιασύνη περπάτημα (για εκτόνωση και αναψυχή): *πηγαίνω ~* jj *παίρνω / βγάζω κάποιον (για) ~* jj *τις Κυριακές κάνει έναν ~ μέχρι την παρα/.ία* συν. βόλτα, σεργιάνι 2. (γενικότ.) η συνήθ. σύντομη διαδρομή για αναψυχή: *~ με ποδήλατο / με αμάξι* 3. (κατ' επέκτ.) φυσικός ή ειδικά διαμυρφωμένος χο>ρος αναψυχής, που προσφέρεται για περπάτημα: ο *αγαπημένος μου ~ από την πάνω πλευρά τού δάσους* · φρ. (εκφραστ.-σκωπτ.) ***(κάτι) πάει περίπατο*** για περιπτώσεις που κάτι χάνεται οριστικά ή κα~ ταστρέφεται: *πάνε περίπατο και τα λεφτά και τα σπίτια · τα έχασε όλα στα χαρτιά || έπαθε ατύχημα και πήγαν περίπατο τα ταξίδια και η ξεκούραση* 4. (μτ<ο. ως χαρακτηρισμός) για κάτι που δεν απαιτεί ιδιαίτερο κόπο. που γίνεται με άνεση, με ευκολία: ro *ντέρμπι εξελίχθηκε σε ~ του Ολυμπιακού* · φρ. (α) ***κάνω περίπατο*** πετυχαίνω (κάτι) με ευκολία, χωρίς να κοπιάσω: ο Μουσσο/iiVi *πίστευε ότι Οα κάνει περίπατο στον πόλεμο με την Ελλάδα* (β) ***διά περιπάτου*** με μεγάλη ευκολία: *πίστευαν ότι η ομάδα τους θα πάρει ~ το πρωτάθλημα*
5. ***Περίπατος*** (ο) η φιλοσοφική σχολή που ίδρυσε στην Αθήνα ο Αριστοτέλης. - (υποκ.) **περιπατάκος** (ο) (σημ. I-3).
[ετυμ. αρχ. < *περιπατώ (-έω)* (υποχωρητ.), βλ. λ. *περπατο)].*
περιπατώ ρ. ^περπατώ
περιπεπλεγμένος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει περιπλακεί, μπλεγμένος. μπερδεμένος- φρ. (ειρων.) ***περιπεπλεγμένες περιπλοκές*** για μεγάλο μπέρδεμα, σύγχυση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *περιπλέκο)].*
περιπέτεια (η) {περιπετειών} **1.** η απροσδόκητη τροπή των γεγονότων, ικανή να προκαλέσει ένταση συναισθημάτων, ταλαιπωρίες, αναστάτωση ή κινδύνους: *του αρέσουν οι γ1'αυτό αναλαμβάνει συχνά επικίνδυνες αποστολές || στους γέρους ναυτικούς αρέσει να διηγούνται τις ~ τους στη θάλασσα || πο?.εμικές ~ || διάθεση για ~* 2. (συνεκδ.) το αρνητικό γεγονός, η ταλαιπωρία ή η αρνητική εξέλιξη: *ας ευχηθούμε να μην έχουμε περιπέτειες με την πορ.ιτική αστάθεια || πε- ράσαμε μια μικρή ~ με την εγχείρηση τού Νίκου!* φρ. ***βάζω (κάποιον) σε περιπέτειες*** βάζω (κάπυιυν) σε μπελάδες 3. (συνήθ. στον πληθ.) τα βάσανα, οι ταλαιπωρίες: *οι - των προσφύγων* 4. (μτφ.) δραστηριότητα ή σειρά γεγονότων, πυυ χαρακτηρίζονται από απρόοπτα, αγωνία, δράση, κινδύνους: *η ζωή είναι μια μεγάλη || η ~ τού διαστήματος*

(η εξερεύνησή του) 5. (συνεκδ.) η εναλλαγή των καταστάσεων και τα απρόοπτα: *η ζωή χρειάζεται και λίγη ·-. αλλιώς είναι π/.ηκτική* 6. (στην αρχ. τραγωδία) η ξαφνική μεταβολή τής κατάστασης τού ήρωα. από την ευτυχία στη δυστυχία κ.λπ. 7. (στη λογοτ. ή στον κινηματογράφο) (α) (συνήθ. στον πληθ.) σειρά γεγονότων με παθήματα, έντονη δράση, αγωνία κ.λπ.: *οι ~ ενός περιηγητή* || *οι ~ τον Γκιούλαβερ* (β) (συνεκδ.) ταινία ή έργο με έντονο το στοιχείο τής δράσης, τής έντασης, τής αγωνίας κ.λπ.: *πρωταγωνιστεί σε μια ~ που θα σας κόψει την ανάσα!* [| - *κατασκοπίας* 8. η σύντομη και συνήθ. επιφανειακή ερωτική σχέση: *πριν από τον γάμο είχε πολλές -* || *~ τού καλοκαιριού* συν. ιστορία, ιστοριούλα, φλέρτ, σχέση. -- (υποκ.) περιπετειού- **λα** (η) (συχνότ. στις σημ. 2, 5 και 8).

Ιετυ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «δυσμενής τροπή τής καταστάσεως», < *πε- ριπετής* «αυτός που πέφτει πάνω σε κάτι και το καλύπτει - αυτός που περιπίπτει σε δυσμενή θέση» < *περι-* + *-πετής*< θ. *πετ-* τού ρ. *πίπτω* (βλ.λ.)|.

περιπετειώδης, -ης, -ες | Ι897J {περιπετειώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών[αυτός που περιέχει ή προκαλεί πολλές περιπέτειες: - ιστορία *ι ταινία / ζωή / πλοκή / άφιξη* αντ. ήσυχος, ήρεμος. — **περιπετειωδώς** επίρρ.

σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

{ETYM. Απόδ. τού γαλλ. aventureux]. **περιπίπτω** ρ. αμετβ. ιαρχ·] {κεριέπεσα) (λόγ.) **1.** καταλήγω σε χειρότερη κατάσταση: *ο ασθενής περιέπεσε σε κώμα* συν. περιέρχομαι 2. υποπίπτω: *ο μάρτυς περιέπεσε σε αντιφάσεις.* **περιπλακώ** (να/θα) ρ. ► περιπλέκω

περιπλάνηση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις. -ήσεων) **1.** η χωρίς σκοπιμότητα ελεύθερη μετακίνηση, περιδιάβαση: *η ~ στα σοκάκια τού νησιού* || (μτφ.) *~ τής σκέψης / τού νου* || *η - στις σελίδες ενός* βιβλίου 2. η απομάκρυνση από τη σωστή ή επιδιωκόμενη πορεία: *η - του είχε ευτυχή κατάληξη, αφού εντοπίστηκε από αστυνομικούς και επέστρεψε σώος στο σπίτι* || *παρασύρθηκε* σε *άσκοπες ~. που του στοίχισαν χρόνο και χρήμα.* — **περιπλανητικός,** -ή. -ό. **περιπλανητικά** επίρρ.

περιπλανώμαί ρ. αμετβ. απυθ. {περιπλανάσαι.... μτχ. περιπλανώμε- νος, -η. -ο Ι περιπλανή-θηκα. -μένος) **1.** περιφέρομαι χωρίς σκοπό και χωρίς υποχρεωτική κατεύθυνση ή πορεία: *περιπλανύθηκα στο δάσος / στα σοκάκια* || (μτφ.) *τα μάτια τον περιπλανήθηκαν για λίγο στα πρώτα καθίσματα τού θεάτρου* 2. γυρίζω από 'δώ κι από 'κεί, πηγαίνω σε διάφορες περιοχές (κυρ. στη μτχ. ενεστ. ***περιπλανώμενος**, -η, -ο): - μουσικοί / τσιγγάνοι / τσίρκο* συν. τριγυρίζω· φρ. ***περιπλανώ- μένος Ιουδαίος*** Ιουδαίος καταδικασμένος, σύμφωνα με λαϊκό μεσαιωνικό θρύλο, σε διαρκή περιπλάνηση μέχρι την ημέρα τής κρίσε- ως· (συνήθ. μτφ.) για άνθρωπο που βρίσκεται σε διαρκή κίνηση χωρίς να ριζώνει, να εγκαθίσταται κάπου μόνιμα 3. παρεκκλίνω από τη σωστή ή την αρχική μου πορεία: *δύο ώρες περιπλανήθηκε στο σκοτάδι, μέχρι να βρει τον δρόμο* || *βρήκε το παιδί να περιπλανιέται φοβισμένο στους δρόμους.* Επίσης (καθημ.) **περιπλανιέμαι.** σχολιο λ. *αποθετικός.*

[είύμ. < αρχ. *περιπ/.ανώμαι (·άο-)* < *περι-* + *πλανώ /-ώμαι* < *πλ,άνη].* **περιπλέκω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {περι-έπλεξα. -πλέχθηκα (λόγ. περιεπλά- κην, -ης, -η...), -πλεγμένος (λόγ. -πεπλεγμένος)[1. πλέκω (κάτι) γύρω και ανάμεσα από (κάτι άλλο): *περιέπλεξε το σχοινί στον ιστό* συν. μπλέκω, μπερδεύο). εμπλέκω 2. (μτφ.) κάνω (κάτι) περίπλοκο, περισσότερο σύνθετο και δύσκολο στην ανάλυση ή την επίλυσή του: οι *αντικρουόμενες καταθέσεις των μαρτύρων περιπλέκουν την υπόθεση* || *περιπλέκει ιον λόγο τον με σύνθετες συντάξεις και βερμπαλισμούς* **jj** — *το νόημα ! την κατάσταση ι ένα θέμα.* **περιπλέον** επίρρ. (παλαιότ.) επιπλέον.

[ετυμ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *περίπλεοςί -ως*< *περι-* + *πλείων / πλέων* (βλ. λ. *π/^έον).* κατ' αναλογίαν προς το *επιπλέον].* **περιπλέω** ρ. αμετβ. [αρχ.f {περιέπλευσα) πλέω περιφερειακά, γύρω από κάτι: *~ ακρωτήριο.* σχολιο λ. *πλέω.* **περιπλοκάδα** (η) η περικοκλάδα (βλ.λ.).

[ετυμ. < μτγν. *περίπλοκός, -άδος* < αρχ. *περιπλέκω].* **περιπλοκή** (η) (λόγ.) **1.** το μπέρδεμα, η παρεμβο?^ή στοιχείων, ώστε να εμποδίζεται το τελικό αποτέλεσμα: *η - των διαπραγματεύσεων ι τού ζητήματος* || *περαιτέρω περιπλοκές θα οδηγούσαν στην εγκατάλειψη* τοϋ *σχεδίου* ΣΥΝ. μπλέξιμο **2.** (για ασθένεια) η επιπλοκή (βλ.λ.). | ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *περιπλέκω}.* **περίπλοκος,** -η, -ο **1.** αυτός που είναι πολύ σύνθετος, που αποτελεί- ται από πολλά στοιχεία με σύνθετη δομή: *- μηχανισμός / λειτουργία σχέδιο* συν. πολύπλοκος αντ. απλός 2. (για ύφος) αυτός που είναι εξεζητημένα περίτεχνος και δυσνόητος: *~ στυλ / γράψιμο / έκφραση / διατύπωση* ΣΥΝ. στρυφνός αντ. λιτός 3. (μτφ.) αυτός που λόγω τής πολλαπλότητάς του προκαλεί δυσχέρειες, εμπόδια: *- υπόθεση ι εξήγηση/ πρόβ/.ημα/ κατάσταση* συν', δυσχερής, δύσκολος, μπερδεμένος αντ. εύκολος. **περίπλοκα** επίρρ., **περιπλοκότητσ** (η).

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *περιπ'Αέκω*|. περίπλους (ο) {περίπλου | χωρ. πληθ.) (λόγ.) 1.η πλεύση, το ταξίδι με πλοίο παράλληλα προς τις ακτές, γύρω από νησί ή ήπειρο: *ο - τής ΓΙελοποννήσου* 2. (συνεκδ.) σύγγραμμα με γεωγραφικές πληροφορίες και περιγραφή των παραλίων: *~ τής Ινδικής Χερσονήσου.* σχολιο λ. *πλέω.*

|ETYM. αρχ. < *περιπλέω}.* **περιπνευμονία** (η) |αρχ.| (παλαιότ.) η πνευμονία (βλ.λ.). -- **περι- πνευμονικός,** -ή, -ό [αρχ.]. **περιπόδιο** (το) {περιποδί-ου [-ων| (αρχαιοπρ.) η κάλτσα.

Ιηίύμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *περιπόδιος* < *περι-* + *-πό- διος* < *πούς. ποδός}.* περιπόθητος, -η, -ο Ιμτγν.Ι (λόγ.) εξαιρετικά επιθυμητός, έντονα ποθητός: *~ κόρη / πατρίδα* συν. πολυπόθητος, προσφιλέστατος, **περιποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** η φροντίδα που παρέχει κανείς σε (κάποιον/κάτι): *η ~ τού κήπου* || *ειδικά προϊόντα για την ~ των μαλλιών* / τού *δέρματος ι τής επιδερμίδας* / του *προσώπου / τού σώματος* || *ιατρική / επιστημονική / ολοκ/.ηρομένη ~* ΣΥΝ. επιμέλεια 2. (ειδικότ.) η επί πληρωμή (επαγγελματική) παροχή υπηρεσιών σε κάποιον (κυρ. ιατρικής ή αισθητικής φύσεως): *η ~ των ασθενών γίνεται από εξειδικευμένο νοσηλευτικό προσωπικό* || *την ~ προσώπου αναλαμβάνει αισθητικός* 3. (συνεκδ.) κάθε επίσκεψη σε κέντρο αισθητικής φροντίδας: *δώρο και μία ~ όποια μέρα και ώρα επιθυμείτε* 4. τυ σύνολο των εκδηλώσεων φροντίδας και ενδιαφέροντος, η εκδήλωση αβροφροσύνης: *δεν μας έχει συνηθίσει σε τέτοιες ~* [[*την πρώτη φορά που πήγαμε σπίτι της, μας τρέλανε στην ~!* || *από ~ άλλο τίποτα!*

[ΕΤΥΜ. <αρχ. *περιποίησις.* αρχική σημ. «διάσωση, εξασφάλιση», < *κε~ ριποιώ (-έω)* (βλ. λ. *περιποιούμαι).* II σημ. «φροντίδα, εξασφάλιση» είναι μτγν.].

περιποιητικός, -ή. -ό Ιμτγν.) (για πρόσ.) αυτός πυυ προσφέρει περιποίηση: *φιλόξενος και - άνθρωπος* ΣΥΝ. εξυπηρετικός. — **περιποιητικά** επίρρ.. **περιποιητικότητα** (η) [Ι893J. **περιποιούμαι** ρ. μετβ. αποθ. {περιποιείσαι...] περίποιή-θηκα, -μένος)

αναλαμβάνω την περιποίηση, φροντίζω επιμελώς και με προσοχή (κάποιον/κάτι): *περιποιείται πολύ τα μαλλιά / τα ρούχα της / τον κήπο / το σπίτι* ί| *~ τους αστέγους και τους αρρώστους*)| *~ γο τραύμα τού παιδιού* ΣΥΝ. φροντίζω αντ. παραμελώ **2.** (ειδικότ.) προσφέρω επί πληρωμή υπηρεσίες (σε κάποιον): *προσέλαβε δύο υπηρέτες, για να την περιποιούνται* || *μας περιποιήθηκαν πολύ καλά στο ξενοδοχείο / στην ταβέρνα* 3. (για επισκέπτη ή ξένο) προσφέρω ό.τι χρειάζεται κανείς για να περάσει ευχάριστα, ενεργώ με φιλόξενο τρόπο: *η μητέρα περιποιήθηκε τους φίλους μου* || *περιποιηθήκαμε τους ξένους όσο κα- λύτερα μπορούσαμε ·* 4. (ειρων.) περιλαβαίνω (κάποιον), τον χτυπώ ή του επιτίθεμαι βίαια, τιμωρώντας τον: του *έστησε καρτέρι και τον περιποιήθηκε για τα καλά!* 5. (η μτχ. ***περιποιημένος**, -η.* -ο) (α) (κυρ. για πρόσ.) αυτός που έχει προσεγμένη εμφάνιση: *~ κοπέλα* συν. κομψός. ευπρεπής, φροντισμένος αντ. απεριποίητος (β) (για πράγμ.) αυτός που έχει γίνει με προσοχή και επιμονή στις λεπτομέρειες:' *~ χτένισμα/ βάψιμο / νύχι / ρούχο* συν. προσεγμένος, επιμελημένος.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *περιποιούμαι (-έο-Κ* αρχική σημ. «κρατώ κάτι αποκλειστικά για τον εαυτό μου. κερδίζω, αποκτώ», μέση φωνή τού ρ. *περι- ποιώ* «διασφαλίζω, διατηρώ» < *περι-* + *ποιώ.* II σημ. «εξασφαλίζω» ήδη αρχ.|.

περιποιώ τιμή(ν) [αρχ-J (αρχαιοπρ.) αποδίδω τιμή σε κάποιον, τον τιμώ: δεν σας *περι*ποιοῦν *τιμήν δηλώσεις τέτοιου ύφους.* **περιπολάρχης** (ο) {περιπολαρχών} ΣΤΡΑΤ. αξιωματικός ή υπαξιωμα- τικος επί κεφαλής περιπόλου.

Ιετυμ. αρχ. < *περίπολος* + *-άρχης* < *άρχω}.* **περιπολία** (η) |αρχ.| {περιπολιών) **1.** στρατ. η περιφορά μικρής ένοπλης ομάδας εντός στρατοπέδου για τον έλεγχο τής ασφάλειάς τυυ ή σε ευρύτερη περιοχή για τη φύλαξή της: *βγαίνω / πηγαίνω / κάνω*

(περιπολώ) 2. (γενικότ.) η περιφορά σε μια περιοχή για συγκεκριμένο σκοπό: γο *περιπολικό τής Αστυνομίας / το σκάφος τον Λιμενικού είχε βγει ~*)| *αστυνομικοί κάνουν - έξω από το σχολικό συγκρότημα μετά τις καταγγελίες για την εμφάνιση εμπόρων ναρκωτικών.* **περιπολικό** (το) **1.** αστυνομικό αυτοκίνητο εξοπλισμένο με σειρήνα- φάρο που αναβοσβήνει και ασύρματο τηλέφωνο για συνεχή επικοινωνία με το κέντρο επιχειρήσεων τής λμεσης Δράσης, κατάλληλο για περιπολίες και καταδιώξεις: τους *ληστές καταδίωξαν τα - τής Αμεσης Δράσης ·* 2. μικρό ταχύπλοο σκάφος τού Λιμενικού Σώματος με ελαφρό οπλισμό, κυρ. για τη δίωξη τού λαθρεμπορίου και τής λαθραλιείας.

|r:ΐΥ.νι. < *περίπολος.* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. patrol car / boar], **περίπολος** (η) {περιπόλ-ου j -ων. -ους} **1.** ολιγομελές στρατιωτικό απόσπασμα. που περιφέρεται σε καθορισμένο χώρο για την τήρηση τής τάξης, τον έλεγχο τής ασφάλειας στρατοπέδου ή τον εντοπισμό τού εχθρού σε καιρό πυλέμυυ 2. (συνεκδ.) το σύνολο των μελών αυτού τού απυσπασμάτος: *μόλις πέρασε η ~* 3. πολεμικό πλοίο που πε- ριπολεί σε συγκεκριμένη ναυτική περιοχή. Επίσης (λαϊκ.) **περίπολο** (το). · - **περιπολώ** ρ. |αρχ.) Ι-είς...).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *περιπέλομαι* «περιφέρομαι - περικυκλώνω» < *περι-* + *πέλομαι* (βλ. λ. *πόλος)* |. **περίπου** επίρρ.· όχι ακριβώς, υπολογίζοντας κατά προσέγγιση: *~ έτσι έχουν τα πράγματα* [| *θα ήταν ~ δέκα το βράδυ, ίσως δύο-τρία λεπτά πριν ή μετά* ΣΥΝ. πάνω-κάτω ΑΝ ι. ακριβώς, επακριβώς· ΦΡ. *στο περίπου* γενικά, χωρίς επακριβή υπολογισμό ή καθορισμό: *μπορείς να θυμηθείς - πόσα άτομα ήταν:* |[*πες μου ~ τι σον είπε.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. φρ. *περί που}·*

περίπου: συνώνυμα, (α) *Το ποτήρι είναι σχεδόν γεμάτο - Είναι σχεδόν 20 ετών* (β) *Είναι περίπου 20 ετών - Ήταν περίπου έτοιμοι να συμφωνήσουν.* Από τα παραδείγματα φαίνεται ότι το **σχεδόν** δηλώνει προσέγγιση σε έννοια χωρίς να υπερβαίνει τα όριά της (π.χ. γεμάτος · σχεδόν γεμάτος = όχι παραπάνω από γεμάτος), ενώ το **περίπου** δηλώνει κάτι που βρίσκεται είτε πριν είτε μετά τα όρια ορισμένης έννοιας, π.χ. *περίπου είκοσι ετών* (= περισσότερο ή λιγότερο από είκοσι ετο')ν). Στην ίδια κατηγορία με το *σχεδόν* ανήκουν τα: **κοντά, μόλις, μόλις και μετά βίας** στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν τα: **περίπου, κατά προσέγγισι(ν), πάνω-κάτω, λίγο ώς πολύ,κατά το μάλλον ή ήττον.**

περίπτερός (οι {περιπτεράδεςΙ, **περίπτερού** (η) {περιπτερούδεςΐ

(καθημ.) ιδιοκτήτης περιπτέρου ΣΥΝ. (επίσ.) περιπτερούχος. περίπτερο (το) {περιπτέρ-ου | -ο>ν] 1. ξύλινο κατασκεύασμα σε σχήμα μικρού κτίσματος. μέσα από το οκοίο ο ιδιοκτήτης του πουλάει μικρυαντικείμενα (.τσιγάρα, εφημερίδες, περιοδικά κ .λπ.) · συνήθ. είναι εγκατεστημενο σε πεζοδρόμιο ή πλατεία: *οι εφημερίδες κρέμονται στο* -2. μικρών διαστάσεων βοηθητικό κτίσμα σε κήπο ή στην ύπαιθρο, που χρησιμεύει ως καταφύγιο για ανάπαυση, αναψυχή ή προφύλαξη από ξαφνική αλλαγή τού καιρού: *ξεκουράζεται στο - τής πισίνας || κυνηγετικό ~* 3. κάθε κατασκευή, οικοδόμημα ή τμήμα οικοδομήματος για τη διαφημιστική και ενημερωτική παρουσίαση ή και πώληση εκθεμάτων: *στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης εντυπώσιασε το ~ τοϋ U..O.M.M.E.X. || έδωσαν ραντεβού στο ~ τού Γ.Ο.Τ. -* (υπκ.) περιπτεράκι (το).

|ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοί:, ουδ. τού μτγν. επιθ. *περίπτερος,* αρχική σημ. «κτίσμα που περιβάλλεται από κιονοστυιχία». < *περι-* + *πτερος* < *πτερόν.* Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. kiosqucj. **περίπτερος,** -η. -ο [μτγν.] αρχιτ.-λρχλιολ. (για αρχαίους ναούς) αυτός που εξωτερικά στηρίζεται σε κιονοστοιχίες και στις τέσσερεις πλευρές του: *ο Παρθενώνας είναι ~ ναός* ΣΥΝ. περίστυλος, **περιπτερούχος** (ο/η) ο περιπτεράς ή η περίπτερού (βλ.λ.).

[ετυμ. < *περίπτερο* + *-ούχος* < *έχω*\.

περιπτερούχος ή ττεριτττεριούχος; Από λέξεις που έχουν *-ι-* στο θέμα τους σχηματίζονται κανονικά παράγωγα σε -ιούχος: *πτυχίο* -πτυχιούχος, *σύνταξη (σύνταξις)* - συνταξιούχος, *εκατομμύριο* - εκατομμυριούχος, *πρατήριο* - πρατηριούχος κ.τ.ό. Από το θέμα όλων των άλλων λέξεων σχηματίζονται παράγωγα σε -ούχος: *βιταμίνη* βιταμινούχος, *οξυγόνο* - οξυγονούχος. *αξίοφα (αξκυ- ματ-ος)* - σξιωματούχος. *τάλαντο* - ταλαντούχος, *άδεια* - αδει- ούχος. *άριστα* αριστούχος κ.τ.ό. Κατόπιν αυτο)ν. από τη λ. *περίπτερο* παράγεται κανονικά το περιπτερ-ούχος. ενώ το περιπτερ- ιούχος έχει σχηματιστεί προφανώς κατ' αναλογία προς άλλα (κανονικά) παράγωγα σε *-ιούχος (πτυχιούχος. πρατηριούχος* κ.λπ.).

περίπτυξη (η) {-ης κ. -ύξεως | -ύξεις. -ύξεων) (λόγ.) ο εναγκαλισμός: *θερμή / ερωτική ~* ΣΥΝ. αγκάλιασμα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πτυχή.* [ΕΤΥΜ < μτγν. *πΐ'ρίπτυξις* < αρχ. *περιπτύσσω* «αγκαλιάζω^ < *περι-* + *πτύσσω* «διπλώνω» (βλ.λ.)|. **περίπτυστος,** -ος, -ον (λόγ.) αυτός που είναι άξιος πλήρους περι- φρονήσεως: *~ δημοσίευμα* ΣΥΝ. κατάπτυστος. ίΕΤΧΜ · μτγν. < *περιπτύω* < *περι-* + *πτύω*\. **περίπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** το περιστατικό, ό.τι συμβαίνει ή συνέβη: *σπάνια ~ Θάρρους || ~ δικαστικής πλάνης / διαφωνίας / απάτης || μεμονωμένη / ακραία / ασυνήθιστη ~* ΣΥΝ. ενδεχόμενο' φρ. (α) ***σε περίπτωση*** (+γεν. / -ι-που) εφόσον προκύψει (κάτι): *~ ανάγκης ειδοποίησε το 100* (β) ***σε αντίθετη περίπτωση*** διαφορετικά, κατά την αντίθετη εκδοχή: αν *μπορέσεις, πάρε τηλέφωνο · ~. τα ?^έμε αύριο* (γ) ***σε καμιά περίπτωση*** *ποτέ.* ό,τι και αν προκύψει: *- £εν νομιμοποιείται η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων* ΣΥΝ. ουδέποτε (δ) **δεν** ***υπάρχει περίπτωση*** αποκλείεται: *~ να δο)σει το υπουργείο άδεια σε τέτοια επιχείρηση* (ε) ***εν πάση περιπτώσει*** / ***σε κάθε περίπτωση*** *(έν πάση περιπτώσει)* όπως και να έχει. ανεξαρτήτως των συνθηκών, των προϋποθέσεων: *-, εσύ έκανες το καθήκον σου και δεν χρειάζεται να ανησυχείς || -, πάρε και την ταυτότητά σου, μήπως χρειαστεί* (στ) **εν** ***τοιαύτη περιπτώσει*** *(έν τοιαύτη περιπτώ- σει)* σε (μια) τέτοια περίπτωση: *μπορεί και* ν>α *μην εξελιχθεί έτσι η υπόθεση · ~. πάντως, εμείς θα είμαστε έτοιμοι* (ζ) ***στην καλύτερη περίπτωση I των περιπτώσεων*** στην πιο αισιόδοξη εξέλιξη των πραγμάτων: *~ να πάρεις πίσω τα μισά απ' τα λεφτά που σου χρωστάει* (η) ***κατά περίπτωση*** ανάλογα με την περίπτωση: *ενεργεί κατά βούληση και -* (θ) ***(κάποιος είναι) ειδική περίπτωση*** (i) για πρόσωπο που απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση: *θέλω να τον περιποιηθείς. γιατί είναι ~* (ii) πρόσωπο που η συμπεριφορά του είναι ιδιόρρυθμη: *μίλα του με* το *μαλακό, γιατί είναι -* 2. η πραγματική κατάσταση: *δεν είναι αυτή η ~ που νομίζεις, πρόκειται για άλλη παρόμοια* 3. υ ασθενής ή ο πελάτης: *να 'χαμέ δύο-τρεις ~ σαν κι αυτόν. Οα ξεπουλούσαμε αμέσο)ς* |j *ως ψυχίατρος έχει εξετάσει διάφορες ~* 4. (αργκό) (α) τυ περίεργο ή ασυνήθιστυ άτυμυ: *μην του δίνεις σημασία · είναι -! || ο Γιάννης είναι μοναδική ~* (β) το εξαίρετο δείγμα, το καλύτερο μέρος ή μέλος μιας ομάδας / κατηγορίας: *πρόκειται για ~ γιατρού και ανθρώπου.* — (υπκ.) **περιπτωσούλα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

(FTYM. < αρχ. *περίπτωσις* (στη μτγν. σημ. «τυχαίο συμβάν») < *περιπίπτω* (βλ. κ. *πτώση).* Ορισμένες φρ. είναι μεταορ. δάνεια, λ.χ. *νν τοιαύτη περιπτώσει* (< γαλλ. cn tel cas). *εν πάση περιπτώσει* (< γαλλ. en lout cas), *σε καμία περίπτωση* (< γαλλ. cn aucun cas), σε *περίπτο)ση* (+γεν.) (< γαλλ. cn cas de...). *σε αντίθετη περίπτωση* (< γαλλ. dans ie cas contraircjj.

περιπτωσιακός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένη περίπτωση ή (καταχρ.) με μία περίσταση: *πρόκειται για ~ εφαρμογή τού νόμου.* — **περιπτωσισκά** επίρρ.

[ετυμ. Από̱δ. τού αγγλ. casual], **περιπτωσιολογία** κ. **περιπτωσεολογία** (η) jl89lj {περιπτωσιολογιών] η ενασχόληση με μεμονωμένες περιπτώσεις ή επιμέρους λεπτομέρειες ενός ζητήματος. — **περιπτωσιολογικός,** -ή. -ό, **περιπτωσιολογικά** επίρρ. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεογραφία, ειδησιο?.ογία.*

{ftym. Από̱δ. τού γαλλ. casuistique]. **περιρραίνω** ρ. μετβ. |αρχ.| {περιέρρανα} ραίνω αυτούς που βρίσκονται γύρω μυυ: *ο ιερέας περιέρρανε τους πιστούς.*

περιρραντήριο (το) {περιρραντηρί-ου | -ων] **1.** ΑΡΧΑΙΟΛ. χρυσό ή αργυρό σκεύος ή συνήθ. λίθινη λεκάνη με βάση διαφόρων μορφών, το οποίο τυποθετούσαν στην είσυδο κάθε ιερού χώρου γεμάτο με αγιασμένο νερό. με το υποίο ραίνονταν οι πιστοί πριν εισέλθουν στυν χοίρο αυτόν 2. ΕΚΚΛΗΣ. η αγιαστούρα, το μικρό δοχείο με το υποίο οι ιερείς ραίνυυν τυυς πιστούς.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *περιρραντήριον* < *περιρραίνω*\. **περιρρέω** ρ. μετβ. {παρατ. περιέρρεα} Ι.ρέω γύρω από (κάποιον), περιβρέχω 2. (μτφ.) διαπερνώ, διαποτίζω: *«έτσι περιρρέει την ασφαλιστική αγορά η ανησυχία /.../ ότι κάτι σαθρό υπάρχει στην ιδιωτική ασφάλιση»* (εφημ.) 3. ***περιρρέουσα ατμόσφαιρα*** (α) τυ περιβάλλυν, τυ σύνολο των πολιτικών, οικονομικών, πολιτιστικών κ.λπ. συνθηκών σε σχέση με το πώς επιδρούν στην εμφάνιση ενός φαινομένου (β) {γενικότ.) η ατμόσφαιρα που υπάρχει διάχυτη σε έναν χώρυ. μεταξύ ατόμων κ.λπ.

|ετυμ. αρχ. < *περι-* + *ρέω.* Ο όρυς *περιρρέουσα ατμόσφαιρα* χρησι- μοποιήθηκε από τον Ημμ. Ροϊδη, για να αποδώσει το πνεύμα τυύ γαλλ. όρου milieu τού Hippolyte Tainc]. **περισκελίδα** (η) ό.π περιβάλλει *τα* σκέλη. κυρ. το παντελόνι: *ανδρική / γυναικεία -* (παντελόνι) || *στρατιωτική ~* || *εσωτερική ~* (σώβρα- κυ) (βλ. λ. *σκελέα).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία, εσώρουχο.*

Ιετυμ. < μτγν. *περισκελίς, -ίδος* < *περι-* + *-σκελίς* < *σκέλος*]. **περίσκεψη** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -έψεως | χωρ. πληθ.} υ προσεκτικός και υπεύθυνος συνυπολογισμός κάθε δεδυμένου και λεπτομέρειας, η πρυσεκτική σκέψη και συνεχής εξέταση: *επέδειξε μεγάλη - κατά την επιλογή των συνεργατών του* |j *μιλάει χωρίς ~ και συχνά με αλαζονεία* II *μια τέτοια σημαντική απόφαση απαιτεί* ~ αντ. επιπυλαιότητα. απερισκεψία.

περίσκιος, -ος. -ον (λόγ.) αυτός πυυ καλύπτεται από σκιά ή που η σκιά του πέφτει ολόγυρα.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < *περι-* + *-σκιος* < *σκιά*\.

περισκόπηση (η) -> περισκοπώ

περισκόπιο (το) [18611 {περισκυπί-ου | -ων} όργανο για την κατό- πτευση αντικειμένων, το οποίο αποτελείται από έναν σωλήνα με ειδική εσωτερική διάταξη πρισμάτων, κατόπτρων και φακών και χρη- σιμοποιείται κυρ. στα υποβρύχια, ώστε να μπορεί ο χειριστής να παρατηρεί έναν χώρυ από το εσωτερικό, χωρίς να φαίνεται. — **περισκοπικός,** -ή. -ό. **περισκοπικά** επίρρ.

[ftym. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pcriso]pe|. **περισκοπώ** ρ. μετβ. {περισκυπείς... | περισκόπησα} παρατηρώ εξεταστικά και με μεγάλη προσυχή κάθε σημείο ενός χώρου: *ο κυβερνήτης τού υποβρυχίου περισκοπεί την επιφάνεια τής θάλασσας* ΣΥΝ. κατυ- πτεύω, βολιδυσκοπώ, επιθεωρώ. — **περισκόπηση** (η) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *περισκοπώ (-εω)* < *περι-* + *σκοπώ* «εξετάζω, παρατηρώ προσεκτικά» (βλ.λ.)]. **περισπασμός** (ο) **1.** η απόσπαση τής προσοχής σε δευτερεύυντα θέ- ματα, η απομάκρυνση τής σκέψης από το βασικό, πρωτεύον ζήτημα: *κάθε - τού οδηγού κατά την οδήγηση μπορεί να αποβεί μοιραίος* ΑΝΤ. συγκέντρωση 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε αποσπά την προσοχή από την κύρια ενασχόληση (κάποιου): *οι φωνές και οι ερωτήσεις* τυυ είναι *ένας διαρκής που δεν μου επιτρέπει να συγκεντρωθώ στη δουλειά μου* 3. (ειδικότ.) οι μόνιμες φροντίδες ή στενοχώριες κάποιου: *οικογενειακοί ι επαγγελματικοί -* ΣΥΝ. έγνοια, σκοτούρα, φροντίδα, μέριμνα. Επίσης **περίσπαση** (η) [μτγν.].

|ι ':ιυμ. μτγν. < αρχ. *περισπώ* (βλ.λ.)]. **περισπέρμιο** (το) [18611 {περισπερμί-υυ | -τον) hot. ο λευκο)ματού- χυς, απυταμιευτικός ιστός γύρω από το σπέρμα πολλών καρπών. [ΕΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. perisperme|. **περισπούδαστος,** -η. *-ο* **1.** αυτός που αξίζει ή επιτυγχάνεται με σοβαρή και εις βάθυς μελέτη και ανάλυση: *- δοκίμιο / σύγγραμμα / έρευνα: έργο / με?.έτη* ΣΥΝ. εμβριθής 2. (ειρων.) σοβαροφανής και δήθεν βαθυστόχαστος: *άλλη μία μετριότητα ενδεδυμένη το γνωστό ~ ύφος των ημιμαθο)ν.* — **περισπούδαστα** / **περισπουδάστως** [μτγν.Ι επίρρ.

ΙΚΙΥΜ. μτγν. < *περισπουδάζω* < *περι-* + *σπουδάζω].* **περισπώ** ρ. μετβ. {περισπάς | περιέσπασα, περισπ-ώμαι. -άται..., -άστηκα. -ασμένος} **1.** δημιουργώ περισπασμό σε (κάποιον), τον αποσπώ από την κύρια ενασχόληή του: *η δυνατή μουσική τον περισπά από το διάβασμά του* ΣΥΝ. αποσπώ · 2. (μεσοπαθ. ***περισπώμαί)*** (α) (για λέξη, συλλαβή, φωνήεν) τονίζομαι με περισπωμένη: *μακρό προ βραχέος περισπάται* jj *περισπώμενη συλλαβή* (β) ***περισπώμενσ (ρήματα)*** τα συνηρημένα ρήματα.

[ftym. < αρχ. *περισπώ (-άω)* < *περι-* + *σπώ* (βλ. λ. *σπάζω)*\. **περισπωμένη** (η) ένας από τους τρεις τόνους (~) [υι άλλοι δύο: η οξεία (') και η βαρεία (')[. η ονυία στυ μυνυτυνικό σύστημα έχει καταργηθεί ΣΥΝ. (παλαιότ.) οξυβαρεία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *τονισμός, τόνος.*

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *περισπωμένη* (ενν. *προσωδία),* ουσιαστικοπ. θηλ. τής μτχ: *περισπώμενος* τού αρχ. *περισπώ* (βλ.λ.)|. **περίσσεια** (η) Ιμτγν'.} (χωρ. πληθ.Ι (/νόγ.) **1.** το πλεόνασμα, η ποσότητα που περισσεύει ΣΥΝ. περίσσευμα ΑΝΤ. έλλειψη 2. η ύπαρξη μεγάλων ποσοτήτων από (κάτι), η αφθονία: *- αγαθών / φαγητού* ΣΥΝ. πληθώρα.

περίσσευμα Ιμτγν.] κ. (λαϊκ.) **περίσσεμα** (το) {περισσεύμ-ατυς j -ατα. -άτων} 1. ό,τι περισσεύει, η ποσότητα που μένει ως υπόλοιπο: *~ στον οικογενειακό προϋπολογισμό* ϋ *φάγαμε όλοι και μας έμεινε ~* καί *για το βράδυ* ΣΥΝ. πλεόνασμα ΑΝΤ. έλλειμμα, υστέρημα 2. η αφθονία, το να υπάρχει (μια ιδιότητα) σε βαθμό παραπάνω από το συνηθισμένο: *~ θάρρους / καλ/.οσύνης / καρδιάς / ψυχής / αγάπης* ΣΥΝ. περίσσεια · φρ. (λόγ.) ***εκ γάρ τού περισσεύματος τής κορδίας το στό- μσ λαλεί*** *(έκ γάρ τού περισσεύματος τής καρδίας τό στόμα λαλεϊ,* Κ.Λ. Ματθ. 12, 34. Λυυκ. 6. 45) (i) τυ στόμα μιλάει από το περίσσευμα τής καρδιάς, με απυτέλεσμα να εκδηλώνει αυτό που πραγματικά αι

σθάνεται ή σκέφτεται κανείς (ii) με αυθόρμητο, πηγαίο τρόπο.

περισσεύω ρ. αμετβ. {περίσσεψα} **1.** υπερβαίνω την κανονική, επιθυμητή ή προβλεπόμενη ποσότητα ή τον επιτρεπόμενο αριθμό: *όσα χρήματα περισσεύουν, τα αποταμιεύει || όσοι επιβάτες περισσεύουν να κατεβούν* συν. πλεονάζω αντ. υπολείπομαι· φρ. (α) (παροιμ.) *στο καλάθι δεν χωρεί, στο κοφίνι περισσεύει* βλ. λ. *κοφίνι* (β) **δεν** *μου περισσεύουν* (ενν. *τα λεφτά*) για να ξεκαθαρίσουμε ότι θεωρούμε ένα έξοδο περιττή πολυτέλεια (γ) *φτάνει και περισσεύει* αρκεί τόσο. δεν χρειάζεται περισσότερο, είναι υπεραρκετό 2. μένω ως πλεόνασμα, περίσσευμα: *μας περίσσεψε Αίγο κρέας από χθες* 3. (μτφ.) υπάρχω σε αφθονία, σε μεγάλη συχνότητα: *περίσσεψε η υποκρισία στη χθεσινή συζήτηση* συν. αφθονώ λντ. ελλείπω.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *περισσός*].

περίαιαος, -ια, -ιο **1.** αυτός που υπάρχει παραπάνω από το κανονικό ή το σύνηθες, σε αφθονία: ~ *αγάπη / πλούτος / ομορφιά* ΣΥΝ. άφθονος, πλούσιος λντ. λιγοστός 2. αυτός που περισσεύει, που είναι περιττός: *πέταξε το ~ φαγητό || πες λίγα και σωστά και άσε τα - λόγια* συν. πα- ραπανήσιος, περιττός. — **περίσσια** επίρρ. σχόλιο λ. *παράνυμο*. LF.ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *περισσός*, πβ. κ. *ορθός - όρθιος*|.

περιασός, -ή, -ό περίσσιος (βλ.λ.): ~ *πλούτη / ομορφιά || υπάρχει ~ μίσος* ΣΥΝ. άφθονος, υπεραρκετός, παραπανήσιος· **ΦΡ.** (λόγ.) *(ως) εκ (τού) περισσού (έκ περισσού,* Πλάτ. *Πρωταγόρας* 338c) επιπλέον, χωρίς να είναι απαραίτητο, αναγκαίο: *υπήρξε - εργατικός παρά την τεράστια περιουσία του*.

[ΗΤΥΜ. αρχ.. παράλλ. τ. τού επιθ. *περιττός* (βλ.λ.)].

περισσότερος, -η, -ο κ. (λαϊκ.) **περσότερος** πιο πολύς, μεγαλύτερος σε ποσότητα, ένταση, διάρκεια: *οι γυναίκες ήταν περισσότερες από τους άνδρες* (| *αγόρασε περισσότερες από δέκα εφημερίδες* {[*όποιος βρει τις ~ απαντήσεις κερδίζει* |[*ρίξε - φως στη σκηνή* || ο *γιατρός τού συνέστησε ~ άθληση και λιγότερο τσιγάρο* ΛΝΤ. λιγότερος.

περισσότερο κ. (λαϊκ.) **περσότερο** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ, αρχ., συγκρ. βαθμ. τού επιθ. *περισσός]*.

περίσταλαη (η) j-ης κ. -άλσεως j -άλσεις, -άλσεων} βιολ. το σύνολο των ακούσιων μυϊκών, κυματοειδών κινήσεων συστολής και χαλάρωσης, που προκαλούνται με τη διαδοχική συστολή το>ν κυκλικών μυών τού τοιχώματος τού εντέρου και περνούν κατά μήκος τού πεπτικού σωλήνα πιέζοντας την τροφή.

ΙΕΤΥΜ. ϋλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. peristalsis].

περισταλτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που μπορεί να περιστέλλει, να πρυ- καλεί συρρίκνωση, περιορισμό των διαστάσεων ή των συνεπειών φαινομένου ή κατάστασης: ~ *μέτρα κατά τής φοροδιαφυγής* συν. περιοριστικός. καταστaλτικός 2. αυτός που σχετίζεται με την περί- σταλση: ~ *κύματα* (αντανακλαστικές συσπάσεις τού οισοφάγου, τού στομάχου και των εντέρων) || ~ *κινήσεις* (η περίσταλση). — **περι- σταλτικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ.

|ετυμ. μτγν. < αρχ. *περιστέλλω*\.

περίσταση (η) i-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** η κατάσταση που συνδέεται με δεδομένο γεγονός, που το προσδιορίζει ή το τροποποιεί: *τα κατά - καθήκοντα* (νομ. αυτά που επιβάλλει η επικρατούσα κατάσταση) || *η ~ απαιτούσε μεγά/.η σοβαρότητα* 2. (συνήθ. στον πληθ.) οι επικρατούσες συνθήκες, η συνολική κατάσταση: αν τον *ευνοήσουν οι ~. θα εξελιχθεί σε μεγάλο πολιτικό || φάνηκε κατώτερος / αντάξιος των ~* (απέτυχε / μπόρεσε να αντεπεξέλθει σε ορισμένη κατάσταση)· **ΦΡ.** *αίρομαι στο ύψος των περιστάσεων* βλ. λ. *αίρω* 3. (συνεκδ.) κοινωνική εκδήλωση: *αγόρασε ένα επίσημο φόρεμα ειδικά για την -* 4. η κακή. μη ευνοϊκή συγκυρία: *μη ρωτάς πώς έφθασα ώς εδώ, οι - φταίνε* 5. η ευνοϊκή συγκυρία, η σωστή στιγμή, η ευκαιρία: *θέλω να επωφεληθώ τής περιστάσεως, για να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου* || εκμεταλλεύτηκε *την - και η τύχη τον αντάμειψε*. σχολιο λ. *παράνυμο*.

[ετυμ. < αρχ. *περίστασις*. αρχική σημ. *<το να στέκεται κανείς ολόγυρα. το να περιβάλλει κάτι», < *περίστημι* «περιβάλλω, περικυκλώ- νο)» (< *περι-* + *ϊστημι*, βλ. λ. *ίσταμαι)*. Η σημερινή σημ. είναι μτγν. Παρόμοιο σχηματισμό παρουσιάζει το αντίστοιχο λατ. circumstantia

circum-sto «περικυκλώνω» (< circum- «περι-» + -sto «ίσταμαι»), που αποτελεί μεταφρ. δάνειο από την Ελληνική].

περιαταααιακός, -ή, -ό αυτός που προκύπτει κατά περίσταση, ανάλογα με τη στιγμή ή την κατάσταση: ~ *απασχόληση σε μια εργασία*.

περιστασιακ-ά / -ώς επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. circonstanciel].

περιστατικό (το) **1.** το τυχαίο και απρόοπτο γεγονός: *διηγούμαι ένα*

|| *μου συνέβησαν μερικά περίεργα* - ΣΥΝ. γεγονός, συμβάν 2. κάθε δυσάρεστο και αναπάντεχο γεγονός: ro ~ *τού θανάτου του βύθισε την οικογένεια στο πένθος* ΣΥΝ. ατύχημα 3. (συνεκδ.) κάθε περίπτωση (ιδ. ατυχήματος) που έχει να αντιμετωπίσει κανείς (λ.χ. ένας ασθενής, τραυματίας κ.λπ. που πρέπει να περιθάλψει ένας γιατρός κ.τ.ό.): δύσκολο / *σοβαρό ' βαρύ / ελαφρό* ~ · **ΦΡ.** (α) *έκτακτο περιστατικό* η περίπτωση κάποιου, που λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που ισχύουν (λ.χ. λόγω καύσωνα), αναζητεί νοσοκομειακή περίθαλψη: *είχαμε αρκετά ~ με αναπνευστικά προβλήματα λόγω νέφους* (β) *επείγον περιστατικό* βλ. λ. *επείγων*. σχολιο λ. *γεγονός*.

[ετυμ. < μτγν. *περιστατικόν*. πβ. φρ. *τά περιστατικά πράγματα* «οι κρίσιμες περιστάσεις», ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *περιστατικός* < αρχ. *περίστασις*\.

περιατάχυο (το) {περισταχύ-ου | -ων} το εξωτερικό περίβλημα στα- χυού.

περιστέλλω ρ. μετβ. {περιέστ-ειλα, -άλην. -ης, -η.... -αλμένος] (λόγ.- κυριολ. κ. μτφ.) **1.** περιορίζω την έκταση, την ποσότητα ή την ένταση: *πρέπει* να *περισταλουν τα έξοδα τού Δημοσίου* |[*περιέστειλε την έκταση τής πολιτικής κρίσης* || *«επιχείρησαν να περιστείλουν το ανα*

φαίρετο δικαίωμα των ***ιδιοκτητών*** να ***αξιοποιήσουν απεριόριστα την ιδιοκτησία τους»*** (εφημ.) **2.** συγκρατώ, περιορίζω εντός ορίων: ***«πολλές φορές περιστείλαμε τις θέσεις μας σε θέματα εξωτερικής πολιτι- κής»*** (εφημ.).

[ετυμ. αρ^. < ***περι-*** + ***στέλλω*** (βλ. κ. στέλνω)|. **περιστερά** (η) **1.** το θηλυκό περιστέρι· φρ. *αθώα περιστερά* (ειρων.) πρόσο>πο που παριστάνει τον αθώο και ανίδεο για κάτι το οποίο έχει κάνει: ***μας κάνει την αθώα περιστερά, ενώ είναι γνωστό ότι έχει κατακλέψει τη μισή Αθήνα στα χαρτιά*** *2.* θριιςκ. (α) το περιστέρι που έφερε στον Νώε το κλαδί ελιάς (και σύμβολο ειρήνης) μετά τον κατακλυσμό (β) η συμβολική παράσταση τού Αγίου Πνεύματος.

[γ.ίύμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < ™***πε/.ιστερά*** (με ανομοίωση τού -λ-, ίσως υπό την επίδρ. τού ***περί)*** < ****πελισ-.*** που ανάγεται στη λ. ***πελιός*** «μελανωπός, ωχρός» (βλ. λ. ***πελιδνός),*** + ***-τερος*** (που εμφανίζεται και στην περσ. λ. kabotar «(μπλε) περιστερά»). Ρντούτοις, η παρουσία θ. ***χπελισ-*** για την οικογένεια λέξεων ***πελιός. πελιδνός, πελειάς*** κ.ά. θεωρείται^ αμφίβολη], **περιστέρα** (η) [μεσν.Ι {περιστερών} **1.** το θηλυκό περιστέρι **2.** (χαϊ- δευτ.) η ωραία, αγαπημένη γυναίκα ή κόρη: - ***μου!*** || ***να' τη η ~!*** **περιστεράκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό περιστέρι συν. πιτσούνι **2.** (χαϊδευτ.) η τρυφερή, όμορφη και αθώα ύπαρξη: ~ ***μου!*** **περιστερήσιος,** -ια, -ιο **1.** αυτός που σχετίζεται με τα περιστέρια **2.** auT0c που προέρχεται από περιστέρι: ~ ***αβγά.*** ·** σχολιο λ. ***-ήσιος.*** **περιστέρι** (το) (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. πτηνό) {περι- στερ-ιού | -ιών} πουλί με μικρό, παχουλό σώμα. μικρό, στρογγυλό κεφάλι και χαρακτηριστική φωνή· φωλιάζει κυρ. σε κτήρια ή σε κοιλώματα δέντρων ή βράχων, σε θάμνους κ.λπ., γνωστό και για τη μονογαμική ζωή του· φρ. (α) *ταχυδρομικό περιστέρι* κάθε περιστέρι με μεγάλη αντοχή και ταχύτητα πτήσεως. που εκπαιδεύεται να επιστρέφει στο σημείο αφετηρίας του και χρησιμοποιείται π.χ. ως αγγε- λιαφόρος (β) *περιστέρι τής ειρήνης* (i) το σύμβολο τής ειρήνης (ii) (μτφ.) οποιοσδήποτε άνθρωπος καθιερώνεται για τη δράση του ως ειρηνιστής: ***δο/.οφόνησαν τον Ούλοφ ΐΐάλμε. το —*** (υποκ.) **περιστεράκι** (το) (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. ***περιστέρων,*** υποκ. τού αρχ. ***περιστερά*** (βλ.λ.)[.

περιστεριώνας (ο) -» περιστερώνας

περιατερόμορφος, -η, -ο αυτός που μοιάζει με περιστέρι: - ***πτηνό.***

περίστερος (ο) (λαϊκ.) το αρσενικό περιστέρι, **περιστεροτροφείο** (το) Ιμτγν.] ειδικά διαμορφωμένος χώρος για την εκτροφή περιστεριών.

περιστεροτροφία (η) **[Ι891|** η συστηματική εκτροφή περιστεριών.

περιστεροτρόφος (ο/η) Ιμτγν), **περιατεροτροφικός,** -ή.-ό **|189Ι|.**

περιστερώνας Ιμτγν.Ι κ. **περιστεριώνας** (ο) ειδικά διαρρυθμισμένη ξύλινη ή χτιστή κατασκευή για εξημερωμένα περιστέρια, **περιστήθιο** (το) {περιστηθί-ου | -ων} (λόγ.) ο γυναικείος στηθόδεσμος ΣΥΝ. σουτιέν.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***περιστήθιον*** (πρωτοαπαντά στην Π.Δ., δηλώνοντας έναν ζωστήρα τού στήθους που έφερε ο Ιουδαίος αρχιερέας, πβ. ***Έξοδος 28, 4) < περι- + -στήθιον< στήθος}.*** **περιστοιχίζω** ρ. μετβ. {περιστοίχισ-α, -τηκα. -μένος} περικλείω (κάποιον) από κάθε πλευρά, δημιουργώντας κλοιό γύρω του: ***κατέφθασε περιστοιχισμένος από δεκάδες θαυμαστές*** του || ***το σπίτι περιστοιχίζεται από ψηλά δέντρα*** ΣΥΝ. περιβάλλο). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***στοίχος.***

|ετυμ. αρχ. < ***περι-*** + ***στοιχίζω*** < ***στοίχος***|. **περιστολή** (η) **1.** η μείωση τής έκτασης, τής ποσότητας ή τής έντασης: ~ των ***δαπανών / των προσλήψεων*** συν. ελάττωση, περικοπή, περιορισμός 2. η συγκράτηση, ο περιορισμός εντός συγκεκριμένων ορίων: ***πρέπει να υπάρξει ~ τής σπατάλης σε όλα τα επίπεδα*** || - ***τής βίας / τής πορνείας / τής οξύτητας / των κλοπών*** συν. χαλιναγώγηση, καταστολή.

Ιετυμ.. μτγν. < αρχ. ***περιστέλλω].*** **περιστόμιο** (το) Ιμτγν.] {περιστομί-ου | -ων} (λόγ.) **1.** ό.τι βρίσκεται γύρω από το στόμιο **2.** ζωολ. η περιοχή γύρω από το στόμα ζώων **3.** ο δερμάτινος ιμάντας, το λουρί τού χαλινού, που περιβάλλει το κάτω τμήμα τής κεφαλής τού αλόγου, **περιστρεπτός,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που μπορεί να περιστραφεί. περιστρεφόμενος.

[ΕΤΥΜ. < ***περιστρέφω].*** **περιστρέφω** ρ. μετβ. [αρχ.] {περι-έστρεψα. -στράφηκα (λόγ. περιε- στράφην. -ης, -η...), -εστραμμένος} 1. κάνω (κάτι) να στραφεί γύρω από άξονα, από σταθερό σημείο: ***η Σε/^ήνη περιστρέφεται γύρω από τη Γη || περιστρεφόμενες πόρτες]|*** - ***έναν τροχό*** ΣΥΝ. γυρίζω, στριφογυρίζω **2.** (ειδικότ. το μεσοπαθ. *περιστρέφομαι)* κινούμαι γύρω από ένα θέμα σε συζήτηση, επανέρχομαι σε αυτό διαρκώς: ***η συζήτηση περιστρά- φηκε γύρω από θέματα εξωτερικής πολιτικής.*** **περιστροφή** (η) [αρχ.] **1.** η κίνηση γύρω από (κάτι): ~ ***τροχού! έλικα*** *2. περιστροφές* (οι) οι περιττές αναφορές σε δευτερεύοντα ζητήματα ή η απομάκρυνση από το κυρίως θέμα: ***απάντησε αμέσως και ξεκάθαρα. χωρίς*** ~ || ***άσε τις*** ~ και ***μπες κατευθείαν στο θέμα*** ΣΥΝ. απερίφραστα. ξεκάθαρα, **περιστροφικός,** -ή, -ό **[1861]** αυτός που συνεπάγεται ή λειτουργεί με περιστροφή: ~ ***κίνηση τής Γης*** || ~ ***πιεστήριο*** (εκτυπωτική μηχανή)

~ ***διακόπτης.*** —**περιστροφικ-ά / -ώς** II888J επίρρ. **περίστροφο** (το) [περιστρόφ-ου | -ων] μικρό φορητό πυροβόλο όπλο. με κυλινδρική θήκη για σφαίρες, το οποίο πυροβολεί διαδοχικά, χωρίς να χρειάζεται νέα όπλιση.

Ιετυμ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. ***περίστροφος*** « ***περιστρέφω),*** που χρησιμοποιήθηκε ως απόδ. τού αγγλ. revolver|. **περιστύλιο** (το) [μτγν.| {περιστυλί-ου | -ων} αρχιτ. κιονοστοιχία ή σύστημα κιονοστοιχιών που περιβάλλει ένα οικοδόμημα, σχηματίζο

ντας στοά γύρω από αυτό: ~ *τού αρχαίου* ναού || γο ~ *τής Βουλής* **ΣΥΝ.** περίστυλο.
περίστυλος, -η. -ο Ιαρχ.Ι αρχγγ. **1.** (αρχαίος ναός) που περιβάλλεται από κιονοστοιχία συν. περίπτερος 2. *περίστυλο* (τυ) το περιστύλιο (βλ.λ.).
περίατωο (το) {περιστώ-ου | -ων) (αρχαιοπρ.) αρχιτ. τυ περιστύλιο (βλ.λ.).
ΙΓ.τυμ. < μτγν. *περίστωον / περιστόιον* < *περι-* + *-στφον i -στόιον* < *στωΐά / στοιά,* παράλλ. γ. τού ουσ. *στοά).* **περισυλλέγω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {περισυν-έλεξα, -ελέγην, -ης. -η... (μτχ. περισυλλεγείς. -είσα. -εν)} (λόγ.) 1. μαζεύω από διάσπαρτα σημεία, συγκεντρώνω σκόρπια πράγματα: *περισυνέλεξε τα σκορπισμένα χειρόγραφα* 2. (μτφ.) περιμαζεύω, θέτω (κάπυιυν) υπό την πρυστασία μου: στο *ίδρυμά της περισυνέλεξε κάθε ταλαιπωρημένο και άστεγο που χτύπησε την πόρτα της* || ελικόπτερο *περισυνέλεξε τους ναυαγούς τού μοιραίου σκάφους.* **περισυλλογή** (η) [18631 1.η συγκέντρωση (από κάποιον) αντικειμένων που βρίσκονται διασκορπισμένα σε διάφορα σημεία: *η - των εγγράφων / των αποδεικτικών στοιχείων* || *συνεχίστηκε όλη νύχτα η - των πτωμάτων από το πολύνεκρο δυστύχημα* ΣΥΝ. περιμάζεμα· φρ. *όχημα περισυλλογής* αυτοκίνητο που μαζεύει διάφορα πράγματα από όπου τα βρίσκει: ~ *απορριμμάτων / ναρκών!,* (μτφ.) η περίσκεψη, ο βαθύς συλλογισμός: *είναι η ώρα τής* ~ καί *τής ευθύνης για* ολους *μας* || *έπεσε σε βαθιά -!* **περισυνάγω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {περισυν-ήγαγα (να/θα περισυναγάγω). -ήχθην, -ης. -η.... -ηγμένυς} (λόγ.) 1. περισυλλέγω, συγκεντρώνω διασκορπισμένα ή εγκαταλελειμμένα μέλη ενός συνόλου ΣΥΝ. συναθροίζω, περιμαζεύω 2. συγκεντρώνω (κάποιον/κάτι) γύρω από ένα σημείο. — περισυναγωγή (η) [1882}. **περισφίγγω** ρ. μετβ. Ιαρχ.Ι {περι-έσφιξα. -σφίχτηκα, -εσφιγμένος) σφίγγω (κάτι) με περιστροφή ή μέσα σε κάτι άλλο· (συνήθ. μτφ.) σχηματίζω κλειστό κύκλο, κλοιό γύρω από κάπυιυν ή κάτι. κυρ. με απειλητικές. εχθρικές διαθέσεις: *τα εχθρικά στρατεύματα περιέσφιξαν ασφυκτικά την πόλη* ΣΥΝ. ζώνω. — περίσφιγξη (η) |μτγν.|. **περισώζω** ρ. μετβ. Ιαρχ.Ι {περι-έσωσα. -σώθηκα, -σωσμένος} σώζω ανασύροντας ή περισυλλέγοντας (κάπυιον/κάτι) ανάμεσα από ένα πλήθος πραγμάτων / προσώπων που κινδυνεύουν: *περιέσωσε από τη φωτιά τα βιβ/Ια* του || *όσοι περισώθηκαν από τα ναυαγοσωστικά δεν πίστεναν στην τύχη τους* || *«μετά τη λήξη τού Η.μφυλίου, προσπάθησε* να *περισώσει μαρτυρίες ζώντων πρωταγωνιστών»* (εφημ.) ΣΥΝ. διασώζω, σώζω. — περίσωση (η) 11896J. **περιτάμω** (να/θα) ρ. ► περιτέμνω
περιτειχίζω ρ. μετβ. |αρχ.] {περιτειχισ-α, -τηκα. -μένος} περιβάλλω με τείχος, χτίζω (κάτι) ολόγυρα, κυρ. προστατευτικά ή για να το διαχωρίσω: ~ *την πόλη.* — **περιτείχιση** (η) Ιαρχ.] κ. **περιτειχισμός** (ο) Ιαρχ.Ι. #
περιτείχισμα (το) Ιαρχ.Ι {περιτειχισμ-ατυς | -ατα. -άτων} **1.** το τείχος που περιβάλλει μια έκταση: *ενισχύω / κατασκευάζω το ~ τής πόλης* συν. οχύρωμα 2. (συνεκδ.) η έκταση που περικλείεται μέσα σε αυτό το τείχος, που έχει περιτειχιστεί, **περιτέμνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {περι-έταμα (να/θα περιτάμω). -τμήθηκα, -τετμημένος} 1. τέμνω (κάτι) ολόγυρα, το κόβω γύρω-γύρω 2. κάνω περιτομή (βλ.λ.) (σε κάποιον). ** Σχολιο λ. *μετοχή, τμήμα.* **περίτεχνος,** -η, -ο αυτός που έχει δημιουργηθεί, δουλευτεί με μαστοριά και μεράκι, που φανερώνει καλαισθησία και φαντασία: - *χτένισμα ! σκάλισμα / σχέδιο ι στίχος / λόγος / διατύπωση* συν. καλο- δουλεμένος, αριστοτεχνικός λντ. άτεχνος, κακότεχνος. —**περίτεχνα /περιτέχνως** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. < *περι-* + *-τεχνος* < *τέχνη,* πβ. κ. *έν-τεχνος. ά-τεχνος*\. **περίτμητος,**
-η, -ο] 1889J αυτός που του έχει γίνει περιτομή.
[ετυμ. < *περιτέμνω].* **περιτοιχίζω** ρ. μετβ. 11895] {περιτοίχισ-α. -τηκα. -μένος} περιβάλλω (έναν χώρο) με τοίχο, συνήθ. χαμηλό: - γο *κτήμα* / ρον *κήπο μου* συν. περιφράσσω. - **περιτοίχιση** (η) 11896|. **περιτοίχισμα** (το) {περιτοιχίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** ο τοίχος που έχει κτιστεί γύρω από έναν χώρο. που περιβάλλει μια έκταση συν. περίφραξη 2. (συνεκδ.) η έκταση πυυ έχει περιτοιχιστεί,
περιτοιχισμός (υ) το κλείσιμο ενός χώρου γύρω-γύρω με τοίχο συν. περιτοίχιση.
περιτομή (η) **1.** (α) η αφαίρεση τής ακροποσθίας. τής πτυχής τυύ δέρματος που καλύπτει τη βάλανο (την άκρη) τού πέους (κυρ. ως θρησκευτική τελετή των Εβραίων και των Μουσουλμάνων) (β) *γυναικεία περιτομή* εθιμική διαδικασία σε χώρες τού Τρίτου Κόσμου (κυρ. Αφρικής), κατά την οκοία αφαιρούνται τα έξω χείλη των γυναικείων γεννητικών υργάνων και η κλειτυρίδα **από** τα μικρά κορίτσια 2. **ΙΑΓΡ.** επέμβαση για τη θεραπεία τής φίμο)σης στους άνδρες. ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *περιτέμνω.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς στην Π.Δ. από τους Εβδομήκοντα ως απόδ. τού εβρ. brit |. **περιτόναιο** (το) {περιτοναί-ου | -ων} **1.** **ΑΝΑΤ.** η λεπτή και διαφανής μεμβράνη που καλύπτει την εσωτερική επιφάνεια τής κοιλιακής κοιλότητας και περιβάλλει τα σπλάχνα · 2. **ΝΑΥΤ.** (α) η κουπαστή τού πλοίου (β) το κεντρικό ιστίο πλοίου. — **περιτοναϊκός,** -ή. -ό [18911. [ετυμ. < αρχ. *περιτόναιον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *περιτόναιος* (που μαρτυρείται ως μτγν.) «αυτός που είναι τεντωμένος γύρω από κάτι. που εκτείνεται γύρω του» < *περιτείνω* (< *περι-* + *τείνω).* 1ί λ. πέρασε και σε άλλες γλώσσες, πβ. αγγλ. peritoneum, γαλλ. p^ritoinc κ.ά.|.
περιτονίτιδα (η) 11876] ΙΑΤΡ. οξεία, συνήθως, μικροβιακή φλεγμονή τού περιτοναίου ή χρονία από ειδική λοίμωξη: *φυματιώδης* ~.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. peritonite]. **περίτρανος,** -η, -ο [μτγν.Ι αυτός που γίνεται φανερός κατά τον πλέον αδιαμφισβήτητο τρόπο: ~ *απόδειξη / νίκη / απάτη / ψέμα* συν. ολοφάνερος. καταφανής. —**περίτρανα** επίρρ.
περιτραχήλιος, -α. -ο [μτγν.Ι **1.** **ΑΝΑΤ.** αυτός που βρίσκεται γύρω από τον τράχηλο ή τον περιβάλλει 2. *περιτραχήλιο* (το) {περιτραχήλιου | -ων} (α) το πετραχήλι (βλ.λ.) (β) το περιδέραιο (βλ.λ.). **περιτρέχω** ρ. μετβ. |αρχ.**[** {περιέτρεξα} **1.** (κυριολ.) ταξιδεύω ολόγυρα, πηγαίνω παντού, τριγυρνώ με ταχύτητα: *περιέτρεξε την ύπαιθρο, στο* πλαίσιο *τής προεκλογικής του εκστρατείας* 2. (μτφ.) μεταβιβάζομαι από τον ένα στον άλλον, διαδίδομαι: *το μήνυμά του για συνα-δέ?^φωση και αλληλεγγύη περιέτρεξε την οικουμένη* 3. κάνω κύκλο, περιστρέφομαι γύρω από (κάτι): ο *δρόμος περιτρέχει τον λόφο / τη ?.ίμνη.*
περιτρίγυρα επίρρ. (καθημ.) ολόγυρα **ΣΥΝ.** γύρω-γύρω. **περιτριγυρίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.] {περιτριγύρισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** (για πλήθος πραγμάτων, προσώπων) περιβάλλω από κάθε πλευρά, κινούμαι ή βρίσκομαι γύρω από (κάποιον/κάτι): *βρέθηκε περιτριγυρισμένος από εκατοντάδες θαυμαστές του* || *είμαστε περιτριγυρισμένοι από εχθρούς* || *η λίμνη περιτριγυρίζεται από πυκνό δάσος* **ΣΥΝ.** (για πρόσ.) περικυκλώνω 2. τριγυρίζω (κάποιον) επιδιώκοντας οφέλη ή για συγκεκριμένο σκοπό, βρίσκομαι συνεχώς δίπλα, γύρω του: *τον περιτριγυρίζουν πολλοί για τα λεφτά και τις διασυνδέσεις τ* ου. *κάνοντάς* του *τον φίλο* || *την περιτριγυρίζουν αρκετοί έστω και για ένα ραντεβού.* — **περιτριγύρισμα** (το), **περίτρομος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός πυυ έχει κατατρομοκρατηθεί, που έχει κυριευθεί από φόβο **ΣΥΝ.** έντρομος, περιδεής. — **περιτρόμως** επίρρ. Ιμτγν-.J.
περιτροπή (η) η διαδοχή, η κατά σειρά εναλλαγή· κυρ. στη φρ. **εκ** *περιτροπής (έκ περιτροπής.* Διυνυσ. Αλικαρν. 5. 2) με εναλλασσόμενη σειρά: *η ~ κυκλοφορία των αυτοκινήτων στον δακτύλιο τής Αθή- νας* συν. εναλλαγή. —**περιτροπικός,**-ή,-ό [1892].
(ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «κυκλική στροφή, αναπυδυγύρισμα». < *πε- ριτρέπο)* < *περι-* + *τρέπω*\. **περιττεύω** ρ. αμετβ. {περίττευσα} γίνομαι ή είμαι περιττός, άχρηστος: ra εϊ'7Γε<_· *όλα με τη συμπεριφορά* σου· *τα ?~όγια περιττεύουν.* |ΕΤΥΜ. αρχ.. αττ. τ. τού ρ. *περισσεύω* (βλ.λ.). Ο αττ. τ. διατήρησε στη Ν. Ελληνική την κακόσημη έννοια τού ρ. «πλεονάζω ως μη αναγκαίος». ενώ ο τ. *περισσεύω* διασώζει την εύσημη έννοια «πλεονάζω ως χρήσιμος» (φαινόμενο προφύλαξης)], **περιττοδάκτυλος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι (χορτοφάγο θηλαστικό) που έχει περιττό (και όχι άρτιο) αριθμό δαχτύλων κυρ. στα πίσω πόδια, όπως π.χ. ο ρινόκερος.
περιττολογία (η) |αρχ.[{περιττολογιών} η περιττή ομιλία, λόγος χωρίς χρησιμότητα ή ανάγκη. Ηπίσης **περιττολόγημα** (το). **περιττολόγος,** -ος. -ο [μτγν.] αυτός που λέει περιττολογίες, **περιττολογώ** ρ. αμετβ. [μτγν.) {περιττολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} λέω περιττά πράγματα: «5εν~. *παραθέτω μόνο τα απαραίτητα!* **περιττός,** -ή, -ό **1.** αυτός που περισσεύει, που είναι άχρηστος, επειδή ξεπερνά τα αναγκαία ή κανονικά όρια: *μην κάνεις ~ έξοδα* [[*γιατί* να *κάνεις ~ κόπο. αφού υπάρχει η εύκολη λύση:* || *κάνε δίαιτα, για να χάσεις τα ~ κιλά* **ΣΥΝ.** επιπλέον **ΑΝΤ.** απαραίτητος· ΦΡ. *είναι περιττό* είναι ανώφελο, δεν έχει καμία χρησιμότητα: ~ *να* μιλάμε, *αφού δεν κα- τσλαβαινόμαστε* 2. ΜΛβ. *περιττός αριθμός* ο φυσικός ακέραιος αριθμός κου, όταν διαιρείται διά τού 2. αφήνει υπόλοιπο μονάδα, λ.χ. οι αριθμοί 5, 7 κ.λπ., κατ' αντιδιαστολή προς τους άρτιους (ζυγούς) αριθμούς **ΣΥΝ.** μονός **ΑΝΤ.** άρτιος. —**περιττ-ά/-ώς** [αρχ.] επίρρ.. **περιττό- τητα** (η) |αρχ.|. * **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *παρώνυμο.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *περισσός / -ττός* (αττ.). αρχική σημ. «αυτός που υπερβαίνει τα κανονικά όρια», < *πέρις* (βλ.λ.). Το επίθ. απαντά μόνο μετά τον Όμηρο, στη δε Ν. Ελληνική οι παράλληλοι τ. *περισσός* και *περιττός* έχουν διαφοροποιηθεί σημασιολογικώς (βλ. λ. *περιττεύω)*\. **περιττοσύλλαβος,** -η. -ο Ιμτγν.} **ΓΛΩΣΣ.** (όνομα) που στις πλάγιες πτώσεις τυύ ενικού και σε όλες τις πτώσεις τού πληθυντικού αριθμού έχει μία επιπλέον συλλαβή από όσες έχει η ονομαστική, λ.χ. *πατρίς, πατρίδας, πατρίδα* κ.λπ. **περίττωμα** (το) {περιττώμ-ατος [-ατα. -άτων} (συνήθ. στον πληθ.) κάθε ουσία που δεν απορροφάται από τον οργανισμό κατά την πέψη και αποβάλλεται ως άχρηστη κατά την αφόδευση· κόπρανο **ΣΥΝ.** αποπάτημα. κόπρος. — **περιττωματικός,** -ή. -ό |αρχ.}.
[ΕΙ υμ. < αρχ. *περίσσωμα / -ττωμα* < *περισσός! -ττός* + παραγ. επίθημα -ωμα|.
περιτύλιγμα (το) (1880J Ιπεριτυλίγμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** το τύλιγμα (πράγματος) γύρω-γύρω με κάτι άλλο: *το ~ των δώρων* || ο *υπάλληλος ήταν πολύ προσεκτικός στο ~* **ΣΥΝ.** περιτύλιξη, αμπαλάρισμα 2. (συνεκδ.) το χαρτί ή άλλο υλικό, με το οποίυ είναι περιτυλιγμένο κάτι: *φανταχτερό / χριστουγεννιάτικο*
περιτυλίγω ρ. μετβ. {περιτύλι-σα, -χτηκα, -γμένος} **1.** τυλίγω (κάτι) γύρω-γύρω. από όλες τις πλευρές: - *το δώρο με γυαλιστερό χαρτί* 2. τυλίγω (κάτι) γύρω-γύρω σε (κάτι άλλο): ~ *την α/.υσίδα ι την άγκυρα* || ~ *την κλωστή γύρω από το δάκτυλό μου.* — **περιτύλιξη** (η) 118971. **[ΕΤΥΜ.** < μτγν. *περιτυλίσσω* < *περι-* + *τυλίσσω].* **περιυβρίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {περιύβρισ-α, -θηκα} (λόγ.) **1.** βρίζω έντονα **ΣΥΝ.** καθυβρίζω 2. συμπεριφέρομαι κατά προσβλητικό ή αγενή τρόπο, υποτιμώντας την αξία και τυ κύρος (προσώπου ή πράγματος): ~ τους *θεσμούς.*
περιύβριση (η) 11833] {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η χυδαία εξύβριση 2. (α) *περιύβριση αρχής* η δημόσια εξύβριση κρατικών, δημοτικών ή κοινοτικών αρχών και αρχηγών κυμμάτων (β) *περιύβριση συμβόλων* βλ. λ. *σύμβολο* (γ) *περιύβριση νεκρού* βλ. λ. *νεκρός.*

περιφάνεια (η) * περηφάνια
περιφανής, -ής, -ές {περιφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)· περιφανέστ-ερυς. -ατος} αυτός που είναι φανερός σε όλους, που καταδεικνύεται πέρα ακό κάθε αμφισβήτηση στους πάντες: ~ *νίκη/ επιτυχία* συν. καταφανής. ολοφάνερος. — περιφανώς επίρρ. |αρχ.f. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες, φημισμένος.*
[ετυμ. αρχ. < *περιφαίνομαι* (ο ενεργ. τ. είναι μτγν.) < *περι-* + *φαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' ε-φάν-rjwl- περιφέρεια (η) {περιφερειών} 1. η κλειστή καμπύλη γραμμή, που αποτελεί το όριο ενός κύκλου και όλα τα σημεία της απέχουν εξίσου από το κέντρο του 2. η εξωτερική επιφάνεια ενός σχήματος, κυρ. κυλινδρικού, σφαιρικού ή ημισφαιρικού: *η ~ στήλης / κολόνας ι δοκού* ι| *η - τής σφαίρας / τού τρούλου* 3. η περιοχή που βρίσκεται γύρω από έναν χώρο, κυρ. στις παρυφές πόλεως ή αστικού κέντρου ή το σύνολο των περιοχο)ν που βρίσκονται μακριά από την πρωτεύουσα, η ύπαιθρος: *αποκέντρωση σημαίνει ενίσχυση τής - || τα εργοστάσια πρέπει να μεταφερθούν στην ~ τής πόλης || στην - τού αεροδρομίου ο συντελεστής δόμησης είναι χαμηλός || τα σχολεία τής ~ έχουν πολλές επιτυχίες στις εξετάσεις* 4. η εδαφική έκταση που έχει οριοθετηθεί ως ξεχωριστή περιοχή για διοικητικούς λόγους: - *Διοικήσεως Πρω- τευούσης* }| *εκλογική ι αστυνομική* ~ 5. (μτφ.) οι χώρες τού Τρίτοι) Κόσμου (ως προς το επίκεντρο των οικονομικών εξελίξεων) · 6. (περι- ληπτ. για το γυναικείο σώμα) η λεκάνη και οι γλουτοί: *έχει ιδανική αναλογία στήθους και περιφέρειας || θέλει να αδυνατίσει στην -* **7.** (περιληπτ.-καθημ.) οι παχουλοί γλουτοί: *έχει ~ και δεν βρίσκει* ευ- *κολα φούστα* συν. παχάκια, ψωμάκια.
[ötYM. αρχ. < *περιφερής* < *περιφέρω*J. **περιφερειακός,** -ή. -ό 1.18861 **1.** αυτός που σχετίζεται με την περιφέρεια. την περιοχή στις παρυφές πόλεως ή αστικού κέντρου: - *δρόμος / σχολείο* · φρ. οικον. ***περιφερειακή ανάπτυξη*** βλ. λ. *ανάπτυξη 2.* (γενικότ.) αυτός που βρίσκεται μακριά από το κέντρο των εξελίξεων: *η χώρα αυτή μετατρέπεται σε ~ υπερδύναμη || ~ τηλεοπτικό κανάλι / πρωτάθλημα / διοίκηση / οργάνωση κόμματος / θέατρο || ~ συνεργασία στα Βαλκάνια || ~ χώρες / συμμαχία / ζώνες επιρροής* 3. ***περιφερειακός*** (ο) ο δρόμος που δεν περνά μέσα από την πόλη. που έχει χαραχτεί στην περιφέρεια τού οδικού δικτύου μιας περιοχής: *οδικά έργα στον - τού Γαλατσίου* 4. πληροφ. ***περιφερειακή συσκευή / μονάδα*** κ. ***περιφερειακό*** (το) κάθε συσκευή που συνδέεται με την κεντρική μονάδα επεξεργασίας χωρίς να αποτελεί τμήμα της. π.χ. ο εκτυπωτής, η οθόνη *κ.λπ.* — **περιφερειακ-ά / -ώς** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *περιφερειακή ανάπτυξη* (< αγγλ. regional development), *περιφερειακός δρόμος* (< αγγλ. circular road), *περιφερειακή μονάδα* (< αγγλ. peripheral unit) κ.ά.|.
περιφερειάρχης (ο/η) {(θηλ. περιφερειάρχου) | περιφερειαρχών} ο διοικητής περιφέρειας (διοικητικής): ~ *Αττικής.* περιφερής, -ής, -ές {περιφερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) (για επιφάνεια, γραμμή κ.λπ.) αυτός πυυ έχει κυκλικό σχήμα: - *κίνηση.*
ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[ετυμ. αρχ. < *περιφέρω],* **περιφερικός,** -ή. -ό [1841 j αυτός που έχει καμπύλο, κυκλικό σχήμα: ~ *τροχιά* συν. περιφερής, κυκλικός, καμπύλος. — **περιφερικά** επίρρ. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pcripherique]. **περιφέρω** ρ. μετβ. [αρχ.[{περι-έφερα. -φέρθηκα} **1.** μεταφέρω (κάτι) γύρω-γύρω, κυρ. διαγράφοντας κυκλική τροχιά: ~ *τον Ηλιτάφιο / την ιερή εικόνα* συν. περιάγω 2. (συνήθ. ειρων.) επιδεικνύω (κάτι) χωρίς ντροπή: *περιφέρει τη μιζέρια τον από εκπομπή σε εκπομπή || περιέφερε άνετα το πάχος της στην παραλία, χωρίς να ντρείται από τα σχόλια·* φρ. ***περιφέρω το βλέμμα*** παρατηρώ τριγύρω (χωρίς να δίνο) ιδιαίτερη προσοχή, χωρίς συγκεκριμένο σκοπό) 3. (μεσοπαθ. ***περιφέρομαι)*** *(α)* ολοκληρώνω κυκλική τροχιά: *η Σελήνη περιφέρεται γύρω από τη Γη* ΣΥΝ. περιστρέφομαι (β) τριγυρνοί άσκοπα εδώ και εκεί σε ένα μέρος: *εντόπισαν έναν ύποπτο να περιφέρεται μπροστά στην τράπεζα || στο γραφείο περιφέρεται συνεχώς αμίλητος και σκεπτικός* συν. περιπλανιόμαι. **περίφημος,** -η, -ο 1. αυτός που έχει αποκτήσει μεγάλη φήμη: *τα ~ γαλλικά αρώματα / ε?,ληνικά νησιά* [[*εξελίχθηκε σε ~ γιατρό ί επιστήμονα ! καλλιτέχνη* jj *η ~ Μόνα Αίζα τού ντα Βίντσι* συν. ξακουστός. ονομαστός, διάσημος, πασίγνωστος, (λόγ.) περκόνυμος λντ. άσημος, άγνωστος 2. άξιος λόγου, θαυμασμού: *-Πώς σου φάνηκε το γεύμα: -Περίφημο! || είναι ένας ~ χαρακτήρας || τελικά, αποδείχθηκε χορευτής* ΣΥΝ. θαυμάσιος, υπέροχος 3. (ειρων.) αυτός που έχει βγάλει όνομα (έχει γίνει αρνητικά γνωστός): *αυτός είναι λοιπόν ο ~ γυναικοκατακτητής!* συν. περιβόητος, διαβόητος. - **περίφημα** επίρρ.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *φημισμένος.*
[ΕΙΥΜ. αρχ. < *περι-* + *-φημος* < *φήμη*\. περιφλεγής, -ής. -ές [αρχ.| {περιφλεγ-ούς ί -είς. (ουδ. -ή)1 αυτός που έχει παραδοθεί στις φλόγες, που καίγεται από παντού. — περιφλε- **ψώς** επίρρ. Ιμτγν.). σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* περίφοβος, -η.-ο Ιαρχ.| αυτός που έχει κυριευθεί από φόβο συν. περίτρομος. φοβισμένος, κατατρομαγμένος. (λόγ.) έμφοβος, περιδεής ΛΝΤ. άφοβος, άτρομος, περιφορά (η) 1. η κυκλική ή κυκλοειδής μετακίνηση (κάποιου) με επιστροφή στην αρχική του θέση: *η ~ τού Επιταφίου || η - τού δίσκου στην εκκλησία·* φρ. (επίσ.) ***διά περιφοράς*** περνώντας από χέρι σε χέρι: *το έγγραφο να υπογράφει* - 2. η κυκλική κίνηση γύρω από σταθερό άξονα: *η - των χεριών στη γυμναστική* 3. λστρον. η περιοδική κίνηση ουράνιου σώματος γύρω από άλλο. η ολοκλήρωση μιας περιφοράς: ~ *τής Γ ης γύρω από τον 7/λιο.*
[ΕΤΥΜ · αρχ. < *περιφέρω].*

περίφραγμα (το) [μτγν.) {περιφράγμ-ατος | -ατα,-άτων} 1 . 0 φράχτης που έχει τοποθετηθεί γύρω από μια έκταση: *ενισχυμένο / ξύλινο* ~ 2. (συνεκδ.) η έκταση που έχει περιφραχθεί, **περιφράζω** ρ. -* περιφράσσω
περίφρακτος, -η. -ο Ιμτγν.! αυτός που έχει περιφραχθεί, που έχει κλειστεί με φράχτη από όλες τις πλευρές, **περίφραξη** (η) [μτγν.I {-ης κ. -άσεως J -άξεις, -άξεων} **1.** η τοποθέτηση περιφράγματος (σε έναν χώρο): *η ~ τού οικοπέδου ήταν παράνομη* συν. περιτοίχιση, φράξιμο 2. τυ περίφραγμα (βλ.λ.). **περίφραση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} γλωσσ. **1.** το σχήμα λόγου, που χάριν παραστατικότητας και ζιοντάνιας αποδίδει μία έννοια με περισσότερες από μία λέξεις, λ.χ.« η χώρα τού ανατέλλοντος ηλίου» αντί «η Ιαπωνία» 2. (γενικότ.) η απόδοση μιας έννοιας με περισσότερες από μία λέξεις, λ.χ. «είμαι γραμμένος» αντί τού «γράφτηκα ».
[ι ::τυμ. < μτγν. *περίφρασις* < αρχ. *περιφράζομαι* «σκέπτομαι, αναλο- γίζυμαι» (μτγν. *περιφράζω* «χρησιμοποιώ περιφράσεις») < *περι-* + *φράζω / -ομαι* «εκφράζω, λέγω» (βλ. λ. *φράση*)|. **περιφράσσω** κ. **περιφράζω** ρ. μετβ. {περι-έφραξα. -φράχτηκα, -φραγμένος} περιβάλλω μια έκταση με φράχτη, βάζω περίφραγμα: ~ *ένα οικόπεδο* συν. περιβάλλω, περιτοιχίζω.
(f.tym. < αρχ. *περιφράσσω* / -ττω < *περι-* + *φράσσω* / -ττω (βλ.λ.) J. **περιφραστικός,** -ή, -ό [μεσν.I **1.** αυτός που σχετίζεται με την περίφραση. που έχει διατυπωθεί με περίφραση: *προτιμούσε την ~ διατύπωση.* τον αναλυπκό *λόγο* **ΑΝΤ.** μονολεκτικός, βραχυλογικός. λακωνικός 2. γλωσσ. ***περιφραστικοί χρόνοι*** υι συντελικοί χρόνοι, για τον σχηματισμό των οποίων χρησιμοποιούνται τα βοηθητικά ρήματα, άκλιτοι τύποι ή παθητικές μετοχές, λ.χ. *έχω / είχα / θα έχο) ενημερώσει, έχω / είχα / θα έχω ενημερωθεί, είμαι / ήμουν / θα είμαι ενημερωμένος κ.λπ.* — περιφραστικ-ά/-ώς [μτγν.I επίρρ. **περιφρόνηση** (η) [μτγν.I {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.) **1.** η απόδοση μειωμένης σημασίας και αξίας (σε κάτι/κάποιον), η άρνηση αναγνω- ρίσεως και αποδοχής του: *η ~ προς τον κίνδυνο || ~* yia *τα λεφτά* συν. καταφρόνηση ανί. εκτίμηση 2. η αντιμετώπιση με αδιάφορο και υποτιμητικό τρόπο: *σε τέτοιου είδους σχόλια αξίζει μόνο - || κοιτάζω / απορρίπτω με* ~ j! *νιώθω ~ για τέτοια άτομα* συν. καταφρόνια, **περιφρονητές,** *-a.* -ο |μεσν.| αυτός που του αξίζει περιφρόνηση, που πρέπει να αντιμετωπιστεί με περιφρόνηση: ~ *σχόλιο ι υπαινιγμός || τέτοια ποσά δεν είναι περιφρονητέα* συ.ν. ανάξιος λόγου, ασήμαντος λντ. σεβαστός, αξιοσέβαστος. **περιφρονητικός,** -ή. -ό Ιμτγν.) αυτός που εκφράζει περιφρόνηση: *ένα ~ βλέμμα / σχόλιο ι γέ/ao* συν. υποτιμητικός, καταφρονητικός. - περιφρονητικ-ά / -ώς [μεσν.) επίρρ. **περίφροντις** (ο/η) {περιφρόντ-ιδυς | -ίδες,-ίδων) (αρχαιοπρ.) πρόσωπο που έχει αναλάβει πολλές φροντίδες, που έχει πολλές έγνοιες: ~ *οικογενειάρχης / πρωθυπουργός* συν. πολυάσχολος ΑΜ. αδιάφορος. [ΠΤυμ. < *περι-* + *φροντίς, -ίδος*|. **περιφρονώ** ρ. μετβ. {περιφρονείς... | περιφρόν-ησα. -ούμαι (λαϊκ. -ιέ- μαι). -ήθηκα. -ημένος} **1.** αποδίδω μικρή αξία και σημασία (σε κάποι- ον/κάτΐ)· θεωρώ ανάξιο λόγου ή προσοχής: *περιφρονούσε τα χρήματα και τ' αξιώματα* ΣΥΝ. υποτιμώ αν γ. εκτιμώ, αποδίδω αξία 2. (ειδικότ.) αψηφώ (κάποιον/κάτι), δεν τον λογαριάζω: ~ τον *κίνδυνο / τον εχθρό / τις δημοσκοπήσεις.* — περιφρονητής (ο) |μεσν.[. περιφρονήτρια (η).
ftym. < αρχ. *περιφρονώ (-έω)* < *περι-* + *φρονο)* (βλ.λ.)|. **περιφρούρηση** (η) 11890] |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η εγκατάσταση φρουράς γύρω από (κάποιον/κάτι). η φρούρηση (προσώπου, πράγματος ή μιας συγκέντρωσης πολιτών) από πολλές πλευρές: *οι φοιτητές δημιούργησαν ομάδες περιφρούρησης τού χώρου τού Πολυ- τεχνείου για την περίοδο των εορταστικών* εκΕηλώσεο)ν 2. (μτφ.) η διαφύλαξη, η μαχητική υπεράσπιση: ~ *τής προσωπικής του ζωής από τις αδιάκριτες επεμβάσεις τρίτων.* **περιφρουρώ** ρ. μετβ. |αρχ.| (περιφρυυρείς... | περιφρούρησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) **1.** φρουρώ ακό κάθε πλευρά, τοποθετώ φρουρά ολόγυρα: *ειδική μονάδα περιφρουρεί το κτήριο νυχθημερόν* Jj *οι διαδηλωτές περιφρούρησαν οι ίδιοι την πορεία* συν. προφυλάσσω 2. (μτφ.) προστατεύω από κάθε πλευρά, προφυλάσσω από παντού: *εμείς πρέπει να περιφρουρήσουμε την τήρηση των νόμων || ~* ra *συμφέροντά μου / την ευτυχία τής οικογένειάς μυυ.* **περιχαράζω** ρ. ► περιχαράσσω
περιχαρακώνω ρ. μετβ. |αρχ.| {περιχαράκω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** οριοθετώ μια έκταση κατασκευάζοντας χαράκωμα και γενικότ. οχυρώνω έναν χώρο, μια τοποθεσία: *ο εχθρός περιχαρακώθηκε στην πίσω πλευρά τού λόφου* 2. (συνήθ. μτφ.) προφυλάσσω (κάτι) κατά τρόπο που εξασφαλίζει, διαφυλάσσει την ακεραιότητά του: *η ενίσχυση των ατομικών ελευθεριών περιχαρακώνει την ουσιαστική σημασία τής δημοκρατίας* 3. (μεσοπαθ. περ/χαρακώνομαι) (μτφ.) απομονώνο- μαι, κλείνομαι κάπου, αποφεύγω την επαφή με τυυς άλλους: *η αποτυχία του τον οδήγησε να περιχαρακωθεί σ' έναν* κυνΛο *στενών φίλων.*
περιχαράκωση (η) [18791 {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. ο περιορισμός ή η οριοθέτηση μιας έκτασης με χαράκωμα: *η ~ τής μονάδας πίσω από τον λόφο* 2. (μτφ.) η προφύλαξη και η διασφάλιση τής ακεραιότητας (κάποιου), ο>στε να μην κινδυνεύει, να μην απειλείται: *η ~ τής προσωπικής ζωής από τις επεμβάσεις τρίτων* ΣΥΝ. περιφρούρηση 3. η εθελοντική απομόνωση (κάποιου) από τους υπολοίπους: *η ~* του aro *στενό πλαίσιο τού οικογενειακού του κύκλου, τον έκανε αντικοινωνικό* ΣΥΝ. (οικ.) μάζεμα, κλείσιμο. Επίσης **περιχαράκωμα** (το) [μτγν.|.
περιχαράσσω κ. (λαικ.) **περιχαράζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.) (περιχάρα-ξα. -χθηκα, -γμένυς) χαράζω τα σύνορα, τα όρια γύρω από κάτι, π.χ. σκά-

βυντας τάφρο ΣΥΝ. χαράζω, περιορίζω. – **περιχάραξη** (η) Ιμτγν.]. **περιχαρής,** -ής, -ές {περιχαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που εκδηλώνει ή κατέχεται από μεγάλη χαρά: *κατέφΟασε ~ για τη νίκη τής ομάδας του* συν. καταχαρούμενος, πασίχαρος ανί. περίλυπος. Κπίσης (λαϊκ.) **περίχαρος,** -η, -ο. – **περιχαρώς** επίρρ. Ιμεσν.]. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

[κτυμ. αρ^. < *περι-* + *-χαρής*< *χαίρω*\. **περιχειριδα** (η) [ ]861J ό,τι φοριέται, περνιέται ή εφαρμόζει γύρω από το χέρι. κυρ. την βραχίονα ή τον καρπό (λ.χ. η μανσέτα).

[ετυμ. < *περι-* + *-χειρίδα* < *χειρ. χειρός.* απόδ. τυύ γαλλ. manchon], **περιχέω** ρ. -> περιχύνω

περιχόνδριο (τυ) [1836] {περιχονδρί-υυ | -ων} ανατ. ινώδης μεμβράνη που καλύπτει τους χόνδρυυς. επιτελώντας λειτουργία ανάλογη προς αυτήν τού περιοστέου.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. pcrichondrium], **περιχρίω** ρ. μετβ. [μτγν.] {περιέχρισα} επιχρίω, καλύπτω μια επιφάνεια με αλοιφή.

περίχρυσος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει χρυσή επικάλυψη ΣΥΝ. επιχρυσωμένος.

περιχρυσώνω ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι (περιχρύσω-σα. -θηκα. -μένος} καλύπτω μια επιφάνεια με επίστρωση χρυσού **ΣΥΝ.** επιχρυσώνω. - - **περιχρύσωση** (η) [1889], **περίχυμα** (το) {περιχύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η περίχυση επιφάνειας ή σώματος με υγρό **ΣΥΝ.** κατάβρεγμα, ράντισμα 2. (συνεκδ.) το υγρό που περιχύνεται.

[liΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *περιχέο)* < *περι-* + *χέω* (βλ. λ. *χύνω)*\. **περιχύνω** ρ. μετβ. (μεσν.) {περι-έχυσα κ. περίχυ-σα, -θηκα. -μένος} **1.** χύνω υγρό σε (κάτι), καλύπτοντας κάθε σημείο ή διαποτίζοντάς το ολόκληρο: - το *παγωτό με σιρόπι* συν. διαποτίζω, διαβρέχω 2. καταβρέχω (κάποιον/κάτι): *τον περιέχυσε με σαμπάνια.* L-πίσης (λόγ.) **περιχέω** |αρχ.]. **—περίχυση** (η) Ιμτγν.Ι. **περιχυτός,** -ή, -ό αυτός που *έχει* πΓριχυΟεί. διαποτιστεί *σε όλα* του τα σημεία από μια ουσία, **περίχωρα** (τα) |αρχ.| {περίχωρων} η εδαφική έκταση που βρίσκεται γύρω από μια πόλη. στην περιφέρειά της: *εντοπίστηκε στα - τής Αθήνας* συν. παρυφές, **περιχώρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως J χωρ. πληθ.} ΘΗΟΛ. **1.** η ταυτόχρονη συνύπαρξη και διακεκριμένη ενύπαρξη στην Λγία Τριάδα των τριών προσώπων, τυύ Ιΐατέρα. τυύ Υιού και τού Αγίου Πνεύματος **2.** η ένωση στον Χριστό (ασυγχύτως. ατρέπτως. αχωρίστως, αδιαιρέτως) τής θείας και τής ανθρώπινης φύσεως στην υπόσταση τού Λόγου τού Θεού. κ-ατά τους όρους τής Γ (43J) κ*αι τής Δ' (45J) Οικουμενικής Συνόδου. (Βλ. κ. λ. *αλλη?,οπεριχώρηση).*

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *περιχώρησις.* αρχική σημ. «περιστροφή». < *περιχ(ορώ* < *περίχωρος* < *περί'* + *χώρος.* Η θρησκ. σημ. πρωτοαπαντά τον 4ο αι. μ.Χ. σε εκκλησ. συγγραφείς (λ.χ. *τής είς άλλήλας τών Χριστού φύσεων περιχωρήσεως.* Μάξιμος Ομολ. *Πύρρων.* 91]|. **περιώμιο** (τυ) {περιωμί-υυ | -ων} (λόγ.-σπάν.) λεπτό και φαρδύ πανωφόρι χωρίς μανίκια που καλύπτει τους ώμους και την πλάτη συν. μπέρτα.

[ΕΤΥΜ. < *περι-* + *-ώμιο*< *ώμος*\. **περιώνυμος,** -η. -ο (λόγ.) γνωστός σε όλους, αυτός που έχει μεγάλη φήμη, που το όνομά του το ξέρουν όλοι: ~ *πολιτικός / στρατηγός* **ΣΥΝ.** ξακουστός, περίφημος, ονομαστός **ΑΝΤ.** ανώνυμος, άσημος, άγνωστος.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *όνομα, περιβόητος. φημισμένος, σύνθετος.*

[ετυμ. μτγν. < *περι-* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όνυμα,* αιολ. Τ. τής λ. *όνομα).* **περιωπή** (η) {χωρ. πληθ.} η εξέχουσα (κοινωνική) θέση. το αναγνωρισμένο κύρος· (μόνο στη γεν. ***περιωπής*** ως χαρακτηρισμός) αναγνωρισμένης αξίας, μεγάλυυ κύρους, υψηλής κοινωνικής θέσης: *άνθρωπος / επιστήμονας*

[ΕΊΥΜ. αρχ. < *περι-* + θ. *-ωπ~,* που απαντά και στυν παρακ. *όπ-ωπ-α* (βλ. λ. *όψη)].*

πέρκα (η) {περκών} εδώδιμυ ψάρι με αγκαθωτά κόκκινα ή πορτοκαλιά πτερύγια, σώμα πεπιεσμένο στα πλευρά και χρώμα πράσινο με σκούρες, κάθετες ραβδίόσεις.

[είυμ. μτγν. < αρχ. *πέρκη* < επίθ. **περκός* < I.E. **perk-* «μελανόστι- κτος. με πολύχρωμες ραβδώσεις», πβ. σανσκρ. prsni- «μελανόστι- κτυς» (πβ. αρχ. *περκ-νός,* ίδια σημ.), αρχ. γερμ. torhanu <·πέστροφα», σουηδ. farna, μέσ. ιρλ. ere «μελανόστικτος - σαύρα, «γελάδα», ουαλ. erch «μελανόστικτος» κ.ά.]. **περκάλι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαϊκ.) λεπτό βαμβακερό ύφασμα πυυ χρη- σιμοποιείται κυρ. στην κατασκευή ασπρόρουχων. εσωρούχων κ.λπ.: ~ *βενετσι άνικο.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pcrcallc < ισπ. pcrcalc < περο. pargalii]. **πέρκνα** (η) {περκνών} (σπάν.) κηλίδα καστανού ή μαύρου χρώματος, που εμφανίζεται το καλοκαίρι στο πρόσωπο και γενικά στα ακάλυπτα μέλη τού σώματος ανθρώπων με πολύ ανοιχτόχρωμο και λεπτό δέρμα λόγω των ηλιακών ακτίνων **ΣΥΝ.** φακίδα. Κπίσης **περκνάδα. [ΕΤΥΜ.** < αρχ. *περκνός* «μελανόστικτος». για τυ οποίο βλ. λ. *πέρκα].*

πέρλα (η) (περλών] **1.** το μαργαριτάρι (βλ.λ.) **2.** (κατ' επέκτ.) το τεχνητό μαργαριτάρι, πυυ χρησιμοποιείται στην κατασκευή κομψοτεχνημάτων. ψεύτικων κοσμημάτων, ως διακοσμητικό φυρεμάτων κ.λπ. |**ΕΙΥΜ.** < ιταλ. perla < μεσν. λατ. pernula, υποκ. τού λατ. perna «χοιρομέρι - μαργαριτάρι κοχυλιού»]. **περλέ** (το) {άκλ.} **1.** το χρώμα τού μαργαριταριού (πέρλας) **2.** (ως επίθ.) αυτός πυυ έχει λαμπερό χρώμα, που γυαλίζει: - *κραγιόν / βερνίκι υνχιών* | | *πούδρα* - | | *κόκκινο* ~. |**ΕΤΥΜ.** < γαλλ. perlej. **περλίτης** (ο) {περλιτίόν} (στη μεταλλουργία) συστατικό των χαλύβων και άλλων κραμάτων, το οποίο, όταν το παρατηρεί κανείς στο μικροσκόπιο. μοιάζει σαν να αποτελείται από μία σειρά μαργαριταριών. [ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. perlite. Βλ. κ. *πέρλα].*

περμανάντ (η/το) {άκλ.} **1.** ειδική τεχνική τής κομμωτικής, η οποία περιλαμβάνει επάλειψη των μαλλιών με χημικές ουσίες, υπυβολή σε θερμότητα κ.λπ.. ώστε να γίνουν σγουρά και να παραμείνουν έτσι για μεγάλο χρονικό διάστημα (συνήθ. μερικούς μήνες): *κάνο)* ~ 2. (συνεκδ.) η μορφή των μαλλκόν που επιτυγχάνεται με την παραπάνω τεχνική: *τα μαλλιά της είναι* ~.

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. (ondiilaiion) permancnic «μόνιμος κυματισμός - κα- τσάρωμα μαλλιών μεγάλης διάρκειας» < λατ. permanens «διαρκής, μόνιμος» < permaneo «εμμένω, διαρκώ»].

per mare, per terra ιταλ. (πρυφέρεται *περ μάρε, περ τέρα)* ελλην. *κατά θάλασσα, κατά γην* παντού: *τον έψαχνα ~ και τελικά μου τηλεφώνησε εκείνος.*

πέρμιος, -α, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με το Πέρμιο **2.** *Πέρμιο* (το) {Ι Ιερμίου} το διάστημα τού γεωλογικού χρόνου, που άρχισε 280 και τελείωσε 250 εκατομμύρια χρόνια πριν.

ΙΚΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. permian < Perm, περιοχή τής Α. Ρωσίας].

περνοδιαβαίνω ρ. αμετβ. {περνοδιάβηκα} (λαϊκ.) περνώ από κάπυυ κατ* επανάληψη, συνηθίζω να περνώ από συγκεκριμένυ σημείο: *όλο περνοδιάβαινε από τη γειτονιά της γυρεύοντας αφορμή να της μιλήσει* συν. συχνοπερνώ. συχνυδιαβαίνω.

περνοδιαβασιά (η).

περντάχι (τυ) ·» μπερντάχι

περνώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {περνάς... | πέρ-ασα. -νιέμαι, -άστη-κα, -ασμένος} ♦ (αμετβ.) 1. πηγαίνω ή έρχομαι σε ένα μέρυς συνεχίζοντας κατόπιν την πορεία μου; *κάθε πότε περνά το ?,εωφορείο / το πλοίο;* | | *θα περάσει η Χριστίνα ν' αφήσει τα κλειδιά* | | *δεν πέρασε ο ταχυδρόμος σήμερα* | | *περνούσα απ'έξω και είπα να πω ένα γεια* ΣΥΝ. (για πρόσ.) διαβαίνω· φρ. (μτφ.) (α) ***μου περνάει (κάτι) από το μυαλό / τον νου*** σκέφτομαι (κάτι): *μου πέρασε απ' το μυαλό ότι μπορεί να ήταν αναμιγμένη στο σκάνδαλο, αλλά δεν ήθελα να το πιστέψω* (β) ***μου περνάει η ιδέα / η σκέψη κ.λπ.*** συλλαμβάνω μια ιδέα. σκέφτομαι κάτι (κυρ. ξαφνικά): *αργούσε να φανεί και μου πέρασε η ιδέα μήπως είχε πάθει κάτι* **2.** αναπτύσσομαι (πρυς συγκεκριμένη κατεύθυνση): ***η*** *γραμμή τού τρένου περνάει δίπλα από την εθνική οδό* 3. (α) διέρχομαι, κινούμαι μεσα (από κάτι): *η κλωστή αυτή δεν περνάει στη βελόνα* | | ο *αέρας* / ο *ήλιος περνά μέσα από τις χαραμάδες* | | *οι διαρρήκτες έσκαψαν, πέρασαν τον τοίχο κι έφθασαν στο χρηματοκιβώτιο* | | *με καλή ηχομόνωση δεν περνάει κανένας θόρυβος* | | ο *δρόμος περνάει μέσ' απ' το χωριό* (β) (μτφ.) έχω (κάτι) ως απαραίτητο στάδιο προς την ολοκλήρωσή μυυ. εξαρτώμαι (από κάπ): ο *δρόμος για την προεδρία περνάει πρώτα από το συνέδριο τού κόμματος·* φρ. (α) (παρυιμ.) ο ***έρωτας περνάει από το στομάχι*** η καλή μαγείρισσα κερδίζει ερωτικά έναν άνδρα ή κρατά κυντά της τυν σύζυγό της (β) ***(κάτι) περνάει από το χέρι (κάποιου)*** το αν θα γίνει κάτι ή όχι εξαρτάται από κάποιον: *αν περνούσε από* το *χέρι μον. θα σε κρατούσα στη δουλειά, αλλά. βλέπεις, άλλος κάνει κουμάντο εδώ!* 4. (+σε) (μτφ. σε περιφράσεις) ξεκινώ να (κάνω αυτό που δηλώνει το ουσιαστικό): ~ *στην επίθεση* (επιτίθεμαι) / *στην αντεπίθεση* (αντεπιτίθεμαι) / *στην άμυνα* (αμύνομαι) 5. (α) προσέρχομαι (κάπυυ): *για την οριστική απάντηση περάστε αύριο* {{ *πέρασα από την αρμόδια υπηρεσία και υπέβαλα αίτηση* (β) κινυύμαι (από έναν χώρυ σε άλλον): *πέρνα μέσα, μη στέκεσαι στη βροχή* | | *περάστε έξω. κύριε!* | *περάστε στην* αίθουσα *αναμονής* | | (μτφ.) *ας περάσουμε τώρα στο θέμα που μας ενδιαφέρει·* ΦΡ. ***περνώ με κόκκινο*** παραβιάζω τυν κόκκινο σηματοδότη: *πήρε κλήση, γιατί πέρασε με κόκκινο* (γ) μεταβαίνω σε άλλη κατάσταση, φάση, περίοδο κ.λπ.: το *Χρηματιστήριο έχει περάσει σε φάση ανάκαμψης* | | *«η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει περάσει από χτες σε μια νέα ιστορική περίοδο»* (εφημ.) | | *με την ηρωική αυτοθυσία του πέρασε στην αθανασία* 6. αποτελώ παρελθόν, παρέρχομαι: *πέρασαν και τα Χριστούγεννα* | | *πάει. πέρασε ο πόνος* | | *πέρασε η μόδα των μακριών μαλ/αών* | | *περίμενε να περάσει η αναταραχή, για να κάνει δηλώσεις-* φρ. (α) ***μου περνάει (κάτι)*** παύει να με απασχολεί ή να με ενοχλεί (κάτι): *μου πέρασε* ο *πονοκέφαλος* | | *την πείραξε αυτό που της είπες, αλλά* θα *της περάσει* (β) (ως απειλή) **δεν** ***θα περάσει έτσι αυτό!*** για κάτι το οποίο θεωρείται ότι Οα έχει συνέπειες, ότι δεν θα τελειώσει και δεν θα ξεχαστεί χωρίς αντίδραση 7. (μτφ. για τον χρόνο) προχωρώ στο μέλλον: *η ώρα περνούσε ήρεμα / ευχάριστα* |[*περνούν οι μέρες / τα χρόνια* | | *Πέρασε η ώρα. Πρέπει να φύγω"* φρ. ***για να περνά η ώρα*** χωρίς σοβαρό σκοπό, για εκτόνωση ή ψυχαγωγία, ιδστε να μην πλήττει κανείς: *είπαμε να δούμε λίγο τη?^εόραση. για να περάσει η ώρα* 8. (α) (+τροπικό επίρρ.) έχω συγκεκριμένη (ψυχική) διάθεση (ως αποτέλεσμα των όσων κάνω, τού τρόπου που ζω. των ασχυλιών μου κ.λπ.): *ποτέ δεν ~ καλά μ'αυτή την παρέα* |(- *Πώς πέρασες χθες: Πληκτικά, μείναμε σπίτι βλέποντας τηλεόραση*]] - *δύσκολα αυτό τον καιρό* jj (ευχετ.) *καλά να περάσετε!* (β) (γενικότ.) ζω (με συγκεκριμένο τρόπο): *δεν περνούσε καλά με τον πρώτο της σύζυγο* | | *πώς περνάνε οι πλούσιοι;* | | *περνά ζωή και κότα* 9. (+από) υποβάλλομαι σε (διαδικασία κρίσεως ή ελέγχου από θεσμοθετημένο όργανο): *η πρότασή του θα περάσει από το συμβούλ,ιο* | | - *από εξετάσεις / υγειονομική επιτροπή / ανάκριση / πειθαρχικό / λογοκρισία / συνέντευξη / δίκη* |] *οι ισολογισμοί δεν έχουν περάσει ακόμα από έλεγχο* 10. έρχομαι αντιμέτωπος με (κάτι κυρ. δύσκολο ή επικίνδυνο): *για σκέψου από πού πέρασε αυτός ο άνθρωπος για να φθάσει εκεί!* | | - *από σαράντα κύματα* (από πλήθος δυσκολιών) 11. (α) (ειδικότ. για πρόσ.) πετυχαίνω (σε διαδικασία επιλογής): *πέρασε στις εξετάσεις για το δίπ/,ωμα οδήγησης* | | *έδωσε ξανά εξετάσεις. αλλά* firy *πέρασε* (β) (ειδικότ.) προκρίνομαι: *από κάθε όμιλο περνάνε στην ημιτελική φάση οι δύο πρώτες ομάδες* 12. (+επίθ. ή επίρρ.) προκαλώ συγκεκριμένο απυτέλεσμα, συ

γκεκριμένη εντύπωση: *με τέτοια εμφάνιση, πώς να περάσει απαρατήρητη:* ΙΙ *μην αφήνεις τέτοιες ευκαιρίες να περνούν ανεκμετάλλευτες* ΙΙ *η υπόθεση πέρασε στο ντούκου* 13. (+για) θεο)ρούμαι ως (κάτι που δεν είμαι), μου αποδίδεται ιδιότητα ή αξία που δεν εχω: *περνά για ωραίος / έξυπνος / πολύ πλούσιος* 14. (α) μεταβιβάζομαι: *μετά τον θάνατό του η περιουσία του πέρασε στο κράτος* || *τα έθιμά μας περνούν από πατέρα σε γνιο·* φρ. *(κάτι) περνάει στα χέρια (κάποιου)* (i) για τη μεταβίβαση κυριότητας, την αλλαγή ιδιοκτήτη: *η εταιρεία πέρασε στα χέρια ξένου ομίλου εταιρειών (ϊι)* για τη μεταβίβαση αρμοδιότητας: *η υπόθεση από τον δήμο πέρασε* στα *χέρια τού υπουργού Μεταφορών* (β) αλλάζω καθεστώς: *μετά την πτώση τού Σάχη το Ιράν πέρασε στα χέρια των ισλαμιστών* 15. εντάσσομαι (κάπου): *το άρθρο πέρασε στην πρώτη σελίδα* || *με τις αλλαγές που επήλθαν στην εταιρεία. πέρασα στο τμήμα δημοσίων σχέσεων* || *ο παίκτης πέρασε στον αγώνα ως αλλαγή* 16. (μτφ.) καθιερώνομαι με συγκεκριμένη ιδιότητα: *πέρασε στην ιστορία ως ένας από τους μεγάλους μεταρρυθμιστές* 17. λαμβάνω την έγκριση αρμοδίου (προσώπου ή συλλογικού οργάνου): *το νομοσχέδιο πέρασε* (δηλ. ψηφίστηκε) *από τη Βουλή* || *όσο εξαρτάται από μένα. αυτό δεν πρόκειται να περάσει* || *«η αμερικανική κυβέρνηση προσπάθησε να περάσει έναν γενικό νόμο σχετικά με το τι θεωρείται κόσμιο και τι 0£î»*(εφημ.) 18. (α) γίνομαι αποδεκτός ή επιβάλλομαι, επικρατώ: *οι συνδικαλιστές προειδοποιούν ότι τα νέα μέτρα τής κυβέρνησης δεν θα περάσουν* || *στην κοινή γνώμη έχει πε- ράσει η εκδοχή που καλ/.ιέργησαν τα Μ.Μ.Ε. για τον φόνο* || *δεν θα περάσει ο φασισμός* (β) ισχύω, έχω αντίκρισμα: *σ' αυτόν δεν περνάει μέσο·* φρ. (α) *περνάει η μπογιά μου* βλ. λ. *μπογιά* (β) *μου περνά / περνά το δικό μου* πετυχαίνω αυτό που θέλω, γίνεται αυτό που επιδιώκω: *είναι κακομαθημένος κι έχει μάθει πάντα να περνάει το δικό του* (γ) *αυτά δεν περνάνε εδώ / σε μένα κ.λπ.* ως προειδοποίηση σε κάποιον ότι τα μέσα που χρησιμοποιεί συνήθως για να καταφέρνει τους άλλους να του ικανοποιούν τις επιθυμίες, σε εμάς δεν έχουν κανένα αποτέλεσμα, δεν «πιάνουν»: *άσ' τα αυτά που ξέρεις· εδώ δεν περνάνε!* 19. αναγνωρίζομαι επίσημα ως έγκυρος, ότι ισχύω, έχω αντίκρισμα: *είναι πα/.ιό αυτό το νόμισμα. δεν περνάει πια* || γο *εισιτήριο περνά μόνο στα λεο)φορεία. δεν είναι για τα τρένα* 20. (μτφ.) αλλάζω θέση (στο πλαίσιο οργανωμένου συστήματος ή βαθμολογικής, ιεραρχικής κλίμακας κ.λπ.): *μετά την ήττα του πέρασε στην έκτη θέση τής παγκόσμιας κατάταξης* || *η ταινία πέρασε στην κορυφή των εισπράξεων μετά από τρεις εβδομάδες προβολής·* φρ. *περνώ μπροστά* προηγούμαι: *η φιλοξενούμενη ομάδα πέρασε μπροστά στο σκορ* 21. διακινούμαι. εισάγομαι ή μεταφέρομαι (διά μέσου ορισμένου σημείου): *τα ναρκωτικά περνάνε στη χώρα μας από αφύ/.ακτα συνοριακά σημεία* 22. καλύπτω τα έξοδά μου. ανταποκρίνομαι στις ανάγκες μου: ~ *δεν ~με τα χρήματα που έχω* || *αν τα λεφτά που έχεις δεν σου φθάνουν να περάσεις, σου δανείζω όσα χρειάζεσαι* [| *μόνο με τη σύνταξή του πώς να περάσει:* ♦ (μετβ.) 23. φθάνω σε (ένα μέρος) και κατόπιν συνεχίζω την πορεία μου χωρίς να μείνω, διέρχομαι από (ένα σημείο): *θα περάσεις τη λεωφόρο και θα κάνεις δεξιά* || *πέρασαν κάμπους και βουνά, πριν αντικρίσουν τη Θάλασσα* 24. μεταφέρω (κάποιον/κάτι) από ένα μέρος σε άλλο ή πηγαίνω (κάποιον/κάτι) στον προορισμό του διά μέσου ενός σημείου: *πέρασε τη γριούλα στο απέναντι πεζοδρόμιο* }| *πέρασαν τα καννόνια από το γεφύρι* || *Πώς θα περάσεις το τραπέζι από την πόρτα: Δεν χωράει* 25. (α) (ειδικότ.) κάνω (κάτι) να μπει από τη μία πλευρά ανοίγματος και να βγει από την άλλη: *πέρασέ μου την κλωστή στη βελόνα* jj ~ το *κορδόνι στα παπούτσια* || ~ το *αλεύρι από το κόσκινο ι το τυρί από τον τρίφτη* (β) (γενικότ.) διαποτίζω (επιφάνεια) και εμφανίζομαι από την άλλη της πλευρά: *η υγρασία κέρασε* τον *τοίχο* 26. (α) αλείφω ή βάφω (κάτι): - *το τραπέζι με λούστρο* || ~ *τον τοίχο ένα χέρι ακόμα* (τον βάφω) || (κ. μεσοπαθ.) *η ξύλινη επιφάνεια πρώτα /.ειαίνεται, μετά ζωγραφίζεται και στο τέλος περνιέται με λούστρο* (β) καθαρίζω (επιφάνεια) σε όλη της την έκταση: *έχει περάσει όλο το σπίτι* (ενν. το έχει καθαρίσει) *με σαπούνια και απορρυπαντικά* 27. (γενικά) βάζω (κάτι κάπου), τοποθετώ (κάτι) κατάλληλα, ώστε να εφαρμόζει ή να στερεώνεται σε συγκεκριμένη θέση: *του πέρασε ένα ζακετάκι στους ώμους* || - ra *χαλινάρια στο άλογο* || ~ *τη θηλιά στον λαιμό κάποιου* || ~ *τις κουρτίνες στα* κουρτινόξυλα || *της πέρασε το δαχτυ/άδι στο δάχτυλο* || του *πέρασαν τις χειροπέδες στα χέρια* 28. (μτφ.) (α) ζω (συγκεκριμένο χρονικό διάστημα) με συγκεκριμένο τρόπο: *πώς θα περάσεις το τριήμερο;* || *τα - καλά / ωραία / ήσυχα* || *τώρα περνά την εφηβεία ι την κ/.ιμακτήριο* (β) ζω, μένω. διαβιώ (σε συγκεκριμένο χώρο) για ένα χρονικό διάστημα: *τα παιδικά του χρόνια τα πέρασε στην Πόλη* || *πέρασε δέκα χρόνια στην Τρίπολη* 29. υποβάλλω (κάποιον/κάτι) σε μια διαδικασία ή κατάσταση (κυρ. δοκιμάζοντάς τον, ελέγχοντάς τον ή προκειμένου να τον ταλαιπωρήσω): *τους πέρασε από ανάκριση / συνέντευξη* || *πέρασε τους υπαιτίους από δίκη·* φρ. (α) *περνώ (κάποιον) από μαχαίρι / λεπίδι* σφάζω, εξοντώνω (κάποιον): *όσους είχαν τουρκέψει τους πέρασαν από λεπίδι* (β) *περνώ (κάποιον / κάτι) από (ψιλό) κόσκινο* βλ. λ. *κόσκινο* (γ) *περνώ* (κάποιον) *γενεές δεκατέσσερεις* βλ. λ. *γενεά* 30. αντιμετωπίζω (κάτι δυσάρεστο, δύσκολο ή επικίνδυνο): *πέρασε πολλά στη ζωή του* || *πέρασε πρόσφατα έναν χωρισμό* || *η γενιά τού '40 πέρασε πόλεμο και κατοχή* || *έχει περάσει την ανεμοβλογιά* 31. αντιμετωπίζω με επιτυχία (διαδικασία επιλογής ή αξιολόγησης): *πέρασε τις εξετάσεις εύκολα* || *πέρασε το τεστ με είκοσι / πετυχαίνοντας υψηλές επιδόσεις* || *ποιοι πέρασαν στον τελικό:* (πρυκρίθηκαν) || *περνάς το μάθημα με αυτά που έγραψες:* 32. (για εξεταστή) αξιολογώ θετικά (εξεταζόμενο ή υποψήφιο), κρίνω (κάποιον) άξιο (να προα- χθεί, να προβιβαστεί κ.λπ.): *συνήθως περνάει τους περισσότερους φοιτητές, δεν κόβει πολλούς* || *τον πέρασε ο φιλόλογος στην έκθεση, αλλά τον έκοψε ο μαθηματικός* αμ. απορρίπτω, (καθημ.) κόβω 33. (α) *(~ κάποιον/κάτι για)* θεωρώ ότι (κάποιος/κάτι είναι κάτι που δεν είναι στην πραγματικότητα), αποδίδω σε (κάποιον/κάτι ιδιότητα ή αξία που δεν έχει): *όπως σε είδα από μακριά, σε πέρασα για τη Μαί- ρη* **(I** *την περνάνε για σπουδαίο πρόσωπο έτσι όπως κινείται και μιλάει με υπεροπτικό ύφος* || *για ηλίθιο με περνάς και μου λες* τέτοια *ψέματα;* 1((κ. μεσοπαθ.) *περνιέται για πολύ έξυπνος, αλλά οι επιλογές του δείχνουν το αντίθετο* (β) νομίζω ότι (κάποιος/κάτι) είναι (κάτι), θεωρώ ως· κυρ. στη φρ. *πτο* ***πέρασες*** (εδώ),* τι φαντάστηκες ότι είναι (εδώ);: -, *σπίτι σου και συμπεριφέρεσαι έτσι; Εδώ είναι δημόσια υπηρεσία!* **34.** μεταβιβάζω: *πέρασε όλη του την περιουσία στη γυναίκα του* ΙΙ *πέρασε τη μπάλα στον συμπαίκτη του* **35.** εντάσσω (κάποιον/κάτι) (κάπου): ο *αρχισυντάκτης πέρασε την είδηση στην πρώτη σελίδα* || ο *προπονητής πέρασε τον νεαρό παίκτη στο παιχνίδι* (λ.χ. ως αλλαγή) **36.** κάνω (κάτι) αντιληπτό ή αποδεκτό (προβάλλοντάς το κατάλληλα): *στους λόγους του προσπαθεί να περάσει στον λαό ρατσιστικά μηνύματα* || *η συμβολική αυτή ενέργεια πέρασε σε όλη την υφήλιο το μήνυμα ότι η δημοκρατία στη χώρα αυτή δεν λειτουργεί ομαλά* **37.** καταγράφω, καταχωρίζω (κάτι): *έχει περάσει στο ημερο- λόγιό του ό? ·.η σχεδόν την παιδική του ηλικία* || *σε ποια σελίδα περνούμε τα έξοδα κινήσεως;* || *είναι περασμένος στα μητρο)α τού δήμου* I) ~ *τις απουσίες στο απουσιολόγιο / τα στοιχεία σε ηλεκτρονικό αρχείο* ΣΥΝ. σημειώνο) **38.** διαβάζω (κάτι): *περνά τουλάχιστον μία φορά την ύλη και μετά αρχίζει επαναλήψεις* || *πέρασε ξανά τις σημειώσεις του πριν από τη συζήτηση* || ~ *τη σε/.ίδα βιαστικά / προσεκτικά* **39.** υπερέχω (κάποιου σε κάτι): *με περνούσε πάντα στη φυσική / στο τρέξιμο / στο ύψος / στην καλλιγραφία* ΣΥΝ υπερτερο) αντ. υστερώ **40.** υπερβαίνω: *με τη συμπεριφορά του περνάει κάθε όριο ευπρέπειας* || *έχεις περάσει πια τα όρια τής ανοχής μου* **41.** μεταφέρω (από ένα σημείο σε άλλο): *επιχείρησε να περάσει στη χώρα μας δέκα κιλά ηρωίνη* **42.** (!) γαμώ. πηδώ: *την έχουν περάσει πολλοί* **43.** (η μτχ. ***περασμένος***, *-η, -ο*) βλ.λ. ** σχολιο λ. *παρώνυμο, σπάζω, εργαστικός.*

[f.tym. < μεσν. *περνώ* < αρχ. *περώ (-άω)* (< *πέρα.* βλ.λ.), από τον αόρ. *έπέρασα.* κατά το σχήμα *έκέρασα - κερνώ, έγέρασα - γερνώ, έξέρα- σα - ξερνώ* κ.ά.|.

περόνη (η) {περονών) (λόγ.) **1.** λεπτό και αιχμηρό μεταλλικό αντικείμενο σε σχήμα καρφιού χωρίς κεφαλή, με το οποίο διατρυπά κανείς δύο ή περισσότερα αντικείμενα (λ.χ. κομμάτια υοάσματος) και τα συνδέει ή τα στερεώνει μαζί ΣΥΝ. καρφίτσα 2. (στην αρχαιότητα) εξάρτημα τής γυναικείας αμφίεσης σε σχήμα καρφίτσας με σφαιρίδιο (ή κόσμημα) στη μία του άκρη. που το χρησιμοποιούσαν για τη συγκράτηση και διακόσμηση των ενδυμάτων και των μαλλιών ΣΥΝ. πόρπη · **3.** ΑΝΑΤ. μακρύ και λεπτό οστό που καταλαμβάνει το έξω πλάγιο τμήμα τής κνήμης · **4.** ΙΕΧ.ΝΟΛ. μεταλλικό καρφί που συνδέει τμήματα μηχανών μεταξύ τους· ΦΡ. (ειδικότ.) ***ασφαλιστική περόνη*** / ***περόνη ασφαλείας*** μεταλλικό καρφί που εισέρχεται σε ειδική οπή στο άκρο εξαρτήματος (λ.χ. σε χειροβομβίδα) και χρησιμεύει για να το ασφαλίζει.

Ιπτυμ. αρχ. < *πείρω* ''διατρυπώ, διαπερνώ» < **πέρ-]ω* < Ι.Η. *pcr-, μόριο δηλωτικό κατευθύνσεως (για το οπυίο βλ. λ. *πέρα. περί).* Ί ο ρ. *πείρω* συνδ. επίσης με το συνώνυμο αρχ. σλαβ. na-perjg «διατρυπώ», αλβ. sh-poroj. σανσκρ. parsati (αόρ.) κ.ά. Ομόρρ. *πόρ-κη* (βλ.λ.), *πόρ-ος, πορ-θμός* κ.ά.].

περονιάζω ρ. μετβ. Ιπερόνιασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** (κυριολ.-σπάν.) καρφώνω (κάτι) πέρα για πέρα με το πιρούνι ή άλλο αιχμηρό αντικείμενο συν. διατρυπώ 2. (συνήθ. μτφ.) διαπερνώ: το *κρύο μάς περόνιαζε ώς το κόκκαλο* || *η υγρασία μάς περονιάζει ώς το μεδούλι* συν. διατρυπώ. – **περόνιασμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. < *περόνη].*

περονίσμος (ο), πολιτικό κίνημα το υποίο δημιουργήθηκε στην Αργεντινή την περίοδο 1945-1946 προς υποστήριξη τής. επιτυχημένης τελικά, προεδρικής υποψηφιότητας τού Χουάν Μομίνγκο Περόν και τής κυβέρνησής του αργότερα. – **περονιστης** (ο), **περονίστρια** (η). [ΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τού ισπ. peronismo, από το όνομα τού Αργεντινού πολιτικού Juan Oomingo Peron (1895-1974)1-

περονόσπορος (ο) **[1**8921 **1.** μύκητας ο οποίος ζει ως παράσιτο σε υπέργεια τμήματα καλλιεργούμενων φυτών (λ.χ. τού αμπελιού) 2. (συνεκδ.) σοβαρή ασθένεια το)ν φυτών που προκαλείται από τους παραπάνω μύκητες και έχει ως κύριο σύμπτωμά της την εμφάνιση κη- λίδων από χνούδι ή μούχλα στην κατώτερη επιφάνεια των φύλλων και σπανιότ. στους βλαστούς, τα άνθη και τους καρπούς· ΦΡ. ***πέφτει περονόσπορος*** γίνεται μεγάλη ζημιά ή καταστροφή ή επικρατεί ερημιά: *ούτε ένας πελάτης δεν μπήκε από το πρωί· περονόσπορος έπεσε;* Ιετυμ. < *περόνη + σπόρος,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. pero- nosporal.

Περού (το) Ιάκλ.} (ισπ. Repiiblica del Peru = Δημοκρατία τού Περού) κράτος τής Ν. Αμερικής στα παράλια τού Ειρηνικού Ωκεανού με πρωτεύουσα τη Λίμα. επίσημες γλώσσες την Ισπανική και την Κε- τσούα και νόμισμα το νέο σολ. – **Περουβιανός** (ο), **Περουβιανή** (η), **περουβιανός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. < ισπ. Peru, από το όνομα τού ποταμού Birii < piru / biru «νερό, ποταμός» (γλώσσα Γκουαρανί)|.

περουζες (υ) {περουζέδες} (λαϊκ.) πολύτιμος λίθος με γαλαζοπράσινο χρώμα ΣΥΝ. (αρχαιοπρ.) κάλαϊς.

|ΕΓΥΜ. < τυρκ. pcruzel.

περούκα (η) {περουκών} πρόσθετη, τεχνητή κόμη που κατασκευάζεται από φυσικές ή τεχνητές τρίχες και καλύπτει μέρος ή το σύνολο τύ τριχωτού τής κεφαλής: *τον έπεσαν τα μαλλιά και φόρεσε ~* || *οι ηθοποιοί φορούσαν περούκες* ΣΥΝ. (αρχαιοπρ.) φενάκη. – (υποκ.) ***πε- ρουκίνι*** (το).

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. perrucca / parruceu, αρχική σημ. «χαίτη, μακριά κόμη».

*pilucca < λατ. pilus «τρίχα. κόμη»].

Π.Ε.Ρ.Π.Α. (το) Πρόγραμμα Ελέγχου Ρύπανσης Ι Ιεριβάλλοντος Αθήνας.

περπάτημα (το) [μεσν.] {περπατήμ-ατος } (σπάν.) -ατα, -άτων} (λαϊκ.)

το να περπατά κανείς, η μετακίνηση με τα πόδια: *το ~ κάνει κα/.ό στην υγεία || τα παπούτσια αυτά με δυσκολεύουν στο ~* **ΣΥΝ.** βάδισμα

(συνεκδ.) η κάλυψη αποστάσεων με τα πόδια, τν να μετακινείται κανείς πεζός (χωρίς μεταφορικό μέσο): *με γρήγορο ~ θα ψθάσεις εκεί σε ένα τέταρτο* συν. πορεία, πεζοπορία 3. (συνεκδ.) ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο περπατά κανείς, το είδος τού βαδίσματός του: *γοργό / ε?.αψρό / λικνιστικό / σταθερό / λεβέντικο / υπερήφανο / βαρύ / νωχελικό* ~ συν. περπατησιά, βήμα, βηματισμός, βάδισμα.

περπατημένος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχπ αποκτήσει πολλές και ποικίλες εμπειρίες, ώστε να γνωρίζει καλά τη ζωή. να έχει πείρα (ιδίως από διασκεδάσεις ή από ερωτικές σχέσεις): *είναι - γυναίκα και το δείχνει* ΣΥΝ. έμπειρος αντ. άβγαλτος, άπειρος, απονήρευτος, **περπατησιά** κ. (λαϊκότ.) **περπατηξιά** (η) (λαϊκ.) ο τρόπος με τον οποίο βαδίζει κανείς: *κουρασμένη / βαριά* - συν. βάδισμα.

Ιι-ΤΥΜ. μεσν., από τον αόρ. *περπάτησα* τού ρ. *περπατώ* και επίθημα *-ιά*. πβ. κ. *σπρωξ-ιά, απλ.ωσ-ιά, καθισ-ιά* κ.ά.]. **περπατητά** επίρρ. **1.** με *τ* πόδια, όχι με μεταφορικό μέσο: *διέχισε ~ τη χώρα* συν. περπατώντας, πεζή 2. με κανονικό περπάτημα, με συνηθισμένο βηματισμό: *η απόσταση είναι μία ώρα* ~ συν. βάδην, **περπατούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) η στράτα (βλ.λ.) για τα μωρά.

IF.ΤΥΜ. < *περπατώ* + παραγ. επίθημα *-ούρα*|. **περπατώ** (κ. -άω) κ. (λόγ.) **περιπατώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {περπατάς κ. (σπανιότ.) -είς... | περπάτ-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} ♦ (αμετβ.) 1. κάνω βήματα, μετακινούμαι με τα πόδια, πηγαίνω πεζός σε συγκεκριμένο προορισμό: *~ νευρικά / γρήγορα / σβέ/.τα / αργά / αγέρωχα / ανόΟ.αφρα / στις μύτες των ποδιών/με χάρη* jj (παροιμ.) «*ανέχεις τύχη διάβαινε και ριζικό περπάτει*»(οι τυχεροί προκόβουν στη ζο)ή, αυτοί έχουν μέλλον) ΣΥΝ. βαδίζω, βηματίζω **2.** (ειδικότ.) κάνω περίπατο, βαδίζω με άνεση για αναψυχή: *θέλεις να περπατήσουμε λι'γο:* (| *κάθε πρωί έχω τη συνήθεια να περπατάω* ΣΥΝ. περιφέρομαι 3. (μτφ.-συνήθ. σε προτάσεις με άρνηση) εξελίσσομαι ικανοποιητικά, σύμφωνα με τις προβλέψεις: το *σχέδιό μας δεν περπατάει· κάπου έχει σκα/.ώσει!* || *Η υπόθεσή σου δεν περπατάει. Μάλλον θα απορριφθεί η αίτησή σου*

(μετβ.) 4. διασχίζω (τόπο / απόσταση με τα πόδια): *αυτό τον δρόμο τον έχω περπατήσει πολλές φορές* || *μπορείς να περπατήσεις την απόσταση από εδώ μέχρι το χωριό σε περίπου μία ώρα* συν. διαβαίνω, βαδίζω. διανύω· φρ. **το *περπατάω*** πηγαίνω με τα πόδια (κάπου): *πάμε να το περπατήσουμε, κοντά είμαστε!* |j *δεν το περπατάμε καλύτερα, αντί να πάρουμε ταξί:* **· 5.** (ειδικότ.-υικ.) συνοδεύω (πρόσωπο) σε περίπατο ή συνήθ. στα νυχτερινά κέντρα διασκέδασεως. τις λέσχες, τα κλαμπ κ.λπ.: *πότε θα σε περπατήσω στα μέρη μας;* 6. (μεσοπαθ. ***περ- πατιέμαί)*** (καθημ. συνήθ. για δρόμο) (α) είμαι κατάλληλος για περπάτημα:, για πεζοπορία: *το δρομάκι είναι χωματόδρομος, αλλά περ- πατιέται* (β) δεν έχω πολλή κίνηση (και μπορεί να κινηθεί κανείς άνετα με το αυτοκίνητο): *σήμερα περπατιέται η Κατεχάκη* 7. (η μτχ. ***περπατημένος***, *-η. -ο)* βλ.λ. |ητυμ. < μεσν. *περπατώ* < «ρχ. *περιπατώ (-έω)* (με συγκοπή) < *περι-* + *πατώ*. Η σημ. 3 αποτελεί απόδ. τού γαλλ. marcher], **πέρπυρο** (το) -* υπέρπυρο

Π.Ε.Ρ.Ρ.Α.Ε.Ν. (η) ναυτ. Πανελλήνια Ένω<τη Ραδιοτηλεγραφητών και Ραδιοηλεκτρονικών Αξιωματικών Εμπορικού Ναυτικού. **Περσέας** (ο) μυθολ. γιος τού Αία και τής Δανάης, κόρης τού βασιλιά τού Αργους· γνωστά κατορθώματά του ήταν ο αποκεφαλισμός τής Μέδουσας και η σωτηρία τής Ανδρομέδας.

[F.tym. < αρχ. *Ηερσεύς*. αβεβ. ετύμου. Η λ. συνδεόταν από αρχαίους λεξικογράφους με το αρχ. *πέρθω«* καταστρέφω» (αόρ. *έπερσα).* Αρκετές πιθανότητες συγκεντρώνει η άποψη ότι το όνομα *Περσεύς* αποτελεί υποκοριστικό ενός συνθέτου **Περσίπολις.* ίσως παράλλ. τού *Περσέπο?ας* «αυτός που καταστρέφει μια πόλη» (από το ρ. *πέρθω).* ενώ η σύνδεση με αρχ. σλαβ. perQ «χτυπώ» δεν τεκμηριώνεται επαρκώς. Δεν μπορεί να αποκλειστεί η άποψη ότι το όνομα έχει προελλη- νική προέλευση], **περσέμολο** (το) ο μαϊντανός (βλ.λ.).

Ιείύμ. μεσν. < ιταλ. prezzemolo (με αντιμετάθεση) < λατ. petrose- linum < μτγν. *πετροσέλινον* «σέλινο που φύεται σε πετρώδες έδα- φος»1. f

Περσεφόνη (η) 1. μυθολ, κόρη τής Δήμητρας και τού Δία και σύζυγος τού Πλούτωνα, θεά τού Κάτω Κόσμου, τής βλάστησης και τής μυστηριακής λατρείας τής φύσης 2. γυναικείο όνομα.

[ejym. αρχ. κύρ. όνομα, τού οποίου η αρχική μορφή είναι δύσκολο να εξακριβωθεί. Απαντούν οι τύποι: *Περσεφόνη. Φερσεφόνά, Φερσέ- φατα. Πηρεφόνεια.* Αν αρχικός θεωρηθεί ο τ. *Φερσε-* (αμφίβολης σημ.), τότε η μορφή *Περσε-* οφείλεται σε ανομοίωση, ενώ ο τ. *Πηρε-* εξηγείται από τροποποιήσεις τού συμπλέγματος -ρσ- ακολουθούμενες από έκταση. Ωστόσο, έχει υποστηριχθεί επίσης ότι αρχικός είναι ο τ. *Περσε-.* από όπου ο τ. *Φερσε-,* που οφείλεται σε αφομοίωση προς το δασύ σύμφωνο τού β' συνθ. *(Φερσε-φόνη).* Εξίσου δυσχερής παραμένει η ερμηνεία τού β' συνθ. *-φόνη / -φάττα* (< *~φατ-β).* ανάλυση που οδηγεί σε συσχετισμό με τη λ. *φόνος* (αλλά η Περσεφόνη δεν ήταν φόνισσα κατά τη μυθολογία). Σύμφωνα με άλλη άποψη, περισσότερο πιθανή, το α συνθ. ανάγεται σε αμάρτυρο ουδ. **φέρος* Κ *φέρω*) και το β' συνθ. στην Ι.Ε. ρίζα **g'*-hen-* «άφθονος» (βλ. λ. *φθηνός*). οπότε το όνομα θα σήμαινε «αυτή που προσφέρει αφθονία»], **πέρσι** επίρρ. ♦ πέρυσι

Περσία (η) **1.** αρχαία χώρα στις Α. ακτές τού Ι Ιερσικού Κόλπου **2.** το Ιράν (βλ.λ.). – **Πέρσης** (ο) [αρχ.]. **Περσίδα** (η) Ιαρχ-J, **περσικός,** -ή, -ό [«ΡΧ·Ι (βλ.λ.) κ. (καθημ.) **περσικός,** -η. -ο, **Περσικά** κ. (καθημ.) **Περσικά** (τα). ^

περσίδα (η) (συνήθ. στον πληθ.) καθεμιά από τις λεπτές, οριζόντιες λωρίδες από ξύλο. μέταλλο ή πλαστικό, πυυ αποτελούν το εξωτερικό κάλυμμα παραθύρου και οι οποίες μπορούν με ειδικό μηχανισμό να στρέφονται ταυτοχρόνως επιτρέποντας τον φωτισμό τού χώρου, την είσοδο αέρα κ.λπ: *ανοίγω / κλείνω / ανεβάζω / κατεβάζω τις ~.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. persiennc, θηλ. τού Perse «Πέρσης». καθώς υπήρχε η άποψη ότι τέτοια παραθυρόφυλλα χρησιμοποιούσαν στην Περσία!.

περσικός, -ή, -ό [αρχ.Ι κ. (καθημ.) **περσικός,** -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την Περσία (βλ.λ.) ή τους Πέρσες. αυτός που προέρχεται από την Περσία: *- χαλί / λογοτεχνία* **ΣΥΝ.** ιρανικός **2.** (α) *Περσικός (Κόλπος)* κόλπος ανάμεσα στην Αραβική Χερσόνησο και τυ ΝΛ. Ιράν (β) **ΙΣΤ** *Περσικοί Πόλεμοι / Περαικά* (τα) οι πόλεμοι που διεξή- χθησαν κατά την αρχαιότητα (492-466 π.Χ.) μεταξύ των Ελλήνων και των ! Ιερσών και κατέληξαν σε θριαμβευτική νίκη το)ν Ελλήνων, **περσινός,** -ή, -ό ■ » περυσινός

περσόνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (κυριολ.) το θεατρικό προσωπείο, η μάσκα τού ηθοποιού 2. (μτφ.) η εικόνα που σκόπιμα καλλιεργεί και προβάλλει κανείς για τον εαυτό του στους άλλους: *καλύπτει τις αδυναμίες του πίσω από την ~ τού σκληρού ηγέτη || «έχει μεγά?.η ιδέα για τον εαυτό της, αλλά αυτό είναι μέρος τής ~ της»*(εφημ.).

[ΕΤΥΜ. < λατ. persona «πρόσωπο - προσωπείο»], **περσοναλισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.} **ΦΙΛΟΣ,** θεωρία βασιζόμενη κατά κύριο λόγο στη διδασκαλία τού Mounicr, η οποία κατεξοχήν προβάλλει την αξία τού ανθρώπινου προσώπου, τής ανθρώπινης οντότητας, που δεν υπόκειται σε αντικειμενική εξήγηση, αλλά είναι στραμμένη στην αυτο-δημιουργία και τη «συνειδησιακή αμοιβαιότητα». - **περσοναλιστής** (ο), **περσοναλίστρια** (η).

Ι^ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. personnalisme < personnel (< μτγν. λατ. personalis < λατ. persona «πρόσωπο»)], **persona non grata** λατ. (προφέρεται *περσόνα νον γκράτα)* ελλην. *πρόσωπο ανεπιθύμητο* αλλοδαπό φυσικό πρόσωπο, το οποίο είτε δεν γίνεται δεκτό σε μια χώρα είτε καλείται από την πολιτική εξουσία τής χώρας αυτής να εγκαταλείψει τη χώρα σε ορισμένη προθεσμία ως ανεπιθύμητο, **περσότερο^,** -η, -ο -» περισσότερος

πέρυσι κ. **πέρσι** επίρρ.· κατά το προηγούμενυ έτος, τη χρονιά που πέρασε: δεν *έχει βρέξει από ~ || τα θέατρα φέτος πηγαίνουν καλδτέρα από ~·* **ΦΡ.** (α) *κάθε πέρσι και καλύτερα* (ως σχόλιο) η κατάσταση επιδεινώνεται συνεχώς από χρονιά σε χρονιά: *- Πώς πάνε οι δου- ?.ειές;* (β) (παροιμ.) *πέρσι κάηκε, φέτος μύρισε / πέρσι ψόφησε, φέτος βρόμησε* για καθυστερημένο σχολιασμό ή άκαιρη αντίδραση σε γεγονός που συνέβη πριν από πολύ καιρό.

[ετυμ. < αρχ. *πέρυσι / πέρυτι* (δωρ.) < Ι.Ε. **peruti-* «πέρυσι», πβ. αρμ. heru, μέσ. γερμ. vert. αρχ. ιρλ. onnurid κ.ά. Το επίρρ. είναι σύνθετο από το πρόθεμα **per-,* δηλωτικό κατευθύνσεως (βλ. λ. *πέρ-α),* και από τη μηδενισμ. βαθμ. **wt-* τής λ. *έτος* (< **Ηέτ-ος,* βλ.λ.), το δε *-ι* προφανώς αποτελεί υπόλειμμα τοπικής πτώσεως), **περυσινός,** -ή, -ό [αρχ.Ι κ. **περσινός** αυτός που σχετίζεται με το προηγούμενο έτος, με τη χρονιά πυυ πέρασε: *~ κρασί / εκδήλωση / συγκομιδή·* **ΦΡ.** *περσινά ξινά σταφύλια* βλ. λ. *ξινός.* **περφεξιονίσμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** αντίληψη και στάση ζωής που συνίσταται στην επιδίωξη τού τέλειου αποτελέσματος σε κάθε πράξη ή δραστηριότητα **ΣΥΝ.** τελειοθηρία **2.** (ειδικότ.) **ΘΙΕΟΛ.** θρησκευτική αίρεση στην Αγγλία και την Αμερική τού 19ου αι.. η οποία πρέσβευε ότι οι πιστοί έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν την τελειότητα των αγίων στο πλαίσιο μιας κοινωνίας κοινοκτημοσύνης. **–περφεξιο- νιστής** (Ο), **περφεξιονίστρια** (η), **περφεξιονιστικός,** -ή. -ό.

]F.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. perfectionnisme i< λατ. perfectus «τέλει- ος^>)|.

πεσέτα (η) {πεσετών} (παλαιότ.) η νομισματική μυνάδα τής Ισπανίας.

|ΐ·;ί **ΥΜ.** < ισπ. peseta, υποκ. τού ουσ. peso, αρχική σημ. «βάρος», < λατ. pensum (< ρ. pendo «ζυγίζω, σταθμίζω»)], **πεσιμισμός** (ο) {χο)ρ. πληθ.} **1.** η ψυχική διάθεση και η γενικότ. στάση ζωής, κατά την οποία ο άνθρωπος έχει την τάση να βλέπει τα πράγματα μόνο από την άσχημη όψη τους και προβλέπει για το μέλλον μόνο δυσάρεστες εξελίξεις **ΣΥΝ.** απαισιοδοξία **ΑΝΙ,** αισιοδοξία, οπτιμισμός 2. (κατ* επέκτ.) η πίστη ότι το κακό και ο πόνος στον κόσμο κυριαρχούν επί τού καλού και τής ευτυχίας 3. **ΦΙΛΟΣ.** η θεωρία που πρεσβεύει ότι η ουσία των πραγμάτων είναι κατά βάση κακή ή τείνει προς το κακό και ότι ο παρών κόσμος είναι ο χειρότερος από όλους τους κόσμους που μπορούν δυνητικά να υπάρξουν. – **πεσιμιστής** (υ). **πεσιμίστρια** (η), **πεσιμιστικός,**-ή, -ό. **πεσιμιστικ-ά/-ώς** επίρρ. [ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pessimisme < λατ. pessimus «χείριστος», υπερθ. βαθμός τού επιθ. malus «κακός»|. **πέσιμο** (τυ) {πεσίμ-ατος j -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** η απώλεια τής ισορροπίας και η πτώση στο έδαφος: το *~ από τη σκάλα τού κόστισε* δύο *κατάγματα* || το *άλογο αφηνίασε ξαφνικά κι ο αναβάτης είχε πολύ άσχημο ~* 2. (μτφ.-προφορ.) η καθοδική πορεία: γο *~ των τιμών των μετοχών* 3. (για οικοδομήματα) η κατάρρευση, το γκρέμισμα: *το - τού σπιτιού / τού μνημείου από τους σεισμούς* **ΑΝΤ.** οικοδόμηση **4.** το να ρίχνεται (κάποιος/κάτι) με ορμή πάνω σε πράγμα, αντικείμενο: *το ~ τού αυτοκινήτου πάνω στο δέντρο* **ΣΥΝ.** πρόσκρουση, σύγκρουση. **[ΕΤΥΜ.** < μεσν. *πέσιμον,* από τον μτγν. αόρ. *έπεσα* τού αρχ. ρ. *πίπτο)* (βλ. λ. *7Γ^<ρτω).* πβ. κ. *τρέξ-ιμο, γράψ-ιμο. κλείσ-ιμο|.* **πεσκαδούρος** (ο) **ΝΑΥΤ.** (λαϊκ.) γάντζος που χρησιμοποιείται για

την αγκίστρωση τής άγκυρας και τη στερέωσή της στη θέση της, όταν το πλοίο αναχωρεί από το λιμάνι.
[πτυμ. < βεν. pcscadore «ψαράς, αλιέας» (πβ. κ. *τροβαδούρος)* < pes care «ψαρεύω» (< λατ. piscor)], **πεσκαντρίτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ψάρι τού βυθού, με μεγάλο κεφάλι, πλατύ στόμα, αιχμηρά δόντια και σώμα χωρίς λέπια, καλυμμένο με αγκαθωτές απολήξεις.
[ΕΤΥ.Μ, < ιταλ. pescatricc (διαλεκτ. piscadrixi) < λατ. piscatrix, -icis < piscis «ιχθύς, ψάρι»], **πεσκέσι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** δώρο που αποτελείται κυρ. από φαγώσιμα είδη ή ποτά: *έφερα από τους συγγενείς σας ένα δυο κιλά μπαρμπούνια και έναν αστακό* ΣΥΝ. δώρο. φίλεμα 2. (κατ' επέκτ.) τυχαίο απόκτημα. οτιδήποτε καλό έρχεται ξαφνικά, χωρίς προσπάθεια ή ανταλλάγματα: *μαζί με την προαγωγή του 'ρΟε ~ και ο πρώτος λαχνός στο λαχείο* ΣΥΝ. λαχείο, κελεπούρι· ΦΡ. (α) *του πηγαίνει / μου έρχεται (κάτι) πεσκέσι* αποκτώ (κάτι καλό) ξαφνικά· (ειρων.) παθαίνω κάτι κακό χωρίς να το περιμένω: του *"ρθε - από την εφορία να πληρώσει πρόσθετο φόρο* (β) **τού** *διαβόλου πεσκέσι / για τον διάβολο πεσκέσι* για άνθρωπο πονηρό, δόλιο και ανήθικο.
Ιετυμ. < όψιμο μεσν. *πεσκέσιον* < τουρκ. pe^kc§ < περσ. pcS-kas «δώρο»]. *ε*
πεσμένος, -η, -ο + πέφτω
πεσσόμορφος, -η. -ο (για κατασκευές, κτίσματα) αυτός που έχει σχήμα πεσσού, που μοιάζει με πεσσό: ~ *επιτύμβιες στήλες.* **πεσσός** (Ο) (λόγ.) **1.** καθεμιά από τις ξύλινες ή κοκκάλινες ωοειδείς ψηφίδες, με τις οποίες παιζόταν στην αρχαιότητα ένα παιχνίδι παρόμοιο με τη ντάμα (πεσσεία) 2. (κατ' επέκτ.) καθεμιά από τις ψηφίδες. με τις οποίες παίζονται πάνω σε άβακα διάφορα παιχνίδια (λ.χ. το τάβλι) ΣΥΝ. πούλι, πιόνι 3. ΛΡΧΙΤ. (α) τετράγωνος κίονας πάνω στον οποίο στηρίζονται οι αψίδες τού θόλου των χριστιανικών ναών (β) κολόνα που στηρίζει το προστώο τής εισόδου οχυρωμένων μονών.
ΙΕΤΥ.Μ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. ή ξένη λέξη. Οι υποθέσεις περί σημιτ. ετυμολογίας (λ.χ. αραμ. pis(s)a «πέτρα, τραπεζάκι»), όπως και οι συνδέσεις με σανσκρ. pasah «ζάρι», pasl «πέτρα» δεν τεκμηριώνονται ικανοποιητικά], **πέστο** (η) {άκλ.} σάλτσα από κοπανισμένα υλικά (τριμμένη παρμεζάνα, βασιλικό, σκόρδο, κουκουνάρια), συντηρημένα σε λάδι.
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. pesto < p. pestare «ποδοπατώ - κοπανίζω, τρίβω» < μτγν. λατ. pistare, θαμιστ. τού λατ. pinsere, ίδια σημ.|. **πέστροφα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ψάρι των ποταμών και λιμνών, που εκτρέφεται και σε ιχθυοτροφεία για το εύγευστο κρέας του· έχει καστανό ή ασημόγκριζο χρώμα με μαύρες κηλίδες κατά μήκος τής ράχης και μεγάλο στόμα με κοφτερά δόντια.
|ΕΤΥΜ. < βουλγ. pustruva «παρδαλή, στικτή», με παρετυμολ. επίδρ. τού ρ. *επιστρέφω].* **πέσω** (να/θα) ρ. ·-► πέφτω
πεσών (ο) {πεσ-όντος, -όντα | -όντες,-όντων} (λόγ.-επίσ.) ο νεκρός τού πολέμου, αυτός που σκοτώθηκε στο πεδίο τής μάχης: *μνημείο των -* || *εφάλη επιμνημόσυνη δέηση για τους ~ τού αλβανικού μετώπου.* |ΕΤΥΜ. Μτχ. αορ. β' *(έ-πεσ-ον)* τού αρχ. ρ. *πίπτω\.* **πέταγμα** (το) {πετάγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η κίνηση στον αέρα με τη χρησιμοποίηση φτερών ή μηχανικών μέσων: γο ~ *των πουλιών* || *το γρήγορο - τού αεροπλάνου* συν. πτήση 2. η κάλυψη απόστασης με αεροπλάνο. το αεροπορικό ταξίδι: *το - με την Ολυμπιακή για το Παρίσι* συν. πτήση · 3. το να ρίχνει, να πετά κανείς (κάτι), η εκτόξευση (αντικειμένου): *το - τής πέτρας / τού δίσκου / τού ακοντίου* συν. ρίψη· φρ. **το** *πέταγμα τού χαρταετού* η ώθηση τού χαρταετού προς τα πάνω, ώστε να κινείται στον αέρα, με τη βοήθεια τού ανέμου και τον κατάλληλο χειρισμό τού σπάγκου (καλούμπας) κου συγκρατεί τον χαρταετό. **πεταγμένος,** -η, -ο -» πεταμένος
πετάγομαι ρ. αμετβ. {πετά-χτηκα. -(γ)μένος} **1.** σηκώνομαι από τη θέση μου ξαφνικά και απότομα: *μόλις άκουσε το νέο. πετάχτηκε επάνω σαν να τον δάγκωσε φίδι*]| ~ *από τον ύπνο μου* (έχω ανήσυχο ύπνο) ΣΥΝ. τινάζομαι, αναπηδώ 2. (γενικότ.) τινάζομαι με ορμή πρυς τα πάνω, εκτυξεύομαι με δύναμη: *το νερό τού σιντριβανιού πετάχτη- κε ψηλά* συν. υψιύνυμαι 3. (για κρόσ.) πηγαίνω (κάπου) γρήγορα και συνήθ. μόνο για λίγο: *πετάξου ώς το περίπτερο να μου πάρεις χαρτο- μάντηλα* }] *θα κεταχτώ κάποια στιγμή να σε δω·* φρ. *πετάγομαι από το ένα θέμα στο άλλο* αλλάζω συνεχώς θέμα, χωρίς να ολοκληρώσω κάποιυ: *δεν γίνεται σοβαρή συζήτηση, όταν πεταγόμαστε από το ένα θέμα στο άλλο* 4. (μτφ. για κρόσ.) επεμβαίνω άκαιρα σε συνομιλία τρίτων, παρεμβαίνω σε συζήτηση με θρασύτητα: εσύ *να μην πετάγεσαι όταν μιλούν οι μεγαλύτεροι σου* || (!-λαϊκ.) *πετιέται σαν πορδή!* συν, ανακατεύομαι 5. (συνήθ. ο τ. *πετιέμαί)* ρίχνομαι στα σκουπίδια: *ό.τι δεν χρησιμοποιείται θα πετιέται* 6. (η μτχ. *πεταμένος, -η. -ο)* βλ.λ. Κπίσης **πετιέμαι** κ. (λαϊκ.-σπανιότ.) **πετιούμαι.**
[Γ.ΤΥΜ. Μέσ. τ. τού ρ. *πετώ,* από τον αόρ. *πέταξα.* κατά το σχήμα *φύ- ?>.αξα φυλάγομαι*]. **πεταλάκι** (το) ♦ πέταλο **πεταλάς** (ο) {πεταλάδες} (λαϊκ.) ο πεταλωτής, **πετάλι** (το) {πεταλ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) μοχλός που λειτουργεί με το πόδι και θέτει σε κίνηση μηχανή, πυδήλατυ κ.λπ. ΣΥΝ, πεντάλ, ποδόπληκτρο· ΦΡ. *κάνω πετάλι* ωθώ με τα πόδια κυκλικά τους μοχλυύς τού ποδηλάτυυ, για να αναπτύξει ταχύτητα.
[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *πεντάλ.].* **πετάλιά** (η) (καθημ.) καθεμιά από τις κυκλικές κινήσεις τού ποδιού, με τις οποίες ο ποδηλάτης ή άλλος χειριστής ποδοκίνητου μηχανήματος γυρίζει το πετάλι: *με γρήγορες ~ πλησίασε τον προπορευόμενο ποδηλάτη.*
πεταλίδα (η) θαλάσσιο γαστερόποδο με νόστιμη σάρκα και ανοιχτό κωνικό κέλυφος, που ζει κολλημένο στυυς βράχους τής παράκτιας ζώνης όλων των θαλασσών.
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *πατε/αδα* (με την επίδρ. τής λ. *πέταλο),* υποκ. τού μτγν. *πάτελλα* «πιάτο» < λατ. patella «λεκάνη, πινάκιο», υποκ. τού puiitia < μτγν. *πατάνη* «επίπεδο πιάτο». Το ουσ. *πατάνη* παρουσιάζει παρο- μοιο μορφολυγικό σχηματισμό με τη συνώνυμη λ. *λεκ-άνη.* Ως προς την ετυμ., η λ. συνδ. με χεττ. patiar «είδος δοχείου όπου τοποθετούσαν τους σπόρους» (τοπ. και δοτ. paddani), αλλά δεν είναι σαφές αν η ελλην. λ. προέρχεται από τη χεττιτική ή αν και οι δύο λ. προέρχονται από κοινό Ι.Κ. όρο], **πεταλιο** (το) [μτγν.] {πεταλί-ου | -ων} (λόγ.) **1.** (σπάν.) μικρό σε μέγεθος πέταλο (βλ.λ.) 2. μικρός δίσκος από στιλπνό μέταλλο ή πλαστικό, που χρησιμοποιείται για διακόσμηση γυναικείων ενδυμάτων, πολυτιμων υφασμάτων, εργόχειρων κ.λπ. ΣΥΝ. πούλια 3. (κατ' επέκτ.) κάθε λεπτό μεταλλικό έλασμα.
Πεταλιοί (οι) νησί τυύ Ν. Ευβυϊκού Κόλπου μεταξύ τής Αττικής και τής Ηύβοιας.
|ΕΤΥΜ. < μτγν. *Πετάλιά (νήσος)* < αρχ. *πέταλον* (βλ.λ.)]. **πέταλο** (το) |πετάλ-υυ | -ων} **1.** σιδερένιο καμπυλωτό έλασμα που προσαρμόζεται στην οπλή ζώου (κυρ. αλόγου, μουλαριού, βοδιού κ.λπ.), για να την προστατεύει από τη φθορά και να εξασφαλίζει σταθερότητα στο βάδισμα: *άκουγα τα ~ των αλόγων να χτυπούν ρυθμικά πάνο) στο καλντερίμι'* ΦΡ. (α) *μια στο καρφί και μια στο πέταλο* βλ. λ. *καρφί* (β) (αργκό) *γάτα με πέταλα* (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο πανέξυπνο, που καταλαβαίνει τα πάντα και δύσκυλα ξεγελιέται 2. (κατ επέκτ.) κάθε μεταλλικό έλασμα σε σχήμα μισοφέγγαρου. ιδίο>ς αυτό που έχει οπές και καρφώνεται μερικές φορές στις μύτες και στα τακούνια των παπουτσιών, για να τα πρυφυλάσσει από τη οθυρά 3. (συνεκδ.) κάθε αντικείμενυ ή χώρυς που έχει το σχήμα τού προστατευτικού ελάσματος τής οπλής το>ν ζώων: *φόρεσε ένα μικρό χρυσό ~ · στον λαιμό, για να του φέρει, υποτίθεται, τύχη* 4. (ειδικότ.) το τμήμα τού γηπέδου που περιλαμβάνει τις καμπύλες γωνίες των κερκίδων και τις εξέδρες πίσω από τα τέρματα των ομάδο)ν: *έβγα/^α εισιτήριο στο* ~ 5. βιολ. καθένα από τα τμήματα τού άνθους που αποτελούν τη στεφάνη και, στα φυτά που επικονιάζονται, έχυυν έντυνα χρώματα και άρωμα· ΦΡ. (αργκό) *τινάζω τα πέταλα* χάνω τη ζωή μυυ. πεθαίνω.
(υπυκ.) **πετσλάκι** (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πεθαίνω.*
[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *πέταλον* < δισύλλ. θ. *πετα-* τού ρ. *πετάννυμι* (βλ. λ. *πετώ) + παράγ.* επίθημα *-αλο(ν)\.* **πεταλοειδής,** -ής, -ές [μτγν.Ι {πεταλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με πέταλο: ~ *λουκέτο / στροφή* (δρόμου) ΣΥΝ. πεταλόσχημος. ·*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **πεταλοποιείο** (τυ) [18881 εργαστήριυ κατασκευής πετάλων για τις οπλές ΣΥΝ. πεταλουργείο. **πεταλοποιός** (ο) [μτγν.| πρόσωπο που κατασκευάζει πέταλα για οπλές υποζυγίων ΣΥΝ. πεταλουργός. **πεταλόσχημος,** -η, -ο [1889] πεταλοειδής (βλ.λ.): ~ *λύρα.* **πεταλούδα** (η) (κοινό όν. και για τυ αρσ. και τυ θηλ. έντυμο) **1.** λεπι- δόπτερο έντομο, με χαρακτηριστικά πλατιά, ευκίνητα, πολύχρωμα φτερά και κεραίες 2. (μτφ.-ευφημ.) γυναίκα ελευθερίων ηθών που ασκεί πορνεία στον δρόμο ή στα νυχτερινά κέντρα διασκεδάσεως: - *τής νύχτας* (πόρνη) · 3. κυλυμβητική τεχνική κατά την οπυία τυ σώμα κινείται με συσπάσεις μέσα στο νερό και τα χέρια εκτελούν κυκλικές κινήσεις βγαίνοντας και έξω από το νερό και προς τα εμπρός
4. τεχνητό δόλωμα πυυ αποτελείται από μεταλλικό έλασμα, το οποίο γυαλίζει μέσα στυ νερό σαν καθρεφτάκι και προσελκύει τα ψάρια · 5. μετα/ι λικό περικόχλιο που έχει το σχήμα πεταλούδας με ανοιγμένα τα φτερά της. — (υποκ.) **πεταλουδίτσα** (η) (σημ. Ι.2). [ΕΙΥΜ. μεσν., πιθ. < μτγν. *πετηλίς. -ίδος* ·<ακρίδα», «γλώσσα» τού Ησυχίου, αβεβ. ετύμου, ίσως ανήκει στη λεξιλογική οικογένεια τού αρχ. *πετάννυμι* «απλώνω, ανοίγω» ή τού *πέτομαι «πί·τώ»\.* **πεταλουδίζω** ρ. αμετβ. {πεταλούδισα} πετώ γοργά και χαριτο)μένα σαν πεταλούδα ΣΥΝ. πεταρίζω. — **πεταλούδισμα** (το), **πεταλουργείο** (το) 11847] το πεταλοποιείο.
πεταλουργός (ο) ο τεχνίτης που κατασκευάζει πέταλα για τις οπλές των αλόγων, των μουλαριών και των βοδιών ΣΥΝ. πεταλυποιός.
πεταλουργίσ (η).
Ιετυμ. μτγν. < *πέταλον* + *-ουργός* < *έργον\.* **πεταλώνω** ρ. μετβ. [μτγν.[{πετάλο)-σα. -θηκα, -μένος} τοποθετώ πέταλα (στα πέλματα των οπλών το>ν υποζυγίων) συν. καλιγώνω λντ. ξεπεταλώνω· ΦΡ. (εκφραστ.) *και ψύλλους ΙΙ τον διάβολο πεταλώνω* είμαι πανούργος, πανέξυπνος, μπορο') να καταφέρω τα πάντα. — **πετάλωση** (η) [μτγν.Ι κ. **πετάλωμα** (το), **πεταλωτήριο** (το) [1833] [πεταλωτηρί-ου | -ων} το εργαστήριο ή ο τόπος όπου πεταλώνονται τα άλογα και τα άλλα υποζύγια, **πεταλωτής** (ο) 11870| υ τεχνίτης που είναι ειδικός στην πρυσαρμογή των πετάλων στις οπλές των αλόγων και των άλλων υποζυγίο>ν συν. καλιγωτής, αλμπάνης. **πεταλωτικός,** -ή. -ό 11833] αυτός που σχετίζεται με τον πεταλωτή ή το πετάλωμα: - *εργαλεία.* **πέταμα** (το) {πετάμ-ατυς (-ατα, -άτων} **1.** τυ να πετάει. να απυρρίπτει κανείς κάτι άχρηστο: *το λάστιχο αυτό θέλει* ~ ανί. φύλαξη· φρ. (μτφ.) *για πέταμα* (i) (για πράγμ.) χωρίς καμιά αξία: *τα περισσότερα διηγήματα που έχει γράψει είναι* ~ (ii) (για πρόσ.) χωρίς ικανότητες: *αυτός ο υπάλληλος είναι ~ · όλο λάθη κάνει* 2. η άσκοπη και αλόγιστη δαπάνη: *δεν έχω λεφτά για* ~ συν. ξόδεμα.
[ΕΤΥΜ. < *πέταγμα* (< *ρ. πετώ),* με απλοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος. Ενώ το *πέταγμα* διατήρησε τη σημ. τής πτήσεως (λ.χ. *το πέταγμα των γλάρου),* το *πέταμα* περιορίστηκε στη σημ. «απόρριψη

άχρηστων πραγμάτων» (φαινόμενο προφύλαξης)], **πεταμένος,** -η, -ο κ. **πεταγμένος 1.** αυτός που έχει πε/ταχτεί, κυρ. διότι δεν χρησιμεύει σε τίποτα: *ρούχα τσαλακωμένα και ~ στη γωνιά*

(κατ' επέκτ.) αυτός που έχει γίνει ή ξοδευτεί άσκοπα, που έχει σπαταληθεί: ~ *κόποι / λεφτά* ΣΥΝ. μάταιος, άσκοπος, χαμένος, περιττός ΑΝ Γ. σκόπιμος, επωφελής, ωφέλιμος, **πέταξα** ρ. -»πετώ

πεταρίζω ρ. αμετβ. {πετάρισα} **1.** (κυρ. για νεοσσούς) χτύπο) τα φτερά μου, πετώ με αστάθεια: *το μικρό πουλί πετάρισε φοβισμένα* ΣΥΝ. φτερουγίζω 2. (μτφ.) κάνο) γοργές, αβέβαιες ή ακόμα και ακούσιες κινήσεις, σκιρτώ: *τα ματόκλαδά της πετάρισαν στο φως* ΣΥΝ. τρέμω.

πετάρισμα (το).

[ΕΤΥΜ. Από συμφυρμό των ρ. *πετώ* και *λαχταρώ - λαχταρίζω*J. **πεταρούδι** (το) {χωρ. γεν.} (λαικ.) **1.** το μικρό πουλί που δοκιμάζει να πετάξει ΣΥΝ. νεοσσός 2. (μτφ.) το μικρό παιδί πυυ αρχίζει να περπατάει ΣΥΝ. ξεπεταρούδι.

[ΕΤΥΜ. < *πεταρίζω* + υπυκ. επίθημα *-ούδι*, πβ. *μαθητ-ούδι, αγγελ-ού- δι. αρκ-ούδι*\.

Πέτας (ο) κωμόπολη τής Ν. Ηπείρου στον νομό Αρτας, όπου το 1822 στρατιωτικό σώμα Ελλήνων και Φιλελλήνων ηττήθηκε από τους ϊουρκαλβανούς στην πρυσπάθειά τους να βοηθήσουν τους Σουλιώτες.

ΓΕΤΥΜ. Η κωμόπολη οφείλει το όνομά της στον ιερολοχίτη *Ιωάννη Πέτα* (1799-1828), ο οποίος πολέμησε στο Δραγατσάνι και αργότερα στο πλευρό τού Καραϊσκάκη στον Πειραιά], **πέτασος** (ο) {πετάσ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) **1.** πλατύγυρο ψάθινο ή δερμάτινο καπέλο, πυυ προφυλάσσει το πρόσωπο από τον ήλιο ή τη βροχή 2. (μτφ.) πλατύ φύλλο φυτού που μοιάζει στο σχήμα με πλατύγυρο καπέλο 3. ΒΟΤ. το οπίσθιο και συνήθ. μεγαλύτερο πέταλο τής στεφάνης των ψυχανθών.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < δισύλλ. θ. *πετα-* τού αρχ. *πετάννυμι* «απλώνω, ανοίγω» (βλ. λ. *πετώ)* + παραγ. επίθημα *-σος*]. **πεταχτός,** -ή, -ό (λαϊκ.) **1.** αυτός που προεξέχει, που γίνεται εύκολα ορατός: *πρόσωπο με* ~ *αφτιά* · 2. αυτός που γίνεται πολύ γρήγορα: *του έδωσε ένα* ~ *φιλί* || *μια* ~ *ματιά* · φρ. ***στα πεταχτά*** στα γρήγορα, βιαστικά: *έριξε μια ματιά* ~ *στο γράμμα* jj *μοίραζε τους μεζέδες* ~ *και μετά καθόταν* · 3. αυτός που γίνεται με πέταγμα, ρίχνοντας, πετώ- ντας κάτι: το *χρώμα στις ντουλάπες περνιέται πεταχτό, με πιστόλι βαφής και όχι με πινέλο* 4. ***πεταχτό*** (το) το πρώτο στρώμα κονιάματος, με τυ οποίο περνιέται ένας τοίχος: *ο χτίστης έριχνε στον τοίχο* ~

5. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ ζωηρός, γεμάτος ζωντάνια, που εκφράζεται με έντονες χειρονομίες και κινήσεις: *μια κοπέλα όμορφη και* - συν. εύθυμος. πρόσχαρος, κεφάτυς αντ. άκεφος, βαρύθυμος, κα- τσούφης. — **πεταχτά** επίρρ. **πεταχτούλης,** -α, -ι/-ικο {πεταχτούληδες} **1.** (χαϊδευτ.) αυτός που είναι χαριτωμένα ζωηρός και εύθυμος: ~ *μωρό* 2. (ειδικότ. για προσ.) που (επιδιώκει να) είναι χαριτωμένα προκλητικός, που εκδηλώνει ανάλαφρη ερωτική διάθεση: *μεγάλωσε κι έγινε νόστιμη και* ~ ΣΥΝ. τσαχπίνης. **πετεινό** (τα) Ιαρχ.] {μόνο στον πληθ.} τα πουλιά · στη ΦΡ. ***τα πετεινό τού ουρανού*** όλα τα ζώα πυυ πετούν. τα πτηνά ΣΥΝ. πετούμενα, **πετεινάρι** (το) [μεσν.| {χωρ. γεν.} (υποκ.) **1.** ο νεαρός ή μικρόσωμος πετεινός: *στην αυλή λάλησε ένα* ~ j] *μαδημένο* ~ ΣΥΝ. κοκυράκι 2. (μτφ.) νεαρός άνδρας με οξύθυμο, εριστικό και προκλητικό χαρακτήρα ΣΥΝ. ευερέθιστος, εριστικός. — **πετειναράκι** (το). **πετεινός** (ο) το αρσενικό τής κότας με το χαρακτηριστικό κόκκινο λειρί πάνω στυ κεφάλι του, ο κόκορας (βλ.λ.) ΣΥΝ. (λόγ.) αλέκτωρ · ΦΡ. (παροιμ.) ***είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα*** βλ. λ. *γάιδαρος*. (υποκ.) **πετεινάρι** (το) (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ. ουσ.. που εμφανίζει το θ. *πετ-* τού ρ. *πέτομαι* «πετώ» (βλ.λ.). Ανεξακρίβωτος παραμένει ο μορφολογικός σχηματισμός τής λ. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι *πετεινός* < **πετεσ-νός (με* απλοποίηση και αντέκταση) < **πέτος,* αμάρτυρο σιγμόληκτο ουδ., υπόθεση που δεν έχει επιβεβαιωθεί παρά την παρουσία των συνθ. σε *-πετής*. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το ουσ. *πετεινός* ανάγεται απευθείας στο ρ. *πέτομαι* με σχηματισμό κατ' αναλογίαν προς επίθ. όπως *φα-εινός. όρ-εινός* κ.ά.|.

πετέχια (η) ΙΑΤΡ. αιμορραγική κηλίδα τού δέρματος ή βλεννογόνου, που εμφανίζεται χωρίς τραυματική αφορμή και θεωρείται χαρακτηριστική τής πορφύρας (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pctccchia (οπτικό δάνειο) < δημώδ. λατ. *(im)-peiicuia. υποκ. τού impetix < λατ. impeto «προσβάλλω, επιτίθεμαι»|. **πετιέμαι** ρ. -► πετώ. πετάγομαι

πετιμέζι κ. **πετμέζι** (το) {πετιμεζιού} (λαϊκ.) **1.** το γλυκό, παχύρρευστο υγρό που παράγεται από συμπύκνωση τού μούστου με βράσιμο για πολλή ώρα σε σιγανή φωτιά 2. (μτφ.) καθετί που είναι πάρα πολύ γλυκό: *με τόση ζάχαρη που έριξες, τον έκανες τον καφέ* ~ .

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. pckmcz (με ευφωνική διάσπαση τού συμπλέγματος), ίσως < περσ. bigniaz «κρασί»], **πετιμεζόχωμα** (το) {πετιμεζοχώμ-ατος] -ατα. -άτων} λευκό χώμα που περιέχει ανθρακικό νάτριο και χρησιμοποιείται κατά την παρασκευή τού πετιμεζιού (βλ.λ.). εξουδετερώνοντας τα οξέα τού γλεύ- κους.

πετιφούρ κ. **πτιφούρ** κ. **πτι-φούρ** (το) {άκλ.} μικρό γεμιστό γλύκυσμα ή αλμυρό (σε μέγεθος μπουκιάς).

ΙΙΤΥΜ. < γαλλ. peiit-four < petit «μικρός» (< δημώδ. λατ. *pittittus) + four (< παλ. γαλλ. forn < λατ. furnus «κλίβανος, φούρνος»)}, **πέτο** (το) καθένα από τα δύυ μπροστινά αναδιπλωμένα τμήματα ανδρικού ή γυναικείου σακακιού, παλτού ή άλλου ενδύματος, που αποτελούν τη συνέχεια και το τελείωμα τού γιακά. κυρ. στο ύψος τού θώρακα: ρον *έπιασε από το* - || *περνούσε μια καρφίτσα / ένα λουλούδι πάντοτε στο δεξί* ~ || *μεγάλο / φαρδύ / στενό / βε?^ούδινο* ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. petto < λατ. pectus «στήθος»].

πέτομαι ρ. αμετβ. αποθ. {εύχρηστ. μόνο στον ενεστ.} (λόγ.-σπάν.) **1.** ανεβαίνω ψηλά. πετώ: ρο *που/] πέτεται* || (μτφ.) *η σκέψη* / ο *νους πέ- τεται* ΣΥΝ. φτερουγίζω 2. (μτφ.) έχω μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου, πιστεύω ότι είμαι σπουδαίος και τυ δείχνω: «*τη δύναμή του επέξετο, πολλά 'τον καυκησάρης*» (Ερυκόκριτος) ΣΥΝ. επαίρομαι, κομπάζω, καυχιέμαι ΑΝΤ. ταπεινοφρονώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «πετώ, πέφτοι», < Ι.Ε. *pet- / peta- «πετώ, πέφτω», πβ. σανσκρ. putati, λατ. peto «κατευθύνομαι προς συγκεκριμένο τόπο, επιτίθεμαι», penna «φτερό» « *pei-na). ουαλ. hedeg «πετώ» κ.ά. Ομόρρ. *πετ-εινός* (βλ.λ.), *πτη-νό(ν), πτή-σις (-η), πτε-ρό(ν). πί-πτ-ω, πτώ-μα* κ.ά.|.

πετονιά (η) λεπτό και ανθεκτικό νήμα. συνήθ. από νάιλον, που χρησιμεύει στην κατασκευή αλιευτικοί εργαλείων (λ.χ. παραγαδιών), τυλίγεται και στερεώνεται σε φελλό και φέρει στο άκρο του αγκίστρι για την αλίευση μεγάλων ψαριών.

[ΕΤΥΜ. Πιθ. < *πετώ* + παραγ. επίθημα *-όνι* ή, σύμφο)να με άλλη άποψη, < *αποτονιά* < **από-τονος*< *απο-* + *τόνος* «νήμα» (με επίδρ. τού ρ. *πετώ)*\.

πετόσφαιρα (η) {πετοσφαιρών} ΑΘΛ. **1.** η μπάλα τού βόλεϊ **2.** (συνεκδ.) η πετοσφαίριση.

πετοσφαίριση (η) {-ης κ.-ίσεως [χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1.το βόλεϊ (βλ.λ.)

παράκτια πετοσφαίριση το μπιτς-βόλεϊ (βλ. κ. λ. *παράκτιος).* — **πετοσφαιριστής** (ο), **πετοσφαιρίστρια** (η).

ΙΕΤΥΜ. < *πετόσφαιρα* < *πετο-* (< *πετώ)* + *σφαίρα*, απόδ. τού αγγλ. volley (βλ. λ. *βόλεϊ)*\.

πετούγια (η) - ♦ μπετούγια

πετούμενος, -η. -ο (λαϊκ.) 1. αυτός που πετά: «*ώρα καλή στην πρόμνη σου κι αγέρα στα πανιά σου κι ούτε που?Λ* ~ *να μην βρεθεί μπροστά σου*» (ΦΡ. που λέγεται ευχετ. προς κάποιον που αναχωρεί) ΣΥΝ. ιιτάμενος ΑΝ γ. χερσαίος 2. ***πετούμενο*** (το) τυ πτηνό: *ψηλά στον βράχο πον φωλιάζουν τα* - ΣΥΝ. πουλί.

πετούνια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ποώδες φυτό, ιθαγενές τής Ν. Αμερικής, με μικρά φύλλα και άνθη με πλατιά πέταλα που διατάσσονται σε σχήμα χοάνης· καλλιεργείται ως καλλωπιστικό.

ΙΕΙΥΜ. < ιταλ. petunia < γαλλ. (απηρχ.) petun «καπνός» < πορτ. petum petyn (γλ. Τούπι)].

πέτρα (η) {πετρών} 1. σκληρή και συμπαγής μάζα ή θραύσμα βράχου με ποικίλα σχήματα. η οπυία βρίσκεται στο έδαφος: *μικρή / στρογγυλή / επίπεδη / κοφτερή / γυαλιστερή / πλατιά* ~ ||[·<*άσπρη* ~ *ξέξα- σπρη κι απ'τον ήλιο ξεξασπρότερη*» (γλωσσοδέτης) ΣΥΝ. (λόγ.) λίθος · ΦΡ. (α) ***ρίχνω (μσύρη) πέτρα πίσω μου*** φεύγω από κάπου οριστικά και αμετάκλητα με την προοπτική να μην ξαναγυρίσω ποτέ (β) ***παίρνω (κάποιον) με τις πέτρες*** διώχνω (κάποιον) με άσχημο και απότομο τρόπο (γ) ***στείβω την πέτρα*** είμαι πολύ γερός, έχω μεγάλη σωματική δύναμη: *είκοσι χρονών πα/Ληκάρι, που στείβει την πέτρα* (δ) ***ρίχνω την πέτρα τού αναθέματος (σε κάποιον / κάτι)*** βλ. λ. *ανάθεμα* (ε) ***όποια πέτρα κι αν σηκώσεις, τον βρίσκεις / είνσι σπό κάτω*** για πρόσωπο που αναμειγνύεται παντού, έχει πολλές δραστηριότητες, γνωριμίες και διασυνδέσεις σε όλους τυς χώρους (στ) **(δεν *μένει) πέτρα πάνω στην πέτρα*** *(λίθος έπϊ λίθον*. Κ.Δ. Ματθ. 24, 2) για ολοκληρωτική καταστροφή, όταν δεν μένει τίποτα όρθιο: ο *σεισμός ισοπέδωσε την πόλη, δεν έμεινε ~! || ~ να μη μείνει!* (ζ) (εμφατ.) ***και οι πέτρες*** (στο τέλος προτάσεως) οι πάντες (χωρίς καμία εξαίρεση): *σ'αυτό το μέρος με ξέρουν* ~ || *όταν εξιστορούσε τα βάσανά του. κλαίγανε* ~ (η) ***πέτρα τού σκανδάλου*** *(λίθον προσκόμματος καί πέτραν σκανδάλου*, Κ.Δ. *Ρωμ*. 9. 33 κ. *Α' Πέτρ*. 2, 8) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε είναι η αιτία διαμάχης, πρυκαλεί έριδες ή είναι η αφορμή για να ξεσπάσει σκάνδαλο: *η νεαρή γραμματέας τού προέδρου, η* το *οποίο απασχολεί την κοινή γνώμη, καταθέτει αύριο ενώπιον δικαστηρίου* (θ) (παροιμ.) ***πέτρα που κυλά, μαλλί!χόρτα! μούχλα δεν πιάνει*** όποιος είναι δραστήριος δεν κινδυνεύει να μείνει στάσιμος ή να στερηθεί τα αναγκαία 2. (μτφ.) καθετί σκληρό, στερεό και συμπαγές: *μπαγιάτεψε το ψωμί*, ~ *έγινε!* || (μτφ.) *έχει καρδιά από* - (είναι σκληρός, δείχνει ψυχρότητα κι αναλγησία) || *κάνω ~ την καρδιά* (γίνομαι σκληρός ή οπλίζομαι με μεγάλη υπομονή και καρτερία) || *τα ποντίκια του είναι* ~ (έχει ιδιαίτερα γυμνασμένους μυς) 3. (κατ' επέκτ.) μεγάλη σε όγκο και σκληρή μάζα ριζωμένη στο έδαφος, ο βράχος: *σκαρφαλώναμε στο βουνό και ματώναμε τα πόδια μας στις μυτερές* - || *σε κάθε - έβαζαν φουρνέλο. για να ξεχερσώσουν το έδαφος* 4. ΝΑΥΤ. βραχώδης όγκος που εξέχει από τη θάλασσα: *όταν έχει φουρτούνα, οι ~ γύρω απ'το ακρωτήριο γίνονται παγίδες θανάτου για τα διερχόμενα πλοία* ΣΥΝ. βράχος, βραχονησίδα, σκόπελος, ξέρα· ΦΡ. ***Συμπληγόδες (Πέτρες)*** (i) ΜΥΘΟΛ. οι δύο βράχοι που ανοιγόκλειναν καταστρέφοντας τα πλοία που περνούσαν ανάμεσά τους· γνωστοί από την Αργυναυ- τική Εκστρατεία (ii) (μτφ.) κάθε δύσκολη, επικίνδυνη ή προβληματική κατάσταση από την οποία πρέπει να διέλθει κανείς: *οι ~ τής διεθνούς διπλωματίας* · 5. πολύτιμος ή ημιπολύτιμος λίθος (διαμάντι, αμέθυστος, ζαφείρι κ.λπ.). που τοποθετείται σε κοσμήματα, αντικείμενα μεγάλης αξίας κ.λπ.: *της έκανε δώρο ένα δαχτυλίδι με* ~ ΣΥΝ. πετράδι · 6. ιαίρ. (α) μικρό κομμάτι από σκληρό υλικό (συνήθ. από άλατα) που σχηματίζεται σε ορισμένα όργανα τού οργανισμού: *έχει ~ στα νεφρά! στη χολή* (β) η σκληρή κιτρινο)πή ουσία που σχηματίζεται ανάμεσα στα δόντια: *ο οδοντίατρος θα μου κάνει καθαρισμό, για να βγάλει την* ~ ΣΥΝ. τρυγία. - (υποκ.) **πετρούλα** (η) (σημ. I. 5, 6). IF.ΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «μεγάλος βράχος», αγν. ετύμου. Καμία από τις προταθείσες συνδέσεις, όπως με τα ρ. *πίπτω* και *πετάννυμι.* με το λατ. im-perigo «λειχήνας» ή με το λατ. taberna «σκηνή, καλύβα» (μέ

σω αμάρτυρου ***τέπρα> πέτρα,** με αντιμετάθεση), δεν θεωρείται πιθ.]. **πετράδι** (τυ) {πετραδ-ιυύ | -ιών} (λαϊκ.) **1.** (υποκ.) μικρή σε μέγεθος πέτρα (βλ.λ.) ΣΥΝ. πετρούλα, λιθαράκι, χαλίκι, ψηφίδα 2. (κατ' επέκτ.) πολύτιμος ή ημιπολύτιμος λίθος, πυυ χρησιμοποιείται στην κατασκευή κοσμημάτων, κυμψυτεχνημάτων κ.λπ. ως διακοσμητικό στοιχείο: ***σπάνιο / μοναδικό / ανεκτίμητο*** — (υποκ.) **πετραδάκι** (το) Ιμεσν.]. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***υπόλειμμα.***

[ΕΤΥΜ. **<** μεσν. ***πετράδί(ν).*** υπυκ. τού αρχ. ***πέτρα\. πετραρχικός,*** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον Πετράρχη. περίφημο Ιταλό ουμανιστή. λόγιο και ποιητή τής Αναγέννησης: ***- έργο / σονέτο.***

ΙΗΤΥΜ. Από το όνομα τού Ιταλού λογίου και ποιητή Francesco Pctrarca (1304-1374). εξελληνισμένο σε ***Πετράρχης***]. **πετράς** (ο) {πετράδες) (λαϊκ.) **1.** πρόσωπο που εργάζεται σε λατομείο συν. λατόμος, λιθοτόμος, λιθοκόπος 2. ο ειδικός τεχνίτης που κατεργάζεται την πέτρα συν. πετροκόπος, λιθοξόος, **πετραχήλι** (το) [πετραχηλ-ιού] -ιών) (λαϊκ.) στενό και μακρύ άμφιο με χρυσοκέντητους σταυρούς, που κρεμά ο ιερέας από τυν τράχηλο κατά τη διάρκεια των ιερών ακολουθιών ΣΥΝ. (λόγ.) επιτραχήλιο· φρ. *τάζω (σε κάποιον) λαγούς με πετραχήλια* δίνω (σε κάποιον) ψεύτικες ή υπερβολικές υποσχέσεις, γνωρίζοντας ότι δεν πρόκειται να πραγματοποιηθούν συν. τάζω (σε κάποιον) τον ουρανό με τ' άστρα. [ετυμ. μεσν. < μτγν. ***περιτραχήλιοι*** (με απλολογία), ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. ***περιτραχήλιος*** < ***περι-*** + ***τράχηλος***|. **πετρελαιαγωγός** (ο) σωληνωτός αγωγός μεγάλου μήκους, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά τού αργού πετρελαίου από τον τόπο αντλήσεώς τυυ στα διυλιστήρια ή στις εγκαταστάσεις φορτώσεως σε δεξαμενόπλοια.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. oil pipeline], **πετρελαιάς** (ο) Ιπετρελαιάδεςί (λαϊκ.) **1.** ο ιδιοκτήτης πετρελαιοπηγών, αυτός πυυ αντλεί από το υπέδαφυς και εμπυρεύεται το πετρέλαιο 2. ο έμπορος πετρελαίου, πρόσωπο που προμηθεύεται (καθαρό) πετρέλαιο από τα διυλιστήρια και το διοχετεύει στην αγορά (σε σπίτια, βιομηχανίες κ.λπ.): ***ήρθε ο - και μας γέμισε τη δεξαμενή τού καλοριφέρ.***

πετρελαϊκός, -ή. -ό |1889| αυτός που σχετίζεται με το πετρέλαιο: - ***πολιτική / τιμές ι βιομηχανία / κρίση / κοιτάσματα.*** **πετρέλαιο** (το) {πετρελαίου | -ων} **1.** (ai σύνθετο μείγμα κυρ. υδρογονανθράκων. πολύ εύφλεκτο και με έντονη, χαρακτηριστική οσμή. πυυ απαντά στο υπέδαφος σε υγρή μορφή με λιπαρή ή ελαιώδη υφή. προέρχεται από την αργή αποσύνθεση οργανικών ουσιών και χρησιμοποιείται ευρύτατα ως καύσιμο για την κίνηση μηχανών, για θέρμανση, φωτισμό και ως πρώτη ύλη στη βιομηχανία πετροχημικών προϊόντων, αποτελώντας έτσι τη βάση τής παγκόσμιας βιομηχανικής παραγωγής: ***εξόρυξη / εισαγωγή / εξαγωγή / παραγωγή / ανεύρεση / ανάφλεξη πετρελαίου || διυλιστήριο / λάμπα / θερμάστρα / μηχανή / κοίτασμα / πηγή πετρελαίου || βρίσκω / βγάζω / αντλώ / πουλώ ~ || ~ θέρμανσης / κίνησης*** ΣΥΝ. μαύρος χρυσός (β) χημ. **ορρό** *πετρέλαιο* το πετρέλαιο με τη μορφή που έχει όταν αντλείται, προτού δηλ. υποστεί απόσταξη, για να εξαχθούν τα διάφορα προϊόντα του (βενζίνη, κηροζίνη κ.ά.) (γ) *ακάθαρτο πετρέλαιο* η μορφή που παίρνει τυ πετρέλαιο μετά το στάδιο τής απόσταξης και πριν από τον καθαρισμό του. για να αφαιρεθούν οι άχρηστες ουσίες (ο) *φωτιστικό πετρέλαιο* η κηροζίνη (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) το απόθεμα πετρελαίου (που έχει στην κατοχή της μια χώρα): ra ~ τής ***Σαουδικής Αραβίας I*** του ***Τέξας*** || ***όλοι*** οι ***πόλεμοι γίνονται για το*** - * φρ. *αλλάζω τα πετρέλαια (κάποιου)* βλ. λ. ***αλλάζω.***

ΙΕΤΥΜ. < ***πέτρα*** + έλαιο, ελληνογενής ξέν. όρ.. < μεσν. λατ. petroleum (νόθο σύνθ.)].

πετρελαιοειδές (το) {πετρελαιοειδ-ούς | -ή} (κυρ. στον πληθ.) καθένα από τα προϊόντα τής απόσταξης και γενικά τής επεξεργασίας τού αργού πετρελαίου, δηλ. το ντίζελ. τα ορυκτέλαια, η βενζίνη, τα υγραέρια (προπάνιο, βουτάνιο κ.ά.) κ.λπ. **πετρελαιοκηλίδα** (η) μεγάλη μάζα πετρελαίου, η οποία επιπλέει στην επιφάνεια υδάτινου όγκου (λ.χ. θάλασσας) σχηματίζοντας κη- λίδα (εκτάσεως έως και αρκετών χιλιομέτρων) και η οποία προκα- λείται κυρ. από διαρροή πετρελαίου από πλοίο.

ΙΕΤΥΜ· Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. oil slick], **πετρελαιοκίνηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.] η κίνηση (μηχανημάτων. οχημάτων κ.λπ.) με πετρέλαιο (ως καύσιμη ύλη), **πετρελαιοκινητήρας** (ο) ΙΕΧΝΟΛ. κινητήρας, που αποτελείται από μηχανή εσωτερικής καύσεως, η οποία λειτουργεί με πετρέλαιο και επιτρέπει την αυτανάφλεξη τού καυσίμου μείγματος ΣΥΝ. κινητήρας ντίζελ.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. diesel motor|. **πετρελαιοκινητος,** -η. -ο [1894[αυτός που κινείται με πετρέλαιο: ~ ***μηχανή / όχημα / πλοίο*** (που κινείται με μηχανή ντίζελ). **πετρελαιομηχανή** (η) μηχανή εσωτερικής καύσεως που λειτουργεί με πετρέλαιο συν. ντίζελ.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. diesel engine), **πετρελαιοπαραγωγός, -ός.** - ό |1890] (λόγ.) αυτός που παράγει πετρέλαιο: - ***χώρα / περιοχή || Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών*** (συντομ. Ο.ΠΗ.Κ.). — **πετρελσιοπαραγωγικός,** -ή, -ό. **πετρελαιοπαραγωγή** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. oil-producing], **πετρελαιοπηγή** (η) η πηγή από όπου αντλείται πετρέλαιο, ο χώρος από όπου εξορύσσεται το πετρέλαιο: ***οι ~ τής Σαουδικής Αραβίας.*** [ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. oil-well), **πετρελαιόπισσα** (η) {χωρ. πληθ.Ι το μαύρο πυκνόρρευστο υλικό που απομένει στους λέβητες μετά την απόσταξη τού πετρελαίου.

πετρελαιοφόρος, -α/-ος, -ο 11889) **1.** αυτός που περιέχει πετρέλαιο, που είναι γεμάτος πετρέλαιο: - *περιοχή < στρώμα (γης) / κοίτασμα* 2. αυτός που μεταφέρει πετρέλαιο: ~ *αγωγός / πλοίο* 3. (ειδικότ.) ***πετρελαιοφόρο*** (το) πλοίο ειδικά κατασκευασμένο και εξοπλισμένο για τη μεταφορά πετρελαίου ΣΥΝ. δεξαμενόπλοιο, τάνκερ. (λαϊκ.) γκαζάδικο. ·" ■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλοίο.*

ΕΤΥΜ. < *πετρέλαιο* + *-φόρος* < *φέρω.* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. peirolifcre].

πετρένιος, -ια, -ιο > πέτρινος

πετριά (η) (λαϊκ.) **1.** το πέταγμα, η ρίψη πέτρας: *έφαγε μια ~ στο κε- φάλι* 2. (μτφ. συνήθ. κακόσ.) η έντονη επιθυμία να ασχοληθεί κάποιος με κάτι: *από νεαρής η/Λκίας είχε την ~ τής πολιτικής* ΙΥΝ. λόξα, τρέλα, έμμονη ιδέα. **πέτρινος,** -η, -ο [αρχ-J **1.** αυτός που έχει φτειαχτεί, κατασκευαστεί από πέτρα: - *τοίχος / σπίτι / κτίσμα / κολόνα / στόλος / πάτωμα / κάθισμα* ΣΥΝ. (λόγ.) λίθινος 2. αυτός που αποτελείται από πέτρα ή είναι γεμάτος πέτρες: ~ *όγκος* ΣΥΝ. πετρώδης, βραχώδης· ΦΡ. ***πέτρινα χρόνια*** πολύ δύσκολη περίοδος, γεμάτη δοκιμασίες, απογοητεύσεις κ.λπ.

(μτφ. για πρόσ.) αυτός που διαθέτει μεγάλη σκληρότητα, που δεν λυγίζει, δεν κάμπτεται εύκολα: ~ *καρδιά / πρόσωπο / αδιαφορία / σιωπή* ΣΥΝ. σκληρός, ψυχρός. Επίσης (σπάν.) **πετρένιος,** -ια, -ιο. **πετρίτης** (ο) [μεσν.] {πετριτών} (λαϊκ.) γεράκι που παλαιότ. το γύρναζαν και το χρησιμοποιούσαν στο κυνήγι: *«...στα έμπα μπήκε σαν αϊτός. στα ξέβγα σαν ~»*(ακριτικό τραγ.). **πετροβάμβακας** (ο) {πετροβαμβάκων} θερμομονο>τικό και ηχομονωτικό υλικό το οποίο δεν καίγεται, δεν προσβάλλεται από μικρουρ- γανισμούς και δεν απορροφά υγρασία, **πετροβολώ** ρ. μετβ. {πετροβολ-είς κ. -άς... | πετροβόλ-ησα. -ιέμαι, -ήθηκα. - ημένυς} 1. ρίχνω πέτρες εναντίον (προσίόπου ή πράγματος), χτυπώ (κάποιον) πετώντας πέτρες: το *εξαγριωμένο πλήθος πετροβολούσε τα γραφεία τού κόμματος || «με το ποτάμι μάλωνε και την πετροβολούσε»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. λιθοβολώ 2. (κατ' επέκτ.) ρίχνω σε κάποιον κάθε είδους μικρά αντικείμενα σαν βροχή: *«να μάσω μοσχοκάρυδα να την πετροβολήσω»* (δημοτ. τραγ.) 3. (μτφ.) επιτίθεμαι εναντίον (κάποιου), λ.χ. με κατηγορίες, προσβολές: *όσο και να με πετροβολούν, εγώ δεν α/.λάζω γνώμη ούτε κάνω πίσω·* ΦΡ. ***πετροβολούν το*** *δέντρο που έχει καρπούς* για άδικες επιθέσεις που γίνονται εναντίον προσώπου με αξία. το οποίυ έχει και μπορεί να προσφέρει.

πετροβόλημα (το) κ. **πετροβολισμός** (υ) [μτγν.].

[ετυμ. < μτγν. *πετροβολώ (-έω)* < αρχ. *πετροβό/.ος* < *πετρο-* + *-βόλος βάλλω}.*

πετρογαλή (η) [1889] μικρόσο)μο καγκουρό που ζει στις βραχώδεις περιοχές τής Αυστραλίας.

ΙΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pctrogale|. **πετρογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.] ΓΕΩΛ. το σύνολο των διεργασιών, με τις οποίες σχηματίζονται τα πετρώματα, ιδίως τα εκρηξιγενή και τα μεταμορφωμένα. - - **πετρογενετικός,** -ή. **-ό, πετρογενετικά** επίρρ.

|ΕΤΥΜ.. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. petrogenesis |. **πετρογκάζ** (το) {άκλ.} συσκευή μαγειρέματος που λειτουργεί με φιάλη γκαζιού.

[ετυμ. Νόθο σύνθ., < *πετρο-* (< petro- < μεσν. λατ. petroleum) + *γκάζι* (βλ.λ.)].

πετρογονία (η) [1891] {χωρ. πληθ.} ΓΕΩΛ. Ο κλάδος τής πετρογραφίας. που εξετάζει τη γένεση και τον σχηματισμό των πετρωμάτων τής Γης.

[ετυμ. < *πετρο* + *-γονία* < *γόνος,* ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. petrogonie|.

πετρογραφία (η) [1876[{χωρ. πληθ.} γεωλ. ο κλάδος που ασχολείται με τη συστηματική περιγραφή των μακροσκοπικών και μικρυσκυπι- κών χαρακτηριστικών των πετρωμάτων. — **πετρογραφικός,** -ή. -ό [I882|.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. petrographiej. **πετροδολαριο** (το) {πετροδολαρί-ου | -ων} (κυρ. στον πληθ.) τα χρηματικά ποσά σε δολάρια που εισρέουν στις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, κυρ. τού Περσικού Κόλπου, από την πώληση τού πετρελαίου και που χρησιμοποιυύνται κατόπιν από αυτές για καταθέσεις, επενδύσεις κ.λπ. στις χώρες τής Δύσης. Ηπίσης **πετροδόλαρο.**

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. petrodollar < peiro(leum) + dollar),

πετροκάραβο (το) ΝΑΥΤ. μικρό, βραχώδες νησί χωρίς όρμο ή αγκυ- ροβόλκν ξέρα με ψηλούς βράχους ΣΥΝ. βραχονησίδα, βραχονήσι, **πετροκάρβουνο** (το) (λαϊκ.) ο ορυκτός άνθρακας, ο γαιάνθρακας ΣΥΝ. (λόγ.) λιθάνθρακας,

πετροκερασιά (η) (λαϊκ.) κερασιά των ορεινών κυρ. περιοχών, που καλλιεργείται για τους γλυκούς και τραγανούς καρπούς της. οι οποί- υι ωριμάζουν από τα μέσα Μαιου ώς τον Ιούλιο (ανάλογα με την περιοχή) και χρησιμοποιούνται συνήθως για γλυκό, **πετροκέρασο** (το) ο καρπός τής πετροκερασιάς (βλ.λ.). **πετροκοπιό** (τυ) (λαϊκ.) υ χώρυς όπου εξυρύσσεται ή/και κόβεται η πέτρα ΣΥΝ. (λαϊκ.-συχνότ.) νταμάρι, (λόγ.) λατομείο.

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *πετροκόπων* < *πετροκόπος* (βλ.λ.)]. **πετροκόπος** (ο) (λαϊκ.) **1.** εργάτης λατομείου που κόβει πέτρες ΣΥΝ. λατόμος 2. τεχνίτης που κατεργάζεται την πέτρα ΣΥΝ. λιθοξόος

ΤΕΧΝΟΛ. μηχάνημα για το σπάσιμο τής πέτρας.

[Γ.ΤΥΜ. μεσν. < *πετρο-* + *-κόπος* < *κόπτω*\. **πετροκότσυφας** (ο) (λαϊκ.) ωδικό πτηνό, κότσυφας που ζει σε βραχώδεις περιοχές.

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *πετροκόσσυφος* < *πετρο-* + *κόσσυφος* (βλ. κ. *κότσυ- φας)*\.

πετρόλ (το) {άκλ.) **1.** απόχρωση ανάμεσα στο μπλε. το γκρι και τυ

πράσινο (που προσιδιάζει στο χρώμα τού πετρελαίου) 2. (ως επίθ.) αυτός που έχει την παραπάνω απόχρωση: ~ *πουκάμισο*.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. (bleu) petroJe < μεσν. λατ. petroicumj. **πετρολογία** (η) {χωρ. πληθ.) γεωλ. επιστημονικός κλάδος που μελετά τη χημική σύσταση, τον ιστό και την υφή. την εμφάνιση και την κατανομή των πετρωμάτων, καθώς επίσης και την προέλευσή τους σε σχέση με τις φυσικοχημικές συνθήκες και τις γεωλογικές διεργασίες ΣΥΝ. πετρογραφία.

Jetym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. petrologiej. **πετρομπάρμπουνο** (το) είδος μπαρμπουνιού που ζει σε πετρώδεις βυθούς.

πετροπέρδικα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) το πτηνό πέρδικα η ελληνική, που ζει στα βουνά, σε πετρώδη μέρη. **πετροπόλεμος** (ο) **1.** συμπλοκή μεταξύ αντιπάλων που εκτοξεύουν πέτρες: ο - *μεταξύ των οπαδών των δύο ομάδων είχε ως αποτέλεσμα τον σοβαρό τραυματισμό αρκετών από αυτούς* 2. παιδικό παιχνίδι μεταξύ ομάδων, καθεμιά από τις οποίες προσπαθεί να πετύχει τους αντιπάλους της με πέτρες **3.** (μτφ.) πόλεμος ή δολιοφθορά που διεξάγεται με αιφνίδιες επιθέσεις εναντίων των αντιπάλων: ~ *δηλώσεων* ΣΥΝ.κλεφτοπόλεμος.

Πέτρος (ο) **1.** όνομα αγίων της Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, με γνωστότερο τον Απόστολο Πέτρο, τον ιδρυτή, κατά τους ρωμαιοκαθολικούς, τής Εκκλησίας τής Ρώμης **2.** όνομα πατρι- αρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** όνομα ηγεμόνων, πριγκίπων και βασιλέων: *ο Μεγάλος* ~ (τσάρος τής Ρωσίας) 4. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κόρ. όν. < αρχ. *πέτρας* «λίθος, πέτρα» < *πέτρα* (βλ.λ.) με αλλαγή γένους. Στην Κ.Δ. το όνομα εμφανίζεται ως μετάφραση τού αραμ. Cepha «πέτρα^ βράχος» στην εξελληνισμένη μορφή *Κηφάς* (πβ. Ιωάνν. Ι. 42: ...σύ εί *Σίμων ό υιός Ιωάννου. σύ κληθήση Κηφάς, ό ερμηνεύεται Πέτρος)*. Μέσω τού λατ. Petrus το όνομα διαδόθηκε ευρέως σε ξέν. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. Peter, γαλλ. Pierre, ισπ. Pedro, γερμ. Peter, ρωσ. Pyotr), **πετροσέλινο** (το) Ιμτγν.] (λαϊκ.) ο μαϊντανός ΣΥΝ. μακεδονήσι, **πετρότοπος** (ο) (λαϊκ.) πετρώδες μέρος, τόπος γεμάτος πέτρες: *όλη η περιοχή από εδώ μέχρι τη θάλασσα είναι* ~ ΣΥΝ. βραχότοπος, (πληθ.) κατσάβραχα. Ηπίσης **πετροτόπι** (το).

Πετρούλα (η) γυναικείο όνομα.

πετροφυής, -ής, -ές |πετροφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-για φυτά) αυτός που φύεται πάνω σε πέτρα ή βράχο ή προσκολλάται στον βράχο: ~ *λειχήνας*.

[ητυμ. μτγν. < *πέτρο-* + *-φυής*< *φύω / -ομαι* (βλ.λ.)]. **πετροχελίδονο** (το) (λαϊκ.) χελιδόνι (βλ.λ.) που ζει σε βραχώδεις περιοχές. Επίσης **πετροχελιδονι.**

[ητυμ. < μεσν. *πετροχελιδών. -όνος*< *πετρο-* + *χελιδών*\. **πετροχημεία** (η) Ιχωρ. πληθ.} χημ. ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τις μεθόδους παρασκευής χημικών προϊόντων με πρώτη ύλη το πετρέλαιο.

[ει υμ. Μεταφορά τού γαλλ. pctrochimie|. **πετροχημικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την πετροχημεία:

βιομηχανία / προϊόν 2. (ειδικότ.) *πετροχημικά* (τα) τα χημικά παράγωγα τού πετρελαίου, όλα τα προϊόντα που παράγονται με προηη ύλη το πετρέλαιυ (πλαστικά, συνθετικό καουτσούκ κ.ά.) **3.** *πετροχημικός* (ο/η) επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στην πετροχημεία, **πετρόχορτο** (τυ) (λαϊκ.) κάθε χόρτο που φύεται πάνω σε πέτρες ή βράχους.

πετρόψαρο (το) (λαϊκ.) ψάρι που ζει στους βράχους τού βυθού, οι οπυίυι είναι σκεπασμένοι με φύκια και άλλα θαλάσσια φυτά. όπως λ.χ. ο σπάρος, η πέρκα ΑΝΤ. αφρόψαρο, **πετρόψυχος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει ψυχή σκληρή σαν πέτρα, που δεν συμπνεί, δεν αισθάνεται οίκτο: ~ *ηγεμόνας* ΣΥΝ. σκληρόκαρδος, άσπλαχνος ΑΝΤ. πονόψυχος. – **πετροψυχιά** (η), **πετρώδης,** -ης, -ες j αρχ.Ι {πετρώδ-ους **|** -εις (ουδ. -η), -ών) (λόγ.) **1.** (για τόπους) αυτός πυυ είναι γεμάτος πέτρες ή αποτελείται κυρ. από πέτρες, από" βράχους: ~ *περιοχή / λόφος / νησί* ΣΥΝ. βραχώδης ΑΝΤ. χω- ματώδης 2. (σπανιότ.) αυτός που μοιάζει με πέτρα, όμοιος με πέτρα στη μορφή και την υφή: ~ *όλιηι μείγμα.* ΣΧΟΛΙΟ *-ης. -ης. -ες.* **πέτρωμα** (το) {πετρώμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** ΓΕΩΛ. κάθε ορυκτό ή συσσωμάτωμα ορυκτών που απαντά στη φύση σε μεγάλη μάζα ή σημαντική ποσότητα και καταλαμβάνει τμήμα τού στερεού φλοιού τής Γης (λιθόσφαιρα): *εκρηξιγενές* - (που σχηματίστηκε από στερεοποίηση υλικού, το οποίο είχε λεΐιόσει κατά τη διάρκεια εκρήξεως ηφαι-στείου) |[*ιζηματογενές* ~ (που αποτελείται από θραύσματα προϋ- παρχόντίον πετρωμάτων ή από υλικά καθιζήσεως σε διαλύματα) || *μεταμορφωμένο* ~(από πετρώματα των δύο προηγουμένων κατηγοριών, τα οποία όμως υπέστησαν μεταβολές στην ορυκτολογική σύσταση, υφή και δομή τους υπό συγκεκριμένες συνθήκες) || *στερεό / πολύτιμο / ηφαιστειογενές / πυριγενές* - 2. η μεταβολή υγρού σε στερεό, το πήξιμο: ΓΟ ~ *τού σιροπιού* ΣΥΝ. πήξη. πάγωμα, στερεοποίηση ΑΝΙ. (λόγ.) τήξη. ρευστοποίηση, (καθημ.) νερούλιασμα, λειώσιμο **3.** (μτφ.) το να μείνει κανείς ακίνητος και άφιονος (σαν πέτρα) από μεγάλη έκπληξη ή φόβο ΣΥΝ. μαρμάρωμα. κοκκάλωμα. κέρωμα 4. η μεταβολή (προσώπου, πράγματος κ.λπ.) σε πέτρα: *το ~ τού πριγκιπόπουλου από* ron *κακό μάγο || το ~ τού δάσους* ΣΥΝ. απολίθωση, μαρμάρωμα.

[ΠΤΥΜ. αρχ., αρχικές σημ. «πέτρινη μάζα - λιθοβολισμός», < *πετρώ (-όω)* «απολιθώνω». 5 γεωλ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. rochej. **πετρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.Ι [πέτρω-σα, -θηκα. -μένος] **♦ 1.** (μετβ.) μεταβάλλω (κάτι) σε πέτρα, μεταμορφώνω (πρόσωπο / πράγμα) σε πέτρα: *η κακιά μάγισσα πέτρωσε το βασιλόπουλο* ΣΥΝ. απολι- θ(όνω **♦** (αμετβ.) 2. (για υγρά) μεταβάλλομαι σε στερεό, χάνω τη ρευ στότητα μου. γίνομαι συμπαγής: *το σιρόπι έμεινε πολύ ώρα στο ψυγείο και πέτρωσε* **ΣΥΝ.** στερεοποιούμαι, πήζω **ΑΝΤ.** ρευστοποιούμαι, υγροποιούμαι, λειώνω- (μτφ.) 3. γίνομαι σκληρός σαν την πέτρα: γο *τσιμέντο πέτρο)σε || γο παγωτό πέτρωσε στην κατάψυξη* 4. παύω να αισθάνομαι συμπόνια, υίκτο: *η καρδιά του πέτρωσε* **ΣΥΝ.** σκληραίνω **ΑΝΤ.** μαλακώνω 5. ακινητυποιούμαι, δεν μπυριό να αντιδράσω από τρόμο, έκπληξη, αμηχανία ή άλλυ ισχυρό συναίσθημα: *μό'/Λς αντίκρισα το πτώμα, πέτρωσα || με το που άκουσε τα νέα. πέτρωσε* **ΣΥΝ.** μαρμαρώνο), παγώνω, κοκκαλώνο). αποσβολώνομαι, κερώνω, **πετρωτός,** -ή. -υ αυτός που έχει κατασκευαστεί από πέτρα ή αποτε- λείται από πέτρες, βράχους: ~ *κα?-ντερίμι / πλαγιά* ΣΥΝ. πέτρινος, λίθινος.

πέτσα (η) [πετσών} (λαϊκ.) **1.** το φυσικό, εξωτερικό περίβλημα των ορ- γάνο)ν. των μυών και των ιστών τού σίόματος στους ανθρίόπους και στα περισσότερα ζ(όα: *η ~ πάνω από την πληγή || τρώω την - από το κρέας / το κοτόπουλο* |[*βγάζω τις* - (το καμένο και ξεραμένο δέρμα από την ηλιοθεραπεία) ΣΥΝ. δέρμα, επιδερμίδα, πετσί· φρ. (α) **δεν *έχω πέτσα*** δεν αισθάνομαι ντροπή, φέρομαι αναίσχυντα (β) ***μου σηκώνεται η πέτσα*** φρίττω, αισθάνομαι δυσάρεστη έκπληξη, ανατριχιάζω *2.* το λεπτό, σχετικά σκληρό και προστατευτικό στρώμα που σχηματίζεται πάνω στην επιφάνεια υλικού μετά από στερεοποίηση, βρασμό ή άλλη διαδικασία: *η ~ τού γάλακτος ί τού γιαουρτιού* συν. κρούστα. – (υποκ.) **πετσούλα** (η), **πετσάκι** (το) (σημ. 1).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. pczza «κυμμάτι υφάσματος» < μεσν. λατ. pettia, κελτ. αρχής. πβ. ουαλ. peth «πράγμα»|. **πετσέτα** (η) [πετσετών} **1.** κομμάτι μαλακού, απορροφητικού υφάσματος, που χρησιμοποιείται για το σκούπισμα των χεριών, τού προσώπου ή τού σώματος μετά το πλύσιμο ή για το στέγνωμα υγρών αντικειμένων: *μονόχρωμη ι καθαρή / χνουδωτή ~|| ~ προσώπου/ μπάνιου / ποδιών / χεριών / τής θάλασσας* 2. κομμάτι υφάσματος που χρησιμοποιείται κατά το γεύμα για το σκούπισμα των χεριών και των χειλιών ή/και για την προφύλαξη των ενδυμάτων από τους λεκέ- δες **ΣΥΝ.** (λόγ.) χειρόμακτρο 3. η χαρτοπετσέτα (βλ.λ.). – (υποκ.) **πετσετάκι** (το) κ. **πετσετούλα** (η).

[ftym. μεσν. < ιταλ. pczzctta. υποκ. τού pezza (βλ. λ. *πέτσα)!*. **πετσετέ** επίθ. [άκλ.} (για ύφασμα) αυτός που έχει υφή πετσέτας, **πετσετοθήκη** (η) **[** 18911

[πετσετοθηκών} **1.** η θήκη των πετσετών που χρησιμοποιούνται κατά τυ φαγητό 2. μικρό έπιπλο ή σκεύος, στο οποίο κρέμονται οι πετσέτες για το σκούπισμα των χεριών, τού προσώπου ij τού σώματος μετά το πλύσιμο, **πετσετόπανό** (το) κομμάτι απορροφητικού υφάσματος που χρησιμοποιείται για το σκούπισμα και στέγνωμα, π.χ. των πιατικών **ΣΥΝ.** πετσέτα.

πετσί (τυ) [πετσ-ιού \ -ιών} (λαϊκ.) **1.** το φυσικό, εξωτερικό περίβλημα τού σώματος των ανθρώπων και των περισσότερων ζώων **ΣΥΝ.** δέρμα, πέτσα, τομάρι φρ. (α) *είμαι / γίνομαι I μένω πετσί και κόκκαλο* είμαι ή καταντώ πολύ αδύνατος (β) ***μπαίνω στο πετσί (κάποιου)*** κατανοώ το περιεχόμενο. μπαίνο> στην ουσία (πράγματος): υ *ηθοποιός μπήκε στο πετσί τού ρόλου του* (γ) ***δεν χωράω στο πετσί μου*** είμαι διαρκώς ανήσυχος ή ανάστατος ή αναζητώ συνέχεια κάτι (δ) ***γνωρίζω / νιώθω*** *(κάτι) στο πετσί μου* έχω προσωπική και επώδυνη πείρα (γεγονότος ή κατάστασης): *τη δικτατορία τη γνώρισαν στο πετσί τους* 2. κατεργασμένο δέρμα ζώου: *τσάντα / σακάκι από* ~3. (μτφ.) κάθε πράγμα που έχει σκληρύνει σε μεγάλο βαθμό: *το κρέας παραψήθηκε και έγινε* ~. ■+- **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *δέρμα.*

[} ::ι υμ. < μεσν. *πετσίν.* υποκ. τού ιταλ. pczzo «κομμάτι» < pczza (βλ. λ. *πέτσα*) ή < **πέσκιον.* υποκ. τού μτγν. *πέσκος* «δέρμα, φλούδα».), **πετσιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.} [πέτσιασ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.- οικ.) **♦** 1. (μετβ.) καθιστώ (κάτι) σκληρό σαν το πετσί (βλ.λ.) λντ. ξε- πετσιάζω **♦** (αμετβ.) 2. γίνομαι σκληρός σαν πετσί: το *κρέας πέτσιασε* 3. πιάνο) πέτσα, καλύπτεται η επιφάνειά μου από κρούστα: το *γάλα πέτσιασε.* **πέτσιααμα** (το) [μεσν.]. **πετσικάρω** ρ. αμετβ. Ιπετσικάρισα} (λαϊκ.) παίρνω κυρτό σχήμα, λυγίζω: *η πόρτα πετσικάρισε* ΣΥΝ. κυρτώνω. –

πετσικσρισμα (το). [ΕΤΥΜ. Πιθ. < ιταλ. pizzicarc «τσιμπώ, τσούζω» (με την επίδρ. τού ουσ. *πέτσα)* < pizzarc (ίδια σημ.) < pizzo «αιχμή, κορυφή», λ. εκφραστ.. αγν. ετύμου).

πέτσικος, -η. -ο (λαϊκ.) **1.** πολύ λίγος, αυτός που δεν επαρκεί για κάτι: ~ *ύφασμα* (μικρότερο από όσο χρειάζεται) **ΣΥΝ.** λειψός **ΑΝΤ.** αρκετός. άφθονος 2. (ειδικότ. για σκληρή επιφάνεια) αυτός που έχει κυρτώσει: - *πόρτα* **ΣΥΝ.** κυρτωμένος, λυγισμένος **ΑΝΤ.** ίσιος, ευθύς.

[ΗΤΥΜ. Αγν. ετύμου|. **πέτσινος,** -η. -υ **1.** φτειαγμένος από πετσί, αυτός που έχει κατασκευαστεί από δέρμα: ~ *ζακέτα ί σακάκι / τσάντα / βαλίτσα* **ΣΥΝ.** δερμάτινος *2. πέτσινο* (το) ανδρικό ή γυναικείο πανωφόρι, μακρύ ή κοντό, **πετσοκόβω** ρ. μετβ. {πετσόκο-ψα, -πηκα. -μμένος} (εκφραστ.) **1.** κόβω (κάτι) σε μικρά κομμάτια, κατατεμαχίζω **ΣΥΝ.** κατακομματιάζω **2.** (μτφ.) περικόπτω πολλά ή και σημαντικά σημεία (κειμένου, κινηματογραφικής ταινίας, ρεπορτάζ κ.λπ.): *η λογοκρισία πετσόκοψε την ταινία || - μισθούς / αποδοχές* 3. (μτφ.) σκοτώνω με αγριότητα, με βάρβαρο τρόπο **ΣΥΝ.** κατασφάζω, κατακρεουργώ, μακελλεύω 4. (μεσοπαθ. *πετσοκόβομαι)* (συνήθ. κατά το ξύρισμα) κόβομαι σε πολλά σημεία. – **πετσόκομμα** (το), **πέτσωμα** (το) {πετσώμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** η επένδυση ή επικάλυψη επιφάνειας με δέρμα: γο - *των παπουτσιών* 2. (κατ' επέκτ.) κάθε επικάλυψη επιφάνειας με οποιοδήποτε υλικό 3. (ειδικότ.) **ΝΑΥΤ.** η εξωτερική επικάλυψη ξύλινου ή σιδερένιου πλοίου με επάλληλες σειρές σανίδων ή λαμαρινών αντιστοίχως 4. (μτφ.) χρηματικό ποσόν που δίνεται ως αμοιβή για αμφίβολες, κρυφές ή και ύποπτες υπηρεσίες **ΣΥΝ.** λουφές.

πετσώνω ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {πέτσω-σα, -θηκα. -μένος) (λαϊκ.) **1.** επικαλύπτω (κάτι) εξωτερικούς ή επενδύω εσοοτερικώς με δέρμα, ντύνω με πετσί: ~ *τα παπούτσια* ΣΥΝ. σολιάζω· ΦΡ. (εκφραστ.) ***πετσώνω την κοιλιά μου*** τρώω πάρα πολύ, παραγεμίζω την κοιλιά μου με φαγητό ΣΥΝ. παρατρώγω 2. (κατ' επέκτ.) επικαλύπτω επιφάνεια με υποιοδή- ποτε υλικό 3. (ειδικότ.) Ναυτ. επικαλύπτω την εξωτερική επιοάνεια πλοίου με σανίδες ή λαμαρίνες, **πετυχαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. ϊπέτυχ-α. -ημένος} ♦ (μετβ.) **1.** κατορθώνω. πραγματοποιώ (κάτι που επιθυμώ ή μου έχει ανατεθεί): *πετυχαίνει πάντα αυτό που θέλει. γιατί κάνει σωστές κινήσεις || η ομάδα πέτυχε συντριπτική νίκη* 2. φτειάχνω (κάτι) όπως πρέπει να γίνει: *αυτή τη φορά το πέτυχα το γλυκό!* |1 ο> *ζωγράφος σε έχει πετύχει στο πρόσωπο* · 3. αθλ. πραγματοποιώ συγκεκριμένη επίδοση ή σκοπό αθλήματος: - *γκολ ' καλάθι / πόντο* ΣΥΝ. βάζω · 4. σημαδεύω με επιτυχία (κάποιον/κάτι), βρίσκω (τυν στόχο): *η πέτρα τον πέτυχε στο μέτωπο* U ~ *τον στόχο από μακριά* |(- *διάνα* (ευστοχώ απόλυτα) ΣΥΝ. ευστοχώ ανί'. αστοχώ, αποτυγχάνω· φρ. ***το πέτυχα*** κατάλαβα (κάτι) σωστά, βρήκα τη σωστή απάντηση: *μπράβο, το πέτυχες, αυτό ήταν!* || *για φαντάσου,* το *πέτυχε με την πρώτη!* · 5. (α) μου τυχαίνει (κάποιος/κάτι). βρίσκω κατά τύχη: *πέτυχα μια καλή ευκαιρία στις εκπτώσεις!* II (για να δηλώσουμε δυσαρέσκεια ή ειρωνεία) *μωρέ γαμπρός / θέση να σου πετύχει!* (β) συναντώ τυχαία (κάποιον): *τον πέτυχα την ώρα που έφευγε και δεν μπόρεσα να του μιλήσω πολύ* συν. ανταμώνω ♦ (αμετβ.) 6. έχω επιτυχή έκβαση, ολοκληρώνομαι με αίσιο τρόπο: *η εγχείρηση / η παράστ(χση πέτυχε* 7. (για πρόσ.) έχω επιτυχή (επαγγελματική συνήθ.) εξέλιξη, αποκτώ κοινωνικό κύρος: *έχεις όλες τις προϋποθέσεις να πετύχεις στη ζωή σου* |[*κατάφερε να πετύχει χωρίς τη βοήθεια κανενός* συν. προκόβω) αντ. αποτυγχάνω 8. αντιμετωπίζω με επιτυχία (εξέταση, διαγωνισμό, κ.λπ.). περνώ επιτυχώς (δοκιμασία): *ο γνιος* του *πέτυχε πρώτος στο Πολυτεχνείο!* συν. περνώ αντ. απορρίπτομαι.

[ΕΤΥΜ. μεσν.. από το θ. τού αορ. β' *έπέτυχ-ον* (το αρχικό *έ-* θεωρήθηκε συλλαβική αύξηση) τύ αρχ. *έπιτυγχάνω* (βλ.λ.). Πβ. κ. *λαγχάνω - λαχαίνο). λαμβάνω -λαβαίνω* κ.ά.|. **πετυχημένος,** -η. -ο κ. **επιτυχημένος 1.** αυτός που έχει επιτύχει τον σκοπό του. που έχει το προσδοκώμενο αποτέλεσμα: ~ *βολή / χρώμα / φόρεμα* (που δημιούργησε την επιθυμητή εντύπωση ή που ταιριάζει σε αυτόν που το φορά) || *το μέρος που διά?,εξε για το ραντεβού ήταν* ~ (κατάλληλο για την περίσταση) συν. εύστοχος 2. αυτός που γίνεται, διεξάγεται ή ολοκληρώνεται με επιτυχία: ~ *εγχείρημα* / Λύση/ *παράσταση* || *η οικονομική του πολιτική υπήρξε* ~ *αφού οδήγησε σε μείωση τού πληθωρισμού και αύξηση* των *εξαγωγών* συν. επιτυχής, ευδόκιμος αντ. ανεπιτυχής 3. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που ευδοκίμησε ή κατόρθωσε ό,τι επεδίωκε: ~ *επιχειρηματίας / δικηγόρος / οικογενειάρχης* ανί¹. αποτυχημένος. — **πετυχημένο** επίρρ. **ττετώ** (κ. -άιο) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πετάς... | πέτ-αξα. -ιέμαι κ. -άγομαι, -άχτηκα, -α(γ)μένος) ♦ [αμετβ.) 1. (για πτηνά και έντομα) κινούμαι στον αέρα φτερυγίζοντας: *η πεταλούδα πετούσε από λουλούδι σε λουλούδι* || ο *αϊτός πετάει ψηλά* || οι *γλάροι πετάνε μες στα κατάρτια* || (μτφ.) *η σκέψη του πέταξε πίσω στην πατρίδα* συν. φτερουγίζω· ΦΡ. (μτφ.) (α) ***πετώ στα σύννεφα*** (i) είμαι πολύ χαρούμενος: *κέρδισε το πρώτο βραβείο και πετά στα σύννεφα* (ii) δεν έχω επαφή με την πραγματικότητα, ζω στον κόσμο μου: *δεν μπορώ να συνεννοηθώ με αυτό τον άνθρωπο· πετά μονίμως στα σύννεφα* (β) ***πετώ απ' τη χαρά μου*** είμαι πολύ χαρούμενος (γ) ***πετούν τα μυαλά μου (στον αέρα)*** σκέφτομαι ή/και συμπεριφέρομαι με επιπολαιότητα, είμαι φαντασιόπληκτος (δ) ***πετά η καρδιά μου (για κάποιον / κάτι)*** λαχταρώ (κάτι) ολόψυχα: ~ *για σένα / να σε δω* (ε) ***-Πετάει ο γάιδαρος; -Πετάει!*** βλ. λ. *γάιδαρος* 2. (για αεροσκάφη και κάθε συσκευή που κινείται στον αέρα) κινούμαι στον αέρα με μηχανικά μέσα (έλικες, πτερύγια, μηχανές κ.λπ.) ή χάρη στην ειδική μου κατασκευή: *το αερόστατο πετούσε πάνω από* τον *χ(όρο τής έκθεσης* || *με τι ταχύτητα πετάει ένα αεροπλάνο τύπου «Μινγκ»;* || *κοίτα πόσο ψηλά πετά ο χαρταετός!* 3. (α) (για επιβάτες ιπτάμενων μεταφορικών μέσων ή μηχανών) ταξιδεύω: *αύριο κετάμε οικογενειακώς για* Λονδίνο || ~ *με την Ολυμπιακή* || - *με πτήση τσάρτερ / με τζάμπο* (β) (για πιλότους, αεροπόρους) εκτελώ πτήση, κυβερνώ αεροσκάφος: ο *πρώτος άνθρωπος που πέταξε πάνω από τον Ατλαντικό* 4. (εκφραστ.) κινούμαι με ταχύτητα, περπατώ με πολύ γρήγορο βήμα: δεν *έτρεχε απλώς, πετούσε!* || «... *επετούσαν προς την οικίαν εκείνων»* (Λ. Παπαδιαμάντης) || *μπήκε πρώτος στην τελική ευθεία πετώντας προς το τέρμα και τη νίκη* 5. (κατ' επέκτ.) ξεφεύγω από (κάποιον που με καταδιώκει) ή εξαφανίζομαι από το μέρος στο υποίο βρισκόμουν, δραπετεύω: *οι κρατούμενοι πέταξαν χωρίς να τους πάρει κανείς χαμπάρι* 6. (μτφ.) χάνομαι: *πάει. πέταξε η ευκαιρία!* ΦΡ. ***πέταξε το πουλάκι*** χάθηκε η ευκαιρία: rdrr *που σου το έδινα μισοτιμής δεν το ήθελες· τώρα είναι αργά.* πάει. 7. (μτφ.) προ- χωρο) με επιτυχία, τα καταφέρνω με μεγάλη άνεση και ευκολία: *στη συνέντευξη πετούσε. αφού γνώριζε όλα τα θέματα* || *και στ άλλα μαθήματα είναι καλός, αλλά στην ιστορία πετάει!* ΦΡ. (οικ.) ***πετάει η ομάδα!*** για ομάδα ή οποιοδήποτε σύνολο προσώπων που συνεργάζονται με επιτυχία, που έχουν υψηλή απόδοση επιτυγχάνοντας τους στόχους τυς 8. (οικ.) εξέχω) έντονα (κατά τρόπο ανεπιθύμητο ή ακαλαίσθητο): δεν *στρώνουν καλά τα μαλλιά της. πετάει μια τούφα απ' τα πλάγια* j| δεν *μπορώ να βλέπω αυτό το καρφί να πετάει έτσι στον τοίχο!* ♦ (μετβ.) 9. ρίχνω (κάτι), εκτοξεύω σε απόσταση ή με δύναμη: *πετούσε πέτρες στη θάλασσα* || *πέταξε από πάνω* του *τα σκεπάσματα, γιατί ζεσταινόταν* || *πέταξε το όπλο* του *και το 'βαλε στα πόδια* |[*το άλογο πέταξε κάτω τον αναβάτη του* || *πέταξε ένα κόκκαλο στον σκύλο* · φρ. (α) (οικ.-μτφ.) ***πετάω (κάποιου) τα μάτια έξω*** (i) (!) κάνω έρωτα σε (κάποιον) με τρόπο βίαιο ή εξαντλώντας τον **(ii)** νικώ (κά ποιον) συντρίβοντάς τον. ταπεινοόνοντάς τον (β) ***πετάω τη σκούφια μου (για κάτι)*** για κάτι που μου αρέσει πάρα πολύ και είμαι πάντα πρόθυμος γΓ αυτό: ~ *για καβγά / φασαρία! χορό / γλέντι* 10. (ειδικότ.) εκπέμπω (κάτι): (μτφ.) *τα μάτια του πετούσαν σπίθες* 11. (μτφ.) (α) απευθύνω (κάτι σε κάποιον): του *πέταξε ένα υπονοούμενο σκέτο φαρμάκι* (β) λέω (κάτι) κυρ. ξαφνικά: *πετάει κάτι ψέματα, και δεν μπορώ να τα μπα/.λώσω με τίποτα* || *τι ήταν πάλι αυτό που πέταξες χθες;* || *την πέταξες πάλι την κοτσάνα!* || *μου πέταξε μια κουβέντα τις προάλλες για μια περίεργη υπόθεση · τι λες να* εννοούσε; 12. απαλλάσσομαι από (κάτι που θεωρώ άχρηστο, ανεπιθύμητο κ.λπ.): *δες τι Οα κρατήσεις και τι θα πετάξεις* || ~ *τα σκουπίδια / το στυλό που τέλειωσε* || rdvoi *φρούτων θα πεταχτούν στις χωματερές* || *πέταξε πια τα μαύρα, ώς πότε θα πενθείς;* **13.** (μτφ. για πρόσ.) σπρώχνω ή διώχνω (κάποιον) μακριά ως άχρηστο ή ανεπιθύμητο: *αν συνεχίσεις τη φασαρία, θα πω να σε πετάξουν έξω* || *τον πέταξε απ' το γραφείο του με τις κλοτσιές* (| *τον εκμεταλ/^εύτηκε κι έπειτα τον πέταξε σαν στειμ- μένη λεμονόκουπα* || *πετάνε χίλιους υπ(χλλήλους στον δρόμο* || ~ *κάποιον στην άκρη ι στο περιθώριο* || *πέταξαν τους εχθρούς στη θάλασσα* **14.** δίνω (κάτι σε κάποιον) κατά τρόπο που εκφράζει θυμό. που προσβάλλει την αξιοπρέπεια του: *τους πέταξε την παραίτηση στα μούτρα κι έφυγε* **15.** αφήνω ή βάζω (κάτι) κάπου με τρόπο που δημιουργεί άσχημη εντύπωση: *πετά τα πράγματά του δεξιά κι αριστερά / όπου βρει* || *Τι το πέταξες αυτό εδώ: Μάζεψέ το!* **16.** (οικ.) κάνω (κάτι) να εξέχει ή να φαίνεται (κυρ. κατά τρόπο έντονο, ακαλαίσθητο ή προκλητικό): *αυτό το φόρεμα πετάει το μισό στήθος έξω* || *η υγρασία πέταξε όλο τον σοβά στο μέρος αυτό* **17.** (κυρ. για χρήματα) σπαταλώ. ξοδεύω ασυλλόγιστα και άσκοπα: *πέταξε μία περιουσία στα χαρτιά* **18.** (καθημ.) μεταφέρω (κάποιον) στον προορισμό του με μεταφορικό μέσο: *πάρε ένα ταξί να σε πετάξει μέχρι την πλατεία* || *με πετάς μέχρι το γραφείο:* **19.** (για φυτά) βγάζω καινούργιους βλαστούς, εκβλαστάνον. *η τριανταφυλ/Λά πέταξε μπουμπούκια* || *η μηλιά πέταξε φύλλα* · ΦΡ. (μτφ.) ***πετάω μπόι*** ψηλώνω: *ο γνιος σον πέταξε μπόι απότομα και δυσκολεύτηκα να τον αναγνωρίσω!* 20. (η μτχ. ***πεταμένος***, *-η, -ο)* βλ.λ. (Βλ. κ. λ. *πετάγομαι).* ·*■ σχολΚ) λ. *εργαστικός.* [γ.τυμ. < μεσν. *πετώ,* υποχορητ. από τους τ. *πετάσω / έπέτασα.* μέλλ. και αόρ. τού αρχ. *πετάννυμι,* κατά το σχήμα *χαλάσω - έχάλασα - χαλώ.* Τυ αρχ. *πετάννυμι* «απλώνοο, ανοίγω» < I.E. *pet- / pels- «ανοίγω. εκτείνω» (δεν συνδέεται με το 0. τού ρ. *πέτομαι,* βλ.λ.), πβ. λατ. pateo «είμαι ανοικτός, φανερός», αρχ. γερμ. fadam «νήμα, κλωστή» (> γερμ. Faden). αρχ. ισλ. fadur «νήμα. οργυιά» κ.ά. Ομόρρ. *πέταλο(ν).* Παράγ. *(κατα)πέτα-σμα.* Το μεσν. *πετώ,* παρότι ετυμολογικούς ανάγεται στο ρ. *πετάννυμι.* έλαβε τη σημ. τού ρ. *πέτομαι* (βλ.λ.)[. **πευκάκι** (το) ·-► πεύκο **πεύκη** (η) -+ πεύκο **πευκιάς** (ο) -» πευκώνας **πεύκινος,** -η, -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με το πεύκο: - *βελόνα / ρετσίνι / ξύλο* 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει κατασκευασθεί από ξύλο πεύκου: ~ *τραπέζι / βαρέλι / έπιπλο.* **πεύκο** (το) ρητινοφόρο δέντρο με παχύ. τραχύ και αυλακωμένο κορμό. βελονοειδή φύλλα (πευκοβελόνες) και επιμήκεις ή κυλινδρικούς κοινούς (κουκουνάρια) συν. πευκόδεντρο. Επίσης **πεύκη** (η) |αρχ.]. ·-- (υποκ.) **πευκάκι** (το).

[ετυμ. < αρχ. *πεύκη.* με αλλαγή γένους (κατά το *δέντρο),* < I.E. *peuk- «πεύκο» (αρχική σημ. «τρυπώ, μπήγω»), πβ. λιθ. pusis, αρχ. γερμ. fiuhia (> γερμ. Fichte), μέσ. ιρλ. ochiach, αρχ. πρωσ. pense κ.ά. Ομόρρ. *πύξ, πυγμή* (βλ.λ.)J.

πευκοβελόνα (η) {πευκοβελονών} το φύλλο τού πεύκου που έχει σχήμα και μορφή βελόνας, **πευκόδαοος** κ. **πευκοδάσος** (το) {πευκοδάσ-ους | -η, -ών} δάσος από πεύκα συν. πευκώνας, πευκιάς, **πευκόδεντρο** (τυ} {-ου κ. -έντρου | -ων κ. -έντρων| το πεύκο συν. πεύκη. πεύκος.

πεύκος (ο) το συνήθ. ψηλό, ογκώδες ή μεγάλης ηλικίας πεύκο, **πευκόφυτος,** -η. -ο (για τόπο) αυτός που είναι φυτεμένος με πεύκα: ~ *περιοχή ι πλαγιά.*

[ετυμ. < *πεύκο* + *-φυτος* < *φύω / -ομαι].* **πευκώνας** (ο) [μτγν.| δάσος πεύκων, τόπος κατάφυτος από πεύκα Συν. πευκόδασος. Επίσης (λαϊκ.) **πευκιάς** {πευκιάδες}.

Π.Ε.Υ.Φ.Α. (η) Πανελλήνια Ένωση Υπαλλήλων Φύλαξης Αρχαιοτήτων.

Π.Ε.Φ. (η) Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων.

πεφιλημένος, -η, -ο (λόγ.) (κυρ. για νεκρούς) προσφιλής, αγαπημένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

ΙΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *φιλώ* (βλ.λ.)].

Π.Ε.ΦΙ.Π. (η) Ι Ανελλήνια Ένωση Φίλων των Πολυτέκνων. **πεφταστέρι** {πεφταστερ-ιού |-ιών} **κ.πεφτάστρι** (το) (λαϊκ.) μετεωρόλιθος που αναφλέγεται κατά την προστριβή του στην ατμόσφαιρα τής Γης και φαίνεται σαν αστέρι που πέφτει, διάττων αστέρας. Επίσης **πεφτάατερο.**

Πέφτη (η) (λαϊκότ.) η Πέμπτη.

πέφτω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έπεσα, πεσμένος} ♦ (αμετβ.) **1.** κινούμαι προς τα κάτω, από ψηλότερο σημείο σε χαμηλότερο: *κάτι πρέπει να έπεσε, γιατί ακονστηκε ένας θόρυβος* |[*είδε ένα άστρο να πέφτει κι έκανε μια ευχή* · (για καιρικά φαινόμενα) *πέφτει βροχή / χιόνι* || *πέφτουν τής βροχής οι στάλες* · φρ. (α) (μτφ.) ***πέφτω από τα σύννεφα*** εκπλήσσομαι δυσάρεστα, απογοητεύομαι ξαφνικά (επειδή συνέβη κάτι που δεν περίμενα ούτε μπορούσα ποτέ να το φανταστώ): *όταν οι γείτονες έμαθαν ότι ο φιλήσυχος συνταξιούχος ήταν ο δράστης τού εγκλήματος, έπεσαν από τα σύννεφα* (β) ***πέσε πίτα να σε φάω*** για κάποιον που τα περιμένει όλα έτοιμα ή που περιμένει να του τα προ

σφέρουν οι άλλοι: «*δεν είναι η λευτεριά ~* · είναι *κάστρο που το παίρνεις με το σπαθί σου*» (Ν. Καζαντζάκης) (γ) ***έπεσε απ' την Ακρόπολη και στάθηκε όρθιος*** βλ. λ. *Ακρόπολη* 2. (ειδικότ.) καταλήγω σε χαμηλότερο σημείο (έχοντας αφεθεί ή ριχτεί από ψηλότερο): *μήπως είδες πού έπεσε το στυλό;* jj *η ατομική βόμβα που έπεσε στη Χιροσίμα* || *νι σταγόνες έπεφταν πάνω στο τζάμι τού παραθύρου* || *από την έκπληξη. της έπεσε το ποτήρι από τα χέρια* · **ΦΡ.** (α) δεν ***πέφτει καρφίτσα*** υπάρχει μεγάλος συνωστισμός, δεν υπάρχει καθόλου χώρος ελεύθερος (β) (μτφ.) ***πέφτει η ματιά μου*** (σε ***κάποιον / κάτι)*** βλέπω ή παρατηρώ ξαφνικά ή τυχαία (κάποιον/κάτι): *έπεσε η ματιά του σε μια αγγελία που τον ενδιέφερε* (γ) πέφτω στο ***μαλακά*** παθαίνω μικρές ζημιές, υφίσταμαι μικρές τιμωρίες ή λίγες αρνητικές συνέπειες 3. χάνω την ισορροπία μου και καταλήγω στο έδαφος: *παραπάτησε κι έπεσε* || *τα μωρά που μαθαίνουν να περπατούν πέφτουν συνεχώς* || *έπεσε κι έσπασε το πόδι του* 4. παύω να είμαι όρθιος, να έχω όρθια στάση και γέρνω (μπροστά ή πίσω): *μόλις άρχισαν οι πυροβολισμοί. έπεσαν όλοι κάτω* [| *Οα πέσω κάτω από την κούραση* |j *το κάθισμα πέφτει προς τα πίσω* || *έπεσε στα γόνατα και παρακαλούσε'* **ΦΡ.** ***πέσε κάτω!*** ρίξου στο έδαφος, ξάπλωσε κάτω: *~! Θα σε πετύχει καμιά αδέσποτη σφαίρα!* 5. φεύγα) από τη θέση μου, αποσπώμαι και φέρομαι με το βάρος μου προς τα κάτω: *το φθινόπωρο πέρτουν τα* φύλλα *των δέντρων* jj *του πέφτουν τα μαλλιά, Οα κάνει φαλάκρα* · **ΦΡ.** (μτφ.) ***πέφτουν κεφάλια*** (i) εκτελούνται πολλοί με αποκεφαλισμό (ii) (μτφ.) τιμωρούνται αυστηρά ή χάνουν τη θέση τους πολλοί: *προσέξτε καλά. γιατί, αν το μάθει ο διευθυντής, θα πέσουν κεφάλια* 6. κρέμομαι, έχω συγκεκριμένο μάκρος: *τα μαλλιά της έπεφταν στους ώμους της* 7. εφαρμόζω (στο σώμα ή σε αντικείμενο): *πώς σου πέφτει το παλτό;* || *τα μανίκια τού σακακιού μού πέφτουν κοντά* · **ΦΡ.** ***(κάτι) μου πέφτει κουτί*** βλ. λ. *κουτί* 8. καταρρέω, γκρεμίζομαι: *μερικά σπίτια κινδύνεψαν να πέσουν στον τελευταίο σεισμό* || (παροιμ.) «*αν δεν παινέψεις το σπίτι σου, θα πέσει να σε πλακο)σει*»- **ΦΡ.** ***να πέσει το ταβάνι*** *I* ***ο ουρανός να*** με ***πλακώσει*** για να βεβαιώσουμε κάποιον για την ισχύ. την αλήθεια των λόγων μας: *αν λέω ψέματα, ~!* 9. (καθημ. για όργανα τού σώματος) υφίσταμαι παθολογική μετατόπιση: *της έπεσε η μήτρα* 10. (α) χαλαρώνω, χάνω το σφρίγος ή την ελαστικότητά μου. γίνομαι πλαδαρός: *έχει πεσμένο στήθος* (β) (για το πέος) χάνω τη στύ- ση αντ. σηκώνομαι 11. περιέρχομαι (σε συγκεκριμένη, συνήθ. αρνητική κατάσταση): - *σε δυσμένεια / στην αφάνεια / σε μελαγχολία / σε κώμα / σε νάρκη* || *~ νεκρός / άρρωστος* || *~ θύμα ληστείας* · **ΦΡ.** (α) ***πέφτω στην παγίδα / στη φάκα*** / στο δόκανο / ***στα δίχτυα / νύχια*** / γτΛο- ***κάμια (κάποιου)*** παγιδεύομαι (από κάποιον) ή γίνομαι το θύμα απάτης ή πλεκτάνης που έχει στηθεί εναντίον μου: or */.ηστές έπεσαν στο δόκανο τής αστυνομίας* || *πολλοί νέοι πέφτουν στα δίχτυα εμπόρων ναρκωτικών* || *έπεσε στην παγίδα που του έστησαν σαν πρωτάρης!* (β) ***πέφτω στο κενό*** δεν καταλήγω πουθενά, αποτυγχάνω: *η προσπάθεια ανατροπής του έπεσε στο κενό* αντ. επιτυγχάνο) (γ) ***πέφτω στα χέρια (κάποιου)*** συλλαμβάνομαι ή παγιδεύομαι (από κάποιον) και γενικά περιέρχομαι στον έλεγχο, στην ιδιοκτησία, την κατοχή ή την απόλυτη εξουσία (κάποιου): *η πό/.η έπεσε στα χέρια των Αράβων* || *τα μυστικά έγγραφα έπεσαν στα χέρια τού εχθρού* (δ) ***πέφτω στο στόμα / στη γλώσσα (κάποιου)*** γίνομαι αντικείμενο δυσμενούς και κακόβουλου σχολιασμού (από κάποιον): *πρόσεχε μην πέσεις στο στόμα του** fop σε *ξεπλένει ούτε ο Νιαγάρας.' (ε)* ***πέφτω ξερός*** βλ. λ. *ξερός* 12. *Ισε κάτι)* διαπράττω κάτι: *~ σε αντιφάσεις / σε λάθη* 13. ξαπλώνω στο κρεβάτι για ύπνο, κοιμάμαι: *νύστα ζα, πάω να πέσω* jj *συνήθως - νωρίς. γιατί έχω πρωινό ξύπνημα* · **ΦΡ. (μτφ.)** ***πέφτω στο κρεβάτι*** / ***στο*** στρώμα αρρωσταίνω και μένω στο κρεβάτι 14. φαίνομαι ή εστιάζομαι σε συγκεκριμένο σημείο: *ο ήσκιος των δέντρων έπεφτε στα παγκάκια τού κήπου* || *όλοι οι προβοΡ.είς και τα φλας έπεσαν πάνω του*

η έμφαση στη χρήση τού ρήματος «συναναστρέφομαι» πέφτει στην έννοια των σχέσεων 15. (για πρόσ.) πεθαίνω (σε μάχη, συμπλοκή): τι- *μούμε όσους έπεσαν το '40 υπερασπιζόμενοι τα σύνορά μας* || *~ στο πεδίο τής τιμής / τής μάχης* || *έπεσε κατά την εκτέ/,εση τού καθήκοντος* 16. ανατρέπομαι χάνοντας τη θέση που κατέχω: *έπεσε η κυβέρνηση* 17. υποβιβάζομαι: *η ομάδα φέτος έπεσε στη Β' κατηγορία* · **ΦΡ.** (α) ***πέφτω στα μάτια (κάποιου)*** χάνω την εκτίμηση και τον σεβασμό που είχε (κάποιος) για μένα: *μετά την αήθη στάση της έπεσε πολύ στα μάτια μου* (β) ***πέφτω πολύ χαμηλά*** ξεπέφτω ηθικά, ενεργώ ή συμπεριφέρομαι κατά τρόπο που με εκθέτει; *το επίπεδο τού πολιτικού λόγου έχει πέσει πολύ χαμη/.ά* || *με αυτό που έκανες έπεσες πολύ χαμηλά* (γ) (μτφ.) ***πέφτουν τα μούτρα μου*** αισθάνομαι μεγάλη αμηχανία. νιώθω ντροπή, χάνω την υπερηφάνειά μου: *μετά από τέτοια γκά- φα έχουν πέσει τα μούτρα μου* (δ) (μτφ.) ***πέφτει η μύτη μου*** χάνω την υπερηφάνεια ή την αλαζονεία μου: *Γιατί δεν κάνεις δουλειές τού σπιτιού: Φοβάσαι μη σου πέσει η μύτη;* **18.** κυριεύομαι ύστερα από επίθεση, πολιορκία κ.λπ.: *η Πόλη έπεσε το 1453* **1** 9. υποκύπτω σε ερωτική πολιορκία, ενδίδω: *τόσο καιρό τη γυρόφερνε, στο τέλος* έπεσε 20. (για έμβρυο) αποβάλλομαι: *της έπεσε το παιδί στον τέταρτο* μήνα 21. κατευθύνομαι με ορμή ή επιθετική διάθεση προς (κάποιον/κά- τî): *το αυτοκίνητο έπεσε πάνω στον* σπίλο *Δ.Ε.ΙΙ.* || *μια συμμορία ληστών έπεσε πάνω στο καραβάνι* · **ΦΡ.** (α) ***πέφτω στη φωτιά (για κάποιον / κάτι)*** είμαι έτοιμος να αντιμετωπίσω οποιυνδήποτε κίνδυνο ή να θυσιαστώ (για κάποιον/κάτι): *για χάρη σου **~!*** (β) ***πέφτω στην αγκαλιά (κάποιου)*** *(πρός άγκάλαις πίπτειν,* Ρ.υριπ. ν/ων 962) (i) ρίχνομαι στην αγκαλιά (κάποιου) (ii) (κακόσ.-μτφ.) εξαναγκάζω (κάποιον) να γίνει υποχείριο τρίτου: *η δική μας ολιγωρία οδήγησε τη μικρή χώρα να πέσει στην αγκαλιά των αντιπάλων μας* (γ) (μτφ.) ***πέφτω δίπλα (σε κάποιον)*** προσκολλώμαι (σε κάποιον) για ιδιοτελείς σκοπούς: *οι αεριτζήδες πέφτουν δίπ/.α στους αφε/.είς και τους γδέρνουν* (δ) (μτφ.) ***πέφτω από κοντά / δίπλα (σε κάποιον)*** πλησιάζω φορτικά και με επιτηδειότητα (κάποιον), για να πετύχω κάτι. να αποσπάσω οφέλη: *όλο μου πέφτει από δίπλα για λεφτά, αλλά δεν σκοπεύω να του δώσω* (ε) (εκφραστ.) ***πέφτουν βροχή*** εναλλάσσονται με μεγάλη ταχύτητα, χωρίς σταματημό: *οι προτάσεις για να εμφανιστεί στην τηλεόραση ~* || οι *πυροβολισμοί έπεφταν βροχή κατά τη συμπλοκή* (στ) ***πέφτω πάνω (σε κάποιον I κάτι)*** (i) προσκρούω τυχαία πάνο) (σε κάποιον/κάτι): *έπεσε πάνω στο γραφείο, καθώς μπήκε βιαστικά* (ii) συναντώ (κά- ποιον/κάτî) απροσδόκητα ή τυχαίνω σε μια κατάσταση: *έπεσε πάνω σε διαδήλωση / καβγά* [| *έπεσα πάνω σ' έναν παλιό* μου *φίλο από το δημοτικό* (iii) επιτίθεμαι (σε κάποιον): *θεωρήθηκε τόσο απάνθρωπη η στάση του. που όλος ο Τύπος έπεσε πάνω του* (iv) ορμώ πάνο) (σε κάτι): *ο παίκτης έπεσε με δύναμη πάνω στη μπά?-α και την κλότσησε μακριά* (ν) κατεβαίνω καλύπτοντας (κάτι): *παρατηρούσε την ομίχλη που έπεφτε σιγά-σιγά πάνω στις κορυφές* (ζ) ***πέφτουν (όλοι) να φάνε (κάποιον)*** στρέφονται (όλοι) εναντίον (κάποιου): *μια κουβέντα είπε και έπεσαν όλοι να τον φάνε* 22. (ειδικότ.) αφοσιώνομαι (σε κάτι), επιδίδομαι με ζήλο (σε κάτι): *πλησιάζουν εξετάσεις κι έχει πέσει στο διάβασμα* · **ΦΡ.** (εμφατ.) ***πέφτω με τα μούτρα σε κάτι*** αφοσιώνομαι απολύτως σε κάτι: *έχει πέσει με τα μούτρα στο διάβασμα* 23. (κακόσ.) εμπλέκομαι σε μια κατάσταση: *έπεσε από μικρός στις καταχρήσεις και στα ναρκωτικά* 24. προκύπτω κατά αιφνίδιο τρόπο: *έπεσε επιδημία / θανατικό / συμφορά / κρύο / παγωνιά* ιυν. ενσκήπτω 25. σε φρ. όπως ***πέφτει η νύχτα***, ***πέφτει το σκοτάδι*** νυχτώνει, σκοτεινιάζει 26. για κάτι που εξαπλώνεται ή επικρατεί κάπου: *όποτε θίγω αυτό το ζήτημα, πέφτει σιωπή στην παρέα* || *τρόμος έπεσε πάνο) στην πόλη* II *έπεσε σιωπή / κατήφεια στους συνέδρους* 27. (α) εξασθενώ, γίνομαι λιγότερο δυνατός ή έντονος: *το βράδυ ο αέρας πέφτει λίγο* (β) (για αξίες, μεγέθη κ.λπ.) χάνω την αξία μου. μειώνεται η τιμή μου: *το δο/.άριο θα πέσει κι άλλο* || *πέφτουν συνεχώς οι μετοχές τής εταιρείας* (I *έχει πεσμένο αιματοκρίτη* || *Οα πέσει υ πυρετός, μην ανησυχείς!* **jj** *είναι πεσμένη η κίνηση τυύ μαγαζιού* · **ΦΡ.** (μτφ.) ***πέφτει το ηθικό μου*** χάνω το θάρρος μου. απελπίζομαι 28. (α) περιέρχομαι στον έλεγχο. στην αρμοδιότητα (κάποιου): *ευτυχώς έπεσε σε καλό γιατρό* (β) έρχομαι αντιμέτωπος με (κάποιον/κάτι) ή μου τυχαίνει (κάτι): ο *γάμος είναι λαχείο, δεν ξέρεις σε τι άνθρß)πο θα πέσεις* || *να δούμε σε ποιον όμιλο θα πέσουμε* · **ΦΡ.** ***μου πέφτει το λαχείο*** *I* ο Λαχνός / ο ***πρώτος αριθμός κ.λπ.*** κερδίζω το λαχείο, τον λαχνό, τον πρώτο αριθμό κ.λπ. 29. αναλογώ (σε κάπυιον βάσει δεδομένων ή κατόπιν συμφωνίας): *όσο πιο* πολλοί *πάρουμε μέρος στη μοιρασιά, τόσο πιο λίγα πέρτουν στον καθένα μας* · **ΦΡ.** (α) ***μου πέφτει πολύ / βαρύ (κάτι)*** (κάτι) είναι ανώτερο από την αξία ή τις δυνάμεις μου, τις προσδοκίες μου: *το καθήκον που μου αναθέσατε μυυ πέφτει βαρύ* (β) μου ***πέφτει λίγο*** δεν μου αρκεί (κάποιος/κάτι): *της πέφτει λίγο αυτό το ποσό* · *θέλει περισσότερα* || (συνήθ. ειρων.) *λίγο σου πέφτει τέτοιο σπίτι και διαμαρτύρεσαι:* || *Λίγη του πέφτει τέτοια γυναίκα: Αυτός δεν πιάνει δεκάρα μπροστά της!* (γ) δεν ***μου πέφτει λόγος^*** δεν δικαιούμαι να ομιλώ, δεν μπορώ να εκφέρω άποψη: *εμένα ~* · *αυτά είναι προσωπικά σας θέματα* 30. (για γεγονότα, εορτές, επετείους κ.λπ.) προσδιορίζομαι χρονικώς. συμπίπτω με (συγκεκριμένη ημερομηνία): *φέτος η 28η Οκτωβρίου έπεφτε Τ'ρίτη* || *πότε πέφτει το Πάσχα:* 31. (για τόπους, περιοχές) προσδιορίζομαι τοπικά, βρίσκομαι: *κατά πού πέφτει* γο *χωριό:* || *από 'κεί πέφτει η ανατολή* 32. (για πρόσ.) χάνω την ευεξία μου: *φαίνεσαι πεσμένος, είσαι καλά;* || *έχει πέσει τελευταία με την αρρώστια τής γυναίκας του* 33. γίνομαι πιο αδύνατος, αδυνατίζω: *κάνε λίγο γυμναστική να πέσει η κοιλιά!* || είναι *δύσκολο να πέσουν τα κιλά από μια ηλικία και μετά* 34. υπολογίζω στις **ΦΡ.** (α) ***πέφτω μέσα*** προβλέπω, υπολογίζω επιτυχώς: - *στις προβλέψεις μυυ* (β) ***πέφτω έξω***

κάνω λάθος στις κρίσεις, στις ενέργειες, στους υπολογισμούς μου: *δεν έχουν έτσι τα πράγματα, πέφτεις έξω!* **ΣΥΝ.** σφάλλω (ii) κατα- στρέφομαι οικονομικούς, χρεωκοπώ: *η επιχείρηση έπεσε έξω* **ΣΥΝ.** πτωχεύω. βαράω καννόνι 35. σε φράσεις που δηλώνουν ξυλοδαρμό: ***έπεσε πολύ*** ξύλο *ανάμεσα στους αντίπαλους οπαδούς* || *κάτσε και διάβασε, γιατί **θα πέσει σφαλιάρα!*** || ***πέφτει αγία ράβδος*** (ξυλοφόρτωμα, χειροδικία για σωφρονισμό) ♦ (μετβ.) (αργκό) 36. δίνω (κάτι) άμεσα και γρήγορα: *είδες πώς τα έπεσε τα χιλιάρικα!* || *πέσε τώρα* (τα λεφτά) *και τα βρίσκουμε!* · **ΦΡ.** ***την πέφτω (σε κάποιον)*** (i) επιτίθεμαι: *του την έπεσαν για να του πάρουν τα λεφτά* (ii) (μτφ.) προσεγγίζω (κάποιον) ερωτικά, κολλάω σε (κάποιον): *είναι ωραία κοπέλα και της την πέφτουν όλοι.* Επίσης (λόγ.) πίπτω [αρχ.|. - πέσιμο (τυ) [μ^ν.Ι (βλ.λ.). ^ σχολιο λ. *πεθαίνω.*

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *πίπτω*, με ανομοίωση τού *-π-* προ τύ *-τ-* (πβ. *γραπτός - γραφτός)* και με την επίδρ. τού αορ. *έπεσα.* Το *πί-πτ-ω* εμφανίζει ενεστωτικό αναδιπλασιασμό τού 0. *-πτ-.* μηδενισμ. βαθμ. τού I.L. **pct-* «πέφτω, πετώ», για το οποίο βλ. λ. *πέτομαι.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *πέφτω από τα σύννεφα* (< γαλλ. tomber des nues), *πέφτω σε λάθος* / σε *δυσμένεια* (< γαλλ. tomber dans l'crreur / en disgrace), *έπεσε στα χέρια μου* (< γαλλ. il m'cst tombe entre les mains) κ.ά.].

πεφυσιωμένος, -η. -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που εκδηλώνει μεγάλη έπαρση, που χαρακτηρίζεται από αλαζονεία, υπεροψία.

|ΠΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού μτγν. *φυσιώ (-όω)* < αρχ. φύσα «φυσερό, πνοή» (βλ. λ. φυσώ)].

πεφωτισμένος, -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός που έχει «φωτιστεί» πνευματικά, καλλιεργημένος και ανοιχτόμυαλος: ~ *πνεύμα ι* νους 2. ***πεφωτισμένος*** (ο) οπαδός διαφόρων θρησκευτικών ομάδων στη Δύση. που έδρασαν σε πολλούς τόπους και εποχές, έχοντας την πεποίθηση ότι φωτίζονται απευθείας από τον Θεό. χωρίς τη μεσολάβηση των Μυ- στηρίοον τής Εκκλησίας: *οι πεφωτισμένοι τής Βαβαρίας ί τής Ισπανίας* 3. ***πεφωτισμένη δεσποτεία*** βλ. λ. *δεσποτεία.*

|ει υμ. μτγν. μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *φωτίζω.* Η σημ. 3 είναι μεταφρ.

δάνειο από γερμ. aufgeklarte (Despotic)J. **πε-χά** (το) (σύμβολο pH) {άκλ.} χημ. ποσοτικός συντελεστής που καθορίζει την οξύτητα ή την αλκαλικότητα κάθε υδατικού ή άλλου υγρού διαλύματος, υπολογίζεται με ειδικές συσκευές και έχει ευρύτατη εφαρμογή στη χημεία, τη βιολογία και σε άλλες επιστήμες: *κρέμα με ουδέτερο -, που δεν βλάπτει το δέρμα.*

[ιπύμ. Διεθνής όρ. ρΙΙ < γερμ. P(otenz) «δύναμη» + σύμβολο Η τού υδρογόνου (Hydrogen), οπότε η περίφραση έχει κυρίως τη σημ. «δυναμικό υδρογόνο»|. **πέψη** (η) {-ης κ. -έως | χωρ. πληθ.} *το* σύνολο των κατεργασιών στις οποίες υποβάλλονται οι τροοές στο πεπτικό σύστημα, ώστε να μετα- τραπούν οι θρεπτικές ύλες πυυ περιέχουν σε προϊόντα κατάλληλα για απορρόφηση από το έντερο συν. χώνεψη, χώνεμα.

[LTYM. < αρχ. *πέψις* < *πέσσω* < *pck^w-jto < J.E. *pck^w- «μαγειρεύω, βράζω», πβ. σανσκρ. pacati, αλβ. pjek, λατ. coquo (> γαλλ. cuirc). γερμ. kochen, αγγλ. cook κ.ά. Ομόρρ. *πεπ-τικός. πέπ-ων* (βλ. κ. *πεπόνι)* κ.ά.|. **πεψίνη** (η) 11876| (πεψινών} βιολ. ένζυμο που περιέχεται στο γαστρικό υγρό και συμβάλλει καθοριστικά" στην πέψη των πρωτεϊνών των τροφών (λ.χ. τού κρέατος, των αβγών, των γαλακτοκομικών προϊόντων κ.λπ.).

ΙΕΤΥ.Μ. Αντιδάν.. < γαλλ. pcpMtie < αρχ. *πέψις*\.

ΠΖ (συντομ.) ► πεζικό

πήγα ρ. -* πηγαίνω

πηγάδα (η) (λαϊκ.) βαθύ και πλατύ πηγάδι, από το οποίο η άντληση νερού γίνεται με αρδευτικό μηχάνημα, **πηγαδάκι** (το) Ιχωρ. γεν.} (υποκ.) **1.** μικρό σε μέγεθος (και βάθος) πηγάδι 2. μικρή ομάδα προσώπων που συζητούν μεταξύ τους (συνήθ. όρθιοι) για ένα θέμα (χωριστά από το υπόλοιπο σύνολο στο οποίο ανήκουν): *οι συζητήσεις για τις επικείμενες εκλογές δίνουν και παίρνουν στα ~ τής πλατείας Ομονοίας || μετά την ομιλία τού πρωθυπουργού σχηματίσθηκαν τα* συνηθισμένα *~ στους διαδρόμους τής Βουλής.*

πηγαδάς (ο) {πηγαδάδες} (λαϊκ.) ο εργάτης που ανοίγει πηγάδια. **πηγαδήσιος,** -ια, -ιο αυτός που σχετίζεται με το πηγάδι ή που αντλείται από πηγάδι: *~ νερό*

ΣΥΝ. (λόγ.) φρεάτιος (πβ. λ. *πηγαίος, κρηναίος).*

πηγάδι (το) {πηγαδ-ιού | -ιών} **1.** τεχνητό όρυγμα με σημαντικό βάθος και κυλινδρικό άνοιγμα, που χρησιμοποιείται για την άντληση νερού από το υπέδαφος (δηλ. από τον υδροφόρο ορίζοντα): *από την ξηρασία τα πηγάδια τού χωριού ξεράθηκαν* ΣΥΝ. (λόγ.) φρέαρ· φρ. *(εγώ) στο πηγάδι κατοϋρησα;* ως έκφραση κάποιου που τον αποκλείουν από κάτι που δίνεται σε άλλους, που θεωρεί ότι γίνεται διάκριση εις βάρος του: *Όλοι υι άλλοι πήρανε δώρο· εγώ γιατί να μην πάρω;* **2.** (κατ' επέκτ.) κάθε βαθύ όρυγμα που ανοίγεται στο έδαφος για οποιονδήπο- τε λόγο: *~ μετ αλλείου / θεμελίων.* — (υποκ.) **πηγαδάκι** (το) (βλ.λ.). Ιετυμ. < μεσν. *πηγάδιυν.* υποκ. τού αρχ. *πηγή).* **πηγαδόνερο** (το) (λαϊκ.) το νερό τού πηγαδιού, αυτό που προέρχεται από πηγάδι.

πηγαδόπετρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) στρογγυλό και επίπεδο κομμάτι από πέτρα, που χρησιμοποιείται για να σκεπάζει το στόμιο τού πηγαδιού.

πηγάζω ρ. αμετβ. (αρχ.Ι {(ε)πήγασα] 1. (για ποταμούς) έχω τις πηγές μου σε ορισμένο σημείο: ο *θεσσαλικός Πηνειός πηγάζει από την Πίνδο* λμ. εκβάλλω, χύνομαι 2. (μτφ.) απορρέω, προέρχομαι: *σύμφωνα με το Σύνταγμα, όλες υι εξουσίες πηγάζουν από τυν λαό || τα ερωτήματα αυτά πηγάζυυν από την αγωνία για το μέλλον || η ομορφιά και η γοητεία πηγάζουν και από την καλ?-ιέργεια τής ψυχής και τού πνεύματος* συν. εκπορεύομαι, προκύπτω, **πηγαιμός** (ο) (σχολ. ορθ. *πηγεμός)* (λαϊκ.-λογοτ.) το να πηγαίνει κανείς (κάπου), η πορεία προς συγκεκριμένο προορισμό: *«σαν βγεις στον - για την ιθάκη...»* (Κ. Καβάφης) συν. (λόγ.) μετάβαση αντ. ερχομός.

ΙΕΤΥΜ. < *πηγαίνω,* κατ* αναλογίαν προς το *ερχομός}.* **πηγαινέλα** (το) {άκλ.}

(λαϊκ.) το να πηγαινοέρχεται κανείς, η συχνή μετάβαση και επιστροφή: *να σου λείπουν τα πολλά ~ στη γειτονιά της* ιυν. σούρτα-φέρτα (τα).

Ιείύμ. < προστ. *πήγαινε* + *έλα*\. **πηγαινοέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {ενεργ. πηγαινοφέρνω· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} πηγαίνω και έρχομαι συχνά, μεταβαίνω (κάπου) κατ' επανάληψη και επιστρέφω (από εκεί). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **πηγαινοφέρνω** ρ. μετβ. {μέσ. πηγαινοέρχομαι· κυρ. στον ενεστ.} πηγαίνω (κάτι/κάποιον) (κάπου) και (το/τον) φέρνω: *~ τα παιδιά στο σχολείο.*

πηγαίνω κ. (καθημ.) **πάω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πηγαίνεις κ. πα-ς. -ει. -με, -τε. -ν(ε) [πήγα (να/θα πάω)} ♦ (αμετβ.) 1. προχωρώ και φθάνω (κάπου με τα πόδια ή με όχημα), πορεύομαι προς ορισμένο προορισμό: *~ στη δουλειά με λεωφορείο || από πού πάνε για το κέντρο: || πάμε καλά για τη θάλασσα; || πώς πάει κανείς για τον Βό/.ο;* ΣΥΝ. (λόγ.) οδεύω· φρ. (α) *πήγαιν' έλα* (το) βλ. λ. *πηγαινέλα* (β) (ως απειλή) *πού θα μου πας;* δεν θα μου ξεφύγεις, θα σε βρω: *Μου ξέφυγε. αλλά πού θα μου πάει; Δεν θα τον ξαναπετύχω; Τότε να δεις τι έχει να πάθει!* (γ) *πήγαινε στο καλό / στην ευχή* (i) (ευχετ.) ας έχεις καλή πορεία, ας είσαι καλά (ii) (ευφημ.) φύγε από εδώ. απάλλαξέ με από την παρουσία σου: -, δεν' *μκορώ νο.* σε *βλέπω άλλο* (δ) (προφορ.) **δεν** *πά' να*... για να εκ- φράσουμε την αποδοκιμασία, την αποστροφή μας ή την απόρριψή μας προς (κάποιον/κάτι), που πλέον μας γίνεται αδιάφορος: *~ πνιγεί, αρκετά τραβήξαμε εξαιτίας του || ~ κάνει ό,τι θέλει, αρκετά ασχολή- θηκα μαζί της*2. (κατ' επέκτ.) φεύγω, εγκαταλείπω τον χώρο όπου βρίσκομαι: είναι *αργά πια. είναι ώρα να πηγαίνουμε!* ΦΡ. (α) (ειρων.) *από 'κεί ι* **'δώ** *πάν' κι (οι) άλλοι* σε περιπτώσεις που κάποιος δείχνει ότι δεν τον ενδιαφέρει, δεν τον απασχολεί κάτι που συνέβη: ***δεν θα κάτσω να σκάσω.*** *~!* (β) *πήγαινε από 'δώ* / (λαϊκ.) **α,** *πάγαινε από 'δώ* φύγε. παράτα με **3.** φθάνω στο σημείο προορισμού μου: ***πήγε το γράμμα; [| πότε πήγε η ειδοποίηση στο υπουργείο;*** φρ. **πάω** *φυλακή ι πάω μέσα* καταλήγω στη φυλακή. καταδικάζομαι σε φυλάκιση: ***είχε πάει φυλακή για πολλά χρόνια*** **4.** (για δρόμο) οδηγώ σε συγκεκριμένο σημείο, καταλήγω σε ορισμένο σημείο: ro ***μονοπάτι πηγαίνει μέχρι την κορυφή || πάρε τον δρόμο που πηγαίνει στην κεντρική πλατεία*** **5.** (+σε) συχνάζω (κάπου), παρακολουθώ (κάτι) συστηματικά μεταβαί- νοντας σε συγκεκριμένο μέρος: ***πηγαίνει*** πολύ ***στο θέατρο*** || σε ***ποιο μπαρ πηγαίνετε: || πηγαίνεις στο γήπεδο:*** **6.** φθάνω μέχρι ενός σημείου: το ***νερό είχε πάει μέχρι τη μέση τού υπογείου*** 7. (καθημ.) εντάσσομαι σε συγκεκριμένο χώρο ή πλαίσιο καταλαμβάνοντας συγκεκριμένη θέση: ***αν θες να γίνεις γιατρός, θα πας στη δεύτερη δέσμη*** j[***Ιού θα πάει το τραπέζι; Στο σαλόνι ή*** στην κουζίνα: **8.** βρίσκομαι σε ορισμένη κατάσταση ή έχω συγκεκριμένη εξέλιξη ή κατάληξη: *~* ***καλά ! άσχημα || πώς πάει η υγεία: || πάνε άσχημα οι δουλειές του Jj πώς πάει το σχολείο: || πού θα πάει αυτή η κατάσταση; }| η προεκλογική εκστρατεία πήγε πο/.ύ καλά!*** φρ. (α) *πηγαίνω κατά δια(β)όλου* έχω πολύ κακή εξέλιξη, οδηγούμαι από το κακό στο χειρότερο (β) **όσο** *πάω και...* εξελίσσομαι σταθερά προς μια κατεύθυνση με το πέρασμα τού χρόνου: ***όσο πάει και γίνεται καλύτερος μαθητής*** Jj *~* ***παχαίνω*** || ***όσο πάει και ξεχνάει· γέρασε, βλέπεις!*** (γ) **πώς** *(τα) πας* ***ι*** *πώς περνάς;* είσαι καλά, τι κάνεις: (δ) (εκφραστ.-για πρόσ.) **μου** *πηγαίνει να / με πηγαίνει ζουμί* φοβούμαι πάρα πολύ. τρομάζω: ***μόλις πετάχτηκε μπροστά του το σκυλί μες στο σκοτάδι και στην ερημιά, του πήγε να!*** (ε) *και πάει λέγοντας* βλ. λ. ***λέγω*** (στ) *δεν πάει άλλο* (κάτι) δεν μπορεί να συνεχιστεί άλλο: ***πρέπει να τιμωρηθούν για να καταλάβουν ότι ~ αυτή η κατάσταση*** **9.** (α) (+για) επιδιώκω (να κάνω ή να γίνω κάτι), έχω θέσει στόχο να γίνω ή να επιτύχω (κάτι): ***πάει για υπουργός || - για πρόεδρος || πας φιρί-φιρί για καβγά ||*** (παροιμ.) ***«πήγε για μαλ'/Λ και βγήκε κουρεμένος»*** (β) (ειδικότ.) ακολουθώ έναν επαγγελματικό, ηθικό κ.λπ. δρόμο, προτίθεμαι να γίνω (κάτι): ***τα παράτησε όλα και πήγε δασκάλα στον Έβρο*** **10.** (+να) (α) κοντεύω: ***πά- νω που πήγαινε να με πάρει ο ύπνος, με ξύπνησες! [[η νύχτα τελείωσε. πάει να ξημερώσει |{ πήγα να πεθάνω από τον φόβο μου ({ μόλις το έμαθα, πήγα νσ. σκάσω || πάω να τρελαθώ από την αγωνία!*** (β) (συνήθ. σε αόρ.) είμαι έτοιμος, έχω την πρόθεση να (κάνω κάτι): ***κάτι πήγε να πει, αλλά σιώπησε*** **11.** (ειδικότ. για όργανα, μηχανές, συ- σκευές κ.λπ.) λειτουργώ (κατά συγκεκριμένο τρόπο): ***-Το ρολόι σου πάει καλά; Πηγαίνει τρία λεπτά πίσω*** **12.** (α) τελειώνω, ανήκω στο παρελθόν: ***πάνε πια τα ωραία χρόνια! || πάνε αυτά που ήξερες,*** τελειώσανε.' ιυν. (λόγ.) παρέρχομαι, (καθημ.) περνώ (β) χάνομαι: ***πήγε νέος αυτός*** (πέθανε νέος) ***|| πάνε τα λεφτά, τα πήραν οι κλέφτες || πάει η τσάντα μου, δεν τη βρίσκω πουθενά || πάει το τρένο, το χάσαμε! || κρίμα να πάει τζάμπα τέτοιο ταλέντο! || όταν αποφάσισαν να επέμ- βουν*** οι αστυνομικοί, πάει. ***είχε πετάξει πια το*** πουλάκι (είχε διαφύ- γει ο παράνομος) ***||*** αν ***στην πρώτη αποτυχία αρχίζουν οι γκρίνιες και οι μουρμούρες, πάει. το χάσε το πρωτάθλημα'*** φρ. (α) **ας** *πάει και το παλιάμπελο* ας χαθούν όλα. αδιαφορώ για το τι θα συμβεί. για τις επιπτώσεις: ***προκειμένου να σπουδάσεις παιδί μου. -, Οα το πονλ,ήσω το οικόπεδο!*** (β) **πάω** *σαν το σκυλί (στ' αμπέλι)* βλ. λ. ***σκυλί*** **13.** (+σε) καταναλώνομαι, ξοδεύομαι για (κάτι): ***όλα τους τα /.εφτά πηγαίνουν σε γλέντια και διασκεδάσεις! || πού πάνε τα χρήματα των κοινοτικών επιδοτήσεων;*** συν. δαπανώμαι **14.** (καθημ.) έχω συγκεκριμένη αξία ή κόστος, ανέρχομαι σε συγκεκριμένη τιμή: ***πόσο πάει αυτό το σακάκι;*** || ***πόσο πάει το μάρκο:*** ΣΥΝ. αξίζω, στοιχίζω, κοστίζω· φρ. (εκφρα- στ.-λαϊκ.) **πόσο** *πάει το μσλλΐ;* (για κάτι που είναι ή θεωρούμε ακριβό) πόσο κοστίζει: **15.** (τριτοπρόσ. *πάει, πάνε)* (α) είναι ταιριαστό, αρμόζει: ***αυτό το ύφος δεν σου πάει*** (β) (για ρούχα και άλλα προσωπικά είδη) δίνει ωραία εμφάνιση, ταιριάζει με το σύνολο: ***πάει καφέ παλτό με ροζ φούστα; (| <5εν σου πάνε τα κοντά μαλλιά / οι μίνι φούστες·*** φρ. **πάω** *παντού ι με όλα* ταιριάζω με όλα. συνδυάζομαι με τα πάντα: τα ***μαύρα παπούτσια πάνε με όλα τα ρούχα*** **16.** (απρόσ. *πάει / πηγαίνει)* αρμόζει, είναι σωστό: ***πάει να καλέσεις τον έναν και να μην καλέσεις τον άλλον; |[δεν πάει να μην του πάρεις ένα δώρο, αφού σε κάλεσε στη γιορτή του*** **17.** χωρώ, αναλογώ: ***-Πόσες φορές πάει το 2 στο 10; -5'*** φρ. *και πολύ (μου) πηγαίνει* είναι υπεραρκετό για μένα, ξεπερνά κατά πολύ τα όσα ανέμενα, προσδοκούσα ή αξίζω: ***και πολύ τής πηγαίνει που της έδωσες τόσα λεφτά για τέτοια*** δουλειά/ (δεν άξιζε τόσο) **18.** (για τραγούδια, μουσική, στίχους) έχω ορισμένη δομή, σειρά, συγκεκριμένο περιεχόμενο και μορφή που αναγνωρίζονται: ***άκου πώς πάει το τραγούδι lj η μουσική μετά πάει πιο γρήγορα || δεν πάει έτσι εδώ, κάτι άλλο λέει*** ♦ (μετβ.) **19.** ***κάποιον)*** οδηγώ (κάποιον) προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, συνοδεύω (κάποιον): ***κάθε πρωί τον πηγαίνει η μάννα του στο σχολείο || τον πήγαν στον γιατρό, αλλά δεν του βρήκε τίποτα || να σε πάω μέχρι τον σταθμό;*** **20.** (ειδικότ. για τυχερά παιχνίδια ή στοιχήματα) στοιχηματίζω (συνήθ. χρηματικό ποσό): ***πάω ένα χιλιάρικο*** στο πέντε ***σπαθί*** ΣΥΝ. ποντάρω 21. (αργκό) έχω καλή εντύπωση για (κάποιον), μου αρέσει: ***πολύ τον πάω αυτό τον άνθρωπο*** **(| δεν *τις πάω με τίποτα ης κοσμικές συγκεντρώσεις-*** φρ. **πάω** *(κάποιον) με το χίλια* μου αρέσει (κάποιος) παρά πολύ. τον συμπαθώ απεριόριστα 22. οδηγώ (κάποιον) στις αρχές (αστυνομικές, δικαστικές κ.ά **): *~ (κάποιον) στην αστυνομία / στον εισαγγε/-έα / στα δικαστήρια*** συν. καταγγέλλω, μηνύω, ενάγω · φι*. (α) γο **πάω (κάπου)** αποσκοπώ σε (κάτι), επιδιώκω (κάτι): ***Όλο γελάκια και υπονοούμενα είναι τον τελευταίο καιρό. Δεν μπορώ να καταλάβω πού το πάει*** (β) *(κάτι) πάει κάτω* (i) καταπίνω (κάτι): ***πιες το με τη μια. να πάει κάτω!*** (ii) (αρνητ.) δεν μπορώ να φάω τίποτα: ***δεν πάει τίποτα κάτω, έχω σκάσει από το πολύ φαγητό!*** (γ) *τι*

πάει / πά' να πει... τι σημαίνει...: - *δεν κατάλαβες: Σου το έχω εξηγήσει δέκα φορές!* || ~ *«αστικός μετασχηματισμός»:* (δ) **πάω** *και...* για να σχολιαστεί κάτι με αρνητικό τρόπο, να παρουσιαστεί ως άστοχη, λανθασμένη ή ανεπιθύμητη η επιλογή κάποιου: *όλο πάει και μπλέκει με αλ?^οπρόσα/.λυυς ανθρώπους* || *πας και λες στον καθένα τα μυστικά σου!* || *πήγε κι αγόρασε δύο πίνακες, κι αυτοί της βγήκαν πλαστοί* || π *ας κι ανακατεύεσαι, αφού κάθε φορά τσακώνεσαι:* (ε) (οικ.-μειωτ.) *πάω στο κρεβάτι με (κάποιον)* κάνω έρωτα με (κάποιον): *πάει στο κρεβάτι με τον πρώτο τυχόντα, δεν σέβεται την εαυτό της.* Επίσης (λαϊκ.) **παγαίνω** κ. (λαϊκότ.) **πααίνω/πηαίνω.** ΣΧΟΛΙΟ λ. *πεθαίνω.*

[ετυμ. μεσν., από τον παρατ. *υπ-ήγον* και τον μεσν. αόρ. *ύπ-ηγα* τού αρχ. *υπάγω*, με εσφαλμένο μορφολογικό χωρισμό και σίγηση τού αρκτικού *ύ-* κατά το σχήμα *μανθάνω - εμαθον - μαθαίνω, τυγχάνο) - έ'τυχον* ■ *τοχαίνω* κ.ά. 6 τ. *παγαίνω* < μεσν. *ύπαγαίνω* (με σίγηση τού αρχικού άτονου ύ-). από τους παρελθοντικούς χρόνους τού αρχ. *υπάγω* κατά το σχήμα *έτυχα - τυχαίνω, έπαθα - παθαίνω.* Ο τ. *πάω* < μεσν. *πάγω* (με σίγηση τού ενδυφωνηεντικού -/-) < αρχ. *υπάγω* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου ύ-). Το αρχ. *υπάγω* (βλ.λ.) είχε ήδη στη μεθυμηρική γλώσσα (Ηρόδοτος, τραγικοί. Αριστοφάνης κ.ά.) την αμετβ. σημ. «φεύγω μακριά, υποχωρο)», καθώς και τη σημ. «προχωρώ, προελαύνω». Με τη σημερινή σημ. η λ. χρησιμοποιήθηκε για προηη φορά στην Κ.Δ. (λ.χ. «*που υπάγεις:*» Ιωάνν. 16, 5)|. **πηγαίος,** -α. -ο |αρχ.| **1.** (κυριολ.) αυτός που ρέει. που αναβλύζει ή αντλείται από πηγή: -> *ύδωρ* 2. (συχνότ. μτφ.) αυτός που προκύπτει ή υπάρχει (σε κάποιον) κατ' απόλυτα φυσικό τρόπο, χωρίς πίεση, αυθόρμητα: ~ *ενθουσιασμός / έμπνευση / χιούμορ / καλοσύνη / ταλέντο / γέλιο / αίσθημα / κέφι* συν. γνήσιος, αβίαστος ΑΝΤ. βεβιασμένος, προσποιητός. **–πηγαιότητα** (η). **πήγανο** (το) |πηγάν-ου | -ων) ο απήγανος (βλ.λ.).

Ιηϊύμ. < αρχ. *πήγανον.* αβεβ. ετύμου. Το φυτό είχε θεραπευτικές και αιμοστατικές ιδιότητες, αλλά η ακριβής λειτουργία του δεν έχει εξακριβωθεί. Ίσως αποτελεί δάνειο μεσογειακής προελ.|.

Πήγασος (ο)]-ου κ. -άσου} **1.** μυθολ. φτερωτό άλογο που βοήθησε τον Περσέα και τον Βελλεροφόντη στα κατορθώματά τους· συνδεδε- μένο κυρ. με τον Απόλλωνα και τις Νύμφες, υπήρξε σύμβολο τής ποιητικής έμπνευσης και (στους ρωμαϊκούς χρόνους) τής αθανασίας

2. λςτρο.ν. αμφιφανής μεγάλος αστερισμός τού Β. Ημισφαιρίου. [ΠΤΥΜ. αρχ.. με παραγ. επίθημα -ασος(πβ. αρχ. *πέτ-ασος. κόμπ-ασος. Έλ-ασος, Δάμ-ασος*). αβεβ. ετύμου. ΐΐ σύνδεση με το ουσ. *πηγή* δεν είναι ισχυρή σημασιολογικώς. αλλά πιθανότερη φαίνεται η αναγωγή στο επίθ. *πηγός* «ισχυρός» (< *πήγνυμι).* το οποίο δεν είχε τη σημ. «λευκός», όπο>ς είχε υποτεθεί από εσφαλμ. ερμηνεία ομηρικού χωρίου. Η προελληνική αρχή τής λ. δεν μπορεί να αποκλεισθεί], **πηγεμός** (ο) ► πηγαιμός **Πηγή** (η) γυναικείο όνομα.

[ετυμ. Από την εορτή τής ***Ζωοδόχου Πηγής*** (βλ. λ. ***ζωυδόχος)\.*** **πηγή** (η) **1.** άνοιγμα στο έδαφος, φυσικό ή τεχνητό, από το οποίο ανα- βλύζει νερό ή άλλο υγρό. που προέρχεται από υπόγειες φυσικές δεξαμενές: - ***ύδατος! πετρελαίου*** || ***παίρνω * αντλώ νερό από την*** - ΣΥΝ. (για νερό-λαϊκ.) νερομάννα, κεφαλάρι· φρ. (ειδικότ.) (α) ***θερμή πηγή*** βλ. λ. ***θερμοπηγή*** (β) *μεταλλική πηγή* η πηγή τής οποίας το νερό είναι πλούσιο σε διαλυμένες σε αυτό ανόργανες ουσίες και αέρια (γ) *ιαματική πηγή* η μεταλλική πηγή τής οποίας το νερό είναι κατάλληλο για τη θεραπεία ορισμένων ασθενειών (δ) (μτο.) **από** *την πηγή* από το πρόσωπο ή τον χώρο όπου δημιουργείται. συντελείται (κάτι): ***μαθαίνω μια πληροφορία*** - **2.** (συνήθ. στον πληθ.) το σημείο από το οποίο πηγάζει (ένας ποταμός): ***οι ~ τού Αχελώου είναι στην Πίνδο*** **3.** (μτφ.) ο τόπος ή ο χώρος από όπου προέρχεται πράγμα, αντικείμενο, κατάσταση κ.λπ.. η αφετηρία: στο ***μέλλον Οα πρέπει να αναζητήσουμε άλλες ~ δανεισμού || βασική προϋπόθεση τής οικονομικής αναπτύξεως είναι η ορθολογική εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών ~ || το θέατρο είναι μια αστείρευτη ~ συγκινήσεων*** **4.** (μτφ.) η αιτία, ο λόγος: ***η φτώχια είναι ~ πολλών δεινών για τον άνθρωπο*** **5.** (μτφ.) ια) το πρόσωπο που δίνει μια πληροφορία ή είδηση, που παρέχει τη γνώση (κάποιου πράγματος): ***κυβερνητική / δημοσιογραφική / επίσημη / καλώς πληροφορημένη / έγκυρη / ανεξακρίβωτη*** ~ (β) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε παρέχει άφθονα (κάτι), δίνει συνεχώς και ανεξάντλητα (κάτι): ***στην ιδιωτική του ζωή υπήρξε αστείρευτη - κεφιού, ζωντάνιας και γέλιου || αυτός είναι μοναδική ~ ανεκδότων*** ΣΥΝ. πακτωλός **6.** (ειδι- κότ.) κάθε στοιχείο ή μαρτυρία (πρωτότυπο κείμενο, αυθεντικό έγγραφο. σύγγραμμα, πρόσωπο κ.λπ.) μιας εποχής, από τη μελέτη τού οποίου συνάγονται άμεσα συμπεράσματα και επαληθεύονται γεγονότα: ***προϋπόθεση κάθε ιστορικής ερευνητικής εργασίας είναι η εξαντλητική έρευνα των ~ || οι Βυζαντινοί χρονογράφοι δεν αποτελούν πάντοτε αξιόπιστες - για την εποχή τους*** **7.** ΦΥΣ. κάθε υλικό, μέσο **ή** σύστημα που παρέχει ενέργεια υπό οποιαδήποτε μορφή: ***ηχητική / θερμική / φωτεινή / ραδιενεργός*** ~ **8.** θεολ. *Ζωοδάχος Πηγή* βλ. λ. ***ζω- οδόχος.***

|ΣΤΥΜ αρχ., αβεβ. ετύμου. σχηματισμένη όπο>ς και *τα* ουσ. *πληγ-ή, ζω-ή. λήθ-η.* Αν ληφθεί υπ' όψιν ότι ορισμένες Ι.Ε. λ. με τη σημ. «πηγή» εκφράζουν επίσης την έννοια τού ψύχους (πβ. αρχ. σλαβ. studenici. λιθ. salrinis), τότε η λ. *πηγή* ανάγεται πιθ. στο ρ. *πήγνυμι* (πβ. *πηγ-υλίς* «πάγος», *παγ-ετός. πάγ·ος).* Βλ. κ. *πήζω\.* **πήγμα** (το) {πήγμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.-σπάν.) **1.** κάθε κατασκεύασμα που προήλθε από συναρμολόγηση πολλών κομματιών και αποτελεί τον σκελετό αντικειμένου: - *βαγονιού / αυτοκινήτου / σκηνής θεάτρου* συν. συναρμολόγημα **2.** (ειδικότ. για τροχοφόρα) τυ τμήμα τού οχήματος που βρίσκεται πάνω από τους τροχούς συν. αμάξωμα, σασί.

|εί υμ. < αρχ. *πήγμα* < *πήγνυμι* (βλ. λ. *πήζω)].*

πηγούνι (το) ·-» πιγούνι

πηδάλιο (το) [πηδαλί-ου | -ο)ν} (λόγ.) 1. ΝΑΥΤ. το κινητό όργανο με το οποίο δίνεται στο πλοίο η επιθυμητή διεύθυνση και επιτυγχάνονται οι απαραίτητοι ελιγμοί· το τιμόνι: *το σκάφος κινδύνεψε λόγω βλάβης τού* ~ ΣΥΝ. (λαϊκ.) δοιάκι 2. (κατ' επέκτ.) το σύνολο των οργάνων που χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο τής περιστροφής τού αεροσκάφους γύρω από τους τρεις άξονες του: ~ *ύψους-βάθους / κλίσεως* / <5?Γυ- *θύνσεως* ΣΥΝ. τιμόνι 3. τμήμα τυ μηχανισμού ρολογιού, με τον οποίο μεγεθύνεται ή ελαττώνεται το μήκος σπειρωειδούς ελατηρίου 4. (μτφ.) ο διοικητικός έλεγχος, η διακυβέρνηση χώρας, οργανισμού κ.λπ.: ο *εξόριστος πολιτικός επιστρέφει, για να αναλάβει εκ νέου το ~ τού κράτους* ΣΥΝ. τιμόνι, ηνία (τα) · 5. ΕΚΚΛΗΣ. *Πηδάλιο* (το) συλλογή κανόνων και σχολιασμός σε λαϊκή γλώσσα, πυυ συντάχθηκε στα τέλη τού 18ου αι. από τους αγιορείτες μοναχούς Νικόδημο και Αγάπιο και περιλαμβάνει τους κανόνες των Οικουμενικών και των Τοπικών Συνόδων, τους αποστολικούς κανόνες και τους κανόνες των Πατέρων τής Κκκλησίας. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πιλότος.*

[Ι-ΤΥΜ. < αρχ. *πηδάλιον.* υποκ. τού *Ύπήδ-αλ-ον< πηδόν«το* πλατύ μέρος τού κουπιού» + επίθημα *-αλ-ον* (πβ. *ρόπ-αλον. πέτ-αλον).* Το ουσ. *πη'δ-όν* εμφανίζει την εκτεταμένη βαθμ. τού Ι.Ε. **ped-* «πόδι» (βλ. λ. *πόδι)* και συνδ. με λιθ. peda «πατούσα, πέλμα», αρχ. σλαβ. pcsi «με τα πόδια», πβ. αρχ. *ποσί(ν)*\. **πηδαλιούχος** (ο) (λόγ.) πρόσωπο που χειρίζεται το πηδάλιο (βλ.λ.) πλοίου, που κατευθύνει το σκάφος με τη βοήθεια τού πηδαλίου ΣΥΝ. τιμονιέρης, πιλότος. – **πηδαλιουχία** (η) [μεσν.|. [ΕΤΥΜ. < μτγν. *πηδαλιούχος* < *πηδάλιον* + *-οθχος< εχω*\. **πηδαλιουχώ** ρ. μετβ. [μτγν-j (πηδαλιουχείς... [πηδαλιούχ-ησα. -ού- μαι (μτχ. πηδαλιυυχούμενος. -η, -ο), -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.-σπάν.) 1. χειρίζομαι το πηδάλιο, κυβερνώ πλοίο με το πηδάλιο ΣΥΝ. (λαϊκ.) τιμονιάρω 2. (η μτχ. ***πηδαλιουχούμενος****, -η, -ο)* αυτός που φέρει πηδάλιο. που κυβερνάται ή μπορεί να κυβερνηθεί με πηδάλιο: ~ *όχημα.*

πηδαλιούχηση (η), **πήδημα** (το) |«ρχ.] [πηδήμ-ατος **|** -ατα. -άτων} **1.** η αναπήδηση. η ύψο)- ση τού σώματος με γρήγορη ώθηση προς τα πάνω. η εκτίναξή του πιο πάνω από το σημείο στο οποίο βρισκόταν: *μ' ένα ~ βρέθηκε από το μπαλκόνι στον δρόμο* ΣΥΝ. άλμα. (λαϊκ.) σάλτο · ΦΡ. (α) ***για ψύλλου πήδημα*** βλ. λ. *ψύλλος* (β) (παροιμ.) ***ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα*** βλ. λ. ιδού · 2. (!-λαϊκ.) η συνουσία (βλ. κ. λ. *πηδώ)* · 3. (ειδικότ.- αργκό) η (συνήθ. σκόπιμη) ταλαιπο)ρία ή κακομεταχείριση πυυ υφί- σταται κανείς: *από την πρώτη μέρα στο στρατόπεδο άρχισε το ~ για τους νεοσυλλέκτους.* Επίσης (λαϊκ.-σπάν.) **πηδηματιά** κ. **πηδηξιά** (Π) (σημ. Ι). – (υποκ.) **πηδηματάκι** (το), **πηδηχτός,**-ή. -ό **1.** (χυτός που έχει την ικανότητα ή την τάση να πηδά: ~ *έντομο / ζώο* 2. αυτός πυυ γίνεται με πηδήματα: ~ *βήμα / βάδισμα/χορός.* -- (υποκ.) **πηδηχτούλης,** -α, -ι/-ικο. **πηδηχτά** επίρρ. **πήδος** (ο) (λαϊκ.) μεγάλο πήδημα, άλμα σε μεγάλη απόσταση: *έδωσε έναν - και γαντζώθηκε στο τελευταίο βαγόνι τού τρένου.*

|F.ΤΥΜ. < *πηδώ* (υποχωρητ.).]. **πηδώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. [πηδάς... | πήδ-ησα κ. -ηξα. -ιέμαι. -ήθηκα (καθημ. -ήχτηκα), -η(γ)μένος} ♦ (αμετβ.) 1. (α) υψώνομαι πάνω από τυ έδαφος, δίνοντας ώθηση στο σώμα με λύγισμα των ποδιών και των χεριών, τινάζομαι προς τα πάνω. πραγματοποιώ επιτόπιο άλμα (β) μετακινούμαι στον χώρο από ένα σημείο σε άλλο με μία κίνηση (άλμα), καλύπτω την απόσταση εκτινάσσοντας το σώμα μου από το ένα σημείο στο άλλο, χωρίς να ακουμπήσω με τα πόδια στον ενδιάμεσο χώρο: *πηδούσε από βράχο σε βράχο, προσπαθώντας να γλυτώσει* (γ) τινάζομαι από υψηλότερο σημείο προς χαμηλότερο ή αντι- στρόφως: *κατόρθωσε να πηδήξει από το παράθυρο τού φλεγόμενου σπιτιού στον δρόμο και να σωθεί* || ο *ιππότης πήδηξε πάνω στο άλογό* του *και απομακρύνθηκε* ΣΥΝ. (λαϊκ.) σαλτάρω. πετάγομαι · ΦΡ. (α) ***πηδώ από τη χαρά μου*** κάνο) χαρούμενες κινήσεις, τινάζομαι όλος χαρά, χαίρομαι πάρα πολύ (β) (παροιμ.) ***μοναχός σου χόρευε και όσο θέλεις πήδα*** βλ. λ. *χορεύω* 2. κινούμαι πάνω-κάτω ή πέρα-δώθε. πάλ- λυμαι. δονούμαί: *όταν άκουσα την είδηση, η καρδιά μου πήδησε στο στήθος μου* ΣΥΥ σκιρτώ 3. (μτφ. + από κάτι σε κάτι) αλλάζω απότομα και χωρίς σοβαρή αιτία αντικείμενο λόγου, σκέψης, ενέργειας κ.λπ.: cfcy *μπορούμε να κάνουμε διάλογο, αν πηδάμε συνεχώς από το ένα θέμα* στο *άλλο!* || *για κάμποσα χρόνια πηδούσε από το ένα επάγγελμα στο άλλο και δεν στέριωνε πουθενά* ΣΥΝ. μεταπηδώ · 4. (!-λαϊκ. για άνδρα) κάνω έρωτα, έχω σεξουαλική δραστηριότητα ♦ (μετβ.) 5. περνώ με άλμα πάνω από πρόσωπο, πράγμα, αντικείμενο κ.λπ.: *πήδησε το χαντάκι και ξέφυγε* || ο *διαρρήκτης πήδησε τη μάντρα κι έφυγε τρέχοντας* 6. (μτφ.) παραλείπω (κάτι) κατά την προφορική ή γραπτή έκθεση ζητήματος ή κατά τη μελέτη, την ανάγνωση, την αντιγραφή κ.λπ. κειμένου: *έτσι όπως τα είπες, πήδηξες το σημαντικότερο!* || *βιαζόταν να τελειώσει το διάβασμα και πηδούσε ο?.όκ?^ηρες παραγράφους!* · 7. (για επίπεδο / τάξη σε εκπαιδευτικό σύστημα) πηγαίνω σε μεγαλύτερη τάξη από την κανονική, εγγράφομαι σε κύκλο μαθημάτων που αντιστοιχεί σε υψηλότερο επίπεδο: *είχε εξαιρετική επίδοση την περασμένη χρονιά και φέτος πήδηξε τάξη · από την τρίτη πήγε στην πέμπτη* · 8. (!-λαϊκ. για άνδρα) κάνω έρωτα σε (κάποια) ΣΥΝ. (!) γαμώ 9. (μτφ.- αργκό) ταλαιπωρώ (κάποιον), τον υποβάλλω σε σωματική ή ψυχική δοκιμασία, τον εξουθενο)νω: *μας έχει πηδήξει στο κουβάλημα από το πρωί.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *γαμώ.*

[είυμ. < (χρχ. *πηδώ (-άω).* εκφραστ. ρ. που εμφανίζει την εκτεταμένη βαθμ. τού Ι.Ε. **pcd-* «πόδι» (βλ. λ. *πόδι)* και συνδ. με σανσκρ. pad-yaic «πέφτω», a-pad- - «εισέρχομαι», αρχ. αγγλ. gc-fctan «πέφτω», αγγλ. fetch «πηγαίνω και φέρνω» K.a.J. **πήζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [έπηξα, πηγμένος} ♦ (μετβ.) **1.** μεταβάλλω (κά

τι) από υγρό σε στερεό, επιδρώ (όστε (μι<χ ουσία) να χάσει τη ρευστότητα της και να στερεοποιηθεί: ~ *γιαούρτι / τυρί* (φτειάχνω γιαούρτι / τυρί από ρευστό γάλα με συγκεκριμένη διαδικασία) 2. κουράζω, καταπονώ (κάποιον): *μας έχει πήξει στη δουλειά από το πρωί* ♦ (αμετβ.)

μεταβάλλομαι από ρευστό σε στερεό ή πυκνόρρευστο: *έπηξε η κρέμα/ η σάλτσα*· ΦΡ.(μτφ,) ***πήζει το μυαλό μου*** βλ. *λ. μυαλό* · 4. (συνήθ. +σε / από) γεμίζω πάρα πολύ, είμαι υπερβολικά, ασφυκτικά γεμάτος από (κάτι): *κάθε !Ιαρασκευή οι δρόμοι πήζουν από τα αυτοκίνητα των εκδρομέων || έπηξε το δωμάτιο στον καπνό, δεν ανοίγουμε κανένα παράθυρο:* |j (αργκό) *έπηξε στο τάλιρο* (πλούτισε, έβγαλε πολλά χρήματα) · φρ. ***πήζω στο κλάμα*** κλαίω υπερβολικά από τη στενοχώρια μου: *από τότε που χώρισαν έχει πήξει στο κλ,άμα* συν. πλαντάζω (στο κλάμα) · **5.** (+από) ασφυκτιώ. δεν μπορώ πλέον να ανεχθώ κάτι (επειδή το κάνω ή τυ ζω συνέχεια): *έπηξα απ' την πολ/^,ή δουλειά, δεν αντέχω άλλο!* j| *έχω πήξει πια απ' τα ψέματά της!* ιυν. μπουχτίζω, (λόγ.) απαυδώ 6. (η μτχ. ***πηγμένος***, *-η, -ο)* (α) αυτός πυυ έχει πήξει: ~ *γιαούρτι* (β) υπερβολικά απασχολημένος με κάτι. χωρίς ελεύθερο χρόνο: *μέχρι την Τετάρτη είμαι* ~ · *Οα τα πούμε άλλη μέρα.* — **πήξιμο** (το).

ΣΧΟΛΙΟ λ. *θερμότητα, -ίζω.*

[ετυμ. Από τον αόρ. *έπηξα* τού μτγν. *πήσσω.* κατά το σχήμα *έκραξα κράζω, έσταξα - στάζω.* Το ρ. *πήσσω* αποτελεί μτγν. τ. τού αρχ. *πήγ-νυ-μι* (πβ. αόρ. *έπηξα* < *έ-πηκ-σα,* από όπου και το ρ. *πήσσω* < *πήκ-]ω)* < Ι.Η. θ. *pag- / *pak-* «σταθεροποιώ, στερεώνω», πβ. λατ. pan- g-o «πήζω. στερεώνω», palus «πάσσαλος» (< *pak-slos), pax «ειρήνη» (> γαλλ. paix. ισπ. paz), αρχ. γερμ. fahan «πιγιδεύω, συλλαμβάνω» (< *fa-n-h-an). γερμ. fangen. cin-fach «απλός, εύκολος» κ.ά. Ομόρρ. *πάγ-ος. παγ-ίς (-(δα), παγ-ετός, πάσσαλος (< *πάκ-]αλος), πάχνη* « ˣpak-sna). *ναυ-πηγ-ός. ά-παξ* (βλ.λ.). πιθ. κ. *πηγ-ή* (βλ.λ.) κ.ά.|. **πηκτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την πήξη (βλ.λ.) **2.** αυτός που προκαλεί ή υφίσταται πήξη: -> *ουσία / ένωση* 3. (ειδικότ.) αυτός που επιφέρει πήξη υε πάγωια, με ψύξη: - οξΰ. — **πηκτικότη- τα** (η) [1889]. **πηκτός,** -ή. -ό -► πηχτός

πηλάλα κ. **πιλάλα** (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** το γρήγορο τρέξιμο, η τρεχάλα **2.** (ως επίρρ.) τρέχοντας. Κπίσης **πηλαλητό / πιλαλητό** κ. **πηλάλημα / πιλάλημα** (τυ) Ιμεσν.Ι.

[ΕΤΥΜ. < *πηλαλώ* (υπυχωρητ.)|. **πηλαλώ** κ. **πιλαλώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {πηλαλάς... [πηλάλησα} (λαϊκ.) τρέχω γρήγορα.

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *πηλαλώ,* αβεβ. ετύμου. Ίσιος να πρόκειται για προϊόν συμφυρμού των **(ε)πηλ(ώ* + *απολ]αλώο* υποθετ. τύπος **επηλώ* δικαιολογείται από αόρ. *επήλασα* (τού *επε/.αύνω)* «ορμώ. τρέχω ορμητικά» κατά το σχήμα *γέλασα γελώ. χάλασα - χαλώ* με διατήρηση τής «χύξησης και στην οριστική. Το ήδη μτγν. ρ. *άπολαλώ* «μιλώ απερίσκεπτα», σε νεότερους χρόνους (διαλεκτικά) σήμανε και «φωνάζω το ποίμνιο να έρθει, να τρέξει κοντά μου»|. **πηλήκιο** (το) 11870) {πηληκί-ου | -tovl καπέλο με γείσο, που αποτελεί τμήμα τής στολής τον στρατιωτικών, των αστυνομικών και παλαιότ. των μαθητών ΣΥΝ. κασκέτο. ΙΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

1F.1ΥΜ. Υποκ. τού αρχ. *πήληξ* «περικεφαλαία», αβεβ. ετύμου. ομηρικό ουσ. με επίθημα *-ηξ* (πβ. *θώρ-ηξ ί -άξ),* πιθ. δάνειο. Οι αρχαίοι συνέδεσαν τη λ. με το ρ. *πάλλω.* άποψη ελάχιστα πειστική. Στη σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. casquetie}. **πηλίκο** (το) {χωρ. πληθ.) 1. μαθ. το αποτέλεσμα τής διαίρεσης: *το ~ τής διαίρεσης τού 10 με το 5 είναι το 2* · ΦΡ. ***μηδέν εις το πηλίκον*** βλ. λ. *μηδέν* 2. ψυχολ. ***νοητικό πηλίκο*** η σχέση ανάμεσα στη χρονολογική και τη νοητική ηλικία τού ατόμου, που δείχνει και τον βαθμό τής ευφυΐας του. ιχολιο λ. *παρώνυμο.*

|Ι:ΤΥΜ. < αρχ. *πηλίκον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τής ερωτηματικής αντων. *πηλίκος* «πόσο μεγάλος, ποιας ηλικίας» < μόριο *π(ο)-* (για το οποίο βλ. λ. *πό-θεν. πό-τε)* + *ήλίκος* (βλ. λ. *ηλικία).* Η λ. *πηλίκος* συνδ. επίσης με αρχ. σλαβ. kolikii «πόσος» και λατ. qualis «ποιος» κ.ά. Στη μαθ. σημ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. quotient (< λατ. quotiens «πηλίκος»)|.

πήλινος, -η, -ο |αρχ.| αυτός που έχει κατασκευαστεί από πηλό: - *σκεύος / αγγείο / δοχείο / λεκάνη* ΣΥΝ. κεραμικός· ΦΡ. (μτφ.) ***πήλινα πόδια*** η επιφανειακή και σαθρή στήριξη (που έχει κανείς), η οποία δεν εξασφαλίζει σταθερότητα ή πραγματική δύναμη: *ο γίγαντας με τα πήλινα πόδια* (για μεγάλες σε έκταση και πληθυσμό χώρες χωρίς πραγματική στρατιϊοτική και οικονομική ισχύ).

Π ηλιο (τυ) {Πηλίου} όρος τής Θεσσαλίας στο Α. τμήμα τού νομού Μαγνησίας. — **Πηλιορείτης** (υ). **Πηλιορείτισσο** (η), **πηλιορείπκος,** -η, -ο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Πήλιυν.* αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο!, **πηλοβάτης** (ο) βάτραχος που σκάβει την άμμο ή τη λάσπη με τα πίσω πόδια τυυ και χώνεται σε αυτήν ΙΥΝ. πηλοβατίδα.

{ΕΤΥΜ. αρ^χ. < *πηλός* + *-βάτης* < *βαίνω].*

πηλοβατίδα (η) ο πηλοβάτης.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *πηλοβατίς, -ίδος* < *πηλός* + *-βατίς* < *βαίνω).* **πηλοβατώ** ρ. αμετβ. [1886] {πηλοβατείς...} (λόγ.-σπάν.) περπατώ μέσα σε λάσπες.

πηλοπλάστης (ο) ΙJ890] {πηλοπλαστών}, **πηλοπλάστρια** (η) {πηλοπλαστριών} τεχνίτης που πλάθει τον πηλό για την κατασκευή αγγείων. σκευών κ.λπ. ΣΥΝ. αγγειοπλάστης, πηλουργός. κεραμέας, **πηλοπλαστικός,** -ή, -ό **1.** (γενικά) αυτός που σχετίζεται με τον πηλοπλάστη: - *εργαλείο / τεχνική* ΙΥΝ. κεραμευτικός 2. (ειδικότ.) ***πηλοπλαστική*** (η) 11865} η τέχνη τής κατασκευής αντικειμένων από πηλό ΣΥΝ. κεραμευτική / κεραμική, κεραμουργία, κεραμυπλαστική. **πηλός** (ο) {χωρ. πληθ,} **1.** μείγμα κυρ. αργιλικών χωμάτων, που ζυμώνεται με νερό μέχρι να γίνει ομοιογενής πυκνόρρευστος πολτός και χρησιμοποιείται στην αγγειοπλαστική, την κατασκευή τούβλων, κεραμιδιών. προπλασμάτων γλυπτικής κ.ά. αντικειμένων: *νωπός / πυρί- μαχος* (που αντέχει σε υψηλές θερμοκρασίες) / *εύπλαστος / ασβε- στούχος* - συν. άργιλος, αργιλόχωμα 2. χώμα ζυμωμένο με νερό. που χρησιμοποιείται στην οικοδομική ως κολλητική ουσία ή σπανιότ. ως κονίαμα συν. λάσπη.

[ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Έχουν προταθεί οι εξής ετυμολογίες: (α) 11 λ. συνδ. με το λατ. palus «έλος. τέλμα, στάσιμα ύδατα» και με το ρ. palleo «ωχριώ. χλομιάζω», πβ. *πε/.-ιός, πελ-ιδνός* (β) Η λ. συνδ. με το λατ. squalus «σκεπασμένος με πηλό. βρόμικος» και με αρχ. σλαβ. kalo «πηλός» (γ) Η λ. αποτελεί πελασγικό δάνειο και ανήκει στην ίδια κατηγορία με τα ουσ. *πλίνθος* και λιθ. bala «έλος», pelke «τέλμα» (δ)

«γλώσσα» τού Ησυχίου *πάσκος· πηλός* έχει οδηγήσει και στην άποψη ότι *πηλός* < **πάσ-λός* χωρίς περαιτέρω συνδέσεις], **πηλοστρόφιο** (το) (πηλοστροφί-ου | -ων} (λόγ.) μηχάνημα που χρησιμοποιείται για την ανάμειξη οικοδομικών υλικιόν.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *πη/.οστρόφιον* < *πηλός* + *-στρόφιον* < *στρέφω].* **πηλοσωλήνας** (υ) είδος σωλήνα πυυ είναι κατασκευασμένος από πηλό και που χρησιμοποιείται σε αποχετεύσεις, σε υπονόμους κ.λπ. **πηλουργός** (ο/η) (λόγ.) ο πηλοπλάστης (βλ.λ.).

[ΕΙ ΥΜ. μτγν. < *πηλός* + *-ουργός*< *έργον*|. **πηλοφόρι** (το) {πηλοωρ-ιού | -iojv| (λαϊκ.) **1.** μεγάλη πλατιά σανίδα ή δοχείο όπου οι εργάτες τοποθετούσαν παλαιότερα τη λάσπη και τη μετέοεραν στους χτίστες· φρ. *δουλεύω πηλοφόρι* κουβαλώ τη λάσπη στην οικοδομή 2. μέσου μεγέθους σανίδα με χειρολαβή, πάνω στην οποία τοποθετείται η λάσπη που θα χρησιμοποιήσει ο χτίστης. [ΕΤΥΜ. Υποκ. τού μτγν. *πηλοφόρος* < αρχ. *πηλοφορώ (-έω)* (υποχωρητ.)

πηλός + *-φορώ* < *φέρω*|. **πηλώδης,** -ης. -ες [αρχ.] {πηλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) **1.** αυτός που μοιάζει με πηλό, που έχει τη μορφή πηλού: ~ *γη / υλικό / ουσία* 2. (σπανιότ. για τόπους) γεμάτος από πηλό, αυτός που έχει πολλή λάσπη: ~ *περιοχή* ΣΥΝ. βορβορο')δης, λασπο)δης. * ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης.*

-ης- −ef

Πηνειός (ο) **1.** ποταμός τής Θεσσαλίας, που πηγάζει από τα βουνά τής ΙΚνδου (περιοχή Κατάρας), διαρρέει την κοιλάδα των Τ'εμπών και εκβάλλει στο Αιγαίο Πέλαγος Ν. τού Πλαταμώνα **2.** ποταμός τής Πελοποννήσου. που πηγάζει από το όρος Κρύμανθος και εκβάλλει στο Ιόνιο Πέλαγος.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου}.

Πηνελόπη (η) **1.** μυθολ. κόρη τού Ικαρίου και τής Περίβοιας, σύζυγος τυύ Οδυσσέα και μητέρα τού Τηλεμάχου· ήδη από την αρχαιότητα αποτελεί το διαχρονικό σύμβολο τής συζυγικής πίστης και αφοσίωσης 2. γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *πηνέλοψ. -οπος* «είδος πάπιας», αγν. ετύμου (το επίθημα *-οψ* απαντά συχνά σε ονόματα πουλιών, πβ. *άέρ-οψ. δρύ-οψ, μέρ-οψ).* Δεν είναι αναγκαίο να υποθέσουμε ότι το όνομα *Πηνελόπη* αναφερόταν αρχικώς σε θεότητα με μορφή πουλιού. Επίσης, δεν ευσταθή' η άποψη ότι το όνομα προέρχεται από τις λ. *πήνη* (βλ. λ. *πηνίο)* και *όλόπτω* «μαδώ. αφαιρώ»). **πηνίο** (τυ) (λόγ.) **1.** μικρός κύλινδρος ή κώνος από χαρτόνι, ξύλο. μέταλλο ή άλλο υλικό, γύρω από τον οποίο τυλίγεται νήμα για ράψιμο, ύφανση, κέντημα κ.λπ. ιυν. (καθημ.) μασούρι, καρούλι, κουβαρίστρα **2.** ΦΥΣ. (στην ηλεκτρολογία) διάταξη που αποτελείται από συρμάτινο ή λεπτό σωληνωτό ηλεκτρικό αγωγό, μονωμένο ή όχι, ο οποίος τυλίγεται σπειροειδώς σε πολλές στρώσεις ελεύθερα στον αέρα ή γύρω από κυλινδρικό στήριγμα και σχηματίζει μαγνητικό πεδίο με φορά τον άξονα τής περιτυλίξεως· χρησιμοποιείται ευρύτατα στις περισσότερες εφαρμογές τού ηλεκτρομαγνητισμού. λ.χ. στη δημιουργία συνθηκών συντονισμού σε κύκλωμα, την παραγωγή ισχυρών μαγνη- τικών πεδίων κ.ά.: - *διαρροής! προστασίας ι σύζευξης / εστίασης.* [ΕΤΥΜ. < αρχ. *πηνίον.* υποκ. τού *πήνη* «μίτος, μασούρι», αγν. ετύμου. Δεν ικανοποιεί η σύνδεση με λατ. pannus «πανί, ταινία» ούτε με αρχ. γερμ. fano «κομμάτι υφάσματος» (> γερμ. Hahnc «σημαία»), που παρουσιάζει σημασιολογικά και μυρφολογικά κενά. Στην ηλεκτρολογία η λ. αποδίδει το γαλλ. bobine (βλ. κ. *μπομπίνα)*|. **πήξη** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} **1.** το φαινόμενο τής μεταβάσεως σώματος από την υγρή στη στερεή κατάσταση: - *γάλακτος / νερού / μετάλλου (αίματος* συν. (καθημ.) πήξιμο, πάγωμα, στερεοποίηση αν γ. τήξη. ρευστοποίηση, λειώσιμο- φρ. *σημείο πήξεως* η θερμοκρασία στην οποία επιτυγχάνεται η στερεοποίηση λντ. σημείο τήξεως · 2. (σπανιότ.) η συναρμογή πυλλών τεμαχίων, συνήθ. ξύλινων, ώστε να απαρτίσουν ένα όλο, να σχηματίσουν ενιαίο αντικείμενο: ~ *σκηνής* ΙΥΝ. συναρμολόγηση, συνένωση, σύμπηξη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πήξις*< *πήγ-νυ-μι* (βλ. λ. *πήζω)].* **πήξιμο** (το)πήζω

πηξίοσκοπία (η) {χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. μέθοδος για τον προσδιορισμό τού σημείου πήξεως των διαλυμάτων. — **πηξιοσκόπιο** (το).

[ετυμ. < *πηξιο-* (< *πήξη)* + *-σκοπία* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά», απόδ. τού αγγλ. cryoseopyl. **πήρα** ρ. -► παίρνω

πηροδακτυλία (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. συγγενής δυσμορφία δακτύλων (των ποδιών ή των χεριών), κατά την οποία αυτά είναι πολύ μικρά, στρεβλά ή κολοβά.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. perodaetyly]. **πηροδάκτυλος,** -η. -ο αυτός που πάσχει από πηροδακτυλία.

[ΕΤΥΜ. < *πηρός* «ανάπηρος» + *δάκτυλος,* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. perodaciylous|. **πηρομελής,** -ής. -ές {πηρομελ-ούς | -εις (ουδ. -ή)| αυτός που εμφανίζει πηρομελία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ετυμ. μτγν. < *πηρός* «ανάπηρος» (αγν. ετύμου) + *-μελής* < *μέ?*ος].*

πηρομελία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. συγγενής απουσία ή ανωμαλία δια- πλάσεως των άκρων, η οποία προκαλείται από εσφαλμένη διαίρεση τού εμβρύου κατά το στάδιο τής πρώιμης ενδομήτριας ζωής· η εμφάνιση τέτοιων κρουσμάτων πήρε τραγικές διαστάσεις στις αρχές τής δεκαετίας τού '60 λόγω τής χρήσεως θαλιδομίδης (βλ.λ.) από εγκύους.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. peromeliaj.

πηρούνι (το) -► πιρούνι **πητα** (η) ♦ πίτα

ΠΗΧΠΖ (ο) {πήχ-εις. -εων| (λόγ.) **1.** ΑΝΑΤ. το τμήμα καθενός από τα άνω άκρα, που εκτείνεται από τον αγκώνα μέχρι τον καρπό ΣΥΝ. αντιβράχιο · 2. μονάδα μετρήσεως μήκους που ποικίλλει κατά χώρες και εποχές: *αγγλικός / γαλλικός / αρχαίος ελ/.ηνικός* (0.4624 μ.) / *ρωμαϊκός* (0,4436 μ.) / *βασιλικός* (1μ.) ~ 3. (α) μονάδα μήκους, που ισούται με

648 μ., χρησιμοποιείται κυρ. στο εμπόριο και υποδιαιρείται σε οκτώ (8) ρούπια: *πήρε τέσσερεις ~ ύφασμα, για να ράψει ένα φουστάνι || θύμωσε και κατέβασε τα μούτρα* του *έναν ~* (β) ***τεκτονικός πήχης*** για τη μέτρηση κυρ. οικοπέδων, ίσος με 0.75 μ. (γ) ***τετραγωνικός τεκτονικός πήχης*** μονάδα μετρήσεως επιφανείας ίσος με 0,5625 μ. 4. (κατ' επέκτ.) σανίδα επιμήκης, λεπτή και πολύ μικρού πλάτους (συνήθ. δύο ώς τρία εκατοστά). Κπίσης (λόγ.) **πήχυς** (ο) {πήχεως} "(σημ. 1-2) κ. (λαϊκ.) **πήχη** (η) [μεσν.] (σημ. 3).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πήχυς* < I.K. *bhaghu- «πήχυς, το τμήμα τού χεριού ανά- μεσα στον καρπό και τον αγκώνα», πβ. σανσκρ. bahu-h «βραχίονας», αρχ. σκανδ. bogr «βραχίονας, ώμος», αρχ. γερμ. buog (< Bug «ωμο- πλάτη») κ.ά.].

πηχτή (η) φαγητό που αποτελείται από τον πηγμένο ζωμό και κομ- ματάκια από βρασμένο κεφάλι χοίρου ή πόδια, εντόσθια ζο>ων κ.λπ. ή από ψάρια.
|ftym. < μτγν. *πηκτή*, ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *πηκτός].* **πηχτός,** -ή, -ό κ. **πηκτός 1.** (για υγρά) αυτός που έχει πήξει, που έχει στερεοποιηθεί: *~ αίμα / γάλα 2.* (κατ* επέκτ. για υγρά) αυτός που ρέει με δυσκολία, παχύρρευστος: *~ σάλτσα / σιρόπι* συν. πυκνόρρευστος αντ. αραιός 3. (μτφ.) πολύ πυκνός, αυτός τον οποίο δεν μπορεί να διαπεράσει κανείς (εύκολα): - *σκοτάδι 'ομίχλη* ΣΥΝ. βαθύς, αδιαπέραστος.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *πηκτός* < *πήγ-νν-μι.* πβ. αόρ. *έπηξα* (< **έ-πηκ-σα).* Βλ. λ. *πήζω].*

πήχτρα (η) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) (συνήθ. ως επίρρ.) **1.** οτιδήποτε είναι πολύ πηχτό, συμπυκνωμένο ή παχύρρευστο: *η σούπα έγινε* 2. (κατ' επέκτ.) μέρος ασφυκτικά γεμάτο, όπου παρατηρείται μεγάλος συνωστισμός: *τα πεζοδρόμια ήταν ~ στον κόσμο || οι εθνικές οδοί είναι - από τα αυτοκίνητα των εκδρομέων'* ΦΡ. (μτφ.) ***σκοτάδι πήχτρα*** βαθύ σκοτάδι, χωρίς καθόλου φως. απόλυτη σκοτεινιά.
[ετυμ. < *πήζω* (πβ. *πη-χτός)* + παραγ. επίθημα *-τρα).* **πηχυαίος,** -α, -ο Ιαρχ.]
(λόγ.) **1.** αυτός που έχει μήκος ή ύψος ενός πήχυ: *~ ανάστημα / άγαλμα* 2. (για τυπογραφικά στοιχεία) πολύ μεγάλος, αυτός που έχει μεγάλο μήκος και πλάτος: - *τίτλος εφημερίδας.* **πήχυς** (ο) * πήχης Π.Θ. (το) Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, **πΐ** (το) **-** ► πει

πια κ. (διαλεκτ.-σπάν.) **πλια** επίρρ. (καθημ.) **1.** περισσότερο, πλέον: *ο άνδρας της έχει ~ περάσει τα σαράντα |] αυτή η εποχή ανήκει - στο παρελθόν 2.* κιόλαί. ήδη: *τον χωρισμό τους τον έχει - ξεπεράσει. ·'"* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ήδη.*
Ιετυμ. < *πλιά* < μεσν. *πλεά* < αρχ. *πλέα.* πληθ. τού *πλέον].* **πιανίσιμο** επίρρ. μουσ. **1.** (α) (τρόπος μουσικού παιξίματος, αφορά στην ένταση τού μουσικού ήχου) πολύ σιγά και απαλά: γο *θέμα εμφανίζεται στο αγγλικό κόρνο, ενώ τα έγχορδα παίζουν ~* (β) αντίστοιχη ένδειξη μουσικής εκτέλεσης τής παρτιτούρας (σημειώνεται ως ρρ) 2. (συνεκδ.) μέρος ευρύτερης συμφωνικής σύνθεσης που παίζεται πιανίσιμο: *τα δεύτερο μέρος τής συμφωνίας καταλήγει σε ένα ~ όλης τής ορχήστρας* αντ. φορτίσιμο.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pianissimo, υπερθ. βαθμ. τού piano (βλ. λ. *πιάνο)].* **πιανίστας** (ο) {πιανιστών}, **πιανίστρια** (η) {πιανιστριών) **1.ο** καλ- λιτέχνης τού πιάνου, αυτός που ξέρει να παίζει πιάνο 2. (ειδικότ.) ο επαγγελματίας καλλιτέχνης τού πιάνου, ο οποίος κερδίζει τα προς το ζην παίζοντας πιάνο (σε ρεσιτάλ, σε ηχογραφήσεις, σε κέντρα δια- σκεδάσεως κ.λπ.). Ηπίσης **πιανίστα** (η).
(ετυμ. < ιταλ. pianista < piano (βλ. κ. *πιάνο)\.* **πιάνο[1]** (το) **1.** το πιο διαδεδομένο μουσικό όργανο τής δυτικής μουσικής· ο ήχος παράγεται από σειρά ατσάλινων ή ορειχάλκινων χορδών, οι οποίες είναι στερεωμένες σε μεταλλική βάση σχήματος άρπας· η μεταλλική αυτή βάση τοποθετείται μέσα σε ξύλινο κιβώτιο (αντηχείο), το οποίο στερεώνεται είτε σε κατακόρυφη θέση *(όρθιο ~).* είτε σε οριζόντια *(~ με ουρά)*- οι χορδές κρούονται με σύστημα σφυριών, ενώ ο ήχος σταματά με σύστημα πνιγέων (μαξιλαράκια)· ο πιανίστας χειρίζεται τον μηχανισμό αυτό, μέσω ενός πληκτρολογίου (κλαβιέ). με χαρακτηριστικές σειρές άσπρων και μαύρων πλήκτροιν: *παίζω / μαθαίνω ~ || τραγούδι με συνοδία πιάνου || ηλεκτρικό ~* (ο ήχος του ενισχύεται ηλεκτρονικά) jj *ηλεκτρονικό -* (ο ήχος του παράγεται ηλεκτρονικά) II *υδραυλικό ~* (η πιανόλα) 2. (συνεκδ.) η μουσική που παίζεται με πιάνο: *ρεσιτάλ I κοντσέρτο/ διαγωνισμός πιάνου.* — (υποκ.) **πιανάκι** (το), **πιανιατικός,** -ή, -ό, **πιανιστικά** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. piano, που αποσπάστηκε από την παλαιότερη ονομασία τού οργάνου piano forte < piano «σιγά» + forte «δυνατά». Η λ. piano ανάγεται στο λατ. planus «ομαλός, αργός» (> γαλλ. plain)]. **πιάνο[2]** επίρρ. **1.** (τρόπος μουσικού παιξίματος, αφορά στην ένταση τού μουσικού ήχου) σιγά: *τα πνευστά παίζουν ~* 2. ένδειξη μουσικής εκτέλεσης τής παρτιτούρας, σημειώνεται ως ρ, σημαίνει εκτέλεση με μικρή ένταση ήχου, σιγά 3. (συνεκδ.) μέρος ευρύτερης συμφωνικής σύνθεσης που παίζεται πιάνο, σιγά: γο *~ που ακολουθεί, μας οδηγεί στο δεύτερο θέμα τής συβερτούρας* αντ. φόρτε.
[ΠΤΥΜ. ιταλ. piano < λατ. planus «ομαλός, επίπεδος» (> γαλλ. plain)], **πιανόλα** (η) ΜΟΥΣ. μηχανικό πιάνο, το οποίο παράγει ήχο με τη βοήθεια ειδικού μηχανισμού, ο οποίος θέτει σε λειτουργία τα πλήκτρα του ΣΥΝ. υδραυλικό πιάνο.
|ετυμ. < αγγλ. Pianola < piano. Ο όρος πλάστηκε στις Π.Π.Λ. το 1901 coc εμπορική ονομασία], **πιάνο μπαρ** (το) Ιάκλ.) κέντρο διασκέδασης με ήσυχη ατμόσφαιρα, στο οποίο προσφέρεται ποτό ή φαγητό με τη συνοδία πιάνου και γε- νικώς ελαφράς μουσικής.
|ΕΤΥΜ. < αγγλ. piano barf, **πιάνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπιασα | πιάσ-τηκα, -μένος) ♦ (μετβ.) 1. παίρνω (κάτι) με το χέρι και το κρατώ, βαστώ (κάτι) στο χέρι, στην παλάμη μου: *πιάσε τη μπάλα τώρα που θα την πετάξω || πιάσε γερά το ποτήρι, μη σου πέσει || περπατούσαν πιασμένοι χέρι-χέρι* φρ. (μτφ.) (α) *πιάνω (κάποιον) στο* στόμα *μου* μιλο) για (κάποιον) ή αναφέρω το όνομά του, ιδίως για να τον κακολογήσω ή να τον κουτσομπολέψω: *καλύτερα να μη σε πιάσει αυτή στο στόμα της·* <5τν *σε ξεπλένει ούτε ο Νιαγάρας! || την αδελφή μου να μην την πιάνεις στο στόμα σου!* (β) δεν τον *πιάνει το μάτι μου* δεν φαίνεται τόσο σημαντικός, όσο τελι- κώς αποδεικνύεται. δεν μου «γεμίζει το μάτι»: *δεν τον πιάνει το μάτι σου, κι όμως. όλα τα καταφέρνει!* (γ) *πιάνω τον ταύρο από τα κέρατα* βλ. λ. *ταύρος* 2. ακουμπιό (κάτι) ελαφρά με τα δάχτυλά μου, αγ- γίζο) κάτι: *μην το πιάνεις, είναι λερωμένο || πιάσε το ύφασμα, να δεις τι ποιότητα είναι* συν. αγγίζω 3. (ειδικότ.) αρπάζω (κάποιον/κάτι) ξαφνικά, κρατώ με δύναμη ή με τη βία: ρον *έπιασε από το μπράτσο και τον έσυρε έξω* 4. παίρνω (κάτι) στα χέρια μου. προκειμένου να το μεταχειριστώ, κάνω (κάτι) με τη βοήθεια πράγματος που κρατώ: *δεν πιάνει βιβλίο στα χέρια του* (δεν διαβάζει) || *έχει πιάσει ποτέ βελόνα να ράψει κανένα κουμπί;* (δεν έχει ράψει τίποτα)· φρ. *πιάνω χαρτί και μολύβι* ετοιμάζομαι να γράψω: *πιάσε χαρτί και μοΡ^,όβι να σου υπαγορεύσω ένα κείμενο* 5. (κατ' επέκτ.) (α) συλλαμβάνω και κρατώ (κάποιον). ιδίως μετά από καταδίωξη, κυνηγητό ή ενέδρα. τον έχω δέσμιο, τον εμποδίζω να φύγει: *κυνήγησαν τους δραπέτες. αλλά δεν κατάφεραν να τους πιάσουν || η εφορία προσπαθεί να πιάσει τους φοροφυγάδες* (β) συλλαμβάνο) (θήραμα): *οι κυνηγοί έπιασαν* δυο *αλεπούδες ζωντανές || ο ψαράς έπιασε κολλά ψάρια* || (κ. μεσοπαθ.) ο *ποντικός πιάστηκε στη φάκα* 6. εντοπίζω (κάποιον) να κάνει (κάτι) κυρ. επιλήψιμο, συλλαμβάνω επ' αυτοφώρω: *τον έπιασαν να κλέβει το ταμείο || τον έπιασε η γυναίκα του να την απατά'* φρ. *πιάνω (κάποιον) στα πράσα* βλ. λ. *πράσο 7.* αντιλαμβάνομαι (κάποιον) ο)ς ένοχο (για επιλήψιμη πράξη): *την έπιασα να με κοροϊδεύει μπρος στα μάτια μου* [[*πιάστηκε από τα ίδια* του *τα λόγια, άλλα έλεγε τη μια μέρα. ά/υλα την άλλη* (δηλ. αποδείχτηκε μόνος του ψεύτης) **ΣΥΝ.** απο- δεικνύω · 8. καταλαμβάνω χώρο. ορισμένη θέση. έχοντας συγκεκριμένο σκοπό: *έπιασαν τα στενά για να μη μπορεί να ξεφύγει κανείς ||* (μτφ.) *έχουν πιάσει τα κα/.ύτερα πόστα στην επιχείρηση'* **ΦΡ.** (α) *πιάνω θέση* βρίσκω ελεύθερη θέση και την καταλαμβάνω: *πήγαν νωρίς στο γήπεδο, για να πιάσουν θέσεις || πιάσε εκείνη τη θέση που μό/.ις άδειασε!* (β) *πιάνω τόπο* (i) (κυριολ.) καταλαμβάνω χώρο: *αυτός ο μπουφές πιάνει πο/.ύ τόπο!* (ii) (μτφ.) χρησιμοποιούμαι κατάλληλα, φέρνω αποτέλεσμα: *μακάρι τα λόγια σου να πιάσουν τόπο και να* του αλλάξουν *τα μυαλά!* 9. μισθώνω ακίνητο για κατοικία, επαγγελματική στέγη κ.λπ. και γενικά χρησιμοποιώ (κάτι) καταβάλλοντας ενοίκιο: *έπιασαν καινούργιο διαμέρισμα || έπιασε το γωνιακό κατάστημα* **ΣΥΝ.** νοικιάζω 10. καταλαμβάνω (κάποιον) κατά τρόπο, ώστε να γίνομαι αισθητός, εμφανής· παρουσιάζομαι σε (κάποιον) ως σύμπτωμα: *κάθε δειλινό με πιάνει μελαγχολία || όταν το σκέφτομαι με πιάνει το παράπονο / τρέλα! μανία / θυμός \\ Τους έπιασε όλους κοι- λόπονος. Κάτι θα έφαγαν και τους πείραξε || την έπιασαν οι πόνοι* (άρχισαν οι ωδίνες τού τοκετού) ΣΥΝ. παθαίνω- φρ. (α) *με πιάνει ο πόνος (για κάτι)* (i) (κυριολ.) αρχίζω να πονώ (ii) (μτφ.-ειρων.) ενδια- φέρομαι για (κάποιον), συμπονώ ή αρχίζο) να συμπάσχω με (κάποιον): *Τώρα σ'έπιασε ο πόνος για κείνον; Ί όσον καιρό που υπέφερε τι έκανες:* (β) με *πιάνουν τα διαόλια / μπουρίνια μου* εξοργίζομαι (γ) με *πιάνει* μου έρχεται ξαφνική επιθυμία: *δεν ξέρω τι με πιάνει ώρες- ώρες και παραφέρομαι || χειμωνιάτικα, με έπιασε να φάω φράουλες*

(για μέλος τού σώματος) εμφανίζω δυσλειτουργία προκαλώντας σωματική ή ψυχική διαταραχή: *μ' έπιασε το κεφάλι μου* (έχω πονοκέφαλο) I) *με πιάνει η καρδιά μου / η κοι/.ιά μον* jj *θα με πιάσουν τα νεύρα μου* 12. φθάνω σε σημείο, ηλικία κ.λπ.: *μόλις έπιασε τα εξήντα ||* γο *αυτοκίνητο πιάνει σε ευθεία άνετα τα 200 χιλιόμετρα την ώρα* **ΣΥΝ.** (μτφ.) μπαίνω, πατάω 13. (για χώρους, δοχεία, σκεύη) έχω χωρητικότητα. μπορώ να περιλάβω (συγκεκριμένη ποσότητα): γο *βαρέλι πιάνει δεν πιάνει τα τριακόσια κιλά* συν. χωράω, παίρνω 14. (για εμπόρευμα, περιουσιακό στοιχείο) έχω συγκεκριμένη αξία, φτάνω σε αξία. κοστίζο): *το σπίτι αυτό πιάνει γύρω στα πενήντα εκατομμύρια || πόσο πιάνει αυτό το βραχιόλι:* 15. εισπράττω, έχω τζύρο: *αυτό το κλαμπ πιάνει μέχρι και τρία εκατομμύρια την ημέρα || τα τελευταία χρόνια έπιασε πολλά λεφτά* **ΣΥΝ.** (καθημ.) μαζεύω· **ΦΡ.** (α) *πιάνω την καλή* έχω μεγάλη επιτυχία, κερδίζω (ξαφνικά) πολλά χρήματα: *μόλις πιάσουμε την καλή, θα σου αγοράσο) ό.τι ποθείς* (β) *τα πιάνω* παίρνω χρήματα για ορισμένη εκδούλευση, δωροδοκούμαι: *όλοι τα πιάνουν για να σ' εξυπηρετήσουν* **ΣΥΝ.** τα παίρνω (γ) *τα πιάνω τα* Λεφτά *μου* βγάζω όσα ζόδεψα, κάνω απόσβεση τού κεφαλαίου μου (δ) (ειρων.) *(τώρα) τα πιάσαμε τα λεφτά μας!* ως σχόλιο για αποτυχημένη επιλογή: *Αυτόν πήραν για σύμβουλο στην εταιρεία: ~!* · 16. (για πλοία) φτάνω σε τόπο, αράζω: γο *ξημέρωμα το καράβι έπιασε Κάβο-Μαλιά*

|| σε ***δύο ώρες θα χιάσουμε πάλι λιμάνι*** ΣΥΝ. δένο) · **17.** (μτφ.) συναντώ ιδιαιτέρως (κάποιον), σταματώ ή διακόπτω (κάποιον) για να επικοινωνήσω μαζί του προσωπικώς: ***Οα τον πιάσω και Οα του ζητήσω τον λόγο || έπιασαν τον βου/^ευτή τής περίφέρειάς τους και του ζήτησαν ρυυσφέτι || πιάσ' τον και κες του δύο κουβέντες για το θέμα μας*** **18.** (κατ' επέκτ.) επηρεάζο) (κάποιον) με πλάγια μέσα, ώστε να ενεργήσει υπέρ μου, δωροδοκώ, εξαγοράζω: ***έπιασε τα μέλη τής επιτροπής. για να εγκρίνουν το σχέδιό του ||[*** (κ. μεσοπαθ.) ***ο διαιτητής είχε πιαστεί από παράγοντες τής γηπεδούχου ομάδας*** συν. (μτφ.) ψήνω. λαδώνω · **19.** (για τυχερά παιχνίδια) μαντεύω τον σωστό αριθμό ή τη σωστή απάντηση, κερδίζω: - γο ***ΛΟΤΤΟ / το ΙΙΡΟ-ΠΟ / τον πρώτο αριθμό τού λαχείου*** **20.** φτάνω (κάποιον): (fry ***τον πιάνει κανείς στα μαθηματικά. είναι ο καλύτερος***· ΦΡ. (α) ***ποιος με πιάνει τώρα!*** (για μεγάλη επιτυχία) είμαι ασυναγώνιστος, θα κατορθώσω πλέον πολλά: ***τώρα που κέρδισε το λαχείο, ποιος τον πιάνει!*** (β) ***δεν πιάνομαι*** ξεφεύγω επιδέξια, ξεγλιστρώ: δεν ***πιάνεται αυτός*** υ ***παίκτης από κανέναν αντίπαλο*** **21.** επιδρώ με συγκεκριμένο τρόπο σε (κάποιον/κάτι), δρο) αποτελεσματικά, κατά τον επιθυμητό τρόπο: ***το φάρμακο θα σε*** πιάσει ***γρήγορα*** και δεν ***θα πονάς || φάε κάτι να*** σε ***πιάσει*** (να μην πεινάς) 22. επενεργώ συνήθ. βλαπτικά ή με δυσάρεστα αποτελέσματα στις αισθήσεις ή στη λειτουργία οργάνου κ.λπ.: ***τον πιάνει το κρασί*** (ζαλίζεται ή μεθάει εύκολα) [j ***με πιάνει η θάλασσα*** (ζαλίζομαι εύκολα στο πλοίο, παθαίνω ναυτία) || ***τον πιάνει πολύ εύκολα ο ήλιος*** (μαυρίζει εύκολα) || ***να μη σε πιάσει κακό μάτι*** (να μη σε ματιάσουν) **23.** ενεργώ έτσι, ώστε κάποιος να γίνει αυτό που εγώ επιθυμώ: ***δεν είναι εύκολο να τον πιάσεις φίλο || ~ κάποιον γκόμενο***· φρ. ***πιάνω (κάποιον) κορόιδο*** εξαπατώ (κάποιον): ***τον πιάσανε κορόιδο και του που/.ήσανε μεταχειρισμένο μηχάνημα για καινούργιο!*** **24.** (για γυναίκα) συλλαμβάνω, μένω έγκυος, στη φρ. ***πιάνω παιδί*** **25.** ξεκινώ δραστηριότητα, απασχόληση, καταπιάνομαι με (κάτι): ***έπιασε δουλειά σε μεγάλη επιχείρηση || ~ εύκολα φιλίες || αν πιάσει την κουβέντα, δεν σταματά!*** συν. (λόγ.) συνάπτω αντ. σταματώ, τελειώνω **26.** (+και) ξεκινώ και κάνω (κάτι) με αποφασιστικότητα ή διάθεση: ***έπιασε κι έβαψε όλο το σπίτι μόνος του || έπιασε κι έλυσε όλες τις ασκήσεις*** **27.** ακολουθώ ορισμένη πορεία: ***αν πιάσεις την εθνική, θα είσαι εδώ σε μισή ωρίτσα*** **Jj** ***πιάσε αυτό το δρομάκι και Οα σε βγάλει ακριβώς στο πάνω μέρος τού χωριού*** **28.** γεμίζο) από (κάτι): ***δεν λουζόταν κι έπιασε ψείρες || το σπίτι έπιασε κοριούς || η /.εκάνη έπιασε πουρί*** **29.** (οικ.) φέρνω: ***να πιάσω λίγο τυράκι και λίγες ελίτσες μαζί με το κρασί; || για πιάσε*** δύο ***κιλά από κείνα τα μήλα*** **30.** υπολογίζω ως ή περιλαμβάνω (κάτι) μαζί με (κάτι) άλλο: ***τα επιδόματα θα τα βά/.ο) χωριστά, δεν θα τα πιάσω στον μισθό σου || αυτή τη λύση θα την πιάσετε για σωστή;*** || (κ. μεσοπαθ.) ***τα δανεικά πυυ σου 'δωσα δεν πιάνονται*** ΣΥΝ. λογαριάζω, συνυπολογίζω, συμπεριλαμβάνω **31.** (οικ.) καταλαβαίνω, κατανοώ, αντιλαμβάνομαι: δεν' ***τα έπιασε τα υπονοούμενα που άφησες*** || το ***ξαναλές, γιατί δεν τυ 'πιασα καλά αυτό που είπες: || με πιάνεις τι σου λέω: || πού να τα πιάσεις αυτά εσύ, είναι ψιλά γράμματα για σένα!*** ♦ (αμετβ.) **32.** (για φυσικά φαινόμενα) συμβαίνω, εκδηλώνομαι: ***έπιασε βροχή*** (βρέχει) ***/ αέρας*** (φυσάει) ***/ κρύο / ζέστη ι φουρτούνα*** **33.** (για φαγητά) αρχίζω να καίγομαι, να κολλώ στην κατσαρόλα: ***πρόσεξε μην πιάσει το κρέας!*** **34.** κολλώ ή εφαρμόζω σε επιφάνεια, χωρίς να δημιουργώ εξογκώματα: ***εδώ η μπογιά δεν έπιασε καλά*** **35.** μαγκώνω, σκαλώνω ή ακινητοποιούμαι κάπου, κυρ. επειδή εμποδίζομαι από κάτι: ***κάπου πρέπει να πιάνει το κλειδί και δεν γυρίζει στην κλειδαριά || το φερμουάρ έπιασε στο ύφασμα και δεν κλείνει || η άγκυρα δεν έπιασε καλά στον βυθό*** (δεν ακινητοποιήθηκε) **36.** (κατ' επέκτ.) έχω επίδραση, πετυχαίνω τον σκοπό μου. φέρνω το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα: ***εδώ δεν πιάνουν τα παρακάλια || πιάνει η ευχή του / η κατάρα του / το κόλπο || θα πιάσουν τα μάγια; || έπιασε η συνταγή!*** ΣΥΝ. πετυχαίνω αντ. αποτυγχάνω **37.** (για φυτό ή σπόρο) βγάζω ρίζες και βλαστούς, βλαστάνω: ***έχει γόνιμο χώμα και ό.τι φυτέψεις πιάνει'***(ειδικότ. το μεσοπαθ. ***πιάνομαι***) **38.** κρατιέμαι από (κάποιον/κάτι), στηρίζομαι, βαστιέμαι: ***τελευταία στιγμή πιάστηκε από τη βάρκα και σώθηκε || πιάσου από τις εσοχές και τις εξοχές τού βράχου, για να σκαρφα/.ώσεις*** συν. γαντζώνομαι· φρ ***ο πνιγμένος από τα μαλλιά του πιάνεται*** αυτός που βρίσκεται σε απόγνωση καταφεύγει σε οποιοδήποτε μέσο σωτηρίας **39.** ***(~ με κάποιον)*** έρχομαι στα χέρια, συγκρούομαι με (κάποιον): ***χώρισέ τους πριν πιαστούν για τα καλά || πιάστηκαν οι οπαδοί τής μιας ομάδας με τους οπαδούς τής άλλης και τα επεισόδια πήραν γρήγορα διαστάσεις*** ΣΥΝ. μαλώνο). τσακώνομαι **40.** παραλύω (μερικώς ή ολικώς) ή μουδιάζω: ***τόση ώρα κάθομαι, πιάστηκαν τα πόδια μου || έχω πιαστεί από τη γυμναστική / από το πολύ τρέξιμο και πονάω παντού || είναι πιασμένος όλος μου ο σβέρκος και η πλάτη από το κρύοψα*** **41.** (α) αποκτώ οικονομική άνεση, πολλά χρήματα: ***τώρα τελευταία είχε δύο καλές δουλειές και πιάστηκε για τα καλά*** συν. πλουτίζω ανί. φτωχαίνω (β) καταξιώνομαι, γίνομαι γνωστός, γνωρίζω επιτυχία: ***αν δουλέψεις καλά και πιαστείς, ο ένας πελάτης θα σου φέρνει τον άλλον!***

ΣΧΟΛΙΟ λ. *σπάζω.*

[ΕΤΥΜ.. μεσν., από τον αόρ. *έπίασα* τού αρχ. *πιάζω.* κατά το σχήμα *έφθασα - φθάνω, έχασα - χάνω.* Το αρχ. *πιάζω* αποτελεί παράλλ. τ. (δωρ. και μτγν. αττ.) τού ρ. *πιέζω* (βλ.λ.)]. **πιάσιμο** (το) {πιασίμ-ατος | -ατα, -άτων| **1.** το να πιάνει κανείς (κάτι), το κράτημα: *το - τής χειρολαβής / τού ποτηριού* 2. (ειδικότ.) η σύλληψη: *το ~ τού δολοφόνου / τού πληγωμένου ζώου* 3. (ειδικότ.-για πράγματα) το μέρος ή το σημείο από όπυυ πιάνει κανείς: τα ~ *τής στάμνας* ΣΥΝ. λαβή. χειρολαβή **4.** το να αγγίζει κανείς (κάτι) με τα δάχτυλά του: *η γαρδένια μαραίνεται και με το πιο απαλό -* || *ρούχο τραχύ / απαλό* στο ~ || *τα μαλ/.ιά της ήταν μαλακά στο* ~ ΣΥΝ. άγγιγμα. ακούμπημα· (μτφ.) **5.** (για φυτά) η ευδοκίμηση, η ανάπτυξη: *το* ***~ τής τριανταφυλλιάς είναι σχεδόν αδύνατο σε αμμώδες έδαφος*** ΣΥΝ. ριζοβόλημα, εκβλάστηση, φύτροομα 6. (λαϊκ. για γυναίκες) η σύλληψη και η κύηση: *στην κατάστασή της το ~ παιδιού δεν είναι εύκολη υπόθεση* **7.** η εκμίσθωση ακινήτου για κατοικία, επαγγελματική στέγη κ.λπ.: *το ~ σπιτιού* ΣΥΝ. ενοικίαση 8. γο να ράβει ή να στερεώνει κανείς πρόχειρα ύφασμα, χαρτί ή άλλο υλικό: *το ~ τού πανιού / τού σχισμένου ρούχου* ΣΥΝ. ράψιμο, στερέωμα · 9. (για φαγητά) το κάψιμο, το να κολλήσει (το φαγητό) στην κατσαρόλα 10. (για αντικείμενα) (α) το να μαγγώσει, να πιαστεί (κάτι κάπου): γο - *τής φούστας στον φράχτη* ΣΥΝ. μάγγωμα (β) η στήριξη ή στερέωση (πράγματος) από άλλο αντικείμενο ή πάνω σε άλλο αντικείμενο: *το ~ τής άγκυρας στον βυθό / των ελαστικών στον δρόμο* ΣΥΝ. κράτημα · 11. η μερική ή ολική παράλυση, η δυσκαμψία μέλους ή ολόκληρου τού σώματος: *το ~ τού* ποδιού / τού χεριού / του *λαιμού ι τής μέσης* }| δεν *μπορώ να κουνηθώ από το* ~ ΣΥΝ. αγκύλωση, μούδιασμα 12. (λαϊκ.) ***πιασίματα*** (τα) οι καμπύλες τού γυναικείου σώματος. κυρ. τυ στήθος και οι γλουτοί: είναι *γυναίκα με πολλά* — (υποκ.) **πιασιματάκι** (το), **πιασιματάκια** (τα) (σημ. J2).

πιάσμα (τυ) {πιάσμ-ατος | -ατα. -άτων} (καθημ.) η λαβή, το χερούλι. [ΕΙΥΜ. < *πιάνω,* από το θ. τού αορ. *έπιασ-α* και το παραγ. επίθημα *-μα* (πβ. *άλεσ-μα)*|. **πιάστρα**[1] (η) {πιαστρών} κομμάτι χοντρού υφάσματος, το οποίο χρησιμοποιείται για να πιάνει χωρίς να καίγεται τα μαγειρικά σκεύη που έχουν θερμανθεί.

|ΗΤΥΜ. < *πιάνω,* από το θ. *πιασ-* τού αορ. *έπιασ-α* και το παραγ. επίθημα *-τρα* (πβ. κ. *χαλάσ-τρα, κρεμάσ-τρα)].* **πιάστρα**[2] (η) ΙπιαστρώνΙ νομισματική μονάδα που ισοδυναμεί με το ένα εκατοστό τής αιγυπτιακής λίρας ΣΥΝ. γρόσι. Επίσης **πιάστρο** (το). [ι-τυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. piastra «λεπτό φύλλο μετάλλου»' < μτγν. λατ. plusirum < λατ. emplastrum (βλ. κ. *έμπλαστρο)].* **πιαστράκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** μικρό αντικείμενο που χρησιμεύει στο πιάσιμο άλλων πραγμάτων 2. τσιμπιδάκι ή φουρκέτα για το πιάσιμο των μαλλιών.

πιάτα (τα) Ιμόνο πληθ.) τα κύμβαλα (βλ.λ.). ως τακτικά όργανα τής συμφωνικής ορχήστρας.

[Ι:ΤΥ.Μ. < ιταλ. piatti. πληθ. τυύ piatto, βλ. λ. *πιάτο].* **πιατάκι** (το) [χωρ. γεν.} μικρό πιάτο: ΓΟ - *τού καφέ.* **πιατέλα** (η) {πιατελιόν} μεγάλο, ρηχό πιάτο, στρογγυλού ή ελλειψοειδούς σχήματος, που χρησιμοποιείται στο σερβίρισμα των φαγητών στο τραπέζι.

|ΕΙΥΜ. < ιταλ. piattella. υποκ. τού ουσ. piatto (βλ. λ. *πιάτο)].*

πιατέλο (το) μικρό πιάτο: - *τού γλυκού* ΣΥΝ. πιατάκι.

[εϊύ.μ. < ιταλ. piuttcllo, υποκ. τού piatto (βλ. λ. *πιάτο)].* **πιατικά** (το) (καθημ.) **1.** (συνήθ. στον πληθ.) το σύνολο των πιάτων κάθε είδους και μεγέθους, κυρ. ενός νοικοκυριού: *πλένω τα ~ μου* }| *παίρνο) τα ~ για το καινούργιο σπίτι* 2. καθένα από τα σκεύη σερβιρίσματος (ενός νοικοκυριού), κάθε τμήμα σερβίτσιου: *πάρ' της ένα ~ για δώρο.*

πιατίνι (το) {πιατιν-ιού | -ιών} ΜΟΥΣ. το κύμβαλο (βλ.λ.): ο *ντράμερ χτύπησε τα πιατίνι α με τη μπαγκέτα.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. piattino (πληθ. piaitini). υποκ. τού piatio (βλ. λ. *πιάτο)].* **πιάτο** (το) **1.** οικιακό σκεύος από διάφορα υλικά, συνήθ. στρογγυλό με βαθύ ή ρηχό κοίλο)μα και κυκλικό χείλος, στο οποίο τοποθετούνται και σερβίρονται φαγητά, φρούτα ή γλυκά: *τρώω από το ίδιο ~ με κάποιον || ~ πυρσε/.άνινο / πήλινο ι μεταλλικό ι εμαγέ / γυάλινο ί πυρίμαχο / πλαστικό / χάρτινο* (μιας χρήσεως) ||[*~ βαθύ / ρηχό / τής σούπας / τού φρούτου* || *άσπρο / τετράγωνο / διακοσμητικό* ~ (ζωγραφισμένο ή σκαλισμένο, το οποίο συνήθ. κρεμιέται στον τοίχο ή στερεώνεται σε ειδική προθήκη)· φρ. (α) ***στο*** *πιάτο* έτοιμα, χωρίς κόπο: ra θέλει *όλα ~. ο ίδιος δεν κάνει τίποτα!* (β) ***πλένω πιάτα*** εργάζομαι ως πλύντης στην κουζίνα εστιατορίου: *έφυγε μετανάστης στην Αμερική και στην αρχή έπλενε πιάτα για να ζήσει* || (σκωπτ.) *μην παραγγέλνεις τόσο ακριβά φαγητά, γιατί μας βλέπω να πλένουμε πιάτα στο* τέλος (επειδή δεν θα μπορούμε να πληρώσουμε τον λογαριασμό) 2. (συ- νεκδ.) η ποσότητα φωγητού που σερβίρεται σε κάθε τέτοιο σκεύος: *έφαγε τρία - φακές* ΣΥΝ. μερίδα 3. (συνεκδ.) κάθε ξεχωριστό φαγητό που σερβίρεται σε ένα τραπέζι: γο *πρώτο / το δεύτερο /* γο *κυρίως* - |[*πλήρες γεύμα με πέντε* ~ **4.** το κάτοπτρο δορυφορικής λήψεως, η δορυφορική κεραία **5.** (εκφραστ.) επίπεδη έκταση γης (κυρ. όπυκ τη βλέπει κανείς από ψηλότερο τόπο): *από την Ακρόπο/^η φαινόταν ~ η Αθήνα* **6.** *πιάτα* (τα) βλ.λ. **—** (υποκ.) **πιατάκι** (το) (βλ.λ.).

[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. piatio < δημώδ. λατ. **plauus* < αρχ. *πλατύς].* **πιατοθήκη** (η) (πιατοθηκών} το έπιπλο ή το σκεύος στο οποίο τοποθετούνται όρθια τα πιάτα. κυρ. μετά το πλύσιμό τους. για να στεγνο)σουν ή για τη φύλαξή τους. **πιάτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. (λαϊκ.-σπάν.) η πλατεία **2.** (συνεκδ.) τόπος συναλλαγών, η αγορά, το παζάρι: *κυκλοφορεί στην ~ και ξέρει τις τιμές·* φρ. (α) ***βγάζω στην πιάτσα*** (i) (για εμπορεύματα) κυκλοφορώ στην αγορά, διαθέτο) προς πώληση (ii) (για πρόσ.) οδηγώ στην πορνεία (β) ***κάνω πιάτσα*** εκδίδομαι. κάνω πεζοδρόμιο (γ) ***άνθρωπος τής πιάτσας*** (i) άτομο που γνωρίζει καλά πώς λειτουργεί η αγορά, με μεγάλη πείρα στο εμπόριο και στις δοσοληψίες (ii) (μειωτ.) πρόσωπο αμφίβολης ηθικής ποιότητας (δ) ***βγαίνω στην πιάτσα*** (i) κυκλοφορο). αρχίζω να ασχολούμαι με τον κόσμο τής αγοράς και να μαθαίνω τη νοοτροπία τους. τις συνήθειές τους κ.λπ.: *έχει βγει από μικρός στην πιάτσα και ξέρει τα κόλπα* (ii) εκπορνεύομαι 3. συγκεκριμένο σημείο (δρόμου ή πλατείας) στο οποίο σταθμεύουν ταξί. περιμένυντας ωσό- του παραλάβουν πελάτη: *αν θες να βρεις ταξί. προχώρησε παρακάτω που έχει*

[ΕΙΥ.Μ. Αντιδάν., < ιταλ. piazza < λατ. platea «φαρδύς δρόμος» < αρχ.

πλατεία, θηλ. τού επιθ. *πλατύς].* **πιατσέβολε** επίρρ. ΜΟΥΣ. ερμηνευτική ένδειξη για παίξιμο με τρόπο άνετο, ευχάριστο.
[ΕΤΥΜ, < ιταλ. piacevole < υστερολατ. placibilis (< λατ. placerc «αρέσω»)].

πίβοτ (ο/η) {άκλ.} (στο μπάσκετ) **1.** θέση παίκτη στο κέντρο τής ρακέτας και συνεκδ. ο παίκτης που παίζει σε αυτή τη θέση 2. η στροφή τού παίκτη περί τον άξονά του για να πετύχει καλάθι.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ.-αμερ. pivot «στρέφομαι περί τον άξονά μου» < γαλλ. pivot «στρόφιγγα», αγν. ετύμου]. **πιγκουΐνος** (ο) πουλί τής Ανταρκτικής, το οποίο δεν μπορεί να πετά- ξει. αλλά κινείται όρθιο, έχει μικρές φτερούγες τις οποίες χρησιμοποιεί ως πτερύγια στο νερό. ογκώδες, μονοκόμματο σώμα. μικρό κεφάλι και κοντό λαιμό, άσπρη κοιλιά. λαιμό και πόδια, μαύρο κεφάλι και ράχη. — (υποκ.) **πιγκουινάκι** (το).
[ΕΓΥΜ. < ιταλ. pinguino < γαλλ. pinguin < αγγλ. penguin, πιθ. < ουαλ. pen gwyn «λευκό κεφάλι»], **πιγούνι** (το) (παλαιότ. ορθ. *πηγούνι)* {πιγουνιού | -ιών] το κάτω τμήμα τού σαγονιού που προεξέχει. — (υποκ.) **πΐγουνάκι** (το), (μεγεθ.) **πι- γούνα** (η).
Ιετυμ. < μεσν. *πιγούνιν*< *πουγούνιν* < μτγν. *πωγώνιον.* υποκ. τού αρχ. *πώγων φλ.λ.)*\.

πίδακας (ο) {πιδάκων} **1.** φυσική πηγή. το νερό τής οποίας εκτοξεύεται προς τα πάνω **2.** το σιντριβάνι (βλ.λ.) **3.** (γενικότ.) υγρό που πετάγεται με ορμή πρυς τα πάνω από ορισμένο σημείο, σχηματίζοντας λεπτή στήλη: ~ *πετρελαίου* || (μτφ.) ~ *αίματος.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πιδαξ. -ακος.* αβεβ. ετύμου. Η λ. εμφανίζει επίθημα -ας και ανήκει στην ίδια λεξιλογική οικογένεια με τα ρ. *πιδάω* και *πιδύω* (πβ. *δια-πιδύω).* Συνδ. πιθ. με τον αρχ. πληθ. *πίσεα* αμάρτυρου ουσ. */πσος«υγρό λιβάδι» (< **πίδ-σ-ος).* αλλά δεν έχουν βεβαιωθεί περαιτέρω συνδέσεις. Δεν ικανοποιούν οι συσχετισμοί με αρχ. σκανδ. feitr «λίπθ£»].

πιδακίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} αναβλύζω. **πιεζογραφία** (η) {πιεζογραφιών} ΦΥΣ.-ΤΕΧΝΟΛ. τεχνική καταγραφής τής πίεσης με τη βοήθεια πιεζογράφου (βλ.λ.). που χρησιμοποιείται κυρ. για τη μέτρηση τής αρτηριακής πίεσης και των μεταβολών της και για τη μελέτη τής μυϊκής συστολής.
[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. piezographic [. **πιεζογράφος** (ο) ΦΥΣ ΙΙ-ΧΝΟΛ. διάταξη για τη μέτρηση τής εντάσε- ως πιέσεων ή δονήσεων με τη βοήθεια πιεζοηλεκτρικού πλακιδίου. [ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. piezographe). **πιεζοηλεκτρισμός** (ο) ΠΛΗΚΤΡ. η δημιουργία ηλεκτρικών φορτίων στην επιφάνεια κρυστάλλων λόγω τής μηχανικής παραμόρφωσής τους (λ.χ. όταν αυτή συμπιέζεται). — **πιεζοηλεκτρικός,** -ή. -ό.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. piezoelectricity], **πιεζομετρία** (η) Ιχωρ. πληθ.} ΦΥΣ. 1.η μέτρηση των υψηλών κυρ. πιέσεων 2.υ επιστημονικός κλάδος που μελετά τη συμπιεστότητα των υγρών. — **πιεζομετρικός,** -ή, -ό.
[F.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pic/.omctryl. **πιεζόμετρο** (το) **[** 1886] [πιεζομέτρ-ου **|** -ων] **1.** όργανο μετρήσεώς τής συμπιεστότητας των υγρών 2. όργανο καθορισμού τής πιεζομετρικής ή υδροστατικής στάθμης.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. piczomcicrj. **πιέζω** ρ. μετβ. {πίεσα. -τηκα, -μένος} **1.** ωθώ, σπρώχνω (κάτι) ασκώντας δύναμη προς τα μέσα ή πάνω σε άλλο σταθερό αντικείμενο: - ΓΟ *κουμπί τής τηλεόρασης / την πινέζα με το δάχτυλο στον τοίχο || πίσεις πολύ την κιμωλία στον πίνακα κι έσπασε* 2. σφίγγω (συνήθ. με ενοχλητικό τρόπο): *η ζώνη με πιέζει* [] *η γραβάτα μού πιέζει τον λαιμό* **3.** (μτφ.) ασκώ πίεση σε (κάποιον), προσπαθώ με διάφορους τρόπους να τον κάνω να δεχτεί (κάτι): *οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις πιέζουν για άρση τού βέτο* || ρον *πιέζουν οι συνάδελφοί του να θέσει υποψηφιότητα·* φρ. ***πιέζω τον εαυτό μου*** ασκώ πίεση στον εαυτό μου. εντείνω τις προσπάθειές μου, ενεργοποιώντας τις δυνάμεις μου. προκειμένου να επιτύχω έναν στόχο: - να *προσπαθήσω περισσότερο*
πρέπει να πιέσω τον εαυτό μου /τολύ *για να διαβάσω, δεν έχω καμιά όρεξη για μελέτη* **4.** (μτφ.) εξωθώ (κάποιον) να πράξει (κάτι) παρά τη θέλησή του, εξαναγκάζω: *πιέστηκε από τους ανωτέρους του να υπογράψει* 5. (μτφ.) προκαλώ θλίψη σε (κάποιον), τον στενοχωρώ ή τον φέρνω σε δύσκολη θέση: *τον πιέζει το άγχος / ο ρυθμός τής δουλειάς* [Ι *πιέζεται από οικονομικά προβλήματα || είναι πολύ πιεσμένη λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων* 6. (α) στρατ. παρενοχλώ ασφυκτικά την παράταξη (τού αντιπάλου) (β) αθλ. περιορίζω τις κινήσεις τού αντιπάλου, ώστε να τον αναγκάσω να κάνει λάθος, καλύπτοντας τους ελεύθερους χώρους και φυλάγοντας στενά τους παίκτες, ή επιχειρώ συνεχείς επιθέσεις: *οι παίκτες μας πίεζαν τους αντιπάλους σε όλο το γήπεδο.* ·ς χ ο λ ι ο λ. *μετοχή.*
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με παλαιότερη άποψη, η λ. αποτελεί σύνθετο, τού οποίου το α' τμήμα *πι-* είναι μορφή τής πρόθ. *επί* (πβ. σανσκρ. pi-, λιθ. -pi. βλ. κ. *έπι),* ενώ τυ β' τμήμα είναι το ρ. *εζω I -ομαι* «καθίζω, κάθομαι» (βλ. λ. *εδ-ρα*), οπότε η σημ. τού ρ. θα ήταν «επικάθημαι, ωθώ κάτι χρησιμοποιώντας δύναμη ή βάρος, ασκώντας πίεση». Εν τοιαύτη περιπτώσει, η λ. θα συνδέεται με το σανσκρ. pidayati '«πιέζω, συντρίβω» κ ˣpi-zd-eyO). Ωστόσο, κατ' άλλη εκδοχή, το σανσκρ. pidayati ανάγεται σε ρίζα *pizci-. πράγμα που οδηγεί στην υπόθεση ότι το ρ. *πιέζω* αποτελεί μεταπλασμό τού **πίζω* υπό την επίδρ. τού ρ. *εζω.* Στην ίδια κατηγορία τοποθετείται από μερικούς και το λατ. pinso «καταστρέφω, κόβω»], **πιένες** (οι) [χωρ. γεν.| η πώληση όλων των εισιτηρίων θεατρικής πα- ραστάσεως λόγω τής πολύ μεγάλης προσέλευσης θεατών κυρ. στις ΦΡ. ***έχω / σημειώνω / γνωρίζω (μεγάλες) πιένες*** θριαμβεύω, σημειώνω μεγάλη εισπρακτική επιτυχία.
[in ΥΜ. < ιταλ. picna. θηλ. τού pieno «γεμάτος, πλήρης» < λατ. plenusj.

Π.Ι.Ε.Π. (το) Παγκόσμιο Ίδρυμα Εξυπηρετήσεως Πανεπιστημίων.

Πιερία (η) περιοχή και νομός τής Κ. Μακεδονίας με πρωτεύουσα την Κατερίνη.
Ιετυμ. αρχ. < *Πίερες (οί),* ονομασία αρχ. θρακικού φύλου, που εγκαταστάθηκε στην περιοχή κατά το 1200 π.Χ. Από ορισμένους μελετητές το ανθρωπωνύμιο συνδ. με το αρχ. επίθ. *πιερός ί πιαρός* «παχύς, πλούσιος» (πβ. το ουσ. *πΐαρ* «λίπος»), ιδ. αν ληφΟεί υπ' όψιν η περίφραση *γή πίειρα* «πλούσια γη», πβ. αρχ. ιρλ. iriu «χώρα, γη» (< *pi- wcr-yo)].

Πιερία Όρη (τα) {Πιέριων Ορέων} όρος τής Μακεδονίας στον νομό Πιερίας.

πιερότος (ο) πρόσωπο τής παλαιάς ιταλικής κωμωδίας, που έπαιζε τον ρόλο τού υπηρέτη και φορούσε κοντό και πλατύ χιτώνα λευκού χρώματος, με πτυχωτό γιακά.
[ΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τού παλ. ιταλ. pierroto < γαλλ. pierrot. υποκ. τού ονόματος Pierre «Πέτρος»|.

πίεση (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** η άσκηση δύναμης πάνω σε επιφάνεια: *ισχυρή / μέτρια* ~ || *η - που ασκείται στα τοιχώματα δοχείου από το υγρό που περιέχει 2.* φυς. το φυσικό μέγεθος που ορίζεται ως ο λόγος τής δύναμης που ασκείται κάθετα σε μια επιφάνεια προς το εμβαδόν τής επιφάνειας αυτής: *ατμοσφαιρική / αεροστατική / υδροστατική* ~ 3. (μτφ.) η ένταση ή η δυσφορία που αισθάνεται κανείς, επειδή τον στενοχωρεί. τον πιέζει (κάτι): *νιώθω ~ λόγω των εντατικών ρυθμών εργασίας || αισθάνεται μεγάλη ~ λόγω των χρεών του* **4.** το σύνολο των ενεργειών που αποσκοπούν στο να πειστεί ή να εξαναγκαστεί κάποιος να κάνει (κάτι) ή να συμμορφωθεί (προς μία γραμμή): *οι ομογενείς άσκησαν ~ στον πρόεδρο των **Η.Π.Α.**. για να πάρει θέση υπέρ τής χώρας μας || ασκώ ασφυκτική ~ σε κάποιον || η απόφαση ελήφθη κατόπιν πιέσεων* ΦΡ. (α) ***ομάδα πίεσης*** σύνολο ανθρώπων με κοινές επιδιώξεις και συμφέροντα, που προσπαθούν να πεί- σουν ή να αναγκάσουν την πολιτική ηγεσία να υιοθετήσει σε συγκεκριμένα ζητήματα τις θέσεις τους, κυρ. αξιοποιώντας την πολιτική, οικονομική και κοινωνική τους θέση ή επιρροή συν. λόμπι (β) ***μοχλός πιέσεως*** βλ. λ. *μοχ/^ός* 5. φυσιολ. (α) ***(αρτηριακή) πίεση*** η πίεση (σημ. 1) που ασκείται στο τοίχωμα των αρτηριών από το αίμα τής καρδιάς που κυκλοφορεί στο εσωτερικό τους και οφείλεται στις συστολές τής καρδιάς οι οποίες προωθούν το αίμα στις αρτηρίες και στην αντίσταση που αυτές παρουσιάζουν στη ροή τού αίματος: *παίρνω την ~ κάποιου* (τη μετρώ. λ.χ. με πιεσόμετρο) || *μεγάλη! μικρή* ~ (η μεγαλύτερη / μικρότερη τιμή στην κλίμακα μετρήσεως της) |] *έχω* ~ (β) ***φλεβική πίεση*** η πίεση που ασκείται στο τοίχωμα των φλεβών από το αίμα, το οποίο βρίσκεται στο εσωτερικό τους και η οποία είναι ανεξάρτητη από τις συστολές τής καρδιάς (γ) ***πίεση αίματος*** βλ. λ. *αίμα·* φρ. (καθημ.) ***μου ανεβαίνει η πίεση*** (i) εντείνεται η λειτουργία τής καρδιάς λόγω ταραχής, έντασης κ.λπ., ανεβαίνουν οι σφυγμοί μου (πάνω από το φυσιολογικό) (ii) (μτφ.) εκνευρίζομαι (κ. ***κάποιος μου ανεβάζει την πίεση*** κάποιος με εκνευρίζει): *κάθε φορά που τον βλέπω να τεμπελιάζει, μου ανεβάζει την πίεση* 6. ΑΘΛ. ο περιορισμός των κινήσεων τού αντιπάλου, ώστε να μη μπορεί να οργανώσει επίθεση. ή η συνεχής επιθετική δραστηριότητα, που τον αναγκάζει να αμύνεται: *ασφυκτική ~ ασκεί η **Α.Ε.Κ.** στον **Π.Α.Ο.** το τελευταίο δεκάλεπτο.*
|ΗΤΥΜ. < αρχ. *πίεσις* < *πιέζω* (βλ.λ.)].

πιεσόμετρο (το) [πιεσομέτρ-υυ | -ων] **1.** συσκευή μετρήσεως τής πίεσης των αερίων και των υγρών, το μανόμετρο **2.** ΙΑΤΡ. όργανο για τη μέτρηση τής αρτηριακής πίεσης, το οποίο αποτελείται από ελαστική πε- ρίχειρίδα. η οποία φουσκώνει και εφαρμόζει γύρω από τον βραχίονα και συνδέεται με συσκευή που καταγράφει την πίεση με βάση το ύψος στήλης υδραργύρου ή πίνακα ενδείξεων, δίνοντας δύο τιμές αρτηριακής πιέσεως: μία για τη συστολική και μία για τη διαστολική ΣΥΝ. σφυγμομανόμετρο.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. piessiometre].

πιεστήριο (το) [πιεστηρί-ου | -ον] **1.** ΤΕΧΝΟΛ. (α) μηχανικό σύστημα που χρησιμοποιείται στη βιομηχανία ή τη βιοτεχνία για τη συμπίεση διαφόρων σωμάτων ή την εξαγωγή τού νερού και των υγρών από αυτά ΙΥΝ. πρέσα (β) ***υδραυλικό πιεστήριο*** τύπος μηχανής που χρησιμοποιείται για τη δημιουργία πολύ υψηλών πιέσεων, προκειμένου να ελεγχθεί η ανθεκτικότητα μεταλλικών οργάνων ή μηχανών ή κατά την κατεργασία μετάλλων (γ) ***πιεστήριο συσκευασίας*** χειροκίνητη ή μηχανοκίνητη διάταξη που χρησιμοποιείται στη συσκευασία και τυποποίηση βιομηχανικών ή γεωργικών προϊόντων (δ) ***στιλβωτικό πιεστήριο*** μηχανική διάταξη με την οποία εξασκείται πίεση σε ύφασμα, για να λειανθεί η επιφάνειά του 2. ΙΥΠΟΙ Ρ. (α) μηχανικό σύστημα το οποίο χρησιμοποιείται για την εκτύπωση βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων κ.λπ.: *παραδοσιακό / λινοτυπικό* ~ || ~ *όφσετ* (β) (συνεκδ.) η αντίστοιχη φάση εκτυπώσεως βιβλίων, περιοδικών, εφημερίδων κ.λπ.: *το κείμενο πρέπει να είναι έτοιμο για το ~·* ΦΡ. ***επί τού πιεστηρίου*** (για κείμενα, πληροφορίες, ειδήσεις, οι οποίες περιλαμβάνονται σε μια έκδοση, π.χ. εφημερίδα) ακριβώς στη φάση τής εκτύπωσης, ενώ έχει ήδη διαμορφωθεί η ύλη.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *πιεστήριον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *πιεστήριος* (< αρχ. *πιέζω).* Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. ξέν. όρου, πβ. γαλλ. presse, γερμ. Prcsscj.

πιεστής (ο) [1889] ο τεχνίτης τυπογραφείου που χειρίζεται το τυπογραφικό πιεστήριο ΣΥΝᵀ. τυπωτής, εκτυπωτής.

πιεστικός, -ή, -ό [1886] **1.** αυτός που ασκεί πίεση, που πιέζει: **~** *αίτημα ί άμυνα στον* ανπ/ταλο / *παρέμβαση* 2. αυτός που επείγει, που ζητεί άμεση αντιμετώπιση: *οι ~ ανάγκες τής αγοράς* 3. αυτός που

λειτουργεί καταπιεστικά, επιβάλλοντας περιορισμούς και δεσμεύσεις: *η οικογένειά της ήταν ιδιαίτερα ~ σε θέματα σχετικά με τις εξόδους.* — **πιεστικ-ά / -ώς** επίρρ..
πιεστικότητα (η) f 18961. **πιεστός,** -ή. -ν (χυτός που μπορεί να πιεστεί, να ελαττωθεί κατά τον όγκο, όταν του ασκηθεί πίεση συν. συμπιεστός.
[ετυμ. αρχ. < *πιέζω* (βλ.λ.)|. **πίεστρο(ν)** <τοι {πιέστρ-ου | -ων} (λόγ.) **1.** κάθε όργανο για την άσκηση πιέσεως και για σύσφιξη (λ.χ. το έμβολο μηχανών) 2. ιατρ. χειρουργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για την επίσχεση τής αιμορραγίας. την παρακώλυση τής κυκλοφορίας σε μέλος τού σώματος και την πίεση των νεύρων.
Ιι·7ΓΥΜ. < αρχ. *πίεστρον*< *πιέζω* (βλ.λ.) |.
Πιέτά (η) {άκλ.} η ζωγραφική ή γλυπτική σύνθεση που απεικονίζει την Παναγία να θρηνεί κρατώντας στα γόνατά της τον νεκρό Ιησού.
Ιι-ΤΥΜ. < ιταλ. pieta «οίκτος, συμπόνια» < λατ. pieias «ευσέβεια, θεοσεβής φόβος»}.
πιέτα (η) {πιετών} τεχνητή πτυχή ενδύματος: *φούστα με πιέτες* συν. δίπλα, τσάκιση. — (υποκ.) **πιετούλα** κ. **πιετίτσο** (η).
[ετυμ. < βεν. picta (ιταλ. pietia) < λατ. *plicta < μτχ. plicitus τού ρ. plico «διπλώνω, πτυχώνω»}, **πιετισμός** (ο) θρησκ. προτεσταντική, ανανεωτική θρησκευτική κίνηση που αναπτύχθηκε τον 17ο αι. στους κόλπους κυρ. τού λουθηρανισμού. αποσκοπώντας στην τόνο>ση τού θρησκευτικού συναισθήματος μέσω τής καθιέρωσης αυστηρών ηθικών κανόνα>ν με την αντίληψη ότι η τελειοποίηση τού ανθρώπου επιτυγχάνεται κυρ. με εντατική ατομική προσπάθεια και με επενέργεια τού θείου λόγου και όχι με το βάπτισμα ή τη θεία χάρη· ανάλογα φαινόμενα αναπτύχθηκαν επίσης στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία με την ανανεωτική κίνηση τής *νέας ευσέβειας* (λατ. devotio moderna) κατά τον 15ο αι. και στην Αγγλικα- νική Εκκλησία με το ευσεβιστικό κίνημα τού πουριτανισμού κατά τον 17ο αι. συν. ευσεβισμός.
[LΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pictisme < piete < λατ. pietas «ευσέβεια, θεοσεβής φόβος»}.
Πίζα (η) πόλη τής Δ. Ιταλίας στον ποταμό Αρνο, γνωστή για τον κεκλιμένο πύργο της.
Ιπτυμ. < ιταλ. Pisa, ετρουσκ. αρχής. αγν. ετύμου|. **πιζάμα** (η) -» πιτζάμα
πιθαμή (η) ♦ σπιθαμή
-πίθαμος, -η, -ο β' συνθετικό που δηλιόνει συγκεκριμένο αριθμό πιθαμών: *τρι-πίθαμος.* **πιθανοκρατία** (η) ίχωρ. πληθ.} φίλος, φιλοσοφική θεωρία κατά την οποία η ανθρώπινη γνώση έχει τη σημασία και την αξία μόνο τής πιθανότητας. εφόσον η απόλυτη αλήθεια δεν είναι δυνατόν ποτέ να γίνει γνωστή, ο άνθρωπος δεν μπορεί να φθάσει στην απόλυτη αλήθεια και. κατά συνέπεια, οφείλει να αρκείται στη διάκριση προτάσεων πι- θανίον σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό.
[ετυμ. < *πιθανός* + *-κρατία* < *-κράτης* < *κρατώ*. απόδ. τού γαλλ. probabilisnie |.
πιθανολόγημα (το) [μτγν.] {πιθανολογήμ-ατος | -ατα, -άτων} λόγος.
γνώμη ή επιχείρημα που βασίζεται σε πιθανότητες, **πιθανολογία** (η) |αρχ.| {πιθανολογιών} **1.** λόγος τού οποίου η ακρίβεια ή η αλήθεια βασίζεται σε πιθανότητες και όχι σε βεβαιότητα 2. (συνεκδ.) υπόθεση, εικασία, **πιθανολογώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.Ι {πιθανολογείς... | πιθανολόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα} 1. θεωρώ (κάτι) ενδεχόμενο, πιθανό συν. υποθέτω, (λόγ.) εικάζω, εικοτολογώ 2. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *πιθανολογείται)* φέρεται. λέγεται ως πιθανό: *~ ότι θα έχουμε εκλογές το φθινόπωρο* ΣΥΝ. εικάζεται.
πιθανόν επίρρ. |αρχ.} (+ να) ίσως, είναι δυνατόν (να συμβεί κάτι) σύμφωνα με τα δεδομένα: *~ να άργησε λόγω τής κίνησης* }| *είναι ~ να καθυστερήσει η πτήση λόγω της κακοκαιρίας.* <·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πιθανός.* **πιθανός,** -ή. -ό **1.** αυτός που μπορεί να γίνει ή να ισχύσει. αναμενόμενος σύμφωνα με τα δεδομένα: είναι *πολύ ~ μια τέτοια εκδοχή* || *αποτελεί ~ εξέλιξη* συν. ενδεχόμενος αντ. απίθανος 2. γλωσσ. *πιθανοί κόσμοι* όρος που χρησιμοποιείται ιδίως στη σημασιολογία, για να δηλώσει πιθανές χρήσεις λέξεοιν, φράσεων κ.λπ. σε μορφές τής πραγματικότητας διαφορετικές από τον κόσμο τής πραγματικότητας που ισχύει στο «εδώ και το>ρα» τής εκφώνησης τού ομιλητή σχολιο λ. *ελλιπής, ενδεχόμενος, ίσως.*
[ετυμ. αρχ. < θ. *πιθ-*, μηδενισμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στο ρ. *πείθω.* + παραγ. επίθημα *-ανός.* πβ. *ικ-ανός, στεγ-ανός.* Η φρ. *πιθανοί κόσμοι* αποτελεί απόδ. τού αγγλ. possible worlds}.

πιθανόν - πιθανώς - είναι πιθανόν. Το (αρχ. ήδη) επίθ. **πιθ-ανός** (< *πείθ-ω)* σημαίνει «πιθανότητα, κάτι που μπορεί να γίνει». Η δήλωση πιθανότητας με το επίθ. *πιθανός* και το επίρρ. *πιθανώς* γίνεται με τέσσερεις τρόπους: (α) με τη φρ. **είναι πιθανόν να:** *Οι εκλογές είναι πιθανόν να διεξαχθούν τον Δεκέμβριο* (β) με την ελλειπτική φρ. **πιθανόν να** (ενν. *είναι): Οι εκλογές πιθανόν να διεξαχθούν τον Δεκέμβριο* (γ) με το επίρρ. **πιθανώς:** *Οι εκλογές θα διεξαχθούν πιθανώς τον Δεκέμβριο {δ)* καταχρηστική χρήση τού *πιθανώς* με *να,* **πιθανώς να:** *Οι εκλογές πιθανώς να διεξαχθούν τον Δεκέμβριο.*
Σημειωτέον ότι το *πιθ-ανός.* μολονότι παράγεται από το *πείθ-ω.* γράφεται με *-ι-,* διότι σχηματίζεται από τη μηδενισμένη βαθμίδα τού θέματος: **πειθ-** (κανονική / ισχυρή βαθμίδα): **πιθ-** (μηδενισμένη βαθμίδα)· πβ. **πιθ-τός*> *πιστός-λείπ-ω: ελ-λιπ-ής. λιπό-θυμος* (βλ. λ. *ελ/.ιπής).*

πιθανότητα (η) {πιθανοτήτων} **1.** η δυνατότητα να συμβεί (κάτι), η αναμενόμενη εξέλιξη σύμφωνα με τα δεδομένα: *έχει πολλές ~ να πε- τύχει, εφόσον έχει προετοιμαστεί καλά και διαθέτει τα απαιτούμενα προσόντα* || *υπάρχει μόνο μία ~ να έρθει, αν αύριο δεν έχει δουλειά* || *μηδενικές / ανύπαρκτες ~·* **ΦΡ.** *κατά πάσα(ν) πιθανότητα* σύμφωνα με την πιο πιθανή εκδοχή, όπως είναι πιθανό: *~ οδηγούμαστε σε εκλογές* |ί - *θα το έχω έτοιμο αύριο, εκτός αν τύχει κάτι έκτακτο* 2. (συνεκδ.) το πιθανό γεγονός, η πιθανή περίσταση ή περίπτωση: *η άρνησή του ήταν μία - που δεν είχαμε υπολογίσει* || *πού να φανταστεί κανείς μια τέτοια ~!* 3. (στη στατιστική) (α) η σχετική δυνατότητα να συμβεί ένα γεγονός, όπως εκφράζεται από την αναλογία τού αριθμού όλων των πιθανών περιπτώσεων προς τον συνολικό αριθμό το)ν περιπτώσεων στις οποίες αυτό το γεγονός συμβαίνει: *έχει μία στις δέκα ~* να *πετό- χει στον διαγωνισμό* || *όταν ρίχνεις ένα κέρμα κορώνα-γράμματα. έχεις μία στις δύο ~ να έρθει γράμματα* (β) η σχετική συχνότητα με την οποία εμφανίζεται ή είναι πιθανόν να εμφανιστεί ένα γεγονός **4. ΜΑΘ.** (α) τυ πηλίκο τού αριθμού των ευνοϊκών περιπτο>σεων για ένα γεγονός ενός πειράματος τύχης προς τον αριθμό όλων των δυνατών περιπτώσεων αυτού τού πειράματος τύχης (β) *θεωρία των πιθανοτήτων* η θεωρία τής ανάλυσης, τής μελέτης, τής πιθανότητας και των πράξεων μεταξύ των συμβάντων ενός δειγματικού χώρου (γ) *νόμος των πιθανοτήτων* ο στατιστικός υπολογισμός το)ν προϋποθέσεων εκ- δηλώσεως ενός φαινομένου, βάσει τού οποίου κάτι θεωρείται πιθανό ή απίθανο: *και με* τον *νόμο των πιθανοτήτων να το πάρεις, δεν γίνεται να αστοχείς συνέχεια· κάποια στιγμή θα πετύχεις.* ** **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *ίσως, πιθανός.*
[F.ΤΥΜ. < αρχ. *πιθανότης, -ητος.* αρχική σημ. «πειστικότητα», < *πιθανός* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μτγν.}. **πιθανοτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τις πιθανότητες: (στη στατιστική) *~ εξίσωση / συσχετισμός.*
[FΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. probabilistic}, **πιθανώς** επίρρ. [αρχ.] κατά πάσα πιθανότητα: *~ καθυστέρησε λόγω τής κίνησης* j[*η εκλογή νέου προέδρου ~ θα οδηγήσει σε ανακατατάξεις.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *πιθανός, ίσως.* **πιθαράς** (ο) {πιθαράδες} (παλαιότ.) τεχνίτης που κατασκευάζει πιθάρια.
πιθάρι (το) {πιθαρ-ιού | -ΐΐόν) πήλινο αγγείο μεγάλων διαστάσεων με ευρύ στόμιο, παχιά τοιχώματα και συνήθ. μικρές λαβές, που χρησιμοποιείται για την εναποθήκευση ξηρών ή υγρών τροφών **ΣΥΝ.** πίθος, κιυύπι. -· (υποκ.) **πιθαράκι** (το).
[LΤΥΜ. < μτγν. *πιθάριον.* υποκ. τού αρχ. *πίθος* (βλ.λ.)|. **πιθηκάνθρωπος** (ο) [18911 {πιΟηκανθρώπ-ου | -τον. -ους} **1. ΑΝΘΡΩ ΠΟΛ.** ανθρωποειδές που είχε χαρακτηριστικά πιθήκυυ και θεωρείται ότι έζησε πριν από 500.000 χρόνια, χρησιμοποιούσε λίθινα εργαλεία και τη φωτιά 2. (σκωπτ.) ο πολύ άσχημος άνθρωπος, ο ασχημομούρης-
|**ΕΤΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pithecanthropus], **πιθηκήσιος,** -ια. -ο (σχολ. ορθ. *πιθηκίσιος)* αυτός που μοιάζει με ή ταιριάζει σε πίθηκο. **πιθηκήσια** επίρρ.
}**ΕΤΥΜ.** < *πίθηκος* + παραγ. επίθημα *-ήσιος* (βλ.λ.)[. **πιθηκίζω** ρ. αμετβ.]αρχ.] {πιθήκισα} (κακόσ.) μιμούμαι άκριτα τη συμπεριφορά. τα ήθη ή το ντύσιμο άλλων. κυρ. κατά τρόπο άκομψο και αφύσικο, χωρίς να έχω αφομοιώσει τα στοιχεία αυτά **ΣΥΝ.** μαϊμουδί- ζω. — **πιθηκισμός** (ο) |αρχ.|. **πιθηκοειδής,** -ής, -ές |αρχ.{ {πιθηκοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που μοιάζει με πίθηκο **ΣΥΝ.** πιθηκόμορφος 2. (για πρόσ. ως χαρακτηρισμός ο άσχημος άνθρωπος. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης. -ες.* **πιθηκόμορφος,** -η. -ο Ιμτγν.) αυτός που έχει τη μορφή πιθήκου **ΣΥΝ.** πιθηκοειδής.
πιθηκομούρης, -α. -ικο {πιθηκομούρηδες} αυτός πυυ το πρόσωπό του θυμίζει πίθηκο, πάρα πολύ άσχημος, **πίθηκος** (ο) {πιθήκ-ου | -ων. -ους} **1.** θηλαστικό που ζει στα δάση των θερμών περιοχών, με τρίχωμα που καλύπτει το σώμα (εκτός από το πρόσωπο), το εσωτερικό των ποδιών, των χεριών και τα οπίσθια, με στρογγυλό κεφάλι και συνήθ. προτεταμένες γνάθους, μακριά μυώδη ουρά. την οποία χρησιμοποιεί για να κρεμιέται από τα δέντρα· προσαρμόζεται εύκολα στο ανθρώπινο περιβάλλον και θεωρείται το κοντινότερο βιολογικά είδος προς τον άνθρωπο 2. (μτφ.-σκωπτ.) άνθρωπος πολύ άσχημος στην όψη. — (υποκ.) **πιθηκάκι** (το), **πιθηκικός,** -ή. -ό 11890|.
|**ΕΓΥΜ.** αρχ.. αγν. ετύμου. που εμφανίζει παραγ. επίθημα *-ακος/ -ηκος.* όπως και άλλα ονόματα ζώων. πβ. *μύρμηξ. -ηκος, ιέραξ. -ακος.* Η παλαιότερη υπόθ. κατά την οποία η λ. συνδ. με το λατ. foedus «άσχημος, δύσμορφος», δεν είναι πειστική, αφού το μοναδικό της επιχείρημα είναι η χρήση τού μτγν. *κα/Μας* (< αρχ. *κάλ/.ος)* κατ' ευφημισμόν για τον πίθηκο. Ίσως πρόκειται για δάνειο], **πίθος** (ο) (λόγ.) το πιθάρι· **ΦΡ.** (α) **ΜΥΘΟΛ.** *πίθος των Δαναΐδων* πιθάρι χωρίς πυθμένα, το οποίυ οι Δαναΐδες είχαν καταδικαστεί να προσπαθούν να γεμίσουν κουβαλώντας συνέχεια νερό. χωρίς φυσικά αυτό να γεμίζει ποτέ (β) **αντλώ *εις πίθον Δαναΐδων*** (*αντλώ εις πίθον Δαναΐδων,* Λουκιαν. *Τίμων* 18) για κάθε μάταιη προσπάθεια, η οποία αποκλείεται να τελεσφορήσει, είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. [FΤΥ.Μ. αρχ. (ήδη μυκ. qe-to «δοχείο»), αβεβ. ετύμου. Σύμφο)να με τον μυκ. τ., η λ. θα πρέπει να αναχθεί σε θ. με αρχικό χειλοϋπερωικό φθόγγο και με εναλλαγή φωνηεντισμού -e / -i. Οι συνδέσεις με λ. εκτός τής Ελληνικής δεν έχουν τεκμηριωθεί (λ.χ. λατ. fidelia «χύτρα» <; ˣfides-lia. αρχ. ισλ. bida «δοχείο γάλακτος»), κυρ. επειδή η παρουσία τού μυκ. τ. δεν επιτρέπει την υιοθέτηση κοινού αρχικού θ. με. ηχηρό δασύ (*bhidh-)]. **πιθώνω** ρ. -» απιθώνω
πίκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (στα τραπουλόχαρτα) το μπαστούνι (βλ.λ.):

«*Ντάμα* (θεατρικό έργο τού Α.Σ. Πούσκιν) **2.** (συνεκδ.) το πείσμα, ο θυμός που έχει κάποιος λόγω ενοχλήσεως: *δεν του μιλο') εδώ και μια βδομάδα από* **~· ΦΡ. έχω** *πίκα (κάποιον)* τον έχω άχτι ΣΥΝ. φούρκα 3. το σκωπτικό πείραγμα.

[ετυμ. < ιταλ. picca «αιχμή» < γαλλ. pique < p. piquer < δημώδ. λατ. *piccare «τρυπώ, κεντώ» < λατ. picus «δρυοκολάπτης»!, **πικάντικος,** -η, -ο **1.** (για τροφές) αυτός που έχει έντονη γεύση (συνήθ. λόγω μπαχαρικών, καρυκευμάτων, αλλαντικών κ.λπ.): - *σάλτσα / καναπεδάκια* 2. χαριτωμένα προκλητικός, τολμηρός, ερεθιστικός (χωρίς όμως υπερβολή): ~ *ταινία ι ανέκδοτο.* — **πικάντικα** επίρρ.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. piccante «αιχμηρός» < piccare < picca «αιχμή» (βλ. λ. *πίκα)].* **πικαπ** (το) {άκλ.} ηλεκτρική συσκευή για την αναπαραγωγή ήχων εγγεγραμμένων σε δίσκο βινυλίου (βλ.λ.), η οποία αποτελείται από ένα επίπεδο (πλατό). πάνω στο οποίο περιστρέφεται με ηλεκτροκίνητο μηχανισμό ο δίσκος, και έναν βραχίονα που απολήγει σε κεφαλή με βελόνα στην άκρη (συνήθ. με κομμάτι διαμαντιού), η οποία ακολουθεί τις αυλακώσεις τού δίσκου καθώς περιστρέφεται.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. pick-up «μαζεύω, σηκώνω κάτι από κάτω - αποτυπώ- νω»1.

Πικαρδία (η) περιοχή τής Η. Γαλλίας.

[_ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Picardie < παλλ. γαλλ. pic (> σύγχρ. pique), με τη σημ. «αιχμή» (βλ. κ. *πίκα)*\. **πικάρω** ρ. μετβ. {πίκαρα κ. πικάρισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** πειράζω, κάνω (κάποιον) να ενοχληθεί: *δεν το εννοούσε, το είπε για* να *σε πικάρει* 2. προκαλώ πείσμα σε (κάποιον) συν. πεισμώνω. — πικάριαμα (το).

[ELYM.. < ιταλ. piccarc < picca «αιχμή» (βλ. λ. *πίκα)*\. **πικεδένιος,** -α. -ο αυτός που είναι κατασκευασμένος από πικέ: - *κουβέρτα / κάλυμμα.* Ηπίσης **πικέ** {άκλ.}.

πικές (ο) {πικέδες} βαμβακερό ύφασμα με ανάγλυφα σχήματα ή σχέδια στην ύφανσή του.

[ΕJ.ΥΜ·. Μεταφορά τού γαλλ. (tissu) pique «(ύφασμα) φοδραρισμένο» < piquer «τρυπώ, φοδράρω» (βλ. λ. *πίκα)*\. **πικέτα** (η) {πικετών} χάρτινη επιφάνεια (πλακάτ). πάνω στην οποία γράφονται συνθήματα και την οποία περιφέρουν διαδηλωτές σε πορείες (πικετοφορίες).

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. picchetio (κατά τα θηλ.), βλ. κ. *πικέτο].* **πικέτο** (το) **1.** χαρτοπαίγνιο που παίζεται με τριάντα δύο τραπουλόχαρτα (έχουν αφαιρεθεί τα χαρτιά από τα δυάρια μέχρι και τα εξάρια) 2. η δεσμίδα από τα τριάντα δύο αυτά χαρτιά.

[ετυμ. < ιταλ. picchcito «μικρός πάσσαλος είδος χαρτοπαιγνίου» < γαλλ. piquet < p. piquer «τρυπώ» (βλ. λ. *πίκα)].* **πικετοφορία** (η) {πικετοφοριών} διαδήλωση μικρής ομάδας ατόμων, στην οποία καθένας κρατάει ένα πλακάτ (μια πικέτα) ή έχει πάνω του στερεωμένη πινακίδα με σύνθημα ή σύντομο κείμενο, με το οποίο ενημερώνει ή διαμαρτύρεται για συγκεκριμένο ζήτημα.

[ετυμ. Νόθο σύνθ. < *πικέτο* (βλ.λ.) + *-φορία* < *-φόρος* < *φέρω].* **πίκι** (το) {πικ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) ναυτ. το κέρας (βλ.λ.) λντ. κέρκος, ράντα.

|ΕΓΥΜ. < ιταλ. piechi, πληθ. τού picco «κορυφή - κέρας» < λατ. pic(c)us|.

πίκλα (η) **1.** νερό με ςίδι ή αλάτι που χρησιμοποιείται για τη συντήρηση λαχανικών ή κρέατος 2. (συνήθ. στον πληθ.) σαλάτα που περιέχει κομματάκια συντηρημένων λαχανικών και η οποία συνοδεύει κυρίως το κρύο φαγητό 3. *πίκλες* (οι) πράσινες ελιές διατηρημένες στο παραπάνω υγρό.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. pickle < μέσ. αγγλ. pikkyl / pckillc < μέσ. κάτω γερμ. pekel (> γερμ. Pokel «άλμη»), αγν. ετύμου}. **πικνίκ** (το) {άκλ.} πρόχειρο γεύμα στην εξοχή με φαγητά που έχουν φέρει έτοιμα από το σπίτι οι εκδρομείς.

[ΕΤΥΜ, < γαλλ. piquc-niquc, εκφραστ. σύνθετο αβεβ. ετύμου. Υποστηρίζεται ότι το α' συνθ. pique ανάγεται στο p. piquer «τρυπώ» με τη σημ. «κόβω με τα δόντια, τρώγω» (βλ. λ. *πίκα),* ενώ το β' συνθ. αποτελεί ομοιοκατάληκτη επέκταση με τη λ. nique «πράγμα άχρηστο, άνευ αξίας» (εκφραστ. λ.)}, **πίκο-** α' συνθετικό λέξεων (στο Διεθνές Σύστημα Μονάδων), που υποδηλώνει πολλαπλασιασμό επί 10^{12} τής μονάδας μπροστά από την οποία τοποθετείται.

fΕΤΥΜ. < pico-, όρ. τού Διεθνούς Συστήματος Μονάδων (S.I.). που προέρχεται από το ιταλ. piccolo «μικρό» (βλ. κ. *πίκολο)].* **πίκολο** (το) (ή **πίκολο φλάουτο)** {άκλ.} μους. παραλλαγή τού φλάουτου, μικρό φλάουτο, το οποίο ηχεί σε ψηλότερες ηχητικές περιοχές από το κοινό φλάουτο· έχει διαπεραστικό ήχο και συμμετέχει τακτικά στη συμφωνική ορχήστρα, κατά κανόνα ως τυ οξύτερο όργανό της.

[F-ΙΥΜ: < ιταλ. piccolo < εκφραστ. θ. *plcc-. παράλλ. προς το poco «λίγος» < λατ. paucus].

Π.Ι.Κ.Π.Α. (το) Πατριωτικό Ίδρυμα Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλή- ψεως.

πίκρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** η πικρή γεύση: *η ~ τού καφέ* ΣΥΝ. πικρότητα αντ. γλυκύτητα 2. (μτφ.) το συναίσθημα μεγάλης στενοχώριας που προέρχεται από κάτι δυσάρεστο: *έμεινε με την ~ τής αποτυχίας* || οι ~ *και τα βάσανα τον γέρασαν* ΣΥΝ. λύπη. βάσανο, φαρμάκι αν γ. ευφροσύνη, χαρά.

[F.tym. μεσν. < αρχ. *πικραίνω* (υποχωρητ.). κατά το σχήμα *γλύκα - γλυκαίνω, τρέλα - τρελαίνω, ανάσα - ανασαίνω],* **πικραγγουριά** (η) άγριο πολυετές ποώδες φυτό. που φυτρώνει συνήθ. σε άγονες περιοχές, τού οποίου οι ώριμοι, κρεμαστοί καρποί αποκόπτονται πολύ εύκολα, εκτινάσσοντας τα σπέρματα και τον πολύ πικρό και ερεθιστικό για τα μάτια χυμό τους. **πικράγγουρο** (το) ο καρπός τής πικραγγουριάς, **πικράδα** (η) {χωρ. πληθ.} η πικρή γεύση: *βάλε λίγη ζάχαρη, να σπάσει η* ~ συν. πικρίλα, φαρμακίλα αντ. γλυκάδα.

{f.tym. μεσν. < *πίκρα* + παραγ. επίθημα *-άδα,* πβ. *ζάλη - ζα/.άδα*\. **πικραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.| {πίκρα-να. -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.)

(σπάν.) προκαλώ ή αφήνω πικρή γεύση: *η μελιτζάνα πικραίνει κάπως* γο *φαγητό* συν. πικρίζω 2. (μτφ.) προκαλώ στενοχώρια, λύπη σε (κάποιον): *πίκρανε συγγενείς και φίλους με την αχαριστία του* || (μεσοπαθ.) *πικράθηκε από την άδικη στάση του* συν. στενοχωρώ, δυσα- ρεστώ, λυπώ. φαρμακώνω ♦ 3. (αμετβ.) γίνομαι πικρός: *μη βάλεις άλλη κουταλιά καφέ, γιατί θα πικράνει πολύ* 4. (η μτχ. *πικραμένος, -η, -ο)* βλ.λ.

πικραλίδα (η) πολυετές ποώδες, εδώδιμο φυτό με άκαμπτο, τριχωτό βλαστό και μπλε άνθη. το οποίο τρώγεται ως λαχανικό ή σαλάτα συν. πικρομάρουλο, πικροράδικο.

Ιετυμ. μτγν. < *πικρα/.ίς, -ίδος* < *πικρίς, -ίδος* + παραγ. επίθημα *-αλί- δα,* πβ. κ. *καυκαλ-ίδα. πεταλ-ίδα].* **πικραμένος,** -η, -ο αυτός που έχει πικραθεί, έχει στενοχωρηθεί πολύ (από κάποιον/κάτι): *ήταν - από την αχαριστία όσων βοήθησε* || *έφυγε από τη ζωή* ~ φρ. *θα γελάσει (κι) ο κάθε πικραμένος* για κάτι τόσο αστείο ή γελοίο που θα προκαλέσει το γέλιο ακόμη και σε αυτόν που αισθάνεται πίκρα. — **πικραμένα** επίρρ. **πικραμυγδαλιά** (η) η αμυγδαλιά τής οποίας οι καρποί έχουν πικρή γεύση.

πικραμύγδαλο (το) [μεσν.] |πικραμυγδάλ-ου | -ων} ο καρπός τής πικραμυγδαλιάς.

πικραμυγδαλόλαδο (το) αιθέριο έλαιο που εξάγεται από τα πικραμύγδαλα. μοιάζει με το αμυγδαλόλαδο και χρησιμοποιείται όπως και αυτό.

πικραντικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που μπορεί να κάνει κάτι πικρό αντ γλυκαντικός, **πικρία** (η) [αρχ.| {πικριών} **1.** η δυσάρεστη ψυχική κατάσταση, η στενοχώρια: *η - τής ήττας* συν. θλίψη 2. η γεύση τού πικρού συν. πικρίλα.

πικρίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μτγν.Ι {πίκρισα} ♦ **1.** (αμετβ.) έχω ή αποκτώ πικρή γεύση: *η ρίγανη ί ο καφές / το πικραμύγδαλο πικρίζει* αντ. γλυκίζω ♦ 2. (μετβ.) δίνω ή αφήνω πικρή γεύση: *η μελιτζάνα πικρίζει κάπως το φαγητό.* —πίκρισμα (το), **πικρίλα** (η) {χωρ. πληθ.} η γεύση τού πικρού: *το χάπι άφηνε μια ~ στο στόμα* συν. πικράδα, φαρμακίλα αν γ. γλύκα.

[γτυμ. < *πικρός* + *-ίλα* (βλ.λ.), πβ. *ξιν-ίλα. ψαρ-ίλα. μαυρ-ίλα].* **πίκρισμα** (το) » πικρίζω

πικρό- κ. **πικρό-** κ. **πικρ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό: 1. έχει πικρή γεύση: *πικρ-αμύγδα/.ο. πικροδάφνη* 2. προκαλεί πικρία, δημιουργεί στενοχώριες και καημούς: *πι- κρο-θάλασσα. πικρο-κυματούσα. πικρο-καρδίζω. πικρο-βάσανα* 3. χαρακτηρίζεται από πίκρα, κρύβει ή εκδηλώνει θλίψη, στενοχώρια: *πι- κρό-καρδος. πικρό-γνλο.*

[κίύμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *πικρός* (βλ.λ.)[. **πικροαίματος,** -η. -ο άνθρωπος με στρυφνό, δύστροπο ή αντιπαθητικό χαρακτήρα.

πικροβάσανα (τα) {πικροβασάνων} τα βάσανα που προκαλούν μεγάλες πίκρες.

πικρόγελο (το) το πικραμένο γέλιο, που δεν δηλώνει χαρά αλλά θλίψη λντ. γλυκόγελο. **πικρόγευστος,** -η. -ο 11897| αυτός που έχει πικρή γεύση,

πικρόγλυκος, -η. -ο **1.** αυτός που είναι γλυκός και πικρός ταυτόχρονα 2. (μτφ.) αυτός που είναι ευχάριστος μαζί και δυσάρεστος, **πικρόγλωσσος,** -η. -ο {αρχ.} αυτός που λέει λόγια πικρά, τα οποία πληγώνουν τους άλλους συν. δηκτικός, φαρμακόγλωσσος λντ. γλυ- κόγλωσσος.

πικροδάφνη (η) [μεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.} αειθαλής θάμνος ή μικρό δέντρο των περιοχών τής Μεσογείου, με δηλητηριώδη γαλακτώδη χυμό και εντυπωσιακά ρόδινα (αλλά και λευκά, κόκκινα ή κιτρινοπά) άνθη. που φυτρώνουν σε δέσμες στην κορυφή των κλαδιών· καλλιεργείται ως καλλωπιστικό φυτό για τα άνθη του και ανθοορεί όλο το καλοκαίρι συν. ροδοδάφνη, **πικροθάλασσα** (η) Ιπικροθαλασσών] η θάλασσα ως πρόξενος κακών και συμφορών (λ.χ. ναυαγίοιν), που προκαλούν βάσανα και πίκρες: «*θάλασσα ~ και πικροκυματούσα*» (δημοτ. τραγ.).

πικροκαρδίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πικρυκάρδισ-α. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) πικραίνω την καρδιά, στενοχωρώ (κάποιον): *μην τον πικροκαρδίζεις* συν. κακοκαρδίζω ♦ 2. (αμετβ.) πικραίνομαι, θλίβομαι: *μη μου πικροκαρδίζεις κι όλα θα πάνε καλά.*

πικρόκαρδος, -η, -ο **1.** αυτός που τρέφει κακά. φθονερά αισθήματα για τους άλλους συν. φθονερός 2. αυτός που έχει πικραθεί, κακοκαρδιστεί.

πικροκυματούσα (η) (λαϊκ.) ο)ς χαρακτηρισμός τής θάλασσας, επειδή τα κύματά της φέρνουν πίκρες και στενοχώριες στους ανθρώπους.

(ΚΙ ΥΜ. < *πικρό- +-κυματούσα* <*κύμα.* πβ. *ξανθομα/.λ-ούσα. γ/.υκο- λα?^-ούσα* |.

πΐκρόλογα (τα) πικρά λόγια που πληγώνουν αντ. γλυκόλογα, **πικρομάρουλο** (το) η πικραλίδα (βλ.λ.).

πικροπηγή (η) [1888} μεταλλική πηγή από την οποία τρέχει νερό που πικρίζει, διότι περιέχει μαγνήσιο και θειικό νάτριο, **πικροράδικο** (το) η πικραλίδα (βλ.λ.).

πικρός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει τη γεύση τού καφέ χωρίς ζάχαρη: ~

ποτό / φάρμακο ΑΝΤ. γλυκός **2.** (μτφ.) αυτός που προκαλεί θλίψη, πίκρα: *η - αλήθεια* (που δεν είναι ευχάριστη) Η *ήττα* είναι ~|} *έζησε ~ στιγμές* || *πικρά ην'τα ξένα* (η ξενιτειά) συν. λυπηρός 3. (μτφ.) αυτός που φανερώνει πίκρα, λύπη ή στενοχώρια: *μ ' ενα χαμόγελο ~* || - *λόγια / δάκρυα* **/** *σχόλια* αντ. γλυκός. — **πικρά** επίρρ.
[ετυμ. αρχ. < *pik-r0s. μηδενισμ. βαθμ. τού **J.H.** ^peik- «σημειώνω, χαράζω - κεντώ, τέμνω, ερεθίζω», πβ. σανσκρ. pirhsati «κόβω. τέμνω», αρχ. σλαβ. pisati «γράφω», pistru «πολύχρωμος. παρδαλός» κ.ά. Ομόρρ. *ποικ-ίλος* (βλ.λ.)].
πικρότητα (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} (σπάν.) **1.** η πικρή γεύση: *η ~ του καφέ* **ΑΝΤ'.** γλύκα **2.** (μτφ.) η πικρία ΑΝΤ. γλυκύτητα. **πίκρούτσικος,** -η/-ια. -ο αυτός που πικρίζει κάπως, που έχει ελα- φρώς πικρή γεύση ΑΝ ι. γλυκυύτσικος.
πικροχολος, -η, -υ αυτός που χαρακτηρίζεται από πρόθεση να υποτιμήσει, να ενοχλήσει ή να κατηγορήσει κάποιον: *~ σχόλιο / διαπίστωση / παρατήρηση* || *~ άνθρωπος. δεν ακούς καλό λόγο απ' το στόμα του για κανέναν!* — **πικρόχολα** επίρρ. |LTY.W. αρχ. < *πικρό-* + *χόλος* (βλ.λ.)]. **πικτόγρομμα** (το) {πικτογράμμ-ατος | -ατα. -άτων| σχέδιο ή απλοποιημένη εικονογραφική παράσταση, που απεικονίζει με συμβολικό τρόπο συγκεκριμένη σημασία, ώστε να μεταβιβάζει μήνυμα, όπως λ.χ. το ιδεόγραμμα.
[f.tym. Μεταφορά τού αγγλ. pictogram (νόθο σύνθ.) < picto- (< λατ. pictus «ποικίλος, στικτός», μτχ. τού ρ. pingo «ζωγραφίζω, γράφω») + -gram (< αρ^. *γράμμα)*|. **πικτογραφία** (η) [πικτογραφιών] η χρήση πικτογραμμάτων ως προστάδιο τής γραφής.
Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. pictography (νόθο σύνθ.) < picto- (βλ. κ. *πικτόγραμμα)* + -graphy < *-γραφία].* **πιλάλα** (η) -► πηλάλα **πιλαλώ** ρ. -► πηλαλώ
πίλαστρο (το)]πιλάστρ-ου | -ων| λρχιτ. τετράγωνος στύλος προσαρμοσμένος σε τοίχο συν. παραστάδα. πεσσός.
[ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. pilastro «παραστάδα. στήλη» < μεσν. λατ. palestrata (με επίδρ. τού pila «κολόνα») < μτγν. λατ. parastata / parastates < αρχ. *παραστάτης*[.
πιλατεύω ρ. μετβ. {πιλάτεψα} (λαϊκ.-εκφραστ.) ταλαιπωρώ, βασανίζω (κάποιον): *μία ώρα με πΟ.άτευε. μέχρι να μου πει* π *ήθελε.* - - **πιλάτεμα** (το) (μεσν.|.
ΙΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < μτγν. κύρ. όν. *Πιλάτος* (ο Ρωμαίος διοικητής τής Ιουδαίας που έδωσε την άδεια για τη σταύρωση τού Χριστού) < λατ. (Pontius) Pilatus (< επίθ. pilatus «οπλισμένος με ακόντιο»
pilum «ακόντιο»). Κατ* άλλη άποψη, *πιλατεύω* < **(a)πιλατ-εύω* < μτγν. *άπελάτης* (βλ.λ.)Ι.
Πιλάτος (ο) Πόντιος Πιλάτος
πιλάφι (το) {πιλαφ-ιού | -ιών} **1.** φαγητό από ρύζι βρασμένο με καρυκεύματα. το οποίο συνήθ. σερβίρεται ως συμπλήρωμα σε διάφορα πιάτα. λ.χ. με κρέας: *μύδια με* ~ 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για κάτι ανούσιο, χαλαρό, χωρίς ενδιαφέρον: *το ματς ήταν* ~. - (υποκ.) **πιλα- φάκι** (το).
ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. pilav < περσ. palav / pilav, αρχικώς «φαγητό με κρέας ή ψάρι. καλυμμένο με βρασμένο ρύζι και γαρνιρισμένο με αβγά ή κρεμμύδια»].
πίλημα (το) {πιλήμ-ατος [-ατα, -άτων] **1.** χοντρό ύφασμα που αποτε- λείται από συμπιεσμένες τρίχες ζώων συν. κετσές 2. (συνεκδ.) τεμάχιο τέτοιου υφάσματος, από το οποίο κατασκευάζονται καπέλα ύστερα από κατάλληλη επεξεργασία ΣΥΝ. καστόρι.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < /πΑώ *(-όω)* < *πίλος* (βλ.λ.)]. **πίλΐνγκ** (το) (συνήθ. ορθ. *πήλινγκ)* {άκλ.} η απολέπιση τής επιφάνειας τής επιδερμίδας με τη χρήση κατάλληλων καλλυντικών ή χημικών ουσιών *(χημικό ~).* που επιτυγχάνουν την απομάκρυνση των νεκρών κυττάρων και την εξάλειψη αντιαισθητικών σημαδκδν. κηλίδων ή ουλών τού δέρματος.
[ΕΤΥΜ · < αγγλ. peeling < p. peel «ξεφλουδίζω, αποφλοιώνω» < μέσ. αγγλ. pelen < μέσ. γαλλ. peler < λατ. pilare < pilus «τρίχα»], **πιλοποιείο** (το) 11871J (λόγ.) το εργοστάσιο ή το εργαστήριο στο οποίο κατασκευάζονται καπέλα **ΣΥΝ.** καπελάδικο, **πιλοποιία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.Ι **1.** η κατασκευή καπέλων **2.** το πιλοποιείο.
πίλοποιός (ο/η) (λόγ.) ο **κατασκευαστής καπέλων ΣΥΝ. καπελάς.**
[ΕΙ ΥΜ. μτγν. < *πΐλος* (βλ.λ.) + *-ποιός* < *ποιώ*\. **πίλοπωλείον** (το) [1887J (λόγ.) κατάστημα που πωλεί καπέλα ζυν καπελάδικο. —**πιλοπώλης** (Ο) 11894]. **πίλος** (ο) (λόγ.) καπέλο, κυρ. κατασκευασμένο από πίλημα (βλ.λ.).
| εϊΥ.Μ. < αρχ. *πίλος,* αβεβ. ετύμου. Δεν είναι μορφολογικώς αποδεκτή η σύνδεση με αρχ. γερμ. fiIζ (> γερμ. Kilz «σκουφί»), αρχ. αγγλ. felt, οι οποίες συνδέονται μάλλον με αρχ. γερμ. fal/en «εοαρμόζω, βάζω μέσα» και αρχ. ρωσ. pulsti «κάλυμμα» ως προερχόμενες από κοινό I.E. *pcl-d-os. Ηπίσης δεν φαίνεται πιθανή η σύνδεση με λατ. pilleus «καπέλο» και pilus «τρίχα» (< I.E. *pil-s-). Επικρατεί κυρ. η άποψη ότι το λατ. pilus είναι αγν. ετύμου. ενώ τόσο το λατ. pilleus όσο και το αρχ. *πίλος* αποτελούν ανεξάρτητα δάνεια (ως τεχν. όροι), αγν. προελ.|. **πιλοτάρω** ρ. αμετβ. {πιλόταρα κ. πιλοτάρισα] **1.** οδηγώ πλοίο ή αεροσκάφος ΣΥΝ. πλοηγώ **2.** (μτφ.) κατευθύνω με κατάλληλους χειρισμούς: *~ ένα πρόγραμμα.* —**πιλοτάρισμα** (το).
[ετυμ. < ιταλ. pilotare < pilota (βλ. κ. *πιλότος)*\. **πιλοτή** (η) ισόγειος χώρος κτηρίου, συνήθ. πολυκατοικίας, στον οποίο υπάρχει η είσοδος και ο οποίος δεν έχει περιτοιχιστεί (ώστε να φαίνονται οι κολόνες τού κτηρίου) και χρησιμοποιείται συνήθ. ως χώρος στάθμευσης για τα αυτοκίνητα των ενοίκων.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. pi lot is «πασσάλωση, θεμελίωση με πασσάλους» < pilot «είδος πασσάλου με σιδερένια αιχμή» < pile «στύλος» (< λατ. pila «στήλη, στύλος»)].

πιλοτή ή πυλωτή; Η λέξη δεν συνδέεται ετυμολογικά με το **πύλη.** ώστε να δικαιολογείται η γραφή **πυλωτή.** Προέρχεται από το γαλλ. pilotis (< pilo «στύλος, κολόνα» < λατ. pila). γΓ αυτό και πρέπει να γράφεται **πιλοτή.**

πιλοτήριο (το) {πιλοτηρί-ου | -ων} ο ειδικά διαμορφωμένος και εξοπλισμένος χώρος αεροσκάφους (καμπίνα), από τον οποίο ο πιλότος κατευθύνει το αεροπλάνο.
Ιετυμ. < *πιλότος* + παραγ. επίθημα *-τήριο,* πβ. *χειρισ-τήριο. καθαριστήριο. πιεσ-τήριο* κ.ά.]. **πιλοτιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ναυτ. το πλοιάριο τού πιλότου, πλοη- γίδα (βλ.λ.) Κπίσης **πιλοτίνα.**
[ΕΤΥΜ. < *πιλότος* + παραγ. επίθημα *-ιέρα.* πβ. *ψηστ-ιέρα, καφετ-ιέρα*\. **πιλοτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τον πιλότο ή τον πλοηγό 2. (για σχέδια, προγράμματα κ.λπ.) αυτός που εφαρμόζεται ή γίνεται δοκιμαστικά, προκειμένου από την πειραματική εφαρμογή ή εκτέλεσή του να συναχθούν τα συμπεράσματα για τις πιθανές τροποποιήσεις, βελτιώσεις αντίστοιχων σχεδίων, προγραμμάτων που θα υλοποιηθούν περαιτέρω στα πρότυπα αυτού: *~ πρόγραμμα διδασκαλίας των νέων βιβλίων σε επι/δεγμένα σχολεία* || *~ επεισόδιο* (τηλεοπτικής σειράς). — **πιλοτικ-ά / -ώς** επίρρ.
ΙΓ.1ΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. pilot (σε φρ. όπως pilot programme / project)].
πίλοτος (ο/η) **1.** (α) ο οδηγός, χειριστής αεροσκάφους: *~ τής Ολυμπιακής / τής πο/.εμικής αεροπορίας* || *ικανός / έμπειρος* ~ (β) τεχνολ. ***αυτόματος πιλότος*** βλ. λ. *αυτόματος 2.* ναυτ. Ο πλοηγός (βλ.λ.) **3.** (σε φραστικές λέξεις ως χαρακτηρισμός με ενωτικό) για δοκιμαστικό πρόγραμμα, σχέδιο κ.λπ.. που χρησιμοποιείται πειραματικά ως οδηγός, προκειμένου να συναχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για άλλα ανάλογα προγράμματα: *ένα οικιστικό πρόγραμμα-πιλότος* || *επεισό- διο-πιλότος* (πριν από το κανονικό γύρισμα τηλεοπτικής σειράς). Ιείύμ. Αντιδάν.. < ιταλ. piloto < δημώδ. λατ. *pedOta < μεσν. **πηδώτης*
αρχ. πηδόν «τιμόνι, πηδάλιο» (βλ. λ. *πηδάλιο)].*

πιλότος ή πηλώτος; Αν η ετυμολογία τής λ. από ελλην. ***πηδώτης** (το οποίο όμως δεν μαρτυρείται) ήταν ασφαλής και αν ετηρείτο αυστηρά η γραφή που υπαγορεύει η ετυμολογία, τότε η γραφή **πη- λώτος** θα ήταν προτιμότερη: αρχ. ελλην. **πηδόν** «τιμόνι» (πβ. **πηδάλιο)** > μεσν. **πηδ-ώτης* «τιμονιέρης, οιακοστρόφος» > δημώδ. λατ. ×pedota > νεότ. ιταλ. pilota (με. ανομοιωτική τροπή τού d σε I και τού e σε i. πβ. μεσν. γαλλ. piiotte > γαλλ. pilote > αγγλ. pilot) > νεο- ελλ. *πηλώτος* (από τυ *πηδ-ώτης).* Ωστόσο, η «περιπετειώδης» ιστορία τής λέξης γεννά αμφιβολίες (το *πηδώτης* δεν μαρτυρείται ως λέξη) · έτσι είναι προτιμότερη η απλούστερη γραφή **πιλότος.**

πιλοφορώ ρ. αμετβ. {-είς... | πιλοφόρησα] (λόγ.) φορώ καπέλο.
Ιετυμ. < μτγν. *πιλοφορώ (-έω)* < *πίλος* (βλ.λ.) + *φορώ}.* **πίνα** (η) Jπινών}
μεγαλόσωμο μαλάκιο, το οποίο απαντά στις θερμές και εύκρατες θάλασσες · έχει τριγωνικό και επίμηκες όστρακο, που καλύπτεται με σειρές μεγάλων λεπιών.
ΣΧΟΛίυ λ. *ομόηχα.*
Ι f.tym. < αρχ. *κίνη/ πίνα.* αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο μεσογ. προελ.. ενώ αμφίβολη θεωρείται η σύνδεση με εβρ. penin «κοράλλι». Οι κώδικες παραδίδουν συχνά και τη γρ. πΐνναΐ. **πίνακας** (ο) {πινάκων} **1.** επίπεδη και λεία επιφάνεια από ξύλο ή πλαστικό. πάνω στην οποία γράωει κανείς με κιμωλία ή μαρκαδόρο (σε σχολείο, αίθουσα συνεδριάσεων κ.λπ.): *γράφω στον ~* |[*σβήνω τον ~* || *σηκώνω μαθητή στον ~* (λ.χ. για να τον εξετάσω προφορικά στο μάθημα) · ΦΡ. ***πίνακας ανακοινώσεων*** ειδική επιφάνεια από ξύλο ή φελλό. πάνω στην οποία επικολλώνται ή καρφιτσώνονται ανακοινώσεις
κατάλογος που έχει αναγραφεί σε χαρτί ή ειδική επιφάνεια (ξύλινη. μεταλλική κ.λπ.), που περιλαμβάνει σειρά ονομάτων, πραγμάτων κ.λπ.: *- εμπορευμάτων* ΣΥΝ. λίστα **3.** (ειδικότ.) κατάλογος στον οποίο αναφέρονται με αλφαβητική σειρά στοιχεία που μπορεί να βρει κανείς σε βιβ?ao, ο οποίος είναι τυπωμένος σε ξεχωριστή σελίδα τού βιβλίου · ευρετήριο: *~ περιεχομένων* **/** *ονομάτων και όρων* **ι** */.έξεων* **4.** η συστηματική έκθεση στοιχείων σχετικών με ένα θέμα με τη μορφή σειράς στηλών με δεδομένα ή διαγραμμάτων και γραφημάτων: *οι μεταβολές στον πληθωρισμό φαίνονται στον - τής σελίδας 10* || *στατι- στική μελέτη με πίνακες* **5.** ζωγραφική παράσταση πάνω σε επίπεδη επιοάνεια (ξύλο. χαρτί, μουσαμά ή άλλο υλικό): ενα *σα/-όνι γεμάτο πίνακες* || *αγοράζω / πουλώ / συλ/.έγω πίνακες* || *~ ζωγραφικής* || *κλασικός/ μοντέρνος / διάσημος* ~}[*πίνακες τού μεγάλου ζωγράφου εκτίθενται σε κεντρική γκαλερί των Αθηνών* 6. ηλεκτρ. το σύνολο των εξαρτημάτων και οργάνων που προορίζονται για τον έλεγχο τής λειτουργίας ή τής κατάστασης των ηλεκτρικών κυκλωμάτων, καθώς και για τον χειρισμό τους: *~ διανομής* (στους σταθμούς ή υποσταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας) || *~ εισαγωγής* (στη θέση όπου καταλήγει η παροχή) || *γενικός* - (που περιέχει τις ασφάλειες και τους διακόπτες, οι οποίοι ασφαλίζουν τα επιμέρους κυκλώματα εσωτερικής εγκατάστασης, καθώς και όλη την εγκατάσταση ως ενιαίο κύκλωμα) II *ενδεικτικός* - (με φωτεινούς σηματοδότες, που επιτρέπουν τον οπτικό έλεγχο τής λειτουργίας ηλεκτρικού ή τηλεφωνικού κυκλώματος) · φρ. *(ζητώ) την κεφαλή (κάποιου) επί πίνακι* βλ. λ. *ζητώ.*
(υποκ.) **πινακάκι** (το).
Ι γ.ίύμ. < αρχ. *πίναξ. -ακος.* τεχν. όρ.. που εμφανίζπ επίθημα *-ας,* πβ. *κάμ-αξ, κλΐμ-αξ, σχίδ-αξ.* Η λ. συνδ. με σανσκρ. pinaka- «μπαστούνι,

καλάμι», αρχ. σλαβ. pini «κορμός δέντρου, κούτσουρο» (> σερβοκρ. panj). μέσ. γερμ. vîne «σωρός ξύλων» κ.ά. Σχετικά με τη σημασιολ. εξέλιξη «κομμάτι ξύλου, κούτσουρο» -► «πίνακας», πβ. λατ. codex (cuudex) «κούτσουρο, κλαδί -- πίνακας, βιβλίο». Ήδη αρχ. είναι οι σημ. τής επιφάνειας γραφής ή ζωγραφικής, καθώς και των πλαισίων στα οποία εμφανίζονται χαρτογραφικές ή αστρονομικές πληροφορίες. Στη μτγν. γλώσσα συναντούμε επίσης τους πίνακες ανακοινο')-σεων και τους καταλόγους με ταξινομημένες πληροφορίες. Στον ηλεκτρισμό η λ. αποδίδει τυ γαλλ. tableau|. **πίνακι** -> πίνακας

πινακίδα (η) **1.** επίπεδη επιφάνεια (από ξύλο, μέταλλο, πλαστικό, πηλό κ.λπ.). πάνω στην οποία αναγράφονται διάφορα στοιχεία με κατατοπιστικό περιεχόμενο: ~ *καταστήματος / επαγγελματική* (δικηγόρου, γιατρού, πολιτικού κ.λπ.) || *ζωγραφική / εγχάρακτη / πή?.ινη* ~ ΣΥΝ. ταμπέλα, επιγραφή 2. (ειδικότ.) ***πινακίδες*** (οι) οι ειδικές μεταλλικές πλάκες, στις οποίες αναγράφεται ο αριθμός κυκλοφορίας οχήματος και που τοποθετούνται μία στο μπροστινό και μία στο πίσω μέρος τού οχήματος: ~ *οδικής κυκλοφορίας* || *η Τροχαία τού αφαίρε- σε τις ~ κυκ/.οφορίας* || *κυκλοφορεί με κλεμμένες / ξένες* - 3. λι'Χλιολ. πλάκα πάνω στην οποία έχει χαραχθεί κείμενο ή σχέδιο: *μυκηναϊκές* ~. — (υποκ.) πινακιδοίιλα (η).

[ετυμ. < μτγν. *πινακίς. -ίδος*< αρχ. *πίναξ*|. **πινακίδιο** (το) [αρχ.| {πινακιδί-ου j -ων} **1.** καρτέλα στην οποία σημειώνουμε (κάτι) 2. τριπλότυπο στυ οποίο αναγράφονται οι εντολές αγοραπωλησίας χρεογράφων από χρηματιστές, **πινάκιο** (το) [πινακί-ου | -ων} **1.** μικρός πίνακας **2.** (λόγ.) επιτραπέζιο σκεύος, συνήθ. πήλινο, για το σερβίρισμα φαγητού· πιάτο· φρ. ***αντί πινακίου φακής*** *(άντι πινακίου φακής,* βλ. ετυμ.) με ευτελές αντάλλαγμα: *τους βρήκαν στην ανάγκη και αγόρασαν το οικόπεδό τους* -

ΝΟΜ. βιβλίο τού οποίου οι σελίδες έχουν αριθμηθεί και μονογραφηθεί από τον προϊστάμενο τού δικαστηρίου και στο οποίο εγγράφονται με αριθμητική σειρά οι διαφορές και οι υποθέσεις που πρόκειται να εκδικαστούν στο ακροατήριο σε καθεμία δικάσιμο.

[ftym. < αρχ. *πινάκιον*. υποκ. τού ουσ. *πίναξ*. **Η** φρ. *άντι πινακίου φακής* ανάγεται στη βιβλική αφήγηση (Π.Λ. *Γένεσις*. 25). κατά την οποία ο Ησαύ, πρωτότοκος γυιος τού Ισαάκ, πούλησε τα πρωτοτόκια στον αδελφό του Ιακώβ για ένα πιάτο φακή], **πινάκλ** (το) {άκλ.} χαρτοπαίγνιο που παίζεται με τράπουλα των πενήντα δύο φύλλων από δύο. τρία ή και τέσσερα άτομα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. pinaclc < μτγν. λατ. pinnaculum «πτερύγιο», υποκ. τού λατ. pinna «φτερό», παράλλ. τ. τού penna (βλ. λ. *πέναι*)[. **πινακογραφία** (η) [μτγν.] {πινακογραφιών} ΤΥΠΟΓΡ. Ο καθορισμός των προδιαγράφουν και η εργασία στοιχειοθεσίας ή σύνθεσης ενός πίνακα (βλ.λ.. σημ. 2 κ. 3). **πινακοειδής,** -ής. -ές Ιμτγν.] Ιπινακοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει στο σχήμα με πίνακα, που έχει επίπεδη επιφάνεια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*. **πινακοθήκη** (η) [μτγν.] [πινακοθηκών] **1.** κτήριο που λειτουργεί ως μόνιμο εκθετήριο ζωγραφικών πινάκων: *η Εθνική Πινακοθήκη* **2.** η συλλογή πινάκων ζωγραφικής 3. (μτφ.) έργο (συνήθ. ηθογραφικό) στο οποίο παρουσιάζεται μια ποικιλία χαρακτήρων, όπου περιγράφονται διάφορα πρόσωπα: *η - των ηλιθίων* || *το βιβλίο είναι μια - των προσωπικοτήτων τής επανάστασης*. **πινακωτή** (η) **1.** (στους φούρνους) επιμήκης ξύλινη σανίδα με χωρίσματα, μέσα στα οποία τοποθετούνται τα ζυμωμένα ψωμιά και αφήνονται ωσότου φουσκώσουν (να ανέβει η ζύμη τους), πριν μεταφερθούν στον φούρνο, για να ψηθούν 2. (συνεκδ.) το ψωμί που ψήνεται σε τέτοιο σκεύος 3. (παλαιότ.) ομαδικό παιδικό παιχνίδι: ~ *από το άλλο μον τ'αφτί. γιατί 'ναι η μάννα μον κονφή»* (παιδικό τραγ.). [ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. επιθ. **πινακωτός* < αρχ. /Τινάϊαον (βλ.λ.)|. **πΐνάπ-γκερλ** (το) [άκλ.} νεαρή, ελκυστική γυναίκα, όπως εμφανίζεται σε φωτογραφία ή αφίσα (συνήθ. μεγάλων διαστάσεων) σε προκλητική πόζα: *η γνωστή ηθοποιός ξεκίνησε την καριέρα της ποζάροντας ως* ~.

|ΕΙΥΜ. < αγγλ.-αμερ. pin-up-girl < pin up «καρφιτσώνω, στερεώνω» + girl «κορίτσι»].

πινγκ-πόνγκ (το) {άκλ.} ελλην. *επιτραπέζια αντισφαίριση** παιχνίδι αντισφαίρισης (τένις) που παίζεται πάνω σε επίπεδο τραπέζι που χωρίζεται σε δύο ίσες περιοχές με ένα δίχτυ απλωμένο κάθετα στη μέση του και σε όλο το πλάτος του.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. ping-pong, ηχομιμητική λ. από τον ήχο που προκαλεί η αναπήδηση τής μπάλας στο τραπέζι].

Πίνδαρος (ο) {-ου κ. -άρου} **1.** αρχαίος Έλληνας λυρικός ποιητής (περ. 520-446 π.Χ.). ο οποίος συνέθεσε ωδές και επινίκιους ύμνους προς τιμήν των νικητών των πανελλήνιων αγώνων 2. ανδρικό όνομα.

πινδάρειος, -α. -ο]αρχ.| κ. **πινδαρικός,** -ή, -ό Ιμτγν.j.

|ΗΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν., που συνδ. με το τοπωνύμιο *Πίνδος* (βλ.λ.)]. **Πίνδος** (η) η μεγαλύτερη σε έκταση οροσειρά τής Ελλάδας, η οποία εκτείνεται από ΒΔ. προς ΝΛ. μεταξύ τής Ιπείρου και τής Θεσσαλίας. |ΐΐΤΥΜ. αρχ. < *k*i-n-d-os (αντί **Tivdos*. με υπερίσχυση τού αιολ. τύπου), μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kʷei-d- «λευκός, φωτεινός, λαμπρός», οπότε τυ όνυμα θα δήλωνε τη λευκή οροσειρά. Στο ίδιο Ι.Κ. θ. ανάγονται και άλλοι τ., πβ. σανσκρ. svind-ati «λάμπω, φεγγίζω», γοτθ. hveits «λευκός», αρχ. γερμ. (h)wiz. γερμ. wciB, αγγλ. white κ.ά.]. **πινέζα** (η) {πινεζών) **1.** μικρό λεπτό καρφί με πλατύ κεφάλι, που χρησιμοποιείται για τη στερέωση, το καρφίτσωμα ελαφρών αντικειμένων (λ.χ. χαρτόκν, φωτογραφιών) πάνω σε ξύλινες επιφάνειες, στον τοίχο κ.λπ. **2.** (μτφ.-σκωπτ.) πολύ κοντός άνθρωπος. — (υποκ.) **πινε- ζούλα** (η).

ΓΕΤΥΜ. < γαλλ. punaise «κοριός» < δημώδ. λατ. *putinasius, από συμ φυρμό τού p. *putire (< λατ. putere «σαπίζω, διαβρώνω») + λατ. nasus «μύτη»|.

πινελάρω ρ. μετβ. [πινελάρισ-α. -τηκα. -μένος) (λαϊκ.) βάφω με πινέλο. [ητυμ. < ιταλ. pennellare < pennello (βλ. λ. *πινέλο)}*. **πινελιά** (η) 1.το ίχνος που αφήνει ένα πινέλυ με χρώμα πάνω σε επιφάνεια· (συνεκδ.) 2. η ποσότητα χρώματος που μπορεί να συγκρατή- σει το πινέλο κάθε φορά που χρησιμοποιείται: *θέ/.ει μια-δνο - μαύρο, για να πάρει πιο σκούρα απόχρωση το μείγμα τού χρώματος* 3. κάθε κίνηση τού ζωγράφου με το πινέλο (κατά τη δημιουργία πίνακα): *τράβηξε μια γρήγορη* ~ || *ζωγράφιζε με προσεκτικές / ακριβείς / λεπτές* - [[*τελείωσε το έργο με λίγες* ~ **4.** (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο αποδίδει ένας λογοτέχνης τις λεπτομέρειες σε περιγραφή: *σκιαγραφεί με λεπτές ~ την προσωπικότητα τού ήρωα*. **πινέλο** (το) 1. εργαλείο ζωγραφικής που αποτελείται από ένα στέλεχος, συνήθ. ξύλινο ή πλαστικό, με βουρτσάκι στην άκρη, όπυυ τοποθετείται το χρώμα 2. (γενικότ.) κάθε λεπτή βούρτσα που χρησιμοποιείται για τη βαφή αντικειμένων ή για να απλιόνουμε υλικό σε επιφάνεια: *απλώνετε το αβγό μ'ένα ~ πάνω στο ζυμωμένο τσουρέκν(ε* ι-δικότ.) 3. πολύ μικρό βουρτσάκι. που χρησιμοποιείται για το ομοιόμορφο άπλωμα τού χρυγιόν στα χείλη **4.** φουντωτή βούρτσα με ξύλινη ή μεταλλική λαβή, που χρησιμοποιεί κανείς για να απλώσει τον αφρό στο δέρμα, όταν ξυρίζεται. — (υποκ.) **πινελάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pennello < λατ penicillus «γραφίδα, χρωστήρας», παράλλ. τ. τού penicullus, υποκ. τού penis «ουρά - πέος»], **πίνοκύτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χορ. πληθ.} ΒΙΟΛ. η ενεργητική απορρόφηση υγρών τού περιβάλλοντος από το κύτταρο μέσα από αύλακες τής πλασματικής μεμβράνης ΣΥΝ. κυτταροποσία.

|ι ::τυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pinocytosis < pino- (< *πίνα))* + cytosis < cyt- (βλ. λ. *κντο-. κύτταρο-)}*. **πίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ήπια (να/θα πιω, προστ. πιες. πειτε | (λαϊκ.) πιέτε). πιωμένος) ♦ (μετβ.) 1. ρουφώ (υγρό) με το στόμα, ώστε να κα- ταλήξει στο στομάχι: ~ *γάλα / πορτοκαλάδα* · ΦΡ. (α) ***πίνω το αίμα (κάποιου)*** βλ. λ. *αίμα* (β) ***πίνω το (πικρό) ποτήρι*** δοκιμάζω δυσάρεστο συναίσθημα λόγω αρνητικής καταστάσεως: ~ *τής προδοσίας / τής αχαριστίας* || *θα το πιω κι αν τό το ποτήρι και ελπίζω να μην ξανα- συμβεί κάτι τέτοιο* (γ) (σε επισκέπτη) ***τι θα πιείτε / θα πιείτε κάτι;*** τι ποτό να σας προσφέρω: (δ) ***τι πίνεις;*** ποιο είναι το αγαπημένο ή το συνηθισμένο ποτό σου: (ε) ***να πιεις (κάποιον) στο ποτήρι*** για άνθρωπο συνήθ. νεαρής ηλικίας με πολύ ωραίο, δροσερό πρόσωπο: *ένα κορίτσι σαν τα κρύα νερά· να το πιεις στο ποτήρι!* (στ) ***πίνω νερό στο όνομα (κάποιου)*** δείχνω απεριόριστη εμπιστοσύνη και σεβασμό σε κάποιον (λόγω των ικανοτήτων, τού ήθους του κ.λπ.) (ζ) ***τα πίνω*** καταναλώνω οινοπνευματώδες ποτό, συνήθ. σε μεγάλη ποσότητα: *χτες τα πίναμε μαζί στην ταβέρνα* (η) ***πίνω το καταπέτασμα*** καταναλώνω τεράστιες ποσότητες οινοπνευματωδών ποτών (θ) ***Γιάννης κερνά και Γιάννης πίνει*** βλ. λ. *κερνώ* (ι) ***ήπια το αμίλητο νερό*** σιωπώ, δεν λέω κουβέντα 2. (μτφ.) συγκρατώ (υγρό) στο εσωτερικό μου, απορροφώ: ΓΟ *χώμα ήπιε όλο το νερό* ΣΥΝ. ρουφώ, τραβώ 3. (λαϊκ.) καταναλώνω ποσότητα χαπιών ή φαρμάκου- (ειδικότ.) καπνίζω (καπνό, τσιγάρο) ή παίρνω ναρκωτικά (κυρ. χασίς) ♦ (αμετβ.) **4.** καταναλώνω (οινοπνευματώδες ποτό): *βάλε να πιω*]| *ούτε καπνίζει ούτε πίνει· κάνει υγιεινή ζωή* |[*πίνει πολύ. αλλά αντέχει* || ~ *σαν σφουγγάρι* (πολύ, υπερβολικά) 5. (ειδικότ.) έχω εθιστεί στο αλκοόλ, είμαι πότης: *ήταν γνωστό το πάθος του: έπινε* 6. κάνω πρόποση: - *στην υγειά / εις υγείαν κάποιον* **7.** (μτφ.) (για οινοπνευματώδη πυτά) πρυκαλώ επιπλυκές στην υγεία- καταβάλλω, εξασθενίζω: ΓΟ *ποτό να το πίνεις, όχι να σε πίνει* 8. (για ύφασμα ή ρούχο) γίνομαι στενότερος, μικραίνουν οι διαστάσεις μου: ΓΟ *παντελόνι ήπιε στο πλύσιμο* συν. (οικ.) μαζεύω, μπαίνω 9. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. ***πίνεται, πίνονται)*** (α) (κυρ. για ποτό) είναι κατάλληλο ή ευχάριστο να το πιει κανείς: *αυτό το κρασί δεν πίνεται- έχει χαλάσει* (β) (ειδικότ. για νερό) είναι πόσιμο: ΓΟ *νερό τής περιοχής δεν πίνεται- έχει πολλά άλατα* 10. (η μτχ. ***πιωμένος****, -η, -ο)* μεθυσμένος: *γύρισε στο σπίτι* του *αργά τη νύχτα* ~. ιχολιο λ. *παρώνυμο. τονισμός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *ρϊ- / ρο(i)- «πίνω», πβ. σανσκρ. pati, αρμ. ampem. αλβ. ρϊ, λατ. bibo (< *pibo). γαλλ. boire, ισπ. beber κ.ά. Ομόρρ. *πώ-μα. πό-τος, πο-τήριο(ν). πό-σις (-η), πό-της. πό-σι-μος, άμ-πω-τις* (βλ.λ.) κ.ά. Η σημ. 3 οφείλεται σε απόδ. ανάλογων χρήσεων τού τουρκ. icmek «πίνω. ρουφώ (τον καπνό)»|. **πίξελ** (το) {άκλ.) ΤΕΧΝΟΛ. το μικρότερο στοιχείο (φωτοβολών κόκκος) εικόνας που μπορεί να εμφανιστεί.

(κτυμ. < αγγλ. pixel < pix (πληθ. τού pic, συντομ. τού picture «εικόνα») + cl(ement) «στοιχείο»|. **πιο** επίρρ.· περισσότερο, πλέον (για τον σχηματισμό τού συγκριτικού βαθμού των επιθέτων και των επιρρημάτων): ο *Γιάννης είναι ~ γρήγορος / ωραίος από τον Κώστα*]] *αν ερχόσονν ~ νωρίς απ' ό,τι συνή- θως. θα τον προλάβαινες- με* ουσ.: *είναι ικανοί να τσακωθούν για το ποιος είναι ~ άνδρας από τον άλλον* (περισσότερο αρρενωπός, σκληρός κ.λπ.) || *είναι ο - επαγγελματίας από όσους καλλιτέχνες έχω γνωρίσει.* Επίσης (λαϊκ.) **πλιο** Ιμεσν.].

[ητυμ. < μεσν. *πλιό* < *πλέο* (με συνίζηση) < αρχ. *πλέον*. Βλ. κ. *πια}*. **πιόνι** (τυ) {πιυν-ιού | -ιών} **1.** (στο σκάκι) καθένα από τα μικρά τεμάχια που υνομάζονται «στρατιοπες»· (καταχρ.) κάθε τεμάχιυ τού σκα- κιού: *τα ~, δηλ. οι στρατιώτες μπορούν να κινηθούν μόνο ένα τετράγωνο μπροστά* || *τοποθετώ τα ~ στη σκακιέρα* || *τρώω το ~ τού αντιπάλου* (πβ. λ. *κομμάτι*, σημ. 5) **2.** (κατ' επέκτ.) καθένα από τα πούλια επιτραπέζιου παιχνιδιού (λ.χ. ντάμας) 3. (μτφ.-κακόσ.) πρόσωπο που κατευθύνεται ολοκληρωτικά από άλλους για την εξυπηρέτηση δικών τους σκοπών, άβουλο όργανο: *οι πολίτες δεν πρέπει να γίνονται πιό*

νια στα *παιχνίδι* α *εξουσίας* των *πολιτικών κομμάτων* ΣΥΝ. ενεργυύ- μενο. -(υποκ-.) **πιονάκι** (το).

[F.ΤΥΜ. < γαλλ. pion «πεζικάριος. στρατιώτης» < μτγν. λατ. pedo, -onis (ίδια σημ.) < λατ. pes. pedis «πόδι»|. **πιονιέρος** (ο), **πιονιέρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) πρόσωπο που ηγείται κοινωνικής ή πνευματικής κινήσεως, που ανοίγει νέους δρόμους σε έναν τομέα: *από τους ~ τής εξερεύνησης* του διαστήματος ΙΥΝ. πρωτοπόρος, σκαπανέας, πρόσκοπος ΑΝΤ. ουραγός.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pionnier < pion «πεζικάριος, στρατιώτης» (βλ. λ. *πιόνΐ)*\.

πιόσιμο (το) {πιοσίματος | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η πόση. τυ να πίνει κανείς κάτι.

Ι^τύμ. < *πόσιμο,* με την επίδρ. τής υποτ. αορίστου *πιω*|. **πιότερο** κ. **πλιότερο** επίρρ. (λαϊκ.) περισσότερο: *σ' αγαπώ ~ από ποτέ* ΣΥΝ. πιο πολύ. **πιότερος,** -η. -ο κ. **πλιότερος** (λαϊκ.) περισσότερος, πιο πολύς. ΙJFΤΥΜ. < **πλεότερος* (με συνίζηση) < αρχ. *πλπότερος,* συγκρ. βαθμός τού επιθ. *πλέοκ* (ιων. *πλέος).* για το οποίο βλ. λ. *πλέον.* Βλ. κ. *πιο*\. **πιοτής** (ο) {πιοτήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που πίνει πολύ, που μεθάει ΣΥΝ. μέθυσος, μπεκρής, **πιοτί** (ίο) {χωρ. γεν. κ. πληθ.) (λαϊκ.-σπάν.) το ποτό.

[ΕΙΥ.Μ. < *πιοτό* + *-ί, κατά τα φαΐ, κρασί].* **πιοτό**
(το) > ποτό

πίπα (η) {πιπών) **1.** καπνοσύριγγα για να εισπνέει κανείς καπνό, που αποτελείται από μία υποδοχή σαν μικρό κύπελλο, η οποία γεμίζεται με καπνό και συνδέεται με σωληνωτό στέλεχος με επιστόμιο, από το οποίο εισπνέεται ο καπνός: *γεμίζω / καθαρίζω / ανάβω την -* || *ξύλινη / σκαλιστή* ~ ΣΥΝ. τσιμπούκι 2. μικρό ξύλινο ή κοκκάλινο σωληνο- ειδές.ς αντικείμενο καπνίσματος, στην άκρη τού οποίου τοποθετείται το τσιγάρο 3. (!-λα.ϊκ.) η πεολειξία (βλ.λ.): *παίρνω ' κάνω* ~ (σε *κάποιον)* ΣΥΝ. τσιμπούκι.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. pipa < μεσν. λατ. pipa < λατ. pipare «πιππίζω». ονοματοποιημένη λ-J.

πιπεράτος, -η. -ο Ιμεσν.] **1.** αυτός που έχει γεύση πιπεριού, γεύση καυστική: *πολύ - βγήκε το φαγητό* 2. (μτφ.) (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από δριμύτητα και καυστικότητα ΣΥΝ. (λόγ.) δηκτικός, (καθημ.) πειρακτικός, (μτφ.) τσουχτερός (β) αυτός που είναι σκανδαλιστικά τολμηρός. ερεθιστικός (χωρίς όμως να οδηγείται στα άκρα): *~ ανέκδοτα / σκηνές ταινίας* ΣΥΝ. πικάντικος, **πιπέρι** (το) {πιπερ-ιού | -ιών) **1.** αναρριχώμενο φυτό με ποώδη κλαδιά και βλαστό αποχυλωμένο στη βάση του, φύλλα ωοειδή, παχιά, με μικρά λεπτά άνθη και πράσινους σφαιρικούς καρπούς, που όταν ωριμάζουν γίνονται κόκκινοι, μαύροι ή κιτρινωποί 2. μπαχαρικό με καυτερή γεύση, συνήθ. τριμμένο σε μικρούς κόκκους, που παρασκευάζεται από τους αρωματικούς καρπούς τού παραπάνω φυτού: *άσπρο / μαύρο / κόκκινο / τριμμένο -*]| *βάζω - στο φαγητό* || *«πώς το τρίβουν το πιπέρι (τού διαβό?.ου οι καλογέροι)»* (δημοτ. τραγ. και ο αντίστοιχος αποκριάτικος τολμηρός χορός)· φρ. (α) (παροιμ.) ***όποιος έχει πολύ πιπέρι, βάζει και στα λάχανα*** όποιος διαθέτει κάτι σε αφθονία, το χρησιμοποιεί καταχρηστικά- για πρόσωπο που κάνει υπερβολές (β) ***Θα σου βάλω πιπέρι στο στόμα / στη γλώσσα*** (ως απειλή, συνήθ. σε μικρό παιδί που μιλά με άσχημο τρόπο ή άπρεπα) θα σε τιμωρήσω (είτε βάζοντας στην πραγματικότητα πιπέρι στη γλώσσα είτε επιβάλλοντας άλλου είδους αυστηρή τιμωρία): *μη λες κακές κουβέντες.* ~. —(υποκ.) **πιπεράκι** (το).

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *πιπέριν* < μτγν. *πιπέρι* (με ανομοίωση) < αρχ. *πέπερι.* δάνειο αγν. προελ., όπως και το αντίστοιχο σανσκρ. pippa-li, πιθ. μέσω τού εμπορίου. Το λατ. piper (> γερμ. PfeITer) είναι παράλλ. ανεξάρτητο δάνειο[.

πιπεριά (η) **1.** θαμνώδες φυτό, με απλά ανοιχτοπράσινα και σχετικώς μικρά φύλλα, λευκά άνθη και πολύσπερμο πράσινο ή κιτρινοπράσινο, σαρκώδη καρπό (που, σε ορισμένες ποικιλίες, γίνεται κόκκινος ή κίτρινος όταν ωριμάσει), με μακρύ κωνικό ώς σφαιρικό σχήμα 2. ο καρπός τού παραπάνω φυτού, που τρώγεται ωμός σε σαλάτες και μαγειρευτός και, όταν έχει καυτερή γεύση, χρησιμοποιείται ως ορεκτικό ή (τριμμένος σε σκόνη) ως μπαχαρικό: *γεμιστή* -1| *κόκκινη* — (υποκ.) **πιπερίτσα** (η).

πιπεριέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) επιτραπέζιο σκεύος μέσα στο οποίο τοποθετείται πιπέρι.

[ΕΤΥΜ. < *πιπέρι* + *-ιέρα.* πβ. *τσαγ-ιέρα, α/^ατ-ιέρα* κ.ά.]. **πιπερίζω** ρ. αμετβ. Ιμόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχω την καυστική γεύση τού πιπεριού.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *πεπερίζω* < αρχ. *πέπερι* (βλ. κ. *πιπέρι)].* **πιπερίνη** (η) {πιπερινιόν} ΧΗΜ. αζωτούχος οργανική ένωση, που αποτελεί ένα από τα καυστικά συστατικά τού κοινού μαύρου ή λευκού πιπεριού και χρησιμοποιείται για τον αρωματισμό τού μπράντι. (ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. piperine < λατ. piper (βλ. κ. *πιπέρι)].*

πιπεροδοχείο (το) 11871 j (λόγ.) η πιπεριέρα (βλ.λ.). **πιπερόριζα** (η) {πιπερόριζών) ποώδες φυτό, η ρίζα τού οποίου (γνωστή και ως τζίντζερ) έχει έντονα καυτερή γεύση και χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική και την ποτοποιία, **πιπερώνω** ρ. μετβ. {πιπέρω-σα. -θηκα. -μένος} ρίχνω στο φαγητό πιπέρι. **--πιπέρωμα** (το), **πιπί** (το) {χωρ. γεν.} (στη γλώσσα των νηπίων) **1.** το γεννητικό όργανο τού βρέφους 2. (συνεκδ.-ευφημ.) η ούρηση: *πήγε για ~ του* || *κάνω* - ΣΥΝ. τσίσα.

[ΕΤΥΜ. Ονοματοποιημένη λ. τής βρεφικής ηλικίας, πβ. γαλλ. pipi]. **πίπιζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι ΜΟΥΣ. ξύλινο πνευστό όργανο (που μοιάζει με καραμούζα), το οποίο παράγει οξύ. διαπεραστικό ήχο. έχει έκταση μία οκτάβα και δύο φθόγγους, φέρει έξι οπές από τη μία πλευρά και μία από την άλλη και έχει διπλό γλωσσίδι.

|ΕΤΥ.Μ. < αλβ. pipeza]. **πιπίζω** ρ. —» πιππίζω

πιπίλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** τεχνητή θηλή, ελαστική ή πλαστική, την οποία πιπιλίζουν τα βρέφη, για να έχουν την ψευδαίσθηση τού θηλασμού και να μην κλαίνε 2. (συνεκδ.) το πιπίλισμα 3. (κατ' επέκτ.) καθετί που χρησιμεύει για πιπίλισμα **4.** (μτφ. για επιχείρημα, άποψη κ.λπ.) αυτό που επαναλαμβάνει κανείς στερεότυπα, όταν αναφέρε- ται σε ένα πρόβλημα: *η «κρίση των αξιών» έχει καταντήσει ~ στο στόμα πολλών σχολιαστών τής επικαιρότητας* ΣΥΝ. καραμέλα.

[ι-ΤΥΜ. < *πιπιλίζω* (υποχωρητ.), βλ.λ.}. **πιπιλίζω** ρ. μετβ. {πιπίλισα} (οικ.) βυζαίνω με αργές κινήσεις των χει- λιών φρ. (μτφ.) ***πιπιλίζω το μυαλό (κάποιου)*** (i) ζαλίζω (κάποιον) με τις φλυαρίες μου (ii) επαναλαμβάνω (κάτι) συνεχώς (σε κάποιον), για να τον κάνω να τυ πιστέψει. Επίσης **πιπιλώ** {-άς...}. **--πιπίλισμα** (το).

|ετυμ. μεσν. < ιταλ. pipilare < λατ. pipilare, ονοματοποιημένη λ. (βλ. κ. *πιππίζω)].*

πιπιλιστός, -ή, -ό αυτός που γίνεται με πιπίλισμα. **πιπιλιστά** επίρρ.

πιππίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} (για μικρά πουλιά, νεοσσούς) βγάζω φωνή που μοιάζει με τον ήχο «πι. πι». — **πίππισμα** (το).

IF.ΤΥΜ. αρχ.. ονοματοποιημένη λ., όπως και τα αντίστοιχα λατ. pipilo, pipio, γερμ. piepen «τιττυβίζω», καθώς και το σανσκρ. pippaka ««είδος πουλιού»}.

πιππίνι (το) {πιππιν-ιού | -ιών} **1.** ο νεοσσός τού περιστεριού συν. πιτσούνι 2. (μτφ.) όμορφο κορίτσι · 3. ΜΟΥΣ. η γλωσσίδα πνευστών οργάνων.

[είμ. < *πιππίζω* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-νι*\. **πίπτω**
ρ. -» πέφτω

πιράνχας (το) {άκλ.} **1.** σαρκοβόρο ψάρι, άγριο και αδηφάγο, που αφθονεί κυρ. στους ποταμούς τής Βραζιλίας, ζει σε σμήνη, τρέφεται με ψάρια και άλλα θηλαστικά, ενώ είναι επικίνδυνο και για τον άν- θρωπο* το σώμα του είναι πεπλατυσμένο στα πλευρά, καλύπτεται από λέπια ασημένια (στη ράχη και στις πλευρές) και κόκκινα (στην κοιλιά) 2. (μτφ.) ο αδίστακτος και επικίνδυνος καιροσκόπος, που εκμεταλλεύεται ανθρώπους και καταστάσεις με άγρια και αδηφάγο διάθεση: *τα ~ τής τοκογλυφίας έχουν οδηγήσει πολλούς στην καταστροφή.*

[ετυμ. < πορτ. piranha, λ. τής διαλέκτου Τούπι (ιθαγενών τής Βραζιλίας. < pira «ψάρι» + sainha «δόντι»)], **πιρέξ** (το) -»πυρέξ

πιρόγα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ελαφρύ μακρόστενο πλοιάριο, που στην πρωτόγονη μορφή του φτειάχνεται από έναν κορμό δέντρου σκαμμένο κατά μήκος, με μυτερή κυρτή πρύμνη και πλώρη, προωθείται με κουπιά και χρησιμοποιείται ακόμη σε ποικίλες παραλλαγές από πρωτόγονες φυλές τού Ειρηνικού και τού Ινδικού Ωκεανού (πβ. λ. *κανό, καγιάκ).*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pirogue < ισπ. piragua, λ. των ιθαγενών τής Καραϊβικής).

πίρος (ο) **1.** είδος στρόφιγγας που τοποθετείται στο πάνω μέρος τού κρασοβάρελου· φρ. ***κρασί από τον πίρο*** κρασί που παίρνεται από τον πίρο δοκιμαστικά (επειδή δεν έχει λαμπικάρει ακόμη το περιεχόμενο τού βαρελιού) · 2. το μπουλόνι (βλ.λ.). που χρησιμεύει ως άξονας τροχαλίας ή πολυσπάστου ή εξαρτήματος μηχανής. -- (υποκ.) **πιρά- κι** (το).

[εγυμ. Αντιδάν., < ιταλ. piro <_λατ. epiurus < αρχ. *επίουρος* «φρουρός ξύλινο πώμα» < *επι-* + *ούρος* «φύλακας, φρουρός» (πβ. κ. *θυρ- ωρός)].'*

πιροσκί (το) {άκλ.} αφράτη πίτα από ψημένη ζύμη γεμισμένη με κιμά ή λουκάνικο κ.ά.

ΙΕΤΥΜ. < ρωσ. pirozki. πληθ. τού piro/.0k, υποκ. τού pir0g «κρεατόπιτα»].

πιρουέτα (η) {πιρουετών} (στον χορό. στις παγοδρομίες κ.λπ.) η επί τόπου πλήρης περιστροφή τού σώματος χορευτή ή χορεύτριας γύρω από τον άξον'α του/της, καθώς ισορροπεί σταθερά στο ένα πόδι, ενώ με το άλλο πόδι, το κεφάλι και τα χέρια δίνει στο σώμα τη φορά τής κίνησης: *η ~ στο μπαλλέτο ι στις παγοδρομίες || θεαματική / χορευτική ι τριπλή* ~.

|εϋ.μ. < γαλλ. pirouette, υποκ. τού δημώδ. λατ. *piro «βούλλωμα, πίρος» (βλ. λ. *πίρος)].* **πιρούνι** (το) (παλαιότ. ορθ. *πηρούνι)* {πιρουν-ιού j -ιών} **1.** επιτραπέζιο σκεύος φαγητού που αποτελείται από λαβή, στέλεχος και τρεις ή τέσσερεις αιχμηρές άκρες, κατάλληλες να καρφώσουν τις στερεές τροφές: *ασημένιο / πλαστικό ~* [| *~ με ξύλινη ?.αβή* φρ. (σκωπτ.) ***γερό πιρούνι*** πρόσωπο που τρώει πολύ 2. το μπροστινό μέρος τού σκελετού δικύκλου που καταλήγει σε δύο βραχίονες μέσα στους οποίους προσαρμόζεται υ τροχός: *το ποδήλατό μου έχει ~ με αμορτισέρ.* — (υ-ποκ.) **πιρουνάκι** (το), (μεγεθ.) **πιρούνα** (η).

[είμ. < μεσν. *πιρούνΐ(ν)* < μτγν. *περόνιον.* υποκ. τού αρχ. *περόνη* (βλ.λ.)}. ρ

πιρουνιά (η) η ποσότητα τού φαγητού που μπορεί να συγκρατήσει το πιρούνι: *έφαγε δυο - και σταμάτησε.* **πιρουνιάζω** ρ. μετβ. {πιρούνιασ-α. -τηκα. -μένος} καρφώνω, τρυπώ με πιρούνι. — **πιρούνιασμα** (το).

Π.Ι.Σ. (ο) Πανελλήνιος Ιατρικός Σύλλογος.

πισθάγκωνα επίρρ.- με τους αγκώνες προς τα πίσω: *δένω - κάποιον* (με τους καρπούς ενωμένους πίσω από την πλάτη του).

(ετυμ. < μτγν. *όπισθάγκωνα* < *όπισθεν* + *άγκών(ας)*\. **πισινά** (τα) 1. ο πισινός συν. οπίσθια, (οικ.) κώλος · **2.** τα πίσω σκέλη των τετράποδων ζώων: *το άλογο σηκώθηκε στα ~ του.*

πισίνα (η) |πισίνο>ν ο τ. αυτός χρησιμοποιείται από τους ομιλητές για λόγους προφύλαξης αντί τυύ τ. πισινών) 1. τεχνητή δεξαμενή νερού, που χρησιμοποιείται για κολύμβηση, κολυμβητικούς αγο>νες ή αναψυχή (λ.χ. σε ξενοδοχεία, πολυτελείς κατοικίες): *στεγασμένη / ανοιχτή ! υπαίθρια / ιδιωτική / θερμαινόμενη* - || ~ *ολυμπιακών διαστάσεων* (ορθογώνιου σχήματος με μήκος 50 μέτρων και ελάχιστο πλάτος 2L μέτρων, για αγώνες κολύμβησης και υδατοσφαίρισης) 2. (συνεκδ.) τυ νερό πυυ περιέχεται στην παραπάνω δεξαμενή: *πέφτω / βουτώ ¹ κολυμπώ στην* - || *τα μάτια του ήταν ερεθισμένα από το χλώριο τής* ~ (υπυκ.) **πιαινοϋλα** (η).

[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. piscina «ιχθυοτροφείο» < λατ. piscina (ίδια σημ.) < piscis «ψάρι»].

πισινός (ο) το οπίσθιο μέρος τής λεκάνης, οι γλουτοί ΣΥΝ. πισινά, (οικ.) κώλος· ΦΡ. **το** *θέλει ο πισινός του* για πρόσωπο που με τη συμπεριφορά του ευνοεί ή προκαλεί μια κατάσταση (οι συνέπειες τής οποίας δεν θα του είναι ευχάριστες). - (υποκ.) **πισινούλης** (ο), **πισινός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ βρίσκεται στυ πίσω μέρυς: - *πόρτα / θρανίο / πόδια ζώου* [| (ως ουσ.) *η πισινή μου στις εξετάσεις αντέγραφε από μένα* ΣΥΝ. οπίσθιος αμ. μπροστινός· φρ. (α) *κρατώ πισινή* ενεργώ με επιουλακτικότητα. επειδή δεν είμαι σίγουρος για την κατάληξη μιας υπόθεσης, δεν αποκαλύπτω ούτε χρησιμοποιώ όλα τα πλεο- νεκτήματα πυυ διαθέτω (β) (παροιμ.) *των μπροστινών πατήματα, των πισινών γεφύρια* βλ. λ. *μπροστινός* **2.** *πισινός* (Ο) βλ.λ. 3. *πισινά* (τα) βλ.λ.

(ΕΓΥΜ. < **οπισ-ινός* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου ο-) < αρχ. *όπΐσω* (βλ. κ. *πίσω)}*.

πίσσα (η) [πισσών) **1.** η σκούρα καφέ ώς μαύρη ρευστή ή παχύρρευστη μάζα. πυυ παράγεται κατά την ξηρή απόσταξη οργανικών ουσιών. λ.χ. ξύλου (ξυλόπισσα), λιγνίτη (λιγνιτόπισσα) ή λιθάνθρακα (λιθανθρακόπισσα), η οποία χρησιμοποιείται ευρέως στην οδοποιία (ασφαλτόπισσα). αλλά και ο)ς πρώτη ύλη σε πολλούς κλάδους τής χημικής βιομηχανίας 2. (μτφ. ως επίθ.) αυτός που είναι πυλύ σκούρος, σκοτεινός· κατάμαυρος: *σκοτάδι δεν φαινόταν τίποτα.*

[είυμ. αρχ. < ^piq-ya < I.E. **pi-q-* «πίσσα», πβ. λατ. pix. picis, ρωσ. pikulu κ.ά. Το αρχ. γερμ. pch (> γερμ. Pech -πίσσα-) είναι δάνειο από τη Λατινική. Κίναι πιθανή η σύνδεση τής λ. *πίσσα* με το αρχ. ουσ. *πί- τυς* «είδος κωνοφόρου δέντρυυ» (βλ.λ.), τυ υπυίο ανάγεται σε I.H. **ρί- tu-* «τροφή, ποτό»), **πισσάρω** ρ. μετβ. {πισσάρισ- α. -τηκα. -μένυς| καλύπτω (μια επιφάνεια) με πίσσα, συνήθ. για στεγανυπυίηση: ~ *τη λαμαρίνα τού αυτοκινήτου ' την ταράτσα τού σπιτιού.* — **πισσάρισμα** (τυ).

πισσάσφαλτος (η) Ιμτγν.) |πισσασφάλτ-ου | -ων, -ους! η φυσική ή κατεργασμένη καθαρή άσφαλτος, η οποία προέρχεται από ορυκτό ή παράγεται από πετρέλαιο ΣΥΝ. ασφαλτόπισσα. **πισσοκονίαση** (η) |-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων] η πισσόστρωση (βλ.λ.).

πισσόλιθος (ο) |πισσολίθ-ου | -ων, -ους) ορυκτ. ηφαιστειακή ύαλος με χρώμα μαύρο, κόκκινο ή ανοιχτό πράσινο και θαμπή λάμψη· έχει την ιδιότητα, σε υψηλές θερμοκρασίες, να εκλύει αέρια με πολύ μεγαλύτερο όγκο από αυτόν που έχει ως ύαλος.

|F.TYμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Pechstein|. **πισσόστρωση** (η) [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** η επικάλυψη τού υδυστρώματος με πίσσα ΣΥΝ. ασφαλτόστρωση **2.** η επάλειψη αντικειμένου με πίσσα, **πισσόχαρτο** (το) [πισσοχάρτ-υυ | -ων) παχύ φύλλο χαρτιού με επάλειψη από διάλυμα πίσσας, το οποίο είναι αδιάβροχο και χρησιμοποιείται για την προστατευτική συσκευασία αντικειμένων ευπαθών στην υγρασία, για την κάλυψη πρόχειρων κτισμάτων κ.λπ.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. lar paperj. **πισσώνω** ρ. μετβ. |πίσσω-σα, -θηκα, -μένος) επαλείφω, επιστρώνο) με πίσσα: ~ *τον δρόμο (ασφαλτοστρώνω)* συν. κατραμώνω, ασφαλτώνω.

πίσσωμα (το) κ. **πίσαωση** (η) Ιμτγν.].

[ετυμ. < μτγν. *πισσώ (-ώω)* < αρχ. *πίσσα*\. **πισσωτός,** -ή, -ό |μτγν.| αυτός που έχει επαλειφθεί με πίσσα, **πίστα** (η) [πιστών] 1.ο επίπεδος χώρος στο κέντρο σταδίου ή ιπποδρόμου, στυν οποίο διεξάγονται γυμναστικές ασκήσεις και αθλητικοί αγώνες συν. στίβος, κονίστρα 2. (στα κέντρα διασκεδάσεως) ειδικά διαμορφωμένος επίπεδος ελεύθερος χώρος (χωρίς τραπέζια), συνήθ. με επίστρωση παρκέ. στυν οποίο μπορούν να χορέψουν οι πελάτες: *σηκώνομαι / χορεύω στην* ~ || *γέμισε η* ~ || *πρώτο τραπέζι* ~ (το καλύτερο τραπέζι τού κέντρου μπροστά στην ~) 3. μεγάλη επίπεδη έκταση, κατάλληλα διαμορφωμένη για τη διεξαγωγή αγώνων ταχύτητας (αυτοκινήτων, μοτοσυκλετών. μοτοποδηλάτων): *διεθνής* ~ (στην οποία διεξάγονται διεθνείς αγώνες) **4.** ο ειδικά διαμορφωμένος επίπεδος ανοιχτός χώρος αεροδρομίυυ ή αεροπλανοφόρου (για την τροχοδρόμηση των αεροπλάνων κατά την απογείωση και την προσγείωσή τους) ή ελικοδρομίου (για την προσγείωση και απογείωση ελικοπτέρων): ρον *ξένο επίσημο θα υποδεχθεί τιμητικό άγημα παρα- τεταγμένο στην ~ τού αεροδρομίου* 5. το μέρος χιονισμένου βουνού, το οπυίυ είναι κατάλληλυ και διατίθεται για χιυνυδρυμίες: *οι χιονοδρομικές ~ τού Παρνασσού* || *οι μεγάλες ~ δεν έχουν ανοίξει ακόμα* (δεν διατίθενται στο κοινό, συνήθ. λόγω χαμηλών χιονοπτώσεων). — (υποκ.) **πιστούλα** (η).

(ΕΤΥΜ. < γαλλ. piste < παλ. ιταλ. pista < μτγν. λατ. pistare «ποδοπατώ»

λατ. pi(n)scre «ποδυπατώ. κοπανίζω» (μτχ. pistuin)|. **πιστάκη**

(η) Ιπιστακών] η φιστικιά (βλ.λ.). Επίσης **πιστακιά.**

[ΕΤΥΜ. μτγν.. ανατυλ. δάνειο, αγν. προελ.. όπως και το αντίστοιχο περσ. pista|. **πιστάκιον** (τυ) [μτγν.Ι {πιστακί-ου | -ων| το φιστίκι (βλ.λ.). **πιστευτός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός τον οποίο μπορεί να πιστέψει κα

νείς: *είναι δυνατόν να γίνουν πιστευτά τέτοια πράγματα;* ΑΝΤ. απίστευτος.

πιστεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιπίστ-εψα, -εύτηκα] ♦ (μετβ.) 1. αναγνωρίζω (κάποιον) ως ειλικρινή, αποδέχομαι (κάποιον/κάτι) ως αληθινό: ***Γιατί*** *δεν με πιστεύεις; Την αλήθεια σου λέω* || ρον *πιστεύω, γιατί είναι τίμιος άνθρωπος* || *δεν* ρο *πιστεύει ότι έγινε κάτι τέτοιο* || *ποιον να πιστέψεις, όταν ο καθένας παρουσιάζει και μία διαφορετική εκδοχή:* **ΦΡ.** να *το δω και να μην το πιστέψω* για πράγματα που θεωρούμε απίθανο να γίνουν, παρόλο που θα ευχόμαστε να συμβούν: *Ο Κο)στας να διαβάσει από μόνος του τα μαθήματά του: -!* (+σε) 2. (α) έχω εμπιστοσύνη (σε κάποιον/κάτι), εμπιστεύομαι ως αξιόπιστο: *πώς να πιστέψω στις υποσχέσεις του, αφού ποτέ δεν τις τηρεί'* **ΦΡ.** δεν *πιστεύω στ' αφτιά I στα μάτια μου* για κάτι που θεωρούμε απίθανυ. πρωτοφανές· δυσκολεύομαι να συνειδητοποιήσω αυτό που ακούω ή βλέπω: π *μου λες. ~!* (β) εμπιστεύομαι (κάποιον/κάτι) με τη βεβαιότητα ότι θα τα καταφέρει: ~ σε *σένα. ξέρω ότι δεν θα με διαψεύσεις* || ο *προπονητής τής ομάδας τόνισε ότι πιστεύει στους παίκτες του και στις δυνατότητες τους* 3. δέχομαι ότι (κάποιος/κάτι) υπάρχει ή λειτουργεί κατά συγκεκριμένο τρόπο ή διαθέτει συγκεκριμένες ιδιότητες: - *στα ζώδια / στη μοίρα / στην τύχη* || *πιστεύεις στα φαντάσματα ι στους εξωγήινους / στο μάτιασμα / στη γ?.ωσσοφαγιά / στα όνειρα:* (ότι έχουν προφητική αξία) 4. (ειδικότ.) έχω θρησκευτική πίστη σε (κάτι): οι *αρχαίοι* πίστευαν *στους θεούς τού Ο/.ύμπου* || σε *ποιον θεό πιστεύεις:* || <5εν πιστεύει *στον Θεό* (είναι άθεος) 5. ασπά- ζομαι ως ιδεολογία, πρεσβεύω ή ακολυυθώ (κάτι) ως πρυσωπικό σύστημα αρχο>ν: - *στον φιλε?.ευθερισμό / στον σοσια/.ισμό / στη δήμο- κρατίαι στον διάλογο / στην ελευθερία τού πολίτη* · 6. (+ότι) έχω τη γνώμη, εκτιμώ: ~ *ότι θα μας θυμηθεί* || ~ dri *πρόκειται για σπουδαία διπλωματική επιτυχία* ΣΥΝ. νομίζω, φρονώ 7. (+να) ελπίζω (έχοντας και κάπυια επιφύλαξη): ~ *να μην του είπες όσα συζητήσαμε!* || ~ *να κατάλαβε τι θέλουμε απ' αυτόν* || ~ *όλα να πάνε καλά* ΣΥΝ. εύχυμαι· **ΦΡ.** (α) *δεν πιστεύω να...* για την έκφραση ανησυχίας μην τυχόν συμ- βεί κάτι: ~ *μην του έδωσες το γράμμα μου!* || ~ *έχουμε πάλι μπλεξίματα* **ΣΥΝ.** δεν φαντάζομαι να... (β) θέλω να *πιστεύω ότι...* ελπίζω ότι: ~ δεν *θα φανεί αδιά/.λακτος* ♦ 8. (αμετβ.) έχω πίστη στον Θεό. είμαι πιστός συγκεκριμένης θρησκείας: εσύ *πιστεύεις:* **ΦΡ.** *πίστευε και μη ερεύνα* βλ. λ. ερευνώ · 9. *πιστεύω* (το) (α) το σύνυλυ των αρχών, των ιδεών και των αξιο)ν στις υποίες έχει πίστη κάποιος: *δεν κάνει τίποτα που να μην είναι σύμφωνο με τα ~ του* || *δεν μ' ενδιαφέρουν τα ~ τού καθενός αλλά οι πράξεις του* (β) **ΟΡΗΣΚ.** το σύμβολο τής χριστιανικής πίστεως, που αρχίζει με τη λέξη «πιστεύω». **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *μετοχή, νομίζω.*

[ΗΤΥΜ. αρχ. < *πίστις* (βλ.λ.)[.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ (το «πιστεύω»)

Πιστεύω εις ένα Θεόν, *Πατέρα, παντοκρατορα. ποιητήν ουρανού καί γης. ορατών τε πάντων καί άορατων.*

Καί εις ένα *Κύριον Ίησούν Χρίστον, τόν Υιόν τού θεού* τόν *μονογενή, τόν έκ τοϊ Πατρός γεννηθέντα πρό πάντων τών αιώνων.*

Φώς έκ φωτός, Θεόν άληθινόν, έκ Θεού ά?^ηθινού γεννηθέντα. ού ποιηθέντα. όμοούσιον τω Πατρί. δΓ ού τά πάντα έγένετο.

Τόν δΓ ημάς τούς ανθρώπους καί διά τήν ήμετέραν σοηηρίαν κατελθόννα έκ τών ουρανών καί σαρκωθέντα έκ Πνεύματος άγιου καί Μαρίας τής Παρθένου καί ένανθρωπήσαντα.

Σταυρωθέντα τε υπέρ ημών έπι Ποντίου Πιλάτου καί παθόντα καί ταφέντα.

Καί άναστάντα τή τρίτη ήμερα κατά τάς Γραφάς.

Καί άνελθόντα εις τούς ουρανούς καί καθεζόμενον έκ <5ε£ιών *τού Πατρός.*

Καί πάλιν ερχόμενόν μετά δοξης κρΐναι ζώντας καί νεκρούς· ου τής βασιλείας ούκ έσται τέλος.

Καί εις τό Πνεύμα τό άγιον, τό κύριον, τό ζωοποιόν, τό έκ τού Πατρός έκπορευόμενον. τό σύν Πατρί καί Υίφ συμπροσκυνούμενον καί συνδοξαζόμενον. τό λαλήσαν διά το)ν προφητών.

Εις μίαν. αγίαν, καθολικήν καί άποστολικην 'Εκκλησίαν.

'Ομολογώ έν βαπτισμα εις άφεσιν αμαρτιών.

Προσδοκώ άνάστασιν νεκρών.

Καί ζωήν τοϋ μέλλοντος αιώνας.

πίστη (η) [-ης κ. -εως , -εις, -εων} (+σε) 1. η βεβαιότητα ότι κάτι που απορρέει από θεία αποκάλυψη ή ανθρώπινη αναζήτηση είναι αληθινό. υπάρχει ή ισχύει: *έδειξε ~ στα λόγια του* \\ *η - στην ύπαρξη θεού* || *η* ~ σε *ξωτικά : φαντάσματα* αντ. αμφιβολία, δυσπιστία, αβεβαιότητα. απιστία 2. (ειδικότ.) η αποδοχή τής ύπαρξης θεού και η προσήλωση σε αυτόν, τυ να δέχεται κανείς την ύπαρξη και την ουσία του, σύμφωνα με συγκεκριμένο θρησκευτικό δόγμα: *σταθερή / φλογερή / βαθιά* - || *η - του είχε κλονιστεί* || (παροιμ.) «*η~ και βουνά κινεί*» || *η*

σου σε έσωσε [ή πίστις σου σέσωκέν σε. Κ.Δ. Ματθ. 9, 22) 3. το θρήσκευμα, η θρησκεία: *χριστιανική / μουσουλμανική ~* · φρ (α) *αλλάζω την πίστη (κάποιου)* βλ. λ. *αλλάζω* (β) *αλλάζω πίστη* βλ. λ. *αλλάζω* (γ) *σύμβολο τής πίστεως* το «Πιστεύω» (βλ. λ. *πιστεύω,* ιιιν.) (δ) (μτφ.) *βγάζω την πίστη (κάποιου)* ταλαίπωρο), υποβάλλω (κάποιον) σε εξαντλητική εργασία: *αυτή η δουλειά μου 'βγάλε την πίστη* (ε) *μα την πίστη μου!* για να δηλώσουμε έκπληξη, απορία ή για να βεβαιώσουμε κάποιον για την αλήθεια ή την ισχύ όσων λέμε: -, ό'εν *περίμενα τέτοια συμπεριφορά!* || *ήταν ένα φάρι θεόρατο, -/* (στ) *υπέρ πίστεως*

και πατρίδος (ῖ) (ενν. *αγώνας)* για τη θρησκεία και την πατρίδα: θυσιάστηκαν ~ (ii) *(κάτι πηγαίνει υπέρ πίστεως και πατρίδος)* (σκωπτ.- ειρων.) για κάτι που χάνεται, ξοδεύεται άδικα **4.** (α) η παραδοχή τής αξίας, τής σπουδαιότητας (ιδέας, αρχής, θεωρίας κ.λπ.) και η υποστήριξή τους: *η ~ στα ιδεώδη τής δημοκρατίας / στην ιδέα τού έθνους / στα δίκαια τού ανθρώπου / στην οικουμενικότητα τής τέχνης* (β) η αυστηρή προσήλωση: *ορκίστηκε ~ στο καθεστώς / στον βασιλιά / στο Σύνταγμα || παίρνω όρκο πίστεως·* ΦΡ. *άρθρο πίστεως* βλ. λ. *άρθρο* 5. η εμπιστοσύνη σε (κάποιον/κάτι): *είχε ~ στις δυνατότητες του || δείχνω - στην αξία κάποιου / στις γνώσεις του || μη δίνεις πίστη στα λόγια του· δεν μπορείς να τον εμπιστευτείς·* ΦΡ. *καλή τη πίστει (καλή τή πίστει* = λατ. bona fide, πάπυρος 2ου αι. μ.Χ.) με εμπιστοσύνη, με καλόπιστη διάθεση 6. η αφοσίωση στον/στη σύζυγο και η αποφυγή τής μοιχείας: *συζυγική ~* ΑΝΤ. απιστία · 7. ΟΙΚΟΝ. η πράξη με την οποία κάποιος δανείζει σε άλλον ένα ποσό, με τη συμφωνία ότι θα του το επιστρέψει σε ορισμένο χρόνο προσαυξημένο με τον τόκο που συμφωνήθηκε: *καταναλωτική -* (για αγορές αγαθών) || *κτηματική ~* (για αγορά ακίνητης περιουσίας) || *βραχυπρόθεσμη* (που εξοφλείται σύντομα) / *μακροπρόθεσμη / μεσοπρόθεσμη ~* 8. (περιλη- πτ.) το σύνολο των δανείων ή των πιστώσεων που δίνονται σε διάφορους τομείς, η δανειοδότηση από τράπεζες και κρατικούς συνήθ. φορείς: *αγροτική / ναυτική / βιομηχανική / ξενοδοχειακή ~* ΣΥΝ', πίστωση 9. (ειδικότ.) η αξιοπιστία εμπόρου ΣΥΝ. (καθημ.) κρέντιτο· ΦΡ. *καλή πίστη* η εντιμότητα, ευθύτητα και ειλικρίνεια που απαιτείται να επιδεικνύει κάποιος (κυρ. στις συναλλαγές): *η - πρέπει να διέπει τις συναλλαγές || ενεργώ με ~ || άνθρωπος / αγοραστής κα/^ής πίστεως.* [ΕΤΥΜ. < αρχ. *πίστις* < **πίθ-τις* (με συριστικοποίηση τού *-θ-* προ τού *-Γ-*) < θ. **πιθ-*, μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *πείθ-ω /-ομαι* (βλ.λ.). Η λ., σύμφωνα με την ετυμολογία και την αρχαία χρήση της. δεν δήλωνε, την ευπιστία. την τυφλή προσήλωση, αλλά το αίσθημα τής βεβαιότητας που αποκτούσε κάποιος έχοντας πειστεί από τις αποδείξεις. ΓΓ αυτό η λ. συ^χνά ελάμβανε και τη σημ. ««εγγύηση, επιβεβαί(οση»|.

πιστικός [μτγν.Ι κ. **μπιστικός** (ο) (λαϊκ.) **1.** μισθωτός βοσκός **2.** (στον τ. *μπιστικός)* έμπιστος. ^ σχολιο λ. *νοικοκύρης.*

πιστοδοτώ ρ. μετβ. {πιστοδοτείς... | πιστοδότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα} δίνω. παρέχω πίστωση ως φυσικό ή νομικό πρόσωπο. **—πιστοδότηση** (η), **πιστοδότης** (ο), **πιστοδοπκός,** -ή, -ό.

(ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. faire credit].

πιστόλα *κ.* **μπιστόλα** (η) {πιστολών} **1.** (μεγεθ.) το μεγάλο πιστόλι 2. όπλο με κοντή κάννη. που χρησιμοποιήθηκε κατά την Επανάσταση τού 1821.

[ΕJΥΜ. < ιταλ. pistola < μέσ. γαλλ. pistole < μέσ. γερμ. pischullc / pitscholc < τσεχ. piSial «καλάμι, σύριγγα, πίπα» (πιθ. μεταφορικά για ένα είδος πυροβόλου όπλου τού 15ου αι.)Ι.

πίστολαδόρος (ο) ελαιοχρωματιστής ή λουστραδόρος ειδικευμένος στη χρήση πιστολιού βαφής.

}ΕΤΥΜ. < *πιστόλι* / -α + *-δόρος* (βλ.λ.)].

πιστολάκι κ*. **μπιστολάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** (υποκ.) το μικρό πιστόλι: *πλαστικό ~* (ψεύτικο συνήθ. ως παιχνίδι) 2. ηλεκτρική φορητή συσκευή (σε σχήμα που θυμίζει πιστόλι), η οποία εκπέμπει ζεστό αέρα και χρησιμοποιείται για το στέγνωμα και τυ χτένισμα το)ν μαλλκόν: *επαγγελματικό ~ || ~ με εξάρτημα για μαλλιά περμανάντ* συν. σεσουάρ 3. (συνεκδ. στα κομμωτήρια) το χτένισμα των μαλλιών από τον κομμωτή / την κομμώτρια: *δεν θα τα κόψω σήμερα, θα κάνω μόνο ~* (θα μου τα χτενίσουν) || *είναι πολύ κα/^ή στο -* (για κομμώτρια που χτενίζει καλά).

πιστολάς (ο) {πιστολάδες} (λαϊκ.) αυτός που συνηθίζει να οπλοφορεί (συνήθ. επιδεικτικά), χρησιμοποιώντας την απειλή όπλου στην καθημερινή συναναστροφή του, για να πετύχει τους σκοπούς του: *οι ~ τής άγριας Λύσης.*

πιστολέρο (ο) {άκλ.} ο ικανός σκοπευτής που οπλοφορεί συνέχεια και χρησιμοποιεί με μεγάλη ταχύτητα και επιδεξιότητα το πιστόλι του.

ΙΚ] ΥΜ. < ισπ. pistolero < pistola (βλ. λ. *πιστόλα)}.*

πιστολέτο (το) trxnoa. **1.** κρουστικό μηχάνημα, το οποίο λειτουργεί με πεπιεσμένο αέρα ή ηλεκτρικό ρεύμα και χρησιμοποιείται για τη θραύση και τη διάτρηση σκληρών επιφανειών, κυρ. κατά τις εργασίες σε τεχνικά ή οικοδομικά έργα 2. το πιστόλι βαφής (βλ. λ. πιστό- **λϊ).**

Ι ΕΤΥΜ.Μεταφορά τού γαλλ. pistoJet, υποκ. τού pistole (βλ. κ. *πιστό-* Λα)].

πιστολήπτης (ο) {πιστοληπτών}, **πιστολήπτρια** (η) {πιστοληπτριών} φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο είναι αποδέκτης τής πίστωσης που παρέχει ο πιστοδότης.

πιστοληπτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον πιστολήπτη **2.** *πιστοληπτική ικανότητα* η φερεγγυότητα τού πιστολήπτη: *η τράπεζα εξέτασε την - του, για να του χορηγήσει δάνειο.* **— πιστοληπτικ-ά** / -ώς επίρρ.

πιστόλι κ. **μπιστόλι** (το) [πιστολ-ιού | -ιών) **1.** μικρό φορητό μονό- καννο όπλο: *εξάσφαιρο / πλαστικό* (ψεύτικο) ~ |[*~ σκοποβολής / φωτο- βολίδων* j} *κουβαλάω ί φέρω ~ || ρίχνω με το ~* (πυροβολώ)· φρ. (α) *γρήγορο πιστόλι* (ί) πρόσωπο που οπλίζει και πυροβολεί πολύ γρήγορα

(μτφ.-οικ.) πρόσωπο που τελειώνει πολύ γρήγορα μια δουλειά (β) (για άτομο που οπλοφορεί) *τραβάω πιστόλι* βγάζω το όπλο από τη θήκη του και σκοπεύω εναντίον κάποιου· (γενικότ.) απειλώ (κάποιον) με το όπλο: *έγινε παρεξήγηση και κάποιος μεθυσμένος τράβηξε πιστόλι* (γ) *βάζω το πιστόλι στον κρόταφο κάποιου* απειλώ ότι θα σκοτώσω κάποιον, δεν αφήνω κανένα περιθώριο επιλογής σε κάποιον: *«δεν ζητάω συγγνώμη, ακόμη και αν μου βά/.ετε το πιστόλι στον κρόταφο»* (εφημ.) 2. (ειδικότ.) το άσφαιρο όπλο τού αφέτη στις αθλητικές διορ

γανώσεις 3. τεχνολ. ειδικό εργαλείο για τεχνικές εργασίες, π.χ. για ψεκασμό με χρώμα, κάρφωμα κ.λπ. — (υποκ.) **πιστολάκι** (βλ.λ.) κ. **μπι- στολάκι** (το). Ιετυμ. Υποκ. τού ουσ. *πιστόλα* (βλ.λ.)]. **πιστόλια** κ. **μπιστολιά** (η) **1.** βολή με πιστόλι **2.** (συνεκδ.) ο ήχος που συνοδεύει βολή με πιστόλι: *ακούστηκε μια*

πίστολίδι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.-περιληπτ.) πολλές και απανωτές πι- στολιές. η ανταλλαγή πυροβολισμών: *πολύ - έχει αυτή η ταινία || έπεσε άγριο - στην καταδίωξη των* ληστών.

[ετυμ. < *πιστόλι* + παραγ. επίθημα *-ίδι*. πβ. *τουφεκ-ίδι, καννον-ίδι, μουσκ-ίδι].*

πιστολίζω ρ. μετβ. {πιστόλισ-α. -τηκα, -μένος} πυροβολώ (κάποιον) με πιστόλι. **— πιστολισμός** (ο), **πιστολοθήκη** (η) {πιστολοθηκών} η θήκη, συνήθ. δερμάτινη, μέσα στην οποία φυλάσσεται πιστόλι και η οποία συνήθ. περνιέται στη ^ώνη.

πίστομα επίρρ. * απίστομα

πιστόνι (το) {πιστον-ιού **|** -ιών} **1. μηχλκ.** έμβολο κινητήρα (αυτοκινήτου. αεροπλάνου κ.λπ.) **2.** ΜΟΥΣ. κινητό τμήμα των χάλκινίον πνευστών οργάνων (π.χ. στο τρομπόνι), που βοηθεί τον εκτελεστή να επιμηκύνει τον σωλήνα τού οργάνου και τη φθογγική έκτασή του. ΙΙΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. piston < ιταλ. pistone < pista, αρχική σημ. «πατημασιά, πατημένος δρόμος» (βλ. λ. *πίστα)\.* **πιστοποίηση** (η) [μτγν.Ι Ι-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η βεβαίωση, η επικύρωση τής αλήθειας ή τής γνησιότητας ενός πράγματος: - *ταυτότητας / υπογραφής* |[*η ~ τής γνησιότητας εγγράφου από γραφολόγο.* **— πιστοποιητικός,**-ή.-ό [μτγν.|. **πιστοποιητικό** (το) [1833i επίσημο έγγραφο που βεβαΐιόνει ορισμένη κατάσταση ή γεγονός: - *υγείας / γεννήσεως / γάμου || για τη δικαιο- λόγηση των απουσιών χρειάζεται ~ από τον γιατρό·* ΦΡ. *πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων* (κυρ. κατά τη μετεμφυλιακή περίοδο) επίσημο έγγραφο με το οποίο πιστοποιούνταν τα πολιτικά φρονήματα και η πολιτική τοποθέτηση κάποιου και το οποίο προσκόμιζε υποχρεωτικά κανείς για την πρόσληψή του στο Δημόσιο ή σε στρατιωτικές υπηρεσίες, ώστε να αποκλείονται από τις θέσεις αυτές οι πολίτες αριστερής ιδεολογικής τοποθέτησης.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ". certificat|.

πιστοποιητικός, -ή. -ό > πιστοποίηση

πιστοποιώ ρ. μετβ. {πιστοποιείς... j πιστοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} βεβαιώνω ότι (κάτι) είναι γνήσιο ή όχι. συνήθ. με επίσημο έγγραφο· εκδίδω ως δημόσια αρχή έγγραφο (πιστοποιητικό), με το οποίο βεβαιώνω την ύπαρξη πραγματικού γεγονότος ή ορισμένης κατάστασης ή την ακρίβεια δεδομένων στοιχείων (κυρ. ως εμπειρογνώμονας): *ο ιατροδικαστής πιστοποίησε τα αίτια θανάτου τού θύματος.* [ι-τυμ. < μτγν. *πιστοποιώ (-έω)*< *πιστός* + *ποιώ}.* **πιστός,** -ή, -ό (+σε) **1.** αυτός που πιστεύει σε θρησκευτικό δόγμα, ευλαβής: - *χριστιανός Ι μουσουλμάνος·* ΦΡ. *όσοι πιστοί προσέλθετε {όσοι πιστοί προσελθι-τε.* από τη Θεία Λειτουργία) όσοι πιστεύετε πλησιάστε* (μτφ.) όσοι είστε οπαδοί, φίλοι, θιασώτες (κάποιου) ή σας αρέσει αυτό που προσφέρουμε, ελάτε (να συμμετάσχετε κ.λπ.): ο *κινηματογράφος μας έχει* ειδικό *αφιέρωμα* στον ΦελλίνΓ *~! 2. πίατός* (ο), *πιστή* (η) (συνήθ. στον πληθ.) (α) αυτός που πιστεύει σε ορισμένη θρησκεία: *οι ~ μαζεύτηκαν στην εκκλησία από νωρίς \\ οι - τού Ισλάμ* (β) (μτφ.-γενικότ.) ο οπαδός: *οι ~ τού κόμματος* || οι - *μιας ποδοσφαιρικής ομάδας* 3. (για σύζυγο) αυτός που δεν μοιχεύει: *τον έμεινε πιστή ώς το τέλος τής ζο)ής της* 4. αυτός που παραμένει σταθερός και ακλόνητος σε (κάτι), που δεν μεταβάλλει άποψη, στάση κ.λπ., που δείχνει συνέπεια: *έμεινε - στις αξίες του ώς το τέλος τής ζωής του || μένω ~ στις αρχές μου / στα ιδεώδη / στις διακηρύξεις / στην παράταξή μου / στον λόγο / στην υπόσχεσή μου* συν. συνεπής, αμετακίνητος λντ. ασυνεπής, ασταθής 5. (ειδικότ.) αυτός που δεν μεταβάλλει συνήθειες, προτιμήσεις, που τηρεί κάτι συστηματικά: *~ στα προϊόντα τής χώρας του || ~ στην έξοδο τού Σαββάτου* 6. αυτός που είναι αφοσιωμένος σε (κάποιον): *~ σκυλί Ι φίλος* 7. αυτός που χαρακτηρίζεται από ακρίβεια (στην απόδοση προποτύπου ή γεγονότος): *~ ανπ- γραφή / μετάφραση / απόδοση / περιγραφή || ο πίνακας αποτελεί ~ αναπαράσταση τής καθημερινής αγροτικής ζωής στον Μεσαίωνα* συν. ακριβής. **— πιστά** επίρρ. * .* σχολιο λ. *ελλιπής,* έμπιστος, *πιθανός.*

[ετυμ. αρχ. < *χπιθ-τός* (με συριστικοποίηση τού *-θ-* προ τού *-τ-*, πβ. κ. *πίστις* < **πίθ-τις)* < θ. **πιθ-*. μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *πείθ-ω* (βλ.λ.)[. **πιστότητα** (η) {χωρ. πληθ.Ι 1. (σπάν.) η αξιοπιστία κάποιου ως προς ιδιότητά του, ώστε να είναι άξιος εμπιστοσύνης 2. η ακρίβεια τής απόδοσης (ενός πράγματος): *η ~ τής μετάφρασης / τής μεταφοράς θεατρικού έργου στον κινηματογράφο* 3. (ειδικότ.) η ικανότητα οργάνου μετρήσεως να δίνει πάντα την ίδια τιμή σε κάθε μέτρηση τού αυτού μεγέθους, όσες φορές και αν αυτή επαναληφθεί 4. η ικανότητα ραδιοφωνικού δέκτη ή ενισχυτή να αναπαράγει χωρίς παραμόρφωση τον ήχο· ΦΡ. *υψηλή πιστότητα* η ικανότητα ενός συστήματος αναπαραγωγής ήχου να αποδίδει χωρίς καμία αλλοίωση όλα τα χαρακτηριστικά τής μουσικής που μεταδίδει.

[ετυμ. < αρχ. *πιστότης. -ητος* < *πιστός* (βλ.λ.). Οι σημ. 2-4 αποτελούν απόδ. τού αγγλ. fidelity|. **πιστούχος,** -ος. -ο [1889] αυτός που λαμβάνει πίστωση.

[ετυμ. < *πίστη* + -ού^ος < *έ#ω*]. **πιστοχρεώνω** ρ. μετβ. [1897] |πιστοχρέω-σα, -θηκα, -μένος} εγγράφω στα λογιστικά βιβλία πιστώσεις και χρεώσεις: - *λογαριασμό* (παρακολουθώ καταθέσεις και αναλήψεις, καταγράφοντας την κίνησή του) συν. χρεωπιστώνω. **—πιστοχρέωση** (η) [1897].

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. creditor et debiter].

πιστρόφια (τα) {χωρ. γεν.] (λαϊκ.) η εορταστική συνεστίαση *των νε-* όνυμφων και των συγγενών τους την όγδοη μέρα τού γάμου, όταν κατά το έθιμο επιστρέφουν στην οικία των γονέων τής νύφης.
ΙΕΙΥΜ. < **επιστρόφια* (με σίγηση τού αρχικού ατόνου ε-) < *επιστρέφω}.* ι

πιστώνω ρ. μετβ. {πίστω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** παρέχω πίστωση σε (κάποιον) 2. καταγράφω σε λογιστικό βιβλίο χρηματικό ποσό που δί-νεται ως πίστωση σε κάποιον.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πιστώ (-όω).* αρχική σημ. «εγγυώμαι, παρέχω διαβεβαι-ώσεις», < *πιστός.* Ως οικονομικός όρ. η λ. αποδίδει το γαλλ. crcditerj.

πίστωση (η) ί–ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η παροχή χρημάτων ως δανείου ή αγαθών (εμπορευμάτων) με απόδοση τού αντιτίμου τους στο μέλλον: *τραπεζικές ι παραγωγικές ι καταναλωτικές* ~· ΦΡ. *επί πιστώσει* με δυνατότητα πληρωμής στο μέλλον: *αγορές* ~ ΑΝΤ. τοις μετρητοίς 2. η εγγραφή στα λογιστικά βιβλία τού ποσού με το οποίο πιστώνεται κάποιος 3. η άδεια που παρέχει η νομοθετική εξουσία στην Γκτελεσπκή να δαπανήσει ορισμένο ποσό. που κρίνεται απαραίτητο για τη λειτουργία τού κράτους: *μειώνονται οι - για κοινωνικές δαπάνες** ΦΡ. (μτφ.) *πίστωση χρόνου* η προθεσμία που δίνεται σε κάποιον, προκειμένου να ολοκληρώσει ένα έργο: *η καινούργια κυβέρνηση χρειάζεται για να αποδείξει τι μπορεί να κάνει.*
[51 Υ_Μ. < αρχ. *πίστωσις.* αρχική σημ. «διαβεβαίωση». < *πιστώ (-όω)* < *πιστός.* Ως οικονομικός όρ. η λ. αποδίδει το γαλλ. credit |. **πιστωτής** (Ο) Ιμτγν.].

πιστώτρια (η) [1889] {πιστωτριών} αυτός που πιστώνει, που δίνει χρήματα με πίστωση, **πιστωτικός,** -ή. -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με την πίστωση: ~ *ιδρύματα·* ΦΡ. *πιστωτική κάρτα* βλ. λ. *κάρτα.* **πίσω** επίρρ. **1.** (α) (για στάση / θέση) σε χώρο που βρίσκεται στην αντίθετη κατεύθυνση από αυτή προς την οποία κινείται ή βλέπει κανείς: το *αυτοκίνητο που βρίσκεται ~ μας* || ο *επιβάτης στάθηκε ~ μας*]] *κάθομαι - από κάποιον στο τρένο* αντ. μπροστά, εμπρός (β) (για κίνηση) προς την αντίθετη κατεύθυνση από αυτήν στην υποία βλέπει ή προς την οποία κινείται κανείς: *έλα - με προσοχή* || *γυρίζω ~ απότομα* |] *πάω ~ με την όπισθεν* (για υδηγό οχήματος)· φρ. (α) ***μπρος γκρεμός / βαθύ και πίσω ρέμα*** βλ. λ. *γκρεμός* (β) (παροιμ.) ***πίσω έχει η αχλάδα την ουρά*** βλ. λ. *αχλάδα* 2. (για κτήρια) στην αντίθετη πλευρά από αυτήν στην οποία βρίσκεται η είσοδος: *έχει χώρο για παρ-κάρισμα ~* || *η αυλή βρίσκεται ~* || (ως επίθ.) *η - πόρτα τού μαγαζιού* || *έφυγε από την ~ πόρτα·* ΦΡ. (α) ***(κάποιος) δεν πάει πίσω!*** (κάποιος) κάνει κάτι στον ίδιο βαθμό ή εξίσου καλά / άσχημα με κάπυιον άλλυν: *rival ο Αντώνης έξυπνος, αλλά κι ο Λντρέας || κατηγορείς τους άλ,λους για αδιαφορία, αλλά κι εσύ δεν πας πίσω!* (β) ***κάνω πίσω*** (i) υποχωρώ: *οι εχθροί έκαναν πίσω* (ii) (μτφ.) εγκαταλείπω άποψη ή στάση μου. γίνομαι πιο διαλλακτικός: *μετά τις κινητοποιήσεις των εργαζομένων το υπουργείο έκανε πίσω* συν. κάμπτομαι (iii) (για οδηγό οχήματος ή όχημα) κινούμαι με την όπισθεν: *κάνε λίγο πίσω με προσοχή!* || *η νταλίκα έκανε απότομα πίσω και χτύπησε το αυτοκίνητο που ακολουθούσε* (γ) ***παίρνω πίσω (κάτι)*** (μεσν. φρ.) (i) ξαναπαίρνω (κάτι που έχω δώσει ή πουλήσει), μου επιστρέφεται (κάτι): *αν δεν σας ικανοποιήσει η συσκευή που αγοράσατε. θα την πάρω πίσω* || *πήρε πίσω το ελ,αττωματικό εξάρτημα και το αντικατέστησε με καινούργιο* (ii) (μτφ.) ανακαλώ (κάτι): ο *υπουργός πήρε πίσω το νομοσχέδιο μετά τις καταγγελίες για χαριστικές ρυθμίσεις* |(*πάρ' το πίσω αυτό που είπες, αλλιώς δεν θα σου ξαναμι/.ήσω!* (δ) ***μπρος-πίσω*** (i) για παλινδρομική κίνηση· κινούμαι μια φορά / ένα βήμα μπροστά και μια φορά *i* ένα βήμα πίσω: *η κούνια πάει ~* (ii) (στο μπάσκετ) λανθασμένος χειρισμός τής μπάλας, κατά τον οποίο ο παίκτης που έχει ήδη περάσει τη γραμμή τού κέντρου τού γηπέδου προς την άμυνα τού αντιπάλου, στέλνει τη μπάλα να περάσει τη γραμμή προς την πλευρά τής άμυνάς του: *κάνω ~* || ο *διαιτητής σφύριξε* - 3. (+από) στη μη ορατή πλευρά, σε αυτήν που κρύβει ένας όγκος (λ.χ. κτήριο, λόφος κ.λπ.): *το γήπεδο βρίσκεται ~ από τον ουρανοξύστη* || *το πάρκο είναι - από το ξενοδοχείο* || *~ από το βουνό περνάει ένα ποτάμι* 4. στο σημείο από όπου ξεκίνησε ή έφυγε (κάποιος): *το λεωφορείο γυρίζει ~ σε μία ώρα* (στην αφετηρία) [j *έστειλαν τους λαθρομετανάστες* - (στη χώρα τους) || *οι ξενιτεμένοι ονειρεύονται να έρθουν μια μέρα* - (στην πατρίδα τους) || *άφησε την προηεύουσα και πήγε* - (στο χωριό του) 5. (για εσωτερικό χ(όρο) στο βάθος, στο τέλος: *στο λεωφορείο κάθεται πάντα* - || (ως επίθ.) *κάθισε στα ~ θρανία* 6. στην πλάτη, στα νοκα τού σο')ματος: *η σφαίρα τον βρήκε ~·* φρ. (α) (αρχκό) ***τη φέρνω (σε κάποιον) από πίσω*** συμπεριφέρομαι ύπουλα, άνανδρα (σε κάποιον): *στην αρχή τού συμπεριφέρθηκαν καλά και στο τέλος τού την έφεραν από πίσω* (β) ***πίσω μου*** σ' έχω ***σατανά*** βλ. λ. *σατανάς* (γ) ***τρέχω πίσω από κάποιον*** ακολουθώ κάποιον όπου πηγαίνει· (συνήθ. μτφ.) πηγαίνω όπου πηγαίνει κάποιος (ζητώντας κάτι ή από ενδιαφέρον): *είναι ερωτευμένος μαζί της και τρέχει συνεχώς πίσω της* σαν *σκυλάκι* (υπάκουα, αφοσιωμένα) || *τρέχει από πίσω του και του ζητάει δανεικά* (δ) ***πηγαίνω I έρχομαι πίσω (από κάποιον)*** (μεσν. φρ.) ακολουθώ (κάποιον) (ε) ***ρίχνω μαύρη πέτρα πίσω μου*** βλ. λ. *μαύρος* (στ) ***πίσω από την πλάτη (κάποιου)*** βλ. λ. *πλάτη* 7. (ειδικότ. για ρούχα) στην πλευρά που καλύπτει την πλάτη ή/και τα οπίσθια: *μια φούστα με σχίσιμο ~* || (ως επίθ.) *η ~ τσέπη* (κωλότσεπη) 8. (για κάποιον που ακολουθεί σε σειρά) κατόπιν, μετά από: *τερμάτισε δεύτερος. ~ από το φαβορί·* ΦΡ. ***αφήνω (κάποιον) πίσω*** (i) ξεπερνώ (κάποιον), προηγούμαι: *πάτησε γκάζι και τον άφησε ένα χιλιόμετρο πίσω* (ii) αφήνω ως (πνευματική ή άλλη) κληρονομιά, καταλείπω: *άφησε πίσω του σπουδαίο έργο* (iii) πεθαίνω και αφήνω (συγγενείς) εν ζωή: *άφησε πίσω του γυναίκα και παιδιά* (iv) εγκαταλείπω: «*φεύγω κι αφήνω πίσω μου συντρίμμια*» (τραγ.) 9. (μτφ.) σε κατώτερη κατάσταση από αυτή που θα έπρεπε, σε υστέρηση: *είμαστε ~ στη βιομηχανία σε σχέση με άλλες χώρες || αυτός υ μαθητής είναι ~ στα μαθηματικά·* φρ. ***μένω πίσω*** (i) υστερώ: *στα μαθήματά του έμεινε πίσω(\ \)* καθυστερώ, βραδύνω: *το λεωφορείο έχει μείνει πολύ πίσω και θ'αργήσει να φτάσει* (iii) απομένω σε έναν τόπο: *οι άντρες μετανάστευσαν. οι γυναίκες και τα παιδιά τους. όμως, έμειναν πίσω* 10. για την επιστροφή ποσού ή άλλου αντικειμένου: *τα λεφτά μας -!»*(σύνθημα εξαπατημένων πελατών) jj *ζητούν ~ τα κλεμμένα || δεν πήρε - δραχμή* || του *έδωσε ~ το βιβλίο του* 11. (για χρόνο) στο παρελθόν: *μ' αυτές τις διηγήσεις με πήγε δέκα χρόνια ~·* φρ. (μτφ. για ρολόι) ***πάω πίσω*** δείχνω ότι είναι νωρίτερα από ό.τι στην πραγματικότητα: *το ρολόι σου πάει πίσω μία ώρα· είναι δέκα και δείχνει εννέα* 12. (μτφ.) σε προηγούμενη κατάσταση (συνήθ. για να δηλωθεί οπισθοδρόμηση, επιστροφή σε χειρότερη κατάσταση): *ύστερα από μια περίοδο ανάπτυξης, ~ πάλ.ι η οικονομία || αυτές οι μέθοδοι μας γυρνούν ~ στον Εμφύλιο* **13.** (+ από) στο παρασκήνιο: *ποιος βρίσκεται ~ από την απόπειρα δολοφονίας;* || *~ από το πραξικόπημα βρίσκονται ξένες δυνάμεις* **14.** (ως επιφών.) για να μην προχωρήσει κανης ή για να οπισθοχωρήσει (ιδ. όταν μας απειλεί): *~ ρε! Μην προχωρείς!* || *~ και σ' έφαγα!* (μην προχωρείς, γιατί θα σε σκοτώσω) **15.** (+από) για να δηλωθεί η πραγματικότητα, η αληθινή πλευρά των πραγμάτων: *- από τα χαμόγελα και τα ωραία λόγια υπήρχε φθόνος και αντιζηλία.*
[ετυμ. μεσν. < αρχ. *όπίσω / όπίσσω* (< *ότπ-τ-^ω), παράλλ. τ. τού *όπισθεν* (βλ.λ.)|.

πισωβελονιά (η) βελονιά στο κέντημα ή στο ράψιμο με κίνηση τής βελόνας προς τα δεξιά **ΣΥΝ.** πισωγάζι.

πισωγάζι (το) [πισωγαζ-ιού | -ιών} η πισωβελονιά (βλ.λ.).

πισωγλεντης (ο) {πισωγλέντηδες} (λαϊκ.-σκωπτ.) ο ομοφυλόφιλος άνδρας.

πισωγυρισμα (το) |πισωγυρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η κίνηση προς τα πίσω, η οπισθοχώρηση 2. (μτφ.) η επιστροφή σε παλαιότερες, ξεπερασμένες ή συντηρητικές μεθόδους: *πολλοί βουλευτές τού κυβερ- νώντος κόμματος μίλησαν για πισωγυρίσματα σε πρακτικές τού παρελθόντος. που υπονομεύουν την πορεία προς την πρόοδο.* — πισωγυρίζω ρ.

πισωγυρισμα - πισωγυρίζω. Η λ. **πισωγύρισμα** και. λιγότερο, το **πισωγυρίζω** πέρασαν στο πολιτικό λεξιλόγιο κατά τα χρόνια τής μεταπολίτευσης και ιδ. στη δεκαετία τού '80. για να δηλώσουν ό.τι σήμαιναν οι λογιότερες λ. **οπισθοχώρηση, οπισθοδρόμηση** και **επιστροφή.** Για να αποφευχθεί τυ λογιότερο λεξικό πρόθημα **οπι- σθο-** ή το βιωματικά άχρωμο **επιστροφή,** πλάστηκε στη θέση τους η πιο εκφραστική και λαϊκή λέξη *πισωγύρισμα.* Λς σημειωθεί ότι στα *Απομνημονεύματα* τού στρατηγού Μακρυγιάννη χρησιμοποιείται το ρ. **πισωδρομώ** με τη σημασία «τρέπω εις φυγήν»: *Τότε μας πισωδρόμησαν πάλε και κόντεψαν να με πιάσουνε ζωντανόν.*

πισωδρομώ ρ. αμετβ. (πισωδρομείς... | πισωδρόμησα} στρέφομαι προς τα πίσω συν', οπισθοχωρώ, οπισθοδρομώ, πισωγυρίζω. — πιαω- **δρόμισμα** (το). σχοαγο λ. *πισωγύρισμα.*
ΙΕΙΥΜ. < μτγν. *όπισθοδρομώ* (βλ.λ.). με αντικατάσταση τού επιρρ. *όπισθεν από* το *πίσω* ως αποτέλεσμα εκδημοτικισμού). **πισωκάπουλα** επίρρ. (λαϊκ.) **1.** (για αναβάτη αλόγου ή μοτοσυκλέ- τας) στα καπούλια τού υποζυγίου ή στο πίσω κάθισμα μηχανής 2. (μτφ.) με τα νώτα. **πισωκολλητό** (το) (!) **1.** η στάση που παίρνει το ζευγάρι κατά τη διάρκεια τής σεξουαλικής πράξης, κατά την οποία η διείσδυση τού πέους στον κόλπο γίνεται από τα νώτα 2. η πρωκτική συνουσία. — πισωκολλητά επίρρ. **πισώκωλα** επίρρ. (λαϊκ.) 1. με τα νώτα: *πάει ~ αντί να πηγαίνει κανονικά* 2. από πίσω. **πισώπλατα** επίρρ. **1.** στην πλάτη, στα νώτα: *η σφαίρα τον βρήκε ~*

(μτφ.) δόλια, ύπουλα: *μας χτύπησαν ~* συν. άνανδρα, **πίτα** (η) {πιτών'} 1. άζυμο αρτοσκεύασμα που παρασκευάζεται πρόχειρα. ψήνεται συνήθ. στο τηγάνι και έχει λεπτό, πεπλατυσμένο και στρογγυλό σχήμα: *σουβλάκι με ~* 2. σύνθετο παρασκεύασμα (μαγειρικό ή ζαχαροπλαστικό) με ζυμωτά ούλλα. λ.χ. σφολιάτας, που ψήνεται στον φούρνο και η γέμιση τού οποίου αποτελείται από διάφορα μείγματα, κυρ. με κρέας ή χορταρικά (αν πρόκειται για φαγητό) ή με ζάχαρη και άλλα υλικά (όταν πρόκειται για γλυκό) (π.χ. τυρόπιτα, κρεατόπιτα, κοτόπιτα, σπανακόπιτα, μηλόπιτα) (βλ. κ. λ. *μπουρέκι*)' **ΦΡ.** (α) πέσε ***πίτα να σε φάω*** βλ. λ. *πέφτω* (β) ***από πίτα που δεν τρως, τι σε μέλει / νοιάζει κι αν καεί*** βλ. λ. *νοιάζει* (γ) ***και την πίτα ολόκληρη (σωστή και τον σκύλο χορτάτο*** σε περιπτώσεις στις οποίες κάποιος έχει υπερβολικές απαιτήσεις, αρνούμενος να προβεί στις στοι-χειώδεις υποχωρήσεις, προκειμένου να εξασφαλίσει κάτι, που τα θέλει όλα δικά του (δ) (εκφραστ.) ***κάνω (κάποιον) πίτα*** κατανικώ, συντρίβω (κάποιον) (ε) ***γίνομαι πίτα*** (i) ισοπεδώνομαι: *έπεσε πάνω του ο- /.όκληρη νταλίκα και το αυτοκίνητο έγινε πίτα* (ii) μεθώ: *πήγε σε ένα μπαρ κι έγινε πίτα* 3. γλυκό που παρασκευάζεται κυρ. με αλεύρι, φρέσκο βούτυρο, ζάχαρη, γάλα και αβγά ζυμωμένα μαζί σε σφιχτή ζύμη. που ψήνεται στυν φούρνο 4. (ειδικότ.) η βασιλόπιτα: *το φλουρί τής - || ο σύλλογός μας θα κόψει αύριο την ~ του* **5.** (συνεκδ.) η γιορτή που διοργανώνεται κυρ. από συλλόγους, σωματεία κ.λπ. για το κόψιμο τής βασιλόπιτας με συγκέντρωση των μελών, λ.χ. σε κέντρο 6. (μτφ.) σύνολο από ομοειδή αντικείμενα ή από πρόσωπα με κοινή ιδιότητα, το οποίο αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος (οικονομικού, πολιτικού) και που μπορεί να διαιρεθεί σε μέρη (μερίδια): «*τα δύο κόμματα επιδιώκουν το καθένα για τον εαυτό του το μεγαλύτερο μερίδιο από την εκλογική ~*» (εφημ.) [| *το μεγαλύτερο μέρος τής διαφημιστικής ~ πηγαίνει στην τηλεόραση || « τα πέντε εκατομμύρια τής Αθήνας και τού*

Πειραιά αποτελούν τη μεγάλη ~ για τα ιδιωτικά κανάλια κι εμείς στην επαρχία είμαστε τα τρίμματα πον μένουν στο ταψί» (εφημ.) 7. (καθημ.) στατιστικό γράφημα σε κυκλικό σχήμα, που αναπαριστά τη διαίρεση ενός συνόλου σε μερίδια. — (υποκ.) πιτούλα (η) (σημ. 1-4) κ. ττιτάκι (το) (σημ. 1, 2).

|ΡΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < ιταλ. pitta < λατ. picta < αρχ. *πηκτή*. θηλ. τού επιθ. *πηκτός* (βλ.λ.). Απίθανη η αναγωγή στον αττ. τ. *πίττα* τής λ. *πίσσα*. Ο όρος *πίτα* που χρησιμοποιείται στη στατιστική, είναι απόδ. τού αγγλ. pie chart].

πίτα ή πίττα ή τιήτα; Η ορθογραφία μιας λέξης πηγάζει από την ετυμολογία της. Όταν η ετυμολόγηση μιας λέξης δίφορείται. τότε προ- τιμάται στην ορθογραφική παράστασή της η απλούστερη γραφή. Το νεοελλ. πίτα προέρχεται από το ιταλ. pilia. το ο~οίο ανάγρται στο λατ. picta, που με τη σειρά του προέρχεται πιθανότατα από το ελλην. πηκτή. Ι Ιρόκειται δηλ. για αντιδάνειο (λέξη ελληνική μέσω μιας ξένης γλώσσας). Λν η ετυμολογία αυτή ευσταθεί. τότε θα ήταν προτιμότερη η γραφή πήτα (πβ. *πηκτή)*. Ωστόσο, η λέξη ετυμολογείται, κατ' άλλους, από το αρχ. πίττα (= πίσσα), οπότε θα έπρεπε να γράφεται ως πίττα. Η αμφιβολία περί την ετυμολογία τής λ. επιβάλλει την απλούστερη γραφή, εξού και συνήθ. γράφουμε πίτα.

πιτζάμα κ. πιζάμα (η) {πιτζαμών] ελαφρό και άνετο ένδυμα ύπνου, που αποτελείται από δύο κομμάτια; το πάνω μέρος μοιάζει με σακάκι ή μπλούζα και το κάτω μέρος μοιάζει με παντελόνι: *βαμβακερή / μεταξωτή ~ || ανδρική / γυναικεία ~ || καλοκαιρινή / χειμωνιάτικη ~* · φρ. *πιτζάμα-πάρτι* πάρτι στο οποίο οι καλεσμένοι είναι ντυμένοι όπως όταν πηγαίνουν για ύπνο, με τα ρούχα για τον ύπνο: - *με μαξιλαροπόλεμο*. — (υποκ.) πιτζαμοίιλα (η) κ. πιτζαμάκι (το).

ΙΙ-ΤΥΜ. < αγγλ. pyjama < χίντι pajama < περσ. pa «πόδι» + jama «ένδυμα»].

πίτζιν (η) {άκλ.} ελλην. *παρεφΟαρμένη γλώσσα*· ΓΛΩΣΣ. μορφή γλώσσας που δημιουργείται από την ανάμειξη δύο άλλων γλοϊσσών, συνήθως μιας με διεθνές κύρος και μιας ιθαγενούς, η οποία δεν χρησιμοποιείται ως μητρική από καμία από τις δύο γλωσσικές κοινότητες που έρχονται σε επαφή· χρησιμοποιείται κυρ. κατά τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ ανθρώπων που έχουν διαφορετικές μητρικές γλώσσες και μόνο για τη διευκόλυνση τής επικοινωνίας τους (πβ. λ. *κρεο- λός)*.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Pidgin (English), αβεβ. ετύμυυ, ίσως πρόκειται για. παρεφθαρμένη κινεζ. προφορά τής λ. business].

πίτζιν ή παρεφθαρμένες γλώσσες. Κτσι λέγονται οι μορφές γλωσσικής επικοινωνίας που δημιουργούνται κατά τη συνάντηση μιας «ισχυρής» ξένης γλώσσας και μιας «αδύναμης» επιχώριας γλώσσας από τις ανάγκες για αδρομερή συνεννόηση σε θέματα εμπορικών συναλλαγών και για πρακτικές ανάγκες. Στην περίπτωση αυτή με επιλογή στοιχείων και από τις δύο γλώσσες και με υπεραπλουστευμένες δομές σχηματίζεται, τελικά, μια παρεφθαρμένη μορφή τής επιχώριας γλώσσας (π.χ. παρεφθαρμένα ινδιάνικα με έντονη ανάμειξη τής Αγγλικής υπήρξε η γλώσσα Σινούκ. που μι- λήθηκε παλαιότερα στην Ουάσιγκτον και στο Όρεγκον). Οπουδήποτε. οι *πίτζιν* γλωσσικές μορφές έχουν, συνήθως, προσωρινό και τεχνητό χαρακτήρα, καθώς και περιορισμένη έκταση χρήσεως. Αντιθέτως. οι κρεολές ή μιγάδες γλώσσες προέρχονται από την ανάδειξη μιας *πίτζιν ι παρεφθαρμένης γλώσσας* σε επίσημη γλώσσα μιας περιοχής. Σε αυτή την περίπτωση η ανάμειξη είναι ακόμη μεγαλύτερη, όπως απαιτεί η χρήση τής γλώσσας σε όλες τις μορφές επικοινο>νίας (εξού και γίνεται λόγος για *μιγάδα γλώσσα),* και φυσικά από τη στιγμή πυυ μια κρεολή ή μιγάδα γλώσσα λειτουργεί ως επίσημη γλώσσα, υφίσταται και τις αλλαγές που συμβαίνουν στην εξέλιξη κάθε φυσικής γλώσσας.

πίτουρο (το) υ φλοιός πυυ απομένει από την άλεση των δημητριακών, κυρ. τού σιταριού, και ο υποίος χρησιμοποιείται ως ζωοτροφή (π.χ. για κότες)· ΦΡ. (α) ***τρώω πίτουρα*** είμαι υπερβολικά αφελής, χαζός: *το κατάλαβε, δεν τρώει και πίτουρα* (β) (παροιμ.) ***όποιος ανακατεύεται με τα*** πίτουρα, ***τον τρών'οι κότες*** βλ. λ. *ανακατεύω* (γ) ***ακριβός στα πίτουρα και φτηνός στ' αλεύρι*** βλ. λ. *ακριβός*. Ηπίσης (λόγ.) πίτυρον Ιαρχ.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πίτυρον* (κυρ. πληθ.). για το οπυίο βλ. λ. *πιτυρίδα].*

πίτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.] λεπτή ζύμη ψωμιού, πάνω στην οποία απλώνονται διάφορα υλικά (π.χ. τυρί. ντομάτες, ζαμπόν, μπέικον, μανιτάρια κ.λπ.) και η οποία ψήνεται σε φούρνο: - *ναπολιτάνα / μαργαρίτα* (τυρί-ντομάτα) / *ιταλική* (με λεπτή ζύμη) / *ψημένη σε χωριάτικο φούρνο / έτοιμη* (εμπορίου) / *ατομική / οικογενειακή* (μεγάλου μεγέθους). - (υπυκ.) πιτσούλα (η) κ. πιτσάκι (το).

Ι LiΤΥΜ. < ιταλ. pizza, αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με μια άποψη, η λ. ανάγεται σε μτγν. λατ. φρ. picca (placenta) «πισσοειδής πλακούντας, δηλ. αρτοσκεύασμα με υλικά σε ρευστή μορφή», όπου picea το ουσιαστι- κοπ. θηλ. τού επιθ. piceus < λατ. pix., picis «πίσσα». Κατ' άλλη άποψη, πρόκειται απλώς για διαλεκτ. παραλλαγή τού ιταλ. pitta (βλ. λ. *πίτα)}.*

πιτσαδόρος (ο) ο υπάλληλος πιτσαρίας που ασχολείται με την παρασκευή τής πίτσας· (καταχρ.) ο υπάλληλος που κάνει εξωτερικές διανομές πίτσας σε πελάτες.

[ετυμ. < *πίτσα* + *-δόρος* (βλ.λ.) |.

πιτσαρία (η) {δύσχρ. πιτσαριών] κατάστημα στο οποίο παρασκευάζονται και σερβίρονται πίτσες.

|ετυμ. < ιταλ. pizzeria < pi/z.a (βλ. κ. *πίτσα)].*

πίτσι-πίτσι (το) {άκλ,} (οικ.) κουβεντούλα ή κυυτσομπολιό: *πιάνω / αρχίζω το* Ι ΕΓΥΜ. Ηχομιμητ. λ.| . **πιτσικάτο** επίρρ. ΜΟΥΣ. **1.** τρόπος παιξίματος εγχόρδων οργάνων με νύξη των χορδών από τον εκτελεστή με τα δάχτυλα και όχι με το δοξάρι: *τα βιολιά παίζουν* - ΛΝΤ. άρκο 2. (συνεκδ. ως ουσ.) μουσικό μέρος στο οποίο τα έγχορδα παίζυυν πιτσικάτο: *ένα ~ των εγχόρδων*. [ΕΤΥΜ. < ιταλ. pizzicato «τσιμπητό» < p. pizz.icare «τσιμπώ, κεντώ» < pizzare (ίδια σημ.). εκφραστ. λ.| . **πίτσικος,** -η. -ο μικρός, ασήμαντος.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. ρις + παραγ. επίθημα *-ικος].* **πιτσιλάδα** (η) -» πιτσυλάδα **πιτσιλιά** (η) -> πιτσυλιά **πιτσιλίζω** ρ. **>** πιτσυλίζω **πιτσιλιστός,** -ή, -ό + πιτσυλιστός **πιτσιλώ** ρ. -> πιτσυλίζω

πιτσιρίκα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} μικρό κορίτσι ή νεαρή κοπέλα, **πιτσιρικαρία** (η) (περιληπτ.) υμάδα από πιτσιρίκια, **πιτσιρίκι** (το) {πιτσιρικ-ιού | -ιών} (οικ.) μικρό παιδί (και των δύο φύλων): *μεγάλωσε αλλά παίζει ακόμη με τα ~ j| έφερε μαζί και τα - του* (τα παιδιά του). - (υποκ.) **πιτσιρικάκι** (το), **πιτσιρίκος** (Ο) το μικρό αγώρι. Ηπίσης (λαϊκ.) **πιτσιρικάς.**

(ΠΤΥΜ. Πιθ. < ιταλ. piccirilio -«μικρό παιδί. μωρό», κατά τα ονόματα σε *-ικος*. Τυ ιταλ. piccirilio απυτελεί υποκ. τού συνωνύμου picciolo < picciolino (υποχωρητ.) < piccinino (με ανομοίωση) < μτγν. λατ. *pilzinuinus < pisinnus / pitinnus. λ. τής παιδικής γλώσσας], **πιτσούνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** θηλυκό περιστέρι **2.** (α) (μτφ.- χαϊδευτ.) όμορφο ή παχουλό κορίτσι (β) μωρό κοριτσάκι, **πιτσούνι** (το) {πιτσουν-ιού | -ιών} **1.** το μικρό περιστέρι **2.** (μτφ.- χαϊ- δευτ.) (α) όμορφο μικρό κορίτσι (β) καθένας από δύο ερωτευμένους: *κοίτα τα ~ μου πώς κοιτιούνται στα μάτια!* — (υποκ.) **πιτσουνάκι** (το).

[ΕΙΥ.Μ. Μεταφορά τού ιταλ. piccionc < λατ. pipio, -onis «περιστέρι», ηχομιμητική λ.].

πιτσυλάδα (η) (συνήθ. ορθ. *πιτσιλάδα)* σημάδι, στίγμα τής επιδερμίδας ΣΥΝ. φακίδα, πανάδα, **πιτσυλιά** (η) (συνήθ. υρϋ. *πιτσιλιά)* η κηλίδα, υ λεκές σε ακανόνιστα σχήματα πάνω σε επιφάνεια, που δημιουργείται από τη ρίψη υγρού (νερού, ακάθαρτης ουσίας) σε αυτή. **πιτσυλίζω** ρ. μετβ. (συνήθ. ορθ. *πιτσι/αζω)* {πιτσύλισ-α. -τηκα. -μένος}

πετώ ή αφήνω να πέσουν πάνω σε (κάποιον) σταγόνες νερού ή άλλου υγρού 2. (συνεκδ.) δημιουργώ κηλίδες σε επιφάνεια ρίχνοντας σε αυτή μικρή πυσότητα υγρού (νερού, ακάθαρτης ουσίας) ΣΥΝ. λερώνω, λεκιάζω, κηλιδώνω ΑΝΤ. ξελεκιάζω. Επίσης **πιτσυλώ** {-άς...}. **—πι- τσύλισμα** (το).

j F.ΤΥΜ. < μτγν. *πιτυλίζω* (με τσιτακισμό) < αρχ. *πίτυλος* «ρυθμική κίνηση των χεριών κατά την κωπηλασία, καθώς και το πλατάγισμα τού κυυπιού στο νερό», αβεβ. ετύμου. Αεν έχει τεκμηριωθεί η σύνδεση με το ρ. *πίπτω* (μέσω θεμάτων *πιτ-1 πετ-)* ούτε θεωρείται πιθ. η υπόθεση ότι πρόκειται για ηχομιμητική λ. από τον κρότο τού κουπιού στο νερό|.

πιτσυλιστός, -ή. -ό κ. **πιτσυλωτός** (συνήθ. ορθ. *πιτσιλιστός, πιτσι- λωτός)* 1. αυτός που είναι κατάστικτος με κηλίδες. με πιτσυλιές: - *δέρμα* 2. αυτός που γίνεται με πιτσύλισμα: - *επίχρισμα τοίχου*. **πιτσυλώ** ρ. ♦ πιτσυλίζω

πιτς-φιτίλι επίρρ.· αμέσως, γρήγορα· μόνο στη ΦΡ. *στο πιτς-φιτίλι* βλ. λ. *φιτίλι*. **πίττα** (η) ► πίτα

πιττάκιο (το) {πιττακί-ου j -ων} **1.** (παλαιότ.) η επιστυλή. το γραπτό μήνυμα· (ειδικότ.) **2.** (στο Βυζάντιο) μικρός πίνακας που προοριζόταν για γραφή και χρησιμοποιόταν κυρ. στις υπηρεσίες τού παλατιού τής Κωνσταντινούπολης, στον οποίο υι πολίτες μπορούσαν να τοποθετούν τις αναφορές τους προς τον αυτοκράτορα για διάφορα θέματα 3. ΝΟΜ. αρχιερατικό γράμμα με το οποίο γνωστοποιείται σε κληρικό ή εκκλησιαστικό αξιωματούχο προαγωγή, διάκριση ή τιμωρία του. [ΕΤΥΜ. < μτγν. *πιττάκιον*. αγν. ετύμου. Ορισμένες χρήσεις τού λατ. δανείου pittacium «λωρίδα δέρματος» θα μπορούσαν να συνδεθούν με το αρχ. πίσυ'/γος ^υποδηματοποιός, σκυτοτόμος» (δάνειο, αγν. ετύμου). άποψη που εγείρει σημαντικά μορφολογικά ερωτήματα. Καμία ετυμολογική σχέση δεν φαίνεται να υπάρχει με το ουσ. *πίσσα* ούτε συνεισφέρει καθόλου στην ετυμολόγηση το λεσβ. ανθρωπωνύμιο *Πιτ- τακός*. Η υπόθεση ότι πρόκειται για θρακικό δάνειο δεν γίνεται αποδεκτή].

Πίττακός (ο) ο *Μυτι/^ηναίος-* αρχαίος Έλληνας πολιτικός (650-570 π.Χ.), ένας από τους επτά συφούς τής αρχαιότητας.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. θρακ. προελ.). **πιτυρίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} ΙΑΤΡ. δερματοπάθεια που χαρακτηρίζεται από λεπτή απολέπιση και που εκδηλώνεται με την παραγωγή ξηρών ή λιπαρών λεπιών στο τριχωτό τού δέρματος τής κεφαλής (πιτυρίδα) και (συνήθ.) με κνησμό που οφείλεται σε μύκητα (από μύκητες προκαλείται επίσης η *ροδόχρους πιτυρίαση* και η *ποικιλόχρους πιτυρίαση)*.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *πιτυρίασις* < αρχ. *πίτυρον* (βλ. κ. *πιτυρίδα)].* **πιτυρίδα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η εμφάνιση μικρών, λευκών κομματιών στο τριχωτό τής κεφαλής λόγω πίτυριάσεως: σαμπουάν κατά *της ~ \ \ έχω ~*.

| ΕΤΥΜ. < αρχ. *πι τυρίς (ελαία)* «είδος ελιάς, η οποία ομοίαζε στο χρώμα με φλυιό σιτηρών (πίτουρο)» < *πίτυρον* «πίτουρο» (κυρ. πληθ. *πί- τυρα)*. πιθ. < **πύτυρον* (με ανομοίωση), που συνδ. με λατ. putus «αγνός, καθαρός», σανσκρ. pavana- «λιχνιστήρι», αρχ. γερμ. fowen

«κοσκινίζω» κ.ά. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. συνδ. με το ουσ. *πί- τυλος* (βλ. κ. *πιτσυλίζω)*\. **πίτυρον** (το) ► πίτουρο

πιτυρούχος, -ος. -ο [!889| αυτός που περιέχει πίτουρο: ~ *αλΓύρι.*

[ηγυμ. < *πίτυρο* + *-ούχος* < *έχω*\. **πίτυς** (η) {πίτ-υυς, -υν | -υες. -ύωνί (αρχαιοπρ.) η κουκουναριά.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *pi-tu-. οπότε συνδ. με λατ. pinus, αλβ. pishe (ίδια σημ.). για τα οποία προϋποτίθεται αναγωγή σε τ. *pit-s-nu-s. Δυσχερής η σύνδεση με τη λ. *πίσσα].* **πίφερο** (το) ΜΟΥΣ. ξύλινο πνευστό μουσικ-ό όργανο, που μοιάζει με μικρό πλαγίαυλο και παίζεται με το ένα χέρι, ενώ με το άλλο ο μουσικός χτυπά τύμπανο.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pift'cro < μεσν. λατ. piffarus < μέσ. γερμ. plfer «αυλητής» (> γερμ. picifcr)]. **πιω** (να/θα) ρ. » πίνω

πιώμα (το) {πιώμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** οτιδήποτε πίνει κανείς **2.** το ποτό. ιδ. το αλκοολούχο.

[κτυμ. Από την υποτ. αορ. *πιω* (τού ρ. *πίνω*) + *-μα].* **πιωμένος,** -η, -ο πίνω Π.Κ. (ο) Πρόεδρος Κυβερνήσεως.

πλαγγόνα (η) (λόγ.) κέρινο ομοίωμα ανθρώπου με κάπως πεπλατυσμένο σώμα, κινητά χέρια και πόδια· κούκλα. σχολιο λ. *ομοίωμα.* [ητυμ. < αρχ. *πλαγγών, -όνος* «κέρινη κούκλα», αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με το ρ. *πλάζω* «εκτρέπω, πλανώ» (βλ. λ. *πλαγκτόν).* το οποίο ανάγεται σε αρχικό θ. **πλάγγ-]ω.* αλλά η σημασιολ. συσχέτιση των δύο λ. φαίνεται σχεδόν αδύνατη].

πλάγι (το) ► πλάι

πλαγιά (η) καθεμιά από τις δύο πλευρές λόφου ή βουνού ΣΥΝ. (λόγ.) κλιτύς. (καθημ.) βουνοπλαγιά, ποδιά ΛΜ. ρίζωμα, πρόποδες, (λόγ.) υπώρεια.

[ΕΓΥΜ. < αοχ. *πλαγία,* ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *πλάγιος].* **πλαγιάζω'*** ρ. αμετβ. κ, μετβ. Ιμτγν.] {πλάγιασ-α. -μένος! ♦ (αμετβ.) **1.** ξαπλώνω στυ κρεβάτι για ξεκούραση ή για ύπνο: *πήγε δώδεκα η ώρα, ακόμα να πλαγιάσεις;* · 2. (μτφ.) συνουσιάζομαι: *έχει πλαγιάσει με πολλούς* · 3. ΝΑΥΤ. πλέω όσο το δυνατόν πλησιέστερα σε σχέση με την ευθεία διεύθυνσης τού ανέμου ♦ **4.** (μετβ.) καθιστώ (κάτι) επικλινές, το κάνω πλάγιο, πλαγιαστό: ~ *τα γράμματα μον.* — **πλά- ψιααμα** (το).

πλαγιάζω[2]^ ρ. μετβ. {πλαγί-ασα,-άστηκα. -ασμένος} ΓΛΩΣΣ. εκφέρω σε πλάγιο λόγο: ~ *ευθεία ερώτηση* (τη μετατρέπω σε πλάγια ερώτηση).

πλαγιασμός (ο) [μτγν.Ι. **πλαγιαστός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει κλίση ΣΥΝ. γειρτός. λοξός ΑΝΤ. όρθιος **2.** (για πρόσ.) αυτός που είναι ξαπλωμένος. — **πλαγιαστά** επίρ.ζ.

πλαγίαυλος (ο) {πλαγιαύλ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) ΜΟΥΣ. ξύλινο πνευστό μουσικό όργανο που έχει σχήμα αυλού ΣΥΝ. φλάουτο.

{ΕΤΥΜ. μτγν. < *πλαγΐ(ο)-* + *αύλός*\. **πλάγιο-** κ. **πλάγιο-** κ. **πλαγί-** *α* συνθετικό που δηλώνει ότι αυτό που σημαίνει το β' συνθετικό έχει πλάγια κατεύθυνση, κλίση ή γίνεται, επιχειρείται από τα πλάγια: *πλαγιο-δρομώ. πλαγί-ανλυς.*

[F.ΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ. *πλάγιος* (βλ.λ.) |. **πλαγιοβάδισμα** (το) {πλαγιοβαδίσ-ατος | -ατα. -άτων} ο αργός βηματισμός εκγυμνασμένου αλόγου, που εκτελείται σε τέσσερεις χρόνους. Ηπίσης **πλαγιοβάδιση** (η) [1891|. **πλαγΐθδέτης** (ο) 118581 {πλαγιοδετών} νλυτ. το χοντρό σχοινί πυυ δένεται πάνω στην άγκυρα τού πλοίου ή στην αλυσίδα της.

[ετυμ. < *πλάγιο-* + *-δετής* < *δένω],* **πλαγιοδετώ** ρ. μετβ. 11897j {πλαγιοδετείς... [πλαγιυδέτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) δένω αγκυροβολημένο πλοίο με πλαγιοδέτη. ώστε να πάρει πλάγια κλίση. — **πλαγιοδέτηση** (η),

πλαγιοδιποδίζω ρ. αμετβ. 1 πλαγιοδιπόδισα} (για άλογο) κινούμαι με πλαγιοδιποδισμό (βλ.λ.). **πλαγιοδιποδισμός** (ο) τεχνητός βηματισμός αλόγου, που εκτε- λείται σε δύο χρόνους, κατά τον οπυίο το άλογο κάθε φορά μετακινεί προς τα εμπρός συγχρόνως ένα μπροστινό και ένα οπίσθιο πόδι τής ίδιας πλευράς· ο φυσικός βηματισμός τής καμήλας και τής καμηλοπάρδαλης.

πλαγιοδρομώ ρ. αμετβ. [1889] {πλαγιοδρομείς... | πλαγιοδρόμησα} ΝΑΥΤ. (για ιστιοφόρο) δέχομαι τον άνεμο στην πλευρά ΛΝΤ. εναντιο- δρομώ. - **πλαγιοδρομία** (η) [I887|. **πλαγιθκοπώ** ρ. μετβ. {πλαγιοκοπείς... | πλαγιοκόπ-ησα. -ούμαι, -ήθη- κα. -ημένος} επιτίθεμαι από τα πλάγια, προσβάλλω (στόχο) κινούμενος από τα πλάγια: *άτακτες ομάδες ανταρτών πλαγιοκόπησαν τη φάλαγγα.* **πλαγιοκόπημα** (το) κ. **πλαγιοκόπηση** (η).

[F.ΤΥΜ. < *πλάγιο-* + επιτατ. *-κοπώ* < *κόπτω,* πβ. *σφυρο-κοπώ. πλευροκοπώ. γρονθο-κοπώ* κ.ά.|. **πλαγιομετωπικός,** ~ή. -ό (σύγκρουση) κατά την οποία το μπροστινό τμήμα οχήματος συγκρούεται με το πλάγιο μέρος άλλου οχήματος. — **πλαγιομετωπικ-ά / -ώς** επίρρ. **πλαγιοποδίζω** ρ. αμετβ. {πλαγιοπόδισα} (για άλογα) βαδίζω με πλα- γιοποδισμό (βλ.λ.). **πλαγιοποδισμός** (Ο) 1189] | (για άλογα) ο πλαγιοδιποδισμός (βλ.λ.). **πλάγιος,** -α (λόγ. -ία), -ο **1.** αυτός που έχει κλίση, που δεν έχει παράλληλη θέση ή διεύθυνση σε σχέση με (κάτι-κάποιον) συν. κεκλιμένος. λοξός, στραβός αντ. ίσιος, κάθετος: *φέρο) μια ~ γραμμή* || - *γράμματα / ματιά* (με την άκρη τού ματιού) συν. (κυρ. για τα γράμματα) πλαγιαστός 2. τυπογρ. *πλάγια Ι κυρτά στοιχεία* τα πλαγιαστά τυπογραφικά στοιχεία οποιασδήποτε οικογένειας γραμμάτων, πεζά (βλ.λ.) ή κεφαλαία 3. αυτός που βρίσκεται παραπλεύρως. δίπλα σε (κάποι ον/κάτι), κατ' αντιδιαστολή προς τον μπροστινό και τον κεντρικό: *από τις ~ θέσεις δεν βλέπεις καλά τη σκηνή* || ~ *επιθετικός παίκτης* (αυτός που κινείται στα πλάγια τού γηπέδου) || *οι ~ προβολείς τον θεάτρου* συν. πλαϊνός, παράπλευρος, διπλανός 4. αθλ. ***πλάγιο (άουτ)*** (στο ποδόσφαιρο) (i) η έξοδος τής μπάλας από τις δύο παράλληλες κατά μήκος τού γηπέδου γραμμές, μέσα στις οποίες και μόνο επιτρέπεται να παίζεται το παιχνίδι (ii) η επαναφορά τής μπάλας στο γήπεδο με τα δύο χέρια από παίκτη αντίπαλο τής ομάδας που έβγαλε τη μπάλα εκτός γηπέδου **5.** (μτφ.) αυτός που προκύπτει ή εκδηλώνεται έμμεσα αντ. άμεσος, ευθύς **6.** *γλωσσ. (α)* ***πλάγιος Λόρος*** η μορφή λόγου *κατά* την οποία μεταφέρονται τα λόγια άλλου ομιλητή με διάφορες σημασιοσυντακτικές προσαρμογές (προσώπου, χρόνου, τόπου κ.λπ.) και όχι αυτούσια (όπως στον ευθύ λόγο, βλ. λ. ευθύς), π.χ. ο ευθύς λόγος *Μας είπε την προηγούμενη εβδομάδα: «θα φύγω για το εξωτερικό αύριο»,* μεταφέρεται στυν πλάγιο λύγο ως «*Μας είπε την προηγούμενη εβδομάδα ότι θα έφευγε για το εξωτερικό την επόμενη μέρα*» αντ. ευθύς λόγος (β) ***πλάγια ερώτηση*** μεταφορά εροπησης άλλου ομιλητή με διάφορες σημασιοσυντακτικές προσαρμογές και όχι αυτούσια (όπως στην ευθεία ερώτηση, βλ. λ. *ευθύς)*' π.χ. η ευθεία ερώτηση *Με ρώτησε: «Θέλετε να έρθετε μαζί μας;»* μεταφέρεται ως «*Με ρώτησε αν Οέ/.ουμε να πάμε μαζί τους*» (γ) ***πλάγια πτώση*** η γενική, η αιτιατική (και η δοτική για τα αρχαία) πτώση, κατ' αντιδιαστολή προς την ονομαστική και την κλητική (ορθές ή ευθείες πτώσεις) **7.** μους.***πλάγιος ήχος*** (στη βυζαντινή μουσική) καθένας από τους τέσσερεις τελευταίους ήχους-τρόπυυς στη σειρά τής οκταηχίας: *ήχος πλάγιος τού πρώτου / τού δευτέρου 8.* (μτφ.) αυτός που δεν ακολουθεί τη νόμιμη, την αποδεκτή οδό, που δεν εντάσσεται στα νόμιμα, στα αποδεκτά πλαίσια: *ακολουθεί ~ μέσα, για να πετύχει τους σκοπούς του* συν. παράνομος λντ. νόμιμος, ξεκάθαρος, τίμιος 9. ***πλάγια*** (τα) βλ. λ. *πλάι* · 10. ***πλάγιοι συγγενείς*** οι εξ αγχιστείας συγγενείς αντ. ες αίματος συγγενείς. — **πλάγια / πλαγίως** |αρχ.) επίρρ.. **πλαγιότητα** (η) [μτγν.|.

|πτυμ. αρχ. < **plo-g-jo-*. μηδενισμ. βαθμ. (ως προς την α' συλλαβή) τού δισύλλ. Ι.Κ. θ. **pe)p-* «ευρύς, επίπεδος», πβ. λατ. plaga «τοποθεσία, χώρα - απλωμένο κυνηγετικό δίχτο», αρχ. γερμ. flah «επίπεδος, πεδινός» (> γερμ. flach). νορβ. flak «πέλμα» κ.ά. Ομόρρ. *παλά-μη, πέλαγος. πλάξ (~κα)* κ.ά. **Η** λ. δήλωνε αρχικώς τον επίπεδο, αυτόν που δεν είναι κάθετος (αντιτιθέμενη έτσι στα επίθ. *άντίος* και *ορθός)* και κατ' επέκτ. τον λοξό. αυτόν που παρουσιάζει κλίση (κυρ. στο στρατιωτικό λεξιλόγιο)1.

πλαγιότιτλος (ο) [1894ι {πλαγιοτίτλ-ου | -ων, -ους} ο συμπληρωματικός τίτλος άρθρου, κειμένου ή τμήματος τού κειμένου, που τίθεται δίπλα από αυτό (στο περιθώριο τής σελίδας): *βάζω πλαγιότιτλους σε όλες τις παραγράφους τού κειμένου.*

πλαγιοτροπισμός (ο) nor. το φαινόμενο κατά το οποίο φυτό ή φυτικό όργανο, παρότι φοβίζεται από παντού και με την ίδια ένταση, αναπτύσσεται μόνο κατά πλάγια διεύθυνση υπό την επίδραση τής βαρύτητας (πβ. λ. *τροπισμός),* [ϊπίσης **πλαγιοτροπία** (η).

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής σέν. όρ.. < αγγλ. plagioiropism|. **πλαγιοτροχασμός** (ο) η μετακίνηση τού αλόγου όπως στην πλα- γιοβάδισι^. όχι όμως με βαδισμό αλλά με τροχασμό (βλ.λ.). **πλαγιοφύλακας** (ο) [μτγν.Ι {πλαγιοφυλάκων} στρατιώτης που μετέχει σε πλαγιοφυλακή, που κατά τη διάρκειυ μάχης φυλάσσει τις πλευρές τής παράταξης. **πλαγιοφυλακη** (η) [18871 η στρατιωτική μονάδα ή το απόσπασμα που προστατεύει τα πλευρά κινούμενης φάλαγγας από εχθρική επίθεση (πβ. λ. *οπισθοφυ? ·ακή).* **πλαγιοφυλακώ** ρ. αμετβ. {πλαγιοφυλακείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} είμαι μέλος πλαγιοφυλακής. Ηπίσης **πλαγιοφυλάσσω. — πλαγιοφύλαξη** (η).

πλαγκτόν (το) {πλαγκτού | χωρ. πληθ.} βιολ. (περιληπτ.) το σύνολο των φυτικών και ζωικών οργανισμών που εμφανίζονται στο νερό (θαλασσών, λιμνών, ποταμών) και επιπλέουν σε αυτό παρασυρόμενα από τα ρεύματα τού νερού και στα οποία περιλαμβάνονται κυρ. μι- κροσκοπικά φύκια και πρωτόζωα. — **πλαγκτονικός.** - ή. -ό.

[ετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. plankton < αρχ. *πλαγκτόν.* ουδ. τού επιθ. *πλα- γκτός* «περιπλανώμενος, άστατος» < ρ. *πλάζω* «εκτρέπω, πλανώ» < **πλάγγ-]ω.* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Η. ˣp1aq- «χτυπώ, πλήττω» (με εκφραστ. έρρινο ένΟημα). πβ. λατ. plango «χτύπο), πλήττω (το στήθος μου από απόγνωση)» (> γαλλ. plaindrc «θρηνώ, παραπονούμαι», ισπ. plafiir). playa «πληγή» (> ισπ. llaya), αρχ. γερμ. fluoh «κατάρα» (> γερμ. Hluch) κ.ά. Ομόρρ. *πλήττω* (< ˣplak-j0). *πλαγγ-όν(-όνα), π/.ηγ-ή. πλήγ-μα.* πιθ. κ. *Συμ-πληγ-άδες* (βλ.λ.)]. **πλαδαρεύω** ρ. αμετβ. {πλαδάρεψα} γίνομαι πλαδαρός: *«η πάλαι ποτέ καλλονή χαλάρωσε και πλαδάρεψε»* (εφημ.). **πλαδαρός,** -ή, -ό **1.** (για τα σαρκώδη μέλη τού σώματος) αυτός που είναι χαλαρός, που έχει αγύμναστους μυς: ~ *μπράτσο / κοιλιά* αντ. σφιχτός, δεμένος 2. (για πρόσ.) αυτός που έχει αγύμναστο ή χαλαρό σώμα: *με την καθιστική δουλειά έχει γίνει πολύ* ~3. ίμτφ.) αυτός που τα μέλη του δεν έχουν ισχυρή σύνδεση, που στερείται ισχυρής συνοχής: *στο τέλος ο λόγος* του *γίνεται ~. με επαναλήψεις και ανούσιες περιγραφές* || ~ *όφος.* — **πλαδαρά** επίρρ.. **πλαδαρότητα** (η) | μτγν. |. [ι ·:τυμ. αρχ., εκφραστ. λ. με παραγ. επίθημα *-αρός* (πβ. *ρυπ-αρός, μαδ- αρός. κλαδ-αρός).* αβεβ. ετύμου. Δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστούν επακριβο')ς υι αντιστοιχίες με Ι.Η. λ., αν και φαίνεται πιθ. η σύνδεση με λιθ. peldu. pcldeti «κολυμπώ» ή ακόμη και με λιθ. rīĩu «ποτίζω, χύνω», αρμ. helum (< **pel-nLi-mi).* Σε αυτή την περίπτωση, δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί η σύνδεση τού *πλαδαρός* με τη λεξιλογική οικογένεια τού ρ. *πίμπλημι* «γεμίζιο» (βλ. λ. *πλήθος)*\. **πλαζ** (η) {άκλ.} ομαλή, αμμώδης παραλία (φυσικά ή τεχνητά διαμυρ-

φωμένη) για μπάνιο και αναψυχή, συνήθ. αξιοποιημένη τουριστικά: ***~ τού Ε.Ο.Τ. / ξενοδοχείου || ιδιωτική ~.***

fΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. plage < ιταλ. piaggia «χώρα. πλευρά, παραλία» < μεσν. λατ. plagia (πβ. φρ. in plagia montis «στην πλαγιά τού βουνού») < αρχ. **πλαγία,** ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. **πλάγιος**}. **πλάθω κ.** (λόγ.) **πλάσσω** ρ. μετβ. {έπλασα, πλάσ-τηκα (λογ. -θηκα). -μένος} **1.** δημιουργώ (κάτι) και του δίνω μορφή: ***ο Θεός έπλασε*** τον ***άνθρωπο*** / τον ***κόσμο*** || (μτο.) ***οι λαοί πλάθουν μύθους για την προέλευσή τους*** || ο πυιητης ***έπλασε τις μορφές των ηρώων του με μοναδικό τρόπο*** **2.** (κυρ.) μαλάσσω εύπλαστη ύλη (π.χ. ζύμη. πηλό κ.λπ.) δί- νοντάς της σχήμα: ~ ***κουλλουράκια*** || ~ ***αγγεία*** **3.** (μτφ.) διαμορφώνω με ορισμένο τρόπο (χαρακτήρα, ήθος. σκέψη κ.λπ.): ο ***συγγραφέας πλάθει το υλικό του με μαεστρία*** || ***η προσωπικότητά*** του ***πλάστηκε μέσα στις αντιξοότητες τής ζωήςΑ.*** (η μτχ. *πλασμένος*, ***-η. -ο)*** (+ για) δημιουργημένος για. προορισμένος από τη φύση του για (κάτι): ~ ***για νίκες / δράση / έρωτα*** || ***«όμορφος κόσμος ηθικός, αγγελικά πλασμένος»***(Δ. Ιολωμός) **5.** (μτφ.) κατασκευάζω (με τη φαντασία μου), επινοώ (κάτι) ανύπαρκτο στην πραγματικότητα: ***κατηγόρησε μερίδα τού Τύπου ότι πλάθει κακόβουλα σενάρια εις βάρος του*** [| ***μέσα στην απελπισία του έπλαθε όνειρα για ένα καλύτερο αύριο.***

(ΕΤΥ.Μ. Από τον αόρ. ***έ-πλασ-α*** τού αρχ. ***πλάσσω***, κατά το σχήμα ***έγνεσα γνέθω, έκλωσα - κλώθω.*** Το αρχ. ***πλάσσω*** / ***-ττω*** < ***Χπλαθ-]ω,*** αβεβ. ετύμου, με αρχική σημ. «απλώνω λεπτή σκόνη, επαλείφω». από όπου η λ. προσέλαβε σημαντικές χρήσεις αναφορικά με τη δημιουργία τού κόσμου, τη μυθοπλασία, την εφευρετικότητα. Είναι πιθ. η αναγωγή τού ρ. στο I.K. θ. *pcla- «ευρύς, επίπεδος» (βλ. λ. ***παλά-μη, πέλα-γος).*** Το σανσκρ. dehmi «επιχρίω, επαλείφω» και το λατ. fingo «κατασκευάζω, πλάθω, επινοώ» εμφανίζουν παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη!.

πλάθω - πλάσσω / πλάττω. Το ρήμα στην αρχική του μορφή (αρχαία και λόγια) ήταν πλάσσω / πλάττω (στην πράξη επικράτησε στη Ν. t-λληνική ο ιωνικός τ. *πλάσσω* αντί τού καθαρώς αττικού *πλάττω): αναπ/.άσσω, διαπλάσσω. μεταπλάσσω* (όλα αρχαία). Σε νεότερους χρόνους σχηματίστηκε στην ομιλουμένη τ. πλάθω (αντί τού *πλάσσω / πλάττω)* από τα *έπλασα / πλάσω* κατά το πρότυπο: *κλώσω / έκλωσα* - κλώθω, *νιώσω / ένιωσα* νιώθω, *πείσω / έπεισα* - πείθω κ.τ.ό. Έτσι. στο απλό ρήμα επικρατεί ο τ. με *-θ- (πλάθω).* Τα σύνθετα όμως διατηρούν, κατά κανόνα, τον αρχικό τύπο: *αναπλάσσω - διαπλάσσω - μεταπλάσσω* (τα *αναπλάθω, διαπλάθω* και *μεταπλάθω* χρησιμοποιούνται στων καθημερινό λόγο, γιατί στο γλωσσικό αίσθημα των ομιλητών συνδέονται περισσότερο με το απλό ρήμα *π/^άθω).*

πλάι (το) {χωρ. γεν. | πλάγια κ. πλαϊνά, πλαϊνών} **1.** η πλαϊνή πλευρά: το - του *σπιτιού / τού πλοίου* |j το *πεζοδρόμιο βρίσκεται στο - τού δρόμου* || είναι *κλειδωμένη η εξώπορτα· έλα από το ~!* 2. (ειδικότ.) το πλευρό τού ανθρώπου· φρ. (α) *στο πλάι* στην πλαϊνή πλευρά: *η πόρτα βγαίνει* ~ του *κήπον* || *η μπάλα* τον *βρήκε* ~ || *άλλος κοιμάται άλλος μπρούμυτα, άλλος ανάσκελα* (β) *με το πλάι* γυρνώντας από τη μία πλευρά, στρίβοντας και προτάσσοντας το ένα πλευρό: το *κιβώτιο* δεν *χωράει να περάσει ίσια. βάλ' το* - **ΙΥΝ.** πλάγια λνί*. κατά μέτωπο (γ) (μτφ.) *στέκομαι στο πλάι (κάποιου)* προσφέρω την υποστήριξή μου σε (κάποιον): *ό.τι κι αν τύχει, θα σταθούν στο πλάι του* || *στάθηκε πάντα στο πλάι του πιστός σύντροφος* **ΣΥΝ.** συμπαρίσταμαι (δ) *πλάι-πλάι* δί- πλα-δίπλα: το *ζευγάρι στάθηκε ~ στην εκκλησία* || *τα πατρικά τους σπίτια στο χωριό είναι* - 3. *πλάγια* (τα) οι πλευρές: *έχτισαν στα ~ τού βουνού* (στις πλαγιές) 4. (ως επίρρ.) πλαγίως, από την πλαϊνή ή τη διπλανή πλευρά: *στρίψε ~ \ \ πήγαινε ~* (δίπλα) *στον γείτονα, να σου δώσει το τρυπάνι του.*

[εί υμ. < μεσν. *πλάγκν)* (με σίγηση τού ενδοφωνηεντικού -*/-) < αρχ. *πλάγιον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *πλάγιος* (βλ.λ.)}.

πλαϊνός, -ή. -ό 1. αυτός που βρίσκεται παραπλεύρως, στο πλάι (κάποιου): το ~ *σπίτι* || *η - θέση είναι πιασμένη* || ~ *ραφή* συν. διπλανός, παράπλευρος 2. (ως ουσ.) αυτός που είναι εγκατεστημένος ή κάθεται δίπλα σε (κάποιον): ο - *μου στο θρανίο* είναι στενός *φίλος μου* || *βάζει δυνατά τη μουσική και ενοχλεί τους* ~ (ενν. τους γείτονες) συν. διπλανός.

πλαίσιο (το) {πλαισί-ου j -ων} 1. το περιθώριο, κυρ. τετράπλευρου σχήματος, που περιβάλλει ένα αντικείμενο ή κατασκεύασμα ίδιου σχήματος και μικρότερων διαστάσεων: το ~ *τού παραθύρου* (κούφωμα) || το ~ *τής πόρτας* (κάσα) 2. (α) (σε βιβλία, τετράδια κ.λπ.) το περιθώριο που μένει κενό (λ.χ. γύρω από το κείμενο): το ~ *τής σελίδας* (β) τετράπλευρο κενό σχήμα, στο οποίο μπορεί να γράφει κανείς: *γράφω στο - τού εξωφύλλου το όνομά μου* 3. (α) ο σκελετός (από διάφορα υλικά. κυρ. ξύλο. μέταλλο κ.λπ.) που περιβάλλει ένα αντικείμενο στερεώνοντας, προφυλάσσοντας ή διακοσμώντας το: - *για το κέντημα* || *οι βαλίτσες έχουν συνήθως ένα ενισχυτικό -, για ν'αντέχουν στα χτυπήματα κατά τη μεταφορά* ΣΥΝ. τελάρο (β) (ειδικότ.) ο σκελετός οχήματος, το σασί (βλ.λ.): *αριθμός πλαισίου τού αυτοκινήτου*

(ειδικότ.) το διακοσμητικό περιθώριο ή περίβλημα φωτογραφίας ή πίνακα: *σκαλιστό / περίτεχνο / λιτό / ασημένιο* ~ συν. κορνίζα, κάδρο

(μτφ.) τα όρια (χρονικά, νομικά, ιδεολυγικά. ηθικά κ.λπ.) εντός των οποίων συμβαίνει ή μπορεί να συμβεί (κάτι): ~ *δράσεως* || *όλα συζη- τούνται* στο ~ *ενός* ειλικρινούς *και ανοιχτού διαλόγου* || πέτυχε το *κα/.ύτερο δυνατό μέσα στο* - του *εφικτού* || *νόμιμα / λογικά / επιθυμητά / κατεστημένα / παραδοσιακά / δημοκρατικά / περιορισμένα* ~ συν. όρια· φρ. (α) ***στο πλαίσιο*** (+γεν.) κατά τη διάρκεια ή εντός των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων ή μέσα στα όρια ενός θεσμού: *η συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στο ~ τής διαβαλκανικής συν διάσκεψης* || - *τής Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχονται πολλές δυνατότητες συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων των χωρών-μελών* (β) *νό- μος-πλαίσιο* βλ. λ. *νόμος* 6. (ειδικότ.) τα δεδομένα εποχής, καθεστώτος. κοινωνίας κ.λπ.. μέσα στα οποία έγινε ή γίνεται (κάπ): *μέσα στο ~ τής σύγχρονης ζωής υπάρχουν και οι εξηγήσεις για τα προβλήμα- τά της.* — (υποκ.) πλαισιάκι (το) (σημ. 1-4).

[Είύμ. < αρχ. *πλαίσιον,* τεχν. όρ.. αγν. ετύμου. Δεν ευσταθούν οι συνδέσεις με τις λ. *πλατύς, πλάτος* ούτε με λιθ. plaityiis «καυχώμαι. μεγαλαυχώ», plintQ «απλώνομαι, εκτείνομαι»}.

στο πλαίσιο ή ατα πλαίσια; II φράση αποτελεί νεολογισμό τής Ελληνικής, που προήλθε πιθανότατα από το γαλλ. dans le cadre de(s) και ενισχύθηκε από το αγγλ. within the frame of (που πιθανόν να προέρχεται και αυτό από τη Γαλλική). Και στις δύο γλώσσες η φράση απαντά σε ενικό, πράγμα που είναι λογικό, όταν χρησιμοποιεί κανείς τη λ. πλαίσιο (γαλλ. cadre, πβ. *κάδρο.* αγγλ. frame). Από αυτή την άποψη φαίνεται προτιμότερη η χρήση τής φράσης σε ενικό: *// απόφαση ελήφθη στο πλαίσιο τής αγροτικής πο/.ιτικής που ακολουθεί η κυβέρνηση.* Ωστόσο, από την αντίστοιχη και καθαρώς ελληνική φράση μέσα στα όρια ή εντός των ορίων *(Η απόφαση ελήφθη εντός των ορίων τής αγροτικής πολιτικής που χάραξε η κυβέρνηση)* χρησιμοποιήθηκε η φράση αναλογικά σε πληθυντικό: *Είμαστε υποχρεωμένοι να κινηθούμε στα πλαίσια των οικονομικών δυνατοτιτων που επιτρέπει ο προϋπολογισμός τού Ιδρύματος.* Σήμερα στη χρήση τείνει να καθιερωθεί μάλλον η φράση *στα πλαίσια* και οι δύο φράσεις μπορούν να εναλλαχθούν με την αντίστοιχη ελληνική φράση *«Είμαστε υποχρεωμένοι να κινηθούμε εντός των ορίων* των οικονομικών...» ή -για να απουφύγουμε τις αλλεπάλληλες γενικές- μπορούμε να πούμε: *«...να κινηθούμε μέσα στα όρια των οικονομικών...»* ή και απλώς *«...να κινηθούμε εντός των οικονομικών δυνατοτήτων...».*

πλαισιώνω ρ. μετβ. {πλαισίω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** τοποθετώ πλαίσιο γύρω από (κάτι) ΣΥΝ. περιβάλλω **2.** (μτφ.) βρίσκομαι γύρω από (κάποιον). σχηματίζω ή αποτελώ το περιβάλλον του: τον *δρόμο πλαισιώνουν λεύκες και από τις δύο πλευρές* |) *ανάλαφρες μπούκλες πλαισίωναν το οφαίο πρόσωπο* 3. (κυρ. για πρόσ.) εργάζομαι ή αναπτύσσω δράση κοντά σε κάποιον ως συνεργάτης ή βοηθός του: τον *μεγά'λο πρωταγωνιστή πλαισιώνει ένας εξίσου λαμπρός θίασος* || *εί- χε την τύχη να π/.αισιώνεται από ένα λαμπρό επιτελείο συνεργατών.* ΙΗΤΥΜ. < μτγν. *πλαισιω (-όω)* < αρχ. *πλαίσιον* (βλ.λ.). Στη μτφ. σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. encadrcrj. **πλαισίωση (η)** 118911 {-ης κ. -ώσεως **(**-ώσεις. -ώσεων} **1.** η τοποθέτηση πλαισίου γύρω από (κάτι): *η ~ του πίνακα με ακριβή / ξυλόγλυπτη κορνίζα* συν. περιβολή, (για πίνακες) κορνιζάρισμα *2,* η τοποθέτηση πράγματος ή συνόλου πραγμάτων γύρω από (κάτι), ώστε να απυτελεί (να απυτελούν) το πλαίσιό του, το περιβάλλον του: *η ~ Γου Ολυμπιακού Σταδίου από πλήθος σύγχρονων αθλητικών εγκαταστάσεων* || (μτφ.) *η - τού μεγάλου σταρ από νέους ταλαντούχους ηθοποιούς.* Επίσης **πλαισίωμα** (το).

Πλάκα (η) συνοικία τής Αθήνας ΒΑ. τής Ακρόπολης, η οποία μαζί με τη συνοικία τού Ψυρρή αποτέλεσε τον αρχικό πολεοδομικό πυρήνα τής σύγχρυνης Αθήνας. — **Πλακιώτης** (ο). **Πλακιώτισσα** (η), **ττλακιώ- τικος,** -η, -ο. ΙΗΤΥΜ. Η παλαιότ. ετυμ. από αρβανίτικο pljake «γριά - παλιά», οπότε *pljak Αθήνα* θα σήμαινε «γριά · παλιά Αθήνα», δεν ευσταθεί. Η λ. *Πλάκα* παράγεται από το αρχ. *πλάξ. -κός* και αποτελεί συνήθη ονομασία πολλών τοποθεσιών στην Ελλάδα}, **πλάκα** (η) {πλακών} **1.** επίπεδο στερεό σώμα από οποιοδήποτε σκληρό υλικό, κυρ. πέτρα ή μέταλλο, με μικρό πάχος: ο *Μωυσής έλαβε τις δέκα εντολές σε δύο* - || *ενεπίγραφη* - 2. (ειδικότ.) λεπτό κομμάτι πέτρας ή τσιμέντου κομμένο συνήθ. τετράγωνο. που χρησιμοποιείται για την ομοιόμορφη επίστρωση επιφανειών (κυρ. δαπέδων, δρόμων κ.λπ.) και τού οποίου το πάχος είναι λιγότερο από πέντε εκατοστά: οι ~ του *πεζοδρομίου* || *αυ/.ή με μαρμάρινες* - 3. πινακίδα, συνήθ. μι- Kpow διαστάσεων, η οποία εντοιχίζεται ή αναρτάται τιμητικά, ενημερωτικά ή διακοσμητικά: *η μπρούντζινη ~ στην είσοδο έγραφε ότι το ιατρείο είναι στον τρίτο όροφο* || *αναμνηστική ~* || - *με τα ονόματα των πεσόντων* **4.** οτιδήποτε έχει πεπλατυσμένο σχήμα: *μία ~ σαπούνι ί σοκολάτα* || *η ~* του *ρολογιού* (το καντράν) || *πλάκες χρυσού-* φρ. (το 'χω) *πλάκα τα γαλόνια* (i) (για αξιωματικούς, στρατιωτικούς) έχω μεγάλα διακριτικά σήματα στη στολή, κατέχω υψηλή θέση. μεγάλο βαθμό (ii) (σκωπτ.) έχω διακριθεί σε έναν τομέα, θεωρούμαι εξαιρετικά ικανός σε κάτι 5. (α) η επίπεδη θερμαινόμενη επιφάνεια στις κουζίνες ή τις ψησταριές (λ.χ. στα εστιατόρια), όπου μαγειρεύει ή ψήνει κανείς (β) καθεμιά από τις δύο θερμαινόμενες επιφάνειες τής τοστιέρας: *αντικολ/.ητικές* ~ 6. η ταφόπλακα συν. ταφόπετρα 7. (παλαιότ.) μικρό και λεπτό φύλλο σχιστολίθου, στο οποίο έγραφαν οι μαθητές συν. αβάκιο 8. ο δίσκος τού γραμμυφώνου 9. (καθημ.) η ιατρική ακτινογραφία: *βγάζω ~* || π *έδειξε η* 10. (στις οικοδομές) το δάπεδο κάθε ορόφου, που αποτελείται από άμμο. τσιμέντυ, χαλίκι χυμένα μέσα σε καλούπια: *καταβρέχω την ~. για να μη σκάσει* φρ. *ρίχνω πλάκα* χύνω τυ τσιμέντυ σε ειδικά καλούπια. για να κατασκευάσω τα δάπεδα, κυρ. σε πολυώροφα κτίσματα 11. κάθε πλατιά έκταση (γης), η επιφάνεια τής οποίας έχει ομαλή διαμόρφωση (π.χ. χωρίς υψώματα, χαράδρες κ.λπ.) 12. ΓΗiΜ. καθένα από τα συμπαγή κομμάτια τού γήινου φλοιού, η μετακίνηση των οποίων θεωρείται ότι ευ- θύνεται για φαινόμενα όπως η απομάκρυνση των ηπείρων και η πρόκληση σεισμών: *αφρικανική ι ευρωαασιατική ι /.ιθοσφαιρική* -13. (εκφραστ. ως χαρακτηρισμός) καθετί που εμφανίζεται επίπεδο, ίσιο. χω

ρίς καμπύλες: *στήθος* **/** *κοιλιά* **- · 14.** περιπαικτικό αστείο εις βάρος κάποιου και γενικότ. η διασκέδαση με πειράγματα και αστεία: *τέτοια ~ δεν είχε ξαναγίνει* jj *το κλίμα δεν σηκώνει την ~ · πρέπει να είσαι σοβαρός!* || *αυτό δεν* είναι *είναι κακοήθεια* !Ι *μεγάλη / χοντρή ~·* φρ. (α) ***κάνω πλάκα (σε κάποιον)*** (i) διασκεδάζω κοροϊδεύοντας, πει- ράζοντας (κάποιον), γελώντας εις βάρος (κάποιου): *του κάνανε πολλές πλάκες στις διακοπές* (ii) αστειεύομαι με κάποιον, του λέω για αστείο κάτι που δεν ισχύει: *τώρα πλάκα μού κάνεις ή σοβαρολογείς:* (β) ***για πλάκα*** για αστείο, για να διασκεδάσουμε και να γελάσουμε, όχι στα σοβαρά: *στο σχολείο δεν πας για την π).άκα σου* || *~ το είπε, δεν το εννοούσε!* (γ) ***το ρίχνω στην πλάκα*** αρχίζο) να αστειεύομαι με κάτι. να διασκεδάζω θεωρώντας το αστείο, γελοίο: *αντί να θυμώσουν. το έριξαν στην πλάκα* (δ) ***οττάω πλάκα*** διασκεδάζω (συνήθ. με κάποιον που προκαλεί το γέλιο ή εις βάρος κάποιου): *σπάσαμε πολλή κλάκα με τα καμώματά* του (ε) ***πλάκα (στην) πλάκα*** (i) κάνοντας το ένα αστείο μετά το άλλο: -, *στο τέλος τον θύμωσαν!* (ii) χωρίς να το περιμένει κανείς· για κάτι που, ενώ στην αρχή θεωρείται απίθανο και το ειρο)νεύεται ή το κοροϊδεύει κανείς, στη συνέχεια πραγματοποιείται: *μας την έφερε εκείνος στο τέλος!* συν. αστεία-αστεία (στ) ***έχω πλάκα*** είμαι αστείος: *αυτό το έργο έχει κλάκα* || *κολλή πλάκα έχεις, το ξέρεις:* (ζ) ***πλάκα έχει / θα 'χει να...*** για πιθανή αλλά ανεπιβεβαίωτη ανεπιθύμητη κατάσταση ή εξέλιξη: *πλάκα θα 'χει να μας άκουσε την ώρα που συζητούσαμε γι' αυτόν* || *έχει πλάκα να μας κο- ρόιδεψε κι εμείς να τον πιστέψαμε!* (η) ***τής πλάκας*** ως χαρακτηρισμός για κάποιον/κάτι ασήμαντο, ανάξιο λόγου: *μη δίνεις σημασία · αυτά που γράφει είναι* (θ) ***παθαίνω πλάκα / παθαίνω την πλάκα μου*** (οικ.) (i) εντυπωσιάζομαι, μένω άναυδος: *μόλις είδα το σπίτι τους έπαΟα πλάκα · άλλο να στα λέω και άλλο να τα βλέπεις!* (ii) *(- με κάποιον)* ερωτεύομαι κάποιον: *έχει πάθει την πλάκα του μαζί της*

15. ***οδοντική πλάκα*** η μαλακή κολλώδης υπόλευκη μεμβράνη, που σχηματίζεται στην επιφάνεια των δοντιών και απαρτίζεται κυρ. από βακτηρίδια και άλλες ύλες **16.** ιατρ. ***ακλήρυνση κατά πλάκας*** βλ. λ. *σκλήρυνση* **17.** ηλεκτρ. ***πλάκα συσσωρευτή*** Ι ***μπαταρίας*** ηλεκτρόδιο επαναφορτιζόμενης μπαταρίας **18.** ΐ υπογρ. σελίδα ή σελίδες στοιχει- οθετημένες από μεταλλικά τυπογραφικά στοιχεία και κατάλληλα τοποθετημένες μέσα σε πλαίσιο (φόρμα) για εκτύπωση σε παραδοσιακό τυπογραφικό πιεστήριο' επίσης, φύλλο αλουμινίου (τσίγκος), επάνω στο οποίο έχει αποτυπωθεί το προς εκτύπωση υλικό για όφσετ ή βαθυτυπία **19.** ***φωτογραφική πλάκα*** η γυάλινη επίπεδη επιφάνεια που καλύπτεται από ειδική φωτοευαίσθητη χημική ουσία, στην οποία αποτυπώνεται το αρνητικό τού φωτογραφιζόμενου αντικειμένου. - (υποκ.) **πλακούλα** (σημ. 1-3) κ. ***πλακίτσα*** (η) (σημ. I4j.

[ετυ.μ. < αρχ. *πλάξ. -κός* < *pla-k-. μηδενισμ. βαθμ. (ως προς την α' συλλαβή) τού δισύλλ. I.E. θ. ˣpda- «ευρύς, επίπεδος», πβ. λιθ. plakanas «επίπεδος», αρχ. σκανδ. flog «πέλαγος», αρχ. γερμ. fluoh, πιθ. κ. λατ. pla-n-cus «πλατύπους» (με έρρινο ένθημα) κ.ά. Ομόρρ. *πα/Λ-μη, πέ- λα-γος, πλάγ-ιος* κ.ά. Η σημ. «αστείο, ευτράπελο» ανάγεται στο γαλλ. blague (που παρετυμολογήθηκε προς το *πλάκα* λόγω ομοηχίας), το οποίο προέρχεται από ολλ. balg «φάκελος, σάκος». Στη Γαλλική οι σημ. «άδειος σάκος» και «ευτράπελο» συνδέονται μεταξύ τους, πβ. γαλλ. fou «τρελός, ανόητος» < λατ. follis «σάκος ή μπαλόνι γεμάτο αέρα»|.

πλακάζ (το) {άκλ.} η επένδυση τής επιφάνειας ενός υλικού (συνήθ. ξύλου ή μετάλλου) με φύλλα ή πλάκες υλικού ακριβότερης ποιότητας: *έκανε τα κουφώματα - με ξύλο καρυδιάς.*

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. placagc < plaquer < ολλ. placken «επικολλώ, μπαλλιό- νω»].

πλακάκι (το) {πλακακ-ιού | -ιών} **1.** μικρή τετράγωνη, παραλληλόγραμμη ή εξαγωνική πλάκα από ανθεκτικό υλικό, μονόχρωμη ή πολύχρωμη. με ή χωρίς διακοσμητικά σχέδια, που χρησιμοποιείται για την επένδυση τοίχων, την επίστρωση δαπέδων: ra ~ *τού μπάνιου / τής κουζίνας* j] *θα βάλω πλακάκια στους τοίχους* ΣΥΝ. πλακίδιο· φρ. (λαϊκ.) ***τα κάνω πλακάκια (με κάποιον)*** ταιριάζω τα συμφέροντά που με τα συμφέροντα άλλου. κυρ. κατά παράνομο ή ανήθικο τρόπο, ώστε να καλυπτόμαστε και οι δύο: *οι εκπρόσωποι το)ν εργαζομένων τα έκαναν πλακάκια με τ' αφεντικά* || *τα 'χουν κάνει πλακάκια και ο ένας κα/.ύπτει τον άλλον* συν. (λαϊκ.) τα βρίσκω, τα συμφωνώ λντ. (λαϊκ.) τα σπάω, τα χαλάω 2. ΙΑΓΡ. μικρή επιφάνεια από γυαλί που φέρει υλικό βιοψίας για κυτταρολογική εξέταση.

πλακάς (ο) {πλακάδες} **1.** ο τεχνίτης που τοποθετεί τα πλακάκια στους τοίχους ή στα δάπεδα 2. ο έμπορος που πουλάει πλακάκια.

πλακάτ (το) {άκλ.} πρόχειρη επιγραφή ή πινακίδα που αναρτάται σε δημόσιο χώρο ή μεταφέρεται από διαδηλωτή (κυρ. κατά τη διάρκεια πικετοφορίας) και στην οποία αναγράφονται συνθήματα ή άλλα μηνύματα. κυρ. διεκδικητικού ή προπαγανδιστικού περιεχομένου. [LiTYM. < γερμ. Plakat < γαλλ. placard «αφίσα» < plaquer < ολλ. placken «επικολλώ, μπαλλώνω»].

πλακατζής (ο) {πλακατζήδες}, **πλακατζού** (η) {πλακατζούδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που κάνει συχνά πλάκες, που του αρέσουν τα αστεία ή οι φάρσες. – **πλακατζήδικος,** -η, -ο.

πλακάτο (το) τυποιρ. χρώμα που βγαίνει στην εκτύπωση σε ενιαία απόχρωση, χωρίς διακυμάνσεις και στον ίδιο τόνο- αλλιώς *φόντο.*

{ΕΙ ΥΜ. < ιταλ. placcato < p. placcare < γαλλ. plaquer < ολλ. placken «επικολλώ, μπαλλώνω»\.

πλακέ επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που το σχήμα του μοιάζει με πλάκα ή έχει συμπιεστεί, ώστε να αποκτήσει μεγαλύτερο πλάτος και μικρότερο πάχος: - *πέτρα* **2.** ***πλακέ*** (το) μέταλλο που έχει επενδυθεί με λεπτό επίστρωμα από χρυσάφι ή ασήμι.

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. plaque, μτχ. τ. τού p. plaquer < ολλ. placken «επικολλώ, μπαλλώνω»!.

πλακέτα (η) {πλακετών} **1.** πλάκα μικρο')ν διαστάσεων: *στον συγγραφέα επιδόθηκε τιμητική ~ για την προσφορά του στα γράμματα* ΣΥΝ. πλακίδιο, πλακάκι · 2. σύντομη συλλογή ποιημάτων.

{πτυμ. < γαλλ. plaqucttc. υποκ. τού ουσ. plaque < p. plaquer (υποχωρητ.), βλ. κ. *πλακάζ*Ι. **πλακί** (το) {άκλ.} λαδερό φαγητό με ντομάτα, κρεμμύδι κ.ά. που μαγειρεύεται κυρ. σε ταψί ή ρηχή χύτρα: *ψάρι ~.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *π/.ακίον,* υποκ. τού *πλάξ* (βλ.λ.). ΙΙ λ. αναφερόταν αρχικά κυρ. στο σκεύος όπου προετοίμαζαν και έψηναν το φαγητό, αργότερα δε (μεσν.) και στο ίδιο το φαγητό!, πλακίδιο (το) [18831 {πλακιδί-ου [-ων} πλάκα μικρού σχήματος ΣΥΝ.

πλακάκι, πλακέτα. **πλακοειδής,** -ής. -ές {18391 {πλακοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα πλάκας συν. πλακέ. – **πλακοειδώς** επίρρ. 11839),

πλακομούνι (το) {πλακομουν-ιού | -ιών} (!) η σεξουαλική πράξη μεταξύ δύο γυναικών ΣΥΝ. λεσβιασμός, τριβαδισμός.

[f.tym. < *πλακώνω* + *μουνί].* **πλακοπαγίδα** (η) παγίδα για μικρά πουλιά, που αποτελείται κυρ.

από μία μεγάλη πλάκα, **πλακόπιτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πίτα που έχει ψηθεί πάνω σε πλάκα, **πλακόστρωμα** (το) {πλακοστρώμ-ατος | -ατα, -άτων} η πλακόστρωση (βλ.λ.).

πλακοστρώνω ρ. μετβ. |πλακόστρω-σα, -θηκα. -μένος} επενδύω τοίχο ή δάπεδο με πλάκες ή πλακάκια: *πλακοστρωμένη αυλή* || *δεν έχουν πλακοστρώσει ακόμα τα πεζοδρόμια.* **πλακόστρωση** (η) {1865} {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η επένδυση τοίχου ή δαπέδου με πλάκες ή πλακάκια: *η ~ τού πεζοδρομίου από τα συνεργεία τού δήμου* συν. πλακόστρωμα 2. (συνεκδ.) ο χώρος που έχει στρωθεί με πλάκες: *μαρμάρινη ~.* **πλακόστρωτος,** -η. -ο 11888| 1. αυτός που έχει πλακοστρωθεί: ~ *αυ- ?.ή 2. πλακόστρωτο* (το) επιφάνεια, κυρ. δαπέδου ή δρόμου, στρωμένη με πλάκες: *ανηφόριζε το γραφικό ~ τού χωριού.* **πλακούντας** (ο) το όργανο με το οποίο στα περισσότερα θηλαστικά το έμβρυο συνδέεται με τη μήτρα, λαμβάνει την τροφή του και αποβάλλει τις άχρηστες ουσίες που παράγει με τον μεταβολισμό του· σχηματίζεται από την ένωση τής βλεννογόνου μεμβράνης τής μήτρας με τις μεμβράνες τού εμβρύου και αποβάλλεται μετά τον τοκετό συν. ύστερο· φρ. ***αποκόλληση πλακούντα*** βλ. λ. *αποκόλληση.* – (υποκ.) **πλακούντιο** (το) Ιμτγν.].

[ltym. < αρχ. *π?Μκούς. -ούντος,* αρχική σημ. «γλύκυσμα», < **πλακό- εις* (με συναίρεση τής γεν. ενικού **πλακό-εντος > πλακούντος) < πλάξ, -κός* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μτγν.}. **πλακουντώδης,** -ης. -ες {μτγν.Ι {πλακουντώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που μοιάζει ως προς το σχήμα με πλακούντα. Κπίσης **πλα- κουντοειδής,** -ής. -ές. **πλακουτσωτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει υποστεί πλάτυνση λόγω συμπίεσης: - *κουλ/.ούρα* συν. πεπλατυσμένος 2. αυτός που έχει κάπως πλατύ σχήμα: - *μύτη / κεφάλι / πέτρα* ΣΥΝ, πλακωτός, πλακώδης. Επίσης **πλακουτσός.** – **πλακουταωτά** επίρρ.

[ετυμ, < *πλακουτσώνω* < *πλακουτσός* < *κλάκα*\. πλακώδης, -ης. -ες [αρχ.| {πλακώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που το σχήμα του μοιάζει με πλάκα συν. πλακοειδής, πλακέ. ^ σχολιο λ. -*iic, -ης, -ες.*

πλάκωμά (το) {πλακώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (α) η κάλυψη (κάποιου πράγματος) από (κάτι) (β) η άσκηση πίεσης σε ένα σώμα από βάρος που πέφτει πάνω του ΣΥΝ. πίεση 2. (συνήθ. μτφ.) έντονο αίσθημα δυσφορίας (κυρ. στο στήθος ή στο στομάχι), καταθλιπτική πίεση: *αυτό το ερημονήσι σού δημιουργεί ένα - με τη μονοτονία του!* || *ψυχικό -* (ψυχοπλάκωμα) || *νιώθει τέτοιο -, που δεν μπορεί ν' ανακνεύσει* · 3. (εκφραστ.) η σύγκρουση ή συμπλοκή σε καβγά: *άγριο ~ για ένα τρακάρισμα* · 4. (!) η σεξουαλική πράξη ΣΥΝ. συνουσία,

πλακωνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιπλάκω-σα, -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** συντρίβω (κάτι) με το βάρος μου πέφτοντας πάνω του: *η δοκός υποχώρησε και π?.άκωσε δύο εργάτες*■ φρ. (παροιμ.) ***αν δεν παινέψεις το σπίτι σου, θα πέσει να σε πλακώσει*** η παραγνώριση δικών μας προσώπων ή πραγμάτων πλήττει πρώτιστα εμάς: να *πούμε κάτι και για την επιτυχία τής εκπομπής μας. γιατί* ~2. ασκώ πίεση σε (κάτι) με το βάρος σώματος που τοποθετώ πάνω του: *πλάκωσε την ψάθα με μια πέτρα, γιατί φυσάει* 3. καλύπτω (κάποιον/κάτι) από κάθε πλευρά: *μαύρο σκοτάδι πλάκωνε τα βουνά* j| *πλάκωσε το παιδί με το σώμα της. για να το κρύψει* 4. (εκφραστ.-καθημ.) καταναλώνω (κάτι) υπερβολικά: *κάθισαν στην ταβέρνα και κλάκωσαν τα κρέατα, τις σαλά- τες, τα κρασιά* 5. (μτφ.) (α) προκαλο) πλάκωμα σε (κάποιον), του προξενώ δυσφορία: *ένιωθε να τον π/.ακώνει κάτι στο στήθος και να μη μπορεί ν' ανακνεύσει* συν. βαραίνω (β) προκαλώ έντονα αρνητική φόρτιση, πίεση ή κατάθλιψη σε (κάποιον): τα *κλειστά παράθυρα του πλάκωναν την ψυχή* συν. καταπιέζω, φορτίζω 6. (!-λαϊκ.) (για άνδρα) έρχομαι σε σεξουαλική επαφή, συνουσιάζομαι ΣΥΝ. 0) γαμώ 7. ςυλο- κοπώ (κάποιον): *τον π/.άκωσε στις μπουνιές* || *πάψε να με προκαλείς. γιατί θα σε πλακώσω!* || - *κάποιον στο ξύλο* (τον ξυλοκοπο')) ♦ 8. (αμετβ.) (α) προκύπτω κατά απρόβλεπτο τρόπο (ως ανεπιθύμητος ή παρά τη θέληση κάποιου) ή (για ομάδα ανθρώπων) εμφανίζομαι ξαφνικά ή μαζικά: *πάνω που είχαμε ξαπλώσει, πλάκωσε το σόι!* || *φύγε με το καλό, πριν πλακώσει η αστυνομία* |j *πλάκωσαν οι τουρίστες και γέμισε η παραλία κόσμο!* (β) (για καιρικά φαινόμενα) φτάνω με ιδιαίτερη ένταση: *πλάκωσαν νωρίς φέτος οι ζέστες!* || *πλάκωσε ο χειμώνας* jj *πλάκωσαν τα χιόνια* || *«μαύρη μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν κα- λοιακούδα*(δημοτ. τραγ.) συν. (λόγ.) ενσκήπτω, επέρχομαι · (μεσοπαθ. ***πλακώνομαι)*** (μτφ.) 9. κάνω (κάτι) με τρόπο υπερβολικό: *πλακω-*

βήκαμε στο φαγητό / στα αντηλιακά / στο διάβασμα / στα αστεία 10. συμπλέκομαι, έρχομαι στα χέρια (με κάποιον): *άρχισαν να μαλώνουν και στο τέλος πλακώθηκαν* [| *πλακώθηκαν* (στο ξύλο) *οι οπαδοί των δύο ομάδων.*

(είυμ. μεσν. < μτγν. *πλακώ (-όω).* αρχική σημ. «επιστρώνω με μαρμάρινες πλάκες». < αρχ. *κλάξ.* -κός|. **πλάκωση** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ.} (μτφ.) το πλάκωμα, το εντονο αίσθημα δυσφορίας και βάρους: - στο *στήθος* / στο *στομάχι* / *στην καρδιά.*

πλακωτός, -ή. -ό Ιμεσν.Ι **1.** αυτός που *το* σχήμα του μοιάζει με πλάκα: ~ *μύτη* > *πέτρα* συν. κλακουτσωτός, (λόγ.) πλακοειδής, πεπλατυσμένος **2.** (για επιφάνειες, κυρ. δάπεδα) πλακόστρίοτος (βλ.λ.) **3. πλα-** *κωτό* (το) παιγνίδι στο τάβλι. — **πλακωτά** επίρρ. **πλαναισθησία** (η) {I891J {πλαναισθησιών} η δημιουργία εσφαλμένων αισθημάτων λόγω φυσιολογικών ή παθολογικών αιτίων συν. ψευδαισθησία.

[γ.ιύμ. Απόδ. τού γαλλ. hallucination!,

πλανάρω ρ. ► πλανίζω

πλάνεμα (το) {πλανέμ-ατος [-ατα. -άτων! **1.** η παραπλάνηση (κάποιου) με απατηλές υποσχέσεις, κολακείες ή ψευδή στοιχεία: *το ~ τού λαού με μεγάλα λόγια* συν, ξεγέλασμα, εξαπάτηση 2. ο ερωτικός εντυπωσιασμός κάποιου, ώστε να χάσει το μυαλό του. να παρασυρθεί εντελώς.

[ητυμ. μεσν. < *πλανεύω* (βλ.λ.)]. **πλανεμπορία** (η) [i8911 {χωρ. πληθ.Ι το επάγγελμα τού πλανόδιου πωλητή ή το πλανόδιο εμπόριο.

Ιετυμ. < *πλάνης* + *εμπορία].* **πλανερός,** -ή, -ό αυτός που προκαλεί πλάνη: ~ *υπόθεση / σύμπτωση / λόγια* συν. απατηλός, παραπλανητικός. - **πλανερά** επίρρ.

|πτυμ. < *πλάνη* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. *φλογ-ερός, παγ-ερός, φθονερός].*

πλανεύω ρ. μετβ. {πλάν-εψα, -εύτηκα. -εμένος} **1.** παρασύρω (κάποιον) με απατηλές υποσχέσεις, κολακείες ή ψευδή στοιχεία: *πλάνεψε τον λαό με ωραία λόγια και υποσχέσεις* || *τον πλάνεψαν οι κολακείες* συν. παραπλανώ, ξεγελώ 2. (κατ' επέκτ.) προκαλώ εσφαλμένη εντύπωση για (κάτι), προξενώ ψευδαισθήσεις ή παραισθήσεις: *αν* <5εν *με πλανεύουν τα μάτια μου. αυτός είναι ο Ύακης* **3.** (ειδικότ.) εντυπωσιάζω (κάποιον) ερωτικά και τον κάνω ό.τι θέλω, του παίρνω τα μυαλά: *πλανεύει γέρους και νιους η πονηρή ματιά σου* || *τα χείλη και τα χάδια της τον πλάνεψαν.* — **πλανευτής** (ο), **πλανεύτρα** (η). σχολιο λ. *παρασύρω.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *πλανώ* (βλ.λ.)]. **πλάνη**[1] (η)]πλανο)ν} **1.** (α) εκτίμηση ή άποψη που έχει στηριχθεί σε εσφαλμένα δεδομένα, η λανθασμένη αντίληψη: *είναι μία πλατιά διαδεδομένη ~. εντελώς αστήρικτη επιστημονικοί·* ΦΡ. *(και έσται) η εαχάτη πλάνη χείρων τής πρώτης [καί εσται η έσχατη πλάνη χεί- ρων τής πρώτης,* Κ.Δ. Ματθ. 27.64) το να ξανακάνει κανείς λάθος ή το να επαναλάβει προηγούμενο σφάλμα του, είναι περισσότερο μειωτι- κό ή έχει χειρότερες συνέπειες από τη διάπραξη ενός λάθους για πρώτη φορά: *στιγμάτισε τους ατυχείς χειρισμούς και πρότεινε αλλαγή τακτικής τονίζοντας ότι -!* (β) η εσφαλμένη γνώση ή η ασυνείδητη άγνοια τής πραγματικότητας: *κραγματική ι νομική / δικαστική -*

(συνεκδ.) το σύνολο των συνθηκών που ευνοούν λανθασμένες κρίσεις. η παραπλανητική κατάσταση: *η ~ τής νιότης / τού έρωτα* || *καθώς βρισκόταν σε* τέτοια *~. δεν μπορούσε να δει την πραγματικότητα* (j *βγάζω κάποιον από την - του* (του αποκαλύπτω την πραγματικότητα. του δείχνω το λάθος του) **3.** (συνεκδ.) οτιδήποτε ξεγελά, παραπλανά. οδηγεί σε εσφαλμένα συμπεράσματα και επιλογές: *η ~ τού κόσμου* || *όλες οι συμβουλές και τα καλοπιάσματα του αποδείχθηκαν ~ ·"■* σχόλιό λ. *παρασύρω, λάθος.*

Ιγ.ίύμ. αρχ. < *πλανώ ι -ώμαι* (βλ.λ.)|. **πλάνη**[2] (η) {πλανών! **1.** εργαλείο που χρησιμοποιείται για τη λείανση τού ξύλου ή τού ασβεστοκονιάματος τοίχων συν. (λαϊκ.) τριβίδι 2. ερ- γαλειομηχανή για την κοπή και την κατεργασία επίπεδοιν μεταλλικών επιφανειών: *μηχανουργική* ~ΣΥΝ. ροκάνι.

|ΓΉΤΥΜ. < λατ. plana, ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. planus, -a -uin «ομαλός, επίπεδος»|.

πλάνης (ο/η) {πλάν-ητος | -ήτο)ν| (αρχαιοπρ.) αυτός που μετακινείται διαρκώς, που δεν σταθεροποιείται η θέση, η κατάσταση ή η διαμονή του ΣΥΝ. περιπλανώμενος.

[ετυμ. αρχ. < *πλανώ / -ώμαι* (βλ.λ.)]. **πλανητάριο** (το) {πλανηταρί-ου | -ων} **1.** ειδική εγκατάσταση που με τη χρήση ικανού αριθμού κινούμενων προβολέο)ν έχει τη δυνατότητα να αναπαριστά σε ειδικό ημισφαιρικό θόλο την ουράνια σφαίρα (με τις αλλαγές της κατά εποχές, τις κινήσεις των σωμάτων, ορισμένα αστρονομικά φαινόμενα κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) η αίθουσα ή το κτήριο όπου στεγάζεται η παραπάνω εγκατάσταση: τα *παιδιά επισκέφτη- καν το ~.*

{ΕΙ ΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. planctariuml. **πλανητάρχης** (ο) {χωρ. πληθ.} (ως χαρακτηρισμός) ο πρόεδρος των Η.Π.Α. ως ηγέτης τής μόνης υπερδύναμης στον πλανήτη (μετά την κατάρρευση τής Σοβιετικής Ένωσης).

| ι ::ίύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. planet man], **πλανήτης** (ο) {πλανητών} λςτρον. **1.** κάθε ετερόφωτο ουράνιο σώμα που διαγράφει τροχιά γύρω από τον Ήλιο ή άλλον αστέρα· στο ηλιακό μας σύστημα περιλαμβάνονται εννέα κύριοι πλανήτες (κατά σειρά αυξανόμενης απόστασης από τον Ήλιο): ο Ερμής, η Αφροδίτη, η Γη, ο Άρης. ο Δίας. ο Κρόνος, ο Ουρανός, ο Ποσειδώνας, ο Πλούτωνας

(κατ' επέκτ.) ουράνιο σώμα που περιφέρεται γύρω από άλλους, εκτός τού Ϊ Ιλίου, αστέρες.

[F.ΤΥΜ. αρ^. < *πλάνης* (βλ.λ.){. **πλανητικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με τους πλανήτες: - *σύστημα* (σύνολο πλανητών που περιστρέφονται γύρω από τον Ήλιο ή άλλον αστέρα).

πλανητοειδής, -ής. -ές {πλανητοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| **1.** αυτός που είναι όμοιος με πλανήτη 2. *πλανητοειδείς* (οι) πολύ μικρά σώματα τού ηλιακού μας συστήματος, που περιφέρονται γύρω από τον Ήλιο, κυρ. ανάμεσα στις τροχιές τού Άρη και τού Δία ΣΥΝ, αστεροειδείς. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

|Ι-ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. planeto'i'<Je|. **πλανητολογία** (η) |1849| {χωρ. πληθ.} ΑΣΤΡΟΝ. κλάδος τής αστρονομίας που έχει ως αντικείμενο τη συγκριτική φυσική μελέτη των πλανήτου.

[ΕΙ ΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. planctologicj. **πλανίδι** (το) {πλανιδ-ιού | -ιών} (καθημ.) λεπτό κομμάτι τής επιφάνειας ξύλου, που αποκόπτεται από το κυρίως σώμα κατά τη λείανσή του με πλάνη συν, ροκανίδι, **πλανιέμαι** ρ. ♦ πλανώ

πλανίζω ρ. μετβ. {πλάνισ-α, -τηκα, -μένος} λειαίνω ξύλινη επιφάνεια με πλάνη ΣΥΝ. ροκανίζω. Ηπίσης **πλανάρω. -** - **πλάνιαμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. < *πλάν?}-*\ βλ.λ.]. **πλάνο** (το) **1.** (α) το σχέδιο που περιλαμβάνει όλα τα στάδια, σύμφωνα με τα οποία πρέπει να προχωρήσει και να ολοκληρωθεί συγκεκριμένη διαδικασία: - *δράσης / ανάπτυξης / μάχης* || *έμεινε συνεπής στο αρχικό ~. παραδίδοντας το έργο εντός των προθεσμιών* || *πενταετές* - ΣΥΝ. πρόγραμμα, σχεδιασμός (β) το πρόχειρο σχέδιο ενός κειμένου: *πριν γράψεις την έκθεση, κάνε ένα* - 2. το σχέδιο που αναπαριστά σε κλίμακα μία άποψη κατασκευής ή μηχανής: *του παρέδωσε τα ~ τού εργοστασίου* || *του έδειξε ένα μπροστινό - τού κτηρίου* |[*εντυπωσιακό [1] πρώτο / 'λεπτομερές / συνο/.ικό ~* 3. (ειδικότ.) η κάτοψη (κυρ. κτηρίου): το - *τού πρώτου ορόφου ήταν το ίδιο με τού ισογείου* ΣΥΝ. σχεδιάγραμμα · 4. (στον κινηματογράφο και στην τηλεόραση) η λήψη: *αργό / γρήγορο ~* || *μακρινό / κοντινό ~ στο πρόσωπο* (γκρο πλαν) · ΦΡ. (σε) ***πρώτο πλάνο*** (i) χωρίς την παρεμβολή άλλης εικόνας ή αντικειμένου: *η σταρ ήθε/.ε να βγαίνει - σε* cUer *τις σκηνές!* (ii) (μτφ.) στο επίκεντρο τής προσοχής: ~ και *πάλι σε όλα τα δελτία οι δηλώσεις τού πρωθυπουργού.*

1 ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. plan < λατ. planus «επίπεδος, ομαλός». Η φρ. *(σε) πρώτο πλάνο* αποδίδει τη γαλλ. au premier plan|. **πλανόβιος,** -α. -ο 118931 αυτός που περνά τη ζωή του περιπλανώμε- νος ΣΥΝ. πλάνης.

[ΠΤΥΜ. < *πλάνος* (βλ.λ.) + *βίος*\. **πλανόδιος,** -α. -ο αυτός που δεν στεγάζεται μόνιμα κάπου, που μετακινείται. περιφέρεται· συνήθ. για επαγγελματία χωρίς μόνιμη επαγγελματική στέγη (λ.χ. κατάστημα), που γυρίζει στις γειτονιές έχοντας το εμπόρευμά του σε όχημα: - *μικροπο)λητής / έμπορος* || - *εμπόριο* || ~ *μουσικός / ζωγράφος* συν. περιπλανώμενος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *οδός.* ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *πλάνος* (βλ.λ.) + -ό<5ιος < *όδός*\. **πλάνος,** -α, -ο **1.** αυτός που ασκεί έντονη και κυρ. παραπλανητική έλξη. που μπορεί να παρασύρει ή να ξεγελάσει με τη γοητεία του: ~ *ομορφιά / βλέμμα / μάτια* |] ~ *υπόσχεση / λόγια 2.* (για πρόσ.) αυτός που εκμεταλλεύεται τη γοητεία του, για να παρασύρει, να εξαπατή- σει ή να εντυπωσιάσει· ο γόης: - *γυναίκα* ΣΥΝ. πλανευτής 3. αυτός που οδηγεί ή στηρίζεται σε πλάνη: - *στοχασμοί / επιθυμίες / πόθοι*

4. (σπάν.) ***πλάνος*** (ο) περιπλανώμενος: "*παράξενα που με κοιτούν τον πλάνο οι ασάλευ τες κυρίες* των *επαρχιών*» (Γ. Αθάνας). ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρασύρω.*

(ΕΓΥΜ. αρχ.< *πλανώ / -ώμαι* (υποχωρητ.). βλ.λ. Ήδη στην Αρχ. απαντά ουσιαστικοποιημένο το αρσ. *πλάνος (ό)* με τη σημ. «περιπλανώμε- νος|.

πλάνταγμα (το) (πλαντάγμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** η στενοχώρια που δεν αντέχεται. που εξαντλεί τις ψυχικές δυνάμεις (κάποιου) 2. κάθε ασυγκράτητο, έντονο ξέσπασμα. Επίσης **πλανταγμός** (ο), **πλαντάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (πλάντα-σα. -γμένος} (εκφραστ.) ♦ 1. (μετβ.) προκαλώ αβάσταχτη στενοχώρια σε (κάποιον): *τους έχει πλαντάξει με τα καμώματά του* ♦ (αμετβ.) 2. δοκιμάζω αβάσταχτη στε- νοχοϊρια. αισθάνομαι ανυπόφορη δυστυχία για κάποιον λόγο: *-πλάνταξε απ'το κακό του / απ' τον θυμό του / από έρωτα* ΣΥΝ. σκάο) (από το κακό μου) 3. ασφυκτιώ, δεν μπορώ να πάρω αέρα. πνίγομαι: ~ στο κλάμα (δεν παίρνω ανάσα από τους λυγμούς) || (ως κατάρα) *να σκάσεις και να πλαντάξεις!*

|Ι-:ΤΥ.Μ. < μεσν. *πλαντάσσω* (πβ. *τινάζω - τινάσσω. τάζω τάσσω*) < *πλατάσσο)* «χτυπώ μεταξύ τους δύο επίπεδα σώματα» < αρχ. *πλατύς*Ι. **πλανώ** ρ. μετβ. {πλανάς... | πλάν-εσα κ, -εψα, -ώμαι. -άσαι... (καθημ. *πλανιέμαι),* -ήθηκα. -εμένος κ. -ημένος} 1. παρασύρω με ψεύτικα, ανακριβή στοιχεία, παραπλανώ ΣΥΝ. εξαπατώ, ξεγελώ, πλανεύω 2. ασκο) έντονη ερωτική έλξη ή γοητεία σε (κάποιον) ΣΥΝ. πλανεύο), ξε-λογιάζω· (μεσοπαθ. ***πλανώμαι*** κ. (καθημ.) ***πλανιέμαι)*** 3. τριγυρνώ σε διάφορα μέρη. περιφέρομαι εδώ κι εκεί: *πλανήθηκε χρόνια στην ξε- νιτειά. μέχρι να ριζώσει εδώ || πλανήθηκε στο δάσος / στην πόλη* ΣΥΝ. περιπλανώμαι. περιφέρομαι 4. (μτφ.) διαμορφώνω εσφαλμένη γνώμη ή εκτίμηση, κάνω λάθος: *πλανάται οικτρά όποιος νομίζει πως θα υποχωρήσουμε* ΣΥΝ. γελιέμαι · ΦΡ, (α) ***το πλανάσθαι ανθρώπινον*** βλ. λ. *ανθρώπινος* (β) ***πλανώμαι πλάνην οικτράν*** βρίσκομαι σε μεγάλη πλάνη 5. (μτφ.) (α) (για ειδήσεις, πληροφορίες κ.λπ.) κυκλοφορώ, διαδίδομαι ο)ς φήμη: *πλανώνται πολλά για το παρελθόν του, αλλά ο ίδιος δεν λέει τίποτα* || *αφήνει να πλανάται* το *ενδεχόμενο τής παραίτησής του* || *όσο πλανάται αυτή η φήμη χωρίς διάψευση, οι αντι- δράσεις θα γίνονται εντονότερες* (β) γίνομαι αισθητός, υπάρχω ως απειλή: ο *κίνδυνος πιθανής σύρραξης πλανάται πάνού απ' τη χώρα* ||

η τελευταία του απειλή πλανάται ακόμα στη σκέψη όλων ΣΥΝ. αιω- ρούμαι · 6. εκκλης. αποδέχομαι μια ψευδή διδασκαλία ή πίστη, πα- ρασύρομαι και ακολουθώ άλλη πίστη: *οι πλανημένοι ξαναγύρισαν στην ορθή πίστη*. σχολιο λ. *μετοχή, παρασύρω, λάθος*.
[είώμ. < αρχ. *πλ,ανώμαι (-άο-)* (το ενεργ. *πλανώ* είναι μτγν.). αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με το J.H. θ. *pcla- «ευρύς, επίπεδος» και. ως εκ τούτου. με τις λ. *πέλα-γος, παλά-μη. πλά-ξ* δεν έχει ισχυρή τεκμηρίωση. Από την άλλη πλευρά, ούτε η σύνδεση με τα ρ. *πλήσσω* και *πλάζω* (βλ. λ. *πλαγκτόν)* ή με το λατ. planus «ομαλός, επίπεδος» φαίνεται επαρκής από μορφολογικής και σημασιολογικής πλευράς. Ήχει προταθεί η συσχέτιση με αρχ. ισλ. i'lana «περιπλανώμαι εδώ κι εκεί», ενώ εξίσου εύθραυστη θεωρείται η αναγωγή στο λατ. palor «πλανώμαι. περιφέρομαι»).

πλασάρισμα (το) Ιπλασαρίσμ-ατος | -ατα, -άτων) (λαϊκ.) **1.** (για εμπόρευμα) η προώθηση: *για να πουλήσει ένα περιοδικό, χρειάζεται έξυπνο - στην αγορά* 2. (γενικότ.) η προώθηση (κάποιου πράγματος) με δημιουργία κατάλληλης εικόνας: το ~ του *σ' όλα τα κανά/Λα ως νέυυ ταλέντου συμπίπτει με την κυκλοφορία τού πρώτου του δίσκου* 3. (στο ποδόσφαιρο και το βόλεϊ) (α) το τεχνικό χτύπημα ή σπρώξιμο της μπάλας προς το αντίπαλο τέρμα (στο ποδόσφαιρο) ή την αντίπαλη πλευρά (στο βόλεϊ) (β) η τοποθέτηση (παίκτη) στην κατάλληλη θέση: το - *τού επιθετικού μπροστά στο τέρμα*.

πλασαριστός, -ή. -ό αυτός που γίνεται με πλασέ (βλ.λ.): - *συυτ.* πλασα**ριατά** επίρρ.

πλασάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πλάσαρ-α κ. -ισα. -ίστηκα. -ισμένος) (λαϊκ.) **1.** (για εμπορεύματα) βρίσκω πελάτες, διακινο") ή εξασφαλίζω τη διάθεση προϊόντος· προωθώ: το *βιβλίο ήταν κα/^ό, αλλά δεν* το *πλάσαραν καλά στην αγορά* || του *πλάσαρε σκάρτο πράγμα* jj *πλάσαρε ναρκωτικά σε μαθητές γυμνασίου!* 2. (γενικότ.) προωθ(ό (κάτι/κάποιον) κατά τον ευνοϊκότερο, τυν πλέον επωφελή τρόπο: *τα νεανικά περιοδικά τον πλασάρουν ως* το *νέο είδωλο τής νευλαίας* || *κα- τάφερε να πλασαριστεί ανάμεσα στους επικρατέστερους υποψηφίους* || *ξέρει να πλασάρει αυτό που κάνει ως κάτι σημαντικό* 3. (στο ποδόσφαιρο και το βόλεϊ) (α) κάνω πλασέ (βλ.λ.) από σημείο πολύ κοντά στο τέρμα ή στο δίχτυ: *πλάσαρε τον τερματυφύ?.ακα από κοντά σημειώνοντας γκολ* || (κ. αμετβ.) *η μπαλιά ήταν δυνατή και ο παίκτης δεν πρόλαβε να πλασάρει* || *πλάσαρε τη μπάλα πάνω απ' το μπλοκ κερδίζοντας πόντο* (β) (μεσοπαθ. ***πλασάρομαι***) τοποθετούμαι σε κατάλληλη θέση στο γήπεδο: *είχε πλασαριστεί έγκαιρα για το γκολ*. Επίσης **πλαααρίζω.**

Ιείύμ. Μεταφορά τού γαλλ. αντιδαν. placer «τοποθετώ, θέτω» < place «τοποθεσία, χώρος» < λατ. platea < αρχ. *πλατε'ια*. ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *πλατύς*\.

πλασέ (το) J άκλ.} **1.** (στο ποδόσφαιρο και το βόλεϊ) τεχνικό, όχι δυνατό χτύπημα τής μπάλας με το εσωτερικό τού ποδιού ή των χεριών, συνήθ. από κοντινή απόσταση (για γκολ ή πόντο): *με ένα ωραίο - έστει/.ε τη μπάλα στα δίχτυα* · 2. (στον ιππόδρομο) στοίχημα που κερδίζει, αν το άλογο στο οποίο έχει ποντάρει κάποιος τερματίσει μεταξύ των δύο ή τριών πρώτων. — (υποκ.) **πλασεδάκι** (το).
[είώμ. < γαλλ. place, μτχ. τ. τού p. placer «τοποθετώ, θέτω», βλ. κ. *πλασάρω]*\.

πλασέμπο (το) Jάκλ.) **1.** φάρμακο το οποίο χορηγείται σε ασθενή με σκοπό περισσότερο την ψυχολογική του στήριξη και ανακούφιση παρά τη θεραπεία τής αρρώστιας του 2. αδρανής ουσία προς την οποία δοκιμάζεται συγκριτικά η χρησιμότητα μιας άλλης (π.χ. φαρμάκου) σε ελεγχόμενες συνθήκες εργαστηρίου.
|Γ,ΤΥΜ. < αγγλ. placebo, αρχική σημ. «εσπερινή νεκροκημη λειτουργία (των Καθολικών)» < λατ. placcbo (μέλλ. τού placeo -'είμαι αρεστός, προκαλώ ευχαρίστηση»), που ήταν η αρχική λέξη τού πρώτου αντιφώνου τής λειτουργίας).

πλάση (η) {χωρ. πληθ.) **1.** το πλάσιμο, το να πλάθει κανείς (κάτι) συν. σχηματισμός, διαμόρφωση, πλάσιμο 2. (συνεκδ.) το σύνολο των δημι- ουργημάτων τού Θεού: *ό?.η η - αναγεννάται την άνοιξη* ΣΥΝ. κτίση, σύμπαν. κόσμος.
[είύ.μ. < αρχ. *πλάσις* < *π?^άσσο)*. βλ. κ. *πλάθω]*.

-πλασία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που σημαίνουν: **1.** ανάπτυξη μέρους τού σώματος με ορισμένο τρόπο: *νεο-πλασία. δυσ-πλασία* 2. γενικότ. ανάπτυξη μέρους τού σώματος: *οστεο-πλασία*.
|]·τυμ. Λεξικό επίθημα τής Ν. Ελληνικής, το οποίο ανάγεται στο ελ- ληνογενές νεολατ. -plasia (λ.χ. γαλλ. dys-plasie, nco-plasie) < αρχ. *πλά-* σί^ (βλ.λ.)*I*

-πλάσια /-ίως λεξικό επίθημα για ron σχηματισμό επιρρημάτων που δηλώνουν πόσες φορές αυξάνεται κάτι: του *ανταπέδ(»σε διπλάσια*.

-πλασιάζω λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν πόσες φορές αυξάνεται κάτι: *διπλασίασαν τον μισθό του*. Ιείύμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. *δι-πλα- σιάζω*, μτγν. *τρι-πλασιάζω)*. που προέρχεται από επίθετα με επίθημα *-πλάσιος* (βλ.λ.)|.

-πλασιασμός λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν πόσες φορές αυξάνεται κάτι: *τριπλασιασμός των κερδών*.

πλασιέ (ο/η) {άκλ.) εμπορικός αντιπρόσωπος που αναλαμβάνει ο ίδιος με προμήθεια τη διάθεση προϊόντος σε εμπόρους ή ιδιώτες, μετά από επιτόπια επίδειξη τού προϊόντος σε αυτούς: ~ *βιβ/άων: κα?.- λυντικών*.
[είύμ. < γαλλ. ptacicr < placer «τοποθετώ, θέτω» (βλ. λ. *πλασάρω)*\.

πλάσιμο (το) {πλασίμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** το να πλάθει κανείς (κάτι): το ~ *τυύ ανθρώπου από χώμα* 2. (ειδικότ.) το ζύμωμα και η διαμόρφωση υλικού στην τελική του μορφή: *το* ~ του *ψωμιού /* του τσου- *ρεκιύ* 3. (μτφ.) η διαμόρφωση (χαρακτήρα, ήθους, σκέψης κ.λπ.) μέσα από ορισμένη διαδικασία: *τυ ~ ενός παιδιύ από τους γονείς και τους δασκάλους του* ΣΥΝ. διάπλαση.
{LiΤΥΜ. < θ. *πλασ-* (τού αορ. *έ.-πλασ-α.* ρ. *πλάθω)* + παραγ. επίθημα *-ιμο.* πβ. *γράψ-ιμο, ψήσ-ιμο]*.

-πλάσιος, -α. ό λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν πόσες φορές είναι κάποιος/κάτι μεγαλύτερος ή περισσότερος από κάποιον άλλον: *διέθεσε τριπ?^άσια κεφάλαια για επενδύσεις*]| *για τόσο πολλά άτομα πρέπει να ετοιμάσεις τετραπ?Λσιυ καφέ*. +* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-π/.ός. αριθμός*.
|LiΤΥΜ. Λεξικό επίθημα αριθμητ. επιθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής (πβ. *δι-π/.άσιυς. τρι-πλάσιος)*. που ανάγεται σε τ. *-πλάτ-ιυς* (με συριστι- κυποίηση τού -τ- προ τύύ -ι-. πβ. δωρ. *δι-πλάτ-ιυς)* < *-πλάτος < *~ρ I- tos, συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *pel-* «διπλώνω, πτυχώνω», πβ. λατ. sim-plus «απλός», du-plus «διπλός», μέσ. ιρλ. diabul «διπλός» (< *dwei-pIo-). αρχ. σκανδ. i'alda «πτυχή, δίπλα» (γερμ. l-'alte. ίδια σημ.) κ.ά. Ομόρρ. *ά-πλούς* (βλ.λ.)]. **πλάσμα** (το) {πλάσμ-ατος | -ατα. -άτο>ν) **1.** το δημιούργημα (κάποιου), ό.τι έχει πλάσει κανείς: *όλοι οι άνθρωποι είναι π?Λσματα τού Θεού*

(μτφ.) το φανταστικό δημιούργημα, επινόημα: *όλες αυτές οι ιστορίες που διηγείται είναι πλάσματα τής φαντασίας τυυ* 3. (ειδικότ.) (α) κάθε άνθρωπος, λ.χ. σε φράσεις όπως: *η?αθιο / ανόητο / περίεργο / μυστήριο* ~ (β) άνθρωπος ή ζώο εξαιρετικής ομορφιάς και χάρης: *αυτά τα καθαρόαιμα είναι μοναδικά ~!* || *Τι - είναι αυτό! Τι σώμα. τι πρόσωπο!* |j *θεσπέσιο* ~ · 4. ιλί ρ, το υγρό τού αίματος ή τής λέμφου, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς τα κυτταρικά συστατικά του. μέσα στα οποία αιωρυόνται τα αιμοσφαίρια και τα αιμοπετάλια 5. (α) φυς. αέριο υψηλού ιοντισμού που απυτελείται από σχεδόν ίσο αριθμό ηλε- κτρονίων και φορτισμένων θερικά ιόντων· είναι εξαιρετικά διαδεδομένο στο σύμπαν και χρησιμοποιείται σε τεχνολογικές εφαρμογές (β) τεχνολ.-11ΛΗΪΦ. *οθόνη πλάσματος* τύπος επίπεδης οθόνης που περιέχει νέον ανάμεσα σε οριζόντια και κάθετα ηλεκτρόδια και παρουσιάζει πολύ σταθερή εικόνα. — (υποκ.) πλασματάκι (το) (σημ. 1- 3)
[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *πλάσσω*, βλ. κ. *πλάθω*. Ο όρ. τής Φυσικής ανάγεται στο νεολατ. αντιδάν. plastnal. **πλασματικός,** -ή, -ό Ιμτγν.I αυτός που δεν στηρίζεται σε πραγματικά δεδομένα, φανταστικός, υποθετικός ή ψεύτικος: *τα στοιχεία πυυ δόθηκαν είναι ~, δεν ανταπυκρίνονται στην πραγματικότητα* ΣΥΝ. πλαστός ΑΝΤ, πραγματικός, υπαρκτός. - πλασματικ-ά / **-ώς** επίρρ. **πλασμ(ατ)οκύτταρο** (το) {πλασμ(ατ)οκυττάρ-ου | -ων) καθένα από *τα* κύτταρα που εκκρίνουν αντισώματα, εντοπίζονται στο αίμα και στον συνδετικό ιστό και είναι πολύ σημαντικά για την ανοσία τού οργανισμού.
[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. plasinocyte < plasmo- (< *πλάσμα)* + cytc (< *κύτος)*. Για τη σύγχυση των όρων *κύτταρυ* και *κύτος* στους ελληνογενείς ξέν. όρους. βλ. λ. *κυτταρυ-]*. **πλασμόλυση** (η) 11891J i-ης κ. -ύσεως | χωρ. πληθ.} χημ. rot. η αποκόλληση κυτταροπλάσματος από τα κυτταρικά τοιχώματα λόγω τής απώλειας νερού εξαιτίας τού φαινομένου τής ώσμωσης. Επίσης **πλα- σμολυσία.**
[ι-.ΓΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. plasinolysc). **πλασμώδιο** (το) [18921 {πλασμωδί-ου | -ων) **1.** κύτταρο που απαρτίζεται από πολλούς πυρήνες 2. το μικρόβιο που ευθύνεται για την εκδήλωση τής ελονοσίας στον άνθρωπο.
πλασμωδιακός, -ή. -ό. |ΕΤΥΜ. < *πλάσμα* + *-ώδιο* < *-ώδης* (βλ.λ.). ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. plasmodiuin |. **πλάσσω** ρ. -» πλάθω
πλαστάρι (το) {πλασταρ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) ψωμί ψημένο δύο φορές, γαλέτα.
ΙΕΙΥΜ. < *πλάθω)* (πβ. *πλάστ-ης)* + *παραγ.* επίθημα *-άρι*, πβ. *λιθ-άρι. β?<.αστ-άρι κ.ά.]*.
πλασταριά (η) (λαϊκ.) πλατιά σανίδα για το πλάσιμο τού ζυμαριού ή για τον σχηματισμό του σε φύλλα.
[ΕΙΥΜ. < *πλάστης* + παραγ. επίθημα *-αριά*. πβ. κ. *ζυγ-αριά, κληματαριά]*.
πλαστελίνη (η) Ιχο)ρ. πληθ. στη σημ. I. πλαστελινών στη σημ. 2J **1.** υλικό εξαιρετικά εύπλαστο. που χρησιμοποιείται για τη δημιουργία προπλασμάτων 2. (ειδικότ.) η παραπάνω ύλη σε διάφορες απυχρώσεις για παιδικές κατασκευές (πλάσιμο ομοιωμάτων ή σχημάτων): *παίζει με τις ~* || *έφτειαξε ένα ανθρωπάκι από ~*.
[ΕΤΥ.Μ. Εμπορική ελληνογενής ονομασία, < αγγλ. plastilinc < ρ. *πλάσσω* (πβ. /τλαστ-ικ-(5ς)|. **πλαστεπώνυμος,** -η. -ο αυτός που φέρει πλαστό επώνυμο ή επωνυμία: - *επιστο?.ή*. **πλαστήρι** (το) {πλαστηρ-ιού | -ιών) ο πλάστης (βλ.λ., σημ. 3).
|είύμ, < μεσν. *πλαστήριυν* < αρχ. *πλάσσω* + παραγ. επίθημα *-τήρΐ- (υν)*. πβ. *χειρισ-τήρι(ον). σκαλισ-τήρι(ον)]*. **πλάστης** (ο) {πλαστών).**πλάστρια** (η) {πλαστριών) (σημ. I) **1.** αυτός που πλάθει (κάτι), που δίνει μορφή σε (κάτι) πλάθοντάς το: - *κέρινων ομοιωμάτων / πή?νΐνο)ν αγγείων* 2. *Πλάστης* (ο) υ δημιουργός τυύ κόσμου. ο Θεός: *δόξαζε τον ~ για τ' αγαθά που τυν 'δωσε* ΣΥΝ, Δημιουργός. Πλαστουργός · 3. κυλινδρική, επιμήκης, συνήθ. ξύλινη ράβδος για το άνοιγμα φύλλου ή το στρώσιμο της ζύμης ΙΥΝ. πλαστήρι. [είύ.μ. αρχ. < *πλάσσω* (βλ.λ.)). **πλάστιγγα** (η) {πλαστίγγων) **1.** μεγάλη ζυγαριά κατάλληλη για τη μέτρηση μεγάλων βαρών 2. (μτφ.) σε περιπτώσεις συναγωνισμού, διεκδίκησης από υποψηφίους θέσης, αξιώματος, τίτλου κ.λπ.· κυρ. στη φρ. *η πλάστιγγα γέρνει / κλίνει υπέρ (κάποιου)* (κάποιος/κάτι) αρχίζει να ξεχωρίζει, να κερδίζει έδαφος έναντι των υπυλοίπων: *η πλάστιγγα φαίνεται να γέρνει υπέρ τού πα?.αιότερου υπυψηφίου στο* συνε-

δριο για την εκλογή προέδρου.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πλάστιγξ. -ιγγος,* εκφραστ. όρ. με επίθημα *-ιγγ-* (πβ. *φόρμ-ιγξ, στρόφ-ιγξ),* αβεβ. ετύμου. ΙΙ σημ. «πλατύς δίσκος ζυγαριάς» οδηγεί στην ευρεία λεξιλογική οικογένεια τού Ι.Ε. θ. **pela-* «ευρύς, επίπεδος». Ωστόσο, ο ακριβής σχηματισμός παραμένει αμφίβολος: η αναγωγή σε τ. ** πλαστός* δεν αιτιολογεί την παρουσία τού *-στ-,* ενώ η σύνδεση με το ρ. *πλάσσω δεν* ικανοποιεί σημασιολογικώς. Αν υποθέσουμε ότι ** πλαστός* < **πλατ-τος.* θα μπορούσαμε να το συσχετίσουμε ίσως με τη λ. *πλάτη* (βλ.λ.)|. **πλαστικό** (το) **1.** πολυμερές συνθετικό υλικό που αναμειγνυόμενο με ουσίες μικρού μοριακού βάρους μορφοποιείται εύκολα· μπορεί να έχει διάφορες ιδιότητες ανάλογα με τη δομή και τη σύστασή του: *το ~ έχει αντικαταστήσει τα φυσικά υλικά σε πλήθος κατασκευών* 2. (ειδικότ.) σκληρό αδιάβροχο κάλυμμα δαπέδων με ειδική σύνθεση και χρωστικές ουσίες για τη δημιουργία των επιθυμητοί χρωμάτων και σχεδίων: *ντύνω με - το γραφείο* 3. (περιληπτ.) το σύνολο των πλαστικών αντικειμένων καθημερινής χρήσεως: *το ~ έχει πνίξει την πόλη μας.*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. plastiquc). **πλαστικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** χημ. η εισαγωγή πλαστικοποιητή σε πολυμερή ουσία, με συνέπεια τον διαχωρισμό των μορίων της και την ελάττωση των μεταξύ τους αλληλεπιδράσεων, ώστε να είναι πιο εύκαμπτη, πιο ευλύγιστη 2. (στην αστρονοντική) η μετατροπή τού στερεού καυσίμου ενός πυραύλου σε πλαστική μάζα με την εισαγωγή πλαστικοποιητή (λ.χ. νιτρογλυκερίνης), που καίγεται μαζί με το καύσιμο 3. (καθημ.) η επένδυση επιφάνειας με πλαστικό για την ενίσχυση τής ανθεκτικότητάς της και την προφύλαξή της από φθορά. – **πλαστικοποιητικός,** -ήν -ό.

[κτυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. plasticisurionj. **πλαστικοποιητής** (ο) ουσία που προστίθεται σε ένα υλικό μειώνοντας τη δυσκαμψία του, κάνοντάς το πιο εύπλαστο.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. plasticiserJ. **πλαστικοποιώ** ρ. μετβ. [πλαστικοποιείς...] πλαστικοποί-ησα.-ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) 1. εισάγω πλαστικοποιητή σε πολυμερή ουσία (πολυμερές). αυξάνοντας την πλαστικότητά της 2. επικαλύπτω επιφάνεια με λεπτή επένδυση πλαστικού, την επιστρώνω με λεπτό πλαστικό στρώμα, φύλλο ή βερνίκι: ~ το *εξώφυλλο / το χαρτί* [[*οι πλαστικοποιημένες καρτέλες με τα ονόματα των συνέδρων.*

[ι-τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. plasticiseJ. **πλαστικός,** -ή, -ό 1. (για ύλες) αυτός που διαμορφώνεται ή επιτυγχάνει τη διαμόρφωση ενός πράγματος με πλάσιμο, που μπορεί να πλάθει ή να πλάθεται: ~ ύλες (τα πλαστικά)· ΦΡ. (α) *πλαστική παραμόρφωση* βλ. λ. *παραμόρφωση* (β) *πλαστική (εγχείρηση)* η χειρουργική επέμβαση που αποσκοπεί στη συντήρηση, ανάπλαση, επιδιόρθωση ή αντικατάσταση των δύσμορφων, τραυματισμένων ή χαμένων μελών τού σώματος ή για βελτίωση τής εμφανίσεως: *κάνω ~ στο πρόσωπο / στη μύτη / στο στήθος* (γ) *πλαστικός χειρουργός* γιατρός ειδικευμένος στις παραπάνω επεμβάσεις (δ) *πλαστική (χειρουργική)* κλάδος τής χειρουργικής που ασχολείται με τις παραπάνω επεμβάσεις (ε) *πλαστική επανορθωτική* κλάδος τής πλαστικής χειρουργικής που αποβλέπει στην αποκατάσταση φθοράς ή βλάβης που προκαλείται κυρ. από ατυχήματα 2. *πλαστική* (η) κάθε τέχνη. κυρ. η γλυπτική, ως τέχνη τής δημιουργίας (με το σκάλισμα) τρισδιάστατων σχημάτων και μορφών 3. (στην τέχνη) αυτός που αποδίδει το τρισδιάστατο των μορφών, κυρ. τις αναλογίες, τους όγκους και τις καμπύλες των σωμάτων: *η βυζαντινή αγιογραφία δεν εμμένει στην ~ αναπαράσταση των σωμάτων·* ΦΡ. (α) *πλαστικές τέχνες* κάθε τέχνη (π.χ. γλυπτική) που αποδίδει τις μορφές τρισδιάστατες ή σαν τρισδιάστατες (β) *πλαστικές εικόνες* οι ζωντανές αναπαραστάσεις πινάκων ή γλυπτών από άνθρωπο συν, ταμπλό βιβάν · 4. αυτός που έχει κατασκευαστεί από πλαστικό: ~ *είδη / παιχνίδια / φυτά* (διακοσμητικές απομιμήσεις φυτών) / *ρούχα* (από συνθετικές ίνες) || ~ *κάθισμα / ποτήρι / τσάντα / ζώνη / σακούλα / σημαία / δάπεδο·* φρ. (α) *πλαστική εκρηκτική ύλη* μείγμα από εκρηκτική ύλη και κατάλληλο πλαστικοποιητή, το οποίο πλάθεται και στο χέρι και χρησιμεύει ως εκρηκτική γόμωση όπλου ή γεν. ως εκρηκτική ύλη (β) *πλαστικά χρώματα* εύχρηστα χρώματα, κυρ. για την επικάλυψη μεγάλων επιφανειών, που στεγνώνουν εύκολα και έχουν μεγάλη ευκαμψία. αντοχή και σκληρότητα (γ) *πλαστικό χρήμα* βλ. λ. *χρήμα* **5.** *πλαστικό* (το) βλ.λ. - - **πλαστικά** επίρρ. [ftym. αρχ. < *π/.αστός* (< *πλάσσω).* Η λ. αναφερόταν αρχικώς στις τέχνες που περιελάμβαναν πλάσιμο πηλού ή κεριού, ακόμη δε και στη γλυπτική. Στις σύγχρονες σημ. έχουν συμβάλει ανάλογες χρήσεις των ελληνογενών γαλλ. plastique. αγγλ. plastic), **πλαστικότητα** (η) [1849] ιχωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα σώματος να παραμορφώνεται μόνιμα υπό την επίδραση εξωτερικών δυνάμεων χωρίς να θραύεται 2. η ιδιότητα εικαστικού έργου να αποδίδει με ρεαλισμό και ενδεχομένως με μεγάλη έμφαση τους όγκους και τις καμπύλες των σωμάτων: *η - των αγαλμάτων τής Αναγέννησης* 3. η ιδιότητα πράγματος (κτηρίου, τοπίου, εικόνας κ.λπ.) να μην είναι μονοκόμματο. να δίνει την εντύπωση ότι έχει ευλυγισία. ποικιλία και εναλλαγή μορφών: *το ελληνικό τοπίο με τις βουνοκορφές και τις κοιλάδες του έχει ~\\ η εναλλαγή τού λευκού των πλίνθων με το κόκκινο τού κεραμικού διακόσμου στη βυζαντινή τοιχοδομία δίνει* στο *οικοδόμημα*

πλαστογράφημα (το) [μεσν.[|πλαστυγραφήμ-ατος | -ατα. -άτων] έγγραφο που έχει πλαστογραφηθεί. **πλαστογράφηση** (η) **[l833| l**-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις, -ήσεων! **1.** η πλαστογραφία: *η - επισήμου εγγράφου διώκεται ποινικά* ΣΥΝ, παραποίηση, νόθευση 2. (μτφ.) η σκόπιμη διαστρέβλωση των αληθινών δεδομένων. η αλλοίωση των πραγματικών στοιχείων: ~ *τής ιστορίας για λόγους πολιτικής προπαγάνδας* ΣΥΝ. αλλοίωση, **πλαστογραφία** (η) [μτγν.] (πλαστογραφιών) αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος καταρτίζει πλαστό έγγραφο ή νοθεύει έγγραφο με σκοπό να παραπλανήσει με τη χρήση του άλλον σχετικά με γεγονός που μπορεί να έχει έννομες συνέπειες: *διώκεται για* - ΣΥΝ. παραποίηση. νόθευση. – **πλσστογράφος** (ο/η) Ιμτγν.]. **πλαστογραφικός,** -ή, -ό Ι1896[. **ττλαστογραφικά** επίρρ. **πλαστογραφώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {πλαστογραφείς... | πλαστογράφ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος] 1. απομιμούμαι δόλια και με τη μέγιστη δυνατή ακρίβεια τον γραφικό χαρακτήρα (κάποιου) ή τα διακριτικά επίσημα σύμβολα εγγράφου ή τίτλου (προκειμένου να εξαπατήσω πρόσωπο ή αρχή): ~ *την υπογραφή / το χειρόγραφο / τα γράμματα / την αφιέρωση / τις σημειώσεις κάποιου* 2. (γενικότ.) συντάσσω πλαστό έγγραφο ή τίτλο ή νοθεύω γνήσιο για λόγους προσωπικού συμφέροντος: *πλαστογραφημένο χαρτονόμισμα || είχε πλαστογραφήσει τα αρχεία / τους λογαριασμούς / τα πρακτικά τής συνεδρίασης* ΣΥΝ. παραποιώ, παραχαράσσω 3. (μτφ.) αλλοιώνω τα πραγματικά δεδομένα. παρουσιάζω διαστρεβλωμένη εκδοχή ως γνήσια: *επιχειρούν συστηματικά να πλαστογραφήσουν την ελ/.ηνική ιστορία για λόγους προπαγάνδας* ΣΥΝ. διαστρεβλώνω, χαλκεύο). **πλαστοπροσωπία** (η) [1885] {πλαστοπροσωπιών) η δόλια παρουσίαση προσώπου με τα στοιχεία άλλου, το να υποδύεται κανείς ότι είναι κάποιος άλλος (με σκοπό την πρόκληση βλάβης ή για λόγους προσωπικού συμφέροντος): *του ασκήθηκε μήνυση για* –**πλαστοπροσωπώ** ρ. {-είς...}. **πλαστός,** -ή. -ό 1. αυτός που έχει γίνει κατ' απομίμηση ενός άλλου και χρησιμοποιείται δολίως αντί τού πραγματικού: ~ *έγγραφο ι χαρτονόμισμα / πιστοποιητικό* || - *υπογραφή / διαθήκη* ΣΥΝ. ψεύτικος, (λόγ.) κίβδηλος, νόθος, παραποιημένος ΑΝΤ. γνήσιος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που στερείται γνησιότητας και αυθορμητισμού: - *ευγένεια / καλοσύνη* ΣΥΝ. προσποιητός, επιτηδευμένος, ανειλικρινής ΑΝΤ. απροσποίητος. πηγαίος 3. (μτφ.) αυτός που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα αλλά επινοείται για λόγους σκοπιμότητας: ~ *ιστορία Ι επιχείρημα / γεγονός || όλη αυτή η φημολογία δεν είναι παρά ~ κατασκεύασμα των αντιπάλων μας* ΣΥΝ. κατασκευασμένος. – **πλαστά** επίρρ.. **πλαστότητσ** (η) 11838].

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < *πλάσσω* (βλ. λ. *πλάθω)\.* **πλαστουργημα** (το) Ιμτγν.) {πλαστουργήμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** οτιδήποτε έχει δημιουργηθεί. έχει πλαστεί ΣΥ.Ν. δημιούργημα, πλάσμα 2. ΘΕΟΛ. ο άνθρωπος ως δημιούργημα τού ΙΙλάστη. τού Θεού · 3. οτιδήποτε δεν ανταποκρίνεται σε αληθινά δεδομένα, έχει εξωπραγματικό ή φανταστικό χαρακτήρα ΣΥΝ. μύθευμα, **πλαστουργός** (ο) **1.** (με κεφ.. κυρ. ως προσωνυμία τού Θεού) ο δημιουργός. ο πλάστης 2. (κακόσ.-μτφ.) αυτός που κατασκευάζει ανυπόστατες ιστορίες, ψέματα 3. (ως επίθ.) αυτός που μπορεί να δημιουργεί, που διαθέτει δημιουργικότητα: ~ *νους / δύναμη* ΙΥΝ. δημιουργικός. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ, *-ουργός.*

[ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «γλύπτης». < θ. *πλαστ-* (< πλάσσω) + *-ουργός* < *έργον\.'*

πλαστουργώ ρ. μετβ. [μτγν.] {πλαστουργείς... [πλαστούργησα) δημιουργώ. πλάθω (κάτι), του δίνω σχήμα, μορφή, **πλαταγή** (η) [αρχ.] ο χαρακτηριστικός ήχος που παράγεται από την πρόσκρουση δύο πλατιών επιφανειών, **πλαταγίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πλατάγισα) ♦ 1. (αμετβ.) βγάζω τον χαρακτηριστικό ήχο που παράγεται από τη (συνήθ. επαναλαμβανόμενη) πρόσκρουση δύο πλατιών επιφανειών: *τα κύματα πλατάγιζαν στην προβλήτα || οι σημαίες πλαταγίζουν στον αέρα || πλαταγίζουν οι τέντες / τα πανιά* ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάτι) να βγάλει τον παραπάνω ήχο: *πλατάγισε τη γλώσσα στο στόμα του || - τις παλάμες.* – **πλατάγισμα** (το) κ. **πλαταγισμός** (ο).

[ΕΤΥΜ, < μτγν. *πλαταγώ (-έω)* (όπως μαρτυρείται στο ομηρικό σύνθετο *συμπλατάγησεν),* αρχική σημ. «χειροκροτοι». κατά τα ρ. σε *-ίζω* (πβ. κ. *διευκρινώ - διευκρινίζω, έξασθενώ - έξασθενίζω).* Το ρ. προέρχεται από συμφυρμό τού ρ. *παταγώ* (βλ. λ. *πάταγος)* με λ. όπως *πλήττω, π?<.ηγή* κ.τ.ό.].

Πλαταιές (οι) αρχαία πόλη τής Βοιωτίας, κοντά στην οποία ο ενωμένος ελληνικός στρατός νίκησε τον περσικό το 479 π.Χ.

ILTY.vi. < αρχ. *Πλαταιαί,* πληθ. τού *Πλάταια* < επίθ. *πλατύς* (βλ.λ.). Ως προς τον ακριβή σχηματισμό τού τοπο)νυμίου. θεωρείται ότι συνδ. με σανσκρ. prthivi «γη, πλατιά επιφάνεια», ενώ. κατ' άλλη εκδοχή, πρόκειται για αφομοιωμένο τ. τού επιθ. *πλατεία* (θηλ. τού *πλατύς)\.* **πλαταίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πλάτυνα} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) πιο πλατύ: *θα κάνουν κι άλλη λωρίδα, για να πλατύνουν τον δρόμο* ΣΥΝ. φαρδαίνω ΑΝΤ. στενεύω 2. (μτφ.) προσδίδω μεγαλύτερη ευρύτητα σε (κάτι); *τα ταξίδια πλαταίνουν τους ορίζοντες τού ανθρο)που* ΣΥΝ, διευρύνω ΑΝΤ. περιορίζω ♦ (αμετβ.) 3. γίνομαι πιο πλατύς: aro *σημείο αυτό πλ,αταίνει ο ποταμός* ΣΥΝ. ανοίγω **4.** (μτφ.) αποκτώ μεγαλύτερη ευρύτητα: με ΓΟ *διάβασμα πλαταίνει ο νους τού ανθρώπου* ΣΥΝ. διευρύνομαι ΑΝΤ. περιορίζομαι. Επίσης (λόγ.) **πλατύνω** [αρχ.] (βλ.λ.). – **πλάτυνση** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-αίνω.*

[ετυμ. < αρχ. *π/.ατύνω* (βλ.λ.) κατά το σχήμα *βαθύνω - βαθαίνω].* **πλατάνι** (το) {πλαταν-ιού | -ιών) ο πλάτανος (βλ.λ.). **πλατανιάς** (ο) τόπος με πλατάνους.

πλάτανος (ο) {πλατάν-ου | -ων, -ους) μεγάλο φυλλοβόλο δέντρο με χοντρό κορμό, μεγάλο ύψος (μέχρι και 30 μέτρων), πλατιά σε μέγεθος παλάμης φύλλα και αγκαθωτούς καρπούς, που απαντά στις όχθες ποταμών, σε ρεματιές και χαράδρες και είναι γνωστό για τη σκιά που προσφέρει ΣΥΝ, πλατάνι· φρ. *χαιρέτα μου τον πλάτανο* για να δείξουμε ότι κάτι αργεί υπερβολικά να γίνει ή ότι δεν υπάρχει περίπτωση να γίνει.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πλάτανος (ή)*, αβεβ. ετύμου. Η αρχαιότερη (ομηρική) μορφή τής λ. είναι ο τ. *πλατάνιοτος (ή)*, τού οποίου το επίθημα *-στος* εμφανίζεται μόνο στο ουσ. *άκαστος* «αφένδαμνός» και στο τόπων. *Όγχηστός*, ενώ ο δευτερογενής σχηματισμός *πλάτανος* εμφανίζει το συχνό επίθημα *-ανος* (πβ. *βοτ-άνη. ράφ-ανος)*. Ήχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για δέντρο τής Λοίας ή τής ΝΑ. Ευρώπης (από όπου εισήχθη το όνομά του) και συνδέθηκε παρετυμολογικά με το επίθ. *πλατύς*, προσδιορίζοντας το δέντρο που έχει πλατύ φύλλωμα ή φλοιό].

πλατανότοπος (ο) τόπος με πολλούς πλατάνους συν. πλατανιάς.

πλατανόφυλλο (το) το φύλλο τού πλατάνου, **πλατάρα** (η) η φαρδιά, ανοιχτή (συνήθ. γυμνασμένη) πλάτη, **πλαταράς** (ο) {πλαταράδες} (λαϊκ.) άνδρας με πλατιά, γερή. γυμνασμένη πλάτη.

πλατάρια (τα) {πλαταριών} (λαϊκ.) τα εντόσθια των πουλερικών καθώς και οι φτερούγες, ο λαιμός και το κεφάλι τους μαγειρεμένα. Ιετυμ. < *πλάτη* + παραγ. επίθημα *-άρι*\. **πλατεία** (η) {πλατειών} **1.** ο ανοιχτός κοινόχρηστος χώρος που σχηματίζεται στο σημείο όπου τέμνονται δύο ή περισσότεροι δρόμοι, ειδικά διαμορφωμένος, ώστε να μπορεί ο κόσμος να κάθεται, να κάνει περίπατο ή να παίζουν τα παιδιά: *έργα για τη διαμόρφο)ση τής ~ τού χωριού* || *ζει σε μια πόλ/.η με μεγάλες με δέντρα και χώρους άθλησης* 2. (κατ' επέκτ.) η περιοχή και οι δρόμοι γύρω από τον χώρο αυτόν: *το Δημαρχείο είναι στην -*]] *το λεωφορείο περνάει απ' την* 3. (σε θέατρα, κινηματογράφους κ.λπ.) ο μεγάλος χώρος μπροστά από τη σκηνή ή την οθόνη, στον οποίο τοποθετούνται οι θέσεις των θεατών (κατ' αντιδιαστολή προς τον εξώστη που είναι υπερυψωμένος): έκλεισε *τρεις θέσεις στην ~ για την αποψινή παράσταση* 4. (συνεκδ.) οι θεατές που παρακολουθούν από τις θέσεις αυτές: *ολόκληρη η ~ ξέσπασε σε γέλια!* — (υποκ.) **πλατειούλα** κ. **ττλατεΐτσα** (η) (σημ. 1, 2).

σχολιο λ. *συνίζηση*.

[ετυμ. < μτγν. φρ. *πλατεία (οδός*λ ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *πλατύς* (βλ.λ.). Οι σημερινές σημ. αποδίδουν ορισμένες χρήσεις τού γαλλ. αντιδαν. piacc]. **πλατειάζω** ρ. αμετβ. {πλατέιασα! (λόγ.) χρησιμοποιώ περισσότερες λέξεις ή φράσεις από ό,τι είναι απαραίτητο ή κάνω μεγάλες παρεκβάσεις συν. πολυλογώ, περιττολογώ.

[ϋ'ΓΥΜ, αρχ., αρχική σημ. «μιλώ με δωρική προφορά (δηλ. με πολλά μακρά *-ά-)*, < *πλατύς* (θηλ. *πλατεῖα)*\. **πλατειασμός** (ο) Ιμτγν.] **1.** η χρήση περιττών λέξεων ή φράσεων στον λόγο: *ο καλός ομιλητής αποφεύγει τους ~ στον λόγο του* 2. (συνεκδ.) κάθε περιττή φράση ή λέξη που συνιστά παρέκβαση: ο ~ σε *αυτό το σημείο δυσχεραίνει το νόημα* || *στις εκθέσεις του έχει πολ?^ονς ~*. **πλατειαστικός,** -ή. -ό αυτός που περιέχει πλατειασμούς, που πλατειάζει: *- λόγος / έκφραση / διατύπωση* αμ. πυκνός. — **πλατειαστικά /-ώς** επίρρ.

πλάτεμα (το) {πλατέμ-ατος | -ατα, άτων) (λαϊκ.) το να πλαταίνει (κάτι) ΣΥΝ. πλάτυνση. διεύρυνση αντ. στένεμα, **πλάτη** (η) {πλατών[**1.** το πίσω μέρος τού ανθρώπινου σώματος από τον λαιμό (σβέρκο) ώς το τέλος τής σπονδυλικής στήλης: *του έδωσε ένα φιλικό χτύπημα στην ~* || οι *ραχιαίοι είναι οι μύες τής ~* j] *αυτό το φόρεμα αφήνει τη μισή ~ έξω!* ΣΥΝ. νώτα. ράχη· φρ, (α) ***γυρίζω την πλάτη*** (ΐ) (κυριολ.) στρέφω τα νώτα μου σε κάποιον, έτσι που να μην τον βλέπω από μπροστά: *γύρισε την πλάτη και κοιμήθηκε* (ii) (μτφ.) *(~ σε κάποιον)* απαξιώ να ασχοληθο) με (κάποιον) ή να τον βοηθήσω, περιφρονώ: *αυτοί που τόσο τους είχε: βοηθήσει. του γύρισαν την πλάτη,. όταν χρειάστηκε τη βοήθειά τους* (β) ***πίσω από την πλάτη (κάποιου)*** κρυφά από (κάποιον) και χωρίς αυτός να είναι παρών, ερήμην του: *τον κουτσομπο/.εύουν ~ του!* [j *(από) μπροστά τού κάνει τον φί- λο και - τον διαβάλλει* (γ) ***κάνω πλάτες (σε κάποιον)*** προσφέρω (σε κάποιον) την απαραίτητη υποστήριξη, τον καλύπτω, του παρέχω άλλοθι, κυρ. για απαγορευμένη ή επιλήψιμη πράξη: *όταν έβγαινε ραντεβού μαζί του. εγώ της έκανα πλάτες* (δ) ***έχω (γερές) πλάτες*** γνο>- ρίζω πρόσωπα ικανά να με υποστηρίξουν, έχο) μέσον: *έχει πλάτες και τα κάνει αυτά!* || *αν δεν έχεις πλάτες, δεν σε προσλαμβάνουν* (ε) ***έχω στην πλάτη μου (κάτι / κάποιον)*** έχω επιφορτισθεί με την ευθύνη για (κάποιον/κάτι), έχω αναλάβει το βάρος τής ευθύνης του: *έχει ολόκληρη οικογένεια στην πλάτη του* (στ) ***πλάτη με πλάτη*** για ανθρώπους που κάθονται έτσι, ώστε κοιτάζοντας ο καθένας μπροστά του να βλέπουν προς την ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση: *ήμαστε - στο λεωφορείο, γΓαυτό δεν σε είδα* 2. η ράχη ζώου: *η - τού ταύρου ι τής γάταςΖ.* (ειδικότ.) το μέρος τού σώματος των σφαγίων που αντιστοιχεί στην ωμοπλάτη, η σπάλα: *αγόρασε κρέας από την ~* |] *ζαμπόν από*

4. (συνεκδ.) το τμήμα ρούχου που καλύπτει την πλάτη: *πρέπει να φαρδύνει την ~ γιατί τραβάει στις ραφές* **5.** (γενικότ.) το πίσω μέρος κάθε αντικειμένου, που χρησιμεύει για τη στήριξη, την ενίσχυσή του κ.λπ.: *η ~ τής καρέκλας ί τού καναπέ* Συν. ράχη 6. το τμήμα βιβλίου που καλύπτει («ντύνει») το δέσιμο των σελίδων του συν. ράχη. — (υποκ.) **πλατουλα** κ. **πλατίτσα** (η), (μεγεθ.) **πλατάρα** (η) (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ· αρχ. < *πλατεία*, θηλ. τού επιθ. *πλατύς* (βλ.λ.). Η λ. συνδ. με Ι.Ε. συνώνυμες, οι οποίες παρουσιάζουν ποικίλα επιθήματα, λ.χ. χετ. paltana- «ωμοπλάτη», αρχ. σλαβ. plecte. ιρλ. leithe (< *plelya-)j. **πλατίνα** (η) [1823] {χωρ. πληθ.} **1.ο** λευκόχρυσος (βλ.λ.) · **2.** μηχ\ν. μεταλλικός διακόπτης στη μηχανή αυτοκινήτου για την αύξηση τής τάσης τού ηλεκτρικού ρεύματος, τού οποίου οι επαφές παλαιότ. κατασκευάζονταν από λευκόχρυσο.

Ιετυμ. Λντιδάν., < ισπ. platina. υποκ. τού piata «άργυρος, ασήμι» < δημώδ. λατ. *plattus «ευρύς, επίπεδος» < αρχ. *πλατύς)*. **πλατινέ** επίθ. {άκλ.} **1.** (για μαλλιά) αυτός που έχει έντονα στιλπνό και ανοιχτό ξανθό χρώμα συν. πλατινένιος 2. ***πλατινέ*** (το) έντονα στιλπνό και ανοιχτό ξανθό χρώμα μαλλιών, συνήθ. βαμμένων.

[f.tym. < γαλλ. platine. βλ. κ. *πλατίνα*\. **πλατινένιος,** -ια. -ιο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από πλατίνα: *~ δακτο?Λδΐ"* ΦΡ. ***πλατινένιος δίσκος*** τιμητικός δίσκος (μουσικής / τραγουδιών). ο οποίος απονέμεται από την εταιρεία που τον κυκλοφόρησε στους συντελεστές τού δίσκου, εφόσον πετύχει κυκλοφορία μεγαλύτερη από 50.000 αντίτυπα 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει έντονα στιλπνό και ανοιχτό ξανθό χρώμα: *~ μαλλιά* συν. πλατινέ. **πλατό** (το) {άκλ.} **1.** κάθε πλατιά επίπεδη επιφάνεια **2.** (ειδικότ.) μεγάλος χώρος για το γύρισμα εσωτερικών σκηνών σε κινηματογραφικό στούντιο 3. (συνεκδ.) τα παρασκήνια, κυρ. τα κινηματογραφικά, και γενικότ. ο καλλιτεχνικός κόσμος: *νέα από τα - τού Χόλλυγουντ*4. το περιστρεφόμενο, επίπεδο και κυκλικό εξάρτημα τού πικάπ και (παλαιότ.) τού φωνογράφου, πάνω στο οποίο τοποθετείται ο δίσκος **5.** (συνεκδ.) το μουσικό πρόγραμμα και οι μουσικές εκπομπές σε ραδιοφωνικούς σταθμούς: το *τελευταίο του τραγούδι ακούγεται συνέχεια σε όλα τα -*.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. plateau < plat < δημώδ. λατ. *plattus «ευρύς, επίπεδος» < αρχ. *πλατύς*J. **πλατόνι** (το) {πλατον-ιού | -ιών} κερασφόρο ελάφι, τα κέρατα τού οποίου έχουν πολλές διακλαδώσεις.

[ΕΙ ΥΜ. < *πλατύς* + παραγ. επίθημα *-όνι*, πβ. *γλαρ-όνι, φαρ-όνι, χαρτόνι*\.

πλάτος (το) {πλάτ-ους] -η, -ών} 1. η δεύτερη μεγαλύτερη διάσταση τρισδιάστατου σώματος, κατ' αντιδιαστολή προς το μήκος και το ύψος του: γο - *τού τοίχου / τού δωματίου / τού κιβωτίου* ΣΥΝ. φάρδος, εύρος 2. η πιο μικρή διάσταση δισδιάστατου σχήματος, κατ' αντιδιαστολή προς το μήκος του: *το ~ τού δρόμου / τής σελίδας / τού γηπέδου* 3. κάθε επίπεδη επιφάνεια και γενικότ. η ευρεία. πλατιά έκταση: *τα ~ τής θάλασσας*- φρ. (α) ***γεωγραφικό πλάτος*** βλ. λ. *γεωγραφικός* (β) σε ***όλα τα μήκη και πλάτη τής Γης*** παντού στον κόσμο, σε κάθε γωνιά τής Γης: *ταξίδεψε ~\\ η ειρήνη είναι ευχή το)ν ανθρώπων* - 4. (μτφ.) η ευρύτητα: *- γνώσεων ί απόψεων i ενδιαφερόντων 5*. φίλος, το σύνολο των αντικειμένων στα οποία αναφέρεται μία έννοια· ΦΡ. ***κατά πλάτος*** *(κατά πλ,άτος.* Αριστοτ. *Μετεωρ.* 341b. 34) στο σύνολο των επιμέρους πτυχών ενός θέματος, σε όλες τις πιθανές εκφάνσεις ή εκδοχές του. από κάθε πλευρά, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς το «εις βάθος» (βλ. λ. *βάθος): η ~ ανάπτυξη τού θέματος υπήρξε διεξοδική* [j *~ διερεύνηση ενός ζητήματος* · 6. η μέγιστη απόσταση εκκρεμούς σώματος από τη θέση ισορροπίας του κατά την ταλάντωσή του: *~ τα- λαντώσεως.*

|1£1ΥΜ. αρχ. < *πλατύς* (βλ.λ.). Η λ. συνδ. με τα συνώνυμα σανσκρ. prathas- «πλάτος», αβεστ. fra0ah-, ίσως και με ιρλ. leth «πλευρά»|. **πλατς** (το) |άκλ.} (καθημ.) ο ήχος που κάνει κάτι. όταν πέφτει στο νερό.

[ΕΤΥΜ. Πχομιμητική λ.], **πλάτσα-πλούτσα** (το) {άκλ.} (καθημ.) οι άγαρμπες κινήσεις μέσα στο νερό. κυρ. στα ρηχά: *έπεσε στη θάλασσα κι άρχισε τα ~*. Κπίσης πλατς-πλούτς κ. πλιτς-πλάτς.

[ΠΤΥΜ. Ηχομιμητικές λ., πβ. *μπαμ-μπουμ*\. **πλατσουρίζω** ρ. αμετβ. {πλατσούρισα} κινούμαι ή πέφτω με αστείο ή άγαρμπο τρόπο μέσα στα νερά. κυρ. στα ρηχά τής θάλασσας: *το παιδί διασκέδαζε πλατσουρίζοντας στην άκρη τού γιαλού.* — πλατσούρισμα (το).

[ι-τγμ. Ηχομιμητική λ. (< *πλατς)*, πβ. *ναν-ουρίζω*\. **πλάττω**
ρ. > πλάθω

πλατύ- κ. **πλατύ-** α' συνθετικό που αποδίδει (σε κάτι) την ιδιότητα τού πλάτους, τής ευρύτητας: *πλατυ-κέφαλος, πλατυ-μέτωπος, πλατύστερνος, πλατυ-πόδια.*

Ιετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *πλατύς* (βλ.λ.)]. **πλατύγυρος,** -η, -ο (κυρ. για καπέλα) αυτός που έχει πλατύ γύρο.

[εί ΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. broad-brimmed|. **πλατυκέρατος,** -η. -ο (για ζο')α) αυτός που έχει πλατιά, χοντρά κέρατα: *~ ελάφι.*

πλατυκεφαλία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. ανώμαλος σχηματισμός τού κρανίου, κατά τον οποίο το οπίσθιο μέρος του εμφανίζεται αφύσικα πεπλατυσμένο.

[LTγM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. platycephalic], **πλατυκέφαλος,** -η, -ο [μτγν.] **1.** ιατρ. αυτός που πάσχει από πλατύ- κεφαλία 2. αυτός που έχει ανοιχτό, πλατύ μέτωπο, φαρδύ κούτελο συν. πλατυκούτελος. **πλατυκούτελος,** -η. -ο (λαϊκ.) πλατυκέφαλος (βλ.λ.. σημ. 2). **πλατυμέτωπος,** -η, -ο [μτγν.] αυτός που έχει πλατύ μέτωπο, **πλατύνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {πλάτυνα, πεπλατυσμένος} (λόγ.)

πλαταίνω (βλ.λ.). —**πλάτυναη** (η). ^ σχολιο λ. *-αίνω*. **πλατυπόδαρος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει πλατύ πέλμα, ανοιχτή πατούσα 2. αυτός που εμφανίζει πλατυποδία.

{F.TγM. < *π/.ατυ-* + *ποδάρι*, πβ. μτγν. *πλατύπους*. -ο<5ος]. **πλατύποδας** (ο) {πλατυπόδων} πρόσωπο που πάσχει από πλατυποδία.

[FTγM. < μτγν. *πλατύπους, -οδος* < *πλατύ-* + *πούς, ποδός*\. **πλατυποδία** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. δυσπλασία τού ποδιού, συνήθ. κληρονομική, κατά την οποία το πέλμα δεν σχηματίζει καμάρα. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. αγγλ. flatfooi]. **πλατύς,** -ιά (λόγ. -εία), -ύ {πλατ-ιού | -ιοί κ. (λόγ.) -είς (ουδ. -ιά), -ιών (θηλ. λόγ. -ειών)· πλατύτ-ερος. -ατος} 1. αυτός που έχει χαρακτηριστικά μεγάλο *πλάτος: ~ μέτωπο / πεζοδρόμιο* ΣΥΝ. φαρδύς, ευρύς ΑΝΤ. στενός· ΦΡ. ***φαρδύς-πλατύς*** βλ. λ. *φαρδύς 2.* (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ευρύτητα, που περιλαμβάνει πολλά επιμέρους στοι

χεία: *η λέξη πρέπει να νοηθεί εδώ με την - της έννοια* || ~ *αποδοχή* συν. εκτεταμένος, ευρύς. **πλατιά / πλατέως** [μτγν.Ι επίρρ.. **πλατύτητα** (η) [αρχ.|. σχολιο λ. *-ύς.* [ετυμ. αρχ. < χρΙύ-· συνεσταλμ. βαθμ. τού **J.H.** *plcta- «πλατύς, ευρύς». πβ. σανσκρ. prthu- «πλατύς», αρμ. lain (< *pbto-no-), ουαλ. Iledu «ευρύνω, πλατύνω» κ.ά. Ομόρρ. *πλάχ-ος. πλατα-μών(ας), πλάτ-η, πλάτ-ανος. Π/.άτ-ων* (βλ.λ.) κ,ά.|. **πλατύσκαλο** (το) **1.** σκαλοπάτι πλατύτερο από τα υπόλοιπα, που σχηματίζεται στο σημείο όπου στρίβει η σκάλα 2. ο πλατύς χώρος στο τέλος μιας σκάλας, κυρ. σε κάθε όροφο οικοδομήματος, **πλάτυσμα** (το) |πλατύσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** οτιδήποτε έχει υποστεί πλάτυνση 2. (στα φυτά) το έλασμα των φύλλων.

[ι-τυμ. μτγν. < αρχ. *πλατύνω*\. **πλατύστερνος,** -η, -ο (.μτγν.Ι αυτός που έχει φαρδύ, ανοιχτό στέρνο συν. ευρύστερνος αντ. στενοθώρακος. **πλατύστομος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι (κυρ. για αγγεία) αυτός που έχει πλατύ στόμιο: ~ *πιθάρι / βάζο.*

πλατύσωμος, -η. -ο Ιμεσν.| αυτός που έχει ανοιχτή σωματική διάπλαση. πλατύ κορμό.

Πλατυτέρα (η) |μεσν.| Ι-ΚΚΛΗΣ. η εικόνα τής Παναγίας που εικονογραφείται στο εσωτερικό τής κόγχης τού Αγίου βήματος των ναών, η οποία συνήθ. την παριστά δεόμενη ή βρεφοκρατούσα, σε θρόνο, τονίζοντας τον ρόλο τής Θεοτόκου στην ενανθρώπηση τού Χριστού ως «Πλατυτέρας των Ουρανίδν», αφού δέχθηκε στους κόλπους τον «αχώ- ρητον» στο κοσμικό σύμπαν. **πλατύφυλλος,** -η. -ο |αρχ.[ιγια φυτά και άνθη) αυτός που τα φύλλα ή τα πέταλά του έχουν πλατύ σχήμα: ~ *δέντρο ' /.ουλούδι* || ~ *βασιλικός* αντ. στενόφυλλος. ΣΧΟΛΙΟ λ. φύλλο, **πλατύχωρος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι αυτός που έχει πλατύ, ανοιχτό χώρο: ~ *αίθουσα / κτήριο / δωμάτιο / δρόμος* αντ. στενόχωρος, **πλατφόρμα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κάθε οριζόντια επιφάνεια ή επίπεδη κατασκευή υψωμένη πάνω από το μέσο επίπεδο τύ γύρω χώρου 2. (ειδικότ.) κάθε υπερυψωμένο δάπεδο ή άλλη οριζόντια επιφάνεια. που χρησιμοποιείται ως εξέδρα ή σκηνή **3.** ο υπερυψωμένος χώρος μεταξύ ή κατά μήκος των γραμμών σιδηροδρομικού σταθμού, από τον οποίο γίνεται η επιβίβαση στα βαγόνια συν. αποβάθρα 4. ο ανοιχτός χώρος στο τέλος βαγονιού επιβατικής αμαξοστοιχίας για τη διευκόλυνση τής εισόδου των επιβατών, βαγόνι με διάδρομο προς το επόμενο βαγόνι **5.** ανοιχτό ρυμουλκούμενο όχημα (ή βαγόνι) για τη μεταφορά μεγάλων φορτίων και βαριών μηχανημάτων · 6. ΠΟΛΙΤ, οι κοινές θέσεις και αρχές που υπερασπίζεται ένα άτομο και κυρ. μια ομάδα ατόμων, π.χ. ένα πολιτικό κόμμα· (ειδικότ.) το κοινό σημείο, η κοινή βάση για την επίτευξη συμφωνίας: *βρήκαμε την ~ για να συνεργαστούμε στις εκλογές* · 7. ***πλατφόρμες*** (οι) παπούτσια με ενιαία χοντρή σόλα.

jlii ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. plate-lormc < plat(c) «πλατύς, επίπεδος» (< δημώδ. λατ. *plattus < αρχ. *πλατύς)* + forme «μορφή» (< λατ. forma)|.

πλάτωμα (το) (πλατώμ-ατος | -ατα, -άτων} ο πλατύς, ανοιχτός χοίρος: *εκεί πιο κάτω ο δρόμος έχ?ι ένα* - συν. πλατωσιά. jfcTYM. < πλάτος + παραγ. επίθημα *-ωμα.* πβ. *ύψ-ωμα.* ίσι-ωμα|. **Πλάτων** (ο) {Ι Ιλάτων-ος. -α} 1. αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος (428/427- 348/347 π.Χ.). που διατύπωσε την έννοια τής τριμερούς ψυχής, τη θεωρία των Ιδεών και τής γνώσεως ως αναμνήσεως. μαθητής τού Σωκράτη. ιδρυτής τής Ακαδημίας και δάσκαλος τού Αριστοτέλη· το σημαντικότατο και πλούσιο φιλοσοφικό έργο του (κυρ. οι διάλογοί του) ανήκει στις βάσεις τού δυτικού πολιτισμού **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Πλάτωνας.** [ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. ««αυτός που έχει φαρδιές πλάτες» · χρησιμο- ποιήθηκε. ως παρωνύμιο τού γνωστού φιλοσόφου, επειδή είχε αυτό το σωματικό χαρακτηριστικό. Το όνοιια ανάγεται στο επίθ. *πλατύς* (βλ.λ.)].

πλατωνικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Πλάτωνα ή τη φιλοσοφία και το έργο του: ~ *διάλογοι / θεωρία / σκέψη* 2. ***πλατωνικός*** (ο) αυτός που αποδέχεται ή επηρεάζεται από το φιλοσοφικό σύστημα τού Πλάτωνος **3.** (μτφ.) αυτός που εντάσσεται στη σφαίρα τού νοητού ή τού ιδεατού · φρ. ***πλατωνικός έρωτας*** η σχέση στην οποία υπόκειται ερωτικό συναίσθημα και η υποία δεν ολοκληρώνεται σεξουαλικά. - **πλατωνικ-ά /-ώς** [μτγν.Ι επίρρ. **πλατωνισμός** (ο) [1809] **1.** το φιλοσοφικό σύστημα τού Πλάτωνος και (γενικότ.) το σύνολο των διατυπωμένων ιδεών του· φρ. ***πλατωνισμός τού πνεύματος*** η περιοριστική για την ελεύθερη έρευνα εμφα- τική προσήλωση σε μια ιδέα συν, δογματισμός 2. (μτιο.) κάθε ενέργεια που στερείται πρακτικού αποτελέσματος.

|LTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. platonjsmcj. **πλατωνιστής** (ο) [1871J διανοητής ή φιλόσοφος που έχει δεχθεί την επίδραση των μεταφυσικών, ηθικών και πολιτειακών θεωριών τού Πλάτωνος.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. platonisie|.

πλατωσιά (η) το πλάτωμα (βλ.λ.).

| είύμ. < *πλάτωση (*< αρχ. *πλατούμαι (-όο-)* «γίνομαι επίπεδος» < *πλάτος).* κατά τα θηλ. σε *-ιά.* πβ. *φυλλωσ-ιά. αρματωσ-ιά. απλωσ-ιά*\. **πλαφόν** (το) |άκλ.} ελλην. *υροφή*■ το ανώτατο καθορισμένο όριο. η υπέρβαση τού οποίου απαγορεύεται: *η επιτροπή καθόρισε ~ στις τιμές των προϊόντων / τα)*\> *επιτοκίων / των πιστωτικών καρτών.*

ΓΕΤΥΜ. < γαλλ. plafond «οροφή» < plat fond < plat «επίπεδος» (< δημώδ. λατ. *plattus < αρχ. /rAaruc) + fond «βάθοο> « λατ. fundus «βυθός»)!.

πλαφονιέρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} φωτιστικό στερεωμένο στην οροφή. [F.TYM, < γαλλ. plafonnier < plafond «οροφή» (βλ. κ. *πλαφόν)].*

πλέγμα (το) Ιπλέγμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** καθετί που έχει κατασκευαστεί με πλέξιμο, που είναι πλεγμένο: *συρμάτινο ~ για τον φράκτη* || *δικτυωτό ηλεκτροφόρο ~* jj *λεπτό ~ για τα μαλ?αά* ΣΥΝ. δίχτυ, (για μαλλιά) φιλέ 2. λνατ. δίκτυο διαπλεκόμενων νεύρων *(βραχιόνιο ~. ηλιακό ~)* ή αγγείων 3. (μτφ.) σύνολο στοιχείων που συνδέονται στενά μεταξύ τους και αλληλοεπηρεάζονται: ~ *δυσχερειών/ παραγόντων i σχέσεων / συμφερόντων / εξουσίας* || *ένα - από κανά/.ια, γέφυρες και στενά σοκάκια* συν, δίκτυο 4. οικολ. ***τροφικό πλέγμα*** η πολυδιάστατη σχέση μεταξύ των οργανισμών που ανήκουν σε ένα οικοσύστημα. κατά την οποία ορισμένα είδη αποτελούν την τροφή άλλων ειδών (πβ. *τροφική αλυσίδα,* λ. *αλυσίδα,* κ. *τροφική πυραμίδα,* λ. *πυραμίδα)* **5.** ψυχολ. το σύμπλεγμα, κόμπλεξ: ~ *ανωτερότητας.* — **πλεγματικός,** -ή, -ό [I836|.

[ΚΤΥΜ. αρχ. < *πλέκω* (βλ.λ.). Η σημ. τού δικτύου νεύρων και αγγείων αποτελεί απόδ. τού γαλλ. plexusj.

πλέθρο (το) **1.** αρχαία μονάδα μήκους ίση με 100 πόδες, το Ι/6 τού σταδίου (29.57 σημερινά μέτρα) **2.** μονάδα μετρήσεως τού εμβαδού επιφανειών ίση με 874,38 τετραγωνικά μέτρα.

ΕΤΥμ. < αρχ. *κλέθρον.* λ. που παρουσιάζει επίθημα *-θρον* (πβ. *βέρε- θρον).* αβεβ. ετύμου. Η πιθανότερη εκδοχή είναι η αναγωγή στο αρχ. ρ. *πέλομαι* «γυρίζω, περιστρέφω» (βλ. λ. *πόλος),* με τη σημ. τής διαδρομής που διανύουν οι περιστρεφόμενοι τροχοί μιας άμαξας. Δεν είναι ικανοποιητική η σύνδεση με το ρ. *πίμπλημι* «γεμίζω». Ο ομηρικός τ. *πέλεθρον* είναι ο αρχαιότερος, ενώ ο τ. *πλέθρον* οφείλεται σε συγκοπή τού -ε-|.

πλειάδα (η) **1.** σύνολο από πολλούς ανθρώπους με συγκεκριμένη (θετική) ιδιότητα: τον *μεγάλο προ)ταγωνιστή πλαισιώνει (μια) ~ εκλεκτών ηθοποιών* ςν\. πλήθος **2.** (α) ΜΥΘΟΛ. *Πλειάδες* (οι) οι εφτά κόρες τού γίγαντα Άτλαντα. που μεταμορφώθηκαν σε περιστέρια ή αστέρια από τον Δία και θεωρούνταν δημιουργοί τού τραγουδιού και των νυχτερινών γιορτών (β) ΑΣΤΡΟΝ. Ο ομώνυμος αστερισμός 3. ομάδα επτά Αλεξανδρινών ποιητών (3ος αι. π.Χ.). που περιελάμβανε τους Λυ- κόφρονα τον Χαλκιδέα. Αλέξανδρο τον Αιτωλό. Φιλίσκο τον Κερκυ- ραίυ. Όμηρο τον Βυζάντιο. Σωσίθεο τον Λλεξανδρέα. Σωσιφάνη τον Συρακόσιο και Διννσιάδη τον εκ Ταρσού 4. ομάδα Γάλλων ποιητών οι οποίοι επί βασιλείας Ερρίκου Β' επεχείρησαν να ανανειόσουν τη γαλλική ποίηση εισάγοντας νέες μορφές ίσνέτο) και να αποκαθά- ρουν τη γαλλική γλώσσα από την κενή ρητορεία · οι διασημότεροι από αυτούς είναι ο Ρονσάρ και ο Ντυ Μπελλαί. Επίσης (λόγ.) **Πλειάς** [Πλειάδος}.

|εγυμ. < αρχ. *Πλειάς. -άδος* (ο πληθ. *Πλειάδες* είναι ομηρικός), αβεβ. ετύμου. σχηματισμός με επίθημα *-αδ-* (πβ. *Ύάδες.* ονομασία αστερισμού). Τ.χει προταθεί η σύνδεση με περσ. λ. για τον ίδιο αστερισμό, λ.χ. περσ. parvin (πληθ.). πάστο perunc (πληθ.). αβεστ. paoiryacinyas (πληθ.). αλλά όλοι οι ανωτέρω τ. φαίνεται να έχουν σχηματιστεί κατ' αναλογίαν προς το αβεστ. paoirya- «ο πρώτος». Ίσως στην Ελληνική η λ. *Π?,ειάδες* να συνδ. με το ρ. *πλέω.* αωού η ανατολή και η δύση αυτού τού αστερισμού έχει ιδιαίτερο νόημα για τους ναυτικούς. Οι συνδέσεις με τα επίθ. *πολύς, πλεῖον* ή με τις λ. *πάλη.* λατ. pulvis «σκόνη» και σανσκρ. palava- «τσόφλι, άχυρο» θεωρούνται εξαιρετικά αμφίβολες. Ο γραμματικός Ηψαιστίων απέδωσε την χαρακτηρισμό *Πλειάδες* σε επτά Αλεξανδρινούς τραγικούς ποιητές, ενώ το 1553 συ- νεστήθη ένας όμιλος επτά Γάλλων αναγεννησιακών ποιητών, που έλαβε την ονομασία l.a Pleiade, με σκοπό τον εμπλουτισμό τής γαλλικής λογοτεχνίας και γλώσσας από τους κλασικούς. Σε αυτό τον όμιλο οφείλεται και η σημερινή σημ. τής λ.|.

πλεϊμέικερ κ. **πλέι-μέικερ** (ο) [άκλ.Ι παίκτης (συνήθ. στο μπά- σκετ) ο οποίος οργανώνει το παιχνίδι τής ομάδας του.

[FTYM. < αγγλ. play-niakcr |.

Πλεϊμπάκ κ. **πλεϊ-μπάκ** (το) ΐάκλ.) **1.** η αναπαραγονγή ήχοον. εικόνων κ.λπ. από δίσκο ή ταινία εγγραφής 2. η συσκευή ή το πλήκτρο (λ.χ. σε ένα πικάπ) με το οποίο γίνεται η αναπαραγωγή αυτή: *πάτα το ~ να ξανακούσεις το τραγούδι* || *δεν τραγουδάει ο ίδιος έχουν βάλει* - (μαγνητοφωνημένο τραγούδι, ενώ ο τραγουδιστής απλώς ανοιγοκλείνει το στόμα του) |Ι (κ. ως επίρρ.) *τραγουδάει ~.*

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. playbackI.

πλεϊμπόι κ. **πλέι-μπόι** (υ) {άκλ.} άνδρας με πολλές ερωτικές κατακτήσεις. που επιδιίόκει μια ζωή άνεσης και επιπόλαιης διασκέδασης χο>ρίς υποχρεοισεις ή δεσμεύσεις.

[Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. playboy].

πλειο- κ. **πλειό-** κ. **πλειονο-** κ. **πλέον-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει: 1. το περισσότερο συγκριτικά: *π/.ειο-δοτώ* 2. το μεγαλύτερο μέρος από ένα σύνολο, το μεγαλύτερο ποσοστό: *πλειονο-ψηφία, πλεον-εξία.*

|liTYM. Λεξικό πρόθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *πλειοψηφία).* που προέρχεται από το αρχ. *πλείων* (βλ. λ. *πλέον)*\.

πλειοδοσία (η) |187Ι| [πλειοδοσιών} η προσφορά υψηλότερης τιμής σε δημοπρασία ή πλειστηριασμό ΑΝ ρ. μειοδοσία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω, πλειονοψηφία.*

πλειοδότης (ο) [1833] (πλειοδοτών}, **πλειοδότρια** (η) [187IJ [πλει- οδυτριών} αυτός που πλειοδοτεί (βλ.λ.) ΛΝΤ. μειοδότης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω. πλειονοψηφία.*

|ΕΤΥ.Μ. < *πλειο-* (< αρχ. *πλεῖον Ι πλέον.* ουδ. τού επιθ. *πλείων,* βλ. λ. *πλέον)* + *δότης*\.

πλειοδοτικός, -ή.-ό [1833[αυτός που σχετίζεται με την πλειοδοσία (βλ.λ.): ~ *διαγωνισμός* αντ. μειοδοτικός.

πλειοδοτώ ρ. αμετβ. 1187) | [πλειοδοτείς... | πλειοδότ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. (σε πλειστηριασμό ή δημοπρασία) προσφέρω υψηλότερη τιμή. υποβάλλω καλύτερη πρόταση ΑΝΤ. μειοδοτώ 2. (μτφ.-συ- χνά κακός.) εκδηλώνω (κάτι) σε μεγαλύτερο βαθμό (από τους άλ

λους): *τα κόμματα τής αντιπ:υλίτευσης πλειοδοτούν σε λαϊκίστικα συνθήματα || έσπευσε ο αρχηγός τους να πλειοδοτήσει σε εμπρηστικές δηλώσεις και ύβρεις* ΣΥΝ. υπερθεματίζω αντ, υστερώ. σχομο λ. *δίνω, πλειονοψηφία.*

[ί ΫΥΜ, < *πλειο-* (< αρχ. *πλεῖον! πλέον.* ουδ. τού επιθ. *π'^εύον*, βλ. λ. *πλέον)* + *-δοτώ* < *δότης*\.

Πλειόκαινο (το) [) 8671 {Ιΐλειοκαίνου} π-ωλ. **1.** υποδιαίρεση τής Τ'ρι- τογενούς γεωλογικής περιόδου, η οποία ξεκίνησε πριν από 7 περίπου εκατομμύρια χρόνια και διήρκεσε 4,5 περίπου εκατομμύρια χρόνια

το σύστημα των πετρωμάτων που σχηματίστηκαν στην παραπάνω εποχή. – **πλειοκαινικός,** -ή, -ό 11867].

[ΙΠΤΥΜ. < *π?.ειο-* (< αρχ. *πλεῖον ! πλέον,* ουδ. τού επιθ. *πλείων*, βλ. λ. *πλέον)* + *-καινό* < *καινός* «καινούργιος», ελληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. pliocene],

πλειονότητα (η) {πλειονοτήτων} το μεγαλύτερο μέρος ενός συνόλου: *η ~ των ερωτηθέντων απάντησε θετικά || η ~ των μαθητών κάνει φροντιστήριο* ΙΙ *στην ~ τους οι Έλ?,ηνες είναι φιλόξενοι άνθρωποι* ΑΝΤ. μειονότητα.

[ητυμ. < μτγν. *π?*.ειονότης, -ητος* < αρχ. *πλεῖον / πλέον,* ουδ. τού επιθ. *π/.είων.* βλ. λ. *πλέον*\. **πλειονοψηφία** (η) * πλειοψηφία

πλειονοψηφία - πλειοψηφία, μειονοψηφία - μειοψηφία. Η λ. **πλειονοψηφία** είναι ήδη αρχαία, καίτοι με διαφορετική σημασία. Ο τύπος **πλειοψηφία** είναι νεότερος. Νεότερη είναι και η λ. **μειονοψηφία** (1829) καθώς και ο τ. **μειοψηφία** (1874). Ορθότεροι (από πλευράς σχηματισμού) είναι οι τύποι *πλειονο-ψηφία* και *μειονο-ψηφία.* αφού τα σύνθετα σχηματίζονται κανονικά με το θέμα τού α' συνθετικού (που βρίσκεται στη γενική): *πλείων,* γεν. *πλείον-ος,* σύνθετο **πλειον-ο-ψηφία** και *μείο)ν.* γεν. *μείον-ος.* σύνθετο **μειον-ο-ψη- φία** (και ρήματα **πλειονοψηφώ, μειονοψηφώ).** Ο Στέφ. Κουμανού- δης στη *Συναγωγή νέων ?.έξεων...* (λ. *π?<.ειοψηφία)* παρατηρεί: *«*Εν τοΐς Λεξ. τής παλαιάς κεΐται ή πλειονοψηφία, ήτις καί αύτή ήδη από τοϋ 1Η29 (έν τή Ήγκλιματική διαδικασία) καί παρά Φιλ.ΙίππφΙ Ίω.[άννου! 1849. καί άλλοις καί έν τή έφημεριδογρα- φία είναι ένχρήσει πολλή».* 11 βραχύτερη μορφή (και γΓ αυτό πιο εύκολη στη χρήση) των τ. *πλειοψηφία* και *μειοψηφία* τούς έχει. στην /τράξη. εξασφαλίσει ευρύτερη έκταση χρήσεο)ς. Τα **πλειοδότης** *(πλειοδοσία, πλειοδοτώ)* και **μειοδότης** *(μειοδοσία, μειοδοτώ)* καθώς και τα **πλεονεκτώ** *(πλεονέκτης. πλεονεξία)* και **μειονεκτώ** *(μειονεξία)* είναι διαφορετικής παραγωγής: **πλείον / μείον** + *δίδω (δότης),* **πλέον / μείον** + *έχω.*

πλειονοψηφώ ρ. -► πλειοψηφώ

πλέι οφ (τα) {άκλ.} ΛΘΛ. (σε διάφορα ομαδικά αθλήματα) σύνολο αγώνων που δίνουν μεταξύ τους οι ομάδες με βάση τη βαθμολογική θέση που έχουν καταλάβει στην κανονική περίοδο τού πρωταθλήματος, προκειμένου να γίνει η τελική κατάταξη.

[f.tym. < αγγλ. plav off], **πλειοψηφία** κ. (ορθότ.) **πλειονοψηφία** (η) [μτγν.] {πλειοψηφιών}

το μεγαλύτερο τμήμα, ο μεγαλύτερος αριθμός των μελών ενός συνόλου (ψήφων ή ψηφοφόρων): *εξελ.έγη πρόεδρος με την υποστήριξη τής ~ || μεγάλη / άνετη / σίγουρη / συντριπτική / μικρή / επισφαλής / οριακή* ~ ΣΥΝ. μειοψηφία· ΦΡ. (α) *απόλυτη πλειοψηφία* βλ. λ. *απόλυτος* (β) *σχετική πλειοψηφία* ο αριθμός (ψήφων. εδρο>ν) υποψηφίου ή κόμματος, που ξεπερνά τον αριθμό των αντιπάλων του χωριστά, χωρίς να φτάνει τις μισές συν μία (γ) *οριακή πλειοψηφία* η απόλυτη πλειοψηφία που αποκτάται για ελάχιστες ψήφους παραπάνω ή με ποσοστό που μόλις υπερβαίνει (σε δεκαδικά ψηφία) το 50Ψ (λ.χ. 50.04ε/ι έναντι 49.06ε/i τού αντιπάλου) (δ) *έχω την πλειοψηφία* επηρεάζω, ελέγχω το μεγαλύτερο μέρος ενός συνόλου, υποστηρίζομαι από τα περισσότερα μέλη του (ε) *κατά πλειοψηφία* (ΐ) ανάλογα με το ποιος συγκεντρώνει τις περισσότερες ψήφους, τι επιθυμούν οι περισσότεροι: *στη δημοκρατία οι αποφάσεις λαμβάνονται* ~ (ii) στο μεγαλύτερο μέρος: *στο σχολείο φοιτούν ~ παιδιά μεταναστών* ΣΥΝ, κυρίως 2. ο αριθμός των ψήφων ή των ψηφοφόρων που αποτελούν τη διαφορά ανάμεσα στον πρώτο και στον δεύτερο: *η απόφαση ελήφθη με ~ τριών μόλις ψήφων 3.* (συνεκδ.) η κοινωνική, πολιτική κ.λπ. ομάδα ή το κόμμα που συγκεντρώνει την πλειονότητα των μελών ενός συνόλου, τής Βουλής κ.λπ. (σε ψηφοφορία) ή των ψήφων: *η - συχνά κατοχυρώνει τα προνόμιά της εις βάρος των διαφόρων μειονοτήτων* ΦΡ. *σιωπηρή πλειοψηφία* (ΐ) σύνολο μελών μιας κοινωνίας, οι οποίοι μπορεί να μη λαμβάνονται υπ' όψιν εξαιτίας τής μετριοπάθειάς τους. αποτελούν όμως τη μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών που θα έπρεπε να ακουστεί (ii) σύνολο ανθρώπων. των οποίων οι απόψεις παραμένουν αδήλωτες, αν και αποτελούν την πλειοψηφία. σχολιο λ. *π/.ει- ονοψηφία.*

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *πλειονοψηφία* < *πλειονο-* (< αρχ. *πλεῖον / πλέον,* ουδ. τού επιθ. *πλείων.* βλ. λ. *πλέον)* + *-ψηφία* < *ψήφος.* Ορισμένες φρ. απο- τελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *απόλυτη / σχετική / οριακή / σιωπηρή πλειοψηφία* (< αγγλ. absolute / relative / marginal / sileni majority)], **πλειοψηφικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αποτελεί πλειοψηφία: - *ρεύμα* 2. ΠΟΛΙΤ. *πλειοψηφικό (σύστημα)* το εκλογικό σύστημα κατά το οποίο σε κάθε εκλογική περιφέρεια εκλέγονται μόνο οι υποψήφιοι τού συνδυασμού που πλειοψηφεί (πβ. *απλή, ενισχυμένη αναλογική,* λ. *αναλογικός).* – **πλειοψηφικ-ά / -ώς** επίρρ. **πλειοψηφώ** κ. (ορθότ.) **πλειονοψηφώ** ρ. αμετβ. [1874[{πλειοψηφείς... | πλειοψήφησα} διαθέτω ή κατακτώ την πλειοψηφία: *εξελέγη πρόεδρος πλειοψηφώντας έναντι τού αντιπάλου του* ΣΥΝ, μειοψηφο). ·"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλειονοψηφία.*

πλειστάκις επίρρ. (λόγ.) πάρα πολύ συχνά, πολλές φορές: *εξεδήλωσε τη δυσαρέσκειά του κατά τον πλέον εμφατικό τρόπο.*

[Εΐ ΥΜ. αρχ. < *πλεῖστος* (βλ.λ.) + επιρρ. επίθημα *-άκις].* **πλειστηριάζω** ρ. μετβ. {πλειστηρίασ-α. -τηκα. -μένος} πουλο> κάτι σε πλειστηριασμό ΣΥΝ, δημοπρατώ. εκπλειστηριάζω.

ILiTYM. αρχ. < *π/.ειστήρης* «πολλαπλός - μακράς διαρκείας» < *πλεῖστος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ήρης.* πβ. *φρεν-ήρης. ποδ-ήρης*\. **πλειστηρίαση** (η) [1833] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ο πλειστη- ριασμός.

πλειστηρίασμα (το) {πλειστηριάσμ-ατος J -ατα, -άτων} το τίμημα πράγματος που πλειστηριάσθηκε. **πλειστηριασμός** (ο) [μτγν.| ανοιχτή, δημόσια διαδικασία πώλησης, στην οποία η τελική τιμή καθορίζεται μέσω μιας σειράς διαδοχικών και αυξανόμενων προσφορών από τους ενδιαφερομένους και το πωλούμενο αντικείμενο ή περιουσιακό στοιχείο (κινητό ή ακίνητο) κα- τοχυριόνεται στον πλειοδότη, δηλ. στον ενδιαφερόμενο που προσέφε- ρε τελικά τα περισσότερα χρήματα: *βγάζω στον ~ έναν πίνακα || η τιμή εκκινήσεως τού καναπέ στον ~ καθορίστηκε στις 200.000* (πβ. λ. *δημοπρασία)* ΣΥΝ. πλειστηρίαση.

Πλειστόκαινο (το) {Πλειστοκαίνου} γεωλ. 1. η δεύτερη από τις δύο υποδιαιρέσεις τής Τεταρτογενούς γεωλογικής περιόδου, η οποία ξεκίνησε πριν από 1,7 εκατομμύρια χρόνια και συνεχίστηκε μέχρι πριν από 10.000 χρόνια 2. το σύστημα των πετρωμάτων που σχηματίστηκαν στην παραπάνω εποχή. – **πλειστοκαινικός,** -ή. -ό.

[LIYM. < *πλεῖστος* (βλ.λ.) + *καινός* «καινούργιος», ελληνογενής ςέν. όρ.. < αγγλ. pleistocene|. **πλείστος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** πάρα πολύς (ως προς την ποσότητα, το πλήθος): ~ *συμπολίτες μας υφίστανται τα δεινά τής ανεργίας || - λόγοι μάς αναγκάζουν να ακυρώσουμε τεΛικώς τη συμφωνία μας* ΑΝΤ. ελάχιστος· ΦΡ. (α) ως *επί το πλείστον (ώς έπι τό πλεΐστον,* Θουκ. 4, 14) στο μεγαλύτερο ποσοστό, σε πολύ μεγάλο βαθμό, κατά κύριο λόγο: οι *ερωτικές του σχέσεις υπήρξαν ~ εφήμερες και επιφανειακές || τους νέους ~ απασχολεί το επαγγελματικό τους μέλλον* (β) *κατά το πλείστον {κατά τό πλεΐστον.* Ι Ιολύβιος 11.4. 7) κατά το πιο μεγάλο μέρος, στο μεγαλύτερο τμήμα: οι *κάτοικοι τού νησιού είναι ~ ναυτικοί* 2. (στον πληθ.) οι πιο πολλοί: *οι ~ των γνωστών του τυγχάνουν γιατροί-* ΦΡ. *πλείστοι όσοι Ι πλείστα όσα (δσας πλειστας,* Ηροδ. 6, 4) πολλοί και διάφοροι ή πολλά *και* διάφορα: *πλείστοι όσοι εκδηλο>νουν κατά καιρούς ενδιαφέρον για την τουριστική αξιοποίηση τής περιοχής μας* 1! ~ *παράδοξα συμβαίνουν στην κοινωνία μας.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *πλεῖστος* < *πλή-ιστος* (με βράχυνση τού φωνήεντος *-η-* προ ημιφώνου και συμφώνου, κατά τον νόμο τού Osthoff) < *ple-isto- (όπου το -is- αποτελεί τη μηδενισμ. βαθμ. τού συγκριτικού επιθήματος ˣ-jes / *-jos και συνοδεύεται από το υπερθ. επίθημα -t(h)o-). μετα- πτωτ. βαθμ. (μηδενισμ. ως προς την α' συλλαβή και εκτεταμ. ως προς τη β' συλλαβή) τού Ι.Κ. *pela- «πληρώ, γεμίζω», για το οποίο βλ. τα ομόρρ. *πλή-ρης. κολ-ός. πλή-θος* κ.ά. Το επίθ. *πλεΐστος* συνδ. *με* τα συνώνυμα αβεστ. lraeston και αρχ. σκανδ. t'lcistr|. **πλεκτάνη** (η) {δύσχρ. πλεκτανών} **1.** (κυριολ.) ναυτ. χοντρό πλέγμα σχοινιού σε σχήμα κορδονιού, που τοποθετείται γύρω από τον άξονα ιού έλικα, εμποδίζοντας την είσοδο των νερών στο σκάφος ΣΥΝ. (λαϊκ.) σαλαμάστρα 2. (μτφ.) οτιδήποτε σχεδιάζεται με πρόθεση να παραπλανήσει, να εξαπατήσει, να παγιδεύσει: *στήνω / ετοιμάζω / αποκαλύπτω μια -* || *θύμα σκοτεινής -* ΣΥΝ. δολοπλοκία, μηχανορραφία.

(ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σπείρα, καθετί περιτυλιγμένο», < *πλέκω* (πβ. *πλεκ-τός)* + παραγ. επίθημα *-άνη* (πβ. *βοτ-άνη, σκαπ-άνη, χοάνη).* ΙΙ μτφ. σημ. είναι μτγν.|. **πλεκτήριο** [1891] κ. (καθημ.) **πλεχτήριο** (το) {πλεκτηρί-ου | -ων} χώρος εξοπλισμένος με πλεκτικές μηχανές, κυρ. εργαστήριο ή τμήμα βιομηχανικής μονάδας, για την κατασκευή πλεκτών ενδυμάτων, **πλεκτής** Ιμεσν.] {πλεκτών} κ. (καθημ.) **πλέχτης** (ο), **πλέκτρια** |μτγν.| {πλεκτριών} κ. (καθημ.) **πλέχτρια** (η) τεχνίτης σε πλεκτήριο ή ειδικευμένος στον χειρισμό πλεκτικών μηχανών. Επίσης (καθημ.) **πλέχτρα** (η) {πλεχτρώνί. - **πλεκτικός,** -ή, -ό [αρχ.(κ. **πλεχτικός, πλεκτοβιομηχανία** (η) βιομηχανία κατασκευής πλεκτών ενδυμάτων.

πλεκτομηχανή (η) μηχανή που χρησιμοποιείται για την κατασκευή πλεκτίόν ενδυμάτων, **πλεκτός,** -ή, -ό [αρχ.Ι κ. (καθημ.) **πλεχτός 1.** αυτός που έχει πλεχτεί. που έχει φτειαχτεί με πλέξιμο: ~ *καλάθι / ψάθα / ύφασμα / ζακέτα* 2. *πλεκτό* (το) (α) ένδυμα που έχει κατασκευαστεί με πλέξιμο: *φορούσε ένα χοντρό ~ για το κρύο || τα ~ π/^ένονται στο χέρι* (β) το εργόχειρο που έχει κατασκευαστεί με πλέξιμο 3. ΜΕΤΡ. *πλεκτή ομοιοκαταληξία* μορφή ομοιοκαταληξίας, κατά την οποία οι στίχοι ομοιοκαταληκτούν ανά δύο, δηλ. ο πρώτος με τον τρίτο, ο δεύτερος με τον τέταρτο κ.λπ. **–πλεκτ-ά /-ώς** επίρρ. **πλέκω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπλεξα, πλέ-χτηκα, -γμένος} ♦ (μετβ.) **1.** κατασκευάζω (κάτι) στρίβοντας μακριά και λεπτά υλικά (λ.χ. κλωστές, σχοινιά, τρίχες, κλαδιά), ώστε να περνά το ένα γύρω ή πάνω) από το άλλο ή μέσα στο άλλο. όπως στο δίχτυ: - *ένα καλάθι ! ρούχο / ζεγγάρι γάντια / μια κουβέρτα / στεφάνι με λουλούδια || ~ τα μαλλιά μου κοτσίδες-* ΦΡ. *πλέκω τα δάχτυλα Ιχέρια* περνώ τα δάχτυλα τού ενός χεριού ανάμεσα στα δάχτυλα τού άλλου ενώνοντας τα χέρια: *έπλεξε τα χέρια με χαριτωμένη αμηχανία-*(μτφ.) 2. τυλίγω (κάτι) γύρω από (κάτι άλλο): *το μαφό έπλεξε τα χεράκια του γύρω από τον λαιμό τού πατέρα του* 3. συνδυάζω επιμέρους στοιχεία συνθέτοντας (κάτι): ~ *μια ιστορία* ΣΥΝ. σχεδιάζω, συνθέτω, πλάθω· ΦΡ. *πλέκω το εγκώμιο (κάποιου)* λέω επαινετικά λόγια για (κάποιον): ο *πρωθυπουργός έπλεξε* γο *εγκώμιο τού υπουργού του* ♦ 4. (αμετβ.) ασχολού

μαι μ** το πλέξιμο, κατασκευάζω (κάτι) πλεκτό: *από μικρή την έμαθαν να πλέκει και να κεντάει.*

I liΤΥΜ. αρχ. < *plek-. μηδενισμ. βαθμ. τού I.K. *pei- «διπλώνω, πτυχώνω», πβ. σανσκρ. prasna- «πλέγμα», αρχ. σλαβ. plctq «πλέκω», αρχ. γερμ. flehtan (> γερμ. flcchtcn «πλέκο)»), αγγλ. flax «λινάρι». λατ. *pleco (όπως μαρτυρείται στα σύνθετα im-plicarc «εμπλέκω, συνδέω». ex.-plicarc «εξηγώ», sim-plex «απλός» κ.ά.). Παράγ. *πλέγμα, πλοκ-ή. πλεκτ-άνη, πλόκ-αμος* κ.ά. Ήδη στην Αρχ. χρησιμοποιούνται μεταφορικούς οι εκφράσεις *πλέκω ρήματα, λόγους, ύμνους, φδάς].* **πλεμάτι** (το) {πλεματ-τού [-ιών} (λαϊκ.) **1.** καθετί που έχει πλεχτεί, που έχει κατασκευαστεί με πλέξιμο: *το - τής αράχνης* ΣΥΝ. πλέγμα, δίχτυ 2. (ειδικότ.) (α) κάθε δικτυωτός σάκος (β) δίχτυ για ψάρεμα ΙΥΝ. απόχη.

Ιετυμ, < αρχ. *πλεγμάτων* (με σίγηση τού *-γ-*. πβ. κ. *πράμα - πράγμα*), υποκ. τού ουσ. *πλέγμα].* **πλεμόνι** (το) {πλεμον-ιού \ -ιών} (λαϊκ.) πνευμόνι (βλ.λ.).

[ετυ.μ, μεσν. < μτγν. *πνευμόνιον* (με ανομοίωση τού -ν- και σίγηση τού διαρκούς [ν| προ τού *-μ-),* υποκ. τού αρχ. *πνεύμων, -ονος* (βλ.λ.)[. **πλέμπα** (η) {πλεμπών} (,μειωτ.) τα κατώτερα στρώματα τής κοινωνίας. ο πολύς λαός. ο όχλος: *αυτός είναι αριστοκράτης■ τι δου?>ειά έχει με την ~!* ΣΥΝ. συρφετός. [ΕΤΥΜ. < ιταλ. plebe < λατ. plebs «πλήθος, όχλος»),

πλεμπάγια (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (μειωτ.) η πλέμπα.

(F.ΤΥΜ. < βεν, plebagia < λατ. plebeja, θηλ. τού επιθ. plebejus «δημοτικός, κοινός, χυδαίος» < plebs, -is «όχλος, πλήθος»), **πλένω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπλυνα, πλύ-θηκα, -μένος} **♦ 1.** (μετβ.) καθαρίζω (κάτι) βυθίζοντάς το σε νερό ή υγρό διάλυμα (σαπουνάδα). τρί- βοντάς το μέσα σε αυτό (με τα χέρια ή με βούρτσα) ή βρέχοντάς το με αυτό: *- τα ρούχα / τα πιάτα / τα πατώματα / τους τοίχους*)) *- τα χέρια / τα μαλλιά / το πρόσωπο / τα δόντια μου* |[*~ κάτι με απορρυπαντικό (με σαπούνι / με σφουγγάρι (με ?<.άστιχο || η βροχή έπ/.υνε τους δρόμους■* ΦΡ. (α) *να πλένεις* γο *στόμα σου όταν μιλάς / πριν μιλήσεις για (κάποιονΙκάτι)* για αναφορά σε πρόσωπα, γεγονότα ή καταστάσεις μεγάλης σπουδαιότητας και άξια μεγάλου σεβασμού: *όταν μιλάς για τη μάννα μου. να πλένεις το στόμα συυ με σαπυόνι!* (β) *τοναράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς* βλ. λ. *αράπης*

2. (αμετβ.) καθαρίζω τα ρούχα: *πλ,ένει και σιδερώνει από το πρωί-* (μεσοπαθ. *πλένομαι*) 3. καθαρίζομαι, κάνω μπάνιο·, *την ώρα πυυ τηλεφώνησες πλενόμουν*(ειδικότ.) καθαρίζω το πρόσωπό μου, νίβομαι: *μόλις ξύπνησα και δεν έχω πλυθεί ακόμη* 4. (τριτοπρόσ.-συνήθ. για ρούχα) για τη θερμοκρασία στην οποία πρέπει να πλυθεί ένα ρούχο: *αυτό τα πουκάμισο π/.ένεται στο πλυντήριο στους 40ο || αυτό το ρούχο δεν πλένεται σε ζεστό νερό || τα μάλ/.ινα πλένονται με κρύο νερό και στο χέρι.* ^ σχολιο λ. *-αίνω.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *πλύνω* (από τον αόρ. *έπλυνα*, κατά το σχήμα *έμεινα - μένω*) < *πλύ-ν-]ω* (με ενεστωτικό έρρινο ένθημα) < ˣplu-. μηδε- νισμ. βαθμ. τού I.F. *pleu-* «ρέω, πλέω. κολυμπώ», πβ. σανσκρ. pupluvc (μέσ. παρακ. τού p. plavate «κολυμπώ, πλέω»), αρμ. Iua-na-m «πλένω», λοίτ. pluere «βρέχω» (> γαλλ. pleuvoir. ισπ. Hover), αρχ. γερμ. flewen «πλένω», γερμ. fliessen «ρέω, τρέχω», αγγλ. flow κ.ά. Ομόρρ. πλέ-ω. *πλοϋ£* (< *πλό-ος), πλο~ίο(ν), πλοϋ-τος* κ.ά.). **πλεξανα** (η) {πλεξανών) (καθημ.) πλεξίδα κυρ. ξερών κρεμμυδιών ή σκόρδων.

[ΕΤΥΜ. < *πλέξη* + παραγ. επίθημα *-άνα*, πβ. *δαγκ-άνα. φαγ-άνα].* **πλέξη** (η) [αρχ.] {-ης κ. -εως **|** -εις.-εων) **1.** ο τρόπος με τον οποίο έχει πλεχτεί ή πλέκεται (κάτι): *απλή / πολύπλοκη / διπλή / ελαστική / ενι- σχυμένη ι παραδοσιακή ~* || *- λαστιχωτή στους μηρούς* 2. η ίδια η ύφανση, η υφή ενός υφάσματος, το προϊόν τού πλεξίματος: *λεία / απαλή / χουτρή / ζεστή / ανάγλυφη / κοτλέ / ζέρσεϊ / μεταξένια ~.* **πλέξϊγκλας** (το) {άκλ.) ελαφρύ και διαφανές πλαστικό υλικό που μοιάζει με γυαλί, με εξαιρετική αντοχή στις καιρικές μεταβολές και στις πιέσεις· χρησιμοποιείται ευρύτατα για την κατασκευή τής κ«- λύπτρας τού πιλότου καθώς και παραθύρων, παρμπρίζ αεροσκαφών, σκαφών και οχημάτων, για πινακίδες ή και έπιπλα. Επίσης **πλεξι-** γκλός

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. plexiglas (εμπορική ονομασία) < plexi- (< λατ. plexus «πλεκτός», μτχ. τού ρ. plecto «πλέκω») + glass «γυαλί»!, **πλεξίδα** (η) -► πλεξούδα

πλέξιμο (το) {πλεξίμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η κατασκευή πράγματος με στρίψιμο μακριών και λεπτών υλικών, ώστε το ένα να περνιεται γύρω. μέσα ή πάνω από το άλλο και να ενώνονται: *το - τού* καλαθιού / *τού πυυλόβερ / τής κοτσίδας* 2. (ειδικότ.) η διαδικασία κατασκευής υφάσματος κατά την οποία σχηματίζει κανείς θηλιές με συνεχές νήμα και το περνάει ανάμεσα από αυτές με ειδικές βελόνες ή βελονάκι ή με πλεκτική μηχανή: *τα κυρίτσια έμαθαν από μικρά - και κέντημα.*

πλεξούδα κ. **πλεξίδα** (η) (μεσν.1**1.** η κοτσίδα, μαλλιά πλεγμένα μεταξύ τους κατά μήκος με διάφορους τρόπους 2. η μορφή με την οποία πωλούνται τα σκόρδα ή τα κρεμμύδια (που θυμίζει κοτσίδα πλεγμένη): *αγόρασε δύυ πλεξούδες σκόρδα.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *πλεξούδι* < *πλέξη* + υποκ. επίθημα -ου&Ι. **πλέον** επίρρ. (λόγ.) **1.** για τον περιφραστικό σχηματισμό τού συγκριτικού βαθμού: *ο ~ σημαντικός! διαβασμένος ι αναγνωρισμένος συγγραφέας·* φρ. (α) *πλέον τού δέοντος* περισσότερο από όσο είναι απαραίτητο ή απαιτούμενο: *εργάζεται - || η απόδυσή του υπήρξε ~ ικανοποιητική* ΣΥΝ. υπέρ το δέον (β) *πλέον ή βέβαιον* περισσότερο και από βέβαιο ΣΥΝ. πέραν πάσης αμφιβολίας 2. (α) πια, ήδη: *ό,τι έγινε τότε ανήκει - στυ παρελθόν* jj ciVrai *~ αργά.* αποκλείεται *να προλάβεις* (β) μελλοντικά, από εδώ και πέρα: *υποσχέθηκε να είναι - πιο προσεκτικός στις επιλογές του* (γ) (με αριθμητ.) παραπάνω: *στη δη μοσκόπηση μετείχαν ~ των δέκα χιλιάδων νέων από **15** έως **25** ετών || εψήφισαν ~ των διακοσίων* Συν. περισσότερο (βλ. κ. λ. *επιπλέον*). [ετυμ. < αρχ. *πλέον! πλεΐον,* ουδ. τού επιθ. *πλείων/ πλέων< *πλή}'-ων* (με βράχυνση κατά το *πλείστυς.* βλ.λ.) < *pIe-js-on- (που χρησιμοποι- ήθηκε ως συγκρ. βαθμός τού επιθ. *πολύς* Κ μεταπτο>τ. βαθμ. (μηδενισμ. ο>ς προς την α' συλλαβή και εκτεταμ. ως προς τη β' συλλαβή) τού Ι.Ε. *pela- «πληρώ, γεμίζω», για το οποίο βλ. τα ομόρρ. *πλή-Οος. πλή-ρης, πολ-ύς* κ.ά. Το επίθ. *πλείων* συνδ. με αβεστ. frayah «πολύς, περισσότερος», σανσκρ. prayah (επίρρ.)]. **πλεονάζω** ρ. αμετβ. {μτχ. ενεστ. πλεονάζων, -ουσα, -ον **(** πλεόνασα) **1.** περισσεύω, είμαι περιττός: *νι προσλήψεις έγινναν χωρίς προγραμματισμό, με* αποτέλεσμα *να πλεονάζουν τουλάχιστον χίλιοι υπάλληλοι*

βρίσκομαι σε μεγαλύτερη ποσότητα από το αναμενόμενο ή το κανονικό: *στον λόγο του πλεονάζουν τα συνθήματα, ενώ απουσιάζουν αισθητά οι ουσιαστικές προτάσεις.*

\ΕΤΥΜ. αρχ. < /τλεοΐ'(βλ.λ.)[. **πλεόνασμα** (το) Ιμτγν.) (πλεονάσμ-ατος J -ατα. -άτων) **1.** ό.τι μένει επιπλέον, η περιττή ποσότητα: *οι αλόγιστες προσλήψεις δημιούργησαν ~ προσωπικού || - αποθήκης ι ταμείου ι προϋπολογισμού / εμπορικού ισοζυγίου* συν. περίσσευμα λν'Τ. έλλειμμα, υστέρημα 2. (ειδι- κότ.) (α) το μέρος, κυρ. αγροτικής παραγωγής, που δεν «πορροφήθη- κε από την αγορά: *- ρυζιού / καφέ / εσπεριδοειδών* (β) οικον. η ποσότητα παραγόμενου αγαθού που μένει αδιάθετη, **πλεονασμός** (ο) [αρχ.1**1.** η ύπαρξη πλεονάσματος **2.** ***γμιγς.*** η χρήση περιττών λέξεων ή άλλων γλωσσικών στοιχείων στον λόγο. κατά τέτοιον τρόπο ώστε να επαναλαμβάνεται η ίδια σημασία, π.χ. (ως λογοτεχνικό μέσο) «του *'στελνε ο Αλήπασας χαρτί κι ένα κομμάτι γράμμα».* (για έμφαση στον προφορικό λόγο) *«μην ξανάρΟεις πάλι* εδώ.'», (ως γλωσσικό σοάλμα) *ξαναεπανα'/.αμβάνω. από ανέκαθεν.* **πλεοναστικός,** -ή, *ό **1.** αυτός που συνιστά πλεονασμό ή που σχετίζεται με αυτόν: *- έκφραση / διατύπωση* αντ. ελλειπτικός 2. αυτός που εμφανίζει ή προκύπτει ως περίσσευμα, πλεόνασμα: *- ισοζύγιο ι προϋπολογισμός* αντ. ελλειμματικός. — **πλεοναστικ-ά *I* -ώς** επίρρ.. **ττλε- οναατικότητα** (η), **πλεονέκτημα** (το) [αρχ.Ι {πλεονεκτήμ-ατος **[** -ατα, -άτων) **1.** το θετικό χαρακτηριστικό πράγματος, καθετί που ευνοεί μια επιθυμητή εξέλιξη: *η φοίτηση σε ένα καλό σχολείο παρέχει πολλά - || είναι μεγάλο ~* οι *διασυνδέσεις* του *με* πολιτικούς || εκμεταλλεύεται *όλα τα - τής θέσης του. για να ανέλθει κοινωνικά* συν. ατού αν γ. μειονέκτημα 2. ό,τι αποκομίζει κανείς ως όφελος, κέρδος: *τι ~ θα έχει. αν κάνει μία τέτοια παραχώρηση: || η λύση αυτή έχει πολλά ~* [[*είναι μεγάλο - γι' αυτόν που μπυρεί* και *αγοράζει με έκπτωση* συν. ωφέλεια 3. η θέση υπεροχής ή ανωτερότητας: οι τελευταίες *εξε/.ίξεις τού δίνουν σαφές ~ έναντι τού αντιπάλου του* ΣΥΝ. προβάδισμα · 4. (στο τένις) ο πρώτος πόντος που κερδίζεται μετά από ισοπαλία · φρ. (στο ποδόσφαιρο για διαιτητές) ***αφήνω (το) πλεονέκτημα*** δεν καταλογίζω φάουλ υπέρ μιας ομάδας, όταν μπορεί να συνεχίσει την επιθετική της προσπάθεια, που τη φέρνει σε ευνοϊκή θέση: *αν ο διαιτητής άφηνε το πλεονέκτημα, Οα είχε μπει γκολ.* — (υποκ.) **πλεονεκτηματάκι** (το), **πλεονέκτης** (ο) {πλεονεκτών}. **πλεονέκτρια** (η) {πλεονεκτρ\ών[αυτός που επιζητεί διαρκώς να αποκτά και να κατέχει όσο το δυνατόν πιο πολλά, που δεν αρκείται σε όσα έχει: *η εύκο/-η επιτυχία τον έκανε - και άπληστο || να χαίρεσαι με ό,τι έχεις και μη γίνεσαι* ~ συν. άπληστος, αχόρταγος ΛΝΤ. ολιγαρκής. Επίσης (λαϊκ.) **πλεονέχτρα** (η) {δύσχρ. πλεονεχτρών). ΣΧΟΜΟ λ. *πλειονοψηφία.*

[ΕJΥΜ. «ΡΧ · < *πλέον + -έκτης* < *έχω,* πβ. κ. μτγν. *καχ-έκτης\.* **πλεονεκτικός,** -ή. -ό [αρχ.] αυτός που παρέχει πλεονεκτήματα, που υπερέχει έναντι άλλου: *βρίσκεται σε ~ θέση σε σχέση με τους συνυποψήφιους του* J) *επέλεξε την πιο ~ λύση* συν. ευνοϊκός αντ. μειονεκτικός. — **πλεονεκτικ-ά** /-ώς [αρχ.) επίρρ. **πλεονεκτικότητα** (η) {χωρ. πληθ.Ι το να ευνοείται (κάποιος), να διαθέτει πλεονέκτημα, να πλεονεκτεί συν. υπεροχή αντ. μειονεκτικό- τητα.

πλεονεκτώ ρ. αμετβ. Ιαρχ.Ι [πλεονεκτείς...' συνήθ. σε ενεστ. κ. παρατ.) διαθέτω την υπεροχή έναντι (κάποιου), βρίσκομαι σε πλεονεκτική θέση: *η γηπεδούχος ομάδα πλεονεκτεί λόγω έδρας || - αριθμητικά / οικονομικά / στρατιωτικά* ΣΥΝ. υπερέχω ΑΝΤ. υστερώ, μειονεκτώ. ■•'ΣΧΟΛΙΟ λ. *πλειονοψηφία.* **πλεονεξία** (η) (αρχ.Ι {χωρ. πληθ.) η τάση να μην αρκείται κανείς σε ό,τι και αν αποκτά, αλλά να επιδιώκει διαρκώς περισσότερα (από όσα κατέχει, αξίζει, δικαιούται ή έχει πραγματικά ανάγκη): *η - του δεν τον αφήνει να χαρεί αυτά που έχει* ΣΥΝ. απληστία ΑΝΤ. ολιγάρκεια. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω. πλειονοψηφία.* **πλεούμενο** (το) κάθε πλωτή κατασκευή, σκάφος.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *πλεούμενον* < αρχ. *πλέω + -ούμενον* (τής μτχ. τού μεσοπαθ. ενεστ. συνηρημένων ρ.), πβ. *μελλ-ουμενος. χαρ-ούμενος\.* **πλεούσα** (η) Ιπλεουσών) ΝΑΥΤ. το μέρος τού πλοίου που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας, τα ύφαλα μέρη του ΣΥΝ. (λαϊκ.) γάστρα. βρεχάμενα ΑΝΤ. έξαλα (τα).

ΙΕΤΥΜ. < *πλέω + -ουσα* (θηλ. μτχ. ενεστ. συνηρημένων ρ.). πβ. *ελε-ού-* σα, πατ-ούσα[.

πλερέζα (η) {σπάν. πλερεζών) πολύ λεπτό μαύρο ύφασμα, με το οποίο οι γυναίκες καλύπτουν το κεφάλι ή το πρόσωπό τους σε ένδειξη μεγάλου πένθους· ΦΡ. *βάζω / φοράω πλερέζες* στενοχωριέμαι πολύ. παίρνω κάτι πολύ βαριά: *δεν Οα φορέσουμε και πλερέζες, επειδή χάσαμε στο ποδόσφαιρο!*

{ΕΓΥΜ. < γ<χλλ. pleureuse < pleurer «κλαίω» < λατ. plorare), **πλέρια** επίρρ. (λαϊκ.) πλήρως: *«όσο γνωρίζεις πιο καλά. τ^σο αγαπάς πιο πλέρια»* (Κ. Παλαμάς).

πλέριος, -α. -ο (λαϊκ.) ολοκληρωμένος, αυτός που δεν έχει ψεγάδι ή

έλλειψη, πλήρης: ~ *δημοκρατική αντίληψη* || *σε ~ δημοτική* ΣΥΝ. πλήρης, τέλειος. |ΕΤΥΜ. < *π'λήρης* (βλ.λ.). κατά τα επίθ. *ακέριος, στέριος].*

πλερωμή (η) ► πληρωμή **πλερώνω** ρ. » πληρώνω **πλέυ μπού** (το) * πλεΐμπόι

πλευρά (η) **1.** καθεμιά από τις εξωτερικές επιφάνειες ενός αντικειμένου· (ειδικότ.) κάθε επίπεδη επιφάνεια στερεού: *το έπιπλο ήταν χτυπημένο σε μία ~|| ~ κύβου / κουτιού* 2. κάθε γραμμή που οριοθετεί. περιγράφει ένα γεωμετρικό σχήμα: *οι δύο κάθετες ~ μιας ορθής γωνίας || οι ίσες ~ ενός τετραγώνου* 3. καθεμιά από τις δύο πλατιές επιφάνειες ενός λεπτού, επίπεδου αντικειμένου: *η έξω ~ τής πόρτας* || οι *δύο - ενός νομίσματος / φύλλου / χαρτιού / υφάσματος* 4. καθεμιά από τις πλαϊνές επιφάνειες ενός αντικειμένου, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς το μπροστινό, πίσω. κάτω ή πάνω μέρος του 5. καθένα από τα δύο πλαϊνά μέρη ή τμήματα ενός πράγματος: *η δεξιά ι αριστερή ~ τού δρόμου* 6. καθένα από τα δύο πλάγια μέρη τού κορμού τού ανθρώπινου σώματος: *δέχτηκε σφαίρα στη δεξιά* ~ ΣΥΝ. πλευρό

(ειδικότ.) καθένα από τα οστά με το χαρακτηριστικό μακρύ, κοίλο και τοξοειδές σχήμα που σχηματίζουν το θωρακικό κύτος: *υπέστη κάταγμα στην τρίτη δεξιά* ~ ΣΥΝ. (λαϊκ.) παΐδι 8. το αντίστοιχο μέρος τού σώματος ζώων ή σφαγίων, που χρησιμοποιείται για φαγητό 9. κάθε περιοχή, κατεύθυνση ή θέση που προσδιορίζεται ως προς έναν κεντρικό άξονα, χώρο ή σημείο: *η βόρεια ~ τής πόλης* || γο *κάστρο βρίσκεται στην πάνω ~ τού νησιού* || *αυτή η ~ τής τάξης έχει πολύ ή/.ιο το πρωί* || *ο κόσμος άρχισε να συρρέει απ' όλες τις -* || *περικυκ?.ωμέ- νοι από κάθε ~* || *φυσούσε απ' την ~ τής θάλασσας* 10. (συνεκδ.) οι άνθρωποι που βρίσκονται παραταγμένοι ή τοποθετημένοι (κυρ. με συγκεκριμένο τρόπο) σε κάθε τέτοια περιοχή, κατεύθυνση ή θέση: *η δεξιά ~ τής στρατιωτικής παράταξης δεν έδειξε μαχητικότητα* || *αυτή η ~ των μαθητών παρήλασε χωρίς συντονισμό* 11. ο χώρος σε πολύ κοντινή απόσταση γύρω από κάποιον: *στη δεξιά* του ~ *στεκόταν ένας αλλοδαπός* 12. (κ. στον πληθ.) οι παρυφές: *οι ~ του βουνού* 13. καθεμιά από δύο ή περισσότερες ανταγωνιζόμενες ομάδες, παρατάξεις κ.λπ.: *ποια ~ κέρδισε:* || *και οι δύο ~ έχουν δίκιο* j| *καμιά ~ δεν υποχώρησε* || *όλες οι - επέδειξαν πνεύμα συνεργασίας* jj *ας ακουστεί και η άλλη* ~ (λατ. audiatur altera pars) 14. (μτφ.) η άποψη, ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεται ή εκδηλιόνεται ένα φαινόμενο ή πρόβλημα: *από οικονομικής - συμφέρει αυτή η αγορά* || *εξετάστηκαν προσεκτικά όλες οι ~ του προβλήματος* || *μία άγνωστη ~ τού χαρακτήρα του / τού έργου του* || ο *αισιόδοξος βλέπει πάντα τη θετική ~ των πραγμάτων* ΦΡ. *από την άλλη πλευρά* βλ. λ. *άλλος* 15. (μτφ.) η θέση (κάποιου), η στάση που τηρεί εκφράζοντας (κάποιον), παίρνοντας το μέρος του ή βάσει μιας αρχής. κυρ. αντιπαρατιθέμενος (με κάποιον άλλον): *είμαι πάντα με την ~ των αδυνάτων* || *απ' τη δική μου ~ αρνού- μαι να συμφωνήσω με τέτοιες ενέργειες* || *απ' την - της έχει δίκιο* || *από πλευράς μου δεν υπάρχει αντίρρηση* 16. η οικογένεια από την οποία κατάγεται ο γονέας (κάποιου): *έχει πολλά ξαδέλφια από την - τής μητέρας του* || *απ' την - τού πατέρα του είναι όλοι ξανθοί.* – (υποκ.) **πλευρούλα** κ. **ττλευρίτσα (η).**

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. (ήδη *στο μυκ. τύπων,* pe-rc-u-ro-na-de: *Πλευρον'αδε). λ.* σχηματισμένη όπως και το ουσ. *νευρά* (οπότε *πλε-υρ-ά),* πιθ. < **π/.εΓ- ρά,* που ανάγεται σε **πζ.ε-har.* το οποίο εμφανίζει μεταπτωτ. βαθμ. (μηδενισμ. στην α' συλλαβή και συνεσταλμ. στη β' συλλαβή) τού Ι.Ε. *pela- «ευρύς, επίπεδος» (για το οποίο βλ. λ. *πα/Λ-μη, πέλα-γος*)J. **πλευρεκτομή** (η) {πλευρεκτομιών} ΙΑΤΡ. η τμηματική ή συνολική αφαίρεση πλευράς ή πλευρίον σε χειρουργική επέμβαση. Ηπίσης **πλευρεκτομία.**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. plcurccromy). **πλευρίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πλεύρισ-α, -τηκα. -μένος} ♦ 1. (αμετβ.) (για πλοία, σκάφη κ.λπ.) αράζω με τη μία πλευρά στην προκυμαία ή δένω δίπλα σε άλλο πλοίο: το *καράβι μόλις πλεύρισε■ σε λίγο θα αρχίσει η εκφόρτωση των εμπορευμάτων* ♦ (μετβ.) 2. (για πλοία, σκάφη κ.λπ.) πλησιάζω στην πλευρά πλοίου: *οι πειρατές τούς πλεύρισαν και κατέλαβαν το* /rAoio *με έφοδο* ΣΥΝ. πέφτο) δίπλα 3. (μτφ.) προσεγγίζω (κάποιον) χωρίς να εκτίθεμαι άμεσα ή να φανερώνω ξεκάθαρα τις επιδιώξεις και τα κίνητρά μου, κυρ. με ύποπτο ή ανορθόδοξο τρόπο: *τον πλεύρισε ένας στον δρόμο για λαθραία ρολόγια* ΣΥΝ. (λαϊκ.) διπλαρώνω. – **πλεύριαη (η), πλευρικός,** -ή,-ό Ιμτγν.11. αυτός που σχετίζεται με την πλευρά ή το πλευρό: ~ *τόξο* 2. αυτός που γίνεται ή εκδηλώνεται από τα πλάγια ή κατευθύνεται στην πλευρά (κάποιου): - *χτύπημα / επίθεση / κίνηση.*

πλευρικ-ά /-ώς 118861 επίρρ. **πλεύρισμα** (το) {πλευρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (λαϊκ.) η προσέγγιση από τα πλάγια ή με μία πλευρά: το ~ *τού* πλοίου *στην προκυμαία*

(μτφ.) η προσέγγιση (κάποιου) με ιδιοτελείς επιδιώξεις και ανορθόδοξες μεθόδους, χωρίς να αποκαλύπτονται αμέσως οι πραγματικές προθέσεις τού άλλου: το ~ *μικρών παιδιών από επιτηδείους για ναρκωτικά* ΣΥΝ. διπλάρωμα, πλησίασμα, πλεύριση. **πλευρίτιδα** (η) ΙΑΤΡ. φλεγμονή τού λεπτού περιβλήματος των πνευμόνων (υπεζωκότος) με ή χωρίς εκροή υγρού στην πλευρική κοιλότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από ξηρό βήχα και πόνο στην πλευρά που έχει προσβληθεί: *υγρά / ξηρά / οξεία / χρονία / μονόπλευρη / δεξιά / δίπλευρη / πυώδης / φυματιώδης / κακοήθης / μεταστατική* ~. Επίσης (λαϊκ.) **πλευρίτης** (ο). – **ττλευριτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.}.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πΛ,ευρΐτις (νόσος)* < *πλευρά*J. **πλευριτώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πλευρίτω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να αρρωστήσει από πλευρίτιδα ή γενικότ. να κρυολογήσει σοβαρά: *κλείσε το ανοιχτό παράθυρο, γιατί θα μας π?.ευριτώσει* ♦ 2. (αμετβ.) αρρωσταίνω από πλευρίτιδα ή αποκτώ πο

λύ δυνατό κρύωμα: *θα πλευριτώσει το παιδί' τόση ώρα είναι μέσα στα ρεύματα!* – **πλευρίτωμα** (το), **πλευρό** (το) **1.** το πλάγιο μέρος κάθε πράγματος, η πλευρά: *δεχτήκαμε επίθεση στο αριστερό ~ τής παράταξης* 2. (ειδικότ.) η πλευρά τού ανθρώπινου σώματος: *είχε χτυπήσει στο ~* || *ανασηκώθηκε στο δεξί* ~ συν. (λαϊκ.) μπάντα· φρ. (α) *μ' αυτό / απ' αυτό το πλευρό να κοιμάσαι!* για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος θεωρεί δεδομένες και σίγουρες ορισμένες εξελίξεις, έχοντας στηριχθεί σε λανθασμένα ή ανύπαρκτα στοιχεία, έχοντας διαμορφώσει λανθασμένη εκτίμηση, κρίση ή εφησυχάζοντας: *Έχεις την εντύπωση πως θα σε βοηθήσουν, αν πά- θεις τίποτα; ~!* **(β) στο** *πλευρό (κάποιου)* **(i)** ακριβούς δίπλα σε (κάποιον) (κυρ. σε ένδειξη ή πιστοποίηση στενής σχέσης): *ό.τι και να γίνει. σε θέλω ~ μου απόψε!* || *τα τελευταία χρόνια ήταν ~ του σε κάθε δημόσια εμφάνισή του* (ii) (μτφ.) σε συμπαράσταση, σε βοήθεια (κάποιου): *οι φίλοι του στάθηκαν πάντα ~ του ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές* || *για ό.τι θελήσεις, εμείς θα είμαστε ~ σου* (γ) ***αλλάζω πλευρό*** βλ. λ. *αλλάζω* 3. καθένα από τα τοξοειδή θωρακικά οστά ανθρώπου ή ζώου: *έσπασε δύο ~ στο ατύχημα* συν. (λαϊκ.) παΐδι. - (υποκ.) **πλευράκι** (το) (σημ. 2, 3).

Ιετυμ. < αρχ. *πλευρόν,* παράλλ. τ. τού ουσ. *πλευρά* (βλ.λ.). πβ. κ. *νεύρον - νευρά].*

πλευροκόπημα (το) {πλευροκοπήμ-ατος | -ατα, -άτων} η επίθεση με πυρά στην πλευρά εχθρικής παράταξης ή θέσης ΣΥΝ. πλευροκόπηση, **πλευροκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) το πλευροκόπημα. – πλευροκοπικός, -ή, -ό. **πλευροκοττικ-ά / -ώς** επίρρ. **πλευροκοπώ** ρ. μετβ. {πλευροκοπείς... j πλευροκόπ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} χτυπώ εχθρικό στρατιωτικό σχηματισμό ή οχυρωματική θέση επιτιθέμενος από τα πλάγια: *τους πλευροκόπησαν στα στενά, προτιμώντας τον κλεφτοπόλεμο από την κατά μέτωπο σύγκρουση!*

| είύμ, < αρχ. *πλευροκοπώ (-έω)* < *πλευρά* + *-κοπώ* < *κόπτω].* **-πλευρος,** -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό πλευρών: *πεντάπλευρο κουτί* || *τετράπλευρο σχήμα* || (το ουδ. ως ουσ.) *σχεδιάζω ένα τετράπλευρο.*

[ΠΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και ιΝ. Ελληνικής (πβ. αρχ. *τετρά-πλευρον,* μτγν, *τρί-πλευρος),* το οποίο προέρχεται από το ουσ. *πλευρά*|. **πλευροτομή** (η) ΙΑΤΡ. χειρουργική επέμβαση διανοίξεως τού υπεζωκότος, για να αφαιρεθούν τα πυώδη εκκρίματα που έχουν συγκεντρωθεί. fc-πίσης **πλευροτομία.**

[ειύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pleurotomic|. **πλευρωδυνία** (η) [J879] ιαΐρ. πόνος που εντοπίζεται στην επιφάνεια τού θώρακα και στα μεσοπλεύρια διαστήματα λόγω οργανικών παθήσεων ή νευραλγιών. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

ΙΕΤΥΜ. < *πλευρά* + *-ωδυνία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *οδύνη,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pleuro-dy-nia}. **πλεύση** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} ο πλους και η πορεία σκάφους, καθώς και η απόσταση που καλύπτει· ΦΡ. *γραμμή* **πλεύαεως** βλ. λ. *γραμμή.*

Ιειυμ. < μτγν. *πλεΰσις* < αρχ. *πλέω* (πβ. αόρ. *επλευσα)].* **πλεύσιμος,** -η, -ο |μεσν.| πλωτός, αυτός που μπορεί να τον διαπλεύ- σει κανείς: ~ *νδατα / στενά* συν. πλευστός, **πλευστός,** -ή. -ό **1.** πλωτός (βλ.λ.) **2.** *πλευστόν* (το) (α) η ικανότητα ενός σκάφους να πλέει με ασφάλεια ΣΥΝ. πλευστότητα (β) οργανισμός που πλέει υποβρυχίως. λ.χ. οι μέδουσες.

[ΠΤΥΜ. Ρηματικό επίθ. τού *πλέω* (πβ. αόρ. *έπλευσα)*\. **πλευστότητα** (η) [18971 {χωρ. πληθ.} 1. ναυτ. ο βαθμός ασφαλούς πλεύσεως, που εξασφαλίζεται από την κατασκευή ενός πλοίου ΣΥΝ. πλευστόν. πλοϊμότητα 2. το συνολικό βάρος που υποβαστάζει αεροπλάνο ή αερόπλοιο ως προς την ανυψωτική του δύναμη.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. navigability |. **πλεύσω** (να/θα) ρ. ·-+ πλέω **πλέχτης** (ο) > πλέκτης **πλεχτικός,** -ή, -ό -+ πλεκτικός **πλεχτός,** -ή, -ό -+ πλεκτός **πλέχτρια** κ. (καθημ.) **πλέχτρα** (η) > πλέκτης **πλέω** ρ. αμετβ. {έπλευσα} 1. (για σκάφη, πλοία κ.λπ.) κινούμαι στην επιφάνεια υδάτινου όγκου, ελέγχοντας την πορεία και την ταχύτητά μου, ταξιδεύω σε θάλασσα, λίμνη ή ποταμό: *το πλοίο έπλευσε για Πειραιά κατά μήκος των παραλίων* 2. (για ανθρώπους) ταξιδεύω με πλοίο (για συγκεκριμένο προορισμό): *πλέουμε προς Πάρο* 3. διατηρούμαι στην επιφάνεια τού νερού ή άλλου υγρού χωρίς να βυθίζομαι: *τα νούφαρα έπλεαν στη λίμνη* || *μικρά κομμάτια φελλού έπλεαν στο κρασί* ΣΥΝ. επιπλέω 4. (μτφ.) (Ι-μέσα / σε κάτι) (α) φαίνομαι δυσανάλογα μικρός μέσα σε κάτι. που μου πέφτει υπερβολικά πολύ ή μεγάλο: *αδυνάτισε τόσο, που πλέει μέσα στο σακάκι* του || *η σαλάτα πλέει στο λάδι* || *το φαγητό πλέει στη σάλτσα* ΣΥΝ. (μτφ.) κολυμπώ (β) διαθέτω (κάτι) σε αφθονία: <5εν *ξέρει τι έχει, πλέει στο χρήμα* (γ) είμαι ολόκληρος βρεγμένος από (κάτι): *το πρόσωπό του έπλεε στον ιδρώτα.* [ΕΙΥΜ. αρχ. < **πλέΓ-ω* < Ι.Ε. *plcu- «ρέω. πλέω, κολυμπώ», πβ. σανσκρ. plavatc (ίδια σημ.). λατ. pluit «βρέχει», pluvia «βροχή» Ο γαλλ. pluic, ισπ. iiuvia). αρχ. γερμ. fiuot (> γερμ. Fiut «πλημύρα»), αγγλ. flood κ.ά. Ομόρρ. *πλύ-νω* (βλ.λ.). *πλους* (< *πλό-ος), πλο-ϊο(ν), πλοϊ-τος, πλω-τός* κ.ά.|.

πλέω - πλους: σύνθετα. Από το ρ. **πλέω** σχηματίστηκε στην Αρχαία το **πλους** (< */τλ0-0ς, με συναίρεση). Η πλούσια ναυτική ζωή των Ελλήνων δημιούργησε σειρά συνθέτων των /τλέω και *πλους* με ποι/αλία σημασιών ανάλογα με τη φορά, τον τρόπο *και* τον σκοπό τού *πλου.* **Σύνθετα:** *πλέω - πλους,* **κατα-πλέω - κατά-πλους** (άφιξη), **απο-πλέω - από-πλους** (αναχώρηση), **εισ-πλέω - είσ-πλους** (εί

σοδος), **εκ-πλέω - έκ-πλους** (έξοδος), **δι-εκ-πτλέω - δι-έκ-πλους** (έξοδος διά μέσου...), **δια-πλέω-διό-πλους** (τού Ατλαντικού Ωκεανού. η διάσχιση, πλεύση διά μέσου), **παρα-πλέω - παρά-πλους** (πλεύση δίπλα, παράλληλα με...), **ττερι-πλέω - περί-πλους** (γύροι από...), **ανα-πλέω - ανά-πλους** (ειδική δήλωση πλεύσεως αντίθετα προς το ρεύμα τού ποταμού, προς τα πίσω). Επίσης **επι-πλέω, υποπλέω, αυμ-πλέω, υπερ-πλέω, προσ-πλέω.**

πληβείος (ο), **πληβεία** (η) {πληβειών} 1. ΙΣΤ. (στην αρχαία Ρώμη) κάθε μέλος τής κατώτερης κοινωνικής τάξης, κατ' αντιδιαστολή προς τους ευγενείς πατρικίους 2. (κατ' επέκτ.-μειωτ.) κάθε άνθρωπος με ταπεινή καταγωγή: <5εν *καταδέχεται να μιλά με πληβείους.*

Ϊϊ:ιΥΜ. < μτγν. *πληβείος* < λατ. plebejus «δημοτικός, κοινός, χυδαίος»
plebs. -is «όχλος, πλήθος»|.

πληγείς, -είσα. -έν ♦ πλήττω

πληγή (η) **1.** το τραύμα που προκαλείται στο σώμα (κάποιου): - *στο γόνατο! από πέσιμο / από μαχαίρι / σφαίρα* j| *ο γιατρός καθάρισε και έδεσε τις ~ τού τραυματία* || *βαθιά / ανοιχτή / επιπόλαιη* ~ 2. διάσπαση τού δερματικού ιστού ή ρήξη βλεννογόνου μεμβράνης (συχνά με σχηματισμό πύου) λόγω μολύνσεως, ασθένειας κ.λπ. συν. έλκος· ΦΡ. (α) **ξύνω** *I αναξέω I ανοίγω (παλιές) πληγές* βλ. λ. *ανοίγω* (β) (πα- ροιμ.) *αν δεν ξεσαμαρώσεις τον γάιδαρο, δεν βλέπεις τις πληγές του* σε περιπτώσεις που τα βάσανα κάποιου περνούν απαρατήρητα, όταν αυτός δεν διαμαρτύρεται ή δεν κάνει παράπονα, ο πόνος του μένει συχνά άγνωστος, κρυφός 3. (μτφ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε πλήττει (κάποιον), προξενεί μια νοσηρή ή επώδυνη κατάσταση: *η - των ναρκωτικών / τής ανεργίας / τής παραοικονομίας* || *αυτός ο άνθρωπος είναι ~ για τον κλάδο μας!* ΦΡ. *οι δέκα πληγές τού Φαραώ / τής Αιγύπτου* (i) (στην Π.Δ.) οι δέκα συμφορές με τις οποίες ο Θεός τιμώρησε τους Αιγυπτίους, εξαναγκάζοντας τον Φαραώ να απελευθερώσει τους Εβραίους (ii) (μτΦ.) οι συνεχόμενες, διαδοχικές συμφορές 4. (μτφ.) η τραυματική, επώδυνη εμπειρία: *οι - τού εμφυλίου πολέμου* || *ο τελευταίος χωρισμός άφησε πολλές ~ και στους δυο τους*' ΦΡ. (α) ***ανοιχτή πληγή*** η οδυνηρή, τραυματική εμπειρία που δεν έχει ςεπεραστεί. που εξακολουθεί να προκαλεί πόνο: ~ *τού έγινε αυτή η ιστορία*■ *δεν μπορεί με τίποτα να την ξεπεράσει* (β) ***κρυφή πληγή*** η οδυνηρή εμπειρία που δεν μοιράζεται, δεν ανακοινώνει κάποιος, κρατώντας την κρυφή: *κάποια ~ τον σιγοτρώει. μα δεν μιλά σ' άνθρωπο.*

Ιεί υμ. αρχ. < 'pla-ga. θ. που εμφανίζεται και στο ρ. *πλήσσω / ~ττω* « *plu-q-jo). Βλ. λ. *πλήττω*\. **πληγιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πλήγιασ-α. -τηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ πληγή σε (κάποιον/κάτι): *τα καινούργια παπούτσια τον πλήγιασαν λίγο στη φτέρνα* || *τον πλήγιασαν τα τριαντάφυλλα με τα αγκάθια τους* συν. πληγώνω ♦ (αμετβ.) 2. σχηματίζω, αποκτώ πληγή: *πλήγιασαν τα πόδια του απ' το πολύ περπάτημα* || *Οα πληγιάσουν ώχ χέρια σου απ' τη δουλειά χωρίς γάντια!* 3. μεταβάλλομαι σε πληγή: *πλήγιασε το στυρί από το ξύσιμο.* — **πλήγιασμα** (το), **πλήγμα** ιτο) |πλήγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (κυριολ.-σπάν.) ισχυρό, βίαιο χτύπημα: *καταφέρω / φέρω ~ εναντίον κάποιου* |[- στο *κρανίο με κλομπ* 2. (μτφ.) γεγονός με ισχυρό αρνητικό αντίκτυπο, καταστροφικές ή επώδυνες συνέπειες: *η αποχώρησή τον ήταν ισχυρό ~ για την αξιοπιστία τής παράταξης* || το *σκάνδαλο αυτό ήταν καταλυτικό ~ για τη δημοτικότητά του.* ** σχολιο λ. *εμβρόντητος.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *πλήγμα* < θ. *pla-g-ma, που εμφανίζεται και στο ρ. *πλήσσω* / -ττω (< *pla-q-jo). Βλ. κ. *πλήττοή*. **πληγώνω** ρ. μετβ. {πλήγο)-σα. -θηκα. -μένος} **1.** προξενώ πληγή, προκαλώ τραυματισμό (σε κάποιον): *τον χτύπησε με δύναμη και τον πλήγωσε το σαγόνι* || *οι πληγωμένοι μεταφέρθηκαν επειγόντως στο νοσοκομείο* ΣΥΝ τραυματίζω, λαβώνο) 2. (μτφ.) προκαλοι ψυχικό πόνο σε (κάποιον): *την πλήγο>σαν οι άδικες κατηγορίες και τα κουτσο- μπολιά τον κόσμου* || (κ. η μτχ. ***πληγωμένος***, *-η, -ο) αισθανόταν π/.η- γωμένος από την αδιαφορία των συναΟρώπων του* ΣΥΝ. στενοχωρώ, πικραίνω 3. θίγω, προσβάλλω: - *τα αισθήματα ! την υπόληψη / την υπερηφάνεια κάποιου.* — πλήψωμα (το).

[ΕΤΥΜ.^μεσον. < μτγν. *πληγώ (-ώω)* < αρχ. *π/.ηγή}*. **πληθαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πλήθυν-α. -θηκα} ♦ **1.** (μετβ.) αυξάνω (κάτι) σε αριθμό: *οι πολλαπλοί καθρέπτες πληθαίνουν τους αντικατοπτρισμούς των ειδώ/Λον* ΛΝΤ. λιγοστεύω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι περισσότερος ή μεγαλύτερος: *τελευταία έχουν πληθύνει τα κρούσματα βίας στα γήπεδα* ΣΥΝ. αυξάνω ΑΝΤ. λιγοστεύω· ΦΡ. ***αυξάνεσθε και πληθύνεσθε*** βλ. λ. *αυξάνω*. Επίσης (αρχαιοπρ.) **πληθύνω** |αρχ.|. - **πλήθυνση** (η) 1,18%]. * σχολιο λ. -αίνω.

[ετυμ. Από τον αόρ. *έ-πλήΟ-υνα* τού αρχ. *πληθύνω* (< *πλήθος),* κατά το σχήμα *βαθύνω - βαθαίνω, πλατύνω - πλαταίνω*\. **πληθάριθμος** (ο) {πληθαρίθμ-ου J -ων. -ους} μλθ. **1.** (για πεπερασμένα σύνολα) ο αριθμός των στοιχείων που απαρτίζουν ένα σύνολο ΣΥΝ. πληθικός αριθμός, απόλυτος αριθμός 2. (για μη πεπερασμένα σύνολα) η ισχύς' αλλιώς *υπερπεπερασμένος αριθμός.* **πλήθεμα** (το) {πληθέμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) το να αυξάνει (κάτι) σε μέγεθος ή ποσότητα ΣΥΝ, αύξηση, **πληθικός αριθμός** (ο) ο πληθάριθμος (βλ.λ.). **πληθοπαραγωγή** (η) οικον η μαζική παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων ή η παραγωγή τους σε μεγάλες ποσότητες, **πλήθος** (το) {πλήθ-ους | -η. -ών} **1.** μεγάλο σύνολο προσώπων, ζώων. πραγμάτων, γεγονότων κ.λπ.: *-βιβλίων/ αυτοκινήτων/ προβλημάτων / κρουσμάτων / παραγόντων / τάσεων* || *- συνεργατών / εχθρών* 2. ο μεγάλος αριθμός: *λόγω τού ~ των αιτήσεων δόθηκε παράταση για την υποβολή τους* 3. (κ. στον πληθ.) πολλοί άνθρωποι συγκεντρϊομέ- νον. το ~ *ξεχύθηκε στους δρόμους,* να *υποδεχτεί τους νικητές* || ως *χαρισματικός ηγέτης ι'|ξερε πώς να γοητεύει τα* ΣΧΟΜΟ λ. *π/.ηθώρα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πλήθος* < θ. *πλη-* < I.K. *ple- «πληρώ, γεμίζω» (που μαρ- τυρείται και στο ρ. *πί-μ-πλη-μι* «γεμίζω»), πβ. σανσκρ. prana ''πλήρης, γεμάτος», λατ. plenus (> γαλλ. plein. ισπ. Ileno). αρμ. Γι (< *ple-jo-s). αλβ. plot. αρχ. γερμ. fol (> γερμ. voll). αγγλ. full κ.ά. Ομόρρ. *πλείων / πλέων* (< *πλήΙ-ων), πλή-ρης. πληθ-ώρα. πλησ-μονή* (βλ.λ.) κ.ά.|.

πληθυντικός (αριθμός) (ο) γλωσσ. (α) μοριοολογική κατηγορία με ιδιαίτερες καταλήξεις στην κλίση ονομάτων και ρημάτων, που χρησιμοποιείται στον λόγο για αναφορά σε περισσότερα τού ενός πρόσωπα. ζο>α ή πράγματα: *η λέξη «βία» δεν έχει ~* || *η λέξη «χώρα» στη γενική πληθυντικού τονίζεται στη λήγουσα («χωρών»)* || *το ρήμοί «ρίχνω» στον ~ κλίνε ναι ως εξής: ρίχνουμε, ρίχνετε, ρίχνουν(ε)*· προκειμένου για ρήματα το α" πληθυντικό πρόσωπο δηλώνει περισσότερα τού ενός πρόσωπα στα οποία συμπεριλαμβάνεται το α' πρόσωπο, π.χ. *δένουμε* (= δένω + δένεις / δένω + δένει' δένω + δένετε / δένω + δένουν)· το β' πληθυντικό πρόσωπο δηλώνει επίσης περισσότερα τού ενός πρόσωπα στα οποία συμπεριλαμβάνεται το β' και δεν συμπερι- λαμβάνεται το α'. π.χ. *δένετε* (= δένεις + δένεις / δένεις + δένει / δένεις + δένετε / δένεις + δένουν) (β) (συνεκδ.) κάθε τύπος λέξεως που ανήκει στην παραπάνω μορφολογική κατηγορία: *ο* - του *«πόλη» είναι «πόλεις»*' φρ. (α) ***πληθυντικός (ευγενείας)*** το β' πρόσωπο πληθυντικού σε αντωνυμίες και ρήματα, στις περιπτώσεις που απευθύνεται κανείς σε πρόσωπο προς το οποίο θέλει να δείξει σεβασμό ή όταν απευθύνεται σε άγνωστο πρόσωπο ή προς κάποιον με τον οποίο δεν υπάρχει οικειότητα, π.χ. π κάνετε; (αντί γι κάνεις.·), *πώς είστε;* (αντί *πώς είσαι;)* (β) ***πληθυντικός μεγαλοπρεπείας*** το α' πρόσωπο πληθυντικού σε αντωνυμίες και ρήματα, στις περιπτο)σεις που χρησιμοποιείται από πρόσωπα τα οποία κατέχουν πολύ υψηλό αξίωμα (π.χ. παλαιότ. από βασιλείς), προκειμένου να αναφερθούν στον εαυτό τους (γ) ***πληθυντικός μετριοφροσύνης*** το α' πρόσωπο πληθυντικού που χρησιμοποιεί ο ομιλητής στη θέση τού α' ενικού, για να δείξει σαν συλλογική μια ατομική ενέργεια, θέση, πράξη κ.λπ.: *στο βιβλίο αυτό προτείνουμε* (αντί *προτείνω) την εξής λύση* (δ) ***πληθυντικός συμμετοχής / οικειότητας*** το α' πρόσωπο πληθυντικού αντί για το β' ενικό πρόσωπο, που χρησιμοποιεί ο ομιλητής και που τον φέρει να συμμετέχει στην κατάσταση, ενέργεια κ.λπ. τού συνομιλητή: *τι γινόμαστε (αντί τι γίνεσαι;)* || *περάσαμε* (αντί *πέρασες) τις εξετάσεις: (ε)* ***αποκλειστικός πληθυντικός*** ο πληθυντικός *εμείς* που αποκλείει το β' πρόσωπο (εγο) και αυτός ή εμείς και αυτοί) (στ) ***εγκλειστικός πληθυντικός*** *ο* πληθυντικός *εμείς* που περιλαμβάνει και το β' πρόσο)πο (εγώ και εσύ ή εμείς και εσείς) (ζ) ***μιλώ στον πληθυντικό*** μιλώ χρησιμοποιώντας τον πληθυντικό ευγενείας συν. (σκο)πτ.) με το ·<σεις» και με το «σας» αντ, μιλώ στον ενικό.

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *πληθυντικός (αριθμός)* < αρχ. *π/.ηθύνω*\.

πληθύνω ρ. ► πληθαίνω

πληθύς (η) {πληθύος [χωρ. πληθ.} (λόγ.) μεγάλος αριθμός ανθρώπων ή αφθονία πραγμάτων: *η - των αγαθών τούς έκανε εντύπωση* || *ο πληθυντικός αποτελεί δήλωση τής*

[LiTYM. αρχ. < *πλήθος,* πιθ. με την επίδρ. τού ρ. *πληθύνω*\.

πληθυσμικός, -ή. -ό κ. **πληθυσμιακός** αυτός που σχετίζεται με τον πληθυσμό: ~ *ανάπτυξη ι έκρηξη* (η κατακόρυφη αύξηση τού πληθυσμού. η δημογραφική έκρηξη) / *έλεγχος* (ο έλεγχος τής μεταβολής τού πληθυσμού· πβ. λ. *μαλθουσιανισμός).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εποχή.*

πληθυσμικός ή πληθυσμιακός; Το σωστό είναι **πληθυσμ-ικός.** αφού είναι παράγωγο τής λ. **πληθυσμός** (πβ. *σεισμός - σεισμικός, κόσμος κοσμικός, θεσμός θεσμικός, πόλεμος - πολεμικός* κ.ά.). Παράγωγα <^ε **-ιακός** σχηματίζονται, κατά προφύλαξιν. από πρωτόθετα ονόματα με -ι- μπροστά από την κατάληξη -ος / -ο: *ήλι-ος > ηλιακός, προνόμι-ο > προνομι-ακός.* Για τον ίδιο λόγο πρέπει να προτιμιόνται το **εραμ-ικός** *(ερίχσμική προφορά,* από το *Έρασμος)* αντί τού **εραμ-ιακός'** επίσης, το **εποχ-ικός** (< *εποχ-ή)* αντί τού **εποχ-ιακός** κ.ά. *εποχή*

πληθυσμογράφημα (το) (πληθυσμογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων} ΙΑΤΡ. το διάγραμμα των μεταβολών τού όγκου τμήματος τού σώματος σε συνάρτηση με τις μεταβολές τής αιματώσεο)ς που δίνει ο πληθυσμο- γράφος.

[LiTYM, Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. plethysmograml. **πληθυσμογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η καταγραφή των διακυ- μάνσεο)ν τού όγκου τμήματος τού σώματος με τη βοήθεια τού πλη- θυσμογράφου.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. plethysmography}.

πληθυσμογραφος (ο) ΙΑΤΡ, το ειδικό όργανο, το οποίο καταγράφει τις διακυμάνσεις τού όγκου τμήματος τού σώματος, που προκαλού- νται από τις μεταβολές τής αιματώσεχός του.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. plethysmograph]. **πληθυσμός** (ο) **1.** ο συνολικός αριθμός των ανθρώπων που κατοικούν σε ορισμένο τόπο: *αγροτικός / αστικός / ημιαστικός ~* jj *πυκνότητα ί αύξηση / μείωση τού πληθυσμού*■ φρ. (α) ***ενεργός πληθυσμός*** το σύνολο των ανθρώπων που εργάζονται (β) ***κίνηση πληθυσμού*** οι αυξομειώσεις τού πληθυσμού, που οφείλονται στις γεννήσεις, στους θανάτους, στις αποδημίες και τις μεταναστεύσεις (γ) ***ανταλλαγή πληθυσμών*** βλ. λ. *ανταλλαγή* 2. βιολ. ο αριθμός των ζώων ή των φυτών ορισμένου είδους ή ανώτερης ταξινομικής κατηγορίας που υπάρχουν σε μια περιοχή.

[ΕΙΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «πολλαπλασιασμός», < αρχ. *πληθύνω.* Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. population < λατ. populus «λαός, πλήθος»).

πληθώρα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** μεγάλος αριθμός, πλήθος: ~ *αγαθών /*

επιχειρημάτων ΣΥΝ. αφθονία, υπερεπάρκεια ΑΝΤ. ανεπάρκεια, έλλειψη · 2. ΙΑΤΡ. η αύξηση τού όγκου τού αίματος πάνω από τα φυσιολογικά όρια.
(ΗΤΥΜ. αρχ. < *πλήθος* + παραγ. επίθημα *-ώρα* (πβ. *θαλπ-ωρή*), που ανάγεται στο επίθημα *-ωλός* (βλ.λ.) με ανομοίωση τού *-λ-].*

πληθώρα-πλήθος. Η λ. πληθώρα σημαίνει ήδη από την Αρχαία (η λ. είναι ομηρική) «το μεγάλο πλήθος» με συνδηλώσεις πλησμονής, υπερβολικού πλήθους (πβ. τυ εκφραστικό νεοελλ. «χαμός»): *Πληθώρα κόσμου γέμισε ασφυκτικά την αίθουσα - Στο κείμενό του βρίσκει κανείς πληθώρα* λαθών. Έναντι τής επιτατικής έννοιας τού *πληθώρα,* η λ. πλήθος αποτελεί την κανονική δήλωση: *Π/.ήθος φοιτητών συνωθείται μπροστά από την αίθουσα τού εστιατορίου.* Ας σημειωθεί ότι με τη λ. πληθώρα δεν χρησιμοποιείται αόριστο άρθρο (δεν θα πούμε *«μια πληθώρα, κόσμου...»*), αντίθετα προς τη χρήση τής λ. πλήθος: *Ένα μεγάλο πλήθος παιδιών τού Τρίτου Κόσμου ζει σε κατάσταση πείνας.* Επίσης μετά τις φράσεις *π/.ήθος / πληθώρα* (φοιτητών, ανθρώπων, πραγμάτων κ.λπ.) τυ ρήμα που ακολουθεί χρησιμοποιείται κανονικά σε ενικό (γραμματική συμφωνία) ή και σε πληθυντικό (νοηματική συμφωνία): *ii/.ήθος φοιτητο)ν παρακολούθησε την εκδή/.θ)ση - Πλήθος φοιτητών παρακολούθησαν την εκδή/,ωση.*

πληθωρικός, -ή, -ό Ιμτγν.) **1.** πλούσιος σε όγκο. μεγάλος σε διαστάσεις: γο *στήθος της ήταν* ~ (και ευφημ.) παχύς: *ένας - κύριος || μια - γυναίκα* 2. (για ιδιότητα) πυυ υπάρχει σε πολύ μεγάλο βαθμό: γο ~ *ταλέντο ενός ηθοποιού* 3. αυτός που τείνει να καλύψει τον χώρο. που δείχνει ότι επιβάλλεται στον χώρο: *η - παρουσία του γεμίζει τη σκηνή τού θεάτρου* 4. αυτός που κινείται και εκφράζεται με πολλούς και διάφορους τρόπους, που τον χαρακτηρίζει η ποικιλία των ενδιαφερόντων και των ενασχολήσεων: *ένας ~ τύπος* ||[*ένας πολύπλευρος. - καλλιτέχνης* **|] ~** *έκφραση* **5.** αυτός που εξωτερικεύει με τρόπο ζωηρό ή και υπερβολικό τα συναισθήματά του: ~ *χαρακτήρας* · 6. ιλτρ. αυτός που πάσχει από πληθώρα (βλ.λ.. σημ. 2). - - **πληθωρικότητα** (η), **πληθωρισμός** (υ) 1. οικον η αύξηση τυ γενικού επιπέδου τιμών, η κατάσταση στην οπυία ο ρυθμός με τον οποίο αυξάνει η προσφορά χρήματος είναι ταχύτερος από τον ρυθμό αυξήσεως τής παραγωγής, πράγμα που οδηγεί σε σημαντική μείωση τής πραγματικής αγοραστικής αξίας τού χρήματος (πβ. λ. *τιμάριθμος*V φρ. (α) ***καλπάζων πληθωρισμός*** η κατάσταση στην οποία ο ρυθμός τής ανόδου των τιμών συνεχώς εντείνεται και επιταχύνεται ΣΥΝ. υπερπληθωρισμός (β) ***λανθάνων / κρυφός / συγκεκαλυμμένος πληθωρισμός*** η κατάσταση στην οποία οι τιμές συγκρατούνται με άμεσα κυβερνητικά μέσα (γ) ***εισαγόμενος πληθωρισμός*** ο πληθωρισμός που εισάγεται σε μια χώρα με τα προϊόντα που εισάγει, λόγω τού αυξανόμενου κόστους παραγωγής τους 2. (καταχρ.) η πληθώρα, η αφθονία (αγαθών, ειδών, πραγμάτων): ~ *πτυχιούχων.*
[ετυμ. < *πληθώρα,* απόδ. τού αγγλ. inflation (< λατ. in-flatio «φούσκωμα - διόγκωση)!, **πληθωριστικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον πληθωρισμό: ~ *νόμισμα* (που κυκλοφορεί για να καλύψει τη ζήτηση χρήματος λόγω τής γενικής ανόδου τιμών) / *τάξεις.* – **πληθωριστικ-ά / -ώς** επίρρ. **πληκτικός,** -ή, -ό i αρχ. J αυτός που πρυκαλεί πλήξη, ανία: - *άτομο / ατμόσφαιρα / παράσταση* ΣΥΝ. ανιαρός, βαρετός, κουραστικός αντ. ενδιαφερόντων, ευχάριστος. - **πληκτικά** επίρρ., **πληκτικότητα** (η), **-πληκτος,** -η. -ο λεξικό επίθημα για τυν σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν: 1. ότι κάποιος/κάτι έχει πληγεί (από κάτι): *σεισμό-πλη- κτος. κεραυνό-πληκτος* 2. ότι κάποιος είναι προσκολλημένος σε κάτι/κάποιον ή διακατέχεται από κάτι: *προγονό-π/.ηκτος. φαντασιό-πλη- κτος.*
[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *θαλασσό-πληκτος,* μτγν. *θεό-πληκτος, δαιμονιό-πληκτος*), που προέρχεται από τυ ρ. *πλήττω].*
πλήκτρο (το) **1.** καθένα από τα κουμπιά γραφομηχανής, αριθμομηχανής ή ηλεκτρονικού υπολογιστή, πυυ αντιστοιχεί σε ορισμένο ψηφίο ή σύμβολο (το υποίο και γράφει ή αναπαριστά σε υθόνη) ή *σε* υρισμένη λειτουργία, την οποία επιτελεί αφού πατηθεί 2. ΜΟΥΣ. (α) καθένα από τα μακρόστενα, συνήθ. από ελεφαντόδοντο, κομμάτια σε μουσικό όργανο (π.χ. στο πιάνο), τα οπυία, αφού πατηϋούν, θέτουν σε παλμική κίνηση αντίστοιχες χορδές, παράγοντας μουσικές νότες (β) (λόγ.) καθένα από τα ξύλινα μακρόστενα ραβδιά, με τα οποία κρούει κανείς κρουστό όργανο (λ.χ. τύμπανο) ΣΥΝ. μπαγκέτα (γ) το μεταλλικό όργανο με το οποίυ χτυπάει κανείς την καμπάνα, για να ηχήσει ΣΥΝ. γλωσσίδι 3. το ρόπτρο (βλ.λ.) · 4. ΖΩΟΛ. το μεγάλο οστέινο νύχι στο πίσω δάχτυλο πουλιού, π.χ. τού πετεινού, το οποίο και χρησιμοποιείται ως όπλο.
Ιετυμ. < αρχ. *πλήκτρον* < *π/.ήσσω / -ττω (< *π/.ήκ-]ω)* + παραγ. επίθημα *-τρον.* Βλ. λ. *πλήττω\.* **πληκτρολόγιο** (τυ) {πληκτρολογί-ου **|** -ων} **1.** μους. η σειρά των πλήκτρων μουσικού οργάνου 2. (α) το σύνολο των πλήκτρων που είναι ενσωματωμένα στη συσκευή γραφομηχανής ή αριθμομηχανής (β) περιφερειακή συσκευή με πλήκτρα, που εισάγει δεδομένα σε ηλεκτρονικό υπολογιστή (γ) σειρά πλήκτρων στη μπροστινή επιφάνεια κινητού τηλεφώνου: *κλείδωμα π)^ηκτρο?.ογίου* (ειδική λειτουργία που αποτρέπει το πάτημα των πλήκτριυν κατά λάθος) 3. τυπογρ. σειρά πλήκτρων για τη στοιχειοθεσία κειμένων των συστημάτων λινοτυπίας, μονοτυπίας και φωτοστοιχειοθεσίας συν. κλαβιέ.
(ϊϋΤΥΜ. Απόδ. των αγγλ. keyboard, γαλλ. clavicr]. **πληκτρολογώ** ρ. μετβ. {πληκτρολογείς... | πληκτρολόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένυς} γράφω (κάτι) στο πληκτρολόγιο, κυρ. ηλεκτρονικού υπολογιστή. – **πληκτρολόψηση** (η), **πληκτροφόρος,** -ος. -ο **1.** αυτός που έχει πλήκτρα **2.** ΜΟΥΧ. *πληκτροφόρα όργανα* τα μουσικά όργανα στα οποία η παραγωγή τού ήχου γίνεται με την πίεση των δακτύλων πάνω σε πλήκτρα.
[ΠΤΥΜ. αρχ. < *πλήκτρον* + *-φόρος* < *φέρω\.* **πλήμη** (η) {χωρ. πληθ.} η φάση τής παλίρροιας κατά την οποία τα νερά φτάνουν στο μεγαλύτερο ύψος τους.
{ΕΓΥΜ. < μτγν. *πλήμη / αρχ. π/.ήσμη* < θ. *πλη-* τού ρ. *πίμ-π/.η-μι* «γεμίζω, πληρώ» (βλ. λ. *πλημύρα. πλημοχόη)].* **πλημμελειοδικείο** (το) [1833| το δικαστήριο στο υποίο δικάζονται πλημμελήματα (βλ.λ.). **–πλημμελειοδίκης** (ο/η) 11833|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πταίσμα.*
πλημμέλημα (το) {πλημμελήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** ΝΟΜ. κάθε αδίκημα *πον* επισύρει ποινή φυλακίσεως από J0 ημέρες έως 5 χρόνια ή ποινή χρηματική ή. προκειμένυυ για εφήβους, περιορισμό σε. σωφρονιστικό κατάστημα 2. (γενικά) το παράπτωμα ή το λάθος που δια- πράττει κανείς και το οποίο δεν θεωρείται ιδιαίτερα σοβαρό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *πταίσμα.*
ΙΠΤΥΜ. αρχ. < *πλημμελής* (βλ.λ.)|. **πλημμελής,** -ής, -ές {πλημμελ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · πλημμελέστ-ερος, -ατος} αυτός που δεν έχει γίνει όπως πρέπει, που παρουσιάζει ελλείψεις. παραλείψεις ή ελαττώματα: ~ *εκτέλεση καθήκοντος* ΣΥΝ. ελλιπής, ελαττωματικός Α\Υ. άρτιος, πλήρης, ύψογος. **– πλημμελώς** επίρρ. [αρχ.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[ΕΙΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «παράτονυς. παράφωνος» (ως όρος τής μουσικής). < *π/.ημ-* (< *π/.ήν,* με αφομοίωση) + *-μελής* < *μέλος* «ωδή. άσμα» (κατ' αντιδιαστολή προς το *έμ-μελής).* ΙΙ σημ. *<ελλιπής, ελαττωματικός» είναι ήδη αρχ.|. **πλημμύρα** (η) ► πλημύρα **πλημμυρίδα** (η) » πλημυρίδα **πλημμυρίζω** ρ. > πλημυρίζω
πλημνη (η) {πλημνών} (λόγ.) **1.** η κεφαλή τού τροχού στο κέντρο του. στην οποία στερεώνονται οι ακτίνες και μέσα από την οποία διέρχεται ο άξονας · 2. νλυγ. ο δακτύλιος που προσαρμόζεται στο τμήμα τροχαλίας, την οποία προστατεύει από τη φθορά.
[ϊϊ'ϊΥ.νι. αρχ. τεχν. όρ.. πιθ. < 0. *πλη-* (του ρ. *πίμ-πλη-μι* «γεμίζω», βλ. κ. *πλΊ)θος)* + επίθημα *-μν·.* πβ. *βέλε-μν-ον. κρήδε-μν-ον* κ.ά. Ο Ησύχιος ερμηνεύει τη σημ. τού όρυυ *«από* τοδ *πληροϋσθαι υπό τού άξονος»,* με την έννοια ότι πρόκειται για το συμπαγές τμήμα τού τροχύυ, το οποίο συνδέεται με τον άξονα], **πλημοχόη** (η) {πλημοχοών! ΑΡΧΑΙΟΛ. αρχαίο αγγείο με πλατύ και κυρτό περίγραμμα, που φέρει κάλυμμα και στηρίζεται σε φαρδύ πόδι με δισκοειδή βάση.
|ΗΤΥΜ. αρχ. < *πλήμη* (βλ.λ.) + *-χόη* < *χέω].* **πλημύρα** (η) (σχολ. ορθ. *πλημμύρα)* {πλημυρών} **1.** η υπερχείλιση λίμνης ή ποταμού και η έξοδος των υδάτων σε χερσαία περιοχή 2. (συνεκδ.) η ραγδαία βροχή που καλύπτει με νερό μια έκταση 3. (μτφ.) η (ανεπιθύμητη) κάλυψη μιας επιφάνειας, ενός χώρου με νερό: *έσπασε ο σωλήνας τού νερού κι έγινε ~ στην κουζίνα 4.* (μτφ.) η πληθώρα πραγμάτων: *η ~ των ξένων όρων που κατακλύζουν τη γλώσσα τής πληροφορικής || ~ σκανδα/.οθηρικών εντύπων* ΣΥΝ. πλησμονή, υπεραφθυ- νία ΑΝΤ. έλλειψη, σπανιότητα.
Li Τ Υ Μ. < μτγν. *πλήμυρα / πλημύρα,* παράλλ. τ. τού αρχ. *πλημυρίς* (βλ.λ.). ΙΙ ετυμολογία τής λ. δεν δικαιολογεί γρ. με ***-μμ-,*** που μολονότι μαρτυρείται στην Αρχαία, είναι προϊόν παρετυμολογίας], **πλημυρίδα** (η) (σχολ. ορθ. *π/.ημμυρίδα)* **1.** η φάση τής παλίρροιας που χαρακτηρίζεται από την ανύψωση τής στάθμης τής θάλασσας ΣΥΝ. (λαϊκ.) φουσκονεριά Α\Τ. άμπωτη, (λαϊκ.) φυρονεριά 2. (μτφ.) η πλημύρα, το πολύ μεγάλο πλήθος: *η ~ βαρβαρικών φϋ/-ων που επέ- δραμαν στη Δ. Ευρώπη* τον *Μεσαίωνα.*
[ετυμ. < αρχ. *π/.ημυρίς. -ίδος* < *πλημυρός* < *πλήμη* (που. ωστόσο, μαρ- τυρείτοα ως μτγν.). Βλ. λ. *π/,ήμη. Η* λ. εμφανίζεται στα περισσότερα χειρόγραφα με δύο *-μμ-(πλημμυρίς)* λόγω παρετυμολ. συνδέσεως με τις λ. πλ^νκαι *μύρομαι* «χύνω δάκρυα» (πβ. *πλημ-μελής< πλήν + μέλος).* Ο σχηματισμός είναι παρόμοιος με τού επιθ. *αλμυρός* (βλ.λ.)]. **πλημυρίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μτγν.Ι (σχολ. ορθ. *πλημμυρίζω)* {πλημύ- ρισ-α. -μένος} ♦ (αμετβ.) 1. (για πυταμό ή λίμνη) ανεβαίνει η στάθμη μου: ο *ποταμός πλημύρισε και η γύρω περιοχή μετατράπηκε σε βούρκο 2.* (για χώρους) κατακλύζομαι, γεμίζω νερό: *πλημύρισαν πολλά υπόγεια από τη νεροποντή* 3. (μτφ. για επιφάνεια ή χώρο) καλύπτομαι από (κάτι): το *πρόσωπό της πλημύρισε (από) δάκρυα || πλημύρισε η πλατεία από κόσμο* ♦ (μετβ.) **4.** γεμίζω (κάτι) με νερό ή (μτφ.) με κάθε είδους προϊόντα: *σκοπεύουν να πλημυρΐσουν την αγορά με φτηνά προϊόντα από τη ΝΑ. Ασία* |j ~ την *αυλή με νερά■* (ορθότ.) κατακλύζω **5.** (μτφ.) γεμίζω (*κάποιον*) με (κάτι): *τον πλημύρισαν συναισθήματα χαράς και αγάπης || ένα κύμα ενθουσιασμού πλημύρισε τις καρδιές τους.* - - **πλημύρισμα** (το), **πλημυροπαθής,** -ής. -ές (σχυλ. ορθ. *πλημμυροπαθής)* {πλημυροπαθ- ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει πληγεί από πλημύρες: (κ. ως ουσ.) *οικονομική ενίσχυση στους* σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
Ιητυμ. < *πλημύρα* + *-παθής* < *πάσχω,* πβ. παθ. αόρ. β' *έ-παθ-ον].* **πλην** πρόθ. (λόγ.) (+γεν.) δηλώνει: **1.** εξαίρεση: *προσήλθαν όλοι - ενός || ~ Λακεδαιμονίων* (για κάποιους που εσκεμμένα απουσιάζουν από κάποιο μεγάλο έργο. από μια κοινή προσπάθεια κ.λπ.) · ΦΡ. (α) ***πλην (τού) ότι*** εκτός (από το> ότι...: *του ανέφερε τα πάντα ~ είχε κάνει μια μικρή παρατυπία* (β) ***πλην όμως*** αλλά, ωστόσο, όμως: δεν *συμφωνώ μαζί* σου. - *είμαι υποχρεωμένος να σε βοηθήσω 2.* ΜΑΘ. το σύμβολο τής αφαίρεσης *και* πρόσημο των αρνητικών αριθμών (-): *ένα - ένα ίσον μηδέν* υν. μείον 3. ***πλην*** (τα) τα μειονεκτήματα: *αυτή η υπόθεση έχει και μερικά -, τα οποία πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπ' όψιν*

πριν προχωρήσουμε || η απόφαση που πήρες έχει τα συν και τα - της συν. κατά αντ. συν, υπέρ. (Βλ. λ. *πρόθεση*. πιν.).
[είυμ. αρχ.. αιτ. αμάρτυρου ουσ., < *pla, μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου Ι.Ε. θ. *peta- / *pla- (για το οποίο βλ. λ. *πελάζω, πλησίον).* Η πρόθ. *πλήν* είχε αρχικώς τη σημ. «πλησίον, κοντά σε», αργότερα δε προσέλαβε τη σημ. «εκτός από, χωρίς». Παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη παρατηρείται και στην πρόθ. *παρά*\.

πληξη (η) |-ης κ. -εως | χωρ. πληθ.Ι τυ δυσάρεστο συναίσθημα που προκαλείται από την έλλειψη ενδιαφερόντος, τη μονοτονία, όταν δεν έχει κανείς κάτι αξιόλογο να κάνει: *στη διάλεξη πέθανα από την ~* || δει' *αντέχω την ~ των κοσμικών συγκεντρώσεων* ΙΥ\. ανία, (οικ.) βαρ- γεστημάρα, βαρεμάρα.
Ιετυμ. < μτγν. *πλήξις* < αρχ. *πλήσσω / -ττω* (βλ.λ.). όπου σχολιάζεται η σημερινή σημ. τής λ.|.

πληρεξούσιος, -α, -ο [1833J **1.** (α) αυτός που ενεργεί ως νόμιμος (εξουσιοδοτημένος) αντιπρόσωπος (κάποιου) (β) ***δικαστικός πληρεξούσιος*** υ δικηγόρος ο οποίος έχει νομίμως εξουσιοδοτηθεί από τον διάδικο/πελάτη τυυ. να τον εκπρυσωπήσει στο δικαστήριο και να ενεργήσει στο όνομά του (τού πελάτη) όλες τις απαραίτητες διαδικαστικές πράξεις 2. ***πληρεξούσιο*** (τυ) {πληρεξυυσ-ίου | -ίων} τυ έγγραφο με το οπυίο παρέχεται η δυνατότητα για αντιπροσώπευση κάποιου σε δικαιοπραξία.
[ετυμ. < *πλήρης* + *-εξούσιος* < *εξουσία*, μεταφρ. δάνειο ακό γαλλ. plenipotentiaircj.

πληρεξουσιότητα (η) [17821 (χωρ. πληθ.} δικαιοπραξία τού αντιπροσωπευομένου η οποία παρέχει στον αντιπρόσωπο την εξουσία να τον αντιπροσωπεύει.

πλήρης, -ης, -ες {πλήρ-ους | -εις (ουδ. -η) · πληρέστ-ερος. -ατος) (λόγ.)
(για δοχεία ή χώρυυς) αυτός που είναι γεμάτος από (κάτι), που δεν χωράει άλλο: *η φιάλη είναι ~* |[το *ντεπόζιτο είναι ~* · δεν *χωράει άλλη βενζίνη* || *το μα-/αζί απόψε είναι ~, δεν υπάρχει τραπέζι άδειο* || (+γεν.) *ένα κείμενο πλήρες λαθών* || *ένα δοχείο πλήρες γάλακτος* ΣΥΝ. κατάμεστος λν ι. άδειος 2. (μτφ.) (+γεν.) αυτός που χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από συγκεκριμένη ιδιότητα ή συναίσθημα: *ψυχή πλήρης ευσεβείας και αρετής*■ φρ. (μτφ.) ***πλήρης ημερών*** *(καί έτε- λεύτησεν Ίωβ... πλήρης ημερών,* Π.Δ. *Ίωβ* 42. 17) σε πολύ προχωρημένη ηλικία, υπέργηρος: *απεβίωσε* -3. (α) αυτός που δεν του λείπει τίποτα, που περιλαμβάνει όλα όσα πρέπει: *- εργασία / αναφορά* || *ορχήστρα πλήρης* (με όλα τα όργανα / μουσικούς) [| *~ τροφή* (που περιέχει όλα τα θρεπτικά συστατικά) ανγ. ελλιπής (β) οικον. ***πλήρης σπσχόληση*** η εργασία με πλήρες ωράριο (υκτάωρο · κατ' αντιδιαστολή προς τη *μειωμένη* ή *μερική απασχόληση,* πβ. λ. *παρτ-τάιμ*) 4. (ειδικότ.) αυτός από τον οποίο δεν έχει αφαιρεθεί τίποτε: *~ μισθός / αποδοχές* συν. υλόκληρος ΑΝΤ. μειωμένος 5. αυτός που γίνεται σε απόλυτο βαθμό, ολοκληρωτικός: *~ επιτυχία / αποτυχία / καταστροφή / ήττα* || *αισθάνομαι πλήρη ικανοποίηση* 6. αυτός που αναφέρεται σε όλη την έκταση, σε όλα τα στάδια: *~ ανάπτυξη ενός θέματος* jj *σε ~ κλίμακα.* — **πλήρως** επίρρ. [μτγν.] (βλ.λ.). ΣΧΟΜΟ λ. *-ης, -ης, -ες, κάθετος.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < **πλή-ρος< θ. *πλη-* < Ι.Ε. **pla-* «πληρώ, γεμίζω», πβ. λατ. plerus «πολύς» (συνήθ. πληθ. plerj-quc). αρμ. li-r «αφθονία» (< **plc-ri*), γοτθ. fulls «γεμάτος, πλήρης», αρχ. γερμ. fol (> γερμ. voll). αγγλ. full κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *πίμπλη-μι. πλή-θος, πλη-θύς, πλη-σμ-ονή, πλη-μ-ύρα* (βλ.λ.) κ.ά.|.

Πληρότητα (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** το να είναι κάτι πλήρες, γεμάτο · 2. η απουσία παραλείψεων, ελλείψεων, λαθών κ.λπ.: *η μιας επιστημονικής μελέτης* 3. η αίσθηση κάποιου ότι οι ανάγκες του, κυρ. οι συναισθηματικές, είναι καλυμμένες: *η ~ που δίνει μια ολοκληρωμένη σχέση.*

πληροφόρηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.Ι η παροχή και η πρόσληψη πληροφοριών (γύρω από κράξεις, ιδέες κ.λπ.): *η καθημερινή / έγκυρη / τακτική / συνεχής ~* || *υπεύθυνος για την - των δημοσιογράφων* JI (καταχρ.) *έχω επαρκή / ολοκληρωμένη / π'/^ήρη ι ελλιπή / εσφαλμένη ~* || οι *δημοσιογράφοι πρέπει να παρέχουν αντικειμενική*
στο κοινό ΣΥΝ. ενημέρωση.

γος Γ. Χατζιδάκις στην έρευνά του για το ιδίωμα τής Ικαρίας χρησιμοποίησε πολλούς ντόπιους πληροφορητές. αλλά Η ***αστυνομία συνέλαβε*** τον ***καταζητούμενο εγκληματία από τις πληροφορίες που συνέλεξε από διαφόρους πληροφοριοδότες της.***

πληροφορητικότητα (η) {χωρ. πληθ.! γλωσσ. (ως κειμενική λειτουργία) η ιδιότητα κειμένου να έχει μηνύματα πρωτότυπα, ενδιαφέροντα ή και αποκαλυπτικά για τον αποδέκτη τυυς: ***χαμηλή - έχει ένα κείμενο με νοήματα αυτονόητα ή τετριμμένα.*** —**πληροφορητι- κός,** -ή. -ό Ιμτγν.].
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. informativity]. **πληροφορία** (η) {πληροφοριών} **1.** κάθε στοιχείο που έχει ενδιαφέρον για κάποιον, που θα ήθελε κάποιος να το γνωρίζει' ειδικότ. οτιδήποτε ασυνήθιστο, μη κοινότυπο ή προσδοκώμενο λέγεται σε κάποιον: ***Εθνική Υπηρεσία 11ληροφοριών || θα ήθελα μια ~ παρακαλώ*** || ***πληροφορίες καταλόγου Αττικής*** (υπηρεσία τού Ο.Τ.Ε. που δίνει πληροφορίες για τηλέφωνα που είναι καταχωρισμένα στον τηλεφωνικό κατάλογο Αττικής) · φρ. γραμ. *συλλογή πληροφοριών* η συγκέντρωση πληροφοριών που σχετίζονται με τη στρατιωτική κατάσταση τού εχθρού 2. *πληροφορίες* (οι) κ. *γραφείο πληροφοριών* η υπηρεσία στην οποία μπορεί να απευθύνεται ο πολίτης, για να μάθει πράγματα που αφορούν σε υπόθεσή τυυ: ***απευθυνθείτε στις πληροφορίες*** / ***στο γραφείο πληροφοριών*** 3. (γενικότ.) κάθε στοιχείο που μεταδίδεται από μία πηγή (μέσο ενημέρωσης κ.λπ.) ***σε*** δέκτη, κάθε ενημερωτικό στοιχείο: ***τα σύγχρονα δίκτυα υπολογιστών αποτελούν ανεξάντλητες πηγές πληροφοριών || κάθε είδους ~ || έχω ασφαλείς ~ για επενδύσεις ομολόγων || χρήσιμη / πρόσφατη / ασαφής / αποκλειστική ~ J) η κοινωνία μας χαρακτηρίζεται συχνά ως «κοινωνία των πληροφοριών»*** συν. είδηση, νέο 4. τυ περιεχόμενο των σημάτων που διαβιβάζονται μέσω των διαφόρων μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης (τηλεφώνου, τηλεοράσεως κ.λπ.) · 5. ΒΙΟλ. κάθε στοιχείο που αντιγράφεται από τον γενετικό κώδικα τού D.N.A. (βλ.λ.) και μεταφράζεται από το R.N.A. —**πληροφοριακός,**-ή.-ό. **"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πληροφορική.***
[ΗΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «διαβεβαίωση, πεπυίθηση», < ***πληροφορώ*** (βλ.λ.). Στην Κ.Δ. απαντά επίσης η σημ. «πλήρης επιβεβαίωση, πειστικότητα» (πβ. ΛΌισσ. 1, 5: το ***εύαγγέλιον ημών ούκ εγενήθη εις υμάς έν λόγφ μόνον αλλά*** καί έν δυνάμει καί έν πνεύματι ***άγίω*** καί ***[ένΙ πληροφορία πολλή).*** II σημερινή σημ. απυδίδει τα γαλλ. information, renseignement|. **πληροφοριακά** επίρρ.· με σκοπό την πληροφόρηση: ***αυτό σου το λέω εντελώς*** ~. Ηπίσης **πληροφοριακώς. πληροφορική** (η) {χωρ. πληθ.Ι η επιστήμη που ασχολείται με την επεξεργασία ψηφιακών δεδομένων με ηλεκτρονικούς υπολογιστές, δηλαδή την αποθήκευση, ταξινόμηση, ανάκληση και μετάδοση δεδομένων και την αξιοποίησή τυυς σε ποικίλες εφαρμογές ή για την παροχή πληροφοριών η επιστήμη των ηλεκτρονικών υπολογιστών: ***η - εισβάλλει σε κάθε τομέα τής ζωής μας || διανύουμε τον αιώνα τής ~ τα θαύματα τής - || σπουδάζω ~ || ειδικεύομαι στην ~·*** φρ. **λεωφόρο/** *τής πληροφορικής* τυ σύνολο των δικτύων που συνδέουν μεταξύ τους διάφορα κέντρα (κόμβους) πληροφορικής και στα οπυία διακι- νείται μεγάλη ποσότητα πληροφοριών.
[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. informatics).

πληροφορική ή πληροφοριακή; κυκλοφορικός ή κυκλοφοριακός; Το ρήμα **πληροφορώ** δίνει παράγωγο **πληροφορητικός** και όχι **πληροφορικός,** όπως δείχνουν τα ***ερευνώ - ερευν-ητικός. συγκινώ συγκιν-ητικός, τιμώ - τιμ-ητικός. συμπαθώ - συμπαθ-ητικός, υποχωρώ - υποχωρ-ητικός, ορμώ - ορμ-ητικός, κολλώ - κολλ-ητικός*** κ.τ.ό. Ομοίως και το ρ. **κυκλοφορώ** θα δώσει παράγωγο **κυκλοφορητικός** και όχι **κυκλοφορικός.** Επίσης τα κανονικά παράγωγα **πληροφορία (< *πληροφορώ)*** και **κυκλοφορία (< *κυκλοφορώ*)** δίνουν αντιστοίχως τα επίθετα **πληροφοριακός** (όχι ***πληροφορικός)*** και **κυκλοφοριακός** (όχι ***κυκλοφορικός),*** όπως δείχνουν τα: ***ενορία - ενοριακός. αιτία - αιτιακός, πρωτοπορία - πρωτοποριακός, συγκυρία - συγκυριακός, αρτηρία - αρτηριακός, παραλία - παραλιακός, εφορία - εφοριακός. επαρχία - επαρχιακός. οικία - οικιακός, κοιλία - κοι?^ιακός. συνοικία - συνοικιακός, μανία -*** μανιακός, ***αποικία - αποικιακός,*** συντεχνία ***συντεχνιακός*** κ.τ.ό. Επίθετα σε **-ικός** δίνουν, πρυκειμένυυ για τυ ρ. φέρω, τα παράγωγα σε **-φορά *(αναφορά - αναφορικός, προφορά - προφορικός, μεταφορά - μεταφορικός, διαφορά - διαφορικός)*** και σε **-φορος *(μισθοφόρος - μισθοφορικός, φωσφόρος φωσφορικός, δορυφόρος ■- δορυφορικός, ανήφορος - ανηφορικός, κατήφορος - κατηφορικός).*** Αρα το σωστό αντί τού ***πληροφορική ®α*** ήταν είτε **πληροφορητική** (από τυ ***πληροφορώ)*** είτε **πληροφοριακή** (από το ***πληροφορία).*** Ομυίως, το σωστό από το ***κυκλοφορία*** είναι το **κυκλοφοριακός** ή από το ***κυκ/.οφορώ*** το **κυκλοφορητικός.** Το **κυκλοφορικός,** στη συνείδηση των ομιλητών, διαχωρίζει την κυκλοφορία τού αίματος από κάθε άλλη κυκλοφορία (οχημάτων κ.λπ.). αλλά δεν δικαιολογείται ως σχηματισμός.

πληροφόρηση - πληροφορίες. Πληροφόρηση είναι η πράξη, η ενέργεια τού να παρέχει ή να παίρνει κανείς πληροφορίες, να ενημερώνει ή να ενημερώνεται για ένα θέμα: Θα ***υπάρχει καθημερινή πληροφόρηση των δημοσιογράφων για τις εξελίξεις.*** **Πληροφορίες** είναι το προϊόν τής πληροφόρησης, τα γνωστικά στοιχεία που δίνει ή παίρνει κανείς. Λεν είναι ορθή η χρήση τής λ. **πληροφόρηση** με τη σημ. «πληροφορίες» ***(Έχετε πληροφόρηση γι'αυτό το θέμα*** αντί ***Έχετε πληροφορίες γι'αυτό το θέμα).***

πληροφορητής (ο) **|1840|,πληροφορήτρια** (η) {πληροφυρητριών} πρόσωπο που δίνει πληροφορίες (γλωσσικές κυρ. ή ειδικού ενδιαφέροντος) στυν ερευνητή ενός θέματος: ***γλωσσικός*** - (πβ. λ. ***πληροφοριοδότης).***
1ΐ:ΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. informant).

πληροφορητής - πληροφοριοδότης. Οι δύο λέξεις έχουν διαφορετική χρήση. Σημαίνουν μεν και οι δύο «αυτόν που δίνει πληροφορίες», αλλά ο μεν **πληροφορητής** (αποδίδει το ξέν. informant) είναι αυτός που παρέχει πληροφορίες (γλωσσικές ιδ. ή άλλες) σε επιστήμονα πυυ ερευνά ένα θέμα (π.χ. τη διάλεκτο ή τη γλώσσα ενός τόπου), ενώ **πληροφοριοδότης** είναι αυτός που επ' ανταλ- λάγματι (συνήθ. χρήματα, κάλυψη ή προστασία κ.λπ.) δίνει πληροφορίες σε αστυνομικούς ή στρατιωτικούς κ.λπ. για την εγκληματική ή παράνομη συνήθ. δράση υπόπτων ατόμων: ***Ο γλωσσολό***

πληροφορικός (ο) πρόσωπο ειδικευμένο στην πληροφορική (βλ.λ.).
πληροφορικάριος (υ) (προφορ.) ο πληροφορικός (βλ.λ.). **πληροφοριοδότης** (ο) {πληροφοριοδοτών}, **πληροφοριοδότρια**
(η) {πληροφοριοδοτριών} 1. αυτός που δίνει χρήσιμες πληροφορίες (πβ. κ. λ. ***π?·.ηροφορητής)*** **2.** (ειδικότ.) ο έμμισθος πράκτορας που συγκεντρώνει πληροφορίες για λογαριασμό κρατικής υπηρεσίας 3. (κακόσ.) το πρόσωπο που δίνει πληροφορίες στην αστυνομία και στις κρατικές υπηρεσίες πληροφοριών για τα φρονήματα και τη δράση των πολιτών ΣΥΝ. χαφιές, καταδότης, ρουφιάνος. * ΣΧΟΛΙΟ λ.

πληροφορητής.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. informaicur|. **πληροφορώ** ρ. μετβ. [πληροφορείς... | πληροφόρησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** παρέχω (απευθείας) ή μεταδίδω (έμμεσα) σε κάποιον πληροφορίες (με τα μέσα πληροφόρησης, διακίνησης πληροφοριών): οι ;τολΐΓ£ς· *πλιροφορούνται τις εξελίξεις από τα Μ.Μ.C.* || - ΓΟ *κοινό με συνέπεια και υπευθυνότητα* συν. ενημερώνω 2. ανακοινώνω σε (κάποιον) ένα νέο. μια είδηση: *μόλις πληρυφορηθήκαμε τυν θάνατό του και είμαστε ανάστατοι* || *σας ~ ότι υπέβαλα ήδη τα χαρτιά μου* || *σας πληροφορούμε ότι ασκήθηκε αγωγή κατά τής εταιρείας* ΣΥΝ. καθιστώ ενήμερο (κάποιον), γνωστοποιώ **3.** (η μτχ. ***πληροφορημένος,*** *-η.* -ο) αυτός πυυ έχει ενημερωθεί για (κάτι) ή που είναι γενικά ενημερωμένος: δεν *είστε σωστά π/.ηροφορημένος■ η αλήθεια είναι διαφορετική.* **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδοποιώ, πληροφορική.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *πληροφορώ (-έω)*, < *πλήρης + -φορώ < -φόρος < φέρω.* Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. rcnscigner. Στη Μτγν. Ελλην. το ρήμα είχε τη σημ. «επιτελώ / εκτελώ στο πλήρες, φέρω εις πέρας», πβ. ΚΑ *Β' Τιμόθ.* 4. 5: *(...) τήν διακονίαν σου π/.ηροφόρησον* (= «φέρε σε πέρας, εκτέλεσε πλήρως»)), **πληρώ** ρ. μετβ. [πληροίς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** εκπληρίονω (συγκεκριμένους όρους, προϋποθέσεις), ανταποκρίνομαι σε (κάτι): ~ τους- *όρους* του *συμβο/.αίυν*]] ~ *τις προϋποθέσεις για την ανάληψη τής αποστολής* 2. καλύπτω (κενό σε θέσεις εργασίας, σε ιεραρχία κ.λπ.): *για να πληρωθούν οι κενές θέσεις, θα γίνουν προσλήψεις προσωπικού.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πληρώ (-όω)* < *πλήρης* (βλ.λ.)].

πληρώ, -οίς, -οί... - δικαιούμαι, -ούσαι, -ούται... Στη σύγχρονη γλώσσα, στον γραπτό κυρ. λόγο και σε πιο λόγιο ύφος. χρησιμοποιούνται ορισμένοι τύποι των παλαιών συνηρημένων ρημάτων σε **-ώ** (από **-όω):** *πληρώ, πληροίς, πληροί, πληρούμε, πληρούτε. πληρούν*

δικαιούμαι, δικαιούσαι, δικαιούται, δικαιούμεθα, δικαιούσθε. δικαιούνται. Παραδείγματα: *Δεν μπορεί να πάρει δάνειο, διότι δεν πληροί τις προϋποθέσεις τού νόμον - Δικαιούται να υποβάλει υποψηφιότητα, αφού διαθέτει όλα τα απαιτούμενα προσόντα.* Στην ενεργητική φωνή τέτοια ρήματα είναι το **πληρώ** (γιατί το **πληρώνω** έχει αποκτήσει άλλη σημασία), σπανιότερα το **εκιτληρώ** *(Εκπληροί τις υποσχέσεις του)* και τα **αξιώ** *(Δξιοί να τους προστατεύσουν από τις άδικες επιθέσεις)* και **απαξιώ** *(Λπαξιοί να απαντήσει).* Στη μεσοπαθητική φωνή τέτοια ρήματα ή ρήματα που σχηματίζουν ορισμένους τύπυυς τους κατ' αυτό τον τρόπο (ιδ. στο γ' ενικό και γ' πληθ.) είναι τα: **υποχρεούμαι, συμποσούμαι, καρ- πούμαι** και **επι-καρποϋμαι, ιαούμαι** και **εξισούμαι, πυκνούμαι** και μεμονωμένοι τύποι όπως **υπερυψούται, ευοδούται, ογκούται, δι- ογκούται, λυτρούται, κενούται, οξιδούται, αφιερούται, εγκολττού- ται, εττιδεινούται** κ.ά.

πλήρωμα (το) [πληρώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1. το πρυσοιπικό εμπορικού ή πολεμικού πλοίου, αεροσκάφους, διαστημοπλοίου, αγωνιστικού αυτοκινήτου, άρματος μάχης κ.λπ.:** ***μόλις εκδηλώθηκε πυρκαγιά στις αποθήκες πετρελαίου, τυ - εγκατέ?.ειψε*** γο ***σκάφυς || τα - των αρμάτων μάχης*** **[|** γο **~ *τού αεροσκάφους ήταν ευγενικό και εξυπηρετικό*** · **2. το σύνολο των πιστών τού χριστιανισμού, τα μέλη τής Εκκλησίας, κλήρος και λαός:** γο ***χριστεπώνυμο*** ~ · φρ. *πλήρωμα του χρόνοι/* **(οτε *δέ ή/.'θεν τό πλήρωμα τού χρόνου.* Κ.Δ. *Γαλ.* 4.4) (ΐ) η κατάλληλη στιγμή να εκπληρωθεί το σχέδιο τού Θεού για τη σωτηρία τού ανθρώπου (ii) (καθημ.) η σπγμή που αναμένεται να συμβεί κάτι προκαθορισμένο: *έφτασε το -, αύριο διεξάγονται οι κρίσιμες εκλογές*

3. **(καταχρ.-σπάν.) η πληρωμή (βλ.λ.).**

[ετυμ. αρχ. ***< πληρώ (-όω).*** **Η** σημερινή σημ. ήδη αρχ.]. **πληρωμένος,** -η. **-υ** (κακόσ.) **1.** αυτός που έχει πληρωθεί, για να κάνει κάτι ή γίνεται επ' αμοιβή: ***~ δολοφόνος / έρωτας*** **2.** αυτός που έχει δωροδοκηθεί: ο ***διαιτητής ήταν ~· ευνοούσε φανερά τη μία ομάδα*** ΣΥΝ. πουλημένος· ΦΡ. (μτφ.) *πληρωμένη απάντηση* η αποστομωτική απάντηση.

[ητυμ. Η φρ. ***πληρωμένη απάντηση*** αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reponse payee], **πληρωμή** Ιμεσν.] κ. (λαϊκ.) **πλερωμή** (η) 1. η αμοιβή που δίνεται ή λαμβάνεται ως αντάλλαγμα για εργασία, παροχή υπηρεσιών, εξυπηρέτηση κ.λπ.: ~ σε ***χρήμα ι σε είδος ί με επιταγές*** || ***δουλεύει δίχως*** φρ. (α) *αντί πληρωμής* για κάτι που δίνεται ως αντάλλαγμα αντί για αμοιβή: ~ ***τής χάρισε ένα δαχτυλίδι*** (β) *επί πληρωμή* ***(έπι πληρωμή)*** με πληρωμή, με αμοιβή: ***συνεργάστηκε στην έκδοση ~*** **2.** (α) η καταβολή ποσού: ***ημέρα πληρωμών || σταματώ τις ~*** || ~ ***κατά την παράδυ- ση*** (δέματος / πράγματος) (β) *διαταγή πληρωμής* βλ. λ. ***διαταγή*** (γ) *παύση πληρωμών* η κατάσταση στην οποία περιέρχεται ένας έμπορος όταν εμφανίζει μόνιμη ταμειακ-ή δυσχέρεια πληρωμής των χρεών του **3.** η ανταμοιβή, η ανταπόδοση για κάτι καλό ή κακό: ο ***άνθρωπος που ευεργετεί τυυς*** *άΑλους* ***από αγάπη, δεν ζητάει*** **πληρώνω** κ. (λαϊκ.) **πλερώνω** ρ. μετβ. {πλήρω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** καταβάλλω χρήματα (για αγορά, μισθοδοσία ή απόσβεση χρέους): ~ ***τους υπα/.λήλους || - με κάρτα πιστωτική / roic μετρητοίς / με δόσεις || ~ τα χρέη μου προς το Δημόσιο || ~ με τόκο || εγώ ~. εγώ αποφασίζω || ποιος π?.ηρώνει τον λογαριασμό:*** **|| *π?^ηρώνομαι κάθε δεκαπέντε μέρες*** αντ. εισπράττω **2.** (μτφ.) ανταποδίδω: ***ο Θεός να σ'το πληρώσει το καλό που μου έκαμες*** || ***όλα εδώ πληρώνονται*** (κάθε άνθρωπος τιμωρείται κατά τη διάρκεια τυύ βίου του για τις αδικίες και τις αμαρτίες του) φρ. (α) *πληρώνω με το ίδιο νόμισμα* βλ. λ. ***νόμισμα*** (β) **δεν** *πληρώνεται* για κάτι που λόγω τής ανωτερότητάς του δεν ανταποδίδεται: το ***καλό που μυυ 'κάνες ~ με τίποτε*** συν. ξεπληρώνω **3.** (μτφ.) χρεώνο μαι το κόστος ή υφίσταμαι τις συνέπειες πράξεων (δικών μου ή άλλων): *π/.ήρωσε την επιπυλαιότητά τυυ ακριβά: έμεινε έναν χρόνο στο νοσοκομείο* || *«εγώ - τα μάτια π'αγαπώ»* (λαϊκ. τραγ.) || *π/.ήρωσε την περιέργεια του με τη ζωή του* (σκοτώθηκε) ((*ποιος πληρώνει τον βαρκάρη:* (ποιος χρεώνεται το κόστος;) · φρ. (α) ***πληρώνω τα σπασμένα*** βλ. λ. *σπάζω* (β) ***πληρώνω τη νύφη / το μάρμαρο*** υφίσταμαι τις συνέπειες από λάθη άλλων: *αυτός κατέστρεψε το μηχάνημα, αλλά τη νύφη την πληρώσαμε ό/.οι!* || *έχουν γίνει ένα σωρό παρατυπίες■ να δούμε στο τέλος ποιος θα πληρώσει το μάρμαρο!* (γ) **θα μου το *πληρώσεις!*** θα σε εκδικηθώ: *αυτό πυυ μου έκανες, μια μέρα ~!* (δ) ***πληρώνω αμαρτίες*** βλ. λ. *αμαρτία*4. (μτφ.) εξαγοράζω (κάποιον) με χρήματα: τον *πλι)ρωσαν, για να μην τους μαρτυρήσει στην αστυνομία* || ο *διαιτητής ήταν πληρωμένος* συν. δωροδοκώ 5. (η μτχ. *πληρωμένος, -η. -ο)* βλ.λ. > ·* ΣΧΟΜΟ λ. *πληρώ.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***πληρώ (-όω)*** (βλ.λ.. η σημερινή σημ. είναι μτγν.)

πλήρης. Αρκετές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *θα μου το πληρώσεις! (<* γαλλ. tu me le paicrasJ). *πληρώνω τα σπασμένα* (< γαλλ. payer Jcs pots casses), το *πληρώνω ακριβά* (< γαλλ. le payer cher) κ.ά.|. **πλήρως** επίρρ. Ιμτγν.] [πληρέστ-ερα. -ατα} **1.** κατά τρόπο πλήρη, χωρίς ελλείψεις, χωρίς κενά: *ανταποκρίθηκε - στις υποχρεο')σεις του* ||[*η απάντησή τον μας ικανοποίησε* - || *ένα σκάφος ~ εξυπ?-ισμένο* ΣΥΝ. εντελώς, απολύτως · 2. ολοκληρωτικά, ολότελα, σε όλη την έκταση: *η πόλη καταστράφηκε* ~ συν. ολυσχερος. ■*' σχολιο λ. *εντελώς, επιτατικός.*

πλήρωση (η) |αρχ.] {-ης κ. -ώσεο)ς j χωρ. πληθ.} 1. το γέμισμα, το να γίνεται (κάτι) πλήρες (από κάτι): το *στόμιο π?.ήρωσης τού ρεζερβουάρ τύ αυτοκινήτου* 2. (μτφ.) η κάλυψη (κενού, έλλειψης): *η ~ τού συναισθηματικού κενού / των αναγκών κάποιου.* πληρωτέος, **-α, -ο** Ιμτγν.] **αυτός που πρέπει να πληρωθεί: *επιταγές πληρωτέες μέχρι τέλους τού μηνός*** **]| *στα παλαιότερα ελληνικά χαρτονομίσματα αναγραφόταν «πληρωτέαι επί τη εμφανίσει» ή «πληρωτέες με την εμφάνιση»*** **(προκειμένου για τις δραχμές που αντιστοιχούσαν στην αναγραφόμενη αξία), πληρωτής** (ο) Ιαρχ-J, **πληρώτρια** (η) Ιπληρωτριοϒν} **1. αυτός που πληρώνει για αγορά ή απόσβεση χρέους 2. (για γραμμάτια και συναλλαγματικές) αυτός πυυ έχει την υποχρέωση εξυφλήσεώς τους·** φρ. *εγγυητής και πληρωτής* **ο εγγυητής πληρώνει από δικά του χρήματα για τον οφειλέτη, πλησιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. **[πλησίασ-α. -τηκα} ♦ (μετβ.) 1. φέρνω (κάτι) κοντά σε (κάτι άλλο): ~ την *καρέκλα στο παράθυρο*** αντ. **απυ- μακρύνω 2. φθάνω ή πηγαίνω σε (κάποιον/κάτι), προσεγγίζω: *Μη με π?^ησιάζεις! Μείνε μακριά!*]| *η εκφωνήτρια πλησίασε* το *μικρόφωνο*]| ο *Ήλληνας δρομέας πλησίασε τον προπορενόμενο αθλητή || σε αυτό τυ διαγώνισμα πλησίασε το άριστα || ~ τα εξήντα*** συν. **(λαϊκ.) σιμώνω. ζυγώνω** αντ. **απομακρύνομαι 3. (αρνητ.) αποφεύγω, κρατώ απόσταση από (κάτι/κάποιον): *δεν πλησιάζω γ?^υκό εδώ και μήνες■ κάνω δίαιτα || είναι τόσο μονόχνοτος άνθρωπος, ώστε δεν τον πλησιάζει κανείς*** **4. (για πρόσ.) (α) προσεγγίζω με δόλιο σκυπό, προσπαθώ να κερδίσω την εύνοια (κάποιου), συνήθ. με δωροδοκία: *με πλησίασαν κάποιοι και μου ζήτησαν να ευνοήσω φίλο τους στον διαγωνισμό έναντι αδράς αμοιβής*** **(β)** προσεγγίζω ερωτικά: ***προσπαθεί από καιρό να την πλησιάσει και να της εξομολογηθεί τον έρωτά του. αλλά δεν τα καταφέρνει*** **♦ (αμετβ.) 5. πηγαίνω ή έρχομαι κοντά σε (κάποιον/κάτι): *πλησίασε προς την πόρτα / προς το παράθυρο || έλα. πλησίασε να σε δω! || η αστυνομία έχει αποκλείσει την περιοχή και δεν επιτρέπει σε κανέναν να π/.ησιάσει || όπου να 'ναι πλησιάζουμε*** **(φτάνουμε)** ΑΝΤ. **απομακρύνομαι,** ξεμακραίνω **6. προσεγγίζω χρονικά, κοντεύω (να): ο *άρρωστος πλησιάζει στο τέλος του || πλησιάζουν μεσάνυχτα || πλησιάζει το Πάσχα σε λίγες μέρες*** συν. **κοντεύω 7. (για χρώματα ή μορφές) μοιάζω, είμαι παραπλήσιος: *πλησιάζει στο γα/.άζιο, αλλά δεν είναι γα?λζιο*** συν. **προσομοιάζω. — πλησίασμα (το) Ιαρχ.Ι.** [f.tym. αρχ. **< *πλησίος*** (βλ. λ. ***πλησίον)***\. **πλησιέστερος,** -η. -ο **1.** αυτός που βρίσκεται πιο κοντά, κοντινότερος. γειτονικότερος: σε ***περίπτωση πον ανακαλύψετε κάτι σχετικό με την υπόθεση, αποταθείτε στο ~ αστυνομικό τμήμα*** 2. (για συγγένεια ή σχέση) ο κοντινότερος, ο στενότερος (συγγενικώς ή φιλικώς): **ο - *συγγενής / φίλος κάποιου.***

[ετυμ. μτγν.. συγκρ. βαθμός τού αρχ. επιθ. *πλησίος* (βλ. λ. *πλησίον)*\. **πλησίον** επίρρ. [πλησιέστ-ερα. -ατα} **1.** (αρχαιοπρ.) (+γεν.) κοντά, σε μικρή απόσταση: - *τού καταστήματος / τού αστυνομικού τμήματος* ΣΥΝ. (λαϊκ.) σιμά αντ. μακριά **2.** *πλησίον* (ο) ο συνάνθρωπος: *αγάπα* τον - σου *όπως τον εαυτό σου* (Π.Δ. *Λευιτικόν* 19, 18: *αγαπήσεις τόν πλησίον σον ώς σεαντόν).*

[ΕΤΥΜ. αρχ., ουδ. τού επιθ. *πλησίος* < *πλ&τ-ίος* (δωρ.) < θ. *pla-. μετα- πτωτ. βαθμ. (με μηδενισμ. την α' συλλαβή και εκτεταμ. τη β') τού Ι.Ε. *pete- «ωθώ. προσκρούω - ευρύς, επίπεδος», πβ. λατ. pello '«ωθώ. πλήττω» (< *pcl-no). pulsus «κρούση» (> γαλλ. pouls. ισπ. pulso), πιθ. αρχ. γερμ. falzan «προσαρμόζω, τοποθετώ» (> γερμ. falzcn) κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *πέλας. πελ-άζω* (βλ.λ.). *πελά-της, πλή-ν* κ.ά.|. **πλησιόχωρος,** -η, -υ (λόγ.) αυτός πυυ βρίσκεται ή κατοικεί σε γειτονική χώρα ΣΥΝ. γειτονικός, όμορος.

I e j ym. αρχ. < *π?^ησίος + χώρος*\. **πλησίστιος,** -α. -ο (λόγ.) **1.** (για πλοία) αυτός που ταξιδεύει με φουσκωμένα τα πανιά **2.** (μτφ.) αυτός που κατευθύνεται ολοταχοΐς (κάπου): *ερχόταν ~ κατά πάνω μας* }| *πλέει ~ προς τη νίκη.*

ΙΕΙΥΜ. αρχ. < *πλησ(ι)-* (< θ. *πλησ-* τού ρ. *πίμ-π/.η-μι* «γεμίζω», πβ. αόρ. *ε-πλησ-α.* βλ. λ. *πλήρης) + -ίστιος* < ίσπον(βλ.λ.)1. **πλησμονη** (η) [χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η μεγάλη ποσότητα από (κάτι): ~ *αγαθών / τροφών* ΣΥΝ. αφθονία, πληθώρα αντ. σπανιότητα, έλλειψη ·

το αίσθημα πληρότητας, *κορεσμού: νιώθει πάντα ψυχική ~ ύστερα*

από το διάβασμα ενός καλού βιβλίου ΣΥΝ. χορτασμός ΑΝΤ. στέρηση. ΙΕ-ΤΥΜ. αρχ. < θ. ***π/.ησ-*** {τού ρ. ***πίμ-πλη-μι*** «γεμίζω», πβ. αόρ. ***έ-πλησ-α.*** βλ. ***κ. πλήρης)*** + παραγ. επίθημα ***-μονή.*** πβ. ***κ. φλεγ-μονή\.*** **πλήττω** ρ. μετβ. ***κ.*** αμετβ. {έπληξα, επλήγην, -ης. -η... (μτχ. πληγείς, -είσα, -έν)Ι ♦ (μετβ.) 1. (λόγ.) καταφέρω πλήγμα, χτύπημα εναντίον (κάποιου): ***συμμαχικά πυροβόλα έπληξαν εχθρικούς στόχους*** συν. χτυπώ

(μτφ.) πρυκαλο) ψυχική ή υλική βλάβη, ζημιώνω (κάποιον): ***τα οικονομικά μέτρα τής κυβέρνησης πλήττουν τους μισθωτούς και τους συνταξιούχους*** συν, βλάπτω 3. (η μτχ. *πληγείς, **-είσα. -έν)*** αυτός που έχει υποστεί πλήγμα: ***οι πληγείσες από τις πλημύρες περιοχές*** || ***οι πληγέ-*** ντες ***από τους*** σει***σμούς*** ♦ **4.** (αμετβ.) αισθάνομαι πλήξη, ανία, δεν βρίσκω ενδιαφέρον σε τίποτα: ~ ***αφόρητα σ' αυτό το μέρος*** ||***[αυτή η μουσική σε κάνει να πλήττεις*** ΣΥΝ. βαριέμαι. **+*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βαριέμαι.*** [ετυμ. < αρχ. ***πλήσσω / -ττω*** < ^pla-q-jo < I.E. *pla-k- «χτυπώ» πβ. αρχ. σλαβ. placo «χτυπώ το στήθος από οδύνη», λατ. plaga «πληγή, χτύπημα» (> ισπ. llaga). γοτθ. fui-flocun «εκόπτοντο», γερμ. Fluch «κατάρα», αγγλ. fling «εκσφενδονίζω, ρίχνω» κ.ά. Ομόρρ. ***πληγ-ή, πλήγ-μα, πλήξ- ις. πλήκ-τρο(ν)*** κ.ά. Το 0. *pla-k- αποτελεί ίσως παρεκτεταμένη μορφή τής μεγάλης λεξιλογικής οικογένειας τού I.K. *pela- «ευρύς, επίπεδος

απλώνω», με την έννοια «χτυπώ κάτι. ώστε να πλατυνθεί». **Η** σημ. 4 (αμετβ.) αποτελεί απόδ. τού γαλλ. s'ennuycr).

πλιάτσικο (το) (λαϊκ.) **1.** οτιδήποτε αρπάζει κανείς (κυρ. συμμορία ή άτακτος στρατός) μετά από επιδρομή: ***μοιράζονται το*** ~ ΣΥΝ. λεία **2.** (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί κανείς να αρπάξει, να επωφεληθεί και να κερδίσει με παράνομο τρόπο: ***μυρίστηκαν ~ κι όρμησαν όλοι οι κερδοσκόποι στα έργα τού Δημοσίου*** 3. η αρπαγή, η λεηλασία: ***άρχισαν από νωρίς το ~ || έπεσαν όλοι στυ ~ μετά την παράδοση των πολιορκουμένων***συν.λαφυραγωγία.

[ΕΤΥΜ. < αλβ. pla^ke < σλαβ. pljatska). **πλιατσικολογώ** ρ. αμετβ. {πλιατσικολογείς... | πλιατσικολόγησα} αρ- πάζω ό.τι βρίσκω, κάνω πλιάτσικο, λεηλατώ ΣΥΝ. λαφυραγωγώ. — **πλιατσικολόγημα** (το), **πλιαταικολόγος** (ο), **πλιγούρι** κ. **μπλίγούρι** (το) {πλιγουριού **|** χωρ. πληθ.) **1.** χονταλεσμένο ή χοντροκοπανισμένο σιτάρι 2. (συνεκδ.) κάθε φαγητό (κυρ. σούπα) που έχει ως βάση χονταλεσμένο ή χοντροκοπανισμένο σιτάρι 3. (μτφ.) άνοστο φαγητό που μοιάζει με χυλό. [ΕΤΥΜ. < ***μπ?^ουγούρι*** / ***πλουγούρι*** (με ανομοίωση) < τουρκ. bulgur),

πλίθα κ. **πλίθρα** (η) (λαϊκ.) ο πλίνθος (βλ.λ., σημ. 2). Επίσης **πλιθιά. πλιθάρι** (το) [πλιθαρ-ιού j -ιών) (λαϊκ.) ο πλίνθος (βλ.λ.).

[ιί υμ. < μτγν. ***πλιθάριον,*** υποκ. τού αρχ. ***πλίνθος*** (βλ.λ.)|. **πλιθί** (το) {πλιθ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) ο πλίνθος (βλ.λ.). **πλίθινος,** -η, -ο κ. (λόγ.)

πλίνθινος [αρχ.Ι αυτός που ***έχε*** κατασκευαστεί από πλίνθους,

πλίθος (ο) ► πλίνθος

πλινθοδομή (η) **1.** τυ οικοδόμημα που έχει κατασκευαστεί από πλίνθους (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) η δόμηση, το κτίσιμο με πλίνθους.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. brickwork), **πλινθόκτισμα** (το))πλινθοκτίσμ-ατυς) -ατα, -άτων) κτίσμα κατασκευασμένο από πλίνθους,

πλινθόκτιστος, -η. -ο (1856[αυτός που είναι χτισμένος με πλίνθουο (βλ.λ.).

πλινθοπερίκλεΐστος, -η, -ο (στη βυζαντινή τοιχοποιία) αυτός πυυ περιβάλλεται από τείχος κατασκευασμένο από πλίνθους,

πλινθοποιείο (το) [1893J ο χώρος (εργαστήριο, βιοτεχνία ή βιομηχανία) στον οποίο κατασκευάζονται πλίνθοι (βλ.λ.). **πλινθοποίηση** (η) [18871 {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων) τεχνολ. η διαμόρφιοση μεταλλουργικών ή άλλων προϊόντων σε πλίνθους, **πλινθοποιός** (ο) ο κατασκευαστής πλίνθων (βλ.λ.). — **πλινθοποιΐα** (η) [μτγν.].

{ετυμ. μτγν. < ***πλίνθος*** + ***-κοιός<*** ποιώ. **πλίνθος** (η) κ. **πλίθος** (υ) (λόγ.) **1.** μικρό ορθογώνιο τούβλο κατασκευασμένο από αργιλώδες χώμα, πυυ ο πηλός του συμπιέζεται σε καλούπια και ψήνεται σε κατάλληλα καμίνια συν. οπτόπλινθος 2. τούβλο πυυ κατασκευάζεται από μείγμα ασβεστολιθικού και αμμώδους υλικού και μετά από ειδική επεξεργασία (λ.χ. ζύμωση με άχυρο ή άλλο ινώδες υλικό) συμπιέζεται σε ορθογώνια καλούπια συν. πλίθρα, ωμόπλινθος φρ. ***λίθοι και πλίνθοι και κέραμοι στάκτως ερριμμέ- να*** βλ. λ. ***λίθος.***

Ιετυμ. < αρχ. ***πλίνθος (ή).*** τεχν. όρ., αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο ή προελλην. λ. (πβ. κ. κέραμος)), **πλιο** επίρρ. -» πιο **πλιότερο** επίρρ. -► πιότερο

πλιότερος, -η, -ο * πιότερος

πλισάρω ρ. μετβ. {πλισάρισα! κάνω πλισέ (βλ.λ.) σε (ύφασμα). — **πλισάρισμα** (το).

)ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. plisser. βλ. κ. ***πλισές].*** **πλισές** (υ) {πλισέδες! **1.** οι συμμετρικές και συνεχόμενες υφάνσεις υφάσματος ΣΥΝ. πιέτα **2.** (συνεκδ.) τυ ύφασμα που έχει τέτοιες πτυχώσεις: ***φούστα*** ~. Επίσης **πλισέ** (το) κ. ως άκλ. επίθ.: ***ένα - φόρεμα.***

(υποκ.) **πλιαεδάκι** (το).

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. plissc «πτυχωμένος» < ρ. plisser «διπλώνω» < pJi «δίπλα, πτυχή» < plicr < λατ. plicare «διπλώνω»!, **πλιτς-πλάτς** (το) -» πλάτσα-πλυύτσα

πλοήγηση (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** η χρησιμοποίηση πλοηγού (βλ.λ.) από τα πλοία για την ασφαλέστερη είσοδο/έξοδο από λιμάνια ή τη διέλευση από επικίνδυνα σημεία (περάσματα, διώρυγες). άλλοτε υποχρεωτικά και άλλοτε με την καταβολή πλοηγικών δικαιωμάτων · 2. η διαδικασία τής αναζήτησης και ανάκτησης ιστοσελίδων από τυν παγκόσμιο ιστό (Διαδίκτυο), χρησιμοποιώντας τα ειδικά προγράμματα των φυλλομετρητών. Επίσης **πλοηγεσία** κ. **πλοηγία (σημ. 1).**

πλοηγίδα (η) 118581 βοηθητικό σκάφος για την εξυπηρέτηση φορτηγών ή επιβατηγών πλοίων, με το οποίο μετακινείται από και προς το πλοίο ο πλοηγός (βλ.λ.) ΣΥΝ. **πιλοτίνα. πλοηγικός,** -ή, -ό) 1858] **1.** αυτός που σχετίζεται με την πλοήγηση ή τον πλοηγό **2.** (α) *πλοηγικά* **δικαιώματα η** χρηματική αποζημίωση που πληρώνουν τα πλοία, όταν χρησιμοποιούν πλοηγό (β) *πλοηγική υπηρεσία* **η** δημόσια υπηρεσία που διοικεί το σώμα των πλοηγών και εποπτεύει τις πλοηγήσεις (γ) *πλοηγικός σταθμός* μονάδα τής πλοηγικής υπηρεσίας που διαθέτει πλοηγούς και πλοηγίδες (βλ.λ.) για την εκτέλεση πλοηγήσεων σε ορισμένη περιοχή τής αρμοδιότητάς τους. **πλοηγός** (ο) 11858) πρόσωπο με ειδικές γνώσεις για τη θάλασσα (δίπλωμα πλοιάρχου, θαλάσσια υπηρεσία) και για συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, που προσλαμβάνεται για την εκτέλεση πλοηγήσεων από τις αρμόδιες πλοηγικές υπηρεσίες: ~ ***ανοικτής θαλάσσης / διωρύγων\ λιμένων ι ποταμών!*** ΥΝ. **πιλότος.**

{ΕΤΥΜ. < ***πλο-*** (< αρχ. ***πλούς / πλόος)*** + ***-ηγός*** < ***άγω,*** κατά το ***στρατηγός, οδ-ηγός, αρχ-ηγός*** κ.ά.). **πλοηγώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πλοηγείς...) **πλοήγησα} ♦ 1.** (μετβ.) οδηγώ (πλοίο) κοντά στις ακτές, σε λιμάνι ή μέσα από θαλάσσια περάσματα. **εκτελώ πλοήγηση ♦ 2.** (αμετβ.) **είμαι πλοηγός: *- στα κανάλια αρκετά χρόνια.***

-πλοία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών πυυ δηλιόνουν: **1.** την πυρεία σε υδάτινη επιφάνεια ή στον αέρα: ***θαλασσο-πλοΐα. ποταμο-πλοΐα, αερο-πλοΐα*** **2.** πλεύση με ορισμένη δύναμη ή μέσο: ***ατμο-πλοΐα. ιστιο-πλυΐα.***

[ΕΓΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. ***ταχυπλοΐα,*** λόγ. ***ναυσι-πλοΐα).*** που προέρχεται από το αρχ. πλους], **πλοιάριο** (το) {πλοιαρί-ου | -ων) **1.** κάθε σκάφος καθαρής χωρητικότητας κάτω των δέκα κόρων (βλ. λ. ***κόρος[2]): ~ αγώνων ι ιστιοπλοΐας / αλιευτικό*** **2.** (γενικότ.) κάθε μικρό πλοίο ΣΥΝ. καραβάκι.

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πλοιάριον,* υποκ. τού ουσ. *πλο'ιον*** (βλ.λ.)[. **πλοιαρχία** (η) **[1836] {χωρ. πληθ.)** ΝΑΥΤ. **η διοίκηση τού πλοίου: *ανέλαβε την ~ τού «Αριστοτέλης» στη Γιοκοχάμα.* πλοίαρχος** (ο) **(1836[{πλυιάρχ-ου | -ων, -ους}** ΝΑΥΤ. **1. το πρόσωπο που διοικεί το πλοίο, ασκεί εξουσία σε όσους επιβαίνουν σε αυτό και είναι υπεύθυνο για την τάξη. την υγεία, την ασφάλεια (προσώπων και φορτίου) και την καλή εκτέλεση τού πλου** ΣΥΝ. **κυβερνήτης, καπετάνιος 2. ανώτερος αξιωματικός τού Πολεμικού και τού Εμπορικού Ναυτικού και τού Λιμενικού Σώματος (βλ. κ. λ. *βαθμός.* HIN.).** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-άρχης.***

[κτυμ. **< *πλοίο + -αρχος < άρχω).* πλοιαρχώ** ρ. αμετβ. **118571 {πλοιαρχείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.}** νλυτ. **είμαι πλοίαρχος, κυβερνώ πλοίο στο Πολεμικό ή το Εμπορικό Ναυτικό ή στυ Λιμενικό Σώμα. πλοϊκός, -ή. -ό** αυτός που σχετίζεται με τον πλου- φρ. *πλοϊκοί φανοί* ***τα*** **φώτα που πρέπει να έχει αναμμένα ένα πλοίο κατά τη διάρκεια τής νυκτερινής τυυ πορείας.**

[ΕΤΥΜ. **μτγν. < αρχ. *πλούς / πλόος* (βλ.λ.)]. πλόιμος, -η. -ο 1.** αυτός που **είναι ευνοϊκός για τυν πλου 2. (για ποτάμι) πλωτός. — πλοϊμότητα (η).**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πλόιμος / πλώιμος* < *πλούς ! πλόος*** (βλ.λ.). **Μ** γρ. με ***-ω-(π/.ώιμος)*** **υφείλεται σε επίδρ. τού ρ. *πλώω*** (βλ. λ. ***πλωτός)).*** **πλοίο** (το) **1. (επίσ.) κάθε σκάφος καθαρής χωρητικότητας άνω των δέκα. κόρων (βλ. λ. κόρος-) με αυτοδύναμη κίνηση 2. (γενικότ.) κάθε σκάφος προορισμένο να μετακινείται στο νερό, που χρησιμοποιείται για ποικίλους σκοπούς (μεταφυρά προσώπων ή φορτίων, για αναψυχή. ρυμούλκηση, επιστημονική έρευνα κ.ά.): *ακτοπλοϊκό / α/.ιευτικό / εκπαιδευτικό / εμπορικό / επιβατηγό / πολεμικό / καταδρομικό / μεταγωγικό* ! ναυαγοσωστικό / *πετρελαιοφόρο / φορτηγό* - || το ~ *τής γραμμής*** συν. **καράβι · ΦΡ. (μτφ.)** *πλοίο τής ερήμου* **η καμήλα. — (υποκ.) πλοιαράκι κ. (λόγ.) πλοιάριο** (το) (βλ.λ.). ■*" ΣΧΟΜΟ λ. ***άκατος.*** [ΕΓΥΜ. **< αρχ. *πλοΐον* < **πλόΓ-ιον< *πλέω*** (βλ.λ.). **Η λ. χρησιμοποιήθη- κε αρχικά για να προσδιορίσει το εμπορικό πλοίο ή τυ πλοίο που εκτελούσε μεταφορές, π.χ. *φορτηγικά πλοία, κλοΐον*** άλιευτικον **(Ξενοφών), *ιπταγωγά πλοία*** (Ηρόδοτος). **Στη φρ. *πλοία μακρά*** η λ. αναφε- ρόταν στα πολεμικά πλοία και βαθμηδόν αντικατέστησε το αρχαιότερο (ομηρικό) ουσ. ***ναύς,*** τυ οποίυ κατεξοχήν δήλωνε τα πολεμικά πλοία].

πλοίο: συνώνυμα. Η γενική λ., που δηλώνει κάθε μεγάλο σκάφος το οποίο διαπλέει τη θάλασσα για εμπορικούς ή πολεμικούς σκοπούς. **είναι η λ. πλοίο. *Πλοία*** είναι τόσο τα **εμπορικά** όσο και τα **πολεμικά** (στην αρχαιότητα το ***πλοίο*** ήτ<χν για εμπορικά ταξίδια, ενώ το **ναυς** για πολεμικές συγκρούσεις, **ναυμαχίες). Το καράβι** (από ***καράβιον*** < αρχ. **κάραβος)** είναι η λ. που χρησιμοποιήθηκε στη λογοτεχνία, στη γλώσσα των ναυτικών και των νησιωτών και η λ. που χρησιμοποιείται ευρύτερα και σήμερα στην καθημερινή γλώσσα και στον προφορικό λόγο. Από τις πρώτες δεκαετίες τού)9ου αι. χρησιμοποιείται ευρέως και η λ. **βαπόρι** (< ιταλ. vapore < λατ. vapor «ατμός»), η υποία στη λόγια γραφομένη γλώσσα αποδόθηκε με τη λ. **ατμόπλοιο** (αρχικά και **ατμόπλευστον** και **ατμό- πλουν!) Μένοντας** στα εμπορικά πλοία, πρέπει να αναφέρουμε το παλαιό **ιστιοφόρο** («πλοίο με πανιά») και το (άχρηστο μετά τη συγκοινωνία με αεροπλάνο) **υπερωκεάνειο** (< αγγλ. transoceanic), που εκτελούσε μακρινά υπερατλαντικά ταξίδια. **Η** Ελλάδα είναι γνωστή για τον μεγάλο στόλο της σε **φορτηγά** και **επιβατηγό ή επιβατικά πλοία,** που ανήκουν σε Έλληνες εφοπλιστές. Πολλά από αυτά είναι **πετρελαιοφόρα** (οι ναυτικοί τα λένε και **γκαζάδικα). Στις** μέρες μας και στον τύπο μας, εκτός από τα **ακτοπλοϊκά**

πλοία, είναι πολύ γνωστά και τα πορθμεία, γνωστά (για μεγαλύτερες αποστάσεις) και ως οχηματαγωγά (< αγγλ. ferry-boat), πλοία που μεταφέρουν ανθρώπους και οχήματα παντός είδους (επιβατη- γά. λεωφορεία, φορτηγά, ψυγεία κ.λπ.). Η λ. που συχνά χρησιμοποιείται για κάθε είδους πλοίο, αλλά και για τα μικρά ή μεγάλα ιδιωτικά πλοία και πλοιάρια, είναι η λ. σκάφος.

πλοιοκτησία (η) {χωρ. πληθ.Ι **1·** Π ιδιοκτησία πλοίου **2.** (α) ο ιδιοκτήτης ή οι ιδιοκτήτες πλοίου ή πλοίων ((3) (περιληπτ.) το σύνολο των πλοιοκτητών (πβ. λ. ***εργοδοσία).*** **πλοιοκτήτης** (ο) |1887| {πλοιοκτητών}, **πλοιοκτήτρια** (η) {πλυιο- κτητριών} ο ιδιοκτήτης πλοίου, πυ έχει και την εκμετάλλευσή τυ: (κ. ως επίθ.) ***η ~ εταιρεία.***

|ετυμ. < ***πλοίο + -κτήτης*** < αρχ. ***κτώμαι (-αο-)*** «κατέχω, είμαι ιδιοκτήτης». πβ. ***ιδιο·κτήτης*\.**

πλοιοκτήτης - εφοπλιστής. Στην κοινή αντίληψη οι λέξεις ταυτίζονται. Ωστόσο, η σημασία τους και η έννοιά τους (στο Ιδιωτικό Ναυτικό Δίκαιο) διαφέρει: πλοιοκτήτης είναι ο ιδιοκτήτης τού πλοίου (αγγλ. shipowner), *ενώ* εφοπλιστής είναι ο εκμεταλλευόμενος επιχειρηματικά το πλοίο, χωρίς να είναι πάντοτε και ο ιδιοκτήτης τού πλοίου *(πλοιοκτήτης).* Το γεγονός ότι οι περισσότεροι (ιδ. Έλληνες) πλοιοκτήτες είναι και εφοπλιστές, έχει οδηγήσει στην αντίληψη ότι οι λέξεις ταυτίζονται σημασιολογικά.

πλοκάμι (το) {πλοκαμ-ιού | -ιών} 1. καθένας από τους βραχίονες (πόδια) τού χταποδιού 2. (μτφ.-κακόσ.) *πλοκάμια* **(τα) το δίκτυο ενός μηχανισμού που ελέγχει τα πάντα και μπορεί να παγιδεύσει οπωσυνδήποτε: *έπεσε στα ~ τής μαφίας* |[*η διεθνής τρομοκρατία έχει απλώσει τα ~ της παντού* · 3. καθένα από τα νήματα τού παραγαδιού.**

[ΕΤΥΜ. **< *ʸ πλοκάμιον,*** υποκ. τού αρχ. ***πλόκαμος*** (βλ.λ.)]. **πλόκαμος** (ο) {πλοκάμ-ου | -ων. -ους} (λόγ.) **1.** το πλοκάμι **2. η** πλεξούδα μαλλιών.

|Ι-ΤΥΜ. **αρχ. < θ. *πλοκ-* (ετερωνμ. βαθμ. τού *πλέκω,* βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-αμος.*** πβ. ***ούλ-αμός. ποτ-αμός].*** **πλοκή (η) 1. (σε λογοτεχνικό, κινηματογραφικό κ.λπ. έργο) ο τρόπος που επιλέγει ο δημιουργός να δομήσει μια σειρά γεγονότων που συνδέονται μεταξύ τους. ώστε να πρυκύψει μια ενδιαφέρουσα ιστορία: *η ~ τού έργου ήταν τόσο σύνθετη, ώστε δεν καταλάβαινα τι γινόταν στη σκηνή!* || *χαλαρή / συναρπαστική* - 2. (συνεκδ.) η ιδιότητα έργου (λυγοτεχνικού. κινηματογραφικού κ.λπ.) να εχει υπόθεση, στην υπυία τα γεγονότα συνδέυνται μεταξύ τους επιτυχημένα και με τρόπο που επιτείνει το ενδιαφέρον: *τα αστυνομικά έργα πρέπει να έχουν ~* || *έργο με -* 3. (μτφ.) τυ πλέξιμο, ο τρόπος με τον οποίυ συνδυάζονται μεταξύ τυς διάφορα στοιχεία: *«ένα μεγάλο μωσαϊκό, μια - λέξεων και θαυμάσιων εικόνων...»* (εφημ.).**

ΙΕΤΥΜ. αρχ. **< *πλέκω*** (βλ.λ.)]. **πλονζόν** (το) {άκλ.} 1. βουτιά **2.** (ειδικότ.) η εκτίναξη τυ σώματος (συνήθ. επάνω ή εμπρός): ***με ένα εκπληκτικό ~ ο τερματοφύ/.ακας απέκρουσε το φάουλ*** ΣΥΝ. βουτιά.

|Ι:Ι ΥΜ. < γαλλ. plongeon «βουτιά (στο νερό), άλμα» < p. plonger «βουτώ» < δημώδ. λατ. plumbicare < μτγν. λατ. plumbio «είδος κολυμβητι- κού πτηνού, που εφορμά με ταχύτητα στο νερό (σαν μολύβι) για αναζήτηση ψαριών» < λατ. plumbum «μόλυβδος»].

-πλός, -ή. *-ό* **παραγωγικό επίθημα αριθμητικών επιθέτων που σημαίνει ότι (κάποιος/κάτι) αποτελείται από τόσα μέρη όσα δηλώνει το α' συνθετικό: *δι-π'λός, τρι-π/.ός, τετρα-πλός*** **κ.λπ. Επίσης (λόγ.) -πλούς, -ή. -ούν (πβ. *άλμα εις τριπ/*ούν).**

[ΕΤΥΜ. **Παραγ. επίθημα αριθμητικών επιθέτων τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (π.χ. *ά-πλοϋς. δι-πλοί>ς. τρι-πλοϋς*** **κ.τ.ό.). πυ ανάγεται σε *-ρΙ-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *pcl- «διπλώνω, πτυχώνω», πβ. λατ. simplus «απλός», μέσ. ιρλ. diabu] «διπλός» (< *dwei-p)o-). αρχ. σκανδ. falda «πτυχή, δίπλα», γερμ. Faltc κ.ά. Ομόρρ. *-π?.άσΐος*** **(βλ.λ.). Ο μτγν. τ. *-πλός. -ή, -όν*** **οφείλεται στην επίδρ. των δευτερόκλιτοι επιθέτων, με τα οποία συνέπιπταν στη γενική πτώση (πβ. *καλού - καλός, διπ/.ού διπ/.ός)}.**

πολλαπλασιαστικά - αναλογικά αριθμητικά: -πλός / -πλούς - -ττλάσιος. Οι δύο κατηγορίες των αριθμητικών διαφέρουν μεταξύ τους. Τα αριθμητικά σε -πλός *(διπλός, τριπλός, δεκαπλός... πολλαπλός).* που προήλθαν από τα λόγια αριθμητικά σε -πλούς *(διπλούς, τριπλούς, δεκαπλούς.... πολλαπλούς),* έχουν πολλαπλασιαστική σημασία, δηλώνουν δηλ. από πόσα μέρη αποτελείται κάτι: *διπλή βάρδια., άλμα εις τριπλούν. διπλό ουίσκι, τριπλή γκάφα, πολλαπλές επιθέσεις* κ.τ.ό. Τα αριθμητικά σε -πλάσιος (*διπλάσιος. τριπλάσιος, πενταπλάσιος, εκατονταπλάσιος* κ.λπ.) δηλώνουν πόσες φορές κάτι είναι μεγαλύτερο σε σχέση με ένα άλλο (αναλογικά αριθμητικά): *Το νέο σπίτι τους είναι διπλάσιο από το παλιό - Ο μισθός που παίρνει στη νέα του δουλειά είναι σχεδόν τριπλάσιος από ό.τι στην προηγούμενη.*

πλότερ (το) {άκλ.} σειρά οργάνων, με τα οπυία είναι δυνατόν να χα- ραχθούν πάνω σε μια επιφάνεια με γραφικά ή φωτογραφικά μέσα χαρτογραφικές λεπτομέρειες.

I in ΥΜ. < αγγλ. plotter < p. plot «σχεδιάζω»1. **πλουμί** (το) {πλουμ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το στολίδι (κεντητό ή ζωγραφιστό), τυ πλουμίδι (βλ.λ.).

|ι· ι ΥΜ. < μεσν. ***πλουμίον,*** υποκ. τού λατ. pluma «χνούδι, πούπουλο»|. **πλουμίδι** (το) {πλουμιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) κεντητό ή ζωγραφικό δια- κοσμητικό στοιχείο: ***είχε γεμίσει κεντητά ~ το σαλόνι*** ΣΥΝ. στολίδι.

κόσμημα, ποίκιλμα.

[ΕΙ ΥΜ. < ***π/.ονμί*** (βλ.λ.) + ***-ίδι.*** πβ. κ. στολ-ιό'ι|. **πλουμίζω** ρ. μετβ. [μεσν.] {πλούμισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) διακοσμώ με πλουμίδια συν. στολίζω. –πλούμισμα (το) [μεσν.|. **πλουμιστός,** -ή. -ό [μεσν.) (λαϊκ.) **1.** διακοσμημένος με πλουμίδια ΣΥΝ. στολισμένος **2.** πολύχρωμος: ~ ***φτερά.*** **πλουραλισμός** (ο) **1.** η αρχή κατά την οποία άνθρωποι διαφορετικών φυλών, θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων κ.λπ. μπορούν να συμβιώνουν αρμονικά σε μια κοινωνία, διατηρώντας τα ιδιαίτερα γνωρίσματά τους **2.** (ειδικότ.) η δυνατότητα να εκφράζονται όλες οι απόψεις ελεύθερα σχετικά με ένα ζήτημα: ~ ***στα Μ.Μ.Ε.*** [[ο ~ ***που υπάρχει σε ένα κόμμα με πολλές τάσεις*** συν. πολυφωνία 3. φίλος. θεωρία αντιτιΟέμενη στον μονισμό και τυν δυϊσμό, η υποία κατανοεί και ερμηνεύει τον κόσμο με αναγωγή σε πολλαπλές και ανεξάρτητες οντότητες και αρχές συν. πολυαρχία αντ. μονισμός (πβ. λ. ***μονισμός, δυαρχία).*** – **πλουραλιστής** (ο), **πλουραλίστρια** (η), **πλουραλιστικός,** -ή, -ό.“

[ΚΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pluralismc < λατ. pluralis «πληθυντικός» plus, pluris «πολύς, περισσότερος»], **πλους** (Ο) {πλου | πλόες} (λόγ.) **1.** η πλεύση, η πυρεία τού πλοίου: *κατά τον πλου παρουσιάστηκαν μηχανικά προβλήματα* συν. θαλασσυ- πορία, ρότα · ΦΡ. (λόγ.) **εν** *πλω (έν πλφ)* κατά τον πλου, ενώ το σκάφος πλέει **2.** (συνεκδ.) το ταξίδι με πλοίο. σχολιο λ. *πλέω.*

[ΕΙ ΥΜ. **< αρχ. *πλούς / πλόος < *πλόΓ-ος < πλέω*** (βλ.λ.). ΙΙ λ. συνδ. με σανσκρ. plava- «σχεδία, αυτό πυυ επιπλέει», ρωσ. rĭyn «πλοίο, κανό» κ.ά.|.

-πλούς, -ή. -ούν -► -πλος

πλουσιοκόριτσο (το) πλούσιο κορίτσι (από πλούσια οικογένεια) αν γ. φτωχοκόριτσο, **πλουσιόπαιδο** (το) πλούσιο παιδί (από πλούσια οικογένεια) αντ. φτωχόπαιδο.

πλουσιοπάροχος, -η, -ο [μεσν.Ι αυτός που παρέχει κάτι σε αφθονία. γενναιόδωρος: ***έ?.αβε ~ ανταλλάγματα για τη συγκατάθεσή του*** [[- ***γεύμα / δώρα*** συν. (λόγ.) δαψιλής αντ. πενιχρός, φτωχικός. – **πλουσιοπάροχα** επίρρ. ^ σχολιο λ. ***επιδαψιλεύω.*** **πλούσιος,** -α (λόγ. -ία), -ο **1.** αυτός που διαθέτει μεγάλη περιουσία (κινητή και ακίνητη, χρήμα, οικόπεδα κ.λπ.): ***προέρχεται από - οικογένεια*** **[[*~ εταιρεία / φίλοι / υποψήφιος γαμπρός* || *είναι ~ σαν τον Κροίσο*** || - ***χώρες / κράτη*** (οι βιομηχανικά και τεχνολογικά ανεπτυγμένες χώρες, σε αντίθεση με τις φτωχές, αναπτυσσόμενες χώρες) · ΦΡ. *κάνω πλούσιο γάμο* (i) παντρεύομαι πλούσιο άτομο (ii) παντρεύομαι με πολυτέλειες (ακριβά ρούχα, πολυτελή δεξίωση μετά τον γάμο κ.λπ.) συν. εύπορος, ευκατάστατος αντ. φτωχός, άπορος **2.** *πλούσιος* (ο), *πλούσια* (η) πρόσωπο που διαθέτει μεγάλη περιουσία, πολλά υλικά αγαθά: ***π/.ούσιοι και φτωχοί*** || ***πώς περνούν οι*** ~· ΦΡ. *πλούσιοι επτώχευσαν και επείνασαν* (από εκκλησιαστικό τροπάριο) ως σχόλιο για την αστάθεια των ανθρώπινων πραγμάτων 3. (+σε) αυτός που εμπεριέχει σε μεγάλο αριθμό / βαθμό ή ποικιλία ορισμένα στοιχεία: ***τροφή*** ~ ***σε πρωτεΐνες*** || ***σαμπουάν*** ~ ***σε ιχνοστοιχεία*** || ***άνθρωπος*** ~ σε ***χαρίσματα / αρετές*** || ***εποχή - σε λογοτεχνικά έργα*** || ~ ***γλώσσα*** (σε λεξιλόγιο και εκφραστικά μέσα) / ***βιβλιοθήκη*** (σε βιβλία) / ***λεξιλόγιο*** jj ~ ***συγκομιδή*** (σε προϊόντα) / ***γη*** (εύφορη) / ***βλάστηση*** (σε φυτά, δέντρα κ.λπ.) || ***έδαφος - σε μεταλλεύματα*** || ~ ***βιβ/αογραφία*** (πολλά κατατοπιστικά επιστημονικά βιβλία και βοηθήματα) || ~ ***μαλ?αά / γένια*** **(πυκνά *και* πολλά)** συν. **άφθονος, δαψιλής** λντ. **ανεπαρκής, λίγος 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποσότητα, αφθονία:** ~ ***γεύμα*** λντ. **ανεπαρκής · φρ.** *πλούσια τα ελέη (κάποιου)* (i) **για γενναιοδωρία ή αφθονία πραγμάτων: *δόξα τα> Θεώ, βγάλαμε πολύ λάδι εφέτος■ πλούσια τα ελέη σου. Κύριε!*** (ii) **(μτφ.) για πρόσωπο (κυρ. γυναίκα) με πολλά σωματικά χαρίσματα: *όλοι τη θαυμάζουν βκέπεις, είναι πλούσια τα ε?^έη της!* 5. (για πράγματα) αυτός που κοστίζει ακριβά ή/και που χαρακτηρίζεται από πολυτέλεια: *πρόσοψη με - διάκοσμο* [[*διαγο)νισμός με ~ δώρα* || *κάνω - ζωή*** (ζω μέσα στην πολυτέλεια, ζω μέσα σε μεγάλες υλικές ανέσεις) **6. για μεγάλο χρηματικό ποσό: ~ *συνδρομή / αμοιβή* 7. (για ερεθίσματα οπτικά, γευστικά κ.λπ.) αυτός που δίνει αίσθηση πληρότητας: *σοκολάτα με ~ γεύση*** **(που «γεμίζει» το στόμα) || *κρασί με ~ άρωμα* || *~ ήχος*** **(που «γεμίζει» το αφτί).**

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ξε-, φτώχια.***

(ετυμ. < αρχ. ***πλούσιος*** < ***πλούτ-ιος*** (με συριστικοποίηση τού ***-τ-.*** πβ. ***δημότ-ιος*** · ***δημόσ-ιος***) < ***πλούτος*** (βλ.λ.)[. **πλουσιόσπιτο** (το) **1.** σπίτι στο οποίο διαμένουν πλούσιοι άνθρωποι **2.** σπίτι που διακρίνεται από πολυτέλεια 3. (μτφ.) πλούσια οικογένεια.

πλουταίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πλούτυνα} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάποιον) πλούσιο συν. πλουτίζω **^2.** (αμετβ.) γίνομαι πλούσιος αντ. φτωχαίνω. ^ σχολιο λ. *-αίνω.*

Πλούταρχος (ο) {-ου κ. -άρχου} **1.** αρχαίος Έλληνας πεζογράφος (45-120 μ.Χ.). γνωστός κυρ. για τα βιυγραφικά του έργα (Βίοι ***Παράλληλοι)*** **2.** άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ftym. μτγν. κύρ. όν. **< *πλούτος + -αρχος < άρχω*\.** **πλουτίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. **[**αρχ.**J** {πλούτισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) γίνομαι πλούσιος, αποκτώ πολλά υλικά αγαθά, δημιουργώ περιουσία: ***πλούτισε στο εξωτερικό)| - γρήγορα / απ' τη μια μέρα στην άλλη || πολλοί πλούτισαν πατώντας επί πτωμάτων / εις βάρος άλλων / με κομπίνες / παράνομα || με την άνοδο τού τουρισμού στα νησιά πολλοί ξενοδόχοι και μεγαλοεργολάβοι πλούτισαν || άνθρωπος τίμιος δεν πλουτίζει εύκο?^α*** συν. θησαυρίζω αν γ. φτωχαίνω ♦ **2.** (μετβ.) (μτφ.) αυξάνω, διευρύνω με πρόσθετα και νέα στοιχεία: ***πλούτισε τη συλλογή του με νέα και σπάνια εκθέματα || με τα ταξίδια πλουτίζει κανείς τις γνώσεις*** του συν. εμπλουτίζω.

πλουτισμός (ο) [μεσν.Ι 1.η απόκτηση πλούτου: *αθέμιτος! αδικαιολόγητος / γρήγορος / εύκολος* - 2. η επαύξηση με την προσθήκη νέων στοιχείων: ο *- τού μουσείου με νέα εκθέματα* ΣΥΝ. εμπλουτισμός. Επίσης πλούτισμα (το), πλουτοκράτης (ο) |Ι887| {πλουτοκρατών}, πλουτοκράτισσα (η) {πλουτυκρατισσώνι (κακόσ.) πρόσωπο που έχει δύναμη και επηρεάζει τις εξελίξεις χάρη στον πλούτο του.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. plutocrat], **πλουτοκρατία** (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η συγκέντρωση τής πολιτικής δύναμης στα χέρια των πλουσίων 2. (περιληπτ.) η τάξη των πλουσίων, που επικρατεί και καθορίζει τις εξελίξεις χάρη στον πλούτο της. – **πλουτοκρατικός,** -ή, -ό [Ι886|. **πλουτοκρατικά** επίρρ.

[ετυμ. **αρχ. < *πλούτος* + *-κρατία* < *κρατώ}*. **πλουτοπαραγωγικος, -ή. -ό |J895|** αυτός που παράγει πλούτο: *- πηγές / πόροι* ΣΥΝ. **πλουτοφόρος. πλούτος (ο) {πλούτη κ. λαϊκ. πλούτια (τα), χωρ. γεν. πληθ.} 1. το σύνολο των υλικών αντικειμένων (χρημάτων, κινητών και ακινήτων αγαθών, οικονομικών πόρων) που έχυν οικονομική αξία. συνιστούν δηλ. οικονομικά αγαθά: *ο ~ μιας χώρας / τού προηγμένου Βορρά || «Ο ~ των εθνών»* {The Wealth *of Nations*, τίτλος έργου τυ Α. Σμιθ) || *η δίκαιη κατανομή τον* ~· ΦΡ. ια) *εθνικός πλούτος* το σύνολο όλων των οικονομικών αγαθών μιας χώρας, ενός έθνους (β) **ορυκτός πλούτος** τα εκμεταλλεύσιμα ορυκτά μιας χώρας 2. το πλήθος, η αφθονία των αγαθών (κ. στον πληθ.) το σύνολο τής κινητής και ακίνητης περιουσίας που κατέχει κανείς: *τα αμύθητα πλούτη ενός ηγεμόνα || ζεις μες στον* ~ 3. (μτφ.) ό.τι πυλυτιμότερο έχει κανείς (συνήθ. στον πληθ.): *όλα μου τα ~ είναι η οικογένειά μου || «όλα μας τα ~ η αγάπη ετούτη»* (τραγ.) 4. η κατάσταση τού πλουσίου, αυτύ που κατέχει πολλά αγαθά, η μεγάλη οικονομική άνεση: ο *~ τής Βασι/^εύουσας προκαλούσε τον θαυμασμό των βαρβάρων || ο ~ χαρακτήριζε κάθε εκδήλωσή τους* συν. εμάρεια αντ. **ανέχεια, φτώχια, ένδεια 5. (κατ* επέκτ.) η αφθονία σε ποσότητα ή και ποικιλία: *ο (λεξιλογικός) ~ τής ελληνικής γλώσσας || ~ γνώσεων / εμπειριών* ΣΥΝ. πληθώρα ΑΝΤ. έλλειψη, απουσία 6. η μεγάλη ποικιλία: *~ χρωμάτων / γεύσεων / φυσικών ήχων || συναισθηματικός / ψυχικός* ~ (με πολλά αξιόλογα στοιχεία, προτερήματα) || *πνευματικός* ~ (πλήθυς και ποικιλία ιδεών και σκέψεων).** σχολιο λ. ***περιουσία, φτώχια.***

[ετυμ. < αρχ. ***πλούτος*** < ****πλόΡ-τος.*** ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. ***πλέω*** (< ****πλέ?-ω)***, με την έννοια των υλικών αγαθών πυυ «έρρεαν» άφθονα, βλ. λ. ***πλέω].***

πλούτος (το) Ιμτγν.Ι Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το σύνολο των ηθικών και πνευματικών αγαθών, τα εσωτερικά χαρίσματα: *«δώρο δεν έχουνε για σε και για το μέσα* ~» (Δ. Σολωμός), πλουτοφόρος, -ος (καθημ. -α). -ο αυτός που αποφέρει πλούτο ΣΥΝ. **πλυυτοπαραγωγικός.**

[ετυμ. μτγν. < *πλούτος* + *-φόρος* < *φέρω].*

Πλούτων (ο) {Πλούτων-ος, -α} 1. ΜΥΘΟΛ. **άλλη ονομασία (ευφημ.) τού θεύ Αδη: *η αρπαγή τής Περσεφόνης από* τον ~ · 2.** ΑΣΤΙΟΝ. **ο ένατος και πιο απομακρυσμένος πλανήτης τού ηλιακού μας συστήματος. Επίσης Πλούτωνας.**

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < ***πλούτος*** (βλ.λ.)[. **πλουτώνιο** (το) {πλουτωνίου | χωρ. πληθ.! ΧΗΜ. ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο Pu). το οπυίο χρησιμοποιείται ως καύσιμο στους πυρηνικούς σταθμούς για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και την κατασκευή πυρηνικών όπλων (βλ. κ. λ. ***περιοδικός,*** ΠΙΝ.).

[ΕΤΥΜ. **< μτγν. *Πλουτώνιον*, ονομασία σπηλαίων που οι αρχαίοι θεωρούσαν εισόδους στον Κάτω Κόσμο και χαρακτηρίζονταν από αποπνικτικές αναθυμιάσεις, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *Πλουτώνιος* < αρχ. *Πλούτων.* Ο χημ. όρ. αποτελεί αντιδάν. από νευλατ. plutonium|. πλουτώνιος, -α, -ο Ιμτγν.11. αυτός που σχετίζεται με τον Πλούτωνα**

2. (α) αυτός πυυ συντελείται στα έγκατα τής Γης συν. **ενδογήινυς (β) *πλουτώνιες εκρήξεις* οι ηφαιστειακές εκρήξεις (γ) *πλουτώνια πετρώματα* πυριγενή πετρώματα που σχηματίζονται από την κρυστάλ- λωση τού μάγματος (βλ.λ.) σε μεγάλα βάθη κάτω από την επιφάνεια τής Γης · 3. αυτός που αναφέρεται στον πλουτωνισμό (βλ.λ.).** σχολιο **λ. *-ιος.***

πλουτωνισμός (υ) παλαιότερη θεωρία σύμφωνα με την οποία ο σχηματισμός ορισμένων πετρωμάτων συνίστά αποτέλεσμα τής θερμότητας και των διεργασιών τήξεως.

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. plutonisme|. πλοχμός (ο) (λόγ.)** ΑΡΧΑΙΟΛ. **μοτίβο που συναντάται στην αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική και ζωγραφική και έχει τη μυρφή πλεξίδας.** [ΕΤΥΜ. **αρχ. < **πλοκ-σμός.* ετεροιωμ. βαθμ. τύυ *πλέκ-ω* (βλ.λ.)]. πλύθηκα ρ. ► πλένω**

πλύμα (το) {πλύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το νερό που μένει μετά τυ πλύσιμο ΣΥΝ. απόνερα **2.** (μτφ.) άνοστο και νερόβραστο φαγητό.

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < ***πλύνω].***

πλυμένος, -η. -ο -> πλένω

πλυντήριο (το) {πλυντηρί-υυ [-ων} 1. ηλεκτρική συσκευή για την αυτόματη πλύση ρούχων ή πιάτων: *- ρούχων / πιάτων* ΦΡ **(μτφ.) *πλυντήριο βρόμικου χρήματος*** επιχείρηση, **ίδρυμα ή τράπεζα που χρησιμοποιείται ως προκάλυμμα, προκειμένου να νομιμοποιηθούν χρήματα που αποκτήθηκαν παράνομα · (συνεκδ.) 2. η ποσότητα ρούχων ή πιάτων που χωράει ένα πλυντήριυ: *έχω να βά/.ω δύο* -3. κατάστημα με ηλεκτρικές συσκευές αυτόματης πλύσεως. τις οποίες μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει έναντι ορισμένου αντιτίμου: *πάω τα ρούχα μου σ'ένα ~ δύο δρόμους πιο κάτο)* 4. χώρος εξοπλισμένος με ειδικές εγκαταστάσεις για το πλύσιμο αυτοκινήτων, μεταλλευμάτων κ.λπ.**

(υποκ.) πλυντηριάκι (τυ).

ΙΕΓΥΜ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ.** επιθ. ***πλυντήριος*** **< *πλύνω*** **+** πα ραγ. επίθημα *-τήριος*, πβ. κ. *σημαν-τήριος*\.

Πλύντης **(ο) Ιμτγν.] {πλυντών},** πλύντρία (η) **Ιμτγν.]** {δύσχρ. **πλυ- ντριών} πρόσωπο που πλένει (ρούχα, πιάτα κ.λπ.)** συν. **(για πιάτα) λα- ντζέρης. ^**

πλυντικός, -ή. -ό |αρχ.] αυτός που χρησιμεύει στυ πλύσιμο, πλύνω

(να/θα) ρ. * πλένω

πλύση (η) {-ης κ. -εως [-εις. -εων| 1. (γενικά) το καθάρισμα με νερό 2. (ειδικότ.) το καθάρισμα ρούχων με σαπυύνι ή απορρυπαντικό, η μπουγάδα: *βάζετε μόνο τη μισή ποσότητα απορρυπαντικού σε κάθε* ~· φρ. (μτφ.-κακόσ.) ***πλύση εγκεφάλου*** βλ. λ. *εγκέφα/.ος* · 3. (α) (για πληγές) η απολύμανση με αντισηπτικό (β) ιατρ. ***πλύση στομάχου*** η απαλλαγή τυύ στομάχου από δηλητηριώδεις υυσίες με τη βοήθεια υγρών που προκαλούν εμετό **4.** χημ. ο καθαρισμός μεταλλευμάτων, υφαντικών υλών κ.λπ.

| κτυμ. < αρχ. *πλύσις* < *πλύνω].* πλύσιμο (τυ) [μτγν.Ι Ιπλυσίμ-ατος | -ατα. -άτων] η διαδικασία καθαρισμού. τυ να πλένει κανείς (κάτι): *το ~ των πιάτων / πον ρούχων ι τού αυτοκινήτου* || γο *τραπεζομάντη'ΑΟ θέλει* - (καθάρισμα) || *ρούχα που δεν μπαίνουν στο* -1| *τοποθετεί τα ρούχα που είναι για ~ στο καλάθι* συν. πλύση, καθάρισμα, πλυσταρειό (το) (παλαιότ.) υ χώρος τυύ σπιτιού (συνήθ. στην ταράτσα ή στυ υπόγειο), όπου γινόταν το πλύσιμο των ρούχων.

[F.ΤΥΜ. < **πλυστρ-αρειό* (με ανομοιωτική αποβυλή τού -ρ-) < *πλύστρα* + παραγ. επίθημα *-αρειό*. πβ. *αλητ-αρειό*\. πλυστικά (τα) (παλαιότ.) η αμοιβή για το πλύσιμο ρούχων.

[F.ΤΥΜ. < **πλύστης* (< αρχ. *πλύνω)* + *-ικν5ς]. πλύστρα **(η) |πλυστρίόν}** 1. **η γυναίκα που ασχολείται επαγγελματικά με το πλύσιμο ξένων ρούχων || {μτφ.-κακόσ.)** *έγινε και κυρία τώρα, η ~!* · **2. (παλαιότ.) πέτρινη πλάκα ή σανίδα που προσαρμοζόταν στην άκρη τής σκάφης και χρησιμοποιόταν για το τρίψιμο των ρούχων κατά το πλύσιμο.**

jtΤΥΜ. < *πλύση* + παραγ. επίθημα *-τρα.* πβ. *απλώσ-τρα. σκοχώσ-τρα*). πλώρη **(η) {χωρ. γεν. πληθ.} το μπρυστινό τμήμα τού πλυίου** ΣΥΝ. **(λόγ.) πρώρα** λντ. **πρύμνη** · φρ. **(α)** *από την πρύμνη ώς την πλώρη* **(κ. *πρύ- μα-πλώρα)* από τη μια άκρη ώς την άλλη (β)** *βάζω πλώρη* **βλ. λ. *βάζω.* Επίσης (λαϊκ.)** πλώρα. **jtΤΥΜ. μτγν., βλ. λ. *πρώρα).*** πλωρίζω **ρ. αμετβ. {πλώρισα} (λαϊκ.) βάζω πλώρη, κατευθύνομαι προς κάποιο μέρος ταξιδεύοντας.** πλωριός, **-ιά. -ιό (λαϊκ.) αυτός που βρίσκεται στην πλώρη: *- κατάρτι*** ΣΥΝ. **(λόγ.) πρωραίος** αντ. **πρυμνήσιος, (λόγ.) πρυμναίος.**

| ΐϊΤΥΜ. < *πρωραίος* (με αφομοίωση τού *-ρ-* και συνίζηση) < *πρώρα].* πλωτάρχης **(ο) {κλητ. πλωτάρχα | πλωταρχών] αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικύυ (βλ. λ. *βαθμός,* πιν.).**

|ι-ΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «κυβερνήτης πλοίυυ». < *πλωτός* + *-άρχης άρχω].*

πλωτήρας (ο) 1. ναυτ. ελαφρό σώμα που επιπλέει στο νερό ή βυηθεί άλλο σώμα να επιπλεύσει · 2. λεμβοειδής κατασκευή που χρησιμεύει στη συγκράτηση των υδροπλάνων και των πτερύγων τους πάνω στην επιφάνεια τής θάλασσας · 3. ωκεανογραφική συσκευή που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τής κίνησης των ρευμάτων · **4.** τεχνολ. κοίλος μεταλλικός ή πλαστικός κύλινδρος, που ρυθμίζει τη ροή τού νερού ή άλλου υγρού σε αποθήκες νερού ή δεξαμενές άλλων υγρών με δυνατότητα διακοπής τής παροχής για απυφυγή υπερχεί- λισης ΣΥΝ. φλοτέρ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πλωτήρ. -ήρος* «ναύτης» < θ. *πλω-* τού ρ. *πλώω* (βλ. λ. *πλωτός)* + παραγ. επίθημα *-τήρ* (πβ. *κρα-τήρ, βα-τήρ*). Μερικές νεο- ελλ. τεχνολογικές σημ. αποτελούν απόδ. τού γαλλ. flotieur (βλ. λ. *φ/,ο- τέρ)].

πλωτικός, **-ή, -ό |αρχ.] (λόγ.)** 1. **αυτός πυυ σχετίζεται με τον πλου:** ~ *προβλήματα 2. πλωτική* **(η) η ικανότητα, η επιδεξιότητα στην πλεύση.** Πλωτίνος **(ο)** 1. **αρχαίος Έλληνας φιλόσοωος** (205–270 **μ.Χ.). ο θεμελιωτής τής νεοπλατωνικής φιλοσοφίας 2. όνυμα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.**

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***Πλωτίνος*** < ουμβρ. **Plotus** (λατ. **Plautus** > μτγν. ***Π?Μϋτος)*** < επίθ. **plotus** «πλατύπους» + παραγ. επίθημα **-inus].** πλωτός, -ή. -ό 1. αυτός που μπυρεί να τον διαπλεύσει κανείς: ~ ***ποταμός*** 2. αυτός που επιπλέει στην επιφάνεια τυύ νερού: *- **μέσα*** · ΦΡ. *πλωτή γέφυρα* γέφυρα που κατασκευάζεται σε ποταμυύς. κυρ. σε καιρό πολέμου, και αποτελείται από κοίλα στεγανά σώματα.

[κτυμ. αρχ. < ρ. πλώω πλέω» (ιων.) < **π?.ώ(Ε)ω* < θ. plo(u)-, εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **pleu- «πλέω. κολυμπώ», πβ. σανσκρ. plavati (ίδια σημ.). λατ. pluvia «βροχή» (> γαλλ. pluie, ισπ. Iluvia. ιταλ. pioggia) κ.ά. Ομόρρ. *πλέ-ω* **(βλ.λ.).** *πλύ-νω, πλούς* **(<** *πλό-ος).* *πλο-ϊο(ν), πλοΰ-τος* **κ.ά.|.**

Π.Μ.Σ. (ο) Πανελλήνιος Μουσικός Σύλλογος.

Π.Ν. (το) Πολεμικό Ναυτικό.

πνεύμα (το) {πνεύμ-ατυς | -ατα, -άτων} 1. το εσωτερικό και άυλο μέρος τής ανθρώπινης ύπαρξης, που περιλαμβάνει τις σκέψεις, τις ιδέες. πυυ αντιλαμβάνεται και παράγει κρίσεις: *θαυμάσιο / οξύ / μεστό ι δημιουργικό ~ || ελεύθερο ~, απαλλαγμένο ακό προλήψεις και δεισιδαιμονίες || μεγά/.ο / επιχειρηματικό / εφευρετικό ι ανήσυχο ~* συν. σκέψη, μυαλό, νόηση, αντίληψη· ΦΡ. *μακάριοι οι πτωχοί τω πνεύμα- τι* βλ. λ. *πτωχός* 2. (συνεκδ.) ο άνθρωπος ως προς το πώς σκέφτεται ή συμπεριφέρεται: *ο συγγραφέας που παρουσιάζουμε υπήρξε ένα φιλελεύθερο ~ σε σκοτεινούς καιρούς*]{ ο *στοχαστής αυτός είναι ένα μεγάλο, σπάνιο - τής εποχής μας*· φρ. (α) (σκωπτ.-ειρων.) *τα μεγάλα πνεύματα συναντώνται* σε περίπτωση ταυτίσεως απόψεων μεταξύ προσώπων που δεν γνωρίζουν προηγουμένως ο ένας τις θέσεις, τις ιδέες τού άλλου: *έκανα κι εγώ την ίδια σκέψη με σένα■ είδες, ~!* (β)

ανήσυχο πνεύμα βλ. λ. *ανήσυχος* (γ) *πνεύμα αντιλογίας* βλ. λ. *αντιλογία* **3.** πρόσωπο που ασχολείται με τον στοχασμό, τα γράμματα, τον πολιτισμό, την έρευνα και τη γνώση: *ένα σημαντικό - που άφησε εποχή υπήρξε ο...* **4.** (α) τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός προσώπου, έργου, κινήματος κ.λπ.: *το - τού υπαρξισμού είχε εμποτίσει τα γραπτά πολλών συγγραφέων εκείνης τής περιόδου* || *το - αυτού τού φιλοσόφου ανιχνεύεται στις θεωρίες αρκετών νεότερων δημιουργών* || *το ~ τού ρομαντισμού αντανακλάται στους στίχους του*■ φρ. *αθλητικό πνεύμα* βλ. λ. *αθλητικός* (β) το σύνολο των αντιλήψεων. το)ν ιδεών και των τάσεων: *το ~ τής εποχής / των καιρών μας* || *αποδίδω πιοτά το ~ μιας εποχής στα σκηνικά και τα κοστούμια* || *η πρωτοβουλία αυτή συντάσσεται στο ~ τής δημερούς συνεργασίας* || *το - που βασιλεύει στον κυβερνοχώρο* || *οι αλλαγές που θα γίνουν θα είναι στο ίδιο ~ με τις προηγούμενες*■ ΦΡ. (α) **το** *πνεύμα των προγόνων* η πνευματική παράδοση, ό.τι έχει κληροδοτηθεί από την πολιτισμική παραγωγή των προγόνοιν (β) *μπαίνω στο πνεύμα* (+γεν.) αντιλαμβάνομαι τι ισχύει (σε δεδομένο χώρο) και προσαρμόζομαι: *μπήκε γρήγορα στο πνεύμα τής ομάδας / τού αγωνίσματος* |j <5εν *έχει μπει ακόμα στο πνεύμα τής δουλειάς* συν. εγκλιματίζομαι **5.** κάθε στοιχείο που χαρακτηρίζει τον τρόπο συμπεριφοράς, δράσης (κάποιου) ή τν σύνολο των χαρακτηριστικών ενός χώρου, το κλίμα που επικρατεί: **~** *αυτοθυσίας / συνεργασίας / ανταγωνισμού / ομοψυχίας* || *ομαδικό / δημοκρατικό / ανεκτικό / φΟ.ικό* **- 6.** (α) η ψυχική, συναισθηματική και ηθική κατάσταση τού ανθρώπου κατ' αντιδιαστολή προς την αντίστοιχη σωματική συν. ψυχή· φρ. *το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε σαρξ ασθενής* βλ. **λ.** *σαρξ* **(β)** *πνεύματα* **(τα) η** ψυχική **κατάσταση:** *με την παρέμβασή του προσπάθησε να ηρεμήσει τα* **~ ||** *εξάπτω / οξύνω / ανάβω τα -* ·

το βαθύτερο **νόημα, το περιεχόμενο, κατ' αντιδιαστολή προς τη μορφή, τον τύπο:** *το ~ τού νόμου / τού κειμένου* συν. **ουσία** αντ. **γράμμα,** τύπος · 8. ευφυολόγημα **που λέγεται** συνήθ. **άκαιρα και** ειρωνικά: *από - άλλο τίποτα*■ *από πράξεις όμως τίποτα!* **κυρ. στις** φρ. *κάνω / πουλάω πνεύμα* **λέω έξυπνα ή αστεία λόγια σε** καταστάσεις **που** απαιτούν **σοβαρότητα και περίσκεψη, λέω** εξυπνάδες, ειρωνεύομαι: *μην πουλάς* **~.** *η υπόθεση είναι πολύ σοβαρή* || *αυτός υποφέρει κι ο άλλος κάνει* **-** · **9. η** ζωή, **η ύπαρξη:** *παρέδωσε το* **~** *(του)* **(πέθανε) 10. (α) κάθε άυλη ύπαρξη,** ***που*** **δεν γίνεται** αντιληπτή **με τις αισθήσεις** ***(κατά*** **τη λαϊκή** φαντασία, **δαίμονες, φαντάσματα κ.λπ.): *κακό*** */ πονηρό , ακάθαρτο* **~ I|** *καλό / αγαθό* ~ **(άγγελος) |j *«το - γοι>*** *κακού»* **(υ Διάβολος) | | *ο Θεός είναι* - (β) εκκλησ.** *Άγιο Πνεύμα* **το τρίτο πρόσωπο της** ομοούσιας **και αδιαίρετης Αγίας Τριάδας 11. (ειδικότ.) (α) ένα νεκρό πρόσωπο για το οποίο πιστεύεται ότι υπάρχει με διαφορετική, άυλη υπόσταση και** εμφανίζεται **με διάφορους τρόπους, συχνά** πρυκαλώ- **ντας** θορύβους, **τρομάζοντας τους** ανθρώπους: *θορυβοποιό* - συν. στοιχειό, φάντασμα **(β) τν μέρος τού** ανθρώπου **που** πιστεύεται **ότι** επιβιώνει **μετά τον θάνατο και για τν** οποίν **υπάρχει η λαϊκή πίστη ότι μπορεί κανείς να το καλέσει να** δηλώσει **την παρουσία του** (λ.χ. **με τον** πνευματισμό): ***μαζεύονται σ'ένα περίεργο σπίτι και καλούν τα -1| τους «μί/.ησε» το ~ ενός*** *προγόνου* **τους** · **12. γλωσσ. σημείυ** γραφής, **η** ψιλή (') **και η δασεία** ('). **που σημειώνεται (στο πολυτονικό σύστημα) πάνω από τν** αρχικό φωνήεν **των λέξεων:** *αέρας,* ***υγεία. σχολο*** λ. *πεθαίνω.*

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *πνεύμα* < *πνέω* **(βλ.λ.). Η αρχική σημ. τής λ. ήταν «πνοή. άνεμος», αλλά στυ βιβλικό λεξιλόγιο χρησιμοποιήθηκε επίσης για να δηλώσει τόσο το Αγιο Πνεύμα όσο και κακά πνεύματα. Έτσι. συνδέθηκε με το αντίστοιχο εβρ. ruuh «φύσημα, πνοή», το οποίο οι Εβδομήκοντα μετέφρασαν ως** *πνεύμα.* **Αργότερα η λ. δήλωσε επίσης τις διανοητικές ικανότητες ενός ατόμου, που του επιτρέπουν να κινείται στυν κόσμο των ιδεών, την εσωτερική του υπόσταση, βούληση και σκέψη. Η φρ.** *τα μεγάλα πνεύματα συναντώνται* **αποδίδει τη γαλλ. Ics grands esprits se rencontrcnt|.**

πνεύματα: δασεία - ψιλή. Στο σύστημα των φθόγγων τής Αρχαίας Ελληνικής συμπεριλαμβανόταν και ο δασύς φθόγγος, είτε ως αυτοτελής φθόγγος στην αρχή τής λέξης μπροστά από ορισμένα φωνήεντα είτε ως συνοδευτικό στοιχείο ορισμένων συμφώνων, των λεγόμενων **δασέων.** Ο δασύς φθόγγυς συνίσταται στην εκβολή ενός πυσύ αέρος. μιας άχνας, που προηγείται τής εκφώνησης ενός φωνήεντος και δηλώνεται συνήθ. στη φωνητική γραφή με τν | h | (πβ. την προφυρά των αρχαίων ελληνικών λέξεων **ελληνικός** /hellenik0s/, **ήρωες** /heroes/, **ύπόθεσις** /hUp0thesis/. **όρίζων** /hori/.do η/. **ύατερία** /hiisteria/ κ.ά.. πυυ διασώζουν τη δασύτητά τους στην προφορά και τη γραφή τους ως ξένων λέξεων σε διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες' πβ. αγγλ. hellenic. hero, hypothesis, horizon, hysteria). Προκειμένου για τα δασέα σύμφωνα τής Αρχαίας, πάλι μια άχνα συνοδεύει την εκφώνηση των συμφώνων ρ. ι. k, πυυ προ- φέρονται ως p^h (φ). t^h (θ), k^h (χ): **φιλοσοφία** /philosophia/ (πβ. αγγλ. philosophy), **φωτο-** /photo-/ (πβ. αγγλ. photo-), **φράσις** /phrasis/ (πβ. αγγλ. phrase), **φυσικός** /phiisik0s/ (πβ. αγγλ. physical), **θέατρον** /t^heatron / (πβ. αγγλ. theatre). **Θέμα/I^ιτιβ/** (πβ. αγγλ. theme), **θεωρία** /t^heOria/ (πβ. αγγλ. theory), **χαρακτήρ** /k^haraktбr/ (πβ. αγγλ. character). **χάος** /k^haos/ (πβ. αγγλ. chaos), **Χριστός** 'k^{ii}risti5s/ (πβ, αγγλ. Christ), **χρονικός** /k^{ii}ronik0s/ (πβ. αγγλ. chronicle) κ.ά. Στην Αρχαία Ελληνική τα δασύ πνεύμα και τα δασέα σύμφωνα προφέρονταν αρχικά σε όλες τις διαλέκτους. Στην ιωνική διάλεκτο, το δασύ πνεύμα (και ορισμένα δασέα σύμφωνα) έπαψε νωρίς να πρυφέρε- ται, σε αντίθεση με την αττική διάλεκτο ***(«Αττικοί δασυντικοί, "ίωνες ψιλωτικοί»*** έλεγαν οι Αρχαίοι γραμματικοί). Στην αττική διάλεκτο το δασύ πνεύμα αρχίζει ***να*** σιγάται ήδη από τον 3ο αι. π.Χ., η σίγησή τυυ. πάντως, ολοκληρώνεται μόλις τον 3ο αι. μ.Χ.. τότε που και τα δασέα σύμφωνα αποδασύνονται και γίνονται **διαρκή σύμφωνα (p^h > f, t^h > θ. k^h > χ). Για τη δήλωση τού δασέος πνεύματος στη γραφή χρησιμοποιήθηκε το γράμμα Η. Στην ιωνική διάλεκτο, όπου νωρίς σιγήθηκε τν δασύ πνεύμα, τν Η που περίσσευε χρησιμοποιήθηκε για να δηλωθεί το μακρό ε (μέχρι τότε ε και η δηλώνονταν από κοινού με το γράμμα Η. ενώ το Η δήλωνε τη δασεία: ΠΕΛΑΕΜΚΟΣ - *ελληνικός)*, πράγμα πυυ γενικεύτηκε μετά το 400 π.Χ. (ευκλείδειο αλφάβητο). Από το 200 π.Χ. με τον γραμματικό Αριστοφάνη τον Βυζάντιο αρχίζει να δηλώνεται και πάλι στη γραφή τν δασύ πνεύμα (spiritus asper) και μάλιστα, κατά σχολαστική υπερβολή, και το ψιλό πνεύμα (spiritus lenis), δηλ. η έλλειψη δασείας στο φωνήεν με το οποίο αρχίζει μια λέξη! Η χρήση των πνευμάτο)ν βαίνει παράλληλα με τη χρήση των τόνων, με την υποία από τότε συνδέεται, χωρίς αυτά τα δύο να ταυτίζονται. Τυν 9ο αι. μ.Χ. μαζί με τη γενίκευση τής μικρογράμματης γραφής γενικεύεται και η χρήση των πνευμάτων και των τόνων στη γραφή, που μέχρι τότε ήταν επιλεκτική (εχρησιμοπυιείτο ιδ. σε λυγοτεχνικά ποιητικά κείμενα).

Για την παράσταση τής δασείας χρησιμοποιήθηκε -αρχικά στη Μεγάλη Ελλάδα- το αριστερό κομμάτι τού Η (Κ ι. ·), ενώ για την ψιλή το δεξιό κομμάτι τού Η (Ί, ','): ***ελληνικός - αγών.*** Η γνώση των δασυνόμενων λέξεων (βλ.λ.) διευκολύνει και σήμερα στην κατανόηση τής εμφάνισης δασέων σε σύνθετες λέξεις, που έχουν ως β' συνθετικό δασυνόμενη λέξη: **πενθήμερο, νυχθημερόν, εφήμερος (εφημερίδα, εφημερεύω, εφημέριος),** όπου το ***-θ·*** ή το ***-φ-*** ερμηνεύονται όταν γνωρίζει κανείς ότι τν ***ημέρα*** δασύνεται **(ήμερα).**

δασύνω (δασυνόμενες λέξεις)

πνευματικός, -ή. -ό |αρχ.| 1· αυτός που σχετίζεται με το πνεύμα (βλ.λ.): ***- ικανότητα / ελευθερία / διαύγεια / αρετές / ολοκλήρωση / ανάταση / καλλιέργεια / καθοδήγηση / οκνηρία / ισορροπία / υγεία / σύγχυση*** **(| *ισχυρίζεται ότι στην εποχή μας υπάρχει ~ ερημιά*** ΣΥΝ. (δια)νοητικός φρ. **(α)** *πνευματική δημιουργία* **/** *παραγωγή* **το** σύνολο των έργων ενός συγγραφέα **(β)** *πνευματική εργασία* **η** σκέψη, **η** διανόηση. **κατ'** αντιδιαστολή προς τη χειρωνακτική εργασία (γ) *πνευματική ιδιοκτησία* **το** νυμικό δικαίωμα συγγραφέα, εφευρέτη κ.λπ. να αναγνωρίζεται ως ιδιοκτήτης των έργων του και να παίρνει ποσοστά από την εμπορική τους εκμετάλλευση κ.λπ. (δ) *πνευματικά δικαιώματα* **η** αμοιβή, **κυρ.** σε ποσοστά, που εισπράττει κανείς από την εμπορική εκμετάλλευση από τρίτους έργων για τα οπυία αναγνωρίζεται ως δημιουργός: ***τα - των καλλιτεχνών ι των στιχουργών*** **(ε)** *πνευματική κατάρτιση* **η** μόρφωση, **η** πνευματική καλλιέργεια (στ) *πνευματική τροφή* **(i) η** γνώση, **η** μάθηση, καθετί που συμβάλλει στην ανάπτυξη και ενδυνάμωση των πνευματικών ιδιοτήτων (λ.χ. τής αντίληψης, τής κρίσης κ.λπ.) **(ii)** (συνεκδ.) οτιδήποτε προσφέρει γνώση, συμβάλλει στη μόρφωση κ.λπ.: ***τα βιβλία αποτελούν*** - (ζ) *πνευματικός ορίζοντας* **η** έκταση της αντιλήψεως και των γνώσεων (κάποιου): ***η εκμάθηση ξένων γλωσσών διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες τού ανθρώπου*** **(η)** *πνευματική κληρονομιά / παράδοση* το σύνολο των μνημείων λόγου και τέχνης, των παραδόσεων, των ηθών και των εθίμων πυυ έχουν κληροδοτήσει οι πρόγονοι ενός λαού ως πολιτισμική παρακαταθήκη και συγκροτούν σε σημαντικό βαθμό την εθνική του φυσιογνωμία: ***εμείς οι Έλληνες έχουμε πλούσια*** ~ **(θ)** *πνευματικός πατέρας / πνευματική μητέρα* **(i)** πρόσωπο που έχει επηρεάσει σημαντικά τη διαμόρφωση τής προσωπικής ιδεολογίας, τη συγκρότηση τού ψυχυδιανοητικού κόσμου κάποιου, τη στάση τυυ σε διάφορα ζητήματα (υπαρξιακά, επιστημονικά, κοινωνικά, πολιτικά κ.λπ.): **ο *φι- ?„όσοφος αυτός υπήρξε πνευματικός του πατέρας* || *η Πκκλησία είναι η πνευματική μητέρα των πιστών*** **(ii)** ικκλης. το πρόσωπο που έχει βαφτίσει κάποιον συν. **νυννός / νοννά (iii)** (στο αρο.) υ εξομολόγος **(ι)** *πνευματική συγγένεια* βλ. λ. ***συγγένεια*** **(ια)** *πνευματικό τέκνο* **(i) ο** διάδοχος κάποιου, από τον οποίο έχει επηρεαστεί αποφασιστικά ως προς τις απόψεις τις οποίες και ακολουθεί (όχι κατ' ανάγκην πιστά): **ο *Άντλερ είναι ~ τού Φρόυντ*** **(ii)** το πρόσωπο που έχει βαφτίσει κάποιος (ως προς τον νυννό του) συν. βαφτισιμιός, βαφτιστήρι **(ιβ)** *πνευματική ηγεσία* το σύνολο των πνευματικών ανθρώπων, των διανοουμένων: ***η - ενός τόπου*** **|| 7α *προβλήματα πολλαπλασιάζονται. Τι κάνει η σύγχρονη*** ΣΥΝ. διανόηση, ιντελιγκέντσια (ΐγ) *πνευματικός ηγέτης* **(i) ο** πνευματικός άνθρωπος, υ διανοούμενος **(ii) ο** θρησκευτικός ηγέτης: **ο *Λαλάι Λάμα είναι ο ~ τού Θιβέτ*** (ΐδ) *πνευματικός άνθρωπος* **ο** άνθρωπος που ασχολείται με τα πνευματικά ζητήματα τής εποχής του και τα μελετά υπό διάφορες οπτικές γωνίες· **ο** άνθρωπος των γραμμάτων, τής τέχνης και τής επιστήμης **(ιε)** *πνευματικό ίδρυμα/φυτώριο* **κάθε εκπαιδευτικό** ίδρυμα, κυρ. το σχολείο **(ιστ)** *πνευματικό κέντρο* βλ. λ. ***κέντρο*** **2.** αυτός που βρίσκεται έξω από τν αισθητό κόσμο, άυλος: **~** ***όντα*** (ουράνιες δυνάμεις, άγγελοι) συν. **ασώ- ματος** αντ. **υλικός, ενσώματος** · **3.** εκκλης. *πνευματικός* **(ο) ο** εσομο- λόγυς ιερέας: ***εμπιστεύεται στον ~ της όλες της τις ανησυχίες*** · **4.** αυτός πυυ σχετίζεται με την πνοή, την κίνηση αέρα: ***η ύδραυλις ήταν ένας ~ τύπος μουσικού οργάνου.*** **- πνευματικ-ά /-ώς [**μτγν.Ι επίρρ. **πνευματικότητα** (η) [i820] |χο>ρ. πληθ.) **η** ύπαρξη σε κάποιον ή σε κάτι στοιχείων που σχετίζονται με το πνεύμα και που δηλώνουν βαθύ πνευματικό περιεχόμενο: ***η εμφάνιση και οι τρόποι του απέπνεαν μια - || μορφές αγίων γεμάτες ~.***

[f.tym. **Μεταορ. δάνειο από γαλλ.** spiritualiiej. **πνευματισμός (ο) |1866|** παραψυχολογική θεωρία και πρακτική, σύμφωνα με την οποία οι ψυχές των νεκρών επικοινωνούν με τους ζωντανούς μέσω φυσικών προσώπων (μέντιουμ) ή φαινομένων («»οιωνοί»»). **— πνει/ματιστής (ο) (1851|.** *πνευματίστρια* **(η), πνει/ματιστι- κός, -ή, -ό 11865], πνευματιστικά επίρρ.**

Ιετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. spiritualisme / spiritisme,** άσχετο με

το μεσν. ***πνευματισμός «χ*** χρήση των πνευμάτων (ψιλής και δασείας) ς τονικών σημείων»|. **πνευματοθεραπεία** (η) {πνευματοθεραπειών} ιατρ. είδος αεροθεραπείας (βλ.λ.) που εφαρμόζεται με εισπνοές αέρα. [ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. υρ.. < αγγλ. pneumaiotherapyl.

πνευματοκρατία (η) {χωρ. πληθ.} ΦΙΛΟΣ, η αντίληψη, σύμφωνα με την υποία η βαθύτερη ουσία των όντων είναι το πνεύμα και η ύλη αποτελεί την αισθητή έκφρασή της ΣΥΝ. σπιριτουαλισμός ΑΝΤ. υλισμός.

[ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. spiritualisme|. **πνευματοκτόνος,** -ος/-α. -ο 11872| αυτός που καταπιέζει, δεσμεύει την ελεύθερη πνευματική έκοραση, που υποδουλώνει το πνεύμα: ***ο ~ νόμος για τα λογοτεχνικά σωματεία.***

[ΕΤΥΜ. < ***πνεύμα, -ατος*** + ***-κτόνος***, < αρχ. ***κτείνω*** «φονεύω» (βλ. λ. ***-κτονία).*** μεταφρ. δάνειο από γερμ. geisttoiend]. **πνευματολατρία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η εκδήλωση λατρευτικού σεβασμού σε άυλα όντα. ευεργετικά ή καταστροφικά πνεύματα. **— πνευ- ματολάτρης** (ο) 11860|. **πνευματολογία** (η) [1785] [χωρ. γεν. πληθ.} η μελέτη τού μεσολαβητικού ρόλου των άυλων πνευμάτων στην επικοινωνία μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

[ΗΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pncumaiologie]. **πνευματώδης,** -ης. -ες {πνευματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από εξυπνάδα και χιούμορ, που κάνει εύστοχα και διατυπωμένα με έξυπνο τρόπυ σχόλια·. ~ ***άνθρωπος*** / αστείο ΣΥΝ. σπιρτόζος, εύστροφος, ευουής. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.***

[ΗΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός που εμφανίζεται σαν ©ύσημα. πνοή». < ***πνεύμα, -ατος*** + ***-ώδης*** (βλ.λ.). Η σύγχρονη σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. spiritueil. **πνευμάτωση** (η) |αρχ.[{-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΤΡ. παθολογική κατάσταση που προκαλείται από τη συγκέντρωση αέρα ή αερίων στις φυσικές κοιλότητες, στα όργανα ή στους ιστούς τού σώματος.

πνευμοθώρακας (ο) [1879] {πνευμοθωράκων} ΙΑΤΡ. **1.** παθολογική κατάσταση κατά την υποία εισέρχεται αέρας στην κοιλότητα τού υπεζο)κότα, πρυκαλώντας συμπίεση τού πνεύμονα και έντονη δύσπνοια **2.** (παλαιότ.) θεραπευτική μέθοδος εισαγωγής αέρα στην κοιλότητα τού υπεζωκότυς (τεχνητός πνευμοθώρακας) για θεραπεία τής φυματίωσης (έχει καταργηθεί).

Ιετυμ. < ***πνευμυ-*** (< ***πνεύμα,*** στη σημ. «αέρας», μυρφολ. σχηματισμός αντίθετος στους κανόνες τής Ελληνικής, που θα απαιτούσε ***πνεύματα-)*** + ***θώρακας,*** ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. pneumothorax], **πνεύμονας** (ο) {πνευμόνων} **1.** ανατ. καθένα από τα δύυ όργανα τής θωρακικής κοιλότητας των σπυνδυλοζώων. με τα οποία αναπνέουν: ***?^οίμο)ξη / φυματίωση / καρκίνος των ~*** **2.** (μτφ.) πηγή καθαρού αέρα, χώρος αναψυχής και επαφής με τη φύση: ***το πάρκο αποτελεί - πρασίνου || ένας ~ υγείας τής Αθήνας καταστράφηκε από την πυρκαγιά.*** Ιετυμ. < αρχ. ***πνεύμων! πλεύμων(ο τ. πλεύμων*** είναι αρχαιότ., ενώ ο τ. ***πνεύμων*** οφείλεται στην επίδρ. των λ. ***πνέω. πνεύμα***) < *p]eu-mon-

Ι.Κ. *pleu- «πλέω, ρέω. κολυμπώ» (επειδή οι πνεύμονες φαίνονται σαν να πλέουν σε νερό), πβ. σανσκρ. klo-man- «δεξιός πνεύμονας» (με ανομοίωση p-m > k-m). λατ. pulmo «πνεύμονας» (< *plu-mon), γαλλ. poumon, αρχ. σλαβ. plusta (> σερβοκρ. pljuca «ήπαρ») κ.ά. Ομόρρ. ***πλέω*** (βλ.λ.). ***π?·.ύ-νω, πλους*** (< ***πλό-ος). πλο-ΐο(ν), πλού-τος. πλω-τός*** κ.ά.]. **πνευμονεκτομή** (η) ΙΑΤΡ. η αφαίρεση πνεύμονα.

|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ..< αγγλ. pncumonectomy], **πνευμόνι** (τυ) {πνευμυν-ιού | -ιών} ο πνεύμονας (βλ.λ.)· ειδικότερα ο πνεύμονας των ζώων που πωλούνται στα κρεοπωλεία: ***έχει γερά ~*** (έχει αντοχή). Ηπίσης (λαϊκ.) **πλεμόνι.**

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***πνευμόνιον.*** υποκ. τού αρχ. ***πνεύμων*** (βλ.λ.)]. **πνευμονία** (η) [μτγν.[{πνευμονιών} ΙΑΤΡ. η οξεία φλεγμονή των πνευμόνων, που οφείλεται σε μικρόβια ή ιούς και εκδηλώνεται με υψηλό πυρετό, δύσπνοια, βήχα. **πνευμονικός,** -ή, -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τους πνεύμονες: ~ ***αρτηρία / ιστός / φλέβες*** *2.* ΙΑΤΡ. (α) *πνευμονικό οίδημα* η κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την παρουσία υγρού μέσα στις κυψελίδες τού πνεύμονα ως αποτέλεσμα συνήθ. καρδιακής ανεπάρκειας (β) *πνευμονική εμβολή* η αιφνίδια εμφύτευση θρόμβου αίματος ή λίπους σε κλάδο τής πνευμονικής αρτηρίας, που εκδηλώνεται με οξύ πόνο, έντονη δύσπνοια και πτώση τής αρτηριακής πίεσης, **πνευμονιόκοκκος** κ. **πνευμονόκοκκος** (ο) Π894] {πνευμονιο- κόκκ-ου | -ων. -ους} ΙΑΓΡ. παθογόνο βακτήριο που προκαλεί κυρ. πνευμονία.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pneumocoque]. **πνευμονογραφημα** (το) {πνευμονογραφήμ-ατος \ -ατα, -άτων) η γραφική παράσταση που δείχνει τις διακυμάνσεις τής αναπνοής, **πνευμονογράφηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η λήψη πνευμονογραφήματυς.

(ετυμ. Ελληνο7ενής ξέν. όρ., < γαλλ. pneumographic|. **πνευμονογράφος** (ο) [1895] ιλγρ. η ιατρική συσκευή με την οπυία καταγράφονται οι αναπνευστικές κινήσεις και αναπαριστάνονται γραφικά οι διακυμάνσεις τή£ αναπνοής. **— πνευμονογραφικός,** -ή.

-ό.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνυγενής σέν. όρ., < γαλλ. pncumographe]. **πνευμονόκοκκος** (ο) + πνευμονιόκοκκος

πνευμονοκονίαση κ. **πνευμοκονίαση** (η) 11879J {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΙΑΓΡ. πάθηση των πνευμόνων, την υποία πρυκαλεί η παρατεταμένη εισπνοή διαφόρων τύπων σκόνης, κυρ. σε επαγγελματικούς χώρους.

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pneumoconiosis]. **πνευμονθλογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. Ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την έρευνα, τη διάγνωση και τη θεραπεία των παθήσεων των πνευμόνων και των βρόγχων. **— πνευμονολόγος** (ο/η), **πνευμονολογικός,** -ή, -ό.

|ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ. pneumologic|. **πνευμονοπάθεια** (η) {πνευμονοπαθείων} κάθε πάθηση των πνευμόνων.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pneumopaihie|. **πνευμονοπλευρίτιδα** (η) ΙΑΤΡ. πνευμονία μαζί με πλευρίτιδα.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ελληνογενούς αγγλ. pJeuropneumonia|. **πνευμονορραγία** (η) {πνευμονορραγιών} ΙΑΤΡ. **1.** η αιμορραγία από τους πνεύμονες ΣΥΝ. αιμόπτυση · 2. η αιμορραγία μέσα στις κυψελίδες των πνευμόνων.

{.γ.ιύμ. < ***πνεύμονας*** + ***-ρραγία*** (με διπλασιασμό τυύ ***-ρ-*** εν συνθέσει) αρχ. ***ρήγ-νυ-μι.*** πβ. παθ. αόρ. β' ***έρ-ράγ-ην,*** ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pneumorrhagic|. **πνευστιώ** ρ. αμετβ. |αρχ.| {πνευστιάς... · μόνο σε ενεστ.} (λόγ.-σπάν.) αναπνέω με δυσκολία συν. ασθμαίνω, λαχανιάζω, (λαϊκ.) κοντανασαίνω. - - **πνευστίασις** (η) [3880|. **πνευστός,** -ή. -ό αυτός πυυ παράγεται ή λειτυργεί με φύσημα· φρ. *πνευστά (όργανα)* τα μουσικά όργανα, στα οποία ο ήχος παράγεται από εκπνεόμενο αέρα (λ.χ. το κλαρίνο, η φλογέρα, η γκάιντα, τυ σαξόφωνο κ.λπ.): ***μπάντα πνευστών*** (λαϊκή ορχήστρα με πνευστά όργανα).

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***πνέω.*** Τυ επίθ. σχηματίστηκε κατ' αναλογίαν προς τα αρχ. ***ά-πνευστος. άνα-πνευστός*** (πβ. κ. μτγν. ***θεό-πνευστος).*** αν και θα αναμέναμε τη μηδενισμ. βαθμ. τού θ. (πβ. παρακ. ***πέ-πνυ-μαη.*** Τυ -σ- τού επιθ. ***πνευ-σ-τός*** ίσως οφείλεται σε επίδρ. τού μτγν. ουσ. ***πνεύσις*** (πβ. αρχ. σύνθ. ***άνά-πνευσις)].*** **πνέω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπνευσα} (λόγ.) (για άνεμο) φυσώ: ***αύριο Οα πνεύσουν ισχυροί άνεμοι στο Ν. Αιγαίο'*** ΦΡ. (α) *πνέει άνεμος* (-i-γεν. μιας έννοιας) επικρατεί πνεύμα / κλίμα αυτού πυυ δηλώνει η έννοια: ~ ***ελευθερίας / αλλαγής / αισιοδοξίας*** (β) (λόγ.) *πνέω τα λοίσθια* βλ. λ. ***λοίσθιος*** (γ) *πνέω (τα) μένεα* βλ. λ. ***μένος.*** σχόλιο λ. ***πεθαίνω.*** |ΕΤΥ.Μ. αρχ. < ****πνέ(Ρ)ω*** < Ι.Η. *pneu- «ανασαίνω, ασθμαίνω» (εκφραστ. ονοματοποιημένη ρίζα), πβ. αρχ. σκανδ. fnysa «βαριανασαίνω», αρχ. αγγλ. fneosan «φταρνίζομαι», μέσ. γερμ. pfnusen «φυσώ (τη μύτη). φταρνίζομαι» κ.ά. Παράγ. ***πνεϋ-μα. πνο-ή.*** αρχ. ***πνο-ιά*** (πβ. ***άπό- πνοια). πνευ-σ-τός*** κ.ά. Το ρ. ***πνέω*** χρησιμοποιήθηκε ευρέως ως β' συνθ.. λ.χ. ***άνα-πνέω. άπο-πνέω. εισ-πνέω, έκ-πνέω. έμ-πνέω*** κ.ά.]. **πνιγηρός,** -ή. -ό κ. **πνιγερός** αυτός που δυσκολεύει την αναπνοή, αποπνικτικός: **~ *ατμόσφαιρα*** ΣΥΝ. ασφυκτικός **— πνιγηρότητα** (η) [1889].

[ητυμ. αρχ. < ***πνίγω*** + παραγ. επίθημα ***-ηρός.*** πβ. ***αιχμ-ηρός. λυπ-ηρός, πον-ηρός\.***

πνιγμονή (η) ΙΑΤΡ. ασφυξία που προκαλείται από απόφραξη των αναπνευστικών οδών εξαιτίας στραγγαλισμυύ ή άλλης αιτίας.

[ει υμ. μτγν. < θ. ***πνιγ-*** (< ***πνίγω)*** + παραγ. επίθημα ***-μονή*** (< ***-μων).*** πβ. ***φλέγ-ω - φλεγ-μονή}.*** **πνιγμός** (ο) **-■*** πνίξιμο

πνίγος (τυ) {χωρ. πληθ.} (λόγ.-σπάν.) η αδυναμία ή η δυσκολία να αναπνεύσει κανείς, κυρ. λόγο) καύσωνα ΣΥΝ. ασφυξία, δύσπνοια, (λαϊκ.) κόμπος, αγκούσα.

Ιετυμ. < αρχ. ***πνίγος*** < ***πνίγω).*** **πνίγω** ρ. μετβ. {έπνιξα, πνίγ-ηκα (προφορ. -χτηκα). πνιγμένος! **1.** προκαλώ τον θάνατο (κάποιου), κάνοντάς τον να μη μπορεί να αναπνεύ- σει (να πάθει ασφυξία) είτε βυθίζοντάς τον και κρατώντας τον μέσα σε νερό ή άλλυ υγρό είτε χρησιμοπο\ώντας δηλητηριώδη αέρια ή άλλυ μέσο: ***τον έπνιξε μ' ένα μαξιλάρι / μ' ένα σχοινί*** **2.** προκαλώ τυν πνιγμό (κάποιου) στη θάλασσα (συνήθ. πληρώματος ή/και επιβατών) από αμέλεια ή σκοπιμότητα: ***αυτοί τους έπνιξαν τους έβαλαν να ταξιδέψουν σ' ένα σαπιοκάραβο. ξέροντας ότι θα βουλιάξει, για να ει- σπράξουν την ασφάλεια!*** **3.** προκαλώ δύσπνοια: ***μας έπνιξε τυ νέφος || μας πνίγουν τα καυσαέρια των αυτοκινήτων ||*** (μτφ.) ***μας πνίξανε οι πολυκατοικίες*** 4. στραγγαλίζω: ***έσφιξε τα χέρια του γύρω από τον λαιμό της και την έπνιξε*** 5. (μτφ.) στενοχωρώ πολύ: ***με πνίγει το παράπονο / η αγανάκτηση*** **6.** (μτφ.) εμποδίζω να εκδηλωθεί (κάτι): **- *το χασμουρητό /*** γο ***γέλιο /*** τον ***θυμό / τις καρορμήσεις / τα αισθήματά μου*** **7.** (κατ' επέκτ.) καταστέλλω: ***- μια εξέγερση στο αίμα*** ΣΥΝ. καταπνίγω 8. (για αγριόχορτα) φυτρώνω γύρω από φυτά, εμπυδίζοντάς τα να αναπτυχθούν και οδηγώντας τα στον μαρασμό: ***τα αγριόχορτα έπνιξαν τα γεράνια*** 9. (α) γεμίζω από (κάτι που μου πρυκαλεί σοβαρό πρόβλημα): ***με πνίγουν τα χρέη*** (β) (+σε) γεμίζω κάποιον με (πλήθος από κάτι): ***η θεία της την έπνιξε στα φι/.ιά-*** (μεσοπαθ. *πνίγομαι*) **10.** πεθαίνω λόγω βίαιης απόφραξης των αναπνευστικών οδών: ***πνί- γηκε στη θάλασσα*** [| ***πνίγηκε, ενώ κολυμπούσε στα βαθιά-*** φρ. (α) *πνίγομαι σε μια κουταλιά νερό* δυσκολεύομαι πολύ σε μια εύκολη περίπτωση: ***η άσκηση είναι απλή'μην πνίγεσαι σε μια κουταλιά νερό!*** (β) *πνίγομαι στα ρηχά* τα χάνω χωρίς λόγο. με την παραμικρή αιτία (γ) (υβριστ.) *άι πνίξου!* για να δείξουμε την αγανάκτηση ή την αποδοκιμασία μας προς κάπυιον: ~. ***αρκετά σε ανέχτηκα!*** (δ) *να πάει να πνιγεί!* για να εκφράσυυμε αδιαφορία για κάπυιυν: ***δεν ξέρω τι θα κάνει' -!*** (ε) (παροιμ.) *όποιου του μέλλει να πνιγεί, ποτέ του δεν πεθαίνει* βλ. λ. ***μέ/Λω*** **11.** με πιάνει βήχας. όταν εισέρχεται αντικανονικά από τις αναπνευστικές οδούς φαγητό ή υγρό: ***μην πίνεις τόσο γρήγορα, γιατί θα πνιγείς*** **12.** (μτφ.) αισθάνομαι ότι δεν μπορώ να ανα- πνεύσω, ασφυκτιώ: ***πνίγηκα εδώ μέσα από τη σκόνη*** **13.** (μτφ.) κατα- στέλλυμαι, καταπνίγομαι: το ***κίνημα πνίγηκε στο αίμα*** **14.** (+σε) είμαι γεμάτος από κάτι πυυ μου πρυκαλεί συβαρά πρυβλήματα: ~ ***στα***

χρέη / στα προβλήματα || θα πνιγούμε στα σκουπίδια **15.** (+σε) είμαι πολύ απασχολημένος (με κάτι), δεν έχω καθόλου ελεύθερο χρόνο: **- *στη δουλειά / στο διάβασμα*** **16.** (η μτχ. *πνιγμένος*, **-η, -ο)** (α) αυτός που έχει πεθάνει από πνιγμό: ***βρέθηκε*** ~- ΦΡ. (παροιμ.) **ο** *πνιγμένος από τα μαλλιά του πιάνεται* βλ. λ. ***πιάνω*** (β) αυτός που είναι γεμάτος από (κάτι): ***περιοχή / χωριό ι πλαγιά ~*** σζΟ ***πράσινο || είναι - στα χρέη / στο άγχος*** (γ) αυτός που είναι πολύ απασχολημένος με κάτι. ώστε δεν έχει καθόλου ελεύθερο χρόνο: ***είμαι*** ~· ***αυτή την περίοδο, δεν μπορώ να σε συναντήσω.***

Ιλτγμ. αρχ.. εκφραστ. ρ.. αγν. ετύμου. Ιο συμφωνικό σύμπλεγμα ***πν-*** ίσως σχετίζεται με το ρ. ***πνέω.*** Δεν ευσταθεί η άποψη ότι στο ρ. ***πνίγω*** επέδρασαν υι λ. ***φρύγω*** «ψήνω, φρυγανίζομαι» και ***κνίψ*** «σκνίπα», αφού βρίσκονται σε μεγάλη σημασιολογική και μορφολογική απόσταση].

πνικτίδιο (το) {πνικτιδί-ου | -ων} ΧΗΜ. καθένα από τα στοιχεία τής πέμπτης ομάδας τού περιοδικού συστήματος (ομάδα τού αζώτου), που περιλαμβάνει τα στοιχεία άζωτο, φωσφόρο, αρσενικό, αντιμόνιο και βισμούθιο (βλ. κ. λ. ***περιοδικός,*** ΙΙΙΝ.). **πνικτικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι πνιγηρός (βλ.λ.).

πνίξιμο (το) {πνιςίμ-ατος | **-ατα. -άτων**} **1.** ο βίαιος θάνατος που επέρχεται από ολική διακοπή τής αναπνοής (ασφυξία) μέσα σε υγρό (συνήθ. νερό): ~ ***σε πηγάδι / θάλασσα-*** ΦΡ. *Θέλεις πνίξιμο* ως απειλή προς κάποιον που έκανε κάτι ανόητο, απαράδεκτο ή ανεπίτρεπτο (πβ. ***θέλεις σκότωμα, θέλεις κρέμασμα)*** 2. η δυσκολία (κάποιου) να ανα- πνεύσει (λ.χ. εξαιτίας τού καπνού των τσιγάρων, αναθυμιάσεων κ.ά.): ***νιώθω ένα ~ μέσα σ' αυτή την αίθουσα*** ΣΥΝ. ασφυξία **3.** ο στραγγαλισμός. Κπίσης πνιγμός (ο) [αρχ.|. πνιχτάς (ο) {πνιχτιόν} το πρόσοοπο που πνίγει (κάποιον), **πνιχτός, -ή. -ό** |μτγν.| (για οποιονδήποτε ήχο) αυτός που μόλις ακυ- γεται (πάνω που πάει να εκδηλωθεί, διακόπτεται και ακούγεται ελάχιστα ή με διακοπές): ~ ***κραυγή : γέλιο*** ΣΥΝ. συγκρατημένος. **—πνιχτά** επίρρ.

Π.Ν.Ο. (η) **1** Ιανελλήνια Ναυτική Ομοσπονδία.

πνοή (η) **1.** το ρεύμα, η κίνηση τού αέρα: ***μια*** ~ ***βουνήσιου / παγωμένου αέρα*** 2. η αναπνοή, η ανάσα: ***μέχρι την τελευταία του*** ~ (μέχρι να πεθάνει) **|| *άφησε την τελευταία του ~ στο νοσοκομείο*** (πέΟανε)· (μτφ.) **3.** η ώθηση, η ενίσχυση, η συμβολή (προσώπου, θεσμού κ.λπ.) στην πρόοδο: ***δίνω - σε κάποιον*** (τον αναζωογονώ, τον κάνω να ξα- νανιο)σει) **|| δίνω *νέα - στην παιδεία / στον πολιτισμό* || «*η σωστή άσκηση τής εξωτερικής πο/.ιτικής είναι - ζωής για τη χώρα»*** (εφημ.) **4.** η ζωντάνια: ***έχει μέσα του ~ αυτός ο άνθρο)πος*** **5.** η έμπνευση: ***ποι- ητική ~*** ΣΥΝ. επίνοια, οίστρος **6.** η διάρκεια: ***έργο μακράς*** - (έργο μα- κρόπνοο. διαχρονικό).

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πνέω*** (βλ.λ.). **ΙΙ φρ. *μακράς πνοής*** είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. de longue halcincl.

Πνομ Πεν (η) η πρωτεύουσα τής Καμπότζης.

|ΠΤΥΜ. **< καμποτζ. Phnom Penh «βουνό τής αφθονίας»].**

Πνύκα (η) μικρός πετρώδης λόφος τής Αθήνας κοντά στην Ακρόπολη, όπου γίνονταν οι συνελεύσεις τού αθηναϊκού δήμου κατά την αρ- χαιότητα.

[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***Ί'ινύξ*** (γεν. ***Πυκνός),*** αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο. **Η** σύνδεση με το επίθ. ***πυκνός,*** που μαρτυρείται ήδη στους αρχαίους, οφείλεται σε παρετυμολογία], **πόα** (η) {ποών! **1.** χαμηλό φυτό τού οποίου ο κορμός δεν είναι ξυλώδης, οι βλαστοί είναι μαλακοί και πράσινοι και πεθαίνουν κάθε χρόνο 2. (γενικότ.) πρασινάδα, χλόη.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **ποι'Έα* (πβ. δωρ. ***πυία),*** **που συνδ. με λιθ. pieva «λιβάδι». Οι συνδέσεις με τις λ. *πΐαρ*** «λίπος», ***ποιμήν*** **και με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *ποινά· πυία. Λάκωνες*** **δεν πείθουν), ποάνθρακας** (ο) **L1882] {ποανθράκων}** ΤΕΩΛ. άλλη ονομασία τής τύρφης (βλ.λ.).

[ΕΤΥ.Μ. **Απόδ. τού αγγλ.** turf **(βλ. λ. *τύρφη)}.*** **πογκρόμ** (το) |άκλ.] **1. αντισημιτική κίνηση στην τσαρική Ρωσία (τέλη 19ου και αρχές 20ού αι.) 2. (κατ' επέκτ.)** (α) η επίθεση όχλου, η οποία με την ανοχή ή την έγκριση των αρχών στρέφεται εναντίον εθνικής, θρησκευτικής ή φυλετικής μειονότητας: γο ~ ***που εξαπέλυσαν οι Τούρκοι κατά των Ελλήνων τής Κωνσταντινούπολης το 1955*** (β) οργανωμένη δίωξη κατά αντιφρονούντων: ***τού Σαντάμ κατά των αντιπά/.ων του»*** (εφημ.) ΣΥΝ. διωγμός.

ΙΕΤΥΜ. < ρωσ. pogrom «καταστροφή, ερήμωση» < p. pogromit < πρό- θεμα ρο- + gromit «ερημο')νω» (< grom «κεραυνός»)|. ποδάγρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΙΑΤΡ. χρόνια νόσος των ποδιών, που προσβάλλει κυρ. τις αρθρώσεις και οφείλεται σε αύξηση τού ουρικού οξέος στο αίμα.

[ΕΤΥ.Μ. αρχ.. αρχική σημ. «παγίδα για τα πόδια», **< *ποδ(ο)-* (< *πούς. ποδός)** + ***άγρα*** «κυνήγι, σύλληψη» (βλ.λ.). **Η** σημερινή ιατρ. σημ. είναι ήδη αρχ.].

ποδάρα (η) ♦ πόδι

ποδαράκι (το) {χο)ρ. γεν.} **1.** το μικρό πόδι **2.** *ποδαράκια* (τα) κομμένα, γδαρμένα και καθαρισμένα πόδια προβάτων και γιδιών ή γου- ρουνιών. που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή τού πατσά (βλ. λ. ***πατσάς)*** ή για σούπα, **ποδάρας** κ. **ποδαράς** (ο) {ποδαράδες} αυτός που έχει πολύ μεγάλα πόδια.

ποδαράτος, -η, -ο αυτός που μετακινείται πεζός: ***ανεβήκαμε ποδαράτοι στην Πάνω Χώρα-*** ΦΡ. (καθημ.) *το πήραμε / το κόψαμε (στο) ποδαράτο* πήραμε τον δρόμο με τα πόδια, διανύσαμε την απόσταση πεζή. **— ποδαράτα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < *ποδάρι* + παραγ. επίθημα ***-άτος,*** πβ. ***τρεχ-άτος].*** **ποδάρι** (το) {πυδαρ-ιυύ [-ιών} (προφορ.-οικ.) το πόδι: ***μάζεψε τα - σου από τη μέση!*** **|| *είχε απλώσει τα ~ τον πάνω στον καναπέ-*** ΦΡ. *δουλειά τού ποδαριού* (ΐ) **η** πρόχειρη εκτέλεση εργασίας, χωρίς υπευθυνότητα και επιμέλεια: ***αυτή είναι ~. δεν αξίζει τα λεφτά που έδωσες!*** (ii) η πε- ριστασιακή εργασία, συνήθ. μικροδουλειές: ***κάνω τώρα στην αρχή καμιά ~. μέχρι να βρω κάτι καλύτερο.***

|ΙΙ·ΙΥΜ. **< αρχ. *ποδάριον.*** υποκ. τού ουσ. ***πούς (ποδός)].*** **ποδαρικό** (το) {χωρ. πληθ.} ΛΑΟΓΡ. **η** καλή ή κακή τύχη που, κατά τη λαϊκή αντίληψη, μπορεί να φέρει στο σπίτι το άτομο που θα πατήσει πρ6)το σε αυτό την πρωτοχρονιά, την πρώτη τού μήνα ή σε άλλες χρονικά σημαντικές στιγμές: ***κάνω ~ σε κάποιον.*** **ποδαρίλα** (η) {χωρ. πληθ.} η δυσάρεστη οσμή των ποδιών, όταν είναι άπλυτα ή όταν βγάζει κανείς τα παπούτσια του: ***μυρίζει*** -]j σΓον ***κλειστό θάλαμο μας πνίγει η***

[ΕΤΥΜ. **< *ποδάρι*** + παραγ. επίθημα ***-ίλα.*** πβ. ***ξιν-ίλα. σαπίλα\.*** **ποδαρόδρομος** (ο) {χωρ. πληθ.Ι το να διανύει κανείς μια απόσταση με τα πόδια: ***σήμερα δεν έχουμε αυτοκίνητο- μας περιμένει λοιπόν ~ Il πεθάναμε στον ~ μέχρι να φτάσουμε στη κορυφή τού υψώματος*** ΣΥΝ. πεζοπορία.

Π.Ο.Δ.Γ. (η) Παγκόσμια Οργάνωση Δημοκρατικών Γυναικών,

ποδένω ρ. μετβ. {πόδε-σα. -θηκα. -μένυςί (λαϊκ.) **1.** φορο) σε κάποιον τα παπούτσια του: ~ τον ***μικρό πριν τυν πάμε περίπατο*** 2. αγοράζω παπούτσια για κάποιον: ***δεν είχε λεφτά να ποδέσει τα παιδιά του!*** ΣΥΝ. παπουτσώνω. **— πόδεμα** (τυ).

[ΕΤΥΜ. μεσν. **< αρχ. *ύποδέω*** «φοράω παπούτσια. αφού τα δέσω» (βλ. λ. ***υπόδημα)*** **< *ύπο-*** + ***δέω*** «δένω»|. **ποδεσιά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.- λογοτ.) τα παπούτσια.

[ΕΓΥΜ. **< *ποδένω*** (βλ.λ.). πβ. κ. ***δένω*** - όΥσ/ά[. **ποδηγετώ** ρ. μετβ. [ποδηγετείς... | ποδηγέτ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} κατευθύνω (κάπυιυν) πρυς την κατεύθυνση που ο ίδιος θέλω· τον ελέγχω (πνευματικά, ηθικά κ.λπ.). τον καθοδηγώ: **ο */,αός συχνά πο- δηγετείται από δημαγωγούς || σύγχρονοι σο)τήρες και μεσσίες προσπαθούν να ποδηγετήσουν τις αφελείς και ανασφαλείς μάζες*** ΣΥΝ. χειραγωγώ. **- ποδηγέτης** (ο) |μτγν.|. **ποδηγέτηση** (η) [1894] κ. **ττο- δηγεσια** (η) [μτγν [. ΣΧΟΛΙΟ **λ. *ηγούμαι.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *ποδηγετώ (-έω)*** **< *ποδ(ο)-*** **(< *πούς, ποδός)*** + ***-ηγετώ*** **< *ηγέτης*\.** #

ποδηλασία (η) 118921 {χωρ. πληθ.] 1. η μετακίνηση με ποδήλατο **2.** αθλ. το άθλημα στο οποίο υι αθλητές διαγωνίζονται σε αγώνα ταχύτητας οδηγώντας ποδήλατο, **ποδηλατάδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.! η βόλτα με το ποδήλατο.

| ΕΓΥΜ. **< *ποδήλατο*** + παραγ. επίθημα ***-άδά*\.** **ποδηλατάδικο** (το) μαγάζι για ενοικίαση. επισκευή ή πώληση ποδηλάτων. **- ποδηλατάς** (ο).

[ΕΓΥΜ. **< *ποδήλατο*** + παραγ. επίθημα ***-άδικο*** (βλ.λ.)|. **ποδηλάτης** (ο) [1888J {ποδηλατών}, **ποδηλάτισσα** (η) [πυδηλατισ- σών} πρόσωπο πυυ οδηγεί ποδήλατο, **ποδηλατικός, -ή. -ό** [18951 αυτός που σχετίζεται με τυ ποδήλατο: ~ ***αγώνας / γύρος τής Ελλάδας.*** **ποδηλατιστής** (υ) [18891. **ποδηλατίστρια** (η) {ποδηλατιστρκόν} ο αθλητής τής ποδηλασίας. **— ποδηλατιατικός, -ή. -ό 11895|. ποδήλατο** (τυ) [18451 {πυδηλάτ-ου | -ων} δίτροχο και μερικές φορές τρίτροχο όχημα, που κινείται καθώς ο αναβάτης περιστρέφει με τη μυϊκή δύναμη των ποδιών του τα πεντάλια. που κινούν μια αλυσίδα, η οποία μεταδίδει την κίνηση στους τροχούς: ***αγωνιστικό / γυναικείο / παιδικό / πτυσσόμενο ~ || ~ για την πόλη / για ψώνια || κάνω ~·*** ΦΡ. (α) *κάνω τη ζωή (κάποιου) ποδήλατο* τον ταλαιπωρώ, του κάνω τη ζωή δύσκολη, δεν τον αφήνω να ησυχάσει (β) *θαλάοοιο ποδήλατο* μικρή πλαστική πλωτή κατασκευή που κινείται με πεντάλια. όπως το κανονικό ποδήλατο, στην επιφάνεια τού νερού (γ) **ποδήλατο** *γυμναστικής / στατικό ή σταθερό ποδήλατο* όργανο γυμναστικής με πεντάλια αλλά χωρίς ρόδες, που γυμνάζει κυρ. τους μυς των πυδιυν με την ίδια κίνηση που κάνει και ο αναβάτης τού παραπάνω οχήματος.

(υποκ.) ποδηλατάκι (τυ). ** ΙΧΟΛΙΟ **λ. *σύνθετος.***

[ΠΤΥΜ. < *ποδ(ο)-* **(< αρχ.** *πούς, ποδός)* **+** *-ή/.ατο* **< *ελατός*** **(με έκταση τύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ε/.αύνο)}.*** **ποδηλατοδρομία** (η) **[1887]** {ποδηλατοδρομιών} ο αθλητικός αγώνας ταχύτητας που διεξάγεται με αγωνιστικά ποδήλατα, **ποδηλατοδρόμιο** (το) **f 1889]** [ποδηλατοδρομί-ου | -ων} 1. **ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος (πίστα) για ποόηλατυδρυμίες 2. (συνεκδ.)** το κτήριο και οι εγκαταστάσεις όπου διεξάγονται ποδηλατοδρομίες.

|[-:τΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. velodrome (νόθο σύνθ.)[. ποδηλατοδρόμος (υ) **11895]** αυτός που μετέχει σε αγώνες ποδηλατοδρομίας.

ποδηλατόδρομος (ο) {ποδηλατοδρόμ-ου | -ων, -ους} δρόμος ειδικά κατασκευασμένος για την κυκλοφορία ποδηλάτων, **ποδηλατώ** ρ. αμετβ. **[1889]** {πυδηλατείς... | ποδηλάτησα} 1. μετακινούμαι με ποδήλατο **2.** ασχολούμαι με το άθλημα τής ποδηλασίας, **ποδήρης, -ης, -ες** {ποδήρ-ους | -εις (ουδ. -ή)} (λόγ. για ενδύματα) αυτός που φθάνει μέχρι την άκρη των ποδιών: **- *χιτώνας.*** σχολιο **λ. *-ης.-ης,-ες.***

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *ποδ(ο)-*** *(<* ***πούς, ποδός)*** + παραγ. επίθημα ***-ήρης,*** πβ. ***φρεν-ήρης, κλιν-ήρης).*** **πόδι** (το) {ποδ-ιού | -ιών} **1.** καθένα από τα δύο κάτω άκρα τού ανθρώπου, που πατά στο έδαφος και στηρίζει το σώμα: ***έσπασε το ~ του || μου πονούν τα*** ΦΡ. (α) *δίνω πόδι* (καθ. *παίρνω πόδι*) (i) διώχνω, απολύω: του ***έδωσαν πόδι από τη δουλειά || οι υπάλ/.ηλοι που δεν αποδίδουν, γρήγορα θα πάρουν πόδι από την επιχείρηση*** (ii) παίρνω δυσμενή μετάθεση: ***με την αλλαγή τής κυβέρνησης πολλοί θα πάρουν πόδι από τα πόστα τους*** (β) **πατώ** *πόδι* βλ. λ. ***πατώ*** (γ) *πέφτω στα πόδια (κάποιου)* παρακαλώ, ικετεύω (κάποιον): ***έπεσε στα πόδια του,***

για να μην απολύσει το παιδί της (δ) σε φρ. για να δείξουμε ότι είμαστε πυλό κουρασμένοι, εξαντλημένοι ή ανήμποροι για κάτι. π.χ. **δεν** *με κρατούν / βαστούν (πια) τα πόδια μου* δεν αντέχω πια. **δεν** *μπορώ να πάρω τα πόδια μου* είμαι εξαντλημένος, πυλύ κουρασμένος, σέρνομαι (ε) *σηκώνω στο πόδι* αναστατώνω, ξεσηκώνω: ***σήκωσε όλη τη γειτονιά στυ πόδι*** (στ) *είμαι / βρίσκομαι στο πόδι* είμαι συνεχώς σε έντονη κινητικότητα, δράση, βρίσκομαι σε μεγάλη αναστάτωση: **-** ***όλη μέρα*** / ***από το πρωί*** (εργάζομαι συνεχίος, δεν ξεκουράζομαι καθόλου) (ζ) *λειώνω στα / τα πόδια μου* εξαντλούμαι, κουράζομαι υπερβολικά (η) *στο πόδι* πρόχειρα, βιαστικά, αφρόντιστα: ***γράφω*** / ***τρώω*** **-** (θ) *αφήνω (κάποιον) στο πόδι μου* αφήνω (κάποιον) ως αντικαταστάτη μου σε μια θέση: ***έφυγε στο εξωτερικό και άφησε τον γυιο του στυ πόδι του*** (ι) *μένω στο πόδι* **(κόπο/οι/)** αντικαθιστώ (κάποιον) (ια) *με χέρια και με πόδια* με κάθε μέσο, με κάθε τρόπο: ***προσπάθησε να τον κρατήσει*** **~** ΣΥΝ. με νύχια και με δόντια (ιβ) *με τα πόδια* περπατώντας, βαδίζοντας: ***γύρισα στο σπίτι*** **~** (ΐγ) *βάζω τα δύο πόδια (κάποιου) σ' ένα παπούτσι* (επιτιμητικά) βλ. λ. ***βάζω*** (ιδ) **θα σου** *κόψω τα πόδια* βλ. λ. ***κόβο)*** αε) *με το ένα πόδι στον τάφο* / **στον** *λάκκο* (ως χαρακτηρισμός) για πολύ ηλικιωμένο ή για ετοιμοθάνατο (ιστ) *πάρε τα πόδια σου!* κουνήσου!, μην κάθεσαι, μην αργοπορείς!: **~** ***δεν έχουμε χρόνο για χάσιμο*** (ΐζ) **το** *βάζω στα πόδια* ***I*** *βάζω τα πόδια στον ώμο / στην πλάτη* τρέπομαι σε φυγή: ***οι κλέφτες, μόλις είδαν την αστυνομία, το έβαλαν στα πόδια*** (ΐη) *μου κόβονται τα πόδια* (i) αισθάνομαι να με εγκαταλείπουν οι δυνάμεις μου (ii) φοβάμαι υπερβολικά. απογοητεύομαι: ***μό/.ις άκουσε τα άσχημα νέα, της κόπηκαν τα πόδια*** (ΐθ) (παροιμ.) *όποιος δεν έχει μυαλό, έχει πόδια* όποιος βιάζεται. είναι επιπόλαιος ή δεν προγραμματίζει τις ενέργειές του αναγκάζεται εκ των υστέρων να υποβληθεί σε ταλαιπωρία· για ανθρϊό- πους μη προνοητικούς (κ) (παροιμ.) *μέχρι να σηκώσει το ένα πόδι, βρομάει το άλλο* για πρόσωπο βραδυκίνητο και τεμπέλικο (κα) *βάζω πόδι* **(κόποι/)** εισέρχομαι ή εισβάλλω κάπου ή αποκτώ την κατοχή εδάφους, θέσης, αξιώματος: οι ***εχθροί έβα/.αν πόδι στην παραμεθόρια επαρχία || μετά την κομματική ηγεσία θέλει να βάλει πόδι και στην κυβέρνηση*** (κβ) *πατάω το πόδι μου (κάπου)* βλ. λ. ***πατώ*** (κγ) *μες στα πόδια* **(κόπο/οι/)** σε θέση που εμποδίζει, που προκαλεί ενόχληση (σε κάποιον): ***μάζεψε τις σακούλες να μην είναι ~ μυυ || όλη μέρα είναι*** ~ ο ***φίλος*** σοι;· δεν ***μας αφήνει να δου/.έψυυμε*** (κδ) *δοκιμάζω το πόδι* ***I*** *το χέρι μου* βλ. λ. ***δοκιμάζο)*** **2.** (ειδικότ.) το τμήμα των κάτω άκρων τού ανθρώπου μετά τυν αστράγαλο: ***μεγάλοι μικρό*** ~3. (για ζώα) καθένα από τα τέσσερα άκρα, με τα οποία στηρίζονται στο έδαφος και περπατούν: ***το ~ τής κατσίκας / τού αλόγου*** **4.** (για έπιπλα) το τμήμα επίπλου που εξέχει από το κυρίως μέρος τυυ. ακυυμπά στο πάτωμα και το στηρίζει, τυ στήριγμα επίπλου: **-** ***καρέκλας*** / ***πιάνου*** · **5.** καθένα από τα μακρόστενα τμήματα ξηράς μιας χερσονήσου, που εισέρχονται στη θάλασσα: ***τα τρία ~ τής Χαλκιδικής*** [| ***πήγα διακοπές στο πρώτο - τής Χαλκιδικής*** · **6.** (ή ***αγγλικός π ους)*** μονάδα μήκους των αγγλοσαξονικών χωρών, ίση με το 1/3 τής γιάρδας (περίπου 30 εκατοστά) που υποδιαιρείται σε 12 ίντσες. Επίσης (λόγ.) **πους** (ο) |αρχ.| (βλ.λ.). — (υποκ.) **ποδαράκι** (το) (βλ.λ.). (μεγεθ.) **ποδάρα** (η).

ΙΕΤΥ.Μ. < αρχ. ***πόδιον,*** υποκ. τού ουσ. ***πυύς*** (βλ.λ.)J. **ποδιά** (η) **1.** κομμάτι υφάσματος που δένεται στη μέση και περιβάλλει το μπροστινό μέρος των ρούχων (που το φοράει κανείς για προστασία όταν κάνει τεχνικές εργασίες ή δουλειές τού σπιτιού): ***η μητέρα φόρεσε την ~ της. για να πλύνει τα πιάτα || η ~ τής νοικυκυράς || ο τσαγκάρης φορούσε μια /.ερωμένη ~·*** ΦΡ. (α) *φιλώ κατουρημένες ποδιές* βλ. λ. ***κατουρώ*** (β) *πίσω από την ποδιά* ***I*** **το** *φουστάνι τής μάννας της/του* για άτομο που δεν έχει ανεξαρτητοποιηθεί και ωριμάσει ψυχικά ή πνευματικά: ***είναι συνεχώς -*** [| ***τρέχει ακόμη ~*** **2.** (συνεκδ.) το μπροστινό μέρος γυναικείου ενδύματος, το οπυίυ φέρει στις τοπικές ενδυμασίες κεντητά σχέδια 3. (ειδικότ.) ολόσωμη ρόμπα, στολή που φοριέται πάνω από τα ρούχα σε ώρες εργασίας: ***ιατρική / μαθητική*** **~** (μπλε ποδιά πυυ φυρυύσαν παλαιότερα οι μαθητές και οι μαθήτριες)

(μτφ.) η πλαγιά και οι πρόποδες βουνού συν. κατωφέρεια, κλιτύς, υπώρεια · 5. (συνεκδ.) κατώφλι πόρτας ή παραθύρου · 6. ναυτ. το τριγωνικό τμήμα ιστίου, που κυρτώνεται προς την πλώρη **7.** τυ μπρυστινό προστατευτικό τμήμα δίτροχου υχήματυς. που καλύπτει και προστατεύει τα πόδια. - (υποκ.) **ποδίτσα (η)** (σημ. I-3).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ***ποδέα*** (με συνίζηση) < αρχ. ***ποδεΐον«*** ταινία τυλιγμένη γύρω από τα σφυρά και τους αστραγάλους» (< ***πούς. πυδός)\.*** **ποδίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πόδισ-α, -τηκα, -μένος} ΝΑΥΤ. ♦ (αμετβ.) 1. στρέφο) το πλυίυ αντίθετα από τον άνεμο ΣΥΝ. επιδίδω ΑΝ Γ. ορτσάρω, (λόγ.) πρυσάγομαι 2. (κατ' επέκτ.) σταματώ την πλεύση ή αράζω σε απάνεμο όρμο ♦ 3. (μετβ.) αναγκάζω πλοίο να σταματήσει την πλεύση και να αράξει σε απάνεμο μέρος. — **πόδισμα** (το).

[είυμ. < ***πόδι,*** άσχετο από το αρχ. ***ποδίζω*** *<δένω τα πόδια (αλόγυυ)» |. **ποδικός,** -ή. -ό ι μτγν. J (λόγ.) αυτός πυυ σχετίζεται με το πόδι: **~** ***καμπύλη / καμάρα / μυς.*** **ποδίσκος** (ο) βοτ. ο μίσχος από τον οποίο κρέμεται άνθος ή καρπός.

[ΕΤΥΜ. μτγν.. υποκ. τύ αρχ. ***πούς. ποδός].***

πόδισμα (το) ► ποδίζω

Π.Ο.Δ.Ν. (η) Παγκόσμια Οργάνωση Δημοκρατικών Νέων. ποδο- κ. ποδό- κ. ποδ- α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι έχει σχέση με τυ πόδι: ***ποδο-κίνητος. ποδο-πατώ. ποδό-φρενο, ποδ-άγρα. ποδ- ή/ΜΤο*** **κ.ά. (πβ. λ. *χειρυ-).**

|είύ.μ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το ουσ. ***πούς, ποδός\.*** **ποδοβόλεϊ** (τυ) {άκλ.} βόλεϊ το οποίο παίζεται με τα πόδια αντί για τα χέρια.

|ΕΤΥΜ. Νόθο σύνθ.. < ***ποδο-*** *(< πόδι)* + βόλεϊ (βλ.λ.)

|. **ποδοβολή (η) [1888J (λαϊκ.) το ποδυβυλητό.**

ποδοβολητό (το) ο θόρυβος που προκαλείται από το βάδισμα ή τρέξιμο ανθρώπων ή ζώων, κυρ. αλόγων. Επίσης **ποδοβόλημα. ποδοβολώ** ρ. αμετβ. [ποδοβολείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (για πλήθος ανθρώπων ή ζώων) προκαλώ θόρυβο, βοή με το βάδισμα ή το τρέξιμο.

[ετυμ. < ***ποδο-*** + ***-βο/,ώ*** < ***-βόλος*** (< ***βά/.λω),*** πβ. ***λιθο-βολώ, πυρο-βο-*** λώ).

ποδόγυρος (ο) 1. ο γύρος, το κάτω άκρο των γυναικείων φορεμάτων 2. (συνεκδ.) το γυναικείο φύλο *Φ\\κυνηγώ τον ποδόγυρο / τρέχω πίσω από τον ποδόγυρο* για άνδρα που του αρέσουν πολύ οι γυναίκες. για γυναικοκατακτητή, **ποδοδέτης** (υ) 11887! {πυδυδετών} νλυτ. μικρή κολόνα στην οποία δένεται τυ πόδι τύ πανιύ ή άλλα σχοινιά.

ΛΕΤΥ.Μ. < ***ποδο-*** + ***δέτης*** < <5fVo)|. **ποδοκίνητος,** -ηκ. -υ αυτός που λειτουργεί με την κίνηση τ<ον ποδιών: ~ ***μηχανή*** / ***τροχός*** / ***τόρνος*** ΛΝΤ. χειροκίνητος.

|ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. velocipede), **ποδοκνημίκος,** -ή, -ό [1836J αυτός που σχετίζεται με τι πόδι και την κνήμη.

ποδοκομία (η) (χωρ. πληθ.} η περιποίηση των νυχιών των ποδιών τυ πεντικιούρ.

[ΕΤΥ.Μ. < ***ποδο-*** + ***-κομία*** (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pedi-curej. **ποδοκροτώ** ρ. αμετβ. {ποδοκροτείς... | ποδοκρότησα} χτυπώ ρυθμικά τα πόδια στο δάπεδο, για να εκδηλώσω την αποδοκιμασία μου για κάτι. — **ποδοκρότημα** (το) [1819J κ. **ποδοκρουαία** (η), **ποδοκυλώ** ρ. μετβ. {ποδοκυλάς... j ποδυκύλησα[1. κυλώ (κάποιον/κάτι) με τα πόδια ΣΥΝ. σέρνω, κλοτσώ 2. (μτφ.) μειώνω ηθικά, εξευτελίζω: ***ποδοκύλησε το όνυμα τής υικυγένειάς του.*** —**ποδοκύλημα** κ. **ποδοκύλισμα** (το).

ποδόλουτρο (τυ) L1867] το λουτρό των ποδιών για λόγους θεραπευτικούς ή καθαριότητας. **ποδόμακτρο(ν)** (το) {ποδομάκτρ-ου | -ων} (λόγ.) 1.η πετσέτα για το σκούπισμα των ποδιών 2. τυ μικρό χαλάκι για το σκούπισμα των πα- πουτσιών στην είσοδο τού σπιτιού ΣΥΝ. πατάκι. χαλάκι.

[ΕΙΥΜ. < μτγν. ***ποδόμακτρον*** < ***ποδο-*** + ***μάκτρυν*** (βλ.λ.)|. **ποδοπατώ** ρ. μετβ. {ποδοπατ-άς κ. -είς... | ποδοπάτ-ησα. -ούμαι κ. -ιέ- μαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. πατώ με τα πόδια μου (κάτι) με τρόπο βίαιο: το ***έξαλλο πλήθος ποδοπατούσε τα εμβλήματα και τα ιερά σύμβολα*** **2.** (μτφ.) εξευτελίζω, προκαλώ ηθική μείωση: **-** ***την τιμή*** / ***την αξιοπρέπεια κάποιου.*** — **ποδοπάτηση** (η) 11886] κ. **ποδοπάτημα** (το) [1896|. f

ποδοπέδη (η) {ποδοπεδών} (λόγ.) το ποδόφρενο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ***ποδο-*** + ***πέδη*** (βλ.λ.)}. **ποδόπληκτρο** (το) {ποδοπλήκτρ-ου | -ων} **1.** τυ πέδιλο τύ πιάνυυ συν. πεντάλ · 2. το πετάλι οχήματος.

[ΕΙΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. pedale (βλ. κ. ***πεντάλ)\.***

-ποδος, -η. -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό ποδιών: ***τρίποδο σκαμνί || τετράποδα ζώα.***

[είυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, το οποίο προέρχεται από τυ αρχ. ***πούς, ποδός*** και αποτελεί μτγν. τ. των συνθέτων σε ***-πους*** (λ.χ. (χρχ. ***τετρά-πους*** > μτγν. ***τετρά-ποδος)\.*** **ποδόσταμα** κ. **ποδόστημα** (το) {ποδοστάμ-ατος | -ατα,-άτων} ναυτ. κομμάτι από ξύλο ή χάλυβα, που αποτελεί την κατακόρυφη συνέχιση τής καρίνας τού πλοίου στην πρύμνη του, το «κοράκι τής πρύμνης». Επίσης **ποδόσταμο.**

[ετυ.μ. < ***ποδο-*** + ***-στημα<*** αρχ. ***ΐ-στη-μι*** <«στήνω»|. **ποδοσφαιράκι** (το) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** επιτραπέζιο παιχνίδι κατά το οποίο ο παίκτης, κινώντας ξύλινα ή πλαστικά ομοιώματα ποδοσφαιριστών. επιδιώκει να ωθήσει το μπαλάκι στυ τέρμα τού αντιπάλου του **2. ποδοσ*φαιράκια*** (τα) λέσχη στην οποία πληρώνει κανείς ανάλογα με τυ παιχνίδι ή με την ώρα. για να παίξει ποδοσφαιράκι (σημ. 1) ή άλλο επιτραπέζιο ή ηλεκτρονικό παιχνίδι: ***χαλάει όλα τυν τα λεφτά στα ~.***

ποδοσφαιρικός, -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με το ποδόσφαιρο: ~ ***αγώνας / συνάντηση: αναμέτρηση / ομάδα / σύλλυγοι πρωτάθλημα / γήπεδο / ομοσπονδία*** **2.** (μειωτ.) αυτός πυυ έχει τον χαρακτήρα και την ατμόσφαιρα γηπέδου κατά τη διεξαγωγή ποδοσφαιρικού αγώνα (με βίαιες και απρεπείς εκδηλώσεις, έξαρση των παθών, φανατισμό κ.λπ.).

ποδοσφαιριστής (ο) 11896). **ποδοσφαιρίστρια** (η) {ποδοσφαιρι- στριών} παίκτης / παίκτρια ποδοσφαίρου, **ποδόσφαιρο** (το) [1895| {ποδοσφαίρου [χωρ. πληθ.} ομαδικό αθλητικό παιχνίδι, που παίζεται από δύο αντίπαλες ομάδες 11 παικτών, οι οποίοι, με διαδοχικές εναλλαγές τής μπάλας με τα πόδια ή με τυ κεφάλι και χωρίς να χρησιμοποιούν τα χέρια τους. πρυσπαθύν να επιτύχουν γκολ (βλ.λ.) ΣΥΝ. (καθημ.) μπάλα.

Ιετυμ. < ***ποδο-*** + ***-σφαιρο*** < ***σφαίρα,*** απόδ. τού αγγλ. football), **ποδοσφαιροποιώ** ρ. μετβ. {πυδυσφαιροποιείς... | ποδοσφαίροποί- ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) (μεκοτ.) προσδίδω (σε μια κατάσταση) τον χαρακτήρα και την ατμόσφαιρα που έχει ένα γήπεδο κατά τη διεξαγωγή ποδυσφαιρικύυ αγώνα: ***μερικοί πολιτικοί ποδοσφαίροποι- ούν την πολιτική ζωή τής χώρας*** (περιορίζουν το ενδιαφέρον στο ποιο κόμμα θα υπερισχύσει ή καλλιεργούν κλίμα φανατισμού μεταξύ των αντιπάλων παρατάξεων). —**ποδοαφαιροποίηση** (η), **ποδοσφαιρόφιλος,** -η, -ο αυτός στον οποίο αρέσει το ποδόσφαιρο, **ποδόφρενο** (το) {ποδυφρέν-υυ | -ων) φρένο που λειτουργεί με το πόδι· (ειδικότ.) το φρένο τύ αυτυκινήτου συν. ποδοπέδη (πβ. λ. ***χειρόφρενο).***

[ετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ίυυι-brake].**

Π.Ο.Ε. 1. (ο) Ιίαγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου 2. (η) **Πολιτικών και**

Οικονομικών Επιστημών (ενν. Σχολή).
Π.Ο.Ε.Β. (η) Πανελλήνια Ομοσπονδία Εκδοτών Βιβλιοπωλών. **Π.Ο.Ε.ΔΗ.Ν.** (η) Πανελλήνια Ομοσπονδία Εργαζομένων στα Δημόσια Νοσοκομεία.
ποετάστρος (ο) (μειωτ.) κακότεχνος και ατάλαντος στιχουργός, ποιητής.
[ΚΤΥΜ. < ιταλ. poctastro, υποκ. τού poeta (< λατ. poeta < αρχ. ***ποιητής)].*** **πόζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.[1.η φροντισμένη ή επιτηδευμένη στάση τού σώματος που παίρνει κανείς μπροστά στον φωτογραφικό φακό ή μπροστά σε ζωγράφο ή γλύπτη, για να χρησιμοποιηθεί ως μοντέλο για το έργο του: ***παίρνω*** **- 2.** η φωτογραφία: ***τραβήξαμε και μερικές πόζες μπροστά*** στα ***Ιλροπύλαια*** 3. (οικ.) στάση προσποιητής σοβαρότητας ή επιτηδευμένα ακατάδεκτου ύφους: ***μετά τον καβγά μας μου κρατούσε ~ για πολύ καιρό.***
[Ε.ΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. posa < λατ. pausa < μτγν. ***παύσις***|. **ποζάρω** ρ. αμετβ. {πόζαρα κ. ποζάρισα} **1.** παίρνω κατάλληλη στάση με το σώμα μου. για να φωτογραφηθώ ή για να χρησιμοποιηθώ ως μοντέλο από καλλιτέχνη: **- *για το πορτρέτο μου / για έναν ζωγράφο*** j| ***ποζάρισε γυμνή για ανδρικό περιοδικό*** **2.** (γενικότ.) παίρνω επιτηδευμένα προσποιητή στάση, για να προκαλέσω εντύπωση: ***ποζάρει, λες και είναι μεγάλος και τρανός.*** – **ποζάρισμα** (το).
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. posare < posa, βλ. κ. ***πόζα\.*** **ποζάτος,** -η. -ο αυτός πυυ έχει επιτηδευμένη στάση και ύφος, προσπαθώντας να προκαλέσει εντύπωση.
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. posato < posare. βλ. κ. ***ποζάρω].*** **ποζιτιβισμός** (ο) ΦΙΛΟΣ, Ο θετικισμός (βλ.λ.). – **ποζιτιβιστής** (υ). [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. positivisme < posiiif «θετικός» < μτγν. λατ. positivus « λατ. positio «θέση»)|. **ποζιτρόνιο** (το) {ποζιτρονί-ου | -ων) ΧΗΜ. το αντισωματίδιο τού ηλε- κτρονίου, στοιχειώδες σωματίδιο αντύλης θετικά φορτισμένο και με πολλές ιδιότητες αντίστοιχες προς αυτές τού ηλεκτρονίου. με το οποίο όταν έρθει σε επαφή αντιδρά, με αποτέλεσμα να εξαϋλωθούν και τα δύο.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. positron, από συμφυρμό τού όρου posi(tivc) (clcc)tron «θετικό ηλεκτρόνιο»].
Π.Ο.Θ.Α. (η) Πανελλήνια Ομοσπονδία Θεάματος-Ακροάματος. **ποθεινός,** -ή. -ό (λογοτ.) ποθητός (βλ.λ.): «***ποθεινή πατρίς, χαίρε»*** (Αδ. Κοραής).
[ετυμ. αρχ. < ***ποθώ (-έω),*** κατ' αναλογίαν προς τα επίθ. σε ***-εινός*** (πβ. ***άλγ-εινός. φωτ-εινός)\.*** **πόθεν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) από πού. από ποιο μέρος· συνήθ. στη φρ. **γτο-** θενέσχες (το) (i) φορολογική διάταξη που προβλέπει την ακριβή δήλωση τού τρόπου με τον οποίο έχουν αποκτηθεί τα χρήματα για αγορές κινητής ή ακίνητης περιουσίας: ***θα ελεγχθεί το ~ των πολιτικών*** (ii) (γενικότ.) σε περιπτώσεις που ζητούμε να πληροφορηθούμε από που κατέχει κάποιος κάτι. ^ σχολιο λ. ***-θεν.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ερωτημ. θ. ***πο-*** (βλ. λ. /τοιος) + ***-θεν*** (βλ.λ.)]. **ποθερός,** -ή. -ό (λογοτ.) ποθητός (βλ.λ.).
Ποθητή (η) γυναικείο όνομα.
ποθητός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που αποτελεί αντικείμενο σφοδρής ■επιθυμίας: **- *γυναίκα / ταίρι / στιγμή*** συν. επιθυμητός, ποθημένος. ποθεινός.
ποθοπλαντάζω ρ. αμετβ. [ποθοπλάντα-ξα. -γμένος! (εκφραστ.) **1.** (λαϊκ.) κλαίω και οδύρομαι από ανεκπλήρωτο ερωτικό πόθο. αναστατώνομαι σωματικά και ψυχικά από έξαψη τού ερωτικού πάθους: ***ποθοπλαντάζει η κόρη για τον νιο που δεν τη Θέλει*** **2.** (συνήθ. η μτχ. *ποθοπλανταγμένος,* ***-η, -ο)*** αυτός που διακατέχεται από ανεκπλήρωτο ερωτικό πόθο, που έχει ξεχειλίσει από έρωτα. – **ποθθΓΤλάνταγμα** (το).
ποθοπλάνταχτος, -η. -ο (λογοτ.) ποθοπλανταγμένος (βλ. λ. ***ποθοπλαντάζω)·. "κι η βάρκα η ποθοπλάνταχτη πάει στων νερών τα βάθη με τού έρωτα τα πάθη»*** (Β. Ρώτας). **πόθος** (ο) **1.** ζωηρή επιθυμία, λαχτάρα: **~ *για ζωή / εξουσία*** / /τλου***τη || σαρκικός / σφοδρός / διακαής / μύχιος*** *ί* ***ανομο/.όγητος*** - || (ειρων.) ***ευσεβείς*** ~ (βλ. λ. ***ενσεβής)*** συν. δίψα **2.** (ειδικότ.) η έντονη ερωτική επιθυμία, η έξαψη τού ερωτικού πάθους: ***ματιά γεμάτη*** ~ || ***σβήνω τον μον*** 3. (συνεκδ.) το αντικείμενο ζωηρής επιθυμίας, λαχτάρας: ο ~ ***μου ήταν να κάνω ένα μακρινό ταξίδι.*** σχολιο λ. ***αγάπη.***
\ετυμ. αρχ. < ****φόθ-ος*** (με προληπτ. ανομοίωση) < **gh*odh-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. ˣgh*edh- «παρακαλώ, ποθώ. λαχταρώ» (όπως μαρτυ- ρείται στον αόρ. ***θεσσάσθαι*** «ικετεύω» < ****θεθ-σάσ-θαι***). πβ. αρχ. ιρλ. guidiu «ποθώ», λιθ. gedauju «θέλω. απαιτώ», αρχ. σλαβ. zczdo «ποθώ, διψώ», πολ. zadza «ευχή - λαιμαργία, πλεονεξία» κ.ά.). **ποθώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.[[ποθείς... [πόθ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** αισθάνομαι πόθο για (κάτι), επιζητώ με όλη τη δύναμη τής ψυχής μου: ***είχε ό,τι μπορούσε να ποθήσει μια γυναίκα στη ζωή της*** || ~ ***λί- γη στοργή / να δω την πατρίδα μον ?^εύτερη*** συν. λαχταρώ **2.** *το π ο-θούμενο(ν)* το αντικείμενο έντονης επιθυμίας· φρ. *κατά το ποθού- μενο* κατά τον επιθυμητό τρόπο: ***τα πράγματα εξελίχθηκαν*** ~ 3. (ειδι- κότ.) επιθυμώ ερωτικά: ~ ***κάποιον ι κάποια.***
-ποιείο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών που δηλώνουν τον χώρο όπου κατασκευάζεται ή/και το κατάστημα όπου πωλείται κάτι: ***επιπλο-ποιείο, οπλο-ποιείο, αρτο-ποιείο.***
[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***ήνιο-ποι- εϊον),*** που προέρχεται από το ρ. ***ποιώ.*** Πβ. κ. ***-ποιία, -ποιός\.*** **ποίημα** (το) |ποιήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** λογοτεχνική σύνθεση σε στίχους (σπανιότ. σε συνεχές κείμενο) με ρυθμό, με ιδιαίτερα προσεγμένη και επεξεργασμένη γλωσσική έκφραση που αποτελείται από ***επι- ?.ογές*** (φωνητικές, γραμματικές, συντακτικές, λεξιλογικές) μέσα από τη συμβατική γλώσσα ή και από ***απόκλισης,*** νεολογισμούς στο επί πεδο τής λέξης ή, κυρίως, στο επίπεδο τής φράσης («στέγνωσε η αγάπη στις τρύπιες ψυχές μας») και με έντονη χρήση τής βιωματικής / συναισθηματικής πλευράς τής γλώσσας (κατ' αντίθεση προς την αυστηρώς λογική πλευρά της): ***επικό / λνρικό / ερωτικό ~*** [| ο ***«Λάμπρος» είναι - τούΔ. Σολωμού*** || ***η πρώτη στροφή τού*** - || ***συμφωνικό*** - (βλ.λ.) || ***γράφω / μαθαίνω απέξω / απαγγέλλω ένα*** - λντ. πεζό· (μτφ.) **2.** (εκφραστ.) οτιδήποτε εξαιρετικά ωραίο: είναι ***(ένα) ~!*** συν. θαύμα, αριστούργημα 3. (ειρων.) οτιδήποτε επαναλαμβάνει κανείς μηχανικά, ενδεχομένως επειδή του το έχουν επιβάλει ή επειδή πρέπει να το πει: ***έμαθε καλά το ~ του!*** || ***λέω το ~ μου*** · ΦΡ. (ως επίρρ.) *λέω (κάτι) (σαν) ποίημα* λέω (κάτι) μηχανικά ή/και με μεγάλη ταχύτητα: ο ***μαθητής είπε το πρώτο κεφάλαιο τής ιστορίας (σαν) ποίημα. —*** (υποκ.) **Γτοιη- ματσκι** (το).
[ΕΤΥΜ αρχ.. αρχική σημ. «κατασκεύασμα». < ***ποιώ*** (βλ.λ.). Η λογοτεχνική σημ. ήδη αρχ.]. **ποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τής δημιουργίας ποιημάτων η παραγωγή ποιητικού λόγου (κατ' αντιδιαστολή προς τον πεζό λόγο) · η τέχνη και η τεχνική τής δημιουργίας τού κόσμου τού ποιητικού κειμένου, κάθε μορφή έντεχνου λόγου που διαθέτει το στοιχείο τής ποιητικότητας. μιας διαφορετικής σύλληψης και έκφρασης τής πραγματικότητας: ***διαβάζω / γράφω*** ~ αντ. πεζογραφία · (συνεκδ.) 2. το σύνολο των ποιητικών έργων, τής ποιητικής παραγωγής (ενός καλλιτέχνη, μιας εποχής, ενός κινήματος): ***η - τού 20ού αιώνα*** / του ***Κάλβου*** || ***ρομαντική / συμβολιστική / υπερρεαλιστική / επική / λυρική / δραματική / ελεγειακή / μοντέρνα - || η ομοιοκαταληξία και το μέτρο είναι χαρακτηριστικά τής παραδοσιακής*** ~ 3. (μτφ.-εκφραστ.) οτιδήποτε φέρει αρετές που συχνά αποδίδονται στην ποίηση (σημ. 1). όπως η αρμονία, η ομορφιά, η φαντασία: το σ^<5ίθ του ***πλοίου είναι***
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ποίησις < ποιώ (-έω).*** Ήδη αρχ. είναι η σημ. «κατασκευή. δημιουργία» (αντιδιαστέλλεται προς τη λ. ***πράξις).*** καθώς και η σημ. που σχετίζεται με την καλλιτεχνική δημιουργία|.
-ποίηση β' συνθετικό για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν την πραγματοποίηση ή ολοκλήρωση διαδικασίας: ***τελειο-ποίηση, βιομηχανο-ποίηση. ανεξαρτητο-ποίηση, πολτο-ποίηση. περι-θωριο-ποίηση. αποστρατιωτικο-ποίηση, αμερικανο-ποίηση.***
[f.tym. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τα σύνθετα σε ***-ποιώ*** και είτε έχει κληρονομηθεί από την Αρχαία (λ.χ. ***έκ-ποίησις< εκ-ποιώ. παρα-ποίησις < παρα-ποιώ)*** είτε οφείλεται σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. **stabilisation** «σταθεροποίηση»)!, **ποιητάκος** (ο) (μειωτ.) υ άσημος ποιητής.
ποιητάρης (ο) {ποιητάρηδες} (λαϊκ.) 1.0 ποιητής **2.** λαϊκός δημιουργός που διακρίνεται για την ικανότητά του να συνθέτει στίχους πάνω σε επίκαιρα θέματα, τους οποίους και απαγγέλλει τραγουδιστά μπροστά σε κοινό κατά τη διάρκεια εορτών κ.λπ. έναντι αμοιβής. [ετυμ. < ***ποιητής*** + παραγ. επίθημα ***-άρης***, πβ. ***λνρ-άρης].*** **ποιητής** (ο), **ποιήτρια** (η) Ιμτγν.] {ποιητριών} **1.** πρόσωπο που γράφει ποιήματα: ***ο Δ. Σο?^ωμός και ο Κ. Καβάφης είναι από τους μεγαλύτερους Νεοέλ/.ηνες ~ || οι τραγικοί ~ τής αρχαιότητας || λυρικός / επικός / μελικός / εθνικός*** ~ λν τ. πεζυγράφος **2.** (μτφ.-εκφραστ.) το πρόσωπο πυυ έχει χαρακτηριστικά τα οποία συχνά απυδίδυνται σε ποιητές, όπως ο ρομαντισμός, η ευαισθησία, η ικανότητα να χρησιμοποιεί τον λόγο με τρόπο που συγκινεί · 3. (ως προσωνυμία τού Θεού) αυτός που έχει δημιουργήσει το σύμπαν, ο πλάστης: ο ~ ο***νρανού και γης*** συν. δημιουργός.
[ΠΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «κατασκευαστής, δημιουργός», < ***ποιώ*** (βλ.λ.). **II** λογοτεχνική σημ. ήδη αρχ.]. **ποιητικός,** -ή,-ό [αρχ.Ι **1.**αυτός που σχετίζεται με την ποίηση ή τον ποιητή: **- *λόγος / έργο / συλλογή / γλώσσα / έκφραση / σύλληψη / έμπνευση / οίστρος*** · ΦΡ. *ποιητική αδεία* βλ. λ. ***άδεια*** **2.** αυτός που ξε- φεύγει από την πεζή πραγματικότητα, από την καθημερινότητα: ~ ***σκέψεις / διάθεση*** || (κ. ειρων.) ***όλα αυτά περί παγκόσμιας συναδέλφωσης και αγάπης ακούγονται*** πολυ ~. ***πρέπει όμως να είμαστε ρεαλιστές*** συν. ρομαντικός· ΦΡ. *ποιητικός κινηματογράφος* η κινηματογραφική τέχνη που χαρακτηρίζεται από στοιχεία φαντασίας και λυρισμού, εικόνες και σκηνές που αποκλίνουν από την πραγματικότητα: ο ~ ***τού Αντρέι Ταρκόφσκι*** 3. *ποιητική* (η) (α) (στη θεωρία τής λογοτεχνίας) η μελέτη τής φύσης και των νόμων που διέπουν την ποίηση και. γενικότ., την παραγωγή λογοτεχνικού έργου (β) το προσιοπικό ύφος, η ιδιαίτερη τεχνική ενός ποιητή για τη σύνθεση τού ποιητικού του έργου
4. Γλωσσ. *ποιητικό αίτιο* βλ. λ. ***αίτιο(ν).*** – **ποιητικ-ά /-ώς** [αρχ.Ι επίρρ.. **ποιητικότητσ** (η) [J877].
-ποιητικός, -ή, -ό λεξικό επίθημα επιθέτων που δηλώνουν ότι το προσδιοριζόμενο από αυτά είναι ικανό να παράγει αυτό που σημαίνει το α' συνθετικό: ***ουρο-ποιητικός. οινο-ποιητικός. παγο-ποιητικός.*** [ΕΤΥΜ, Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από σύνθετα σε ***-ποιώ. -ποίηση*** και είτε έχει κληρονομηθεί (λ.χ. αρχ. ***τεκνο-ποιητικός. προσ-ποιητικός)*** είτε ανάγεται σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. **urco-poiciiquc)|.**
-ποίητος, -η, -ο λεξικό επίθημα επιθέτων πυυ δηλώνουν ότι το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό έχει γίνει με το μέσο. την τρόπο ή το όργανο που δηλώνεται από το α' συνθετικό: ***χειρο-ποίητος, μηχανο-ποίητος, ηχο-ποίητος.***
[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από ρ. σε ***-ποιώ*** με το επίθημα ***-τος*** των ρηματικών επιθέτων (λ.χ. αρχ. ***προσ-ποιητός)\.***
-ποιία λεξικό επίθημα θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: **1.** την παραγωγή ή παρασκευή (από βιομηχανία, βιοτεχνία κ.λπ.) ορισμένου προϊόντος: ***αρτο-ποιία, οινο-ποιία*** **2.** την ίδια τη βιοτεχνική ή βιομηχανική μονάδα που παράγει ένα προϊόν: ***σαπωνο-ποιία, ζυθο-ποιία*** 3.

το σύνολο γνώσεων και τεχνικής που είναι απαραίτητες για την παραγωγή ή κατασκευή αυτού που δηλώνει το ***α*** συνθετικό: ***αγα/.ματο- ποιία. γεφυροποία, δραματο-ποιία*** 4. (γενικότ.) τη δημιουργία: ***μνΟο- ποιία, επο-ποία. στιχο-ποία, τεκνο-ποία.***

|ι:ίὺμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από σύνθετα σε ***-ποιος*** / ***-ποιώ*** (λ.χ. μτγν. ***όπλο-ποία, όνοματο-ποία,*** αρχ. ***τεκνο-ποία)].*** **ποίκιλα** ρ. * ποικίλλο)

ποικιλία (η) {ποικιλιών} **1.** η έλλειψη ομοιομορφίας ανάμεσα στα επιμέρους στοιχεία συνόλου, η οποία παρέχει τη δυνατότητα διαφόρων επιλογών: ~ ***χρωμάτων / μεγεβο)ν / τιμών*** || ***ζωή ' δουλειά χωρίς*** ~ || ***στη διατροφή τον πρέπει να έχει κανείς ~ || χάριν ποικιλίας*** (για αλλαγή. για την αποφυγή τής μονοτονίας) συν. ανομοιομορφία 2. (για ζώα κ. για φυτά) καθεμία από τις διαφορετικές κατηγορίες στις οποίες χωρίζεται ένα είδος: ***τα σαββατιανά είναι μια ~ σταφυλιού*** [| ~ ***μήλων / αιγοπροβάτων / καπνού*** ΣΥΝ. παραλλαγή · **3.** πιάτο, συνήθ. κρύο, που σερβίρεται σε ταβέρνες, υυζερί κ.λπ. ως συνοδευτικό αλ- κοολούχου ποτού και περιέχει διάφορους μεζέδες: ~ ***τυριών ι αλλαντικών || πιάσε τρία ούζα και μια -/***

[ετυμ. αρχ. < ****ποικίλ-]ω*** < ***ποικίλος*** (βλ.λ.)|. **ποικίλλω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {αόρ. ποίκιλ-α, -μένος} (λόγ.) ♦ **1.** (μετβ.) στολίζω (με επιπλέον στολίδια ή καλολογικά στοιχεία): ~ ***τον λόγο μου / το ύφος μου*** συν. στολίζω, διανθίζω, διακοσμώ ♦ **2.** (αμετβ.) παρουσιάζω ποικιλία, δεν είμαι ομοιόμορφος: υι ***τιμές ποικίλλουν ανάλογα με την εποχή*** [[οι ***γνώμες ποικίλλουν σ' αυτό*** γο ***θέμα*** || ***ο χαρακτήρας και η συμπεριφορά των ανθρώπων ποικίλλουν από τόπο σε τόπο*** συν. διαφοροποιούμαι, κυμαίνομαι. σχολιο λ. ***αειθαλής, μετοχή. ποικίλος.***

Ιετυμ. αρχ. < ***ποικίλος*** (βλ.λ.)|. **ποίκιλμα** (το) |αρχ.| {ποικίλμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** οτιδήποτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως στολίδι, ως διακοσμητικό στοιχείο συν. κόσμημα, πλουμίδι 2. μους. (α) οι νότες που παρεμβάλλονται σε ένα μουσικό έργο για να το στολίσουν, να εμπλουτίσουν τον ήχο και να επι- δείξουν τη δεξιοτεχνία τού εκτελεστή συν. φιοριτούρα (β) (ειδικότ.) στην αρμονία τής μουσικής, υ ςένος φθόγγος που απομακρύνεται από έναν φθόγγο συγχορδίας κατά ένα διάστημα δευτέρας και επιστρέφει σε αυτόν, **ποικιλόγραμμος,** -ηι. -ο |αρχ.| αυτός που παρουσιάζει ποικίλες, διαφόρων ειδών γραμμές, **ποικιλόθερμος,** -η, -ο βιολ (για τα κατώτερα ζώα) αυτός τού οποίου η εσωτερική θερμοκρασία μεταβάλλεται ανάλογα με τις μεταβολές τής θερμοκρασίας τού π ·ριβάλλοντος: ***τα ερπετά ανήκουν στα - ζώα*** συν. ετερόθερμυς λντ. ομοιόθερμος. — **ποικιλοθερμία** (η). Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. poikilothcrinl. **ποικιλόμορφος,** -η, -υ [αρχ.] **1.** αυτός που έχει ή μπορεί να λάβει ποικίλες μορφές συν. πολύμορφος 2. βιολ. αυτός που έχει φαινοτύπους με παραλλαγές, οι οποίες οφείλονται σε μεταβολή τού γνοτύ- που στα σωματικά κύτταρα κατά την ανάπτυξη. — **ποικιλόμορφα / Γτοικιλομόρφως** επίρρ.. **ποικιλομορφία** (η) Ιμτγν.|. **ποικίλος,** -η, -ο **1.** αυτός που εμφανίζεται σε πολλά και διαφορετικά είδη, τύπους ή μορφές: ***υπάρχουν*** ~ ***γνώμες γι'αυτό το θέμα*** || ακυι)- ***στηκαν ~ σχόλια για την εμφάνισή του*** συν. πολυειδής. πολύμορφος

2. (λόγ.) αυτός που παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία χρωμάτων ή άλλων διακοσμητικών στοιχείων ΣΥΝ. πλουμιστός, πεποικιλμένος. — **Γτοικίλως** επίρρ. |αρχ.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αειθα/.ής.***

(F.ΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. ανθρωπωνύμιο po-ki-ro-qo = ***Ποικίλοψ)***

****ποΐκ-ος*** + παραγ. επίθημα -ίλος (πβ. ***όργ-ίλος. ναυτ-ίλος).*** Το αμάρτυρο ****ποίκ-ος*** ανάγεται σε θ. *poik-, ετεροιωμ. βαθμ. τού I.F.. *peik- «χαράσσω, στίζω - κεντιό, ερεθίζω», πβ. σανσκρ. peia- «χρώμα», λατ. pingere «ζωγραφίζω». (> γαλλ. peindre. ισπ. pimar, ιταλ. pingere), αρχ. σλαβ. pisati «γράφω», αρχ. γερμ. feh «ποικίλος» κ.ά. Ομόρρ. ***πικ-ρός*** (βλ.λ.). ΐιαράγ. ***ποικιλ-ία, ποικίλ-λω, ποίκιλ-μα*** κ.ά.|.

ποικίλος - ποικίλλω: ορθογραφία. Τυ θέμα και των δύο λέξεων είναι ποικίλ-. Από αυτό. με την κατάληξη -ος (και κανονικώς με ένα -λ-) σχηματίζεται το επίθ. ποικίλ-ος και το παράγωγο ποικιλ-ία. Αντιθέτως, το ρήμα σχηματίζεται με το επίθημα -ja>- και, κατόπιν αφομοιώσεως τού *-j-* προς τυ *-λ-*, γράφεται με δύο *-λ-: * ποικίλλω* > **ποικίλλω πβ. και θαλ-ερός. αλλά θάλλω (< **θάλ-]ω).*

ποικιλόσχημος, -η. -ο |18Ι9| αυτός που εμφανίζεται ή λαμβάνει ποικίλα σχήματα ή μορφές ανγ. **ομοιόσχημος. — ποικιλοσχήμως επίρρ. ^ ποικιλότητα (η) [17281 {ποικιλοτήτων} 1.η ιδιότητα τού ποικίλου 2.** ΒΙΟΛ. **η ύπαρξη παραλλαγών στον πληθυσμό ενός είδους, ποικιλότροπος, -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που εκδηλώνεται ή υπάρχει με ποικίλους τρόπους. — ποικιλοτρόπως επίρρ. |μεσν.|. ποικιλόχρωμος, -η. -ο Ιμτγν.Ι αυτός που εμφανίζεται σε πολλά και διαφορετικά χρώματα** ΣΥΝ. **παρδαλός, πολύχρωμος** ΑΝΤ. **μονόχρωμος, ομοιόχρωμος. - ποικιλοχρωμία (η), ποίκιλση (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ίλσεως | -ΐλσεις. -ίλσεων} (λόγ.) η διακόσμηση, συνήθ. υφάσματος, με διαφόρων ειδών κεντητά στολίδια, ποικίλματα** ΣΥΝ. **πλούμισμα. ποικιλτής (ο) [αρχ.Ι τεχνίτης ειδικός στη διακόσμηση υφασμάτων με ποικίλματα.**

ποικιλτικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τυν ποικιλτή ή την τέχνη του. τη διακόσμηση με ποικίλματα 2. *ποικιλτική* **(η) η τέχνη τής διακόσμησης υφασμάτων με ποικίλματα** συν. **κεντητική, ποικιλώνυμος, -η. -ο 11888J αυτός που παρουσιάζεται με πολλά διαφορετικά ονόματα και κατ' επέκτ. με πολλές διαφορετικές μορφές: ~ *οργανώσεις/ ηγεσίες*** (κρατικές, κομματικές, παρακρατικές κ.λπ.). ·" ςχολιο λ. ***όνομα.***

Ιετυμ. < ***ποικίλος + -ώνυμος*** (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. ***όνυμα.*** αιολ. τ. τής λ. ***όνομα\.*** ποιμαίνω ρ. μετβ. {ποίμαν-α. -θηκα} 1. (λόγ.) (για βοσκό) οδηγώ (κοπάδι) στη βοσκή, βόσκω (κοπάδι) 2. εκκλιις. καθοδηγώ (τους πιστούς). τους φέρνω στον δρόμο τής αρετής, τής προσευχής και τής πίστης· φροντίζω τις πνευματικές τους ανάγκες με διδασκαλία και συμβουλές. — Γτοίμαναη (η) Ιμεσν.].

Ιετυμ. αρχ. < ****ποι-μάν-]ω*** < ***ποι-μήν*** (βλ.λ.). τού οποίου το επίθημα ***-μήν*** εμφανίζεται στη συνεσταλμ. βαθμ. ***~μαν-\.*** ποιμαντική (η) εκκλης. κλάδος τής θεολογίας που έχει ως αντικείμενο τα καθήκοντα των κληρικών και τα σχετικά με την καθοδήγηση των πιστών.

ποιμαντικός, -ή, -ό Ιμτγν.11. (λόγ.) αυτός πυυ σχετίζεται με τον ποιμένα. τον βοσκό συν. βουκολικός, ποιμενικός 2. αυτός που ανήκει, που σχετίζεται με θρησκευτικό ηγέτη και την αποστολή του: ***~ έργο I ράβδος*** συν. ποιμαντορικός 3. *ποιμαντική* (η) (βλ.λ.). ποιμαντορία (η) {χωρ. πληθ.} η καθοδήγηση των πιστών από τον πνευματικό ή θρησκευτικό τυυς ηγέτη.

[ϋΤΥΜ. μεσν. < ****ποιμάν-τωρ*** < αρχ. ***ποιμαίνω*** + παραγ. επίθημα ***-τωρ.*** πβ. ***κτή-τωρ. διδάκ-τωρ. ρή-τωρ***|. ποιμαντορικός, -ή, -ό [μεσν.] αυτός που σχετίζεται με εκκλησιαστικό ηγέτη και την αποστολή του: - ***καθήκοντα / έργο I εγκύκλιος*** / ράβδος (ράβδος από ξύλο ή μέταλλο με λαβή σε σχήμα Η' και τη μορφή δύο φιδιών με έναν σταυρό στη μέση. την υποία κρατούν αρχιερείς και ηγούμενοι μονών κατά τις ιερές ακολουθίες ως σύμβολο τής εξουσίας τους).

ποιμενάρχης (ο) {ποιμεναρχών} εκκλης. ο ιεράρχης που αποτελεί τον πνευματικό οδηγό τυύ εκκλησιαστικού του ποιμνίου.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ***ποιμήν. -ένος + -άρχης*** < ***άρχο)\.*** ποιμεναρχία (η) [μεσν.| {χωρ. πληθ.] 1.το έργο και το αξίωμα τού ποιμενάρχη 2. το χρονικό διάστημα τής θητείας ποιμενάρχη, ποιμεναρχώ ρ. αμετβ. Ιμεσν.) {ποιμεναρχείς...} εκτελώ τα καθοδηγη- τικά χρέη ποιμενάρχη, είμαι ποιμενάρχης, ποιμένας (ο) 1. (αρχαιοπρ.) υ βοσκός προβάτων συν. (καθημ.) τσομπάνης. (μ)πιστικός 2. (μτφ.) ο θρησκευτικός ηγέτης ως καθοδηγητής και σύμβουλος τού ποιμνίου του 3. ηκκαιις. προσωνυμία τού Ιησού Χριστού και κατ' επέκτ. κάθε ιερέα που κηρύσσει τον λύγο και το έργο τού Ιησού: ο ***καλός ποιμήν (ο*** Χριστός ως βοσκός τού ποιμνίου του σύμφωνα με παλαιοχριστιανική συμβολική παράσταση). Επίσης (αρχαιοπρ.) ποιμήν {ποιμένος}.

ΙϋΤΥΜ. < ***αρχ. ποιμήν. -ένος*** (**ήδη μυκ.** po-me). **που εμφανίζει επίθημα -μτ|ν(πβ. κ. *zj-μήν).* Το θ. *ποι-*(με βράχυνση) < Ι.Γ.. *ρϋ(Π- «βόσκω ζώα, ποιμαίνω - προστατεύω, προφυλάσσω». πβ. σανσκρ. ρ*3νϋ- «ποίμνιο», γοτθ. fodr «θήκη», αρχ. γερμ. fotar (> γερμ. Futicr «φόδρα») κ.ά. Ομόρρ. *πώ-μα* (βλ.λ.). Παράγ. *ποιμαίνω* (< **ποι-μάν-]ω), ποί-μν-η. ποί- μνιο(ν)* κ.ά.|.**

ποιμενικός, -ή. -ό Ιαρχ.11. αυτός που σχετίζεται με τον ποιμένα, τον βοσκό, με τη ζωή και τις συνήθειές του: ~ ***ποίηση / ειδύλλιο / ζωή*** ΣΥΝ. βουκολικός 2. ζωολ. *ποιμενικός (σκύλος)* μεγαλόσωμος σκύλος ράτσας με παχύ τρίχωμα και μυτερά αφτιά και μουσούδι, που χρησιμοποιείται από την αστυνομία και τον στρατό 3. ΜΟΥΣ. *ποιμενικό* (το) μουσική σύνθεση που αναφέρεται στη βουκολική ζωή. ποιμήν (ο) ► ποιμένας ποίμνη (η) {ποιμνών} τυ ποίμνιο (βλ.λ.).

1ιΖΓΥΜ. αρχ. < θ. ***ποι-*** (βλ. λ. ***ποιμένας)*** + ***-μν-*** μηδενισμ. βαθμ. τού επιθήματος ***-μην\.***

ποίμνιο (το) {ποιμνί-ου | -ων} 1. (αρχαιοπρ.) πλήθος ζώων. κυρ. αιγοπροβάτων ΣΥΝ. κοπάδι 2. ΕΚ,ΚΛΗΣ. το σύνολο των πιστών χριστιανικής Εκκλησίας.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***ποίμνιον,*** υποκ. τού ουσ. ***ποίμνη*** (βλ.λ.)]. ποιμνιοβοσκή (η) 11833] (λόγ.) 1. η βοσκή ποιμνίων, κοπαδιών 2. τύπος κατάλληλος για βοσκή κοπαδιών ΣΥΝ. βοσκοτόπι, ποιμνιοστάσιο (το) |185Ι| {ποιμνιοστασί-ου | -ων} (λόγ.) περίφρακτος χώρος, όπου φυλάσσονται και εκτρέφονται τα ποίμνια ΣΥΝ. στάνη. μαντρί, μάντρα.

[ΚΤΥΜ. < ***ποίμνιο + -στάσιο*** < ***-στάτης*** (< αρχ. ***ι-στη-μι)\.*** ποινή (η) 1. κάθε είδους τιμωρία που επιβάλλεται για κολάσιμη πράξη: ***παιδαγωγική*** -(από τον δάσκαλο στον μαθητή ή από τον γονέα στο παιδί) || ***πειθαρχική*** ~ (σε υπαλλήλους, στρατιωτικούς κ.ά.) **2.** ΝΟΜ. η τιμωρία που επιβάλλεται (σε κάποιον) κατόπιν δικαστικής αποφάσεως και έγκειται στη στέρηση τής προσωπικής του ελευθερίας ή στην καταβολή χρημάτων: ***βαριά / ελαφρά / χρηματική*** / σω- ***ματική I πειθαρχική I θανατική I παραδειγματική I εξαγοράσιμη I μη εξαγοράσιμη / εξατομικευμένη*** ~ [[***η εσχάτη των*** ~ (η θανατική καταδίκη) || ~ ***καθείρξεως / φυλακίσεως / κρατήσεως*** || ***επιβάλλω / θεσπίζω I υπόκειμαι σε I συνεπάγομαι I εκτίω ~ ΦΡ.*** *επί ποινή* ***(έπι ποινή)*** (+γεν.) για παράβαση που αντιστοιχεί σε ορισμένη ποινή: ***απαγορεύεται - θανάτου.*** **■ σχόλιο λ. ***πομπή.***

[ΕΤΥ.Μ. αρχ., αρχική σημ. «τιμή αίματος, εκδίκηση (για διαπραχθέν έγκλημα)». < *kᵘoi-na, ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kʷci- «τιμωρώ, καταβάλλω το τίμημα», πβ. αβεστ. kacna «εκδίκηση», μέσ. ιρλ. cin «χρέος, αμάρτημα», αρχ. σλαβ. cena «τιμή» κ.ά. Ομόρρ. n-νω «πληρώνω, αποδίδω» (πβ. ***απο-τίνω).*** Το λατ. poena (> γαλλ. peine, ισπ. pena) είναι δάνειο από την Ελληνική). ποινικολόγος (ο/η) |1863| 1. νομικός που έχει ειδικευθεί στο Ποινι- κό Δίκαιο και στην εγκληματολογία 2. δικηγόρος που αναλαμβάνει συνήθ. ποινικές υποθέσεις. — ποινικολογία (η) 11891J. ποινικοποιώ ρ. μετβ. {ποινικοποιείς... | πυινικοποί-ησα, -ούμαι, -ήθη-

κα, -ημένος} καθιστώ αξιόποινη μια μορφή ανθρώπινης συμπεριφο- ράς: ~ ***τη χρήση ναρκωτικών*** || (μτφ.) ***με την παραπομπή στελεχών τής κυβέρνησης στο Ειδικό Δικαστήριο ποινικοποιήθηκε η δημόσια ζωή τής χώρας*** ΑΝΤ. αποποινικοποιώ. - **ποινικοποίηση** (η).

[F.ΤΥΜ. Απόδ. **τού γαλλ. criminaliserj. ποινικός, -ή. -ό [18331 1. (γενικά) αυτός που σχετίζεται μ*' την ποινή, που έχει σχέση με την επιβαλλόμενη (συνήθ. από δικαστήρια) σε περίπτωση τιμωρίας ποινή: ~ *σύστημα ί πρακτική / μηχανισμός / κυρώσεις / θέματα* 2. (α)** *ποινικό μητρώο* **βλ. λ. *μητρώο* (β)** *ποινική ρήτρα* **βλ. λ. *ρήτρα* 3. (α) αυτός που υπόκειται σε ποινή ή επιφέρει ποινή: ~ *αδίκημα ι υπόθεση* (β)** *ποινική ευθύνη* **η υποχρέωση που έχει παραβάτης ποινικής νομικής διατάξεως να υποβληθεί σε ανάκριση και δίκη ενώπιον ποινικού δικαστηρίου (γ)** *ποινική δίωξη* **η δίωξη που ασκείται από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών ή τον δημόσιο κατήγορο αυτεπαγγέλτιος ή κατόπιν εγκλήσεως για κάθε αξιόποινη παράβαση** ςυ\. **ποινική αγωγή 4. αυτός που ορίζει και προκαθορίζει το είδος και το μέγεθος τής επιβαλλόμενης στον ένοχο ποινής 5. (α)** *Ποινικός Νόμος* **/** *Κώδικας* **το σύνολο των νομικών διατάξεων που ορίζουν τις αξιόποινες πράξεις και τις αντίστοιχες προς αυτές ποινές (β)** *ποινική δικονομία* **το σύνολο των κανόνων σύμφωνα με τους οποίους διεξάγεται η ποινική διαδικασία και εκτελείται η ποινή (γ)** *Ποινικό Δίκαιο* **κλάδος τού Δικαίου που ρυθμίζει την εξουσία τής πολιτείας στον καθορισμό και στην τιμωρία των αξιόποινων πράξεων: *κοινό*** - **(τού οποίου οι διατάξεις εφαρμόζονται και περιλαμβάνουν όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες που υπάγονται στην ποινική εξουσία τής πολιτείας) || *ιδιαίτερο*** ~ **(που αφορά σε ορισμένες κατηγορίες προσιόπων ανάλογα με την ιδιότητα που κατέχουν και τις ιδιαίτερες συνθήκες στις οποίες βρίσκονται, όπως λ.χ. στον Στρατό, στην Εκκλησία κ.ο.κ.) (δ) τού** *κοινού Ποινικού Δικαίου* **(ως μειωτ. χαρακτηρισμός) για πρόσωπο που βρίσκεται συχνά κατηγορούμενο στο δικαστήριο για παραβάσεις που προβλέπονται από τον Ποινικό Κώδικα, κατ' αντιδιαστολή προς τις παραβάσεις τού Ειδικού Ι Ιοινικού Δικαίου. — ποινικά /-ώς 11889 [επίρρ.. ποινικότητα (η), ποινολόγιο (το) f J 887J {ποινολογί-ου | -ων} βιβλίο που τηρείται από κάθε μονάδα των Κνόπλων Δυνάμεων, από σχολεία, πλοία ή οργανισμό ο οποίος απαιτεί πειθαρχία από τα μέλη του, για την καταχώριση των παραπτο)μάτων και των ποινών που επιβάλλονται, ποϊνσέτια (η) καλλωπιστικό φυτό για κήπους και εσωτερικούς χώρους. IIT.Y.M · < νεολατ. poinsetiia, από το όν. τού Αμερικανού πρέσβεως J.R. Poinsett (1799-J851), ο οποίος ανακάλυψε το φυτό στο Μεξικό όπου υπηρετούσε |.**

πόιντερ (το) {άκλ.} μεγαλόσωμος κυνηγετικός σκύλος ράτσας με κοντό τρίχωμα, συνήθ. λευκού χρώματος, με μαύρες ή ερυθροκάστανες κηλίδες και μυτερή ουρά.

[Ι-ΤΥΜ. < αγγλ. pointer < point «υποδεικνύω (την παρουσία και την ακριβή θέση θηράματος)»], **πόιντ σύστεμ** (το) {άκλ.} σύστημα επιβολής κυρώσεων κατά των οδηγών τροχοφόρων, σύμφωνα με τν οποίο ο οδηγός χρεώνεται ορισμένους πόντους για κάθε παράβαση ανάλογα με τη σοβαρότητα της και, όταν υπερβεί ορισμένο όριο, του αφαιρείται η άδεια οδηγήσεως. fΕΤΥΜ. < αγγλ. point system|. **ποιόν** (το) {χο)ρ. πληθ.} **1.** (σπάν.) η ποιότητα (βλ.λ.) **2.** (για πρόσ.) το ηθικό ανάστημα, η εσωτερική αξία που καθορίζει το ήθος. τον χαρακτήρα (κάποιου): ***άτομο με ύποπτο ~ || υπάρχουν ερωτηματικά γύρω από το ~ του || από τη συμπεριφορά του καταλαβαίνεις και το - του***

3. γλωσσ. *ποιόν ενεργει'ας* **ο** χαρακτήρας τής ενέργειας που περιγράφει ένας ρηματικός τύπος, κατά πόσον δηλ. αυτή είναι (προκειμένου για την Κλληνική) διαρκής, επαναλαμβανόμενη («ατελής») ή συνοπτική, στιγμιαία («τέλεια») ή και συντελεσμένη ή μη συντελεσμένη: γο ~ ***τού «έριχνα» είναι συνεχές (ή ατελές), ενώ τού «έριξα» στιγμιαίο (ή τέλειο)*** || γο ~ του ***«έχω ρίξει» είναι συντελεσμένο.*** ■** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.***

[F.ΤΥΜ. **αρχ.. ουσιαστικοπ. ουδ. τού αοριστολογικού *ποιός. -ά. -όν*** < ερωτημ. αντων. ***ποιος -α*** -ον **(βλ. λ. *ποιος*). Ο γλωσσ. όρ. *ποιόν ενεργείας* αποδίδει τν γερμ. Aktionsart**

ποιόν ενεργει'ας. Τα ρήματα τής Ελληνικής δηλιόνουν δύο βασικές σημασίες (πληροφορίες), τον χρόνο και το ποιόν ενεργείας. Το *τρέχει* δηλώνει ότι η ενέργεια (το τρέξιμο) γίνεται στον παρόντα χρόνο, το *έτρεξε* σε παρελθόντα χρόνο και το *θα τρέξει* σε μέλλοντα χρόνο. Ωστόσο, η διαφορά ανάμεσα στο *έτρεχε* και το *έτρεξε* ή στο *Οα τρέχει* και *θα τρέξει* δεν είναι διαφορά χρόνου αλλά διαφορά ποιου ενεργει'ας: τα *έτρεχε* και *θα τρέχει* δηλώνουν επανάληψη ή διάρκεια τής πράξης, ενώ τα *έτρεξε* και *θα τρέξει* δηλώνουν τον συνοπτικό χαρακτήρα τής πράξης, την έλλειψη επανάληψης ή διάρκειας. Ορισμένων μάλιστα εγκλίσεων η διαφορά, τής υποτακτικής *(να τρέχω - να τρέξω)* και τής προστακτικής *(τρέχε - τρέξε)*, είναι αποκλειστικά διαφορά ποιού ενεργείας και δεν έχει καμία σχέση με τη δήλωση τού χρόνου, έστω και αν (εσφαλμένα) μιλάμε για υποτακτική αορίστου ή προστακτική αορίστου! Πολλές φορές η δήλωση τού ποιού ενεργείας συνδέεται με την ίδια την υφή τής σημασίας τού ρήματος· υπάρχει εγγενώς στη λέξη, πέρα από τις γραμματικές διαφοροποιήσεις (παρατατικού - αορίστου, μέλλοντα διαρκείας ■■ μέλλοντα στιγμιαίου). Έτσι λ.χ. το *τρέχω* εγγενώς. από τη φύση δηλ. τής σημασίας του, δηλώνει μια πράξη που έχει ανάπτυξη, διάρκεια· το ίδιο και το *ψάχνω*, ενώ το *βρίσκω* ή το *χάνω* έχουν εγγενώς στιγμιαίο, συνοπτικό χαρακτήρα ως προς τη σημασία που δηλώνουν. Αρα υπάρχει και διάκριση ανάμεσα σε λεξικό ποιόν ενεργείας *(τρέχω, ψάχνω, βρίσκω, χάνω)* και γραμματικό ποιόν ενεργείας *(έτρεχα · έτρεξα. να τρέχω να τρέξω, τρέχε - τρέξε, θα τρέχω - θα τρέξω).*

Ως προς την ορολογία οι όροι ποιόν ενεργείας (γερμ. Aktionsart) και τρόπος είναι γενικότεροι όροι. που δηλώνουν τόσο τν λεξικό όσο και το γραμματικό ποιόν ενεργείας. ενώ τελευταία χρησιμοποιούνται και οι όροι άποψη (aspcct) και όψη (view), για να δηλώσουν κυρ. το γραμματικό ποιόν ενεργείας.

ποιος, -α, ό αντων. {γεν. ποιου κ. ποιανού | ποιων κ. ποιανών} **1.** (χιορ. ουσιαστικό) σε ευθείες ή πλάγιες ερωτήσεις, όπου ζητείται να δηλωθεί η ταυτότητα ενός προσώπου: ~ ***είναι; || με ποιον ήταν;*** || **ποιον είδες:** j| (στο τηλέφωνο) ~ ron ***ζητεί, παρακαλώ:*** || ***ποιανού είναι αυτό το σημειωματάριο;*** **2.** (προσδιορίζοντας ουσιαστικό) σε ευθείες ή πλάγιες ερωτήσεις για αναφορά σε ένα ή περισσότερα μέλη προσδιορισμένου συνόλου: σε ~ ***συμπέρασμα οδηγούμαστε από τις παραπάνω διαπιστώσεις; || ~ βιβλία προτιμάς να διαβάζεις: || σε - ταξίδι σου γνωριστήκατε;*** ΣΥΝ. (ουδ.) τι 3. σε ερωτηματικές / επιφωνηματικές φράσεις, που δηλώνουν απορία, άγνοια, έκπληξη ή ευχή χωρίς αναφορά σε συγκεκριμένο πρόσωπο · φρ. (α) *ποιος να μου το 'λέγε ί ποιος το περί- μενε ί* **το *φανταζόταν!*** για την έκφραση έκπληξης, για να τονιστεί ότι κάτι ήταν απρόσμενο (β) *ποιος με (σε, τον...) πιάνει* για κάποιον που έχει ξεπεράσει πολύ σημαντικό εμπόδιο, που απέκτησε τη δυνατότητα να προοδεύσει: ***ποιος τον πιάνει τώρα που κέρδισε το λαχείο!*** (γ) *ποιος στραβός δεν θέλει το φως του;* βλ. λ. ***φως*** (δ) *ποιος ξέρει;* για να δηλωθεί άγνοια: ***-Λες να μην έρθει: —*** (δεν ξέρω) (βλ. κ. λ. ***τις[1])*** (ε) *ποιος ζει, ποιος πεθαίνει* βλ. λ. ***πεθαίνω.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ποιος*** (με συνίζηση) < ερωτημ. θ. ***πο-*** (για το οποίο βλ. λ. ***πό-σος)*** + επίθημα ***-οιος.*** που εμφανίζεται και στις αντων. ***οίος, τοϊοβ*** (βλ. λ. ***τοι-ούτος)\.***

-ποιός λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν: **1.** αυτόν που πράττει ή προκαλεί ό.τι δηλώνει το θέμα: ***κακοποιός, αγαθο-ποιός. θαυματο-ποιός. γελωτο-ποιός*** **2.** τν κατασκευαστή: ***αρτο-ποιός, επιπλο-ποιός. ωρολογο-ποιός. φαρμακο-ποιός*** 3. αυτόν πυ επιφέρει αυτό που δηλώνει το α' συνθετικό: ***ειρηνο-ποιός.*** ΙΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το ρ. ***ποιώ*** (βλ.λ.)].

ποιότητα (η) {ποιοτήτων} **1.** το σύνολο των χαρακτηριστικών πράγματος. ό,τι το χαρακτηρίζει και το διαφοροποιεί από τα όμοιά του: *η* ***~ τού ήχου είναι καλή / κακή / εξαιρετική || υλικά άριστης / εκλεκτής*** ~ || ***σημασία δεν έχει η ποσότητα, αλλά η ~ τού έργου του*** (μπορεί το έργο του να είναι μικρό, είναι όμως σημαντικό) 2. (ειδικότ.) το σύνολο των θετικών ιδιοτήτων: ***αν θέλεις μηχανήματα ποιότητας, θα πρέπει να πληρώσεις πολλά!*** || ~ ***ζωής*** || (καταχρ. κ. για πρόσ.) ***άλλης ~ άνθρωπος ο Χάρης!*** (ο Χάρης είναι αξιόλογος άνθρωπος) || ***κινηματογραφική ταινία ποιότητας*** 3. εμπόρευμα που διαφοροποιείται βάσει των ιδιοτήτων του από τα ομοειδή του: γο ***κατάστημά μας δεν έχει τέτοια*** ~ || ***πρώτη ~*** **4.** φίλος, (α) (στον Αριστοτέλη) μία από τις δέκα κατηγορίες που εκφράζει τον τρόπο ύπαρξης ενός όντος (β) (στον Κα- ντ) μία από τις κατηγορίες τής νόησης ίγ) *ποιότητες δεύτερες* (για ορισμένους νεότερους φιλοσόφους) τα χρώματα, οι οσμές, οι ήχοι. που παράγονται από τις «πρώτες ποιότητες» (ή «ουσίες»), την έκταση. το σχήμα, τη μάζα · αλλιώς ουσίες ***δεύτερες*** (δ) (στη Λογική) ο χαρακτήρας προτάσεως συλλογισμού ως καταφατικής ή αρνητικής

ΓΛΩΣΣ. (α) η χροιά, ο ιδιαίτερος χρωματισμός ενός φθόγγου, π.χ. τού γερμ. ii (β) (για τη φωνή) το ύψος. η ένταση, η χροιά της.

Ιετυμ. < αρχ. ***ποιότης, -ητος*** < αοριστολ. ***ποιός*** (βλ. λ. ***ποιόν)\.***

ποιοτικός, -ή, -ό [1892J 1. αυτός που σχετίζεται με την ποιότητα, τα χαρακτηριστικά πράγματος που το διακρίνουν από τα όμοιά του: ~ ***ανάλυση / αναβάθμιση / έλεγχος προϊόντος / διαφορά || η ~ υπεροχή ενός αυτοκινήτου έναντι άλλων*** **2.** (ειδικότ.) αυτός που διακρίνεται για την καλή του ποιότητα: - ***μουσική ι τραγούδι*** (συχνά κατ' αντιδιαστολή προς την εμπορική μουσική, το εμπορικό τραγούδι, πβ. ***ποιοτικός κινηματογράφος - εμπορικός κινηματογράφος)*** 3. *ποιοτικό άλμα* η αλλαγή σε είδος (ποιότητα) σε μια διαδικασία εξέλιξης, όταν σημειώνεται μια απότομη μεταβολή προς κάτι πολύ καλύτερο. **— ποιοτικ-ά/-ώς** [1886J επίρρ.

ποίσος (ο) (λαϊκ.) μόνο στη φρ. **ο** *ποίσος (και) ο δείξος* πρόσωπο για το οποίο δεν θέλουμε να κάνουμε περαιτέρω (συνήθ. αρνητική) αναφορά.

[ετυ.μ. < ***(θα) ποίσω*** < ***ποιήσω,*** μέλλοντας τού αρχ. ρ. ***ποιώ].***

ποιώ ρ. μετβ. {ποιείς... | (ε)ποί-ησα. ποι-ούμαι. -ήθηκα. πεποιημένος} (λόγ.-σπάν.) **1.** δημιουργώ · ΦΡ. (α) *πάντα εν σοφία εποίησας* ***(πάντα έν σοφίο: εποίησας,*** Π.Δ. ***Ψαλμ.*** 103, 24) όλα τα δημιούργησες (Κύριε) με σοφία (β) *ποιώ / ποιούμαι την νήσαν* βλ. λ. ***νήσσα*** **2.** *εποίει* (σε υπογραφές καλλιτεχνικών έργων κυρ. γλυπτών): ***Λρόσης*** ~ (το γλυπτό αυτό είναι έργο τού Λ. Δρόση).

Ιετυμ. < αρχ. ***ποιώ*** < ***ποιΓέω*** < ****ποι-ϊό-ς*** (πβ. ***-ποιός)*** < *kʷoi-. ετεροιωμ. βαθμ. τού I.F. *kʷci- «συγκεντρώνω, τακτοποιώ, στοιβάζω», πβ. σανσκρ. cinOti (ίδια σημ.). αρχ. σλαβ. cinu «τάξη»,ciniti «τακτοποιώ, τοποθετώ στη σειρά» κ.ά. Παράγ. ***ποιη-τής, ποίη-μα. ποίη-σις (-η), ποιη-τός*** κ.ά.|.

-ποιώ β' συνθετικό για τον σχηματισμό ρημάτων που σημαίνουν «κάνω (κάποιον/κάτι) να είναι ή να φαίνεται αυτό που δηλώνει το α' συνθετικό»: ***γελοιο-ποιώ. αξιο-ποιώ, μεγα/-ο-ποιώ. δραματο-ποκό. τραγικο-ποιώ, χρησιμο-ποιώ.***

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. ***ποιώ (~έω)\.***

πόκα (η) {χωρ. πληθ.} παιχνίδι με χαρτιά που μοιάζει με το πόκερ. με τη μόνη διαφορά ότι δίνεται μόνο το πρώτο φύλλο κλειστό και τα υπόλοιπα ανοιχτά.

| ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. poker, βλ. λ. *πόκερ].* πoκάρι (το) {ποκαρ-ιού | -ιών} το μαλλί που προέρχεται από το κούρεμα προβάτου.
L F.ΤΥΜ. < μτγν. *ποκάριον*, υποκ. τού αρχ. *πόκος* (βλ.λ.)]. πόκερ (το) {άκλ.} παιχνίδι με χαρτιά που παίζεται συνήθ. απο 4 παίκτες με 32 φύλλα.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. poker, αβεβ. ετύμου, πιθ. < μέσ. κάτω γερμ. poken '«παίζω - κομπάζω» ή, σύμφωνα με άλλη άποψη, συνδ. με γερμ. Poch «χτύπημα»].
πόκος (ο) ακατέργαστο μαλλί προβάτου.
ΙΕΤΥΜ. **αρχ. < *πέκω* «κουρεύω, χτενίζω» < Ι.Κ. *pek- «μαδώ. κουρεύω (κυρ. για μαλλί ζώων)», πβ. λατ. pecto «χτενίζω», pecten «χτένα» (> γαλλ. pcigne, ισπ. peine), αρμ. asr «μαλλί προβάτου», αλβ. pile «εργαλείο κουρέματος», ολλ. vacht «μαλλί, κούρεμα» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *κτείς. -ενός* «χτένα» (βλ. λ. *χτένα)].**
ΠΟΑ.ΑΝ. (η) Πολιτική Ανοιξη- πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε το 1993 από τον Αντιόνη Σαμαρά, πολαρόιντ (η/το) {άκλ.} φωτογραφική μηχανή που παράγει απευθείας τη φωτογραφία, χωρίς αρνητική πλάκα.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Polaroid (εμπορική ονομασία) < p. polar(ise) «πολώνω, προσδίδω ηλεκτρομαγνητική πόλωση», + παραγ. επίθημα -oid (< αρχ. *-οειδής* < συνδ. φωνήεν -ο- + *-ειδής* < *είδος).* Τη φερώνυμη φωτογραφική μηχανή εφεύρε το 1948 ο Αμερικανός επιχειρηματίας Η. Land (1909-91)1.
πολέμαρχος (ο) {πολεμάρχ-ου | -ων, -ους} **1.** αυτός που έχει τη γενική εποπτεία και ευθύνη τοϋ στρατεύματος σε περίοδο πολέμου: ***γενναίος / μεγάλος*** **-2.**ο γενναίος πολεμιστής 3. **(στην αρχ. Λθήνα) ένας από τους εννέα άρχοντες με ετήσια θητεία και πολεμικές αρμοδιότητες 4. (επί Τουρκοκρατίας) ο ανώτερος οπλαρχηγός με την απόλυτη εξουσία και ευθύνη των αποφάσεων και ενεργειών: ο *Λ. Τζαβέλας υπήρξε ~ τού Σουλίου.***
| ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *πόλεμος* + *-αρχος< άρχω].* πολεμικός, -ή. -ό [αρχ.] 1. (α) αυτός που σχετίζεται με τον πόλεμο: ~ *επιχειρήσεις / δύναμη ι ναυτικό / αεροπορία ι στόλος / πλοία ι σάλπισμα/ κραυγή / ανταποκριτής / χορός / αποζημιώσεις* (βλ.λ.) */ περίοδος / αναμέτρηση / βιομηχανία / μηχανή* (β) *πολεμικές τέχνες* τεχνικές αυτοάμυνας και εξουδετέρωσης τού αντιπάλου, που προέρχονται από την Απω Ανατολή (τάε-κβο-ντο. τζούντο κ.λπ.) 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από φιλικά αισθήματα για τον πόλεμο ή που προοιωνίζεται πόλεμο: ~ *προετοιμασίες / ατμόσφαιρα / διάθεση / πυρετός / οργασμός* ΣΥΝ. **φιλοπόλεμος 3. *πολεμική* **(η) (α) η τέχνη τού πολέμου, η επιστήμη ή τεχνική τού σχεδιασμού και τής διεξαγωγής πολεμικών αναμετρήσεων με τις μικρότερες κατά το δυνατόν απώλειες (β) οξεία λεκτική επίθεση: *η αντιπολίτευση συνεχίζει με αμείωτο σθένος την ~ της εναντίον τής κυβέρνησης* 4.** *πολεμικό* **(το) το πλοίο που διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό για τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων: *στόλος με δέκα — πολεμικ-ά / -ώς* [αρχ.] επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πληθυσμιακός.***
πολεμικότητα (η) {χωρ. πληθ.} αυξημένη διάθεση για πόλεμο και επίλυση διαφορών με χρήση βίαιων μέσων, **πολέμιος** (ο) **|αρχ.| {πολεμί-ου J -ων. -ους] (λόγ.) αυτός που διάκειται εχθρικά απέναντι σε πρόσωπο ή κατάσταση, που μάχεται με πάθος (κάποιον κάτι), ο αντίπαλος: *οι ~ τού καθεστώτος / τής τεχνολογίας /* του *αναλφαβητισμού* ΣΥΝ. εχθρός, αντίπαλος, πολεμιστήριος, -α. -ο [αρχ.| αυτός που σχετίζεται με τον πόλεμο ή με όσους εμπλέκονται σε αυτόν: ~ *σάλπισμα / ιαχή / σάλπιγγες* ΣΥΝ. πολεμικός.**
πολεμιστής (ο), **πολεμίστρια** (η) **|αρχ.]** {πολεμιστριών} πρόσωπο που συμμετέχει σε πόλεμο, που πολεμά: ***γενναίος / ατρόμητος / ανίκητος ~*** (πβ. λ. *στρατιώτης)* ΣΥΝ. μαχητής.
|Ι:ΙΥ.Μ. αρχ. < *πολεμίζω* < *πόλεμος].* πολεμίστρα (η) Ιμεσν.Ι [δύσχρ. πολεμιστρών] άνοιγμα σε τείχος οχυρού. από όπου ο πολεμιστής μπορεί προστατευμένος να βάλλει εναντίον των αντιπάλων του. πολεμο- κ. πόλεμό- α' συνθετικό λέξεων που δηλώνουν ότι το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό έχει ως προς τον πόλεμο τη σχέση που προσδιορίζεται από το β' συνθετικό: *πολεμο-χαρής, πολεμο-κάπηλος.* ΙΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ρ.Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *πόλεμος].*
πολεμοκάπηλος, -η, -ο αυτός που προκαλεί ή/και καπηλεύεται την πολεμική ατμόσφαιρα για προσο)πικό όφελος: *- κραυγές || - δημοσιογράφοι εκμετα/.λεύθηκαν την εθνική κρίση, για να πουλήσουν πατριωτισμό.* — πολεμοκαπηλία (η).
[ΕΤΥ.Μ. Λπόδ. τού αγγλ. warmonger!, πολεμοπαθής, -ής. -ές {πολεμοπαθ-ούς j -είς (ουδ. -ή)| αυτός που ζημιώνεται υλικά από έναν πόλεμο, χιορίς να έχει συμμετάσχει ενεργά σε αυτόν. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*
[ΕΓΥΜ. < *πόλεμος + -παθής<* θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω,* πβ. παθ. αόρ. β' *επαθ-ον*\.
πόλεμος (ο) {πολέμ-ου | -ων, -ους] **1.** η ένοπλη σύρραξη ανάμεσα σε κράτη ή μεταξύ ομάδων εντός τού ίδιου κράτους: *επιθετικός / αμυντικός / κατακτητικός / εθνικοαπελευθερωτικός / θρησκευτικός ί ιερός* (βλ.λ.) */ παγκόσμιος / τοπικός / εμφύλιος / κατά ξηρά / κατά θάλασσα / από αέρος Ι αστραπιαίος* (με ταχύτητα και συνδυασμένη δράση αρμάτων, πυροβολικού και αεροπορίας) */ χημικός* (με χημικά όπλα) */ βιολογικός* (με βιολογικά όπλα) */ ατομικός / πυρηνικός / ολοκληρωτικός* (για την ολοκληρωτική εξόντωση τού αντιπάλου) **- || *μια χώρα βρίσκεται σε ~ με άλλη χώρα* [| *ανάπηρος πολέμου* ||[*τα ορφανά τού ~ || κηρύσσεται / γίνεται / διεξάγεται / ςεσπά ~ || ~ μέχρις εσχάτων / χαρακωμάτων* [| *χάνω / κερδίζω τον ~* || ο *— τής Ανεξαρτησίας / τού *Οπίου*** (στην Κίνα τον 19ο αι.) **/ *των Έξι Ίμερών*** (Ισραηλινοαραβικός τν **1967)** || ο ***Τρωικός / Πε?^οπονννησιακός / Εκατονταετής*** **-** αντ. ειρήνη φρ (α) *αιτία πολέμου* βλ. λ. ***αιτία*** (β) *ακήρυκτος πόλεμος* βλ. λ. ***ακήρυκτος*** (γ) *έγκλημα πολέμου* κάθε πράξη που αντιβαίνει προς τν Δίκαιο τού Πολέμου· (ειδικότ.) κάθε παραβίαση των κανόνων μετα- χειρίσεως των αιχμαλώτων πολέμου, καθώς και οι δολοφονίες, κακοποιήσεις. εκτοπίσεις ή διώξεις (πολιτικές, φυλετικές, θρησκευτικές) τού άμαχου πληθυσμού είτε κατά την έναρξη είτε κατά τη διάρκεια τού πολέμου: ***καταδικάζομαι για / διαπράττω*** ~ (δ) *εγκληματίας πολέμου* πρόσωπο που έχει διαπράξει εγκλήματα πολέμου: ο ***Κλά*****ους *Μπάρμπι καταδικάστηκε από γαλλικό δικαστήριο το 1987 ως*** ~ (ε) *Ψυχρός Πόλεμος* βλ. λ. ***ψυχρός*** (στ) *το θέατρο τού πολέμου* το σύνολο τής γεωγραφικής έκτασης όπου διεξάγεται ο πόλεμος (ζ) **πόλεμος** *πάντων πατήρ* (Ηράκλειτος, απόσπασμα **53)** για να δηλωθεί ότι κάθε εξέλιξη οφείλεται στη σύγκρουση, στον αγώνα για την επικράτηση (η) *αόρατος πόλεμος* ***ο*** αγώνας κατά τής αμαρτίας στην προσπάθεια τού ανθρώπου για θέωση 2. η ιδιαίτερη μορφή αγώνα εναντίον τυ εχθρού, ο οποίος διεξάγεται κάποτε και παράλληλα προς την ένοπλη σύγκρουση: ***ψυχολογικός*** - || ~ ***φθοράς***· φρ. *πόλεμος* **νεύρων** βλ. λ. ***νεύρο*** ·(μτφ.) 3. ο έντονος ανταγωνισμός για την επικράτηση: «ο ~ ***των αεροπορικών εταιρειών θεωρείται αιτία ατυχημάτων***» (εφημ.) || ο ~ ***των πολιτισμών στο Διαδίκτυο*** || ~ ***τιμο'ν*** (εμπορικός ανταγωνισμός με όπλο τις διακυμάνσεις των τιμών των προϊόντων) **4.** ο έντονος αγώνας (εναντίον κάποιου): ***ο Τύπος εξαπέλυσε - εναντίον τής κυβέρνησης || ο ~ κατά τής τρομοκρατίας / κατά τού αναλφαβητισμού και τής αμάθειας / κατά των ναρκωτικών || διεξάγει - εναντίον των οργανωμένων συμφερόντων*** **5.** η συνεχής ανταλλαγή (λεκτικών σχημάτων) ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες ομάδες στο πλαίσιο οξείας αντιπαράθεσης: ~ ***θέσεων / λέξεων / ανακοινώσεων / δημοσιευμάτων/ διαψεύσεων.*** ** σχολιο λ. ***πληθυσμιακός.***
Ιετυμ. < αρχ. ***πόλεμος*** / ***πτόλεμος*** (επικ. τ.. πβ. ανθρωπωνύμια ***Νεοπτόλεμος. Πτο?^εμαϊος,*** μυκ. po-io-re-ma-ta = ***Πτολεμάτας)*** < ρ. ***πε/γεμίζω.*** αρχική σημ. «πάλλω (το δόρυ) - αγωνίζομαι, κοπιάζω». Ερμηνευτικά προβλήματα, εγείρει η εναλλαγή των ***π-1 πτ-*** στην αρχή τής λ. (πβ. κ. ***πόλις / πτόλις).*** Ως προς την ετυμ.. το ρ. ***πελεμίζω*** ανάγεται πιθ. σε ουδ. ****πέλεμα*** και συνδ. με αρχ. γερμ. felm «φόβος», γοτθ. us- t'il-ma «τρομαγμένος», αρχ. σκανδ. fclins-fullr «τρομακτικός, φοβερός». πιθ. κ. αρμ. alm-uk «ταραχή». Η άποψη αυτή οδηγεί σε σύνδεση με την ευρεία λεξιλογική οικογένεια των λ. ***πάλλω, παλμός, πλησίον, πέλας*** (βλ.λ.)].
-πόλεμος β' συνθετικό ουσιαστικών που δηλώνουν: **1.** σύγκρουση που γίνεται με ορισμένο τρόπο: ***ανταρτο-πόλεμος, κλεφτο-πόλεμος, πετροπόλεμος*** **2.** πόλεμο σε παιγνιώδη μορφή με συγκεκριμένο όργανο: ***χαρτοπό/.εμος. μαξιλαρο-πόλεμος, χιονο-πόλεμος.***
πολεμοφόδια (τα) **[Ι889|** {πολεμοφοδίων! τα εφόδια τυ πολέμου, το σύνολο τού υλικού εξοπλισμού, που χρησιμοποιείται σε ένοπλη σύρραξη. ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***οδός.***
(ΕΤΥΜ. < ***πο/.εμεφόδια*** (με προληπτική αφομοίωση) < ***πόλεμος*** + ***εφόδια].***
πολεμοχαρής, -ής. -ές {πολεμυχαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| αυτός που χαίρεται με τις πολεμικές συγκρυύσεις, πυυ τυυ αρέσει υ πόλεμος ΣΥΝ. Φιλοπόλεμος ΑΝΤ. ειρηνόφιλος. Ηπίσης (λογοτ.) **πολεμόχαρος,** -η, -ο. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης. -ες.***
[εγυμ. μεσν. < ***πόλεμος + -χαρής*** < ***χαίρω*** (παθ. αόρ. β' ***έ-χάρ-ην)\.***
πολεμώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.Ι {πολεμάς... [πολέμ-ησα. -ούμαι (καθημ. -ιέμαι). -ήθηκα} ♦ (αμετβ.) 1. διεξάγω πόλεμο, ένοπλο αγώνα: οι ***Έλληνες πολέμησαν για την ελευθερία τους*** **2.** (μτφ.) κάνω σκληρό αγώνα, καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια: ***το πλοίο πολεμούσε με τα κύματα ώρες ολόκληρες*** συν. μάχομαι, αγωνίζομαι ♦ (μετβ.) 3. εκδηλώνω έντονη αντίθεση (προς κάποιον/κάτι): ~ το ***νομοσχέδιο / την κυβέρνηση / τις προλήψεις / την αδικία / τη φτώχια / την πείνα / την άγνοια*** / το ***κακό*** / τον ***φασισμό*** συν. αντιμάχομαι, αγωνίζομαι εναντίον **4.** (+ να) προσπαθώ έντονα: ***πολεμάει να φανεί νέα, αλλά οι ρυτίδες δεν κρύβονται!*** συν. μοχθώ, πασχίζω.
πολεοδομία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** σύνθετος επιστημονικός και τεχνικός κλάδος, που αποβλέπει στη σχεδίαση και την αρμονική οργάνωση στον χο)ρυ μικρότερων ή μεγαλύτερων τμημάτων πόλης ή οικισμού, για τη διατήρηση υψηλής αισθητικής και την εξασφάλιση ανθρώπινων συνθηκών διαβίο>σης 2. το σύνολο των τεχνικών, διοικητικών, οικονομικών και κοινωνικών μέτρων, με τα οποία επιδιώκεται η αρμονική και ανθρώπινη οργάνωση των οικισμών 3. (συνεκδ.) κρατική υπηρεσία, αρμόδια για τα παραπάνω ζητήματα: ~ ***Σύρου / Αθηνών.***
πολεοδομικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την πολεοδομία και τα μέτρα που λαμβάνονται για την αρμονική ανάπτυξη των οικισμών: ~ ***συγκρότημα / προγραμματισμός / μέτρα*** ; ***σχεδιασμός*** / ***σχέ-*** (βλ.λ.) / ***ανασυγκρότηση/ υπηρεσία.*** **—πολεοδομικ-ά/-ώς** επίρρ.
πολεοδόμος (ο/η) επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στην πολεοδομία. **- πολεοδόμηση** (η), **πολεοδομώ** ρ. !-είς...|.
Ιετυμ. < θ. ***πολε-*** (< αρχ. ***πόλις, -εως)*** + συνδ. φωνήεν ***-ο-*** + ***-δό-μος*** < ***δεμω*** (βλ. κ. ***δομή)].***
πόλη (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων] **1.** (επίσ.) ο οικισμός με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων, ο οποίος είναι μεγαλύτερος από το χωριό και την κωμόπολη (βλ.λ.) 2. (γενικά) το σύνολο μεγάλου αριθμού οικημάτων, κτηρίων με πληθυσμό σαφώς μεγαλύτερο από αυτόν τού χωριού, υ οποίος αναπτύσσει ποικίλες εμπορικές, βιομηχανικές, διοικητικές κ.λπ. δραστηριότητες: ***πυκνοκατοικημένη / αραιοκατοικημένη/ πολυάνθρωπη / επαρχιακή*** ~ || γο ***κέντρο τής*** ~ ΣΥΝ. πολιτεία· ΦΡ. (α) *σχέδιο πόλεως* βλ. λ. ***σχέδιο*** (β) *από την πόλη έρχομαι (και στην κορφή καννέλα)* βλ. λ. ***καννέλα*** (γ) *ανοχύρωτη πόλη* βλ. λ. ***ανοχύρωτος*** (δ) *αιώνια πόλη* (ιταλ. Ια citta eterna) η Ρώμη (ε) *πόλη τού φωτός*

(γαλλ. la ville lumicrc) τυ Παρίσι- (συνεκδ.) **3.** οι συνθήκες διαβίωσης που επικρατούν σε αστικό κέντρο: ***προτιμώ την - από το χωριό || η ~ έχει αρχίσα να γίνεται εφιαλτική για τους κατοίκους της*** **4.** το σύνολο των κατοίκων μιας πόλης (σημ. 1), υι πολίτες: ***ό?*η η ~ τρομοκρατήθηκε από το χτύπημα τού Εγκέλαδου*** **5.** το κέντρο τής πόλης (σημ. 1) κατ' αντιδιαστολή προς τα προάστια, τα περίχωρα: ***πάω / κατεβαίνω στην ·~ για ψώνια*** · **6.** *Πόλη* (η) η Κωνσταντινούπολη: ***τα μνημεία τής]}όλης*** · *7.* ΙΣΤ. *πόλη-κράτος* κοινωνικοπολιτική δομή στην αρχαία Ελλάδα, όπου κάθε πόλη, με το άστυ και τη χίόρα της, λειτουργούσε ως αυτόνομη κρατική οντότητα με ιδιαίτερη κοινωνική, οικονομική, στρατιωτική και διοικητική οργάνωση. Επίσης (λόγ.) **πόλις** Ιπόλεως}. ςχολιο λ. ***άστυ.***

|ΐ:ΤΥΜ. < αρχ. ***πόλις / πτόλις*** (πβ. μυκ. ανθρωπων. po-to-ri-jo = ***Πτολίων***), αρχική σημ. «φρούριο, κάστρο», < θ. ***πολ-***, ετεροιωμ. βαθμ. τυύ

Ε. *pel- «πύργος, φρούριο», πβ. σανσκρ. pQr «φρούριο, πόλη», λετ. pile «πύργος, κάστρο» κ.ά. ΙΙαράγ. ***πο/.ί-της, πολι-τεία, πολιτ-ισμός. πο?ατ-εύομαι*** κ.ά. Η λ. ***πόλις*** δήλωνε εξαρχής την οχυρή ακρόπολη, όπου βρίσκονταν οι ιεροί χώροι των κατοίκων, καθώς και την κοινωνική συγκρότησή της ως αποτέλεσμα τής δράσης των πολιτών|.

ΣΧΟΛΙΟ Λπό οικιστικής πλευράς, σε σχέση με τον αριθμό των κατοίκων και. λιγότερο, με το είδος τής επαγγελματικής απασχόλησης. διακρίνονται οι εξής κατηγορίες οικιστικών συνόλων: **οικισμός:** η μικρότερη σε αριθμό κατοίκων οικιστική περιοχή· μικρή περιοχή με μικρό αριθμό κατοικιών **αι/νοικιομός:** μεγαλύτερο από τον οικισμό οικιστικό σύνολο, προερχόμενο από περισσότερους οικισμούς· **χωριό:** πολύ μεγαλύτερο οικιστικό σύνολο, απαρτιζόμενο κυρ. από κατοίκους που ασχολούνται με τη γεωργία· **κωμόπολη:** οικιστικό σύνολο, μεγαλύτερο από το χωριό και μικρότερο από την πόλη· μικρότερη πόλη, συνδεόμενη περισσότερο με αγροτικό πληθυσμό- **πόλη:** το μεγαλύτερο από όλα τα άλλα οικιστικά σύνολα, αποτελούμενο από κατοίκους που δεν είναι αγρότες.

Μεταξύ των πόλεων η «τα πρώτα φέρουσα». η πρώτη από όλες τις πόλεις μιας χώρας, όπου εδρεύει η Διοίκηση (κυβέρνηση, υπουργεία, Βουλή κ.τ.ό.) ονομάζεται **πρωτεύουσα** (ενν. πόλη), με **συμπρωτεύουσα** τη δεύτερη μεγαλύτερη σε σπουδαιότητα (ιστορία, δράση, πολιτισμό, οικονομική δύναμη κ.λπ.) πόλη. ΙΙ πιο λαμπρή και ένδοξη πόλη. που συγκεντρώνει τυ μεγαλύτερο ενδιαφέρον για μια χώρα. λέγεται και **άστυ.** Έτσι η Αθήνα υπήρξε το «κλεινόν άστυ» τής Ελλάδος. Μικρότερη πόλη με έντονα τα αστικά χαρακτηριστικά είναι η **πολίχνη**, ενώ αν υπερισχύουν τα αγροτικά χαρακτηριστικά της είναι ***κωμόπολη.*** Μια μεγαλύτερη, συγκριτικά με τις γειτονικές, πόλη χαρακτηρίζεται συχνά ως **μεγαλόπολη** (λέγεται και **μεγαλούπολη**). Ως κατεξοχήν πόλη, **Πόλη** με κεφαλαίο Π, είναι η **Κωνσταντινούπολη.** Ο ***συνοικισμός*** διαφέρει από τη **συνοικία.** η οποία είναι μία από τις επιμέρους περιοχές στο κέντρο μιας πόλης (πβ. ***Παγκράτι, Κολωνός. Κυψέλη, Εξάρχεια, Κολωνάκι*** κ.λπ., που είναι γνωστές συνοικίες των Αθηνών). ***Συνοικισμός*** είναι μια πιο απομακρυσμένη από το κέντρο τής πόλης περιοχή, που συχνά στην Ελλάδα έχει ξεκινήσει ως προσφυγικός συνοικισμός (πβ. λ.χ. ***Κοκκινιά. Περιστέρι. Αιγάλεω*** στην Αθήνα.) ή ως ειδικής ομάδας κατοίκων συνοίκηση (π.χ. ***συνοικισμός Παπάγου:*** συνοικισμός αξιωματικών). Μικρότερης εκτάσειυς ***χωριό*** είναι το **χωριουδάκι**, ενώ κάθε μεγαλύτερο χωριό χαρακτηρίζεται ως **κεφαλοχώρι**, που σε μερικές περιοχές (ιδ. σε νησιά) αποτελεί τη **χώρα.** το χωριό ή την περιοχή που χρησιμεύει ος έδρα.

πολικός, -ή.-ό 11854j **1.** αυτός που σχετίζεται με τυυς πόλους τής γήινης σφαίρας: ~ ***παγετώνες / περιοχές / ζώνη / μέρα / νύχτα / θερμοκρασία || ~ φως / σέλας*** (διαλείπον οπτικό φαινόμενο, που εμφανίζεται σε περιοχές με μεγάλα γεωγραφικά πλάτη) **2.** (α) *πολικός αστέρας* βλ. λ. ***αστέρας*** (β) *πολική αρκούδα* η λευκή αρκούδα που ζει στις αρκτικές περιοχές (γ) *πολικός κύκλος* ο αρκτικός κύκλος (βλ. λ. ***αρκτικός)*** **3.** (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με το εξαιρετικά ψυχρό κλίμα, το οποίο επικρατεί στους γήινους πόλους: ~ ***κλίμα / ψύχος***

4. φυς. αυτός που σχετίζεται με τους πόλους μαγνήτη ή ηλεκτρικής στήλης και τα πλησίον τους αναπτυσσόμενα φαινόμενα.

|ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polaire|. **πολικότητα** (η) | J8211 {χωρ. πληθ.Ι ΦΥΣ. **1.** ιδιότητα ή χαρακτηριστικό που παράγει διαφορετικά φυσικά αποτελέσματα στα διαφορετικά σημεία σώματος ή συστήματος, όπως ένας μαγνήτης ή μια ηλεκτρική στήλη, επιτρέποντας τη διάκριση των δύο πόλων **2.** η ιδιότητα μαγνήτη. ηλεκτρομαγνήτη ή μαγνητισμένου σώματος να προσανατολίζεται σύμφωνα με καθορισμένη διεύθυνση στο εσωτερικό μαγνητι- κού πεδίου.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. polaritel. **πολιοεγκεφαλίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.Ι ΙΑΤΡ. πάθηση χαρακτηριζόμενη από φλεγμονώδη προσβολή τής φαιάς ουσίας τού εγκεφάλου.

ΙΕΤΥΜ. < ***πολιο-*** (< ***πολιός***«φαιός, υπόλευκος», βλ.λ.) + ***εγκεφαλίτιδα.*** ελληνογενή;: ξέν. όρ.. < αγγλ. polioencephalitis |. **πολιομυελίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. οξεία ιογενής ασθένεια των κινητικών κέντρων τού νωτιαίου μυελού, που μπορεί να καταλήξει στις σοβαρότερες περιπτώσεις σε μυϊκή ατροφία και σκελετική δυσμορφία. — **πολιομυελιτικός**, -ή, -ό.

[πτυμ. < ***πολιο-*** (< ***πο?.ιός*** «φαιός. υπόλευκος», βλ.λ.) + ***μυελίτιδα*** (< ***μυελός***). ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. poliomyeliiisl. **πολιορκητής** (ο)

Ιμτγν.Ι αυτός που πολιορκεί πόλη ή φρούριο, **πολιορκητικός**, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός πυυ έχει σχέση με πολιορκία ή χρησιμεύει στη διεξαγωγή της: ~ ***μηχανές*** (μηχανικές διατάξεις, όπως οι κριοί, οι καταπέλτες. οι λιθοβόλοι. που χρησιμοποιήθηκαν κατά την αρχαιότητα και τον Μεσαίωνα για την πολιορκία και την κατάληψη φρουρίιον).

πολιορκία (η) Ιαρχ.] {πολιορκιών} **1.**υ αποκλεισμός οχυρωμένης θέσεως από πολεμικές δυνάμεις πυυ την περιστοιχίζουν, κατά τέτοιον τρόπο ώστε να κάμψουν την αντίσταση των υπερασπιστών της και να την κατακτήσουν: ***στενή*** ~ |] ***λύω*** *ί* ***σπάω την - || η - τού Μεσολογγίου*** *2.* (μτφ.) συνωστισμός πλήθους υπό συνθήκες ασφυκτικής πίεσης γύρω από συγκεκριμένο σημείο: ***- τής πρωθνπονργικής κατοικίας από τα δημοσιογραφικά συνεργεία || - των λίγων αρτοπωλείων που δεν συμμετείχαν στην απεργία*** 3. (μτφ.) φορτική ενόχληση: ***ερωτική*** ~ · **4.** νομ. *κατάσταση πολιορκίας* κήρυξη καθεστώτος εκτάκτου ανάγκης με προσωρινή αναστολή ορισμένων συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων τού πολίτη και λήψη ειδικών μέτρων ασφαλείας, που εφαρμόζεται σε περιπτώσεις εξαιρετικού κινδύνου για μια χώρα.

πολιορκώ ρ. μετβ. {πολιορκείς... | πολιόρκ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** προσπαθώ να κυριεύσω (οχυρωμένη θέση) με πολιορκία: ***οι Αχαιοί πολιορκούσαν δέκα χρόνια την Τροία*** *2.* (μτφ.) περιτριγυρίζω (κάποιον/κάτι) με τρόπο επίμονο (συχνά και ενοχλητικό), για να επιτύχω τον σκοπό μυυ: ~ ***μια γυναίκα*** (για να την κατακτήσω ερωτικά) || ***οι πειρασμοί που πολιορκούν τους νέους είναι πολλοί || πολλές φορές πολιορκήθηκε η εστία τής Α.Ε.Κ. κατά τη διάρκεια τού αγώνα*** (οι επιθετικοί τής αντίπαλης ομάδας απείλησαν με επίτευξη τέρματος την εστία τής Α.Ε.Κ.) 3. (μτφ.) συνωστίζομαι φορτικά γύρω από (κάποιον/κάτι): οι ***εργαζόμενοι πο?^ιορκούν το Υπουργείο Εργασίας || οι δημοσιογράφοι πο/.ιορκούν με ερωτήσεις τον πρωθυπουργό.***

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***πολιορκώ (-έω)*** < ****πολί-ορκος*** < ***πολι-*** (< ***πόλις***, βλ.λ.), + ***-ορκος.*** ετεροιωμ. βαθμ. τού ουσ. ***έρκος*** «φραγμός, εμπόδιο», βλ. λ. ***έρκος (όδόντων)].*** **πολιός**, -ά. -ό (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει ψαρόλευκα μαλλιά.

[F.ΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. ανθρωπων. po-ri-wo = ***Πολίων) < *πολ-ιΕός <*** θ. ***πολ-***, ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. "pel- «ωχρός, φαιός», πβ. σανσκρ. palikni- «γκρίζος», αρμ. ali-k' (πληθ.) *<άσπρα μαλλιά - αφρισμένα κύματα». περσ. pur «γκρίζος», πιθ. κ. λατ. palleo «γίνομαι ωχρός, χλομιάζω». Ομόρρ. ***πε/α-δνός*** (βλ.λ.), ***πελ-αργός*** (βλ.λ.). ίσω; κ. ***πηλ-ός*** (βλ.λ.)].

πολιούχος (ο/η) προστάτης άγιος ή προστάτιδα αγία (πόλεως ή χωριού) προς τιμήν τού οποίου ή τής οποίας γίνονται πανηγυρικές εκδηλώσεις την ημέρα τής γιορτής του/της: ~ ***τής Πάτρας είναι ο Αγιος Ανδρέας.*** ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έχω.***

[ΕΓΥΜ. < αρχ. ***πολιούχος*** < ***πολι-*** (< ***πόλις)*** + -οϋ***χος*** < ***εχω\.***

πόλις (η) πόλη

πόλισμα (το) {πολίσμ-ατος | -ατα. -άτων} μικρή πόλη, πολίχνη.

jF.ΤΥΜ. αρχ. < *πολίζω* «ιδρύω πόλη» < *πόλις}.* **πόλισμαν** κ. **πόλιτσμαν** (ο) {άκλ.} (λαϊκ.-παλαιότ.) ο αστυνομικός, ο αστυφύλακας. Επίσης **πολιαμάνος** κ. **πολιτσμάνος.**

ΙΕΙΥΜ. < αγγλ. policeman], **πολισμός** (ο)

η ίδρυση μιας πόλης.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***πολίζω < πό/.ις\.*** **πολίστας** (ο), **πολίστρια** (η) {πολιστρκόν} αθλητής τού πόλο (βλ.λ., σημ. 2) ΣΥΝ. υδατοσφαιριστής.

ΙΕΤΥΜ. < ***πόλο + -ίστας*** (βλ.λ.)|. **πολιτάρχης** (ο) {πολιταρχών} ΙΣΤ. **1.** (την εποχή τού Καποδίστρια) αξίωμα αντίστοιχο προς αυτό τού διευθυντή τής αστυνομίας **2.** δημογέροντας στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας.

[F.ΤΥΜ. μτγν. < ***πολίτης + -άρχης < άρχω\.*** **πολιτεία** (η) {πολιτειών} **1.** το κράτος (ως υπέρτατη θεσμική οντότητα και ως οργανωμένη και αντιπροσωπευτική έκφραση των πολιτών της): ***η ε?.ληνική -]] η Βουλή τον εξέλεξε στο ύπατο αξίωμα τής ~ || τα όργανα / οι θεσμοί / η βούληση τής - || το Σύνταγμα αποτελεί τον θεμελιώδη νόμο τής ~*** **2.** (ειδικότ.) η κυβέρνηση: ***η ~ τίμησε τους ανθρώπους των γραμμάτων || η - λαμβάνει μέτρα για την προστασία των καταναλωτών από την αισχροκέρδεια |[η ~ μεριμνά για τους απόρους*** 3. (στην αρχαιότητα) ο τύπος πολιτεύματος: ***δημοκρατική ~ || -*** των ***ολίγων*** · **4.** αυτόνομη διοικητική μονάδα με κρατική υπόσταση, πυυ αποτελεί μαζί με άλλες ομόσπονδο κράτος: οι ***Ηνωμένες Πολιτείες τής Αμερικής*** · **5.** χώρα. τόπος: ***ταξίδεψε σε μακρινές ~*** **6.** (συνήθ. λογοτ.) η πόλη: *πο/Ατείες* ***και χωριά || μεγάλες και*** *πολύβουες* ***~ || ταξίδι στις ~ τού Νότου*** · **7.** ο τρόπος συμπεριφοράς και δράσης: ***η ~*** του ***κατά την Κατοχή είναι άκρως αμφιλεγόμενη*** (πιστεύεται ότι η δράση του στην Κατοχή ήταν προδοτική) · ΦΡ. (Κ. ειρων.) *βίος και πολιτεία* βλ. λ. ***βίος.*** — (υποκ.) **πολιτειούλα** (η) (σημ. 6).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πολιτεύω / -ομαι*** (βλ.λ.). **Η σημ. 4** αποτελεί απόδ. τού αγγλ. state].

πολιτειακός, -ή. -ό [Ι865| **1.** αυτός που σχετίζεται με το πολίτευμα και γενικότ. με τον τρόπο ασκήσεως των εξουσιών από την πολιτεία: ~ ***κρίση / καθεστώς / παράγοντας / αξίωμα / θεσμός*** *2. πολιτειακό* (το) (ενν. ***ζήτημα)*** το ζήτημα σχετικά με το τι είδους πολίτευμα πρέπει να έχει μια χώρα (προκειμένου για την Ελλάδα, βασιλευομέ- νη ή αβασίλευτη δημοκρατία): γο ~ ***λύθηκε οριστικά με το δημοψήφισμα τού 1974.***

πολιτειοκρατία (η) {χωρ. πληθ.} διοικητικό σύστημα κατά το οποίο η Εκκλησία είναι υποταγμένη στην πολιτεία, στο κράτος, και δεν υφίσταται ως αυθύπαρκτη οντότητα ΣΥΝ. λαϊκό κράτος. — **πολιτειοκρατικός**, -ή, -ό.

πολιτειολογία (η) [18881 {χωρ. πληθ.} κοινωνική επιστήμη που έχει ως αντικείμενο την έρευνα για τη φύση τής πολιτείας, τον τρόπο τής εξέλιξης και τής διοικητικής της οργάνιοσης. — **πολιτειολόγος** (ο/η) [18881.

πολίτευμα (το) {πολιτεύμ-ατος | -ατα.-άτων} 1.το σύστημα κανόνων

δικαίου στο οποίο ορίζεται ο ανώτατος φορέας τής κρατικής εξουσίας ή κυρίαρχος (ή «η πηγή των εξουσιών») και τα βασικά στοιχεία σχηματισμού, οργανικής συγκρότησης και λειτουργίας των εξουσιών τού κράτους, όπως αντιπροσωπευτική δημοκρατία, μοναρχία, ολο- γαρχία κ.λπ. ΣΥΝ. πολιτικό σύστημα, πολιτικό καθεστώς, σύστημα διακυβέρνησης, μορφή κράτους 2. *μορφή πολιτεύματος* το σύστημα κανόνων δικαίου που καθορίζουν τον ανώτατο φορέα εξουσίας (ή «πηγή των εξουσιών») και τις οργανωτικές βάσεις (ή αρχές) τού πολιτεύματος, όπως κοινοβουλευτική δημοκρατία, προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία, βασιλευομενη δημοκρατία, συνταγματική μοναρχία κ.λπ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***πο/.ιτεύω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)]. **πολιτεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {πολιτεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} **1.** έχω ενεργό συμμετοχή στην πολιτική ζωή ενός τόπου, θέτοντας υποψηφιότητα για την εκλογή μου σε δημόσιο αξίωμα: ~ ***στη Β' Αθηνών*** **2.** (γενικά) συμπεριφέρομαι κατά ορισμένο τρόπο, προβαίνω σε συγκεκριμένες ενέργειες: ***δεν πολιτεύθηκε καλά στο θέμα των παιδιών του.*** '*■ ιχολιο λ. ***αποθετικός.***

[ΕΤΥΜ. **αρχ.. μεσοπαθ. τ. τού ρ. *πολεύω*** «είμαι (ελεύθερος) πολίτης»

πολίτης. **Η σημ. «ασχολούμαι με την πολιτική» είναι ήδη αρχ.. ενώ η σημ. «συμπεριφέρομαι» πρωτοαπαντά στην Κ.Δ. (Ε<ρεσ. Ι. 27: *...άξίως τού ευαγγελίου τού Χριστού πολιτεύεσθε)*\. πολιτευόμενος, -η. -ο** αυτός που πολιτεύεται σε συγκεκριμένη κομματική παράταξη ή ως ανεξάρτητος και έχει θέσει υποψηφιότητα για βουλευτικό αξίωμα.

[ΕΤΥΜ. Μτ^(. ενεστ. τού αρχ. ***πολιτεύομαι*** (βλ.λ.)]. **πολιτευτης** (ο) [μτγν.] το πρόσωπο που έχει ενεργό συμμετοχή στην πολιτική ζωή ενός τόπου, επιδιώκοντας την εκλογή του στο βουλευτικό αξίωμα.

Πολίτης (ο) {Πολιτών}. **Πολίτισσα** (η) {Πολιτισσών} (καθημ.) ο Κωνσταντινουπολίτης. -- **πολίτικος,**-η,-υ (βλ.λ.). **πολίτης** (ο) {πολιτών}, **πολίτις** (η) {πολίτιδ-ος. -α | -ίδων} **1.** κάθε ιθαγενές ή πολιτογραφημένο μέλος κράτους, που δικαιούται όλα τα προνόμια και έχει όλες τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη συγκεκριμένη ιθαγένεια: ***είναι Έλληνας ι Αμερικανός / Βρετανός*** ~ || - ***τού κόσμου*** ΣΥΝ. υπήκοος **2.** κάθε μέλος πολιτείας με τα δικαιώματα τού εκλέγειν και τού εκλέγεσθαι: ***νομοταγής*** - j| ***αγωγή τού*** ~ (μάθημα που διδάσκεται στα σχολεία για τα δικαιώματα και τις υποχρώσεις των πολιτών)· ΦΡ. (α) *κοινωνία των πολιτών* η κοινωνία στην οποία ένα σύνολο από θεσμούς, ομάδες και οργανώσεις συμβάλλουν στη μείωση τού ανταρχισμού (κρατικού, οικονομικού, κυινωνικύ, πολιτισμικού) και στην ενίσχυση τής αυτονομίας όλων των μελών της (π.χ. αυτό συμβαίνει με τον θεσμό τού ***συνηγόρου τού πολίτη)*** (β) *συνήγορος τού πολίτη* βλ. λ. ***συνήγορος*** (γ) *πολίτης δεύτερης (β' - βήτα) κατηγορίας* πολίτης τού οποίου τα δικαιιόματα δεν γίνονται σεβαστά ή αντιμετωπίζεται με περιφρόνηση από τους κρατικούς λειτουργούς · **3.** ο ιδιώτης, κατ' αντιδιαστολή προς αυτούς πυυ υπηρετούν στον στρατό: ***καλός*** ~*!* (ως ευχή σε στρατιώτη που πρόκειται να απολυθεί) || ***ομάδες πολιτών και στρατιωτών βοηθούν στην κατάσβεση τής φωτιάς*** · ΦΡ. *ακαδημαϊκός πολίτης* βλ. λ. ***ακαδημαϊκός.*** σχολιο λ. ***έθνος.***

[ΚΤΥΜ. αρχ. < ***πόλις*** (βλ.λ.)]. **πολιτικά** (τα) **1.** (καθημ.) ό,τι έχει σχέση με την πολιτική (κυρ. με τα κόμματα): ***ασχολούμαι με τα*** ~ || ***καβγάς για τα*** ~ · **2.** η μη στρατιωτική ενδυμασία: οι στρατιώτες υ/τυ^ρί-ούνταν να κυκλοφορούν ***με στολή εξόδου και όχι με ~.*** **πολιτικάντης** (ο)]κ. πυλιτικάντηδες] (μειωτ.) ο πολιτικός που χρησιμοποιεί ευτελή μέσα για να αναδειχθεί (π.χ. δημαγωγία, δημόσιες σχέσεις, ρουσφέτια κ.λπ.). — **πολιτικαντισμός** (ο), **πολιτικάντικος,** -η. -ο. **πολιτικάντικα** επίρρ. ** ΙΧΟΛΙΟ λ. ***κακόσημος.***

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. poliiicunie < γαλλ. poliiiquant. μτχ. τ. τού ρ. politiqucr (απηρχ.) **<** politique **(<** αρχ. ***πολιτικός)].*** **πολιτική** (η) **1.** το σύνολο των θεμάτων που έχουν σχέση με τα κοινά, τη ζωή ενός κοινωνικού συνόλου, το σύνυλυ των πρακτικών διακυβέρνησης ενός κράτους και των σχέσεων μεταξύ κρατών: ***ασχολούμαι (ενεργά) με την - |[(<5έ·ν) μ' ενδιαφέρει η ~ \{ εσωτερική / εξ(οτερι~ κή / οικονομική / δημοσιονομική / συνα/^λαγματική / αγροτική / φορολογική / νομισματική / αμυντική / κοινωνική -*** **2.** (α) ο τρόπος δράσης στο πλαίσιο τού πολιτικού συστήματος: ***συντηρητική / φιλελεύθερη/ αριστερή/ ριζοσπαστική ι λαϊκίστικη/ δημαγωγική / προοδευτική / ριψοκίνδυνη / ήπια / σκληρή -1| η ~ τής κυβέρνησης / τής αντιπολίτευσης / ενός κόμματος / μιας εφημερίδας || υιοθετώ / ακολουθώ / ασκώ ορισμένη -*** || (κ. στον πληθ.) ***οι - των κομμάτων / τής κυβέρνησης*** (β) (ειδικότ.) ο τρόπος άσκησης τής κρατικής εξουσίας: ***δημοσιονομική/ αντιπληθωριστική / φιλολαϊκή / αντεργατική / αυταρχική / αναχρονιστική / επαμφοτερίζουσα / φοροεισπρακτική / μονεταριστική ~ || η - τού δήμου / τού Ελ. Βενιζέλου / τής κυβέρνησης || - λιτότητας ι παροχών / φορολόγησης*** των ακινήτων **3.** ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος συμπεριφέρεται στις σχέσεις του με άλλα κράτη: ***η τής Ε?<.λάδας στη βαλκανική κρίση [| ·~ αντιποίνων || επεκτατική / ιμπερια?αστική -*** · **4.** υ τρόπος δράσειος (οργανισμού): ***η ~ τής εταιρείας είναι επιθετική || ~ τής επιχείρησης αποτελεί η συνεργασία με μόνιμους συνεργάτες*** · **5.** οι επιτήδειοι χειρισμοί (με πλάγια μέσα, διπλωματικότητα κ.λπ.) για την επίτευξη επιθυμητού στόχου: ***με ?Λγη ~ θα καταφέρω ν' αλλάξω τη γνώμη τού πατέρα μου || Άσε την -/ Δεν πιάνουν αυτά σε μένα!***

[ΕΤΥΜ. **Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. *πολιτικός*, το οποίο αρχικώς αποτελούσε μέρος διαφόρων συνεκφορών, λ.χ. *πολιτική τέχνη/ επιστήμη / επιμέλεια.* Ήδη τον 3ο αι. μ.Χ. η λ. απέκτησε τη σημ. «εταίρα, παλλακίδα» (βλ. λ. *πολιτικιά)].***

πολιτικές: πληθυντικός αφηρημένων ουσιαστικών. Τα τελευταία χρόνια ορισμένες λέξεις, που δηλώνουν αφηρημένες έννοιες (**πολιτική, λογική κ.ά.**) και πυυ από τη σημασία τυυς δεν χρησιμοποιούνται σε πληθυντικό, έχουν αρχίσει να εμφανίζονται στον πολιτικό, δημοσιογραφικό κ.λπ. λόγο κατά πληθυντικό: ***Οι*** *πολιτικές* ***που εφαρμόζουν τα συντηρητικά κόμματα, έχουν αλ/.άξει τελευταία - Δεν μπορούμε να παρακολουθήσουμε ούτε να αποδεχθούμε τέτοιες*** *λογικές* ***- Δεν υιοθετούμε τις*** *πρακτικές* ***των κομμάτων τής αντιπολίτευσης - Αυτή η νοοτροπία έχει οό'^/ήσα σε.*** *συμπεριφορές* ***άγνωστες μέχρι σήμερα.*** Σε αυτές τις περιπτώσεις ο ενικός αριθμός είναι υ συνήθης τρόπος έκφρασης: ***Η*** *πολιτική* ***που εφαρμόζουν... - ... ούτε να αποδεχθούμε τέτοια*** *λογική* ***- Λεν υιοθετούμε την*** *πρακτική...* ***- ... έχει οδηγήσει σε*** *συμπεριφορά* ***άγνωστη...*** Η έννοια τού πλήθους προκειμένου για αφηρημένες έννοιες μπορεί να εκφραστεί, όταν χρειάζεται, με διάφορους τρόπους: ***Οι μορφές πολιτικής... - τους τρόπους πρακτικής - τους τρόπους λογικής... - τις μορφές συμπεριφοράς...*** Ωστόσο, η δυναμική αξιοποίηση τής γλώσσας επιτρέπει και τέτοιες χρήσεις, όταν μια αφηρη- μένη έννοια (η **λογική** λ.χ.) θεωρείται σε περισσότερες συγκεκριμένες μορφές εφαρμογής της. Ας σημειωθεί ότι **πολιτικές** στα βυζαντινά χρόνια ήταν οι «κοινές γυναίκες», οι εκδιδόμενες για χρήματα.

πολιτικιά (η) (διαλεκτ.) η πόρνη. Επίσης **πολιτική, πολίτικο-** οί συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με την πολιτική: ***πολιτικο-λογία. πολιτικο-μανής, πολιτικο-ποιώ.***

πολιτικοθρησκευτικός, -ή, -ό [ ]878[πολιτικός και θρησκευτικός ταυτόχρονα, αυτός που σχετίζεται με την πολιτική και τη θρησκεία: **~** ***έριδες.***

πολιτικοκοινωνικός, -ή, -ό [I825| πολιτικός και κοινωνικός ταυτόχρονα: **-** ***σύστημα.*** **πολιτικολογία** (η) [1888] {πολιτικυλογιών} (μειωτ.) η συνεχής συζήτηση για πολιτικά θέματα: δεν ***μου αρέσει η παρέα τους. όταν αρχίζουν την ~.*** **- πολιτικολόγος** (ο/η) [1851]. **πολιτικολογώ** ρ. αμετβ. |1862| {πολιτικολογείς... | πολιτικολόγησα} μιλώ διαρκώς για την πολιτική, **πολιτικομανής, -ής. -ές** [18891 {πολιτικομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει μανία με την πολιτική, που ασχολείται συνεχιός με την πολιτική. — **πολιτικομανία** (η) [18651. σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες.*** [ετυμ. < ***πο/.ιτικός*** + ***-μανής*** < ***μαίνομαι*** (πβ. αρχ. αόρ. β' ***έ-μάν-ην)].***

πολιτικοοικονομικός, -ή. -ό [1812] αυτός που σχετίζεται με την πολιτική και την οικονομία: ***το - καθεστοκ μιας χώρας.*** **πολιτικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως {χωρ. πληΟ.Ι **1.** η διαμόρφωση πολιτικής συνείδησης και η ενεργός συμμετοχή στη δημόσια ζωή, στα πολιτικά πράγματα: ***η ~ τής νεολαίας δεν συνεπάγεται και την κομματικοποίησή της*** **2.** η απόδοση πυλιτικυύ χαρακτήρα και διαστάσεων σε γεγονός, το οποίο δεν έχει κατ' ανάγκην πολιτικό περιεχόμενο: ***η ~ τής θρησκευτικής διαμάχης |[«η ~ τού γάμου τού γιυυ τού τέ(ος βασιλιά αύξησε τις κομματικές αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό τής χώρας»*** (εφημ.). σχολιο λ. ***πολιτικοποιώ.*** **πολιτικοποιώ** ρ. μετβ. {πολιτικοποιείς... | πολιτικοποίησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** αποδίδω πολιτικό χαρακτήρα (σε κάτι): ***~ τη συ- ζήτηση*** **2.** (μεσοπαθ. *πολιτικοποιούμαι)* αποκτώ πολιτικά ενδιαφέροντα ή αναπτύσσω πολιτική δράση: ***πολιτικοποιήθηκα στα φοιτητικά μου χρόνια |[είναι πο/^ιτικοποιημένο άτομο.***

πολιτικοποιώ - κομματικοποιώ. Τα **πολιτικοποιώ** και **πολιτικοποιούμαι, πολιτικοποίηση, πολιτικοποιημένος** σημαίνουν γενικότερα την ενασχόληση με την πολιτική, την ανάπτυξη πολιτικιάν ενδιαφερόντων, την πολιτική δραστηριοποίηση και προσλαμβάνονται από τον ακροατή / αναγνώστη με θετικό περιεχόμενο. Αντίθετα, τα **κομματικοποιώ** και **κομματικοποιούμαι, κομματικοποίηση, κομματικοποιημένος** χρησιμοποιούνται με αρνητική χροιά, δηλώνοντας αυτόν που δρα σύμφωνα με κομματικές εντολές ή κατά τις κομματικές πεποιθήσεις του. αυτόν που είναι, τρόπον τινά. άμεσα εξαρτημένος από συγκεκριμένο κόμμα και ενεργεί ως κομματικό όργανο και όχι ως ελεύθερο, πολιτικά σκεπτόμενο άτομο. Γο **πολιτικοποιώ** και τα ομόρριζα του είναι εύσημα, το **κομματικοποιώ** και τα ομόρριζά του είναι κακόσημα: ***Το να είναι κανείς πολιτικοποιημένος είναι υποχρέωση τού πολίτη και ιδίως των νέων ανθρώπων το να είναι κομματικοποιημένος βλάπτει, στον βαθμό που οδηγεί σε άκριτες εξαρτήσεις.***

πολιτικός (υ/η) |αρχ.] το πρόσωπο που συμμετέχει ενεργά στην πολιτική και ειδικότ. ο βουλευτής, ο εκπρόσωπος τού λαού σε υποιαδή- ποτε πολιτική θέση: ***ο Ελευθέριος Βενιζέλος θεωρείται ο μεγαλύτερος ~ τής νεότερης Ελ/.άδας || τα μέσα ενημέρωσης συχνά αποδίδουν την ευθύνη για όλα τα δεινά τής κοινωνίας στους ~.*** **πολιτικός, -ή. -ό 1.** αυτός που σχετίζεται με τυν πολίτη: ~ ***δικαιώματα / ελευθερίες*** (τα βασικά δικαιώματα, ελευθερίες που παρέχονται στον πολίτη από τους νόμους τού κράτους)· φρ. (α) *πολιτική άμυνα* βλ. λ. ***άμυνα*** (β) νομ. *πολιτική αγωγή* η αγωγή από τον ίδιο τον παθόντα εναντίον τού κατηγορουμένου σε ποινικό δικαστήριο για την αξίωση αποζημιώσεως. χρηματικής ή ηθικής ικανοποίησης και αποκατάστασης από την ψυχική οδύνη που προκάλεσε το διαπραχθέν έγκλημα (γ) νομ. *πολιτική δικονομία* το σύνυλυ των κανόνων που καθορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις όσων συμμετέχουν σε δίκη και γενικότ. το πώς διεξάγεται η δίκη (δ) *πολιτική ορθότητα* κίνημα τής δεκαετίας τού '90, στις Η.Ι Ι.Α.. που αρχικώς αποσκυπούσε στην εξάλει

ψη κοινωνικών προκαταλήψεων και στοιχείων που δήλωναν μειωτική διάθεση απέναντι σε μεμονωμένα άτομα ή κοινωνικές ομάδες (ξένους, μαύρους, γυναίκες, ομοφυλόφιλους κ.ά.), στη χρήση γλώσσας «πολιτικής ευπρέπειας» και στην αντικατάστασή τους με εκφράσεις ουδέτερης [μη «στιγματισμένες κοινωνικά», π.χ. αντί τού μειωτ. νέ- **γρος** (niger) τη ουδέτερο σημασιολογικά **έγχρωμος** (coloured) κ.ά.]· το κίνημα αυτό σύντομα κατέληξε σε ακρότητες και σήμερα κατηγορεί- ται για αδιαλλαξία, φανατισμό, ακόμη και γλωσσικό φασισμό (βλ. κ. λ. ***σεξισμός)*** **2.** (α) αυτός που δεν υπάγεται στη στρατιωτική εξουσία: ***το ~ προσωπικό*** / ***οι ~ υπάλ?.ηλοι τού Υπουργείου Εθνικής Αμύνης*** (υι υπάλληλοι που δεν ανήκουν στο στράτευμα) || ~ ***αεροπορία*** || - ***δικαστήριο*** (κατ' αντιδιαστολή προς το στρατυδικείυ)· φρ. *πολιτική ε-πιστράτευση* η επιστράτευση προσωπικού (μη στρατιωτικού) και η επίταξη των μέσων μεταφοράς για τη διευκόλυνση τής γενικής επιστράτευσης (β) αυτός που δεν υπάγεται στην Ηκκλησία. στην εκκλησιαστική εξουσία· φρ. *πολιτικός γάμος* ο γάμος που δεν τελείται με θρησκευτική τελετή, αλλά από δημόσιο λειτουργό (λ.χ. δήμαρχυ) · 3. (α) αυτός που σχετίζεται με την πυλιτική: ~ ***σύστημα*** / ***κόμμα*** / ***αντίπαλος/ στίβος / απόψεις / ευθύνη / εξουσία / συνέπειες / προσκήνιο / συντάκτης / επιρροή / λόγος / κρίση / σάτιρα / ταγός / σύμβουλος/ ρεπορτάζ / σκέψη / αγώνας / λύση ι παιχνίδι / επιδιώξεις / δίλημμα / αστάθεια / εφημερίδα / βούληση / κόσμος / δυνάμεις / μήνυμα / γίγνεσθαι*** / ***πρωτοβουλία*** / ***ομαλότητα*** / ***εξελίξν.ις*** |j ~ ***ζωή*** (υ δημόσιος βίος) || ***σύσσωμη η - ηγεσία τής χώρας καταδίκασε την τρομοκρατική ενέργεια*** || ~ ***διαθήκη*** || ***οι ~ αρχηγοί*** (υι αρχηγυί των κυμμάτων) || - ***παρατηρητές επισημαίνουν τον κίνδυνο πραξικοπήματος*** (β) *πολιτικός μεσσιανισμός* η πίστη στη δυνατότητα υλυσχερούς και σωτήριυυ πολιτικού μετασχηματισμού μέσα από **τη** μυναδική, χαρισματική ηγεσία ενός πολιτικού «μεσσία» ή λαϊκού «σωτήρα» (γ) *πολιτικός σχε- διασμός* υπυιαδήποτε προγραμματική προσπάθεια πολιτικού κυμμα- τυς ή κυβέρνησης να θέσει στόχυς και ***να*** πρυγραμματίσει δράση στυ πλαίσιυ συγκεκριμένης στρατηγικής (δ) ***πολιτική επανάσταση*** μια επανάσταση πυυ αλλάζει άρδην την πυλιτική κατάσταση, με νόμιμα ή με παράνυμα μέσα (ε) ***πολιτική εσωστρέφεια*** η ενασχόληση των μελών και υπαδών ενός κόμματυς ή μιας παράταξης με θέματα πυυ ενδιαφέρυυν μόνν τα ίδια και η άρνηση να πρυσαρμυστύν στο ευρύτερυ περιβάλλον (στ) ***πολιτικές ελευθερίες*** οι ελευθερίες πυυ σχετίζονται με τα δικαιώματα τού εκλέγειν και εκλέγεσθαι, τα κατεξοχήν πολιτικά δικαιώματα (ζ) ***πολιτικός κρατούμενος ί πρόσφυγας*** το πρόσωπο ***που*** κρατείται ***στη φυλακή*** ή πυυ είναι πρόσφυγας για πυλιτικούς λόγυυς (επειδή αντιτίθεται στυ πυλιτικό σύστημα τής χώρας τυυ) (η) ***πολιτικές επιστήμες*** ***(πολιτική έπιστήμη.Ιλλάτ. Πο/Λτεία*** 259c) η συστηματική και μεθυδική σπυυδή των φαινυμένων πυυ έχυυν σχέση με την πυλιτική (θ) ***πολιτική οικονομία*** (i) σύνυλυ πρακτικών κανόνων σχετικά με τη συσσώρευση πλυύτυυ από μια χώρα (ii) η κοινωνική επιστήμη πυυ μελετά τις σχέσεις των οικονομικών φαινομένων (πυυ αφυρούν στην παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση τυύ πλυύτυυ, των υλικών αγαθών) με τα κυινωνικά και πυλιτικά φαινόμενα (βλ. κ. ***οικονομική επιστήμη***, λ. ***οικονομικός)*** (ι) *πολιτική γεωγραφία* η γεωγραφία πυυ μελετά την πυλιτική υργάνωση των κρατών (ια) *πολιτικός χάρτης* (j) ο χάρτης πυυ απεικονίζει τα κυριότερα πολιτικά χαρακτηριστικά (πόλεις, χωριά, σύνορα κ.λπ.) τής χαρτυγρα- φυύμενης περιοχής, κατ' αντιδιαστολή πρυς τυν γεωφυσικό χάρτη (ii) τυ σύστημα των κυμμάτων και γενικότ. των δυνάμεων πυυ συνυπάρχυυν στυ πυλιτικό σύστημα μιας χώρας: ***νέο κόμμα προστέθηκε στον***

τής χώρας (ιβ) *πολιτική ανθρωπολογία* βλ. λ. ***ανθρωπολογία*** (ιγ) *πολιτικό άσυλο* βλ. λ. ***άσυλο*** (ιδ) *πολιτικό γραφείο* (i) το ιδιαίτερο γραφείο πολιτικυύ ή πολιτευομένυυ (ii) ανώτερυ εκτελεστικό όργανυ (κυρ. αριστερών) πυλιτικών κυμμάτων (ιε) *πολιτική γραμματεία* εκτελεστικό όργανυ κόμματυς (ιστ) *πολιτικό κόστος* βλ. λ. ***κόστος*** **4. γτο-** *λιτικά* ιτα) βλ.λ. **5.** *πολιτική* (η) βλ.λ. **6.** *πολιτικός* (υ/η) βλ.λ. · **7.** (στυν υπερθετικό βαθμό) αυτός που συμπεριφέρεται σαν πυλιτικός, με δεξιότητα και ευελιξία: ***πο?.ιτικότατος χειρισμός*** || ***πολιτικότατη κίνηση***

8. ΦΙΛΟΛ. *πολιτικός στίχος* υ ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβυς στίχυς

9. *πολιτικός μηχανικός* **ο** επιστήμυνας πυυ ασχυλείται με τον σχε- διασμό και την κατασκευή κτηρίων, δημοσίων έργων, όπως γεφυρών, φραγμάτων κ.λπ. --> · πολιτικ-ά / **-ώς** [αρχ.| επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο, κακόσημος, επίρρημα.*** [ετυμ. **αρχ. < *πολίτης* (βλ.λ.). Ορισμένοι** όρυι **απυτελυύν μεταφρ. δάνεια. λ.χ. *πο/Λτική ορθότητα*** (< **αγγλ.** political correctness), ***πολιτικός γάμος*** (< **γαλλ.** mariagc civil), ***πολιτικός μηχανικός*** (< **αγγλ.** civil engineer) **κ.ά.].**

πολιτικό λεξιλόγιο. Τυ *αδιαπραγμάτευτος* σε φράσεις όπως ***«η Μακεδονία είναι αδιαπραγμάτευτη». «η Κύπρος είναι αδιαπραγμάτευτη»*** **κ.τ.ό.. ανήκει σε μια σειρά στερητικών συνθέτων, πυυ έχυυν περάσει στο πολιτικό λεξιλόγιο. Τέτοιο είναι το *ανένδοτος*** **(αγώνας) της Ιϋετίας τού '60 (έμβλημα τού Γ. Παπανδρέου) και σύνθετα όπως *αδιαπραγμάτευτος, αταλάντευτος, ανυποχώρητος, αμετακίνητος*** **κ.ά. τής ΙΟετίας τού '80. Δεν πρόκειται δε για νεόπλαστες λέξεις, αλλά για αρχαίας *(ανένδοτος, αταλάντευτος)* ή λόγιας *(αδιαπραγμάτευτος, ανυποχώρητος, αμετακίνητος)* προε- λεύσεως λέξεις, που ενεργυπυιήθηκαν στον πολιτικό λόγο.**

πολίτικος, -η, -υ (καθημ.) αυτός πυυ σχετίζεται με την Κωνσταντινούπολη (ΓΤόλη): ~ *κουζίνα / μεζέδες ί εκκλησίες* || *[χαλβάς -* συν. **κωνσταντινουπολίτικος.** σχολιο **λ. *παρώνυμο.* πολιτικοστρατιωτικός, -ή, -ό [18911 αυτός που σχετίζεται με την πολιτική και τον στρατό, πυλιτικός και στρατιωτικός συγχρόνως: *το ~ κατεστημένο* |j ~ *συμφέροντα.***

πολιτισμένα επίρρ.· με καλυύς τρόπυυς, πυυ μαρτυρυύν πνευματική και ψυχική καλλιέργεια, με ηπιότητα. χωρίς βίαιες αντιδράσεις: *[Λΐλώ / συμπεριφέρομαι ~ || ας λύσουμε τη διαφορά μας -/* **πολιτισμένος, -η. -υ 1. αυτός που έχει ανεπτυγμένυ πολιτισμό: - *χώρες*** αντ. βάρβαρυς. **απυλίτιστυς 2. αυτός πυυ τηρεί όσα επιτάσσει υ κυρίαρχος πολιτισμός, πυυ δεν είναι άξεστος, αγρυίκυς: υι - *άνθρωποι φροντίζουν την ατομική τους καθαριότητα* 3. (ειδικότ.) αυτός πυυ έχει εκλεπτυσμένη συμπεριφορά, πυυ δεν αντιδρά βίαια: *ας λύσουμε τη διαφορά μας σαν - άνθρωποι!***

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. civilise], πολιτισμικός, -ή, -ό** αυτός **πυυ σχετίζεται με τυν πυλιτισμό (βλ.λ.): ο *θεσμός τής προίκας είναι ~ στοιχείο τής πατριαρχικής κοινωνίας || ~ ανάπτυξη / πρόοδος / αξίες / κληρονομιά / διαφορές / ταυτότητα / ιδιαιτερότητα ι ρίζες.* — πολιτισμικ-ά / -ώς επίρρ.** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πολιτιστικός.***

[ΕΤΥ.Μ. **Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. cultural], πολιτισμολογία (η) η συστηματική μελέτη των πυλιτισμών. — πο- λιτιαμολόγος (υ/η), πολιτιαμολογικός, -ή, -ό.**

[ΕΤΥΜ, **Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. culturotogy (νόθυ σύνθ.)]. πολιτισμός (υ) 11804] 1. το σύνολο των υλικών και πνευματικών επιτευγμάτων κοινωνικυύ συνόλυυ: *ανακαλύφθηκαν απομεινάρια ενός πρωτόγονου* ~ 2. τυ σύνυλυ των υλικών και πνευματικών πρυϊόντων τής δράσης ενός συνόλυυ ανθρώπων (κοινωνικού, εθνικού, θρησκευτικού κ.λπ.) σε υρισμένη ή μη επυχή και υ ιδιαίτερυς χαρακτήρας τυυ όπως εκφράζεται μέσα από αυτά: *η εμμονή στην ανεξαρτησία τού ατόμου είναι στοιχείο τού δυτικού ~ || η ανάπτυξη τού Δικαίου ήταν η ρωμαϊκή συμβολή στον παγκόσμιο ~ [[έθνος με ~ αιώνων || βυζαντινός / λαϊκός / κυρίαρχος*** ~ ΣΥ.Ν. **κυυλτυύρα· φρ.** *σύγκρουση των πολιτισμών* **[Ι993] όρυς πυυ αναφέρεται στο περιεχόμενο τής θεωρίας τού Σάμυυελ Χάντινγκτυν για την παγκόσμια πυλιτική μετά το τέλος τού Ψυχρού Πολέμου· σύμφωνα με τη θεωρία αυτή. τα κύρια αίτια των συγκρούσεων δεν θα είναι πλέυν ιδευλυγικά ή υικυνυμικά αλλά πυλιτισμικά 3. (συνεκδ.) σύνυλο ανθρώπων υι υπυίυι νοούνται ως φυρέας συγκεκριμένυυ πολιτισμού (σημ. 2): *έρχομαι σε επαφή με ξένους / άγνωστους ~ || ένα έθιμο που επιβιώνει ακόμη σε αγροτικούς*** ~ **4. υ βαθμός στον υποίο είναι ανεπτυγμένες οι πνευματικές και υλικές συνθήκες ζωής κυινωνικού συνόλυυ: *προηγμένος ~* 5. (ειδικότ.) το υψηλό επίπεδο ανάπτυξης κυρ. των υλικών και των πνευματικών συνθηκών ζωής ενός κοινωνικού συνόλυυ: *χώρα με ~ || έφεραν τον ~ στους αγρίους / στους υπανάπτυκτους λαούς* 6. *ο*** σύγχρονος τρόπος ζωής ως χο*)ρυς **στυν υποίο κυριαρχούν υι δυνατότητες και οι ανέσεις τής σύγχρονης εποχής· (ειδικότ.) η σύγχρυνη πόλη: *ζούμε μέσα στον ~· πώς είναι δυνατόν να πιστεύουμε ακόμη σε δεισιδαιμονίες:* || (κ. ειρων.) *περάσαμε* <5υο *εβδομάδες στην εξοχή, αλλά τώρα επιστροφή στον*** ~! · 7. **τα εκλεπτυσμένα ήθη και η πνευματική ανάπτυξη στη συμπεριφορά, στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, στην αισθητική έκφραση, στυν τρόπο ζωής ενός κοινωνικού συνόλυυ: *ο α?^ληλο<σεβασμός των πο?ατών είναι ένδειξη (υψηλού)*** ~ **8. τυ σύνυλο των πνευματικών δραστηριοτήτων (διανόηση, Καλές Τέχνες κ.λπ.) ενός κοινωνικού συνόλου ή μιας χώρας: *πρέπει να αυξηθεί η οικονομική ενίσχυση τού κράτους στον*** ~ || ***Υπουργείο Πολιτισμού.*** ■* ." ΣΧΟΛΙΟ **λ. *παιδεία.***

[Ι-ΤΥΜ. **μτγν., αρχική σημ. «δημόσια διοίκηση». < αρχ. *πο/Λτης*** **(κατά τα ρ. σε *-ίζω).* Στους εκκλησ. συγγραφείς η λ. περιέγραψε επίσης την ευγένεια και την κομψότητα των τρόπων ενός ανθρώπου τής πόλης (βλ. κ. *αστείο).* Η σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. civilisatmn. Με τη νεότ. σημ. η λ. πρωτυχρησιμυπυιήθηκε από τον Λδαμ. Κοραή|. πολιτιστικός, -ή. -ό i 1854] 1. αυτός πυυ σχετίζεται με τυν πολιτισμό (βλ.λ.): - *έκφραση / στοιχείο / εκφάνσεις / επίπεδο / ανάπτυξη / κληρονομιά / π/.ουραλισμός'*** φρ. *πολιτιστικός ιμπεριαλισμός* **η τάση ηγεμυνικής επέκτασης μιας χώρας με την επιβολή σε άλλες χώρες τής γλώσσας της ή/και των συνηθειών, των προτιμήσεών της 2. αυτός πυυ πρυάγει την πνευματική ανάπτυξη: - *δραστηριότητες / ενίσχυση / κέντρο! σύλλογος / εκδηλώσεις / δημιουργία / αναβάθμιση / δρώμενα / αγαθά / φορέας*** · φρ. **(α)** *πολιτιστικές ανταλλαγές* **βλ. λ. *ανταλλαγή* (β)** *πολιτιστική πρωτεύουσα* **βλ. λ. *πρωτεύουσα.* — πολιτιστικά /-ώς 118881 επίρρ.**

πολιτιστικός - πολιτισμικός. Στη σύγχρονη γλωσσική επικυινωνία παρυυσιάζεται συχνά η ανάγκη να γίνει διαφυρυποίηση (α) ανάμεσα στον ***τεχνικό πολιτισμό*** και την ***πνευματική κα/Μέργεια,*** αντίθεση πυυ δηλώνεται σε άλλες γλώσσες από τυ ζεύγος civilisation και culture, λ.χ. τής Αγγλικής, και (β) αναφορά στη λεπτή διαφορά πυυ χωρίζει τυν πυλιτισμό ως πνευματικό μέγεθυς, ως εθνική ιδιυπρυσωπία. ως αφηρημένη έννυια. από τον πυλιτισμό ως σύνυλο εκφάνσεων και δραστηριοτήτων πυυ αποσκυπυύν στυ να ικανυποιήσυυν πνευματικές ή καλλιτεχνικές αναζητήσεις, να αναπτύξυυν ανάλυγα ενδιαφέρυντα. να πρυσφέρυυν πυλιτισμό ως πράξη. Για να επιτευχθεί αυτή η διαφοροποίηση, υπάρχει η τάση να γίνεται διάκριση ανάμεσα στα επίθετα **πολιτιστικός** και **πολιτισμικός.** Τυ ***πολιτιστικός*** χρησιμυπυιείται περισσότερυ για τον πολιτισμό ως σύνυλυ δραστηριοτήτων, καθώς και για τη δήλωση τού τεχνικού πολιτισμού. ενώ τυ ***πο?ατισμικός*** τείνει να δηλώσει περισσότερο την αφηρημένη πλευρά τού πολιτισμού, καθώς και τον πυλιτισμό ως πνευματική καλλιέργεια. Έτσι γίνεται λόγος για τα ***πολιτισμικά γνωρίσματα ενός έθνους*** και για ***την πολιτιστική του δράση*** για την ***πολιτισμική αξία ορισμένων παραδόσεων*** και για το ***πο)ατιστικό δυναμικό ενός λαού*** · για το ***πολιτισμικό επίπεδο διαφόρων εκδη?Μσεων*** και για την ***πολιτιστική αποτελεσματικό-*** **π/γα *που μπορούν να έχουν.*** Γενικά θα μπυρούσε, με γλωσσολυγι-

κούς όρους, να λεχθεί ότι ο χαρακτηρισμός ***πολιτισμικός*** είναι περισσότερο στατικός, ενώ ο χαρακτηρισμός ***πολιτιστικός*** είναι περισσότερο δυναμικός.

πολιτογράφηση (η) 11782J |-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} η εγγραφή (αλλοδαπού) στα μητρώα των πολιτών κράτους, η παροχή ιθαγένειας.
πολιτογραφώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {πολιτογραφείς... | πολιτογράφ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** δίνω υπηκοότητα, εγγράφω (αλλοδαπό) στα μητρώα πολιτών ενός κράτους: ***μετά από τόσα χρόνια στην Ελ- λάδα πολιτογραφήθηκε Έλληνας*** **2.** (μεσοπαθ. *πολιτογραφούμαι)* (για λέξεις ή όρους) γίνομαι αποδεκτός σε συγκεκριμένο γλωσσικό σύστημα: ***τα τελευταία χρόνια πολλές αγγλικές λέξεις πολιτογραφήθη- καν στη γλώσσα μας.*** **πολϊτολογία** (η) {πολιτυλογιών} η πολιτική επιστήμη. — **πολιτολό* γος** (ο/η).
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. politologie|. **πολιτοφύλακας** (ο) Ιαρχ.Ι Ιπολιτοφυλάκων} μέλυς τής πολιτοφυλακής.
πολιτοφυλακή (η) 11835J {χωρ. πληθ.} ένοπλο σώμα που συγκροτείται από πολίτες για τη διατήρηση τής τάξης. κυρ. σε καταστάσεις ανάγκης ΣΥΝ. εθνοφυλακή, **πόλιτσμαν** (ο) ► πόλισμαν **πολιτσμάνος** (ο) -► πόλισμαν
πολίχνη (η) {πολιχνών} (λόγ.) η μικρή πόλη. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πόλη.***
[ετυμ. αρχ., υπυκ. τού ουσ. ***πόλις\. πόλκα*** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** εθνικός χορός τής Βοημίας, που χορεύεται από ζευγάρια κυκλικά, σε έντονο ρυθμό· διαδόθηκε γρήγορα στην έντεχνη μουσική τής Ευρώπης κατά τη διάρκεια τού 3 9ου αι. · 2. γυναικείο ένδυμα που κουμπώνει στο στήθος και σκεπάζει το πάνω μέρος τής φούστας 3. (ως επίρρ.) *μαλλιά πόλκα* κόμμωση κατά την οποία τα μαλλιά φθάνουν μέχρι τον λαιμό με οριζόντιο κόψιμο. Ιετυμ. < τσεχ. polka '«μισό (βήμα)» < pal «μισός» ή, κατ' άλλη άποψη,
πολ. polka, θηλ. τού polak «Πολωνός»!· **πολλά** επίρρ.
(διαλεκτ.) πολύ: ~ ***βαρύς και όχι*** (πικρός καφές), **πολλά** επίθ.
πολύς
πολλάκις επίρρ. (αρχαιοπρ.) πολλές φορές, επανειλημμένως ΑΝΤ. σπανίως.
[ΕΙΥΜ. αρχ. < θ. ***πολλά-*** (< ***πολύς.*** βλ.λ.). + επιρρ. επίθημα ***-κις.*** Το επίρρ. ***πολλάκις*** συνδ. με σανσκρ. purd-cid «συχνά», με αντιστοιχία των επιθημάτων ***-κι(ς)*** / σανσκρ. -cidj. **πολλαπλασιάζω** ρ. μετβ. [αρχ.j {πολλαπλασίασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. αυξάνω (κάτι) κατά μέγεθος, ποσότητα ή αριθμό, το κάνω μεγαλύτερο ή περισσότερο: ***πολλαπλασίασε την περιουσία του μέσα*** σε ***πέντε χρόνια*** || ***μν τις νέες μεθόδους πολλαπλασιάζονται*** οι ***τρόποι αντιμετωπίσεως τού καρκίνου*** **2.** (ειδικότ.) εντείνω, επαυξάνω: - ***τις προσπάθειές μου*** / ***τις επισκέψεις μου*** αντ. ελαττώνω, περιορίζω 3. μαθ. κάνω πολλαπλασιασμό (με συγκεκριμένους αριθμούς ή αλγεβρικές παραστάσεις): - γο 5 ***με*** / ***επί το 3*** (5 x 3) 4. (μεσοπαθ. *πολλαπλασιάζομαί)* αναπαράγομαι: ***τα κουνέλια πολλαπλασιάζονται ταχύτατα || τα προσβεβλημένα από καρκίνο κύτταρα πολλαπλασιά- ζονται γρήγορα.***
πολλαπλασιασμός (ο) [μτγν.] 1.η αύξηση κατά ποσότητα, μέγεθος, αριθμό ή ένταση: ~ ***των κρουσμάτων κερδοσκοπίας*** / ***των πυρηνικών όπλων*** συν. πλήθυνση Α\Υ. ελάττωση, μείωση **2.** η διαιώνιση τού είδους, η αναπαραγωγή: - ***των θη/ΜστικώνΖ.*** ΜΛΘ. μία από τις δύο βασικές πράξεις μεταξύ των στοιχείων ενός συνόλου στο οποίο έχουμε ορίσει και πράξεις (δηλ. έχει τη δομή άλγεβρας) (β) μία από τις τέσσερεις πράξεις τής αριθμητικής, κατά την οποία ένας αριθμός «επαναλαμβάνεται» τόσες φορές όσο ο αριθμός με τον οποίο πολλαπλα- σιάζεται: ο ~ ***τού 5 με*** / επί ***το 3 δίνει γινόμενο 15 (5 x 3 = 15)*** [[ο - ***τού***
με I επί το 0,4 δίνει γινόμενο 8 (20 χ 0,4 - 8). **πολλαπλασιαστές,** -α. -ο [1843[**1.** αυτός που πρέπει να πολλα- πλασιαστεί 2. μαθ.
πολλαπλασιαστέος (ο) ο αριθμός πυυ πολλαπλα- σιάζεται επί άλλον αριθμό: ***στο 3x5 - είναι ο 3.***
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. multiplicande), **πολλαπλασιαστής** (ο) [1766] **1.** αυτός που πολλαπλασιάζει (κάτι) (ως προς το μέγεθος ή την ποσότητα): - ***δύναμης'*** ΤΕΧΝΟΛ. 2. επαγωγικό πηνίο που αποτελεί μέρος τού συστήματος αναφλέξεως βενζινοκινητήρα, όταν αυτή γίνεται με τη βοήθεια μπαταρίας 3. μηχανισμός με τον οποίον μεταδίδεται η κίνηση περιστρεφόμενου άξονα σε άλλον, έτσι ώστε ο δεύτερος να περιστρέφεται ταχύτερα από τον πρώτο: ~ ***ταχύτητας*** **4.** ΜΑΘ. Ο ένας από τους δύο παράγοντες γινομένου, που δηλώνει κατά πόσες φορές πολλαπλασιάζεται ο πολλαπλασιαστέος: ***στο 3x5 - είναι ο 5*** 5. ΟΙΚΟΝ. αριθμός που δείχνει πόσες φορές μεγαλύτερο είναι το αποτέλεσμα τής επένδυσης στο εθνικό εισόδημα από την ίδια την επένδυση.
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. multiplicaieur]. **πολλαπλασιαστικός,** -ή. -ό 1186U 1. αυτός που χρησιμεύει ή είναι κατάλληλος στο να πολλαπλασιάζει (κάτι) **2. ιλωσς.** *πολλαπλασιαστικό αριθμητικό* αριθμητικό που δηλώνει από πόσα μέρη αποτελεί- ται κάτι: ***τριπ/.ός, τετραπλός, δεκαπλός. — πολλαπλασιαστικά*** επίρρ. **πολλαπλάσιος,** -α. -υ **1.** αυτός που είναι κατά πολλές φορές μεγαλύτερος ή περισσότερος από άλλον: ***στις εκλογές τού 1981 το ΠΑ.ΣΟ.Κ. πήρε ~ ποσοστό εκείνου που είχε λάβει το 1974*** *2. πολλαπλάσιο* (το) ιπολλαπλασί-ου | -ων} (α) μαθ. ο αριθμός που προκύπτει με πολλαπλασιασμό από άλλον: το *16 είναι - τού 8*· ΦΡ. (α) **στο γτολ-** *λαπλάσιο* πολλές φορές περισσότερο: οι ***κόποι μου ανταμείφθηκαν*** ~ (β) *ελάχιστο κοινό πολλαπλάσιο* (Κ.Κ.Π.) βλ. λ. ***ελάχιστος.***
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***πολλά-*** (< ***πολύς,*** βλ.λ.) + ***-πλάσιος*** (βλ.λ.)].

πολλαπλός, -ή. -ό αυτός που αποτελείται. σχηματίζεται ή προκύπτει από πολλά επιμέρους τμήματα: ~ *ηχώ* / *μεταβίβαση* / *καλ/αέργεια* ί *βοήθεια* || *κάρτα - διαδρομών* **(π.χ. με λεωφορείο)**· **ΦΡ.** *(τεστ / ερωτήσεις) πολλαπλών επιλογών* **τύπυς γραπτής δοκιμασίας, κατά την οποία ο εξεταζόμενος πρέπει να διαλέξει τη σωστή από μια σειρά προσφερομένων απαντήσεων. —πολλαπλ-ά / -ώς** επίρρ. ιχολιο λ. ***-πλός.***
[ΕΤΥ.Μ. **< αρχ. *πολλαπλούς* < *πολλά-* (< *πολύς*) + *-πλούς*** (βλ. λ. ***-πλός).*** **Η φρ. *τεστ! ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών*** **αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multiple choice test / questions!, πολλαπλότητα (η) ί 18861 {χωρ. πληθ.} (συνήθ. +γεν.) το να υπάρχει ποικιλία ή μεγάλος αριθμός (από κάτι): ~ *επιλογών / ενεργειών / επιδιώξεων* II *η - των χρωμάτων τού πίνακα.*** **πολλαχόθεν** επίρρ. (λόγ.) από πολλά μέρη: ο ***άνθρωπος πρέπει - να συλλέγει τα χρήσιμα γΓ αυτόν στοιχεία.***
[ΕΙΥΜ. **αρχ. < θ. *πολ/.(ο)-*** (< πολύς) + **πρόσφυμα *-αχ-*** + **επιρρ. επίθημα *-ό- θεν(κ$. άλλ-αχ-όθεν, όλιγ-αχ-όθεν)*\. πολλαχού** επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε πολλά μέρη ή σημεία.
[ΠΤΥΜ. **< αρχ. *πο?λαχού* < θ. *πολλ(ο)-* Κ *πολύς)* + πρόσφυμα *-αχ-* + επιρρ. επίθημα -οΰ, πβ. κ. *άλλ-αχ-ού, έκαστ-αχ-ού*\. πολλαχώς** επίρρ. (λόγ.) **με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους: *η λέξη αυτή ερμηνεύεται*** ~ ΣΥΝ. **ποικιλοτρόπως.**
[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πολλαχώς* < θ. *πολλ(ο)-* (< *πολύς*)** + **πρόσφυμα *-αχ-*** + **επιρρ, επίθημα *-ώς* (πβ. *παντ-αχ-ώς)].** **πολλή επίθ. -»πολύς πολλοί επίθ. -► πολύς**
πολλοστημόριο (το) {πολλοστημορί-ου | -ων} το ελάχιστο, το μικρότατο κομμάτι ενός όλου.
[ΕΤΥΜ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *πολλοστημόριος* < *πολλοστός*** + ***-μόριος*** < ***μόριον,*** πβ. κ. ***δεκατη-μόριον, τεταρτη-μόριον*\. πολλοστός, -ή, -ό** αυτός που έχει συμβεί πολλές φορές ώς τώρα· **κυρ. στη ΦΡ.** *για πολλοστή φορά:* ***«για - φορά το τε/.ευταίο διάστημα, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος διέψευσε ότι επίκειται ανασχηματισμός»*** **(εφημ.).**
[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πολλο-* (< *πολύς)** + παραγ. επίθημα ***-στός.*** κατ' αναλογίαν προς τα τακτικά αριθμητ. ***είκο-στός, τριακο-στός*** κ.ά. **1. πολλώ μάλλον -» μάλλον**
πόλο (το) {άκλ.ί **1.** αθλητικό παιχνίδι που παίζεται από δύο ομάδες με τέσσερεις έφιππους παίκτες η καθεμία. οι οποίοι προσπαθούν με μακριές ράβδους να στείλουν μια ξύλινη μπάλα στην εστία τής αντίπαλης ομάδας **2.** το γουότερ-πόλυ, η υδατοσφαίριση (βλ.λ.) · **3.** βαμβακερή μπλούζα με γιακά.
[ΕΤΥΜ. **< αγγλ. polo, λ. τής γλώσσας Μπάλτι (θιβετιανή διάλεκτος τού Κασμίρ), που έχει τη σημ. «μπάλα»], πόλος (ο) 1.** καθένα από τα δύο άκρα τού νοητού άξονα, γύρω από τον οποίο περιστρέφεται η Γη ή οποιουδήποτε άξονα γύρω από τον οποίο περιστρέφεται κάθε άλλο σφαιρικό σώμα: **(με κεφ.)** ***Βόρειος / Νότιος*** ~ **(δηλ. το βόρειο ή το νότιο άκρο. στο οποίο ο νοητός άξονας τής Της τέμνει την επιφάνειά της) 2.** καθεμία από τις δύο περιοχές ηλεκτρικής μπαταρίας, στήλης, γεννήτριας ή μαγνήτη, που παρουσιάζουν αντίθετο ηλεκτρικό ή μαγνητικό φορτίο: ***θετικός / αρνητικός***
3. (μτφ.) οτιδήποτε εμφανίζεται εκ διαμέτρου αντίθετο με κάτι άλλο · φρ. (μτφ.) *πόλος* **έλξεως** σημείο στο οποίο συγκεντρώνεται το ενδιαφέρον, η προσοχή: ***τα νησιά τού Αιγαίου αποτελούν πόλο έλξε- ως για εκατομμύρια τουρίστες κάθε χρόνο.*** ΙΧΟΛΙΟ λ. ***γελαδάρης.***
Ιί^ΤΥΜ. αρχ. < ρ. *πέλω / -ομαι* **«κινούμαι, περιστρέφομαι - υπάρχω» <**
Ε. *k*el- «γυρίζω, στρέφω, κινούμαι», πβ. σανσκρ. carati «κινούμαι, περιπλανώμαι». λατ. colo «καλλιεργώ, επιμελούμαι», agricola «γεωργός», cultura «καλλιέργεια», collum «λαιμός», αλβ. sjell «περιστρέφω». γοτθ. hals «λαιμός», γερμ. Hals. αρχ. αγγλ. hveol «τροχός» ο αγγλ. wheel) κ.ά. Ομόρρ. *κύ-κλ-ος* (βλ.λ.). ***κύλ-ινδρος, κυλ- ίω, πάλ-ι(ν),*** **ίσιος κ. τεΛ-ος(βλ.λ.) κ.ά. Η λ. χρησιμοποιήθηκε ευρέως ως β'συνθ. σε αρχαιότατα ουσ., για να προσδιορίσει κυρ. υπηρέτες, ιερείς, φρουρούς. οι οποίοι ασχολούνταν με τα καθήκοντά τους (πβ. *άμφί- πολος, περί-πολος).*** **Βλ. κ. *πυρ-πολώ, βου-κόλος.* Η φρ. *πόλος έλξεως*** **αποδίδει τη γαλλ. pole d'attraction |. πολτοειδής, -ής, -ές {πολτοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει τη μορφή πολτού** συν. **πολτώδης.** ΙΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.*** **πολτοποιώ** ρ. μετβ. **[μτγν.| {πολτοποιείς... | πολτοποί-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} μετατρέπω σε πολτό: ~ *έντυπο υ/ακό.* — πολτοποί- ηση** (η) **[1894].**
πολτός (ο) ουσία ή μάζα μαλακή και παχύρρευστη, χυλός · ΦΡ. *βασιλικός πολτός* **βλ. λ. *βασιλικός.***
[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πόλτος,* σχηματισμός κατά τα *χόρ-τος, φόρ-τος.*** αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με αρχ. ***πάλη*** «αλεύρι ψιλό» και με λατ. pollen (ίδια σημ.). pulvis «σκόνη». Το λατ. puls, -lis «πολτός» είναι δάνειο από την Ελληνική, πιθ. μέσω τής ετρουσκικής|. **πολτώδης, -ης, -ες** [μτγν.Ι {πολτώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} ο πολτοειδής (βλ.λ.). ΙΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. - ες.*** **πολυ** επίρρ. **1.** (ως ποσοτικό) σε μεγάλο βαθμό: ***μου αρέσει / τον θαυμάζω / την αγαπώ / διασκεδάζω / κοιμάμαι*** ~ · φρ. (α) **(ειρων.) πολύ** *που...* **(με αρνητική σημ.) καθόλου δεν: *-Ήρθε ο Θανάσης; — ήρθε!*** **[[** ~ ***τηλεφώνησε / ενδιαφέρεται / σκοτίζομαι!*** **(β)** *λίγο-πολύ* **κατά προσέγγιση. περίπου: *είπαν*** ~ ***τα ίδια πράγματα*** **(γ)** *δεν το έχω σε πολύ* **βλ. λ. *πολύς* (δ) το** *πολύ I* **το** *πολύ-πολύ* **βλ. λ. *πολύς* (ε) ούτε** *λίγο ούτε πολύ* **για να δηλωθεί ενόχληση ή έκπληξη για το μέγεθος αυτού που θα ειπωθεί: *μας ζήτησε*** ~ ***ένα ολόκληρο εκατομμύριο για μιας εβδομάδας δουλειά!*** **|j - *πρέπει να πουλήσω ό,τι έχω και δεν έχω. για να βρω τα λεφτά που απαιτούνται για την εγχείρηση*** *2.* **(+ επίθ. ή επίρρ. θετικού βαθμού) εξαίρει ή τονίζει τις ιδιότητες προσώπου.**

πράγματος ή κατάστασης: ***είναι ~ έξυπνος / καλός / άσχημος*** jj ***ήρθε ~ γρήγορα || μιλάει ~ σιγά*** / «p/d / ***καθαρά*** **3.** (+ επίθ. ή επίρρ. συγκριτικού βαθμού) επιτείνει τη σημασία τής σύγκρισης· σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό: ***είναι ~ καλύτερος / πιο έξυπνος / πιο υπάκουος || ο δρόμος είναι ~ πιο σύντομος από εδώ*** **4.** σε περίφραση για τον σχηματισμό τού απόλυτου υπερθετικού βαθμού επιθέτων, μετοχών και επιρρημάτων: ~ ***σοφός / νωρίς / ενοχλημένος*** **5.** για μεγάλο χρονικό διάστημα: ***περιμένω*** ~ j[***δεν θα μείνω*** ~ jj ***πόσο ~ μίλησε μαζί σου;*** Επίσης (διαλεκτ.) **πολλά.** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αρκετά, υπερβολικά.***

|Ι:ΙΥΜ. Επιρρ. χρήση (ήδη αρχ.) τού ουδ. ***πολύ*** τού αρχ. επιθ. ***πολύα*** (βλ.λ.)].

πολύ επίθ. ♦ πολύς

πολυ- κ. **πολύ-** α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** μεγάλη ποσότητα, ένταση ή έκταση: ***πολυ-άνθρωπος. πολύ-μορφος. πολυ-άσχολος, πολύ-ση- μος*** *2.* επίταση τής σημασίας τού β'συνθετικού: ***πολυ-μιλώ. πολυ-δια- βάζω, πολυ-τραβάω. πολν-δυστυχισμένος*** **3.** (ειδικότ. για τον σχηματισμό ρημάτων που χρησιμοποιούνται με άρνηση) μετριασμό αυτού που δηλώνει το β' συνθετικό τού ρήματος: ***δεν πολν-κατάλαβα*** jj ***δεν πολυ-ασχολούμαι μ'αυτά*** *Α.* μεγάλη συχνότητα: ***πολυ-τραγουδισμέ- νος, πολυ-διαβασμένος.***

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τν επίθ. ***πολύς*** (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. αγγλ. polyester) και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. αγγλ. multi-national «πολυεθνικός»)j.

πολυαγάπητος, -η, -ο [μτγν.J αυτός που τον αγαπούν πολύ. πολύ αγαπητός συν. πολυφίλητος, **πολυαγαπώ** ρ. μετβ. [πολυαγαπάς... | πολυαγάπ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος] 1. αγαπώ πάρα πολύ συν. λατρεύω, υπεραγαπώ *2.* (κυρ. η μτχ. *πολυαγαπημένος, -η*, -ο) αυτός που τον αγαπούν πάρα πολύ: ***η ~ μου μητέρα / κόρη*** συν. πολυαγάπητος, **πολυάγκιστρο** (το) [αρχ.Ι αλιευτικό όργανο με πολλά αγκίστρια για ψάρεμα με πετονιά ή καθετή. **πολυαδενία** (η) ιατρ. φλεγμονή των λεμφαδένων σε. πολλά σημεία τού σώματος. Επίσης **πολυαδενίτιδα.**

[ΐϊΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polyadenitis], **πολυαιθυλένιο** (το) [πολυαιθυλενίου} ΧΗΜ. πολυμερές παράγωγο τού αιθυλενίου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. polyethylene], **πολυαίμακτος,** -η, -ο αυτός κατά τον οποίο έτρεξε πολύ αίμα, ο αιματηρός: ~ ***σύγκρουση των αντιπάλων*** ΑΝΤ. αναίμακτος.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < πολυ- + ***-αίμακτος*** (πβ. ***αιμα αίμάσσω*** < ****αίμάκ-]ω).*** κατ' επίδρ. τού αρχ. ***αναίμακτος).*** **πολυαίματος,** -η, -ο [αρχ.Ι αυτός ***που*** έχει πολύ αίμα ανί. ολιγοαί- ματος.

πολυαιμία (η) [αρχ.] Ιχωρ. πληθ.Ι η ύπαρξη μεγάλης ποσότητας αίματος, η υπερσυγκέντρωση αίματος σε έναν οργανισμό. — **πολύαιμος,**-η. -ο [αρχ.|.

πολυαισθησία (η) {χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. η νευρολογική διαταραχή τής αισθητικότητας, κατά την οποία μόνο ένα ερέθισμα προκαλεί πολλαπλά αισθήματα.

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polyaesthcsia]. **πολυακόρεστος,** -η. -ο χημ *πολυακόρεστα (λίπη)* τα λίπη που προέρχονται από τροφές και είναι πλούσια σε διπλούς και τριπλούς χημικούς δεσμούς, περιλαμβάνονται δε σε αυτά τα περισσότερα φυτικά και όλα τα θαλάσσια έλαια.

ΙΕΙΥΜ. .Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. polyunsaturated (νόθο σύνθ.)|. **πολυανδρία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** η ύπαρξη σε μια χώρα περισσοτέρων ανδρών σε σύγκριση με τις γυναίκες ΑΝΤ. λειψανδρία · 2. ΕΘΝΟΛ. θεσμός κατά τον οποίο επιτρέπεται σε ορισμένες κοινωνίες μία γυναίκα να έχει συγχρόνως περισσότερους από έναν νόμιμους συζύγους ΑΝ Γ. πολυγυνία **3.** (στα θηλυκά ζώα) η συνήθεια ή η πρακτική να ζευγαρώνουν ταυτόχρονα ή διαδοχικά με δύο ή περισσότερα αρσενικά · **4.** ΒΟΤ. η ύπαρξη μεγάλου αριθμού στημόνων στο άνθος ενός φυτού. — **πολυανδρικός,** -ή. -ό. **πολύανδρος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** (αρχαιοπρ. για τόπο) αυτός που κατοι- κείται από πολλούς ανθρώπους ΣΥΝ. πολυάνθρωπος · 2. (λόγ. για γυναίκες) αυτή που έχει πολλούς συζύγους ή εραστές ταυτοχρόνως · **3.** ΒΟΤ. (φυτό) που έχει πολλούς στήμονες, **πολύανθος,** -η, -ο Ιαχ.} (λόγ.) **1.** αυτός που έχει πολλά άνθη **2.** αυτός που έχει πλούσια και πυκνή βλάστηση. Επίσης **πολυανθής,** -ής, -ές [αρχ.Ι.

πολυανθρωπία (η) Ιαχ.] μεγάλο πλήθος ανθρώπων, συνωστισμός ανθρώπων σε μια περιοχή ΑΝΤ. **ολιγανθρωπία. πολυάνθρωπος, -η. -ο** [αρχ.Ι αυτός που κατοικείται ή αποτελείται από πολλούς ανθρώπους: ~ ***ομάδα / συγκέντρωση / πόλεις*** ΣΥΝ. **πολυπληθής.**

πολυαρθρίτιδα (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. φλεγμονώδης πάθηση που προσβάλλει συγχρόνως ή διαδοχικά πολλές αρθρώσεις.

[ΕΤΥΜ. **Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ.** polyarthritis], **πολυάριθμος, -η. -ο** j μτγν.| αυτός που εμφανίζεται σε μεγάλο αριθμό: **-** ***παραδείγματα*** ΑΝΤ. **ολιγάριθμος.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *ευάριθμος.* πολυαρχία** (η) [σπάν. πολυαρχιών} **1. καθεστώς στο οποίο η εξουσία ασκείται από πολλά άτομα** ΑΝΤ. **μοναρχία, ολιγαρχία 2.** ΦΙΛΟΣ, **φιλοσοφική θεωρία, κατά την οποία ο κόσμος αποτελείται από πολλά αυτοτελή στοιχεία** ΣΥΝ. **πλουραλισμός. — πολυαρχικός, -ή. -ό [1836}.** [ΗΓΥΜ. **αρχ. < *πολυ-* + *-αρχία* < *άρχω*|. πολυάσχολος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει πολλές ασχολίες, που κάνει ταυτόχρονα πολλά και διάφορα πράγματα** ΑΝΤ. **αργόσχολος, πολυβασανισμένος, -η. -ο αυτός που έχει υποστεί πολλά βάσανα και ταλαιπωρίες: ~ *ζωή*** ΣΥΝ. **πολύπαθος.**

Πολύβιος (ο) {-ου κ. -ίου} 1. **αρχαίος Έλληνας ιστορικός (200-120 π.Χ.), το έργο τού οποίου αποτελεί σημαντική πηγή για τη ρωμαϊκή ιστορία 2. ανδρικό όνομα.**

[ΕΤΥΜ. **μτγν. κύρ. όν. «αυτός που ζει πολλά χρόνια, που μακροημερεύει» < *πολυ-* + *βίος*\. πολυβιταμίνες (οι) {πολυβιταμινών} φαρμακευτικό παρασκεύασμα που περιλαμβάνει πολλές και διαφορετικές βιταμίνες για ενίσχυση τού οργανισμού.**

Ι F.ΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** multivitamins], **πολυβιταμινούχος, -ος, -ο αυτός που περιέχει πολλές και διάφορες βιταμίνες: ~ *ρόφημα / συμπλήρωμα διατροφής / εκχύλισμα φρούτων / σκεύασμα.***

[ΕΤΥΜ. **< *πολυβιταμίνες* + *-ονχος* (< *έχω)*\. πολύβλαστος, -η, -ο 11889] 1. (φυτό) που έχει πολλούς βλαστούς 2. (τόπος) που έχει πλούσια και πυκνή βλάστηση, πολυβολαρχία** (η) {πολυβολαρχιών} ΣΤΡΑΤ. **ενισχυμένη δύναμη πυροβολικού. πυρ αποτελείται συνήθ. από τέσσερεις διμοιρίες πολυβόλων.**

|ΚΙΥΜ. **< *πολυβόλο* + *-αρχία* < *άρχω*\. πολυβολείο** (τυ) **όρυγμα ή οχυρή κατασκευή για την εγκατάσταση ενός ή περισσοτέρων πολυβόλων, πολυβολητής** (ο) **στρατιώτης ειδικευμένος στον χειρισμό πολυβόλου. πολυβολισμός** (ο) **1. η ριπή πολυβόλου 2. (μτφ.) διαδοχικά καταιγιστικά χτυπήματα, πολυβολο** (το) **1. φορητό αυτόματο όπλο που εκτελεί πολλές διαδοχικές βολές: *περιστρεφόμενο*** ~ **2.** (μτφ.) **για κάποιον που μιλά ακατάσχετα. με πολύ γρήγορους ρυθμούς: - *πάει η γλώσσα της / το στόμα της!* — πολυβολώ** ρ. {-είς...}. ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-βόλος.***

[F-ΧΥΥ1 · αρχ. < *πολυ-* + *-βουλος* < *βουλή*\. πολύβουος, -η, -ο κ. πολύβοος αυτός που εκπέμπει μεγάλο θόρυβο. βοή: ~ ***δρόμοα / πόλη.***

πολυβραβευμένος, -η, -ο αυτός που έχει τιμηθεί με πολλά βραβεία: **-** ***ταινία ι συγγραφέας.*** **πολυγαμία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1. ο γάμος με περισσότερα από ένα άτομα στο ίδιο χρονικό διάστημα, υ θεσμός τής πολυγυνίας για τον άνδρα και τής πολυανδρίας για τη γυναίκα** αντ. **μονογαμία** 2. **η διατήρηση σχέσεων ενός άνδρα με περισσότερες από μία γυναίκες κατά το ίδιο χρονικό διάστημα** ανί. **μονογαμία, πολυγαμικός, -ή. -ό 11831] 1. αυτός που σχετίζεται με την πολυγαμία** *2.* **αυτός που υποστηρίζει τις αρχές τής πολυγαμίας 3. αυτός που επιθυμεί να έχει πολλές ερωτικές σχέσεις, που δεν αρκείται σε μία μόνο σχέση. πολύγαμος, -η. -ο [μτγν.| 1. αυτός που έχει ταυτόχρονα πολλές συζύγους ή ερωτικές συντρόφους 2. αυτός που έχει παντρευτεί πολλές φορές. πολυγένεση** (η) {-ης κ. -έσεως [-έσεις, -έσεων} ΑΝΘΡΩΠΟΛ. **θεωρία που δέχεται την ύπαρξη περισσότερων τού ενός αρχικών τύπων, από**

πολυ- σ' συνθετικό *(συνήθ. + δεν 1 μην)*

ττολυ-ακούω ρ.
ττολυ-αλευρώνω ρ.
ττολυ-ανακατεύομαι ρ.
ττολυ-αντέχω ρ.
πολυ-αργώ ρ.
πολυ-βγαίνω ρ.
πολυ-βλέπω ρ.
ττολυ-βράζω ρ.
ττολυ-βρομίζω ρ.
πολυ-γελώ ρ.
πολυ-γκρινιάζω ρ.
ττολυ-γλεντώ ρ.
ττολυ-γράφω ρ.
ττολυ-δακρύζω ρ.
ττολυ-διαβάζω ρ.
πολυ-διασκεδάζω ρ.
ττολυ-δίνω ρ.
ττολυ-δουλεύω ρ.
ττολυ-δυσκολεύω ρ.
πολυ-ενδιαφέρομαι ρ.
ττολυ-έρχομαι ρ.
ττολυ-ζεσταίνω ρ.
ττολυ-ησυχάζω ρ.
ττολυ-θαυμάζω ρ.
ττολυ-θέλω ρ.
ττολυ-θρηνώ ρ.
ττολυ-ϊκανοττοιώ ρ.
πολυ-ϊσιώνω ρ.
ττολυ-κάθομαι ρ.
πολυ-κάνω ρ.
πολυ-καττνίζω ρ.
ττολυ-κλαδεύω ρ.
ττολυ-κλαίω ρ.
ττολυ-κοιμάμαι ρ.
ττολυ-κολλώ ρ.
ττολυ-κουνώ ρ.
πολυ-κουράζω ρ.
πολυ-κρατώ ρ.
ττολυ-κρυώνω ρ.
ττολυ-κυκλοφορώ ρ.
ττολυ-μαλώνω ρ.
πολυ-μιλώ ρ.
ττολυ-μοιάζω ρ.
πολυ-νοιάζομαι ρ.
ττολυ-νυστάζω ρ.
ττολυ-παίζω ρ.
πολυ-παινεύω ρ.
πολυ-πεινάω ρ.
πολυ-ττιέζω ρ.
ττολυ-πικραίνω ρ.
ττολυ-ττιστεύω ρ.
πολυ-ττλένω ρ.
ττολυ-προσέχω ρ.
ττολυ-σαλεύω ρ.
ττολυ-σκέφτομαι ρ.
ττολυ-σκοτίζω ρ.
ττολυ-στένακτος, -η. -ο
ττολυ-στολίζω ρ.
ττολυ-στόχαστος, -η. -ο
ττολυ-συμπαθώ ρ.
ττολυ-συχνάζω ρ.
ττολυ-σφίγγω ρ.
ττολυ-ταιριάζω ρ.
ττολυ-ταξιδεύω ρ.
ττολυ-τεντώνω ρ.
ττολυ-τηγανίζω ρ.
ττολυ-τρίβω ρ.
ττολυ-τρομάζω ρ.
πολυ-τρώω ρ.
ττολυ-τσαλακώνω ρ.
ττολυ-φορτώνω ρ.
ττολυ-φωνάζω ρ.
ττολύ-φωτος ρ.
ττολυ-χαζεύω ρ.
ττολυ-χαϊδεύω ρ.
ττολυ-χαλάω ρ.
ττολυ-χορεύω ρ.
ττολυ-χορταίνω ρ.
ττολυ-χρήματος, -η, -ο
ττολυ-χρησιμοττοιώ ρ.
πολύ-χρηστος, -η. -ο
ττολυ-χρονίζω ρ.
ττολυ-χωνεύω ρ.

τους οποίους προέρχονται οι διάφορες ανθρώπινες φυλές.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polygenesis|. **πολυγλωσσία** (η) [μτγν.[Ιχωρ. πληθ.) **1.** η ύπαρξη, η χρήση ή η γνώση πολλών γλωσσών **2.** η έκφραση πολλών, συνήθ. αλληλοσυγκρουό- μενων. απόψεων συγχρόνως ή διαδοχικά από ένα άτομο ή τα μέλη μιας ομάδας: ***η ~ των μελών τής κυβέρνησης / στελεχών τής αντιπολίτευσης.***
πολύγλωσσος, -η, -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που γνωρίζει πολλές γλώσσες **2.** αυτός που έχει γραφτεί σε πολλές γλώσσες ή αποδίδει μια λέξη σε πολλές γλώσσες: **-** ***επιγραφή*** *ί* ***λεξικό.*** **πολυγλωσοικός**, -ή, -ό. **πολύγνωμος**, -η. -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που έχει πολλές διαφορετικές γνώμες για ένα θέμα **2.** αυτός που αλλάζει εύκολα γνώμη, που δεν μπορεί να καταλήξει σε μία απόφαση συν. αναποφάσιστος, **πολύγνωρος**, -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που γνωρίζει πολλά συν. πολύξερος, πολυμαθής.
[ετυ.μ. < ***πολυ-*** + ***-γνωρος*** < ***γνωρίζω*** (υποχωρητ.). πβ. ***πρωτόγνωρος].*** **πολυγνωσία** (η) 11890] η κατοχή πολλών γνώσεων.
Πολύγνωτος (Ο) {-ου κ. -ώτου) αρχαίος 'Κλληνας ζωγράφος (5ος «ι. π.Χ.). ο οποίος ζωγράφισε την «Ποικίλη Στοά» στην Αγορά των Αθηνών. [εί υμ. αρχ. κύρ. όν. < ***πολυ-*** + ***-γνωτος*** < θ. ***γνω-*** τού ρ. ***γι-γνώ-σκω*** (βλ. κ. ***γνωστός)].***
πολυγονία (η) [αρχ.] (χωρ. πληθ.} η δημιουργία πολλών απογόνων λόγω αυξημένης γονιμότητας ΣΥΝ. πολυτοκία. **πολύγονος**, -η. -ο |αρχ.Ι αυτός που γεννά πολλά (τέκνα), πολύ καρπερός ΣΥΝ. πολύτοκος,
πολύγραμμος, -η. -ο Ιαρχ.Ι αυτός που αποτελείται από πολλές γραμμές. **πολύγραφος** (ο/η) Ιμτγν.Ι (λόγ.) αυτός που έχει πλούσιο συγγραφικό έργο- συνήθ. στην υπερθ. *πολυγραφότατος,* ***-η. -ο:*** *-* ***συγγραφέας.***

πολυγραφία (η) Ιμτγν.Ι. **πολύγραφος** (ο) {πολυγράφ-ου | -ων. -ους} συσκευή παραγωγής αντιγράφων, που λειτουργεί με τη χρήση ειδικής μεμβράνης, πάνω στην υποία γράφεται το προς αναπαραγωγή κείμενο είτε με το χέρι είτε με γραφομηχανή· σήμερα έχει αντικατασταΟεί από τα φωτοαντιγραφικά μηχανήματα. Επίσης **πολυγράφος. - πολυγραφικός**, -ή, -ό 11892]. **πολυγραφικ-ά / -ώς** επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πολυγράφος.***
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Polygraph[.

πολυγράφος - πολύγραφος. Τυ **πολυγράφος** είναι ρηματικό σύνθετο με ενεργητική σημασία: ***πολυγράφος*** **=** αυτός που γράφει πολύ / πολλά. Ανάλογη σημασία (ενεργητική) έχουν και σύνθετα όπως: ***ταχυγράφος*** **=** αυτός που γράφει ταχέως, με ταχυγραφική μέθοδο· ***στενογράφος*** **=** αυτός που γράφει με τη στενογραφική μέθοδο· ***πεζογράφος. βιογράφος, αγιογράφος*** (γράφω **=** ζωγραφίζω). ***ορθογράφος, αρθρογράφος. γελοιογράφος, σεναριογράφος, δημοσιογράφος, λεξικογράφος, πρακτικογράφος, επιστο/.ογράφος, δακτυλογράφος. χρονογράφος, σκηνογράφος, υμνογράφος. τοπογράφος. τυπογράφος, σκιτσογράφος, δραματογράφος, χαρτογράφος, φωτογράφος, γεωγράφος, λαογράφος*** κ.ά. Το **πολύγραφος** είναι ρηματικό σύνθετο με οιονεί «παθητική» σημασία (πβ. ***χειρόγραφος),*** που δηλώνει το μηχάνημα «με το οποίο γράφονται πολλά (αντίτυπα / αντίγραφα)». Πβ. και ***τηλέγραφος*** αλλά ***καρδιογράφος,*** σπ***σμογράφος, παλαιογράφος*** κ.ά. Κατά το ***τηλέγραφος*** και ***πολύγραφος*** τονίστηκαν και ***φο)νόγραφος, κινηματόγραφος*** αντί ***φωνογράφος. κινηματογράφος.***

πολυγραφώ ρ. αμετβ. {πολυγραφείς... | πολυγράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} αναπαράγω ένα γραπτό στον πολύγραφο: ***πολυγραφημέ- νες σημειώσεις.*** **— πολυγράφηση** (η), **πολυγυνία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** θεσμός που επιτρέπει σε έναν άνδρα να έχει συγχρόνως περισσότερες από μία συζύγους ΑΝΤ. πολυανδρία **2.** (γενικότ.) το να έχει ένας άνδρας σχέση με περισσότερες από μία γυναίκες.
Ιετυμ. Αντιδάν., < αγγλ. polygyny < μτγν. ***κολυγύνης*** < ***πολυ-*** τ ***-γύνης γυνή].***
πολυγυρισμένος, -η, -υ αυτός που έχει γυρίσει, ταξιδέψει σε πολλά μέρη, σε πολλούς τόπους.
Πολύγυρος (ο) {-ου κ. -ύρυυ} πόλη τής Κ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού νομού Χαλκιδικής. **— Πολυγυριώτης** (ο), **Πολυγυριώτισσα** (η), **πολυγυριώτικος**, -η. -ο.
[πτυμ. μεσν. τοπωνύμιο, πιθ. (άποψη Α. Τσοπανάκη) < ***πολν(γ)ιρος*** (με παρετυμολ. προς το ***γύρος).*** **<** ****πολύερος*** (με τροπή ***α > е*** λόγω τού υγρού) < μτγν. ***Πολύαρος.*** όνομα κτηματία τής περιοχής κατά τον 2ο ή Ιο αι. π.Χ. (< ***πο/.ύ-*** + ***άράομαι*** < ἀρά<*ευχή - κατάρα»)]. **πολυγωνικός**, -ή. -ό |Ι812| αυτός που έχει τη μορφή ή τα χαρακτηριστικά πολυγώνου: ~ ***σχήμα / γραμμή*** ; ***τραπέζι.*** **πολύγωνο** (το) Ιαρχ.] {πολυγών-ου j -ων) ιέωμ. το επίπεδο ευθύγραμμο σχήμα, που έχει περισσότερες από τέσσερεις πλευρές με τις αντίστοιχες γωνίες τους: ***κανονικό*** - (αυτό που έχει όλες τις πλευρές ίσες και τις γωνίες του ίσες), **πολύγωνος**, -η, -ο Ιαρχ.| **1.** αυτός που έχει πολλές γωνίες: ~ ***σχήματα*** **2.** *πολύγωνο* (το) βλ.λ. **πολυδαίδαλος**, -η, -ο |αρχ.| **1.** αυτός που έχει τη μορφή λαβυρίνθου, που είναι ιδιαίτερα πολύπλοκος στην κατασκευή του: ~ ***αίθουσα / οι-κοδόμημα*** συν. δαιδαλώδης **2.** (μτφ.) αυτός που είναι εξαιρετικά πολύπλοκος και δύσκολα καταλήγει σε αποτέλεσμα: ~ ***διαδικασία / επιχειρηματολογία/ υπόθεση*** ΣΥΝ. περίπλοκος, αδιέξοδος, πολυσύνθετος, **πολύδακρυς** (ο/η) [αρχ.! {πολυδάκρ-υος | -ὑων} (αρχαιυπρ.) πολυδάκρυτος (βλ.λ.).

πολυδάκρυτος, -η, -υ Ιαρχ.) αυτός που συνοδεύεται από πολλά δάκρυα. για τον οποίο αξίζει να χυθούν πολλά δάκρυα: ~ ***ζωή*** **[| *ο* ~ *φίλος μας*** (για νεκρό) ΣΥΝ. πολύκλαυ(σ)τος. **πολυδακτυλία** (η) **11889]** ΑΝΑΙ. ανωμαλία κατά την οποία τα άνω ή κάτω άκρα έχουν περισσότερα από πέντε δάκτυλα. **— πολυδάκτυλος**, -η. -ο [αρχ.Ι.
[ι-ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polydactylic[. **πολυδάπανος**, -η, -ο [αρχ.] αυτό; που απαιτεί ή που έγινε/γίνεται με μεγάλες δαπάνες: ~ ***κρουαζιέρα / ζωή / επιχείρηση / γούστα / συνήθειες / έρευνες*** ΣΥΝ. πολυέξοδος, ακριβός λντ. ολιγοδάπανος. **πολύδενδρος**, -η. -ο Ιαρχ.] (τόπος) που έχει πολλά δέντρα, είναι γεμάτος από δέντρα.
Πολυδεύκης (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ. ο ένας από τους Διόσκουρους, γιους τού Δία και τής Λήδας, δίδυμος αδελφός τού Κάστορα (βλ. κ. λ. ***Κάστωρ, Διόσκουροι, δίδυμος)*** **2.** ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ. αρχ. κὺρ. όν., αβεβ. ετύμου. Δεν έχει προσδιοριστεί επακριβώς η σημ. και η ετυμ. τού β' συνθ. ***-δευκης.*** το οποίο μαρτυρείται και στο ομηρικό επίθ. ***ά-δευκής*** (ως συνοδευτικό των ουσ. ***όλεθρος, πότμος. φήμις, άτη, αίσα).*** Φαίνεται ότι η πιθανότερη σημ. τού επιθ. ***άδευκής*** είναι «αφρόντιστος, απροσδόκητος», πράγμα που θα καθιστούσε λογική τη σύνδεση με τις «γλώσσες» ***δεύκω' βλέπω (Etymologicum Magnum)*** και ***δεύκετ φροντίζει*** (Ησύχιος). Έχει προταθεί επίσης η σύνδεση με το ομηρικό επίρρ. ***ένδυκέως*** «επιμελώς. με φροντίδα», η οποία θα προϋπέθετε για το ***άδευκής*** τη σημ. «αμελής, ανοικοκύρευ- τος»].
πολυδιαβασμένος, -η. -ο **1.** (παΟητ.) αυτός που έχει διαβαστεί ή διαβάζεται από πολλούς: ~ ***βιβλίο*** *2.* (για πρόσ.) αυτός που έχει διαβάσει πολλά, μορφωμένος: ***άνθρωπος*** ~ ΣΥΝ. καλλιεργημένος, **πολυδιάσπαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -ἀσεις. -ἀσεων} η διάσπαση ενός συνόλου σε πολλά μέρη: ***ενδεχόμενη ήττα στις εκλογές θα οδηγήσει στην ~ τής παράταξης*** ΣΥΝ. κατακερματισμός. **— πολυδιασπώ** ρ. {-άς...}. **^ πολυδιάστατος**, -η. -ο αυτός που έχει πολλές διαστάσεις· (συνήθ. μτφ.) που διεξάγεται προς πολλές κατευθύνσεις, ο πολύπλευρος, αυτός που δεν χαρακτηρίζεται από μονομέρεια: ~ ***εξωτερική πολιτική*** ΑΝΤ. μονοδιάστατος. **— πολυδιάστατα** επίρρ.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multi-dimensional|.
πολυδιαφημισμένος, -η. -ο αυτός που έχει διαφημιστεί ή διαφημίζεται πολλές φορές: ~ ***προϊόν / παράσταση.*** **πολυδιήγητος**, -η, -ο 117821 (ιστορία, γεγονός, πρόσωπο κ.λπ.) που η διήγησή του είναι πολύ διαδεδομένη, **πολυδιψία** (η) 11876] {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. παθολογική κατάσταση κατά την οποία εμφανίζεται αυξημένη επιθυμία για λήψη υγρών, συνήθ. σε ασθενείς που πάσχουν από (σακχαρώδη) διαβήτη ή ορισμένες παθήσεις των υυροδόχιον οδών.
[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polydipsiej. **πολυδόξαστος**, -η, -ο [αρχ.! πάρα πολύ δοξασμένος: ~ ***μάχη*** ΣΥΝ.
ένδοξος. Κπίσης **πολύδοξος** Ιμτγν.]. **πολυδουλεμένος**, -η, -ο αυτός που έχει δουλευτεί με κάθε λεπτομέρεια. που τον έχουν επεξεργαστεί πολύ καλά: ~ ***έργο*** / ***πίνακας*** / ***κόσμημα.***
πολύδροσος, -η, -ο Ιμτγν.] γεμάτος δροσιά: ~ ***πηγή.*** **πολυδύναμος**, -η. -ο [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει μεγάλες δυνάμεις ή δυνατότητες: ~ ***εκπαιδευτικός οργανισμός*** *2. πολυδύναμο αστυνομικό τμήμα* το αστυνομικό τμήμα που περιλαμβάνει στα όρια τής δικαιοδοσίας του πολλούς δήμους · **3.** ΦΑΡ.Μ. (εμβόλιο ή ορός) που έχει παρασκευαστεί από περισσότερα τού ενός στελέχη τού ίδιου βακτηρίου ή ιού, όπιος είναι το αντιγριπικό εμβόλιο. **— πολυδυναμία** (η). **Πολύδωρος** (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Κπίσης (λαϊκ.) **Πολύδωρας.**
[tΥΜ. αρχ. κύρ. όν.. < ***πολυ-*** + ***δώρον).*** **πολύδωρος**, -η, -ο
(λόγ.) αυτός που είναι γενναιόδωρος.
|ηϋμ. αρχ. < ***πολυ-*** + ***-δωρος*** (< ***δώρον).*** πβ. ***μεγαλό-δωρος].***
πολυεδρικός, -ή, -ό **1.** αυτός που έχει τη μορφή ή τα χαρακτηριστικά πολυέδρου: **-** ***κρύσταλλος / επιφάνεια*** **2.** (εκλογική περιφέρεια) που έχει περισσότερες από μία βουλευτικές έδρες. **— πολυεδρικό- τητα** (η).
πολύεδρος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει πολλές έδρες: ~ ***σχήμα*** *2. πολύεδρο* (το) {πυλυέδρ-υυ | -ων) n-mi. στερεό σώμα (σχήμα) που περικλείεται από επίπεδα πολύγωνα, τα οποία ονομάζονται έδρες: ***κανονικό*** ~ (τού υπνίυυ οι έδρες είναι κανονικά πολύγωνα και οι στερεές γωνίες ίσες) **3.** (λόγ.) αυτός που έχει πολλά καθίσματα: **~** ***αίθουσα.*** ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polycdrej. **πολυεθνικός**, -ή, -ό Ί. αυτός που αποτελείται από πολλά έθνη. στον οποίο περιλαμβάνονται πολλές εθνότητες: ~ ***κράτος*** *2.* αυτός που αφορά σε πολλά έθνη ή που γίνεται με τη συμμετοχή εκπροσώπων από πολλά έθνη: ~ ***διάσκεψη / εκστρατευτικό σώμα*** || ~ ***κο?^οσσός / συμφέροντα*** **3.** *πολυεθνική* (η) (ενν. ***επιχείρηση, εταιρεία)*** οικονομική μονάδα μεγάλων δυνατοτήτων, που δραστηριοποιείται σε παγκόσμια κλίμακα με υποκαταστήματα, παραρτήματα και θυγατρικές εταιρείες. οι οποίες ακολουθούν τις κατευθυντήριες γραμμές τής μητρικής επιχείρησης, π.χ. μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες, βιομηχανίες ειδών που καταναλώνονται παγκοσμίως κ.λπ. **— πολυεθνικότητα** (η). Ιηϋμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multinational), **πολυειδής**, -ής, -ές {πολυειδ-ούς | -είς (υυδ. -ή)} αυτός που εμφανίζεται σε πολλά είδη, με ***πολλές*** διαφορετικές μορφές ΣΥΝ. πολύμορφος. ποικίλος. **—πολυειδώς** επίρρ. Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.*** [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πολυ-*** + ***-ειδής*** < ***είδος].*** **πολυ εκατομμυριούχος** (ο/η) πρόσωπο που έχει περιουσία πολλών εκατομμυρίων δραχμών, δολαρίων κ.ά.

[ΕΤΥΜ. < ***πολν-*** + ***εκατομμύριο*** + ***-ούχος*** (< ***έχω***), μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multimillionaire!, **πολυέλαιος** (ο) Ιπολυελαί-ου J -ων. -ους} το μεγάλων διαστάσεων κρεμαστό πολύφωτο, το οποίο αναρτάται στην οροφή σαλονιών, αιθουσών δημόσιων ή ιδιωτικών χώρων ή σε εκκλησίες: ***μπρούντζινος / σκαλιστός / αναμμένος*** ~ · φρ. (ειρων.) *σιγά τον πολυέλαιο* για κάτι/κάποιον για το/τον οποίο δεν αξίζει να γίνεται λόγος: ***Κι αν δεν έρθει τι έγινε;*** ~! ΣΥΝ. σιγά!, σιγά τα λάχανα!

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πολυ-* + *-έλαιος* < *ελαία, έλ,αιον*\. πολυέλεος, -η, -ο Ιμτγν.11. (ως προσωνυμία τού Θεού) γεμάτος έλεος, εξαιρετικά φιλεύσπλαγχνος** ΣΥΝ. **οικτίρμο)ν, πονετικός** ΑΝΤ. **ανελέητος** 2. ΕΚΚΛΗΣ. *Πολυέλεος* **(ο) το τμήμα τού όρθρου κατά το οποίο διαβάζεται ο 135ος ψαλμός. στον οποίο κάθε εδάφιο τελειώνει με τη λέξη ε'Λέ-ϋ^*.**

πολυέξοδος, -η, -ο Ιμτγν.Ι 1. αυτός που απαιτεί ή για τον οποίο γίνονται πολλά έξοδα: ~ *εκδηλώνεις / έρευνες / διαμονή / εγχείρηση* ΣΥΝ. **πολυδάπανος** 2. **(για πρόσ.) αυτός που ξοδεύει πολλά: ~ *οικογένεια / νοικοκυριό*** ΣΥΝ. **σπάταλος, πολυεπίπεδος, -η. -ο αυτός που αποτελείται από πολλά επίπεδα: ~ *αίθουσα δεξιώσεων*** || **(μτφ.) ~ *κριτική / ανάλυση.* — πολυεπίπεδα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multilevel ή multilevelled]. **πολυεργαλειο** (το) εργαλείο με πολλά εξαρτήματα για ποικίλες εργασίες.

πολυεστέρας (ο) υφάνσιμο υλικό, δομική μονάδα τού οποίου είναι μία πολυεστερική ένωση. Επίσης πολυέστερ (το) {άκλ.} (βλ. λ. *πολυεστέρες).*

πολυεστέρες (οι) ΧΗΜ. πολυμερείς ενώσεις, των οποίων οι μακρο- μοριακές αλυσίδες έχουν σχηματιστεί με τη δημιουργία εστερικών ομάδων (βλ. λ. ***εστέρες)*** και χρησιμοποιούνται για την παραγωγή καλλυντικών, στιλβοκικών υλικών, για την κατασκευή πλαστικών, στην ηλεκτροτεχνία, τη βιομηχανία υφασμάτων κ.α.: ***κορεσμένοι*** / ***ακόρεστοι*** / ***αρωματικοί*** – **πολυεστερικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ.** polyester **(νόθο σύνθ.). Βλ. κ. *εστέρας***}.

πολυετής, -ής, -ές [αρχ.Ι {πολυετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. (φυτό) που ζει περισσότερο από έναν χρόνο, κατ' αντιδιαστολή προς το μονοετές 2. αυτός που διαρκεί πολλά χρόνια: ~ *σπουδές / υπηρεσία / θεραπεία / πείρα* (που αποκτήθηκε μετά από πολλά χρόνια) ΣΥΝ. **πολύχρονος, μακροχρόνιος.** * ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-ης. -ης, -ες.* πολυετία (η) [μτγν.] [πολυετιώνί μακροχρόνια περίοδος, διάστημα πολλών ετών: *επίδομα πο/.υετίας.***

πολύευκτος, -ος, -ο (αρχαιοπρ.) αυτός που ευχόμαστε πάρα πολύ να συμβεί: *η ~ επιτυχία.*

[ΠΤΥΜ. **αρχ. < *πολυ-* + *-ευκτος* < *εΰχομαι*\. πολυεύσπλαγχνος, -η, -ο [μτγν.] (συνήθ. ως προσωνυμία τού Θεού) αυτός που δείχνει μεγάλη ευσπλαγχνία** ΑΝ Ι. **άσπλαχνος. — πολυευ- σπλαγχνια (η) [μτγν.|. πολυζηλεμένος, -η. -ο αυτός *τον*** οποίο ζηλεύουν πολύ ή και πολλοί: ~ ***θέση*** ΣΥΝ. **αξιοζήλευτος. Επίσης πολυζήλευτος f Ι890|. πολύζηλος, -η, -ο αυτός που δείχνει πολύ μεγάλο ζήλο.**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πυλυ-* + *ζήλος].** πολυζήτητος, -η,-ο Ιμεσν.] περιζήτητος (βλ.λ.). **πολύζυγο** (το) [πολυζύγ-ου | -ων} όργανο τής ενόργανης γυμναστικής, το οποίο αποτελείται από δύο κατακόρυφες παραστάδες ύψους τριών μέτρων, που συνδέονται με είκοσι οριζόντιους ζυγούς (ράβδους) και το οποίο χρησιμοποιείται για την άσκηση των κοιλιακών μυών και για υπερεκτάσεις τού σώματος (πβ. λ. ***μονόζυγο).***

[ΕΤΥΜ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. ***πυλύζυγος< πολν- + ζυγός}.***

Πολυζώης (Ο) ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) Ζώης.

[ΕΤΥΜ. **Συγκεκομ. τ. τού μεσν. επιθ. *πολυζώητος*, που αποτελούσε ευχή να ^ήσει κάποιος πολλά χρόνια|. πολυζώητος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που έχει ζήσει ή ζει πολλά χρόνια** ΑΝΤ. **λιγόζωος. — πολυζωία (η) [1766]. πολυήμερος, -η, -ο]αρχ.] αυτός που έχει διάρκεια πολλών ημερών: *ταξίδι*** λντ. **ολιγοήμερος, πολύη^ος, -η. -ο [μτγν.] αυτός που παράγει ποικιλία ήχων. πολυθεαμο (το) /ί885J {πολυθεάμ-ατος j -ara. -άτων} το υπερθέαμα (βλ.λ.).** ε

πολυθείο ιη) [μτγν.Ι 1χο)ρ. πληθ.} ΘΡΗΣΚ. η πίστη σε πολλούς θεούς, η λατρεία πολλών θεών ΑΝΤ. μονοθεΐα. μονοθεϊσμός. Επίσης **πολυθε- ϊσμός** (ο) **[1888], πολυθεϊκός, -ή, -ό [1854| αυτός που περιλαμβάνει πολλούς θεούς: ~ *θρησκεία.***

πολυθεϊστής (ο) [18711, πολυθεΐστρια (η) {πολυθεϊστριών} ο οπαδός τού πολυθεισμού ΑΝΤ. μονοθεϊστής. — πολυθεΐστικός, -ή, -ό 1186λ|.

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ.** polytheiste]. **πολυθέλγητρος, -η, -ο 11872] (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει πολλά θέλγητρα, που ασκεί μεγάλη γοητεία: ~ *κόρη.* πολυθεσία (η) {χωρ. πληθ.] η κατοχή περισσότερων τής μιας έμμισθων θέσεων στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα από το ίδιο άτομο: *για την καταπολέμηση τής ανεργίας συνιστάται και ο περιορισμός***
τής ,

πολυθεσιος, -α. -ο 1. αυτός που έχει πολλές θέσεις: ~ *γκαράζι όχημα* 2. **(για σχολείο) αυτό που έχει πολλές θέσεις διδασκόντων: *- δημοτικό σχολείο.***

ΙΕΤΥΜ. < ***πολυ-*** + ***-θέσιος*** < ***θέση***, πβ. κ. ***μονο-θέσιος, δι-θέσΐος***\.

πολυθεσίτης (ο) {πολυθεσιτών}, **πολυθεσίτισσα** (η) {πολυθεσι- τισσών} ο υπάλληλος που κατέχει περισσότερες τής μιας έμμισθες θέσεις στον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα.

πολυθόρυβος, -η, -ο [1836} **αυτός που έχει ή προκαλεί πολύ θόρυβο: ~ *μηχανή / δρόμος*** ΣΥΝ. **πολύβουος** ΑΝΤ. **ήσυχος, πολυθρήνητος, -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει θρηνηθεί ή αξίζει να θρηνηθεί από πολλούς ή πολύ** ΣΥΝ. **πολυδάκρυτος, πολύκλαυ(σ)τος. πολυθρόνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} αναπαυτικό κάθισμα με στηρίγματα για την πλάτη (και συχνά και για τα χέρια), το οποίο προορίζεται για ένα άτομο (σε αντίθεση με τον καναπέ): *κάθομαι / βου/.ιάζω στην ~* II *βαθιά / κλασική / μοντέρνα ~* jj *κουνιστή / περιστρεφόμενη ~* || *~ γραφείου / σαλονιού / καθιστικού* || *αναπηρική* ~ (το αναπηρικό καροτσάκι)]] *πολυθρόνα-κρεβάτι*** (που μπορεί να ανοίξει και να χρησιμοποιηθεί ως κρεβάτι). **— (υποκ.) πολυθρονίτσα (η).**

|Γ.ΤΥΜ. **< ιταλ.** poltrona **< poltro «κρεβάτι» < λατ.** *pulliter **< pullus** «πώλος, πουλάρι», μέσω τής σημ. «κάθισμα, σαμάρι». Στην Ελληνική η λ. συνδέθηκε παρετυμολογικά με τις λ. ***πολύς*** και ***θρόνος***, πράγμα που εξηγεί και τη γραφή της], **πολυθρύλητος, -η, -ο Ιαρχ.] αυτός για τον οποίο έχουν δημιουργη- θεί πολλοί θρύλοι: *- ήρωας*** ΣΥΝ. **ξακουστός, ονομαστός, περιλάλητος, θρυλικός.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *φημισμένος.* πολυϊατρείο (το) ιατρείο στο οποίο υπάρχουν γιατροί πολλών ειδικοτήτων, ώστε να μπορούν να εξυπηρετηθούν ασθενείς με διάφορες ασθένειες και προβλήματα υγείας: *τα ~ τού Ι.Κ.Λ.* πολυΐστωρ (ο/η) {πολυΐστ-ορος, -ορα | -ορες. -όρων} (αρχαιοπρ.) 1. πρόσωπο που έχει πολλές γνώσεις 2. (συγγραφέας) που γράφει για ποικίλα θέματα, που ασχολείται με διάφορα είδη τού λόγου: ~ *δοκιμιογράφος.***

[ΕΤΥΜ. **μτγν. < *πολυ-* + *ϊστωρ*, για το οποίο βλ. λ. *ιστορία].* πολυκαιρία (η) Ιμεσν.] {χωρ. πληθ.} η πάροδος μεγάλου χρονικού διαστήματος (κυρ. ως αιτία φθοράς): *χαρτιά κιτρινισμένα από την ~.* πολυκαιρίζω ρ. αμετβ. {πολυκαίρισ-α. -μένος} 1. διαρκώ για μεγάλο χρονικό διάστημα (και υφίσταμαι τις ανάλογες συνέπειες): *έχει πολυκαιρίσει αυτή η διαμάχη* 2. (συνήθ. η μτχ. *πολυκαιρισμένος*, ***-η, -ο)*** αυτός που υπάρχει από πολύ καιρό, που δεν είναι καινούργιος ή φρέσκος: *- τρόφιμα* || *~ αιτήματα.* πολυκαιρινός, -ή. -ό 1. αυτός που υπάρχει από πολύ καιρό 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει μείνει σε αχρηστία επί μεγάλο χρονικό διάστημα και έχει παλιώσει ΙΥΝ. απηρχαιωμένος. Επίσης (λαϊκ.) πολυκαιρΐτικος, -η. -ο.

πολυκαλλιέργεια (η) {πολυκαλλιεργείων) ΓΕΩΠ. **γεωργικό σύστημα ταυτόχρονης καλλιέργειας περισσοτέρων τού ενός ειδών παραγο^γής σε μια έκταση γης. πολυκάναλος, -η, -ο** ΤΕΧΝΟΛ. **(για συσκευή) αυτός που έχει πολλά κανάλια: ~ *ραδιοενισχυτής / ψηφιακός αποκωδικοποιητής.***

[ΕΙΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** multichannel|.

Πολυκανδριώτης (ο). Πολυκανδριώτισσα (η) (λαϊκ.) αυτός που κατοικεί στη Φολέγανδρο ή κατάγεται από αυτήν ΣΥΝ. **Φολεγάνδριος.**

πολυκανδριώτικος, -η, -ο. πολυκάντηλο (το) [μεσν.] (λαϊκ.) ΕΚΚΛΗΣ. **πολύφωτο αποτελούμενο από πολλά καντήλια, το οποίο χρησιμοποιείται στις εκκλησίες. Πολύκαρπος (ο) [αρχ.] 1. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *ο Όσιος*** - 2. **ανδρικό όνομα, πολύκαρπος, -η, -ο |αρχ.| (για τόπους κ. μτφ. για πρόσ.) αυτός που παράγει πολλούς καρπούς, εξαιρετικά γόνιμος** ΣΥΝ. **καρπερός** ΑΝΤ. **άκαρπος, άγονος. — πολυκαρπία (η) [αρχ.). πολυκαταλαβαίνω ρ. μετβ. {πολυκατάλαβα} (με άρνηση) καταλαβαίνω σε ικανοποιητικό βαθμό: <5εν *πολυκατάλαβε το έργο / τι είπε* || *δεν ~ από αυτά, μη με μπλέκεις.* πολυκατάστημα (το) {πολυκαταστήμ-ατος | -ατα, -άτων} μεγάλο κατάστημα. που αποτελείται *από επιμέρους* τμήματα, στα οποία πω- λούνται ποικίλα είδη. λ.χ. ένδυσης, οικιακού εξοπλισμού, ηλεκτρονικών κ.λπ. (πβ. λ. *σούπερ μάρκετ).***

ʃ I-ΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** multistorej. **πολυκάτεχος, -η, -ο (λαϊκ.-ειρων.) αυτός που κατέχει πολλές γνώσεις. πολυμαθής.**

πολυκατοικία (η) {πολυκατοικιών} 1. πολυώροφο οικοδόμημα (με περισσότερους από δύο ορόφους) που διαχωρίζεται σε αυτοτελή διαμερίσματα: *ανέγερση πολυκατοικίας* || ***πενταώροφη*** ~ || **ο *θυρωρός / ο διαχειριστής / τα κοινόχρηστα τής ~*** || ***μένουμε στην ίδια ~ σε διαφορετικούς ορόφους*** 2. **(συνεκδ.) οι ένοικοι τού παραπάνω οικοδομήματος: *με τις φωνές του σήκωσε όλη την - στο πόδι.* πολυκέλαδος, -η, -ο (λόγ.) 1. (πουλί) που κελαηδά πολύ 2. (ειρων. για πρόσ.) αυτός που μιλάει πολύ** ΣΥΝ. **φλύαρος, πολυλογάς.**

{ΕΤΥΜ. **μτγν. < *πο/.υ- + κέλαδος*** «θόρυβος, ήχος» (βλ. κ. ***κε/.αηδώ)}.***

πολυκερδής, -ής. -ές [αρχ.Ι {πολυκερδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)(αυτός που αποφέρει μεγάλο κέρδος: ~ *επιχείρηση* ΣΥΝ. **κερδοφόρος. — πολυκερδώς** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-ης. -ης, -ες.* πολυκέφαλος, -η. -ο Ιαρχ.)** 1. **αυτός που έχει πολλά κεφάλια: *- τέρας*** 2. **(μτφ.) αυτός που έχει πολλούς αρχηγούς: ~ *κόμμα / ηγεσία.* πολυκινηματογράφος (ο) σύμπλεγμα πολλών κινηματογραφικοί αιθουσών.**

[ΠΤΥΜ. **Απόδ. τού αγγλ.** multiplex], **πολυκλαδικός, -ή. -ό 1. αυτός που διαχωρίζεται σε πολλούς επιμέρους κλάδους, τομείς 2.** *πολυκλσδικό (λύκειο)* **το λύκειο που παρέχει στον μαθητή τη δυνατότητα να επιλέγει μέσα από διάφορους κλάδους μαθημάτων αυτά που θα τον οδηγήσουν σε στοιχειώδη τεχνική / επαγγελματική κατάρτιση (όπως *το τεχνικό λύκειο*, βλ. λ. *τεχνικός)* ή θα προετοιμάσουν την εισαγωγή του σε Ανώτερες ή Ανώτατες Σχολές (όπως το *γενικό λνκειο*, βλ. λ. *γενικός).*** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *εκπαίδευση.* πολύκλαδος, -η. -ο Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που έχει πολλά κλαδιά, πολύκλαυτος, -η, -ο κ. πολύκλαυστος [αρχ.** 1 **(λόγ.) (για νεκρό) αυτός που έχει θρηνηθεί πολύ ή από πολλούς** ΣΥΝ. **πολυθρήνητος, πο**

λυδάκρυτος.
Πολύκλειτος (ο) {-ου κ. -είτου} ένας από τους σημαντικότερους αρχαίους Έλληνες ανδριαντοποιούς (5ος αι. π.Χ.): ***κανόνας τού*** ~ (σύγγραμμα τού καλλιτέχνη όπου όριζε τις σωστές αναλογίες τού ανθρώπινου σώματος· επίσης το άγαλμα «Δορυφόρος», το οποίο ακολουθεί τις αναλογίες αυτές). [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πολν- + κλειτός*** «ένδοξος, ονομαστός» < ****κλεΗ-ετ-ός*** (με σίγηση τού ενδοφωνηεντικού -F- και συναίρεση) < ***κλέος*** «δόξα» (βλ.λ.)].
πολυκλινική (η) 118451 νοσηλευτικό ίδρυμα (κλινική) όπου μπορούν να νοσηλευθούν ασθενείς διαφορετικών παθήσεων, στο οποίο παρέχεται ιατρική φροντίδα από γιατρούς όλων των ειδικοτήτων.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. polycliniqucj. **πολύκλωνος,** -η, -ο (μτγν.I 1· (λαϊκ.) πολύκλαδος (βλ.λ.) · 2. (καλώδιο) που αποτελείται από πολλά σύρματα, **πολυκοιτάζω** ρ. μετβ. {πολυκοίτα-ςα, -χτηκα, -γμένος! **1.** κοιτάζω (κάτι/κάποιον) συχνά: ***αυτός μπροστά*** σαν ***να σε πολυκοιτάζει*** **2.** αποδίδω σημασία σε (κάτι), το κοιτάζω προσεκτικά: <5εν ***πολυκοιτάζει τους τύπους, είναι απλός σ'αυτά*** || το ***πήρα βιαστικά, χωρίς να το πο- λνκοιτάξω.***
πολυκομματικός, -ή, -ό αυτός στον οποίο υπάρχουν ή συμμετέχουν πολλά κόμματα: ~ ***κυβέρνηση/ σύστημα*** ΑΝΤ. μονοκομματικός, **πολυκομματισμός** (ο) [1896J η ύπαρξη και λειτουργία πολλών κομμάτων: ***ο ~ αποτελεί θεμέλιο λίθο τής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας*** αντ. μονοκομματισμός.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. muhipartismc]. **πολυκοσμία** (η) [1766| {χωρ. πληθ.} ο συνωστισμός που δημιουργεί- ται από τη συγκέντρωση πολλών ανθρώπων στον ίδιο χώρο: ***αποφεύγω την ~ II αυτές τις μέρες υπάρχει ~ στα μαγαζιά λόγω των εκπτώσεων*** ΣΥΝ. κοσμοσυρροή, **πολυκοτυλήδονος,** -η, -ο βογ. αυτός που έχει περισσότερες από δύο κοτυληδόνες (βλ.λ.).
[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. polycotclydonj. **πολυκουζινάκι** (το) {χωρ. γεν.} σύνθετη οικιακή συσκευή που απο- τελείται από δύο ηλεκτρικές εστίες, νεροχύτη και μικρό ψυγείο. **Πολυκράτης** (ο) {-η κ. -άτους[1. τύραννος τής Σάμου (6ος αι. π.Χ.), γνωστός για τα έργα του στο νησί (λιμενικές εγκαταστάσεις, υδραγωγείο. ανάκτορο, ναός τής Ήρας) 2. ανδρικό όνομα, i ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < επίθ. ***πολυκρατής*** «πανίσχυρος, πολύ δυνατός»
πολύ- + -κρατής < κρατώ). **πολύκροτος,** -η, -ο [αρχ.| (μτφ.) αυτός που έχει προκαλέσει αίσθηση στην κοινή γνο')μη, που έχει συζητηθεί πολύ: - ***δίκη ι υπόθεση ί σίριαλ*** συν. περιβόητος, διαβόητος, **πολυκύμαντος,** -η, -ο **1.** (θάλασσα) που έχει πολλά κύματα αντ. ακύμαντος 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που έχει περάσει από πολλές διακυμάνσεις και περιπέτειες: ~ ***βίος / ιστορία*** συν. ταραχώδης, περιπετειώδης.
|ετυμ. μεσν. < ***πολυ- + -κύμαντος < κυμαίνω*** (< αρχ. ***κύμα)}.***
πολυκυστικός, -ή, -ό αυτός που έχει πολλές κύστεις: - ***ωοθήκες.***
[I ':ΓΥΜ.ηλληνογενής σέν. όρ.. < αγγλ. polycysticI. **πολυκύτταρος,** -η. -ο [1891 i ΒΙΟΛ. αυτός που αποτελείται από πολλά κύτταρα: ~ ***φυτά / οργανισμοί*** ΑΝ Γ. μονοκύτταρος. Ηπίσης **πολυ- κυτταρικός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. multicellulairel. **πολύκωπος,** -ος, -ο (λόγ.) αυτός που έχει πολλά κουπιά: ~ ***λέμβος.***
Ιετυμ. αρχ. < ***πολυ- + -κωπος< κώπη*** «κουπί» (βλ. κ. κουπί)].
πολυλειτουργικός, -ή. -ό αυτός που επιτελεί πολλές λειτουργίες.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multifunctional], **πολυλογάς** (ο) {πολυλογάδες}. **πολυλογού** (η) {πολυλογούδες] **1.** πρόσωπο που λέει πολλά λόγια περιττά ή ασήμαντα, που φλυαρεί ΣΥΝ. φλύαρος, φαφλατάς, γλωσσάς ΑΝΤ. λιγομίλητος. λιγόλογος 2. (ως ουσ.) φλύαρος άνθρωπος: ***δεν μπορώ*** τους — **πολυλογάδικος,** -η. -ο.
πολυλογία (η) |αρχ.] {δύσχρ. πολυλογιών) **1.** το να μιλάει κανείς πολύ, χωρίς να λέει κάτι ουσιαστικό: <5εν ***μπορώ την*** ~ του· ***αν αρχίσει, δεν σταματά με τίποτα*** ΣΥΝ. φλυαρία ΑΝΤ. ολιγολογία **2.** (συνεκδ., συνήθ. στον πληθ.) ό.τι λέει κανείς φλυαρώντας: ***αυτά είναι πολυλογίες!***
πολύλογος, -η, -ο [αρχ.]. **πολυλογώ** ρ. αμετβ. {-είς...' μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} φλυαρώ, μιλο) ακατάπαυστα· **φι** *(για) να μη σ'* **τα πολιιλογώ** για να μη φλυαρώ, για να μπω κατευθείαν στο θέμα: ~ ***έψαξα παντού, ρώτησα, αλλά αυτός είχε εξαφανιστεί.***
|Ηϋμ. < μτγν. ***πολυλογώ (-έω)*** < ***πολυ-*** + ***-λογώ*** (< ***λόγος)***I.
πολυμαθής, -ής, -ές {πολυμαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή) · πολυμαθέστ-ερος. -ατος} αυτός που έχει μάθει πολλά, που κατέχει πολλές γνώσεις (πβ. λ. ***αμαθής, ημιμαθής).*** — **πολυμάθεια** (η) Ιαρχ-J. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης.*** ***-ες.***
[ετυμ. αρχ. < ***πολυ-*** + ***-μαθής*** < ***μανθάνω,*** πβ. αόρ. β' ***έ-μαθ-ον\.***
πολυμαστία (η) {χωρ. πληθ.} ιαγρ. η δυσπλασία που συνίσταται στην ύπαρξη ή εμφάνιση συμπληρωματικών μαστοΐν στο στήθος και σπανιότ. στην πλάγια κοιλιακή ή βουβωνική χώρα.
[ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. polymastic]. **πολυμελής,** -ής, -ές [αρχ.| {πολυμελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που αποτελείται από* πολλά μέλη: ~ ***δικαστήριο / οικογένεια / επιτροπή / αντιπροσωπία / κυβερνητικό σχήμα*** ΑΝΤ. ολιγομελής. — **πολυμέλεια**
Ol)U887i.f
πολυμερής, -ής, -ές {πολυμερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που αποτελείται από πολλά μέρη ή έχει πολλές διαφορετικές πλευρές: - ***ανάλυση / ερμηνεία*** ΣΥΝ. πολυσύνθετος, πολύπλευρος, πολυσχιδής ΑΝΤ. μονομερής **2.** αυτός που διεξάγεται ανάμεσα σε πολλά μέρη: ~ ***συμφωνία / ανταλλαγές*** (πβ. λ. ***μονομερής, διμερής)*** **3.** αυτός που δεν μένει προσκολλημένος σε ένα, αλλά επεκτείνεται σε πολλά σημεία: ~ ***ενδιαφέρον/ μόρφωση*** · **4.** ΧΗΜ. **αυτός που έχει προκύψει από πολυμερισμό:** ~ ***ένωση/ υλικό.*** — **πολυμέρεια** (η) **[μτγν.I.** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***
[ΕΤΥ.Μ. **αρ^. < *πολυ- + -μερής < μέροςΐ*** **πολυμεριζω** ρ. μετβ. {πολυμέρισα, -τηκα. -μένος} ΧΗΜ. **παράγω (κάτι) με πολυμερισμό.**
{F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. polym6riser|. πολυμέριμνος, -η,-ο [αρχ.I αυτός που έχει πολλές μέριμνες, πολλές φροντίδες.
πολυμερισμός (ο) [1895] I.ΧΗΜ. **σειρά χημικών αντιδράσεων κατά τις οποίες σχηματίζονται χημικές ενώσεις με μεγάλο πλήθος ατόμων και μεγάλο μοριακό βάρος από τη συνένωση μεγάλου αριθμού απλούστερων όμοιων ή παρόμοιων μορίων 2. (στην πολιτική) η συλλογική εκτέλεση συλλογικά ειλημμένων διεθνών αποφάσεων από ομάδες κυβερνήσεων ή κρατών (κατά κανόνα, υπό την αιγίδα τού Ο.Η.Ε.)** ΑΝΤ. **μονομερισμός.**
ΙΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polymerisation. Στην πολιτική σημ. η λ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multilateralism (αντώνυ- μο τού bilateralism)], πολυμέσα (τα)** ΤΕΧΝΟΛ. **ο συνδυασμός οπτικών και ακουστικών μέσων, κυρ. μέσω JJ/Y, για εκπαιδευτικούς, διαφημιστικούς, ψυχαγωγικούς ή άλλους σκοπούς. - πολυμεσικός,-ή.-ό.**
|Γ ';ΙΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multimedia|. πολυμεταγγιζόμενος, -η, -ο αυτός που υποβάλλεται σε αλλεπάλληλες. περιοδικά επαναλαμβανόμενες μεταγγίσεις αίματος εξαιτίας παθήσεως (λ.χ. αιμοφιλίας, μεσογειακής αναιμίας): ~ *άτομα.***
[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. polytransfused (νόθο σύνθ.)].**
πολυμεταλλισμός (ο) {χωρ. πληθ.} ΟΙΚΟΝ. **το νομισματικό σύστημα κατά το οποίο κυκλοφορούν νομίσματα από διάφορα μέταλλα (χρυσά. αργυρά, χάλκινα κ.λπ.)** ΑΝΤ. **μονομεταλλισμός, πολυμετοχικός, -ή. -ό αυτός που αποτελείται από πολλούς μετόχους. - *εταιρεία.***
πολύμετρο (το) {πολυμέτρ-ου | -ων} ΤΕΧΝΟΛ. **συσκευή που περιλαμβάνει συνδυασμό οργάνων (αμπερόμετρο. βολτόμετρο και ωμόμετρο) με ευρεία χρήση σε διάφορες ηλεκτρικές μετρήσεις (τάσης, έντασης, αντίστασης κ.λπ.).**
|LTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polymetcr]. πολυμέτωπος, -η. -ο αυτός που εμφανίζεται ή διεξάγεται σε πολλά μέτωπα: - *εκστρατεία* || *η κυβέρνηση δέχεται ~ επίθεση από συνδικάτα,* εφημερίδες *και εσωκομματικούς* αντιπάλους, πολυμηνόρροια (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. **η εμφάνιση έμμηνης ρύσης ανά διαστήματα μικρότερα των 24 ημερών.**
[ΕΤΥΜ. **< *πολυ-*** + ***μηνο-*** **(< *μήνας)* + *-ρροια* (< *ρέω,* με διπλασιασμό τού *-ρ-* εν συνθέσει), ελληνογενής σέν. όρ.. < αγγλ. polymcnorrhocaj.
πολύμηνος, -η. -ο I1841J αυτός που έχει διάρκεια πολλών μηνών: - *ταξίδι ι θεραπεία.* πολυμηχανημα (το) μηχάνημα κατάλληλο για πολλές εργασίες, πολυμήχανος, -η, -ο [αρχ.I αυτός που μηχανεύεται, επινοεί συνεχώς τεχνάσματα, για να αντεπεξέρχεται στις δυσκολίες: *ο ~ Οδυσσέας* ΣΥΝ. **εφευρετικός, δαιμόνιος, ευφυής, επινοητικός, πολυμιλώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {πολυμιλάς... [πολυμίλησα} μιλάω πολύ. συνήθ. λέγοντας πράγματα που δεν θα έπρεπε να μαθευτούν ή για να φανεί ότι τα γνωρίζω: *μην γιατί θα βρεις τον μπελά σου.* Πολύμνια (η)** 1. ΜΥΘΟΛ. **κόρη τού Αία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τής θεατρικής τέχνης 2.** γυναικείο όνομα.
[ΕΤΥΜ. **αρχ. κύρ. όν. < *πολυ- + -ύμνια < ύμνος].* πολυμορφία (η) [μτγν.I (πολυμορφιών)** 1. **το να είναι κανείς πολύμορφος. το να παρουσιάζει ποικιλία στη μορφή του: *γλωσσική - || η*** ~ **των ακτών / των αντιφάσεων *κάποιου*** ΑΝΤ. **ομοιομορφία 2.** ΒΙΟΛ. **(παλαιότ.) ο πολυμορφισμός (βλ.λ.). πολυμορφικός, -ή, -ό 1.** ΒΙΟΛ. **(για οργανισμούς) αυτός που εμφανίζει διαφορετικά χαρακτηριστικά στη δομή ή λειτουργία του λόγω γενετικών διαφορών ή διαφορετικών συνθηκών ανάπτυξης: «οι *άνθρωποι είναι -, γι' αυτό είναι αδύνατο να βρεθεί ένα φάρμακο κατάλληλο για όλους»* (εφημ.) 2. (στη βιομηχανία) (α) προϊόν που το χαρακτηρίζει η δυνατότητα να λαμβάνει πολλές λειτουργικές μορφές και να εξυπηρετεί πολλαπλές ανάγκες: *- γραφείο ι καναπές* με *μοντέρνο ντιζάιν που «μεταμορφώνεται» με λίγες κινήσεις* (β)** *πολυμορφικό* **(το) επιβατικό όχημα που παρέχει τη δυνατότητα πολλαπλής αξιοποίησης τού εσωτερικού χώρου.**
{|•TYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polymorphic], πολυμορφισμός (ο) [1896[{χωρ. πληθ.} 1. ΒΙΟΛ. **γενετική παραλλαγή που δημιουργεί διαφορετικά χαρακτηριστικά στα άτομα τής ίδιας πληθυσμικής ομάδας ή τού ίδιου είδους, λ.χ. στους ανθρώπους τις διαφορετικές ομάδες αίματος, στις ανεμώνες το διαφορετικό χρώμα των λουλουδιών κ.λπ.** ΣΥΝ. **πολυμορφία 2.** ΧΗΜ. **η εμφάνιση χημικής ένωσης σε περισσότερες από μία διαφορετικές κρυσταλλικές μορφές.** [ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ. polymorphisme]. πολυμορφοπύρηνο (το) {πολυμορφοπυρήνωνί** ΒΙΟΛ. **(λευκό αιμοσφαίριο) που φαίνεται να έχει πολλούς πυρήνες με διαφορές στη μορφή και στο μέγεθος, ενώ πρόκειται για έναν πυρήνα με πολλούς λοβούς, οι οποίοι συνδέονται με λεπτότατους μίσχους.**
[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. polymorphonuclear (νόθο σύνθ.)}.**
πολύμορφος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που έχει ή παρουσιάζει διάφορες μορφές ΣΥΝ. **ποικιλόμορφος** ΑΝΤ. **ομοιόμορφος. — πολύμορφα / πολυμόρφως Iμτγν.] επίρρ. πολύμοχθος, -η, -ο Iαρχ.] αυτός που απαιτεί πολύ μόχθο ή γίνεται**

εφικτός μετά από πολύ μόχθο: ~ *προσπάθεια / έργο / επάγγελμα* **συν. επίπονος, κοπιαστικός, επίμοχθος, πολύμπριζο** (το) ·'* πολύπριζο
Πολυνείκης (ο) ΜΥΘΟΛ. γιος τού Οιδίποδα και τής Ιοκάστης, αδελφός τού Ετεοκλή, τής Αντιγόνης και τής Ισμήνης· σε μονομαχία για τον θρόνο τής Θήβας οι δύο αδελφοί αλληλοσκοτώθηκαν και η Αντιγόνη. παραβαίνοντας τη διαταγή που απαγόρευε την ταφή τού Πολυνείκη ως προδότη, έθαψε τον αδελφό της.
]1ΕΤΥΜ. αρχ. < *πολυ-* + *-νείκης* < *νείκος* «φιλονικία - μάχη»|.
πολύνεκρος, -η, -ο αυτός που έχει ως συνέπεια πολλούς νεκρούς: ~ *δυστύχημα / ναυάγιο* / *επιθέσεις.* **πολυνευρίτιδα** (η) ιλίρ. παθολογική αλλοίωση τού περιφερειακού νευρικού συστήματος. — **πολυνευριτικός, -ή, -ό.**
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polyneuritis], **πολύνευρος, -η, -ο** Ιμτγν.Ι αυτός που έχει πολλά νεύρα ή νευρώσεις: - «ρώίλο.
Πολυνησία (η) J1819J 1. σύνολο νησιών και νησιωτικών συστάδων τού ΚΑ. Ειρηνικού Ωκεανού, που καταλαμβάνει μια τεράστια τριγωνική έκταση, η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι ορίζεται από τα νησιά τής Ν. Ζηλανδίας, τα νησιά τού Πάσχα και τής Χαβάης 2. *Γαλλική Πολυνησία* (γαλλ. Polyncsie Franyaise) γαλλική υπερπόντια κτήση στον Ν. Ειρηνικό Ωκεανό, στην οποία ανήκει το νησί τής Ταϊτής με πρωτεύουσα την Παπεέτε. -·· **Πολυνήσιος** (ο) [1890], **Πολυνήσια** (η), **πολυνησιακός, -ή,-ό** [1898].
Ιείύμ. Ελληνογενές ξέν. τοπωνύμιο. < αγγλ. PolynesiaJ. **πολυνίκης** (ο) Ιμτγν.Ι {πολυνικώνΙ (σπάν.) πρόσωπο που έχει νικήσει πολλές φορές: (ως επίθ.) ~ *προπονητής* (που έχει οδηγήσει την ομάδα του πολλές φορές σε νίκη), **πολυνομία** (η) [J833J {πολυνομιών} η έλλειψη κωδικυποιημένης νομοθεσίας με την ύπαρξη πολλών, συχνά αντικρουόμενων νόμων για το ίδιο θέμα.
πολυνομοσχέδιο *(το)* (πολυνομοσχεδί-ου {-ων} χαρακτηρισμός νομοσχεδίου το οποίο είτε περιέχει διατάξεις που επιφέρουν αλλαγές σε πολλούς τομείς τής έννομης τάξης είτε για την ψήφισή του απαι- τείται η υπογραφή περισσοτέρων τού ενός υπουργών είτε ρυθμίζει μεν ένα μόνο αντικείμενο, αλλά οι αλλαγές που επιφέρει είναι δραστικές και πολύ σημαντικές: «~ *για τη* ***Δικαιοσύνη*** *καταθέτει το υπουργείο αμέσως μετά τις γιορτές: τι αλλάζει στα ναρκωτικά, τις εξώσεις και τα δικαστήρια*»(εφημ.) || «*με το ~ τού υπουργείου Εθνικής Άμυνας ρυθμίζονται θέματα των αξιωματικών; τού πολιτικού προσωπικού και των αποστράτων, το θέμα τής Εθνικής Μετεωρο/.ογικής Υπηρεσίας καθώς και ο τρόπος νέων προσλήψεων στο υπουργείο*» (εφημ.).
πολυξάκουστος, -η, -ο αυτός που έχει πολύ μεγάλη φήμη. πολύ ξακουστός ΣΥΝ. περίφημος, ονομαστός, φημισμένος. Επίσης **πολυξακουσμένος.**
Πολυξένη (η) 1. ΜΥΘΟΛ. η μικρότερη κόρη τού Πριάμου και τής Εκάβης 2. αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. γυναικείο όνομα.
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν.. ουσιαστικοπ. θηλ. τού επίθ. *πολύξενος* «αυτός που προσκαλεί πολλούς ξένους, που είναι φιλόξενος» < *πολυ-* + *ξένος* J.
πολύξερος, -η, -ο [μεσν.Ι (συνήθ. ειρων.) αυτός που ξέρει πολλά: *μας κάνει τον ~ ιυν. έξυπνος,* **πολυξοδιάζω** ρ. αμετβ. (διαλεκτ.) ξοδεύω πολλά, κάνω σπατάλες, **πολυομβρία** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) οι άφθονες και συνεχείς βροχοπτώσεις αντ. ανομβρία.
|ΕΤΥΜ. μτγν. < *πολύομβρος* < *πολυ-* + *όμβρος* «βροχή» (βλ.λ.)Ι.
πολυόμματος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει πολλά μάτια.
|ετυμ. μτγν. < *πολυ-* + *-όμματος*< *ομμα«μό.τι.* βλέμμα» (βλ.λ.)|.
πολύοσμος, -η. -ο ιμτγν.) (λόγ.) αυτός που αναδίδει πολλές και διαφορετικές οσμές. - **πολυοσμία** (η) [μτγν.]. **πολυουρεθανη** (η) πλαστική ύλη που χρησιμοποιείται κυρ. ως στε- γανωτικό και μονωτικό υλικό.
[ετυμ. Μεταφορά τού ελλΐ|νογενούς αγγλ. polyurethane < poly- (< ελλην. *πολυ-)* + ur- (< αρχ. *ουρυν. -α)* + -ethane, παραγ. τού ethyl (βλ. λ. *αιθύλιο)*\.
πολυουρία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η αύξηση τού όγκου των ούρων που αποβάλλονται από τον οργανισμό μέσα σε ένα εικοσιτετράωρο σε 2 λίτρα και η οποία είναι από τα πρώτα συμπτώματα τού σακχαρώδους διαβήτη. — **πολυουρικός, -ή,-ό** 11861 [.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polvuria|. **πολυπαθαίνω** ρ. μετβ. {πολύπαθα} παθαίνω (κάτι) κατ' επανάληψη, **πολυπάθεια** (η) [μτγν.Ι (χωρ. πληθ.} ποικιλία ψυχικών και σωματικών παθών, στα οποία υπόκειται κάποιος, **πολύπαθος, -η, -ο** αυτός που έχει υποστεί πολλά βάσανα, που έχει πάθει πολλά ΙΥΝ. πολυβασανισμένος. Επίσης (λόγ.) **πολυπαθής, -ής, -ές** [αρχ.Ι.
|ϋΤΥΜ. < αρχ. *πολυπαθής* < *πολυ-* + *-παθής* < θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. παθ. αόρ. β' *ε-παθ-ον)}.* **πολυπαιγμένος, -η. -ο** (για θεατρικό, κινηματογραφικό ή τηλεοπτικό έργο) αυτός που έχει παιχθεί πολλές φορές: ~ *σίριαλ* / *ταινία* / ντοκιμαντέρ, **πολυπάω** ρ. -»πολυπηγαίνω
πολύπειρος, -η, -ο [αρχ.Ι αυτός που διαθέτει μεγάλη πείρα: - *πολιτικός* / *προπονητής* αν γ. άπειρος. — **πολυπειρία** (η) |αρχ.|. **πολυπέταλος, -η, -ο 11809]** (άνθος) που έχει πολλά ελεύθερα πέταλα στη στεφάνη (πβ. λ. *μονοπέταλος).* **πολυπηγαίνω** κ. **πολυπάω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. (με άρνηση) ♦ 1. (αμετβ.) (α) πηγαίνω συχνά κάπου: *δεν ~ σινεμά* (β) ταιριάζω αρκετά: *αυτό το παντελόνι δεν πολυπηγαίνει με το σακάκι σου* ♦ 2. (μετβ.) **συμπαθώ, εκτιμώ (κάποιον) (κυρ. στον τ.** *πολυπάω): **αυτό τον τύπο δεν τον***
πολυπλάνητος, -η, -ο αυτός που έχει περίπλανηθεί πολύ ή σε πολλά μέρη.
πολύπλευρος, -η, -ο Ιμτγν.] 1. αυτός που έχει πολλές πλευρές: ~ ***σχήμα*** 2. (μτφ.) (α) αυτός που εμφανίζει διαφορετικές όψεις ή δεξιότητες: ~ ***ταλέντο*** ι ***ιδιοφυία*** / ***υπόθεση*** λντ. μονόπλευρος (β) αυτός που γίνεται από πολλές πλευρές: ***~ μελέτη / αντίδραση.*** — **πολύπλευρα** / **πολυπλεύρως** επίρρ. **πολυπληθής,** -ής. -ές [μτγν.Ι {πολυπληθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· πολυπληθέστερος, -ατος} αυτός που αποτελείται από μεγάλο πλήθος: ~ συ- ***γκέντρωση / εξόρμηση*** συν. πολυάριθμος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **πολυπλοειδής,** -ής, -ές βιολ. (για πυρήνα, κύτταρο, οργανισμό) αυτός που περιέχει περισσότερα χρωμοσώματα, συνήθως πολλαπλάσια, από κάθε ζεύγος (πβ. λ. ***διπλοειδής. απλοειδής).***
[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. polyploid (κατά το diploid)],**
πολυπλόκαμος, -η. -ο Ιμτγν.) 1. αυτός που έχει πολλά πλοκάμια 2. (μτφ.) αυτός που έχει ποικίλες και ύποπτες διασυνδέσεις και επεκτείνεται σε πολλά, διαφορετικά σημεία: ***η ~ επέκταση τής μαφίας*** ανά ***την υφήλιο.***
πολύπλοκος, -η. -ο αυτός που είναι υπερβολικά σύνθετος και έχει πολλά, διαφορετικά στοιχεία ή παραμέτρους, με αποτέλεσμα να μη γίνεται εύκολα κατανοητός, να μπερδεύει: ~ ***μηχανισμός λειτουργίας / υπόθεση / θεωρία / θέμα ι πρόβλημα*** ΣΥΝ. περίπλοκος, μπερδεμένος, συγκεχυμένος ΑΝΤ. απλός. — **πολύπλοκα** επίρρ., **πολυπλοκότητα** (η) [18941.
|ΕχΥΜ. **αρχ. < *πολυ-* + *-πλοκος* < *πλέκω*** (πβ. κ. ***πλοκή)}.*** **πολύποδας** (ο) {πολυπόδων} 1. ΖΩΟΛ. (α) κάθε θαλάσσιο ασπόνδυλο με κυλινδρική μορφή (όπως η θαλάσσια ανεμώνη), που φέρει αγκαθωτούς πλοκάμους γύρω από το στόμα και έχει συνήθ. την ανάποδη πλευρά του προσκολλημένη σε επιφάνεια (β) το χταπόδι · 2. ΙΑΤΡ. μαλακό σαρκώδες ή ινώδες μόρφωμα που αναπτύσσεται πάνω σε βλεννώδη επιφάνεια, όπως η μύτη. η μήτρα, το έντερο ή ο λάρυγγας και αποτελεί είτε καλοήθη όγκο είτε υπερτροφία τού βλεννογόνου. Επίσης (λόγ.) **πολύπους** [αρχ.Ι {πολύποδος}.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πολύπους* < *πολυ-* + *πούς. ποδός* (βλ. κ. ;rd<5i)|.
πολύποδος, -η. -ο αυτός που έχει πολλά πόδια, **πολυπόθητος, -η. -ο** [μτγν.Ι αυτός που αποτελεί αντικείμενο μεγάλου πόθου ή τού πόθου πολλών: ~ ***μέρα / στιγμή*** ΣΥΝ. περιπόθητος, **πολυποίκιλος, -η, -ο** [αρχ.| αυτός που εμφανίζει εξαιρετικά μεγάλη ποικιλία: ~ ***προβλήματα / ενδιαφέροντα / γνώσεις / καθήκοντα.*** — **πολυποίκιλα** επίρρ.
πολυποίκιλτος, -η, -ο [μεσν.] αυτός που έχει πλούσια διακόσμηση, που είναι ωραία στολισμένος: ~ ***κόσμημα.*** **πολυπολιτισμικός, -ή. -ό** αυτός που χαρακτηρίζεται από τη συνύπαρξη διαφόρων και διακρινόμενων μεταξύ τους πολιτισμών: - ***κράτη / κοινωνίες.*** —**πολυπολιτισμικότητα** (η).
[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. multicultural], πολύπορος, -η, -ο** (λόγ.) αυτός που παρέχει πολλά περάσματα, πολλές διαβάσεις,
{ΕΤΥΜ. ***αρρ < πολυ- + πόρος*** (βλ.λ.)[. **πολυποσία** (η) {χωρ. πληθ.} η υπερβολική κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών.
[ftym. αρχ. < ***πολυ-*** + ***-ποσία*** < ***πόσις*** (βλ.λ.)].
πολύπους (ο) -* πολύποδας
πολυπραγμονώ ρ. αμετβ.]αρχ.| {πολυπραγμονείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (κακόσ.) 1. ασχολούμαι με πολλά πράγματα (χωρίς να είμαι ο πλέον κατάλληλος για όλα) 2. ανακατεύομαι σε ξένες υποθέσεις από περιέργεια. —**πολυπραγμοσύνη** (η) [αρχ.]. **πολυπράγμων, -ων, -ον** |πολυπράγμ-ονος, -ονα j -ονες, -όνο)ν) (κακόσ.) 1. αυτός που έχει πολλές ασχολίες, χωρίς να μπορεί να αντεπε- ξέλθει σε όλες με επιτυχία ΣΥΝ. πολυάσχολος ΑΝΤ. απράγμων 2. αυτός που ανακατεύεται σε ξένες υποθέσεις, σε υποθέσεις που δεν τον αφορούν ΣΥΝ. ανακατωσούρης. Επίσης (καθημ.) **πολυπράγμονας** (ο/η). «·'* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ο)ν, -ων. -ον, απράγμων.***
I ii i v M. αρχ. < ***πολυ-*** + ***πράγμων< πράγμα}.*** **πολύπραγος, -η. -ο** (λαϊκ.) 1. αυτός που ασχολείται ή έχει ασχοληθεί με πολλά ιυν. πολυπράγμων ανί. άπραγος 2. αυτός που μηχανεύεται πολλά ιυν. επινοητικός, πολυμήχανος.
ΙΕΤΥΜ, **< *πολυ-* + *-πραγος* < θ. *πραγ-*** τού ρ. ***πράττω*** (πβ. αρχ. ***πράγμα).*** Βλ. κ. ***άπραγος}.***
πολύπριζο κ. (προφορ.) **πολύμπριζο** (το) εξάρτημα με ή χωρίς καλώδιο που συνδέεται με πρίζα και που επιτρέπει την παροχή ρεύματος σε δύο ή περισσότερες συσκευές ταυτόχρονα, **πολυπρόσωπος,** -η. **-ο** |αρχ.| 1. αυτός που συγκεντρώνει ή αποτε- λείται από πολλά πρόσωπα, πολλούς ανθρο)πους: ***σε ύστερες φάσεις τής βυζαντινής εικονογραφίας οι παραστάσεις είναι πιο ~ || ~ ομάδα / επιτροπή*** ΑΝΙ. ολιγοπρόσωπος 2. (μτφ.) αυτός που παρουσιάζει πολλά διαφορετικά πρόσωπα, που αλλάζει πρόσωπα και συμπεριφορά ΑΝΤ. υποκριτής. —**πολυπροσώπως** επίρρ. [μτγν.Ι, **πολυπροαωπία** (η), **πολύπτυχος,** -η. **-ο** Ιαρχ,] 1. αυτός που έχει πολλές πτυχές; - ***χιτώνας*** 2. (μτφ. για θέματα, υποθέσεις κ.λπ.) αυτός που παρουσιάζει πολλές όψεις, πολλές πλευρές: ***~ υπόθεση*** · 3. ΚΛΑ. ΙΕΧΝ. *πολύπτυχο(ν)* (το) {πολυπτύχ-ου) -ων} (στη βυζαντινή αγιογραφία) περισσότερες από τρεις πινακίδες ενωμένες, οι οποίες έχουν στις όψεις τους ζωγραφισμένες εικόνες τού Χριστού, τής Παναγίας, αγίων κ.λπ. · 4, έντυπο που οι σελίδες του είναι ενωμένες οριζόντια και διπλώνουν για να έχει μικρό σχήμα 5. ΦΙΛΟΛ. *πολύπτυχα* (τα) (στην παλαιογραφία) σύνολο τεσσάρων έο)ς δέκα συνενωμένων πινακίδων (βλ.λ.), που αποτελούσαν έναν κώδικα (βλ.λ.) (βλ. κ. λ. ***δίπτυχο, τρίπτυχο).*** ^

ιχολιο λ. *πτυχή*.

πολύπτωτος, -η, -ο **1.** γλωσσ. αυτός που έχει ή συντάσσεται με πολλές πτώσεις: ~ *σύστημα / ρήματα* αντ. μονόπτωτος 2. φιλολ. *πολύ- πτωτο(ν)* (το) ρητορικό σχήμα κατά το οποίο μία λέξη επαναλαμβάνεται σε μία περίοδο σε πολλές πτώσεις. ιχολιο λ. *άπτωτος*. [lil'ΥΜ. μτγν. < *πολυ-* -ί- *-πτωτος* < *πίπτω* (πβ. κ. *πτώ-σις*. βλ.λ.)]. **πολυπυρηνος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι 1. (λόγ.) αυτός που έχει πολλούς πυρήνες, κουκούτσια: - *καρπός* 2. βιολ.-φυς. αυτός που έχει περισσότερους από έναν πυρήνες: ~ *κύτταρο* αντ. μονοπύρηνος, **πολυρριζος,** -η, ὁ Ιμτγν.] (φυτό) που έχει πολλές ρίζες, **πολύς, πολλή, πολύ** [τού πολ-ύ (λόγ. πολλού) | πολλ-οί (ουδ. -ά)· (λόγ. υπερθ.) πλείστοςΐ 1. αυτός που υπάρχει σε μεγάλη ποσότητα: *έβα/.ες ~ αλάτι στο φαγητό* || *βγάζει ~χρήμα από την καινούργια* του *δουλειά* || ~ *ζάχαρη ι γάλα / κρασί* || ~ *χώρος μένει ανεκμετάλλευτος* || *πάει - καιρός αχό τότε* || *μαζεύτηκε ~ κόσμος* ΑΝΤ. λίγος· ΦΡ. *ουκ εν τω πολλώ το ευ* βλ. λ. *ουκ 2.* αυτός που υπάρχει ή εμφανίζεται σε μεγάλο βαθμό, με μεγάλη ένταση: ~ *κακό για το τίποτα* (αγγλ. *Much udo about nothing*, έργο τού Σαίςπηρ) || (παροιμ.) *«η ~ δουλειά τρώει τον αφέντη»* ({ *χρειάζεται ~ προσπάθεια ακόμη* [[*θα έχει φουρτούνα σήμερα· έχει ~ αέρα* || *έχει - ζέστη ι παγωνιά / θάλασσα* || *κάνει ~ φασαρία / ησυχία* || ~ *φως / πόνος ι γέλιο / θάρρος* ΣΥΝ. μεγάλος, έντονος, ισχυρός ανί. λίγος 3. (για χρόνο) μεγάλο διάστημα, μακρά διάρκεια: *έμεινε ~ χρόνο μακριά μας* || *περιμένω ~ ώρα* 4. (στον πληθ. *πολλοί, - ές. -ά)* αυτοί που υπάρχουν σε μεγάλο αριθμό: *έχω - γνωστούς, αλλά λίγοι είναι φίλοι* || *πήρε κακό βαθμό, γιατί έκανε ~ λάθη* ([~ *φορές* (συχνά) || ~ *άνθρωποι / αυτοκίνητα / ευκαιρίες / δυνατότητες / προβλήματα* ΑΝΤ. λίγοι' Φί'. (α) **πολλές** *φορές* συχνά: - οι *νέοι αψηφούν τους κινδύνους και ενεργούν παρορμητικά* (β) (λόγ.) *εν πολλοίς (έν πολλοΐς)* όσον αφορά σε πολλά πράγματα, κατά πολύ, σε σημαντικό βαθμό: *αυτά που ανακοίνωσε ο υπουργός ~ δίνουν ελπίδες για ριζικές αλλαγές* 5. (ο τ. *πολλά)* πράγματα σε μεγάλο αριθμό· η ειδικότερη σημασία του καθορίζεται από τα συμφραζόμενα: *έκανες - για μένα και δεν το ξεχνώ* (με βοήθησες πολύ) || *ζητάω* || το *μυαλό του κατεβάζει* - (έχει πολλές ιδέες) j| *ξέρω* ~ || ~ *και διάφορα* (ποικίλα και διαφορετικά πράγματα· φρ. (α) (παροιμ.) *όποιος Θέλει τα πολλά, χάνει και τα λίγα* βλ. λ. *λίγος* (β) (με άρνηση) *πολλά-πολλά* η οικειότητα και οι συχνές επαφές: *δεν θέλω ~ με τους γείτονες!* jj *δεν έχω ~ μαζί του* (γ) *τα πολλά-πολλά* το μεγαλύτερο μέρος: *πλύνε το τώρα με νερό. να φύγουν ~ και μετά Οα το καθαρίσουμε καλύτερα!* (δ) *οαν πολλά (δεν) μας τα λες!* ως έκφραση αγανάκτησης για όσα λέει κάποιος: *Σαν πολλά δεν μας τα λες: Για μάζεψε λίγο τη γλώσσα σου!* 6. *πολλοί* (οι) (α) οι περισσότεροι άνθρωποι, η πλειοψηφία: *τα κανάλια κανονίζουν το πρόγραμμά τους ανάλογα με το τι θέλουν -* (β) ο λαός. το πλήθος: *πεινάνε ~. για να περνούν καλά οι λίγοι* **7. ο πολύς (+** κύριο όνομα) για πολύ σημαντικό και γνωστό πρόσωπο (δηλώνει αποδοχή τής σπουδαιότητας τού προσώπου από πλευράς ομιλητή): *«γράφει ο ~ Γεώργιος Χατζιδάκις στα Λκαδημεικά Αναγνώσματα...»* || *ο φιλόσοφος τής γλώσσας, ο - Βίτγκενσταΐν* · φρ. (α) *το πολύ ι το πο- λύ-πολύ* (i) στη χειρότερη περίπτωση (για συνέπειες χωρίς ιδιαίτερη σημασία): ~ *να μην ξανατραγουδήσει / να χάσει το σπίτι του* (ii) το αργότερο, το μεγαλύτερο δυνατό χρονικό διάστημα: *θα λείψω ~ μία μέρα* (iii) το ανώτατο δυνατό όριο: ~ *να έχει πατήσει τα πενήντα* (β) δεν *το έχω* σε *πολύ* (+ να) είμαι ικανός (όσο και αν δεν το περιμένει κανείς): *τους προειδοποίησα να μη με πιέζουν, γιατί ~ να τους παρατήσω και να φύγω* σύν. δεν το έχω σε τίποτε. – **πολύ** επίρρ. (βλ.λ.). |ΕΤΥΜ. αρχ. < **polw-s*, ετεροιο>μ. βαθμ. τού Ι.Ε. **pcla- / *pla-* '«πληρώ, γεμίζω», πβ. σανσκρ. *purii-* «πολύς», αρχ. γερμ. *filu* Ο γερμ. viel), λατ. plus (> ιταλ. piii) κ.ά. Ομόρρ. *πλή-θος. πλή-ρης. πλείων / π?*έων* (< *;τλη/-ων). *κληθ-ύς, πλησμ-ονή* κ.ά. Η εναλλαγή των αρχ. θ. *πολυ- / πολλο- / πολλά-*, και ειδικά η παρουσία τού διπλού *-λλ-*. παραμένει δυσερμήνευτη· ίσως οφείλεται σε συλλαβική ανομοίωση από αμάρτυρους τ. *π·ολυ-λυ- / *λα* (πβ. κ. *μεγάλο- ι λα)*, οι οποίοι εμφανίζουν συλλαβική παρέκταση], **πολυσακχαρίτης** (ο) [πολυσακχαριτών) **χημ.** πολυμερές σάκχαρο, όπως το άμυλο ή η κυτταρίνη, που αποτελείται από πολλά μόρια απλών σακχάρων και κατά τον μεταβολισμό διασπάται σε απλά σάκ- χαρα. τα οποία καίγονται για να προμηθεύσουν τον οργανισμό με ενέργεια.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polysaccharide), **πολύσαρκος,** -η. -ο |αρχ.| (λόγ.-σπάν.) αυτός που είναι πάρα πολύ παχύς, εξαιρετικά ευτραφής συν. παχύσαρκος λντ. λιπόσαρκος. – **πολυσαρκία** (η) |αρχ.]. **πολυσέλιδος,** -η, -ο [1803] αυτός που αποτελείται από πολλές σελίδες: ~ *επιστολή / βιβλίο / έκδοση ι περιγραφή / αναφορά / κατάθεση* αντ. (ο)λιγοσέλιδος. **πολυσέπαλος,** -η,-ο 118731 βοτ. (άνθος) που έχει πολλά σέπαλα αμ. μονοσέπαλος.

jm υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. polyscpalousj. **πολυσήμαντος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει πολλές σημασίες, που μπο- ρεί να ερμηνευθεί με ποικίλους τρόπους συν. πολύσημος αντ. μονοσήμαντος 2. αυτός που έχει ιδιαίτερη σημασία, βαρυσήμαντος: ~ *ενέργεια / ομιλία* αντ. ασήμαντος.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *πολυ- + -σήμαντος* < *σημαίνθ)*\. **πολυσημία** (η) {χωρ. πληθ.] η ύπαρξη πολλών σημασκόν σε μια λέξη ή φράση ανγ. μονοσημία.

|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. polysemiej. **πολύσημος,** -η. -ο αυτός που έχει πολλές σημασίες, που μπορεί να εκληφθεί με διαφορετικούς τρόπους: ~ *διατύπωση ι λέξη* (βλ. κ. λ. *αμφίσημος)* συν. πολυσήμαντος αντ. μονόσημος.

Ιετυμ. αρχ. < *πολυ- + -σημος* < *σήμα*\.

πολυσθενής, -ής, -ές {πολυσθεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)[χημ. αυτός που έχει σθένος μεγαλύτερο από Ι. - **πολυσθένεια** (η).

[ητυμ. μτγν.. αρχική σημ. «σθεναρός». < ***πολυ-*** + ***-σθενής*** < ***σθένος.*** Ο χημ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. polyvalent], **πολύσπαστος,** -η,-ο Ιμτγν.11. αυτός που έλκεται ή σύρεται με πολλά σχοινιά 2. *πολύσπαστο* (το) {πολυσπάστ-ου | -ων} μηχαν. σύμπλεγμα τροχαλιών χρησιμοποιούμενο για την ανύψωση ή την έλξη μεγάλων βαρών.

πολυσπερμία (η) Ιμτγν.Ι [χωρ. πληθ.] η είσοδος πολλών σπερματοζωαρίων στο ωάριο κατά τη γονιμοποίηση, **πολύσπερμος,** -η. -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που περιλαμβάνει πολλά σπέρματα.

πολυσπορος, -η. -ο Ιαρχ.) **1.** αυτός που έχει πολλούς σπόρους **2. πσ-** *λύσπορο* (το) μαύρο ψωμί. στη ζύμη τού οποίου προστίθενται και σπόροι από διάφορα δημητριακά ή άλλα φυτά. **πολυσταυρία** (η) Ιχωρ. πληθ.) στοιχείο εκλογικού συστήματος, κατά το οποίο ο ψηφοφόρος εκδηλώνει την προτίμησή του σε περισσότερους τού ενός υποψηφίους στο ίδιο ψηφοδέλτιο, θέτοντας σταυρό δίπλα στο όνομά τους· κατ' αντιδιαστολή προς τη μονοσταυρία, **πολύστηλος,** -η. -ο **1.** (σε έντυπο και κείμενο) αυτό που καταλαμβάνει πολλές στήλες: - ***άρθρο*** λντ. μονόστηλος **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει μεγάλη έκταση, πάρα πολύ εκτενής: ~ ***αναφορά*** συν. μακροσκελής. εκτεταμένος, **πολύστικτος,** -η, -ο Ιμτγν-j (λόγ.) αυτός που έχει πολλά στίγματα συν. κατάστικτος, **πολύστιχος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που αποτελείται από πολλούς στίχου^:: ~ ***ποίημα*** αντ. (ο)λιγόστιχος. μονόστιχος, **πολύστροφος,** -η, -ο |αρχ.] **1.** (για μηχανές) αυτός που παίρνει πολλές στροφές: ~ ***κινητήρας*** · **2.** (ποίημα) που απαρτίζεται από πολλές στροφές · 3. (μτφ. για πρόσ.) αυτός τού οποίου το μυαλό παίρνει στροφές, κατεβάζει ιδέες και τεχνάσματα συν. επινοητικός, έξυπνος, ευφυής.

πολύστυλος, -η, -ο [μτγν.] αυτός που έχει πολλούς στύλους: ~ ***οικοδόμημα / ναός.***

πολυσυζητώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {πολυσυζήτη-σα, -θηκα, -μένος) **1.** συζητώ για πολύ χρόνο ή/και σε βάθος (για κάποιον/κάτι) 2. (κυρ. η μτχ. *πολυσυζητημένος,* ***-η. -ο)*** αυτός που έχει συζητηθεί πολύ: - ***θέμα/ βιβλίο / ταινία! πρόσωπο: συνέντευξη*** συν. πολύκροτος, **πολυσύλλαβος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που αποτελείται από πολλές συλλαβές: - ***λέξη*** ανί. μονοσύλλαβος, ολιγοσύλλαβος, **πολυσυλλεκτικός,** -ή. -ό αυτός που περιλαμβάνει πολλά διαφορετικά πρόσωπα ή πράγματα: - ***κόμμα*** (δηλ. κομματικός σχηματισμός με μέλη και οπαδούς διαφορετικής κοινωνικής προέλευσης και ιδεολογίας) / ***κίνημα*** || ~ ***τάσεις.*** – **πολυσυλλεκτικότητα** (η), **πολυσύνδετος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που έχει συνδεθεί με πολλούς τρόπους 2. φιλολ. *πολυσύνδετο* (το) σχήμα λόγου κατά το οποίο δύο ή περισσότερες προτάσεις ή όροι προτάσεως που επιτελούν την ίδια συντακτική λειτουργία, συνδέονται μεταξύ τους με συμπλεκτικούς ή διαζευκτικούς συνδέσμους, **πολυσύνθετος,** -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που απαρτίζεται από πολλά στοιχεία, που δεν είναι απλός στη σύνθεσή του: - ***πρόβλημα*** / ***υπόθεση*** / ***φρασεολογία*** αντ. απλός **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν περιορίζεται σε έναν μόνο τομέα, αλλά έχει πολλά χαρίσματα και δυνατότητες: ~ ***προσωπικότητα*** / ***ταλέντο*** συν. πολυτάλαντος 3. ΙΛΩΣΣ. (λέξη) που σχηματίζεται με περισσότερα από δύο συνθετικά, π.χ. ***πα- ρα-κατα-θήκη.***

πολυσύχναστος, -η. -ο] **j 844]** τόπος στον οποίο συχνάζει πλήθος ανθρώπων: ~ ***δρόμος ι πλατεία / κέντρο / παραλία.***

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. frcqucnte], **πολυσχιδής,** -ής, -ές {πολυσχιδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)) **1.** (λόγ.) αυτός που έχει διαιρεθεί σε πολλά μέρη. που έχει πολλές διακλαδώσεις 2. (μτφ.) αυτός που εκτείνεται σε πολλά πεδία, που καλύπτει πολλούς τομείς: ~ ***δράση*** / ***δραστηριότητα*** / ***καθήκοντα*** συν. πολύπλευρος. – **πολυσχιδώς** επίρρ. [μτγν.). σχολιο λ. ***-ης. -ης. -ες.***

ΙΕΤυμ. αρχ. < ***πολυ-*** -ί- ***-σχιδής*** < ***σχίζω***\. **πολυτάλαντος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που διαθέτει πολλά χαρίσματα, πολλά ταλέντα συν. προικισμένος, **πολυταξιδεμένος,** -η, -ο αυτός που έχει κάνει πολλά ταξίδια, που έχει γνωρίσει ξένους τόπους και ξένους πολιτισμούς κ.λπ. **πολυτάραχος,** -η. -ο [μτγν.| **1.** αυτός που εμφανίζει μεγάλη ταραχή και αναστάτωση: - ***συγκέντρωση*** / ***εποχή*** **2.** (θάλασσα) που είναι τρικυμιώδης 3. (μτφ.) αυτός που περνά / έχει περάσει από πολλές διακυμάνσεις και περιπέτειες: ~ ***βίος! ζωή*** / ***σχέση*** συν. περιπετειώδης, **πολύτεκνος,** -η. -ο **[**αρχ.ι **1.** αυτός που έχει πολλά παιδιά: ~ ***οικογένεια*** *2. πολύτεκνος* (ο) |πολυτέκν-ου j -ων. -ους) γονέας που έχει περισσότερα από τρία παιδιά, τέκνα: επίδομα / ***σύλλογος πολυτέκνων.***

πολυτεκνία (η) |αρχ.]. **πολυτέλεια** (η) [αρχ.| {-ας κ. (λόγ.) -είας [(σπάν.) πολυτελειών) **1.** η κατάσταση πλούτου και άνεσης, που χαρακτηρίζεται από τη δαπάνη μεγάλων χρηματικοί ποσών και τη χρήση αντικειμένων που υπερβαίνουν τις συνήθεις ανάγκες τού ανθρώπου: ***ζω μέσα στην*** - || συν- ***Οήκες πολυτέλειας*** συν. χλιδή, λούσο **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε προσφέρει ευχαρίστηση και απαιτεί έξοδα, χωρίς να είναι βασικό αγαθό: ο ***μισθός μου δεν μου επιτρέπει τέτοιες ~ |j είναι - για μας να φάμε έξω***· φρ. ***έχω*** *την πολυτέλεια να...* έχω τη δυνατότητα (συνήθ. για κάτι που άλλοι δεν έχουν ή για κάτι που μου λείπει): ***ευτυχώς εμείς***. σε ***αντίθεση με τους γονείς μας. έχουμε την πολυτέλεια να μπορούμε να βγαίνουμε και να διασκεδάζουμε συχνά*** || c)Vv ~ να ***χάνω τον χρόνο μου σε τηλεοπτικές ανοησίες!*** 3. το αγαθό που δεν είναι προσιτό (επειδή βρίσκεται σε έλλειψη ή πωλείται σε υπερβολικά υψηλή τιμή):

το βούτυρο ί το κρέας άρχισε να είναι ~ **4.** (η γεν. *πολυτελείας* ο)ς χαρακτηρισμός) (α) για οτιδήποτε αποτελεί αγαθό που βρίσκεται πέρα από τα στοιχειο)δη. τα απαραίτητα: ***είδη ~ είναι τα καλλυντικά, τα κοσμήματα, τα χαλιά κ.ά/*** φρ. **φόρος** *πολυτελείας* ο φόρος που επιβάλλεται στα είδη πολυτελείας, αφού η αγορά τους θεωρείται ένδει- ξη υψηλού εισοδήματος και επομένως μεγάλης φοροδοτικής ικανότητας (β) σε φρ. όπως *(ξενοδοχείο, εστιατόριο, κατάστημα κ.λπ.) πολυτελείας* ξενοδοχείο, εστιατόριο, κατάστημα κ.λπ., το οποίο έχει καταταχθεί πιο πάνω και από την Α κατηγορία και η τιμή του είναι ανάλογα υψηλή ΣΥΝ. **λουξ** (πβ. λ. ***υπερπολυτέλεια)*** (γ) *ψωμί πολυτελείας* το αφράτο λευκό ψωμί. **πολυτελής, -ής, -ές** Ιπολυτελ-ούς | **-είς (ουδ. -ή)** · **πολυτελέστερος, -ατος) 1.** αυτός που απαιτεί τη δαπάνη μεγάλων χρηματικών ποσών, προσφέροντας μεγαλύτερη ευχαρίστηση, άνεση: ~ ***γούστα / ζωή / κέντρα*** ΣΥΝ. **πολυέξοδος, δαπανηρός 2.** αυτός που παρουσιάζει εξαιρετικό πλούτο (ως προς την εμφάνιση, τον εξοπλισμό του κ.λπ.), υπε.ρβαίνοντας κατά πολύ την κάλυψη των στοιχειωδών αναγκο>ν: ~ ***διαμέρισμα / κατοικία / μέγαρο / εμφάνιση / αυτοκίνητο / σκάφος*** ΣΥΝ. **λουσάτος. —πολυτελώς** επίρρ. [αρχ.|. ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-ης, ~ης. -ες.*** [ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ακριβός» (ως αντώνυμο τού ***εύ-τελής).*** **< *πολυ- + -τελής < τέλος].* πολυτεντώνω** ρ. μετβ. {πολυτέντω-σα, -θηκα. -μένος} τεντώνω πάρα πολύ ή περισσότερο από όσο πρέπει ή είναι επιτρεπτό: ***μην πολυτεντώνεις το σκοινί, γιατί θα σπάσει*** ΣΥΝ. **παρατεντώνω. πολυτεχνείο** (το) [Ι849| **1.** το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα όπου διδάσκονται εφαρμοσμένες θετικές επιστήμες (π.χ. ηλεκτρολογία, πληροφορική, μηχανολογία, αρχιτεκτονική κ.ά.) και καλές τέχνες· (με κεφ.) ***Εθνικό Μετσόβιο*** - (συντομ. **Κ.Μ.Π.)** · φρ. (ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) *τού Πολυτεχνείου* απόφοιτος τού αντίστοιχου εκπαιδευτικού ιδρύματος (και όχι άλλων κατώτερων ή συναφούν σχολών): ***μηχανολόγος*** ~**2.** (συνεκδ.) η φοιτητική εξέγερση που έλαβε χώρα τον Νοέμβριο τού Ι973 κατά τής δικτατορίας με επίκεντρο το κτήριο στο οποίο στεγάζονταν οι σχολές τού παραπάνω ιδρύματος στην Αθήνα: ***τιμούμε τους αγωνιστές τού*** φρ. *γενιά τού Πολυτεχνείου* το σύνολο των ανθρο>πων που μετείχαν στην εξέγερση αυτή και (κατ' επέκτ.) η γενιά η οποία ανδρώθηκε κατά τα χρόνια τής δικτατορίας και τα πρώτα μεταπολιτευτικά χρόνια: ***ανήκει στους εκπροσώπους τής γενιάς τού Πολυτεχνείου. —πολυτεχνικός, -ή,-ό [18121.***

[ΕΤΥΜ. < ***πολυτεχνική (σχολή),*** με επίθημα ***-είο*** κατά το ***σχολείο,*** ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. (ecolc) polyteehnique). **πολυτεχνειούπολη** κ. (ορθότ.) **πολυτεχνειόπολη** (η) {-ης κ. -πόλεως Ι -πόλεις, -πόλεων) συγκρότημα κτηρίων και εγκαταστάσεων, στο οποίο στεγάζονται οι σχολές τού πολυτεχνείου, οι σχετικές υπηρεσίες (γραμματείες, σπουδαστήρια κ.λπ.) και οι φοιτητικές εστίες: - ***Ζωγράφου.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πανεπιστημιούπολη.*** **πολυτεχνίτης** (ο) {πολυτεχνιτών}, **πολυτεχνίτισσα** (η) (δύσχρ. πολυτεχνιτισσοιν) αυτός που γνοιρίζει και τα βγάζει πέρα σε. πολλές τέχνες, επαγγέλματα· συνήθ. στη φρ. *πολυτεχνίτης κι ερημοσπίτης* για κάποιον που καταπιάνεται με πολλά πράγματα, αλλά αποτυγχάνει σχεδόν παντού. Κπίσης **πολυτεχνίτρα** (η), **πολύτεχνος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι αυτός που καταπιάνεται με πολλές τέχνες, ο πολυτεχνίτης. — **πολυτεχνία** (η) |αρχ.|.

Πολύτιμη (η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥ.Μ. **Θηλ. τού αρχ. επιθ. *πολύτιμος*|. πολυτίμητος, -η. -ο [αρχ.Ι 1.** αυτός στον οποίο αποδίδονται ή έχουν αποδοθεί μεγάλες τιμές **2.** (λαϊκ.) αυτός που έχει μεγάλη αξία, πολύτιμος: **- *αγαθό.***

πολύτιμος, -η. -ο 1. αυτός που έχει πολύ μεγάλη αξία: ***~ λίθοι / μέταλλα / έγγραφα / νομίσματα / είδη*** **|| (κ. για πρόσ.) *η οικογένεια είναι ό.τι πιο πολύτιμο έχει κανείς στον κόσμο* j| *~ φίλος / συμπαραστάτης*** ΣΥΝ. **ανεκτίμητος, βαρύτιμος (για αντικείμενα) *2.*** αυτός που ωφελεί πολύ: ***- βοήθεια / συμβουλή / εμπειρία / συνεισφορά || ψηφίστηκε ως ο πολυτιμότερος παίκτης τού αγώνα*** ΣΥ\. **ωφέλιμος, ευεργετικός. — πολυτιμότητα (η).**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πολυ- + -τιμος< τιμή].* πολύτοκος, -η, -ο** (λόγ.) **1.** (γυναίκα) που έχει γεννήσει πολλά παιδιά **2.** (κ. για θηλυκό ζώο) αυτή που γεννά πολλές φορές ή πολλά μικρά: **~ *κουνέλα*** **3.** (μτφ.) αυτός που είναι εξαιρετικά γόνιμος, που αποφέ- ρει πολλούς καρπούς ΣΥΝ. **εύφορος, καρπερός. Ηπίσης (ορθότ.) πολύτοκος, -ος, -ο. — πολυτοκία (η) [αρχ.].**

]ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πολυτόκος* < *πολυ- + -τόκος* < *τίκτω*** (βλ. λ. ***τόκος)*\. πολύτομος, -η, -ο L18871** (έκδοση) που απαρτίζεται από πολλούς τόμους: ~ ***εγκυκλοπαίδεια*** ΑΝΙ. **επίτομος, μονότομος. πολυτονικός, -ή, -ό** (σύστημα γραφής) στο οποίο χρησιμοποιούνται περισσότεροι τού ενός τόνοι· κυρ. στη φρ. *πολυτονικό (σύστημα)* το σύστημα γραφής τής ελληνικής γλώσσας στο οποίο γράφεται και η περισπωμένη (ενδεχομένως και η βαρεία), καθώς και τα πνεύματα: ***ακολουθώ / εφαρμόζω το*** - **|| *γράφω σε*** ~ ΑΝΤ. **μονοτονικό** (σύστημα) · (κατ'επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με το παραπάνω σύστημα γραφής: ~ ***γραμματοσειρές*** ΑΝΤ. **μονοτονικός, πολυτονικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} ΜΟΥΣ. **η ταυτόχρονη εμφάνιση δύο ή περισσότερων διαφορετικών τονικοτήτων σε ένα έργο.**

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polyionalite]. **πολυτραβω** (κ. -άω) ρ. μετβ. {πολυτράβ-ηξα, -ιέμαι. -ήχτηκα, -ηγμέ- νος} τραβώ υπερβολικά: (συνήθ. μτφ.) ***μην το πολυτραβάς το σκοινί, γιατί θα είναι εις βάρος σου*** ΣΥΝ. παρατραβώ, **πολυτραυματίας** (ο/η) {πολυτραυματιών} πρόσωπο που έχει υποστεί πολλά τραύματα.

[ΕΓΥΜ. **Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ.** polytraumatise]. **πολυτρίχι** (το) {χωρ. γεν.} φυτό με φύλλα πολύ λεπτά και μακριά, που μοιάζουν με τρίχες.

[ΗΙΥΜ. **< μτγν. *πολυτρίχιον.*** υποκ. τού επιθ. ***πο/*ύτριχος*\. πολύτριχος, -η, -ο** [μτγν.] αυτός που έχει αυξημένη τριχοφυΐα ΣΥΝ. **δασύτριχος. - πολυτριχία** (η), **πολύτροπος, -η,-ο** Ιαρχ.] αυτός που μηχανεύεται πολλούς τρόπους, τεχνάσματα, για να αντιμετωπίσει δυσκολίες: (ως προσωνυμία τού Οδυσσέα στα ομηρικά έπη) «γον ***άντρα τον - πες μου. θεά>'*** (μετάφραση Ζ. Σίδερη).

πολυτροφία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η υπερβολική λήψη τροφής ΣΥΝ. **υπερσιτισμός.**

πολυτυπία (η) [1859J {πολυτυπιών} η ύπαρξη πολλών τύπων (π.χ. μια;: λέξης στη γλωσσολογία ή ενός είδους στη βιολογία), **πολύυδρος, -η, -ο** αυτός που έχει νερό σε μεγάλες ποσότητες, άφθονο ΑΝΤ. **ξερικός, άνυδρος.**

ΙΕΤΥΜ. **αρχ. < πολυ- + *-υδρος* < *ὕδωρ*** (βλ. κ. ***υδρία)*\. πολυύμνητος, -η. -ο** |αρχ.| αυτός που έχει υμνηθεί πολύ: ~ ***κατόρθωμα / ήρωας*** ΣΥΝ. **ονομαστός, ξακουστός, πολυφαγία** (η) Ιαρχ.} {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τού πολυφάγου **2.** η κατανάλωση υπερβολικά μεγάλης ποσότητας τροφής, **πολυφάγος, -ος. -ο** |αρχ.] (λόγ.) αυτός που καταναλώνει μεγάλες ποσότητες τροφής χο)ρίς να τις χρειάζεται ΣΥΝ. **αδηφάγος. - πολυφάγος** (ο) κ. **πολυφαγού** (η), **πολυφαρμακία** (η) **11861 [** {χωρ. πληθ.} **1.** η κατανάλωση πολλών, συνήθ. όχι απαραίτητων, φαρμάκων · **2.** η ύπαρξη στην αγορά πολλών φαρμάκων για την ίδια ασθένεια.

|ΙΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polypharmaciej. **πολυφασικός, -ή. -ό** ΗΛΕΚΤΡ. **αυτός που παρουσιάζει διαφορά στις φάσεις του: ~ *ρεύμα*** (βλ. κ. λ. ***τριφασικός).***

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polyphasic|. **πολύφερνος, -η. -ο** (αρχαιοπρ.) (συνήθ. ως χαρακτηρισμός γυναικών) αυτή που έχει μεγάλη προίκα και είναι περιζήτητη νύφη.

|πτυμ. μτγν. < ***πολυ- + -φερνος*** < ***φερνή*** «προίκα». Το αρχ. ***φερνή*** < **bhcr-na* (< I.E. **bher-* «φέρω») συνδ. με αρμ. befn «φορτίο», λιθ. bernus «αγώρι». αλβ. barre «φορτίο» κ.ά. Η λ. αναφερόταν αρχικώς στις υποχρεωτικές προσφορές θρησκευτικού χαρακτήρα σε τελετές και γάμους, όπου όμως γρήγορα αντικαταστάθηκε από τη λ. ***προίξ*** (βλ.λ.). Βλ. κ. ***παρά-φερνα*** (τα)J. **πολύφημος, -η. -ο** |αρχ.J (λόγ.) αυτός που έχει μεγάλη φήμη συν. περίφημος, διαβόητος. Επίσης **πολυφημισμένος. - πολυφημία** (η)

μτγν. I ν

πολυφίλητος, -η, -ο |μτγν.[(λόγ.) πολύ αγαπητός: ~ ***τέκνο.*** **πολυφυής, -ής, -ές** {πολυφυ-ούς | **-είς (ουδ. -ή)}** (λόγ.) αυτός που παρουσιάζει πολλαπλή φύση. πολλά διαφορετικά είδη ΣΥΝ. **πολυειδής. πολυποίκιλος, πολύμορφος.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-ης. -ης. -ες.***

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πολυ- + -φυής* < *φύω* / *-ομαι*** (βλ.λ.)]. **πολυφυλετικός, -ή, -ό** αυτός που περιλαμβάνει πολλές φυλές: ***οι Η.Π.Α. είναι - κράτος. — πολυφυλετισμός (ο).**

[Ι-ΙΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. polyphyleiicj. πολύφυλλος, -η. -ο** [μτγν.] (συνήθ. για φυτά) που έχει πολλά φύλλα: ~ ***δέντρο.*** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *φύλλο.* πολυφωνία** (η) **Ιμτγν.] {πολυφωνιών} 1.** ΜΟΥΣ. **η τέχνη τής οργάνωσης τής μουσικής σε έναν αριθμό ανεξάρτητων μεταξύ τους και ως επί το πλείστον ισότιμοη- φωνών (μελωδικών γραμμών ή μερών), οι οποίες εκτελούνται από μουσικά όργανα ή ανθρώπινες φωνές, προκειμένου να ακουστούν ταυτόχρονα, κατά απολύτως ελεγχόμενο τρόπο** · αναφέρεται ειδικότερα στη δυτικοευρωπαϊκή μουσική από τον 13ο ώς τον 17ο αι. και η ανάπτυξή της συνδέεται με την ειδική τεχνική τής αντίστιξης (βλ.λ.) · αντιπαρατίθεται προς τη ***μονοφωνία,*** όπου η μουσική οργάνωση εξαντλείται σε μια κυρίως μουσική γραμμή και προς την ***ομοφωνία,*** όπου η μουσική οργάνωση περιλαμβάνει μια μουσική γραμμή και τη συνοδία της: ***η ~ τής Αναγέννησης || η μουσική αυτή αντιπροσωπεύει μια πρώιμη μορφή*** ~ **2.** (συνεκδ.) μουσική σύνθεση ή μέρος μουσικής σύνθεσης με πολυφωνική γραφή: ***η ~ τής χορωδίας / τής ορχήστρας*** ΣΥΝ. **αντίστιξη · 3.** (μτφ.) η ύπαρξη και έκφραση πολλών διαφορετικών απόψεων: ***πρέπει να υπάρχει ~ στα*** *M.M.E.* ΣΥΝ. **πλουραλισμός** ΑΝΤ. **μονοφωνία. — πολυφωνικός, -ή.-ό i 1891J.**

πολύφωνος, -η. -ο |αρχ.[αυτός που βγάζει πολλές διαφορετικές φωνές, ήχους.

πολύφωτος, -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που έχει πολλά φώτα **2. πολύφωτο** (το) φωτιστικό που αποτελείται από πολλούς λαμπτήρες και συνήθ. κρεμιέται από το ταβάνι.

[ΕΤΥΜ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *πολύφυ)τος}.* πολύχορδος, -η. -ο** Ιαρχ.] **1.** (μουσικό όργανο) που έχει πολλές χορδές ΑΝΤ. **μονόχορδος 2.** (μουσικό κομμάτι) που έχει γραφτεί, για να εκτελείται από όργανα με πολλές χορδές, **πολυχρησία** (η) {χωρ. πληθ.} η συχνή και για μεγάλο χρονικό διάστημα χρήση ή και η χρήση από πολλούς: ***οι καναπέδες έχουν φθαρεί από την ~.***

[ΕΤΥΜ. **< *πολυ-'+ χρησία < χρήση*\. πολυχρονεμένος, -η. -ο** (λαϊκ.) (ως ευχετ. προσωνυμία ισχυρού προσώπου από τους υποτελείς του) αυτός για τον οποίο εύχονται να ζήσει πολλά χρόνια: ο ~ ***μας πασάς / σουλτάνος.*** **πολυχρονίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πολυχρόν-ισα, -ισμένος κ. -εμένος} (λαϊκ.) ♦ **1.** (μετβ.) εύχομαι σε (κάποιον) να ζήσει πολλά χρόνια: ***η ίΐαναγία να σε πολυχρονίζει για το καλό που έκανες*** ♦ **2.** (αμετβ.) διαρκώ για μεγάλο χρονικό διάστημα: ***πολυχρόνισε η υπόθεση αυτή στα δικαστήρια και λύση δεν βρέθηκε ακόμα.***

Πολυχρόνιος (ο) {Πολυχρονίου} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Πολύχρονης.**

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. t-πίθ. ***πολυχρόνιος*** «αυτός που διαρκεί πολύ, που ζει πολλά χρόνια» (< ***πολυ-*** + ***-χρόνιος*** < ***χρόνος)].* **πολυχρονιος, -α, -ο** [αρχ.] (λόγ.) **1.** αυτός που διαρκεί, υφίσταται για μεγάλο χρονικό διάστημα: ~ ***ασθένεια*** **2.** ι-:κκλη. *ττολυχρόνιο(ν)* (το) [πολυχρονίου} δέηση που ψάλλεται στις εκκλησίες για τη μακροημέρευση εκκλησιαστικών ή πολιτικών αρχόντων, **πολυχρονισμός** (ο) (λόγ.) εκκλιις. η απαγγελία τού πολυχρονίου.

Επίσης **πολυχρόνισμα** (το), **πολύχρονος, -η. -ο** Ιμτγν.) **1.** αυτός που διαρκεί πολλά χρόνια: ~ ***απουσία ι πόλεμος / περιπέτεια / διδασκα/άα*** **2.** (ευχετ.) σε κάποιον που γιορτάζει τα γενέθλιά του ή την ονομαστική του γιορτή, για να ζήσει πολλά χρόνια: ***-/ Να τα εκατοστήσεις!***

πολύχρυσος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που έχει πολύ χρυσάφι, που είναι γεμάτος χρυσάφι: οι - ***Μυκήνες*** (χαρακτηρισμός των Μυκηνών, γνωστός από τον Όμηρο), **πολυχρωμία** (η) [1896] {χωρ. πληθ.) **1.** τυπογραφική ή λιθογραφική μέθοδος για την εκτύπωση εικόνων με συνδυασμό πολλών χρωμάτων (πβ. λ. ***διχρωμία, τετραχρωμία***) **2.** η συνύπαρξη στο ίδιο αντικείμενο πολλών χρωμάτων ταυτόχρονα αντ. μονοχρωμία.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. polychromie). **πολυχρωμισμός** (ο) ΙΑΓΡ. η ιδιότητα των χρωμογόνων μικροβίων να σχηματίζουν χρωστικές ουσίες διαφόρων χρωμάτων.

[ΗΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. polychromisme|. **πολύχρωμος,** -η. -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει ποικιλία χρωμάτων: ~ ***ρούχα*** ΣΥΝ', (μειωτ.) παρδαλός Λ\'Τ. μονόχρωμος, **πολύχυμος,** -η, Ο Ιμτγν.] αυτός που έχει πολλούς χυμούς ΣΥΝ. ζουμερός, ρμώδης.

πολυψήφιος, -α. -ο |1879] (για αριθμούς) αυτός που αποτελείται από πολλά ψηφία, πολύψηφος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει κατασκευαστεί από πολλές ψηφίδες.

πολυώδυνος, -η, -ο αυτός που προκαλεί μεγάλο πόνο: ~ ***ασθένεια*** ΣΥΝ. επώδυνος, οδυνηρός. ΙΧΟΛΙΟ λ. ***σύνθετος.***

[ΕΙΥΜ. μτγν. ***< πολυ-*** -ί- ***-ώδυνος*** (με έκταση τού αρχικού ***ό-*** εν συνθέσει) < ***οδύνη\.***

πολυώνυμος, -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που φέρει πολλά ονόματα *2. πολυώνυμο* (το) [πολυωνύμ-ου | -ων) η αλγεβρική παράσταση που αποτελεί το αλγεβρικό άθροισμα μονωνύμων. **— πολυωνυμία** (η) [αρχ.|. ^ σχολιο λ. ***όνομα, σύνθετος.***

[ετυμ. αρχ. < ***πολυ-*** + ***-ώνυμος*** (με έκταση τού αρχικού *ό-* εν συνθέσει) < ***όνυμα,*** αιολ. τ. τής λ. ***όνομα.*** Η σημ. 2 είναι απόδ. τού γαλλ. polynome).

πολυωπία (η) Ιχωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. οφθαλμική πάθηση που οφείλεται σε βλάβη τού κερατοειδούς ή τού κρυσταλλοειδούς φακού, κατά την οποία το μάτι αντιλαμβάνεται πολλαπλές εμφανίσεις (είδωλα) τού ιδίου αντικειμένου.

[ΕΤΥΜ. ***< πολυ-*** + ***-ωπία*** < θ. ***ωπ-*** (πβ. αρχ. παρακ. ***δπ-ωπ-α*** τού ρ. ***όρώ,*** βλ. λ. ***όψη),*** ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. polyopia), **πολύωρος, -η, -ο** Ιμτγν.] αυτός που έχει διάρκεια πολλών ωρών: ~ ***ταξίδι / αναμονή.***

πολυώροφος, -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που έχει πολλούς ορόφους: ~ ***πολυκατοικία*** ANT. μονώροφος, **πολφεκτομή** (η) ΙΑΤΡ. η αφαίρεση τού πολφού (βλ.λ.) **ΣΥΝ. απονεύρωση.**

[ΗΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. pulpectomy (νόθο σύνθ.)[. **πολφίτιδα** (η) ΙΑΤΡ. φλεγμονή τού πολφού, που εκδηλώνεται με έντονους πόνους.

[ΚΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. pulpitis], **πολφός** (ο) ΑΝΑΤ. μαλακή και ιδιαίτερα ευαίσθητη ουσία, λόγω των νεύρων που περιέχει, που υπάρχει στην κοιλότητα τού δοντιού, συνδέοντας το εσωτερικό με την επιφάνειά του. — **πολφικός,** -ή. -ό. ΙΕΤΥΜ. αρχ. λ., με εκφραστ. αναδιπλασιασμό, αγν. ετύμου. Η συσχέ- τιση με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου ***πλεφίς- σησαμίς*** παραμένει αβέβαιη. ενώ άγνωστη είναι η ετυμ. τού αντίστοιχου λατ. pulpa «σάρκα»].

πολωνέζα (η) Ιχωρ. πληθ.) **1.** εθνικός χορός των Πολωνών με μέτριο ρυθμό και μέτρο 3/4: ***οι φημισμένες*** ~ ***τού Σοπέν****2.* (συνεκδ.) η μουσική τού παραπάνω χορού. Επίσης **πολωνέζ** {άκλ.}.

[ΚΤΥΜ. **< γαλλ. polonaise, θηλ. τού επιθ. polonais «πολωνικός»]. Πολωνία (η) (πολ. Rzeczpospolita Polska = Δημοκρατία τής Πολωνίας)** κράτος τής Α. Ευρώπης με πρωτεύουσα τη Βαρσοβία, επίσημη γλώσσα την Πολωνική και νόμισμα το ζλότι. **— Πολωνός κ. (καθημ.) Πολωνέζος (ο). Πολωνή κ. (καθημ.) Πολωνέζα (η), πολωνικός, -ή, -ό κ. (καθημ.) πολωνέζικος, -η, -ο. Πολωνικά κ. (καθημ.) Πολωνέζικα (τα).** [ΕΤΥΜ. **< μεσν. λατ. Polonia < πολ. Polska, από το επωνύμιο Pole**

pole «πεδιάδα, κοιλάδα», λόγω τού ότι οι Πολωνοί ήταν κυρ. κάτοικοι πεδιάδων].

πολώνιο (το) [πολωνίου | χωρ. πληθ.) ΧΗΜ. ραδιενεργό μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ρο) που συνοδεύει συχνά το ράδιο και προκύπτει κατά τη διεργασία τής διάσπασης τού ουρανίου (βλ. κ. λ. ***περιοδικός,*** ΠΙΝ.).

[ί-ΤΥΜ. **Μεταφρά τού νεολατ. polonium < μεσν. λατ. Polonia «Πολωνία», επειδή η χημικός Marie Curie, η οποία το ανακάλυψε, ήταν πολωνικής καταγωγής), πολώνω** ρ. μετβ. **|1883|** {πόλω-σα, **-θηκα. -μένος) 1.** ΦΥΣ. **δημιουργώ πόλωση 2.** (μτφ.) (σε αντιπαραθέσεις ατόμων, ομάδων κ.λπ.) **δημιουργώ δύο πόλους με αντίθετες και συγκρουόμενες απόψεις:** ***αυτά τα διλήμματα έχουν σκοπό να πολώσουν τους ψηφοφόρους συσπειρώνο- ντάς τους γύρω από τα δύο μεγάλα κόμματα.***

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν.** όρ., **< γαλλ.** polariserj.

πόλωση (η) **] 1854)** l-ης κ. **-ώσεως [-ώσεις. -ώσεων}** 1. ΦΥΣ. (α) η δημιουργία διαφοράς δυναμικού μεταξύ δύο αγωγών (β) (για το φως) η εξασθένιση τής έντασης τού φωτός μετά από ανάκλαση ή διάθλαση υπό ορισμένες συνθήκες: ~ τού ***φωτός*** *2.* (μτφ.) η δημιουργία δύο πόλων με αντίθετο πολιτικοϊδεολογικό περιεχόμενο, γύρω από τους οποίους συσπειρώνονται άτομα με όχι απόλυτα ταυτόσημες ιδέες και απόψεις: ***η ~ τής πολιτικής ζωής οδηγεί στη συρρίκνωση των μικρότερων κομματικών σχηματισμών.***

[ΕΤΥΜ. **Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polarisation), πολωτής** (ο) ΦΥΣ. **ειδική συσκευή η οποία προκαλεί πόλωση τού φωτός· όμοια συσκευή χρησιμοποιείται για να διαπιστωθεί αν το φως είναι πολωμένο.**

[ΗΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. polariseur]. πολωτικός, -ή, -ό [1889] αυτός που προκαλεί πόλωση: ~ ***φίλτρο / μικροσκόπιο*** **II** (κ. μτφ.) ***- ενέργειες / αποφάσεις / ομιλίες των αρχηγών των δύο μεγάλων κομμάτων.*** **πομάδα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.) (χρωματική αλοιφή με ιδιαίτερα λιπαρή σύνθεση, που χρησιμοποιείται ως καλλυντικό τού δέρματος.

[ΕΙΥΜ. **< βεν. pomada (ιταλ. pomata). αρχική σημ. «χυμός μήλου, μηλίτηο < pomo «μήλο» < λατ. pomum).**

Πομάκος (ο), **Πομάκα** (η) αυτός που ανήκει σε βουλγαρόφωνη μουσουλμανική μειονότητα τής Δ. Θράκης. **— πομακικός, -ή. -ό [1891] κ. (καθημ.) πομάκικος, -η. -ο. Πομακικά κ. (καθημ.) Πομάκικα** (τα).

[ΗΤΥΜ. **Μεταφορά τού γερμ. Pomaken, πιθ. βουλγ. προελ.|.**

πομακική γλώσσα. Έτσι ονομάζεται η γλώσσα που μιλούν οι Έλληνες Πομάκοι τής Θράκης. Πρόκειται για σλαβική γλώσσα, διάλεκτο τής Βουλγαρικής, η οποία δεν έχει καμιά απολύτως σχέση με την Τουρκική, την οποία διδάσκονται στο σχολείο οι Πομάκοι ως μουσουλμάνοι! Ήδη άρχισαν και εμφανίζονται οι πρώτες περιγραφές τής πομακικής γλώσσας από ιθαγενείς ομιλητές Έλληνες Ι Ιο- μάκους τής Θράκης (έχουν συνταχθεί γραμματική και λεξικό). Λς σημειωθεί ότι πρόκειται για προφορικά μόνο παραδεδομένη γλώσσα. που πρώτη φορά στην Ελλάδα επιχειρείται η καταγραφή και περιγραφή της με κατάλληλη προσαρμογή τού ελληνικού αλφαβήτου.

Πομερανία (η) περιοχή τής Β. Ευρώπης στη Βόρεια Θάλασσα, ένα τμήμα τής οποίας ανήκει στη Γερμανία και η υπόλοιπη στην Πολωνία. **— Πομερανός** (ο), **Πομερανή** (η), **πομερανικός, -ή. -ό.**

[ΠΤΥΜ. **Μεταφορά τού νεολατ. Pomerania < πολ. pomorzc «παραθαλάσσιος» < ρο «δίπλα, κοντά» + morzc «θάλασσα»), πόμολο** (το) **χερούλι πόρτας, παραθύρου ή επίπλου: *το ~ τής ντουλάπας ι τού κομοδίνου || έβαλε ασημένια ~ στις πόρτες.*** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *αντιδάνειο.***

[ΕΤΥΜ. **< ιταλ. pomolo. αρχική σημ. «το χερούλι τής σέλας (που αρχικώς είχε τη μορφή μήλου)». < μτγν. λατ. pomulum, υποκ. τού λατ. pomum «μήλο»], πομόνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **είδος αντλίας κυρ. για άντληση.**

[ΕΓΥΜ. **Αγν. ετύμου. ίσως εμπορική ονομασία],**

πόμπα (η) [χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **η αντλία.**

(ΕΓΥΜ. **< ιταλ. pompa < γαλλ. ponipe < ολλ. pompe, ονοματοπ. λ.],**

πομπεύω ρ. μετβ. [πόμπ-εψα. -εύτηκα, -εμένος) (λαϊκ.) διασύρω δημόσια κάποιον** συν. **διαπομπεύω, εξευτελίζω, ρεζιλεύω. — πόμπευαη** (η) **[οίρχ.] κ. (λαϊκ.) πόμπεμα** (το).

[ετυμ. **αρχ. < *πομπή].* πομπή** (η) **1.** παρέλαση πολλοιν ατόμων ή οχημάτων σε γιορτή, τελετή ή άλλη εκδήλωση: ***πίσω από το πρωθυπουργικό αυτοκίνητο σχηματίστηκε ~ αυτοκινήτο)ν μήκους ενός χιλιομέτρου)] - αυτοκινητιστών]] η ~ που συνοδεύει τον νεκρό στην τελευταία του κατοικία*** (σε κηδεία) **|| *γαμή/.ια / πένθιμη*** ~ · φρ. **εν** *πομπή* **/ εν** *πομπή και παρατάξει* **βλ. λ. *παράταξη*** · *2.* (λαϊκ.) η αισχρή πράξη, οτιδήποτε ντροπιάζει (κάποιον), σπιλώνει τη φήμη του: ***όλοι μιλάνε για τις ~ της.*** **— πομπικός, -ή. -ό** [αρχ.].

|ΙΤΥΜ. αρχ. < *πέμπω* (βλ.λ.)].

πομπή: συνώνυμα. Η σημ. «διασύρω κάποιον εκθέτοντάς τον σε δημόσια αποδοκιμασία» συνδέεται με τη σημασιολογική εξέλιξη που είχε η (βασική) λ. **πομπή** ιδ. στο Βυζάντιο. Ήδη στους μεταγενέστερους χρόνους τής Αρχαίας η λ. ***πομπή*** σήμαινε «τα χοντρά και χυδαία πειράγματα» που συνηθίζονταν στις εορταστικές πορείες (πομπές) κατά τις διονυσιακές τελετές. Στο Βυζάντιο, όμως. η ***πομπή*** (αποκαλουμένη ***«άτιμος πομπή»*** ή ***«κακή πομπή»)*** αποτέ- λεσε τμήμα τής διαδικασίας ατιμωτικής ποινής (κλοπής, μοιχείας, εμπρησμού, βιασμού κ.ά.), που προέβλεπε έκθεση τού διαπρά- ξαντος το αδίκημα σε δημόσια αποδοκιμασία. Έτσι καθιερώθηκε η **διαπόμπευαη,** κατά την οποία ο τιμωρημένος περιεφέρετο ανά τις οδούς με κουρεμένο το κεφάλι και με τυ πρόσωπο αλειμμένο με καπνιά, που λεγόταν **μούντζα-** από τον τρόπο που χρησιμοποι- όταν η ανοιχτή παλάμη για να αλείψει με καπνιά το πρόσωπο τού τιμωρουμένου προέκυψε η ***μούντζα*** ως υβριστική χειρονομία, καθώς και το ρ. **μουντζώνω.** Δύο ρήματα, το αρχαίο **προπηλακίζω** και το σύγχρονο **λασπολογώ.** εξελίχθηκαν στη σημ. «βρίζω, αποδοκι- μάζω έντονα, ατιμώνω» το α' και στη σημ. τού «βρίζω, κακολογώ, συκοφαντώ» το β'. Σημειωτέον ότι το ***προπη/.ακίζω*** προέρχεται από το ***πη/.ός*** «πηλός, λάσπη» και η αρχική σημασία του ήταν «κυλιέμαι στη λάσπη, στον βούρκο», προτού περάσει στο «πετάω λάσπη, βρίζω». Ομοίως το ***λασπολογώ*** από το ***λάσπη*** σημαίνει αρχικά «πετάω λάσπη σε κάποιον με τα λόγια μου, βρίζω», φθάνο- ντας στη σημ. τού «συκοφαντώ». Οι κατά την πομπή λεγόμενες

ύβρεις κατέληξαν στις **πομπές** «ντροπές, αίσχη», σημασία με την οποία χρησιμοποιείται η λ. σήμερα.

Πομπηία (η) πόλη της ΝΔ. Ιταλίας στους πρόποδες τού Βεζούβιου· η αρχαία πόλη καταστράφηκε από έκρηξη τού ηφαιστείου το 79 μ.Χ. [ΕΤΥΜ. μτγν. < λατ. Pompeii < pompc «πέντε» (λ. τής οσκικής διαλέκτου), που οφείλεται στα πέντε διαμερίσματα, στα οποία ήταν χωρισμένη η πόλη |.

πομποδέκτης (ο) {πομποδεκτών} ΤΕΧΝΟΛ. συσκευή τηλεπικοινωνίας που συνδυάζει τις λειτουργίες τού πομπού και τού δέκτη.
ΙΕΤΥΜ. Απόδ*. τού αγγλ. transceiver, από συμφυρμό των transmitter «πομπός» και receiver «δέκτης»|. πομπός (ο) 1. φυι. διάταξη που λειτουργεί με ηλεκτρικό ρεύμα και εκπέμπει τα κωδικοποιημένα σε ηλεκτρομαγνητικά κύματα σήματα (οπτικά, ακουστικά κ.ά.) που λαμβάνει σε μεγάλες κατευθύνσεις χωρίς τη μεσολάβηση καλωδίων: *ραδιοφωνικός / τηλεοπτικός / ραδιοτηλεγραφικός* ~ || ~ *βραχέος / μεσαίων κυμάτων* 2. (γενικότ.) αυτός που στέλνει μήνυμα στο πλαίσιο επικοινωνιακής διαδικασίας: σε *μια συζήτηση* ~ *είναι αυτός που μιλάει και δέκτης αυτός που ακούει.* [γ.τυμ. αρχ. < *πέμπω.* Ο φυσ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. emeueur], πομπώδης, -ης, -ες {πομπώδ-ους | -εις (ουδ. -ή), -ών} αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερβολική μεγαλοπρέπεια, από εκζήτηση, απο- σκοπώντας στον εντυπωσιασμό: ~ *λόγος ι ύφος / λέξεις* συν. στομφώδης, επιδεικτικός. — πομπωδώς επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* [ετυμ. < *πομπή* + παραγ. επίθημα *-ώδης.* ελληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. pompcux].
πομφόλυγας *(ο)* {πομφολύγων) (λόγ.) 1. η φουσκάλα (στο δέρμα) 2. η φυσαλλίδα 3. (μτφ.) λόγος κενός περιεχομένου, ανόητη φλυαρία συν. αερολογία, φλυαρία, μπούρδα, φληνάφημα. Ηπίσης πομφόλυγα (η). — πομφολυγώδης,-ης.-ες [μτγν.[.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πομφόλυξ, -υγος* < *πομφός* (βλ.λ.) -ί- εκφραστ. ένθημα *-λ-* + επίθημα *-υγ-ς.* πιθ. υπό την επίδρ. των *φλύζω, φλύκταινα}.* πομφός (ο) ιατρ. κάθε είδους φουσκάλα στο δέρμα, η οποία δεν οφεί- λεται σε σοβαρά παθολογικά αίτια. — πομφώδης, -ης. -ες [μτγν.]. ΙΓ.τυμ. αρχ., ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. που εμφανίζεται στη λ. *πέμφ-ιξ, -ιγος* «φύσημα, πνοή. <ουσαλλίδα». εκφραστ. όρ. με ηχομιμητική προέλευση. Η λ. συνδ. με λιθ. pampti «φουσκώνω, αφρίζω», αρμ. p'amp'uSt «φλύκταινα, φυσαλλίδα». πιθ. κ. σανσκρ. bimba-h «σφαίρα» κ.ά. Πιθανή θεωρείται επίσης η σύνδεση με το μορφολογικό σχήμα *βέμβιξ - βόμβοςφλ.λ.)*\. πονάκι (το) * πόνος
πονεμένος, -η. -ο ί. (μέλος τού σώματος) που πονά: *του κάνει μασάζ στο* ~ *πόδι 2.* (μτφ.) (α) (για πρόσ.) αυτός που έχει υποφέρει στη ζωή, που έχει δοκιμάσει πίκρες: *είναι* ~ *άνθρωπος· η γυναίκ(χ του τον εγκατέλειψε και λίγο μετά έχασε και το ένα του παιδί* (β) αυτός που φανερώνει θλίψη: ~ *ματιά ί τραγούδι** φρ. *πονεμένη ιστορία* (i) ιστορία που προκαλεί θλίψη (ii) (συνεκδ.-σκωπτ.) οτιδήποτε δυσάρεστο, προβληματικό: τα *εσωκομματικά τους είναι μια* ~ [| *το πού θα βρούμε τα λεφτά είναι μια ά?.λη* ~. ·· - πονεμένα επίρρ. (σημ. 2β). πόνεσα ρ. -» πονώ
πόνεση (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η φιλεύσπλαγχνη διάθεση, η συμπάθεια (προς κάποιον που υποφέρει), πονεσιάρης, -α. -ικο {πονεσιάρηδες} (εκφραστ.) ο πονετικός (βλ.λ.). [ΕΤΥΜ. < θ. *πονεσ-* (τού ρ. *πονώ,* αόρ. *πόνεσ-α)* + παραγ. επίθημα *-ιά- ρης.* πβ. κ. *κλαψ-ιάρης. καυχησ-ιάρης*|. πονετικός, -ή, -ό [μεσν.[(καθημ.) αυτός που αισθάνεται και δείχνει συμπάθεια για τα βάσανα των άλλων, που τους συμπονά ιυν. φιλεύσπλαγχνος. οικτίρμων. — πονετικά επίρρ. πονζέ (το) {άκλ.} ελαφρό μεταξωτό ύφασμα μπεζ ή καφετιάς απόχρωσης.
Ιΐ'-ΤΥ-Μ.· < **γαλλ. pongee < αγγλ. pongee < κινεζ. benzi «αργαλειός τού σπιτιού» (κυριολ. «ο προσωπικός αργαλειός κάποιου»)[. πόνημα (το) {πονήμ-ατος | -ατα, -άτων} το συγγραφικό έργο. κυρ. αυτό που έχει τον χαρακτήρα μελέτης. — (υποκ.) πονημάτιο (το).** |ΕΤΥΜ. **αρχ., αρχική σημ. «εργασία», < *πονώ* «κοπιάζω, μοχθώ» (βλ.λ.). Η σημ. «βιβλίο» είναι ήδη μτγν.]. πονηράδα (η) {χωρ. πληθ.} (καθημ.) 1. η πονηριά: *ένα βλέμμα γεμάτο* - 2. (συνεκδ.) οποιαδήποτε πονηρή πράξη: *έκανε την* ~ *του και τώρα μας παριστάνει τον αθώο.* πονηρεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.Ι {πονήρ-εψα, -εύτηκα} (καθημ.)
(μετβ.) 1. κάνω (κάποιον) πονηρό 2. κάνω (κάποιον) να σκεφτεί πονηρά. να μπει σε υποψίες: *με πονήρεψε η αμηχανία του'* (μεσοπαθ. *πονηρεύομαι*) 3. αρχίζω να σκέφτομαι πονηρά, μπαίνω σε υποψίες: *πίστευε ότι η γυναίκα του ήταν πιστή, όταν όμως άρχισε να βγαίνει μόνη της και να γυρίζει αργά. εκείνος πονηρεύτηκε* 4. υποψιάζομαι: *όταν την είδε αναστατωμένη, πονηρεύτηκε ότι κάτι δεν πήγαινε καλά || καλά το πονηρεύτηκα!* ♦ 5. (αμετβ.) γίνομαι πονηρός: *όταν ξεκίνησα αυτή τη δουλειά, με πιάνανε όλοι κορόιδο, με τον καιρό όμως πονήρεψα κι εγώ.* — πονήρεμα (το), πονηριά (η) [μεσν.] 1. η ικανότητα (κάποιου) να επιτυγχάνει τον στόχο του με τεχνάσματα, συχνά όχι τίμια, που περιέχουν δόλο. εξαπάτηση. παραπλάνηση κ.τ.ό.: *με λίγη* ~ *Οα μπορέσουμε να τυν ξεγελάσουμε* ΑΝΤ. αθωότητα, αγαθότητα 2. η ικανότητα κάποιου να μην πέφτει θύμα εξαπάτησης ΑΝΤ. αφέλεια, ευήθεια 3. (συνεκδ.) οποιαδήποτε πράξη φανερώνει πονηριά (σημ. Ι): *με τις* ~ *του τους έπιανε όλους κορόιδα || νίκησες, αλλά με* ~ (όχι τίμια) ΙΥΝ. τέχνασμα, μπα- γα(μ)ποντιά. Επίσης (λόγ.) **πονηριά |αρχ.|. πονηρός, -ή, -ό 1. αυτός που τον χαρακτηρίζει η πονηριά: *όποιος είναι* ~ *κερδίζει αυτό που θέλει χωρίς πολύ κόπο || ο Οδυσσέας ήταν ενώ ο Αίας ήταν γενναίος και ευθύς || [*βρήκα έναν* - *τρόπο* (που πε**

ριέχει τέχνασμα) να *φτάνω στην κορυφή χωρίς πολύ σκαρφάλωμα || ~ σχέδιο'* φρ. *οι ημέρες είναι πονηρές f οι καιροί είναι πονηροί* (**Κ.Δ. *Εφεσ.*** 5, 16 αί *ήμέραι πονηραί είσι*) για να τονιστεί ότι η εποχή στην οποία ζει κάποιος είναι δύσκολη, επικίνδυνη, γι' αυτό πρέπει κανείς να προσέχει ιδιαίτερα 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει την ικανότητα να εξαπατά με πλάγια μέσα. δόλο κ.λπ.: *είναι πολύ* ~· *κατάφερε να του πουλήσει ένα φθηνό δαχτυλίδι πανάκριβα* |{ (κ. χαϊδευτ.) *είσαι ένας* ~ *εσύ!* j| (χαϊδευτ.) ~ *θηλυκό / διαβολάκος / αλεπού* (βλ. λ. *αλεπού)* ΑΝΤ. αγνός, αθώος, αγαθός **3.** αυτός που αντιλαμβάνεται την πονηριά των άλλων, που δεν ξεγελιέται εύκολα: *σ'αυτή τη δουλειά πρέπει να είσαι ~. για να μη σε πιάσουν κορόιδο || Είναι τόσο αθώος! Δεν κάνει*
σκέψεις συν. καχύποπτος. φιλύποπτος αν γ. απονήρευτος **4.** αυτός που δείχνει πονηριά, συνήθ. με χαριτωμένο τρόπο (κυρ. αυτός που δείχνει άνθρωπο ο οποίος κρύβει κάτι): ~ *χαμόγε/.ο / βλέμμα / μουτράκι* · **5.** κακός στην εσωτερική του φύση (κυρ. σχετικός με τον Διάβολο): ~ *πνεύματα* · **6.** (καθημ.) αυτός που αναφέρεται στον έρωτα με άσεμνο τρόπο: *την πλησίασε με - σκοπούς* [[*Δεν κάνουν τίποτε πονηρό! Απλώς συναντιούνται και τα λένε* [| ~ *ανέκδοτο* συν. άσεμνος.
(υποκ.) **πονηρούλης,** -α. -ι/-ικο κ. **πονηρούτσικος,** -η/-ια, -ικο. **πονηρά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *διάβο/.ος.*
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «κοπιώδης, επίπονος», < *πόνος* (βλ.λ.). Η ση- μασιολ. εξέλιξη τού επιθ. *πονηρός* «κοπιώδης» ♦ «πανούργος, δόλιος» εμφανίζεται και στις λ. *μόχθος - μοχθηρός, άθλος - άθλιος* κ.ά.].
πονήρω (η) Ιχωρ. πληθ.} (εκφραστ.) η πονηρή γυναίκα.
πόνι (το) (συνήθ. ορθ. *πόνυ*) {άκλ.} μικρόσωμο άλογο ράτσας.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. pony < powney < παλ. γαλλ. poulenet, υποκ-. τού pulain «πουλάρι» < μεσν. λατ. pullanus < λατ. pullus «πώλος, νεοσσός»].
πονο- κ. **πονό-** α' συνθετικό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνει την ύπαρξη πόνου: *πονό-λαιμος. πονο-κέφαλος, πονό-δοντος.*
[ΕΓΥΜ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. π-dvocl.
πονόδοντος (ο) ο πόνος στο δόντι ΣΥΝ. οδονταλγία.

πονόδοντος - (ο)δοντόπονος: διπλόμορφα σύνθετα. Ορισμένα σύνθετα τής Ηλληνικής εμφανίζουν δύο τύπους ή μορφές (διπλότυπα ή διπλόμορφα σύνθετα) με αντεστραμμένη τη θέση τού α' και β' συνθετικού: **πονό-δοντος** και **οδοντό-πονος.** Τα περισσότερα από τα σύνθετα αυτά εκλαμβάνονται στο αίσθημα των ομιλητών ως παρατακτικά σύνθετα, χωρίς να παίζει ρόλο αυτή ή εκείνη η σειρά των συνθετικών: *πόνος + δόντι > πονόδοντος - δόντι (οδο- ντ-* θ. τού *οδούς, οδόν τος) + πόνος > (ο)δοντόπονος.* 1 Ιαρόμοια σύνθετα είναι: *πονο-κέφαλος - κεφαλό-πυνος, πονό-κοιλος - κοιλό-πο- νος, πονό-λαιμος - λαιμό-πονος, πονό-ματος - ματό-πονος. καρδιοχτύπι - χτυπο-κάρδι. μακρό-στενος - στενό-μακρος. Απριλο-μάης - Μαγι-άπριλο. χιονό-νερο νερό-χιονο, λαδό-ξιδο - ξιδό-λαδο, γιδο- κ/.έφτης - κ/.εφτο-γιδάς. παστο-κύδωνο - κυδωνό-παστο* κ.ά., καθώς και σύνθετα συνδυασμιόν χρωμάτων: *ασπρό-μαυρος - μαυρό- ασπρος, πρασινο-κίτρινος - κιτρινο-πράσινος. γαλανό-λευκος - λευκο-γάλανος, γαλαζο-πράσινος - πρασινο-γάλαζος* κ.λπ.

πονόκαρδος, -η, -ο αυτός που δείχνει φιλεύσπλαγχνα αισθήματα στους άλλους συν. πονετικός, σπλαγχνικός, πονόψυχος.
πονοκεφαλιάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πονοκεφάλιασ-α, -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) (εκφραστ.) αισθάνομαι ζάλη και σύγχυση (ενδεχομένως και πονοκέφαλο): - *κάθε φορά που σκέφτομαι τη δουλειά που με περιμένει* ΙΥΝ. με πιάνει ζάλη. με πιάνει πονοκέφαλος ♦ **2.** (μετβ.) προκαλώ σε (κάποιον) ζάλη και σύγχυση (ενδεχομένως και πονοκέφαλο): *μ' έχει πονοκεφαλιάσει αυτή η ιστορία* (επειδή είναι δυσάρεστα πολύπλοκη). — **πονοκεφάλιαμα** (το).
πονοκέφαλος (ο) |πονοκεφάλ-ου [-ων, -ους} **1.** ο πόνος στο κεφάλι: ο *καπνός / το αλκοόλ / το άγχος μού φέρνει* ~ ΣΥΝ. κεφαλόπονος, κεφαλαλγία 2. (συνεκδ.-μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί σύγχυση, πολλά προβλήματα. δεν αφήνει κάποιον σε ησυχία: *η φοροδιαφυγή έχει εξελιχθεί σε ~ για το Υπουργείο Οικονομικών.* ··" σχολιο λ. *πονόδοντος.*
πονόκοιλος (ο) ο πόνος στην κοιλιά συν. κοιλόπονος. σχολιο λ. *πονόδοντος.*
πονόλαιμος (ο) ο πόνος στο λαιμό. ixoajo λ. *πονόδοντος.*
πονόματος (ο) ο πόνος στο μάτι ιυν. οφθαλμία. σχολιο λ. *πονόδοντος.*
πόνος (ο) **1.** το δυσάρεστο σωματικό αίσθημα που προκαλείται από τραύμα ή οργανική ανωμαλία: *ο ~ απ' το χτύπημα / το έγκαυμα* ||[*όταν παθαίνεις σκωληκοειδίτιδα, σε πιάνει* ~ *στην κοιλιά || έχω / νιώθω - στην πλάτη || έντονος / οξύς / διαπεραστικός ι βαθύς ι ήπιος / επίμονος* ~ || *προκαλεί / φέρνει - στο στομάχι / στα νεφρά || θεραπεύει / μαλακώνει / αμβλύνει / καταπραΰνει τον* ~ || (συχνά στον πληθ.) *όταν γερνάς, αρχίζουν οι* ~ *στις αρθρώσεις || βογγάω / ουρλιάζω απ' τους* ~ [| *σφοδροί / ανυπόφοροι* - 2. (ειδικότ. στον πληθ.) οι πόνοι τής γέννας, οι ωδίνες τού τοκετού: *την έπιασαν οι* ~ ΣΥΝ. άλγος· (μτφ.-εκφραστ.) **3.** η μεγάλη, βασανιστική στενοχώρια: ο - *τού αποχωρισμού || οι φίλοι υπάρχουν, για να σου παραστέκονται στον ~ σου || απαλύνω τον ~ του με παρηγορητικά λόγια* [| *αγιάτρευτος / βαθύς / αβάσταχτος* ~ ΙΥΝ. καημός, πίκρα· φρ. (α) *καθένας με τον πόνο του* για περιπτώσεις στις οποίες καθένας μιλά γΓ αυτό που απασχολεί τον ίδιο. καθένας ασχολείται με τις δικές του στενοχώριες (β) (παροιμ.) **ξένος πόνος** *όνειρο* η στενοχώρια, τα βάσανα τού άλλου ξεχνιούνται γρήγορα (γ) *παίζω με τον πόνο κάποιου* βλ. λ. *παίζω* (δ) *πνίγω τον πόνο μου* συγκρατούμαι σε δύσκολες για μένα περιστάσεις, δεν εκφράζω αυτό που με βασανίζει (συχνά +σε): *πνίγει τον πόνο του στο κρασί* (ε) *παίρνω (κάτι) επί πόνου* δίνω μεγάλη σημασία σε (κά

τι) (στ) *μπρος στα κάλλη τι 'ναι ο πόνος* βλ. λ. **εμπρός** (ζ) *έχω τον πόνο μου, έχω κι* **εσένα**/ για κάποιον που μας γίνεται βάρος, ενώ μας απασχολούν τα δικά μας προβλήματα 4. (+για) η συμπόνια, το να συμπάσχει κανείς (με κάποιον): ο ~ ***τής μάννας για το παιδί της*** 5. (ειρων.) το (υποκριτικό) ενδιαφέρον: ***τόσον καιρό ήταν άρρωστος* τώρα σ' έπιασε ο ~ να πας να τον δεις:*** (αν πραγματικά ενδιαφερόσουν γΓ αυτόν, θα είχες πάει να τον δεις νωρίτερα). — (υποκ.) **πονάκι** (το). ^ ΙΧΟΛΙΟ λ. ***φτώχια.***

(ΕΤΥ.Μ. αρχ.. αρχική σημ. «σκληρή εργασία, μόχθος», ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. ***πένομαι*** «μοχθώ, κοπιάζω» (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ.|.

-πονος β' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: 1. την ύπαρξη πόνου σε συγκεκριμένο σημείο τού σώματος: ***κοιλό-πονος, στομαχό-πονος*** 2. την αιτία πόνου: ***ρευματό-πονος.***

Ιείύμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *πόνος* και εμφανίζει τόσο τη σημ. «σωματικό άλγος» (λ.χ. αρχ. *επί-πονος)* όσο και τη σημ. «μόχθος, κόπος» (λ.χ. μτγν. *φυγό-πονος*)|. **πονόψυχος, -η. -ο** αυτός που έχει φιλεύσπλαγχνα αισθήματα, που δείχνει συμπόνια στους άλλους. — **πονοψυχιά** (η), **πόντα** (η) {δύσχρ. ποντών) μυτερό εργαλείο από χάλυβα με το οποίο κάνουμε σημάδια (πονταρισιές) κατά μήκος μιας γραμμής πριν από το λιμάρισμα ή την κοπή· χρησιμοποιείται στις μεταλλικές κατασκευές, την επιπλοποιία, τη γλυπτική κ.α.

[Ε.ΤΥΜ. < ιταλ. ponta «βελόνα, κεντρί», βλ. κ. ***ποντάρω***|.

ποντα̱δόρος (ο) (σε τυχερά παιχνίδια) αυτός που ποντάρει.

[ΕΤΥΜ. < ***ποντάρω*** + ***-δόρος*** (βλ.λ.). πβ. ***παρκα-δόρος, τζογα-δόρος].***

ποντάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [πόνταρ-α κ. -ισα} (καθημ.) ♦ 1. (μετβ.) στοιχηματίζο) (συγκεκριμένο ποσό) σε κάτι (νούμερο, άλογο, τραπουλόχαρτο. παλαιστή κ.λπ.): - ***10.000 δρχ. στο 5 κόκκινο*** ♦ (αμετβ.) (-ί-σε) στοιχηματίζω σε κάτι: ***ποντάρισα στο 5 κόκκινο και έχασα*** 3. υπολογίζω. βασίζομαι: ~ ***πολύ σε σένα· κοίτα να μη με απογοητεύσεις!*** || ***ο υποψήφιος βουλευτής ποντάρει στην υποστήριξη που του παρέχει μεγάλη μερίδα τού Τύπου.*** — **ποντάρισμα** (το), ΙΣΤΥΜ. < ιταλ. pontarc «στηρίζω, ακουμπώ (ενν. χρήματα για συμμετοχή σε τυχερά παιγνίδια)» < ponta, διαλεκτ. τ. τού puma «αιχμή, άκρη, κορυφή» < λατ. punctum «στίγμα, στιγμή»].

Ποντγκοριτσα (η) η πρωτεύουσα τού Μαυροβουνίου.

|ΕΤΥΜ. < σερβοκρ. Podgorica <κάτω από το βουνό» (< pod «κάτω από» + gora «βουνό»). Παλαιότερα ονομαζόταν Titograd «πόλη τού (στρατάρχη και ηγέτη τής Γιουγκοσλαβίας) Τίτο»|. **ποντιακός, -ή. -ό** 1. αυτός που σχετίζεται με τον Πόντο ή με τους Ποντίους: - ***ελληνισμός / διάλεκτος / φορεσιά / λύρα*** 2. *Ποντιοκά* (τα) η ποντιακή διάλεκτος (νεοελληνική διάλεκτος με ιστορία αιώνων και αρκετούς αρχαϊσμούς, λ.χ. προφορά τού *-η-* ως */e/*, διατήρηση τού απαρεμφάτου, η οποία ομιλείτο στις περιοχές τού Ι-ύξεινου Πόντου, Τραπεζούντα. κ.ά. ώς το 1923). **ποντίζω** ρ. μετβ. {πόντισ-α. -τηκα, -μένος} ρίχνω, βυθίζω στη θάλασσα. - ·- **πόντιαμα** (το) |αρχ.|.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πόντος*** (βλ.λ.)]. **πόντικας** (ο) Ιχωρ.

γεν. πληθ.} το μεγάλο ποντίκι.

[ΕΤΥΜ. < ***ποντικός*** + μεγεθ. επίθημα ***-ας***, πβ. ***μερμήγκι*** - ***μέρμηγκας, τζιτζίκι - τζίτζικας].*** **ποντίκι** (το) (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. τρωκτικό) Ιποντικ- ιού | -ιών} 1. μικρό τρωκτικό με οξύ ρύγχος, μακριά μουστάκια, μικρά αφτιά και μακριά, άτριχη ουρά. το οποίο ζει κυρ. στους αγρούς: ***το - πιάστηκε στη φάκα || τα λευκά ~ χρησιμοποιούνται ως πειραματόζωα*** || το - ***τσυρίζει*** || το ***παιχνίδι τής γάτας με το*** ~ (βλ. λ. ***παιχνίδι)*** ΣΥΝ. ποντικός, (αρχαιοπρ.) μυς (πβ. λ. ***αρουραίος)·*** φρ. (α) **γο** *ποντίκι που βρυχάται* για κάποιον που εκτοξεύει απειλές μη έχοντας συναίσθηση τής αδυναμίας του (β) **θα** *πνιγούμε σαν τα ποντίκια* για περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει κίνδυνος να πνιγούν κάποιοι παγιδευμένοι (π.χ. μέσα σε σκάφος που βυθίζεται) (γ) (παροιμ.) *όταν λείπει ο γάτος / η γάτα,* **χορεύουν** *τα ποντίκια* βλ. λ. ***γάτα*** · 2. ο δικέφαλος μυς τού χεριού, κυρ. στο μπράτσο: ***σηκώνει βάρη, για να κάνει ποντίκια*** |j ***για κάνε*** *-!* (σφίξε τον μυ τού μπράτσου σου. ώστε να φουσκώσει) · 3. (στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές) περιφερειακή συσκευή που συνδέεται με υπολογιστή και, όταν μετακινείται πάνω σε επίπεδη επιφάνεια, προκαλεί ανάλογη μετατόπιση ενός βέλους (δρομέα) στην οθόνη για την επικοινωνία χρήστη Η/Υ. — (υποκ.) **ποντικάκι** (το), (μεγεθ.) **ποντίκαρος** κ. **πόντικας** (ο) (σημ. Ι). «" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μυς.*** [ΕΤΥΜ. Υποκ. τού αρχ. ***ποντικός*** (βλ.λ.). Στους Η/Υ η λ. αποδίδει το αγγλ. mouse |.

ποντικίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι το θηλυκό ποντίκι, **ποντικοκούραδο** (το) (λαϊκ.) το περίττωμα τού ποντικιού, **ποντικοκτόνος, -ος. -ο** αυτός που εξοντώνει ποντίκια: - ***φάρμακο.***

{ΕΤΥΜ. < ***ποντικός*** + ***-κτόνος*** < αρχ. ***κτείνω*** «φονεύω» (βλ. λ. ***-κτονία)***\. **ποντικομαμμή** (η) (υβριστ.) 1. ο άνθρωπος που κινείται δόλια, ενεργεί υπογείως και με πανουργία 2. (για πρόσωπο) κακοφτειαγμένος και μικρόσωμος.

ποντικοπαγίδα (η) η παγίδα με την οποία συλλαμβάνονται τα ποντίκια ΣΥΝ. φάκα. **ποντικός** (ο) το ποντίκι (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μυς.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. φρ. *ποντικός (μῦς)* «είδος νυφίτσας» (οπότε < *Πόντος,* με αναφορά στον Εύξεινο Πόντο) ή «θαλάσσιος μυς (των πλοίων)» (οπότε < *πόντος* «θάλασσα»). Αντίστοιχο σχηματισμό εμφανίζει και η φρ. *άρουραῖος (μυς)* «μυς των αγρών», με παράλειψη τού ουσ. *μυς*\. **ποντικότρυπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η τρύπα τής φωλιάς ποντικού, **ποντικοφάγωμα** (το) {ποντικοφαγώμ-ατος | -ατα, -άτων} η δαγκω- ματιά ποντικού, **ποντικοφαγωμένος, -η, -ο** γεμάτος δαγκωματιές ποντικών.

ποντικοφάρμακο (το) {ποντικοφαρμάκων} το δηλητήριο για την εξόντωση ποντικών ΣΥΝ. μυοκτόνο, **ποντικοφωλιά** (η) η φωλιά ποντικού.

Πόντιος (ο) {-ου κ. -ίου | -ων κ. -ίων, -ους κ. -ίους}, **Πόντια** (η) ο Έλληνας που κατάγεται από τον Πόντο (βλ.λ.): οι ***παλιννοστούντες ~ από την πρώην Σοβιετική Ένωση*** |(***οι διωγμοί και οι σφαγές των ~ από τους Τούρκους στις αρχές τον 20ού αιώνα (γενοκτονία των Ποντίων)*** || ***τα έθιμα / οι χοροί / η μουσική / η διάλεκτος των ~*** jj ***ανέκδοτα με Πόντιους*** (από τέτοια σκωπτικά ανέκδοτα χρησιμοποιήθηκε καταχρηστικά η λ. ***Πόντιος*** για να δηλώσει τον ευκολόπιστο, ανυποψίαστο, απονήρευτο άνθρωπο).

(ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ο προερχόμενος από τη θάλασσα». < ***πόντος*** (βλ.λ.)].

Πόντιος Πιλάτος (ο) 1. ο Ρωμαίος επίτροπος τής Ιουδαίας. που πήρε την τελική απόφαση για την καταδίκη τού Ιησού Χριστού σε θάνατο 2. (μτφ.) κάθε πρόσωπο το οποίο μεταθέτει την ευθύνη τής ανάληψης μιας απόφασης σε άλλους (βλ. κ. ***νίπτω τας χείρας μου.*** λ. ***νίπτω).***

|ΕΤΥΜ. μτγν. < λατ. Pontius Pilatus, που καταγόταν από την οικογένεια των Pontii, το δε επώνυμο Pilatus ανάγεται στο ουσ. pilum «δόρυ. ακόντιο». Έφερε το αξίωμα τού επιτρόπου τής Ιουδαίας (λατ. procurator Judaeae) μεταξύ των ετών 26-}6 μ.Χ.]. **πόντιουμ** (το) {άκλ.} το βάθρο τού διευθυντή ορχήστρας.

ΙΕΤΥΜ. < λατ. podium, αρχική σημ. «το θεωρείο τού Ρωμαίου αυτοκράτορα στο αμφιθέατρο τού αγωνιστικού χώρου». < θ. pod-, ετεροι- ωμ. βαθμ. τού θ. ped-, ουσ. pes. pedis «πόδι»|. **πόντιση** (η) {-ης κ. -ίσεως j -ίσεις, -ίσεων} το ρίξιμο, το βύθισμα στη θάλασσα.

ποντίφικας (ο) {ποντιφίκων} 1. ΙΣΤ. (στην αρχαία Ρώμη) ο αρχιερέας ΘΡΗΣΚ. (ως ιερατικός τίτλος) ο Πάπας. — **ποντιφικός, -ή, -ό.**

|ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ποντίφεξ. -ικος*** < λατ. pontifex, -icis «ιεροφάντης, αρχιερέας (στη Ρώμη)» < pons, -tis «γέφυρα» + -fex < facio «κάνω», με αναφορά στον ποταμό Τίβερη, όπου ήταν χτισμένη η Ρώμη. Παραμένει αβέβαιη η αρχική λειτουργική σημ. τού όρου pontifex], **ποντοπλοΐα** (η) [1891] Ιχωρ. πληθ.} το ταξίδι πλοίου στην ανοιχτή θάλασσα, ΣΥΝ. ποντοπορία.

[ΚΤΥΜ. < ***πόντος + -π/.οΐα < πλους].*** **ποντοπόρος, -α** (λόγ. -ος), -ο αυτός που διασχίζει την ανοιχτή θάλασσα: ~ ***πλοίο.*** – **ποντοπορία** (η) [μτγν.Ι, **ποντοπορώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}.

(ΕΤΥΜ αρχ, < ***πόντος*** + ***-πόρος*** < ***πόρος*** (βλ.λ.)Ι.

Πόντος (ο) περιοχή τής ΒΛ. Μικράς Λσίας που βρέχεται από τον Εύξεινο Πόντο, με διαρκή Ηλληνική παρουσία από την αρχαιότητα μέχρι το 1922· σπουδαιότερα κέντρα του είναι: Αμισός, Σαμψούντα, Σελινούντα. Σινώπη. Τραπεζούντα.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. ***Εύξεινος, πόντος[1]}.*** **πόντος**[1] (ο) η ανοιχτή θάλασσα ΣΥΝ. πέλαγος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θάλασσα, μνς.***

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «θαλάσσιο πέρασμα, δρόμος» (από όπου επεκτάθηκε στη γενική σημ. «θάλασσα», εφόσον οι Έλληνες ως ναυτικός λαός χρησιμοποιούσαν συνεχώς τους θαλάσσιους δρόμους ως διέξοδο και ως πέρασμα, πβ. ***Έλλήσ-ποντος).*** Η λ. ανάγεται σε **pont- (h)a.* ετεροιωμ βαθμ. τού Ι.Ε. **pent-* «πηγαίνω, περπατώ, πατώ», πβ. σανσκρ. panth^i «δρόμος, μονοπάτι», αρμ. hun «δρόμος, διάβαση» (< **pont-*), λατ. pons, pont-is «γέφυρα» (> γαλλ. pom. ισπ. puente). αρχ. γερμ. pfad «μονοπάτι», γερμ. Pfad, αγγλ. path κ.ά. Για την υποτεθείσα σύνδεση με τις λ. ***πάτος, πατώ.*** αν θεωρηθεί ότι εμφανίζουν μηδενι- σμ. βαθμ. **pnt-h-.* βλ. λ. ***πάτος.*** Βλ. κ. ***Ιίϋξεινος (Πόντος)].*** **πόντος**[5] (ο) 1. (καθημ.) το εκατοστόμετρο: ***πρέπει να κοντύνω το παντελόνι πέντε*** ~ 2. (γενικότ.) η μονάδα σε διάφορα είδη κλιμάκων 3. ο βαθμός σε παιχνίδια: ***όσο πιο δύσκολη είναι η ερώτηση, τόσο πιο πολλούς*** - ***κερδίζεις, αν απαντήσεις σωστά*** 4. ΑΘΛ. Ο βαθμός που αντιστοιχεί σε επιτυχία, ανάλογα με το άθλημα (ποδόσφαιρο, μπά- σκετ, βόλεϊ, τένις, σκοποβολή κ.ά.): ***πέτυχε τριάντα ~ στον αγώνα*** || ο ***παίκτης τέ/.ειωσε τον αγώνα χωρίς να πετύχει*** ~ · 5. η θηλιά πλέξης: ***μου έφυγε ένας*** ~ ***απ' το καλσόν*** · ΦΡ. *ρίχνω πόντους* αφήνω υπαινιγμούς, υπονοούμενα.

[ΕΤΥΜ. < βεν. ponto «αιχμή, άκρη, μύτη» < λατ. punctum], **ποντς** (το) {άκλ.} ποτό που φτειάχνεται από χυμό φρούτων, ζάχαρη, νερό κ.λπ. με την προσθήκη συνήθ. αλκοολούχου ποτού: ***ένα μπολ με ποντς-ρούμι.***

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. punch, πιθ. < χίντι *pL* · «πέντε» (σανσκρ. panca), επειδή αποτελείται κυρ. από πέντε συστατικάΐ. **πόντσο** (το) {άκλ.} μεξικάνικο ένδυμα τετράγωνο ή στρογγυλό, συνήθ. με έντονα χρώματα, χωρίς μανίκια, με άνοιγμα στη μέση για το κεφάλι, που φοριέται ο)ς επανωφόρι.

|ΕΤΥΜ. < ισπ. (Μεξικού) poncho < γλ. Λραουκ. pontho «μάλλινο ύφασμα»!, **πόνυ** (το) ► πόνι

πονώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πον-άς κ. (σπάν.) -είς... | πόνε-σα. -μένος} ♦ (αμετβ.) 1. αισθάνομαι πόνο: ***-Πού πονάς; — στο στομάχι / στην πλάτη*** || ~ ***ολόκληρος*** || ***πονάει το χέρι μου*** / το ***στομάχι μου / η πλάτη μον*** || ***αν σε χτυπήσω δνατά. θα πονέσεις*** · (εκφραστ.) ΦΡ. (α) ***πού σε*** *πονεί και πού σε σφάζει / κόφτει* για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος ξυλοκοπήθηκε άγρια: ***όταν έμαθε ο πατέρας τον τι είχε*** κάνει, ***τον άρπαξε και*** (τον ξυλοκόπησε) (β) *εκεί που πονάει (κάποιον)* εκεί όπου είναι (κάποιος) πιο ευάλωτος, στο αδύνατο σημείο του: ***ο δημοσιογράφος εστίασε τις ερωτήσεις προς*** τον ***υπουργό εκεί που τον πονούσε, δηλ. στην ανάμειξή τον στην υπόθεση παράνομων χρηματοδοτήσεων*** 2. υποφέρω ψυχικά, αισθάνομαι μεγάλη, βασανι

στική στενοχώρια: ***πόνεσα πολύ. όταν έμαθα τον θάνατό του*** || ~ ***όταν σκέφτομαι ότι στο πατρικό μου σπίτι ζει τώρα άλλος*** [[~ ***για τα νιάτα μον, πον πήγαν χαμένα*** 3. (+για) αισθάνομαι συμπόνια, βαθιά συμπάθεια: ***κανείς*** *dev* ***πόνεσε για μένα · μόνος μον τα πέρασα όλα***

(μετβ.) 4. προκαλώ πόνο σε (κάποιον): ***σε πονάει (η ένεση);***)| ***Μη μον σφίγγεις το χέρι τόσο δυνατά! Με πονάς!*** 5. σε φρ. τού τύπου *με /* **μου** *πονά (κάτι)* (για μέλος ή όργανο τού σώματος) αισθάνομαι πόνο (σε συγκεκριμένο μέρος ή όργανο τού σο>ματὸς μου): ***με πονούν τα πόδια μον, όταν περπατάω για πολλή ώρα*** jj ***με πονά*** ΙΟ ***κεφά/.ι μου / η κοιλιά μον / η καρδιά μου·*** (μτφ.-εκφραστ.) 6. προκαλώ σε (κάποιον) μεγάλη στενοχώρια, τον κάνω να υποφέρει ψυχικά: ***η αχαριστία τον με πόνεσε βαθιά*** || ***με πονάει να βλέπω τη γνναίκα πον αγάπησα με άλλον*** 7. αισθάνομαι συμπόνια, συμπάσχω με (κάποιον) 8. (α) αισθάνομαι στοργή (για κάποιον): ***όσο σκληρός κι αν είναι με τους γονείς του, κατά βάθος τούς πονάει*** ΣΥΝ. νοιάζομαι (β) αισθάνομαι αγάπη (για κάτι), έχω συναισθηματική σχέση (με κάτι): ***το - το χωριό μον τόσα χρόνια έζησα εκεί!*** 9. (η μτχ. **πονεμένος, *-η. -ο)*** βλ.λ. σχολιο λ. ***-εσα, φτώχια.***

1LTYM. < αρχ. *πονώ (-έω)*, αρχική σημ. «μοχθώ, κοπιάζω». < ***πόνος*** (βλ.λ.). **II** σημερινή σημ. ήδη αρχ.|. **non** επίθ. {άκλ.} μοντέρνος και εμπορικός · κυρ. για είδη τέχνης που προορίζονται για το ευρύ κοινό ως καταναλωτικό είδος: ~ ***τραγουδι- στής*** || ***η επιτνχία ενός τραγουδιού - δεν κρατά σννήθως περισσότερο από έναν χρόνο*** | | ***μονσική -*** (βλ. λ. ***ποπ, η).***

(ITYM. < αγγλ. pop. από σύντμηση τού επιθ. **popular** «λαϊκός, δημοφιλής »**1-**

non (η) {άκλ.} ΜΟΥΣ. η μοντέρνα εμπορική μουσική που προορίζεται για το ευρύ νεανικό κυρ. κοινό και χαρακτηρίζεται από απλές μελωδίες σε συνδυασμό με έντονο ρυθμό (βλ. κ. λ. ***ποπ,*** επίθ.).

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. pop (music), από σύντμηση τής φρ. popular music «λαϊκή / δημοφιλής μουσική»), **ποπάρτ κ. ποπ-άρτ** (η) {άκλ.} καλλιτεχνικό ρεύμα που άνθισε στη δεκαετία τού '60 και αξιοποιεί αντικείμενα από την καθημερινή ζωή. στοιχεία συνδεδεμένα με τη μαζική κουλτούρα, τον καταναλωτισμό (π.χ. οι συνθέσεις τού Λντυ Γουόρχολ με μπουκάλια τής Κόκα-Κόλα ή με. αφίσες τής Μέριλυν Μονρόε).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. pop ari. από σύντμηση τής <ορ. popular art «λαϊκή τέχνη». Συχνά δηλώνεται με τα αρχικά **Ρ & Λ|. ποπκόρν κ. ποπ-κόρν** (το) {άκλ.} ψημένοι σπόροι καλαμποκιού, που τρώγονται ως σνακ.

[ITYM. < αγγλ.-αμερ. popcorn, συγκεκομμένη μορφή τής φρ. **popped corn** «καβουρντισμένο καλαμπόκι» (< **pop** «σκάζο) με κρότο» + **corn** « καλαμπόκι»)].

ποπλίνα (η) {χωρ. πληθ.Ι ύφασμα με στιλπνότητα ανάλογη με τού μεταξωτού.

(HTYM. < γαλλ. popeline, από το όνομα τής πόλης **Poperingue** τού Βελγίου, όπου κατασκευαζόταν αυτό το ύφασμα|. **πο-πό κ. ποπό** (συνήθ. ορθ. ***πωπώ)*** επιφών. 1. για την έκφραση έκπληξης, θαυμασμού: ***-/ τι ωραίο φόρεμα / τι μεγάλο σαλόνι!*** | | ~ ***μια βοντιά!*** 2. για την έκφραση δυσανασχέτησης. απόρριψης, αηδίας: ***-*** π ***άσχημα που μυρίζει!*** || ***-! Τι λόγια είναι αυτά: Πού νομίζει ότι είναι;***

για την έκφραση στενοχώριας, θλίψης: ***τι έπαθε ο καημένος!***

[FTYM. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < αρχ. επιφών. ***πόποι!*** (ονοματοπ.)|.

ποπολάρος (ο) (διαλεκτ.-παλαιότ.) άνθρωπος των λαϊκών τάξεων στα Επτάνησα.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. **popolare** «λαϊκός» < λατ. **popularis** < **populus** «λαός, έθνος»].

πόπολο (το) (διαλεκτ.) ο λαός. το πλήθος.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. ρορoio < λατ. **populus** «λαός. έθνος»],

ποπός (ο) (ευφημ.) τα οπίσθια, ο πισινός ΣΥΝ. (!) κώλος.

Ϊ-ΙΙΥΜ. Ονοματοπ. λ. (τής παιδικής γλώσσας) με εκφραστ. αναδιπλασιασμό}.

ποπουλισμός (ο) (πολιτική αργκό) ο λαϊκισμός. **— ποπουλιατής** (ο), **ποπουλίατρια** (η), **ττοπουλίατικος, -η. -ο.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. **populismcj.**

ΠΟΠΣ.(η) Πανελλήνια Ομοσπονδία Πολιτικών Συνταξιούχων, **πορδή** (η) (οικ.) η συνήθ. ηχηρή και δύσοσμη έξοδος αερίων τού εντέρου από το απευθυσμένο: ***αμολάω / αφήνω μια*** ~ ΣΥΝ. κλανιά· ΦΡ. (οικ.) (α) *πετάγομαι σαν την πορδή* παρεμβαίνω σε συζήτηση, χωρίς να μου το ζητήσει κανείς, άκαιρα (β) (παροιμ.) *με* **πορδές δεν** *βάφονται αβγά* βλ. λ. ***βάφω.*** **— (υποκ.) πορδούλα κ. πορδίταα** (η), (με- γεθ.) **πόρδος** (ο), **πορδιάρης, -α, -ικο.**

]ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πέρδομαι*** (βλ.λ.)]. **πορδίζω** ρ. αμετβ. {πόρδισα} πέρδομαι. αφήνω πορδές ΣΥΝ. κλάνω. **πορεία** (η) {πορειών'} 1. η κάλυψη (συνήθ. μεγάλης) απόστασης με τα πόδια: ***για ν' αποφύγονμε τρεις ώρες ~. ζητήσαμε απ' τον Διαμαντή να μας πάει με το αντοκίνητό τον*** συν. **οδοιπορία** 2. η κίνηση (συνήθ. προς συγκεκριμένη κατεύθυνση): ***ανακόπτω την ~ των εχθρικών στρατευμάτων***]{ ***ακολονθώ - προς τα εμπρός*** || ***παρεκκλίνω τής -*** || ***η ~ τού αντοκινήτου*** | | (μτφ.) ~ ***προς τη νίκη / προς τον λαό*** (πολιτική εξόρμηση με σκοπό την αποκατάσταση τής επαφής με τον λαό)· φρ. (α) *τόξο πορείας* καθένα από τα φώτα οχήματος, τα οποία αναβοσβήνουν για να δείξουν προς τα πού πρόκειται να στρίψει το όχημα ΣΥΝ. φλας (β) ΣΤΡΑΤ. *φύλλο πορείας* η διαταγή προς στρατιωτικό ***(ατομικό*** ~) ή προς στρατιωτικό τμήμα ***(ομαδικό*** ~) να μετακινηθεί (γ) **αλλάζω** *πορεία* βλ. λ. ***αλλάζω*** 3. ΝΑΥΤ. η κατεύθυνση που ακολουθεί ένα πλοίο· είναι η γωνία μεταξύ τού διαμήκους άξονα τού πλοίου και τού αληθούς βορρά ***(αληθής*** ~) ή τού μαγνητικού βορρά ***(μαγνητική*** ~) ή τού βορρά πυξίδας *(-* ***πυξίδας): ο καπετάνιος χαράζει / καθορίζει την ~ τού πλοίου*** || ***~ προς βορράν*** | | ***αλλαγή πορείας*** συν. πλεύση, ρότα ·

φρ. **χαράζω** *πορεία* (i) (για πλοίαρχο) καθορίζω την πορεία τού πλοίου στον χάρτη (ii) (μτφ.) καθορίζο) πώς θα ενεργήσω σε συγκεκριμένη περίπτωση · 4. πλήθος διαδηλωτών σε κίνηση, η διαδήλωση: ***η κεφαλή ι η ουρά [1] ο κύριος όγκος τής ~*** || ***η ~ ξεκίνησε από το Πολυτεχνείο και κατευθύνεται προς την αμερικανική πρεσβεία*** || ***διοργανώ- νω / κάνω ~*** || ***~ διαμαρτυρίας / ειρήνης*** · 5. (μτφ.) η εξέλιξη, ο τρόπος κατά τον οποίο εξελίσσεται (κάτι): ***Μην εκβιάζεις καταστάσεις! Άσε τα πράγματα να τραβήξουν την - τους*** || ***η φυσική ~ των πραγμάτων***

η ~ τής ασθένειας ι τής ανάκρισης / τής οικονομίας / των ***διαπραγματεύσεων/ ενός θεσμού***)| ***ακο?^.ουθώ ανοδική / καθοδική ~·*** φρ. ***στην*** *πορεία* στην εξέλιξη των πραγμάτων: ~ ***ανέκυψαν*** *ι* ***εμφανίστηκαν δυσκολίες που δεν είχαμε προβλέψει*** || ***το τι πραγματικά θέλει θα φανεί*** ~. ΣΧΟΜΟ λ. ***ειδωλολατρία, πρωτοπορία.***

ΙϊΐϊΥΜ. αρχ. < ***πορεύω I -ομαι*** (βλ.λ.)]. **πορεύομαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {πορεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)}

(αμετβ.) 1. βαδίζο), προχωρώ, πραγματοποιώ πορεία · 2. περνώ τη ζωή μου: ***πώς θα πορευτείς σ'αυτή τη ζωή χωρίς να 'χεις εφόδια, χωρίς να 'χεις μάθει έστω μια τέχνη:*** 3. εξοικονομώ (απαραίτητα πράγματα για τη ζωή), τα βγάζω πέρα: ***μπορεί να μη βγάζω πολλά λεφτά, αλλά*** ~ ***με όσα έχω ♦*** 4. (μετβ.) παίρνω (συγκεκριμένο δρόμο): (συνήθ. μτφ.) ***τον δρόμο που διάλεξες θα τον πορευθείς μόνος σου.*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πορεύω / -ομαι*** < ***πόρος*** (βλ.λ.)]. **πόρεψη** (η) (λαϊκ.) η εξοικονόμηση των απαραιτήτων για τη ζωή.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πόρευσις*** < ***πορεύω / -ομαι}.*** **πορθητής** (ο) το πρόσωπο που εκπόρθησε πόλη ή χώρα: ***Μωάμεθ*** *Β'* ***ο*** ~ (ο Οθωμανός σουλτάνος που κυρίευσε την Κωνσταντινούπολη).

πόρθηση (η) |αρχ.[.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πορθώ (-έω)***\. **πορθμέας** (ο) {πορθμείς} το πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα να μεταφέρει με το πλεούμενό του ανθρώπους στην άλλη ακτή ή όχθη. ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***πορθμεύς*** < ***πορθμός*** (βλ.λ.)]. **πορθμείο** (το) [«ρχ.11. ο τόπος από τον οποίο περνά κανείς από ακτή σε ακτή ή από όχθη σε όχθη ΣΥΝ. πέρασμα 2. (συνεκδ.) το πλεούμενο με το οποίο περνά κανείς από ακτή σε ακτή ή από όχθη σε όχθη ΣΥΝ. φεριμπότ 3. *πορθμεία* (τα) η αμοιβή τού πορθμέα. — **πορθμειακός, "ή- -**

πορθμος (ο) η στενή λο)ρίδα θάλασσας, που χωρίζει δύο στεριές και ενώνει δύο θάλασσες: ***ο*** ~ ***τού Ευρίπου.***

{ΕΓΥΜ. αρχ. < θ. ***πορ-*** (ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **pcr.* μορίου δηλωτικού κατευθύνσεως, βλ. λ. ***πέρ-α. περ-ί)*** + παραγ. επίθημα ***-θμός*** (πβ. ***σταθμός. βα-θμός)\.***

πορθμός - ισθμός - διώρυγα - κανάλι - ατενό. Κάθε πολύ στενό χερσαίο πέρασμα (λωρίδα γης), που ενώνει δύο στεριές και χωρίζει δύο θάλασσες, λέγεται **ισθμός** (< ***αρχ. είμι*** «έρχομαι, εισέρχομαι»). Αντιθέτως. κάθε πολύ στενό θαλάσσιο πέρασμα (λωρίδα θαλάσσια) που ενώνει δύο θάλασσες και χωρίζει δύο στεριές λέγεται **πορθμός** (< **πορ-**]πβ. ***πόρος***\ < αρχ. **περάω** «περνώ»). ***Πορθμός*** είναι το στενό θαλάσσιο πέρασμα τού Γ.υρίπου, που χωρίζει την Εύβοια (χπό τη Στερεά. ***Ισθμός*** ήταν παλαιότερα η στενή λωρίδα γης στην Κόρινθο, που συνέδεε την Πελοπόννησο με την υπόλοιπη ΙΙλλάδα. Ο Ισθμός τού Παναμά συνέδεε τη Βόρεια με τη Νότια Αμερική και ο Ισθμός τού Σουέζ συνέδεε παλαιότερα την Αφρική με την Λσία. Για λόγους διακινήσεως των αγαθών (παλαιότερα και ανθρώπων) με πλοία, σπουδαίοι για τη θέση τους ισθμοί δια- νοίχθηκαν τεχνητά και έγιναν **διώρυγες,** τεχνητοί πορθμοί δηλ.. διά των οποίων διέρχονται φορτηγά ιδίως πλοία. Έτσι ο Ισθμός τής Κορίνθου έγινε διώρυγα, όπως διώρυγες έγιναν ο Ισθμός τού Σουέζ και ο Ισθμός τού Παναμά. Για τη διώρυγα χρησιμοποιήθηκε και η λ. **κανάλι** από μτγν. **κανάλιον.** που ανάγεται σε λατ. **canalis** (από όπου και αγγλ. **canal** και **channcl** κ.ά.). **Η** λ. **ατενό** (και **ατενά**) χρησιμοποιείται για θαλάσσια περάσματα ευρύτερα των πορθμών και στενότερα των (μικρών) θαλασσών.

πορθώ ρ. μετβ. εκπορθιό (βλ.λ.).

[κτυμ. < αρχ. *πορθώ (-έω).* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. τού ***αρχ. πέρθω«κα-*** ταστρέφω. ερειπώνω - **εκπορθώ»,** που είναι αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται σε Ι.Η. δισύλλ. ρίζα **bhcredh-* «κόβω. αποκόπτω» και συνδ. με σανσκρ. **bardhakah** «αποκομένος», αρχ. γερμ. **brct** «σανίδα» (> γερμ. **Brett,** πιθ. με αρχική σημ. «κομμένο κομμάτι ξύλου»), αρχ. ισλ. **bard** «άκρη. όριο», αρχ. αγγλ. **bord** (> αγγλ. **bord**) κ.ά.}. **πορίζω** ρ. μετβ. 1. βοηθώ (κάποιον) να αποκτήσει (κάτι): ***του*** ~ ***τα μέσα. για να ζήσει*** 2. (μεσοπαθ. *πορίζομαι)* αποκτώ, αποκομίζω: ~ ***τα μέσα για να ζήσω.*** — **πορισμός** (ο) Ιμτγν.]. **πορηστικός, -ή. -ό** [αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μοίρα.***

| εγυμ. αρχ.. αρχική σημ. «παρέχω (υλικά αγαθά), προμηθεύω». < ***πόρος***(βλ.λ,). Η σημ. «αποδεικνύω συστηματικά» είναι μτγν. (από όπου το μτγν. ***πόρισμα)}.*** **πόρισμα** (το) {πορίσμ-ατος | -ατα, -άτωνι 1. το σύνολο των συμπερασμάτων σχετικά με συγκεκριμένο ζήτημα: ***σύμφωνα με το - τού ιατροδικαστή. ο θάνατός του προήλθε από φυσικά αίτια*** || ***επιστημονικό / ιατρικό / ανακριτικό ~*** || ***το ~ των ερευνών*** {[***τα ~ τής επιστημονικής ημερίδας*** 2. ΜΑΘ. η πρόταση τής οποίας η αλήθεια είναι άμεσα φανερή από ένα ή περισσότερα προηγούμενα θεωρήματα.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *πορίζω* (βλ.λ.)]. **πορνεία** (η) Ιχωρ. πληθ.} 1. το να διαθέτει κανείς το σώμα του σε άλλους για ερωτική ικανοποίηση έναντι αμοιβής: ***προάγαι ί οδηγώ κάποιον στην πορνεία*** || ***ανδρική / παιδική -*** || ***η - θεωρείται το αρχαιότερο επάγγελμα τού κόσμου*** 2. (συνεκδ.) η ιδιότητα και η εργασία

της πόρνης 3. ΕΚΚΛΝΣ. κάθε σεξουαλική σχέση εκτός γάμου.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *πορνεύω* (βλ.λ.). ΙΙ λ. είχε αρχικώς τη σημ. τής επί πληρωμή συμμετοχής σε σεξουαλική δραστηριότητα, ενώ αργότερα επεκτάθηκε, για να δηλώσει γενικά την εξωγαμιαία σεξουαλική επαφή. Στα κείμενα τής 11.Δ. *(Ωσηέ* 4, 11 κ.ά.). η λ. χρησιμοποιείται και μεταφορικώς με τη σημ. «ειδωλολατρία», δηλ. επαφή και απόδοση λατρευτικής τιμής σε ψεύτικους θεούς. ΙΙ σημ. «ειδωλολατρία, αποστασία. ψεύτικη θρησκεία» απαντά επίσης στην Κ.Δ. (πβ. *Αποκάλ.* 14. 8: *έπεσαν έπεσεν Βαβυλών ή μεγάλη ή έκ τού οϊνου τού θυμού τής πορνείας αυτής πεπότικεν πάντα τά έθνη)*\. **πορνείο (το) Ιμτγν.] χώρος στον οποίο εκδίδονται πόρνες ΣΥΝ. μπορ- ντέλο, (λαϊκ.) μπουρδέλο, (ευφημ.) οίκος ανοχής, σπίτι, **πορνεύω** ρ. αμετβ. {πόρνευσα} διαπράττω πορνεία (βλ.λ.).**
[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πόρνη* (βλ.λ.)]. πόρνη** (η) {πορνών} **1.** (α) η γυναίκα που ικανοποιεί σεξουαλικές επιθυμίες άλλων έναντι αμοιβής ΣΥΝ. **ιερόδουλος.** (!) **πουτάνα.** (μειωτ.) **παλιογυναίκα,** (ευφημ.) **παστρικιά** (β) *εκμετάλλευση πόρνης* **αξιόποινη πράξη την οποία τελεί άνδρας που συντηρείται ολικά ή μερικά από πόρνη και από την εκμετάλλευση των ανήθικων κερδών της 2.** (υβριστ.) **για ανέντιμη γυναίκα.**
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτή που έχει πουληθεί για σκλάβα», < *porna. από το *πέρ-νη-μι* «πουλώ» (με ανοΐμαλο φωνηεντισμό *-ε-*, ίσως κατ' αναλογίαν προς τον αόρ. *περ-άσαι.* και επίθημα *-na-*, πβ. *φερ-νή* «προίκα»). Η λ. ανάγεται στο Ι.Ε. *pcr-. μόριο δηλωτικό κα- τευθύνσεως με ευρύτατη διάδοση, (για το οποίο βλ. λ. *πέρ-α. -περ-ί)* και συνδ. με αρχ. ιρλ. renim «πουλώ» (< *pr-no-). Λιθ. pcrkii «αγοράζω». Ομόρρ. *πρατήριο(ν), -πρά-της*, αρχ. *πι-πρά-σκω* κ.ά. Βλ. κ. *παλλακίδα).*
πορνίδιο (το) Ιαρχ.] {πορνιδί-ου | -ων} **1.** η μικρή πόρνη ΣΥΝ. (!) **πουτανίτσα 2.** (υβριστ.) **για άσεμνο κορίτσι ή γενικότ. για ανέντιμη γυναίκα.**
πορνικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που αναφέρεται ή ταιριάζει σε πόρνη **2.** αυτός που προσβάλλει τα χρηστά ήθη, αδιάντροπος, άσεμνος, **πορνό** επίθ. Ιάκλ.} **1.** αυτός που έχει πορνογραφικό περιεχόμενο, σκηνές ή εικόνες που απεικονίζουν γεννητικά όργανα, σεξουαλικές πράξεις κ.λπ. και αποσκοπούν στο να διεγείρουν ερωτικά τον θεατή ή τον αναγνώστη: *ταινία / περιοδικό / φωτογραφία / βιβλίο* ~ *2. πορνό* (το) **η πορνογραφική ταινία.**
|ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. porno, με απόσπαση τού α' συνθ. στη λ. pornographic (βλ. κ. *πορνογραφίας*. πορνο- κ. πορνό- α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται: 1. με την πορνεία: *πορνο-βοσκός. πορνό-γερος* 2. με την πορνογραφία: *πορνο-ταινία, πορνο-περιοδικό.*
[ετυμ. *Α'* **συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *πόρνος / -η* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. pornographic)|. πορνοβοσκός (ο) [αρχ.Ι (λόγ.-σπάν.) ο προαγωγός. πορνόγερος (ο) (ως χαρακτηρισμός) ηλικιωμένος άνδρας με εκδηλώσεις ερωτισμού ανάρμοστες για την ηλικία του. πορνογράφημα (το) |1896| {πορνογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} έργο με πορνογραφικό χαρακτήρα, πορνογραφία (η) ί Ϊ 893! {χωρ. πληθ.} 1.η παραγωγή πορνογραφικών έργων 2. (συνεκδ.) το σύνολο των πορνογραφικών έργων. — πορνογράφος (ο/η), πορνογραφώ ρ. {-εις...}.**
|ΕΎΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. pornographic < pornographe < μτγν. *πορνογράφος «αυτός* που γράφει για τις πόρνες»}, πορνογραφικός, -ή, -ό [18841 αυτός που αποσκοπεί στην ερωτική διέγερση με την ακριβή απεικόνιση ή περιγραφή σεξουαλικών πράξεων ή την επίδειξη γυμνών σωμάτων σε προκλητικές στάσεις: *η παραγωγή και διάθεση ~ υλικού απαγορεύεται σε πολλές χώρες.* — πορνογραφικ-ά / -ώς επίρρ.
[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pornographiqucj. πορνοπερίοδικό** (το) **περιοδικό με κείμενα ή/και εικόνες πορνογραφικού περιεχομένου, πορνος** (ο) **1. ο άνδρας που προσφέρει ερωτικές υπηρεσίες έναντι αμοιβής** ΙΥΝ. **ζιγκολό 2.** (α) **ο άνδρας που συχνάζει σε οίκους ανοχής** ΣΥΝ. (!) **πουτανιάρης** (β) (γενικότ.) **άνδρας ανήθικος, ακόλαστος.** |ΕΙΎΜ. **αρχ.. αρχική σημ. «παθητικός ομοφυλόφιλος». < *πόρνη* (βλ.λ.). με αλλαγή γένους!, πορνοστάρ** (ο/η) {άκλ.} **διάσημος πρωταγωνιστής ή πρωταγωνίστρια ταινιών πορνό.**
[ΕΤΥΜ. **< αγγλ. pornostar|. πορνοταινια** (η) {πορνοταινιών} ταινία με πορνογραφικό περιεχόμενο ΣΥΝ. (λαϊκ.) τσόντα.
Πόρος (ο) **1. νησί τού Σαρωνικού Κόλπου, σε μικρή απόσταση από τις Α. ακτές τής Αργολίδας 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού.**
Ποριώτης (Ο), Ποριώτισσα (η), **ποριώτικος, -η. -ο.**
ΙϋΤΥΜ. Πρόκειται για τη μτγν. *Καλαύρεια / Καλαυρία,* που μετονομάστηκε σε *ΐΐόρου* προφανώς λόγω τού ρόλου της στη συγκοινωνία μεταξύ Αττικής και Πελοποννήσου]. πόρος (ο) **1.** καθένα από τα μικρά ανοίγματα σε στερεό σώμα: *ηελα- φρόπετρα είναι γεμάτη πόρους* 2. ΑΝΑΤ. **(α) καθένα από τα μικρά ανοίγματα στο δέρμα: *μέσα από τους - πραγματοποιείται η άδηλος αναπνοή* (β) καθένας από τους μικρούς σωληνοειδείς σχηματισμούς, μέσα από τους οποίους διέρχονται ουσίες ή άλλα ανατομικά στοιχεία: *δακρυικός / ακουστικός*** ~ ·3. *πόροι* **(οι) (α) οι πηγές από τις οποίες αντλούνται τα απαραίτητα έσοδα: οι *φυσικοί* ~ *εξαντλούνται* || το *έργο αυτό θα χρηματοδοτηθεί από εθνικούς και κοινοτικούς* - (β) οι πηγές εισοδήματος: *δε ν έχω δικούς μου* ~· *με συντηρούν* οι *γονείς μου* || *φανεροί και άδηλοι* - (γ) κάθε πηγή από όπου αντλούνται χρή**

σιμα στοιχεία: *γλωσσικοί* - 4. (σπάν.) ο τόπος μέσω τού οποίου περνά κανείς στην απέναντι πλευρά ΙΥΝ. πέρασμα. ςχολιο λ. *περιουσία, φτώχια.*
Ιετυμ. αρχ. < θ. *πορ-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού ευρέως διαδεδομένου I.K. *per-, μορίου δηλωτικού κατευθύνσεως, που εδώ έχει την εςειδικευ- μένη σημ. «περνώ, μεταφέρω», όπως απαντά στο αρχ. *πείρω* «διαπερνώ, διακομίζω» (βλ. λ. *περ-όνη. πόρ-πη).* Παράγ. *πορ-εύω, πορ-εία, πορ-ίζω, πορθμός* κ.ά. Η λ. *πόρος* είχε αρχικο'ίς τη σημ. «πέρασμα, διάβαση», από όπου επεκτάθηκε στη δήλωση το)ν χρηματικών εσόδων, δηλ. τού τρόπου με τον οποίο περνά κανείς τη ζωή του και των μέσων διαβιώσεως που χρησιμοποιεί. ΙΙ λ. χρησιμοποιείται ευρέως ως β' συνθ., κυρ. με τη σημ. «ταξιδιώτης» (πβ. *οδοιπόρος, ποντο-πό- ρος*). αλλά και με αναφορά στα χρηματικά έσοδα (πβ. *ά-πορος, εύπορος)].*
ποροσκοπία (η) {χο)ρ. πληθ.} μέθοδος διαπιστώσεως τής ταυτότητας δακτυλικοί αποτυπωμάτων με τη μελέτη των πόρων των ιδρωτοποιών αδένων. — ποροσκοπικός, -ή. -ό.
[ετυμ. **< *πόρος* + *-σκοπιά* < *σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά», ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. poroscopy|. **πόρπη** (η) {πορπών} **1.** (λόγ.) το συνήθ. μεταλλικό εξάρτημα ή κόσμημα, που συνδέει τα δύο άκρα ζώνης, ιμάντα ή ενδύματος ΙΥΝ. αγκράφα· αρχαιολ. 2. κόσμημα διαδεδομένο στους αρχαίους Έλληνες, με το οποίο συγκρατούσαν το ένδυμα στον δεξιό ή και στους δύο ώμους ή στο στήθος ή στον ζωστήρα 3. καρφίτσα για μαλλιά.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***πόρ-πρ-ά*** (με προληπτική ανομοίωση τού ***-ρ-)*** < θ. *-pr- (με εκφραστ. αναδιπλασιασμό), μηδενισμ. βαθμ. τού θ. *pcr- τού ρ. *πείρω* «διαπερνώ, διασχίζω, διατρυπώ» « ***πέρ-}ω,*** βλ. λ. ***πέρ-α, περ-ί).*** Η λ. συνδ. με αρχ. σλαβ. na-perjo «τρυπώ». αλβ. sh-po-roj. γοτθ. farjan «ταξιδεύω, πλέω», αρχ. γερμ. faran (> γερμ. fahren) κ.ά. Ομόρρ. ***περόνη. πορ-θμός, πόρ-ος. πε-πρω-μένο(ν). πορ-εύω*** κ.ά.|. **πόρρω απέχει** (αρχαιοπρ.) βρίσκεται μακριά· διαφέρει πολύ: ***οι θέσεις τους πόρρω απέχουν απ' τις δικές μας.***
[ετυμ. αρχ. ατ. τ. τού επιρρ. ***πόρσω < πρόσω,*** με μετάθεση τής συλλ. που περιέχει υγρό σύμφωνο (δηλ. ημίφωνο), αφού οι σημ. των επιρρ. ***πόρσω*** και ***πρόσω*** ταυτίζονται. Αιγότερο πειστική η απευθείας σύνδεση με λατ. porro (< *porso). Βλ. λ. ***πρόσω\.*** **πόρρωθεν** επίρρ. (λόγ.) από μακριά: ***παρακολουθούσε τις εξελίξεις*** - συν. μακρόθεν αντ. εγγύθεν.
Ιετυμ. αρχ. < ***πόρρω + -θεν*** (πβ. ***έκατέρω-θεν, πρόσω-θεν)***\. **πορσελάνη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** λευκό, στιλπνό, συμπαγές υλικό, που χρησιμοποιείται στην κεραμική για την κατασκευή εκλεκτών αντικειμένων: ***κινέζικη*** - ((***σερβίτσιο / βάζο από ~*** *2.* (συνεκδ.) αντικείμενο κατασκευασμένο από το παραπάνω υλικό. — **πορσελάνϊ- νος,** -η, -ο.
[ετυμ. < ιταλ. porcellana, αρχική σημ. «κοχύλι με σχήμα μικρού γουρουνιού», < λατ. porcella «γουρουνάκι», υποκ. τού porcus}, **πόρτα** (η) {πορτών} **1.** (α) κατασκευή (συνήθ. ξύλινη ή μεταλλική) που προσαρμόζεται στην είσοδο κτηρίου, δωματίου ή ακάλυπτου περιφραγμένου χώρου, ώστε να μπορεί κανείς να την ανοίγει ή να την κλείνει: ***χτυπώ την - || του έκ?·.εισε την ~ κατάμουτρα*** || ***ανοίγο) την*** ~ ***διάπλατα || αυτή την - βγάζει στον κήπο*** || *77* ***~ τής κουζίνας 1 τής κρεβατοκάμαρας / τής αυλής || δίφυλλη / συρτή / περιστρεφόμενη - || το έσκασε από την πίσω*** ~ ιυν. θύρα (βλ. κ. λ. ***εξώπορτα)*** (β) (συνεκδ.) το άνοιγμα μέσα από το οποίο μπαίνει κανείς σε κτήριο, δωμάτιο ή ακάλυπτο περίφρακτο χώρο: ***κάθομαι στην ~ και προσέχω ποιος μπαίνει και ποιος βγαίνει*** || ***Οα σε πάω / συνοδεύσω μέχρι την*** - ιυν. είσοδος / έξοδος· φρ. (α) *(από) πόρτα (σε) πόρτα* από σπίτι σε σπίτι για κάποιον που επισκέπτεται διαδοχικά το ένα σπίτι μετά το άλλο. προκειμένου να μαζέψει χρήματα, να διαφημίσει ή να προπαγανδίσει κάτι κ.λπ.: ο ***προεκλογικός αγώνας αυτού τού υποψηφίου έγινε ~*** || ***προώθηση ενός προϊόντος*** ~ (β) *τής διπλανής πόρτας* (ως χαρακτηρισμός) για ανθρώπους απλούς, συνηθισμένους, σαν αυτούς που βλέπει κανείς καθημερινά: ο ***δολοφόνος δεν ήταν κάποιος σκληρός και αδίστακτος άνθρωπος· ήταν ένας άνθρωπος*** ~ (γ) (παροιμ.) **ατού** *κουφού την πόρτα όσο θέλεις βρόντα* βλ. λ. ***βροντώ*** (δ) *δείχνω την πόρτα (σε κάποιον)* ζητώ από (κάποιον) να φύγει, τον διώχνω: ***μετά τον καβγά, του έδειξα την πόρτα*** *2.* (μτφ.) η πρόσβαση, η δυνατότητα επαφής με κάποιον κυρ. σε ΦΡ. όπως: ***χάρη στις γνωριμίες μου, του έχω ανοίξει πολλές*** ~ 3. (γενικότ.) η κατασκευή που προσαρμόζεται στην είσοδο οχήματος, ώστε να μπορεί κανείς να την ανοίγει ή να την κλείνει: ***η ~ τού αυτοκινήτου / τού αεροπλάνου*** **4.** (αργκό) το φείς κοντρόλ (βλ.λ.): δουλευπ - ***σε νυχτερινό κέντρο-*** φκ **τρώω** *πόρτα* (κυρ. στον αόρ.) δεν μου επιτρέπουν την είσοδο σε κέντρο διασκέδασης στο οποίο γίνεται έλεγχος εισόδου (φείς κοντρόλ): αν ***πάμε στο κλαμπ με τέτοια εμφάνιση, Οα φάμε πόρτα!*** · **5.** (στο τάβλι) (α) το να είναι δύο ή περισσότερα πούλια τού ίδιου χρώματος στην ίδια θέση. ώστε να μη μπορεί ο αντίπαλος να βάλει δικό του πούλι στη θέση αυτή (β) **πόρτες** (οι) παιχνίδι στο τάβλι κατά το οποίο ο παίκτης μπορεί να βγάλει από το παιχνίδι πούλι τού αντιπάλου του, ο οποίος στη συνέχεια πρέπει να το επαναφέρει από την αφετηρία, προκειμένου να ξαναμπεί στο παιχνίδι. — (υποκ.) **πορτάκι** (το) κ. **πορτούλα** κ. **πορτίτσα** (η) (σημ. Ι).
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. portal, **πορτατίφ** (το) {άκλ.} η
φορητή ηλεκτρική λάμπα.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. φρ. (lampe) poriaiive «φορητή λάμπα», θηλ. τού επιθ. portutif «φορητός» < porter «φέρω» (< λατ. portare)|. **πορτιέρης** (ο) {πορτιέρηδες}, **πορτιέρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (λαϊκ.) θυρωρός 2. πρόσωπο που έχει ως επάγγελμα να στέκεται στην είσοδο νυχτερινών κέντρων και να ελέγχει ποιος μπαίνει μέσα (βλ. κ. λ. ***φείς κοντρόλ).***

|ΗΓΥΜ. < ιταλ. portiere < μτγν. λατ. portarius < λατ. porta], πορτιέρο (ο) {άκλ.} (συνήθ. στην αθλητικογραφία) ο τερματοφύλακας στο ποδόσφαιρο.

[1 ·] ΥΜ. < ισπ. portero «θυρωρός - τερματοφύλακας» με επίδρ. τού ιταλ. portiere], πορτκλέ κ. πορτ-κλέ (το) {άκλ.} το μπρελόκ (βλ.λ.).

ΛΕΤΥΜ. < γαλλ. portc-clcs < porte- (< p. porter «φέρω» < λατ. ponarc) + cie «κλειδί» < λατ. clavis|. **πορτμαντό κ. πορτ-μαντό** (το) {άκλ.} το έπιπλο που χρησιμοποιείται ως κρεμάστρα για πανωφόρια ΣΥΝ. καλόγηρος.

{ΕΓΥΜ. < γαλλ. porte-manteau < portc- (< p. porter «φέρω» < λατ. portare) + manteau (βλ. λ. *μαντό)].* πορτμονέ κ. πορτ-μονέ (το) {άκλ.} το πορτοφόλι για κέρματα. **{ΕΤΥΜ. < γαλλ. porte-monnaic < porte- « porter «φέρω» < λατ. portare) + monnaie «νόμισμα» (< λατ. moneta)}.**

πορτμπαγκάζ κ. πορτ-μπαγκάζ (το) {άκλ.} χώρος ενσωματωμέ- νος στο πίσω μέρος αυτοκινήτου για την τοποθέτηση και μεταφορά αποσκευοιν. **[ετυμ. < γαλλ. porte-bagages < porte-** (< porter «φέρω» < λατ. portare) + **bagages «αποσκευές» (βλ. κ. *μπαγκάζια)].* πορτμπεμπέ κ. πορτ-μπεμπέ** (το) {άκλ.} φορητό καλάθι ειδικά διαμορφωμένο για τη μεταφορά βρέφους.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. porte-bebe < porte- (< porter «φέρω» < λατ. portare) + **bebe «μωρό. βρέφος» (υνοματοπ. λ.)], πορτό** (το) {άκλ.} λευκό ή κόκκινο γλυκό κρασί που προέρχεται από μια αυστηρά καθορισμένη από τον νόμο αμπελουργική ζώνη της Β. Πορτογαλίας.

ΓΕΤΥΜ. **Από το όν. τής πόλης *Πόρτο* (βλ.λ.). όπου παλαιώνεται και εμφιαλώνεται το κρασί].**

Πόρτο (το) {άκλ.} πόλη και σημαντικό λιμάνι τής ΒΔ. Πορτογαλίας στον Ατλαντικό Ωκεανό.

[ΗΤΥΜ. **< πορτ. Porto (ορθή προφορά: *Πόρτου)* < ο porto «το λιμάνι». J1** πόλη έφερε τη λατ. ονομασία Portus Cale «θερμός λιμένας» (βλ. κ. *Πορτογαλία)].* **πόρτο** (το) {άκλ.} (λαϊκ.) ΝΑΥΤ. **το λιμάνι.**

[Γ.ΤΥΜ. < ιταλ. porto < λατ. portusj.

Πορτογαλία (η) (πορτ. Republica Poriugucsu - Δημοκρατία τής Πορτογαλίας) κράτος τής ΝΔ. Ευρώπης στην Ιβηρική Χερσόνησο με πρωτεύουσα τη Λισαβόνα, επίσημη γλώσσα την Πορτογαλική και νόμισμα το ευρώ. **— Πορτογάλος κ. (καθημ.) Πορτογαλέζος** (ο). **Πορτο- γαλ/δα κ. (καθημ.) Πορτογαλέζα** (η), **πορτογαλικός, -ή,** *-ό* **κ. (καθημ.) πορτογαλέζικος, -η, -ο, Πορτογαλικά κ. (καθημ.) Πορτογαλέζικα** (τα).

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού πορτ. Portugal, το οποίο ανάγεται στο μεσν. λατ. portus cale «θερμό λιμάνι», ονομασία που απέδιδαν οι Ρωμαίοι στο λιμάνι Porto, επειδή τα θερμά ρεύματα τού Ατλαντικού δεν επέτρεπαν τη συγκέντρωση πάγου σε αυτό. Με την ίδια λ. αποκαλούσαν οι Ρωμαίοι ολόκληρη την περιοχή τής σημερινής Πορτογαλίας (το με- τέπειτα βασίλειο τής Λουζιτανίας), η οποία αναγνωρίστηκε ως κράτος το 1297J.

πορτοκαλάδα (η) χυμός πορτοκαλιού, που πίνεται ως αναψυκτικό:
με! χωρίς ανθρακικό.

Ιγ.τυμ. < *πορτοκάλι* + **παραγ. επίθημα** *-άδα* **(βλ.λ.)|. πορτοκαλεώνας** (ο) [**18871 έκταση κατάφυτη από πορτοκαλιές.** {ΓΤΥΜ, < *πορτοκαλέα* + **παραγ. επίθημα επίθημα** *-ών{ας],* **πβ.** *ζλαία - ελαιώνας***J.**

πορτοκαλής, -ιά, -ί 1. αυτός που έχει το μεταξύ κίτρινου και κόκκινου χρώμα τού πορτοκαλιού **2. (συνεκδ.)** *πορτοκαλί* (το) το ίδιο το μεταξύ κίτρινου και κόκκινου χρώμα τού πορτοκαλιού. **Ηπίσης πορτοκαλόχρωμος, -η. -ο. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *χρώμα.* **πορτοκάλι** (το) {πορτοκαλ-ιού | **-ιών} 1.** ο εδώδιμος στρογγυλού σχήματος καρπός τής πορτοκαλιάς, που. όταν είναι ώριμος, έχει παχιά, αρωματική φλούδα με χρώμα μεταξύ κίτρινου και κόκκινου και σάρκα χυμώδη, γλυκόξινη και πλούσια σε βιταμίνη C **2. (συνεκδ.)** ο χυμός τού παραπάνω καρπού · **κυρ. σε φράσεις** όπως *βότκα* **— (υποκ.) πορτοκαλάκι** (το).

[ετυμ. < ιταλ. portogallo, από τη φρ. arancio di Portogallo «είδος πορτοκαλιού τής Πορτογαλίας», επειδή από εκεί είχε εισαχθεί αυτό το αρχικώς αμερικανικό φρούτο], πορτοκαλιά (η) το οπωροφόρο δέντρο τής οικογένειας των εσπεριδοειδών που παράγει πορτοκάλια · **φρ.** *είναι* **/ υπάρχουν** *κι αλλού πορτοκαλιές που κάνουν πορτοκάλια* **ως αμφισβήτηση τής αποκλειστικότητας ή μοναδικότητας κάποιου:** *αν δεν σε θέλει αυτός, μη στενοχωριέσαι'*

πορτοκαλόχρωμος, -η. -ο αυτός που έχει πορτοκαλί χρώμα, **πορτολάνος** (ο) (λαϊκ.) ΝΑΥΤ. **1.** ναυτικός χάρτης με στοιχεία για τις ακτές και τα λιμάνια ΣΥΝ. **λιμενοδείκτης 2.** έντυπος οδηγός που περιγράφει τις ακτές και τα λιμάνια με λεπτομέρειες (φάρους, φανάρια, εμπόδια ναυσιπλοΐας, λιμενικά έργα κ.λπ.) · μπορεί και να μην περιλαμβάνει χάρτες ΣΥΝ. **λιμενοδείκτης.**

[Ι;)ΥΜ. < ιταλ. portolano < μεσν. λατ. portolanus (liber) «(βιβλίο) τού λιμανιού» < λατ. portus «λιμάνι», κατ' αναλογίαν προς το μτγν. λατ. hortulanus (< λατ. hortulus, υποκ. τού hortus «κήπος»)],

πορτοπαράθυρα (τα) {χωρ. γεν.} (περιληπτ.) **1.** πόρτες και παράθυρα **2.** τα εξωτερικά κουφώματα οικοδομής.

Πόρτο Ρίκο (το) **-» Πουέρτο Ρίκο**

-πορτος, -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν συγκεκριμένο αριθμό θυρών ή διεξόδων: *τρίπορτο* **/** *πεντάπορτο αυτοκίνητο* **|| (κ. ως ουσ.)** *το έχω δίπορτο* **(βλ.λ.) ΣΥΝ. -Ουρος.**

[εγυμ. Β' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, το οποίο προέρχεται από τη λ. *πόρτα].*

Πορτουγέζος (ο), Πορτουγέζα (η) (λαϊκ.-παλαιότ.) ο Πορτογάλος. — πορτουγέζικος, -η/-ια. -ο.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. Portuguese (< Portugal)), πορτοφολάς (ο) {πορτοφολάδες} ο κλέφτης πορτοφολιών. **πορτοφόλι** (το) {πορτοφολ-ιού | **-ιών} 1.** φορητή θήκη. συνήθ. από ύφασμα, δέρμα ή πλαστικό, κατασκευασμένο έτσι. ώστε να διπλώνει ή να κλείνει και να χωρά σε τσέπη · μέσα σε αυτό βάζει κανείς χρήματα ή χρήσιμα έγγραφα (ταυτότητα, άδεια οδήγησης) **2. (μτφ.)** το πόσο πλούσιος είναι κανείς: *έχω γεμάτοι παχύ/* **άδειο ~ ||** *πωλούνται ακίνητα για όλα τα* **— (υποκ.) πορτοφολάκι** (το), **(μεγεθ.) πορτο- φολάρα** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. portafogli (πληθ.) < porta- (< portare «φέρω» < λατ. portare) + **fogli < foglio «φύλλο χαρτιού, χαρτονόμισμα» (< λατ. folium «φύλλο»), πβ. κ. γαλλ. portc-feuille]. πορτόφυλλο** (το) το φύλλο πόρτας.

πορτρετίστας (ο) (παλαιότ. ορθ. *πορτραιτίστας)* {χωρ. πληθ.} ο ζωγράφος πορτρέτων

[ετυμ. < γαλλ. portraitiste < portrait (βλ. κ. *πορτρέτο)].* **πορτρέτο** (το) (παλαιότ. ορθ. πο*ρτραίτο)* **1.** η προσωπογραφία **2. (μτφ.)** οτιδήποτε λειτουργεί ως παρουσίαση προσώπου ή πράγματος, σκιαγράφηση των βασικών του χαρακτηριστικών: *στο απόσπασμα ο Θουκυδίδης δίνει ένα σύντομο ~ τού Περικλή* **)|** *ένα τηλεοπτικό ~ τού μεγάλου λογοτέχνη* **ΣΥΝ. προφίλ.**

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. portrait < παλ. γαλλ. portrairc «σχεδιάζω, ιχνογραφώ»

λατ. pertrahere «σύρω. έλκω. τραβώ» (με την εξειδικευμένη μεταβατική σημ. «τραβώ γραμμές, γράφω, σχεδιάζω») < per- «δια-» + **traho «τραβώ, έλκω»|. πορφύρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μαλάκιο με επίμηκες ή παχύ όστρακο και αδένα που εκκρίνει βαθυκόκκινη ουσία **2. (συνεκδ.)** η παραπάνω βαθυκόκκινη ουσία που χρησιμοποιόταν στην αρχαιότητα ως χρωστική για τη βαφή ενδυμάτων **3.** ιστ. (α) πορφυρό επίσημο ένδυμα των Βυζαντινών αυτοκρατόρων (β) *Πορφύρα* **(η)** επίσημο δωμάτιο των βυζαντινών ανακτόρων, στο οποίο γεννούσε η αυτοκράτειρα (βλ. *κ. λ. πορφυρογέννητος)* **(γ) (συνεκδ.)** το αξίωμα, η εξουσία τού αυτο- κράτορα · **4.** ιλτρ. σύνδρομο που χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση αιμορραγιών των τριχοειδαν' αγγείων.

ΙΕΤΥΜ. **αρχ.. βασική σημ. «βαθυκόκκινη χρωστική ουσία από τον αδένα οστρακοφόρων μαλακίων», πιθ. δάνειο (ως τεχν. όρ.) από την Κγγύς Ανατολή, αλλά χωρίς να έχει προσδιοριστεί η γλώσσα προελεύσεως. Φαίνεται πως αρχικά η λ. δήλωνε ένα συγκεκριμένο είδος οστρακοφόρων μαλακίων, από όπου επεκτάθηκε και στη σημ. τής χρωστικής ουσίας που αυτά εξέκριναν]. πορφύρας** (ο) ο καρχαρίας: *«παραμονεύοντας τον-, το μαύρο ψάρι»* **(Κ. Μύρης).**

[ετυμ. πιθ. < *πόρφυρος* **(με αναβιβασμό τόνου) <** *πορφυρός***]. πορφυρένιος, -ια, -ιο** αυτός που έχει το χρώμα τής πορφύρας, πορφυρός, βαθυκόκκινος, **πορφυρίζω ρ. αμετβ. [αρχ.| {μόνο σε ενεστ.** *κ.* **παρατ.}** έχω ή αποκτώ το χρώμα τής πορφύρας, πορφυρή απόχρωση.

Πορφύριος (ο) {-ου κ. -ίου} όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *πορφύρα\.* **πορφυρίτης** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} πολύ σκληρό, συμπαγές και εκρηξιγενές πέτρωμα, στο οποίο μεγάλοι κρύσταλλοι ορυκτών βρίσκονται μέσα σε ομοιόμορφη μάζα και το οποίο χρησιμοποιείται στην κατασκευή μωσαϊκών δαπέδων, κιόνων, λουτήρων, ταφικών μνημείων κ.λπ.

1F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. porphyritej. πορφυρογέννητος, -η, -ο ΙΣΤ. **(ως τίτλος τής βυζαντινής αυτοκρα- τορικής οικογένειας) αυτός που γεννήθηκε στην Πορφύρα (βλ.λ., σημ. 3β). δηλαδή γεννήθηκε όσο ο πατέρας του ήταν αυτοκράτορας: (με κεφ.)** *Κωνσταντίνος Ζ' ο ~.*

[ΕΙΥΜ. **μεσν. <** *πορφύρα* **+** *-γέννητος <* **γεννώ, τίτλος που αποδιδόταν σε βασιλόπαιδες τού Βυζαντίου, οι οποίοι είχαν γεννηθεί στην αίθουσα τής Πορφύρας τού παλατιού], πορφυρός, -ή. -ό 1.** αυτός που έχει το βαθυκόκκινο χριόμα τής πορφύρας **2. (συνεκδ.)** *πορφυρό* (το) το ίδιο το βαθυκόκκινο χρώμα τής πορφύρας.

|Ι-ΤΥΜ. **μεσν. < αρχ.** *πορφυρούς* **(κατά τα επίθ. σε** *-ός.* **πβ.** *χρυσούς - χρυσός),* **ατ. τ. τού** *πορφύρεος* **(πβ.** *χρύσεος - χρυσούς,* **με την επίδρ. των πλαγίων πτο')σεων στον τονισμό, λ.χ.** *τού χρυσέου - χρυσού > χρυσούς)* **<** *πορφύρα* **(βλ.λ.)|. πορφυρόχρους, -ους. -ουν (λόγ.)** αυτός που έχει πορφυρό χρώμα: **~** *χιτώνας.* **Επίσης πορφυρόχρωμος. -η. -ο.**

[ΕΙΥΜ- **αρχ. <** *πορφύρα* **+** *χρόος ίχρούς* **«χρώμα» (πβ.** *ροδό-χρους)].* **πορώδης, -ης. -ες Ιμτγν.Ι {πορώδ-ους } -εις (ουδ. -η), -ών}** αυτός που έχει πόρους: **-** *υλικό.* ^ σχολιο **λ.** *-ης. -ης, -ες.*

Π.Ο.Σ. (ο) Πανελλήνιος Οδοντιατρικός Σύλλογος,

ποσάκις επίρρ. (αρχαιοπρ.) πόσες φορές.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *πόσος* **+ επιρρ. επίθημα** *-άκις* **(βλ.λ.), πβ. κ.** *πολλ- -άκις\.*

ποσαπλάσιος, -α. -ο (αρχαιοπρ.) πόσο μεγαλύτερος, πόσο περισσότερος.

[F.ΤΥΜ. αρχ. < *πόσος* **+** *-πλάσιος,* **κατά το** *πολλαπλάσιος* **και τα αριθ- μητ. σε** *-πλάσιος* **(πβ.** *πεντα-πλάσιος. εκατοντα-πλάσιος)].* **ποσέ επίθ. {άκλ.} (αβγά μάτια) που μαγειρεύονται σε βραστό νερό. 1F.ΤΥΜ. < γαλλ. pochc. μτχ. τού p. pocher < pochc «τσέπη, σάκος» (< φρανκ. pokka)** · **πβ. την αντίστοιχη γαλλ. φρ. pocher des oeufs «βράζω αβγά δίχως το τσόφλι τους»].**

Ποσειδώνας (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ. ένας από τους δώδεκα θεούς τού Ολύ-

μπου, ο θεός τής θάλασσας και τού υγρού στοιχείου, αδελφός τού Αία και τού Πλούτωνα 2. ο ήγδοος πλανήτης τού ηλιακού μας συστήματος 3. ανδρικό όνομα. Ηπίσης (λόγ.) **Ποαειδών** {Ποσειδώνος}. [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Ποσειδώνί Πυτοιδάν*** (αιολ.) / ***Ποσοιδάν*** (δωρ.) / ***Ποτει- δάων*** (κρητ., βοιωτ.) κ.ά.. θεωνύμιο αβεβ. ετύμου. το οποίο μαρτυρεί- ται ήδη στη μυκηναϊκή: Po-se-da-o. Από το σύνολο των διαλεκτ. τύπων αρχικός φαίνεται ο τ. ***ίίοτειδάων*** (< ****Ποτει-δάσ-ων)***. από όπου προήλθε ο τ. ***Ποσειδών*** με συναίρεση και συριστικοποίηση τού ***-τ-***. £2ς προς την ετυμ.. η κυριαρχούσα άποψη θεωρεί το όνομα σύνθ. εκ συναρπαγής από την κλητ. προσφώνηση *πότει ***Δάς*** «σύζυγε, κύριε τής γης», όπου το ****πότει*** αποτελεί αμάρτυρη κλητ. τού ***πόσις*** «σύζυγος, κύριος» (βλ. λ. ***δεσπότης***), το δε ***δάς*** αρχαϊκό όνομα τής γης σε γενική πτώση (βλ. λ. ***Δήμητρα)***. Αλλες, ελάχιστα πειστικές, εκδοχές που έχουν κατά καιρούς προταθεί. περιλαμβάνουν την αναγωγή στους τ. ***ποταμός + οΐδμα*** «φουσκωμένο κύμα», ***πόντος + δαήναι*** «γνωρίζω, μαθαίνω», τη σύνδεση με σανσκρ. danu «σταγόνα, δροσιά», καθώς και την υπόθεση περί πελασγικού δανείου|. **ποσειδώνιος, -α, -ο** [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τον θεό Πο- σειδώνα **2.** ***Ποσειδώνια*** (τα) παγκόσμια ναυτιλιακή έκθεση που γίνεται κάθε δύο χρόνια στον Πειραιά **3.** ΧΗΜ. **ποσειδώνιο** (το) [ποσει- δωνίου j χωρ. πληθ.} τεχνητό ραδιενεργό στοιχείο (σύμβολο Νρ) (βλ. κ. λ. ***περιοδικός***. ΠΙΝ.) ΙΥΝ. νεπτούνιο.

[ΠΤΥΜ. Η ονομασία τού χημ. στοιχείου αποτελεί μεταφρ. δάνειο από νεολατ. neptunium (< λατ. Neptunus «Ποσειδών»)}. **πόση** (η) {-ης κ. -εως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) το να πίνει κανείς: ***η βρώση και η ~.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πόσις*** < θ. ***πο-*** (με δυσεξήγητο φωνηεντισμό) τού **ρ. πίνω (βλ.λ.)].**

πόσθη (η) [χωρ. πληθ.} ΑΝΑΤ. το δέρμα που περιβάλλει το πέος. [ΕΤΥΜ. αρχ. **< 0. *ποσ-*** (ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *pcs-, όπως μαρτυρείται στη λ. ***πέος.*** βλ.λ.) **+** εκφραστ. επίθημα ***-θη\.*** **ποσθίτιδα** (η) [1861} ΙΑΤΡ. η φλεγμονή τής πόσθης (κυρ. τής ακροπο- σθίας) από μικρόβια ή μύκητες.

[ΕΤΥΜ. **Ηλληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. posthite]. πόσιμος, -η, -ο 1.** (νερό) κατάλληλο για πόση **2.** (φάρμακο) που μπορεί να το πιει κανείς (πβ. λ. ***ενέσιμος)***.

[ι-τυμ. μτγν. < αρχ. *πόσις*\. ποσό (το) **1.** η ποσότητα: ***ποσά αντιστρόφως / ευθέως ανάλογα*** (βλ.λ.) || ***συγκρίσεις μπορούν να γίνουν μόνο ανάμεσα σε ομοειδή*** ~ **2.** χρηματική ποσότητα: ***τα έξοδα ανέρχονται στο - των 30.000.000 δρχ.*** || ***μεγάλο / σεβαστό / ευτελές /*** συμβολικό / ***υπέρογκο*** ~. Ηπίσης **ποσόν. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *ποσόν.*** ουσιαστικοπ. ουδ. τής αόρ. αντων. ***ποσός.*** η οποία παρουσιάζει όμοιο σχηματισμό με την ερωτηματική αντων. ***ποσός,*** με καταβιβασμό τού τόνου στη λήγουσα. Η σημ. «ποσότητα» ήδη αρχ. Βλ. λ. ***πόσος***\. **πόσο** επίρρ. **1.** σε ποια ποσότητα, σε ποιο μέγεθος, σε ποιον βαθμό, σε πόσο χρόνο· ερωτηματικό επίρρημα, σε ευθείες ή πλάγιες ερωτήσεις, με το οποίο ρωτά κανείς για την ποσότητα, το μέγεθος, τον βαθμό, τη διάρκεια: ***— δούλεψες σήμερα; -Πάρα πολύ*** || ***— γλυκό τον θέλεις τον καφέ σου: -Όχι πυλύ- μέτριο*** || ***— μακριά είναι τυ σπίτι σου; -Δύο χιλιόμετρα*** || δεν ***ξέρω ~ θα μείνω ακόμη' πάντως όχι πιο πολύ από 5-6 μέρες*** |[***κανείς δεν μου είχε πει*** ~ ***επικίνδυνο ήταν*** **2.** (ως επιφών.) πάρα πολύ: ~ ***όμορφα ήταν*** τα ***χρόνια τής νιότης μου!*** ([***Θεέ μου,*** ~ ***μετάνιωσα γι'αυτό!*** ΦΡ. **πόσο έχουμε *σήμερα;*** βλ. λ. ***πόσος.***

|ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***πόσον,*** ουδ. τής ερωτηματικής αντων. ***πόσος***\. **ποσοδείκτης** (ο) {ποσοδεικτών) ΓΛΩΣΣ. κάθε λέξη, κυρ. τα αριθμητικά και ορισμένα επιρρήματα, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ποσοτικός προσδιορισμός, π.χ. ***δύο μήλα, λίγο νερό.***

[ΚΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. quantifier), ποσολογία (η) **11894J** {χωρ. πληθ.} κλάδος τής φαρμακευτικής που έχει ο)ς αντικείμενο τον καθορισμό των ποσοτήτων στις οποίες πρέπει να χορηγούνται τα φάρμακα στους ασθενείς (πβ. λ. ***δοσολογία).***

ποσολογικός, -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. posologic]. **πόσος,** -η, -ο αντων. **1.** (α) ερωτηματική αντωνυμία με την οποία ρωτά κανείς για το μέγεθος, την ποσότητα, την ένταση, τη χρονική διάρκεια, την αξία: —- ***ζάχαρη θέλεις στον καφέ σου; -Δύο κουταλιές*** || ***— ώρα δούλεψες σήμερα; -Έξι ώρες*** || ***~ θόρυβο μπορεί*** ν'α***ντέξει ένας άνθρωπος:*** [| ***δεν θυμάμαι ~ λάδι αγόρασα*** || ***ξέχασα ~ γάλα μού είπες να πάρω*** || ***- είναι η απόσταση τής Γης από τη Σε/^ήνη;*** (ορθότ. ***ποια είναι η απόσταση)*** (β) (στον πληθ. *πόσοι,* ***-ες, -α)*** ποιος σε αριθμό· για να ρωτήσει κανείς για τον αριθμό στον οποίο ανέρχεται κάτι: ***~ φορές τον χρόνο πηγαίνεις στο θέατρο;*** [| ***~ ετών είσαι;*** || ***- είναι τα δάχτυλα των χεριών:*** φρ. (α) (ως ουσ.) *πόσα* πόσα χρήματα: - ***θέλεις γι' αυτή τη δουλειά;*** (β) *πόσο έχουμε* / **πόσες** *τού μηνός έχουμε (σήμερα);* ποια είναι η (σημερινή) ημερομηνία; (γ) ***στις πόσες (τού μηνός)*** σε ποια ημερομηνία, σε ποια ημέρα (αριθμητικά) τού μήνα: ~ ***έχουμε Πάσχα; -Στις 24*** **2.** (ως επιφών.) (α) πάρα πολύς: ***- ομορφιά!*** || ~ ***πόνο ένιωσα, όταν χωρίσαμε!*** (β) (στον πληθ. *πόσοι,* ***-ες, -α)*** πάρα πολλοί: ***~ φορές δεν του είπα να προσέχει!*** (του είπα πάρα πολλές φορές να προσέχει).

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < θ. *πο-,* ρίζα ερωτηματικοί (τονισμένη) και αορίστων (άτονη) αντωνυμιών, η οποία ανάγεται σε Ι.Ε. *kʷo- (βλ. λ. ***τις).*** Ο τ. ***πόσος*** « Ι.Ε. *kʷoti) συνδ. με σανσκρ. kati, λατ. quot «πόσο:» κ.ά. Ομόρρ. ***πο-ι'ος*** Ο ***ποιος), πό-τε. πό-θεν; πό-τερος, πώς. πού. τις*** κ.ά.|. **ποσοστιαίος, -α, -ο** αυτός που εκφράζεται σε ποσοστά: ***στις εκλογές το κόμμα ανέβηκε δύο ~ μονάδες- από το !8°/<· πήγε στο 20%.*** **ποσοστό** (το) **11897] 1.** μέρος ποσότητας, από σύνολο εκφρασμένο σε εκαστοστά ή χιλιοστά: ***το - των υποψηφίων πυυ έγραψε κάτω από τη βάση έφθασε το 70%*** || ***στην τελευταία δημοσκόπηση ένα - (τής τάξε-***

ως **τού) 30%** δήλωσε **ικανοποιημένο** *από την κυβέρνηση* || ~ **επί τοις** *εκατό (%)/επί τοις χιλίοις (Vₘ)* || **το** *κόμμα μας στις εκλογές αύξησε τα ~ του* || γο ~ *τής επιτυχίας των μαθητών στις εξετάσεις* || **το** ~ *συμμετοχής στις εκλογές* **2. ποσοστά** (τα) το μέρος των συνολικών κερδών που αναλογεί σε κάποιον: *για κάθε καινούργιο πε/.άτη πυυ θα μας φέρνεις, θα παίρνεις τα ~ σου* [| *δουλεύω μ?.* - **(όχι με μισθό)** 3. **(γενικότ.) το μέρος από σύνολο:** *μόνο ένα ~ εργαζομένων συμμετείχε στην απεργία* |[*ένα μεγάλο ~ των ανέργων είναι νέοι* || *σε μεγάλο ~ αυτά που λέει αληθεύουν.*

[ηϋμ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αμάρτυρου επιθ.** **πυσοστός < πόσος* **+ παραγ. επίθημα** *-στός,* **πβ.** *πολλο-στός. εκατο-στός].* **ποσόστωση** (η) **[-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων}** ο ποσοτικός περιορισμός των εισαγωγών και των εξαγωγών για τη ρύθμιση τής προσφοράς: «γο *ζήτημα* **των** *λεγομένων ~. δηλ. το μερίδιο τής ευρωπαϊκής οπτικυακουστικής παραγωγής στυ συνολικό πρόγραμμα των καναλιών, απασχολεί τους υπευθύνους...»* **(εφημ.).**

(πτυ.μ. **Απόδ. τού νεολατ. quota), ποσότητα** (η) {ποσοτήτων} **1.** η μάζα ενός πράγματος με βάση το μέγεθος στο οποίο ανέρχεται: **(κ. στον πληθ.)** *μεγάλες - ναρκωτικών δια- κινυύνται κάθε χρόνο από την Ασία στην Ευρώπη* || *μια μικρή ~ αρσενικού αρκεί για να σκοτώσει έναν άνθρωπο*]| *άγνωστη / αμελητέα* **/** *σημαντική -* || *μια ~ πετρελαίου* **(χωρίς να ορίζεται πόσο μεγάλη είναι) 2.** η μετρήσιμη πλευρά ενός πράγματος, ο βαθμός στον οποίο κάτι είναι πολύ ή λίγο: *στη βιομηχανική παραγωγή αυτό* **που** *μετρά περισσότερο είναι η ~ και όχι η ποιότητα των προϊόντων* · 3. ΓΛΩΣΣ.- ΜΕΤΡ. **(για την Αρχαία Ηλληνική) η ιδιότητα συλλαβής να είναι μακρά ή βραχεία.**

[ftym. **< αρχ.** *ποσότης. -ητος < πόσος* **(βλ.λ.)]. ποσοτικός, -ή. -ό 11766| 1.** αυτός που σχετίζεται με την ποσότητα: ~ *άνοδος / δεδομένα* || (Γλωιι.) ~ *επίρρημα ι προσδιορισμός* **2. ποσοτική** *ανάλυση* προσδιορισμός τής ποσοστιαίας αναλογίας συστατικών σε ένα δείγμα.

[ητυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. quantiiaiifj.**

Π.Ο.Σ.Π.Ε.Ρ.Τ. (η) Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Προσωπικού Ελληνικής Ραδιοφωνίας - Τηλεόρασης, **πόστα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ομάδα εργατών που εργάζεται αλλάζοντας βάρδια με άλλη / άλλες, κυρ. στις φορτοεκφορτώσεις πλοίων **ΦΡ. (καθημ.)** *βάζω πόστα* **επιπλήττω, μαλώνω.**

[ετυμ. **< ιταλ. posta «θέση», ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. posio «τοποθετημένος, διορισμένος» < λατ. positus (< ponere «τοποθετώ»)], ποστάλι** (το) {χωρ. γεν.} νλυτ. **το πλοίο που κινείται σε μόνιμη γραμμή. κυρ. ταχυδρομικό ή επιβατικό.**

ΙΚΤΥΜ **< ιταλ. postale < posta, στην παλαιότ. σημ. «μεταφορά καθημένων επιβατών», βλ. κ.** *πόστα].* **πόστερ** (το) {άκλ.} **1.** η αφίσα, κυρ. αυτή που προορίζεται να διακοσμεί τοίχους δωματίου: *στο δωμάτιο τον παιδιού υπάρχουν -* διαφόρων *αθ/.ητών και ηθοποιών* **2. (ελλην.** *αναρτημένη ανακοίνωση)* **έντυπη ανακοίνωση σε επιστημονικό συνέδριο η οποία αναρτάται σε πινακίδα και διαβάζεται επί τόπου από τους ενδιαφερόμενους· ο συντάκτης της παρίσταται υποχρεωτικά για επίλυση αποριών και συζήτηση· αντιδιαστέλλεται στην προφορική ανακοίνωση.**

[γ.τυμ. **< αγγλ. poster < post «τοποθετώ, ανακοινώνω» < γαλλ. poste «θέση, τόπος», βλ. κ.** *πόστα\.* **ποστίς** (το) ιάκλ.} τούφα φυσικών ή τεχνητών μαλλιών που προσαρμόζεται στην κόμη για την αύξηση τού όγκου της.

Ιετυμ. **< γαλλ. posiiche < ιταλ. posticcio «τεχνητός, πρόσθετος» < μτγν. λατ. posticius|. πόστο** (το) **(καθημ.) 1.** η θέση στην οποία εργάζεται **(κάποιος):** γο ~ **μου είναι στις** *πωλήσεις* || *άφησα* **κάποιον στο -** *μου για όση ώρα θα ?.είψω* || *αλλάζω* ~ **2.** η καίριας σημασίας θέση (σε οργανισμό, επιχείρηση κ.λπ.), η θέση από την οποία ασκεί κανείς έλεγχο: *έχει πιάσει όλα τα -* **(ελέγχει όλα τα ~).**

[ετυμ. **< ιταλ. posto < λατ. positus «τοποθετημένος» < ponere «τοποθετώ, θέτω»].**

ποστρεστάντ κ. ποστ-ρεστάντ (το) Ιάκλ.} **1.** διεύθυνση ταχυδρομικού γραφείου, όπου και κρατείται η αλληλογραφία, μέχρι να τη ζητήσει ο παραλήπτης: δεν *έδωσε διεύθυνση σπιτιού, έδωσε* ~ **2. (ως επίθ.) (επιστολή) που αποστέλλεται στη διεύθυνση τού ταχυδρομείου:** *στέλνω γράμμα* ~.

|ΕΙΥΜ. < γαλλ. poste-restanie < poste «ταχυδρομείο» (βλ. λ. *πόστα)* **+ restante < rester «παραμένω, αναπαύομαι» (< λατ. restare)|. ποσώς** επίρρ. (εκφραστ.) καθόλου· κυρ. στη **φρ. ποσώς** *μ' ενδιαφέρει* **καθόλου δεν με ενδιαφέρει (κάτι).**

Ιετυμ. **< μτγν.** *ποσώς* **< αρχ.** *ποσός.* **με σχηματισμό κατά την ερωτηματική αντων.** *πόσος* **(βλ.λ.) και καταβιβασμό τού τόνου).**

Π.Ο.Τ.Α. (το) Προσωπικό Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης,

ποταμηδόν επίρρ. (αρχαιοπρ.) (ρέοντας) σαν ποταμός.

[ετυμ.**μτγν.** < *ποταμός* + **επιρρ. επίθημα** *-ηδόν(π$. βαθμ-ηδόν)*\. **ποταμησιος, -ια, -ιο** αυτός που ζει σε ποταμό, που προέρχεται από ποταμό: ~ *ψάρι.* ^ σχολιο **λ.** *-ήσιος.* **ποτάμι** (το) {ποταμ-ιού {-ιών'] **1. ο ποταμός· κυρ. για όχι πολύ μεγάλους ποταμούς· φρ. (α)** *σιγανό ποτάμι / ποταμάκι* **(ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος που εκδηλώνεται σε χαμηλούς τόνους, που δεν εκδηλώνει τα πάθη του ή τις σκέψεις του και γΓ αυτό είναι πιο απρόβλεπτος. πιο επικίνδυνος από κάποιον εκδηλωτικό, εξωστρεφή· κυρ. στην παροιμ.** γο *σιγανά ποτάμια / ποταμάκια να φοβάσαι!* **(β)** *με πήρε το ποτάμι* **καταστράφηκα· (μτφ.) 2. μεγάλη ποσότητα υγρού:** *μέσα μου πικρό το αίμα τής πληγής* **σου» (τραγ.)** 3. **(ως επίρρ.) σαν ποτάμι (σημ. 1):** ~ *έτρεχαν τα δάκρυα της / έτρεχε ο ιδρώτας.* **— (υποκ.) ποταμάκι** (το) **(σημ. 1).**

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***ποτάμιον,*** υποκ*. τού αρχ. ***ποταμός*** (βλ.λ.)]. **ποταμιά** (η) (λαϊκ.) η περιοχή γύρω από ποτάμι, **ποτάμιος,** -α, -ο [αρχ.Ι (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με ποταμό: - ***θεότητες τής μυθολογίας.*** **ποταμόκολπος** (ο) ο κόλπος στις εκβολές ποταμού, **ποταμολίμνη** (η) {ποταμολιμνών) η λίμνη που σχηματίζεται σε σημείο τού ποταμού, όπου διευρύνεται η κοίτη του. **ποταμοπλοΐα** (η) 118461 {χωρ. πληθ.Ι η πλεύση σε ποταμό.

[ΕΤΥΜ. < ***ποταμός*** + ***-πλοία*** < ***πλους*** (βλ.λ.)]. **ποταμόπλοιο** (το) [1887] πλοίο κατασκευασμένο έτσι. ώστε να πλέει σε ποταμό.

ποταμός (ο) **1.** μεγάλη ποσότητα νερού με φυσική συνεχή ροή σε μια κοίτη με καθορισμένες όχθες, με σχετικά μεγάλο μήκος, που ξεκινά από φυσική πηγή και καταλήγει σε λίμνη ή θάλασσα: οι ***πηγές / οι εκβολές / οι όχθες ί η κοίτη τού ~ || ανεβαίνω / κατεβαίνω τον ~ || πλωτός ~*** U ο ***~ Νείλος*** ή ο ***Νείλος*** ~ ***|| ο Βόλγας είναι ο μεγαλύτερος σε μήκος ~ τής Ευρώπης*** ΣΥΝ. ποτάμι· φρ. *άνω ποταμών* βλ. λ. ***άνω*** 2. *ποταμοί* (οι) (μτφ.) μεγάλες ποσότητες υγρού: ***χύθηκαν ποταμοί αίματος***

φιλολ. *μυθιστόρημα-ποταμός* το εξαιρετικά εκτενές μυθιστόρημα: ***«μια γα?Λογερμανική συμπαραγωγή βασισμένη στο μυθιστόρημα- ποταμό τού Προυστ "Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο"»*** (εφημ.). **—** (υποκ.) **ποταμίσκος** (ο) [μτγν.] (σημ. Ι).

|ι*ΐΥΜ. αρχ. < θ. 7Γ0Γ-. ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. ***πετ-,*** όπως μαρτυρείται στον αόρ. β' ***έ-πετ-ον (-σον)*** τού ρ. ***πίπτω*** (βλ. λ. ***πέφτω, πέτομαι).*** Η λ. ***ποταμός*** εμφανίζει το παραγ. επίθημα ***-αμος.*** πβ. ***ούλ-αμός, θάλ-αμος. π?.όκ-αμος.*** Η πιθανότερη σημασιολ. αναφορά τής λ. είναι μάλλον στο νερό που χύνεται ορμητικά από ψηλά. Δεν ικανοποιεί σημασιολογίας η σύνδεση με το ρ. ***πετάννυμι*** «απλώνω, εκτείνω», αν ο ποταμός θεωρηθεί ως υδάτινη μάζα που απλώνεται και διαχέεται, όπως και με αρχ. σαξ. fathmos «εναγκαλισμός», γερμ. Faden «νήμα, οργυιά» κ.ά. Ο όρ. ***μυθιστόρημα-ποταμός*** είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. roman-flcuve[. **ποταμόψαρο** (το) τυ ψάρι που ζει ***σε*** ποταμούς. **ποταπαγόρευση** (η) ♦ ποτοαπαγόρευση

ποταπός, -ή. -ό αυτός που χαρακτηρίζεται από ηθική μικρότητα: - ***άνθρωπος / συμπεριφορά*** ΣΥΝ. μικρός, ταπεινός, ιταμός, ουτιδανός, χυδαίος. **—** ***ποταπ-ά*** / ***-ώς*** ίμ^γν.Ι επίρρ.

(ΕΙ υμ. μτγν. < αρχ. ***ποδαπός*** «από ποιον τόπο. τι είδους», με την επίδρ. των ομορρ. ***πότε, πότερος*** και μειωτική σημασιολ. εξέλιξη, ώστε να δηλώνει ασήμαντη ή αναξιόλογη ποσότητα. Το αρχ. ***ποδαπός*** εμφανίζει ερωτηματικό ριζικό θ. ***πο-*** < *kʷo- (βλ. λ. ***πόσος, πότε***), πράγμα που οδηγεί σε τ. *kʷod-nkʲvo- με την προσθήκη τού -d- κατά το ***αλλοδαπός*** (βλ.λ.)]. **ποταπότητα** (η) 11825] {ποταποτήτων} **1.** η ιδιότητα τού ποταπού ΣΥΝ. μικρότητα, ταπεινότητα, ιταμότητα, χυδαιότητα 2. (συνεκδ.) οποιαδήποτε ποταπή πράξη, **ποτάσα** (η) (**18i2[** {χωρ. πληθ.Ι ΧΗΜ. **1.** χημική ένωση (ανθρακικό κά- λιο) σε στερεά μορφή, που στη φύση απαντά στη στάχτη καμένων ξύλων και χρησιμοποιείται στην παρασκευή γυαλιού και σαπουνιού

καυστική ποτάσα χημική ένωση (υδροξίδιο τού καλίου) σε στερεά μορφή, που διαλυόμενη σε νερό σχηματίζει καυστικό διάλυμα, το οποίο χρησιμοποιείται στην παρασκευή σαπουνιού και απορρυπαντικών.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. potassa < γερμ. Pottasche < Pott «δοχείο, γλάστρα» (< γαλλ. pot < μτγν. λατ. pottus. κελτ. αρχής) + Asche «τέφρα, στάχτη» (< ***αρχ.*** γερμ. asca)|. **ποτασιο** (το) [Ι840] {ποτασίου} το κάλιο (βλ.λ.).

[ετυμ. < νεολατ. potassium, βλ. λ. ***ποτάσα],*** *ποτέ* κ. (λαϊκ.) **ποτές** επίρρ. **1.** (αρνητ.) σε καμία χρονική στιγμή, σε καμιά περίπτωση: - ***δεν είδαμε χιόνι στα μέρη μας*** || ~ ***(να) μη λες ψέματα!*** || (εμφατ.) ***δεν θέλω να τον ξαναδώ ~ πια / στη ζωή μου*** || (εμφατ.) ***-Είσαι διατεθειμένος να συνεργαστείς:*** (ποτέ δεν πρόκειται να συνεργαστώ) λντ. πάντα· φρ. *ποτέ των ποτών* (εμφατικότερο τού ***ποτέ,*** σημ. Ι) για κάτι που αποκλείεται να συμβεί ή να κάνουμε **2.** (+ μου. σου...) για έμφαση στο πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται η άρνηση: ***ποτέ μου δεν καταδέχτηκα να ζητήσω βοήθεια*** · φρ. *ποτέ σου!* (ενν. ***να μη σώσεις***) ως απάντηση σε κάποιον που αρνείται, για να δείξει κανείς με έντονο τρόπο την αδιαφορία του προς την άρνηση αυτή: ***-Τελικά Οα έρθεις μαζί μας; -Όχι!*** — / (ας μην έρθεις! σκασίλα μου!) 3. (α) (αοριστολογικό) κάποια στιγμή, κάποτε: ***αν τύχει ~ να τον δεις. πες του χαιρετίσματα!*** (β) σε οποιαδήποτε στιγμή μέχρι τώρα: ***είναι καλύτερος από ~ || το πιο αστείο ανέκδοτο που άκουσα -|[*** (+μου, σου...) (εμφατ.): ***άκουσες ποτέ σου καλύτερη μουσική;*** σχολιο λ. ***παρώνυμο.***

[ετυμ. αρχ. επίρρ., που παρουσιάζει όμοιο μορφολ. σχηματισμό προς το ερωτηματικό ***πότε*** (βλ.λ.) με καταβιβασμό τού τόνου], **πότε** επίρρ.· σε ποιον χρόνο, σε ποια περίσταση· ερωτηματικό επίρρ., με το οποίο ρωτά κανείς για τον χρόνο ή την περίσταση στην οποία γίνεται κάτι: - ***έχουμε φέτος Πάσχα;*** || ***κανείς δεν ξέρει ~ θα γυρίσει*** || ***από - είστε παντρεμένοι;*** || ***για - το θέ?.εις;*** || (κ. με άρθρο) το - ***θα γίνει η συνάντηση θα*** το ***μάθουμε σύντομα*** · ΦΡ. (α) *πότε... πότε* για κάτι που συμβαίνει κάθε φορά και με άλλον τρόπο: ***πότε μου λες ότι*** τον ***αγαπάς. πότε ότι δεν θες να τον ξαναδείς' αποφάσισε επιτέλους!*** ΣΥΝ. μία... μία (β) *πότε-πότε* μερικές φορές, κάπου-κάπου: - ***καταλαβαίνει το λάθος*** του ***και ζητά συγγνώμη*** (συνήθως δεν το κάνει). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. ***πο-,*** ρίζα ερωτηματικών (τονισμένη) και αορίστων (άτονη) αντωνυμιών, η οποία ανάγεται σε Ι.Ε. *kʷo- (βλ. λ. ***τίς).*** Το β' σύνθ. είναι το Ι.Γ.. επίθημα *-tc, το οποίο εμφανίζεται και στις λ. ***ό-τε, τό-τε*** (βλ.λ.). Η λ. συνδ. επίσης με λατ. quando «πότε» (> γαλλ. quand. ισπ. cuando) κ.ά. Ομόρρ. ***πό-σος, πο-ϊος*** (> ***ποιος), πό-θεν, πό-τερος, ποϋ, πώς, τίς*** κ.ά.|. **ποτενσιόμετρο** (το) {ποτενσιομέτρ-ου | **-ων**} ΗΛΓ.ΚΤΡ. **1.** εξάρτημα που δημιουργεί στους ακροδέκτες τής εξόδου του διαφορετικές τιμές τάσης **2.** εξάρτημα τού ραδιοφώνου, με το οποίο ρυθμίζεται η ένταση τού ήχου.

|Γ.ΤΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ. potensiometre (νόθο σύνθ.) < potensio- (< λατ. potentia «δύναμη, ενέργεια») + metre (< αρχ. *μέτρον)].*** **ποτήρι** (το) **]ποτηρ-ιού | -ιών}** 1. το μικρό συνήθ. δοχείο από τυ οποίο πίνουμε απευθείας ένα υγρό: ***γυάλινο / πλαστικό / κρυστάλλινο / κο- λονάτο*** ~ **||** ~ ***τού κρασιού ί τής μπίρας || τα χείλη τού*** ~ · ΦΡ. **(μτφ.)** (α) *ξεχείλισε το ποτήρι* **βλ. λ. *ξεχειλίζω*** (β) *(π.χ. ένο κορίτσι) να το πιεις στο ποτήρι* **(π.χ. ένα κορίτσι) πολύ θ)ραίο, ποθητό (γ)** *γερό ποτήρι* **αυτός που πίνει πολύ. που αντέχει στο πολύ ποτό (δ)** *αδειάζω το ποτήρι* **πίνω όλο το περιεχόμενο τού ποτηριού: *άδειαζε τα ποτήρια το ένα πίσω απ' τ'άλλο* (ε)** *παρελθέτω απ' εμού το ποτήριον τούτο* ***(παρελ- θέτω άπ' εμού τό ποτήριον τούτο.*** **Κ.Δ. Ματθ. 26, 39) ας παρέλθει από μένα αυτό το ποτήρι (λόγια τού Χριστού προς τον Πατέρα Του εν όψει τής σταυρώσεώς Του)· για περιπτώσεις στις οποίες εύχεται κανείς να αποφύγει μια δοκιμασία, να μην υποστεί ένα μαρτύριο (στ)** *Άγιον Ποτήριον* **το ιερό δισκοπότηρο 2. (συνεκδ.) η ποσότητα που πε- ριέχεται σε ένα ποτήρι ή το ποτό που περιέχει: *μου φέρνεις ένα ~ νερό / κρασί:* || *πάμε να πιούμε τα ποτηράκια μας!* (ενν. το κρασάκι *μας).* — (υποκ.) ποτηράκι *(το), (μεγεθ.)*** *ποτήρο* **(η).**

[ΗΤΥΜ. **μεσν. < αρχ. *ποτήριον.*** **υποκ. τού αρσ. *ποτήρ, -ήρος*** < **θ. *πο-*** **(τού ρ. *πίνω,* βλ. λ. *πόση)* + παραγ. επίθημα *-τηρ\.*** **ποτηριά (η) η ποσότητα που χωράει σε ένα ποτήρι, ποτηροθήκη (η) Ιμτγν.] {ποτηροθηκών) θήκη για την τοποθέτηση ποτηριών.**

ποτηρόπανο (το) πετσέτα για το καθάρισμα ή το στέγνωμα των ποτηριών.

πότης (ο) {σπάν. ποτών}, πότρια (η) {δύσχρ. ποτριών} πρόσωπο που συνηθίζει *να* πίνει μεγάλες ποσότητες αλκοόλ.

[ΕΙΥΜ. **αρχ. < θ. *πο-* (με δυσεξήγητη φωνηεντική εναλλαγή *ρο- / *pi-) τού ρ. *πίνω* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-της].***

-πότης β' συνθετικό ουσιαστικών που δηλοϊνει αυτόν που πίνει, συνήθ. συστηματικά, κάποιο ποτό: *ουζο-πότης. οινο-πότης.*

ΙtiΤΥΜ. Β'συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. αρχ. *οινο-πότης,* μτγν. *αιμο-πότης).* που προέρχεται από το ουσ. *πότης].* **ποτίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πότισ-α. -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. παρέχω την απαιτούμενη ποσότητα νερού σε φυτό ή καλλιεργήσιμη έκταση: ~ *τα δέντρα / τις γαρυφαλλιές* JJ (συνεκδ.) - *τις γλάστρες / τον κήπο / το περιβόλι* 2. (λαϊκ.) δίνω νερό (σε ζώα): ~ *τα άλογα* 3. (εκφραστ.) δίνω σε (κάποιον) να πιει: *Τι ανάγκη τον έχω; Ούτε με ταΐζει ούτε με ποτίζει!* || *«σε πότισα ροδόσταμο, με πότισες φαρμάκι»*** (τραγ.) **4.** η παρέχω ύποπτη (συνήθ. ναρκωτική) ουσία σε κάποιον: *τι* τον ***ποτίσανε στο πάρτι κι έγινε έτσι;*** **5. (μτφ.) επηρεάζω κάποιον υπερβολικά: *τον πότισε μίσος για τον πατέρα του* ♦ 6. (αμετβ.) απορροφώ υγρασία: ο *τοίχος έχει ποτίσει από τη βροχή*** ΣΥΝ. **εμποτίζομαι, διαβρέχο- μαι. —πότισμα (το) |μτγν.|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ίζω.***

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < *πότος*** **(βλ.λ.)]. πότισμα (το) [μτγν.Ι {ποτίσμ-ατος | -ατα,-άτων] 1,η παροχή νερού σε φυτό ή καλλιεργήσιμη έκταση: γο - *τού δέντρου / τής γλάστρας / τού χωραφιού || αυτό το φυτό θέλει συχνό ~***· ΦΡ. *αυτόματο σύστημα ποτίσματος* **σύστημα αποτελούμενο από χρονοδιακόπτη, ειδικά τοποθετημένα λάστιχα, βρύσες κ.ά., που χρησιμεύει για την άρδευση μεγάλων εκτάσειον, κήπων κ.λπ. με σκοπό τη διευκόλυνση των ιδιοκτητών τους ή. συνηθέστερα, την παροχή νερού στα φυτά κατά την απουσία τους 2. (λαϊκ.) η παροχή νερού (σε ζώα): *το ~ τού αλόγου / τού παπαγάλου.***

ποτιστήρι (το) {ποτιστηρ-ιού | -ιών} το δοχείο που χρησιμοποιείται για το πότισμα φυτών. — (υποκ.) ποτιστηράκι (το).

| ΕΤΥ.Μ, **< μτγν. *ποτιστήριον*** < ***ποτίζω*** **+ παραγ. επίθημα *-τήριον.*** **πβ. *θυσιασ-τήριον, πατη-τήριον\.* ποτιστής (ο) [αρχ.j 1. αυτός που ποτίζει 2. το αρδευτικό αυλάκι, ποτιστικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το πότισμα, κατάλληλος για το πότισμα: ~ *εργαλείο*** · ΦΡ. *ποτιστική βροχή* **η σιγανή και μακράς διαρκείας βροχή που απορροφάται από το έδαφος σε βάθος**

(για λαχανικά, οπωροφόρα δέντρα) αυτός που χρειάζεται πότισμα, για να αναπτυχθεί ΛΝΙ. **ξερικός 3. (για καλλιεργήσιμη γη) αυτός που αρδεύεται: ~ *χωράφι.***

ποτίστρα (η) [αρχ.| {χωρ. γεν. πληθ.} υ χώρος που προορίζεται για να πίνουν νερό τα ζώα. ποτό κ. (λαϊκ.) πιοτό (το) 1. οτιδήποτε πίνεται για ευχαρίστηση: *αεριούχο ! αναψυκτικό* ~ · ΦΡ. *ορεκτικό ποτό* **το απεριτίφ (βλ.λ.) 2. (ει- δικότ.) το οινοπνευματώδες ποτό (σημ. 1): *πάμε να σε κεράσω ένα ~***

(συνεκδ.) η κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών (σημ. Ι): το ~ *θα σε καταστρέψει || το'ριξε στο* Ηπίσης (λαϊκότ.) **πιοτί. — (υποκ.) πο- τόκι (το).**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *ποτόν,*** **ουσιαστικοπ. υυδ. τού ρηματικού επιθ. *ποτός*** < **θ. *πο-*** **τού ρ. *πίνω* (βλ. κ. *πό-της)* + *-τός.*** **Ο μεσν. τ. *πιοτό*** < **αρχ. ποτόν με την επίδρ. τής υποτ. αορ. *πιω*** **τού ρ. *πίνω}.*** **ποτοαπαγόρευση κ. ποταπαγόρευση (η) |-ης κ. -εύσεως) -εϋ- σεις, -εύσεων] η απαγόρευση τής παραγωγής, πώλησης και κατανάλωσης οινοπνευματωδών ποτών κυρ. αυτή που εφαρμόστηκε στις Η.Π.Α. κατά την περίοδο 1919-30.**

ποτοποιείο (το) [1889! ο χώρος. εργαστήριο ή εργοστάσιο, παρασκευής ποτών.

ποτοποιία (η) [1849] {δύσχρ. ποτοποιιών} 1.η επιχείρηση παρασκευής ποτών 2. ο κλάδος τής οικονομίας τής παραγωγής ποτών: *βιομη*

χανία ποτοποιίας. **— ποτοποιός (ο/η) 11888j.**

ποτοπωλείο (το) [1845] κατάστημα πώλησης ποτών ΣΥΝ. **κάβα.**

ποτπουρί κ. **ποτ-πουρί** (το) {άκλ.} **1.** η εκτέλεση αποσπασμάτων από διάφορες μουσικές συνθέσεις ή τραγούδια σε συνεχές και ενιαίο σύνολο 2. ιμτφ.) το συνονθύλευμα ακό πολλά και διά<οορα πράγματα. ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. pol-pourri «σάπιο, χαλασμένο δοχείο», απόδ. τού ισπ. olla podrida (ίδια σημ.) < olla «δοχείο» (< λατ. olla / aula «χύτρα») + podrida (< λατ. putridus «σάπιος» < puter, -tris)J.

Π.Ο.Υ. (η) Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας.

πού επίρρ. **1.** (ως εισαγωγή ερωτήσεων για τόπο) σε ποιο μέρος, σε ποιον τόπο: - ***~ μένεις; -Στην Πειραιά\\ δεν ξέρω ~ είναν το έχασα!*** | | ***~ πηγαίνεις;*** [[**από** ***~ έρχεσαι;*** | | ***πρυς τα ~ πήγε;*** |J ***για ~ το 'βαλές;*** (πού πας;) · ΦΡ. (α) **πού** ***(σε I τον...) είδα, πού (σε I τον...)*** ξέρω δεν (σε / τον...) ξέρω καθόλου: ***όσο με χρειαζόταν ήταν όλο ευγένειες κι ενδιαφέρον για μένα· τώρα που δεν με έχει ανάγκη, πυυ σε είδα πού σε ξέρω!*** (β) **πού σ- κούστηκε** είναι ανήκουστο, απαράδεκτο: ***~ ν'αφήνεις μια σίγουρη δουλειά, για να πας να γίνεις τραγουδίστρια:*** (γ) **πού** ***τον χάνεις πού τον βρίσκεις*** (εμφατ.) για κάποιον που συχνάζει τακτικά, που βρίσκεται συνέχεια (κάπου): ***στα μπιλιάρδα!*** (δ) ***πού να σου τα λέω*** ως εισαγωγή σε κάτι συνταρακτικό που πρόκειται να ειπωθεί: ***-/ Ο Ηλίας και η Ντίνα χώρισαν!*** (ε) **πού** ***να ήσουν να...*** κρίμα που δεν ήσουν (κάπου) · για να ελκύσουμε το ενδιαφέρον τού ακροατή για κάτι που συνέβη και στο οποίο δεν ήταν παρών: ***~ να τον έβλεπες πώς χόρευε και πώς τραγουδούσε!*** (στ) **πού** ***(πήγες και) τον βρήκες αυτόν;*** για να δείξουμε ότι μια επιλογή ήταν λανθασμένη: ***Πυύ τον βρήκες αυτόν και τον έφερες στη δουλειά; Αυτός θα το διαλύσει τυ μαγαζί!*** **]] *Πού πάει και τους βρίσκει τέτοιους φίλους αυτό το κορίτσι, δεν μπορώ να το καταλάβω!*** (ζ) **πού** ***(πάει και) τα βρίσκει*** για να δείξουμε τον θαυμασμό ή την απορία μας για την επινοητικότητα κάποιου: ***Πού τα βρίσκει τόσο co- ραία ανέκδοτα: || Πού πάει και τις βρίσκει αυτές τις δικαιολογίες; Με έχει αφήσει άναυδο!*** **2.** πώς (α) για την έκφραση έντονης απορίας, έκπληξης: ***~ το σκέφτηκες πάλι αντό;*** φρ. ***οπό πού κι ώς πού*** (για την έκφραση έντονης απορίας, έκπληξης) (i) για ποιον λόγο: ***- έχει από σένα τέτοιες απαιτήσεις: Ούτε άντρας σου είναι, ούτε πατέρας σου. ούτε τίποτα!*** (ii) με ποιον τρόπο, πώς είναι δυνατόν να: ***- σκέφτηκες ότι θα σε βοηθήσει; Αυτός δεν δίνει ούτε τού αγγέλου του νερό!*** (β) (+να) για να δηλωθεί ότι κάτι είναι αδύνατον: - να ***το φανταστώ:*** (ήταν αδύνατον να το φανταστώ) **|| *~ να τυ βρω το παγωτό τέτοια ώρα:*** 3. για να εκφραστεί έντονη αντίρρηση, ισχυρή άρνηση σε κάτι που ειπώθηκε' σε ΦΡ. όπως: - ***τον είδες τον κ(χλό άνθρωπο; Ένας απαίσιος υποκριτής είναι!*** **4.** σε ερωτήσεις των οποίων η απάντηση ισοδυναμεί με το «πουθενά» (ρητορικές ερωτήσεις): ***~ μυαλό για δουλειά;*** (δεν είναι συγκεντρωμένος στη δουλειά του) |[***περιμέναμε βοήθεια, αλλά ~ βοήθεια;*** (πουθενά' δεν δόθηκε βοήθεια) 5. (+να) σε ερωτήσεις που δεν επιδέχονται απάντηση και δηλώνουν ότι αυτό για το οποίο ρωτά ο ομιλητής δεν πρόκειται να γίνει ή ότι δεν επιθυμεί να γίνει: ***- να φύγει τώρα αυτός. έτσι*** που ***βολεύτηκε εδώ;*** (δεν πρόκειται να φύγει) | | πύύ να ***τρέχω βραδιάτικα να σου βρω παγωτό:*** (δεν επιθυμώ να ψάξω να σου βρω παγωτό τέτοια ώρα) **6.** σε ΦΡ. που δηλώνουν χρόνο. π.χ. (α) **πού** ***και πού*** καμιά φορά. πότε-πότε: ***δούλευε απ' το πρωί μέχρι το βράδυ. μόνο - σταματούσε, για ένα τσιγάρο*** (β) αραιά ***και πού*** σπανίως. fΕΤΥΜ. < αρχ. ***πού / κού*** (ιων.) < θ. ***πο-,*** ρίζα ερωτηματικών (τονισμένη) και αορίστων (άτονη) αντωνυμιών, η υποία ανάγεται σε Ι.Ε. *k'ᵛo- (βλ. λ. ***τίς)*** με την επιρρ. κατάλ. -ού. πβ. ***όμ-ού, άλλαχ^-ού.*** Ομόρρ. ***πόθεν, πό-τε, πο-'ιος*** (> ***ποιος), πώς, πό-τερος. πό-σος*** κ.ά.].

ΤΤΟU αντων. **{άκλ.) (εισάγει αναφορικές προτάσεις) 1. (αντί τής αντων. *οποίος, -α. -ο): ο άνθρωπος ~ με χαιρέτησε, ήταν ο γείτονάς μυυ*** (ο οποίος) **|| *μου θυμίζει τη ζωή ~ ζούσα στυ χωριό*** (την οποία) **|| *κάνε και μια επίσκεψη στη θεία σου,*** ~ σ' ***αγαπάει!*** (η οποία) **| | (στον προφορ. λόγο) *μια τραγουδίστρια - η φωνή της μαγεύει τους πάντες*** (τής οποίας) · ΦΡ. (α) *εμένα που με βλέπεις* (εμφατ. αντί τού ***εγώ): γέννησα κι ανάθρεψα τρεις γυιυυς και πέντε κόρες!*** (β) *πράγμα που* βλ. λ. ***πράγμα*** **2. (αντί τού επιρρήματος *όπου): στην πόλη ~ μεγάλωσα |[θα σε στείλω από 'κεί ~ 'ρθες*** (αντί ***εκεί από όπου ήρθες)*** **|] *σε περίπτωση ~ συμβεί αυτό*]] *σε στιγμές ~ θέ/.ω να ηρεμήσω*** (βλ. κ. σημ. **5)**

(αντί τού επιρρήματος *όπως): έτσι ~ ήρθαν τα πράγματα* · φρ. *που λέει ο λόγος* βλ. λ. ***λόγος*** **4. (στον προφορικό λόγο, αντί εμπρόθετων προσδιορισμών που εισάγουν αναφορική πρόταση): *«τα μοναστήρια ~ έπαιρνα ψωμί»*** (από τα οποία · δημοτ. τραγ.) **|| *«εσύ 'σαι η αιτία - υποφέρω»*** (για την οποία- τραγ.) **|| *θυμάσαι τον λάμπη ~ ήμαστε γείτονες;*** (με τον οποίο) · (ως σύνδ.) **5. (εισάγει χρονική-αναφορική πρόταση. αναφερόμενο σε χρονικό προσδιορισμό που προηγείται): (α) όταν.** κατά τον οποίο: ***τον χρόνο ~ έλειπα στην Αγγλία, συνέβησαν όλα*** **]] *τότε ~ ήμαστε νέοι*** (β) αφότου. από τότε που: ***έχω δέκα χρόνια ~ δουλεύω εδώ·*** φρ. **(α)** *τη στιγμή που* βλ. λ. ***στιγμή*** **(β)** *με το που* **ακριβώς** όταν, ακριβώς τη στιγμή κατά την οποία: ***~ με είδε, έτρεξε να με χαιρετίσει*** **(γ)** *ό,τι (που)* βλ. λ. ***ό,τι*** **(δ)** όσο που *να* μέχρι να, ώσπου να (ε) κάθε (φορά^ *που* όποτε. όσες φορές: ***~ σε βλέπω, ανοίγει η καρδιά μου*** (στ) *εκεί που* βλ. λ. ***εκεί*** (ζ) *μόλις / ίσα που* για να δείξουμε ότι κάποιος έχει πολύ λίγο χρόνο για να προλάβει κάτι: ***~ προ/Μβαίνεις το τρένο*** (αν βιαστείς, προλαβαίνεις) ([***~ με πρόλαβες· λίγο ακόμη και θα έφευγα*** (με πρόλαβες την τελευταία στιγμή) **6. (εισάγει αναφορικές-συμπερασματικές προτάσεις) ώστε: δ^ν *είναι τέτοιος ~ να μπορεί να το κάνει* || *τόσο βαρύ, ~ κανείς δεν μπορεί να το*** σηκώσει **7. (καθημ.- εισάγει ειδικές προτάσεις) ότι, πως: είδες ~ *τα κατάφερα;* | | *πρόσεξες - δεν τον χαιρέτησε;* 8. (εισάγει αιτιολογικές προτάσεις) επειδή, γιατί: *λυπάμαι ~ σε ξύπνησα* | | *συγγνώμη ~ δεν τηλεφώνησα*** · ΦΡ. *σαν (π.χ. έξυπνος* **άνθρωπος.)** *που είσαι* επειδή είσαι **(π.χ. έξυπνος άνθρωπος): -, *θα καταλάβεις αμέσως την αλήθεια***

(εισάγει αναφορικές-εναντιωματικές προτάσεις): *και ~ τα είπες,*

ποιος, νομίζεις, σε άκουσε; **10. (+να. εισάγει αναφορικές-παραχωρητικές προτάσεις) ακόμη κι αν: δεν *του το ξαναδίνω, - να με παρακαλάει* 11. (αντί τού *να,* μετά από ρήματα που σημαίνουν αίσθηση): *σε είδα ~ χτύπησες* τον *μικρό σου αδελφό*]| *ακούω τον λαό ~ πανηγυρίζει*** **12. με το να: *καλά έκανες - του φέρθηκες σκληρά*** · **13. (ως ευχετικό μόριο): *ευτυχώς βρέθηκε αυτός ο καλός άνθρωπος. ~ ο Θεός να του το ανταποδώσει, και με βοήθησε!*** **| | (σε κατάρες) *~ να μη σώσω να ξημερωθώ, αν λέω ψέματα!*** **| | (υβριστ.) *~ να πάρει ο διάολος!*** **ΦΡ.** *που να μην* (+ **παρατ.** *ι* **υπερσυντέλικο) για τη δήλωση δυσφορίας, μετάνοιας για κάτι που έχει ήδη συμβεί: *εγώ τον περιμάζεψα στο σπίτι μου. πυυ να μην τον είχα συναντήσει ποτέ μπροστά μου!*** · **14.** (μετά από επίθ. ή επίρρ. σε εκφράσεις θαυμασμού): ***τι ωραία - τραγουδάει!*** **| |** (κ. κακόσ.) ***βρε. κακό ~ μας βρήκε.!*** · **15.** (ανάμεσα σε ρήματα που επαναλαμβάνονται): ***είσαι ~ είσαι αφηρημένος. δεν σημειώνεις τουλάχιστον τι θέλεις, πριν πας για ψώνια:*** (αφού είσαι αφηρημένος, πρέπει τουλάχιστον να σημειώνεις) · φρ. *που λες* ως παρενθετική φράση σε αφήγηση: ***ανοίγω, ~, την πόρτα και τι να δω;***

ΙΗΤΥΜ. μεσν. **< *οπού*** (με σίγηση τού αρχικού ατόνου ό-) **<** αρχ. ***όπου*** (βλ.λ.). με καταβιβασμό τού τόνου], **πουά** (το) {άκλ.} **1.** μικρός κύκλος, βούλλα πάνω σε ύφασμα: ***πουκάμισο / φούστα με -*** **2.** (ο)ς επίθ.) αυτός που έχει μικρούς κύκλους, βούλλες: ***~ γραβάτα /*** πουκάμισο.

ΙΗΤΥΜ. < γαλλ. pois < λατ. pibum]. **πουαντιγισμός** (ο) ΚΑΛ. ΤΕΧΝ. η ζωγραφική τεχνική τής απόδοσης το)ν χρωμάτων και τού φωτός με χρωματικά στίγματα στην επιφάνεια τού πίνακα ΣΥΝ. στικτογραφία. **—πουανηγιστής** (ο), **πουαντιγίστρια** (η), **πουαντιγιστικός,** -ή. -ό.

ΙΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ. pointillisme < poiniiller «διαστίζω, στιγμογραφώ» < poinic «οαχμή, στίγμα» (< λατ. puncium)]. πουγκί κ. (παλαιότ.) πουγγί** (το) {πουγκ-ιού | -ιών) **1.** μικρός σάκος πυυ χρησιμοποιόταν παλαιότερα για την αποθήκευση, μεταφορά χρημάτων αντί πυρτοφολιυύ ΣΥΝ. **βαλλάντιυ 2. (συνεκδ.) το χρηματικό απόθεμα** ΣΥΝ. **βαλλάντιο. — (υποκ.) πουγκάκι (το).**

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *πουγγίον.* υποκ. τού ουσ. *πούγγα*< λατ. *punga. γερμ. αρχής, πβ. αρχ. αγγλ. pung «βαλλάντιο, πορτοφόλι», pocca «σάκος, πορτοφόλι», αγγλ. pocket «τσέπη» κ.ά.). πούδρα κ. (παλαιότ.) πούντρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **η σκόνη που απλώνεται στο δέρμα τού προσώπου αλλά και τού σώματος ως καλλυντικό, ως μακιγιάζ κ.λπ. — (υποκ.) πουδρίτσα (η).**

[ΕΤΥΜ · **< γαλλ. poudrc < λατ. pulvis, -eris «κόνις»]. πουδράρω** ρ. μετβ. {**πουδράρισ-α. -τηκα, -μένος**} **1. καλύπτω με πούδρα: ~** ΓΟ ***πρόσωπό μου*** **2. (μεσοπαθ.** *πουδράρομαί)* **καλύπτω το πρόσωπό μου με πούδρα. — πουδράριαμα (το), πουδριέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} θήκη για πούδρα.**

{ΕΤΥΜ. **< *πούδρα* + παραγ. επίθημα *-ιέρα,* πβ. *καπελ-ιέρα}.* Π.Ο.Υ.Ε.Ν.**

(η) Πανελλήνια Ομοσπονδία Υπαλλήλων Κμπορικού Ναυτικού.

Πουέρτο Ρίκο κ. Πόρτο Ρίκο (το) {άκλ.] **(ισπ. Estado Libre Asociado de Puerto Rico. αγγλ. Commonwealth of Pucrio Rico = Κοινοπολιτεία τού Πουέρτο Ρίκο) νησί τής Καραϊβικής Θάλασσας, με καθεστώς αυτυνομίας και ειδική σχέση με τις Η.Π.Λ. (ανήκει στην αμερικανική κοινοπολιτεία), με πρωτεύουσα το Ζαν Χουάν. — Πορ- τορικανός κ. (καθημ.) Πορτορικάνος** (ο), **Πορτορικανή κ. (καθημ.) Πορτορικάνα** (η), **πορτορικανικός, -ή, -ό κ. ττορτορικάνικος. -η. -ο.** |ΠΤΥΜ. **< ισπ. Puerto Rico «πλούσιο λιμάνι», ονομασία που δόθηκε αρχικώς στην ακτή τυύ νησιύ το 3493 από τον Χριστόφορο Κολόμ- βο).**

πούθε επίρρ. (λαΐκ.) **1.** από πού: ***από ~ κατεβαίνει;*** **2.** για πού: ***για ~ κίνησες;***

ΙΕΤΥΜ. **< αρχ. *πόθεν*** (βλ.λ.), **με την επίδρ. τού ερωτηματικού *πού*** \.

πουθενά επίρρ. **1. (σε προτάσεις με άρνηση) σε κανένα μέρος, σε κανέναν τόπο: *όσο κι αν έψαξα, δεν το βρήκα*** ~ | | δεν ***έχει να πας*** ~ · ***θα μείνεις εδώ!*** **2.** (αοριστολογικό) **σε κάποιο μέρος, σε κάποιον τόπο, κάπου: *έχεις ~ να μείνεις γι'αυτή τη νύχτα;***

[ΠΤΥΜ. < *πούθε* (βλ.λ.) **+** δεικτικό επίθημα ***-νά*** (πβ. ***εδω-νά. εκει-νά).*** **Σύμφωνα με. άλλη εκδοχή, η λ. ανάγεται σε αμάρτυρο τ. *που0?:να (με καταβιβασμό τού τόνου κατά τα δεικτικά), ο οποίος προέρχεται από το αρχ. εγκλιτικό επίρρ. *πόθεν «από*** κάποιον τόπο. από άλλο μέρος», με την επίδρ. τού ερωτηματικού ***πού*** και την επιρρ. κατάλ. ***-α}.*** **πουκαμίσα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. φαρδύ και μακρύ πουκάμισο που φοριέται έξω από το παντελόνι ή τη φούστα 2. (παλαιότ.) μακρύ νυχτικό.**

πουκαμισάς (ο) {πουκαμισάδες), **πουκάμισού** (η) {πουκαμισού- δες) ο κατασκευαστής ή και ο έμπορος πουκάμισων. — πουκαμισά* δικο (το).**

πουκαμίσιά (η) (λαικ.) ως έκφραση θαυμασμού για πουκάμισο (πβ. *παντελονιά. παλτουδιά. φραπεδιά* κ.ά.). πουκάμισο (το) {-ου κ. -ίσου [-ων κ. -ίσιον} **1. το ένδυμα πυυ φοριέται στο πάνω μέρος τού σώματος και κυυμπώνει από πάνω ίός κάτω στο μπροστινό μέρος: *λινό / μεταξωτό / βαμβακερό* ι *μακρυμάνικο / κοντομάνικο*** ~ j| ο ***γιακάς τού*** ~ [[***«κάτω από τ'ανοιχτό με τις μαύρες τρίχες και το σταυρουδάκι τού ήλιου»*** **(Οδ. Ελύτης)** · **ΦΡ.** *αλλάζω (π.χ. τις γυναίκες) σαν τα πουκάμισα* βλ. λ. ***αλλάζω*** · **2. (μτφ.) το δέρμα τού φιδιού, που αποβάλλεται την άνοιξη, αφού ξεραθεί. Επίσης (λόγ.) υποκάμισο. - (υποκ.) πουκαμισάκι** (το) **(σημ 1).** ΣΧΟΜΟ **λ. *ενδυμασία.***

IF.TYM. **< μεσν. *πουκάμισον* < *ποκάμισον*** (με τροπή]o]-[u]) **< **υποκάμισον*** **(όπως μαρτυρείται στο υποκ. *ύποκαμίσιον),** νόθο σύνθ. **< *ύπο-* + *-κάμισον<*** μτγν. λατ. **camisia «πουκάμισο» < πρωτογερμ. ^hami^ja- (πβ. αρχ. γερμ. heniidi > γερμ. Hcmd) μέσω τής Κελτικής, πβ. αρχ. ιρλ.**

caimmse «πουκάμισο»], πουλάδα κ. πουλακίδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. η μικρή κότα 2. (στρατιωτική αργκό) το διακριτικό των αλεξιπτωτιστών που εχει σχήμα πτηνού.

[ετυμ. < *πουλί* + παραγ. επίθημα *-άδα.* πβ. κ. *αγελ-άδα*\. πουλάκι (το) Ιχωρ. γεν.) 1.το μικρό πουλί (βλ.λ.) · ΦΡ. **(α)** *πουλάκι μου* **ως προσφώνηση τρυφερότητας, στοργής (β)** *α, το πουλάκι μου!* **ειρων. όταν ανακαλύπτουμε κάτι επιλήψιμο για κάποιον: *Ώστε εσύ το είχες αρπάξει το βιβ/.ίο μου!* (γ)** *τα μάτια μου κάνουν / βλέπω πουλάκια* **βλέπω πράγματα που δεν υπάρχουν, κυρ. από ζάλη. πόνο κ.λπ. (δ)** *πέτοξε το πουλάκι* **χάθηκε η ευκαιρία (ε)** *κοιμάμαι σαν πουλάκι* **κοιμάμαι ελαφρά, έχω ευχάριστο ύπνο (στ)** *τρία πουλάκια κάθονται...* **(φρ. που απαντά σε διάφορα δημοτ. τραγ.) (προφορ.) συνήθ. για να δηλωθεί ότι κάτι που λέγεται είναι άσχετο με το θέμα τής συζήτησης ή εντελώς ασυνάρτητο ή μας αφήνει αδιάφορους 2. (οικ.) (α) το πέος. κυρ. μικρού αγωριού (βλ. κ. λ. *πουλί)* (β) (σπανιότ.) τα γεννητικά όργανα κοριτσιού, πουλάρι (το) {πουλαρ-ιού | -ιών} το νεαρό άλογο, μουλάρι ή γαϊδούρι. — (υποκ.) πουλαράκι (το).**

|ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***πωλάριον.*** υποκ. τού ουσ. ***πώλος*** (βλ.λ.)]. **πουλέν** (το) (παλαιότ. ορθ. ***πουλά.ίν)*** Ιάκλ.} **1.** (στον ιππόδρομο) άλογο στο οποίο ποντάρει κάποιος ελπίζοντας ότι θα κερδίσει 2. (μτφ.) νεαρό πρόσωπο στην αρχή τής καριέρας του. π.χ. εκκολαπτόμενος ηθοποιός, στο οποίο βασίζει τις ελπίδες του κάποιος και το προστατεύει.

ΛΕΤΥΜ. < γαλλ. poulain «πουλάρι ·· προστατευόμενος»]. πουλερικό (το) (συνήθ. στον πληθ.) κάθε πουλί το οποίο εκτρέφεται για τα αβγά ή το κρέας του (π.χ. κότες, πάπιες, χήνες).

ΙΕΙΥΜ. < ***πουλί*** + παραγ. επίθημα ***-ερικό.*** πβ. ***σιδερικό).*** **πουλεύω** ρ. αμετβ. {πούλεψα} (!-λαϊκ.) φεύγω κακήν κακώς · κυρ. στη ΦΡ. *την πούλεψα* για την αρνητική εξέλιξη μιας κατάστασης ΣΥΝ. την πάτησα, την έβαψα.

ΛΕΤΥΜ. < *πούλυς* (υβριστ.) + -εύω). πούλημα (το) {πουλήματος | χωρ. πληθ.} 1. το να πουλά κανείς κάτι: *αυτό είναι οικογενειακό κειμήλιο, δεν είναι για* -2. (μτφ.) η προδοσία έναντι ανταλλάγματος: *τέτοιο ~ από τον άνθρωπο που ευεργέτησα δεν το περίμενα!*

πουλί (το) |πουλ-ιού | -ιών} 1. κάθε δίποδο ζώο που έχει φτερά και ράμφος, γεννά αβγά και συνήθ. μπορεί να πετά: *τα ~ τιττυβίζουν / κελαηδούν / τραγουδούν* || *αρπακτικό ~* συν. πτηνό· ΦΡ. (α) *πιάνω πουλιά στον αέρα* **είμαι πολύ εύστροφος (κυρ. βρίσκω γρήγορα τη λύση σε αίνιγμα ή μπαίνω γρήγορα στο νόημα) (β)** γο *έξυπνο πουλί από τη μύτη πιάνεται* **βλ. λ. *μύτη* (γ)** *και τού πουλιού το γάλα* **κάθε αγαθό, ακόμη και το πιο δυσεύρετο: αν *παντρευτείς πλούσιο, θα έχεις* ~ (δ)** *πουλί μου* **πουλάκι μου (βλ. λ. *πουλάκι)* (ε)** *άπιαστο πουλί* **βλ. λ. *άπια- στος* 2. ο νεοσσός κότας 3. (στον οδηγισμό)** *Πουλί* **(το) (α) μέλος κλάδου τού οδηγισμού *υ* οποίος περιλαμβάνει παιδιά ηλικίας από 7 έως]] ετών (βλ. λ. *οδηγισμός)* (β)** *σοφό Πουλί* **ο αρχηγός Σμήνους Πουλιών στον οδηγισμό (γ)** *γοργό Πουλί* **ο υπαρχηγός Σμήνους Πουλιών στον οδηγισμό (δ)** *γαλάζιο Πουλί* **ο βοηθός (τρίτος στην ιεραρχία) Σμήνους Ι Ιουλιών στον οδηγισμό · 4. (ευφημ.) το ανδρικό γεννητικό όργανο** ΣΥ.\. **πέος.** - **(υποκ.) πουλάκι (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) ιτούλος (ο) (βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *πουλ/Λ\(ν)* < μτγν. *πουλλίον.* υποκ. τού *πούλλυς*

λατ. pullus «νεοσσός», που συνδ. πιθ. με αρχ. *πώλος* (βλ.λ.)]. πούλι (το) {χωρ. γεν.} κάθε μικρός, συνήθ. πλαστικός, δίσκος, που χρησιμοποιείται σε παιχνίδια (π.χ. στο τάβλι, στη ντάμα κ.λπ.).

Letym. < τουρκ. pul < μτγν. *φόλλις* «είδος μικρού νομίσματος» < λατ. follis «σάκος αέρα, φυσητήρας - πορτοφόλι»], πούλια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. μικρός μεταλλικός δίσκος που χρησιμοποιείται ως στολίδι, συνήθ. σε γυναικεία φορέματα ή κεντήματα ιυν. πετάλιο · 2. *Πουλιά* **(η) ο αστερισμός των Πλειάδων: *«η ~ κι ο Αυγερινός και ο Αποσπερίτης...»* (δημοτ. τραγ.).**

[ΕΤΥΜ. μεσν., αβεβ. ετύμου. πιθ. < *πλειάδα* (βλ.λ.). με αποβολή τής συλλαβής *-δα* (ή απευθείας από το αρχ. *πλειάς,* με αποβολή τού *-ς)* και ανάπτυξη ευφωνικού -ου- (πβ. *γουρούνι - γρώνος / γρώνη),* ενώ έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. ανάγεται σε ρουμ. pul'a. Οι εναλλαγές αυτές οφείλονται στην παρετυμολογική σύνδεση με τα ουσ. *πουλιά, πούλα* «κλώσσα» λόγω τής διάταξης των επτά αστέρων που αποτελούν την Πλειάδα].

Πούλιτζερ (το) {άκλ.} βραβείο που απονέμεται από το 1917 και κάθε χρόνο από ειδική επιτροπή τού Πανεπιστημίου τής Κολούμπια των Η.Π.Α. σε άτομα που διακρίθηκαν στον χώρο των Μ.Μ.Ε. και τής λογοτεχνίας.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Pulitzer, από το όν. τού Αμερικανού εκδότη J. Pulitzer (1847-1911), ο οποίος θέσπισε με τη διαθήκη του το φερώνυμο βραβείο!.

πούλμαν (το) {άκλ.} λεωφορείο με αναπαυτικά καθίσματα και άλλες ανέσεις, το υποίο προορίζεται να μεταφέρει επιβάτες σε μεγάλες αποστάσεις και χρησιμοποιείται κυρ. σε εκδρομές και περιηγήσεις. -- (υποκ.) **πουλμανάκι** (το). * σχόλιο λ. ***κύριος, -α. -υ.***

|ΚΙΥΜ. < αγγλ. pullman (cur), από το όνομα τού Αμερικανού εφευρέτη και μηχανικού George **M.** Pullman **(183J-1897)]. πουλμαντζής** κ. **πουλμανατζής** (ο) {πουλμαντζήδες} (λαϊκ.) ο οδηγός πούλμαν.

IF.TYM. < ***πούλμαν*** + ***-τζής.*** πβ. ***λεωφορειατζής),*** **πουλμονάρια (η)** ποώδες **φυτό με γαλάζια ή μοβ άνθη.**

-πουλο 1. παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που σημαίνουν το παιδί τού προσώπου που δηλώνει το θέμα: *ελληνό-πουλο, αρχοντό-πουλο, βασι/.ό-πουλο* 2. **για να προσδώσει στο πρόσωπο** που δηλώνει το θέμα το χαρακτηριστικό τής μικρής ηλικίας: *χωρια- τό-πουλο* (μικρός χωριάτης). *ραφτό-πουλο* (μικρός ράφτης) **3.** παραγωγική κατάληξη για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν το μικρό, το νεογνό τού ζώου που δηλώνει το θέμα: *αετό-πουλο, λυκόπουλο. μελι σσό-πουλο.*

Ιείύμ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ηλληνικής. που προέρχεται από το μεσν. *κοϋλ(?.)ος* (< λατ. pullus «νεοσσός») και χρησιμοποιή- θηκε αρχικιός σε νεοσσούς πουλιών και μικρά ζώα (λ.χ. *άετό-που- λον. άλεπό-πουλον).* ενώ αργότερα επεκτάθηκε ως υποκοριστικό επίθημα σε πρόσωπα και πράγματα (λ.χ. *αρχοντό-πουλο, σπιτό-πουλθ*\. **πουλόβερ** (το) {άκλ.} πλεκτό ένδυμα, συνήθ. με μανίκια, για το πάνω μέρος τού σώματος, το οποίο φορά κανείς περνώντας το από το κεφάλι. — (υποκ.) **πουλοβεράκι** (το). *ΣΧΟΜΟ λ. ενδυμασία.*

Ιι-ίύμ. < αγγλ. pullover < pull over «τραβώ προς τα επάνω» |. **πούλος** (ο) (λαϊκ.) **1.** (μεγεθ.) το πουλί, το πτηνό **2.** (ευφημ.) το πέος · ΦΡ. i!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) *παίρνω τον πούλο* για δυσμενή εξέλιξη την οποία υφίσταται κάποιος: *νόμιζε ότι θα τη σκαπουλάρει. αλλά* aro *τέλος πήρε* τον *πούλο!*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ποϋλ(λ)ος.* βλ. κ. *πουλί*\. **πούλπα** (η) {χο>ρ. γεν. πληθ.} πολτός φρούτων που χρησιμοποιείται για την παρασκευή φρουτοχυμών και μαρμελάδας.

LETYM. < γαλλ. pulpe < λατ. pulpa], **πουλ-πουλ** (το) |άκλ.} φρ. που την χρησιμοποιούμε για να καλέσου- με κοντά ^ιας κότες και να τις τάϊσουμε.

Πουλχερία (η) **1.** αυτοκράτειρα τού Βυζαντίου **(450-453)·** έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα προβλήματα τής Εκκλησίας και ανακηρύ- χθηκε αγία 2. γυναικείο όνομα.

ΙΕΙΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Puleheria < επίθ. pulcher «όμορφος, ωραίος»]. ^

πουλώ (κ. -άω) κ. (λόγ.) πωλώ [αρχ.] ρ. μετβ. κ. αμετβ. (πουλάς... κ. (λόγ.) πωλείς... | πούλ-ησα (λόγ. πώλησα), -ιέμαι (λόγ. -ούμαι, -είται...). -ήθηκα. -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. μεταβιβάζω την κυριότητα (αντικειμένου) έναντι χρημάτων: *αναγκάστηκε να πουλήσει τα κοσμήματά της για ένα κομμάτι ψωμί* || *του πούλησα το σπίτι μου (για) 10.000.000 δρχ.*

- κάτι σε ***πλειστηριασμό*** || **(κ. για πρόσ.)** ***τον πούλησε σκλάβο*** || **(μτφ.)** ***αυτός είναι ικανός να πουλήσει και τη μάννα του, δεν έχει καθόλου ηθικές αναστολές*** αντ. **αγοράζω** · ΦΡ. **(α) σε** *πουλά και σ' αγοράζει* **είναι εξαιρετικά επιτήδειος, πονηρός και καταφερτζής (β) (μτφ.)** *πουλάω ακριβά το τομάρι μου* **αναγκάζω κάποιον να υποστεί μεγάλες απώλειες ή ζημιές προκειμένου να με καταβάλει, να με νικήσει: *Οα πουλήσουμε ακριβά το τομάρι μας· θα μείνουμε και θα πο?^εμήσουμε ώς το τέλος!*** 2. **διαθέτω προς πώληση, έχω για πούλημα:** - γο ***παλιό μου αμάξν ενδιαφέρεται κανείς;*** jj το ***- όσο-όσο, γιατί έχω μεγάλη ανάγκη*** II ***δεν*** τον ***- αυτό τον πίνακα /*** δεν ***πωλείται αυτός ο πίνακας*** · ***ήταν το πρώτο μου έργο και θέλω να*** τον ***κρατήσω*** 3. **(για εμπόρευμα, κυρ. έντυπο) αγοράζομαι (σε συγκεκριμένο αριθμό κομματιών): *το βιβλίο του πούλησε 5.000 αντίτυπα*** 4. ***(μτφ..*** συνήθ. για κάτι που δεν α- ποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης) **παραδίδω έναντι ανταλλάγματος: ο Φάουστ *πούλησε την ψυχή του στον Διάβολο* || *πούλησε τις ιδέες του για μια θέση στην κυβέρνηση*** 5. **(κακόσ.) καταδίδω, προσφέρω σε εχθρό έναντι ανταλλάγματος: *πούλησε κρατικά μυστικά στους εχθρούς* || *πούλησε την πατρίδα του*** (την πρόδωσε) **6. (α) εγκαταλείπω, προδίδω: *τον νόμιζα φίλο. αλλά στη δύσκολη ώρα με*** πούλησε **(β) αθετώ υπόσχεση, εξαπατώ: *μας είπε ότι Οα έλθει, αλλά μας πούλησε*** 7. **(οικ.) λέω (κάτι ψευδές)** · **κυρ. σε** ΦΡ. **όπως: (α)** *σε ποιον / πού τα πουλάς ουτά;* **νομίζεις ότι θα σε πιστέψω: (β)** *αυτά πήγαινε να τα πουλήσεις σε άλλον / αλλού* **βρες άλλον να εξαπατήσεις, να κοροϊδέ- ψεις (γ)** *πουλάω παραμύθι / φούμαρα* **λέω μεγάλα ψέματα: *μας πού- /.ησε παραμύθι ότι είχε κάνει μεγά/.η καριέρα στην Αμερική* || *πουλάει φούμαρα σε όλους, μήπως και ξεγελάσει κανέναν αφελή* (δ)** *πουλάω φύκια για μεταξωτές κορδέλες* **βλ. λ. *φύκι* 8. (οικ.) κάνω επίδειξη (ιδιότητας που στην πραγματικότητα δεν έχω)** · **κυρ. σε** ΦΡ. **όπως *πουλώ νταηλίκι / αγριάδα/μαγκιά**** (αμετβ.) **9. πουλώ (σημ. 1) (με συγκεκριμένο τρόπο): δεν *- με πίστωση* || *·~ μόνο χονδρικώς / λιανικώς***

(α) (για εμπόρευμα) έχω ζήτηση, αγοράζομαι: *αυτό το σαπούνι δεν πουλάει* || δεν ***πούλησε παρά τη διαφήμιση που του έγινε*** **(β) (μτφ.-οικ.) βρίσκω απήχηση: δεν *πουλάνε οι καλλιτεχνικές ταινίες*· ο *κόσμος θέλει σεξ και βία*** || δεν ***πουλάει πια αυτή η ιστορία*** (δεν είναι πειστική) **11.** (ειδικότ. μτφ. μεσοπαθ. *πουλιέμαι)* **εξαγοράζομαι: *αυτός πουλιέται σ'όλους' φτάνει να του δώσεις λεφτά και σου κάνει ό,τι ζητήσεις!*** || **(η μτχ.** *πουλημένος,* ***-η,*** -ο) ***ο διαιτητής ήταν ~·*** **row** **εί^ε *πληρώσει ο πρόεδρος τής γηπεδούχου ομάδας*** **12. (λόγ. μεσοπαθ. τριτο- πρόσ.** *πωλείται, πωλούνται)* **διατίθεμαι προς πώληση:** γο ***διαμέρισμα*** *I* ***η επιχείρηση πωλείται*** || **«εντός *πωλούνται πάσης φύσεως υλικά»* (τραγ.) 13. (ο λόγ. τ.** *πωλείται* **ως ουσ.) επιγραφή (συνήθ. έντυπη) που ενημερώνει ότι κάτι διατίθεται προς πώληση: *στην είσοδο τού κτηρίου υπήρχε ένα «~» για γραφείο τού τρίτου ορόφου.***

[εί υμ. < μεσν. *πουλώ* < αρχ. *πω/.ώ (-έω)* < θ. *ρϋ1·. εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *pel- «πουλώ με σκοπό το κέρδος», πβ. σανσκρ. panate «διαπραγματεύομαι, αγοράζω» (< ˣp]-n-ati), λιθ. pelnas «κέρδος», αρχ. σλαβ. plenti «λάφυρο», αρχ. γερμ. lali «αγοραστός, προς πώληση» κ.ά. Το ρ. *πωλώ* αντετίθετο στο αρχ. *ώνοϋμαι* «αγοράζω», ενώ διακρινό- ταν από το ρ. *πέρνημι* «πουλώ, εμπορεύομαι» (βλ. λ. *πόρνη)* και από τον αόρ. *άποδιδόσθαι.* τύποι οι οποίοι προσδιόριζαν την πράξη τής πωλήσεως, όταν πραγματοποιείται], **πούμα** (το) {άκλ.} σαρκοφάγο αιλουροειδές τής Αμερικής με ανοι- χτόχρωμη καστανή γούνα.

j F.TYM. < αγγλ. puma < ισπ. puma. λ. τής γλώσσας Quechua. φυλής ιθαγενών τής Ν. Αμερικής], **πούμε, πουν(ε)** (να/θα) ρ.-» λέω

πουνέντες (ο) {χωρ. πληθ.] (λαϊκ.) ο δυτικός άνεμος (βλ. λ. ***άνεμος,*** ΠΙΝ.) ΣΥΝ. (επίσ.) ζέφυρος. Ηπίσης **πουνέντης.**
Ιπτυμ. < ιταλ. ponentc «δυτικός» < μεσν. λατ. ponens (τὺ p. ponere «τοποθετώ»), από τη φρ. ponens (solis) «δύση τού ηλίου»].
πουνεντογάρμπης (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) άνεμος που πνέει μεταξύ δυτικού και νοτιοδυτικού ανέμου (βλ. λ. ***άνεμος***, ΙΠΝ.) συν. (επίσ.) λιβοζέφυρος.
πουνεντομαΐστρος (ο) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) άνεμος που πνέει μεταξύ δυτικού και βορειοδυτικού ανέμου (βλ. λ. ***άνεμος***, πιν.) συν. (επίσ.) σκιρωνοζέφυρος.
πούντα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (καθημ.) το κρυολόγημα στους πνεύμονες: ***άρπαξα μια ~!*** · **2.** (λαϊκ.) το ακρωτήριο.
[ΕΓΥΜ. < ιταλ. punta «άκρη, αιχμή» < μτγν. λατ. puncta, από τον μτχ. τ. punctus, -a, -um τού λατ. p. pungere «κεντώ, τρυπώ»]. **πουντιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {πούντιασ-α. -μένος) (καθημ.) ♦ **1.** (αμετβ.) παθαίνω κρυολόγημα ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να πάθει κρυολόγημα: ***θα με πουντιάσεις, που έχεις όλα τα παράθυρα ανοιχτά!*** **— πούντιααμα** (το), **πούντρα** (η) -► πούδρα **πούπετα** επίρρ. (λαϊκ.) πουθενά.
[ετυμ. μεσν. < ***πούπετε*** (κατά το συνώνυμο ***πουθενά)*** < ***πού ποτε*** (με προληπτική αφομοίωση τού -ο-)|. **πουπουισμός** (ο) [1981] Ιχωρ. πληθ.) η υπερβολική χρήση στον λόγο αναφορικών προτάσειον που εισάγονται με το ***που.***
Ιετυμ. < ***που*** (με επανάληψη για έμφαση) + παραγ. επίθημα ***-ισμός.*** κατά τα ***βαρβαρισμός, σολοικισμός***]. **πουπουλένιος,** -ια. -ιο 1. κατασκευασμένος από πούπουλα: ~ ***στρώμα*** *2.* (μτφ.) εξαιρετικά ελαφρός και μαλακός, **πούπουλο** (το) **1.** το μαλακό, χνουδωτό φτερό πουλιού, που φυτρώνει κάτω από το σκληρό φτέρωμα· ΦΡ. *στα πούπουλα* μέσα στις ανέσεις και τις περιποιήσεις: ***από νότε*** που ***την παντρεύτηκε. την έχει -*** *2.* (μτφ.) οτιδήποτε μαλακό και ελαφρό: ***αυτό το πάπλωμα είναι*** ~. Ιετυμ. < βεν. pupola / ιταλ. puppolc «μπούφος» (με μαλακά φτερά), ονοματοπ. λ.|.
Πουργκατόριο (το) (στους ρωμαιοκαθολικούς) το καθαρτήριο. [ΗΤΥΜ. < ιταλ. purgatorio < μεσν. λατ. purgatorium «καθαρτήριο» < λατ. purgatus «καθαρός, καθαρθείς» < ρ. purgo «καθαρίζω, εξαγνίζω» (< purus «καθαρός, αγνός, άσπιλος»)], **πουρές** (ο) Ιπουρέδες) φαγητό από πολτοποιημένες πατάτες, όσπρια ή χόρτα, συχνά ως γαρνιτούρα.
[ετυμ. < γαλλ. puree < παλ. γαλλ. purer «πολτοποιώ, στείβω και στραγγίζω (κυρ. λαχανικά)» < λατ. purarc «καθαρίζω, εξαγνίζω» (γρήγορα αντικαταστάθηκε από το συνώνυμο purgare) < purus «καθαρό;, αγνός, άσπιλος»), **πουρί** (το) {πουριού | χωρ. πληθ.Ι **1.** το ασβεστούχο υπόλειμμα που επικάθηται σε δοχείο μετά τον βρασμό ή σε σο)λήνες: ***η λεκάνη έχει πιάσει*** ~*2.* το υπόλειμμα τροφών που στερεοποιείται στα δόντια και αφαιρείται με καθαρισμό. **— πουριάζω** ρ. [ΕΙ ΥΜ. < μτγν. ***πωρίον.*** υποκ. τού αρχ. ***πώρος*** «είδος μαρμάρου, οικοδομικής πέτρας» (βλ. λ. ***πωρώνω)}.*** **πουριτανισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} Ι.ΘΡΗΣΚ. η θρησκευτική κίνηση των πουριτανών 2. η υπερβολική και συνήθ. υποκριτική αυστηρότητα στα ήθη.
Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. puritanism. Βλ. κ. ***πουριτανός].*** **πουριτανός** (Ο), **πουριτανή** (η) **1.** ΟΡΗΣΚ. το μέλος θρησκευτικής προτεσταντικής κίνησης τού 16ου και 17ου αι., που προέβαλλε το αίτημα τής εκκαθάρισης τής Εκκλησίας τής Αγγλίας από στοιχεία τού ρωμαιοκαθολικισμού (π.χ. τον θεσμό των επισκόπων) και υιοθετούσε μεγάλη αυστηρότητα στα ήθη 2. (μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος με υπερβολικά αυστηρές, συνήθ. υποκριτικά, αρχές. **— ποι/ριτανικός,** -ή. -ό. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. puritan < μτγν. λατ. puritas «αγνότητα, καθαρότητα» (< λατ. purus)), **πουρμπούαρ** κ. **μπουρμπούαρ** (το) {άκλ.} το φιλοδώρημα.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. pourboirc < φρ. pour boire «για να πιεις»], **πουρνάρι** κ. **πρινάρι** (το) (πουρναρ-ιού j -ιών} θάμνος με πυκνά κλαδιά και άφθονα σκληρά, στιλπνά αγκαθωτά φύλλα· το ξύλο του είναι σκληρό και ανθεκτικό και χρησιμοποιείται για προσάναμμα και για την κατασκευή ξυλανθράκων. **—** (υποκ.) **πουρναράκι** (το). ΙtΤΥΜ. < μεσν. ***πιρνάριον.*** με τροπή τού /i/ σε /u/, < ***πρινάριον*** (με αντιμετάθεση), υποκ. τού αρχ. ***πρίνος*** (βλ.λ.)|. **πουρνό** (το) (λαϊκ.) το πρωί· φρ. (ως επίρρ.) *πουρνό-πουρνό* νωρίς το πρωί. πρωί-πρωί.
[ΕΤΥΜ. < ****πωρνόν*** (με κώφωση) < ****πρωνόν{με*** αντιμετάθεση) < μτγν. ***πρωινόν*** (με έκκρουση τού -i-), ουδ. τού επιθ. ***προηνός*** (βλ.λ.)[. **πουρό** (το) * πουρός
πούρο (το) **1.** μεγάλο και χοντρό τσιγάρο, που κατασκευάζεται από τυλιγμένα φύλλα εκλεκτού καπνού: ~ ***Αβάνας*** *2.* (συνεκδ.) γλύκυσμα σε σχήμα λεπτού πούρου με γέμιση σοκολάτας. **—** (υποκ.) **πουράκι** (το).
{ΕΤΥΜ. < ισπ. puro (cvv. tabacco) «καθαρός (καπνός)» < λατ. purus «καθαρός, αγνός», λόγω τού ότι το πούρο αποτελείται από καθαρά φύλλα εκλεκτού καπνού], **πουρός,** -ή. -ό (μειωτ.) **1.** (αργκό) πολύ γέρος και ανήμπορος **2.** (αργκό) *πουρό* (το) ο γέρος συν. ραμολιμέντο, ραμολί, χούφταλο.
|ΕΤΥ.Μ. < τσιγγ. puro «γέρος»|. **πούρος,** -α, Ο (λαϊκ.) γνήσιος, αμιγής, ανόθευτος: ~ ***χρυσάφι*** || (κ. εκφραστ. στον πολιτικό λόγο) ·~ ***μαρξιστής.***
[εγυμ. < ιταλ. puro < λατ. purus «καθαρός, αγνός»|. **πους** (ο) {ποδ-ός, -α | -ες. -ών} **1.** (αρχαιοπρ.) το πόδι· φρ. (α) *επί ποδός* (ως χαρακτηρισμός) έτοιμος για ανάληψη δράσης: ***η αστυνομία*** *βρίσκεται ~ λόγω τής επίσκεψης τού Αμερικανού προέδρου* (β) στρατ. *παρά πόδα* δίπλα στο πόδι (ενν. να στηριχθεί το όπλο με το κοντάκι να ακουμπά στο έδαφος)· ως εντολή στις ασκήσεις ακρίβειας (πβ. επ' *ώμου. παρουσιάστε*) (γ) *κατά πόδας* βλ. λ. *κατά πόδας* · 2. μετρ. *(μετρικός)* **πους** το σύνολο συλλαβών που αποτελούν μία μετρική μονάδα (βλ. κ. λ. *μετρικός)* · 3. μονάδα μήκους (ο αγγλικός πους). (βλ. λ. *πόδι*, σημ. 6). Επίσης **πόδας** [μεσν.].
|εί υμ. < αρχ. *πούς, ποδός* < θ. *pod-, ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ped- «πόδι». πβ. σανσκρ. pad- (γεν. pad-ah), λατ. pes, ped-is (> γαλλ. pied, ισπ. pie), αρχ. γερμ. fuoz (> γερμ. Futi). αγγλ. foot, ρωσ. p0d «έδαφος» κ.ά. Ομόρρ. *πεδ-ίο(ν), πεζός* (< **πεδ-]ό~), πέδ-η. έμπυδ-ίζω, πηδ-ώ, πη'δ- άλ-ιο(ν). πέδ-ιλο(ν)* κ.ά.]. πουσάπς κ. πους-άπς (τα) {άκλ.} οι κάμψεις (βλ. λ. *κάμψη)* ως γυμναστική άσκηση: *κάνω SO* [πτυμ. < αγγλ. push-up «σπρώχνω επάνω»], πούσι (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) η ομίχλη.
Ιετυμ. < τουρκ. pus. Η ποικιλία των τύπων (pus. bus, pusa, piise) έχει οδηγήσει στη σύνδεση με το ελλην. *πίσσα].* πουσταρειό (το) (!~λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) (περιληπτ.) το σύνολο των ομοφυλόφιλων ανδρών ή συρφετός από άνδρες ομοφυλόφιλους.
ΙΕΤΥΜ. < *πούστης* + παραγ. επίθημα *-αρειό*, πβ. κ. *πουταν-αρειό, αλητ-αρειό}.*
πουστεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πούστεψα} (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) ♦ 1. (αμετβ.) γίνομαι ομοφυλόφιλος ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάποιον) ομοφυλόφιλο, **πούστης** (ο) {πούστηδες} (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. ο άνδρας ομοφυλόφιλος 2. (υβριστ.) για ανέντιμο άνθρωπο, συχνά και με ποσοτικό επίρρ.: *είναι πολύ -'μου φέρθηκε σκάρτα!* 3. (ως έκφραση θαυμασμού): *βρε τον πώς τα λέει!* (τι ωραία που τα λέει). Επίσης (λαϊκότ.) (!) **πούστρα** (η). **—** (υποκ.) (!) **πουστάκος** (ο) κ. **ττουσταρέλι** (το), (μεγεθ.) (!) **πουσταράς** κ. **πούστα- ρος** (ο) κ. **ττουστάρα** (η), (!) **πούσπκ-ος,** -η/-ια, -ο, (!) **πούαπκα** επίρρ. {ετυμ, < τουρκ. pu§t < περσ. puSt «παιδί που χρησιμοποιείται για διεστραμμένους σκοπούς, αντικείμενο παιδεραστίας»], **πουστιά** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) η ανέντιμη πράξη και συμπεριφορά εις βάρος κάποιου: *μου έκανε μια μεγάλη* - συν. (!) μπινιά. **πουστόγερος** (ο) (Νλαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. γέρος ομοφυλόφιλος 2. υβριστ. για γέρο. **πουστοφέρνω** ρ. αμετβ. (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) συμπεριφέρομαι ή κινούμαι και μιλώ σαν πούστης. **πουτάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. η πόρνη· ΦΡ. (α) *(γίνεται) τής πουτάνας (το κά~ γκελ ο)* για μεγάλη αναστάτωση, αταξία: *μέθυσαν δυο-τρεις πελάτες κι έγινε στο μαγαζί* ~ (β) *παλιά πουτάνα* (ως χαρακτηρισμός) γυναίκα παμπόνηρη και με πολλές εμπειρίες, που δεν την ξεγελάς εύκολα· κατ' επέκτ. και ως χαρακτηρισμός για άντρα 2. (υβριστ.) για ανήθικη γυναίκα 3. (γενικότ.) υβριστ. για γυναίκα. **—** (υποκ.) (!) **πουτανίτσα (η) κ. πουτανάκι (το), (μεγεθ.) (!) πουτανάρα κ. καραττουτάνα (η).**
[ΕΙ ΥΜ. όψιμο μεσν. < ιταλ. puliana < putta < παλ. γαλλ. pute < λατ. puter «διεφθαρμένος, σάπιος, βδελυρός»]. πουταναρειο (το) (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. (περιληπτ.) οι πόρνες γενικά ή συρφετός από πόρνες 2. ο οίκος ανοχής 3. (εμφατ.) μεγάλη πόρνη.
[ετυμ. μεσν. < *πουτάνα* + παραγ. επίθημα *-αρειό.* πβ. *αλητ-αρειό. παππαδ-αρειό* [.
πουτανιά (η) {χωρ. γεν. πληθ.ί (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. η ιδιότητα τού να είναι μια γυναίκα ανέντιμη ή πονηρή και ύπουλη 2. (συνεκδ.) πράξη ανέντιμη ή πονηρή και ύπουλη.
πουτανιάρης, -α.-ικο {πουτανιάρηδες} (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. αυτός που συχνάζει στα πορνεία 2. (γενικότ.) αυτός που έχει άστατη και έντονη ερωτική ζωή.
[ετυμ. < *πουτάνα* + παραγ. επίθημα *-τάρης*, πβ. *βρομ-ιάρης*\. πουτανίζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) φέρομαι σαν πουτάνα. πουτανίστικος, -η/-ια, -ο (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. αυτός που ταιριάζει σε πουτάνα 2. ανέντιμος, πονηρός. υποκριτικός. σχολιο λ. *-ίστικος.* πουτίγκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γλύκυσμα με μαλακή και κρεμώδη υφή, που παρασκευάζεται κυρ. από αλεύρι, αβγά, ζάχαρη, σταφίδες κ.ά. σχολιο λ. *-γκ-.*
[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. pouding < αγγλ. pudding < μέσ. αγγλ. poding «είδος λουκάνικου», που συνδ. με παλ. γαλλ. puduc και με κάτω γερμ. puddcwurst «μαύρη πουτίγκα (χοιρινό λουκάνικο με αίμα)»|. πούτσα (η) -► πούτσος
πουτσαράς (ο) {πουτσαράδες} (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) 1. ο άνδρας που έχει μεγάλο πέος 2. ο ρωμαλέος άνδρας ή αυτός που κάνει επίδειξη ανδρισμού.
|ΕΤΥΜ. < *πούτσος* + μεγεθ. επίθημα *-αράς(π$. κοιλ-αράς)].* **πούτσος** (ο) (!-λαϊκ., αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) το πέος. το ανδρικό γεννητικό όργανο ΣΥΝ. (!) ψωλή. καυλί, (ευφημ.) μαραφέτι, μαρκούτσι, πουλί, τέτοια, χερή, μαλαπέρδα, κοκόνα. Επίσης **πούταα** (η).
]ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < σλαβ. butsa «εξόγκωμα, προεξοχή» ή. κατ' άλλη εκδοχή. < αρχ. *πόσθη* (βλ.λ.). Έχει προταθεί ακόμη η σύνδεση με τουρκ. puc «η σχισμή των γλουτιόν»]. πουφ (το) {άκλ.} κάθισμα που αποτελείται από μεγάλο, πολύ μαλακό μαξιλάρι, συνήθ. με δερμάτινο ή πλαστικό κάλυμμα, το οποίο τοπο

θετείται στο δάπεδο.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. pouf, ηχομιμητική λ., πιθ. από τον ήχο που ακούγεται όταν κάθεται κανείς σε αυτό], **πουφ** επιφών. · εκφράζει αηδία, που προέρχεται από δυσάρεστη μυρωδιά.
jiri'ΥΜ. Ηχομιμητική λ.], πουφίνος (ο) ΖΩΟΛ. **πουλί τού ωκεανού με μακρύ και λεπτό ράμφος και φτέρωμα μαύρο στο πάνω μέρος και λευκό ή πιο ανοιχτόχρωμο στο κάτω.**
[ΕΤΥ.Μ. **Μεταφορά τού γαλλ.** pouffin < **αγγλ.** puffin < **μέσ. αγγλ.** pophyn, **αγν. ετύμου|. ποώδης, *ης. -ες Ιαρχ.Ι {ποώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών}** ΒΟΤ. **(φυτό) που έχει κοντό, μαλακό και όχι ξυλώδη βλαστό, που έχει τη μορφή πόας.** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. -ης, -ης, -ες.**
Π.Π.Σ.Π. (η) Προοδευτική Πανεπιστημιακή Συνδικαλιστική Παράταξη· Πράγα (η) η πρωτεύουσα τής Τσεχίας.
(ετυ.μ. < ιταλ. Praga (οπτικό δάνειο) < τσεχ. Praha, αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με ρισσ. porog «κατώφλι» ή με τσεχ. praziti «καμένο δάσος»], **πράγμα** κ. (λαϊκ.) **πράμα** (το) {πράγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (α) οτιδήποτε άψυχο με υλική υπόσταση, απτό: ***θα πάρεις μαζί σου μόνο τα ~ που είναι απολύτως απαραίτητα || έχει μεράκι στη δουλειά του και φτιάχνει ωραία*** - || (καθημ.) ***το μαχαίρι είναι ένα*** -, ***που το χρησιμοποιούμε για να κόβουμε (άλλα*** ~) συν. (λογ.) αντικείμενο (β) (μειωτ.) αντικείμενο άχρηστο, κακόγουστο, παλιό κ.λπ.: ***έδωσες 20.000 δρχ. γι ' αυτό το*** ~; (δεν άξιζε τα λεφτά του) || (μτφ.) ***γυναίκα το λες αυτό το*** ~; 2. οτιδήποτε υπαρκτό και συνήθ. άψυχο, είτε απτό είτε αφηρημένη έννοια, το οποίο δεν καθορίζεται σαφώς στον λόγο: ***αναζητώ την ουσία των*** ~ || (αναπληρώνοντας το αντικείμενο ρήματος) ***είδα πράγματα, που δεν έχει δει ανθρώπου μάτι*** || (αναπληρώνοντας **το** ουσιαστικό που προσδιορίζεται από επίθετο, αντωνυμία κ.λπ.) ***ένα ~ θα σον πω:...*** || ***το πρώτο - που θέλω να τονίσω είναι...*** || ***δεν υπάρχει τέτοιο*** ~ || (καθημ.) ***ωραίο - η φιλία!*** || (καθημ.) ***κακό*** ~ ο ***εγωισμός!*** j| ***άλλο*** - (είναι) ***η ευγένεια και άλλο η δουλοπρέπεια || είναι μεγάλο ~ να κάνεις τη δον?^ειά που σου αρέσει!*** || ***είσαι για μεγάλα*** ~*!* (για σπουδαίες πράξεις, για τα ξεχωριστά)· φρ. (α) **π** *πράγμα* (εμφατικότερα αντί τού ***τι):*** ~ ***μου ζήτησες πον να μη σου το κάνω:*** || ~· (λέγεται από κάποιον που δεν άκουσε τι του είπαν ή ως έκφραση έκπληξης γΓ αυτό που άκουσε) (β) *τι πράγματα είναι αυτά;* για να εκφραστεί αποδοκιμασία σε συμπεριφορά, σε ενέργεια κάποιου (γ) (λαϊκ.) *ντροπής πράγματα!* βλ. λ. ***ντροπή*** (δ) *κάθε πράγμα στον καιρό του* βλ. λ. ***καιρός*** (ε) (ειρων.) *σπουδαίο πράγμα!* βλ. λ. ***σπουδαίος*** (στ) *δεν λέει (και) πολλά πράγματα* δεν έχει ιδιαίτερη αξία: ***Τι γνώμη έχεις γι' αντό τον γιατρό:*** *–/* **|| *δοκίμασα αυτό το καινούργιο ουίσκν ~!*** (ζ) *πολύ πράγμα* για οτιδήποτε εμφανίζεται σε μεγάλη ποσότητα, σε αφθονία (η) *όνομα και πράγμα* βλ. λ. ***όνομα*** (θ) **Λέω** *τα πράγματα με τ' όνομά τους* βλ. λ. ***όνομα*** (ι) *το πράγμα μιλάει μόνο του* βλ. λ. ***μιλώ*** (ια) *δεν είναι και μικρό πράγμα / μικρό πράγμα το 'χεις...* για κάτι σπουδαίο ή με σημα**ντικές επιπτώσεις: *δεν είναι και μικρό πράγμα για έναν τόσο νέο άνθρωπο να έχει κάνει τόσα πράγματα στη ζωή του!* || *μικρό πράγμα το 'χεις να έχεις δικό σου σπίτι και να μην πληρώνεις ενοίκιο!*** 3. **(οικ.) το εμπόρευμα: *πρώτο πράμα!*** || ***έχω πράμα που σα?.εύει!*** **(τα** ψάρια **μου είναι** φρεσκότατα) || ***έχω φρέσκο*** - **4.** νο.μ. **ενσώματο αντικείμενο, ο**τιδήποτε **μπορεί να κατέχεται από τον** άνθρωπο, **συμπεριλαμβανομένων και των φυσικών** δυνάμεων, **οι οποίες** υπόκεινται **σε ανθρώπινη εκμετάλλευση 5.** (αργκό) **τα** ναρκωτικά, κυρ. **κατά τη** διακίνησή **τους**
6. τα δεδομένα, το αντικείμενο που μας απασχολεί: *προσπαθώ να βλέπω το ~ σφαιρικά·* φρ. **(α)** *το πράγμα αλλάζει / αλλάζει το πράγμα* βλ. **λ. *αλλάζω*** (β) *ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά* **ας** βάλουμε μια σειρά στην εξέταση των όσων θα απαριθμήσουμε **7.** το γεγονός: ***συμβαίνουν περίεργα ~·*** **ΦΡ.** *πράγμα που / το οποίο* για την εισαγωγή αναφορικής πρότασης, η οποία αναφέρεται στο συνολικό περιεχόμενο τής προηγούμενης πρότασης και όχι σε συγκεκριμένη λέξη της: ***περιμέναμε ότι ο εχθρός θα υποχωρούσε, ~ τζλικώς δεν συνέ-*** *βηπράγματο* (τα) 8. (+γεν. προσ.) τα προσωπικά αντικείμενα ή οι αποσκευές (κάποιου): ***μάζεψε τα - σου και δρόμο!*** || Εεν ***θέλω να πειράζουν τα - μου*** || ***θα φέρω τα ~ σον μέσα!*** **9.** (α) η γενική κατάσταση: ***έτσι έχουν τα ~!*** **|| *θα φτειάξουν τα ~!*** **|| *τα ~ πάνε απ'το κακό στο χειρότερο*** **|| *άσε τα - να πάρουν τον δρόμο τους (να*** ακολουθήσουν τη φυσική τους πορεία) **|| *τα ~ δε*** ν ***έρχονται ποτέ όπως τα θέλουμε / τα περιμένουμε*** II ***δύσκολα τα*** -/ (β) η πραγματικότητα, τα δεδομένα, το αντικείμενο που μας απασχολεί: ***δεν τα ξέρεις καλά τα -!*** φρ. (α) *είμαι μέσα στα* **/ έξω** *από τα πράγματα* είμαι ενημερωμένος / εκτός κλίματος. ανενημέρωτος (β) *εκ των πραγμάτων* από τα ίδια τα πράγματα, επειδή έτσι έχει διαμορφωθεί η κατάσταση: ***«το ειρηνευτικό σχέδιο θα ανατραπεί*** (εφημ.) **10.** (ειδικότ.) η πολιτική κατάσταση: ***θ' αλλάξουν τα*** ~ (θα αλλάξει το καθεστώς, η πολιτική ηγεσία) |] ***πώς τα βλέπεις τα ~ στην Ηλλάδα;*** φρ. (α) *στα πράγματα* στην εξουσία, σε θέση από την οποία ασκείται έλεγχος: ***όταν έρθουμε εμείς όλα αυτά θ' αλλάξουν*** (β) **βάζω** *τα πράγματα στη θέση τους* βλ. λ. ***θέση*** 11. (μόνο στον τ. *πράμα*, ευφημ.) το αιδοίο ή το πέος 12. *παιδί πράμα* σε φρ. όπως *παιδί πράμα, κορίτσι πράμα*, για να δοθεί έμφαση στην ηλικία, στην ιδιότητα: ***πώς το αφήνουν, παιδί πράμα, να κάνει τόσο σκληρές δουλειές;*** **j| *κορίτσι πράμα, επιτρέπεται να λες τέτοιες παλιοκουβέντες;*** — (υποκ.) **πρα(γ)ματάκι** κ. **πρα(γ)ματούδι** (το) (σημ. **I**).
[ετυμ. < αρχ. *πράγμα* < θ. *πραγ-* τού ρ. *πράττω* (πβ. παρακ. *πε-πραγ- α)*. Ο μεσν. τ. *πράμα* με απλοποίηση τού συμπλέγματος *γμ* σε μ|. **πραγματεία** (η) {πραγματειών} η πρωτότυπη εκτενής επιστημονική εργασία, έρευνα σε ένα θέμα. το οποίο αναλύεται διεξοδικώς με διάκριση των επιμέρους ζητημάτων, λογική απόδειξη των θέσεων που αναπτύσσονται, έκθεση αιτίων και αποτελεσμάτων και συστηματική διατύπωση: ***συνέταξε ~ επί τού ζητήματος*** (πβ. λ. ***διατριβή).*** ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μελέτη.***
ΙΕΤΥΜ. α.ρχ. < ***πραγματεύομαι*** (βλ.λ.)]. **πραγματεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {πραγματεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} διεξέρχομαι (θέμα) αναλυτικά, το εξετάζω εις βάθος και σε όλες τις πιθανές πτυχές και εφαρμογές του: ***η έρευνα πραγματεύεται το επίκαιρο θέμα τής παράνομης μετανάστευσης || στη σημερινή εκπομπή του πραγματεύεται*** το ***θέμα τής εφηβικής βίας*** |[~ ***ένα θέμα λεπτομερώς / διεξοδικώς / εμβριθώς*** ΣΥΝ. αναλύω, μελετώ. ·*· ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός, διαπραγματεύομαι.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πράγμα}.*** **πραγμάτευση** (η) [Ι859J {-ης κ. -εύσεως [-εύσεις. -εύσεων} η αναλυτική έρευνα και ανάπτυξη ενός θέματος: ***η ~ τού θέματος υπήρξε ενδιαφέρουσα και αποκαλυπτική*** (πβ. λ. ***διαπραγμάτευση).*** **πράγματι** επίρρ. i 18871 (για την επιβεβαίωση πρότασης) κατά τρόπο που ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα: ***είναι - τόσο καλός όσο λένε:*** || ***- Αυτός δεν είναι ο Πέτρος: ~~!*** (αυτός είναι) ΣΥΝ. πραγματικά, όντως, αλήθεια, αληθινά, (λόγ.) τωόντι. ·*· ΣΧΟΛΙΟ λ. ***επιτατικός.*** ΙϋΤΥΜ. Δοτικοφανές επίρρ. από την αρχ. δοτ. ***πράγματι*** τού ουσ. ***πράγμα*** ως απόδ. τής γαλλ. φρ. de fait |. **πραγματικός,** -ή, -ό [μτγν.[**1.** (α) αυτός που υπάρχει ή υπήρξε στην πραγματικότητα (και όχι στη φαντασία ή στα λόγια), που ανταπο- κρίνεται στην αλήθεια: ***αυτή είναι η ~ ιστορία / αιτία / χρονολογία*** jj ο - ***μισθός είναι*** πολύ ***μικρότερος με τις κρατήσεις*** |[***αυτός είναι μόνο για βιτρίνα. άλλος είναι το ~ αφεντικό*** ΣΥΝ. αληθινός ΑΝ Γ. ψεύτικος. φανταστικός, εξωπραγματικός (β) αυτός που είναι όντως αυτό που φαίνεται, αυτό που νομίζει κανείς: ***- διαμάντι / χρυσός / μετάξι*** ΣΥΝ. γνήσιος, αληθινός, ατόφυος ΑΝΤ. Φαινομενικός, (για υλικά) τεχνητός (γ) αυτός που συγκεντρώνει τις ιδιότητες που προσιδιάζουν στη φύση του, αυτός που είναι όπως πρέπει ή αναμένει κανείς να είναι: ***για ~ μαύρισμα!*** (διαφήμιση) [| ***ένας ~ άνδρας*** [| ***τώρα αρχίζει το ~ μαρτύριο!*** **2.** ουσιαστικός, σοβαρός, όχι επιπόλαιος: ***μετά τις επιπόλαιες περιπετειούλες είναι καιρός να κάνεις μια - σχέση*** (έναν σοβαρό δεσμό) 3. ΜΑΘ. *πραγματικός αριθμός* καθένας από τους θετικούς και αρνητικούς αριθμούς (ρητούς και άρρητους), συμπεριλαμβανομένου και τού μηδενός. **– πραγματικ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ. **πραγματικότητα** (η) 117871 {πραγματικοτήτων! 1- το σύνολο των υπαρκτών δεδομένων, η υπάρχουσα κατάσταση: ***η αποχώρησή του διαμορφώνει μια νέα ~ για την εταιρεία || η ~ είναι χειρότερη απ'ό,τι περιμέναμε*** **|[*κοινωνική / πολιτική / οικονομική - || η αντικειμενική ~* [I *οι στόχοι που έθεσε ο νπονργός δεν έχονν σχέση με την ε?Ληνική ~·*** ΦΡ. (α) **(κσπ)** *γίνεται πραγματικότητα* (κάτι) πραγματοποιείται: ***οι στόχοι*** του ***είναι πολύ ρομαντικοί***** δεν ***θα γίνονν ποτέ πραγματικότητα*** (β) *εκτός πραγματικότητας* πέρα από τα ρεαλιστικά και αντικειμενικά πλαίσια: ***είσαι*** ~ |[***οι προτάσεις σον είναι*** ~ (γ) *στην πραγματικότητα* σύμφωνα με αυτό που όντως συμβαίνει: ***λένε πολλά, αλλά κανείς δεν έμαθε τι έγινε ~!*** **|| *καλά τα βιβλία και η θεωρία, αλλά ~ τα γεγονότα είναι αλλιώς* 2.** ΦΙΛΟΣ, το σύνολο όσων υπάρχουν αντικειμενικά, ανεξαρτήτως τού τρόπου με τον οποίο τα προσλαμβάνει ο άνθρωπος (ως γνωστικό υποκείμενο), κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς το φανταστικό, το νοούμενο ή το παριστάμενο.
[ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. realiic). **πραγματισμός** (ο) 11859] 1. φιλοσοφικό δόγμα που θέτει ως κύριο κριτήριο για την αξιολόγηση των ιδεών (καθώς και των τρόπων ή των σχεδίων δράσεως) την αποτελεσματικότητα και τη χρησιμότητά τους. αναγνωρίζει ως αληθές οτιδήποτε τείνει προς την προαγωγή των όρων τής ζωής και έχει καθαρά εμπειριοκρατικό και ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα 2. η πραγματοκρατία (βλ.λ.).
[ϋΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. realisme]. **πραγματιστής** (ο) {18491.
πραγματίστρια (η) {πραγματιστριών}
πρόσωπο που ασπάζεται το φιλοσοφικό δόγμα τού πραγματισμού
(γενικότ.) πρόσωπο που σκέφτεται και ενεργεί πρακτικά, αποδεχόμενος μόνο την πραγματικότητα ΣΥΝ. ρεαλιστής.
[fΤΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., μεταφρ. δάνειο από γαλλ. realistc[. **πραγματιστικός,** -ή, -ό [1894| αυτός που σχετίζεται με τον πραγματισμό: ***~ αντί?*ηψη.*** **πραγματογνώμονας** (ο/η) [1833[{(θηλ. πραγματογνώμονος) | πραγ- ματογνωμόνων} 1. πρόσωπο με ειδική επιστημονική κατάρτιση ή πείρα σε ένα θέμα ή τομέα, από το οποίο ζητείται γνωμάτευση για ζητήματα που εμπίπτουν στην ειδικότητά του: ***έκθεση πραγματογνω- μόνων για την πορεία τής οικονομίας*** 2. (ειδικότ.) ΝΟΜ. τρίτο πρόσωπο που κατέχει ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης και το οποίο διορίζεται από το δικαστήριο προκειμένου να το βοηθήσει στην εκτίμηση τού πραγματικού και αποδεικτικού υλικού εισφέροντας τις ειδικές αυτές γνώσεις. Ηπίσης (λόγ.) πραγματογνώμων {πραγματογνώ- μονος}.
[Γ.ΤΥΜ. < ***πράγμα*** + ***-γνώμονας*** < ρ. ***γιγνώσκω*** (βλ. λ. ***γνώμονας),*** απόδ. τού γαλλ. experti.
πραγματογνωμοσύνη (η) [1889| {χωρ. πληθ.} **1.** το πόρισμα που προκύπτει από τη διερεύνηση θέματος από ειδικευμένο επιστήμονα, πραγματογνώμονα: ***η - τού ιατρικού κλιμακίον πον τον εξέτασε υπήρξε ενθαρρυντική*** ΣΥΝ. γνωμοδότηση 2. (συνεκδ.) η επίσημη αναφορά ή το έγγραφο, στο οποίο διατυπώνεται το πόρισμα των πραγ- ματογνωμόνων.
πραγματογνωσία (η) [1866J Ιχωρ. πληθ.} η εις βάθος γνώση των πραγμάτων (κυρ. επιστημονική). **—πραγματογνωστΐκός.** -ή, -ό | Ι888J.
πραγματοκρατία (η) {χωρ. πληθ.) ΦΙΛΟΣ, θεωρία που δέχεται ότι ο κόσμος υφίσταται κατά συγκεκριμένο και αντικειμενικό τρόπο, ανεξαρτήτως τού τρόπου με τον οποίο τον προσλαμβάνει κανείς· κυρ.

κατ' αντιδιαστολή προς τον νομιναλισμό (ονοματοκρατία) ΣΥΝ. ρεαλισμός. — **πραγματοκρατικός, -ή. -ό. πραγματοκρατικ-ά / -ώς** επίρρ. [ΕΤΥΜ. **Απόδ. τοϋ ελληνογενούς αγγλ. pragmatism|. πραγματολογία (η) f 1834] {χωρ. πληθ.} 1. ο πραγματισμός ή η πραγ- ματοκρατία (βλ.λ.) 2.** ΓΛΩΣΣ. **ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τους τρόπους με τους οποίους τν περιβάλλον, ιδίως το εξωγλωσσικό, δηλ. τα πρόσωπα, ο χώρος, ο χρόνος, οι συνθήκες επικοινωνίας, οι προϋποθέσεις κ.λπ. επιδρούν στην ερμηνεία / κατανόηση των λεγομένων (βλ. κ. *εξωγλωσσικό περιβάλ/.ον.* λ. *περιβάλλον).***

[ετυμ. Απόδ. τυϋ ελληνογενούς αγγλ. pragmatics), πραγματολογικός, -ή. -ό Μ834J 1. αυτός που σχετίζεται με την πραγματολογία 2. αυτός που βασίζεται ή περιορίζεται στα πράγματα, στα γεγονότα: ~ *εξέταση* || ~ *ανά/.υση ενός κειμένου* (κατ' αντιδιαστολή προς τη γραμματική, συντακτική) \ \ ~ *προσέγγιση ενός ζητήματος.* — πραγματολογικά / -ώς επίρρ. **πραγματοποίηση (η) [J836| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1. η εφαρμογή στην πράξη, η υλοποίηση, το να γίνει κάτι πραγματικότητα: *η ~ σχεδίου ι ονείρου ι επιθυμίας* ΣΥΝ. εκπλήρωση 2. η εκτέλεση: *~ πτήσεων / απεργίας / αγοράς.***

[ΕΤΥ.Μ. **Απόδ. τοϋ γαλλ. realisation]. πραγματοποιήσιμος, -η, -ο [18881 αυτός που είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί: *απέρριψε τα σχέδια ως μη* ~ ΣΥΝ. εφικτός, δυνατός ΑΝΤ. απραγματοποίητος, πραγματοποιώ** ρ. μετβ. **11833] {πραγματοποιείς... | πραγματοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος] 1. εφαρμόζω στην πράξη. υλοποιώ, κάνω πραγματικότητα: *με επίμονη* και *σκληρή δουλειά κατάφερε να πραγματοποιήσει όλα της τα όνειρα / τις φιλοδοξίες / τα σχέδια || ~ μια υπόσχεση / απειλή* ΣΥΝ. πραγματο')νω, εκπληρώνω 2. (α) αντί τοϋ «κάνω»: *σωματεία ομογενών πραγματοποίησαν πορεία διαμαρτυρίας προς την τουρκική πρεσβεία* (β) (για έργο) επιτελώ: *οι περιφερειακοί σύλλογοι πραγματοποιούν σημαντικό πολιτιστικό έργο.* σχολιο λ. *κάνω.***

[ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τοϋ γαλλ. rcaliser].

πραγματοποιώ - πραγματώνω. Οι δύο λέξεις διαφέρουν εν μέρει στη σημασία τους. Το πραγματοποιώ σημαίνει κυρίως «κάνω πραγματικότητα, εκπληρώνω, φέρω εις πέρας» *(Με τις συντονισμένες ενέργειες των υπευθύνων πραγματοποιήθηκαν όλοι οι στόχοι που ετέθησαν για φέτος - Εύχομαι να πραγματοποιηθούν οι επιθυμίες σου και να πετύχεις αυτό για το οποίο αγωνίζεσαι).* Κατ' επέκταση σημαίνει και «εκτελώ, επιτελώ», προσφέρεται δε να χρησιμοποιείται με αυτή τη σημασία αντί τοϋ πολυχρησιμοποιου- μένου **κάνω *(Οι υπάλ/^ηλοι των εμπορικών καταστημάτων πραγματοποίησαν συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο κέντρο τής πό/^ης - Στην ακριτική αυτή πόλη πραγματοποιούνται σημαντικά έργα οδοποιίας με χρηματοδότηση από κονδύλια τής Ξ.Ο.Κ. - Αύριο θα πραγματοποιηθεί η συνάντηση των δύο αρχηγών στο Μέγαρο Μαξίμου).* Το **πραγματώνω** συμπίπτει με το *πραγματοποιώ* στην α' (κύρια) σημασία του («εκπληρώνω, φέρω εις πέρας»), αλλά δεν χρησιμοποιείται με τη β' σημασία. Δεν λέμε *«Η Γ. Συνέλευση θα πραγματωθεί την Τετάρτη 4 Απριλίου»'*, ούτε *«Οι υπάλληλοι πραγμάτωσαν συγκέντρωση...»'.***

πραγματώνω ρ. μετβ. **[1880I {πραγμάτω-σα, -θηκα. -μένος} πραγματοποιώ (βλ.λ., σημ. I).** .*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πραγματοποιώ.*

[ΕΤΥΜ. **Απόδ. τοϋ γαλλ. realiser|. πραγμάτωση (η) [J867] {-ης κ. -ώσεως {-ώσεις, -ώσεων] η πραγματοποίηση, η εφαρμογή στην πράξη.**

[ΕΤΥΜ. **Απόδ. τοϋ γαλλ. realisation[. πραγμοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} 1. η μετατροπή αφη- ρημένης έννοιας ή και προσώπων σε αντικείμενο, πράγμα 2. (στον μαρξισμό) η μετατροπή των ανθριόπινων σχέσεων σε σχέσεις μεταξύ αντικειμένων (πβ. λ. *αλλοτρίωση).***

[Ι-ΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. reification|. πραίτορας (ο) {πραιτόρων!** ΙΣΤ. **1. (στην αρχαία Ρώμη) ανώτατος αιρετός αξιωματούχος με στρατιωτικές και κυρ. δικαστικές αρμοδιότητες 2. (στο Βυζάντιο) ο ανώτερος διοικητικά δικαστής (προϊστάμενος) μιας επαρχίας (θέματος). Επίσης (λόγ.) πραίτωρ {πραίτορος}. - · πραιτορικός, -ή. -ό.**

[ΕΤΥΜ. **< μτγν. *πραίτωρ, -ορος* < λατ. praetor «ηγεμόνας, άρχοντας»], πραϊτωριανός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τον πραίτωρα: ~ *αξίωμα / τίτλος!*** *θέσηπραιτωριανός* **(ο) 2. (α)** ΙΣΤ. **(στην αρχαία Ρώμη) στρατιώτης τής αυτοκρατορικής φρουράς, μέλος επίλεκτου σώματος στην προσωπική υπηρεσία τοϋ αυτοκράτορα (β)** ΙΣΤ. **μέλος μισθοφορικού τμήματος τοϋ ρωμαϊκού, αυτοκρατορικού στρατού (γ) (κατ' επέκτ.) στρατιωτικός, μέλος μισθοφορικού τάγματος στην υπηρεσία δικτάτορα 3. (μτφ.-σκωπτ.) πρόσωπο που ανήκει στο στενό περιβάλλον ηγέτη και τον στηρίζει (για ιδιοτελείς σκοπούς, με αθέμιτα, αναξιοπρεπή μέσα κ.λπ.): οι - *τού δικτάτορα.***

[ΕΤΥΜ. **< μτγν. *πραιτωριανός* (κυρ. πληθ.) < λατ. praetorianus < praetor}. πραΐτώριο (το) {πραιτωρίου}** ΙΣΤ. **(στην αρχ. Ρώμη) 1. το κτήριο στο οποίο εγκαθίστατο μόνιμα ο διοικητής** ΣΥΝ. **διοικητήριο 2. το δικαστήριο στο οποίο χρέη προέδρου εκτελούσε πραίτωρας.**

[ΕΙΥΜ. **< μτγν. πραιτώριον < λατ. praetorium < praetor], πρακτέον (το) (χωρ. πληθ.} αυτό που πρέπει να πράξει κανείς: *ας αφήσουμε τις θεωρητικές συζητήσεις κι ας έλθουμε στο* ~ · ΦΡ. (α)** *επί τού πρακτέου* **σχετικά με το τι πρέπει να πράξει κανείς: *περιμένω τις προτάσεις σας* ~(β)** *περί τού προκτέου* **σχετικά με το τι πρέπει να γίνει: *συζητήσεις επί συζητήσεων ~.***

] εγυμ. Ουδ. τού αρχ. ρηματικού επιθ. ***πρακτέος*** «αυτός που πρέπει να επιτελεστεί. να γίνει» < ***πράττω***|. **πρακτική** [αρχ.[***κ.*** (λαϊκ.) **πραχτίκή** (η) **1.** η έμπρακτη δοκιμή ή αξιοποίηση θεωρητικών σχημάτων, η εφαρμογή γνώσεων, απόψειον ή (επιστημονικών) συμπερασμάτων ΣΥΝ. πράξη αντ. θεωρία 2. ο τρόπος με τον οποίο γίνεται κάτι και η αντίστοιχη πορεία δράσεως: η - που ***ακολουθείται σ' αντές τις περιπτώσεις είναι ο διάλογος]| οι μέθοδοί του δεν διαφέρουν από τη συνήθη - || κλασική / πρωτοποριακή / εκσυγχρονιστική ' γνωστή*** - 3. (ειδικότ.) η συστηματική άσκηση σε επάγγελμα (π.χ. τού γιατρού, τυϋ δικηγόρου) ή η δοκιμαστικού και προπαρασκευαστικού χαρακτήρα ενασχόληση με αυτό: ***κάνω την ~ μου*** συν. άσκηση. ΣΧΟΜΟ λ. ***πολιτική.*** **πρακτικίσμός** (ο) [I891[φιλοσοφική αντίληψη που προκρίνει κατ' απόλυτο τρόπο την πρακτική αντιμετώπιση των πραγμάτων, την εφαρμογή τής πείρας στην υλοποίηση των διαφόρων στόχων έναντι τής θεωρητικής έρευνας, **πρακτικό** (το) **1.** η συνήθ. σύντομη γραπτή έκθεση ή τμήμα αρχείου, που αποτελεί την επίσημη μαρτυρία γεγονότων ή πράξεων: ~ ***διορισμού / εξετάσεων*** **2.** *πρακτικά* (τα) η επίσημη έγγραφη έκθεση των λεχθέντων κατά τη διάρκεια συνεδριάσεως από τους μετέχοντες σε αυτήν, η οποία συντάσσεται από εξουσιοδοτημένο ή αρμόδιο παρι- στάμενο πρόσωπο: ***κρατώ τα*** ~ (συντάσσω αυτή την έκθεση) || ***τα - τής Βουλής / δίκης / γενικής συνέλευσης || να γραφεί στα ~/1| ~ συνόδων*** (τοπικών ή οικουμενικών).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. acta (πληθ.), κυριολ. σημ. «πρά-

ξης»|.

πρακτικογράφος (ο/η) [1884] πρόσωπο που κρατά τα πρακτικά σε συνεδρίαση συλλογικού οργάνου, συζήτηση σώματος κ.λπ.: - ***τής Βουλής! τής συνέλευσης.*** σχολιο λ. ***πο?.υγράφος.*** **πρακτικός,** -ή, -ό κ. (λαϊκ.) **πραχτικός 1.** αυτός που σχετίζεται με την πρακτική ή την πράξη (και όχι τη θεωρία): ~ ***αριθμητική*** || ~ ***εφαρμογή κανόνων || ~ δυσκολίες / προβλήματα || έχει μεγάλη ~ εμπειρία*** jj ***υπήρξαν*** ~ ***αποτελέσματα από την έρευνα αυτή*** συν. εμπειρικός ΑΜ. θεο)ρητικός 2. (α) αυτός που μπυρεί να χρησιμοποιηθεί, να εφαρμοστεί εύκολα, που διευκολύνει τον χρήστη: ~ ***οδηγίες! οδηγός αγοράς*** [[~ ***μέγεθος / σχήμα / συσκευασία / σύστημα*** (β) αυτός που είναι έτσι σχεδιασμένος, κατασκευασμένος, ώστε να είναι χρήσιμος (παρά εντυπωσιακός): ~ ***ρούχο / ντύσιμο / δώρο*** 3. αυτός που επικεντρώνεται ή στοχεύει κυρ. στην αποτελεσματικότητα. τη χρησιμότητα πράξης ή διαδικασίας: ~ ***σκέψη / νοοτροπία*** j] ~ ***αντιμετώπιση / προσέγγιση ενός ζητήματος / πολιτική [| ~*** νους ***/ άνθρωπος*** **4.** (α) <-)Ε0Λ. *πρακτική θεολογία* κλάδος που περιλαμβάνει την κατηχητική, την ομιλητική, τη λειτουργική, την ποιμαντική, την εξομολογητική, το Κανονικό και Εκκλησιαστικό Δίκαιο (β) ΦΙΛΟΣ, *πρακτική φιλοσοφία* η φιλοσοφία που έχει ως θέμα την ανθρώπινη πράξη και ως σκοπό όχι αποκλειστικώς τη γνώση αλλά την αγαθή, ηθική ενέργεια (το υρθώς πράττειν) **5.** αυτός που σχετίζεται με τις θετικές επιστήμες, που θέτει αυτές ως κύριο αντικείμενο μελέτης: - ***κατεύθυνση σπουδών*** II ~ ***λύκειο*** (παλαιότ., κατ' αντιδιαστολή προς το κλασικό λύκειο, για υποψηφίους θετικών σχολών) 6. (α) (για πρόσ.) αυτός που η επαγγελματική του ικανότητα στηρίζεται σε εμπειρικές γνώσεις, στην πείρα του και όχι σε θεωρητικές γνώσεις, επιστημονική κατάρτιση: (παλαιότ.) ~ ***γιατρός*** (κατ' αντιδιαστολή προς αυτόν που έχει σπουδάσει ιατρική) (β) αυτός που βασίζεται στην εμπειρία (και όχι στη θεωρία): ~ ***εκπαίδευση.*** **—πρακτικ-ά /-ώς** [μτγν.] κ. (λαϊκ.) **πρα- χτικά** επίρρ. σχολιο λ. ***επίρρημα.***

[ετυμ. αρχ. < ***πρακτός*** (ρηματικό επίθ.) < θ. ***πρακ-*** (τού ρ. ***πράττω)*** + παραγ. επίθημα ***-τός\.*** **πρακτικότητα** [1867] κ. (λαϊκ.) **πραχτικότητα** (η) {χωρ. πληθ] 1. το να είναι κάτι πρακτικό, χρήσιμο και αποτελεσματικό: ***το ρούχο αυτό δεν έχει καμία ~. πού μπορείς να το φορέσεις:*** **2.** η ικανότητα κάποιου να αντιμετωπίζει με πρακτικό τρόπο τις καταστάσεις, να δίνει λύσεις: ***είναι καλός στη θεωρία αλλά στερείται πρακτικότητας, ούτε το πιο μικρό πρόβλημα δεν μπορεί ν' αντιμετωπίσει!*** **πράκτορας** κ. (λαϊκ.) **πράχτορας** (ο/η) [(θηλ. πράκτυρος) | πρακτόρων} ο συμβαλλόμενος στη σύμβαση πρακτορείας (βλ. λ. ***πρακτορεία*** σημ. 2) ο οποίος αναλαμβάνει έναντι αμοιβής την επιμέλεια και διεκπεραίωση υποθέσεων τού αντισυμβαλλομένου του (πρακτορευομέ- νου) και στο πλαίσιο τής οποίας διενεργεί κάθε απαραίτητη νομική ή υλική πράξη στο όνομα και για λογαριασμό τού πρακτορευομέ- νου: ***ναυτιλιακός / καλλιτεχνικός / εμπορικός / ταξιδιωτικός*** (για την οργάνωση ταξιδιών) / ***τουριστικός*** - ΣΥΝ. ατζέντης· φρ. (α) *μυστικός πράκτορας* μέλος των μυστικών υπηρεσιών ή οργάνωσης με ανάλογο χαρακτήρα, που αναλαμβάνει μυστικές αποστολές: - ***τής Κ.Υ.Π. / τής C.I.A.*** |[***διπ/Λς*** - (που εργάζεται συγχρόνως για δύο χώρες) ΣΥΝ. κατάσκοπος (β) *διπλωματικός πράκτορας* γενικός πρόξενος με διπλωματικά καθήκοντα (γ) **προξενικός** *πράκτορας* κατώτερος προξενικός υπάλληλος σε μικρή πόλη (δ) *πράκτορας εφημερίδων* πρόσωπο υπεύθυνο για τη διακίνηση των εφημερίδων σε μια περιοχή. Ηπίσης (λόγ.) **πράκτωρ** (ο/η) {πράκτορος}, **πρακτόρισσα** (η). — **πρακτορικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι κ. (λαϊκ.) **πραχτορικός** κ. (ειρων.-μειωτ.) **πρακτό- ρικος,** -η, -υ.

IFTYM. < αρχ. ***πράκτωρ, -ορος.*** αρχική σημ. «δικαστικός κλητήρας - φοροσυλλέκτης». < θ. ***πρακ-*** (τού ρ. ***πράττω)*** + παραγ. επίθημα ***-τωρ.*** Η σύγχρονη σημ. αποδίδει το γαλλ. agent], **πρακτορεία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.] **1.** το έργο και η υπηρεσία τού πράκτορα **2.** ΝΟΜ. ***(σύμβαση πρακτορείας)*** σύμβαση βάσει τής οποίας ο ένας συμβαλλόμενος (πράκτορας) αναλαμβάνει έναντι αμοιβής την επιμέλεια και διεκπεραίωση υποθέσεων τυϋ αντισυμβαλλομένου τυυ (πρακτορευομένου) και στο πλαίσιο τής οποίας διενεργεί κάθε απα

ραίτητη νομική ή υλική πράξη στο όνομα και για λογαριασμό τού πρακτορευομένου. **πρακτορείο** (το) [Ι871| **1.** το επαγγελματικό γραφείο τού πράκτορα, επιχείρηση που αναλαμβάνει την προώθηση, την εκτέλεση υποθέσεων που αφορούν σε άλλους: *- εφημερίδων* (ο οργανισμός που αναλαμβάνει τη διανομή εφημερίδων και περιοδικοί σε περίπτερα και καταστήματα τής πόλης) || *~ ειδήσεων* (δημοσιογραφικός οργανισμός που τροφοδοτεί με ειδήσεις τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης) || *~ ταξιδίων / τουρισμού / μοντέλων μόδας* 2. (μτφ.) για κυβερνήσεις, κόμματα, ομάδες κ.λπ. που εξυπηρετούν ξένα συμφέροντα: *πολλοί ευρώ- παϊκοί οργανισμοί και κόμματα έχουν κατηγορηθεί ως ~ τής* C./.A. [1·.ΤΥΜ. < μτγν. *πρακτόρειον*, αρχική σημ. «το αξίωμα και το γραφείο τού φορουλλέκτη^, < *πρακτορεύω* < αρχ. *πράκτωρ*. Η σύγχρονη σημ. αποδίδει το γαλλ. agence|. **πρακτόρευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων! **1.** η άσκηση πρακτορείας 2. η δι' αντιπροσώπου (πράκτορα ή πρακτορείου) διεκπεραίωση των υποθέσεων προσώπου ή εταιρείας 3. νλυτ. εντολή πλοιοκτήτριας εταιρείας προς τον πράκτορά της, προκειμένου να την αντιπροσωπεύσει στις αναγκαίες διατυπώσεις με τις λιμενικές και τελωνειακές αρχές, καταβάλλοντας τα απαιτούμενα τέλη και δικαιώματα για το πλοίο, να μεριμνήσει για την κανονική είσοδο και έξοδο από το λιμάνι και την αγκυροβολία τού πλοίου, για την εκτέλεση των εργασιών και επισκευών σε αυτό και να φροντίσει για την παραλαβή. αποθήκευση και διαφύλαξη τού φορτίου, αλλά και τον εφοδιασμό τού πλοίου με καύσιμα, τρόφιμα κ.ά. **πρακτορεύω** ρ. αμετβ. {πρακτόρευ-σα. -θηκα, -μένος) **1.** ασκώ πρακτορεία. αντιπροσωπεύω επί πληρωμή τα συμφέροντα άλλων 2. (ειδι- κότ.) (α) αναλαμβάνω τη διακίνηση ή την προώθηση προϊόντος επί πληρωμή (β) αναλαμβάνω την προβολή καλλιτέχνη, συνάπτω επαγγελματικές συμφωνίες για λογαριασμό του ΣΥΝ. μανατζάρω 3. δρω ο)ς κατάσκοπος, εργάζομαι για λογαριασμό μυστικής υπηρεσίας. Ιετυμ, μτγν., αρχική σημ. «είμαι φορουλλέκτης», < αρχ. *πράκτωρ)*. **-πρακτος,** -η, -ο λεξικό επίθημα που δηλώνει τον αριθμό των πράξεων ενός θεατρικού έργου: *μονόπρακτο έργο / τρίπρακτη κωμωδία.* (ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Ν. Ελληνικής, *που* προέρχεται από το ουσ. *πράξη* και εμφανίζεται σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γερμ. Einakter «μονόπρακτο», Drciakter «τρίπρακτο»)!, **πραλίνα** (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} ζαχαροπλαστικό παρασκεύασμα από καβουρντισμένο αμύγδαλο ή φουντούκι και ζάχαρη, που συχνά αλέθεται σε σκόνη και χρησιμοποιείται ως μυρωδικό ή χρησιμοποιείται ως κρέμα: *κρουασάνμε γέμιση πραλίνας. .** · ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α. -ο.* [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. praline, από το όνομα τού Γάλλου δούκα lMcssis-Praslin, τού οποίου ο μάγειρος επινόησε αυτό το γλύκυσμα). **πράμα** (το) » πράγμα

πραμάτεια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το εμπόρευμα πραματευτή, τα πράγματα που έχει για πούλημα: *πλούσια -* [| ο *γυρολόγος διαλαλούσε την του·* φρ. (παροιμ.j *η πραμάτεια θέλει μάτια* στις αγοραπωλησίες χρειάζεται προσοχή, για να μην εξαπατηθεί ή ζημιωθεί ο αγοραστής. Ιετυμ. < *πραγματεία*, με απλοποίηση τού συμπλέγματος, αναβιβασμό τού τόνου και συνίζηση |. **πραματευτής** (ο) {-ές κ. -άδεςI πλανόδιος έμπορος, αυτός που πουλάει την πραμάτεια του γυρνώντας στις γειτονιές ή περιφερόμενος σε διάφορες περιοχές ΣΥΝ. γυρολόγος, πλανόδιος· ΦΡ. (παροιμ.) *(βάζει) και η μυλωνού τον άντρα της με τους πραματευτάδες* βλ. λ. *μυλωνάς*. **πραματευτάδικο** (το).

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *πραγματευτής* «εμπορικός αντιπρόσωπος, πράκτορας» < *πραγματεύομαι]*. **πραματούδι** (το) ► πράγμα

πρανής, -ής, -ές {πραν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που έχει κλίση προς τα κάτω, που γέρνει μπροστά ΣΥΝ. κατωφερής, κατηφορικός ΑΝΤ. ανοδικός 2. *πρανές* (το) / *πρανή* (τα) η πλαγιά: *το ~ λόφου! όρους.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ετυμ. αρχ., βλ. λ. *πρηνής*\.

Πραξαπόστολος (ο) {Πραξαποστόλου} εκκλησ. λειτουργικό βιβλίο τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, το οποίο περιλαμβάνει περικοπές από τις Πράξεις και τις Επιστολές των Αποστόλων, ανάγνωση των οποίων γίνεται στην κυριακάτικη Θεία Λειτουργία και σε γιορτές τού εκκλησιαστικού έτους· αλλιώς *Απόστολος* (ο) κ. *Βιβλίον Αποστολικόν* (το), **πράξη** (η) {-ης κ. -εως **[** -εις. -εων} **1.** οτιδήποτε κάνει κάποιος: *κάνω μια κα/.ή / κακή ~* || *η ~ του φόνου / βίας* || *οι συνέπειες / τα κίνητρα μιας ~* || *εγκληματική / χριστιανική / γενναία / τρομοκρατική / χυδαία ~* || *ο καθένας κρίνεται από τις - του* συν. ενέργεια, κάμωμα· φρ. *(ερωτική / σεξουαλική) πράξη* η ερωτική επαφή, η συνουσία 2. η πρακτική υλοποίηση, η εφαρμογή, η άσκηση: *όταν το σχέδιο αποσυμφόρησης τής πρωτεύουσας γίνει -, τότε οι Αθηναίοι θα απαλλαγούν από το νέφος* || (περνούμε) *από τη θεωρία στην ~*· φρ. (α) *στην πράξη* στην πρακτική εφαρμογή, στην πραγματικότητα: *στα λόγια όλα καλά, - δεν γίνεται τίποτα* || *- ελάχιστοι είναι διατεθειμένοι να κάνουν θυσίες* || *απέδειξε την αξία του και ~* (β) *κάνω (κάτι) πράξη* πραγματοποιώ, εφαρμόζω (κάτι): ^κτανε *πράξη τις απει/.ές του / τις επιδιώξεις της* ΣΥΝ. υλοποιώ 3. κάθε συναλλαγή εμπορικής ή χρηματιστηριακής φύσεως. κάθε είδους αγοραπωλησία: *~ επί προθεσμία* (με συμφωνία για παράδοση εμπορευμάτων σε χρόνο μεταγενέστερο από την ημέρα υπογραφής τής συμφωνίας) συν. δοσοληψία 4. επίσημη ενέργεια, απόφαση νομοθετικού, εκτελεστικού-διοικητικού ή δικαστικού ανώτατου οργάνου: *κοινή ~ των υπουργών Δημοσίας Τάξεως και Δικαιοσύνης* j| *- διορισμού / ακυρώσεως μιας απόφασης από το Συμβούλιο Επικρατείας\\ κανονιστικές ~* || *πατριαρχική και συνοδική ~* II *- νομοθετικού περιεχομένου 5. Πράξη* (η) πολιτική απόφαση, συμφωνία σε διεθνές επίπεδο, στο πλαίσιο διεθνούς σώματος: *η τελική ~ του Ε/.σίνκι για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη* || *η Γενική - περί διανομής τής Αφρικής το J889 στη Συνδιάσκεψη τού Βερολίνου* **6.** καταχώριση σε ειδικό βιβλίο (από αρμόδιο πρόσωπο ή υπηρεσία): *ληξιαρχική* - (για γάμους, γεννήσεις, θανάτους, που εγγράφονται στα ληξιαρχικά βιβλία δήμου ή κοινότητας) || *ταμειακή ~* (κίνηση μετρητών που εγγράφεται στα λογιστικά βιβλία οικονομικής μονάδας) || *λογιστική* - (εγγραφή αγοραπωλησίας στα λογιστικά βιβλία επιχείρησης) 7. θρησκ. *Πράξεις (των Αποστόλων)* βιβλίο τής Κ.Λ., στο οποίο εξιστορείται η δράση κυρ. των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου · **8.** καθεμιά από τις αυτοτελείς σκηνικά ενότητες θεατρικού έργου, όπερας κ.λπ.: *έργο με τρεις ~*|| *τα φώτα ανάβουν στο τέλος κάθε πράξης-* φρ. (μτφ.) *τελευταία πράξη (τού δράματος)* το τραγικό τέλος μιας υπόθεσης, ιστορίας: *η ρίψη πον δύο ατομικών βομβών ήταν η ~ στον πιο απάνθρωπο πόλεμο πυυ γνώρισε η ανθρωπότητα* 9. *(αριθμητική) πράξη* καθεμιά από τις τέσσερεις μαθηματικές διαδικασίες για την παραγωγή ενός αριθμού από άλλους αριθμούς, δηλ. η πρόσθεση, η αφαίρεση, ο πολλαπλασιασμός και η διαίρεση.

(υπυκ.) πραξούλα (η) (σημ. 9). ◦"■ ΣΧΟΜΟ λ. *ενέργεια.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *πράξις < πράττω.* Η σημ. «συναλλαγή» είναι ήδη αρχ., όπως και η σημ. «σεξουαλική επαφή». Ως θεατρικός και πολιτικός όρος η λ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. acte|. **πραξικόπημα** (το) 1187! | {πρασικοπήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η αιφνίδια και δυναμική πολιτική ενέργεια, που στοχεύει στην παράνομη ανατροπή κυβέρνησης ή πολιτεύματος (συνήθ. με χρήση στρατιωτικών μέσων για την εγκαθίδρυση αντιλαϊκών και απολυταρχικών καθεστώτων): γο *~ των συνταγματαρχών* ί] *απόπειρα / εξουδετέρωση πραξικοπήματος* jj *εκδηλώθηκε στρατιωτικό* ~ **2.** (γενικότ.) κάθε αυθαίρετη κίνηση που έχει τη μορφή τού δόλιου αιφνιδιασμού με σκοπό την επιβολή των θέσεων κάποιου: *με - επιχειρούν να ελέγξουν την ηγεσία των συνδικα/αστών* || *συνταγματικό* ΣΧΟΛΙΟ λ. *επανάσταση.*

[ΕΙ ΥΜ. < μτγν. *πραξικοπώ (-έω)* «κυριεύω με ξαφνική έφοδο ή προδοσία» < *πράξις* + *-κοπώ* (< αρχ. *κόπτω).* Η λ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. coup deiaij.

πραξικοπηματίας (ο) |i886J {πραξικοπηματιών} το πρόσωπο που οργανώνει ένα πραξικόπημα, που ηγείται πραξικοπήματος ή μετέχει σε αυτό: *οι - τής 21ης Απριλίου.* **πραξικοπηματικός,** -ή, -ό] 1886] **1.** αυτός που σχετίζεται με πραξικόπημα ή/και με πραξικοπηματίες **2.** αυτός που έχει χαρακτήρα πραξικοπήματος. που χαρακτηρίζεται από αυθαιρεσία και εμπεριέχει το στοιχείο τού αιφνιδιασμού: *~ μεθοδεύσεις / επέμβαση* || *με ~ τρόπο επιχείρησαν να πάρουν στα χέρια τους* τον *έλεγχο τής εταιρείας. —* **πραξικοπηματικ-ά / -ώς** [18981 επίρρ.

Πραξιτέλης (ο) {-η κ. -ους} 1. αρχαίος Αθηναίος ανδριαντοποιός (μέσον τού 4ου αι. π.Χ.): ο *Ερμής τού Πραξιτέλους* **2.** ανδρικό όνομα.

Ι πτυμ. αρχ. κύρ. όν. < *πραξι-* (< *πράττω*, πβ. κ. *πράξις*) + *-τέλης* < *τέ- λθ£.* πβ. κ. *Αριστο-τέλης].* **πράος,** -α, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από ηπιότητα στις εκδηλώσεις τυυ. από εσοκερική ηρεμία και ευγένεια: *~ χαρακτήρας / άνθρωπος* ΣΥΝ. ήπιυς. ήρεμυς. μαλακός, γλυκός, (λόγ.) μειλίχιος αντ. άγριος, νευρικός. **—πράως** επίρρ. |αρχ.|.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πράος I πραΰς* (επικ.). αγν. ετύμου. Δεν είναι πειστική η σύνδεση με γοτθ. frijon «ευχαριστιέμαι, αγαπώ, χαίρομαι» ούτε με σανσκρ. a-prayu- «αδιάκοπος, προσεκτικός». Η λ. *πράος* περιελάμβα- νε κυρ. τη σημ. «ήπιος, όχι βίαιος» και επομένως δεν συνέπιπτε σημασιολογικώς με το επίθ. *ήμερος* «πολιτισμένος. τιθασευμένος»|. **πραότητα** (η) [αρχ.| {χωρ. πληθ.} η ηπιότητα στις εκδηλώσεις, η απουσία βίαιων αντιδράσεων: *η ~ τού χαρακτήρα* || *μητρική* ~ ΣΥΝ. (εκφραστ.) γλυκύτητα. **πρασεοδύμιο** (το) {πρασεοδυμίου} ΧΠΜ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Pr). μαλακό και αργυρόχροο, συγγενές προς το λανθάνιο· ονομάστηκε έτσι από τυ πράσινο χρώμα των αλάτων του (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ΠΙΝ). Επίσης **πρασι(ν)οδύμιο.**

[ΕΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. praseodymium < praseo didymium (< *πράσιος* «πράσινος» < *πράσον)* + (di)dymium < αρχ. *δίδυμος}.*

πρασιά (η) **1.** τμήμα καλλιεργημένης κηπευτικής ή αγροτικής έκτασης, στο οποίυ έχουν φυτευτεί λουλούδια ή λαχανικά: *μια - τουλίπες / βιο/.έτες / τριαντάφυ/J.a* || *- με σέλινο / κρεμμύδια* ΣΥΝ. βραγιά, παρτέρι **2.** το διαχωριστικό φυτεμένο τμήμα ανάμεσα στα παρτέρια κήπου 3. ο χώρος πρασίνου ανάμεσα ή μπροστά σε οικοδομήματα, που αφήνεται ακάλυπτος (και δεν πλακοστριόνεται) κυρ. για διακοσμητι- κούς λόγους.

ΕΓΥΜ. αρχ. < *πράσον* (βλ.λ.)! · **πρασίνα** (η) (λαϊκ.) πράσινη σαύρα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σαύρα.* **πρασινάδα** (η) **1.** τυ γρασσίδι, η χλόη **2.** το φύλλωμα δέντρων και ποωδών φυτών, καθώς και τα ανθισμένα ή γεμάτα φύλλα κομμένα κλαδιά τους: *θέλει λίγη ~ ο κήπος, για να ομορφύνει η είσοδος τού σπιτιού || στόλιζε το σαλόνι με δύο-τρία κλαδιά πρασινάδας, να πάρει λίγο χρώμα* 3. το πράσινο χρώμα, η πράσινη απόχρωση (λ.χ. σε φθαρμένα ή παλιά αντικείμενα): *η - τής οξίδωσης τυύ χαλκού / τής μούχλας* ΣΥΝ. πρασινίλα, **πρασινίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.I {πρασίνισ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) δίνω πράσινο χρώμα (σε κάτι) ♦ (αμετβ.) **2.** γίνομαι πράσινος: *την άνοιξη η φύση πρασινίζει* 3. (εκφραστ.) αποκτώ χλομή όψη, ύψη αρρώστου · ΦΡ. *πρασινίζω από το κακό μου* αισθάνομαι μεγάλη ταραχή, εκνευρίζομαι, γίνομαι έξω φρενών (με κάτι ή κάποιον) **4.** (για τοποθεσίες, εκτάσεις, πόλεις κ.λπ.) αποκτώ περισσότερους χώρους πρασίνου: *να πρασινίσουν οι πόλεις μας, τα πάρκα, τα μπαλκόνια και τα πεζοδρόμιά μας. —* **πρασίνισμα** (το).

πρασινίλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** η έντονη πράσινη απόχρωση **2.**(ειδικότ.) η ελαφρώς πράσινη απόχρωση κυρ. από φθορά ή, σε παλιά αντικείμενα, από τον καιρό: ***οι τοίχοι άρχισαν να βγάζουν - από την υγρασία*** ΣΥΝ. **πρασινάδα 3.** ο λεκές πράσινου χρώματος: ***έχεις μια ~ στο μανίκι.***
[ΗΤΥΜ. **< *πράσινος* + παραγ. επίθημα *-ίλα*** (βλ.λ.), **πβ. κ. *κοκκιν-ίλα. καπν-ίλα*\.**
πράσινο (το)]-ου κ. -ίνου} **1.** το χρώμα τού νωπού χόρτου: ***ανοιχτό ~ || το ~ των ματιών της || -*** κυπαρίσσι ***/ λαχανί / πετρόλ*** **2.** (περιληπτ.) τα φυτά, τα δέντρα (σε συγκεκριμένη έκταση): ***αυτός ο κήπος έχει καθόλου ~, είναι ξερός! || η Αθήνα δεν έχει πολύ -! || χρειαζόμαστε χώρους πρασίνου*** **3.** το χρώμα τής ένδειξης τού φωτεινού σηματοδότη στην οδική κυκλοφορία, που επιτρέπει τη διέλευση σε οχήματα ή πεζούς ΙΥΝ. Γρηγόρης ΑΝΤ. κόκκινο. Χταμάτης. - (υποκ.) **πρασινάκι** (το) (σημ. Ι)
Πράσινο Ακρωτήριο (το) **(πορτ. Rcpublica de Cabo Verde = Δημοκρατία τού Πράσινου Ακρωτηρίου)** νησιωτικό κράτος στον Ατλαντικό Ωκεανό, κοντά στις ακτές τής ΒΔ. Αφρικής, με πρωτεύουσα την Πρσ.ΐα. επίσημη γλώσσα την Πορτογαλική και νόμισμα το εσκούδο Πράσινου Ακρωτηρίου.
[ΕΤΥΜ. Τα νησιά ονομάστηκαν έτσι τον 15ο αι. από τους Πορτογάλους εξερευνητές, επειδή τους εντυπώσιασαν τα πολλά φοινικόδε- ντρα, που έδιναν πράσινο χρώμα στην όψη τους].
πρασινογάλαζος, -η. -ο αυτός που έχει χρώμα μεταξύ πράσινου και γαλάζιου: ***~ νερά / θάλασσες.*** **«** ·* ΙΧΟΛΙΟ **λ. *πονόδοντος.***
πρασινογουστέρα (η)]πρασινογουστερών[(λαϊκ.) μεγάλη πράσινη σαύρα. ·+" ΣΧΟΛΙΟ **λ. *σαύρα.***
πρσσινοκίτρινος, -η. -ο 1183611. αυτός που έχει χροίμα μεταξύ πράσινου και κίτρινου: ***~ στάχυα / χωράφια / σταφύλια*** 2. αυτός που έχει και πράσινο και κίτρινο χρώμα: ***~ παπαγαλάκι.*** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πονόδοντος.***
Πράσινοι (οι) [μεσν.] |Ιρασίν-ων, -ους} **1.** ΙΣΤ. **η μία από τις δύο ισχυρές ομάδες (φατρίες), από τους δήμους που μετείχαν στους αγώνες τού βυζαντινού ιπποδρόμου με έντονη ανάμειξη και επιρροή στις πολιτικές εξελίξεις ως εκφραστές τής λαϊκής θέλησης, κατ' αντιδιαστολή προς τους Βένετους 2.** ΠΟΛΙΤ. **προσωνυμία μελών τού κινήματος των οικολόγων και τού αντιπροσωπευτικού τους κόμματος.**
πράσινος, -η. -ο 1. αυτός που έχει το χρώμα των φύλλων των δέντρων, τού νωπού χόρτου: ***τα αυτοκίνητα ξεκινούν, όταν ανάβει το ~ φως στο φανάρι || ~ μάτια / μήλο / πιπεριά / φασόλια / σαλάτα*** (με χόρτα ή λαχανικά) **|] ~ *λεωφορεία** ΦΡ. (α) (μτφ.)** *πράσινα άλογα* **βλ. λ. *άλογο* (β) (εκφραστ.) πράσινος σπό** *ζήλια* **/ θυμό *I* το** *κακό του* **για κάποιον που βιώνει έντονα αρνητικά συναισθήματα χωρίς να μπορεί να τα ελέγξει, να τα κρύψει: *όταν το έμαθε, έγινε πράσινος από τη ζήλια του* (γ) (μτφ.)** *(δίνω I ανάβω) το πράσινο* **φως** *(σε κάποιον)* **(δίνω σε κάποιον) τη συγκατάθεση, την άδεια να προχωρήσει στην εκτέλεση πράξης, σχεδίου: *μου έδωσε το πράσινο φως να προχοφήσω* [| *ο υπουργός πήρε το πράσινο φως για να ανακοινώσει παροχές* (δ)** *πράσινη γραμμή* **η γραμμή που από τα τέλη τού I963 χωρίζει την πρωτεύουσα τής Κύπρου Λευκωσία στα δύο (χαραγμένη επί χάρτου με πράσινο μολύβι από τον τότ*: διοικητή των βρετανικίην βάσεων τής Κύπρου) (ε)** *πράσινη κάρτα* **βλ. λ. *κάρτα* 2. (για καρπούς, φρούτα) αυτός που δεν έχει ωριμάσει ακόμα: *~ ντομάτα / αμύγδαλο* 3. κατάφυτος. αυτός που έχει πολλά φυτά. δέντρα ή δάση: *~ λόφοι / χωράφια / πεδιάδες / κήπον*** ΦΙ>. **(α)** *πράσινη ζώνη* **η δενδροφυτευμένη περιοχή κυρ. στην περιφέρεια πόλεως και σύμφωνα με το πολεοδομικό σχέδιο (β)** *πράσινη επανάσταση* **η εισαγωγή στην αγροτική παραγωγή (στη δεκαετία τού i960) νέων. βελτιωμένων ποικιλιών ρυζιού, σιταριού και καλαμποκιού, που παρήχθησαν με γενετική βελτίωση σε διεθνή ερευνητικά κέντρα και αύξησαν την παραγωγή των βασικών προϊόντων διατροφής, λύνοντας κατά τον τρόπο αυτόν το επισιτιστικό πρόβλημα στην Ασία και τη Λατινική Αμερική 4.** αυτός που έχει οικολογικό περιεχόμενο ή προσανατολισμό: ***~ πολιτική / κίνημα*** **5.** *πράσινο* **(το) βλ.λ. — (υποκ.) πρασινούλης, -α. - ικο κ. πρασινούτσικος, -η/-ια, -ο. Ιετυμ. αρχ. < *πράσον{βλ.λ.).*** **Ορισμένοι όροι και φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από την Αγγλική, λ.χ. *πράσινη γραμμή / ζώνη / επανάσταση* (< green line / bell / revolution), *δίνω το πράσινο φως* (< give somebody the green light) κ.ά.].**
πρασινοσκούφης (ο) {πρασινοσκούφηδες} **(στη στρατιωτική αργκό) 1. καταδρομέας, λοκατζής 2.** *πρασινοσκούφηδες* **(οι) οι Λόχοι Ορεινών Καταδρομών (Λ.Ο.Κ.).**
πρασινοφρουρος (ο) **(μειωτ.. κυρ. παλαιότ.) οργανωμένο στέλεχος τού ΠΑ.ΖΟ.Κ. με δηλωμένη την κομματική του ιδιότητα, που φαινόταν να ενεργεί λ.χ. στον εργασιακό του χώρο ως φορέας και εκφραστής τής γραμμής τού κόμματός του. συνήθ. κατά τρόπο καταχρηστικό ή πιεστικό.**
[F.TYM. Η λ. σχηματίστηκε στις αρχές τής δεκαετίας τού 1980 κατ' αναλογίαν προς το *ερυθροφρουρός* (γαλλ. Garde Rouge, αγγλ. Red Guard), **που περιέγραφε τα μέλη στρατιωτικής οργάνωσης νέων στη μαοϊκή Κίνα την περίοδο τής Πολιτιστικής Κπανάστασης (1965-7I), τα οποία εί^αν ως αποστολή τη διασφάλισή της|.**
πρασινωπός, -ή. -ό 11794] αυτός που έχει ελαφρό πράσινο χρώμα ή απόχρωση προς το πράσινο: ***~ μάτια*** ΣΥΝ. πρασινούτσικος.
[ΗΓΥΜ. **< *πράσινος* +** παραγ. επίθημα ***-ωπός*** (βλ.λ.)|.
πράσο (το) διετές ποώδες λαχανικό συγγενές προς το κρεμμύδι, που χρησιμοποιείται νωπό ή βρασμένο στη μαγειρική· ΦΡ. (μτφ. καθημ.) *πιάνω / τσακώνω (κάποιον) στα πράσα* πιάνο) (κάποιον) ακριβώς τη στιγμή που κάνει κάτι ανεπίτρεπτο: τον ***έπιασαν στα πράσα να κλέβει*** [I τον ***έπιασε στα πράσα στο κρεβάτι με τη γυναίκα τού γείτονα*** συν. τσακώνω.
IF.TYM. < αρχ. πράσον, αβεβ. ετύμου. II λ. συνδ. με το αντίστοιχο λατ. ουσ. porrum, πιθ. < I.E. *prsom-J. **πρασόπιτα** (η) Ιδύσχρ. πρασοπιτών} πίτα με γέμιση από πράσα, **πρασόρυζο** (το) φαγητό που παρασκευάζεται από πράσα και ρύζι.
πρασουλίδα <η) άγριο πράσο μικρού σχήματος ΣΥΝ. σκορδόπρασο.
[ΕΤΥΜ. < ***πράσο*** + υποκ. επίθημα ***-ουλα*** + ***-ίδα*\. πρασόφυλλο** (το) το φύλλο τού πράσου.
πρατήριο (το) {πρατηρί-ου | -ων] 1. εμπορικό κατάστημα λειανικής πωλήσεως, στο οποίο διατίθενται προϊόντα συγκεκριμένου τύπου: (κυρ.) ***~ βενζίνης*** (βλ. λ. ***βενζίνη) ι άρτου*** *2.* εμπορικό κατάστημα, από το οποίο εξυπηρετούνται αποκλειστικά ή κατά προνομιακό τρόπο τα μέλη συγκεκριμένου συνεταιρισμού, οικογένειες στρατιωτικών κ.λπ.
[ητυμ. < αρχ. ***πρατήριον*** < ***πρατήρ*** «πωλητής» < θ. ***πρα-*** τού ρ. ***πι-πρά-σκομαι*** «πουλώ» (αρχαιότ. ο παρακ. ***πέ-πρα-μαι***), το οποίο εμφανίζει συνεσταλμ. βαθμ. *pr- τού I.E. *per- (όπως απαντά στο συνιονυμο ***πέρ- νη-μι.*** βλ. λ. ***πόρνη)}.*** **πρατηριούχος** (ο/η) ο ιδιοκτήτης πρατηρίου: - ***βενζίνης.***
[ητυμ. < ***πρατήριο*** + ***-ούχος*** < ***έχω].*** **πρατιγάρω** ρ. {πρατίγαρα κ. πρατιγάριασί (παλαιότ. για πλοία, επιβάτες) έρχομαι σε επαφή με τους κατοίκους μιας περιοχής κατόπιν άδειας που εκδίδεται από τις υγειονομικές αρχές της συν. ελευθεροκοινωνώ.
Ιετυμ. < βεν. pratigar. βλ. *κ.* ***πράτιγο***]. **πράτιγο** (το) (παλαιότ. για πλοία, επιβάτες) **1.** η ελεύθερη επικοινωνία με τους κατοίκους μιας περιοχής κατόπιν σχετικής άδειας, που εκδίδεται από τις υγειονομικές υπηρεσίες της συν. ελευθεροκοινωνία **2.** (συνεκδ.) το σχετικό έγγραφο ελευθεροκοινωνίας: ***παίρνω ~.***
[πτυμ. Αντιδάν.. < βεν. pratigo < μτγν. λατ. practicus < αρχ. ***πρακτικός.***
πράττω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έπραξα, πράχθηκα. πεπραγμένος} (λόγ.)
1. (μετβ.) κάνω (κάτι. συγκεκριμένη πράξη): ***έπραξε το σωστό*** *!* ***το καθήκον του*** */* ***τα δέοντα*** συν. εκτελώ· φρ. (λόγ.) *πράττω τα δημόσια* (πβ. ***οι τά κοινά πράττοντες***. Αριστοτ. ***Πολιτικά*** 1324b) ασχολούμαι με τη διαχείριση των κοινών: οι ***πράττοντες τα δημόσια οφείλουν να λογοδοτούν για τις επιλογές τους ♦ 2.*** (αμετβ.) ενεργώ (κατά συγκεκριμένο τρόπο): - ***κατά συνείδηση*** / ***καλώς*** || ***ορθώς έπραξες που αρ- νήθηκες το παράλογο αίτημά τονς*** 3. *πεπραγμένα* (τα) βλ.λ. * ·* σχόλιό λ. ***κάνω.***
JETYM- < αρχ. ***πράσσω*** / ***-ττω*** < ****πρά-κ-]ω*** < ρ. ****πρα-*** (παρεκτεταμένη με -κ-) < *pr-. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *per-. μόριο δηλωτικό κατευ- θύνσεως με ποικίλες σημασίες, συνδ. κυρ. με το ρ. ***πέρ-νη-μι*** «πουλώ» (βλ. λ. ***πόρ-νη).*** Το ρ. ***πράττω*** έχει την αρχική βασική σημ. «επιτυγχάνω. ολοκληρώνω, φέρω εις πέρας», διαφοροποιούμενο έτσι από το ρ. ***ποιώ*** «προκαλώ, παράγο)» και από το ρ. ***δρω, το*** οποίο δεν αναφερό- ταν στο αποτέλεσμα τής προσπάθειας. Ομόρρ. ***πέρ-α. πόρ-ος, πόρ-νη. πρα-τήριο(ν), πρό-ς*** κ.ά. Παράγ. ***πράξ-ις. πράγ-μα, πρακτ-ικός, πράκτ-*** ωρ κ.ά.|.
πράυνση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ϋνσεως | χωρ. πληθ.] (λόγ.-σπάν.) **1.** εκτόνωση τής έντασης: ***η ~ τής σκληρότητας*** / ***τού πόνου*** ΣΥΝ. κατευνασμός λντ. διέγερση 2. (μτφ. για εκνευρισμό, οργή. θυμό κ.λπ.) ο περιορισμός τής οξύτητας, η επικράτηση ηρεμίας, νηφαλιότητας: η - ***τής εντάσεως*** / των ***νεύρων*** συν. ημέρωμα, μαλάκωμα ΑΜ. εξαγρίωση'
πραϋντικός, -ή, -ό Ιαρχ.) **1.** αυτός που μπορεί να δράσει κατευνα- στικά: - ***συμβουλή*** / ***παρέμβαση*** ΣΥΝ. κατευναστικός **2.** αυτός που μπορεί να προσφέρει ανακούφιση από τυν πόνο: - ***φάρμακο*** ΣΥΝ. ανακουφιστικός, καταπραϋντικός. — **πραϋντικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **πραΰνω** ρ. μετβ. {πράυν-α. -θηκα} (λόγ.-σπάν.) καταπραϋνω (βλ.λ.) ΣΥΝ. μαλακώνω, γαληνεύω, ημερώνω, καθησυχάζω ΑΝΤ. εξάπτω, ερεθίζω. εξαγριώνω.
[ΗΤΥΜ. αρχ. < ***πραΰς,*** επικ. τ. τού επιθ. ***πράος*** (βλ.λ.)]. **πρεβάζι** (το) -► περβάζι **πρεβαντόριο *κ.* πρεβεντόριο** (το) {πρεβαντορί-ου | -ων] (παλαιότ.) θεραπευτικό ίδρυμα, στο οποίο εφαρμόζεται προληπτική αγωγή σε άτομα κυρ. νεαρής ηλικίας, τα οποία υπάρχει κίνδυνος να έχουν προσβληθεί από φυματίωση.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. preventorium < επίθ. preventii «προληπτικός» (κατά το sanatorium) < μτγν. λατ. *pracventivus < λατ. prae-ventus, μτχ. τ. τού ρ. praevenio «προέρχομαι, προλαμβάνω» < prae- «προ-» + venio «έρχομαι »|.
Πρέβεζα (η) {-ας κ. -έζης| πόλη τής Ηπείρου, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού (***νομός Πρέβεζας*** κ. ***Πρεβέζης).*** — **Πρεβεζάνος** (ο). **Πρε- βεζάνα** (η), **πρεβεζάνικος,** -η, -ο.
ΙΕΤΥΜ. Πιθ. < αλβ. prevese «πέρασμα», λόγω τής θέσεως τής πόλης μεταξύ Ηπείρου και Αιτωλοακαρνανίας, καθώς βρίσκεται στο βόρειο άκρο τού στενού που ενώνει το Ιόνιο Πέλαγος με τον Αμβρακικό Κόλπο].
πρέζα (η) [χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η ποσότητα ουσίας σε μορφή σκόνης, που μπορεί να κρατηθεί ανάμεσα σε ένα δάχτυλο και τον αντίχειρα. γενικότ. η μικρή ποσότητα: ***μία ~ ζάχαρη ι αλάτι*** *2.* η δόση ναρκωτικής ουσίας: ***παίρνω*** ~ 3. (συνεκδ.- αργκό) η λήψη ναρκωτικών ουσιών: τον ***σκότωσε η ~!***
[ΗΤΥΜ. < ιταλ. presa < ρ. prendere «παίρνω» < λατ. prehendo *ι* prendo (συγκεκομμ.) «λαμβάνω, συλλαμβάνω»], **πρεζάκιας** (ο) {πρεζάκηδες! (μειωτ.) πρόσωπο που κάνει συστηματική χρήση ναρκωτικών ουσιών, ο εξαρτημένος από τα ναρκωτικά ΣΥΝ. ναρκομανής, χρήστης. Επίσης **πρεζόνι** (το).
[ετυμ. < ***πρέζα*** + παραγ. επίθημα ***-άκιας,*** πβ. ***χαπ-άκιας, γυα/^-άκιας*\.**
πρέκι (το) {πρεκ-ιού | -ιών[(λαϊκ.) οριζόντια δοκός που τοποθετείται στο πάνω μέρος παραθύρου ή πόρτας, για να στηρίξει τον τοίχο πά

νω από το άνοιγμα αυτό· ΦΡ. (μτφ.-εκφραστ.) ***αλλάζω*** *(σε κάποιον) τα πρέκια* υποβάλλω (κάποιον) σε μεγάλη ταλαιπωρία.

[ΕΤΥΜ. **< μεσν. *πριέκιον*** *{με* **έκκρουση τού -i-). πιθ. < αρχ. *πρίω* (μρ τη σημ. «σφίγγω, συνδέω»). Βλ. κ. *πριόνι*\. πρελούδιο κ. πρελούντιο (το)** ΜΟΥΣ. **1. (α) σχετικά σύντομη σύνθεση, κυρίως τής οργανικής μουσικής, με ελεύθερη ή και αυτοσχε- διαστική μορφή, η οποία παίζεται ως εισαγωγή άλλης μουσικής: ~ *και φούγκα*** **(β) αυτόνομη μουσική μορφή, σύντομη και ελεύθερη στη διάρθρωσή της: τα** *24* **- *τού Σοπέν*** **2. (ειδικότ.) η εισαγωγή τής όπερας ή μιας πράξης όπερας, ιδ. όταν είναι συντομότερη στη διάρκειά της: *το ~ τού Τριστάνον || μετά από ένα σύντομο ~ τής ορχήστρας, η αυλαία σηκώνεται και ξεκινάει η 5η πράξη τής όπερας*** ΣΥΝ. **εισαγωγή, ουβερτούρα** 3. **(μτφ.) κάθε πράξη, γεγονός, σχόλιο κ.λπ., που λειτουργεί προκαταρκτικά ως προμήνυμα για κάτι άλλο σημαντικό: *το θλιβερό ~ τού πολέμου / τής κρίσης / τού διχασμού*** ΣΥΝ. **προοίμιο, προανάκρουσμα.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *παροιμία.***

[ΗΤΥΜ. < ιταλ. prciudio < μτγν. λατ. pracludium (μεταφρ. δάνειο από το αρχ. ***προ-οίμιον.*** βλ.λ.) < λατ. praeludere «προετοιμάζομαι, προγυμνά- ζομαι» < prae- «προ-» + ludere «παίζω, ορχούμαι» < ludus «παιγνίδι, αγώνας (δραματικός, σκηνικός κ.τ.ό.')»]. **πρεμιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] **1.** η πρώτη από μία σειρά παραστάσεων (λ.χ. θεατρικού έργου, όπερας, καλλιτεχνικού προγράμματος), προβολίόν (λ.χ. κινηματογραφικού έργου) ή δημοσίων εκτελέσεων μουσικών συνθέσεων: ***θεατρική*** / ***κινηματογραφική*** ~|| ***στην επίσημη ~ τής όπερας παρευρέθησαν πολλοί γνωστοί κοσμικοί και καλ?.ιτέ- χνες*** **2.** (κατ' επέκτ.) η πρώτη από σειρά δραστηριοτήτων, η έναρξη: ***~ σήμερα τού νέου ραδιοφωνικού σταθμού || η ~ τού πρωταθλήματος μπάσκετ*** (η πρώτη αγωνιστική ημέρα).

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. premiere, θηλ. τού επιθ. premier < λατ. primarius «πρωτεύων. έξοχος» < primus «πρώτος»], **πρέμνο** (το) (λόγ.) **1.** το κάτω μέρος τού κορμού δέντρου που απομένει μετά την κοπή· κούτσουρο 2. το ίδιο το φυτό και κυρ. το αμπέλι: ο ***καλλιεργητής είχε μεγάλη απόδοση ανά πρέμνο.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πρέμνον***, **αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με αρχ. ιρλ.** crann **«δέντρο» ή με λατ.** quernus **«δρύινος». Βλ. κ. *πρύμνη*]. πρεμούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. η έντονη πίεση και βιασύνη (να κάνει κάποιος κάτι): *η - να τα προλάβουν όλα πριν από την επίδειξη*** **ιγ.\. φούρια 2. (κακόσ.) ο ζήλος, η έντονη εκδήλωση ενδιαφέροντος: *τώρα που ήρθε στο φως η άθλια κατάσταση τού ιδρύματος, τους έπιασε όλους η ~ για τις συνθήκες λειτουργίας του.***

{LTYM. < ιταλ. premura < ρ. premere «πιέζω, πατώ» (κατ' αναλογίαν προς το συνώνυμο pressura «καταπίεση») < λατ. premere «πιέζω, πατώ»].

πρέπει ρ. {έπρεπε} **(απρόσ. -i-να) 1. (α) υπάρχει υποχρέωση, ηθικό χρέος: *δεν ~ να λέμε ψέματα || ~ να βοηθούμε τους συνανθρώπους μας που έχουν ανάγκη*** **(β) είναι επιβεβλημένο, υποχρεωτικό: ~** να ***επισκέπτεται τον γιατρό του κάθε μήνα*** **[| *- να φας, για ν'αντέξεις || ~ να του πεις συγχαρητήρια! || - νσ σε δω αύριο οπωσδήποτε*]{ *έπρεπε να πάεν δεν είχε άλλη επιλογή || θα έπρεπε να είχε επέμβει νοφίτερα* || δεν ~** να ***του κάνεις όλα τα χατίρια· θα τον κακυμάθεις!*** **2. (+** να, **με επιρρηματική λειτουργία για να εκφραστεί ότι κάτι είναι σχεδόν βέβαιο] κατά πάσα πιθανότητα, μάλλον; *παίρνω τηλέφωνο και δεν απαντά κανείς·*** **~** να ***λείπουν*** **{] *μα θα ~ να αστειεύεσαι!*** **[] *~ να φοβήθηκε τόση ώρα μόνος του*** **[[*ώς τότε θα ~*** να ***έχεις τελειώσει με τις σπουδές σου, έτσι δεν είναι: || δεν ~ να έχει φτάσει τα 50- πιστεύω ότι είναι νεότερος*** **jj (ως ελλειπτ. απάντηση): *-Πίναι καλύτερα το)ρα; —*** **(μάλλον) ·** ΦΡ. **(α) (θσ)** *έπρεπε να* **(i) θα ήταν καλό ή χρήσιμο, θα άξιζε: *~ ήσουν εδώ || ~ εκμεταλλευτείς τότε την ευκαιρία*** **(ii) (για έκφραση υπόθεσης τού μη πραγματικού, που όμως θα ευχόταν ο ομιλητής να είχε συμβεί): *~ ήταν εδώ ο πατέρας σου· θα συυ 'λεγα εγώ αν θα τολμούσες να του μιλήσεις!*** **(β) όπως** *πρέπει* **όπως θεωρείται σωστό. όπως αρμόζει: *μϊ.ησε ~*** **(γ)** *ό,τι πρέπει* **ακριβώς ό.τι χρειάζεται: *σε τέτοιες περιπτώσεις μια καλή κουβέντα είναι ακριβώς ~!* [[*ένα μπανάκι είναι - για να δροσιστείς* · 3. (*~ σε κάποιον / -i-γεν. προσ. αντων.) ταιριάζει, είναι κατάλληλο, αξίζει (σε κάποιον): *τους - ξέχωρη τιμή για την προσφορά τους* |] *δεν σου ~ τέτοιος άντρας· άξιζες καλύτερη τύχη*** **4. (η μτχ.** *πρέπων,* **-ουσα, -ον) βλ.λ.**

[ΗΤΥΜ. **Γ ενικό πρόσ. (με απρόσωπη χρήση) τού αρχ. *πρέπω*** **«ξεχωρίζω. διακρίνομαι» < *pr-ep-, μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -ep-) τού**

Ε. *per-. μορίου δηλωτικού κατευθύνσεως με ευρύτατη διάδοση, κυρ. όπως εμφανίζεται στο αρχ. *πείρω* **«διαπερνώ, διατρυπώ» (< ~por-jo), για το οποίο βλ. λ. *περ-όνη.* Το ρ. *πρέπω*** **συνδ. επίσης με αρμ. erewin «είμαι ορατός, εμφανίζομαι», αρχ. ιρλ. richt «μορφή», αρχ. γερμ. furben «καθαρίζω, βουρτσίζω» (αρχικώς «στρέφω την προσοχή μου»). Η απρόσωπη χρήση τού ρ. είναι ήδη αρχ. και μαρτυρείται κυρ. με τη σημ. «αρμόζει, ταιριάζει, είναι κατάλληλο» (π.χ. Ηροδ. 8, 68: *άπήλλαξαν outw ώς κείνους έπρεπε...)*\.**

πρέπει: συνώνυμο. Στην επικοινωνία του ο άνθρωπος χρειάζεται συχνά να δηλώσει ό,τι ονομάζεται «δεοντική δέσμευση» τού ομιλητή, δηλ. τη στάση του ως προς την υποχρέωση να γίνει κάτι. υποχρέωση εσωτερική (ηθική υποχρέωση) ή εξωτερική (εκ των πραγμάτων υποχρέωση). Η διαφορά στη σημασία ανάμεσα στις δύο μορφές υποχρέωσης είναι ότι στην περίπτωση τής εσωτερικής υποχρέωσης πρόκειται για μια εσωτερική, ηθική περισσότερο δέσμευση, για ένα «χρέος» που αφήνει περιθώρια επιλογής και που, με αυτή την έννοια, δεν οδηγεί σε αναπόφευκτη ενέργεια. Αντίθετα, η εξωτερική, από τα πράγματα επιβαλλόμενη, δέσμευση δεν επιτρέπει επιλογές και υποχρεώνει αναπόφευκτα τον ομιλητή να ανταποκριθεί σε αυτήν. Η κατεξοχήν δήλωση τής εσωτερικής δέ

σμευσης δηλώνεται στα Ελληνικά με το πρέπει (και τα συνώνυμά του ***αρμόζει, χρειάζεται, είναι σωστό, είναι χρέος, είναι δίκαιο*****),** ενώ η εξωτερική δέσμευση με το είμαι υποχρεωμένος (και τα. συνώνυμά του είναι ***ανάγκη, επψάλ'λεται. απαιτείται).*** Ωστόσο, το πρέπει μπορεί να δηλώνει και την εξωτερική υποχρέωση ***(Πρέπει να π/^ηρώσεις την Εφορία μέχρι αύριο),*** ενώ λιγότερο προσεκτικοί ομιλητές εναλλάσσουν τις δύο ομάδες ρημάτων σε όλες σχεδόν τις χρήσεις. Παραδείγματα: (ο:) εσωτερικής υποχρέωσης: ***Ο πολίτης πρέπει να θυσιάζεται για την πατρίδα του - Δεν αρμόζει σε υπεύθυνους ανθρώπους να ενεργούν τόσο απερίσκεπτα - Είναι σωστό να συμμετέχουν όλοι σε τέτοιες εκδηλώσεις - Δεν είναι δίκαιο να υποφέρει τόσο μετά από όσα έχει προσφέρει - Τέτοιες καταστάσεις χρειάζεται να τις αντιμετωπίζεις με κατανόηση - Είναι χρέος τού αξιωματικού*** να ***μην εγκαταλείπει στη μάχη τυυς στρατιώτες του*** (β) εξωτερικής υποχρέωσης: ***Λπαιτείται να αγωνιστείς σκληρά για να πετύχεις τέτοιους στόχους - Είσαι υποχρεωμένος να υποβάλεις δήλωση στην Εφορία, αφού ασκείς ε?^εύθερο επάγγελμα - Είναι ανάγκη να πάρεις το πτυχίο σου μέσα σ' αυτό τον χρόνο - Στυν στρατό δεν κρίνεις τι είναι σωστό ή όχν εκτελείς τις διαταγές των ανωτέρων σου - Τέτοια σκληρή στάση επιβάλλεται από τα πράγματα.*** **** ανάγκη***

-πρεπής, -ής. -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι έχει χαρακτηριστικά που ταιριάζουν σε κάποιον ή σε ορισμένη ιδιότητα: ***ανδρυ-πρεπής. θηλυ-πρεπής, δυυλο- πρεπής. ελληνυ-πρεπής.***

[ΠΤΥΜ.. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***εύ-πρεπής, θηλυ-πρεπής),*** που προέρχεται από το ρ. ***πρέπω*** (βλ. κ. ***πρέπει)}.*** πρέπον -* πρέπων

πρεπούμενος, -η. -ο 1. αυτός που επιβάλλεται ή ενδείκνυται για ορισμένη περίπτωση: ***δόθηκε η ~ προσοχή και στις δύο π?^ευρές*** || δεν ***υπήρξε ο - σεβασμός στη μνήμη των πεσόντων*** συν. πρέπων, δέων 2. *πρεπούμενα* (τα) (α) το σωστό, το επιβεβλημένο κατά το δίκαιο: ***πράττω τα*** ~/ (β) ό,τι κατά τα κρατούντα ή δικαιωματικώς ανήκει ή αρμόζει σε κάποιον: ***στον έρανο έδινε πάντα τα ~.***

[ετυμ. < ***πρέπω*** + παραγ. επίθημα ***-ούμενος*** (κατά τις μτχ. των συνηρημένων), πβ. κ. ***χαρ-ούμενος, τρεχ-ούμενος*.*** πρέπων, -ουσα. -υν {πρέπ-οντος, -οντα] -οντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ. -ουσών)} 1. αυτός που είναι σύμφωνος με όσα επιβάλλονται, με αυτό που ενδείκνυται: ***το θέμα θα αντιμετωπιστεί με την ~ σοβαρότητα || του μίλησε με τον πρέποντα σεβασμό || τηρήθηκε η ~ τάξη*** ιυν. δέων, προσήκων **2.** *πρέπον* (το) το σωστό, αυτό που επιβάλλουν οι νόμοι (γραπτοί και άγραφοι), που ενδείκνυται υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. συνθήκες ή σύμφωνα με δεδομένο τυπικό: ***όσο κι αν διαφωνείς μαζί του. θα τον αντιμετωπίζεις με σεβασμό· αυτό είναι το ~*** [[(συχνά στον πληθ.) ***Οα τηρηθούν τα*** - συν. δέον, (χρμόζον. πρε- πόντως επίρρ. [αρχ.]. σχολιο λ. ***κατάλλη?,ος.***

[ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ***πρέπω.*** βλ. κ. ***πρέπει].*** πρέσα (η) {δύσχρ. πρεσών} 1. καθεμιά από διάφορες συσκευές ή μηχανές για την άσκηση πίεσης, το μαρκάρισμα. τη σύνθλιψη αντικειμένων και προϊόντων ή το σιδέρωμα ρούχων κ.λπ. ΣΥ\. πιεστήριο

(μτφ.) η πίεση: ***είμαι συνέχεια στην*** -.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pressa < pressare (υποχωρητ.) < λατ. pressare «πιέζω», επιτατ. τ. τού ρ. premo «πιέζω, πατώ» (μτχ. pressus-a-um) |. πρεσαδόρος (ο) ο χειριστής οποιασδήποτε πρέσας (σιδερωτηρίου, ξυλουργείου, μηχανουργείου κ.λπ.).

!ΕΓΥΜ. < ***πρέσα*** + παραν. επίθημα ***-δόρος*** (βλ.λ.)]. πρεσάρισμα (το) {πρεσαρίσματος **j** -ατα. -άτων} (λαϊκ.) 1. η άσκηση πίεσης (σε σώμα) με πρέσα (ώστε να. συμπιεστεί) **2.** (μτφ.) η μεγάλη ψυχολογική πίεση: ***έχει μεγάλο ~ με τη δου/^ειά αυτή την εποχή***

αθλ. η πίεση που ασκεί μια ομάδα στην αντίπαλη στην επίθεση ή την άμυνα: ***ασφυκτικό ~ σε όλο το γήπεδο.***

πρεσαριστός, -ή. -ό (λαϊκ.) ***αυτός*** που κατασκευάζεται στην πρέσα, συμπιεσμένος: ~ ***καπλαμάς*** / ***ξύλο*** ι ***μέταλλο.*** —πρεσαριστά επίρρ. πρεσάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πρεσάρισ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) 1. βάζω (κάτι) στην πρέσα, στο πιεστήριο, το συμπιέζω: ~ ***το μέταλλο*** / ***το*** ξύλο συν. πιέζω- (μτφ.) **2.** πιέζω ψυχολογικά: ***πολλοί γονείς πρεσάρουν τα παιδιά τυυς πριν από τις εξετάσεις || είναι πολύ πρεσαρι- σμένος με τη δουλειά τον*** 3. αθλ. ασκώ πίεση στους αντιπάλους, δεν αφήνω (στον αντίπαλο) περιθώρια να. κινηθεί: (μετβ.) οι ***παίκτες πρεσάρουν τυυς αντιπάλους τους*** σε ***ό/,υ το γήπεδο*** || (αμετβ.) ***η Μίλαν πρεσάρει από την αρχή τού αγώνα.***

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. pressare, βλ. λ. ***πρέσα}.*** πρεσβεία (η) (πρεσβειών] 1. η επίσημη ανώτατη διπλωματική αντι- προσωπία κράτους, κυρ. σε ξένη πρωτεύουσα: ***υπάλλη/^ος τής ιταλι- κής - στην Αθήνα*** **j(*η εκδήλωση γίνεται με την επιχορήγηση και τη στήριξη τής γαλλικής*** ~·(συνεκδ.) **2.** το σώμα των προσώπων στους οποίους έχει ανατεθεί διπλωματική αποστολή 3. το οίκημα στο οποίο στεγάζονται οι υπηρεσίες τής παραπάνω επίσημης αντιπροσωπίας: ε- ***ξονυχιστικός έλεγχος τής περιοχής γύρω από την ~ για πιθανή τοποθέτηση εκρηκτικών*** *Α.* αποστολή αντιπροσώπων ενός συνόλου (χώρας, κράτους, ομάδας κ.λπ.) για διαπραγμάτευση προς όφελος ή ες ονόματος τού συνόλου αυτού: στέλνω / ***δέχομαι ~.***

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «η γεροντική ηλικία, το γήρας». < ***πρεσβεύω*** (βλ.λ.). IJ σημερινή σημ. ήδη. αρχ. (Αριστοφ.. Πλάτων)], πρεσβεία (τα) η προνομιακή μεταχείριση και απόδοση τιμών στη γεροντική ηλικία ή σε πρόσωπα ιεραρχικώς ανώτερα λόγω τής μακρόχρονης προϋπηρεσίας τους σε ορισμένο τομέα: - ***χειροτονίας*** (για κληρικούς χειροτονημένους πριν από άλλους ομοιοβάθμους τουυ).

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πρέσβης'***

[πτυμ. < αρχ. ***πρεσβείον*** < ***πρεσβεύω*** (βλ.λ.)|. **πρέσβειρα** (η) {πρεσβείρων} 1.(α) η σύζυγος πρεσβευτή (β) *πρέσβειρα καλής θελήσεως* πρόσωπο που διορίζεται από κράτος ή οργανισμό σε συγκεκριμένη άμισθη θέση και αποστέλλεται ως εκπρόσωπος μιας πλευράς σε άλλη για τη βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων ή για ανθρωπιστική βοήθεια: ***- τής UNICEF \\ η πριγκίπισσα Νταϊ- άνα υπήρξε πρέσβειρα καλής θελήσεως τής Μ. Βρετανίας*** 2. (μτφ.) γυναίκα που θεωρείται ότι εκπροσωπεί ή εκφράζει κάτι επάξια: ***~ τής ομορφιάς || η γνωστή ηθοποιός απο τελεί - τής χώρας μας στο εξωτερικό.*** σχολιο λ. ***ενάμισης, πρέσβης.***

(Ғ.ΤΥΜ. αρχ., θηλ. τού ***πρέσβυς*** (βλ.λ.), πβ. κ. ***γενέτ-ειρα, αύτοκράτ-ειρα}.***

πρεσβευτής (ο/η) Ιαρχ.Ι |κλητ. πρεσβευτά}, (λαϊκ.) **πρεσβευτίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **ο επίσημα διορισμένος διπλωματικός εκπρόσωπος κράτους σε άλλη χώρα (για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεο>ν. μεταφορά μηνυμάτων κ.λπ.). ο οποίος στην ιεραρχία τής διπλωματικής υπηρεσίας μπορεί να κατέχει τον βαθμό τού πληρεξούσιου υπουργού** Α' **ή τού πληρεξούσιου υπουργού Β' (βλ. κ. λ. *διπ'λωμάτης*, i** UN.). σχολιο **λ. *ενάμισης, πρέσβης.* πρεσβευτικός, -ή, -ό |μτγν.| αυτός που σχετίζεται με τον πρεσβευτή ή την πρεσβεία: *~ διάβημα / διάσκεψη / συνάντηση / κατοικία || - βαθμοί (Πληρεξούσιος Υπουργός Β'Τάξεως. Π/.ηρεξούσιος Υπουργός Α'Τάξεως, Πρέσβης).* — πρεσβευτικ-ά /-ώς [μτγν.Ι επίρρ. πρεσβεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πρέσβευσα} ♦ 1. (μετβ.) έχω (κάτι) ως προσωπική αντίληψη, πίστη, φρονώ (κάτι): *προσωπικώς - ότι μια μέση λύση θα ήταν η καταλληλότερη*** συν. **πιστεύω ♦ (αμετβ.) 2. (αρχαι- οπρ.) εκτελώ χρέη πρεσβευτή** 3. εκκλις. **(για την** Ι **Ιαναγία και τους αγίους) μεσολαβώ (υπέρ των ανθρώπων) προς τον Θεό** συν. **μεσιτεύω.**

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***νομίζω.***

<*ΡΧ·. αρχική σημ. «είμαι ηλικίίομένυς υπηρετώ ως πρέσβυς», ***πρέσβυς*** (βλ.λ.). **Η** σημ. «πιστεύω, υμολογώ» είναι μτγν.J. **πρέσβης** (ο/η) {-η κ. -εως (θηλ. -εως) **|** -εις. -εο)ν} **1.** διπλωμάτης που κατέχει τον ανώτατο βαθμό στην ιεραρχία τής διπλωματικής υπηρεσίας· ΦΡ. (α) *πρέσβης επί τιμή* (συντομ. ***πρέσβης ε.τ.)*** πρέσβης που έχει συνταξιοδοτηθεί και του έχει απονεμηθεί τιμητικά ο βαθμός τού πρέσβη (β) *πρέσβης εκ προσωπικοτήτων* πρέσβης που δεν προέρχεται από τη διπλωματική υπηρεσία (βλ. λ. ***διπ/.ωμάτης,*** IIIN.) **2.** ως προσφώνηση κάθε διπλωμάτη που κατέχει έναν από τους τρεις πρεσβευτικούς βαθμούς. Κπίσης (λόγ.) **πρέσβυς** {πρέσβεως}. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ενάμισης. πρύτανης.***

|ετυμ. **< αρχ. *πρέσβυς.*** αρχαϊκό σύνθ.. **< επίρρ. *πρές*** «μπροστά, πριν» **(βλ. λ. *προς*) + *-βυς*< *-g^u-. μεταπτωτ. βαθμ. τού J.Ε. *2*3- «πηγαίνο)» (βλ. λ. *βαίνω).* Ii λ. συνδ., ως προς το β' συνθ.. με σανσκρ. puro-gava «αρχηγός», βεδ. vanar-gii- «αυτός που πηγαίνει στο δάσος», ίσως και με λιθ. zmogus «άνθρωπος» (κυριολ. «αυτός που περπατά πάνω στη γη»). Η λ. *πρέσβυς* σήμαινε απλώς «ηλικιωμένος άνδρας». αλλά γρήγορα χρησιμοποιήθηκε με τη σημ. «σπουδαίο πρόσωπο, πρεσβευτής», αφού σε τέτοια αξιώματα τοποθετούνταν σχεδόν πάντοτε έμπειροι ηλικιωμένοι άνδρες|.**

πρέαβης - πρέσβυς - πρεσβευτής - πρέσβειρα - πρεσβύτης - πρεσβεία (η / τσ). Η αρχαία λ. **πρέσβυς** σήμαινε κυρίως τον «σεβάσμιο γέροντα» και, δευτερευόντως. «τον πρεσβευτή, τον επίσημο εκπρόσωπο ή απεσταλμένο». Με την αντίληψη για τις ηλικίες των ανθρώπων και την κοινωνική οργάνωση που επικρατούσε στον αρχαίο κόσμο, ο ***πρέσβυς*** και ο **πρεσβύτης** από τη σημ. «γέρων» πέρασαν στη σημ. «σεβάσμιος γέρων» και «σεβαστός». Το ίδιο και η αρχαία λ. **πρέσβειρα**, που ήταν το θηλ. τού ***πρέσβυς*** και σήμαινε μόνο «τη σεβάσμια γερόντισσα» (γιατί γυναίκες πρέσβεις εκείνη την εποχή δεν υπήρχαν). Η κύρια λ. που χρησιμοποιήθηκε στην Αρχαία Ελληνική για «τον επίσημο απεσταλμένο και εκπρόσωπο». ήταν η λ. **πρεσβευτής** με πληθυντικό τον τ. **πρέσβεις** («ανώμαλος πληθυντικός»), που σιγά-σιγά έδινε τη θέση του στον (ομαλό) πληθυντικό **πρεσβευτσί**. Ομοίως η λ. **πρεσβεία** σήμαινε τόσο τη «γεροντική ηλικία» όσο και «τον σεβασμό προς τους γέροντες». που δηλώθηκε επίσης με το ουδ. **τα πρεσβεία**, τα προνόμια (σε σεβασμό, εκτίμηση και προβάδισμα) των γερόντων. Η λ. ***πρεσβεία*** σήμανε επίσης και την «επίσημη αποστολή / αντιπροσωπία». Σε νεότερους χρόνους, μέσα από τη λόγια γλώσσα, τυ ***πρέσβυς (πρέσβεως, πρέσβυν - πρέσβεις, πρέσβεων, πρέσβεις)*** ήταν η κύρια λέξη που χρησιμοποιήθηκε για τον ανώτατο βαθμό στην ιεραρχία τής διπλωματικής υπηρεσίας, με κλητική τον τ. **πρέσβυ *(«κύριε πρέσβυ»*** προσφωνούνται συχνά οι πρεσβευτές, όπως έχει επικρατήσει εθιμικά). Σήμερα χρησιμοποιούνται παράλληλα δύο κλιτικά σύνολα: (α) **ο πρέσβης** (που γράφεται και με **-η-**, γιατί κλι- νεται όπως τα ουσιαστικά σε **-ης**: ο ***ναύτης, τον ναύτη, τον ναύτη)***

τού πρέσβη - τον πρέσβη, με πληθυντικό οι ***πρέσβεις - των πρέσβεων - τους πρέσβεις.*** Ας σημειωθεί ότι σχηματίζει παραλλήλως σε τυπικότερες μορφές επικοινωνίας και γενική **πρέσβεως** (β) **ο πρεσβευτής *(τού πρεσβευτή - τον πρεσβευτή, οι πρεσβευτές των πρεσβευτών - τους πρεσβευτές).*** Το θηλ. εξακολουθεί να σχηματίζεται με τον τ. **πρέσβειρα** σε τυπικές / επίσημες μορφές επικοινωνίας. ενώ ο τ. **πρεσβευτίνα** (που αρχικά σήμαινε επίσης μόνο τη σύζυγο τού πρεσβευτή) χρησιμοποιείται σε άτυπες μορφές χρήσης αντί τού ***πρέσβειρα.***

πρεσβυψενής, -ής. -ές {πρεσβυγεν-ούς [-είς (ουδ. -ή)} **1. (για πρόσ.) ο πρωτότοκος, ο μεγαλύτερος σε ηλικία 2. (γενικότ.) ο αρχαιότερος: *τα τέσσερα - πατριαρχεία (Κων/πόλεως. Αλεξάνδρειάς, Αντιόχειας. Ιεροσολύμων).***

[ετυμ. αρ^. **< *πρέσβυ-*** « ***πρέσβυς,*** βλ.λ.) + ***-γενής < γένος*\. πρεσβυτερα** (η) Ιμτγν.] {χωρ. γεν. πληθ.} η σύζυγος τού ιερέα συν. παππαδιά.

πρεσβυτεριανισμός (ο) I.I889] 1. **κλάδος τής προτεσταντικής Μεταρρύθμισης με ρίζες στον καλβινισμό, που προέκυψε ως αμφισβήτηση τής Αγγλικανικής Εκκλησίας (μέσα Ι6ου αι.) και διαδόθηκε κυρ. στις Κάτω Χώρες και τις βρετανικές αποικίες (Β. Αμερική. Νέα Ζηλανδία. Αυστραλία κ.λπ.) 2. το εκκλησιαστικό σύστημα τού Καλ- βίνου. που παραχωρούσε τη διοίκηση τής Εκκλησίας στο πρεσβυτέριο.**

[Γ.ΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.,< αγγλ. presbyterianism]. πρεσβυτεριανός (ο) [1809}, πρεσβυτεριανή (η) το μέλος προτεσταντικής Εκκλησίας βασισμένης στα κηρύγματα τού Καλβίνου με ιδιαίτερα αυστηρή ηθική, η οποία αναγνωρίζει ως ανώτατο εκκλησιαστικό αξίωμα αυτό τού πρεσβυτέρου και όχι τού επισκόπου (βλ. κ. λ. *πρεσβυτεριανισμός).***

[ετυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. presbytcrianj. πρεσβυτέριο (το) Ιμτγν.] {πρεσβυτερί-ου | -ων} 1. (στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία) το οίκημα στο οποίο διαμένει ο ιερέας · 2. το ιερατικό συνέδριο των Ιουδαίων στην Ιερουσαλήμ και (συνεκδ.) ο τόπος, το οίκημα στο οποίο συνεδρίαζαν** · 3. **(περιληπτ.) το σύνολο των πρεσβυτέρων** συν. **ιερατείο, πρεσβύτερος, -η (λογιότ. -έρα), -ο (λόγ.) 1. μεγαλύτερης ηλικίας, γεροντότερος: *είναι - και του οφείλεις σεβασμό || ο Πάπας είναι ο επίσκοπος τής πρεσβυτέρας Ρώμης*** (βλ. λ. ***Ρώμη)*** · **2.** εκκλης. *πρεσβύτερος* **(ο) {πρεσβυτέρ-ου j -ων. -ους} (στην Ορθόδοξη Εκκλησία) ο κληρικός που κατέχει τον δεύτερο από τους τρεις βαθμούς ιεροσύνης (οι άλλοι δύο: διάκονος, επίσκοπος · βλ. κ. λ. *κληρικός.*** ΣΧΟΛΙΟ) · 3. **ο ιερέας στους ρωμαιοκαθολικούς και τους προτεστάντες.**

[ετυμ. αρχ.. συγκριτ. βαθμός τού ***πρέσβυς*** (βλ. λ. ***πρέσβης).*** Αρχικώς η λ. δήλωνε αυτόν πυυ είναι μεγαλύτερος σε ηλικία και. κατά συνέπεια. σημαντικότερος, σπουδαιότερος. **II** λ. γνώρισε ιδιαίτερη επίδοση στους πρώτους αιώνες μ.Χ.. οπότε αναφερόταν στα μέλη τού ιουδαϊκού ιερατείου **(Sanhedrin).** αλλά και σε ώριμους άνδρες των πρώτων χριστιανικών Εκκλησιών, οι οποίοι αποκαλούνταν εναλλακτικώς και ***επίσκοποι*** (βλ.λ.). Αργότερα, οι λ. ***πρεσβύτερος*** και ***επίσκοπος*** διαχωρίστηκαν ως προς τη χρήση τους και κατέληξαν να προσδιορίζουν διαφορετικούς βαθμούς ιεροσύνης|. **πρεσβύτης** (ο) {πρεσβυτών} (λόγ.) ο ηλικιωμένος άνδρας συν. γέροντας. — **πρεσβυτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.]. σχολιο λ. ***πρέσβης.***

[Ғ.ΤΥΜ. αρχ., παράλλ. τ. τού ***πρέσβυς*** (βλ.λ. ***πρέσβης)*** με επίθημα ***-της.*** πβ. κ. ***πολ.ί-της*\.**

πρεσβύωπας (ο/η) {πρεσβυώπων} πρόσωπο που πάσχει από πρεσβυωπία λντ. **μύωπας. Κπίσης (λόγ.) πρεσβύωψ** 118051 **{πρεσβύωπος}.** [κίύμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. presbyope|. πρεσβυωπία (η) 11871] {χωρ. πληθ.} η αδυναμία ακριβούς εστιάσεως τού ματιού σε αντικείμενα κοντινής απόστασης, η οποία συνήθ. έρχεται με την προχωρημένη ηλικία: *γυαλιά πρεσβυωπίας*** αντ. **μυωπία.**

πρεσβυωπικός, -ή, -ό.

ετυ μ. < ***πρέσβυς*** (βλ. λ. ***πρέσβης)*** + ***-ωπία*** < αρχ. ***-ωψ*** < θ. ***-ωπ-,*** εκτεταμ. βαθμ. τού θ. *όπ-*(πβ. αρχ. παρακ. δπ-ωπ-α. βλ. λ. ***όψη),*** ελληνογενής ξέν. όρ., **<** αγγλ. **presbyopia}, πρες κόνφερανς** (η) {άκλ.} η συνέντευξη Τύπου (βλ. λ. ***συνέντευξή-***

[ετυμ. < αγγλ. **press conference < press** «Τύπος» + **conference** «διάσκεψη, συνεδρία»].

Πρέσπα (η) {Πρεσπών} καθεμία από τις δύο ομώνυμες λίμνες· (α) *Μεγάλη Πρέσπα* **η μεγαλύτερη λίμνη τής Βαλκανικής Χερσονήσου στα σύνορα τής Ελλάδας, τής Αλβανίας και τού κράτους των Σκοπιών (β)** *Μικρή Πρέσπα* **λίμνη που βρίσκεται Ν. τής Μεγάλης Πρέ- σπας μεταξύ τής Ελλάδας και τής Αλβανίας.**

[εγυμ. < σλαβ. **Prespa** < παλαιότ. σλαβ. **sbpo** «συγκεντρώνω, γεμίζω»], **πρεσπαπιέ** κ. **πρες-παπιέ** (το) {άκλ.} το μικρό, βαρύ αντικείμενο που τοποθετείται πάνο) σε χαρτιά, για να μην τα παίρνει ο αέρας. [ετυμ. < γαλλ. **presse-papicrs]. πρες-ρουμ** (το) {άκλ.} ελλην. ***αίθουσα Τύπου*** · αίθουσα κατάλληλα διαμορφωμένη για την ενημέρωση των εκπροσώπων τού Τύπου (από τον κυβερνητικό εκπρόσωπο, τον εκπρόσωπο οργανισμού, συλλόγου κ.λπ.).

[ftym. < αγγλ.-αμερ. **press room|. πρεστίζ** (το) {άκλ.} το γόητρο, το κύρος: ***πρόσωπο / θέση / επάγγελμα με υψηλό ~.***

[γ.τυμ. < γαλλ. **prestige** < λατ. **praestigium** «γοητεία, απάτη, δόλος»]. **Πρεστίσιμο** ΜΟΥΣ. **1.** επίρρ.· ένδειξη ρυθμικής αγωγής (χρόνου, τέμπο). που δηλώνει ότι το μουσικό κομμάτι πρέπει να παιχθεί σε πολύ γρήγορη κίνηση, πιο γρήγορη από τού πρέστο· η ταχύτερη εν χρήσει ένδειξη τέμπο τής δυτικής μουσικής: ***το μέρος αυτό παίζεται ~ / σε - / σε χρόνο -*** **2.** (ως ουσ.) τύπος ή τμήμα γρήγορου μουσικού κομματιού, συχνά ενταγμένου στο πλαίσιο ευρύτερης πολυμερούς σύνθεσης, που παίζεται σε χρόνο πρεστίσιμο: ***η ορχήστρα κλείνει την συμφωνία με ένα ~.***

[f.tym. < ιταλ. **prestissimo,** υπερθ. βαθμ. τού επιθ. **presto,** βλ. κ. ***πρέστο].***

πρέστο μους. **1.** επίρρ.· ένδειξη ρυθμικής αγωγής (χρόνου, τέμπο), που δηλώνει ότι το μουσικό κομμάτι πρέπει να παιχθεί σε πολύ γρήγορη κίνηση, πιο γρήγορη από τού αλέγκρο: ***το μέρος αυτό παίζεται*** · ι ***σε ~ / σε χρόνο ~*** **2.** (ως ουσ.) τύπος ή τμήμα γρήγορου μουσικού κομματιού, συχνά ενταγμένου στο πλαίσιο ευρύτερης πολυμερούς σύνθεσης, που παίζεται σε χρόνο πρέστο: ***το τρίτο μέρος τής σονάτας είναι ένα ~.***

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. presto «γρήγορα» < μτγν. λατ. praestus «έτοιμος» < λατ. praesto «προέχω, υπερέχω»!, **πρεταπορτέ** κ. **πρετ-α-πορτέ** επίθ. {άκλ.} (ρούχο) μαζικής παραγωγής και ανώτερης ποιότητας, τη μορφή τού οποίου έχει συλλάβει ένας σχεδιαστής μόδας (κατ' αντιδιαστολή προς τα ρούχα κατά παραγγελία).
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. pret a porter «έτοιμο να φορεθεί», απόδ. τού αγγλ. ready-to-wear |.

πρέφα (η) {χωρ. πληθ.} 1. τυχερό παιχνίδι που παίζεται με 32 τραπουλόχαρτα από τρεις παίκτες 2. (συνεκδ.) η δεσμίδα των τριάντα δύο τραπουλόχαρτων φρ. (λαϊκ.) *παίρνω πρέφα* παίρνω είδηση, αντιλαμβάνομαι: ***μέχρι να πάρει πρέφα τι γινόταν, οι κλέφτες είχαν φύγει*** συν. παίρνω χαμπάρι, χαμπαριάζω. μυρίζομαι, παίρνω μυρωδιά.

πρεφαδόρος (ο).

[ετυμ. Συγκεκομμένος τ. τού γαλλ. preference «προτίμηση» (< ρ. preferer «προτιμώ»)], **πρήζω** ρ. μετβ. {έπρηξα, πρήσ-τηκα. -μένος} **1.** (σπάν.) προκαλώ οίδημα, αύξηση τού όγκου (κυρ. σε μέλος ανθρώπινου σώματος): ***τα κον- νούπια τον έπρηξαν το πρόσωπο με τα τσιμκήματά τονς*** συν. διογκώνω. φουσκώνω 2. (οικ.-μτφ.) υποβάλλω σε ταλαιπω)ρία (κάποιον): ***με έπρηξαν μέχρι να μον δώσουν τη βεβαίωση*** ΙΥ\. σκάω. βασανίζω· ΦΡ. (α) *πρήζω το συκώτι (κάποιου)* γίνομαι πολύ ενοχλητικός (σε κάποιον). του σπάω τα νεύρα: ***του 'χε πρήξει το σνκώτι με τις παραξενιές της*** (β) (!-λαϊκ.) *πρήζω τ' αρχίδια* (κόπο/οι/) / *τα πρήζω (σε κάποιον)* γίνομαι πολύ ενοχλητικός (σε κάποιον), κάνω (κάποιον) να αγανακτήσει: ***μας τα 'πρήξε πια με τις ανόητες απορίες τον!*** 3. (μεσοπαθ. *πρήζομαι)* (α) εμφανίζω πρήξιμο, οίδημα: ***τον τσίμπησε κονούπι και πρήστηκε || πρήστηκε το πρόσωπό*** του ***λόγω αλλεργίας || πρήστηκε το πόδι τον στυ σημείο πον χτύπησε*** (β) (για μέρος τού σο>-ματος) φουσκώνω λόγω πάχους: ***πρήστηκε το πρόσωπό τον από το πάχος*** (γ) φουσκώνει η κοιλιά μου (από το πολύ φαγητό): ***παράφαγα κι έχω πρηστεί*** · ΦΡ. *να πρηστείς και να σκάσεις!* ως κατάρα σε κάποιον. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ίζω.***

[ετυμ. Από τον αόρ. ***έπρησα*** τού αρχ. ***πρήθω*** «διογκώνω, φουσκώνω». Το αρχ. ***πρήθω*** εμφανίζει θ. ***πρη-*** τού ρ. ***πίμ-πρη-μι*** «φυσώ, βάζω φωτιά, καίω» (για το οποίο βλ. λ. ***έμ-πρη-σμός)***\. **πρηνηδόν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) μπρούμυτα, έχοντας το πρόσωπο προς το έδαφος: ***θέση / στάση ~*** (θέση στραπιώτη που πυροβολεί πεσμένος στο έδαφος) λντ. υπτίως, ανάσκελα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***πρηνής*** (βλ.λ.) + επιρρ. επίθημα ***-ηδ***dv (πβ. ***βαθμηδόν)***]. **πρηνής,** -ής. -ές {πρην-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (αρχαιοπρ.) (για τη στάση τού ανθρώπινου σώματος) αυτός που βρίσκεται μπρούμυτα, που έχει το πρόσωπο προς το έδαφος: ***πέφτω / πυροβολώ*** - || (στη γυμναστική) ~ ***θέση*** (με τα σκέλη και τον κορμό τεντωμένα και σε ευθυγράμμιση κοιτώντας προς το έδαφος) αντ. ύπτιος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης. -ες.*** [ετυμ. < αρχ. ***πρανής / πρηνής*** «με το πρόσωπο προς τα κάτω» < ****προ-ηνής*** < ***προ-*** + ***-ηνής*** < ****ήνος*** / ****άνος*** «πρόσωπο» (όπως μαρτυ- ρείται στα σύνθ. ***άπ-ηνής. προσ-ηνής),*** λ. που συνδ. με σανσκρ. an- ana- «πρόσωπο, στόμα» (< *anas- «πρόσωπο»)], **πρηνισμός** (ο) η στροφή τού αντιβραχίου, ώστε ο αντίχειρας να κοιτά προς τα μέσα και η παλάμη προς τα κάτω.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < ***πρηνίζω*** < αρχ. ***πρηνής*** (βλ.λ.)]. **πρηνιστής** (ο) [1836] ανατ. καθένας από τους δύο μυς τού αντιβραχίου, που επιτρέπουν την κίνηση τού πρηνισμού.

{ετυμ. < μτγν. ***πρηνίζω*** < αρχ. ***πρηνής*** (βλ.λ.)|. **πρήξιμο** (το) {πρηξίματος [-ατα, -άτων} **1.** το οίδημα σε μέλος τού ανθριόπινου σώματος: ~ ***από τσίμπημα κοννονπιού / από διάστρεμμα*** συν. (λόγ.) διόγκωση 2. (ειδικότ.) το φούσκωμα τού σώματος λόγω κορεσμού (από κατανάλωση φαγητών ή ποτίον): ***έχω ~ στο στομάχι, γιατί παράφαγα*** 3. (οικ.-μτφ.) η μεγάλη ταλαιπωρία ή αγανάκτηση: τι ~ ***ήταν αυτό μέχρι να μον εγκρίνονν την άδεια!*** - (υποκ.) **πρηξίματά- κι** (το) (σημ. 1).

ΙΠΤΥΜ. Από τον αόρ. ***έ-πρηξ-α*** τού ρ. ***πρήζω*** και το επίθημα ***-ιμο*** (πβ. ***βάψ-ιμο. ψάξ-ιμο. διώξ-ιμο)***\.

Πρίαμος (ο) {-ου κ. -άμου} ο βασιλιάς τής Τροίας κατά τον Τρωικό Πόλεμο, ο πατέρας τού Έκτορα και τού Πάρη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Πρίαμος*** *ί* ***Ιλέρ(ρ)αμος*** (αιολ.) (ήδη μυκ. pi-ri-ja-me-ja), αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο (ίσως λυδ. προελ.). όπως επιμαρτυρείται από λ. με το ίδιο επίθημα (πβ. ***βάλσ-αμον. Πέργ-αμος)***\. **πριάπειος,** -α, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Πρίαπο, φαλ- λικό θεό τής γονιμότητας 2. (συνεκδ.) αυτός που στερείται σεμνότητας, εμφανώς ασελγής ΣΥΝ. αισχρό^ άσεμνος. Επίση;: **πριαπικός,** -ή, -ό.

πριαπισμός (ο) ΙΑΤΡ. η συνεχής και επώδυνη στύση τού πέους, συνήθ. χωρίς σεξουαλική επιθυμία, που συνιστά σύμπτωμα ασθένειας ή διαταραχής. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κύριος, -α, -ο.***

[ετυμ. μτγν. < ***πριαπίζω*** < ***Γlρίαπος.*** ονομασία φαλλικού θεού τής γονιμότητας. αγν. ετύμου, πιθ. μικρασιατ. δάνειο, όπως φαίνεται και από την παρουσία πόλεως με το όνομα ***Ιlρίαπος*** στην περιοχή τής Προποντίδας).

Πρίαπος (ο) {-ου κ. -άπου} ΜΥΘΟΛ. ιθυφαλλικός θεός τής γονιμότητας, γιος τού Διονύσου και τής Αφροδίτης.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν.. βλ. λ. ***πριαπισμός***]. **πρίγκιπας** (ο) {πριγκίπων}, **πριγκίπισσα** (η) [μεσν.] {πριγκιπισσών}

γόνος βασιλιά ή μέλος βασιλικής οικογένειας 2. ιστ. (κατά την Τουρκοκρατία) ευγενής ή ισόβιος ανώτατος ή ανώτερος αξιωματού- χος στις παραδουνάβιες ηγεμονίες: ***οι - Αλέξανδρος και Δημήτριος Υψηλάντης*** 3. ανώτατος άρχοντας ανεξάρτητου ή υποτελούς κράτους ή κρατιδίου: ο ***~ τού Μονακό*** **4.** (μτφ.) αυτός που διαθέτει λεπτούς τρόπους και ανώτερη συμπεριφορά ΣΥΝ. άρχοντας. Επίσης **(λαϊκ.-εκφραστ.) πριγκιπέσα (η).**

[ΕΤΥΜ. **< μτγν. *πρίγκιψ. -ιπος* < λατ. princeps, -cipis «άρχοντας, ηγεμόνας» < primus «πρώτος» + -ceps < capio «λαμβάνω». Η γρ. με *-η- (πρίγκηπας)* δεν έχει ετυμολ. βάση), πριγκιπάτο (το) ανεξάρτητο ή υποτελές κράτος ή κρατίδιο, τού οποίου ο ανώτατος άρχοντας φέρει τον τίτλο τού πρίγκιπα: το ~ *τού Λιχτενστάιν / τού Μονακό.***

[ΕΤΥΜ. **< μεσν.** *πριγκιπάτον* **< λατ. principatum «αρχή, ηγεμονία», ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. principatus < princeps (βλ. λ.** *πρίγκιπας*)]. **πριγκιπικός, -ή. -ό 11895) 1. αυτός που σχετίζεται με πρίγκιπα: -** *αξίωμα* **/ τίτλος / συνοδία 2. (μτφ.) αυτός που ταιριάζει σε πρίγκιπα, που διαθέτει τη μεγαλοπρέπεια, τον πλούτο που ταιριάζει σε άρχοντα: ~** *γεύμα* ΣΥΝ. **πλουσιοπάροχος, πλούσιος** ΑΝΤ'. **φτωχός, μίζερος.**

πριγκιπκ-ά / -ώς επίρρ.

Πριγκιποννήσια (τα) **συστάδα νησιών τής Ιϊροποντίδας κοντά στην Κωνσταντινούπολη.**

[ΠΤΥΜ. **< μεσν. *Πριγκιπόννησοι*, επειδή τα νησιά αυτά ήταν τόπος εξορίας επιφανών προσώπων (έκπτωτων βασιλέων, ευγενών κ.ά.). Η τουρκ. ονομασία Kizil Adalar σημαίνει «Ερυθρές Νήσοι»|. πριγκιπόπουλο (το), πριγκιποπούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. το παιδί πρίγκιπα ή πριγκίπισσας 2. πρίγκιπας / πριγκίπισσα νεαρής ηλικίας** ΦΡ. **γο** *πριγκιπόπουλο τού παραμυθιού* **βλ. λ. *παραμύθι* 3. (μτφ.) παιδί που μεγαλώνει στην πολυτέλεια και στην άνεση: *σαν* ~ το *μεγάλωσαν; τίποτα δεν τον έλειψε!*** ΣΥΝ. **αρχοντόπαιδο. πλουσιό- παιδο.**

[ΕΤΥΜ. **< *πρίγκιπας* + λεξικό επίθημα *-πονλο* (βλ.λ.)). πρίζα κ. (προφορ.) μπρίζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το σημείο (εγκατάσταση) ενός συστήματος καλωδιώσεως, από το οποίο μπορεί να γίνει λήψη ρεύματος για την τροφοδότηση ηλεκτρικών συσκευών: *βάζω* το *ραδιόφωνο στην* ~ || *βγάζω από την* ~ (συνδέω / αποσυνδέω από το ηλεκτρικό κύκλωμα) || *-για την τη/.εόραση ι το τηλέφωνο*** ΣΥΝ. **ρευματοδότης** · ΦΡ. *είμαι στην πρίζα* **είμαι συνεχώς σε εγρήγορση, σε κατάσταση έντασης. - - (υποκ.) πριζουλα (η).**

[ΕΤΥΜ. **< γαλλ. prise «λήψη», ουσιαστικοπ. μτχ. τ. τού** ρ. **prendre «λαμβάνω, παίρνω» (< λατ. prehendere / prendere)], πριζοδιακόπτης (Ο) {πριζυδιακοπτών} ο διακόπτης με τον οποίο ανάβουμε και σβήνουμε το φως. πριμ (το) {άκλ.} 1. η έκτακτη, πρόσθετη αμοιβή που παρέχεται σε κάποιον ως επιβράβευση για την απόδοσή του: *στους παίκτες δόθηκε ~ 100 εκατομμυρίων για την κατάκτηση τού τίτλου* [| *οι εργαζόμενοι πήραν ~ παραγωγικότητας*** ΣΥΝ. **δώρο, μπόνους 2. (στο χρηματιστήριο για χρεώγραφα Kat μετοχές) το τίμημα που διαμορφώνεται σε επίπεδα υψηλότερα των αρχικών.**

{ΕΤΥΜ. **< γαλλ. prime < λατ. praemium «βραβείο, έπαθλο» < *prae- emium cprae- «προ-» + -emium < emere «αγοράζω»[. πριμαντόνα (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} 1. η πρωταγωνίστρια μουσικού θεάτρου, η τραγουδίστρια που έχει πρώτο ρόλο 2. σοπράνο αναγνωρισμένης αξίας και με μεγάλη φήμη 3. (σκωπτ.-μειωτ.) η ματαιόδοξη και ιδιότροπη γυναίκα, που απαιτεί προνομιακή μεταχείριση.**

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. prima donna «πρώτη κυρία»], **πριμάτος** (ο) ΘΡΗΣΚ. ανώτατος λειτουργός τής Αγγλικανικής ή τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας· αρχιεπίσκοπος σημαντικής αρχιεπισκοπής (με μεγάλη ιστορία ή έκταση).

[ΙΠΥΜ. < μεσν. λατ. primatus < λατ. primas, -atis «ο καταγόμενος από τις πιο αρχοντικές οικογένειες» (< primus)], prima facie λατ. (προφέρεται *πρίμα φάκιε)* ελλην. *εκ πρώτης όψεως* · για γνώμες ή απόψεις που προκύπτουν από την πρώτη εντύπωση, τις πρώτες ενδείξεις.

πριμιτιβισμός (ο) ΚΑΛ. ΤΗΧΝ. **1. κάθε θεωρία ή τεχνοτροπία που υιοθετεί την επάνοδο σε καλλιτεχνικές μορφές ή αξίες πρωτόγονων ή πρώιμων πολιτισμών, αξιολογώντας τες ως ανώτερες ή υψηλότερης αισθητικής από τις αντίστοιχες τού σύγχρονου πολιτισμού 2. το σύνολο των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων ή το στυλ τής πρωτόγονης τέχνης** ΣΥΝ. **ναΐφ. – πριμιτιβιστής (ο) πριμίτιβίστρια (η), πριμιτιβιστικός, -ή, -ό.**

[ΕΙ ΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ. primitivisme < primitif (βλ. λ. *πριμιτίφ)].** **πριμιτίφ επίθ. {άκλ.} 1. (για αυτοδίδακτο καλλιτέχνη) αυτός που έχει απλοϊκή τεχνική, η οποία θυμίζει την τέχνη των παιδιών ή των πρωτογόνων** ΣΥΝ. **ναΐφ 2. χαρακτηρισμός των ζωγράφων τού τέλους τού Μεσαίωνα, κυρ. Ιταλών (Ντούτσο, Τσιμαμπούε, Τζότο κ.ά.).**

{ΕΤΥΜ. **< γαλλ. primitif < μτγν. λατ. primitivus, αρχική σημ. «πρωτότοκος», αργότερα «πρωτόγονος» (< λατ. primus «πρώτος»)|. πριμοδότηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων) 1. η οικονομική ενίσχυση (κάποιου) με πριμ: *η - των εξαγωγών καπνών 2.*** (γενικότ.) **η οικονομική ενίσχυση κάποιου, το πρόσθετο κέρδος 3. (μτφ.) η ενίσχυση, η ευνοϊκή αντιμετώπιση: *η - των καλών μαθητών με μεγάλους βαθμούς ακόμη και σε μαθήματα όπον έχονν μέτρια απόδοση.*** **πριμοδοτώ** ρ. μετβ. {πριμοδοτείς... [πριμοδότ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1. ενισχύω οικονομικά (κάποιον/κάτι) επιχορηγώντας μια παραγωγική του δραστηριότητα, λ.χ. καλύπτοντας μέρος τού κόστους παραγωγής προϊόντος ή αποδεσμεύοντάς το από φορολογικές επιβαρύνσεις (φόρους): *η κνβέρνηση πριμοδοτεί τις εξαγωγές καπνών /*** την ***παραγωγή αγροτικών προϊόντων*** ΣΥΝ. **επιχορηγώ 2.** (γενικότ.) **ενισχύω (π.χ. προσφέροντας πρόσθετο κέρδος): *θα πριμοδοτη- θούν οι μισθωτοί πον θα έχονν καλύτερη απόδοση*** |[(μτφ.) ***«η κατασταλτική αντιμετώπιση, όχι μόνο δεν περιορίζει την κατανάλωση ναρκωτικών, αλλά. αντιθέτως, την προωθεί και την προμοδοτεί»*** **(εφημ.) 3. (μτφ.) ευνοώ κάποιον με συγκεκριμένο τρόπο: *οι υπάλ?.ηλοι που έχουν καλές σχέσεις με τον διενθνντή πριμοδοτούνται με θετικές***

γι' αυτούς εκθέσεις.

[ΕΤΥΜ. < ***πριμ*** + συνδετικό φωνήεν ***-ο-*** + ***-δοτώ*** < ***δότης***\. **πρίμος,** -α, -ο **1.** (α) αυτός που είναι πρώτος ή γίνεται για πρώτη φορά· ΦΡ. *πρίμα βίστα* (ΐ) (για εκτέλεση μουσικού κομματιού) με την πρώτη ανάγνωση τής παρτιτούρας, χωρίς προετοιμασία: ***με την πείρα που έχει έβγαλε ολόκληρο το κομμάτι*** - (ii) (γενικότ.) με την πρώτη ματιά (β) αυτός που έχει πρωταγωνιστικό ρόλο: - ***μπαλλαρίνα*** (η πρώτη χορεύτρια μπαλλέτου) 2. *πρίμο* (το) (σε χορωδία, διωδία) η υψηλότερη, η πρώτη φωνή: ***τραγουδούσε πάντα*** - **3.** *πρίμα* (τα) (α) (σε ραδιόφωνο, στερεοφωνικά συγκροτήματα κ.λπ.) το σύστημα με το οποίο ρυθμίζεται η ένταση τού αναπαραγόμενου ήχου στις υψηλές συχνότητες, καθώς και (συνεκδ.) ο αντίστοιχος διακόπτης: ***ρυθμίζω τα*** - αντ. μπάσα (β) οι υψηλότεροι φθόγγοι μιας μελωδίας που συμβάλλουν στην επίτευξη τής αρμονίας: «5εν ***ακούγυνται καλά τα*** ~ ΛΝΤ. μπάσα.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***πρϊμος<*** λατ. primus «πρώτος»], **πρίμουλα** (η) ποώδες διακοσμητικό φυτό με άνθη σε διάφορα χρώματα, που φυτρώνει σε σκιερές περιοχές βουνών.

[ΕΤΥΜ. < νεολατ. primula < μεσν. λατ. primula (veris) «πρωτοφυές τής άνοιξης» < primula, θηλ. τού λατ. primulus «πρώτος. αρχικός»1. **primum vivere, deinde philosophari** λατ. (προφέρεται ***πρίμουμ βί- βερε, ντέιντε φΐλοζοψάρι)***· ελλην. ***πρώτα να ζεις, μετά να φιλοσοφείς**** πρώτα εξασφαλίζει κανείς την επιβίωση και μετά φιλοσοφεί, **primus inter pares** λατ. (προφέρεται ***πρίμους ίν-τερ πάρεςΥ*** ελλην. ***πρώτος μεταξύ ίσων*** (βλ. λ. ***ίσος).*** **πριν**[1] πρόθ. (+από) δηλώνει: **1.** το προτερόχρονο (κάτι προηγείται χρονικά σε σχέση με κάτι άλλο): ***τα σκέφτηκε όλα - από την τε/.ική απόφαση || θα τα πούμε - από τις εξετάσεις*** **[[** (κ. προφορ. +αιτ.) ~ ***το τέ- λος*** || ~ ***το καλοκαίρι*** | | ~ ***τις εκλογές*** αντ. μετά· φρ. *πριν την ώρα του / πριν τής ώρας του* (i) νωρίτερα από τον αναμενόμενο χρόνο: ***μεγάλωσε*** ~ ***της και έγινε σωστή γυναίκα*** (ii) για τον θάνατο κάποιου που δεν έχει ακόμα γεράσει. ***έφυγε (πέθανε - του*** **2.** τόπο (κάτι/κάποιος προηγείται στον χώρο σε σχέση με κάτι/κάποιον άλλο): ***θα κατεβώ λίγο*** ~ ***από τη διασταύρωση*** || (κ. προφορ. +αιτ.) ~ ***την π/^,ατεία θα δεις το μαγαζί του*** λντ. μετά. (Βλ. λ. ***πρόθεση.*** ΠΙΝ.).

ΙσϋΤΥΜ. < αρχ. ***πρί-ν*** (πβ. νύ-ν, ***πά/Λ-ν),*** που ανάγεται στη μηδενισμ. βαθμ. *pr- τού Ι.Η. *per-. μορίου δηλωτικού κατευθύνσεως με ευρύτατη διάδοση, και έχει ως ομόρρ. τα ***πρό, πρός. πέρα. παρά, περί*** κ.ά. **Η** πρόθ. πριν συνδ. με λατ. pri- (πβ. primus «πρώτος» < *pris-mos). αλβ. pa «πριν» (< *pari-), αρχ. πρωσ. prei «προς, παρά» κ.ά.|.

πριν... ή πριν σπό... - μετά... ή μετά από; Ηίναι προτιμότερο να αποφεύγουμε χρήσεις όπως *πριν τον πόλεμο* ή *πριν τη στάση τού λεωφορείου*, χρησιμοποκόντας το πριν από αντί τού απλού **πριν: *πριν από τον πόλεμο - πριν από τη στάση.*** **Στις περιπτώσεις αυτές το χρονικό και δευτερευόντως τοπικό επίρρημα πριν (ΐ'φυ/ε *πολλά χρόνια πριν - Λίγα βήματα πριν ήταν το σπίτι)* χρησιμοποιείται και ως πρόθεση. Όπως συμβαίνει δε με όλα τα συναφή επιρρήματα *(πάνω, κάτω. μπροστά, πίσω. ύστερα, έπειτα* κ.ά.). το επίρρημα συνοδεύεται από την πρόθεση από: *πριν από το μάθημα,* όπως *ύστερα από το μάθημα' πριν από το μαγαζί,* όπως *μπροστά από Ι πίσω από το μαγαζί* και όπως *πάνω από το σπίτι, κάτω από το τραπέζι* κ.τ.ό. Ο Αχιλλεύς Τζάρτζανος (*Νεοελληνική Σύνταξις,* τ. Β', σ. 235) παρατηρεί: *«Σύμφωνα μέ τή γνήσια δημοτική σύνταξι. γιανά έκφράζωμε τήν έννοια τού πρωτίτερα μέ τό μόριο πρίν, πρέπει, άν μέν γιά άφετηρία έχωμε κάτι πού σημαίνει τόπο ή κάτι πού σημαίνει ένα σταθερό χρονικο σημείο (Πάσχα, Χριστούγεννα, άνοιξις, καλοκαίρι, Σεπτέμβριος - αύγή. μεσημέρι, μεσάνυκτα κ.τ.τ.), νά χρησιμοποιούμε τό πριν άπό: Κάθεται εκατό βήματα πριν άπ' τό σπίτι μας. θά γίνει ό γάμος τους πριν άπ' τό Πάσχα. Σηκώθηκε κι έφυγε πριν άπ' τά μεσάνυχτα».* **Αλλιώς έχουν τα πράγματα με το μετά, που κύρια και αρχική ήταν η λειτουργία του ως πρόθεσης: *Ίλθαν μετά το μάθημα - Μετά το φαγητό βγήκαν στον κήπο.*** **ΕΕπειδή η πρόθεση *μετά* χρησιμοποιήθηκε και ως επίρρημα *(Ήλθαν δύο ώρες μετά - Μετά έφυγαν για το εξωτερικό).*** **όπως τα συναφή επιρρήματα που αναφέραμε πιο πάνω, ελέχθη και μετσ σπό** αντί τού απλού **μετά. που θα ήταν προτιμότερο: *Μετά από το μάθημα πήγαν στον κινηματογράφο*** **(αντι: *Μετά το μάθημα...).*** **Η μόνη περίπτωση κατά την οποία χρειάζεται το μετά από είναι με ουσιαστικά χωρίς προσδιορισμό (άρθρο, επίθετο, αριθμητικό) και με προσωπικές αντωνυμίες: *Μετά από συζήτηση που διήρκεσε τρεις ώρες, συμφώνησαν να υπογράψουν κοινή δήλωση - Μετά από σένα θα συναντήσουμε και άλλους.*** **Στις περιπτώσεις αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν αντίστοιχα επιρρήματα: *Ύστερα από συζήτηση... - Έπειτα από σένα...***

πριν[2] **σύνδ. (συχνά +να) εισάγει χρονική πρόταση που δηλώνει πράξη, η οποία συμβαίνει αφότου γίνει η πράξη που δηλώνει η κύρια: *θέλω να σου μιλήσω*** **- (να) *φύγεις!*** αντ. **αφού, αφότου**· φρ. **(παροιμ.)** *των φρονίμων τα παιδιά πριν πεινάσουν μαγειρεύουν* **βλ. λ. *φρόνιμος.***

[ετυμ. **Βλ. λ. *πριν[1].*** **πριν**[3] **επίρρ. 1. σε προηγούμενο χρόνο, νωρίτερα: *Τι μυυ είπες Δεν θυμάμαι!* || τι *είδες* - *και τρόμαξες;*** συν. **πρωτύτερα, προηγουμένως** αντ. **μετά, αργότερα 2. παλαιότερα, κατά το παρελθόν: *θυμάμαι ότι* ~ *οι άνθρωποι ήταν πολύ πιο αγνοί*** συν. **άλλοτε** αντ. **μετέπειτα 3.** *πριν* **(το) το παρελθόν: *το ~ φαντάζει πάντα πιο ρομαντικό* 4. (με τοπική σημασία) πιο μπροστά: *έπρεπε να είχαμε στρίψει έναν δρόμο*** [ετυμ. **Ηλ. λ. *πριν[1].*** **πρινάρι (το) (πριναρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το πουρνάρι (βλ.λ.).**

lΕΤΥjyi- < μεσν. ***πρινάριον,*** υποκ. τού αρχ. ***πρίνος*** (βλ.λ.)Ι* **πριναρόδεντρο** (το) το πουρνάρι.

πρινένιος, -ια. -ιο αυτός που έχει κατασκευαστεί από ξύλο πουρναριού. Επίσης πριναρήσιος. πρίνος (ο) (λόγ.) το πουρνάρι (βλ.λ.).

[ετυ.μ. < αρχ. ***πρίνος (ή),*** αγν. ετύμου, πιθ. μικρασιατικό δάνειο. Δεν θεωρείται πιθανή η σύνδεση με σλαβ. brinz «είδος δέντρου» ως παράλλ. δάνειο ούτε η υπόθεση περί πελασγικού δανείου), **πριόνι** (το) {πριον-ιού [-ιών[**1.** εργαλείο ή συσκευή που αποτελείται κατά κύριο λόγο από μία λεπτή μεταλλική οδοντωτή λεπίδα και χρησιμοποιείται κυρ. για την κοπή σκληρών αντικειμένων, υλικών με συνεχή και παλινδρομική κίνηση: ***ηλεκτρικό/ μηχανοκίνητο*** **~2.** (συνεκδ.) το πριονιστήριο (βλ.λ.). **—** (υποκ.) **πριονάκι** (το) (σημ. Ι). ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***πριόνιυν.*** υποκ. τού αρχ. ***πρίων (ό)*** < ρ. ***πρίω*** «πριονίζω, κόβω» < ****πρίσ-ω*** / ****πρίσ~]ω.*** αβεβ. ετύμου. ίσως < 0. *pri-, που οδηγεί στην ευρέως διαδεδομένη J.E. ρίζα *per- (πβ. αρχ. ***πείρω*** «διαπερνώ, τρυπώ». βλ. λ. ***περ-όνη, πόρ-πη*** κ.ά.), αλλά η παρουσία τού -i- παραμένει δυσεξήγητη. Λιγότερο πιθ. είναι η σύνδεση με αλβ. prish «καταστρέφω. σπάζω». Ομόρρ. ***πρισ-μα}.*** **πριονίδι** (το) {πριονιδ-ιού | -ιών} (συνήθ. στον πληθ.) οι πολύ λεπτές φλούδες ξύλου που αποκόπτονται κατά το πριόνισμά του, τα αποξέ- σματά του.

ΙLΤΥΜ. < ***πριόνι*** + παραγ. **επίθημα *-ίδι*, πβ. *ροκαν-ίδι. πιστυλ-ίδι}.***

πριονίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.Ι {πριόνισ-α, -τηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) κόβω με πριόνι: ~ *τα κλαδιά / τυ δέντρυ*· φρ. *πριονίζω την καρέκλα (την πολυθρόνα, τη θέση κ.λπ.)* **(κάποιου) υπονομεύω κάποιον, για να χάσει τη θέση που έχει: *δυσαρεστημένα στελέχη τού κόμματός του του πριονίζουν την καρέκλα διαδίδοντας φήμες πυυ τον εκθέτουν*** συν. **υποσκάπτω ♦ 2. (αμετβ.) χρησιμοποιώ το πριόνι, για να κόψω κάτι: *μαθαίνω να - σωστά.*** **πριόνισμα (το) {πριονίσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το κόψιμο με πριόνι: το ~ του ξύλου 2. (μτφ.-σπάν.) η υπονόμευση: *το ~ τής θέσης ι τής καρέκλας του.*** **Επίσης πρϊόνιση (η), πριονιστήριο (το) [Ι862| {πριονιστηρί-ου | -ων} μηχανή ή εργαστήριο εξοπλισμένο με μηχανές για το μηχανικό πριόνισμα κορμών δέντρων, για την κατασκευή καδρονιών. σανίδων κ.λπ. πριονιστής (ο) [1889] εργάτης εξειδικευμένος στο πριόνισμα ξύλων.**

στον χειρισμό μηχανικών πριονιών: ~ ***τυύ ναυπηγείου.*** **πριονιστός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει κοπεί με πριόνι **2.** αυτός που έχει οδοντωτό σχήμα με εγκοπές και προεξοχές που σχηματίζουν δόντια, όπως τού πριονιού συν. πριονωτός. **—πριονιστά** επίρρ. **πριονοειδής,** -ής, -ές [μτγν.] (πριονοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που είναι οδοντωτός, όπως το πριόνι συν. οδοντωτός, πριονωτός. **— πριονοειδώς** επίρρ. [μτγν.Ι. σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες.*** **πριονοκορδέλα** (η) |χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ηλεκτρική (ή εσωτερικής καύσεως) μηχανή για την κοπή ξύλων με κύριο εξάρτημα μία χαλύβδινη, οδοντωτή ταινία, η οποία περιστρέφεται σαν ιμάντας· το μηχανικό πριόνι συν. πριονοταινία 2. το παραπάνω εξάρτημα τής μηχανής. η πριονωτή κορδέλα, **πριονόμυλος** (ο) το πριονιστήριο (βλ.λ.). **πριονοταινία** (η) Ιπριονοταινιών} η πριονοκορδέλα (βλ.λ.). **πριονωτός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που έχει χαρακτηριστικές εσοχές και εξοχές σχηματίζοντας εγκοπές (δόντια σαν αυτά τού πριονιού): ~ ***μαχαίρι*** συν. οδοντωτός, πριονιστός. **— πριονωτά** επίρρ. **πρίσμα** (το) {πρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. διαφανές στερεό σώμα με συνήθ. τριγωνική βάση. που προκαλεί τη διάθλαση φωτεινής ακτίνας σε φάσμα ή την αντανάκλασή της **2.** ΓΕΩΜ. στερεό σώμα (σχήμα) που οι δύο βάσεις (έδρες) του είναι παράλληλες και πολύγωνες και οι πλευρές του παραλληλόγραμμα 3. (μτφ.) η οπτική γωνία υπό την οποία βλέπει, κρίνει, αξιολογεί κανείς (κάτι/κάποιον): ***υπό το ~ των νέων εξελίξεων θα επανεξεταστεί η στάση τής χώρας μας στη βοσ- νιακή κρίση*** συν. οπτική, άποψη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πρίσμα,*** αρχική σημ. «πριονίδι - τραύμα από πριόνισμα», < ***πρίω*** «πριονίζω, κόβω», για το οποίο βλ. λ. ***πριόνι.*** Η σημ. τού γεωμετρικού πρίσματος μαρτυρείται για πρώτη φορά στον Ευκλείδη (3ος αι. π.Χ.), ενώ η μτφ. χρήση οφείλεται σε απόδ. τού γαλλ. prisme]. **πρισματικός,** -ή, -ό [1889] 1. αυτός που προκύπτει μέσω πρίσματος: ~ ***ανάλυση φωτός / φάσμα / χρώματα / αντανάκλαση*** **2.** αυτός που έχει κατασκευαστεί ή αποτελείται από πρίσματα: - ***διόπτρα ι γυαλιά / φακοί*** 3. αυτός που έχει το σχήμα πρίσματος: ~ ***κατασκευή*** ΣΥΝ. πρισματοειδής. **— πρισματικ-ά / -ώς** [1888 [επίρρ. **πρισματοειδής,** -ής, -ές [1766] {πρισματοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει πρισματικό σχήμα ΣΥΝ. πρισματικός **2.** *πρισματοειδές* (το) πολύεδρο με παράλληλες βάσεις και πλευρές, που έχουν σχήμα τραπεζίου, παραλληλογράμμου ή τριγώνου. **—πρισματοειδώς** επίρρ. «■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.***

Πρίστίνα (η) η πρωτεύουσα τού Κοσσυφοπεδίου.

[ΕΤΥΜ. < **σερβοκρ.** Pristina, **από τον ομώνυμο ποταμό τής περιοχής, αγν. ετύμου|.**

πριτς επιφών. (οικ.-εκφραστ.) **1.** (ως κοροϊδευτική ή και υποτιμητική προς τον άλλον απάντηση, όταν μας ζητάει κάτι) σιγά. τι λες καλέ: ***-Θα μου δώσεις λίγο παγωτό; —! || - πυυ θα'ρθω, έχω κι άλλα πράγματα να κάνω*** **· ΦΡ.** *κάνω πριτς (σε κάποιον)* (οικ., ως εκφραστική δήλωση άρνησης) αρνούμαι κάτι (σε κάποιον) ανασηκώνοντας τον αγκώνα και χτυπώντας τον, συνήθ. ελαφρά, με την παλάμη τού άλλου χεριού συνοδεύοντας τη χειρονομία με τη λέξη «πριτς»: ***Μου λέει: «θα πας να μου κόψεις τα εισιτήρια;», και του κάνω κι εγώ «πριτς»!*** **2.** (στη γλώσσα των νηπίων) η πορδή.

Ιετυμ. **Ηχομιμητ. λ.|. πριτσιναδόρος (ο) εργαλείο με το οποίο καρφώνονται πριτσίνια.**

ΙΕΤΥΜ. **< *πριτσίνι + -αδόρος φλ.λ.)|. πριτσίνι** (το) {πριτσιν-ιού | -ιών} **είδος καρφιού που χρησιμοποιείται στη συναρμογή μεταλλικών ελασμάτων.**

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. pertain < περσ. parCTn]. **πριτσινώνω** ρ. μετβ. {πριτσίνω-σα. -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) συνδέω μεταλλικά ελάσματα με πριτσίνια. **– πριτσίνωμα** (το), **πριχού** επίρρ. (διαλεκτ.-λογοτ.) προτού, πριν: ***κηλοστεριώσεις, κιό- λας σε γύρεψα»*** (Αργ. Εφταλιώτης).

Ιετυμ. < όψιμο μεσν. ***πριχού***, αβεβ. ετύμου.Έχουν διατυπωθεί οι εξής υποθέσεις: (α) από συμφυρμό τού ***πρίν*** και **τυ**ὺ λατ. prius (παράλλ. τ. τού prior, -oris «πρότερος. προγενέστερος»), μέσω μεταβολών ***πριού> πριγοϋ*** (ευφωνικό ***-γ-) > πριχού*** (αηχοποίηση) (β) από το αρχ. ***πρίν ή > *πρϊ̈(ν) γ ή*** (ευφωνικό -/-), > ***πριγοϋ*** (κατά το ***προτού)*** > ***πριχού*** (αηχοποίηση) (γ) < αρχ. ***πρίν*** + χρον. ***ού*** (πβ. ***εως ού, μέχρις*** ού) μέσο) τ. ****πρι(γ)χού*** < ****πριν-χού***, κατά **τα *ά/.λαχύ, παντα-χού, πολλα-χού*** κ.τ.ό.].

προ πρόθ. (λόγ.) (+γεν.) δηλώνει: 1. το προτερόχρονο (πριν από. νωρίτερα από): *οι εργασίες τής κοινοβουλευτικής ομάδας διεκόπησαν έναν μήνα - των εκλογών || υπεβλήθη σε ιατρικές εξετάσεις ~ ενός έτους*· φρ. (α) *προ Κριατού* **(συντομ. π.Χ.) πριν από τη γέννηση τού Χριστού, για την ιστορική χρονολόγηση: *η μάχη τού Μαραθώνα έγι- νε το 490 π.Χ.* (β)** *προ πολλού* ***(πρό πολλού.*** **Ηροδ. 7. J 30) εδώ και πολύ καιρό: *έχει αλλάξει σπίτι - και δεν μπορώ να βρω τη νέα του διεύθυνση* (γ)** *προ ολίγου* ***(πρό ολίγου,*** **Πλουτ. *Πομπήιος* 73) πριν από λίγο χρονικό διάστημα: *ήταν εδώ είχε όμως δουλειά και έφυγε* (δ)** *προ αμνημονεύτων χρόνων* **πριν από μεγάλο χρονικό διάστημα: *αυτό έχει γίνει εσύ τώρα το 'μαθές;* (ε)** *προ ημερησίας διατάξεως* **πριν από το καθορισμένο πρόγραμμα: *αποφασίστηκε να γίνει στη Βου?.ή συζήτηση ~* (στ)** *προ καιρού* **πριν από κάποιο χρονικό διάστημα: *συναντηθήκαμε τυχαία ~* (ζ)** *προ ημερών* **πριν από κάποιες μέρες 2. τόπο: κάποιος/κάτι βρίσκεται μπροστά από κάτι άλλο: *ο Αννίβας έφτασε ~ των πυλών τής Ρώμης || εχθροί ~ των τειχών* |[*ο Χ. - τού Ψ. πρόλαβε και έδιωξε τη μπάλα*· ΦΡ. (α) έχω** *προ οφθαλμών* **έχω μπροστά στα μάτια μου ή έχω υπ' όψιν μου: *έχω ~ τις δη?.ώσεις σας για τα εθνικά θέματα* (β)** *προ τετελεσμένου (γεγονότος) / προ τετελεσμένων (γεγονότων)* **μπροστά σε οριστικό γεγονός: *όταν μας ενημέρωσε για τις πράξεις του, μας έφερε ~* 3. (γενικότ.) εν όψει γεγονότος / καταστάσεως: ~ *τού διαφαινομένου σκανδάλου υποχώρησε || ~ τής σθεναρός αντιστάσεως αναγκάστηκε να υποχωρήσει* · ΦΡ. (α)** *προ παντός* **βλ. λ. *προπαντός* (β)** *προ πάντων* **βλ. λ. *προπάντων.* (Βλ. λ. *πρόθεση*, ΠΙΝ.).**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < Ι.Ε.** *pro- **«μπροστά από. πριν από» (μεταπτωτ. βαθμ. τού Ι.Ε.** *per-, **μορίου δηλωτικού κατευθύνσεως με ευρύτατη διάδοση, βλ. λ. *παρά, περί. πέρα* κ.ά.), πβ. σανσκρ.** pr&, **λατ.** pro. **αρχ. γερμ.** fir- **(> γερμ.** ver-), **λιθ.** pra, **αρχ. σλαβ.** pro- **κ.ά. Ομόρρ. *πρύ-ς, πρόσ-θεν, προ-τοϊ. πρό-τερος, πρώ-τος* κ.ά.]. προ- κ. πρό- α' συνθετικό που δηλώνει: 1.(στον χώρο) την έννοια τού «μπροστά»: *πρό-ποδας, προ-πύλαια. προ-χωρώ* 2. (στον χρόνο) από πριν. εκ των προτέρων: *προ-εξοφλώ, προ-ειδοποιώ. προ-ετοιμάζω, προαισθάνομαι, προ-βλέπω, πρό-ωρος* 3. (α) προτεραιότητα στην τάξη. στη σειρά: *προ-πάππος, προ-πορεύομαι. προ-δρομος* (β) γρηγορότερη εκτέλεση, ολοκλήρωση πράξης: *προ-φταίνω, προ-λαβαίνω. προ-κάνω* (γ) πρώτο στάδιο διαδικασίας, αρχικό μέρος συνόλου: *πρό-λογος. προ-οίμιο* (δ) πρωτοκαθεδρία, ιεραρχική ανωτερότητα: *προ-ϊστάμενος* (ε) (επιτατ.) με εντονότερο τρόπο, αδιαμφισβήτητα, ευλόγως: *προ-φα- νής, πρό-δηλος* (στ) εκλογή ή επιλογή: *προ-κρίνω. προ-αίρεση.*

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. *πρό* (βλ.λ.) και δεν υφίσταται έκθλιψη κατά τη σύνθεση]. **προαγαγω** (να/θα) ρ. προάγω

προαγγελία (η) Ιμτγν.Ι {προαγγελιών} η εκ των προτέρων αναγγελία γεγονότος που πρόκειται να συμβεί: ~ *γάμου / θυέλ/.ης / καταιγίδας* ΣΥΝ. **προαναγγελία, προειδοποίηση, προμήνυμα. προαγγέλλω** ρ. μετβ. {αρχ.Ι {προήγγειλα, προαγγέλθηκα, προηγ- γελμένος} (λόγ.) προαναγγέλλω (βλ.λ.): *η διοίκηση προαγγέ.λει την ίδρυση νέων παραρτημάτων τής τράπεζας.* **– προάγγελμα** (το) [■μτγν.].

προάγγελος (ο/η) Ιμτγν.] {προαγγέλ-ου | -ων. -ους} αυτός που προαγγέλλει ή μέσω τού οποίου προαγγέλλεται (κάτι): *το χε?αδόνι είναι ~ τής άνοιξης* |[*το επεισόδιο αυτό είναι - μιας ευρύτερης σύγκρουσης μεταξύ των δύο κρατών.* **προαγγελτήριος, -α. -ο προαγγελτικός (βλ.λ.). προαγγελτικός, -ή. -ό** [μτγν.] αυτός μέσω τού οποίου προαγγέλλεται κάτι ΣΥΝ. **προαγγελτήριος. –προαγγελτικ-ά / -ώς** επίρρ. **προαγΐ̈άζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {προαγίασ-α, -τηκα κ. -θηκα. -μένος κ. προηγιασμένος} (λόγ.) ΕΚΚΛΗΣ. **αγιάζω εκ των προτέρων (κάτι)** · εύχρ. κυρ. στη μτχ. *προηγιασμένος,* **-η, -ο** (βλ.λ.). **προαγορά** (η) **i18971 η εκ των προτέρων καταβολή χρημάτων και αγορά εμπορεύματος, προϊόντος, που θα παραδοθεί ή θα χρησιμοποιηθεί από τον αγοραστή σε καθορισμένο (συμφωνημένο) χρόνο:** ~ **εισιτηρίων** ΣΥΝ. **κράτηση** ΑΝΤ. **προπώληση.**

[Γ.ΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. preuchat]. προαγοράζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {προαγόρασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μέ- νος} καταβάλλω εκ των προτέρων τα χρήματα για την αγορά (προϊόντος ή εμπορεύματος, που θα μου παραδοθεί ή θα χρησιμοποιήσω σε συμφωνημένο χρόνο: ***- τα εισιτήρια για μια συναυλία*** ΣΥΝ. **κρατώ** ΑΝΤ. **προπωλώ.**

προάγω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {πρυή-γαγα (να/θα προαγάγω. μτχ. προαχθείς, -είσα. -έν). -χθην. -ης, -η..., -γμένος} (λόγ.) 1. ωθώ (κάποιον/κάτι) στην εξέλιξη και στην πρόοδο, ενισχύω την ανάπτυξη ή την εμπέδωσή του: *τέτοιες εμπρηστικές δηλώσεις δεν προάγουν το κλίμα φι/.ίας και συ νεργασίας των δύο χωρών* ΣΥΝ. ενισχύω, βελτιώνω, βοηθώ, αναπτύσσω ΑΝΤ. υπονομεύω 2. (α) (για αξιωματούχο) εγκρίνω τη μετάβαση σε ανώτερη ιεραρχική βαθμίδα: ***προήχθη σε συνταγματάρχη / σε διευθυντή τής εταιρείας*** (β) (για μαθητή) προβιβάζω: ***πέρασε τα μαθήματα και κατάφερε να προαχθεί στην τρίτη λυκείου.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή***-

προαγωγή (η) [μτγν.[**1.** η ώθηση στην εξέλιξη. στην πρόοδο: **- *των διμερών σχέσεων / τού κλίματος εμπιστοσύνης / των τεχνών / των εθνικών συμφερόντων*** συν. αναβάθμιση αν ί. υποβάθμιση **2.** (για πρόσ.) (α) η άνοδος σε ανώτερη ιεραρχική βαθμίδα (τάξη, κατηγορία κ.λπ.): ***παίρνω -*** [[***η ~ του*** σε ***στρατηγό ι σε διευθυντή*** (β) *προαγωγές* (οι) τα αποτελέσματα των κρίσεων από ειδικό σώμα / επιτροπή αξιολόγησης για την άνοδο ή τη στασιμότητα σε ιεραρχία: ***ανακοινώθηκαν οι ~ υπαλλήλων για το νέο έτος*** (γ) (για μαθητή, σπουδαστή) ο προβιβασμός στην επόμενη τάξη. **προαγωγικός,** -ή, -ό [J897] **1.** αυτός που συμβάλλει στην πρόοδο κάποιου πράγματος: ***ενέργειες προαγωγικές τής φι/Jac των δύο λαών*** 2. αυτός που σχετίζεται με τη μετάβαση σε άλλη ιεραρχική ή εκπαιδευτική βαθμίδα: ~ ***κρίσεις αξιωματικών || ~ εξετάσεις μαθητών.*** **– ττροαγωγικ-ά / -ώς** επίρρ. **προαγωγός** (ο/η) (λόγ.) το πρόσωπο που εξωθεί κάποιον στην πορνεία συν. (!) νταβατζής. μαστροπός.

[f.tym. αρχ. < ***προάγω].*** **προαίρεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων) (λόγ.) **1.** (α) η πρόθεση για κάτι: ***ενήργησε με αγαθή*** - συν. επιθυμία, διάθεση, πρόθεση· φρ. *κατά προαίρεση* ***(κατά προαίρεσιν,*** Αριστοτ. ***Μετά τά Φυσικά*** **1015a)** χωρίς εξωτερικό καταναγκασμό ή καθοδήγηση, σύμφωνα με την ελεύθερη βούληση (κάποιου) (β) νομ. *σύμφωνο προαιρέσεως* συμφωνία βάσει τής οποίας ο ένας συμβαλλόμενος αναλαμβάνει υποχρέωση. εφόσον αποφασίσει στο μέλον την κατάρτιση μίας συμβά- σεως. να προτιμήσει τον αντισυμβαλλόμενό του υπό τον όρο ότι δεν θα υπάρξει ευνοϊκότερη προσφορά από τρίτο πρόσωπο συν. σύμφωνο προτιμήσεως 2. ΦΙΛΟΣ, ο γενικός, εσωτερικός προσανατολισμός τού ατόμου, με βάση τον οποίο αποφασίζει εκάστοτε περί τού πρακτέου. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αίρω.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***προαίρεσις*** < ***προαιρούμαι*** (βλ.λ.)Ι- **προαιρετικός,** -ή. -ό [αρχ.] αυτός που προκύπτει ή εξαρτάται από την ελεύθερη βούληση ή επιλογή κάποιου, που δεν είναι υποχρεωτικός: ***η συμμετοχή στη δημοσκόπηση είναι ~ || η ψηφοφορία στις φοιτητικές εκλογές είναι*** - συν. εκούσιος, θεληματικός, εθελοντικός αντ. υποχρεωτικός. · - **προαιρετικ-ά /-ώς** [μτγν] επίρρ. **προαιρούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {προαιρείσαι...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχω την προαίρεση, τη βούληση ή την επιθυμία· στις φρ. (α) (σε εράνους) *ό,τι προαιρείσθε* ό.τι θέλετε, ό.τι έχετε ευχαρίστηση (β) **όπως** *προαιρείσθε* όπως επιθυμείτε, όπως προτιμάτε. ·** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός, αίρω.***

[Κτυμ. < αρχ. ***προαιρούμαι (·έο-),*** μέσ. ενεστ. τού ρ. ***προαιρώ*** «προλαβαίνω. σκοτώνω πρώτος» < ***προ-*** + ***αίρώ (-έω)*** «αρπάζω, συλλαμβάνω, κυριεύω» (ενώ το μέσο ***αίρούμαι*** «εκλέγω / -ομαι. προτιμώ»). Π σημ. «προτιμώ» ήδη αρχ.[. **προαισθάνομαι** ρ. μετβ. αποθ. |αρχ.] {προαισθάνθηκαί διαισθάνομαι (κάτι που επίκειται). προτού εκδηλωθεί ή γίνει αντιληπτό: ~ ***κίνδυνο*** / ***συμφορά.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** **προαίσθημα** (το) **]1**835] {πρωαισθήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** ό,τι διαισθάνεται κανείς ότι πρόκειται να συμβεί, αυτό που προαισθάνεται ότι επίκειται: ***έχω ένα καλό*** / ***κακό*** - ΣΥΝ. προαίσθηση 2. ιαγρ. (περι- ληπτ.) το σύνολο των συμπτωμάτων που προϊδεάζουν για την προσβολή από νόσο.

προαίσθηση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} **το να προαισθάνεται κανείς (κάτι που θα συμβεί). το να έχει προαίσθημα (για κ-άτι): *είχα (μια) ~ ότι είχε γυρίσει πίσω και πράγματι, όταν έφθασα στο σπίτι, τον βρήκα εκεί.* προαιώνιος, -α. -ο [μτγν.] 1. (κυρ. για τον Θεό) αυτός που υπάρχει πριν από τον καταμετρημένο χρόνο, πριν από τους αιώνες 2. (μτφ.) αυτός που χρονολογείται, που θεωρείται ότι υφίσταται με συγκεκριμένη ιδιότητα από πολύν καιρό: *οι ~ εχθροί μας || το ~ μίσος μεταξύ των δύο εθνών.* - προαιώνια / προαιωνίως** [μεσν.Ι **επίρρ. προακτέος, -α. -ο αυτός που είναι άξιος να προαχθεί: *πίνακας - μαθημάτων.***

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ουδ. ***προακτέον.*** τ. ρηματικού επιθ. τού αρχ. ***προάγω\.*** **προαλείφομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {προ-αλείφθηκα. -ηλειμμένος} (λόγ.) προετοιμάζομαι για ένα έργο, κάνω τις προπαρασκευαστικές κινήσεις για την ανάληψη αποστολής, ρόλου, αξιώματος κ.ά.: ***οι φήμες τον θέλουν να προαλείφεται για διάδοχος τού προέδρου || ~ για την αρχηγία τού κόμματος*** ΣΥΝ. προπαρασκευάζομαι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

ΙΙΤΥΜ. **μτγν., αρχική σημ. «αλείφομαι (με λάδι) πριν εισέλθω στην παλαίστρα». < *προ-* + *άλείφω / -ομαι].* προάλλες [1889] οι προηγούμενες ημέρες · στη φρ.** *τις προάλλες* **(επιρρ. φρ.) προ ημερο>ν. πριν από μερικές μέρες (προκειμένου να μην καθοριστεί πόσες): *τον είδα ~ στον δρόμο.***

[ετυμ. < ***προ-*** + ***άλλες*** (ενν. ***ημέρες),*** απόδ. των γαλλ. **I'auire jour, ces jours dernicrs[.**

προαναγγέλλω ρ. μετβ. [μτγν.] {προανήγγειλα, προαναγγέλθηκα (λόγ. μτχ. προαναγγελθείς, -είσα, -έν). προανηγγελμένος] ειδοποιώ εκ των προτέρων για (κάτι), αναγγέλλω (κάτι που πρόκειται να συμβεί): ***είχε προαναγγείλει την αποχώρησή του εδώ και τρεις μήνες*** **][«Το *χρονικό ενός προαναγγελθέντος θανάτου»*** **(μυθιστόρημα τού Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες) [[*οι συγγραφείς προαναγγέλλουν την έκδοση και δεύτερου βιβλίου για το επίμαχο θέμα* ΣΥΚ. προαγγέλλω, προ-**

μηνύω, προειδοποιώ, **προαναγγελία** (η) 11891] {προαναγγελιών} η εκ των προτέρων ειδοποίηση ή γνωστοποίηση (γεγονότος που πρόκειται να συμβεί): ***η - τής αποχώρησής του θεωρήθηκε πολύ πρώιμη*** **[[** ***επίσημη ~ για την ίδρυση νέου κόμματος*** ΣΥΝ. προαγγελία, **προανακρίνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {προανέκρινα, προανακρίθηκα} διεξάγω προανάκριση (κάποιου), **προανάκριση** (η) j!833 | {-ης κ. -ίσεως ι -ίσεις, -ίσεων} νόμ. η προκαταρκτική ανάκριση για την πιστοποίηση αξιόποινης πράξης, κατ' αντιδιαστολή προς την τακτική ανάκριση: ***διετάχθη ~ κατόπιν εντολής τού εισαγγελέα || διεξάγω ~.*** **προανακριτικός,** -ή. -ό [1880J αυτός που σχετίζεται με την προανάκριση: **-** ***διαδικασία / εξέταση.***

προανάκρουση (η) [μτγν.I {-ης κ. -ούσεως | -θύσεις, -ούσεων} **1.** το προανάκρουσμα (βλ.λ.) 2. στην αρμονία τής μουσικής, είδος ξένου φθόγγου (βλ.λ.), η προήγηση (βλ.λ.). **προανάκρουσμα** (το) 11851] {προανακρούσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** μουσ. σύντομο, εισαγωγικό μουσικό κομμάτι, που προηγείται εκτενέ- στερης σύνθεσης: **~** ***στους «Ψαλμούς τού Δαβίδ», τού Ανδρέα Νεζερί- τη*** ΣΥΝ. πρελούδιο. προοίμιο **2.** (μτφ.) κάθε. ενέργεια που προϊδεάζει ή προειδοποιεί για επόμενη σημαντικότερη ή πιο σοβαρή: ***εκτιμά πως αυτές οι επιμέρους συγκρούσεις δεν είναι παρά το - μιας γενικευμέ- νης σύρραξης*** ΣΥΝ. προάγγελος, πρελούδιο, προοίμιο. **— προανα- κρουω** ρ. |μτγν.|. [ΕΤΥΜ. **<** μτγν. ***προανακρούω / -ομαι*** «εισάγω σε μουσικό έργο (για πρελούδιο)» **< *προ- + άνα- + κρούω / -ομαι].*** **προαναφέρω** ρ. μετβ. [μτγν.I {προανέφερα, προαναφέρθηκα (μτχ. προαναφερθείς. -είσα. -έν)} αναφέρω (κάτι) πριν από κάτι άλλο: ***όπως έχω ήδη προαναφέρει, τα προβλήματα θα αυξηθούν || το συμπέρασμα που προκύπτει από τα προαναφερΟέντα...*** ΣΥΝ. προλέγω. **— προανα- φορά** (η) [μτγν.].

προανάφλεξη (η) {-ης κ. -έξεως | -έξεις, -έξεων} ΤΕΧΝΟΛ. (κυρ. για μηχανές αυτοκινήτων) ανάφλεξη στο μπουζί (αναφλεκτήρα) κυλίνδρου μηχανής εσωτερικής καύσεως, προτού το καύσιμο συμπιεστεί στον μέγιστο βαθμό (νεκρό σημείο).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. pre-ignition), **προάνθρωπος** (ο) 11893] {πρυανθρο>π-ου | -ων. -ους} ΒΙΟΛ. (κατά τη θεωρία τής εξέλιξης) κάθε ζώο που υπήρξε πρόγονος τού ανθρώπου και ήταν ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ ανθρωποειδών και ανθρώπου ΣΥΝ. πιθηκάνθρωπος. ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. prounthropu*]. **προαπαγορεύω** ρ. μετβ. Ιμτγν.I {προαπαγόρευ-σα. -θηκα. -μένος! απαγορεύω (κάτι) εκ των προτέρων: ***προαπαγόρευσαν την είσοδο στο κοινό για την αποφυγή επεισοδίων || προαπαγόρευσαν τη δημοσίευση τής προκήρυξης των τρομοκρατικών οργανώσεων. - -*** **προαπαγόρευση** (η).

προαπαιτώ ρ. μετβ. [μτγν.I {προαπαιτείς... [προαπαίτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα) απαιτώ από πριν. αξιώνω εκ των προτέρων φρ. *προαπαιτού- μενα μαθήματα* (στο πανεπιστήμιο) τα μαθήματα που πρέπει να έχει περάσει ο υποψήφιος υποχρεοπικά, προκειμένου να εξεταστεί σε άλλα μαθήματα.

προαπαλλάσσω ρ. μετβ. [μτγν.] {προαπήλλα-ξα, προαπαλλά-χθηκα (καθημ. -χτηκα. -γμένος} (λόγ.) απαλλάσσω εκ των προτέρων (κάποιον).

προαπάντημα (το) [μτγν.] {προαπαντήμ-ατος [-ατα, -άτων} η προϋπάντηση (βλ.λ.).

προαπαντώ ρ. μετβ. [αρχ.] {προαπαντάς... | προαπάντ-ησα, -ώμαι. -ήθηκα, -ημένος) **1.** απαντώ (σε κάτι) προτού ερωτηθώ γι' αυτό: ***η το- ποθέτησή του υπήρξε πλήρης και ουσιαστικά όλες οι μετέπειτα ερω- τήσεις είχαν προαπαντηθεί*** · **2.** προϋπαντώ, **προαποβιώνω** ρ. αμετβ. {προαπεβίωσα} αποβιώνω πριν από κάποιον άλλον.

προαποβίωση (η) [1851] {-ης κ. -ίσεως | -ώσεις, -ώσεων} ο θάνατος προσώπου που προηγείται τού θανάτου άλλου προσώπου: ***λόγω τής ~ τού πατέρα του κληρονόμησε αυτός όλη την περιουσία τού παππού του.***

προαπόδειξη (η) [μτγν.I {-ης κ. -είξεως | -είξεις, -είξεων) ΝΟΜ. η προσκομιδή αποδεικτικών μέσων πριν από την έναρξη τής αποδεικτικής διαδικασίας.

προαποστελλω |αρχ.| κ. (καθημ.) **προαποστέλνω** ρ. μετβ. {προα- πέστ-ειλα, -άλην. -ης, -η..., -αλμένος) αποστέλλω (κάτι/κάποιον) σε ορισμένο σημείο πριν μεταβώ ο ίδιος εκεί ή πριν από άλλο γεγονός: ***προαπέστειλαν με φαξ τα συμβόλαια, ώστε να μη χρονοτριβούν κατά την εκεί παραμονή τους.*** **προαποστολή** (η) {1893[**1.** η εκ των προτέρων αποστολή (προσώπου ή πράγματος) 2. (συνεκδ.) ό.τι προαποστέλλεται.

προαποφαίνομαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] {προαποφάνθηκα (λόγ. πρυ- απεφάνθην. -ης. -η...)} (λόγ.) αποφαίνομαι για ένα ζήτημα εκ των προ- τέρων, προτού το μελετήσω ή προτού αποφανθεί το αρμόδιο πρόσωπο ή όργανο: ***τα τηλεοπτικά κανάλια έχουν προαποφανθεί για την ενοχή των κατηγορουμένων.*** σχολιο ***αποθετικός.*** **προαποφασίζω** ρ. μετβ. [1766] {προαποφάσισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} αποφασίζω εκ των προτέρων: ***είχαν προαποφασίσει σε ποιον θα ανέθεταν το έργο· η συζήτηση έγινε απλώς για τους τύπους.*** **προάριστο(ν)** (το) [1846] {προαρίστ-ου] -ων} (στον στρατό) σύντομο γεύμα που δίνεται λίγες (όρες μετά το πρωινό και πριν από το γεύμα. [ετυμ. **<** ***προ-*** **+** αρχ. ***άριστον«***μεσημεριανό γεύμα» **<** ****αΐ̈ερι-δ-τον*** **<** ****αιε-ρι-*** (> Χάρ/ / ***ήρι*** «νωρίς το πρωί», πβ. γοτθ. air, αρχ. σκανδ. ar) **+** ***-(ε)δ-*** (ρ. ***έδομαι,*** βλ. λ. ***έδεσμα) + -τον***\. **προάσκηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η άσκηση για προ θέρμανση, για ζέσταμα, η προκαταρκτική εκγύμναση. **— προασκώ** ρ. Ιαρχ.] {-είς...}.

προασπίζω ρ. μετβ. {προάσπισ-α. -τηκα (λογιότ. -θηκα)} (λόγ.) υπε- ρασπίζω: ~ ***τα σύνορα / την ειρήνη / την ελευθερία / τα δίκαια ενός λαού.*** * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***υποπτεύομαι.***

Ιι :ιυμ. μτγν. **<** ***προ- + άσπίζω*** **(<** ***άσπίς).*** πβ. κ. ***ύπερ-ασπίζω].*** **προάσπιση** (η) **[1786J** {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} (λόγ.) η μαχητική υπεράσπιση: ***η*** ~ των ***εθνικών μας συμφερόντων.*** **προασπιστής** (ο) **[μτγν], προασπίστρια** (η) [3897] {προασπι- στριών} (λόγ.) ο μαχητικός υπερασπιστής συνήθ. υψηλού ιδανικού: ~ ***τής παγκόσμιας ειρήνης / τής ελευθερίας των λαών / τής εθνικής ανεξαρτησίας.***

προάστιο (το) (εσφαλμ. ορθ. ***προάστειο)*** {προαστί-ου | -ων} οικισμός ή περιοχή που βρίσκεται στην περιφέρεια μιας πόλης, μακριά από το κέντρο της: ***το Παλαιό Φάληρο είναι παραθαλάσσιο ~ τής Αθήνας*** **j[** ***λαϊκά*** ~ · φρ. *βόρεια προάστια* **τα βόρεια προάστια τής Αθήνας, περιοχές με υψηλό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων τους, πολυτελείς κατοικίες κ.λπ.:** ***«μεγάλη πέραση έχουν αυτά τα προϊόντα όχι μόνο στα σχολεία των ~ αλλά και όλη τής χώρας»*** **(εφημ.). — προσστιακός, -ή', -ό [1882]. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** ***άστυ.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** ***προάστιον,*** **ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ.** ***προάστιος*** **<** ***προ- + -άστιος < άστυ\.*** **προαστισμός (ο) {χωρ. πληθ.}** ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. **η τάση αστικού πληθυσμού να εγκαταλείπει το κέντρο τής πόλης και να εγκαθίσταται σε προάστια.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνεια από αγγλ. suburbanisationj. προασφαλίζω** ρ. **μετβ. [μτγν.I {προασφάλισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος) ασφαλίζω από πριν. προασφάλιση (η) [1834] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} η εκ των προτέρων ασφάλιση (πράγματος): ~** ***εμπορεύματος.*** **προαύλιο (το) {προαυλί-ου [-ων} ο ανοιχτός και συνήθ. περιφραγμένος χώρος μπροστά ή γύρω από οικοδόμημα, η αυλή του: *το* ~ *τού σχολείου / τής εκκλησίας.***

[ΕΙΥΜ. **< αρ^.** ***προαύλιον < προ- + -αύλιον< αυλή\.*** **προαφαιρώ** ρ. **μετβ. [μτγν.] {προαφαιρείς... | προαφαίρ-εσα, -ούμαι. -έθηκα} αφαιρώ εκ των προτέρων: *από τον μισθό έχουν προαφαιρεθεί οι κρατήσεις για τυ ασφα/.ιστικό ταμείο.* - - προαφαίρεση (η) [1888]. προάχθηκα ρ. -►**

προάγω

πρόβα (η) {δύσχρ. προβών} **1.** η δοκιμή ρούχων που έχει ράψει ή με- ταποιήσει κάποιος: ***κάνω*** - ***στη μοδίστρα || ~ στο κουστούμι / στο νυ- φικό*** 2. η παρασκευαστική και δοκιμαστική εκτέλεση (μουσικού, θε- ατρικού έργου κ.λπ.) πριν από τη δημόσια και επίσημη παρουσίαση στο κοινό: ***άρχισαν από τώρα τις ~ για την παράσταση που θα ανεβάσουν τού χρόνου || τελευταία ~ || ~ με κουστούμια || ~ για την παρέλαση || κάνει*** - στην ***λόγο που θα εκφθ)νήσεν*** φρ. *πρόβα τζενερά- λε* **(i) η τελευταία δοκιμή ενός έργου στο σύνολό του και με όλους τους συντελεστές πριν από την πρώτη επίσημη παρουσίασή του (την πρεμιέρα) (ii) (γενικότ.) η γενική δοκιμή πριν από την επίσημη διεξα- γωγή επιχειρήσεως: «ο< *νατοϊκές δυνάμεις πληθαίνουν τις - για μια συνολική επίθεση εναντίον των Σερβοβοσνίων»* (εφημ.).

ΙΕΤΥΜ. **μεσν. < ιταλ. prova < p. provare «δοκιμάζω, επιχειρώ» < λατ. probare « επίθ. probus «χρήσιμος, δόκιμος, καλός»)], προβαδίζω** ρ. **αμετβ. Ιμτγν.] {προβάδισα} (σπάν.) προχωρώ μπροστά από κάποιον άλλον ή κάποιους άλλους, προπορεύομαι, κυρ. τιμητικά, στις επίσημες τελετές, πομπές κ.λπ.** ΣΥΝ. **προηγούμαι. — προβάδιση (η) 11879].**

προβάδισμα (το) {προβαδίσμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. το να προηγείται κανείς, να προχωρεί πιο μπροστά ΣΥΝ. **προβάδιση 2. (συνήθ. μτφ.) η υπεροχή έναντι των υπολοίπων, το να κατέχει κανείς την πρώτη θέση. να είναι πρωτοπόρος: *το κόμμα του διατηρεί το ~ σε όλες τις σφυγμομετρήσεις || η εξαιρετική παιδεία και η προϋπηρεσία του τού δίνουν άνετα το ~ έναντι των συνυποψήφιων || έχω ελαφρό / σταθερό ~ || στους άμεσους στόχους τής κυβέρνησης ~ έχει η βελτίωση τής οι- κονομίας*** **3.** το τιμής ένεκεν δικαίωμα κάποιου να προπορεύεται σε επίσημες τελετές: ***το ~ δίνεται πάντα στους αναπήρους πολέμου.*** |ι ·ΤΥΜ. **Απόδ. τού γαλλ. precedence], προβαίνω** ρ. **αμετβ. {προέβην, -ης, - η...} (λόγ.) 1. προχωρώ 2. (σε περιφράσεις, +σε) προχωρώ στην εκτέλεση (συγκεκριμένης πράξης, διαδικασίας): ~ στην *ίδρυση κόμματος*** **(ιδρύω κόμμα) || *η αστυνομία θα προβεί σε συλλήψεις υπόπτων* || - *σε διαμαρτυρίες / καταγγελίες*** (καταγγέλλω) **/** ***διαβήματα / αποκα/.ύψεις*** **(αποκαλύπτω)) /** ***ομολογίες*** **(ομολογώ) /** ***δηλώσεις / σχολιασμό γε'γονότος / ενέργειες / κινήσεις*** ΣΥΝ. **ενεργώ, αναλαμβάνω.**

[ετυμ. **αρχ., αρχική σημ. «βαδίζω μπροστά, προχωρώ». < *προ-* + *βαίνω.* Ι! μτφ. χρήση και οι περιφράσεις με την πρόθ. *εις* (> σε) είναι ήδη αρχ.: *προβήσομαι ές τό πρόσω τού λόγου* (Ιροδ. Ι. 5)]. προβάλλω** ρ. **μετβ. κ. αμετβ. {πρόβαλα κ. προέβαλα. προβλήθηκα, προβεβλημένος) ♦ (μετβ.) 1.** κινώ. τείνω (κάτι) προς τα εμπρός: ***πρόβαλε από το παράθυρο το κεφάλι της, για να δει ποιος ήταν*** 2. εμφανίζω (κάτι) σε οθόνη ή κατάλληλη επίπεδη επιφάνεια με μηχανή προβολής: ***ο κινηματογράφος αυτός προβάλλει έργα ποιότητας || προβάλλει διαφάνειες κατά το μάθημα || η τηλεόραση θα προβά/.ει τη σειρά σε είκοσι συνέχειες*** **|| (μεσοπαθ.)** ***προβάλλονται σκηνές / στιγμιότυπα στην οθόνη*** συν. **παίζω, δείχνω, παρουσιάζω 3. (μτφ.) παρουσιάζω (κάτι) σε αντιπαράθεση προς άλλα: ~** ***βέτο / ενστάσεις / αντιρρήσεις / άλλοθι / ισχυρισμό / επιχείρημα / αντίσταση*** **/ <5ικαιο-** ***λογία / διεκδικήσεις*** συν. **αντιπαραθέτω, αντιτάσσω 4. (μτφ.) (α) παρουσιάζω εμφατικά, τονίζω: *προσπαθεί να προβά/^ει τα θετικά σημεία τής δουλειάς του* || *προβά'Αλει τη λέξη με πλάγια γράμματα*** **(β) (κατ' επέκτ.) επιδεικνύω, διαφημίζω: *η Ελλάδα προβάλλει κυρίως τα***

αγροτικά της προϊόντα (γ) (κακόσ.) επιδεικνύω αυτάρεσκα και εγωιστικά: ***προβάλλει μόνο τυν εαυτό του || του αρέσει να προβά?.λει τις αρετές του*** ♦ **5.** (αμετβ.) εμφανίζομαι, φανερώνομαι: ***πρόβαλε αθόρυβα μέσα στο σκοτάδι || πρόβαλε στυ παράθυρο, να σου πω δυο λόγια***

μια νέα ηγετική φυσιογνωμία πρυβάλ/.ει στο πυ/.ιτικό στερέωμα τού τόπου || πρόβαλε ο ήλιος (ανέτειλε) **6.** (μεσοπαθ. *προβάλλομαι)* (α) εμφανίζομαι σε οθόνη ή επίπεδη επιφάνεια με μηχανή προβολής: ***σε ποιες αίθουσες προβάλλεται η ταινία;*** (β) (κακόσ.) επιδεικνύομαι, κάνω επίδειξη τού εαυτού μου: ***του αρέσει να προβάλλεται· δεν τον διακρίνει η παραμικρή σεμνότητα!*** **7.** (η μτχ. *προβεβλημένος,* ***-η,*** Ό) ευρύτερα γνωστός λόγω τής θέσεως, τής προσωπικότητας, τής αξίας του κ.λπ.: ***~ πολιτικό στέλεχος! επιστήμονας / καλλιτέχνης.***

|ι::ϊύμ. αρχ.. αρχική σημ. «ρίχνω εμπρός», < *προ-* + *βάλλω.* Ήδη αρχ. είναι οι σημ. «παρουσιάζω, θέτω προς συζήτηση» και «εκθέτω, εμφανίζω (ενώπιον όλων)». Στη σημ. «εμφανίζω σε οθόνη» η λ. αποδίδει το αγγλ. projecij.

προβάρω ρ. μετβ. {πρόβαρ-α κ. -ισα) (καθημ.) κάνω πρόβα (σε κάτι), το δοκιμάζω (κυρ. φορώντας το): ~ ***ένα φουστάνι.*** **— προβάρισμα (το).**

[ετυμ. **<** ιταλ. provare, βλ. κ. ***πρόβα*****\. προβατάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό πρόβατο (βλ.λ.) συν. αρνάκι· φρ. *μετράω προβατάκια* μετράω φανταστικά προβατάκια προσπαθώντας έτσι να με πάρει ο ύπνος: ***- Δενμπορώ να κοιμηθώ. -Μέτρα προβατάκια!*** **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που είναι αφελής, αθώος, άκα- κος: ***~ τού Θεού είναι ο κακομοίρης, δεν πειράζει άνθρωπο!*** · **3.** (μτφ.) *προβατάκια* (τα) οι αφροί των κυμάτων τής θάλασσας, **προβατάρης** (ο) {προβατάρηδες! (λαϊκ.) αυτός που βόσκει πρόβατα συν. βοσκός, τσομπάνος.

[ετυμ. **< *πρόβατο* + παραγ. επίθημα *-άρης*, πβ. κ. *γελαδ-άρης*\. προβατέμπορος (ο) Ιμεσν.] {προβα.τεμπόρ-ου | -ων. -ους} ο ζωέμπορος που κάνει αγοραπωλησίες προβάτων, προβατήσιος, -ια, -ιο (σχολ. ορθ. *προβατίσιος*) (λαϊκ.) αυτός που σχετίζεται με το πρόβατο, αυτός που παράγεται ή προέρχεται από πρόβατο: *- γάλα / κρέας / τυρί* συν. πρόβειος.** σχολιο **λ. *-ήσιος.* προβατίλα (η) {χωρ. πληθ.Ι η δυσοσμία των προβάτων, καθώς και των φρέσκων, μη επεξεργασμένων πρόβειων γαλακτοκομικών προϊόντων.**

{πτυμ. **< *πρόβατο* + παραγ. επίθημα *-ίλα*, πβ. *τραγ-ί/.α}. προβατίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} το θηλυκό πρόβατο** συν. **αμνάδα, πρόβατο** (το) **(κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. ζώο) {προβάτ-ου | -ων} 1. φυτοφάγο θηλαστικό ζώο. ύψους περίπου ενός μέτρου, με πυκνό μαλλί, το οποίο βόσκει σε κοπάδι και εκτρέφεται για το μαλλί, το κρέας και το γάλα του: *βόσκω τα*** ~ · φρ. **(μτφ.) (α)** *απολωλός πρόβατο* βλ. **λ. *απολωλώς* (β)** *σαν πρόβατο στη σφαγή / ως πρόβατον επί σφαγήν* βλ. **λ. *σφαγή* (γ)** *βάλανε τον λύκο να φυλάει τσ πρόβατα* βλ. **λ. *λύκος* 2. (μτφ. για πρόσ.) (α) ο ήπιος και καλοπροαίρετος άνθρωπος. χωρίς πονηριά ή κακία (β) ο άνθρωπος που δεν έχει δική του βούληση, χωρίς προσωπικότητα: *«αφηνόμουν να με κανονίζει το πρόγραμμα τού ορφανοτροφείου*** · ~ ***ανάμεσα στ' άλλα*** ~**» (Έ. Αλεξίου) || *μερικοί πολιτικοί θέλουν τους πολίτες πρόβατα,* ώστε *να τους χειραγωγούν εύκολα*·** φρ. **(α) *σσν*** *τα πρόβατα* για ομάδα ανθρώπων χωρίς βούληση, που ακολουθούν τυφλά: ***πη'/αίναμε όλοι*** ~ ***πίσω απ' τον ξεναγό*** **(β)** *μαύρο πρόβατο* βλ. **λ. *μαύρος.* -- (υποκ.) προβατάκι** (το) **(βλ.λ.).** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *χοιρινός.***

[ετυμ. **< αρχ. *πρόβατον* (κυρ. πληθ. *πρόβατα),** ρηματικό επίθ. τού ***προβαίνω*** «προχωρώ, βαδίζω», με τη γενική έννοια ότι ***πρόβατα*** αποκαλούνται «αυτά που βαδίζουν, που κινούνται», κατ' αντιδιαστολή προς την ακίνητη περιουσία που μπορεί να κατείχε κάποιος (πβ. την ομηρική φρ. *κειμήλιά τε πρόβασίν τε* «ακίνητα και κινητά πλούτη»). Παρόμοια χρήση εμφανίζει το αρχ. σκανδ. ganganda «κινητή περιουσία, κοπάδια» (ενώ liggjanda fc «ακίνητη περιουσία, θησαυρός»), ίσιος και το χεττ. iyant «πρόβατο», μτχ. τού ija- «πηγαίνω».** Π **λ. *πρόβατο*** αναφερόταν αρχικώς σε κάθε είδους κοπάδια ζώων, αλλά πολύ σύντομα αντικατέστησε την αρχαιότατη λ. ***όις*** στη σημερινή σημ. «πρόβατο»}, **προβατοκάμηλος (η) [1812J {προβατοκαμήλ-ου [-ων, -ους} (λόγ.) το λάμα (βλ.λ.).**

προβατοκομία (η) (Ι854| {χωρ. πληθ.} η συστηματική εκτροφή προβάτων, κυρ. για λόγους αναπαραγωγής ΣΥΝ. προβατοτροφία. **— προβατοκόμος** (ο) |μτγν.|.

{ητυμ. **< μτγν. *προβατοκόμος* < *πρόβατον* + *-κόμος* < *κομώ*** «φροντίζω» **(βλ. λ. *-κομία)*\. προβατοτροφία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} η προβατοκομία (βλ.λ.). — προβατοτρόφος (ο) Ιμτγν.]. προβεβηκώς, -υία. -ός (αρχαιοπρ.) προχωρημένος· κυρ. στις** φρ. **(α)** *προβεβηκυία ηλικία* **η μεγάλη, γεροντική ηλικία (β)** *προβεβηκ-ώς / -υία τη ηλικία* **(*προβεβηκώς τή ηλικία.*** Λυσίας 24. 16) **ο ηλικιωμένος / η ηλικιωμένη.**

[ετυμ. **Μτχ. παρακ. τού αρχ. *προβαίνω].* προβεβλημένος, -η. -ο αυτός που έχει προβληθεί ιδιαίτερα και είναι ευρύτερα γνωστός: *- πολιτικός / καλλιτέχνης / στέλεχος κόμματος.***

[ετυμ. **Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *προβάλλω*\. πρόβειος, -α, -ο (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με το πρόβατο, που προέρχεται ή παράγεται από το πρόβατο:** ~ ***γάλα*** ι ***γιαούρτι*** συν. **προβατήσιος.**

[ΕΤΥ.Μ. μτγν., μετρική βράχυνση τού αρχ. ***προβάτ-ειυς* (< *πρό-βατον),*** πιθ. από αμάρτυρο αθέματο τ. **** *πρόβα*** (αντί ***πρόβατα]*\. προβέντζα** (η) (λαϊκ.) η ζαφνική, βίαιη ενίσχυση τής έντασης τού ανέμου και η ταυτόχρονη αλλαγή του από νότιο σε βόρειο.

(ΕΤΥΜ. **<** διαλεκτ. ιταλ. proven/.a « τόπων. Provcnza). άνεμος που φυσά από την περιοχή τής Προβηγκίας].

Προβηγκία (η) ιστορική περιοχή τής ΝΑ. Γαλλίας, που βρέχεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα. **- Προβηγκιανός** (ο). **Προβηγκιανή** (η), **προβηγκιανός, -ή, -ό.**

ΙΕΤΥΜ. **μεσν. < λατ. provincia «επαρχία» (> γαλλ. Provencc). που ονομάστηκε έτσι επειδή ήταν η πρώτη ρωμαϊκή επαρχία, η οποία ιδρύθηκε πέραν των Αλπεων. Αρχικώς ονομαζόταν Gallia Transalpina «πέραν των Αλπεων Γαλατία (Γαλλία)»!, προβιά (η) 1. το φυσικό ή κατεργασμένο δέρμα προβάτου 2. (κατ' επέκτ.) το δέρμα ζώου:** ~ **λιονταριού** ΣΥΝ. **τομάρι.**

(ΕΤΥΜ. **< μεσν. *προβέα* (με συνίζηση *προβ-ιά).* από αθέματο τ. **πρόβα* (αντί τού αρχ. *πρόβατα).* Βλ. κ. *πρόβειος].* προβιβάζω** ρ. μετβ. **{προβίβασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} προωθώ σε ανώτερη βαθμίδα ή θέση· κυρ. (για μαθητές) προάγω στην επόμενη τάξη: *τελικά δεν προβιβάστηκε· έμεινε στην ίδια τάξη!*** ΣΥΝ. **προάγω** ΑΝΤ. **υποβιβάζω. - προβιβαστικός, -ή. -ό.**

Ιετυμ. αρχ. < *προ-* + *βιβάζω* «προχωρώ, βαδίζω - κάνω κάποιον να προχωρήσει» (βλ. λ. *βάζω)*\. προβιβάσιμος, -η, -ο [i860! αυτός που μπορεί (κρίνεται ικανός) να προβιβαστεί· κυρ. στη φρ. *προβιβάσιμος βαθμός* **ο βαθμός που δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να προβιβαστούν. να προαχθούν στην επόμενη τάξη: *το «δέκα» είναι - για τους μαθητές τού γυμνασίου και τού λυκείου.***

προβιβασμός (Ο) **[μτγν.Ι η προώθηση (κάποιου) σε ανώτερη βαθμίδα ή θέση· κυρ. (για μαθητή) η προαγωγή στην επόμενη τάξη: *ο - του στη θέση τού προϊσταμένου*** ΑΝΤ. **υποβιβασμός, (για μαθητή) στασιμότητα. Επίσης προβίβσση (η) Ιμτγν.]. προβιβαστέος, -α, -ο [1851| αυτός που είναι άξιος να προβιβαστεί** ΣΥΝ. **προακτέος.**

|ΕΤΥΜ. < θ. *προβιβασ-* (τού ρ. *προβιβάζω*) + παραγ. επίθημα *-τέος* ρηματ. επιθέτων, που δηλώνει υποχρεωτική πορεία ή πράξη}, **προβιομηχανικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την εποχή που προηγείται τής βιομηχανοποίησης: *~ κοινωνία* [| *παραγωγικές διαδικασίες ~ τύπου* ΛΜ'. μεταβιομηχανικός.**

ΙΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. preindus(rial|. προβιταμίνη (η) {προβιταμινών}** ΒΙΟΛ. **ουσία που η δομή της είναι παρόμοια με αυτή τής βιταμίνης, λαμβάνεται από τον άνθρωπο με την τροφή του και μέσα στον οργανισμό μετατρέπεται στην αντίστοιχη βιταμίνη.**

[ΕΤΥ.Μ. **Μεταφορά τού αγγλ. provitamin (νόθο σύνθ.)]. προβλεπτικός, -ή. -ό }μεσν.] αυτός που χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να προβλέπει: *~ σχεδιασμός / σκέψη / κίνηση*** ΣΥΝ. **προνοητικός. διορατικός. — προβλεπτικ-ά / -ώς |μεσν.| επίρρ. προβλεπτικότητα (η) [J8411 {χωρ. πληθ.} η ικανότητα (κάποιου) να προβλέπει, να υπολογίζει σωστά και εγκαίριος τις εξελίξεις, προβλέπω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. **Ιμτγν.] {προέβλεψα κ. πρόβλεψα κ. προ- είδα, προβλέφθηκα (λόγ. μτχ. προβλεφθείς, -είσα, -έν)} ♦ (μετβ.) 1. εκτιμώ ή διαισθάνομαι κάτι το οποίο πρόκειται να συμβεί στο μέλλον: *η αστυνομία δεν προβλέπει επεισόδια στη διαδήλωση* || ~ *βελτίωση τυύ πολιτικού κλίματος μέχρι τις εκλογές*** ΣΥΝ. **εκτιμώ, αναμένω 2. μαντεύω (κάτι που θα γίνει στο μέλλον): *η χαρτορίχτρα τού πρόβλεψε πολλά κέρδη / επιτυχίες / μεγάλο έρωτα* || *ο υπερτυχερός πυυ προέβλεψε σωστά τα αποτελέσματα και των δεκατριών αγώνων Σ***ΥΝ. **προμαντεύω 3. (ειδικότ.) κάνω πρόγνωση: *η Ε.Μ.Υ. προ- β/.έπει επιδείνωση τού καιρού από αύριο σε όλη τη χώρα*** **4.** καθορίζω ή επιτρέπω με βάση διατάξεις, κανονισμούς κ.λπ.: ***τι προβλέπει το Σύνταγμα για τέτοιες περιπτώσεις;*** || ***το συμβό/.αιό*** **του *δεν προβλέπει αποζημίωση* }| *η συμφωνία προβλέπει κυρώσεις σε περίπτωση αθέτησης των συμφωνημένων*** (μτχ.) ***οι προβλεπόμενες ρήτρες από το συμβόλαιο*** **5. περιλαμβάνω (κάτι) σε σχεδιασμό: *δεν είχαν προβλέψει έξοδο κινδύνου για περίπτωση πυρκαγιάς* [[*προέβλεψαν και δέκα θέσεις παραπάνω σε περίπτωση που χρειαζόταν*** **6.** καθορίζω, προσδιορίζω με υπολογισμό και αξιοποίηση των υπαρκτών δεδομένων: ***το κόστος τού έργου έχει προβλεφθεί στα δέκα δις || προβλεπόμενη διάρκεια ζωής*** [| ***προβλεπόμενο κέρδος*** **7.** (τριτοπρόσ. μεσοπαθ. *προβλέπεται, προ- βλέπονταη* **περιλαμβάνεται στον κανονισμό, σε όσα επιτρέπονται: *δεν προβλέπεται χορήγηση αδείας για τέτοιους λόγους* [f *προβλέπο- νται αυστηρές κυρώσεις, σε περίπτωση μη τήρησης τής συμφωνίας || τι προβλέπεται γι'απόψε;*** (τι έχει το πρόγραμμα γι' απόψε;) ♦ (αμετβ.)

λαμβάνω (προληπτικά) τα μέτρα μου για κάτι: ***έξυπνος είναι, α/.λά δεν προβλέπει ποτέ για το μέλλον || έχετε προβλέψει για πιθανό σεισμό:*** ΣΥΝ. **προνοώ 9. μαντεύω: *για να κερδίσεις, πρέπει να προβλέψεις σωστά.***

πρόβλεψη (η) [J769] {-ης κ. -έψεως | -έψεις, -έψεων} 1. **η εκ των προτέρων εκτίμηση για κάτι που πρόκειται να συμβεί ή υπολογίζεται να συμβεί: for *ήθελε να κάνει καμία - για τον αυριανό αγώνα* || ~ του *καιρού* || *διακινδυνεύω μια*** ~ **2. η έγκαιρη φροντίδα, η πρόνοια για μελλοντικά δεδομένα: *δεν είχε γίνει*** ~ ***για την περίπτωση π/.ημύρας*** || **τα *κτήρια σχεδιάστηκαν χωρίς αντισεισμική*** ~ **3.** ΟΙΚΟΝ. **(α) το αντιστάθμισμα ποσού, το οποίο θα καταβληθεί από τον αποδέκτη συναλλαγματικής (β) η παρακράτηση ποσού από το καθαρό κέρδος για την κάλυψη ζημιών, τα έξοδα συντηρήσεως ή επεκτάσεως εγκαταστάσεων κ.λπ.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πρόγνωση.* προβλέψιμος, -η.-ο [18401 αυτός που μπορεί να προβλεφθεί, να υπολογιστεί εκ των προτέρων: *η αντίδρασή του δεν ήταν*** ~ || ~ ***άνθρωπος*** **(με αντιδράσεις και συμπεριφορά σταθερή)** ΑΝΤ. **απρόβλεπτος. – προβλεψιμότητα (η).**

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. previsible].

προβλήθηκα ρ. ►προβάλλω

πρόβλημα (το) {προβλήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1. κάθε ζήτημα που τί**

θεται προς επίλυση ή καθετί που προκαλεί δυσκολία ή μας απασχολεί λόγω τού δυσάρεστου ή πιεστικού του χαρακτήρα: το ***- τού νέφους / τού πληθωρισμού / τής ανεργίας / των λαθρομεταναστών || το κυκ/.οφοριακό - || έχει πολλά - με την υγεία του || έχω ~ στην όραση / στην ακοή / στην κίνηση των άκρων*** jj ***καρδιακό / πεπτικό / ψυχολογικό / αντιληπτικό ι σεξουαλικό / ορμονικό - || εμφανισιακό / οικονομικό / κοινωνικό / δυσεπίλυτο / οξύ - || προκαλώ / δημιουργώ*** / αντιμετωπίζω / Λύνω ένα ***~ [|*** θέτω σε κάποιον ένα ***-1| θέλουμε καινούργιο σπίτν το - είναι πού Οα βρούμε τα λεφτά || δεν καταλαβαίνω· πού είναι το || αυτό δεν είναι ~*** (δεν προξενεί δυσκολίες) ***|| αυτό είναι δικό σου ~!*** (και όχι δικό μου) ***[[όποιος κερδίσει το λαχείο θα λύσει το ~ τής ζωής του*** (όλα τα οικονομικά του προβλήματα)· **φρ.** (καθημ.) (α) *κανένα πρόβλημα!* δεν έχω αντίρρηση: ***θα προτιμούσα να έρθεις Τρίτη, αλλά αν θέλεις να έρθεις Δευτέρα,*** ~\ (β) *πρόβλημά σου!* αυτό πρέπει να απασχολήσει εσένα και όχι εμένα **2.** (ειδικότ.) ζήτημα με το οποίο δίνονται συγκεκριμένα δεδομένα (γνωστά) και ζητούνται άλλα, για την εύρεση των οποίων απαιτείται μία σειρά μαθηματικών ή άλλων επιστημονικών πράξεων: ***γεωμετρικό / φιλοσοφικό / δύσκο- λο ι εύκολο -1| - απλής μεθόδου των τριών / εξισώσεων || όλοι οι μαθητές έλυσαν το - με ευκολία*** jj ***θα σου βάλω ένα*** αν ***έχεις 5 μήλα και σου πάρω τα 3, πόσα θα σου μείνουν;*** **3.** οτιδήποτε προκαλεί ερωτηματικά ή αμφιβολίες: το ***χωρίο αυτό αποτελεί ένα από τα μεγάλα ~ για τους φιλολόγους*** συν. (εκφραστ.) αίνιγμα, γρίφος **4.** (καθημ.) η δυσκολία στο να αποδεχθεί κανείς κάτι: έ^ω ***~ με την Τετάρτη μήπως γίνεται να το κάνουμε Τρίτη; jj -Τι ~ έχεις με το αμάξι του; -Δεν μ' αρέσει το χρώμα του*** · ΦΡ. **(οικ.-συνήθ. με επιθετική διάθεση)** *έχεις πρόβλημα;* **υπάρχει κάτι που δεν σου αρέσει:** 5. *προβλήματα* **(τα) οι δυσκολίες στις σχέσεις (με κάποιον): *έχω - με τους γείτονες· ενοχλούνται που βάζω τη μουσική δυνατά.*** – ■ **(υποκ.) προβληματάκι (το).**

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «οτιδήποτε έχει ριχτεί μπροστά, εμπόδιο», < ***προβά/.λω*** (πβ. κ. ***βλήμα - βάλλω)***. Ήδη στους αρχ. συγγραφείς συναντούμε τη σημ. «γεωμετρικό ζήτημα (προς επίλυση)», στον δε Αριστοτέλη η λ. αναφέρεται στο θεωρητικό ερώτημα σχετικά ***με*** το αν μια δήλωση είναι αληθής ή ψευδής. Η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, λ.χ. λατ. **problema,** αγγλ. **problem,** γαλλ. **probleme.** γερμ. **Problem κ.ά.|.**

προβληματίζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι {προβληματίσ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. δημιουργοί προβληματισμό (σε κάποιον), του προκαλώ ερωτηματικά, αβεβαιότητα ή δυσχέρεια: ***με προβληματίζει η στάση κάποιου*** / τα *αποτε'Αέσμα /* ***τα σχόλια των άλλων / η συμπεριφορά ενός γνωστού*** συν. απασχολώ, ανησυχώ **2.** (μεσοπαθ. *προβληματίζομαι)* καταπιάνομαι εις βάθος με ένα θέμα. ασχολούμαι σοβαρά (με κάτι) επιζητώντας τρόπους προσέγγισης ή αντιμετώπισής του: <5εν ***έχει προβληματιστεί ποτέ για τη ζωή / για το μέλλον του / σχετικά με φιλοσοφικά ζητήματα*** jj ***προβληματίστηκε έντονα πριν καταλήξει σ'αυτή την απόφαση*** 3. (η μτχ. *προβληματισμένος,* ***-η, -υ)*** (α) αυτός που τον απασχολεί έντονα κάτι: τον ***είδα αρκετά προβληματισμένο χθες- συνέβη τίποτα;*** (β) αυτός που θέτει ή διαπιστώνει προβλήματα και επιζητεί τρόπους επίλυσής τους: ***είναι - άνθρωπος*** [| ***βιβλίο για ~ αναγνώστες.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***προβ/ρηματικός.***

προβληματική (η) **1.** ο προβληματισμός για συγκεκριμένο θέμα, με διαχωρισμό και σύνδεση των επιμέρους ζητημάτων, που εμφανίζουν λογική αλληλουχία: ***η επιχειρηματολογία του ήρθε ως απάντηση στην ~ που εξέθεσε ο προηγούμενος ομιλ,ητής*** **2.** το σύνολο των προβλημάτων με τα οποία συνδέεται κάτι: ***η ~ ενός σκηνοθέτη / ενός έργου.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***προβληματισμός.***

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γερμ. **Problematik <** αρχ. ***προβληματικός***].

προβληματικός, -ή, -ό [αρχ.Ι αυτός που προκαλεί ή παρουσιάζει πρόβλημα ή που η αντιμετώπισή του συνιστά πρόβλημα: - ***διατύπωση / κατάσταση / συμπεριφορά / διαδικασία*** jj ~ ***άνθρωπος!*** ΦΡ. (α) *προβληματικό παιδί* παιδί με κινητικά ή/και διανοητικά προβλήματα (β) *προβληματική επιχείρηση* κάθε επιχείρηση, κυρ. εθνικού ενδιαφέροντος. η οποία αδυνατεί να ανταποκριθεί κυρ. στις οικονομικές της υποχρεώσεις και η περαιτέρω λειτουργία της είναι αμφίβολη: ***εξυγίανση / ιδιωτικοποίηση των προβληματικών επιχειρήσεων.*** **— προβληματικά/-ώς** [1871] επίρρ.

προβληματικός - προβληματισμένος. Οι δύο λέξεις συγχέονται συχνά στη χρήση τους. παρά την εντελώς διαφορετική σημασία τους. Συγκεκριμένα, το **προβληματικός** δηλώνει πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις που προκαλούν προβλήματα, τα οποία ενοχλούν ή ανησυχούν τον ομιλητή· πρόκειται δηλ. για λέξη που χρησιμοποιείται με αρνητική έννοια («κακόσημα»): ***Στη δου/.ειά*** του, στο ***σπίτι του, στις παρέες τυυ αρπάζεται με το παραμικρό και φέρνει τους άλλους σε δύσκολη θέση· είναι πραγματικά ένα προβληματικό άτομο - Αγόρασε μια επιχείρηση που αποδείχθηκε προβληματική, γι'αυτό και οι πρώην ιδιοκτήτες της έσπευσαν να την πουλήσουν όσο-όσο.*** Αντίθετα, θετική (εύσημη) είναι η έννοια με την οποία χρησιμοποιείται η λ. **προβληματισμένος'** δηλώνει το πρόσωπο που προβληματίζεται για κάτι το οποίο σχετίζεται με ένα θέμα δύσκολο ή ανησυχητικό και προσπαθεί να βρει λύση, να αντιμετωπίσει ένα πρόβλημα: Όλοι ***φάνηκαν πολύ προβληματισμένοι με τις εξελίξεις που υπήρξαν στο Χρηματιστήριο - Γενικά, είναι ένας προβληματισμένος συγγραφέας που παρακολουθεί και εκφράζει τις ανησυχίες τής εποχής του*** (τελείως διαφορετικό νόημα θα είχε η διατύπωση: ***Είναι ένας προβληματικός συγγραφέας!*** θα αποτελούσε έναν πολύ αρνητικό χαρακτηρισμό).

προβληματικότητα (η) 11864] {χωρ. πληθ.} η αυξημένη εμφάνιση προβλημάτων (σε κάποιον/κάτι), ώστε να καθίσταται προβληματικ- ός/-ό: ***η ~ τού χαρακτήρα του*** jj ***η ~ τού συστήματος διορισμών αποδεικνύεται από το πλήθος*** των αδιόριστων ***που περιμένουν διυρισμό.***

προβληματισμένος, -η. -ο -♦ προβληματίζω **προβληματισμός** (ο) **1.** η πρόκληση και έκφραση ερωτημάτων και ανησυχιών: ***Είναι τόσο απλό! Προς τι όλος αυτός ο*** jj ***υ επιστημονικός - του γεννήθηκε από την παρατήρηση των φυσικών φαινομένων*** 2. (κατ' επέκτ.) η κατάσταση τού ανθρώπου που προβληματίζεται, η ύπαρξη ερωτημάτων, ανησυχιών κυρ. πνευματικού και κοινωνικού χαρακτήρα 3. (συνεκδ.) οποιοδήποτε ζήτημα προβληματίζει (κάποιον): ***εκφράζω / μοιράζομαι με κάποιον τους - μου*** **|[** ***συμμερίζομαι τονς ~ κάποιου.***

προβληματισμός - προβληματική. Από το **προβληματίζομαι** (για κάτι) χρησιμοποιείται πολύ τελευταία η λ. **προβληματισμός.** Και οι δύο λέξεις είναι νέες. Το ***προβληματισμός*** χρησιμοποιείται για την πράξη τού ***προβληματίζομαι*** τόσο στον ενικό ***(Ο προβλΐ]ματι- σμός τής κυβερνήσεως για ορισμένα ζητήματα τής εξωτερικής μας πολιτικής είναι κατά πόσον Οα πρέπει να δεχθεί ξένες μεσολαβητικές προσπάθειες)*** όσο και στον πληθυντικό (Οι ***προβληματισμοί του για την οικονομία εκφράζονται συχνά στα κείμενα που δημοσιεύει στον Τύπο).*** Νέα (από το γερμ. Problematik. που ανάγεται στο ελλην. ***προβληματικός)*** είναι και η λ. **προβληματική,** που χρησιμοποιείται με τη σημ. τού ***προβληματισμός: Η προβληματική που*** εξέθεσε ***στη Βουλή, έδειξε ότι έχει συλλάβει την κρισιμότητα τής κατάστασης.***

προβλήτα (η) κατασκευή σε θάλασσα, λίμνη ή ποταμό με τη μορφή τεχνητής προεκβολής τής ξηράς. η οποία χρησιμοποιείται για το πλεύρισμα των πλοίων, τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων, την αποβίβαση και επιβίβαση επιβατών κ.λπ.: ***τσιμεντένια*** ~ || ***πλωτή*** ~ (πλωτή κατασκευή / πλατφόρμα που αγκυροβολείται μακριά από την ακτή, κυρ. για να διευκολύνει τη φόρτωση πετρελαιοειδών) ΣΥΝ. **λιμενοβραχίονας, μόλος.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***προβλής, -ήτος*** < ***προβάλλω,*** μέσω θ. ***βλη-*** (πβ. αόρ. ***έβλή-θην*** τού ρ. ***βάλλω)].*** **προβοδίζω** ρ. μετβ. {προβόδισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) συνοδεύω (κάποιον που αναχωρεί) για λίγο, τον βγάζω ώς την πόρτα ΣΥΝ. **ξεπροβοδίζω, ξεβγάζω, κατευοδώνω. Κπίσης προβοδώνω. — προβόδισμα κ. προβόδωμα** (το).

[F.ΤΥΜ. < μεσν. *προβοδώ,* πιθ. < ****προ-ευοδώ*** (πβ. μτγν. ***κατευοδώ)*** < ***προ-*** + ***εύ-*** + ***-οδώ*** (< ***οδός).*** Λιγότερο πιθ. η άποψη ότι το ρ. ανάγεται στο μεσν. ***πρόβοδος*** «οδηγός» < λατ. providus < ρ. provideo «προβλέπω. προνοώ» **|.**

προβοκάρω ρ. μετβ. {προβόκαρ-α κ. -ισα} υποκινώ (μέλη οργάνωσης, συμμετέχοντες σε πολιτική εκδήλωση κ.λπ.) σε ενέργειες οι οποίες θα έχουν άσχημο αντίκτυπο, ο')στε να τους εκθέσω (προς όφελος αντιπάλων τους. τής αστυνομίας κ.λπ.). **— προβοκάρισμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. provocare < ?νατ. **provocare** «προκαλώ» < **pro-** «προ-» + **voco** «καλώ, ονομάζω» (< **vox** «φωνή»)**1. προβοκάτορας** (ο) {προβοκατόρων}, **προβοκατόρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που διεισδύει δολίως σε οργάνωση, διαδήλωση, πολιτική εκδήλωση κ.λπ. και δρα υπονομευτικά, στοχεύοντας να προ- καλέσει αναταραχές ή να παρασύρει κάποιους σε ενέργειες που θα τους εκθέσουν (προς όφελος των αντιπάλων τους, τής αστυνομίας κ.λπ.). **— προβοκατόρικος, -η, -ο. προβοκατόρικα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***προβοκάτωρ, -ορος,*** αρχική σημ. «ξιφομάχος», < λατ. provocaior < provoco «προκαλώ» (βλ. κ. ***προβοκάρο))].*** **προβοκάτσια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η δράση ή ενέργεια που έχει σκοπό να παρασύρει άτομο ή ομάδα σε παράνομες ή ανάρμοστες πράξεις, ώστε να εκτεθούν και να ωφεληθούν οι αντίπαλοί τους. η αστυνομία κ.λπ.: οι ***διορ'/ανωτές τής διαδήλωσης απέδωσαν τις καταστροφές καταστημάτων σε ~ που αποσκοπούσε στο να στρέψει την κοινή γνώμη εναντίον τυυς.***

|ΕΤΥΜ. < ρωσ. **provokatsija** < λατ. **provocatio** «πρόκληση» < **provocare** «προκαλώ» (βλ. κ. ***προβοκάρω)].*** **προβολέας** (ο) {προβολ-είς, -έων} **1.** (α) ισχυρή φωτιστική συσκευή, που συγκεντρώνει και εκπέμπει τη φωτεινή ροή σε σταθερή κατεύθυνση, επιτυγχάνοντας έτσι υψηλή ένταση τοπικού φωτισμού· χρησιμοποιείται για τη φωτοδότηση μεγάλων χώρων, κτηρίων κ.λπ., την αναζήτηση μακρινών στόχων τη νύχτα ή ως φωτιστική πηγή σε φωτογραφικά εργαστήρια: ο ***~ έπεσε πάνω στην πρωτα-γωνίστρια*** **|** | ***~ γηπέδου / θεάτρου / αυτοκινήτου*** **[|** ***~ διάχυτου*** φωτισμού (αυτός που χρησιμοποιείται για τον φωτισμό χώρων. λ.χ. πλατειών, αεροδρομίων) **|[** ***~ ομίχλης / αεράμυνας*** **|[** (μτφ.) ***κατάφερε να στρέψει ξανά τους ~ τής δημοσιότητας πάνω τυυ*** (β) το σποτ (βλ.λ., σημ. 2) (γ) συσκευή που προβάλλει σε τοίχο ή ειδική επιφάνεια μεγεθυσμένες εικόνες από άλλη πηγή (π.χ. από Η/Υ. τηλεόραση, βίντεο, ντιβιντί) ΣΥΝ. **(προφορ.) προ- τζέκτορας 2.** (α) ΚΙΚΗΜ. η ειδική συσκευή, με την οποία πραγματοποιείται η προβολή κινηματογραφικής ταινίας (β) εποπτικό όργανο για την προβολή διαφανειών (σλάιντς) σε τοίχους, επιφάνειες κ.λπ. [ΡΤΧΜ-. < μτγν. ***πρυβυλεύς.*** αρχική σημ. «παραγωγός - γεννήτορας», < αρχ. ***προβά/.λω*** (πβ. κ. ***βολή - βάλ/.ω).*** Η σύγχρονη σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. projecteur / αγγλ. projcctorj. **προβολή** (η) **1.** η παρουσίαση φωτεινιόν εικόνων: ~ ***διαφανειών*** φρ. *μηχανή προβολής* (i) κάθε μηχανή που προβάλλει εικόνες σε οθόνη (ii) (ειδικότ.) η κινηματογραφική μηχανή που προβάλλει την ταινία **2.** (ειδικότ.) η παρουσίαση κινηματογραφικής ταινίας (σε οθόνη): στο πλαίσιο ***τού φεστιβάλ θα γίνει ~ 20 κλασικών ταινιών τού ευρωπαϊκού κινηματογράφου || είδα την ταινία σε νυχτερινή ~·*** ΦΡ. *κίνημα-*

τογράφος α' J β' προβολής ο κινηματογράφος που παρουσιάζει καινούργιες ταινίες (α' προβολής) ή αυτές που έχουν ήδη προβληθεί (β' προβολή) · **3.** η έντονη παρουσίαση (προσώπου ή πράγματος), με στόχο να γίνει ευρύτερα γνωστό, να διαφημιστεί: ***σκοπός τής διεθνούς έκθεσης είναι η*** - των ***ελληνικών επιχειρήσεων*** || οι ***πολιτικοί επιδιώκουν την ~ τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης || έγινε μεγάλη*** ~ στο ***νέο προϊόν || κατηγορήθηκε από συναδέλφους της ότι επιδιώκει την προσωπική της*** ~ ***και μόνο*** · **4.** η προώθηση συγκεκριμένου εμπορεύματος σε κατάστημα, λ.χ. με την τοποθέτησή του σε περίοπτη θέση. την επίδειξή του στους πελάτες από υπαλλήλους: ~ ***ενός καινούργιου αρώματος / τού νέου μακιγιάζ μιας εταιρείας*** συν. προώθηση · **5.** ψυχολ. ένας από τους σημαντικότερους μηχανισμούς άμυνας τού εγώ. κατά τον υποίο το υποκείμενο αποδίδει σε άλλο πρόσωπο ή πράγμα ιδιότητες, επιθυμίες, συναισθήματα κ.λπ. που αρνεί- ται να αναγνωρίσει στον εαυτό του ή τα οποία δεν μπορεί να υποφέρει · **6.** (λόγ.) η προέκταση: ***η μεγάλη ~ τής στεριάς προς τη θάλασσα και*** Οι ***σκόπελοι κάνουν την πλεύση επικίνδυνη*** ΣΥΝ. προεξοχή, προεκβολή αντ. εσοχή **7.** (α) γυμναστ. η μετακίνηση τού ενός ποδιού προς τα εμπρός και λοξά με ταυτόχρονη κάμψη τού γονάτου, ενώ το άλλο πόδι παραμένει τεντωμένο (β) αθλ. (στο ποδόσφαιρο) το τέντωμα τού ποδιού από παίκτη, με στόχο να διώξει τη μπάλα από τα πόδια αντιπάλου συν. τάκλιν 8. ΓΤ.ΩΜ. η απεικόνιση ενός συνόλου σημείων (σε ευθεία, επίπεδο ή επιφάνεια) με τη βοήθεια ενός κέντρου ή μιας ευθείας ή ενός επιπέδου: ~ ***ευθείας*** (σε επίπεδο) / ***τετραγώνου.***

[ΗΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ρίψη», < ***προβάλ?,ω*** (πβ. κ. ***βολή - βάλλω).*** Εύχρηστες είναι στην Αρχ. οι σημ. «πρόταση - ψήφισμα» και «αμυντικό όπλο που κρατιέται μπροστά από το σώμα». Στη σημ. «παρουσίαση φωτεινών εικόνων» η λ. αποδίδει το γαλλ. projectionI.

προβολή - προπαγάνδα - διαφήμιση. ΙΙ λ. προβολή έχει γενική σημασία και θετικό περιεχόμενο: *Η προβο?^.ή των αξιών στις οποίες πιστεύει ένας λαός είναι έργο τής παιδείας.* Αρνητική χροιά έχει η σημασία τής λ. προπαγάνδα· δηλώνει την προβολή πολιτικών, κοινωνικών και ιδεολογικών κυρίως αρχών και διδαγμάτων με κάθε τρόπο, συχνά παραπειστικό, αποπροσανατολιστικό, επι- κοινωνιακά ανέντιμο, αφού μπορεί να περιέχει ελλιπείς, παραποιημένες ή εσφαλμένες πληροφορίες, που δεν βοηθούν να διαμορφώσει κανείς ορθολογική, τεκμηριωμένη και αντικειμενική γνώμη. Ας σημειωθεί ότι η *προπαγάνδα* ξεκίνησε ως επίσημη ενημερωτική κίνηση τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (το 1559) προς διάδοση τής πίστης (Congregatio de *propaganda* fide = Επιτροπή προς διάδοση τής πίστης), πέρασε στην οργανωμένη διάδοση κοι- νωνικοπολιτικών και ιδεολογικών αντιλήψεων από τις χώρες τού πρώην ανατολικού συνασπισμού, λιγότερο και στον δυτικό, λεγόμενο. κόσμο, για να φθάσει στο κορύφωμά της με την οργανωμένη προπαγάνδα τού γερμανικού ναζισμού από τον Γκαίμπελς. Η μεταπολεμική, όλο και περισσότερο καταναλωτικά προσανατολισμένη, κοινωνία, με προεξάρχουσα χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, προέβαλε και επέβαλε τη διαφήμιση, την προβολή καταναλωτικών κυρίως προϊόντων με κύριο στόχο το εμπορικό κέρδος. Η νεοελληνική λ. *διαφήμιση* πλάστηκε το 1887. για να αποδώσει το γαλλ. reclame (πβ. και ρεκλάμα), το οποίο προέρχεται από το ρ. reclamer «αναφωνώ» (< λατ. reclamo). ενώ η Αγγλική χρησιμοποιεί το advertisement από αντίστοιχη μεσαιωνική γαλλ. λέξη (avertissement). που ανάγεται στο λατ. ad-verto «στρέφω την προσοχή προς κάτι».

προβολικός, -ή.-ό 1**1805] 1.** ΓΕΩΜ. αυτός που σχετίζεται με την προβολή (βλ.λ., σημ. 8): ***~ ευθεία / επίπεδο / απεικόνιση / γεωμετρία*** **2.** ΦΩΤΟΙΤ. *προβολική εκτύπωση* μέθοδος αντιγραφής φωτογραφικών εικόνων, με την οποία παράγονται αντίγραφα διαφορετικών διαστάσεων · **3.** αυτός που σχετίζεται με τον προβολέα (βλ.λ.): ~ ***φάρος*** (φάρος που χρησιμοποιεί ηλεκτρικό προβολέα) **4.** ΨΥΧΟΛ. (α) αυτός που σχετίζεται με την προβολή (βλ.λ., σημ. **5): ~ *ταύτιση*** (β) *προβολικό τεστ* ψυχολογική δοκιμασία που αποτελείται από αόριστα, ασαφή ερεθίσματα, τα οποία το άτομο καλείται να περιγράψει και να ερμηνεύσει.

πρόβολος (ο) {προβόλ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) **1.** ΝΑΥΤ. πλάγιος ιστός που προεξέχει από την πλώρη ιστιοφόρου πλοίου και χρησιμεύει για να στερεώνει τα εμπρόσθια βοηθητικά ιστία ΣΥΝ. (λαϊκ.) μπαστούνι **2.** ΑΡΧ1Τ. (α) λιθόκτιστη ή τσιμεντένια προεξοχή με σχήμα τριγωνικό, σφηνοειδές ή ελλειπτικό, που κατασκευάζεται στη βάση των βάθρων γέφυρας, για να ενισχύσει το κτίσμα (β) προέκταση οριζόντιου δομικού στοιχείου κατά το ένα άκρο του πέρα από το σημείο στήριξής του **3.** (α) κατασκευή που προεξέχει από μόλο, προβλήτα κ.λπ. και έχει διεύθυνση κάθετη ή λίγο λοξή προς την πλησιέστερη παραλία· χρησιμεύει για να προστατεύει την παραλία από τη διαβρωτική ενέργεια των κυμάτων (β) χαμηλό ανάχωμα, εγκάρσιο προς την όχθη χειμάρρου ή ποταμού, που την προστατεύει από τη διάβρωση.

[ΕΤΥΜ. αρ^. < ***προβάλλω*** (πβ. κ. ***βόλος - βάλλω)\.***

προβοσκίδα (η) **1.** σαρκώδης προεκβολή στο πρόσθιο τμήμα τής κεφαλής διαφόρων ζώων (λ.χ. τού ελέφαντα) ή εντόμων (λ.χ. τού κουνουπιού). που σχηματίζεται συνήθ. ως επιμήκυνση τής μύτης και τού επάνω χείλους ή ***των*** στοματικών οργάνων και χρησιμεύει κυρ. για την εύρεση και τη λήψη τής τροφής 2. (μτφ.-σκωπτ.) η μεγάλη μύτη. ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***προβοσκίς, -ίδος < προ- + βοσκίς < βόσκω}.***

προβοσκιοειδής, -ής. -ές Ι1890| {προβοσκιδοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} ΖΩΟΛ. ζώο που ανήκει στην τάξη χερσόβιων θηλαστικών με προβοσκίδα, στην οποία περιλαμβάνονται μόνο τα διάφορα είδη ελεφά

ντων. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.*** **προβοσκιδοφόρος,** -α, -ο [186ΙΙ ΖΩΟΛ. αυτός που φέρει προβοσκίδα: ~ ***ζώα / έντομα.***

ΕΤΥΜ. < ***προβοσκίδα + -φόρος < φέρω\.*** **προβούλευμα** (το) {προβουλεύμ-ατος | -ατα, -άτων| νομ. (παλαιότ.) πράξη τού εισαγγελέα πρωτοδικών, με την οποία έγκληση ή μήνυση απορρίπτεται ως αβάσιμη. [ετυμ. αρχ. < ***προβου/^εύω*** «προσχεδιάζω, προαποφασίζω» < ***προ- + βουλεύω / -ομαι < βουλή*** (βλ.λ.)|. **προβώ** (να/θα) ρ. -» προβαίνω **προγαμιαίος,** -α. -ο Ιμτγν.] αυτός που υπάρχει, γίνεται ή δίνεται πριν από τον γάμο: ~ ***σχέσεις / συμβόλαιο / δωρεά*** (περιουσιακό στοιχείο τού άνδρα ή τρίτου προσο')που, που δωριζόταν στη γυναίκα πριν από τον γάμο ως ανταπόδοση τής προίκας). **προγάστριο** (το) {προγαστρί-ου [-ων[ΑΝΑΤ. το υπογάστριο (βλ.λ.)· (ειδικότ.) το προκοίλι: «***μια πολύ συμπαθητική μερίς ανθρώπων τής ευπόρου τάξεως, που δεν μεταβάλλουν τους παράδες τους εις προ- γάστρια και λιπαρά προγούλια...»*** (Στρ. Μυριβήλης).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***προγάστριον < προ- + -γάστριον < γαστήρ*** «κοιλιά» (βλ. κ. ***γαστέρα)*** **|.**

προγάστωρ (ο/η) {προγάστ-ορος, -ορα | -ορες, -όρων} (αρχαιοπρ.-σκωπτ.) αυτός που έχει προτεταμένη την κοιλιά, ο χοντρός: «ο - ***πρώην υπουργός Εξωτερικών τής Ιταλίας»*** (εφημ.).

|γτυ.μ. μτγν. < ***προ- + -γάστωρ < '/αστήρ*** «κοιλιά» (βλ. κ. ***γαστέρα)}.*** **προγενέστερος,** -η (λόγ. -έρα). -ο **1.** αυτός που προηγήθηκε. που υπήρξε, συνέβη ή έγινε πριν από (κάποιον ή κάτι) άλλο: ***σε ~ έργα του δεν ασχολήθηκε με τέτοια θέματα || ~ εποχή / συμβάν || πρόκειται για υπόθεση ~ τού διορισμού του*** συν. προηγούμενος, παλαιότερος αντ. μεταγενέστερος 2. *προγενέστεροι* (οι) οι άνθρωποι που έζησαν σε προηγούμενες εποχές συν. παλιοί ΑΝΤ. μεταγενέστεροι. — **προγενέστερα / προγενεστέρως** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ., συγκρ. βαθμός τού επιθ. ***προγενής«π***ρογεννηθείς» < ***προ- + -'/ενής < γένοςΐ*** **προγεννητικός,** -ή, -ό ***αυτός που*** συμβαίνει ή διενεργείται πριν από ενδεχόμενη κύηση και τοκετό: ~ ***έλεγχος.***

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. prenatal}, **προγεστερόνη** (η) {χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. ορμόνη τού γυναικείου γεννη- τικού συστήματος, που παράγεται από τις ωοθήκες, τον πλακούντα και τα επινεφρίδια και είναι υπεύθυνη για την απελευθέρωση τού ωαρίου κατά την ωορρηξία (όπως και τα οιστρογόνα). για την προετοιμασία τού τοιχώματος τής μήτρας, ώστε το ενδομήτριο να μπορεί να δεχθεί το ωάριο και για την αναστολή των μοϊκών συσπάσεων τής μήτρας (ώστε το τοίχωμά της να μην απορρίψει το ωάριο).

[f.tym. Μεταφορά τού αγγλ. progesterone (νόθο σύνθ.), από συμφυρμό τού progestin και τού επιθήματος -sterone. Ο όρος progestin < pro- (< ***προ-)*** + gest(ation) «κύηση» (< λατ. gestatio < ρ. gestare «φέρω, βαστάζω», επιτατ. τ. τού ρ. gerere «φέρω. βαστάζω», μτχ. gestus), ενώ το επίθημα -sterone < sterole, αποσπάστηκε από το ελληνογενές σύνθ. cholesterol (βλ. λ. ***χο/.ηστερό/.η)].*** **πρόγευμα** (το) Ιμεσν.] {προγεύμ-ατος | -ατα. -άτων} το πρωινό φαγητό, το μικρό γεύμα που τρώγεται το πρωί: ***το ξενοδοχείο σερβίρει ~ μέχρι τις 10.00*** |j ***θα παρατεθεί - εργασίας*** }| ***στην τιμή τού δωματίου περιλαμβάνεται και*** ~ συν. πρωινό, κολατσιό, **προγευματίζω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {προγευμάτισα} τρώγω ελαφρά, παίρνω το πρωινό μου. **προγεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {προγεύθηκα} παίρνω μια πρώτη γεύση από (κάτι), αποκτώ την πρώτη εμπειρία από (κάτι): ***με τα τριμηνιαία διαγωνίσματα οι υποψήφιοι προγεύονται τη διαδικασία των προαγωγικών εξετάσεων.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** **πρόγευση** (η) [1873] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η πρώτη εμπειρία από κάτι, οτιδήποτε προϊδεάζει: ***η εντυπωσιακή προεκλογική συγκέντρωση μας έδωσε μια ~ τής νίκης || παίρνω μια ~ αυτού που πρόκειται ν'ακο?,ουθήσει.*** **προγεφύρωμα** (το) {1887} {προγεφυρώμ-ατος [-ατα, -άτων} στρατ. χώρος τακτικού ή και στρατηγικού πλεονεκτήματος σε εχθρική τοποθεσία που καταλαμβάνεται ή πρόκειται να καταληφθεί και παρέχει τον αναγκαίο χώρο ελιγμών για τις επιχειρήσεις που είναι σχεδιασμένες να διεξαχθούν εκεί; ***οι αντάρτες έστησαν*** ~ στο ***δυτικότερο άκρο τής χώρας*** || (μτφ.) ***«οι μειονότητες λειτουργούν συχνά ως προγεφυρώματα εθνικιστικών επιδιώξεων αλυτρωτικού χαρακτήρα»*** (εφημ.).

[ΕΤΥ.Μ. Απόδ. τού γερμ. Briickenkopf]. **προγεωλογικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η Γη βρισκόταν σε διάπυρη κατάσταση: ~ ***αιώνας*** (ο κοσμικός αιώνας). **προγηρία** (η) ΙΑΤΡ. Ο γεροντομορφισμός (βλ.λ.) ΣΥΝ. γεροντίαση.

[Ι-Ι ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. progeria], **προγιαγιά** (η) {προγιαγιάδες} η μητέρα τής γιαγιάς ή τού παππού (βλ. κ. λ. ***προπάππος).*** **προγιγνώσκω** ρ. μετβ. [αρχ.} {κυρ. οι αόρ. προέγνωσα, προεγνώσθην, -ης, -η...| πρόβλεψα: ***χάρις στην οξυδέρκειά*** του ***προέγνωσε εγκαίρως τους κινδύνους.***

πρόγκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η αποδοκιμασία που εκδηλώνεται με κραυγές και θορύβους, ο ομαδικός χλευασμός: ***έπεσε -~!*** ΣΥΝ. πρόγκημα, γιουχάισμα ΑΝΤ. επευφημία, ζητωκραυγή.

[ΕΤΥΜ. Αβέβ. ετύμου. ίσως < σλαβ. bruca «προσβλητική αποπομπή», με παρετυμολ. επίδρ. τής λ. ***πρόκα\.*** **προγκάω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (προγκάς... j πρόγκηξα} (οικ.) ♦ (μετβ.) **1.** διώχνω (κυρ. ζο>ο) απότομα, με φωνές και θόρυβο 2. (μτφ. για πρόσ.) εκφράζω την αποδοκιμασία μου (προς κάποιον) με κραυγές και θο

ρύβους, χλευάζω: ***δεν τό?φησε να το προτείνει, γιατί ήξερε ότι θα τον προγκήξουν*** ΣΥΝ. γιουχάρω ΑΝΤ. επευφημώ, ζητωκραυγάζω ♦ **3.** (αμετβ.) (λαϊκ. για ζώο) εκδηλώνω ερεθισμό, τινάζομαι ξαφνικά. Επί- σης **προγκάρω** κ. **προγκίζω. — πρόγκη(γ)μα** κ. **προγκάρισμα** κ. **πρόγκισμα** (το).

|ΕΤΥΜ. **< *πρόγκα*).**

προγναθισμός (ο) [1895J {χωρ. πληθ.} διάπλαση τού προσώπου, τέτοια ώστε τα οστά τής γνάθου να προβάλλουν προς τα εμπρός σαν ρύγχος. Επίσης **προγνσθία** (η).

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. prognathisme|.

πρόγναθος, -ος, -ο {188711· ΑΝΘΚΪΠΟΛ. αυτός πυυ παρουσιάζει προγναθισμό (βλ.λ.) 2. ΖΩΟΛ. (έντομο) που έχει τα στοματικά όργανα στο πρόσθιο τμήμα τής κεφαλής ή που το κεφάλι τυυ βρίσκεται σε οριζόντια θέση, με τις γνάθους να διευρύνονται προς τα εμπρός. — **προγναθικός,** -ή, -ό [1889].

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ, < γαλλ. prognathc].

πρόγνωση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η πρόβλεψη για κάτι που θα συμβεί βάσει υπολογισμών, με αξιοποίηση των δεδομένων: ***η - τού (αυριανού) καιρού από την Ε.Μ.Υ.\\ έγκαιρη ι ακριβής - σεισμού*** *2.* ιλτρ. ο εκ των προτέρων υπολογισμός εκ μέρους τού γιατρού για την εξέλιξη, την κατάληξη και τα επακόλουθα μιας ασθένειας, που βασίζεται περισσότερο στην ιατρική του πείρα ή σε στατιστικά κριτήρια παρά σε αντικειμενικά κριτήρια: ***η ιατρική - επαληθεύτηκε ακό την εξέλιξη τής υγείας του.***

πρόγνωση - πρόβλεψη. Συχνά οι δύο λέξεις χρησιμοποιούνται εναλλακτικά ως ταυτόσημες. Ωστόσο, το **πρόγνωση** είναι στατική έννοια και αποτελεί το αποτέλεσμα τής **πρόβλεψης,** που έχει δυναμική σημασία. Οι μετεωρολόγοι έχουν τη δυνατότητα ***πρόβλεψης*** των καιρικών συνθηκών, πράγμα που δεν έχουν οι ναυτικοί, οι αγρότες, οι ταξιδιώτες κ.λπ. Οι δεύτεροι παρακολουθούν την ***πρόγνωση τον*** καιρού, στην οποία οδηγεί η επιστημονική σπουδή διαφόρων μετρήσεων των καιρικών συνθηκών (ταχύτητας τής κίνησης των νεφών κ.λπ.), δηλ. η ***πρόβλεψη.***

προγνωστικός, -ή, -ό Ιμτγν.11. (σπάν.) αυτός που σχετίζεται με την πρόγνωση: ~ ***δύναμη*** / ***ικανότητα*** ΣΥΝ. προβλεπτικός **2.** *προγνωστικά* (τα) η πρόβλεψη βάσει ορισμένων δεδομένων (συνήθ. ειδικότ.) η πρόβλεψη τού αποτελέσματος αθλητικών αγώνων: ***-Ποια είναι τα ~ σου για το αυριανό ντέρμπι; - Ισοπαλία!*** || ***αισιόδοξα / ευνοϊκά ~.*** **προγόμφιος** (ο) {προγομφί-ου | -ων, -ους(λνατ. καθένα από τα δύο δόντια που φύονται σε κάθε πλευρά τής άνω και κάτω γνάθου (οκτώ συνολικά), μεταξύ των κυνοδόντων και των γομφίων (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ***προ-*** + αρχ. ***γομφίος*** (ενν. ***οδούς)*** < ***γόμφος*** «σφήνα, συνδετικό ξύλο ή μέταλλο» (βλ.λ.)[. **προγόνι** (το) [προγον-ιού | -ιών] (λαϊκ.) το παιδί τού ενός εκ των δύο συζύγων από προηγούμενο γάμο σε σχέση με τον νέο ή τη νέα σύζυγο (βλ. κ. λ. ***προγονός).***

[ετυμ. Υποκ. τού ουσ. ***πρόγονος].*** **προγονικός,** -ή. -ό [μτγν.) αυτός που σχετίζεται με τους προγόνους, που προέρχεται από τους προγόνους: ~ ***δόξα*** / ***κτήση*** / ***έθιμο*** / ***κληρονομιά*** ΣΥΝ. πατροπαράδοτος, **προγονισμός** (ο) ο αταβισμός (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. atavisme|. **προγονοκάπηλος** (ο/η) πρόσωπο που καπηλεύεται τους προγόνους.

προγονοκαπηλία (η). **προγονολατρία** (η) [1891] {προγονολατριών} **1.** η λατρεία των προγόνων, η απόδοση θρησκευτικών τιμών στους προγόνους 2. (μτφ.-μει- ωτ.) ο υπερβολικός θαυμασμός και η έπαρση για τη δόξα των προγόνων ΣΥΝ. προγονοπληξία. - **προγονολάτρης** (ο). **προγονολατρικός,** -ή, -ό, **προγονολατρικά** επίρρ.. **προγονοπληξία** (η) {χωρ. πληθ.ί (κακόσ.) η υπερβολική προσκόλληση και έπαρση για τη δόξα των προγόνων, με ανάλογη υποτίμηση τού παρόντος: ***οι οπαδοί τής καθαρεύουσας κατηγορούνταν για*** ~ ΣΥΝ. προγονολατρία. — **προγονόπληκτος,** -η. -ο.

[ετυμ. < ***πρόγονος*** + ***-πληξία*** < ***πλήττω,*** πβ. κ. ***φαντασιο-πληξία\.***

προγονός (ο), **προγονή** (η) (λαϊκ.) το παιδί τού ενός από τους δύο συζύγους από προηγούμενο γάμο σε σχέση με τον νέο ή τη νέα σύζυγο ΙΥΝ. προγόνι.

Ιετυμ. < ***πρόγονος,*** με καταβιβασμό τού τόνου], **πρόγονος** (ο/η) {προγόν-ου | -ων, -ους} **1.** το πρόσωπο από το οποίο κατάγεται κανείς, κυρ. ο συγγενής τού μακρινού παρελθόντος (παππούς, προπάππος κ.λπ.): ***καυχάται ότι ένας από τους σημαντικότερους ήρωες τής Επανάστασης τού '21 είναι - του*** ΣΥΝ. προπάτορας λντ. απόγονος 2. (εκφραστ.) *πρόγονοι* (οι) οι ομοεθνείς (κάποιου) σε παλαιότερη εποχή: ***πρέπει να μιμηθούμε τους ένδοξους ~ μας*** ΣΥΝ. προπάτορες, προγενέστεροι. **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.***

{ΕΤΥΜ. αρχ. < ***προ- + '/όνος*** (βλ.λ.)]. **προγούλι** (το) {προγουλ-ιού | -ιών} (συνήθ. στον πληθ.) καθεμιά από τις διπλές που σχηματίζονται στο δέρμα τού λαιμού, κάτω από το πιγούνι, λόγω συσσωρευμένου πάχους: ***με τα χρόνια πάχυνε και κρέμασε προγούλια!***

[ετυμ. < ***προ-*** + ***-γούλι*** < ***γούλα*** «οισοφάγος» (βλ.λ.)|. **πρόγραμμα** (το) {προγράμμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** (α) ο σχεδιασμός σειράς ενεργειών, το σύνολο των επιμέρους πράξεων και λεπτομερειών που κατατείνουν σε ενιαίο σκοπό: - ***χρηματοδότησης / απεξάρτησης από το αλκοόλ / οικονομικής εξυγίανσης / σύγκλισης / ιδιωτικο- ποιήσεων / επιχορηγήσεων / υποτροφιών / εξειδίκευσης / ερευνών [[επεξεργασία / κατάρτιση / εκπόνηση προγράμματος]] το πιλοτικό ~ εφαρμόζεται ήδη*** σε ***πολ/Λ ακριτικά σχολεία*** συν. πλάνο· φρ. ***με / χω*** *ρίς πρόγραμμα* με / χωρίς προγραμματισμό, με / χωρίς προκαθορισμένη μέθοδο: ***είναι πολύ συγκροτημένος άνθρωπος και δουλεύει πάντα με πρόγραμμα*** || ***απόψε θα τραγουδήσουμε χωρίς πρόγραμμα*** ΑΝΤ. όπως να 'ναι, τυχαία, πρόχειρα, απρογραμμάτιστα (β) το σύνολο των στόχων πολιτικού κόμματος, πολιτικού φορέα, τους οποίους δεσμεύεται να εφαρμόσει εφόσον εκλεγεί στην κυβέρνηση: ***η κυβέρνηση είναι πιστή στην εφαρμογή τού ~ της || το ~ τού κόμματος περιλαμβάνει ουσιαστικές προτάσεις για τον εκσυγχρονισμό τού κράτους*** (γ) (συνεκδ.) το έντυπο στο οποίο είναι καταγεγραμμένοι οι παραπάνω πολιτικοί στόχοι 2. η λεπτομερής καταγραφή και περιγραφή πράξεων και ενεργειών με τη σειρά που πρόκειται να εκτελεστούν σε καθορισμένο χρονικό διάστημα: ***δεν ανακοινώθηκε ακόμη το ~ · των μαθημάτων / των εξετάσεων*** / των ***σπουδών*** J] ***στο ~ των χειμερινών εκδηλώσεων τού συλλόγου μας περιλαμβάνονται και εκδρομές για σκι || καταρτίζω / καταστρώνω / παραβιάζω / τηρώ (το)*** ~ · ΦΡ. (στο σχολείο) (α) *αναλυτικό πρόγραμμα* θεσμικό κείμενο που περιλαμβάνει τη διδακτέα ύλη, τη μέθοδο και τους σκοπούς διδασκαλίας κάθε μαθήματος για κάθε τάξη (β) *ωρολόγιο πρόγραμμα* η καταγεγραμμένη σειρά ενεργειών συγκεκριμένης χρονικής διάρκειας, κυρ. σχολικών μαθημάτων, με την αντίστοιχη ώρα κατά την οποία αρχίζει και τελειώνει καθεμιά τους **3.** το σύνολο των δραστηριοτήτων και ενεργειών που έχει σχεδιάσει ή πρέπει να εκτελέσει κάποιος εντός συγκερίμε- νου χρονικού διαστήματος: ***το μηνιαίο μου ~ είναι πολύ φορτωμένο*** || ***Τι λέει ι έχει το ~ σου γι'απόψε; Έχεις χρόνο να βγούμε:*** || σκοπεύαμε ***να πάμε θέατρο απόψε, αλλά η ξαφνική αδιαθεσία τού παιδιού μάς έβγαλε (έξω) από το ~ μας·*** ΦΡ. *εκτός προγράμματος* για κάτι που δεν προβλεπόταν από τον αρχικό σχεδιασμό: ***αυτή η επίσκεψη τού προέδρου ήταν ~*** **4.** (α) το σύνολο των παραστάσεων που πρόκειται να ανεβάσει συγκεκριμένο θέατρο ή γενικότ. το σύνολο των εκδηλώσεων που πρόκειται να πραγματοποιήσει συγκεκριμένος φορέας σε ορισμένη περίοδο: ***το - τού Φεστιβάλ Αθηνών*** (β) (συνεκδ.) το ειδικό έντυπο στο οποίο περιλαμβάνονται τα παραπάνω ή στο οποίο είναι καταγεγραμμένα τα μέρη συγκεκριμένου θεάματος (θεατρικής παράστασης, όπερας κ.λπ.). καθώς και ορισμένες πληροφορίες για τους συντελεστές του (γ) το σύνολο των τηλεοπτικών ή ραδιοφωνικών εκπομπών που πρόκειται να προβληθούν ή να μεταδοθούν σε ορισμένη ημέρα ή περίοδο: ***στις κυριακάτικες εφημερίδες δημοσιεύεται το - τής εβδομάδας*** · **5.** ο σκοπός, η επιδίωξη: ***έχει ~ να πάρει αυτός τη θέση τού διευθυντή || αν*** <5εν ***το βάλεις ~. πτυχίο δεν πρόκειται να πάρεις φέτος!*** · **6.** ΠΛΗΡΟΦ. ομάδα εντολών που εκτελούνται από έναν υπολογιστή, προκειμένου να επιτελέσει συγκεκριμένες λειτουργίες **7.** ΜΙΧΑΝ. η εκτέλεση σειράς εργασιών από εργαλειομηχα- νή με τρόπο αυτόματο, δηλ. χωρίς τη μεσολάβηση τού χειριστή της. ΙΙiΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ημερήσιο προσχέδιο θεμάτων τής Εκκλησίας τού Δήμου», < ***προγράφω*** «γράφω εκ των προτέρων» (βλ.λ.). Η λ. διαδόθηκε σε πολλές ξέν. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. και γαλλ. programme, γερμ. Programm. ιταλ. programma κ.ά.|. **προγραμματίζω** ρ. μετβ. j 1880] |προγραμμάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1**. καθορίζω εκ των προτέρων και σχεδιάζω (μελλοντική ενέργεια): ***έχω προγραμματίσει να λείψω για λίγες μέρες*** || ***το σωματείο έχει προγραμματίσει δίωρη στάση εργασίας για την επόμενη Δευτέρα*** [[~ ***ταξίδι*** |] (μτχ.) ***η προγραμματισμένη επίσκεψη τού πρωθυπουργού*** ΣΥΝ. σχεδιάζω, βάζω στο πρόγραμμα **2.** κάνω (κάτι) στο πλαίσιο προγράμματος, με τρόπο οργανωμένο, συγκροτημένο: ***είναι καιρός να προγραμματίσει το διάβασμά του, αν θέλει να πετύχει στις εξετάσεις*** || (κ. η μτχ. *προγραμματισμένος,* ***-η, -ο) είναι πολύ προγραμματισμένος άνθρωπος·*** ***δεν αφήνει τίποτε: στην τύχη!*** ΣΥΝ. οργανώνω, καταστρώνω **3.** (α) ΠΛΗΡΟΦ. συντάσσω) προγράμματα για Π/Υ: ***προγραμμάτιζε υπολογιστές από τα 16*** (β) ΤΕΧΝΟΛ. ρυθμίζω τηλεόραση, στερεοφωνικό, αποθηκεύω στη μνήμη τους τις συχνότητες των διαφόρων καναλιών / **σταθμών (γ) (για βίντεο)** ρυθμίζω **(για να γράψει συγκεκριμένη εκπομπή από την τηλεόραση): *έχω προγραμματίσει το βίντεο να γράψει τον αγώνα.***

[ηίύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. programmer], **προγραμματικός,** -ή, -ό [1886] **1.** αυτός που αναφέρεται ή περιλαμβάνεται σε πρόγραμμα: οι - ***δηλώσεις τής κυβέρνησης (αυτές*** που γίνονται από τον πρόεδρο τής κυβέρνησης κατά την πρώτη συνεδρίαση τής Βουλής μετά την ανάληψη των καθηκόντων του) [[- ***λόγος / εξαγγελία ί θέση I αρχές ι σύγκλιση κομμάτων*** (στο επίπεδο των πολιτικών τους προγραμμάτων) / ***σύμβαση / συμφωνία / στόχος*** · **2.** ΜΟΥΣ. *προγραμματική μουσική* μουσική γραμμένη πάνω σε ένα εξω- μουσικό «πρόγραμμα», φιλολογικής ή άλλης υφής, δηλαδή μουσική η οποία επιχειρεί να αποδώσει με δικά της μέσα καταστάσεις, ιδέες, εικόνες κ.λπ.· αποτέλεσε αισθητικό ιδεώδες τού 19ου αι.. αντιτιθέμε- νο προς την απόλυτη μουσική (βλ.λ.) (από τα γνωστότερα έργα τού είδους είναι η «Φανταστική» συμφωνία τού Μπερλιόζ. τα συμφωνικά ποιήματα τού Λιστ και τού Ρίχαρντ Ιτράους). — **προγραμματικά** / ***-ώς*** επίρρ.

προγραμματισμός (ο) [I880| **1.** η κατάρτιση προγράμματος, ο προκαθορισμός ή/και ο λεπτομερειακός σχεδιασμός ενεργειών που πρόκειται να γίνουν στο μέλλον: ***απαιτείται σοβαρός και μακρόπνοος*** - των ***χειρισμών και των μέτρων που πρέπει να ληφθούν για ένα τόσο σημαντικό πρόβλημα*** ΣΥΝ. σχεδιασμός· ΦΡ. *οικογενειακός προγραμματισμός* βλ. λ. ***οικογενειακός*** *2.* (α) ΠΛΗΡΟΦ. η διαδικασία εκπόνησης προγραμμάτων Η/Υ (β) *γλώσσα προγραμματισμού* βλ. λ. ***γλώσσα.*** ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. programmation|. **προγραμματιστής** (ο), **προγραμματίστρια** (η) {προγραμματι- στριών} ο επιστήμονας που έχει σπουδάσει πληροφορική και ειδικότ. προγραμματισμό ηλεκτρονικών υπολογιστών.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. programmer].

προγραφή (η) **1.** (στην αρχαία Ρώμη) η καταδίκη σε θάνατο πολιτικών αντιπάλων χωρίς προηγούμενη δικαστική απόφαση, αλλά με μόνη την ανάρτηση τού καταλόγου με τα ονόματά τους στην αγορά 2. (εκφραστ.. συνήθ. στον πληθ.) η δίωξη ή η καταδίκη και εξόντωση πολιτικών αντιπάλων: ***αφού κέρδισαν τις εκλογές, άρχισαν τις - εις βάρος υπα?.λήλων που είχαν διοριστεί από την προηγούμενη κυβέρνηση.*** **προγράφω** ρ. [αρχ.Ι.
|ΗΙ ΥΜ. αρχ. < ***προγράφω*** < ***προ-*** + ***γράφω.*** Τόσο τυ ρ. ***προγράφω*** όσο και το παράγ. ***προγραφή*** σήμαιναν αρχικώς «γράφω, σημειώνω εκ των προτέρων. προαναγγέλλω δημοσίως μια είδηση». Η σημ. «γνωστοποιώ καταδίκη (συνήθ. πυλιτικού αντιπάλου)» αποτελεί απόδ. τού λατ. proscribcrc και είναι μτγν-J. **προγυμνάζω** ρ. μετβ. |αρχ.| [προγύμνασα, -τηκα (λυγιότ. -θηκα). -μένος! (λόγ.) 1. γυμνάζω, ασκώ (κάποιον) προκαταρκτικώς ΣΥΝ. προ- ασκώ 2. (γενικότ.) προετοιμάζω (κάπυιυν) για την επίτευξη στόχυυ· κυρ. παραδίδω ιδιαίτερα μαθήματα σε μαθητή ή υποψήφιο, ώστε να τον προετοιμάσω για εξετάσεις: ***τον προγυμνάζει στα μαθηματικά*** συν. προπαρασκευάζω. **— προγύμναση** (η) [1851 [κ. **προγύμνασμα** (το) Ι αρχ.|.
προγυμναστήριο (τυ) 11888] {προγυμναστηρί-ου | -ων} **1.** ο ειδικός χώρυς στον οποίο προγυμνάζεται κανείς 2. ΝΑΥΤ. το πλυίυ στυ οποίο διαμένουν και προγυμνάζονται οι νεοσύλλεκτοι ναύτες, **προγυμναστής** (ο) [μτγν.|. **προγυμνάστρια** (η) {προγυμνα- στριών} 1. το πρόσωπο πυυ έχει ως έργο του να προγυμνάζει 2. (ειδι- κότ.) ο εκπαιδευτικός που προετοιμάζει μαθητές για τις εξετάσεις, παραδίδοντάς τους ιδιαίτερα μαθήματα κατ' οίκον, **πρόδειπνό** (το) Ιμτγν.Ι {πρυδείπν-υυ | -ων} (λόγ.- σπάν.) ελαφρό γεύμα πυυ λαμβάνεται λίγο πριν από τυ δείπνο, κατά τις απογευματινές ώρες ΣΥΝ. απογευματινό, **προδετώ** ρ. αμετβ. [πρυδετείς... | προδέτησα} ΝΑΥΤ. (για οχηματαγωγό πλυίυ) δένω με την πλώρη (για φυρτοεκφόρτωση. αποβίβαση-επι- βίβαση κ.λπ.) ΑΝΤ. πρυμνοδετώ. **— προδέτηση** (η).
Ιείύμ < ***προ*** + ***-δετώ*** < ***δετός}.*** **πρόδηλος,** -η, -ο (λόγ.) πολύ φανερός, αυτός που διακρίνεται με την πρώτη ματιά, που γίνεται αμέσως αντιληπτός: ~ ***κίνδυνος ι συμφέρον / αποτέλεσμα / ανησυχία ' ανάγκη)| <<υ)στόσο, από την ~ αυτή αλήθεια πολλοί υπεκφεύγουν για λόγους ιδεα/.ισμού ή δόγματος»*** (εφημ.) συν. ολοφάνερος, προφανής, πασίδηλος, κατάδηλος αντ. άδηλος, αφανέρωτος, ανομυλόγητυς. κρυφός. **— προδήλως** επίρρ. |αρχ.]. [εγυμ. αρχ. < ***προ-*** + ***δήλος «φανερός,*** προφανής» (βλ.λ.)]. **προδημοσίευση** (η) []887| {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η δημοσίευση σε εφημερίδα ή περιοδικό αποσπάσματος κειμένου που πρόκειται να εκδοθεί: ***η εφημερίδα φιλοξενεί σήμερα μια*** ~ ***αποσπάσματος τού βιβ/άου που θα κυκλοφορήσει τον άλλο μήνα.*** **— προδη- μοσιεύω** p. 118581.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. prepublication], **προδιαγραφή** (η) [1890] **1.** *προδιαγραφές* (οι) η λεπτομερειακή περιγραφή τεχνικού έργου: ***ψυγεία κατασκευασμένα με γερμανικές*** ~ [[***τεχνικό έργο υψη?<.ών*** ~ **2.** (σπάν.) ο προσχεδιασμός.
Ιεγυ.μ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. prescription], **προδιαγράφω** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {πρυδιέγραψα, πρυδκχγρά-φτηκα κ. -φηκα (κ. λόγ. προδιεγράφην. -ην, -η...), προδιαγεγραμμένος} 1. διαγράφω επακριβώς εκ των πρυτέρων, καταστρώνω το σχέδιυ ή καθορίζω την πορεία (μελλοντικού έργου, ενέργειας): ***καθόρισαν σειρά συναντήσεο)ν. για να προδιαγράψουν την τακτική που Οα ακολουθήσουν στη συνέχεια*** ΣΥΝ. προκαθορίζω, προσχεδιάζω **2.** (η μτχ. *προδιαγεγραμμένος,* ***-η.*** -ο) αυτός που έχει καθοριστεί εκ των πρυτέρων: ***~ κανόνες και αρχές λειτουργίας || η τύχη / η πορεία του ήταν ~*** 3. αφήνω να διανεί (κάτι πυυ θα εκδηλωθεί στυ μέλλον): ***οι συγκρούσεις μεταξύ στελεχών τού κόμματος προδιαγράφουν ένα επεισοδιακό συνέδριο / σημαντικές εξελίξεις*** **4.** (μεσοπαθ. *προδιαγράφομαι* + κατηγορούμενο) γίνομαι αντιληπτός εκ των πρυτέρων. διαφαί- νομαι: ***η τύχη του προδιαγράφεται κακή*** [[***η νίκη προδιαγράφεται περιφανής.***
προδιάθεση (η) [μτγν.[{-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** η διάθεση πυυ έχει κανείς εκ των πρυτέρων (απέναντι σε κάποιον/κάτι): ***αν ξεκινάς με αρνητική ~ (απέναντι στη δουλειά σου), είναι φυσικό να τα παρατήσεις γρήγορα*** ([***εχθρική*** - *2.* (συνεκδ.) η έμφυτη κλίση: ***από μικρός είχε*** ~ ***για την περιπέτεια*** || ***κα/Λιτεχνική / μουσική*** ~ ΣΥΝ. ροπή. τάση 3. ιατρ. φυσική ή επίκτητη κατάσταση τού οργανισμού, που τον καθιστά επιρρεπή στην εμφάνιση ορισμένων ασθενειών ή νοσηρών ψυχικών καταστάσεων: ***α?.λεργική / φυσική / κληρονομική*** - || ***εγκληματική***
προδιαθέτω ρ. μετβ. 11766] {προδιέθεσα, πρυδιατέ-θηκα, -θειμένος}
προετοιμάζω (κάπυιυν). ώστε να δεχθεί (κάτι) με ορισμένη ψυχική διάθεση, τον προϊδεάζω: ***οι δηλώσεις του των τελευταίων ημερών μάς είχαν προδιαθέσει ευμενώς απέναντι του || ένα καθαρό γραπτό προδιαθέτει θετικά τον βαθμολογητή*** συν. προκαταλαμβάνω **2.** (η μτχ. *προδιατεθειμένος,* ***-η, -ο)*** αυτός που έχει συγκεκριμένη διάθεση (απέναντι σε κάποιον/κάτι): ***μετά από όσα είχα ακούσει ήμουν αρνητικά / δυσμενώς / ευνοϊκά ~ απέναντι του.***
[ετυμ. < μτγν. ***προδιατίθημι*** (ίδια σημ.) < ***προ-*** + ***δια-*** + ***τίθημι*** (βλ. λ. ***θέτω. τίθεμαι)].***
προδίδω κ. (λαϊκ.) **προδίνω** ρ. μετβ. {πρόδωσα. προδό-θηκα, -μένος}
(α) αθετώ (ηθική υποχρέωση που μου έχει επιβληθεί ή έχω αναλά· βει): ***δεν πρόκειται να προδώσω ποτέ τις ιδέες μου*** j[~ ***τα ιδανικά / τις αρχές / τον όρκο μου*** ΣΥΝ. (εκφραστ.) (ξε)πυυλώ. παραβαίνω ΑΝΤ. τηρώ, φυλάττω (β) αθετώ την ηθική μου δέσμευση απέναντι σε (κάποιον/κάτι). ενεργώ αντίθετα πρυς τις προσδοκίες (κάποιου): ***πρόδω- σε την αγάπη μας / τη φιλία μας / τα αισθήματά μου / την εμπιστο σύνη μου / τα όνειρά μας*** [| ***εγώ σ' αγάπησα κι εσύ με πρόδωσες*** ΣΥΝ. **πουλάω 2. βλάπτω (κάποιον/κάτι) με δόλο, ευνοώντας τον εχθρό του: ~ *την πατρίδα μου*** ΣΥΝ. **(εκφραστ.)** (ξε)πουλώ 3. **παραδίδω (κάποιον) δολίως σε εχθρούς τυυ. γενικότ. σε όσους θέλουν να τον βλάψουν ή αποκαλύπτω τα μυστικά τυυ σε αυτούς: *σε σένα έχω εμπιστοσύνη, ξέρω ότι δεν θα με προδώσεις |] δεν αποκά'Αυψαν σε κανέναν την ταυτότητά τους. γιατί φοβούνταν μην τους προδώσουν*** ΣΥΝ. **πουλώ, καταδίδω, μαρτυρώ 4. (α) αποκαλύπτω (κάτι κρυφό): *ορκίσου ότι δεν θα προδώσεις το μυστικό μας!* || *ήταν έτοιμος να προδώσει στις αρχές τα μέλη τής οργάνωσης*** (β) **αποκαλύπτω (κάποιον που κρύβει την ταυτότητα τυυ): *είχε μεταμφιεστεί, αλλά τον πρόδωσε η φωνή του* 5. αφήνω να φανεί (κάτι που θα έπρεπε να μείνει κρυφό): *με τον τρόπο που φέρεσαι, προδίδεις την ενοχή σου* [[*οι επιθετικές τους δηλώσεις προδίδουν την αγωνία τους*** ΣΥΝ. **μαρτυρώ** ΑΝΤ. **κρύβοχ συγκαλύπτω**
(γενικότ.) αφήνω (κάτι) να διαφανεί. καθιστώ (κάτι) φανερό: ***η συμπεριφορά του προδίδει άνθρωπο με κακή ανατροφή || τα άρθρα και οι ομι/Λες του προδίδουν βαθιά γνώση τού θέματος*** ΣΥΝ. **υποδηλώνω, μαρτυρώ· (μτφ.) 7. δεν φθάνω στο ύψος (συγκεκριμένου πράγματος): *η μετάφραση πάντα προδίδει το πρωτότυπο* 8. δεν μπορώ να βοηθήσω, δεν επαρκώ: *δεν μπορώ να ανακα?~.έσω τα γεγονότα, με προδίδει η μνήμη μου*** [[***τον πρόδωσε η καρδιά του*** **(πέθανε από καρδιά). ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *προδίδωμι,* αρχική σημ. «δίνω εκ των προτέρων, προπληρώνω», < *προ-* + *δίδωμι* (βλ. λ. *δίνω).* Η σημερινή σημ. ήδη
°φχ·ΐ· ,
προδικάζω ρ. μετβ. |μτγν.] {προδίκασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), προδεδικασμένος} **1.** κρίνω (κάποιον/κάτι) εκ των προτέρων, εκφέρω γνώμη (για ζήτημα τού οποίου η έκβαση δεν είναι ακόμη γνωστή): ***κανείς δεν μπορεί από τώρα να προδικάσει την έκβαση τής διάσκεψης*** ΣΥΝ. **πρυεξυφλώ 2. (συνήθ. μτφ.) καθυρίζω εκ των προτέρων: ~ *το τέλος / το αποτέλεσμα / τη στάση / την καταστροφή / τον θρίαμβο / το μέλλον κάποιου.***
προδικασία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} ΝΟΜ. **το στάδιο τής πολιτικής δίκης το οποίο διαρκεί από την υποβολή τής αιτήσεως δικαστικής προστασίας έως την εκδίκασή της. — προδικαστικός, -ή, -ό {18331.**
προδικτατορικός, -ή. -ό 1. αυτός που αναφέρεται σε χρονικό διάστημα προγενέστερο τής επιβολής μιας δικτατορίας 2. (ειδικότ.) αυτός που αναφέρεται στη χρονική περίοδο πριν από τη δικτατορία τής
ης Απριλίου 1967: ~ *κυβερνήσεις / κόμματα / πολιτικό σκηνικό / αγώνες.* — προδικτατορικά επίρρ.
προδίνω ρ. -♦ προδίδω
προδιόρθωση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** σχήμα λόγου, κατά το οποίο προτάσσεται μια φράση, για να προδιαθέσει τον ακροατή σχετικά με κάτι δυσάρεστο ή απροσδόκητο πυυ θα ακολουθήσει, ώστε να προλάβει τυχόν αποδοκιμασία ή ανεπιθύμητη αντίδραση από μέρους του, π.χ. ***θα σου πω κάτι. αλλά μη με παρεξηγήσεις... || μη σου κακοφανεί αυτό που θα σου πω...*** *2.* **διόρθωση εκ των πρυτέρων. — προδιορθώνω ρ. |μτγν.|.**
προδομένος, -η. -ο -» προδίδω
πρόδομος (ο) {προδόμ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) ΑΡΧΪΤ. **1. (στην αρχαιότητα) ο πρώτος χώρυς κτηρίυυ, αυτός που βρίσκεται πριν από τους χώρους των δωματίων** ΣΥΝ. **προθάλαμος** ΑΝΤ. **οπισθόδομος 2.** ΕΚΚΛΗΣ. **το πρώτο τμήμα τού ορθόδοξου χριστιανικού ναού. ο χώρος που βρίσκεται πριν από τον κυρίως ναό** ΣΥΝ. **πρόναος, νάρθηκας** · 3. ΑΝΑΤ. **ο χώρος που βρίσκεται μπροστά από κοιλότητα τού σώματος: ~ *τού κόλπου / τού λάρυγγα.***
ΙΕΤΥΜ. **αρχ. < *προ-* + *δόμος* «οίκος, δωμάτιο» (βλ.λ.)|.**
προδόρπιο(ν) (το) {προδορπί-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) **ορεκτικό που τρώγεται πριν από το κυρίως δείπνο (πβ. *προ-άριστον).***
ΙΕΤΥΜ. **< αρχ. πληθ. *προδόρπια* < *προ-* + *-δόρπιον* < *δόρπον* «απογευματινό φαγητό» (βλ. λ. *επιδόρπιο)}.***
προδοσία (η) [αρχ.] {προδοσιών} **1. η αθέτηση (εκ μέρους κάπυιυυ) των ηθικών δεσμεύσεων που έχει αναλάβει, κυρ. προκειμένου να εξυπηρετήσει ιδιοτελείς σκοπούς, για λόγους προσωπικού συμφέροντος (όπως λ.χ. η εγκατάλειψη φίλου σε δύσκολη στιγμή)** ΣΥΝ. **(εκφραστ.) ξεπούλημα 2. η δόλια πρόκληση βλάβης (σε κάποιον/κάτι), κυρ. ευνοώντας τον εχθρό του ή αποκαλύπτοντας μυστικό του: *μας έπιασαν με -■ κάποιος μαρτύρησε την κρυψώνα στους διώκτες μας*** 3. **(ειδικότ.) η βλάβη τής πατρίδας ή των συμφερόντων της. λ.χ. με μυστική συνεργασία με τους εχθρούς, με παράδοση σε αυτούς τμήματος στρατού, οχυρής θέσεως κ.λπ., με εγκατάλειψη θέσεως σε ώρα μάχης: *διαπράττω*** ~ **4.** ΝΟΜ. *εσχάτη προδοσία* **(α) κάθε πράξη που συνιστά προσβολή τού πολιτεύματος (βλάβη, διακινδύνευση ή διατάραξή του), καθώς και κάθε πράξη που στρέφεται κατά τής ζωής φορέων πολιτειακών λειτουργημάτων (β) κάθε ενέργεια πυυ στρέφεται κατά τής ασφάλειας τής πατρίδας και τής εθνικής ακεραιότητας: *η - σε καιρό πο/.έμου επισύρει την ποινή τού θανάτου || έγκλημα εσχάτης προδοσίας.***
προδότης (ο) {προδοτών}, **προδότρια** (η) {1859l {προδοτριών} **αυτός που έχει διαπράξει προδοσία: *κανένα έλεος για τους -! |]* ~ *τής πατρίδας / τής ιδεολογίας του.*** Ηπίσης (λαϊκ.) **προδότρα** (η).
[πτυμ. αρχ. < *προδίδωμι* < *προ-* + *δίδωμι* (βλ. λ. *δίνω),* πβ. κ. *δότης* - *δίδωμι].*
προδοτικός, -ή, -ό {μτγν.} **αυτός που έχει τον χαρακτήρα προδοσίας, που ανήκει σε προδότη: ~ *συμφωνία με τον εχθρό* || ~ *ενέργεια / στάση! τακτική / συμπεριφορά.* —προδοτικ-ά /-ώς** [μτγν. | επίρρ.
προδρομικός, -ή, -ό Ιμεσν.] **1.** (σπάν.) **αυτός που σχετίζεται με τον πρόδρομο, τον πρωτοπόρο: ~ *σκέψη* 2.** ΦΙΛΟΛ. **αυτός που σχετίζεται με τον Βυζαντινό ποιητή Θεόδωρο Πρόδρομο ή Πτωχοπρόδρομυ: ~ *ποιήματα.***
Πρόδρομος (ο) {-ου κ. -όμου} **1. προσωνυμία τού Ιωάννη τού 13α-**

πτιστή (επειδή πρωηγήθηκε τού Χριστού και προετοίμασε τον λαό για τη διδασκαλία και το έργο του) 2. ανδρικό όνομα.
[πτυμ. μτγν. προσωνύμιο < αρχ. επίθ. ***πρόδρομος < προ- + δρόμος***|.
πρόδρομος (υ) Ιαρχ.] [προδρόμ-ου | -ων, -ους} (+γεν.) **1.** οτιδήποτε (σε διαδικασία εξελίξεως ή σε διαδοχή γεγονότων) αποτελεί το προηγούμενο στάδιο από ανάλογη σημαντικότερο και προαναγγέλλει την παρουσία του: ***τα Ορλοφικά ήταν ~ τής Επανάστασης τού '21 || το κλειδοκύμβαλο υπήρξε - τού πιάνου*** συν. πρυάγγελος ***2.** (για πρόσ.) αυτός που με τη ζωή και τη δράση του προετοιμάζει το έργο άλλου προσώπου: οι ***Πυθαγόρειοι υπήρξαν - τής νεότερης αστρονομίας!*** υν. πρωτυπόρος, σκαπανέας, πρυάγγελος.
πρόδρομος, -η, -ο **1.** αυτός πυυ προηγείται σε μια διεργασία προαναγγέλλοντας κάτι που θα ακολουθήσει: ***τα*** ~ ***φαινόμενα ενός σεισμού || ~ ανακοίνωση (έρευνας)*** (πρυτυύ αποτελέσει κανυνική ανακοίνωση) **2.** αυτός που οδηγεί σε κάτι άλλο: ~ ***ουσίες*** |[- στάδιο, **προδυναστειακός,** -ή, -ό λρχλιολ. αυτός που σχετίζεται με περίοδο τής αρχαίας αιγυπτιακής ιστορίας πριν από τις φαραωνικές δυναστείες: ~ ***περίοδος / τάφος.*** **Ηπίσης προδυναστικός. πρόδωσα** ρ. ► προδίδω **προέβαλα** ρ. ->πρυβάλλω **προέβην** ρ. -> πρυβαίνω **προέβλεψα** ρ. --*■ προβλέπω
προεγγραφή (η) η εκ των προτέρων εγγραφή (κάποιυυ) σε κατάλογο. ώστε να εξασφαλιστεί η μετέπειτα εγγραφή (του) σε τελικό, οριστικό κατάλυγο: *λόγω τής αναμενόμενης αυξημένης ζήτησης για τη νέα συλλεκτική σειρά, γίνονται προεγγραφές για τονς υποψήφιους αγοραστές των περιορισμένων κομματιών κατά σειρά δηλώσεως || προεγγραφές για αγορά μετοχών.* — προεγγράφω ρ. Ιμτγν.]. **προέγκριση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων] προκαταρκτική έγκριση (αιτήματος, δανείυυ κ.λπ.), που ακυλυυθείται από την τελική, εφόσον πληρυύνται όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις: *δέκα ημέρες μετά την υποβολή των δικαιολογητικών δίνεται η ~ και εντός δύο εβδομάδων εκδίδεται η άδεια.* — προεγκρίνω ρ. 11892J. προέγνωσα** ρ. ■* **προγιγνώσκω**
προεγχειρητικός, -ή, -ό ιατρ. αυτός που προηγείται χειρουργικής επεμβάσεως, πυυ γίνεται πριν από εγχείρηση: ~ ***αγωγή / έλεγχος*** (έλεγχος των κινδύνων τής νόσυυ και διερεύνηση τυύ κατά πόσον η εγχείρηση θα είναι προς όφελος τού ασθενούς) ***/ εξετάσεις / στάδιο.***
προεγχειρητικά επίρρ.
|1·ΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. preopcratoirc|. προεδρείο (το) 1. το σύνολο των προσώπων που διευθύνουν τις εργασίες συνέλευσης ή συνεδρίασης ή γενικότ. που προΐστανται σώματος, οργανισμού κ.λπ.: *θα εκλεγεί αύριο το νέο ~ τής Βουλής* [[το - *τού Τεχνικού Επιμελητηρίου / τον σωματείου / τού συλλόγου στο δημοτικό συμβούλιο*** 2. (συνεκδ.) **η σειρά των θέσεων, ο χώρος όπου κάθονται κατά τις συνεδριάσεις τα πρόσωπα αυτά: *η συνέλευση θα έπρεπε να έχει αρχίσει, αλλά το ~ είναι άδειο.* προεδρεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιαρχ.] {προήδρευσα} ♦ (αμετβ.) **1. είμαι πρόεδρος, κατέχω την προεδρία ή την πρωτοκαθεδρία, ασκώ καθήκοντα προέδρου: *στην αυριανή συνεδρίαση θα προεδρεύσει ο πρόεδρος τού Αρείου Πάγου || λόγω ασθένειας τού δημάρχου, θα προεδρεύσει ο αντιδήμαρχος*** στο ***δημοτικό συμβούλιο*** **2.** ΠΟΛΙΤ. *προεδρευομένη δημοκρατία* **βλ. λ. *δημοκρατία*** ♦ 3. **(μετβ.) (+γεν.) είμαι πρόεδρος σε (κάτι): *ο πρωθυπουργός κροήδρευσε χθες μακράς συσκέψεως με τους οικονομικούς υκουργους του οι προεδρεύοντες τής συνεδριάσεως.* προεδρία (η) [αρχ-J {προεδριών) 1. η ιδιότητα και το αξίωμα τού προέδρου: *οι δύο παλαίμαχοι πολιτικοί εμφανίζονται ως οι κνριότε- ροι υποψήφιοι για την* - 2. η άσκηση καθηκόντων προέδρου: *το πειθαρχικό συμβούλιο θα συνεδριάσει υπό την - τού κ. Βλάχου·*** (συνεκδ.) 3. **η θητεία τού προέδρου, η χρονική περίοδος κατά την οποία ασκεί τα καθήκοντά του: *επί προεδρίας του συνέβησαν όλα αυτά*** 4. **το μέγαρο όπου διαμένει ο πρόεδρος και στεγάζονται οι σχετικές υπηρεσίες** · 5. ιιολιτ. **(α)** *Προεδρία τής Δημοκρατίας* **(i) τυ αξίωμα τού προέδρου τής Δημοκρατίας, το ανώτατο αξίωμα στην ελληνική πολιτεία (ii) (συνεκδ.) το σύνολο των υπηρεσιών πυυ εκπροσωπούν τον πρόεδρο τής Δημοκρατίας: *από την ~ εκδόθηκε η ακόλουθη ανα- κοίνυ)ση...*** **(β)** *Υπουργείο Προεδρίας τής Κυβερνήσεως* **το υπουργείο που έχει ως κύρια αποστολή τον συντονισμό των δημοσίων υπηρεσιών για την καλύτερη διεξαγωγή τού έργου τής κυβέρνησης, προεδρικός, -ή, -ό [αρχ.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τον πρόεδρο: ~ *μέγαρο 1 θητεία! θώκος / καθήκον / εκλογές / αξίωμα / φρουρά*** 2. **(ει- δικότ.) αυτός που προέρχεται από τον πρόεδρο: *- δήλωση / διάγγελμα / διάταγμα*** **(πράξη που εκδίδεται από τον αρχηγό τού κράτυυς κατόπιν εισηγήσεως και με τη σύμπραξη τής κυβέρνησης και που έχει νυμική ισχύ)** 3. πολιτ. *προεδρική δημοκρατία* **βλ. λ. *δημοκρατία*** 4. *προεδρικός* **(υ),** *προεδρική* **(η) υ οπαδός τού προέδρου: στυ *εσωτερικό τού κόμματος υπάρχουν αντιδράσεις από τονς λεγομένους «προεδρικούς» εναντίον των εκσυγχρονιστών.* προεδριλίκι (το) {χωρ. γεν.| (υικ.) το αξίωμα τού προέδρου: *ό/.οι το θέλουν το -/*** ΣΥΝ. **προεδρία (βλ. κ. λ. -ιλικΙ, *-λίκι).***
[Ε.ΤΥΜ. < *πρόεδρος + -ιλίκι* (< τουρκ. -lik), πβ. κ. α*ρχηγ-ιλίκι, υπονργ-ιλίκι* κ.ά.].
προεδρίνα (η) {L879J {χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.) η σύζυγος τού προέδρου.
πρόεδρος (ο/η) {προέδρ-υυ | -ων. -ους} 1. το πρόσωπο πυυ προΐ'στα- ται, που διευθύνει τις συνεδριάσεις οργανωμένης ομάδας προσώπων, αποτελώντας ενδεχυμένως τον κυριότερο φορέα εξουσίας μέσα σε αυτήν: ~ *τής Βουλής / δικαστηρίου / συμβουλίου / συνεδρίου / επι-τροπής || βγαίνω / εκλέγομαι / διορίζομαι ~ |{ ασκώ καθήκοντα προέ-δρου* 2. **το πρόσωπυ πυυ έχει την ανώτατη ιεραρχικά θέση σε οργα νωμένη ομάδα, συγκροτημένο σώμα: ο ~ *τής επιτροπής / των μετόχων / τής εταιρείας / τού συνδικάτου / τού οργανισμού / τής Ακαδημίας / τού συνεταιρισμού || γενικός / προσωρινός / επίτιμος*** ~· **(ειδικότ.) 3. ο αρχηγός εκτελεστικής ή νομοθετικής εξουσίας και κατ' επέκτ. αυτός που προ'ΐσταται πολιτικής ομάδας, κινήσεως κ.λπ. (βλ. κ. λ. *προεδρεύω, προεδρικός*): ο ~ *τής κυβερνήσεως / τού υπουργικού συμβον- ?Λου*** (υ πρωθυπουργός) **|| - *πρωτοδικών / εφετών / τον Αρείου Πάγου || - κόμματος / κινήματος*** **4. υ ανώτατος άρχων κράτους με δημοκρατικό πολίτευμα: ο ~ *τής Ελληνικής / Ιταλικής Δημοκρατίας*** **|| ο *- των Η.Π.Α.*** **5. υ αρχηγός κοινότητας, ο επί κεφαλής κοινοτικού συμβουλίου: ο *~ τού χωριού*** ΣΥΝ. **κοινοτάρχης.**
|ΕΤΥΜ. **αρχ., αρχική σημ. «αυτός που κάθεται στην πρώτη θέση». < *προ- + -εδρος < έδρα*|. προειδοποίηση (η) |1833j {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) 1. η πράξη με την οποία προειδοποιεί κανείς, η ειδοποίηση από πριν για κάτι. συνήθ. δυσάρεστο: *τον εγκατέλειψε ξαφνικά, χωρίς ~ || αντό το σήμα είναι ~ για κίνδυνο || παρά τις συνεχείς ~. δεν απέφυγε τελικά το λάθος* II *η απόλνσή τον ήταν μια ~ για τονς νπόλοιπονς*** 2. **(συνεκδ.) το μέσο (έγγραφο, τηλεφώνημα κ.λπ.) με το οποίο πρυειδοποιεί ή πρυ- ειδοπυιείται κανείς: *η τράπεζα μον έστειλε γραπτή ~ να πληρώσω τη δόση για την πιστωτική κάρτα.* προειδοποιητής (ο) [1890|** ΤΕΧΝΟΛ. **σύστημα πυυ προειδοποιεί (για κάτι): *τα μαχητικά αεροσκάφη Η-16 φέρονν σύστημα πον περιλαμβάνει ~ λέιζερ και ~ επερχόμενον βλήματος.* προειδοποιητικός, -ή, -ό [18321** αυτός που ενέχει προειδοποίηση, πυυ έχει τον χαρακτήρα προειδοποιήσεως: ~ ***ανακοίνωση / σύσταση / απεργία*** **(βλ.λ.)** ΣΥΝ. **πρυαγγελτικός. — προειδοποιητικ-ά/-ώς{1889]** επίρρ.
προειδοποιώ ρ. μετβ. **[1815[{προειδοποιείς... | προειδοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. ειδοποιώ (κάπυιον για κάτι) εκ των προτέρων, ώστε να είναι προετοιμασμένος: *η Δ.F..Η. προειδοποίησε τονς κατοίκους ότι το μεσημέρι θα γίνει διακοπή ρεύματος || - εγκαίρως* 2. (ειδικότ.) ειδοποιώ (κάποιον) εκ των προτέρων (για κίνδυνο, για κάτι δυσάρεστο πυυ μπορεί να του συμβεί): σε ~ *να μην περιμένεις πολλά απ' αντόν || εγώ πάντως σε προειδοποίησα (για τις συννέπειες)* || το *Υπονργείο Υγείας προειδοποιεί: το κάπνισμα βλάπτει σοβαρά την υγεία* || (και απειλητικά) *Σε -! Μείνε μακριά απ' το παιδί μον!*** (αλλιώς θα το μετανιώσεις). **προεικάζω** ρ. μετβ. (αρχ.Ι {προείκασ-α. -θηκα. -μένυς} (λόγ.-σπάν.) εικάζω εκ των προτέρων. συμπεραίνω από πριν: ~ *τις εξελίξεις / τη νίκη* ΣΥΝ. προβλέπω, προμαντεύω, προλέγω. **— προεικασία** (η) **[1868]. προεικονίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν-J {πρυεικόνισ-α, -τηκα. -μένος} παρουσιάζω με εικόνες, σύμβολα κ.λπ. (κάποιον/κάτι) εκ των προτέρων: ***πρόσωπα, γεγονότα και περιστατικά τής Ιίαλαιάς Διαθήκης προεικονίζουν το πρόσωπο, τη ζωή και τη δράση τού Χριστού.*** **— προεικόνιση (η), προείπα** ρ. -* προλέγω
προειρημένος, -η. -ο (λόγ.) 1. αυτός που έχει λεχθεί προηγουμένως ή (κυρ. προκειμένου για ενιαίυ κείμενο, λόγο) έχει προαναφερθεί **2.** *προειρημένα* (τα) τα προλεχθέντα, όσα έχουν πρυαναφερθεί: ***κατά τα προκύπτει το συμπέρασμα ότι όλοι συμφωνούν με την πρόταση*** **(βλ. κ. λ. *προλέγω).***
[ΗΤΥΜ. αρχ. (χρησιμοποιήθηκε ως παρακ. τού ***λέγω)*** < ***προ- + είρημέ- νος*** **(βλ.λ.)].**
προεισαγωγή (η) [μτγν.] τυ μέρος (κειμένου, λόγου, βιβλίου, κ.λπ.) που προηγείται τής εισαγωγής, προεισαγωγικός, -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που έχει τον χαρακτήρα προ- εισαγωγής: ~ ***ομιλία / σημείωμα*** ΣΥΝ. **προοιμιακός** ΑΝΤ. **επιλογικός.**
προεισαγωγικ-ά / -ώς [18951 επίρρ. προείσπραξη (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} η εκ των προτέρων είσπραξη (χρηματικού ποσού), προτού γίνει απαιτητό: *- ενοικίου* (πβ. λ. *προκαταβολή. προπ/·.προ)μή).* προεισπράττω ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {προεισέπραξα, προεισπρά-χθηκα (καθημ. -χτηκα). -γμένος} εισπράττω (χρηματικό ποσό) εκ των πρυτέ- ρων. δηλ. πρυτύ γίνει απαιτητό: ***έχει προεισπράξει δύο μισθούς*** (πριν ξεκινήσει την εργασία του) (πβ. λ. ***προκαταβάλ/.ω, προπ'ληρώνω).*** **προεισφέρω** ρ. μετβ. **[αρχ.Ι {πρυεισέφερα} καταβάλλω εκ των προτέρων την εισφορά μυυ (για κάτι) (πβ. λ. *προκαταβάλλω).*** **προεισφορά** (,η) **[αρχ.] η εκ των προτέρων καταβυλή τής εισφοράς (κάποιου).**
προεκβάλλω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.| {προεξέβαλα, προεκ-βλήθηκα, -βεβλημένος) (λόγ.-σπάν.) ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάτι) να προβάλλει προς τα εμπρός, το εκτείνο) πέρα από ορισμένο σημείυ ΣΥΝ. **προεκτείνω**
2. (αμετβ.) εκτείνομαι προς τα εμπρός, εξέχω πέρα από ορισμένη θέση ΣΥΝ. **πρυεξέχω. προεκτείνομαι, προεκβολή (η) 11894} (λόγ.-σπάν.)** 1. **το άπλωμα, η έκταση πράγματος πρυς τα εμπρός: *η ~ τής ξηράς στη θάλασσα ονομάζεται «ακρωτήριο»*** ΣΥΝ. **πρυέκταση. προβολή 2.** (συνεκδ.) **το τμήμα που προεκβάλλει. που εκτείνεται πρυς τα εμπρός: *η ~ τής στέγης / τής προβλήτας*** ΣΥΝ. **προεξοχή 3.** ΙΥΜΝΑΣΤ. **η μετάθεση τού δεξιού ή τυύ αριστερού ποδιού κατευθείαν προς τα εμπρός, σε ορισμένη απόσταση, χωρίς κάμψη τού γονάτου, προεκλαμψία (η) {προεκλαμψιών}** ιατρ. **η κατάσταση σταδιακής και αφύσικης αυξήσεως τής πίεσης τής εγκύου, που συνοδεύεται από οίδημα και μπορεί να οδηγήσει σε εκλαμψία (βλ.λ.).**
ΙΕΙΥΜ. **Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pre-eclampsia|. προεκλέγω** ρ. μετβ. **{αρχ.Ι {προεξέλεξα, πρυεκλέ-χθηκα (λόγ. πρυε- ξελέγην. -ης, -η..., μτχ. προεκλεγείς, -είσα, -έν). -γμένος} εκλέγω εκ των προτέρων: ~ *τους υποψηφίους.* προεκλογικός, -ή, -ό [1890|** αυτός που σχετίζεται με τη χρονική πε

ρίοδο πριν από τις εκλογές, κυρ. από την επίσημη αναγγελία τους ώς την ημέρα τής ψηφοφορίας: ~ ***περίοδος / αγώνας / εκστρατεία / τακτική ι φυλλάδιο / δέσμευση / δαπάνες! σύνθημα / υποσχέσεις / ομι- λιαι ατμόσφαιρα / συγκέντρωση*** ΑΝΤ. μετεκλογικός. **—προεκλογικά /-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ_. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pre-electoral]. **προεκπαίδευση** (η) 118311 {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} η προπαρασκευαστική κατάρτιση (κάποιου) σε έναν τομέα πριν από την κύρια εκπαίδευσή του.

προέκταμα (το) [προεκτάμ-ατος | -ατα, -άτων} ΤΕΧΝΟΛ. η προέκταση, ὁ,τι προστίθεται επιπλέον.

[ΗΤΥΜ. < ***προεκτείνω***j. **προέκταση** (η) [1886| {-ης κ. -άσεως \ -άσεις, -άσεων} **1.** η έκταση προς τα εμπρός, η αύξηση κατά μήκος, κατά πλάτος ή σε έκταση: ***η ~ τυύ σιδηροδρομικού / οδικού δικτύου || χρειάζεται ~ τού σχεδίου πό- λεως, για να περιληφθούν και οι παραλιακές περιοχές*** συν. επέκταση αν γ. σύντμηση, βράχυνση 2. (συνεκδ.) το τμήμα, ο χώρος που εκτείνεται προς τα εμπρός: ***η ~ τής βεράντας*** 3. η (νοητή) γραμμή ή η επιφάνεια κατά την οποία επεκτείνεται (κάτι): ***η βάρκα έπεσε στα βράχια που βρίσκονται στην - τού λιμενοβραχίονα•*** (μτφ.) **4.** η συνέχεια (σκέψης ή συλλογισμού): ***αυτά που θα πω αποτελούν ~ τού σν/>λογι- σμού / όσων είπε ο προηγούμενος ομιλητής*** **5.** *προεκτάσεις* (οι) (α) ὁ,τι προκύπτει ως νοητή συνέχεια, ως επιπλέον παράμετρος: ***το σκάνδαλο στον χώρο τού ποδοσφαίρου είχε και πο/.ιτικές*** ~ (λ.χ. εκτός από αθλητικό ήταν και πολιτικό σκάνδαλο) (β) οι συνέπειες: ***ας ανα/λογιστούμε τις οικονομικές / ποινικές ~ αυτού τού εγχειρήματος*** **6.** πληροφ. (αγγλ. extension) σύνολο χαρακτήρων που προστίθενται σε ένα όνομα αρχείου με σκοπό να διευκρινισθεί η σημασία τού ονόματος ή να δηλωθεί ότι το αρχείο ανήκει σε ορισμένη κατηγορία, π.χ. .com..txt κ.λπ. · αλλιώς ***επέκταση*** (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. prolongement]. **προεκτείνω** ρ. μετβ. [μτγν.] {προ-εξέτεινα, -εξετάθην. -ης. -η..., προε- κτεταμένος} **1.** εκτείνω πρυς τα εμπρός, αυξάνω κατά μήκος, κατά πλάτος ή σε έκταση: ***θα προεκτείνουν τον δρόμο, ώστε να φθάνει μέχρι την είσοδο των νέων εγκαταστάσεων*** συν. επεκτείνω **2.** (μτφ.-καταχρ.) προσδίδω ευρύτερες διαστάσεις (σε κάτι): ***θα προεκτείνουν τη συνεργασία τους και σε άλλους τομείς / την επιχειρηματική τους δραστηριότητα και σε άλλες χώρες*** ΣΥΝ. εκτείνω, διευρύνω 3. (μτφ.) συνεχίζω ακολουθώντας τον ειρμό τής σκέψης (κάποιου): ***προεκτείνοντας τον σν/Λογισμό τού προηγούμενου ομιλητή, καταλήγω στο εξής συμπέρασμα...*** **προέλαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} (λόγ.) η γρήγορη κίνηση στρατού προς τα εμπρός με άνετη εξουδετέρωση τής (όπυιας) αντίστασης τού αντιπάλου: ***κάνω*** - || (μτφ.) ***συνεχίζεται η ~ των ομάδων μας στα ευρωπαϊκά κύπελλα.***

(ΕΤΥΜ. < αρχ. ***προέ/.ασις*** < ***προελαύνω*** (πβ. κ. ***έπέλασις - έπε?.αννω)\.*** **προελαύνω** ρ. αμετβ. {προήλασα[(λόγ. για στρατό) προχωρώ γρήγορα προς τα εμπρός χωρίς αποτελεσματική αντίσταση εκ μέρους τού εχθρού, υπερισχύοντας κατά κράτος: ***τα στρατεύματά μας προε/.αύ- νουν ακάθεκτα στο εχθρικό έδαφος*** || (μτφ.) ο ***επιθετικός παίκτης βρέθηκε να προελαύνει ανενόχλητος προς την αντίπαλη εστία*** ΑΝΤ. οπισθοχωρώ.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «προχωρώ έφιππος», < ***προ- + έλαύνω*** (βλ.λ.)Ι. **προέλεγχος** (ο) {προελέγχ-ου | -ων. -ους} ο προκαταρκτικός έλεγχος, αυτός που διεξάγεται πριν από τον κανονικό. - **προελέγχω** ρ. Ιμτγν.[.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. pre-check|. **προέλευση** (η) {-ης κ. -εύσεως] -εύσεις, -εύσεων) **1.** το σημείο αφετηρίας (τοπικό ή χρονικό), ο χώρος από τον οποίο ξεκινά ή προέρχεται κάτι: ***προϊόν εγχώριας / ξενικής / ευρωπαϊκής ι αμερικανικής / αγνώστου προελεύσεως || πολλές απόψεις υποστηρίζουν την αρχαία ~ αυτού τού εθίμου || η πτήση για Αθήνα με ~ από Μόναχο σταματά και στη θεσσα/.ονίκη*** · φρ. *ονομασία (ανωτέρας) προελεύσεως* (για κρασί) βλ. λ. ***ονομασία*** **2.** (για πρόσ.) η καταγωγή: ***αριστοκρατική*** {ετυμ. < μτγν. ***προέλευσις,*** αρχική σημ. «έξοδος». < ***προ- + έλευσις*** (βλ.λ.). II σημερινή σημ. ήδη μτγν.|.

Προέλληνες (οι) [1866] {Προελλήνων} τα προϊστορικά φύλα που κατοικούσαν στην Ελλάδα πριν από τους Έλληνες: ***οι Πελασγοί, οι Κάρες και οι Λέλεγες ανήκουν στους ~.***

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Vorgricchen]. **προελληνικός,** -ή, -ό 118511 αυτός που σχετίζεται με τους Πρυέλλη- νες: ~ ***φύλα / λέξεις / προέ?*ευση.***

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. vorgricchischj. **προέμβασμα** (το) {προεμβάσμ-ατος | -ατα.-άτων) 1.η αποστολή χρηματικού πυσύ με τραπεζική ή ταχυδρομική επιταγή προκαταβολικούς, η προαπυστυλή χρημάτο>ν 2. (συνεκδ.) το προκαταβολικό έμβασμα, τυ χρηματικό ποσό πυυ αποστέλλεται εκ των προτέρων με τραπεζική ή ταχυδρομική επιταγή: ***δεν έχω λάβει ακόμη το ~ που μου έστειλες.*** **— προεμβάζω** ρ. **προεμμηνορροϊκός,** -ή. -ό αυτός που εμφανίζεται ή εκδηλώνεται πριν από την έμμηνο ρύση: - ***σύνδρομο / ένταση*** (το σύνολο των συ-ναισθηματικών και σωματικών αλλαγών πυυ μπορούν να επηρεάσουν τη γυναίκα λίγες ημέρες πριν από την έμμηνο ρύση).

[Ι ::ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. premenstrual], **προεμπειρικός,** -ή. -ό ΦΙΛΟΣ. (α) αυτός που υπάρχει ή γίνεται πριν από κάθε εμπειρία, που δεν σχετίζεται με την εμπειρία (β) (στον Κα- ντ) τα a priori δεδομένα τής αντιληπτικής και τής νοητικής ικανότητας.

προενεργώ ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {προενεργείς... | προενήργησα} (λόγ.-σπάν.) ενεργώ εκ των προτέρων, κάνω κάτι πρυκαταβολικώς. **—προενέργεια** (η).

προενίσχυση (η) {-ης κ. -ύσεως [-ύσεις, -ύσεων} ΤΕΧΝΟΛ. η αρχική ενίσχυση τής τάσης ενός ηλεκτρικού σήματος, **προενισχυτής** (ο) ΤΕΧΝΟΛ. το τμήμα τού ενισχυτή που ενισχύει την τάση ηλεκτρικού σήματος.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **preamplifier], προενταξιακός,** -ή, -ό αυτός που προηγείται τής ένταξης (συνήθ. σε πολιτικό, οικονομικό κ.λπ. οργανισμό): ***τα υποψήφια κράτη-μέλη τής Ευρωπαϊκής Ένωσης περνούν από μια ~ διαδικασία)| ~ καθεστώς / σχέση.***

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **pre-accessional[. προένταση** (η) [-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ΤΕΧΝΟΛ. διαδικασία ή τεχνική κατά την οπυία ένα στερεό υλικό υποβάλλεται σε τεχνητή καταπόνηση. ώστε να καταστεί ανθεκτικό και ασφαλές για μελλοντικές χρήσεις.

[ΕΤΥΜ. < ***προεντείνω.*** πβ. κ. ***ένταση - εντείνω}.*** **προεντατήρας** (ο) μηχανισμός που σφίγγει τις ζώνες ασφαλείας στο αυτοκίνητο ανάλογα με τη θέση τού σώματος και την κίνηση τού οχήματος.

[LiTYM. < ***προεντείνω,*** μέσω ρηματ. επιθέτου ****προ-εντατός}.*** **προεντείνω** ρ. μετβ. [μτγν.] {προεν-έτεινα, -τάθηκα, -τεταμένος} ιέχνολ. υποβάλλω (υλικό) σε προένταση. **προεξαγγελία** (η) {προεξαγγελιών} η εκ των προτέρων εξαγγελία (κάποιου πράγματος): ***η ~ νέων αυξήσεων στους φόρους.*** **προεξαγγέλλω** ρ. μετβ. [αρχ.] {πρυεξήγγειλα. προεξαγγέλθηκα} εξαγγέλλω εκ των προτέρων: ***η κυβέρνηση προεξήγγειλε νέα μέτρα.*** **προεξαγγελτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που προεξαγγέλλει κάτι: ***~ σημάδι*** **2.** γλΩΣΣ. *προεξαγγελτική παράθεση* σύμπλεγμα από ουσιαστικό και επιθετικό προσδιορισμό (λ.χ. ***ωραία αίσθηση)*** ή επιφωνηματική φράση (λ.χ. τι ***ευτυχίαί)*** ή απλό ουδέτερο επίθετο με άρθρο (λ.χ. ***το χειρότερο, το πιο εντυπωσιακό***). που προηγείται πρυτάσεως και χρησιμεύει για να χαρακτηρίζει εκ των πρυτέρων το περιεχόμενό της, π.χ. ***Περίεργο πράγμα! Πώς και ξύπνησες εσύ νωρίς: || οι κάτοικοι κα- λοδέχτηκαν τους πρόσφυγες και, το σπουδαιότερο, τους βοήθησαν και περιέλθαψαν τους τραυματίες.*** **— προεξαγγελτικά** επίρρ. **προεξάγω** ρ. μετβ. |αρχ.] {προεξή-γαγα (να/θα προεξαγάγω). -χθην, -ης, -η...} εξάγω (προϊόντα) πριν από τον καθορισμένο ή τον συνήθη χρόνο: ***~ εμπόρευμα.*** **- προεξαγωγή** (η) Ι1889]. **προεξάρχω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ. προεξήρχα] (λόγ.) κατέχω τον πρώτο ρόλο, βρίσκομαι επί κεφαλής: ***θα τελεσθεί συλλει-τουργό προεξάρχοντος τού Αρχιεπισκόπου*** || (συνήθ. η μτχ. *προεξάρχων,* ***-ονσα.*** -ον): ***ο προεξάρχων τού χορού στο αρχαίο δράμα || οι προ- εξάρχοντες των εκδηλώσεων*** συν. προηγούμαι, πρωτοστατώ.

[ετυμ. μτγν. < ***προ-*** + ***έξάρχω*** «αρχίζω, ξεκινώ» < ***έξ- + άρχω}.***

προεξεταζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {προεςήτασ-α, προεξετάσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} εξετάζω (κάτι) εκ των προτέρων, πριν από την κανονική εξέτασή του.

προεξέχω ρ. αμετβ. [μτγν.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ. προεξείχα] εξέχω προς τα εμπρός, προβάλλω πέρα από ορισμένο σημείο: ***έβλεπε στο μακρινό περίγραμμα τού βουνού να προεξέχει εντυπωσιακός ο μεγά-λος μεσαιωνικός πύργος ||[η άκρη τής στέγης προεξείχε σχηματίζο-ντας υπόστεγο || στη βορειοδυτική πλευρά τον κτηρίου προεξέχει ένας ημικνκλικός πύργος*** ΣΥΝ. εξέχω. **προεξόφληση** (η) [Ι856] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] η εξόφληση (χρέους, οικονομικής υποχρέωσης) πριν από τη λήξη τής καθορισμένης προθεσμίας: ***τόκος προεξόφλησης || τράπεζα προεξοφλήσεως || χρηματαγορά προεξοφ?.ήσεως λογαριασμών.*** **προεξοφλήσιμος,** -η, -ο αυτός πυυ μπυρεί να προεξοφληθεί, που συγκεντρώνει τα αναγκαία στοιχεία (λ.χ. τη φερεγγυότητα τής υπογραφής, άλλες εγγυήσεις), για να προεξοφληθεί: - ***γραμμάτιο / συναλλαγματική.***

προεξοφλητής (ο) [1886], **προεξοφλήτρια** (η) {προεξοφλητριών} ΟΙΚΟΝ. αυτός που προεξοφλεί, που καταβάλλει το αντίτιμο απαιτήσε- ως πριν από τη λήξη τής καθορισμένης προθεσμίας και με συμφέρο- ντες προς αυτόν όρους (δηλ. με κέρδος), **προεξοφλητικός,** -ή, -ό [1856] αυτός που σχετίζεται με την εξόφληση χρέους πριν από τη λήξη τής καθορισμένης προθεσμίας: ~ ***απόδειξη/ τόκος.*** **προεξοφλητικ-ά /-ώς** [1897] επίρρ. **προεξοφλώ** ρ. μετβ. {1856] {προεξοφλείς... [πρυεξόφλ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} **1.** εξοφλώ (χρέος) πριν από τη λήξη τής καθορισμένης προθεσμίας ΣΥΝ. προπληρώνω 2. (ειδικότ.) καταβάλλω (την αξία μεταβιβάσιμων τίτλων) πριν από τη λήξη τής προθεσμίας τους: ~ ***γραμμάτιο / συναλλαγματική*** ΣΥΝ. προπληρώνω **3.** (μτφ.) θεωρώ εκ των πρυτέρων (κάτι) βέβαιυ: ***πολιτικοί κύκ/^οι προεξοφ?~ούν την πτώση τής κυβέρνησης || ορισμένοι βιάστηκαν να προεξοφ/^ήσουν την αποτυχία τής διάσκεψης*** ΣΥΝ. προδικάζω, προβλέπω, προλέγω, **προεξοχή** (η) [1866J οτιδήποτε προεξέχει από ένα σώμα σε σχέση με την υπόλοιπη επιφάνειά του ή με τα παρακείμενα: ***πιάστηκε από μια ~ τού βράχου και απέφυγε το πέσιμο*** ΣΥΝ. εξοχή ΑΝΤ. εσοχή.

[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. **proemincnce|. προεόρτιος,** -α, -ο Ιμτγν.j **1.** αυτός πυυ προηγείται εορτής, που γίνεται, εκδηλώνεται πριν από εορτή: ~ ***?»ειτουργία*** λντ. μεθεόρτιος 2. *προεόρτια* (τα) (α) η προηγούμενη ημέρα μεγάλης εορτής και οι πανηγυρικές εκδηλώσεις που περιλαμβάνει: ***τα*** - τού ***Δεκαπενταύγον- στον*** ΣΥΝ. παραμονή, παραμονές λντ. μεθεόρτια (β) (μτφ.-ειρων.) οτιδήποτε προηγείται άλλου πράγματος, προαναγγέλλυντάς το: ***αισθά-νομαι τα - τής γρίπης.*** **προεπαναστατικός,** -ή, -ό αυτός που προηγείται μιας επανάστασης: ~ ***περίοδος / διεργασίες / ζυμώσεις ι καθεστώς.***

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. prerevolutionnaire]. **προεπιλογή** (η) **1.** η φάση τής πρώτης επιλογής, η υποία προηγείται τής τελικής επιλογής: ***θα γίνει - των υποψηφίων που θα συμμετά- σχουν στον τελικό διαγωνισμό*** *2.* τεχνολ. η πρυκαταρκτική ρύθμιση που επιτρέπει σε μηχανή να επιλέγει αυτυμάτως (προγράμματα, ταχύτητα κ.λπ.). - **προεπιλέγω** ρ.

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. preselection |. **προεργασία** (η) Ιμτγν-J {προεργασιών} η προκαταρκτική εργασία, κάθε ενέργεια ή προσπάθεια πυυ γίνεται πριν από τυ κυρίως έργυ και έχει προπαρασκευαστικό χαρακτήρα: ***θα προχωρήσουμε στην κατάρτιση τού νομοσχεδίου, μόλις η επιτροπή ολοκ/.ηρώσει τη σχετι- κή*** ~ συν. πρυετοιμασία, πρυπαρασκευή. - - **προεργάζομαι** ρ. |αρχ.|. **προέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.Ι {προήλθα} (+από) **1.** έχω την αρχή, την αφετηρία μυ. ανάγω την προέλευσή μου (σε κάποιον/κάτι): ***η πληροφορία προέρχεται από έγκυρες δημοσιογραφικές πηγές |[το απόσπασμα προέρχεται από το ποίημα τού Δ. Σολωμού «ό Κρητικός» || η λέξη «τεμπέλης» προέρχεται από το τουρκικό «lembal» 2.*** συμβαίνω ως συνέπεια (συγκεκριμένυυ αιτίυυ): ***η φωτιά προήλθε από αναμμένο τσιγάρο*** **3.** (για πρόσ.) έρχυμαι (από κάπυυ): ***πρόσφυγες προερχόμενοι από την πρώην Σοβιετική Ένωση.*** ^ σχολιο λ. ***αποθετικός.***

προέστην ρ. ► προΐσταμαι

προεστος (ο) **1.** ΙΣΤ. (κατά την περίοδυ τής Τυυρκυκρατίας) επαρχιακός άρχοντας ελληνικής κυινότητας. υ οπυίος εκλεγόταν από τυυς δημογέροντες ΣΥΝ. πρόκριτυς, κοτζάμπασης. δημυγέροντας, προύχοντας 2. ΕΚΚΛΙΠΣ. (ως προσηγυρικό) υ επίσκοπυς. πρωθιερέας ή υ ηγυύ- μενος μοναστικής αδελφότητας.

Ιετυμ. < αρχ. ***προεστώς, -ώτος*** (κατά τα αρσ. σε ***-ός,*** πβ. κ. ***δράκων - δράκος, παθών - παθός*** κ.ά.). μτχ. παρακ. τού ρ. ***προΐσταμαι***]. **προετοιμάζω** ρ. μετβ. [αρχ.| {προετοίμασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. ετυιμάζω (κάτι) εκ των προτέρων, εργάζομαι γι* αυτό προκαταβολικώς: ***ο*** υπεύθυνος τοΰ ξενοδοχείου ***προετοίμασε την υποδοχή με κάθε λεπτομέρεια*** συν. ετυιμάζω **2.** φρυντίζω (κάπυιον). ώστε να είναι έτοιμος τη στιγμή που πρέπει: ***πληρώνει καθηγητή, που προετοιμάζει τον γυιο του για τις εξετάσεις*** **3.** διαμυρφώνω τη γνώμη ή τη διάθεση (κάπυιυυ) εκ των προτέρων: ***τ ον προετοίμασα ψυχολογικά για το δυσάρεστο νέο [[η πρώτη εντύπωση τού νησιού προετοιμάζει ευνοϊκά τον επισκέπτη για τη διαμονή του*** συν. πρυϊδεάζω. πρυδιαθέτω.

προετοιμασία (η) |μτγν.Ι {πρυετοιμασιών} η εκ των πρυτέρων ετυιμασία (για κάτι): ***η ~ των αθλητών για τους Ο/.υμπιακούς Αγώνες*** || ***εντατική / ανεπαρκής / ειδική / ψυχολογική ~\\ η ~ τού εδάφους για τη σπορά || αρχίζω / ολοκληρώνω την ~.*** **προέτεινα** ρ. πρυτείνω

προέτρεψα ρ. ->πρυτρέπω

προευκλείδειος, -α, -υ (Ι876| αυτός πυυ σχετίζεται με περίυδυ πριν από τυν αρχαίυ Αθηναίυ άρχυντα Ευκλείδη (βλ. λ. ***ευκλείδειος):*** - ***αλφάβητο.***

προεφηβικός, -ή, -ό αυτός πυυ προηγείται τής εφηβείας: ~ ***ηλικία.***

προέχει, προέχουν ρ. αμετβ. τριτυπρός. |αρχ.| {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχει πρωταρχική σημασία, βρίσκεται πάνω από όλα ή είναι επείγυν: ***για την ώρα προέχουν άλλα θέματα· αυτό άσ' το γι ' αργότερα! || σ' έναν αγώνα δεν - η νίκη, αλλά το ευ αγωνίζεσθαι*** ΣΥΝ. πρωτεύει, πρυηγείται.

πρόζα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (α) υ πεζός λόγυς (κατ' αντιδιαστολή πρυς τυν πυητικό): ***ο εσωτερικός μονόλογος είναι μία από τις κυριότερες τεχνικές τής σύγχρονης*** ~ συν. πεζογραφία (β) υ πεζός λόγος (κατ' αντιδιαστολή πρυς τον μυυσικό): ***θέατρο πρόζας*** (κατ' αντιδιαστυλή πρυς το μουσικό θέατρο) 2. (συνεκδ.) η συγγραφή σε πεζό λόγυ, καθώς και τυ ύφυς τυύ πεζυύ λόγυυ: ***τα τελευταία χρόνια εγκατέλειψε την ποίηση και ασχολήθηκε με την*** - **3.** (συνεκδ.) το έργυ πυυ έχει γραφεί σε πεζό λόγυ (κατ' αντιδιαστυλή πρυς το ποίημα): ***η ~ του είναι καλύτερη από τα ποιήματά του*** ΣΥΝ. πεζυγράφημα, πεζό.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. prosa < λατ. prosa aratio) «πεζός (λόγυς)». θηλ. τυύ επιθ. *prosus < prorsus (με ανυμυιωτική αποβολή τού -r-). συγκεκυμ- μένυς τ. τυύ proversus «στραμμένος προς τα εμπρός», μτχ. τού ρ. *provcrto < pro- «πρυ-» + verto «στρέφω»|. **προζύμι** (το) {προζυμ-ιού | -ιών} **1.** ζυμάρι που περιλαμβάνει ζυμομύκητες και όξινο φύραμα αλεύρυυ και όταν αναμειγνύεται σε μεγάλη μάζα αλεύρου και νερού προκαλεί ζύμωση και σχηματίζει την πρώτη ύλη τού ψωμιού: ***πιάνω*** ~ || ***μαλακό*** ~ (πβ. λ. ***μαγιά)*** *2.* (μτφ.) η αρχή (εξελίξεως. δραστηριότητας).

{ετυμ. < μτγν. ***προζύμιον< προ-*** + ***~ζύμιον< ζύμη\.***

προήγαγα ρ. -»πρυάγω **προήγγειλα** ρ. ->πρυαγγέλλω

πρ°ηγηση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** το προβάδισμα 2. ΜΟΥΣ. στην αρμυνία τής μυυσικής, είδυς ξένυυ φθόγγυυ (βλ. λ. ***ξένος), ο*** υπυίυς δεν ανήκει στη συγχορδία με την υποία αρχικά συ- νακυύεται. αλλά σε εκείνη που ακυλουθεί. **προηγιασμένος,** -η, -υ εκκλησ. **1.** *προηγιασμένα* (τα) τα Τίμια Δώρα τής Θείας Ευχαριστίας (ο άρτος και υ οίνος. σώμα και αίμα Χρι- στυύ) που καθαγιάστηκαν σε Θεία Λειτυυργία από την πρυηγυύμενη Κυριακή (ή Σάββατο) 2. *προηγιασμένη λειτουργία / λειτουργία των προηγιασμένων* η Θεία Λειτυυργία πυυ τελείται κάθε Τετάρτη και Παρασκευή τής Μεγάλης Τεσσαρακυστής, καθώς και τη Μεγάλη Δευτέρα. Τρίτη και Τετάρτη.

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τυύ μτγν. ***προαγιάζω].*** **προηγμένος,** -η, -ο αυτός πυυ έχει φθάσει σε ανώτερυ επίπεδο (συνήθ. υικυνομικής και τεχνυλυγικής ανάπτυξης): - ***χώρα / τεχνολογία / κοινωνίαν*** ΥΝ. εξελιγμένυς ΑΝΙ. υπανάπτυκτος, καθυστερημένος (βλ. ***κ. λ. προάγω).***

[Γ.ΤΥΜ. **Μτχ. παθ. παρακ. τυύ αρχ. ρ. *προάγω.*** **απόδ. τυύ αγγλ. advanced].**

προηγούμαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. απυθ. Ιαρχ.} {πρυηγείσαι... | προηγήθηκα) ♦ (αμετβ.) **1.** είμαι πρώτος, πηγαίνω πρώτος (δηλ. πριν από ***άλλον*** ή άλλους): ***αναγκάστηκε αυτός να προηγηθεί. γιατί εμείς δεν ξέραμε τον δρόμο [| Περάστε πρώτος! Προηγείστε! || προηγούνται οι κυρίες*** (ως ευγενική παραχώρηση τής θέσης ή τής σειράς κάποιου σε κυρία) ΣΥΝ', **προπορεύομαι** ΑΝΤ. **έπομαι, ακυλουθώ** *2.* **(κατ' επέκτ.) (α) έχω τυ προβάδισμα: *«ο Ουίλιαμ Χέιγκ προηγείται στην κούρσα τής διαδοχής τού Τζων Μέιτζορ στην ηγεσία των συντηρητικών»*** (εφημ.) (β) έχω προτεραιότητα, πρυέχω: ***στις προτεραιότητες τής εξωτερικής μας πο/.ιτικής προηγείται πάντα η επίλυση τού Κυπριακού*** ΑΝΤ. **έπυ- μαι** · 3. **(σε χρονική ακολουθία) βρίσκομαι ή γίνομαι πριν από κάτι ή κάπυιυν άλλον: *τής τελικής απόφασης προηγήθηκαν έντονες παρασκηνιακές διαβου/,εύσεις || θα προηγηθεί χαιρετισμός τον υπουργού και θα ακολουθήσουν οι εισηγήσεις*** ΑΝΤ. **ακολυυθώ. έπομαι 4.** Α(-)Λ. **(α) πετυχαίνω πρώτος τέρμα: *η γηπεδούχος προηγήθηκε μόλις στο πρώτο λεπτό*** ΣΥΝ. **ανυίγω τυ σκορ (β) έχω πρυβάδισμα έναντι τυύ αντιπάλου μου κατά τη διάρκεια τυύ αγώνα: *οι φιλοξενούμενοι προηγούνται ήδη με 2-0 || πυιυς προηγείται στο σκορ;*** ♦ **(μετβ.) (λόγ. +γεν.)** 5. **πηγαίνω πρώτος, πρυπορεύομαι και δείχνω τον δρόμυ: του *υπουργικού αυτοκινήτου προηγούνταν μοτοσυκ/,έτες τής Τροχαίας*** ΣΥΝ. **προπορεύομαι 6. (κατ* επέκτ.) είμαι πρώτος αξιολυγικώς ή σε κατάταξη: *προηγούμαστε ακόμη αρκετά των ανταγωνιστών μας στις εξαγωγές || ο Λγιαξ προηγείται των αντιπάλων* του *στη βαθμολογία τού πρωταθλήματος*** ΑΝΤ. **έπομαι · 7. είμαι πρώτος χρυνικώς. γίνομαι πριν από (άλλων / άλλους): *ποιος θα σταματήσει τους διορισμούς που προηγούνται κάθε εκλογικής αναμετρήσεως; |{ θυμάμαι ακόμη καλά τους μήνες που προηγήθηκαν τού πολέμου*** ΑΝΤ. **ακολυυθώ, έπομαι 8. (ειδικότ. η μτχ.** *προηγούμενος,* ***-η, -ο)*** **βλ.λ.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *αποθετικός.***

προηγούμενο (το) {πρυηγουμέν-ου | -ωνί **1.πράξη ή γεγονός τού παρελθόντος ανάλογο προς τωρινό, πυυ μπυρεί να αποτελέσει υπόδειγμα, πρότυπο: *είναι δύσκολο ν' αποφασίσεις, γιατί δεν υπάρχει (το)*** ~ ***ανά/.ογων περιπτώσεων*** φρ. **(α)** *καλό / κακό προηγούμενο* **γεγονός ή πράξη, πυυ μπυρεί να λειτουργήσει ως θετικό / αρνητικό παράδειγμα στο μέλλον: *τέτοιες υποχωρήσεις στα εθνικά ζητήματα δημιουργούν κακό προηγούμενο*** **(β)** *χωρίς προηγούμενο / άνευ προηγουμένου* **για κάτι που δεν έχει ξανασυμβεί σε ανάλυγυ βαθμό ή έκταση: *η ταινία είχε μια ~ επιτυχία*** || **(ειδικότ. μόνυ κακόσ.) *η συμπεριφορά του ήταν*** ~ **(δεν έχω ξαναδεί τόσο άσχημη συμπεριφορά) 2.** *προηγούμενα* **(τα) τα προαναφερθέντα ή τα γεγονότα τυύ παρελθόντυς. τα δε- δυμένα από τα υπυία κανείς μπυρεί να συναγάγει συμπεράσματα: *αν δεν ξέρεις τα ~. δεν μπορείς να εξηγήσεις τη συμπεριφορά του || από τα ~ προκύπτει...·*** φι>. **έχω** *προηγούμενα (με κάποιον)* **έχω διαφυρές ή παλιά έχθρα (με κάποιον): *Γιατί να τον αντιπαθώ; Δεν έχω προηγούμενα μαζί του ούτε τίποτα να μοιράσω.***

[ΕΓΥΜ. **Ουδ. τής μτχ. ενεστ. τού αρχ. *προηγούμαι.*** **Μεταφρ. δάνεια είναι υι φρ. *άνευ προηγουμένου*** **(< γαλλ. sans precedent),** ***κακό προηγούμενο*** **(< γαλλ. un mauvais antecedent)].**

προηγούμενος, -η (λόγ. -ένη), -ο 1. αυτός που προπορεύεται, που βρίσκεται πιυ μπρυστά (από κάπυιυν/κάτι) ΑΝΤ. **επόμενος, ακόλυυθος**

2. αυτός που υπήρξε ή έγινε πριν από άλλον / άλλους, που πρυηγείται χρυνικώς: **ο ~ *δάσκαλος ήταν κα/.ύτερος || εντελώς ξαφνικά εγκατέλειψε την - στάση του*** ΣΥΝ. **πρότερος** ΑΝΤ. **επόμενος, ακόλυυ- θος** 3. *προηγουμένη* **(η) η ημέρα που προηγείται άλλης: *κάθε χρόνο το πανηγύρι αρχίζει από την*** - ΑΝΤ. **επυμένη 4.** *προηγούμενο* **(τυ) βλ.λ.** · 5. *προηγούμενος* **(ο) /** *προηγούμενη* **(η) αυτός / αυτή που έχει διατελέ.σει ηγυύμενος / ηγυυμένη σε μυνή. **** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *ηγούμαι.*** **[ΕΙ ΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. *προηγούμαι}.***

προηγουμένως επίρρ. **[μτγν.] σε πρηγυύμενο χρόνο.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *επίρρημα.***

ΣΧΟΛΙΟ Τελευταία χρησιμυπυιείται συχνά τυ επίρρ. **προηγούμενα** αντί τυύ **προηγουμένως** (και, λιγότερο. τυ επίρρ. **επόμενο** αντί τού **επομένως).** Ο τύπος αυτός τής λέξης ξεκίνησε από τον πολιτικό λόγυ και από την αντίληψη ότι όλα τα επιρρήματα στη δημοτική λήγουν σε **-α.** η δε χρήση του ενισχύθηκε από την αναλογική επίδραση που ασκούν τα πυλλά επιρρήματα σε ***-α*** **(*γρήγορα, έξυπνα, σταθερά, τυχαία, όμορφα, ωραία, κα/Λιτεχνικά. γενικά*** **κ.τ.ό.).** Ωστόσυ, υπάρχυυν και επιρρήματα σε **-ως** είτε ως παράλληλοι τύποι με επιρρήματα σε **-α** **(*βεβαίως - βέβαια, δικαιολογημένως*** - ***δικαιολογημένα, νομίμως - νόμιμα*** **κ.ά.)** είτε ως διαφορετικής σημασίας σε σχέση με επιρρήματα σε **-α** **(*απλώς - απλά. εκτάκτως - έκτακτα. ιδιαιτέρως - ιδιαίτερα*** **κ.ά.)** είτε ως μυναδικοί τύποι (τα επιρρ. από επίθετα σε ***-ής / -ης, -υς*** και ***- ων.*** **π.χ. *επωφε/.ής - επωφελώς, αγενής - αγενώς, δυσμενής - δυσμενώς. συνήθης συνήθως, στοιχειώδης - στοιχειωδώς, ταχύς - ταχέως, ευθύς - ευθέως, οξύς - οξέως, ευρύς - ευρέως, εμφανής - εμφανώς, κτηνώδης - κτηνωδώς. σώφρων - σωφρόνως, αιδήμων - αιδημόνως*** **κ.ά.).** Ειδικότερα για τα επιρρήματα από επιθετικοπυιημένες μετυχές ενεστώτα **(*προηγούμαι*** - ***προηγούμενος*** **προηγουμένως, *έπομαι - επόμενος*** **- επομένως, *ομολογούμαι - ομολογούμενος*** **- ομολο- γουμένως)** έχει διατηρηθεί ευρύτερα η χρήση των τύπων σε ***-ως (προηγουμένως, επομένως, ομολογουμένως).*** **γιατί η χρήση των τύπων σε -α πρυϋπυθέτει και μετακίνηση τού τόνυυ. ήτυι γενικότερη αλλαγή *(προηγούμενα, επόμενα, ομο/.ογύμενα).*** **Φράσεις τού τύπυυ *«όπως είπα προηγούμενα - Διεξάγεται διάλογος μεταξύ των ενδιαφερομένου επόμενα, δεν πρέπει να βιαστούμε - ενδεχόμενα να φύγει για έξω»,*** προσκρούουν στο αίσθημα των περισσυτέρων

ομιλητών, που προτιμούν ακόμη τη χρήση των τύπων σε **-ως.**
Τα επιρρήματα **ιδίως, οριομένως, συγχρόνως, εκθύμως, προδή- λως, εξωδίκως** χρησιμοποιούνται πάντοτε με την κατάληξη ***-ως.***

προήλασα ρ. ♦ προελαύνω
προημιτελικός, -ή. -ό **1.** αυτός που γίνεται πριν από τον ημιτελικό (βλ.λ.): ***η ~ φάση τού κυπέλλου || ~ αγώνας ί συνάντηση*** **2.** *προημιτελικοί* (οι) κ. *προημιτελικά* (τα) οι αγώνες πυυ ανσ.δεικνύουν αυτούς που θα διαγωνιστούν στην ημιτελική φάση διοργάνωσης, **προήχθην** ρ. -+ προάγω
προθάλαμος (ο) [I815] {προθαλάμ-ου | -ων, -ους} (λόγ.) **1.** ο χώρος τυύ κτηρίου που βρίσκεται πριν από τα κυρίως δωμάτια, τις αίθουσες, τα γραφεία κ.λπ. και χρησιμεύει για την υποδοχή των επισκεπτών ή ως αίθουσα αναμονής: ***στον - τού ιατρείου περίμεναν πολλοί ασθενείς για εξέταση*** ΣΥΝ. χολ **2.** (μτ<ο.) το στάδιο που προηγείται και προετοιμάζει άλλο: ***το χασίς θεωρείται ο ~ άλλων ναρκωτικών, όπως η ηρωίνη || έφθασε στον ~ τής τρέλας*** ΣΥΝ. πρόθυρα.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. prcchainbre |. **πρόθεμα** (το) {προθέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** ΓΛΩΣΣ. (α) το φωνήεν (προκειμένου για τη Νέα Κλληνική συνήθως το ***α).*** που τίθεται στην αρχή λέξεων οι οποίες αρχίζουν από σύμφωνο, χωρίς να επιφέρει αλλαγές στη σημασία τους. π.χ. ***α-μάχη. α-βδέλλα κ.ά.*** (β) το πρόθημα (βλ.λ.) · 2. κωδικός αριθμός που τίθεται μπροστά από τηλεφωνικό αριθμό και δηλώνει την περιοχή στην οπυία ανήκει ο αριθμός που καλεί κάποιος, π.χ. το 01 είναι το ~ τής Αθήνας, το 031 τής Θεσσαλονίκης κ.λπ.
[ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Prafixj. **προθεματικός,** -ή. -ό [1880] ΓΛΩΣΣ. αυτός που λειτουργεί ως πρόθεμα: - ***φωνήεν.***
προθερμαίνω ρ. μετβ. |αρχ.] {προθέρμα-να, -νθηκα, -σμένος} **1.** (α) θερμαίνο πρυκαταβολικώς (κάτι), κυρ. νερό για την τροφοδότηση μηχανής (β) (για φούρνο) ανάβω για να ζεσταθεί σε ορισμένη θερμοκρασία πριν τοποθετήσω φαγητό ή γλυκό για ψήσιμο: ***βάζετε το κέικ για ψήσιμο, αφού προθερμάνετε τον φούρνο στονς 170 βαθμούς*** **2.** (συνήθ. μτφ.) προετοιμάζω (κάποιον) για να συμμετάσχει σε προπόνηση, αγώνα: ~ ***τους αθλητές*** **3.** (μεσοπαθ. *προθερμαίνομαι*) (κυρ. για αθλητές, χορευτές) εκτελώ ελαφρές ασκήσεις γία το ζέσταμα των μυών, κάνω προθέρμανση: ***ο τελικός θ' αρχίσει σε λίγο και οι δρομείς άρχισαν να προΟερμαίνονται*** συν. (μτφ.) ζεσταίνομαι, **προθέρμανση** (η) Ιμτγν.} {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων} **1.** η προκαταρκτική θέρμανση συσκευής ή οργάνου, για να λειτουργήσει καλύτερα: ***η μηχανή χρειάζεται ~ || πριν ψήσεις το γλυκό. ο φούρνος θέλει*** ~ **2.** (α) ΛΘΛ. το σύνολο των ελαφρών ασκήσεων και κινήσεων που προσομοιάζουν σε ορισμένο αγώνισμα ή άθλημα, τις οποίες εκτε- λεί ο αθλητής πριν από προπόνηση ή αγώνα για τυ ζέσταμα των μυών και την καλύτερη λειτουργία τυυς: ***κάνω ~ πριν από τον αγώνα*** || οι ***παίκτες βγαίνουν στο γήπεδο για*** ~ ΣΥΝ. (μτφ.) ζέσταμα (β) ελαφρές ασκήσεις και κινήσεις που εκτελεί χορευτής πριν από την παράσταση.
προθερμαντήρας (ο) [1890| ΙΕΧΝΟΛ. συσκευή η οποία αυξάνει τη θερμοκρασία σώματος, κυρ. υγρού, αμέσως πριν από τη χρησιμοποίησή του: ~ ***νερού.***
1F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. prehcatcr].
πρόθεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** ό,τι έχει κατά νου να πράξει κανείς, υ σκοπός: ***δε ν έχω την ~ || δεν είναι στις ~ μου να αναλάβω οποιαδήποτε πρωτοβουλία || με κακές / ειρηνικές / αγαθές / εχθρικές ~*** ö (λόγ.) ***είμαι ενήμερος των ~ του*** συν. προαίρεση, διάθεση. στόχος- φρ. (α) **εκ προθέσεως** / *από πρόθεση* σκόπιμα, συνειδητά. έχοντας επίγνωση τού τι κάνω: ***δολοφονία εκ προθέσεως*** συν. επίτηδες αντ. αυθόρμητα, τυχαία (β) *σοβαρές προθέσεις* (το να αποσκοπεί κανείς στον γάμο): ***έχω*** -1| ***κύριος με*** - · **2.** γλωσσ. άκλιτο στοιχείο τού λόγου που χρησιμοποιείται πάντοτε μαζί με άλλες λέξεις (κυρίως υνόματα) για τη δήλωση επιρρηματικής σχέσης (π.χ. τόπου, χρόνου, ποσού, αιτίας, αναφοράς, μέσου, οργάνου κ.λπ.: ***από τον κήπο, για πάντα, από παλιά. με το χέρι)·*** φρ. (παλαιότ.) *καταχρηστική πρόθεση* η πρόθεση που δεν απαντά σε σύνθεση, π.χ. ***άνευ. μέχρι, χωρίς, ώς*** κ.ά. · **3.** γ.κκλης. (α) η τελετή τής προετοιμασίας των Τιμίων Δώρων για τη Θεία Ευχαριστία (β) (συνεκδ.) η μικρή κόγχη ή η μικρή ξύλινη ή μαρμάρινη τράπεζα που βρίσκεται μέσα στυ ιερό. πάνω στην οποία γίνεται η προετοιμασία των Τιμίων Λώρίον για τυ μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας (γ) η τοποθέτηση τύ άρτου τής μεταλή- ψεως πάνω στην Αγία Τράπεζα συν. προσκομιδή · **4.** ιατρ. (α) η μερική ή ολική αντικατάσταση μέλους ή οργάνου τού σώματος που έχει χαθεί ή ακρωτηριαστεί, με τεχνητό υποκατάστατο (β) (συνεκδ.) τυ τεχνητό υποκατάστατο μέλους ή οργάνου τού σώματος που έχει χαθεί ή ακρωτηριαστεί (πβ. λ. ***πρόσθεση).*** σχολιο λ. ***αιτία, κομίζω, συνείδηση.***
[ΕΤΥΜ, < αρχ. ***πρόθεσις.*** αρχική σημ. «δημόσια έκθεση - δήλωση», < ***προτίθημι*** (βλ. λ. ***προτίθεμαι).*** Η σημ. «σκοπός, προαίρεση» είναι ήδη αρχ.. ενώ υι γλωσσ. και εκκλησ. χρήσεις είναι μτγν.}.

ΟΙ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

Τα άκλιτα στοιχεία τής γλώσσας που «προ-τίθενται» (εξού *προθέσεις),* δηλ. πυυ τίθενται μπροστά *ακό* άλλες λέξεις, κυρ. ονοματικά στοιχεία (ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες, μετοχές), για να δηλώσουν πλήθος επιρρηματικών σχέσεων (χρόνο, τρόπο, αιτία κ.λπ.), ονομάστηκαν προθέσεις. Χρησιμοποιούνται επίσης, λιγότερο συχνά, μπροστά από επιρρήματα (*για πάντα, *από παντού, *από αύριο κ.λπ.). Ευρύτατη υπήρξε στην Ελληνική η χρήση των προθέσεων ως πρώτων συνθετικών με ρήματα («προρρηματικά»), π.χ. *προ-βάλλω, ανα-βάλ- λω. κατα-βάλλω. δια-βάλ?Μ. υπερ-βάλλω. επι-βάλλω. εκ-βάλλω, απο-βάλλω. περι-βάλλω. προσ-βάλλω. εμ(< εν)-βά/.λω. συμ(< συν)-βάλ- λω. μετα-βά/.λω.* Κπίσης. χρησιμοποιούνται στη σύνθεση και με άλλα μέρη τυύ λόγου, π.χ. *προ-θάλαμος. κατα-κραυγή, δια-κρατικός, υπερ-κινητικότητα* κ.ά. Τέλος, προθέσεις χρησιμοποιούνται και μετά από ορισμένα επιρρήματα, αποτελώντας με αυτά ένα είδος περιφραστικών προθέσεων: *Το παιδί κρύφτηκε πίσω από το δέντρο* (πβ. κ. *κοντά σε, μακριά από* κ.ά.).

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΥ ΛΟΓΟΥ

(-(-αιτιατική)
με, σε, για, προς, ώς (< *έως) (ώς το πρωί)*
από, ανά *(ανά δύο),* κατά *(κατά μάννα, κατά κύρη),* παρά, μετά, χωρίς, μέχρι, δίχως, έως
ίσαμε (ίσαμε την κορυφή)
(σύνθετες - προθετικές» εκφράσεις)
αντί για *(αντί για μένα θα πας εσύ),* μετά από, πριν από, ανάμεσα σε, χάρις / χάρη σε *(Χάρις / χάρη στο θάρρος τον σωθήκαμε),* πάνω από, κάτω από, πίσω από, γύρω από, μπροστά σε κ.ά.
(+γενική)
υπέρ *(υπέρ τού Ολυμπιακού),* κατά *(κατά τού αντιπά/.ου)*

(-(-ονομαστική)
από *(από δήμαρχος κ?.ητήρας)*

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΛΟΓΙΟΤΕΡΟΥ ΥΦΟΥΣ

(-(-αιτιατική)
επί *(επί τρεις μήνες),* περί *(περί τους είκοσι άνδρες)*
(+γενική)
από *(από αέρος. ακό απόψεως)*
διά *(διά τής διπλωματικής οδού),* περί *(περί τού θέματος),* επί *(επί Καποδίστρια, επί Μεταξά),* αντί *(αντί αμοιβής),* προ *(προ ημερών),* άνευ *(άνευ επιχειρημάτων),* ένεκα *(ένεκα ανυπέρβλητων δυσκολιών),* ενώπιον *(ενώπιον όλων),* μεταξύ *(μεταξύ φίλων, μεταξύ αντιπάλων),* χάριν *(χάριν τής πατρίδος).* πλην *(πλην εμού),* υπό *(υπό των εχθρών),* μετά *(μετά συζύγων).*

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ ΣΕ ΠΑΓΙΩΜΕΝΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ

(-(-αιτιατική)
εις (εις *βάρος, εις υγείαν, εις ανώτερα, εις άτοπον. εις επήκοον, εις το επανιδείν. εις μάτην, εις χρέωσιν ι εις πίστωσιν)*
επί *(επ' άπειρον, επί μακρόν. επ' αόριστον, επί το έργον)*
κατά *(κατά κόρον, καθ' ολοκληρίαν)*
παρά *(παρά πόδα. παρά φύσιν. παρά πάσαν προσδοκίαν)*
υπέρ *(υπέρ το δέον)*
υπό *(υπό την αρχηγία, υπό την επίβ?.εψη, υπό τον όρο. υπ' αριθμόν, υπό μορφήν, υπό συζήτηση, υπό το μηδέν, υπ'ατμόν)*
(+γενική)
άνευ (άνευ *προηγουμένου, άνευ λόγου και αιτίας)*
από *(από καταβο/.ής κόσμου, από πάσης απόψεως, από μηχανής θεός. από φυλακής*
πρωίας)* διά *(διά πυρός και σιδήρου, άπαξ (και) διά παντός, διά μαγείας)

***εκ/ εξ** (εκ δεξιών, εκ προθέσεως,* εκ·τυύ *σύνεγγυς, εκ τού συστάδην. εξ όψεως, εξ ημισείας. εξ ολυκλήρυυ, εξ ορισμού, εξ απαλών ονύχων, εξ αδιαιρέτου, εξ αμνλείας, εξ αποστάσεως)*

***επί** (επί τόπου, επί ποδός (πολέμου), επί τάπητας, επί κεφαλής, επ'ώμου, επί ξύλου κρεμάμενος, επί πόνου)*

***μετά** (μετά χαράς, μετά βίας, μετά πολλών βασάνων)*

***περί** (περί ανέμων και υδάτων, περί ορέξεως, περί όνου σκιάς, περί πολλυύ)*

***προς** (προς Θεού. πάππυυ προς πάππου)*

***υπέρ** (υπέρ βωμών και εστιών, υπέρ πίστεως και πατρίδος)*

(Ι-δοτική)

***εν** (εν αγνοία /*εν *άγνοίφ], εν στολή /έν στολή], εν καιρώ /*εν *καιρφ}, εν συντομία Ιέν συντομία], εν συνόλω Ιέν συννόλψ], εν περιλήψει, εν χρήσει. εν ανάγκη (έν άνάγκη/, εν γνώσει. εν σχέσει, εν πρώτοις. εν τω μεταξύ Iev τώ μεταξύJ. εν τούτοις)*

***επί** (επί τη βάσει, επί τη ευκαιρία [επί τή ευκαιρίαj. επί αποδείξει, επί τιμή [έπί τιμή!, επ' αυτοφώρω (επ' αύτοφώρφ). επί ίσοις όροις. επί λέξει. επ'ονόματι, επί παραδείγματι)*

***παρά** (παρά τω πρωΟυπουργώ (παρά τώ πρωΟυπουργφ]. παρΆρείω Πάγω {παρ' Άρείψ Ιίάγω])*

***συν** (συν Θεώ /συν Θεφ!,* συν *γυναιξί και τέκνοις.* συν' *τω χρόνω Ισύν τώ χρόνψΐ.* συν *ΑΟηνά και χείρα κίνει Ισύν Άθηνα και χεΐρα κίνει]).*

προθεσμία (η) {προθεσμιών} το προκαθορισμένο χρονικό διάστημα, εντός τυύ οποίου πρέπει να εκτελεστεί πράξη, να τακτοποιηθεί υποχρέωση κ.λπ.: ***λήγει αύριο η - υποβολής αιτήσεων για τη συμμετοχή στον διαγωνισμό || παρατείνονται κατά δέκα ημέρες οι ~ για την υποβολή φορο'/.ογικών δη/.ώσεων || στη θέση αυτή είναι όλοι υπό*** ~ (δηλ. σε δοκιμαστικό στάδιο, όχι μόνιμοι). ■«" ΣΧΟΜΟ λ. <5ιωρία.

[ΕΤΥΜ. αρχ., ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. ***προθέσμιος*** (που μαρτυρείται ως μτγν.) < ***προ- + -θέσμιος*** < ***θεσμός***\. **προθεσμιακός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με προθεσμία **2.** (ειδι- κότ.) οικον. αυτός που σχετίζεται με αγορά ή πώληση (εμπορευμάτων, μετοχών, συναλλάγματος) ar τιμή που συμφωνείται στο παρόν με παράδοση σε μελλοντική ημερομηνία: ~ ***διακανονισμός / πώληση*** / πίστωση/ ***συνάλλαγμα / σύμβαση / συμβό/.αιο*** λντ. οποτ. **προθετικός,** -ή, -ό **1.** γλωσσ. αυτός που σχετίζεται με την πρόθεση (βλ.λ.. σημ. 2) ως μέρος τού λόγου· ειδικότ. αυτός που περιλαμβάνει πρόθεση: ~ ***φράση ι σύνολο*** (βλ.λ.) · ιατρ. **2.** αυτός που σχετίζεται με την πρόθεση (βλ.λ.. σημ. 4), δηλ. την αντικατάσταση από ειδικό μηχάνημα μέλους ή οργάνου τυύ σώματος: - ***μέλος*** **3.** *προθετική* (η) κλάδος τής χειρουργικής που ασχολείται με την τεχνητή αναπλήρω- ση μελών ή οργάνων τού σώματος: ***οδοντική***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πρόθεσις.*** ΙΙ ιατρ. σημ. οφείλεται στο γαλλ. αντιδάν. prothctique [.

προθετικότητα (η) {χωρ. πληθ.} ΓΛΩΣΣ. βασική λειτουργία κάθε κειμένου, που δηλώνει τις προθέσεις τυύ όημιυργού (ομιλητή, συγγραφέα), δηλ. τον σκοπό για τον οποίο γράφεται ή εκφωνείται ένα κείμενο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. intentionalityj. **προθήκη** (η) [μτγν.| {προθηκών} (λόγ.) 1.υ υαλόφρακτος χώρος στην πρόσοψη ή στο εσωτερικό καταστήματος, στον οποίυ εκτίθενται τα προς πώλησιν εμπορεύματα ή δείγματα αυτών: ***το καινούργιο του μυθιστόρημα εκτίθεται στις - όλων των βιβλιοπωλείων*** συν. βιτρίνα 2. (ειδικότ.) ειδικό έπιπλο με γυάλινο σκέπασμα, που χρησιμεύει για να τοποθετούνται και να εκτίθενται μέσα σε αυτό πολύτιμα αντικείμενα, που χρειάζονται προφύλαξη: ***οι ~ τού μουσείου.*** **πρόθημα** (το) {1898J {πρυθήμ-ατος | -ατα. -άτων} ΓλΩΣΣ. πρόσφυμα που τοποθετείται πριν από τη ρίζα τής λέξεως. λ.χ. ***ξε-φεύγω, περιγράφω. ευ-νόητος, δυσ-νόητος*** κ.ά., κατ' αντιδιαστολή προς το ένθημα και το επίθημα (βλ.λ.). ^ σχολιο λ. ***πρόσφυμα.***

Ιετ.υμ. < ***προ-*** + ***θημα*** < αρχ. ***τίθημι,*** μεταφρ. δάνειο από γερμ. PrafixJ. **προθηματικός,** -ή. -ό γλωσσ. αυτός που σχετίζεται με πρόθημα: ***το «ξε-» είναι ~ στοιχείο.*** **προθρομβίνη** (η) {χωρ. πληθ.} βιολ. γλυκοπρωτεΐνη τού πλάσματος τού αίματος, που συντίθεται στο συκώτι με τη βοήθεια τής βιταμίνης Κ και αποτελεί τον βασικότερο ρυθμιστή τής πηκτικότητας τυύ αίματος.

[ΕΤΥΜ. < ***προ-*** + ***-θρομβίνη*** < ***θρόμβος,*** ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. prothrombin}.

προθυμία Ιαρχ.} κ. (λαϊκ.) **προθυμιά** (η) {χωρ. πληθ.} η διάθεση (κάποιου) να πράξει (κάτι), να ενεργοποιηθεί για την επίτευξη αποτελέσματος, καθώς και η αντίστοιχη συμπεριφορά πυυ εκδηλώνει: ***έδειξε μεγάλη ~ να με εξυπηρετήσει || κάνει με ~ ό.τι του ζητήσεις || χωρίς*** ~ συν. όρεξη, ζήλυς. κέφι ΛΝΤ. απροθυμία, **προθυμοποίηση** (η) [μτγν.} {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η εκδήλωση προθυμίας, ζήλου και καλής διάθεσης: ***η - του να βοηθήσει ήταν συγκινητική.***

προθυμοποιούμαι ρ. αμετβ. αποθ. {μτγν.} {προθυμοποιείσαι... | πρυθυμοποιή-θηκα, -μένος} δείχνω προθυμία, εκδηλώνω ζήλο: ***τον παρακάλεσα, αλλά δεν προθυμοποιήθηκε να βοηθήσει*** συν. φιλοτιμούμαι, προσφερομαι. ςχολιο λ. ***αποθετικός.*** **πρόθυμος,** -η. -ο αυτός που δείχνει προθυμία, που διαπνέεται από ζήλο και καλή διάθεση: ο ***υπουργός φάνηκε ~ να ικανοποιήσει τα κυ- ριότερα αιτήματα*** των ***απεργών*** || ***είμαι*** ~ ***να σας παράσχω κάθε βοήθεια*** λντ. απρόθυμος, ανόρεκτος· φρ. *το μεν πνεύμο πρόθυμον, η δε σαρξ ασθενής* βλ. λ. ***σαρξ.*** — **πρόθυμα** / **προθύμως** [αρχ] επίρρ. [ΗΤΥΜ. αρχ. < ***προ-*** + ***θυμός*** (βλ.λ.)J. **πρόθυρο** (το) [αρχ.| {προθύρ-ου | -ων} **1.** αρχαιολ. ο χώρος μπροστά από τη θύρα αρχαίας κατοικίας ή ναού 2. (μτφ.) *πρόθυρο* (τα) τυ στάδιο ακριβώς πριν από μια κατάσταση δυσάρεστη και ανεπιθύμητη. που εντούτοις εμφανίζεται ανησυχητικά πιθανή: ***η επιχείρησή του βρίσκεται στα ~ χρεωκοπίας || «Γυναίκες στα ~ νευρικής κρίσης»*** (τίτλος ταινίας) || ***βρισκόμαστε στα ~ πολέμου / τής κατάρρευσης.***

προθώρακας (ο) [1873] {προθωράκων} Ι.ΖΩΟΛ. **το πρόσθιο τμήμα τού θώρακα των εντόμων, στο οποίυ αρθρώνεται (μπροστά) το κεφάλι και (πίσω) ο μεσυθώρακας 2.** ΤΕΧ.ΝΟΛ.-ΣΤΡΑΤ. **σταθερός μεταλλικός δακτύλιος που προστατεύει τον θάλαμο χειρισμού πυροβόλου, το οποίο είναι κλεισμένο σε θόλο. — · προθωρακικός, -ή, -ό.**

ΙΡ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pvothorax}. **προιάρι** (το) {προιαρ ιού **[** -ιών} (διαλεκτ.) βάρκα χωρίς καρίνα για ψάρεμα στα ρηχά νερά λιμνοθάλασσας.

[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***πλοιάριον*** (με προληπτ. αφομοίωση τού -Λ-), υποκ. τού ουσ. ΤΓΛοΐον}.

προϊδεάζω ρ. μετβ. **[1856] {προϊδεασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}** διαμορφώνω (σε κάποιον) κατάλληλη διάθεση (ή δίνει μια εντύπωση, εικόνα) γΓ αυτό που θα ακολουθήσει: ***δεν βρέθηκε κανείς να με προϊδεάσει για τις συνθήκες που επικρατούσαν όταν τις είδα. έπαθα σοκ*** ΣΥΝ. **προετοιμάζω.**

ΙΕΤΥΜ. **< *προ- + -ιδεάζω < ιδέα].*** **προϊδεασμός** (ο) **η διαμόρφωση (σε κάποιον) μιας πρώτης, γενικής ή αόριστης ιδέας για κάτι που έπεται. Κπίσης προϊδέαση (η), προίκα** (η) {προικών} **το σύνολο των κινητών και ακινήτων περιουσιακών στοιχείων που δίνονταν από την οικογένεια τής νύφης ή *και* από την ίδια τη νύφη στυν γαμπρό: *δίνω / παίρνω ~ || φτειάχνω την ~ μου*** ΣΥΝ. **προικιό, προικιά (τα). Ηπίσης προιξ** {αρχ.] {προικός}. **— (υποκ.) προικούλα (η).**

ΙΕΤΥΜ. **< αρχ. *προίξ, ~κός* < *προ-*** + **θ. *ίκ-*** < ***sik-,** μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. ***seik-** «απλώνω το χέρι. τείνω την παλάμη» (για το οπυίο βλ. λ. ***ικέτης, άφ-ικ-νούμαι).*** **Η λ. συνδ. με λιθ. sickiu, siekti «απλώνω το χέρι, την παλάμη»], προικιάτικος,-η.-υ ► προικώος**

προικίζω ρ. μετβ. Ιμτγν-J **{πρυίκισ-α. -τηκα. -μένος} Ι.δίνω προίκα (σε κάποιον): *το ίδρυμα προικίζει άπορα κορίτσια*** ΣΥΝ. **προικοδοτώ 2.** (μτφ.) δίνω (σε κάποιον) χάρισμα, έμφυτη ικανότητα: ***η φύση τον προίκισε με πλούσια φαντασία*** **[[** ***προικισμένος με μουσικό ταλέντο / ποιητική ευαισθησία / δύναμη*** ΣΥΝ. **χαρίζω, δωρίζω 3. (η μτχ.** *προικισμένος,* ***-η. -ο) αυτός που διαθέτει χάρισμα, που έχει ταλέντο: *για να επιτύχει ένα νέο ρεύμα, πρέπει να εκπροσωπείται από ~ καλλιτέχνες*** ΣΥΝ. **ταλαντούχος** ΑΝΤ. **ατάλαντος. — προίκιση** (η) **[1859J κ. προίκισμα (το).**

προικιό (το) (λαϊκ.) **1. οτιδήποτε περιλαμβάνεται στην προίκα: *πήρε ~ δύο σπίτια κι ένα οικόπεδο*** ΣΥΝ. **προίκα 2.** *προικιό* **(τα) το σύνολο των κινητών ειδών (λ.χ. είδη ρουχισμού, έπιπλα, σκεύη) που αποτελούν την πρυίκα: «*κοιμήσου και παρήγγειλα στην Πόλη τα ~ σου*» (νανυύρισμα).** [ΠΤΥΜ. **< μεσν. *προικίον,* υποκ. τυύ αρχ. *προίξ, -κός* (βλ.λ.)].

προίκιση (η) ► **προικίζω προίκισμα** (τυ) ► **πρυικίζω**

προικοδότηση (η) Ιμεσν.} {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **η παρυχή πρυίκας: ~ *απόρων κορασίδων*** **[[** (μτφ.) ***η ~ ενός νέου ιδρύματος με ακριβό τεχνολογικό εξοπλισμό*** ΣΥΝ. **προίκιση, προίκισμα. Ηπίσης προικοδοσία** j1840|. ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. <5ίνω. προικοδοτώ ρ. μετβ. Ιμεσν.) {προικοδοτείς... | προικοδότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} δίνω προίκα σε (κάποιον)** ΣΥΝ. **προικίζω. — προικοδότης (ο).** .** ΣΧΟΜΟ **λ. *δίνω.*** **προικοθήρας** (ο) **[18751 {προικοθηρών! ο άνδρας που επιδιώκει να πάρει με τον γάμο του μεγάλη πρυίκα. — προικοθηρία** (η) **[I888J, προικοθηρώ** ρ. **{-είς...}.**

[ΗΓΥΜ. **< *προίκα*** + ***-Θήρας*** < ***Θήρα*** «κυνήγι», πβ. ***χρυσο-θήρας].***

ΣΧΟΛΙΟ Τα σύνθετα σε *-Θήρας,* αρχαία ή λόγια, στη γενική τού πληθυντικού τονίζονται κανονικά στη λήγουσα (πβ. ***ταμίας - ταμιών). Στα*** ονόματα αυτά η κατάληξη ***-ας*** είναι αρχική (παλαιά «πρωτόκλιτα» ονόματα) και όχι υστερογενής, όπως στα ***στατήρας*** (< ***στατήρ). κρατήρ-ας*** (< κτρατήρ).

προικολήπτης (ο) **[1894] {προικοληπτών} ο άνδρας που λαμβάνει, που δέχεται (από τη γυναίκα τυυ) προίκα ΛΜ. προικοδότης, προικοσύμφωνο** (το) **[μεσν.I {προικοσυμφών-υυ | -ων}** (παλαιότ.) **το συμβόλαιυ το οποίο συνάπτεται ανάμεσα στον γαμπρό και στους γονείς ή τυυς κηδεμόνες τής νύφης ή και την ίδια τη νύφη και περιλαμβάνει κατάλογο όλων των κινητών και ακινήτων περιουσιακών στοιχείων πυυ απυτελούν την πρυίκα. προικώος, -α, -υ** (λόγ.) **αυτός που σχετίζεται με την προίκα ή που**

προέρχεται από προίκα: - ***ακίνητο / διαμέρισμα / περιουσία*** ΑΝΤ. εξώπροικος· ΦΡ. *προικώο (συμβόλαιο)* το προικοσύμφωνο (βλ.λ.)· Επίσης (λαϊκ.) **προικιάτικος,** -η. -υ.

Ιετυμ. **< μτγν. *προικώος*** < *αρχ.* ***προίξ, -κός*** **+ επίθημα *-φος*, πβ. *πατρ-ώος, μητρ-φος].* προιξ (η) ♦ προίκα**

προϊον (το) {προϊόντ-ος | -α, -ων} **1.** το αποτέλεσμα τής παραγωγικής διαδικασίας, ό,τι παράγει με την εργασία του υ άνθρωπος, λ.χ. επε-ξεργαζόμενος ή εκμεταλλευόμενος πρώτες ύλες. καλλιεργώντας φυτά, συλλέγοντας καρπούς: ***τα κυριότερα γεωργικά ~ τής Ελλάδας είναι τα δημητριακά, το βαμβάκι, οι ε?.ιές. τα καπνά κ.ά. || αντό το ~ δεν έχει μεγά/.η ζήτηση }] βιομηχανικά / οπωροκηπευτικά / ευπαθή / εγχώρια/ εισαγόμενα ~2.*** ΟΙΚΟΝ. (α) *Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν* η συνολική αξία των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται μέσα σε μια χώρα κατ' έτος (β) *καθαρό εγχώριο προϊόν* η συνολική αξία των προϊόντων και υπηρεσιών πυυ παράγονται μέσα σε μια χώρα κατ' έτος μείον τις απυσβέσεις των κεφαλαίίον που καταναλώθηκαν στη διάρκεια αυτής τής παραγωγής (γ) *Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν* το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (βλ. ΦΡ. α) συν τις εισροές χρήματος από τυ εξωτερικό (δ) *καθαρό εθνικό προϊόν* το καθαρό εγχώριο προϊόν (βλ. ΦΡ. β) συν τις εισροές χρήματος από τυ εξωτερικό· (γενικότ.) **3.** ο καρπός, το αποτέλεσμα συγκεκριμένης ενέργειας, προσπάθειας κ.λπ.: ***οι παρατηρήσεις τυυ είναι - ψύχραιμης και αντικειμενικής κρίσης || ~ τής φαντασίας (κάποιου) || η εγκληματικότητα θεωρείται - διαφόρων παραγόντων, λ.χ. τής ανεργίας και τής φτώχιας.***

]ΙΠΥΜ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τής αρχ. μτχ. *προϊών*** *φλ.λ.),* **μεταφρ. δάνειο από γαλλ. product). προϊσταμαι ρ. μετβ. [αρχ.] |πρυϊστα-μαι, -σαι, -ται, -μεθα, -σθε, -νται. μτχ. προϊστάμενος, -μένη. -μενο, παρατ. πρυϊστ-άμην. -ασο. -ατο, -άμεθα. -ασθε. -αντο} (λόγ.) (+γεν.) 1.** είμαι επί κεφαλής, έχω τη διεύθυνση. ασκώ τη διοίκηση (σε κάτι): ***ο νομάρχης προϊσταται*** **των *προσπαθειών παροχής βοήθειας στους σεισμοπλήκτους || - των ανασκαφών / τού οργανισμού*** ΣΥΝ. **διευθύνω, διοικώ, ηγούμαι 2. (η μτχ.** *προϊστάμενος, -μένη, -μενο)* **βλ.λ. προϊστάμενος, -μένη, -μενο αυτός που είναι επί κεφαλής υπηρεσίας. που προϊσταται έργου: *απευθύνθηκε στην προϊστάμενη αρχή || ~ κλιμάκιο* II** (συνήθ. ως υυσ.) ~ ***τμήματος / εισαγγελίας || έκανε αναφορά στον - II η προϊσταμένη τού νοσηλευτικού προσωπικού*** αντ. **υφιστάμενος.**

Ιετυμ. **Ουσιαστικοπ. αρσ. μτχ. ενεστ. τού αρχ. *προϊσταμαι*]. προϊστιο (το) 118581 {προϊστί-ου | -ων}** ναυτ. **το τριγωνικό αναδρομικό ιστίο που υψώνεται μπροστά από το κύριο πανί ανάμεσα σε δύυ κατάρτια ιστιοφόρου πλοίου, προϊστορία (η) 11891] Ιχωρ. πληθ.} 1.** η περίοδος τής ζωής τού ανθρωπίνου γένους πριν από την εποχή για την οπυία υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες, πριν από τους ιστορικούς χρόνους **2. (συνεκδ.)** ο επιστημονικός κλάδος τής ιστορίας πυυ μελετά την περίοδο αυτή **3.** το σύνολο των γεγυνότίον, των καταστάσεων που πρυηγήθηκαν **(από κάτι): *η διένεξη αυτή έχει μεγάλη ~.***

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. prehisfoire}. **προϊστορικός,** -ή, -ό **11845] 1.** αυτός που προηγείται των ιστορικών χρόνων: ~ ***εποχή / χρόνοι / περίοδος*** *2.* αυτός που σχετίζεται με την προϊστορία: - ***ζώο / οικισμός*** **3.** (ειδικότ. για επιστήμη) αυτός που σχετίζεται με τη μελέτη τής περιόδου πριν από τυυς ιστορικούς χρόνους: ~ ***αρχαιολογία.***

|γ.τυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. prchistoriquej. προϊών, -ούσα. -όν Ιπροϊ-όντος (θηλ. -ούσης), -όντα | -όντες (ουδ. -όντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} (λόγ.) 1.** αυτός που προχωρεί, που εξελίσσεται: ιλτρ. ***- άνοια / γενική παράλυση*** · φρ. *προϊόντος τού χρόνου* **(*προϊόντος τοϋ χρόνου.* Ηροδ. 3, %) με τον καιρό, με την πάροδο τυ χρόνου 2.** αυτός τού οποίου υι ρυθμοί αυξάνονται προοδευτικά· αυτός που παρουσιάζεται ή συμβαίνει σε όλο και μεγαλύτερο βαθμό: ***καθορισμός συντελεστών σε προϊούσα κ?Λμακα || ~ εξέλιξη / ανάπτυξη / πρόοδος*** **3.** *προϊόν* **(το) βλ.λ.**

[ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τυύ αρχ. ***πρόειμι*** «προχωρώ» (βλ. λ. ***ιόν).*** Στη σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. progressif]. **πρόκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ξύλινο ή μεταλλικό καρφί συνήθ. μικρού μεγέθους. — (υποκ.) **προκίτσα** κ. **προκούλα** (η).

[ετυμ. **< ιταλ. brocca «βλαστός, σουβλί, καλάμι» < λατ. broccus «οδοντωτός», πιθ. κελτ. προελ., πβ. ιρλ. brocc «ασβός»], προκαθήμενος (υ) {πρυκαθημέν-ου | -ων, -ους}** εκκλης. **1. ο πρόεδρος τοπικής εκκλησιαστικής συνόδου 2.** (στην Ορθόδοξη Εκκλησία) ο ανώτερος κληρικός που κατέχει με οποιονδήποτε τίτλο (πατριάρ- χου, αρχιεπισκόπου, μητροπολίτου) την πρώτη θέση στη διοικητική ιεραρχία: **ο - *τής Εκκ/.ησίας τής Ελλάδος*** **(ο αρχιεπίσκοπος Αθηνο>ν και πάσης Ελλάδος) }| *ο ~ τής Ορθοδοξίας (ο* Πατριάρχης Κωνσταντι-νουπόλεως).**

[f.tym. **Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *προκάθημαι*\. προκάθισμα (το) [1891 j {πρυκαθίσμ-ατος | -ατα, -άτων} κάλυμμα** (πλαστικό ή χάρτινο) μιας χρήσεως, που τοποθετείται πάνω στη στεφάνη τής λεκάνης τής τυαλέτας πριν καθίσει κανείς: ~ ***υγείας / για υγιεινή προστασία.*** **προκαθορίζω ρ. μετβ. f 1844J {πρυκαθόρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος}** καθορίζω **(κάτι) εκ των προτέρων, τυ προσδιορίζω από πριν: *ενεργούν βάσει προκαθορισμένου σχεδίου || ~ ώρα / ημερομηνία / τροχιά / αποτέλεσμα.***

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. predeterminer], **προκαθορισμός** (ο) [18911 υ εκ των προτέρων καθορισμός (μελλοντικών εξελίξεων), **προκάλυμμα** (το) [αρχ.| |προκαλύμμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) **1.** οτι **δήποτε χρησιμεύει για να προκαλύψει, να προφυλάξει (κάτι) καλύ-πτοντάς το** ΣΥΝ. **προπέτασμα, παραπέτασμα, παραβάν 2.** ΣΤΡΑΤ. **κάθε προεξοχή τού εδάφους, θάμνος, βράχος κ.λπ., που καλύπτει τον μαχητή. ώστε να μην εντοπίζεται από τον εχθρό 3. (μτφ.) η πλαστή δικαιολογία που προβάλλεται για να επιτύχει (κάποιος κάτι) αποκρύ- πτυντας πραγματικές αιτίες, σκοπούς, καταστάσεις κ.λπ.: *χρησιμοποίησε τον κλονισμό τής υγείας του ως για να αποφύγει τη στράτευση*** ΣΥΝ. **πρόσχημα, πρόφαση. προκαλυπτικός, -ή, -ό. προκαλύπτω ρ. μετβ.]αρχ.| {προκάλυ-ψα, -φθηκα. -μένος] (λόγ.- σπάν.) 1.** καλύπτω **(κάτι) από μπροστά** ΛΝΓ. **αποκαλύπτω, ξεσκεπάζω 2.** ΣΤΡΑΤ. **πρυφυλάσσω, υπερασπίζω (κάτι) με προκάλυψη (βλ.λ.). προκάλυψη (η) Ιμεσν). |-ης κ. -ύψεως | -ύψεις, -ύψεων} (λόγ.) 1. η κάλυψη από μπροστά. 2.** ΣΤΡΑΤ. **(α) το σύνολο των έμψυχων και άψυχων μέσων που χρησιμοποιούνται για την απόκρουση επιδρομής τού εχθρού σε ορισμένο σημείο, καθώς επίσης και η προκαλυπτόμενη περιοχή** ΣΥΝ. **οχύρωση (β) η εγκατάσταση στρατιωτικών τμημάτων μπροστά από το κυρίως στράτευμα κατά τη διάρκεια εκστρατείας με στόχο τον έλεγχο των κινήσεων τού εχθρού και την πρώτη απόκρουση πιθανής επίθεσης (γ) η φύλαξη μεθοριακής γραμμής κράτους σε καιρό ειρήνης από στρατιωτικό απόσπασμα, καθώς και η ίδια η φυλασσόμενη περιοχή, προκαλώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] Ιπροκαλείς... | προκάλ-εσα. -ούμαι. προκλήθηκα (λόγ. μτχ. πρυκληθείς, -είσα, -έν)} ♦ (μετβ.) 1.** καλώ (σε αναμέτρηση): ~ ***κάποιον σε μονομαχία / σε μάχη || μην τον προκαλείς, είναι δυνατότερός σου!*** *2.* **(+ να)** παροτρύνω (κάποιον) (να κάνει κάτι που θεωρώ αδύνατο): ***σε ~ να αποδείξεις αυτό που ισχυρίζεσαι*** **3.** γίνομαι αιτία (για κάτι): **ο *θάνατός του προκάλεσε παγκόσμια συγκίνηση || η δράση τους προκα?.εί ποικίλες αντιδράσεις || μου προκαλεί κατάπληξη ο κυνισμός του || οι ισχυρισμοί του προκα?.ούν βάναυσα τη νοημοσύνη τού κοινού || η μεγάλη πυρκαγιά προκλήΟηκε από αναμμένο τσιγάρο || ~ θλίψη / δυσφορία / θυμηδία / προβλήματα / ατυχήματα / καρκίνο / σύγκρουση / διαμαρτυρίες / σχόλια / θαυμασμό / οίκτο / συμπάθεια / προβληματισμό / αίσθηση / αγανάκτηση ι επεισόδιο / τριγμούς*** ΣΥΝ. **προξενώ, επιφέρω 4.** κάνω **(κάποιον) να οργιστεί. να αντιδράσει επιθετικά: *μον αρέσει να τον ~ · είναι*** πολύ ***αστείος, όταν νευριάζει!*** **5.** εξάπτω, προξενώ ερωτική επιθυμία **(σε κάποιον): *της αρέσει να προκαλεί τους άνδρες || τον προκαλούσε με νάζια*** ΣΥΝ. **ερεθίζω, διεγείρω ♦ (αμετβ.) 6.** γίνομαι αιτία οργισμένων αντιδράσεων, γίνομαι προκλητικός: ***αποφεύγω διατυπώσεις που προ- καλούν! [Ι ενώ προσπαθούσαμε να συμβιβάσουμε τα πράγματα, εκείνος εξακολουθούσε*** να προκαλεί **7.** διεγείρω την ερωτική επιθυμία των άλλων: **το *ντεκολτέ της προκαλεί || της αρέσει να προκαλεί.*** σχολιο **λ. *δημιουργώ.* προκάμβριος, -α. -ο 1.** αυτός που σχετίζεται με το διάστημα τού γεωλογικού χρόνου πριν από 4.6 δισεκατομμύρια έτη ώς την έναρξη τυύ καμβρίου **2.** *Προκάμβριο* **(το) {Προκαμβρίου} το διάστημα** τού γεωλογικού χρόνου με την παραπάνω διάρκεια **(βλ. κ. λ. *κάμβριο).**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφυρά τού αγγλ. Precambrian. Βλ. κ.** *κάμβριος*\. **προκάνω ρ. μετβ. (λαϊκ.) {πρόκα-να κ. -μα} προλαβαίνω:** *κάνε πιο γρήγορα, γιατί δνν θα προκάνεις.*

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *προκάμνω,* **αρχική σημ. «καταπονούμαι, κοπιάζω (εκ των προτέρων)», <** *προ-* **+** *κάμνω* **(βλ. κ.** *κάνω)}.* **προκαρδιο (τυ) [μτγν.| |προκαρδι-υυ | -ων}** ΑΝΑΤ. **τυ τμήμα τού θω- ρακικού τοιχώματος πυυ βρίσκεται μπροστά στην καρδιά, προκάρδιος, -α. -υ [μτγν.Ι αυτός πυυ σχετίζεται με την περιοχή τού στήθους μπροστά από την καρδιά: -** *πόνος* **(χαρακτηριστικός ισχαιμίας τού μυοκαρδίου), προκάτ επίθ. {άκλ.} 1. προκατασκευασμένος (βλ. λ.** *προκατασκενάζω): ~ σπίτι* **2. (μτφ. για πράξεις, ενέργειες, καταστάσεις κ.λπ.) αυτός πυυ έχει σχεδιαστεί, έχει σκηνοθετηθεί εκ των προτέρων:** *η αντιπαράθεση στα όργανα τού κόμματος ήταν -, για να εξαναγκαστεί ο εν λόγω υπουργός σε παραίτηση* ΣΥΝ. **προμελετημένος. προσχεδιασμέ- νος. σκηνοθετημένος am. αυθόρμητος.**

[ΕΤΥΜ. **Από σύντμηση τής λ.** *προκατασκευή* **ή** *προκατασκευασμένος,* **μεταφρ. δάνειο από αγγλ. prefab, συντετμημένος τ. τού prefabricated!, προκαταβάλλω μ. μετβ. Ιμτγν.] Ιπροκατέβαλα. προκατα-βλήθηκα, -βεβλημένος} (λόγ.) καταβάλλω (χρηματικό ποσό) εκ των προτέρων:** *μου ζήτησε να ~ τρία ενοίκια* ΣΥΝ. **προπληρώνω.**

IfcTYM. μτγν., αρχική σημ. <* τοποθετώ από πριν - ορίζω εκ των προτέρων αρχές ή κριτήρια». < *προ-* **+** *καταβάλλω.* **Η σύγχρονη σημ. ακολούθησε την ανάλογη εξέλιξη τού ρ.** *καταβάλλω}.* **προκαταβολή (η) Ιμτγν.] 1. η καταβολή χρηματικού ποσού εκ των προτέρων:** *για την αγορά τού οικοπέδου απαιτείται ~ τής πρώτης δόσης* ΣΥΝ. **προπληρωμή 2. (συνεκδ.) το χρηματικό ποσό που προκαταβάλλεται. το οποίυ αποτελεί συνήθ. τμήμα τού όλου συμφωνημένου ποσού και δίνεται ως εγγύηση:** *όλες οι ηλεκτρικές συσκευές με μικρή*

και πολλές άτοκες δόσεις **|| ο** *ιδιοκτήτης ζητούσε - δύο νοίκια* **||** *δίνω / εισπράττω* ~ ΣΥΝ. **(λαϊκ.) μπροστάντζα, προκαταβολικός, -ή. -ό |1856| 1. αυτός πυυ καταβάλλεται εκ των προτέρων, πυυ προπληρώνεται: ~** *εγγύηση ι εξόφ?.ηση / αποζημίωση 2.* **αυτός που συμβαίνει, που γίνεται εκ των προτέρων: ~** *δή).ωση / ασφάλιση.* **—προκαταβολικ-ά / -ώς 1I868| επίρρ. προκατακλυσμιαίος, -α. -ο J1863J 1.** αυτός που αναφέρεται στους χρόνους πριν από τον κατακλυσμό (συνήθ. τον βιβλικό) **2. (κατ' επέκτ.) πάρα πολύ παλαιός, πανάρχαιος. προκαταλαμβάνω ρ. μετβ. Ιπροκατέλαβα. προκαταλήφθηκα. προκατειλημμένος} 1. (σπάν.-κυριολ.) καταλαμβάνω (κάτι) εκ των προτέρων, το κυριεύω πριν από άλλους:** *η δημοιρία προήλασε και προ- κατέλαβε τυ ύψωμα* **· 2. διαμορφώνω την άποψη (κάποιου) εκ των προτέρων (για πρόσωπυ. πράγμα, ζήτημα κ.λπ.). τον κάνω να σχήμα-**

τίσει άποψη για θέμα προτού τη μελετήσει επακριβώς·. ***δεν θέλω να με προκαταλάβεις- προτιμώ να σχηματίσω προσωπική άποψη για το θέμα*** ΣΥΝ. προδιαθέτω, προϊδεάζω **3.** (η μτχ. *προκατειλημμένος*, ***-η***, -ο) βλ.λ.

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «κυριεύω προπα», < ***προ- + καταλαμβάνω.*** Η σημερινή σημ. ήδη αρχ. (Αισχίνης **2. 108:** ***τά Φιλίππου ώτα προκαταλαβεΐν)].***

προκατάληψη (η) {-ης κ. -ήψείος | -ήψεις. -ήψεων] (κακόσ.) 1. η γνώμη που διαμορφώνεται εκ των προτέρων, χωρίς επισταμένη μελέτη και εξέταση των πραγμάτων, οπότε είναι συνήθ. εσφαλμένη και μεροληπτική: ***εξετάζω / κρίνω μια νπόθεση με ~*** **2.** (ειδικότ.) η δυσμενής προδιάθεση απέναντι σε πρόσωπο ή ομάδα, που βασίζεται σε αυθαίρετες γενικεύσεις και στερεότυπες πεποιθήσεις: ***φυλετικές / εθνικιστικές / θρησκευτικές / κοινωνικές ~ || έχει - εναντίον των μαύρων / των Εβραίων.***

[ετυ.μ. < αρχ. ***προκατά/.ηψις < προκαταλαμβάνω.*** πβ. κ. ***λήψις - λαμβάνω).***

προκαταρκτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που υπάρχει ή γίνεται πριν από το κυρίως έργο: **- *ενέργεια / συζήτηση / συμφωνία / σχέδιο / έρευνα / ερ-*** 7***ασία*** ι επαφή **/ *στάδιο / μέτρα ι φάση*** ΣΥΝ. προεισαγωγικός, προοιμιακός λντ. τελικός, οριστικός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός πυυ γίνεται για προπαρασκευή, χρήσιμος ή κατάλληλος για προετοιμασία: **~ *δήλωση / άσκηση / αγώνας* || ~ *τάξη Αγγλικών*** ΣΥΝ. προπαρασκευαστικός **3.** *προκαταρκτικά* (τα) (α) τυ σύνολο των ενεργειών πυυ προηγούνται και εισάγουν σε κάτι που ακολουθεί: ***πρέπει να δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στα ~ τής διάσκεψης*** jj ***τα - τής εορτής*** (β) η εισαγωγή ομιλίας ή το εισαγωγικό κεφάλαιο συγγράμματος: ***άσε τα ~ και μπες στο θέμα!*** **4.** νομ. *προκαταρκτική εξέταση* συνοπτική ανακριτική διαδικασία που κινείται από τυν εισαγγελέα, εφόσυν αυτός επιθυμεί να ελέγξει την ουσιαστική βασιμότητα πληρυφορίας για έγκλημα και ακολούθως να ασκήσει ποινική δίωξη. — **προκαταρκτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.) επίρρ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***προκατάρχω / -ομαι*** «αρχίζω πρώτος», πβ. κ. ***άρκτικός - άρχω*** j.

προκαταρκτικός ή προκαταρτικός; Τα παράγωγα τού αρχ. ρ. **άρχομαι** σχηματίζονται με ***-κ-,*** που προέρχεται από το ***-χ-*** τού θέματος μπροστά από **-τ-** ή ***-σ-:*** αρχ. ***άρχ-ομαι*** **- αρκ-τικός** («αρκτικοί χρόνοι» τού ρήματος = ενεστώτας - μέλλοντας - παρακείμενος)· αρχ. ***προκατ-άρχ-ομαι*** **-προκαταρκ-τικός**· αρχ. ***εν-άρχ-ομαι*** και ***εν-άρχ- ω*** **- εναρκ-τικός** (πβ. ***έναρξη)·*** ***υπ-άρχω*** **- υπαρκ-τικός αντ-αρκτι- κός** (και ***Ανταρκτική)*** **ο Νότιος Πόλος, ο αντίθετος προς τον αρκτικό, τον Βόρειο Πόλο.**

προκαταρτίζω ρ. μετβ. |αρχ.| {προκατήρτισ-α, προκαταρτίσ-τηκα (λόγ. **-θηκα). -μένος}** καταρτίζω (κάτι) εκ των προτέρων, το ετοιμάζω από πριν ΣΥΝ. προετοιμάζω, προπαρασκευάζω, προεργάζομαι. — **προκατάρτιση (η) κ. προκαταρτισμός (υ) 11888]. προκατασκευάζω** ρ. μετβ. **[αρχ.] {προκατασκεύασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. (κυρ. για οικοδομικό στοιχείο) κατασκευάζω εκ το)ν προτέρων και μακριά από τον χώρο τής ανέγερσης: ~ *οικοδομή*** **2. (η μτχ.** *προκατασκευασμένος*, ***-η. -ο)*** **(α) αυτός που αποτελείται από τμήματα που έχουν κατασκευαστεί εκ των προτέρων. έχουν μεταφερ- θεί και κατόπιν συναρμολογηθεί χωριστά: ~ *σπίτι / συγκρότημα*** ΣΥΝ. **πρυκάτ (β) (μτφ.) αυτός που έχει σχεδιαστεί εκ των προτέρων για συγκεκριμένο σκοπό (συνήθ. εις βάρος κάποιου): *η σύγκρουση στην Κεντρική Επιτροπή τού Κόμματος ήταν για να τον εξωθήσουν σε παραίτηση.***

προκατασκευή (η) [μτγν.Ι οικοδομική τεχνική που συνίσταται στην ανέγερση κτηρίων ή γεφυρών με τη χρησιμοποίηση στοιχείων-μελών, τα οπυία έχουν κατασκευαστεί εκ των προτέρων σε άλλον χώρο και. εν συνεχεία, μεταφέρονται στον χώρο ανέγερσης και συναρμολογού- νται βάσει προκαθορισμένου σχεδίου. — προκατασκευαστικός, -ή. -ό [μτγν.Ι.

προκατειλημμένος, -η. -ο επηρεασμένος εκ των προτέρων (συνήθ. αρνητικά): *κατά την έρευνα, η νεολαία είναι - κατά των πολιτικών, καθώς έχει την εντύπωση ότι είναι όλοι ψεύτες και κλέφτες || δεν μπορείς να κρίνεις αντικειμενικά, γιατί είσαι ~* (πβ. λ. *προκαταλαμβάνω).* — προκατειλημμένα επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δημιουργώ.***

ΙΕΤΥΜ. **Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ρ. *προκατα/.αμβάνω*** **(βλ.λ.)|. προκατήχηση (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ.-σπάν.) η προκαταρκτική κατήχηση, η εισαγωγική διδασκαλία. — προκατη- χώ ρ.]μτγν.{ {-είς...}. προκάτοχος (υ/η) {πρυκατόχ-ου j -ων. -ους! (+γεν.) ο προηγούμενος κάτυχυς. κυρ. αξιώματος (πριν από άλλον): ο *νέος υπουργός δεσμεύτηκε ότι θα ακολουθήσει την πολιτική τού ~ του.* προκείμενος, -η (λόγ. -ένη). -ο 1. αυτός που βρίσκεται μπροστά, περί τού οποίου γίνεται λόγος, έρευνα κ.λπ.: ~ *θέμα / περίπτωση / υπόθεση'*** ΦΡ. **(α)** *προκειμένου για* **(πβ. *κερί σωτηρίας προκειμένου,* Αριστοφ. *Έκκλησιάζουσαι* 401) όταν γίνεται λόγος για. όσον αφορά σε: *- την υποψηφιότητά* του. *κανείς δεν σχο/Ααεε το παραμικρό* || ~ *ανθρώπους τού δικού του ήθους, κάθε έπαινος είναι λίγος* (β) προ-*κειμένου να* **(ως σύνδ.) (i) επειδή ή εφόσον πρόκειται να συμβεί κάτι: ~ *τα χάσω όλα, αποφάσισα να συμβιβαστώ*)] ~ *πάω φυλακή, καλύτερα να πληρώσω* (ii) για να. με σκοπό να: *θα έκανε το παν, ~ βελτιώσει τη θέση του* 2. (ειδικότ.)** *προκείμενο* **(το) (τό *προκείμενον.* Πλάτ. *Γοργίας* 457d) τυ θέμα που βρίσκεται υπό συζήτηση, που ενδιαφέρει. για το οποίο γίνεται λόγος: *ας έλθουμε στο* ~1[*τόση ώρα μιλάει και δεν έχει φθάσει στο* ΦΡ. (λόγ.) (α)** *επί τού προκειμένου* **ως προς το θέμα που μας απασχολεί: *- δεν έχω να προβά/.ω καμία έν σταση*** (β) ***εν προκειμένω*** στο θέμα που συζητούμε, στην περίπτωση για την οποία γίνεται λόγος και υπάρχει ενδιαφέρον: ***«ο Τύπος και τα* iW.iVf.jfc'. *μπορούν να διαδραματίσουν πρυ)τεύοντα ρόλο. ~ αποφεύ- γοντας εμπρηστικά δημοσιεύματα»*** (εφημ.) **3.** ΦΙΛΟΣ, (στη Λογική) **προκειμένη** (η) καθεμία από τις δύο προτάσεις τού συλλογισμού, από τις οποίες συνάγεται το συμπέρασμα.

[F.TYM. Μτχ. τού αρχ. ρ. ***πρόκειμαι*** (που χρησιμοποιείται ως παρακ. τού ρ. ***προτίθημι) < προ- + κείμαι*** (βλ.λ.). Στο ουδ. ***προκείμενον,*** τυ οποίο απαντά πολλές φορές στα αρχ. φιλοσοφικά κείμενα, έχει πα- ραλειφθεί το υυσ. ***θέμα / ζήτημα\.*** πρόκειται ρ. αμετβ. τριτοπρόσ. {επρόκειτο· εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) 1. (+περί / για) γίνεται λόγος, υπάρχει ή τίθεται ζήτημα: ***περί τίνος ακριβώς πρόκειται; || πρόκειται για την ευτυχία σου || αν εγνώριζα ότι περί αυτού επρόκειτο. θα μπορούσα να αποταθώ σε κάποιον ειδικό || πρόκειται για ζήτημα ζωής και θανάτου*** **2.** (+ να) μέλλει να συμβεί (κάτι), σκοπεύει ή είναι στο πρόγραμμα να (γίνει κάτι): **~ *να τον δω αύριο* || *μην ανησυχείς, δεν ~ να βρέξει* || *η Βουλή - να συνέλθει αύριο για τη συζήτηση τού επίμαχου νομοσχεδίου || επρόκειτο να τον δει, αλλά αρρώστησε.***

[F.TYM. Γ εν. πρόσ. τυύ αρχ. ***πρόκειμαι < προ- + κείμαι*** (βλ.λ.)Ι. προκεχωρημένος, -η, *υ (λόγ.) **1.** στρατ. αυτός που βρίσκεται πολύ κοντά στην περιοχή όπου διεξάγονται πολεμικές επιχειρήσεις ή που είναι απομακρυσμένος από τις βάσεις τού στρατεύματος: **~ *δύναμη / βάση ι κέντρο επικοινωνιών*** ΦΡ. ***προκεχωρημένο φυλάκιο*** φυλάκιο απομακρυσμένο από τη βάση τού στρατεύματος ή κοντά στο θέατρο των επιχειρήσεων: ***η Πύ/.ος. που κατα/^ήφθηκε από τους Αθηναίους το 425 π.Χ.. αποτέλεσε για την Αθήνα ένα διαρκές προκεχωρημένο ~ μέσα στο εχθρικό στρατόπεδο τής / Ιελοποννήσου 2. λόγ.*** αντί τυύ ***προχωρημένος: εθεάθη τις ~ ώρες τής νύχτας σε παραλιακό μπαρ || ~ ηλικίας πολιτικός.***

Ιετυμ. Λόγιος σχηματισμός τής μτχ. ***προχωρημένος*** (αντί τού ορθού αρχ. ***προκεχωρηκώς < προχωρώ),*** απόδ. τού γαλλ. avancej. προκήρυξη (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ύσεως | -ύξεις. -ύξεων} 1. η δημόσια γνωστοποίηση 2. (ειδικότ.) η επίσημη αναγγελία (για μελλοντική ενέργεια κρατικού ή άλλου φορέα): ***η δ.Ε.Η. αποφάσισε την ~ διαγωνισμού για την κάλυψη J00 οργανικο)ν θέσεων στην επαρχία || ~ εκλογών/ δημοπρασίας ί βραβείων/ υποτροφιο)ν***3. (συνεκδ.) η δημοσίευση στον Τύπο επίσημης αναγγελίας ή το έντυπο στο οποίυ αυτή περιλαμβάνεται **4.** έντυπη ανακοίνωση πο?.ιτικής. συνδικαλιστικής ή άλλης οργάνωσης, που περιέχει συνθήματα ή βραχυλογικά τις θέσεις της: ***πετάω προκηρύξεις στον δρόμο*** jj ***επαναστατικές ~.*** προκηρύσσω ρ. μετβ. [αρχ| {προκήρυ- ξα. -χθηκα (καθημ. -χτηκα), -γμένος} αναγγέλλω επίσημα και δημόσια (κάτι που πρόκειται να συμβεί): το ***υπουργείο Οα προκηρύξει διεθνή μειοδοτικό διαγωνισμό για την ανά/^ηψη τού έργου || - εκλογές / δημοπρασία / υποτροφία*** συν. προαναγγέλλω, προκλασικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με εποχή προγενέστερη από αυτή που θεωρείται κλασική: ~ ***τέχνη / χρόνοι 2.*** μους. ***προκλσ- σική μουσική*** η μουσική τής μεταβατικής περιόδου ανάμεσα στο μπαρόκ και στον κλασικισμό (1720-1760 περίπου).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. preclassique}. πρόκληση (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων} 1. η προκλητική πράξη, η ενέργεια που προξενεί αναστάτωση, αντίδραση ή αγανάκτηση: ***είναι - να ζουν οι ηγέτες σε τέτοια πολυτέλεια, όταν ο λαός πεινάει***

(ειδικότ.) κάθε στρατιωτική ενέργεια που αποσκοπεί στο να κάνει τον αντίπαλο να αντιδράσει επιθετικά: ***οι δύο πλευρές συμφώνησαν να αποφύγουν τις ~ κατά τη διάρκεια τής αεροναυτικής άσκησης*** **3.** η διέγερση τυύ ερωτικού ενδιαφέροντος: ***ένα χαμόγελο γεμάτο ~*** **4.** (συνεκδ.) κάθε ενέργεια ή συμπεριφορά που επιφέρει ερωτική διέγερση: ***το ντύσιμό της ήταν πραγματική ~*** **5.** η παραγωγή (συγκεκριμένου αποτελέσματος): ***ποιος ευθύνεται για την ~ επεισοδίων; || δεν αποφεύχθηκε η - υλικών ζημιών από μερίδα οργισμένων φιλάθλων*****6.** η πρόσκληση σε αναμέτρηση: ~ σε ***μάχη / σε μονομαχία || δέχομαι την ~*** **7.** οτιδήποτε θέτει σε δοκιμασία λόγω τής δυσκολίας τυυ τις ικανότητες, την αντοχή, τη δύναμη (κάποιου), διεγείροντας συχνά το ενδιαφέρον: ***η ~ τού 2004 / τής Ενωμένης Ευρώπης.***

[ετυμ. < αρ^. ***πρόκλησις < προκαλώ,*** πβ. κ. ***κ?^ήσις*** - καλώ}, προκλητικος, -ή, -ό Ιμτγν.] 1. αυτός που προκαλεί. που προξενεί έντονη αντίδραση ή αγανάκτηση: ~ ***ενέργεια / συμπεριφορά / επιχείρημα / απόφαση / δήλωση / διαιτησία || ~ άνθρωπος / χαρακτήρας*** **2.** αυτός που διεγείρει το ερωτικό ενδιαφέρον: ~ ***ντύσιμο / ματιά*** ΣΥΝ. ερεθιστικός, διεγερτικός, σαγηνευτικός. — προκλητικ-ά / -ώς [1866J επίρρ.

προκλητικότητα (η) f 1892] {χωρ. πληθ.i 1. η ιδιότητα πράγματος να πρυκαλεί: ***η έντονη ~ των δηλώσεών του ενόχλησε τους συντηρητικότερους ψηφοφόρους του*** **2.** (ειδικότ.) η ιδιότητα συμπεριφοράς να προκαλεί ερωτικά: ***η ~ των κινήσεων ι τού ντυσίματος.*** προκλινής, -ής. -ές {προκλιν-ούς \ -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) αυτός που γέρνει, που κλίνει προς τα εμπρός: ~ ***στέγη*** ΣΥΝ. επικλινής λν γ. ευθύς. ίσος. **■ σχολιο λ. ***-ης, -ης. ~ες.***

Ιετυμ. < αρ^χ. ***προκλίνω < προ- +*** κλίνω], προκλινικος, -ή, -ό ΙΑΙΡ. αυτός που σχετίζεται με στάδιο κατά τυ οποίυ τα κλινικά σημεία τής νόσου δεν έχουν εκδηλωθεί: ~ ***φάση || ~ μαθήματα*** (τα μαθήματα που διδάσκονται πριν από την έναρξη τής διδασκαλίας κλινικών μαθημάτων και πριν από την επαφή με αρρώστους. δηλ. η ανατομική, η βιοχημεία, η φυσιολογία κ.λπ.). jΕΤΥΜ. Ηλληνογενής σέν. όρ., < αγγλ. preclinical}. προκλιτικός, -ή. -ό γλησς. (λέξη) που τίθεται μπροστά από άλλες λέξεις και τής υπυίας ο τόνος στην προφορά μεταφέρεται στην επόμενη (π.χ. τον ***β/.έπω***). σε. αντίθεση με τα ***εγκλιτικά*** (των οποίων ο τόνος

μεταφέρεται στην προηγούμενη λέξη. π.χ. ***βλέποντάς τον)· προκλιτι- κές λέξεις*** είναι τα άρθρα σε όλους τυς τύπους, οι μονοσύλλαβες προθέσεις και σύνδεσμοι. οι μονοσύλλαβοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών κ.ά. (βλ. κ. λ. ***εγκλιτικός).*** liJY.M· Ελληνογενής ξέν. όρ., < νευλατ. proclilica (πληθ.)]. **προκόβω** ρ. αμετβ. {πρόκο-ψα. -μμένος} (λαϊκ.) **1.** σημειώνω προόδους, επιτυγχάνω (σε τομέα δράσεως, λ.χ. οικονομικό, κοινωνικό): ***πήγε στην ξενιτειά και πρόκοψε*** ΣΥΝ. προοδεύω, ευδοκιμώ ΑΝΤ. μένω πίσω, οπισθοδρομώ **2.** (ειρων.) καταστρέφομαι: ***τις συμβου'λές του ακούγαμε τόσον καιρό και προκόψαμε!*** (οι συμβουλές τυυ ήταν καταστροφικές) **3.** (η μτχ. *προκομμένος*, ***-η***, -ο) (α) αυτός που εργάζεται με ζήλο και φιλοτιμία ΣΥΝ. εργατικός, άξιος, φιλόπονος ΑΝΤ. ανεπρόκοπος (β) (ειρων.) άχρηστος, ανεπρόκοπος: ***μεσημέριασε κι ακόμα να ξυπνήσει ο - μας.*** Επίσης (λαϊκ.) **προκοφτώ. — πρόκομμα** (το) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***προκύπτω*** «προοδεύω, προχωρώ» < ***προ- + κόπτω].*** **προκοίλης** (ο) {προκοίληδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει μεγάλη κοιλιά ΣΥΝ. κυλαράς. (αρχαιοπρ.) προγάστωρ.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***προκοί/.ιος*** < ***προ- + -κοί?·»ιος*** < ***κοιλία\.*** **προκοίλι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** το κατώτερο τμήμα της κοιλιάς, το υπογάστριο ΣΥΝ. (λόγ.) πρυγάστριο 2. η προτεταμένη κοιλιά, η προεξοχή που σχηματίζεται στην κοιλιακή χώρα από τη συσσώρευση λίπους ΣΥΝ. κοιλιά, (λαϊκ.) μπάκα, **προκολομβιανός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την Αμερική και τον πολιτισμό της πριν από την άφιξη τού Χριστόφορου Κολόμβου και των Ευρωπαίων: - ***τέχνη / πολιτισμοί.***

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ. precolumbian],**

πρόκομμα (τυ) -» προκόβω προκομμένος, -η, -ο -» προκόβω

προκοπή (η) **1.** η πορεία, η εξέλιξη προς το καλύτερο: ***μόνο με τη δου/.ειά θα κάνεις ~ || είδε μεγάλη ~. γιατί είναι άξιος και καλός || χαΐρι και ~ να μη δεις!*** (να πάνε χαμένοι οι κόποι σου. να μην προοδεύσεις ποτέ) ΣΥΝ. πρόοδος 2. (η γεν. *τής προκοπής* ως χαρακτηρισμός) για κάτι/κάποιον αξιόλογο ή ωραίο: ***θα φορέσεις επιτέ?.ους κάνα ρούχο ||*** το ***έργο που είδαμε δεν ήταν - || γνώρισα επιτέλους κι έναν άνθρωπο ~*** **3.** (ειρων.) η πυρεία προς το χειρότερο και η δυσάρεστη κατάληξη, η κακή έκβαση: ***κοίτα τώρα ποια είναι η ~ σου!*** ΣΥΝ. κατάντια, κατάντημα **4.** η φιλοπονία ΣΥΝ. εργατικότητα, φιλεργία ΑΝΤ. τεμπελιά, ραθυμία· ΦΡ. (παροιμ.) *η προκοπή νικάει τη φτώχια* ο εργατικός και φιλόπονος ξεφεύγει από τη φτώχια **5.** (συνεκδ.) τυ κέρ- δυς που προκύπτει από την εργατικότητα: ***τόσα χρόνια δού?.εψε σαν το σκυλί και ~ καμία.***

[ΕΤΥΜ. μτγν. **<** αρχ. ***προκόη***τω|.

Προκόπιος (ο) {Πρυκοπίου} 1. όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. Βυζαντινός ιστορικός (6υς αι.), τα έργα τού οποίου αποτελούν άμεση πηγή για την εποχή τού Ιουστινιανού 3. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) Προκοπής.

[ΕΓΥΜ. μτγν. κύρ. όν. **<** αρχ. ***προκύπτω*** (βλ.λ.)]. **προκοστολόγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως Ι -ήσεις, -ήσεων} ο προϋπολογισμός τού κόστους κατασκευής ενός έργου κατά το στάδιο τής εκπόνησης τού προσχεδίου, **πρόκριμα** (το) {προκρίμ-ατος [-ατα, -άτων} οτιδήποτε είναι ενδεικτικό ή και καθοριστικό αυτού που πρόκειται να συμβεί: ***η επιτυχία τού κόμματος στις δημοτικές εκλογές αποτελεί ~ για τη νικηφόρο πορεία του προς την εξουσία.***

[f.tym. μτγν. < αρχ. ***προκρίνω.*** U λ. πρωτοαπαντά στην Κ.Δ. με τη σημ. «προκατάληψη, εκ των προτέρων κρίση» ***(Λ' Τιμόθ.*** 5, 21: ***ΐ'να ταΰτα φυλάξης χωρίj προκρίματος)\.*** **προκριματικός,** -ή,-ό [188311.αυτός που σχετίζεται με την προκαταρκτική και όχι την τελική κρίση για κάτι: ~ ***διαγωνισμός / επιλογή / εκλογή / γύρος*** |] - ***επιτροπή*** συν. προκαταρκτικός λντ. τελικός **2.** αυτός που αποσκοπεί στην ανάδειξη αυτών που θα συνεχίσουν στην κυρίως φάση (αγωνίσματος, διοργάνωσης), συνήθ. ημιτελική ή τελική: ~ ***αγώνες / όμώοι / φάση ! γύρος*** **3.** (α) *προκριματικοί* (υι) κ. *προ- κριματικά* (τα) η φάση (διαγωνισμού, διοργάνωσης) κατά την οπυία αναδεικνύονται αυτοί που θα συνεχίσουν στην κυρίως φάση, συνήθ. ημιτελική ή τελική (β) αθλ. *προκριματικός* (ο) αγώνας στον οποίο διαγωνίζονται αθλητές ή ομάδες για την πρόκριση στην κυρίως φάση διοργάνωσης, συνήθ. ημιτελική ή τελική, **προκρίνω** ρ. μετβ. [αρχ.] {πρυέκρινα, προκρί-θηκα, -μένος} **1.** (λόγ.) προτιμώ, επιλέγω: ***η δική τους πλευρά προκρίνει τη λύση διμερών διαβουλεύσεων αντί μιας διεθνούς διάσκεψης*** **2.** (μεσοπαθ. *προκρίνομαι)* (σε διαγωνισμό, διοργάνωση κ.λπ.) επιτυγχάνω σε προκριματικό γύρο, ώστε να μπορώ να λάβω μέρος στην επόμενη φάση: ~ ***στα ημιτελικά / στους οχτώ τής διοργάνωσης / στον επόμενο γύρο*** |j ***από τους διαγωνιζόμενους. οι δέκα πρώτοι προκρίνονται στην τελική φάση τού τηλεπαιχνιδιού.*** **πρόκριση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η επιλογή, η προτίμηση (ενός πράγματος έναντι κάποιου άλλου): ~ ***μιας άποψης / αντίληψης / πρότασης*** **2.** η επιτυχία σε προκριματικούς αγώνες που δίνει δικαίωμα συμμετοχής στην επόμενη φάση (διαγωνισμού, διοργάνωσης): ***διεκδικώ / χάνω / κερδίζω / παίρνω την*** -1[***με δύο γκολ στα τελευταία λεπτά εξασφάλισαν την ~ τους στην επόμενη φάση τού*** Κυπέλλου **3.** οικον. *πρόκριση συναλλαγής* τυ αρμπιτράζ (βλ.λ.). **πρόκριτος** (υ) {προκρίτ-ου) -ων. -ους] ιστ. ο προεστός (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «προεκλεγμένος (βάσει προκαταρκτικού καταλόγου υποψηφίων)», < ***προκρίνω***[. **προκρούοτειος,** -α, -ο [Ι871[**1.** αυτός που σχετίζεται με τον Προκρούστη 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που σχετίζεται με τρόπο σκέψεως ή και πρακτική, η οποία ερμηνεύει αυθαίρετα την πραγματικότητα, **προκειμένου να την κάνει να συμφωνεί με θεωρία ή ιδέα που λειτουργεί ως δόγμα για τον ίδιο: ~ *μέθοδος / τακτική / λύση·*** ΦΡ. *προ- κρούστεια κλίνη* **(i) η κλίνη όπου ξάπλωνε ο Προκρούστης τα θύματά του (βλ. λ. *Προκρούστης)* (ii) (μτφ.) καθετί με βάση το οποίο προσαρμόζει κανείς τα πράγματα στα μέτρα του παραποιώντας τα: *τα βάζει ύλα στην ~ τής θεωρίας του.***

Προκρούστης (ο) ΜΥΘΟΛ. ληστής που ξάπλωνε τα θύματά του σε ένα κρεβάτι και τα ακρωτήριαζε, όταν τα πόδια τους εξείχαν από αυτό, ή τέντωνε τα πόδια τυς μέχρι να φθάσουν τυ μήκος τού κρεβατιού.

jFTYM. αρχ. κύρ. όν. < ***προκρούω*** «τεντώνω βίαια, χτυπώ» < ***προ- + κρούω\.***

πρόκτηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η απόκτηση αντικειμένου ή δικαιώματος πριν από άλλους, **προκυμαία** (η) {δύσχρ. προκυμαιών} ο ειδικά διαμορφωμένος, κυρ. ασφαλτοστρωμένος ή πλακοστρωμένος επίπεδος χώρος στην άκρη τής ακτής φυσικού λιμανιού ή προβλήτας, ο οποίος χρησιμοποιείται για την αποβίβαση-επιβίβαση επιβατών από πλοία, σκάφη, τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων, για περίπατυ κ.ά.: ΓΟ ***Σάββατο ήταν συνήθεια να κάνουν βύλτα στην -.***

[Γ.ΤΥΜ, **μεσν. < μτγν. *προκυμία* (πβ. *τρι-κυμία)* + παραγ. επίθημα *-αΐος / -αία.* Το *προκυμία* «κυματοθραύστης» < *προ- + -κυμία* < *κϋμα*\. προκύπτω ρ. αμετβ. {προέκυψα} (+από) 1. παράγομαι από κάτι ως αποτέλεσμά του: *απύ τους πολέμους προκύπτουν πάντοτε δεινά || τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα είναι εις βάρος της || προκύπτουν πολλά ερωτήματα από την κατάθεσή του || στη συζήτηση προέκυψαν μεγά/.ες διαφωνίες / σοβαρά ζητήματα-*** φρ. *ό,τι ήθελε προκύψει* **ό,τι θέλει ας γίνει, ας συμβεί ό,τι μπορεί να συμβεί: *εγώ θα το τολμήσω και ~*** ΣΥΝ. **αναφύομαι, ανακύπτω 2. (τριτοπρόσ.** *προκύπτει, προκύπτουν)* **συνάγεται: *απύ το συμπέρασμα / από τα λεγύμε- νά της - ύτι...*** ΣΥΝ. **απορρέει** · 3. **(κυριολ.-σπάν.) σκύβω προς τα μπρος: *«από τον οφιοειδή άμβωνα προκύπτει μορφή γενειοφύρου δε- σπύτη με τη μεγαλοπρεπή του μίτρα»* (εφημ.).**

[ΗΙΥΜ. **αρχ.. αρχική σημ. «σκύβω προς τα εμπρός», < προ- + *κύπτω* «σκύβω» (βλ. λ. *έγ-κύπτω, σκύβω).* Η σημερινή' μεταφορική σημ. «απορρέω (ως αποτέλεσμα)» είναι μτγν. |. προκυστικός, -ή. -ό** ΛΝΑΤ. **αυτός πυυ σχετίζεται με σχηματισμό ή ιστό πυυ βρίσκεται μπροστά από την ουροδόχο κύστη.**

(f.tym, **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. prcvcsicaJ J. πρόκυψη (η) {-ης** κ. **-ύψεως (-ύψεις. -ύψεων) (στη γυμναστική) η κάμψη τού κορμού προς τα εμπρός.**

[f.tym. < μτγν. ***πρόκυψις*** < αρχ. ***προκύπτω***]. **πρόκωπος** (ο) {πρυκώπ-ου [-ων. -ους} ΝΑΥΤ. ο πλησιέστερυς στην πλώρη κωπηλάτης ΑΝΤ. επίκωπος.

[ΕΤΥΜ. ***αρχ. < προ- + -κωπος < -κώπη\.*** **προλαβαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πρόλαβα} ♦ (μετβ.) **1.** φθάνω (κάπυυ, σε κάπυιον ή κάτι) εγκαίρως και/ή πριν από κάποιον άλλον: ***προλαβαίνουμε τη διάλεξη· έχουμε ακύμη λίγη ώρα || εγώ πρύλαβα πρώτος τη θέση, τη δικαιούμαι*** **2.** (α) καταφέρνω να φθάσω σε (κάπυιυν/κά- τι) πριν φύγει ή πριν απυμακρυνθεί: ***- το τρένο /*** το ***λεωφορείο***]j ***έφυγαν πριν απύ δύο λεπτά· αν τρέξεις. θα τους προλάβεις || Μύλις που προλαβαίνεις! Το καράβι ξεκινά σε δέκα λεπτά*** (β) βρίσκω (κάποιον/κάτι) στην κατάσταση που θέλω: ***ελπίζω να προλάβω τα μαγαζιά (ανοιχτά)*** (γ) (για πρόσ. ή πράγμα) γνωρίζω (κάτι/κάποιον) πριν χαθεί ή παρέλθει: ***πρόλαβε τον πατέρα της στα τελευταία του || η γενιά του δεν είχε προλάβει την πείνα και τη δυστυχία τής Κατοχής*** (δ) αξιυ- ποιώ εγκαίρως: ***~ την ευκαιρία*** · 3. αποτρέπω (κάτι δυσάρεστο ή επικίνδυνο) με την έγκαιρη επέμβασή μου: - ***επίθεση / συνωμοσία / κίνδυνο / ατύχημα / παρεξήγηση / γκάφα || την τελευταία στιγμή πρόλαβε το τρακάρισμα*** · **4.** (α) βρίσκω τον χρόνο (να κάνω κάτι): ***~ να σου πω δύο λόγια || απ' την πολλή δου/.ειά δεν προ/.αβαίνει ούτε να κοιμηθεί*** (β) (με άρνηση 5εν) για κάτι που γίνεται σε μεγάλο βαθμό: ***έχει τόση ζήτηση αυτό το προϊύν, που δεν ~ να πουλάω*** jj ***το μωρύ τρώει πάρα πολύ· δεν ~ να το ταΐζω!*** **5.** γνωστοποιώ βιαστικά σε (κάποιον/κάτι): ***του πρύλαβε το μυστικό*** ♦ (αμετβ.) **6.** φθάνω εγκαίρως: ***ευτυχώς, πρύλαβα· η παράσταση δεν έχει αρχίσει ακύμη*** **7.** κάνω (κάτι) εγκαίρως: ***όποιος πρόλαβε, πρύλαβε· τα ρούχα που είχαμε σε προσφορά πουλήθηκαν ύλα'*** φρ. *όποιος* **πρόλαβε,** *τον Κύριον είδε* για περιπτώσεις μεγάλης σύγχυσης, όπου ο καθένας ενεργεί για τον εαυτό του. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***λαμβάνω.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***προλαμβάνω*** (ίδια σημ.) < ***προ- + λαμβάνω}.*** **προλαλήσας,** -ασα, -αν {προλαλήσ-αντος, -αντα | -αντες (ουδ. -αντα). -άντων (θηλ. -ασών)} (λόγ.) αυτός που μίλησε προηγουμένως σε δημόσια ομιλία (π.χ. σε συνεδρίαση): ***διαφωνώ με τον ~.***

[f.tym. **Μτ^. αορ. τού μτγν. *προλαλώ (-έω)< προ- + λα/»ώ\.*** **προλαμβανω ρ. μετβ. {πρόλαβα} φροντίζω από πριν, ώστε να μη συμβεί κάτι αρνητικό, ενεργώ προληπτικά: *με τακτικύ έλεγχο των*** Ποντίων ***προλαμβάνουμε την εμφάνιση τερηδύνας.***

[ΕΓΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «λαμβάνω εκ των προτέρων, προτιμώ, συμπεραίνω», < ***προ- + λαμβάνω.*** Μ σημερινή σημ. ήδη αρχ.]. **προλεγόμενα** (τα) {προλεγυμένων} (σε βιβλίο) ο πρόλογος, η εισαγωγή, οι προκαταρκτικές παρατηρήσεις: ο ***Κοραής έγραψε ~ στους «Βίους» τού Πλουτάρχου.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εισαγωγή.***

[ΠΤΥΜ. **Αντιδάν.. < νεολατ. prolegomena < αρχ. *προλέγω* (στη μτχ. μέσου ενεστ.)].**

προλέγω ρ. μετβ. [αρχ.] {προείπα, προελέχθην, -ης, -η...} **1.** (λόγ.- σπάν.) αναφέρω προηγουμένως: ***όπως προείπα. χρειάζονται δραστικά μέτρα*** **2.** λέω (κάτι που θα συμβεί) εκ των προτέρων ΣΥΝ. προβλέπω, προμαντεύω. **προλειαίνω** ρ. μετβ. {προλεία-να. -νθηκα, -σμένος} λειαίνω από πριν

κυρ. στη φρ. *προλειαίνω το έδαφος* δημιουργώ τις κατάλληλες συνθήκες: ***οι συνεχείς εμφανίσεις του στην τηλεόραση προλειαίνουν το έδαφος για την κάθοδό του στις επόμενες εκλογές.*** **— προλείανση** (η) [18791.

|ΐ·τγνι. μτγν. < ***προ- + λειαίνω < λεῖυς\.*** **προλεταριακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον προλετάριο ή το προλεταριάτο: - ***επανάσταση / αλληΆεγγύη.*** **προλεταριάτο** (το) {χωρ. πληθ.) (περιληπτ.) η κοινωνική τάξη των προλεταρίων συν. εργατιά, εργατική τάξη αντ. κεφάλαιο, πλουτοκρατία· φρ. (α) *δικτατορία τού προλεταριάτου* βλ. λ. ***δικτατορία*** (β) *λούμπεν προλεταριάτο* οι εξαθλιωμένοι προλετάριοι (χωρίς ταξική συνείδηση). ^ σχολιο λ. ***προλετάριος.***

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. proletariat < proletaire. βλ. κ. ***κρο/^ετάριος].***

προλεταριοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων) η ένταξη στο προλεταριάτο, ο μετασχηματισμός (κοινωνικού στρώματος ή κοινωνίας) σε προλεταριάτο. **προλετοριοποιώ** ρ. {-είς...}.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. proletarisaiion). **προλετάριος** (ο) {-ου κ. -ίου | -ων κ. -ίων, -ους κ. -ίους) (κατά τη μαρξιστική φιλοσοφία) αυτός που σε μια καπιταλιστική κοινωνία ανήκει στην τάξη των μισθωτών εργατών και δεν κατέχει ή δεν ελέγχει τα μέσα παραγωγής: ***«προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε»*** (φράση με την υπνία κλείνει το ***Κομουνιστικό Μανιφέστο*** των Κ. Μαρξ και Φρ. Ένγκελς).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. proletario < λατ. proletarius < proles «γόνος, απόγονος. τέκνο». Ως proletarius χαρακτηριζόταν στην αρχ. Ρώμη ο πολίτης που δεν ανήκε σε καμιά αναγνωρισμένη τάξη και υπηρετούσε την πολιτεία μόνο μέσω των απυγόνων του, τους οποίους προσέφερε στην πατρίδα ως στρατιώτες].

προλεταίριοι - παρίες - λούμπεν. Ξένης προελεύσεως λέξεις στην Ελληνική και σε άλλες γλώσσες, που ανάγονται σε ταξικές διακρίσεις ορισμένων κοινωνιών (τής ρωμαϊκής το **προλετάριοι,** τής ινδικής το **παρίες,** τής γερμανικής το **λούμπεν). Προλετάριοι** ήσαν στην ταξική διάρθρωση τής αρχαίας Ρώμης οι ανήκοντες στην κατώτερη οικονομική τάξη, αυτήν που δεν υπέκειτο σε φορολογία ελλείψει εισοδημάτων και που «εισέφερε» στην πολιτεία μόνο τους «απογόνους» της (proles «απόγονοι»), οι οποίοι υπηρετούσαν την πατρίδα ως στρατιοκες. Ίον όρο χρησιμοποίησε υ μαρξισμός, για να δηλώσει την πιο φτωχή τάξη. αυτούς που αποζούν από μόνο τυ εισόδημα τής χειρωνακτικής εργασίας τους χωρίς μερίδιο στην ιδιοκτησία. Το σύνολο των προλεταρίων αποκλήθηκε **προλεταριάτο** (από το γαλλ. proletariat. 1832). Ακόμη φτωχότεροι, σχεδόν εξαθλιωμένοι και εμφανισιακά «κουρελήδες» είναι όσοι, από τον μαρξισμό πάλι, χαρακτηρίστηκαν ως **λούμπεν προλεταριάτο,** το «προλεταριάτο των ρακένδυτων», που η εξαθλίωση δεν του επιτρέπει να έχει και ταξική συνείδηση. Το **λούμπεν** (ορθή προφορά λούμ-πεν / lum-pen και όχι λού-μπεν / luben!) προέρχεται από το γερμ. lumpen «κουρέλια» και πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Κ. Μαρξ το 1850 στο γερμανικό σύνθετο Lumpenproletariat. Από τη χρήση αυτή το ***λούμπεν*** επεκτάθηκε σε άλλες γλώσσες και στην Ελληνική, ώστε να δηλώνει κάθε ομάδα ή άτομο πυυ ζει μέσα στην εξαθλίωση, τη μιζέρια και. συχνά, στην αναξιοπρέπεια και την εγκληματικότητα. Ταξική είναι και η προέλευση τού **παρίας / παρίες.** Δηλώνει ομάδα ή άτομα απομονωμένα κοινωνικά, απόβλητα και περιφρονημένα, γενικότερα δε άτομα «κατώτερα» στην εκτίμηση ενός κοινωνικού συνόλου. Η λέξη δήλωσε προηια ὀ.τι σήμερα ονομάζουμε «κοινωνικώς αποκλεισμένα άτομα», αφού στην αυστηρώς ταξική διάρθρωση των Ινδών paraiyar (πληθ. τυύ paraiyan τής ταμιλικής γλώσσας των Ινδιών) ήσαν τα μέλη τής κα- τώτατης τάξης των Ινδών τής Ν. Ινδίας. Η λ. ***παρίας*** (γαλλ. paria 1655. αγγλ. pariah 1605-15) σήμαινε κυριολεκτικά «τον τυμπανιστή, αυτόν που χτυπούσε το ταμπούρλο», έργο που ανήκε παραδοσιακά στα καθήκοντα των μελών αυτής τής κοινωνικής τάξης.

προληπτικός, -ή, -ό Ιμτγν.) · **1.** αυτός που συντελεί στυ να προλη- φθεί (κάτι, συνήθως δυσάρεστο): ~ ***εξέταση / αγωγή / λογοκρισία / μέτρα / ιατρική / έλεγχος / εμβό/αο || η απαγόρευση επιβλήθηκε για - λόγους*** · **2.** αυτός που πιστεύει σε προλήψεις **ΣΥΝ.** δεισιδαίμων · **3. ΓΛίίΣΣ.** (α) *προληπτικό κατηγορούμενο* το κατηγυρυύμενο που δηλώνει εκ των προτέρων (πρυλαμβάνοντάς το, τρόπον τινά) το αποτέλεσμα μιας πράξης, π.χ. ***σπουδάζει γιατρός*** (για να γίνει γιατρός) (β) *προληπτική αφομοίωση* η αφομοίωση κατά την οποία υ αφομοιού- μενος φθόγγος προηγείται εκείνου που ενεργεί αφομοιωτικά, π.χ. ***αφαλός < ομφαλός.*** **—προληπτικ-ά / -ώς** |μτγν.J επίρρ. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. ***λαμβάνω.***

πρόληψη (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} **1.** η αποτροπή, η λήψη μέτρων για την παρεμπόδιση (τής εκδήλωσης δυσάρεστου φαινομένου): ~ ***τής βίας / τής εγκληματικότητας / των τροχαίων ατυχημάτων ![η ιατρική δεν αποσκοπεί μόνο στη θεραπεία, αλλά και στην ~ των ασθενειών*** *2.* γλωσσ. σχήμα λόγου κατά το οποίο το υποκείμενο μιας δευτερεύυσας πρότασης τίθεται μερικές φορές προληπτικά ως αντικείμενο τής κύριας, η οποία και προηγείται (ιδ. όταν το ρήμα τής κύριας πρότασης είναι αισθητικό ή γνωστικό), π.χ. ***μην κοιτάς τον κόσμο τι κάνει*** (αντί ***μην κοιτάς τι κάνει ο κόσμος)***· αλλιώς ***σχήμα προλήψεως*** (τυ) · **3.** (συνήθ. στυν πληθ.) η αντίληψη που δεν βασίζεται στη λογική, αποδίδει στα πράγματα υπερφυσικές ιδιότητες και αποδέχεται ότι υπάρχουν πράγματα που φέρνουν τύχη ή ατυχία (π.χ. ότι ο αριθμός 13 φέρνει ατυχία): ***μια συνηθισμένη ~ είναι ότι, αν δεις μαύρη γάτα. Οα*** οου ***συμβεί κάτι κακό [| οι διαφωτιστές προσπάθησαν να βγάλουν τους ανθρώπους από τα δεσμά των - και να απελευθερώσουν τον νου τους*** (πβ. λ. ***δεισιδαιμονία).*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***λαμβάνω.***

[εί υμ. < μτγν. ***πρόληψις<*** αρχ. ***προλαμβάνω,*** πβ. κ. ***λήψις - /.αμβάνω\.***

προλιμένας (ο) 118831 ναυτ. **1.** τμήμα ενός μεγάλου λιμανιού πυυ βρίσκεται αμέσως μετά την είσοδο και χρησιμεύει ως αγκυροβόλιο συν. ράδα 2. (παλαιότ.) όρμος πυυ βρίσκεται αμέσως μετά την είσοδο μεγάλου λιμένα και στον οπυίο προσαράζουν συνήθ. βοηθητικά σκάφη.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. **avant-portj. πρόλοβος** (ο) [αρχ.I <πρυλόβ-υυ | -ων. -ους) γαστρικός θύλακος των πτηνών, στον οποίο αποθηκεύεται προσωρινά η τροφή, πριν περάσει στο στομάχι.

προλογίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {προλόγισ-α, -τηκα, -μένος) **1.** γράφω τυν πρόλογο σε (βιβλίο): ***ο συγγραφέας προλογίζει την ε/.ληνική μετάφραση τού έργου του*** **2.** μιλώ προεισαγωγικά (σε ομιλία): ***τη διάλεξη προλόγισε ο πρόεδρος τής Ακαδημίας Αθηνών.*** **— προλόγισμα** (το). **προλογικός,** -ή, -ό αυτός που έχει τον χαρακτήρα προλόγου: - ***σημείωμα.*** **πρόλογος** (υ) {προλόγ-ου | -ων, -ους) 1.το εισαγωγικό μέρος κειμένου ή ομιλίας: ***οι σχο/.ικές εκθέσεις χωρίζονται χονδρικά σε ~, κύριο θέμα και επί/^ογο || κατατοπιστικός / εκτενής / σύντομος ~ 2.*** τυ εισαγωγικό τμήμα βιβλίου, που τοποθετείται πριν από την εισαγωγή (εφό- συν υπάρχει) και συχνά δεν είναι γραμμένυ από τον συγγραφέα τού βιβλίου: ***στην έκδοση τού Θεάτρου Τέχνης που ήταν αφιερωμένη στον Κ. Κουν, τον ~ έγραψε ο Γ. Τσαρούχης [| ~ τού συγγραφέα για την ελληνική μετάφραση τού έργου του*** ΑΝΤ. επίλογος 3. φιλολ. τυ εισαγωγικό μέρος αρχαίου δράματος, που βρίσκεται πριν από τυ πρώτο χορικό άσμα και προετοιμάζει την κυρίως δράση. σχολιο λ. ***εισαγωγή.***

ΙUΤΥΜ. αρχ. < ***προλέγω***. ΙΙ λ. διαδόθηκε μέσω τού λατ. **prologus** σε πολλές σέν. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. και γαλλ. **prologue,** γερμ. **Prolog,** ισπ. **prologo** κ.ά-J.

προλύτης (ο) {προλυτών} (στο Πανεπιστήμιο Αθηνών μέχρι τυ 1911) ο απόφοιτος με βαθμό πτυχίου «σχεδόν καλώς».

[ΕΤΥΜ. < μτγν. πληθ. ***προλύται,*** όπως απυκαλούνταν επί Ιουστινιανού οι σπουδαστές τής νομικής που είχαν συμπληρώσει το προτελευταίο (δηλ. τυ πέμπτο) έτος των σπουδών τους (κατ' αντιδιαστολή προς τον χαρακτηρισμό ***λύται*** όσων είχαν ήδη αποφοιτήσει). < ***προ· + λύται < λύω].***

προμακέτα (η) {προμακετών} πρόχειρη και συνήθ. έγχρωμη μακέτα, που χρησιμεύει ως προσχέδιο τής οριστικής. **προμαγειρεμένος,** -η. -ο κ. **προμαγειρευμένος** (για συσκευασμένα φαγητά) αυτός που έχει μαγειρευτεί πριν από την αγορά του. ώστε να μη χρειάζεται για την κατανάλωσή του παρά μόνο ζέσταμα ή λίγο ψήσιμο.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. **prdcuit]. προμάμμη** (η) [μτγν.] Ιχωρ. πληθ.) (λόγ.) η προγιαγιά, **προμαντεύω** ρ. μετβ. [αρχ.] {προμάντ-ευσα (καθημ. -εψα). -εύθηκα (καθημ. -εύτηκα). -ευμένος) μαντεύω εκ των προτέρων (κάτι πυυ πρόκειται να συμβεί) συν. πρυλέγω. προφητεύω. **—**

προμάντευμα (το) [μτγν.Ι.

πρόμαχος (ο) {προμάχ-ου | -ων, -ους) **1.** αυτός που μάχεται ανάμεσα στους πρώτους πολεμιστές, στην πρώτη γραμμή 2. (μτφ.) ο υπερασπιστής, υ υπέρμαχος, ο προστάτης: ~ ***τής ελευθερίας*** αντ. αντίμαχος. [ετυμ. αρχ. < ***προ- + -μαχος < μάχομαι].*** **προμαχώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {προμαχείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) **1.** πολεμώ στην πρώτη γραμμή 2. (μτφ.) υπερασπίζω (κάποιον/κάτι) πολεμώντας.

προμαχώνας (ο) τμήμα οχυρού ή φρουρίου, από το υποίο μάχεται κανείς ΣΥΝ. προπύργιο, έπαλξη, ταμπούρι, προκάλυμμα. **— προμα-** χωνικός, -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***προμάχων, -ώνος.*** συγκεκομμένος τ. τύ αρχ. ***προμαχεών< πρόμαχος}.***

προμελετη (η) [3814| {προμελετών) 1. η προκαταρκτική μελέτη, το προσχέδιο τής οριστικής μελέτης: ~ ***δημοσίου έργου*** *2.* υ προσχεδια- σμός κακουργηματικής πράξης· ΦΡ. *εκ προμελέτης* (για κακούργημα) με εσκεμμένο προσχεδιασμό: ***φόνος*** - (πβ. ***εκ προθέσεως. εξ αμε- λείας).***

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. **premeditation], προμελετώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {προμελετάς... | προυμελέτ-ησα. -ώμαι. -άται.... -ήθηκα, -ημένος} **1**. μελετώ (κάτι) εκ των προτέρων, ασκούμαι (σε κάτι) από πριν 2. νομ. προσχεδιάζω (την τέλεση αξιόποινης πράξης)· κυρ. η μτχ.: ***η αιματηρή επίθεση ήταν προμε/.ετημένη.*** **προμέρισμα** (τυ) {προμερίσμ-ατος | -ατα, -άτων} οικον. προκαταβολή πυυ δίνεται στους μετόχους ανώνυμης εταιρείας έναντι τού οριστικού μερίσματος που θα λάβουν από τα προβλεπόμενα κέρδη τής τρέχουσας χρώσεως, **προμεσημβρία** (η) (1897] {προμεσημβριών} (λόγ.) το διάστημα τής ημέρας πριν από το μεσημέρι, **προμεσημβρινός,** -ή, -ό 118971 (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με το διάστημα τής ημέρας πριν από τυ μεσημέρι αντ. μεταμεσημβρινός, **προμέτοχο** (το) {προμετόχ-υυ | -ων) οικον. ομολογιακός τίτλος τού Δημοσίου, στον κάτυχο τυύ οποίου προσφέρεται η δυνατότητα να το ανταλλάξει σε μεταγενέστερο χρόνο είτε με μετοχές συγκεκριμένης εταιρείας τού Δημοσίου (πυυ πρόκειται να αποκρατικοποιηθεί στο μέλλον) είτε υπνιασδήποτε εταιρείας τυύ Δημοσίου που πρόκειται να αποκρατικοποιηθεί στο μέλλον,

προμετωπίδα (η) **1.** η σελίδα βιβλίου στην οποία αναγράφεται ο πλήρης τίτλος τυυ 2. ο χώρος περιοδικού ή εφημερίδας, στυν οποίο αναγράφεται ο τίτλος 3. η εικόνα που τοποθετείται απέναντι από τον εσωτερικό τίτλο ενός βιβλίου: ***στο μυθιστόρημα «Βάρδια» τού Ν.***

Καββαδία υπάρχει ~ τού Γ. Τσαρούχη. **--· προμετωπίδιος, -α, -ο** Ιμτγν.Ι.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***προμετωπίς. -ίδος < προμέτωπος < προ- + -μέτωπος < μέτωπον***|.
Προμηθέας (ο) **1.** ΜΥΘΟΛ. γιος τού Τιτάνα Ιαπετού· έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς, την έδωσε στους ανθρώπους και γι' αυτό τιμω- ρήθηκε αλυσοδεμένος στον Καύκασο, μέχρι να τον σώσει ο Ηρακλής
(μετωνυμ.) αυτός που σκέπτεται πριν ενεργήσει, ο προνοητικός ΑΝΤ. Επιμηθέας. **— προμηθεϊκός, -ή, -ό.**
ΙΕΤΥΜ.. < αρχ. ***Προμηθεύς*** < επιθ. ***προμηθής*** «προνοητικός, προβλεπτικός» < ***προ-*** + ***-μηθής*** < ****μήθος*** (πβ. κ. ***Λιο-μήδης - μήδος)***, το οποίο ανάγεται πιθ. σε μακρόφωνη ρίζα *madh- τού Ι.Κ. *mcndh- (για το οποίο βλ. λ. ***μανθ-άνω)*** και οφείλεται ίσως στο μακρόφωνο ουσ. ***μήτις*** «σύνεση, φρόνηση»!, **προμήθεια** (η) {προμηθειών} **1.** ο εφοδιασμός: ~ ***όπλων / τροφίμων*** ΣΥΝ. παροχή, πορισμός, αγορά **2.** (συνεκδ. στον πληθ.) (α) ό,τι έχει προμηθευτεί κανείς, τα αποθέματα αναγκαίων αγαθών: ***εξαντλήθη- καν υι*** - (β) *κρατικές προμήθειες* υι αγορές αναλώσιμων προϊόντων, που πραγματοποιεί το Δημόσιο για την κάλυψη των αναγκών των υπηρεσιών του 3. η αμοιβή που εισπράττει ο μεσολαβητής σε αγοραπωλησία ΣΥΝ. μεσιτικά, μίζα.
[F-TVM. αρχ. < ***προμηθής*** (βλ. λ. ***Προμηθέας)]***. **προμηθευτής** (ο) [μεσν.}, **προμηθεύτρια** (η) [1766| {προμηθευ- τριών) **1.** το πρόσωπο που εφοδιάζει (κάποιον) με τα αναγκαία αγαθά **2.** (ειδικότ.) υ επαγγελματίας που προμηθεύει διάφορα είδη σε υπηρεσίες, ιδρύματα, πλοία κ.λπ. **προμηθευτικός, -ή, -ό** [μεσν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την προμήθεια ή τον προμηθευτή **2.** αυτός που αναλαμβάνει προμήθειες διαφόρων αγαθών: ***- γραφείο / συνεταιρισμός*** 3. *προμηθευτικά* (τα) η αμοιβή τού προμηθευτή ΣΥΝ. προμήθεια, **προμηθεύω** ρ. μετβ. |προμήθευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα)} **1.** παρέχω σε (κάποιων κάτι που χρειάζεται), τον εφοδιάζω (με κάτι): ***οι μεγά/.ες δυνάμεις προμηθεύουν όπλα of εμπό/.εμους λαούς || τον - με το απαραίτητο υλικό || ~ τους αντάρτες με πολεμοφόδια*** 2. (μεσοπαθ. *προμηθεύομαι)* εφοδιάζομαι με (κάτι που έχω ανάγκη ή θα το χρειαστώ στο μέλλον): ***προμηθευτήκαμε τρόφιμα για όλη την εβδομάδα.***
ΙΕΓΥΜ. μτγν. < αρχ. ***προμηθής*** «προνοητικός, προβλεπτικός» (βλ. κ. λ. ***Προμηθέας)]***.
προμήθιο κ. (υρθότ.) **προμήθειο** (το) {προμηθείου} ΧΗΜ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβυλυ Pm) που απαντά κυρ. στα προϊόντα των πυρηνικών αντιδραστήρων και σπανιότατα στη φύση (βλ. λ. ***περιοδικός,*** ΠΙΝ.).
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. promethium. Τυ στοιχείο ονομάστηκε έτσι επειδή προκύπτει από τη σχάση τυύ ουρανίου στον πυρηνικό αντιδραστήρα (θυμίζοντας τον μυθικό Προμηθέα, που έκλεψε τη φωτιά από τους θεούς)|. **προμήκης, -ης,** πρόμηκες {προμήκ-ους | -εις (ουδ. -η)} **1.** (λόγ.-σπάν.) αυτός που εκτείνεται σε μήκος ΙΥΝ. επιμήκης, μακρουλός **2.** ανλτ. *προμήκης μυελός* τμήμα τυύ εγκεφαλικού στελέχους, που αποτελεί συνέχεια τού άνω άκρου τού νωτιαίου μυελού και περιλαμβάνει φαιά ουσία και νευρικές ίνες. < ·* ΙΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***προ-*** + ***-μήκης*** < ***μήκος].*** **προμήνυμα** (το) Ιμτγν.Ι {προμηνύμ-ατος | -ατα, -άτων} σημάδι, ένδειξη. η οποία προειδοποιεί για κάτι που επίκειται: ~ ***κακοκαιρίας! πο?^έμου*** ΣΥΝ. προάγγελμα.
προμηνύω ρ. μετβ. Ιαρχ.} {προμήνυ-σα, -θηκα} **1.** (λαϊκ.) προαναγγέλλω: ***τα χελιδόνια προμηνύουν την άνοιξη*** 2. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *προμηνύεται, προμηνύονται)* προβλέπεται να συμβεί (συνήθ. κάτι δυσάρεστο): ~ ***θύελλ,α αντιδράσεων || προμηνύεται καταιγίδα*** στο συ***νέδριο τού κόμματος || το μέλλον προμηνύεται ζοφερό*** ΣΥΝ. επαπειλείται. Επίσης (λαϊκ.) **προμηνώ** κ. **προμηνάω** {-άς...}. **προμινωικός, -ή. -ύ** αυτός που σχετίζεται με τους πριν από τη μινω- ική περίοδο χρόνους τής Κρήτης: ~ ***πο?.ιτισμός.*** **προμίσθωμα** (το) [προμισθώμ-ατος j -ατα, -άτων} το ποσό που εισπράττει ο εκμισθωτής από τον ενοικιαστή πριν από την υπογραφή τού μισθωτηρίου συμβολαίου, **προμισθώνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {προμίσθω-σα, -θηκα. -μένος} μισθώνω (κάτι) εκ των προτέρων. **προμνημονεύω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {προμνημόνευ-σα. -θηκα} αναφέρω (κάτι) σε προηγούμενο σημείο (έργου, συγγράμματος, ομιλίας κ.λπ.): ***τα στοιχεία που προμνημόνευσα είναι σημαντικά για την περαιτέρω κατανόηση τού έργου.*** **πρόμοχθος** (ο))προμόχθ-ου | -ων, -ους} ΑΡΧΙΤ.-ΑΡΧΑΙΟΛ. το προεξέ- χον μέρος τού αετώματος.
|ΕΤΥΜ. < μτγν. ***πρόμοχθοι*** (πληθ.) < ***προ-*** + ***μόχθος]***. **πρόναος** (ο) |αρχ.[{προνά-ου | -ων, -ους} ο νάρθηκας των χριστιανικών ναών.
προνευστάζω ρ. αμετβ. (I897| (λόγ.) ΝΑΥΤ. (για πλοίο) σκαμπανεβάζω λόγω τρικυμίας ΑΝΤ. διατοίχηση, μποτζάρω.
[ΕΤΥΜ. < ***προ-*** + αρχ. ***νευστάζω*** «νεύω. κάνω νόημα - κουνώ πάνω-κάτω» (< ***νευστός*** < ***νεύω.*** βλ.λ.), από. τού γαλλ. tanguer).
προνευστασμός (ο) ΝΑΥΤ. (για πλυίυ) τυ σκαμπανέβασμα λόγω τρικυμίας ΑΝΤ. διατοιχισμός, μποτζι. **προνεύω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {μόνο σε ενεστ.} **1.** γέρνω προς τα εμπρός
(α) ΝΑΥΤ. (για πλοίο) κουνιέμαι προς την πλώρη (β) προνευστάζω (βλ.λ.). **— πρόνευση** (η), **προνεφρικός, -ή, -ό** ΑΝΑΤ. αυτός που σχετίζεται με σχηματισμό, ιστό ή όργανο που βρίσκεται μπροστά από τον νεφρό· κάθε αίτιο ανωρίας που οφείλεται σε βλάβη η οποία έχει συμβεί πριν από τον νεφρό, π.χ. στέρηση υγρών, πτώση τής αρτηριακής πίεσης κ.λπ.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pronephric|. **προνήπια** (τα) {προνηπίων} **1.**η βαθμίδα τής προσχολικής εκπαίδευσης. η οποία απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας τριών έως τεσσεράμισι ετών και προηγείται εκείνης τιον νηπίων **2.** *προνήπιο* (το) το παιδί που κατατάσσεται στην παραπάνω εκπαιδευτική βαθμίδα, **προνοητικός, -ή. -ό** |αρχ.} αυτός που προνοεί. που φροντίζει εγκαίρως: ***ένας ~ άνθρωπος βάζει πάντα λίγα χρήματα στην άκρη για ώρα ανάγκης.*** **— προνοητικά** επίρρ.. **προνοητικότητα** (η) [18821. **πρόνοια** (η) {-ας κ. -οίας | -ών} **1.** η εκ των προτέρων φροντίδα, που αποσκοπεί στην κάλυψη αναγκών ή/και την αντιμετώπιση κινδύνων: ***είχε την - να εξασφαλίσει οικονομικά τα παιδιά του || λαμβάνω ~ τους σεισμοπαθείς / τους πολυτέκνους || κοινωνική*** ~ ΣΥΝ. μέριμνα αντ. απρονοησία, απροβλεψία· ΦΡ. (α) *Θεία Πρόνοια* (κατά τη χριστιανική διδασκαλία) η θεϊκή ενέργεια που κατευθύνει τον άνθρωπο και τον κόσμο σύμφωνα με συγκεκριμένο σωτηριολυγικό σχέδιυ (β) *κράτος πρόνοιας* το κράτος που διαθέτει θεσμούς κοινωνικής μέριμνας για τους οικονομικά ασθενέστερους, τους ηλικιωμένους, τους αναπήρους, τα παιδιά και τις μητέρες **2.** ΙΙΤ. (στο βυζαντινό κράτος) έκταση γης που παραχωρούσε ο αυτοκράτορας σε στρατιωτικούς ως ανταπόδοση των υπηρεσιών τους 3. (στην Κύπρο, κυρ. στον πληθ.) πρόβλεψη (Συντάγματος, νόμου κ.λπ.): οι ~ ***τού σχεδίου Ανάν.*** **— προ- νοιακός, -ή, -ό** [1862].
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πρόνους / -νοος*** < ***προ-*** + νοϋς. Η σημ. 3 αποτελεί μεταφρ. δάνειο από το αγγλ. provision!, **προνομία** (η) {προνομιών} **1.** το δικαίωμα που ασκείται κατ' εξαίρεση τής κοινής νομοθεσίας: ***η απονομή χάριτος σε καταδίκους αποτελεί ~ τού προέδρου τής Δημοκρατίας*** **2.** *προνομίες* (οι) τα νομικά πλεονεκτήματα ορισμένων ξένων υπηκόων στη χώρα μας.
[ι :τυμ. αρχ. < ***προ-*** + ***-νομία*** < ***νόμος\.*** **προνομιακός, -ή, -ό** [18451 1. αυτός που έχει τον χαρακτήρα προνομίου: ***απολαύει ~ μεταχειρίσεως*** |j ~ ***θέση / τιμή αντί τής κανονικής*** 2. ΟiΚΟΝ. *προνομιακό δασμολόγιο* το καθεστο')ς μειωμένων εισαγωγικών δασμών, που καθιερώνει ένα κράτος για όλα ή για μερικά προϊόντα άλλου κράτους. **— προνομιακά** επίρρ. ^ σχόλιό λ. ***πληθυσμι- κός.***
προνόμιο (τυ) {προνομί-ου | -ων} **1.** το δικαίωμα που παρέχεται ευεργετικά σε (κάποιον/κάτι), κατά παράβαση αυτού που ισχύει γενικώς: ***πριν από τη Γαλ?ακή Επανάσταση το κυνήγι ήταν αποκ/,ειστικό ~ των αριστοκρατών*** **[[** ***λόγω τής στενής σχέσης του με τον πρόεδρο έχει το*** - να ***χρησιμοποιεί το γραφείο του*** **2.** ΝΑΥΤ. *ναυτικά προνόμια* απαιτήσεις που ικανοποιούνται κατά προτεραιότητα από τις άλλες απαιτήσεις στην κατάσχεση τού πλοίου. ** ΙΧΟΛΙΟ λ. ***πληθυσμικός.*** [ΕΤΥΜ. < μτγν. ***προνόμιον*** < ***προ-*** + ***-νόμ'ϊον< νόμος].*** **προνομιούχος, -ος/-α, -ο [18331 1.** αυτός που έχει ή προσφέρει κά- ποιυ προνόμιο: ~ ***οικογένεια / υπάλληλος || - μετοχή*** **2.** ΟΙΚΟΝ. *προνομιούχος δανειστής* ο δανειστής που προηγείται άλλων δανειστών στην ικανοποίηση των απαιτήσεων εκ μέρους τού οφειλέτη 3. *μη προνομιούχος* (ο/η) οποιυσδήποτε δεν ανήκει στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα, δεν είναι πλούσιος **4.** αυτός που βρίσκεται σε ευνοϊκότερη θέση ή έχει περισσότερα πλεονεκτήματα από άλλους: ~ ***οικόπεδοί περιοχή.***
[ΕΤΥΜ. < ***προνόμιο*** + ***-ούχος*** < ***έχω,*** απόδ. τού γαλλ. privilegidj.
προνουντσιαμέντο (το) **1.** (κυρ. στην Ισπανία και στις χώρες τής λατινικής Αμερικής) στρατιωτικό διάγγελμα που αναγγέλλει την ανατροπή υφιστάμενου πολιτικού καθεστώτος **2.** (συνεκδ.) ανατρεπτική στάση εναντίον πολιτικού καθεστώτος.
[ΕΤΥΜ. < ισπ. pronunciamiento «διακήρυξη, διάγγελμα» (με ιταλ. προφορά) < λατ. pronuntio «διακηρύττω, αναγγέλλω» < pro- «προ-» + nuntio < nuntius «αγγελιαφόρος»]. **προνοώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι «προνοείς... | προνόησα} φροντίζω εκ των προτέρων (για κάποιον/κάτι): οι ***γονείς προνοούν για το μέλ'/.ον των παιδιών τους*** **[[** ***έχω προνοήσει ώστε το έργο να παραδοθεί εμπροθέ-*** σμως.
προνύμφη (η) {προνυμφών} ΒΙΟΛ. ενδιάμεση μορφή μεταξύ εμβρύου και τέλειου ατόμου, που απαντά κατά την ανάπτυξη εντόμων, αμφιβίων ή ψαριών: ***η κάμπια είναι η ~ τής πεταλούδας.*** **προξενείο** (το) j 18331 **1.** το κτήριο στο οποίο βρίσκεται εγκατεστημένη η προξενική αρχή **2.** (συνεκδ.) η προξενική αρχή, ο πρόξενος: ***υπάρχουν καταγγελίες για τον ρόλο*** τού ~ ***στην παράνομη έκδοση διαβατηρίων σε αλλοδαπές.***
[ΕΤΥΜ. Από. τού γαλλ. consulat], **προξενεύω** ρ. μετβ. {προξένε-ψα. -μένος} μεσολαβώ για τη δημιουργία συνοικεσίου, κάνω προξενιό: ***του προξένευαν μιαν όμορφη κοπέλα*** || (μτφ.) «μου ***προξένεψαν*** να ***πάω για δουλειά σε μια μπουάτ»*** (εφημ.). **— προξενητής** (ο) |μτγν.|. **προξενήτρα** (η).
ΙΕΤΥΜ. < ***προξενώ,*** με την επίδρ. τού ρ. ***παντρεύω'*** πβ. το μτγν. ***προξενητής*** «πράκτορας. μεσολαβητής»|. **προξενικός, -ή, -ό** [μτγν.) αυτός που σχετίζεται με τον πρόξενο ή το προξενείο: ~ ***υπάλληλος*** · ΦΡ. (α) *προξενική αρχή* η εξουσία τού προξένου (β) *προξενική σύμβαση* η σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ δύο κρατών και με την οποία καθορίζονται ο αριθμός, οι προξενικές περιφέρειες και οι κατηγορίες των προξενείων που υπάρχουν ή θα ιδρυθούν. καθώς και η έκταση τής δικαιοδοσίας τους. **προξενιό** (το) (καθημ.) η μεσολάβηση προσώπου για τη σύναψη γάμου: ***παντρεύτηκε με ~ ||*** (κ. στον πληθ.) ***οποιος έκανε τα ||*** (μτφ.) ***«τα ~ για την υπογραφή συμφωνίας δεν είχαν αίσιο τέλος»*** (εφημ.) **ΣΥΝ.** συνοικέσιο. Επίσης **προξενιά** (η).
[ΕΤΥΜ. < ***προξενεύω*** (υποχωρητ.). βλ.λ.]. **πρόξενος[1]** (ο) {προξέν-ου | -ων. -ους} διπλωματικός αντιπρόσωπος κράτους σε ξένη χώρα, που έχει ως αποστολή την εξυπηρέτηση των

εμπορικών, ναυτικών κ.ά. συμφερόντων τής χώρας αποστολής του. καθώς και την εξέταση ζητημάτων κου απασχολούν τους εκεί υπηκόους της (π.χ. απώλεια διαβατηρίου, έκδοση βίζας κ.λπ.): *γενικός* / *επίτιμος* ~ **(βλ. κ. λ.** *διπλωμάτης*, ΠΙΝ.).

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «επίσημος ξένος, πρεσβευτής», < *προ-* + *ξέ-* ^νο$. ο

πρόξενός² (ο) αυτός που προξενεί κάτι. ο αίτιος: ~ *καταστροφών* ΣΥΝ. υπαίτιος, υπεύθυνος.

Ιείύμ. μτγν. < αρχ. *προξενώ* **(υποχωρητ.)].**

προξενώ ρ. μετβ. {προξενείς... | προξέν-ησα. -ούμαι, -ήθηκα} προκαλώ, επιφέρω, γίνομαι αίτιος (για κάτι κακό): *η ξαφνική νεροποντή προξένησε ζημιές σε ισόγεια καταστήματα.*

[ετυμ. < αρχ. *προξενώ (-έω)* «εκτελώ χρέη προξένου - επιφέρω, προκαλώ» < *πρόξενος'* (βλ.λ.)].

προοδευτικός, -ή. -ό 11834] 1. αυτός που σχετίζεται με την πρόοδο ΣΥΝ. **ριζοσπαστικός** ΑΝΤ. **οπισθοδρομικός, συντηρητικός, αντιδραστικός 2. αυτός που αγαπά την πρόοδο και γι' αυτό ευνοεί ή αξιοποιεί τις νέες ιδέες και έχει ευνοϊκή στάση απέναντι στις αλλαγές:** ~ *αντί- ?.ηψη* / *άνθρωπος* ΣΥΝ. **φιλοπρόοδος** ΑΝΤ. **οπισθοδρομικός, συντηρητικός 3.** ΠΟΛΙΤ. **(στη φρασεολογία κομμάτων τού αριστερού και κεντρώου χώρου) αυτός που δεν ανήκει στη Δεξιά:** *δημοκρατικές και ~ δυνάμεις* || ~ *πολιτικός / κόμμα* · **4. αυτός που προχωρεί, που εξελίσσεται σταδιακά:** *η - αύξηση τού πληθωρισμού* || *η μείωση των γεννήσεων* || *η - επιδείνωση τής υγείας του* ΣΥΝ. **βαθμιαίος, σταδιακός.**

προοδευτικ-ά *I* **-ώς 118671 επίρρ., ττροοδευτικότητα (η) 1.18671.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ.** progressifj.

προοδευτισμός (ο) {χωρ. πληθ.) η τάση να υποστηρίζει κανείς προοδευτικές ιδέες, λύσεις ή προοδευτικά κόμματα ΑΝΤ. συντηρητισμός. ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. progressisme],

προοδεύω ρ. αμετβ. Ιμτγν. 1 {προόδευ-σα. -μένος) αναπτύσσομαι προς το καλύτερο, κάνω προόδους: *οι δάσκαλοι χαίρονται, όταν προοδεύουν υι μαθητές τους* ΣΥΝ. **προκόβω, βελτιώνομαι. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *οδός.*

πρόοδος (η) {προόδ-ου j -ων. -ους} **1.** το πέρασμα από μια κατάσταση σε άλλη. η πορεία από ένα στάδιο σε άλλο. η εξέλιξη, ο μετασχηματισμός: ***η ~ τής υγείας ασθενυύς*** || ***η - των εργασιών συνεδρίυυ / τής Βου/.ής*** · ΦΡ. *καλή* **πρόοδο/** ευχετ. σε μαθητή ή φοιτητή για καλή εξέλιξη, να πάει καλά στα μαθήματά του 2. (ειδικότ.) η πορεία από χαμηλότερο σε υψηλότερο (ποσοτικά και ποιοτικά) στάδιο, η εξέλιξη προς κάτι θετικό και ανώτερο: ***η ~ τής ανθρωπότητας / τυύ ανθρωπίνου γένους / των κοινωνιών / τής επιστήμης / τής ιατρικής / τής βιολογίας / τής τεχνολογίας / τής βιομηχανίας*** συν. ανάπτυξη αντ. καθυστέρηση, οπισθοδρόμηση, παρακμή **3.** (για πρόσ.) η βελτίωση τής απόδοσης σε συγκεκριμένο τομέα: ***τα τελευταία χρόνια σημείωσε θεαματική / αλματώδη / συνεχή / σταθερή - στην εργασία / στα μαθήματά του / στις κοινωνικές του σχέσεις*** **4.** (α) πολιτ. πολιτικός στόχος ή όραμα που συνίσταται στην επίτευξη τής κοινωνικής δικαιοσύνης. τής οικονομικής και πνευματικής ανάπτυξης, καθώς και τού ουσιαστικού πολιτικού ρόλου τού ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων και όχι μόνο μιας προνομιούχου μερίδας τής κοινωνίας: ***ευαγγελιζόμαστε την - και την ευημερία τον λαού || υπάρχουν ακόμη άνθρωποι που εργάζονται και αγωνίζονται συνειδητά για την - τού συνόλου || είναι δήμαρχος / βουλευτής που πιστεύει στην - || ισχυρά οικονομικά συμφέροντα αρνούνται την ~, γιατί δεν τα εξυπηρετεί*** |] ***Συνασπισμός τής Αριστερός και τής*** ~ (όνομα κόμματος, βλ. λ. ***συνασπισμός)*** αντ. συντήρηση (β) η πνευματική και πολιτική τάση προς το νέο. αυτό που ξεπερνά το παρελθόν και που έρχεται σε ρήξη με κατεστημένες αξίες και μεθόδους: σ' ***αυτές τις εκλογές η ~ αντιμάχεται τη συντήρηση*** am. συντήρηση **5.** (σε Α.Κ.J. και Τ.Κ.Ι.) η εξέταση σε τμήμα τής εξεταστέας ύλης. που προηγείται χρονικά τής κύριας εξαμηνιαίας εξέτασης: ***δίνω προόδους*** · **6.** ΜΛθ. (α) *αριθμητική πρόοδος* ακολουθία αριθμών, από τους οποίους ο καθένας προκύπτει από τον προηγούμενο με πρόσθεση τού ίδιου πάντοτε αριθμού, λ.χ. η σειρά 1. 3, 5, *1...* (προστίθεται δηλαδή ο αριθμός 2) (β) *γεωμετρική πρόοδος* ακολουθία αριθμών, από τους οποίους ο καθένας προκύπτει από τον προηγούμενο με πολλαπλασιασμό επί τον ίδιο πάντοτε αριθμό· η ακολουθία αριθμών, ο λόγος των οποίων ανά ζεύγη είναι πάντα σταθερός, π.χ. 3, 9,27. 81 κ.λπ. (ο λόγος είναι πάντα το 3) (γ) *αρμονική* **πρόοδος** η ακολουθία αριθμών των οποίων οι αντίστροφοι αποτελούν αριθμητική πρόοδο. σχολιο λ. ***οδός.***

[κτυμ. αρχ., αρχική σημ. «βάδισμα μπροστά (αλλά επί τής οδού)». < *προ-* + *οδός.* πβ. *αν-οδος. μέθ-υδος. σύν-υδος.* Η σημερινή σημ. είναι μτγν.. ενώ μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι όροι *αριθμητική / γεωμετρική πρόοδος* (< γαλλ. progression arithmetique / geometrique)].

προοικονομία (η) Ιμτγν.] {προοικονομιών} ΦΪΛΟΛ. **η προετοιμασία τού αναγνώστη ή θεατή για γεγονότα που πρόκειται να ακολουθήσουν (πβ. λ.** *οικονομία).*

προοικονομώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {προοικονομείς... | προοικονόμ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος! προετοιμάζω τον αναγνώστη ή θεατή για (γεγονός που πρόκειται να ακολουθήσει): *η αναφορά στην αρρώστια τής ηρωίδας προοικονομεί το δραματικό φινάλε.* **— προοικονόμηση (η) [1834].**

προοιμιάζομαι ρ. μετβ. αποθ. (αρχαιοπρ.) κάνω εισαγωγή (σε κάτι), προλογίζω (κάτι). ^ ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *προοίμιον* |.

προοιμιακός, -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με το προοίμιο ΣΥΝ. **εισαγωγικός, προλογικός** · **2.** ΠΚΚΛΗΣ. *προοιμιακός* **(ο) ο ψαλμός που διαβάζεται κατά την έναρξη τής ακολουθίας τού εσπερινού.**

προοίμιο (το) {προοιμί-ου | -ων| 1. η εισαγωγή σε κείμενο ή λόγο: - ***ρητυρικού λόγου / αφήγησης*** ΣΥΝ. **πρόλογος** ΑΝΤ. **επίλογος** · **ΦΡ.** *εκ προοιμίου* **εξαρχής, εισαγωγικά 2.** ΜΟΥΣ. **η εισαγωγική σύνθεση μουσικού έργου** ΣΥΝ. **προανάκρουσμα, πρελούδιο 3. (μτφ.) το προμήνυμα, το προάγγελμα:** ***οι εχθροπραξίες υπήρξαν το ~ των μεγάλων καταστρυφών πυυ επακυλούθησαν.*** ·*■ ΣΧΟΛΙΟ **λ.** ***παροιμία.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** ***προοίμιον,*** **σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ.** ***πρό οϊμης*** **(*οϊμη* «άσμα, τραγούδι») ή *πρό οϊμου (οιμος*«δρόμος, οδός»). Η παρουσία αρχ. φρ. όπως *οιμος άοιδής, έπέων οϊμον, λύρης οϊμους,* έχει οδηγήσει στην άποψη ότι το υυσ. *οϊμη* αποτελεί μετονοματικό παρά· γωγο τυύ *οϊμος,* πράγμα πυυ άλλοι αποδίδουν σε παρετυμολογία. Αν οι δύο λ. δεν συνδέονται ετυμολογικώς, τότε το μεν *οϊμη* συνδ. πιθ. με αρχ. σκανδ. seidr «μαγεία, γοητεία», σανσκρ. saman- «άσμα» και χεττ. ishamai- «τραγουδώ» (οπότε *οϊμη* < *soi-ma). το δε *υίμυς* πιθ. < *oi-smo. που συνδ. με λιθ. cisme «κίνηση», ή < *Foi-μος, που ανάγεται στη ρίζα *wci- τού ρ. *ΐεμαι* (βλ. λ. *αφήνω).* Βλ. κ. *παροιμία*\. προοιωνίζομαι ρ. μετβ. αποθ. [1865] {προοιωνίστηκα} δίνω το ερέθισμα, τη βάση. για να προβλεφθεί (κυρ. κάτι δυσάρεστο):** ***οι εθνικιστικές εξάρσεις στα Βαλκάνια προυιωνίζοντιχι συμφορές.*** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** ***αποθετικός.***

{πιΎΜ. < ***προ-*** + ***οιωνίζομαι*** < οιωνός].

προοιωνίζομαι ή προοιωνίζω; Από το ουσ. οιωνός «μεγάλο πτηνό, μαντικό πτηνό» πλάστηκε στην Αρχαία το ρ. οιωνίζομαι με τη σημασία «παρατηρώ το πέταγμα των πτηνών (αετού, γερακιού και άλλων μεγάλων πουλιών), για να μαντέψω τι πρόκειται να συμβεί» και. κατ' επέκταση, «προφητεύω, προλέγω, μαντεύω». Με την επίδραση ρημάτων όπως ***προ-λέγω. προ-φητεύω, προ-μαντεύω, προ-βλέπω. προ-μηνύω*** κ.λπ. σχηματίστηκε (τυ 1865) και τύπος προοιωνίζομαι που χρησιμοποιήθηκε αντί τού απλού ***οιωνίζομαι.*** Τελευταία, ακούγεται - κατά τα ενεργητικά ρήματα ***προλέγω, προφητεύω,*** και ιδ. το προμηνύω- και τ. προοιωνίζω ***(Οι ενέργειες τής κυβερνήσεως προιωνίζουν μεγάλη αναταραχή στον κλάδο των εκπαιδευτικών)· ο*** τύπος αυτός είναι καλύτερο να αποφεύγεται και να προτιμάται το ***προιωνίζυμαι.***

Το οιωνός ήταν «μέση λέξη», σήμαινε δηλ. τόσο τον καλό όσο και τον κακό οιωνό, τυ καλό αλλά και το κακό σημάδι. Τα επίθ. ευοίωνος και δυσοίωνος είναι νεότερα· δεν υπάρχουν στην Αρχαία. Το περίφημο δε ομηρικό ***{Ιλ.*** Μ **243)** «εις οιωνός άριστος, άμύνε- σθαι περί πάτρης» δείχνει την αμφισβήτηση στις μαντείες και στις προφητείες και την πρόταξη των ενεργειών και των αγώνων τού ίδιου τού ανθρώπου («ο καλύτερος οιωνός, η ασφαλέστερη αναζήτηση για το τι μέλλει να συμβεί είναι ο αγώνας τού ίδιου τού ανθρώπου για την υπεράσπιση τής πατρίδας»).

προοπτική (η) J1857] **1.** η τεχνική τής αναπαράστασης των τρισδιάστατων αντικειμένων στον χωρο. όπως αυτά φαίνονται σε συνάρτηση με την απόσταση και τη θέση τού παρατηρητή 2. ΚΛΛ. τγ.χν. η απεικόνιση, η καλλιτεχνική αναπαράσταση τού όγκου τρισδιάστατου αντικειμένου σε επίπεδη επιφάνεια, ώστε να δίνει την εντύπωση τού βάθους: ***η κλασική ~ θεμελιώθηκε στην Ιταλία τής Αναγέννησης***

η άποψη που παρουσιάζει π.χ. ένα τοπίο, όταν ιδωθεί από απόσταση · 4. η δυνατότητα για συγκεκριμένη εξέλιξη στο μέλλον: (κ. στον πληθ.) ***η αδιάλλακτη στάση του δεν αφήνει πρυυπτικές για συμφιλίωση*** 5. (ειδικότ.) *προοπτικές* (οι) οι δυνατότητες για πρόοδο, για επιτυχία: ***αυτό το επάγγελμα δεν έχει προοπτικές*** || ***θέση με προοπτικές*** (για ανέλιξη).

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικυπ. θηλ. τυύ μτγν. επιθ. ***προοπτικός*** (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. **perspective],** προοπτικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την προοπτική: ~ ***βάθος*** **2.** αυτός που απεικονίζεται σύμφωνα με τους κανόνες τής προοπτικής: ~ ***σχέδιο-*** φρ. *προοπτική προβολή* η προβολή σημείων πάνω σε ένα επίπεδο, η οποία γίνεται σύμφωνα με τους κανόνες τής πρου- πτικής. —προοπτικότητα (η) 11888|.

[Γ.ΤΥΜ. μτγν. < ***προ-*** + ***οπτικός*** (βλ.λ.)|. προορατικός, -ή. -ό (λόγ.-σπάν.) αυτός πυυ έχει την ικανότητα να προβλέπει ΣΥΝ. προβλεπτικός, προνοητικός, διορατικός ΑΝΤ, απερίσκεπτος. —προορατικώς επίρρ.. προορατικότητσ (η)] 18741.

[ΗΤΥΜ. **αρχ. <** ***προορώ*** **«προβλέπω» <** ***προ-*** **+** ***όρο')*** **(βλ.λ.)]. προορίζω ρ. μετβ. [μτγν.] {προόρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! 1. καθορίζω (κάτι) εκ των προτέρων:** ***προόριζαν τη θέση για προσφιλές τους πρόσωπο*** || ***αυτό το δωμάτιο το ~ για καθιστικό*** συν. **προκαθορίζω, προδιαγράφω 2. προαποφασίζω για το επαγγελματικό μέλλον (κάποιου):** ***οι γονείς του τον προόριζαν για γιατρό*** || ***τον ~ για καθηγητή πανεπιστημίου*** **3. (η μτχ.** ***προορισμένος, -η,*** **-ο) αυτός που από τη φύση ή τη μοίρα του έχει προκαθοριστεί για κάτι:** ***ή ταν ~ να πεθάνει νέος*** || ***είναι για επιστήμονας*** || ***είμαστε - υ ένας για τυν άλλον*** **(ώστε να ζήσουμε μαζί), προορισμός (ο) [αρχ.[1. ο σκοπός τής ύπαρξης:** ***ο ~ τής οικογένειας είναι να προετοιμάζει ανθρώπους ικανούς*** **να** ***ζήσουν στην κοινωνία*** || **ο ~** ***τού σχολείου / τού ανθρώπου*** **ji** ***υψηλός ~*** || ***εκπληρώνω τον ~ μου***

η κατεύθυνση προς ορισμένυ τόπο: ***αλλάζω*** **~ 3. (συνεκδ.) το σημείο στο οποίο επιθυμεί κάποιος να φθάσει:** ***οι ταξιδιώτες με ~ τη Νάξο να ετοιμάζονται για την αποβίβασή τους*** || ***μετά από πολλές δυσκολίες έφθασαν στον ~ τους*** · **4.** θρησκ. ***απόλυτος προορισμός*** **(νεολατ. predestinatio absoluia) προτεσταντική διδασκαλία, σύμφωνα με την οποία ο Θεός έχει προορίσει ορισμένους ανθρώπους για σωτηρία, ενώ άλλους για αιώνια τιμωρία, προπαγάνδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. (κακόσ.) η με κάθε μέσο συστηματική προσπάθεια μονόπλευρου επηρεασμού τής κοινής γνώμης προς ορισμένη κατεύθυνση:** ***κάνω ~ υπέρ / εναντίον κάπυιου*** || ***Μην***

πιστεύετε τίποτε απ' όλα αυτά! Είναι ~ || κρατική ~ [| ο Γκαίμπελς ήταν υπουργός Προπαγάνδας στη ναζιστική Γερμανία || όργανο / μηχανισμός προπαγάνδας 2. (σπανιότ.) η προσπάθεια διαδόσεως των ιδεών ατόμου ή κοινωνικής ομάδας με σκοπό την επικράτησή τους: ***κομματική / ιδεο/.ογική ~.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***προβο/.ή.***

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. λατ. propaganda < λατ. propago «μοσχεύω - εκτείνω, αυξάνω» < pro- «προ-» + -pago < ρ. pangere «μπήγω, φυτεύω». Η λ. εμφανίστηκε στην ονομασία Congregatio de propaganda fide (Σύνοδος προς διάδοση τής πίστεως), που αποτελούσε συνοδικό όργανο τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, το οποίο συνεστήθη το 1559 **από τον πάπα Κλήμεντα Η\ προκειμένου να διαδώσει την πολιτική τού ενωτισμού (Ουνία). Αναδιοργανώθηκε το** 1622 **από τον πάπα Γρηγόριο ΙΗ'|.**

προπαγανδίζω ρ. μετβ. **11896]** {προπαγάνδισ-α, -τηκα, -μένος} προσπαθώ να προβάλω με συστηματικό τρόπο (άποψη, πρόσωπο, πολιτική κ.λπ.). επηρεάζοντας την κοινή γνιδμη υπέρ του: ***στα ολοκληρωτικά καθεστώτα τα μέσα ενημέρωσης προπαγανδίζουν την πο/.ιτική των κρατούντων || ~ μια θεωρία / μια αντίληψη.*** **προπαγάνδιαη (η) κ. προπαγανδιαμός (Ο). προπαγανδιατής (ο) [1896]. προπαγανδίστρια** (η).

προπαγανδιστικός, -ή. -ό αυτός που αποσκοπεί στην προπαγάνδα: ***~ φυλλάδιο / προκήρυξη / τέχνη / εκστρατεία / ενέργεια.*** **— προπαγανδιστικά** επίρρ. **προπαιδεία** (η) **Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.Ι η προκαταρκτική μόρφωση, το σύνολο τής βασικής παιδείας, που προηγείται εξειδικευμένης συνήθ. γνώσεως: *δεν διέθετε την απαραίτητη - για καλλιτεχνικές σπουδές*** ΑΜ. **μετεκπαίδευση, προπαίδεια** (η) {χωρ. πληθ.} (α) **ο πίνακας που περιέχει όλα τα γινόμενα των αριθμών από το 1 ώς το 10 (β) "(συνεκδ.) τα γινόμενα των αριθμών από το 1 ώς το 10 από τους μεταξύ τους πολλαπλασιασμούς σε συγκεκριμένη σειρά** (1 x 2 = 2, 1 x 3 = 3... 2x2 **= 4,** 2x3 **= 6...). τα οποία συνήθ. μαθαίνουν απέξω οι μαθητές τού δημοτικού: *ξέρω / μαθαίνω / ?.έω την*** ^ ΣΧΟΛΙΟ **λ. *εγκυκ?.οπαίδεια.***

[ΙΤΥΜ. < αρχ. *προπαιδεία* (με αναβιβασμό τού τόνου. πβ. κ. *εγκυκλοπαίδεια)].*

προπαιδεύω ρ. μετβ.]αρχ.| {προπαίδευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} παρέχω προκαταρκτική μόρφωση σε (κάποιον), προετοιμάζω (κάποιον) για ανώτερες σπουδές ΣΥΝ. προεκπαιδεύω ΑΜ . μετεκπαιδεύω. επιμορφώνω. **— προπαίδευση** (η) [μτγν.!, **προπαιδευτικός,** -ή, -ό **[18341.**

προπάνιο (το) **{προπανίου | χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. αέριος υδρογονάνθρακας που χρησιμοποιείται υγροποιημένος ως καύσιμο σε γκαζιέρες.**

προπανικός, -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. propane, συγκεκομμένος τ. τού (acide) propion(ique) «προπανικό οξύ». Το επίθ. propionique (νόθο σύνθ.) < pro- (< λατ. pro- «προ») + -pionique < αρχ. *πίων* «παχύς, λιπαρός» (< *πῖαρ* «ζωικό λίπος»)|. προπανόλη (η) {χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. **άχρωμο υγρό με οσμή οινοπνεύματος, εύφλεκτο και ευδιάλυτο στο νερό, στο οινόπνευμα και στον αιθέρα · ανήκει στην οικογένεια των αλκοολών και χρησιμοποιείται ως διαλύτης.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. propanole < propane (βλ. κ. *προπάνιό)].*

προπαντός επίρρ. **· περισσότερο από καθετί άλλο:** *~ πρέπει να μείνουμε ψύχραιμοι* **(βλ. κ. λ.** *προπάντων).* **προπάντων** επίρρ. **· πάνω απ' όλα:** *προσπάθησε ~ να είσαι ειλικρινής μαζί τους* **(βλ. κ. λ.** *προπαντός).* **προπάππος (ο) {προπάππ-ου] -ων, -ους] ο πατέρας τού παππού ή τής γιαγιάς.** ^ *ΣΧΟΜΟ λ. παππάς.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *πρόπαππος* < *προ-* + *πάππος*\. προπαραλήγουσα (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} γλωσσ. η τρίτη από το τέλος συλλαβή μιας λέξης, π.χ. *άν-θρωπος. πό-?.εμος, δέ-χομαι.* προπαρασκευή (η) 118881 η μέρα που προηγείται τής παραμονής γιορτής ή επετείου, προπαρασκευάζω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {προπαρασκεύασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} 1. ετοιμάζω (κάτι) από πριν. προετοιμάζω 2. (ειδικότ.) δίνω σε (κάποιον) την απαραίτητη προκαταρκτική εκπαίδευση: *τα φροντιστήρια προπαρασκευάζουν τους μαθητές για τις Γενικές Εξε- τάσεις* συν. προετοιμάζω, προγυμνάζω. - προπαρασκευή (η) [αρχ-J.

προπαρασκευαστής (ο) **[1805]. προπαρασκευαστικός, -ή, -ό [μτγν.] 1.** αυτός που αναφέρεται ή αποσκοπεί στην προπαρασκευή: *~ μαθήματα / εκπαίδευση / πρόγραμμα* **2.** ΝΟΜ. *προπαρασκευαστικές ενέργειες* οι ενέργειες που αποσκοπούν στην προπαρασκευή ενός εγκλήματος (π.χ. αγορά όπλου). **— προπαρασκευαστικ-ά / -ώς** επίρρ. **προπαροξύνεται, προπαροξύνονται** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. [μτγν.] (για λέξη) τονίζεται στην προπαραλήγουσα, **προπαροξύτονος, -η, -ο Ιμτγν.Ι (λέξη) που τονίζεται στην προπαραλήγουσα.**

προπατζήδικο κ. προποτζήδίκο (το) (καθημ.) **το κατάστημα που δέχεται συμπληρωμένα δελτία για τους διαγωνισμούς τού ΠΡΟ-ΠΟ (αλλά και για τα άλλα τυχερά παιχνίδια, π.χ. ΛΟΤΤΟ, Τζόκερ, 11ΡΟΙΟ κ.λπ.) ΣΥΝ. πρακτορείο ΠΡΟ-ΠΟ. προποτζής κ. προποτζής (ο) {προπατζήδες} (καθημ.) ο ιδιοκτήτης πρακτορείου ΠΡΟ-ΠΟ.**

[ΕΤΥΜ. < *ΠΡΟ-FIG* + παραγ. επίθημα *-ατζής*, πβ. *λοκ-ατζής* (< Λ.Ο.Κ.), *παγωτ-ατζής*\.

προπάτορας (ο) {προπατόρων} 1.ο γενάρχης ΑΝΤ. **προμήτωρ** *2. προπάτορες* **(οι) (α) οι πατριάρχες τής Ι Ι.Δ. Αβραάμ, Ισαάκ, Ιακώβ (β) (γενικά) οι πρόγονοι** ΑΝΤ. **απόγονοι.**

[ΗΤΥΜ, < αρχ. *προπάτωρ, -ορος* «πρόγονος, ιδρυτής οικογένειας, γενάρχης» < *προ-* + *-πάτωρ*< *πατήρ*\. προπατορικός, -ή. -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με τους προπάτορες 2. ΘΡΗΣΚ. *προπατορικό αμάρτημα* **το αμάρτημα τής παρακοής που, κατά την Π.Δ.. διέπραξαν οι πρωτόπλαστοι απέναντι στον θεό και το οποίο στάθηκε η αιτία για διακοπή τής κοινωνίας με τον θεό και την αποπομπή τους από τον Παράδεισο, προπέλα (η) {προπελών] ο έλικας πλοίου που του δίνει ώθηση προς τα εμπρός (προώθηση).**

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. propeller **< p. propel < λατ.** propellere **«προωθώ, ελαύνω» < pro- «προ-» +** pellere **«ωθώ. κρούω»], προπεμπτήριος, -α. -ο Ιμτγν.]. 1. αυτός που προπέμπει** ΣΥΝ. **συνοδευτικός, προπεμπτικός 2.** ΝΟΜ. *προπεμπτήριο* **(το) {προπεμπτηρί-ου | -ων} (α) βούλευμα που εκδίδεται κατόπιν αιτήσεως προς το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών. με το οποίο μπορεί να διαταχθεί η προσωρινή αποφυλάκιση προφυλακισμένου με καταβολή εγγυήσεως (β) πράξη τού δικαστηρίου για προσωρινή απαλλαγή πτωχεύσαντος από προσωποκράτηση.**

προπέμπω ρ. μετβ. **[αρχ.Ι {προέπεμψα} (λόγ.) 1. ξεπροβοδίζω, συνοδεύω (κάποιον που φεύγει):** *μέλη τής κυβέρνησης προέπεμψαν τον ξένο επίσημο στο αεροδρόμιο 2.* **συνοδεύω (νεκρό κατά την εκφορά του). — προπομπή (η) [αρχ.|. προπεμπτικός, -ή, -ό [μτγν.]. προπερασμένος, -η, -ο αυτός που τοποθετείται χρονικά πριν από τον προηγούμενο:** *την ~ μέρα/ εβδομάδα.*

προπερισπώμενος, -η. -ο Ιμτγν.] (λέξη) που παίρνει περισπωμένη στην παραλήγουσα (πβ. λ. *περισπώμενος).* **πρόπερσι κ. προπέρυσι** επίρρ. **[αρχ.Γ κατά το έτος που προηγείται τού περασμένου.**

προπέρσινος, -η, -ο κ. προπερυσινός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που έγινε ή υπήρξε πριν από δύο χρόνια, προπέτασμα (το) **{προπετάσμ-ατος [-ατα, -άτων} 1. (γενικά-σπάν.) ό,τι καλύπτει τη θέα των προσώπων ή των αντικειμένων που βρίσκονται πίσω από αυτό** ΣΥΝ. **σκέπασμα, προκάλυμμα, παραβάν 2.** ΣΤΡΑΤ. **φυσικό ή τεχνητό οχύρωμα που προστατεύει στρατιωτικό σχηματισμό από τα πυρά τού εχθρού ·** ΦΡ. *προπέτασμα καπνού* **βλ. λ.** *καπνός.* **[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ.** *προπετάννυμι* **< *προ-* +** *πετάννυμι* **«απλώνω, ανοίγω» (]3λ. λ.** *πετώ)*\. **προπέτεια (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} 1. η ανάγωγη ή προκλητική συμπεριφορά** ΣΥΝ. **αυθάδεια, θράσος, προκλητικότητα 2. η απερίσκεπτη βιασύνη.**

προπετής, -ής, -ές {προπετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που συμπεριφέρεται με τρόπο ανάγωγο ή προκλητικό ΣΥΝ. **αυθάδης, θρασύς, προκλητικός** ΑΝΤ. **σεμνός, συνεσταλμένος 2. αυτός που ενεργεί με απερίσκεπτη βιασύνη.**

[F.TYM. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που γέρνει προς τα εμπρός», < *προ-* + *-πετής* < θ. *πετ-* τού ρ. *πίπτω* (βλ.λ.). ΙΙ μτφ. σημ. ήδη αρχ.|. **πρόπηγμα** (το) **{προπήγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1.** κατασκεύασμα που βρίσκεται μπροστά από χώρο και είναι κατάλληλο για τη διακόσμη- ση ή την προφύλαξη εξωτερικής πλευράς οικοδομήματος 2. διαχωρι- στικός φραγμός ΣΥΝ. κιγκλίδωμα, περίφραγμα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *προπήγνυμι* **< *προ-* +** *πήγνυμι* **«μπήγω, στερεώνω» (βλ. λ.** *πήζω)*\.

προπηλακίζω ρ. μετβ. **{προπηλάκισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} εκστομίζω ύβρεις εναντίον κάποιου σε δημόσια εμφάνισή του (προϋποθέτει την ταυτόχρονη παρουσία στον ίδιο χώρο αυτού που προπηλακίζει και αυτού που προπηλακίζεται). — προπηλακισμός (ο) [αρχ] κ. προπηλάκιση (η) [αρχ.|. προπηλακιστής (ο) [μτγν.], προπηλακιστικός, -ή, -ό |αρχ.|.**

[ΕΤΥΜ. *αρχ.,* **αρχική σημ. «επαλείφω με λάσπη». <** *προ-* + *πη/.ός* **+** *-ακίζω* **(πβ. κ.** *φενακίζω).* **Η μτφ. σημ. είναι ήδη αρχ. Οι αρχαίοι λεξικογράφοι είχαν επινοήσει τις αμάρτυρες λ.** *πήλαξ. πη'Αακίζω,* **προκειμένου να εξηγηθεί το ρ.** *προπηλακίζω).* **προπίνω** ρ. αμετβ. **[αρχ.Ι {προήπιαΙ πίνω στην υγεία κάποιου σηκώνοντας το ποτήρι, κάνω πρόποση, προπλάθω** ρ. μετβ. **[μεσν.] {προέπλασα, προπλάσ-τηκα. -μένος} 1. πλάθω (κάτι) από πριν, κάνω το πρόπλασμά του 2. (στη βυζαντινή αγιογραφία) επιχρίω με το βασικό χρώμα το μέρος που θα ζωγραφίσω** ΣΥΝ. **ασταρώνω. πρόπλασμα (το) Ιμτγν.Ι {προπλάσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το πήλινο ή γύψινο ομοίωμα αγάλματος 2.** ΑΡΧΙΤ. **το υπόδειγμα αρχιτεκτονικού ή καλλιτεχνικού έργου ή μηχανήματος σε μικρογραφία** ΣΥΝ. **μακέτα 3.** ΚΑΛ. ΤΠΧΝ. **το έργο που πλάθεται από πηλό, κερί. γύψο ή άλλες ύλες με σκοπό την αναπαραγωγή του σε λαξευτή ή χυτή μορφή.** ^ ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ομοίωμα.*

προπλασμός (ο) **[μεσν.] (στους βυζαντινούς αγιογράφους) το φόντο ζωγραφικού πίνακα** ΣΥΝ. **αστάρι, προπλάστης (ο) [προπλαστών} αυτός που κατασκευάζει προπλάσματα.**

προπληρωμή (η) 1. η προκαταβολή τής αξίας πράγματος πριν από την παραλαβή του ή μισθού πριν από την παροχή τής αντίστοιχης υπηρεσίας ΣΥΝ. **μπροστάντζα** ΑΝΤ. **προείσπραξη 2.** ΟΙΚΟΝ. **το αναγκαίο ποσό που προκαταβάλλεται από το δημόσιο ταμείο σε περιπτώσεις επειγουσών δημοσίων δαπανών.**

ΙΕΤΥΜ. **Από6. τού γαλλ.** paiemcnt d'avance). **προπληρώνω** ρ. μετβ. **{προπλήρω-σα, -θηκα, -μένος] πληρώνω από πριν:** *~ κάποιον, πριν αρχίσει εργασία* **|[** *τηλεφωνική κάρτα προπληρωμένης ομιλίας.*

[F.TYM. Από6. τού γαλλ. payer d'avancel. **προπληρωτέος, -α.-ο [1824J αυτός που πρέπει να προπληρωθεί.** ΠΡΟ-ΠΟ**(το) (προφέρεται** *προπό)* **(Προγνωστικά Ιιοδοσφαίρου) τυχερό παιχνίδι οργανωμένο από το κράτος, κατά το οποίο οι παίκτες**

κερδίζουν χρήματα προβλέποντας τα αποτελέσματα ποδοσφαιρικών αγώνων: ***παίζω*** «- || δελτίο ~ Jj ***οι στήλες τού*** ~ || ***κέρδισα 100.000 δρχ. στο*** ~ jj ***πιάνω δεκατριάρι στο*** ~.

ΙΕΤΥΜ. Ακρωνύμιο τής φρ. ***Προ(γνωστικά) ϊϊο(δοσφαίρου).*** που εμφανίστηκαν επίσημα στην Ελλάδα το J959J. **πρόποδες** (οι) {χωρ. γεν. πληθ.} το χαμηλότερο μέρος βουνού ή λόφου, που βρίσκεται κοντά στη βάση του και ενώνει τις πλαγιές με το έδαφος ΣΥΝ. ριζοβούνι, ριζά (τα).

ΙΕΤΥΜ. Πληθ. τού αρχ. ***πρόπους, -οδος*** «ο προπορευόμενος, αυτός που προχωρεί μπροστά» < ***προ-*** + ***πους, ποδός*** (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μτγν.].

προπολεμικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την περίοδο που προηγείται τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου: ***- σπίτι / αυτοκίνητο / φωτογραφία*** ΑΝΤ. μεταπολεμικός. — **προπολεμικά** επίρρ. **προπομπή** (η) -* προπέμπω

προπομπος (ο) **1.** αυτός που προπέμπει πρόσωπο που αποχωρεί **2.** αυτός που προπορεύεται άλλων **3.** (μτφ.) αυτός που προετοιμάζει το έδαφος για κάτι που πρόκειται να ακολουθήσει **4.** ΣΙΡΑΤ. **το προπορευόμενο κλιμάκιο εμπροσθοφυλακής** ΣΥΝ. **προφυλακή.**

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < ***προπέμπω*** «συνοδεύω»], **προπόνηση** (η) {1896Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το να προπονείται κανείς · γενικότ. η συστηματική άσκηση αθλητή, ώστε να είναι σε φόρμα: σπς ***8.00 έχω*** ~ ***στο μπάσκετ || σκληρή / εντατική*** ~. — **προ- πονητικός, -ή, -ό.**

προπονητήριο (το) {προπονητηρί-ου | -ων} ο χώρος όπου γίνεται προπόνηση.

προπονητής (ο) [J896], **προπονήτρια** (η) {προπονητριών) πρόσωπο που προπονεί (βλ. κ. λ. ***κόουτς***). **προπονητική** (η) {χωρ. πληθ.} ΑΘΛ. Ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο μελέτης τις μεθόδους προπονήσεως των αθλητών. |ετυμ. Από6. τού γερμ. Trainingslehre].

Προποντίδα (η) η εσωτερική θάλασσα που χωρίζει την ασιατική από την ευρωπαϊκή Τουρκία. Επίσης (λόγ.) **Προποντίς** {Προποντι- δος}.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Προποντίς*** < ***προ-*** + ***-ποντίς*** < ***πόντος,*** επειδή οδηγεί στον (Εύξεινο) ***Πόντο.*** Η τουρκ. ονομασία Marmara Dcnizi «Θάλασσα τού Μαρμαρά» οφείλεται σε ορισμένα νησιά τής Προποντίδας, τα οποία αποτελούσαν -από την αρχαιότητα ήδη- τόπο εξορύξεως μαρμάρων και είναι επιπλέον σχηματισμένα από γρανίτη και σχιστόλιθο].

προπονώ ρ. μετβ. {προπονείς... | προπόν-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} ασκώ, προετοιμάζω μεθοδικά (αθλητή ή αθλητική ομάδα), προκειμένου να παρουσιάσουν τη μέγιστη δυνατή απόδοση σε αγώνες: ~ ***ποδοσφαιρική ομάδα / κολυμβητή / δρομέα*** [[(κ. μεσοπαθ.) ***προπονούμαι σκ/.ηρά / εντατικά*** jj ***- στο σκάκι*** ΣΥΝ. προγυμνάζω.

|ΗΤΥΜ. < αρχ. ***προπονώ (-έω),*** αρχική σημ. «εργάζομαι, καταπονούμαι, μοχθώ εκ το)ν προτέρων». < ***προ-*** + ***πονώ*** < ***πόνος*** (βλ.λ.). Η σημ. «καταπονώ άλλον εκ των προτέρων, τον εξαντλώ από πριν» είναι μτγν.]. **προπορεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] {προπορεύθηκα (καθημ. -τηκα)} βαδίζω μπροστά από άλλους ΣΥΝ. προηγούμαι αντ. έπομαι, ακολουθώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** **πρόποση** (η) {-ης κ. -όσεως | -όσεις, -όσεων} ο χαιρετιστήριος λόγος που απευθύνει κανείς εις υγείαν ή προς τιμήν κάποιου, σηκώνοντας ταυτόχρονα το ποτήρι του και πίνοντας λίγο ποτό: ο ***πρόεδρος τής Δημοκρατίας έκανε ~ προς τιμήν τού ξένου ομολόγου του.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πρόποσις< προπίνω*** < ***προ-*** + ***πίνω.*** Βλ. κ. ***πόσις].***

προποτζίδικο (το) * προπατζήδικο **προποτζής** (ο) -► προπατζής

προπρύτανης (ο) [**1837]** ί-η κ. -άνεως | -άνεις, -άνεων} (παλαιότ.) ο προηγούμενος πρύτανης, ο πρύτανης τής προηγούμενης περιόδου, **πρόπτυξη** (η) {-ης κ. -ύξεως] -ύξεις, -ύξεων} **1.** (λόγ.) το μάζεμα προς τα εμπρός **2.** ΓΥΜΝΑΣΤ. η κάψψη των χεριών εμπρός από το στήθος έτσι, ώστε οι παλάμες, οι βραχίονες και τα αντιβράχια να βρίσκονται στο ίδιο οριζόντιο επίπεδο.

[ΒΤΥΜ. < ***προπτύσσω*** < ***προ-*** + ***πτύσσω*** «ζαρώνω, διπλώνω, πτυχώνω» (βλ. λ. ***πτυχή)***\.

προπτύσσω ρ. μετβ. {προέπτυξα} (λόγ.) **1.** μαζεύω προς τα εμπρός

ΓΥΜΝΑΣΤ. **εκτελώ πρόπτυξη** (βλ.λ.). **προπτυχιακός, -ή, -ό 1.** αυτός που σχετίζεται με τις σπουδές που γίνονται πριν από τη λήψη τού βασικού πτυχίου: ~ ***πρόγραμμα / κύκλος σπουδών / φοιτητής*** || (ως ουσ.) **διδάσκει στους -** ΑΝΤ. μεταπτυχιακός

προπτυχιακά (τα) **κύκλος σπουδών που ακολουθεί κανείς για την απόκτηση τού βασικού πτυχίου από τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα:** ***τα ~ στη διοίκηση επιχειρήσεων*** ΑΝΤ. μεταπτυχιακά.

|ΕΤΥμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. undergraduate], **πρόπτωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} **1.** η πτώση προς τα εμπρός ή προς τα κάτω **2,** η μετατόπιση ή πτώση οργάνου ή τμήματος οργάνου τού σώματος από τη φυσιολογική του θέση εξαιτίας τής χαλάρωσης των στηρικτικών του μέσων, **προπύλαια** (τα) {προπυλαίων} αΡΧΙΤ. η μνημειωδώς διαμορφωμένη είσοδος κτηριακών συνόλων: (με κεφ.) ***τα ~ τού Πανεπιστημίου / τής Ακροπόλεως.***

[ΗΤΥΜ. **αρχ. πληθ. τού επιθ. *προπνλαιος* < *προ-* + *-πύλαιος* < *πύ/.η*\. πρόπυλο** (το) {προπύλ-ου | -ων} ΑΡΧΑΙΟΛ. Ο **στεγασμένος χώρος που αποτελεί εξωτερική συνέχεια τής εισόδου σε οικοδόμημα ή μνημειώδη διαμόρφωση εισόδου σε περιορισμένο χώρο και έχει συνήθως προσόψεις με κίονες.**

[ΕΙΥΜ. < αρχ. ***πρόπυλον< προ-*** + ***-πυλον< πύ/.η*\. προπύργιο** (το) [μτγν.] {προπυργί-ου j -ων} **1. προκεχωρημένο οχύρωμα** ΣΥΝ. **προτείχισμα. προκάλυμμα, προμαχώνας 2.** (μτφ.) **φορέας ή** μέσο αποτελεσματικής προστασίας αξιών, θεσμών και αρχών: ***«η Χά- βρη. ιστορικό κόκκινο ~ και τώρα βατερλώ τού Κομουνιστικού Κόμματος»*** (εφημ.).

προπώληση (η) ί 1844] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το να προπω- λείται (κάτι): ~ ***εισιτηρίων για μια συναυλία / διαμερισμάτων.***

προπωλώ ρ. μετβ. [αρχ.] {προπωλείς... [προπώλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} πωλώ (κάτι) προτού τελειώσει η κατασκευή του ή αρχίσει να διατίθεται: ***εισιτήρια προπωλούνται στα ταμεία τού Θεάτρου*** || ***προπωλούνται διαμερίσματα.***

προρρηθείς, -είσα, -έν {προρρηθ-έντος (θηλ. -είσης). -έντα [-έντες (ουδ. -έντα), -έντων (θηλ. -εισών)} (λόγ.) αυτός που αναφέρθηκε προηγουμένως συν. προμνημονευθείς. προειρημένος, προαναφερθείς. [1-ΤΥ.Μ. Μτχ. παθ. αορ. τού αρχ. ***προερώ.*** που χρησιμοποιείται ως μέλλ. τού ***προλέγω.*** Βλ. λ. ***ρήση, ρήμα***\.

προρρηματικός, -ή, -ό **1.** αυτός που βρίσκεται πριν από το ρήμα 2. γλωσσ. ***προρρηματικά*** (τα) οι κύριες προθέσεις, όταν είναι πρώτα συνθετικά ρημάτων οι προθέσεις αυτές διατηρούν, παρά τη σύνθεση, την αρχική τους σημασία, τροποποιούν τη σημασία των ρημάτων των οποίων αποτελούν α' συνθετικό ή δηλώνουν το ποιόν τής πράξης (μονιμότητα, έναρξη, λήξη, διεύθυνση κ.λπ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. preverbal].

πρόρρηση (η) {-ης κ. -ήσεως J -ήσεις, -ήσεων} η πρόβλεψη τού μέλλοντος ΣΥΝ. προφητεία.

[f.tym. < αρχ. ***πρόρρησις*** < ***προ-*** + ***ρήσις*** (βλ.λ.)].

προς πρόθ. · δηλώνει: **1.** κατεύθυνση: ***πήρε τον δρόμο - το βουνό*** || (+τα +τοπικό επίρρ.): ***πορεία ~ τα δυτικά jj έλα - τα πάνω / κάτω*** *2.* τη θέση (προσώπου ή πράγματος) σε σχέση με κατεύθυνση: ***αυτό το χωριό βρίσκεται ~ τα ανατολικά τής Ξάνθης*** 3. σε τι ή ποιον απευθύνεται (κάποιος/κάτι): ***αίτηση / αναφορά ~ τον διευθυντή / τον προϊστάμενο || θα μιλήσουμε σαν άνδρας ~ άνδρα*** **4.** αναφορά σε (κάποιον/κάτι): ***ήταν στοργικός ~ τα παιδιά του || εχθρική στάση ~ καθετί νέο*** **5.** χρονική προσέγγιση: ***θα*** σε ***δω - γο απόγευμα)} ~ τα τέλη τού εικοστού αιώνα*** · ΦΡ. (α) **ιπρος το** *παρόν* ***{πρός τό παρόν,*** Θουκ. 3, 40) μέχρι τώρα (β) **ιπρος** *στιγμήν* μέχρι αυτή τη στιγμή **6.** σκοπό: ***~ τι ο θρήνος και ο κοπετός: ||[ό.τι γίνεται είναι ~ όφελός σου || αυτά βάλ' τα καλά στο μυαλό σου - γνώσιν και συμμόρφωσιν || αυτός ο άνθρωπος αποτελεί παράδειγμα ~ αποφυγήν*** ΦΡ. (α) **ιτρος** *τιμήν (κάποιου)* (i) για να τιμηθεί κάποιος: ***εκδήλωση - τού υπουργού*** (ii) για ενέργεια που τιμά αυτόν που την έκανε: εκείνος, προς ***τιμήν του, αρ- νήθηκε να με κατηγορήσει άδικα, αν και αντίπαλός μου*** (β) *η σιωπή μου προς απάντησή σου* βλ. λ. ***σιωπή*** (γ) *πάω προς νερού μου* πηγαίνω να ουρήσω 7. σύγκριση, αναλογία: ***η στρατιωτική βοήθεια των Η.Π.Α. σε Ελλάδα και Τουρκία παρέχεται σε αναλογία 7 ~ 10*** *8.* αντίτιμο: ***αγόρασα πορτοκά/.ια - 100 δρχ. το κι?^ό*** **9.** χωρισμό και διανομή: ***ψάξαμε τα σπίτια ένα - ένα, αλλά δεν τον βρήκαμε πουθενά*** j| ***βήμα ~ βήμα επιτυγχάνεται η βελτίωση των ελ/.ηνοαμερικανικών σχέσεων***

μετάφραση λέξη ~ λέξη · ΦΡ. **(+γεν.)** (α) *πάππου προς πάππου* **βλ. λ. *πάππος*** **(β)** *προς Θεού* **βλ. λ. *Θεός.***

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. ***πρός! προτί*** (επικ.). πιθ. ετεροιωμ. βαθμ. τ. ****πρετί (από*** όπου ο τ. ***πρές.*** που απαντά στη λ. ***πρέσβυς,*** βλ.λ.). το οποίο συνδ. με σανσκρ. prati «προς». αρχ. σλαβ. pronvu (επίθ.) «ενάντιος» (> πολ. przcciw «εναντίον»), ενώ η σύνδεση με το λατ. pretium «τιμή. αξία» δεν γίνεται αποδεκτή. Η πρόθ. ***πρός*** ανήκει στην ευρεία λεξιλογική οικογένεια τού Ι.Ε. μορίου *per- (δηλωτικού κατευθύνσεως) και συνδ. με τις προθ. ***πρό. περί,*** ***παρά*** κ.ά. Ο τ. ***πρός*** προέρχεται από το επικ. ***προτ(ί)*** με συριστικοποίηση τού -γ- είτε προ τού -ί είτε ως τελικού φθόγγου].

προσ- α' συνθετικό που δηλώνει: 1. επίταση τής σημασίας τού β' συνθετικού: ***προσ-αυξάνω 2.*** κατεύθυνση προς αυτό που δηλο')νει το β' συνθετικό: ***προσ-θαλάσσωση, προσ-γειώνω. προσ-σελήνωση.*** jΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. ***πρός*** (βλ.λ.)].

προσαγάγω (να/θα) ρ. » προσάγω

προσαγορεύω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {προσαγόρευ-σα, -θηκα} 1. προσφωνώ (συνεκδ.) αποκαλώ (κάποιον) με τον τίτλο που ωέρει ή που του απονέμεται. —προσαγόρευση (η) [μτγν.].

προσάγω ρ. μετβ. [αρχ.] {προσ-ήγαγα (να/θα προσαγάγω), -ήχθην, -ης, -η... (να/θα προσαχθώ)} **1.** ΝΟΜ. οδηγώ (κάποιον) ενώπιον δικαστηρίου ή ανακριτή: ~ ***κάποιον σε δίκη*** || ο ***δολοφόνος θα προσαχΟεί αύριο στον τέταρτο τακτικό ανακριτή*** · *2.* γυμ.ναστ. προσεγγίζω τα πέλματα των ποδιών με τέτοιον τρόπο, ώστε να εφάπτονται οι εσωτερικές τους πλευρές και τα άκρα τους να είναι τεντωμένα · 3. ναυτ. (λόγ. στον τ. ***προσάγομαι)*** στρέφω το πλοίο προς τον άνεμο ΣΥΝ. (λαϊκ.) ορτσάρω αντ. επιδίδω, ποδίζω.

προσαγωγή (η) |αρχ.] **1.** νομ. το να οδηγείται κάποιος ενώπιον δικαστηρίου ή ανακριτή· φρ. ***βίαιη προσαγωγή*** η καταναγκαστική προσαγωγή κάποιου, ως μέτρο που επιβάλλεται σε νομίμως κλητευ- μένο μάρτυρα, που δεν εμφανίστηκε ενώπιον τού δικαστηρίου · 2. γυμκλςτ. η προσέγγιση των πελμάτων των ποδιών κατά τέτοιον τρόπο. ώστε να εφάπτονται οι εσωτερικές τους πλευρές και τα άκρα τους να είναι τεντωμένα προς τα εμπρός · 3. νλυτ. η στροφή τού πλοίου προς τον άνεμο ΣΥΝ. (λαϊκ.) ορτσάρισμα λντ. επίδοση, πόδισμα **4.** ΦΥΣΙΟΛ.-ιατρ. κίνηση με την οποία κάποιο μέλος ή τμήμα μέλους πλησιάζει προς το σώμα.

προσαγωγός, -ός, -ό(ν) 1. αυτός που πλησιάζει (κάτι) προς (κάτι άλλο) 2. λνατ. (α) αυτός που φέρει κάτι προς κάτι άλλο: ~ ***αγγεία*** (που μεταφέρουν αίμα σε ένα όργανο) j| ~ ***νεύρα*** (που μεταφέρουν τα νευρικά ερεθίσματα) (β) ***προσαγωγός (μυς)*** (i) καθένας από τους μυς που φέρνουν με τη συστολή τους ένα τμήμα τού σώματος προς το μέσο επίπεδο ή προς τον άξονα ενός άκρου (ii) (ειδικότ.) καθένας από

τους τρεις ισχυρούς μυς κατά μήκος τού μηριαίου οστού, που βοηθούν στην προσαγωγή τού μηρού, στην περιστροφή και στην κάμψη του.
[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ελκυστικός, πειστικός». < *προσάγω*, πβ. κ. *αγωγός - άγω*. Η ανατομική σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. addu- cteur].
προσαμμώνω ρ. μετβ. 1.1889J {προσάμμωσα} (λόγ.) καλύπτω (κάτι) με άμμο.
προσάμμωση (η) [1892] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} (λόγ.) η συγκέντρωση και συσσώρευση άμμου σε λιμάνι, σε παραλία, στον βυθό ή στην όχθη ποταμού ή λίμνης.
προσανάβαση (η) |αρχ.] {-ης κ. -άσεως] -άσεις, -άσεων} (λόγ.) 1. η βαθμιαία αύξηση 2. (για νερά) η υπερχείλιση, η πλημύρα.
προσάναμμα (το) {προσανάμμ-ατος | -ατα, -άτων} η εύφλεκτη ύλη που χρησιμοποιείται για το άναμμα φωτιάς: *χρησιμοποιώ ένα κομμάτι χαρτί για* ~ συν. (λόγ.) έναυσμα. σχολιο λ. *άπτω*.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *προσανάπτω* < *προσ-* + *άνάπτω]*.
προσανατολίζω ρ. μετβ. [18431 {προσανατόλισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} (+ προς / σε) 1. (γενικά) στρέφω (κάποιον/κάτι) προς συγκεκριμένη κατεύθυνση: *- την κεραία στη σωστή κατεύθυνση* · (μτφ.) 2. στρέφω (κάποιον) προς συγκεκριμένες επιλογές: οι *τάσεις στην αγορά εργασίας τον προσανατόλισαν προς τις σπονδές π?.ηροφορικής* 3. κατατοπίζω: τον *προσανατόλισαν στα νέα καθήκον τά τον* (μεσοπαθ. *προσανατολίζομαι*) 4. στρέφομαι προς συγκεκριμένη κατεύθυνση (κυρ. η μτχ.): γο *σπίτι είναι προσανατολισμένο προς τα δυτικά* 5. (α) συνειδητοποιώ πού βρίσκομαι (σε ποιο σημείο τής πόλης, τής περιοχής κ.λπ.): ο *χάρτης με βοήθησε να προσανατολιστώ* (β) βρίσκω την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσω (γ) έχω την ικανότητα να μη χάνω τον προσανατολισμό μου 6. (μτφ.) κλίνω, στρέφομαι προς συγκεκριμένες επιλογές: *η κυβέρνηση προσανατολίζεται στη λήψη εκτάκτων μέτρων για την προστασία τής περιοχής από την πυρκαγιά || (μτχ.) αυτό το φεστιβάλ είναι προσανατολισμένο στην εικαστική δημιουργία και νη μοντέρνα τέχνη || μια εταιρεία προσανατολισμένη στο εξαγωγικό εμπόριο.*
[εγυμ. < *προσ-* + *ανατολή* + *-ίζω*, απόδ. τού γαλλ. (s')orienter < orient «ανατολή» < λατ. oriens (sol) «ανατέλλων ήλιος»].
προσανατολισμός (Ο) [Ι854| 1. η θέση ή η τοποθέτηση σε σχέση με τα σημεία τού ορίζοντα: *βρίσκω / χάνω τον* ~ *μον* || ο *- τού σπιτιού / τής κεραίας* 2. (μτφ.) η κατεύθυνση των ενεργειών και των επιδιώξεων, η τάση: ο *πολιτικός* ~ *κόμματος / κυβέρνησης* || *φιλελεύθερος / σοσιαλιστικός* ~ *τής οικονομίας* || *πρέπει να αλλάξουν* οι *-* τής *εξωτερικής μας πολιτικής* || ο *ιδεολογικός ~ τού περιοδικού είναι φανερός από το πρώτο κιό?.ας τεύχος* || *οι σύγχρονοι νέοι αναζητούν νέους* ~ jj πολλοί *μαθητές διαφωνούν με τους* ~ *τον σημερινού σχο?.είον* 3. (α) η ενημέρωση, ο κατατοπισμός, η κατάρτιση: ο *- σπονδαστή / ερεννητή στην επιστημονική βιβλιογραφία* (β) *επαγγελματικός προσανατολισμός* (i) κλάδος τής εφαρμοσμένης ψυχολογίας, που παρέχει στο άτομο επιστημονική βοήθεια, ώστε να επιλέξει το επάγγελμα που ταιριάζει στις ικανότητες, τις κλίσεις και στην προσωπικότητά του (ii) *(σχο/ακός* ~) το σχολικό μάθημα που έχει προορισμό να βοηθήσει τον μαθητή στις μελλοντικές του επιλογές ως προς τις σπουδές ή την επαγγελματική του σταδιοδρομία λαμβάνοντας υπ' όψιν την προσωπικότητά του και τις εργασιακές εξελίξεις (συντομ. Σ.Ι-.Π.). [ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. orientation].
προσάνεμος, -η, -ο -» προσήνεμος
προσάπτω ρ. μετβ. {προσ-ήψα, -ήφ'θην. -ης. -η...} αποδίδω, καταλογίζω (κάτι) εις βάρος κάποιου: *~ μομφή ι κατηγορία σε κάποιον* || γο *πόρισμα προσάπτει ενθύνες στον δήμο για το ατύχημα* || του *προσάπτεται απρονοησία.* σχολιο λ. *άπτω*.
[ΕΤΥΜ. αρχ. *< προσ- + άπτω / -ομαι* (βλ.λ.)].
προσαραζω ρ. αμετβ. {προσάραξα} ναυτ. (για πλοίο) προσκρούω σε βράχια ή καθίζω σε ρηχά νερά: *το πλοίο προσάραξε στα αβαθή τής Πύλον.* — **προσάραξη** (η) [μτγν.].
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *προσαράσσο)* «ρίχνω κάτι πάνω σε κάτι άλλο» < προσ- + *άράσσω* (βλ. λ. *αράζω)*\.
**προσαρμογή (η) 1. (λόγ.-σπάν.) η συναρμογή, το συνταίριασμα αντικειμένων: ~ *καλωδίου στην πρίζα* 2. (μτφ.) το να προσαρμόζεται (κάποιος/κάτι) (κάπου): *η - των νιοθετημένων παιδιών στη νέα τους οικογένεια* j[~ *στο σχολείο / στη ζέστη / στο κρύο / στις νέες συνθήκες* || *βίαιη / ομαλή* ~ 3. βιολ. (α) η διαδικασία εναρμονίσεως ζωντανού οργανισμού προς το περιβάλλον του με σκοπό την επιβίωσή του ως αποτέλεσμα τής φυσικής επιλογής (β) κάθε μορφολογική και λειτουργική δομή ως αποτέλεσμα τής διαδικασίας αυτής · 4. φυσιολ. *προσαρμογή οφθαλμού* η προσαρμογή τού ματιού στην όραση από διαφορετικές αποστάσεις και υπό διαφορετικές συνθήκες φωτισμού συν. προσαρμοστία.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *προσαρμόζω.* Οι σύγχρονες σημ. αποτελούν απόδ. τού γαλλ. adaptation].
προσαρμόζω ρ. μετβ. {προσάρμοσ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος] 1. (λόγ.-σπάν.) συναρμόζω, συνταιριάζω (ένα αντικείμενο) με (άλλο) 2. (μτφ.) τροποποιώ, μεταβάλλω (κάτι), ώστε να εναρμονιστεί (με ορισμένη κατάσταση): ο *ομιλητής είχε προσαρμόσει τον λόγο τον στο μορφωτικό επίπεδο τού ακροατηρίου τον* || *έχουμε προσαρμόσει τους σκοπούς μας στη σύγχρονη πο?ατική πραγματικότητα* || *προσάρμοσαν την παραγωγή τους στις απαιτήσεις τής ελ?*ηνικής αγοράς* 3. (μεσοπαθ. *προσαρμόζομαι)* αλλάζω κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να ταιριάζω, να είμαι εναρμονισμένος με τις αντίστοιχες συνθήκες: *με κάθε κλιματική μεταβολή επιβιώνουν μόνο οι ζωντανοί οργανισμοί που καταφέρνουν να προσαρμοστούν* || <5εν *είναι εύκολο να προσαρμοστεί* κανείς στους *γρήγορους ρυθμούς τής σύγχρονης εποχής* || *σύμφωνα με τονς κανόνες τής αγοράς, οι τιμές προσαρμόζονται στη ζήτηση.*
[f.tym. αρχ.. αρχική σημ. «εφαρμόζω ταιριαστά». < *προσ-* + *αρμόζω* (βλ.λ.). Η μτφ. σημ. ήδη αρχ.]. **προσαρμόσιμος,** -η,-ο αυτός που προσαρμόζεται εύκολα, χωρίς δυσκολίες: *- μαθητής / στρατιώτης* αντ. απροσάρμοστος, **προσαρμοστία** (η) [χωρ. πληθ.}
ιατρ. η ικανότητα τού ματιού να προσαρμόζεται κάθε φορά με την απόσταση και τις συνθήκες φωτισμού ενός αντικειμένου, ώστε να το βλέπει ευκρινώς.
[πτυμ. Απόδ. τού γαλλ. accomodation (d'oeil)]. **προσαρμοστικός,** -ή.-ό J 887} **1.** αυτός πυυ προσαρμόζεται εύκολα σε κάτι συν. ευπροσάρμοστος ΛΝΤ. απροσάρμοστος 2. λνατ. *προσαρμοστικός φακός* ο κρυσταλλοειδής φακός που παρέχει την ικανότητα προσαρμογής στο μάτι. **προσαρμοστικότητα** (η) [J887] {χωρ. πληθ.Ι 1.η ικανότητα να είναι κανείς προσαρμοστικός 2. Οι ΚΟΚ. ο βαθμός μεταβλητότητας οικονομικού μεγέθους 3. βιολ. η ικανότητα ενός οργανισμού, πληθυσμού, είδους να προσαρμόζεται στις συνθήκες τού περιβάλλοντος (βλ. κ. λ. *προσαρμογή).*
προσάρτημα (το) Ιμτγν.] {προσαρτήμ-ατος J -ατα. -άτων} οτιδήποτε προσαρτάται σε κάτι άλλυ ΣΥΝ. εξάρτημα, **προσάρτηση** (η) |αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η μονομερής ενέργεια κράτους να ενσωματώσει και να υπαγάγει στην εδαφική του κυριαρχία εδάφη που τελούσαν υπό καθεστώς ανεξαρτησίας ή κυριαρχίας άλλου κράτους: *η ~ τής Αυστρίας στη Γερμανία το 1938* (AnschluB) 2. (γενικότ.) η υπαγωγή εδαφών ή ολόκληρης χοιρας στην κυριαρχία άλλου κράτους: *η ~ τής Θεσσαλίας στην Ελλάδα το 188L* ^ σχολιο λ. *αίρω.* **προσαρτώ** ρ. μετβ. {προσαρτάς... [προσάρτ-ησα. -ώμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. (λόγ.) συνάπτω, συνδέω (κάτι) με κάτι άλλο 2. (για κράτος) πραγματοποιώ προσάρτηση (ξένων εδαφών): *η Γερμανία προσάρτησε την Αυστρία το 1938.* σχολιο λ. *αίρω. μετοχή.*
Ιετυμ. < αρχ. *προσαρτώ* < *προσ-* + *άρτώ (-άω)* «συνδέω, κρεμώ, εξαρτώ» < 0. *άρ-* (βλ. λ. *άρ-τηρ-ία).* πβ. κ. *άν-αρτώ. έξ-αρτώ].* **προσαυξανω** ρ. μετβ. [αρχ.[{προσαύξη-σα. -θηκα, -μένος} αυξάνω (κάτι) ακόμη περισσότερυ: *- αμοιβές / αποδοχές / μισθούς* Σ ΥΝ. επαυξάνω ΑΝ Γ. μειώνω, λιγοστεύω. — **προσαύξηση** (η) [μτγν.]. **προσαυ- ξητικός,** -η. -ό [1897], σχολιο λ. *μετοχή.* **προσαχθω** (να/θα) ρ. ► προσάγω
προσβάλλω ρ. μετβ. {πρόσ-βαλα (λόγ. προσέβαλα), -βλήθηκα, -βεβλημένος) 1. θίγω την τιμή, την υπόληψη (κάποιου), μιλώντας με άσχημα λόγια: *με προσέβα/.ε μπροστά σε όλους με ταπεινωτικά λόγια* 2. συμπεριφέρομαι ανάρμοστα απέναντι σε (κάτι σεβάσμιο και ιερό): ~ *τη μνήμη τού νεκρού / το περί δικαίου αίσθημα / τη δημόσια αιδώ / τα χρηστά ήθη* 3. αμφισβητώ επισήμως την εγκυρότητα. την ορθότητα κ.λπ.. επιδιώκω την ανατροπή: *«η ε?νληνική κυβέρνηση θα αναγκαστεί να προσβάλει τη σχετική απόφαση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο»* (εφημ.) [| *προσέβαλαν τον διαγωνισμό στα ελληνικά δικαστήρια || ~ την επιχειρηματολογία τού αντιπάλου με αντεπιχειρήματα* 4. στρατ. επιτίθεμαι εναντίον (θέσεως ή πολεμιστών): *εχθρικές δυνάμεις προσβάλλουν τα οχυρά μας* 5. ιατρ. προξενώ βλάβη: *η νόσος / ο ιός προσβάλλει κυρίως το νευρικό σύστημα τού ανθρώπου* ΣΥΝ. βλάπτω 6. αμφισβητώ την εγκυρότητα ή τη νομιμότητα: ~ *διαθήκη* 7. χημ. προκαλώ χημική αντίδραση: *τα οξέα* προσβάλλουν *τα μέταλλα.* [ετυ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «επιτίθεμαι - χτυπώ», < *προσ-* + *βάλλω\.* **πρόσβαρος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει βάρος περισσότερο από το κανονικό συν. παραπανήσιος αντ. λιπυβαρής. λειψός, (λαϊκ.) ξίκικος 2. *πρόσβαρο* (το) μικρό αντικείμενο ή ποσό που χρησιμοποιείται για τη συμπλήρωση τού ελλείποντος βάρους ενός πράγματος που ζυγίζεται, **πρόσβαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** (κυριολ.) η προσέγγιση. το πλησίασμα ενός τύπου 2. η δίοδος πρυσεγγίσεως: αποκλείω *τις ~ τού εχθρού προς κατοικημένες περιοχές || εξασφάλισε ελεύθερη* ~ *στην εμπόλεμη ζώνη* 3. (α) η δυνατότητα πρυσεγγίσεως. επαφής ή εισόδυυ σε χώρυ: *χάρη στις γνωριμίες του έχει ~ στην ξένη πρεσβεία || μέσω των ηλεκτρονικών υπολογιστών διευκολύνθηκε η ~ σε ξένες βιβλιοθήκες || έχω ~ στο Διαδίκτυο* / σε *τράπεζα δεδομένων || με το νέο εκπαιδευτικό σύστημα διευκολύνεται η ~ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση* (β) ιληροφ. *κωδικός πρόσβασης* βλ. λ. *κωδικός* **4.** (συνεκδ.) *προσβάσεις* (υι) το πρόσωπο ή τα πρόσωπα που διευκολύνουν κάποιον να έρθει σε επαφή με άλλα πρόσωπα ή έναν χώρο: *έχει προσβάσεις στο υπουργείο και παίρνει π/^ηροφορίες από πρώτο χέρι.*
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *πρόσβασις* < *προσβαίνω* < *προσ-* + *βαίνω.* πβ. κ. *βάσις βαίνω|.*
προσβάσιμος, -η. -ο [μτγν.[αυτός στον οποίο μπορεί να έχει κανείς πρόσβαση: ~ *περιοχή / πηγή πληροφοριών.* – **προσβαιμότητα** (η), **προσβλέπω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {προσέβλεψα} (+σε) προσδοκώ: *προσέ- βλεπε στην πτώση τού εκλογικού μέτρου, για να εκλεγεί βουλευτής.* ■·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *περιμένω.* **προσβλητικός,** -ή. -ό Ιμτγν.} αυτός που προσβάλλει, που θίγει: ~ *λόγια / εκφράσεις.* — **προσβλητικά** επίρρ.. **ττροσβλητικότητα** (η), **προσβολή** (η) **1.** η υβριστική, η ανάρμοστη συμπεριφορά ή πράξη απέναντι σε (κάτι/κάποιον): *η - τής τιμής / τής αξιοπρέπειας κάποιου / των χρηστών ηθών / τής δημοσίας αιδούς || όσα λέτε συνι- στούν* ~ *για τη δημοκρατία* · ΦΡ. *καταπίνω την προσβολή* δεν διαμαρτύρομαι, ανέχομαι την προσβολή 2. (α) η βλάβη οργάνου τού ανθρώπινου σώματος από παθολογική αιτία: ~ *τού ήπατος* || *η ~ τού οργανισμού από ιό* (β) η αιφνίδια, βραχύχρονη και επώδυνη εμφάνιση ή επανεμφάνιση ασθένειας: *υπέστη καρδιακή / εγκεφαλική* ~ ΣΥΝ. κρίση 3. ΣΤΡΑΤ. η επίθεση εναντίον (θέσεως ή πολεμιστών): *εχθρική ~ τού ε/.ληνικού εδάφους / εναέριου χώρου }| ~ οχυρών / θέσεων ι στόχων* 4. ΝΟΜ. η αμφισβήτηση τής εγκυρότητας ή τής νομιμότητας: -

διαθήκης / συμβολαίου.
(ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. -εφαρμογή, ταίριασμα - επίθεση». < ***προ-σβάλλω***, πβ. κ. ***βο/.ή ■■ βάλλω***\. **πρόσγαλο** (το) ποσότητα γάλακτος που προστίθεται στο τυρόγαλο για την παρασκευή μυζήθρας. **προσγειάλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΝΑΥΤ. η προσέγγιση αρματαγωγού, αποβατικού ή άλλου ειδικού πλοίου σε αμμώδη ακτή.
προσγειώνω ρ. μετβ. {προσγείω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** (για πτητικές μηχανές) οδηγώ (πτητική μηχανή) στη γη: ***- αεροπλάνο / ελικόπτερο*** ΑΝΤ. απογειώνω (πβ. λ. ***προσσελην6νω, προσεδαφίζω)*** **2.** (μτφ.) επαναφέρω (κάποιον) στην πραγματικότητα: ***επέστρεψε ενθουσιασμένος από το εξωτερικό, αλλά τη μια οι απεργίες, την άλλη οι διαδηλώσεις τον προσγείωσαν ανώμαλα στην ελληνική πραγματικότητα*** ΑΝΤ. απογειώνω **3.** (μεσοπαθ. *προσγειώνομαι)* (α) φθάνω στο έδαφος, στη γη: σε ***λίγα λεπτά προσγειωνόμαστε· παρακαλούμε. δέστε τις ζώνες ασφαλείας || το αεροπλάνο προσγειώθηκε με καθυστέρηση λόγω προβλήματος στον διάδρομο προσγειώσεως*** ΑΝΤ. απογειώνομαι (β) (μτφ.) αντιμετωπίζω ρεαλιστικά τα πράγματα: ***η ζωή τον έκανε να προσγειωθεί γρήγορα και να μην τρέφει αυταπάτες*** **4.** (η μτχ. προσγε/ωμέ-**νος, *-η. -ο)*** (μτφ.) αυτός που βρίσκεται κοντά στην πραγματικότητα, ο ρεαλιστής: ***πρόκειται για - άτομο, που ξέρει καλά*** τις ***παγίδες τής ζωής.***
jΕΤΥΜ. < μτγν. ***πρόσγειος*** «κοντά στη γη (για τη σελήνη)», κατά τα ρ. σε ***-ώνω***, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. aitcrrirj. **προσγείωση** (η) 11895J {-ης κ. -ώσεως **[** -ώσεις, -ώσεων} **1.** το να προσγειώνεται πτητική μηχανή στο έδαφος: ***κατά την απογείωση και την - τού αεροπλάνου απαγορεύεται το κάπνισμα || ανώμαλη / αναγκαστική - || διάδρομος προσγειώσεως*** **2.** (μτφ.) η επαναφορά κάποιου που δεν σκεφτόταν ρεαλιστικά στην πραγματικότητα: ***απότομη ~.*** ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. atterrisagel. **προσγεγραμμένη** (η) το ***ι*** που τίθεται δίπλα σε φωνήεν (αντί να υπογράφεται, πβ. λ. ***υπογράφω. υπογεγραμμένη)***, λ.χ. ΕΝ ΤΩι ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΪΩι. **προσγράφω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {προσέγραψα. προσγεγραμμένος} **1.** (κατά τη γραφή) προσθέτω το γράμμα ιώτα δίπλα σε φωνήεν (αντί να το υπογράψω, να το σημειώσω από κάτω. βλ. κ. λ. ***υπογεγραμμένη)***, λ.χ. ΕΝ ΤΩι ΠΑΝΕΓΠΣΤΗΜΙ£1ι **2.** (η μτχ. *προσγεγραμμένη)* βλ.λ. **3.** (μτφ.) αποδίδω σε (κάποιυν/κάτι): ***προσγράφουν τη σαφήνεια στη διατύπωση ως αρετή τού έργου*** του. **προσδένω** ρ. μετβ. {προσέδεσα, -θηκα, -μένος (λόγ. προσδεδεμένος)}

δένω (κάτι) πάνω σε κάτι άλλο· (μεσοπαθ. *προαδένομαι)* 2. (στο αεροπλάνο) δένομαι με τη ζώνη τού καθίσματος **3.** (μτφ.) αποκτώ στενή σύνδεση με κάποιον: ***«η Γερμανία επιθυμεί να βοηθήσει την Τουρκία*** να ενσωματωθεί mi να ***προσδεθεί στην κοινότητα των δημοκρατιών τής Δ. Ευρώπης»*** (εφημ.) **4.** (κακόσ.) αποκτο') στενή σχέση και εξάρτηση (από κάποιον): ***μέχρι το 1947 η Ελλάδα ήταν προσδε- δεμένη στο άρμα τής Μ Βρετανίας. –*** **πρόσδεση** (η) | αρχ.].
[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***προσδέω < προσ- + δέω*** «δένω» (βλ. κ. ***δένο))***\.
προσδετήρας (ο) ΝΑΥΤ. το συρματόσχοινο πλοίου.
[ΕΤΥΜ. < ***προσδένω*** + παραγ. επίθημα ***-τήρας.*** πβ. κ. ***συν-δετήρας***\.
προσδίδω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {προσ-έδωσα, -δόθηκα} παρέχω σε (κάτι) ένα επιπρόσθετο χαρακτηριστικό: ***το φόρεμα τής προσέδιδε λάμψη και χάρη || η αναφορά*** σε σπουδαίους ***στοχαστές προσέδιδε κύρος / βαρύτητα στα λόγια του || « η αντιπολίτευση επιχείρησε να προσδώ- σει στη σημερινή εκλογή χαρακτήρα δημοψηφίσματος»*** (εφημ.) ΣΥΝ. προσθέτω αντ. προσδέχομαι, προσαποκτώ. Επίσης (καθημ.) **προσδί- νω.** – **πρόσδοση** (η) Ιμτγν.]. σχομο λ. ***δίνω.*** **προσδιορίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {προσδιόρισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** ορίζω επακριβώς (κάτι): ***- την έννοια / την αξία / την τιμή / τη χρησιμότητα ενός πράγματος || - το ύψος τού πληθωρισμού*** ι ***το ποσοστό τής ανεργίας*** συν. καθορίζω **2.** γλωσσ. (για όρο τής πρότασης) αποδίδω χαρακτηρισμό (σε άλλον όρο τής πρότασης): ***το επίθετο προσδιορίζει το ουσιαστικό.*** – **προσδιοριστικός,** -ή, -ό |μεσν.|. **προσδιορισμός** (ο) [μτγν.| **1.** ο ακριβής καθορισμός: ο ***~ τής τιμής των καυσίμων*** 2. ΓΛΩΣΣ. όρος τής πρότασης, που προσδιορίζει άλλους όρους της: ***~ ονοματικός*** (π.χ. ***όμορφο κορίτσι) / επιρρηματικός*** (π.χ. ***ήρθε γρήγορα)*** ι ***ομοιόπτωτος*** (π.χ. ***τού καλού ανθρώπου)***; ***ετερόπτω- τος*** (π.χ. ***ποτήρι τού νερού) / εμπρόθετος*** (π.χ. ***βε?-όνα για κέντημα).*** ^ ΣΧΟΜΟ λ. ***επιρρηματικός.*** **προσδοκία** (η) |αρχ.| {προσδοκιών} **1.** η αναμονή επιθυμητής εξέλιξης: ***η ~ ενός κα/.ύτερου κόσμου*** συν. ελπίδα, απαντοχή· φρ. (λόγ.) *παρά (πάσαν) προσδοκία* βλ. λ. ***παρά*** **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε επιθυμεί κανείς, η επιθυμία: ***διαψεύσθηκαν οι ~ μας || ανταποκρίνομαι στις - κάποιου |(φαίνομαι / αποδεικνύομαι αντάξιος / κατώτερος των ~ κάποιου.***
προσδόκιμος, -η. -ο Ιαρχ.] αυτός τον οποίο αναμένει κανείς, προσδοκώμενο^: ***- όριο επιβίωσης.*** **προσδοκώ** ρ. μετβ. {προσδοκάς... | προσδοκώμαι, -άται... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} περιμένω να συμβεί (κάτι επιθυμητό) ΣΥΝ. ελπίζω, καρτερώ ΑΝΤ. απεύχομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***περιμένω.***
[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***προσδοκώ (-άω) < προσ- + δοκώ*** (βλ. λ. <5οκ*οών)1. **προσεγγίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {προσέγγισ-α. -θηκα} ♦ (μετβ.) **1.** πηγαίνω κοντά σε (κάποιον/κάτι), πλησιάζω: τα ***εχθρικά στρατεύματα προσεγγίζουν την πόλη || - διαφόρους φορείς ζητώντας ενίσχυση || προσπαθώ από καιρό να τον προσεγγίσω, αλλά δεν τα καταφέρνα) || η άποψή του προσεγγίζει την αλήθεια || έχουμε προσεγγίσει τον στόχο μας || ~ το τέλειο / το ιδεώδες*** ΑΝΤ. απομακρύνομαι, ξεμακραίνω **2.** προσπαθώ να κατανοήσω: ***~ ζήτημα / θέμα / πρόβλημα*** ΣΥΝ. εξετάζω, μελετώ ♦ (αμετβ.) **3.** έρχομαι κοντά, τείνω να ταυτιστώ: οι ***απόψεις μας προσεγγίζουν*** *4.* (για πλοίο) φθάνω σε λιμάνι: ***σε λίγο το «Γεώργιος Εξπρές» προσεγγίζει στον Πειραιά*** **5.** (για χρόνο) επίκειμαι: ***προσεγγίζουν οι γιορτές / οι εξετάσεις*** συν. κοντεύω. **—** προσεγγίσιμος, -η, -ο. προαεγγιστικός, -ή, -ό [1840], προσεγγιστικά επίρρ.
[ΕΤΥΜ. ***μτγν. < προσ- + εγγίζω < εγγύς].*** προσέγγιση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} 1. το πλησίασμα, η επαφή: ***η ~ μεταξύ των ανθρώπων || η πολιτική και οικονομική ~ δύο χωρών***)| ο ***διαμεσολαβητής έχει αναλάβει την ~*** των ὑ'ὕο ***εμπολέμων κοινοτήτων || η συνάντησή τους θεωρήθηκε πρώτη ~ για μετέπειτα συνεργασία*** 2. (για πλοίο) η είσοδος στο λιμάνι 3. η πραγμάτευση, η αντιμετώπιση: ***- θέματος / ζητήματος*** {| ***επιχειρεί μια σημειολογική ~*** τού ***έργου || πρόκειται για μια συνολική ~ τού προβ/βήματος*** **4.** η ομοιότητα, η αναλογία μεταξύ προσώπων ή πραγμάτων · ΦΡ. *κατά προσέγγιση* περίπου, όχι με απόλυτη ακρίβεια: ***υπολογίζω την τιμή τού αεροπορικού εισιτηρίου επειδή δεν έχω τα ακριβή στοιχεία των εταιρειών.***
[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***προσέγγισις*** «πλησίασμα» < μτγν. ***προσέγγιζα).*** Στη σημ. «περίπου» η λ. αποδίδει το γαλλ. approximation], προσεγμένος, -η. -ο αυτός που έχει γίνει με προσοχή και φροντίδα:

έκδοση / δοιώ,ειά / ύφος ι ***γ'λώσσα*** ΣΥΝ. επιμελημένος, φροντισμένος ΑΝΤ. πρόχειρος. **—** προσεγμένα επίρρ.
|ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού ***προσέχω}.*** προσέγχυμα (το) {προσεγχύματος | χωρ. πληθ.} ανατ. ινώδης ιστός, στον οποίο οι υφές διατάσσονται η μία παράλληλα στην άλλη, είναι χαλαρά συνυφασμένες και αναγνωρίζονται εύκολα.
[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***προσεγχέω*** < ***προσ-*** + ***εγχέω*** (βλ.λ.), ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. prosenchyma]. προσεδαφίζω ρ. μετβ. {προσεδάφισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} οδηγώ (διαστημικό σκάφος) στο έδαφος· συνήθ. το μεσοπαθ.: ***το διαστημικό όχημα προσεδαφίστηκε στη Σελήνη*** (πβ. λ. ***προσγειώνω).*** **—** προσεδάφιση (η).
[ΕΙ ΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ρίχνω ή στηρίζω κάτι στο έδαφος», < ***προσ-*** + ***-εδαφίζω*** < ***έδαφος.*** Η σύγχρονη σημ. κατά το ***προσγειώνω].*** πρόσεδρος, -ος, -ο(ν) αυτός που κάθεται δίπλα, ο παρακαθήμενος · στη Φρ. *πρόσεδρος (υπουργός)* (ως βαθμός) ανώτατος διπλωματικός υπάλληλος.
[ΠΤΥΜ. αρχ. < ***προσ- + -εδρος< έδρα***].
προσέθεσα ρ. -* προσθέτω
προσεισμός (ο) ΓΓ.ΩΛ. σεισμική δόνηση που προηγείται τού κυρίως σεισμού· η εστία του ταυτίζεται ή βρίσκεται κοντά στην εστία τού κυρίως σεισμού ΑΝΤ. μετασεισμός. **—** προσεισμικός, -ή. -ό.
|ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού αγγλ. foreshock|. προσεκτικός, -ή, -ό Ιαρχ.| κ. (καθημ.) προσεχτικός 1. αυτός που ενεργεί με προσοχή, που δείχνει προσοχή: ~ ***υπάλληλος / μαθητής / οδηγός*** }| ο ***καταναλωτής θα πρέπει να*** είναι πολύ ~ στις ***επιλογές*** του αντ. απρόσεκτος **2.** αυτός που γίνεται με προσοχή: ***- έρευνα / μελέτη*** ι ***εργασία / βλέμμα*** j] ***πλησίαζε με - κινήσεις*** ΣΥΝ. εμπεριστατωμένος, ακριβής 3. (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σύνεση: ~ ***συμπεριφορά / ενέργειες*** συν. φρόνιμος, συνετός. **—** προσεκτικά κ. (καθημ.) προσεχτικά επίρρ. προσέλαβα ρ. -» προσλαμβάνω
προσέλευση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -εύσεως j χωρ. πληθ.} (επίσ.) ο ερχομός: ***η - τού κοινού στις παραστάσεις τού θεάτρου μας υπήρξε εντυπωσιακή.***
προσελήφθην ρ. ■ ·► προσλαμβάνω προσέλθω (να/θα) ρ. * προσέρχομαι
προσελκύω ρ. μετβ. {προσέλκυσ-α (λόγ. προσείλκυσα), -τηκα (λόγ. -θηκα), προσειλκυσμένος} 1. έλκω προς την πλευρά μου, φέρνω προς το μέρος μου: ***η επιχείρηση απέβλεπε*** στο ***να προσελκύσει περισσότερα κεφάλαια / περισσότερους επενδυτές από το εξωτερικό || προσπαθούν*** να ***προσελκύσουν τους αναποφάσιστους ψηφοφόρους*** **2.** παρακινώ (κάποιον) να έρθει προς το μέρος μου: ***πολλά κυκλαδίτικα νησιά προσελκύουν κάθε χρόνο τουρίστες*** ΣΥΝ. σαγηνεύω 3. γοητεύω: ***προσελκύει τις γυναίκες με το σαγηνευτικό του χαμόγελο.*** **-** προσέλκυση (η) **11887J.** * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ελκύω.***
[ΓΤΥΜ. **<** ***προσ-*** + ***ελκύω*** (βλ.λ.), μεταφρ. δάνειο από γαλλ. at-tirer[. προσεπικαλώ ρ. μετβ. Ιμτγν.) {προσεπικαλείς... | προσεπικαλούμαι} ΝΟΜ. προβαίνω στην προσεπίκληση τρίτου προσώπου, προσεπίκληση (η) f 1833] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ΝΟΜ. η διαδικαστική πράξη στην οποία προβαίνει κάποιος από τους διαδίκους εκκρεμούς δίκης και με την οποία γνωστοποιεί τη δίκη σε τρίτο πρόσωπο και συγχρόνως τυ καλεί να συμμετάσχει σε αυτήν ως κύριος διάδικος.
προσεπικυρώνω ρ. μετβ. |1766| {προσεπικύρω-σα. -θηκα, -μένος}

επιβεβαιώνω επιπροσθέτως ΣΥΝ. πιστοποιώ **2*** επικυρώνω (σε κάποιον/κάτι) επίπροσθέτως: ***οι έδρες πυυ μένουν αδιάθετες προσεπικυρώνονται στο κόμμα πον πλειοψήφισε.*** **—** προσεπικύρωση (η) [1888],
προσεπιμετρώ ρ. μετβ. |αρχ. 1 {προσεπιμετρ-είς κ. -άς... | προσεπιμέ- τρησα. -είται κ. -άται..., -ήθηκα, -ημένος} μετρώ επιπλέον, συνυπολογίζω · ιδ. στη φΡ. ΝΟΜ. *προσεπιμετρώ ποινή* προσθέτω σε μία ποινή και μέρυς άλλης. **—** προσεπιμέτρηση (η), προσέρχομαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.Ι {προσήλθα} (επίσ.) έρχομαι, εμφανίζομαι. κυρ. προς εκπλήρωση υποχρεώσεως: ~ στο <5ικ*ασπίριο / ***στις εξετάσεις || οι ψηφοφόροι προσή/.θαν στις κάλπες*** ΑΝ Γ. απέρχομαι. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***
προσεταιρίζομαι ρ. μετβ. αποθ. {προσεταιρίσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} κάνω (κάποιον) να διατίθεται ευνοϊκά απέναντι μου, παίρνω με το μέρος μου (κάποιον). **—** προσετοιρισμός (ο) 118881. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

[ηϊύμ. αρχ. < ***προσ-*** + ***έταιρίζω*** *I* ***-ομαι < έταῖρος].*

προσετεθην ρ. - ► προστίθεμαι **προσέτι** επίρρ. (λόγ.) επιπλέον, ακόμη.

Ιετυμ. αρ^. < ***προσ-*** + ***έτι*** (βλ.λ.)|. **προσευχή** (η) [μτγν.Ι ΘΡΗΣΚ. **1.** κάθε πράξη επικοινωνίας τού ανθρώπου με ιερό πρόσωπο, τον Θεό ή τους θεούς, την υπερβατική πραγματικότητα ή τις υπερφυσικές δυνάμεις: ***νοερή / μεγαλόφωνη / ομαδική / προσωπική ~ || κάνω την ~ μου*** **[*j αναπέμπω ~ προς τον Θεό*** συν. δέηση, παράκληση· φ)'. *νοερά προσευχή* η ακατάπαυστη. χωρίς διαλείμματα (εξού και «αδιάλειπτος») προσευχή των μοναχών, για να μην αφαιρούνται ή οδηγούνται σε αμαρτωλές σκέψεις **2.** το θρησκευτικό κείμενο μέσω τού οποίου επικοινωνεί και διαλέγεται κανείς με τον Θεό: ***Κυριακή*** ~ (βλ. λ. ***κυριακός)*** || ***το «Πάτερ Ημών» είναι η γνωστότερη*** ~. – (υποκ.) **προσευχούλα** (η), **προσευχητάριο** (το) 11856] {προσευχηταρί-ου | -ων} βιβλίο που περιέχει προσευχητικά κείμενα.

Ιετυμ. < ****κροσευχητός*** (< **αρχ. *προσεύχομαι***) + **παραγ. επίθημα *~άρϊθ(ν), πβ. κ. ειλητ-άριο*\. προσεύχομαι** ρ. αμετβ. **κ. μετβ. αποθ. {προσευχήθηκα} ♦ 1. (αμετβ.)** απευθύνομαι **προς τον Θεό με προσευχή: *γονάτισε μπροστά στην εικόνα τού Χριστού και προσευχήθηκε με ευλάβεια* ♦ 2. (μετβ.)** ζητώ **από τον Θεό, παρακαλώ τον Θεό: *~ να είστε όλοι καλά / να σας πάνε όλα κατ' ευχήν*** / **να *γυρίσεις γρήγορα από την ξενιτειά*** συν. **δέομαι. ικετεύω, παρακαλώ.** σχολιο **λ. *αποθετικός.***

1F.TY.M. αρχ. < *προσ-* + *εὐχομαι].*

προσέφυγα ρ. * προσφεύγω

προσεχής, -ής. -ές {προσεχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αμέσως επόμενος: ~ ***μήνας / εβδομάδα \ \ στις ~ ημέρες*** 2. αυτός που πρόκειται να ακολουθήσει. που επίκειται: - ***εκδόσεις / εξε?.ίξεις / συνομιλίες / εκδηλώσεις*** 3. φίλος, (στη Λογική) *προσεχές γένος* (σε μια λογική κλίμακα) η αμέσως ευρύτερη, γενικότερη έννοια σε σχέση με μια άλλη ειδικότερη η υποία περιλαμβάνεται στην ευρύτερη, π.χ. στη λογική κλίμακα ***ουσία, σώμα, έμψυχο, ζώο, λογικό, άνθρωπος. Σωκράτης,*** η έννοια ***λογικό*** είναι το προσεχές γένος τής έννοιας ***άνθρωπος.*** σχολιο λ. ***-ης,-ης,-ες. έχω.***

[ΕΓΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «πλησίον - συνδεδεμένος», < *προσέχω*\. **προσεχτικός,** -ή, -ὸ -♦ προσεκτικός

προσέχω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.Ι {πρόσε-ξα, -χθηκα (καθημ. -χτηκα), -γμένοςΐ ♦ (αμετβ.) 1. είμαι προσεκτικός, δείχνω προσοχή: ***~ στο μάθημα / στην οδήγηση / στη δουλειά μου / στις συναναστροφές μου ί στις επιλογές μου·*** φρ.**ος** *πρόσεχες!* **εσὺ φταις για ὁ,τι έπαθες: *-! Πόσες φορές σου είχα πει να μην εμπιστεύεσαι τον οποιονδήποτε;*** 2. **(προστ.** *πρόσεχε*) **(α) προειδοποιητικά για άμεσο κίνδυνο: *Το δέντρο πέφτει!* |] -/ Είναι επικίνδυνο αυτό που κάνεις!* (β) απειλητικά: *γιατί αν σε ξαναπιάσω να μου λες ψέματα, θα το πληρώσεις ακριβά!***

(μετβ.) 3. **φροντίζω, ελέγχω προσεκτικά: *~ τα ρούχα / το αυτοκίνητο / την υγεία μου / το βάρος μον*** **[| *~ την ποιότητα / το μέγεθος / το χρώμα τού ρούχου*** || - ***τα λόγια μου / τους τρόπους μον*** συν. **επιμελούμαι 4. (α) επιβλέπω (κάποιον)** ελέγχοντας τη συμπεριφορά του: ***ο επιτηρητής πρόσεχε τονς μαθητές, για να μην αντιγράφουν*** **(β)** περιποιούμαι **(κάποιον), ενδιαφέρομαι έμπρακτα γΓ αυτόν: *~ τα παιδιά / την οικογένεια / τονς συνεργάτες / τους ψηφοφόρους μον*** συν. **φροντίζω 5. αποδίδω αξία ή σημασία (σε κάπυιον/κάτι): *κανείς δεν θα είχε προσέξει αυτό το βιβλίο, αν δεν* γο *είχαν προβάλει οι κριτικοί*** **[[** ***ποιος τον είχε προσέξει στην Ελλάδα, πριν διακριθεί έξω;*** **6. παρατηρώ, διακρίνω (κάτι), υποπίπτει (κάτι) στην αντίληψή μου: *δεν πρόσεξα τίποτε αξιοπερίεργο / ασυνήθιστο || δεν είχα προσέξει τι είπε / ότι έφυγε / ότι ήταν κάποιος εκεί || πάντα προσέχει τις λεπτομέρειες!*** συν. **αντιλαμβάνομαι 7. επιβλέπο), έχω τον νου μου (σε κάποιον/κάτι): *πρόσεξε το παιδί, μην κάνει αταξίες*** **8.** είμαι **επιφυλακτικός** (απέναντι σε κάποιον/κάτι): ***Πρόσεξε τον! Δεν μον εμπνέει εμπιστοσύνη || Να τα προσέχεις αντά τα δήθεν θαυματουργά φάρμακα!*** **9. (η μτχ.** *προσεγμένος, **-η, -ο)*** **βλ.λ.** σχολιο **λ. *βλέπω. έχω.* προσεχώς** επίρρ. **Ιμτγν.11. (λόγ.)** σε σύντομο χρονικό διάστημα, στις επόμενες ημέρες: ***η απόφαση θα εκδοθεί ~!*** **2.** *προσεχώς* **(τα) (α)** οι επόμενες ταινίες που θα προβληθούν σε κινηματογράφο: ***αυτή η ταινία είναι στα*** ~ **(β) (συνεκδ.)** η διαφημιστική προυβυλή απυσπασμά- των, σκηνών από τις επόμενες ταινίες πυυ θα δείξει ένας κινηματογράφος, πριν από την προβολή τής ταινίας τής ημέρας ή στο διάλειμμά της: δεν ***άρχισε ακόμα η ταινία' τώρα δείχνει τα ~.* προσήγαγα** ρ. -» προσάγω

προσηγορίο (η) {προσηγοριών} (λόγ.) η επωνυμία ή ο χαρακτηρισμός με **τον** οποίο προσαγορεύεται κανείς συν. ονομασία, προσωνυμία.

Jbty.m. αρχ. < ***προσήγορος*** < ***προσ-*** + ***-ήγορος*** (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ***αγορεύω,*** πβ. κ. ***συν-ήγορος. κατ-ήγορος}.*** **προσηγορικός,** -ή, -ὸ **1.** αυτός που σχετίζεται με την πρυσηγορία: - ***ονομασία*** *2.* γλωσσ. *προσηγορικό (όνομα)* κάθε ουσιαστικό που δηλώνει σύνολο ομοειδών προσώπων, ζώων ή πραγμάτων ή αφηρημένες ή/και μοναδικές έννοιες (λ.χ. άνθρωπος, σκύλος, σπίτι. νερό. ήλιος, ζωή, λύπη), κατ' αντιδιαστολή προς τα κύρια ονόματα συν. κοινό όνομα.

[ηϊύμ. μτγν. < αρχ. ***προσήγορος,*** βλ. κ. ***προσηγορία***]. **προσήκει** ρ. τριτοπρόσ. {μόνο σε ενεστ.} (λόγ.) είναι πρέπον, αρμόζει: ~ ***ξεχωριστή τιμή*** στους ***αγωνιστές τής ελενθερίας*** || ***ξεχωριστός έπαινος*** ~ ***στον εξαίρετο δικαστή*** συν. πρέπει, ταιριάζει.

Ιι-τυ.μ. < αρχ. ***προσήκω,*** αρχική σημ. «έχω έλθει, είμαι παρών», < ***προσ-*** + ***ήκω«έχω*** έλθει, έφθασα». για τυ οποίο βλ. λ. ***άν-ήκω.*** Η σημ. «αρμόζω, ταιριάζω» είναι ήδη αρχ., κυρ. στο απρόσ. ***προσήκει***]. **προσηκόντως** επίρρ. [αρχ.] (λόγ.) όπως πρέπει, όπως ταιριάζει ή εί ναι σωστό: ~ ***ενόεδυμένος*** [| ***ομίλησε - προς την περίσταση*** ΣΥΝ. πρεπόντως.

προσήκων, -ουσα, -ον Iαρχ.ί {προσήκ-υντος, -οντα [-οντες (ουδ. -οντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} 1. αυτός που αρμόζει, που ταιριάζει (σε κάπυιον/κάπ): **τον *υποδέχθηκαν με την προσήκουσα τιμή*** || ο ~ σε- ***βασμός προς τονς η?Λκιωμένους*** συν. πρέπων, αρμόζων **2.** ***προσήκον*** (το) το χρέος, αυτό που επιβάλλεται να γίνει συν. καθήκον, προσηκώνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {προσηκώθηκα} (παλαιότ.) σηκώνομαι από τη θέση μου ως ένδειξη σεβασμού προς κάποιον. — προσή- κωμα (το). =·“ σχολιο λ. ***αποθετικός.*** προσήλθα ρ. * προσέρχομαι

προσηλιάζω ρ. μετβ. {πρυσηλίασ-α, -τηκα, -μένος} βγάζω ή αφήνω (κάτι) στον ήλιο, λιάζω. — **προσηλιασμός** (ο).

{ΠΤΥΜ. **<** μτγν. ***προσηλιάζομαι <*** αρχ. ***προσήλιος < προσ- + ήλιος|.***

προσηλιακός, -ή, -ὸ αυτός που εκτίθεται στον ήλιο, που δέχεται άπλετο φως από τον ήλιο: ***~ αυλή / δωμάτιο*** ΣΥΝ. ευήλιος, προσήλιος ΑΝ Γ. ανήλιαγος.

προσηλίαση (η) (1886) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων) αστρον. η στροφή πρυς την κατεύθυνση τυύ Ι ιλίου, προσήλιος, -α. -ο [αρχ.Ι (για τόπο ή οίκημα) αυτός που λιάζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα, που τον βλέπει πολύ ο ήλιος: ~ ***δωμάτιο*** / ***διαμέρισμα*** ΣΥΝ. προσηλιακός, προσηλυτίζω ρ. μετβ. 11855} {προσηλύτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** κάνω προσηλυτισμό (βλ.λ.): ***προσηλυτίστηκε στον καθο?.ικι- σμό 2.*** (γενικότ.) πείθω (κάποιον) κυρ. με προπαγανδιστική τακτική, να προσχωρήσει στις δικές μου ιδέες και αρχές (φιλοσοφικές, πολιτικές κ.λπ.) συν. προσεταιρίζομαι.

[IiTYM. < ***προσήλυτος*** (βλ.λ.)]. προσηλυτίσιμος, -η. -ο αυτός που μπορεί να προσηλυτιστεί, που μπορεί να τον επηρεάσει ή να τον προσεταιριστεί κανείς, προσηλυτισμός (ο) [1837) 1. η προσπάθεια κάποιου να μεταβάλει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις ή το θρήσκευμα άλλων με αθέμιτα μέσα (π.χ. με βία. απειλή, εκμετάλλευση τής ανάγκης, τής κουφότητας ή τής απειρίας κάποιου, με κατάχρηση εξουσίας σε περίπτωση ειδικής σχέσης εξουσίας ή μέριμνας, όπως σε περιπτώσεις επιτροπείας, γονικής μέριμνας, δασκάλου προς μαθητή κ.λπ.) **2.** (γενικότ.) η προπαγανδιστική προσπάθεια επηρεασμού των αντιλήψεων (πολιτικών, ιδεολογικών, φιλοσοφικών κ.λπ.) κάποιου και προσεταιρισμού του ως ομοϊδεάτη ή οπαδού. Επίσης **προσηλύτιση** (η) [I879|.

IETYM. Γ.λληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. prosclytism}. προσηλυτιστικός, -ή, -ό |]872) αυτός που σχετίζεται με τον προσηλυτισμό: ~ ***κήρυγμα*** / ***δράση*** / ***βιβ/.ίο. —*** προσηλυτιστικά επίρρ. προσήλυτος, -η, -ο αυτός που έχει προσηλυτιστεί σε άλλο δόγμα, άλλη πίστη. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σύνθετος.***

IΕΓΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που έχει φθάσει σε ένα μέρος, ξένος, πάροΐκος», ***< προσ- +*** -ήλυτος (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < θ. ελυ-. μηδενισμ. βαθμ. τού θ. έλευ-, για το οποίο βλ. λ. ***έλευ-σις.*** Πβ. κ. ***ήλθ-ον.*** Στην Κ.Δ. η λ. δήλωσε επίσης τον εθνικό (δηλ. τον μη Ιουδαίο) που έχει μεταστραφεί στον ιουδαϊσμό (λ.χ. ***Πράξ.*** **2. 11: *Ιουδαίοι τε καί προσηλντοι)\.*** **προσηλώνω** ρ. μετβ. {προσήλω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** επικεντρώνω σταθερά (κυρ. το βλέμμα, την προσοχή): ***είχε προσηλώσει το βλέμμα τον πάνω της*** || (κυρ. μεσοπαθ.) ***όλα τα μάτια είχαν προσηλωθεί στον ακροβάτη*** **2.** (μεσοπαθ. ***προσηλώνομαι)*** απορροφώμαι εντελώς (από κάτι), στρέφω όλη την προσοχή μου (σε κάτι/κάποιον): ***προσηλώθηκε στην ανατροφή των παιδιών της / στην παράδοση / στην επιστήμη του / στον στόχο του || προσηλωμένος στο καθήκον*** συν. αφιερώνομαι, αφοσιώνομαι. **^** σχολιο λ. ***ήλος. ξηλώνω.***

[ΕΓΥΜ. < αρχ. ***προσηλώ (-όω),*** αρχική σημ. «στερεώνω κάτι καρφώ- νοντάς το». < ***προσ- + -ηλώ < ήλος*** «καρφί» (βλ.λ.)]. προσήλωση (η) {μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) 1. η σταθερή κατεύθυνση σε συγκεκριμένο σημείο (χωρίς αποκλίσεις, αποσπάσεις): ***η ~ τού βλέμματος 2.*** (μτφ.) η ολοκληρωτική αφοσίωση, απορρόφηση: ***η ~ στο καθήκον / στην τήρηση τού νόμου / στις αρχές τού κόμματος /*** σε ***έναν στόχο*** || ***μεγάλη*** / ***διαρκής*** / ***συγκλονιστική*** / ***θαυμαστή*** / ***μοναδική ~.*** σχολιο λ. ***δη?>ώνω. ήλος.*** προσημαίνω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {προσήμαν-α. -θηκα} αποκαλύπτω (τα μελλούμενα) με σημάδια: ~ ***το μέλλον*** ΣΥΝ. προμηνύω. — προσή- **μανση (Π).**

προσημειώνω ρ. μετβ. [μτγν.] {προσημείω-σα. -θηκα. -μένος} 1. αναγράφω (κάτι) εκ των προτέρων τοποθετώ σημάδι ***από*** πριν (σε κάτι): οι αστυνομικοί ***είχαν προσημειώσει τα χαρτονομίσματα και. αφού ο εκβιαστής τα παρέλαβε από το θύμα. συνελήφθη με τα προσημειωμένα χρήματα στην κατοχή του*** **2.** νομ. εγγράφω στα οικεία βιβλία προσημείωση (υποθήκης) **3.** επισημαίνω, αναφέρω (κάτι) από πριν: ***πάντως, προς ενημέρωση των ήδη ενδιαφερομένου, ότι τις απόψεις αυτές τις έχει ήδη ομο?.ογήσει δημοσία σε δύο τουλάχιστον με/.ετή- ματά του...»*** (εφημ.). προσημείωση (η) [μεσν.Ι {-ης κ. -(όσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. η εκ των προτέρων σημείωση, αναγραφή στοιχείου: ~ ***χαρτονομισμάτων*** **2.** ΝΟΜ. ***προσημείωση υποθήκης*** προσωρινή υποθήκη η οποία μπορεί να τραπεί σε οριστική αναδρομικά από την ημέρα εγγραφής της. εφόσον επιδικαστεί στον δανειστή η ασφαλιζόμενη απαίτηση με τελεσίδικη δικαστική απόφαση· η εγγραφή τής προσωρινής αυτής υπο- θήκης μπορεί να διατυπωθεί και ως ασφαλιστικό μέτρο, πρόσημο (τυ) {προσήμ-ου |-ων} ΜΛΘ. το σύμβολο που τίθεται μπροστά από έναν αριθμό. δηλο)νοντας αν είναι αρνητικός (-) ή θετικός (+): ο ***αριθμός -3 έχει αρνητικό*** ενώ ***ο αριθμός +3 Θετικό ~.***

[ετυμ. < ***προ- + -σημο < σήμα.*** μεταφρ. δάνειο από γερμ. **Vor-zcichcnJ.** προσήνεια (η) »προσηνής

προσήνεμος, -η, -ο (κυρ. για τόπο. οικοδόμημα κ.λπ.) αυτός που είναι στραμμένος προς τα εκεί από όπου φυσά ο άνεμος: ~ *πλευρά του πλοίου / τού οικοδομήματος* ΑΝΤ. υπήνεμος, απήνεμος. – **προσήνεμα** / **προσηνέμως** επίρρ. ■ -* σχολιο λ. *σύνθετος.*

Ιετυμ. αρχ. < *προσ- + -ήνεμος(με* έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άνεμος].*

προσηνής, -ής. -ές {προσην-ούς | -είς (ουδ. -ή)[(λόγ.) αυτός που αποπνέει ευγένεια και γλυκύτητα. που χαρακτηρίζεται από μειλιχιότητα, ευγενική και φιλική συμπεριφορά ΣΥΝ. ευπροσήγορος λντ. απρόσιτος. απροσπέλαστος. **— προσηνώς** επίρρ. Ιμτγν.J.

προαήνεια (η) [αρχ.|. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ftym. αρχ. < *προσ- + ηνής* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *anos «πρόσωπο», αν συνδ. με σανσκρ. *anas- «πρόσωπο» (> anana- «στόμα, πρόσωπο»). Βλ. κ. *άπ-ηνής, πρ-ηνής*\.

προσήχθην ρ. ► προσάγω

προσθαλασσώνω ρ. μετβ. {προσθαλάσσω-σα, -θηκα. -μένος} φέρνω (πτητική μηχανή) στο επίπεδο τής θάλασσας, για να το ακινητοποι- ήσω (πβ. λ. *προσγειώνω).* – **προσθαλάσσωση** (η).

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. amerrir, με σχηματισμό κατά το *προσγειώνω*\.

προσθαφαιρώ ρ. μετβ. {προσθαφαιρείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.| λογαριάζω προσθέτοντας και αφαιρώντας ποσά από ένα σύνολο. – **προσθαφαίρεση** (η) Ιμτγν.],

προαθαφαιρετικός, -ή, ό.

[ι-τυμ. < μτγν. *προσθαφαιρώ (-έω),* από συμφυρμό των λ. *πρόσθετος* και *αφαιρώ*|.

πρόσθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** μπροστά από κάτι ή στο μπροστινό του μέρος 2. πριν από κάτι, νωρίτερα, προηγουμένως.

[ΕΤΥΜ. αρχ. επίρρ., αντί τού αναμενομένου *πρόθεν* (< *προ- + -θεν*, βλ.λ.). το οποίο μαρτυρείται σε μεσν. κείμενα. Η παρουσία τού -σ- οφείλεται σε αναλογία προς επιρρ. όπως *όπισθεν, έντοσθεν, εκτο- σθεν* κ.ά.|.

πρόσθεση (η) |-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** ΜΑΘ. η μία από τις τέσσερεις αριθμητικές πράξεις που ορίζουμε σε ένα σύνολο (αριθμών) με την οποία σε ένα ζεύγος στοιχείων (αριθμών) βρίσκουμε το άθροισμά τους, π.χ. 2 + 2 = 4 ΑΝΤ. αφαίρεση · 2. ΙΑΓΡ. κάθε τεχνητό υποκατάστατο για ένα μέρος τού σώματος, π.χ. μηχανικό χέρι ή πόδι, τεχνητή οδοντοστοιχία, εμφύτευση δοντιού κ.λπ.

[ετυμ. < αρχ. *πρόσθεσις < προστίθημι < προσ- + τίθημι.* πβ. κ. *θέσις τίθημι].*

προσθετέος, -α, -ο [αρχ.| **1.** αυτός που πρέπει να προστεθεί, να συνυπολογιστεί αντ. αφαιρετέος 2. μαθ. *προσθετέος* (ο) καθένας από τους αριθμούς που αθροίζονται σε μία πρόσθεση, που προστίθενται.

προσθετικός, -ή, -ό Ιμτγν.i **1.** αυτός που συντελεί στην πρόσθεση επιμέρους τμημάτων, που είναι κατάλληλος για πρόσθεση: - *μηχανή* (που υπολογίζει προσθέσεις) || ~ *εργασία* (πρόσθεση τεχνητού δοντιού ή οδοντοστοιχίας) 2. *προσθετική (επέμβαση)* κάθε επέμβαση ή διαδικασία εμφυτεύσεως ή προσθήκης μερών: ~ *μαλλιών / στήθους.*

προσθετικ-ά /-ώς [μτγν.I επίρρ., **προαθετικότητα** (η).

πρόσθετος, -η, -ο **1.** αυτός που προστίθεται στα ήδη υπάρχοντα, ο επιπλέον: ~ *εργασία / αμοιβή / επιβάρυνση / τέλη* ||[*η Τροχαία έλαβε ~ μέτρα για την έξοδο των Αθηναίων* || *αντιμετωπίζω ~ δυσκολίες* ΣΥΝ. (καθημ.) συμπληρωματικός, (λόγ.) επιπρόσθετος 2. αυτός που έχει προστεθεί για να αντικαταστήσει μέλος που έχει αφαιρεθεί ή που λείπει· αυτός που προσαρμόζεται κάπου με επέμβαση, τεχνητά: ~ *δόντια / γέφυρα / μαλλιά* συν. τεχνητός, φυτευτός 3. (περιληπτ.) *πρόσθετα* **(τροφίμων)** χημικές ουσίες που προστίθενται σε τρόφιμα για τη βελτίωση *(βελτιωτικά πρόσθετα)* και ενίσχυση των φυσικών τους ιδιοτήτων και οι οποίες δηλώνονται συχνά με τον κωδικό «Ε» και έναν αριθμό στη συσκευασία των τροφίμων (λ.χ. Ε ΙΟΙ. Ε 385 κ.λπ.) (πβ. λ. *F.*, κωδικός «ψιλον»): *φυσικές τροφές χωρίς πρόσθετα* συν. χημικά. – **πρόσθετα** / **προσθέτως** επίρρ.

[ετυμ. αρχ. < *προστίθημι < προσ-* + *τίθημι.* βλ. κ. *θέτω. τίθεμαι].

προσθέτω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πρόσθεσα (λόγ. προσέθεσα), μεσοπαθ. ενεστ. προστίθ-εμαι. -εσαι, -εται. -έμεθα. -εσθε. -ενται. μεσοπαθ. παρατ. προσετιθ-έμην. -εσο. -ετο, -έμεθα. -εσθαι, -εντο. αόρ. προστέθηκα (λόγ. προσετέθην, -ης, -η...), μτχ. παρακ. προστεθειμένοςΐ ♦ (μετβ.) 1. καθιστώ (κάτι) μέρος ενός συνόλου ενώνοντάς το με άλλο μέρος ή με το σύνολο αυτό: *δύο νέα τάγματα προστέθηκαν από χθες στις δυνάμεις τού εχθρού* [[*δέκα νεκροί προστέθηκαν στα θύματα τής εξόδου των Αθηναίων για το τριήμερο* || *οι τόκοι προστίθενται στις καταθέσεις* 2. αθροίζω, κάνω την πρόσθεση (δύο ή περισσοτέρων αριθμών): *πρόσθεσε το 8 στο 20* αντ. αφαιρώ 3. βάζω (κάτι) παραπάνω: ~ *κι άλλο αλάτι στο φαγητό* j| ~ *μελάνι στις φωτοτυπίες / χρώμα στην εικόνα 4.* κάνω (κάτι) περισσότερο, μεγαλύτερο ή εντονότερο: *τα τακούνια τής προσθέτουν ύψος* 5. (ειδικότ.) επεκτείνω (κάτι) ενώνοντάς το με άλλο συναφή μέρη ή στοιχεία: - *στρέμματα στο οικόπεδο / νέα εδάφη σε μια χώρα / ένα δωμάτιο στον επάνω όροφο* ΣΥΝ. (για κράτη) προσαρτώ, επεκτείνω 6. λέγω συμπληρωματικά, επιπροσθέτως: *κλείνοντας θα ήθελα ακόμα να προσθέσω ότι...* [| *μήπως έχετε να προσθέσετε τίποτα;* συμπληρώνω 7. συνυπολογίζω, λαμβάνω υπ' όψιν επιπροσθέτως: *να προσθέσω ότι χάσαμε ήδη ώρα στο αεροδρόμιο· συνεπώς πρέπει να επιταχύνουμε* ♦ 8. (αμετβ.) εκτελώ την πράξη τής πρόσθεσης: *ξέρεις να προσθέτεις;* || *προσθέτει με τα δάχτυλα.*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *προστίθημι < προσ- + τίθημι*, βλ. κ. *θέτω, τίθεμαι].*

προσθήκη (η) Ιπροσθηκών} **1.** η τοποθέτηση επιπλέον στοιχείου σε κάτι: *η - εξαρτημάτων / βάρους / λέξεων σε κείμενο* ΣΥΝ. πρόσθεση, συμπλήρωση, επαύξηση, εμπλουτισμός 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε προστίθεται σε ένα σύνολο: *αυτές οι - αλλοιώνουν τον αρχικό χαρακτήρα τού κειμένου* ΣΥΝ. συμπλήρωμα 3. (ειδικότ.) η επέκταση κτηρίου: *θα χρειαστούν μερικές ~ στον ξενώνα, προκειμένου να χωρέσει πε ρισσότερους.*

Ιετυμ. αρχ. < ***προστίθημι.*** πβ. κ. ***θήκη - τίθημι].*** **πρόσθημα** (το) {προσθήμ-ατος | -ατα, -άτων} οικον. (σε συναλλαγματικές, γραμμάτια, επιταγές και άλλους τίτλους) το φύλλο που προστίθεται, όταν το αρχικό δεν επαρκεί για τις οπισθογραφήσεις. Ιετυμ. < αρχ. ***πρόσθημα / -θεμα < προστίθημι,*** βλ. κ. ***θέμα].*** **προσθιοπίσθιος,** -α. -ο [1839} (λόγ.) αυτός που εκτείνεται από μπροστά μέχρι πίσω ή κατευθύνεται προς τα πίσω ξεκινώντας από μπροστά: - ***κίνηση.***

ΙΕΤΥΜ. Από συμφυρμό των λ. ***πρόσθιος*** και ***οπίσθιος***]. **πρόσθιος,** -α. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που βρίσκεται μπροστά, ο εμπρόσθιος: ~ ***όψη / είσοδος*** |(***τα - άκρα των ζώων*** ΣΥΝ. μπροστινός αντ. οπίσθιος **2.** Λ(-)Λ. *πρόσθιο* (το) {προσθίου [χωρ. πληθ.} κολυμβητική τεχνική κατά την οποία τα χέρια τεντώνονται μπροστά και αφού σχηματίσουν κύκλο επανέρχονται στις πλευρές τού σώματος, ενώ συγχρόνως τα γόνατα μαζεύονται προς το στήθος και τεντώνονται προς τα πίσω.

| ι-ΤΥΜ. αρχ. < ***πρόσθεν*** (βλ.λ.)]. **προσθίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΓΛΩΣΣ. φωνητική μεταβολή, κατά την οποία ένας φθόγγος αρθρώνεται σε πιο πρόσθιο σημείο: ***η ~ τού αρχαίου «υ» (ου) σε «ϋ» και η ~ τού «υ» σε «ι» οδήγησε*** στον ***ιωτακισμό τού «υ»***.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **frontalisation]. προσιδιάζω** ρ. αμετβ. 11831] Ιμόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) (+σε) ταιριάζω ως χαρακτηριστική ιδιότητα (σε κάποιον/κάτι), συνιστώ γνώρισμά του: ***τέτοιο υβρεολόγιο δεν προσιδιάζει σε έναν κύριο τής τάξεώς σας*** συν. αρμόζω, χαρακτηρίζω.

ΙΕΤΥΜ. < ***προσ- + ιδιάζω < ίδιος].*** **προσιτός,** -ή, -ό **1.** (κυρ. για τοποθεσίες) αυτός που προσεγγίζεται εύκολα, που μπορεί να τον πλησιάσει κάποιος άνετα: ~ ***ακτή*** / ***κορυφή*** / ***πλαγιά*** συν. προσπελάσιμος ΑΝΤ. απρόσιτος **2.** (μτφ.) (α) (για πρόσ.) αυτός που δεν κρατά αποστάσεις, που μπορεί να τον συναναστραφεί κανείς εύκολα: ***παρά τη δόξα και τα πλούτη μένει ~ και απλός στις συναναστροφές του*** συν. καταδεκτικός (β) αυτός που μπορεί να αποκτηθεί με ευκολία: ***στις εκπτώσεις μόνο τα ρούχα γίνονται -1| - οικόπεδο / σπίτι / αυτοκίνητο*** (γ) (για τιμές) φθηνός: **- *τιμές / μετοχές*** / ***δίδακτρα*** (δ) (για κείμενα) κατανοητός, απλός: ***ο λόγος του δεν είναι - στο ευρύ κοινό ||[δυστυχώς, τόσο εξειδικευμένα βιβλία δεν είναι - στον μέσο αγοραστή.*** ^ σχομο λ. ***εισιτήριο.***

[ΕΤΥΜ. μτγν. ρηματικό επίθ. τού αρχ. ***πρόσειμι*** «πλησιάζω, προσεγγίζω» < ***προσ- + είμι*** «θα πάω». Ο τ. σε ***-ιτός*** εμφανίζει τη μηδενισμ. βαθμ. -ι- τού θ. ***εί-*** < I.E. *ei- «πηγαίνω», πβ. σανσκρ. gmi. λατ. eo (< *ei-0). λιθ. eimi. αρχ. σλαβ. iti (απρφ.) κ.ά. Ομόρρ. ***ιτ-αμός*** (βλ.λ.), ***είσ-ι-τήριο(ν), ισ-θμός*** (βλ.λ.) κ.ά.|. **πρόσκαιρος,** -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που έχει μικρή χρονική διάρκεια, που διαρκεί λίγο χρόνο: ~ ***δόξα*** / ***ευτυχία*** συν. προσωρινός, παροδικός, εφήμερος αντ. μόνιμος, διαρκής 2. νομ. *πρόσκαιρη κάθειρξη* η στέρηση τής προσωπικής ελευθερίας με εγκλεισμό σε φυλακή διάρκειας πέντε ώς είκοσι ετών. Επίσης (λαϊκ.) **προσκαιρινός,** -ή, -ό (σημ. I).

πρόσκαιρα /**προσκαίρως** [μτγν.I επίρρ. **προσκαλώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.I {προσκαλείς... [προσ-κάλεσα. -καλούμαι, -κλήθηκα (λόγ. -εκλήθην. -ης, -η..., μτχ. -κληθείς, -είσα, -έν), -κεκλημέ- νος} 1. καλώ (κάποιον) να έρθει σε μένα ή να μεταβεί κάπου, για να παρευρεθεί σε εκδήλωση που διοργανώνω ή να μετάσχει σε αυτή: ***τον προσκάλεσαν ως ομιλητή στην ημερίδα || - κάποιον σε δείπνο / σε γιορτή*** / σε συνεστίαση[7] στο σπίτι ***μου*** || ***προσκλήθηκε ως επισκέπτης καθηγητής*** **2.** (η μτχ. *προσκεκλημένος,* ***-η, -ο*** κ. *προσκσλεσμένος)* το πρόσωπο που παρευρίσκεται κάπου ως καλεσμένος: ***ο επίσημος*** ~. – **προσκάλεσμα** (το). ^ σχολιο λ. ***μετοχή.***

πρόσκειμαί ρ. αμετβ. {πρόσκει-σαι, -ται. -μεθα, -σθε, -νται. μτχ. προσκείμενος, -η, -ν· μόνο σε ενεστ. f (λόγ.) 1. διάκειμαι ευμενώς (πρυς κάποιον/κάτι), κυρ. υποστηρίζω πολιτικά: οι ***εφημερίδες που πρό- σκεινται στην κυβέρνηση || λειτούργησε αξιοκρατικά, χωρίς να εξετάσει πού πρόσκειται ο καθένας*** **2.** (η μτχ. *προσκείμενος,* ***-η. -ο)*** (α) αυτός που κείται δίπλα σε κάποιον ή κάτι, που βρίσκεται τοποθετημένος πλησίον του: - γωνίες (με ίδια κορυφή και κοινή πλευρά, εκατέρωθεν τής οποίας βρίσκονται) συν. διπλανός, γειτονικός (β) (μτφ.) αυτός που υποστηρίζει κάποιον/κάτι, που διάκειται ευμενώς απέναντι του: ~ ***σε ένα κόμμα*** / ***στον πρόεδρο*** / ***σε μια παράταξη*** [[***οι φιλι- κώς ~ δημοσιογράφοι.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***προσ-*** + ***κείμαι*** (βλ.λ.)]. **προσκεκλημένος,** -η, -ο -» προσκαλώ

προσκέφαλο (το) |προσκεφάλ-ου | -ων) 1.το μαξιλάρι για τη στήριξη τού κεφαλιού: ***έγειρε στο - κι αποκοιμήθηκε*** [[- ***μπρος-πίσω στα καθίσματα τού αυτοκινήτου*** συν. μαξιλάρι **2.** οτιδήποτε έχει ανάλογη χρήση με αυτή τού μαξιλαριού (για κοιμισμένο, αναπαυόμενο ή και νεκρό)· φρ. **στο** *προσκεφάλι (κάποιου)* για τη συνεχή και άγρυπνη φροντίδα κάποιου, ιδ. κατά τη διάρκεια τής αρρώστιας του: ***αγρυπνώ / ξαγρυπνώ*** ~. Κπίσης **προσκεφάλι.**

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***προσκέφαλον*** < ***προσ-*** + ***-κέφαλον< κεφαλή].*** **προσκήνιο** (το) {προσκηνί-ου | -ων} **1.** (στα αρχαία θέατρα) το μπροστινό τμήμα τής σκηνής συν. λογείον 2. (στο σύγχρονο θέατρο) το τμήμα τής σκηνής μπροστά από την αυλαία ή ανάμεσα στην αυλαία και την ορχήστρα συν. ράμπα· φρ. (μτφ.) **στο** *προσκήνιο* στην επι- καιρότητα: ***βρίσκομαι / παραμένω / περνώ I φέρνω / εμφανίζομαι ~ || αυτή η υπόθεση είναι ~ εδώ και έναν μήνα.***

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***προσκήνιον*** < ***προ-*** + ***-σκήνιον< σκηνή].*** **προσκλήθηκα** ρ. ♦ προσκαλώ

πρόσκληση (η) [μτγν.I {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (α) το κάλεσμα (κάποιου) να παραστεί, να συμμετάσχει (κάπου) ή να προβεί

σε ενέργεια: ***με την ~ τόσων επισήμων ο γάμος τους έγινε κοσμικό γεγονός || χρειάζεσαι ιδιαίτερη - για να έρθεις;*** (επιτιμητικά σε κάποιον που δεν παίρνει την πρωτοβουλία να έρθει) \ \ ***οι ηγέτες τής αντιπολίτευσης απηύθυναν ~ σε όλους τους δυσαρεστημένους πολίτες να συμμετάσχουν στο συλλαλητήριο*** (β) η επίσημη (συνήθ. διά τού Τύπου) κλήση για ορισμένο σκοπό: ~ ***υποβολής προσφορών/ προτάσεων || δημοσιεύεται ~ εκδή?.ωσης ενδιαφέροντος για τη μίσθωση από τον Ο.Α.Ε.Λ. ακινήτου || ~ έκτακτης γενικής συνέλευσης των μετόχων ανώνυμης εταιρείας*** 2. (συνεκδ.) η τυπωμένη κάρτα ή επιστολή, με την οποία προσκαλείται κάποιος (σε εκδήλωση): ***τυπώνω / ταχυδρομώ τις ~ || δεν έλαβα ακόμα την ~*** συν', προσκλητήριο 3. (ειδικότ.) το ειδικό εισιτήριο με το οποίο εξασφαλίζεται η δωρεάν είσοδος σε παράσταση: οι ***κριτικοί θεάτρου λαμβάνουν προσκλήσεις για όλες τις πρεμιέρες*** 4. στρλτ. η εγκύκλιος τού Υπουργείου Ηθνικής Αμυνας, με την οποία καλούνται οι άρρενες πολίτες να υπηρετήσουν τη θητεία τους: ~ ***ηλικιών*** (για πολίτες ορισμένης ηλικίας) 5. κλήση προς φυσικό ή νομικό πρόσωπο να τηρήσει τις υποχρεώσεις του, ***η οποία*** επιδίδεται από δικαστικό επιμελητή

πρόσκληση: συνώνυμα. Το **πρόσκληση** δηλώνει μια τυπικότερη μορφή τής ενέργειας με την οποία καλείται κανείς να παραστεί ή να συμμετάσχει κάπου (σε κοινωνική εκδήλωση, σε τυπική διαδικασία. σε ενέργειες ή πράξεις): ***πρόσκληση σε γεύμα, γάμο. βάφτιση. γιορτή κ.λπ. - σε γενική συνέλευση, συμβούλιο, σύσκεψη*** κ.λπ.

σε διαδήλωση, διαμαρτυρία, συγκέντρωση, συλλαλητήριο κ.τ.ό. Κφόσον η πρόσκληση έχει φιλικό ή άτυπο χαρακτήρα, χαρακτηρίζεται ως **κάλεσμα.** Η ίδια λέξη χρησιμοποιήθηκε στη δεκαετία τού '70, για να αντικαταστήσει στη «δημοτική» την τυπικότερη λ. ***πρόσρηση***, που θεωρήθηκε καθαρευουσιάνικη λ. τού κατεστημένου: ***κάλεσμα σε γενική συνέλευση*** (φοιτητικές ανακοινώσεις). Η λ. **κλήση** έχει τεχνικό και τυπικό χαρακτήρα: ***κλήση τηλεφωνική. κ?.ήση τής Τροχαίας, κ/.ήση τού 100. τής Αμέσου Δράσεως, τής πυροσβεστικής*** κ.λπ. και ***κλήση από την εφορία. κ/*ήση από το αστυνομικό τμήμα, από το δικαστήριο*** (δικαστική κλήση) κ.ά. Η κλήση στο δικαστήριο διαδίκων και μαρτύρων με δικαστικό έγγραφο που επιδίδεται από δικαστικό υπάλληλο (δικαστικό κλητήρα ή δικαστικό επιμελητή), λέγεται και **κλήτευση.** Η λ. ***κλήση*** έχει γενικότερο χαρακτήρα, ενώ η λ. ***κλήτευση*** αποτελεί περισσότερο τεχνικό δικανικό όρο.

προσκλητήριο (το) 11856] {προσκλητηρί-ου | -ων} **1.** το έντυπο τής πρόσκλησης, που αναφέρει τον τόπο και τον χρόνο τής εκδήλωσης - στην οποία προσκαλείται κανείς: ***τα ~ τού γάμου*** ΣΥΝ. **πρόσκληση 2.** ΣΤΡΑΤ. (α) η συγκέντρωση σε παράταξη των στρατιωτών μιας μονάδας και ο έλεγχος τής παρουσίας τους με ανάγνωση ονομαστικού καταλόγου: ***ποιος έλειπε από το*** (β) το σάλπισμα που καλεί τους στρατιώτες σε παράταξη 3. (μτφ.) (α) η επιβεβλημένη παρουσία των μελών ενός συνόλου σε κοινή εκδήλωση ή προσπάθεια, κυρ. στο πλαίσιο προγράμματος κοινής δράσης: ~ ***αγώνα και δράσης! || δεν Γλείψε από κανένα - τής παράταξης*** (β) ο έλεγχος τής παρουσίας κάποιου σε έναν χώρο: ***κάθε πρωί έχουμε ~ από τον ίδιο*** τον ***διευθυντή-*** ΦΡ. *προσκλητήριο νεκρών* η ανάγνωση καταλόγου με ονόματα νεκρών, κυρ. πεσόντων σε πόλεμο, στο πλαίσιο τιμητικής εκδήλωσης, **προσκόλληση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (κυριολ.) η έμμονη αφοσίωση, η αμετακίνητη προσήλωση σε (κάποιον/κάτι): ~ ***στην τήρηση τού καθήκοντος / στις αξίες / στις αρχές του*** **2.** η εμμονή κάποιου να μην απομακρύνεται από την επιρροή, τη φροντίδα ή τη συντροφιά άλλου: ***η ~ στη μητέρα δεν είναι φυσιολογική για έναν έφηβο*** 3. (η γεν. *τής προσκολλήσεως* ως χαρακτηρισμός) αυτός που προσκολλάται φορτικά σε ξένες παρέες ή εκδηλώσεις που διοργανώνονται από τρίτους: ***είναι τύπος τής ~.*** **προσκολλώμαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {προσκολλάσαι... | προσκολλή- θηκα, -μένος} **1.** κολλώ πάνω (σε κάτι), προσαρμόζομαι μένοντας σταθερός πάνω σε αυτό: ***τα μύδια προσκο?Λώνται πάνω σε βράχια*** ΣΥΝ. **κολλώ** 2. (μτφ.) (α) μένω σταθερά και αποκλειστικά προσηλωμένος σε ένα πρόσωπο, επιδιώκοντας τη διαρκή συναναστροφή, επαφή μαζί του κατά τρόπο έντονο ή ενοχλητικό: ***μετά τον θάνατο τού συζύγου της προσκολλήθηκε στα παιδιά της και δεν τα αφήνει να ζήσουν τη ζωή τους*** (β) είμαι ολοκληρωτικά αφοσιωμένος σε (κάποιον/κάτι): ***είναι προσκολλημένος στην εργασία του i στο καθήκον ι στις αρχές του / στην κομματική ηγεσία.*** ^ ΣΧΟΛΙΟ **λ. *αποθετικός.*** **προσκομιδή** (η) (επίσ.-σπάν.) **1.** η προσφορά **2.** (συνεκδ.) ό.τι προσκομίζεται κυρ. ως προσφορά · **3.** ΕΚΚΛΠΣ. (α) η μεταφορά των Τιμίων Δώρων από την Πρόθεση στην Αγία Τράπεζα (β) η ακολουθία κατά την οποία γίνεται η προετοιμασία των Τιμίων Δώρων ΣΥΝ. **πρόθεση.** ΙΧΟΛΙΟ **λ. *κομίζω.*** ϊϋ ι ΥΜ. **μτγν. < αρχ. *προσκομίζω*\. προσκομίζω** ρ. μετβ. [αρχ.ί {προσκόμισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος}

(επίσ.) φέρνω ή παραδίδω (κάτι) (σε υπηρεσία): ***οι υποψήφιοι για την προκηρυχθείσα θέση πρέπει να προσκομίσουν τα δικαιολογητικά τους || πρέπει να προσκομίσεις και τη ληξιαρχική πράξη γάμου*** 2. παρουσιάζω: δεν ***είχε επαρκείς αποδείξεις να προσκομίσει στον έλεγχο τής εφορίας*** ΣΥΝ. **παρουσιάζω, εμφανίζω** · **3.** ΕΚΚΛΙΣ. (για ιερέα) διενεργώ την προσκομιδή των Τιμίων Δώρων, **προσκόμιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1.** η παράδοση ή παρουσίαση εγγράφου σε αρμόδια υπηρεσία: ***χωρίς την ~ των απαραίτητων δικαϊο?»ογητικών. δεν μπορείς να εγγραφείς στη σχολή*** 2. ϋκΚΛΗΣ. η προσκομιδή των Τιμίων Δώρων. ΣΧΟΛΙΟ **λ. *κομίζω.*** **πρόσκομμα** (το) {προσκόμμ-ατος [-ατα. -άτων} οτιδήποτε λειτουργεί ανασταλτικά, εμποδίζοντας προσπάθεια, διαδικασία: ***με διαρκείς εν στάσεις η αντιπολίτευση παρεμβάλλει συνεχώς προσκόμματα στην πορεία τού κυβερνητικού έργου*** συν. εμπόδιο, κώλυμα. σχόλιό λ. ***παρώνυμο.*** [ετυμ. μτγν. < αρχ. ***προσκόπτω].*** **προσκοπικός,** -ή, -ό **[1896} 1.** αυτός που σχετίζεται με τον πρόσκοπο ή τον προσκοπισμό: ~ ***στολή / τραγούδι / οργάνωση / ιδεώδες / έμβλημα*** 2. ***προσκοπικά*** (τα) τα ρούχα, η στολή τού προσκόπου: ***φορώ τα*** **προσκοπισμός** (ο) διεθνής κίνηση και οργάνωση, που θέτει ως σκοπό την ηθική και σωματική αγωγή παιδιών και εφήβων κατά τα πρότυπα ευγενούς και ανιδιοτελούς συμπεριφοράς με ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων, κυρ. σχετικο)ν με τη ζωή σε κατασκήνωση, στη φύση και την προσφορά υπηρεσίας στο κοινωνικό σύνολο, **πρόσκοπος** (ο) {προσκόπ-ου | -ων, **-ους},προσκοπίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} παιδί ή έφηβος που έχει ενταχθεί στον προκοπισμό (πβ. λ. λυκόπουλο). – (υποκ.) **προσκοπάκι** (το) κ. **προσκοπάκος** (ο).

[ετυμ. αρχ. επιθ., αρχική σημ. «προβλεπτικός, διορατικός». < ***προ- + σκοπός.*** Ήδη αρχ. είναι η σημ. «σκοπός, φρουρός - μέλος τής εμπροσθοφυλακής». Στη σύγχρονη σημ. η λ. αποδίδει το αγγλ. scout, αρχική σημ. *<ανιχνευτής»|. **προσκόπτω** ρ. αμετβ. {προσέκοψα} (λόγ.) (+σε) **1.** σκοντάφτω (πάνω σε κάτι) 2. (κυρ. μτφ.) προσκρούω (σε εμπόδιο που αναστέλλει την πορεία ή την προσπάθειά μου): ***οι προσπάθειες ειρήνευσης προσκόπτουν στην ανυποχώρητη στάση και των δύο κυβερνήσεων || η εξυγίανση τον Δημοσίου προσκόπτει στο καθεστώς αλόγιστων,; ρουσφετολογιών προσλήψεων*** συν. προσκρούω, (καθημ.) κολλώ.

Ιετυμ. αρχ. < ***προσ-*** + ***κόπτω*** (βλ. κ. ***κόβω)***|. **πρόσκρουση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ούσεως | -ούσεις. -ούσεων} (λόγ.) 1. η σύγκρουση (κινούμενου σώματος) με κάτι: ***η - τού*** πλοίου ***σε ύφαλο*** συν. (καθημ.) χτύπημα **2.** (μτφ.) η αντίθεση σε δεδομένο, που έχει ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση (ενέργειας, προσπάθειας κ.λπ.): ***η ~ τού μεταρρυθμιστικού έργου σε παγιωμένες αντιλήψεις.*** **προσκρουστήρας** (ο) **1.** κάθε εξάρτημα οχήματος, που εξέχει και εμποδίζει την περαιτέρω κίνηση αντικειμένου, με το οποίο προσκρούει, σταματώντας το: ~ ***σιδηροδρομικού οχήματος*** (για να σταματά τα βαγόνια) 2. σίδερο που σταματά την κίνηση των θυροφύλ- λων, για να μη χτυπούν στους τοίχους.

[εγυμ. < ***προσκρούω*** (πβ. αόρ. ***προσέ-κρουσ-α)*** + παραγ. επίθημα ***-τή- ρας,*** πβ. ***σιγασ-τήρας. εκχιονισ-τήρας].*** **προσκρούω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.Ι {προσέκρουσα} (+σε) 1. (λόγ.) συγκρούομαι με (κάτι) καθώς κινούμαι, πέφτω πάνω σε (κάτι): ***το πλοίο προσέκρουσε σε ύφαλο {{ ~ σε φυσικό εμπόδιο || αυτοκίνητο προσέκρουσε στον τοίχο*** ΣΥΝ. πέφτω, χτυπώ· (μτφ.) **2.** εμποδίζομαι (από κάτι). έρχομαι σε αντίθεση (με κάτι) κατά τη διάρκεια προσπάθειας: ***η εφαρμογή των νέων μεθόδων προσκρούει στην έλ/.εΐψη ειδικευμένου προσωπικού*** || ο ***εκσυγχρονισμός προσκρούει στην αντίδραση ποικίλων συμφερόντων*** 3. έρχομαι σε αντίθεση (με κάτι), το παραβιάζω: ***οι ενέργειές του προσκρούουν στους εσωκομματικούς κανόνες*** συν. αντιβαίνω, αντίκειμαι. **πρόσκτηση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων! η απόκτηση επιπλέον πραγμάτων, η αύξηση όσων ήδη κατέχει κανείς, **προσκτώμαι** ρ. μετβ. αποθ. Ιαρχ-J {προσκτάται... | προσκτήθηκα κ. (λόγ.) προσεκτήθην. -ης. -η... (μτχ. προσκτηθείς. -είσα, -έν)} αποκτώ ή κερδίζω (κάτι) επιπλέον: ~ ***αγαθά / χρήματα.***

Ιετυμ. < αρχ. ***προσκτώμαι (-άο-)*** «κερδίζω, αποκτώ επιπλέον» < ***προσ- + κτώμαι,*** πβ. κ. ***κτήσις - κτώμαι |.*** **προσκύνημα** (το) [μτγν.[{προσκυνήμ-ατος {-ατα, -άτων} **1.** (καθημ.) το να προσκυνά κανείς (κάτι/κάποιον): ευλα/ɜ***ικό / βαθύ*** ~ || ***το ~ μπροστά στις εικόνες τής εκκ?.ησίας*** συν. προσκύνηση· ΦΡ. ***λαϊκό προσκύνημα*** η τιμητική και κυρ. εν πομπή προσκύνηση τής σορού επιφανούς νεκρού ή ιερού αντικειμένου (εικόνας, λειψάνου κ.λπ.): ***η συ- ρός τής μεγάλης καλλιτέχνιδος θα*** εκτεθεί σε ~ ***στο παρεκκλήσι τής Μητρόπο?^ης*** 2. το ταξίδι πιστού σε ιερό τόπο λατρείας· (κατ' επέκτ.) το ταξίδι κάποιου σε τόπο, στον οποίο αποδίδει μεγάλη σημασία: ***πήγα για ~ στα Ιεροσό'λυμα / στη Μέκκα [[τόπος προσκυνήματος || ~ στο Άουσβιτς / στο Παρίσι των φοιτητικών του χρόνων*** 3. ο ιερός τόπος στον οποίο μεταβαίνουν οι πιστοί κατά παράδοση για απόδοση θρησκευτικής τιμής και γενικότ. κάθε τόπος, η μετάβαση στον οποίο αποτελεί για έναν άνθρωπο χρέος τιμής, σεβασμού και αξίας **4.** (ει- δικότ.) ο ναός. το ιερό: γο ***ιερό - τής μονής*** · 5. (μτφ.) η αποδοχή τής υποτέλειας σε κάποιον, η έμπρακτη παραδοχή τής κυριαρχίας του και τού ηγετικού του ρόλου: <5εν ***ταιριάζει στους γενναίους το - στον τύραννο*** {{ γο ~ ***των καλλιτεχνών στην εμπορικότητα και στις δημόσιες σχέσεις*** συν. υποταγή. – (υποκ.) **προσκυνηματάκι** (το), **προσκυνηματικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το προσκύνημα: ~ ***τουρισμός*** (λ.χ. στο Άγιον Όρος).

|ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού αγγλ. pilgrimage σε φρ. όπως pilgrimage turism|. **προσκυνημένος,** -η. -ο (μειωτ.) αυτός που έχει αποδεχθεί την υπο- τέλειά του, που έχει υποταχθεί αναγνωρίζοντας κάποιον ως κυρίαρχό του συν. υποταγμένος λντ. απροσκύνητος. **προσκύνηση** (η) Ιαρχ.] j- ης κ. -ήσεως j χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1. το γονά- τισμα ή η υπόκλιση (κάποιου) μπροστά σε εικόνα, λείψανο αγίου, σεβαστό πρόσο>πο κ.λπ. ή και υ ασπασμός του: ***η ~ τού Επιταφίου*** || ***η - των Μάγων*** (στον νεογέννητο Ιησού) συν. προσκύνημα **2.** (μτφ.) η έμπρακτη απόδοση τιμής (σε κάποιον/κάτι) 3. (κακόσ.) η αποδοχή υποτέλειας (σε κάποιον/κάτι): ***η ~ τού χρήματος*** συν. προσκύνημα, **προσκυνητάρι** (το) {προσκυνηταρ-ιού | -ιών} 1. βιβλίο με περιγραφές τόπων προσκυνήματος 2. (στους ορθόδοξους ναούς) εκκλησιαστικό έπιπλο σαν αναλόγιο κοντά στην είσοδο ή μπροστά στο τέμπλο. πάνω στο οποίο εκτίθεται προς προσκύνηση το Ευαγγέλιο ή η εικόνα τού αγίου που γιορτάζει ή στον οποίο είναι αφιερωμένος ο

ναός 3. (στους ρωμαιοκαθολικούς ναούς) έδρανο με ειδικό υποστήριγμα για τα γόνατα και τα χέρια, στο οποίο γονατίζουν οι πιστοί την ώρα τής προσευχής 4. ο τόπος στον οποίο προσέρχεται κανείς, για να προσκυνήσει και να προσευχηθεί συν. προσκυνητήριο 5. μικρό κτίσμα. συχνά σε σχήμα ναού στο πλάι τού δρόμου, μέσα στο οποίο τοποθετείται εικόνα αγίου ΣΥΝ. εικονοστάσι.

Γετυμ. **< μεσν. *προσκυνητάριον*** < μτγν. ***προσκυνητής*** + παραγ. επίθημα ***-άριον*** « λατ. **-arium)]. προσκυνητήριο** (το) Ιμτγν.Ι {προσκυνητηρί-ου | **-ων**} **(λόγ.)** ο τόκος προσκυνήσεως. προσευχής, **προσκυνητής** (ο) [μτγν.Ι, **προσκυνήτρια** (η) [1894] {προσκυνη- τρίων] 1.0 **πιστός που μεταβαίνει σε ιερό, λατρευτικό τόπο για προσκύνημα: ~ *στα Ιεροσόλυμα / στυ Αγιον Όρος*** 2. **(συνεκδ.)** αυτός που λατρεύει κάτι. που αποδίδει σε αυτό λατρευτική αξία: **~ *τού ήλιου / τής ομορφιάς*** συν. **λάτρης. Ηπίσης (λαϊκ.) προσκανήτρα** (η), **προσκυνοχαρτι** (το) Ιχωρ. γεν.] ιστ. **(επί Τουρκοκρατίας) η επίσημη βεβαίωση που δινόταν σε όποιον δήλωνε υποτέλεια στον κυρίαρχο, προσκυνώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. [προσκυν-είς κ. -άς... | προσκύνησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος! ♦ (μετβ·) 1. (σε ιερούς τόπους, μπροστά σε ιερά σύμβολα, εικόνες κ.λπ.) γονατίζω ή σκύβω ή και ασπάζομαι σε ένδειξη ευλάβειας και σεβασμού: ~ *τον Επιτάφιο / την εικόνα τού αγίου || προσκύνησε τη χάρη Του* 2. υποκλίνομαι (μπροστά σε κάποιον) σε ένδειξη σεβασμού προς το πρόσωπο ή την ιδιότητά του: ~ *τον βασιλιά ι* τον σουλτάνο 3. (εκφραστ.) χαιρετώ με σεβασμό, αποδίδω τιμές (σε κάποιον/κάτι): aro *πρόσωπό της προσκυνούμε την ανώνυμη μάννα || ~ τη σημαία* 4. (μτφ.) υποτάσσομαι (σε κάποιον/κάτι): *η αδούλωτη ψυχή του δεν προσκύνησε ποτέ κανέναν κατακτητή***

(αμετβ.) 5. παραδέχομαι (κάποιον ή κάτι) ως κυρίαρχο, δηλο')νω υποτέλεια: *«το Σούλι κι αν προσκύνησε κι αν τούρκεψεν η Κιάφα»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. υποτάσσομαι, (μτφ.) σκύβω το κεφάλι 6. κάνω προσκύνημα·, *πήγε στο* Αγιον Όρος, να προσκυνήσει 7. (λαϊκ.) (ως χαιρετισμός που δηλώνει σεβασμό): *αφέντη μου! 8.* (μτφ.) γέρνει το κεφάλι μου από τη νύστα 9. (η μτχ. ***προσκυνημένος, -η, -ο***) βλ.λ. [ΕΤΥΜ. **< αρχ. *προσκυνώ (-έω)***, αρχική σημ. «χαιρετο') δηλώνοντας υποταγή με φίλημα (στα χέρια ή στα πόδια)». **< *προσ-* + *κυνώ*** «φιλώ». Όσον αφορά στο ρ. ***κυνώ (-έω)***, αρχαϊκός φαίνεται ο αόρ. ***έκυσ(σ)α*** και πιθ. η άποψη ότι προέρχεται από έρρινο ενεστ. ****κυ-ν-*** εσ-μι.Το θ. *κυ- ανάγεται σε I.E. *ku(sj- «φιλί», πβ. χεττ. kuwai-zi «φιλώ», αρχ. γερμ. kus «φιλί» (> γερμ. Κιιβ), αγγλ. kiss. πιθ. κ. σανσκρ. cusati «ρουφώ»|.

προσκυρώνω ρ. μετβ. {προσκύρω-σα. -θηκα, -μένος} 1. βεβαιώνω, επικυρώνω 2. νομ. (για αρμόδια αρχή) αποδίδω σε (κάποιον) την κυριότητα πράγματος που ανήκε σε άλλον.

[ετυμ. **< μτγν. *προσκυρώ (-όω)*** < ***προσ-*** + ***κυρώ*** < ***κύρος***|. **προσκύρωση** (η) [μτγν.! {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} NOM. 1. **η αναγκαστική απόδοση με πράξη τής αρμόδιας αρχής σε κάποιον τής κυριότητας πράγματος που ανήκε σε άλλον** 2. **(σε περιπτώσεις αναγκαστικής απαλλοτρίωσης) η προσάρτηση μη οικοδομήσιμου οικοπέδου σε γειτονικό ακίνητο, προσκυρωτικός, -ή. -ό Ιμεσν.Ι αυτός που σχετίζεται με την προσκύρωση: ~ *πράξη*. προσλαλιά** (η) [μτγν.] σύντομη προσφώνηση, ο σύντομος λόγος που απευθύνεται σε κάποιον ως χαιρετισμός, **προσλαμβάνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {προσ-έλαβα, -λήφθηκα (λόγ. προσε- λήφθην, -ης, -η..., μτχ. προσληφθείς, -είσα. -έν)} 1. εντάσσω (κάποιον) στο προσωπικό μου, αναθέτω επί πληρωμή (σε κάποιον) την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου: προσέλαβε ***μια γυναίκα***, για ***να προσέχει τα παιδιά || ~ έκτακτο προσωπικό || η εταιρεία θα προσλάβει δέκα δακτυλογράφους*** 2. λαμβάνω (νέα μορφή) ή αποκτώ (πρόσθετες ιδιότητες): ***η υπόθεση προσλαμβάνει πλέον διαστάσεις σκανδάλου || η εκδήλωση προσέλαβε χαρακτήρα φιέστας*** · 3. ψυχολ. ***προσλσμβά- νονσες (παραστάσεις)*** παραστάσεις καταγεγραμμένες στη συνείδηση κάποιου, βάσει των οποίων γίνεται η περαιτέρω πρόσληψη ανάλογων παραστάσεων: (κυρ. ως ουσ.) ***δεν έχει τις σχετικές*** ~ 4. αντιλαμβάνομαι (κάτι) με ορισμένο τρόπο: ***«τη φράση αυτή μπορεί να την προσλάβει κανείς ως μια άτυχη και αστόχαστη ρητορική κίνηση»***(εφημ.) 5. (λόγ.) δέχομαι ή αποδέχομαι κάποιον/κάτι (ως ένδειξη αγάπης ή φιλανθρωπίας): (κυρ. για τον θεό) ο ***Θεός προσέλαβε τον άνθρωπο από αγάπη*** συν. εκλαμβάνω. σχολιο λ. ***λαμβάνω.*** **πρόσληψη** (η; {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις, -ήψεων} 1. η ένταξη κάποιου στο προσωπικό εταιρείας, οργανισμού· η επί πληρωμή απασχόλησή του για την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου: ***θα παγώσουν τις ~ λόγω των ελλειμμάτων || παράνομη / αξιοκρατική - || προσλήψεις αεροσυνοδών / υπαλλήλων*** · 2. ψυχολ. **η διαδικασία αποκτήσεως και εγγραφής νέων παραστάσεων στη συνείδηση κάποιου με βάση κυρ. τις ήδη υπάρχουσες σε αυτόν: *η χρήνη εποπτικών μέσων βοηθεί στην ~ νέων γνώσεων*** 3. **(στη θεωρία τής λογοτεχνίας, στη γλωσσολογία, στην επικοινωνία κ.α.) η διαδικασία και το αποτέλεσμα τής κατανόησης τού περιεχομένου ενός κειμένου από τον αναγνώστη / ακροατή** αντ. **παραγωγή** συν. **ερμηνεία** · 4. **(λόγ.) η λήψη: *η - τροφής από τον ανθρώπινο οργανισμό.***

[ΕΓΥΜ. < αρ^. *πρόσληψις < προσλαμβάνω* (πβ. κ. *λήψις - λαμβάνω)].* προσλιμενίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {προσλιμενίσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} (για πλοίο) φθάνω σε λιμάνι και ρίχνω άγκυρα συν. προσορμίζομαι. ιχολιο λ. *αποθετικός*.

[ητυμ. μτγν. < *προσ-* + *λιμενίζομαι* < *λιμήν*. *-ένος*]. προσμαρτυρώ ρ. μετβ. |αρχ.| {προσμαρτυρείς... | προσμαρτύρ-ησα. - ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} (σπάν.) 1. καταθέτω επιπλέον (μαρτυρία) 2. βεβαιώνω (κάτι) με επιπλέον μαρτυρία ΣΥΝ. επιβεβαιώνω, επιμαρτυρώ 3. προβαίνω στην επίσημη επικύρωση (πράγματος). — προσμαρ-

τυρία (η) [μτγν.].

προσμειδιώ ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {προσμειδιάς... | προσμειδίασα} (λόγ.-σπάν.) 1. χαμογελώ (σε κάποιον), εκφράζοντας τη συμπάθειά μου προς αυτόν: *η κόρη στη γλυπτή παράσταση φαίνεται να προσμειδιά 2.* **(μτφ.) επιδοκιμάζω, πρόσμειξη** (η) {-ης κ. -είξεως | -είξεις. -είξεων} 1. η συνθετική ένωση · ανάμειξη επιμέρους στοιχείων ή ουσιών: **- ορυκτού** *με ξένη ύλη 2.* **(συνεκδ.) η πρόσθετη ουσία που έχει αναμιχθεί σε ένα μη καθαρό (ανομοιογενές) χημικώς σώμα. κυρ. ορυκτό ή μετάλλευμα:** *αφαιρού- νται με ειδική επεξεργασία οι ξένες* **~. — προσμειγνύω** ρ. Ιμτγν.]. [f.tym. **< αρχ.** *πρόσμειξις < προσμείγνυμι < προσ-* **+** *μ(ε)ίγνυμι.* **πβ. κ.** *μεῖξις - μ(ε)ίγνυμι*\. **προσμένω** ρ. μετβ. |αρχ.| {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **(εκφραστ.) περιμένω (επιθυμητό γεγονός, αγαπητό πρόσωπο):** *προσμένει την ώρα που Οα σφίξει τον γυιο της στην αγκα?αά της* συν. **προσδοκώ. ^** σχολιο **λ.** *μένω. περιμένω.* **προσμετρώ** ρ. μετβ. [αρχ.} {προσμετρ-άς κ. -είς... | προσμέτρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} **υπολογίζω επιπροσθέτως:** *στα συντάξιμα χρόνια προσμετρούνται και τα χρόνια τής στρατιωτικής θητείας* **Η** *στα κέρδη θα προσμετρηθούν και οι τόκοι των καταθέσεων* ΣΥΝ. **συνυπολογίζω. συναριθμώ, προσυπολογίζω** · φρ.***προσμετρώ το*** *ζην* **βλ. λ.** *ζην.* **— προσμέτρηση** (η) [1895J. **πρόσμιξη** (η) ► **πρόσμειξη**

προσμονή (η) Ιχωρ. πληθ.} (εκφραστ.) η αναμονή (επιθυμητής εξέλιξης ή αγαπητού προσώπου): *η - τής νίκης / /λύτρωσης.* ** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *μένω.*

[F.TYM. **<** *προσμένω,* **πβ. κ.** *μονή - μένω*\. **προσνήωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η επάνοδος αεροπλάνου ή ελικοπτέρου τού Πολεμικού Ναυτικού στην ειδική πίστα αεροπλανοφόρου ή ελικοπτεροφόρου αντ. **απονήωση (πβ. λ.** *προσγείωση).*

[ΗΤΥΜ. **<** *προσ-* **+** *-νήωση* **< αρχ. vaus,** *νεώς / νηός,* **κατά το** *προσγεί- ωση*\. **προσόδιον** (το) {προσοδί-ου | -ων| (στην αρχαιότητα) άσμα που ψαλλόταν κατά την άφιξη τής πομπής στον τόπο λατρείας τού τιμώμενου θεού με συνοδία αυλού και ρυθμική κίνηση.

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *προσόδιον,* **ουδ. τού επιθ.** *προσόδιος* **(που όμως μαρτυ- ρείται ως μτγν.) <** *προσ-* **+** *-όδιος* < *ὁδός].* **πρόσοδος** (η) **[αρχ.Ι {πρυσόδ-ου | -ων. -ους] 1. το έσοδο που εξασφαλίζει κανείς από την εκμετάλλευση τής κινητής ή ακίνητης περιουσίας του:** *έχει πολλές - από τα κτήματα και τα διαμερίσματά του* ΣΥΝ. **πόρος, "έσοδο 2. (κατ* επέκτ.) το εισόδημα κάποιου είτε από εργασία είτε από την εκμετάλλευση περιουσιακών του στοιχείων: οι** *δημόσιες* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *οδός.* **προσοδοφόρος, -ος/-α. -ο 11833] αυτός που αποφέρει κέρδη, που εξασφαλίζει προσόδους: ~** *απασχόληση / εργασία / κτήμα* ΣΥΝ. **επικερδής. λυσιτελής. —προσοδοφόρα** επίρρ.

[ΕΤΥ.Μ. **<** *πρόσοδος* **+** *-φόρος* < *φέρω*|. **προσοικειώνω** ρ. μετβ. {προσικειώσα, -ώνομαι (λόγ. -ούμαι). -ώθη- κα. -ωμένος} εξοικειώνω (κάποιον) με (κάτι), ώστε να του είναι οικείο: *προσοικειούμαι προς τη νέα κατάσταση.* **— προσοικείωση** (η) Ιμτγν.].

[ΕΙΥΜ. **< μτγν.** *προσοικειώ* < *προσ-* **+** *οικείο') (-όω)* < *οικείος*]. **προσολωμικός, -ή. -ό 1. (κάθε Επτανήσιος ποιητής) που έζησε και δημιούργησε πριν από τον Δ. Σολωμό. από τα μέσα τού]8ου ώς τις αρχές τού 19ου αι., κατά την πρώιμη περίοδο τής Επτανησιακής Σχολής (λ.χ. ο Ι. Ξανθόπουλος. ο Α. Μαρτελάος, ο Α. Σιγούρος κ.άΛ 2. αυτός που σχετίζεται με τους ποιητές τής παραπάνω περιόδου:** *~ ποίηση / επιδράσεις.*

προσομοιάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμτγν.Ι {προσομοίασα} ♦ **1. (αμετβ.) είμαι όμοιος (με κάποιον/κάτι), εμφανίζω κοινά γνωρίσματα: γο** *ύφος του δεν προσομοιάζει σε κανέναν γνωστό καλλιτέχνη* ΣΥΝ. **παραλ- λάσσω ♦ 2. (μετβ.) μοιάζω με (κάποιον/κάτι):** *προσομοιάζει τού πατέρα* **του.**

προσόμοιο (το) {προσομοί-ου | -ων} ΕΚΚΛΗΣ. **καθένα από τα τροπάρια που εμφανίζουν μεγάλη ομοιότητα μεταξύ τους ως προς τον ρυθμό και το μέλος και ψάλλονται στη μελωδία και στο μέτρο τού τροπαρίου που προτάσσεται (το οποίο ονομάζεται** *αυτόμελο,* **βλ.λ.).** ΙΕΤΥΜ. **Ουδ. τού αρχ. επιθ.** *προσόμοιος* < *προσ-* **+** *όμοιος),* **προσομοίωση** (η) **11880] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η αναπαράσταση τής συμπεριφοράς ή των χαρακτηριστικών διεργασίας (λ.χ. βιολογικής, βιομηχανικής, οικονομικής) μέσω ενός μοντέλου, κυρ. υπολογιστή, τού οποίου οι παράμετροι και οι μεταβλητές αποτελούν είδωλα των αντίστοιχων μεγεθών τής διεργασίας που μελετάται. — προσομοιώνω** ρ. [μτγν.|.

[ΕΤΥΜ. **Απόδ. τού αγγλ.** simulation], **προσομοίωτής** (ο) μηχάνημα που **επιτυγχάνει την προσομοίωση περιβαλλοντικών και άλλων συνθηκών για πειραματικούς ή εκπαιδευτικούς σκοπούς:** *~ πτήσεως.*

[ΕΓΥΜ. **Απόδ. τού αγγλ.** simulator], **προσόν** (το) {προσύντ-ος | -α, -ων} **(λόγ.) 1. οτιδήποτε αποτελεί ξεχωριστή ικανότητα ή ιδιότητα (κάποιου), κάθε στοιχείο που ενισχύει την αξία του: ο ήπιος και** *σεμνός χαρακτήρας είναι σημαντικό* **~ | |** *το μεγάλο ~ αυτού τού διαμερίσματος είναι η εκπληκτική του θέα* **| | (σκωπτ.)** *επιδεικνύει τα* **~** *της* **(τα κάλλη της)** ΣΥΝ. **πλεονέκτημα, προτέρημα** ΑΝΤ. **μειονέκτημα, (καθημ.) ψεγάδι 2. (συνήθ. στον πληθ.) καθένα από τα απαιτούμενα (εφόδια) για την ανάθεση καθήκοντος σε κάποιον, για την πρόσληψή του:** *για την θέση αυτή απαιτούνται πολ- λά* **~ | |** *απαραίτητα - είναι η γνώση Αγγλικών και η προϋπηρεσία* **| |** *έχει τα τυπικά* **~ που** *απαιτούνται για τη θέση αυτή.*

[ετυμ.. Ουσιαστικοπ. ουδ. τής μτχ. ***προσών. -ούσα. -όν*** τού αρχ. ***πρό- σειμι*** «προτίθεμαι - είμαι παρών» < ***προσ- + είμί.*** Η σημ. «ικανότητα, αρετή» ήδη αρχ.]. **προσονομάζω** ρ. μετβ. [αρχ.] [προσονόμασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα)} δί- νο) σε (κάποιον) όνομα ή πρόσθετη ονομασία **ΣΥΝ.** επονομάζω, ονοματίζω. – **προσονομασία** (η) Ιμτγν.Ι. **προσοντούχος,** -ος. -ο (σπάν.) αυτός που διαθέτει τα τυπικά προσόντα. έχει τα εφόδια για κάτι: ***καθηγητής*** ~.

[ετυμ. < *προσόν, -όντος + -ούχος* < *έχω*\. **προσορμίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ.

[προσόρμισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος! ♦ 1. (μετβ.) οδηγώ (πλοίο) στο λιμάνι, για να αγκυροβολήσει συν. προσλιμενίζω, αράζω ♦ *2.* (αμετβ.) (για πλοίο) μπαίνω στο λιμάνι, αγκυροβολώ. – **προσόρμιση** (η) [αρχ.].

[ετυμ. αρχ. < ***προσ- + ορμίζω*** < ***ορμος***\. **προσούτο** (το) {άκλ.} λεπτή φέτα από εκλεκτό χοιρομέρι.

[ετυμ. < ιταλ. prosciutto < παλαιότ. prosciutto < prc- (< λατ. prae-) + -sciutto < λατ. exsuctus, ρ. exsugere «αποχυμώνω, εκμυζώ» < ex- -f sugere «ρουφώ, θηλάζω»], **προσοφθάλμιος,** -α. -ο |1861] ανατ. αυτός που είναι κοντά στον οφθαλμό, αυτός που τίθεται πάνω ή μπροστά στον οφθαλμό: ~ ***φακός / σύστημα.***

προσοχή (η) [χωρ. πληθ.} **1.** η επίταση τής παρατηρητικότητας (κάποιου) ως προς κάτι, η κατάσταση εγρήγορσης όλων των πνευματικών δυνάμεων και αισθήσεων: ***εφιστώ την ~ κάποιου σε κάτι*** || ***αποσπώ / τραβώ /*** προσελκύω / ***αξίζω την ~ κάποιου*** [[δεν ***έδωσε καμία - στις υποδείξεις τους*** [| ***ζητώ την*** «- ***τού ακροατηρίου 2.*** ψυχολ. η σταθερή (χο)ρίς αποσπάσεις) επικέντρωση και προσήλωση τής συνείδησης σε νοητό ή αισθητό αντικείμενο **3.** η συστηματική φροντίδα: ***οι δίσκοι μουσικής θέλουν γιατί είναι ευαίσθητοι*** συν. επιμέλεια **4.** η εκ των προτέρων μέριμνα, επαγρύπνηση για επίφοβη, ανεπιθύμητη εξέλιξη: ***σ'αυτή τη στροφή χρειάζεται γιατί είναι επικίνδυνη*** συν. πρόνοια, προφύλαξη, επαγρύπνηση **5. προσοχή!** (α) (αντί τής προστ. ***πρόσεχε!)*** ως σύσταση σε κάποιον να προσέχει: ***~1 Ο εχθρός παραμονεύει! || ~ στη διατροφή σου!*** || (σε επιγραφές) ***Έργα στον δρόμο!*** (β) (αντί τής προστ. ***πρόσεχε*** / ***πρόσεξε)*** ως προειδοποίηση σε κάποιον για άμεσο κίνδυνο: ***~! Το δέντρο πέφτει!*** (γ) ΣΙ pat. ως παράγγελμα για στάση προσοχής ΑΝΙ-. ανάπαυση! ΦΡ. (α) *στάση προσοχής* ακίνητη θέση τού σώματος σε όρθια στάση με χέρια κάτω. παράλληλα προς το σώμα και πόδια κλεισμένα (β) *στέκομαι προσοχή* (i) στέκομαι όρθιος, ακίνητος, με τεντωμένο σώμα και κολλημένα χέρια και πόδια: στην' ***έπαρση τής σημαίας και στον εθνικό ύμνο όλοι στέκονται προσοχή*** (ii) εκδηλώνω σεβασμό ή υποταγή σε (κάποιον/κάτι): ***μπροστά στη*** /υναίκα ***του στέκεται προσοχή!*** ΣΥΝ. στέκομαι κλαρίνο, στέκομαι σούζα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έχω.***

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***προσέχω).*** **πρόσοψη** (η) {-ης κ. -όψεως j -όψεις, -όψεωνί **1.** η πρόσθια όψη οικοδομήματος: ***η ~ βλέπει στον κεντρικό δρόμο τής πόλης 2.*** (λαϊκ.-ει- ρων.) το πρόσωπο και γενικά η εμφάνιση (κάποιου): ***σιγά την ~!*** συν. μούτρα, φάτσα, μάπα.

[εί υμ. < αρχ. ***πρόσοψις< προσ- + όψις***|. **προσόψι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) μικρή πετσέτα για το σκυΰπισμα τού προσώπου. Κπίσης (λόγ.) **προσόψιο**

[μεσν.|.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***προσόψιον.*** ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. ***προσό- ψιος < πρόσοψις].***

προσπάθεια (η) {προσπαθειών} **1.** η καταβολή σωματικής ή πνευματικής δύναμης προς επίτευξη σκοπού: ***μεγάλη / συστηματική - συλλογική / συνεχής / συντονισμένη ~ [| οι - των σωστικών συνεργείων συνεχίζονται / στέφθηκαν από επιτυχία || κάνω / καταβάλλω ~ για κάτι || στηρίζω την ~ κάποιον || χρειάστηκαν προσπάθειες ετών για την ώοποίηση τού στόχου*** **2.** η απόπειρα, η δοκιμή για την επίτευξη στόχυυ: ***έκαναν δύο συνεχόμενες*** - να ***αποδράσουν*** || ***μία - παραπάνω δεν β?.άπτει! || αρκεί η ~! |[σήκωσε το βάρος στην τρίτη*** Ιετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «προσήλωση με πάθος σε κάτι, αφοσιωμέ- νη επιθυμία», ***< προσπαθής < προσ- + -παΟής < πάθος].*** **προσπαθώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {προσπαθείς... | προσπάθησα} ♦ **1.** (αμετβ.) καταβάλλω σωματικές, πνευματικές δυνάμεις προς την επίτευξη στόχου: ***- πάντα για το καλύτερο|| μάταια! άδικα προσπαθείς!*** (βλ. κ. λ. α/ωνίζομαι, ***παιδεύομαι, πολεμώ)*** ♦ **2.** (μετβ.) δοκιμάζω (να πετύχω κάτι), αποπειρώμαι: ***προσπάθησε τρεις φορές να τον δει.*** αλλά ***ήταν συνεχώς απασχολημένος]]*** - να ***καταρρίψω το παγκόσμιο ρεκόρ*** ΣΥΝ. δοκιμάζω.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***προσπαθώ (-έω),*** αρχική σημ. «ερωτεύομαι με πάθος».

προσ- + ***-παθώ*** *(<* ***πάθος).*** Η σημερινή σημ. μεσν.]. **προσπέκτους** (το) {άκλ.} **1.** φυλλάδιο στο οποίο περιγράφονται οι κυριότερες ιδιότητες, ο μηχανισμός και ο τρόπος λειτουργίας ενός προϊόντος 2. διαφημιστικό έντυπο που περιέχει χρήσιμες πληροφορίες για ένα προϊόν και προσφέρεται για την προσέλκυση πιθανών αγοραστών.

[F.TYM. < αγγλ. prospectus < λατ. prospectus «όψη, θέα» < prospicere «παρατηρώ (από πριν)»], **προσπελάζω** ρ. μετβ. {προσπέλασα} (λόγ.) πλησιάζω, έρχομαι κοντά σε (κάποιον/κάτι): ***οι δυσμενείς*** καιρικές ***συνθήκες δεν επιτρέπουν στα σωστικά συνεργεία να προσπελάσουν το σημείο τού ατυχήματος*** || (μτφ.) ***επιχειρεί να προσπελάσει ορισμένες σκοτεινές πτυχές τού έργου*** ΣΥΝ. προσεγγίζω.

|ητυμ. αρχ. < ***προσ- + πελάζω*** «πλησιάζω, προσεγγίζω» < ***πέλας*** «πλησίον» (βλ.λ.)[. **προσπέλαση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} το πλησίασμα, η προσέγγιση: ***η - ενός ορεινού οικισμού*** |} (μτφ.) ***η ~ τού νοήματος ενός ποιήματος.***

προσπελάσιμος, -η. -ο **1.** (τόπος ή πρόσωπο) τον οποίο μπορεί να πλησιάσει κανείς αμ. απροσπέλαστος 2. (μτφ.) ό,τι μπορεί κανείς να κατανοήσει: ***κείμενο ~.*** **προσπέραση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} (κυρ. για όχημα) η κίνηση με την οποία (κάποιος) Φθάνει (κάποιον/κάτι που προπορεύεται) και περνάει μπροστά του: ***οδηγούσε βιαστικά κάνοντας συνεχείς*** ~. Κπίσης **προσπέρασμα** (το), **προσπερνώ** ρ. μετβ. {προσπερνάς... | προσπέρασα} **1.** φθάνω (κάποιον/κάτι) στον δρόμο καθώς κινούμαι και τον ξεπερνώ προχωρώντας μπροστά: ***απαγορεύεται να προσπρράσεις από τα δεξιά κινούμενο όχημα*** || ***μας προσπέρασε με ιλιγγιώδη ταχύτητα*** *2.* (μτφ.) αποφεύγω να επιμείνω (σε κάτι), εντοπίζοντας την προσοχή μου σε ό.τι ακολουθεί: ***προσπέρασε το αγενές σχόλιο τού δημοσιογράφου*** [[~ ***τις*** σελίδες ***που δεν μ' ενδιαφέρουν*** **3.** αφήνω πίσω μου: ***σύμφωνα με τον χάρτη, πρέπει να έχουμε ήδη προσπεράσει*** το ***ξενοδοχείο.*** – **προσπέρασμα** (το).

[ετυμ. < ***προσ- + περνώ.*** απόδ. τού γαλλ. **surpasserj. προσπέφτω** ρ. αμετβ. [μεσν.] {πρόσπεσα} πέφτω ικετευτικά στα πόδια κάποιου.

προσπίπτω ρ. αμετβ. {προσέπεσα} (λόγ.) πέφτω πάνω σε κάτι καθώς κινούμαι: ***οι ακτίνες του ήλιου προσπίπτουν στην επιφάνεια τού νερού και διαθλώνται.***

[εγυμ. αρχ. < ***προσ- + πίπτω*** «πέφτω» (βλ. κ. ***πέφτω)].*** **προσποίηση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η συμπεριφορά αυτού που προσποιείται: ~ ***ενδιαφέροντος*** / ***ενθουσιασμού*** συν. υπόκριση 2. ο έντονα επιτηδευμένος και αφύσικος τρόπος συμπεριφοράς: τον ***ενοχλούσε η - στους τρόπους της*** συν. επιτήδευση αντ. φυσικότητα **3.** αθλ. η κίνηση παίκτη που στοχεύει στην παραπλάνη- ση τού αντιπάλου σχετικά με τις πραγματικές του προθέσεις: ~ ***και*** καλάθι/

προσποιητός, -ή. -ό [αρχ.Ι αυτός που δεν προκύπτει αυθόρμητα και ειλικρινά αλλά με προσποίηση: ~ ***ενδιαφέρον*** / ***άνεση*** / ***χαρά*** / ***χαμόγελο*** ΣΥΝ. ψεύτικος, υποκριτικός, επιτηδευμένος, φτειαχτός αντ. απροσποίητος, φυσικός. Επίσης **προσποιητικός** [αρχ.|. – **προσποιητά** / **-ώς** [αρ^.Ι επίρρ. **προσποιούμαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {προσποιείσαι... | προσποιή- θηκα} ♦ 1. (μετβ.) παρουσιάζω εικόνα τού εαυτού μου διαφορετική από την πραγματική, προβάλλω ψεύτικες προθέσεις και επιθυμίες αποκρύπτοντας τις πραγματικές: ~ ***τον θυμωμένο / τον πλούσιο / τον άρρωστο / τον θρήσκο*** / γο^ ***κα?ϋατέχνη*** (κάνω ότι είμαι θυμωμένος / πλούσιος / άρρωστος κ.λπ.) || - ***ότι ενδιαφέρομαι για τα προβλήματά τους*** || ~ ***άγνοια*** ♦ **2.** (αμετβ.) συμπεριφέρομαι με τρόπο ψεύτικο, εμφανίζομαι σκόπιμα διαφορετικός από ό,τι είμαι: δεν' ***ενδιαφέρεται στ' αλήθεια · προσποιείται!*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

*J*ετυμ. < αρχ. ***προσποιούμαι*** «οικειοποιούμαι, αποκτώ για τον εαυτό μου» (και ενεργ. ***προσποιώ*** «προσθέτω, προσκολλώ κάτι σε κάτι άλλο») < ***προσ- + ποιώ*** / ***-ούμαι.*** Μέσω τής σημ. «αποκτώ κάτι που δεν μου ανήκει (σαν να ήταν δικό μου)» το ρ. δήλωνε ήδη στην αρχαιότητα και την έννοια τής επιτήδευσης, τής υποκρισίας), **προσπορίζω** ρ. μετβ. {προσπόρισα} (λόγ.) **1.** προμηθεύω: ~ ***αγαθά*** / ***οφέλη*** σε ***κάποιον*** *2.* (μεσοπαθ. *προσπορίζομαι)* προμηθεύομαι. αποκτώ: ~ τα ***αναγκαία.*** – **προσπορισμός** (ο). σχολίο λ. ***μοίρα.***

[μϊύμ. αρχ. < ***προσ-*** + ***πορίζω*** < ***πόρος***|. **πρόσπτωση** (η) |αρχ.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΦΥΣ. **1.** η πρόσκρουση κινούμενου σώματος σε κάτι άλλο. κυρ. η πρόσκρουση ακτίνας φωτός, ηλεκτρονίων κ.λπ. σε μια επιφάνεια ή η κατεύθυνση αυτής τής πρόσκρουσης **2.** ***γωνία*** *προσπτώσεως* **(i)** η γωνία που σχηματίζει μια ακτίνα λ.χ. φωτός με την κάθετο σε μια επιφάνεια, στο σημείο όπου η ακτίνα προσκρούει στην επιφάνεια αυτή **(ii)** (στα αεροπλάνα) η γωνία που σχηματίζεται από τη χορδή μιας αεροτομής τή£ πτέρυγας ή τής ουράς και τον άξονα τής ατράκτου, **πρόσρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (αρχαιοπρ.) η προσαγόρευση. η προσφώνηση.

Ιείύμ. < αρχ. ***πρόσρησις*** < ***προσ-*** + ***ρήσις***\. **προσρόφηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} χημ. η διείσδυση ξένων μορίων ή ιόντων στην επιφάνεια στερεού, πορώδους ή κονιο- ποιημένου σώματος, με αποτέλεσμα τον σχηματισμό επίστρωσης στην επιφάνεια αυτή. – **προσροφώ** ρ. {-άς κ. -είς...}.

[ι-ϊύμ. < ***προσ-*** + ***-ρόφηση*** < αρχ. ***ροφώ*** (βλ. κ. ***ρουφά")),*** απόδ. τού αγγλ. **adsorption).**

προσσελήνωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η προσεδάφιση (διαστημικού οχήματος) στην επιφάνεια τής Σελήνης: ***ομαλή*** – **προσσεληνώνω** ρ.

[εγυμ. < ***προσ-*** + ***σελήνη*** + ***-ωση.*** κατά το ***προσγείωση].*** **προσσχηματισμός** (ο) [1891} γλωσσ. (α) (παλαιότ.) ο μορφολογικός μεταπλασμός ορισμένων τύπων των ονομάτων, που θεωρήθηκε ως εμ- φατική δήλωση, λ.χ. ονείρατα (αντί ***όνειρα***) (β) το στοιχείο που επαυξάνει επίρρημα ή αντωνυμία καθιστώντας τη δείχη περισσότερο έντονη, λ.χ. εδώ - εδωδά, ***τούτος τούτος εδώ.*** **προσταγή** (η) [μτγν.[**1.** η επιτακτική διαταγή: δίνω ~ || ***στις ~ σας!*** (στις διαταγές σας!) 2. (συνεκδ.) ό,τι προστάζει κανείς να γίνει συν. επιταγή, πρόσταγμα, κέλευσμα. **πρόσταγμα** (το) [αρχ.Ι {προστάγμ-ατος | -ατα, -άτων} ό,τι προστάζει κανείς να γίνει συν. προσταγή, κέλευσμα · **φρ. έχω το** *(γενικό) πρόσταγμα* **(i)** στρλτ. έχω τη γενική επίβλεψη (διοίκηση) στρατευμάτων σε τελετή, κυρ. παρέλαση **(ii)** (μτφ.) έχω το πάνω χέρι. είμαι αυτός που διοικεί και ελέγχει: αυτός ***έχει το γενικό πρόσταγμα εδώ μέσα!*** **προστάδιο** (το) Ιμτγν.] [προσταδί-ου } -ο>ν] το στάδιο που προηγείται τής ολοκλήρωσης (διαδικασίας, σχεδίου, ενέργειας κ.λπ.). **προστάζω** ρ. μετβ. [πρόσταξα κ. προσέταξα, προσταγμένος] διατάζω

κυρ. ως αρμόδιος ή ανώτερος με έντονο, επιτακτικό τρόπο: ***ο βασιλιάς τούς πρόσταζε να φύγουν.***

[ετυμ. < αρχ. ***προστάσσω*** < ***προσ-*** + ***τάσσω*** (βλ.λ.), πβ. κ. ***τάζω - τάσσω].***

προστακτική (η) γλωσσ. η έγκλιση τού ρήματος, με την οποία ο ομιλητής δηλώνει προσταγή, προτροπή ή παράκληση· η κατ' εξοχήν έγκλιση τής τροπικότητας (βλ.λ.): ***πήγαινε σπίτι αμέσως || δος μου, σε παρακαλώ, το μολύβι σου [[μίλα μας και μη μας αγαπάς || η - ενεστώτα τού «ντύνω» είναι "ντύνε» και η - αορίστου «ντύσε».***

προστακτικός, -ή. -ό [αρχ.Ι 1. αυτός που εκφράζει ή αποτελεί προσταγή: ***~ τόνος ι ύφος I χειρονομία*** ΙΥΝ. επιτακτικός **2.** ΓΛΩΣΣΙ. *προστακτική* (η) βλ. λ. **– προστακτικ-ά / -ώς** [.μτγν] επίρρ.

ΣΧΟΛΙΟ **Από τις πιο χαρακτηριστικές λειτουργίες τής ανθρώπινης επικοινωνίας είναι το να λεχθεί σε κάποιον να κάνει κάτι είτε ως εντολή (εργασίας, υπηρεσιακή κ.λπ.) είτε ως διαταγή (σε σχέση εξουσίας) είτε ως αίτημα (διευθέτηση, εξυπηρέτηση) είτε ως παράκληση (φιλική, ευγενική) είτε ως προτροπή (από ενδιαφέρον ή συμφέρον) κ.λπ. 'Ολες αυτές οι επικοινωνιακές ανάγκες εξυπηρετούνται γλωσσικά από ορισμένους τύπους τού ρήματος με ιδιαίτερα μορφολογικά (γραμματικά) χαρακτηριστικά, που αποτελούν τη λεγόμενη προστακτική έγκλιση τού ρήματος: *γράφ-ε - γράφ-ετε. γράψ-ε - γράψ-(ε)τε*, να ντύνεσαι - ντυν-εστε. *ντύσ-ου - ντυθ-είτε.*** Στην Ελληνική και σε πολλές άλλες γλώσσες η δήλωση των γλωσσικών λειτουργιών τής προστακτικής είναι **γραμματικοποιημένη**, εκφράζεται δηλ. με συγκεκριμένες καταλήξεις σε συνδυασμό με συγκεκριμένα θέματα (για να διακρίνεται η διαφορά ποιού ενεργείας): **γράφε *πάντοτε / κάθε μέρα / συχνά' γράψε αύρϊο / τώρα / μια φορά / μια και καλή.*** Επίσης, η τάση στη νεότερη Κλληνική είναι αντί των μονολεκτικών τύπων τής προστακτικής να χρησιμοποιούνται περιφραστικοί τύποι με τον δείκτη **να**: να *γράφεις (= γράφε) - να γράφετε (= γράφετε), να γράψεις (= γράψε)* - να *γράψετε (= γράψτε)* **κ.λπ. Για ορισμένους μάλιστα ομιλητές η χρήση των τύπων με το να θεωρείται πιο έντονη (εμφατική) δήλωση τής προστακτικής.Όταν η εντολή, το αίτημα, η παράκληση κ.λπ. απευθύνεται ή αναφέρεται όχι στον φυσικό αποδέκτη, τον ακροατή (δηλ. το β' πρόσωπο), αλλά σε τρίτο πρόσωπο ή στον ίδιο τον εαυτό τού ομιλητή, τότε η «προστακτική λειτουργία» παίρνει τον χαρακτήρα παραχώρησης, συναίνεσης, έμμεσης προτροπής κ.λπ. και δηλώνεται περιφραστικά είτε με τον δείκτη ας είτε με τον δείκτη να: *ας φεύγω νωρίς - ας φεύγει νωρίς, ας φύγω νωρίς - ας φύγει νωρίς, να εργάζομαι εδώ - να εργάζεται εδώ, να εργαστώ εδώ - να εργαστεί εδώ.***

Δύο τύποι προστακτικής χρειάζεται να σχολιασθούν ορθογραφικά: τύποι όπως τηλεφωνήσ(ε)τε (πβ. *γράψ(ε)τε)* και τύποι όπως ντυθείτε. Δεν είναι σωστό να γράψουμε τηλεφωνείστε αντί τηλεφωνήστε. αφού είναι φανερό ότι πρόκειται για συγκεκομμένο τύπο τού *τη/*εφωνήσετε - τηλεφωνήστε.* Ο τ. *ντυθείτε* γράφτηκε παλαι- ότερα με *-η-* (ντυθήτε), γιατί θεωρήθηκε ότι συνεχίζει τον τ. τής αρχαίας παθητικής προστακτικής (πβ. *?^ύ-θη-τι. λυ-θή-τω. λύ-θη-τε. λυ-θέ-ντων).* Στη νεότερη γραμματική, το *-είτε (ντυθ-είτε)* θεωρείται κατάληξη β' πληθυντικού προσώπου τής προστακτικής (πβ. *γράφ-ετε. αγαπ-άτε. θεωρ-είτε)* και γράφεται πλέον με *-ει-* (πβ. κ. υποτακτική *να ντυθ-είτε, να θεωρηθ-είτε).*

προστασία (η) {χωρ. γεν. πληθ.11. (α) η παρεχόμενη φροντίδα σε (κάποιον/κάτι), ώστε να προφυλάσσεται από υπαρκτούς ή διαφόρους πιθανούς κινδύνους: ~ *από το κρύο / τον ήλιο* jj *είχε πάντα δύο σωματοφύλακες μαζί του για ~ || θέτω κάποιον υπό την ~ μου || ~ τού περιβάλλοντος ι τού καταναλωτή I των μειονοτήτων \\ συστήματα προστασίας* (συστήματα ασφαλείας) **||** *έχω / θέτω κάποιον υπό την προστασία μου* ΣΥΝ. προφύλαξη (β) αυτό που παρέχει προστασία: *η καλύτερη ~ κατά τού έιτζ είναι η πρόληψη* **2.** (γενικά) η στάση που δηλώνει σεβασμό και διάθεση περιφρούρησης: **- των ανθρωπίνου δικαιωμάτων** ΣΥΝ. προάσπιση 3. η ενίσχυση επιφανείας με κυρ. μεταλλική επικάλυψη για την προφύλαξή της από φθοροποιούς παράγοντες (λ.χ. διάβρωση, τριβή κ.λπ.): *μεταλ/λική I μη μεταλλική* ~ **4.** (κακόσ.) (α) η ευθύνη για την ασφάλεια ιδιωτικής επιχείρησης (κυρ. καταστημάτων. νυχτερινών κέντρων κ.τ.ό.). που αναλαμβάνεται από ανθρώπους τού υποκόσμου (συνήθ. με εκβιαστικό εξαναγκασμό τού ιδιοκτήτη υπό την απειλή προκλήσεως φθορών, καταστροφών κ.λπ.) έναντι καθορισμένου οικονομικού ανταλλάγματος: ***απείλησαν τον ιδιοκτήτη τού μπαρ ότι αν δεν τους δίνει συγκεκριμένο ποσό κάθε μήνα για ~. θα του καταστρέψουν το μαγαζί || πουλάει ~ σε μεγάλα νυχτερινά κέντρα*** (β) η (συχνά διά τής βίας) ανάληψη τής ευθύνης για την ασφάλεια προσώπου (πόρνης, επαίτη κ.λπ.) από κάποιον ο οποίος εισπράττει από το πρόσωπο / τον «προστατευόμενο» ποσοστό ή αμοιβή ή που το εξωθεί ο ίδιος στην πορνεία ή την επαιτεία για οικονομικό όφελος.

[F.TYM. αρχ., αρχική σημ. «το να στέκεται κανείς μπροστά από κάτι». *προστάτης ($λ.λ.)}.* **προστατεκτομή** (η) ιατρ. η εγχειρητική (μερική ή ολική σε περιπτώσεις καρκίνου) αφαίρεση τού προστάτη (βλ.λ.).

[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. **prostatectomie].** **προστατευόμενος, -η (κ. -ένη), -ο 1.** (α) αυτός που είναι υπό την προστασία (κάποιου) (β) νομ. *προστατευόμενο μέλος* έμμεσα ασφαλισμένο μέλος τής οικογένειας εργαζομένου, το οποίο δικαιούται ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή/και σύνταξη **2.** (συνήθ. μειωτ.) αυτός που έχει την υποστήριξη κάποιου (συνήθ. ισχυρού) και διατηρεί κάποια προνόμια, ακόμα και χωρίς να τα δικαιούται: (κ. ως ουσ.) ***είναι ο ~ τού καθηγητή και κάνει ό,τι θέλει μέσα στην τάξη*** 3. (ειδικότ. στην οικολογία) είδος τής πανίδας ή τής χλωρίδας που προστατεύεται με διάφορα μέτρα από εξαφάνιση ή καταστροφή: *τα δελφίνια, οι θαλάσσιες χελώνες, οι αρκούδες κ.ά. ζώα είναι ~ είδη* || οι *εθνικοί δρυμοί έχουν ανακηρυχθεί - περιοχές.*

[f.tym. Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. *προστατεύω*, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. protege],

προστατευτικός, -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που παρέχει προστασία: **-** *πλέγμα / σύστημα / κάλυμμα ί επίστρωση / θωράκιση / τείχος* 2. ΒΟΤ. *προστατευτικός ιστός* ο ιστός που εξασφαλίζει τη φυσική προστασία τού φυτού από τις καιρικές μεταβολές 3. αυτός που εκφράζει την τάση (κάποιου) να προστατεύει: - *τόνος ι νφος\\ οι γονείς του είναι υπερβολικά προστατευτικοί* **4.** ΟΙΚΟΝ, αυτός που σχετίζεται με τον προστατευτισμό (βλ.λ.): ~ *πολιτική / παρέμβαση / δασμοί.* **— προστατευτικά** επίρρ. **προστατευτικοτητα** (η) 11898] {χωρ. πληθ.} η τάση (κάποιου) να παρέχει προστασία, η προστατευτική συμπεριφορά: *η υπερβολική - πον γονιών του* ron *εμπόδισε να αναπτύξει ανεξάρτητη προσωπικότητα.*

προστατευτισμός (ο) η εμπορική πολιτική πρακτική που επιδιώκει την προστασία τής εγχώριας παραγωγής από τον εξωτερικό ανταγωνισμό με την επιβολή περιορισμών ή δασμών στις εισαγωγές.

[F.TYM. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** protectionism], **προστατεύω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {προστάτευ-σα (κ. λαϊκ. προστάτεψα), -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} **1.** (α) φροντίζω (κάποιον/κάτι), ώστε να προφυλάσσεται από κίνδυνο ή από κάτι δυσάρεστο: *έτρεξαν κάτω απ' το υπόστεγο, για να προστατευθούν από τη βροχή || ~ τους αδικημένους* συν. **προφυλάσσω** (β) *προστατευόμενο μέλος (οικογένειας)* **βλ. λ.** ***προστατευόμενος*** 2. εξασφαλίζω την ισχύ και τον σεβασμό: ~ *την πολυφωνία στην ενημέρωση* συν, **προασπίζω, βοηθώ** 3. ενισχύω υλικά και ηθικά: *ένας* πλούσιος *επιχειρηματίας που προστατεύει τις τέχνες και τα γράμματα* **4.** (κακόσ.) έχω αναλάβει επί πληρωμή και συχνά εξαναγκαστικά την προστασία κάποιου (νυχτερινού κέντρου, πόρνης, επαίτη κ.ά.): ***«τα παιδιά επαιτούν όλη μέρα και παραδίδουν τις εισπράξεις σ'αυτούς που τα "προστατεύουν"»*** (εφημ.). **προστάτης** (ο) {προστατών}, **προστάτρια** (η) [μτγν.] {προστα- τριών} **1.** αυτός που προφυλάσσει (κάποιον/κάτι) από πιθανούς κινδύνους: ο στρατός είναι ο ~ *τής εθνικής ασφάλειας* **||** ο ~ *τής οικογένειας* (ο άνδρας -πατέρας ή γιους- που θεωρείται κατά τον νόμο ότι προστατεύει την οικογένειά του) **||** ο **-** *των συμφερόντων / τής υγείας κάποιου* **||** ο ~ *άγιος των ναυτικών είναι ο Άγιος Νικόλαος* **2.** αυτός που αναλαμβάνει την υποστήριξη, που υπερασπίζεται (κάποιον/κάτι): *γνωστός ~ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων / τής ανεξιθρησκίας / τού περιβά/.λοντος / τού νόμου /* των *αδυνάτων* 3. αυτός που παρέχει υποστήριξη, που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την πρόοδο, την επιτυχία (κάποιου): *αναγνώρισε το ταλέντο του και έγινε ο ~ του, χρηματοδοτώντας τις σπουδές του* **|]** ~ *των* τεκνών **4.** ιστ. (στην αρχαία Λθήνα) ο αντιπρόσωπος μετοίκου ή απελευθέρου ενώπιον τού δικαστηρίου **5.** (κακόσ.) (α) πρόσωπο που αναλαμβάνει (συχνά εξαναγκαστικά) την προστασία (πόρνης, επαίτη, νυχτερινού κέντρου κ.λπ.) έναντι ποσοστού ή αμοιβής (β) (ειδικότ.) υ προαγωγός πόρνης ςυν. (αρχικό) νταβατζής 6. *προστάτης* (ο) (α) ανατ. **[1876]** αδένας τού ανδρικού γεννητικού συστήματος σε σχήμα κάστανου, που περιβάλλει την ουρήθρα στη βάση τής κύστης και εκκρίνει ένα αλκαλικό υγρό, το οποίο συναποτελεί μέρος τού σπέρματος: ***εγχείρηση προστάτη I καρκίνος / υπερτροφία τού*** ~ (β) (συνεκδ.) η προστατίτιδα: ***έχω*** ~. Επίσης (λόγ.) **προστάτιδσ | αρχ.] {προστατίδων} κ. προστάτισ- σα** (η) **{προστατισσών}.**

ILTY.M. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που στέκεται μπροστά από κάτι ή κάποιον, αρχηγός, ηγέτης», < *προΐσταμαι*, όπου *-στάτης* < θ. στα- τού ρ. *ϊ-στα-μαι*. Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ., ενώ η σημ. πυυ αναφέ- ρεται στον ανδρικό γεννητικό αδένα, αποτελεί αντιδάν. από γαλλ. prostate].

προστατικός, -ή, -ύ |1894| 1. ανατ. αυτός που σχετίζεται με τον αδένα τού προστάτη: ~ *υγρό 2.* ιατρ. *προστατικός (ο)* άνδρας που έχει προσβληθεί από νόσο τού προστάτη, **προστατίτιδα** (η) **|** I876) {χωρ. γεν. πληθ.} ιατρ **φλεγμονή** τού αδένα τού προστάτη συν. **προστάτης.**

[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. prostatitej.

προστατοκήλη (η) ιατρ. κήλη τού προστάτη.

jETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. prostatocelej. **προστατόρροια** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική εκροή προστατικού βλεννώδους υγρού από την ουρήθρα.

[κτυμ. < *προστάτης* + *-ρροια* (με διπλασιασμό τού -ρ- εν συνθέσει) < *ρέω*, ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. prostatorrhoeaj. **προστέγασμα** (το) Ιμτγν.] {προστεγάσμ-ατος (-ατα, -άτων} το τμήμα τήΕ οροφής που προεξέχει προφυλάσσοντας από τα νερά τής βροχής, **πρόστεγό** (το) 11897j {προστέγ-ου | -ων} **1.** ναυτ. κατασκευή στο ανώτατο κατάστρωμα σκάφους και κοντά στην πλώρη· χρησιμοποιείται για τη φύλαξη εφοδίων, μηχανημάτων κ.λπ. ή για την προφύλαξη των ναυτικών από τη βροχή συν. (λαϊκ.) καμπούνι 2. εξωτερικό προσάρτημα κτηρίου, που σκεπάζει τον χώρο μπροστά στην είσοδο και γενικότ. κάθε προεξοχή τού κτηρίου, που προστατεύει από τη βροχή, τον ήλιο κ.λπ. συν. μαρκίζα.

| f.tym. < *προ-* + *-στεγο* < *στέγη*\. **προστέθηκα**

ρ. -* προσθέτω **προστεθειμένος,** -η, -ο »

προσθέτω

προστερνίδιο (το) {προστερνιδί-ου [-ων} **1.** (στην αρχαιότητα) τεχνητό στήθος που φορούσαν οι ηθοποιοί στον θώρακά τους, για να φαίνονται πιο επιβλητικοί, μεγαλόσωμοι 2. διακοσμητικό κυρ. κά

λυμμα ή άλλο στολίδι, που κρεμιέται στο στέρνο αλόγου 3. το λουρί που δένεται γύρω από το στήθος υποζυγίου, σταθεροποιώντας το σαμάρι ή τη σέλα.
Ιετυμ. **< αρχ. *προστερνίδιον*, υποκ. τού επιθ. *πρόστερνος* < *προ-* + *-στερνός* < *στέρνον*** (βλ.λ.)]. **πρόστηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} νομ. **η ανάθεση από ένα πρόσωπο (προστήσαντα) σε κάποιον άλλο (προστηθέντα) ορισμένης υπηρεσίας που αποβλέπει στη διεκπεραίωση των υποθέσεων και γενικότερα στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων τού πρώτου.** [ετυμ. **Νεόπλαστος όρ. που ανάγεται στο αρχ. *προΐστημι* «τοποθετώ μπροστά μου - ορίζω (κ-άποιον) αρχηγό ή εκπρόσωπό μου», με βάση το νέο αοριστικό θ. *στησ-}.* προστίθεμαι** ρ. -> προσθέτω **προστιθέμενος, -η, -ο** (λόγ.) **1. αυτός που προστίθεται 2.** ΟΙΚΟΝ. **(α)** *προστιθέμενη αξία* **η αξία που προστίθεται σε προϊόν σε κάθε στάδιο τής παραγωγής του (β) φόρος** *προστιθέμενης αξίας* **βλ. λ. *φόρος.*** [ετυμ. **Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. *προστίθημι* «προσθέτω». Ο *φόρος προστιθέμενης αξίας* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Value Added Tax (VAT)].**
προστιμάρω ρ. μετβ. {προστιμάρισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) **επιβάλλω πρόστιμο (σε κάποιον). — προστιμάρισμα** (το), **πρόστιμο** (το) {προστίμου) -ων} **1. η χρηματική ποινή που επιβάλλεται για την παράβαση κανονισμού, για πταίσμα: *βάζω / επιβάλλω*** ~ **σε *κάποιον || ο ελεγκτής τού έβα/.ε γιατί δεν είχε εισιτήριο || πλήρωσα* ~ *για παράνομο παρκάρισμα*** *2.* **(ειδικότ.) η χρηματική ποινή που επιβάλλεται σε υπάλληλο για πειθαρχικό παράπτωμα.**
LP-Τ.ΥΜ, **< αρχ. *πρόστιμον< προσ- + *τιμον< τιμή].* προστόμαχος** (ο) L1892] {προστομάχου} ανατ. **διεύρυνση τού πεπτικού σωλήνα μπροστά από το στομάχι,** **προστομιαίο** (το) λρχιτ. **(α) (στην αρχαιότητα) το περίχειλωμα πηγαδιού από ενιαίο λίθο (β) το τοξοειδές τμήμα θολωτής αρχιτεκτονικής κατασκευής, το οποίο δημιουργείται λ.χ. με οπλισμένο σκυρόδεμα.**
[ετυμ. **< μτγν. *προστομιαΐον* < αρχ. *προστόμιον* < *προ-* + *στόμιον*** (βλ.λ.)|. **προστομίδα (η)** μουσ. **το εξάρτημα των πνευστών οργάνων που ο εκτελεστής ακουμπά στα χείλη του, το επιστόμιο.**
[ι-τυμ. **< μτγν. *προστομίς, -ίδος* < *προ-* + *-στομίς* < *στόμα}.* προστρέχω** ρ. αμετβ. **ίαρχ.Ι (προσέτρεξα** κ. **πρόστρεξα}** (λόγ.) **1. (μτφ.) σπεύδω προς (κάποιον/κάτι), ώστε να βοηθήσω ή να βοηθηθώ: *~ στις εκκ?.ήσεις κάποιον || αυτό το ίδρυμα προστρέχει σε βοήθεια ό/.ων εκείνων που κατηγορούνται άδικα || ~ στους φίλους για συμπαράσταση* [| *μπορούσαν να προστρέξουν στην* πλούσια *σχετική βιβλιογραφία* (να ανατρέξουν) 2. (μτφ.) οδηγούμαι ή βρίσκω διέξοδο (σε κάτι/κάποιον) αναζητώντας μια λύση: ~ *στα φιλανθρωπικά αισθήματα κάποιον, για να με ενισχύσει* [[~ *σε κάθε μέσο* (δοκιμάζω, επιχειρώ τα πάντα)** συν. **καταφεύγω, προσφεύγω, προστριβή (η) [1871] 1. (λόγ.-σπάν.) η πρόστριψη (βλ.λ.) 2. (μτφ.-συ- νήθ. στον πληθ.) η έντονη αντιπαράθεση, η σύγκρουση μεταξύ δύο ή περισσοτέρων μερών: *η* συνεργασία *τους υπήρξε υμαλή, χωρίς να έρθουν ποτέ σε* ~ || *διαρκείς / πολιτικές / προσωπικές*** ~ ΣΥΝ. **διένεξη, φιλονικία, σύγκρουση.**
[ετυμ. **Απόδ. τού γαλλ. friction}, πρόστριψη (η) [αρχ.Ι {-ης κ. ^ίψεως | -ίψεις. -ίψεων}** (λόγ.) **η τριβή δύο αντικειμένων, δύο σωμάτων μεταξύ τους: *η - γυαλιού σε μαλ/J προκαλεί την ηλέκτρισή του*** συν. **προστριβή. —προστρίβωρ. |αρχ.|. πρόστυλος, -η, -ο |μτγν.]** αρχιτ.-αρχαιολ. **(για κτήρια) αυτός που έχει στην πρόσοψή του στύλους, κίονες:** ~ ***ναός.* πρόστυμμα** (το) {προστύμμ-ατος | -ατα, -άτων} **ουσία που πρυσκυλλάται στις ίνες υφάσματος, σταθεροποιώντας το χρώμα του.**
[πτυμ. **μτγν. < *προστύφω* «προσυμπυκνώνω, προκατεργάζομαι ύφασμα για βαφή» < *προ-*** + αρχ. ***στύφω*** **«συμπυκνώνω, καθιστώ κάτι συμπαγές - κατεργάζομαι ύφασμα για βαφή» (βλ.λ.)[. πρόστυπος, -η, -ο [μτγν.Ι (για ανάγλυφη παράσταση) αυτός που εξέχει ελάχιστα από την επιφάνεια πάνω στην οποία έχει δημιουργηθεί** αντ. **έκτυπος.**
προστυχάνθρωπος (ο) (οικ.) **πρόστυχος άνθρωπος, προστυχάντζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.}** (λαϊκ.-εκφραστ.) **ο πρόστυχος άνθρωπος.**
[ΗΤΥΜ. **< *πρόστυχος*** + παραγ. **επίθημα *-άντζα*** (βλ.λ.), **πβ. κ. *μαστοράντζα].**
προστυχεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. **{προστύχεψα} (καθημ.) ♦ 1. (μετβ.) καθιστώ (κάτι/κάποιον) πρόστυχο, χυδαίο** συν. **εκχυδαΐζω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι πρόστυχος, χυδαίος: *η εκπομπή* του *έχει πολύ προστυχέψει τώρα τελευταία.*** Επίσης **προστυχαίνω. — προστύχεμα (το).**
προστυχιά (η) 1. η ιδιότητα τού πρόστυχου: *η* ~ **του *ξεπερνά κάθε όριο*** συν. **χυδαιότητα, ποταπότητα 2. (συνεκδ.) πράξη ή λόγος που χαρακτηρίζεται από χυδαιότητα: δεν θα *κάτσω ν'ακούο) προστυχιές!* || *ήταν μεγάλη*** ~ **να *φερθεί έτσι στον ευεργέτη του!* 3. (ειδικότ.)** *προστυχιές* **(οι) τα βρομόλογα, χυδαία υπονοούμενα** συν. **προστυχόλογα. προστυχοδουλειά (η)** (εκφραστ.) **1. εργασία ή πράξη ηθικά επιλήψιμη** ΣΥΝ. **βρομοδουλειά, προστυχιά 2. πρόστυχη, φτηνιάρικη δουλειά.**
προστυχόκοσμος (ο) (περιληπτ.) **ο χυδαίος, πρόστυχος κόσμος, προστυχόλογα** (τα) **λόγια με πρόστυχο, χυδαίο περιεχόμενο** συν.
βρομόλογα, προστυχιές, προστυχόμουτρο (το) **αυτός που έχει πρόστυχη έκφραση ή ως χαρακτηρισμός πρόστυχου ανθρώπου, προστυχόπραμα (το) {προστυχοπράματος [χωρ. πληθ.}** (ως χαρακτηρισμός) **για πρόσωπο ευτελούς χαρακτήρα ή για πράγμα κακής ποιότητας.**
πρόστυχος, -η, -ο 1. (για πρόσ. κ. πράξεις) **αυτός που χαρακτηρίζεται από χυδαιότητα, προκλητικότητα και ανηθικότητα: ~ *συμπεριφορά / γέλιο / υπονοούμενο || πολύ πρόστυχο εκ μέρους της να σε συκοφαντήσει*** συν. **χυδαίος, τιποτένιος, ποταπός. χαμερπής, βρόμικος *2. πρόστυχη*** (η) **η ανήθικη γυναίκα, κυρ. η πόρνη. - ·· πρόστυχα** επίρρ.
[ετυμ. **Μεταπλ. τ. τού αρχ. επιθ. *προστυχής*** «αυτός που ασχολείται με κάτι - τυχαίος» (κατά τα επίθ. σε ***-ος.*** πβ. κ. ***άμφιρρεπής - αμφίρροπος)*** < ***προσ-*** + ***-τυχής*** < ***τύχη.*** Από τη σημ. «τυχαίος» η λ. μετέπεσε στη σημ. «επιπόλαιος, απρόσεκτος, χυδαίος» (πβ. κ. ***χυδαίος*** - επίρρ. ***χύδην*** «τυχαία, ανακατωτά»)|. **προστυχοφατσα** (η) (λαϊκ.) **αυτός που έχει πρόστυχη έκφραση προσώπου ή υβριστ. για πρόστυχο άνθρωπο, προστυχών** (ο) {πρυστυχόντ-υς. -α | -ες, -ων}, **προστυχούσα** (η) {προστυχουσών} (αρχαιοπρ.) **ο πρώτος που τυχαία συναντά κανείς: *το θύμα ζήτησε βοήθεια από προστυχόντες οδηγούς.***
[ετυμ. **Μτχ. αορ. β' τού αρχ. *προστυγχάνω*** < ***προσ-*** + ***τυγχάνω\.*** **προστώο** (το) αρχαιολ. **προστέγασμα στηριζόμενο σε κίονες. που οικυδυμείται μπροστά από τη στοά τής κυρίως πύλης οικυδυμήματος.**
[ετυμ. **< αρχ. *προστφον< προ-*** + -στωον< ***στοά! στοιά*** (αττ.). βλ.λ.]. **προσυγκέντρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **συγκέντρωση ατόμων σε συγκεκριμένο χώρο και σε προσυμφωνημένη ώρα. προκειμένου ως ομάδα να βαδίσουν προς τον χώρο τής κύριας συγκέντρωσης.**
προσυλλογισμός (υ) [αρχ.] **αλληλουχία συλλογισμών, στην υπυία κάθε φυρά ως αντικείμενυ πρυβληματισμύ τίθεται τυ αμέσως πρηγύμενυ συμπέρασμα, στο υπυίυ έχει καταλήξει κανείς. — προσυλλογιστπκός,** -ή. -ό [1861]. **προσυλλογίζομαι** ρ. |αρχ.|. **προσυμβατικός,** -ή, -ό **αυτός πυυ πρυηγείται τής κατάρτισης τής σύμβασης: ~ *στάδιο*** (τυ στάδιο των διαπραγματεύσεων), **προσύμφωνο** (το) {προσυμφών-υυ | -ων} νομ. **προπαρασκευαστική σύμβαση με την υπυία τα μέρη αναλαμβάνυυν την υπυχρέωση να συνάψυυν στυ μέλλυν την υριστική σύμβαση.**
[ετυμ, Απόδ. τυύ γαλλ. accord prcliininaire[. **προσυμφωνώ** ρ. μετβ. {-είς... | προσυμφών-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. **συμφωνώ (για κάτι) από πριν: *είχαν προσυμφωνήσει τον τρόπο αντιμετώπισης τού θέματος* 2.** (η μτχ. ***προσυμφωνημένος, -η. -ο)*** **αυτός πυυ έχει συμφωνηθεί ή καθυριστεί εκ των πρυτέρων: ~ *επιτόκιο*** || **το *αποτέλεσμα τής διαδικασίας ήταν*** - [j ***όλα ήταν*** ~. **προσυνεδριακός,** -ή, -ό **αυτός πυυ πρυηγείται ενός συνεδρίυυ: ~ *περίοδος / ενέργειες / διαδικασίες* [| *έχουν συσταθεί ~ όργανα για την καλύτερη οργάνωση τού*** συνεδρίου, **προσυνέδριο** (το) {προσυνεδρί-υυ | -ων> συνέδριυ **πυυ γίνεται για την πρυετυιμασία τυύ κυρίως συνεδρίου,**
προσυνεννοημένος, -η, -υ 11843] **αυτός πυυ έχει συμφωνηθεί από πριν, τυύ υπυίυυ η έκβαση καθυρίζεται από πριν:** γο **αποτέλεσμα *τού αγώνα φαίνεται πως ήταν*** ~ ΣΥΝ. **φτειαχτός, σικέ. — προσυνεννοημένα** επίρρ.
προσυνεννόηση (η) [1861] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} **η εκ των πρυτέρων συνεννόηση: *δεν υπήρξε καμιά - πριν από την υπογραφή τής συμφωνίας.***
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. prearrangement], **προσυπογράφω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {πρυσυπέγραψα, πρυσυπυγράφ(θ)- ηκα (λόγ. πρυσυπεγράφην, -ης, -η...), πρυσυπυγεγραμμένος} 1. **υπογράφω από κοινυύ με άλλυν ή άλλυυς: ~ *μια διακήρυξη*** || (μεσοπαθ.) ***η απόφαση πρέπει*** να ***προσυπογράφει από όλα τα μέλη τού συμβουλίου 2.*** (μτφ.) **δίνω την έγκρισή μυυ σε (κάτι), αποδέχομαι: δεν ~ *τέτοιου είδους*** αυ^αίρ^τες ***ενέργειεα*** συν. **εγκρίνω. — προσαπογραφή** (η) [1816|.
προσυπολογίζω ρ. μετβ. [μτγν.] {προσυπυλόγισ-α, -τηκα, -μένυς} **υπυλυγίζω επιπλέυν, επιπρυσθέτως: σΓα *έξοδα τού ταξιδιού Οα πρέπει*** να ***προσυπολογιστούν και τα έξοδα διανυκτέρευσης*** ΣΥΝ. **συνυπυλυγίζω. - προσυπολογισμός** (υ) κ. **προσυττολόγιση** (η), **προσυστολή** (η) βτολ. **υ χρόνυς πριν από τη συστυλή των κυιλιών τής καρδιάς, πυυ συμπίπτει με τυ τέλυς τής διαστυλής τυυς. — προσυστολικός,** -ή, -ό.
{ετυμ. Ελληνυγενής ςέν. όρ., < αγγλ. presystole], **προσφάγι** κ. **προσφάι** (τυ) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **ό,τι τρώει κανείς με ψωμί ως συμπλήρωμά τυυ: *είχε κι ελιές / τυρί για*** ~
[ετυμ. **< μτγν. *προσφάγιον*< *προσ-*** + ***-φάγιον<*** θ. ***φαγ-*** τυύ αρχ. απρφ. <ρα/είν(βλ. λ. ***φαγητό)].*** **πρόσφατος,** -η. -υ 1. **αυτός πυυ έχει μόλις δημιυυργηθεί ή συμβεί: ~ *εξελίξεις στον χώρο τής ιατρικής || κατά την ~ επίσκεψή μου στην Κύπρο*** || ~ ***γεγονός / πλήγμα / είδηση*** ανί*. **παλιός 2.** αυτός πυυ ανα- **φέρεται στο κυντινό παρελθόν: - *ανάμνηση.* — πρόσφατα / προσφά- τως** Ιμτγν.] επίρρ.
Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που φονεύθηκε πριν από λίγυ». < ***προσ-*** + ρηματικό επίθ. ****φατός<*** '"g'^'hn-to-, συνεσταλμ. βαθμ. τού **Ι.Ε.** *g^hcn- «χτυπώ, σκοτώνω» (εξού και αρχ. ***θείνω,*** ίδια σημ., < *g^hen- jO), πβ. σανσκρ. hanaii «χτυπώ, σκυτώνω», αρχ. σλαβ. zingg «κόβω», αρμ. jnjem «εξυλυθρεύω, εξυντώνω», λατ. (ϋο-)ίοη-άυ «υπερασπίζω, αμύνυμαι» κ.ά. Ομόρρ. ***φόν-ος*** (βλ.λ.). Το επίθ. ***πρόσφατος*** αναφερόταν αρχικώς σε ανθρώπυυς ή ζώα πυυ είχαν μόλις σκυτωθεί. ενώ χρησι- μυπυιήθηκε ως τεχνικός όρ. με τη σημ. «φρέσκυς» σχετικά με κρέατα, φρυύτα, υγρά, ψάρια κ.ά. **ΙΙ** σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ.|. **προσφέρω** ρ. μετβ. [αρχ.] {πρόσφερ-α (λόγ. πρυσέφερα), -θηκα (λόγ. μτχ. προσφερθείς, -είσα, -έν), -μένος} 1. **δίνω (σε κάπυιυν) με φιλική διάθεση ή από ευγένεια: *στις γυναίκες προσφέρουν συνήθως λου***

λούδια || ~ ανιδιοτελή βοήθεια || η οργάνωση αυτή προσφέρει στέγη και τροφή σε απόρους **2. (ειδικότ.) δίνω ως κέρασμα:** *να σου - κάτι να πιεις / ένα σοκυλατάκι;* |j *τι να σου || τα ποτά τα προσφέρει γο κατάστημα* ΣΥΝ. **κερνώ 3. (μτφ.) δίνω (κάτι εξαιρετικά σημαντικό, κυρ. κάτι που έχει αξία για το σύνολο):** *προσέφερε πολλά στην παιδεία /στη δικαιοσύνη / στην επιστήμη με τυ έργο του || πρόσφερε την αμέριστη υποστήριξή του στους αγώνες μας* **4. κάνω δωρεά:** *προσέφερε το αρχείο του* **στο** *Ίδρυμά μας* 5. **δίνω (κάτι) ως πιστός:** *- θυσία*

(γενικότ.) παρέχω, εξασφαλίζω: *η λύση αυτή προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα || δεν προσφέρει τις απαραίτητες εγγυήσεις* 7. **διαθέτω προς πώληση ή ανταλλαγή:** *το κατάστημα προσφέρει μεγάλη ποικιλία ηλεκτρικών συσκευών || προσφέρει καλή ποιότητα σε φθηνές τιμές* συν. **πουλώ** 8. **προτείνω (χρηματικό ποσό) ή παρέχω (αντάλλαγμα) για την εξασφάλιση πράγματος ή δικαιώματος:** *προσφέρεται αμοιβή σε όποιον βρει το χαμένο σκυλάκι* j[*ο π/^ειστηριασμός ξεκινά με 50.000 δρχ. ποιος προσφέρει περισσότερα;* 9. **παρέχω (κάτι ως επαγγελματίας): σας** *προσφέρουμε τις υπηρεσίες μας σε χαμηλές τιμές* jj το *κατάστημά μας προσφέρει υψηλή εξυπηρέτηση στους εκλεκτούς πελάτες μας·* **(μεσοπαθ.** *προσφέρομαι)* 10. **εκδηλώνω την πρόθεση να ενεργήσω για συγκεκριμένο σκοπό:** *προσφέρθηκε ευγενώς να βοηθήσει όπως μπορούσε || ~ να εξυπηρετήσω / να συνεισφέρω ' να μεσολαβήσω* συν. **προθυμοποιούμαι** 11. **ενδείκνυμαι, είμαι αρμόδιος, κατάλληλος ή ταιριαστός:** *ο χώρος δεν προσφέρεται για τέτοιες συζητήσεις || η εποχή προσφέρεται για μπάνια || το βιβλίο αυτό κα- τεξοχήν προσφέρεται για τηλεοπτικό σενάριο* ΣΥΝ. **ταιριάζω, κάνω. προσφεύγω ρ. αμετβ. Ιμτγν.] (προσέφυγα) (+σε)** 1. **στρέφομαι, απευθύνομαι (σε κάποιον/κάτι) αναζητώντας διέξοδο ή προσωπική κάλυψη μέσω αυτού:** *~ στη χρήση βίας. για να γλυτώσω / στην εύκο- λη λύση / σε κάθε μέσο. προκειμένου να πετύχω τους στόχους μου* συν. **καταφεύγω** 2. ΝΟΜ. **ασκώ προσφυγή:** *θα προσφύγει στον Άρειο Πάγο / στη δικαιοσύνη.* **προσφιλής, -ής, -ές {προσφιλ-ούς | -είς (ουδ.** -ή)· **προσφιλέστ-ερος. -ατοςΙ πολύ αγαπητός, αρεστός:** *η ~ του ασχολία είναι το διάβασμα* j| *τα - μου πρόσωπα! || προτίμησε να αποχωρήσει, κατά την ~ του τακτική* συν. **πολυαγαπημένος. –προσφιλώς επίρρ. |αρχ.|.** **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. αρ^ς. **<** *προσ-* + *-φιλής* < *φιλώ].* **προσφορά** (η) **1.** το να προσφέρει κανείς (κάτι): *η - ενός τόσο ακριβού δώρου προκά?^εσε μεγάλη εντύπωση* **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε προσφέρει κανείς: *η ~ τον στον έρανό μας ήταν εκατό χιλιάδες* **|| *η ανα-καίνιση*** του κτηρίου είναι *δική τον ~·* ΦΡ. **πάσα προσφορά** *δεκτή* για να δηλώσουμε ότι και το ελάχιστο που προσφέρει κανείς αρκεί, ικανοποιεί αυτόν που το δέχεται: *στην κατάσταση πον έχω βρεθεί ~!* 3. (ειδικότ.) η ευεργετική συνεισφορά (κάποιου), κυρ. σε συνολική προσπάθεια ή υπέρ τού συνόλου: *~ στην επιστήμη / στην ανθρωπότητα* **|| *ο ίδιος δεν ωφε?^ήθηκε, η πράξη του ήταν καθαρά μια - στο κοινωνικό σύνολο*** **4.** η τιμή που προσφέρεται για την αγορά ή πώληση εμπορεύματος ή την παροχή υπηρεσίας: *η ανάθεση τού έργου δόθηκε στην εταιρεία με τη χαμηλότερη ~* **[|** *αν του έκανε μια καλή ~ για το σπίτι, θα τον το έδινε* **5.** η μειωμένη τιμή πωλήσεως. κυρ. λόγω εκ- πτώσεως. καθώς και το εμπόρευμα που πωλείται σε αυτή την τιμή: *εβδομάδα προσφορών στα καταστήματα* **||** *έχουν προσφορές στα νφά- σματα επιπλώσεως* **6.** η παροχή μισθωτής εργασίας ή εμπορευμάτων προς πώληση: *νόμος τής - και τής ζήτησης* (βλ. λ. *ζήτηση)* **7.** ΕΚΚΛΗΣ. το πρόσφορο (βλ.λ.). ** σχολιο λ. *κομίζω.*

[ετυμ. αρχ. < *προσφέρω].* **πρόσφορο (το) κκκλης. ο μικρός άρτος που προσφέρουν οι πιστοί για την τέλεση τής Θείας Ευχαριστίας συν. λειτουργιά.**

[ΕΤΥΜ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ.** *πρόσφορος,* **με σημ. ήδη μαρ-τυρούμενη στους εκκλησ. συγγραφείς, λ.χ. Σεραπ.** *Ενχολόγιον* **13. 19:** *εύλόγησον τούς προσενεγκόντας τά πρόσφορα*|**. πρόσφορος, -η, -ο αυτός που προσφέρεται για κάτι, κατάλληλος:** *οι συνθήκες δεν* **είναι** *πρόσφορες για τέτοιου είδους καλ/.ιέργειες* συν. **αρμόζων** αντ. **απρόσφορος·** φρ. **(μτφ.)** *πρόσφορο έδαφος* **οι ευνοϊκές περιστάσεις, το κατάλληλο κλίμα:** *δεν υπήρχε - ||* *βρήκε το έδαφος πρόσφορο για ριζικές αλλαγές.* **— προσφόρως επίρρ. Ιμτγν.].** σχολιο **λ.** *κατάλληλος.*

[ΠΤΥΜ. αρχ. **<** *προσφέρω.* **JJ** φρ. *πρόσφορο έδαφος* είναι απόδ. τού γαλλ. terrain favorable], **προσφυγάκι** (το) 118971 {χωρ. γεν.} ο μικρής ηλικίας πρόσφυγας ή το παιδί πρόσφυγα συν. προσφυγόπουλο, **πρόσφυγας** (Ο/η) {(θηλ. γεν. πρόσφυγος) | προσφύγων} το πρόσωπο που εξαναγκάζεται σε φυγή από τον μόνιμο τόπο εγκατάστασής του ή την πατρίδα του, κυρ. για να αποφύγει διωγμούς από την επίσημη εξουσία: *οι - τής Μικρασιατικής Καταστροφής / τής Κύπρου /* του *Πόντου* **||** *πολιτικός ~* **||** *κύμα / συνοικισμός / στρατόπεδο προσφύγων* φρ. *οικονομικός πρόσφυγας* βλ. λ. *οικονομικός.*

[γ.τυμ. **<** μτγν. *πρόσφνξ. -νγος<* αρχ. *προσφεύγω,* πβ. κ. *φυγάς - φεύ- γω].*

προσφυγή (η) 1. (σε περιπτώσεις ανάγκης) η αναζήτηση διεξόδου, βοήθειας ή προσωπικής κάλυψης (από κάποιον/κάτι) με τη χρήση συγκεκριμένων μέσων: *απέρριψε κάθε σκέψη για - στη βία / σε πρόωρες εκλογές* συν. **καταφυγή 2.** νομ. **το ένδικο βοήθημα με το οποίο ζητείται η παροχή δικαστικής προστασίας από τα διοικητικά δικαστήρια (Διοικητικό Πρωτοδικείο) αναφορικά με μια διοικητική έννομη σχέση:** *η ~ στον Άρειο Πάγο / στο Συμβούλιο Ασφαλείας τού Ο.Η.Ε. / στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.*

{ητυμ. μτγν. **<** αρχ. *προσφεύγω,* πβ. κ. *φυγή - φεύγω*\. **προσφυγιά** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η κατάσταση στην οποία περιέρχεται ο πρόσφυγας, η ιδιότητα τού πρόσφυγα: *η πίκρα τής ~* **||** *οι Έ/.ληνες*

τής Ιωνίας κατά χιλιάδες πήραν τον δρόμο τής ~ μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή *2.* (περιληπτ.) **το σύνολο των προσφύγων. προσφυγικος, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με πρόσφυγα ή πρόσφυγες:** *~ κατοικίες / δάνεια i τραγούδια* **|j *- αποκατάσταση*** *2. προ- σφυγικά* **(τα) συνοικισμός ή συγκρότημα κατοικιών, όπου διαμένουν πρόσφυγες.**

προσφυγοκάπηλος (ο) {προσφυγοκαπήλ-ου | **-ων. -ους}** αυτός που συστηματικά εκμεταλλεύεται τους πρόσφυγες, που καπηλεύεται τη συμπάθεια προς τους πρόσφυγες, **προσφυγοπατέρας** (ο) (ειρων.) αυτός που θέλει να παρουσιάζεται ως προστάτης τής προσφυγιάς, **προσφυγόπουλο** (το), **προσφυγοπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.}

πρόσφυγας μικρής ηλικίας ΣΥΝ. **προσφυγάκι** 2. **παιδί πρόσφυγα.**

|ΕΤΥΜ. **< *πρόσφυγας*** **+** λεξικό **επίθημα *-πουλο*** **(βλ.λ.)]. προσφύγω (να/θα) ρ. ► προσφεύγω**

προσφυής, -ής, -ές {προσφυ-ούς | -εις (ουδ. -ή)· προσφυέστ-ερος, -ατυς} (λόγ.) **αυτός που από τη φύση του είναι κατάλληλος για κάτι:** ***~χειρισμός τού ζητήματος / απάντηση*** ΣΥΝ. **πρόσφορος, αρμόδιος, εν-δεδειγμένος. —προσφυώς** επίρρ. **|αρχ.|. ■*“** ΣΧΟΜΟ **λ. -ης,-ης. *-ας.***

[ΕΤΥΜ. **αρχ.. αρχική σημ.«στενά προσκολλημένος, προσαρμοσμένος».**

προσφύω **«φυτρώνω πάνω σε κάτι, προσκολλώμαι, αναπτύσσομαι»**

προς- **+** ***φύω / -ομαι*** **(βλ.λ.). πβ. κ. *εύ-φυής.* Η σημ. «αρμόζων, ταιριαστός» είναι μτγν.Ι.**

πρόσφυμα (το) {προσφύμ-ατος | **-ατα. -άτων}** ΓΛΩΣΣ. **το μόρφημα (συλλαβή ή φθόγγος) που προστίθεται στη θεματική ρίζα για την κλίση ή την παραγωγή λέξεως, όπως λ.χ. τα προθήματα *(ξε-πλένω).*** **τα επιθήματα *(πατερ-ούλης)*** **ή τα ενθήματα *(αναλα-μ-βάνω): κλιτικό / παραγωγικό /*** **υποκοριστικό ~ (βλ. κ. *παράθημα).***

Ϊΐ:Γύμ. αρχ. < ***προσφύω*** *I* ***-ομαι*** **«φυτρώνω πάνω σε κάτι, προσκολλώμαι» <** ***προσ-*** **+** ***φύω*** *I* ***-ομαι*** **(βλ.λ.). Ως γλωσσ. όρ. η λ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. affixe].**

πρόσφυμα: πρόθημα, ένθημα, επίθημα. Ως πρόσφυμα χαρακτηρίζεται στην παραδοσιακή μορφολογική ανάλυση τής γλώσσας κάθε στοιχείο που προστίθεται στη ρίζα μιας λέξης. Ανάλογα με τη θέση σε σχέση με τη ρίζα τής λέξης, χαρακτηρίζεται ειδικότ. ως: **πρόθημα** όταν προηγείται τής ρίζας. π.χ. ***ανα-λαμβάνω·*** **ένθημα** όταν τίθεται εντός τής ρίζας, π.χ. ***αναλα-μ-βάνω (-μ-< - ν/-)*** και **επίθημα** όταν τίθεται μετά τη ρίζα, π.χ. ***ανα/.αμβ-όν-ω.***

προσφύομαι ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **εφάπτομαι απόλυτα (σε κάτι άλλο).**

[f.tym. αρχ. (συνήθ. στον μέσο τ.) < ***προσ-*** **+** ***φύω / -ομαι*** **(βλ.λ.)]. πρόσφυση** (η) {-ης κ. -ύσεως] -ύσεις, -ύσεων] **1. η ένωση ανομοιογενών ουσιών ή σωμάτων με συγκόλληση** ΣΥΝ. **συνένωση, προσκόλληση, συγκόλληση 2. η ικανότητα οχήματος να έχει σταθερή πορεία στην οδήγηση, χωρίς παρεκκλίσεις: *ελ,αστικά με ευρεία επιφάνεια προσφύσεως*** συν. **κράτημα.**

|1 ·Τύμ. < αρχ. *πρόσφυσις* < *προσφύω / -ομαι* **«φυτρώνω πάνω σε κάτι. προσκολλώμαι» <** ***προσ-*** **+** ***φύω / -ομαι*** **(βλ.λ.)]. πρόσφωλο** (το) **το αβγό (φυσικό ή τεχνητό) που τοποθετείται στη φωλιά τής κότας, ώστε να την προσελκύσει για ωοτοκία. Επίσης πρόσφώλι.**

Ιείύμ. < ***προσ- + -φωλο < φωλ,ιά/*****, προσφώνηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. **-ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] 1. η προσαγόρευση, το να απευθύνεται κανείς σε κάποιον αποκαλώντας τον με ένα όνομα ή με τον τίτλο του; *κλητική*** ~2. **μικρής διάρκειας λόγος με τον οποίο χαιρετίζει κανείς κάπυιν στο πλαίσιο εκδήλωσης, προσφωνω ρ. μετβ. {προσφωνείς... | προσφώνησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. απευθύνομαι σε (κάποιον) αποκαλώντας τον με ένα όνομα ή με τον τίτλο που φέρει: *οι αρχιεπίσκοποι προσφωνούνται «μακαριότατοι»*** ΣΥΝ. **προσαγορεύω 2. χαιρετίζω με σύντομο λόγο κάποιον στο πλαίσιο εκδήλωσης.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *προσφωνώ (-έω)* < *προσ-* + *-φωνώ* < *φωνή].

πρόσχαρος, -η, -ο αυτός που είναι χαρούμενος και εγκάρδιος: ***άνθρωπος - και καταδεκτικός*** ΣΥΝ. **γελαστός, ευάρεστος. —πρόσχαρα επίρρ.**

[f.tym. < μτγν. *προσχαίρω* < *προσ-* + *χαίρω / -ομαι].* προσχεδιάζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι {προσχεδιασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μέ- νος} 1. σχεδιάζω (κάτι) προκαταρκτικά ή δοκιμαστικά πριν από το τελειωτικό, το κανονικό σχέδιο: *είχε προσχεδιάσει τις επιμέρους φιγούρες. αλλά δεν ολοκλήρωσε τον πίνακα* 2. (μτφ.) προετοιμάζω ή υπολογίζω εκ των προτέρων: το *έγκλημα ήταν προσχεδιασμένο! || είχε προσχεδιάσει από μήνες τις κινήσεις* του ΣΥΝ. **προμελετώ, προσχεδίασμα** (το) **I1766J** {προσχεδιάσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1. ο εκ των προτέρων σχεδιασμός (κυρ. δοκιμαστικά ή πρόχειρα πριν από τον τελικό σχεδιασμό ενός πράγματος) 2.** (συνεκδ.) **οτιδήποτε προσχεδιάζει κανείς** ΣΥΝ. **προσχέδιο. Επίσης προσχεδίαση** (η) **κ. προ- σχεδιασμός (ο).**

προσχέδιο (το) **[18031** {προσχεδί-ου | **-ων}** το προκαταρκτικό ή δοκιμαστικό σχέδιο: το *- ενός ζωγραφικού πίνακα* ΣΥΝ. **προσχεδίασμα, i ϋΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. avant-project|. πρόσχημα** (το) {προσχήμ-ατος | -ατα. -άτων} **ό.τι προβάλλεται ή διατυπώνεται ως δικαιολογία: *η αδιαθεσία του ήταν το ~ για να μην πα- ρευρεθεί στη συγκέντρωση*** **||** **το *καθεστώς χρησιμοποιεί την κατα- στο?·.ή τής πορνογραφίας ως ~ για να επιβάλει λογοκρισία'*** **ΦΡ.** (α) *τηρώ / κρατώ /* ***σώζω*** *τα προσχήματα* **προσπαθεί) ώστε η συμπεριφορά ή οι δικαιολογίες μου να κινούνται μέσα στα συμβατικά πλαίσια, να παρουσιάζονται τουλάχιστον αληθοφανείς, να μην είναι δηλ. προφανές ότι ψεύδομαι (β)** *αφήνω τα προσχήματα* **εκδηλώνομαι απρο**

κάλυπτα, μιλώ και ενεργώ ανοικτά, πέρα από τους τύπους: *ας αφή- σονμε πια τα προσχήματα και ας πούμε την αλήθεια όπως έχει* συν. αφήνω τις τυπικότητες. ανοίγομαι (γ) ***υπό το πρόσχημα*** (+γεν.) (λόγ.) με πρόσχημα κάτι: ~ *τής ενημέρωσης ορισμένα Μ.Μ.Η. παραβιάζουν την ιδιωτική ζωή των πολιτών.*

[UTYM. αρχ., αρχική σημ. «κάλυμμα, εξωτερικό ένδυμα, μανδύας», < *προέχω* (βλ. κ. *σχήμα)* < *προ-* + *έχω.* Η μτφ. σημ. είναι ήδη αρχ.].

πρόσχημα: συνώνυμα. Αντίθετα προς το δικαιολογία, που μπορεί να αναφέρεται σε αληθινή ή ψευδή αιτιολόγηση ενός συμβάντος (γεγονότος, πράξεως, κατάστασης κ.λπ.). μολονότι τις περισσότερες φορές χρησιμοποιείται για ψευδή αιτιολόγηση, δηλ. ως κακό- σημη λέξη. οι λέξεις πρόσχημα, πρόφαση και πάτημα αναφέρο- νται πάντοτε σε αιτιολόγηση που ο ομιλητής θεωρεί εξαρχής αναληθή: *Δεν προσήλθαν στη συνάντηση, με το πρόσχημα ότι δεν είχαν ειδοποιηθεί εγκαίρως - Αρνήθηκε να υπογράψει, με την πρόφαση ότι ήθελε να συμβουλευθεί πρώτα* **τον** *δικηγόρο του - Βρήκε πάτημα πως ήταν αργά. για να μην έ'Αθει μαζί μας στο θέατρο.* **Σε όλες αυτές τις χρήσεις θα μπορούσε ο ομιλητής τής Ελληνικής να χρησιμοποιήσει τη λ. δικαιολογία, την οποία όμο)ς θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει και με αληθή δικαιολόγηση σε παραδείγματα όπως:** *Ι) δικαιολογία πον ανέφερε σΐην επιτροπή ήταν απολύτως πειστική και όλοι συμφώνησαν ότι δικαιούται τη νόμιμη αποζημίωση - Η δικαιολογία της τότε ήταν σοβαρή και τεκμηριωμένη και κανείς δεν τόλμησε να την αμφισβητήσει.*

Η **προσπάθεια τού ομιλητή προκειμένου και οι αναληθείς δικαιολογίες να είναι αληθοφανείς, τον οδηγούν στο** *«να* **τηρεί τα προσχήματα». Έτσι η φρ. τηρώ / κρατώ / σώζω τα προσχήματα** σημαίνει ότι προσπαθώ οι δικαιολογίες μου να παρουσιάζονται τουλάχιστον αληθοφανείς, να μην είναι προφανές ότι ψεύδομαι. **Αντίθετα.** όταν προσπαθεί κανείς να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα, όταν δικαιολογείται κατά τρόπο μη πειστικό για κάτι κακό που έχει διαπράξει, τότε χρησιμοποιείται η φράση τής **Π.Δ. προφάσεις εν αμαρτίαις:** *Είπε πως δεν μπορούσε να μην υπογράψει τη δήλωση. γιατί τον εκβίαζαν προφάσεις εν αμαρτίαις δηλαδή'* **αν** *ήθελε, θα το απέφευγε.* **Ας σημειωθεί ότι η φράση αυτή βρίσκεται στους** *Ψαλμούς* **τής Π.Δ.** *(Ψαλμ.* **140, 4) και πλήρης έχει ως εξής:** *Μή έκκ/.ίνης τήν καρδίαν μου εις λόγους πονηριάς τού προφασίζε- σθαι προφάσεις έν αμαρτίαις σύν άνθρώποις έργαζομένοις τήν άνομίαν.*

προσχηματικός, -ή, -ό αυτός που αποτελεί πρόσχημα ή αξιοποιεί- ται **ως τέτοιο:** ~ *ευγένεια / διάλογος ι επιχείρημα || η ταινία έχει* ~ **σενάριο** *και βασίζεται στην άφθονη βία.* – **προσχηματικ-ά / -ώς** επίρρ. **προσχηματισμός** (ο) Ιμτγν.) **1.** ο εκ των προτέρων σχηματισμός **2.** βιολ. **(παλαιότ.) θεωρία για τη γένεση των όντων, κατά την οποία το νέο άτομο δεν δημιουργείται. αλλά προϋπάρχει ήδη στην πλήρη μορφή του συρρικνωμένο. σε σμίκρυνση** λμτ. **επιγένεση 3.** γλΩσς. ο **προσ-σχηματισμός (βλ.λ.). – προσχηματίζω** ρ. [μτγν.|. **προσχολικος,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τα χρόνια τής παιδικής ηλικίας πριν από την είσοδο τού παιδιού στην υποχρεωτική εκπαίδευση (στο σχολείο): - *αγωγή / εκπαίδευση \\ παιχνίδι για παιδιά ηλικίας.* σχολιο **λ.** *παιδεία.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. prescolairej. **πρόσχωμα** (το) {προσχώμ-ατος | -ατα. -άτων} το χώμα που σωρεύεται από προσχώσεις, καθώς και η έκταση που καλύπτεται από αυτό· σχηματίζεται κυρ. σε ακτή από την ιλύ ποταμού συν. πρόσχωση. ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. **αρχ.** < *προσχώ (-όω)* < *προσχώννυμι* **«επιχωματώνω, συσσωρεύω ιλύ» <** *προσ-* + *χώννυμι* **«χώνω» (βλ. κ.** *χώμα)*\. **προσχωματικός,** -ή. -ό **II883| 1. αυτός που σχετίζεται με το πρόσχωμα:** ~ *έργα* **2. αυτός που σχηματίζεται** *με* **προσχώματα:** ~ *έκταση / έδαφος* **[[** *δάσος σε* ~ *αναβαθμίδες.* **Επίσης προσχωτικός. προσχώνω** ρ. μετβ. {πρόσχω-σα. -θηκα. -μένος} **(κυρ. για ποταμούς) σωρεύω (κάπου) γαιώδη υλικά, με αποτέλεσμα να σχηματίζονται νέες εκτάσεις γης ή να επεκτείνονται οι υπάρχουσες.**

[ετυμ. **< αρχ.** *προσχώ (-όω)* < *προσχώννυμι* < *προσ-* **+** *χώννυμι* **«χώνω» (βλ. κ.** *χώνω)).* **προσχώρηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεωνί η ένταξη σε ένα σύνολο με αποδοχή των αρχιόν ή των θέσε(όν του:** *η* **- του** *στο αντίπαλο κόμμα προκάλεσε οξύτατες αντιδράσεις.* **προσχωρώ** ρ. αμετβ. {προσχωρείς... | *προσχώρησα* **κ. (λόγ.) προσεχώ- ρησα} (+σε) εντάσσομαι σε ένα σύνολο αποδεχόμενος τις αρχές και τις θέσεις του:** ~ **σε** *ένα κόμμα / μια παράταξη / μια συμμαχία* · φρ. **προσχωρώ** ***(στην άποψη / στις θέσεις κάποιου)*** **αποδέχομαι (την άποψη, τις θέσεις του κ.λπ.)** συν. **υιοθετώ, ασπάζομαι.** σχολιο **λ.** *καταχωρίζω.*

[ετυμ. **< αρχ.** *προσχωρώ (-έω)* < *προσ-* + *χωρώ* < *χώρος.* **Εκτεταμένη είναι η χρήση τού ρ. με δοτική ή/και προθέσεις στην αρχ. γλώσσα (με τη σημερινή βασική σημ.). λ.χ. Ηροδ. 8, 60: ούκ** *έθέλει ουδέ ό θεός προσχωρέειν πρός τάς άνθρωπηΐας γνώμας*\. **πρόσχωση (η) {-ης κ. -ώσεως {-ώσπς, -ώσεων] 1. η απόθεση γαιωδών υλικών από τα νερά ποταμού, τους παγετώνες ή τον αέρα. που οδηγεί στον σχηματισμό νέων εκτάσεων γης ή στην επέκταση αυτών που υπάρχουν ήδη 2.** νομ. **τμήμα γης που αποσπάσθηκε βιαίως από τη φορά των υδάτων ποταμού και ενώθηκε με άλλο τμήμα τής ίδιας ή τής άλλης όχθης.**

[ετυμ. **< αρχ.** *πρόσχωσις* < *προσχώννυμι* **(βλ. κ.** *προσχώνω)}.*

προσχωσιγενής, -ής, -ές {προσχωσιγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που σχηματίστηκε από προσχώσεις: - *εδάφη* ΣΥΝ. **προσχωματικός.**

ΣΧΟΛΙΟ **λ.** ***-ης, -ης, -ες.***

[ηιύμ. < αρ^. ***πρόσχωσις + -γενής* (< *γίγνομαι*)].**

προσχωτικος, -ή, -ό -» προσχωματικός

πρόσω επίρρ. **ναυτ. προς τα εμπρός · κυρ. στη φρ.** *πρόσω ολοταχώς* **(ως παράγγελμα τού κυβερνήτη προς τον μηχανικό) γρήγορα οι μηχανές, για πρόσθια κίνηση με τη μέγιστη ταχύτητα αντ. οπίσω. ί ετυμ. < αρχ.** ***πρόσ(σ)ω / πόρσω / πόρρω*** **(ατ.) <** ****πρό-tyo*** **(πβ. κ.** ***όπί- σω)*** **< πρόθ.** ***πρό*** **(βλ.λ.) + επίθημα -tyOj. προσωδία (η) {προσωδιών} 1. ο μουσικός τονισμός σε διάφορες γλώσσες (π.χ. στην Αρχαία Ελληνική) με βάση τη μακρότητα ή βραχύτητα των συλλαβών 2. τα γλωσσικά φαινόμενα (ένταση, ύψος φωνής, χρόνος) που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο ΣΥΝ. επιτονισμός 3. μετρ. η αξιοποίηση τής μακρότητας ή βραχύτητας των συλλαβών για την παραγωγή ποιητικών μέτρων (π.χ. στην Αρχαία Ελληνική) 4. ΜΟΥΣ. οι κανόνες που καθορίζουν την εκφορά μεμονωμένων φθόγγων και την άρθρωση κατά τη σύνδεσή τους.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***προσφδία*** **<** ***προσ-*** **+** ***-φδία*** **<** ***φδή].*** **προσωδιακός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1. αυτός που σχετίζεται με την προσωδία 2.** *προσωδιακό μέτρο* **μέτρο που βασίζεται στη διάρκεια εκφω- νήσεως των συλλαβών (διαδοχή μακρών και βραχειών), κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς τα το νικά μέτρα, που βασίζονται στη θέση τού τόνου των συλλαβών. – προσωδιακ-ά / -ώς** επίρρ. **προσωκρατικός,** -ή. -ό **1.** (για φιλοσόφους, φιλοσοφικές ιδέες και συστήματα) **αυτός που προηγήθηκε χρονικώς τού Σωκράτη, που εμ-φανίστηκε ή άκμασε πριν από αυτόν 2.** *προσωκρατικοί* **(οι) οι Έλληνες φιλόσοφοι πριν από τον Σωκράτη (π.χ. ο Θαλής, ο Αναξίμανδρος, ο Αναξιμένης. ο Ξενοφάνης, ο Παρμενίδης, ο Αναξαγόρας, ο Εμπεδοκλής, ο Ηράκλειτος κ.ά.).**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Vorsokratiker (νόθο σύνθ.)].**

προσωμίδα (η) **[1876] η κάτω κοίλη τομή τού κοντακίου τουφεκιού ή οπλοπολυβόλου, η οποία στηρίζεται στο πρόσθιο μέρος τού ώμου τού σκοπευτή.**

προσωνυμία (η) {προσωνυμιών} η επιπλέον ονομασία που αποδίδεται σε κάποιον, η επωνυμία.

Ιγ.τυμ. αρχ. < ***προσ-*** **+** ***-ωνυμία*** **(κατά τα** ***έπ-ωνυμία, συν-ωνυμία. μετ-ο)νυμία)*** **<** ***-ώνυμος*** **(με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει)**

όνυμα, **αιολ. τ. τού ουσ.** ***όνομα).*** **προσωπαλγία** (η) **[1839J** {προσωπαλγιών} ΙΑΤΡ. **νευραλγία τού τριδύμου λόγω ψύξεως ή εκφύσεως δοντιού. – προσωπαλγικός,** -ή, -ό.

]ΕΙΥΜ. **<** ***πρόσωπο*** **+** ***-αλγία< άλγος*** **««πόνος»], προσωπάρχης** (ο) **[1897] {κλητ. προσωπάρχα | προσωπαρχών} (λόγ.) αυτός που προϊσταται τού προσωπικού υπηρεσίας (δημόσιας ή ιδιωτικής, ο διευθυντής τού προσωπικού:** ***ο ~ τού Λευκού Οίκου / τού Υπουργείου Εξωτερικών.***

j κτυμ. < ***πρόσωπο*** **+** ***-άρχης*** **<** ***άρχω,*** **απόδ. τού γαλλ. chef du personnel.).**

προσωπείο (το) |μτγν. **1 1.** (στην αρχαιότητα) **ομοίωμα ανθρώπινου προσώπου, που χρησιμοποιούσαν κυρ. στο θέατρο ως εξάρτημα για τις μεταμφιέσεις των ηθοποιών και στην ταφή νεκρού ως ανάθημα ή για την κάλυψη τού προσώπου του· η μάσκα συν. προσωπίδα 2. (μτφ.) η ψεύτικη, σκόπιμα πλαστή εικόνα που προβάλλει κανείς προς τα έξω, η προσποιητή έκφραση:** ***είναι ποικίλες οι προθέσεις και τα σκοτεινά συμφέροντα που καλύπτονται πίσω από το ~ ενός αγνού πατριωτισμού'*** φρ. *πέφτει το προσωπείο (κάποιου)* **(μτγν. φρ.** ***απέθε- ντο τά προσωπεία)*** **αποκαλύπτεται η πραγματική ταυτότητα, οι αληθινές προθέσεις ή τα κίνητρα κάποιου:** ***ήρθε η ώρα χής αλήθειας, η ώρα να πέσουν τα προσωπεία!*** **3.** ΙΑΤΡ. **η χαρακτηριστική όψη και έκφραση τού προσώπου σε ορισμένες παθολογικές καταστάσεις, λ.χ.** ***λεόντειο*** **~ (σε περίπτωση λέπρας),** ***ιπποκράτειο*** **~ (σε περίπτωση αφω- δατώσεως) κ.ά. σχολιο λ.** ***όμορφος, παρώνυμο.*** **προσωπίδα** (η) **1. κατασκεύασμα που απομιμείται τα βασικά φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά τού προσώπου, γενικότ. τής μορφής ανθρώπου ή ζώου· το προσωπείο ΣΥΝ. μάσκα 2. οποιαδήποτε μάσκα προσώπου ή κάλυμμα κεφαλιού:** ~ ***ξιφομάχου / δύτη / οξυγονοκολλητή.*** **σχολιο λ.** ***όμορφος, παρώνυμο.***

Ιετυμ. < ***μτγν. προσωπίς, -ίδος*** **< αρχ.** ***πρόσωπον).*** **προσωπιδοφορία** (η) **118841** {προσωπιδοφοριών} (λόγ.) **η κάλυψη τού προσώπου με προσωπίδα, για μεταμφίεση, προσωπιδοφόρος,** -ος. -ο [**18711** (λόγ.) **μασκοφόρος, αυτός που έχει καλύψει το πρόσωπό του με προσωπίδα**

ΣΥΝ. **μασκαρεμένος.**

ΙΕΤΥΜ. **<** ***προσωπίδα + -φόρος < φέρω].*** **προσωπικό** (το) **(περιληπτ.) το σύνολο των εργαζομένων σε επιχείρηση** ή **υπηρεσία, το ανθρώπινο δυναμικό της:** γο **-** ***τής εταιρείας ανέρχεται στους δύο χιλιάδες || διοίκηση προσωπικού || διδακτικό ~ ενός πανεπιστημίου || γραφείο ευρέσεως προσωπικού || επιλογή προσωπικού*** · **φρ.** *προσωπικό ασφαλείας* **το σύνολο των εργαζομένων σε μια επιχείρηση (κυρ. Δ.Ε.Κ.Ο.). το οποίο ακόμα και σε περιπτώσεις απεργίας εξακολουθεί να εργάζεται για λόγους ασφαλείας.**

(ΕΤΥΜ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ.** ***προσωπικός,*** **μεταφρ. δάνειο από γαλλ. personnel].**

προσωπικός, -ή, -ό |μεσν.| **1. αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένο άτομο, με πρόσωπο ως ξεχωριστή οντότητα:** ***οι άνδρες τής ~ ασφάλειας*** **του** ***προέδρου || - άποψη*** *ί* ***ύφος / αλληλογραφία / τραπεζικός λογαριασμός / επιδιώξεις / στιγμές! αναζητήσεις / επιλογές || παραι-τήθηκε για ~ λόγους || τα ~ του συμφέροντα*** · **ΦΡ. (α)** *προσωπικά είδη* **τα αντικείμενα που κατέχει κανείς, κυρ. για στενά ατομική χρήση, στα οποία περιλαμβάνονται είδη ρουχισμού, είδη ατομικής καθαριότητας κ.λπ. (β)** *προσωπική κράτηση* **η προσωποκράτηση (βλ.λ.) (γ) νομ.** *προσωπική αγωγή* **η αγωγή με την οποία επιδιώκεται η κατοχύρωση ή άσκηση ατομικού δικαιώματος (δ)** *προσωπικά δεδομένα* **ή**

δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα (τα) το σύνολο των πληροφοριών που αναφέρονται σε κάποιον ως πρόσωπο (π.χ. όνομα, επάγγελμα, ηλικία, καταγωγή, θρησκεία κ.λπ.) **2.** αυτός που απευθύνεται προς συγκεκριμένο πρόσωπο: **~ *παράκληση* / *πρόσκληση* / *σύσταση*** **3.** αυτός που πραγματοποιείται ή διεξάγεται με την παρουσία τού ίδιου τού προσώπου και χωρίς την παρουσία τρίτων: **~ *συνέντευξη*** **4.** ΓΛΩΣΣ. αυτός που δηλώνει συγκεκριμένο γραμματικό πρόσωπο: **- *ρήμα*** (κατ' αντιδιαστολή προς τα απρόσωπα) j} ~ αντωνυμία (που δηλώνει το πρώτο πρόσωπο, που ομιλεί ***(εγώ / εμείς]***, το δεύτερο πρόσωπο, προς το υποίο απευθύνεται ο λόγος ***Ιεαύ / εσείς]*** ή το τρίτο πρόσωπο, για το οποίο γίνεται λόγος ***faντος / αντοί(]*** ΑΝΤ. **απρόσωπος** **5.** *προσωπικά* (τα) (α) οι προσωπικές σχέσεις κάποιου, η ιδιωτική ζωή: ***δεν σνζητώ με τους άλλονς τα ~ μον!*** || <5εν ***μπλέκει ποτέ τα ~ με τα επαγγελματικά της*** (β) τα προβλήματα στις προσωπικές σχέσεις: ***δεν έχουν ~· η διαφορά τους είναι καθαρά ιδεολογική*** · **6.** ΑΝΑΤ. αυτός που σχετίζεται με το πρόσωπο (ανθρώπου ή ζώου): ~ ***νεύρο / φλέβα / αρτηρία*** II ***πάρεση (παράλυση) προσωπικού νεύρου*** (από ιούς. ψύξη ή εγκεφαλικό επεισόδιο με πτώση της γωνίας τού στόματος, αδυναμία σύγκλεισης τού βλεφάρου κ.λπ.). **— προσωπικ-ά / -ώς** ίμτγν.[επίρρ. **προσωπικότητα** (η) 118481 {προσωπικοτήτων} **1.** το σύνολο των φυ

σικών. πνευματικών, ψυχικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών ενός προσώπου· το σύνολο των επιμέρους στοιχείων που εξατομικεύουν και χαρακτηρίζουν ένα πρόσωπο: ***στόχος τού παιδαγωγικού μας συστήματος είναι η ελεύθερη ανάπτυξη τής ~ τού παιδιού*** || ***διαμορφώνω / συγκροτώ μια ~*** || ***άνθρωπος με δυνατή / ανεξάρτητη / διπλή*** / δικασμένη (βλ. λ. ***διχάζω)*** ~ 2. τα χαρακτηριστικά ενός ατόμου, που το καθιστούν ξεχωριστό, δυναμικό, ανεξάρτητο: ***είναι άνθρωπος χωρίς ~***· τον κάνουν ***ό,τι θέλουν*** οι ***άλλοι*** ΣΥΝ. οντότητα **3.** η ιδιότητα τού να είναι κάτι ξεχωριστό, να έχει χαρακτηριστικά γνωρίσματα που το ξεχωρίζουν από τα όμοιά του: ***η προσεγμένη διακόσμηση τονίζει την ~ τού σπιτιού*** ΣΥΝ. χαρακτήρας **4.** ο άνθρωπος, το πρόσωπο (κυρ. με χαρακτηρισμό): ***είναι πολυδιάστατη / ενδιαφέρουσα / σκοτεινή*** ~ **5.** διάσημο ή προβεβλημένο πρόσωπο: ***υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες ~ στον χώρο τής ιατρικής || στην εκδήλωση συμμετέχουν πολλές - από τον χώρο τής τέχνης / τής πολιτικής / τού θεάματος*** ΣΥΝ. όνομα, φυσιογνωμία. ΣΧΟΛΙΟ **λ. *φημισμένος.***

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. personnalite|. **πρόσωπο** (το) {προσώπου [-ων! **1**· το μπροστινό μέρος τού κεφαλιού τού ανθρώπου (και σπάν. των ζώων) από το μέτωπο ώς το πιγούνι: ***στρογγυλό / ωοειδές (οβάλ) / αρμονικό ι χαριτωμένο / άσχημο / νεα-***

ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Στη γλωσσική επικοινωνία τού ανθρώπου η αναφορά σε πρόσωπα είναι άμεση και συνεχής ανάγκη. Τα πρόσωπα τής επικοινωνίας είναι: ο ομιλητής (α' πρόσωπο), ο ακροατής / αναγνώστης (β' πρόσωπο) και τα πρόσωπα στα οποία αναφέρονται ο ομιλητής και ο ακροατής (γ' πρόσωπο). Τα πρόσωπα τής επικοινωνίας μπορεί να είναι ένα (ενικός) ή περισσότερα τού ενός (πληθυντικός). Επίσης. ανάλογα με τη λειτουργία τους στην επικοινωνία, μπορεί να λειτουργούν ως υποκείμενα ή ως αντικείμενα και αντιστοίχως να εμφανίζονται σε ονομαστική (το υποκείμενο) ή αιτιατική / γενική πτώση (το αντικείμενο). Επειδή στην Κλληνική το υποκείμενο δηλώνεται από τις καταλήξεις τού ρήματος ***(γράφ-ω*** = εγώ. ***γράφ-εις*** = εσύ, ***γράφ-ει*** - αυτός / αυτή / αυτό), η προσωπική αντωνυμία τού υποκειμένου, δηλ. η ονομαστική πτώση των προσωπικών αντωνυμιών, χρησιμοποιείται μόνο για έμφαση ή αντιδιαστολή ***{Εσύ το ζήτησες:*** έμφαση· ***Εγώ διατάζω εδώ, όχι εσύ:*** αντιδιαστολή). Στις υπόλοιπες πτώσεις (γενική - αιτιατική ενικού και πληθυντικού) οι επικοινωνιακές ανάγκες καλύπτονται κάθε φορά από δύο τύπους: έναν **«ασθενή»** (ή συνήθη ή κανονικό), που χρησιμοποιείται στον συνήθη λόγο (και είναι ο συντομότερος τύπος), και έναν **«ισχυρό»** "(ή δυνατό ή εμφατικό). που χρησιμοποιείται λιγότερο, όταν θέλουμε να τονίσουμε ιδιαιτέρως ή να αντι- διαστείλουμε το πρόσωπο (ή το πράγμα, αν πρόκειται για το γ' πρόσωπο) τού αντικειμένου. Παραδείγματα: Μου ***έδωσε το βιβλίο*** (ασθενής τύπος: μου), αλλά ***Εμένα έδωσε το βιβλίο*** (ισχυρός τύπος: ***εμένα)***· ***Είπε ότι σας συνάντησε έξω από το σπίτι*** (ασθενής τύπος: ***σας).*** αλλά ***Εσάς συνάντησε χθές***· ***εμάς αποφεύγει να μας συναντήσει*** (ισχυροί τύποι: ***εσάς. εμάς).*** Οι ασθενείς τύποι της προσωπικής αντωνυμίας (μοίλ ***με. του, τον, τους*** κ.λπ.), επειδή συνδέονται πολύ στενά με το ρήμα και συναποτελούν οιονεί τονική ενότητα (εγκλίνοντας, δηλ. αποβάλλοντας τον τόνο τους), ονομάζονται και **εγκλιτικά.**

Στον πίνακα που παρατίθεται, δίδονται χωριστά και οι προσωπικές αντωνυμίες (α' και β' προσώπου) τής Αρχαίας Ελληνικής, μια που οι τύποι τους ακούγονται συχνά στη γλώσσα τής Εκκλησίας, απαντούν κανονικά στη λόγια γλωσσική παράδοση και σώζονται σε παγιω- μένες εκφράσεις τής σημερινής γλώσσας (πβ. πάτερ ***ημών***, ***ειρήνη ύμΐν***, τών οικιών ***υμών έμπιμκραμένων*** υμείς ***$δετε*** κ.λπ.).

Οι ασθενείς προσωπικές αντωνυμίες ***(μου, σου. του. της. με, αε. τον, την, το. μας, σας, τους, τις, τα)*** ως μονοσύλλαβοι τύποι κανονικά δεν τονίζονται: *Μας* ***έδωσε αρκετά χρήματα - Δεν*** *του* ***τηλεφώνησε ακόμη.*** Τονίζονται μόνον όταν χρειάζεται να αντιδιασταλούν προς την αντίστοιχη κτητική αντωνυμία: *Ο* ***διευθυντής*** *μάς* ***εξήγησε το πρόβλημα*** (= σε μας· ενώ *Ο* ***διευθυντής*** *μας* ***εξήγησε...*** = ο δικός μας διευθυντής).

α' πρόσωπο

ΕΝΙΚΟΣ		
ονομαστική	**εγώ**	**ισχυρός**
	ασθενής	**εμένα**
γενική	**μου**	**εμένα**
αιτιατική	**με**	
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ		
ονομαστική	**εμείς**	**ισχυρός**
	ασθενής	**εμάς**
γενική	**μας**	**εμάς**
αιτιατική	**μας**	

β' πρόσωπο (ακροατής)

ΕΝΙΚΟΣ		
ονομαστική	**εσύ**	**ισχυρός**
	ασθενής	**εσένα**
γενική	**σου**	**εσένα**
αιτιατική	**σε**	
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ		
ονομαστική	**εσείς**	**ισχυρός**
	ασθενής	**εσάς**
γενική	**ασς**	**εσάς**
αιτιατική	**σας**	

γ' πρόσωπο (πρόσωπο αναφοράς)

ΕΝΙΚΟΣ	(αρσενικό)	**ισχυρός**
ονομαστική	**αυτός**	**αυτουνου**
	ασθενής	**αυτόν**
γενική	**του**	
αιτιατική	**τον**	

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ		
ονομαστική	**αυτοί**	
	ασθενής	**ισχυρός**
γενική	**τους**	**αυτωνών**
αιτιατική	**τους**	**αυτούς**
ΗΝΙΚΟΣ	(θηλυκό)	
ονομαστική	**αυτή**	
γενική	ασθενής	**ισχυρός**
	της	**αυτηνής**
αιτιατική	**την**	**αυτήν**
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ		
ονομαστική	**αυτές**	
γενική	ασθενής	**ισχυρός**
	τους	**αυτωνών**
αιτιατική	**τις / τες**	**αυτές**
ΕΝΙΚΟΣ	(ουδέτερο)	
ονομαστική	**αυτό**	
	ασθενής	**ισχυρός**
γενική	**του**	**αυτουνού**
αιτιατική	**το**	**αυτό**
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ		
ονομαστική	**αυτά**	
	ασθενής	**ισχυρός**
γενική	**τους**	**αυτωνών**
αιτιατική	**τα**	**αυτά**

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ *1*ΑΡΧΑΪΖΟΥΣΑ - ΛΟΓΙΑ

ΕΝΙΚΟΣ		
ονομαστική	**εγώ**	**σύ**
γενική	**έμοϋ / μου**	**σοϋ / σου**
δοτική	**έμοί / μοι**	**σοί / σοι**
αιτιατική	**εμέ / με**	**σε / σε**
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ		
ονομαστική	**ημείς**	**ύμεΐς**
γενική	**ήμών**	**ύμών**
δοτική	**ήμTv**	**ύμίν**
αιτιατική	**ημάς**	**υμάς**

νικό ~ συν. (καθημ.) μούτρο, (οικ·.) φάτσα, μούρη, μάππα· ΦΡ. (α) *με τον ιδρώτα τού προσώπου μου* ***(έν ίδρώτι τού προσώπου σου φάγη τόν άρτον σου,* Π.Δ. *Γένεσις* 3.19)** με προσωπικό μόχθο, κούραση: ***αυτό το σπίτι το αγόρασα*** - || ***ό,τι πέτυχα το κατάφερα*** ~*!* (β) *δεν έχω πρόσωπο να βγω στον κόσμο* αποφεύγω τον κόσμο από ντροπή (γ) *με τι πρόσωπο* να *αντικρίσω (κάποιον ί κάτι)* για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος αισθάνεται μεγάλη ντροπή ή έντονες ενοχές: ~ ***αυτούς τους ανθρώπους, που τόσα περίμεναν από μένα και τους απογοήτευσα!*** (δ) *στο* **πρόσωπο** *(κάποιου) βλέπω...* αποδίδω (σε κάποιον) συγκεκριμένο ρόλο. ιδιότητα, τον αναγνωρίζω ως κάτι: ***στο*** δικό του ***πρόσωπο έβλεπαν όλοι τον νέο ηγέτη!*** (ε) *(χάνομαι / εξαφανίζομαι) από το* **πρόσωπο** *τής γης* **/ σπό προσώπου** *γης* **(Π.Δ..** λ.χ. ***Βασιλ. Α'* 13. 34: *εις άφανισμόν από προσώπου τής γης)*** εξαφανίζομαι από παντού (στ) *κατά* **πρόσωπο** (***κατά πρόσωπον,*** Θουκ. 1, 106) απευθείας προς κάποιον: ***κοιτάζω κάποιον*** ~ || ***του εκτόξευσε απειλές*** - (ζ) *πρόσωπο με πρόσωπο* (i) ο ένας απέναντι στον άλλον, αντικριστά: ***άνοιξε την πόρτα και βρέθηκαν*** ~ || ***κάθισαν*** ~ συν. τετ-α-τετ (λαϊκ.) φάτσα με φάτσα (ii) για περιπτώσεις στενής, προσωπικής επαφής ή ευθείας αντιπαράθεσης: ***συνομιλίες / επαφές των δύο ηγετών*** ~ jj ***κόντρα των δύο υποψηφίων*** ~ ***στην τηλεόραση*** συν. ενώπιος ενωπίω (η) *δεν βλέπω Θεού πρόσωπο* δεν έχω προκοπή ή προοπτική" βελτίωσης, όλα μού έρχονται ανάποδα, δεν βλέπω άσπρη μέρα: ***τόσα χρόνια σκληρή δουλειά και δεν είδα Θεού πρόσωπο*** (θ) *το 'να χέρι νίβει τ' άλλα και τα δυσ τα πρόσωπο* βλ. λ. ***νίβω*** *2.* (συνεκδ.) η επιδερμίδα, το δέρμα που καλύπτει αυτό το τμήμα τού κεφαλιού: ***πούδρα / γαλάκτωμα / μασάζ ί καθαρισμός προσώπου*** **3.** (συνεκδ.) η έκφραση ή το ύφος, όπως αποτυπώνεται στο βλέμμα ή σε μορφασμό: π ~ ***είναι αυτό. σου συνέβη τίποτα; || χαρούμενο / αγριεμένο / ήρεμο / ήπιοι φιλι- κό*** - 4. η πρόσοψη, το μπροστινό μέρος ενός πράγματος, το μέρος που είναι πιο σημαντικό ή που το βλέπει κανείς συχνότερα: ***το*** ~ ***τού ξενοδοχείου / τού σπιτιού είναι προς τη θάλασσα*** || ~ ***οικοπέδου*** (πλευρά οικοπέδου που δεν συνορεύει με άλλο ιδιωτικό οικόπεδο) **5.** ο άνθρωπος. ***το*** κάθε άτομο ως ξεχωριστή οντότητα: ***πόσα*** - ***αγνοούνται από το ατύχημα****;* φρ. (α) *πρόσωπα και πράγματα* οτιδήποτε ανήκει σε συγκεκριμένο χώρο, συμπεριλαμβανομένων και των ανθρώπων: ***χρόνια μέσα στην πολιτική, γνωρίζει καλά*** ~ (β) *ανεπιθύμητο πρόσωπο* βλ. λ. ***ανεπιθύμητος*** (γ) *το* **πρόσωπο** *τής ημέρας* άνθρωπος που γίνεται το αντικείμενο ενδιαφέροντος και συζητήσεων και απασχολεί τον Τύπο για ορισμένο διάστημα: ***χάρη στη διεθνή διάκριση που πέτυχε, έγινε*** ~6. φίλος, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τής ανθρώπινης φύσης, όπως φανερώνονται σε κάθε ατομική ύπαρξη **7.** το σύνολο των στοιχείων που συνθέτουν τον χαρακτήρα κάποιου (προσώπου ή πράγματος), το σύνολο των βασικών του χαρακτηριστικών: ***τώρα έχει την ευκαιρία να δείξει το πραγματικό του - και σε όσους τον είχαν παρεξηγήσει || η εταιρεία κατάφερε να δημιουργήσει ένα καλό και πειστικό ~ για το κοινό*** jj ***το κοινωνικό ~ τής κυβερνητικής πολιτικής***· φρ. (α) *αλλάζω πρόσωπο* συμπεριφέρομαι διαφορετικά, αλλάζω στάση (β) *με* **ανθρώπινο** *πρόσωπο* βλ. λ. ***ανθρώπινος*** **8.** ο τρόπος με τον οποίο εκδηλώνεται ένα φαινόμενο: ***ο χειμώνας έδειξε φέτος το σκ/.ηρό του ~*** **9.** (ειδικότ.) ο ήρωας λογοτεχνικού, κυρ. δραματικού έργου: στον ***«Οιδίποδα Τύραννο» τα*** ~ του ***δράματος είναι*** ο ***Οιδίπους, ο Τειρεσίας, η Ιοκάστη...*** **10.** (οικ.) το άτομο που ενδιαφέρει κάποιον ερωτικά: ***ήταν κι ο Σπύρος εδώ με*** το **11.** ΝΟΜ. κάθε άνθρωπος ή άλλη οντότητα, όπως εταιρεία, συνεταιρισμός ή σωματείο, που έχει ικανότητα δικαίου (να είναι δηλ. φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων): ***φυσικό / νομικό*** - **12.** ΘΕΟΛ. (στην Ορθοδοξία) υ άνθρωπος στην ατομική του υπόσταση και στην κοινωνική του φύση. ως σύστημα σχέσεων, στην αγαπητική του διάσταση - κατά το πρότυπο τής κοινωνίας των προσώπων τής Αγίας Τριάδας και κατ' αντιδιαστολή προς την ατομικιστική ηθική τού «ατόμου»: ***ως πρόσωπα διαφέρουν οι άνθρωποι μεταξύ τους, επειδή είναι ξεχωριστά υποκείμενα που διαθέτουν από κοινού την ίδια φύση σύμφωνα με έναν ιδιαίτερο τρόπο το καθένα*** · **13.** γλωσσ. γραμματικός τύπος ρήματος ή αντωνυμίας, με τον οποίο δηλώνεται ο ομιλητής (***πρώτο*** π.χ. ***γράφ-ω),*** αυτός προς τον οποίο απευθύνεται ο ομιλητής ***(δεύτερο*** ~. π.χ. ***γράφ-εις)*** ή αυτός/αυτό για τον οποίο γίνεται λόγος (***τρίτο*** ~. π.χ. ***γράφ-ει).*** - (υποκ.) προσωπάκι (το) (σημ. Ι). σχολιο λ. ***εγώ, όμορφος.***

[πτυμ. < αρχ. *πρόσωπον*, σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *πρός ώπα* «μπροστά στα μάτια» (οπότε η λ. θα σήμαινε «το μέρος τού κεφαλιού που βρίσκεται μπροστά, στην πλευρά των ματιών»), όπου *ώπα*. αιτ. τού **ώψ*. *ώπός* «όψη, οφθαλμός» (βλ. κ. *-ωπός*, *όψη)*. Η λ. παρουσιάζει παρόμοιο μορφολογικό σχηματισμό με αρχ. αγγλ. and-wlita. αρχ. γερμ. ant-lizzi (> γερμ. Amlitz «πρόσωπο, όψη»), σανσκρ. pratika- «πρόσωπο» κ.ά. Η σημ. «άνθρωπος, άτομο» είναι μτγν. και ξεκίνησε από την αρχ. σημ. «χαρακτήρας (δραματικός)» που αποδιδόταν στους προσωπιδοφόρους ηθοποιούς. Επίσης μτγν. είναι και η γλωσσ. σημ.].

προσωπογραφία (η) [1681*J* {προσωπογραφιών} **1.** η ζωγραφική απόδοση φυσιογνωμίας· γενικότ. κάθε καλλιτεχνική απεικόνιση προσώπου (με σχέδιο, φωτογραφία κ.λπ.) συν. πορτρέτο 2. (κατ' επέκτ.) η λεπτομερής απόδοση τής ψυχοσύνθεσης, τής ιδιοσυγκρασίας, ιδιοσυστασίας ενός ατόμου, η ψυχογραφία του συν. πορτρέτο. – **προσωπογραφικός,**-ή,-ό [1864], **προσωπογραφικ-ά/-ώς** επίρρ. «"ΣΧΟΛΙΟΛ. *ζωγραφική*.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. prosopography].

προσωπογράφος (ο/η) [1866] ζωγράφος ειδικευμένος στη δημιουργία προσωπογραφιών συν. πορτρετίστας.

προσωπογραφώ ρ. μετβ. f ί 87 ί] {προσωπογραφείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. ζωγραφίζω την προσωπογραφία, κάνω το πορτρέτο (κάποιου) 2. αποδίδω την ψυχογραφία (κάποιου), περιγράφω τον χαρακτήρα, την ψυχοσύνθεση του ΣΥΝ. ψυχογραφώ, **προσωποκράτηση** (η) [I892| I-ης ᵏ· -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΝΟΜ. μέσο αναγκαστικής εκτέλεσης το οποίο συνίσταται στη σύλληψη τού οφειλέτη και στον εγκλεισμό του στη φυλακή προκειμένου να αναγκαστεί με τον έμμεσο αυτό τρόπο να εκπληρώσει την υποχρέωση που έχει έναντι τού δανειστή. – **προσωποκρατώ** ρ. [ ]866j {-είς...}. **προσωποκρατία** (η) [1897] Ιχωρ. πληθ.} η επικράτηση προσώπων (ατόμων) στο πλαίσιο ενός συνόλου, το καθεστώς που δίνει έμφαση στην προσωπική ανάδειξη και προσφορά και όχι στις αξίες και στον συλλογικά οργανωμένο τρόπο λειτουργίας ενός συνόλου, **προσωπολάτρης** (ο) [1894j {προσωπολατρών} αυτός που έχει αφο- σιωθεί πλήρως, πυν τρέφει λατρεία προς ένα πρόσωπο, **προσωπολατρία** (η) [1890] {χωρ. πληθ.} η λατρεία που απευθύνεται προς συγκεκριμένο πρόσωπο, κυρ. πολιτικό: ***η ~ προς*** τον ***ηγέτη χαρακτήριζε γο κόμμα αυτό επί δύο δεκαετίε€. —*** **προσωπολατρικός,** -ή, -ό [18911.

προσωποληπτώ ρ. αμετβ. {προσωποληπτείς... [προσωποληπτησα} δείχνω μεροληπτική εύνοια προς συγκεκριμένο πρόσωπο συν. μεροληπτώ, χαρίζομαι. – **προσωποληψία** (η)]μτγν.[. **προσωπολήπτης** (ο) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***προσωποληπτώ (-έω)*** < ***προσωπολήπτης*** < ***πρόσωπον*** + ***λήπτης*** (βλ.λ.)].

προσωπομετρία (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής ανθρωπομετρίας, που ασχολείται επιστημονικά με τη μέτρηση των διαστάσεων τού ανθρώπινου προσώπου. Επίσης **προσωπομετρική.** - - **προσωπομετρικός,** -ή, -ό.

προσωποπαγής, -ής, -ές [1899[{προσωποπαγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που συνδέεται αδιάσπαστα με κάποιο πρόσωπο: - ***κόμματα*** (που στηρίζονται στο προσωπικό κύρος και στην προσωπικότητα τού αρχηγού τους και όχι τόσο στις συλλογικές διαδικασίες) / ***καθεστώς*** *2.* νομ. **προσωποπαγές** *δικαίωμα* το δικαίωμα το οποίο ανήκει σε ένα συγκεκριμένο δικαιούχο και το οποίο συνήθ. δεν μπορεί να μεταβιβαστεί. ***ΣΧΟΜΟ λ. -ης, -ης, -ες.***

|1 ΤΥΜ. < ***πρόσωπο + -παγής*** < θ. ***παγ-*** τού αρχ. ***πήγνυμι*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έ-πάγ-ην)*** κατά το ***συμ-παγής***]. **προσωποποίηση** (η) {-ης κ.-ήσεως [-ήσεις,-ήσεων} 1. ΦΙΛΟΛ. σχήμα λόγου, με το οποίο αποδίδονται ανθρώπινες ιδιότητες σε άψυχα αντικείμενα ή αφηρημένες έννοιες, π.χ. «ο ***Όλυμπος και ο Κίσαβος, τα δυο βουνά μα/.ώνουν»*** (δημοτ. τραγ.) **2.** η ενσάρκωση ιδιότητας ή αφηρημένης έννοιας σε συγκεκριμένο πρόσωπο: ***αυτός ο άνθρωπος ήταν η ~ τής αρετής / τής καλοσύνης / τού θάρρους.***

|ετυμ.. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. personnificarionl. **προσωποποιώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] {προσωποποιείς... [προσωποποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. παρουσιάζω (άψυχο αντικείμενο, αφηρημένη έννοια ή ιδιότητα) ως πρόσωπο: ***στον στίχο αυτόν ο ποιητής προσωποποιεί τη φύση, παρουσιάζοντάς την ως στοργική μητέρα των πάντων*** *2.* (η μτχ. *προσωποποιημένος*, ***-η. -ο)*** σε φρ. που δηλιόνουν ότι κάποιος/κάτι αποτελεί την ενσάρκωση μιας αφηρημένης έννοιας: ***η γυναίκα αυτή είναι η καλοσύνη προσωποποιημένη.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εξατομικεύω.***

-πρόσωπος, -η, -υ β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν αυτόν που **1.** έχει ή παρουσιάζει συγκεκριμένο αριθμό προσώπων ή όψεων: ***διπρόσωπος άνθρωπος*** **2.** αποτελείται από συγκεκριμένο αριθμό προσώπων: ***πολυπρόσωπη αποστολή.***

1RTΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***πολυ-πρόσωπος,*** μτγν. ***δι-πρόσωπος),*** τυ υπυίο προέρχεται από τυ ουσ. ***πρόσωπον\.*** **προσώρας** επίρρ. 1. πρυς το παρόν, για την ώρα: ***«αφήνοντας*** ~ ***στην άκρη την ποσότητα, ας μιλήσουμε για την ποιότητα»*** (εφημ.) **2.** για λίγο χρόνο, προσο^ρινά.

[ετυμ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη μεσν. φρ. ***πρός ώραν].*** **προσωρινός,** -ή, -ό Ϊ1856] **ί.** αυτός που διαρκεί ή ισχύει για περιορισμένο χρονικό διάστημα: ~ ***απασχόληση / κατοικία / κυβέρνηση / λύση / βελτίωση*** [[***άδεια*** ~ ***λειτουργίας καταστήματος*** συν. πρόσκαιρος, παροδικός αντ. μόνιμος 2. ΝΟΜ. (α) *προσωρινά μέτρα* είδος ασφαλιστικών μέτρων μί· προσωρινή ισχύ (β) *προσωρινή κράτηση* ***η*** στέρηση τής προσωπικής ελευθερίας (κάποιου), η οποία επιβάλλεται από τον ανακριτή και τον εισαγγελέα, εφόσον το κρίνουν αναγκαίο, και διαρκεί μέχρι τη δίκη. – **προσωριν-ά / -ώς** [1824 [επίρρ.. **προσωρινότητα** (η) [1832].

[ΕΤΥΜ. < επίρρ. ***προσώρας***]. **πρόταγμα** (το) {προτάγμ-ατος | -ατα. -άτων} (για ιδέες, γεγονότα κ.λπ.) αυτό που προτάσσεται, που βρίσκεται ή τίθεται σε πρώτη ή καίρια θέση: ***«κατά τη γνώμη του, ο ιστορικός ρόλος τού μεταμο- ντερνισμού εξαντλείται στην αποδόμηση των ~ τού μοντερνισμού»*** (εφημ.) [| ***«οι απόψεις αυτές επαναφέρουν στο προσκήνιο το - τής καθολικής χειραφέτησης»*** (εφημ.).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***προτάσσω***]. **προτάθηκα** ρ. > προτείνω

προτακτικός, -ή. -ό **1.** αυτός που τάσσεται πρώτος σε μια σειρά πραγμάτων 2. γλωσσ. *προτακτικό φωνήεν* (για διφθόγγους) το φωνήεν που προηγείται: ***στη λέξη νεράιδα το προτακτικό φωνήεν τής διφθόγγου αι είναι το α*** λντ. υποτακτικό φωνήεν.

(ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***προτάσσω*** (πβ. ***κ. τακτικός - τάσσω)\.*** **πρόταξη** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων} (λόγ.) το να προτάσσεται κάτι: ~ ***τού εθνικού συμφέροντος έναντι τού προσωπικού ή συντεχνιακού.***

πρόταση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων| **1.** (α) το να προτείνει κανείς (κάτι): ***μετά την ~ τού υπουργού για μεταρρυθμίσεις, αναπτύχθηκε ένας γόνιμος*** διάλογος || - ***συνεργασίας*** (β) (συνεκδ.) αυτό που προτείνει κανείς: ***τα κόμματα κατέθεσαν τις δικές τους*** ~ ***για την***

παιδεία || κάνω / διατυπώνω / υποβάλλω / δέχομαι / απορρίπτω ~ || ενδιαφέρουσα / εναλλακτική ~ (γ) (ειδικότ.) επεξεργασμένο σχέδιο ή ολοκληρωμένη άποψη γύρω από ένα θέμα: γο ***κόμμα σας δεν έχει - για τα πολιτιστικά πράγματα***· ΦΡ. *πρόταση (γάμου)* το να ζητήσει κανείς από κάποια (σπανιότ. κάποια από κάποιον) να τον παντρευτεί: ***της έκανε ~2.*** πολιτ. (α) *πρόταση νόμου* το νομοσχέδιο που υποβάλλεται από αριθμό βουλευτών και όχι από την κυβέρνηση (β) *πρόταση μομφής* βλ. λ. ***μομφή*** (γ) *πρόταση εμπιστοσύνης* η πρόταση της κυβέρνησης προς τη Βουλή, με την οποία ζητεί την επιστοσύνη της. εμφανιζόμενη ενώπιόν της (δ) *πρόταση οργάνου* η πράξη πρωτοβουλίας οργάνου με θετική γνώμη που απευθύνεται σε άλλο όργανο για την έκδοση από το τελευταίο κρατικής πράξης· η πρόταση δεσμεύει το αρμόδιο για την έκδοση της πράξης όργανο να εκδώσει την πράξη με το πρωτεινόμενο περιεχόμενο ή να μην την εκδώσει, όχι όμως και να εκδώσει πράξη με τροποποιημένο περιεχόμενο 3. μαθ. οτιδήποτε προτείνεται για λύση ή διερεύνηση 4. γλωσσ. (α) τμήμα τού λόγου που αποτελείται από ένα ονοματικό μέρος (σε ρόλο υποκειμένου) και ένα ρηματικό μέρος (σε ρόλο κατηγορήματος)· π.χ. ***Ο γιατρός έφυγε.*** - ***Ο Γιάννης είναι μηχανικός*** (ειδικότ.) το τμήμα λόγου που έχει ως συντακτικό πυρήνα ένα ρήμα: ***κύρια / δευτερεύουσα / εξαρτημένη / αναφορική / συμπερασματική / αϊτιολογική ι συμπληρωματική / τελι- κή ~ || - κρίσεως / επιθυμίας*** || ***αποφατική ~*** (β) (καταχρ.) το τμήμα γραπτού κειμένου που περιλαμβάνεται ανάμεσα σε δύο διαδυχικές τελείες· υρθότ. ***περίοδος*** (βλ.λ.) **5.** η περιεκτική διατύπωση κρίσεως. που μπορεί, μετά από συστηματική έρευνα, από φιλοσοφικό συλλυ- γισμό, να αποδειχθεί υρθή ή εσφαλμένη· ΦΡ. *αναλυτική πρόταση* βλ. λ. ***αναλυτικός*** 6. ποvί, έγγραφυ υπόμνημα που περιέχει τους ισχυρι- σμούς και τις αιτήσεις τού διαδίκυυ. που υπυβάλλεται κατά την επ' ακρυατηρίω εκδίκαση των πυλιτικών υπυθέσεων · 7. (λόγ.) γυμναστ. τυ τέντωμα πρυς τα εμπρός: ***~ των χειρών.*** **—** (υπυκ.) **προτασούλα** (η). ■*" σχολιο λ. ***επιρρηματικός, ερωτηματικός.***

[γ.τυμ. < αρχ. ***πρότααις*** < ***προτείνω*** (πβ. κ. ***τάσις - τείνω).*** Η σημ. τού συλλυγισμού πυυ τίθεται προς έγκριση είναι ήδη αρχ., ενώ οι γραμματικοί τής ελληνιστικής εποχής απυκαλούσαν ***πρόταση*** τυ υπυθετι- κό μέρος τού υποθετικύ λόγυυ (πυυ ακολουθείται από την ***απόδοση).*** Στη σημερινή σημ. (τής παραδοσιακής γραμματικής) συνέβαλε η λατ. λ. ρΓυρυχκΐυ|. **προτασιακός** -ή. -ό γλωσσ. 1. αυτός πυυ αναφέρεται στην πρόταση 2. *προτασιακό επίρρημα* επίρρημα τυ οποίο χρησιμοπυιείται στη θέση ενός σχυλίυυ. πυυ θα μπυρυύσε να δηλωθεί με υλόκληρη πρόταση· π.χ. ***βεβαίως, φυσικά, προφανώς, λογικά*** κ.ά. (βλ. σχολιο λ. ***επίρρημα).*** **προτάσσω** ρ. μετβ. [αρχ.] [πρυ-έταξα. -τάχθηκα, -τεταγμένος] (λόγ.)

θέτω μπρυστά. αντιτάσσω: ***προέταξαν τα στήθη τους στον εχθρό***· (+γεν.) **2.** τυποθετώ (κάτι) πριν από (κάτι άλλυ): ***συνήθως το επίθετο προτάσσεται τού ουσιαστικού*** (π.χ. λέμε ***μια μαύρη γάτα*** και όχι ***μια γάτα μαύρη)*** λμ. επιτάσσω 3. (μτφ.) δίνω πρυτεραιότητα (σε κάτι εν σχέσει με κάτι άλλυ): ~ γο ***κοινό τού ατομικού συμφέροντος.*** **προτείνω** ρ. μετβ. (λόγ.) {πρότ-ειvα (προέτεινα στη σημ. 2). -άθηκα (λόγ. μτχ. προταθείς. -είσα. -έν), πρυτεταμένος (μόνυ στη σημ. 2)} 1. (α) διατυπώνω (άπυψη πυυ πρυυρίζεται να κριθεί ως προς το αν θα γίνει ή όχι δεκτή), υποβάλλω (γνώμη) στην κρίση (κάποιυυ): ~ στο ***κόμμα αλλαγή τής πολιτικής του [[του πρότεινα να συνεργαστούμε || ~ ?.ύση / συμβιβασμό*** || ***της πρότεινε γάμο*** (β) υποδεικνύω (κάπυιvη) για υρισμένο σκυπυ: ***θα τον - για παράσημο / για προαγωγή*** ΣΥΝ. ει- σηγυύμαι · **2.** (λόγ.) τεντώνω προς τα εμπρός: ~ ***το χέρι*** / γο ***ξίφος*** [[*με* ***προτεταμένα τα στήθη*** συν. προτάσσω. σχολιο λ. ***ενωτικό.***

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «πρυβάλλω, τείνω πρυς τα εμπρός», < ***προ-*** + ***τείνω.Η*** σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ.Ι. **προτειχίζω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {πρυτείχισ-α, -τηκα, -μένος} χτίζω πρυτείχισ: ~ ***πόλη.*** – **προτείχιση** (η), **προτείχιο** (τυ) |πρυτειχί-ου | -ων) ςτρατ. οχυρωματικό τείχος πυυ χτίζεται μπρυστά από τυ κύριυ τείχος. Κπίσης **προτείχισμα** [αρχ.]. [ΕΤΥΜ. < ***προ-*** + ***-τείχιο< τείχος].*** **προτεκτοράτο** (το) **1.** το καθεστώς πυυ εδραιώνεται με συμφωνία μεταξύ κρατών, από τα υπυία τυ ένα ελέγχει ως πρυστάτιδα δύναμη το άλλο, στυύ υπυίυυ τις εσωτερικές υπυθέσεις αναμειγνύεται αποφασιστικά 2. το κράτος πυυ τελεί υπό τον έννομυ έλεγχυ πρυστάτι- δας δύναμης, έχοντας απυλέσει την εθνική τυυ αυτυδιάθεση (πβ. λ. ***αποικία)*** 3. (γενικότ.) τυ κράτος πυυ έχει ουσιαστικά χάσει την εθνική τυυ αυτυδιάθεση και βρίσκεται υπό τον έλεγχυ άλλυυ ισχυρυτέ- ρυυ: ***η Ιταλία κατηγορήθηκε ότι επιχειρούσε να μετατρέψει την Αλβανία σε ~ της.***

[ΕΤΥΜ. Μεταφυρά τυύ γαλλ. protectorat < protecteur «πρυστάτης» < λατ. piOtcctus «<πρυστατευτικός, καλυμμένος». μτχ. τυύ ρ. protego «στεγάζω, καλύπτω, πρυστατεύω» (< pro- «πρυ-» + tego «στεγάζο), σκεπάζω»)].

προτελευταίος, -α, ό Ιμτγν.] αυτός πυυ γίνεται ή βρίσκεται πριν από τον τελευταίο ή πριν από το τέλος ενός πράγματος: ~ ***ημέρα τού μήνα*** **[|** ***η - συνεδρίαση τής παρούσας Βουλής.*** **προτεραία** (η) (λόγ.) η πρυηγυύμενη μέρα.

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τυύ αρχ. επιθ. ***προτεραίος*** < ***πρότερος*** (θηλ. ***προτέρα*** + παραγ. επίθημα ***-ιος,*** λ.χ. ***άρχή*** / -ά- ***αρχαίος)·*** πβ. αρχ. φρ. ***τή προτεραία ήμέρςι\.*** **προτεραιότητα** (η) i 18501 [πρυτεραιυτήτων] **1.** τυ να προηγείται (κάποιυς/κάτι) σε χρόνο ή σε σειρά: ***στους διορισμούς τηρείται σειρά προτεραιότητας*** || δίνω ***απόλυτη*** ~ ***σε κάτι*** συν. ιεραρχία· ΦΡ. *αριθμός προτεραιότητας* βλ. λ. ***αριθμός*** **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε αξιολογείται ως επείγον, ως πιυ σημαντικό σε σχέση με άλλα: ***η αλλ,αγή τού εκλογικού νόμου δεν ανήκει στις άμεσες ~ τής κυβέρνησης*** 3. τυ δικαίωμα να πρυηγείται (κάποιυς/κάτι) · (ειδικότ.) τυ δικαίοιμα οχήματυς να διασχίσει ή να στρίψει σε δρόμο πριν από άλλο όχημα: ***σε μια διασταύρωση - έχει αυτός που έρχεται από δεξιά || εγκαταλείπω δρόμο προτεραιότητας*** (στυν οπυίυ όπυιυς κινείται έχει ~) **|| *σέβομαι την ~ του άλλ,ου οχήματος.***

Ιετυμ. **< αρχ. *προτεραίος*** (βλ. λ. ***προτεραία),*** μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. ρυπιέ|.

προτερανδρία (η) {χωρ. πληθ.) βιολ. **φαινόμενυ πυυ απαντά σε υρι- σμένα ερμαφρόδιτα είδη (ταινίες, βατράχυυς), κατά τα υποίο ο υργα- νισμός λειτυυργεί πρώτα ως αρσενικός και κατόπιν ως θηλυκός** συν. **πρωτανδρία** λντ. **πρωτογυνία.**

(ετυ.μ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. protcrandry].** **προτέρημα** (το) **{προτερήμ-ατυς | -ατα. -άτων[το θετικό χαρακτηριστικό πρυσώπυυ:** γο ***μεγαλύτερό του ~ είναι η ειλικρίνειά του / η τιμιότητά*** ΓουΣΥΝ. **πρυσόν. αρετή** αντ. **ελάττωμα, μειυνέκτημα.**

[ι-τυμ. **μτγν. < αρχ. *προτερώ*** **Γ-έω,)«πρυηγυύμαι, υπερέχω» < *πρότερος*** **(βλ.λ-)Ι.**

πρότερος, -η (λυγιότ. πρυτέρα). -ο (λόγ.) αυτός πυυ προηγείται: *σε ~ χρόνο || επάνοδος στην προτέρα κατάσταση* || γο ***ελαφρυντικό τού προτέρου εντίμου βίου*** ΣΥΝ. **πρωτότερος** ανί. **ύστερος, επόμενος**· φρ. *εκ των προτέρων* **από πριν: *σας είχα ενημερώσει*** ~ ΣΥΝ. **α πριόρι** λντ. **εκ των υστέρων.**

[γ.τυμ. **αρχ. < *προ-*** + παραγ. επίθημα ***-τερος,*** **πυυ δηλώνει τυν συγκρ. βαθμό. Η λ. συνδ. με τυ επίθ. *πρώτος*** **(βλ.λ.), καθώς και με αρχ. περσ. fraiara- «πρώτυς από τυυς δύυ. αυτός πυυ πρυηγείται», σανσκρ. prataram «υ μελλοντικός, ο παρακάτω». Η φρ. *εκ των προτέρων*** **απυδίδει τυ γαλλ. d'avance|. προτεροχρονος, -η. -ο 1.** αυτός πυυ πρυηγείται χρυνικά κάπυιυυ άλλυυ λ **νΓ'. μεταγενέστερυς 2.** *προτερόχρονο* **(τυ) το χρονικό διάστημα πυυ ακυλυυθείται από κάπυιυ άλλυ:** γο ***επίρρημα «προηγουμένως» δηλώνει το ~. ενώ το «κατόπιν» δηλώνει το υστερόχρονο.*** **προτεστσντης (υ) Ι1840J {πρυτεσταντών}. προτεστάντισσα (η) [πρυτεσταντισσών] πρόσωπυ πυυ πιστεύει στον προτεσταντισμό** συν. **διαμαρτυρόμενος.**

|είύμ. **Μεταφυρά τυύ γερμ. Protestant < μεσν. λατ. protcstans, -anris, μτχ. τυύ λατ. protestor «διαμαρτύρομαι, διακηρύττω δημόσια» < pro- «πρυ-» + tcsror (< testis «μάρτυς»)!. προτεσταντισμός (υ)** 118531 **θρησκ. χριστιανικό δόγμα πυυ διαμυρ- φώθηκε κατά τη Μεταρρύθμιση στη Δυτική Εκκλησία τυν 16υ αι. υπό την ηγεσία τυύ Λυυθήρυυ. τυύ Καλβίνυυ. τυύ Ζβιγγλίυυ κ.ά. και δια- κρίνεται σε δύυ τάσεις (λυυθηρανυί. μεταρρυθμισμένυι)· απυτελεί έναν από τυυς τρεις μεγάλυυς κλάδυυς τυύ χριστιανισμύυ (υρθυδο- ξία, ρωμαιοκαθυλικισμός, προτεσταντισμός) με αξιόλογες θρησκευτικές κοινότητες στις χώρες τής Δ. Ευρώπης, τής Β. Αμερικής, τής Αφρικής και τής Αυστραλίας, ενώ στη διδασκαλία του παραδέχεται ως αποκλειστική αυθεντία την Αγία Γραφή σε ζητήματα πίστεως και εκκλησιαστικής υργάνωσης, αμφισβητεί την αξία τής Ιεράς Παράδυσης και έχει καταργήσει τα μυστήρια, με εξαίρεση το Βάπτισμα και τη Θεία Ευχαριστία. – προτεσταντικός, -ή, -ό. προτεσταντικά** επίρρ.

|είύμ. **Μεταφορά τυύ γαλλ. protestantisme].**

προτεταμένος,-η,-υ * πρυτείνω

πρότζεκτ (τυ) {άκλ.} ερευνητικό πρόγραμμα, πρόγραμμα για την επίτευξη συγκεκριμένυυ στόχυυ.

[είύμ. **< αγγλ. project < γαλλ. pourje(c)t με λόγ. επίδρ. τυύ λατ. projectus) < δημώδ. λατ. projectare < λατ. projicere «ρίχνω - πρυτείνω. προβάλλω»].**

προτζέκτορας (υ) τεχνολ. **υ πρυβυλέας (βλ.λ.. σημ. 2γ).**

[ετυμ. **Μεταφυρά τυύ αγγλ. project]. προτηγανίζω** ρ. μετβ. **{πρυτηγάνισ-α. -τηκα, -μένος} τηγανίζω κάτι εκ των πρυτέρων και το καταψύχω, ώστε να χρειάζεται πυλύ λίγυ τη- γάνισμα πριν καταναλωθεί· συνήθ. η μτχ.** *προτηγανισμένος,* ***-η, -ο: προτηγανισμένες πατάτες / τυροπιτάκια.*** **προτίθεμαι** ρ. μετβ. απυθ. **|**αρχ.] **{πρυτίθε-σαι. -ται. -μεθα, -σθε. -νται· μόνο στον ενεστ.] (+ να) έχω την πρόθεση, τυν σκυπό: δεν ~ να *σε ακολουθήσω*** ΣΥΝ. **σκυπεύω, σχεδιάζω, λογαριάζω. ^** σχολιο **λ. *αποθετικός.***

προτίμηση (η) |αρχ.|]-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** (α) **τυ να προτιμά κανείς (κάτι/κάποιυν): *η εκπομπή αυτή έχει κερδίσει την ~ μεγάλης μερίδας τού κοινού || αυτό το εκλογικό σενάριο συγκεντρώνει τις ~ των περισσοτέρων πολιτικών δυνάμεων*** ΦΡ. *κατά προτίμηση* **για να δηλωθεί αυτό που είναι προτιμότερυ (χωρίς να απυκλείεται και κάτι άλλυ): *ζητείται υπάλληλος που να γνωρίζει δύο ξένες γλώσσες,*** **~ *Αγγλικά και Γαλ/ακά*** **(β)** ιιολιτ. *σταυρός προτιμήσεως* **βλ. λ. *σταυρός*** **(γ)** νομ. *σύμφωνο προτιμήσεως* **τυ σύμφωνυ προαιρέσεως (βλ. λ. *προαίρεση)*** *2.* **(συνεκδ.) οτιδήπυτε πρυτιμάται από κάπυιυν: *πολιτικές/ ενδυματολογικές*** ~ συν. **γυύστυ. προτιμητέος, -α. -ο** Ιαρχ-J **αυτός πυυ πρέπει να προτιμηθεί: *υπό τις παρούσες συνθήκες προβάλλεται ως ~ η λύση τού δημοψηφίσματος.*** **προτιμολόγιο** (το) **|**πρυτιμυλυγί-υυ | -ων} **τυ πρυσωρινό τιμυλόγιυ πυυ εκδίδεται από τον πωλητή πριν από την πραγματοπυίηση αγυρα- πωλησίας.**

προτιμολογώ ρ. αμετβ. **(προτιμολογείς... | προτιμυλόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} δίνω προσωρινή τιμή (σε εμπόρευμα), πριν από την υλυκλήρωση τής εμπυρικής πράξης. – προτιμολόγηση (η), προτιμότερος, -η. -υ (κυρ. σε απρόσ. εκφράσεις) αυτός πυυ αξίζει να προτιμηθεί έναντι άλλυυ: *είναι* ~ να *φύγω*** συν. **καλύτερος.**

[είύμ. **αρχ., συγκρ. βαθμός τυύ επιθ. *πρότιμος*** **«αυτός πυυ χαίρει περισσότερης τιμής» < *προ-*** + ***-τιμος< τιμή\.*** **προτιμώ** ρ. μετβ. **|**αρχ.[**{πρυτιμάς... | πρυτίμ-ησα. -ώμαι. -άται..., -ήθηκα} 1. θεωρώ (κάτι/κάπυιυν) καλύτερυ ή με περισσότερα πλε.ονεκτή-**

ματα (από κάτι/κάποιον άλλον), μου αρέσει περισσότερο ή επιθυμώ περισσότερο: ***Εσύ ποιο προτιμάς: Το κόκκινο ή το μπλε;*** **([** ***~ ένα αυτοκίνητο μικρό και οικονομικό από ένα μεγάλο και ακριβό*** **2.** διαλέ* γω (κάτι/κάποιον) θεωρώντας το/τον καλύτερο (από κάτι/κάποιον άλλον): ***ανάμεσα στα δύο κακά προτίμησε το μικρότερο*** **||** ***προτίμησε τον θάνατο από την ατίμωση.*** **πρότινος** επίρρ. στη φρ. *μέχρι* **/** ***έως*** *πρότινος* **μέχρι / έως πριν από λίγο (καιρό): - <5εν** ***είχαν παρατηρηθεί κρούσματα αισχροκέρδειας*** **||** ***~ επικρατούσε κλίμα ανασφάλειας τώρα όλα άλλαξαν.***

Ιετυμ. Από τη φρ. ***πρό τίνος (καιρού / χρόνου)].*** **προτομή** (η) γλυπτική αναπαράσταση τού άνω μέρους τού ανθρώπινου σώματος. σχολιο λ. ***άγαλμα, ανδριάντας, παρώνυμο.***

[ΕΙ ΥΜ. αρ;ζ. **< *προτέμνω* (< *προ-* + *τέμνω*),** πβ. κ. ***τομή - τέμνω].*** **προτονικος,** -ή, -ό ΓΛΩΣΣ. (για φθόγγο) αυτός που βρίσκεται πριν από τονιζόμενη συλλαβή ή πριν από το τονισμένο στον επιτονισμό γλωσσικό τεμάχιο: ***~ φωνήεν.*** ***·“*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***οζίδιο.*** **πρότονος** (ο) {πρυτόν-ου | -ων, -ους} ΝΑΥΤ. το σχοινί που δένεται στην πλώρη πλοίου για την αντιστήριξη των ιστών του ΣΥΝ. (λαϊκ.) στράλι ΑΝΤ. παράτονος, παταράτσο.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. (μόνο πληθ. ***πρότονοι)*** **<** ***προ-*** **+** ***τόνος*** (βλ.λ.) **<** ***τείνω].*** **προτού** σύνδ. (συνήθ. -ί-υποτ. με ή χωρίς το ***να)*** εισάγει χρονική πρόταση που δηλώνει το προτερόχρονο. ότι αυτό στο οποίο αναφέρεται η κύρια πρόταση θα συμβεί χρονικά πριν από αυτό στο οποίο ανα- φέρεται η χρονική πρόταση: ***~ φύγεις, θέλω να σου μιλήσω*** **||** ***~ να το καταλάβω κα/,ά-καλά. είχε εξαφανιστεί*** ΣΥΝ. πριν (να) αντ. αφού, αφότου.

[ετυμ. < μεσν. ***προτού,*** σύνθ. εκ συναρπαγής από την αρχ. φρ. ***πρό τοϋ*** + απρφ. (λ.χ. ***πρό τοϋ φαγεΐν).*** η οποία στη μτγν. γλώσσα άρχισε να συντάσσεται με απλή υποτακτική αορίστου (λ.χ. ***πρό τοϋ φάγω),*** όπως συμβαίνει και στη Ν'. Ελληνική], **προτρεπτικός,** -ή, -ό [αρχ.[αυτός που προτρέπει, που παρακινεί: ***~ ρήματα*** (π.χ. προτρέπω, παρακινώ, διατάζω, συμβουλεύω κ.λπ.) || ***~ λόγος*** συν. παρακελευσματικός αντ. αποτρεπτικός. - **προτρεπτικ-ά / ■ώς** Ιμτγν.) επίρρ.

προτρέπω ρ. μετβ. |αρχ.| {προέτρεψα) ωθώ, συμβουλεύω (κάποιον) (να πράξει κάτι): ron ***προέτρεπε να ακολουθήσει το λαμπρό παράδειγμα τού αδε/.φού του*** ΣΥΝ. παρακινώ, παροτρύνω ΑΝΙ. αποτρέπω, **προτρέχω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. |αρχ.| {προέτρεξα} ♦ **1.** (αμετβ.) βιάζομαι να βγάλω συμπεράσματα: ***Μην προτρέχεις! Περίμενε να δεις πρώτα πώς θα εξελιχθούν τελικά τα πράγματα*** ♦ **2.** (μετβ.) (+γεν.) (σπάν.) είμαι πιο βιαστικός (από κάτι άλλο) · κυρ. μτφ. στη ΦΡ. ***να μην προτρέχει η γλώσσα τής σκέψης.*** **προτροπάδην** επίρρ. (αρχαιοπρ.) πολύ γρήγορα: ***έφυγε*** ~ ΣΥΝ. δρο- μαίως.

[ετυμ. αρχ. < ***προτροπή*** + επιρρ. επίθημα ***-άδη***ν(πβ. ***συστ-άδην, τροχάδην)].*** **προτροπή** (η) **1.** το να προτρέπει κανείς: ***υπέγραψε τη συμφωνία κατόπιν προτροπής των συμβούλων του*** ΣΥΝ. παρακίνηση, παρώθηση **2.** (κυρ. στον πληθ.) ο προτρεπτικός λόγος, οτιδήποτε λέγεται για να προτρέψει (κάποιον): ***παρά τις ~ μου, αποφάσισε να μη σπουδάσει ιατρική.*** σχολιο λ. ***συμβουλή.***

[ετυμ. αρχ. < ***προτρέπω,*** πβ. κ. ***τροπή - τρέπω].*** **προτσές** (τοι {άκλ.) πολιτ. (στην αριστερή φρασεολογία) η εξελικτική διαδικασία, η διαδρομή τής ιστορίας: ***το ~ τού σοσιαλιστικού μετασχηματισμού τής κοινό>νίας*** **||** ***το διαλεκτικό - τής ιστορίας.***

[είύμ. < γερμ. Pro/.ess < λατ. processus, μτχ. τού ρ. procedo «προχωρώ, προβαίνω» (< pro- «προ-» + cedo «βαδίζω, πορεύομαι»)), **πρότυπο** (το) [μτγν.Ι (προτύτ-ου | -ων} **1.** η προκατασκευασμένη μορφή αντικειμένου, που χρησιμοποιείται ως υπόδειγμα για την αναπαραγωγή άλλων, ομοίων προς αυτό αντ. αντίγραφο 2. (μτφ.) πρόσωπο, κατάσταση ή θεσμός που είναι άξια μιμήσεως για τα θετικά τους χαρακτηριστικά: ***τα - που προβάλλει η κοινωνία στους νέους*** **||** ***παραδοσιακά / σύγχρονα / καταναλωτικά ι υγιή / αρνητικά ~*** **||** ***προβάλλω / επιβάλλω / ακο/.ονθώ ~*** **||** ***παίρνω / έχω / χρησιμοποιώ κάποιον ως ~ στην εργασία μου / στη ζωή μου*** συν. παράδειγμα, υπόδειγμα **3.** (α) το πρόσωπο στο οποίο επιδιώκει κανείς να μοιάσει, τού οποίου το παράδειγμα θέλει να ακολουθήσει: ra - των ***σημερινών νέων*** (π.χ. δημοφιλείς καλλιτέχνες, αθλητές κ.λπ.) || ***ο δάσκαλος πρέπει να είναι ~ για τους μαθητές του*** [[ron ***έχω για ~ στη ζωή μου*** || ***ακολουθώ ένα ~*** ΣΥΝ. ίνδαλμα (β) οτιδήποτε λειτουργεί ως αντικείμενο μιμήσεως (γ) οτιδήποτε βάσει τού οποίου γίνεται κάτι άλλο: ***η μελέτη του ήταν το ~ για τη δική μου διατριβή*** **)|** ***αρχιτεκτονικό - τού ναού τού Αγίου Μάρκου στη Βενετία θεωρείται ο ναός των Αγίων Αποστόλων στην Κωνσταντινούπολη*** **||** ***η σχολή μας ακολουθεί το γερμανικό - σπουδών*** συν. υπόδειγμα **4.** (+γεν.) το αντιπροσωπευτικό παράδειγμα συγκεκριμένης αρετής, συγκεκριμένου θετικού γνωρίσματος: ~ ***ομορφιάς*** / ***αρετής*** / ***γενναίου στρατιώτη*** || (ειρων.) ***η κρατική τηλεόραση δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί - αντικειμενικότητας!*** ΣΥΝ. υπόδειγμα. σχολιο λ. ***ομοίωμα, παρώνυμο.***

πρότυπο - πρωτότυπο. Οι δύο λέξεις έχουν διαφορετική σημασία και χρήση. Το **πρότυπο** σημαίνει κάτι που χρησιμεύει ως υπόδειγμα προς δημιουργία άλλων (που αποτελούν **αντίγραφά** του) ή, μεταφορικά, ιδανικό παράδειγμα προς μίμηση. Και στη μία και στην άλλη χρήση θα μπορούσε η λ. **πρότυπο** να αποδώσει άριστα τη λ. **μοντέλο** (< ιταλ. modello). Ηπίσης, το ***πρότυπο*** αποτελεί (στην παλαιογραφία) το αρχικό κείμενο, από το οποίο βγαίνει (δΓ αντιγραφής) νέο χειρόγραφο κείμενο, το **αντίγραφο.** Το **πρωτότυπο,** αντιθέτως, σημαίνει το προηο, το αρχικό (πρωτόγραφο) κείμενο, από το οποίο παρήχθησαν περισσότερα άλλα ως αντίγραφά του ***(Το πρωτότυπο χειρόγραφο αυτού τού ποιήματος τού Σο/^ωμού σώθηκε στα κατάλοιπα τού Πολυλά)-***σημαίνει επίσης το αρχαίο κείμενο σε σχέση με τη μετάφρασή του ***(Στο Πανεπιστήμιο διδάσκονται τον Όμηρο από το πρωτότυπο, όχι από μετάφραση).*** Γενικότερα, σημαίνει κάθε γνήσιο έργο σε σχέση με τα αντίγραφά του ***(Ανα- καλύφθηκε σε ιδιωτική συλλογή το πρωτότυπο ενός έργου τού Γκρέκο, που μέχρι σήμερα ήταν γνωστό από δύο αντίγραφά τον).*** Είναι ενδιαφέρον ότι η λ. **πρωτότυπος** ως επίθετο σημαίνει τον νέο. τον καινοτόμο, τον δημιουργικό, αυτόν που δεν είναι προϊόν μίμησης, αλλά γίνεται προϊόν μίμησης από άλλους.

προτυποποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η μετατροπή σε πρότυπο, η προβολή ενός πράγματος ως προτύπου: ***η ~ τού ευδαιμονισμού από την τηλεόραση*** **2.** ΟΙΚΟΝ. η παραγωγή, διανομή και καθιέρωση προτύπων αγαθών **3.** ΤΕΧΝΟΛ. **ο προσδιορισμός των προδιαγραφών. οι οποίες πρέπει να τηρούνται κατά την παραγωγή προϊόντος.**

[ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού αγγλ. standardisationJ. **πρότυπος,** -η, -ο αυτός που λειτουργεί ως υπόδειγμα: ***~ αθλητικό κέντρο / σχολείο*** (στο οποίο χρησιμοποιούνται πειραματικά νέες μέθοδοι και μέσα διδασκαλίας και στο οποίο διενεργούνται υποδειγματικές διδασκαλίες) ***/ κατοικία / οικισμός*** ΣΥΝ. υποδειγματικός.

[ΠΤΥΜ. **μτγν.. αρχική σημ. «προεικονιστικός», < *προ-* + *τύπος*\. πρότύπωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1. η προεικόνιση:** ***~ α/.ηθειών / αξιών*** **2.** (συνεκδ.) κάθε πρόσωπο, γεγονός και περιστατικό τής Π.Δ. που προεικονίζει κυρ. το κύριο πρόσωπο τής Κ.Δ., δηλ. τον Ιησού Χριστό, και ειδικότ. την ενανθρώπηση, τη ζωή, τα Πάθη και την Ανάστασή του: ***ο Αδάμ αποτε?,εί ~ τού Χριστού*** **(**τού νέου Αδάμ) ΣΥΝ. **τύπος. — προτυπώνω** ρ. Ιμτγν.).

Προύθος (ο) ποταμός τής Λ. Ευρώπης που πηγάζει από τα Καρπάθια Όρη, συμβάλλει στον Δούναβη και αποτελεί το φυσικό όριο μεταξύ τής Ρουμανίας και τής Μολδαβίας.

|ΕΤΥΜ. **Μεταφορά ξέν. τοπωνυμίου, πβ. αγγλ. Pruth, ρουμ. Prutul, αγν. ετύμου].**

προϋπαντώ ρ. μετβ. Ιπρούπαντάς... | προϋπάντησα} σπεύδω να συναντήσω (κάποιον που έρχεται): ***«ο Μάιος μας έφθασε, εμπρός βήμα ταχύ / να τον προϋπαντήσουμε, παιδιά, στην εξοχή»*** (Ά. Βλάχος) ΣΥΝ. **υποδέχομαι, καλωσορίζω. - - προϋπάντηση** (η) Ιμεσν.].

[ΕΤΥΜ. **< μτγν. *προϋπαντώ (-άω)* < *προ-* + *ύπαντώ*** «πηγαίνω να συναντήσω» **< *νπ(ο)-* + *-αντώ*** (για το οποίο βλ. λ. ***απαντώ)].*** **προϋπάρχω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. |αρχ.) {προϋπήρξα} ♦ **1.** (αμετβ.) υπάρχω από πριν. εκ των προτέρων ♦ **2.** (μετβ.) (+γεν.) υπάρχω πριν από (κάποιον/κάτι άλλο): ***το σύμπαν προϋπήρχε τού ανθρώπου.*** **— προϋπαρξη** (η) ί μτγν. **προϋπηρεσία** (η) {προϋπηρεσκόν) η υπηρεσία κατά το παρελθόν σε εργασιακό χώρο: ***θα συνυπο?^ογιστούν τα χρόνια προϋπηρεσίας του για τη σύνταξη*** **]|** ***έχω μακρά ~ στη θέση αυτή / στον οργανισμό.***

προϋπηρετώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.) {προϋπηρετείς... | προϋπηρέτησα} εργάζομαι κατά το παρελθόν ή πριν από άλλον σε συγκεκριμένη επαγγελματική θέση.

προϋπογράφω ρ. μετβ. [μτγν.| {προϋπ-έγραψα. προϋπο-γράφτηκα (λόγ. προϋπ-εγράφην, -ης, -η...), -γεγραμμένος) υπογράφω προκαταρκτικά, εκ των προτέρων: ***~ συμφωνία.*** **—προϋπογραφή** (η) | μτγν.]. **προϋπόθεση** (η) [1818[{-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} οτιδήποτε είναι απολύτως αναγκαίο, πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει, προκειμένου να συμβεί κάτι άλλο: ro ταλέντο ***είναι (απαραίτητη) ~, για να γίνει κάποιος μεγάλος μουσικός*** **||** ***πληρώ τις ~ τού νόμου*** **[[** ***βασική / θεμελιώδης ! αναγκαία*** ~ συν. **όρος** · ΦΡ. *υπό Ίμε την προϋπόθεση ότι...* **εφόσον,** μόνον αν: ***θα δεχθώ να αναλάβω αυτή τη θέση ~ θα δια/.έξω εγώ τους συνεργάτες μον.***

[είύμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. presupposition. Ομοίως η φρ. *νπό την προϋπόθεση ότι*** **(< γαλλ. sous la condition que)J. προϋποθέτω** ρ. μετβ. {προϋπέθεσα, μεσοπαθ. ενεστ. προϋποτίθ-εμαι. -εσαι. -εται, -έμεθα, -εσθε, -ενται, μεσοπαθ. παρατ. προϋπετιθ-έμην, -εσο, -ετο. -έμεθα. -εσθε. -εντο} **1.** θεωρώ (κάτι) εκ των προτέρων δεδομένο ΣΥΝ. **προεικάζω 2.** εξαρτώμαι (από κάτι): ***η επιτυχία στις εξετάσεις προϋποθέτει προσεκτικό και εντατικό διάβασμα*** ΣΥΝ. απαιτώ, χρειάζομαι **3.** (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *προϋποτίθεται)* ισχύει ως προϋπόθεση: ***~ η συγκατάθεση όλων των μερών για την επίτευξη συμφωνίας.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *προϋποτίθημι* < *προ-* + *ύπο-* + *τίθημι*** «θέτω» **(**βλ. λ. ***θέτω. τίθεμαι)].***

προϋπολογίζω ρ. μετβ.)!871| {προϋπολόγισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} υπολογίζω (κάτι) από πριν, κάνω προϋπολογισμό σε (κάτι): ***~ έξοδα / δαπάνες.*** **— προϋπολογιστικός,** -ή, -ό. **προϋπολογισμός** (ο) [1833] **ο εκ των προτέρων υπολογισμός των εσόδων και των εξόδων για ορισμένη χρονική περιόδο: - *επιχείρησης / ιδρύματος / δήμον / κοινότητας / οικογένειας* || *ισοσκελισμένος / ελ- /.ειμματικός*** ~ || **το έλλειμμα /** ***πλεόνασμα τού*** ~ || ***έργο προϋπολογισμού δύο δισεκατομμυρίων δραχμών*** φρ. *(κρατικός) προϋπολογισμός* **ο νόμος που προβλέπει τα έσοδα και τις δαπάνες που θα πραγματοποιηθούν στο επόμενο δημοσιονομικό έτος: *η κυβέρνηση κατέθεσε / καταρτίζει* τον ~ || *σφιχτός ~* [[*~ λιτότητας / οικονομικής σταθεροποίησης* || *έγκριση / ψήφιση / σύνταξη / παράταση ισχύος τού ~*. προϋπόσχομαι** ρ. μετβ. αποθ. {προ-ϋποσχέθηκα, -ϋπεσχημένος} υπόσχομαι (κάτι) από πριν. **- προϋπόσχεση** (η) Ιμτγν.J. σχολιο λ. ***αποθετικός.***

ΙΕΤΥΜ. **< μτγν. *προύπισχνούμαι*** *(-έο-)* **< *προ-* + *ύπισχνομαι*** (βλ. λ. ***υπόσχομαι)].*** **προϋποτίθεμαι** ρ. ► προϋποθέτω

Προύσα (η) πόλη τής ΒΔ. Μικράς Ασίας κοντά στην Προποντίδα με έντονο ελληνικό στοιχείο μέχρι το 1922. — Προυσιώτης κ. Προυσαλιώτης (ο). Προυσιώτισσα κ. Προυααλιώτιααα (η), προυσιώτικος κ. προυσσλιώτικος, -η. -ο.
Ιείύμ. < μτγν. ***Προύσα,*** που οφείλει το όνομά της στον βασιλιά τής Βιθυνίας ***Προυσία Α'*** (236-180 π.Χ.), ο οποίος την ίδρυσε. Π τουρκ. ονομασία Bursa ανάγεται στην ελληνική!, **προϋφίσταμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {προϋφίστα-μαι, -σαι. -ται, -μεθα, -σθε. -νται, παρατ. προϋφιστ-άμην. -ασο. -ατο. -άμεθα, -ασθε, -αντο· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) υφίσταμαι εκ των προτέρων ή πριν (από κάποιον/κάτι άλλο) συν. προϋπάρχω. σχόλιό λ. ***αποθετικός.*** |ΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «προϋποθέτω», < ***προ-*** + ***υφίσταμαι***|. **προύχοντας** (ο) {προυχόντων} (συνήθ. στον πληθ.) **ί.** ιστ. (κατά την Τουρκοκρατία) ο κοτζάμπασης, ο πρόκριτος **2.** ο προνομιούχος, ο πλούσιος.
[ετυμ. αρχ.. συνηρημένος τ. τού ***προέχων,*** μτχ. τού ρ. ***προέχω***|. **προφανής,** -ής, -ές {προφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)· προφανέστ-ερος, -ατος} αυτός που φαίνεται καθαρά, που τον καταλαβαίνει κανείς εύκολα: ***απολύθηκε για ~ λόγους*** || ***είναι προφανές ότι δεν λέει την αλήθεια*** ΣΥΝ. εμφανής, φανερός, οφθαλμοφανής, πρόδηλος. σχόλιό λ. ***-ης, -ης, -ες.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***προφαίνω*** «φέρνω στο φως, εμφανίζω» < ***προ-*** + ***φαίνω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)J.
προφαντός, -ή, -ό (για καρπούς) αυτός που ωριμάζει πρώιμα, νωρίς συν. πρώιμος.
Ιετυμ. αρχ. < ***προφαίνω*** «φέρνω στο φως, εμφανίζω» < ***προ-*** + ***φαίνω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)|.
προφανώς επίρρ. **[μτγν.] 1. κατά προφανή τρόπο, χωρίς αμφιβολία: *η δουλειά αυτή είναι ~ καλύτερη από την άλλη*** *2.* **όπως φαίνεται· για την έκφραση μιας υπόθεσης που είναι αρκετά βάσιμη: *δεν ήρθε ακόμη'■ θα του έ.τυχε κάτι στον δρόμο*** **(διότι κανονικά δεν αργεί).** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *επίρρημα.*** **πρόφαση** (η) **{-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων) 1. η πλασματική αιτία που προβάλλεται για να δικαιολογηθεί κάτι ή να συγκαλυφθεί το πραγματικό κίνητρο μιας πράξης: *βρήκε μια ~, για να αρνηθεί την πρόσκληση όλα αυτά είναι προφάσεις- απλώς δεν*** **θέλει να σου πει *ευθέως ότι πλέον δεν τον ενδιαφέρεις*** συν. **πρόσχημα-** ΦΡ. *προφάσεις εν αμαρτίαις* ***(προφάσεις έν άμαρτίαις,*** **Π.Δ. *Ψαλμ.*** **140. 4) για περιπτώσεις κατά τις οποίες προβάλλει κανείς διάφορες δικαιολογίες για ατοπήματά του. που δεν μπορούν να δικαιολογηθούν: *αυτά που λες είναι ~· η αλήθεια είναι πως πήρες μικρό βαθμό. γιατί δεν είχες μελετήσει!*** *2.* βιολ. **η αρχική φάση τής μίτωσης (βλ.λ.). κατά την οποία τα ήδη διπλασιασμένα χρωμοσώματα εξατομικεύονται, τυλίγονται σπειροειδώς και συμπυκνώνονται· λήγει με τη διάλυση τής πυρηνικής μεμβράνης.** σχόλιο **λ. *αιτία, πρόσχημα.***
|Ε1ΥΜ. < αρχ. ***πρόφασις***, αρχική σημ. «εμφανές αίτιο, κίνητρο (χωρίς αναφορά στον βαθμό αλήθειας ή ψεύδους)», < ***προφαίνω*** «φέρω στο φως, εμφανίζω» **(< *προ- + φαίνω ι -ομαι***, βλ.λ.) Στη σημ. «πρόσχημα, πλαστή δικαιολογία» η λ. έχει δεχθεί την επίδρ. τού ρ. ***φημί.*** Ο βιολ. όρ. είναι ελληνογενής, < αγγλ. prophase. Βλ. κ. ***φάση}.*** **προφασίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.] {προφασίστηκα] προβάλλω (κάτι) ως ψευδή δικαιολογία: ~ ***αρρώστια*** / ***αδιαθεσία*** |j ~ ***ότι είμαι αδιάθετος.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός, απόφαση.*** **προφέρω** ρ. μετβ. {πρόφερ-α, -θηκα} **1.** κάνω να ακουστεί (ήχος) με τη βοήθεια των φωνητηρίων οργάνων (χείλη, γλώσσα, φωνητικές χορδές κ.λπ.), παράγω, εκφέρω (φθόγγους): δεν ***μπορούσε να προφέρει αυτή την ξένη /.έξη*** **j[*πρόφερε λανθασμένα ορισμένα σύμφωνα*** || **οι *αρχαίοι πρόφεραν το η ως μακρό ε*** !| ~ ***καθαρά*** συν. αρθρώνω **2.** (σπάν.) εκφράζω με τον λόγο: ***δεν μπόρεσε να προφέρει λέξη!*** συν. αρθρώνω.
{ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «παρουσιάζω, διαγγέλλω», < ***προ-*** + ***φέρω.*** Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ.]. **προφέσορας** (ο) {προφεσόρων} (ειρων.) ο καθηγητής, ο δάσκαλος: ***είναι - στο τάβλι*** φρ. *κάνω (σε κάποιον) τον προφέσορα* φέρομαι (σε κάποιον) σαν δάσκαλός του, σαν να του κάνω μάθημα· (γενικότ.) παριστάνω τον μορφωμένο. Επίσης **προφεσόρος.**
Ιετυμ. **Μεταφορά τού γερμ.** Professor < **λατ.** professor **«δάσκαλος, καθηγητής»** < professus, **μτχ. τού ρ.** profiteor **«επαγγέλλομαι, διδάσκω»],** **προφεστιβαλικός, -ή. -ό αυτός που γίνεται πριν από το φεστιβάλ: *~ εκδηλώσεις ι συναντήσεις.*** **προφητάναξ** (ο) **{προφητάνακτ-υς, -α | -άκτων}** εκκλης. ο **προφήτης και βασιλιάς· προσωνυμία τού Λαβίδ.**
Ιείύμ. μεσν. < ***προφήτης*** + ***άναξ*** (βλ.λ.)|. **προφητεία** (η) [μτγν.Ι {προφητειών} **1.** η πρόβλεψη όσων πρόκειται να συμβούν στο μέλλον, η οποία προέρχεται από θεία έμπνευση, από υπερφυσική επέμβαση: ***έχει*** το ***χάρισμα τής*** -1| ***κάνω*** ~ *2.* (γενικότ.) η πρόβλεψη όσων πρόκειται να συμβούν και η ίδια η πρόβλεψη: ***τι λέει αυτή η προφητεία:*** ||j οι - ***τού Μοστράδαμον*** / ***τού Κοσμά τού Αιτω- λού*** || ***οι ~*** του ***επαληθεύτηκαν ΣΥΚ.*** πρόρρηση, χρησμός, **προφητεύω** ρ. μετβ. |αρχ-J {προφήτευ-σα. -θηκα. -μένος} **1.** προβλέπω (κάτι που πρόκειται να συμβεί) εμπνεόμενος από το θείο, γενικότ. κατά υπερφυσικό τρόπο: ο ***Ησαΐας προφήτευσε την έλευση τού Μεσ- σία*** *2.* (γενικότ.) προβλέπω (κάτι που πρόκειται να συμβεί): - ***συμφορές*** συν. προμαντεύω, προλέγω, **προφήτης** (ο) {προφητών),**προφήτις** (η) {προφήτιδ-ος, -α | -ίδων} **1.** πρόσωπο που προαναγγέλλει με θεία έμπνευση όσα πρόκειται να συμβούν: ~ ***δεινών*** ΦΡ. (α) (ειρων.) *μετά Χριστόν προφήτης* αυτός που διατείνεται ότι είχε προβλέψει κάτι, ότι ήξερε για κάτι, όταν είναι πλέον σε όλους γνωστό: ***δεν θέλω να παραστήσω τον μετά Χρι- στόν προφήτη, αλλά είχα προβ/.έψει από πολλά χρόνια τη διάλυση τής Σοβιετικής Ένωσης*** (β) *οι νόμοι και οι προφήτες* βλ. λ. ***νόμος*** (γ) (παροιμ.) *ουδείς προφήτης στον τόπο του* / **εν** *τη εαυτού πατρίδι* ***(ούδείς προφήτης δεκτός έστιν έν τή πατρίδι αύτοϋ.*** Κ.Δ. Λουκ. **4, 24)** για περιπτώσεις κατά τις οποίες ικανοί και αξιόλογοι άνθρωποι αναγνωρίζονται από τους ξένους και όχι από τους συμπατριώτες τους 2. ΘΡΗΣΚ. το θεόπνευστο πρόσωπο που γνωστοποιεί στους ανθρώπους το θέλημα τού Θεού: ***οι ~ τής Παλαιάς Διαθήκης*** **3.** (στον ισλαμισμό) *Προφήτης* (ο) ο Μωάμεθ.
[Ε ΓΥΜ. αρχ. < ***προ- + -φήτης*** < ***φημί*** «λέγω» (για το οποίο βλ. λ. ***φήμη),*** όχι από το ρ. ***πρόφημι*** «προφητεύω, προλέγω», που μαρτυρείται από τον 6ο αι. μ.Χ. Το ουσ. ***προφήτης*** χρησιμοποιήθηκε από τους Εβδομή- κοντα στη μετάφραση τής Π.Δ. ως απόδ. τού εβρ. αντίστοιχου όρου
nabi'J ·
προφητικός, -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με προφητεία ή με προφήτη 2. εκκλης. *προφητικά αναγνώσματα* αποσπάσματα από τα προφητικά βιβλία τής Παλαιάς Διαθήκης, που διαβάζονται σε ιερές ακολουθίες **3.** (ειδικότ.) αυτός που (αποδεικνύεται ότι) προβλέπει τα όσα πρόκειται να συμβούν: ***τα λόγια του αποδείχθηκαν*** ~. – **προφητικ-ά/-ώς** [μτγν.] επίρρ.
προφθάνω ρ. -» προφταίνω
προφίλ (το) {άκλ.} **1.** η πλάγια όψη προσώπου αντ. ανφάς **2.** (μτφ.) το σύνολο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών, η ξεχωριστή φυσιογνωμία, κυρ. όπως αφήνεται να φανεί: το ~ ***κόμματος*** / ***τής νέας κατάστασης*** || ***στις τελευταίες του εμφανίσεις έχει υιοθετήσει το*** ~ του ***μοντέρνου πολιτικού*** **[** ***κάθε χρόνο παρουσιάζονται στην αγορά προϊόντα με βελ- τιο>μένο ~.***
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. **profil** < ιταλ. **profilo** < **profilare** «σχεδιάζω το περίγραμμα, την πλάγια όψη ενός πράγματος» < **pro-** (< λατ. **pro-** «προ-») 4· **-filare** < **filo** «νήμα. κλωστή, ίχνος» (< λατ. **filum)**|.
προφιλάρισμα (το) {προφιλαρίσμ-ατος | -ατα. -άτων! (λαϊκ.) διαμόρφωση σόκορου ή επιφάνειας με επιθυμητό διακοσμητικό σχέδιο.
προφιτερολ (το) {άκλ.} γλύκυσμα που φτειάχνεται από μικρά σου (βλ.λ.) γεμισμένα με κρέμα βανίλιας και με επικάλυψη σοκολάτας. [εγυμ. < γαλλ. **profiterole,** υποκορ. τού **profit,** που τον 16ο αι. είχε επίσης τη σημ. "ζύμη ψημένη στη στάχτη" (δηλ. σε σβησμένη φωτιά)].
προφορά (η) **1.** ο τρόπος αρθρώσεως φθόγγων, λέξεων ή φράσεων: ***καθαρή*** / ***καλή*** ·~ || ***η*** - του ***«γ» είναι δύσκολη για πολλούς ξένους*** *2.* (ειδικότ.) ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο αρθρώνει κανείς μια γλώσσα: ***από την ~ του κατάλαβα ότι είναι ξένος / από χωριό*** || ***απαγγέλλει Όμηρο με ερασμική - || μιλώ με άσχημη / βαριά ~.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γγ-, εκ, πληροφορική.***
(ετυμ.. μτγν. < αρχ. ***προφέρω,*** πβ. κ. ***φορά*** - ***φέρω].***

προφορά τής ελληνικής γλώσσας. Μέχρι των χρόνων τής Αλεξανδρινής Κοινής (300 π.Χ.-6ος αι. μ.Χ.) η προφορά τής Αρχαίας Ελληνικής διέφερε σε πολλά σημεία από τη βυζαντινή-νεοελληνική προφορά, η οποία, παρά το όνομά της. δεν είναι καθόλου καινούργια- αριθμεί ζωή τουλάχιστον 2.000 χρόνων, αναγόμενη χονδρικά στους χρόνους τού Χριστού, il παλαιότερη προφορά τής Ελληνικής. η αρχαία (που είναι γνωστή ως ητακιστική ή και ως ερασμική προφορά), διαφέρει από τη σημερινή προφορά (γνωστή ως βυζαντινή ή νεοελληνική ή ιωτακιστική ή και ως ροϊχλίνεια [Reuchlin] προφορά) στα εξής κυρ. σημεία: (α) διάκριση μακρών και βραχέων φωνηέντων (η = e [ε μακρό}. ε = e |ε βραχύ|, ω = o [ο μακρό|, ο = o [ο βραχύ|, ά [α μακρό], ά [α βραχύ], ΐ |ι μακρό], ΐ [ι βραχύ], υ [ϋ μακρό], ΰ [ϋ βραχύ]), (β) προφορά διφθόγγων (αι = ai. οι = oi. ει = ei και e Ιε μακρό κλειστό [. ου = ou και ό fo μακρό κλειστό], συ = au. εύ = eu, υι = iii), (γ) προφορά δασέος φθόγγου (δασείας) ως h και προφορά δασέων συμφώνων ως δασέων (φ = ph, θ = ih. χ = kh), (δ) προφορά των β, δ, γ ως ηχηρών κλειστών συμφώνων (β = b, δ = d, γ = g), (ε) προφορά τού ζ ως zd ή dz. (στ) προφορά διπλών συμφώνων ως παρατεταμένων συμφώνων κ.ά.
Σε όλη τη βυζαντινή περίοδο (στην πραγματικότητα από των χρόνων τής Αλεξανδρινής Κοινής και σε μερικές περιπτώσεις και διαλέκτους τής Αρχαίας ήδη από των κλασικών χρόνων) η προφορά τής Ελληνικής (με εξαίρεση τα υ και οι. που μέχρι τον 10ο αι. προφέρονταν ως u. χονδρικά όπως στο γαλλ. une) ήταν όμοια με τη σημερινή. Αυτό δε ίσχυε όχι μόνο για το Βυζάντιο αλλά και για τις χώρες τής Δύσης, όπου μετέφεραν τη βυζαντινή προφορά οι λόγι- οt που κατέφυγαν εκεί λίγο πριν και μετά την πτώση τού Βυζαντίου. Έως το 1558 στη Δύση προέφεραν τα Αρχαία Ελληνικά, όπως εμείς σήμερα. Το 1558 δύο Αγγλοι καθηγητές τού Πανεπιστημίου τού Καίμπριτζ, ο John Cheke και ο Thomas Smith, εισήγαγαν για πρώτη φορά τη λεγόμενη ερασμική προφορά, η οποία στηριζόταν στο έργο τού μεγάλου Ολλανδού ελληνιστή Desiderius Erasmus (1466/9-1536) *De rectu Latini Oracciquc sermonis pronuntiatione dialogus* ***(Διάλογος περί τής ορθής προφοράς τής ?.ατινικής και τής αρχαίας ελ?.ηνικής γλώσσας,*** **1528). Ωστόσο, ο ίδιος ο Έρασμος ποτέ δεν πρότεινε να γίνει πρακτική εφαρμογή των θεωρητικών του παρατηρήσεων και, βεβαίως, θα ήταν αδιανόητο για τους Έλληνες. που χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα στη διαχρονική της εξέλιξη, να προφέρουν αλλιώς την αρχαία και αλλιώς τη βυζαντι- νή-νεοελληνική φάση τής ίδιας γλώσσας, τής Ελληνικής. Αυτό το έκαναν οι ξένοι, γιατί τους βοηθούσε πρακτικά να γράφουν σωστά τις λέξεις (όταν προφέρεις cinai, γράφεις και σωστά τη λ. είναι, πράγμα που δεν θα συνέβαινε με τους ξένους τόσο εύκολα, αν πρόφεραν όπως εμείς ine). Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι ο Έρασμος πολλά από αυτά που δίδαξε για την προφορά τής Αρχαίας τα έμαθε από μεγάλους Έλληνες φιλολόγους τής Δύσης, ιδίως τον 1α- νό Λάσκαρι και τον Μάρκο Μουσούρο. αφού έζησε κοντά τους**

στην Ακαδημία τού Άλδου Μανούτιου στη Βενετία. Δύο μεγάλοι ξένοι ελληνιστές, ο D.-C. llesseling και ο H. Pernot, γράφουν: «Δεν υποστηρίζουμε τίποτε παράδοξο, αν αποδώσουμε στους ίδιους τους Έλληνες την ταυτότητα τής θεωρίας, στην οποία έχει δοθεί το όνομα "ερασμική θεωρία". Ποιος υπήρξε ο ρόλος τού Εράσμου;

Η ιδέα ήλθε από την Ελλάδα)...]. Στον Έρασμο οφείλεται ότι την υποστήριξε δημόσια, αφού της έδωσε συστηματική μορφή, προσθέτοντας πολυάριθμες προσωπικές και ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις» («Erasme et les origines de ia prononeiation erasmienne», *Rcvue des izludes Grccqucs* 23. 1919, σ. 301). Σε διδασκαλίες πρυ τού Εράσμου για την πραγματική κατάσταση τής αρχαίας ελληνικής προφοράς (Antonio de Lebrixa. Girolamo Aleandro κ.ά.) φαίνεται ότι αντέτεινε την ανάγκη διατηρήσεως τής βυζαντινής προφοράς υ μεγάλος Γερμανός ελληνιστής J. ReuchJin (1445-1522), εξού και ο χαρακτηρισμός τής νεοελληνικής προφοράς ως **ροϊχλίνειας**.

προφορικά (τα) υι προφορικές εξετάσεις αν ί. γραπτά, **προφορικός**, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που εκφράζεται με την ομιλία, από τυ στόμα (και όχι γραπτώς): ~ ***λόγος / οδηγία / δήλωση / άδεια / επικοινωνία*** ■ ΦΡ. *προφορική παράδοση* **η παράδοση** που μεταδόθηκε από στόμα σε στόμα (π.χ. θρύλοι, παραμύθια, δημοτικά τραγούδια) **2.** *προφορικά* (τα) βλ.λ. **— προφορικ-ά / -ώς** επίρρ.. **προφορικότητα** (η) 11846J. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πληροφορική*. προφταίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {π'ρόφτασα} ♦ (μετβ.) **1.** (+να) (α) (σε παρελθοντικό χρόνο) καταφέρνω ίνα κάνω κάτι) εγκαίρως: ***πρόφτασε την τελευταία στιγμή να σβήσει τη φωτιά / να επωφεληθεί μιας ευκαιρίας*** ΣΥΝ. προλαβαίνω (β) (σε ενεστ.) έχω στη διάθεσή μου τον χρόνο που χρειάζεται για κάτι: ***δεν βιάζομαι***. ~ να ***πάω για ψώνια*** ' ***να πληρώσω τον λογαριασμό τής Δ.Ε.Η.*** || ***ίσα / μόλις που ~ το ταχυδρομείο ανοιχτό*** συν. προλαβαίνω **2.** καταφέρνω να φθάσω (κάποιον/κάτι) πριν φύγει ή απομακρυνθεί πυλύ: ***τον πρόφτασα στη γωνία τού δρόμου*** || ***τρέχω μήπως τον προφτάσω*** [[***πρόφτασε το λεωφορείο/ το τρένο, την τελευταία στιγμή*** 3. ***(σε*** παρελθοντικό χρόνο) είμαι σύγχρονος κάποιου, ζω και γνωρίζο) κάποιον ή μια κατάσταση που τώρα δεν υπάρχει: ***εσύ είσαι μικρός, δεν θα πρόφτασες το τραμ στην Αθήνα*** ([***τότε ήταν διευθυντής ο Αντωνίου, τον είχες προφτάσει;***

(με άρνηση ***δεν*** και πρόταση με το να) για κάτι που γίνεται σε μεγάλη συχνότητα ή μεγάλο βαθμό: ***δεν*** ~ ***να παραγγέλνω αυτό το προϊόν*** ■ ***τόση ζήτηση έχει!*** · **5.** ανακοινώνω ή αποκαλύπτω (κάτι) εσπευσμένως (σε κάποιυν): ***του πρόφτασε τα νέα*** ♦ **6.** (αμετβ.) ενεργώ, ώστε να αποτραπεί κάπ κακό (κίνδυνος ή συμφορά): ***πρόφτασε. Παναγιά μου, μη γίνει κανένα κακό!***

| ετυμ. Από τον αόρ. ***(ε)πρόφτασα*** τού ρ. ***προφτάνω*** (< αρχ. ***προφθάνω)***, κατά τα ρ. σε -αίνω (που είχαν αόρ. σε -ασα), πβ. ***χορταίνω - χόρτασα***].

προφυλάω ρ. -► προφυλάσσω

προφύλαγμα (το) Ιμτγν.) {προφυλάγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το μέσο προφύλαξης (προφυλακή, φρούριο κ.λπ.) **2.** η προφύλαξη, **προφυλακή** (η) Ιαρχ.] ΣΤΡΑΤ. (σε αμυντικές επιχειρήσεις) προπορευ- όμενο στρατιωτικό τμήμα, που προειδοποιεί το υπόλοιπο στράτευμα, τυ υπυίο σταθμεύει, για τυχόν εκδήλωση στρατιωτικής δραστηριότητας τού εχθρού.

προφυλακίζω ρ. μετβ. 118331 {προφυλάκισ-α,-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} φυλακίζω (υπόδικο) με ένταλμα τού ανακριτή και σύμφωνη γνώμη τού εισαγγελέα ή με βούλευμα δικαστικού συμβουλίου, μέχρι να διεξαχθεί η δίκη του. **—προφυλάκιαη** (η) [1833]. **προφυλακιστές**, -α, -ο αυτός που αποφασίζεται αρμοδίως ότι πρέπει να προφυλακιστεί: ***εκρίθη ~ από τον ανακριτή και τον εισαγγελέα.***

προφυλακτήρας (ο) f 1891J **1.** εξάρτημα που προφυλάσσει κάτι: ~ ***σκανδά/»ης*** **2.** (ειδικότ.) τυ εξάρτημα αυτοκινήτου που προστατεύει τυ αμάξωμα από προσκρούσεις, **προφυλακτικός**, -ή, -ό **1.** αυτός που αποσκοπεί στην προφύλαξη: ~ ***μέτρα*** συν. προληπτικός · **2.** *προφυλακτικό* (το) το ελαστικό περίβλημα με το υποίο καλύπτεται το ανδρικό πέος κατά τη σεξουαλική πράξη για προφύλαξη από σεξουαλικώς μεταδιδόμενα νοσήματα και αποφυγή σύλληψης συν. (!) καπότα. - **προφυλακτικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. ***προφυλάσσω***. Στη σημ. 2 η λ. αποδίδει το γαλλ. prescrvatif (masculin)]. **προφύλαξη** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -άξεως [-άξεις, -άξεων] **1.**η προστασία (από κάτι επικίνδυνο ή δυσάρεστο): ~ ***από τη ζέστη / το κρύο*** / το ***έιτζ*** || ***παίρνω μέτρα προφύλαξης*** **2.** το μέσο προστασίας από κάτι: ***παίρνω τις αναγκαίες*** ~ **3.** γλωσσ. η αποφυγή κυρ. κακοφωνίας ή σύγχυσης, πυυ προέρχεται από την αλλεπαλληλία όμοιων ή παρεμφερών φθόγγον ή από τη φωνητική σύμπτωση διαφορετικών τύπων, π.χ. η δημιουργια τυύ τύπου ***ήμασταν*** αντί τού ***ήμαστε***, επειδή αυτός συμπίπτει φωνητικά με το ***είμαστε*** τού ενεστώτα, ή στην Αρχαία υ τύ- πυς ***πείθω*** αντί τού ****φείθω*** (αλλεπαλληλία δασέων φθόγγων), **προφυλάσσω** [αρχ.] ρ. μετβ. {πρυφύλα-ςα. -χθηκα (καθημ. -χτηκα). -γμένος} (+από) **1.** προστατεύω (κάπυιον'κάτι) από κίνδυνο ή κακό: να ***προφυ?Αξουμε τη νεολαία μας από τα ναρκωτικά*** 2. (μεσοπαθ. *προφυλάσσομαι)* φροντίζω τον εαυτό μου, προκειμένου να απυφύγω (κάτι): ~ ***από ασθένεια / ίωση***. **πρόφυλλα** (τα) Ιπροφύλλων] ΒΟΤ. τα πράσινα φύλλα γύρω από τυ περιάνθιο.

fΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. prophyIIa|. **προφυματικός**, -ή, -ό **1.** (για καταστάσεις) αυτός που σχετίζεται με το στάδιο πριν από τη φυματίωση 2. (για πρόσ.) αυτός που κινδυνεύει να προσβληθεί από φυματίωση, αυτός που βρίσκεται ένα βήμα πριν από τη φυματίωση, **πρόχειρα** επίρρ. · χωρίς προετοιμασία, χωρίς προηγούμενη μελέτη: ***έτσι - δεν μπορώ να βγάλω συμπέρασμα*** ■ ***χρειάζομαι στοιχεία*** ΣΥΝ. βιαστικά, (εκφραστ.) στο γόνατο, στο πόδι. **προχειρίζω** ρ. μετβ. {προχείρισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα)] ΕΚΚΛΗΣ. χειροτονώ: ~ ***κάποιον επίσκοπο / ιερέα***. – **προχείριση** (η) Ιμτγν.].

|ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ.«καθιστώ κάποιον πρόχειρο, δηλ. έτοιμο για χρήση, χειρισμό». < ***πρόχειρος*** (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.Ι. **προχειρογραμμένος**, -η, -υ αυτός που έχει γραφτεί χωρίς φροντίδα και επιμέλεια: ***- κείμενο / σημείωση***. **προχεΐρογράφος** (ο/η) [1852] **1.** πρόσωπο πυυ γράφει με προχειρότητα, χωρίς ιδιαίτερη φροντίδα για τυν γραφικό του χαρακτήρα και τη μορφή των κειμένων του: ***είναι*** ~ · ***οι εκθέσεις του είναι γεμάτες μουντζούρες και είναι πολύ δύσκολο να καταλάβεις τα γράμματά του*** **2.** (κατ' επέκτ.) συγγραφέας που δεν δείχνει επιμέλεια για την ποιότητα τού λόγου και το περιεχόμενο των κειμένων του. **— προχειρογραφία** (η).

προχειροδουλειά (η) (κακόσ.) η δουλειά ή οτιδήποτε έχει γίνει πρόχειρα.

προχειρολόγημα (το) Ιπροχείρολογήμ-ατυς j -ατα, -άτων) οτιδήποτε λέγεται πρόχειρα, χωρίς να έχει προηγηθεί ουσιαστική μελέτη του ΣΥΝ. προχειρολογία, **προχειρολογία** (η) [προχειρολογιών] **1.** το να μιλά κανείς πρόχειρα και αβασάνιστα 2. το προχειρολόγημα. **προχειρολόγος** (ο/η) το πρόσωπο που προχειρολογεί, **προχειρολογώ** ρ. αμετβ. {προχειρολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ. ϊ μιλώ για κάτι πρόχειρα, χωρίς προετοιμασία ή ουσιαστική μελέτη.

πρόχειρος, -η, -ο **1.** αυτός που γίνεται χωρίς προετοιμασία, χωρίς ιδιαίτερη φροντίδα: ***- δουλειά / διάβασμα / ομιλία / σχέδιο / υπολογισμός*** ! ***φαγητό*** αντ. φροντισμένος, μελετημένος **2.** αυτός που μπυρεί να γίνει, να ετυιμαστεί ή να χρησιμοποιηθεί εύκολα: ***- ρούχα*** (αυτά που φορυύμε μέσα στο σπίτι ή στη δουλειά, σε αντιδιαστολή πρυς τα καλά μας) || ~ ***δικαιολογία / γεύμα*** ■ φρ. (α) **έχω** *(κάτι) πρόχειρο* έχω (κάτι) κοντά μου, ώστε να μπορώ να το χρησιμοποιήσω εύκολα: **<5ώσε *μου τη σκά/.α αν την έχεις πρόχειρη*** (β) *εκ του προχείρου* ***(έκ προχείρου.*** Γαλήν. **1. 241)** αφρόντιστα, επιπόλαια, όχι μελετημένα 3. *πρόχειρο* (τυ) το τετράδιο ή τυ τμήμα γραπτού, στο οποίο γράφονται πρόχειρες σημειώσεις: ***γράφω / σημειώνω στο*** ~1| ***αντιγράφω από το*** ~ ***στο κα/.ό*** αντ. καλό, καθαρό · φρ. **πρόχειρο *διαγώνισμα*** διαγώνισμα πυυ γράφεται μέσα στα όρια μιας διδακτικής ώρας και αποτελπ βασική δοκιμασία για την αξιολόγηση των μαθητών τής μέσης εκπαίδευσης. [f.tym. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που βρίσκεται στα χέρια κάποιου, προσιτός», < ***προ-*** + ***-χειρος***< ***χείρ, χειρός***«χέρι». Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ.].

προχειρότητα (η) Ιμτγν.Ι {προχειροτήτων] **1.**η ιδιότητα τρύ προχείρου. η απουσία προετοιμασίας και επαρκούς φροντίδας: ***τη δουλειά του χαρακτηρίζει η ~ || η δουλειά τού μηχανικού απαιτεί υπευθυνότητα και προσοχή* η - μπορεί να αποδειχθεί καταστροφική*** λντ. σχολαστικότητα **2.** (συνεκδ.) *προχειρότητες* (οι) οτιδήποτε πρόχειρο, οτιδήποτε χαρακτηρίζεται από προχειρότητα (σημ. Ι): ***αυτά είναι προχειρότητες· ξαναφτειάξε τα με περισσότερη επιμέλεια.*** **προχθές** [μτγν.] κ. **προχτές** κ. (λαϊκ.) **προψές** επίρρ.· την πρυ- προηγούμενη μέρα, την ημέρα πριν από τη χθεσινή αντ. μεθαύριο. **— προχθεσινός**, -ή, -ό [μτγν.] κ. **προχτεσινός** κ. (λαϊκ.) **προψεσινός**, **προχόλ** (το) {άκλ.} ο χώρυς πριν από το χολ.

[ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο (νόθο σύνθ.) από γερμ. Vorhallej.

Πρόχους (η) {δύσχρ. ονομ. πληθ. πρόχοι} ΑΡΧΑΙΟΛ. αγγείο με μία λαβή, μεγάλη κοιλιά, ψηλό λαιμό και στόμιο πυυ σχηματίζει προεξοχή για την έκχυση υγρών.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. ***πρόχους / -χοος*** (ήδη μυκ. po-ro-ko-wo) < ***προ-*** + ***χοος*** < ***χέω*** «χύνω», βλ. λ. ^υνω|. **προχρηματοδότηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ΟΙΚΟΝ. η προκαταρκτική χορήγηση τραπεζικών πιστώσεων σε εισαγωγείς ή εξαγωγείς που έ^υυν υπογράψει συμφωνίες για παραγγελίες, **προχριατιανίκος**, -ή, -ό [ΐ888| αυτός πυυ σχετίζεται με την ιστορική περίοδο που προηγείται τής γέννησης τού Χριστού.

(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από γερμ. vorchristlichj. **προχρονολογώ** ρ. μετβ. [1833[{πρυχρονυλογείς... | προχρονολόγησα, -ύυμαι. -ήθηκα. -ημένος] σημειώνω (σε έγγραφυ) χρονολογία προγενέστερη από την πραγματική: ***προχρονολογημένη επιταγή*** ANT. μεταχρονολογώ. **- προχρονολόγηαη** (η) 11833]. **πρόχωμα** (το) Ιπροχώμ-ατος j -ατα. -άτων} οχυρωματικό έργο που κατασκευάζεται με συσσώρευση χώματος και προεξέχει από το έδαφος, ώστε να προστατεύονται πίσω του οι μαχητές από τα εχθρικά πυρά. [ετυμ. μτγν. < αρχ. ***προχωννύω*** < ***προ-*** + ***χωννύω*** «χώνω, μπήγω» (βλ. λ. £ώνω)].

προχωρητικός, -ή. -ό **1.** αυτός που κινείται πρυς τα εμπρός: ~ ***εξελικτική διαδικασία*** ANT. υπισθοχωρητικός **2.** ΓΛΩΣΣ. *προχωρητική αφομοίωση* η αφομοίωση κατά την οποία ο αφομοιυύμενυς φθόγγος «χωρεί» προς την κατεύθυνση τής λήγουσας, έπεται δηλ. εκείνου που ενεργεί αφομοκοτικώς ***(κ.χ.μέγαθος> μέγεθος)*** ANT. προληπτική / οπισθοχωρητική αφομοίωση. **— προχωρητικ-ά /-ώς** | J866I επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. progrcssif, άσχετο από μτγν. ***πρ***θεωρητικός «προφορικός»).

Προχωρώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {προχωρ-είς κ. -άς... [προχώρησα, -ημένος] ♦ (αμετβ.) **1.** κινούμαι στον χώρο προς τα εμπρός, βαδίζω. πηγαίνω: ***- μερικά βήματα / μακριά / στον δρόμο / αργά / πάνω- κάτω / κατά μήκος τού ποταμού / γρήγορα / προσεκτικά / ψηλαφητά***

/ σταθερά / με δυσκολία / σιγά-σιγά / σπρώχνοντας jj ***προχώρα, μη στέκεσαι!*** 2. **(μτφ. για χρόνο) κυλώ. διαβαίνω, περνώ: *είχε προχωρήσει το βράδυ / η νύχτα*** jj ***σε προχωρημένη ώρα*** **(πολύ αργά) || *άνθρωπος προχωρημένης ηλικίας*** **(ηλικιωμένος) 3. (μτφ.) συνεχίζω: *ας προχωρήσουμε στο επόμενο θέμα || να μην προχωρήσουμε σε λεπτομέρειες***

(α) (μτφ.) εξελίσσομαι, συνεχίζομαι: *το πρόγραμμα των αποκρατικοποιήσεων προχωρεί ικανοποιητικά* || τα ***έργα τού μετρό προχωρούν σταθερά*** **(β) σημειώνω πρόοδο, βαδίζω μπροστά, προκόβω: *~ στα Αγγλικά / στις σπουδές / στη ζωή || βοηθώ έναν μαθητή να προχωρήσει*** **5. απλώνομαι, επεκτείνομαι, παίρνω διαστάσεις: *η φωτιά / η επιδημία προχώρησε || το κακό προχώρησε, πολύ*** · **6. προβαίνω σε συγκεκριμένη ενέργεια: *~ σε διαπραγματεύσεις / σε διάλογο / σε μεταρρυθμίσεις / στη λήψη μέτρων ι σε εμπάργκο / σε πόλεμο*** ♦ **(μετβ.)**

συνεχίζω (κάτι): *προχώρησε τις σπουδές του στην Αγγλία || η πολεοδομία τού έδωσε άδεια να προχωρήσει το έργο* **8, (η μτχ. προχωρημένος, *-η. -ο)*** **(α) για πρόσωπο που έχει εξελιχθεί πολύ. που έχει κάνει σημαντική πρόοδο: *οι μαθητές αυτού τον τμήματος είναι πολύ ~*** **(β) για πρόσωπο πολύ μοντέρνο, πρωτοποριακό: *πολύ ~ απόψεις για τον γάμο.*** **— προχώρημα (το).** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *καταχωρίζω, μετοχή.*** {ΕΤΥΜ. **< αρχ. *προχωρώ (-έω) < προ- + -χωρώ < χώρος*** **(βλ.λ.)}. προψές επίρρ.**

► προχθές προψεσινός, -ή, -ό -» προχθές

προώθηση (η) [1896] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων[**1.** το να προωθεί κανείς (κάτι/κάποιον): ***η ~ ενός νέου πολιτικού στην ηγεσία τού κόμματος || η ~ των συμφερόντων τής επιχείρησης / των σχέσεων δύο χωρών / πολιτικών στόχων*** 2. (ειδικότ.) η ιδιαίτερη προβολή προϊόντος σε κατάστημα (κυρ. σούπερ μάρκετ). π.χ. με την τοποθέτησή του σε ειδική προθήκη, την παρουσίασή του από πωλήτριες κ.λπ. για διαφημιστικούς λόγους συν. προβολή **3.** (α) λειτουργία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με την οποία ένα εισερχόμενο μήνυμα μπορεί να αποσταλεί (να προωθηθεί) αυτούσιο και σε άλλους αποδέκτες (β) *προώθηση κλήσεων* λειτουργία σε κινητό τηλέφωνο με την οποία οι κλήσεις προς ορισμένο κινητό αποστέλλονται (προωθούνται) σε άλλον τηλεφωνικό αριθμό τής επιλογής τού χρήστη του (ή στον τηλεφωνητή τού κινητού). – **προωθητικός,** -ή, -ό, **προωθητικά** επίρρ.

{ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. promotion. Χτη σημ. 3β αποδίδεται το αγγλ. forwardl. **προωθητής** (ο) τεχνολ. **1.** ουσία που βελτιώνει την απόδοση τού κα- ταλύτη αυτοκινήτου, προωθώντας τη χημική αντίδραση με την οποία τα καυσαέρια μετατρέπονται σε λιγότερο επικίνδυνα αέρια 2. μηχανή ή μηχανισμός με τον οποίο προωθείται κάτι: ***προωθητής γαιών*** (η μπουλντόζα).

[ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού αγγλ. impeller|. **προωθώ** ρ. μετβ. |αρχ.] {προωθείς... | προώθ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. (λόγ.) ωθώ προς τα εμπρός, κάνω κάτι να προχωρήσει μπροστά **2.** (μτφ.) βοηθώ (κάποιον) να ανέλθει: ***ο διευθυντής προωθεί*** <5ύο γνωστούς του ***σε ανώτερες διοικητικές Θέσεις*** **3.** (α) συντελώ στην εξέλιξη (υπόθεσης): ***η κυβέρνηση προωθεί την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών || ~ ένα θέμα / ρυθμίσεις / αλλαγές / κερδοφόρες συμβάσεις / ένα σχέδιο*** (β) (γενικότ.) κάνω (κάτι) να βρει θετική απήχηση: ~ ***προϊόντα στη διεθνή αγορά*** jj ***προωθεί στο παρασκήνιο μια συμβιβαστική λύση / την υποψηφιότητά του*** ΣΥΝ. προβάλλω· (μεσοπαθ. *προωθούμαι)* **4.** στρατ. καταλαμβάνω συνεχώς θέσεις προς την κο^τεύθυνση τού εχθρού συν. πρυελαύνω) **5.** (για πρόσ.) υποστηρίζομαι από κάποιους, ώστε να καταλάβω ανώτερη θέση **6.** (για υποθέσεις) ωθούμαι προς ευνοϊκή κατάληξη: ***προωθείται λύση κοινής αποδοχής για το Κυπριακό || προωθείται αλλαγή τού φορολογικού καθεστώτος*** **7.** (ειδικότ. η μτχ. *προωθημένος,* **-η,** -ο) (οικ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πρωτοποριακό πνεύμα, που αποκλίνει αισθητά από ό.τι ισχύει στην εποχή του: - ***άποψη / αντιλήψεις / ντύσιμο / μουσική σύνθεση*** συν. προχωρημένος · φρ. *η κλήση σας προωθείται* στερεότυπο ηχητικό μήνυμα το υποίο ακούει κάποιος πυυ καλεί σε (κινητό κυρ.) τηλέφωνο στο οποίο υι κλήσεις προωθούνται σε άλλον αριθμό ή απαντά τηλεφωνητής, **προώλης,** -ης, -ες (αρχαιοπρ.) ο εκ των προτέρων και ολοκληρωτικά κατεστραμμένος (ανήθικος, αδιάντροπος), μόνο στη ΦΡ. *εξώλης και* **προώλης** βλ.λ. **+*** σχολιο λ. ***σύνθετος.***

[ετυμ. αρχ. επίθ. < *προ-* + *-ώλης* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όλλυμι.* «καταστρέφω, διαφθείρω». πβ. κ. *έξ-ώλης.* Για το ρ. όλλυμι, βλ. λ. *απώλεια].* **πρόωρος,** -η, -ο αυτός που γίνεται πριν από την κανονική του ώρα:

θάνατος ι τοκετός / απόφαση / εκλο/ές *ι συνταξιοδότηση* || είναι *πρόωρο να ειπωθεί οτιδήποτε* ΑΝΤ. καθυστερημένος. – **πρόωρα** / **προώρως** [μτγν.] επίρρ.

[ετυμ. μτγν. < ***προ-*** + ***-ωρος*** < ***ώρα\.*** **πρόωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} **1.** τεχνολ. η ώθηση με μηχανικά μέσα προς τα εμπρός: ~ ***αεροσκαφών / πλοίου / ελίκων*** [[***στρόβιλοι προώσεως πλοίου*** ΣΥΝ. προώθηση · **2.** ιατρ. η παθυλυγική τάση συνεχούς επιταχύνσεως τού βήματος προς τα εμπρός.

[ετυμ. < αρχ. ***πρόωσις*** < ***προωθώ*** < ***προ-*** + ***ώθώ\.*** **προωστήρας** (ο) [1858 | τεχνολ. το μηχανικό μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται η ώθηση προς τα εμπρός, κυρ. των πλοίων (π.χ. οι έλικες σε αεροσκάφη, υ πύραυλος σ* βλήματα κ.λπ.).

Ιετυμ. < ***προωθώ*** (πβ. ***πρό-ωσ-η)*** + παραγ. επίθημα ***-τήρας*** (πβ. ***σιγαστήρας),*** μεταφρ. δάνειο από γαλλ. propulscur]. **προωστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.} κατάλληλος για πρόωση ή αυτός που πρυκαλεί πρόωση: - ***δύναμη / όργανο.*** Επίσης **προωστήριος,** -α, -υ. **πρύμα** επίρρ. **1.** με ευνοϊκό, υύριο άνεμο **2.** (μτφ.) καλά, κατ' ευχήν, σύμφωνα με τις προσδοκίες (κάποιου)· σε ΦΡ. όπως: ***εύχομαι να σου 'ρθουν όλα*** ~ jj οι ***δουλειές μου πάνε*** ~.

πρυμάτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ναυτ. **(συνήθ. στον πληθ.) το σχοινί με το οποίο δένεται η πρύμνη πλοίου στην προκυμαία** ΣΥΝ. **παλαμάρι, καραβόσχοινο.**

Ιετυμ. < ***πρύμη*** + παραγ. επίθημα ***-άτσα*** *{<* ιταλ. azza)]. **πρύμη**

(η) -> πρύμνη

πρυμίζω ρ. αμετβ. {πρύμισα! 1. στρέφω την πρύμνη τού πλοίου στον άνεμο 2. πλέω με ευνοϊκό άνεμο. — πρύμισμα (το), πρυμιός, -ιά, -ιό - + πρυμνήσιος

πρύμνη κ. πρύμη κ. πρύμνα (η) [πρυμ(ν)ών[νλυτ. **1. το πίσω μέρος τού πλοίου** αντ. **πλώρη, πρώρα** · φρ. **ανακρούω** *πρύμναν* **βλ. λ. *ανακρούω*** *2.* **(συνεκδ.) το οπίσθιο τμήμα καταστρώματος.**

[ετυμ. **< αρχ. *πρύμνα / -μνη*, ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *πρυμνός*** «άκρος. έσχατος» **(με. αναβιβασμό τόνου), που απαντά αρχικώς στην ομηρική φρ. *πρύμνη ναύς.*** **Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για παράγωγο τής προθ. *πρό*** **με δυσερμήνευτη τροπή τού *-ο-*** **σε** *-ν-* **(για την οποία βλ. λ. *δια-πρύ-σιος)*** **και επίθημα *-mno-, το οποίο απαντά και στο σανσκρ. ni-mna- «βαθύς». JJ εκδοχή αυτή προσκρούει στο γεγονός ότι η πρόθ. *πρό*** **δηλώνει αυτό που βρίσκεται μπροστά, που προβάλλει και προέχει· έτσι αντιτίθεται στη βασική σημ. «άκρος, έσχατος, τελευταίος» τού επιθ. *πρυμνός.*** **Δεν θεωρείται πιθ. η αναγωγή σε συμφυρμό των λ. **πύμνη*** **(< αρχ. *πύματος*** «έσχατος») **και *πρφρα*, καθώς και οι συνδέσεις με τις λ. *πρέμνον*** «βάση κορμού δέντρου» **ή με αρχ. σλαβ. krCima** «πρύμνη"], **πρυμνήσιος, -ια, -ιο [αρχ.I κ. πρυμήσιος** ναυτ. **1. αυτός που σχετίζεται με την πρύμνη: ~ *ιστίο / κατάρτι*** **2.** *πρυμ(ν)ήσια* **(τα) τα σχοινιά με τα οποία προσδένεται το πλοίο στην ακτή** συν. **πρυμάτσες, παλαμάρια, καραβόσκοινα, τόνοι. Επίσης (λαϊκ.) πρυμ(ν)ιός, -ιά, -ιό κ. (λόγ.) πρυμναίος, -α, -ο [μτγν.}. ^** σχολιο **λ. *-ήσιος.*** **πρυμνοδέτης (ο) {πρυμνοδετών}** ναυτ. **το σχοινί με το οποίο δένεται η πρύμνη τού πλοίου στην ακτή. πρυμνόδετός, -η, -ο** ναυτ. **(πλοίο) που είναι δεμένο στην ακτή από την πρύμνη.**

πρυμνοδετώ ρ. μετβ. {πρυμνοδετείς... | πρυμνοδέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} δένω (πλοίο) από την πρύμνη, πρύμος, -α, -ο (για άνεμο) αυτός που πνέει προς ευνοϊκή κατεύθυνση συν. **ούριος, ευνοϊκός. — πρύμα επίρρ. (βλ.λ.).**

[ϋΤΥΜ. **μεσν. < επίρρ. *πρύμα*** / **-η ((3λ.λ.)**j. **πρυτανεία (η) Ιαρχ.] {πρυτανειών} 1. το αξίωμα τού πρύτανη πανεπιστημίου ή ανώτατης σχολής· (συνεκδ.) 2. το χρονικό διάστημα κατά το οποίο εκτελεί κάποιος πρυτανικά καθήκοντα 3. το σύνολο των υπηρεσιών που εποπτεύει ο πρύτανης 4. ο χώρος στον οποίο στεγάζονται οι πρυτανικές υπηρεσίες, πρυτανείο** (το) **[αρχ.|** ιστ. **το δημόσιο ίδρυμα τής αρχαίας Αθήνας, στο οποίο συνέρχονταν οι πρυτάνεις. πρυτανεύω ρ. αμετβ. [αρχ.} {πρυτάνευσα} 1. είμαι πρύτανης, ασκώ τα καθήκοντα τού πρύτανη 2. (μτφ.) επικρατώ: *εύχομαι να πρυτα-*** **νεύσει *η λογική*** **και *να τερματιστεί*** **ο πόλεμος** ΣΥΝ. **κυριαρχώ, πρύτανης (ο/η) {-η κ. -άνεως** j **-άνεις. -άνεων} 1. αιρετός προϊστάμενος ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος με χρονικά καθορισμένη θητεία: - *πανεπιστημίου*** / ***πολυτεχνείου*** **[[*η σύνοδος των* ~** 2. ιστ. **(στην αρχαία Αθήνα) καθένας από τους πενήντα βουλευτές τής φυλής που προήδρευε στη Βουλή για ορισμένο χρονικό διάστημα (το I/10 τού έτους) 3. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός σεβαστού, ηλικιωμένου προσώπου με αξιομνημόνευτη στον τομέα του δράση: *ο ~ των*** **Ελλήνων *δημοσιογράφων.*** **— πρυτανικός, -ή, -ό Ιμτγν.}.**

[F.ΤΥΜ. < αρχ. ***πρύτανις,*** αβεβ. ετύμου. Η λ. θα μπορούσε να ενταχθεί στην υμάδα των πολιτικών όρων που δηλώνουν θέσεις εξουσίας και οι υποίες θεωρούνται μικρασιατικά δάνεια (πβ. ***βασιλεύς, άναξ, τύραννος),*** άποψη πυυ ενισχύεται από τη σύνδεση με τους ετρουσκ. τίτλους ανωτέρων αξιωματούχων **pur0. pur0ne, puru0n, eprBni.** καθώς και με τυ λυδ. ανθρωπωνύμιο **ˣbrunds** (< **brdunlis.** πατρωνυμικό). Λεν ευσταθεί η άποψη ότι πρόκειται για παράγωγυ τής πρόθ. ***πρό*** με δυσερμήνευτη τροπή τού ***-ο- σε -υ-*** (για την υποία βλ. λ. ***δια-πρύ-σιος, πρύ-μ νη)\.***

πρύτανης - πρύτανεις: ουσιαστικά με πληθ. -εις. Μερικά ουσιαστικά σε -ης. μεταπλασμένα από παλαιότερα («τριτόκλιτα») ουσιαστικά σε -ις. σχηματίζουν τον πληθυντικό τους σε -εις, -εων, -εις: ο πρύτανης / *τού πρύτανη / τον πρύτανη* - οι πρύτανεις / *των πρυτάνεων / τους πρυτάνεις.* **Όμοια σχηματίζονται τα μάντης - μάντεις, λάτρης - λάτρεις, πρέσβης - πρέσβεις (το πρέσβης προέρχεται από το πρέσβυς). Μερικοί σχηματίζουν κατά τον ίδιο τρόπο και τα όφης - όφεις και όρχης - όρχεις. Τα τελευταία αυτά κρατούν επίσης τον αρχικό τους τύπο ο όφις. τού όφεως, τον όφι(ν) και ο όρχις, τού όρχεως. τον όρχι(ν). χρησιμοποιούμενα στη θεολογία (και ζωολογία) το πρώτο, στην ιατρική το δεύτερο. Επίσης, σε λογιότερες χρήσεις τής γλώσσας ή σε πιο επίσημες και τυπικές μορφές ακούγονται και οι τύποι τού πρυτάνεως. τού πρέσβεως, λιγότερο τού μάντεως.**

πρώην ρπίθ. **{άκλ.} 1. ως προσδιορισμός παρελθοντικής ιδιότητας ή κατάστασης: ~ *πρωθυπουργός / πρόεδρος / σύζυγος* || *η ~ Σοβιετική Ένωση* || *αθλητής τής ~ Α. Γερμανίας*** αντ. **νυν 2.** *οίη πρώην μου* **ο προ')ην εραστής / η πρώην ερωμένη μου.** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *τέως.***

[πτυμ. **αρχ., αιτ. θηλ. αμάρτυρου επιθ. (πβ.** *άκμήν, άντην, πλήν),* **που προέρχεται από επίρρ.** **πρώ,* **με εκτεταμ. το φωνήεν τής προθ.** *πρό* **(βλ.λ.), και συνδ. με σανσκρ.** pra-tar- **«νωρίς» (πβ.** *πρό-τερος),* **λατ.** pro **«προ», αρχ. γερμ.** fruo **«πρωί» (> γερμ.** friih **«νωρίς») κ.ά. Ομόρρ.** *πρωί, πρω-ία, πρώ-ιμος* **κ.ά.}.**

Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία τής Μακεδονίας (η)

(F.Y.R.O.M.) το κράτος των Σκοπίων (βλ. λ. *Σκόπια).
(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Former Yuguslavic Republic Macedonia (KY.R.O.M.)j. πρωθ- -* **πρωτυ-**
πρωθιεράρχης (ο) J1 B96j {πρωθιεραρχών} **εκκλης. αυτός που κατέχει την πρωτυκαθεδρία μεταξύ των ιεραρχών** συν. **προκαθήμενος.** [ΕΤΥΜ. **< *πρωθ-* (< *πρώτο-) + *ιεράρχης*|. πρωθιεραρχία (η) {χωρ. πληθ.} το αξίωμα τού πρωθιεράρχη, πρωθιερέας** (υ) {-α κ. -έως \ -είς. -έων). **πρωθιέρεια (η) |J894| {πρωθιερεών} (στη σημ. 2) (λόγ.) 1. εκκλΗΣ.** ο **πρώτος μεταξύ των ιερέων συν. πρωτυπρεσβύτερυς, πρωτυπαππάς 2. υ πρώτος μεταξύ των ιερέων αρχαίου ναυά: *η πρωθιέρεια τού ναού τής θεάς Δήμητρας.*** Ιετυμ. **< μτγν. *πρωθιερεύς* < *πρωθ-* (< *πρώτο-) + *ίερεύς*\. πρωθυπουργεύω** ρ. αμετβ. **[1889] {πρωθυπούργευσα} εκτελώ χρέη πρωθυπουργού, αντικαθιστώ τον πρωθυπουργό. πρωθυπουργία (η) [1839] {χωρ. πληθ.} 1. τα αξίωμα τού πρωθυπουργού: *ανέ/.αβε την ~ και σχημάτισε κυβέρνηση* 2. (συνεκδ.) τη χρονικό διάστημα κατά τα υποίο διατελεί κανείς πρωθυπουργός: νατά *την ~ κάποιου* [| επί *πρωθυπουργίας κάποιου.* πρωθυπουργός** (Ο/η) **[1839] 1. (α) ο πρόεδρος τής κυβερνήσεως και τού υπουργικού συμβουλίου (β) ώρα τού** *πρωθυπουργού* **μέσο οργανωμένης άσκησης κοινοβουλευτικού ελέγχυυ τής κυβέρνησης από τη Βουλή, σύμφωνα με το οποίυ, εφόσον προβλέπεται από τον κανονισμό τής Βουλής, ο πρωθυπυργυς είναι υποχρεωμένος να εμφανίζεται στη Βουλή σε τακτά χρονικά 'διαστήματα (ορισμένη ημέρα και ώρα) και να δίνει απαντήσεις σε ερωτήσεις πυυ τυυ έχυυν υποβληθεί (συνήθ. από τυυς προέδρους ή τους κυινυβυυλευτικυύς εκπρυσώπους των πολιτικών κυμμάτων) για βασικά ζητήματα τής κυβερνητικής πολιτικής 2. (α)** *υπηρεσιακός / -ή πρωθυπουργός* **υ πρωθυπουργός υπηρεσιακής κυβέρνησης (βλ. λ. *υπηρεσιακός)* (β)** *υπουργός παρά τω* **πρωθυπουρ^ώ *(παρά τω πρωθυπουργό))* υπουργός που κατέχει θεσμοθετημένη θέση και από την οποία υποβυηθεί τυ έργο τού πρω- θυπυργού ως άμεσυ£ συνεργάτης τυυ. — πρωθυπουργικός, -ή. -ό 11897].**
ΙΕΤΥΜ. **< *πρωθ-* (< *πρώτο-) + *υπουργός*, απόδ. τού αγγλ. Prime Minister].**
πρωθύστερος, -η. -ο 1. αυτός που προτάσσεται, ενώ θα έπρεπε να έπεται **2.** ΓΛΩΣΣ. **πρωθύστερο** (το) το σχήμα λόγου κατά το υποίο πρυτάσσεται στη σειρά τού λόγου εκείνο που χρονολυγικά ή λυγικά έπεται, π.χ. «*χτενίστηκε. ελούστηκε και στο σεργιάνι βγήκε»* (αντί *ελούστηκε. χτενίστηκε...).* — **πρωθύστερα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < ***πρωθ-*** (< ***πρώτο·)* + *ύστερος}*. **πρωί** (το) {πρωίν-υύ [-ά, -ών} **1.** το χρονικό διάστημα γύρω από την ανατολή τού ηλίυυ 2. τυ τμήμα τής ημέρας από την ανατυλή τού ηλίου μέχρι τις 12.00 το μεσημέρι ή γενικότ. μέχρι τυ μεσημέρι· φρ. (α) *από το πρωί ώς το βράδυ* όλη την ημέρα: ***διαβάζει*** ~ (β) **από το** *βράδυ ώς το πρωί* όλη τη νύχτα (γ) (παροιμ.) *η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται* βλ. λ. ***ημέρα*** (δ) (ως επίρρ.) *πρωί-πρωί* τα χαράματα, νωρίς το πρωί.
[ετυμ. < αρχ. επίρρ. ***πρωί,*** τοπική πτώση αμάρτυρου ****πρώ*** (βλ. λ. ***πρώην),*** που παρουσιάζει εκτεταμ. φωνήεν της προθ. ***πρό].*** **πρωία** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) το πρωί: ***διασκέδαζαν μέχρι πρωίας'*** ΦΡ. (α) (ειρων.) *μια ωραία πρωία* μια μέρα· συνήθ. ως εισαγωγή σε δυσάρεστο γεγονός: ***αγοράζεις, ξοδεύεις. γλεντάς, μέχρι που ~ θα καταλάβεις ότι δεν*** σου ***έχει μείνει δεκάρα*** (β) *από πρωίας μέχρις εσπέρας / μέχρι νυκτός* από το πρωί μέχρι το βράδυ: ***εργάζεται από πρωίας μέχρι νυκτός*** (γ) *από φυλακής πρωίας* από τα χαράματα, από πυλύ νωρίς το πρωί.
[liΤΥΜ. < μτγν. *πρωία,* ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *πρώιος|πρωος πρωί* (βλ.λ.)].
πρωιμάδι (το) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) καρπός ή λαχανικά πυυ ωριμάζει πρώιμα ΣΥΝ. πρωιμιά.
ΙΓ.τυμ. < ***πρώιμος*** + παραγ. επίθημα ***-άδι,*** πβ. κ. ***ασπρ-άδι].*** **πρωιμιά** (η) (λαϊκ.) **1.** το να είναι κάτι πρώιμο 2. *πρωιμιές* (οι) υι πρώιμοι καρποί.
πρώιμος, -η, **-ο 1.** (για καρπούς, λουλυύδια κ.λπ.) αυτός που παράγε- ται πριν από την κανονική τυυ εποχή: ~ ***φρούτα*** ΣΥΝ. πρώωρος ΑΝΤ. όψιμος 2. (για δέντρα και φυτά) αυτός που καρποφορεί πριν από τη συνηθισμένη εποχή: ***~ αχλαδιά / αμυγδαλιά*** **3.** (κατ' επέκτ.) αυτός πυυ εκδηλώνεται πριν από την εποχή ή τη στιγμή που αναμενόταν: ***είναι λίγο πρώιμο ακόμη να μιλούμε για βελτίωση τής υγείας του*** ΑΝΤ. όψι- μυς, πάρωρος. — **πρώιμα** επίρρ.. **πρωιμότητα** (η).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πρώιμος* < *πρωΐ{$λλ.)[.* πρωινάδικο (τυ) (λαϊκ.) καθημερινή τηλευπτική εκπομπή πυικίλης ύλης που καλύπτει μεγάλο μέρος τού πρωινυύ πρυγράμματυς τηλευ- πτικού σταθμού.
Ιετυμ. **< *πρωιν(ός)* + παραγ. επίθημα *-άδικο*, πβ. κ. *τυροπιτ-άδικο].* πρωινιάτικα επίρρ.** · **κατά τη διάρκεια τού πρωινού · για κάτι που συμβαίνει αντίθετα πρυς το αναμενόμενο ή τυ φυσιολογικό: π *έπαθες ~ κι άρχισες να φωνάζεις:*** **πρωινό** (το) **1.** το πρωί **2.** τυ φαγητό που τρώει κανείς τυ πρωί: ***σερβίρω*** *i* ***παίρνω*** - ΣΥΝ. **πρόγευμα.** σχολιο **λ. *γεύμα.* πρωινός, -ή, -ό [μτγν.] 1.** αυτός που σχετίζεται με το πρωί ή αυτός που γίνεται ή εμφανίζεται το πρωί: ~ ***ξύπνημα / εγερτήριο / γυμναστική / καφές / εφημερίδες*** **| |** (λόγ.) ***από τής έκτης πρωινής*** **(από τις** 6.00 **π.μ.) | | *επέστρεψε τις πρώτες*** ~ ***ώρες*** αντ. βραδινός, εσπερινός · φρ. **(ως επιρρηματικό κατηγορυύμενο για πρόσ.)** *(πρωινός)-πρωινός* **αυτός πυυ εμφανίζεται κάπυυ νωρίς τυ πρωί: *πώς έτσι πρωινός-πρωινός σήμερα:* 2.** *πρωινό* **(τυ) βλ.λ. Επίσης (λαϊκ.) πρωινιάτικος, -η, -υ. πρωκτικός, -ή, -ό (λόγ.) 1.** αυτός που σχετίζεται με τον πρωκτό: **-*σωλήνας 2.*** αυτός πυυ γίνεται από τυν πρωκτό: **~ *συνουσία.* πρωκτίτιδα** (η) [18611 ιαγρ. οξεία φλεγμονή τού πρωκτυύ και τυύ υρ- θυύ, η οποία εμφανίζεται κυρ. σε ομυφυλόφιλυυς άνδρες.
[ετυ.μ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. proctitcj. πρωκτός (ο) ανατ. τυ τελικό τμήμα και το στόμιο τού πεπτικού σωλήνα στυν άνθρωπο και στα ζώα. από το οπυίο γίνεται η απέκκριση των κοπράνων συν. πισινός, (!) κώλος.
[ετυ.μ. αρχ. λ. τής καθημερινής γλώσσας, που ανάγεται σε Ι.Ε. *prokt- / *pr3kt- και συνδ. με το αντίστοιχο αρμ. erastan-k' (πληθ.)]. **πρωκτοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ιατρ. η εξέταση τού πρωκτού με ειδικό όργανο, τυ πρωκτυσκόπιυ.
| εί ΥΜ. **Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. proctos^py]. πρωκτοσκόπιο (τυ) {πρωκτοσκυπί-ου [-ων}** ιατρ. **όργανο για την εν- δοσκοπική εξέταση τού πρωκτού.**
[ετυμ. **Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. proctoscope], πρώρα (η) η πλώρη (βλ.λ.).**
[ετυμ. **< αρχ. *πρφρα* < **πρώ-αιρα*** (με συναίρεση) **< **πρώ-F-ap-ja*** (με υγρό ένθημα **-r-** και επίθημα **-ja) < *πρών, -ώνος*** «προεξέχυν τμήμα γης, ακρωτήριο» **< **πρώ-Ε-ων*** (< *pr, μεταπτωτ. βαθμ. θ. πυυ εμφανίζεται στην πρόθ. ***πρό.*** βλ.λ.). **Η λ. *πρώρα*** συνδ. με σανσκρ. pur-va «πρώτος, προηγούμενος», τοχ. parwe. αρχ. σλαβ. priivii κ.ά.|. **πρωραίος, -α, -υ [1887]** αυτός πυυ βρίσκεται στην πρώρα: ~ ***ιστός.***
Επίσης (λαϊκ.) πλωριός, -ά. -ό.
Πρωσία (η) ιστ. γερμανικό βασίλειο με πρωτεύουσα το Βερυλίνο. τυ υπυίο υπήρξε η ηγέτιδα δύναμη κατά τη συνένωση τής Γερμανίας τυ 1871. **—Πρώσος** (υ). **Πρωσίδα** (η).
ΙΓ.τυμ. **Μεταφυρά τυύ γαλλ. Prusse (γερμ. Preussen) < μεσν. λατ. Barussia, από τυ όνομα Borussi ή Prussi ενός βαλτικού φύλυυ πυυ κα- τυικυύσε στην Α. Προ)σία]. πρωσικός, -ή, -ό 1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τυυς **Πρώσυυς ή και την Πρωσία: - *στρατεύματα*** *2.* **(α)** γλωσσ. *πρωσική γλώσσα* **δυτική βαλτική γλώσσα πυυ έπαψε να υμιλείται ήδη από τον 17ο αι. (β)** χημ. *πρωσικό* **οξύ τυ υδροκυάνιυ. πρώτα** επίρρ. **1. κατ' αρχάς. εν πρώτοις: ~ *να ρωτάς κι ύστερα να μιλάς*** αντ. έπειτα, ύστερα **2.** κατά τυ παρελθόν, παλαιότερα: **~ *δεν ακούγαμε ούτε για φόνους ούτε για ληστείες* | | ο *κόσμος δεν είναι σαν και*** ~ συν. **πριν. άλλοτε-** φρ. **(επιτατ.)** *πρώτα-πρώτα* ***Ί*** *πρώτα απ' όλα* **(i) (για να δηλωθεί αυτό πυυ θεωρείται σημαντικότερα) πρώτιστα, πριν απ' όλα: - *θα ασχο/.ηθούμε με το μέλλον των παιδιών μας*** συν. **πρυπαντός, πρώτα-πρώτα (ii) για να ξεκινήσω από αυτό (πριν πω οτιδήπυτε άλλυ): ~ *δεν σε αφορά η προσωπική μου ζωή και δεύτερον δεν είναι αλήθεια ότι μάλωσα με τη γυναίκα μου!*** **Πρωταγόρας (υ) αρχαίας Έλληνας σοφιστής (480-410 π.Χ.), γνωστός και από τον φερώνυμο διάλυγο τύυ Πλάτωνος.**
[ετυμ. **αρχ. κύρ. όν. < *πρωτ(ο)-*** + ***-αγόρας*** < ***άγορά*** (βλ.λ.)]. **πρωταγωνιστής** (υ) |αρχ.|. **πρωταγωνίστρια** (η) [1889] {πρωταγωνιστριών} **1. ο ηΟοπυιός πυυ υποδύεται τον κύριυ ή πρωτεύοντα ρόλο θεατρικού, κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου 2. (μτφ.)** αυτός πυυ πρωτυστατεί σε μια υπόθεση ή πυυ βρίσκεται στο πρυσκή- νιο: ***υπήρξε*** ~ ***τής προσπάθειας για δημιουργία επαρχιακών βιβ?.ιο- θηκών || οι - τής επανάστασης*** **|| οι ~ *τής ελληνικής πολιτικής ζωής*** ΣΥΝ. **πρωτεργάτης, θιασώτης** αντ. **κομπάρσος. πρωταγωνιστικός, -ή, -ό** αυτός πυυ σχετίζεται με τον πρωταγωνιστή: ***παίζω / διαδραματίζω - ρόλο.*** **πρωταγωνιστώ** ρ. αμετβ. **[αρχ.] [πρωταγωνιστείς... | πρωταγωνίστησα} (+σε) 1.** είμαι πρωταγωνιστής (σε συγκεκριμένα έργο): **στην *ταινία* γοτ3 *θ. Λγγελόπουλου «Το βλέμμα τού Οδυσσέα» πρωταγωνιστεί ο Κάρβεϋ Καΐτέλ* [[~ σε *ένα έργο* / σε *ένα φιλμ* 2.** (μτφ.) διαδραματίζω σημαντικό ρόλο σε υπόθεση: ***πρωταγωνίστησε στις ειρηνευτικές συνομιλίες μεταξύ των δύο χωρών.*** **πρωτάθλημα** (τυ) **[πρωταθλήμ-ατυς j -ατα, -άτων} 1.** αθλ. **σειρά αθλητικών αγώνων με σκοπό την ανάδειξη πρωταθλητή ή πρωταθλή- τριας ομάδας: - *ποδοσφαίρου / μπάσκετ* || *πανευρωπαϊκό* ~ *στίβου***
η νίκη στους παραπάνω αγώνες: *κατακτώ / κερδίζω / χάνω / διεκδικώ το ~.*
Ιετυμ. **Απόδ. τού αγγλ.** championship]. **πρωταθλητής** (υ) **|1839]. πρωταθλήτρια (η) [1896] {πρωταθλη- τριών} 1.** Αθλ. **αυτός πυυ έρχεται πρώτος στο πρωτάθλημα συγκεκριμένου αγωνίσματος: *ο αθλητής αυτός αναδείχθηκε παγκόσμιος*** ~ στον ***ακοντισμό / στην άρση βαρών | | η παγκόσμια ~ στο άλμα εις ύψος || η ομάδα αυτή είναι η ~ στο ποδόσφαιρο / η ~ Ευρώπης στο μπάσκετ*** *2.* **(μτφ.-ειρων.)** αυτός πυυ θεωρείται κυρυφαίυς σε μια δραστηριότητα: ~ ***τής κομπίνας / τής κοπάνας / των παραβάσεων*** *i* ***στον ύπνο.***
Ιετυμ. < μεσν. *πρωτοαθλητής* < *πρώτο- + άθλητής].* πρωταθλητισμός (υ) η ενασχόληση με τον αθλητισμό πυυ έχει υψηλούς στόχυυς, πυυ στοχεύει σε υψηλές επιδόσεις και όχι στην προσωπική αναψυχή, πρωταίτιος, -α. -υ αυτός πυυ υπήρξε κύριυς υπαίτιας ενός γεγυνό- τυς: ***η δίκη των ~ τού πραξικοπήματος τού 1967.***
| είμι. **μτγν. < *πρωτ(ο)-* + αΓποςΙ. πρωτάκι** (τυ) {χωρ. γεν.} (χαϊδευτ.) **υ μαθητής τής Α' τάξης τύυ δημυ- τικύυ: *η Μίνα, ένα - με ξανθά κοτσιδάκια...***
ΙΕΤΥΜ. **< *πρώτη* (ενν. *τάξη*) +** υπυκ. επίθημα ***-ακι].***
Πρωτάκουστος, -η. -ο 11851] 1. αυτός που ακούγεται για πρώτη φορά *2.* **(συχνότ.) υ εξαιρετικά ασυνήθιστος, υ εκπληκτικός · συνήθ. κακόσ.: *αυτό είναι* | | ~ *ξετσιπωσιά / αναίδεια.* πρωτακτίνιο** (το) {πρωτακτινίου! χημ. **ραδιενεργό μεταλλικό στυι- χείυ (σύμβολο Ρa), γκριζόλευκου χρυιματυς, πυυ απαντά σε όλα τα ορυκτά τύυ υυρανίυυ (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ΠΙΝ.).**

[ετυμ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < αγγλ. protactinium], **πρωτανδρία** (η) βιολ. η πρυτερανδρία (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. protandrie].
Πρωταπριλιά (η) η πρώτη μέρα τού Απριλίου, κατά την οπυία υπάρχει το έθιμο να λέγονται ψέματα εν είδει αστεϊσμού, **πρωταπριλιάτικος**, -η. -ο αυτός που σχετίζεται με την πρωταπριλιά: ~ ***ψέμα / φάρσα.***
Ιετυμ. Το πρωταπριλιάτικο ψέμα (πβ. γαλλ. poisson tTavril) φαίνεται πως έχει την αφετηρία του στον Γάλλο βασιλιά Κάρολο Θ' (Charles IX), ο οποίος τυ 1564 επανέφερε την αρχή τού έτους στην 1η Ιανουα- ρίου (αντί τής 1ης Απριλίου), με αποτέλεσμα να στέλνονται ψεύτικα δώρα και ευχές σε όσους δυσκολεύονταν να δεχθούν τη νέα ρύθμιση. Το έθιμο συνδέθηκε επίσης με τις παμπάλαιες προλήψεις περί εξα- πατήσεως των πονηρών πνευμάτων στην αρχή τού έτους μέσω τέτοιων τεχνασμάτων], **πρώτα-πρώτα** επίρρ. -* πρώτα
πρωτάρης (ο) {πρωτάρηδες}, **πρωτάρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο που κάνει ή δοκιμάζει να κάνει κάτι για πρώτη φορά: ***είναι ~ στη δουλειά*** συν. πρωτόπειρος, αρχάριος αντ. έμπειρος, πεπειραμένος· ΦΡ. *η τύχη τού πρωτάρη* αυτός πυυ ασχολείται για πρώτη φορά με κάτι έχει την εύνοια τής τύχης- λέγεται κυρ. για αυτόν που παίζει πρώτη φυρά τυχερά παιχνίδια και κερδίζει **2.** (ειδικότ.) πρόσωπο που δεν έχει ερωτική πείρα συν. παρθένος.
[ΕΤΥΜ. < ***πρωτ(ο)-*** + παραγ. επίθημα ***-άρης*** (< λατ. -arius)|. **πρωτάρικος**, -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με πρωτάρη: ~ ***αμηχανία / αδεξιότητα*** 2. αυτός πυυ γεννήθηκε από θηλυκό ζώυ, το οποίυ γεννά για πρώτη φορά: - ***αρνί.*** **πρωταρχίζω** ρ. μετβ. {πρωτάρχισα} **1.** αρχίζω (να κάνω κάτι) για πρώτη φορά: ***πρωτάρχισε να γράφει ποιήματα στα δεκάξι του χρόνια*** ΣΥΝ. πρωτοξεκινώ **2.** αρχίζω (κάτι) πρώτος: - ***τον χορό / το τραγούδι*** || ***αυτός πρωτάρχισε τον καβγά.*** Επίσης **πρωταρχινίζω.** — **πρωτάρχισμα** κ. **πρωταρχίνιαμα** (το).
Πρωταρχικός, -ή, -ό [Ι864| **1.** αυτός πυυ προηγήθηκε όλων των άλλων: ***ο ~ πυρήνας*** · **2.** κύριος, βασικός: - ***όρος / ανάγκη*** *Ι* ***αιτία / σημασία*** *ι* ***έννοια / στόχος*** συν. θεμελιώδης, ουσιαστικός, πρώτιστος αντ. επουσιώδης, δευτερεύων. — **πρωταρχικ-ά / -ώς** επίρρ.
[ετυμ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***πρώτη αρχή***, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. primordiali, **πρωτάτο** (το) ΕΚΚΛΗΣ. η έδρα τής Ιερής Επιστασίας τυύ Αγίου Όρους (εκτελεστικό σώμα με τέσσερα μέλη).
[ΗΤΥΜ. < ***πρώτος*** + ***-άτο***, πβ. ***προτεκτορ-άτο***, δουκ-άτοΙ.
Πρωτέας (ο) μυθολ. θαλάσσια θεότητα προικισμένη με την ικανότητα να αλλάζει μορφές.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Πρωτεύς***, αβεβ. ετύμου. Δεν έχει εξακριβωθεί αν το κύρ. όν. ως θαλάσσια θεότητα ταυτίζεται με το ουσ. ***πρωτεύς*** «πρώτιστος, πρωταρχικός» (< ***πρωτεύω***, υποχωρητ.) ή αν πρόκειται για αιγυπτ. δάνειο |.
πρωτεϊκός, -ή, -ό αυτός πυυ αλλάζει συχνά μορφές: ~ ***μορφές*** |[***η γλώσσα είναι ~*** || ***το πρόσωπο τής νεολαίας τα τελευταία χρόνια είναι - ως αποτέλεσμα των ταχύτατων αλλαγών στους χώρους τής διασκέδασης, τού αθλητισμού αλλά και τής κοινωνίας*** ΣΥΝ. ευμετάβολος, ασταθής.
Ιετυμ. Αντιδάν. από γαλλ. proteiquc (< αρχ. ***Πρωτεύς)***, επειδή αυτή η θαλάσσια θεότητα είχε την ικανότητα να μεταμορφώνεται όταν βρισκόταν σε δύσκολη θέση], **πρωτεΐνη** (η) [Ι8401 {προπεϊνών| βιολ. (συνήθ. στυν πληθ.) η πολύπλοκη χημική οργανική υυσία που προέρχεται από την ένωση αμινο- ξέων, απυτελεί βασικό συστατικό στοιχείο κάθε ζωντανού κυττάρου και στυν άνθρωπο χορηγείται μέσω τής κατανάλωσης συγκεκριμένων τροφών: ***το κρέας, τα όσπρια, το ψάρι είναι τροφές πλούσιες σε πρωτεΐνες.*** — **πρωτεϊνικός**, -ή, -ό.
[F.ΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. proteinc < μτγν. ***πρώτειος*** (< αρχ. ***πρώτος)].*** **πρωτεϊνοθεραπεία** (η) {πρωτεϊνοθεραπειών} jatp. θεραπευτική μέθοδος που συνίσταται στην παρεντερική χορήγηση πρωτεϊνών, ξένων για τον ανθρώπινο οργανισμό.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. proteinotherapyj. **πρωτεϊνόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} βιολ. το σύνολο των αντιδράσεων αποικοδόμησης των πολυσύνθετων πρωτεϊνικών ουσιών.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. proteolysis < prote- (< protein, βλ. λ. ***πρωτεΐνη)*** + -lysis (< αρχ. ***λύσις)1*** **Πρωτεϊνούχος**, -ος, -ο j 1897] αυτός που περιέχει πρωτεΐνες: - ουσίες.
ΙΕΤΥΜ. < ***πρωτεΐνη + -ούχος < έχω].*** **πρωτείο** (το) [αρχ.Ι (συνήθ. στον πληθ.) **1**, η κυρίαρχη θέση, το να είναι κανείς πρώτος: ***«το έλλειμμα ποσότητας \...\ μόνο με πρωτεία ποιότητας μπορεί να εξισορροπηθεί»*** (εφημ.) || ***κατέχω τα -*** συν. πρωτοκαθεδρία, υπεροχή, σκήπτρα **2.** θριιςκ. *παπικό πρωτείο* η υπέρτατη αυθεντία τού Πάπα σε ολόκληρη την Εκκλησία, σύμφωνα με δόγμα που αναπτύχθηκε στη Ρώμη από τον 5ο αι. μ.Χ. και υπήρξε το βασικό σημείο τριβής ανάμεσα στην Ανατολική και τη Δυτική Εκκλησία, **πρωτεργάτης** (ο) [μεσν.] {πρωτεργατών}. **πρωτεργάτρια** (η) [1897J {πρωτεργατριών] πρόσωπυ πυυ έπαιξε σημαντικό ρόλυ για την πραγματοποίηση έργου ή σκοπού: - ***τής συνωμοσίας / τής προόδου*** συν. πρωταγωνιστής, **πρωτευαγγέλιο** (τυ) |1766] {πρωτευαγγελί-ου | -ων} θρηςκ. η πρώτη θεϊκή προφητεία για τον ερχομό τού Μεσσία στυν κόσμο, η οπυία δόθηκε στους πρωτοπλάστους μετά την παρακοή και την πτώση (Π.Δ. ***Γένεσις^*** **3, í5).**
πρωτεύοντα (τα) {πρωτευόντων} βιολ. τάξη των θηλαστικών των θερμών κυρ. περιοχών, πυυ περιλαμβάνει τον άνθρωπο, τους πιθήκους και τα συγγενή τυυς είδη και που χαρακτηρίζεται από μορφυ- λογική ομοιογένεια και έντυνη διαφορυπυίηση στον τρόπο συμπεριφοράς.
[ΙΪΤΥΜ. Ουδ. πληθ. ενεστ. τής μτχ. ***πρωτεύων*** (βλ.λ.), μεταφρ. δάνειο από γαλλ. primates].
πρωτευ όντως επίρρ. (λόγ.) **1.** κατ' αρχήν: -, ***Οα ήθελα να συμφωνήσω μαζί σας*** **2.** (συνεκδ.) πρώτα απ' όλα. κυρίως: ***θα έπρεπε να ασχοληθούμε ~ μ' αυτή την πτυχή τού ζητήματος*** ΣΥΝ. πρώτιστα, προεχόντως, πρώτα-πρώτα.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. premierement].
πρωτεύουσα (η) {-ας κ. (λόγ.) -ούσης | -ουσών] **1.** η πόλη στην οποία είναι εγκατεστημένη η κυβέρνηση ενός κράτους: ~ ***τής Ελλάδας είναι η Αθήνα*** **2.** (α) η πόλη στην οποία είναι εγκατεστημένες οι αρχές διοικητικής περιφέρειας: ***η ~ τής Λέσβου είναι η Μυτιλήνη*** [| ***η ~ νομού*** (β) *πολιτιστική* **πρωτεύουσα** τίτλος που αποδίδεται ανά έτος. σύμφωνα με θεσμό τής Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε ιστορική πύλη τής Ευρώπης, πράγμα που την καθιστά κέντρο διεξαγωγής πολιτιστικών εκδηλώσεων πανευρωπαϊκής σημασίας καθ'όλη τη διάρκεια αυτυύ τού έτους: ***το 1997 η Θεσσαλονίκη ήταν ~ τής Ευρώπης*** **3.** (μτφ.) πόλη στην υποία αναπτύσσεται κατεξοχήν μια δραστηριότητα, γεγυνυς που την καθιστά κέντρο μεγάλης ακτινοβολίας: ***Νέα Υόρκη, η ~ τής σύγχρονης τέχνης*** ΣΥΝ. Μέκκα. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πόλη.***
[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. μτχ. ενεστ. τού αρχ. ***πρωτεύω*** (< ***πρώτος).*** Στη σύγχρονη σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. (ville) capitalcj.
πρωτευουσιάνος (ο) [18871, **πρωτευουσιάνα** (η) (συνήθ. μειωτ.) πρόσωπο που κατοικεί στην πρωτεύουσα ή προέρχεται από την πρωτεύουσα ΑΝΤ. επαρχιώτης. — **πρωτευουσιάνικος**, -η, -ο 118951.
[ΙΤΥΜ. < ***πρωτεύουσα*** + παραγ. επίθημα ***-ιάνος***, πβ. ***ζητ-ιάνος, καθαρενουσ-ιάνος].***
πρωτεύω ρ. αμετβ. {μτχ. ενεστ. πρωτεύων, -ουσα, -ον [πρώτευσα] **1.** κατακτώ την πρώτη θέση: ***πρώτευσε στις εξετάσεις*** / σε ***αγώνα δρόμου / στην τάξη της*** ΣΥΝ. αριστεύω, διακρίνομαι, επικρατώ, διαπρέπω
(η μτχ. *πρωτεύων,* ***-ουσα. -ον)*** βλ.λ. **3.** (τριτοπρόσ. *πρωτεύει)* έχει προτεραιότητα, είναι πρώτο σε σημεία: ~ ***η ασφάλεια τής χώρας*** ΣΥΝ. προέχει.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πρώτος***].
πρωτεύων, -ουσα. -ον {πρωτεύ-υντυς (θηλ. -υύσης), -υντα | -οντες (ουδ. -υντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} (λόγ.) **1.** αυτός πυυ είναι πρώτος, κύριος, βασικός: ***πρόκειται για ζήτημα πρωτευούσης σημασίας / πρωτεύον ζήτημα·*** ΦΡ. **πρωτεύοντα** *μαθήματα* σχολικά μαθήματα με κύρια παιδευτική σημασία, όπως τα Ελληνικά, τα μαθηματικά κ.ά. ανγ. δευτερεύων **2.** βιολ. **πρωτεύοντα** (τα) βλ.λ. ανγ. δευτερεύοντα
πρωτεύουσα (η) βλ.λ.
[ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ***πρωτεύω***, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. principal].
πρωτιά (η) **1.** η κατάκτηση τής πρώτης θέσης: ***τα κορίτσια είχαν τις περισσότερες - στις Γενικές Εξετάσεις*** || ***διεκδικούν με πάθος την - στην κο/.ύμβηση*** **2.** το δικαίωμα (κάπυιου) να κάνει (κάτι) πρώτος· ΦΡ. **έχω** *πρωτιά* (για χαρτυπαίκτες) παίρνω πρώτυς από όλους τα τραπουλόχαρτα κατά το μοίρασμα και παίζω πρώτυς.
[ΠΤΥΜ. < ***πρώτος].***

πρωτιά ή πρωτεία; Από το αρχ. **πρωτεϊος**, ***-εία, -εϊο*** θα μπορούσε (από το θηλ.) να σχηματιστεί ουσ. ***πρωτεία (η)*** και να θεωρηθεί ότι αυτό υπέστη αργότερα συνίζηση και έδωσε **τ.πρωτειά** (πβ. Λεξικό Ν. Λνδριώτη). Ωστόσο, είναι προτιμότερο -και απλούστερο ως ερμηνεία- να δεχθούμε ότι από το επίθ. **πρώτος** σχηματίστηκε απευθείας ουσ. σε **-ιά**, ήτοι **πρώτος - πρωτ-ιά** κατά το σχήμα ***απλόχωρος - απ/.οχωριά, άκεφος - ακεφιά, αμόρφωτος - αμορφωσιά, γύ- φτος - γυφτιά, απόκοτος -- αποκοτιά*** κ.λπ.· πβ. και ***αχορτασιά, αστοχασιά, ξετσιπωσιά, κακογουστιά, (βλάχος) βλαχιά, (λεβέντης) λεβεντιά*** κ.λπ.

πρωτινός, -ή, -ό [μεσν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με παλαιότερη εποχή ΣΥΝ. αλλοτινός **2.** *πρωτινοί* ***(οι)*** οι παλαιότεροι. υι άνθρωποι προηγούμενων εποχών ΦΡ. (παροιμ.) *των πρωτινών τα λόγια, Θεού λόγια* οι κρίσεις των παλαιών είναι σοφές.
Πρώτιστος, -η, -ο ο πιυ σημαντικός, ο πιο σπουδαίος: ~ ***καθήκον*** / ευθύνη ■' ***ανάγκη / μέλημα*** ΣΥΝ. πρωταρχικός, ύψιστος. μέγιστος, **πρώτιστα** επίρρ. [αρχ.] κ. (εσφαλμ.) **πρωτίστως.** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πρώτος.*** [Ι·:ΤΥΜ. αρχ., υπερθ. βαθμός τού επιθ. ***πρώτος***]. **πρώτο-** κ. **πρωτό-** κ. **πρωτ-** / **πρωθ-** (μπροστά από λέξη που παλαιότερα δασυνόταν) α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** ότι κάποιος/κάτι είναι υ πρώτος πυυ εμφανίζεται, που δημιουργείται: ***πρω- τό-πλαστος. πρωτό-λειο*** **2.** ότι κ&πυιυς ενεργεί ή δέχεται ενέργεια πρώτος: ***πρωτο-παίζω, πρωτο-παίρνω*** **3.** ότι κάποιος/κάτι βρίσκεται πρώτυς σε σειρά, ιεραρχία: ***πρωτο-νοτάριος, πρωτο-καπετάνιος, πρωθ-υπουργός*** **4.** (στη διάκριση ιστορικών περιόδων) την πρώτη φάση μιας ιστορικής περιόδου: ***πρωτο-αττικός, πρωτο-κυκλαδικός. πρω- το-χριστιανικός.***
[Ι-ΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, το υποίυ προέρχεται από τυ επίθ. ***πρώτος*** και απαντά ως άτρωτο- προ συμφώνου (λ.χ. ***πρωτο-λογία, πρωτό-τοκος)*** ή και προ φο)νήεντος σε ρήματα (λ.χ. ***κρο)το-εμφανίζομαι)***, ως ***πρωτ-*** προ φωνήεντος συνήθ. ονομάτων (λ.χ. ***πρωτ-ευαγγέλιο, πρωτ-αρχικός)*** και ως ***πρωθ-*** προ δασυνομένου φωνήεντος (λ.χ. ***πρωθ-ιερέας, πρωθ-υπουργός)].*** **πρωτοβάθμιος**, -α. -ο |1833| **1.** (επίσ.) αυτός που βρίσκεται στην πρώτη (και κατώτερη) ιεραρχική βαθμίδα ενός θεσμού: ~ ***εκπαίδευση*** (το δημοτικό) / ***συνδικαλιστική οργάνωση*** 2. **ΝΟΜ.** *πρωτοβάθμιο δι*

καστήριο το δικαστήριο στο οποίο εκδικάζεται για πρώτη φορά μια υπόθεση **3.** αυτός που αξιολογείται ως πρώτου βαθμού: *«οι ~ ανάγκες των φτωχών χωρών»* (εφημ.).
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. de premier degre]. **πρωτόβαλτος,** -η, -ο αυτός που έχει τοποθετηθεί ή φορεθεί για πρώτη φορά: *~ κοστούμι / σακάκι*. **πρωτόβγαλτος,** -η, -ο **1,** (για πρόσ.) αυτός που εμφανίζεται κάπου για πρώτη φορά: *~ ηθοποιός* **2.** πρωτόπειρος, πρωτάρης ΣΥΝ. άβγαλτος, άπειρος **3.** (για προϊόντα ή καρπούς) αυτός πυυ παράγεται για πρώτη φορά.
πρωτοβλάστη (η) {πρωτοβλαστών} βιολ. το πρωτόπλασμα και ο πυρήνας τού κυττάρου.
[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. protoblast j. **πρωτοβουλία** (η) [I871I {πρωτοβουλιών) **1.** το να προτείνει, να επιχειρεί και να οργανώνει κανείς πρώτος ικάτι). χωρίς να περιμένει εντολή ή υπόδειξη: *έχω / αναλαμβάνω / παίρνω την ~ || οι κάτοικοι τού χωριού προστατεύουν τη φύση ες ιδίας ~ || σε αυτόν ανήκει η ~ για τη συγκρότηση τοπικού αθλητικού ομίλου || ~ νομοθετική / οργανωτική / πολιτική*· φι\ (α) ***έχω την πρωτοβουλία των κινήσεων*** διαδραματίζω αποφασιστικό ρόλο στην εξέλιξη μιας υπόθεσης: *σε αυτό το Θέμα την πρωτοβουλία των κινήσεων έχουν οι γονείς* (β) ***αφήνω (σε κάποιον) την πρωτοβουλία*** αφήνω (σε κάποιον) περιθώρια κινήσεων. αυτενέργειας: *ένας αυταρχικός ηγέτης δεν αφήνει την πρωτο- βουλία σε άλλα στελέχη* (γ) ***ιδιωτική πρωτοβουλία*** η πρωτοβουλία πυυ προέρχεται από ιδιώτες, σε αντιδιαστολή προς αυτήν που προέρχεται από το κράτος: *το νοσοκομείο / το σχολείο / το ίδρυμα έγινε με ~\\ η καπιτα?.ιστική οικονομία βασίζεται στην* ~ 2. αρετή προσώπου που είναι διατεθειμένο να παίρνει τις απαραίτητες αποφάσεις, να τολμά, να ενεργεί χωρίς να περιμένει υποδείξεις: *είναι δουλειά που θέλει άνθρωπο με* ~.
[ετυμ. < *πρώτο-* + *-βουλία* < *βουλή*. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *παίρνω / αφήνω την πρωτοβουλία* (< γαλλ. prendre / laisser initiative), *ιδιωτική πρωτοβουλία* (< γαλλ. initiative privee), *πρωτοβουλία των κινήσεων* « γαλλ. l'initiative des mouvements)]. **πρωτοβρόχι** (το) {χωρ. γεν.} (συνήθ. στυν πληθ.) πρώτη βροχή τού φθινοπώρου: *ήρθαν τα* ~. **πρωτοβυζαντινός,** -ή. -ό ιστ.-αρχαιολ. αυτός πυυ σχετίζεται με την περίοδο τής βυζαντινής ιστορίας από τη βασιλεία τυύ Ιουστινιανού (527-565) μέχρι και την εικονομαχία (730-843).
(ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. proto-by/.antinisch]. **πρωτόγαλα** (το) [μτγν.I {πρωτογάλακτος j χωρ. πληθ.} το πρώτο γάλα που βγαίνει από τους μαστούς μετά τη γέννα συν. (λόγ.) πύαρ. **πρωτογένεια** (η) [μτγν.} {πρωτογενείων} **1.** το να έχει κανείς γεννηθεί πρώτος συν. πρωτοτοκία · 2. νομ. η προτίμηση τού πρώτου υιού κατά τη διαδοχή των δικαίων τής οικογένειας, **πρωτογενής,** -ής, -ές {πρωτογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που βρίσκεται στην πρώτη φάση εξελικτικής διαδικασίας: *- εργασία / έρευνα* αντ. υστερογενής **2.** οικον. (α) ***πρωτογενή αγαθά*** το έδαφος, η εργασία και τυ αποταμιευτικό κεφάλαιο (β) ***πρωτογενής παραγωγή*** το σύνολο των διαδικασιών με τις οποίες παράγυνται τα αγροτικά. κτηνυτροφικά και αλιευτικά προϊόντα, οι πρώτες ύλες, εξορύσσονται τα ορυκτά, καθώς και τα προϊόντα όλων αυτών (βλ. κ. λ. *παραγωγή)*
3. ο πρωτότυκυς · **4.** γεωλ. (πέτρωμα ή ορυκτό) που διατηρεί την αρχική του σύσταση και δεν έχει υποστεί καμία αλλοίωση μετά τον σχηματισμό του. – **πρωτογενώς** επίρρ.
{ΕΙ ΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «πρωτογεννημένος (είτε για τέκνα είτε για σοδειά)». < *πρώτο-* + *-γενής* < *γένος*|. **πρωτόγεννα** (η) Ιχωρ. πληθ.I ο πρώτος τοκετός.
Πρωτογέννητος, -η, -ο [μτγν.] (λαϊκ.) αυτός που έχει γεννηθεί πρώτος ANT. υστερότοκος, **πρωτόγεννος,** -η. -υ (λαϊκ.) (γυναίκα ή θηλυκό ζώο) που γεννά για πρώτη φορά.
Πρωτογεννώ ρ. αμετβ. [μτγν.] {πρωτογεννάς... | πρωτογέννησα} (για ανθρώπους και ζώα) γεννώ για πρώτη φορά. **πρωτογεωμετρικός,** -ή, -ό αρχαιολ. αυτός που σχετίζεται *με* την πρώτη φάση τής γεωμετρικής τέχνης (1100-900 π.Χ.): *- αγγεία*.
[ftym. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. protogeomeme}. **πρωτογλώσσα** (η) {πρωτογλωσσών} ΓΛΩΣΣ. η αρχική (υποθετική συνήθως) γλώσσα από την οποία θεωρείται ότι προέκυψαν εξελικτικά άλλες: *η ινδοευρωπαική*
[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. protolanguage (νόθο σύνθ.)]. **πρωτόγνωρος,** -η, -ο αυτός τον οποίο γνωρίζει, βιώνει κανείς για πρώτη φορά: *κοντά στους ανθρώπους αυτούς δοκίμαζε ένα ~ αίσθημα ασφάλειας / τρυφερότητας*]| *~ εμπειρία*.
ΙΕΤΥΜ. < *πρωτογνωρίζω* (υποχωρητ.)|.
Πρωτογονισμος (Ο) {χωρ. πληθ.} η κατάσταση τού πρωτόγονου.
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. primitivismej. **πρωτόγονος,** -η, -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζει ένα πολύ πρώιμο στάδιο ανάπτυξης: *οι ~ άνθρωποι έφτειαχναν εργα/.είa από πέτρες και οστάζώων\\ ~λαοί· φυλές/ κοινωνίες|| ~ θρησκείες > Δίκαιο I τέχνη ί εργαλεία || ~ θηλαστικά / μορφές ζωής* (που θεωρείται ότι έχουν εξελιχθεί πολύ λίγο σε σχέση με τους βιολογικούς τους προγόνους) 2. αυτός που δεν έχει επηρεαστεί από τον πολιτισμό: *του αρέσει ο ~ τρόπος ζωής· ονειρεύεται να ζήσει μια μέρα απομονωμένος σε ένα ερημονήσι* **3.** (μειωτ.) αυτός που παρουσιάζει καθυστέρηση αναφορικά με τη σχετική εξέλιξη: *~ τεχνολογία / άνθρωπος / πρακτικές / αντιλήψεις / συνθήκες / ένστικτα*. – **πρωτόγονα** επίρρ.
{ΕΤΥΜ. αρχ. < *πρώτο-* + *γόνος* (βλ.λ.)[. **πρωτόγραμμα** (το) {πρωτογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} το μεγάλων διαστάσεων αρχικό γράμμα κειμένου, **πρωτόγραφο** (το) [μεσν.I {πρωτογράφ-ου j -ων} το πρωτότυπο εγγράφου αντ. αντίγραφο, κόπια. **πρωτογυνία** (η) {χωρ. πληθ.} βιολ. φαινόμενο που απαντά σε ορισμένα ερμαφρόδιτα είδη όπως οι γυμνοσάλιαγκες, τα εχινόδερμα κ.ά., κατά το οποίο ο οργανισμός περνά πρώτα από ένα θηλυκό και κατόπιν σε ένα αρσενικό στάδιο αντ. προτεραvδρία.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. protogynyl. **πρωτοδικείο** (το) f1833} 1. νομ. το πρωτοβάθμιο πολιτικό ή διοικητικό δικαστήριο, το οποίο εκδικάζει σε πρώτο βαθμό όλες τις αστικές υποθέσεις που δεν υπάγονται στη δικαιοδοσία των ειρηνοδικείων.

πρώτο- α' *συνθετικό* **(συνήθ. πρωτ-αρχινίζω ρ. πρωτο-ογάπησα ρ. πρωτ(ο)-άγγιξα ρ. πρωτ(ο)-αγωνίατηκα ρ. πρωτο-αισθάνθηκα ρ. πρωτ(ο)-άκουσα ρ. πρωτο-ανακάλυψα ρ. πρωτο-ανέχτηκα ρ. πρωτο-ανήγγειλα ρ. πρωτ(ο)-άνοιξα ρ. πρωτο-αντέδρασα ρ. πρωτ(ο)-αντίκρισα ρ. πρωτο-αντιμετώπιαα ρ. πρωτο-άντλησα ρ. πρωτο-απάντησα ρ. πρωτο-απήγγειλα ρ. πρωτο-αποκάλυψα ρ. πρωτο-αποφάσισα ρ. πρωτο-αρθρογράφησα ρ. πρωτ(ο)-άρπαξα ρ. πρωτο-αρραβωνιάστηκα ρ. πρωτ(ο)-αρρώστησα ρ. πρωτ(ο)-άρχισα ρ. πρωτο-άσκησα ρ. πρωτο-ασχολήθηκα ρ. πρωτό-βαλα ρ. πρωτό-βαψα ρ. πρωτό-βγαλα ρ. πρωτο-βγήκα ρ. πρωτά-βηξα ρ. πρωτο-βούτηξα ρ. πρωτό-βρεξα ρ. πρωτο-βρήκα ρ. πρωτο-βύζαξα ρ. πρωτο-γέλασα ρ. πρωτο-γέμισα ρ. πρωτό-γινα ρ. πρωτο-γίνηκα ρ. πρωτο-γιάρτασα ρ. πρωτο-γλέντησα ρ. πρωτο-γλίστρησα ρ. πρωτο-γνώρισα ρ. πρωτό-γραψα ρ. πρωτο-γυμνάστηκα ρ. πρωτο-δανείστηκα ρ. πρωτό-δειξα ρ. πρωτό-δειρα ρ. πρωτο-δέχθηκα ρ. πρωτο-δήλωσα ρ. πρωτο-δημιούργησα ρ. πρωτο-δημοσίευσα ρ. πρωτο-δημοαιογράφησα ρ. πρωτο-διάβασα ρ. πρωτο-διάβηκα ρ. πρωτο-δίδαξα ρ. πρωτο-δικηγόρησα ρ. πρωτο-διόρισα ρ. πρωτο-δίψασα ρ. πρωτο-δοκίμασα ρ. πρωτο-δούλεψα ρ. πρωτο-δραπέτευσα ρ. πρωτο-δρόσισε ρ. πρωτό-δωσα ρ. πρωτο-έγραψα ρ. πρωτο-εγχειρίστηκα ρ. πρωτο-είδα ρ. πρωτο-έκαψα ρ. πρωτο-εκλέχτηκα ρ. πρωτο-εμφάνισα ρ. πρωτο-επιτέθηκα ρ. πρωτο-ερωτεύτηκα ρ. πρωτο-έστειλα ρ. πρωτό-ζησα ρ. πρωτο-ζήτησα ρ. πρωτο-ζύμωσα ρ. πρωτο-ζωγράφισα ρ. πρωτο-ήλθα ρ. πρωτο-ήπια ρ. πρωτο-ήχησα ρ. πρωτο-ηχογράφησα ρ. πρωτο-θαύμασα ρ. πρωτο-θυμάμαι ρ. πρωτο-θυμήθηκα ρ. πρωτο-θύμισα ρ. πρωτο-θύμωσα ρ. πρωτο-ίδρυσα ρ. πρωτο-καβάλησα ρ. πρωτο-καθιέρωσα ρ. πρωτο-καλλιέργησα ρ. πρωτο-κάπνισα ρ. πρωτο-καταδικάστηκα ρ. πρωτο-κατήγγειλα ρ. πρωτο-κατοίκησα ρ. πρωτο-κελάηδησα ρ. πρωτο-κήρυξα ρ. πρωτο-κλάδεψα ρ. πρωτό-κλαψα ρ. πρωτο-κοιμήθηκα ρ. πρωτο-κοίταξα ρ. πρωτο-κολύμπησα ρ. πρωτο-κουβέντιασα ρ. πρωτο-κράτησα ρ. πρωτο-κρύωσα ρ. πρωτο-κυβέρνησα ρ. πρωτο-κυριάρχησα ρ. πρωτο-λειτούργησα ρ. πρωτο-μαγείρεψα ρ. πρωτο-μάγεψα ρ. πρωτο-μάλωσα ρ. πρωτο-μέθυαα ρ. πρωτο-μελέτησα ρ. πρωτο-μπήκα ρ. πρωτο-νήστεψα ρ. πρωτό-νιωσα ρ. πρωτο-νοίκιασα ρ. πρωτο-νοστάλγησα ρ. πρωτό-ντυσα ρ. πρωτο-ξεκίνησα ρ. πρωτο-ξενιτεύτηκα ρ. πρωτο-ξενύχτησα ρ. πρωτο-ξόδεψα ρ. πρωτο-ξύπνησα ρ. πρωτ(ο)-οδήγησα ρ. πρωτ(ο)-ονόμασα ρ. πρωτ(ο)-οργάνωσα ρ. πρωτ(ο)-όργωσα ρ. πρωτό-τταιβα ρ. πρωτο-παντρεύτηκα ρ. πρωτο-παραφέρθηκα ρ. πρωτο-παρουσίασα ρ. πρωτο-πάτησα ρ. πρωτο-πέρασα ρ. πρωτο-περπάτησα ρ. πρωτό-πεσα ρ. πρωτο-πέταξα ρ. πρωτο-πήγα ρ. πρωτο-πηρα ρ. πρωτό-ττιασα ρ. πρωτο-πίστεψα ρ. πρωτο-πλήρωσα ρ. πρωτο-πολέμησα ρ. πρωτο-πόνεσα ρ. πρωτο-ττούλησα ρ. πρωτο-ρίζωσα ρ. πρωτο-ρώτησα ρ. πρωτο-σήκωσα ρ. πρωτο-οκέφθηκα ρ. πρωτο-σκίρτησα ρ. πρωτό-σπειρα ρ. πρωτο-στούδασα ρ. πρωτο-στάθηκα ρ. πρωτο-στόλισα ρ. πρωτο-συλλάβισα ρ. πρωτο-συλλογίστηκα ρ. πρωτο-συνάντησα ρ. πρωτο-συνεδρίασα ρ. πρωτο-σχεδίασα ρ. πρωτο-ταξίδεψα ρ. πρωτο-τόλμησα ρ. πρωτο-τραγούδησα ρ. πρωτο-τραυματιστηκα ρ. πρωτο-τύπωσα ρ. πρωτο-ϋμνησα ρ. πρωτο-ϋπηρέτησα ρ. πρωτο-ϋποπτεύτηκα ρ. πρωτο-ϋποψιάστηκα ρ. πρωτό-φαγα ρ. πρωτο-φανέρωσα ρ. πρωτο-φάνηκα ρ. πρωτό-φερα ρ. πρωτο-φίλησα ρ. πρωτο-φοβήθηκα ρ. πρωτο-φοίτησα ρ. πρωτο-φόρεσα ρ. πρωτό-φτειαξα ρ. πρωτο-φύτεψα ρ. πρωτο-φώναξα ρ. πρωτο-χαιρέτησα ρ. πρωτο-χάλασα ρ. πρωτο-χάρηκα ρ. πρωτο-χειρίστηκα ρ. πρωτο-χειρουργήθηκα ρ. πρωτο-χήρεψα ρ. πρωτο-χιόνισε ρ. πρωτο-χόρεψα ρ. πρωτο-χρειάστηκα ρ. πρωτο-χρησιμοποίησα ρ. πρωτό-ψαλα ρ. πρωτο-ψάρεψα ρ. πρωτο-ψέλλισα ρ. πρωτό-ψησα ρ. πρωτο-ψήφισα ρ. πρωτο-ψιθύρισα ρ. πρωτο-ψώνισα ρ.**

οτον αόριστο)

καθώς και τα πλημμελήματα από τις ποινικές υποθέσεις: ***πολυμελές / μονομελές ~*** **2.** το οίκημα στο οποίο στεγάζονται όλες οι υπηρεσίες τού παραπάνω δικαστηρίου και στο οποίο διεξάγονται οι δίκες που υπάγονται στην αρμοδιότητά του (βλ. λ. ***δικαστήριο***, ΠΙΝ.).

[ΕΤΥΜ. **Από**δ. **τού γαλλ.** tribunal de premiere instance), **πρωτόδικης (ο/η) [1833[ )(θηλ. γεν. πρωτοδίκου) | πρωτοδικών}** ο δικαστής **πρωτοδικείου, πρωτόδικος, -η, -ο [1856] ΝΟΜ. 1. αυτός που υπάγεται στη δικαιοδοσία τού πρωτοδικείου: ~ *υπόθεση* 2. αυτός που προέρχεται από το πρωτοδικείο: *ο κατηγορούμενος άσκησε όλα τα ένδικα μέσα κατά τής - απόφασης, που τον καταδίκαζε σε φυλάκιση.* — πρωτοδίκως** επίρρ. **[1856].**

[Γ-ΤΥΜ. Από**δ.** τού γαλλ. en premiere instance), **πρωτοδιόριστος,** -η, -ο αυτός που διορίζεται για πρώτη φορά σε υπηρεσία τού Δημοσίου: ***~ υπάλληλος.***

Πρωτοείσακτος, -η, -ο αυτός που έχει εισαχθεί για πρώτη φορά: *- θεσμός.*

πρωτοελλαδικός, -ή, -ό ΑΡΧΑΙΟΛ. **αυτός που σχετίζεται με την περίοδο τής ελληνικής προϊστορίας, που ακολούθησε αμέσως μετά τη νεολιθική εποχή και εκτείνεται χρονικά από το 3000 ώς το 2000/1900 π.Χ.: *~ περίοδος.***

πρωτοεμφανιζόμενος, -η, -ο αυτός που εμφανίζεται για πρώτη φορά: *~ καλλιτέχνης / ηθοποιός.* πρωτοετής, -ής, -ές {πρωτυετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που βρίσκεται στο πρώτο έτος σπουδών: *~ φοιτητής τής Ιατρικής* **| | (ως ουσ.)** *οι εγγραφές των πρωτοετών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.* πρωτόζωό (το) [1845] {πρωτοζώ-ου j -ων}** ΒΙΟΛ. **μονοκύτταρος ή ακύτταρος μικρυργανισμός. που απαντά κυρ. σε υδροτόπους. καθώς και όπου υπάρχει υγρασία.**

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. protozua|. **πρωτόθετος,** -η. -ο ΓΛΩΣΣ. (όρος τής παραδοσιακής γραμματικής) για γλωσσικό στοιχείο από το οποίο παράγονται άλλα: ***~ ρήματα / ονόματα*** ΑΝΤ. παράγωγος.

[ΕΤΥΜ. **μεσν. < *πρώτο-* + *-θετός* < *τίθημι* (βλ. κ. *θετός)].** πρωτόθρονος (ο) [αρχ.Ι {πρωτοθρόν-ου | -ων. -ους}** ο κάτοχος τού πρώτου τη τάξει **επισκοπικού θρόνου, πρωτοθυμούμαι** ρ. μετβ. αποθ. **[πρωτοθυμάσαι... | πρωτοΟυμήθηκα} θυμούμαι (κάτι) πρώτο μεταξύ άλλων: *Τι να πρωτοθυμηθώ; Την καλοσύνη του, την ευγένειά του. τη γενναιοδωρία του*; ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.***

πρωτοκαθεδρία (η) {χωρ. πληθ.} 1. (α) ΕΚΚΛΗΣ. **η τιμητική πρόταξη των διαφόρων τάξεων τού κλήρου (β) το δικαίωμα κατάληψης τής τιμητικής θέσης σε τελετή από ανώτατο αξιωματούχο 2. (μτφ.) η κατοχή κυρίαρχης ή πρωτεύουσας θέσης σε έναν χώρο, τομέα κ.λπ.· (κατ' επέκτ.) (α) η πρωτεύουσα σημασία που αποδίδεται (σε κάποιον/κάτι): *η ~ τού εύκολου κέρδους στη σύγχρονη ζωή ευθύνεται για την έξαρση τής διαφθοράς* [Ι *η ~ τής οικονομίας στην οργάνωση τού κράτους* (β) τα πρωτεία, η πρώτη θέση: *οι δύο επιτυχημένοι τραγουδιστές συναγωνίζονται με τους καινούργιους δίσκους τους για την ~ στις πωλήσεις.* ΙΕΤΥΜ: μτγν. < *πρώτο-* + *-καθεδρία* < *καθέδρα.* Η λ. πρωτοαπαντά στην Κ.Δ. αναφερόμενη στους Φαρισαίους (πβ. Ματθ. 23, 6 · Λουκ.] 1. 43)].**

πρωτοκαπετάνιος (υ) **1.** ΝΑΥΤ. ο πρώτος πλοίαρχος · **2.** πρώτος μεταξύ οπλαρχηγών, **πρωτοκλασάτος,** -η, -ο (καθημ.) αυτός που κατέχει εξέχουσα θέση: *στέλεχος πολιτικού κόμματος.*

[ετυμ. < *πρώτο-* + *κλάση* + παραγ. επίθημα *-άτος.* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. de premiere classe}, **πρωτοκλέφτης (υ) {πρωτοκλεφτών} (στην Τουρκοκρατία) αρχηγός των κλεφτών.**

πρωτόκλητος, -η, -ο ΕΚΚΛΗΣ. **προσωνυμία τού Αποστόλου Ανδρέα, επειδή πρώτος αυτός κλήθηκε από τον Χριστό να τον ακολουθήσει.** [ΕΓΥΜ, **μτγν. < *πρώτο-* + *-κλητός* < *καλώ*\. πρωτόκλιτος, -η. -ο [1889]** ΓΛΩΣΣ. **(όνομα ουσιαστικό) που κλίνεται κατά την πρώτη κλίση, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των κλίσεων στην παραδοσιακή σχολική γραμματική, π.χ. ο *ταμίας, ο δικαστής, η χώρα, η νίκη* κ.ά. [ΕΙΥΜ· < *πρώτο-* + *-κλιτός* < *κλίνω].**

πρωτοκόλληση (η) -»πρωτοκολλώ

πρωτοκολλητής (ο) [18971. πρωτοκολλήτρια (η) {πρωτυκολλη- τριών} ο δημόσιος υπάλληλος που είναι υπεύθυνος για την τήρηση τού βιβλίου πρωτοκόλλου (βλ.λ.). **πρωτόκολλο** (το) **{πρωτοκόλλ-ου [-ων} 1. το** επίσημο έγγραφο, με το οποίο πιστοποιείται νομικώς πράξη που έγινε: *- παράδοσης και παραλαβής* (γραπτή έκθεση που συντάσσεται εις διπλούν από τον υπάλληλο που αποχωρεί από υπηρεσία και από εκείνον που τον διαδέχεται. στην οποία καταγράφονται όλα τα παραδιδόμενα είδη) **2. το** βιβλίο που τηρούν οι δημόσιες υπηρεσίες και τα νομικά πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, στο οποίο καταχωρίζονται κατ' αύξοντα αριθμό και ημερομηνία όλα τα εισερχόμενα και εξερχόμενα έγγραφα με συνοπτική περίληψη τού περιεχομένου τους· **φρ.** *αριθμός πρωτοκόλλου* **(συντομ. Α.Γ1.) ο** αριθμός με τον οποίο κάθε έγγραφο καταχωρίζεται στο παραπάνω βιβλίο **3. (συνεκδ.) ο** τομέας δημόσιας υπηρεσίας, οι υπάλληλοι τού υποίου είναι επιφορτισμένοι με την τήρηση τού παραπάνω βιβλίου: ***εργάζεται στο ~*** **·4. ΠΟΛΙΤ.** διεθνής συμφωνία που συμπληρώνει κύρια σύμβαση: «γο ***Χρηματοδοτικό Πρωτόκολλο τής Συμφωνίας Τελωνειακής Ένωσης Τουρκίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης»*** (εφημ.) **5.** τυ σύνολο των κανόνων τού Διεθνούς Δικαίου που ρυθμίζουν τις σχέσεις μεταξύ κράτους και των διαπιστευμένων σε αυτό διπλωματικών αντιπροσώπων, καθώς και τις σχέσεις των τελευταίων 6. (κατ' επέκτ.) τυ σύνολο των κανόνων εθιμοτυπίας πυυ ισχύουν μεταξύ των εκπροσώπων κρατών ή μεταξύ των επισήμων και μη προσώπων ενός κράτους: ***τηρώ*** / ***παραβιάζω το ~*** |[***η διαδικασία που ορίζει το ~*** **7.** (μτφ.) η εμμονή στους τύπους, οι τυπικότητες στις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων: ***μεταξύ μας δεν χρειάζεται ~*** **8.** ΠΛΗΡΟΦ. σειρά κανόνων που χρησιμοποιούν οι υπολογιστές για να επικοινωνούν μεταξύ τους σε ένα δίκτυο.

[ΕΤΥΜ, < μτγν. ***πρωτόκολλον*** < ***πρώτο-*** + ***-κο/Λον*** < ***κόλλα.*** Η λ. προσδιόριζε αρχικώς το πρώτο «κόλλημα» ενός κυλινδρικού παπύρου (δηλ. το πρώτο φύλλο με το οποίο περιτυλίσσεται), όπυυ αναγραφόταν η επίσημη σφραγίδα και η ημερομηνία κατασκευής του. Τυ λατ. **protocollum** (στυ οποίο οφείλεται η σημερινή σημ. τής λ.) είναι δάνειο από την Ελληνική], **πρωτοκολλώ** ρ. μετβ. [1871] [πρωτοκολλάς... [πρωτοκόλλ-ησα, -ώμαι, -ήθηκα, -ημένος} καταχωρίζω (εισερχόμενο ή εξερχόμενο έγγραφο) στο πρωτόκυλλυ (βλ.λ.). – **πρωτοκόλληση** (η), **πρωτοκυκλαδικός,** -ή, -ό αρχαιολ.-ιστ. **1.** *πρωτοκυκλαδική περίοδος* η πρώτη φάση τού κυκλαδικού πολιτισμού, η πρώιμη περίοδος τής εποχής τού χαλκού από το 3200 ώς το 2000 π.Χ. (περίπου) 2. αυτός που ανήκει ή σχετίζεται με την πρωτοκυκλαδική περίοδο: ***~ ευρήματα / τέχνη.***

πρωτολάτης (ο) {πρωτυλατών} αυτός που ηγείται, που έχει αναλά- βει την πρωτοβουλία ή την αρχηγία για κάτι.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***κρωτε/Λτης*** (με την επίδρ. των συνθέτων τού ***πρώτος)***

πρωτ(ο)- + -(ε)λάτης < έλαύνω*\. πρωτόλειο** (το) {πρωτολεί-ου \ -ων} (λόγ.) **1.** το πρώτο έργο ενός δημιουργού: ***«όσοι νέοι ένιωθαν την ανάγκη να εκφραστούν, να δημιουργήσουν. έστελναν στον Ξενόπουλο τα ~ τους...» (εφημ.) 2. (κατ' επέκτ.) το πνευματικό, κυρ. ποιητικό, δημιούργημα που στερείται ωριμότητας σε σχέση με τα μεταγενέστερα έργα τού ίδιου δημιουργού. [ΗΤΥΜ. < μτγν. ***πρωτόλειον*** (κυρ. πληθ. ***πρωτόλεια*** «πρωτυκάρπια») < ***πρώτο-*** + ***-λειον*** < ***λεία*** (βλ.λ.) ή, σύμφωνα με λιγότερο πιθ. εκδοχή, < αρχ. ***προ-τέλεια*** (ενν. ***ιερά)*** «θυσίες που προσφέρονταν πριν από κάθε γιορτή» < ***προ-*** + ***-τέλεια*** < *τέλος.* με την επίδρ. τού επιθ. 7τρώΓος|. **πρωτόλειος,** -α. -ο Ιμτγν.) αυτός που αποτελεί το πρώτο έργο ή έχει τα χαρακτηριστικά ενός πρώτυυ, συνεπώς μη τελειοποιημένου, έρ- γυυ: ***διατύπωσε τις θέσεις του σε ~ μορφή.*** **πρωτολέω** ρ. μετβ. {πρωτυλέ-ς, -ει, -με. -τε. -ν(ε) | πρωτοείπα κ. πρω- τόπα} 1. λέω για προπη φορά: σε ***σένα το πρωτολέω***■ Εεν γο ***ξέρει άλλος || όταν το πρωτοείπε, μας ξάφνιασε, αλλά μετά συνηθίσαμε στην ιδέα*** **2.** λέω πρώτος εγώ: ***αυτός το πρωτοείπε[1] οι υπόλοιποι απλώς*** το ***επανέλαβαν.***

πρωτολογία (η) [αρχ.] {πρωτολογιών} η πρώτη από μια σειρά ομιλιών ενός πρυσώπου. οι οπυίες προβλέπονται στο πλαίσιο μιας συνεδρίασης: ***η ~ τού υπουργού στο Κοινοβούλιο.*** **πρωτόλουβος,** -η. -ο (λαϊκότ.) (για καρπούς) αυτός πυυ ωριμάζει πρώτος ΣΥΝ. πρώιμος ΑΝΤ. όψιμος.

[ΕΤΥΜ. ***< πρώτο- + -λουβος < λουβί (< λοβός)*\.**

Πρωτομαγιά (η) [χωρ. πληθ.} 1.η πρώτη μέρα τού Μαΐυυ, που εορτάζεται ως ανοιξιάτικη γιορτή 2. *εργατική Πρωτομαγιά* η πρώτη ημέρα τού Μαΐυυ, πυυ εορτάζεται ως ημέρα των εργαζομένων. – **πρωτομαγιάτικος,** -η, -ο, **πρωτομαγιάτικα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < ***πρώτο-*** + ***Μάιος*** (πβ. λαϊκ. γεν. ***Μαγ-ιού) + -ιά***, πβ. κ. ***Πρωτ- απριλ-ιά].***

πρωτομαθαίνω ρ. μετβ. {πρωτόμαθ-α. -εύτηκα, -ημένος} **1.** μαθαίνω (κάτι) για πρώτη φορά 2. μαθαίνω (κάτι) πρώτος εγώ. **πρωτομάθητος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που τώρα μαθαίνει κάτι, που δεν έχει μεγάλη πείρα σε αυτό ΣΥΝ. (συχνότ.) αρχάριος, άπειρος ΑΝΤ. μαθημένος, πολύξερος, **πρωτομάρτυρας** (ο) {πρωτομαρτύρων} ΕΚΚΛΜΣ. **1.** αυτός που πρώτος υπέστη μαρτυρικό θάνατο · προσωνύμιο τού Αγ. Στεφάνου 2. (ως τιμητική προσφώνηση) αυτός που συμπεριλαμβάνεται μεταξύ των σπουδαιοτέρων μαρτύρων τής χριστιανικής πίστεως ΣΥΝ. μεγαλο- μάρτυς 3. (κατ' επέκτ.) ο πρώτος μάρτυρας εθνικού, ιδεολογικού κ.λπ. αγώνα: ***οι ~ τής λευτεριάς.*** Επίσης (λόγ.) **πρωτομάρτυς** (ο/η) Ιμτγν.] {πρωτομάρτυρος}. **πρωτομάστορας** (ο) [μεσν.] {πρωτομαστόρων} **1.** ο επί κεφαλής των μαστόρων ΣΥΝ. αρχιμάστορας, αρχιτεχνίτης 2. (παλαιότ.) ο εμπειρικός αρχιτέκτονας, που επαναλάμβανε εργολαβικώς την εκτέλεση οικοδομικού έργυυ: ***η γυναίκα τού ~*** οΓΟ ***θρυλικό γεφύρι τής Αρτας.*** Επίσης (λαϊκότ.) **πρωτομάστορης. πρωτομηνιά** (η) η πρώτη ημέρα τού μήνα ΣΥΝ. αρχιμηνιά, **πρωτομιλώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {πρωτομιλάς... | πρωτομίλησα} **1.** μιλώ πρώτος, πριν από άλλον/άλλυυς ή για πρώτη φορά 2. (για μωρά) μιλώ για πρώτη φυρά. **πρωτομινωικός,** -ή, -ό ΑΡΧΑΙΟΛ. αυτός που σχετίζεται με την πα- λαιότερη περίοδο τού μινωικού πολιτισμού (3200 π.Χ.-2100 π.Χ.): - ***αγγείο*** / ***τάφος*** / ***τέχνη*** ΑΝ Γ. υστερομινωικός.

[ΕΤΥΜ. Από**δ.** τού αγγλ. **early Minoan]. πρώτον** επίρρ. (λόγ.) (σε απαρίθμηση) κατά πρώτο λόγο, πρώτα-πρώ- τα' για να αναφερθεί το πρώτο από σειρά στοιχείων: ***τρία πράγματα έχω να σου πω: δεύτερον..., τρίτον...***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. επίρρ. ***πρώτον***, ουδ. τού επιθ. ***πρώτος*** (βλ.λ.)]. **πρωτόνιο** (το) {πρωτονί-ου | -ων| ΧΙΜ. **1.** καθένα από τα στοιχειώδη σωματίδια που φέρουν θετικό ηλεκτρικό φορτίο και μαζί με τα νε

τρόνια συναποτελούν τους πυρήνες των ατόμων (πβ. λ. ***ηλεκτρόνιο)*** 2.ο πυρήνας τού ατόμου τού κυριότερου ισοτόπου τού υδρογόνου, ο οποίος συνίσταται απλώς από ένα πρωτόνιο.

[ΗΤΥΜ. Αντιδάν.. < αγγλ. proton < αρχ. ***πρώτον,*** ουδ. τού επιθ. ***πρώ***τος (βλ.λ.)].

πρωτονοτάριος (ο) {πρωτονοταρί-ου | -ων, -ους} **1.** ο πρώτος μεταξύ των νοταρίων (βλ.λ.) 2. (ως τιμητικός τίτλος) εξέχον μέλος τής Εκκλησίας, υπεύθυνος τής γραμματείας τυύ J Ιατριαρχείυ.

ΙϊΈΓΥΜ. μεσν. < ***πρώτο-*** + ***νοτάριος*** (βλ.λ.)]. **πρωτοξάδελφος** κ. **πρωτοξάδερφος** (υ) {πρωτυξαδέλφ-ου [-ων, -ους}, **πρωτοξαδέλφη** κ. **πρωτοξαδερφη** (η) {πρωτοξαδελφών} ο πρώτος εξάδελφος ή η πρώτη εξαδέλφη.

πρωτοπαθής, -ής, -ές [μεσν.] {πρωτοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} ιατ ρ. αυτός που εμφανίζεται αυτοτελώς, που αποτελεί την πρώτη παθολογική εκδήλωση νόσου και δεν είναι συνέχεια ή αποτέλεσμα άλλου: ~ ***ασθένεια / νόσημα / σύμπτωμα / ανωμαλία /*** ***αμηνόρροια*** ΑΝΤ. δευτεροπαθής. -- **πρωτοπάθεια** (η) Ιμτγν.]. σχόλιό λ. ***-ης. -ης. -ες.*** **πρωτοπαλλήκαρο** (το) **1.** ο ***πρώτος*** μετά τον αρχηγό σε ένοπλη ομάδα (π.χ. των κλεφτών επί Τουρκοκρατίας, ανταρτών, συμμορίας κ.λπ.) 2. (κατ' επέκτ.-μτφ.) πρόσωπο με εξέχοντα ρόλο σε κίνημα, ομάδα κ.λπ.: ***ένα από τα ~ τής συμμορίας || υπήρξε ~ τού προέδρου.*** **πρωτόπαππας** (ο) Ιπρωτοπαππάδες} (λαϊκ.) ο πρώτος στην ιεραρχία ανάμεσα στους ιερείς ΣΥΝ. πρωτοπρεσβύτερος, πρωθιερέας. Επίσης **πρωτοπαππάς** [μεσν]. **πρωτόπειρος,** -η. -ο |μτγν.| αυτός που για πρώτη φορά επιχειρεί να κάνει (κάτι), που δεν έχει μεγάλη πείρα: ***είναι - στην οδήγηση*** συν. πρωτάρης ανί. έμπειρος, εξασκημένος. **πρωτόπλασμα** (το) |1881| {πρωτοπλάσματος [χωρ. πληθ.} **1.** βιολ. η βασική ουσία τού ζωντανού κυττάρου, η οποία αποτελείται κοιτά 9O^c/r περίπου από νερό **2.** ΒΟΤ. η βασική ουσία τού πρωτοπλάστη (βλ.λ.) των κυττάρο)ν. –**πρωτοπλασματικός,** -ή. -ό [18851.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Protoplasma], **πρωτοπλάστης** (ο) {1833] {πρωτοπλαστών} βιολ.-βοτ. βακτηριακό ή φυτικό κύτταρο που δεν διαθέτει περικυτταρικό σκληρό τοίχωμα ή χυμοτόπιο (περιλαμβάνει ωστόσο πυρήνα, κυτταρόπλασμα, κυτταρικές μεμβράνες και οργανίδια).

[ΗΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Protoplast], **πρωτόπλαστοι** (οι) {πρωτοπλάστ-ων, -υυς} ΘΡΙΣΚ. ο Αδάμ και η Εύα. τυ ζευγάρι των προκών ανθρώπων που πλάστηκαν από τον Θεό σύμφωνα με την Π.Δ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < ***πρώτο-*** + ***-πλαστός*** < ***πλάσσω*** (βλ.λ.)]. **πρωτοπορία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** το να προπορεύεται κανείς, να βρίσκεται ή να πηγαίνει μπροστά από τους άλλυυς ΣΥΝ. προβάδισμα 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρώπων που προπορεύονται, η εμπροσθοφυλακή λντ. οπισθοφυλακή 3. (συνήθ. μτφ.) (α) το σύνολο των ατόμων που προηγούνται τής εποχής τους, που διακρίνονται για την πρυυδευτικότητά τους και είναι επί κεφαλής καινοτόμυυ πολιτικής. κοινωνικής, πνευματικής ή άλλης κίνησης: ***ο κύκλος αυτός αποτελεί την ~ τής διανόησης / τής επιστήμης || βρίσκομαι / ανήκω στην*** ~ συν. αβαντγκάρντ (β) (συνεκδ.) οτιδήποτε ανήκει στο πιο προωθημένο και προοδευτικό τμήμα τού κοινωνικού και πνευματικού γίγνεσθαι: ***το έργο / οι ιδέες του αποτελούν*** ~ αντ. οπισθοδρόμηση, συντήρηση (γ) καλ. τεχν. γο καλλιτεχνικό κίνημα τής αβανγκάρντ: ***η σοβιετική ~.*** ■+' ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αεροπορία. πληροφορική.*** **πρωτοποριακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την πρωτοπορία, χαρακτηριστικός τής πρωτοπορίας: ~ ***αντίληψη / έργο ι μέθοδος / κίνημα / τέχνη*** συν. προοδευτικός, νεωτεριστικός λντ. οπισθοδρομικός. συντηρητικός. **πρωτοποριακά** επίρρ. ■•'ΣΧΟΛΙΟ ***λ. πληροφορική.***

Ιΐι ΓΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. avant-gardcj. **πρωτοπόρος,** -ος (καθημ. -α), -ο **1.** αυτός που προηγείται: ***η ~ ομάδα τού πρωταθλήματος*** ΑΝ Γ. υυραγός 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που ηγείται ή μετέχει σε προοδευτική πολιτική, πνευματική, καλλιτεχνική κ.λπ. κίνηση, που εισάγει καινοτομίες ή πρωτοστατεί στη λήψη ριζοσπαστικών μέτρων: ~ ***πολιτικός μεταρρυθμιστής || καθοδήγησαν και άνδρωσαν αυτό το ~ θέατρο*** ΣΥΝ. καινοτόμος, προοδευτικός, ρηξικέλευθος, ριζοσπαστικός ΑΜ. οπισθοδρομικός, συντηρητικός 3. (ειδι- κότ. για πρόσ.) αυτός που ανακαλύπτει καινούργια στοιχεία, δεδομένα κ.λπ., που χαράσσει νέους δρόμους στην έρευνα: ***- τής ιατρικής / τής βιο/.ογίας / τής φυσικής.***

[ετυμ. μτγν. < ***πρώτο-*** + ***πόρος*** (βλ.λ.)|. **πρωτοπορώ** ρ. αμετβ. 11888] {πρωτοπορ-είς... | πρωτοπόρησα} **1.** προπορεύομαι, βρίσκομαι ή πηγαίνω μπροστά από τους άλλυυς 2. (συνήθ. μτφ.) προηγούμαι τής εποχής μου, διακρίνομαι για την προοδευτική και καινοτόμο πολιτική, κοινωνική, πνευματική, καλλιτεχνική ή άλλη δράση μου (συχνά απυτελώντας πρότυπο για τους μεταγενεστέρους): ***με κάθε νέα ιδέα που εφαρμόζει, αποδεικνύει ότι πρωτοπορεί ανοίγοντας νέους δρόμους στον τομέα του.*** **πρωτοπρεσβύτερος** (ο) [μτγν.ί {πρωτοπρεσβυτέρ-ου | -ων. -ους} εκκλιις. ο πρώτος μεταξύ των ιερέων τίτλος και τιμητική διάκριση που δίνεται από τον επίσκοπυ μόνο σε έγγαμους ιερείς, οι υποίοι δια- κρίνονται για τη μόρφωση, την ομιλητική ικανότητα, το ήθυς τους κ.λπ. ΣΥΝ. πρωθιερέας, (λαι'κ.) πρωτόπαππας. **πρώτος,** -η, -ο (επίσης γράφεται Ιος στην αραβική αρίθμηση. Λ' ή α' στην ελληνική και Ι στη λατινική) 1. αυτός πυυ προηγείται όλων των άλλων, που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό ένα (Ι): ***το όνομά του είναι ~ στον*** *κατά'Αογο* ***|| ήμουν - στην ουρά και εξυπηρετήθηκα αμέσως*** αντ. τελευταίος· ΦΡ. (α) *πρώτη γραμμή* βλ. λ. ***γραμμή*** (β) (κατ' επέκτ.) *έγκαυμα πρώτου βαθμού* βλ. λ. ***βαθμός*** (γ) (κατ' επέκτ.) *συγγενής* **πρώτου** *βαθμού* πολύ στενός συγγενής· (ειδικότ.) ο πατέρας, η μητέρα και το παιδί κάποιου (δ) **πρώτος εξάδελφος** / *πρώτη εξάδελφη* το παιδί (γιος ή κόρη αντίστοιχα) τού αδελφού ή τής αδελφής τού πατέρα ή τής μητέρας κάποιου (ε) **ο** *αναμάρτητος* **πρώτος** *τον λίθον βαλέτω* βλ. λ. ***αναμάρτητος*** (στ) **από πρώτο** *χέρι* (πβ. ***δεύτερο χέρι, λ. δεύτερος***) (i) για κάτι πυυ αγοράζεται αμεταχείριστυ (ii) για κάτι που μαθαίνει κανείς απευθείας από την πηγή των γεγονότων: ***έχω πληροφορίες μου τα είπε άνθρωπος από το πολύ στενό του περιβάλλον*** **2.** ο παλαιότερος, αυτός πυυ προηγείται χρονολογικά, αυτός που γίνεται πριν από άλλον/άλλους: ο ~ ***μου γάμος || τα ~ νιάτα || συνήθως είναι άδικες και βιαστικές οι ~ κρίσεις■*** ΦΡ. (α) *πρώτα βήματα* η αρχή τής σταδιυδρομίας: ***στα - του τον βοήθησε ο αδελφός του || κάνει τα ~ του ως πολιτικός*** (β) *με την πρώτη / με το* **πρώτο** ευθύς αμέσως, με την πρώτη προσπάθεια: ***πέρασε στο πανεπιστήμιο*** ~ || ~ ***τα κατάφερα*** (γ) (λόγ.) *εν πρώτοις ι κατά* **πρώτον** ***{έν πρώτοις,*** Ηροδ. 8. 69) πριν από οτιδήποτε άλλο (δ) (λόγ.) **ο πρώτος** *διδάξας* αυτός που έδωσε πρώτος το παράδειγμα, που ξεκίνησε κάτι πριν από οποιυνδήποτε άλλον: ***το κυβερνών κόμμα κατηγορεί την αντιπολίτευση ότι υποκινεί τις απεργίες. αλλά ξεχνά ότι ήταν*** ~ (όταν ήταν στην αντιπολίτευση, έκαναν και εκείνοι το ίδιο) **3.** αυτός τον οποίο συναντά κανείς πριν από άλλυν/άλλους στον χο)ρο: ***το σπίτι μου είναι στον - δρόμο αριστερά*** **4.** αυτός πυυ έχει τη μεγαλύτερη σημασία, ο οπουδαιότερος: - ***μέλημα τής Αστυνομίας είναι η ασφάλεια των πολιτών || - σου δουλειά μετά το ταξίδι θα είναι να με ενημερώσεις*** **5.** αυτός που έχει τη μεγαλύτερη αξία, που αξιολογείται ως ο καλύτερος: *ξεΐΌδοχείο* ~ ***κατηγορίας || είναι - μαθητής στην τάξη*** · ΦΡ. (α) **πρώτος** *και καλύτερος* (i) αυτός που έχει ξεπεράσει όλους τους άλλους, που είναι ο καλύτερος από όλους (ii) για κάποιυν που παρουσιάζεται οπουδήποτε, ενώ είναι ανεπιθύμητος (iii) για κάποιον πυυ πρωτοστατεί σε κάτι αρνητικό: ***ήλθε*** ~ || ***όλοι. και ~ εσύ, υποστηρίξατε τις ενέργειές του*** (β) *πρώτης (τάξεως)* δηλώνει ότι κάτι είναι εξαιρετικής ποιότητας: ***κρασί ί ποτό / φαγητό*** ~ (γ) *πρώτη θέση* η ακριβότερη και ανετότερη θέση σε μεταφορικό μέσο: ***η ~ στο πλοίο είναι πολύ άνετη || ταξιδεύει πάντα ~ || σαλόνι και τραπεζαρία για τους επιβάτες πρώτης και δεύτερης θέσεως*** (δ) **πρώτο** *μπόι* (ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος πολύ ψηλός: ο ***γυιος*** σου ***είναι ~*** **6.** (οικ.) πολύ καλός: ***έχω ένα κρασί - πράμα*** || ***πολύ*** ~ ***το φόρεμά σου■*** φρ. (οικ.) *και ο* **πρώτος** ως έκφραση θαυμασμού για κάποιον: ***μπράβο μεγάλε. είσαι ~!7***. (σε βαθμούς ιεραρχίας) αυτός που βρίσκεται πιο πάνω στη σχετική ιεραρχία: ~ ***μηχανικός*** || γο ~ ***βιολί τής ορχήστρας*** (ο κορυφαίος τής ομάδας τών βιολιστών)· ΦΡ. (α) *πρώτη κυρία* η σύζυγος ηγέτη χώρας (β) (λόγ.) *οι τα πρώτα φέροντες* αυτοί που έχουν τις ανώτατες ιεραρχικά θέσεις 8. αυτός πυυ πρόκειται να γίνει πολύ σύντομα, ο προσεχής: ***σε - ευκαιρία Οα τακτοποιήσω την υπόθεσή σου*** ΣΥΝ. μελλοντικός **9.** αυτός που πρέπει να ικανοπυιηθεί αμέσως: ***δεν είναι αυτός ο ~ στόχος || θα δοθεί χρηματικό βοήθημα στους σεισμοπλήκτους, για να καλύψουν τις - ανάγκες*** τους συν. απαραίτητος, αναγκαίος, επείγων ΦΡ. (α) *είδος πρώτης ανάγκης* το στοιχειώδες, τυ απολύτως απαραίτητο για την καθημερινή ζωή: ***ακρίβυναν πάλι τα τρόφιμα και τα άλλα είδη πρώτης ανάγκης*** (β) **πρώτες** *βοήθειες* βλ. λ. ***βοήθεια*** **10.** (α) ο πολύ βασικός, ο στοιχειώδης: ***έμαθε τα ~ του γράμματα στη γενέτειρά του·*** ΦΡ. *πρώτη ύλη* βλ. λ. ***ύλη*** (β) μουσ. *πρώτη φωνή* η βα**σική φωνή, η οξύτερη στην ερμηνεία τραγουδιού 11. αυτός που γίνεται** χωρίς **ιδιαίτερη επιμέλεια ή φροντίδα, ο πρόχειρος: *με μια ~ ματιά μου φαίνονται ίδια || μια ~ εκτίμηση για το κόστος τού έργου είναι ότι θα απαιτηθεί ένα δισεκατομμύριο δραχμές'*** **φρ. (α) ο πρώτος** *τυχών* **όπυιυς τύχει,** χωρίς **να έχει επιλεγεί με** πρυσοχή: ***δεν μπορείς να παντρευτείς τον πρώτο τυχόντα!*** **(β) εκ** *πρώτης όψεως* **βλ. λ. *όψη* 12.** ΜΑΘ. *πρώτος αριθμός* ***(πρώτοι άριΟμοί.*** **Ευκλείδης *'Ορισμοί* II, 12) κάθε φυσικός αριθμός διάφορος τυύ i (και τού 0. αν ανήκει στους φυσικούς) που δεν έχει άλλον θετικό διαιρέτη εκτός από τον εαυτό"** του και τη μονάδα: ***- είναι οι αριθμοί 2.3,5, 7 κ.ά.*** **13.** ιλωσς. (α) **πρώτο πρόσωπο** το πρόσωπο πυυ χρησιμοποιεί ο ομιλητής όταν αναφέ- ρεται στον εαυτό του· δηλώνεται κυρίως με τις καταλήξεις α' προσώπου τού ρήματος ***(τρέχ-ω. έτρεχ-α)*** καθώς και με τις προσωπικές αντωνυμίες ***(εγώ. εμείς),*** όταν χρειάζεται να δηλωθεί έμφαση ή αντιδιαστολή ***(εγώ το λέω - εμείς κουραστήκαμε κι εσείς απολαμβάνετε τα αγαθά των κόπων μας)*** (β) *πρώτη κλίση* ο τρόπος κλίσης των ονομάτων τής αρχαίας Ελληνικής σε ***-ας (ταμίας), -ης (ναύτης)*** και ***-α (χώρα), -η (τιμή)*** σύμφωνα με την κατηγοριυποίηση το)ν κλίσεων στην **παραδοσιακή** σχολική **γραμματικής (πβ. κ. *δεύτερη κλίση, τρίτη κλίση)* 14. πρώτος (ο) (α) ο πρώτος** (σημ. 2) **ύπνος: *με σήκωσε πάνω που έπαιρνα τον*** ~ (β) ναυτ. ο **πρώτος** (σημ. 7) **καπετάνιος τού** πλοίου: ***φώναξε. μου τον γιατί έχω να του πω*** **κάτι (γ) ο πρώτος** (σημ. 3) **όροφος** (πολυ)κατυικίας: ***μένω στον*** - || **οι *ένοικοι τού*** ~ **(δ)** υ **πρώτος μήνας τού έτους, ο Ιανουάριος: *θα παντρευτούν στις Ιθ/Ϊ (δέκα πρώτου)*** **15.** *πρώτη* **(η) (α) η πρώτη (σημ. 3) παράσταση θεατρικού έργου ή η πρώτη εκτέλεση μουσικού κομματιού: *η καινούργια όπερα θα παρουσιαστεί στη Νέα Υόρκη σε παγκόσμια*** ~ συν. **πρεμιέρα (β) η ταχύτητα με την** οπυία **ξεκινά όχημα: *βάζω (την)*** ~ (γ) **η πρώτη ημέρα κάθε μήνα: *την I/I (πρώτη πρώτου) αρχίζει το έτος || θα πληρώνεστε κάθε ~ τού μηνός*** **(δ) η πρώτη τάξη Δημοτικού. Γυμνασίου ή Λυκείου: *ο γυιος μου πηγαίνει στην*** **-16.** *πρώτο* **(τυ) (α) το πρωτόνιο (βλ.λ.) (β) το ένα εξηκοστό τής ώρας, *τα*** **εξήντα δεύτερα, το λεπτό (βλ.λ.): *η ώρα είναι έξι και δέκα ~.* — πρώτα (βλ.λ.) κ. πρώτον (βλ.λ.) επίρρ.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πρωτιά* κ. λ. *αριθμός,*** πιν.

Ιετυμ. < αρχ. *πρώτος / πράτος* **(6ωρ.), αρχικώς «αυτός που προηγείται, προπορεύεται». < ˣpr-tos (με μακρό ημίφωνυ -[-), τού οπυίυυ η ρ. *pr- αποτελεί μεταπτωτ. (3αθμ. τής ρίζας πυυ απαντά στην πρόθ.** *πρό* **(βλ.λ.), ενώ το επίθημα** -γος **(πβ.** *τρί-τος. τέταρ-τος)* **είναι χαρακτηριστικό τού υπερθ. βαθμού. Το επίθ.** *πρώτος* **συνδ. με σανσκρ. pur-va-, λιθ. pir-mas. αρχ. σλαβ. pru-vu κ.ά. Ομόρρ.** *πρό-τερος. πρω-ΐ, πρώ-ην*

κ.ά. Ορισμένοι όροι και φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *είδος πρώτης ανάγκης* (< γαλλ. objet dc premiere necessite). ***ο πρώτος τυχών*** (< γαλλ. le premier venu), ***σε πρώτο πλάνο*** (< γαλλ. au premier plan), ***ο πρώτος γύρος*** (< γαλλ. le premier tour), ***πρώτη κυρία*** (< αγγλ. first lady), ***πρώτη γραμμή*** (< αγγλ. front line), ***ακό πρώτο χέρι*** (< αγγλ. firsthand), ***πρώτης τάξεως*** (< γαλλ. de premiere classe) **κ.ά.].**

πρώτος - **πρωτύτερος - πρώτιστος.** Το επίθ. **πρώτος** ως τακτικό αριθμητικό επίθετο ***(ένα - πρώτος, δύο - δεύτερος, τρία - τρίτος*** κ.λπ.) ανήκει κατεξοχήν στα «ταξινομικά επίθετα», εκείνα δηλ. που κανονικά δεν επιδέχονται διαβάθμιση τής σημασίας τους με τη μορφή παραθετικών (πβ. επίθ. όπως ***γυάλινος, κίτρινος, απόλυτος*** κ.ά.). Γ-ντυτύτνις. με τη χρονική σημ. τού ***πρώτος*** σχηματίστηκε συγκριτικός τ. **πρωτύτερος** (κατά τα παραθετικά των επιθ. σε -υς: ***βαθύς - βαθύτερος*** και ***πρώτος - πρωτύτερος***, όπως και ***καλός - καλύτερος)*** με επίρρ. **πρωτύτερα.** Κπίσης, με χρονική και εμφατική μαζί σημ. σχηματίστηκε και τύπος υπερθετικού **πρώτιστος** (κατά τα υπερθετικά σε ***-ιστός, μέγιστος, άριστος, κάλλιστος, τάχιστος. αίσχιστος*** κ.ά.). από όπου και το επίρρ. **πρώτιστα.** Ας σημειωθεί ότι κατά τα πολλά επιρρήματα σε ***-ίστως,*** κανυνικά από επίθ. σε -ιστός ***(ευχάριστος - ευχαρίστως, κα/.όπιστος - καλοπί- στως, αόριστος - αορίσχως*** κ.τ.ό.). σχηματίστηκε και επιρρηματικός τ. σε -ίστως. ο τ. **πρωτίστως** αντί τού κανυνικύ πρώτιστα.

πρωτοσέλιδος, -η. -υ **1**. αυτός πυυ έχει τυπωθεί στην πρώτη σελίδα εφημερίδας: ~ ***τίτλος*** / ***άρθρο*** **2.** *πρωτοσέλιδο* (τυ) η πρώτη σελίδα εφημερίδας, κυρ. υ τίτλος / υι τίτλοι που εμφανίζονται σε αυτήν, **πρωτοσπαθάριος** (υ) |μεσν.| {πρωτυσπαθαρί-υυ | -ων. -ους} ιστ. (στο Βυζάντιυ) υ επί κεφαλής τού σώματος των σπαθαρίων, οι υπυίοι απο- τελυύσαν την ανακτυρική φρυυρά και εκτελυύσαν εμπιστευτικές αποστολές τύυ αυτυκράτυρα. **πρωτοστάτης** (ο) {πρωτυστατώνΐ αυτός που διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, πυυ τίθεται επί κεφαλής σε κάτι: ***οι ~ τής απεργίας*** συν. πρωτεργάτης, πρωταγωνιστής.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πρώτο-*** + ***-στάτης*** < θ. ***στα-*** τύυ ρ. ***ϊ-στα-μαι*** (βλ.λ.), πβ. κ. ***έπ-ανα-στάτης, προ-στάτης***}. **πρωτοστατώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] (πρωτυστατείς... | πρωτοστάτησα} είμαι πρωτεργάτης, διαδραματίζω πρωταγωνιστικό ρόλο (σε προσπάθεια, κίνηση κ.λπ.): ***πρωτοστάτησε στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση / στις κινητοποιήσεις των αγροτών.*** **πρωτοσύγκελλος** (ο) {πρωτυσυγκέλλ-υυ | -ων, -ους| εκκλης. υ πρώτος μεταξύ των συγκέλλων (βλ.λ.). υ οποίος διευθύνει τν γραφείο τύυ μητροπολίτη και την αναπληρώνει στα διυικητικά τυυ καθήκυντα. Ιετυμ. μεσν. < ***πρώτο-*** + ***σύγκελλος*** «τίτλυς τύυ γραμματέα και συμβούλυυ ανωτέρων κληρικών» < ***συγ-*** (< συν) + ***-κελλος*** < ***κέλλα*** (< λατ. **cella** «θάλαμος, δωμάτιο»)], **πρωτοσύστατος,** -η. -ο νεοσύστατυς (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < ***πρώτο-*** + ***-σύστατος*** < ***συνίσταμαι}.*** **πρωτοτάξιδος,** -η, -υ αυτός πυυ ταξιδεύει για πρώτη φυρά: ***καράβι***

πρωτοτοκία (η) |μτγν.Ι {πρωτυτυκιών} **1.** υ πρώτυς τοκετός, η πρώτη γέννα 2. το να έχει γεννηθεί κανείς πρώτος ανάμεσα στα αδέλφια τυυ, να είναι πρωτότοκος, **πρωτοτόκια** (τα) |μτγν.Ι {πρωτοτοκίων} τα δικαιώματα τού πρωτό- τυκυυ τέκνυυ. **πρωτοτόκος,** -ος, -υ (λόγ.) (γυναίκα ή θηλυκό θηλαστικό ζώυ) πυυ γέννησε για πρώτη φορά ΣΥΝ. πρωτόγεννος.

[ΕΓΥΜ. αρχ. < ***πρώτο-*** + ***τόκος*** (βλ.λ.) < ***τίκτω}.*** **πρωτότοκος,** -η, -ο (για τέκνα) αυτός πυυ γεννήθηκε πρώτυς, υ με- γαλύτερυς ανάμεσα στα αδέλφια τυυ: ~ ***γυιος*** / ***κόρη*** / ***παιδί*** ΑΝΤ. υστερότυκυς.

[Ετυμ. μτγν. < ***πρώτο-*** + ***τόκος*** (βλ.λ.) < ***τίκτω].*** **πρωτοτυπία** (η) [μεσν.Ι {πρωτοτυπιών} **1.** η ιδιότητα τού πρωτοτύπου. η απόκλιση από τν παλαιό και το τετριμμένο: ***τα έργα του χαρακτηρίζονται από ~ μορφής και χρωμάτων*** am. κυινυτυπία **2.** (συνεκδ.) υτιδήπυτε πρωτότυπο: ***πολύ καλή δουλειά με πολλές σκηνοθε- τικές ~ || προσπαθούμε να μην επαναλαμβάνουμε τα καθιερωμένα, γι'αυνό κάθε*** - είναι ***ενπρόσδεκτη.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κοινοτοπία.*** **πρωτοτυπικός,** -ή, -ό ιλως. *πρωτοτυπική θεωρία* η θεωρία των πρωτυτύπων ή στερευτύπων ξεκινά από τη θέση ότι για κάθε λέξη. ιδ. για τις λέξεις πυυ αναφέρυνται σε φυσικά είδη, υπάρχυυν αντικείμενα ή όντα πυυ απυτελούν αντιπρυσωπευτικά παραδείγματα τής τάξης στην υπυία αναφέρυνται. δηλ. τυ πρωτότυπυ, η συνήθης, στερεότυπη εικόνα πυυ ανακαλεί κανείς στη μνήμη τυυ. όταν αναφέρε- ται σε κάποιον/κάτι. **πρωτότυπος,** -η, -υ **1.** αυτός πυυ λέγεται, γράφεται, γίνεται κ.λπ. για πρώτη φορά, πυυ αποκλίνει από το παλαιό και τυ τετριμμένο, πυυ αποτελεί νεωτερισμό: ο ***σκηνοθέτης των «Τρωάδων» είχε μια ~ ιδέα: έβαλε το έργο να εξελίσσεται στη μεταπολεμική Γερμανία*** j| ***~ σενάριο*** / ***μελέτη*** / ***άποψη*** λντ. κοινότυπος, συνηθισμένος, τετριμμένος **2.** (συνεκδ. για πρόσ.) αυτός πυυ τα λόγια ή τα έργα τυυ έχυυν ιδιαίτερυ και πρωτοπυριακό χαρακτήρα, πυυ δεν επαναλαμβάνει προηγούμενα πρότυπα: ~ ***συγγραφέας*** / ***δημιουργός*** **3.** (ειδικότ.) αυτός πυυ έγινε πρώτος, πυυ απυτέλεσε τη βάση ή το πρότυπο για άλλυυς: ***στην ανασκαφή βρέθηκαν και ~ όργανα*** (όχι αντίγραφα) **4. πρωτότυπο** (το) {πρωτοτύπ-υυ | -ων| τυ πρώτο πυυ έγινε. βάσει τύυ υπυίυυ παράγυ- νται άλλα όμυια ή ανάλυγα: ***δεν μπορεί να υπάρξει απόλυτη συμφο)- νία ανάμεσα στο ~ και στη μετάφραση || διαβάζει Πλάτωνα ί Σαίξ- πηρ από*** το - | | ***στο σαλόνι του κρέμασε ένα αντίγραφο τού πίνακα το ~ το έχει φυλάξει α/Λού || ~ εγγράφου*** | | το - του ***αυτοκινήτου*** / ***τού*** ***αεροσκάφους βρίσκεται υπό δοκιμή. — πρωτότυπα / πρωτοτύπως*** [μτγν.Ι επίρρ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κοινοτοπία, παρώνυμο.***

[liΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «αρχικός, πρωτόθετος (με γραμμ. σημ.)». < ***πρώτο- + -τύπος*** < ***τύπος*** (βλ.λ.). Η σημ. «αυθεντικός, πρωταρχικός» είναι ήδη μτγν.. ενώ στη σημ.«πρωτοπυριακός, νεωτερικός» η λ. απυδίδει τν γαλλ. original}, **πρωτοτυπώ** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {πρωτοτυπείς... | πρωτοτύπησα} κάνω πρωτότυπες πράξεις, εκδηλώνομαι με πρωτοτυπία (βλ.λ.): ***στη διδασκαλία του δεν ακολουθεί την πεπατημένη. πάντα πρωτοτυπεί*** ΣΥΝ. **νεωτερίζω, καινοτομώ, πρωτοΰπνι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το χρυνικό διάστημα στην αρχή τού ύπνυυ.

πρωτοφανέρωτος, -η, -ο (λαϊκ.-λογοτ.) αυτός που συμβαίνει, που εμφανίζεται για πρώτη φορά: ~ ***μεγαλείο / δοκιμασία*** ΣΥΝ. **πρωτοφανής. καινυφανής** ΑΝΤ. **συχνός, συνήθης, πρωτοφανής, -ής. -ές** {πρωτυφαν-ούς | -είς (υυδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που εμφανίζεται ή συμβαίνει, εκδηλώνεται για πρώτη φορά. πυυ δεν έχει αντίστυιχυ προηγούμενυ: οι ***χιονοπτώσεις τέτοια εποχή είναι ~ φαινόμενο [[~ επεισόδιο / γεγονός / κακοκαιρία / επιτυχία / υπόθεση / κοσμοσυρροή / θέαμα*** ΣΥΝ. **πρωτόφαντος, πρωτόγνωρυς** ΑΝΤ. **συνη- θισμένος 2. (ειδικότ.-κακόσ.)** αυτός πυυ πρυκαλεί κατάπληξη, υ ασυνήθιστα δυσάρεστος: ***κακοποίησε το θύμα με ~ αγριότητα || Διαμαρτύρομαι!*** Αυτό είναι | | ~ **θρασυτητα / *αχαριστία / επιπολαιότητα / προχειρότητα*** ΣΥΝ. **ανήκυυστυς.** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης. -ες.***

[ΕΤΥ'Μ, **μτγν. < *πρώτο- + -φανής* < *φαίνω / -ομαι*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έ-φάν-ην)}.***

πρωτοφαντος, -η. -υ (λαϊκ.) **1.** υ πρωτυφανής (βλ.λ., σημ. Ι) **2.** (για καρπυύς και λαχανικά) αυτός πυυ παράγεται νίυρίς ή για πρώτη φορά, που ωριμάζει πριν από τους άλλυυς: ~ ***σταφύλια*** ΣΥΝ. **πρώιμος, πρωτόλουβος ΑΝΙ. ώψιμος.**

[F.tym. < *πρώτο- + φαντός* < αρχ. *φαίνω / -ομαι.* πβ. κ. ***ά-φαντος}.***

πρωτοφόρετος, -η. -ο [1894| (για είδη ένδυσης και υπόδησης) αυτός πυυ φυριέται για πρώτη φορά: ~ ***ρούχο / παπούτσι*** ΑΝΤ. **παλιός, πρωτοχριστιανικός, -ή. -ό** αυτός που σχετίζεται με τυυς πρώτυυς χριστιανούς ή τυυς προ)τυυς χριστιανικούς αιώνες, **πρωτοχρονιά** (η) **1.** η πρώτη ημέρα τύυ έτυυς, δηλ. η πρώτη τύυ μηνός Ιανυυαρίυυ: ***παραμονή / ανήμερα πρωτοχρονιάς*** ΣΥΝ. **(σπανιότ.) αρχιχρονιά 2. (συνεκδ.)** η εορτή πυυ γίνεται κατά την παραπάνω ημέρα: ***φέτος θα κάνουμε - στο σπίτι τού αδελφού μου.*** **πρωτοχρονιάτικα** επίρρ. (λαϊκ.) την ημέρα τής πρωτοχρυνιάς. κυρ.

παρά τ ότι είναι πρωτοχρονιά ·, τι ***ήταν αυτό που πάθαμε ~!***

πρωτοχρονιάτικος, -η. -υ αυτός που σχετίζεται με την πρωτοχρυ- νιά: ~ ***δώρο / έθιμο / μπουναμάς || το ~ διάγγελμα τού πρωθυπουργού.***

πρωτοψάλτης (υ) [μεσν.Ι {πρωτοψαλτών) Γ.ΚΚΛΗΣ. Ο **πρώτος από τους ψάλτες εκκλησίας, υ επί κεφαλής τύυ χορύυ των ψαλτών,**

πρωτυτερινός, -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που έγινε πρωτότερα, πιο πριν ΣΥΝ. **προηγούμενος, προγενέστερυς** ΑΝΤ. **επόμενος, κατοπινός, πρωτότερος, -η. -ο** αυτός που βρίσκεται, γίνεται ή συμβαίνει πριν από άλλον / άλλους ΣΥΝ. **προγενέστερος, προηγούμενος** ΑΝΤ. **επόμε- νυς. ακόλουθος, κατοπινός. — πρωτύτερα** επίρρ. |μεσν.Ι.

[ΕΤΥΜ. **μεσν. < *πρώτος* + συγκρ. επίθημα *-ύτερος.*** πβ. ***καλ-ύτερος. μεγαλ-ύτερος}.***

Π.Σ. (το) **Πυρυσβεστικό Σώμα.**

P.S.A. **(το) (Prostate-Specific Antigen)** ιατρ. **προστατικό ειδικό αντιγόνο' αντιγόνο που αναζητείται στυ αίμα και αποτελεί σημαντικό δείκτη για ανάπτυξη νεοπλασίας στυν προστάτη.**

Π.Σ.Α.Α.Θ.Α.Ξ. (υ) ναυτ. **Πανελλήνιας Σύνδεσμυς Αξιωματικών Ασυρμάτου Θαλάσσης, Αέρος. Ξηράς.**

Π.Σ.Α.Π. (ο) **Πανελλήνιας Σύνδεσμυς Αμειβυμένων Πυδυσφαιριστών.**

Π.Σ.Α.Π.Θ. (τυ) **Πειραματικό Σχυλείο Αριστυτελείυυ Πανεπιστημίυυ Θεσσαλυνίκης.**

Π.Σ.Α.Τ. (υ) **Πανελλήνιος Σύνδεσμυς Αθλητικού Τύπυυ.**

Π.Σ.Ε. (ο) **Πανελλήνιος Σύνδεσμυς Ηςαγωγέων.**

Π.Σ.Ε.Α. (η) **Πυλιτική Σχεδίαση Ήκτακτης Ανάγκης.**

Π.Σ.Ε.Π.Π. (υ) **Πανελλήνιας Σύνδεσμυς Ηλλήνων** Προπονητών **Πυδυσφαίρυυ.**

Π.Σ.Κ. (η) **Πανσπυυδαστική Συνδικαλιστική Κίνηση.**

Π.Σ.Ο. (η) **Παγκόσμια Συνδικαλιστική Οργάνωση, πταίσμα** (τυ) {πταίσμ-ατυς | -ατα. -άτων} **1.** νομ. **κάθε αξιόποινη πράξη που τιμωρείται με κράτηση ή πρόστιμο 2. (κατ' επέκτ.) κάθε ασήμαντο σφάλμα; *αυτό που έκανε δεν είναι κάτι σοβαρό■ είναι ~ μπροστά σε αυτά που κάνουν άλλοι.*** — **(υποκ.) πταισματάκι** (τυ).

Ιετυμ. < αρχ. *πταίσμα* < *πταίω* (βλ. λ. ***φταίω)}.***

πταίσμα - πλημμέλημα - κακούργημα. Πρόκειται για κλιμάκωση των εγκλημάτων ανάλυγα με το πώς αςιυλυγούνται οι αξιόποινες πράξεις από τα δικαστήρια με βάση την εκάστοτε ισχύυυσα νομοθεσία. **Πταίσμα** είναι το έγκλημα που τιμωρείται με κράτηση ή πρόστιμο· **πλημμέλημα** είναι το έγκλημα που τιμωρείται με φυλάκιση. χρηματική ποινή ή περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάστημα· **κακούργημα** είναι τν έγκλημα πυυ τιμωρείται με κάθειρξη. ***Πταίσματα*** είναι λ.χ. υρισμένες τρυχαίες παραβάσεις (παράνυμη στάθμευση), ***πλημμελήματα*** συβαρότερα αδικήματα (εξύβριση, υρισμέ- νες μορφές κλοπής κ.ά.). ενώ η ανθρωποκτονία εκ προθέσεως και άλλες σοβαρότερες αξιόποινες πράξεις θεωρούνται ***κακουργήματα.*** Εγκλήματα που χαρακτηρίζονται ως πταίσματα, δικάζονται από τ **πταισματοδικείο,** εγκλήματα πυυ χαρακτηρίζυνται ως πλημμελήματα, από το **πλημμελειοδικείο** « ***πλημμέ/^εια*** «πλημμέλημα»). ενώ τα κακουργήματα δικάζονται από το **μικτό ορκωτό δικαστήριο,** πυυ στην καθημερινή γλώσσα απυκαλείται συχνά και

κακουργ(ι)οδικείο (κακουργοδικείο < κακούργος, κακουργιοδι- κείο < **κακουργία** «κακούργημα»), μολονότι από τη νομοθεσία δεν προβλέπεται δικαστήριο με τέτοια ονομασία.

πταισματοδικείο (τυ) 11833] 1. νομ. πρωτοβάθμιο, μονομελές ποινικό δικαστήριο, πυυ είναι αρμόδιο για την εκδίκαση πταισματικών παραβάσεων: *το ~ τον καταδίκασε σε ποινή εικοσαήμερης κράτησης* 2. (συνεκδ.) το κτήριο στυ υπυίυ στεγάζεται τυ παραπάνω δικαστήριο και υι σχετικές υπηρεσίες. · σχολιο λ. *πταίσμα.* πταισματοδίκης (υ/η) 11833] {(θηλ. πταισματοδίκου) | πταισματοδι- κών} νομ. υ/η δικαστής πταισματοδικείου (βλ.λ.), ο αρμόδιος για την εκδίκαση των πταισμάτων, πταίστης (ο) (πταιστών! ο φταίχτης (βλ.λ.).**

[πτυμ. μεσν. **<** αρχ. ***πταίο)*** (βλ. λ. ***φταίω)}.***

Πταίω ρ. αμετβ. (αρχαιυπρ.) φταίω · στη φρ. **τις** *πταίει;* βλ. λ. ***τις[1].***

[ΕΤΥΜ. **αρχ..** βλ. λ. ***φταίω}.*** **πταρμός (ο)**

(αρχαιυπρ.) το φτάρνισμα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πταίρω*** / ***πτάρνυμι*** (βλ. λ. ***φταρνίζομαι***)].

πταρνίζομαι ρ. -+ φταρνίζομαι **πτελέα** (η) -+ φτελιά

πτέραρχος (ο) {πτεράρχ-ου | -ων, -ους} στρλτ. **αυτός που φέρει τον ανώτατο βαθμό στην ιεραρχία τής Πολεμικής Αεροπορίας, αντίστοιχο με τον στρατηγό στην Στρατό Ξηράς και τον ναύαρχο στυ Ναυτικό (βλ. λ. *βαθμός.* ΠΙΝ**).

[ΕΤΥΜ. < ***πτερ(υγα)*** «βασική μονάδα τής Πολεμικής Αεροπορίας» + ***-αρχος< άρχω.*** μεταφρ. δάνειο από αγγλ*. wing commander]. **πτέρνα (η) »φτέρνα**

πτερνιστήρας (ο) (λόγ.) τυ σπιρυύνι. Επίσης (λαϊκ.) φτερνιστήρι (το).

[ΗΤΥΜ. < μεσν. ***πτερνιστήρ***/ μτγν. ***πτερνιστής*** < μτγν. ***πτερνίζω*** < αρχ. ***πτέρνα}.***

πτεροδάκτυλος (ο) [1867] {πτερυδακτύλ-ου |-ων, -υυς[προϊστορικό ιπτάμενο ερπετό με σχετικά μικρό μέγεθος.

[Γ-ΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.,** < **νεολατ.** Pterodactylus].

πτερόεις, -εσσα. -εν + έπεα πτερόεντα

πτερόρροια (η) ζωολ. εξαφάνιση, συνήθ. προσωρινή, τού πτερώματος των πτηνών.

[ετυμ. μεσν. < ***πτερόν*** + ***-ρροία*** < ***ρέω***, πβ. κ. ***δακρύ-ρροια, σιελόρροια}.***

πτερόσαυρος (ο) [1867] [πτεροσαύρ-ου | -ων, -ους} κάθε ιπτάμενο ερπετό τού μεσοζωικού αιώνα, πυυ ανήκει σε τάξη από την οποία πιστεύεται ότι προήλθαν τα πτηνά.

[εί υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. ptcmsaur[. **πτεροσχιδής,** -ής, -ές [1852] [πτερυσχιδ- ούς | -είς (ουδ. -ή)} ΒΟΤ. αυτός πυυ φέρει παράλληλες εντομές από τη μία και από την άλλη πλευρά: ***~ φύλλο.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.***

[πτυμ. < ***πτερό*** + ***-σχιδής*** < ***σχίζω\.*** **πτεροφυΐα** (η) {χωρ. πληθ.} (επιστημ.) η έκφυση φτεριόν, ο σχηματισμός φτεριόματος.

[tΤΥΜ. μτγν. < ***πτερόν*** + ***-φυΐα*** < ***φύω*** / ***-ομαι\.*** **πτέρυγα** (η) {πτερύγων) **1.** (λόγ.- σπάν.) η φτερούγα **2.** οτιδήποτε μοιάζει με τη φτερούγα πουλιού κατά το σχήμα και τη λειτουργία· κυρ. καθεμιά από τις οριζόντιες επιφάνειες αεροπλάνυυ. στις οποίες ασκούνται υι αεροδυναμικές δυνάμεις που επιτρέπουν τη διατήρησή του στον αέρα: ***αεροδυναμική σχεδίαση στις*** ~ ***και την άτρακτο τού αεροσκάφους*** **3.** ακατ. κάθε πτερυγοειδής σχηματισμός τού ανθρώπινου σκελετού: ***οι ~ τού σφηνοειδούς οστού τού κρανίου*** || ***οι*** ~ ***τού κεντρικού λοβίου τής παρεγκεφαλίδας · 4.*** (α) καθένα από τα πλάγια τμήματα οικοδομικού συγκροτήματος, τυ υπυίο συνδέεται με τον κύριο κορμό, με το κεντρικό τμήμα τού συγκροτήματος από τη μία μόνο πλευρά, σχηματίζοντας με αυτό γωνία και συνήθ. έχει ορισμένη λειτουργική αυτονομία, λ.χ. στεγάζει ξεχωριστές υπηρεσίες ή διατίθεται για ειδική χρήση: ***το ζεύγος των επισήμων θα φιλοξενηθεί στην ανατολική ~ || ανέγερση συμπληρωματικής - τού νοσοκομείου |] οι τέσσερις*** ~ ***τής δικαστικής φυλακής*** (β) (κατ' επέκτ.) κάθε τμήμα υι- κυδυμικού συγκροτήματος με ξεχωριστή, ειδικευμένη λειτουργία: ***η αιματολογική ~ τού Ευαγγελισμού είναι στον έβδομο όροφο · 5.*** (α) το καθορισμένο τμήμα τού Κοινοβουλίου, στο οποίυ κάθονται οι βουλευτές συγκεκριμένης πολιτικής παράταξης: ***αριστερή ' δεξιά*** / ***κυβερνητική*** ~ Π ***η ~ τής αντιπολίτευσης*** (β) (συνεκδ.) το σύνολο των βουλευτών συγκεκριμένης πολιτικής παράταξης: ***προβλέπεται ότι το νομοσχέδιο θα ψηφιστεί από όλες τις ~ τής Βουλής*** **6.** (κατ' επέκτ.) η ομάδα μελών ευρύτερου πολιτικού σχήματος, η οποία εκφράζει συγκεκριμένη τάση: ***η μετριοπαθής*** / ***ριζοσπαστική*** / ***ακραία*** ~ ***τού κόμματος*** Π ***η κεντρώα*** ~ ***των σοσιαλιστών*** 7. ςτρατ. (α) καθένα από τα δύο πλευρικά τμήματα παρατεταγμένης στρατιωτικής ή ναυτικής δύναμης. σε αντιδιαστολή προς τυ κέντρο τής παράταξης: ο ***στρατηγός επιθεωρεί τη δεξιά*** - (β) βασική μονάδα τής τακτικής Πολεμικής Αεροπορίας: - ***μάχης*** / ***εκπαίδευσης.***

[ετυμ. < αρχ. ***πτέρυξ. -υγος< πτερόν*** (βλ. λ. ***φτερό)*** + επίθημα -υ^(πβ. κ. ***κόκκ-υξ,ρρτ-υξ).*** Η λ. συνδ. με σανσκρ. pataii-g-a «πετώντας», αβεστ. fraptorajat- «πτηνό», αρχ. γερμ. fed(c)rah «φτερό» (> γερμ. Feder) κ.ά. Η λ. δήλωσε βαθμηδόν ό,τι έμοιαζε με πτέρυγα, καθώς και γενικά τις πλευρικές διατάξεις κατ' αντιδιαστολή προς το κέντρο. Η πο- λιτ. σημ. αποδίδει το αγγλ. wing], **πτερυγίζω** ρ. - * φτερουγίζω

πτερύγιο (το) [πτερυγί-ου] -ων} (υποκ.) **1.** μεμβρανώδες όργανο κολύμβησης ψαρκών. υδρόβιων θηλαστικών και κεφαλόποδων μαλακίων: γο ~ ***τού καρχαρία*** |] ***ραχιαίο*** / ***θωρακικό*** / ***κοιλιακό*** / ***ουραίο*** ~ 2. (στα αεροσκάφη) (α) *πτερύγιο καμπυλότητας* αρθρωτή μακρόστε νη επιφάνεια προσαρμοσμένη στο πίσω μέρος τής πτέρυγας αεροπλάνου, η κλίση τής οποίας ρυθμίζεται αυτόματα, διευκολύνοντας τους χειρισμούς τής προσγείωσης (β) *πτερύγιο κλίσεως* επιφάνεια ανάλογη προς την παραπάνω, που είναι προσαρμοσμένη στο πίσω μέρυς τής πτέρυγας αεροπλάνου και με τον χειρισμό τής οποίας ρυθμίζεται η άνοδος ή η κάθυδυς τού αεροσκάφυυς 3. ιατρ. **(α) μεμβρανώδης πτυχή τριγωνικού σχήματος, η οποία, αν επεκταθεί πάνω από την κόρη. εμποδίζει την όραση · προκαλείται από έκθεση σε δυνατό ηλιακό φως, στον *αέρα και* στη σκόνη και αφαιρείται χειρουργικά ·** ανατ. **(β)** *περύγιο τού αφτιού* **υ πτερυγοειδής σχηματισμός πυυ βρίσκεται στην είσοδο τού ακουστικού πόρου και αποτελεί το εξωτερικό τμήμα τυύ αφτιού (γ)** *περύγιο τής μύτης* **το κάτω κυρτό και κινητό τμήμα καθενός από τα δύυ πλάγια τοιχώματα τής μύτης** 4. ναυτ. **το ύφαλο τμήμα τυύ πηδαλίου σκάφους 5.** ΙΤΡΑΤ. **μικρή προεξοχή στο οπίσθιο τμήμα τής επιφάνειας οβίδας, που βυηθεί το βλήμα να διατηρείται στην τρυχιά τυυ 6. (λόγ.-σπάν.) η μικρή φτερούγα.**

[ΕΤΥΜ. **< *αρ%. πτερύγων*** υποκ. τού ουσ. ***πτέρυξ, -υγος*** (βλ.λ.)). **πτερυγισμός** (ο) ΙΑΤΡ. διαταραχή τού καρδιακού ρυθμού με τη μορφή ρυθμικής ταχυκαρδίας στους κόλπους ή στις κοιλίες τής καρδιάς. [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. flutter I. **πτερυγοειδής,** -ής, -ές [μτγν.Ι {πτερυγοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που θυμίζει φτερούγα στο σχήμα ή/και στη λειτουργία: ***~ σχηματισμός / νεύρο.***

πτερύγωμα (το) **Ιμτγν.Ι [πτερυγώμ-ατος | -ατα, -άτων}** 1. **τυ πτέρωμα** ΑΡΧΑΙΟΛ. **περίστυλο ελληνικού ναού. πτέρωμα (τυ) {πτερώμ-ατος | -ατα, -άτων}** ΖΩΟΛ. **τα φτερά και τα πυύπουλα πτηνού, το φτέρωμά του: *πουλί με πλούσιο / πολύχρωμο*** ~ ΣΥΝ. **πτερύγωμα.**

[ΕΤΥΜ. αρχ. **< *πτερώ* < *πτερόν* (βλ. λ. *φτερό)].**

πτερωτός, -ή, **-ό -»** φτερωτός

πτηνό (το) (επίσ.) ΖΩΟΛ. **το πουλί: *αποδημητικό / υδρόβιο / ημερόβιο / νυκτόβιο / αρπακτικό / ωδικό / παραδείσιο ~.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πτηνόν*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *πτηνός*«ιπτάμενος, φτερωτός» < θ. *πτη-.*** μεταπτωτ. βαθμ. (με μηδενισμ. την πρώτη συλλαβή και απαθή τη δεύτερη) **τού J.K. *peta- «πετώ, πέφτω», για το οποίο βλ. λ. *πέτ-ομαι, πετ~εινός*\. πτηνομορφία** (η) **{χωρ. πληθ.}** ΙΑΤΡ. **παθολογική διάπλαση τού πρόσθιου τμήματος τού κεφαλιού, κατά την υποία η κατατομή τού προσώπου μοιάζει με κεφαλή πτηνού, πτηνοπώλης** (ο) **[1887] {πτηνοπωλών}** (λόγ.) **υ έμπορος πουλιών. — πτηνοπωλείο** (το), **πτηνοτροφείο** (το) **[1895] το σύνολο των εγκαταστάσεων στις οποίες γίνεται επιστημονική και μεθοδική αναπαραγωγή και εκτροφή πτηνών. πτηνοτροφία (η) [1853] {χωρ. πληθ.} η συστηματική αναπαραγωγή και εκτροφή πτηνών** φρ. *αθλητική πτηνοτροφία* **η εκτροφή άγριων πτηνών σε αιχμαλωσία για την εξασφάλιση απυθέματος θηραμάτων, τη διαιώνιση ειδών που βρίσκονται σε κίνδυνο, την επίδειξη ή για εκπαιδευτικούς λόγους. — πτηνοτροφικός, -ή. -ό [1896]. πτηνοτρόφος** (ο/η) **το πρόσωπυ που ασχολείται επαγγελματικά με την πτηνοτροφία (βλ.λ.). πτήση (η) [-ης κ. -εως | -εις, -εων] 1. (λόγ.) το να πετά ένα πτηνό: *κατά την - του ο αετός μπορεί να αναπτύξει πολύ μεγάλη ταχύτητα*** συν. **πέταγμα 2. η διαδρομή που εκτελεί αεροσκάφος από την απογείωση ώς την προσγείωσή του: ~ *αεροπλάνου / ελικοπτέρου / ανε- μοπλάνου || αναγνωριστική / δοκιμαστική / βραδινή / ασφαλής / ομαλή*** ~ 3. **(ειδικότ.) η προγραμματισμένη από αεροπορική εταιρεία διαδρομή αεροσκάφους, η υποία εκτελείται σε συγκεκριμένυ χρόνο προς συγκεκριμένο προυρισμό κατά τακτά χρυνικά διαστήματα: *έρχεται με την ~ αριθμός 407 || η - είχε καθυστέρηση 301 ματαιώθηκε λόγω κακοκαιρίας [| ~ εσωτερικού / εξωτερικού || κάθε πότε έχει η Ολυμπιακή ~ για Χανιά; || η επόμενη ~ είναι αύριο*■** φρ. *πτήση τσάρτερ* **βλ. λ. *τσάρτερ.***

[ετυμ. < αρχ. *πτήσις* < θ. *πτη-*, μεταπτωτ. βαθμ. (με μηδενισμ. την πρώτη συλλαβή και απαθή τη δεύτερη) τού Ι.Ε. *peta- «πετώ, πέφτω», για το οποίο βλ. λ. *πέτ-ομαι, πετ-ειν ός}.* πτητικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την πτήση: ~ *μηχάνημα/ συσκευή / δοκιμές' ικανότητα / επίδομα αεροπόρου / ώρα / χρόνος* 2. ζωολ. *πτητική μεμβράνη* **(α) τυ τμήμα τού δέρματος στην επιφάνεια τής φτερούγας. πυυ συγκρατεί τα λεπτά φτερά, ώστε να μη συστρέφονται κατά το πέταγμα τού πτηνού (β) η δερμάτινη πτυχή που συνδέει σε ορισμένα είδη ζώων τον λαιμό με τα μπροστινά πόδια και αυτά με τα πίσω πόδια και την υυρά. ώστε να διευκολύνει την πτήση (λ.χ. στις νυχτερίδες) ή την αερολίσθηση (λ.χ. στους ιπτάμενους σκίουρους)** · 3. χημ. **(για στερεά ή υγρά) αυτός πυυ εξαερώνεται γρήγορα: το *οινόπνευμα είναι ~ υγρό.* —πτητικότητα (η) [1840j (σημ. 3).** [εγυμ. **αρχ. < *πτή-σις*** (βλ.λ.). **Ο χημ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. volatili.**

πτίλο (το) **(λόγ.-σπάν.) τυ πυύπουλο. — πτιλώδης, -ης. -ες 11860].** [ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *πτί?.ου*< **θ.** *πτ-.* **μηδενισμ. βαθμ. τού** *πετ-* **/** *πετα-* **(βλ. λ.** *πέτ-ομαι),* **+ επίθημα** *-ιλον.* **Δεν ευσταθεί η ετυμολόγηση από τυ λατ. pilus «τρίχα, μαλλιά»], πτίλωμα (το) |Ι894| {πτιλώμ-ατος | -ατα, -άτων[(λόγ.) τα πούπουλα που αποτελούν τυ φτέρωμα τού πτηνού.**

[ΕΤΥΜ. **< μτγν. *πτιλώ (-όω)*** (πβ. κ. ***άξιώ - αξίωμα)*** < αρχ. ***πτίλον*** (βλ.λ.)]., **πτιλωτός,** -ή. **-ό** (λόγ.) **αυτός πυυ έχει πτίλωμα (βλ.λ.)** ΣΥΝ. **πουπουλένιος. Επίσης πτιλώδης, -ης. -ες [i860].**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < /τπλον(βλ.λ.), + παραγ. επίθημα *-ωτός*** (πβ. κ. ***πτερόν*** - ***πτερωτός)}.***

πτισάνη (η) {πτισανών} (λόγ.) υδατικό φαρμακευτικό παρασκεύασμα που περιλαμβάνει μικρή πυσότητα δραστικών συστατικών: ***στις ~ περιλαμβάνονται και τα αφεψήματα.***

[ετυμ. αρχ. < ****πτισσ-άνη*** (με απλοποίηση) < ***πτίσσω*** «ξεφλουδίζω, αποφλοιώνω» (με θ. ***πτ-*** αντί τού αναμενομένου ***π***-, πβ. ***πόλεμος, πόλις)*** < I.E. *pcis- / *pis- «αλέθω, λειανίζω. συντρίβω», πβ. σανσκρ. pi- na-sti «συντρίβω» (μτχ. pis-ia-), λατ. pin-sO «τρίβω, λεια_νίζω», pjs-tor «μυλωνάς, αρτοποιός», piso «γουδί», μέσ. κάτω γερμ. vise], μέσ. άνω γερμ. fisel «πέος» κ.ά.]. **πτκρούρ** κ. **rm-φούρ** (το) ► πετιφούρ

Πτολεμαΐδα (η) πόλη τής Δ. Μακεδονίας στον νυμό Κοζάνης, γνωστή για τις θερμοηλεκτρικές μονάδες τής Δ.Ε.Η. — **Πτολεμαΐτης** (υ) |μεσν.Ι, **ΠτολεμαΤτισαα** (η).

ΙΕΤΥΜ. **< μτγν. *Ητολεμαΐς (-ΐδος)*, από το όνομα τού *Πτολεμαίου Α'Λάγου* (367/6-283/2 π.Χ.), στρατηγού τού Μ. Αλεξάνδρου και, αργότερα, ηγεμόνα τή^ Λιγύπτου. Βλ. κ. *Ιτολεμαίος].* πτολεμαϊκος, -ή. -ό [μτγν.] 1.** ΙΣΤ. **αυτός που σχετίζεται με τη δυναστεία των Πτολεμαίων τής Αιγύπτου: ~ *χρόνοι*** 2. ΑΣΤΡΟΝ. **αυτός που σχετίζεται με τον αστρονόμο Κλαύδιο Πτολεμαίο και τη γεωκεντρική κοσμολογική του θεωρία: *το - σύστημα ήταν αυτό που δεχόταν η μεσαιωνική Ευρώπη, για να το ανατρέψει ο Κοπέρνικος με την ηλιοκεντρική του θεωρία.***

Πτολεμαίος (ο) **1.** όνομα Μακεδόνων βασιλέων τής Αιγύπτου κατά την ελληνιστική περίοδο, οι οποίοι ανήκαν στη δυναστεία των Λαγι- δών, με πρώτο τον στρατηγό τού Αλεξάνδρου Πτολεμαίο Α' τον Λά- γου: **~ *Β'ο Φιλάδελφος / Γ' ο Ευεργέτης*** 2. ***Κλαύδιος Πτολεμαίος*■** Αλεξανδρινός αστρονόμος, μαθηματικός και γεωγράφος (2ος αι. μ.Χ.), υ οποίος στο έργο του. γνωστό ως ***Αλμαγέστη.*** αναπτύσσει μια γεωκεντρική κοσμολογική θεωρία.

[ετυμ. < μτγν. ***Πτολεμαίος*** < αρχ. ***πό/.εμος*** (βλ.λ.) / ***πτόλεμος*\. πτοώ** ρ. μετβ. [πτοείς... | πτό-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) (λόγ.) **1.** προκαλώ φόβο (σε κάποιον), τον κάνω να διστάσει, να δείξει δειλία: ***ούτε οι ύβρεις ούτε οι απειλές τούς πτόησαν*** ιων. τρομάζω αντ. ενθαρρύνω **2.** (μεσοπαθ. ***πτοούμαι)*** καταλαμβάνομαι από δειλία, χάνω το ηθικό μου· συνήθ. αρνητ.: <5εν ~ || ούτε ***σπγμή δεν πτοήθηκαν*** συν. δειλιάζω. — **πτόηση** (η) [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πτοώ (-έω).*** μεταρρηματικό παράγωγο τού ρ. ***πτήσσω*** «φοβίζω, πτοώ - συστέλλομαι, ζαρώνω» (βλ. λ. ***πτωχός),*** με ετεροίωση τύ θ., όπως αυτό εμφανίζεται στους αρχαϊκούς τ. ***κατα-πτή-την*** (δυ- ϊκ.). ***πε-πτη-ώς*** (μτχ. παρακ.). Δεν φαίνεται αναγκαία η αναγωγή σε ενδιάμεσο τ. ****πτω-έω*\.**

Πτύελο (το) {πτυέλ-ου [-ων) ιατρ. (συνήθ. στον πληθ.) τυ έκκριμα τού βλεννογόνου των πνευμόνων και των αεροφόρων υδών με διάφορες προσμείξεις (λ.χ. υπολείμματα τροφής, σκόνης, καπνού, παθυγόνα μικρόβια κ.λπ.). πυυ αποβάλλεται διά τού στόματος συν. φλέμα, απόχρεμμα.

[ετυμ. < αρχ. *πτύελον* < *πτύω* «φτύνω» + παραγ. επίθημα *-ελον* (πβ. κ. *μυ-ελός*, *μυ-αλόν)*\. πτυελοδοχείο (το) **[1888] (λόγ.-παλαιότ.)** ειδικό δυχείυ που τοποθετείται σε νοσυκυμεία. θαλάμυυς ασθενών, πολυσύχναστα μέρη. για να φτύνουν μέσα σε αυτό. **πτύξη** (η) **ί-ης κ. -εως | -εις, -εων}** (λόγ.) το να διπλώνει κανείς κάτι.

[ετυμ. < αρχ. ***πτύξις*** < ***πτύσσω*** (βλ.λ.)|. **πτυοσκάπανο** (το) φορητό εργαλείο που αποτελεί συνδυασμό φτυαριού και σκαπάνης.

[ετυμ. < ***πτύον*** (βλ. λ. ***φτυάρι)*** + ***-σκάπανο*** < ***σκαπάνη***|.

ΠΤυσμός (ο) **(αρχαιοπρ.)** το φτύσιμο **(βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***πτύω*** (βλ. λ. ***φτύνω)*\. πτυσσόμενος,** -η, -ο **1.** αυτός πυυ διπλώνεται **ή** συμπτύσσεται, ώστε ο όγκος ή η έκτασή του να περιορίζεται: **~ *πόρτες*** (αρθρωτές πόρτες από μικρά επιμέρους τμήματα, οι οποίες μπορούν να συμπτύσσονται ή να αναπτύσσονται - όπως το ακορντεόν- και χρησιμοποιούνται και ως τεχνητά χωρίσματα σε κατοικίες, γραφεία κ.λπ.) 2. (ειδικότ. για έπιπλο) αυτός που μπορεί να διπλώνεται για να καταλαμβάνει μικρότερο χώρο, να μεταφέρεται ή να αποθηκεύεται ευκολότερα ή να κλείνεται μέσα σε άλλο έπιπλο, λ.χ. ***πτυσσόμενη πολυθρόνα. πτυσσόμενος καναπές, πτυσσόμενο κρεβάτι.***

[ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *πτύσσω* «διπλώνω» **(βλ.λ.). Ιτη σύγχρονη χρήση αποδίδει τυ αγγλ. folding], πτύσσω** ρ. μετβ. **| αρχ.|** {πτυσσόμενος} (λόγ.) **1.** διπλώνω, μαζεύω: **- *τα ιστία*** 2. **(η μτχ. *πτυσσόμενος, -η. -ο)*** βλ.λ.

[ετυμ. αρχ. < **πτύχ-}ω* < *πτύχες* (0ηλ. πληθ.), βλ. κ. *πτυχή}.* πτυχή (η) **1.** καθεμιά από τις αναδιπλώσεις που σχηματίζονται σε επιφάνεια, κυρ. υφάσματος, η οποία έχει διπλωθεί ή ζαρώσει: ***οι ~ τής κουρτίνας / τού φορέματος*** **ΣΥΝ.** πτύχωση, δίπλα, ζάρα 2. **(κατ' επέκτ.)** κάθε κυματοειδής ή αυλακοειδής σχηματισμός, οτιδήποτε μοιάζει με δίπλα υφάσματος: **οι *~ τού εδάφους*** 3. γεωλ. κυματοειδής σχηματισμός τού εδάφυυς. που παρατηρείται σε ιζηματογενή και μεταμορφωμένα πετρώματα και αποτελείται από σύμπλεγμα στρωμάτων τού στερεού φλοιού τής Γης 4. ανατ. κάθε αναδίπλωση της επιφάνειας τύ δέρματος ή τύ εγκεφάλου: ***επιγάστρια ~*** συν, ρυτίδα 5. (μτφ.) η ιδιαίτερη πλευρά θεωρήσεως ενός ζητήματος, η ιδιαίτερη άποψη ενός θέματος: ***πρέπει να λαμβάνει κανείς υπ' όψιν του όλες τις ~ τού θέματος που εξετάζει || μια νέα ~ τής υπόθεσης || αποκάλυ- ψε άγνωστες ~ τής ζωής διάσημων ανδρών και γυναικών*** συν. άποψη, πλευρά, όψη, διάσταση, παράμετρος.

[ετυμ. αρχ. (κυρ. πληθ. ***πτυχαί).*** μεταπλ. τ. (με καταβιβασμό τού τόνου) τού αρχαϊκού πληθ. ***πτύχ-ες*** (από ουσ. ****πτύξ,*** τυ οποίου μαρτυ- ρούνται μόνον υι πλάγιες πτώσεις). Η λ. είναι αγν. ετύμου, η δε προταθείσα σύνδεση με σανσκρ. pyuksna- δεν ευσταθεί].

πτυχή: ομόρριζα. Από ένα αρχαίο θέμα **πτυχ-**, πυυ σήμαινε «διπλώνω». έχουν παραχθεί στην Ελληνική (Αρχαία και Νέα) μια σειρά λέξεων με αυτή τη βασική σημασία: **πτυχ-ή *(τού υφάσματος*** και **πτυχές *τού θέματος*,** οι διάφορες πλευρές ενός θέματος, που δεν είναι πάντοτε εμφανείς)· **δί-πτυχο, τρί-πτυχο, πολύ-πτυχο.** κάθε αντικείμενο (πάπυρος, χαρτί κ.λπ.) διπλωμένο στα δύυ. στα τρία. σε πολλές πτυχές· **πτυχ-ίο (< αρχ. *πτύχ-ιον)** με παράγωγα **πτυχ-ιακός, πτυχι-ούχος· πτύχ-ωση *(πτυχώσεις τού ενδύματος)*· ρ. πτύσσω (< **πτυχ-}ω),*** που εμφανίζεται στα σύνθετα **ανα-πτύσσω,** κυριολ. σημασία «ξεδιπλώνω, ανοίγω, εκτείνω», με παράγωγα ***ανάπτυξη, αναπτυξιακός, ανάπτυγμα, ανεπτυγμένος*** (μτχ.), ***υπανάπτυκτος*** · **αυμπτύσσω** «μαζεύω, θέτω μαζί» (αντίθ. τού ***αναπτύσσω),*** ***σύμπτυξη, συνεπτυγμένος*** (μτχ.), ***σύμπτυγμα*■ περι-πτύσσω** «αγκαλιάζω», κυρ. στο ουσ. **περιπτύξεις.**

πτυχιακός, -ή. -ό || 890| αυτός που σχετίζεται με το πτυχίο ή ειδικότ. με την απόκτηση πτυχίου: **~ *εξετάσεις / εργασία / σπουδές*** || (κ. ως ουσ.) ***ετοιμάζω την πτυχιακή μου*** (ενν. ***εργασία).*** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πτυχή.*** πτυχίο (το) πιστοποιητικό σπουδών ή/και επαγγελματικής κατάρτισης. που χορηγείται από ανώτερη ή ανώτατη σχολή σε όποιον ολοκλήρωσε με επιτυχία τη φοίτησή του: ***έχω / παίρνω*** - || **~ *Νομικής*** |j ***ζητούνται μηχανικοί, κάτοχοι πτυχίου*** *Ε.Μ.Π.* συν. **δίπλωμα**· ΦΡ. *επί πτυχίω* ***(έπι πτυχίφ)*** για φοιτητή ή φοιτήτρια που έχει ολοκληρώσει τα χρόνια τής κανονικής φοίτησης, αλλά χρειάζεται να επιτύχει στην εξέταση ορισμένων μαθημάτων, για να αποφοιτήσει. ****■** σχολιο **λ. *πτυχή.***

[ετυμ. **< μτγν. *πτύχιον*** (με καταβιβασμό τύ τόνου) **< αρχ. *πτυχή*** (βλ.λ.). **Για τη σημασιολ. πορεία βλ. το συνώνυμο *δίπ/.ωμα*\. πτυχιούχος (ο/η) [1865] κάτοχος πτυχίου: *το υπουργείο θα προκηρύξει διαγωνισμό για την πρόσληψη πτυχιούχων οικονομικών επιστημών*** συν. **διπλωματούχος.** +* ΣΧΟΛΙΟ **λ. *απόφοιτος, πτυχή.***

[ΚΤΥΜ. **< *πτυχίο + -ούχος < έχω].***

-πτυχος, -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό πτυχών ή μερών: ***μας έδωσαν ένα τρίπτυχο ενημερωτικό φυλλάδιο || δί- πτυχο αφιέρωμα στον ποιητή.***

[ι-τυμ. Β' συνθ. **τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. αρχ. *δί-πτυχος, τρί-πτυχος*), πυυ προέρχεται από το ουσ. *πτυχή*\. πτυχώνω** ρ. μετβ. **[18801** {πτύχω-σα,-θηκα.-μένος} **1.** σχηματίζω πτυχές (σε κάτι): ***κοιτάζει ρεμβάζοντας τη θάλασσα, που ο άνεμος την πτυχώνει*** συν. **ζαρώνω 2.** (μεσοπαθ. *πτυχώνομαι)* **σχηματίζονται πτυχές επάνω μου. παύω να είμαι τεντωμένος: *το φόρεμα πτυχώνεται κάτω από το στήθος*** ΣΥΝ. ζαρώνω. **— πτύχωμα** (το), **πτύχωση** (η) **11857J 1-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1.0** σχηματισμός πτυχών **2.** (συνεκδ.) η πτυχή, η αναδίπλωση επιφάνειας: ***οι - τού φορέματος / τής κουρτίνας*** συν. **δίπλα. ζάρα. ζαρωματιά 3.** γπωλ. **η τε- κτονίκή διεργασία κατά την οποία τα διάφορα γεωλογικά στρώματα σχηματίζουν πτυχές.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *πτυχή.***

[πτυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ.** plisscmcnt[. **πτυχωσιγενής, -ής, -ές {πτυχωσιγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)]** γκωλ. **αυτός που έχει σχηματιστεί από πτυχώσεις τού στερεού φλοιού τής Γης: ~ *ορογενή Ι έδαφος.*** ****■** σχολιο **λ. *-ης, -ης, -ες.***

ι-τυμ. < *πτύχωση + -γενής < γένος*|. πτυχωτός, -ή. -ό 118971 αυτός **που έχει πτυχές, ο γεμάτος πτυχές: ~ *φούστα / χιτώνας*** συν. **(για υφάσματα) πλισέ** αντ. **απτύχωτος. πτυω** ρ. -* **φτύνω**

πτώμα (τυ) **[πτώμ-ατος | -ατα, -άτων] 1. τυ νεκρό σώμα, κυρ. ανθρώπου: *για να πιστοποιηθεί ο φόνος, πρέπει να βρεθεί το*** ~ συν. **κουφάρι, συρός. λείψανο**· φρ. **(α) (λόγ.)** *πατώ επί πτωμάτων* **ενεργώ αδίστακτα βλάπτοντας άλλους, προκειμένου να πετύχω, να εξασφαλίσω αυτά που θέλω: *πάτησε επί πτωμάτων, για να αναρριχηθεί στην κορυφή τής εξουσίας*** **(β) θα** *περάσεις πάνω από το πτώμα μου...* **για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος εκφράζει την αποφασιστικότητά του να αντισταθεί μέχρις εσχάτων στις (συν. αρπακτικές ή προσβλητικές) διαθέσεις κάποιου 2. (μτφ. για πρόσ.) (α) πολύ κουρασμένος, εξαντλημένος σωματικά: *είμαι - από την κούραση*** ΣΥΝ. κατάκοπος **(β) νωθρός, οκνηρός, που δεν έχει μέσα του ψυχή: *περιμένεις απ'αυτό το ~ να σε βοηθήσει στη μετακόμιση;* — (υποκ.) πτωματάκι** (τυ) **(σημ. 2). πτωματικός, -ή, -ό** [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ **λ. *νεκρός.***

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *πτώμα* < θ. *πτω-*. μεταπτωτ. βαθμ. **(με μηδενισμ. την πρώτη συλλαβή και ετεροιωμένη τη δεύτερη) τύ Ι.Ε. *peta-** «πετώ, πέφτω», για το οποίο βλ. λ. ***πέτ-ομαι, πί-πτ-ω*\. πτωμαΐνη** (η) **[1889] [χωρ. πληθ.}** βιολ. **δύσοσμη αμίνική ουσία που παράγεται με ενζυμική αποσύνθεση των πρωτεϊνών στα πτώματα: (μτφ.) *«τα*** *Μ.Μ.Ε.* ***μύρισαν - και ήλπισαν σε άφθονο αίμα και βία για το απαιτητικό σαρκοβόρο κοινό τους»*** **(εφημ.).**

(ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. **< γαλλ. ptomaine], πτώση** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} **1.** η κίνηση από ψηλό σημείο σε χαμηλό, η καθοδική πορεία: ***η - αεροπλάνου / τού ακροβάτη από το σκοινί στο προστατευτικό δίχτυ / τού καταδύτη από τον βατήρα στο νερό*** || ***η ~ κάποιου από τη μάντρα > τη σκάλα*** / γο ***μπαλκόνι*** συν. πέσιμο· φρ. ***ελεύθερη πτώση*** (i) ΦΥΣ. η κίνηση που πραγματοποιεί ένα σώμα όταν αφήνεται να κινηθεί με την επίδραση μόνο τού βάρους του (ii) η ρίψη αλεξιπτωτιστή από αεροσκάφος στο κενό και η πορεία του με αλεξίπτωτο μέχρι το έδαφος: ***είναι έμπειρος αλεξιπτωτιστής, έχει κάνει πάρα πολλές ~*** (iii) (μτφ.) η δραστική, ραγδαία μείωση: **οι *τιμές των μετοχών στο χρηματιστήριο ακολουθούν πορεία ελ,εύΟερης πτώσης*** **2.** η απότομη απώλεια τής ισορροπίας, το να βρεθεί κανείς απότομα από την όρθια στάση στο έδαφος: ***κατά την - του στο πεζοδρόμιο, χτύπησε το κεφάλι του σ' ένα παγκάκι || από την - του***

έσπασε το πόδι του ΣΥΝ. πέσιμο αντ. σήκωμα, έγερση 3. **λθλ.** (α) (στην πάλη και την πυγμαχία) το να πέφτει κανείς στο έδαφος ηττη- μένος, το να εγκαταλείπει οριστικά μια προσπάθεια: ***η πτώση τού παλαιστή στο κανναβάτσο*** · ΦΡ. *μέχρι τελικής πτώσεως* βλ. λ. ***τελικός*** (β) (στην ενόργανη γυμναστική ή στο καλλιτεχνικό πατινάζ) η απώλεια τής ισορροπίας τού αθλητή, που τον αναγκάζει να πέσει στο έδαφος, συντελεστής ιδιαίτερα επιβαρυντικός στην τελική του βαθμολογία 4. (ειδικά για σπίτια, κτήρια) το γκρέμισμα, η κατάρρευση: ***ο σεισμός προκάλεσε ~ οικιών και δημοσίων κτηρίων \\ η ~ τού τείχους τού Βερολίνου*** 5. (κατ' επέκτ.) η ελάττωση, η μείωση ή εξασθένηση. η καθοδική πορεία σε μια κλίμακα: ***προβλέπεται ότι αύριο η θερμοκρασία θα σημειώσει απότομη ~ || - τής βιομηχανικής παραγω-ϊής II η -*** των ***χρηματιστηρίων προκαλεί τεράστια απώλεια κεφαλαίων σε όλο τον κόσμο*** jj ***η δραματική ~ τού γενικού δείκτη τιμών κατά 20% ||*** ~ ***των πω/.ήσεων*** || ***η ~ τού πυρετού*** συν. ύφεση, υποχώρηση, κάμψη αντ. άνοδος· ΦΡ. *κάθετη πτώση* (αντί τού ορθού *κατακόρυφη πτώση*) για πολύ μεγάλη και απότομη μείωση: ~ ***τής Θερμοκρασίας*** **6.** (ειδικότ.) η ελάττωση τής τιμής ή/και τής αξίας, η υποτίμηση: ***η λίρα / το δολάριο υπέστη ~ || μεγάλη ~ των τιμών των μετοχών στο χρηματιστήριο*** || ***η ~ των επιτοκίων*** (μτφ.) 7. (για πόλεις, οχυρωμένες θέσεις) η κατάληψη κατόπιν πολιορκίας ή μάχης: ***η - τής Κωνσταντι- νούπολης*** ΣΥΝ. άλωση **8.** (κατ' επέκτ.) η έκπτωση από αξίωμα, από θέση ισχύος, από την εξουσία: ***η ~ τού Ναπο/.έοντος / των Αψβούργων ι των Ρομανόφ |[η άνοδος και η - τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας || αναρχία και βία ακολούθησαν την*** ~ ***τού καθεστώτος*** 9. η δυσμενής μεταβολή, ειδικότ. η παρακμή: - ***τού ηθικού των στρατιωτών*** jj ***η ~ ενός ειδώλου τής μουσικής*** · 10. ΓΛΩΣΣ. (α) καθένας από τους μορ- φολογικούς τύπους των ονοματικών μερών τού λόγου (ουσιαστικών, επιθέτων και αντωνυμιών), που δηλώνει τον συντακτικό ρόλο των λέξεων αυτών μέσα στην πρόταση: ***η Αρχαία Ε/.ληνική έχει πέντε ~: ονομαστική, γενική, δοτική. αιτιατική, κλητική, ενώ η Νέα Ελ?^ηνική τέσσερεις (εξέλιπε η δοτική)*** (β) (ειδικότ.) γραμματική υποκατηγορία των ονομάτων τής Ελληνικής (μαζί με τις υποκατηγορίες τού αριθμού και τού γένους) · 11. ιατρ. κάθε μετατόπιση οργάνου ή σπλάχνου προς τα κάτω λόγω χαλαρώσεως των συνδέσμων και των μυών που το συγκρατούν ή εξαιτίας τής αραίωσης τού λιπώδους ιστού που το περιβάλλει: ~ ***νεφρού*** / ***στομάχου*** / ***μήτρας*** **12.** μους. η μελωδική διαδοχή φθόγγων ή συγχορδιών, που σηματοδοτεί το τέλος μουσικής φράσης, τμήματος ή ολόκληρης μουσικής σύνθεσης · 13. ηλεκτρ. *πτώση τόσεως* η διαφορά δυναμικού που παρατηρείται στα άκρα αγωγού, ο οποίος διαρρέεται από ηλεκτρικό ρεύμα.

[ετυμ. < αρχ. ***πτώσις*** < θ. ***πτω-,*** μεταπτωτ. βαθμ. (με μηδενισμ. την πρώτη συλλαβή και ετεροιωμένη τη δεύτερη) τού **I.E. *peta-** «πετώ, πέφτω», για το οποίο βλ. λ. ***πέτ-ομαι, πετ-εινός. πί-πτ-ω.*** Η γλωσσ. σημ. είναι ήδη αρχ. (στον Αριστοτέλη), ενώ ο ιατρ. όρ. είναι αντιδάν. από γαλλ. **ptose.** ο δε μουσ. όρ. αποδίδει το ιταλ. **cadenza** (βλ. κ. ***κα-ντέντσα)].***

πτωτικός, -ή. -ό [μτγν.] **1.** (μτφ.) αυτός που πέφτει ή που έχει τάση προς τα κάτω: ***η ~ πορεία των μετοχών*** / ***τού δολαρίου*** [| - ***τάσεις τού πληθωρισμού*** · **2.** γλωσσ. (α) αυτός που σχετίζεται με τις πτώσεις των ονομάτων: ~ ***τύπος*** / ***λέξη*** / ***κατάληξη*** (β) *πτωτικά* (τα) τα ονοματικά μέρη τού λόγου, αυτά που παρουσιάζουν πτώσεις (άρθρο, ουσιαστικό. επίθετο, αντωνυμία, μετοχή) 3. ΡΗΤΟΡ. *πτωτικό σχήμα* το ρητορικό σχήμα κατά το οποίο δύο ή περισσότερες πτώσεις τού ίδιου ονόματος ακολουθούν η μία την άλλη. **—πτωτικά** επίρρ. (σημ. 1).

-πτωτος, -η. -ο λεξικό επίθημα που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό πτώσεων: ***δίκτωτα*** / ***τρίπτωτα ουσιαστικά.***

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. ***δί-πτω- τος, τρί-πτωτος***). που προέρχεται από το αρχ. ***πτώσις\.***

πτωχαίνω ρ. ► φτωχαίνω

πτωχαλαζονας (ο) Ιμτγν.] ο πτωχός που είναι ταυτοχρόνως και αλαζόνας ΣΥΝ. ψωροπερήφανος. – **πτωχαλαζονεία** (η) [αρχ.].

πτωχεία (η) ·■► φτώχια

πτώχευση (η) [1840] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} ΝΟΜ. η κατάσταση στην οποία κηρύσσεται με δικαστική απόφαση κάθε έμπορος ο οποίος εμφανίζει μόνιμη ταμειακή δυσχέρεια πληρωμής των χρεών του, τελεί δηλαδή σε κατάσταση παύσης πληρωμών: ***η εταιρεία μας κήρυξε*** ~ και ***όλο το προσωπικό έμεινε χωρίς δουλειά***]] ***οι δουλειές του δεν πάνε καλά, βρίσκεται στα πρόθυρα τής*** - συν. χρεωκοπία. φαλίρισμα, κραχ, (οικ.) φαλιμέντο.

πτωχευτικός, -ή, **-ό [1892]** νόμ. **1.** αυτός που σχετίζεται με την πτώχευση: ***~ διαδικασία*** *2. Πτωχευτικό Δίκαιο* ο κλάδος τού Εμπορικού Δικαίου, ο οποίος περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν την πτώχευση (βλ.λ.).

πτωχεύω ρ. αμετβ. {αρχ.Ι {πτώχευσα} (για φυσικά ή νομικά πρόσ.) κηρύσσω πτώχευση (βλ.λ.), περιέρχομαι σε κατάσταση αδυναμίας να εξοφλήσω τους δανειστές μου. να εκπληρώσω τις οικονομικές μου υποχρεώσεις: ***εκατοντάδες επιχειρήσεις μικρομεσαίων πτώχευσαν τον τελευταίο χρόνο*** ΣΥΝ. χρεωκοπώ. φαλιρίζω, (εκφραστ.) βουλιάζω, πέφτω έξω, βαράω καννόνι · φρ. *δυστυχώς επτωχεύσαμεν* (ι) **φρ. με την οποία λέγεται ότι ο Χαρίλαος Τρικούπης ανήγγειλε στο Κοινοβούλιο την πτώχευση τού ελληνικού κράτους (ϋ)φρ. με την οποία ανακοινώνει κανείς χρεωκοπία ή αδυναμία να ανταποκριθεί στα έξοδά του.**

πτωχικός, -ή, -ό ·♦ φτωχικός

πτωχοκομείο [1833] κ. (λαϊκ.) φτωχοκομείο (το) φιλανθρωπικό κατάστημα στο οποίο περιθάλπονται άποροα άτομα, ανίκανα να εργαστούν, κυρ. ηλικιωμένα.

[f.tym. < ***πτωχός*** + ***-κομείο*** < αρχ. ***κομώ*** «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. ***κομ-ίζω, κόμμωσις)\.***

πτωχοπροδρομικός, -ή. -ό [18291 φιλολ. **αυτός που σχετίζεται με τον Βυζαντινό λόγιο και ποιητή Θεόδωρο Πρόδρομο ή Πτωχοπρόδρο- μο (12ος αι.): ~ *ποιήματα.*** **πτωχοπροδρομισμός** (ο) **[1894[** {χωρ. πληθ.Ι **1. η επίδραση των πρωχοπροδρομικών ποιημάτων στη λογοτεχνία 2. η αναζιοπρεπής δι- κτραγώδηση τής υλικής ανέχειας κάποιου με σκοπό την επαιτεία, πτωχός, -ή. -ό (λόγ.) φτωχός· κυρ. στη** φρ. **πτωχός τω** *πνεύματι* **(*μακάριοι οί πτωχοί τφ πνεύματι*, Κ.Δ. Ματθ. 5, 3) για ταπεινούς και ευ- δίδακτους ανθρώπους· (συνήθ. κατά παρερμηνεία) για άτομα μειωμένης ευφυΐας και αντιλήψεως.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *φτώχια.***

[ΕΤΥΜ. **αρχ.. βλ. λ. *φτωχός*ΐ' Π.Υ.** (η)

Πυροσβεστική Υπηρεσία.

πυαιμία (η) **[1880]** {χωρ. πληθ.) ιατρ. **γενική λοίμωξη τού αίματος, που οφείλεται στην παρουσία σε αυτό μεγάλου αριθμού πυογόνων μι- κροοργανισμών (λ.χ. στρεπτόκοκκοι, σταφυλόκοκκοι κ.ά.) (πβ. λ. *σηψαιμία).***

[F.TYM. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pyhemie]. πύαρ** (το)

{μόνο σε ονομ. κ. αιτ.} (λόγ.) **το πρωτόγαλα (βλ.λ.).**

[εί ΥΜ. **< μτγν. *πύαρ* (δεν απαντά σε γεν. ή δοτ.), που συνδ. με το αρχ. *πυός (ό)* «πρωτόγαλα» και με το αρχ. *πύον* (βλ.λ.) μέσω των σημασιών «πήζω. υφίσταμαι ζύμωση, ξινίζω». Συγγενείς είναι και οι τ. σανσκρ. sara «ξινόγαλα», saras- «κρούστα τού γάλακτος», λατ. caries «σήψη» κ.ά.].**

πυγή (η) (αρχαιοπρ.) **ο πρωκτός και οι γλουτοί, τα οπίσθια, ο πισινός,**

πυγαίος, -α, -ο [αρχ.].

[ΗΙΥΜ. **αρχ. λ. τού καθημερινού λεξιλογίου, η οποία δεν απαντά στην επική και τραγική ποίηση λόγω τής σημασίας της. II ετυμ. είναι αβέβαιη, καθώς δεν έχει επιβεβαιωθεί η σύνδεση με τη μτγν. «γλώσσα» ττύννος «πρωκτός», όπως και η αναγωγή σε Ι.Ε. *pcu- / *pu- «φουσκώνω». Εξίσου αμφίβολη η ανάλυση σε θ. *pu-g-, που θα συνέδεε τη λ. *πυγή* με αρχ. ισλ. tjuk «χιονοθύελλα», λετ. puga «σφοδρός άνεμος» κ.ά.[.**

πυγμαίος, -α, -ο 1. άνθρωπος με πολύ μικρό ύψος ΣΥΝ. **μικρόσωμος, κοντορεβιθούλης** αντ. **γίγαντας 2.** *Πυγμαίος* **(ο),** *Πυγμαία* **(η) κάθε μέλος φυλής, τα ενήλικα άτομα τής οποίας δεν ξεπερνούν σε ύψος το 1,5 μέτρο: *φυλές Πυγμαίων συναντά κανείς στην Ασία και την τροπική Αφρική.***

[ετυμ. **< αρχ. *Πυγμαίοι*, φυλή νάνων, οι οποίοι κατοικούσαν στην περιοχή τού Ανω Νείλου τής Αιγύπτου, < *πυγμή* «γροθιά - μονάδα μετρήσεως μήκους ίση με 34 εκατοστά» (βλ.λ.)|. πυγμαλιων** (ο) **{πυγμαλί-ωνος. -ωνα | -ώνων) (μετωνυμ.) άνθρωπος που προσπαθεί να αλλάξει ριζικά κάποιον άλλον προς το καλύτερο, αναλαμβάνοντας την εκπαίδευση και την ευρύτερη καλλιέργειά του.** [F.TYM. **< αρχ. *Ωυγμαλίων*, όν. μυθικού βασιλιά τής Κύπρου, ο οποίος ερωτεύτηκε ένα γυναικείο άγαλμα που είχε κατασκευάσει ο ίδιος, το οποίο ζωντάνεψε με επέμβαση τής Αφροδίτης και έγινε η Γαλάτεια. Η σημερινή σημασία προέρχεται από το ομώνυμο θεατρικό έργο τού Μπέρναρ Σω (B. Shaw), το οποίο μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο με τον τίτλο *My Fair Lady* «Ωραία μου Κυρία»], πυγμαχία** (η) **[αρχ.[** {χωρ. κληθ.f αθλ. **(αρχαίο και σύγχρονο) αγώνισμα πάλης μεταξύ δύο αθλητών, οι οποίοι προσπαθούν να καταβά- λουν ο ένας τον άλλον με γροθιές- στη σύγχρονη εκδοχή του. οι αθλητές φορούν ειδικά βαριά και παραγεμισμένα γάντια (που καλύπτουν μαζί τα τέσσερα δάκτυλα και χωριστά τον αντίχειρα) και αγωνίζονται στο ρινγκ (βλ.λ.) για τρεις ώς δεκαπέντε τρίλεπτους γύρους με ενδιάμεσες μονόλεπτες διακοπές ΣΥΝ. μποξ. — πυγμαχικός, -ή, -ό. πυγμάχος (ο/η) αθλητής τής πυγμαχίας, πρόσωπο που λαμβάνει μέρος σε αγώνες πυγμαχίας** ΣΥΝ. **μποξέρ.**

[ΙΠΥΜ. **αρχ. < επίρρ. *πύξ* (< *πύγ-ς, βλ.λ.) + *-μάχος < μάχομαι}.* πυγμαχώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {πυγμαχείς...] πυγμάχησα} μετέχω σε αγώνα πυγμαχίας.**

πυγμή (η) **1.** (λόγ.-σπάν.) **η παλάμη τού χεριού με τα δάχτυλα κλειστά, σφιγμένα προς τα μέσα** ΣΥΝ. **γροθιά, μπουνιά 2. (συνήθ. μτφ.) η δυναμική συμπεριφορά, η αποφασιστική στάση: *στην περίπτωση αυτή πρέπει να δείξετε*** ~ **|| ο *Βίσμαρκ κυβερνούσε με σιδερένια*** - **|] *άν-θρωπος με ~ || «πρόκειται για μια ενέργεια πυγμής, που θέ/.ει να υπογραμμίσει την ισχυρή προσωπικότητα τού ανδρός»*** **(εφημ.).**

[πτυμ. **αρχ. < θ. *πυγ-*** (επίρρ. ***πύξ*** < *ττυ/-ς, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ***-μή.***

πβ. *δράττω - δραχ-μή, άγω - άκ-μή).* πυγολαμπίδα (η) **κολεόπτερο έντομο που στο κάτω μέρος τής κοιλιάς του φέρει ειδικά όργανα, τα οποία εκκρίνουν μια ουσία, που (όταν οξειδώνεται) παράγει φως** ΣΥΝ. **(λαϊκ.) κωλοφωτιά.**

[ετυμ. < αρχ. *πυγολαμπίς. -ίδος* < *πυγο- *[< πυγή* «οπίσθια», βλ.λ.) + ***-λαμπίς < λάμπω}.***

Π.Υ.Δ.Ε. (η) **Περιφερειακή Υπηρεσία Δημοσίων Ήργων.**

πυελικός, -ή. -ό * πύελος

πυελίτιδα (η) **[1876]** ΙΑΤΡ. **φλεγμονή τής πυέλου τού νεφρού.**

jETYM. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pyelitc]. πυελογραφία** (η) **{πυελογραφιών]** jatp. **διαδικασία λήψεως (σε τακτά χρονικά διαστήματα) ακτινογραφικών εικόνων τού ουροποιητικού συστήματος μετά τη διοχέτευση ενδοφλεβίως ειδικού ιωδιούχου διαλύματος στους νεφρούς, τους ουρητήρες και στην κύστη· χρησιμοποιείται για διαγνωστικούς σκοπούς και αποκαλύπτει ανωμαλίες σε οποιοδήποτε σημείο τού ουροποιητικού συστήματος (λ.χ. όγκους, πέτρες στους νεφρούς).**

[εγυμ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pyclographyj. πυελοκυστίτιδα** (η) **{χωρ. πληθ.}** ιατρ. **η ταυτόχρονη φλεγμονή τής νεφρικής πυέλου και τής ουροδόχου κύστης.**

[FTYM. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pyelocystitis]. πυελονεφρίτιδα** (η) **|1879] {χωρ. πληθ.}** ΙΑΤΡ. **φλεγμονή των νεφρών,**

η οποία συνήθ. προκύπτει ως επιπλοκή τού σακχαρώδους διαβήτη και. αν δεν θεραπευθεί. ενδέχεται να προκαλέσει βλάβη στους νε- φρούς ή και νεφρική ανεπάρκεια· θεραπεύεται με αντιβίωση, χορήγηση παυσιπόνων και λήψη υγρών ή με νοσοκομειακή περίθαλψη. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pyelonephritej. **πυελοπεριτονίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. φλεγμονή τού περιτοναίου τής λεκάνης, η οποία προκαλείται από φλεγμονή των έσω γεννη- τικών οργάνων τής γυναίκας.

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ.** pyelop6ritonite|. **πύελος (η) {πυέλ-ου | -ων. -ους} (λόγ.)** ΑΝΑΤ. **1. η οστέινη δομή σε σχήμα λεκάνης στη βάση τής σπονδυλικής στήλης, η οποία αποτελείται από τα δύο *ανώνυμα οστά.* το *ιερό οστό* και τον *κόκκυγα* και η οποία είναι πιο ρηχή και πλατιά στις γυναίκες, για να διευκολύνεται η κυο- φορία και ο τοκετός: *ανδρική / γυναικεία* - ΣΥΝ λεκάνη 2. πλατύ τμήμα τού νεφρού από το οποίο αρχίζει ο ουρητήρας. — πυελικός, -ή. -ό 118651.**

[πτυμ. < αρχ. ***πύελος*** **< **πλύ-ελος*** (με ανομοιωτική αποβολή τού πρώτου ***-λ-)*** < θ. ***πλυ-*** (τού ρ. ***π/.ύ-νω,*** πβ. ***πλύ-σις, πλυ-τός)*** + επίθημα -ελο- (πβ. ***μυ-ε?.ός, πτύ-ελον).*** **πυελοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ιατρ. ακτινοσκοπική εξέταση τής νεφρικής πυέλου και τού ουρητήρα, που γίνεται για διαγνωστικούς σκοπούς.

ΙΕΤΥΜ. **< *πύελος* + *-σκόπηση< σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά - εξετάζω». **ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pyeloscopie]. πυελοτομία (η)** ΙΑΤΡ. **1. η τομή τής πυέλου (βλ.λ.) με χειρουργική επέμβαση 2. η διάνοιξη τής νεφρικής πυέλου (βλ.λ.) με χειρουργική επέμβαση, συνήθ. για αφαίρεση λίθου.**

[ΕΤΥΜ. **Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pyelotomyj.**

Πυθαγόρας (ο) 1. αρχαίος Έλληνας Φιλόσοφος και μαθηματικός από τη Σάμο (6ος αι. π.Χ.) 2. ανδρικό όνομα. ΣΧΟΛ **ίο λ. *-ιος.***

| ητυμ. αρχ. κύρ. όν. < *Πυθώ*, αρχαία ονομασία τής πόλης των Δελφών και τής τοποθεσίας στην οποία βρίσκεται (βλ. λ. *Πυθία),* + *-αγόρας* < *αγορά* (με τη σημ. «αγόρευση, διάλεξη»)), πυθαγόρειος, -α, -ο (αρχ.] 1. αυτός που σχετίζεται με τον Πυθαγόρα ή/και τη σχολή του: ~ *διδασκαλία / φιλοσοφία* 2. ΜΑΘ. **(α) πυθα-** *γόρειο θεώρημα* **το μαθηματικό θεώρημα, κατά το οποίο το τετράγωνο τής υποτείνουσας ισούται με το άθροισμα των τετραγώνων των δύο κάθετων πλευρών ενός ορθογωνίου τριγώνου (β)** *πυθαγόρειος πίνακας* **πίνακας πολλαπλασιασμού που αποδίδεται στον Πυθαγόρα και δίνει τα γινόμενα των δέκα πρώτων ακεραίων αριθμών, όταν πολ- λαπλασιαστούν με το I. το 2, το 3 κ.λπ. ώς το IO (βλ. κ. λ. *προπαίδεια)***

πυθαγόρειοι (οι) [πυθαγορεί-ων, -ους} οι οπαδοί τής φιλοσοφίας τού Πυθαγόρα ή/και οι μαθητές τής σχολής του. ΣΧΟΛΙΟ λ. *γιγά- ντειος, -ιος.*

Πυθία (η) {Πυθιών} 1. ιέρεια τού Απόλλωνα στο μαντείο των Δελφών, μέσω τής οποίας ο θεός έδινε τους χρησμούς του· ΦΡ. (ειρων.-σκωπτ.) *κάνω την Πυθία* **μιλώ με λόγια μπερδεμένα, δεν δίνω ξεκάθαρη απάντηση · 2. ομαδικό παιχνίδι που συνηθίζεται σε νεανικές, εφηβικές παρέες, κατά το οποίο οι παίκτες (από δύο κάθε φορά) είναι υποχρεωμένοι να εκτελούν ό.τι υποδεικνύει ο παίκτης που έχει αναλάβει τον ρόλο τής Πυθίας.**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *Πυθία* (ενν. *ίέρεια),* ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *Πύθιος***

***Πυθώ*, αρχαία ονομασία τής πόλης των Δελφών και τής τοποθεσίας της. Το τοπωνύμιο *Πυθώ* είναι αγν. ετύμου. Οι αρχαίοι το συνέδεαν με το ρ. *πύθομαι* «σαπίζω» (βλ. λ. *πύον),* επειδή εκεί αποσυντέθηκε ο *Πύθων*, το τερατόμορφο ερπετό που φόνευσε ο Απόλλων. Παρετυμολογική είναι η σύνδεση με το ρ. *πυνθάνομαι* «πληροφορούμαι» (εξαιτίας τού ρόλου που έπαιζε το δελφικό μαντείο) λόγω τής μακρότητας τού τ. *Πυθώ*, εν αντιθέσει προς τους τ. τού *πυνθάνομαι* (απρφ. αορ. β' *πϋθ-έσθαι)*\.**

Πύθια (τα) {Πυθίων} μεγάλη θρησκευτική γιορτή των αρχαίων Ελλήνων. η δεύτερη σε σημασία μετά τα Ολύμπια, που ετελείτο κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμήν τού θεού Απόλλωνα στους Δελφούς και περιελάμβανε αθλητικούς, μουσικούς και ποιητικούς Αγώνες. ^

ΣΧΟΛΙΟ **λ. *Θεοφάνια.***

| Ι-ΤΥ.Μ. < αρχ. *Πύθια* (ενν. *ιερά)* < *Πυθώ*, αρχαία ονομασία τής πόλης των Δελφών και τής τοποθεσίας όπου διεξάγονταν οι Πυθικοί αγώνες. Βλ. κ. *Πυθία].* πυθικός, -ή. -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τον Πύθιο Απόλλωνα, την Πυθία ή τα Πύθια: ~ *Αγώνες* (οι αθλητικοί, μουσικοί και ποιητικοί αγώνες που διεξάγονταν στο πλαίσιο των Πυθίων) ΣΥΝ. **πύθιος, πυθιονίκης (ο) {πυθιονικών} (στην αρχαιότητα) ο νικητής στα Πϋ- θια, στους Πυθικούς Αγώνες, στον οποίο απονεμόταν ως βραβείο ένα δάφνινο στεφάνι από το ιερό δέντρο τού θεού Απόλλωνα (στην κοιλάδα των Τεμπών).**

|ετυμ. αρχ. < *]1ύθια* (βλ.λ.) + *-νίκης* < *νίκη].* πύθιος, -α (λόγ. -ία), -ο [αρχ.] (στην αρχαιότητα) 1. αυτός που σχετίζεται με την Πυθώ. την περιοχή γύρω από τους Δελφούς συν. δελφικός 2. (ως προσωνυμία) *Πύθιος* (ο) ο Απόλλων, όπως λατρευόταν στους Δελφούς 3. (ειδικότ.) *Πύθιοι* (οι) οι κάτοικοι των Δελφών 4. *Πύθια* (τα) βλ.λ. 5. *Πυθία* (η) βλ.λ. **πυθμένας (ο) (λόγ.) 1. η κατώτατη εσωτερική επιφάνεια κάθε κοίλου αντικειμένου, σκεύους κ.λπ.: ~ δοχείου / *βαρελιού*** συν. **πάτος, βάση**

ο βυθός θάλασσας, λίμνης, ποταμού κ.λπ.: *στον ~ τού λιμανιού τής Αλεξάνδρειας εντοπίστηκαν σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα* ΣΥΝ. **πάτος. — πυθμενικός,-ή.-ό [μτγν.]. **** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *βροχή.***

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πυθμήν, -ένος* (με επίθημα *-μην*, πβ. *λι-μήν, ποι-μήν)* < *bhudh- ίμρ ανομοίωση των δασέων) < I.E. *bhudh- «έδαφος, πάτωμα», πβ. σανσκρ. budhna-h, λατ. fund-us «έδαφος, πυθμένας» (> γαλλ. fond, ισπ. hondo). αρχ. γερμ. bodam «έδαφος» (> γερμ. Boden), αρχ. αγγλ. boim (> αγγλ. bouom) κ.ά.}. πύθωνας (ο) {πυθώνων} 1. μεγαλόσωμο φίδι που ζει στις εύκρατες και τροπικές περιοχές τής Ασίας, τής Αφρικής και τής Αυστραλίας, είναι νυκτόβιο, αργοκίνητο, χωρίς δηλητήριο, φθάνει σε μήκος τα οκτώ μέτρα και θανατώνει τη λεία του με περίσφιξη · 2.** μυθολ. *Πύθωνας* **(ο) τερατόμορφο φίδι. τέκνο τής Γαίας. που κατοικούσε στην περιοχή των Δελφών, έως ότου το εξολόθρευσε ο Απόλλων, ο οποίος και θέσπισε τη λατρεία του στην περιοχή.**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *Πύθων*, ονομασία τού τερατόμορφου ερπετού που φονεύθηκε από τον Απόλλωνα, παράλλ. τ. τού τοπωνυμίου *Πυθώ*, αρχαία ονομασία τής πόλης των Δελφών *και* τής τοποθεσίας της (βλ. λ. Πυθία)],**

πυκνά επίρρ. **-*** πυκνός

πυκνογραμμένος, -η, -ο αυτός που είναι γραμμένος πυκνά, χωρίς μεγάλα διαστήματα ανάμεσα στα γράμματα, στις συλλαβές και τις λέξεις: ~ *κείμενο / σελίδες* αντ. **αραιογραμμένος. πυκνοκατοΐκημένος, -η. -ο (για περιοχές) πυκνά κατοικημένος, αυτός που διαθέτει δυσανάλογα μεγάλο πληθυσμό σε σχέση με την έκτασή του: ~ *περιοχή*** αντ. **αραιοκατοικημένος, πυκνοκατοίκηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η εγκατάσταση μεγάλου πληθυσμού σε μικρή αναλογικά έκταση: *«ο δείκτης πυκνοκα- τοίκησης έχει βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια λόγω τής μείωσης τον μεγέθους των νοικοκυριών»* (εφημ.).**

πυκνοκατοικούμαι ρ. αμετβ. **{πυκνοκατοικείσαι... | πυκνοκατοικήθηκα, -μένος! 1 · (για περιοχές) έχω πολλούς κατοίκους, διαθέτω δυσανάλογα μεγάλο πληθυσμό σε σχέση με την έκτασή μου: *η Αθήνα πυκνοκατοικείται* 2. (η μτχ. *πυκνοκατοικημένος*, *-η, -ο)* βλ.λ. **** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *αποθετικός.* πυκνοληψία (η) {πυκνοληψιών}** ιαγρ. **μορφή επιληψίας (βλ.λ.) με πολλές κρίσεις την ημέρα, κατά τις οποίες ο ασθενής, χωρίς να παρουσιάζει απώλεια συνειδήσεως. δεν μπορεί να κινηθεί, να μιλήσει ή να σκεφθεί.**

Ιείύμ. **< *πυκνό-* + *-ληψία* < *λήψη.* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pycnolcpsie].**

πυκνόμαλλος, -η, -ο [1894] αυτός που έχει πυκνά μαλλιά ή (για ζώα) πυκνό τρίχωμα,

πυκνόμετρο (το) [18331 {πυκνομέτρ-ου [-ων] 1. φυς. όργανο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τής πυκνότητας και τού ειδικού βάρους υγρού συν. (λαϊκ.) γράδο 2. φωτογρ. *οπτικό πυκνόμετρο* συσκευή που μετρά την πυκνότητα φωτογραφικής πλάκας ή φιλμ. καταγράφοντας φωτομετρικά τη διαφάνειά της. - - **πυκνομετρικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. densimetre (νόθο σύνθ.)|.**

πυκνόρρευστος, -η.-ο [1882[(για υγρά) αυτός που έχει μεγάλη πυκνότητα. που ρέει με δυσκολία: ~ *μέ/.ι ι σιρόπι* συν. **παχύρρευστος, πηχτός** αντ. **αραιός. - - πυκνόρρευστα** επίρρ.

[ετυμ. **< *πυκνό- + ρευστός (< ρέω)].* πυκνός, -ή, -ό 1. αυτός που περιέχει πολλή ύλη σε μικρό όγκο. που τα συστατικά του βρίσκονται πολύ κοντά το ένα στο άλλο: *η ζακέτα αυτή έχει πολύ ~ πλέξη*** αντ. **αραιός 2. (για σύνολο ομοειδών στοιχείων) αυτός που αποτελείται από πολλά μέλη. τα οποία βρίσκονται κοντά το ένα στο άλλο. αυτός που έχει συμπτυχθεί: ο *στρατός περνούσε* σε *~ παράταξη || έδωσε τη διά/.εξή του ενώπιον ~ ακροατηρίου || - μουστάκι / γένι / φρύδι / βλέφαρο*** (από πολλές τρίχες σε μικρή απόσταση μεταξύ τους) λντ. **αραιός** 3. (στον πληθ,) **για πράγματα που βρίσκονται πολύ κοντά το ένα στο άλλον: - *μαλλιά*** (πλούσια) **|[- συν'- *νεφα καπνού* 4.** (ειδικότ. για υγρά) **αυτός που ρέει με δυσκολία, ο παχύρρευστος: ~ *μέλι / σιρόπι*** συν. **πυκνόρρευστος, πηχτός** αντ. **αραιός**

αυτός που δεν αφήνει μεγάλο ενδιάμεσο χώρο: ~ *φύλλωμα / δάσος / λόχμη / βλάστηση* 6. (βροχή, χιόνι, χαλάζι κ.λπ.) **αυτός που εκδηλώνεται με ένταση, που πέφτει σε μεγάλη ποσότητα: *πέφτει ~ χιόνι* 7. αυτός που εμφανίζεται ή επαναλαμβάνεται με πολύ μεγάλη συχνότητα και κατά μικρά χρονικά διαστήματα: *αντη/λάγησαν ~ πυρά μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων π/.ευρών || ~ δρομολόγια αστικών συγκοινωνιών || ~ επικοινωνία / αλληλογραφία / συναντήσεις / επαφές / επισκέψεις* 8.** (μτφ.) **αυτός που δεν αφήνει ενδιάμεσα κενά κατά την εξέλιξή του: *ταινία με συναρπαστική πλοκή και - δράση*** συν. **σφι- χτοδεμένος 9. αυτός που δεν επιτρέπει να φανεί τίποτε μέσα από αυτόν: ~ *σκοτάδι / ομίχλη/ νέφος* | |** (μτφ.) **~ *πέπλος μυστηρίου εξακολουθεί να καλύπτει την υπόθεση*** συν. **αδιαπέραστος 10.** (μτφ. για τον λόγο) **αυτός που εκφράζει πολλά νοήματα με λίγες λέξεις: ~ *διατύπωση*** συν. **περιεκτικός. — πυκν-ά/-ώς** [αρχ.] επίρρ.

[ετυμ. **< αρχ. *πυκνός* / *πυκινός*** (ποιητ.). **Δεν είναι σαφές ποιος από τους δύο τύπους είναι αρχαιότ.· έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι το *πυκνός* προέρχεται από το *πυκινός* με συγκοπή, αλλά. κατά διαφορετική εκδοχή, ο τ. *πυκινός* προέρχεται υποχωρητικώς από το σύνθ. *πυ- κιμήδης*** «ευφυής». **Η ετυμ. παραμένει αβέβαιη. Έχει προταθεί η σύνδεση με το ουσ. *άμ-πυξ*** «διάδημα» ***(*άνά-πυξ)*** **και με αβεστ. pusa (<**

Ε. *puk- «συμπιέζω, συμπυκνώνω, περικλείω»), πράγμα που θα δικαιολογούσε τη σημ. «σταθερά, στερεά» τού ομορρίζου επιρρ. *πύκα].* πυκνότητα (η) |αρχ.] (πυκνοτήτων] 1. το να είναι κάτι πυκνό, να έχει δηλ. τα μέρη ή τα συστατικά του συμπυκνωμένα, συγκεντρωμένα σε ελάχιστο χώρο: ~ *ύλης / γάλακτος / υγρού* αντ. **αραιότητα 2. το να επαναλαμβάνεται κάτι συχνά: ~ *επισκέψεων ι εμφανίσεων*** συν. **συχνότητα** αντ. **αραιότητα, σπανιότητα** 3. **(μτφ. για νόημα, λόγο, έκφραση κ.λπ.) το να λέγονται πολλά ή/και σημαντικά με λίγες λέξεις: *το σύγγραμμά του παρουσιάζει εξαιρετική ~ εννοιών*** ΣΥΝ. **περιεκτικότητα 4.** φυς. **το πηλίκο τής μάζας στερεού, υγρού ή αερίου σώματος διά τού όγκου του · 5.** ηλεκτρ. **(α)** *πυκνότητα φορτίου* **ο λόγος τού ηλεκτρικού φορτίου που περιέχεται σε ορισμένο όγκο. προς τον όγκο αυτόν (β)** *πυκνότητα ρεύματος* **το πηλίκο τής εντάσεως τού**

ρεύματος που διαρρέει αγωγό, διά τη διατομή τού αγωγού αυτού (γ) ***πυκνότητα ηλεκτρικού / μαγνητικού πεδίου*** ο αριθμός των δυναμικών γραμμών που διέρχονται ανά μονάδα επιφανείας μιας εγκάρσιας τομής τού ηλεκτρικού ή τού μαγνητικού πεδίου 6. ο λόγος τού αριθμού ατόμων προς συγκΓκριμένη έκταση: ***η ~ πληθυσμού μιας πό?^ης*** jj ***η μέση - κατοίκησης αντιστοιχεί σε 26 τ.μ. επίφανείας ανά άτομο.*** **πυκνοτυπωμένος, -η, -ο [1896|** (για κείμενο, βιβλίο κ.λπ.) αυτός που είναι τοπωμένος πυκνά, με μικρά διαστήματα ανάμεσα στα γράμματα, στις λέξεις ή στους στίχους, **πυκνοϋφασμένος, -η, -ο** (ύφασμα) που έχει πυκνή ύφανση, **πυκνόφυλλος, -η, -ο** [αρχ.Ι αυτός που έχει πυκνά φύλλα, που διαθέτει πλούσιο φύλλωμα: ~ ***δέντρο / θάμνος.*** **πυκνοφυτεύω** ρ. μετβ. {πυκνοφύτ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} **1.** φυτεύω σε πυκνή διάταξη **2.** (η μτχ. ***πυκνοφυτεμένος, -η, -ο)*** αυτός που έχει πυκνά φυτεμένη βλάστηση: ~ ***κήπος.*** **— πυκνόφιττος, -η. -ο |) 886].** **πυκνώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πύκνω-σα, -θηκα. -μένος! ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) πυκνό: ~ ***την ύφανση / τηνπ?Λξη*** αντ. αραιώνω- (ειδικότ.) **2.** αυξάνω τον αριθμό (από κάτι) στον ίδιο χώρο ή χρόνο: ***ο πρωθυπουργός θα πυκνώσει τις περιοδείες του στην επαρχία || ~ τα δρομολόγια / τη συγκοινωνία || τις επισκέψεις / τις επαφές / τις εμφανίσεις μου στην τη/.εόραση*** αντ. αραιώνω **3.** μειώνω την απόσταση μεταξύ προσώπων ή πραγμάτων, τα φέρνω πολύ κοντά το ένα στο άλλο: ~ ***τις γραμμές τού στρατού*** αντ. αραιώνω **4.** αυξάνω τα μέλη (συνόλου): ~ ***τις τάξης τού κόμματος / τής οργάνωσης*** αντ. αραιώνω **5.** ξαναγράφω κείμενο με λίγα λόγια, χρησιμοποιώντας βασικές λέξεις και φράσεις του ♦ (αμετβ.) **6.** γίνομαι πυκνός, αδιαπέραστος: ***στον ουρανό τα σύννεφα άρχισαν να πυκνώνουν*** j| ***το σκοτάδι πύκνωσε γύρω μας || όσο νύχτωνε, τόσο η ομίχλη πύκνωνε και η ατμόσφαιρα γινόταν πιο αποπνικτική*** αντ. αρακόνω· (ειδικότ.) **7.** (για υγρά) γίνομαι παχύρρευστος, ρέω με δυσκολία: ***πύκνωσε το διάλυμα / το σιρόπι*** συν. **συμπυκνώνομαι** **λντ.** αραιώνω **8.** γίνομαι συχνότερος, αυξάνει ο αριθμός μου: ***τα συγχαρητήρια τηλεγραφήματα έχουν πυκνώσει από το πρωί [| όσο προχωρούσε η τελετή, τόσο πύκνωνε ο κόσμος*** αντ. αραιώνω **9.** (για πρόσ. ή πράγματα) έρχομαι πολύ κοντά, μπαίνω σε πυκνή σειρά: οι ***σειρές των στρατιωτών πύκνωναν ή αραίωναν ανάλογα με τα παραγγέλματα*** αντ. αραιώνω **10.** ςιτατ. ***πυκνώσατε!*** παράγγελμα για σύμπτυξη, για τοποθέτηση σε πυκνή τάξη ΑΝΤ. αραιώσατε! **— πύκνωμα** (το) [αρχ.[.

(Ι-ΤΥΜ. **< αρχ. *πυκνώ (-όω)*** **< *πυκνός*** **(βλ.λ.)Ι. πύκνωση (η) Ιαρχ.Ι {-ης κ. -ώσεως \ χωρ. πληθ.Ι 1.** το να γίνεται κάτι πυκνό: ~ ***διαλύματος*** ΣΥΝ. **πύκνωμα** ΑΝΙ. **αραίωση, αραίωμα 2.** (ειδι- κότ.) η αύξηση τής συχνότητας: **- *των συγκρούσεων / των επισκέψεων /* των *δρομο/.ογίων* 3.** η αντιγραφή κειμένου με λίγα λόγια: ~ ***κειμένου*** **4.** ΣΤΡΑΤ. η τοποθέτηση τού στρατεύματος σε πυκνή τάξη **5.** ΒΙΟΛ. **ο κυτταρικός** εκφυλισμός κατά τον οποίο υπάρχει συμπύκνωση τού περιεχομένου τού πυρήνα. **— πυκνωτικός, -ή, -ό Ιμτγν.]. πυκνωτής (ο) |1870[** ΗΛΗΚΤΡ. **όργανο που αποτελείται από δύο αγωγούς ή οπλισμούς, διαχωρισμένους** μεταξύ τους με μονωτικό υλικό και χρησιμεύει για τη συσσώρευση και εναποθήκευση ηλεκτρικών φορτίων: ***κεραμεικοί / ηλεκτρο?^υτικοί ~.***

[ΠΤΥΜ. **Από**δ. τού γαλλ. **condensat cur [.**

Πυλάδης (ο) ΜΥΘΟΛ. **εξάδελφος και φίλος τού Ορέστη, σύζυγος τής Ηλέκτρας.**

ΙΕΤΥΜ. **αρχ. κύρ. όν. < θ. *πυλ-*** **(< *πύλη*) 4-** παραγ. επίθημα ***-άδης*** (πβ. κ. ***Δημ-άδης)***\.

πυλαίος, -α, -ον [μτγν.Ι (λόγ.-σπάν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με την πύλη συν. θυραίος · **2.** (α) λντ. ***πυλαία φλέβα*** το μεγάλο αιμοφόρο αγγείο (φλέβα) που φέρει το αίμα από το στομάχι, το έντερο, τον σπλήνα, τη χοληδόχο κύστη και τυ πάγκρεας στο ήπαρ (β) ιαγρ. (σχηματισμός ή παθολογική κατάσταση) που συνδέεται με την πυλαία φλέβα: ~ ***κυκλοφορία / υπέρταση*** (αυξημένη πίεση αίματος στη φλέβα αυτή ως αποτέλεσμα κίρρωσης τού ήπατος). **πύλη (η) {πυλών! 1.** μεγάλη σε μέγεθος πόρτα στην είσοδο περιτειχισμένης πόλης, ανακτόρου, φρουρίου, στρατοπέδου, ναού ή άλλου οικοδομήματος: ***η κεντρική - τού νοσοκομείου κ?·.είνει για τους επισκέπτες μετά τις 8.00 μ.μ. || η ~ τού κάστρου*** **2.** ο χώρος από τον οποίο εισέρχεται κανείς σε κτήριο ή περιοχή: ***η ~ τού υπουργείου / τής πα- νεπιστημιόπολης*** **ΣΥΝ.** είσοδος· φρ. (μτφ.) (α) ***ανοίγω τις πύλες μου*** γίνομαι ανοικτός για το κοινό ή αρχίζω τον κύκλο των εργασιών μου: ***σήμερα ανοίγει τις πύλες της η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης || η Βουλή θα ανοίξει τις πύλες των θερινών τμημάτων της*** (β) ***(βρίσκομαι) προ των πυλών*** (λατ. ante porias) (είμαι) πολύ κοντά, πλησιάζω: ***ο εχθρός βρίσκεται προ των πυλών*** (γ) πύλες ***τού Άδη / τού Παραδείσου/τής Κόλασης (πύλαι Άίδαο,*** Ομήρ. 7Α. Γ. 646) η είσοδος στον Αδη / τον Παράδεισο / στην Κόλαση **3.** ανατ. το τμήμα οργάνου που αποτελεί το σημείο εισόδου των αγγείων και των νεύρων στο όργανο αυτό: ***ηπατικές / νεφρικές -*** **[|** ***πύλες πνεύμονος / σπλήνα*** · **4.** ***ωραία πύλη*** **(i)** ηκκλμς. η μεσαία θύρα τού τέμπλου στο εσωτερικό των ναών, από την οποία εισέρχονται στο Ιερό Βήμα μόνο ιερείς **(ii)** ΙΣΤ. (στο Βυζάντιο) η μεσαία από τις τρεις θύρες. με τις οποίες ο νάρθηκας τής Αγίας Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως επικοινωνούσε με τον κυρίως ναό· τη χρησιμοποιούσε ο αυτοκράτορας. για να εισέλθει στον ναό

ΙΣΤ. ***(Υψηλή) Πύλη*** **(i)** το ανάκτορο τού σουλτάνου **(ii)** (συνεκδ.) η κυβέρνηση τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

[ΕΤΥΜ. αρχ. τεχν. όρ.. αγν. ετύμυυ (εν αντιθέσει προς το συνώνυμο ***θύρα),*** πιθ. δάνειο, όπως και άλλοι όροι τού οικοδομικού λεξιλογίου (πβ. κ. ***μέγαρον)].***

Πύλος (η) πόλη τής ΝΔ. Πελοποννήσου στον νομό Μεσσηνίας. — Πύ-λιος (ο), Πύλια (η).

[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο (ήδη μυκ. pu-ro) **< *πύλη*** (βλ.λ.)j.

-πυλος, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν συγκεκριμένο αριθμό πυλών: *δί-πυλος, εκατοντά-πυλη.*

[ητυμ. Β' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. *δί-πυλος, επτά-πυ- λος).* **που προέρχεται από το ουσ.** *πύ/>η*\. **πυλώνας (ο) [αρχ.Ι 1.** μεγάλη εξωτερική θύρα. που αποτελεί την κύρια είσοδο μεγάρου, ανακτόρου, ναού, μονής κ.λπ. ΣΥΝ. πύλη · **2.** υποστύλωμα που κατασκευάζεται από χαλύβδινα ελάσματα, τα οποία σχηματίζουν πλαίσια και χρησιμεύει για την υποστήριξη των καλωδίων υψηλής τάσεως ΣΥΝ. πύργος μεταφοράς **3.** (μτφ.) καθετί το οποίο θεωρείται ως υποστήριγμα, απαραίτητο στοιχείο, βάση στήριξης για κάτι άλλο: *ο ελ/.ηνικός πολιτισμός αποτελεί πυλώνα τού ευρωπαϊκού πολιτισμού*)| *«στον 21ο αιώνα το ασφαλιστικό σύστημα θα οικοδομηθεί στη συμφωνία τριών πυλώνων: δημόσια ή ιδιωτική ασφάλιση, γιατροί, πολίτης»* **(εφημ.)** χυν. **άξονας, πυλωρισμός (ο)** ιατρ. **οδυνηρή σύσπαση τού πυλωρού (βλ.λ.). που προκαλείται από έλκη τού βλεννογόνου τού στομάχου.**

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pylorismc). πυλωρός (ο) ΑΝΑΤ. **το** κωνοειδές στόμιο που βρίσκεται στο κατώτατο, τελικό τμήμα τού στομάχου και στην αρχή τού λεπτού εντέρου, το οποίο εμποδίζει αφενός την παλινδρόμηση τού περιεχομένου τού εντέρου προς τον στόμαχο, όταν συστέλλεται το λεπτό έντερο, και αφετέρου την είσοδο στο έντερο μεγάλων κομματιών τροφής ή άπεπτου υλικού. **— πυλωρικός, -ή, -ό [μτγν.|.**

[ετυμ. αρχ., ο:ρχική σημ. «φρουρός πύλης». < *πύ/-η* + *-ωρός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όρώ* «βλέπω, παρατηρώ».

ιατρ. σημ. είναι μτγν. (Γαληνός)|.

πυλωτή (η) πιλοτή πυξάρι (το) ·■*

πύξος

πυξίδα (η) 1. (α) όργανο προσανατολισμού που αποτελείται από κουτί κατασκευασμένο από μη μαγνητικό υλικό, στο κέντρο τού οποίου είναι στερεωμένη μαγνητική βελόνα, η οποία πάντα δείχνει τη διεύθυνση τού βορρά (β) νλυτ. *γυροσκοπική πυξίδα* **η πυξίδα που με τη βοήθεια** γυροσκοπίου δείχνει τον αληθή βορρά **2.** (μτφ.) οτιδήποτε χρησιμεύει ως μέσο προσανατολισμού: *η ζωή και η δράση* **του** *έγινε ~ τής ελεύθερης σκέψης* **jj** *το κόμμα πορεύεται χωρίς ~* · **3.** αρχαιολ. μικρό κουτί ποικίλων σχημάτων με κάλυμμα, το οποίο χρησιμοποιή- θηκε για την τοποθέτηση και φύλαξη μέσα σε αυτό διαφόρων αντικειμένων (λ.χ. κοσμημάτων, μικρών εργαλείων).

Ιετυμ. < μτγν. *πυξίς. -ίδος* **< αρχ.** *πύξος* **(βλ.λ.). επειδή η πυξίδα κα-τασκευαζόταν από ξύλο πύξου|. πυξιδοθήκη (η) 118581 {πυξιδοθηκών)** ναυτ. κυλινδρικό κιβώτιο, στερεωμένο στο κατάστρωμα τού πλοίου, μέσα στο οποίο τοποθετείται η μαγνητική πυξίδα, **πυξ-λάξ** επίρρ. **(αρχαιοπρ.) με γροθιές και κλοτσιές: rov** *πέταξε έξω ακό* γο *γραφείο του* ~.

[ετυμ. αρχ. < **πυγ-ς* **(με επιρρ. κατάλ.** *-ς,* **βλ. κ.** *λάξ),* **το οποίο θεωρείται** αρχαϊκό ριζικό ουσ. (όπως αποκαλύπτεται και από τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *πύξ· πυγμή, γρόνθος.* **όπου η λ.** *πύξ* **αντιμετωπίζεται ως όνομα) < θ. "'pug-, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *pcug- «κεντώ, μπήγω, χτυπώ», πβ. λατ. pu-n-go «κεντώ, τρυπώ», pugnus «γροθιά, πυγμή» (> γαλλ. poing, ισπ. puRo) κ.ά. Σύμφωνα με την άποψη αυτή. στην ίδια λεξιλογική ομάδα ανήκει και το ουσ.** *πεύκη* **(βλ. λ** *πεύκο).* **Παράγ.** *πυγ-μή. πυγμ-αιος, πύκ-της. πυγ-μάχος*\. **πύξος (ο) (λόγ.) 1. ΒΟΤ.** αειθαλές δασικό φυτό σε μορφή θάμνου ή μικρού δέντρου με δερματώδη φύλλα και πολύ μικρά κιτρινωπά άνθη. το οποίο φύεται σε ορεινές περιοχές και αξιοποιείται για το ξύλο του, το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως στην ξυλογραφία **2.** (συνεκδ.) το ξύλο τού παραπάνω φυτού, που είναι σκληρό και συμπαγές αλλά κατεργάσιμο συν. αγιόξυλο. Επίσης **πυξός** (ο) κ. (λαϊκ.) **πυξάρι** (το). |ετυμ. αρχ. (ήδη μυκ. pu-ko-so), πιθ. δάνειο μικρασιατ. προελεύσεως. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε Ι.Ε. *bheu-k- / *bhu-k-, από όπου και αρμ. boys «φυτό» (βλ. λ. *φύω / -ομαι).* **Το λατ. buxus «πύξος» αποτελεί πιθ. δάνειο από την ίδια πηγή (εσύ και τα γαλλ. buis, γερμ. Biichse, αγγλ. box)[. πύο (το) -► πύον**

πυογόνος, -ος, -ο j 1888] ιατρ. **(για μικροοργανισμούς) αυτός που παράγει πύον (βλ.λ.). που προκαλεί την ανάπτυξη πύου:** ~ *σταφυζ-όκοκ- κος.* **Επίσης πυογενής, -ής, -ές 11887].**

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pyogfcnej. πυοδερμία (η) {χωρ. πληθ.}** ΙΑΤΡ. **οξεία φλεγμονή τού δέρματος, που συνοδεύεται από σχηματισμό πύου.**

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pyodcrmia]. πυοκτανίνη (η)]1890| {πυοκτανινών} ΦΑΡΜ. αντισηπτικό και βακτηριοκτόνο παρασκεύασμα, που μπορεί να χρησιμοποιείται ως κολλύριο κατά οφθαλμολογικών παθήσεων, σε διαλύματα για γαργάρες ή για δερματολογική εφαρμογή.

[ΗΤΥΜ. < *πύον* + *-κτανίνη* < θ. *κταν-* **τού αρχ.** *κτείνω* **«φονεύω» (πβ. αόρ. β' ε-κταν-ον, βλ. κ.** *-κτονία).* **ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. p^octaninc j.**

πυον κ. (λαϊκ.) πύο (το) {χωρ. πληθ.Ι ιατρ. **το** ωχρό υποκίτρινο ή ανοικτό πρασινωπό παχύρρευστο υγρό από νεκρωμένους ιστούς, ορό τού αίματος, νεκρά λευκά αιμοσφαίρια και υγρά, το οποίο παρουσιάζεται στο σημείο όπου εντοπίζεται βακτηριακή λοίμωξη, καθώς ο οργανισμός προσπαθεί να αμυνθεί εναντίον των παθογόνων μικροβίων, τα οποία καταπολεμεί κυρ. με τα λευκά αιμοσφαίρια: *σπυρί με ~\\ η πληγή έχει / βγάζει / μαζεύει* ··"■ **σχολιο λ.** *παρώνυμο.*

[f.tym. αρχ. < *πύθω / -ομαι* **«σαπίζω, αποσυντίθεμαι» < θ.** *πυ-* **(με επίθημα -** *θω.* **πβ.** *βρί-θω. πλή-θω)* **< Ι.Ε. *pu- «σαπίζω, βρομώ» (πιθ. από επιφώνημα αηδίας *pu «πουφ». ηχομιμητικής προελ.), πβ. σανσκρ. puya- «πύον», αρμ. hu, λατ. pus (> γαλλ. pus), αρχ. ισλ. fOki «βρομε**

ρός» αρχ. σκανδ. fuinn «σάπιος» κ.ά.]. **πυοποιηση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ο σχηματισμός πύου. **—πυοποιός,-ός,-όν** [μτγν.], **πυοποιώ** ρ. [μτγν.Ι {-είς...}. **πυόρροια** (η) {.μτγν.} {πυορροιών[ΙΑΤΡ. **η εκροή πύου σε μεγάλη ποσότητα: *ψατνιακή*** ~. **- πυορροϊκός, -ή, -ό** [1873 [. **πυορροώ** ρ. αμετβ. {πυορροείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} ΙΑΤΡ. **εκρέω πύον: *«μήπως ήλθε επιτέλους ο καιρός να αποφασίσει ο διοικητής τής F..T.B.A. να κλείσει την πυορροούσα οικονομική πληγή:»*** **(εφημ.).**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πυορροώ (-έω)* < *πύον* + *-ρροώ*** (με διπλασιασμό τού αρχικού -ρ- λόγω συνθέσεως) **< *ρους*** (< ***ρέω*)j. πυοσφαίριο** (το) **[J895I [πυοσφαιρί-ου | -ων}** ΙΑΤΡ. **εκφυλισμένο λευκό αιμοσφαίριο, ένα από τα κύρια συστατικά τού πύου (βλ.λ.). πυουρία** (η) **{πυουριών}** ΙΑΤΡ. **η παρουσία λευκών αιμοσφαιρίων στα ούρα, η οποία συνήθ. οφείλεται σε ουρολοίμωξη.**

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pyuria], πυρ (το) **{πυρ-ός | -ά. -ών} 1. (αρχαιοπρ.) η φωτιά.** · **φρ. (α) κάνω** *(κάποιον) πυρ και μανία* **εξοργίζω (κάποιον): *η συμπεριφορά του τον έκανε πυρ και μανία || μόλις άκονσε την είδηση, έγινε πυρ και μανία* (β)** *βάπτισμα τού πυρός* **βλ. λ. *βάπτισμα* (γ)** *(γίνομαι) παρανάλωμα τού πυρός* **βλ. λ. *παρανάλωμα* (δ)** *πυρ, γυνή και θάλασσα* **βλ. λ. *γυνή* (ε)** *διά πυρός και σιδήρου* **(i) *(περνώ κάτι*** ~) **πυρπολώντας και κατασφάζοντας: *πέρασαν την κατακτημένη χώρα*** ~ **(ii) μέσα από κινδύνους και ταλαιπωρίες: *πέρασε - μέχρι να φθάσει εδώ || χρειάστηκε να περάσει* ~, *ωσότου αποδείξει ότι είχε δίκιο* (στ)** *εις το πυρ το εξώτερον* **(*εις τό πυρ τό εξώτερον*, πιθ. από συμφυρμό των φράσεων *εις τό πυρ τό αιώνιον*, Κ.Δ. Ματθ. 25.4). και *είς τό σκότος τό εξώτερον*. Κ.Δ. Ματθ. 8, 12) στην κόλαση (ζ)** *αιώνιο πυρ* **βλ. λ. *αιώνιος* (η)** *άσβεστο πυρ* **το πυρ. η φωτιά τής κυλάσεως 2.** ΙΣΤ. **(στο Βυζάντιο)** *υγρόν ή ελληνικόν πυρ* ***[ύγρόν πυρ***. Θεοφάνης Ομολογ. ***Χρονογραφία*** **331) εμπρηστικό μείγμα χημικών ουσιών, ικανό να καίγεται ακόμη και μέσα στο νερό, που χρησιμοποιήθηκε από το βυζαντινό ναυτικό κυρ. εναντίον των Αράβων 3.** ΣΤΡΑΤ. **βολή / βολές πυροβόλου όπλου: οι *εχθροί εξαπέλυσαν καταιγισμό πυρός || σήμερα κηρύχθηκε κατάπαυση τού* ~ *σε όλα τα μέτωπα* [| *δύναμη πυρός*** (η ισχύς σε όπλα) ΣΥΝ. **πυροβολισμός / πυροβολισμοί, (λαϊκ.-οικ.) σμπάρος** · ΦΡ. **(α)** *(ανοίξατε / άρξατε) πυρ!* **(ως παράγγελμα για τη βολή πυροβόλου όπλου) πυροβολήστε! (β)** *ανοίγω πυρ* **αρχίζω να πυροβολώ, να βάλλω εναντίον (κάπιοιου) (γ)** *παύσατε πυρ!* **(ως παράγγελμα για τον τερματισμό των βολών) σταματήστε να πυροβολείτε! (δ)** *γραμμή πυρός* **η πρώτη γραμμή τής μάχης** 4. *πυρά* **(τα) (α) βολές πυροβόλων όπλων: ~ *όλμων* Il *αντιαεροπορικά ~|| η περίπολος δέχθηκε καταιγιστικά ~ από λαΟρεμπόρυυς || βρέθηκε μέσα σε διασταυρούμενα ~ || από την ανταλλαγή πυρών τραυματίστηκαν τρεις διερχόμενοι πολίτες || ανταποδίδω τα** - **(β) (μτφ.) σφοδρή λεκτική επίθεση με τη διατύπωση κατηγοριών: *ο υπουργός δέχθηκε τα συντονισμένα* ~ *τής αντιπολίτευσης*■ φρ.** *(βρίσκομαι) μεταξύ δύο πυρών* **(i) ανάμεσα σε δύο εχθρούς, που βάλλουν από αντίθετες κατευθύνσεις (ii) (μτφ.) ανάμεσα σε δύο αντιπάλους ή παρατάξεις που αντιμάχονται μεταξύ τους ή δρουν εναντίον μου χωριστά και με διαφορετικό τρόπο: *στην πρωινή συνεδρίαση βρέθηκα***

[ετυμ. **< αρχ. *πῦρ*** (ήδη μυκ. σύνθ. pu-ka-wo **= *πυρκαΡοί*) < I.E. *p(c)wf> r- / *pur-*** «πυρ, φωτιά», πβ. αρμ. **hur (<** xpur-). αρχ. γερμ. **fuir (>** γερμ. Feuer. αγγλ. fire) κ.ά. Παράγ. ***πυρ-ά. πυρ-σός. πυρ-ετός. πυρ-ίτης, πυρ- καΐά*** κ.ά. Το ουσ. χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα στη σύνθεση και απαντά ως ***πυρ-*** (λ.χ. ***πυρ-πο/.ώ. πυρ-φόρος)***, ως ***πυρι-*** (από τη δοτ. ενικού, λ.χ. ***πυρί-καυστος, πυρί-φλεκτος)*** και, κυρίως, ως ***πυρο-*** (με συνδετικό φωνήεν -ο-, λ.χ. ***πυρο-βολώ, πυρο-μαντεία).*** Αρκετές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια (κατεξοχήν δε τα στρατ. παραγγέλματα), λ.χ. ***πυρ!*** (< γαλλ. feu!), ***ανοίξατε / παύσατε πυρ!*** (< γαλλ. ouvriez / ccssez lc feu!), ***μεταξύ δύο πυρών*** (< γαλλ. entrc deux fcux). ***παρανάλωμα τού πυρός*** (< γαλλ. **Ia** proie **des flammes)**, ***διά πυρός και σιδήρου*** {< γερμ. **mit** Feuer **und** Schweri), ***δύναμη πυρός*** (< αγγλ. fire power) κ.ά.]. **πυρά** (η) {χωρ. πληθ.} σωρός ξύλων ή άλλων καύσιμων υλικών που καίγονται, κυρ. ως μέσο καταστροφής ή θανάτωσης (λ.χ. κατά τον Μεσαίωνα): ***κατά*** τον ***Μεσαίωνα οι αιρετικοί καταδικάζονταν στον διά τής*** - ***θάνατο*** || γο ***δικτατορικό καθεστώς παρέδιδε στην*** - ***τα βιβλία των αντιφρονούντο)ν.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. **< *πῦρ*** (βλ.λ.) **I- πύρα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η θερμότητα που εκπέμπεται από τη φωτιά, η ακτινοβολία θερμότητας από εστία πυρός: ***η ~*** του ***φούρνου***

η έντυνη αίσθηση θερμότητας, έξαψης ΣΥΝ. **ξάνταμα, φούντωμα**

(κατ' επέκτ.-μτφ.) η φλόγωση πληγής ή πάσχοντος μέλους τού σώματος. Επίσης πυράδα.

[ΕΤΧΜ · **μεσν. < αρχ. *πυρώ (-όω)* (υποχωρητ.) < *πύρ*, πβ. κ. *κάψα* - *καψώνω*|.**

πυραγός (ο/η) **κατώτερος αξιωματικός τής Πυροσβεστικής (βλ. λ. *βαθμός,*** ΠΙΝ.).

[ΕΤΥΜ. **< *πυρ* + *-αγός* < *άγω*. πβ. κ. *σμην-αγός*\. πυράκανθος** (ο) **{πυρακάνθ-ου | -ων, -ους}** ΒΟΤ. **αειθαλής αγκαθωτός θάμνος με οδοντωτά φύλλα, άνθη λευκά ή ροζ. που φύονται μεμονωμένα ή κατά ταξιανθίες, και μικρούς, σφαιρικούς καρπούς με πορτοκαλί ή κόκκινο χρώμα, ο οποίος καλλιεργείται ως καλλωπιστικός. Επίσης πυράκανθο** (η) **[μτγν.Ι. πυρακτώνω** ρ. μετβ. **{πυράκτω-σα. -θηκα. -μένος}** θερμαίνω **(κάτι) ώσπου να γίνει διάπυρο: *πυρακτωμένο μέταλλο / κάρβουνο*** ΣΥΝ. **πυρώνω. κορώνω.**

[1-ΤΥΜ. **< μτγν. *πυρακτώ (-όω)*, παράλλ. τ. τού αρχ. *πυρακτώ (-έω)*, πιθ. *πυράζω*** «πυρακτώνω», όπως μαρτυρείται στο ***Μέγα Ετυμολογικόν*** **(< *πυρ)*, με εκφραστ. επίθημα *-ακτώ*. πβ. *ύλ-ακτώ. άλυκτώ.*** **Δεν φαίνεται πιθ. η άποψη ότι το ρ. παράγεται από αμάρτυρο **πύρ-ακτος*** ή ****πυρ-άκτης*** **i< *πύρ* + *-άκτης* < *άγω)*** με τη σημ. «αυτός που οδηγεί στη φωτιά», αφού προσκρούει σε μορφολογικές και σημασιολογικές δυσχέρειες].

πυράκτωση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η θέρμανση υλικού, κυρ. μετάλλου, ωσότου αυτό γίνει διάπυρο: ***λυχνίες πυρα- κτώσεως*** (που φωτίζουν όταν τα δύστηκτα μέταλλα στο εσωτερικό τους πυρακτώνονται εκπέμποντας λευκό φως), **πυραμίδα** (η) **1.** γεωμ. γεωμετρικό στερεό που αποτελείται από ένα επίπεδο πολύγωνο (τη βάση) και από τρίγωνα (παράπλευρες έδρες), που έχουν βάσεις τις πλευρές τού πολυγώνου και κοινή κορυφή: ***κόλουρος*** ~ (τής οποίας οι παράπλευρες έδρες τέμνονται από ένα επίπεδο σε οπιοδήποτε σημείο πριν από την κοινή κορυφή τους) 2. λρχαιολ. μνημειακό λίθινο οικοδόμημα με τετράγωνη βάση και τέσσερεις επικλινείς τριγωνικές πλευρές, που συναντώνται σε κοινή κορυφή ή έχουν περικοπεί ελαφρώς. έτσι ώστε να σχηματίζουν μικρή εξέδρα στην κορυφή: ***στην αρχαία Αίγυπτο*** οι - ***ήταν ταφικά μνημεία των Φαραώ*** || οι ~ ***των Μάγιας*** || ***η*** ~ ***τού Χέοπος*** **3.** (κατ' επέκτ.) κάθε κατασκεύασμα, αντικείμενο ή σωρός αντικειμένων που έχει πλατιά βάση και απολήγει σε κορυφή: ***στις βιτρίνες των πολυκαταστημάτων οι κονσέρβες σχηματίζουν πυραμίδες*** **4.** (μτφ.) κάθε αξιολογική σειρά ή ιεραρχία, που κλιμακώνεται από ένα κατώτατο. βασικό επίπεδο, το οποίο περιλαμβάνει την πλειονότητα των μελών αυτής τής κατάταξης. προς ένα ανώτατο σημείο. το οποίο προσεγγίζουν ολίγοι: ***ήταν αποφασισμένος να ανέλθει πάση θυσία στην κορυφή τής κοινωνικής*** ~ **5.** ανατ. κάθε σχηματισμός τού ανθρώπινου σώματος, που μοιάζει με πυραμίδα (σημ. 1): ***οι*** ~ του ***προμήκους μυελού στον εγκέφαλο***

6. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. *πυραμίδα τού πληθυσμού* γραφική παράσταση που απεικονίζει τη δομή τού πληθυσμού σε συγκεκριμένη στιγμή, δηλ. την κατανομή του κατά ηλικία και φύλο · **7.** οικολ. *τροφική πυραμίδα* η γραφική παράσταση που περιγράφει τις σχέσεις ποσοτικής αναλυγίας στο εσωτερικό τροφικής αλυσίδας, κατά την οποία τα θύματα είναι πάντα πολλαπλάσια από τους θηρευτές (π.χ. τα φυτά πολλαπλάσια από τα χορτοφάγα ζώα και τα χορτοφάγα από τα σαρκο- φάγα) (πβ. ***τροφική αλυσίδα,*** λ. ***αλυσίδα, τροφικό πλέγμα,*** λ. ***πλέγμα).***

πυραμιδικός,-ή,-ό [μτγν.[.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***πυραμίς (-ίδος),*** αγν. ετύμου. Δεν ευσταθεί η άποψη ότι πρόκειται για μτφ. χρήση τού ουσ. ***πυραμίς*** «είδος γλυκύσματος» (< ***πυρός*** «σιτάρι», βλ. λ. ***πυρήνας)*** λόγω σχήματος, αφού δεν παραδί- δονται λεπτομέρειες για την υπυτιθέμενη σχέση τους. Εξίσου μη πειστική εμφανίζεται και η εκδοχή τού δανείου από την αιγυπτ. λ. **pr-m- us** «ύψος». Μεταφρ. δάνεια απωτελούν οι φρ. ***πυραμίδα πληθυσμού*** (< αγγλ. **population pyramid)**, ***τροφική πυραμίδα*** (< γαλλ. **pyramide alimentaire)|.**

πυραμιδοειδής, -ής. -ές [μτγν.] {πυραμιδοειδ-ούς | -είς (υυδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα πυραμίδας: **~ *κτίσμα* ι *αντικείμενο*** ‖(μτφ.) ~ ***δομή τής εξουσίας*** || ΑΝΑΙ . ~ ***οστό*** / ***μυς*** ΣΥΝ[1], πυραμιδωτός. – **πυραμιδοειδώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης. -ες.*** **πυραμιδωτός,** -ή. -ό |1890] πυραμιδοειδής. – **πυραμιδωτά** επίρρ. **πυρανάφλεξη** (η) [-ης κ. -έξεως | -έξεις, -έξεων} ΜΗΧΑΝ. η αυτόματη και απρογραμμάτιστη ανάφλεξη τού καύσιμου υλικού στον κύλινδρο μηχανής εσαηερικής καύσεως, η οποία προκαλείται από την επαφή τού καυσίμου με υπέρθερμες μεταλλικές επιφάνειες, με συνέπεια την ταχύτατη αύξηση τής πίεσης και τού θορύβου καύσεως, αυξημένες απώλειες ψύξεως και χαμηλή απόδοση τής μηχανής, **πυρανίχνευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η έρευνα για τον εντοπισμό φωτιάς με σκοπό την κατάσβεσή της: ***σύστημα αυτόματης*** ~ (μηχανικό σύστημα σε εσωτερικούς χώρους, όπως γραφεία, ξενοδοχεία κ.λπ., που εντοπίζει φωτιά και θέτει αυτομάτως σε λειτουργία καταβρεχτήρες για την κατάσβεσή της).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **lire detection**[. **πυραντοχή** (η) η αντοχή υλικού σε υψηλή θερμοκρασία.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. **fire resistance!, πύραρχος** (ο) [πυράρχ-ου | -ων. -ους} ανώτερος αξιωματικός τής Εϋυ- ροσβεστικής (βλ. λ. ***βαθμός,*** γπν.).

[ΕΤΥΜ. **< *πυρ* + *-αρχος< *άρχω*\. πυρασφάλεια** (η) **[** 18941 {πυρασφαλειών} **1.** η ασφάλεια για τα ατυχήματα που προκαλούνται από φωτιά 2, (συνεκδ.) η εταιρεία που ασχολείται με τις ασφάλειες σε περιπτώσεις ατυχημάτων από <ωτιά.

πυρασφαλιστικός, -ή, -ό 11833|.

πυραυλάκατος (η) {πυραυλακάτ-ου {-ων, -ουςί πολεμικό σκάφος σχετικά μικρό και ευκίνητο, που μπορεί να εκτοξεύει πυραύλους. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***άκατος.***

[ΕΤΥΜ. **< *πύραυ/.ος* + *άκατος*]. πυραυλικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με πυραύλους ή εκτοξεύει πυραύλους: ~ ***όπλο*** ι ***επίθεση*** / ***ταχύτητα*** / ***βάση*** / ***συστήματα*** || ~ ***εκτόξευση*** / ***δοκιμές*** 2. *πυραυλική* (η) η επιστημονική μελέτη τής κατασκευής και εκτόξευσης πυραύλων: ***Ειδικό Αμυντικό Κέντρο Πυραυλικής και Αεροναυτικής.*** **πυραυλοκίνητος,** -η, -ο αυτός που κινείται με τη βοήθεια πυραύλων. ~ ***διαστημικό όχημα.***

[Ι-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **roeket-propellcdj. πύραυλος** (ο) 11858] {πυραύλ-ου | -ων. -ους> **1.** τεχνολ. προωθητικός κινητήρας ή και ολόκληρο όχημα, που λειτουργεί με αντίδραση προ- καλούμενη από εκτόξευση μέρους τής ίδιας του τής μάζας αντίθετα προς τη φορά τής κίνησής του και αναπτύσσει πολύ μεγάλη ταχύτητα· χρησιμοποιείται για την κίνηση των διαστημοπλοίων: γο ***διαστημικό λεωφορείο δεν απογειώθηκε, γιατί παρουσίασαν β/<.άβη οι προ- ωθητικοί -2.*** (συνεκδ.) τυ διαστημικό όχημα που κινείται με τη βοήθεια πυραύλου: ***εκτόξευση πυραύλου στη Σελήνη*** **3.** ΣΤΡΑΤ. βλήμα που

διαθέτει δικό του σύστημα προώσεως. εκτοξεύεται από τη βάση του. έχει την ικανότητα να αναπτύσσει τεράστιες ταχύτητες και να πλήττει στόχους σε μεγάλη απόσταση: ***αντιαεροπορικός / πυρηνικός / διηπειρωτικός*** ~ (ικανός να πλήξει στόχο σε άλλη ήπειρο) |j ***κατευθυνό- μενος ~*** (αυτός που διαθέτει αυτόνομο σύστημα αυτοκατεύθυνσης για ολόκληρη ή για τμήμα τής τροχιάς του) jj ***βαλ?λσιικός*** ~ (αυτός που. μετά την εξάντληση των καυσίμων του, χάνει την προωθητική του δύναμη και μεταβάλλεται σε βλήμα ελεύθερης πτήσεως) [| ~ ***νδά- φους-εδάφους / εδάφους-αέρος / θαλάσσης-αέρος || ~ μεγά/.ου / μικρού βεληνεκούς*** **4.** πυροτέχνημα που εκσφενδονίζεται ψηλά και εκρήγνυται στον αέρα συν. ρουκέτα· ΦΡ. (μτφ.) ***γίνομαι πύραυλος*** (i) φεύγω με μεγάλη ταχύτητα (ii) θυμώνω πάρα πολύ συν. γίνομαι μπαρούτι · **5.** παγωτό συσκευασμένο μέσα σε λεπτό, τραγανό μπισκότο σε σχήμα κώνου, όπως διατίθεται τυποποιημένο στο εμπόριο σε διάφορες γεύσεις. – (υποκ.) **πυραυλάκι** (το). σχολιο λ. ***αυλός.***

[ετυμ. < ***πυρ*** + ***αυλός.*** απόδ. τού γαλλ. fusce (< **fuseuu** «αδράχτι - κώνος», λόγω τού σχήματος. < λατ. fusus)], **πυραυλοφόρος,** -ος, -ο στρλτ. αυτός που φέρει πυραύλους: ~ ***σκάφος τού Πολεμικού Ναυτικού.***

[.ετυμ. < ***πύραυ/.ος + -φόρος < φέρω\.*** **πύραυνος** (ο) |πυραύν-οι> | -ων. -ους} **ΑΡΧΑΙΟΛ.** μεταλλικό ή πήλινο φορητό αγγείο, ανοιχτό στο πάνω μέρος, μέσα στο οποίο μεταφέρεται ή ανάβεται μικρή φωτιά για θέρμανση ή παρασκευή φαγητού. Ηπίσης **πίιραυνο** (το).

[ετυμ. μτγν. < ***πυρ*** + ***-αυνος< αύω*** «ανάβω φωτιά» (βλ. λ. ***έναυσμα)\.*** **πυργί** (το) {πυργ-τού | -ιών} (λαϊκ.) ο μικρός σε μέγεθος πύργος ΣΥΝ. πυργίσκος.

[ΚΙ ΥΜ. < μτγν. ***πυργίον.*** υποκ. τού αρχ. ***πύργος*** (βλ.λ.)]. **πυργίσκος** (ο) **1.** ο μικρός σε μέγεθος πύργος ΣΥΝ. πυργί **2.** στρατ. (α) μικρό διαμέρισμα σε σχήμα πύργου στα πολεμικά πλοία και αεροπλάνα, το οποίο περιλαμβάνει και προστατεύει τα μικρά πυροβόλα και τα όργανα διευθύνσεως τής βολής (β) θωρακισμένο διαμέρισμα σε υψηλή θέση μέσα σε υποβρύχιο, στο οποίο παραμένουν αυτοί που κατευθύνουν τις βολές την ώρα τής μάχης (γ) περιστροφικό θωρακισμένο διαμέρισμα μικρών διαστάσεων, όπου βρίσκονται τα πυροβόλα άρματος μάχης.

[πτυμ, μτγν. < ***πύργος*** + υποκ. επίθημα ***-ίσκος***, πβ. ***άστερ-ίσκος. οβελίσκος.*** Ως στρατ. όρ. η λ. αποδίδει το αγγλ. turret j. **πυργοδεσπότης** (ο) [1825] {πυργοδεσποτών}, **πυργοδέσποινα**

(η) [1887J 1. (στον Μεσαίωνα) κύριος τού πύργου, ο φεουδάρχης 2. (κατ' επέκτ.) ιδιοκτήτης πύργου ή επιβλητικής, πολυτελούς κατοικίας.

πυργοειδής, -ής, -ές [μτγν.Ι |πυργοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα πύργου: ~ ***κτίσμα.*** ** σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες.*** **Πύργος** (ο) πόλη τής Δ. Πελοποννήσου, πρωτεύουσα τού νομού Ηλείας. – **Πυργιώτης** (ο), **Πυργιώτισσα** (η), **πυργιώτικος,** -η, -ο. [ΕΤΥΜ. Σύμφωνα με την παράδοση, η ονομασία οφείλεται σε πύργο που έκτισε τον 16ο αι. ο Ιωάννης Τσερνοτάς ή Τσερνοτάμπεης, ο οποίος ήταν κάτοχος τιμαρίων στη ΒΔ. Πελοπόννησο!, **πύργος** (ο) **1.** υψηλό και οχυρό οικοδόμημα με περισσότερους τού ενός ορόφους και περιορισμένο πλάτος, που χρησίμευε παλαιότ. για την ενίσχυση τής άμυνας των τειχών πόλεως. την προάσπιση φρουρίου και την ασφάλεια των μαχητών που παρέμεναν στο εσωτερικό του· φρ. (μτφ.) (α) ***σαν χάρτινος πύργος*** (i) για κτήριο που καταρρέει πολύ εύκολα: ***η πολυκατοικία κατέρρευσε στον σεισμό*** ~ (ii) για οτιδήποτε αποδεικνύεται αβάσιμο. εξαιρετικά ασταθές, ενώ εκ πρώτης όψεως φαινόταν δυνατό και ακλόνητο: ***οι ε?.πίδες / τα επιχειρή- ματά της κατέρρευσαν*** ~ (β) (μτφ.) ***γυάλινος πύργος*** ο χώρος στον οποίο απομονώνεται εκούσια κάποιος από το περιβάλλον, τον κοινωνικό του περίγυρο, αδιαφορώντας για ό,τι συμβαίνει γύρω του, μένοντας αμέτοχος στις εξελίξεις: ***«ο στοχαστής που βγαίνει από τον*** ~ του *(...)* ***με σκοπό να κάνει τη φιλοσοφία δημόσια, να τη [...J μοιραστεί με τον μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων»*** (εφημ.) (γ) ***ο πύρ- γ°ς τής Βαβέλ*** (i) (Π.Δ.) το υψηλό οικοδόμημα που άρχισαν να κατασκευάζουν οι άνθρωποι από αλαζονεία, για να φθάσουν στον ουρανό (βλ. λ. ***Βαβέ'Α)*** (ii) (μτφ.) κατάσταση χάους και αδυναμίας ανθρώπων να έλθουν σε συνεννόηση (δ) ***Λευκός Πύργος*** βλ. λ. ***λευκός*** **2.** (στον Μεσαίωνα) η οχυρωμένη κατοικία τού φεουδάρχη **3.** (κατ' επέκτ.) το πολύ υψηλό, μνημειακού χαρακτήρα οικοδόμημα, τού οποίου η κορυφή υπερέχει σημαντικά όλο)ν των γύρω κτισμάτων και είναι ορατή από μεγάλη απόσταση: *ο* - ***τού Άιφελ / τής Πίζας*** *Α.* το πολυώροφο κτίσμα μοντέρνου αρχιτεκτονικού ρυθμού, που στεγάζει συνήθ. γραφεία, καταστήματα, υπηρεσίες κ.λπ.: ***ο*** ~ ***των Αθηνών*** / του ***Ο.Τ.Ε.*** · φρ. ***πύργος ελέγχου*** ψηλό οικοδόμημα σε αεροδρόμιο, που στεγάζει την υπηρεσία η οποία ελέγχει την εναέρια κυκλοφορία στον χώρο τού αεροδρομίου, καθώς και τα σχετικά όργανα **5.** το πολυτελές συνήθ. εξοχικό μέγαρο, το οποίο θυμίζει στην αρχιτεκτονική του οχυρωμένο αρχοντικό φεουδάρχη τού Μεσαίωνα (σημ. 2) 6. (στο σκάκι) το κομμάτι που έχει το σχήμα πύργου (σημ. 1) και μπορεί να κινείται οριζόντια και κάθετα (όχι διαγώνια) πάνω στη σκακιέρα 7. στρατ. τμήμα άρματος μάχης: γο ***σκάφος και ο ~ άρματος*** || ***Τεχνίτης Πύργου Ερπυστριοφόρου Οχήματος*** **8.** τεχνολ. η βάση στηρίξεως των καλωδίων υψηλής τάσεως συν. πυλώνας 9. συναρμολογούμενη σιδερένια σκαλωσιά. – (υποκ.) **πυργάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Ίσως πρόκειται για δάνειο από γερμ. τε- χνοδομικούς όρους (λ.χ. γοτθ. baurgs «πόλη, πύργος», αρχ. γερμ. burg > γερμ. Burg), μέσω τής μακεδονικής διαλέκτου. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. ***πύργος*** ανάγεται σε *bhrgho-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *bbergh- «ύψος. ψηλά», και συνδ. με το τοπωνύμιο ***Πέργαμος*** (βλ.λ.), καθώς και με το γερμ. Berg «βουνό», εκδοχή που θα δικαιολογούσε τις «γλώσσες» τού Ησυχίου ***φύρκος· τείχος*** και ***φ<ο>ϋρκορ· οχύρωμα.*** Προεκτείνοντας την εκδοχή αυτή. ένας ερευνητής υπέθεσε ότι ο Ι.Ε. τ. αποτελεί μικρασιατικό δάνειο, πβ. χετ. parku- «ψηλός», parkeSSar «ύψος». Τέλος, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η λ. αποτελεί προελλην. δάνειο. Μεταφρ. δάνειο αποτελούν ορισμένες φρ., λ.χ. ***πύργος ελέγχου*** (< αγγλ. control tower), ***σαν χάρτινος πύργος*** (< αγγλ. like a house of cards), ***γυάλινος πύργος « γαλλ.*** la tour d'ivoire)|. **πυργόσπΐτο** (το) (παλαιότ.) οικοδόμημα που είχε τη μορφή πύργου: ***τα ~ τής Μάνης.***

πυργώνω ρ. μετβ. {πύργω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** περιβάλλω (χώρο) με πύργους **2.** (μτφ.) καθιστώ (κάτι) ψηλό σαν πύργο: ***«ένα βουνό με δάφνες αν υψώσουμε απ' το Πήλιο ώς την Όσσα κι αν το πυργώσουμε ώς τον έβδομο ουρανό...»*** (Α. Σικελιανός) ΣΥΝ. ανυψώνω, επισωρεύω. – **πύρΥωμα** (το) [αρχ..|.

[ετυμ. < αρχ. ***πυργώ (-όω)*** < ***πύργος*** (βλ.λ.)]. **πυργωτός,** -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που έχει σχήμα πύργου: ~ ***κτίσμα*** / ***οικοδόμημα*** συν. πυργοειδής **2.** (για οχυρωματικό έργο) αυτός που διαθέτει πύργο ή πύργους, **πυρείο** (το) (λόγ.) σπίρτο.

[ϋΤΥΜ. < αρχ. ***πυρεΐον«ζύλο*** που ανάβει φωτιά μέσω τριβής» < ***πύρ*** + παραγ. επίθημα ***-εΐον*** (πβ. ***μνημ-εΐον)\.*** **πυρέξ** (το) {άκλ.} **1.** το χοντρό, ανθεκτικό, ημιδιαφανές ή διαφανές γυαλί, το οποίο δεν σπάει τόσο στις υψηλές θερμοκρασίες όσο και στις απότομες αλλαγές θερμοκρασίας (λ.χ. από το ψύχος στη φωτιά) 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε είναι κατασκευασμένο από το παραπάνω υλικό (λ.χ. οι δοκιμαστικοί σωλήνες των χημικών εργαστηρίων) 3. (ειδι- κότ.) μαγειρικό σκεύος από το παραπάνω υλικό, που χρησιμοποιείται για το ψήσιμο τού φαγητού.

[ΕΤΥΜ. < Pyrex. εμπορική επωνυμία, < αγγλ. pyrex < pic «πίτα» + -r- + -ex (με παρετυμολ. επίδρ. τού αρχ. ***πϋρ)\.*** **πυρέσσω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} (λόγ.-σπάν.) έχω πυρετό, πάσχω από πυρετό λντ. είμαι απύρετος.

[ετυμ. αρχ. < ****πυρέτ-]ω*** < ***πυρετός*** (βλ.λ.)[.

πυρετικός, -ή. -ό · » πυρετός

πυρέτιο (το) [αρχ.] |πυρετί-ου j -ων) (λόγ.-σπάν.) ο χαμηλός ή μικρής διάρκειας πυρετός ΣΥΝ. δέκατα, **πυρετογόνος,** -ος, -ο [1879] ιατρ. **1.** αυτός που προκαλεί πυρετό: ~ ***ουσία*** **2.** ***πυρετογόνο*** (το) ουσία πρωτεϊνικής ή πολυσακχαρικής σύνθεσης, που προέρχεται είτε από βακτήρια ή ιούς είτε από κύτταρα που καταστρέφονται και προκαλεί άνοδο τής θερμοκρασίας τού σώματος.

Ιετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. pyretogenej. **πυρετοθεραπεία** (η) (χωρ. πληθ.} ΙΑΓΡ. η πρόκληση πυρετού με τεχνητά μέσα για θεραπευτικούς σκοπούς.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pyretotherapy]. **πυρετολογία** (η) [17861 {χωρ. πληθ.} ιατρ. επιστημονικός κλάδος που μελετά τα διάφορα είδη πυρετών, τα αίτια που τους προκαλούν και τις μεθόδους αντιμετωπίσεώς τους. - πυρετολόγος (ο/η), πυρετο- λογικός, -ή. -ό [1889|.

[f.tym. Ειλληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ. pyretologie). πυρετός (ο) **1.** η παθολογική αύξηση τής θερμοκρασίας τού σώματος πάνω από το φυσιολογικό, η οποία αποτελεί σύμπτωμα ασθένειας και συνοδεύεται συχνά από γενική κακοδιαθεσία και άλλα φαινόμενα, λ.χ. πονοκέφαλο, ρίγη κ.λπ.: ***ανεβαίνει / πέφτει ο*** ~ || ***καίγομαι / ψήνομαι στον*** ~ [| ***τριταίος / τεταρταίος*** ~ (αυτός που εμφανίζεται κάθε τρίτη / τέταρτη ημέρα) **2.** ιατρ. (ειδικότ.) ***πυρετοί*** (οι) οι παθολογικές αυξήσεις τής θερμοκρασίας τού σώματος ως σύμπτωμα τής ελο- νοσίας (βλ.λ.) συν. ελώδεις πυρετοί, θέρμες 3. (ονομασία διαφόρων ασθενειών που προσβάλλουν τα ζώα): ***καταρρακτικός ~ των προβάτων*** JJ ***ανθρακικός / αφθώδης / γα?<.ακτώδης - || κίτρινος / τυφοειδής / μελιταίος*** ~ **4.** (μτφ.) η κατάσταση που χαρακτηρίζεται από ένταση ή/και ζωηρή ενεργητικότητα, κατάσταση έξαψης: ο - ***τού χρυσού*** jj ο ~ των ***εκλογών*** || ο ~ ***για το αυριανό ντέρμπι όλο και ανεβαίνει*** συν. έξαψη. – (υποκ.) πυρετούλης (ο) κ. (λόγ.) πυρέτιο (το) [αρχ.] (βλ.λ.), πυρετικός, -ή, -ό Ιμτγν.]. ^ σχολιο λ. ***εμετός.***

[LTYM. αρχ., αρχική σημ. «φωτιά, καύμα». < ***πύρ*** + παραγ. επίθημα ***-ετός,*** πβ. ***παγ-ετός, όχ-ετός, συρφ-ετός.*** Η σημερινή σημ. ήδη αρχ. (Ιπποκράτης)).

πυρετώδης, -ης, -ες [αρχ.Ι {πυρετώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} ιατρ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τον πυρετό (βλ.λ.) ή που προκαλεί πυρετό: ~ ***ρίγος*** / ***νόσος*** συν. πυρεπκός 2. αυτός που υπόκειται σε πυρετό: ~ ***κύστη*** *3.* αυτός που μοιάζει με φλεγμονή (βλ.λ.) ή που προκαλείται από φλεγμονή: ~ ***έ/.κος*** ΣΥΝ. φλεγμονώδης **4.** (μτφ.) αυτός που γίνεται με μεγάλο ζήλο, ενεργητικότητα ή βιασύνη ή που εκδηλώνεται με ασυνήθιστη ένταση: - ***προετοιμασία / δραστηριότητα / διαβουλεύσεις / προπαρασκευή / προσπάθειες*** ΣΥΝ. ζωηρός, έντονος. – πυρετωδώς επίρρ. j 18951. ^ σχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.*** πυρήνα (η) {χωρ. πληθ.} καύσιμη ύλη σε μορφή κόκκων, που προέρχεται από τη σύνθλιψη των πυρήνων των ελαιοκάρπων μετά την αφαίρεση τού λαδιού.

Πυρηναία **(τα) οροσειρά τής ΝΔ. Ευρώπης, φυσικό όριο μεταξύ τής Γαλλίας και τής Ισπανίας.** - πυρηναϊκός, **-ή, -ό.**

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Pyrenees. Σύμφωνα με την επικρατέστερη μυθολογική παράδοση, τα όρη έλαβαν την ονομασία τους από την ***Πυρήνη***, θυγατέρα τού βασιλιά τής Θράκης Βέβρυκος και ερωμένη τού Ηρακλή, η οποία ετάφη εκεί. Εντελώς τυχαία θεωρείται η ομοιότητα με την κελτ. λ. bcr / per «κορυφή». Κατά τους μεσν. χρόνους, οι λαοί συνήθιζαν να χρησιμοποιούν τα ονόματα των επιμέρους βουνών και κοιλάδων που ήταν κοντά στον τόπο κατοικίας τους· δεν φαίνεται να είχε επικρατήσει συγκεκριμένη ονομασία για όλη την

οροσειρά].

πυρήνας (ο) **1.** ΒΟΤ. το σκληρό, ξυλώδες σπέρμα στο εσωτερικό σαρκωδών καρπών: ο ~ του ***ελαιοκάρπου*** ΙΥΝ. κουκούτσι **2.** (μτφ.) οτιδήποτε αποτελεί το κεντρικό στοιχείο σε κάτι: ***οι σχολές αυτές αποτελούν τον ~ τού νέου πανεπιστημίου*** || οι ***ζηλοτυπίες μεταξύ των συζύγων αποτε?-ούν τον ~ τής κο)μωδίας*** || ο ~ ***τού ερωτήματος*** συν. κέντρο. βάση **3.** ομάδα προσώπων που αποτελούν τους δημιουργούς και πρωταγωνιστές κίνησης, οργάνωσης κ.λπ.: ο ~ ***τής συμμορίας*** / ***τής συνωμοσίας*** *4.* (μτφ.) ομάδα προσώπων με κοινούς ιδεολογικοπολιτικούς στόχους, που δρουν στο εσωτερικό ευρύτερου χοίρου: ***τοποθενή- θηκε γραμματέας τής οργάνωσης με τηνεντο/.ή να συγκροτήσει κομματικούς ~·*** ΦΡ. *σκληρός πυρήνας* βλ. λ. ***σκληρός · 5.*** ΒΙΟΛ. σφαιρικό, ελλειψοειδές ή άλλου σχήματος σωμάτιο στο εσωτερικό όλων των κυττάρων - εκτός από τα βακτήρια και τα κυανοφύκη- που διαχωρίζεται από το κυτταρόπλασμα με διπλή μεμβράνη και τού οποίου η λειτουργία είναι η ρύθμιση και ο έλεγχος των δραστηριοτήτων τού κυττάρου, μέσω τού συνόλου σχεδόν των γενετικών πληροφοριών που περιέχει **6.** φυς.-χημ. κεντρικό τμήμα τού ατόμου, που αποτελείται από τα πρωτόνια και τα νετρόνια, φέρει θετικό ηλεκτρικό φορτίο και γύρω του κινούνται τα ηλεκτρόνια **7.** λχτρον. (α) το κέντρο αστέρα ή πλανήτη: ο ***- τού Η/άου*** (β) η κεντρική περιοχή γαλαξία **8.** γεωλ. το κεντρικό, διάπυρο τμήμα στο εσωτερικό τής Γης, που βρίσκεται κάτω από τον μανδύα και εκτείνεται σε βάθος 2.900 χιλιομέτρων μέχρι το κέντρο τού πλανήτη· αποτελείται από τον εξωτερικό πυρήνα, που μπορεί να είναι υγρός, και τον εσωτερικό, που έχει πάχος 1.300 χιλιόμετρα και μπορεί να είναι στερεός.

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πυρήν. -ήνος.*** αρχική σημ. **«κουκούτσι», < *πυρός*** **«σιτάρι» < Ι.Ε. *pu-ro-*** **«κόκκος, κουκούτσι - σιτηρά», πβ. λιθ. pQrai «σιτηρά (τού χειμώνα)», αρχ. σλαβ. pyro «κεχρί», αρχ. αγγλ. fyrs «άγρω- στις» (> αγγλ. furze) κ.ά. Ομόρρ. δωρ. *σπυρός* (βλ. λ. *σπυρί).* Οι σύγχρονοι επιστημ. όρ. αποδίδουν το γαλλ. nucleus], πυρηνέλαιο** (το) **118911** {πυρηνελαί-ου | χωρ. πληθ.} (λόγ.) **το λάδι που εξάγεται από τα κουκούτσια (πυρήνες) τής ελιάς με εκχύλιση με οργανικούς διαλύτες· χρησιμοποιείται στη διατροφή και τη σαπωνοποιία** ΣΥΝ. **πυρηνόλαδο. πυρηνικός, -ή.** *-6* **1.** ΦΥΣ. **(α) αυτός που σχετίζεται με τον πυρήνα τού ατόμου και τις ιδιότητές του: *- σύντηξη / σχάση / ακτινοβολία / αντίδραση*** ΣΥΝ. **ατομικός (β)** *πυρηνική ενέργεια* **η ενέργεια που απελευθερώνεται σε μεγάλες ποσότητες κατά τη διάρκεια πυρηνικών αντιδράσεων (βλ. λ. *αντίδραση)* ή μεταπτώσεων των ατομικών πυρήνων από ορισμένη ενεργειακή στάθμη σε άλλη χαμηλότερη (γ)** *πυρηνικό όπλο* **όπλο με τεράστια εκρηκτική και καταστροφική δύναμη, που λειτουργεί είτε με σχάση είτε με σύντηξη ατομικών πυρήνων (δ)** *πυρηνική κεφαλή* **(i) η κεφαλή ενός πυρηνικού πυραύλου (ii) (συνεκδ.) ο πυρηνικός πύραυλος: *μια χώρα που διαθέτει πλήθος πυρηνικών κεφαλών*** **(ε)** *πυρηνικός πόλεμος* **ο πόλεμος που διεξάγεται με πυρηνικά όπλα (στ)** *πυρηνικός χειμώνας* **η κατάσταση ψύχους, σκότους και ερήμωσης, που έπεται ενός πυρηνικού πολέμου (ζ)** *πυρηνικός αντιδραστήρας* **τεχνολογικό κατασκεύασμα για την αξιοποίηση τής πυρηνικής ενέργειας, εντός τού οποίου λαμβάνει χώρα συνεχής αλλά ελεγχόμενη πυρηνική σχάση ή σύντηξη και απελευθερώνεται ποσότητα πυρηνικής ενέργειας: ~ *σχάσεως* ι *σύντηξης*** **(η)** *πυρηνική φυσική* **κλάδος τής φυσικής, που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τού πυρήνα τού ατόμου ως φυσικού συστήματος, καθώς και των φυσικών φαινομένων που σχετίζονται με αυτόν 2. αυτός που σχετίζεται με τη χρήση τής πυρηνικής ενέργειας: *- οπλοστάσιο / απόβλητα / δοκιμή / τεχνολογία / εξοπλισμός < εργοστάσιο / ατύχημα*** **3. αυτός που κατέχει πυρηνικά όπλα: ~ *υποβρύχιοί αεροπλανοφόρο* ι *δύναμη [κράτος*** **με πυρηνικό οπλοστάσιο) · 4. (ειδικότ.)** ΒΙΟΛ. **αυτός που σχετίζεται με τον πυρήνα τού κυττάρου: ~ *μεμβράνη*** **5.** *πυρηνική ιατρική* **ο** **κλάδος πυο ασχολείται (i.) με τη διάγνωση (μέσω τής σπινθηρογραφικής απεικόνισης οργάνων και τής αναζήτησης διαγνωστικών δεικτών στα βιολογικά υγρά) (ii) με τη θεραπευτική χορήγηση των κατάλληλων κατά περίπτωση ραδιενεργών ισοτόπων σε διάφορες παθήσεις ·**

(α) αυτός που σχετίζεται με τον πυρήνα (βλ.λ.) σώματος, αντικειμένου. οργάνωσης (β) ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ. *πυρηνική οικογένεια* **τύπος οικογενειακής οργάνωσης που χαρακτηρίζει τις βιομηχανικές κοινωνίες και περιλαμβάνει τον σύζυγο, τη σύζυγο και τα ανήλικα και άγαμα τέκνα (κατ' αντιδιαστολή προς τη διευρυμένη οικογένεια).**

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. nuclcarj. **πυρηνίσκος** (ο) ΒΙΟΛ. σφαιρικός σχηματισμός τού πυρήνα των κυττάρων πλούσιος σε R.N.A. (βλ.λ.). ο οποίος εξαφανίζεται κατά τη μίτωση και επανεμφανίζεται στους θυγατρικούς πυρήνες. ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από λατ. nuclcolusl. **πυρηνοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.] |πυρηνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (επι- στημ.) ο όμοιος με πυρήνα καρπού: (ΑΝΑΤ.) **~ *απόφυση*** (η απόφυση τού δεύτερου αυχενικού σπονδύλου). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **πυρηνοκινητος,** -η. -ο αυτός που κινείται με πυρηνική ενέργεια: ~ ***υποβρύχιο.***

[ετυ.μ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** nuclear-powered], **πυρηνόλυση (η) j-ης κ. -ύσεως | χωρ. πληθ.}** RIOA. **η διάλυση τού πυρήνα των κυττάρων.**

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ.** pyrenolysis]. **πυρίαμα (το) {πυριάματος | -ατα, -άτων}** ΙΑΤΡ. **θερμό επίθεμα (όπως φιάλη με ζεστό νερό. κατάπλασμα κ.λπ.) που τοποθετείται για θεραπευτικούς σκοπούς.**

|ΕJΥΜ. αρχ. < *πυριώ (-άω)* < *πυρία*<<ατμόλουτρο» (< *πύρ*)|. πυριγενής, -ής, -ές κ. πυρογενής [μτγν.[{πυριγεν-ούς [-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) **1. αυτός που γεννιέται ή σχηματίζεται μέσα στη φωτιά ή από τη φωτιά 2. αυτός που υπέστη κατεργασία, που σφυρηλατήθηκε με τη χρήση φωτιάς: ~ *εργαλείο / όργανο.*** **ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης.***

{ΠΤΥΜ. **αρχ. < *πυρι-* (< *πύρ)* + *-γενής* < *γένος].* πυρίκαυστος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που κάηκε από τη φωτιά, που αποτεφρώθηκε: *- σκεύος*** ΣΥΝ. **αποτεφρωμένος.**

(ετυμ. αρχ. < *πυρι-* *(< πύρ)* + *-καυστος* < *καίω*\. πυρίμαχος, -η, -ο αυτός που αντέχει σε υψηλές θερμοκρασίες, που δεν καταστρέφεται εύκολα από τη φωτιά: *- σκεύος / υλικά.*

{fcΤΥΜ. **αρχ. < *πυρι-* (< *πύρ)* + *-μαχος* < *μάχομαι].* πύρινος, -η. -ο Ιαρχ.] 1. αυτός που καίει, που βγάζει φωτιά ή αποτε- λείται από φωτιά: οι ~ *γλώσσες έγλειφαν τους τοίχους τού φλέγόμενου κτηρίου* || *- λαίλαπα*** **(πυρκαγιά) {[το *- μέτωπο τής πυρκαγιάς*** **{| (μτφ.) «οf *κάτοικοι τής περιοχής προσπαθούσαν να σταματήσουν τον ~ δράκο και να σώσουν τις περιουσίες τους*»** ΣΥΝ. **διάπυρος, πυρωμένος 2. (μτφ.) ο γεμάτος πάθος και ένταση, κυρ. επιθετική: ~ *λόγοι εκφωνούνται στη Βουλή κατά τής φορολογικής μεταρρύθμισης*** **[| *~ μάτια / κήρυγμα / άρθρο*** ΣΥΝ. **ένθερμος, φλογερός, λάβρος, πυρίτης (ο) Ιμτγν.] {πυριτών}** ΓΕΩΛ. **πέτρωμα που έχει την ιδιότητα να παράγει φωτιά με την τριβή σε άλλο αντικείμενο (βλ. κ. λ. *πυρόλιθος)*** ΣΥΝ. **στουρνάρι, πυρίτιδα (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) εκρηκτική ύλη που αποτελείται από μείγμα νίτρου, θείου και ξυλάνθρακα και αναδίδει μαύρο καπνό όταν εκρήγνυται** ΣΥΝ. **μπαρούτι.**

[ΕΤΥΜ. **< θηλ. τού μτγν. *πυρίτης (ό)*** **«είδος τσακμακόπετρας που ανάβει φωτιά» ως απόδ. τού γαλλ. poudre «μπαρούτι»], πυριτιδαποθήκη (η) |1847| {πυριτιδαποθηκών} (λόγ.) 1. αποθήκη πυρίτιδας (βλ.λ.) 2. (κατ' επέκτ.) η αποθήκη πυρομαχικών 3. (μτφ.) η γεωγραφική περιοχή που αποτελεί λανθάνουσα εστία πολέμου λόγω συσσωρευμένων εντάσεων και αντιθέσεων: *η ~ τής Ευρώπης*** **(χαρακτηρισμός για τα Βαλκάνια), πυριτιδοποιείο (το) 118471 (λόγ.) το εργοστάσιο παραγωγής πυρίτιδας (βλ.λ.) και άλλων εκρηκτικών και πολεμικών υλών** ΣΥΝ. **(λαϊκ.) μπαρουτάδικο.**

πυριτιδοποιία (η) [1889[{χωρ. πληθ.Ι (λόγ.) η τέχνη ή η βιομηχανία παρασκευής πυρίτιδας και πυρομαχικών. — πυριτιδοποιός (ο) 118471.

πυρίτιο (το) [1873[{πυριτίου} ΧΗΜ. **αμέταλλο στοιχείο (σύμβολο Si), που απαντά σε μεγάλο ποσοστό στα πετρώματα τού στερεού φλοιού τής Γης υπό μορφήν οξυγονούχων ενώσεων· χρησιμοποιείται στη μικροηλεκτρονική (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, ΠΙΝ.). —πυριτικός, -ή. -ό [1819J.**

[ΕΤΥΜ. **< *πυρίτης (λίθος)* < *πυρ.*** **μεταφρ. δάνειο από αγγλ. silicon (< λατ. silex «χαλίκι, πυρίτης»)], πυριτιούχος, -ος,-ο]1873| αυτός που περιέχει πυρίτιο.**

[ΕΤΥΜ. **< *πυρίτιο + -ούχος < έχω*\. πυριτοδόκη (η) {πυριτοδοκών}** ΝΑΥΤ. **(παλαιότ.) δοχείο ή κιβώτιο για τη φύλαξη τής πυρίτιδας, που χρησιμοποιήθηκε για τα πυροβόλα των πολεμικών πλοίων.**

|ΠΤΥΜ. < *πυρίτ(ιδα)* + *-δόκη* < *δέχομαι* **(βλ.λ.), απόδ. τού γαλλ. caissc a poudre).**

πυριτοκάμινος (η) {πυριτοκαμίν-ου | -ων, -ους} (λόγ.) η ειδική κάμινος. μέσα στην οποία γίνεται η φρύξη τού σιδηροπυρίτη κατά τη βιομηχανική παρασκευή τού θειικού οξέος, πυριτόλιθος (ο) 11873] {πυριτολίθ-ου | -ων. -ους) ο πυρόλιθος, πυριφλεγής, -ής, -ές {πυριφλεγούς] -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) 1. (κυριολ.) αυτός που καίγεται αναδίδοντας φλόγες 2. (μτφ.) πολύ θερμός και έντονος: ~ *έρως* ΣΥ.Ν. **ένθερμος, διακαής, σφοδρός, φλογερός. Επίσης πυρίφλεκτος, -η. -ο [αρχ.].** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-ης, -ης. -ες.***

ΙΕΤΥΜ. **αρχ. < *πυρι-* *{< πυρ)* +■ *-φλεγής* < *φλέγω].*** **πυρκαγιά κ. (λόγ.) πυρκαϊά (η) |αρχ.| μεγάλης έκτασης φωτιά η οποία καταστρέφει κτήρια, δάσος κ.λπ.: *- ξέσπασε σε παλιό εργοστάσιο και* το *κατέστρεψε ολοσχερώς* || *- μεγάλης έκτασης μαίνεται σε πευκόφυτο δάσος τής Αττικής*]| *καταπολέμηση / κατάσβεση τής ~.*** {ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πυρκαΐά*** **(πβ. μυκ. pu-ka-wo = *Πυρκαεύς)* < *πνρ* + θ. *κα-* *{< καίω*, πβ. παθ. αόρ. β' *έ-κά-ην) + -ιά].***

ΠΥΡ.ΚΑΛ. (το / προφορ. η) Πυριτιδοποιείο-Καλυκοποιείο. πυρο- / πυρό κ. πυρι- / πυρι- κ. πυρ- / πύρ- α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται: **1. με τη φωτιά: *πυρ-ασφά/.εια, πυρ-φόρος, πυρί-καυστος. πυρό-σβεση*** **2. με την ανάφλεξη: *πυρο-δοτώ. πυρο-τέχνημα. πύρ-αυλος*** **3. με τα πυρά, τη βολή: *πυρο-βολισμός*** **4. με το κόκκινο χρώμα τής φωτιάς: *πυρ-άκανθος, πυρό-ξανθος.***

Ιετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. *πυρο-ειδής.* **μτγν. *πυρο-φόρος),*** **που προέρχεται από το ουσ. πύρ (βλ.λ.) και απαντά επίσης ως *πυρ-*** **προ φωνήεντος και συμφώνου (λ.χ. αρχ. *πυρ-άγρα, πυρ-φόρος).*** **καθώς και ως *πυρι-*** **(από τη δοτ. ενικού, λ.χ. αρχ. *πυρί-καυστος, πυρΐ-φλεγής}*\. πυροβασία (η) {χωρ. πληθ.} το βάδισμα ξυπόλυτου πάνω σε αναμμένα κάρβουνα, χωρίς να καίγεται (π.χ. στα αναστενάρια), πυροβάτης (ο) "{πυροβατών}, πυροβάτισσα (η) {πυροβατισσών} πρόσωπο που εκτελεί πυροβασία (βλ.λ.) (βλ. κ. λ. *αναστενάρης).*** **[ητυμ. < *πυρο-* (< *πυρ)* + *-βάτης* < *βαίνω*, πβ. κ. *δια-βάτης. επι-βάτης. ανα-βάτης}.***

πυροβολαρχία (η) |1833] {πυροβολαρχιών} ΣΤΡΑΤ. **μονάδα τού πυροβολικού. που διαθέτει έξι πυροβόλα και διοικείται από λοχαγό. [ΕΤΥΜ. < *πυροβόλο + -αργία < άρχω.*** **απόδ. τού γαλλ. hattoric[. πυροβολείο (το) 118581** ΣΤΡΑΤ. **οχυρωματικό έργο που διαθέτει προστασία από τα εχθρικά πυρά, στο οποίο στεγάζονται και από το οποίο βάλλουν τα πυροβόλα, πυροβόληση (η) ♦ πυροβολώ**

πυροβολητής (ο) L18471 ΣΤΡΑΤ. **ο χειριστής πυροβόλου** ΣΥ.Ν. **(λαϊκ.)**

καννονιέρης.

πυροβολικός, -ή, -ό [1822ι στρατ. **1. αυτός που σχετίζεται με το πυροβόλο 2.** *πυροβολική* **(η) κλάδος τής πολεμικής επιστήμης και τέχνης. που έχει ως αντικείμενο μελέτης τα διάφορα είδη πυροβόλων** 3. *Πυροβολικό* **(γο) (συντομ. ΠΒ) (*α*) μάχιμο Όπλο τού Στρατού Ξηράς, που πολεμά με πυροβόλα και κύριο καθήκον του είναι να παρέχει πυρά υποστήριξης στο Πεζικό και στα Τεθωρακισμένα, προσβάλλοντας στόχους επιφανείας· φρ.** *βαρύ πυροβολικό* **βλ. λ.** *βαρύς* **(β)** νλυτ. **το σύνολο των πυροβόλων πολεμικού πλοίου, καθώς και το προσωπικό που τα χειρίζεται, πυροβολισμός (ο) [ΐ825] 1. η εκπυρσοκρότηση πυροβόλου όπλου (πιστολιού ή τουφεκιού):** *πέφτουν (σποραδικοί)* ~ ΣΥΝ. **βολή, τουφεκιά. πιστολιά 2. (συνεκδ.) ο ήχος που παράγεται κατά την εκπυρσοκρότηση πυροβόλου όπλου (κυρ. φορητού): ο** ~ *ακούστηκε από εκεί* συν. **τουφεκιά. πιστολιά. πυροβόλο** (το) **1, κάθε όπλο που λειτουργεί με εκρηκτική ύλη, εκτοξεύοντας σε μεγάλη απόσταση βλήματα, τα οποία προωθούνται και επιταχύνονται μέσα στον σωλήνα ή στην κάννη από τα αέρια καύσεως 2. μεγάλο, μη φορητό εκηβόλο όπλο. που εκτοξεύει βαρέα βλήματα. συνήθ. στηριζόμενο σε κιλλίβαντα** συν. **καννόνι. ^** ιχολιο **λ.** *-βόλος.*

(ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. canon], **πυροβόλος,** -ος, -ο αυτός που εκτοξεύει βλήματα με την προωθητι- κή δύναμη αερίων καύσεως: ~ *όπλα.*

[ετυμ. μτγν.. για φλεγόμενα βέλη, **<** *πυρο-* **(<** *πυρ)* **+** *-βό/^ος* **<** *βάλλω,* πβ. *δισκο-βόλος, σφαιρο·βόλος*\. **πυροβολώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. 11854] {πυροβολείς... | πυροβόλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} ♦ 1. (αμετβ.) βάλλω με πυροβόλο όπλο, ρίχνω πυροβολισμό: *έβγαλε το πιστό/.ι του και πυροβόλησε στον αέρα / στα τυφλά* ♦ (μετβ.) **2.** κατευθύνω τη βολή πυροβόλου όπλου προς (κάποιον/κάτι): *τον πυροβόλησαν σχεδόν εξ επαφής* **||** *πυροβόλησε τον στόχο με κλειστά μάτια* συν. ρίχνω 3. (μτφ.) εκτοξεύω κατηγορίες εναντίον κάποιου: «*μην πυροβολείτε τον υπουργό», είπε ο πρωθυπουργός. «την ευθύνη αναλαμβάνω εξ ολοκ/.ήρου εγώ»*' ΦΡ. *μην πυροβολείτε τον πιανίστα!* μην κατηγορείτε κά/τοίον (ο οποίος δεν φταίει σε τίποτα, δεν έχει καμία ανάμειξη σε μια υπόθεση).

ΙΕΤΥΜ. **<** *πυρο- {<* πυρ) **+** *-βολώ* **(<** *βάλ/.ω),* άσχετο με το μτγν. *πυροβολώ* «οπέρνω σιτάρι» **<** *πυρο-* **(<** *πυρός* «σίτος», **βλ. λ.** *πυρήνας)* **|. πυρογενή(^,** -ής,-ές **->** πυριγενής

πυρογραφία (η) **[1898]** {χωρ. πληθ.Ι **1.** η μέθοδος διακοσμήσεως στερεών επιφανειών, λ.χ. ξύλου, δέρματος, οστού, χαρτονιού κ.λπ., που συνίσταται στη χάραξη σχεδίων με πυρακτωμένη μεταλλική ακίδα

(συνεκδ.) το έργο που δημιουργήθηκε με την παραπάνω μέθοδο.

ττυρογραφικός, -ή. -ό, **πυρογραφικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pyrogravurc (νόθο σύνθ.)].

πυρογράφος (ο) το ειδικό εργαλείο με το οποίο γίνεται η πυρογραφία (βλ.λ.).

πυροδιάσπαση (η) {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} ΧΗΜ. η πυρόληση (βλ.λ.).

πυροδότης (ο) [Ι895| {πυροδοτών) 1. ΝΑΥΤ. **ναύτης πολεμικού πλοίου, που έχει ως έργο να μεταφέρει τα πυρομαχικά από τις αποθήκες τού πλοίου στα πυροβόλα 2. (παλαιότ.) ράβδος με φιτίλι στο ένα της άκρο. με την οποία μεταδιδόταν η φωτιά στο έκκαυμα των παλαιών πυροβόλων.**

πυροδότηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. το να πυροδοτεί κανείς κάτι: *η ~ τού δυναμίτη* **|] (μτφ.)** *η ~ βίαιων εκδηλώσεων από τις εμπρηστικές δηλώσεις πολιτικών παραγόντων* **2. η έναρξη τής χημικής αντίδρασης μέσα στον θάλαμο καύσεως πυραύλου, η οποία θα παραγάγει τα θερμά αέρια που απαιτούνται για την πρόωσή του. — πυροδοτικός, -ή, -ό. πυροδοτώ** ρ. μετβ. L1852] **{πυροδοτείς... | πυροδότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. μεταδίδω φωτιά (σε εκρηκτική ύλη) 2. (γενικότ.) προκαλώ έκρηξη (σε εκρηκτικό μηχανισμό):** *οι τρομοκράτες πυροδότησαν τη βόμβα με τηλεχειρισμό* 3. **(μτφ.) προκαλώ την έντονη εκδήλωση, γίνομαι αιτία να προκληθεί κάτι:** *η προκλητική αυτή ενέργεια Οα πυροδοτήσει ανεξέ/.εγκτες αντιδράσεις* **|[** *η παραίτηση πυροδότησε σημαντικές εξελίξεις* **|] τις** *φήμες πυροδότησε, μια συνέντευξή* **του ||** «*υπάρχουν τρόποι να δοθεί στις γυναίκες η θέση που τους αξίζει στα μέσα ενημέρωσης, χωρίς να είναι αναγκαίο να πυροδοτήσουμε έναν πό/.εμο των φύλων...*» **(εφημ.).**

[ΕΤΥΜ. **<** *πυρο-* **(<** *πυρ)* **+** *-δοτώ* < *δότης].* **πυροηλεκτρ!αμός (ο) {χωρ. πληθ.} το φαινόμενο τής ανάπτυξης αντίθετων ηλεκτρικών φορτίων σε διάφορα τμήματα υπερθερμασμέ- νου κρυστάλλου. — πυροηλεκτρικός, -ή, -ό.**

[ΕΤΥ_Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pyroelcctricity]. **πυροκροτητής** (ο) μικρή ποσότητα εκρηκτικής ύλης. τοποθετημένη σε ειδική μεταλλική θήκη. που η έκρηξή της προκαλεί την ανάφλεξη πυρίτιδας ή άλλης εκρηκτικής ή προωθητικής ύλης ΣΥΝ. εμπύρευμα.

πυροκροτικός, -ή, -ό [18871.

{ΕΤΥΜ. **<** *πυρο-* **(<** *πυρ)* **+** *-κροτητής* < *κροτώ,* **απόδ. τού αγγλ.** detonator].

πυρολάτρης (ο) 1.1845] {πυρολατρών}, **πυρολάτρισσα** (η) {πυρο- λατρίσσών} 1. πρόσωπο που αποδίδει θεϊκή ή μυστηριακή δύναμη στη φωτιά, καθιστώντας την αντικείμενο λατρείας 2. οπαδός τού ζωροαστρισμού.

πυρολατρία (η) [1845] {πυρολατριών} **1.** η λατρεία τής φωτιάς ως θεϊκής ή μυστηριακής δύναμης 2. ο ζωροαστρισμός (βλ.λ.). — **πυρολατρικός,** -ή. -ό L18921. **πυρόλιθος** (ο) 11847] {πυρολίθ-ου | -ων, -ους} σκληρή πέτρα, μία από τις μορφές τού πυριτίου, που παράγει σπινθήρα με την τριβή συν. πυ

ριτόλιθος, στουρναρόπετρα, τσακμακόπετρα.

{ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. pierre a feu |. **πυρόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} χιμ. η διάσπαση πολύπλοκων μορίων οργανικών ενώσεων σε απλούστερα με την επίδραση υψηλής θερμοκρασίας· χρησιμοποιείται ως μέθοδος διυλίσεως τού πετρελαίου.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pyrolysisj. **πυρομανής,** -ής, -ές {πυρομαν-ούς | -εϊς (ουδ.-ή)} αυτός που πάσχει από πυρομανία. σχόλιό λ. *-ης, -ης, -ες.*

[εγυμ. < *πυρο-* (< *πυρ) + -μανής* < *μαίνομαι* (πβ. αρχ. αόρ. β' *έ-μάν- ην)}.*

πυρομανία (η) [1852] {χωρ. πληθ.} η ψυχαναγκαστική παρόρμηση που παρωθεί κάποιον να ανάβει φωτιές, να προκαλεί πυρκαγιές.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pyromanic]. **πυρομαντεία** (η) [μτγν.] {πυρομαντειών} η μαντεία που βασίζεται στην παρατήρηση τής φωτιάς, που αξιοποιεί ως σημάδια καμένα αντικείμενα, σφάγια κ.λπ. ΣΥΝ. εμπυροσκοπία. **πυρομάντης** (ο) [μτγν.] {πυρομάντ-εις, -εων}, **πυρομάντίσαα** (η) {πυρομαντισσών} πρόσωπο που προβλέπει, προφητεύει τα μελλούμενα με πυρομαντεία, **πυρομαχικά** (τα) [1870[(περιληπτ.) τα βλήματα, οι εκρηκτικές ύλες ή συσκευές κ.λπ.. το πολεμικό υλικό: *αποθήκη πυρομαχικών*]j τους *τελείωσαν τα* ~.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. munitions}. **πυρομεταλλουργία** (η) {χωρ. πληθ.} η διαδικασία ή τεχνική επεξεργασίας των μεταλλευμάτων με τη θερμότητα, εξαγωγή των μετάλλων από αυτά ή με την τήξη ή την πύρωσή τους.

{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pyrometallurgy[. **πυρομετρία** (η) {πυρομετριών} η επιστημονική μέτρηση υψηλών θερμοκρασιών. — **πυρομετρικός,** -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ, pyrometriej. **πυρόμετρο** (το) 11766] {πυρομέτρ-ου | -ων} όργανο για τη μέτρηση πολύ υψηλών θερμοκρασιών, το οποίο χρησιμοποιεί ως βάση μετρήσεως την ακτινοβολία που εκπέμπεται από ένα σώμα.

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pyromcrre). **πυρονόμος** (ο) αξιωματικός τής Πυροσβεστικής (βλ. λ. *βαθμός,* Η1Ν.). [ετυμ. < *πυρο-* (< *πυρ, πυρός) + -νόμος,* κατά τα *αστυνόμος, τροχονόμος, στρατο-νόμος* |. **πυροπαθής,** -ής, -ές {πυροπαθ-ούς {-εϊς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει πληγεί από πυρκαγιά, που έχει υποστεί καταστροφή ή ζημιά από φωτιά συν. πυρόπληκτος.

[ετυμ. < *πυρο-*« *πυρ) + -παθής* < θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' *ε-παθ-ον),* κατά το *πλημυρο-παθής*]. **πυρόπληκτος,** -η, -ο πυροπαθής (βλ.λ.).

[ετυμ. < *πυρο-* (< *πυρ) + -πληκτος* < *πλήπτω,* κατά το *σεισμόπληκτος).*

πυροπροστασία (η) {πυροπροστασιών} το οργανωμένο σύστημα προστασίας (κτηρίου, δάσους κ.λπ.) από πυρκαγιά.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fire protection], **πυροπυξίδα** (η) 11856} πυρομετρικό όργανο για τη μέτρηση τής θερμοκρασίας των κλιβάνων, **πυρόσβεση** (η) {-ης κ. -έσεως j -έσεις, -έσεων} η κατάσβεση πυρκαγιάς: *στην ~ μετέχουν στρατιώτες και εθελοντές.*

[ΕΤΥΜ. < *πυρο- (< πυρ) + σβέση* (βλ.λ.)}. **πυροσβεστήρας** (ο) 11833] το φορητό ή κινητό, συνήθ. κόκκινο, κυλινδρικό δοχείο, που τοποθετείται προληπτικά σε κτήρια, μεταφορικά μέσα κ.λπ. για την άμεση κατάσβεση πυρκαγιών μικρής εκτάσεως με την εκτόξευση ειδικών χημικών ουσιών, οι οποίες μπορούν λ.χ. να ψύχουν τα υλικά ή τα αντικείμενα που καίγονται ή να σβήνουν τις φλόγες στερώντας τους το οξυγόνο.

}ΕΤΥΜ. < *πυρο-* (< *πυρ) + -σβεστήρας* < αρχ. *σβέννυμι* (βλ. *σβήνω).* απόδ. τού γαλλ. extincteur de feu], **πυροσβέστης** (ο) [1855] {πυροσβεστών}, **πυροσβέστρια** (η) [1899] {πυροσβεστριών} (σημ. 1) **1.** μέλος τού Πυροσβεστικού Σώματος, επιφορτισμένο με το έργο τής κατάσβεσης πυρκαγιών 2. (μτφ.) οποιοσδήποτε επεμβαίνει σε καταστάσεις εντ'άσεως και συγκρούσεων, κατευνάζοντας τα πνεύματα.

[ετυμ. < *πυρο-* (< *πυρ) + -σβέστης* (< αρχ. *σβέννυμι.* βλ. κ. *σβήνω)].* **πυροσβεστικός,** -ή. -ό [1889} 1. αυτός που σχετίζεται με την κατάσβεση πυρκαγιοίν ή με τους πυροσβέστες: ~ *αντ/άα / κρουνός / αερο- πλάνο / μέσα i δυνάμεις / προσωπικό 2.* (α) *πυροσβεστικό (όχημα)* μηχανοκίνητο, συνήθ. βυτιοφόρο, όχημα πυρόσβεσης, ειδικά εξοπλισμένο με αντλία και εύκαμπτους σωλήνες μεγάλης παροχής και μήκους (ώς και 300 μέτρων) για την εκτόξευση νερού ή χημικών διαλυμάτων με υψηλή πίεση, εφοδιασμένο με ειδική σκάλα ταχείας ανάπτυξης για την επέμβαση σε ψηλά κτήρια (β) *Πυροσβεστική (Υπηρεσία) / Πυροσβεστικό Σώμα* ειδική υπηρεσία αμέσου δράσεως για την κατάσβεση πυρκαγιών, τον απεγκλωβισμό ατόμων ή την αντιμετώπιση πλημυρών με προσωπικό ειδικά εκπαιδευμένο και με ανάλογο εξοπλισμό: το *τηλέφωνο τής - είναι 199* **3.** (μτφ.) αυτός που επιχειρεί να μειώσει τις εντάσεις, να ηρεμήσει τα πνεύματα: *οι ~ επεμβάσεις τού προέδρου δεν κατάφεραν να συμφιλιώσουν τις αντίπαλες παρατάξεις μέσα στο κόμμα* [| *- μέτρα / αποφάσεις* |[*τέτοιες κρίσεις δεν αντιμετωπίζονται με ~ ενέργειες* ΣΥΝ. κατευναστικός. — **πυρο- σβεστικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **πυροστάτης** (ο) {πυροστατών] η πυροστιά (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *πυριστάτης* < *πυρι-* (< *πύρ) + -στάτης* < θ. *στα-* τού ρ. *ΐστημι* (βλ. λ. *ί-στα-μαι).* πβ. κ. *θερμο-στάτης*\. **πυροστιά** (η) **1.** μεταλλικός τρίποδας με τριγωνικό ή κυκλικό πλαίσιο για την τοποθέτηση χύτρας ή άλλου σκεύους πάνω από τη φωτιά

ΣΥΝ. **πυροστάτης 2. (συνεκδ.) κάμινος πάνω από την οποία υπάρχει εγκατεστημένη πυροστιά (σημ. 1).**
(ετυμ. < μεσν. *πυροστιά* < μτγν. *πνρεστία* «τζάκι, θερμάστρα» (με την επίδρ. των συνθέτων από *πνρο-)* < *πῦρ* + *έστία.* Σύμφωνα με λι- γότερο πιθ. εκδοχή, η λ. προέρχεται από συμφυρμό των λ. *πυροστάτης* (μεσν. / μτγν.) και *παρεστία* (αρχ.)| . πυρόσφαιρα (η) (1890] {χωρ. πληθ.} (παλαιότ.) ο πυρήνας τής Γης.
[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. pyrospherej. πυροσωλήνας (ο) (Ι847J πυροτεχνική συσκευή που πυροδοτεί εκρηκτικό βλήμα: - *ωρολογιακός / ηλεκτρικός*]] *αντιαεροπορικός / αντι- βα/Μστίκός ~ προσεγγίσεως.* πυροτέχνημα (το) [1840] {πυροτεχνήμ-ατος 1 -ατα. -άτων} 1. κατασκεύασμα από εύφλεκτες ή εκρηκτικές ύλες. που εκτοξεύεται ψηλά στον ουρανό και σκορπίζεται (καθώς εκρήγνυται) σε πολύχρωμα, φωτεινά, φαντασμαγορικά σχήματα, συχνά με δυνατούς ήχους, συ- ριγμούς και κρότους σε εορτασμούς, εκδηλώσεις, τελετές κ.λπ.** ΣΥΝ. **βεγγαλικό, βαρελότο, φωτοβολίδα 2. (συνεκδ.)** *πυροτεχνήματα* **(τα) οι φαντασμαγορικές εκρήξεις των παραπάνω κατασκευασμάτων: *στο τέλος τού καρναβαλιού θα ανάψουν / ρίξουν πυροτεχνήματα*** ΣΥΝ. **βεγγαλικά 3. (μτφ.) η ενέργεια που αποσκοπεί στην πρόκληση εντυπωσιασμού χωρίς ουσιαστικό αντίκρισμα: *η υπόσχεση για μείωση τής στρατιωτικής θητείας αποδείχθηκε προεκλογικό ~.***
[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. firework|. πυροτέχνης (ο) [1772J (πυροτεχνών) 1.ο τεχνίτης που κατασκευάζει πυροτεχνήματα 2. ΣΤΡΑΤ. **ο πυροτεχνουργός (βλ.λ.). Επίσης πυροτε- χνίτης.**
(ΕΤΥΜ. **< *πυρο-* (< *πυρ)* + *-τέχνης* < *τέχνη*, πβ. *βιο-τέχνης, κα/Λι-τέχνησί***
πυροτεχνικός, -ή, -ό |1766[1. αυτός που σχετίζεται με την τέχνη τής κατασκευής πυροτεχνημάτων 2. *πυροτεχνική* **(η) η πυροτεχνουργία (βλ.λ.). πυροτεχνουργία (η) (χωρ. πληθ.} 1. η τέχνη τού πυροτεχνουργού 2.** ΣΤΡΑΤ. **κλάδος τής κατασκευαστικής τεχνολογίας, που ασχολείται με την παρασκευή, τη χρήση, τη συντήρηση και τον έλεγχο των εκρηκτικών υλών** ΣΥΝ. **πυροτεχνική, πυροτεχνουργός (ο) [1888} 1. τεχνίτης ειδικευμένος στην παραγωγή, χρήση και συντήρηση πυροτεχνημάτων ή στην παρασκευή εκρηκτικών (στη γόμωση βλημάτων)** ΣΥΝ. **πυροτέχνης, πυροτεχνίτης 2.** ΣΤΡΑΤ'. **τεχνικός ειδικευμένος στον εντοπισμό. την εξουδετέρωση και απογόμωση εκρηκτικών μηχανισμών, πυρομαχικών: ο *- κατάφερε να εξουδετερώσει την ωρο/.ογιακή βόμβα πέντε λεπτά πριν από την έκρηξή της.*** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-ουργός, χειρουργός.***
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pyrotcchnicicn]. **πυρότουβλο** (το) πυρίμαχη πλίνθος, τούβλο από πυρίμαχο υλικό, από μη μεταλλικά ορυκτά (άργιλο, βοξίτη κ.λπ.), που χρησιμοποιείται στη μεταλλουργία, την υαλουργία και την οικοδομική (κατασκευή τζακιών κ.λπ.).
(liΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. firebrickI. πυροφάνι (το) {πυροφανιού | -ιών] 1.η πρόσθετη και εξέχουσα σχάρα στην πλώρη αλιευτικού, πάνω στην οποία τοποθετείται ειδική λάμπα, ώστε το φως να προσελκύει ψάρια κατά το νυχτερινό ψάρεμα
(συνεκδ.) το νυχτερινό ψάρεμα με τον παραπάνω τρόπο: *πάω για -*
(αρχικό) ΣΤΡΑΤ. **(ως καψώνι) η τοποθέτηση αναμμένου χαρτιού ανάμεσα στα δάχτυλα τού ποδιού στρατιώτη που κοιμάται.**
(ΕΤΥΜ. < *πυρο-* (< *πυρ)* + *-φάνι* (< μτγν. *φανίον*, υποκ. τού αρχ. *ψανός)*\.
πυροφοβία (η) {πυροφοβιών} ΨΥΧΟΛ. Ο παθολογικός φόβος για τη φωτιά, τις πυρκαγιές.
[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pyrophobiaj. πυρπόληση (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η καταστροφή με εμπρησμό: *η ~ τής τουρκικής ναυαρχίδας από τον Κανάρη.*** πυρπολητής (ο) ιμτγν.] **1.** το πρόσωπο που πυρπολεί **2.** ΙΣΤ. **ο μπουρ- λοτιέρης, ο κυβερνήτης ή ναύτης πυρπολικού, πυρπολικό (το) μικρό ευέλικτο πλοίο, γεμάτο εύφλεκτες και εκρηκτικές ύλες. το οποίο προσκολλάται σε εχθρικό σκάφος, ώστε με την ανάφλεξη των εκρηκτικών υλών να το καταστρέψει** ΣΥΝ. **μπουρλότο.**
[ΕΤΥΜ. **Απόδ. τού γαλλ. briilot (βλ. κ. *μπουρλότο)).* πυρπολικός, -ή, -ό 11825J αυτός που σχετίζεται με την πυρπόληση.**
που προκαλεί εμπρησμό ΣΥΝ. **εμπρηστικός, πυρπολώ ρ. μετβ. {πυρπολείς... [πυρπόλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. καταστρέφω (κάτι) βάζοντάς του φωτιά, προκαλώ την ανάφλεξη και καύση του: *οι Τούρκοι πυρπόλησαν τη Σμύρνη το 1922*** ΣΥΝ. **κατακαίω 2. (μτφ.) προκαλώ έντονα συναισθήματα: ο *Ρήγας πυρπολούσε τις καρδιές των Ε/.λήνων με τα ποιήματά τον.***
[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *πυρπολώ* «ανάβω και διατηρώ τη φωτιά (γυρίζοντας τα ξύλα)» < *πῦρ* + *κολώ (-έω)* «γυρίζω, (περι)στρέφω», ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *πέλω / -ομαι* «κινούμαι, περιστρέφομαι» (βλ. λ. *πόλος).* πβ. κ. *ανα-πολώ. περι-πολώ].* πύρρειος, -ος, -ο αυτός που σχετίζεται με τον Πύρρο (βλ.λ.)** · ΦΡ. *πύ-* **ρειος *νίκη* η νίκη που επιτυγχάνεται με βαρύτατες απώλειες τού νικητή, ώστε να μην έχει ουσιαστικό αντίκρισμα: *η κατάκτηση τής Κρήτης ήταν για τους Γερμανούς μια αφού καθυστέρησε καθοριστικά την επίθεσή τους στη Σοβιετική Ένωση*, πβ. κ. *καδμεία νίκη* λ. *καδμείος.***
πυρρίχη (η) {πυρριχών) ο πυρρίχιος χορός (βλ. λ. *πυρρίχιος)*, ϳ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-.*
[ΕΤΥΜ. αρχ., βλ. λ. ***πυρρίχιος).*** **πυρρίχιος** (ο) {πυρριχί-ου [-ων. -ους} **1.** πολεμικός χορός προερχόμενος κυρ. από τις αρχαίες δωρικές πόλεις, οι κινήσεις τού οποίου συ- νιστούν χορευτική απόδοση των επιθετικών ή αμυντικών ενεργειών ενόπλων μαχητών κατά τη διάρκεια τής μάχης **2.** ΜΕΤΡ. **(ενν. *πους)* μέτρο που βασίζεται σε πόδα αποτελούμενο από δύο βραχείες συλλαβές (βλ. λ. *μετρικός*,** ΠΙΝ.).
[ΕΤΥΜ. **μτγν. < αρχ. *πυρρίχη* (ενν. *όρχησις)* < *πυρρός* «ερυθρός, αυτός που έχει το χρώμα τής φωτιάς» (βλ.λ.) + επίθημα *-ιχος* (πβ. κ. *μειλί- χη - · μειλίχιος)].**
πυρρόξανθος, -η, -ο αυτός που έχει κοκκινόξανθο χρώμα: ~ *μαλλιά / γένια.* **«·*** σχόλιο λ. -ρρ-.
Ιετυμ. **μεσν. <** *πυρρός* **(βλ.λ.) +** *ξανθός}.* **πυρρός, -ά, -όν (αρχαιοπρ.) αυτός που έχει το χρώμα τής φωτιάς, ξανθοκόκκινος.**
(.ΕΤΥΜ. **αρχ. επίθ. (ήδη μυκ. ανθρωπωνύμια** Pu-wo. Pu-wa, Pu-wi-no), **που συνδ. με τις λ. *πύρ* και *πυρσός* (δωρ.). Σύμφωνα με την πιο ασφαλή ερμηνεία, οι τ. *πυρρός* και *πυρσός* προέρχονται από το ουσ. *πῦρ*, αλλά παράγονται από διαφορετικά επιθήματα: *πυρρός* < **πυρ-Γός* (όπως επιμαρτυρούν οι τ. τής Μυκηναϊκής) < *πῦρ* + επίθημα *-Γός(πβ. πολιός< *πολι-}-'ός).* ενώ *πυρσός* < *πῦρ* + επίθημα *-σός.* Η υιοθέτηση κοινού αρχικού τ. **πυρσ~1-0ς* δεν προσφέρει ικανοποιητικές απαντήσεις].**
Πύρρος (ο) 1. βασιλιάς τής Ηπείρου (318–272 **π.Χ.), γνωστός για τις μεγάλες νίκες του επί των Ρωμαίων, στις οποίες όμως είχε βαρύτατες απώλειες 2. ανδρικό όνομα.**
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. **< *πυρρός*** «ερυθρός, αυτός που έχει το χρώμα τής φωτιάς» (βλ.λ.), με αναβιβασμό τού τόνου}, **πυρρότριχος,** -η, -ο (μτγν.Ι κοκκινομάλης. σχολιο λ. -ρρ-. **πυρρόχρους,** -ους, -ουν (πυρρόχρ-οος, -ου [-οες. -όων} αυτός που έχει το ξανθοκόκκινο χρώμα τής φωτιάς.
(ετυμ. **μτγν. < *πυρρός* ««ερυθρός, αυτός που έχει το χρώμα τής φωτιάς» (βλ.λ.) + *-χρους* < *χρως. χροός*** (βλ. λ. *χρώ-μα)* **|. πυρρόχρωμος, -η.-ο αυτός που έχει πυρρό χρώμα.**
ΙΕΤΥΜ. **< *πυρρός*** «ερυθρός, αυτός που έχει το χρώμα τής φωτιάς» **(βλ.λ.) + *-χρωμος < χρώμα].***
Πύρρων (ο) {Πύρρων-ος, -α} αρχαίος Έλληναα σκεπτικό;: φιλόσοφος (360–270 **π.Χ.).**
[γ.τυμ. **μτγν. κύρ. όν. < αρχ. επίθ. *πυρρός*** «ερυθρός, αυτός που έχει το χρώμα τής φωτιάς» (βλ.λ.)]. **πυρρώνειος, -α, -ο Ιμτγν.]** φίλος, **αυτός που σχετίζεται με τον σκεπτικό φιλόσοφο Πύρρωνα: *- σκέψη.*** **Επίσης πυρρωνικός, -ή, -ό. πυρρωνισμός (ο)** 11828] **η σκεπτική γνωσιολογική θεωρία τού Πύρρωνα, που αρνείται κάθε αντικειμενική γνώση, αλήθεια και επιστήμη. — πυρρωνιστής (ο).**
[ΗΓΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ.** pyrrhonismej. **πυρσός (ο) φωτιστικό μέσο, το οποίο συνήθ. κρατιέται στο χέρι ή στερεώνεται στον τοίχο · αποτελείται από ένα κομμάτι ρητινώδους ξύλου περίτυλιγμένο με λινάρι (διαποτισμένο με εύφλεκτη ουσία), που ανάβει στην πάνω του άκρη** συν. **δάδα, δαυλός.**
|ι ;τυμ. **αρχ. (δωρ. τ.) < *πύρ* + επίθημα *-σός.*** **Βλ. κ. *πυρρός*[. πυρφόρος, -ος, -ο 1. (α) αυτός που έχει. που φέρει φωτιά: *«Προμη- θεύς* ~»(τραγωδία τού Αισχύλου) (β) αυτός που μεταδίδει φωτιά, που προκαλεί φωτιά: *- βέ/.η* 2. (για ουσίες, κράματα κ.λπ.) αυτός που έχει την ιδιότητα να αναφλέγεται χωρίς θέρμανση, τριβή ή κρούση, που παράγει σπινθήρες.**
(ετυμ. **αρχ. < *πῦρ* + *-φόρος* < *φέρω*\. πυρώδης, -ης. -ες [αρχ.] {πυρώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) (λόγ) 1. αυτός που έχει πυρακτωθεί, ο διάπυρος** συν. **πύρινος 2. αυτός που έχει το χρώμα ή τη λάμψη τής φωτιάς: ~ *ανταύγειες.*** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-ης,***

πυρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {πύρω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. μεταδίδω έντονη θερμότητα ή αυξάνω κατά πολύ τη θερμοκρασία (σε κάτι). φέρνοντάς το κοντά λ.χ. στη φωτιά ή σε φλόγα: ο *ήλιος πύρωνε τα μάρμαρα το απομεσήμερο* συν. **θερμαίνω, καίω 2. (μτφ.) προσδίδω (σε κάτι) το κοκκινωπό χρώμα τής φωτιάς: *το ηλιοβασίλεμα πύρωνε τον ορίζοντα* 3. πυρακτώνω: ο *σιδηρουργός πυρώνει το σίδερο* ♦ (αμετβ.)**
(για πράγματα) πυρακτώνομαι: *πύρωσε το μαγκά/Λ / το μάτι τής κουζίνας || πύρωσαν τα κάρβουνα* 5. γίνομαι πολύ πιο ζεστός, αποκτώ πολύ υψηλότερη θερμοκρασία: *άσε τον φούρνο να πυρώσει λίγο και μετά βάζεις το ταψί. — πύρωμα (το) [μτγν.Ι.
(ετυμ. **< αρχ. *πυρώ (-όω)* < *πῦρ].* πύρωση (η) |αρχ.] (-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} 1. η πυράκτωση: ~ *μεταλλεύματος με / χωρίς χημική αντίδραση*** 2. ιατρ. **το αίσθημα που έχει κανείς ότι κάτι τον καίει εσωτερικά: ~ *στομάχου*** συν. **(λαϊκ.) καήλα. καούρα.**
πυρωτικός, -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με την πύρωση, που προκαλεί πύρωση, αυξάνει τη θερμοκρασία σώματος ή πυρακτώνει συν. **καυστικός 2.** *πυρωτικό* **(το) αυτό που ανεβάζει την εσωτερική θερμοκρασία αυτού που το καταναλώνει.**
Π.Υ.Σ. (τα) Ιϊρακτικά Υπουργικού Συμβουλίου.
Π.Υ.Σ.Δ.Ε. (το) Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.
Π.Υ.Σ.Μ.Ε. (το) Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Μέσης Εκπαίδευσης.
Π.Υ.Σ.Π.Ε. (το) Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, πυτζάμα (η) -> πιτζάμα
πυτιά (η) πηκτικό ένζυμο που εμφανίζεται στο γαστρικό υγρό μοσχαριού και χρησιμοποιείται στην πήξη τού γάλακτος για την παραγωγή τυριού.
[ΠΤΥΜ. **< αρχ. *πυτία* < *πυετία* < **πυ-ετός* < *πυός*** «πρωτόγαλα» **(βλ. λ. *πύον)* + παραγ. επίθημα *-ίτός*** (πβ. ***πάγ-ος - παγ-ετός).*** **Σύμφωνα με. άλλη άποψη, η λ. προέρχεται από αμάρτυρη γενική **πν-ατος*** **τού**

μτγν. ***πΰαρ*** (παράλλ. τ. τού αρχ. ***πυός)\.*** **πυτιάζω** ρ. μετβ. {πυτίασ-α, -τηκα, -μένος) (λαϊκ.) βάζω στο γάλα πυτιά. για να πήξει και να γίνει τυρί. **πυώδης**, -ης, -ες Ιαρχ.) [πυώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) ιατρ. **1.** αυτός που έχει τη χαρακτηριστική όψη ή σύσταση τού πύου, που περιέχει πύον: ~ ***έκκριμα / υγρό*** **2.** αυτός που παράγει πύον, που συνοδεύεται ή χαρακτηρίζεται από την παραγωγή, έκκριση πύου: ~ ***φλεγμονή! νεφρίτιδα ! μόλυνση / αμυγδαλές.*** ·' ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.*** **πύωση** (η) Ιμτγν.Ι {-Πς κ· -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) η παραγωγή ή ο σχηματισμός πύου ΣΥΝ. πυόρροια, διαπύηση. ** σχολιο λ. ***-ωση.*** **πφένιχ** (το) {άκλ.) υποδιαίρεση τής νομισματικής μονάδας τής Γερμανίας. που ισοδυναμεί με το ένα εκατοστό τής αξίας τού μάρκου. [εγυμ. < γερμ. Pfennig < αρχ. γερμ. phendi(n)g, πιθ. < λατ. pondus «σταθμός, βάρος, αξία» (φρ. pondus auri «ποσότητα χρυσού», pondus argenti denarii - αργυρό νόμισμα αξίας μιας δραχμής)).

Π.Φ.Σ. (ο) Πανελλήνιος Φαρμακευτικός Σύλλογος.

'πώ κ. **πω** (να/θα) ρ. -* λέγω

πώγ(ι)ν (ο) {πίδγων-ος. -α | -ες, πωγώνων} (αρχαιοπρ.) **1.** το γένι **2.** (συνεκδ.) το πιγούνι,

ΙϋΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Οι συνδέσεις με το ρ. ***πήγ-νυ-μι*** (μέσω ετεροιώσεως), καθώς και με Ι.Ε. *peu- / *ρϋ- / *po[u]- «φουσκώνω», στερούνται τεκμηριώσεως]. **πωγωνοφόρος**, -ος, -ο (λόγ.) **1.** γενειοφόρος **2.** ζωολ. *πωγωνοφόρα* (τα) θαλάσσιοι, ασπόνδυλοι οργανισμοί που χαρακτηρίζονται από κεραίες στο μπροστινό άκρο τού σώματος.

[ετυμ. αρχ. < ***πώγων. -ωνος*** + ***-φόρος*** < ***φέρω\.***

-πωλείο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών που δηλώνουν το κατάστημα όπου πωλείται (κάτι): ***βιβλιο-πωλείο, κοσμηματο-πωλείο, ανθο-πωλείο, κρεο-πωλείο.***

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. ***παντο-πωλεΐον***, μτγν. ***βιβλιο-πωλεΐον)***, που προέρχεται από τα σύνθ. σε ***-πώλης (< πωλώ)].*** **πωλείται** ρ. ♦ πουλώ

-τΐώλης λεξικό επίθημα λέξεων που σημαίνουν τον επαγγελματία έμπορο, αυτόν που πωλεί κάτι: ***παντο-πώ/^ης. κρεο-πώλης.***

Ιετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. ***πωλώ*** (βλ.λ.)]. **πώληση** (η) [αρχ.) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) (λόγ.) η διάθεση αγαθού έναντι χρηματικού ποσού ή άλλου τιμήματος· νόμ. σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (πωλητής) αναλαμβάνει την υποχρέωση να μεταβιβάσει την κυριότητα τού πράγματος ή τού δικαιώματος που αποτελεί το αντικείμενο τής πώλησης και να παρα- δώσει το πράγμα ή να εκχωρήσει το δικαίωμα και ο άλλος συμβαλλόμενος (αγοραστής) αναλαμβάνει την υποχρέωση να πληρώσει το συμφωνηθέν τίμημα: ~ ***με δόσεις πληρωμής*** |[- ***με πίστωση / με προμήθεια*** II ~ ***λειανική*** (σε καταναλωτές και σε μικρές ποσότητες) / ***χονδρική*** (σε μεγάλες ποσότητες και με πολύ χαμηλότερες τιμές, σε εμπόρους) / ***προϊόντα προς*** ~ || (κ. στον πληθ.) οι ~ ***τής εταιρείας έπεσαν κατά 20%***)) ***τμήμα πωλήσεων*** || ***εργάζομαι στις*** ~ (στο τμήμα πω- λήσεων) || ***μυστικές / παράνομες*** ~ ***όπλων*** ΣΥΝ. πούλημα αντ. αγορά, **πωλητήριο** (το) |αρχ.) {πωλητηρί-ου | -ων} **1.** το έγγραφο (συμβόλαιο) που πιστοποιεί πώληση: οι ***όροι τού*** - **2.** ειδική σημείωση ή αγγελία για την πώληση ακινήτου ή άλλου αντικειμένου (λ.χ. αυτοκινήτου) με πληροφορίες για τον υποψήφιο αγοραστή, η οποία συνήθ. τοιχο- κολλάται ή τοποθετείται πάνω στο προς πώληση ακίνητο ή αντικείμενο: ***ρωτούσε τον θυρωρό για το - στην είσοδο*** (πβ. λ. ***ενοικιαστή- ριο)*** **3.** ο τόπος όπου γίνεται πώληση: ***«στον πρώτο όροφο θα δημι- ουργηθεί ~ εκδόσεων και αντιγράφων»*** (εφημ.). **πωλητήριος**, -α. -ο αυτός που σχετίζεται με την πώληση.

)ΕΤΥΜ. < ***πωλώ*** + παραγ. επίθημα ***-τήριος***, πβ. κ. ***πω?*ητήριο).*** **πωλητής** [αρχ] κ. (λαϊκ.) **πουλητής** (ο), **πωλήτρια** (η) [μτγν.] {πωλητριών) **1.** πρόσωπο που πωλεί (κάτι): ***ο ~ τού διαμερίσματος ζητούσε μεγα/.ύτερη τιμή*** αντ. αγοραστής **2.** υπάλληλος εμπορικού καταστήματος που εξυπηρετεί τους πελάτες, δείχνοντάς τους τα προϊόντα και δίνοντάς τους σχετικές πληροφορίες. σχολιο λ. ***παρώνυμο.*** **πώλος** (ο) (αρχαιοπρ.) το πουλάρι (βλ.λ.).

ΙCΤΥΜ. < αρχ. ***πώ/.ος*** (ήδη μυκ. po-ro) < *po|u]-1os, που συνδ. με αρχ. γερμ. folo (> γερμ. Fohlcn). αλβ. pcle «φοράδα», αρμ. ul «κατσικάκι». Η συνύπαρξη των τ. αυτών θα μπορούσε να οδηγήσει σε Ι.Ε. *pcw- / *pow- «μικρός, λίγος», από όπου και αρχ. ***παΐς*** (βλ. λ. ***παιδί)***, λατ. puer «γυιος, αγώρι» κ.ά. Πάντως η μακρότητα τού τ. ***πώ-λος*** παραμένει δυσερμήνευτη, αν και μαρτυρείται στο αλβ. pelci (< *pGln-)]. **πωλώ** ρ. -» πουλώ

πώμα (γο) {πώμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) σκέπασμα δοχείου, που εφαρμόζει στο στόμιό του ΣΥΝ. (καθημ.) βούλλωμα. τάπα.

[ΕΤΥΜ. < (χρχ. ***πώμα*** < *po-mn < Ι.Κ. *ρό(ί)- «βοσκώ ζώα - προστατεύω», πβ. σανσκρ. patra- «δοχείο» (< *po-tro-m). γοτθ. ffxJr «θήκη», αρχ. γερμ. fotar (> γερμ. Futter «φόδρα»), σανσκρ. pati «προστατεύω, φρουρώ» κ.ά. Ομόρρ. ***ποι-μήν*** (βλ.λ.)). **πωματίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.) {πωμάτισ-α, -τηκα. -μένος) (λόγ.) σκεπάζω (δοχείο) με το πώμα του. το βουλλώνω: ~ ***τις μπουκάλες τού κρασιού*** συν. (καθημ.) ταπώνω αντ. εκπωματίζω, **πωματισμός** (ο) (λόγ.) **1.** η τοποθέτηση πώματος σε δοχείο: ~ ***φιαλών*** συν. (καθημ.) τάπωμα. βούλλωμα ΛΝΤ εκπωματισμός **2.** ιατρ η κάλυψη φυσικής ή τραυματικής κοιλότητας με βαμβάκι ή γάζα, κυρ. για την προστασία της από μολύνσεις, το σταμάτημα αιμορραγίας. Κπίσης **πωμάτισμα** (το) (σημ. 1). **πωπώ!** επιφών. -► ποπό

πώρινος, -η, -ο Ιαρχ.] αυτός που είναι κατασκευασμένος από πωρόλιθο: ~ ***άγαλμα.***

πωρόλιθος (ο) {πωρολίθ-ου | -ων, -ους) πορώδες, ιζηματογενές και εύθραυστο πέτρωμα, που προέρχεται κυρ. από γλυκά νερά. πλούσια σε ανθρακικό ασβέστιο και χρησιμοποιείται ως οικοδομικό υλικό, **πώρος** (ο) (αρχαιοπρ.) **1.** ο πωρόλιθος (βλ.λ.) **2.** (γενικότ.) κάθε πορώδης πέτρα **3.** η πέτρα των δοντιών ΣΥΝ. τρυγία **4.** η οστέινη και χόνδρινη ουσία που αποκαθιστά τη συνοχή τού οστού (ύστερα από κάκωση), αναπτυσσόμενη ανάμεσα στα άκρα τού κατάγματος.

[ετυμ. < αρχ. *πώρος*, όρ. τής τεχνοδομίας. αγν. ετύμου. Χωρίς επαρκή τεκμηρίωση θεωρείται η σύνδεση με ακκαδ. pulu (;), αν και η πιθανότητα δανείου δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί), **πωρώδης**, -ης, -ες Ιμτγν.) {πωρώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) αυτός που μοιάζει με πωρόλιθο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **πωρώνω** ρ. μετβ. {πώρω-σα. -θηκα. -μένος) (εκφραστ.) **1.** φανατίζω στο έπακρο: *τους πωρώνει με πύρινους λόγους και συνθήματα* || (συνήθ. η μτχ.) *πωρωμένος οπαδός κόμματος / ομάδας* 2. (αργκό) προκαλώ τρελό ενθουσιασμό (σε κάποιον), τον εκστασιάζω· συχνά το μεσοπαθ.: *πωρώνομαι μ'αυτή τη μουσική.*

Ιγ.τυμ. < **αρχ.** *πωρώ (-όω).* **αρχική σημ. «σκληρύνω. αναισθητοποιώ» (για νεκρωμένη σάρκα ή για πέτρες).** < *πώρος* **(βλ.λ.). Στην Κ.Λ. συναντούμε για πρώτη φορά τη σημερινή σημ. «καθιστώ κάποιον ηθικώς αναίσθητο ή αδιάφορο» (πβ. Μάρκ. 6,** *52: άλλ' ήν αύτών ή καρδία πεπωρωμένη· Β' Κορινθ.* **3. 14:** *άλλα έπωρώθη τά νοήματα* **(= νοοτροπία, τρόπος σκέψης) αυτών)!, πώρωση** (η) [αρχ.} {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) **1.** ο **φανατισμός, η ολοκληρωτική αφοσίωση:** *η ~* **των** *οπαδών με την ομάδα τους* || *έχει ~ με την πολιτική 2.* **(συνεκδ.-αργκό) ό.τι αποτελεί το αντικείμενο τού φανατισμού ή προκαλεί άκρατο ενθουσιασμό:** *αυτή η μουσική είναι σκέτη ~!* **3. η ηθική αναισθησία, η έλλειψη κάθε ηθικού ενδοιασμού:** *έ^ει τέτοια που θα έκανε τα πάντα για να πετύχει!* **πως** επίρρ. **1. (για τη διατύπωση ερωτήσεων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο υπάρχει ή γίνεται κάτι) με ποιον τρόπο, μέσο: -λείΓουρ/εί;** || *~ γνωριστήκατε:* || **- -** *πηγαίνεις στη δουλειά: -Με αυτοκίνητο* |[*~ αντέδρασε όταν το έμαθε;* || **(κ. σε πλάγιο λόγο)** *δεν ξέρω* **- γο** *έμαθε* |[*ψάχνω το ~ και το γιατί αυτής τής υπόθεσης·* **φρ. πώς σε** *λένε / φωνάζουν;* **ποιο είναι το όνομά σου:** · **2. για τη διατύπωση ερωτήσεων σχετικά με τα χαρακτηριστικά προσώπου, πράγματος ή κατάστασης, σχετικά με την εξέλιξη ενός πράγματος:** *είναι ο προϊστάμενός σου: -Αυστηρός, αλλά δίκαιος* || *θυμάσαι ~ ήταν αυτός που σε χτύπησε: -Ψηλός, μελαχρινός...* || *είναι ο άρρωστος; -Καλύτερα* || *~ νιώθεις;* || **- - τελείωσε** *ο αγώνας: -2-0 υπέρ τής Βραζί?Λας* || **(οικ.)** *~ πάνε τα κέφια:* **ΦΡ. (α) (οικ.) πώς** *πάει;* **(i) (συνήθ. μετά από χαιρετισμό ως ερώτηση σε κάποιον για την υγεία του. τη διάθεσή του) (ii) (ως ερώτηση για την πορεία πράγματος ή διαδικασίας) (β) πώς** *είστε;* **(ευγενικός τρόπος ερωτήσεως σε κάποιον για την υγεία του, τη διάθεσή του) (γ) πώς** *πάνε / είναι τα πράγματα;* **(ως ερώτηση για την κατάσταση τού προσώπου προς το οποίο απευθύνεται κανείς ή σε σχέση με κάτι που τον αφορά): —-** *στην Ε/Λάδα; -Όπως τα άφησες* **3. για τη διατύπωση ερωτήσεων σχετικά με τη στάση, την εντύπωση, την άποψη ή την εικόνα που έχει κάποιος για κάτι: —** *σου φαίνεται ο άντρας της; -Καλός* || **— rov** *βλέπεις τον νέο πρωθυπουργό; Δεν έχω άποψη* || **-** *σχολιάζετε...;* || *φοβάμαι να τον το πω, γιατί δεν ξέρω - θα το πάρει* || **-** *φαντάζεσαι τον ιδανικό φίλο;* || **~ γο** *εννοείς αντό;* **(τι ακριβώς έχεις στον νου συυ, όταν το λες αυτό;)** [| **~ γο** *καλαβαίνεις αντό;* **(τι ακριβώς καταλαβαίνεις από αυτό;)** · **4. για τη διατύπωση ερωτήσεων που εκφράζουν έντονη απορία ή έκπληξη:** *~ δεν έχει τρελαθεί ακόμη με τόσα πον τον έτνχαν:* **5. (με επιτιμητική διάθεση):** *~ μιλάς έτσι στον πατέρα σου:* **(είναι ανεπίτρεπτο να του μιλάς έτσι)· ΦΡ. πώς** *μπόρεσες (να...)* **για να εκφραστεί έκπληξη και αποδοκιμασία για κάτι που έκανε κάποιος:** *~ να κάνεις τέτοια ατιμία:* **6. (συνήθ. +και) για ποιον λόγο (για ερωτήσεις που εκφράζουν συγχρόνως και έκπληξη): -** *και δεν ασχο/.ήθηκες με τη μονσική, αφού* **σου** *αρέσει τόσο:* || *~ και μας θυμήθηκες:* || *~ δεν το σκέφτηκα νωρίτερα:* **ΦΡ. (α) πώς** *(κι) έτσι;* **(με απορία) για ποιον λόγο:** *-Φέτος δεν θα πάμε διακοπές.* **—; (β) πώς** *το 'παθε;* **πώς συνέβη κάτι τέτοιο: για πράγματα μη αναμενόμενα: - ο** *Γιάννης και ξύπνησε τόσο νωρίς: Συνέβη κάτι:* || **(ειρων.)** *~ σήμερα και ήρθε διαβασμένος στο σχολείο:* **(συνήθως έρχεται αδιάβαστος) 7. για να εκφραστεί ότι κάτι είναι εξαιρετικά δύσκολο ή αδύνατο:** *~ είναι δυνατόν;* **(είναι αδύνατον)** || *~ να κοιμηθείς με τέτοια φασαρία;* **(είναι αδύνατον να κοιμηθείς...)** · **8. πώς; / πώς** *είπατε;* **(ος ερώτηση από κάποιον που δεν άκουσε, που ζητεί να του επαναλάβουν αυτό που του είπαν):** *~, είπατε τίποτα;* **9. για την έκφραση έντονης απορίας ή θαυμασμού: -** *αλλάζει ο άνθρωπος!* || **- περνούν** *τα χρόνια! ΑΟ.* **(ειδικότ.) (α) πόσο πολύ:** *~ ήθε/.α αυτό το ταξίδι!* **φρ. πώς** *και πώς Ι και τι* **(i) για περιπτώσεις αναμονής με λαχτάρα:** *~ κάνουν, για να δουν τα εγγονάκια τους!* || *~ περιμένω το καλοκαίρι, να ξεκουραστώ* **(ii) για περιπτώσεις ανυπομονησίας, για την πραγματοποίηση επιθυμίας, επιδίωξης σκοπού με κάθε μέσον:** *~ έκανε γΓ αυτά τα εισιτήρια!* **(τα ήθελε πάρα πολύ) (iii) για περιπτώσεις στοργικής φροντίδας, έκδηλης αγάπης:** *~ την έχει τη γυναίκα του! Χαλί γίνεται να τον πατήσει!* **(β) για την έκφραση θαυμασμού ή αυταρέσκειας: (οικ.)** *~ τα ?>έει!* **(τι ωραία που τα λέει!)** || *~ είσαι έτσι!* **(τι έπαθες ή γιατί φαίνεσαι τόσο άσχημα:) 11. ευτυχώς που:** *~ δεν έσπασες κανένα πόδι από εκεί πον έπεσες!* **12. (ως επιβεβαιωτική απάντηση) βεβαίως, σίγουρα:** *-Είσαι ευχαριστημένη τώρα;* **—/ <5εν** *έχω παράπονο!* || **(Ι-άρνηση) ~ δεν** *θέλω!* **(βεβαίως θέλω)** || *~ όχι!* **(βεβαίως, ούτε συζήτηση)· ΦΡ. (οικ.)** *αμ πώς!* **τι νόμιζες; μπορούσε να γίνει αλλιώς;** *~ · όχι. θα μου γλύτωνες!*

Ιρ.τυμ. < αρχ. ***πώς / κώς*** (ιων.), < θ. ***πο-***, ρίζα ερωτηματικών (τονισμένη) και αορίστων (άτονη) αντωνυμιών (βλ. λ. ***πό-τε. τίς)***, + επιρρ. επίθημα -ώς[.

πως επίρρ. (αρχαιοπρ.) με κάποιον τρόπο, κάπως· στις ΦΙ\ (α) *ού* τω πως κάπως έτσι (β) άλλως πως βλ. λ. *άλλως*.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *πως / κως* (ίων.), εγκλιτικό μόριο. < θ. *πο-*, ρίζα ερωτηματικών (τονισμένη) και αορίστων (άτονη) αντωνυμιών (βλ. λ. *πό-τε, τις)* + επιρρ. επίθημα *-ως*\. πως σύνδ. (καθημ.) ότν για την εισαγωγή ειδικών προτάσεων: *έμαθα έφυγες* JJ *φημολογείται - πάμε για εκλογές*· φρ. (α) (λαϊκ.) *κατά* πως σύμφωνα με (ό.τι). όπως: ~ *τα λες. έχεις δίκιο* || ~ *άκουσα, θα έχουμε εξελίξεις!* |j ~ *το πάει, θα τη χάσει τη δου/.ειά του* (β) *όχι* πως (i) για να δηλωθεί ότι δεν συμβαίνει αυτό που μπορεί να νομίσει κανείς, ει- δικότ. ότι η αιτία δεν είναι αυτή που μπορεί να νομίσει κανείς: ~ *αμ φιβάλλω για τις ικανότητές σου. απλώς /* ια *τυπικούς λόγους πρέπει να σε εξετάσω* || (συχνά ειρων.) ~ *είναι ερωτευμένος* (είναι φανερό ότι είναι ερωτευμένος) τυν. όχι ότι (ii) στο πλαίσιο σχήματος αντίθεσης στον λύγο, για να δείξουμε ότι κάτι ισχύει και σε άλλες περιπτώσεις, έστω και σε μικρότερο βαθμό: *«στην αίθουσα συνεδριάσεων τής Βουλής δεν βρίσκονταν περισσότεροι από δέκα βουλευτές· ~ νωρίτερα ήταν περισσότεροι»* (εφημ.) || *Αυτός ήταν κάθαρμα. - οι άλλοι ήταν τίποτα καλόπαιδα, αλλά αυτός τους ξεπερνούσε όλους σε απανθρωπιά.*
|ητυμ. < αρχ. *πώς* (ερωτηματ.), με εξέλιξη τής τροπικής σημ. σε ειδική. με αποτέλεσμα τη χρήση τού επιρρήματος ως συνδέσμου].

Ρ

Ρ, ρ: ρω, το δέκατο έβδομο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Στην Αρχαία Ελληνική το *ρω* **στην αρχή τής λέξης προφερόταν ως δασύ, συνοδευόταν δηλ. από την εκφώνηση μιας άχνας, που δηλωνόταν και στη γραφή (πβ.** *ρήμα,* **που γραφόταν ως ΗΡΕΜΑ |Η = δασύ πνεύμα] στο προευκλείδειο αλφάβητο). Η δήλωση τής δασείας στο αρκτικό** *ρ* **χρησιμοποιείται και σήμερα στη γραφή των αρχαίων κειμένων και σε όλη τη λόγια παράδοση (π.χ.** *ροή, ρώμη, ραίνω).* **Στους βυζαντινούς χρόνους μάλιστα και μέχρι τον 19ο αιώνα ακόμη (στο Λεξικό τού Σκαρλάτου Βυζαντίου λ.χ.). στο μέσον τής λέξης δηλώνονταν δύο πνεύματα, δηλ. τα δύο είδη προφοράς τού διπλού** *ρω:* **π.χ.** *εξερράγη, αναντίρρητος.* **Στις συλλαβογραφικές γραφές η αντιμετώπιση τού Ρ υπήρξε διαφορετική. Στη Γραμμική (γραφή) Β (1450-1200 π.Χ.) το ίδιο συλλαβόγραμμα, συμβατικά το Ρ, δηλώνει και τα δύο υγρά (r και l): π.χ. a-ri-to-mo =** *άριθμός.* **αλλά rc-u-ko =** *λευκός.* **Στο κυπριακό συλλαβάριο υπάρχουν διαφορετικά συλλαβογράμματα για τα δύο υγρά σύμφωνα. Οι μελετητές τής ιστορίας τής ελληνικής γραφής ανάγουν τη μορφή και την ονομασία τού γράμματος** *ρω* **στο βορειοσημιτικό rOS ή res (που σήμαινε «κεφάλι»).Ήδη σε αλφάβητα τής περιόδου 520-480 π.Χ. το γράμμα** *ρω* **προσέλαβε τη μορφή R, η οποία κυριάρχησε στο χαλκιδικό αλφάβητο (τής Εύβοιας) και εκείθεν στο λατινικό αλφάβητο.** *σχολιο λ. α?.φάβητο, γραφή.*

Ρ, ρ ρω κ. ρο· το δέκατο έβδομο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *ρω, αριθμός).*

Ρα (ο) {άκλ.} (κατά την αρχαία αιγυπτιακή μυθολογία) ο θεός Ήλιος, δημιουργός των θεών, των ανθρώπων και τού κόσμου.

[ετυμ. < αρχ. *Ψά* < αιγυπτ. Ra / Re «ήλιος»], **ραβαΐσι** (το) {ραβαϊσ-ιού | -ιών} **1.** μεγάλο και με πολλούς ανθρώπους γλέντι ΣΥΝ. ξεφάντωμα **2.** (συνεκδ.) η φασαρία από το γλέντι.

[ΕΤΥΜ. Πιθ. τουρκ. προελεύσεως]. **ραβανί** κ. (σπανιότ.) **ρεβανί** (το) {άκλ.} γλύκυσμα που παρασκευάζεται από σιμιγδάλι, αβγά, ζάχαρη και βούτυρο, ψήνεται στον φούρνο και περιχύνεται με σιρόπι.

[ετυμ. < τουρκ. revanij. **ραβασάκι** (το) {χωρ. γεν.) **1.** σύντομη και κρυφή επιστολή ή σημείωμα με ερωτικό περιεχόμενο 2. (γενικότ.-ειρων.) οτιδήποτε γραπτό (έγγραφο. επιστολή, σημείωμα κ.λπ.), το οποίο στέλνει κάποιος σε κάποιον: γο - *τής εφορίας* |] οι *υπάλληλοι αντάλασσαν ραβασάκια, όταν δεν τους έβλεπε ο διευθυντής.* JHTYM. Υποκ. τού μεσον. *ραβάσιν*«ξύλο για μέτρημα, για υπολογισμό»

σλαβ. ravaS].

ραββί (ο) {άκλ.ί ΘΡΗΣΚ. (ο)ς τιμητική προσφώνηση) **1.** (στον ιουδαϊσμό) ο ραββίνος (βλ.λ.) **2.** (στην Κ.Δ.. ιδ. στους Ευαγγελιστές Μάρκο, Ματθαίο και Ιωάννη) ο Ιησούς Χριστός, όπως τον αποκαλούν οι μαθητές του. σχολιο λ. *διδάσκαλος.*

[ετυμ. < μτγν. *ραββί* < εβρ. rabbi «δάσκαλέ μου!» < rabb «δάσκαλος»|. **ραββίνος** (ο) θρησκευτικός λειτουργός των Κβραίων, που εκτελεί τελετουργικά και διδακτικά (κατηχητικά) καθήκοντα ως πνευματικός ηγέτης· φρ. *μέγας ραββίνος* ο επί κεφαλής των ραββίνων μιας περιοχής. **— ραββινικός,** -ή, -ό.

[εί υμ. Μεταφορά τού ιταλ. rabbino < rabbi, με φωνητ. επίδραση τού *\yxyv.ραββί* (βλ.λ.)j. **ραβδί** (το) {ραβδ-ιού | -ιών} **1.** μακρύ και λεπτό κομμάτι ξύλου συν. βέργα, (λόγ.) ράβδος· φρ. *μαγικό ραβδί* (i) ραβδί που κρατούσαν μάγισσες, νεράιδες κ.λπ. και τυ οποίο είχε μαγικές ιδιότητες: *τον άγγιξε με το ~ και τον μεταμόρφωσε σε βάτραχο* (ii) (μτφ.) καθετί το οποίο προκαλεί μια ανεξήγητη μεταβολή σε κάποιον ή κάτι: «*ποιο ~ τους ακούμπησε και ξαφνικά, εκεί που δήλωναν αποφασισμένοι να ακολουθήσουν διαφορετικούς δρόμους, διαπίστωσαν ότι βρίσκονται ενώπιον εκλογών και ομονόησαν;*» (εφημ.) 2. (ειδικότ.) το μπαστούνι ΣΥΝ. μαγκούρα, (λόγ.) βακτηρία, ράβδος. — (υποκ.) **ραβδάκι** (το). [ητυμ. < αρχ. *ραβδιον.* υποκ. τού ουσ. *ράβδος* (βλ.λ.)]. **ραβδιά** (η) τυ χτύπημα με ραβδί: *του 'ριξε μία γερή -/*

Ιετυμ. μεσν. < **ραβδέα* (με συνίζηση) < αρχ. *ράβδος* (βλ.λ.)]. **ραβδίζω** ρ. μετβ. [αρχ.| {ράβδισ-α, -τηκα, -μένος] **1.** χτυπώ με ραβδί συν. ξυλοκοπώ 2. (ειδικότ.) χτυπώ ή τινάζω (τα κλαδιά τού δέντρου) με ραβδί, για να ρίξω κάτω τους καρπούς του: *~ τις ελιές / τις καρυδιές/ τις αμυγδαλιές.* **ραβδίο** (το) βιολ. καθένα από τα φωτοευαίσθητα κύτταρα τού αμφιβληστροειδούς χιτώνα τού ματιού που είναι απαραίτητα για να βλέπει κανείς σε αμυδρό φως χωρίς να ξεχωρίζει τα χρώματα, αλλά μόνο τη φωτεινότητα και το σχήμα των αντικειμένων (βλ. κ. λ. *κώνιο).* [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. rod], **ράβδισμα** (το) [μεσν.] {ραβδισμ-ατος j -ατα. -άτων} **1.** το χτύπημα ανθρώπου ή ζώου με ραβδί ή παρεμφερές όργανο (ρόπαλο, βέργα) ως τιμωρία 2. το χτύπημα ή τίναγμα των κλαδιών δέντρου με ραβδί, για να πέσουν οι καρποί του: γο~ των *ελιών.* **ραβδισμός** (ο) [μτγν.] το ράβδισμα (βλ.λ.. σημ. 1). **ραβδιστήρα** (η) το ειδικό μακρύ ραβδί που χρησιμοποιείται για το χτύπημα των δέντρων κατά τη συγκομιδή των καρπών τους, κατά το ράβδισμα. Επίσης ραβδιστήρι (το), **ραβδοειδής,** -ής, -ές [μτγν.} {ραβδοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που το σχήμα του μοιάζει με ραβδί 2. αυτός που έχει γραμμο

τό σχέδιο. — ραβδοειδώς επίρρ. **[1799].** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** ***-ης -ης, -ες.*** **ραβδοκώδικας** (ο) {ραβδοκωδίκων} ειδικός κο')δικας αναγνώρισης αντικειμένων (λ.χ. βιβλίων, εμπορευμάτων κ.λπ.) βασισμένος στο πάχος διαδοχικών ραβδώσεων, **ραβδομαχία** (η) Ιμτγν.] {ραβδομαχιών] η άσκηση στη μάχη σώμα με σώμα με τη χρήση ραβδιών ο)ς όπλων (πβ. λ. ***σπαθασκία, ξιφασκία).***

ραβδομαχώρ. 11887] {-είς...}, **ραβδομάχος** (ο/η), **ραβδομύωμα** (το) {ραβδομυώμ-ατος | **-ατα. -άτων]** ΙΑΤΡ. **καλοήθης όγκος στους γραμμωτούς μυς. ο οποίος συνήθ. εμφανίζεται στην καρδιά.**

{ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rhabdomyoma], ράβδος** (η) (λόγ.) **1. μακρύ και λεπτό κυλινδρικό κομμάτι ξύλου, κυρ. (παλαιότ.) για στήριξη κατά το περπάτημα·** ΦΡ. *ράβδος εν γωνία, άρα βρέχει* **για συλλογισμούς με αδύναμη λογική συνοχή, για συμπεράσματα που δεν είναι σαφές πώς προκύπτουν: *ισχυρίζεται ότι η τζαζ συμβάλ/.ει στην αύξηση τής νγκ?.ηματικότητας·*** *~! 2.* **(συνεκδ.) ο ραβδισμός, το ξυλοκόπημα·** ΦΡ. **(α) (παροιμ.)** *όπου δεν πίπτει λόγος, πίπτει ράβδος* ***(όπου ον πίπτει λόγος, πίπτει ράβδος)*** **για περιπτώσεις που κάποιος δεν πείθεται με τα λόγια και πρέπει να συμμορφωθεί με τη βία (παραφθορά τής φρ.: *όν ού τύπτει λόγος υύδέ ράβδος* = όποιον δεν χτυπά ο λόγος δεν τον χτυπά και το ξύλο. πβ. Αποστολίου παροιμ. 12.77) (β) (σκωπτ.)** *αγία ράβδος* **το ξυλοκόπημα, ο ραβδισμός (ως μέσο σωφρονισμού): *δεν είναι φρόνιμος, θα πέσει ~* 3. (ειδικότ.) τυ μπαστούνι, η μαγκούρα** 4. **στέλεχος ραβδοειδούς σχήματος ως σύμβολο εξουσίας, επίσημου αξιώματος, τίτλου, ιδιότητας: *ποιμαντική*** ~ **(σύμβολυ αρχιερατικής εξυυσίας) || *στραταρχική*** ~ **(διακριτική τού στρατάρχη) {] *ρυθμική*** ~ **(μπαγκέτα μαέστρου) [[*μαγική*** ~ **(ταχυδακτυλουργού)** 5. **οτιδήποτε έχει ραβδοειδές σχήμα: *αστυνομική ~(το* κλομπ) II ~ *χρυσού / σιδήρον\\ σιδηροδρομικές*** - **(οι ράγες) 6.** *ράβδος* **ζεύξεως το εξάρτημα τού αυτοκινήτου που συνδέει τους δύο βραχίονες των διευθυντηρίων τροχών, η μεγάλη μπάρα.**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *ράβδος*** < ***wrb-dos** (με επίθημα **-δος,** πβ. ***κλά-δος)*** < θ. ***wrb-,** συνεσταλμ. βαθμ. ***τού I.E.** *wer-b- «κάμπτω, λυγίζω», πβ. αρχ. σλαβ. *vruba (> ρωσ. verba «λυγαριά»), λατ. verbera (πληθ.) «χτύπημα, μαστίγιο», ίσως και γοτθ. wairpan «ρίχνω, πετώ», αρχ. γερμ. werfan (> γερμ. werfen) κ.ά. Ομόρρ. *ραπ-ίζω* (βλ.λ.)|. **ραβδοσκοπία** (η) {ραβδοσκοπιών] ο εντοπισμός υπόγειων πηγών, υδάτων, μετάλλων ή ακόμα θαμμένων θησαυρών κ.λπ. από άτυμα που ισχυρίζονται ότι έχουν υψηλή ραδιαισθησία με τη βοηθητική χρήση ράβδου ή εκκρεμούς. — ρσβδοακοπικός, -ή. -ό. ραβδοακο- πικ-ά / -ώς** επίρρ.

ραβδοσκόπος (ο/η) **πρόσωπο που ασκεί ραβδοσκοπία. — ραβδοσκοπώ ρ. {-είς...}.**

[ΕΤΥΜ. **< *ράβδος*** + ***-σκόπος*** < ***σκοπώ*** **«παρατηρώ προσεκτικά»],**

ραβδούχος (ο) *ιστ.* **1. (στην αρχαία Κλλάδα) αυτός που επισήμως κατείχε αξίωμα, εξουσία, φέροντας και την αντίστοιχη διακριτική ράβδο, όπως λ.χ. οι δικαστές, οι διαιτητές ή κριτές αγώνων κ.λπ.**

(στην αρχαία Αθήνα) αξιωματούχος υ υποίος έφερε ράβδο ως διακριτικό τού αξκόματός του, ήταν υπεύθυνος για την τήρηση τής τά- ξεως σε δημόσιες εκδηλώσεις (γιορτές, αθλητικούς αγώνες κ.λπ.)

(στην αρχαία Ρώμη) υ υπηρέτης που προπορευόταν τού άρχοντα, κρατώντας δέσμη ράβδο)ν και πέλεκυ ΣΥΝ. **ραβδοφόρος.**

[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *ραβδούχος* < *ράβδος** + ***-ονχος** < ***έχω\. ραβδοφόρος, -α, -ο 1.** αυτός που κρατά ράβδο κυρ. ως διακριτικό αξιώματος ή τίτλου 2. *ραβδοφόρος* **(υ) ο ραβδούχος (βλ.λ.).**

[ΕΙΥΜ. **αρχ. < *ράβδος** + ***-φόρος** < ***φέρω|. ράβδωση** (η) [αρχ.I {-ης κ. -ώσεως J -ώσεις, -ώσεων} (συνήθ. στον πληθ.) **1. στενή, επιμήκης εξοχή ή εσοχή στην επιφάνεια στερεάς ύλης ή κατασκευής: *κατακόρνφες ~ ενός κίονα*** ΣΥΝ. **αυλάκωση 2. στενή λωρίδα συγκεκριμένου χρώματος πάνω σε επιφάνεια διαφορετικού χρώματος: *οι ~ τής ζέβρας*** ΣΥΝ. **γραμμή, γράμμοίση. — ρα-**

βδώνω ρ. [1896].

ραβδωτός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός πυυ στην επιφάνειά του φέρει ραβδώσεις: - ***μύες*** συν. γραμμωτός 2. (ειδικότ. για κίονες, κατασκευές κ.λπ.) αυτός που έχει αυλακώσεις: - ***κίονας ι κολόνα*** συν. αυλακωτός.

ραβδωτά επίρρ.

Ραβέννα (η) πόλη τής ΒΑ. Ιταλίας κοντά στην Αδριατική Θάλασσα, ονομαστή για τα ψηφιδωτά της.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *Ύάβεννα / 'Ραούεννα* (στον γεωγράφο Στράβωνα) < λατ. Ravenna, ετρουσκ. αρχής. αγν. ετύμου]. ραβέρσα (η) Ιδύσχρ. ραβερσών} η κίνηση μπασκετμπολίστα κατά την οποία γυρίζει με πλάτη στο καλάθι υψώνοντας το χέρι και στέλνοντας τη μπάλα προς αυτό.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. reverse, βλ. λ. ***ραβερσέ].*** **ραβερσέ** (το) {άκλ.} **1.** βολή (σουτ) με κίνηση ραβέρσας (βλ.λ.) **2.** (ως επίθ.) αυτός που γίνεται με τον τρόπο τής ραβέρσας: ***σουτ***

|ΕΤΥΜ, < γαλλ. reverse, μτχ. τού ρ. reverser «επιστρέφω»], **ραβί** (ο) » ραββί

ραβιέρα (η {ραβιερών} μικρό οικιακό οβάλ σκεύος, συνήθ. από πορσελάνη, όπου σερβίρεται τυρί κ.ά.

[ετυμ. < ιταλ. raviera < γαλλ. ravier «μικρό πιάτο, στο οποίο σερβίρονται λαχανικά και ορεκτικά» < παλ. γαλλ. rave < λατ. raphanus < αρχ. ***ράφανος*** (βλ. λ. ***ραπάνι)***]. **ραβιόλι** (το) {ραβιολ-ιού | -ιών) **1.** τετράγωνο ζυμαρικό γεμισμένο με κιμά και καρυκεύματα 2. *ραβιόλια* (τα) το φαγητό που παρασκευάζεται με τα παραπάνω ζυμαρικά.

[ετυμ, < ιταλ. ravioli, πληθ. τού raviolo «μικρό λάχανο, γογγύλι», υποκ. τού rava < λατ. rapa / rapum «γογγύλι, ραπάνι»1. **ράβω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έραψα, ρά-φτηκα. -μένος) ♦ (μετβ.) **1.** ενώνω ή στερεώνω (κάτι με κάτι άλλο) με βελονιές: ***- τις εξωτερικές τσέπες σ' ένα πουκάμισο*** / ΓΟ ***κουμπί στυ μανίκι*** **2.** φτειάχνω ή επιδιορθώνω (ρούχο, κάλυμμα κ.λπ.), ενώνοντας ή στερεώνοντας τα επιμέρους κομμάτια τού υφάσματος με βελονιές: ~ ***τις κά/^τσες πον τρύπησαν*** ΦΡ. (α) *ράβε, ξήλωνε, {δουλειά να μη σου λείπει)* (ϊ) για ανούσιες, τετριμμένες εργασίες, που ωστόσο απασχολούν κάποιον (ii) για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος φτειάχνει κάτι, κάποιος άλλος το χαλάει και αυτό συνεχίζεται με τον ίδιο τρόπυ: ***«ο ένας υπουργός κατάργησε τις γενικές εξετάσεις, υ επόμενος λέει ότι θα τις επαναφέρει' ~»*** (εφημ.) (β) *κομμένος και ραμμένος στα μέτρα (κάποιου)* βλ. λ. ***κόβω*** (γ) (οικ.) *ράψ' το / ράψ' το* μη μιλάς, βούλλωσέ το, κλείστ' το! (δ) *κόβω και ράβω* κάνω ό,τι θέλω: σΓ^ν ***εταιρεία αυτή κόβει και ράβει*** **3.** κλείνω (τραύμα) με ράμματα 4. αναθέτω (σε ράφτη ή μοδίστρα) το ράψιμο (ρούχου ή άλλου ενδύματος): ***όλες τις τουαλέτες της τις ράβει σε ξένους οίκους μόδας! || σε ποιον το έραψες αυτό το σακάκι;*** **5.** *(~ κάποιον)* αναλαμβάνω το ράψιμο των ρούχων (κάποιου): ***λένε ότι τη ράβει μεγάλος μόδιστρος*** **6.** (μεσοπαθ. *ράβομαι)* είμαι πελάτης (σε συγκεκριμένο ράφτη ή μοδίστρα): ***χρόνια τώρα ~ σ'αυτή τη μοδίστρα και δεν την αλλάζω! ♦*** **7.** (αμετβ.) ασχολούμαι με το ράψιμο: ***παλιά τα προσόντα μιας γυναίκας ήταν απλώς να ξέρει να ράβει και να μαγειρεύει·*** ΦΡ. *κόβει και ράβει η γλώσσα μου* φλυαρώ ασταμάτητα. Επίσης (λόγ.) **ράπτω.** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ρρ-.***

ΙΕΤΥΜ, < αρχ. ***ράκτω*** (ήδη μυκ. ra-pte-re = ***ρακτήρες).*** αγν. ετύμου. Η απουσία αρχικού w- από τους μυκ. τ. δεν επιτρέπει τη σύνδεση με λιθ. vcrpiii «γνέθω», λετ. rirpet «γνέθω με αδράχτι», πυυ θα οδηγούσε σε Τ.Ε. *werp- «γυρίζω, στρέφω, τυλίγω» (μέσω τού συνεσταλμ. *wrp). Το νεοελλ. ***ράβω*** βασίζεται στον αρχ. αόρ. ***έρραψα*** κατά το σχήμα ***σκάπτω έσκαψα - σκάβω, κόπτω - έκοψα - κόβω*** κ.ά.]. **ρόγα**[1] (η) {ραγών} καθεμία από τις δύο ατσάλινες ράβδους, πάνω στις οποίες κινείται ο σιδηρόδρομος ή το τραμ.

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. rail < αγγλ. rail (πβ. railway «σιδηρόδρομος») < παλ. γαλλ. raille, παράλλ. τ. τού reille < λατ. regula «<κανόνας, μέτρο»].

ράγα[2] (η) > ρώγα

ραγάδα (η) **1.** η μικρή σχισμή, η επιφανειακή ρωγμή: - ***στον βράχο*** / ***σε τοίχο*** **2.** (συνήθ. στον πληθ.) κάθε γραμμοπδής ρήξη τής επιδερμίδας συνήθ. γύρω από φυσικά στόμια, τις θηλές των μαστών κ.λπ.: ***μετά την τελευταία της εγκυμοσύνη έκανε ραγάδες στην κοιλιά.*** (ετυμ. < μτγν. ***ραγάς. -άδος<*** θ. ***ράγ-*** τού αρχ. ***ρήγ-νυ-μι*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έρ-ράγ-ην***). Βλ. κ. ***ρήγμα).*** **ραγδαίος,** -α, -υ (λόγ.) **1.** αυτός πυυ εκδηλώνεται ή εμφανίζεται με μεγάλη ορμή και σε μεγάλες ποσότητες: ~ ***βροχή*** / ***χιονόπτωση*** συν. σφοδρός **2.** (μτφ.) αυτός που εξελίσσεται με μεγάλη ταχύτητα: ~ ***πτώση των αξιών / αύξηση των τιμών ι αλλαγές / ρυθμοί / εξε/λξεις. — ραγδαί-α*** / ***-ως*** [μτγν.] επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ραγδαίος* < επίρρ. *ράγδην* «βιαίως. σφοδρά» **+** παραγ. επίθημα ***-αΐος*** (πβ. ***αρχαίος, μοιραίος).*** **Το επίρρ. *ράγδην*** (πυυ μαρτυρείται ως μτγν.) ανάγεται σε θ. ***ραγ-*** τού ρ. ***ρήγ-νυ-μι*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έρ-ράγ-ην)*** και επιρρηματικό επίθημα ***-δην*** (πβ. ***φύρ-δην, άρ-δην).*** Βλ. κ. ***ρήγμα***\.

ραγή (η) ιατρ. ελαφρά, επιφανειακή ρωγμή οστού.

[ετυμ. < **αρχ. *ραγή*** < **θ. *ραγ-*** **τού ρ. *ρήγ-νυ-μι*** **(πβ. παθ. αόρ. β' *έρ-ράγ- ην).*** **Βλ. λ. *ρήγμα).*** **ραγιάδικος, -η, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τον ραγιά ή τον ραγιαδισμό 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από υποτέλεια. δουλικότητα** ΣΥΝ. **δουλοπρεπής. – ραγιάδικα** επίρρ.

ραγιαδισμός (ο) [1890Ι η δουλική στάση, που φανερώνει ραγιά (βλ.λ.) συν. **δουλικότητα, υποτέλεια. ραγιάς (ο) {ραγιάδες} 1. (κατά την Τουρκοκρατία) ο χριστιανός υπήκοος τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας 2. (μτφ.) αυτός που έχει δουλο- πρεπή στάση απέναντι σε κάποιον: *μας θέλουν όλους για να μας*** κάνουν ***ό.τι θέλουν!***

|ΕΓΥΜ. < **τουρκ. rava / reaya]. ραγίζω κ. ραΐζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ρά(γ)ισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) προκαλώ ρωγμή στην επιφάνεια (κυρ. εύθραυστου αντικειμένου), χο)ρίς να το σπάζω: *η πέτρα ράγισε το τζάμι τού παραθύρου*· ΦΡ.** *ραγίζω την καρδιά (κάποιου)* **(μτφ.) προκαλώ μεγάλη θλίψη (σε κάποιον): *τα πικρά λόγια του μον ράγισαν την καρδιά*** ΣΥΝ. **πληγώνω**

(αμετβ.) 2. (κυρ. για εύθραυστα αντικείμενα) παθαίνω ρωγμή, επιφανειακό ρήγμα, χωρίς να σπάω: *ο καθρέφτης / το ποτήρι ράγισε* [[*ραγισμένο βάζο || ράγισε το κόκκαλο τού χεριού και το έβαλαν στον γύψο* **3. (μτφ.) υφίσταμαι πλήγμα, χάνω τη σταθερότητά μου: μετά *το σκάνδαλο το άτεγκτο προσωπείο τού αδιάφθορου ηγέτη άρχισε να ραγίζει || ράγισε το μέτωπο τής συμμαχίας*· Φρ. (μτφ.) (α)** *ραγίζει η καρδιά μου* **θλίβομαι βαθύτατα: *ράγισε η καρδιά όλης τής Ελλάδας με το δράμα τού μικρού παιδιού*** **(β)** *ραγίζει το γυαλί* **(i) κλονίζεται η υγεία (κάποιου): *άμα ραγίσει το γυαλί,* π *να τα κάνεις και τα /.εφτά και τη δόξα;* (ii) για κάτι που δέχεται ανεπανόρθωτο πλήγμα: *όταν ραγίσει το γυαλί σε μια φιλία, δύσκολα ξανακολλά! — ράγιαμα κ. ράισμα (το), (υποκ.) ραγιαματάκι (το).**

jr-ΤΥΜ. μεσν., από τον αόρ. *έρράγησα* < γ πληθ. *έρράγησαν*, παθ. αόρ. β' τού αρχ. *ρήγνυμι* (βλ. κ. *ρήγμα)*, κατά τα ρ. σε *-ίζω*. λ.χ. *σήπομαι - έσάπησαν - σαπίζω].* ραγισματιά κ. (καθημ.) ραΐσματιά (η) η μικρή ρωγμή επιφάνειας συν. **ράγισμα.**

Πtym. < *ράγισμα. -ατος* + *-ιά*, πβ. κ. *σταλαγματ-ιά}.*

ραγκλόν (το) -* ρεγκλάν

ράγκμπι (το) {άκλ.} ομαδικό παιχνίδι που παίζεται από δύο δεκαπενταμελείς ομάδες και διαφέρει από το ποδόσφαιρο στο ότι οι παίκτες επιτρέπεται να πιάνουν, να μπλοκάρουν και να μεταφέρουν τη μπάλα με τα χέρια, ενώ σκοπός είναι να μπει η μπάλα στο αντίπαλο τέρμα ή να περάσει πάνω από το οριζόντιο δοκάρι του.

[Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. rugby, από την ομώνυμη πόλη τής Αγγλίας, στο κολέγιο τής οποίας επινοήθηκε (το 1823) το άθλημα αυτό], ραγκού κ. ραγού (το) {άκλ.} κρέας με λαχανικά μαγειρεμένο με πολλά καρυκεύματα και σάλτσα (βλ. κ. λ. *εντράδα).*

[ετυμ. < γαλλ. ragout < p. *ragouier «ανοίγω την όρεξη» (χαρακτηρίζει αρνητικά τα φαγητά με υπερβυλική δόση καρυκευμάτων απαντά μόνον ο μτχ. τ. ragoutantj < gout «γούστο, γεύση»]. ραγκτάΐμ (το) {άκλ.} μουσικό ύφος πρόδρομο τής τζάζ κατά τα τέλη τού 19ου και τις αρχές τού 20ού αι.

Ιεϋμ. < αγγλ. ragtime, από συμφυρμό των rag(ged) «τραχύς, ακατανόητος. χωρίς συνοχή» + time «χρόνος»!, ραγοειδής, -ής, -ές {ραγοειδούς | -είς (ουδ. -ή)} (επιστημ.) αυτός που μοιάζει στο σχήμα του με ρώγα: *~ υμένας* (τού ματιού). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *ραγοειδής* < αρχ. *ράξ / ρώξ* (βλ. λ. *ρώγα)* + παραγ. επίθημα *-ειδής*\.

ραγολογώ ρ. αμετβ. {ραγολογείς... | ραγολόγησα} μαζεύω ρώγες ή τα τελευταία τσαμπιά που έχουν μείνει σε ένα κλήμα. — ραγολόγημα (το).

Ι ΕΤΥΜ. < μτγν. *ραγολογώ (-έω)* < *ραγολόγος* < *ράξ / ρώξ* (βλ. λ. ***ρώγα)* + *?,όγος*\. ραγού (το) -*■ ραγκού**

ράδα (η) {χωρ. πληθ.} ναυτ. **ανοιχτό και ευρύχωρυ αγκυροβόλιο, ανοιχτός προλιμένας: *«το "Μαντώ" ήταν τώρα στη ~, έξω απ' το λιμάνι τής Μπόνας»* (Η. Βενέζης).**

|ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. rada < γαλλ. rade < αρχ. αγγλ. rad «ταξίδι» (> αγγλ. road «δρόμος, οδός»)].

Ραδαμανθυς (υ) {ΡαδαμάνΟυος} μυθολ. **Κρητικός ήρωας. γυιος τυύ Δία και τής Ευρώπης, γνωστός για τη σωφροσύνη και τη δίκαιη κρίση του· ένας από τους τρεις κριτές-δικαστές το>ν ψυχών στον Αδη (μαζί με τον Μίνωα και τον Αιακό). Επίσης Ραδάμανθης.**

Ιετυμ. < αρχ. *'Ραδάμανθυς*, πιθ. προελλην. δάνειο, όπως μαρτυρείται από *το* συμφο)νικό σύμπλεγμα *-νθ-*. Δεν ευσταθεί η σύνδεση με το μτγν. *ράδαμνος* «μικρό κλαδί, μικρός βλαστός»!, **ραδιαισθησία (η) {ραδιαισθησιών} η υποτιθέμενη ευαισθησία σε ορισμένα είδη ακτινοβολίας, καθώς και η αντίστοιχη ικανότητα κάποιου να εντοπίζει πρόσωπα, πράγματα κ.λπ. · στην αξιοποίησή της βασίζεται και η ραβδοσκοπία (βλ.λ.). — ραδιαιαθαντικός, -ή, -ό.** [ετυμ. **Μεταφορά τού γαλλ. radicsthesie (νόθο σύνθ.)|. ραδιενέργεια (η) {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα ορισμένων στοιχείων να εκπέμπουν τη σωματιδιακή ή ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία που προκύπτει από την αυθόρμητη διάσπαση των πυρήνων των ατόμων τους και τη δημιουργία νέων πυρήνων συνεκδ. το αντίστοιχο φαινόμενο.**

[ΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radioactivity (με μεταφορά τού α' συνθ. radio-)).

ραδιενεργός, -ός (καθημ. -ή), -ό 1. αυτός που έχει την ιδιότητα να εκπέμπει ραδιενέργεια, που περιέχει στοιχεία με αυτή την ιδιότητα: *~ ορυκτό / πηγή / υλικά* || *το ράδιο είναι ~ στοιχείο* 2. (α) *ραδιενεργό νέφος* **βλ. λ. *νέφος* (β)** *ραδιενεργός* **άνθρακας** άνθρακας **(C) 14, βλ. λ. *άνθρακας* (γ)** *ραδιενεργά κατάλοιπα* **ραδιενεργές ουσίες που εκλύονται μετά από πυρηνική έκρηξη, μεταφέρονται με τους ανέμους και επικάθηνται προκαλώντας ρύπανση (δ)** *ραδιενεργός ακτινοβολία* **η τριών διαφορετικών μορφών ακτινοβολία, την οποία εκπέμπουν τα ραδιενεργά στοιχεία που βρίσκονται στη φύση.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radioactive (με μεταφορά τού α' συνθ. radio-)].

ραδίκι (τοj {ραδικ-ιού | -ιών} εδώδιμο φυτό. είδη τού οποίου είναι το αντίδι, η πικραλίδα ή άγριο ραδίκι κ.λπ.

{ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. radicchio < δημώδ. λατ. *radiculum, παράλλ. τ.

τού λατ. radicula, υποκ. τού radix, -icis «ρίζα»], **ραδικοβλάσταρο** (το) το τρυφερό βλαστάρι καλλιεργημένου ραδικιού.

ραδικόζουμο (το) το ζουμί, ο χυμός από βρασμένα ραδίκια, **ραδινός, -ή, -ό** (λόγ.) **1.** (κυρ. για μέλη τού σώματος) αυτός που έχει λεπτότητα και ευλυγισία, λεπτοκαμωμένος και κομψός: *οι νύφηλυς, ~ και γεμάτες αξιοπρέπεια μορφές είναι χαρακτηριστικό τής ζωγραφικής τής εποχής των Παλαιολόγων* || - *φιγούρα* **2.** αυτός που η κατασκευή του είναι επιμήκης και λεπτή: - *κίονα**. - - **ραδινότητα** (η). [ηϋμ. < αρχ. *ραδινός / βραδινός* (αιολ.). αβεβ. ετύμου. Η λ. συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *ραδές' τό ἀμφοτέρως ἐγκεκλιμένον* και με το ομηρικό επίθ. *περι-ρρηδής* «ολισθηρός, γλιστερός», πράγμα που οδηγεί στην υιοθέτηση ρίζας **Ρραδ-*. Ωστόσο, οι επιχειρηθείσες συνδέσεις με τ. άλλων Ι.Ε. γλωσσών (λ.χ. γοτθ. wraton «πορεύομαι», λιθ. randu «βρίσκω», σανσκρ. avradanra «χαλαρώνω κάτι») παραμένουν εξ ολοκλήρου υποθετικές΄ῖ. **ράδιο**[1] (το) το ραδιόφωνο · ΦΡ. (καθημ.-οικ.) *ράδιο-αρβύλα* βλ. λ. *αρ- βύλα*. (υποκ.) **ραδιάκι** (το).

Ιπτυμ. < αγγλ. radio, που αποσπάστηκε από σύνθετα όπως radiotelephony, radiophony]. **ράδιο**[2] (το) {ραδίου | χωρ. πληθ.} εξαιρετικά ραδιενεργό μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ra) αργυρόλευκου χρώματος, που απαντά στον πι- σουρανίτη (ορυκτό τού ουρανίου) ως προϊόν ραδιενεργού διασπάσε- ως τού ουρανίου (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, ΙΙΙΝ.).

|Ϊ·;Ι ΥΜ. Μεταφυρά τού αγγλ. radium < λατ. radius «ακτίνα»|. **ράδιο-** κ. **ράδιό-** κ. **ραδι-** α' συνθετικό κυρ. επιστημονικών όρων. που δηλώνει ότι κάτι: **1.** είναι ραδιενεργό ισότοπο τού ραδίου και γενικότ. σχετίζεται με το στοιχείο ράδιο: *ραδιο-ϊσότοπο, ραδιο-λογία* **2.** προκύπτει από τη χρήση ακτινών Χ ή βασίζεται, αναφέρεται σε αυτές: *ραδιο-θεραπεία, ραδιο-γράφημα* **3.** σχετίζεται με τις ακτίνες που εκττέμπονται *από* τη διάσταση ατομικών πυρήνων: *ραδι-ενέργεια, ρα- διο-πάθεια* **4.** βασίζει τη λειτουργία του στα ηλεκτρομαγνητικά κύματα. σχετίζεται με αυτά: *ραδιο-επικοινωνία, ραδιο-κύματα. ραδιοδέσμη.* •'ΣΧΟΛΙΟ λ. *ακτίνα*.

[ΗΤΥΜ. Α' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την ονομασία τού χημικού στοιχείου *ράδιο* (βλ.λ.) και από ξέν. όρ. με α' συνθ. το λατ. radius «ακτίνα»]. **ραδΐ'ο)αστρονομία** (η) (χωρ. πληθ.} η επιστημονική μελέτη των υυ- ρανίων σωμάτων με βάση την εκπεμπόμενη ενέργειά τους στα ραδιοφωνικά μήκη κύματος. — **ραδι(ο)αστρονομικός, -ή. -ό, ραδι(ο)- αστρονομικ-ά / -ώς** επίρρ.

Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. radioastronomy (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + astronomy (βλ. κ. *αστρονομία)]*. **ραδιοβιολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ο επιστημονικός κλάδος τής βιολογίας που εξετάζει την επίδραση που ασκούν στους ζωντανούς οργανισμούς οι ραδιενεργές ακτινοβολίες.

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. radiobiology (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + biology (βλ. λ. *βιολογία*)|. **ραδιοβολίδα** (η) αυτόματη συσκευή που μεταφέρεται με αερόστατο, με σκοπό τη μεταβίβαση δεδομένων από μετεωρολογικές μετρήσεις μέσω ειδικού ραδιοπομπού. !LiTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. radiosonde (με μεταφορά τού α' συνθ. radio-)].

ραδιοβόλιση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων) η καταγραφή, εξέταση των μετεωρολογικών, ατμοσφαιρικών δεδομένων με ραδιοβολίδα. [F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. radiosondage (με μεταφορά τού α' συνθ. radio-)].

ραδιογενετική (η) Ιχωρ. πληθ.} επιστημονική κατεύθυνση τής βιολογίας, που εξετάζει τις επιπτώσεις τής ραδιενεργού ακτινοβολίας στα γεννητικά κύτταρα, γενικότ. την επίδρασή της στην κληρονομικότητα.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. radiogenetics (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + genetics (βλ. κ. *γενετική)]*. **ραδιογράφημα** (το) {ραδιογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} Ι.φοιτογρα- φική παράσταση που αποτυπώνεται με την επίδραση ακτίνων Χ ή πυρηνικής ακτινοβολίας 2. μήνυμα που μεταδίδεται μέσω τής ραδιοτηλεγραφίας.

Ιετυμ. Μεταφορά των (νόθων συνθ.) αγγλ. radiogram (στη σημ. «ραδιοτηλεγράφημα») και radiograph (στη σημ. «ακτινογραφική εικόνα»)]. **ραδιογραφία** (η) [1897] {ραδιογραφιών} **1.** μέθοδος δοκιμής υλικών, που βασίζεται στην διαφορετικό βαθμό απορροφήσεως των ακτίνων Χ από τα συστατικά ενός σώματος ΣΥΝ. **ραδιογράφηση 2.** η ραδιοτηλεγραφία (βλ.λ.). Επίσης **ραδιοακτινογραφία** κ. **ραδιογράφηση**.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. radiographie (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + -graphic < *γράφω]*. **ραδιογραφικός, -ή. -ό 1.** αυτός που σχετίζεται με τη ραδιογραφία ΣΥΝ. ακτινογραφικός 2. αυτός που σχετίζεται με τη ραδιοτηλεγραφία ΣΥ\. ραδιοτηλεγραφικός, **ραδιογωνιομετρία** (η) {ραδιογωνιομετριών} ο υπολογισμός και εντοπισμός τής θέσης, τού προσανατολισμού ραδιοφωνικού πομπού με τη χρήση ραδιογωνιομέτρου. — **ραδιογωνιομετρικός, -ή, -ό.** [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. radiogoniometrie (νόθο σύνθ.)]. **ραδιογωνιόμετρο** (το) [ραδιογωνιομέτρ-ου J -ων} ραδιοηλεκτρική διάταξη με ειδική κατευθυνόμενη κεραία και δέκτη ραδιοκυμάτων για τον προσδιορισμό τής διεύθυνσης από την οποία εκπέμπονται ραδιοκύματα, κυρ. από την οποία γίνεται ραδιοφωνική εκπομπή. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. radiogoniometre (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + gonio- (< *γωνία)* + -metre (< *μέτρον)]*. **ραδιοδέκτης** (ο) {ραδιοδεκτών} ΤΕΧΝΟΛ. δέκτης σημάτων και μηνυμάτων που στέλνονται με ηλεκτρομαγνητικά κύματα.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radio receiver|. **ραδιοδέσμη** (η) Ιραδιυδεσμών} δέσμη ραδιοκυμάτων με χρήση στις επικοινωνίες, κυρ. στην υπεραστική και διεθνή τηλεφωνία, **ραδιοενισχυτής** (ο) ΤΕΧΝΟΛ. συνδυασμός ραδιοφώνου και ενισχυτή.

ραδιοεντοπιστής (ο) τυ ραντάρ (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. radar (βλ. κ. *ραντάρ)]*. **ραδιοεπικοινωνία** (η) {ραδιοεπικοινωνιών} η μεταβίβαση μηνυμάτων μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, λ.χ. με τη ραδιοτηλεφωνία ή τη ραδιοτηλεγραφία.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radiocommunication (με μεταφορά τού α' συνθ. radio-)], **ραδιοερασιτέχνης** (ο) {ραδιοερασιτεχνών} πρόσωπο που ασχολεί- ται ερασιτεχνικά με τη λπτουργία ραδιοφωνικού σταθμού, συνήθ. μικρής εμβέλειας εκπομπής: *σύλλογος ραδιοερασιτεχνών* || *παράνομος* ~ (**ραδιοπειρατής**) jj *άδεια ραδιοερασιτέχνη*. **ραδιοευαισθησία** (η) {ραδιοευαισθησιών} η ευαισθησία ή η αδυναμία αντιδράσεως συγκεκριμένων ιστών ή οργανισμών σε διάφορες μυρφές ακτινοβολίας, λ.χ. στις ακτίνες Χ.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radiosensitivity (με μεταφορά τού α' συνθ. radio-)].

ραδιοζεύξη (η) {-ης κ. -εύξεως | -εύξεις. -εύξεων} ΤΕΧΝΟΛ. η σύνδεση δύο τόπων μέσω ραδιοφωνικών κυμάτων για τη μετάδοση σήματος (ήχου. εικόνας, δεδομένων).

(ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radio-link[. **ραδιοηλεκτρικός, -ή. -ό** αυτός που σχετίζεται με τη ραδιοηλεκτρολογία ή τον ραδιοηλεκτρισμό: - *κύματα*.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. radioelectric (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + electric (βλ. κ. *η?<.εκτρικός)}*. **ραδιοηλεκτρισμός** (ο) επιστημονικός κλάδος τού ηλεκτρισμού, που ασχολείται με τα ηλεκτρομαγνητικά κύματα και τις εφαρμογές τους κυρ. στη ραδιοτηλεγραφία ή την τηλεφωνία.

[F.TYM. Μεταφορά τού αγγλ. radioelectricity (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + electricity (βλ. κ. *ηλεκτρισμός)]*. **ραδιοηλεκτρολογία** (η) {χωρ. πληθ.) κλάδος τής ηλεκτρολογίας που μελετά τα εναλλασσόμενα ρεύματα υψηλής συχνότητας, τις ιδιότητες και τις εφαρμογές τους. καθώς και η τεχνική που επιτρέπει τη διαβίβαση ήχων ή εϊκόνο)ν μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων. — **ραδιοηλεκτρολόγος (ο), ραδιοηλεκτροτεχνία** (η) {ραδιοηλεκτροτεχνιών} η τεχνική των ραδιοηλεκτρικών εγκαταστάσεων. — **ραδιοηλεκτροτεχνίτης** (ο), **ραδιοθάλαμος** (Ο) {ραδιοθαλάμ-ου | -ων, -ους} ειδικά διαμορφωμένη και εξοπλισμένη αίθουσα για τη μετάδοση ραδιοφωνικών εκπομπών ή για ηχογραφήσεις: *η συνέντευξη θα μεταδίδεται απευθείας από τον ~ τού σταθμού μας* ΣΥΝ. **στούντιο.**

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. studio. Βλ. κ. *στούντιο}*. **ραδιοθεραπεία** (η) {ραδιοθεραπειών} η θεραπευτική μέθοδος που στηρίζεται στη χρήση τής ακτινοβολίας τού ραδίου και τεχνητών ραδιενεργών ισοτόπων, κυρ. για τη θεραπεία όγκων, διαφόρων ειδών καρκίνου ΣΥΝ. **ακτινοθεραπεία. — ραδιοθεραπευτικός, -ή. -ό. ρα- διοθεραπευτικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. radiotherapy (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + therapy < *θεραπεία]*. **ραδιοϊσότοπο** (το) {ραδιοϊσοτόπου | ~ων} το ραδιενεργό ισότοπο συγκεκριμένου στοιχείου, που απαντά στη φύση ή παράγεται τεχνητά και χρησιμοποιείται σε φυσικές και βιολογικές έρευνες στη θεραπευτική, τη βιομηχανία, τη λήψη ραδιογραφιών (βλ.λ.), σε ελέγχους μεταλλικών κατασκευών, καθώς και στη γεωργική έρευνα.

Ι ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. radioisotope (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + isotope (βλ. κ. *ισότοπο)]*. **ραδιοκασετόφωνο** (το) {-ώνου] -ων} συσκευή που λειτουργεί ως ραδιοφωνικός δέκτης και μαγνητόφωνο συγχρόνως συν. ραδιομα- γνητόφωνο.

ΙΠΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. radio-tape recorder|. **ραδιοκύματα** (τα) {ραδιυκμάτων} ηλεκτρομαγνητικά κύματα με μήκος από ένα χιλιοστό ώς 30.000 μέτρα ή με συχνότητα από 10 κι- λοχέρτς (kHz) μέχρι 45 γιγαχέρτς (GHz), που χρησιμοποιούνται στη ραδιοφωνία, την τηλεόραση, τη ραδιοτηλεγραφία, τη ραδιοτηλεφωνία κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radiowave[. **ραδιολογία** (η) [1891) {χωρ. πληθ.Ι **1«** κλάδος τής φυσικής, ο οπυίος ερευνά τις ιδιότητες και εφαρμογές τού ραδίου και γενικότ. των ραδιενεργών σωμάτων · **2.** κλάδος τής ιατρικής που μελετά τις ακτίνες Χ και άλλες ακτινοβολίες, καθώς και πιθανές τεχνικές αποτυπώσεως για διαγνο>στικούς και θεραπευτικούς σκοπούς. — **ραδιολόγος** (ο/η), **ραδιολογικός, -ή, -ό, ραδιολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

{ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. radiologie (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + -logic < *-λογία(< ?.έγώ)* \. **ραδιόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως] -ύσεις, -ύσεων} ΧΗΜ. η διάσπαση χημικής ένωσης ως αποτέλεσμα τής χρήσης ιοντίζουσας ακτινοβολίας. [ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. radiolysis (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + -lysis < αρχ. λύσις. **ραδιομαγνητόφωνο** (το) |ραδιομαγνητοφών-ου | -ων} το ραδιοκασετόφωνο (βλ.λ.).

ραδιομετεωρολογία (η) {χωρ. πληθ.} ο κλάδος τής μετεωρολογίας που χρησιμοποιεί ραδιοηλεκτρικά μέσα για την ανάλυση και πρόγνωση τού καιρού.

Ιετυμ. Μεταφορά τυύ γαλλ. radiomeicorologie < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + meteorologie (βλ. κ. *μετεωρολογία)]*.

ραδιομόλυβδος (ο) (ραδιομολύβδου} χημικό στοιχείο ισότοπο τού μολύβδου, που προκύπτει ως τελική μεταστοιχείωση τού ραδίου, **ραδιοναυτιλία** (η) Ιχωρ. πληθ.Ι κλάδος τής ναυτιλίας που αξιοποιεί τα ραδιοτεχνικά μέσα για τον εντοπισμό πλοίων και αεροσκαφών, γενικότ. η χρήση ραδιοτεχνικών μέσων στη ναυτιλία και την αεροναυτιλία.

[ΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** radionavigation **]. ραδιοπάθεια (η) (ραδιοπαθειών}** κάθε πάθηση που οφείλεται σε έκθεση σε ραδιενεργό ακτινοβολία.

Ιετυμ. < ***ράδιο-*** + ***-πάθεια*** < θ. ***παθ-*** τού ρ. ***πάσχω*** (πβ. αρχ. αόρ. β΄ ***ε- παθ-υν)\.*** **ραδιοπειρατεία** (η) {ραδιοπειρατειών} η κατοχή και λειτουργία ραδιοφωνικού πομπού χωρίς επίσημη, νόμιμη έγκριση από αρμόδια κρατική αρχή.

ραδιοπειρατής (ο), ραδιοπειρατίνα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ιδιοκτή- της ή χειριστής παράνομου ραδιοφωνικού πομπού. – ραδιοπειρατι- κός, -ή, -ό.

ραδιοπηγή (η) κάθε αντικείμενο τού σύμπαντος που εκπέμπει ραδιοκύματα με μεγάλη συχνότητα, καθώς και η αντίστοιχη περιοχή από την οποία εκπέμπονται.

[ΕΓΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** radio sourec|. **ραδίοπικάπ** (το) (άκλ.} συσκευή με ραδιόφωνο και πικάπ. **ραδιοπομπός** (ο) πομπός για επικοινωνία από απόσταση, που χρησιμοποιείται στη ραδιοεπικοινωνία ΣΥΝ. **ασύρματος,** i liΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** radio transmiucr}.

ραδιοπυξίδα (η) ραδιογωνιόμετρο που λειτουργεί αυτόματα και χρησιμοποιείται σε πλοία και αεροσκάφη για τον υπολογισμό τής σωστής πορείας τους.

(ει υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radio compassi, **ραδιοσκηνοθεσία** (η) {ραδιοσκηνοθεσιών} η σκηνοθεσία θεατρικού έργου που μεταδίδεται από το ραδιόφωνο. – **ραδιοακηνοθέτης** (υ). **ραδιοσκηνοθετικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** radio direction|. **ραδιοσκοπία (η) {ραδιοσκοπιών} η ακτινοσκόπηση (βλ.λ.). Κπίσης ραδιοακόπηση.**

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. radioscopy (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + -scopy (< ***σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά»)), **ραδιοσκοπικός,** -ή, -ό ο ακτινοσκοπικός (βλ.λ.). – **ραδιοακοπικ-ά *I* -ώς** επίρρ.

[ητυμ. Μεταφορά τού αγγλ. radioscopic (νόθο σύνθ.)]. **ραδιοσταθμός** (ο) 1.ο ειδικά διαμορφωμένος κλειστός χώρος και το κτήριο που έχει ηλεκτρικό και ηλεκτρονικό εξοπλισμό, υ οποίος επιτρέπει (με ειδική κεραία εκπομπής) τη μετάδοση ή αναμετάδοση ραδιοκυμάτων (ραδιοφωνικών εκπομπών): - ***μικρής ισχύος*** || ***πειρατικός*** / ***ιδιωτικός*** / ***κρατικός*** / ***εμπορικός*** - [[- ***κοινής ωφελείας*** *2*. ο ραδιοφάρος (βλ.λ.) 3.0 ραδιοτηλεγραφικός σταθμός.

[γ.τυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radio station], **ραδιοστοιχείο** (το) χημ. κάθε ραδιενεργό στοιχείο.

|εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radioelementj. **ραδιοσυχνότητα** (η) **1.** η συχνότητα των ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων μεταδόσεως ραδιοφωνικού μηνύματος ή εκπομπής 2. κάθε συχνότητα μέσα στην εμβέλεια ραδιοφωνικής μετάδοσης 15.000 έως 10" '/i'ρτς.

(Ει ym. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** radio Irequencyj. **ραδίοταξί (το) {άκλ.} ταξί εφοδιασμένο με σύστημα ασύρματης επικοινωνίας. μέσω τού οποίου συνδέεται με άλλα ταξί, καθώς και με τηλεφωνικό κέντρο, ώστε να δέχεται (τηλεφωνικούς) κλήσεις για μεταφορές επιβατών (κούρσες).**

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. radio-taxi|. **ραδιοτεχνία** (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής ραδιοηλεκτροτεχνίας που έχει ως αντικείμενο τις εφαρμογές και τα μέσα παραγωγής εναλλασσομένων ρευμάτων υψηλής συχνότητας, τις πιθανές χρήσεις και τις ιδιομορφίες τής διάδοσής τους. – **ραδιοτεχνίτης** (ο).

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. radiolcchniquc (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + technique (βλ. κ. ***τεχνική)].*** **ραδιοτηλεγράφημα** (το) Ιραδιοτηλεγραφήμ-ατος j -ατα, -άτων} μήνυμα που μεταδίδεται μέσω τής ραδιοτηλεγραφίας.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. radiotelegram (νόθο σύνθ.) < radio- i< λατ. radius «ακτίνα») + telegram (βλ. κ*. ***τηλεγράφημα)].*** **ραδιοτηλεγραφία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η ασύρματη τηλεγραφία, η χρήση ραδιοτηλεγράφου για τη μετάδοση μηνυμάτων. – **ραδιοτηλεγραφικός,** -ή, -ό, **ραδιοτηλεγραφικ-ά** / **-ώς** επίρρ.. **ραδιοτηλεγραφώ** ρ. {-είς...}, **ραδιοτηλεγραφητής** (ο).

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. radiotelcgraphy (νόθο σύνθ.)]. **ραδΐοτηλέγραφος** (ο) (-ου κ. -άφου | -άφων. -άφους) ο τηλέγραφος στον οποίο τα μηνύματα ή τα σήματα μεταδίδονται μέσω ηλεκτρο- μαγνητικών κυμάτων περισσότερο παρά μέσα από σύρματα ή καλώδια· ο ασύρματος τηλέγραφος.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. radiotelegraph (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + telegraph (βλ. κ. ***τηλέγραφος)].*** **ραδιοτηλεοπτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται συγχρόνως με τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση: ~ ***μέσα*** / ***σταθμός*** / ***οργανισμός*** / ***κάλυψη.*** **- ραδιοτηλεοπτικά** επίρρ. **ραδιοτηλεόραση** (η) {-ης κ. -άσεως] χωρ. πληθ.} η ραδιοφοΜα και η τηλεόραση από κοινού.

[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radiotelcvision (νόθο σύνθ.). Iίλ. κ. ***τηλεόραση].*** **ραδιοτηλεσκόπιο (το) (ραδιοτηλεσκοπί-ου [-ων] αστρονομικό όργανο που αποτελείται από μία κεραία παραβολικού ή διπολικού σχήματος και ειδικό δέκτη για την ανίχνευση ραδιοκυμάτων που εκπέμπονται από πλανήτες *και* άλλες πηγές στο διάστημα.**

1ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. radiotelescope (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + telescope (βλ. κ. ***τηλεσκόπιο)].*** **ραδιοτηλεφωνία** (η) (ραδιοτηλεφωνιών) η τηλεφωνική επικοινωνία με ραδιοτηλέφωνα, η ασύρματη τηλεφο>νία. – **ραδιοτηλεφωνικός,** -ή. -ό, **ραδιοτηλεφωνικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

IF.i ym. Μεταφορά τού αγγλ. radioteicphony (νόθο σύνθ.)1. **ραδιοτηλέφωνο** (το) {ραδιοτηλεφών-ου | -ων) τηλέφωνο στο οποίο η μεταβίβαση τού ήχου ή τής ομιλίας γίνεται μρ ραδιοκύματα, όχι μέσω καλωδίων ή συρμάτων, το ασύρματο τηλέφωνο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. radiotelephone (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + telephone (βλ. κ. ***τηλέφωνο)].*** **ραδιουργία** (η) Ιαρχ.Ι {ραδιουργιών} η δόλια και μυστική δράση εις βάρος κάποιου, η σχεδιασμένη προσπάθεια που έχει στόχο να βλάψει κάποιον: ***κρατικοί αξιωματούχοι προσπάθησαν με ραδιουργίες να ανατρέψουν τον νόμιμο πρόεδρο τής χώρας*** συν. μηχανορραφία, πλε- κτάνη. σκευωρία, δολοπλοκία, ίντριγκα. – **ραδιουργικός,** -ή, -ό. **ρα- διουργικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **ραδιούργος,** -α. -ο (λόγ.) αυτός που συνηθίζει τις ραδιουργίες, που οργανώνει σκευωρίες εις βάρος άλλων: ~ ***πολιτικός*** ΣΥΝ. δολοπλόκος. μηχανορράφος. σχολιο λ. ***χειρουργός.***

Ιετυμ. < αρχ. ***ραδιούργος*** (με αναβιβασμό τού τόνου κατά τα ***κακούργος, πανούργος),*** αρχική σημ. «αυτός που κάνει κάτι με ευκολία, απερισκεψία και επιπολαιότητα». < ***ράδιος*** «εύκολος - επιπόλαιος» (< επίρρ. ***ρά*** «εύκολα, άνετα» + επίθημα -ιδιος, πβ. ***αίφνης - αιφνίδιος)*** + ***-ουργός < εργον.*** Η σημερινή σημ. ήδη αρχ. Για το αρχ. επίρρ. ***ρά*** βλ. λ. ***ράθυμος, ραστώνη\.*** **ραδιουργώ** ρ. αμετβ. [αρχ.] (ραδιουργείς... | ραδιούργησα) κάνω ραδιουργίες. ενεργώ με δόλιο και συνωμοτικό τρόπο, επιδιώκοντας το κακό (κάποιου): ***ακόμα*** και όταν κε'ρδίσε ***την*** προεδρία. δεν ***σταμάτησε να ραδιουργεί εναντίον τού αντιπάλου του*** συν. μηχανορραφώ, **ραδιοφάρος** (ο) ακίνητος ραδιοπομπός που στέλνει χαρακτηριστικά διακριτικά σήματα ως ταξιδιωτική βοήθεια σε πλοία και αεροσκάφη. |ΕΤυμ. Μεταφορά τού γαλλ. radiophare (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + phare «φάρος» (βλ. κ. ***φάρος)].*** **ραδιοφωνία** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η μετάδοση ομιλιών, μουσικής κ.λπ. μέσω τού ραδιοφώνου στο ευρύ κοινό: ***πρόγραμμα τής*** ~ **2.** η τεχνική υποστήριξη, καθώς και η οργάνωση τής παραγωγής ραδιοφωνικών εκπομπών, η υπηρεσία ή επιχείρηση που αναλαμβάνει αυτή την παραγωγή: ***ελεύθερη*** ~ (μη κρατική) || ***δημοτική*** / ***ιδιωτική*** / ***κρατική*** ~ || ***οι εργαζόμενοι στη***

[ι-J ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. radiophonie (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + -phonic < ***φ(ονή).*** **ραδιοφωνικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη ραδιοφωνία: ~ ***παραγωγή*** / ***χρόνος*** / ***δίκτυο*** / ***διαφήμιση****Φ\\ ***ραδιοφωνικός σταθμός***

ο ραδιοθάλαμος (βλ.λ.) ή το κτήριο από το οποίο γίνονται εκπομπές για τυ ραδιόφο)νο, μέσω ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων (ii) ο φορέας που παράγει ραδιοφωνικές εκπομπές: ***όλοι*** οι - μεταδίδουν ***σήμερα αφιερώματα για την εξέγερση τού Πολυτεχνείου*** συν. δίαυλος, κανάλι (iii) (συνεκδ.) η συγκεκριμένη συχνότητα ή δέσμη συχνοτήτων που χρησιμοποιείται για την εκπομπή προγράμματος από ραδιοφωνικό δίαυλο: ***αυτός ο*** ~ δεν ***ακούγεται καλά· έχει παράσιτα*** |] ***πέφτει*** ο ***ένας*** ~ ***πάνω στον άλλον',*** (βλ. κ. λ. ***ραδιοσταθμός)*** **2.** αυτός που εκπέμπεται από το ραδιόφωνο: - ***πρόγραμμα*** / ***εκπομπή.*** **- ραδιοφω- νικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. radiophonique|. **ραδιόφωνο** (το) {ραδιοφών-ου **]** -ων} **1.** σύστημα τηλεπικοινο)νίας που χρησιμοποιεί ηλεκτρομαγνητικά κύματα συγκεκριμένης εμβέλειας και συχνότητας για τη μετάδοση ακουστικών μηνυμάτων (ομι- λιοίν. μουσικής κ.λπ.) σε μεγάλες αποστάσεις χωρίς τη χρήση καλωδίων: ***πομπός*** / ***συσκευή ραδιοφώνου-(συνεκδ.)*** *2*. η συσκευή για τη λήψη ή αναμετάδοση ραδιοφωνικών εκπομπών: - ***με μπαταρίες*** / ***με. α- ποσπώμενα ηχεία \\ ανοίγο)*** (θέτω σε λειτουργία)/ ***κλείνω το ακούω*** ~ 3. ραδιοφωνικός σταθμός ή σύνολο ραδιοφωνικών σταθμών: ***έχω εκπομπή στο - II μιλώ / βγαίνω στο ~ || το είπαν στο ~ || το - δίνει συνεχώς πληροφορίες για την κίνηση*** **4.** η ραδιοφωνική εκπομπή, ό,τι μεταδίδεται από τους ραδιοφωνικούς σταθμούς: ***ακροατής τού - 5.*** (πε- ριληπτ.) το σύνολο των ραδιοφωνικών σταθμών που εκπέμπουν σε μια χ6)ρα: ***αυξήθηκε το διαφημιστικό κέρδος τού - || το ~ θεωρείται πιο πολυφωνικό και αξιόπιστο μέσο ενημέρωσης από την τηλεόραση.*** **- -** (υποκ.) **ραδιοφωνάκι** (το).

[είύμ. Μεταφορά τού παλαιότ. αγγλ. radiophone (νόθο σύνθ.) < radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + -phone (< ***φωνή)].*** **ραδιοχημεία** (η) κλάδος τής πυρηνικής χημείας που έχει ως αντικείμενό του τα ραδιενεργά στοιχεία, καθώς και τα φαινόμενα που συνοδεύουν τις διαδικασίες τής ραδιενεργού διασπάσεως και των πυρηνικών αντιδράσεο)ν. - · **ραδιοχημικός,** -ή. -ό.

[ΠΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. radiochemistry (νόθυ σύνθ.) < radio- « λατ. radius «ακτίνα») + chemistry (βλ. κ. ***χημεία)].*** **ραδιοχρονολόγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} σύνολο τεχνικοί για τον υπολογισμό τής ηλικίας υλικού (ορυκτών, λειψάνων κ.λπ.) βάσει τυύ ρυθμού διασπάσεως τού ραδιενεργού ισοτόπου τού άνθρακα 14· αλλιώς ***μέθοδος τού άνθρακα 14.***

Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. radiometric dating (νόθο σύνθ.)]. **ραδόνιο** (το) (ραδονίου) αδρανές, ραδιενεργό, αέριο χημικό στοιχείο (σύμβολο Rn). που παράγεται κατά τη διάσπαση τού ραδίου (βλ. λ. ***περιοδικός***, ΠΙΝ.).

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Radon < radium (βλ. λ. ***ράδιο)\.*** **ραζακί** (το) * ροζακί

ραθυμία (η) |αρχ.] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η νωθρότητα και η απροθυμία

για εργασία ΣΥΝ. τεμπελιά, οκνηρία αντ. ζήλος, **ράθυμος,** -η, -ο κ. **αράθυμος** (σημ. 2) (λόγ.) **1.** αυτός που αποφεύγει την εργασία, που χαρακτηρίζεται από απροθυμία και νωθρότητα στις αντιδράσεις του συν. νωθρός, οκνηρός, νωχελής α\ύ. ζωηρός, δραστήριος · **2.** ευέξαπτος, αυτός που οργίζεται εύκολα. – **ράθυμα** επίρρ.. **ραθυμώ** ρ. Ιαρχ-J {-είς...}.

[ει υμ. < αρχ. *ράθυμος* < επίρρ. *ρά* «εύκολα» + *θυμός* (βλ.λ.). οπότε η λ. θα δήλωνε αυτόν που ενεργεί ανέμελα και χωρίς φροντίδα, «ελαφρά τη καρδία». Το αρχ. επίρρ. *ρά* / *ρήα* (ομηρ.) / *βρά* (αιολ.) ανάγεται σε τ. **Fραα< *FρΟίc-α* ή **Γρά]-α* (με σίγηση τού ενδοφωνηεντικού ημιφώνου) και είναι αβεβ. ετύμου. Αμφίβολη θεωρείται η υπόθεση ότι το επίρρ. σήμαινε αρχικώς «ελαφρά» (πβ. λατ. levis «ελαφρός» > levare «ελαφρύνω, σηκώνω»), καθώς και η προταθείσα σύνδεση με λιθ. virstis «το ανώτερο, το υψηλότερο» και μ*:: σανσκρ. varsman- «ύψος. ύψωμα». Παράγ. *ραστ-ώνη. ράδιος* (βλ. κ. *ραδιούργος)* κ.ά.]. **ραιβοποδία** (η) [χωρ. πληθ.Ι ιατρ. η κλίση τού ποδιού προς τα μέσα. ώστε μόνο το έξω πλάγιο μέρος τού πέλματος να ακουμπά στο έδαφος κατά το περπάτημα ή την ορθοστασία (πβ. *ραιβοσκελία).* – **ραι- βόπους,** -ους. -ουν [J833].

| ετυ.μ. < *ραιβός* + *-ποδία* < αρχ. *πούς* « πόδι»[. **ραιβός,** -ή. -ό ιατρ.

αυτός που πάσχει από ραιβοποδία.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. *ραιβός* < Ι.Ε. **wrai-g*-o-*, που συνδ. με γοτθ. wraiqs «σκολιός», σουηδ. **vrek** «ισχνρογνώμων», αρχ. φριζ. **wrak** «κυρτός» κ.ά., ενώ πρέπει να συνδεθεί επίσης με το αρχ. επίθ. *ροικός* «σκαμμένος, κυρτός». Το επίθ. *ραιβός* ανήκει στη σημασιολογική κατηγορία των λ. που δηλώνουν σωματικά ή ψυχικά ελαττώματα, λ.χ. *σκαι- ός, λαιός. κολοβός* κ.ά.[. **ραιβοσκελής,** -ής, -ές {ραιβοσκελ-ούς] -είς (ουδ. -ή)} αυτός που πάσχει από ραιβοσκελία συν. (λαϊκ.) στραβοπόδης, στραβοκάννης. ΣΧΟΛΙΟ *-ης, -ης. -ες.*

Ιετυμ. < μτγν. *ραιβοσκελής* < *ραιβός* + *-σκελής* < *σκέλος}*. **ραιβοσκελία** (η) {ραιβοσκελιύν} ιλτρ. παραμόρφωση των κάτω άκρων, κατά την οποία τα άκρα κυρτώνονται προς tu έξω με τα γόνατα να απέχουν μεταξύ τους περισσότερο από το κανονικό, **ραΐζω**

ρ . ρ α γ ί ζ ω **ραιντγκεν** (το) ► ρέντγκεν

ραίνω ρ. μετβ. {έρρανα, να/θα ράνω] **1.** ραντίζω με υγρό. κυρ. αρωματικό: ~ *με αγιασμό* / με *ροδόνερο* συν. περιβρέχω 2. σκορπίζω (πάνω από κάποιον'κάτι): *έρραναν με ροδοπέταλα τυυς νεονύμφους.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ραίνω* < **ράν-]ω* (με επένθεση), αβεβ. ετύμου. Η μορφή τού θ. ˣραν- θα επέτρεπε την υπόθεση συνεσταλμ. βαθμίδας τού 1.1*. **sren-* ή **wren-* (ίδια σημ.). αλλά οι συνδέσεις με τα θεωρούμενα ως ομόρρ., λ.χ. αρχ. γερμ. reinco «επιβήτορας», νορβ. vrina «κραυγάζω, χρεμετίζω», οεν ευσταθούν σημασιολογικώς. Η εκδοχή κατά την οποία το ρ. *ραίνω* συνδ. με σλαβ. λ. που σημαίνουν «πέφτο), χύνω, ναδίδω», πβ. ρωσ. roniti «ραντίζω, αφήνο) να πέσει», πολ. τοπιό, τσεχ. roniri, δεν αιτιολογεί τη δασύτητα τού ελλην. ρήματος, που προϋποθέτει ημίφωνο s- ή Γ-. Παράγ. *ραν-ΐς (-ίδα). ραντ-ίζω}*. **ραιτορομανικός,** -ή, -ό γλωσσ. **1.** αυτός που σχετίζεται με κάποια από τις ραιτορομανικές γλώσσες **2.** ***ραιτορομανικές γλώσσες*** η υποομάδα των ρομανικών γλωσσών που ομιλούνται στην Α. Ελβετία και σε μικρό τμήμα τής Β. Ιταλίας (λ.χ. η Ρομανσική. η Κγκαδινική, η Λα- δινική κ.ά.).

[ετυμ. Μεταφορά τού γερμ. rattoromanisch < ratio- (< λατ. Rhaetus. βασιλιάς των Ετρούσκων που έδωσε το όνομά του στη ρωμαϊκή επαρχία Rhaetia) + romanisch (< λατ. ronianicus. βλ. κ. *ρομανικός)].* **ράιχ** (το) {άκλ.ί στη φρ. ***Τρίτο Ράιχ*** η ναζιστική Γερμανία.

|ετυμ. < γερμ. Reich «αυτοκρατορία, κράτος» < αρχ. γερμ. rihhi]. **ρακάδικο** (το) (λαϊκ.) το κατάστημα όπου πωλείται ρακή. **ρακένδυτος,** -η. -ο (λόγ.) ο ντυμένος με κουρέλια, με παλιά και φθαρμένα ρούχα συν. κουρελής, κουρελιάρης.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ρακένδυτος* < *ράκος* + *-ένδυτος* < *ενδύω}*. **ρακέτα** (η) {ρακετών} λθλ. **1.** το ελαφρύ όργανο που αποτελείται από δικτυωτό, ανθεκτικό, κυρ. νάιλον πλέγμα, τεντωμένο μέσα σε ωοειδές πλαίσιο από ξύλο, πλαστικό ή αλουμίνιο, με ειδική λαβή· χρησιμεύει στο να χτυπούν τη μπάλα οι παίκτες τού τένις, τού πινγκ-πονγκ κ.λπ. 2. ξύλινο, ελαφρύ και μικρό όργανο σε σχήμα κουπιού με κοντή λαβή. που χρησιμοποιείται στην επιτραπέζια αντισοφαίριση (πινγκ-πον- γκ) για το χτύπημα τής μπάλας 3.ρακέτες (οι) παιχνίδι που παίζεται με ρακέτες (σημ. 2) και μπαλάκι από δύο ή περισσότερους παίκτες

4. ο ειδικά περιγεγραμμένος χώρος κάτω από το καλάθι στο γήπεδο τού μπάσκετ: *οι βολές των φάουλ εκτελούνται από την κορυφή τής* ~. - (υπυκ.) ρακετούλα (η).

[ετυμ. < ιταλ. racchetta < μέσ. γαλλ. raquette «παλάμη χεριού» < δημώδ. αραβ. rahet < αραβ. rahah «παλάμη χεριού»], **ρακή** (η) διάφανο δυνατό οινοπνευματώδες ποτό που παράγεται κυρ. στην Κρήτη με απόσταξη ΣΥΝ. τοικουδιά. Ηπίσης **ρακί** (το).

Ιετυμ. < τουρκ. raki < αραβ. 'araq. είδος χυμού τής Μέσης Ανατολής, φτειαγμένου από σπόρους σιτηρών και ρυζιού' αρχική σημ. «γλυκύ -

χυμό$»].

ρακλετ (το) {άκλ.} λιπαρό τυρί που παρασκευάζεται από γάλα αγελάδας, στραγγισμένο με συμπίεση και θέρμανση, που διατίθεται στο εμπόριο με τη μορφή πεπλατυσμένου κυλίνδρου.

[ετυμ. < γαλλ. raclettc < racier «ξέω, λειαίνω» < δημώδ. λατ. **rasicu- lare* < **rasicarc.* παράγ. τού λατ. p. radere «ξέω, λειαίνω» (μτχ. rasus)], **ρακοκάζανο** (γο) (λαϊκ.) καζάνι για την απόσταξη στεμφύλοιν και την παρασκευή ρακής. **ρακοποτηρο** (το) **1.** μικρό ποτήρι για τη ρακή **2.** (συνεκδ.) η ποσότητα ρακής ή άλλου ποτού, που αντιστοιχεί σε τέτοιο ποτήρι, **ρακοπότης** (ο) {ρακοποτών} αυτός που πίνει συχνά και σε μεγάλες ποσύτητες ρακή.

ρακόρ (το) {άκλ.} **1.** ΤΕΧΝΟΛ. **μικρό βιδωτό κομμάτι σωλήνα, που χρησιμοποιείται για τη σύνδεση μεταλλικών σωλήνων ή ράβδων 2. (στον κινηματογράφο) η ομαλή σύνδεση ενός πλάνου με το επόμενό του.** [ΕΤΥΜ. **< γαλλ. raccord «σύνδεση, σύζευξη» < p. raccorder «συνδέω, συνάπτω» < re- + accorder]. ράκος** (το) {ράκ-ους | -η. -ών} **1. (λόγ.) το παλιό και φθαρμένο κομμάτι υφάσματος, το κουρέλι 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται σε κατάπτωση: *όταν έμαθε τον θάνατό της. έγινε* ~ (κατέρρευσε) | | *γύρισε πίσω ~ απ' την κούραση!*** ΦΡ. **(λόγ.)** *ράκη φράσεων* **ακατάληπτα, σκόρπια λόγια, φράσεις χωρίς σύνδεση.**

Ι ΕΤΥΜ. **< αρχ. *ράκος.*** αβεβ. ετύμου. **Οι «γλώσσες» τού Ησυχίου *βράκαλον ρόπαλον* και *βράκετον δρέπανον. κλαδευτήριον* αποδεικνύουν την ιίπαρξη αρχικού *F- (*Ρρακ-)* και συνεσταλμ. βαθμ. **\vrk-* τού Ι.Κ. ˣ*wresk- (< *wrek-sk-). Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή. η λ. συνδ. με σανσκρ. vrscati «σχίζω, κατακόβω», αρχ. σλαβ. vraska «ρυτίδα, ρωγμή» (< ˣworsq-a). άποψη που παραμένει υποθετική],** **ρακοσυλλέκτης** (ο) **[1829J {ρακοσυλλεκτών}, ρακοσυλλέκτρια** (η) **[1895| Ιρακοσυλλεκτριών} πρόσωπο που μαζεύει κουρέλια και τα πουλά κυρ. για βιοποριστικούς λόγους.**

[ΕΤΥ.Μ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ragpicker], ρακούν** (το) **^άκλ.I παμφάγο θηλαστικό με ρωμαλέο σώμα (μήκους μικρότερου τού ενός μέτρου), κοντά πόδια και φουντωτή, ραβδωτή ουρά. πυκνό (μαύρο ή μολυβί) τρίχωμα, καφέ αποχρο>σεις και χαρακτηριστικά σκούρο χρώμα στην περιοχή των ματιών ζει σε δάση κοντά στο νερό, είναι νυκτόβιο και θηρεύεται κυρ. για τη γούνα του.** [ΕΤΥ.Μ. **< αγγλ. raccoon < παλαιύτ. αμερ. raugroughcun < Αλγκονκική aroughcun (ινδιάν. γλώσσα τής Η. Αμερικής)), ραλεντάντο** επίρρ. ΜΟΥΣ. **βαθμιαία επιβράδυνση τής ρυθμικής αγωγής (τού τέμπο) κατά την εκτέλεση ενός μουσικού κομματιού** ΣΥΝ. **ριταρντάντο** ΑΝΤ. **ατσελεράντο.**

[ΕΙΥΜ. **< ιταλ. ralleniando «επιβράδυνση» < p. rallcntare «επιβραδύνω» < ra- (< λατ. re- + ad-) + lento «αργός, βραδύς»), ράλι** (το) **{άκλ.}** αγώνας ταχύτητας για αγωνιστικά αυτοκίνητα, που διεξάγεται σε δημόσιους δρόμους ή ειδικές πίστες: *το ~ «Ακρόπολις»*' ΦΡ. *ράλι-αντίκα* **βλ. λ.** *αντικα.*

ΙΕΤΥΜ. **< αγγλ. rally(c) «συγκέντρωση (αγωνιστικών αυτοκινήτων)» <** ρ. **rally «συγκεντρώνω, συναθροίζω» < γαλλ. rallier < r(e)- εμφατ. + allier «συνδέω, συνάπτω» < λατ. alligare «προσδένω, συνδέω» < ad- «προσ-» + ligare «δένω»|. ραλίστας** (ο) **Ιχωρ. γεν. πληθ.) ο αυτοκινητιστής που συμμετέχει σε ράλι.**

[F.TYM. **< *ράλι* +** παραγ. επίθημα ***-ίστας,*** πβ. ***κιθαρ-ίστας*\.**

Ραλού (η) (συνήθ. ορθ. *Ρα/^λού)* γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. **Θηλ. τού μεσν. *Ράλ / Ράλ(λ)ης* < *Ραούλ* < γαλλ. Raoul < παλ. γερμ. Rad(w)uif, για το οποίο βλ. λ. *Ροδόλφος|.***

R.A.M. **(η)** ΠΛΗΡΟΦ. **η μνήμη σε υπολογιστή που χρησιμοποιείται για την προσωρινή αποθήκευση πληροφοριών, τις οποίες μπορεί να με- ταβάλει (με τις κατάλληλες εντολές) ο χρήστης (βλ. λ. *μνήμη).***

[ΕΤΥΜ. **Ακρωνύμιο τού αγγλ. όρου Random Access Memory «μνήμη τυχαίας προσπέλασης»], ραμαζάνι** (το) **]ραμαζανιού} (στον ισλαμισμό) 1. ο ένατος μήνας τού έτους, κατά τον οποίο, σύμφωνα με την παράδοση, παραδόθηκε το Κοράνιο (βλ.λ.) στους ανθρώπους 2. οι υττοχρίχυακοί κανόνες συμπεριφοράς που τηρούνται τον μήνα αυτόν και στους οποίους περιλαμβάνονται η νηστεία, η εγκράτεια και η υπακοή στις θεϊκές εντολές.** ΙΕΤΥΜ. **< τουρκ. ramazan < αραβ. ramadanj. ραμί** (το) **{άκλ.} χαρτοπαίγνιο που παίζεται από τέσσερεις παίκτες με 52 χαρτιά και έναν τζόκερ.**

Ι F.TYM. < γαλλ. rami < αμερ. rummy «είδος χαρτοπαιγνίου», αγν. ετύμου!.

ράμμα (το) **{ράμμ-ατος | -ατα. -άτων} 1.** ΙΑΤΡ. **(α) νηματοειδές υλικό που χρησιμοποιείται στη χειρουργική, κυρ. για το κλείσιμο τραύματος. συγκρατώντας δύο ιστικές επιφάνειες, ώσπου να συνενωθούν (β) (συνεκδ.) το κλείσιμο τραύματος με τον παραπάνω τρόπο: *έσκισε το χέρι και τυυ έκαναν τρία - || κόβω / βγάζω τα ράμματα*** · ΨΡ. **(μτφ.) έχω** *ράμματα για τη γούνα (κάποιου)* **βλ. λ. *γούνα* 2. (λόγ.) κλοιστή, κυρ. από ίνες ή νήματα που έχουν στριφτεί μεταξύ τους. κατάλληλη για ράψιμο.**

[ΕΙ ΥΜ. **< αρχ. *ράμμα* < *ράπτω* (βλ.λ.)]. ράμνος** (ο) **κάθε μικρός θάμνος ή δέντρο, που απαντά στις εύκρατες περιοχές τού Β. Ημισφαιρίου · έχει πριονωτά φύλλα και σκουρόχρωμους σφαιρικούς καρπούς.**

[ΕΤΥΜ. **< μτγν. *ράμνος (ή)*,** αβεβ. ετύμου, πιθ. **< **ράβνος*** (κατ' αναλογίαν προς το ουσ. ***Οάμ-νος)*.** που συνδ. με τη λ. ***ράβδος*** (βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη, η λ. ***ράμνος*** ανήκει στο προελλην. γλωσσικό υπόστρωμα|. **ραμολί** (το) **]άκλ.}** (μειωτ.) **το ηλικιωμένο πρόσωπο που πάσχει από γεροντική άνοια. Επίσης ραμολής** (ο). ·· * ΣΧΟΛΙΟ **λ. *ανόητος.***

[ΕΤΥΜ. **< γαλλ. ramolli < ra- προθεμ. + λατ. mollire «μαλακώνω, απαλύνω» (< mollis «εύκαμπτος, μαλακός»)], ραμολιμέντο** (το) **1. η γεροντική άνοια: *παθαίνω -*** ΣΥΝ. **μαλάκυνση, ραμολίρισμα 2. (συνεκδ.- μειωτ.) το ηλικιωμένο πρόσωπο που πάσχει από γεροντική άνοια** ΣΥΝ. **ραμολί, ξεκούτης, γεροξούρας.**

[ΕΤΥΜ. **< ιταλ. rammollimcnto < rammollirc «μαλακώνω, απαλύνω», βλ. κ. *ραμολί}.***

ραμολίρω ρ. αμετβ. {ραμολίρισαϊ παθαίνω ραμολιμέντο. – **ραμολί- ριαμα** (το).

[ΕΤΥ.Μ. **< ιταλ. ramollire, βλ. κ. *ραμολί}*. ράμπα** (η) **{ραμπών] 1. η κεκλιμένη επιφάνεια που συνδέει δύο επίπεδα διαφορετικού ύψους: *- σιδηροδρομικού σταθμού / επιβιβάσεως***

I φορτοεκφόρτωσης **2.** (ειδικότ.) καθένα από τα δύο κεκλιμένα επίπεδα συνεργείου αυτοκινήτων, που οδηγούν το όχημα σε υπερυψωμένη σχάρα για τον έλεγχο και την επισκευή σημείων κάτω από το δάπεδο τού οχήματος 3. σειρά φώτων στο μπροστινό μέρος τής σκηνής τού θεάτρου: ***«Τα φώτα τής*** ~» (τίτλος ταινίας τού Τσάρλυ Τσάπλιν). [ΕΤΥΜ. < γαλλ. rampe < p. rampcr «έρπω. ξαπλώνω μπρούμυτα» < φρανκον. *(h)rampfm, που συνδ. με αρχ. γερμ. rimpfan «κάμπτω, λυγίζω»!.

ράμπο (ο) {άκλ.i **1.** ένοπλος άνδρας με βίαιη συμπεριφορά: ***νεαρός ~ με περίστροφο σκόρπισε τον τρόμο, όταν άρχισε να ρίχνει σε όποιον έβρισκε μπροστά του || «ανεγκέφαλος ~ επιτέθηκε με χειροβομβίδες εναντίον μεθοριακής περιπόλου προκαλώντας οξύ διπλοψατικό επεισόδιο»*** (εφημ.) **2.** (μτφ.) ειδικός ελεγκτής τού Δημοσίου που ερευνά για οικονομικές ατασθαλίες: ***«τονς - τού Υπουργείου Οικονομικών και τους δικούς του επιθεωρητές επιστρατεύει το Υπουργείο Εσωτερικών. για να αντιμετωπίσει τα φαινόμενα διαφθοράς*** σε ορισμένους ***δήμους»*** (εφημ.) ΣΥΝ. κομάντο 3. (για αθλητή σε ομαδικά αθλήματα) παίκτης που επιτίθεται δυναμικά και ριψοκίνδυνα, συχνά μόνος εναντίον πολλών αντιπάλων.

[ΕΤΥΜ. < αμερ. Rambo, όνομα σωματώδους και βίαιου κινηματογραφικού ήρωα σειράς ομώνυμων πολεμικών ταινιών (από το 1982 κ.εξ.), τον οποίο υποδύθηκε ο Συλβέστερ Σταλλόνε}. **ραμπόσκαλα** (η) ράμπα σε μορφή σκάλας.

ραμποτέ (το) {άκλ.[**1.** πλαναρισμένο ξύλο σε σανίδες που θηλυκώνουν η μία στην άλλη: ***έφτειαξε τον τοίχο με*** - 2. ***(ως*** επίθ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί από σανίδες (ξύλου ή από άλλο υλικό) που θηλυκώνουν μεταξύ τους: ~ ***επένδυση σπιτιού.***

[ftym. < γαλλ. rabote, μτχ. τυύ p. rabotcr «πλανάρω, λειαίνω» < rabotte (διαλεκτ.) < μέσ. ολλ. robbe]. **ραμφί** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το μικρό ράμφος, **ραμφίζω** ρ. μετβ. U894) {ράμφισαI (για πουλιά) **1.** χτυπώ με το ράμφος: ***το θηλυκό ράμφιζε το αρσενικό, διώχνοντάς το απ' τη φωλιά*** 2. πιάνω ή τσιμπώ με το ράμφος μου: ***τα σπουργίτια ράμφιζαν τις ρώγες των τσαμπιών.*** — **ράμφιαμα** (το) 11892|. **ραμφοειδής, -ής, -ές** {ραμφοειδ-ούς | -είς (υυδ. -ή)} αυτός που το σχήμα του μοιάζει με ράμφος. — **ραμφοειδώς** επίρρ. Σχολιο λ. ***-ρς, -ης, -ες.***

ράμφος (το) {ράμφ-ους | -η. -ώνi **1.** το κεράτινο όργανο πουλιών, που αποτελεί συνέχεια των οστών των σιαγόνων τους, η μύτη το)ν πουλιών: ***τα αρπακτικά πτηνά έχουν - γυριστό πρυς τα κάτω*** 2. (κατ' επέ- κτ.) το σκληρό, κεράτινο προεξέχον τμήμα τού στόματος ορισμένων ζώων (π.χ. τής χελώνας) 3. οτιδήποτε έχει ραμφοειδές σχήμα: ***το ~ τού φαγκότου || πνευστά όργανα με ~.***

[εγυμ. < αρχ. ***ράμφος,*** εκφραστ. όρ., αβεβ. ετύμου. Η λ. συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου ***ρέμφος*** · ***τυ στόμα ή ρίς*** και ίσως με το επίθ. ***ραιβός*** (βλ.λ.). Λεν αποκ?νείται η λ. να παρουσιάζει έρρινο ένθημα (πβ. ***κά-μ-πτω. γνώ-μ-πτω, κρά-μ-βος).*** ενώ έχει διατυπωθεί η άποψη ότι συνδ. με το ρ. ***ρέμβ-ομαι*** «περιστρέφομαι, γυρίζω» (βλ. λ. ***ρόμβος)*** και, ως εκ τούτου, με μέσ. γερμ. wrimpcn «μυκτηρίζω», wramp-achiich «κυρτός, κεκαμμένος»]. **ρανίδα** (η) (λόγ.) μικρή ποσότητα υγρού υπό μορφή σταγόνας · **ΦΡ.** *μέχρι τελευταίας ρανίδος (τού αίματος)* **μέχρι θανάτου, *θα πολεμήσουν για την ελευθερία ~.***

[ετυμ. < αρχ. ***ρανίς, -ίδος*** < ***ραίνω*** (βλ.λ.). Η φρ. ***μέχρι τελευταίας ρανίδος (τού αίματος)*** αποδίδει τη γαλλ. jusqu'a la dcrniere goutte dc sang].

ραντ (το) {άκλ.i μονάδα μετρήσεως τής ποσότητας ραδιενέργειας που απορροφάται ως ακτινοβολία.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. rad, ακρωνύμιο τού όρου Radiation Absorbed Dose «δόση απορροφηθείσης ακτινοβολίας»]. **ράντα**[1] (η) {ραντών! ΝΑΥΤ. **1.** η κεραία τού καταρτιού τής πρύμνης ΣΥΝ. κέρκος ΛΝΤ. κέρας. πίκι **2.** το πανί τού καταρτιού τής πρύμνης. [ΕΤΥΜ. < βεν. randa «κοφτό πανί πλοίου» < γοτθ. randa]. **ράντα**[2] (η) {ραντών} η τιράντα. — (υποκ.) **ραντάκι** (το).

[F.TYM. < ***τιράντα*** (βλ.λ.). με εσφαλμ. χωρισμό, επειδή το ***τι-*** θεωρήθηκε στην ομιλία ως άρθρο ***(τη ράντα)].*** **ράντα^** (η) {ραντών} **1.** σύνολο σταθερών και καθορισμένων χρηματικών ποσών που καταβάλλονται σε ίσα και τακτά χρονικά διαστήματα: ***πρόσκαιρη*** ~ (με περιορισμένο αριθμό καταβολών))| ~ ***ακέραια*** (ετήσιας περιόδου) **/** ***μεταβλητή*** (με όρους που αλλάζουν) **/** ***προκατα- β/^ητέα*** (με προκαταβολή των ποσών στην αρχή περιόδου) **2.** εισόδημα που εισπράττει κανείς σταθερά, κυρ. από χρεώγραφα.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. rente < δημώδ. λατ. *rcndita, θηλ. μτχ. τού *rendcre < λατ. reddere «αποδίδω, επιστρέφω (κάτι)» (με την επίδρ. τού ρ. prendere «παίρνω»)|. **ραντάρ** (το) {άκλ.i ελλην. ραδιοεντοπιστής · συσκευή ή σύστημα για τον καθορισμό τής παρουσίας και τής θέσης κινούμενου ή ακίνητου αντικειμένου, για την ανίχνευσή του μέσω τού υπολογισμού τής διεύθυνσης και τής ταχύτητας επιστροφής ραδιοκυμάτων, που ανακλώνται ή επανεκπέμπονται από το αντικείμενο αυτό.

[ETYM. < αγγ. radar, ακρωνύμιο τού αγγλ. Ra(dio) D(etecting) A(nd) R(anging)|;

ραντεβού (το) {άκλ.} **1.** συμφωνία για συνάντηση, η δέσμευση για επικοινωνία, επαφή: δίνω (καθορίζω συνάντηση) **/** ***κανονίζω / κλείνω*** (δεσμεύομαι για συνάντηση με κάποιον) **| |** ***έχω*** ~ ***με τον γιατρό / με τον κομμωτή*** jj ***ούτε*** ~ ***να 'χαμε*** (ήρθαμε τυχαία στο ίδιο μέρος την ίδια ώρα) **2.** (συνεκδ.) η συνάντηση που έχει καθοριστεί για συγκεκριμένη ώρα σε συγκεκριμένο μέρος: ***είναι πάντα συνεπής στα ~ της || αργώ στα ~ || επαγγελματικό / ερωτικό / μυστικό / φιλικό - || τώρα τελευταία βγαίνουν συνέχεια*** ~ **| |** ~ ***τον Σεπτέμβρη*** (Οα ξαναβρεθούμε τον Σεπτέμβρη· συνηθισμένη επιγραφή στις χειμερινές κινηματογραφικές αίθουσες κατά τη θερινή περίοδο)· φρ. *(κάποιος) είναι Εγγλέζος στα ραντεβού του* (κάποιος) είναι πολύ συνεπής, ακριβής στην προκαθορισμένη ώρα συνάντησης 3. (ειδικότ.) η προσυμφωνημένη συνάντηση με ερωτικό σκοπό: ***η αμηχανία που είχα στο πρώτο μου*** - [[- ***στα τυφλά*** (μεταξύ προσώπων που δεν έχουν συναντηθεί).

[ΕΤΥΜ, < γαλλ. rendc/.-vous|. **ραντεβουδάκι** (το) {χωρ. γεν.} (οικ.) το ερωτικό ραντεβού, **ράντζο** (τυ) · ράντσο

ραντιέρης (ο) {ραντιέρηδες} (λαϊκ.-μειωτ.) ο δανειστής που αποκομίζει μεγάλα κέρδη από τους τόκους που απαιτεί (πβ. ***τοκογλύφος): «οι διαβόητοι ~ πλουτίζουν εισπράττοντας χωρίς κόπο αφορολόγητα τοκομερίδια»***(εφημ.).

[F.TYM. < ***ράντα***' + παραγ. επίθημα ***-ιέρης}.*** **ραντίζω** ρ. μετβ. {ράντισ-α. -τηκα. -μένοςI **1,** περιβρέχω με σταγόνες νερού ή άλλου υγρού: τον' ***ράντισε*** ο ***πακπάς με αγιασμό*** ΣΥΝ. ραίνω 2. ψεκάζω με νερό ή (για δέντρα και φυτά) με φυτοφάρμακο, χημικό διάλυμα: - ***τα τριαντάφυλλα ι τις πορτοκαλιές.*** - **ράντισμα** (το) [μτγν.I κ. (λόγ.) **ραντισμός** (ο) Iμτγν.).

Ιετυμ. < μτγν. ***ραντίζω*** < αρχ. ***ραντός,*** ρηματικό επίθ. τού ***ραίνω*** (βλ.λ.)|. ^

ραντιστήρι (το) {ραντιστηρ-ιού [-ιώνί δοχείο για πότισμα ή ράντι- σμα φυτών με λεπτό σωλήνα, στην άκρη τού οποίου υπάρχει διάτρητο πώμα για ομοιόμορφο ράντισμα Συν. ποτιστήρι. Επίσης (σπάν.) **ραντιστήρας** (ο).

[ετυμ. < μτγν. ***ραντιστήριον*** < ***ραντίζω*** + παραγ. επίθημα ***-τήριον(π$. καθαριστήριον, βασανισ-τήριον*** κ.ά.)|. **ράντσο** κ. **ράντζο**[1] (το) πτυσσόμενο, πρόχειρο ξύλινο ή μεταλλικό κρεβάτι κυρ. για έκτακτες περιπτώσεις, το οποίο αποτελείται από έναν σκελετό-πλαίσιο, στον οποίο στερεώνεται χοντρό, ανθεκτικό πανί (καραβόπανο) ή πλαστικό: σε ***ορισμένα νοσοκομεία βάζουν*** τους ***ασθενείς σε ράντζα, όταν δεν έχουν αρκετά κρεβάτια στους θαλάμους || το καλοκαίρι κοιμάται σ' ένα ~ στη βεράντα.***

[ετυμ. < ιταλ. rancio < γαλλ. ranchc. αρχική σημ. «ξύλινη βάση άξονα κάρου», γερμ. αρχής],

ράντσο κ. **ράντζο*** (το) (κυρ. στη Β. Αμερική) το μεγάλης έκτασης αγρόκτημα, που περιλαμβάνει και διάφορα κτίσματα (αγροικίες, στάβλους κ.λπ.).

[ι·τυμ. < ισπ. rancho «μικρή φάρμα» < παλαιότ. ισπ. rancharsc «ενοικιάζω, εγκαθίσταμαι»' (στρατ. όρ.) < γαλλ. (se) ranger «τακτοποιούμαι. εγκαθίσταμαι» < rang «σειρά, κατάταξη» < φρανκον. *(h)ring «δαχτυλίδι - κύκλος»], **ράνω** ρ. χωρίς συγκεκριμένη σημασία · χρησιμοποιείται στη ΦΡ. *κά- νω-ράνω* επιτατικά και μειο)τικά: ***Τι στο καλό κάνεις-ράνεις τόση ώρα; Θα τελειώσεις ποτέ; || όποτε τον δεις στυ μαγαζί, κάνει-ράνει*** κ«ι τίποτε δεν ***φτειάνει.***

| ΕΤΥΜ. Από το ρ. ***ραίνω,*** λόγω ομοηχίας τής υποτ. αορ. ***ράνω*** με το ρ. ***κάνω].***

ράουλο (το) μεταλλικός δίσκος με κυκλική εγκοπή στην περιφέρειά του, ώστε να μην ξεφεύγει το περιελισσόμενο σχοινί ή συρματόσχοινο· τοποθετείται στα παλάγκα, στους μακαράδες ή σε σταθερούς οδηγούς συρματόσχοινων ή κάβων στα πλοία, καθώς και σε αλουμινένιες συρόμενες πόρτες.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. rouleau (εσφαλμ. προφορά) < μτγν. λατ. rotella, υποκ. τού λατ. rota «τροχός»},

ραπ (η) {άκλ.} μους. λαϊκή δημοφιλής μουσική, όπου ένας μονόλογος απαγγέλλεται γρήγορα και ρυθμικά με ορχηστρική συνοδία ή πάνω σε ένα ήδη ηχογραφημένο ορχηστρικό κομμάτι · ξεκίνησε από μαύρους εφήβους στους δρόμους της Νέας Υόρκης στη δεκαετία τού '70 και διαδόθηκε γρήγορα, φθάνοντας στην Ευρώπη στα μέσα τής δεκαετίας τού '80. - **ράπερ** (ο/η) {άκλ.}.

[Ει ΥΜ. < αγγλ. rap, πιθ. ηχομιμητ. λ.· η λ. χρησιμοποιήθηκε στην αμερικανική αργκό, ιδ. των μαύρων, δηλώνοντας έναν ιδιαίτερο τύπο ομιλίας, που χαρακτηριζόταν από λεκτική επίδειξη και επαναλήψεις φράσεων].

ραπάνι κ. **ρεπάνι** (το) {ραπαν-ιυύ | -ιών} φυτό με. τραγανή και εδώδιμη ρίζα. η οποία συνήθ. τρώγεται ωμή ως σαλατικό. — (υποκ.) **ραπανάκι** κ. **ρεπανάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ραπάνιον*** / ***ραφάνιον.*** υποκ. τού αρχ. ***ράφανυς*** / ***ρέφα- νος,*** που παρουσιάζει επίθημα ***-ανο-,*** όπως και οι ονομασίες άλλων λαχανικών, πβ. ***πύ-ανος, λάχανον, πήγ-ανον*** κ.ά. Παράλληλοι τ., εμφανίζοντας ***το*** ίδιο θ. ***ραφ-*** / ***ραπ-,*** είναι οι μτγν. λ. ***ράφ-υς*** / ***ράπ-υς*** «γογγύλι», οι οποίοι ανάγονται πιθ. σε Ι.Ε. *rap- (πβ. λατ. rapam «γογγύλι» > γαλλ. rave. αρχ. γερμ. ruoba > γερμ. Rube) ή *rcp- (πβ. λιθ. r0pe «γογγύλι», αρχ. σλαβ. repa, αλβ. repe). Δυσεξήγητη παραμένει η εναλλαγή ***ραπ- / ραφ-***, η οποία έχει εγείρει υποθέσεις περί δανείουδ. **ραπίζω** ρ. μετβ. {ράπισα} (λόγ.) χτυπώ (κάποιον) στο μάγουλο με την παλάμη, χαστουκίζω συν. μπατσίζω.

[ετυμ. < αρχ. ***ραπίζω*** «χτυπώ με ραβδί - χαστουκίζω», αβεβ. ετύμου. Ήχει διατυπωθεί η άποψη πως το ρ. συνδ. με τη «γλώσσα'> τού Ησυχίου ***ραπίς- ράβδος,*** η οποία απαντά στον Όμηρο ως τμήμα τού συνθέτου ***χρυσό-ρραπις«με*** χρυσό ραβδί» και αργότερα στο σύνθετο εϋ- ***ρραπις ΓΕρμής)*** «με ωραίο ραβδί», αν και η λ. ***ραπίς*** θα μπορούσε να αναχθεί σε ριζικό όνομα ****ράψτ\ *ραπ-ή.*** Σύμφωνα με την ίδια εκδοχή, η λ. ***ραπίς*** συνδ. πιθ. με τη λ. ***ράβδος*** (βλ.λ.) μέσω τού μτγν. συνθέτου ***ραβδο-φόρος*** < ****ραπιδοφόρος*** (με συγκοπή και ηχηροποίηση). Τέλος, έχουν πρυταθεί συνδέσεις με τις λ. ***ρέπω*** και ***ρόπα/·.ον\.*** **ράπισμα** (το) [μτγν.| {ραπίσμ-ατος | -ατα.-άτωνί 1.(λόγ.) το χτύπημα στο μάγουλο* χαστούκι: ***δέχομαι*** ~ ΣΥΝ. κόλαφος, (λαϊκ.) μπάτσος, σκαμπίλι 2. (μτφ.-εκφραστ.) το ηθικό πλήγμα που δέχεται κανείς:

ηχηρό ~ γι' αντή τη χώρα αποτελεί η τελευταία έκθεση για τιν σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συν. κόλαφος. –(υποκ.) **ραπισματάκι** (τυ).

ραπιτογράφος κ. **ραττιντογράφος** κ. **ραπιδογράφος** (ο) είδος στυλογράφου με αποθήκη (αμπούλα) σινικής μελάνης στο στέλεχός του. στην άκρη τού οποίου προσαρμόζονται ποικίλου πάχους σωλη- νοειδείς μύτες· χρησιμοποιείται κυρ. για τεχνικά σχέδια και σκίτσα. [ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. rapidographc < rapido- (< λατ. rapidus «γρήγορος, ταχύς») + graphc (< *γράφω)* (νόθο σύνθ.)|. **ραπορτο** (το) (λαικ.) η αναφορά των γεγονότων, έκθεση τού τι συνέβη: *καθημερινά του δίνει ~ για ό.τι γίνεται στη δου?^ειά!*

ΙΙΠΥΜ. < ιταλ. rapporto < λατ. reportare «επαναχομίζω. ξαναφέρνω» < re- «ανα-» + portare «φέρω. κομίζω»).

ραπτεργότης (ο) {ραπτεργατών}. **ραπτεργάτρια** (η) (ραπτεργα- τριών} (λόγ.) εργάτης απασχολούμενος σε εργοστάσιο κατασκευής ενδυμάτων ή σε ραφείο, **ράπτης** Ιραπτών} κ. **ράφτης** [μεσν.Ι (°) Ιραφτάδες}, **ράπτρια** (η) [μεσν.Ι {ραπτριών} πρόσωπο που ράβει ενδύματα. Ηπίσης **ράφτρα** (η). [ΕΤΥΜ. < μτγν. *ράπτης* < αρχ. *ράπτω* (βλ. κ. *ράβω)*|. **ραπτικός, -ή,-ό** [μτγν.Ι κ. **ραφτικός 1.**αυτός που σχετίζεται με ράφτη: ~ *εργαλεία* || ~ *οίκος* (οίκος μόδας) **2.** *ραπτική* (η) το επάγγελμα και η τέχνη τής κατασκευής ενδυμάτων: *ασχολείται με τη* ~ · ΦΡ. *υψηλή ραπτική* (i) το σύνολο των ενδυμάτων που δεν προορίζονται για μαζική παραγωγή (ii) (συνεκδ.) οι σχεδιαστές μόδας **3.** *ραπτικά κ. ραφτικά* (τα) η πληρωμή τού ράφτη, **ραπτομηχανή** (η) [I888[χειροκίνητη, ποδοκίνητη ή ηλεκτρική μηχανή. που περνά βελονιές με μεγάλη ταχύτητα και σε ίσες αποστάσεις, ράβοντας ένα ύφασμα κυρ. για οικιακή χρήση, για το ράψιμο ρούχων ή για βιομηχανική χρήση, για το ράψιμο δερμάτινων ειδών, τη συρραφή των σελίδων βιβλίου κ.λπ. **ραπτος, -ή. -ό κ. ραφτός** αυτός που είναι ραμμένος, που ενώνεται με ραφή.

[ετυμ. < αρχ. *ραπτός* < *ράπτω].*

ράπτω ρ. ράβω

ρασιοναλισμός (ο) ο ορθολογισμός, η συνολική φιλοσοφική κατεύθυνση που αποδέχεται ως μοναδική ουσία τής πραγματικότητας, ως γνώμονα και αφετηρία γνώσεοις, τη λογική σκέψη. -- **ρασιοναλιστικός, -ή, -ό. ρααιοναλιατικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. rationalisme < rational «λογικός, έλλογος» < λατ. rationalis < ratio «λόγος, λογική, λογισμός» (< p. reor «νομίζω, θεωρώ». μτχ. ratus)], **ρασιοναλιστής** (ο), **ρασιοναλίστρια (η)** {ρασιοναλιστριών} ο οπαδός τού ορθολογισμού.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. rationalistej. **ράσο** (το) **1.** το μακρύ, φαρδύ μαύρο ρούχο των κληρικών και των μοναχών ΦΡ. (α) *φοράω (τα) ράσα* γίνομαι κληρικός ή μοναχός (β) *αλλού ο παππάς και αλλού τα ράσα του* βλ. λ. ***αλλού*** (γ) (παροιμ.) *τα ράσα δεν κάνουν τον παππά* η πραγματική αξία όποιου κατέχει ένα αξίωμα ή μια ιδιότητα δεν έγκειται και δεν εξαντλείται στα εξωτερικά χαρακτηριστικά, αλλά στις πραγματικές του ικανότητες και δυνάμεις, στην ποιότητά του ως ανθρο>πυυ 2. (συνεκδ.-περιληπτ.) ο κλήρος. το σύνολο των ιερέων, των κληρικών και μοναχών.

[εγυμ. < μτγν. ***ράσον<*** λατ. rasum «είδος ενδύματος από τραχύ ύφασμα χωρίς χνούδι», μτχ. τ. τού ρ. radere «ξύνω, ξυρίζω»|. **ρασοφορος** (ο) 118231 πρόσωπο που φορά ράσα· ο παππάς. **ράσπα** (η) οδοντωτή λίμα, κατάλληλη για την επεξεργασία μαλακών υλικών, κυρ. τού ξύλου.

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. raspa < παλ. γαλλ. rasper «ξύνω, γδέρνω» (> γαλλ. raper)

αρχ. γερμ. raspon (ίδια σημ.)[. **ράστα** (ο/η) {άκλ.Ι **1.**(προφυρ.) ο οπαδός τού ρασταφαρισμού ΣΥΝ. ρα- σταφαριανός **2.** (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με τους ρασταφα- ριανούς και τα χαρακτηριστικά τους: *μα/.λιά -.* **ρασταφαρισμος** (ο) (χωρ. πληθ.} θρησκευτικό, πολιτικό και πολιτιστικό κίνημα των μαύρων τής Τζαμάικας και των αγγλόφωνων Αντιλ- λών εμφανίστηκε κατά τη δεκαετία τού 1920 και οι οπαδοί του πιστεύουν στην ανωτερότητα τής μαύρης φυλής και στην επαναπατρισμό τους στην Αφρική· η ρέγκε (βλ.λ.) αποτελεί τη μουσική τους έκφραση και η εξωτερική τους εμφάνιση χαρακτηρίζεται από αχτένιστες μακριές μπούκλες και γενειάδα. - **ραταφαριανός** (ο).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Rastafarism < αμχαρ. όν. Ras Tafari «αρχηγός Tafari». όνομα που έφερε ο Αιθίοπας αυτοκράτορας Χαϊλέ Σελασιέ πριν από τη στέψη του (1930), ισχυριζόμενος ότι ήταν ο μεσ- σίας τής μαύρης φυλής], **ράστερ** (το) {άκλ.} ΤΥΠΟΓΡ. **1.** βασικό εκτυπωτικό πλέγμα κουκκίδων (βλ.λ.) για την απόδοση τονικών εικόνων άθροισμα από πολλές παράπλευρες κουκκίδες με ισαπέχοντα κέντρα, ίσων ή διαφόρων μεγεθών. που δημιουργούν οπτική εντύπωση συνεχούς ή αυξομειούμενου γκρίζου και επιτυγχάνουν κατά την εκτύπωσή τους διαφόρους τόνους των φωτογραφιών **2.** βιυμηχανοποιημένο φύλλο χαρτιού ή διαφανής επιφάνεια, με τυπωμένα έτοιμα (αυτοκόλλητα) συμπαγή αθροίσματα κουκκίδων, το οποίο χρησιμοποιούν σχεδιαστές και γραφίστες 3. ειδικές γυάλινες πλάκες φιλμ ή αυτοκόλλητες ταινίες με τυπωμένα σχέδια τέτοιων πλεγμάτων.

[ΕΤΥΜ. < γερμ. Raster < λατ. rastrum «σκαπτικό εργαλείο, δικέλλα». παράγ. τού ρ. radere «λειαίνίο. γδέρνω» (μτχ. rasus)|. **ραστώνη** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.**η τάση αδράνειας και παθητικής αποδοχής των πραγμάτων, η έλλειψη ενεργού ενδιαφέροντος: τέτοια *προβλήματα αντιμετωπίζονται με αγώνες και όχι με τη ~ που χαρακτηρίζει την επαναπαυμένη κοινωνία μας* || *κα/.οκαιρινή* ~ ΣΥΝ. νω- θρότητα, ραθυμία, νωχέλεια **2.** η ηπιότητα των αντιδράσεων, η απου σία εξάρσεων ή δυναμισμού: *αυτό τον καιρό παρατηρείται ένα κλίμα ραστώνης στην αντιπολίτευση.*

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *ραστώνη* < ρέστος (υπερθ. βαθμός τού επιθ. *ράδιος* «εύκολος. άνετος») + επίθημα *-ώνη.* Το επίθ. *ράστυς / ρήιστος* ανάγεται στο επίρρ. *ρά* «εύκολα, άνετα» (για το οποίο βλ. λ. *ράθυμος)* + υπερθ. επίθημα *-ιστός].*

ράτσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (οικ.) η γενιά, η φυλή: *έξυπνη ~ ο Έλληνας! || από ποια ~ κρατάει:* ΣΥΝ. γένος· ΦΡ. **οόνα** *φάτσα ούνα ράτσα* βλ. λ. *φάτσα* **2.** (ειδικότ.) ομογενής ομάδα ζώων στο πλαίσιο ενός είδους. η οποία αναπτύσσεται και συντηρείται με επιλεκτική αναπαραγωγή από τους ανθρώπους: π ~ *είναι το σκυλί* σας: || *τα πεκινουά είναι* ~ σαλονιού 3. (η γεν. *ράταας* ως χαρακτηρισμός) για ζώο που ανήκει σε συγκεκριμένη ράτσα (σημ. 2): *είναι σκύλος* - ΑΝΤ. (οικ.) κοπρίτης. ΣΧΟΜΟ λ. *έθνος.*

[ΗΤΥΜ. < ιταλ. razz a, πιθ. < αραβ. ra's << προέλευση, αρχή». Δεν ευσταθεί η συνήθης αναγωγή στο λατ. ratio «διάταξη, σειρά, τάξη», αφού η παραγωγή απευθείας από την ονομαστική είναι μη κανονική], **ρατσισμός** (ο) η κοινωνική ή πολιτική πρακτική διακρίσεων, που βασίζεται στο δόγμα τής ανωτερότητας μιας φυλής, εθνικής ή κοινωνικής ομάδας και στην καλλιεργημένη αντίληψη των μελών της ότι οφείλουν να περιφρουρήσουν την αμιγή σύσταση, την καθαρότητα τής ομάδας τους. καθώς και τον κυριαρχικό τους ρόλο έναντι των υπόλοιπων φυλετικών, εθνικών, κοινωνικών κ.λπ. ομάδων, που θεωρούνται από αυτά κατώτερες: *φυλετικός / κοινωνικός ~ || φαινόμενα* ρατσισμού *εναντίον ξένων μεταναστών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φασισμός.* [ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. razzismo. Βλ. κ. *ράτσα*\. **ρατσιστής** (ο), **ρατσίστρια** (η) {ρατσιστριών} οπαδός τού ρατσισμού.

ρατσιστικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον ρατσισμό, που εκφράζει ή εφαρμόζει στην πράξη μια πρακτική διακρίσεων και αποκλεισμού ατόμων ή ομάδων που κρίνονται ως κατώτερης αξίας: *- πολιτική/ ιδέες / τάσεις / θέσεις / οργάνωση / καθεστώς! συνθήματα.* — **ρατσιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **ραφ** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει την απόχρωση τού μπλε χρώματος, των στολών τής Αεροπορίας: ~ *πουκάμισο / ζακέτα* ΣΥΝ. γαλάζιος *2.ραφ* (το) η ίδια η μπλε απόχρωση των στολών τής Αεροπορίας.

ΙΕΙ ΥΜ. **Από το αγγλ. αρκτικόλεξο R.A.F. < Royal Air Force «Βασιλική Αεροπορία»].**

Ραφαέλα (η) γυναικείο όνομα.

Ραφαήλ (ο) |άκλ.} **1.Π.Δ.** ένας από τους επτά αγγέλους που μεταφέρουν τις προσευχές των αγίων προς τον Θεό **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. **ανδρικό όνομα.**

[ΕΓΥΜ. **μτγν. < εβρ. Rafa'cl «ο Θεός έχει θεραπεύσει»|. ραφανιδα κ. ραπανίδα** (η) ζιζάνιο, φυτό συγγενές προς το ραπάνι. Κπίσης **ράφανος** (ο) |αρχ.|.

ΙΗΤΥΜ. < αρχ. *ραφανίς. -ίδος,* βλ. λ. *ραπάνι].* **ραφείο** (το) [μεσν.Ι εργαστήριο κατασκευής κυρ. ανδρικών ενδυμάτων ΣΥΝ. (λαϊκ.) **ραφτάδικο, ραφή** (η) 1.0 τρόπος με τον οποίο είναι ραμμένο κάτι: τα καλά ρούχα *διακρίνονται από τη στρωτή ~ τους* ΣΥΝ. ράψιμο **2.** το σύνολο των σημείων, η γραμμή στην οποία συνενώνονται, ράβονται μαζί ξεχωριστά κομμάτια υφάσματος, δέρματος ή άλλου υλικού: *ξηλώθηκε η ~ στο στρίφωμα || η* - τού *παπουτσιού || αυτή η τσάντα δεν έχει γερές* ~ 3. ΙΑΓΡ. η συνένωση δύο επιφανειών ιστών, το κλείσιμο (δερματικού) τραύματος με ράμματα 4.*ραφές* (οι) η οδοντωτή γραμμή συνένωσης των οστών τυύ κρανίου ή τού μετώπυυ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ραφή* < *ράπτω* (πβ. παθ. αόρ. β' *έρ-ράφ-ην)*\. **ράφι** (το) {ραφ-ιού | -ιών} λεπτή σανίδα, συνήθ. ξύλινη ή μεταλλική, που στερεώνεται οριζόντια σε τοίχο ή πλαίσιο, για να τοποθετηθούν πάνω της διάφυρα αντικείμενα: ~ *με βιβλία || έβαλε μερικά ~ στην απυΟήκη για τα* ερ/αλεια του· ΦΡ. (μτφ.) (α) *μένω στο ράφι* (για γυναίκα) δεν καταφέρνω να παντρευτώ, μένω ανύπαντρη (β) *κρατώ / βάζω στο ράφι* αναβάλλω: *η γραφειοκρατία έχει κρατήσει πολλά κρίσιμα νομοσχέδια στο ράφι.* — (υποκ.) **ραφάκι** (το).

[F.ΤΥΜ. < τουρκ. rafj. **ραφίδα** (η) ΒΙΟΛ. βελονοειδής κρύσταλλος, που απαντά σε δεσμίδες στα φυτικά κύτταρα. Ιίπίσης (λόγ.) **ραφίς** {ραφίδος}.

[ΚΤΥΜ. < αρχ. *ραφίς, -ίδος* < *ραφή].* **ραφι(δο)γραφία** (η) σύστημα γραφής με αναγνωριστικούς ανάγλυφους χαρακτήρες για ανάγνωση και από τυφλούς. — ραφι(δο)- Υραφικός, **-ή, -ό.**

ραφΐ(δο)γράφος (ο) μηχάνημα με το οποίο γίνεται η αναπαραγωγή των ανάγλυφων χαρακτήρων, που χρησιμοποιούνται στο αλφάβητο των τυφλών.

ραφιέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} έπιπλο που αποτελείται από πολλά ράφια.

[ΕΤΥΜ. < *ράφ(ι)* + παραγ. επίθημα *-ιέρα.* πβ. κ. *συρταρ-ιέρα, κουνουπ-ιέρα]. '*

ραφινάρω ρ. μετβ. {ραφινάρισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** (για ουσίες) απομακρύνω τις κάθε είδους επιβλαβείς προσμείξεις, ενισχύω την καθαρότητα, την ομοιογένεια (πράγματος): ~ *το* λά<5ι ΣΥΝ. φιλτράρω, διυλίζω 2. (μτφ. η μτχ. *ραφιναριαμένος,* ***-η. -ο)*** (α) αυτός που έχει υποστεί ειδική επεξεργασία: ~ *λάδι / τροφές* (β) εκλεπτυσμένος, περίτεχνος. αυτός που έχει κομψότητα και στυλ: ~ *τρόποι / συμπεριφορά/ομιλία.* — **ραφινάριαμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. raffinSre (γαλλ. raffiner) < re- + affinare «εκλεπτύνω, καθαρίζω» (< ad- + fino «καθαρός, αγνός» < λατ. finis «όριυ. τέλος»)].

ραφινάτος, -η, -υ 1. αυτός που έχει ραφιναριστεί: ~ *λάδι* ΣΥΝ. φιλτραρισμένος. ραφιναρισμένος, διυλισμένος, ραφινέ **2.** (μτφ.) ο εκλε

πτυσμένος ΣΥΝ. φίνος, ραφινέ. – **ραφινάτα** επίρρ.
[ΠΤΥΜ. < ιταλ. raffinato < raffinare (βλ. κ. ***ραφινάρω)***\. **ραφινέ** επίθ. Ιάκλ.) **1.** ραφιναρισμένος. αυτός που έχει φιλτραριστεί: ***λάδι*** ~ συν. διυλισμένος **2.** (μτφ.-συχνά ειρων.) επεξεργασμένος, καλλιεργημένος, υψηλής στάθμης: - ***απατεώνας*** *ι* ***καταχραστής*** / ***ψεύτης*** συν. φίνος.
[Γ.ΤΥΜ. < γαλλ. raffine < raffiner (βλ. κ. ***ραφινάρω)].*** **ραφίς** (η) > ραφίδα
ραφτάδικο (το) (καθημ.) το ραφείο (βλ.λ.). ράφτης (ο) ► ράπτης ραφτικά (τα) -► ραπτικός ραφτικός, -ή, -ό ♦ ραπτικός
ράφτινγκ (το) (άκλ.) άθλημα ή ψυχαγωγική δραστηριότητα, κατά την οποία πραγματοποιείται κατάβαση ενός λιγότερο ή περισσότερο ορμητικού ποταμού με ειδικά διαμορφωμένο, μονοθέσιο ή διθέσιο, σκάφος ή και βάρκα.
[ΓΤΥΜ. < αγγλ. rafting < raft «είδος ξύλινης σχεδίας, που χρησιμοποιείται ως σκάφος ή πλατφόρμα» < μέσ. αγγλ. raftc < αρχ. σκανδ. raptr]. **ραφτόπουλο** (το) **1.** ο νεαρός ράφτης που μαθητεύει κοντά σε έμπειρο ράφτη 2. ο νεαρός γνιος τού ράφτη.
[ΓΤΥΜ. < ***ράφτης*** + ***-πουλο*** **(βλ.λ.)**J. **ραφτός,** -ή, -ό -+ ραπτός
ραχατεύω ρ. αμετβ. {ραχάτεψα} (λαϊκ.) περνώ την ώρα μου ξεκού- ραστα. ακαματεύω ΣΥΝ. τεμπελιάζω. – **ραχάτεμα** (το), **ραχάτι** (το) Ιραχατιού j χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η οκνηρή διάθεση ή κίνηση: ***το 'ριξε στο ~ και δεν νοιάζεται για τίποτε*** ΣΥΝ. τεμπελιά, χου- ζούρεμα, χουζούρι.
[Γ.ΤΥΜ. < τουρκ. rahat]. **ραχατλήδικος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που σχετίζεται με τον ραχατλή, που του ταιριάζει ή τον χαρακτηρίζει: ~ ***ζωή*** / ***συνήθεια*** / ***νοοτροπία*** / ***δουλειά*** ΣΥΝ. τεμπέλικος. – **ραχατλήδικα** επίρρ. **ραχατλής** (ο) (λαϊκ.), **ραχατλού** (η) {ραχατλούδες} πρόσωπο που τεμπελιάζει, πυυ του αρέσει και συνηθίζει το χουζούρι ΣΥΝ. τεμπέλης, χυυζούρης.
(ΕΤΥΜ. < ***ραχάτι*** + παραγ. επίθημα ***-λής*** (< τουρκ. -1ι)]. **ραχατλίκι** κ.
ραχατιλίκι (το) {ραχατλικιού j χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η χαρακτηριστική νωθρότητα τού ραχατλή, ο τρόπος και ο ρυθμός ζωής του ΣΥΝ. τεμπελιά, χουζούρι, ραχάτι.
[ΙτΓΥΜ. < τουρκ. rahailik)j. **ραχάτ-λουκούμ** (το) {άκλ.} σκληρό λουκούμι ειδικής παρασκευής.
[πτυμ. < τουρκ. rahat lokum < αραβ. rahat alhulqum |. ράχη (η) {ραχών} 1. το πίσω μέρος τού ανθρώπινου σώματος από τον λαιμό ώς **το τέλος τής σπονδυλικής στήλης συν. πλάτη· ΦΡ. (μτφ.) (α)** *με τρώει η ράχη μου* **είμαι προκλητικός στη συμπεριφορά μου και προκαλώ βίαιες αντιδράσεις εναντίον μου, πάο) γυρεύοντας (β) έχω** *(κάποιον) στη ράχη μου* **έχω αναλάβει τη συντήρηση (κάποιου), μου έχει γίνει φόρτωμα, βάρος:** ***δου/*εύει σκληρά, γιατί έχει ολόκληρη οικογένεια στη ράχη του*** **(γ) έχω** *(κάποια) χρόνια στη ράχη μου* **έχω (συγκεκριμένη) ηλικία:** ***πενήντα χρόνια έχει ήδη στη ράχη του και ούτε σκέψη για σπίτι και παιδιά!*** **(βλ. λ. *πλάτη)* 2. (α) το μέρυς τού σώματος των ζώων που αντιστοιχεί στην ανθρώπινη πλάτη:** ***η ~ τού αλόγου / τής καμήλας*** **|(*έβαλε το σαμάρι στη ~ τού γαϊδάρου* (β) (για τα ψάρια) το πάνω τμήμα τού σώματος πίσω από το κεφάλι και πάνω από την κοιλιά 3. (για πτηνά) ο άξονας ενός φτερού:** ***η - τής φτε- ρούγας4.*** **τμήμα ρούχου που καλύπτει την πλάτη: το *πουκάμισο είναι στενό στη ~ του* 5. η σπονδυλική στήλη, η ραχοκοκκαλιά:** ***πονάω / χτύπησα στη ~*** **6. το πίσω τμήμα ενός μέλους τού ανθρώπινου σώματος:** ***η ~ τής παλάμης*** **7. η πλευρά ενός αντικειμένου που χρησιμοποιείται ή φαίνεται λιγότερο. το τμήμα του που βρίσκεται πιο μακριά ή αντίθετα από το μπροστινό ή το κύριο μέρος του. την πρόσοψη ή την κόψη του:** ***η - τού μαχαιριού / ενός φακέλου*** **8. η συνήθ. κυρτή επιφάνεια που σχηματίζει ή καλύπτει το πίσω τμήμα οποιουδήποτε αντικειμένου ή κατασκευής:** ***η ~ τού βιβλίου*** **(το τμήμα τού βιβλίου που βλέπει κανείς, όταν είναι τοποθετημένο σε βιβλιοθήκη) 9. το πίσω μέρυς ενός αντικειμένου, που χρησιμεύει για τη στήριξή του, την πρυστασία του κ.λπ.:** ***η - τού καναπέ / τής καρέκ/.ας*** **10. η κορυφογραμμή 11. η ραχιά (βλ.λ.):** ***«στων Ψαρών την ολόμαυρη - περπατώντας η Δόξα μονάχη...»*** **(Δ. Σολωμός).**
[ετυμ. < αρχ. ***ρόχις, -εως*** < Ι.Ε. ^wragh-i- «αγκάθι, αιχμή», πβ. λιθ. razys «καλαμώνας», ra/as «ξερό βλαστάρι, καλάμι», ίσως και μέσ. ιρλ. fracc «βελόνα». ΙΙ λ. ***ρόχις*** προσδιόριζε τόσο τη σπονδυλική στήλη όσο και την κυρτή επιφάνεια λόφου ή βουνού, η δε συσχέτισή της με τη σημ. «αγκάθι, αιχμή» απαντά και σε συνώνυμες λ. άλλων γλωσσών, λ.χ. λατ. spina «αγκάθι · σπονδυλική στήλη», γαλλ. έρΐηε dorsale «σπονδυλική στήλη» (< epine «αγκάθι»)}.
Ραχήλ (η) {άκλ.} 1. Π.Δ. μία από τις συζύγους τού Ιακώβ, μητέρα τού Ιωσήφ και τού Βενιαμίν, αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.
[Γ.τυμ. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. Rahel «προβατίνα»}, **ραχιά** (η) [μεσν.] (λαϊκ.) η πλαγιά, η ανηφορική πλευρά όρους, λόφου ή βουνού: ***χτίζουν εκκ/.ησία σ'εκείνη τη ~!*** συν. ράχη. **ραχιαίος,** -α, -υ [αρχ.| λνατ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τη ράχη. την πλάτη: ~ ***σπόνδυλος*** *2. ραχιαίοι* (οι) (α) οι μύες τής πλάτης: ***έχει γυμνασμένους*** - (β) ασκήσεις εκγύμνασης των μυών τής πλάτης: ***έκανε είκοσι ~.***
ραχιαλγία (η) {ραχιαλγιών} ΙΑΓΡ. πόνος στην ευρύτερη περιοχή τής σπονδυλικής στήλης. – **ραχιαλγικός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. < ***ράχη*** + ***-αλγία*** < ***άλγος*** « πόνος», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. rachialgie |.
ραχίτιδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΙΑΤΡ. παραμόρφωση τής σπονδυλικής στήλης, η οποία εμφανίζεται κυρ. σε παιδιά λόγω ανεπαρκούς ασβεστίου οστών και χόνδρων, κυρ. από αβιταμίνωση ΣΥΝ. ραχιτισμός.
1LTΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. rachitis], ραχιτικός, -ή. -ό [1839] **1. αυτός που σχετίζεται με τη ραχίτιδα, που προκαλείται από ραχίτιδα:** *~ παραμόρφωση 2. ραχιτικός (ο), ραχιτική* **(η) πρόσωπο που έχει προσβληθεί από ραχίτιδα, ραχιτισμός (ο) [1844| η ραχίτιδα (βλ.λ.).**
ραχοκοκκαλιά (η) 1. η σπονδυλική στήλη (βλ. λ. *σπονδυλικός) 2.* **(μτφ.) ο κεντρικός άξονας στον οποίο στηρίζεται μια δομή. μια σύνθετη δημιουργία:** *η αρχή τής ισονομίας αποτελεί τη ~ τού δημοκρατικού πολιτεύματος.*
[ΗΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. backbonej. ραχοκόκκαλο (το) 1. καθένα από τα οστά, τους σπονδύλους τής σπονδυλικής στήλης** 2. **(περιληπτ.) η σπονδυλική στήλη** ΣΥΝ. **ραχο- κοκκαλιά, ράχη.**
ραχούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) η μικρή ράχη, μικρού ύψους βουνό ή χαμηλό ύψωμα: *«έχετε γεια βρυσούλες, λόγκοι, βουνά, ραχούλες»* **(δημοτ. τραγ.)** ΣΥΝ. **βουναλάκι, ράψιμο (το) {ραψίμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η ένωση δύο κομματιών υφάσματος με κλωστή, γενικότ. η ένωση πραγμάτων με κλωστή:** *πουκάμισο με άψογο - και εφαρμογή! || το ~ ενός κουμπιού / ενός φορέματος 2.* **(συνεκδ.) η πληρωμή, η αμοιβή τού ράφτη ή τής μοδίστρας:** *πόσο στοίχισε το ~ τού νυφικού;* ΣΥΝ. **ραφτικά 3. το κλείσιμο τραύματος με ράμματα:** *το ~ τής πληγής.* **~ (υποκ.) ραψιματάκι (το).**
[ΕΤΥΜ. **< μεσν.** *ράψιμον* **< θ.** *ραψ-* **τού αρχ.** *ράπτω* **(πβ. αρχ. αόρ.** *ερ- ραψ-α)*\.
ραψωδία (η) [αρχ.] {ραψωδιών} 1. καθένα από τα τμήματα στα οποία χωρίζεται ένα επικό ποίημα αποτελώντας ξεχωριστή θεματική ενότητα και ειδικότ. καθεμία από τις είκοσι τέσσερεις ενότητες τής *Ιλιάδας* και τής *Οδύσσειας* 2. ΜΟΥΣ. **συμφωνικό κομμάτι ελεύθερου χαρακτήρα βασισμένο κυρίως σε λαϊκά μουσικά θέματα μιας περιοχής: οι *«Ουγγρικές* ~» *τού Λιστ* jj *η «Γαλάζια* ~» *τού Τζώρτζ Γκέρσου- ιν.* – ραψωδικός, -ή. -ό [αρχ.]. ραψωδός (ο) 1. (στην αρχαιότητα) αυτός που δημοσίως απήγγελλε επικά ποιήματα, κυρ. τού Ομήρου και τού Ησιόδου (πβ. λ. *αοιδός)* 2. (σήμερα) ο μουσικοσυνθέτης ραψωδιών.**
[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *ραψωδός*, σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *ράψαι άοι- δήν*** **(δηλ. *φδήν*, βλ. λ. *φδή).* η οποία αναφερόταν στην εν σειρά σύνθεση. συρραφή και απαγγελία το)ν επικών μερών, κατ' αντιδιαστολή προς τα διαιρούμενα σε στροφές λυρικά ποιήματα (πβ. το χωρίο τού Πινδάρου για τους επικούς ποιητές Όμηρο και Ησίοδο:** ***«έν νεαροΐς ϋμνοις ρόψαντες άοιδήν»*** **και *«Όμηρίδαι ραπτών έπέων άοιδοΐ»).* Η λ. απέκτησε βαθμηδόν τη γενικευμένη σημ. τού συνθέτη ποιημάτων, ενώ. σύμφωνα με άλλη άποψη, χρησιμοποιήθηκε και ως υποβιαστι- κό προσωνύμιο των κατωτέρων επιγόνων τής επικής ποιήσεως].** **ρε[1]** (το) {άκλ.} ΜΟΥΣ. ο **δεύτερος κατά σειράν μουσικός φθόγγος τής σύγχρονης κλίμακας τού ντο τής δυτικής ευρωπαϊκής μουσικής: ~ *ματζόρε! μινόρε.***
|ΕΓΥΜ. **< διεθν. rc (< λατ. resonare «αντηχώ»), για το οποίο βλ. λ.** *νότα].*
ρε[2] επιφών. (εκφραστ.-οικ.) **1.** ως προσφώνηση προσώπων, με τα οποία υπάρχει οικειότητα: *τι λες, - φίλε. έγινε τέτοιος σαματάς;* **[[(παρακλητικά)** *έλα, μη μου χαλάς το χατίρι! 2.* **με μειωτική διάθεση, οπότε θεωρείται έκφραση αγένειας:** *ξέρεις ποιος είμαι εγώ, ~;* **jj** *ποιος είσαι εσύ, που θα μου πεις τι θα κάνω;* **jj** *φύγε από 'δώ, -!* **3. για τη δήλωση έκπληξης ή απορίας:** *άντε. ~!* **jj** *κοίτα. -! - τι πάθαμε!* **|| π** *τραβάμε μ' αυτούς που μπλέξαμε! ΣΧΟΜΟ* **λ.** *βρε.*
[ΠΤυμ. Βλ. λ. *βρε***|.**
Ρέα (η) 1. ΜΥΘΟΛ. **κόρη τού Ουρανού και τής Γαίας, σύζυγος τού Κρόνου και μητέρα τού Δία** 2. **γυναικείο όνομα.**
[ΕΤΥΜ. **< αρχ. *Ψέα.* αγν. ετύμου. Ανεπιβεβαίωτες εικασίες παραμένουν οι συνδέσεις με σανσκρ. rai- «βασίλειο», λατ. res «πράγμα» ή Ι.Ε. *sri- «γυναίκα», όπως επίσης και με το αρχ. *ρέω* j. ρεάλι κ. ριάλι** (το) **{ρεαλιού | -ιών} (παλαιότ.) 1. παλαιό ασημένιο νόμισμα τής Ισπανίας και τής υπό ισπανική κυριαρχία Αμερικής, που η χρηματική του αξία αντιστοιχούσε στο ένα όγδοο τού πέσο 2. (διαλεκτ.)** *ρεάλια* **(τα) τα λεφτά, η χρηματική περιουσία.**
[Γ.ΤΥΜ. < ισπ. real «βασιλικός» < λατ. regalis (< rex, regis «βασιλιάς»)], ρεάλια (τα) **{ρεαλίων] τα πραγματολογικά στοιχεία ενός αρχαίου κειμένου, κατ' αντιδιαστολή προς τα γλωσσικά του στοιχεία.**
[ΕΤΥΜ. **< μτγν. λατ. rcalia. πληθ. ουδ. τού επιθ. rcalis - πραγματικός» < λατ. res «πράγμα» + επίθημα -alisj. ρεαλισμός (ο) 1. το ενδιαφέρον ή η μέριμνα για το πραγματικό, κατ' αντιδιαστολή προς το αφηρημένο, το υποθετικό κ.λπ.· η αντιμετώπιση ή παρουσίαση των πραγμάτων όπως πραγματικά είναι: ο -** *του δεν τον άφηνε ποτέ να παρασυρθεί σε ονειροπολήσεις και ανέφικτα σχέδια |[η εξωτερική πολιτική τής χώρας χαρακτηρίζεται από ~* 2. ΚΛΑ. ΤΕΧΝ. **η απεικόνιση μορφών ή σκηνών τής ζωής όπως πραγματικά είναι ή όπως μπορούν να βιωθούν καθημερινά** ΑΝΤ. **ιδεαλισμός, ρομαντισμός 3. (στη λογοτεχνία) η θεωρία ή τεχνοτροπία κατά την οποία οι οικείες πλευρές τής ζωής αναπαρίστανται με έναν ξεκάθαρα ευθύ ή απλό τρόπο·** ΦΡ. *σοσιαλιστικός ρεαλισμός* **η επίσημα αποδεκτή καλλιτεχνική ή λογοτεχνική τεχνοτροπία τής πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που στηριζόταν φιλοσοφικά και μεθοδολογικά στη λε- νινιστική θεωρία τής αντανάκλασης και στόχευε στην αισθητική διαπαιδαγώγηση των μαζών μέσω των ιδεών τού σοσιαλισμού (με πρωτεργάτη τον Μαξίμ Γκόργκυ) 4.** ΦΙΛΟΣ, **η θεωρία κατά την οποία τα αντικείμενα τής αντίληψης ή τής γνώσης που αποκτάται μέσω των αισθήσεων, υπάρχουν ανεξάρτητα από την αντιληπτική διαδικασία ή πράξη.**

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. realisme < μτγν. λατ. realis «πραγματικός» < λατ. res «πράγμα» + επίθημα -alis|. **ρεαλιστής** (ο), **ρεαλίστρια** (η) {ρεαλιστρίων} **1.** ο οπαδός τού ρεαλισμού είτε ως φιλοσοφικού είτε ως αισθητικού, καλλιτεχνικού ρεύματος λντ. ρομαντικός, ιδεαλιστής 2. πρόσωπο που βασίζει τη σκέψη και τη συμπεριφορά του στα πραγματικά μόνο δεδομένα: ***στη ζωή τον έχει μάθει να είναι ~ και να μην τρέφει αυταπάτες*** λντ. υνειροπόλος, φαντασιόπληκτος.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. realiste. Βλ. κ. ***ρεαλισμός***\. **ρεαλιστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ρεαλισμό στην τέχνη: ~ ***απεικόνιση / εικόνα / τεχνοτροπία*** 2. αυτός που βασίζεται στην πραγματικότητα, όχι σε υποθέσεις, ιδέες ή σε συναισθηματισμούς: - ***προσέγγιση ενός προβλήματος*** || ~ ***πολιτική / ανάΑ,υση*** αντ. ιδεαλιστικός, ρομαντικός. – **ρεαλιατικ-ά / -ώς** επίρρ.. **ρεαλιστικότητο** (η). |ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. realistiquc. Βλ. κ. ***ρεαλισμός}.*** **ρεαλπολιτίκ** (η) {άκλ.} ο πολιτικός ρεαλισμός, πολιτική πρακτική που καθορίζεται με βάση τα πραγματικά δεδομένα, τα γεγονότα, τα οποία και εξετάζει ως κατεξοχήν σημαντικά στοιχεία.

[ftym. < γερμ. Realpolitik (νόθο σύνθ.) < real «πραγματικός» (βλ. λ. ***ρεαλισμός)*** + Politik < αρχ. ***πολιτικός.*** Ο όρ. εισήχθη το 1963 από τον τότε Γερμανό καγκελάριο K. Adenauer μετά το άνοιγμα που επιχείρησε προς τις ανατολικές χώρες), **ρέβα** (η) {ρεβών} το γογγύλι (βλ.λ.).

[f.tym. < γαλλ. rave (παλαιότ. γαλλ. reve) < λατ. rapa / rapum (βλ. λ. ***ραπάνι)].*** **ρεβανί** (το) * ραβανί

ρεβάνς (η) |άκλ.[**1.η** εκδικητική ανταπόδοση κακού: ***σκεφτόταν την ώρα και τη στιγμή πον θα έπαιρνε τη ~ από τους αντιπάλους τον*** συν. αντεκδίκηση 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε γίνεται για λόγους αντεκδίκησης: ***αυτή είναι η ~ του. υ δημόσιος διασνρμός τους!*** συν. αντίποινα · **3.** αθλ. ο επαναληπτικός αγώνας μεταξύ δύο ομάδων, που κρίνει την πρόκριση στο πλαίσιο μιας διοργάνωσης: ***ετοιμάζονται με σκληρές προπονήσεις για τη ~ στην έδρα τονς.***

I LiTYM. < γαλλ. revanche < παλ. γαλλ. rcvancher (υποχωρητ.) < recava-» + vcnchcr < λατ. vindicare «ο^νταποδίδω. πμο)ρώ. εκδικούμαι» (< vindex «τιμωρός. εκδικητής»)|.

ρεβανσισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} **1.** (α) η πολιτική ενός κράτους, που αποσκοπεί στην επανάκτηση περιοχο')ν του που έχουν χαθεί ή προ- σαρτηθεί σε άλλα κράτη, κυρ. μετά από πολεμική ήττα (β) (γενικότ.) κάθε πολιτική που στηρίζεται σε πνεύμα αντεκδίκησης: ***η αντιπολί- τενση κατηγορεί την κυβέρνηση για*** ~ στο ***θέμα των απολυμένων συμβασιούχο)ν*** 2. η αντίστοιχη πολιτική ενός κόμματος που έχασε την εξουσία και ζητεί να την ανακτήσει και να «τιμωρήσει» τους πολιτικούς του αντιπάλους **3.** (γενικότ.) η τάση για εκδίκηση, η μνη- σικακία. **ρεβαναιστικός,** -ή, -ό, **ρεβαναιατικά** επίρρ.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. revanchisme < revanche (βλ. κ. ***ρεβάνς)].*** **ρεβανσιστής** (ο), **ρεβανσίστρια** (η) {ρεβανσιστριών} πρόσωπο που επιδιώκει την ανταπόδοση κακού που έχει υποστεί. πυυ ενεργεί αντεκδικητικά.

[εγυμ. Μεταφορά τού γαλλ. revanchiste < revanche (βλ. κ. ***ρεβάνς)}.*** **ρεβεγιόν** (το) {άκλ.} η γιορτή το βράδυ τής παραμονής των Χριστουγέννων και τής Πρωτοχρονιάς: ***θα κάνουν*** ~ ***σε ένα φιλικό σπίτι || ντύσιμο / συνταγές για το ~.***

[ΕΤΥ.Μ. < γαλλ. reveillon < rcveiller «ξυπνώ» (συνεπώς «μένω ξύπνιος, για να διασκεδάσω») < re- + veiller «αγρυπνώ» < λατ. vigilare (< vigil «άγρυπνος, ο ευρισκόμενος σε εγρήγορση»)|.

Ρεβέκκα (η) **1.** Π.Δ. σύζυγος τού Ισαάκ, μητέρα τού Ησαύ και τού Τακώβ και αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. Ribhqah. πιθ. συνδ. με ρίζα που σημαίνει «τρέφω, παχαίνω»},

ρερένι (το) {ρεβεν-ιού [-ιών} υψηλής ποιότητας ποικιλία καπνού, που ευδοκιμεί κυρ. σε πλαγιές και σε μεγάλα υψόμετρα.

ΙΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου]. **ρεβέρ** (το) {άκλ.} **1.** το γύρισμα, το δίπλωμα προς τα έξω τής άκρης τού υφάσματος σε μανίκι ή σε μπατζάκι παντελονιού: ***διπλό / πρόχειρο*** ~ · **2.** (στο τένις) μπαλιά που αποκρούεται από τα αριστερά με το δεξί χέρι ή από τα δεξιά με το αριστερό: ***εντνπωσιακό / ξαφνικό ~.***

|εύ.μ. < γαλλ. revers «ανάποδη, αντίστροφη όψη ή πλευρά» < λατ. reversus, μτχ. τ. τού ρ. rcverior «αναστρέφω, επιστρέφω»], **ρεβερέντζα** κ. **ρεβεράντζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η μεγάλη υπόκλιση εθιμοτυπικού χαρακτήρα κυρ. ως ένδειξη σεβασμού: ***τον άρχισαν τις***

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. rcvcrcnza < λατ. reverentia «σεβασμός, αιδώς» < reverens, μτχ. τ. τού ρ. revereor «αιδούμαι. σέβομαι» <. re- + vereor (ίδια σημ.)|.

ρεβιζίονίσμός (ο) πολιτ. Ι.κάθε παρέκκλιση από τη μαρξιστική θεωρία ή πρακτική, κυρ. η τάση που προκρίνει τη μεταρρύθμιση έναντι τής επαναστατικής αλλαγής συν. αναθεοιρητισμός 2. (γενικά) κάθε αναθεωρητική τάση ή κίνηση, η υπεράσπιση τής αναθεώρησης κυρ. μιας έγκυρης ή γενικώς αποδεκτής αντίληψης, θεωρίας ή πρακτικής (πβ. λ. ***ρεφορμισμός).*** **ρεβιζιονιστής** (ο), **ρεβιζιονίατρια** (η), **ρεβι- ζιονιατικός,** -ή. -ό, **ρεβιζιονιστικ-ά / -ώς.**

I f.tym. Μεταφορά τού γαλλ. revisionnisme < revision < μτγν. λατ. revisio «αναθεώρηση» < λατ. revisere «επανεξετάζω, αναθεωρώ», παράλλ. τού revidere (< re- «ανα-» + videre «βλέπω»)}, **ρεβίθάδα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} σαλάτα ***από*** αλεσμένα ή πυλτυποιη- μένα ρεβίθια με λάδι και κρεμμύδι, **ρεβίθι** κ. (λαϊκ.) **ροβίθι** (το) (παλαιότ. ορθ. ***ρεβύθι)*** (ρεβιθ-ιού [-ιο')ν}

ο καρπός τής ρεβιθιάς 2.***ρεβίθια*** (τα) οι καρποί ως φαγητό: ***σούπα*** ~ II ~ ***στον φούρνο.*** – (υποκ.) **ρεβιθάκι** (το).

|ΕΤΥΜ. **μεσν. < μτγν. *έρεβίνθιον* (με σίγηση τού ατόνου αρκτικού *έ-* και φωνητ. εξέλιξη *-νθ- > -θθ- > -Θ-).* υποκ. τού αρχ. *ερέβινθος* (βλ.λ.)}. ρεβιθιά κ. (λαϊκ.) ροβιθιά (η) μονοετές ποο'ίδες φυτό τού οποίου οι εδώδιμοι στρογγυλοί σπόροι, που περιέχονται στους καρπούς του, τρώγονται βραστοί ή ξηροί (στραγάλια) ή καταναλώνονται, αφού αλεστούν, ως αλεύρι ή υποκατάσταστο τού καφέ. Επίσης (επίσ.) ερέβινθος (βλ.λ.).**

ρεβόλβερ (το) {άκλ.} ελλην. ***περίστροφο-όπλο*** χειρός εφοδιασμένο με περιστρεφόμενο κύλινδρο με ειδικές θήκες για την τοποθέτηση των φυσιγγίων, που μπορεί να πυροβολεί συνεχώς, χωρίς να χρειάζεται ανατροφοδότηση έπειτα από κάθε βυλή.

ΙΕΤΥΜ. **< αγγλ. revolver (οπτικό δάνειο) < revolve «περιστρέφω» (< λατ. revolvere < re- + volvere «κυλώ. στρέφω»)], ρεβύθι** (το) **-»** ρεβίθι

ρέβω κ. (εσφαλμ.) **ρεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έρεψα) ♦ (αμετβ.) **1.** φθείρομαι από την εγκατάλειψη: ***τόσα χρόνια εγκαταλελειμμένο έρεψε το σπίτι*** 2. (μτφ.) χάνο) τη ζωντάνια μου, τη φυσική μου δύναμη, εξαντλούμαι: ***έρεψε απ' τη στενοχώρια!*** || ***έρεψα στο περπάτημα όλη μέρα*** ΣΥΝ. καταβάλλομαι, (μτφ.) πεθαίνω, μου βγαίνει η πίστη ♦ **3.** (μετβ.) (μτφ.) εξαντλώ (κάποιον) εντελώς, αφαιρώ από (κάποιον) κάθε δύναμη, ζωντάνια ή διάθεση για δράση ή αντίδραση: ***την έχει ρέψει η δίαιτα!*** ΣΥΝ. εξαντλώ.

{ΕΤΥΜ. **Υποχωρητ. σχηματισμός από τον αόρ. *έ'ρρεψα,*** νεότ. τ. τού αρχ. αορ. ***έρρενσα*** (τού ρ. ***ρέω,*** βλ.λ.), κατά το σχήμα ***έκλεψα - κ/.έβω, έσκνψα - σκύβω, έθαψα - θάβω***\. **ρεγάλο** (το) (λαϊκ.) οτιδήποτε χαρίζεται ή αποκτάται ως δώρο. |ΕΤΥΜ. **<. ισπ. regalo < λατ. regalis «βασιλικός» (< rex, regis «βασιλιάς»)], ρέγγε** (η) ► ρέγκε

Ρεγγινα (η) (ορθότ. ***Ρεγκίνα)*** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. **< λατ. regina «βασίλισσα»!. ρεγιόν** (το) {άκλ.} **1.** ανακυκλωμένο ημισυνθετικό λεπτό νήμα υφάν- σεως από κυτταρίνη · (παλαιότ.) το τεχνητό μετάξι **2. (συνεκδ.)** ύφασμα ή κλωστή από αυτό το νήμα.

[εϊύμ. < γαλλ. rayonne < αγγλ. rayon < γαλλ. rayon «ακτίνα φωτός» < παλαιότ. rai «ακτίνα» < λατ. radius], ρέγκα κ. (εσφαλμ.) **ρέγγα** (η) {ρεγκών} **1.** ψάρι τού πελάγους, με σώμα πεπλατυσμένο στα πλευρά, μικρό κεφάλι, ασημένιο χρώμα, που ζει σε κοπάδια και αλιεύεται για το νόστιμο κρέας του· ΦΡ. **(εκφραστ.-μτφ.)** *(κάποιος) είναι* **να** *τον κλαίνε κι οι ρέγκες* **(κάποιος) έχει υποστεί τέτοιο κακό. ώστε είναι άξιος να τον λυπούνται ακόμη και οι πιο ασήμαντοι, οι πιο μικροί: *με τόσα προβλήματα πον έχω. είναι να με κλαίνε κι οι ρέγκες!* 2. (συνεκδ.) το κρέας αυτού τού ψαριού: *παστή / καπνιστή*** ~. ■ .* ΣΧΟΛΙΟ **λ. *-γκ-.***

| ΕΤΥΜ. < βεν. renga (πβ. γαλλ. hareng, αγγλ. herring), γερμ. αρχής. πβ. αρΧ · γερμ. haring], ρεγκατο (η) {ρεγκατών} λεμβοδρομία ή ιστιοδρομία, καθώς και σειρά λεμβοδρομιών / ιστιοδρομιών.

ΙΕΤΥΜ. **< βεν. regata / ιταλ. regatia < regatar «ξαναπιάνω, συλλαμβάνω» < δημο')δ. λατ. *recaptare < re- «ανα-» + captare «κυνηγώ, θηρεύω». επιτατ. τ. τού λατ. ρ. capere «λαμβάνω»], ρέγκε** (η) {άκλ.} λαϊκή αμερικανική μουσική τής Καραϊβικής με χαρακτηριστικά της τους περίπλοκους ρυθμούς στις μελωδίες και τη χρήση ενός σύντομου επαναλαμβανόμενου σκοπού *από* **το μπάσο.**]ΕΤΥΜ. **< αγγλ. reggae, πιθ. < rege-rege «καβγάς, διαμάχη» (στη γλώσσα των ιθαγενών τής Τζαμάικας) ή από διαφορετική προφορά τού reggay στο τραγούδι «Do the Rcggay» (1968) τού Fr. Ilibbert, ο οποίος και εισήγαγε τη λέξη], ρεγκλάν κ. ραγκλάν** (το) {άκλ.} **1.** σχέδιο μανικιού, που ξεκινά από τον λαιμό με ραφές μπροστά και πίσω από τον ώμο **2. (κατ' επέκτ.)** ρούχο που έχει τέτοιου είδους μανίκια.

|ΕΤΥΜ. **< γαλλ. raglan < αγγλ. raglan. από το όνομα τού Βρετανού στρατάρχη και λόρδου T.J. Raglan (1788-1855)}. ρεγκόμορφο** (τυ) ζωοΛ. κάθε ψάρι που ανήκει στην τάξη στην οποία ανήκουν οι ρέγκες, οι σαρδέλες, οι γαύροι κ.λπ. **ρέγομαΐ** ρ. ► ορέγομαι

ρέγουλα (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η τάξη, η κατάλληλη μέθοδος για τη λειτουργία και τη σωστή οργάνωση ενός πράγματος: ***κουράστηκε πολύ, μέχρι να φέρει το γραφείο σε μια*** - 2. **το μέτρο, η αποφυγή υπερβολής: *κρατάω (τη) - στο ποτό και το φαγητό || όλα θέλουν ~!***

Ιειυμ. μεσν. < λατ. regula «κανόνας, μέτρο» (< ρ. regere «διευθύνω, ορίζω»)].

ρεγουλάρω ρ. μετβ. {ρεγουλάρισ-α. -μένος) (λαϊκ.) ρυθμίζω (κάτι), ώστε να λειτουργεί σωστά ή να μην προκαλεί προβλήματα: ~ ***τις βίδες/ την πίεση στα λάστιχα || - τη μηχανή τού αυτοκινήτου / ένα σύστημα*** **J] *πρέπει να ρεγουλάρω λίγο τα έξοδά μου, για να μην ξεμείνω από λεφτά*** ΣΥΝ. τακτοποιώ, ρυθμίζω, κανονίζω. **- -** ρεγουλάριαμα (το).

[ΕΤΥΜ. **< ιταλ. regolare «κανονίζω, ρυθμίζω» < regola (βλ. κ. *ρέγουλα)}.* ρεγχάζω** ρ. αμετβ. {ρέγχασα} (αρχαιοπρ.) ροχαλίζω.

|ΕΤΥΜ. < *ρέγχω* (βλ.λ.) **+ επίθημα *-άζω].* ρεγχασμός** (ο) (αρχαιοπρ.) το ροχάλισμα. **ρέγχω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) ροχαλίζω. **[ΕΙΥΜ. < αρχ. *ρέγκω / ρέγχω,* εκφραστ. ονοματοπυιημένοι όροι, πιθ. <**

Ε. *srenk- «ροχαλίζω», πβ. αρχ. ιρλ. srennim, μεσν. ιρλ. sreimm «ροχάλισμα». Θεωρείται επίσης πιθ. η σύνδεση με το ουσ. ***ρύγχος*** (βλ.λ.)]., **ρεζεντά** (η) {ρεζεντάδες} **1.** ετήσιο αυτοφυές καλλωπιστικό φυτό με τη μορφή θάμνου, οδοντωτά ή πτερωτά φύλλα και άνθη σε ταξιανθίες με πρασινοκίτρινο χρώμα και χαρακτηριστικό λεπτό άρωμα

(συνεκδ.) το άνθος τού παραπάνω φυτού.
ΙΠΤΥΜ. < γαλλ. reseda < λατ. reseda, προστ. τού ρ. resedare «θεραπεύω, ανακουφίζω» (με αναφορά στις θεραπευτικές ιδιότητες τού φυτού)], **ρεζέρβα** (η) {δύσχρ. ρεζερβών} **1.** οτιδήποτε κρατά κανείς ως ανταλλακτικό για εφεδρική χρήση ή ως απόθεμα: ***έχει πάντα μαζί του ένα κ/.ειδί για να μην κλειστεί έξω*** ΣΥ\. εφεδρεία **2.** (ειδικότ.) (α) το εφεδρικό λάστιχο αυτοκινήτου ή μοτοσυκλέτας (β) (συνήθ. σε πληθ.) ο αναπληρωματικός παίκτης ομάδας: ***λόγω τρανματισμών, η ομάδα έπαιξε με τις ~.***
[ΗΤΥΜ. < ιταλ. riserva < riservarc «φυλάσσω, διατηρώ» < λατ. reservare re- + servare «σώζω. φυλάσσω»].
ρεζερβέ επίθ. {άκλ.} αυτός που έχει δεσμευθεί. «κρατηθεί» εκ* των προτέρων στο όνομα κάποιου, ώστε να χρησιμοποιηθεί από αυτόν σε συγκεκριμένο χρόνο: το ***τραπέζι είναι*** ~ ΣΥΝ. αγκαζαρισμένος. κλεισμένος. κρατημένος.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. reserve < ρ. reserver < λατ. reservare «διαφυλάττω. αποταμιεύω» (βλ. κ. ***ρεζέρβα)].*** **ρεζερβοθήκη** (η) {ρεζερβοθηκών) η θήκη τής ρεζέρβας οχήματος: ***μεταλλική - αντοκινήτον.*** **ρεζερβουάρ** (το) {άκλ.} ντεπόζιτο αυτοκινήτου για βενζίνη ή πετρέλαιο: ***γέμισε το για το ταξίδι.***
[illM. · < γαλλ. reservoir < ρ. reserver < λατ. reservare «διαφυλάττω, αποταμιεύω» (βλ. κ. ***ρεζέρβα)***]. **ρεζές** (ο) {ρεζέδες} ο μεντεσές πόρτας, παραθύρου ΣΥΝ. κλάπα.
[ετυμ. < τουρκ. rczc|. **ρεζιλεύω** ρ. μετβ. {ρεζίλ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} **1.** προκαλώ ντροπή, φέρνω (κάποιον) σε δύσκολη και άβολη θέση: ***μας ρεζίλεψε με την απαράδεκτη συμπεριφορά τον μπροστά στονς καλεσμένονς μας*** συν. ντροπιάζω 2. προβαίνω σε δημόσιο εξευτελισμό (κάποιου), επιτίθεμαι (σε κάποιον) εκθέτοντάς τον. καθιστώντας την εντελώς ανυπόληπτο: ***τον ρεζίλεψε δημοσιεύοντας λεπτομέρειες τής ιδιωτικής τον ζωής στις εφημερίδες]] μια ομάδα διαδηλωτών δεν επιτρέπεται να ρεζιλεύει με τις ενέργειές της θεσμούς και νόμονς*** συν. διασύρω, γελοιοποιώ. — **ρεζίλεμα** (το), **ρεζίλης** (ο) {ρεζίληδες}, **ρεζίλισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει ρεζιλευτεί, που έχει εξευτελιστεί συν. ξευτίλας. Επί- σημα (λαϊκότ.) **ρεζίλας** (ο), **ρεζίλω** (η), **ρεζίλι** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} **1.** η απώλεια κάθε αξιοπρέπειας, η γελοιοποίηση. ο εξευτελισμός: ***κάνω κάποιον*** ~ **|| *γίνομαι*** ~· ΦΡ. *ρεζίλι των σκυλιών* βλ. λ. ***σκνλί*** **2.** *ρεζίλια* (τα) τα ρεζιλίκια, οι πομπές (κάποιου).
ΙΠΤΥΜ. < τυρκ. re7.il|. **ρεζιλίκι** (το) {χωρ. γεν.} οτιδήποτε οδηγεί στον εξευτελισμό. στη γελοιοποίηση (κάποιου): ***μετά το ~ τον έκανε χρόνια να ξαναφανεί στα μέρη μας || δεν ντρέπεσαι, τι ρεζιλίκια είναι αντά! || ρεζιλίκια πράματα*** (ντροπής πράματα) ΣΥΝ. ξευτίλα.
Ιετυμ. < τουρκ. rcziilik]. **ρεζουμέ** (το) {άκλ.} **1.** η συνοπτική αναφορά των κεντρικών σημείων μιας έκθεσης, αφήγησης κ.λπ., γενικά ενός κειμένου ΣΥΝ. περίληψη **2.** (συνεκδ.) το τελικό σημείο, το βασικό νόημα ή συμπέρασμα ενός κειμένου, μιας υπόθεσης: ***με μία λέξη' ποιο είναι το - απ'όλα αντά:*** συν. συμπέρασμα, νόημα, (μτφ.) ζουμί.
(F.TYM. < γαλλ. resume < p. resumer «συνοψίζω» < λατ. resumere «επαναλαμβάνω» < re- «ανα-» + sumere «λαμβάνω. παίρνω»|. **ρέζους** (ο) {άκλ.} (εύχρ. κ. ως *παράγοντας ρέζους)* αντιγόνο που παρουσιάζεται στην επιφάνεια των ερυθρών αιμοσφαιρίων, στην κυτταρική τους μεμβράνη, προσδιορίζοντας ως «ρέζους θετικά» αυτά που έχουν κληρονομήσει αυτό το αντιγόνο και ως «ρέζους αρνητικά» (σε πολύ μικρότερο ποσοστό τού ανθρώπινου πληθυσμού) αυτά στα υποία απουσιάζει.
(ΕΤΥΜ. < διεθν. Rhesus (στη φρ. **RH** factor), που ονομάστηκε έτσι από το ομώνυμο είδος πιθήκου (rhesus monkey), στο οποίο εντοπίστηκε για πρώτη φορά αυτός ο παράγοντας. Η ονομασία Rhesus (λατ.) αποτελεί αντιδάν. από το αρχ. ανθρωπωνύμιο ***Ῥήσος.*** όνομα βασιλιά των Θρακών, ο οποίος συμμάχησε με τους Τρώες. Το όν. '***Ρήσος*** είναι αγν. ετύμου |.
Ρέθυμνο (το) {Ρεθύμνου} πόλη τής Κρήτης, προπεύουσα τού ομώνυμου νομού ***(νομός Ρεθύμνης).*** — **Ρεθυμνιώτης** κ. **Ρεθεμ(ν)ιώτης** κ. (λόγ.) **Ρεθύμνιος** (ο), **Ρεθυμνιώτισσα** κ. **Ρεθεμ(ν)ιώτισσα** κ. (λόγ.) **Ρε- θύμνια** κ. **Ρεθυμνία** (η). **ρεθυμ(ν)ιώτικος.** -η. -ο κ. **ρεθεμ(ν)ιώτικος** κ. (λόγ.) **ρεθυμνιακός,**-ή. -ό. ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***Ρίθνμνα,*** αγν. ετύμου, πρυελλην. τυπωνύμιο, όπως φαίνεται από το επίθημα ***-υμν-\. ρει*** ρ. * ρέω
ρεΐρ (η/το) {άκλ.} ΜΟΥΣ. η έντονη και με σταθερό ρυθμό μουσική που ακούγεται στα ρείβ-πάρτι: (κ. ως επίθ.) ~ ***μουσική.***
[ΕΓΥΜ. < αγγλ. rave «παραληρώ» < μέσ. αγγλ. rave, πιθ. < μέσ. γαλλ. resver «περιπλανώμαι - παραληρώ»], **ρεϊβάδικο** (το) (λαϊκ.) ο χώρος στον οποίο παίζεται ρείβ μουσική, **ρέϊβερ** (ο/η) νεαρό συνήθ. πρόσωπο που συμμετέχει σε ρείβ-πάρτι. Κπίσης (αργκό) **ρεϊβάς** (ρεϊβάδες).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. raver], **ρέιβ-πάρτι** (το) {άκλ.} ολονύκτιο πάρτι που διοργανώνεται. συνήθως κρυφά, από νεαρά άτομα σε μεγάλους χώρους (συνήθ. εγκαταλε- λειμμένα κτήρια, αποθήκες κ.ά.) και περιλαμβάνει έντονο χορό. ελαφρά ποτά. δημιουργία οικείας ατμόσφαιρας, ενώ για πολλούς αποτελεί και πρόσφορο χώρο διακίνησης παραισθησιογόνων.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. rave-party], **ρείθρο** (το) (λόγ.) **1.** το ρυάκι, μικρό ρεύμα νερού **2.** το μικρό αυλάκι κατά μήκος τού πεζοδρομίου στην άκρη τού οδοστρώματος.

[F.TYM. < αρχ. ***ρεῖθρον / ρέεθρον*** < θ. ***ρε-*** (τού ρ. ***ρέω.*** βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ***-εθρον(κ$. κλεῖθρον)***]. **ρείκι** (το) {ρεικ-ιού | -ιών} φρυγανώδης θάμνος με μικρά μοβ άνθη. Επίσης **ρεικιά** (η).
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ερείκιον*** (με αποκοπή τού αρχικού ατόνου ε-), υποκ. τού αρχ. ***ερείκη*** (βλ.λ.)**I- ρεκάζω** ρ. αμετβ. {ρέκασα κ. ρέκαξα} (λόγ.) **1.** κραυγάζω άγρια, σκούζω ΣΥΝ. κράζω **2.** κλαίω ή θρηνώ με δυνατή φωνή. — **ρέκασμα** (το) κ. **ρεκααμός** (ο).
ILTYM. Λβεβ. ετύμου, ίσως < ***ρεγχάζω*** (βλ.λ.)]. **ρέκβιεμ** (το) {άκλ.} (λατ. **requiem «ανάπαυσιν») 1.** ΜΟΥΣ. **(α) λατινική λειτουργία των νεκρών, που ξεκινάει με τον στίχο requiem aeternam dona eis Domine «αιώνια ανάπαυση δυς αυτοις Κύριε» · το κείμενό της μελοποιήθηκε από μείζονες συνθέτες τού 18ου αι. (Μό- τσαρτ κ.ά.), τού 19ου αι. (Μπερλιόζ. Βέρντι, Φωρέ κ.ά.) και τού 20ού αι. (Μπρίτεν κ.ά.) (β) κάθε έργο, ιδίως μουσικό ή ποιητικό, αφιερωμένο στον θάνατο προσώπου και, συνεκδ., ενός κόσμου ή μιας κατάστασης: *τυ τελενταίο μέρος τής «1 Ιαθητικής» σνμφωνίας είναι, στην* ουσία, *ένα ~ τού ίδιον τού Τσαϊκόφσκι* 2. (μτφ.) η τελειωτική πράξη, ο (συνήθ. αρνητικός) επίλογος μιας προσπάθειας, ενέργειας: *η καταδίκη τον νπήρξε το ~ μιας φιλόδοξης πολιτικής καριέρας.***
[ΠΤΥΜ. < λατ. requiem, αιτ. ενικού τού ουσ. requies, -etis «ανάπαυση» (< re- «ανα-» + quies «ησυχία, ανάπαυση»), όπως απαντά στη φρ. τής νεκρώσιμης ακολουθίας Requiem aeternam dona cis Domine «Αιωνία ανάπαυση δώσε τους. Κύριε»], **ρεκλάμα** (η) {δύσχρ. ρεκλαμών} **1.** η διαφήμιση: ***έκαναν μεγάλη*** ~ ***σε εφημερίδες και ραδιόφωνα για*** το ***νέο τονς προϊόν*** **2.** (συνεκδ.) η διαφημιστική επιγραφή ή αφίσα: ***έβαλαν φωτεινή*** - ***έξω απ' το μαγαζί.***
ΣΧΟΛΙΟ λ. ***διαφήμιση.***
ΙΠΤΥΜ. < γαλλ. reclame < ρ. reclamer «απαιτώ αντηχώ» < λατ. reclamare < re- «ανα-» + clamare «κραυγάζω, βοώ»], **ρεκλαμάρω** ρ. μετβ. {ρεκλάμαρ-α κ. -ισα| (λαϊκ.) **1.** διαφημίζω: ~ ***ένα προϊόν στο ραδιόφωνο*** 2. παρουσιάζω (κάτι) επιδεικτικώς. για να κάνω εντύπωση. — **ρεκλαμάριαμα** (το), **ρεκλαματζής** (ο) {ρεκλαματζήδες}, **ρεκλαματζού** (η) {ρεκλαμα- τζούδες} (λαϊκ.) αυτός που έχει να προβάλλει τον εαυτό του, που ξέρει να προωθείται, να επιδεικνύεται. Επίσης **ρεκλαμαδόρος** (ο). ΙΠΤΥΜ. < ***ρεκλάμα*** + παραγ. επίθημα ***-τζής*** (< τουρκ. -ci)]. **ρεκόρ** (το) {άκλ.} **1.** επίσημα καταγεγραμμένη αθλητική επίδοση (αθλητή ή ομάδας), που ξεπερνά τις προηγούμενες ανάλογες επιδόσεις: ***παγκόσμιο / πανελλήνιο -1| - κλειστού στίβον / Ολυμπιακών Αγώνων / στο άλμα εις ύψος || καταρρίπτω / σνντρίβω / σπάω ένα*** ~ (ξεπερνώ κάθε προηγούμενη επίδοση) **|| *πετνχαίνω / κάνω*** ~ (πετυχαίνο) υψηλότερη επίδοση) **|| *κατέχω το*** ~ (έχω πετύχει την πιο υψηλή επίδοση σε κάτι) 2. (γενικότ.) η υψηλότερη δυνατή ή υπαρκτή επίδοση, η κατάρ- ριση. το ξεπέρασμα κάθε προηγούμενης επίδοσης, μεγέθους, τιμής κ.λπ.: ***το νέο τον βιβ/Jο έκανε ~ πωλήσεων || όλη η παράσταση οργανώθηκε και στήθηκε σε χρόνο*** ~! 3. (γενικά) η επίδοση σε έναν τομέα: το ***- τον είναι ικανοποιητικό, αν λάβουμε νπ' όψιν τονς τρανματι- σμούς πον πέρασε || «αρνητικό ~ με σημαντική μείωση πληθνσμού καταγράφονν η 'Υδρα, οι Οθωνοί κ.ά.»*** (εφημ.).
(LTYM. < γαλλ. record < αγγλ. record «εγγραφή» < παλ. γαλλ. recorder λατ. recordari «θυμούμαι, αναλογίζομαι» (< re- «ανα-» + cor, cordis «καρδιά, ψυχή, θυμός (αρχ. σημ.)»)|. **ρέκορντμαν** (ο), **ρεκορντγούμαν** (η) {άκλ.} πρόσωπο που έχει κάνει ρεκόρ σε άθλημα ή διαγωνισμό: ***παγκόσμιος ~.***
|ΠΤΥΜ. < γαλλ. recordman, που σχηματίστηκε σαν να επρόκειτο για σύνθετο τής Αγγλικής, από τις λ. rccord (βλ. κ. ***ρεκόρ)*** και man), **ρέκτης** (ο) {ρεκτών} (λόγ.) ο δημιουργικά δραστήριος, ενεργητικός: ***δεν είναι απλώς εργατικός[1] είναι ~· αναλαμβάνει πρωτοβονλίες. αναπτύσσει δραστηριότητα, δημιονργεί συνεχώς || μεταρρυθμιστής και καινοτόμος τής πολιτικής ζωής.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***απράγμων.***
[F.TYM. < μτγν. ***ρέκτης*** (παράλλ. τού αρχ. ***ρεκτήρ)*** < αρχ. ***ρέζω*** «πράττω, ενεργώ» < *wrg-jo. μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *werg- (βλ. λ. ***έργο),*** με διαφορετική αντιπροσώπευση τού **-r-** (αντί τού αναμενομένου ****Fp0- ζω).*** πιθ. υπό την επίδρ. τού συνωνύμου ***έρδω*** λόγω των αορ. ***ρέξα*** (επικός αόρ. τού ***ρέζω)*** και ***ερξα*** (τού ρ. ***έρδω),*** οι οποίοι δεν απείχαν πολύ φωνητικώς. Το ρ. ***ρέζω*** συνδ. επίσης με αβεστ. vsrszyeiti «πράττω, κάνω», αρχ. σας. wirkian κ.ά. Ομόρρ. ***έργ-ο(ν), υργ-ανο(ν). όργ-ια*** (πληθ.) κ.ά.|.
ρεκτιφιέ (το) (άκλ.] **1.** η διόρθωση, η αποκατάσταση τής σωστής λειτουργίας, τής αρχικής κατάστασης μηχανής **2.** (ειδικότ. για αυτοκίνητα) η αποκατάσταση κυλίνδρου που έχει φθαρεί, με λείανση των τοιχωμάτο)ν του, ώστε να απομακρυνθούν τα φθαρμένα τμήματά του. ΙΗΙΥΜ. < γαλλ. rectifier «επιδιορθώνω» < δημώδ. λατ. rectificare «ισιώνω, διορθώνω» < λατ. rectus «ορθός, ευθύς» + -ficarc < ρ. facere «κάνω. ενεργώ»I.
ρέκτο (το) {άκλ.} ΦΙΛΟΛ. η εμπρόσθια όψη τυπωμένου ή χειρόγραφου φύλλου.
ΙΕΤΥΜ. <μεσν. λατ. (folio) recto «σε φύλλο με την κανονική (ευθεία) όψη», αφαιρετ. πτώση τού λατ. επιθ. rectus «ευθύς, ορθός», προς το οποίο αντιδιαστέλλεται η φρ. folio verso «σε φύλλο με την αντίστροφη (πίσω) όψη»].
ρελάνς (η) {άκλ.} 1.(σε χαρτοπαίγνιο) η μεγάλη αύξηση τού χρηματικού ποσού που ποντάρει (κάποιος), συνήθ. ο διπλασιασμός τού ποσού που έχει ποντάρει ο αντίπαλος: ***κάνω*** ~ 2. (μτφ.) το να επανέρχεται κανείς σε κάτι με δυναμικότερο τρόπο.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. rclancc «νέα ώθηση» < p. rclanccr «ξαναρίχνω, ξανα- θέτω σε κίνηση» < re- «ανα-, ξανα-» + lancer «ρίχνω» < μτγν. λατ. lanceare «λογχίζω» (< λατ. lancea «λόγχη»)].

ρελαντί (το) {άκλ.} **1.** η λειτουργία τού κινητήρα τού αυτοκινήτου, που είναι σε στάση, στις **700** με **800** στροφές· κάτω από αυτό το όριο λέγεται ***χαμηλό*** - και πάνω από τις 1.000 στροφές ***υψηλό*** - (γενικότ.) η λειτουργία μιας μηχανής στην πιο χαμηλή ταχύτητα: ***βάζω τη μηχανή στο*** ~ **2.** (στον κινηματογράφο) η αργή λήψη, η αργή κίνηση τής κάμερας 3. (μτφ.) ο αργός και χαλαρός ρυθμός με τον οποίο γίνεται (κάτι): ***δεν πολυσκοτίζεται· τα κάνει όλα στο*** ~.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. ralenti, μτχ. τ. τού p. ralentir «επιβραδύνω» < παλ. γαλλ. alentir (υπό την επίδρ. των τ. με αρχικό πρόθεμα re-) < lent «αργός, βραδύς» (< λατ. lentus)], **ρελατιβισμός** (ο) ο σχετικισμός (βλ.λ.).
[ΗΤΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ.** relativisme < rclatif **«σχετικός, συνδεδεμένος» < μτγν. λατ.** relativus < **λατ.** relatus, **μτχ. τού ρ.** refero **«αναφέρω, επαναφέρω»], ρελέ** (το) **{άκλ.} ο ηλεκτρονόμος (βλ.λ.). Επίσης ρελές (ο).**
I LiΤΥΜ. < γαλλ. rclais < relayer «εναλλάσσω»» < re- + laicr «αφήνω»], **ρέλι** (το) **{**ρελ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** λεπτό, μακρόστενο, συνήθ. λοξό, κομμάτι υφάσματος ή δέρματος, που ράβεται πάνω σε άλλο ως τε- λείωμα ή διακοσμητικό: ***λαιμόκοψη με φαρδύ - · 2.*** ναυτ. *ρέλια* (τα) η κουπαστή (σε μεγάλα πλοία), το προστατευτικό κιγκλίδωμα (σε σκάφη μικρότερων διαστάσεων): «***έσκυψε, πέρασε τυ κεφάλι τυυ στα ~ κι άρχισε να ξερνάει»(***Ν. Καββαδίας).
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. reglio «ανεμόσκαλα - βέργα» < λατ. regula «ραβδί, μπαστούνι»).
ρελιάζω ρ. μετβ. {ρέλιασα} ράβω ρέλι σε ύφασμα ή δέρμα. **— ρέλιασμα** (το).
ρεμ (το) Ιάκλ.} (παλαιότ.) μονάδα μετρήσεως που ισούται προς την ποσότητα τής δόσης ακτινοβολίας που απορροφήθηκε (σε μονάδες ραντ), η οποία πρυκαλεί τα ίδια βιολογικά αποτελέσματα, όπως π.χ. η ακτινοβολία Χ ίση με ένα ραντ (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Ακρωνύμιο τής αγγλ. φρ. R(ontgen) E(quivaleni) M(an)]. **ρεμ (ύπνος)** (ο) η φάση τού ύπνου κατά την οποία ο άνθρωπος ονειρεύεται, οπότε παρατηρείται ταχεία κίνηση τού ματιού πίσω από τα κλειστά βλέφαρα.
[ΗΤΥΜ. Αρκτικόλεξο τού αγγλ. όρου Rapid Eye Movement «ταχεία κίνηση των ματιών»], **ρέμα** (το) {ρέμ-ατος \ -ατα. -άτων! **1-** βαθιά κοιλότητα ή άνοιγμα τής γης. κυρ. η ανώμαλη κοίτη μικρού χειμάρρου: ***μπαζώνουν τα*** - ***και χτίζυυν*** | | ***κάτω στο - το βαθύ■*** ΦΡ. (α) (μτφ.) *με πήρε το ρέμα* έχασα τα πάντα, παρασύρθηκα σε καταστροφή (β) *μπρος γκρεμός / βαθύ και πίσω ρέμα* για περιπτώσεις στις οποίες οι δύο μοναδικές επιλογές κάποιου οδηγούν σε εξίσου δυσάρεστα αποτελέσματα ή είναι εξίσου επικίνδυνες **2.** ο χείμαρρος (βλ.λ.). — (υποκ.) **ρεματάκι** (το).
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***ρεύμα*** (βλ.λ.), με προληπτ. αφομοίωση τού φθόγγου -ν-/revma/ προς το έρρινο που ακολουθεί και, εν συνεχεία, απλοποίηση].
ρεμάλι (το) {ρεμαλ-ιού | -ιών} πρόσωπο χωρίς ηθική, συχνά με σχέσεις με τον υπόκοσμο· χαμένο κορμί.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. rcmil «γεωμαντεία, απάτη» < αραβ. rima!, πληθ. τού rami «ά^μος»].
ρεματια (η) βαθύ άνοιγμα τής γης. κοίτη ρέματος ΣΥΝ. χαράδρα, ρέμα.
[ΕΤΥΜ. < ***ρέμα, -ατυς*** + ***-ιά*** (πβ. ***ερημ-ιά, πυταμ-ιά)).*** **ρεμβάζω** ρ. αμετβ. {ρέμβασα} αφήνω τη σκέψη και τη φαντασία μου ελεύθερη, κάνω σκέψεις με ονειροπόλο και ήρεμη διάθεση: ***του άρεσε να ρεμβάζει κοιτώντας το ανοιχτό πέλαγος*** ΣΥΝ. ονειροπολώ. [ΗΤΥΜ. μεσν. < μτγν. ***ρέμβομαι*** «περιφέρομαι άσκοπα, περιπλανώμαι» (το ενεργ. ***ρέμβω*** είναι σπάνιο), εκφραστ. λ., αβεβ. ετύμου· έχει προ- ταθεί η αναγωγή σε αρχικό θ. *wrcmb- με τη σημ. «περικλείω σε κύκλο» άρα και «γυρίζω άσκοπα (γύρω-γύρω)». Παρουσιάζει έρρινο ένθημα (-m) και αντιμετάθεση τού I.E. *wcr-b- (> *wreb) «στρέφω, γυρίζω» και «λυγίζω, κάμπτω» (βλ. λ. ***ράβδος***). οπότε η λ. θα συνδ. με μεσν. γερμ. wrimpen «ρυτιδώνω, ζαρώνω - μυκτηρίζω», ολλ. wrimpen «στρέφω (τα μάτια)» και ίσως με τα ομόρρ. ***ράβδος, ράμφος, ράμνος*** κ.ά.].
ρεμβασμός (ο) [μτγν.] η ονειροπόλος διάθεση: ***παραδόθηκε στους*** - ***του κοιτώντας από το κατάστρωμα το ηλιοβασίλεμα*** ΣΥΝ. ονειροπόληση, ρέμβη.
ρεμβαστικός, -ή. -ό [1863] αυτός που φανερώνει διάθεση ονειροπόλησης: - *βλέμμα / ύφος.* Επίσης (λόγ.) ρεμβώδης, -ης, -ες Ιμτγν.]. — ρεμβαατικά κ. (λόγ.) ρεμβωδώς Ιμτγν.[επίρρ. ρέμβη (η) {χωρ. πληθ.} ο ρεμβασμός (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ρέμβη,*** υποχωρητ. σχηματισμός τού ρ. ***ρέμβω*** / ***-ομαι*** (βλ. λ. ***ρεμβάζω),*** που όμως μαρτυρείται ως μτγν. |. **ρεμεντζάρω** κ. **ρεμιντζάρω** ρ. μετβ. {ρεμεντζάρισα} ΝΑΥΤ. (λαϊκ.) προσδένω το πλοίο, πρυμνοδετώ, ορμίζω. --
ρεμεντζάριαμα (το). (ΗΤΥΜ. < ιταλ. rimaneggiare «διορθώνω, αποκαθιστώ» < ri- (< λατ. re- «ανα-») + maneggiarc «χειρίζομαι», αρχική σημ. «κυβερνώ», < μεσν. λατ. manizzarc (< λατ. manus «χέρι»)!, **ρεμέντζο** (το) ΝΑΥΤ. (λαϊκ.) ορμητήριο πλοίων, σημείο πρόσδεσης.
[ΕΤΥΜ. < ***ρεμεντζάρω*** (υποχωρητ.)]. **ρεμιζάρω** ρ. αμετβ. {ρεμιζάρισα} (λαϊκ.) παρκάρω σε γκαράζ.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. remiser < ουσ. remise < p. remettre «επα- νατοποθετώ - αποστέλλω» < λατ. remittere «αφήνω, αποστέλλω»], **ρεμούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.η** βιαιη αρπαγή, κλοπή ξένων περιουσιακών στοιχείων: ***στην εταιρεία γινόταν μζγάλη ~ απ' τυυς υπαλλήλους'.*** *2.* (ειδικότ.) η υπεξαίρεση δημοσίου χρήματος κυρ. από κρατικό λειτουργό: ***κατήγγειλε τη διοίκηση τού οργανισμού για ρεμούλες και κομπίνες.***
[ΛΤΥΜ. Πιθ. < ιταλ. rimula «ρήγμα»].
ρεμούλκα (η) ·► ρυμούλκα
ρεμπέκ (το) {άκλ.! έγχορδο, μουσικό όργανο αραβικής προέλευσης πυυ μοιάζει με τη λύρα. έχει τρεις χορδές και παίζεται με δοξάρι. Επίσης **ρεμπέκα (η).**
Ικγυμ. < γαλλ. rebee < παλαιότ. γαλλ. rebebe < αραβ. rabab «είδος βιολιού» (πιθ. υπό την επίδρ. τού γαλλ. bee «ράμφος»)], **ρεμπελεύω** ρ. αμετβ. |μεσν.| {ρεμπέλεψα! **1.** τεμπελιάζω: ***διακοπές είναι, μπορούμε να ρεμπελέψουμε λίγο!*** *2.* **περιφέρομαι χωρίς σκοπό, τριγυρνώ πέραδώθε με αλήτικη διάθεση: *από μικρά έμαθαν* να *ρεμπελεύουν στις αλάνες και στα καφενεία*** ΣΥΝ. αλητεύω, σουρτουκεύω. **— ρεμπέλεμα (το), ρεμπελιά** (το) {ρεμπελ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** η επανάσταση, η εξέγερση εναντίον εξουσίας ή αρχής: το - ***των ποπολάρων τής Ζακύνθου το 1628*** **II *το - τής Σμύρνης*** **(από τους γενίτσαρους το 1797)** συν. ανταρσία · **2. η απραξία, η αποφυγή κάθε κόπου και εργασίας, η αργόσχολη ζωή: *ωραίο το αλλά κάπως πρέπει να βγά?.ειις το ψωμί σου!*** συν. τεμπελιά, ραχατλίκι συν. ρεμπέλεμα. **ρέμπελος, -η, -ο 1. ο επαναστάτης· (ειδικότ. για στρατιώτες) αυτός που δεν έχει ενταχθεί σε τακτικό στρατό** συν. αντάρτης, αντάρτικος
2. αυτός που περιφέρεται αργόσχολα ΣΥΝ. ανεπρόκοπος, αχαΐρευ- τος · φρ. *ρέμπελο ασκέρι* **(i) άτακτο πλήθος κυρ. εξεγερμένο, ο όχλος**
(μτφ.) οι αργόσχολοι χασομέρηδες ΣΥΝ. **ακαμάτηδες, τεμπέληδες, ρεμπέτ ασκέρι, ρεμπεσκέδες 3. αυτός που δεν ακολουθεί τα καθωσπρέπει, τυποποιημένα ή συντηρητικά πρότυπα: - *ζωή*** ΣΥΝ. άτακτος, **ακατάστατος, ασυμμάζευτος. — ρέμπελα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. **μεσν. < βεν. rebelo «αντάρτης, άτακτος (πολεμιστής)» < λατ. rebellis «επαναστάτης, αποστάτης» < re- «ανα-» + -bellis < bellum «πόλεμος». Η λ. εξελίχθηκε σημασιολογικά, προκειμένου να δηλωθεί επίσης η έννοια τού τεμπέλη, τού ανέμελου και τού αργόσχολου],** **ρεμπεσκές** (ο) {ρεμπεσκέδες} (μειωτ.) **πρόσωπο χωρίς διάθεση για εργασία, αργόσχολος ή αλήτης** ΣΥΝ. **(καθημ.) ρέμπελος, τεμπέλης, αχαΐρευτος, ανεπρόκοπος.**
[ΠΤΥΜ. **Αγν. ετύμου]. ρεμπετάδικο** (το) μουσικό κέντρο στο οποίο παίζονται ρεμπέτικα τραγούδια από κομπανίες, **ρεμπέτ ασκέρι** (το) > ασκέρι
ρεμπετεύω ρ. αμετβ. {ρεμπέτεψα} ζω σαν ρεμπέτης, με γλέντια και καταχρήσεις.
ρεμπετης (ο) {ρεμπετών}, **ρεμπέτισσα** (η) {ρεμπετισσών} **1. (παλαιότ.-κακόσ.) (α) πρόσωπο που ακολουθούσε περιθωριακό τρόπο ζωής, απείθαρχη και αντισυμβατική συμπεριφορά και που συχνά σχετιζόταν με τον υπόκοσμο συμμετέχοντας σε παράνομες δραστηριότητες (πβ. λ. *μάγκας, κουτσαβάκης, μόρτης, νταής)* (β) πρόσωπο που ζούσε ανέμελα με γλέντια και καταχρήσεις: «*/ια σένα εγώ αλήτεψα και έγινα ~, μπερμπάντης και ξενύχτης και σερέτης»* (λαϊκ. τραγ.)** ΣΥΝ. **αλήτης, ρεμπεσκές 2. συνθέτης ή/και εκτελεστής (τραγουδιστής, οργανοπαίκτης) ρεμπέτικων τραγουδιών 3. (σήμερα καταχρ.) ερμηνευτής ρεμπέτικων τραγουδιών σε ρεμπετάδικο.**
{Γ.ΤΥΜ. **Αβεβ. ετύμου. πιθ. < τουρκ. ribat < αραβ. riba* «στρατώνας - ομάδα ατάκτων στρατιωτών που έκλεβαν και λεηλατούσαν» (πβ. κ. *μάγκας).*** **Με αυτή τη λ. χαρακτηρίζονταν οι συνθέτες των ρεμπέτικων τραγουδιών. επειδή θεωρούνταν στην εποχή τους αλήτες, μάγκες],** **ρεμπέτικος, -η, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τους ρεμπέτες ή με τη μουσική και τα τραγούδια τους: - *τραγούδι / ζωή / κομπανία* 2.** *ρεμπέτικο* **(το) κ.** *ρεμπέτικα* **(ενν. *τραγούδια)*** **(τα) το ελληνικό αστικό λαϊκό τραγούδι των αρχών τού αιώνα, που εξέφρασε την αντίληψη ζωής και τις εμπειρίες τού περιθωρίου, των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, κυρ. στα εμπορικά και βιομηχανικά κέντρα (λ.χ. I Ιειραιά. Σύρο, Θεσσαλονίκη, Σμύρνη), γνώρισε μεγάλη διάδοση κατά τη δεκαετία τού '30 και σταδιακά εμπορευματοποιήθηκε επιβιώνοντας μέχρι και τη δεκαετία τού '50' είχε ποικίλη θεματολογία (τραγούδια τής φυλακής. τού τεκέ, επαγγελματικά, ερωτικά κ.λπ.) και παιζόταν με λαϊκά, έγχορδα κυρ. όργανα: *μελετητής / λάτρης / ερμηνευτής τού* -1| *ένας δίσκος με ρεμπέτικα τής Κατοχής*}[*προπολεμικά / απαγορευμένα* ρεμπούμπλικα (η) -+ ρεπούμπλικα**
ρεν (το) {άκλ.} (στο σκάκι) το πιόνι «βασίλισσα» · συνήθ. ως απειλή αυτού τού πιονιού: ***του έκανε*** [ΕΤΥΜ. < γαλλ. reinc «βασίλισσα» < λατ. regina],
ρενάρ (η) {άκλ.} **1.** γούνα από δέρμα αλεπούς **2.** (συνεκδ.) οποιο- δήποτε ένδυμα, κυρ. παλτό κατασκευασμένο από αυτό το δέρμα. [ΕΤΥΜ. < γαλλ. renard. ονομασία τής αλεπούς στο μεσαιωνικό έμμετρο μυθιστόρημα /.e ***roman de Rcnarr*** **(12ος-I4ος αι.), στο οποίο η λ. αποτελεί κύρ. όν. και προέρχεται από το φρανκον. Reginhart (< αρχ. γερμ. *ragin «συμβουλή» + hart «σκληρός»). Λόγω τής σύνδεσης τού κυρίου αυτού ονόματος με το ζώο, η παλαιότ. γαλλ. λ. goupil «αλεπού» βαθμηδόν εγκαταλείφθηκε].**
Ρένος (ο) ► Ειρηναίος |ΠΤΥΜ. Συγκεκομμ. τύπος τού μεσν. ***Ρενάτος*** < λατ. Renatus «αναγεν- νημένος» (< p. re-nascor «αναγεννιόμαι»). παρότι εκλαμβάνεται ως συγκεκομμ. τ. τού ον. ***Ειρηναίος.*** Ομοιου ετύμου και το θηλ. ***Ρένα/ Ρε- νάτα*** (< λατ. Renata), παρότι εκλαμβάνεται ως υποκορ. τού ον. ***Ηιρή- νη***\.
ρέντα (η) (κυρ. στα χαρτιά) η εύνοια τής τύχης: ***χθες είχε - και τίναξε τη μπάνκα στον αέρα, τους τα πήρε όλα!*** ΑΝΤ. ατυχία, (λαϊκ.) γκί- νια. γκαντεμιά.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. rente, βασική σημ. «ετήσιο εισόδημα», < p. rendre «αποδίδω» < δημώδ. λατ. rendere, παράλλ. τ. τού λατ. reddere «αποδίδω, ανταποδίδω» « re- + dare «δίνω»)], **ρέντγκεν** (το) {άκλ.} μονάδα δόσεως ακτινοβολίας, που ισούται με την ποσότητα ιοντίζουσας ακτινοβολίας η οποία απαιτείται για να

παραχθεί μία ηλεκτροστατική μονάδα φορτίου ανά κυβικό εκατοστό ξηρού αέρα μετρημένου σε πρότυπες συνθήκες. σχολιο λ. ***κύριος, -α, -ο.***

[ΕΙΥΜ. < διεθν. rontgen / roentgen, από το όνομα τού Γερμανού φυσικού Wilhelm C. Rontgen (1845-1923). ο οποίος τιμήθηκε το 1901 με το βραβείο Νομπέλ για την ανακάλυψη των ακτίνων Χ| . ρεντίκολο (το) **αυτός που έχει γελοιοποιηθεί, που έχει γίνει ρεζίλι: *κατάντησα ~ στην πόλη με τα καμώματά του || κάνω κάποιον ~*** [ΠΤΥΜ. < ιταλ. ridicolo < λατ. ridiculum «γελοίο, αστείο», ουσιαστ- κοπ. ουδ. τού επιθ. ridiculus «γελοίος, αστείος» (< *ridi-tlo-s < ρ. ridere «γελώ» + επίθημα -tlo-)]. **ρεντινγκότα κ. ρεντιγκότα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (παλαιότ.) ανδρικό επίσημο σακάκι, σταυρωτό, στενό στη μέση και μακρύ, που φοριόταν ως πανωφόρι ΣΥΝ. **βελάδα.**

Γετυμ. < γαλλ. redingote < αγγλ. riding-coat «κοστούμι ιππασίας»], **ρέο** (το) i άκλ.} (παλαιότ.) μεγάλο στρατιωτικό φορτηγό: ~ ***τού στρατού χρησιμοπυιήΟηκαν ατην πρόσφατη απεργία των λεωφορείων για την εξυπηρέτηση τού κοινού.***

ρεο- α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι εμφανίζει ή χαρακτηρίζεται από ροή: ***ρεο-τροπισμός, ρεο-στάτης.***

[ετυμ. Α' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. ***ρέω*** και απαντά κυρ. σε ελληνογενείς ξέν. όρ.. λ.χ. αγγλ. rhcology, rheostat κ.ά. |.

ρεοβάση (η) -» ρευματοβάση

ρεοστάτης κ. **ρροστάτης** (ο) {ρεοστατών} συσκευή που χρησιμοποιείται για τη ρύθμιση τής έντασης τού ηλεκτρικού ρεύματος σε ένα κύκλωμα. – **ρεοατατικός,** -ή, -ό κ. **ροοστατικός.**

[ετυμ. < ***ρεο-*** + ***-στάτης*** (< ι-οΓα-μαι), ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rheostat].

ρεοτροπισμός (ο) κινητική αντίδραση των υδρόβιων όντων που εξαρτάται από τη διεύθυνση τού ρεύματος μέσα στο οποίο κινούνται, οπότε και διακρίνεται σε ***θετικό ρεοτροπισμό*** (όταν ακολουθούν την κατεύθυνση τού ρεύματος) και σε ***αρνητικό ρεοτροπισμό*** (όταν κινούνται αντίθετα προς το ρεύμα). – **ρεοτροπικός,** -ή. -ό, **ρεοτροπικ- ά** / **-ώς** επίρρ.

1UTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. rheotropismej.

ρεπανάκι (το) ► **ραπανάκι ρεπάνι** (το) **ραπάνι**

ρεπατζού (η) {ρεπατζούδες} (αργκό) γυναίκα ελευθερίων ηθών που αντικαθιστά εργαζομένη σε οίκο ανοχής, όταν η τελευταία έχει ρεπό.

Ιει υμ. < ***ρεπό*** (λαϊκ. πληθ. ***ρεπά)*** + παραγ. επίθημα -***τίού***, θηλ. τού ***-τζής φλλ.) I***

ρεπερτόριο (το) Ιρεπερτορί-ου | -ων} **1.** το σύνολο των έργων (θεατρικών ή μουσικών) που έχει προγραμματίσει να παρουσιάσει για ορισμένη χρονική περίοδο ένα καλλιτεχνικό σχήμα (θεατρική ομάδα, ορχήστρα κ.λπ.) ή ένας καλλιτέχνης: ***το - τού Ηθνικού Θεάτρου για την επόμενη χρονιά*** ■ ΦΡ. *θέατρο ρεπερτορίου* σύστημα παρουσίασης θεατρικών έργων, κατά το οποίο ένας θίασος ερμηνεύει διάφορα έργα σε τακτά χρονικά διαστήματα ή με εναλλασσόμενη συχνότητα κατά τη διάρκεια θεατρικής περιόδου 2. το σύνολο των έργων ενός καλλιτεχνικού είδους, η συνολική καλλιτεχνική παραγωγή στο είδος αυτό σε μία χώρα ή εποχή, σύμφωνα με συγκεκριμένο καλλιτεχνικό ρεύμα ή τεχνοτροπία: ***διεθνές*** / ***ελληνικό*** / ***ευρωπαϊκό*** / ***μοντέρνο*** ι ***κλασικό*** ~ 3, το σύνολο των μουσικών έργων, κομματιών ή θεατρικών ρόλων που μπορεί να ερμηνεύσει ή έχει ήδη ερμηνεύσει ένας καλλιτέχνης: ***είναι από τους ηθοποιούς που διαθέτουν πλούσιο*** / ***ανεξάντλητο ~ || ένας*** σολίστας ***τής δικής του κλάσης πρέπει*** να ***ανανεώνει διαρκώς το ~ του*** **4.** το σύνολο των έργων μιας τέχνης, ιδίως τής μουσικής ή τού θεάτρου, τα οποία, λόγω τής ιδιαίτερης αξίας ή σημασίας τους, αποτελούν τακτικό μέρος τού ρεπερτορίου των καλλιτεχνών ή των καλλιτεχνικών σχημάτων: ***κομμάτι ρεπερτορίου.***

LIIYM < ιταλ. repertorio < μτγν. λατ. repertorium «ευρετήριο» < λατ. reperirc «ανευρίσκω (έπειτα από αναζήτηση)» (μτχ. repertus -um) < re- «ανα-» + parere «γεννώ, παράγω»], **ρεπλίκα** (η) {δύσχρ. ρεπλικών} **1.** αντίγραφο έργου τέχνης, το οποίο έχει φιλοτεχνήσει ή τού οποίου έχει επιβλέψει τη δημιουργία ο ίδιος ο δημιουργός τού πρωτότυπου έργου 2. κάθε πιστή αναπαραγωγή ή ακριβές αντίγραφο ΣΥΝ. κόπια.

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. replica «επανάληψη - αντίγραφο (έργου τέχνης)»

replicare «επαναλαμβάνω» < λατ. replicare «ανακάμπτω, ανακλώ, αναδιπλώνω» (> γαλλ. repliquer) < re- «ανα-» + plicare «διπλώνω»), **ρεπό** (το) {άκλ.} σύντομη άδεια που παραχωρείται περιοδικά σε εργαζομένους για ξεκούραση: ***κάθε Ϊϊέμπτη δίνει - στην οικιακή βοηθό.*** [ητοΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. repos < p. reposer «αναπαύω, ησυχάζω» < μτγν. λατ. repausare < re- + pausare (< λατ. pausa < αρχ. τταύσις)]. **ρεπορτάζ** (το) {άκλ.} **1.** η δημοσιογραφική έρευνα σχετικά με ένα θέμα και η παρουσίαση των στοιχείων που προέκυψαν (σε εφημερίδα, περιοδικό, ραδιόφωνο ή τηλεόραση): ***κάνω*** ~ χία ***τις παράνομες υιοθεσίες || οι κίνδυνοι*** / ***τα προβλήματα*** / οι ***δυσκολίες ενός*** ~ **|| *τηλεοπτικό / ραδιοφωνικό ~ || κοινωνικό / πο/.ιτικό / αστυνομικό / αθ?^ητικό*** ~ II ***ελεύθερο*** - (για ποικίλα θέματα) **2.** (συνεκδ.) το αποτέλεσμα τής δημοσιογραφικής εργασίας, που αξιοποιεί την παραπάνω τεχνική, κυρ. όπως διαμορφώνεται τελικά ως δημοσιογραφικό κείμενο: ***μακρύ [1] μεγάλο ■' σύντομο*** / ***ενδιαφέρον*** / ***αποκοώ,υπτικό i επικίνδυνο*** - (για τη σύνταξη τού οποίου και τη συγκέντρωση των αντίστοιχων στοιχείων ο δημοσιογράφος εκτέθηκε σε κίνδυνο) 3. μέρος τού ειδησεογραφι- κού προγράμματος ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού, η παραγωγή τού οποίου γίνεται έξω από το στούντιο, στον φυσικό χώρο, όπου υπάρχουν στοιχεία για συγκεκριμένο θέμα τής επικαιρότητας: ~ ***στους δρόμους*** / στον ***τόπο ενός δυστυχήματος*** / ***μιας τραγωδίας*** ||[

ζωντανό - || *ηλεκτρονικό* ~ **(με φορητή τηλεοπτική κάμερα σε μαγνητοσκόπηση ή σε απευθείας μετάδοση) 4. η δουλειά, το έργο τού ρεπόρτερ:** *δουλεύει στο αστυνομικό* σχολιο **λ.** *ειδησεολογία, ρεπόρτερ.*

[ετυμ. **< γαλλ. reportage < αγγλ. report «αναφέρω» (βλ. κ.** *ρεπόρτερ)].*

ρεπόρτερ (ο/η) {άκλ.} **δημοσιογράφος ειδικευμένος στο ρεπορτάζ:** *πο/.ιτικός / αστυνομικός / οικονομικός / αθλητικός* - || *ελεύθερος* ~ **(ο ρεπόρτερ που ασχολείται με ποικίλα θέματα).**

[ΕΤΥΜ. **< αγγλ. reporter < report «αναφέρω, εκθέτω» < γαλλ. reporter «επαναφέρω» < λατ. reportare «επαναφέρω, επανάγω» (< re- «ανα-» + portare «φέρω, κομίζω»)].**

ρεπόρτερ - ρεπορτάζ. Ξένες λέξεις που έχει δανειστεί η Ελληνική αντιστοίχως από την Αγγλική **(reporter)** και τη Γαλλική **(reportage).** Για την ελληνική απόδοση τού **ρεπόρτερ** χρησιμοποιούνται οι λ. **δημοσιογράφος, ειδησιογράφος. ειδηαιολόγος** και, σε ειδικές περιπτώσεις, η λ. (δημοσιογραφικός) **ανταποκριτής.** Αντιστοίχως για το **ρεπορτάζ** χρησιμοποιούνται οι λ. **ειδηαιογρα~φία, ειδηαιολογία** και. σε ειδικές περιπτώσεις, η λ. (δημοσιογραφική) **ανταπόκριση.** Στην πραγματικότητα ο *ρεπόρτερ* είναι ο δημοσιογράφος ο οποίος βρίσκεται όχι στο γραφείο, αλλά στον χώρο όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα που η δημοσιοποίησή τους αποτελεί νέα πληροφορία, δηλ. είδηση. Με τις σημερινές εξελίξεις ο *ειδησιολόγος (ρεπόρτερ)* περιγράφει ζωντανά **(«live»!)** ή μαγνητοσκοπημένα (στην τηλεόραση) και μαγνητοφωνημένα (στο ραδιόφωνο) τις πληροφορίες που συγκεντρώνει «κατά χώραν» **(in loco)** για τα συμβαίνοντα. Οι γραπτές ειδήσεις που συντάσσονται από πληροφορίες τις οποίες συγκέντρωσε ο δημοσιογράφος επί τόπου ή (αν πρόκειται για γενικότερο θέμα) από συναντήσεις και συνομιλίες με πρόσωπα συνδεόμενα με τις πληροφορίες ή γνωρί- ζοντα γι* αυτές, συνιστούν *ειδησιογραφία (ρεπορτάζ)* με συντάκτη τον *ειδησιογράφο* **(ρεπόρτερ).** Αξίζει να σημειωθεί ότι στις αρχές τού 20ού αι. χρησιμοποιήθηκε για τον *ρεπόρτερ* η λ. **νεολόγος** (αυτός που μιλάει για τα νέα. τις ειδήσεις) και για το *ρεπορτάζ* η λ. **νεολογία.** Εφημερίδα, μάλιστα, τής Κωνσταντινουπόλεως, η οποία από το 1897 εκδιδόταν και στην Αθήνα, έφερε τον τίτλο *Νζολόγος.* Παρατηρείται και εδώ ότι θα πρέπει να αποφεύγονται σχηματισμοί αγγλικού πληθυντικού **ρεπόρτερς(!),** γιατί τέτοιες δάνειες λέξεις που λήγουν σε σύμφωνα τα οποία δεν υπάρχουν στο σύστημα τής Ελληνικής, δεν σχηματίζουν πληθυντικό. Το ίδιο ισχύει και για λέξεις όπως **κομπιούτερ,** πληθ. οι **κομπιούτερ,** όχι *κομπιούτερς,* **γκόνγκατερ,** όχι οι *γκάνγκστερς'* ομοίως, πρέπει να αποφεύγονται πληθ. *τσάρτερς. τάνκερς* **κ.τ.ό.**

ρέπος (το) {άκλ.} ελλην. *συμφωνία επαναγοράς* **οικον. συμφωνία για την πώληση χρεωγράφου, κρατικού ή άλλου, στην οποία ο πωλητής (συνήθ. τράπεζα) αναλαμβάνει να το επαναγοράσει με ορισμένη τιμή και σε τακτό χρονικό διάστημα.**

[ΕΤΥΜ. **< Από τους αρχικούς φθόγγους τής αγγλ. φρ. (rep)urchase agreements «συμφωνίες επαναγοράς» και το καταλ. τέρμα -os τού αγγλ. πληθυντικού'ί.**

ρεπούμπλικα κ. ρεμπούμπλικα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μαλακό ημίψηλο καπέλο από καστόρι ή πανί.

[ΕΤΥΜ. **< ιταλ. repubblica «δημοκρατία». Η σημ. «μαλακό ημίψηλο καπέλο» ίσως οφείλεται στη συνήθεια ορισμένων να πετούν ψηλά τέτοια καπέλα φωνά£οντας συνθήματα · πβ. κ.** *τραγιάσκα\.* **ρεπουμπλικανικος, -ή, -ό [1895] αυτός που σχετίζεται με τον ρε- πουμπλικάνο ή τον ρεπουμπλικανισμό: -** *κόμμα / πολιτική* || **-** *αρχές.*

ρεπουμπλικανικά επίρρ. **ρεπουμπλικανισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **γενικότερη δημοκρατική πολιτική θεωρία και πρακτική, που αντιτίθεται στη μοναρχία, υπερασπίζεται ένα αντιπροσωπευτικό σύστημα διακυβέρνησης και πρεσβεύει τις αξίες τής ισότητας και τής ελευθερίας (κυρ. με περιορισμό τής κρατικής παρέμβασης στην οικονομία) · (ειδικότ.) η πολιτική και οι αρχές τού αμερικανικού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος.**

[ετυμ. **Μεταφορά τού αγγλ. republicanism < republican (βλ. κ.** *ρεπουμπλικάνος)].*

ρεπουμπλικάνος (ο) **[1883] 1. αυτός που αποδέχεται τις αρχές τού ρεπουμπλικανισμού 2.** *ρεπουμπλικάνοι* **(οι) (α) τα μέλη και κυρ. οι πολιτικοί εκπρόσωποι ενός από τα δύο μεγαλύτερα πολιτικά κόμματα των Η.Π.Α. με συντηρητικό προσανατολισμό σε σχέση με τους δημοκρατικούς (βλ.λ.) (β) κάθε πολιτικό κόμμα που αποδέχεται τις αρχές τού ρεπουμπλικανισμού.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ. republican < γαλλ. republicain, αρχική σημ. «ο μη βασιλόφρων», < r^publique «δημοκρατία» (< λατ. res publica «δημόσια πράγματα»)!, ρεπουσέ** (το) {άκλ.} ΚΑΛ. ΤΕΧΝ. **μέθοδος διακοσμήσεως μεταλλικών επιφανειών ή αντικειμένων, κατά την οποία το σχέδιο προβάλλει ανάγλυφο με σφυρηλάτηση από την πίσω πλευρά ή από το εσωτερικό τού έργου, ενώ η επεξεργασία των λεπτομερειών γίνεται με σκά- λισμα ή χάραξη τής εξωτερικής του πλευράς.**

[ΕΤΥΜ. **< γαλλ. repousse < p. repousser «ωθώ προς τα πίσω, απωθώ, αντιστέκομαι» < re- + pousser «σπρώχνω, ωθώ» < παλ. γαλλ. poulscr**

λατ. pulsare «κρούω, ωθώ»], ρεπρίζ (το) {άκλ.} **η ανταπόκριση τού αυτοκινήτου στην εντολή τού οδηγού για επιτάχυνση.**

[F.TYM. **< γαλλ. reprise «επανάληψη, εξακολούθηση» < p. reprendre «ξαναπαίρνω, συνεχίζω, εξακολουθώ» (< λατ. reprehendere / reprendere «καταλαμβάνω, κατέχω» < re- «ανα-» + prehendere / prendere «λαμβάνω, παίρνω»)!.**

ρεπροντιξιόν (η) {άκλ.} **1.** η πιστή, ακριβής αναπαραγωγή ή αντιγραφή ενός (κυρ. ζωγραφικού) έργου 2. (συνεκδ.) το ίδιο το αντίγραφο.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. reproduction «αναπαραγωγή» < reproduire «αναπαράγω» < re- «ανα-» + produire «παράγω» (< λατ. producere < pro- + ducere «άγω. οδηγώ»)|.

ρέπω ρ. αμετβ. {εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ. έρρεπα} **1.** παρουσιάζω κλίση προς μία πλευρά ή κατεύθυνση συν. γέρνω 2. (μτφ.) έχω την τάση. την έφεση προς κάτι. η φύση και οι συνήθειες επιλογές μου έχουν συγκεκριμένη, κυρ. αρνητική, κατεύθυνση: - ***προς την ακολασία / τις ηδονές / τις καταχρήσεις / τη μελαγχολία / την κατάθλιψη || η πολιτική του ρέπει όλο και πιο καθαρά προς τον φασισμό*** συν. τείνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-pp-*.
| ΐΐΥΜ. < αρχ. ***ρέπω,*** πιθ. < *wrep-. οπότε η λ. θα συνδ. με τις λ. ***ράβδος, ραπίζω*** (βλ.λ.). ενώ δεν θα πρέπει να ενταχθεί και το ρ. ***ράπτω*** στην ίδια ετυμυλ. οικογένεια. Το ρ. ***ρεπω*** θα πρέπει να αναχθεί στο ευρύ
Ε. θ. *wer- «στρέφω, κάμπτω». Παράγ. ***ροπ-ή. ρόπ-α/.ο(ν), ισο-ρροπ- ία*** κ.ά.}.

ρεσάλτο (το) **1.** ναυτ. έφοδος σε πλοίο για την κατάληψή του: ***οι πειρατές με - κατέλαβαν το πλοίο*** 2. (μτφ.) κάθε ριψοκίνδυνη προσπάθεια. τόλμημα που επιχειρείται υπό αντίξοες συνθήκες: 0α ***το κάνω το ~ κι ας τα χάσω όλα*** συν. γιουρούσι, έφοδος.
jΕΤΥΜ. < ιταλ. risalio < p. risaltare «ξαναπηδώ - προβάλλω, ξεχωρίζω»
ri- (< λατ. re- «ανα-») + saltare «πηδώ» (βλ. κ. ***σα/.τάρω)].***

ρεσεψιόν (η) {άκλ.} **1.** ο χώρος υποδοχής και εξυπηρέτησης των πελατών σε ξενοδοχεία, επιβατικά πλοία κ.λπ.. διαμορφωμένος συνήθ. ως γραφείο με πάσυ. πίσω από το οποίο στέκονται οι υπάλληλοι παρέχοντας πληροφορίες, κάνοντας κρατήσεις δωματίων, κλείνοντας καμπίνες κ.λπ. 2. η αντίστοιχη υπηρεσία υποδοχής και εξυπηρέτησης πελατών ξενοδοχείου, πλοίου κ.λπ.: ***ζήτησε να τον συνδέσουν με τη*** - (ενν. στο τηλέφωνο) || ***δουλεύει στη ~.***
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. reception «λήψη, υποδοχή» < λατ. receptio < recepto «δέχομαι, υποδέχομαι», θαμιστικό τού recipio (< re- «ανα-» + -cipio
capio «λαμβάνω»)).

ρεσεψιονίστ (ο/η) {άκλ.} υπάλληλος που εργάζεται στη ρεσεψιόν ξενοδοχείου, πλοίου κ.λπ., εξυπηρετώντας τους πελάτες.
[ετυμ. < γαλλ. receptioniste (βλ. λ. ***ρεσεψιόν)\.***

ρεσιτάλ (το) **1.** η εκτέλεση μουσικών έργων από σολίστα μπροστά σε κοινό: - ***πιάνου / βιολιού / σαξοφώνου***)] ~ ***κλασικού τραγουδιού.*** ΦΡ. *δίνω ρεσιτάλ* (i) εκτελώ έργο ως σολίστας: ~ ***πιάνου*** (ii) (μτφ.) αποδίδω εξαιρετικά: ***έδωσε ρεσιτάλ ερμηνείας σ' αυτό το έργο*** || (κακόσ.) ***έδωσε ρεσιτάλ πάλι στη συνέλευση- το τι β?.ακείες είπε. δεν λέγεται!***
(μτφ.) η εξαιρετική, αριστοτεχνική και υποδειγματική απόδοση σε έναν τομέα: ~ ***ερμηνείας / υποκριτικής*** jj ~ *διπ'Αωματίας* || (ειρων.) ~ ***ασυναρτησιών || - υποκρισίας.***
(ΕΤΥΜ. < γαλλ. recital < αγγλ. recital < p. recitc «απαγγέλλω από μνήμης. αφηγούμαι (ενώπιον ακροατηρίου)» < μέσ. αγγλ. recitcn «δηλώνω επίσημα» < λατ. recitare «αναγιγνώσκω, απαγγέλλω» (< recava-» + citare «κινώ, καλώ. ονομάζω»)|.

ρέστα (τα) (χωρ. γτν.f **1.** το χρηματικό ποσό ***που*** επιστρέφεται, όταν το ποσό που έχει καταβληθεί για πληρωμή είναι μεγαλύτερο από το οφειλόμενο: ***έχεις να δώσεις ~ από χιλιάρικο; || άφησε τα ~ στον σερβιτόρο ως φιλοδώρημα*** **2.** τα χρήματα που απομένουν, που υπολείπονται σε κάποιον φρ. (μτφ.) (α) *τα ρέστα μου* (στη χαρτοπαιξία) όταν ο παίκτης ποντάρει όσα χρήματα του έχουν απομείνει (β) (οικ.-εκ- φραστ.) *δίνω ρέστα* (i) εντυπωσιάζω: ***έδωσε ρέστα χθες στη συνέντευξη. τους αποστόμωσε*** όλους/ (ii) παραδέχομαι πλήρως: ***είναι καταπληκτική, μπροστά της ~!*** (γ) **(σπό** *'κεί που χρωστάω) ζητώ και τα ρέστα* έχω απαιτήσεις, ενώ Οα έπρεπε να λογοδοτώ· βγαίνω από πάνω: ***δεν φτάνει που με έστησε μία ώρα, μου ζήτησε και τα ρέστα, γιατί δεν την περιμένα κι άλλο!*** (δ) (οικ.) *και τα ρέστα* και τα λοιπά: 5ε ν ***τα μπορώ αυτά τα τυπικά, τις χαιρετούρες ~!*** ΣΥΝ. και τα συναφή. Ιετυμ. Ουδ. πληθ. τού επιθ. ***ρέστος*** (βλ.λ.)Ι-

ρεστάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ρέσταρα κ. ρεστάρισα} (λαϊκ.) ♦ (μετβ.)
σταματώ (κάτι), οδηγώ στο τέλος της μια διαδικασία, μια ενέργεια
οδηγώ (κάποιον) στη χρεωκοπία: ***«με ρεστάρισες, στραπατσάρισες τη ζωή μου»*** (λαϊκ. τραγ.) ♦ **3.** (αμετβ.) (μτφ.) μένω ταπί, ρέστος. [ετυμ. < ιταλ. restare «μένω. σταματώ» < λατ. restare «υπολείπομαι (δηλ. μένω ως υπόλοιπο)» < re- «ανα-» + stare «στέκω, μένω (σταθερός)»].

ρεστοράν (το) (παλαιότ. ορθ. ***ρεστωράν)*** {άκλ.} εστιατόριο, συνήθ. πολυτελές: ***φάγαμε σ'ένα πανάκριβο ~.***
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. restaurant, αρχική σημ. «δυναμωτικό, αναζωογονητικό (συνήθ. ποτό)», < restaurer «αποκαθιστώ, επισκευάζω» < λατ. restaurare, παράλλ. τ. τού in-staurare «ανακαινίζω»].

ρέστος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που μένει ακόμη ως υπόλοιπο από κάτι, που έχει περισσέψει: ***έχει μείνει καθόλου ζάχαρη ~;*** συν. υπόλοιπος· φρ. *μένω ρέστος (από κάτι)* (i) ξεμένω (από* κάτι), μου τελειώνει: ***μια μέρα έμεινε ρέστος από τσιγάρα και πήγε να τρε/.αθεί!*** (ii) μένω ξεκρέμαστος, χωρίς κάλυψη και κυρ. χωρίς λεφτά: ***ξαφνικά έφυγαν κι έμεινα ρέστος, χωρίς δεκάρα τσακιστή σε μια άγνωστη πόλη.***
(ΓΤΥΜ. < ιταλ. resto «υπόλοιπος» < restare «μένω, σταματώ» (βλ. κ. *ρεστάρω)].*

ρετάλι (το) {ρεταλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** (α) το τελευταίο κομμάτι από τόπι υφάσματος, που πωλείται πολύ φθηνότερα από την κανονική τιμή (β) (γενικότ.) υπόλειμμα διαφόρίον υλικών, π.χ. ξύλου, πλακών κ.λπ. 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο κατάκοπο, εξαντλημένο: ***μετά από τόσες ώρες δον?·.ειάς νιώθω ~*** **3.** (μτφ.-αργκό) άνθρωπος χωρίς αξία, το κατακάθι: ***μ'εκνευρίζουν κάτι ρετάλια που το παίζουνε*** σπουδαίοι || ***τον έκανε ~ με δύο κουβέντες που του είπε!*** (τον ξεύτιλισε) ΣΥΝ. **τιποτένιος.**
|ΕΤΥΜ. **< ιταλ. ritaglio «απόκομμα, υπόλειμμα» < p. ritagliarc «ξανακόβω, περικόπτω» < ri- (< λατ. rc- «ανα-») + tagliarc «κόβω, χαράζω» (πβ. γαλλ. taillcr) < μτγν. λατ. taliare (< λατ. talea «ραβδί, μόσχευμα, πάσσαλος»)!.**
ρετάρω ρ. αμετβ. {ρετάρισα} 1. (για κινητήρα αυτοκινήτου) δεν λειτουργώ κανονικά 2. (κατ' επέκτ.) δεν λειτουργώ καλά. «χάνω»: ο *παππούς άρχισε να ρετάρει* **|| το** *μυαλό του ρετάρει.* **— ρετάριαμα (το).**
|ΕΤΥΜ. **< γαλλ. retard «καθυστέρηση» (κατά τα ρ. σε *-ω)* < retarder «καθυστερώ, αργώ» < λατ. retardare), ρετιρέ (το) {άκλ.} 1. ο τελευταίος και μικρότερος όροφος κτηρίου, κυρ. πολυκατοικίας, με μεγάλη βεράντα, η πρόσοψη τού οποίου είναι πιο πίσω από την πρόσοψη τού υπόλοιπου κτηρίου:** *έχουν τριάρι στο*
2. κάθΓ διαμέρισμα στον όροφο αυτόν: *είχε όνειρο ν'αποκτήσει ένα* **~ 3. (μτφ.) η κορυφή (σε κλίμακα αξιολόγησης, ιεραρχία, βαθμολογία κ.λπ.):** *«η συγκατοίκηση των δύο ανδρών στο ~ τού πο/Λτεύματυς* **(πρωθυπουργία - προεδρία)» (εφημ.) |j «***τρεις ομάδες συγκατοικούν στο - τής βαθμολογίας τού πρωταθλήματος»* **(εφημ.).**
[ΕΙΥΜ. **< γαλλ. retire «απομονωμένος αποσυρθείς», μτχ. τ. τού ρ. retirer «απομονώνω, ξεκουράζω αποσύρομαι» (πβ. αγγλ. retire) < rc- -Ι- tircr «τραβώ, σύρω», αβεβ. ετύμου. πιθ. γερμ. αρχής, πβ. γοτθ. tairan, «PX · 7εPμ · zeran|. ρετους (το) {άκλ.} το ρετουσάρισμα (βλ.λ.).**
[ετυμ. **< γαλλ. retouchc (βλ. λ.** *ρετουσάρο)]).* **ρετουσάρισμα (το) {ρετουσαρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η επεξεργασία μιας φωτογραφίας μετά την εμφάνισή της για την αισθητική της βελτίωση** συν. **ρετούς 2. η επεξεργασία εικόνας, έργου κ.λπ., κυρ. καλλιτεχνικού χαρακτήρα, με μικροαλλαγές ή βελτιώσεις τής εμφάνισής του. τής τελικής του παρουσίασης:** *το άρθρο θέλει ακόμα ένα* **~ σε** *δυο-τρία σημεία* **|| ~** *στο μακιγιάζ / σ* έναν πίνακα / στο μοντάζ*
(μτφ.) κάθε ενέργεια για τη βελτίωση τής εμφάνισης: «*πολλοί κάνουν ~ στο πολιτικό τους προφίλ,* **εν** *όψει εκλογών»* **(εφημ.). ρετουσάρω ρ. μετβ. {ρετουσάρισ-α, -τηκα. -μένος} 1. κάνω το ρετουσάρισμα μιας φωτογραφίας:** *το αμερικανικό περιοδικό αποδείχθηκε ότι είχε ρετουσάρει τη φωτογραφία τής νεαρής μητέρας, για* **να την** *προσαρμόσει στα αισθητικά πρότυπα τής αμερικανικής κοινωνίας*
επιφέρω μικροαλλαγές ή βελτιώσεις σε κάτι τελειοποιώντας την τελική του εικόνα: *~ έναν πίνακα / ένα λογοτεχνικό κείμενο.*
Ιετυμ. **< γαλλ. retouchcr «τροποποιώ, επιδιορθώνω» < re- «ξανα-» + toucher «αγγίζω» < δημώδ. λατ. *toccare «κρούω, χτυπώ ελαφρά, αγγίζω», ηχοποιημένη λ.|. ρετρό επίθ. {άκλ.} ελλην.** *ξεπερασμένος, νοσταλγικός* **1. αυτός που σχετίζεται με το στυλ περασμένων, παρωχημένων περιόδων, κυρ. στην τέχνη ή τη μόδα:** *~ ρούχα / χτένισμα* **|| ~** *τραγούδια 2. ρετρό* **(το) (α) παλιό στυλ:** *φέτος είναι στη μόδα το* **~ (β) η επιστροφή σε περασμένο στυλ, τεχνοτροπία, τάση κ.λπ.**
|ι·:ίύμ. < γαλλ. retro, απεσπασμένο α' συνθ. τής λ. retrospectif «αναδρομικός» < retro- (< λατ. retro «όπισθεν») + -spectif < λατ. spectare «θεωρώ, βλέπω», θαμιστικό τού spccere (ίδια σημ.)]. ρετροϊός (ο) *βιολ.* **κάθε ιός που ζητειέχει ως γενετικό υλικό R.N.A. και προκαλεί καρκίνους στα ζώα, τη νόσο τυύ έιτζ και άλλες ιώσεις· επιζεί και έξω από τα κύτταρα τού ξενιστή, αλλά πολλαπλασιάζεται μόνο ενσωματωμένος στο γονιδίωμα (βλ.λ.) τού ξενιστή.**
[είύμ. **Μεταφρ. δάνειο (ως προς το β' συνθ.) από αγγλ. retrovirus),**
ρετσέτα (η) {ρετσετών} (λαϊκ.) 1. η συνταγή (συνήθ. γιατρού για φάρμακα) 2. (μτφ.) κάθε υπόδειξη για το πώς γίνεται κάτι: *ξεπερασμένες ~ για την αντιμετώπιση πο/.ιτικών κρίσεων.*
[ΓΤΥΜ. < βρν. receta < λατ. recepta, θηλ. τής μτχ. receptus τυύ ρ. recipio «αναλαμβάνω, δέχυμαι» (< re- «ανα-» + -cipio < capio «λαμβάνω»)],
ρετσίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ελληνικό λευκό κρασί, στο οποίο κατά την έναρξη τής ζύμωσής του προστίθεται ρετσίνι πεύκων για τη χαρακτηριστική γεύση του και (παλαιότερα) ως ένα είδος συντηρητικού: «ρετσίνα *μου αγνή, αγάπη μου παλιά, κεχριμπαρένια»* **(καντάδα)** συν. **ρετσινάτο, ρητινίτης οίνος.**
Ιετυμ. **μεσν. < μτγν. λατ. resina, παράλλ. δάνειο τής Λατινικής από μη J.F.. γλώσσα, όπως και το ελλην.** *ρητίνη* **(βλ.λ.). ή απευθείας από το ελλην.** *ρητίνη].*
ρετσινάτος, -η. -ο 1. αυτός που έχει υποστεί επεξεργασία (συνήθ. έχει διαποτιστεί) με ρετσίνι, που σχετίζεται με τυ ρετσίνι: - *χρώμα* **(κεχριμπαρένιο)** αντ. **αρετσίνωτος 2.** *ρετσινάτο (κρασί)* **η ρετσίνα (βλ.λ.):** *«φέρτε, φέρτε ρετσινάτο έχει ακόμα το κελ/.άρι»* **(Αθ. Χριστό- πουλος).**
ρετσίνι (το) {ρετσιν-ιού | -ιών} 1. κιτρινωπή ώς κεχριμπαρένια, ημιδιαφανής, παχύρρευστη και κολλώδης οργανική ουσία, που εκκρίνε- ται από τον κορμό των πεύκων 2. η ίδια ουσία μετά από ειδική επεξεργασία, κυρ. για την κατασκευή βερνικιών και λυύστρων και για την επάλειψη των τόξων των εγχόρδων μουσικών οργάνων.
[ετυμ. **μεσν. < αρχ.** *ρητίνη (ή),* **με αλλαγή γένους και τσιτακισμό), ρετσινιά (η) {χωρ. πληθ.} 1. (παλαιότ.) δερμάτινο έμπλαστρο με επάλειψη ρητίνης, που ξεκολλούσε πολύ δύσκολα 2. λεκές από ρετσίνι 3. (συνήθ. μτφ.) προσβλητική κατηγορία που αποδίδεται σε κάποιον και από την οποία δεν απαλλάσσεται εύκολα:** *του έμεινε / τον κόλλησε για πάντα η ~ τού καταχραστή.* **ρετσινόκολλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} είδος πολύ δυνατής κόλλας που περιέχει στη σύνθεσή της ρετσίνι, ρετσινόλαδο (το) αιθέριο έλαιο που χρησιμοποιείται ως καθαρτικό φάρμακυ και στη σαπωνοποιία· φρ.** *τι σχέση έχει ο φάντης με το ρετσινόλαδο;* **για πράγματα που δεν έχουν καμία σχέση το ένα με το άλλυ, πυυ δεν συνδέονται με κανέναν τρόπο.**
{εγυμ. Νόθο σύνθ. < *ρετσινόλαδο* (με την επίδρ. τυύ υυσ. ρετσίνα) <

ριτσινο- (μτγν. λατ. ricinus «είδος φυτού», αγν. ετύμου) + *λάδι].* **ρετσιτατίβο** (το) {άκλ.} **1.** τρόπος μουσικής εκφοράς, ο οποίος χρησιμοποιείται στην όπερα και στο ορατόριο, απαγγελία τού λόγου μεταξύ ομιλίας και τραγουδιού: *τα λόγια αυτά απαγγέλλονται* ~ 2. από- σπασμα ή μουσικό κομμάτι, που η μελωδία ή ο ρυθμός του ακολουθούν τη διακύμανση τού προφορικού λόγου: *μετά από ένα - με μεγάλη δραματική ένταση, ακολουθεί η άρια τού τενόρου.*

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. recitaiivo «απαγγελτικός» < ρ. recitare «απαγγέλλω, διερμηνεύω» < λατ. recitare «αναγιγνώσκω, απαγγέλλω» (< re- «ανα-» + citare «κινώ. καλώ, ονομάζω»)).

Ρέυκιαβίκ (το) {άκλ.} η πρωτεύουσα της Ισλανδίας.

[ΕΤΥΜ. < ισλ. Reykjavik «κόλπος καπνού, ατμού» < reykja «αναδίδω αναθυμιάσεις, καπνούς» + vik «κόλπος». Η ονομασία περιγράφει κατάλληλα την περιοχή, η οποία χαρακτηρίζεται από τον ατμό που αναδίδουν οι φυσικές θερμοπηγές της), **ρεύμα** (το) {ρεύμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** κάθε ροή υγρής, ρευστής ή αέριας μάζας: ***~ λάβας [[υδάτινο - 2.*** το ρέμα. κάθε αυλάκωση τού εδάφους μέσα στην οποία ρέει νερό: ***βαθύ ι φαρδύ*** ~ (βλ.λ.) **3.** η ροή τού υγρού όγκου μέσα σε αυτό το φυσικό ή τεχνητό αυλάκωμα τού εδάφους: ***όσο πλησίαζε προς τη Θάλασσα, το ~ δυνάμωνε*** [[***κωπηλατούσαν κόντρα στο*** ΦΡ. *θαλάσσιο ρεύμα* κάθε κίνηση θαλάσσιας μάζας λόγω τής περιστροφής τής Γης. των ανέμων και τής διαφοράς πυκνότητας των διαφόρων θαλάσσιων στρωμάτων: ***σ' αυτό το σημείο υπάρχουν ισχυρά που προκαλούν προβλήματα στη ναυσιπ'Αοΐα μικρών σκαφών*** **4.** μετακίνηση ατμοσφαιρικών μαζών λόγω διαφορών στη θερμοκρασία και την ατμοσφαιρική πίεση κατά περιοχές: ***το κύμα καύσωνα οφεί/.εται στις κινήσεις ρευμάτων από την Αφρική*** **5.** κάθε κίνηση ή φύσημα αέρα, λ.χ. σε στεγασμένο χώρο από άνοιγμα, πόρτα: ***μην κάθεσαι στο γιατί θα κρυώσεις!*** || ***κλείσε το παράθυρο, γιατί κάνει ~*** **6.** (α) η κίνηση, η ροή ηλεκτρικού φορτίου, η ένταση τού οποίου μετριέται σε αμπέρ: ***πώς θα λειτουργήσει η συσκευή χωρίς τροφοδοσία ρεύματος;*** (β) *εναλλασσόμενο ρεύμα* ρεύμα με φορά και ένταση διαφοροποιούμενες περιοδικά (γ) *ρεύμα μονοφασικό* ρεύμα από μία ηλεκτρεγερτική δύναμη (δ) *πολυφασικό ρεύμα* ρεύμα από ένα σύνολο ηλεκτρεγερτικών δυνάμεων τής ίδιας συχνότητας (ε) *συνεχές ρεύμα* ρεύμα με σταθερή φορά και ένταση 7. η παροχή ηλεκτρικού (ρεύματος) μέσω κεντρικού δικτύου: ***μόλις μετακόμισαν και δεν έχουν ακόμα ~ || διακοπή ρεύματος || αν δεν πληρώνεις τη Δ.Ε.Η., θα σου κόψουν το*** ~ ΣΥΝ. ηλεκτρικό **8.** (συνεκδ.) ο λογαριασμός για τη συνδρομή κάθε καταναλωτή στη Δ.Η.Η.: ***τον περασμένο μήνα το - τούς ήρθε είκοσι χιλιάδες!*** || ***πλήρωσε το*** **9.** (μτφ.) κινούμενο πλήθος, ροή κόσμου προς μία κατεύθυνση: ***το κύριο - των διαδηλωτών κατευθυνόταν προς την πρεσβεία*** **10.** (μτφ.) η γενική τάση που διαμορφώνεται στο πλαίσιο ενός συνόλου προς μία κατεύθυνση (θεωρητική, αισθητική, πολιτική κ.λπ.): ***το αντιπολιτευτικό - εμφανίζεται ενισχυμένο || ~ συμπάθειας προς κάποιον || αυτός ο νέος πολιτικός έχει μεγάλο*** ~ (τον ακολουθούν πολλοί, αποκτά την εύνοια τού κόσμου) || ***υπάρχουν δύο ρεύματα μεταξύ των υποστηρικτών τής θεωρίας*** || ***όποιος πηγαίνει κόντρα στο*** ~. ***έχει πολιτικό κόστος*** (όποιος αντιτίθεται στην κυρίαρχη τάση) **11.** (μτφ.) το σύνολο των ιδεών ή αντιλήψεων (φιλοσοφικών, καλλιτεχνικών, πολιτικών, επιστημονικών κ.λπ.) που σε δεδομένη εποχή γίνονται αποδεκτές από σημαντικό σύνολο ανθρώπων: ***παρακολουθεί όλα τα νέα ~ στον χώρο τής τέχνης ||[τα σύγχρονα φιλοσοφικά ~ || το κα/Μτεχνικό ~ τής ποπ-αρτ ||[στο εσωτερικό τού κόμματος έχει αναπτυχθεί ένα επικίνδυνο ακροδεξιό*** ~. - - (υποκ.) **ρευματάκι** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δίγαμμα.***

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *ρεύμα* < *ρέω* (βλ.λ.). Στη σημ. τού ηλεκτρικού ρεύματος η λ. αποδίδει το γαλλ. courant]. **ρευματαλγία** (η) [1847} {ρευματαλγιών} πόνος που εμφανίζεται ως σύμπτωμα ρευματισμού.

ΙΕΤΥΜ. < *ρεύμα* + *-αλγία* < *άλγος,* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rheu- matalgiaj.

ρευματικός, -ή, -ό [αρχ.I **1.** αυτός που σχετίζεται με τους ρευματισμούς: ~ *πόνος* 2. *ρευματικός* (ο), *ρευματική* (η) πρόσωπο που έχει προσβληθεί από ρευματισμούς **3.***ρευματικά* (τα) οι ρευματισμοί: *έχει τα - του!* 4. ιατρ. *ρευματικός πυρετός* οξεία περιπλοκή που ακολουθεί σε περιπτώσεις συγκεκριμένων μολύνσεων από στρεπτόκοκκο, η οποία προσβάλλει συνήθ. παιδιά και χαρακτηρίζεται από την εκδήλωση κυρ. πυρετού, αρθρίτιδας κοα καρδιακών βλαβών, **ρευματισμός** (ο) [αρχ.I (συνήθ. στον πληθ.) **1.** καθεμιά από διάφορες παθήσεις που χαρακτηρίζονται από πόνους και ακαμψία, κυρ. στις αρθρώσεις ή στους μυς 2. ο ρευματικός πυρετός (βλ. λ. *ρευματικός).* **ρευματοβάση** (η) ►ρεοβάση **ρευματοδότης** (ο) {ρευματοδοτών} η πρίζα (βλ.λ.).

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. prise (βλ. λ. *πρίζα)].* **ρευματοειδής,** -ής, -ές [1**890)** {ρευματοειδ-ούς | -εις (ουδ. -ή)} για πάθηση, πόνο κ.λπ. που μοιάζει να οφείλεται σε ρευματισμούς: ~ *πόνοι* II ~ *αρθρίτιδα.* ** σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. rhumatoide]. **ρευματολήπτης** (ο) {ρευματοληπτών} το εξάρτημα στο οποίο καταλήγει το καλώδιο για τη λήψη ηλεκτρικού ρεύματος από πρίζα' το <pic (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ, Απόδ. τού γαλλ. fiehe (βλ. λ. *φις)).* **ρευματολογία** (η) {χωρ. πληθ.} επιστημονικός κλάδος τής παθολογίας. που ασχολείται με τη μελέτη και τη θεραπεία ρευματικών παθήσεων.

[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. rhcumatologyl. **ρευματολογικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη ρευματολογία ή τον ρευματολόγο: ~ *διάγνωση / εξέταση / θεραπεία.* - **ρευματολογικά/-ώς** επίρρ.

ρευματολόγος (ο/η) γιατρός παθολόγος ειδικευμένος στη ρευματολογία. [ΕΤΥΜ. **Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rheumatologist!, ρευματοφόρος, -ος. -ο 11881J αυτός που φέρει ρεύμα ή διά μέσου τού οποίου μεταβιβάζεται ρεύμα: ~ *καλώδια.***

[ΕΤΥΜ. ***< ρεύμα + -φόρος < φέρω].*** **ρευματώδης, -ης. -ες [αρχ.[{ρευματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (πόνος) που μοιάζει με ρευματικό πόνο (χωρίς να είναο.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. -7?£ *-ης. -ες.***

ρευομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ρεύτηκα} εκβάλλω με ηχηρό τρόπο στομαχικά αέρια από το στόμα: ***χτύπησε το μωρό στην πλάτη, για να ρευ- τεί.*** ** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *αποθετικός.***

[ΕΤΥΜ. **μεσν. < αρχ. *έρεύγομαι* (από τον παθ. αόρ. *έρεύχθην* > *έρεύ- θην*, όπου το *έ-* θεωρήθηκε συλλαβική αύξηση), εκφραστ. λ. με τη σημ. «εμώ. ρεύομαι, φτύνω», < *έ-* προθεμ. + Ι.Ε. *reug- (ίδια σημ.), πβ. λατ. e-rug-O (< ex- + ructo «εμώ, ρεύομαι»). λιθ. raugiu, αρχ. αγγλ. rocettan, αρμ. orcam (< *o-ruc-am) κ.ά.}. ρεύση (η) {-ης κ. -εως \ -εις, -εων} η εκροή σωματικών υγρών (ειδι- κότ.) η ονείρωξη (βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. **<** μτγν. ***ρεύσις <*** αρχ. ***ρέω*** (βλ.λ.)}. **ρευστοποίηση** (η) **[1847]** {-ης κ. -ήσεως **|** -εις, -ήσεων) **1.** η μετατροπή στερεού σώματος σε ρευστό, υγρό ή και αέριο, η υγροποίηση 2. OJKO.N. η μετατροπή επενδύσεων, τίτλων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων, κινητών και ακινήτων, σε ρευστό χρήμα: ***«τα ξένα αμοιβαία κεφάλαια προχώρησαν σε μαζικές ~ των χαρτοφυλακίων τους»*** (Εφημ.).

[ΕΓΥΜ. Ο οικον. όρος αποτελεί μεταφρ. δάνειο (από γαλλ. liquidation), όπως και ο ^ημ. όρος (από γαλλ. fluidisation)].

ρευστοποιήσιμος, -η, -ο αυτός που μπορεί να ρευστοποιηθεί: *- περιουσιακά στοιχεία / μετοχές / ομόλογα.* ρευστοποιώ ρ. μετβ. **[1855] {ρευστοποιείς... j ρευστοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. μετατρέπω στερεό σώμα σε ρευστό, υγρό ή και αέριο 2. μετατρέπω σε ρευστό χρήμα κινητά ή ακίνητα περιουσιακά στοιχεία (τίτλους, αξίες, χρεώγραφα κ.λπ.).**

[ΠΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. liquider]. ρευστός, -ή, -ό 1. (για ύλες. σώματα κ.λπ.) αυτός τού οποίου τα μόρια κινούνται ελεύθερα μεταξύ τους. χωρίς να σκορπίζονται (όπως τα μόρια των αερίων)· αυτός που ρέει, κατ' αντιδιαστολή προς τον αέριο ή τον στερεό 2. *ρευστό*** (το) **(α) κάθε ουσία, λ.χ. ένα αέριο ή ένα υγρό, που μπορεί να ρέει και να αλλάζει διαρκώς το σχήμα της. όταν επενεργεί σε αυτήν μια δύναμη (β) (μτφ.-μόνο στον εν.) τα μετρητά, τα χρήματα που μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει αμέσως, να καταβάλει σε πληρωμές, συναλλαγές: *υπάρχει έλλειψη ρευστού στην εταιρεία || έχει ξεμείνει από*** ~ **3. (μτφ.) αυτός που δεν έχει πάρει ακόμη σταθερή μορφή, που χαρακτηρίζεται από αστάθεια: *τα σχέδια μας για το καλοκαίρι είναι ακόμα ρευστά*** j| ***η ~ πολιτική κατάσταση εμποδίζει τις μεγάλες επενδύσεις*** ΣΥΝ. **ασταθής, ευμετάβλητος, μεταβλητός** ΑΝΤ. **σταθερός, αμετάβλητος. ^** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *χρήμα.***

[ΕΓΥΜ. **< αρχ. *ρευστός,* ρηματικό επίθ. τού *ρέω* (βλ.λ.), με δυσερμήνευτο -σ- (πβ. κ. *πνευ-σ-τός)]. ρευστότητα** (η) **11799J** {χωρ. πληθ.} **1. η ιδιότητα τού ρευστού, η ιδιότητα μιας ουσίας να ρέει, παίρνοντας το σχήμα τού δοχείου που κάθε φορά την περιέχει: *η ~ των υγρών*** 2. **η ικανότητα ουσίας να ρέει, ο βαθμός ευκολίας με τον οποίο ρέει ένα υγρό ή ρευστό: *το κρασί έχει μεγαλύτερη ~ από τον μούστο*** **3. η διαθεσιμότητα ρευστού χρήματος επιχείρησης, είτε αμέσως με διαθέσιμα στο ταμείο είτε εμμέσως με άμεσα ρευστοποιήσιμα περιουσιακά στοιχεία, π.χ. ομόλογα: *υπάρχει πρόβλημα ρευστότητας στην αγορά*)[*στις τράπεζες η χρηματική - εξαρτάται από την ικανότητα για άμεση ικανοποίηση των αναλήψεων μετρητών*** **4. (μτφ.) η αστάθεια, η έλλειψη εγγυήσεων ή συνθηκών ικανών να εξασφαλίσουν τη διατήρηση ή τη μονιμότητα μιας κατάστασης: *η πο?Λτική ~ των τελευταίων ετών έχει επιδεινώσει την οικονομική κατάσταση τής χώρας*** ΣΥΝ. **αστάθεια, μεταβλητότητα** ΑΝΤ. **σταθερότητα, μονιμότητα.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *χρήμα.***

[ΕΤΥΜ, **Ο όρος τής φυσικής αποτελεί μεταφρ. δάνειο (από γαλλ. fluidite), όπως και ο οικον. όρος (από γαλλ. liquidity)]. ρεύω** ρ. **-> ρέβω**

ρεφάρω ρ. αμετβ. {ρεφάρισα} (λαϊκ.) **1.** (στα χαρτιά) ξανακερδίζω όσα έχασα σε προηγούμενους γύρους ή παιχνίδια: ***ας παίξουμε ακόμα έναν γύρο, να ρεφάρουμε*** **2.** (μτφ.) επανακτώ το χαμένο έδαφος, επανέρχομαι στην αρχική μου θέση: ***ήταν στημένη η ερωτηση. για να ρεφάρει στις εντυπώσεις.***

[ΕΤΥΜ. **< γαλλ. (se) refaire «επανέρχομαι, αποκαθίσταμαι στην προηγούμενη οικον. κατάσταση» (όρος χαρτοπαιγνίου) < refaire «ξανακάνω, ξαναφτειάχνω» < re- «ξανά-» + faire «κάνω. φτειάχνω»|. ρεφενέ** ως επίρρ.· **συνεισφέροντας σε κοινό έξοδο (συνήθ. κατά το ποσό που αναλογεί στον καθένα): *κάναμε το πάρτι ~ || θα π/.ηρώ- σουμε ~.***

[ΕΤΥΜ. **< τουρκ. refene}. ρεφενές** (ο) {ρεφενέδες} **η συνεισφορά σε κοινό έξοδο κατά το ποσό που αναλογεί στον καθένα: *θα μαζέψουμε το ποσό με ~ [| πόσο είναι ο ~;***

ρεφερέντουμ (το) {άκλ.) το δημοψήφισμα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. **< λατ. referendum (ενν. ad populum), με τη σημ. «αυτό που πρέπει να αναφερθεί (στον λαό)», ουδ. τού γερουνδιακού referendus**

ρ. refero «επαναφέρω» < re- «ανα-» + fero «φέρω»], ρέφερί (ο) {άκλ.) **ο διαιτητής αθλητικού αγώνα. Ηπίσης (λαϊκ.-παλαιότ.) ρέφερης.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ. referee), ρεφλέξ** επίθ. {άκλ.} **1. αντανακλαστικός: ~ *κίνηση* 2. *ρεφλέξ*** (τα) **τα**

αντανακλαστικά: ***δυνατά ~ || γρήγορα ~ στην οδήγηση.***
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. reflex < λατ. reflexus, μτχ. τού ρ. reflectere «επιστρέφω, ανακλώ» (< re- «ανα-» + flectere '<κάμπτω, λυγίζω»)], **ρεφλεξολογία** (η) {χωρ. πληθ.} τεχνική (με βάση τα αντανακλαστικά) ανακούφισης από την ένταση ή και θεραπείας με μασάζ στα πόδια και μερικές φορές και στα χέρια. — **ρεφλεξολόγος** (ο/η).
[Ε.ΤΥΜ. ΜτταΦορά τού αγγλ. reflexology (νόθο σύνθ.) < reflex ·<αντανακλαστικό» + -logyj. **ρεφορμισμός** (ο) ΠΟΛΙΤ. Ι.ίστο σοσιαλιστικό κίνημα τού τέλους τού 19ου και των αρχών τού 20ού αι.) το πολιτικό ρεύμα που εγκατέλει- ψε τον στόχο τής επαναστατικής ανατροπής τού καπιταλιστικού συστήματος και πρόσβευε την υιοθέτηση, μέσω νόμιμων διαδικασιών, μεταρρυθμίσεων για τον εκσυγχρονισμό του. χωρίς την παραβίαση ή ανατροπή του 2. (συνήθ. μειωτ. από τους εκφραστές τής επίσημης θέσης τού κόμματος) η τάση (που εκδηλώνεται στο εσωτερικό κομμάτων με αυστηρό, κυρ. μαρξιστικό, θεωρητικό υπόβαθρο) αμβλύνσεως τής κριτικής κατά τού καπιταλισμού και προσανατολισμού στη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων. - - **ρεφορμιστής** (ο), **ρεφορμίστρια** (η). [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. reformisme < γαλλ. reformer «μεταρρυθμίζω, τροποποιώ» < λατ. reformare «αναμορφώνω, μεταμορφώνω» < re- «ανα-» + formare «διαμορφο')νω. σχηματίζω» (< forma «μορφή, σχήμα*')] ·
ρεφορμιστικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον ρεφορμισμό: ~ ***τάσεις! αντιλήψεις / προσπάθεια.***
[ΕΤΥΜ, Μεταφορά τού γαλλ. reformistiquej. **ρεφρέν** (το) {άκλ.} ελλην. ***επωδός*** **1.** (α) το τμήμα τού μουσικού κομματιού. τραγουδιού ή ποιήματος που επαναλαμβάνεται συχνά ***κατά*** την εκτέλεση ή την ανάγνωσή του· στην τυπική απλή φόρμα τού τραγουδιού, το ρεφρέν αντιπαρατίθεται στο κουπλέ (βλ.λ.) (το ρεφρέν τραγουδιέται, σε κάθε επάνοδό του. με τους ίδιους στίχους, ενώ στο κουπλέ οι στίχοι εναλλάσσονται) (β) θέμα που επανέρχεται στην έκταση τής φόρμας τού ρόντο (βλ.λ.) 2. (μτφ.) οτιδήποτε επαναλαμβάνει κανείς σταθερά και με πανομοιότυπο τρόπο: ***αυτή η φράση ήταν το μόνιμο ~ τής ομιλίας του.*** * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***επωδός.***
[ετυμ. < γαλλ. refrain < αρχ. γαλλ. refraindre «ανασπάζω, ξανατεμα- χίζω» (με την έννοια όπ το ***ρεφρέν*** απο τελούσε επαναλαμβανόμενο μοτίβο. το οποίο διέκοπτε τη σειρά, την πορεία τού τραγουδιού) < λατ. refringere «εκκόπτω, ανασπώ, θραύω» < re- «ανα-» + -fringere (< frangere "θραύω. σπάζω»)|. **ρέψιμο** (το) [μεσν.Ι Ιρεψίμ-ατος] -ατα, -άτων} η ηχηρή εκβολή στομαχικών αερίων από το στόμα: ***έχω*** ~ (ρεύομαι)]] ***το ~ μπροστά σε άλλους θεωρείται αγένεια.*** - (υποκ.) **ρεψιματάκι** (το), **ρέω** ρ. αμετβ. {έρρευσα} **1.** κινούμαι προς μία κατεύθυνση σχηματίζοντας ρεύμα: ο ***ποταμός ρέει προς τη θάλασσα*** συν. κυλώ. (μτφ.) τρέχω **2.** βρίσκομαι σε κυκλοφορία; ***το αίμα ρέει στις φλέβες■*** ΦΡ. *πάντα* **ρε/ {πάντα ρν.ΐ'.** Ηράκλειτος) όλα μεταβάλλονται, υπόκεινται σε διαρκή κίνηση, αλλαγή 3. υπάρχω και διατίθεμαι σε μεγάλες ποσότητες: ***ο καμπανίτης έρρεν όλο το βράδυ στα ποτήρια των συνδαιτυμόνων || δεν τον ενδιαφέρουν τα έξοδα' βλέπεις, ρέει το χρήμα*** (έχει πολλά λεφτά, ξοδεύει πολλά) **4.** αναβλύζω άφθονα, όπως λ.χ. ένα υγρό που βρίσκεται υπό πίεση ή εκκρίνεταα από το σώμα: ror ***δάκρυα έρρεαν ποτάμι! || το αίμα έρρεε από την πληγή*** συν. ξεχύνομαι **5.** (μτφ. για τον λόγο) εκφράζομαι ή διατυπώνομαι με άνεση και ταχύτητα, χωρίς δυσχέρεια ή διακοπή: ***ο λόγος του ρέει ζωντανός και διαυγής.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δίγαμμα, -ρρ-.***
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***ρέω*** < *ρεΡω < I.E. *srew- «ρέω, κυλώ», πβ. σανσκρ. sruvaii. srava- «ρους», αγγλ. stream, γερμ. Strom κ.ά. Παράγ. ***ρο-ή. ρους / ρό-ος. ρύ-αξ*** (βλ. λ. ***ρυάκι), ρεϊθρον/ ρέ-εθρον. ρεϋ-μα, ρευ-σ-τός. ρύ- σις (-η)*** κ.ά. Η ρίζα *srew- αποτελεί παρέκταση τού I.E. *ser- (βλ. λ. ***έρπω)].***
ρήγα (η) ρίγα
ρηγός (ο) {ρηγάδες}. **ρήγΐσσα** (η) {ρηγισσών} μέλος τής νεολαίας «Ρήγας Φεραίος» τού K.K.F. εσωτερικού.
Ρήγας (ο) Ιμεσν.| ανδρικό όνομα.
ρήγας (ο) {ρηγάδες}. **ρήγισσα** (η) Ιμεσν.| {ρηγισσών} (λογοτ.) **1.** βασιλιάς, ο ανώτατος άρχοντας μιας χώρας: ο ~ ***τής Ανατολής*** [[***«νάνι τού ~ το παιδί, τού βασιλιά το εγγόνι»*** (νανούρισμα) **2.** ένα από τα χαρτιά τής τράπουλας με την εικόνα βασιλιά τυπωμένη πάνω του: ~ ***σπαθί/ κούπα*** ΣΥΝ. παππάς. Επίσης **ρήψαινσ** (η).
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. ***ρήξ, -γός*** < λατ. rex, regis «βασιλιάς» (< regere «ευθύνω, ορίζω»). Ο τίτλος αυτός αναφερόταν κυρ. στους βασιλείς τής Δύσης (των Φράγκων), ενώ ο τίτλος ***βασιλεύς*** περιοριζόταν στους Ρωμαίους αυτοκράτορες και στον βασιλιά τής Περσίας].
ρηγάτο (το) Ιμεσν.] (λαϊκ.) το βασίλειο ή η βασιλεία τού ρήγα. η βασιλική του εξουσία και η χώρα που κυβερνά.
ΡήγΐΟ (το) {-ου κ. -ίου] πόλη τής ΝΛ. Ιταλίας απέναντι από τη Σικελία· υπήρξε αρχαία ελληνική αποικία.
ΙΓ.ΤΥΜ. < αρχ. ***Ψήγιον*** (μνημονεύεται στον Ηρόδοτο). Κατά αρχ. παράδοση. οφείλει την ονομασία του στο ρήγμα που προκάλεσε ένας σεισμός. με αποτέλεσμα να χωριστεί η Σικελία από την Ιταλία μέσω τού πορθμού τής Μεσσήνης. Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή, ανάγεται σε θ. ***ράγ- / ρηγ-.*** για το οποίο βλ. λ. ***ρήγμα].***
ρήγμα ί το; {ρήγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** κάθε διακοπή τής συνέχειας μιας επιφάνειας, το ράγισμα: - ***στον βράχο 1 στον πάγο τής ?Λμνης / σ' έναν τοίχο*** ΣΥΝ. ρωγμή **2.** (ειδικότ.) ρήξη των πετρωμάτων τού γήινου φλοιού λόγω των πάσης φύσεως δυνάμεων που ασκούνται σε αυτόν: ***από τον σεισμό δημιουργήθηκε ένα μεγά/.ο ~ κατά μήκος τού δρόμου σε βάθος δύο μέτρων Z.*** (μτφ.) (α) η διάσπαση τής ενότητας ενός συνόλου: ***η έντονη αντίδραση μιας ομάδας βουλευτών για τυυς χειρισμούς τού προέδρου προκάλεσε - στο εσωτερικό τού κόμματος*** (β) το κενό που διαπιστώνεται κάπου: ***«το ηθικό και ιστορικό ~ στα χρόνια τού Μεσοπολέμου και τής κυριαρχίας τού φασισμού»*** (εφημ.) ΣΥΝ. διάσπαση, διχασμός, ρήξη. — **ρηγματικός**, -ή, -ό.
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. ***ρήγμα*** < ***ρηγ-νυ-μι*** (με πρόσφυμα -νυ-, πβ. κ. ***δείκ-νν-μι)***
****Fρί·}γ-*** < I.E. *wrc°- / *wrOg- «σπάζω, κομματιάζω, τέμνω», πβ. λιθ. reziu <«σπάζω, κόβω», αρχ. σλαβ. re/.ati «κόβω», αρχ. ρωσ. rczu, ενώ η σύνδεση με αρμ. ergicanem «σπάζω, κόβω» δεν επιβεβαιώνεται μορφολογικώς. Ομόρρ. ***ρώξ (-γα). ραγδ-αΐος*** (βλ.λ.), ***ραγ-άς (-άδα) κ.ά.*** Παράγ. ***ρήγις (-η), άρ-ρηκ-τος*** κ.ά. Από τον παθ. αόρ. β' ***έρ-ράγ-ην*** (υστερογενώς πιθ. κατά τον αόρ. ***έ-πάγ-ην*** τού ρ. ***πήγ-νυ-μι)*** προέρχεται το επίθημα ***-ρραγής/ -ρραγία*** πολλών συνθέτων (λ.χ. ***αίμο-ρραγία, ρινορραγία)*** |.
ρηγματώδης, -ης. -ες [αρχ.] {ρηγματώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -ών] **1.** αυτός που ως προς τη φυσική του διαμόρφωση μοιάζει με ρήγμα: ~ ***τρήματα*** **2.** αυτός που έχει πολλά ρήγματα στην επιφάνειά του: - ***επιφάνεια*** *ί* ***έκταση.*** ^ σχόλιό λ. ***-ης. -ης. -ες.***
ΡΗΥμάτωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η λύση τής συνέχειας τής μάζας που οφείλεται σε εσωγενείς παράγοντες (συστολή ξηράνσεως, πλαστική συστολή) ή σε εξωτερικά φορτία· η δημιουργία ρήγματος.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. fracture].
ρηγνύω ρ. μετβ. (μόνο σε ενεστ.} (αρχαιοπρ.) διασπώ βίαια τη συνοχή σώματος, θραύω σε κομμάτια: ~ ***τα δεσμά.***
[ΕΤΥΜ.. < αρχ. ***ρήγνυμι / ρηγνύω***, βλ. λ. ***ρήγμα].***
ρηγόπουλο (το), **ρηγοπούλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) το παιδί τού βασιλιά, το βασιλόπουλο.
[ΕΤΥΜ. < ***ρήγας*** + λεξικό επίθημα ***-πουλο*** (βλ.λ.)].
ριγώνω ρ. -+ ριγώνω
ρήμα (το) {ρήμ-ατος | -ατα, -άτων| **1.** γλωσσ. (α) κλιτό (σε πολλές γλώσσες) μέρος τού λόγου που αποτελεί το κύριο συστατικό τού κατηγορήματος και δηλώνει ότι το υποκείμενο ενεργεί, παθαίνει ή βρίσκεται σε μία κατάσταση· συχνά διαφοροποιείται μορφολογικά, π.χ. κατά τον χρόνο, το ποιόν ενεργείας, τη φωνή. τη διάθεση ή τη συμφωνία του με το υποκείμενο ή το αντικείμενό του (β) *αλληλοπαθές ρήμα* βλ. λ. ***αλλη?.οπαθής*** (γ) *απρόσωπο ρήμα* βλ. λ. ***απρόσωπος*** (δ) *τρίτο- πρόσωπο ρήμα* βλ. λ. ***τριτοπρόσωπος*** (ε) *ανώμαλο ρήμα* κάθε ρήμα τού οποίου οι μορφολογικοί τύποι δεν σχηματίζονται σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες κλίσεως των ρημάτων σε ένα γλωσσικό σύστημα (π.χ. τα ρήματα «τρώω», «βλέπω», «λέω» κ.ά. τής Ελληνικής) (στ) *συμπλήρωμα τού ρήματος* το αντικείμενο τού ρήματος (ζ) *βοηθητικό ρήμα* ρήμα το οποίο βοηθεί στον σχηματισμό ορισμένων τύπων τού ρήματος· - βοηθητικά» χαρακτηρίζονται τα ρήματα ***έχω*** και ***είμαι: με το ~ «έχω» σχηματίζονται οι συντελικοί χρόνοι τού ρήματος (έχω / είχα ί θα έχω ντύσει)*** (η) *απολεξικοποιημένο ρήμα* βλ.λ. (θ) *αποθετικό ρήμα* βλ. λ. ***αποθετικός*** (ι) *εργαστικό ρήμα* βλ. λ. ***εργαστικός*** (ια) *μεταβατικό ρήμα* βλ. λ. ***μεταβατικός*** (ιβ) *αμετάβατο ρήμα* βλ. λ. ***αμετάβατος*** **2.** (σπάν.) λόγος, κάτι που έχει ειπωθεί: το ***σκο- τεινόν»*** (Οδ. Ελύτης). — (υποκ.) **ρηματάκι** (το). <►* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός, αυτοπαθής, εργαστικός, μετοχή, υποχωρητικός, ομόηχα.***
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ρήμα*** < ****Γρή-μα.*** μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου θ. ****Γερε-*** (με μηδενισμ. το προίτο και εκτεταμ. το δεύτερο φωνήεν) < I.F.. ˣwre- «λέγω, μιλώ», πβ. σανσκρ. vrata- «ρητό», ρωσ. vru «ψεύδομαι»,

ΡΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ «ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ» ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ: «ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ»

Ο πίνακας περιλαμβάνει ρήματα που σχηματίζονται σε έναν ή σε περισσότερους χρόνους τής ενεργητικής ή/και τής μεσοπαθητικής φωνής με διαφορετικό τρόπο από ό,τι τα συνήθη αντίστοιχα ρήματα («κανονικά» ή «ομαλά»).

	ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΣ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΑΟΡΙΣΤΟΥ/ ΜΕΣΟΙ ίΑΘΗΤΙΚΟΣ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ ΑΟΡΙΣΤΟΥ/ ΜΕΙΟΠΑΘΙΓΠΚΗ Ι-				
ΜΕΣΤΩΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΙ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ	ΜΕΤΟΧΗ
αγγέλλω (αν-. απ·, ες-κατ*. πρυ κ.ά.)	άγγειλα / (λόγ.) ήγγειλα	vrx/θα αγγείλω	αγγέλθηκα ; (λόγ.) ηγγέλθην (μτχ. αγγελθ-είς. -είσα, -έν)	να/Οα αγγελθώ	αγγελμένος
άγω <αν-, διεξ-, εισ-. εν-, εξ-, παρ-. προ-, προσ-. υπ- κ.ά.)	ήγαγα	αγάγω	άχθηκα *1* (λόγ.) (διεξ-)ήχθην (μτχ. αχθ-είς, -είσα. -έν)	αχθώ	(συν-)αγμένος / (λόγ.) (προ-)ηγμένος
αιρώ (αφ-. δι . εξ-, καθ-, συν- κ.ά.)	(αφ)αίρεσα / (λόγ.) (δι-)ήρεσα	(εξ-)αιρέσω	(αο-)αιρέθηκα (λόγ. μτχ. εξ αιρεθ-είς, -είσα, -έν)	(καθ-)αιρεθώ	(δι-)αιρεμένος / (λόγ.) (συν)ηρημένος

αίρω (επ-, καϋ)	(καθ-)ήρα	να/θα (καθ-)άρω	(καθ-)άρθηκα	ναΌα (καϋ-)αρθώ	(καθ-)αρμένος / (λόγ.) (επ-)ηρμένος
αμαρταίνω / αμαρτάνω	αμάρτησα	αμαρτήσω	~	-	_
ανακλώ (αντ-)	ανάκλασα	ανακλάσω	ανακλάστηκα	ανακλαστώ	ανακλασμένος
ανασταίνω	ανάστησα / ανέστησα	αναστήσω	αναστήθηκα	αναστηθώ	αναστημένος
ανατέλλω	ανέτενλα	» ανοΊΓίλιο	–		-
ανεβαίνω	–		ανέβηκα	ανέβω / ανεβώ	ανεβασμένος
ανθίσταμαι	–	–	αντιστάθηκα / (λόγ.) αντέστην	αντισταθώ / (λόγ.) αντιστώ	–
ανίσταμαι			(λόγ.) ανέστην (στη φρ. -Χριστός ανέστη»)		(λόγ.) ανεστημένος
αντέχω	άντεξα	αντέξω	~	–	–
απελαύνω	απέλασα / (λόγ.) απήλασα	απελάσω	απελάθηκα / (λόγ.) απελάθην (μτχ.	απελαθώ	
απέχω	απείχα / (λόγ.) απέσχον	απόσχω	–	_	
αποθαρρύνω	αποθάρρυνα	αποθαρρύνω	αποθαρρύνθηκα	αποθαρρυνθώ	αποθαρρημένος
αποαβένω/ αποσβεννύω	απόσβεσα	αποσβέσω	αποσβέστηκα	αποσβεστώ	αποσβεσμένος
αποσταίνω (ξ-)	απόστασα	» αποστάσω	--	–	αποσταμένος
αρέσω	άρεσα	αρέσω	–	–	–
αρκώ (δι-)	άρκΓσα/ ήρκεσα	αρκέσω	αρκέστηκα (λόγ. μτχ. αρκεσθ-εϊς, -είσα. -*έν)*	» αρκεστώ	–
αρταίνω	άρτυσα	αρτύσω	αρτύθηκα	αρτυθώ	αρτυμένος
αυξάνω (t-π-)	αύξησα	αυξήσω	αυξήθηκα (λόγ. μτχ. αυξηθ εϊς.-είσα, έν)	αυξηθώ	αυξημένος
αφήνω	άφησα	» αφήσω	αφεϋηκα (λόγ. μτχ. αοεθ-εϊς. -είσα, -έν)	α^εΒώ	αφημένος
βάζω	έβαλα	βάλω	βάλΟηκα	βαλθώ	βαλμένος
βαίνω (προ-, επι ·. παρα-, εκ-, συμ- κ.ά.)	—	—	(σ.πέβην)	<προβώ)	-
βάλλω (άμφι. *ανα*-. απυ-, δια . εισ-, γκ. εμ-, επν. κατα-. μετα-. παρα-, προ-, συμ-. υπερ-, υπο- κ.ά.»	έβαλα	βάλω	βλήθηκα. / (λόγ.) ιυπ ·)εβλήθην (μτχ. βληθ-εϊς. -είσα, -έν)	βληθώ	(ανα-)βλημένος ' (λόγ.) (επι-)βεβλημένος
βαρύνω (επί) / **βαραίνω**	βάρυνα	βαρύνο)	(επι-)βαρύνϋηκα	(επι-)βαρυνθώ	(επι-)βαρημένος / (λόγ.) (επι-) βεβαρημένος
βαρώ	βάρεσα	βαρέσω	–	..	βαρεμένος
βαστώ	βάσταξα / βάστηςα	βαστ άξω / -ήςω	βαστήχτηκα	βαστηχτώ	
βγάζω	έβγαλα	βγάλ(ι)	βγάλθηκα	ι> βγαλθώ	βγαλμένος
βγαίνω	–	~	βγήκα	» βγω	βγαλμένος
βλασταίνω / βλαστάνω	βλάστησα	βλαστήσω	~		βλαστημένος
βλέπω	είδα	δω	ειδώθηκα	ιδωθώ	ιδωμένος
-βλέπω (απο ·. επι-. παρα-, προ-, υπο- κ.ά.)	(προ-)έβλεψα	(προ-)βλέψω	(πρου-)βλέφϋηκα (λόγ. μτχ. προβλεφθ-εϊς. -είσα. -έν)	(προ-)βλεφθώ	
βογγώ	βόγγηξα	» βογγήςω		-	-
βόσκω	βόσκησα	». βοσκήσω	βυσκήΟηκα	βοσκηΟώ	βοσκημένος
(βούλομαι)			βουλήθηκα	βουληθώ	
βρέχω	έβρεξα	βρέξω	βράχηκα / βρέχτηκα	βραχώ / βρεχτώ	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρήκα	» βρω	βρέθηκα / (λόγ.) ευρέθην (μτχ. ευμεθ-εϊς, -είσα. -έν)	βρεθο)	
βυζαίνω	βύζαξα	βυζάξω	βυζάχτηκα	βυζαχτώ	βυζαγμένος
γδέρνω	έγδαρα	γδάρω	γδάρθηκα	γόαρθϊό	γδαρμένος
γελώ	γέλασα	» γελάσω	γελάστηκα	·> γελαστώ	γελασμένος
γερνώ	γέρασα	·» γεράσω		–	γερασμένος
γέρνω	έγειρα	γείρω	-	–	γερμένος
γίνομαι	-		έγινα / γίνηκα	γίνω γενώ	γινωμένος
γυρνώ	γύρισα	γυρίσω	(γυρίστηκα)	(γυριστώ)	γυρισμένος
δεικνύω (ανα ·. απο-. επί-, κατα-. υπο- κ.ά.)	έδειξα	» δείξω	δείχτηκα . δείχθηκα	δειχτώ / δειχθο)	(ανα-)δειγμένος / (λόγ.) (απο-)δεδειγμένος
δέρνω	έδειρα	δείρω	δάρΟηκα	δαρθώ	δο.ρμένος
διαβαίνω	–	~	διάβηκα *ι* (λόγ.) διέβην	δισβο′)	–
διαβλέπω	διείδα / διέβλεψα	διίδω *ι* διαβλέυω	διαβλέφθηκα	διαβλε^θώ	–
διαθλώ	διέΟλασα	διαΟλάσω	διαΟλάστηκα	» διαΟλαστώ	διαθλασμένος
διαμαρτύρομαι			διαμαρτυρήΟηκα (λόγ. μτχ. διαμαρτυρηϋ εϊς. -είσα, -έν)	διαμαρτυρηΟώ	διαμαρτυρημένος
διαρκώ	διάρκεσα / (λόγ.) διήρκεσα	διαρκέσω	~	–	–
διαρρηγνύω	διέρρηξα	διαρρήςω	όιαρρήχθηκα (τηκα)	διαρρηχθώ (-τώ)	διαρρηγμένος

διδάσκω	δίδαξα	να/θα διδάξω	διδάχτηκα / διδάχθηκα (μτχ. διδαχΟ-είς. -είσα, -έν)	να/θα διδαχτώ / διδαχθώ	διδαγμένος
δίδω (απο-, δια . εκ-, εν-, επι-, κατα-. μετα-, παρα-, προ-, ανα-)	έδωσα	» δώσω	δόθηκα (λόγ. μτχ. δοθ-είς. -είσα. -έν)	» δοθώ	(παρα)δομένος / (λόγ.) (δια-)όεδομένος
δίνω	έδωσα	δώσω	δόθηκα	δοθώ	δοσμένος
διψώ	δίψασα	διψάσω	–	–	διυασμένος
δρω (αντι-. επι-)	έδρασα	» δράσω	–	_	–
εγείρω (αν-, δι-, ες- κ.ά.)	έγειρα / (λόγ.) ήγειρα	>* εγείρω	εγέρθηκα / (λόγ.) (αν-)ηγέρϋην (μτχ. ανεγερϋ-είς. -είσα, -έν)	>» εγερθώ	(εξ-)εγερμένος
εγκαθιατώ εγκατασταίνω	εγκατέστησα	» εγκαταστήσω	εγκαταστάθηκα (λόγ. μτχ. εγκατασταθ-είς, -είσα. έν)	εγκατασταθώ	εγκαταστημένος/ (λόγ.) εγκατεστημένος
εκπλήσσω	εξέπληξα	*> εκπλήςω	εξεπλάγην (λόγ. μτχ. εκκλαγ-είς. -είσα. -έν)	» εκπλαγώ	–
(εκρηγνύω)			εξερράγην (μτχ. εκραγ-είς. •είσα. -έν)	» εκραγώ	
εκτί(ν)ω	εξέτισα	> · εκτίσω	_		–
ελαύνω (απ-. παρ-. προ κ.ά.)	(απ-)έλασα / (λόγ.) (παρ-)ήλασα	(απ-)ελάσω	(απ ΐελάθηκα / (λόγ.) (απ-)ηλάθην (λόγ. μτχ. απ-ελαθ είς. -είσα, έν) εςανέστην	(αττ-)ελ(χθο)	
εξανίσταμαι				εξαναστώ	
επαινώ	επαίνεσα > (λόγ.) επήνεσα	» επαινέσω	επαινέθηκα (λόγ. μτχ. επαινεθ-είς. -είσα, έν)	» επαινεθώ	
έρχομαι ιεπ . εξ-, αν-, δι ,απ-. κατ-. προσ-. παρ . αντεπεξ κ.ά.)	ήρθα'ήλθα (λόγ. μτχ. επ·ελθ ών. ούσα. -όν)	έρθω'έλθο		-	–
εύχομαι («π-, προσ-)	~	–	ευχήθηκα	ευχηΟο)	–
εφευρίσκω	εοεύρα / (λόγ.) εφηύρα	εφεύρω	εφευρέθηκα	εοευρεθώ	εοευρεμένος / (λόγ.) εφευρημένος
έχω (εν-, εξ-, κατ , περί-. προ-, συν- κ.ά.)	είχα	*■ έχω	–	–	–
ζουλάω / -ώ	ζοΰληξα	ζουλήςω	ζουλήχτηκα	ζουληχτώ	ζουληγμένος
θαρρώ (ανα-)	θάρρεψα / (αναθάρρησα)	θαρρεύω / (αναΟαρρήσω)	–	–	
θέλω	θέλησα / ήθελα	θελήσω	-	–	(λόγ.) ηθεληένος
θέτω (προσ-. ανα-, εκ-, δια-, απο-. παρα . κατα . συν- κ.ά.)	έθεσα	θέσω	τέθηκα / (λογιότ.) ετέθην (μτχ. τεθ-είς, -είσα. -έν)	τεθώ	(προσ-)θεμένος / (λόγ.) (δια-)τεθειμένος
-ίσταμαι (καθ ·. παρ-. εν . ες-. προ-.υΦ ·. μεθ- κ.ά.)	-	–	(κατ-λέστην	(κατα-)στώ	
καθιστώ (αντί-, απο-. εγ-, υπο- κ.ά.)	κατέστησ ~	καταστήσω	(αντι -)καταστάθηκα	(απο-)κατασταθώ	(λόγ.) κατεστημένος
κάθομαι	κάθισα / (πρυφορ.) έκατσα	καθίσω ' (προφορ.) κάτσω	-	–	καθισμένος
καίω	έκαυα	κάψω	κάηκα	>* καώ	καμένος
καλώ	κάλεσα	» καλέσω	καλέστηκα κλήθηκα / εκλήθην (λόγ. μτχ. κληθ-είς, -είσα, -έν)	καλεστώ / κληθώ	καλεσμένος
-καλώ (ανα . «.το-, εγ-, προσ-. συγ- κ.ά.)	(απο-)κάλεσα	(προσ-)καλέσω	(ανα-)κλήθηκα > (λόγ.) (απ-)εκλήθην (μτχ. απυ-κληϋ είς. είσα. -έν)	(συγ-)κληθώ	ίλόγ.) (προσ-)κεκλη μένος / (καθημ.) προσκαλεσμένος
κάνω (απο-)	έκανα , έκαμα * (από-καμα)	■> κάνω / κάμω	–	–	καμωμένος
καταλαβαίνω	κατάλαβ α	καταλάβω	–	–	
καταπλήσσω	κατέπλης α	καταπλήςω	(λόγ.) κατεπλάγην	καταπλαγώ	
κατάσχω	κατέσχεσα / (λόγ.) κατέσχον	κατασχέσω	κατασχέθηκα (λόγ. μτχ. κατασχεθ- -είς. είσα. -έν)	κατασχεθώ	(σπάν. λόγ.) κατ-εσχημένος
καταφρονώ	καταφρόνεσα.	» καταφρονέσω	–	–	καταφρονεμένος
κερδίζω	κέρδισα	» κερδίσω	κερδήθηκα	κερδηθώ	κερδισμένος
κερνώ	κέρασα	κεράσω	κεράστηκα	κεραστώ	κερασμένος
κλαίω	*έκλαυα*	*κλάψυ)*	*κλάφτηκα*	*κλαφτώ*	*κλαμένος*
κλέβω	έκλεψα	» κλέυω	κλάπηκα / κλέφτηκα / (λόγ.) εκλάπην (λόγ. μτχ. κλαπ-είς, -είσα. -έν)	>* κλαπω / κλεωτο')	κλεμμένος
(κορεννύω)	κόρεσα	κορέσω	κορέστηκα / (λόγ.) εκορέσΟην	κορεστο)	(κε)κορεσμένος
κρεμώ	κρέμασα	κρεμάσω	κρεμάστηκα	κρεμαστώ	κρεμασμένος
λαμβάνω (ανα-.	έλαβα	■> λάβω	λήφθηκα /	» ληοθο')	(αν)ειλημμένος

απο-, δια-, εκ-, κατα-. μετα-, παρα-. προ-, προσ-, συλ- κ.ά.)	i		(λόγ.) (συν-)ελήοθην (λόγ. μτχ. λη^θείς. -είσα. -έν)		
/λαβαίνω					
λαχαίνω	έλαχα	να/θα λάχω	—	-	—
λέγω (προ-, αντί-) /λέω	είπα	πω (λόγ. προείπω)	ειπώθηκα / λέχθηκα / (λόγ.) ελέχθην (μτχ. λεχθ-είς, -είσα. -έν)	να/0α ειπωθώ / λεχθώ	ειπωμένος
-λέγω (δια-, επι-. εκ-. κατα-. συλ- κ.ά.)	(διά-)λεςα / (λόγ.) (επ-)έλεξσ	» (επι-)λέςω	(δια-)λέχτηκα / (λόγ.) (εξ-)ελέγην (μτχ. εκ-λεγ-είς, -είσα. -έν)	» (συλ-)λεχθώ / (επι-)λεγώ	(επι-)λεγμένος . ,
λεπτύνω / λεπταίνω	λέπτυνα	λεπτύνω	λεπτύνθηκα	λεπτυνθώ	(εκ)λεπτυσμένυς
λυσσώ	λύσσαξα	» λυσσάξω	—	-	λυσσασμένος
μαθαίνω	έμαθα	» μάθω	μαθεύτηκα	μαθευτώ	μαθημένος - ·
μανθάνω (εκ-, απο-)	(λύγ.) εςέμαθα	(εκ)μάθω	εκμαΟήθηκα	» εκμαϋηθώ	—
μεθάω / -ώ	μέθυσα	μεθύσω		~	μεθυσμένος
μειγνύω (ανα)	έμειςα	μείξω	μίχθηκα / (λόγ.) (αν-)εμίχθην	» μιχθώ	μιγμένος / (λόγ.) (ανα-)μεμΐγμένος
μένω	έμεινα	μείνω	—	-	-
μετέχω	μετείχα ι (λύγ.) μετέσχον	μετάσχω	-	-	-
μηνώ	μήνυσα	» μηνύσω	μηνύθηκα	μηνυθώ	μηνυμένος
μπαίνω	-	—	μπήκα	μπω	μπασμένος
μπορώ	μπόρεσα	μπορέσω	-	(μπορεθεί)	—
νέμω (απο-, δια-, κατα-)	ένειμα	νείμω	(δια-)νεμήθηκα	(κατα-)νεμηθώ	κατανεμημένος
ντρέπομαι	—	—	ντράπηκα	» ντραπώ	—
ξέρω	(παρατ. ήξερα) έμαθα	» μάθω	—	-	μαθημένος '* ·-.. ···
ξεχνώ	ξέχασα	ςεχάσω	ξεχάστηκα	» ςεχαστώ	ξεχασμένος
παθαίνω	έπαθα	πάθω	—	—	(σπάν.) παθημένος
παίρνω	πήρα	» πάρω	πάρθηκα	παρθώ	παρμένος
πάλλω	έπαλα	πάλω	-	-	—
παραγγέλλω / παραγγέλνω	παράγγειλα > (λόγ.) παρήγγειλα	παραγγείλω	παραγγέλθηκα	» παραγγελθώ	παρηγγκλμένος
παρέχω	παρείχα / (λόγ.) παρέσχον	» παράσχω	παρασχέθηκα > (λόγ.) παρεσχέθην (μτχ παρασχεθ-είς. -είσα, -έν)	» παρασχεθώ	
παριστώ / παριστάνω / παρααταίνω (ανα-)	παρέστησα	» παραστήσω	παραστάθηκα	» παρασταθώ	(σπάν.) παραστημένος
πεινώ	πείνασα .	πεινάσω	-	-	πεινασμένος
περνώ	πέρασα	περάσω	περάστηκα	» περαστώ	περασμένος
πετυχαίνω	πέτυχα	>» πετύχω	—	—	πετυχημένος
πετώ	πέταςα	πετάξω	πετάχτηκα	» πεταχτώ	πετα(γ)μένος
πέφτω	έπεσα	πέσω	—	-	πεσμένος
πηγαίνω / πάω	πήγα	πάω		—	-
πίνω	ήπια	» πιω	πιώΟηκα	» π\ωθώ	πιωμένος
πλανώ (απο-, παρα-)	(απο-)πλάνησα	(απο-)πλανήσω	πλανήθηκα	πλανηθώ	(πε)πλανημένος .. ,,
πλέκω (δια-, εμ, περι-, συμ- κ.ά.)	(εν-)έπλεξα	>. (συμ-)πλέςω	(δια)πλέχτηκα / (λόγ.) (εν-)επλάκην	πλεχτώ / (λόγ.) (συμ-)πλακώ	πλεγμένος / (λόγ.) (περιπεπλεγμένος
πλένω (απο-. ξε-)	έπλυνα	>. πλύνω	πλύθηκα	πλυθώ	πλυμένος
πλέω (ano-, δια-, εισ-, εκ-, επι-. κατα- κ.ά.)	έπλευσα	» πλεύσω	"		
πλήττω (επί)	έπληξα	πλήξω	(λόγ.) επλήγην (μτχ. πληγ-είς. -είσα, -έν)	» πληχθώ / πληγώ	πληγμένος
πνέω (ανα-, απο-, δια ·, εισ-. εκ-, εμ- κ.ά.)	έπνευσα	πνεύσω	εμπνεύσθηκα (τηκα)	» εμπννυσθώ (-τώ)	εμπνευσμένος
ποικίλλω	ποίκιλα	ποικίλω	—	—	(λόγ.) (πε)ποικιλ- μένος
πονώ	πόνεσα	πονέσω	—	—	πονεμένος ...
ρέω (δια-. κατα-, συρ- κ.ά.)	(κατ-)έρρευσα	>. (διαρ-)ρεΰσω	—	—	"
ρουφώ	ρούοηςα	ρουφήξω	ρου^ήχτηκα	» ρουφηχτώ	ρουοηγμένος
σέβομαι	—	—	σεβάστηκα	σεβαστώ	·..·..·... -t*rt
σχολάω / σχολνώ	σχόλασα	>» σχολάσω		—	σχολασμένος ’’ ' ; "
-σπώ (απο . δια-), σπάω	έσπασα	σπάσω	σπάστηκα	σπαστώ	σπασμένος
σπείρω / σπέρνω (δια-, εν-, έγκατα- κ.ά.)	έσπειρα	σπείρω	σπάρθηκα / (λόγ.) (εγκατ-Οεσπάρην	σπαρθώ / (λόγ.) (εγκατα-)σπαρώ	σπαρμένος ι (λόγ.) (εγκατ-)εσπαρμένος
στέκομαι / στέκω	-	—	στάθηκα	>' σταθώ	—
στέλλω / στέλνω (ανα-. απο-, δια-, περί-. συ-, υττο- κ.ά.)	έστειλα	» στείλω	στάλθηκα / (λόγ.) (κατ-)εστάλην	σταλθο') / (λόγ.) (απο-)σταλώ	σταλμένος ι (.λόγ.) (απ-)εσταλμένος
ατενοχωρώ	στενοχώρεσα / στενοχώρησα	στενοχωρέσω / στενοχωρήσω	στενοχωρέθηκα < στενοχωρήθηκα	» στενοχωρεθώ / στενοχωρηθώ	στενοχωρεμένος / στενοχωρημένος

στραμπουλώ	στραμπούληξα	να/Οα στραμπουλήξω	στραμπουλήχτηκα	να/θα στραμπουληχθώ	στραμπουλημένος
στρέφω («να-, απο , αντι-. δια-. επι-. κατα . μετα-. συ- κ.ά.)	έστρεψα	στρέψω	στράφηκα / (λόγ.) εστράοην	στραφώ	στραμμένος / (λόγ.) (δι-)εστραμμένος
συγχωρώ	συ(γ)χώρεσα - συγχώρησα	συ(γ)χωρέσω / συγχωρήσω	συ(γ)χωρέθηκα ' συγχωρήθηκα	συ(γ)χωρεθώ / συγχωρηθώ	συ(γ)χωρεμένος / συγχωρημένος
συμβαίνει (επι-)	-		συνέβη	συμβώ	
συμπαρίσταμαι / συμπαραστέκομαι	–	–	συμπαραστάθηκα	συμπαρασταθώ	–
συνιστώ / συστήνω	συνέστησα / σύστησα	» συστήσω	συστάθηκα / συστήθηκα (λόγ.) συνεστήθην (μτχ. συσταθ-είς, -είσα. -έν)	συσταθώ / συστηθώ	συστημένος
συντρέχω	συνέτρεξα / συνέδραμα	συντρέξω / συνδράμω	--	–	–
σύρω / σέρνω («να-, απο , δια-, επι-, παρα·)	έσυρα	>* σύρω	σύρθηκα / (λόγ.) (παρ-)εσύρθην (μτχ. (δια-)συρθείς. -είσα. -έν)	συρθώ	συρμένος
σφάλλω / σφάλλομαι	έσφαλα	►' σφάλω	–	–	(λόγ.) εσφαλμένος
σωπαίνω	σώπασα	» σωπάσω	-	–	–
τείνω (αντί-, εκ-, εν-, κατα-, παρα·. προ-, συν-)	έτεινα	τείνω	τάθηκα (λόγ. μτχ. (προ-)ταθ-είς. -είσα, -έν)	(παρα-)ταθώ	(λόγ.) (προ-)τετα- μένος
τελώ (απυ-. δια·, γκ-. επί-, συν- κ.λπ.)	τέλεσα	τελέσω	τελέστηκα	τελεστώ	τελεσμένος / (λόγ.) τετελεσμένος
τέμνω (ανα-. δια-, κατα . περί-, συν-)	έταμα / έτμησα	» (ανα-)τάμω / (κατα-)τμήσω	τμήθηκα / ετάμην	» τμηθώ / ταμώ	(κατα-)τμημένος (λόγ.) (συν-)τετμημένος
τίθεμαι (ανα . παρα-, εκ-, επι-. δια-, προσ-) α.το-. κατα-, υπυ . συν-;			τέθηκα / (λόγ». ετέθην (μτχ. τεθ-είς. -είσα. -έν)	τεθώ	τεθειμένος
τραβώ	τράβηξα	τραβήξω	τραβήχτηκα	τραβηχτώ	τραβηγμένος
τρέπω (ανα-, απο-, εκ-, επι-. μετα-, προ-)	έτρευα	τρέψω	τράπηκα / (λόγ.) (απ-)ετράπην (μτχ. (ανα)τραπείς. είσα, -έν)	τραπώ	(λόγ.) (επιτετραμμένος
τρέφω (ανα-. δια-, εκ-)	έθρεψα	θρέψω	τράφηκα > (αναθράφηκα) / (ανα-)θρέφΐηκα	» τραφώ / (αναΟραφώ)	θρεμμένος
τρώω /τρώγω	έΦαγα	Φάω	Φαγώθηκα	φαγωθώ	φαγωμένος
τυχαίνω / τυγχάνω (απο-. επι-)	(επ-)έτυχα	(επι-)τύχω	(επι-)τεύχθηκα (λόγ. μτχ. επίτευχθ-είς. -είσα. -έν)	(επι-)τευχθώ	(επι)τυχημένος
υπόσχομαι		–	υποσχέθηκα	» υποσχεθώ	υποσχεμένος/ (λόγ.) υπεσχημένος
φαίνομαι (ανα-. δια . εμ-, κατα- κ.ά.)	–	–	φάνηκα / (λόγ.) εφάνην	» φανώ	(κακο)Φανισμένος
φεύγω (απο-, δια-, κατα-, προσ- κ.ά.)	έφυγα (λόγ. μτχ. διαφυγο')ν. -ούσα. -όν)	» φύγω	αποφεύχθηκα	» αποφευχθώ	-
φθείρω (δια-)	έφθειρα	φθείρω	φθάρθηκα / (λόγ.) (δι)εφθάρην	►' φθαρώ	φθαρμένος / (λόγ.) (δι-)εφθαρμένυς
φορώ	φόρεσα	Φορέσω	Φορέθηκα	φορεθώ	φορεμένος
φταίω	έφταιξα	» φταίξω	–		–
φυλώ	φύλαξα	φυλάξω	φυλάχτηκα	>» Φυλαχτώ	φυλαγμένος
χαίρομαι / χαίρω	–		χάρηκα / (λόγ.) εχάρην	» χαρώ	–
χέω (δια- εγ-, συγ- κ.ά.)	(συν-)έχυσα	» (δια-)χύσω	(δια-)χύθηκα	>» (δια-)χυθώ	(λόγ.) (συγ-)κεχυμέ- μένος
χορταίνω	χόρτασα	χορτάσω	(χορτάστηκα)		χορτασμένος
χωρώ	χώρεσα	χωρέσω	-		–
ψάλλω / ψέλνω	έψαλα	» ψάλω	υάλθηκα / (λόγ.) ευάλην	ψαλθώ / (λόγ.) ψαλώ	ψαλμένος

λατ. verbum «λέξη, λόγος» (< *vcr-dho-). γαλλ. vcrbe. ισπ. verbo, αρχ. γερμ. wort (> γερμ. Wort. αγγλ. word) κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *ηρω* «λέγω, δηλώνω» (από τον αρχ. μελλ. *έρώ* < *ᵡΕερέ-ω). *ρη-τός*, *ρή-τωρ*, *ρή-σις (-η)*, *ρή-τρα* (βλ.λ.) κ.ά.). **ρήμαγμα** (το) Ιρημάγμ-ατος [-ατα, -άτων) η εγκατάλειψη ή το ερεί- πωμα (σπιτιού, χώρυυ. περιοχής): το ~ *τής υπαίθρου λόγω τής μετανάστευσης* || το ~ του *πα/.ιού αρχοντικού*. **ρημάδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.ί (ως επίθ.) ως χαρακτηρισμός για πρόσωπα, πράγματα ή καταστάσεις που πρυκαλούν αγανάκτηση, δυσφορία ή αντίδραση: *«Πίοιος φταίει για την κατάντια τους; Μα, φυσικά. η - η κοινο)νία!»* (εφημ.) || *πού την έχεις βάλει τη ~ την εφημερίδα και δεν τη βρίσκω;* || (για κάτι που έχει ήδη αναφερθεί) *πού ήταν η - και την έψαχνα τόση ώρα:* **ρημάδι** (το) {ρημαδ-ιού | -ιών} **1.** το κτήριο που έχει εγκαταλείφθεί και ερειπωθεί, το χάλασμα: *γύρισαν και βρήκαν το σπίτι* ~ συν. ερείπιο 2. (μτφ.) άνθρωπος που εγκαταλείπεται ή απομένει μόνος: *έμεινε* **~ 3.** (ως χαρακτηρισμός αποδοκιμασίας, δυσαρέσκειας, εκνευρισμού κ.λπ.) οτιδήποτε εκνευριστικό. άχρηστο: *αυτό το* ~ (το ραδιόφωνο) *μας έχει τρελάνει!* || *κλίζι' το το ~ (σου), επιτέλους!* (βούλλωσ' το!, μη μιλάς άλλο!) || *πώς περνούν τα ~ τα χρόνια!* [[*πάρ'το το ~ σου* (το πόδι σου) *από μπροστά!* σχολιο λ. *υπόλειμμα.*

[ηϋμ. < μεσν. *(έ)ρημάδιν* < **έρημάδιον*. υποκ. τού μτγν. *έρημό'.ς, -άδος* < αρχ. *έρημος)*. **ρημαδιό** (το) {ρημαδιού | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το ρημάδι (βλ.λ.)· σε. φρ. που δηλώνουν καταστροφή, διάλυση: *τα έκανε* [ΗΤΥΜ. < *ρημάδι* (βλ.λ.ί|. **ρημάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ρήμα-ςα. -χτηκα, -γμένοςΙ ♦ (μετβ.) **1.** προκαλώ την πλήρη καταστροφή ή ερήμωση κτηρίου, τόπου, τον αφανι- σμό πληθυσμού κ.λπ.: ο *σεισμός ήταν το τελευταίο χτύπημα που ρή- μαξε την περιοχή* ΙΥΝ. αφανίζω, καταστρέφω **2.** (μτφ.) προκαλώ την ολοκληρωτική εξασθένηση και εξουθένωση (κάποιου): *η συνεχιζόμενη λιτότητα έχει ρημάξει την αγορά* || τον *έχει ρημάξει στο ξύλο* ΣΥΝ. (μτφ.) πεθαίνω, ψοφώ ♦ (αμετβ.) **3.** καταρρέω από φθορά και ερήμωση, ερειπώνομαι: *ρήμαξε το χωριό από τη μετανάστευση* || *άφησαν*

την επαρχία να ρημάξει! **ΣΥΝ. ερημώνω 4. καταβάλλομαι, εξαντλώ όλα τα αποθέματα ενεργητικότητας και δύναμης που διαθέτο):** *ρήμαξε ακό τη φτώχια και τη στενοχώρια* **Συν. ρέβω. φθείρομαι. σχολιο λ.** *βρίσκω.*

[ι-τυμ. μεσν. < μτγν. *ερημάζω* **< αρχ.** *έρημος***]. ρηματικός, -ή, -ό 1. γλωσσ. αυτός που σχετίζεται με το ρήμα: -** *τύπος* **/** *σύνολο* **(βλ.λ.) 2. αυτός που παράγεται από ρήμα: ~** *επίθετο* **3. (ως διπλωματικός όρος) αυτός που εκφράζεται ή διατυπώνεται προφορικούς και όχι γραπτώς:** *«η πρεσβεία μας στην Άγκυρα επιδίδει ~ διακοίνω- ση στο τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών»* **(εφημ.) αντ. γραπτός. [ετυμ. < μτγν.** *ρηματικός* **< αρχ.** *ρήμα.* **Η φρ.** *ρηματική διακοίνωση* **αποδίδει την αγγλ. verbal notc|. ρημοκκλήσι (το) ► ερημοκκλήσι**

Ρηνανία (η) 1. περιοχή τής Δ. (ενωμένης) Γερμανίας στα σύνορα με το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο και την Ολλανδία 2. ***Ρηνανία-Παλατινά- το*** **κρατίδιο τής ομοσπονδιακής Γερμανίας. — Ρηνανός (ο). Ρηνανή (η), ρηνανικός, -ή, -ό.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Rhcnanie (< λατ. Rhenus «Ρήνος»). Το φερώνυμο γερμ. κρατίδιο (γερμ. Rheinland-Pfal/) οφείλει την ονομασία του στα κάστρα τής περιοχής τού Ρήνου, όπου κατά καιρούς διέμενε ο Γερμανός αυτοκράτορας. Το κυριότερο από τα κάστρα αυτά ονομαζόταν Pfalzgraf «παλάτι τού κόμητα»|. ρήνιο (το) {ρηνίου} χημ. σπάνιο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Rc) αργυρόλευκου χρώματος, σκληρό και ιδιαιτέρως δύστηκτο· παρουσιάζει εξαιρετική αντοχή και έχει αξιοσημείωτες μηχανικές και ηλεκτρικές ιδιότητες (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* **ιιιν.).**

[ΕΤΥΜ. < νεολατ. rhenium < λατ. Rhenus «Ρήνος»).

Ρήνος (ο) ποταμός τής Δ. Ευρώπης, που πηγάζει από τις ελβετικές Αλπεις, διαρρέει τη Γερμανία και την Ολλανδία και εκβάλλει στη Βόρεια Θάλασσα.

[ΗΤΥΜ. < λατ. Rhenus, κελτ. αρχής (όπως και η αρχ. γερμ. ονομασία Rin), < κελτ. renos «ρεύμα» (πβ. ιρλ. rian «θάλασσα»)|.

ΡΠξΠ (Π) l-ης κ. -εως) -εις, -εων) 1. η θραύση σε κομμάτια συν. σπάσιμο. διάσπαση 2. ιατρ. το τραύμα, η λύση τής συνέχειας ιστού: - *συνδέσμου* **/** *αιμοφόρου αγγείου* **/** *ήπατος* **/** *σπ/.ηνός* **3. (μτο.) (α) η διατάραξη των σχέσεων, τού κλίματος ενότητας και ομόνοιας, υ διαχωρισμός σε αντιπαρατιθέμενες ομάδες ή τάσεις:** *επήλθε ~ στο εσωτερικό τού κόμματος* **|| ~** *έρχομαι* **σε ~** *με κάποιον* **(συγκρούομαι μαζί του, διακόπτω τις σχέσεις ή τους δεσμούς μου) (}** *διαφώνησαν και οδηγήθηκσν σε* **- [| -** *με το παρελθόν* **συν. διάσπαση (β) η ριζική αλλαγή σε σχέση με κάτι που προϋπάρχει:** *η πολιτική αυτή επέφερε ~ με το κακό παρελθόν τού κοινοβουλευτισμού* **[|** *«η ιδέα αυτή αποτέ- λεσε σημαντική ~ για τον τρόπο παρουσίασης τού καρναβαλιού και σημείο τομής για τη μετέπειτα πορεία τ ου»* **(εφημ.). σχολιο λ.** *παρώνυμο.*

[ετυμ. < αρχ. *ρήξις! Ερήξις* **<** *ρήγ-νυμι* **(βλ. λ.** *ρήγμα)\.* **ρηξιγενής, -ής, -ές [1894] [ρηξιγεν-ούς j -είς (ουδ. -ή)} γεωλ. (για πετρώματα) αυτός που διαμορφώνεται μετά από ρήξη τού γήινου φλοιού: -** *κοι/^άδες* **(χάσματα που οφείλονται σε σεισμούς). ^ σχολιο λ.** *-ης, -ης, -ες.*

[ΕΤΥΜ; < *ρηξι-* **(<** *ρήξη.* **βλ.λ.) +** *-γενής* **<** *γένος\.* **ρηξικέλευθος, -η, -ο (λόγ.-μτφ.) αυτός που έρχεται σε ρήξη με τα υπάρχοντα και ισχύοντα, που τολμά το νέο και πρωτοποριακό: - λυ-** *σηί πρόταση* **/** *πολιτική* **συν νεοκεριστικός. καινοτόμος. ριζοσπαστικός, (για πρόσ.) νεωτεριστής. ριζοσπάστης. — ρηξικέλευθα επίρρ. [ετυμ. < μτγν.** *ρηξικέλευθος* **<** *ρηξι-* **(<** *ρήξις.* **βλ.λ.) τ** *κέλευθος* **«οδός. δρόμος, ταξίδι» (<** *κελεύ0***) «διατάσσω» ή με συμφορμό από** *κε- λεύ-ω* **+** *ελευθ-,* **πβ.** *έλεύσομαι, έλευσις)***J. ρήση (η) |-ης κ. -εως | -εις. -εων] 1. εύστοχα και επιγραμματικά διατυπωμένη κρίση γνωστής προσωπικότητας (πνευματικής, επιστημονικής, πολιτικής κ.λπ.), που την επικαλούνται οι ομιλητές για να προσδώσουν κύρος, αξιοπιστία και γλαφυρότητα στον λόγο τους:** *ρήσεις σοφών ανθρώπων* **ΣΥΝ. ρητό. απόφθεγμα 2. (γενικότ.) σύντομη φράση που έχει ειπωθεί ή γραφτεί και έχει γίνει ευρύτερα γνωστή: είναι** *γνωστή η εναγγελική ~ «μη κρίνετε,* **ίνα** *μη κριθήτε»\\ «"γελάει καλά όποιος γελάει τελευταίος" αναφέρει η λαϊκή ~»* **(εφημ.).** *' .*■ **σχολιο λ.** *ρητό, ομόηχα.*

[είδ. < αρχ. *ρήσις / Ρρήσις***< θ. Fp?)-. μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου θ.** **Γερε-* **(με μηδενισμ. το πρώτο και εκτεταμ. το δεύτερο φωνήεν) < *wre- «λέγω, ομιλώ». Βλ. λ.** *ρήμα\.* **ρήσος (ο) πίθηκος που απαντά κυρ. στην Λσία και ειδικότ. στην Ινδία, έχει χαρακτηριστικά σακουλιασμένα μάγουλα και συνήθ. κοντή ουρά και χρησιμοποιείται ευρέως ως πειραματόζωο σε εργαστηριακές, φαρμακευτικές και βιολογικές έρευνες.**

Ιετυμ. < νεολατ. Rhesus «είδος πιθήκου», βλ. λ. *ρέζους].* **ρητινέλαιο (το) {ρητινελαί-ου | -cov} 1. έλαιο που παράγεται κατά την ξηρή απόσταξη ρητίνης 2. το ρετσινόλαδο (βλ.λ.).**

[ΕΤΥ.Μ, Από̱δ. τού αγγλ. resin oil [. ρητίνευση (η) {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} η συλλογή ρετσινιού. — ρητινεύω ρ.

ρητίνη (η) {ρητινών! 1.η φυσική, παχύρρευστη κολλώδης ουσία που εκκρίνεται από τον φλοιό κυρ. κωνοφόρου δέντρου στα σημεία όπου αυτό έχει τραυματιστεί (φυσικά ή τεχνητά) · το ρετσίνι 2. κάθε ανάλογη, μη πτητική, παχύρρευστη χημική ένωση που έχει υποστεί ειδική επεξεργασία για βιομηχανική χρήση, λ.χ. στην κατασκευή βερνι- κιών, πλαστικών υλών, βαφών.

[ετυμ. < αρχ. *ρητίνη,* **αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο (παραλλήλως προς το λατ. resina), βλ. κ.** *ρετσίνι***ΐ ρητινικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη ρητίνη, που περιέχει στη σύνθεσή του ρητίνη ή περιέχεται σε αυτή (λ.χ. ως μείγμα ή οξύ).**

ρητινίτης (ο) Ιμτγν.Ι {ρητινιτών} 1. αυτός που περιέχει ρητίνη· συνήθ. στη Φρ. ***ρητινίτης οίνος*** **η ρετσίνα (βλ.λ.) · 2. ο πισσόλιθος (βλ.λ).**

ρητίνόλασπη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πολτώδης ουσία που κατακάθεται στα βαρέλια, τα οποία χρησιμοποιούνται για την παρασκευή και αποθήκευση τής ρετσίνας, ρητινόπισσα (η) 11858[{χωρ. γεν. πληθ.} η πίσσα που απομένει ως κατακάθι κατά την απόσταξη τής τερεβινθίνης (τής ρητίνης τού πεύκου).

ρητινοσυλλέκτης (ο) [18921 {ρητινοσυλλεκτών} ειδικευμένος εργάτης που συλλέγει τη ρητίνη από τα κωνοφόρα δέντρα, ρητινούχος, -ος. -ο αυτός που περιέχει ρητίνη.

[ΠΤΥΜ. < *ρητίνη* **+** *-ούχος* **<** *έχω\.* **ρητινοφόρος, -ος'-α. -ο 11Η73| (κυρ. για δέντρα) αυτός που περιέχει ρητίνη ή εκκρίνει ρητίνη: -** *δέντρα* **|| ~** *φυτικό κύτταρο.*

ΙΕΤΥΜ. < *ρητίνη* **+** *-φόρος* **<** *φέρω***|. ρητινώδης, -ης. -ες [αρχ.Ι {ρητινώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) 1. αυτός που μοιάζει στη σύσταση ή την υφή του με τη ρητίνη 2. αυτός που περιέχει ρητίνη στη σύστασή τυ. σχολιο λ.** *-ης. -ης, -ες.* **ρητινωνω ρ. μετβ. [ρητίνω-σα, -θηκα. -μένος} 1. καλύπτω επιφάνεια ή σώμα με επίστρωση ρητίνης 2. προσθέτω ρητίνη σε ένα μείγμα ή δίνω σε κάτι (κυρ. υγρό) το άρωμα τής ρητίνης 3. (ειδικότ.) βάζω ρητίνη σε κρασί (για την παρασκευή ρετσίνας).**

| liTYM. < *ρητινώ (-όω)* **<** *ρητίνη* **(βλ.λ.)|. ρητίνωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} 1. η προσθήκη ρητίνης σε υγρό μείγμα, κυρ. σε κρασί 2. (για ρητινοφόρα δέντρα) η έκκριση ρητίνης.**

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. resinosis. Βλ. κ. *ρητίνη].* **ρητό (το) η έκφραση μιας γενικής αλήθειας ή αρχής κυρ. αποφθεγματικού ή αξιωματικού χαρακτήρα:** *όπως λέει και το αρχαίο «μέ~ τρον άριστον»* **συν. γνωμικό. απόφθεγμα.**

|F.tym. < μτγν. *ρητόν.* **αρχική σημ. «ακριβές παράθεμα κειμένου (κυρ. νομικού)», ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ.** *ρητός* **(βλ.λ.)].**

ρητό: συνώνυμα. Η γενική σημασία για καθετί που λέγεται είτε από γνωστά πρόσωπα είτε από άγνωστα είτε από τον λαό, είναι η λ. ρητό. Καθετί που παραθέτουμε στον λόγο μας, για να στηρίξουμε. να ποικίλυμε ή να ομορφύνουμε τα λεγόμενά μας, χαρακτηρίζεται ευρύτερα ως *ρητό.* **Υπάρχουν στη γλωσσική επικοινωνία (όχι στη λαογραοική τους ταξινόμηση) δύο είδη ρητών: αυτό που έχει λεχθεί από γνωστό πρόσωπο (το οποίο μπορεί και να μνημονεύεται μαζί με το ρητό), τυ απόφθεγμα ή ρήση. και αυτό που λέγεται ανωνύμως από τον λαό. πυυ αποτελεί κοινή παραδοχή, έστω και αν ξεκίνησε από συγκεκριμένο πρόσωπο, η παροιμία και το γνωμικό. Οι** *παροιμίες* **και τα** *γνωμικά* **παρεμβάλλονται στην ομιλία μας. αποτελώντας μέρος τού λεξιλυγίυυ τής γλώσσας και, κατά κανόνα, αναγνωρίζονται από όλους ή από τους περισσότερους συνομιλητές. Τα** *αποφθέγματα* **χρησιμοποιούνται σε πιο απαιτητικό λόγο με αναφορά συνήθ. σε αυτούς που τα διατύπωσαν, αναφορά η οποία στυν γραπτό λόγο μπορεί να εμφανίζεται και με τη μορφή παραθέματος. Κοινό χαρακτηριστικό όλων των ειδών των ρητών είναι ότι αποτελούν «βραχέα κείμενα», σύντομες ρήσεις που χρησιμεύουν ως κείμενα αναφοράς στον λόγο με χαρακτηριστικό την επιγραμματικότητα. Ειδικότερα, το απόφθεγμα (<** *αποφθέγγομαι* **«αποφαίνομαι, διατυπώνω γνώμη») είναι σύντομη ρήση με διδακτικό χαρακτήρα και αξιωματική ισχύ, απορρέ- ουσα από το κύρος τού λέγοντας. Συχνά τα αποφθέγματα δηλώνουν τρόπους συμπεριφοράς με ηθικές προεκτάσεις και αφοριστικό ύφος. Αποτελούν αξιωματικές αποφάνσεις με έντονη επιγραμ- ματικότητα (πβ. αγγλ. maxim, γαλλ. maxime από μεσν. λατ. maxima (prepositio) «μεγίστη (πρόταση)» σε συλλογισμό, αξίωμα). Στο άλλο άκρο βρίσκεται η παροιμία (αγγλ. proverb). Η** *παροιμία,* **όπως το δημοτικό τραγούδι, είναι λαϊκό δημιούργημα και με τον λαό συνδέεται συχνά στον λόγο από τους ομιλητές («ο λαός λέει μια παροιμία...»). Η παροιμία, με τρόπους όπως η μεταφορά, η εξεικόνιση ή η αλληγορία και με σκωπτική, συχνά, διάθεση, δηλώνει μιαν αλήθεια βγαλμένη μέσα από την εμπειρία ή τον κοινό νου τού λαού και γΓ αυτό ισχυρή και ευρύτερα αποδεκτή. Ανάμεσα στην** *παροιμία* **και στο** *απόφθεγμα* **βρίσκεται το γνωμικό ή η παροιμιώδης φράση. Μοιάζει με το απόφθεγμα, γιατί μπορεί να έχει ξεκινήσει από επώνυμη πηγή (πρόσωπο), αλλά έχει και αυτό, όπως η παροιμία. ευρύτερη λαϊκή αποδοχή και διδακτικό χαρακτήρα συμβουλών λαϊκής σοφίας, ιδ. για τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Γνωμικό και παροιμία βρίσκονται σε πολύ στενή σχέση. Παραδείγματα ρητών παροιμία:** *Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέ- ρει Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα - Καποιανού χαρίζανε γάιδαρο και τον κοίταζε στα δόντια·* **γνωμικό / παροιμιώδης φράση:** *Μάθε τέχνη κι άσ' τηνε* **-** *Μάζευε κι ας είν' και ρώγες***■ απόφθεγμα / ρήση:** *'Ανδρών επιφανών πάσα γή τάφος* **(Θουκυδίδης) -** *Γνώθι σαύτον* **(Χίλων) -** *Η πόλις θα σ' ακολουθεί* **(Κ. Καβάφης) -** *(Μήγαρις έχω άλλο* **στον νου** *μου) πάρεξ ελευθερία* **και** *γλώσσα* **(Λ. Σολωμος).**

ρήτορας (ο) {ρητόρο>ν} 1. αυτός που δημοσίως και προφορικά αναπτύσσει τα επιχει ρήματά του. με σκοπό να πείσει για τις θέσεις του: *ο σεβασμός προς τον - απαιτεί να μην τον διακόπτεις κατά την αγόρευσή του* **2. (χυτός που έχει την ικανότητα να χειρίζεται με άνεση, ακρίβεια και εκφραστικότητα τον λόγο. που έχει το χάρισμα τής ευφράδειας:** *έγ?ι διεισδυτική και συστηματική σκέψη, αλλά* **5εν είναι** *γεννημένος ~!* **3. (στην αρχαιότητα) όποιος συστηματικά αγόρευε**

στην Εκκλησία τού Δήμου: ο *Δημοσθένης*, ο *μεγάλος ~ τής αρχαίο τη- τας.*
[ετυμ. < αρχ. *ρήτωρ, -ορος*< **Ρρή-τωρ*< θ. **Γμη-*. μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου θ. *MFrpc-* (με μηδενισμ. το πρώτο και εκτεταμ. το δεύτερο φωνήεν) < Ι.Κ. *xwrc-* «λέγω. ομιλώ». Βλ. λ. *ρήμα].* **ρητορεία** (η) |αρχ.| {ρητορειών} 1.ο λόγος τού ρήτορα, η δημηγορία

η ικανότητα, το χάρισμα τού ρήτορα ΣΥΝ. ευφράδεια, ευγλωττία **3.** η ρητορική τέχνη συν. ρητορική **4.** φιλολ. το είδος τού πεζού λόγου που αναπτύχθηκε από τους αρχαίους Ήλληνες μετά τον φιλοσοφικό και τον ιστορικό λόγο και περιλαμβάνει λόγους συμβουλευτικούς, δι- κανικούς, επιδεικτικούς και πανηγυρικούς 5. (συνήθ. στον πληθ.) η χωρίς νόημα, ανούσια πολυλογία: *άρχισε πάλι τις* συν. φλυαρία, **ρητορεύω** ρ. αμετβ. |αρχ.j [ρητόρευσα} Ι.ασκώ τη ρητορική τέχνη, αγορεύω δημοσίως, εκθέτω τις απόψεις μου επιχειρηματολογώντας: ~ σε *δικαστήριο / στη Βουλ/.ή* ΣΥΝ. αγορεύω, δημηγορώ **2.** (κακόσ) μιλώ με πομπώδη τρόπο, προσπαθώντας να εντυπωσιάσω: *άρχισε πάλι να ρητορεύει και ποιος τον αντέχει!* **ρητορική** (η) [αρχ.] **1.** (α) η τέχνη τής αποτελεσματικής χρήσης τής γλώσσας στον γραπτό ή προφορικό λόγο με τη χρησιμοποίηση τεχνικών επικοινωνίας και πειθούς. καθώς και κατάλληλων σχημάτων τού λόγου, ώστε να εξασφαλιστεί η αποδοχή των θέσεων τού ομιλητή / συγγραφέα /' αρθρογράφου από τον ακροατή / αναγνοίστη: *σπουδάζω / διδάσκω* - (β) (συνεκδ.) τα ίδια τα γλωσσικά μέσα που χρησιμοποιεί κάποιος για να πείσει, να επηρεάσει κ.λπ.: «*τα λόγια αυτά απη- χούν την τρέχουσα - μεγάλης μερίδας των σύγχρονων οικολογικών κινήσεων*» (εφημ.) || *η ~ τού εθνικισμού / τού ρατσισμού·* φρ. *εκκλησιαστική ρητορική* μάθημα τής πρακτικής θεολογίας, κατά το οποίο διδάσκονται οι αρχές, οι κανόνες και οι τεχνικές που θα πρέπει να τηρούνται κατά το κήρυγμα 2. (συνεκδ.) κάθε βιβλίο ή πραγματεία για τη ρητορική τέχνη: *η «Ρητορική» τού Αριστοτέλη.* **ρητορικος,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ρήτορα ή τη ρητορεία: *~ τέχνη ι λόγος ' τεχνική / ικανότητα / σχήμα* (βλ.λ.) *' τέχνασμα ί στρατηγική·* ΦΡ. (α) *ρητορική ερώτηση* ερώτηση που διατυπώνεται απλώς ως σχήμα λόγου και όχι για να απαντηθεί, καθώς η απάντησή της είτε είναι αυτονόητη είτε εντελώς περιττή, λ.χ. «τι είναι πιο όμορφο από τον έρωτα:» (ενν. η απάντηση « τίποτε ») ή « υπάρχει κανείς που αμφιβάλλει για τα στοιχεία αυτά:» (ενν. η απάντηση «όχι>')- η ρητορική ερώτηση ισοδυναμεί με (καταφατική ή αρνητική) απόφανση (β) *ρητορικά άνθη* βλ. λ. *άνθος* **2.** *ρητορική* (η) βλ.λ. **3.** (στον προφορικό λόγο) αυτός που διατυπώνεται κατά συγκεκριμένο τρόπο για εντυπωσιασμό ή επίδειξη τού ομιλούντος: - *μεγα?^οστο- μίες / εξαγγελίες / εφέ / κόλπα* συν. πομποιδης, στορφώδης, επιδεικτικός. – **ρητορίκ-ά/-ώς** |αρχ.} επίρρ. **ρητορικότητα** (η) [1861] {χωρ. πληθ.] **1.** η ιδιότητα τού ρήτορα, η ευγλωττία κατά την ανάπτυξη θέσεων, η άνεση στον λόγο. το λέγειν συν. ευφράδεια 2. το έντονα επιδεικτικό και ανούσιο εξεζητημένο ύφος λόγου: *κουραστική / κενή* - συν. ρητορισμός, **ρητορίσκος** (ο) (μειωτ.) ρήτορας που δεν ομιλεί ουσιαστικά και τεκμηριωμένα, αλλά καταφεύγει σε φτηνές, πρόχειρες και κοινότοπες πολυλογίες και ρητορισμούς.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ρητορίσκος*, υποκ. τού αρχ. *ρήτωρ, -ορος*\. **ρητορισμός** (ο) **1.** το ανούσια και έντονα επιδεικτικό ύφος λόγου: *διέκρινε κανείς στην ομιλία του έναν αφύσικο και κουραστικό* ~ συν. ρητορικότητα *2. ρητορισμοί* (οι) οι επιτηδευμένες εκφράσεις και τα πολύπλοκα λεκτικά σχήματα: *μας κούρασε με τους* ~ του συν. βερμπαλισμοί.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. rhetorism|. **ρητός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει διατυπωθεί γλωσσικά, που έχει λεχθεί: *υπάρχουν ρητές και λανθάνονσνς σκέψεις τού* Πλάτωνος *γι' αυτό το θέμα* συν. εκπεφρασμένος **2.** αυτός που έχει διατυπωθεί σαΦώς. που δεν αφήνει περιθώρια παρανοήσεων για το περιεχόμενό του: *πήρε - εντολές / διαταγές για το* **π** *έπρεπε να κάνει* **|| *παρά τη - απαγόρευση τού γιατρού, συνέχισε το κάπνισμα*]|** *η διάψευση τού υπουργού υπήρξε ~ και κατηγορηματική* (απόλυτη στη διατύπωση και δεσμευτική στο περιεχόμενό της)]| *το ναυλοσύμφωνο περιέχει ~ όρους αποκλεισμού επικίνδυνου φορτίου* συν. κατηγορηματικός, απόλυτος αντ. ασαφής **3.** αυτός που επιτρέπεται ή μπορεί να ειπωθεί (κατ' αντιδιαστολή προς το *άρρητος*) 4.*ρητό* (το) βλ.λ. · 5. μλθ. *ρητός αριθμός* αριθμός που γράφεται σε μορφή κλάσματος με όρους ακέραιους αριθμούς. λ.χ. -3/+5, +2/-7· οι τέσσερεις πράξεις μεταξύ ρητών δίνουν πάντοτε ρητό αριθμό αντ. άρρητος. **ρητ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ. **ΣΧΟΛΙΟ λ. -ρρ-.**
(ΕΤΥΜ. < αρχ. *ρητός* < **Ρρη-τός* < **θ.** **Ρρη·* **μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου θ.** **Ρερε-* **(με μηδενισμ. το πρώτο και εκτεταμ. το δεύτερο φωνήεν) < Ι.Κ. *wrO- «λέγω. ομιλώ». Βλ. κ.** *ρήμα.* **Στη φρ.** *ρητός αριθμός* **αποδίδεται ο γαλλ. όρ. nombrc rutionncl|. ρήτρα (η) (ρητρών} 1. (α) επιμέρους όρος ή άρθρο σε συμβόλαιο, συμφωνία. διαθήκη ή άλλο επίσημο έγγραφο, σύμβαση: -** *γενική* **(προκαθορισμένη) /** *ειδική* **(πρόσθετη ρύθμιση) ||** *~ ασφαλιστήρια* **(με ανάληψη εκ μέρους τού παραγγελιοδόχου τής ευθύνης για τη μη τήρηση τής υποχρέωσής του) (β)** *ρήτρα τιμαρίθμου /χρυσού /* **(ξένου** *νομίσματος) κ.λπ.* **υπολογισμός τής αντιστοιχίας τού εθνικού νομίσματος προς τον τιμάριθμο / τον χρυσό / ορισμένο ξένο νόμισμα (π.χ. ρήτρα δολαρίου) κ.λπ. κατά την εξόφληση συμβατικής οφειλής:** *έντοκα γραμμάτια με ~ δολαρίου* **(γ)** *ρήτρα συναλλάγματος* **βλ. λ.** *συνάλλαγμα 2.* **ΝΟΜ. (α) (σε διεθνείς συνθήκες)** *ρήτρα των πραγμάτων πα- ραμενόντων ως έχουν* **(λατ. rebus sic stantibus) όρος για την ισχύ συμφωνίας εφόσον τα πράγματα παραμένουν όπως ήταν όταν υπο- γράφηκε η συμφο>νία· κυρ. ως όρος για λύση διεθνούς συμφωνίας ή για την αποχώρηση από αυτήν συμβαλλομένου σε περίπτωση ριζικής** και απρόβλεπτης αλλαγής των συνθηκών που οδήγησαν στη σύναψή της (β) (στις διεθνείς συναλλαγές) *ρήτρα τού μάλλον ευνοουμένου κράτους* όρος που καθορίζει την παροχή ή την επέκταση όλων ή μέρους των πλεονεκτημάτων μιας χώρας σε τρίτη χώρα και όχι στη χώρα στην οποία είχαν χορηγηθεί ή επρόκειτο να χορηγηθούν στο μέλλον (γ) *ποινική ρήτρα* η υπόσχεση τού οφειλέτη προς τον δανειστή ότι, εάν δεν εκπληρώσει ή δεν εκπληρώσει προσηκόντως την κύρια παροχή, θα του καταβάλει άλλη παροχή ως ποινή.
(ΕΤΥΜ. < αρχ. *ρήτρα / Γράτρά*, αρχική σημ. «προφορική συμφωνία», < θ. *Ρρη- / Ρρά-* (μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλαβου θ. **Ρερε-* < Ι.Ε. **wrc-* «λέγω, ομιλώ», βλ. λ. *ρήμα)* + επίθημα *-τρα*. Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού μτγν. λατ. clausula. Μεταφρ. δάνεια είναι οι όροι *ρήτρα τον μάλ/.ον ευνοουμένου κράτους «* αγγλ. the most favoured nation clause), *ρήτρα τιμαρίθμου ί δολαρίου* (< αγγλ. escalator / dollar clausc)|.
ρηχαίνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) γίνομαι ρηχός ή πιο ρηχός από όσο είμαι ΑΝΤ. βαθαίνω, **ρηχία** (η) ίχωρ. πληθ.} η τελευταία φάση τής αμπώτιδος, όταν η στάθμη τού νερού βρίσκεται στο χαμηλότερό της σημείο.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ραχία! ρηχίη* (ήδη στον Ηρόδοτο με τη σημερινή σημ.)
ρη/ός / ρΓχχός φλ.λ.)\. ρηχος,-η. -ό ι. αυτός που έχει μικρό βάθος: *~ θάλασσα / νερά ί πιάτο* ΣΥΝ. αβαΟής, ανάβαθος ΑΝΤ. βαθύς 2. αυτός που δεν προχωρεί βαθιά. που είναι κοντά στην επιφάνεια: *~ ρίζες* 3. *ρηχά* (τα) το μέρος τής θάλασσας κυρ. κοντά στην ακτή, όπου το βάθος είναι μικρό: κολυμπάει *μόνο στα* ~ **4.** (μτφ.) αυτός που δεν εμβαθύνει, στερείται ουσίας: *~ ανάλυση || ~ σκέψη / νοήματα || ~ άνθρωπος χωρίς αναζητήσεις και αρχές!* ΣΥΝ. επιπόλαιος. Γπιφανειακός. (για πρόσ.) ελαφρός, ελαφρόμυαλος ΑΝΤ. βαθυστόχαστος, διεισδυτικός. – **ρηχότητσ** (η). |ΗΙ ΥΜ. < αρχ. *ρηγός / ράχός* «ακανθώδης θάμνος ή φράχτης, κλαδί» < **wragh-os*. για το οποίο βλ. λ. *ράχη].* **ριάλιτι σόου** (το) ελλην. *θέαμα καθημερινότητας / ιστορίες από τη ζωή*-τηλεοπτική εκπομπή στην οποία καλούνται να εκθέσουν τα προσωπικά τους προβλήματα καθημερινοί άνθρωποι και στην οποία συμμετέχουν σύμβουλοι γάμου, ψυχολόγοι, νομικοί κ.ά.. καθώς και απλοί άνθρωποι ως κοινό· οι εκπομπές αυτές κατηγορούνται συχνά για εξευτελισμό τής ανθρώπινης προσωπικότητας και εκμετάλλευση τού ανθρώπινου πόνου για λόγους θεαματικότητας, ενώ από άλλους θεωρούνται ως ένα δημόσιο βήμα που δίνει την ευκαιρία να έρθουν στο προσκήνιο διάφορα προβλήματα και να ευαισθητοποιηθούν η κοινή γνώμη και οι αρμόδιοι φορείς.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. reality show].
Ριβιέρα (η) τουριστική περιοχή τής Δ. Ιταλίας στις ακτές τού Κόλπου τής Γένοβας.
(ΕΤΥΜ. < ιταλ. Riviera «ακτή» < δημώδ. λατ. **riparia* < λατ. ripaj. **ριβόζη** (η) {ριβοζών} σακχαρίτης με πέντε άτομα άνθρακα, που αποτελεί βασικό συστατικό τού R.N.A.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Ribose < Ribonsaurc < Ribon- (< Arabinose «ουσία τού αραβικού κόμμεως») + Saure «οΕύ»]. **ριβονουκλεϊκο** κ. **ριβοζονουκλεϊκό οξυ** (το) το R.N.A. (βλ.λ.). |j-tym. Μεταφορά τού αγγλ. ribonucleic < ribo- (< ribose. βλ. κ. *ριβόζη)* + nucleic (βλ, λ. *νουκλεϊκός)*\.
Ρίγα (η) η πρωτεύουσα τής Λεττονίας.
[ΕΤΥΜ. < λατ. Riga. πιθ. < αρχ. λατ. ringa «καμπή, καμπύλη» ή < λιθ. rid/.ina «ρεύμα», απόψεις που εξηγούνται από το γεγονός ότι η πόλη είναι χτισμένη στις εκβολές τού ποταμού Δυτικού Ντβίνα (Dvina)[. **ρίγα** (η) {ριγών} **1.** η γραμμή που έχει χαραχθεί με χάρακα **2.** (συνήθ. για υφάσματα, ρούχα κ.λπ.) καθεμιά από τις κατακόρυφες ή οριζόντιες ευθείες γραμμές στο σχέδιο ρούχου: *το πουκάμισο είχε λεπτές γαλάζιες ~* **||** *γραβάτα με χοντρή* — (υποκ.) **ριγούλα** (η).
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. riga < αρχ. γερμ. riga «γραμμή» (πβ. αρχ. αγγλ. rfcw > αγγλ. row)|. **ριγανάτος,** -η, -ο **1.** (για φαγητά, συνταγές) αυτός που έχει πολλή ρίγανη: - *κουνέλι / πατάτες 2. ριγανάτο* (το) ψητό κρέας μαγειρεμένο με πολλή ρίγανη.
ρίγανη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** θαμνώδες αρωματικό φυτό, χαρακτηριστικό τής ελληνικής χλωρίδας, που καλλιεργείται για τα φύλλα (και τα άνθη) του. τα οποία αποξηραμμένα και τριμμένα αποτελούν τυπικό καρύκευμα τής ελληνικής (και γενικότ. τής μεσογειακής) κουζίνας λόγω τής έντονης γεύσης και τού αρώματός τους· ευρύτατη είναι και η χρήση του στη φαρμακευτική, κυρ. για τη σπασμολυτική δράση τού ελαίου που παράγεται από το φυτό αυτό (οριγανέλαιο) 2. τα επεξεργασμένα σε εργοστάσιο ή με φυσικό τρόπο αποξηραμμένα, τριμμένα και κοσκινισμένα αρωματικά φύλλα και άνθη αυτού τού φυτού, όπως χρησιμοποιούνται για καρύκευμα: *η πίτσα έχει πολλή* - **jj** *βά/.ε* κι *άλλη* ~ στο *ψητό || πατατάκια με ~* · ΦΡ. *κολοκύθια με (τη) ρίγανη* (ως σχόλιο) για ανούσια λόγια, σαχλαμάρες. — (υποκ.) **ριγα- νούλα** κ. **ριγανίταα** (η).
| ΗΙΥΜ. < αρχ. *όρίγανος (ή), όρίγανον (τό)* (βλ.λ.). με σίγηση τού αρχικού άτονου ό* και αλλαγή γένους], **ριγανόλαδο** (το) το οριγανέλαιο (βλ.λ.).
ριγέ επίθ. {άκλ.} **1.** (για υφάσματα, σχέδια) αυτός που έχει ρίγες: **~** *γραβάτα* ΣΥΝ. ριγωτός **2.** το σχέδιο που αποτελείται από παράλληλες συνεχόμενες ρίγες: *το σακάκι είναι σε λεπτό* **~.**
|f.tym. < γαλλ. rayc «ριγωτός, ακτινωτός» (με την παρετυμολ. επίδρ. τής *λ.ρίγα)* < p. rayer < rayon «ακτίνα» « λατ. radius)], **ριγηλός,** -ή, -ό (λογοτ.) αυτός που τρεμουλιάζει. που ριγεί από το κρύο ΣΥΝ. τρεμουλιάρης. -- **ριγηλά** επίρρ.
|ΕΤΥΜ. < αρχ. *ριγηλός* < *ρίγος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ηλός*, πβ. κ. *σφριγηλός*\.

ριγκ (το) -+ ρινγκ

ρίγος (το) {ριγ-ους | -η, -ών} δυνατό τρέμουλο που διαπερνά το σώμα σαν ανατρίχιασμα λόγω μεγάλου ή ξαφνικού ψύχους, ως σύμπτωμα πριν από την εμφάνιση πυρετού (λ.χ. στην πνευμονία, τη γρίπη) ή λόγω μεγάλης ψυχοσωματικής έντασης, συγκλονιστικού αισθήματος ή υψηλής συγκινήσεως: *με πιάνει ~ και μόνο που θυμάμαι το φρικτό εκείνο θέαμα* || *ρίγη επιθυμίας* / *ηδονής* / *συγκινήσεως* συν. **τρεμούλα, ανατρίχιασμα. σύγκρυο.**

|ΕΧΥᴹ · < οφΧ· ριχος < 1·Κ. *sr!g-os (ίδια σημ.), πβ. λατ. frigus «ρίγος, ψύχος» (> ισπ. frio), frigBre «κρυώνω, παγώνω», frigidus «παγωμένος, ψυχρός» (> γαλλ. froid). Βλ. κ. *ριγώ*\.

ριγώ ρ. αμετβ. {ριγείς... | ρίγησα} 1. έχω ρίγη (λόγω ψύχους, πυρετού ή από μεγάλη και δυνατή συγκίνηση): *~ από χαρά / επιθυμία / ηδονή* || *ριγούσε και μόνο στο άκουσμά της* ΣΥΝ. αναρριγώ, τρεμουλιάζω. ανατριχιάζω **2.** (μτφ.) τρέμω ολόκληρος: *τα φύλλα ριγούσαν στο φύσημα τού αέρα.*

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *ριγώ (-έω)* < *ρίγος* (βλ.λ.). Συχνότερα απαντά στα αρχ. κείμενα ο τ. *ριγώ (-ώω / -όω)*. πιθ. κατ' αναλογίαν προς το *ιδρώ (-ώω* / *-όω)].*

ριγώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ρίγω-σα, -μένος} ♦ 1. (μετβ.) τραβώ ρίγες (κυρ. παράλληλες) με χάρακα πάνω σε μια επιφάνεια: - *μια σελίδα*

2. (αμετβ.) (για χάρακα) είμαι ίσιος, ώστε να βοηθεί στη χάραξη ίσιων γραμμών: *έχει φθαρεί η άκρη τού χάρακα και δεν ριγώνει καλά.* **— ριγωμα (το) (σημ. 1).**

ριγωτός, -ή, -ό αυτός που έχει ρίγες, που το σχέδιό του αποτελούν παράλληλες, συνεχείς ρίγεα συν. ριγέ, γραμμωτός, χαρακωμένος.

ριζα (τα) οι πρόποδες, η **περιφέρεια ενός βουνού** ΣΥΝ. **ριζοβούνι.** [ΕΤΥΜ. < *ρίζα,* **με καταβιβασμό τού τόνου κατά τα επιρρ. σε -***ά,* **λ.χ.** *κοντ-ά, ψηλ-ά, χαμηλ-ά}.*

ρίζα (η) {ριζών} 1. το τμήμα τού σώματος ενός φυτού, που αναπτύσσεται και διακλαδίζεται κατά κύριο λόγο υπογείως και προς τα κάτω μέσα στο έδαφος, στηρίζοντας το φυτό και απορροφώντας από το έδαφος τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά και το νερό, με τα οποία τροφοδοτεί τα υπέργεια τμήματά του: *πασσαλώδης* / *θυσανώδης* **~ 2. κάθε υπόγειο τμήμα ενός φυτού, όπως λ.χ. το ρίζωμα 3. (συνεκδ.) το ίδιο το φυτό στο σύνολό του, κυρ. ως ξεχωριστή μονάδα σε καλλιέργειες ή χωράφια: ο** *πατέρας τον τού άφησε εκατό ~ ελιές στο χωριό*

(μτφ.) το κατώτερο τμήμα οποιασδήποτε κατασκευής, το θεμέλιο ή η βάση στηρίξεως: *η ~* **του** *τοίχου* / *κολόνας* **5. (ειδικότ.) οι πρόποδες υψώματος, λόφου, βουνού κ.λπ.:** *το χωριό ήταν χτισμένο στη ~ τού μεγάλου βουνού* **συν. ριζά (τα) 6. το τμήμα οργάνου, μέρος τού σώματος που είναι σφηνωμένο (λ.χ. σε ιστό) και συγκρατη το όργανο, αποτελώντας τη βάση του. το σημείο από το οποίο ξεκινά ή αναπτύσσεται:** *η ~ τού δοντιού* / *τής γλώσσας* / **του** *νυχιού* / *ενός νεύρου* || *σαμπουάν δυναμωτικό για τις - των μαλλιών* **7. το γένος, το πρόσωπο ή η οικογένεια στην οποία ανάγεται η καταγωγή ενός συνόλου ατόμων, απογόνων:** *έχει ρίζες και στην Ιταλία και στην Αυστρία* **|[** *από πού είναι η - σου;* **συν. αίμα. καταγωγή, γενεαλογική γραμμή, γενεαλογικό δέντρο, γενιά, φύτρα 8.** *ρίζες* **(οι) (μτφ.) (α) οι γενεαλογικές, πολιτισμικές και ιστορικές καταβολές κάποιου, ό,τι συνδέει έναν άνθρωπο με το παρελθόν του:** *αν αποκυπούμε από τις - μας, θα χάσουμε την εθνική μας ταυτότητα* || *επιστροφή στις -* || **οι** *~ τού ε/Ληνι- σμού στη Μ. Ασία και στον Πόντο* **(β) οι προσωπικές, στενές σχέσεις που συνδέουν κάποιον με έναν τόπο. τρόπο ζωής κ.λπ.. καθιστώντας ένα μέρος πατρίδα του:** *αν και παιδί Ελλήνων μεταναστών, αισθάνεται τις ~ της στον Καναδά, όπου γεννήθηκε. έζησε και έκανε οικογένεια* **9. (μτφ.) η γενεσιουργός αιτία, η αφορμή ή αφετηρία για την εκδήλωση ή διαμόρφωση μιας κατάστασης, ενός γεγονότος:** *η ~ τού κακού* || **το** *κρόβ/.ημα* **πρέπει** *να χτυπηθεί στη ~* **του · 10. ΓΜϋΣ. (α) το τμήμα λέξεως που δηλώνει τη βασική (ριζική) σημασία της, π.χ. το στοιχείο** *λαβ-* **στο** *λα-μ-β-άν-ω* **·η ρίζα περιβάλλεται από σχηματιστι- κά στοιχεία ή προσφύματα (βλ.λ.), με τα οποία συναποτελεί το θέμα τής λέξης** *(λαμβάν-)* **κατ' αντιδιαστολή προς την κατάληξη** *(-ω)* **(β) ο υποθετικός αρχικός τύπος στον οποίο ανάγεται με επανασύνθεση μια λέξη, λ.χ. η Ι.Ε. *cs- (>** **εσ-μι* > *είμί'* **πβ. αρχ. ινδ. as-mi) · 11. ΜΑΘ. ο αριθμός ο οποίος, πολλαπλασιαζόμενος με τον εαυτό του μία φορά** *(τετραγωνική* **-λ δύο φορές** *(κυβική -)* **κ.λπ., δίνει τον αριθμό τού οποίου ζητούμε τη ρίζα: γο** *2 είναι η τετραγωνική ~ τού 4. το 3 είναι η κυβική - τού 27, το 5 είναι η τέταρτη - τού 625* **· 12.** χημ. **ελεύ- θερες** *ρίζες* **συμπλέγματα ατόμων στα οποία υπάρχει τουλάχιστον ένα ελεύθερο, ασύζευκτο ηλεκτρόνιο. - (υποκ.) ριζούλα κ. ριζίτσα (η), ριζάκι (το). <·■ σχολιο λ.** *μοίρα.*

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *ρίζα* / *βρίζα* **(αιολ.) (ήδη μυκ. wi-ri-7.a) < *** *Ερίδ-ja* **(ο φωνηεντισμός είναι δυσερμήνευτος· ίσως το -ι- να αντιπροσωπεύει εναλλακτική μορφή συνεσταλμ. βαθμ. *wrod-), που ανάγεται σε Ι.Η. *wrad- «ρίζα, κλαδί», πβ. λατ. radix «ρίζα» (> γαλλ. racinc, ισπ. raiz), αρχ. γερμ. wurz (> γερμ. Wurzei). αρχ. αγγλ. rot ο αγγλ. root), αλβ. rranze κ.ά. Αμφίβολη η σχέση με τις λ.** *ράδαμνος, ράδις.* **Ο γλωσσ. όρ. αποδίδει το γερμ. Wurzclj.**

ρίζάψρα (η) {δύσχρ. ριζαγρών} ιατρ. οδοντιατρικό εργαλείο για την εξαγωγή των ριζών των δοντιών.

[ητυμ. < μτγν. *ριζάγρα* < *ρίζα* + *άγρα* **(βλ.λ.)).**

ριζίδιο (το) {ριζιδί-ου | -ων} 1. μικρή ρίζα, αυτή που είναι πολύ λεπτή

λεπτή ρίζα νεύρου.

[ΕΤΥΜ. **Υποκ. τού ουσ.** *ρίζα,* **μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radiclc (< λατ. radicula, υποκ. τού radix «ρίζα»)].**

ριζικάρης, -α, -ικο {ριζικάρηδες} (λαϊκ.) καλορίζικος, αυτός που έχει καλή τύχη, ριζικό ΣΥΝ. καλότυχος αντ. κακορίζικος, κακότυχος. [ετυμ. < *ριζικό* + παραγ. επίθημα *-άρης).*

ριζικάρι (το) {ριζικαρ-ιού | -ιών} ΛΑΟΓΡ. **κάθε αντικείμενο που ρίχνουν στο αμίλητο νερό, το οποίο χρησιμοποιείται για μαντεία στον εορτασμό τού κλήδονα.**

ριζικό (το) (λαϊκ.) **ό.τι θεωρείται πως έχει προδιαγραφεί από τη μοίρα για κάποιον, η προσωπική του μοίρα: «***ασήμωσε να σου πω το* **~ σου»** *είπε η τσιγγάνα* || *ήταν το - του να μη ζήσει πολύ!* || *«φταίει* **γο** *στραβό το ~ μας* **/** *φταίει ο Θεός που μας μισεί»* **(Κ. Βάρναλης) ΣΥΝ. πεπρωμένο, τύχη. *"■ ΣΧΟΛΙΟ λ.** *μοίρα.*

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *ριζικόν.* **αβεβ. ετύμου. Το γεγονός ότι δεν μπορεί να εξακριβωθεί η αρχική σημ. τής λ., περιπλέκει τα πράγματα. Δεν αποκλείεται η λ. να αποτελεί απλώς ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ.** *ριζικός* **(< αρχ.** *ρίζα),* **αν θεωρήσουμε ότι η λ. σήμαινε εξαρχής «μοίρα, πεπρωμένο». Εντούτοις, αν δεχθούμε ως αρχική τη σημ. «περιουσία που κερδίζεται από τυχοδιώκτη», τότε ίσως η λ. ανάγεται σε αραβ. rizq «φόρος για την παραμονή των Αράβων στρατιωτο')ν στην Αίγυπτο »|.**

ριζικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με ρίζα (φυτού): *- τριχίδιο ι πίεση* (με την οποία ωθείται προς το ξύλωμα τού φυτού το νερό μέσω των αγγείων) 2. ανλτ. αυτός που σχετίζεται με τη ρίζα (τρίχας, δοντιού, νεύρου κ.ά.): *~ αποτρίχωση* 3. (μτφ.) αυτός που αναφέρεται στα θεμέλια ή στην ουσία: *χρειάζονται - αλλαγές για την εξυγίανση τού δημόσιου τομέα* || *- θεραπεία* / *αναδιάρθρωση* ΣΥΝ. (λόγ.) εκ βάθρων πλήρης, **ο** εξ ολοκλήρου: *- διαφωνία* || *θα κάνει ανακαίνιση στο σπίτι αρχίζοντας από το μηδέν* συν. ολοκληρωτικός. – **ριζικ-ά / -ώς** 11871] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κάθετος.*

[Γ.ΤΥΜ. < μτγν. *ριζικός* **< αρχ.** *ρίζα* **(βλ.λ.). Οι σημ.** 3. **4 αποδίδουν το γαλλ. radical |.**

ριζιμιός, -ά, -ό (διαλεκτ.) αυτός που έχει ριζώσει βαθιά σε μία θέση, που έχει δυνατές και μεγάλες ρίζες: *~ κυπαρίσσι* || **«σε** *ψη/.ό βουνό, σε ~ χαράκι, κάθεται αϊτός»* **(ριζίτικο τραγ.) || «(γο** *ποτάμι) φέρνει λιθάρια -, δέντρα ξεριζωμένα»* **(δημοτ. τραγ.).**

|ΕΤΥΜ. < όψιμο μεσν. *ριζιμίος* **< μεσν.** *ριζιμαΐος* **< αρχ.** *ρίζα* **+ παραγ. επίθημα** *-ιμαΐος* **(πβ.** *επιστολ-ιμαΐος)*\. **ριζίτης (ο) {ριζιτών}, ριζίτισσα (η) {ριζιτισσών} (κυρ. στην Κρήτη) πρόσωπο που ζει στη ρίζα, στους πρόποδες τού βουνού, κυρ. των Λευκών Ορέων.**

ριζίτιδα (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. **η φλεγμονή μιας νευρικής ρίζας.**

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. radiculitis), ριζίτικος, -η, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τις ρίζες, τις καταβολές ή την καταγωγή κάποιου, την παράδοση 2.*ριζίτικο* **(το) επιτραπέζιο δημοτικό τραγούδι, που κατάγεται από περιοχή τής Δ. Κρήτης, τραγουδιέται χωρίς μουσική από άνδρες και με ηρωικό κατά κύριο λόγο περιεχόμενο: «ο** *Αιγενής ψυχομαχεί»* **είναι ένα** *περίφημο* **ριζοβόλημα (το) {ριζοβολήμ-ατος | -ατα, -άτων} η ριζοβόληση, το φύ- τωμα. η ανάπτυξη ριζών, ριζοβολώ** ρ. αμετβ. **{ριζοβολάς... | ριζοβόλησα} (λαϊκότ.) 1. βγάζω, αναπτύσσω ρίζες:** *ριζοβό/.ησαν οι σπόροι* || *τα δέντρα ριζοβόλησαν* **συν. ριζώνω 2. (μτφ.-λογοτ.) εδραιώνομαι, σταθεροποιούμαι, αποκτώ ερείσματα:** *ριζοβό/χ,ησε η ιδέα τού ξεσηκωμού!* **ΣΥΝ. στεριώνω. — ρι- ζοβόληση (η) [|** αεσν..|.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ριζοβολώ (-έω)* < *ρίζα* + *-βολώ* < *βάλλω).* **ριζοβούνι** (το) **{ριζοβουν-ιού | -ιών} τα ριζά, οι πρόποδες βουνού συν. ρίζα.**

ριζόβραχό (το) **1. ο βράχος που ξεπροβάλλει μέσα από τη θάλασσα ΣΥΝ. σκόπελος 2. η βάση ενός βράχου, τα ριζά βουνού. Επίσης ριζοβράχι** (το).

ριζοειδής, -ής, -ές {ριζοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που ως προς το σχήμα ή την ανάπτυξή του μοιάζει με ρίζα: - *έκφυση.* **— ριζοειδώς επίρρ. ** ΣΧΟΜΟ λ.** *-ης. -ης. -ες.*

|F.ΤΥΜ. μεσν. < *ρίζα* **+** *-ειδής* **« είδος). Η λ. ως όρος τής βοτανικής αποτελεί αντιδάν.. πβ. αγγλ. rhjzoid]. ριζολογώ** ρ. αμετβ. **Ιμτγν.Ι {ριζολογάς... j ριζολόγησαΙ (λαϊκότ.) 1. μαζεύω χόρτα τραβώντας τα από το χώμα μαζί με τις ρίζες τους, κυρ. για τις φαρμακευτικές τους ιδιότητες 2. (γενικότ.) ξεχορταριάζω, βγάζω τα χόρτα, κυρ. τα αγριόχορτα από έκταση ή καλλιέργεια. --- ριζολόγημα (το).**

ριζόμορφος, -η. -ο [1873| (κυρ. για τα υπόγεια τμήματα φυτών) αυτός που έ^ει σχήμα ρίζας συν. ριζοειδής, **ριζονευρίτιδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **ΙΑΓΡ.** νευραλγία που προκαλείται από τον ερεθισμό τής ρίζας νωτιαίου νεύρου.

[Γ.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από* αγγλ. radiculoncuritis (νόθο σύνθ.)|.

Ρίζος (ο) ανδρικό όνομα.

[ετυμ. **Από το μεσν. επώνυμο** *Ρίζος* **«** *ρίζα*) **προέκυψε το ανδρικό κύρ. όνομα}.**

ριζοσπάστης (ο) 11824[{ριζοσπαστών}, ριζοσπάστρια (η) [Ι896| {ριζοσπαστριών} πρόσωπο που υποστηρίζει ή προωθεί ριζικές πολιτικές ή κοινωνικές αλλαγές· ο επαναστάτης και καινοτόμος: - πολιτι- *κός / στοχαστής.*

[ετυμ. < *ρίζα* **+** *-σπάστης* < *σπάζω.* **απόδ. τού αγγλ. radical |.**

ριζοσπαστικοποιώ ρ. μετβ. {ριζοσπαστικοποιείς... | ριζοσπαστικο- ποίησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} προσδίδω (σε κάτι) ριζοσπαστικό χαρακτήρα. — ριζοσπαστικοποίησπ (Π).

Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. radicalise|. ριζοσπαστικός, -ή. -ό [1868[αυτός που σχετίζεται με τον ριζοσπαστισμό ή τον ριζοσπάστη: - *φιλελευθερισμός* **/** *οικολογία / Τύπος* || **-** *θέσεις / αντιλήψεις* **/** *προτάσεις / προσέγγιση* **ΣΥΝ. επαναστατικός, πρωτοποριακός, νεωτεριστικός, (λόγ.) ρηξικέλευθος, καινοτόμος αντ. συντηρητικός. ριζοσπαστικ-ά / -ώς επίρρ.. ριζοσπαστικότητα (η)** 11886|.

ριζοσπαστισμός (ο) 118771 1. η υποστήριξη ή εφαρμογή δραστικών, ριζικών πολιτικών, οικονομικών ή κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, κυρ.

μέσω τής δυναμικής ρήξης με τα κατεστημένα σχήματα, με στόχο την επίλυση των υπαρχόντων προβλημάτων **2.** κάθε ισχυρή, μαχητική πνευματική στάση, που κυρ. προωθεί ή βασίζεται σε επαναστατική ανατροπή των δεδομένων **3.** το σύνολο των θέσεων τις οποίες διατυπώνουν τα ριζοσπαστικά κόμματα **4.** (στις Η.Π.Α.) κάθε εξτρεμιστική στάση, αντίληψη ή πρακτική ανεξαρτήτως πολιτικής κατευθύνσεως: *αριστερός / δεξιός* **[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. radicalism |. ριζότο** (το) **-»ρυζότο**

ρίζοφυΐα (η) Ιχωρ. πληθ.} η ανάπτυξη, έκφυση ριζών.

[ΕΤΥΜ. **μτγν. <** *ριζοφυής*< *ρίζα* **+** *-φυής*< *φύω) -ομαι* **(βλ.λ.)]. ριζοχώρι** (το) {ριζοχωρ-ιού | -ιών} χωριό που έχει κτιστεί στη ρίζα βουνού, στους πρόποδές του. **ρίζωμα** (το) [αρχ.Ι {ριζώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η ανάπτυξη ριζών: *το ~ τού δέντρου* ΙΥΝ. **ριζοβόλημα, ριζοβόληση 2.** το σύνολο των ριζών ενός φυτού **3.** υπόγειος ριζοειδής βλαστός συχνά οριζόντιας διάταξης και ανάπτυξης, που συνήθ. δημιουργεί ρίζες από την κάτω του πλευρά και βγάζει βλαστάρια από την πάνω επιφάνεια του. **ριζωματικός, -ή, -ό** (για φυτά) **1.** αυτός που έχει ρίζωμα **2.** αυτός που αναπτύσσεται, πολλαπλασιάζεται με ρίζωμα. **— ριζωματικ-ά** *Ί* **-ώς** επίρρ.

ρίζωνω ρ. αμετβ. {ρίζο)-σα, -θηκα. -μένος} **1.** βγάζω ρίζες, ριζοβολώ **2.** (μτφ.) αποκτώ στέρεες βάσεις, εδραιώνομαι: *έχει ριζώσει στις καρδιές τους η πίστη στη νίκη* **| |** *πολεμούσε όλες τις προλήψεις που χρόνια τώρα είχαν ριζώσει στους ανθρώπους τού χωριού* ΣΥΝ. **θεμελιώνομαι. στερεώνομαι** ΑΝΤ. **ξεριζώνομαι 3.** (μτφ. για πρόσ.) (α) μένω κάπου μόνιμα ή για πολύ καιρό, χωρίς να φεύγω ή να μετακινούμαι: *θα ριζώσει στην καρέκλα απ' το πολύ διάβασμα!* ΣΥΝ. **κολλώ** (β) αποκτώ ισχυρούς συναισθηματικούς, κοινοτικούς, επαγγελματικούς κ.λπ. δεσμούς με έναν τόπο: *είκοσι χρόνια μετανάστης στη Γερμανία, τελικά ρίζωσε εκεί!* ΣΥΝ. **στεριώνω** ΑΝΤ. **ξεριζώνομαι.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ριζώ (-όω)* < *ρίζα].*

Ρ.Ι.Κ. (το) Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου.

ρικέτσια (η) {ρικετσιών} ΜΟΛ. μικροοργανισμός ενδιάμεσος ως προς το μέγεθος μεταξύ βακτηριδίων και ιών.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. rickettsia. από το όνομα τού Αμερικανού παθολόγου Η.Τ. Ricketts (1871-1910)1. ρίκετσίωση (η) ΙΑΤΡ. καθεμία από τις νόσους που οφείλονται στις ρι- κέτσιες (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού αγγλ.** rickcttsiosis]. **ρικνός, -ή. -ό** (λόγ.) αυτός που έχει ζαρώσει, που είναι γεμάτος ρυτίδες: **-** *πρόσωπο / δέρμα* **| [** *~ χαμόγελο* ΣΥΝ. **ζαρωμένος, σταφιδιασμένος, σουφρωμένος, σκευρωμένος. Ιετυμ. < αρχ.** *ρικνός* < **Γρικ-,* **μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *wreik- «κάμπτω. περιτυλίγω», πβ. λιθ. riSu «κάμπτω», raisas «παράλυτος, κουτσός». μέσ. αγγλ. wrah «τρελός, πεισματάρης», αγγλ. wriggle «συστρέφομαι, στριφογυρίζω», ολλ. wrikkcn «γυρίζω εδώ κι εκεί» κ.ά. Ομόρρ. αρχ.** *ροικ-ός* **«στρεβλός, καμπύλος»], ρικνώνω** ρ. μετβ. {ρίκνω-σα. -θηκα, -μένος} (σπάν.-λόγ.) περιορίζω την έκταση ή την ελαστικότητα (ενός πράγματος), ώστε να συρρικνώνεται, να έχει πτυχώσεις, ζάρες ΣΥΝ. **συμμαζεύω. — ρίκνωση** (η) [αρχ.Ι. [ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *ρικνούμαι (-όο-)* < *ρικνός* **(βλ.λ.)]. ρΐλάξ** (το) {άκλ.} **1.** ξεκούραση, χαλάρωση: *χρειάζομαι λίγο ~ για να πάρω δυνάμεις να συνεχίσω* **| |** (οικ. ως προτροπή) *φίλε μου, μην αγχώνεσαι!* · **2.** είδος καθίσματος για μωρά. **— (υποκ.) ριλαξάκι** (το) (σημ. **2).**

[ΕΤΥΜ. **< αγγλ. relax < μέσ. αγγλ. relaxen «αραιώνω» < λατ. relaxare «αραιώνω, χαλαρώνω - κάνω κάτι ευρύχωρο, άνετο» < re- + laxare < laxus «χαλαρός»], ρΐλαξάρω** ρ. αμετβ. Ιριλαξάρισα} (οικ.) ηρεμώ, ξεκουράζομαι, χαλαρώνω: *κάνε μου λίγο μασάζ να -* **| |** *θα φύγω για ένα τριήμερο να* [ΕΤΥΜ. **<** *ριλάξ* **+ παραγ. επίθημα** *-άρω* **(βλ.λ.)|. ρίμα** (η) {δύσχρ. ριμών} **1.** η ηχητική σύμπτωση λέξεων ή στίχων στροφής ή ποιήματος σε ένα μέρος τους, κυρ. στην κατάληξή τους · η ομοιοκαταληξία: *κάνω -* (ομοιοκαταληκτώ) **2.** κάθε ποίημα ή στροφή που έχει τέτοια ηχητική αντιστοιχία στις καταλήξεις των στίχων του. κυρ. πρόχειρο, πειρακτικό ή επαινετικό δίστιχο **3.** *ρίμες* **κ. (λαϊκότ.)** *ριμάδες* **(οι) ομοιοκατάληκτα λαϊκά δίστιχα τραγούδια** ΣΥΝ. **λειανο- τράγουδα.** ·** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ομόηχα.*

[ετυμ. < ιταλ. rima < φρανκον. *rlman «θέτω σε σειρά, τακτοποιώ» < αρχ. γερμ. rim «σειρά, γραμμή». Η λ. παρετυμολογήθηκε κατά τον Μεσαίωνα προς το αρχ. ουσ. *ρυθμός,* **πράγμα που εξηγεί την ορθογραφία τού αγγλ. rhyme], ριμάδα** (η) ► ριμάτα

ριμαδόρος (ο) **1.** αυτός που επινοεί ρίμες, που συνθέτει με αυτοσχεδιασμό ομοιοκατάληκτα δίστιχα, για να περάξει ή να επαινέσει (ειρων.) ο στιχογράφος, ο ποιητής ο οποίος στερείται γνήσιου, δημιουργικού ταλέντου.

[ΕΤΥΜ. **< βεν. rimudor < rima (βλ. λ.** *ρίμα***) + -dor (βλ. λ.** *-δόρος)* **\. ριμάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ρίμαρ-α κ. -ισα} ♦ **1.** (μετβ.) συνθέτω ρίμες. ομοιοκατάληκτα στιχάκια: *ρίμαρε κάτι στα πρόχειρα* ♦ **2.** (αμετβ.) (για στίχους) κάνω ομοιοκαταληξία: *δεν ριμάρουν οι στίχοι* **ΣΥΝ.** ομοιοκαταληκτώ.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. rimare < rima (βλ. λ. *ρίμα*) **|. ριμάτα** κ. **ριμάδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μακρύ ποίημα με δίστιχα που ομοιοκαταληκτούν.

[ΕΤΥΜ. **< ιταλ.** rimata < rimare **(βλ. κ.** *ριμάρω)* **|. ριμέικ** (το) {άκλ.} ΚΙΝΗΜΑΤ. **η νεότερη εκδοχή παλαιότερης ταινίας από καλλιτεχνικής πλευράς (λ.χ. η ίδια υπόθεση με άλλους ηθοποιούς και διαφορετικό σκηνοθέτη ή με άλλον τρόπο προσέγγισης τής αρχικής ιστορίας κ.λπ.):** *η ταινία «Άρωμα γυναίκας» με τον Αλ Πα- τσίνο αποτελεί ~ τής παλαιότερης ομώνυμης ταινίας με τον Βιττόριο Γκάσμαν.*

{ΕΤΥΜ. **< αγγλ. remake «ξαναφτειάχνω»]. ρίμελ** (το) {άκλ.} καλλυντικό σε υγρή μορφή για το βάψιμο τής γραμμής των ριζών των βλεφαρίδων με πινελάκι.

ΙΕΤΥΜ. **< Rimmcl, εμπορική επωνυμία τού προϊόντος], ρίμπάουντ** (το) {άκλ.} (κυρ. στο μπάσκετ) η απόκτηση τής μπάλας από επιτιθέμενο ή αμυνόμενο παίκτη μετά από άστοχο σουτ: *παίρνω / κερδίζω ~* **[[** *αμυντικό / επιθετικό* **/** *εύκολο* **/** *δύσκο/.ο* **~.**

[ΕΤΥΜ. **< αγγλ. rebound «αναπηδώ» < γαλλ. rebondir < re- (< λατ. recava-») + bondir «πηδώ, τινάζομαι» < δημώδ. λατ. *bombitire, παράλλ. τ. τού bombilare «θορυβώ, βουίζω» (< λατ. bombus < αρχ.** *βόμ- βος) Ι*

ρίνα (η) {ρινών} ψάρι τής θάλασσας, με σκληρό και τραχύ δέρμα, πεπλατυσμένο σώμα και πλατιά εκτεταμένα θωρακικά πτερύγια, που έχει τα βράγχια στο κάτω μέρος τού σώματός του· αλλιώς *άγγελος τής θάλασσας.*

ΙΕΤΥΜ. **< μτγν.** *ρΐνα* **< αρχ.** *ρίνη.* **λ. με δύο βασικές σημ.: (α) λίμα, λειαντικό εργαλείο (β) το ψάρι «άγγελος τής θάλασσας». Όσον αφορά στη σύνδεση των δύο σημ., έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι η λ. προσδιόριζε αρχικώς ένα ψάρι με τραχύ δέρμα, από όπου προέκυψε αργότερα η σημ. τού λειαντικού εργαλείου· ωστόσο το αρχ.** *ρινός (ή),* **προς το οποίο συνδ. ετυμολογικά η λ., δεν αναφέρεται ποτέ στα λέπια των ψαριών, παρά μόνο στο δέρμα ανθρώπων και βοοειδών. Έτσι, ίσως ισχύει το αντίστροφο, δηλ. η αρχική σημ. «λίμα» έδωσε την αφορμή για τη μετέπειτα χρήση τής λ. ως ονομασίας ψαριού με τραχύ δέρμα. Για το μορφολογικό μέρος της ετυμολογίας βλ. λ.** *ρίνη* **|. ρινγκ** (το) {άκλ.} **1.** τετράγωνη εξέδρα που περικλείεται από σκοινιά, στην οποία γίνονται αγώνες πυγμαχίας ή επαγγελματικής ελεύθερης πάλης (κατς) (βλ. κ. λ. *κανναβάτσο)* · **φρ.** *ανεβαίνω erro ρινγκ* **(i) μετέχω σε πυγμαχικό αγώνα (ii) αρχίζω πυγμαχική καριέρα, γίνομαι πυγμάχος 2.** (μτφ.) κάθε τόπος ή χώρος εντονότατου ανταγωνισμού, σκληρής και βίαιης αντιπαράθεσης: *το ~ τής πολιτικής.*

[ΕΙΥΜ. **< αγγλ. ring «κρίκος, δακτύλιος, δαχτυλίδι» (επομένως και η παλαίστρα που έχει τέτοιο σχήμα) < αρχ. αγγλ. hringl. ρίνη** (η) {ρινών} η λίμα (βλ.λ.). Επίσης **ρινίο** (το) **|** μτγν.Ι.

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *ρίνη* **«λίμα, λειαντικό εργαλείο - το ψάρι "άγγελος τής θάλασσας"». Η λ. συνδ. με το αρχ. ουσ.** *ρινός (ή)* **«δέρμα, τρίχωμα (ανθρωπων και βοοειδών)» (ήδη μυκ. wi-ri-no), πράγμα που οδηγεί σε θ.** **Γρΐ-νο~.* **πιθ. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *wr-ei- (παρέκταση τού Ι.Ε. θ. *wcr- «σχίζω, χαράσσω»), πβ. αρχ. αγγλ. writan «χαράσσω, γράφω, ιχνογραφώ» (> αγγλ. wriie «γράφω»), μεσν. κάτω γερμ. writer) «χαράσσω. γράφω», γερμ. reiben κ.ά. Για τη σύνδεση των δύο σημ. τής λ.** *ξίνη,* **βλ. λ. ρίνα|. ρίνημα** (το) **->** ρίνισμα **ρινίδι** (το) {ρινιδ-ιού | -ιών] το ρίνισμα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. **<** *ρίνη* **+ παραγ. επίθημα** *-ίδι* **(πβ.** *πριόνι* **-** *πριονίδι, πιστόλι* **-** *πιστολίδι)].*

ρινίζω ρ. μετβ. {ρίνισ-α. -μένος} τρίβω (κάτι, μια επιφάνεια) με ρίνη ΣΥΝ. **λιμάρω. — ρίνιση (η).**

[ΕΤΥΜ. **< μτγν.** *ρινίζω* **< αρχ.** *ρίνη* **(βλ.λ.)[. ρινικός, -ή. -ό [1836]** αυτός που σχετίζεται με τη μύτη: *~ διάφραγμα / κατάρρους / οστό ι κοιλότητα / σύμφωνο.*

ρίνισμα (το) {ρινισμ-ατος [-ατα, -άτων| πολύ μικρό κομμάτι ενός υλικού, κυρ. ξύλου ή μετάλλου, που αποσπάται κατά το λιμάρισμά του: (συνήθ. στον πληθ.) τα *~ τού ξύλου* ΣΥΝ. **πριονίδι. Επίσης ρίνημα.** [ΕΤΥΜ. **<** *μτγν. ρίνισμα* < *ρινίζω* **< αρχ.** *ρίνη* **(βλ.λ.)| . ρινισμός** (ο) **[18301** διαταραχή τού λόγου, κατά την οποία ο πάσχων αντικαθιστά τους φθόγγους β, λ, π με τους έρρινους μ, ν, μπ κατά την άρθρωση τής ομιλίας του.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. rhinismej. ρινίτιδα (η) **118761** {χωρ. γεν. πληθ.} ιατρ. φλεγμονή τής μύτης ή τής βλεννογόνου μεμβράνης της: *πυώδης / α/Λεργική* **Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. rhinitis], ρινο- κ. ρίνό- α'** συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με τη μύτη (*ρινο-λαρυγγικός. ρινο-ρραγία* **κ.λπ.).**

{ΕΤΥΜ. **Α' συνθ. της Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ.** *ρίς, ρινός* **«μύτη» (βλ.λ.) και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογε- νεί£ ξέν. όρ.. λ.χ. αγγλ. rhino-ceros, rhino-scope]. ρινοκερος κ. ρινόκερως** (ο) **[ρινοκέρων] μεγαλόσωμο θηλαστικό με παχύ και σκληρό δέρμα, με ένα ή δύο όρθια κέρατα στο ρύγχος του, που ζει κυρ. σε τροπικές χώρες στις περιοχές τής Αφρικής και τής Ν. και ΝΑ. Ασίας.**

[ΕΤΥΜ. **< μτγν.** *ρινόκερως* < *ρινο-* **+** *-κερως* < *κέρας.* **πβ.** *αιγό-κερως, μονό-κερως).*

ρινολαλία κ. ρινολαλιά (η) φωνητική διαταραχή που έχει ως αποτέλεσμα την έρρινη προφορά τού λόγου, την παραγωγή έντονα έρρινων φθόγγων.

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rhinolalia[. ρινολαρυγγικός, -ή, -ό [1894]** αυτός που σχετίζεται από κοινού με τη μύτη και τον λάρυγγα, **ρινολογία** (η) **{18971** ΙΑΤΡ. **ο επιστημονικός κλάδος που εξετάζει την ανατομία τής μύτης, καθώς και τις ρινικές παθήσεις (σε επίπεδο πρόληψης και θεραπείας). — ρινολόγος** (ο/η). **ρινολογικός, -ή. -ό, ρινολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. rhinologie]. ρινόμακτρο(ν)** (το) {ρινομάκτρ-ου [-ων} (παλαιότ.-λόγ.) μαντήλι για τον καθαρισμό τής μύτης.

ΙΕΙΥΜ. **< ρινο- + μάκτρο (βλ.λ.)].**

ρινοπλαστική **(η) [1839! ιλτρ. εγχείρηση για την αποκατάσταση τής μύτης, λ.χ. σε περιπτώσεις τραυματισμών (επανορθωτική) ή για την τροποποίηση τού σχήματός της (διορθωτική).**
[ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. rhinoplastiquc]. ρινορραγία **(η) |Ι889| {ρινορραγκόν}** ΙΑΤΡ. **αιμορραγία των αγγείων τής μύτης ΣΥΝ. επίσταξη.**
Ιγγύμ. < *ρινο-* **+** *-ρραγία* **< θ.** *-ραγ-* **τού αρχ.** *ρήγνυμι* **(παθ. αόρ. β'** *ἐρ-ράγ-ην),* **ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rhinorrhagiaj.** ρινόρροια **(η) [1888] Jρινορροίων] ιλγρ. εκροή εγκεφαλονωτιαίου υγρού από τα ρουθούνια λόγω τραυματικών αιτίων (κάταγμα στη βάση τού κρανίου).**
[κτυμ. < *ρινο-* **+** *-ρροια* **(με διπλασιασμό τού -ρ λόγω συνθέσεως) <** *ρέω,* **ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. rhinorrhoca|.** ρινοσκόπηση **(η) [189Ι[{-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] ιαίρ. εξέταση των ρινικών διόδων με το ρινοσκόπιο.**
[ητυμ. < *ρινο-* **+** *σκοπώ* **«παρατηρώ προσεκτικά», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. rhinoscopic].**
ρινοσκοπικός, **-ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη ρινοσκόπηση, πο\> χρησιμοποιείται ή χρησιμεύει σε αυτήν. —** ρινοσκοπικ-ά **/**-ώς **επίρρ.** ρινοσκόπιο **(το) |ρινοσκοπί-υυ | -ων]** ΙΑΤ Ρ. **ειδικό όργανο για την εξέταση των κοιλοτήτων τής μύτης.**
[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. rhinoscope]. ρινότμητος, **-η, -ο αυτός που του έχουν κόψει τη μύτη.** ρινοτομία **(η) {μεσν.] Ιρινοτυμιών)** 1. **το κόψιμο τής μύτης (παλαιότ. ως τιμωρία)** 2. **ιατρ. η χειρουργική τομή στη μύτη. —** ρινοτομώ **ρ. [μεσν.] |-εις...}.**
ρινοφάρυγγας **(ο) {ρινοφαρύγγων] λνλί. το τμήμα τού φάρυγγα που βρίσκεται πίσω από τις ρινικές θαλάμες.**
[ειύ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rhinopharynx]. ρινοφαρυγγικός, **-ή, -ό** ανατ. **αυτός που σχετίζεται με τη μύτη και τον φάρυγγα.**
ρινοφαρυγγίτιδα **(η) ιατρ. φλεγμονή τής μύτης και τού φάρυγγα.**
[RTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rhinopharyngitis!, ρινοφωνία **(η) 11852] {ρινοφωνιών]** 1. **ιατρ. διαταραχή τής προφορικής ομιλίας, κατά την οποία ο ασθενής μιλάει με τη μύτη** ΣΥ.Ν. **ρινισμός**
(συνεκδ.) η έρρινη ομιλία.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. rhinophoniaj. ρινόφωνος, **-η. -ο IJ888J** 1. **αυτός που μιλάει έρρινα, με τη μύτη**
ΙΑΤΡ. **αυτός που πάσχει από ρινοφωνία. —** ρινοφωνικός, **-ή. -ό,** ρινοφωνικ-ά **/**-ώς **επίρρ.** ρινοψία **(η) {ρινοψιών} ΙΑΤΡ. στραβισμός. κατά τον οποίο τα μάτια στρέφονται, ώστε να βλέπουν τη μύτη,**
[F.TYM. < *ριν(θ)-* **+** *-οψία< όψη}.* ρυντό **(το) {άκλ.}** 1. **η αυλαία τού θεάτρου** 2. **(γενικότ.) κουρτίνα, παραπέτασμα.**
[ητυμ, < γαλλ. rideau «παραπέτασμα, κουρτίνα» < rider «πτυχώνω, ζαρώνω» < αρχ. γερμ. riden «συστρέφω, στρίβω»], ριξιά **(η)** 1. **το ρίξιμο, η βολή** 2. **(ειδικότ.) η ποσότητα τής γόμωσης πυροβόλου όπλου** · 3. **η ζαριά:** *τους τα πήρε όλα με μια* ~ · 4. **(λαϊκ.) η εκσπερμάτιση: (για μικρόσωμους ανθρ)πους)** *αυτός είναι μισή* **~. σχολιο λ.** *ρίχνω.*
[κτυμ. < 0. *ριξ-* **τού ρ.** *ρίχνω* **(βλ.λ.), πβ. αόρ.** *έ-ριξ-α,* **+** *-ιά* **(πβ.** *περ- πατησ-ιά, πατησ-ιά, καυχησ-ιά)}.* ρίξιμο **(το) {ριξίμ-ατος [-ατα. -άτων}** 1. **το να ρίχνει κανείς (κάτι):** ~ *πέτρας* **/** *ακοντίου* 2. **τυ γκρέμισμα, η κατεδάφιση: -** *τοίχον* · 3. **(μτφ. σε συναλλαγές) η εξαπάτηση: δεν** *άντεξε το - στη μοιρασιά* **συν. κοροϊδία** · 4. **η έκτρωση:** *το ~ τού παιδιού.* **σχολιο λ.** *ρίχνω.*
| κτυμ. < θ. *ριξ-* **(βλ. λ.** *ριξιά)* **+ παραγ. επίθημα** *-ιμο,* **πβ.** *κάψ-ιμο, βρέξ- ψο\.*
Ρίο **(το)** 1. **ακρωτήριο τής ΒΔ. Πελοποννήσου μεταξύ Πάτρας και Λιγίου. που συνδέεται με την απέναντι ακτή τής Στερεάς Ελλάδας (Αντίρριο) με πορθμείο:** *η ζεύξη Ρίου-Αντιρρίου* 2. **κοινότητα στην παραπάνω περιοχή.**
j ΕΤΥΜ. < αρχ. *'Ρίον (Ἀχαϊκόν)* **< ουσ.** *ρίον* **«κορυφή όρους - ακρωτήριο», αβεβ. ετύμου. Λν θεωρηθεί αποδεκτή η ταύτιση τής λ. με το μυκ. ri-jo «ακρωτήριο», η απουσία αρχικού δίγαμμα αποκλείει οποιαδήποτε συσχέτιση με τ. που εμφανίζουν αρχικό *wr* (λ.χ. αρχ. σαξ. wrisil «γίγαντας», αρχ. γερμ. riso « *wrisan-), γερμ. Ricsc κ.ά.). Πιθανότερη φαίνεται η αναγο>γή σε τ. *sri-jo- και. ως εκ τούτου, η σύνδεση με χετ. ser «ψηλά». Sara «προς τα πάνω» (< Ι.Ε. *ser- / *sr- «ψηλός**
αιχμή»)].
Ρίο ντε Ζανέιρο (Τζανέιρο) **κ.** Ρίο Ιανέιρο **(το) {άκλ.} πόλη και λιμάνι τής Βραζιλίας, πασίγνωστο για το καρναβάλι του.**
|ΚΙΥΜ. < πορτ. Rio dc Janeiro «Ποταμός τού Ιανουαρίου» (προφ. *Ρίον ντε Ζανέιρου),* **ονομ. που δόθηκε εσφαλμ. από μέλη τής αποστολής τού εξερευνητή Amerigo Vespucci στις 1/1/1502, τα οποία νόμισαν πως ο όρμος Γκουαναμπάρα σχηματιζόταν από τις εκβολές ποταμού],** ριπαίος, **-α. -ο] 1894] (λόγ.) (για άνεμο) ξαφνικός, σφοδρός και μικρής διάρκειας.**
[ΕΤΥΜ. < *ριπή}.*
ριπή **(η)** 1. **στρατ. (α) η βολή πολλών σφαιρών ταυτοχρόνως από ένα όπλο, που πραγματοποιείται πατώντας σταθερά (συνεχώς) τη σκανδάλη:** *οι - τού πο/.υβόλου «γάζωσαν» τους άνδρες τής περιπόλου'* **ΦΡ. (α)** ***κατά*** ρ/ττάς **με ριπές:** *βολή κατά βολή* **(μία σφαίρα σε κάθε πάτημα τής σκανδάλης)** *και βολή* **~ [j (μτφ.)** *«διάφοροι σχολιαστές στα Μ.Μ.Ε. άρχισαν να πυροβολούν κατά ριπάς κατά των εκπαιδευτικών και τής* ***Ο.Λ.Μ.Ι·.»*** **(εφημ.) (β) (μτφ.)** ***εν ριπή οφθαλμού*** **(εν** *ριπή οφθαλμού.* **Κ.Δ.** *Λ' Κορινθ.* **Ι5, 52) πάρα πολύ γρήγορα, στη στιγμή, ακαριαία:** *εξαφανίστηκε* **~ (β) η ταυτόχρονη βολή ομάδας όπλων:** ~ *πυροβόλων* · **2. το ξαφνικό και δυνατό φύσημα τού ανέμου, η από τομη αύξηση τής ταχύτητάς του (πάνω από τεσσεράμισι μέτρα ανά δευτερόλεπτο), που δεν διαρκεί περισσότερο από είκοσι δευτερόλεπτα.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *παρώνυμο, ρίχνω.*
[κτυμ. **< αρχ.** *ριπή* < *ρίπτω* **(βλ.λ.)|. ριπίδι (το) {ριπιδ-ιού | -ιοϊν] 1. βεντάλια από ψαθί, ύφασμα, χαρτί ή φτερά πουλιών για δροσισμό τού προσώπου:** *«παίρνοντας ένα χάρτινο ~ από το τραπέζι, άρχισε να φυσά* **του** *Αντώνη»* **(Π. Δέλτα) 2. (παλαιότ.) λειτουργικό σκεύος που το χρησιμοποιούσαν κατά τη θεία Λειτουργία για να διώχνουν τα έντομα τα οποία τυχόν επικάθονταν στα ιερά σκεύη (βλ.λ.).** σχόλιό **λ.** *ρίχνω. -pp.*
[ΕΤΥΜ. **< μτγν.** *ριπίδιον.* **υποκ. τού αρχ.** *ριπίς, -ίδος < ριπίζω < ριπή\.* **ριπιδοειδής, -ής, -ές 11880J {ριπιδοειδ-ούς | -εις (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα βεντάλιας. Ηπίσης ριπιδωτός, -ή. -ό.** χολιο **λ.** *-ης, -ης. -ες.*
ριπίζω ρ. μετβ. {ρίπισα} (λόγ.) προκαλώ ριπή (αέρα), αερίζω. - ρίπι- ⁰Π (η) [μτγν.] κ. ρίττισμα (το) Ιμτγν.].
[πτυμ. **< αρχ.** *ριπίζω* < *ριπή* **(βλ.λ.)!. ριπλέΐ (το) Ιάκλ.} ελλην.** *επανά/.ηψη* · **η επαναπροβολή στιγμιοτύπου στην τηλεόραση, στην ίδια ταχύτητα ή συνηθέστ. σε αργή κίνηση, ώστε να διακρίνει κανείς (κάτι) καλύτερα ή να ξαναδεί μια σκηνή:** *ο σκηνοθέτης μάς έδειξε την επίμαχη φάση τού ματς σε πολλά -* **[[** *στο ~ φάνηκε καθαρά το πρόσωπο τού ληστή* · φρ. **(αργκό)** *κάνω ένα ριπλέι* **επαναλαμβάνω:** *για κάνε ένα ριπλέι σ' αυτό που είπες, γιατί δεν το 'πιασα με την πρώτη.*
[κτυμ. **< αγγλ.** replay), **ριπολίνη (η) {χωρ. πληθ.} ελαιόχρο)μα καλής ποιότητας και μεγάλης στιλπνότητας που στεγνώνει γρήγορα.**
Ιείύμ. **Μεταφορά τού γαλλ.** ripolin **(νόθο σύνθ.) <** Riep **(όνομα Ολλανδού εφευρέτη) +** -olin **<** -ol **(<** huile **«λάδι»)], ρίπος (ο) (λόγ.) 1. η ψάθα, η καλαμωτή** · **2.** ναυτ. **πλέγμα από φθαρμένα σχοινιά, που χρησιμεύει στην περιτύλιξη των χοντρών καραβό- σχοινων για την προστασία τους.**
[ετυμ. **< αρχ.** *ρίπος,* **παράλλ. τού ουσ.** *ρίψ, ριπός* **«ψάθα, πλέγμα λυγαριάς», τεχν. όρ.. αβεβ. ετύμου. πιθ. προελλην. δάνειο. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. συνδ. με το ρ.** *ρίπτω* **(βλ.λ.) μέσω θ.** *wrip-* **(αρχική σημ. «στρέφω, γυρίζω») και με γοτθ.** wair^an **«ρίχνω», γερμ.** werfen, **λιθ.** virbas **«βλαστός, βέργα»|. ρίπτω ρ. μετβ. {έρριψα, ερρίφθην, -ης, -η... (μτχ. ρίφθείς. -είσα, -έν). μτχ. παρακ. ερριμμένος] (λόγ.) ρίχνο) (βλ.λ.)** · ΦΡ. *ο κύβος ερρίφθη* **βλ. λ.** *κύβος.* χολιο **λ.** *διώχνο), μετοχή, ρίχνω. -pp.*
[ετυμ. **< αρχ.** *ρίπτω,* **βλ. λ.** *ρίχνω].* **ρίς (η) [αρχ.] {ριν-ός. -α | -ες, -ών} (λόγ.) η μύτη (βλ.λ.)** · **μόνο σε σύνθετα και παράγωγα.**
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ρίς, ρινός.* **αγν. ετύμου. Η λ. παρουσιάζεται απομονωμένη από τις συνώνυμες λ. των άλλων Ι.Ε. γλωσσών, λ.χ. λατ** nares, nasus **(> γαλλ.** nez, **ισπ.** naso), **γερμ.** Nase, **αγγλ.** nose **κ.ά. Έχει προτα- Οεί η σύνδεση τής λ. με αρχ. ιρλ.** sron **«μύτη», άποψη που παραμένει ανεπιβεβαίωτη. Βλ. λ.** *ρινο-}.* **ρισκάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ρίσκαρ-α κ. -ισαί (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) εκθέτω σε κίνδυνο, διακινδυνεύω:** ~ *χρήματα* **/** *τη ζωή μου* **|| όεν γο** ~ *να πάρω μια τέτοια απόφαση* **♦ 2. (αμετβ.) μπαίνω σε κίνδυνο, διακινδυνεύω:** *είναι συντηρητικός παίχτης, δεν ρισκάρει.* χολιο **λ.** *μοίρα.* |Π)'ΥΜ. **< ιταλ.** rischiare **<** rischio **(βλ. κ.** *ρισκο)\.* **ρίσκο (το) 1. ο κίνδυνος, η διακινδύνευση:** *υπήρχε μεγάλο ~ σε αυτό το επιχειρηματικό άνοιγμα* **||** *άνθρο>πος τού ~* **||** *πήρε όλο το ~ πάνω του* **(ανέλαβε την ευθύνη τού τολμήματος) 2. (συνεκδ.) η παρακινδυνευμένη ενέργεια:** *ήταν ~ αυτή η επένδυση.*
|κτυμ. **< ιταλ.** risco **/** rischio, **αρχική σημ. «κίνδυνοι σε θαλάσσιο ταξίδι ή σε στρατιωτική επιχείρηση», αβεβ. ετύμου. πιθ. < παλ. ιταλ.** risico **< μεσν. λατ.** risicum. **ίσως < μεσν.** *ριζικόν* **(βλ.λ.)|. ριταρντάντο επίρρ.** μους. **ερμηνευτική μουσική ένδειξη, που δηλώνει βαθμιαία επιβράδυνση τής ρυθμικής αγωγής ΣΥΝ. ραλεντάντο** αντ. **ατσελεράντο.**
[ΕΤΥΜ. **< ιταλ.** ritardando **< λατ.** retardandum, **γερούνδιο τού ρ.** retardare **«βραδύνω, καθυστερώ» <** rc- **«ανα-» +** tardare **<** tardus **«βραδύς, νωθρός»!.**
ριτενούτο επίρρ. μους. **ερμηνευτική ένδειξη, δηλώνει βαθμιαία επιβράδυνση τής ρυθμικής αγωγής (τέμπο)** συν. **ραλεντάντο. ριταρντάντο** ανί. **ατσελεράντο. στριντζέντο.**
[ΕΤΥΜ. **< ιταλ.** ritcnuto **<** p. ritcncre **«κρατώ, συγκρατώ» < λατ.** relinere **«κατέχω, διαφυλάττω. συγκρατώ» <** re- **«ανα-» +** tenero **«έχω. κατέχω. κρατώ»].**
ριτουαλισμός (ο) 1. θρησκ. **η τάση αποκατάστασης τού ρωμαιοκαθολικού λειτουργικού τυπικού στην Αγγλικανική Εκκλησία τού 19ου αι. 2. (γενικότ.) η υπερβολική σημασία στην τήρηση των τύπων (εις βάρος τής ουσίας)** ΙΥΝ. **τυπολατρία.**
[εί υμ. **Μεταφορά τού αγγλ.** ritualism **<** ritual **«τελετουργικός, τυπικός» < λατ.** ritualis **<** ritus **«θρησκευτική τελετή, τυπικό»!, ριτσερκάρε** (το) **{άκλ.i μορφή τής πολυφωνικής μουσικής, πρόδρομος τής φούγκας.**
j ΕΙΎΜ. < ιταλ. riccrcare «ερευνώ, εξετάζω» < ri- (< λατ. re- «ανα-») + cercare < μτγν. λατ. circare «κάνω κύκλο, επιστρέφω» (< λατ. circus «κύκλος, γύρος»)], **ρίφΐ** (το) {ριφ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το μικρό κατσίκι συν. κατσικάκι.
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ρίφι(ν)* **< μτγν.** *ἐρίφιον* **(βλ.λ.)]. ριφιφί (το) {άκλ.} μέθοδος διάρρηξης που συνίσταται όχι στην απευθείας παραβίαση τής κύριας εισόδου ενός χώρου (καταστήματος, τράπεζας κ.λπ.), αλλά στην πλάγια εισβολή σε αυτόν μέσω ανοίγματος που γίνεται από διπλανό κτήριο σε έναν από τους τοίχους του:** *οι κλέφτες λήστεψαν την τράπεζα με τη μέθοδο τού ~.*

|ΕΤΥΜ. Από την ομώνυμη ταινία τού J. Dassin (1954), όπου παρουσιάζεται ληστεία κοσμημάτων με αυτή τη μέθοδο. Η ίδια η γιχλλ. λ. rififi (αργκό) σημαίνει «σύγκρουση, καβγάς» και ανάγεται στο ουσ. rif «όπλο, φωτιά»|.

Ριχάρδος (ο) 1. όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης 2. ανδρικό όνομα.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. ονόματος Richard < αρχ. γερμ. ric «δύναμη. ισχύς» + hart «σκληρός, γενναίος». Το όνομα έχει διαδοθεί ευρύτατα στις ευρωπ. γλώσσες, πβ. αγγλ. Richard, γαλλ. Richard, πολ. Ryszard κ.ά.|.

ρίχνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιέριςα, ρίχτηκα, ριγμένος! ♦ (μετβ.) **1.** (α) κάνω (κάποιον/κτάη) να πέσει από ψηλότερο σε χαμηλότερο σημείο: *τα δέντρα ρίχνουν τα φύλλα τους το φθινόπωρο* **||** *~ κάποιον στη θάλασσα* **||** *~ κάτω ένα δέντρο* **>** *τον αντίπαλο στο έδαφος* **/** *το εχθρικό αεροπλάνο με πύραυλο* (καταρρίπτω) (β) σε φρ. αντί των απρόσωπων ρ. *βρέχει, χιονίζει: ρίχνει βροχή. ρίχνει χιόνι, ρίχνει καρεκλοπόδαρα* **(=** πολλή βροχή) **2.** γκρεμίζω: *έριξε έναν τοίχο, για να μεγαλώσει το σαλόνι* **3.** (μτφ.) κάνω (κάποιον'κάτι) να χάσει την κυρίαρχη θέση που έχει: *με την αποστασία του έριξε την κυβέρνηση* **||** ο *Π.Λ.Ο.Κ. νίκησε τον Π.Λ.Ο. και τον έριξε από την κορυφή τής βαθμολογίας* **4.** (α) μειώνω: *- τις τιμές ί τη θερμοκρασία* **||** *~ βάσεις για εισαγωγή στα Α.Ε.Ι.* (β) υποβιβάζω: *~ το επίπεδο τής συζήτησης* **5.** (α) πετώ (κάτι) στον αέρα και σε απόσταση από εμένα με μια δυνατή κίνηση τού χεριού μου: *~ πέτρα / δίσκο / ακόντιο* ΙΥΝ. εκσφενδονίζω, εκτοξεύω (β) πετώ κάτι μέσα σε κάτι άλλο: **-** *τα σκουπίδια στον κάδο* **||** *- μπάζα σε ένα ρέμα* **6.** πυροβολώ: *~ σφαίρες* ■ *βλήματα: ρουκέτες* **/** *όλμους* **/** *οβίδες* **/** *τουφεκιές* **||** *φοβήθηκε μήπως οι ληστές τού ρίξουν* **7.** χύνω ολόγυρα, διασκορπίζω (κάτι), ραίνω με (κάτι): *έριχναν ρύζι και κουφέτα στους νεονύμφους* **8.** πείθω με πονηρό τρόπο ή ξεγελώ: **-** *κάποιον με υποσχέσεις* **||** *λέγε-λέγε την έριξε στο τέλος και του έδωσε τα λεφτά* **9.** *(~ κάποιον σε κάτι)* αδικώ (κάποιον σε κάτι για να ωφεληθώ εγώ), δεν αντιμετωπίζω ισότιμα: *τον έριξαν στη μοιρασιά* **||** *αισθάνεται ριγμένος· Α,έει ότι του δίνουν πάντα τα λιγότερα* **10.** (ειδικότ, για φλερτ) καταφέρνω, κάνω (κάποιον) να υποκύψει στις προτάσεις μου. στις επιθυμίες μου: *την έριξε με τα γλυκόλογα* **||** *ρίχνει τις γυναίκες στο άψε-σβήσε* **11.** αφήνω ή εξωθώ (κάποιον) να καταλήξει (κάπου) (συνήθ. σε κακή κατάσταση): *με τις ιδιωτικοποιήσεις ρίχνουν τους εργαζομένους στην ανεργία* **||** *η ανέχεια τους έριξε στα χέρια των τοκογλύφων* **||** *η απογοήτευση* **ρον** *έριξε στο ποτό* **||** (για ασθένεια) *η γρίπη τον έριξε στο κρεβάτι 12. χτυπώ με συγκεκριμένο τρόπο: ~ σφαλιάρα* **/** *κλοτσιά* **/** *χαστούκι* **/** *γροθιά· φρ. ρίχνω ξύλο* δέρνω, ξυλοκο**πώ 13. (για ποινή) επιβάλλω: ο** *διοικητής τού έριξε δέκα μέρες φυλακή* **14. αποδίδω (κάτι) σε (κάποιον):** *ο προπονητής έριξε την ευθύνη τής ήττας στους παίκτες* **||** *έριξαν στον διαχειριστή το φταίξιμο* ΣΥΝ. **επιρρίπτω 15.** βάζω **(συγκεκριμένο** ψηφοδέλτιο) **στην** κάλπη: *~ λευκό ι άκυρο / ψήφο υπέρ ενός κόμματος* [| *τι έριξες:* **(τι** ψήφισες;) **16. το**ποθετώ: *τι λέτε. ρίχνουμε στον φούρνο κανένα αρνάκι με πατάτες:* **17. εισηγούμαι, προτείνω, σε φρ.** όπως *ρίχνω το σύνθημα, ρίχνω μια πρόταση / ιδέα στο τραπέζι* **(για** συζήτηση) 18. **(για προϊόντα) πα**ρουσιάζω **και πρωθθ):** *~ καινούργια μοντέλα υπολογιστών στην αγορά* συν. κυκλοφορώ **19. σε φρ. που** δηλώνουν **υπεροχή σε ηλικία,** ύψος **κ.λπ.,** όπως: **rou** *ρίχνω δέκα χρόνια, σου ρίχνω είκοσι πόντους* **(στο** ύψος) || *εσύ μη μιλάς·* **σου** *ρίχνω μερικά χρονάκια και κάτι παραπάνω ξέρω από σένα!* **♦ (αμετβ.)** 20. *ρίχνω πυροβολισμούς στον αέρα* **πυροβολο) για εκφοβισμό: οι** *ληστές έριξαν* **<5υο** *πιστολιές στον αέρα και εξαφανίστηκαν* **21. (τριτυπρόσ.** *ρίχνει)* **βρέχει:** *από το πρωί ρίχνει συνεχώς·* **(μεσοπαθ.** *ρίχνομαι)* **22. (μτφ.) ορμώ.** επιτίθεμαι: *του ρίχτηκαν ληστές* **||** *ρίχτηκαν στη μάχη* |j *ρίχτηκαν στον καβγά·* φρ. **(α)** *ρίχνομαι στα πόδια (κάποιου)* **εκ?απαρο), ικετεύω (κάπυιυν) (β)** *ρίχνομαι στην αγκαλιά / στον λαιμό (κάποιου)* **πέφτω με** πάθος **στην αγκα**λιά, **στον** λαιμό **(κάποιου) (γ)** *ρίχνομαι στη φωτιά για κάποιον* **θυσιάζομαι για (κάποιον) 23. (μτφ.) (α) πλησιάζω ερωτικά:** *ένας νεαρός στο μπαρ τής ρίχτηκε* **(β) κάνω εροπικές χειρονομίες,** παρενοχλώ **σε**ξουαλικά: *τις ρίχτηκε μόλις έμειναν μόνοι* **I|** *ρίχνεται σ' όποια γυναίκα συναντήσει* **24. ασχολούμαι** με πάθος, αφοσιώνομαι με ζήλο. δίνομαι σε (κάτι): *ρίχτηκε στις διασκεδάσεις·* ΦΡ. *ρίχνομαι με τα μούτρα σε (κάτι)* καταπιάνομαι με ζήλο ή με μεγάλη όρεξη σε (κάτι): *~ στη δουλειά /στο φαΐ ·* ΦΡ. (α) *ρίχνω το παιδί* κάνω έκτρωση: *δεν ήθελε να κρατήσει το παιδί και πήγε και το 'ριζε* (β) *ρίχνω ένα βλέμμα (σε κάποιον)* κοιτάζω (κάποιον) με ορισμένη διάθεση (επιθετική, ερωτική, τρυφερή κ.λπ.): *της έριξε ένα βλέμμα όλο τρυφερότητα* **||** του *έριξε ένα αυστηρό* βλέμμα (γ) *ρίχνω μια ματιά (κάπου)* κοιτάζω (κάπου) πρόχειρα: *έριξε μια ματιά στην εφημερίδα και μετά έπεσε για ύπνο* **||** *ρίξε μια ματιά στον κήπο. γιατί μον φαίνεται ότι άκουσα έναν θόρυβο* (δ) *ρίχνω ρίζες* (i) (για φυτό) ριζώνω (ii) μένω πολύ ώρα κάπου ή εγκαθίσταμαι κάπου (ε) *το ρίχνω (σε κάτι)* αρχίζω να (κάνω κάτι), επιδίδομαι ή αφοσιώνομαι σε (κάτι): *~ στο διάβασμα / στο ποτό / στη ντόλτσε βίτα / στα χαρτιά* || *~ στο αστείο ι στο καλαμπούρι / στην πλάκα* (στ) *το ρίχνω έξω* αρχίζω τις διασκεδάσεις: *μην κάθεσαι όλη_ μέρα κλεισμένη στο σπίτι-ρίξ' το λίγο έξω!* **|| γο** *ρίχνει έξω συχνά, αλλά πάντοτε συνοδευόμενος από τη σύζυγό* του (ζ) *ρίχνω (κάτι) πάνω μου* φορώ ένα ρούχο, συνήθ. για προστασία (από **κρύο.** υγρασία, ήλιο κ.λπ.): *ρίξε μια ζακέτα πάνω σου. Θα κρυώσεις!* (η) *ρίχνω μπόι / ανάστημα* ψηλο)νω: *μέσα σ'ένα καλοκαίρι έριξε μπόι και με πέρασε στο ύψος* (θ) *ρίχνω φως (σε κάτι)* (i) (κυριολ.) φωτίζω (κάτι) (ii) κάνω (κάτι) ξεκάθαρο, ερμηνεύω, φέρνοντας στην επιφάνεια στοιχεία: *η ει- σαγγελική έρευνα ρίχνει νέο φως στην υπόθεση τού ναυαγίου* **(0** *ρίχνω πολλά λεφτά* επενδύω μεγάλα ποσά (κάπου): *έχει ρίξει πολλά λεφτά σ' αυτή την επιχείρηση* (ια) *ρίχνω μαύρη πέτρα πίσω μου* βλ. λ. *μαύρος* (ιβ) *ρίχνω άδεια, να πιάσω γεμάτα* δοκιμάζω να αποσπάσω ένα μυστικό με έμμεσο τρόπο (ΐγ) *το ρίχνω στην τρελή I στην πα*

λαβή κάνω τον ανήξερο: *μόλις τον ρώτησα πότε θα με. πληρώσει, το 'ριξε στην τρελή* (ιδ) *ρίχνω το δηλητήριό μου / το φαρμάκι μου* λέω κακίες (ιέ) *ρίχνω (κάποιον) στα σίδερα* φυλακίζω (κάποιον) (ιστ) *ρίχνω το βάρος μου σε (κάτι)* αποδίδω σπουδαιότητα σε (κάτι), επικεντρώνω την προσοχή μου σε αυτό: «dfu *υπήρχε καμία προοπτική γι' αυτά τα παιδιά αν συνέχιζαν τ ον αθλητισμό, έτσι προτίμησαν να ρίξουν όλο τους το βάρος στο σχολείο»* (εφημ.) (ιζ) *ρίχνω τα χαρτιά* βλ. λ. *χαρτί* (ΐη) *ρίχνω τον εγωισμό μου* υποχωρώ, κάνω εγώ το πρώτο βήμα (συνήθ. σε διένεξη): *έριξε τον εγωισμό του και πήγε και της μί- /.ησε αυτός πρώτος.* ^ σχολιο λ. *δίνω, διώχνω.*

[FTYVI. μεσν. < **ρίφνω* < **ρίφτω* < αρχ. *ρίπτω.* Το *-χ-* οφείλεται, κατά μία άποψη, σε ανομοίωση και απόσπαση από το σύνθ. *άπο-ρρίφνω* < *άπο-ρρίφτω* < *άπο-ρρίπτω* ή, κατ' άλλη εκδοχή, σε συμφυρ_μό των αορ. *έ'ρριψα* και *ερρηξα.* (τού ρ. *ρήγνυμι).* Το αρχ. *ρίπτω* < **Ερίπ-]ω* ανάγεται πιθ. σε θ. **wri-p-,* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **wrci-p-* «στρέφω, γυρίζω» και συνδ. με αρχ. γερμ. riban (> γερμ. rciben «τρίβω»). Παράγ. *ριπ-ή. ρΐψ-ις (-η), ριξ-ιά* κ.ά.Ι.

ρίχνω - ρίπτω. Όπως και σε άλλες περιπτώσεις, αντίθετα προς το απλό ρήμα που μεταπλάστηκε *(ρίπτο)* **> ρίχνω, όπως και** *διώκω* **> διώχνω,** *λύω* **> λύνω,** *δίδω* **> δίνω κ.λπ.) τα σύνθετα ρήματα διατήρησαν την αρχική μορφή, π.χ. επιρ-ρίπτω (πβ.** *επι-διώκω, επι-λύω, επι-δίδω* **κ.λπ.). Σύνθετα τού ρίπτω: απορ-ρίπτω** *(απόρριψη, απορριπτικός. απορριπτέος).* **καταρ-ρίπτω** *(κατάρριψη. καταρριπτικός),* **επτιρ-ρίπτω** *(επίρριψη).* **ενώ από το ρίχνω πλάστηκε το σύνθετο απορίχνω (για εγκύους), διαφορετικό σε σημασία από το απορρίπτω. Αλλα σύνθετα τού** *ρίπτω:* **ριψο-κίνδυνος, ρίψ-ασπις. Παράγωγα τού** *ρίπτο):* **ριπή (εν** *ριπή οφθαλμού),* **ριπίδι «βεντάλια», αναρριπίζω (τα πάθη) «αναμοχλεύω». ρίψη, με μτχ. ερριμμένος* από τν** *ρίχνω* **παράγονται τα. ρίξιμο, ριξιά, με μτχ. ριγμένος «αδικημένος».**

Η μετοχή ερριμμένος χρησιμοποιείται στην παροιμιώδη ρήση τού Σωκράτη (στα *Απομνημονεύματα* **τού Ξενοφώντος III, 1.7) «λίθοι καί πλίνθοι και κέραμοι άτάκτως έρριμμένα». που ο μεν Σωκράτης τη χρησιμοποιεί για να χαρακτηρίσει τον «άτακτο στρατό», αλλά σήμερα δηλώνει τη σύγχυση, την αταξία, την ανακατωσούρα.**

ρίχτάρι (το) ίριχταρ-ιού | -ιών} ακριβό (συνήθ.) και περίτεχνο ύφασμα πυυ στρώνεται ως διακοσμητικό σε καναπέδες, κρεβάτια *κ.λκ.: μπορείτε με ένα ~* **ν'** *αλλάξετε την εικόνα τού σαλονιού σας.*

[ι-:ί ΥΜ. < αγγλ. Richter, από το όνομα τού Αμερικανού σεισμολόγου Charles Γ. Richter (1900-1985), ο οποίος σε συνεργασία με τον καθηγητή Β. Gutenberg επινόησε τη φερώνυμη κλίμακα], *ρίχτι* **(το) {ριχτ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το κάθετο τμήμα τού σκαλοπατιού, σε αντίθεση με το οριζόντιο (πάτημα), ριχτός, -ή. -ό 1. (για ρούχα) (α) ριγμένος στους ώμους:** *~ ζακέτα* ΣΥΝ. **ανάρριχτος (β) αυτός που δεν είναι εφαρμοστός:** *βάλε κάτι ριχτό, να είσαι άνετα* **· 2. (για επιφάνειες) επικλινής, γειρτός. ρίψασπις (ο) ίριψάσπ-ιδος | -ίδων} (αρχαιυπρ.) 1. (κατά την αρχαιότητα) ο πολεμιστής που έριχνε κάτω την ασπίδα του. εγκατέλειπε τη μάχη και τρεπόταν σε φυγή** ΣΥΝ. **φυγοπόλεμος, λιποτάκτης 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που εγκαταλείπει λόγω δειλίας κάθε αγωνιστική προσπάθεια** ΣΥΝ. **φυγόμαχος, δειλός.**

[πτυμ. < αρχ. *ρίψασπις. -ιδος< ριψ-* **(<** *ρίπτω)* **+** *ασπίς, -ίδος\.* **ρίψη (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} 1. η ενέργεια με την οποία αφήνει ή ωθεί κανείς κάτι να κινηθεί από ύψος προς χαμηλότερο σημείο:** *η ~ βομβών από βομβαρδιστικό αεροπλάνο* **||** *οι ~ νερού από πυροσβεστικό αεροσκάφος* **||** *~ αλεξιπτωτιστών* **||** *~ εφοδίων* **/** *τροφίμων με αλεξίπτωτο 2.* **η βολή, η εκσφενδόνιση: -** *σφαιρών ι βλημάτων / πετρών* **3. αθλ.** *ρίψεις* **(οι) τα αγωνίσματα τού δίσκου, τού ακοντισμού, τής σφαίρας και τής σφύρας 4. αποθέτω κάτι άχρηστο κάπου:** *απαγορεύεται η ~ των μπάζων* **/** *σκουπιδιών.* **σχολιο λ.** *παρώνυμο, ρίχνω.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *ρίψις< ρίπτω* **(βλ.λ.)). ριψοκινδυνεύω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ριψοκινδύνευσα} ♦ 1. (αμετβ.) εκτίθεμαι σε κίνδυνο (επιχειρώντας κάτι τολμηρό):** *ρίψοκινδύνευσε για να τη σώσει* **αντ. προφυλάσσομαι, ασφαλίζομαι ♦ (μετβ.) 2. εκθέτω τον εαυτό μου σε κίνδυνο, βάζω σε κίνδυνο (κάτι δικό μου):** *~ τη ζωή* ■' *την υγεία ι την περιουσία! την υπό?^ηψη* **/** *τη θέση μου* **ΣΥΝ. ρισκάρω ανί. εξασφαλίζομαι, κατοχυρώνω 3. (μτφ.) αποπειρώμαι, απο- τολμώ (κάτι):** *θα ριψοκινδυνεύσω μια πρόβλεψη.*

|ι·;ΤΥΜ. < αρχ. *ριψοκινδυνώ (-έω)* **(με επίδρ. τού** *κινδυνεύω)* **<** *ριψοκίνδυνος* **(βλ.λ.)].**

ριψοκίνδυνος, -η. -ο 1. (για πρόσ.) αυτός που ριψοκινδυνεύει: *~ αστυνόμος ι δημοσιογράφος* **/** *οδηγός* ΙΥΝ. **παράτολμος** ΑΝΤ. **συνετός, επιφυλακτικός 2. (για πράξεις) αυτός που εμπερικλείει κινδύνους:** *~ αποστολή* ■' *επιχείρηση ί οδήγηση / ανάβαση / κατάβαση* **/** *επάγγελμα* ΣΥΝ. **παρακινδυνευμένος** ΑΝΤ. **ασφαλής. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *ρίχνω.*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *ριψοκίνδυνος < ριψ-* **(<** *ρίπτω,* **αόρ.** *ερ-ριψ-α)* **+ συνδ. φωνήεν** *-ο-* **+ KΊνδυνος!.**

RNA (το) ► Ap-F.v-

Ei ρο (το) ·■> ρω

Ροβέρτος (ο) 1. όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης 2. ανδρικό όνομα. Ιετυμ. **< αγγλ. Robert / ισπ.-ιταλ. Roberto < αρχ. γερμ. Hrodebcrt «λαμπρή φήμη» < hrdd «φήμη» + bcraht «λαμπρός»}, ρόβι (τυ) [ροβ-ιού | -ιών} φυτό πυυ μοιάζει με το μπιζέλι και καλλιεργείται για τους καρπούς του, αλλά και ως ζωοτροφή.**

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *υρόβιον* (με σίγηση τού ατόνου αρχικού φωνήεντος), υποκ. τού *όροβος*, λ. που συνδ. με το ουσ. *ερέβινθος* (βλ.λ.) και με λατ. **ervum «ρόβι». Φαίνεται πως και οι τρεις λ. αποτελούν ανεξάρτητα δάνεια από άγνωστη γλώσσα τής Α. ΜεσογείουΙ. ροβίθι** (το) **-►** ρεβίθι
ροβιθιά (η) **-►** ρεβιθιά
ροβινσώνας (ο) (ως προσηγορικό) πρόσωπο που ναυάγησε σε ερημικό νησί ή σε παραθαλάσσια ερημική τοποθεσία και ζει μακριά από τον κόσμο και τον πολιτισμό χάρη στην επινοητικότητά του και στις τεχνικές γνώσεις του: *«ένας σύγχρονος* **-,** *πον εγκατέ/.ειψε μαζί με την οικογένειά του τον πολιτισμό, για να ζήσει στη ζούγκλα τής Κ. Αμερικής, φτειάχνοντας τη δική τον οντοπία»* **(εφημ.).**
[ετυμ. Από το όν. Robinson Crusoe (Ροβινσών Κρούσος), ήρωα τού ομώνυμου μυθιστορήματος (L719-1722) τού Daniel DefoeI. ροβολώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ροβολάς... | ροβόληοα} (λαϊκ.) ♦ **1.** (αμετβ.) κατεβαίνω γρήγορα από ύψωμα (λόφο, βουνό) σε πεδιάδα: *«λεβέντης εροβόλαγε από ψηλή ραχούλα»* **(δημοτ. τραγ.) ♦ 2.** (μετβ.) (λογοτ.) ωθώ (κάποιον) να κατεβεί με. ορμή προς τα κάτω. να κατηφορίσει: *τόσες ψυχές ροβόλησε στον Άδη...* **|| «ροβόλα τα, τα γίδια και τα πρόβατα» (δημοτ. τραγ.). — ροβόλημα** (το).
[εγυμ. ΓΙιθ. < **ρεβο-βολώ* **(με απλολογία και προληπτ. αφομοίωση τού** *-ε)* **<** *ρέβω* **«καταρρέω» (βλ.λ.) +** *-βολώ (< βάλλω).* **Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, < μεσν.** *ροβολενω* **(με μεταπλασμό κατά τα ρ. σε** *-ώ)* **< ιταλ. rubellare / γαλλ. rebeller «επαναστατώ» (< λατ. rebellare < rebellis «επαναστάτης, αποστάτης» < re- «ανα-») + -bellis < bellum «πόλεμος»). Τέλος, κατ' άλλους, η λ. ανάγεται σε ιταλ. rivolare «ξαναπετώ. γυρίζω, επιστρέφω» < ri- (< λατ. rc- «ανα-») + volare «πετώ»], ρόγα** (η) {ρογών} (λαϊκ. για υπηρέτες, αγρότες ή κτηνοτρόφους) ο μισθός, η αμοιβή.
[.εγυμ, μεσν. < *ρογενω* **(υποχωρητ.) < λατ. erogare «αποδίδω χρηματική αμοιβή, δαπανώ» < e- προθεμ. + rogare «αιτώ, ερωτώ, προτείνω»]. Ρογήρος** (ο) **1.** όνομα ηγεμόνων **2.** ανδρικό όνομα.
ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *Ρογήρος* **<** μέσ. γερμ. Roger **«διάσημη λόγχη» <** αρχ. γερμ. **hrod <<φήμη» + gcr «λόγχη. δόρυ»|. ρόγχος** (ο) **1·** η θορυβώδης αναπνοή ανθρώπου που κοιμάται, που ροχαλίζει **ΣΥΝ.** ροχάλισμα, ροχαλητό· φρ. *επιθανάτιος ρόγχος* **η θορυβώδης και δύσκολη αναπνοή ατόμου που πεθαίνει · 2.** ιατρ. (συνήθ. στον πληθ.) οι παθολογικοί ήχοι που παράγονται κατά την ακρόαση των πνευμόνων σε ασθενείς.
[ετυμ.. < μτγν. *ρογχός* **«λαχάνιασμα» < αρχ.** *ρέγχω* **/** *ρέγκω* **«ροχαλίζω» (βλ. λ.** *ρέγχω)].* **ρόδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο τροχός: **-** *αντοκινήτου ι λεωφορείου* **|[** *μπροστινές / πισινές ~* **|| «** *καρέκ?.α με ρόδες* **(γραφείου) || «** *αναπηρικό καροτσάκι με ρόδες* **· φρ.** *ρόδα είναι και γυρίζει* **η ζωή χαρακτηρίζεται από συνεχείς μεταβολές, τίποτε δεν είναι μόνιμο σε αυτό τον κόσμο 2.** ναυτ. το τμήμα τού τιμονιού που είναι κυκλικό και το χειρίζεται ο πιλότος **3.** (συνεκδ.-λαϊκ.) το ιδιωτικό αυτοκίνητο ή το μηχανάκι: *έχει ~ και κνκ/.οφορεί.* **— (υποκ.) ροδίτσα κ. ροδούλα** (η).
[ΕΤΥΜ. **< βεν. roda < λατ. rora «τροχός»], ρόδακας** (ο) {ροδάκων} **1.**το γλυπτό κόσμημα που έχει σχήμα μικρού ρόδου · **2.** (στη γοτθική αρχιτεκτονική) κυκλικό άνοιγμα, στην πρόσοψη ναού, πάνω από τον πυλώνα, διακοσμημένο με υαλογραφήματα που αφήνουν να διεισδύει στα υψηλότερα τμήματα τού εσωτερικού χώρου ένα απαλό φως · **3.** βοτ. η ακτινωτή διάταξη των φύλλων ορισμένων φυτών στην επιφάνεια τού εδάφους.
Ιετυμ. < *ρόδο* **+ παραγ. επίθημα** *-αξ* **/** *-ακας,* **πβ.** *θώρ-ακας* **|. ροδάκι** (το) {χωρ. γεν.} **μικρή ρόδα:** *έπιπλο για την τη/^εόραση με* **ροδάκι α.**
ροδακινιά (η) *** ρωδακινιά ροδάκινο** (το) **♦ ρωδάκινο**
ροδαλός, -ή, -ό αυτός που έχει το χρώμα τού ρόδου: **-** *μάγον/.α* **/** *επιδερμίδα* **ΣΥΝ.** τριανταφυλλένιος. **— ροδαλότητα** (η).
[ετυμ. < μτγν. *ροδα/.ός* **< αρχ.** *ρόδον* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-αλός,* **πβ.** *όμα/.ός. απ-αλός).* **ροδάμνι κ. ροδάμι** (το) {ροδαμν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) βοτ. ο βλαστός, το κλωνάρι: **<<να** *μπουμπυνκιάσει* **το κλαρί, ν' ανοίξει** γο ~» **(δημοτ. τραγ.).**
ιΕΤΥΜ. Υποκ. τού μτγν. *ρόδαμνος/ράδαμνος,* **παράλλ. τ. τού αρχ.** *όρόδαμνοςΐ* **αιολ.** *f ρόδαμνος.* **Οι τ. αυτοί ανάγονται πιθ. σε p. *wrsd-, συνεσταλμ. βαθμ. τού** I.E. ***wrad- «ρίζα», πβ. λατ. radix (> γαλλ. racine, ισπ. raiz), αρχ. γερμ. wurz (> γερμ. Wur/.el), αλβ. rranzC κ.ά. Ομόρρ.** *ρίζα* **(<** **Fpi6-ja) \.* **ροδάμυλο** (το) {ροδαμύλ-ου | -ων! βοτ. αμυλοειδής ουσία που εμπεριέχεται στα κύτταρα των φύλλων των φυτών.
Ροδάνθη (η) γυναικείο όνομα.
ροδάνθη (η) {ροδανθών} ιατρ. εξάνθημα τού δέρματος, που χαρακτηρίζεται από ροδόχροες κηλίδες και οφείλεται σε ποικίλους παράγοντες: *συφιλιδική*
|ετυμ. μεσν. < *ρόδον* **+** *-άνθη* **<** *άνθος].* **ροδάνι** (το) {ροδαν-ιού j -ιών} εργαλείο με το οποίο μαζεύεται το νήμα τής ανέμης σε μασούρια[1] φρ. **(μτφ.)** *η γλώσσα (κάποιου) πάει ροδάνι* **βλ. λ.** *γλώσσα.*
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *ροδάνη* **«νήμα. υφάδι, στριμμένη κλωστή» (με αλλαγή γένους, πβ.** *καλάμι)* **<** *ροδανός / ραδαλός / ραδινός* **(οι κώδικες δεν παρέχουν την ίδια γραφή). Βλ. λ.** *ραδινός].* **ροδανίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.} (λαϊκ.) τυλίγω το νήμα τής ανέμης σε μασούρια **ΣΥΝ.** μασουρίζω. **— ροδάνισμα** (το).
Ροδανός (ο) ποταμός τής Λ. Γαλλίας που εκβάλλει στη Μεσόγειο Θάλασσα.
[ΕΤΥΜ. < *λατ.* **Rhodanus (> γαλλ. Rhone), αβεβ. ετύμου, ίσως προ I.E. *rod- «ρέω»], ροδάτος, -η, -ο** Ιμεσν.Ι ρόδινος (βλ.λ.).
ροδαυγη (η) Ιχωρ. πληθ.) (λογοτ.) η ανατολή τού ηλίου, που συνοδεύεται και χαρακτηρίζεται από εκπομπή απαλού ρόδινου φωτός, **ροδέλα** (η) {δύσχρ. ροδελών} **1.** μικρός μεταλλικός δακτύλιος, που τοποθετείται μαζί με τη βίδα που θέλουμε να σφίξουμε ΣΥ\'. παράκυκλος **2.** (σπάν.) καθετί που μοιάζει εξωτερικά με ροδέλα (σημ. Ι). ΙΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. rodela. υποκ. τού roda (βλ. κ. *ρόδα)].* **ροδέλαιο** (το) [μτγν.| {ροδελαί-ου | -ων} εύοσμο, άχρωμο ή υποκίτρινο αιθέριο έλαιο, που λαμβάνεται με απόσταξη από τα φρέσκα πέταλα τής τριανταφυλλιάς και χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία, τη ζαχαροπλαστική, την ποτοποιία κ.α.
Ροδεσία (η) (παλαιότ.) η Ζιμπάμπουε (βλ.λ.).
ροδής, -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ροδιού **2. ροδί** (το) το ίδιο το χρώμα τού ροδιού, **ρόδι** κ. (λαϊκ.) **ρόιδι** [μεσν.Ι κ. **ρόιδο** (το) {ροδ-ιού | -ιών} ο εδώδιμος καρπός τής ροδιάς που έχει το μέγεθος μεγάλου πορτοκαλιού, περίπου σφαιρικό σχήμα, φλούδα λεία. κιτρινοκαστανωπό έως κόκκινο χρωματισμό και πολύσπερμο καρπό: *την Πρωτοχρονιά σπάμε ένα ~ για γούρι* **· ΦΡ. (α)** *τα κάνω ρόιδο* **οδηγώ τα πράγματα σε άσχημο σημείο, τα θαλασσώνω, τα κάνω μούσκεμα: row** τελευταίο *καιρό μον τα 'χεις κάνει ρόιδο* **(β)** *σπάει το ρόδι* **παύει η ατυχία:** *τους τε/.ενταίους μήνες όλο ατυχίες έχΦ~ ελπίζω με την καινούργια δονλειά πον ξεκινώ να σπάσει το ρόδι.*
[ΕΤΥΜ. **< μεσν.** *ροΐδιν* **(με αναβιβασμό τού τόνου και έκκρουση) < μτγν.** *ροΐδιον.* **υποκ. τού αρχ.** *ρόα / ροιά.* **πιθ. <** *ᴍροΓ-ιά.* **που εμφανίζει την ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ.** *ρέω* **(βλ.λ.) λόγω τού άφθονου χυμού που περιέχει το φρούτο ή λόγω των καθαρτικών ιδιοτήτων του. ΙΙ εκδοχή αυτή Οα απέκλειε τη σύνδεση με το μυκ. ro-i-ko, αφού δεν εμφανίζει το επανασυντεθειμένο δίγαμμα (-F-J{. ροδιά κ. ροΐδιά** (η) μικρό δέντρο που ευδοκιμεί ιδιαίτερα σε βαθιά και πηλώδη εδάφη και καλλιεργείται για τον εδώδιμο καρπό του, το ρόδι. **— (υποκ.) ροδίτσα** (η), **ροδιάκός**, -ή, -ό (αρχ.Ι αυτός που σχετίζεται με το νησί τής Ρόδου: *~ πέλαγος* **/** *διάλεκτος* **ΣΥΝ.** ροδίτικος, **ροδίζω** ρ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {ρόδισ-α. -μένος} **1.** παίρνο; **ροδοκόκκινο χρώμα, ψήνομαι:** *ρόδισε το ψωμί* **/** *το ψητό* **ΣΥΝ.**
ροδοκοκκινίζω 2. (τρι- τοπρόσ.) *ροδίζει* **ανατέλλει ο ήλιος, χαράζει, ξημερώνει. - ρόδισμα** (το).
ρόδινος, -η, -ο [μτγν.| **1.** αυτός που αποτελείται από ρόδα (τριαντάφυλλα): *~ στεφάνι* **2.** αυτός που έχει το χρώμα τού ρόδου: *~ ανταύγειες ι μάγουλα* συν. **ροδοκόκκινος, τριανταφυλλής** 3. *ρόδινο* **(το) το ίδιο το χρώμα τού ρόδου** συν. **τριανταφυλλί, ροζ** 4. **(μτφ.) ευοίωνος, αίσιος:** *~ μέ/δον/ προοπτικές* **||** *η κατάσταση δεν είναι -* **(δεν εμπνέει αισιοδοξία) ||** *δεν είναι όλα ρόδινα στη ζωή* **(δεν είναι όλα εύκολα στη ζωή. υπάρχουν δυσκολίες και απογοητεύσεις εκτός από επιτυχίες και χαρές).**
ρόδιο (το) {ροδίου} ΧΗΜ. αργυρόλευκο μέταλλο (σύμβολο Rh). που δεν οξειδώνεται ούτε θαμπώνει από τον ατμοσφαιρικό αέρα και γι* αυτό χρησιμοποιείται στην επικάλυψη μεταλλικών αντικειμένων για προφύλαξή τους (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ.).
[ετυμ. Αντιδάν.. < νεολατ. rhodium (< αρχ. *ρόδον)'* **ονομάστηκε έτσι από το χρώμα των ενώσεων που σχηματίζει}.**
Ρόδιος,-ία,-ο ► Ρόδος **ροδισμα** (το) **►** ροδίζω
ροδίτης (ο) [μτγν.[{ροδιτών} **1.** κρασί που περιέχει εκχύλισμα ρόδων ή έ^ει το άρωμα ροδοπετάλων · **2.** γλυκό σταφύλι με ρόδινο χρώμα,
ροδίτικος, -η, -ο -* · Ρόδος **ροδίτσα** (η) **»** ρόδα
ρόδο (το) το άνθος τής τριανταφυλλιάς, το τριαντάφυλλο: *η Κοιλάδα των Ρόδων στη Βουλγαρία* **||** *μάγονλα στο χρώμα τού ρόδον* φρ. **(α)** *ρόδο αμάραντο* **βλ. λ.** *αμάραντος* **(β) (παροιμ.)** *απ' αγκάθι βγαίνει ρόδο κι από ρόδο βγαίνει αγκάθι* **βλ.λ.** *αγκάθι* **(γ) (παροιμ.)** *δεν υπάρχει ρόδο χωρίς αγκάθι* **τίποτε δεν είναι τέλειο και εντελώς ακίνδυνο, ακόμη και το πιο καλό και όμορφο.**
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ρόδον / *βρόδον<* ***Ρρό<5-ον(ήδη μυκ. wo-do-we =** *ροδό-* **εν, wo-di-jo =** *ρόδιος)* **<** **wrdo-.* **πιθ. δάνειο < αρχ. περσ. *wrda- ο αρμ. vard «ρόδο», αραβ. ward, αραμ. warda' κ.ά.). Ανεξακρίβωτη παραμένει η ακριβής σχέση τής λ. με το συνώνυμο λατ. rosa, αν και πιθανότερη θεωρείται η εκδοχή τού περσικού δανείου (< *wrda-) μέσω τής ετρουσκικής γλώσσας. Δεν υπάρχει τεκμηριωμένη σύνδεση με τν αραβ. warada «ανθίζω», waruda «κοκκινίζω» ή με λατ. rubus «βάτος»|. ροδοδάκτυλος**, -η, -ο |αρχ.Ι (λογοτ.) αυτός που έχει ρόδινα δάχτυλα·. *«σαν ήρθε ΐ] ~ νυχτοθρυμμένη αυγούλα»* **Σίδερης από τη σχολική μετάφραση τού Ομήρου), ροδοδάφνη** (η) Ιμτγν.] {ροδοδαφνών} η πικροδάφνη (βλ.λ.). **ροδόδεντρο** (το) [μτγν.] αειθαλής θάμνος ή δέντρο με κόκκινα, μοβ, κίτρινα ή λευκά άνθη. που καλλιεργείται ως καλλωπιστικό φυτό. τού οποίου το ξύλο χρησιμοποιείται στην ξυλογραφία λόγω τής σκληρότητάς του.
ροδοειδής, -ής. -ές Ιμτγν.} {ροδοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με ρόδο στο χρώμα ή το άρωμα. « ·" ΣΧΟΜΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
ροδοζάχαρη (η) {χωρ. πληθ.) γλυκό τού κουταλιού, που παρασκευάζεται από ροδοπέταλα βρασμένα σε διάλυμα ζάχαρης ΣΥΝ. τριαντάφυλλο γλυκό.
ροδοζύμωτος, -η, -ο αυτός που μοιάζει να είναι ζυμωμένος με ρόδα. ο ροδόχρωμος. Επίσης **ροδοζυμωμένος. ροδόκηπος** (ο) [1835} κήπος γεμάτος τριαντάφυλλα ΣΥΝ. ροδώνας, ροδότοπος.
ροδοκοκκινίζω ρ. αμετβ. {ροδοκοκκίνισ-α, -μένος} (κυριολ. κ. μτφ.)

γίνομαι ροδοκόκκινος, αποκτώ ροδοκόκκινο χρώμα: *ροδοκοκκίνισε η πίτα! το κρέας.* —- **ροδοκοκκίνισμα** (το), **ροδοκόκκινος,** -η, -ο αυτός που είναι ελαφρώς κόκκινος: - *χρώμα / ανταύγεια* || ~ *μάγουλα.*

Ροδόλφος (ο) **1.** άγιος της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** όνομα, ηγεμόνων τής Ευρώπης 3. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. Μεταφορά τού ιταλ. Rodolfo / γαλλ. Rodolphe < γερμ. Rudolf < αρχ. γερμ. Hrodulf < hrOd «φήμη» + wulf «λύκος»!, **ροδομάγουλος,** -η, -ο αυτός που έχει μάγουλα στο χρώμα τού ρόδου. ελαφριάς κόκκινα, **ροδόμελί** (το) [μτγν-J {ροδομελ-ιού | -ιών} φαρμακευτικό διάλυμα μελιού και αρώματος από ρόδα.

ροδόμηλο (το) [μτγν.Ι Ι.μήλο με ρόδινο χρώμα **2.** γλύκυσμα από κυδώνι και ροδοπέταλα, **ροδομύριστος,** -η, -ο αυτός που μυρίζει σαν τριαντάφυλλο, **ροδόνερο** (το) το ροδόσταμο (βλ.λ.). **ροδόξιδο** (το) ξίδι που είναι αρωματισμένο με ροδοπέταλα, **ροδόξυλο** (το) ξύλο με ελαφρώς κόκκινη απόχρωση, που λαμβάνεται από διάφορα τροπικά δέντρα τής Βραζιλίας, τής Ονδούρας, τής Τζαμάικας. τής Αφρικής και τής Ινδίας, **ροδοπεριχυμένος,** -η.-ο ραντισμένος με ροδόνερο ή σκεπασμένος με ροδοπέταλα. Επίσης **ροδοπερίχυτος. ροδοπέταλο** (το) [1889] {ροδοπετάλων} το πέταλο τού ρόδου συν. ροδόφυλλο · φι>. *δρόμος στρωμένος με ροδοπέταλα* δρόμος εύκολος και ευχάριστος· για καταστάσεις άνετες και ωραίες: *η ζωή δεν είναι*

ροδόπεπλος, -η, -ο [μτγν.Ι (λογοτ.) αυτός που έχει πέπλο με ρόδινο χρώμα.

Ροδόπη (η) **1.** οροσειρά τής ΒΔ. Θράκης στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα **2.** *νομός Ροδόπης* νομός τής *Κ.* Θράκης με πρωτεύουσα την Κομοτηνή.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *Ῥοδόπη.* Σύμφωνα με τη μυθολογία, η οροσειρά έλαβε το όνομά της από τη *Ῥοδόπη*, σύζυγο τού Αίμου, η οποία μεταμορφώθηκε σε βουνό, επειδή καυχήθηκε πως ήταν ομορφότερη από τη θεά Ήρα. Από ετυμολογικής πλευράς φαίνεται ότι το όνομα αποτελεί σύνθετο των λ. *ρόδον* και *-όπη* < θ. *οπ-* (βλ. λ. *όψη*), με τη σημ. «ροδόμορφη, ροδοπρόσωπη»].

Ρόδος (η) **1.** το μεγαλύτερο νησί των Δωδεκανήσων ΦΡ. *ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα* βλ. λ. *ιδού* 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού και τού νομού Δωδεκανήσου. — **Ροδίτης** Ιμτγν.] κ. (λόγ.) **Ρόδιος** [αρχ.] (ο), **Ροδίτισσα** κ. (λόγ.) **Ρόδια** κ. **Ροδία** (η), **ροδίτικος,** -η. -ο κ. (λόγ.) **ροδιακός,** -ή, -ό [αρχ.Ι. σχολιο λ. *-ιος.*

[ετυμ. < αρχ. *Ῥόδος*, αβεβ. ετύμου. Είναι πιθ. η απλή αναγωγή στο ουσ. *ρόδον*, εφόσον οι αρχαίοι κάτοικοι τού νησιού υιοθέτησαν το ρόδο ως έμβλημα τού θεού τού Ιλίου. Επιπλέον έχει αξιολογηθεί ως αρκετά πιθανή η μνεία τής Ρόδου στην Π.Δ. (*Γένεσις* 10, 4). όπου οι Εβδομήκοντα απέδωσαν με τη λ. *Ῥόδιοι* το εβρ. όν. Dodanim / Rodunim ενός εγγονού τού 1άφεθ|. **ροδόσταμο** κ. **ροδόσταμα** κ. **ροδόσταγμα** (το) **1.** αρωματικό απόσταγμα από ροδοπέταλα, που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική και την αρωματοποιία: *«σε πότισα μι: πότισες φαρμάκι»>* (τραγ.) 2. διάλυμα ροδέλαιου σε νερό.

[ετυμ. < μεσν. *ροδόσταμα(ν)* < μτγν. *ροδόσταγμα* (με προληπτ. αφομοίωση τού *-γ-* και απλοποίηση των ομοίων συμφώνων) < *ρόδον* + *στάγμα* < *στάζω].* **ροδοστέφανος,** -η,-ο 11894] ροδοστεφανωμένος (βλ.λ.). **ροδοστεφανωμένος,** -η. -ο 11823] στεφανωμένος με ρόδα: ~ *Αφροδίτη.* Επίσης **ροδοστεφάνωτος** [18231.

ροδοστεφής, -ής, -ές [μτγν.] (ροδοστεφ-ούς [-εις (ουδ. -ή), -ών} (λόγ.) ροδοστεφανωμένος. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **ροδοστόλιστος,** -η. -ο [18331 αυτός που είναι στολισμένος με ρόδα. **ροδότοπος** (ο) τόπος κατάφυτος από τριανταφυλλιές ΣΥΝ. ροδώνας, **ροδούλα** (η) * ρόδα

ροδόφυλλο (το) [μεσν.] [ροδοφύλλ-ου | -ων} το ροδοπέταλο, **ροδοχα ράζω** ρ. [1895] {ροδοχάραξα} ανατέλλω με ρόδινο χρωματισμό: ~ *η μέρα.* — **ροδοχάραμα** (το), **ροδόχροια** (η) [μεσν.Ι [χωρ. πληθ.} η ρόδινη χροιά, **ροδόχρους,** -ους, -ουν {ροδόχρ-ου | -οες (ουδ. -οα), -όων} **1**. (αρχαιο- πρ.) αυτός που έχει ρόδινο χρώμα ΣΥΝ. ροδόχρωμος, ρόδινος, τριανταφυλλής 2. ιατρ. (α) *ροδόχρους ακμή* δερματοπάθεια με χαρακτηριστικού χρώματος αλλοιώσεις ακμής (β) *ροδόχρους πιτυρίαση* δερματοπάθεια που οφείλεται σε μύκητες· οι βλάβες έχουν ρόδινο χρώμα και οδηγούν σε απολέπιση τού δέρματος.

[ετυ.μ. < μτγν. *ροδόχρους* < *ρόδον* + *-χρους* / *-χροος* < αρχ. *χρώς, χρω-* τός «δέρμα» (βλ. λ. *χροιά, χρώμα)].* **ροδόχρωμος,** -η, -ο [18611 αυτός που έχει ρόδινο, τριανταφυλλί χρο;- μα.

ροδώνας (ο) τόπος κατάφυτος με τριανταφυλλιές ΣΥΝ. ροδότοπος, ροδόκηπος.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ροδών, -ώνος* < αρχ. *ρόδον].* **ροδωνιά** (η) [αρχ.] **1.** η τριανταφυλλιά **2.** ο ροδώνας, ο ροδότοπος, **ροζ** επίθ. *{άκλ.Ι* **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ρόδου, ρόδινος: ~ *πουκάμισο / γραβάτα / φούστα* 2. αυτός που έχει ερωτικό περιεχόμενο: ~ *σκάνδα/<.α στην πολιτική σκηνή* || *τυ περιοδικό αυτό δημοσιεύει* ~ *ιστορίες σε συνέχειες* · ΦΡ. *ροζ τηλέφωνα* βλ. λ. *τηλέφωνο* 3. **ροζ** (το) το χρώμα τού ρόδου· χρώμα που προκύπτει από την ανάμειξη κόκκινου και άσπρου ΣΥΝ. ρόδινο, τριανταφυλλί.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. επίθ. rose < rose «ρόδο» < λατ. rosaj.

Ρόζα (η) γυναικείο όνομα.

[ετυμ. Ξέν. κύρ. όν., που προέρχεται από το λατ. rosa «ρόδο»].

ροζακί κ. **ραζακί** (το) {ροζακ-ιού [-ιών} ποικιλία σταφυλιού.

[ετυμ. Ο τ. *ραζακί* < τουρκ. ra/.aki, ενώ ο τ. *ροζακί* προέρχεται από τον πληθ. *ρυζακιά*< λατ. rosacea, τού επιθ. rosaceus «ρόδινος» (< rosa «ρόδα»). Θεωρείται πιθανό η τουρκ. λ. razaki να είναι επίσης λατινο- γενής|.

ροζάριο (το) {ροζαρί-ου | -ων} 1. σειρά προσευχών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 2. (συνεκδ.) το κομποσκοίνι που χρησιμοποιείται για να μετράει κανείς τον αριθμό των προσευχών αυτών.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. rosario < λατ. rosarium «ροδώνας, γιρλάντα με ρόδα» < rosa «ρόδο»].

ροζέ επίθ. {άκλ.} αυτός που έχει ροζ χρώμα: ~ *κρασί.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. rose < rose «ροζ»], **ροζέτα** (η) [ροζετών] **1.** έμβλημα σε παράσημο, που έχει σχήμα ρόδου: *μια ~ στο πέτο 2.* (α) ανάγλυφο κόσμημα με σχήμα ρόδου (β) στρογγυλό διακοσμητικό στοιχείο συνήθ. σε σχήμα λουλουδιού 3. δαχτυλίδι διακοσμημένο με λεπτούς πολύτιμους λίθους και σχήμα τριαντάφυλλου · 4. διαμάντι πολυεδρικό στο επάνω του μέρος και επί- π?δο στο κάτω · 5. γύψινη ή ξύλινη διακοσμητική κορνίζα, που καλύπτει τη βάση φωτιστικού στο ταβάνι ή τοποθετείται στο μέσον του για διακοσμητικούς λόγους.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. roscttа. υποκ. τού rosa «ρόδο» (< λατ. rosa)], **ροζιάζω** ρ. αμετβ. {ρόζιασ-α, -μένος} βγάζω, αποκτώ ρόζους: *από την πολ/.ή γεωργική δουλειά ρόζιασαν τα χέρια του.* — **ρόζιασμα** (το), **ροζιάρης,** -α, -ικο {ροζιάρηδες! γεμάτος ρόζους: ~ *ξύλυί κέρι.* Ηπίσης **ροζιάρικος,** -η, -ο.

[ετυμ. < *ρόζος* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. *κοκκαλ-ιάρης, κλαψ-ιά- ρης. ψειρ-ιαρης].*

ρόζιασμα (το) * ροζιάζω

ροζμπίφ κ. **ροσμπίφ** (το) {άκλ.} μοσχαρήσιο κοκκινιστό κρέας με καρυκεύματα: ~ *με μακαρόνια.*

|ΕΓΥΜ. < γαλλ. rosbif < αγγλ. roast-beef «ψητό βοδινό»], **ρόζος** (ο) **1.** ΒΟΤ. ο οφθαλμός, το εξόγκωμα στον κορμό δέντρου ή στη βάση κλαδιού· (ειδικότ. σε ξύλινη σάνιδα) εξόγκωμα που δυσχεραίνει την επεξεργασία τού ξύλου και υποβαθμίζει την ποιότητά του 2. μικρή προεξοχή τού δέρματος στις παλάμες των χεριών ή στα πέλματα των ποδιών, που έχει σκληρυνθεί · κάλος.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ὄζος* (βλ.λ.), με την παρετυμολ. επίδρ. τής λ. *ρίζα].* **ροή** (η) Ιχωρ. πληθ.] **1.** (για υγρά) η συνεχής κίνηση προς ορισμένη κατεύθυνση και η ποσότητα τού υγρού που ρέει στην επιφάνεια υδάτινου ρεύματος: ~ *νερού / ποταμού / θάλασσας / λαδιού / αίματος* ΣΥ\. ρεύμα, ρεύση, τρέξιμο **2.** φυς. η συνεχής κίνηση ρευστού (υγρού ή αερίου) προς ορισμένη κατεύθυνση 3. η κίνηση ρευστού, καθώς αυτό εγκαταλείπει βαθμιαία το δοχείο μέσα στο οποίο ήταν περιορισμένο: *μειώθηκε η ~ τού πετρελαίου* 4. (γενικότ.) η ακολουθία, μια σειρά στοιχείων, στην οποία υπάρχει διαρκής κίνηση τού ενός πίσω ή μετά το άλλο ή εναλλαγή τους: - *κυκλοφορίας αυτοκινήτων* || ~ *ειδήσεων / πληροφοριών ι εικόνων / γεγονότων! επιβατών* 5. (για την ομιλία) η συνεχής διαδοχή των λόγων: *διαταράσσω / διακόπτω τη* ~ του *λόγου κάποιου* ΣΥΝ. συνέχεια 6. (μτφ.) η πορεία, η εξέλιξη, η συνέχεια: *περισσότερες πληροφορίες για το θέμα Οα έχουμε κατά τη ~ τού δελτίου ειδήσεων.*

[ετυ.μ. < αρχ. *ροή* < *ρέω* (βλ.λ.)]. **ροΐ** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} ελαιοδοχείο με μακρύ λεπτό στόμιο, από όπου ρίχνει κανείς λάδι στο φαγητό.

]ετυμ. < μεσν. ρο/ίονφε σίγηση τού ενδοφωνηεντικού -*/-) υποκ. τού αρΧ- *ροή].*

ρόιδί (το) * ρόδι **ροϊδιά** (η) -► ροδιά **ρόιδο** (το) -► ρόδι

ροίζος (ο) ιατρ. ο κραδασμός που προκαλείται από τον στροβιλισμό τού αίματος μέσα από στενωμένη καρδιακή βαλβίδα (στένωση μιτροειδούς) και γίνεται αντιληπτός κατά την ψηλάφηση και την ακρόαση.

[ετυ.μ. < αρχ. *ροΐζος* < **ροϊβ-]ος* < *roigʷ-jos. εκφραστ. ονοματοποιη- μένη λ., χωρίς αντιστοιχίες σε *άλλες* Ι.Ε. γλώσσες. Σύμφωνα με την ανάλυση αυτήν, η λ. συνδ. με το αρχ. συνώνυμο *ροϊβδος* «σφύριγμα, οξύς ήχος. θόρυβος», που εμφανίζει το επίθημα *-δος* πολλών ονομα- τοποιημένων όρων, λ.χ. *αρα-δος. κέλα-δος. ὕμα-δος.* Αν. ωστόσο, δεχθούμε ανάλυση **ροίσ-δος.* τότε ο μορφολογικός σχηματισμός πρέπει να έχει ακολουθήσει παρόμοια πορεία με τη λ. *φλοίσβος* (βλ.λ.). Η λ. *ροΐζυς* δήλωνε κυρ. τον θόρυβο των κυμάτων τής θάλασσας και το σφύριγμα τού ανέμου|. **ροϊχλίνείος,** -α, -ο ΓΛΩΣΣ. αυτός που αναφέρεται στον Γερμανό ελληνιστή J. Reuchlin · συνήθ. στη ΦΡ. *ροϊχλίνεια προφορά* η προφορά τής Νέας Κλληνικής (βυζαντινής και νεότερης)· συνήθ. αντιδιαστέλ- λεται στην ερασμική προφορά συν. νεοελληνική, ιωτακιστική. ΣΧΟΛΙΟ λ. *προφορά.*

[ετυμ. Από το όν. τού Γερμανού ανθρωπιστή και φιλολόγου J. Reuchlin (1455-1522), ο οποίος δημοσίευσε μια ελληνική γραμματική και διάφορα φυλλάδια, όπου υποστήριζε τη νεοελληνική (ιωτακιστι- κή) προφορά όλων των φάσεων τής γλώσσας|. **ροκ** (το/η) {άκλ.} **1.** μουσικό κίνημα που ξεκίνησε από τις Η.ΙΪ.Λ. κα* τά τη δεκαετία τού 1950 με κύριο χαρακτηριστικό την έντονη δυνατή μουσική με επαναλαμβανόμενους ρυθμούς και την αντισυμβατι- κότητα: *σκληρό ήχαρντ* - (με διατήρηση τού ρυθμικού στοιχείου και υπερτονισμό τής ηλεκτρικής κιθάρας με σόλο και παραμορφώσεις) || *κέβι μέταλ* ~ || *πανκ* - || *κλασικό* ~ 2. (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με το παραπάνω μουσικό είδος: - *συγκρότημα / μουσική* / στυλ · φρ. *ροκ όπερα* δράμα συνδυασμένο με ροκ μουσική · ως όρος πλάστηκε για να δείξει την τάση τής ροκ μουσικής να αποσπαστεί από τον πιο

ευτελή συσχετισμό με την ποπ και από την εμπορευματοποίηση τού ροκ-εν-ρολ, πβ. λ. *μιούζικαλ.*

I liΤΥΜ. Από την αγγλ. φρ. rock and roll / rock 'n' roll, η οποία περιλαμβάνει τα p. rock «κουνώ, σείω. ταλαντεύομαι» και roll «κυλώ, περιστρέφω». 11 λ. πρωτυχρησιμοποιήθηκε το 1951 στις Η.Ι Ι.Λ. από έναν ντισκ-τζόκεϊ, προερχόμενη από το τραγούδι «My baby rocks me wiih a steady roll». II λ. rock (όπως και η λ. jazz, βλ. λ. *τζαζ),* στην αργκό, είχε επίσης την σημασία της σεξουαλικής πράξης!.

ρόκα[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.) υφαντουργικό εργαλείο σε σχήμα λεπτής, ξύλινης ράβδου, στην άκρη τής οποίας τύλιγαν το νήμα μαλλιού ή βαμβακιού που προόριζαν για γνέσιμο οι γυναίκες ΙΥΝ. (αρ- χαιοπρ.) ηλακάτη.

[ετυμ. μεσν. < ιταλ. roccu < γοτθ. rukka]. **ρόκα**[2] (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** αυτοφυές φυτό τού οποίου οι βλαστοί χρησιμοποιούνται ως σαλατικό · επίσης καλλιεργείται και ως κτηνο- τροφικό φυτό **2.** ο κώνος τού καλαμποκιού.

[ητυμ. μεσν. < ιταλ. ruca (που παρετυμολογήθηκε στην Κλληνική πρθ£ το *ρόκα)* < λατ. eruca (brassica) «ερούκα η κράμβη»), **ροκακίας** (ο) {χοφ. πληθ.} (οικ.) πρόσωπο που του αρέσει πολύ η ροκ μουσική και ασχολείται με αυτή συστηματικά (αγοράζει δίσκους, βιβλία κ.λπ.) ΣΥΝ. ροκάς.

|ΠΤΥΜ. < *ροκ* + παραγ. επίθημα *-άκιας,* πβ. κ. *γυαλ-άκιας\.* **ροκαμπίλϊ** (η) [άκλ.[**1.** ροκ μουσική των λευκών, που έχει τις ρίζες της στον αμερικανικό Νότο στα μέσα τής δεκαετίας τού '50 **2.** (συνεκδ. στο αρσ. για πρόσ.) αυτός που ακούει συστηματικά την παραπάνω μουσική, ντύνεται και χτενίζεται αναλόγως. Κπίσης (οικ.) **ρο- καμπιλάς** (Ο) (σημ. 2).

|ητυμ. < αγγλ.-αμερ. rockabilly < rock (βλ. λ. *ροκ)* + (hill) billy «βου- νήσιος. από τα βουνά τού αμερ. Νότου (κυρ. τα Απαλλάχια όρη)», όπου Billy χαϊδευτ. κύρ, όν.]. **ροκάνα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.) **1.** κρόταλο (ξύλινο, μεταλλικό ή πλαστικό) που παράγει ξερό και δυνατό ήχο και λειτουργεί σαν μύλος, με την περιστροφή οδοντωτού τροχού γύρω από τη λαβή του · 2. το ροκάνι (βλ.λ.).

ροκάνι (το) Ιροκαν-τού | -ιών} ξυλουργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για τη λείανση ξύλινων επιφανειών ΣΥΝ. πλάνη.

Ιετυμ. < μτγν. *ρυκάνη,* τού οποίου το επίθημα *-άνη* χαρακτηρίζει λ. που δηλώνουν εργαλεία, λ.χ. *δρεπ-άνη. σκαπ-άνη.* Η λ. ανάγεται πιθ. σε θ. *ruk-. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *reuk- «μαδώ, γδέρνω» (αν και απουσιάζει τυ αναμενόμενο προθεμ. φωνήεν, βλ. λ. *όρυχεΐον)* και. ως εκ τούτου, συνδ. με λατ. runcare «σκαλίζω» (πβ. κ. ιρλ. rucht «χοίρος»). Η σύνδ. με σανσκρ. sruc «μακριά κουτάλα για τις θυσίες» δεν φαίνεται πιθανή|. **ροκανίδι** (το) [ροκανιδ-τού | -ιών| το υπόλειμμα από το ξύσιμο ξύλινων επιφανειών ή την κοπή ξύλων συν. πλανίδι.

[ετυμ. < ροκάνι + παραγ. επίθημα *-ίδι,* λ.χ. *βρισ-ίδι. στρωσ-ίδι\.* **ροκανίζω** ρ. μετβ. (ροκάνισ-α. -τηκα, -μένος! **1.** εξομαλύνω την επιφάνεια ενός ξύλου με ροκάνι συν. πλανίζω 2. (μτφ.-εκφραστ.) μασώ (κάτι) σκληρό: **~** *παξιμάδι* || ο *σκύλος ροκάνιζε ένα κόκκαλο* **3.** (μτφ.) (α) καταξοδεύω, κατατρώγω-. *ροκάνισε όλη την περιουσία τού πατέρα τον* ΦΓ. *ροκανίζω τον χρόνο* καθυστερώ σκοπίμως για το συμφέρον μου (β) υπονομεύω κάποιον φθείροντάς τον λίγο-λίγο: *του ροκανίζουν τη θέση διαδίδοντας ανά καιρούς διάφορα εις βάρος του.*

ροκάνισμα (το;.

[ετυμ. < μεσν. *ρυκανίζω* < μτγν. *ρυκανίζω* ‹ *ρυκάνη* (βλ. κ. *ροκάνι)].* **ροκάς** (ο) Ιροκάδες] (καθημ.) αυτός που αγαπά πολύ το ροκ (μουσική και χορό) και μιμείται το ντύσιμο και τους τρόπους των δημοφιλών τραγουδιστοί τής ροκ. Επίσης **ρόκερ** {άκλ.}. **ρΟκε** (το) [άκλ.} (στο σκάκι) η μετακίνηση κατά δύο τετράγωνα τού βασιλιά προς τα αριστερά *(μεγά/.ο -)* ή προς τα δεξιά *(μικρό -)* και η ταυτόχρονη (σε μία κίνηση) τοποθέτηση τού πύργου δίπλα του και προς το κέντρο- γίνεται με σκοπό να μεταφερθεί ο βασιλιάς σε ασφαλέστερη θέση κατά το άνοιγμα τής παρτίδας.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. roquer < παλ. γαλλ. roc «πύργος» < δημώδ. λατ. rocca «βράχος.>].

ροκενρόλ κ, **ροκ-εν-ρόλ** (το) [άκλ.} **1.** ΜΟΥΣ. ρυθμική μουσική που πρωτοεμφανίστηκε ως είδος στις Η.Π.Λ. στις αρχές τής δεκαετίας τού 1950 κ<χι εξαπλώθηκε αργότερα στη νεολαία τής Ευρώπης και ολόκληρου τού κόσμου· προήλθε από την ανάμειξη τής λαϊκής μουσικής των μαύρων (το ρυδμ εν μπλουζ) και τής μουσικής των λευκών (κυρ. την κάντρι γουέστερν) 2. (συνεκδ.) ο λικνιστικός χορός που χορεύεται με αυτή τη μουσική και έχει μέτρο 4/4.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ.
ρθΛ*|. **ρόκερ** (ο)
»ροκάς

ροκιά (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφμαστ.-οικ.) (συνηθ. στον πληθ.) ροκ μουσικό κομμάτι ή παίξιμο ροκ μουσικής κυρ. με κιθάρα; ακούω ρο- *κιές στο ραδιόφωνο.*

ροκοκό (το) {άκλ.} καλ. τεχν. **1.** (α) αισθητικό ρεύμα στην ευρωπαϊκή τέχνη τού 18ου αι. (προέκταση τού μπαρόκ), που επικράτησε στη Γαλλία την εποχή τής Αντιβασιλείας στους τομείς κυρ. τής αρχιτεκτονικής, τής γλυπτικής και τής διακοσμητικής (επίπλων και άλλων αντικειμένων)· χαρακτηρίζεται για την κομψότητά του. τις καμπύλες, τα απαλά χρώματα και γενικότ. τη διακόσμηση επιφανειών με κομψά στολίδια (β) (ως επίθ.) έργο τέχνης που ακολουθεί την τεχνο- τροπία τού ροκοκό: ~ *διακόσμηση* 2. λογοτεχνικό ρεύμα τής ίδιας εποχής, που περιλαμβάνει έργα ελαφρά, εύθυμα, χαριτωμένα με εκφραστική χάρη και κομψότητα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. rococo, λ. τής αργκό, που χρησιμοποιούσαν αρχικώς οι ιδιοκτήτες καλλιτεχνικών εργαστηρίων (ατελιέ), για να περιγράψουν τη συγκεκριμένη τεχνοτροπία. Η λ. ανάγεται (με ανώμαλο σχηματι σμό) στο γαλλ. rocaille «χαλίκια, ψηφίδες» {τα οποία χρησιμοποιούνται στον ρυθμό ροκοκό) < παλ. γαλλ. roc «βράχος» < δημώδ. λατ. rocca].

ροκφόρ (το) {άκλ.} γαλλικό τυρί. με έντονη και αλμυρή γεύση, πλούσια και κρεμώδη υφή, τού οποίου το εσωτερικό χαρακτηρίζεται από κηλίδες μούχλας κυανού χρώματος (μύκητες τού γένους πενικίλιο) · παρασκευάζεται από πρόβειο γάλα και ωριμάζει σε υπόγειους χώρους. σχολιο λ. *τυρί. κύριος, -α, -ο.*

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. τόπων. Roqucfort-sur-Soulzon τής επαρχίας Aveyron (στη Ν. Γαλλία), όπου παράγεται αυτό τν είδος τυριού}.

ρολαρω ρ. αμετβ. {ρολάρισα} **1.** (για αυτοκίνητο) κινούμαι μόνο με την ορμή που έχω. χορίς την ισχύ τού κινητήρα **2.** (στους Η/Υ) κινώ το κείμενο προς τα πάνω ή προς τα κάτω (στην οθόνη τού υπολογιστή) — **ρολάρισμα** (το)

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. rollare < γαλλ. rouier < δημώδ. λατ. *rotulare < roiula. υποκ. τού λατ. rota «τροχός»].

ρόλεϊ (το) {άκλ.} μικρός πλαστικός κύλινδρος, που χρησιμοποιούν οι γυναίκες, για να τυλίγουν τα μαλλιά τους. ώστε να σταθεροποιείται το χτένισμά τους: *είναι ακόμη με τα ~ στο κεφάλι || δεν έβγαλε ακόμη τα ~* (πβ. λ. *μπικουτί).*

I f.tym. < αγγλ. roller / rolley < roll «κυλώ, τυλίγω»].

ρολίστας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} ηθοποιός ο οποίος είναι πάρα πολύ καλός όταν υποδύεται συγκεκριμένους ρόλους.

|ΗΤΥΜ. < *ρόλος* + παραγ. επίθημα *-ίστας.* πβ. κ. *ραλ-ίστας\.*

ρολό (το) **1.** το κυλινδρικό σχήμα: *κάνω κάτι* - **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε τυλίγεται αποκτώντας κυλινδρικό σχήμα: *χαρτί υγείας* -1| ~ *παπούρου*

φαγητό κυλινδρικού σχήματος με γέμιση κρέατος ή κιμά. που σερβίρεται σε στρογγυλές Φέτες: *έβγαλε το - από τυν φούρνο'* **ΦΡ.** *κοτόπουλο ρολό* κρέας (ψαχνό) κοτόπουλου, στενόμακρου κυλινδρικού σχήματος, με γέμιση από ζαμπόν, τυρί. αβγά κ.ά. 4. εξωτερικό φύλλο πόρτας ή παραθύρου, που με τη βοήθεια μεταλλικού ελάσματος ή ξύλινων πήχεων τυλίγεται σε κύλινδρο: *σηκώνο) / κατεβάζω τα* ~ *gυ\.* περιελισσόμενο εξώφυλλο- **ΦΡ.** (μτφ.) *κατεβάζω τα ρολά* (i) (για επιχείρηση, εταιρεία ή οργανισμό) διακόπτω τις εργασίες μου, κλείνω, χρεωκοπώ: *εξαιτίας τής μεγάλης οικονομικής κρίσης, πολλές μικρο- μεσαίες επιχειρήσεις κατέβασαν τα ρολά* (ii) (για πρόσ.) χαμηλώνω το βλέμμα λόγω στενοχώριας, αποκτώ μελαγχολική έκφραση: *τι συμβαίνει και κατέβασες τα ρολά:* (iii) (στην ποδοσφαιρική αργκό για τερματοφύλακα) δεν επιτρέπω με την απόδοσή μου να πετύχει γκολ ο αντίπαλος: *απόψε ο τερματοφύλακας έχει κατεβάσει τα ρολά·* δεν *μπαίνει γκολ με τίποτα!* 5. μικρός κύλινδρος με μαλακή επιφάνεια από νήματα, που περιστρέφεται γύρω από άξονα και διαθέτει λαβή, με την οποία τον χειρίζονται κυρ. οι ελαιοχρωματιστές για το βάψιμο μεγάλων επιφανειών.

Ιπτυμ. < γαλλ. rouleau «κύλινδρος» < rouier «κυλώ, περιστρέφω» (βλ. κ. *ρου?.έτα)\.*

ρθλογάδΐκο (το) (λαϊκ.) κατάστημα ή εργαστήριο κατασκευής ρολογιών συν. (λόγ.) ωρολογοποιείο.

|ΗΙ ΥΜ. < *ρολόι, -γιού* + παραγ. επίθημα *-άδικο].*

ρολογάκι (το) -*■ ρολόι

ρολογάς (ο) {ρολογάδες} (λαϊκ.) ο κατασκευαστής ή επιδιορθωτής ρολογιών συν. ωρολογοποιός.

ρθλθγιά (η) **1.** η πασιφλόρα (βλ,λ.) · **2.** (λαϊκ.-οικ.) το ρολόι.

ρολόι (το) {ρολογ-ιού | -ιών) **1.** (α) (γενικά) κάθε συσκευή μετρήσεως τού χρόνου (β) *ηλιακό ρολόι* βλ. λ. *ηλιακός* (γ) βιολ. *βιολογικό ρολόι* ο εσωτερικός μηχανισμός (ζώου. φυτού, ανθρώπου), με τον οποίο ρυθμίζεται η κανονικότητα των βιολογικών ρυθμών (λ.χ. ο ρυθμός τής άνθησης, ο γεννητικός κύκλος, πότε νυστάζει, κοιμάται και ξυπνά κανείς κ.λπ.) 2. (ειδικότ.) (α) όργανο μετρήσεως τού χρόνου, που, στην κλασική του μορφή, έχει στρογγυλή ή τετράγωνη επιφάνεια, πάνω στην οποία υπάρχουν χαραγμένοι αριθμοί από το I ώς τν 12 ή δώδεκα σημεία (συνήθ. γραμμές) που αντιστοιχούν στους αριθμούς αυτούς και δύο ή τρεις περιστρεφόμενοι δείκτες διαφορετικού μήκους (ένας για τις ώρες, ένας για τα λεπτά και ένας για τα δευτερόλεπτα), από τη θέση των οποίων προσδιορίζουμε την ώρα-, *το ~ τής πλατείας* / του *τοίχου*][*ηλεκτρονικό* (με ψηφιακές ενδείξεις) / *επιτραπέζιο ~* [(γο - *πάει μπροστά / πίσω* (β) το μικρό ρολόι που φορούμε στο χέρι με λουράκι ή αλυσίδα ή που έχουμε στην τσέπη: - *χειρός || το - δείχνει ι λέει οκτώ* (η ώρα είναι οκτώ) || *φοράω ~*]] *ρυθμίζω / κουρδίζω το - μου || καλοκουρδισμένο - || χρυσό / ασημένιο ~ || ~ με μπρασελέ / ακρίβειας || γο - χάνει λεπτά / δευτερόλεπτα || κοίταξε το ~ του και κατάλαβε πως άργησε* · **φρ.** *η δουλειά πάει ρολόι / όλα δουλεύουν ρολόι όλα* προχωρούν καλά, η δουλειά γίνεται σωστά, άψογα: erro *γραφείο* - 3. (συνεκδ.) ψηλό κτήριο στο οποίο βρίσκεται τοποθετημένο μηχανικό ρολόι: γο - *των Ιωαννίνων* 4. συσκευή που δείχνει την κατανάλωση (ηλεκτρικού ρεύματος, νερού κ.λπ.): γο - *τής Λ.Ε.Η. / τής Ε.ΥΔ.Α.Π.* ΣΥΝ. μετρητής · **5.** η πασιφλόρα (βλ.λ.). — (υποκ.) **ρολογά- κι** (το), (μεγεθ.) **ρολογάρα** (η) (σημ. 1-4).

[ετυμ. < μτγν. *ώρολόγιον* (βλ.λ.). με σίγηση τού αρχικού άτονου ώ- κα\ τού ενδοφωνηεντικού (πβ. *κατώγειον - κατώι, προσφάγιον - προσφάι* κ.τ.ό.)|.

ρολος (ο) **1.** πρόσωπο θεατρικού έργου, το οποίο υποδύεται ο ηθοποιός: *πρωταγωνιστικός / προ)τος / δεύτερος ~ || ~ κομπάρσου || παίζω / υποδύομαι / ξέρω καλά τον -*]] *δίνω / διανέμω τους -*]] *η μεγάλη ηθοποιός ήταν π/.ασμένη για κλασικούς ~ || ενσάρκωνε καταπληκτικά τον - τού μεγαλοαστού || διάλεγε πάντοτε στο θέατρο ποιοτικούς - || είχε μπει (μέσα) στο πετσί / στην ουσία τού ~ || εξασκούνταν επίμονα, για να μάθουν άψογα τους ~ τους■* **φρ.** *παιχνίδι υπόδυσης ρόλων* παιχνίδι όπου οι παίκτες παίζουν τον ρόλο φανταστικών χαρακτήρων σε φανταστικό περιβάλλον / σκηνικό (ως τεχνική τής ψυχιατρι

κής ή ως εκπαιδευτική τεχνική, λ.χ. στην εκμάθηση ξένων γλωσσών) 2. (μτφ.) η ιδιαίτερη συμβολή στην πραγματοποίηση ενός έργου ή τη διαμόρφωση μιας κατάστασης: ο ~ *τού σχολείου στη σύγχρονη κοινωνία / τής Ελλάδας στα Βαλκάνια || η χώρα μας διαδραμάτισε αποφασιστικό ~ στην απελευθέρωση των ομήρων || αναγνωρίζεται ο εκ-συγχρονιστικός ~ τού νέου κόμματος στην πολιτική μας ζωή || καθοριστικός ι ρυθμιστικός / συντονιστικός / εκτελεστικός / ηγετικός / εποπτικός/ αρνητικός / ύποπτος/ πρωταγωνιστικός ι κυρίαρχος* ~· ΦΡ. *(κάποιος ΙΙ κάτι) παίζει ρόλο* (κάποιος / κάτι) έχει σημασία: *δεν αρκεί μόνο να έχεις διαβάσει καλά στις εξετάσεις, παίζει ρόλο και η ψυχολογία τής στιγμής* · 3. koinumoa. η κοινωνική συμπεριφορά που αναμένεται από πρόσωπο το οποίο κατέχει συγκεκριμένη κοινωνική θέση σε σχέση με τον κάτοχο άλλης θέσης (λ.χ. ο ρόλος τού πατέρα ή τής μητέρας στην οικογένεια, τού ηγέτη στην πολιτική, οι ρόλοι των δασκάλων και των μαθητών στο σχολείο κ.λπ.): *το παιδί αρχίζει να μαθαίνει το παιχνίδι των - στην οικογένεια || παραδοσιακοί* ~ (βλ. λ. *παραδοσιακός) || γνωρίζω / αντιστρέφω τους* ~· φρ. *σύγκρουση* **ρό-** Λωγια πρόσωπο που πρέπει να εκτελέσει ταυτόχρονα δύο ή περισσότερους ρόλους *μν.* ασυμβίβαστες μεταξύ τους απαιτήσεις (λ.χ. ενός αστυνομικού που πρέπει να συλλάβει τον γυιο του ή μιας γυναίκας εργαζόμενης και ταυτόχρονα μητέρας, συζύγου, νοικοκυράς κ.λπ.) ή για πρόσωπο που αντιλαμβάνεται διαφορετικά το περιεχόμενο τού ρόλου του από αυτούς που κατέχουν παρεμφερείς ρόλους. – (υποκ.) **ρολάκι** (το) κ. **ρολάκος** (ο). σχολιο λ. *αντιδάνειο.*

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. role, αρχική σημ. «τυλιγμένο χειρόγραφο, κατάλογος» και αργότερα «κείμενο σεναρίου, το οποίο έπρεπε να μάθει ο ηθοποιός», < λατ. roiulus «κύλινδρος, μικρός τροχός», υποκ. τού rota «τροχός». Η φρ. *παιχνίδι υπόδυσης ρόλων* αποδίδει το αγγλ. role- playing game, ενώ η φρ. *(δεν) παίζει ρόλο* αποδίδει το γαλλ. (ne pas) joucr (auc)un rolcj.

Ρομ (ο) (δίΓθνής όρος) {άκλ.} ο Τσιγγάνος. Επίσης Ρόμα. σχόλιο λ. *Τσιγγάνοι.*

[ΕΤΥΜ. < διεθν. Rom < τσιγγαν. rom «σύζυγος, νυμφευμένος άνδρας»

σανσκρ. dombah «κατώτερος μουσικός»].

ROM (η) μιροφ. η μνήμη ενός Η/Υ που περιέχει δεδομένα ή προγράμματα (συνήθως) τού κατασκευαστή, τα οποία είναι μονίμως αποθηκευμένα και συνήθ. δεν μπορούν να μεταβληθούν: *ένα κύκλωμα* ~.

[ΚΤΥΜ. Ακρωνύμιο τής αγγλ. φρ. Read Only Memory «Μνήμη μόνο αναγνώσιμη»].

ρομανικός, -ή, -ό] 1813] κ. (παλαιότ. ορθ. *ρωμανικός)* **1.** αυτός που σχετίζεται με λαό που η γλώσσα του προέρχεται από τη Λατινική· νε- ολατινικός συν. λατινογενής 2. (α) γλωσσ. *ρομανικές γλώσσες* οι γλώσσες που προέρχονται από τη δημώδη Λατινική (λ.χ. η Γαλλική, η Ιταλική, η Ισπανική, η Ι Ιορτογαλική, η Ρουμανική, η Προβηγκιανή, η Καταλανική και η Ραιτορομανική) συν. νεολατινικές / λατινογενείς γλώσσες (β) **καλ.** tfxn. *ρομαν/κή τέχνη* η τέχνη που αναπτύχθηκε στη Δ. Κυρώπη από τον ΙΟο ώς τον 12ο αι. και ακολούθησε το: πρότυ-πα τής αρχαίας ρωμαϊκής τέχνης, αξιοποιώντας παράλληλα ορισμένες βυζαντινές και ανατολικές επιδράσεις.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. roman < παλ. γαλλ. romans «λαϊκή γλώσσα (σε αντίθεση με την κλασική Λατινική)» και «κείμενο γραμμένο σε αυτή τη γλώσσα» < δημώδ. λατ. *romanicc (επίρρ.) «κατά τον τρόπο των Ρωμαίων» < λατ. Romanicus < Roma «Ρώμη». Η λ. μαρτυρείται και με τη *χρ. ρωμανικός* (με την επίδρ. τού *Ρώμη)*\.

ρομανιστής (ο), **ρομανίστρια** (η)]ρομανιστριών] επιστήμονας που ασχολείται με τις ρομανικές γλώσσες.

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. Romanista < λατ. Romanus «Ρωμαίος»

Roma «Ρώμη»].

ρομάντζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μους. ενόργανη μουσική σύνθεση με συναισθηματικό, λυρικό χαρακτήρα 2. (μτφ.) η ονειροπόληση, ο ρεμβασμός: *πάνω στη γλυκιά ~ άρχισαν τα τραγουδάκια || πήγαν ~ στην παραλία.* Επίσης **ρομαντζάδα.**

Ιετυμ. < ιταλ. romanza (βλ. κ. *ρομάντζο)].*

ρομαντζάρω ρ. αμετβ, {ρομαντζάρισα] ρεμβάζω, απολαμβάνω τη φύση, το τοπίο ή αναπολώ: *τα βράδια ρομαντζάρει* στον *κήπο τού εξοχικού του.*

ρομάντζο κ. **ρομάντσο** (το) (στη λογοτεχνία) **1.** (α) αφήγημα με ερωτική υπόθεση: *ιπποτικά* ~ (β) (μειωτ.) χαμηλού επιπέδου ερωτικό αφήγημα: *βιβ/.ία τσέπης με φθηνά* - || *λαϊκό* ~ συν. μυθιστόρημα, μυθιστορία 2. ερωτική ιστορία: γο ~ *τους κράτησε λίγο.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. romanzo < δημώδ. λατ. *romanicc (βλ. λ. *ρομανικός)].*

ρομαντικός, -ή. -ό 11829J **1.** αυτός που σχετίζεται με το καλλιτεχνικό ρεύμα τού ρομαντισμού: ~ *συγγραφέας / σχολή / ρεύμα / τεχνοτροπία I ποίηση* || (ως ουσ.) οι *ρομαντικοί τού ί9ου αι.* **2.** (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από συναισθηματισμό, τρυφερά αισθήματα: ~ *έρωτας / χειρονομία / λόγια* 3. αυτός που περιέχει στοιχεία, τα οποία χαρακτηρίζουν τον ρομαντισμό, λ.χ. λυρισμό, στοιχεία τής φύσης, έρωτα, ποιητική διάθεση κ.ά.: - *ταινία / περιβάλλον \\ δημιουργώ ~ ατμόσφαιρα* (λ.χ. με αναμμένα κεριά, λουλούδια, απαλή μουσική, χαμηλό φωτισμό κ.λπ.) ανγ. πεζός 4. αυτός στον οποίο αρέσει η ονειροπόληση και ο ρεμβασμός, η νοσταλγία: *ένας αθεράπευτα*

νέος ΣΥΝ. ονειροπόλος, ονειροπαρμένος 5. (μτφ.) αυτός που βρίσκεται μακριά από την πραγματικότητα, που βλέπει τα πράγματα συναισθηματικά ή εξιδανικευμένα: *μήπως είμαι πολύ όταν μιλάω σήμερα για επιστροφή στις ηθικές αξίες;* συν. ουτοπιστής. ιδεαλιστής ΑΝ i. ρεαλιστής, προσγειωμένος. – **ρομαντικ-ά /-ώς** [1898J επίρρ., **ρομαντικότητα** (η) I1868J.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. romantique < παλαιότ. γαλλ. romant «ρομάντζο, μεσαιωνικό μυθιστόρημα» < romans (για το οποίο βλ. λ. *ρο*

μανικός)|.

ρομαντισμός (ο) 11829] 1. κίνημα λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό που αναπτύχθηκε στο πρώτο μισό τού 19ου αι. ως αντίδραση στον νεοκλασικισμό και τον ορθολογισμό το)ν προηγούμενων αιώνων και έδωσε έμφαση στον ρόλο τού συναισθήματος, τής φαντασίας, τού αυθορμητισμού, τού συγκινησιακού και τού εξωτικού/ονειρικού στοιχείου, με ιδιαίτερη προτίμηση σε θέματα όπως η φύση. η περιπέτεια, η ελευθερία, ο ηρωισμός, ο έρωτας κ.ά.. στο τοπικό και λαϊκό στοιχείο κ.α. 2. ο ρομαντικός χαρακτήρας, το ρομαντικό πνεύμα: ο ~ *τής εφηβείας ί των φοιτητικών χρόνων.*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. romantisme (βλ. λ. *ρομαντικός)*\. ρομβία (η) {ρομβιών] παλαιότερο λαϊκό έγχορδο μουσικό όργανο, που περιείχε έναν κύλινδρο, ο οποίος περιστρεφόταν, αποδίδοντας μουσικά κομμάτια και στηριζόταν σε ρόδες (πβ. λ. *λατέρνα).*

ΙΕΤΥΜ- Εσφαλμ. ανάγνωση (στην Ελλην-.) τής φίρμας τού ιταλικού εργοστασίου ΡΟΜΒΙΑ (ορθή προφορά: *ΐΐόμπια),* το οποίο κατασκεύαζε λατέρνες], ρομβικός, -ή. -ό ■ ► ρόμβος

ρομβοειδής, -ής, -ές [αρχ.] {ρομβοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] αυτός που *έχει* σχήμα ρόμβου. ■·* σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* ρομβος (ο) 1. ΓΕΩΜ. το μη ορθογώνιο παραλληλόγραμμο, που έχει τις τέσσερεις πλευρές του ίσες · 2. */ΩΟλ.* το ψάρι καλκάνι · 3. (λόγ.) η σβούρα · 4. ναυτ. καθεμιά από τις τριάντα δύο διαιρέσεις τού ανεμολογίου τής πυξίδας. · · ρομβικός, *ή,-ό [1886].

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *ρόμβος,* το οποίο εμφανίζει την ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *ρεμβ-.* όπως απαντά στο μτγν. *ρέμβομαι* «περιφέρομαι άσκοπα, περι- πλανώμαι» (βλ. λ. *ρεμβάζω).* Η λ. *ρόμβος* αναφερόταν αρχικά σε ένα ξύλινο κυκλοτερές σώμα. που περιστρέφεται γύρω από μια χορδή, ενώ η σημ. τού παραλληλογράμμου με τις ίσες πλευρές και τις άνισες γωνίες είναι μτγν.]. ρομβωτός, -ή. -ό Ιμτγν.) (χυτός που έχει χωριστεί σε ρομβοειδή σχήματα.

ρόμπα (η) {δύσχρ. ρομπών] 1. πρόχειρο εξωτερικό φόρεμα, που φορούν συνήθ. γυναίκες στο σπίτι · 2. (αργκό-υβριστ.) για πρόσωπο που έχει γίνει ρεζίλι, στη ΦΡ. *γίνομαι ρόμπα.* (υποκ.) ρομπίτσα κ. ρομττούλα (η) κ. ρομπάκι (το) (σημ. I).

]κΓΥΜ. < ιταλ. roba < παλ. γαλλ. robe, αρχική σημ. «πολυτελές ένδυμα, που ο εχθρός αρπάζει ως λάφυρο», < φρανκον. rauba «λεία, λάφυρο» (πβ. γερμ. rauben «αρπάζω, ληστεύω»)], ρομπ-ντε-σάμπρ ιη) {άκλ.} μακριά ρόμπα, συνήθ. καλής ποιότητας, που φοριέται μέσα στο σπίτι.

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. robe de chambrc «ρόμπα δωματίου»], ρομπόλα (η) {χωρ. πληθ.] 1. (λαϊκ.) ποικιλία σταφυλιού από την Κε- φαλ(λ)ονιά 2, (συνεκδ.) το κρασί που παράγεται από το σταφύλι αυτό.

ΙΕΤΥΜ. Λγν. ετύμου]. ρομπότ (το) {άκλ.} 1. τεχνολ. αυτόματη προγραμματιζόμενη ή/και τηλεχειριζόμενη συσκευή, που υποκαθιστά τον άνθρωπο σε βιομηχανικές. επιστημονικές και διάφορες άλλες εργασίες (κατασκευές, επικίνδυνες έρευνες τής αστυνομίας, υπολογισμούς, κοπιαστικές δουλειές κ.ά.) και η οποία έχει άλλοτε τη μορφή ανθρώπου και άλλοτε το σχήμα βραχίονα (κυρ. για τις τυποποιημένες εργασίες σε εργοστάσια): *η συναρμολόγηση των κομματιών των αυτοκινήτων γίνεται από* - || *δου/.εύει σαν* - (χωρίς να κουράζεται, χωρίς να σταματά, με τρόπο απόλυτα πειθαρχημένο και προγραμματισμένο) 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος που σκέπτεται και δρα μηχανικά ή χωρίς δική του βούληση, που υπακούει στις εντολές άλλου: *στο βιβλίο του περιγράφει μια κοινωνία όπου οι άνθρωποι έχουν μετατραπεί σε ~.*

(υποκ.) ρομποτάκι (το).

[είύ.μ. < τσεχ. robot (< robota «εργασία, έργο»), λ. που σχηματίστηκε από τον Τ'σέχο συγγραφέα Josef Capek και χρησιμοποιήθηκε κυρ. από τον αδελφό του Karel Capek (1890-1938) στο μυθιστόρημα *R.U.R.* (1920): *Rossum's Universa/ Robots].* ρομποτικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το ρομπότ (βλ.λ.): - *έλεγχος / συσκευή 2. ρομποτική* (η) κλάδος τής κυβερνητικής (βλ.λ.) που ασχολείται με τη χρήση και τον έλεγχο των ρομπότ, κυρ. στη βιομηχανία.

j ητυμ. Μεταφορά τού αγγλ. robotics], ρομφαία (η) {ρομφαιών] 1. μεγάλο και πλατύ δίκοπο σπαθί: *γυμνή* ~ 2. ΕΚΚΛΗΣ. η πύρινη σπάθα που φέρουν οι άγγελοι.

[πτυμ. < μτγν. *ρομφαία,* λ. που παρουσιάζει επίθημα *-aia* (πβ. *αυλαία. θυρ-aia, κορυφ-aia*), αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο αγν. προελεύσεως. Έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι η λ. ανάγεται σε αμάρτυρο τ. **ρομφή* «καμπύλη, αγκίστρι» και. επομένως, συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *ρομφεΐς· ιμάντες οίς ράπτεται τά υποδήματα,* ίσως και με το ουσ. *ράμφος].* ρομφαιοφόρος, -ος, -ο οπλισμένος με ρομφαία.

[ΠΤΥΜ. μεσν. < *ρομφαία + -φόρος* < *φέρω*\. ρονιά (η) 1. (συνήθ. στον πληθ.) οι στάλες τής βροχής που πέφτουν από τη στέγη σπιτιού 2. το δάκρυ; «τα *μάτια του έτρεχαν ρονιές»* (Δ. Ιολωμός).

Ιετυμ. Πιθ. από συμφυρμό των λ. *ροή* και *σταλιά,* με την επίδρ. τού ρ. *ραίνω].*

ροντάρω ρ. μετβ. Ιροντάρισ-α, -τηκα, -μένος] βάζω σε κίνηση καινούργιο αυτοκίνητο ή καινούργια μηχανή, με τρόπο ώστε να λειτουργήσουν σταδιακά και ομαλά όλα τα τμήματά τους. ροντάρι- σμα (το).

[ετυμ. < ιταλ. rodare < γαλλ. roder < λατ. rodere «τρώγω. περιτροΥγω». Κατά τον 19ο αι. η ιταλ. λ. χρησιμοποιήθηκε με τη σημ. «λιμάρω (ένα κομμάτι μετάλλου)», καθώς και «πρωτοχρησιμοποιώ μια μηχανή»|.

ροντέο **(το) {άκλ.[δημόσια επίδειξη ικανότητας στην ίππευση άγριων αλόγων και ταύρων ή στη σύλληψη βοοειδών ή αλόγων με το πέταγμα σχοινιού με θηλιά (λάσο) μέσα σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο. που περικλείεται από εξέδρες για το κοινό, ή στην τιθάσευση αγέ- λης.**
[ΕΤΥΜ, < ισπ. rodeo < p. rodear «περικυκλώνω» < λατ. rotare < roia «τροφός»].

ροντο **(το) {άκλ.} (στη γαλλική ποίηση) ποίημα με στερεότυπη δομή, δύο ομοιοκαταληξίες και επαναλαμβανόμενους στίχους.**
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. rondeau, αρχική σημ. «μικρός κύκλος». < παλ. γαλλ. rondel, υποκ. τού rond «κύκλος» < reond < δημώδ. λατ. *retundus < λατ. rotundus «τροχοειδής, κυκλοτερής, στρογγυλός» < rota «τροφός»].

ροντο **(το) (άκλ.) φόρμα ως επί το πλείστον τής οργανικής μουσικής, στην οποία ένα θέμα (επωδός, ρεφρέν) επανέρχεται συνεχώς, ενώ ανάμεσα στις επανόδους παρεντίθεται μουσικό υλικό που ολοένα ανανεώνεται (τυπική φόρμα για το τελευταίο μέρος τού κλασικού κοντσέρτου. ή τής κλασικής σονάτας):** *το τελευταίο μέρος τού κο- ντσέρτου είναι γραμμένο σε φόρμα -* || *είναι ένα* ~ **(βλ. κ. λ.** *ροντό).* ΙΕΤΥΜ. **< ιταλ. rondo < γαλλ. rondeau (βλ. λ.** *ροντό)].* ροογράφος **(ο)** ηλεκτρ. **όργανο αυτόματης καταγραφής των μεταβολών εντάσεως τού ρεύματος.**
[εγυμ. < *ροο-* **(<** *ρέω)* **+** *-γράφος< γράφω].* ροόμετρο **(ο) {ροομέτρ-ου | -ων} τεχνολ. μετρητής τής ροής ρευστού ή αερίου που κινείται σε αγωγό.**
[ετυμ. < *ροο-* **(<** *ρέω)* **+** *μέτρο,* **μεταφρ. δάνειο από αγγλ. flow metre],** ροοστάτης **(ο) -> ρεοστάτης**

ρόουντ μούβι **(η/το) κινηματ. ελλην.** *ταινία δρόμου* **· κινηματογραφική ταινία όπου ο κεντρικός χαρακτήρας περιπλανάται ή ταξιδεύει είτε διαφεύγοντας από κάτι είτε στο πλαίσιο προσωπικών αναζητήσεων (υπαρξιακών ανησυχιών).**
[εγυμ. < αγγλ. road-moviel. ροπαλιά **(η) χτύπημα με ρόπαλο (βλ.λ.).**

ρόπαλο **(το) {ροπάλ-ου | -ων) ξύλινο, χοντρό και συνήθ. κυλινδρικό ραβδί, λεπτότερο στη λαβή: τους** *επιτέθηκαν με* ~ *και πέτρες* **|| το** ~ *τού Ιραk/.ή** **ΦΡ.** ***διά ροπάλου*** **με χτυπήματα, με βίαιο τρόπο:** *επέβαλε την τάξη* ~ || *απαγορεύεται αυστηρώς και* ~ *το κάπνισμα στους χώρους εργασίας.*
Ιετυμ. < αρχ. *ρόπαλον<* **θ.** *ροπ-* **(ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ.** *ρέπω,* **βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-αλον,* **πβ.** *πέτ-αλον, στρόφ-αλον\.* ροπαλοφόρος, **-ος,** *-ο* **|μεσν.Ι αυτός που φέρει ρόπαλο, οπλισμένος με ρόπαλο:** ~ *κακοποιοί.* ροπή **(η)** 1. **φυς. διανυσματικό φυσικό μέγεθος το υποίο αποτελεί το αίτιο τής στροφικής κίνησης των σωμάτων το μέτρο του ισούται με το γινόμενο τού μέτρου τής δύναμης επί την απόσταση τού φορέα τής δύναμης από τον άξονα περιστροφής:** *- δυνάμεως / ζεύγους δυνάμεων* || *μαγνητική / ηλεκτρική* ~**2. (μτφ.) η τάση, η προτίμηση για ορισμένα πράγματα ή για συγκεκριμένη συμπεριφορά:** *έχει* ~ *προς την κλεψιά / προς το ψέμα* **(πβ. λ.** *κλίση, πάθος. ρέπω).* **σχολιο λ.** *παρώνυμο.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ροπή,* **αρχική σημ. «η κλίση τής πλάστιγγας λόγω άνι- σων βαρών». <** *ρέπω* **(βλ.λ.). Η μτφ. σημ. είναι μτγν.].** ρόπτρο **(το) (λόγ.) μεταλλικό αντικείμενο διαφόρων σχημάτων, που βρίσκεται στην εξώπορτα σπιτιών αντί για κουδούνι και το οποίο κρούουν οι επισκέπτες.**
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ρόπτρον* **< θ.** *ροπ-* **(ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ.** *ρέπω.* **βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-τρον,* **πβ.** *κλεῖσ-τρον. πλήκ-τρον].* ροσμαρί **(το) {ροσμαρ-ιού | -ιών} το δενδρολίβανο (βλ.λ.).**
[ετυμ. < βεν. rosmarin < μεσν. λατ. ros marinus «θαλασσινή δροσιά, φυτό τής μεσογειακής θάλασσας»!, ροσμπίφ **(το) -*■ ροζμπίφ**
ροσόλι **(το) {χωρ. γεν.} λικέρ αρωματισμένο με απόσταγμα τριαντάφυλλου.**
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. rosolio, πιθ. < μεσν. λατ. ros solis «δροσιά τού ηλίου, σκιά»].
ρόστο **(το) [άκλ.} κοκκινιστό κρέας.**
[εί υμ. < ιταλ. arrosto < p. arrostirc «ψήνω. φρυγανίζω» < ar- προθε- ματ. + -rostire < αρχ. γερμ. rostjan (> γερμ. rosten, αγγλ. roast)], ρότα **(η) {χωρ. γεν. πληθ.)** 1. **ναυτ. η πορεία, το δρομολόγιο τού πλοίου** 2. **(μτφ.) ο προσανατολισμός:** *αλλάζω* ~ · 3. **ΜΟΥΣ. μεσαιωνικό έγχορδο όργανο.**
[ετυμ. < ιταλ. rotta < δημώδ. λατ. rupta (via) «διανοιγμένος δρόμος (κυρ. μέσα από δάσος)» < λατ. ruptus, μτχ. τού ρ. rumpere «διασπώ, διασχίζω, διαρρηγνύω». Από την ίδια λατ. φρ. προέρχεται και η συνώνυμη γαλλ. λ. route], ροταριανός, **-ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη διεθνή λέσχη των Ρό- ταρι, η οποία αποσκοπεί στην κοινωνική και φιλανθρωπική προσφορά, καθώς και στη φιλία των λαών:** ~ *όμιλος.*
[ΕΤΥΜ_. Μεταφορά τού αγγλ. Rotarian < Rotary Club, από το επίθ. rotary «περιστροφικός, εναλλασσόμενος» (< μεσν. λατ. rotarius < λατ. rota «τροχός»), επειδή στον αρχικό σχεδιασμό τής λέσχης περιλαμβάνονταν οι εκ περιτροπής (in rotation) συνεδριάσεις στα γραφεία καθενός μέλους].
ροτόντα **(η) [χωρ. γεν. πληθ.]** 1. **αρχιτ. τύπος ρωμαϊκού κτηρίου με κυκλική κάτοψη και θόλο- (γενικότ.) κτήριο με τέτοιο σχήμα:** *η* ~ *τού Αγίου Γεωργίου στη Θεσσαλονίκη* 2. **(συνεκδ.) στρογγυλό τραπέζι ή τραπεζομάντηλο.**
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. rotonda < λατ. rotundus «τροχοειδής, κυκλικός» rota «τροχός»].
ρότορας **(ο) {ροτόρων | τεχνολ. το περιστρεφόμενο πηνίο ηλεκτρικού** κινητήρα, γεννήτριας ή η περιστρεφόμενη πλάκα πυκνωτή· αλλιώς *δρομέας, οπλισμός, στροφείο.*
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. rotor, συγκεκομμ. τ. τού rotator «στροφέ- ας» < λατ. rotator < rota «τροχός» |. **ρουά** (το) {άκλ.) (στο σκάκι) το πιόνι «βασιλιάς» · συνήθ. ως απειλή αυτού τού πιονιού: *του έκανε* - || ~ *ματ!*
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. roi «βασιλιάς» < παλ. γαλλ. rei < λατ. rexi.
Ρουάντα (η) (γαλλ. Republique Rwandaise, κινυαρουάντα Republika y'u Rwanda = Δημοκρατία τής Ρουάντας) κράτος τής ΚΑ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Κιγκάλι. επίσημες γλώσσες τη Γαλλική και την Κινυαρουάντα και νόμισμα το φράγκο Ρουάντας. **— Ρουαντέζος** (ο), **Ρουαντέζα** (η), **ρουαντέζικος,** -η. -ο.
[εγυμ. < ρουαντ. Rwanda, αγν. ετύμου]. **ρουβίδιο** (το) |1892| {ρουβιδί-ου j -ων| ΧΗΜ. αργυρόλευκο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Rb), που ανήκει στην ομάδα των μετάλλων των αλκαλίων (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).
[ΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τού νεολατ. rubidium < λατ. rubidus «πορφυρός, κόκκινος» « rubere «κοκκινίζω, ερυθριώ»). Το χημικό στοιχείο ονομάστηκε έτσι λόγω των δύο ερυθρών γραμμών στην ορατή περιοχή τού φάσματός του).
Ρουβίκων (ο) {Ρουβίκων-ος, -α) **ΙΣΤ.** ποταμός στη ΒΑ. Ιταλία, που αποτελούσε το σύνορο μεταξύ τής Ηντεύθεν των Αλπεων Γαλατίας και τής Ιταλίας, γνωστός από την απόφαση τού Ιουλίου Καίσαρα να τον διαβεί κηρύσσοντας τον πόλεμο στη Σύγκλητο και στον Πομπή- ιο το 49 π.Χ., λέγοντας τη φράση «ο κύβος ερρίφθη» · ΦΡ. *η διάβαση τού Ρουβίκωνος / διέβη τον Ρουβίκωνα* για αποφασιστική ενέργεια σε κρίσιμη στιγμή. Επίσης **Ρουβίκωνας.**
(ετυμ. < λατ. Rubico, -Onis < rubicundus «κατακόκκινος», εξαιτίας τού χρώματος που έχει η λάσπη τού ποταμού |. **ρούβλι** (το) {ρουβλί-ου \ -ων} η ρωσική νομισματική μονάδα.
[ΕΤΥΜ. < ρωσ. rubi' **< παλαιότ. ρωσ.** rubiĭ**. αρχική σημ. «κούτσουρο, απομεινάρι» <** rubiti **«κόβω, πελεκώ»], ρούγα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (διαλεκτ.) δρόμος, οδός:** *μες στις φαρδιές τις* ~.
[ΕΤΥΜ. μεσν. (πβ. μτγν. *ρούα)* < λατ. ruga «πτυχή, ρυτίδα» |. **ρουζ** (το) {άκλ.} καλλυντική πούδρα που χρησιμοποιούν οι γυναίκες, για να δώσουν ροδαλό χρώμα στα μάγουλά τους.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. rouge < λατ. rubeus «ερυθρός»].
Ρουθ (η) {άκλ.} **1.** Μωαβίτισσα πρόγονος τού Δαβίδ, τής οποίας η ζωή εξιστορείται στο ομώνυμο βιβλίο τής Π.Δ. και αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.
]ΕΤΥΜ; μτγν. < εβρ. Re'ul. **πιθ. σημ. «φίλος»], ρουθήνιο (το) {ρουθηνί-ου | -ων} ΧΗΜ. σπάνιο μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο** Ru), **το οποίο χρησιμοποιείται σε κράματα, για να τους προσδίδει σκληρότητα (βλ. κ. λ.** *περιοδικός,* **πΝ.).**
[Γ.ΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. ruthenium < μεσν. λατ. Ruthenia, περιοχή τής Α. Ουκρανίας, όπου ανακαλύφθηκε το χημικό στοιχείο], **ρουθούνι** (το) Ιρουθουν-ιού | -ιών} καθένα από τα δύο μικρά ανοίγματα στο κάτω μέρος τής μύτης, από όπου εισέρχεται ο αέρας κατά την εισπνοή ΦΡ. (α) ***μπαίνω στη μύτη / στο ρουθούνι (κάποιου)*** βλ. λ. *μύτη* (β) ***έχει γερά / καλό ρουθούνι*** έχει καλή όσφρηση (γ) **δεν** ***έμεινε ρουθούνι*** σκοτώθηκαν, χάθηκαν όλοι: *βομβάρδισαν το χωριό ανελέητα* και ~ (δ) ***δεν*** **άνοιξε** ***ρουθούνι*** βλ. λ. *ανοίγω.* Επίσης (αρ- χαιοπρ.) **ρώθων** (ο) [μτγν.Ι {ρώθωνος). — (υποκ.) **ρουθουνάκι** (το). |ετυμ. < μεσν. *ρουθούνιν* < **ρωθώνιων,* υποκ. τού μτγν. *ρώθων* (κυρ. πληθ. *ρώθωνες). λ.* που παρουσιάζει επίθημα -ων. χαρακτηριστικό των ουσ. που δηλώνουν μέρη τού σώματος (πβ. *πώγ-ων. σιαγ-ών, βρα-κί-ων* κ.ά.). Ως προς την ετυμολογία, δεν υπάρχει επιβεβαιωμένη άποψη· ίσως συνδ. με το αρχ. *ρόθος* «θόρυβος, βουή» (πιθ. από το φύσημα τής μύτης), το οποίο ανάγεται στην ετεροιωμ. βαθμ. τής ρ. *sr-edh- (βλ. λ. *ρέω)}.*
ρουθουνίζω ρ. αμετβ. {ρουθούνισα) αναπνέω από τα ρουθούνια, κάνοντας θόρυβο. Ηπίσης (αρχαιοπρ.) **ρωθωνίζω. — ρουθούνισμα** (το), **ρουκέτα** (η) {ρουκετών} **1.** μικρό βλήμα που προωθείται με πυραυλικό σύστημα 2. πυροτέχνημα. Ιετυμ. < ιταλ. rocchetta, υποκ. τού rocca «ρόκα. αδράχτι» (βλ. λ. *ρόκα)* λόγω τού σχήματος τού πυραύλου], **ρουκετοβολος,** -ος. -ο **1.** αυτός που ρίχνει ρουκέτες **2.** ***ρουκετοβόλο*** (το) οπλικό σύστημα που εκτοξεύει ρουκέτες.
[εγυμ. < *ρουκέτα + -βόλος* < *βάλλω\.* **ρουλεμάν** (το) {άκλ.} ελλην. *κυλισιοτριβέας-* ΤΕΧΝΟΛ. μηχανικό εξάρτημα που αποτελείται από δύο ομόκεντρους μεταλλικούς δακτυλίους (κυλίνδρους- έναν εξωτερικό, έναν εσωτερικό), οι οποίοι έχουν ανά-μεσά τους κυλιόμενα μέρη (λ.χ. ατσάλινες μπίλιες, βελόνες κ.ά.) · παρεμβάλλεται συχνά ανάμεσα σε ένα περιστρεφόμενο αντικείμενο και τον άξονά του (λ.χ. ανάμεσα σε. μια ρόδα και τον άξονά της) για τη στήριξη τού άξονα και την ελάττωση των τριβών.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. roulement < p. rouler «περιστρέφω, κυλώ» < rouelle < δημώδ. λατ. rotella, υποκ. τού λατ. rota «τροχός»], **ρουλέτα** (η) {ρουλετών! **1.** συσκευή σε καζίνο αποτελούμενη από δίσκο με 37 ή 38 αριθμημένα χωρίσματα σε χρώμα μαύρο και κόκκινο εναλλάξ, ο οποίος περιστρέφεται και στον οποίο ρίχνεται και κυλά με αντίθετη φορά μια μπίλια 2. (συνεκδ.) το τυχερό παιχνίδι (συνήθ. σε καζίνο) στο οποίο κάθε παίκτης στοιχηματίζει σε έναν ή περισσότερους αριθμούς ή και σε χρώμα τής παραπάνω συσκευής και κερδίζει, αν η μπίλια σταματήσει σε αριθμό ή/και χρώμα, στα οποία έχει στοιχηματίσει· ΦΡ. *ρώσικη ρουλέτα* (i) επικίνδυνο παιχνίδι κατά το οποίο ο παίκτης έχει στραμμένη στον κρόταφό του κάννη εξάσφαι- ρου περιστρόφου, στις θαλάμες τού οποίου έχει τοποθετηθεί ένα μόνο φυσίγγιο και πιέζει τη σκανδάλη, χωρίς να ξέρει αν το περίστρο

φο θα εκπυρσοκροτήσει (ii) (μτφ.) κάθε διαδικασία η οποία ενέχει το στοιχείο τού απρόβλεπτου και στην οποία τα μέρη καλούνται διαδοχικά να συμμετάσχουν. μέχρι να αναδειχθεί ο νικητής: (στο ποδόσφαιρο) ***αν όεν υπάρξει νικητής στην παράταση, η ομάδα που θα προκριθεί, θα βγει από τη ~ των πέναλτι.***

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. roulette < rouler «κυλώ. περιστρέφω» < rouellc < δη- μώδ. λατ. rotella, υποκ. τού λατ. rota «τροχός»].

Ρουμ (ο) {άκλ.) (κατά τους Αραβες και Τούρκους) ο Ρωμιός (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. Rum (βλ. λ. ***Ρωμιός)].*** **ρουμάνι** (το) {ρουμαν-ιού | -ιών) αδιάβατη έκταση με δέντρα και θάμνους ΣΥΝ. δάσος, λόγγος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δάσος.***

]ΕΤΥΜ. < τουρκ. orman < or «δάσος» + -man].

Ρουμανία (η)]!890] (ρουμ. Romania) κράτος τής ΝΑ. Ευρώπης στη Βαλκανική Χερσόνησο με πρωτεύουσα το Βουκουρέστι, επίσημη γλώσσα τη Ρουμανική και νόμισμα το λέι. — **Ρουμάνος** (ο). **Ρουμάνα** (η), **ρουμανικός,** -ή. -ό [1891[κ. (καθημ.) **ρουμάνικος,** -η. -ο, **Ρουμανικά** κ. (καθημ.) **Ρουμάνικα** (τα).

|JLi'J'Y.V]. Μεταφορά τού γαλλ. Roumanic < ρουμ. Romania < λατ. Romani «Ρωμαίοι», λόγω των ρωμαϊκών στρατευμάτων τού αυτοκράτορα Τραϊανού, ο οποίος κατέκτησε την περιοχή τής Δακίας στις αρχές τού 2ου αι. μ.Χ.].

ρουμανίζω ρ. αμετβ. ΙΣΤ. **1.** υιοθετώ τις ρουμανικές απόψεις σε ένα θέμα.· (ειδικότ.) ακολουθώ τη ρουμανική προπαγάνδα ως προς την εθνική προέλευση των Βλάχων ***των*** Βαλκανίων (βλ. ***κ. λ. Βλ,άχος,*** σχολιο) 2. *ρουμανίζοντες* (οι) αυτοί πυυ ακολουθούσαν στα τέλη τού 19ου και στις αρχές τού 20ού αι. τη ρουμανική προπαγάνδα για την εθνική καταγωγή των Βλάχων των Βαλκανίων και προσπαθούσαν να προκαλέσουν εθνικό μειονοτικό ζήτημα ή/και να δημιουργήσουν αυτόνομο βλαχικό κράτος στις περιοχές όπου κατοικούσαν Βλάχοι.

Ρούμελη (η) **1.** η Στερεά Ελλάδα (βλ.λ.) **2.** ΙΣΤ. (α) η χώρα των Ρουμ (δηλ. των Ρωμιών) κατά τους Αραβες και τους Τούρκους (πριν από την άλωση τής Κωνσταντινούπολης το 1453), δηλ. το Βυζάντιο· (ειδι- κότ.) η .VI. Ασία (β) (μετά το 1453) οι ευρωπαϊκές τουρκικές επαρχίες τής Ν. Βαλκανικής Χερσονήσου (χωρίς τα νησιά τού Αιγαίου Πελά- γους) (βλ. κ. λ. ***Ρωμυλία).***

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. Rumeli «χώρα των Ρωμιών», αρχικώς «η ευρωπαϊκή Τουρκία» (Α. Θράκη). < Rum < αραβ. Rumi < μεσν. ***Ρωμιός*** (βλ.λ.)[. **Ρουμελιώτης** (ο) {Ρουμελιωτών} αυτός που κατοικεί στη Ρούμελη ή κατάγεται από αυτήν ΣΥΝ. Στερεοελλαδίτης. — **Ρουμελιώτισσα** (η), **ρουμελιώτικος,** -η, -ο. **Ρουμελιώτικα** (τα), **ρούμι** (το) {χωρ. γεν.} δυνατό οινοπνευματώδες ποτό. που παράγεται με απόσταξη από προϊόντα ζαχαρακάλαμου (μελάσα).

|ΕΤΥ.νι. < ιταλ. rum < αγγλ. rum. συγκεκομμένος τ. τού παλαιότ. rumbullion / rumbustion. αγν. ετύμου]. **ρούμπα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} κουβανέζικος χορός, που έγινε γνωστός στις αρχές τού 20ού αιώνα, στον οπυίο οι χορευτές κρατούν ακίνητο τον κορμό τους και εκτρλούν βήματα με ανεπαίσθητο λίκνισμα των γοφών τους.

[ΕΤΥΜ. < αμερ.-ισπ. rumba / rhumba, αγν. ετύμου]. **ρουμπαγιάτ** (το) {άκλ.} (λογοτ.) τετράστιχο περσικό ποίημα.

Ιετυμ. < περσ. rubaiyat < αραβ. ruba'iyah < ryba'iy «τετραμερής σύνθεση»].

ρουμπίνές (ο) {ρουμπινέδεςΐ ελλην. ***στρόφιγγα-γ*** κάννουλα τής βρύσης, που επιτρέπει το άνοιγμα, το κλείσιμο και τη ρύθμιση τής ροής τού υγρού σε μια βρύση. Ηπίσης **ρουμπινέτο** (το).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. robinet. υποκ. τού Robin, προσωνύμιο που χρησιμοποιούσαν για τα πρόβατα, παραλλαγή τού κυρ. ον. Robert. ΙΙ σημερινή σημ. οφείλεται στο γεγονός ότι αρχικά οι στρόφιγγες είχαν το σχήμα κεφαλής προβάτου}.

Ρουμπινή (η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. < ***ρουμπίνι].*** **ρουμπινής,** -ιά, -ϊ **1.** αυτός που έχει το χρώμα τού ρουμπινιού **2.** *ρουμπινί* (το) το χρώμα τού ρουμπινιού.

ρουμπίνι (το) {ρουμπιν-ιού | -ιών} πολύτιμος λίθος κόκκινου χρώματος, ορυκτό οξίδιο τού αργιλίου.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. rubin, παράλλ. τ. τού rubis < μεσν. λατ. rubinus < λατ. rubeus < ruber «ερυθρός, κόκκινος»], **ρούμπος** (ο) **1.** ΝΑΥΤ. το ανεμολόγιο · **2.** βαθμολογική μονάδα σε διάφορα ατομικά ή ομαδικά παιδικά παιχνίδια: ***πόσους*** -- ***έκανες;***

[ΕΙΥ.Μ. < ***ρουμπώνω*** (υποχωρητ.). βλ.λ..]. **ρουμπρίκα** (η) {δύσχρ. ρουμπρικών} **1.(α)** τίτλος που υποδηλώνει το περιεχόμενο δημοσιογραφικού άρθρου σε εφημερίδα ή περιοδικό (β) τακτικό άρθρο (στήλη) σε έντυπο σχετικά με καθορισμένο θέμα: ***οι πολιτικές και κοινοτικές ρουμπρίκες*** · **2.** έγχρωμο διακοσμητικό σχέδιο στην αρχή ή στα ενδιάμεσα των κεφαλαίων βιβλίων ή εντύπων

3. ΕΚΚΛΗΣ. λειτουργική οδηγία στο περιθώριο εκκλησιαστικού βιβλίου. γραμμένη με κόκκινο μελάνι.

[εί υμ. < γαλλ. rubrique, αρχική σημ. «κόκκινη ώχρα, επικεφαλίδα βιβλίου γραμμένη με κόκκινο μελάνι», < λατ. rubrica «κοκκινόχωμα - επιγραφή νόμου με κόκκινα γράμματα» < ruber «ερυθρός. κόκκινος»1. **ρουμπώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ρούμπωσα} ♦ **1.** (αμετβ.) παίρνω πολλούς ρούμπους, κερδίζω σε παιδικό παιχνίδι ***2.** (μετβ.) (μτφ.) νικώ ή αποστομώνω (κάποιον): ***μ' αυτό που του είπε τον ρούμπωσε.***

Ιετυμ. < μεσν. ****ρομβ(άνω*** «μαγεύω ρίχνοντας ρόμβους» (με διατήρηση τής αρχ. προφοράς τού ***-β-*** έπειτα από έρρινο σύμφωνο και τροπή ο -► ου) < μτγν. ***ρόμβώ (-όω)*** < αρχ. ***ρόμβος*** (βλ.λ.). Η λ. ***ρόμβος*** προσδιόριζε αρχικά ένα ξύλινο κυκλοτερές σώμα, που περιστρεφόταν γύρω από μια χορδή και εχρησιμοποιείτο κατά την τέλεση αρχαίων μυστηρίων].

ρουνικός, -ή, -ό [1857] αυτός που σχετίζεται με τους ρούνους (βλ.λ.): ~ *γραφή.*

ρούνοι (οι) σημεία γραφής τα>ν αρχαίων βορειογερμανικών φύλων, που προήλθαν από μετασχηματισμό τού ελληνικού και τού λατινικού αλφαβήτου.

|**εϊύμ.** Μεταφορά τού γερμ. Rune(n) < νορβ. rune (σουηδ. runa) < αρχ. νορβ. runar «μυστική γραφή», που συνδ. με γοτθ. runa «μυστήριο»!, **ρουπάκι** (το) {ρουπακ-ιού | -ιών} βαλανιδιά που καλλιεργείται για διακοσμητικούς λόγους και για το ξύλο της· αλλιώς *ρουπακο- βαλανιδιά.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ρωπάκιον* (με κώφωση), υποκ. τού *ρώπαξ, -ακος (ύ)*, παράλλ. τ. τού μτγν. *ρωπάς. -άδος (ή)* < *ρώψ*, «γλώσσα» τού Ησυχίου με ερμήνευμα *βοτάνη απαλή*, η οποία απαντά με τον πληθ. *ρώπες* ήδη στον Όμηρο. Σχετικά με την ετυμολογική της προέλευση, δεν φαίνεται πιθ. η σύνδεση με τις λ. *ραπίζω, ράβδος, ράμνος,* αφού προϋποθέτει σπάνια φωνηεντική μεταβολή. Ίσως πρόκειται για προελλην. όρο], **ρουπακιά** (η) τόπος, δάσος γεμάτο ρουπάκια. **ρούπι** (το) I χωρ. γεν.} παλαιά μονάδα μήκους, ισοδύναμη με 0,0825. μέτρα, υποδιαίρεση τού εμπορικού πήχη (το Vs)· φρ. ***δεν κάνω / δεν το*** **κουνάω** ***ρούπι*** δεν μετακινούμαι καθόλου από τη θέση μου.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. rubI. **ρουπία** (η) Ιρουπιών} νομισματική μονάδα τής Ινδίας, τού Πακιστάν, τής Ινδονησίας και άλλων χωρών τής Λσίας, που ισοδυναμεί με το 1/15 τής αγγλικής στερλίνας.

[ετυμ. < αγγλ. rupee < χίντι rupaiya «ασημένιο νόμισμα»], **ρους** (ο) {τού ρου. τον ρου **|** χωρ. πληθ.} **1.** η κίνηση τού νερού, η ροή, το ρεύμα: ο ~ *τού ποταμού 2.* (μτφ.) η πορεία, η φορά, η κατεύθυνση: ο ~ *τής Ιστορίας* || *αλλαγή τού ~ τής οικονομικής πο/.ιτικής.*

[f.tym. < αρχ. *ρους* < θ. **poF-*. ετεροιωμ. βαθμ. τού *ρέω* (βλ.λ.)]. **Ρούσα** (η) (συνήθ. ορθ. *Ρούσσα)* γυναικείο όνομα, **ρούσικος,**-η,-ο πρωσικός **Ρούσος** (ο) (συνήθ. ορθ. *Ρούσσος)* ανδρικό όνομα.

| **εϊύμ.** < επίθ. *ρούσος* (βλ.λ.)I- **ρούσος,** -α, -ο (λαϊκότ.) ξανθοκόκκινος, κοκκινωπός ή γενικά ξανθός: *«ρούσες γαλανομάτες»* || *«να 'ρχονται να προσκυνάνε, ρούσες και μελαχρινές»* (δημοτ. τραγ.).

|1 ·ΓΥΜ. < μτγν. *ρούσ(σ)ιος* < λατ. russus «πυρρόχρωμος, ξανθός»], **ρουστίκ** (το) {άκλ.} ελλην. *χωριάτικος-* αγροτικό ή χωριάτικο διακο- σμητικό στυλ: (κ. ως επίθ.) *έπιπλα*

|F.TYM. < γαλλ. rustique < λατ. rusticus «αγρότης, χωριάτης» < rus, ruris «αγρός»].

ρουαφέτι (το) ίρουσφετ-ιού | -ιών} **1.** (ειδικότ.) χαριστική παροχή εκ μέρους υπουργών ή βουλευτών σε κομματικούς οπαδούς, φίλους ή γνωστούς: *τα κόμματα κρατούν με το ~ τούς πολίτες σε πολιτική ομη- ρία 2.* (κατ' επέκτ.) οποιαδήποτε χαριστική πράξη, εκδούλευση: *κάνω σε κάποιον -* || *συνεχώς ζητάει διάφορα ~.* — (υποκ.) **ρουσφετάκι** (το).

(ΕΤΥ.Μ. < τουρκ. rU^ver/. **ρουσφετολογία** (η) j 18921 η πρακτική τής εξυπηρέτησης εκ μέρους πολιτικών των κομματικών οπαδών, φίλων ή γνωστών με χαριστικές πράξεις, εκδουλεύσεις· (περιληπτ.) τα ρουσφέτια που γίνονται από πολιτικούς.

ρουσφετολογικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη ρουσφετολογία ή τον ρουσφετολόγο: ~ *προσλ,ήψεις στο Δημόσιο.* **ρουαφετολόγος** (ο) |1816] αυτός που κάνει ή επιδιώκει ρουσφέτια. **ρουσφετολογώ** ρ. αμετβ. [1895] {ρουσφετολογείς... · μόνο σε ενεστ.

κ. παρατ.} κάνω ή επιδιώκω ρουσφέτια. **ρουτίνα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** συνήθης και μηχανικός τρόπος ενέργειας, η στερεότυπη επανάληψη των ίδιων πραγμάτων: *η τηλεοπτική ψυχαγωγία έγινε πλέον ~* 2. (η γεν. ***ρουτίνας*** ως χαρακτηρισμός για πράξεις, δραστηριότητες) αυτός που τον έχει συνηθίσει κανείς, που δεν αποτελεί κάτι το ιδιαίτερο: *μια ιατρική εξέταση ~* || *αυτή η δίκη θα είναι για σένα υπόθεση -* |[*για έναν τόσο έμπειρο γιατρό σαν εσένα, αυτή η επέμβαση είναι επέμβαση -* || *δου?.ειά -* 3. (συνεκδ.) η έλλειψη πρωτοτυπίας στον χώρο τής ατομικής και κοινωνικής ζωής: *η καθημερινή ~* || *πέφτω στη ~* **συν.** πεζότητα, πλήξη, ανία· ΦΡ. **σπάω** ***τη ρουτίνα*** ξεφεύγω από την πλήξη, δίνω ενδιαφέρον (σε κάτι) 4. πληιόφ. απλό τμήμα προγράμματος Η/Υ. που μπορεί να κληθεί και να χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα σε ένα πρόγραμμα: *με αυτή τη ~ μπορούμε να αποθηκεύουμε μία φωτογραφία σε δυο διαφορετικούς ψηφιακούς τύπους.*

(εϊύμ. < γαλλ. routine < route «δρόμος» (βλ. λ. *ρότα)*\. **ρουτινιάρικος,** -η, -ο (καθημ.) αυτός που δεν παρουσιάζει πρωτοτυπία: ~ *ζωή / εργασία* ΣΥΝ. πληκτικός, ανιαρός.

[εί υμ. < γαλλ. routinier < routine (βλ. λ. *ρουτίνα)].* **ρούφηγμα** (το) {ρουφήγμ-ατος | -ατα. -άτων} το να ρουφάει κανείς μια ποσότητα υγρού: *μ'ένα ~ άδειασε όλο το ποτήρι!*

ΣΥΝ. ρόφηση. **ρουφηξιά** (η) 1. το ρούφηγμα· ΦΡ. ***με μια ρουφηξιά*** μονορούφι, διαμιάς 2. (συνεκδ.) η ποσότητα υγρού που μπορεί να ρουφήξει κανείς σε μια κατάποση **ΣΥΝ.** γουλιά 3. (συνεκδ.) η ποσότητα καπνού που ρουφά ο καπνιστής κάθε φορά. Ηπίσης **ρουφηγματιά.**

[ετυμ. < θ. *ρουφηξ-* τού αορ. *ρούφηξα* (ρ. *ρουφώ) + -ιά,* πβ. *αλλαξ-ιά].* **ρουφητός,** -ή, -ό ρουφηχτός (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ροφητός* < αρχ. *ροφώ* (βλ. λ. *ρουφώ)].* **ρουφηχτός,** -ή. -ό αυτός που δίνεται, πίνεται ή τρώγεται με ρούφηγμα: ~ *αβγό / φιλί.* — **ρουφηχτά** επίρρ. **ρουφήχτρα** (η) {δύσχρ. ρουφηχτρών} **1.** (λαϊκ.) η δίνη (βλ.λ.) και γενικότ. η περιστροφική κίνηση νερού θάλασσας, ποταμού ή λίμνης κατά τον ρου του ή πίσω από κινούμενο πλοίο σπν. δίνη, ρούφουλας 2. (μτφ.-οικ.) ο πότης, αυτός που πίνει (κρασί και άλλα αλκοολούχα ποτά) σε μεγάλες ποσότητες: *είναι μεγά?.η ~ ο κυρ-Γιάννης■ πίνει*

τρία μπουκάλια στην καθισιά τον.

Ιετυμ. < *ρουφηχτός* + παραγ. επίθημα *-τρα*, πβ. *καύ-τρα, τσούχ-τρα*\. ρουφιανεύω ρ. μετβ. Ιρουφιάνεψα} συκοφαντώ (κάποιον), δολοπλοκώ εναντίον (κάποιου), ρουφιανιά (η) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) η συμπεριφορά τού ρουφιάνου· η κατάδοση (προσώπου, στοιχείων. μυστικών κ.λπ.)·. *μην κάνεις καμιά ~!* || *είναι προηος στη* ρουφιάνος (ο), ρουφιάνα (η) 1. προάγωγός, μαστροπός 2. (συνεκδ.) πρόσωπο που συκοφαντεί, που διαβάλλει (κάποιον) ΣΥΝ.δολοπλόκος, ραδιούργος 3. πρόσωπο πυυ προδίδει τα μυστικά (κάποιου) συν. προδότης. σπιούνος, χαφιές. ΙΧΟΛΚ) λ. *κύριος.*

i ΗΤΥΜ. < ιταλ. ruffiano, αβεβ. ετύμου. ίσως < rotTia <* βρομιά, μόλυνση» (< αρχ. γερμ. hruf)|. ρούφουλας (Ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. η ρουφήχτρα · 2. ο ανεμοστρόβιλος ΣΥΝ. ανεμορούφουλας.

[ετυμ. < *ρουφο)* + μεγεθ. επίθημα *Όυλας*, πβ. κ. *δράκ-ουλας. ζήτ-ου- λας].*

ρουφώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {ρουφάς... | ρούφ-ηξα. -ιέμαι, -ήχτηκα. *ηγμέ-* νος) 1. τραβο) με το στόμα μια ποσότητα υγρού με χαρακτηριστική κίνηση των χειλιών και τής γλώσσας, ώστε να σχηματίζεται στρογγυλό άνοιγμα στο στόμα, και εισπνέοντας: το *μωρό ρουφούσε* το *γάλα από το μπιμπερό* || ~ τον *καφέ / τον χυμό* 2. παίρνω μια γουλιά με ηχηρό (και ενοχλητικό) τρόπο: *μη ρουφάς τη σούπα / τον καφέ σου* 3. (μτφ.) εισπνέω βαθιά: *- καθαρό αέρα ι αρωματικό καπνό* 4. απορροφώ: το *χώμα ρουφούσε γρήγορα το νερό* 5. τραβώ προς τα μέσα: *- τα μάγουλά μου* || *ρούφηξε την κοιλιά του. για να φαίνεται πιο αδύνατος* 6. λαμβάνω τροφή ή υγρό με λαιμαργία: *ρούφηξε* τον *χυμό στο πει και φει!* 7. (μτφ.) αφομοιώνω ό.τι ακούω, βλέπω ή διαβάζω: *ρουφούσε τα λόγια τού δασκάλου του* || ~ *τη γνώση* 8. (μτφ.) προκαλώ σωματική ή οικονομική εξάντληση· η μτχ. ***ρουφηγμένος,*** *-η, -ο* εξαντλημένος, εξασθενημένος: *- μάγουλα · φρ.* (μτφ.) ***ρουφώ το αίμα (κάποιου)*** βλ. λ. *αίμα* 9. (αργκό) δέχομαι (γκολ): γο *ρούφηξε ο τερματοφύλακας* συν. τρώω 10. (για τον ναργιλέ) πίνω γουλιές με το μαρκούτσι: *ρουφούσε* τον *ναργιλέ κι έπαιζε το κομπολόι.* Επίσης (λόγ.) **ροφώ** |αρχ.|.

ΙΕ'ΓΥΜ. < μεσν. ρουφώ (με κώφωση) < αρχ. ροφώ (-έω) < ˣsrobh-. ετε- ροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *sr-cbh-* «ρουφώ», πβ. αρμ. arbi «ήπια» (< *srbh-). λιθ. surbiii «ρουφώ, πίνω με μικρές γουλιές», λατ. sorbere (> ισπ. sorber). αλβ. gjerp (< *scrbhO) κ.ά. Παράγ. *ρόφ-ημα*|. ρουχαλάκι (το) {χωρ. γεν.) 1. το μικρό ρούχο: *τα - τού μωρού* 2. (μει-

τ.) το φτωχικό ρούχο, ρουχισμός (ο) το σύνολο των ενδυμάτων κάποιου, ο ιματισμός·, *είδη ρουχισμού.*

ρούχο (το) 1. (συνήθ. στον πληθ.) κάθε είδους ένδυμα, οτιδήποτε φοράει κανείς: μαζεύουν *τρόφιμα και ρούχα για* τους φτωχούς \\ ~ αν- *όρικά / γυναικεία / παιδικά* || *βιομηχανία / βιοτεχνία ί κατάστημα ρούχων* || *μια αλλαξιά ρούχα* || *φορώ / αλλάζω ρούχα* || *- επίσημα /* κυριακάτικα ι *τής* δουλειάς || *πού έβα/^ες τα ~ μου:* || τους *έκλεψαν* τα

από τα αποδυτήρια || *φοράει πάντα ακριβά -* || *βάζω τα ~ στο πλυντήριο* || *έδωσα τα ~* στο *καθαριστήριο*· φκ (α) μτφ. έχω *τα ρούχα μου* (για γυναίκα) έχω περίοδο (β) *αχίζω τα ρούχα μου* βλ. λ. σ^ίζώ· πβ. *διαρρηγνύω τα ιμάτιά μου.* λ. *διαρρηγνύω* (γ) *τρώγομαι με τα ρούχα* **μου** γκρινιάζω με κάθε αφορμή (δ) (παροιμ.) *άλλαξε ο Μσνο- λιός κι έβαλε τα ρούχα του αλλιώς* βλ. λ. *αλλάζω* (ε) (παροιμ.) **όποιος** *φυλάει τα ρούχα* **του,** *έχει τα μισά / φύλαγε τσ ρούχα* **σου,** *για να 'χεις τα μισά* πρόσεχε και παίρνε τις αναγκαίες προφυλάξεις, ώστε να μην χάσεις τα πάντα σε περίπτωση κινδύνου ή καταστροφής (στ) *βγάζω (κάποιον) από τα ρούχα του* βλ. λ. *βγάζω* (ζ) *βγαίνω (έξω) από τα ρούχα μου* βλ. λ. *βγαίνω* 2. (ειδικότ.) τα απαραίτητα ή κατάλληλα για μια περίσταση, για μια εποχή τού έτους ή γενικότ. για τυ ντύσιμό μας ενδύματα: <5εν *έχω ~ να βάλω για τον γάμο!* || *δεν έχω ~. πρέπει να αγοράσω τώρα στις εκπτώσεις* || *πρέπει να πάρω κανένα ~ για τον χειμώνα / το καλοκαίρι.* ΣΧΟΜΟ λ. *ενδυμασία.*

[ι-τυμ. < μεσν. *ροϋχον*< σλαβ. ruho|. ρόφημα (το) {ροφήμ-ατος | -ατα, -άτων} ζεστό υγρό (λ.χ. γάλα. συκο- λάτα, αφέψημα κ.ά.).

{ετυμ. < αρχ. *ρόφημα < ροφώ* (βλ. λ. *ρουφώ)].* ρόφηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων) (λόγ.) το ρούφηγμα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ρόφησις < ροφώ* (βλ. λ. *ρουφώ)*\. ροφός (υ) (κοινό όν. και για το αρσ. και για το θηλ. ψάρι) μεγαλόσωμο εύγευστο ψάρι, που απαντά στον Ατλαντικό, στη Μεσόγειυ και στις ελληνικές θάλασσες.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *δρφος / όρφως / όρφώς* (με αντιμετάθεση), εκ των οποίων αρχαιότεροι είναι οι τ. *όρφώς / -ώς* (γεν. -ού. αττικόκλιτο), οι οποίοι εμφανίζουν τον κλιτικό τύπο τυύ ουσ. *λαγώς.* Ως προς την ετυμολογία. πιθ. θεωρείται η σύνδεση με το ουσ. *ορφνη* «σκοτάδι, σκοτει- νότητα» (βλ. λ. *ορφανός)* λόγω τού σκούρου χρώματός του|. ροφώ ρ. ► ρουφώ

ροχάλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) μείγμα σάλιου και βλέννας από τους βρόγχους, το οποίο φτύνει κανείς με αγενή και ηχηρό τρόπο ΣΥΝ. (λόγ.) φλέγμα, απόχρεμμα, πτύελο. Κπίσης ρόχαλο (το).

| ετυμ. Μεγεθ. τυύ ουσ. *ρόχαλο < ροχαλίζω* (βλ.λ.)]. ροχαλητό (το) 1. το να ροχαλίζει κανείς 2. (συνεκδ.) ο ήχος πυυ πα- ράγεται όταν ροχαλίζει κανείς συν. ροχάλισμα.

|ΕΤΥΜ. < *ροχαλ(ίζω)* + παραγ. επίθημα *-ητό.* πβ. *κννηγ-ητο*). ροχαλίζω ρ. αμετβ. {ροχάλισα} (για κοιμώμενο) αναπνέω θορυβω- δώς. ροχάλισμα (το).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *ρογχαλίζω.* εκφραστ. λ.. < θ. *ρογχ-*, ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *ρέγχω* «ροχαλίζω» (βλ. λ. *ρεγχάζω)].* ρόχθος (ο) ο θυρυβο'ίδης ήχος των κυμάτων τής θάλασσας ή καταρ

ράκτη.

[ετυμ. < μτγν. *ρόχθος* < αρχ. *ροχθώ (-έω)* «θορυβώ (για κύματα)» (υποχωρητ.). εκφραστ. λ., αγν. ετύμου. η οπυία εμφανίζει παρόμοιο επίθημα με το αρχ. *όρεχθώ (-έω)* «μουγγρίζω»|. **ροώδης,** -ης. -ες {ροώδ-υυς [-εις (υυδ. -η), -ών} (λόγ.) ρευστός. ΣΧΟΜΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

Ιετυμ. < αρχ. *ροώδης* < 0. ρο- (ετεροιωμ. βαθμ. τού *ρέω)* + παραγ. επίθημα *-ώδης* (βλ.λ.)).

-ρρ- συμφωνικό σύμπλεγμα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής που εμφανίζεται σε ορισμένες αρχαίες λέξεις καθώς και σε λόγια ή κληρονομημένα σύνθετα: *θάρρος, άρρωστος, αντίρροπος.*

-ρρ-: λέξεις που γράφονται με δύο ρ. Ελάχιστες είναι οι **απλές** (μη σύνθετες) **λέξεις** πυυ γράφονται με *-ρρ-*. Είναι οι λέξεις: **θάρρος** (θαρραλέος, θαρρετός, θαρρώ, ενθαρρύνω, ενθάρρυνση, ενθαρρυντικός), **αρραβώνας** (αρραβωνιάζω. αρραβωνιαστικός, -ιά). **άρ- ρεν** (αρρενωπός, αρρενογονία), **πυρρός** «κοκκινωπός» (πυρρόξανθος, πυρρότριχος), **πυρρίχιος** «'είδος αρχαίου χορυύ, η πυρρίχη», **ορρωδώ** «κάνω πίσω», καθώς και τα κύρια υνόματα: **Γ'Ίύρρος, Σέρρες,Τυρρηνία, Δυρράχιο.** Αντιθέτως. ένα πλήθος **συνθέτων λέξεων.** που ως απλές λ. αρχίζουν από ρ-. διπλασιάζουν λόγω τής συνθέσεως το -ρ- και γράφονται με δύο -ρ-: *ρέω* - αιμορραγία, παλίρροια. επιρροή, απορρέω, απόρροια, διαρροή κ.λπ., *ρέπω* - αντίρροπος, ετοιμόρροπος, ισορροπία, *ρητός* αντίρρηση, αναντίρρητος. *ριπίδιφιπίζο)* - αναρριπίζω, *ρώννυμι/ρωννύο)* - αναρ- ρωννύω. ανάρρωση, άρρωστος, *ρυθμός* - ιδιόρρυθμος, ομόρρυθ- μος. μεταρρυθμίζω, απορρύθμιση κ.ά.. *ρίπτω* - απορρίπτω, *ροφώ* - απορροφώ, αναρρόφηση, *ράπτω* μηχανυρράφυς κ.ά.

Εξαίρεση: αν τυ φωνήεν πριν από το -ρ- είναι «μακρό» (δηλ. ένα από τα φωνήεντα *η.* ω ή δίφθογγος *ει*, οι. αι, ευ κ.λπ.), τότε η λέξη γράφεται με ένα -ρ-: **εύ-ρωστος** (αλλά άρρωστος), **αεί-ροος** (αλλά επιρροή), **εύ-ρυθμος** (αλλά ομόρρυθμυς). Με δύο -ρρ- γράφονται και τα σύνθετα λέξεων πυυ τυ α' συνθετικό λήγει σε -ν (εν, συν. πάλιν): εν + *-ρινος* > **έρρινος,** συν + *ρίζα* > **σύρριζα,** συν + *ρέω* > **συρρέω,** *πάλιν + ροή* > **παλίρροια,** *παν* + *ρήσις*> **παρρησία.** Όπως με δύο -ρ- γράφυνται και οι ιστορικοί χρόνοι (παρατατικός-αύρι- στος) ρημάτων από ρ-, που ανάγονται στην αρχαία ή τη λόγια γλωσσική παράδοση: ρέω - έρρεε, ρίπτω ερρίφθη (ο κύβος). Ωστόσο, όλα τα νεότερα σύνθετα **(ξε-ριζώνω, ξανα-ρίχνω,ανα-ρω- τιέμαι, ασπρό-ρουχα, σγριο-ρωδακινιά, καλο-ρίζικος, μονο-ρούφι, μισο-ραγισμένος** κ.τ.ό.), τα μεταπλασμένα ρήματα *(ράπτω > ράβω*

ύραφα κ.τ.ό.) και υι ξένες λέξεις **(καρό, περούκα, σαβούρα** κ.τ.ό.) γράφονται με ένα -ρ-.

-ρ ράγιά ιατρ. λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών υυσιαστι- κών που δηλώνει παθολογική κατάσταση, η οποία εκδηλώνεται με αιμορραγία σε ορισμένυ όργανυ ή μέρος τυύ σώματος: *γαστρο-ρρα- γία. μητρο-ρραγία.*

[ΕΙ ΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *αίμο-ρρα- γία)*, που προέρχεται από το θ. *ραγ-* τού ρ. *ρήγνυμι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έρ- ράγ-ην)* και εμφανίζεται επίσης σε ελληνυγενείς ξέν. όρυυς (λ.χ. αγγλ. gasiro-rrhugy, hepaio-rrhagy)).

-ρροΐα ιαγρ. λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν τη (φυσιολογική ή μη ή υπερβυλική) ρυή ενός υγρυύ: *γαλακτό-ρροια. πυό-ρροια. εμμηνό-ρροια.*

|ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *παλίρροια, διά-ρροια)*, που προέρχεται από το ρ. *ρέω* και απαντά επίσης σε ελληνυγενείς ξέν. όρους (λ.χ. αγγλ. Icuco-rrhoea. galacio-rrhoea)|. **-ρροώ** ιατρ. λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν ότι (κάποιος/κάτι) παρουσιάζει ροή υγρυύ: αιμο-ρρυώ, πυορροώ. *εμμηνο-ρροο).*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *πυο-ρροώ, αψο-ρροώ).* που προέρχεται από το ρ. *ρέω* (πβ. κ. *ροή)*\. **ρυάδα** (η) (λόγ.) **1.** η τριχόπτωση **2.** βοτ. ασθένεια των αμπελιών που προκαλεί πτώση των ρωγών τους.

ΙυΤΥΜ. < αρχ. *ρυάς. -άδος* < θ. μηδενισμ. βαθμ. τής ρ. **srew-* τού ρ. *ρέω* (βλ.λ.)).

ρυάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {ρυάστηκα} (λαϊκ. για ζώα) ουρλιάζω, ωρύομαι, σκούζω. **—ρυάσιμο** (το). σχόλιο λ. *αποθετικός.*

[είύμ. < **ωρυάζομαι* < αρχ. *ώρύομαι* (βλ.λ.), με σίγηση τού αρχικού ατόνου *ώ-* και επίθημα *-άζομαι].* **ρυάκι** (το) (ρυακ-ιού | -ιών) μικρό ρεύμα νερού, ποταμάκι: *μικρά ~ ποταμού* ΣΥΝ. ποταμάκι, ρεματάκι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίγαμμα.*

[ετυμ. < μεσν. *ρυάκιον*, υποκ. τού αρχ. *ρύαξ. -ακος* < θ. **ρΓ-*, μηδενι- σμ. βαθμ. τύυ θ. **srcw-* τού ρ. *ρέω* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-αξ*, πβ. *πίν-αξ, πίδ-αξ*\. **ρυάσιμο** (το) φρυάζομαι

ρυγχοε!δής, -ής. -ές |1873) {ρυγχοειδ-ούς |-είς (υυδ.-ή)) αυτός που μοιάζει με ρύγχος: ~ *στόμα / προεξοχή.* ■*“ σχολιο λ. -ης, -ης. -ες.* **ρύγχος** (το) {ρύγχ-υυς | -η. -ών) **1.** το μπροστινό και προεξέχον τμήμα τού κεφαλιού ορισμένων ζώων, που περιλαμβάνει κυρ. τη μύτη και το στόμα: *- ψαριού / χοίρου* |\ *μακρύ* - · 2. ανλτ. το ακραίο πρόσθιο τμήμα οργάνου τού σώματος: ~ *τού μεσολοβίου / τού σφηνοειδούς* · 3. (α) το μυτερό άκρο εργαλείου ή οργάνυυ (β) (γενικότ.) κάθε μυτερή απόληξη αντικειμένου: γο ~ *ενός πλαστικού περιέκτη υγρού.*

[ετυμ. < αρχ. *ρύγχος*, εκφραστ. όρ.. πιθ. < **srungh-* (με εκφραστ. ερρί- νωση), που συνδ. με αρμ. rng-un-k' (πληθ.) «ρουθούνια». Σε αυτή την περίπτωση δεν απέχει πολύ η ετυμολ. συσχέτιση με το ρ. *ρέγχω* «ρυ- χαλίζω» (βλ.λ.)). **ρυγχοφόρος,** -ος,-ο [18811 αυτός που φέρει ρύγχος.

[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., πβ. αγγλ. rhynchophoran]. **ρυγχωτός,** -ή. -ό [1885] (έντομο) που έχει ρύγχος. **ρυδμ εν μπλουζ** (το) {άκλ.) ΜΟΥΣ. λαϊκή μουσική (αρχικά των μαύρων τής Αμερικής) που αποτελεί συνδυασμό τού μπλουζ (βλ.λ.) και τής τζαζ με έμφαση στο στοιχείο τού ρυθμού.

ΙΠϊΤΥΜ. < αγγλ.-αμερ. rhythm 'rf blues], **ρυζάλευρο** (το) αλεύρι που παράγεται από αποφλοιωμένους κόκκους ρυζιού.

ρύζι (το) {ρυζ-ιού | -ιών} **1.** ετήσιο αγρωστώδες φυτό και ο εδώδιμος αμυλούχος καρπός του: *λευκασμένο ! αναποφ/.οίωτο* ·~ 2. (συνεκδ.) φαγητό από βρασμένο ρύζι: ~ *σπυρωτό* [[- *με σάλτσα / με κιμά* ΣΥΝ. πιλάφι· ΦΡ. ***βράσε ρύζι / όρυζα*** η κατάσταση δεν διορθώνεται: *έτσι όπως έχουν γίνει τα πράγματα. -!* — (υποκ.) **ρυζάκι** (το).

Ιπτυμ. < μεσν. ορύ£ίον(με σίγηση τού αρκτικού άτονου ό-), υποκ. τού μτγν. *όρυζα* (βλ.λ.)|. **ρυζόγαλο** (το) γλύκυσμα που παρασκευάζεται από βρασμένο ρύζι. γάλα και ζάχαρη, **ρυζοκαλλιέργεια** (η) {ρυζοκαλλιεργπών} η καλλιέργεια ρυζιού, **ρυζόνερο** (το) αφέψημα από βρασμένο ρύζι. **ρυζότο** (το) {χωρ. πληθ.} ρύζι αναμεμιγμένο με διάφορα υλικά.

[ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. risotto < riso «ρύ£ι» < λατ. oryza < μτγν. *όρυζα].*

ρυζοφυτεία (η) {ρυζοφυτειών} η φυτεία ρυζιού, **ρυζόχαρτο** (το) είδος ημιδιαφανούς χαρτιού σχεδίασης.

[tΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Rcispapier}. ρυθμίζω ρ. μετβ. **[αρχ.) {ρύΟμισ-α. -τηκα, -μένος} 1. (α) καθορίζω μία ή περισσότερες παραμέτρους για τη λειτουργία (συσκευής, μηχανήματος, θεσμού, υπηρεσίας κ.λπ.): -** *ρολόι / τη/.εσκόπιο / φωτογραφική μηχανή* [[~ *τη θερμοκρασία τού καυστήρα / την ώρα στο βίντεο / την ταχύτητα τής μηχανής / το κλιματιστικό* **(β) (ειδικότ. η μτχ.** *ρυθμιζό- μενος, -η,* **-ο) αυτός τον οποίο είναι δυνατόν να ρυθμίσει κανείς όπως επιθυμεί:** *ένα κάθισμα με ~ πλάτη / ύψος* **| |** *συσκευή θέρμανσης με* **~** *θερμοκρασία* 2. **κανονίζω τον τρόπο με τον οποίο (κάτι) θα λειτουργεί. θα αποδίδει ή θα διεξάγεται καλύτερα: -** *τα χρώματα στην τηλεόραση, γιατί είναι πολύ έντονα* | | ~ *την εικόνα και τον ήχο σε τηλεοπτική εκπομπή* }| *ο τροχονόμος έσπευσε να ρυθμίσει την κυκλοφορία στο σημείο όπου χάλασαν οι φωτεινοί σηματοδότες* 3. **τακτοποιώ, διευθετώ, διακανονίζω:** *μην ανησυχείς, θα το ρυθμίσω* γο *θέμα* || *θέλω να ρυθμίζω τη ζωή μου μόνος μου.* **σχολιο λ.** *-ίζω.* **ρυθμικός, -ή, -ό [αρχ.] 1. μους. αυτός πυυ σχετίζεται με τον ρυθμό:** ~ *κανόνες'* **ΦΡ. (α)** *ρυθμική αγωγή* **(το τέμπο) η ταχύτητα με την οποία εκτελείται ένα κομμάτι (β)** *ρυθμική ανάγνωση* **η εκτέλεση των μουσικών φθόγγων ως προς τη διάρκεια και όχι ως προς την οξύτητά τους (που αποδίδεται με τη μελωδική ανάγνωση)** · *2.ρυθμική* **(η) η τονική στιχουργία, κατ' αντιδιαστολή προς την προσωδιακή** 3. **αυτός που εκτελείται με ρυθμό: ~** *κινήσεις* **4.** *ρυθμική (γυμναστική)* **η γυμναστική πυυ γίνεται σύμφωνα με συγκεκριμένο μουσικό ρυθμό και με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων (κορδέλες, στεφάνια, μπάλες). — ρυθμικ-ά / -ώς** επίρρ.. **ρυθμικότητα** (η) **11886|. ρύθμιση** (η) [μεσν.] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} **1. ο καθορισμός μίας ή περισσοτέρων παραμέτρων λειτουργίας (μηχανήματος, θεσμού. υπηρεσίας κ.λπ.) σύμφωνα με ορισμένες προδιαγραφές:** ~ *τής ροής τού νερού ί τής Θερμοκρασίας / τον ήχου / τού ψυγείου / των κα- ναλιών τής τηλεόρασης / τής οθόνης τού Η/Υ* **(ο καθορισμός παραμέτρων όπως τυ χρώμα, η φωτεινότητα κ.λπ.) /** *τής κνκ?^οφορίας με τονς φωτεινούς σηματοδότες/ τού προγράμματος οπονδών! τής δημόσιας διοίκησης / τού πολιτεύματος* jj *στο στούντιο υπάρχουν δύο τεχνικοί που ασκο?νθύνται με τη - τού ήχον των ραδιοφωνικών εκπομπών* 2. *ο* **τρόπος βελτίωσης ή επίτευξης καλύτερης αποδόσεως (ενός πράγματος). με σκοπό την εξασφάλιση τής επιθυμητής λειτουργίας ή κατάστασης, συνήθ. μετά από δυσλειτουργία, πρόβλημα κ.λπ.:** *λόγω τής καταιγίδας χρειάστηκε να επέμβει τροχονόμος για τη - τής κυκλοφορίας* | | *η - τού νομοσκεδίου κρίθηκε αναγκαία ύστερα από το κύμα διαμαρτυρίας που προκάλεσε* [[*δεν με βολεύει η πλάτη τού καθίσματος. χρειάζεται -* | | *- τού κύκλου τής περιόδου με αντισυλ/.ηπτι- κά* **| | -** *των ορμονών* 3. **η διευθέτηση, ο τρόπος αντιμετώπισης ή ο προγραμματισμός (ενέργειας, κατάστασης, υποχρεώσεων κ.λπ.):** ~ *των δόσεων τού δανείου / τής πληρωμής σε !0 δόσεις / τού ζητήματος με διάλογο* | | *η - τής ζωής μον / τοΰ μέλλοντός μου ανάλογα με τις εκά- στοτε επαγγε/.ματικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται.* **ρυθμιστήρας** (θ) **[189311. όργανο για τη ρύθμιση τής κανονικής λειτουργίας ενός μηχανήματος:** *ο - τού λέβητα* 2. **στρατ. όργανο που χρησιμοποιείται στο Πυροβολικό για τη ρύθμιση των πυροσωλήνων που εκτοξεύουν οβίδες, ρυθμιστής** (ο) [μτγν.]. **ρυθμίστρια** (η) **|1894] 1. αυτός που ρυθμίζει κάτι (π.χ. την εξέλιξη μιας κατάστασης, μια διαδικασία ή ενέργεια): ο** ~ *τού πολιτεύματος* **(ο ανώτατος άρχοντας) [|** *αυτός είναι ο ~ των τυχών μας* 2. **ο ρυθμιστήρας (βλ.λ.):** ~ *εντάσεως / ταχύτητας.* **ρυθμιστικός, -ή. -ό [μεσν.] 1. αυτός που ρυθμίζει (κάτι): -** *νόμος* **>** *διατάξεις / παράγοντας / αρχή* **■ φρ. (α)** *ρυθμιστικό σχέδιο* **το σχέδιο με το οποίυ διαρρυθμίζονται πολεοδομικά οι κατοικημένοι χώροι (πόλεις ή συνοικίες), ώστε να εξυπηρετούν καλύτερα τις ανάγκες των κατοίκων (β) γλωσσ.** *ρυθμιστική γραμματική* **η γραμματική που ρυθμίζει τη γλωσσική χρήση, τι είναι ορθό και τι όχι λντ. περιγραφική γραμματική (βλ. λ.** *γραμματική)* 2. **καθοριστικός:** *το κόμμα αυτό διαδραματίζει ~ ρόλο στα πολιτικά μας πράγματα ι στις πολιτικές εξελίξεις.* — ρυθμιστικά επίρρ. **ρυθμολογία** (η) [1877] {χωρ. πληθ.} **1. η μελέτη των ρυθμών (μουσικών. ποιητικών ή ρητορικών)** 2. **αρχιτ. η μελέτη των αρχιτεκτονικών ρυθμών - γνωστικό αντικείμενο τής σπουδής τής αρχιτεκτονικής μα**

ζί με τη μορφολογία. — ρυθμολόγος (ο/η). ρυθμολογικός, -ή, -ό 11877].

ρυθμός (ο) **1.** η εναλλαγή κινήσεων σε καθορισμένο χρονικό διάστημα και με ορισμένη τάξη: - *κολύμβησης / κωπηλασίας / κούρσας* | | *κρατώ τον* ~ | | (καταχρ.) *αργός / γρήγορος* · 2. (α) η περιοδική κίνηση που εμφανίζουν τα φυσικά φαινόμενα: ο - *των κυμάτων* (β) η φύση και οι λειτουργίες ενός σώματος ή οργάνου: ~ *τής καρδιάς* · 3. η συμμετρία των μερών ενός συνόλου **ΣΥΝ.** ευρυθμία. ευαρμοστία. κανονικότητα, τάξη **αντ.** αρρυθμία, ασυμμετρία · 4. η ταχύτητα με την οποία μεταβάλλεται ένα μέγεθος, ή εξελίσσεται μια διαδικασία: ο ~ *των γάμων / των γεννήσεων / το>ν θανάτο)ν ι τής οικονομικής ανάπτυξης / τής παραγωγής / τής απορρόφησης των κοινοτικών κονδυ- λίων* | | *η υπόθεση προχωρεί με ρυθμούς χελώνας* (πολύ αργά) · 5. ο τρόπος με τον οποίο εξελίσσεται (κάτι), η σειρά που ακολουθείται στις ενέργειες (κάποιου): *ο - τής ζωής / τής εργασίας /* rot; *διαβάσματος* | | *αν συνεχίσει να εργάζεται μ' αυτό τον σίγουρα θα πετύ- χει* [| *θα γίνουν ενέργειες, ώστε να βρει σύντομα η ομάδα τον - της* 6. **ΜΟΥΣ.** η έμμετρη διάταξη των μουσικών αξιών (φθογγοσήμων). η οποία σε συνδυασμό με την περιοδικότητα των ισχυρών και ασθενών μερών τού μέτρου (βλ.λ.) συνιστά το σχήμα, τη δομή και τη δυναμική μιας μουσικής φράσης και γενικώς μιας μουσικής σύνθεσης **7.** η αρμονική κίνηση τού ποιητικού λόγου σύμφωνα με ορισμένους μετρικούς ή υφολογικούς κανόνες δηλ. την επανάληψη, την εναλλαγή τονικών-ατόνων συλλαβών, την κατανομή ισχυρούν χρόνων και παύσεων, που διακρίνουν μορφολογικά την ποίηση από τον πεζό λόγο: *προσωδιακός* - **συν.** μέτρο · 8. ο ιδιαίτερος χαρακτήρας, η τεχνοτροπία ενός καλλιτεχνικού ρεύματος: *βυζαντινός' γοτθικός/ σύνθετος* ~ **συν.** στυλ. τεχνοτροπία. **σχολιο** λ. *-ρρ-.*

[JίΤΥΜ. < αρχ. *ρυθμός* < θ. *pF- (μηδενισμ. βαθμ. θ. *srew- τύ *ρέω,* βλ.λ.) + επίθημα *-θμος* (πβ. *άρι-θμός. κ/.αυ-θμός).* Σύμφωνα με την ετυμολογική της προέλευση, η λ. θα δήλωνε αυτό που κινείται και. συνεπώς, είναι μεταβλητό, ρευστό (εμπεριέχει, ωστόσο, την έννοια τής κανονικότητας). Ο *ρυθμός* συνδυάζει τις έννοιες της μορφής και τής κίνησης, άποψη που αποδίδεται από τον Αριστοτέλη στους ατομικούς φιλοσόφους, ενώ. ως προς το μουσικό της σκέλος, η λ. συνδ. με το ουσ. *μέλος].*

ρυθμοτονική ποίηση (η) η εκκλησιαστική / λειτουργική ποίηση τής βυζαντινής περιόδου, η οποία έχει ως χαρακτηριστικό της ότι κάθε στίχος κάθε στροφής (οίκος, τροπάριο) προσαρμόζεται ως προς τον αριθμό και τη θέση τού τόνου των συλλαβαη' του (ισοσυλλαβία - ομοτονία) προς τον αντίστοιχο στίχο τής πρώτης στροφής, η οποία λαμβάνεται ως πρότυπο.

[ητυμ. < *ρυθμοτονία < ρνθμός + -τονία < τόνος\.* **ρυκάνη** (η)

(λόγ.) το ροκάνι **ΣΥΝ.** πλάνη.

[ΗΤΥΜ. μτγν.. βλ. λ. *ροκάνι].* **ρύμη** (η) (αρχαιοπρ.) **1.** η ορμή· στις φρ. *εν τη ρύμη τού λόγου (έν τή ρύμη τοϋ λόγον)* στη γρήγορη ροή τού λόγου, καθώς μιλάει κανείς γρήγορα: του *ξέφυγαν τα λόγια αυτά* ~ του · **2.** δρομάκι, σοκάκι· ΦΡ. *ανά* **τας οδούς** *και* **τας** *ρύμας* στους δρόμους και τα δρομάκια: *«η μπάντα τού δήμου δίνει όλες τις μέρες τον τόνο και τον ρυθμό* ~ *τής πόλης»* (εφημ.).

Ιετυμ. < αρχ. *ρύμη*< θ. **Fρν~,* μηδενισμ. βαθμ. τού θ. **Ρερυ. το οποίο* μαρτυρείται στο αρχ. φύω «σύρω, τραβώ». ΙΙ λ. είναι αγν. ετύμου, ενώ έχει συχνά συνδεθεί (παρετυμολογικά:) με τα ομώνυμα *έρυμαι* «προστατεύω, σώζω» (βλ. λ. *ρύσαι). ρύμα* «<προστασία, ασφάλεια», τα οποία παρουσιάζουν τον ίδιο φο)νηεντισμό|.

ρυμοτομία (η) |μτγν.[{χωρ. πληθ.} **1.** η χάραξη δρόμοιν και πλατειών σε μια πόλη · 2. κλάδος τής πολεοδομίας, που έχει ως αντικείμενο τη διαρρύθμιση τού χώρου μέσα στον οποίο πρόκειται να δημιυυργηθεί ένας οικισμός.

ρυμοτομικός, -ή,-ό [1890| **1.** αυτός που σχετίζεται με τη ρυμοτομία 2. *ρυμοτομικό* **σχέδίο** το σχέδιο με τυ οποίο καθορίζονται κατ' αρχήν υι πολεοδομικοί κανόνες και τα επιτρεπόμενα μεγέθη (ύψος κτηρίων, συντελεστές καλύψεως, εκμεταλλεύσεως οικοπέδου κ.λπ.) των περιοχών μιας πόλης, ώστε να διασφαλίζεται η λειτουργία και η αισθητική των πόλεων σύμφωνα με τις ανάγκες τα>ν κατοίκων και με τις αρχές τής αρχιτεκτονικής και τής πολεοδομίας, **ρυμοτομώ** ρ. μετβ. {ρυμοτομείς... | ρυμοτόμ-ησα. -υύμαι. -ήθηκα. -ημένος | χαράζω και διανοίγω δρόμους και πλατείες σε πόλη.

[ΕΤΥ.Μ. < μτγν. *ρυμοτομώ (-έω)* < *ρύμη* (βλ.λ.). στη μτγν. σημ. «δρόμος». + *-τομώ< τομή].*

ρυμούλκα (η) {ρυμουλκών} **1.** το ρυμουλκούμενο όχημα **2.** (κατ' επέκτ.) καθετί που ρυμουλκείται. **ρυμούλκηση** (η) 11868} {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} το τράβηγμα από όχημα ή πλοίο άλλου οχήματος ή πλοίου, που είναι δεμένο πίσω του και η μεταφορά του στο σημείο προορισμού ή επισκευής του. **ρυμουλκος,** -ή.-ό [1894**j 1.** αυτός που χρησιμοποιείται για ρυμούλκηση: ~ *σκάφος / όχημα* 2. *ρυμουλκό* (το) πλοίο ή όχημα που χρησιμοποιείται για ρυμούλκηση, **ρυμουλκώ** ρ. μετβ. {ρυμουλκείς... | ρυμούλκ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} σέρνω, τραβιό κάτι που είναι συνδεδεμένο πίσω μου και το μεταφέρω στον προορισμό τυυ ή στυν χώρυ επισκευής του: ~ *π?.οίο / πυροβόλο.*

|ftym. < μτγν. *ρυμουλκώ (-έω)* < **ρυμουλκός* < *ρύμα* «σχοινί, χορδή τόξου» (< θ. **h'pO-*. βλ. λ. *ρύμη) + -ουλκός* < *ελκω*|. **ρυπαίνω** ρ. μετβ. {ρύπ-ανα. -άνθηκα. -ασμένος} **1.** μολύνακ ~ *την ατμόσφαιρα / το περιβάλλον ΐ τα* νερά / *το έδαφος* jj *τα καυσαέρια των αυτοκινήτων* ~ *την ατμόσφαιρα* 2. (σπάν.) βρομίζω, λερώνω: ~ *τα ρούχα μου.*

[ετυμ. < αρχ. *ρυπαίνω* < *ρύπος* (βλ.λ.)].

ρύπανση (η) [μεσν.] {-ης κ. -άνσεως Ι χωρ. πληθ.) η μόλυνση από την εκπομπή ρύπων από λύματα, απόβλητα κ.ά.: *η - τού περιβάλλοντος / τής ατμόσφαιρας / των υδάτων/ τού εδάφους.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *ωρίμαση.* **ρυπαντής** (ο) κάθε ρυπογόνος πηγή (όπως λ.χ. τα εργοστάσια, οι υπόνομοι κ.λπ.).

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. pollutant |. **ρυπαντικός,** -ή, -ό αυτός που προκαλεί ρύπανση: ~ *ουσίες* συν. μολυσματικός, τοξικός. — **ρυπαντικά** επίρρ.

ρυπαρογράφημα (το) {ρυπαρογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} (κακόσ.)

υβριστικό και συκοφαντικό δημοσίευμα 2. (ειδικότ.) πορνογράφημα.

ρυπαρογραφία (η) {ρυπαρογραφιών} **1.** η συγγραφή ρυπαρογραφημάτων 2. (συνεκδ.) το ρυπαρογράφημα. **ρυπαρογράφος** (ο/η) Ιμτγν.] (κακόσ.) πρόσωπο που γράφει ρυπαρογραφήματα.

ρυπαρογραφώ ρ. αμετβ. {ρυπαρογραφείς... | ρυπαρογράφησα} γράφω ρυπαρογραφήματα, **ρυπαρός,** -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που είναι γεμάτος ρύπους ΣΥΝ. ακάθαρτος, βρόμικος ΑΝΤ. καθαρός 2(μτφ.) ανήθικος, φαύλος ΣΥΝ. αχρείος, αισχρός ΑΝΤ. άσπιλος, αδιάφθορος.

[L-ΤΥΜ. < αρχ. *ρυπαρός* < *ρύπος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-αρός.* πβ. *μιαρός].*

ρυπαρότητα (η) [μτγν.Ι (ρυπαροτήτο)ν} (λόγ.) **1.** η βρομιά, η ακαθαρσία ΑΝΤ. καθαριότητα, πάστρα 2. (μτφ.) η ανηθικότητα. η φαυλό- τητα ΣΥΝ. εξαχρείωση. κακοήθεια ΑΝ Γ. ηθικότητα, χρηστότητα 3.(συνεκδ.) ανήθικος λόγος ή αισχρή πράξη ΣΥΝ. αισχρολογία, βωμολοχία, ασχημοσύνη.

ρυπογόνος, -ος, -ο [1888Ι αυτός που παράγει ρύπους, που προκαλεί ρύπανση τού περιβάλλοντος: *- εστία ι θιομηχανία.* **ρύπος** (ο) (λόγ.) 1. η ακαθαρσία, η βρομιά, ο λεκές: οι ~ *των ρούχων*

κάθε οργανική ή ανόργανη ουσία που συντελεί στη ρύπανση τού φυσικού περιβάλλοντος: *χημικοί* ~ 3.(μτφ.) το ηθικό στίγμα που κηλιδώνει την αξιοπρέπεια (κάποιου) ΣΥΝ. όνειδος, αίσχος, μουντζούρα. Ιετυμ. < αρχ. *ρύπος.* αγν. ετύμου. όπως συμβαίνει συχνά με λ. τέ- τοιας σημασίας. Ανεπιβεβαίωτη παραμένει η σύνδεση με σλαβ. λ., οι οποίες σημαίνουν «βρομιά, ακαθαρσία», λ.χ. αρχ. σλαβ. strupe, ρωσ. strup. πράγμα που θα οδηγούσε σε θ. *srup-. μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *sreup- (ίδια σημ.)].

ρύση (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} εύχρ. στη **ΦΡ.** *έμμηνη ρύση* βλ. λ. *έμ- μηνος.* ** **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *ομόηκα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ρύσις* < θ. **ρF-*, μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *srew-. το οποίο απαντά στο ρ. *ρέω* (βλ.λ.)].

ρυτίδα (η) πτυχή τής επιφάνειας τού δέρματος, κυρ. τού προσώπου, που εμφανίζεται ως αποτέλεσμα γήρανσης: *οι βαθιές ~ στο μέτωπό του* ΣΥΝ. ζάρα. ζαρωματιά. — (υποκ.) **ρυπδούλα** κ. **ρυπδίτσα** (η). [ΕΤΥ.Μ ·. < αρχ. *ρυτίς / βρυτίς* (αιολ.), *-ίδος* < **ρυτός.* παράλλ. τ. τού επιθ. *ρνσός* «ζαρωμένος, ρυτιδωμένος» < θ. **FpO-*, που αποτελεί τη μηδενισμ. βαθμ. τού θ. *Ρερυ-, το οποίο απαντά στο ρ. *έρύω* «σύρω, τραβώ» (βλ. λ. *ρύμη)].* **ρυτιδιασμένος,** -η, -ο γεμάτος ρυτίδες. Επίσης **ρυτιδώδης,** -ης, -ες Ιαρχ.]. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -ης, -ες.* **ρυτιδώνω** ρ. μετβ. (ρυτίδωσα, -θηκα. -μένος} προκαλώ ζάρωμα τού δέρματος από ρυτίδες **συν.** ζαρώνω, σουφρώνω. Επίσης **ρυτιδιάζω.** — **ρυτίδωμα** [μτγν.Ι κ. **ρυτίδιασμα** (το).

[ετυμ. < αρχ. *ρυτιδώ (-όω)* < *ρυτίς, -ίδος* (βλ.λ.)]. **ρυτίδωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1. ιατρ.** αισθητική δυσμορφία τού δέρματος, που οφείλεται σε πολλαπλασιασμό των ρυτίδων στο πρόσωπο 2. (μτφ.) ελαφρό κυμάτισμα τής θάλασσας.

ρυτό (το) **ΛΡΧΑΙΟΛ.** αγγείο κατασκευασμένο από πηλό ή πολύτιμα μέταλλα, με ποικίλη διακόσμηση και συνήθως ανεστραμμένο κωνικό σχήμα, που το χρησιμοποιούσαν στις σπονδές και σε διάφορες τελετουργίες.

[ΕΤΥΜ, < αρχ. *ρυτόν*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *ρυτός*< θ. **pF~*, μη- δενισμ. βαθμ. τού I.E. *srew-. το οποίο μαρτυρείται στο ρ. *ρέω* (βλ.λ.)]. **Ρω** (η) νησίδα των Δωδεκανήσων Δ. τού Καστελορίζου (γνωστή από την *Κυρά τής Ρω.* γυναίκα από το Καστελόριζο, η οποία επί δεκαετίες ύψωνε στη νησίδα την ελληνική σημαία ως ένδειξη των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων σε αυτήν).

[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου]. **ρω** κ. **ρο** (το) {άκλ.} Ρ, ρ · το δέκατο έβδομο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *ρώ* < σημιτ. ros / reS « κεφάλι»1. **ρώγα** (η) {ρωγών} **1.** ο σφαιροειδής καρπός τού σταφυλιού: *τσιμπολο- γώ τις ~ τού σταφυλιού■ Φΐ\ μάζευε κι ας είν' και ρώγες* βλ. λ. *μαζεύω* 2η θηλή τού μαστού 3.(μτφ.) το εσωτερικό τμήμα τής άκρης των δαχτύλων. Επίσης **ρόγα.** — (υποκ.) **ρωγούλα** κ. **ρωγίτσα** (η). Ιετυμ. < αρχ. *ρώξ. ρωγός*, παράλλ. τ. τού *ράξ, ραγός.* αβεβ. ετύμου, πιθ. λ. τού προελλην. γλωσσικού υποστρώματος, πράγμα που δεν εκπλήσσει, όταν πρόκειται για όρους σχετικούς με το κρασί (βλ. κ. *οίνος).* Η λ. συνδ. επίσης με το λατ. racemus «ρώγα σταφυλιού», το οποίο προφανώς αποτελεί παράλλ. δάνειο], **ρωγμή** (η) (για στερεά σώματα) η επιμήκης σχισμή, η διακοπή τής συνέχειας: *ο σεισμός προκάλεσε πολλές - στους τοίχους των σπι- τιών | | - οστού | |* (μτφ.) *το εύρος τής - τού κοινωνικού ιστού | |* (μτφ.) *«ένα κόμμα με συσπειρωμένη την εκλογική του βάση πολύ δύσκο/1« μπορεί να υποστεί ρωγμές* και *διαρροές»* (εφημ.) ΣΥΝ. σπάσιμο. [Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *ρωγμή* < θ. *ρωγ-*, ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στο ρ *βήγ-νυ-μι* (βλ. λ. *ρήγ-μα)* + παραγ. επίθημα *-μή*, πβ. *τι-μή*\.

ρωγ|ίώδης, -ης. -ες {ρωγμώδ-ους (-εις (ουδ. -η), -ών} ιλτρ. ραγισμέ νος* κυρ. στη Φρ. *ρωγμώδες κάταγμα* ελαφρό κάταγμα με επιμήκη διακοπή τής συνέχειας τού οστού.

Ιεγομ. Ηφρ. *ρωγμώδες κάταγμα* **αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** fissured fracture 1.

ρωγοβύζι (το) {ρωγοβυζ-ιού **J** -ιών} (λαϊκ.) 1. θηλή από λάστιχο ή πλαστικό, που προσαρμόζεται στο στόμιο μικρής φιάλης, η οποία περιέχει γάλα και χρησιμοποιείται για τον τεχνητό θηλασμό τού βρέφους **συν.** (λόγ.) θήλαστρο 2. (συνεκδ.-παλαιότ.) το μπιμπερό (βλ.λ.). ρωδακινιά (η) (σχολ. ορθ. *ροδακινιά*) φυλλοβόλο και οπωροφόρο δέντρο. που καλλιεργείται στις εύκρατες περιοχές για τον εδώδιμο καρπό του, το ρωδάκινο. ρωδάκινο (το) (σχολ. ορθ. *ροδάκινο)* {-ου κ. -ίνου | -ων κ. -ίνων[ο καρπός τής ρωδακινιάς* έχει σφαιρικό ή ωοειδές σχήμα, χνουδωτή φλούδα, κιτρινορόδινο ή κόκκινο χρώμα, ραφή στη ράχη του και χυμώδη, σακχαρούχο και αρωματική με υπόξινη γεύση σάρκα. — (υποκ.) ρωδακινάκι (το).

ΙΓ.ΤΥΜ. < μεσν. *ρωδάκινον* < μτγν. *δωράκινον* < λατ. duracinum. Σύμφωνα με την παραδοσιακή ετυμολογία των αρχ. Ρωμαίων, η λ. αποτελούσε σύνθετο των durus «σκληρός, στερεός» + acinus «ρώγα», αλλά πιθανότερη πρέπει να θεωρηθεί η αναγωγή τής λ. duracinum στο όνομα τής πόλης Dyrrachium «Δυρράχιο» (< *Duracium). Η απλοποιημένη ορθογραφία *ροδάκινο* δεν έχει ετυμολογική βάση|. ρωδιός (ο) »ερωδιός ρώθων (υ) —► ρουθούνι ρωθωνίζω ρ. »ρουθουνίζω

ρωμαϊΐκος, -η/-ια, -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τους Ρωμιούς: ~ *φιλότιμο / παράδοση / συνείδηση / πίστη* (ορθόδοξη) | | (και μειωτ.) *αυτά είναι ~ συνήθειες* **συν.** νεοελληνικός 2. (περιληπτ.) *ρωμαίικο* (το) το σύνολο των νεοτέρων Ελλήνων ή το νεοελληνικό κράτος: *να ζήσει το ~! | | «είπα: όπου φυσά κι όταν παλεύει η Ελλάδα»* (Κ. Παλαμάς) | | (συχνά μειωτ.) *δεν θα βάλει γνώση ποτέ το ~!* 3. (μέχρι τις αρχές τού 20ού αι.) *ρωμαίικα* (τα) η απλή καθημερινή γλώσσα των Νεοελλήνων (κατ' αντιδιαστολή προς τη λόγια και αρχαία γλώσσα). ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *δύναμη. Έ/.ληνας.* — ρωμαίικα επίρρ.

[ετυμ. < μτγν. *Ρωμαίος* (βλ.λ.). με τη σημ. «πολίτης τού Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους, τού Βυζαντίου»], ρωμαϊκός, -ή. -ό Ιμτγν.11. αυτός που σχετίζεται με την αρχαία Ρο')μη και τους αρχαίους Ρωμαίους: ~ *περίοδος / εποχή / χρόνια / Αυτοκρατορία ' κράτος / τέχνη / πολιτισμός / αρχαιότητες : ειρήνη* 2. *Ρωμαϊκή Εκκλησία* η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία (βλ. λ. *ρωμαιοκαθολικός)* 3. *Ρωμαϊκό Δίκαιο* το σύνολο των νομικών διατάξεων που ίσχυαν στη Ρώμη από την ίδρυσή της ώς την πτώση τού Δυτικού Ρωμαϊκού Κράτους τον 5ο αι. μ.Χ. και αργότερα στο Βυζαντινό Κράτος· κυρ. το σύνολο των νόμων που κωδικυποιήθηκαν από τον Ιουστινιανό και άλλους Βυζαντινούς αυτοκράτορες. — ρωμαϊκά επίρρ. ρωμαιοκαθολικισμός (ο) **εκκλης.** τα δόγματα, η λατρεία και οι τελετουργίες τής (Δυτικής) Καθολικής Εκκλησίας, ρωμαιοκαθολικός, -ή. -ό [1854J 1. αυτός που σχετίζεται με τον καθολικισμό (βλ.λ.): ~ *λειτουργία / ψαλμός / γάμος* 2. (αΙ *Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία* η Καθολική Εκκλησία (τής Δύσης), με επί κεφαλής τον Πάπα (β) *ρωμαιοκαθολικός* (υ). *ρωμαιοκαθολική* (η) πιστός τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, ρωμαιοκρατία (η) |1856) {χορ. πληθ.} η κυριαρχία τής Ρώμης στους περισσότερους λαούς τού τότε γνωστού κόσμου, η κοσμοκρατορία τού ρωμαϊκού κράτους.

Ρωμαίος (ο). Ρωμαία (η) 1. ο πολίτης τής σημερινής πόλεως Ρώμης, πρωτεύουσας τής Ιταλίας (βλ.λ.), που κατάγεται από ή κατοικεί στη Ρώμη: *οικογένεια - τουριστών* **ιστ.** 2. ο πολίτης τής αρχαίας Ρώμης και τού αρχαίου ρωμαϊκού κράτους: *η «προς Ρωμαίους επιστολή» τού Αποστόλου Παύλου | | καταγόταν από οικογένεια Ρωμαίων πατρικίων* 3. (ειδικότ.) (α) υ ελληνόφωνος ορθόδοξος πολίτης τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (β) (κατά την Τουρκοκρατία) ο Έλληνας: *«ήλθαν Τούρκοι και Ρωμαίοι (...) και ομίλησαν στη Ζάκυνθο»* (Θ. Κολοκο- τρώνης). ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *Έλληνας.*

Ιετυμ. < μτγν. *Ρωμαίος* < αρχ. *Ρώμη* (βλ.λ.). Αφότου η Κωνσταντινούπολη έγινε πρωτεύουσα τού ρωομαϊκού κράτους, ο όρος *Ρωμαίος* αναφερόταν πλέον και στους ελληνικής καταγωγής πολίτες του|. ρωμαϊστής (ο) [1863|, ρωμαίστρια (η) [ρωμαϊστριών] 1. ιστορικός που έχει ειδικευθεί στην ιστορία, στους θεσμούς κ.λπ. τής αρχαίας Ρώμης 2. νομικός που έχει ειδικευθεί στο Ρωμαϊκό Δίκαιο.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Romanistc, άσχετο από το μτγν. *ρωμαϊστής* «ηθοποιός λατινικών κωμωδιών»], ρωμαϊστί επίρρ. Ιμτγν.Ι (λόγ.) στη γλώσσα των (αρχαίων) Ρωμαίων.

στη λατινική γλώσσα **συν.** λατινιστί, λατινικά, ρωμαλέος, -α. -ο 1. (λόγ. για έμψυχα) αυτός που διαθέτει ρώμη (βλ.λ.), που έχει μεγάλη σωματική δύναμη **ΣΥΝ.** δυνατός, εύρωστος, γερός, στιβαρός. σφριγηλός **αντ.** αδύναμος, ασθενικός, καχεκτικός 2. (μτφ.) αυτός που τον χαρακτηρίζει η εκφραστική δύναμη και η συνοχή. — ρωμαλέ-α /-ως Ιμτγν.Ι επίρρ., ρωμαλεότητα (η) [μτγν.]. **σχολιο** λ. *δύναμη.*

[ετυμ. < αρχ. *ρωμαλέος* < *ρώμη* «ισχύς, ευρωστία» (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-αλέος* (βλ.λ.)).

Ρωμανία (η) **ΙΣΤ.** ονομασία τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας (από τον 4ο αι. μ.Χ.) και ειδικότερα τού Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους (τού Βυζαντίου): *«Η ~ πέρασε. η ~ πάρθεν»* (δημοτ. τραγ.).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < λατ. Romania < επίθ. romanus «Ρωμαίος»],

ρωμανικός, -ή. -ό ► ρομανικός

Ρωμανός (ο) 1. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *- ο μελωδός* 2. όνομα αυτοκρατόρων τού Βυζαντίου 3. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Romanus (ως επίθ. είχε τη σημ. «Ρωμαίος»)

RomuJ.
ρωμαντικός, -ή, -ό -> ρομαντικός
ρωμαντισμος (ο) * ρομαντισμός
Ρώμη (η) **1.** η πρα)τεύουσα τής Ιταλίας, πόλη με μακραίωνα και σημαντική ιστορία· **φρ.** *όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη* για περιπτώσεις στις οποίες όλες οι προσφερόμενες μέθοδοι και μέσα. όλες οι προσπάθειες οδηγούν στον ίδιο σκοπό, στο ίδιο αποτέλεσμα 2. (κατ' επέκτ.) το αρχαίο ρωμαϊκό κράτος που έφθασε στη μέγιστη ακμή του κατά τους δύο περίπου αιώνες πριν και μετά τη γέννηση τού Χριστού, μεταβλήθηκε σε αυτοκρατορία και περιελαβε ολόκληρο τον μεσογειακό κόσμο και μεγάλο τμήμα τής Δ. Ευρώπης: *η τέχνη / ο πολιτισμός τής* ~· ΦΡ. (α) *Νέα Ρώμη* η Κωνσταντινούπολη ως πρωτεύουσα τού Ανατολικού Ρωμαϊκού Κράτους, τού Βυζαντίου (β) *Πρεσβυτέρα Ρώμη* η παλαιά (στην Ιταλία) Ρώμη, πρωτεύουσα τού Λυτικού Ρωμαϊκού Κράτους σε αντιδιαστολή προς τη Νέα Ρώμη (από τα μέσα τού 4ου αι.) (γ) *Τρίτη Ρώμη* η Μόσχα, σύμφωνα με μια θεωρία μοναστικών κυρίως κύκλων τής Ρωσίας μετά την άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως (3453), η οποία προέβαλε τη Ρωσία ως κέντρο συσπειρώ- σεως όλων των ορθοδόξων υπό την ηγεμονία τού τσάρου και χρησι- μοποιήθηκε στο πλαίσιο τού πανσλαβισμού (βλ.λ.) ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύναμη*.
[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *Ῥώμη* (ήδη στον Αριστοτέλη) < λατ. Roma, ετρουσκικής αρχής. αγν. ετύμου. Σύμφωνα με τη μυθολογική παράδοση, η πόλη έλαβε τ υ όνομά της από τον *Ρωμύλο* (Romulus), τον μυθικό ιδρυτή της. αλλά στην πραγματικότητα ισχύει το αντίστροφο. Απίθανη θεωρείται οποιαδήποτε συσχέτιση με το αρχ. *ρέω*].
ρώμη (η) {χίορ. πληθ.} (λόγ.) η σωματική ισχύς, η ακμή των σωματικών δυνάμεων: *μαχητής γεμάτος* ~ || (μτφ.) *η ψυχική* - ΣΥΝ. αλκή. δύναμη. ευρωστία. σφρίγος αντ. αδυναμία, καχεξία, ασθενικότητα. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύναμη*.
Γετυμ. < αρχ. *ρώμη*, λ. αρχαιότερη από το ρ. *ρώννυμι*, τού οποίου συ- νηθέστερος είναι ο παρακ. *ερρωμαι* «υγιαίνω, είμαι καλά», ενώ ο ενεστ. φαίνεται υστερογενής αναλογικός σχηματισμός. Οι λ. είναι αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με το αρχ. *ρώομαι* «εφορμώ, κινούμαι με βιαιότητα», αν προϋποθέσουμε την παρουσία ενδοφωνηεντικού -σ- *(*ρώ(σ)-νυ-μι, *ρώ(σ)-ομαι)*. όπως προκύπτει από το επίθ. *άρ-ρωστος* (βλ.λ.). Η λ. *ρώμη* αναφερόταν κυρ. στη φυσική, σωματική δύναμη, κατ' αντιδιαστολή προς τη λ. *ισχύς*, η οποία δήλωνε τη δύναμη των όπλων, τού στρατού ή τής ψυχής|.
Ρωμιός κ. (εσφαλμ.) **Ρωμηός** (ο), **Ρωμιά** (η) ιστ. **1.** ο πολίτης τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, κυρ. τής βυζαντινής περιόδου και μάλιστα ο ελληνόφωνος 2. ο ορθόδοξος χριστιανός κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο και την Τουρκοκρατία· κυρ. ο Έλληνας μέχρι την ίδρυση τού νεοελληνικού κράτους: *Τούρκος είσαι ή* ΣΥΝ. Γραικός 3. (κυρ. κατά τον 19ο αι.) ο Νεοέλληνας, αυτός που έχει διατηρήσει την ορθόδοξη παράδοση τυ Βυζαντίου (κατ' αντιδιαστολή προς τον οπαδό τυ ευρωπαϊκού διαφωτισμυ ή τον πολέμιο τού Βυζαντίου): ο ~ *έχει φιλότιμο* **γ** *η πίστη των Ρωμιών* **4.** (ειρων.-μειωτ.) ο τύπος τού Νεοέλληνα πυ χαρακτηρίζεται από τυς ίδιους τους Έλληνες με ειρωνική και υπυτιμητική διάθεση ως δουλοπρεπής πρυς την εξουσία, τεμπέλης, κουτοπόνηρος ή αφελής (κατ' αντιδιαστολή προς το ιδεατό πρότυπο τού Έλληνα τής κλασικής αρχαιότητας): «οι *ολυμπιονίκες μας δίνουν στην επίσημη Ελλάδα, αυτή των Ρωμιών, την απάντηση τής άλλης Ελ/.άδας. αυτής που εργάζεται και δημιουργεί*» (εφημ.) **5.** (ειδι- κότ.) (α) υ ορθόδοξος Έλληνας (ή άλλης εθνότητας) των Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως. Αλεξάνδρειάς. Αντιόχειας και Ιεροσολύμων (ελληνυρθόδοξα Ι Ιατριαρχεία) (β) ο Έλληνας ορθόδοξος τής (σημερινής) Τουρκίας (Ρουμ) (κατ' αντιδιαστολή προς τον υπήκοο τού ελληνικού κράτους· Γιουνάν) (γ) ο εξισλαμισμένος Έλληνας ή υ κρυπτο- χριστιανός τής Τουρκίας (λ.χ. τής Καππαδοκίας ή τού Πόντου, που εξαιρέθηκε τής ανταλλαγής πληθυσμών τυ 1923): *«εξισλαμισθέντες ή κρυκτοχριστιανοί Ρωμιοί Βρίσκονται ανάμεσα στους πο?.ιτϊκούς κρατουμένους των τουρκικών φυλακών»* (εφημ.). ^ σχολιο λ. *δύναμη. Έλληνας, δίκιο.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *Ρωμαίος* (βλ.λ.). Μετά την πτώση τού Δυτικού Ρωμαϊκού κράτους στα χέρια των Γότθων (5ος αι. μ.Χ.). το επίθ. *Ρωμαίος* αναφερόταν αποκλειστικά στους πολίτες τού Ανατολικού Ρωμαϊκού κράτους, δηλ. τού Βυζαντίου |.
ρωμιοσύνη (η) {χωρ. πληθ.[**1.** (περιληπτ.) ο ελληνισμός (υπό την εθνική και πολιτιστική του έννοια), το ορθόδοξο ελληνικό έθνος, η ελληνική φυλή: *«τη -μην την κλαις...»* (Γ. Ρίτσος") || *οι περιπέτειες τής* ~ συν. ρωμαίικο 2. (κατ' επέκτ.) η ελληνική ψυχή, το φρόνημα και τα ιδανικά τού ελληνισμού: οι *μετανάστες κράτησαν μέσα στην ψυχή τους άσβεστη τη φλόγα τής* ~ συν. ελληνικότητα 3. (ειδικότ.) οι ιδιότητες και το ήθος που διαμόρφωσε η ορθόδοξη παράδοση και η ιστορική πορεία τού νεότερου ελληνισμού (λ.χ. το φιλότιμο, η λεβεντιά, το μεράκι, η παλληκαριά κ.ά.): *οι Έ/.ληνες φύ?.αξαν καλά τη* ~ *τους.* **■ σχολιο λ. *δύναμη*.
Ρωμυλία (η) [1808] ιστ. **1.** η περιοχή που περιελάμβανε τις βαλκανικές κτήσεις τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εκτός από τη Βοσνία, την Ουγγαρία και τα νησιά τού Αιγαίου Πελάγους 2. *Ανατολική Ρω μυλία* περιοχή τής Β. Θράκης μεταξύ τού Αίμου, τής Ροδόπης και τού Εύξεινου Πόντου, η οποία ανήκει στη Βουλγαρία και στο παρελθόν είχε έντονη ελληνικό στοιχείο
|ΕΤΥΜ. Λόγ. μεταφορά τού τ. *Ρούμελη* (βλ.λ.). το οποίο τον 19ο αι. είχε και τον τ. *Ρουμελία*|.
Ρωξάνη (η) **1.** σύζυγος τού Μ. Αλεξάνδρου, κόρη ηγεμόνα τής Βακτριανής 2. γυναικείο όνομα.
[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αβεστ. raoxSna «φωτεινή, λαμπρή · αυγή»[. **ρωπογραφία** (η) {χωρ. πληθ.Ι **1.** ζωγραφικ-ή που απεικονίζει σκηνές από την καθημερινή ζωή ή κοινά και ανάξια λόγου αντικείμενα, χρησιμοποιώντας μάλιστα για τον σκοπό αυτόν φθηνές χρωστικές ύλες 2. (ειδικότ.) ζωγραφική που απεικονίζει θάμνους, καρπούς, νεκρά θηράματα κ.λπ.. συγγενεύει δηλ. με ό,τι είναι ευρύτερα γνωστό ως «νεκρή φύση» 3. (συνεκδ.) ο ζωγραφικός πίνακας που ανήκει στα παραπάνω είδη ζωγραφικής: *η «Χαρούμενη συγκέντρωση» είναι μια πολύ γνωστή ~ τού Γιαν Μέτους.* – **ρωποψράφος** (ο/η) [μτγν.Ι. **σχολιο** λ. *ζωγραφική*.
Ιετυμ. μτγν. < *ρωπογράφος* < αρχ. *ρώπος* «μικρό και ευτελές αντικείμενο» + *-γράφος* < *γράφω*. Το αρχ. *ρώπος* είναι αγν. ετύμου· δεν θα μπορούσε ωστόσο να αποκλειστεί η σύνδ. με το ουσ. *ρώψ («βοτάνη απαλή»*, κατά τον Ησύχιο), για το οποίο βλ. λ. *ρουπάκι}*.
Ρωσία (η) (ρωσ. Rossijskaja Fcdcracija = Ρωσική Ομοσπονδία) **1.** κρά·^ τος που εκτείνεται από τον Αρκτικό Ωκεανό μέχρι τη Μογγολία και την Κίνα με πρωτεύουσα τη Μόσχα, επίσημη γλώσσα τη Ρωσική και νόμισμα το ρούβλι 2. (παλαιότ.-καταχρ.) όλη η Σοβιετική Ένωση (πβ. *Αγγλία* για όλο το Ηνωμένο Βασίλειο): ο *Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ Αμερικής* (δηλ. Η.Π.Α.) *και Ρωσίας.* – **Ρώσος** "(ο). **Ρωσίδα** (η) [18621, **ρωσικός,** -ή, -ό (βλ.λ.), **Ρωσικά** κ. (καθημ.) **Ρώσικα** (τα).
|ι ::τυμ. μεσν. < *Ρώσος* < *Ρώς (οι)*, ονομασία των Βαράγκων Ρως (λαού σκανδιναβικής καταγωγής), οι οποίοι θεωρούνται ιδρυτές τού κράτους τού Κιέβου (8ος αι. μ.Χ.). Το όνομα *Ρώς* ανάγεται πιθ. στο αρχ. φινλ. Rus, με το οποίο αποκαλούσαν τους Βαράγκους εισβολείς, και ίσως σημαίνει «ξένος». Ορισμένοι συνδέουν περαιτέρω τη λ. με το φινλ. ruotsi «κωπηλάτες», προσωνύμιο των Σκανδιναβών κωπηλατών στα πλοία των Βίκινγκς. Αξίζει να σημειωθεί ότι Ruotsi ονομάζεται η Σουηδία στη φινλανδική γλώσσα |. **ρωσικός,** -ή, -ό κ. (καθημ.) **ρώσικος,** -η, -υ αυτός που σχετίζεται με τη Ρωσία ή τους Ρώσους, αυτός που προέρχεται από τη Ρωσία: ~ *Επανάσταση* (η Οκτωβριανή, 1917) / *συνήθεια / βότκα*· **φρ.** (α) *ρώσικη (σαλάτα)* σαλάτα που αποτελείται από ψιλοκομμένες βρασμένες πατάτες. αγγούρια, μπιζέλια ή αρακά και καρώτα, μαζί με τουρσί -κάππαρη. αγγουράκια- πυυ έχυυν ανακατευτεί με μαγιυνέζα (β) *ρώσικη ρουλέτα* βλ. λ. *ρουλέτα*. Επίσης (λαϊκ.) **ρούσικος,** -η. -υ [μεσν.]. **ρωσιστί** επίρρ. |μεσν.J (λόγ.) στη ρωσική γλώσσα ή κατά τον τρόπο των Ρώσων: *έκανε - τις συστάσεις.* ** **σχολιο** λ. *-ί.* **ρωσοελληνικός,** -ή. -ό 11889J αυτός που σχετίζεται με τους Ρώσους και τους Έλληνες: - *πολιτικές ανταλλαγές.* **ρωσομαθής,** -ής. -ές 11889[{ρωσομαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) γνώστης τής ρωσικής γλώσσας, αυτός που μιλά Ρωσικά. – **ρωσομάθεια** (η). V **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης, -ες.*
|ΡΤΥΜ. < *Ρώσος* + *-μαθής* < θ. *μαθ-* (πβ. αρχ. αόρ. β' *έ-μαθ-ον* τού ρ. *μανθάνω)].*
Ρωσοπόντιος (ο), **Ρωσοπόντισ** (η) {-ων κ. -ίων| (ως χαρακτηρισμός) Πόντιος που έχει έλθει στην Ελλάδα από περιοχή τής πρώην Σοβιετικής Ένωσης,
ρωσοτουρκικός, -ή, -ό [1853] αυτός που σχετίζεται με τους Ρώσους και τυς Τούρκους: - *πό?*εμος.* **ρωσόφιλος,** -η, -ο 11862] φίλος των Ρώσων, αυτός που συμπαθεί τους Ρώσους και τις συνήθειες, το πολιτειακό τους σύστημα κ.λπ. ή υποστηρίζει την πολιτική τους: ~ *παράταξη / κόμμα.* **ρωσό(ρωνος,** -η. -ο - ·+ -φωνος
Ρωσσια (η) -+ Ρωσία
ρωτακισμός (ο) **1. ιατρ.** η διαταραχή τής ομιλίας, κατά την οποία κάποιος δυσκολεύεται ή αδυνατεί να προφέρει τον φθόγγο «ρ», τον οποίυ και προφέρει συνήθ. ως «γ», λ.χ. « *νεγό*» αντί «*νερό*» · 2. **ΓΛΩΣΣ.** το φαινόμενο των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, κατά το οποίο το συριστικό «s» τρέπεται σε «r>>, όταν βρεθεί μεταξύ δύο φωνηέντων, λ.χ. στη Λατινική: arbor arboris < **arbos - arbosis*· στην (αρχαία) ελληνική γλώσσα το φαινόμενο απαντά στην ιωνική διάλεκτο τής Ερέτριας και τού Ωρωπού. λ.χ. *εχουριν* αντί *έχουσιν.* – **ρωτακίζω** ρ. Ιμτγν.].
[ετυμ. < μτγν. *ρωτακιζω* (< αρχ. *ρώ*), κατά το αμάρτυρο **ίωτακίζω.* το οποίο προϋποτίθεται από το μτγν. *ιωτακισμός.* Το ουσ. *ρωτακισμός* αποτελεί αντιδάν. από αγγλ. rhotacism [. **ρώτημα** (το) |μεσν.] [ρωτήμ-ατος | -ατα, -άτων] το ερώτημα· συνήθ. στις **ΦΡ.** (α) *για να \χουμε (το) καλό ρώτημα* (για την επίταση ερωτή- σεως) για να ξέρω, να πληροφορηθω) σωστά: *δεν μου λες.* ~. *ποια είναι η δική σον γνώμη για το ζήτημα*; (β) *θέλει (και) ρώτημα*; για κάτι αυτονόητο, για το οποίο δεν χρειάζεται να ρωτά κανείς: *Αν θέλω να πάω διακοπές;* -; **ΣΥΝ.** εννοείται, εξυπακούεται. **ρωτώ** ρ. -♦ ερωτώ

Σ

Σ, σ/ς: σίγμα, το δέκατο όγδοο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Είναι το μόνο γράμμα τής Ελληνικής που εμφανίζει δύο διαφορετικές μορφές (στη μικρογράμματη γραφή): **σ** στην αρχή και στο μέσο τής λέξης, **-ς** στο τέλος τής λέξης. Η δήλωση τού ληκτικού ***-ς*** με διαφορετική μορφή, πέρα των παλαιογραφικών λόγων τής ιστορίας τής γραφής, συνδέεται πιθανώς και με τη βαρύτητα που είχε πάντοτε στη μορφολογία τού ονόματος τής Ελληνικής, όπου η κατάληξη < δήλωνε την ονομαστική πτώση των αρσενικών ***(ταμίας)*** έναντι τής επίσης ισχυρής γενικής πτώσης των θηλυκών (***χώρα-ς***). Τόσο στην Αρχαία όσο και στη Ν. Ελληνική το γράμμα Σ δήλωσε την προφορά τού λεγομένου συριστικού συμφο>νου [s|, τύ άηχου συμφίύνου, μπροστά δε από ηχηρά σύμφωνα ***(μ,*** ν. ***λ.*** ρ κ.λπ.) και τύ ηχηρού συριστικού jz] · πβ. αρχ. και νέο ***σμήνος, ψήφισμα. σβήνω*** (αρχ. ***σβέννυμι)*** κ.τ.ό. Σε ορισμένα τοπικά αλφάβητα τής Αρχαίας (στην Κρήτη, την Θήρα, την Κόρινθο), αντί τύ ***σίγμα*** χρησιμοποιήθηκε (με την ίδια φωνητική αξία) το γράμμα **σαν** (που έμοιαζε μορφικά με το Μ), ενώ σε ορισμένες περιοχές τής Μ. Ασίας (Έφεσο, Κύζικο. Αλικαρνασσό κ.α.) τα δύο Σ (π.χ. στη λ. ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΣ) άλλοτε δηλώνονταν κανονικά με ΣΣ και άλλοτε με το γράμμα **σαμπεί** (ΛΛΙΚΛΡΝΛΤΟΣ). όπως ονομάστηκε στους βυζαντινούς χρόνους το γράμμα Τ από τη μορφή του. που έτεινε να είναι η μορ^ή ενός κεκλιμένου Π (>), από όπου και η ονομασία (ωσάν ***πει*** >) **σαμπεί.** Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής ανάγουν το γράμμα **σίγμα** στο βορειοσημιτικό γράμμα sin ή siyn, που σήμαινε «δόντι» και προ- φερόταν Jsh]. ενώ η ονομασία τυυ θα επηρεάστηκε από τον «σφυριχτό» (συριστικό) ήχο τον οποίυ δηλώνει (προήλθε πιθανόν από αμάρτυρο τύπο ****σίγμα*** «σφύριγμα» < ρ. ***σίζω*** «σφυρίζω»)' στη σημιτική γραφή το γράμμα γραφόταν περίπου όπως το W (ανάποδο Σ). ενώ στην Ελληνική γράφτηκε όρθια (Σ). Ομοίως το γράμμα **σαν** το ανάγουν στυ βορειοσημιτικό $adhe, που πρυφερόταν [tsj. Περί το 400 π.Χ. το γράμμα ***σίγμα*** γενικεύθηκε σε όλες τις μορφές τού ελληνικού αλφαβήτου, j * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αλφάΐητυ. γραφή.***

Σ, σ/ς σίγμα · το δέκατο όγδοο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. ***σίγμα, αριθμός). σα*** σύνδ. -* σαν

Σ.Α.Α.Ν. (η) Σχολή Αξιωματικών Αδελφών Νοσοκόμων. **σαβαγιάρ** κ. **σαβουαγιάρ** (το) (άκλ.) μπισκότο που σερβίρεται μαζί με το παγωτό ή χρησιμοποιείται ως βάση για την παρασκευή γλυ- κυσμάτων ψυγείου.

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. Savoyard «ο προερχόμενος από τη Σαβοΐα» < τόπων. Savoie «Σαβοΐα» (< λατ. Sapandia)|. **σαβάνα** (η) 118251 {σαβανών} μεγάλη έκταση στην τροπική ή υποτροπική ζώνη, που χαρακτηρίζεται από βλάστηση με αραιά δέντρα ή θάμνους και στην οποία επικρατεί παρατεταμένη ξηρασία που διακόπτεται από θερινές βροχές.

[ΕΤΥΜ. < ισπ. sabana < zabana. λ. τής γλώσσας Ταΐνό (Αϊτή)], **σάβανο** (το) λευκό λινό μονοκόμματο ύφασμα, με το οποίο καλύπτουν κατάσαρκα το σώμα νεκρού, αμέσως μόλις επέλθει ο θάνατος ΣΥΝ. (λαϊκ.) νεκροσέντονο.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***σάβανον.*** αβεβ. ετύμου. Η λ. αποτελεί δάνειο ανεξακρίβωτης προέλευσης, η δε σύνδεσή του με αραβ. sabanijjai «είδος υφάσματος τής περιοχής Σαβάν (κοντά στη Βαγδάτη)» δεν συμφωνεί με τα ιστορικά και χρονολογικά δεδομένα. Μέσω τού λατ. sabanum (< μτγν. ***σάβανον)*** η λ. πέρασε σε άλλες γλώσσες, πβ. αρχ. γερμ. saban «λινό ύφασμα», αρχ. σλαβ. savanj. **σαβανώνω** ρ. μετβ. {σαβάνω-σα, -θηκα, -μένος} περιτυλίγω νεκρό με σάβανο και γενικά τον ετοιμάζω για την κηδεία. - **ααβάνωμα** (το), **σαβανωτής** (ο), **σαβανώτρια** (η) {σαβανωτριών) πρόσωπο που σαβανώνει, που έχει ειδικευθεί στην ετοιμασία των νεκρών για κηδεία και ταφή. Επίσης (λαϊκ.) **ααβανώτρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}. **σαβαρέν** (το) {άκλ.} γλύκυσμα από ψημένη αραιή ζύμη. σε σχήμα κωνικό με ραβδώσεις στο πλάι. που διαποτίζεται με σιρόπι και συνήθ. γαρνίρεται με άσπρη κρέμα και κερασάκι στην κορυφή ΣΥΝ. (καθημ.) μπαμπάς.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. savarin. από το όνομα τού Γάλλου συγγραφέα και γα- στρονόμου Anthelme Brillal-Savarin (1755-1X26)1.

Σάββας (Ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: ***- ο ηγιασμένος*** 2. ανδρικό όνομα.

Ιετυμ. μτγν. κυρ. όν. < ***σάββατον*** (βλ.λ.)|. **σαββατιανός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το Σάββατο (βλ.λ.): ~ ***μαγείρεμα*** / ***συγύρισμα*** ιυ.ν. σαββατιάτικος · φρ. (α) (παροιμ.) *σαββατιανό κατάπιασμα, πομπή* **τής** *εβδομάδας* η δουλειά που αρχίζει κανείς την τελευταία στιγμή, δεν γίνεται σωστά (β) *σαββατιανό σχολείο* τα μαθήματα Ελληνικών (γλώσσας, θρησκείας, ιστορίας), που διδάσκονται το Σάββατο με πρωτοβουλία συνήθως τής Εκκλησίας σε Κλληνόπαιδες τού εξωτερικού (ιδίως στις Η.Π.Α., Αυστραλία και Καναδά) · λέγεται και ***κυριακάτικο σχολείο · 2.*** αυτός που σχετίζεται με το σαββατιανό, ποικιλία σταφυλιού **3.** *σαββατιανό* (το) ποικιλία λευκού σταφυλιού που ευδοκιμεί στην Λττική. ·- **σαββοτιαίος,** -α, -ο [1897].^

σαββατιάτικα επίρρ. · το Σάββατο, κατά την ημέρα τού Σαββάτου: τι ***θέλει και μας ενοχλεί || δουλεύεις*** **σαββατιάτικος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που σχετίζεται με το Σάββατο (βλ.λ.). που συμβαίνει ή γίνεται κατά την ημέρα τού Σαββάτου: - ***δουλειά*** ' ***μαγείρεμα*** / ***συγύρισμα*** / ***βόλτα*** ΣΥΝ. σαββατιανός. **Σάββατο** κ. (προφορ.) **Σαββάτσ** (το) {Σαββάτ-ου | -cov} **1.** η έβδομη ημέρα τής εβδομάδας (πρώτη η Κυριακή), η οποία αποτελεί αργία για πολλές κατηγορίες εργαζομένων (όχι για τα καταστήματα)' φρ. (α) *Σάββατο τού Λαζάρου* το τελευταίο Σάββατο πριν από τη Μεγάλη Εβδομάδα, κατά το οποίο γιορτάζεται τυ θαύμα τής αναστάσεως τού Λαζάρου από τον Χριστό (β) *Μέγο* / MsyoAo *Σάββατο* η αντίστοιχη ημέρα τής Μεγάλης Εβδομάδας, η παραμονή τής Κυριακής τού Πάσχα, κατά την οποία τιμάται η ταφή και η κάθοδος τού Χριστού στον Αδη, που καταλήγει με τον εορτασμό τής Λναστάσεως τού Χριστού στις 12 η ώρα (μεσάνυχτα) (γ) *τον μήνα που δεν έχει Σάββατο* ποτέ. σε καμία περίπτωση: ***αυτό που λες θα γίνει*** - (δ) *(πάνω) στην τούρλα τού Σαββάτου* για βιαστική ενέργεια ή δουλειά που γίνεται την τελευταία στιγμή ή μέσα σε μεγάλη αναστάτωση: ***με πήρε τηλέφωνο ~ και μου ζήτησε να*** του ***ετοιμάσω τρεις λογιστικές κατα- στάσεις!*** *2.* (στους Εβραίους) η έβδομη κα\ τελευταία ημέρα τής εβδομάδας, η οποία είναι αφιερωμένη στην ανάπαυση και τη λατρεία τού θεού' φρ. (παροιμ.) *κίνησε ο Εβραίος να πάει στο παζάρι κι ήταν(ε) ημέρα Σάββατο* (i) για πρόσωπο που επιλέγει να κάνει κάτι σε ακατάλληλη, απρόσφορη χρονική στιγμή (ii) για κάποιον που. όταν επιτέλους αποφασίζει να πάει κάπου, κάτι συμβαίνει και ανα- τρέπονται τα σχέδιά του. — **σαββατιάτικος,** -η, -ο. **σαββατιάτικα** επίρρ. σχολιο λ. ***μάννα..***

[ΠΤΥΜ. < μτγν. ***Σάββατον*** < εβρ. sabbat «ανάπαυση»|. **σαββατόβραδο** (το) το βράδυ τού Σαββάτου: ro ~ ***πήγαμε για χορό.*** **σαββατογεννημένος,** -η. -ο αυτός που γεννήθηκε ημέρα Σάββατο και. σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, είναι ευνοημένος από την τύχη. διαθέτει μαγική επιρροή ή έχει την ικανότητα να επικοινωνεί με αόρατες δυνάμεις, **σαββατοκύριακο** (το) [μεσν.] **1.** το Σάββατο μαζί με την Κυριακή που ακολουθεί **2.** (κατ' επέκτ.) το χρονικό διάστημα από το Σάββατο το μεσημέρι (ή και από την Ιιαρασκευή το απόγευμα) μέχρι τη Δευτέρα το πρωί. που θεωρείται, και έχει επικρατήσει γενικά, ως ελεύθερος χρόνος των εργαζομένων συν. (αγγλ.) γουικέντ.

Σαρβούλα (η) γυναικείο όνομα.

[ΗΤΥΜ, θηλ. τού ον. ***Σάββας*** (βλ.λ,)[.

Σαβίνα (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Sabina, θηλ. τού Sabinus < εθνωνύμιο Sabini, ονομασία λαού ομόρου των Ρωμαίων!.

Σαβοΐα (η) περιοχή τής ΝΑ. Γαλλίας στα σύνορα με την Ιταλία.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Savoie < λατ. Sapandia. αγν. ετύμουΐ. **ααβόρε** (το) {άκλ.} η μαρινάτα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. savorc < λατ, sapor, -oris «χυμός, γεύση» < p. saperc «γεύομαι, αισθάνομαι»], **σαβουάρ β ιβ ρ** (το) {άκλ.} οι καλοί τρόποι, οι κανόνες καλής συμπεριφοράς: ***εγχειρίδιο τού***

[ετυμ. < γαλλ. savoir-vivre «το να ξέρει (κανείς) να ζει» < savoir «ξέρω» + vivrc «ζω»}. **σαβούρα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το έρμα (βλ.λ.) · (μτφ.) **2.** (περιλη- πτ.) το σύνολο παλαιών ή ευτελούς αξίας πραγμάτων, που είναι τελείως άχρηστα: ***έχει μαζέψει μεγάλη*** - στο υπόγειο ΣΥΝ. σκουπίδια **3.** (περιληπτ.-μειωτ.) άνθρωποι κατώτερης κοινωνικής ή/και οικονομικής τάξεως: ***αφήνει τονς καλούς και κάνει παρέα με τη*** - **4.** (κακόσ.) τροφή πολύ κακής ποιότητας: ***έχει μάθει να πηγαίνει στα διάφορα φαστ-φουντ και να τρώει*** -! σχολιο λ. ***-ρρ-.***

[Εί ΥΜ. μεσν. < λατ. saburra «έρμα (πλοίων)», τεχν. όρ.. πιθ. δάνειο).

σαβουρογάμης (ο) {σαβουρογάμηδες} (λαϊκ.-μειωτ.) άνδρας που

δεν είναι εκλεκτικός στην επιλογή ερωτικών συντρόφων.
[ΕΤΥΜ. < *σαβούρα* + *-γάμης* < *γαμώ*]. **σαβουρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (σαβούρωσα) (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) 1. (κυ- ριολ.) βάζω σαβούρα. τοποθετώ έρμα σε πλοίο ή αερόστατο, για να ενισχύσω την ευστάθειά του συν. (λόγ.) ερματίζω λντ. ξεσαβουρώνω**
(αμετβ.) 2. **(οικ.) τρώω υπερβολικά ΣΥΝ. περιδρομιάζω, τρώω τον αγλέουρα.**
- - σαβούρωμα (το). **σαγανακι** (το) {χωρ. γεν.) **1. μικρό σαγάνι (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) το φαγητό που ψήνεται σε μικρό σαγάνι, και σερβίρεται μέσα σε αυτό:** *φέρε μας ένα ~ τυρί | | γαρίδες I μύδια ~.*
[ετυμ. Υποκ. τού *σαγάνι* (βλ.λ.)]. **σαγάνι** κ. **σαχάνι** (το) {σαγαν-ιού **) -ιών)** τηγάνι ή ταψί **με** δύο λαβές.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. sahanj.
Σαγγάριος (ο) {Σαγγαρίου) ποταμός τής Β. Μικράς Ασίας που εκβάλλει στον Ηύξεινο Πόντο· γνωστός από τη μάχη μεταξύ ελληνικών και τουρκικών στρατευμάτων (1921), η οποία σήμανε την αποτυχία τής ελληνικής εκστρατείας στην Αγκυρα.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο (η μυθική παράδοση τον θεωρούσε γιο τού Ωκεανού και τής Τ'ηθύος). αγν. ετύμου. Η τουρκ. ονομασία Sakarya προέρχεται από την Ελληνική].
Σ.Α.Γ.Ε. (το) Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων. **σαγή** (η) {χωρ. πληθ.) (λόγ.-περιληπτ.) το σύνολο των εξαρτημάτων που φέρει άλογο ή γενικώς υποζύγιο, κυρ. αυτά που χρησιμοποιούνται για να ζευχθεί ένα ζώο με ένα άλλο ή για να έλξει ένα αντικείμενο (υνί. καρότσα κ.ά.)*. δηλ. ιμάντες, ηνία κ.ά.· πβ. λ. *ιπποσκευή: ~ ιππεύσεως | | η ~ τού αλόγου / τού μουλαριού* **συν.** (για άλογα) ιπποσκευή, (λαϊκότ.) χάμουρα.
[κτυμ. αρχ. **<** *σάττω* «γεμίζω εντελώς, συμπιέζω, εφοδιάζω», τεχν. όρ. αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με τοχ. iwaijk- «συσφίγγω». Προβλήματα εγείρει η εναλλαγή των θ. *σακ- / σαγ-* στα παράγωγα τού ρ.: *σάγ-μα, σαγ- ή*, αλλά *σακ-τός, σάκ-τωρ, σακ-τήρ* κ.ά. Αν θεωρηθεί αρχικό το θ. *σακ-*, τότε οι τ. *σάγμα, σαγή* θα πρέπει να θεωρηθούν αναλογικοί σχηματισμοί (πβ. *πράτω - πράγμα).* Σε αντίθετη περίπτωση, ο ενεστ. σόττω είναι αυτός που πρέπει να θεωρηθεί αναλογικός (πβ. *τάσσω - ταγή - τάγμα, ορύσσω όρυγμα)*\. **σαγήνευμα** (το) ♦ σαγηνεύω
σαγήνευση (η) i1888] {-ης κ. -εύσεως [χωρ. πληθ.) η άσκηση γοητείας: *η ~ τού ακροατηρίου από τον ρήτορα* **ςυ\. σαγήνευμα, Οέλξη αντ. απώθηση.**
σαγηνευτής (ο) [μτγν.]. **σαγηνεύτρια** (η) {σαγηνευτριώνI πρόσωπο που έχει τη δύναμη να σαγηνεύει, να θέλγει ή να παρασύρει: *έρυ)~ τας - των ψυχών* συν. μάγος, πλάνος, γόης. Επίσης (λαϊκ.) **ααγηνείι- τρα** {σαγηνευτρών).
σαγηνευτικός, -ή. -ό 11874] αυτός που είναι ικανός να σαγηνεύει, αυτός που μπορεί να γοητεύει, να δελεάζει ή να παρασύρει: *~ ματιά 1 βλέμμα / πρόταση Ί προοπτική* **συν.** γοητευτικός, δελεαστικός, θελκτικός. μαγευτικός λντ. απωθητικός, αντιπαθητικός, αποκρουστικός. ανδής. – **σαγηνευτικά/-ώς** [1887] επίρρ.
σαγηνεύω ρ. μετβ. {σαγήνευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} ασκώ γοητεία σε (κάποιον), προσελκύω: *με σαγήνευσε το βλέμμα της | | η ομορφιά της σαγήνευε τους άνδρες* **ΣΥΝ.** γοητεύω, θέλγω, μαγεύω, παρασύρω αντ. απωθώ. – **σαγήνευμα** 11871 j κ. ίκαθημ.) **ααγήνεμα** (το).
σχολιο λ. *παρασύρω.*
[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αλιεύω με το δίχτυ», < *σαγήνη* **(που μαρ- τυρείται ως μτγν.). βλ.λ. II σημερινή σημ. είναι μτγν.].** **σαγήνη (η) {χο>ρ. πληθ.) η δύναμη (κάποιου) να γοητεύει, να έλκει τους άλλους, να τους ««κατακτά», η γοητεία συν. ελκυστικότητα** λ\τ. **απωθητικότητα. αποκρουστικότητα. ^ ιχολιο λ.** *παρασύρω.*
Letym. μτγν., αρχική σημ. «μεγάλο αλιευτικό δίχτυ», τεχν. όρ., δάνειο προελλην. αρχής (πβ. *άπήνη. ειρήνη).* **Τη λ. δανείστηκε η Λατινική: sagena (> γαλλ. seine «δίχτυ»)|. σαγιονάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.I παντόφλα ή υπόδημα ανοιχτό, που συγκρατείται στο πόδι από δύο λωρίδες σε σχήμα V. τού οποίου η γωνία βρίσκεται ανάμεσα στο μεγάλο και το διπλανό του δάκτυλο. Ιετυμ. < ιαπων. suyonaru «αντίο», από κινηματογραφική ταινία μέσω τής οποίας έγινε γνωστό αυτό το είδος παντόφλας].** **θάγκα (η) {ακλ.) φιλολ. μεσαιωνική ισλανδική αφήγηση ή εξιστόρη- ση σε πεζό λόγο. ανεξάρτητα από το θέμα της (χρονικό, βίος αγίου, ηθικοπλαστική ιστορία κ.ά.).**
Ιετυμ. < αγγλ. saga < αρχ. σκανδ. saga, που συνδ. με αρχ. σκανδ. se&jan «μιλώ» (πβ. γερμ. sagen. αγγλ. say)|. σαγκαουινι (το) {σαγκουιν-ιού | -ιών) ποικιλία πορτοκαλιού με χυμο)- δη σάρκα στο χρώμα τού αίματος.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. sanguigni. πληθ. Kmsanguigno < λατ. sanguineus «αιματηρός. αιματόχρωμος» < sanguis, -inis «αίμα»), **σάγμα (το) {σάγμ-ατος j -ατα, -άτων) (λόγ.) το σαμάρι (βλ.λ.).**
Ιεγυμ. αρχ. < *σάττω* **«γεμίζω εντελώς, εφοδιάζω», βλ. λ.** *σαγή*\.
σαγματοποιείο (το))I897{ (λόγ.) **το εργαστήριο, στο οποίο κατα- σκευάζονται σάγματα (σαμάρια) ΣΥΝ. (λαϊκ.) σαμαράδικο. – σαγ- ματοποιός** (ο) [μτγν.]. **ααγματοποιία (η)** [1890].
σαγματοπωλείο (το) (λόγ.) **το κατάστημα στο οποίο πωλούνται σάγματα συν. (λαϊκ.) σαμαράδικο. – ααγματοπώλης** (ο). **σαγολαίφα** (η) **-► σακολαίβα**
σαγονάς (Ο) {σαγονάδες} **(λαϊκ.-μειωτ.) πρόσωπο που έχει μεγάλο και προτεταμένο σαγόνι, σαγόνι** (το) [σαγον-ιού | -ιών) **1. το καθένα από τα δύο οστά τού κρανίου, που σχηματίζουν τη στοματική κοιλότητα και φέρουν τα δόντια (βλ. κ. λ.** *σιαγόνα*) **ΣΥΝ. γνάθος 2. (ειδικότ.) το κατώτερο από τα δύο αυτά οστά, το πιγούνι (βλ.λ.). - (υποκ.) σαγονάκι (το), (μεγεθ.) ααγονάρα** (η).
[ετυμ. < μεσν. ***σαγόνιν*** (με έκκρουση τού -ί-) < αρχ. ***σιαγόνιον.*** υποκ. τού σια^ών. ***-όνος (ή),*** βλ. κ. ***σιαγόνα*\. σαγόνια** (η) (λαϊκ.) **1.** χτύπημα που δίνεται στα σαγόνια: ***μου 'δθ)σε μια ~ πολύ δυνατή και με πέταξε κάτω 2.*** (μτφ.) δυσάρεστο χτύπημα, πλήγμα: ***μου 'ρΟε μια ~ από την εφορία! σ*** **αγρέ** επίθ. {άκλ.) (λαϊκ.) αυτός τού οποίου η επιφάνεια δεν είναι λεία αλλά ανώμαλη, κοκκώδης: ***η πρόσοψη τού σπιτιού είναι -.*** [πτυμ. < τουρκ. sahre «βράχος ορυκτό μέταλλο»].
Σ.Α.Δ.Α.Σ. (ο) Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Διπλωματούχων Ανωτάτων Σχολών.
Σαδδουκαίας (ο) **ιστ.** καθένας από τα μέλη ιουδαϊκής αίρεσης που ιδρύθηκε τον 3ο αι. π.Χ.. η οποία έδινε ιδιαίτερη σημασία στον τύπο των ιεροτελεστιών και τού Μωσαϊκού Νόμου και υπήρξε αντίπαλος των Φαρισαίων.
[ι-τυμ. < μτγν. ***Σαδδονκαΐοι*** **<** εβρ. sadduqim. από το όνομα τού αρχιερέα Sadoq (οι Εβδομήκοντα το αποδίδουν ***Σαδώκ).*** τού οποίου ισχυρίζονταν πως ήταν απόγονοι. Το όνομα ανάγεται στην εβρ. λ. tsadhoq «δίκαιος. ευθύς»|. **σαδισμός** (ο) [1898] {χιωρ. πληθ.) **1. ψυχολ.** η γενετήσια απόκλιση, κατά την οποία το άτομο διεγείρεται και ικανοποιείται σεξουαλικά, μόνο όταν προκαλεί φυσικό ή ψυχικό πόνο στον εραηικό του σύντροφο ή με τη θέα αίματος **λν** I. μαζοχισμός 2. (κατ' επέκτ.) η ευχαρίστηση ή η ικανοποίηση που αισθάνεται κανείς βασανίζοντας ή ταλαιπωρώντας άλλο πρόσωπο.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sadisme, από το όνομα τού Γάλλου μυθι- στοριογράφου. μαρκησίου ντε Σαντ (Marquis de Sade,)740-1814). ο οποίος περιέγραφε στα έργα του τη σεξουαλική διέγερση μέσω προ- κλήσεος πόνου στον ερωτικό σύντροφοί, **σαδιστής** (ο), **σαδίστρια** (η) {σαδιστριώνί **1. τυχολ.** πρόσωπο που ικανοποιείται σεξουαλικά, όταν προκαλεί φυσικό ή ψυχικό πόνο στον ερωτικό του σύντροφο ΑΝΤ. μαζοχιστής 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που ευχαριστείται να βασανίζει ή να ταλαιπωρεί τους άλλους: ***κοίτα τον - πώς χαίρεται που παιδευόμαστε!*** ΑΝΤ. μαζοχιστής. – **ααδιατικός,** -ή, -ό, **σαδισπκά** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sadiste. Βλ. κ. ***σαδιομός].*** **σαδομαζοχισμός** (ο) [χωρ. πληθ.) **1. ψυχολ.** η συνύπαρξη σαδισμού (βλ.λ.) και μαζοχισμού (βλ.λ.) στο ίδιο πρόσωπο, η γενετήσια απόκλιση κατά την οποία το άτομο ικανοποιείται σεξουαλικά όταν βασανίζει τον ερωτικό του σύντροφο, αλλά και όταν βασανίζεται από αυτόν 2. (κατ' επέκτ.) η νοσηρή επιθυμία ατόμου να επιβληθεί σε άλλο πρό- σωπο και ταυτόχρονα να υποταγεί σε αυτό.
|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sadomasochisme). **σαδομαζαχιστής** (ο), **σαδομαζοχίστρια** (η) {σαδομαζοχιστριώνI πρόσωπο που βρίσκει ευχαρίστηση στο να βασανίζει άλλο πρόσωπο, αλλά και να βασανίζεται από αυτό. – **ααδομαζοχιστικός,** -ή, -ό. **σα- δομαζοχιστικά** επίρρ.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. sadomasochiste]. **σαζάνι** (το) {σαζαν-ιού) -ιών] (λαϊκ.) ψάρι των γλυκών νερών, ο κυπρίνος (βλ.λ.).
[ει υμ. < τουρκ. sazan < sa/. «ιλύς, βάλτος, βούρκος» + επίθημα -(a)n|. **σάζι** (το) {σαζ-ιού] -ιών) **μους.** έγχορδο όργανο τής Ανατολής, που θυμίζει στο σχήμα τρίχορδο μπουζούκι, χωρίς όμως οπή στο κέντρο τού καπακιού και με μακρύ βραχίονα. – (υποκ.) **σαζάκι** (το).
[ητυμ. < τουρκ. saz. περσικής προελ.]. **σάζω** ρ. **-♦** σιάζω
σαθρας, -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που έχει φθαρεί από τη χρήση, που λόγω παλαιότητας είναι έτοιμος να καταρρεύσει: *- **πάτωμα** / **ταβάνι*** / roi^oc **συν.** ετοιμόρροπος, σάπιος, ξεχαρβαλωμένος, σαραβαλιασμένος **αντ.** γερός, ανθεκτικός 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει στέρεη βάση. που εύκολα μπορεί να ανασκευαστεί ή να απορριφθεί: *~ **λόγοι** / **επιχείρημα*** **λντ.** στερεός. – **ααθρότητα** (η) Ιμτγν.].
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Δεν έχουν επιβεβαιωθεί οι υποθέσεις συν- δέσεως με τα επίθ. ***σαπρός*** ή ***ψαΟυρός.*** που είναι συνώνυμα, ούτε είναι δυνατόν να υποστηριχθεί η αναγωγή στο ρ. ***σήΟω*** «κοσκινίζω» (βλ. λ. ***σήτα)].*** **σαιζλόνγκ** (η) >σεζλόνγκ **σαιζόν** (η) * σεζόν
σαϊεντολογία (η) {χο)ρ. πληθ.) σύστημα θρησκευτικής φιλοσοφίας, πυυ ιδρύθηκε το 1951 από τον Αμερικανό συγγραφέα Ron Hubbard.
ααϊεντολόγος (ο/η).
[κτυμ. Μεταφορά τού αγγλ. seientology (νόθο σύνθ.) < λατ. scientia «γνώση, επιστήμη» + -logy (βλ. κ. ***-λογία)*\. σαΐνι** (το)]σαΐν-ιού **[** -ιών} (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.- σπάν.) γεράκι που δια- κρίνεται για τη ζωηρότητα και την ευκινησία του 2. (μτφ.) ο πολύ έξυπνος και δραστήριος, αυτός που διακρίνεται για την ευστροφία ή την ικανότητά του να επωφελείται από τις περιστάσεις: ***στην αρχή δεν ήξερε τη δου?^ειά. αλλά σε λίγο έγινε - || αυτοί, παιδί μου, είναι*** *~ · **πώς Οα τους συναγωνιστούμε εμείς;*** **συν.** ξύπνιος, ευφυής, εύστροφος, ξεφτέρι. Ηπίσης **ααίνης** (ο).
|ι ::τυμ. < τουρκ. $ahin «γεράκι» < περσ. SahTn «βασιλικό λευκό πτηνό»].
σαιξπηρικός, -ή, -ό [i892[αυτός που σχετίζεται με τον μεγάλο Αγγλο ποιητή και δραματουργό Ουίλλιαμ Ιαίξπηρ (1564-1616): - ***στίχοι έργο*** / ***κωμωδία.*** Επίσης (λόγ.) **ααιξπήρειος,** -α. -ο [1890]. -- **σαιξπηρικά** / **-ώς** επίρρ.
[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Shakespearean|. **σαιξπηριστης** (ο) [1892J, **σαιξπηρίστρια** (η) {σαιξπηριστριών! επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στο έργο τού Σαίξπηρ. **σαΐτα** (η) {σαϊτών) (λαϊκ.) **1.** (λογοτ.) το βέλος που εκτοξεύεται από

τόξο: ***«και χέρια γοργογύριστα να ρίχνουν τη*** **(δημοτ. τραγ.) 2.** **(μτφ.) κατασκευή από σελίδα χαρτιού με μυτερή άκρη. που θυμίζει αιχμή βέλους ή αεροπλανάκι, την οποία κατασκευάζουν τα παιδιά και πετούν μακριά για παιχνίδι: *μην πετάτε σαΐτες την ώρα τού μαθήματος!* · 3.** **(α) ειδικό εξάρτημα τού αργαλειού, με το οποίο περ- νιέται το υφάδι μέσα από τις κλωστές τού στημονιού: *«πέρνα - μου γοργή με το ψιλό μετάξι»* (Α. Εφταλιώτης) συν. (λόγ.) κερκίδα (β) το ανάλογο εξάρτημα τής ραπτομηχανής · 4. μακρύ και λεπτόσωμο φίδι τής ηπειρωτικής Ελλάδας, χρώματος καφέ ή γκριζοπράσινου, που κινείται πολύ γρήγορα και αναρριχάται στους θάμνους και τους μα- ντρότοιχους, για να συλλάβει τη λεία του (μικρές σαύρες, ακρίδες κ.λπ.). – (υποκ.) σαΐτούλσ (η).**

Ιετυμ. μεσν. < *σαγίτ(τ)α* < λατ. sagiita «βέλος»],

σαΐτεμα (το) -* σαϊτεύω

σαϊτευτής (ο) (λογοτ.) αυτός που σημαδεύει και ρίχνει με το τόξο.

που εκτοξεύει σαΐτες (βλ.λ.): *ήταν δεινός ~* συν. τοξότης, τοξευτής, **σαΐτεύω** ρ. μετβ. [μεσν.Ι {σαΐτεψα, σαϊτεύτηκα, σαϊτεμένος) (λαϊκότ.)

εκτοξεύω βέλος, σημαδεύω και χτυπώ με σαΐτα ΣΥΝ. τοξεύω 2. (μτφ.- λογοτ.) εμπνέω έρωτα σε (κάποιον): ***του έριξε μια ματιά και τον σαΐτεψε || «σαϊτεμένο μ'έχεις»*** (δημοτ. τραγ.). – **σαΐτεμα** (το), **σαΐτιά** (η) [μεσν.) **1.** η εκτόξευση σαΐτας: ***«και ξάφνου ~ στην πλάτη το*** λαβώνει» (Κ. Κρυστάλλης) 2. (συνεκδ.) το χτύπημα ανθρώπου ή ζώου με σαΐτα, το πλήγμα που προκαλείται από βέλος: ***έφαγε μια - κατάστηθα και έπεσε νεκρός.*** **σαϊτοθήκη** (η) [σαϊτοθηκών! η φαρέτρα.

σάκα (η) {σακών} (καθημ.) **1.** τσάντα από δέρμα, ύφασμα ή πλαστικό, μέσα στην οποία τοποθετούν οι μαθητές τα βιβλία, τα τετράδια και όλα τα άλλα απαραίτητα για το σχολείο: ***ετοίμασε τη - σου από το βράδυ, ώστε να είσαι έτοιμος το πρωί*** **2.** (γενικότ.) τσάντα για την τοποθέτηση και τη μεταφορά αντικειμένων (εγγράφων, χαρτικών κ.λπ.) συν. χαρτοφύλακας, χαρτοθήκη.

[F.ΤΥΜ. < σάκος (βλ.λ.). με αλλαγή γένους|. σακάκι (το) [σακακ-ιού j -ιών} κοντό ανδρικό και γυναικείο ένδυμα με μανίκια, που καλύπτει το πάνω μέρος τού σώματος μέχρι λίγο κάτω από τη μέση και κουμπώνει μπροστά: ~ *καθημερινό / επίσημο / μονόπετο / σταυρωτό / μεσάτο* (που διαγράφει τη μέση ανοίγοντας προς τη λεκάνη). ** σχολιο λ. ***ενδυμασία.***

[ετυμ. Υποκ. τού ουσ. *σάκος].* σακαράκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) κάθε παλιό και αχρηστευμένο αντικείμενο, ιδ. αυτοκίνητο ή μηχάνημα: *κυκλοφορεί με μια* ~ συν. σαράβαλο.

ΙΕΤΥΜ. Πιθ. < ιταλ. carcassa «σκελετός, κουφάρι, σαράβαλο» (με συλλαβική αντιμετάθεση), αρχική σημ. «κάσα οχήματος», ίσως από συμφυρμό των λ. carro (βλ. λ. *κάρο)* και cassa (βλ. λ. *κάσα).* Κατ' άλλη άποψη, < παλ. ιταλ. saracca «σπαθί» (< σκωτσ. sillock), αν θεωρηθεί ότι η λ. σήμαινε αρχικώς «παλιό σπαθί»], σακάς (ο) {σακάδες} (λαϊκ.) αυτός που κατασκευάζει ή μεταφέρει σάκους (βλ.λ.).

σακατεύω ρ. μετβ. {σακάτ-εψα. -εύτηκα, -εμένος} (λαϊκ.) **1.** καθιστώ (κάποιον) ανάπηρο χτυπώντας, τραυματίζοντάς τον κ.λπ., του προκαλώ σοβαρή ή ανεπανόρθωτη σωματική βλάβη: ***του 'δωσε μια στα πόδια και τον σακάτεψε*** || (ως απειλή) ***φύγε από 'δώ, να μη σε σακατέψω!*** ΦΡ. *σακατεύω (κάποιον) στο ξύλο* δέρνω (κάποιον) αλύπητα, μέχρι σημείου να του προκαλέσω σωματική βλάβη 2. (μτφ.) κουράζω (κάποιον) υπερβολικά, υποβάλλω (κάποιον) σε δοκιμασίες, βάσανα, ταλαιπωρίες: ***τον είχαν σακατέψει τα βάσανα, η φυλακή και η εξορία*** συν. εξαντλώ, καταπονώ. - - **σσκάτεμσ** (το), **αακάπκος**, -η, -ο. **σακάτης** (ο) {σακάτηδες}. **σακάτισσα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.- μειωτ.) πρόσωπο που έχει σακατευτεί, ο ανάπηρος: ***μετά το δυστύχημα ο άντρας της έμεινε*** ~ ΑΝΤ. αρτιμελής, γερός.

Ιετυμ. < τουρκ. sakat |. σακατιλίκι κ. σακατλίκι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** η αναπηρία · **2.** (αργκό) κάθε πάθος, αδυναμία που δεν μπορούμε να της αντιστα- θούμε και που συνήθ. προκαλεί προβλήματα: ***αν δεν είχε το ~ που ξέρεις, θα 'χε γίνει μεγάλος και τρανός.***

[F.ΤΥΜ. < τουρκ. sakailik < sakat «σακάτης»]. σακ-βουαγιάζ (το) {άκλ.} η ταξιδιωτική τσάντα, σάκος όπου τοποθετούνται είδη ρουχισμού και άλλα απαραίτητα για ταξίδι.

ΙΚΤ'ΥΜ. < γαλλ. sac (de) voyage «ταξιδιωτική τσάντα»], σακέ (το) {άκλ.} το εθνικό ποτό των Ιαπώνων οίνοπνευματούδες ποτό από απόσταξη ρυζιού, που θυμίζει γλυκιά μπίρα. Επίσης **αάκι.**

[ΕΤΥΜ. < ιαπ. sakef.

Σ.Α.Κ.Ε. (η) Συνεπής Αριστερή Κίνηση Ελλάδας. **σακελ(λ)άριος** (Ο) {σακε(λ)λαρί-ου j -ων} κκκλης. παλαιό εκκλησιαστικό αξίωμα που δινόταν σε ιερείς και διακόνους και τού οποίου ο κάτοχος επόπτευε τα μοναστήρια τής επισκοπής, είχε τον έλεγχο τής λειτουργίας τής επισκοπικής φυλακής, δίκαζε μικρά παραπτώματα των μοναχών κ.ά. · ΦΡ. (ειδικότ.) *μέγας σακελ(λ)άριος* υψη- λόβαθμος αξιωματούχος (οφικιάλιος) τού Οικουμενικού Πατριαρχείου με ευρύτατη δικαιοδοσία στις μονές, στους μοναχούς και στη μοναστηριακή περιουσία τού Ι Ια.τριαρχείου.

[είύμ. μεσν. < λατ. sucellarius «θησαυροφύλακας» < saccclls «βαλ- λάντιο, μικρός σάκος», υποκ. τού saccus (< αρχ. *σάκ(κ)υς)]. σακί (το) [σακ-ιού **[** -ιών} **1.** (υποκ.) μικρός σε μέγεθος σάκος (βλ.λ.) **2.** (ειδικότ.) σάκος από καννάβι ή χοντρό ύφασμα, που χρησιμοποιείται για την τοποθέτηση, τη φύλαξη ή/και τη μεταφορά διαφόρων αντικειμένων ή προϊόντων: ***γέμισαν σακιά με άμμο*** || γο ***σιτάρι ήταν απο- θηκευμένο σε μεγάλα*** ~ συν. τσουβάλι[1] ΦΡ. *βάζω στο ίδιο σακί* αντιμετώπιζα) με τον ίδιο τρόπο, εξισώνω: ***μην τα βάζει όλα στο ίδιο σακί· δεν είναι ίδια πράγματα!*** **[| *δεν μπορείς να βάζεις στο ίδιο σακί***

τον θύτη και το θύμα 3. (συνεκδ.) το περιεχόμενο ενός τέτοιου σάκου, όσο μπορεί να χωρέσει το τσουβάλι: *αγόρασε ένα ~ ρύζι* · ΦΡ. (α) ***βάζω (κάποιον) στο σακί*** ξεγελώ (κάποιον) με την ευστροφία και την πονηριά μου **ΣΥΝ.** εξαπατώ, κοροϊδεύω (β) *(αγοράζω) γουρούνι στο σακί* βλ. λ. *γουρούνι* (γ) ***πετάω (κάποιον) κάτω σαν σακί*** αρπάζω (κάποιον) και τον ρίχνω κάτω βίαια.

]ι :ιύμ. μεσν. < αρχ. *σακ(κ)ίον*, υποκ. τού *σάκ(κ)ος* (βλ.λ.)]. **σακιάζω** ρ. μετβ. {σάκιασ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) βάζω (κάτι) μέσα σε σακί. – σάκιασμσ (το), **σακίδιο** (το) {σακιδί-ου | -ων} **1.** σάκος με μικρή χωρητικότητα για τη μεταφορά λίγων πραγμάτων: *γέμισε το ~ τον, το κρέμασε στον ώμο και έφυγε* **συν.** δισάκι 2. (ειδικότ.) ο μικρός σε μέγεθος σάκος που κρεμά στον ώμο ή στην πλάτη του ο στρατιώτης ή ο πεζοπόρος **ΣΥΝ.** δισάκι, γυλιός. – (υποκ.) ακακιδιάκι (το).

[ετυμ. < μτγν. *σακ(κ)ίδιον*, υποκ. τού αρχ. *σάκ(κ)ος*\. **σάκκα** (η) σάκα **σακκάκι** (το) - ·»σακάκι **σακκάς** (ο) ► σακάς **σακκί** (το) * σακί **σακκίδιο** (το) »σακίδιο **σακκοβελόνα** (η) ->σακοβελόνα **σακκογκόλιθος** (ο) -+ σακογκόλιθος **σακκοειδής,** -ής, -ές -* σακοειδής **σακκοράφα** (η) -> σακοράφα **σάκκο^** (ο) -»σάκος **σακκουλα** (η) * σακούλα **σακκουλάκι** (το) -»σακούλι **σακκουλεύομαι** ρ. »σακουλεύομαι **σακκούλι** (το) -»σακούλι **σακκουλιάζω** ρ. >σακουλιάζω **σακοβελόνα** (η) {σακοβελονών} η σακοράφα (βλ.λ.). **σακογκόλιθος** (ο) [σακογκυλίθ-ου | -ων, -ους| τεχνητός ογκόλιθος που κατασκευάζεται από σάκους γεμάτους σκυρόδεμα (μπετόν), **σακοειδής,** -ής,-ές {1890} {σακοειδ-ούς 1 -είς (ουδ. -ή)} ιλόγ.) όμοιος με σάκο (βλ.λ.). αυτός που έχει σχήμα σάκου: ~ *κοιλότητα / προεξοχή* συν. θυλακοειδής. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **σάκολαίβα** κ. (εσφαλμ.) **σακολέβα** (η) ίσακολαιβών} ναυτ. (περι- ληπτ.-παλαιότ.) τετράγωνο πανί. τού οποίου η ραφή είναι τέτοια, ώστε να γεμίζει (φουσκώνει) από τον άνεμο σχηματίζοντας ένα είδος σάκου.

[ετυμ. < μεσν. *σαγο/.αίφεα* < μτγν. *σάγος* «χοντρό μάλλινο ύφασμα που φορούσαν οι στρατιώτες» (< λατ. sagus / sagum, κελτ. αρχής) + αρχ. *λαΐφος* «ύφασμα (ιστίου ή πανιού)», αγν. ετύμου|. **σακοράφα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η μεγάλη και χοντρή βελόνα που χρησιμοποιείται για το ράψιμο σάκων ή χοντρών υφασμάτων. **[ετυμ.** < μτγν. επίθ. *σακ(κ)ορράφος < σάκ(κ)ος + -ράφος< ραφή].* **σάκος** (ο) **1.** μεγάλη στενόμακρη θήκη από χοντρό ύφασμα, δέρμα, πλαστικό ή άλλο υλικό, που είναι ανοιχτή στο πάνω μέρος ή κλείνει με κορδόνι και χρησιμοποιείται για τη φύλαξη και τη μεταφορά κάθε είδους πραγμάτων, προϊόντων κ.λπ.: *έβαλα τα πράγματα σ' έναν παλιό ~ και τα πήγα στο σπίτι || άδειασε βιαστικά τυν ~ του || ταχυδρομικός -* (που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά επιστολών και ταχυδρομικών δεμάτων) || *χειρουργικός -* (η ειδική θήκη που χρησιμοποιείται. κυρ. στον στρατό, για τη μεταφορά φαρμάκων, επιδέσμων, χειρουργικών εργαλείων και γενικά των απαραιτήτων για την παροχή πρώτων βοηθειών) **συν.** σακί. σακίδιο, τσουβάλι· φρ. (α) *πόσα απίδια πιάνει ι χωράει ι βάζει ο* **σάκος** βλ. λ. *απίδι* (β) *σάκος τού* **μποξ** ο σάκος που χρησιμοποιούν για προπόνηση στην πυγμαχία · 2. **ΕΚΚΛΜΣ.** βαρύτιμο αρχιερατικό άμφιο, που έχει κοντά και πλατιά μανίκια και φθάνει μέχρι τα γόνατα. **σχολιο** λ. *φάκελος.*

[Γ-ιύμ. < αρχ. *σάκ(κ)ος*, σημιτ. δάνειο (πιθ. μέσω τής Φοινικικής), πβ. εβρ. saq. ακκαδ. saqqu, με τη σημ. «ύφασμα, σάκος, ένδυμα». Ιί λ. πέρασε (μέσω τού λατ. saccus) σε πολλές άλλες γλώσσες, λ.χ. γαλλ. sac, αγγλ. sack. γερμ. Sack K.a.J. **σακούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. μικρής χωρητικότητας σάκος (βλ.λ.) από χαρτί, πανί ή πλαστικό, κατάλληλος για τη μεταφορά πραγμάτων: *βάλε τα τρόφιμα στη -, για να τα πάρουμε μαζί μας || χάρτινη / π/<.αστική ~ || - σκουπιδιών* 2. (συνεκδ.) το περιεχόμενο αυτού τού σάκου, όσα μπορεί να χωρέσει: *μυυ έφερε μια - πράγματα από τυ σούπερ μάρκετ* 3. (ειδικότ.) σάκος από λεπτό πανί, μέσα στον οποίο τοποθετείται το γιαούρτι για να στραγγίσει *(γιαούρτι σακούλας)* · 4. ***σακούλες*** (οι) ελαφρά φουσκώματα ή/και μελάνιασμα τού δέρματος στην περιοχή κάτω από τα μάτια, που παρατηρείται κυρ. στους ενηλίκους και οφείλεται σε κούραση, αϋπνία ή άλλη αιτία (λ.χ. αλκοολισμό). – (υποκ.) **σακουλίταα** (η).

[ετυμ. Υποκ. τού ουσ. *σάκος].*

σακουλάκι (το) * σακούλι

σακουλεύομαι ρ. μετβ. αποθ. {σακουλεύτηκα} (αργκό) αντιλαμβάνομαι τις κακές προθέσεις τού άλλου ή τον επερχόμενο κίνδυνο: *τη σακουλεύτηκα τη δου/.ειά και την κοπάνησα εγκαίρως* **ΣΥΝ.** καταλαβαίνω. παίρνω μυρωδιά.

[είύμ. < τουρκ. sakul «στάθμη - υπολογισμός» + παραγ. επίθημα *-εύ- ομαι].*

σακούλι (το) {σακουλ-ιού {-ιών} (λαϊκ.) 1. μικρής χωρητικότητας σάκος για τη μεταφορά πραγμάτων, μικρή σακούλα: (παροιμ.) *«φασούλι* το φασούλι *γεμίζει* το ~»(η συστηματική αποταμίευση σχηματίζει σιγά-σιγά αξιόλογο χρηματικό κεφάλαιο) 2. (παλαιότ.) μικρή θήκη που χρησίμευε για τη φύλαξη των χρημάτων **συν.** σακούλα, πουγγί, βαλλάντιο. -- (υποκ). **σακουλάκι** (το).

[είύμ. μεσν.. υποκ. τού αρχ. *σάκ(κ)ος*\.

σακουλιάζω ρ. μετβ. κ. «μετβ. {σακούλιασ-α. -μένος) (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) τοποθετώ πράγμα ή αντικείμενο σε σάκο ή σακούλα, συσκευάζω σε σακούλα: ~ *τρόφιμα* συν. σακιάζω, τσουβαλιάζω ♦ 2. (αμετβ.) (για ενδύματα ή υποδήματα) έχω κακή εφαρμογή στο σώμα, είμαι υπερβολικά ευρύχωρος, σχηματίζω ζάρες: γο *φόρεμα σακουλιάζει στην πλάτη και θέλει μάζεμα* αντ. εφαρμόζω. — σακούλιαασμα (το), σακτισμός (ο) θρησκ. (στον ινδουισμό) η λατρεία τής υπέρτατης θεάς Σάκτι.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. shaktism < Shakti. ινδουιστική θεότητα. < σανσκρ. sakti (< saknoti «είναι δυνατός, ικανός»)], σακχαραιμία (η) {χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. η περιεκτικότητα τού αίματος σε σάκχαρο (βλ.λ.).

[ejym. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. glucosuemia]. σακχαρίνη (η) |!886) {σακχαρινών} χημ. οργανική ένωση που χρησιμοποιείται ευρύτατα από τους διαβητικούς και όσους βρίσκονται σε δίαιτα ως υποκατάστατο τής ζάχαρης, καθώς έχει πεντακόσιες περίπου φορές μεγαλύτερη γλυκαντική ισχύ από τη ζάχαρη αλλά καθόλου θρεπτική αξία. ενώ παράλληλα δεν μεταβολίζεται στο σώμα και απεκκρίνεται αναλλοίωτη με τα ούρα (βλ. κ. λ. *ζαχαρίνη).*

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. saccharine'], σακχάρινος, -η,-ο |1835| (λόγ.) ζαχαρένιος, σάκχαρις (η) Ισακχάρεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ζάχαρη.

ΙΡΤΥ.Μ · μτγν.. βλ. λ. *σάκχαρο].* σάκχαρο (το) {σακχάρ-ου j -ων] 1. χημ. καθεμία από τα μέλη ομάδας άχρωμων οργανικών χημικών ενώσεων, που περιέχουν αποκλειστικά άνθρακα, υδρογόνο και οξυγόνο και είναι πολύ διαδεδομένες στη φύση· συντίθενται από τα φυτά κατά τη διαδικασία τής φωτοσύνθεσης και αποτελούν την κυριότερη πηγή ενέργειας για τους ζώντες οργανισμούς, καθώς και βασικό συστατικό τους συν. υδατάνθρακας

ΙΑΤΡ. (α) ο σακχαρώδης διαβήτης (β) η ποσότητα σακχάρου στο αίμα· το ζάχαρο (βλ.λ.).

Ιετυ.μ. < μτγν. *σάκκαρον*, παράλλ. τ. των μτγν. *σάκχαρ. -αρος* και *σάκχαρι (τό)* (κατ'αναλογίαν προς το *μέλι).* Η λ. αποτελεί δάνειο από το ινδικό sakhara < σανσκρ. sarkara (θηλ.). Από τον ελλην. τ. έχει προελθεί το περσ. Sakar > αραβ. sukkar, στο οποίο ανάγονται οι αντίστοιχες λ. των ευρωπ. γλωσσών, πβ. ιταλ. zucchero. γαλλ. sucre, γερμ. Zucker, αγγλ. sugar, ισπ. azucar κ.ά. Βλ. κ. *ζάχαρη*|.

σακχαροδιαβήτης (ο) »ζαχαροδιαβήτης

σακχαροειδής, -ής. -ές {σακχαροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) 1. όμοιος με ζάχαρη, αυτός που μοιάζει με τη ζάχαρη ως προς την όψη και τη γεύση: ~ *υλικό / παρασκεύασμα 2.* αυτός που έχει τη χημική σύνθεση και τις ιδιότητες τής ζάχαρης: *-ουσία.* σχοαιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. saccharoidc]. σακχαρόζη (η) {χωρ. πληθ.) (επιστημ.) η επιτραπέζια ζάχαρη.

(ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. saccharose|.

σακχαροκάλαμο (το) » ζαχαροκάλαμο

σακχαρομετρια (η) [1889] {χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. το σύνολο των μεθόδων, με τις οποίες προσδιορίζεται η περιεκτικότητα σε ζάχαρη σακ- χαρούχου διαλύματος ή άλλης ουσίας.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. saecharometrie]. σακχαρόμετρο (το) [1886] {σακχαρομέτρ-ου | -ων} ΧΗΜ.-ΙΕΧΝΟΛ. το ειδικό όργανο με το οποίο προσδιορίζεται η περιεκτικότητα διαλύματος σε σάκχαρο.

|ιτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. saccharometrej. σακχαρομύκητας (ο) [1885] {σακχαρομυκήτων} μύκητας που χρησιμοποιείται στη ζυθοποιία και την αρτοποιία, επειδή προκαλεί ζυμώσεις (βλ.λ.) υδατανθράκων αλλιώς *ζυμομύκητας.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. saccharomyces]. σακχαρομυκήτίαση (η) {-ης κ. -άσεως] χωρ. πληθ.} ιαιρ. η παρασι- τική νόσος που προκαλείται από σακχαρομύκητες (βλ.λ.) και εκδηλώνεται ως μόλυνση τού δέρματος,

σακχαρόπηκτος, -rj, -ο 11852] (λόγ.) 1. αυτός που παρασκευάζεται με πήξη ζάχαρης ή που διαθέτει επικάλυμμα από πηγμένη ζάχαρη (λ.χ. καραμέλες, κουφέτα, ορισμένα φαρμακευτικά χάπια κ.ά.) 2. *σακχαρόπηκτο* (το) το ζαχαρωτό και συνεκδ. το χάπι. σακχαροποίηση (η) [Ι856] {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων} (λόγ.) ΧΗΜ. η χημική ή βιολογική διαδικασία, κατά την οποία οι αμυλώδεις ουσίες μετασχηματίζονται σε σάκχαρα υπό την επίδραση ενζύμων ή ανόργανων οξέων.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. saccharification (νόθο σύνθ.)]. σακχαροποιήσιμος, -η,-ο [1856] αυτός που μπορεί να υποστεί σακχαροποίηση (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. saccharifiablc (νόθο σύνθ.)|. σακχαροποιητικός, -ή. -ό] 1894} αυτός που συμβάλλει στη σακχαροποίηση (βλ.λ.). σακχαροποιία (η) » ζαχαροποιία

σακχαροποιός (ο) [1836] αυτός που φτειάχνει γλυκά με βάση τη ζάχαρη.

σακχαρότευτλον (το) -> ζαχαρότευτλο

σακχαρουρία (η) 11876] {χωρ. πληθ.} ιαιρ. η αποβολή σακχάρου, ει- δικότ. γλυκόζης, με τα ούρα.

[ΕΤΥ.Μ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. saccharurie].

σακχαρούχος, -ος. -ο - ·♦ ζαχαρούχος

σακχαρώδης, -ης, -ες [1799] {σακχαρώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) (λόγ.) 1. αυτός που περιέχει ζάχαρη 2. ιατρ. *σακχαρώδης διαβήτης* σοβαρή χρόνια νόσος, κύριο χαρακτηριστικό τής οποίας είναι η αύξηση τού ποσοστού τού σακχάρου στο αίμα (βλ. κ. λ. *ζαχαροδιαβήτης).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* σάλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (καθημ.) 1. ο χώρος τού σπιτιού που χρησι μεύει για την υποδοχή και τη φιλοξενία των επισκεπτών, η αίθουσα υποδοχής: ***οι καλεσμένοι κάθονται στη*** ~ ||[ο ***καφές θα σερβιριστεί στη*** ~ **συν.** σαλόνι **2.** (γενικότ.) μεγάλη αίθουσα δημοσίου κτηρίου (όχι σπιτιού), που χρησιμοποιείται για τη διεξαγωγή κάθε είδους εκδηλώσεων. όπως συναυλιών, χορών, συνεστιάσεων, διαλέξεων, συνεδρίων κ.ά.

[ετυμ. < ιταλ. sala < αρχ. γερμ. sal, αρχική σημ. «εξοχική κατοικία (όπου φιλοξενούνταν οι ευγενείς)», από όπου και γαλλ. salle, γερμ. Saal κ.ά.}.

σαλαγητό (το) (λαϊκότ.) ο σάλαγος (βλ.λ.).

σάλαγος (ο) [μεσν.] κ. **σάλαγο** (το) (λαϊκ.) **1.** ο μεγάλος θόρυβος από ομάδα ανθρώπων ή αγέλη ζώων που βρίσκεται σε κίνηση: ***από μακριά ακουγόταν ο*** ~ ***τού πλήθους*** **συν.** βοή, βουητό **2.** η φωνή με την οποία ο βοσκός κατευθύνει το κοπάδι: ***«να 'χω και κόρη όμορφη... να μου βοηθάει στο*** (Κ. Κρυστάλλης). **οαλαγώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {σαλαγάς... [σαλάγησα} (λαϊκ.) κατευθύνω το κοπάδι στη βοσκή. στη στάνη κ.λπ. με δυνατές φωνές: ***το φθινόπωρο οι τσομπάνηδες σαλαγοΰσαν τα πρόβατά τους κατά τα χειμαδιά*** || ***«... (θέλω)*** κ* ***αρμέγω τα πρόβατα, να*** ~ ***τα γίδια***» (Κ. Κρυστάλλης)· φρ. *σαλόγα τα, μπάρμπα, σαλόγα τα!* ειρωνική αποστροφή προς τον αρχηγό ομάδας ανθρώπων που περπατούν βαργεστημένα ή γενικώς προς τον υπεύθυνο ομάδας η οποία δεν εκτελεί κανονικά το έργο που της ανατέθηκε. — **οαλάγημα** κ. **ααλάγιαμα** (το).

|ετυμ. < μτγν. ***σαλαγώ (-έω)*** < ***σαλαγή*** < αρχ. ***σάλος*** (βλ.λ.) + επίθημα -αχ-, πβ. κ. ***πλαταγώ}.*** **σαλαμάνδρα** (η) {σαλαμανδρών} αμφίβιο με ουρά (σαύρα), στιλπνό δέρμα και χαρακτηριστικό μαύρο χρώμα με μεγάλες κίτρινες ή πορτοκαλιές κηλίδες. που τρέφεται συνήθ. με αργοκίνητα ασπόνδυλα (λ.χ. σαλιγκάρια). **σχολιο** λ. ***σαύρα.***

[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. όπως και τα ομοιοκατάληκτα ***μάνδρα, σκολόπενδρα.*** Δεν θεωρείται πιθ. η σύνδεση με το αρχ. ***σαλάμβη*** « καπνοδόχος»].

Σαλαμάνκα (η) ιστορική πόλη τής Ισπανίας με ονομαστό πανεπιστήμιο.

[εγυμ. < ισπ. Salamanca < λατ. Sal(a)mantrca, αγν. ετύμου, πιθ. προρ- ρωμαϊκής αρχής], **σαλαμάστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **ναυτ.** πλέγμα από σχοινιά που χρησιμοποιείται στα πλοία: ***«π?.έκω*** ~ τα ***μα/.λιά σου***» (Ν. Καβ- βαδίας) **συν.** (λόγ.) πλεκτάνη.

[ετυμ. < ιταλ. salmastra, από συμφυρμό των ναυτ. όρων sagola «είδος σχοινιού» (αγν. ετύμου) + mastra / maesira «το μεγάλο πανί. η μαΐστρα (μεγίστη)» κ λατ. magistra)], **σαλάμι** (το) {σαλαμ-ιού] -ιών} αλλαντικό που παρασκευάζεται από ψιλοκομμένο χοιρινό ή μοσχαρήσιο κρέας, καπνιστό ή όχι. λίπος και διάφορα μπαχαρικά: ~ ***πικάντικο*** / ***βραστό*** / ***αέρος.*** — (υποκ.) **ααλα- μάκι** (το).

[ετυμ. < ιταλ. salami, πληθ. τού salame < μεσν. λατ. salamen(ium) < λατ. salsamentum «άλμη. παστό ψάρι» < salsare «αλατίζω» < salsus «αλατισμένος» (< sal «αλάτι»)|.

Σαλαμίνα (η) **1.** νησί τού Σαρωνικού Κόλπου πολύ κοντά στις ακτές τής Αττικής, γνωστό από την περίφημη ναυμαχία μεταξύ Ελλήνων και Περσών (480 π.Χ.)· αλλιώς (λαϊκ.) ***Κού/.ουρη*** (βλ.λ.) **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — **Σαλαμίνιος** (ο) [αρχ.|, Σαλαμίνια κ. (λόγ.) ***Σαλαμινία (η),*** **σαλαμίνιος,** ~α, -ο |αρχ.Ι.

[ετυμ. < αρχ. ***Σαλαμίς, -ΐνος,*** πιθ. < φοιν. salam «ειρήνη», άποψη που συμφωνεί με την ιστορική υπόθεση ότι το νησί υπήρξε εμπορικός σταθμός των Φοινίκων. Κατά τη μυθολογία, η ***Σα/.αμίς*** έλαβε το όνομά της από την κόρη τού ποταμού Ασωπού, σύζυγο τού Ποσειδώνα. Μαρτυρούνται επίσης οι ονομασίες ***Πιτυοΰσα*** (από το δέντρο ***πίτυς*** «κουκουναριά»). ***Σκιράς*** (από τον ήρωα ***Σκίρο)*** και ***Κυχρεία*** (από τον ήρωα ***Κυχρέα.*** γυιο τής Σαλαμίνος. ο οποίος απάλλαξε το νησί από έναν φοβερό δράκοντα)|. **σαλαμινομάχος** (ο) **ισγ.** αυτός που μετείχε στη ναυμαχία τής Σαλαμίνας. στην οποία ο ενωμένος ελληνικός στόλος νίκησε τον περσικό (480 π.Χ.).

σαλαμοειδής, -ής. -ές |σαλαμοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) αυτός που μοιάζει με σαλάμι. **σχολιο** λ. ***-ης. -ης, -ες.*** **σαλαμοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η διαδικασία σταδιακής επίτευξης ενός σκοπού (στρατιωτικού-πολιτικού) μέσω επιμέρους στόχων **2.** η σταδιακή κατάτμηση, ο κατακερματισμός: ***η*** ~ ***ενός κόμματος / τής Γιονγκοσλαβίας.***

[γϊύμ. Απόδ. τού γερμ. Salamitaktik (νόθο σύνθ.), από τις λεπτές επάλληλες φέτες τού σαλαμιού], **σαλαμούρα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** νερό που περιέχει μεγάλη ποσότητα αλατιού και χρησιμεύει για τη διατήρηση ψαριών, ελιών και άλλων εδωδίμων **συν.** (λόγ.) άλμη **2.** (μτφ.) φαγητό υπερβολικά αλμυρό: ***αυτή η σούπα όέκ τρώγεται, είναι σκέτη ~!***

[ΠΤΥΜ. < βεν. salamora (πβ. ιταλ. salamoia) < μτγν. λατ. salamuria < λατ. sal «αλάτι» + muria «άλμη»], **σαλάτα** (η) {σαλατών} **1.** φαγητό ορεκτικό ή συμπληρωματικό τού κυρίως γεύματος, που παρασκευάζεται από ωμά ή βρασμένα λαχανικά ή/και άλλα εδώδιμα (λ.χ. ζυμαρικά, δημητριακά, κρέας, θαλασσινά, φρούτα κ.ά). καρυκευμένα με λάδι, ξίδι, αλάτι, λεμόνι κ.λπ. ή συνδυασμένα με ειδική σάλτσα, το οποίο σερβίρεται συνήθ. κρύο: ***πράσινη*** (με λαχανικά) / ***ανάμικτη*** / ***ρώσικη*** (βλ. λ. ***ρωσικός)*** / ***χωριάτικη*** (βλ. λ. ***χωριάτικος)*** - || - ***ζυμαρικών*** ι ***φρούτων*** (φρουτοσαλάτα) **συν.** σαλατικό 2. (μτφ.) ανακάτεμα πολλών και διαφορετικών πραγμάτων: ***αντί για οργανωμένη παράσταση, παρουσίασε μια άνευρη, καλλιτεχνική*** ~ **συν.** σύμφυρμα, συνονθύλευμα, κυκεώνας· ΦΡ. (α) *τα κάνω σαλάτα* αποτυγχάνω πλήρως σε κάτι, φέρνω το αντίθετο αποτέλεσμα:

τον στείλαμε να βελτιώσει την κατάσταση κι αυτός τα έκανε σαλά- ***τα!*** (β) ***γίνομαι σαλάτα (με κάποιον)*** (αργκό) διαπληκτίζομαι έντονα, τσακώνομαι (με κάποιον). — (υποκ.) αλατούλα κ. **σαλατίταα** (η). [ετυμ. < βεν. saluta < ρ. salar «αλατίζω, αλμυρίζω» < sale «αλάτι» (< λατ. sal). ΙΙ λ. γενικεύθηκε στις ευρωπαϊκές γλώσσες, πβ. γαλλ. sajade, αγγλ. salad, γερμ. Salat, ισπ. en-salada. ιταλ. in-salata κ.ά.|. **σαλατιέρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} επιτραπέζιο σκεύος, μεγάλο και βαθύ. μέσα στο οποίο σερβίρεται η σαλάτα (βλ.λ.): ***γυάλινη / πορσελά- νινη ~.***

[ι-τυμ. < ***σαλάτα*** + παραγ. επίθημα ***-ιέρα\. σαλατικό*** (το) (λαϊκ ·.) **1.** κάθε λαχανικό ή οποιοδήποτε άλλο εδώδιμο, που χρησιμεύει για την παρασκευή σαλάτας: ***ψιλόκοβε μαρούλια, άνηθο, κρεμμύδι και άλλα*** ~2. (συνεκδ.) η ίδια η σαλάτα (βλ.λ.): ***χρειάζομαι και δύο-τρία ~ για να συμπληρωθεί*** γο ***μενού. σαλάμι*** (το) ♦ σελάχι

σαλβαρι (το) |σαλβαρ-ιυύ [-ιών! (λαϊκ.) **1.** φαρδύ παντελόνι, βράκα ασιατικής καταγωγής, που φοριόταν παλαιότ. από τους χωρικούς ορισμένων περιοχών: ***«σαν φορούσα το - 'κείνο τον καιρό, τα κορίτσια με ζηλεύαν μέσα στον χορό»*** (δημοτ. τραγ.) **2.** (γενικότ.) τύπος φαρδιού παντελονιού.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. $alvar < περσ. salwar «φαρδύ παντελόνι ναυτικών και ταξιδιωτών»! ·

σάλβία (η) {σαλβιών} ποώδες φυτό με κόκκινα, μοβ ή μπλε άνθη, που είναι γνωστό στη χώρα μας ως φασκομηλιά (βλ.λ.).

[πτυμ. < αγγλ. salvia < λατ. salvia < salvus «ασφαλής, σώος», λόγω των θεραπευτικών ιδιοτήτων τού φυτού), **σαλέ** (το) {άκλ.} **1.** ξύλινο σπίτι στις ορεινές περιοχές τής Ελβετίας, έξω από τις πόλεις 2. (κατ* επέκτ.) ορεινή εξοχική κατοικία, συνήθ. κατασκευασμένη από ξύλο και πολυτελής: ***έχει ένα · στο βουνό, για να πηγαίνει για σκι.***

[F.TYM. < γαλλ. chalct, που συνδ. με γαλλ. cale «τμήμα αποβάθρας, αμπάρι», αβεβ. ετύμου, πιθ. λ. τού μεσογειακού προ-l.E. υποστρώματος!.

σάλεμα (το) ► σαλεύω

σαλέπι (το) {σαλεπιού | χωρ. πληθ.} παχύρρευστο τονωτικό και μαλακτικό αφέψημα που πίνεται τον χειμώνα και παρασκευάζεται από αποξηραμμένους και αλεσμένους κονδύλους τής ρίζας ορισμένων ειδών ορχιδέας. που βράζουν σε αλευρόνερο.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. salep < διαλεκτ. αραβ. sahlab. από την αραβ. φρ. (khusy ath-) iha'lab. με αρχική σημ. «όρχεις τής αλεπούς»], **σαλεπιτζής** (υ) {σαλεπιτζήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που παρασκευάζει και πυυλά σαλέπι (βλ.λ.), συνήθ. γυρίζοντας στους δρόμους.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. salepq-i < salep (βλ. κ. ***σαλέπι)\.*** **σαλεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σάλε-ψα. -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** κάνω μικρή κίνηση, αλλάζω θέση. μετατυπίζομαι λίγο: ο ***αέρας είχε πέσει εντελώς, ούτε φύ/./.ο δεν σάλευε || το ψάρι σαλεύει*** (δηλ. είναι ακόμη ζωντανό. σπαρταρά και κατ' επέκτ. είναι φρέσκο) ΣΥΝ. κινούμαι, μετακινούμαι. σείομαι 2. (κατ' επέκτ.) κινούμαι πάνω-κάτω. πηγαίνω εδώ και εκεί με ασταθή βήματα ιων. ταλαντεύομαι. τραντάζομαι, κλονί- ζυμαι · φρ. ***σάλεψε (κάποιου)*** τρελάθηκε: ***του σάλεψε απ' τα βασανιστήρια*** ΙΙ ***είναι δυνατόν να μη*** σου ***σαλέψει, όταν*** σου ***συμβαίνουν τέτοιες συμφορές;*** || του ***'χει σα?.έψει ο νους*** ΙΥΝ. το 'χασα, μου στρίψε ♦ 3. (μετβ.) κινώ (κάτι) εδώ κι εκεί. πρυκαλώ τη μετακίνησή τυυ: ***τα κύματα σάλευαν ελαφρά τη βάρκα [[μόλις που σάλεψε τα χείλη τ*** ου. ***δείχνοντας πως κάτι θέλει να πει*** ιων. κυυνώ. σείω. ταλαντεύω. μετατυπίζω λντ. ακινητοπυιώ. ·-- **σάλεμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***σάλος\. αάλι*** (τυ) {χωρ. γεν.} κομμάτι κλεκτυύ ή υφαντού μάλλινου υφάσμα- τος, πυυ φοριέται ως κάλυμμα των ώμων από τις γυναίκες ΙΥΝ. εσάρπα.

[Γ.ΤΥΜ. < γαλλ. chale < περσ. Sal|. **σάλιαγκας** (ο)

(λαϊκ.) τυ σαλιγκάρι (βλ.λ.).

[ετυμ. < ***σάλιακας*** ‹ μτγν. ***σιαλικός*** (με την επίδρ. τού ουσ. ***σάλιο)*** ‹ αρχ. ***σίαλοςΐ t***

σαλιαγκοκαύκι (το) (λαϊκότ.) το όστρακυ τυύ σαλιγκαριυύ. **σαλιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. |εύχρ. μόνυ σε ενεστ. κ. παρατ.} (λαϊκ.)

1. (αμετβ.) εκκρίνω σάλιο. βγάζω σάλια από τυ στόμα μου: γο ***μωρό σα?αάζει*** ♦ **2.** (μετβ.) (σπανιότ.) υγραίνω (κάτι) με σάλιυ: ~ ***τα χείλη μου*** συν. σαλιώνω, **σαλιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** κυμμάτι από ύφασμα ή πλαστικό, που δένεται γύρω από τον λαιμό και σκεπάζει το στήθος των νηπίων, για να μη λερώνυνται καθώς τρώνε · 2. ψάρι πυυ ζει σε όλες τις θάλασσες και έχει ως κύριυ χαρακτηριστικό τυυ την πλήρη σχεδόν απυυσία λεπιοίν και τη στιλπνή, βλεννώδη έκκριση πυυ καλύπτει τυ σώμα τυυ. Επίσης **σαλιαρίστρα** (σημ. 1). -(υπυκ.) **σαλιαρίτσα** (η). [ει υμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τυύ επιθ. ***σαλιάρης\.*** **σαλιάρης,** -α. -ικο {σαλιάρηδες} (λαϊκ.) αυτός πυυ του τρέχυυν σάλια από τυ στόμα, πυυ δεν μπορεί να ελέγξει τυ σάλιο τυυ.

[ετυμ. < ***σάλιο*** + παραγ. επίθημα ***-ιάρης,*** πβ. ***ζημ-ιάρης, χαδ-ιάρης}.***

σαλιαρίζω ρ. αμετβ. {σαλιάρισα} ερωτοτρυπώ με προκλητικό ή σαχλό τρόπυ, φλερτάρω έντονα: ***κοίταξε τονος πώς σαλιαρίζουν!*** **σαλιάρισμα** (τυ).

σαλιαρίστρα (η) - > σαλιάρα

σαλιγκάρι (τυ) |σαλιγκαρ-ιυύ | -ιών} μαλάκιυ με σπειρυειδές κέλυ- φυς και εδώδιμη σάρκα, σώμα μακρόστενυ πυυ πρυεξέχει κατά ένα μέρυς από τυ κέλυφυς και κεφάλι με δύυ ζευγάρια όρθιων, συσταλτών κεραιών τρέφεται με φυτική ύλη και κινείται αργά αφήνυντας ίχνη βλέννας. όραστηριυποιείται δε κατά τις βροχερές ημέρες ΣΥΝ. σαλίγκαρος, (λαϊκ.) σάλιαγκας. (λόγ.) κοχλίας, (διαλεκτ.) κυχλιός. — (υπυκ.) **σαλιγκαράκι** (τυ).

Ιετυμ. < όψιμυ μεσν. *σαλίγκας* (βλ. λ. *σάλιαγκας)* + παραγ. επίθημα *-άρι*, πβ. *λιθ-άρι. πιθ-άρι\.*

σαλίγκαρος (υ) 1. τυ σαλιγκάρι (βλ.λ.) **συν.** σάλιαγκας 2. (μτφ,-παλαιότ.) διάδρυμυς σε σχήμα οστράκυυ σαλιγκαριού (βλ.λ.). στον οπυίυ εξετάζονταν υι υπυψήφιυι υδηγοί αυτυκινήτυυ.

Ιετυμ. < όψιμυ μεσν. *σαλίγκας* (βλ. λ. *σάλιαγκας)* + μεγεθ. επίθημα *-αρος* |.

σαλικυλικός, -ή, -ό **χιι.μ.** κυρ. για ορισμένες ενώσεις, λ.χ.: ~ *αλδεΰδη* (οργανική ένωση που χρησιμοπυιείται στην αρωματοπυιία. τη φαρ- μακοπυιία, ως αντιδραστήριυ στην αναλυτική χημεία και σε οργανικές συνθέσεις) / *αλκοόλη* (οργανική ένωση που απαντά στυν φλυιό τής ιτιάς και τής λεύκας και χρησιμυποιείται στη φαρμακευτική ως αντιπυρετικό, τοπικό αναισθητικό και τονωτικό) / *οξύ* (οργανική ένωση που χρησιμυποιείται ευρύτατα στη φαρμακευτική και τη βιομηχανία χρωμάτων) / γο *ακετυλο– οξύ είναι η δραστική ουσία τής ασπιρίνης.*

Ιητυμ. Μεταφορά τού αγγλ. salicylic (acid) «σαλικυλικό (υξύ)» < salicyl < salicin «είδυς πικρής καταπραϋντικής ουσίας» < λατ. salix, -icis «ιτιά», στής υπυίας τυν φλυιό και το φύλλωμα απαντά η εν λόγω ουσία).

σαλινόμετρο (το) {σαλινυμέτρ-ου | -ων} **ιέχνολ.** τυ όργανο με το οποίο μετριέται πόσο αλάτι έχει τυ θαλασσινό νερό.

[ϋΐΥ.Μ. Μεταφορά τού αγγλ. salinometer (νόθο σύνθ.) < saline «αλα- τότητα. αλμυρότητα» (< λατ. *salinus < sal. salis «αλάτι») + -meter (< αρχ. *μέτρον)\.*

σάλιο (το) υγρό, διαυγές, αλκαλικό και λίγυ κυλλώδες. πυυ εκκρίνεται από τυυς σιελυγόνυυς αδένες στη στυματική κυιλότητα. περιέχει κυρίως νερό (κατά *95%).* οργανικές και ανόργανες υυσίες και ένζυμα· κύρια λειτυυργία τυυ είναι να διευκολύνει την κατάποση τής τροφής, αλλά και να αρχίζει τη διαδικασία τής πέψης: *από τη δίψα ξεράθηκε το - μου || ορισμένες στομαχικές διαταραχές συνοδεύονται από έντονη έκκριση σάλιου* || γο *μωρό λερώθηκε με τα* ~ Γου **συν.** (επιστημ.) σίελος· **φρ.** (α) **δεν** *υπάρχει σάλιο* δεν έχω καθόλυ χρήματα, είμαι απένταρος (β) *τρέχουν τα σάλια μου* επιθυμώ σφυδρά να φάω ή να αποκτήσω κάτι. αλλά δεν μπυρώ.

[ετυμ. μεσν. < *σιάλιον(με έκκρυυση τυύ *-ι-*. πβ. *σαγόνι - σιαγόνιον),* υπυκ. τυύ αρχ. *σίαλος* (βλ.λ.)|.

σαλιώνω ρ. μετβ. {σάλιω-σα, -θηκα. -μένυς} (λαϊκ.) υγραίνω μια επιφάνεια με σάλιυ. βάζω σάλιο σε (κάτι): *σάλιωσε τα χείλη του* / γο *γραμματόσημο* **ΣϊΝ.** σαλιάζω. — **αάλιωμα** (το).

σαλμί (το) {άκλ.} (λαϊκ.) **1.** φαγητό από κρέας κυνηγιυύ (λαγό. πέρδικα κ.λπ.) και διάφυρα καρυκεύματα 2. (συνεκδ.) η σάλτσα πυυ συνοδεύει τυ παραπάνω φαγητό.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. salmi, συγκεκυμμ. τ. τυύ salmigundis «καρύκευμα από βρασμένα κρέατα», από συμφυρμό των λ. salcmine «αλατισμένη τρυφή» (βλ. λ. *σαλάμι)* και c^ndir «καρυκεύω» (< λατ. ^ndirc, ίδια σημ.)}.

σαλμονέλα (η) {σαλμυνελών} βακτήριυ αναερόβιυ πυυ πρυκαλεί τις σαλμυνελώσεις (βλ.λ.).

[F.TYM. < αγγλ. salmonella, από τυ όνομα τού Αμερικανού κτηνιάτρυυ Daniel E. Salrr^n (1850-1914), υ υπυίος ανακάλυψε αυτό το βακτήριυ|.

σαλμονέλωση (η) l-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **ιατρ.** μόλυνση που υφείλεται στη σαλμονέλα (βλ.λ.), λ.χ. η τροφική δηλητηρίαση με συμπτώματα γαστρεντερίτιδας και ο εντερικός πυρετός, λ.χ. υ τυφοειδής πυρετός.

[ετυμ. < αγγλ. salmonellosis < salmonella (βλ. λ. *σαλμονέ?.α)\.*

σαλόνι (το) {σαλον-ιυύ | -ιών} **1.** υ χώρυς τυύ σπιτιυύ πυυ πρυορίζεται για την επίσημη υποδοχή και φιλοξενία των επισκεπτών, αίθυυσα υποδυχής: *περάστε. παρακαλώ, στο ~ || μεγάλο - πολυτελές* ~· **ΦΡ.** (μτφ.) *φιλολογικό σαλόνι* τακτική συγκέντρωση συγγραφέων, ποιητών και γενικά εκπρυσώπων τυύ πνεύματυς και τής διανόησης, πυυ γίνεται στις αίθυυσες υποδοχής μεγάρυυ. αριστυκρατικής έπαυλης κ.λπ. (στην Ελλάδα και σε απλά σπίτια λυγυτεχνών) με σκυπό την ανταλλαγή απόψεων, την καλλιέργεια των γραμμάτων και των τεχνών και τη διάδυσή τυυς στυυς κόλπυυς τής κοινωνίας· ο θεσμός ξεκίνησε από τη Γαλλία (Παρίσι) τυύ Που αι. και απλώθηκε σε όλες τις χώρες, φθάνοντας μέχρι τις αρχές τού αιώνα μας περίπυυ **ΣΥΝ.** σάλα 2. (συνεκδ.) το σύνυλο των επίπλων τής αίθυυσας υποδυχής: γο *κατάστημά μας διαθέτει ~ και τραπεζαρίες σε τιμή ευκαιρίας || ευρωπαϊκό / παραδοσιακό! μπαρόκ* ~ || *καρυδένιο / δρύινο* - 3. *σαλόνια* (τα) (*α*) η υψηλή κοινωνία (β) (συνεκδ.) η πολυτέλεια, η πολυτελής, άνετη ζωή τής υψηλής κοινωνίας: *«εγώ το πλουσιόπαιδο που ζούσα σε σαλόνια»*(λαϊκ. τραγ.) 4. (η γεν. *τού σαλονιού* ως χαρακτηρισμός) (α) αυτός που ανήκει στην υψηλή κοινωνία, που έχει καλυύς τρό- πυυς: *εγώ είμαι και - και τού λιμανιού* (ξέρω τυυς τρόπυυς και τής αριστυκρατίας και τυυς πυλύ λαϊκούς) (β) (μτφ.) πολυτελείας, για πρόσωπα πυυ ανταποκρίνυνται μόνυ σε εύκολες καταστάσεις ή πυυ ενεργούν εκ τυύ ασφαλυύς (χωρίς να εκτίθενται σε κίνδυνυ): *επαναστάτης* ~ (πυυ μιλάει για επανάσταση, ενώ είναι υ ίδιυς εύπυρυς ή εξασφαλισμένος) **5.** (ειδικότ.) υ εσωτερικός χώρος τυύ αυτοκινήτυυ, πυυ πρυυρίζεται για να κάθεται υ υδηγός και οι επιβάτες: γο *καινούργιο μοντέλο διαθέτει πολυτε/^ές δερμάτινο* ~ 6. (α) υι δύο μεσαίες. αριστερά και δεξιά, (αντικριστές) σελίδες εφημερίδας, βιβλίυυ. πε- ριοδικυύ ή άλλυυ εντύπυυ: *στο ~ τής εφημερίδας φιλοξενείται σήμερα συνέντευξη τού νέου προέδρου* (β) (κατ* επέκτ.) κάθε ζεύγος αριστερής και δεξιάς σελίδας τού ίδιυυ εντύπυυ. στις υποίες εκτυπώνεται κείμενο ή/και φωτογραφίες, σαν να αποτελούσαν ενιαία σελίδα 7. (συνήθ. στα βαγόνια τρένου) οι αντικριστές θέσεις επιβατών στυ μέσυν περίπυυ κάθε βαγυνιύ 8. εμπορική έκθεση πυυ φιλυξενείται σε μεγάλη αίθυυσα (ξενυδυχείυυ, αθλητικύ κέντρυυ κ.λπ.): *διεθνές* ~

αυτοκινήτου / ειδών κουζίνας. — (υποκ.) **σαλονάκι** (το), (μεγεθ.) **αα- λονάρα (η).** **Ιετυμ. < ιταλ. salone < salu (βλ. κ*. σάλα).** Η **λ. πέρασε και σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες · πβ. γαλλ. salon, αγγλ. salon και saloon, γερμ. Salon, ισπ. sal6n κ.ά.).** **Σαλονίκη** (η) (λαϊκ.) η Θεσσαλονίκη (βλ.λ.). — **Σαλονικιός** (ο). **Σα- λονικιά** (η), **αλονικιώτικος,** -η. -ο. **σαλοπέτα** (η) {δύσχρ. σαλοπετών} παντελόνι-φόρμα με τιράντες. **Ιετυμ.** < γαλλ. salopette «φόρμα εργασίας που φοριέται πάνω από τα ρούχα, για να μη λερωθούν» < salope «<βρόμικος, ρυπαρός> · (παλαιά σημ. · η λ. χρησιμοποιείται υβριστικά πλέον στη Γαλλική) < sale «βρομιά» + hoppc ' huppe «τσαλαπετεινός»!, **σαλός,** -ή, -ό (σπάν.) αυτός που του έχει σαλέψει ο νους. ανισόρροπος, τρελός **ΣΥΝ.** παλαβός **αντ.** ισορροπημένος, λογικός.

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *σάλος* (βλ.λ.). με καταβιβασμό τού τόνου), **σάλος** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** (κυριολ.) η ισχυρή κύμανση στην επιφάνεια τής θάλασσας, η θαλασσοταραχή: γο πλοίο *κλυδωνιζόταν επικίνδυνα από τον* σάλο **Συν.** τρικυμία, φουρτούνα, αναταραχή, αντάρα **λντ.** γαλήνη, μπονάτσα 2. (μτφ.) θορυβώδης ανακίνηση. κατάσταση ταραχής και κλονισμού: *σάλο προκάλεσαν οι αποκα?^ύψεις* του *πρώην υπουργού || πολιτικός - θα προκληΟεί. όταν έλθουν στο φως τα σκάν- δαλα* **συν.** αναστάτωση, αναταραχή, αναβρασμός **ΑΝΤ.** γαλήνη, ηρεμία.

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «ασταθής, παλμική, επαναλαμβανόμενη κίνηση - τρικυμία, σεισμός», αγν. ετύμου. ναυτικός όρ., πιθ. δάνειο. Αν η λ. είναι Ι.Ε., τότε σημαντικές δυσχέρειες εγείρει το αρχικό *σ-*. Ανε- ξακρίβωτες οι υποθέσεις περί συνδέσεως με τους τ. *τύλη / τύλος* «προεξοχή, μαξιλάρι» ή με το γερμ. schwellen «φουσκώνω». Παράγ. *σαλ-εύω, σάλ-αγος. σαλ-αγή* κ.ά.]. **σαλοτραπεζαρία** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** *ο* ενιαίος χώρος μιας κατοικίας που περιλαμβάνει το σαλόνι και την τραπεζαρία 2. (συνεκδ.) το σύνολο των επίπλων που αποτελούν το σαλόνι και την τραπεζαρία.

[liΤΥΜ. < *σάλα + τραπεζαρία* **(με συνδ. φωνήεν -ο-)], σαλπάρω ρ. αμετβ. {σάλπαρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) ναυτ. 1. (για πλοία) σηκώνω την άγκυρα και αναχωρώ από το λιμάνι ΣΥΝ. αποπλέω λνγ. αράζω** 2. **(η προστ.** *σάλπα!)* **(α) παράγγελμα για ανέλκυση τής άγκυρας και απόπλου (β) (ως ουσ.) η αναχώρηση τού πλοίου, ο απόπλους: στο** *- δάκρυσαν τα μάτια τους* **συν. σαλπάρισμα** 3. **(κατ' επέκτ.) ξεκινώ για ταξίδι, φεύγω:** *αύριο το πρωί σαλπάρουμε!* **ΣΥΝ. αναχωρώ, ξεμακραίνω. — σαλπάρισμα (το).**

[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. salpare. αρχική σημ. «σηκώνω την άγκυρα».

μεσν. λατ. serpare < μτγν. λατ. *exharparc < αρχ. *έξαρπάζω].* **σάλπιγγα** (η) {σαλπίγγων} **1. μους.** χάλκινο πνευστό όργανο χωρίς βαλβίδες, που χρησιμοποιείται κυρ. στον στρατό για τη μετάδοση παραγγελμάτων. αλλά και ως όργανο ορχήστρας: *στις έντεκα κάθε βράδυ οι - χτυπούν σιωπητήριο* · 2. **ανατ.** (α) καθένας από τους δύο μακρόστενους αγωγούς που εκτείνονται από τα πλάγια τής μήτρας ώς τις ωοθήκες και χρησιμεύουν για να μεταφέρονται τα σπερματοζωάρια στο ωάριο, ενώ ταυτόχρονα παρέχουν και το κατάλληλο περιβάλλον για τη γονιμοποίηση τού ωαρίου και στη συνέχεια για τη μεταφορά του στη μήτρα: *πάθηση / φλεγμονή των* - (β) *ευσταχιανή σάλπιγγα* ο ωωληνοειδής πόρος που συνδέει το κοίλο τού τυμπάνου τού αφτιού με τον ρινοφάρυγγα. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-γκ-*.

[f.tym. < αρχ. *σάλπιγξ, -ιγγος*, εκφραστ. όρ.. που εμφανίζει το ίδιο παραγ, επίθημα με άλλα ον. μουσικών οργάνων, πβ. *σϋρ-ιγξ. φόρμ-ιγξ.* Η λ. είναι αγν. ετύμου. πιθ. μεσογ. δάνειο, ενώ η σύνδεση με το ονομα- τοπ. λιθ. svilpti δεν έχει πειστικά επιχειρήματα. Ο ανατ. όρ. αποδίδει το νεολατ. salpinx |. **σαλπιγγεκτομή** (η) ιατρ. η χειρουργική αφαίρεση τής μιας ή και των δύο σαλπίγγων (σημ. 2).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. salpingectomy), **σαλπιγγικός,** -ή. -ό ανατ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τις σάλπιγγες τής μήτρας τής γυναίκας: ~ *κύηση* (εξωμήτριος κύηση, κατά την οποία το έμβρυο είναι εμφυτευμένο σε μία από τις σάλπιγγες) · 2. αυτός που σχετίζεται με την ευσταχιανή σάλπιγγα (βλ. λ. *σάλπιγγα*, σημ. 3). ^

σαλπιγγίτιδα (η) |18951 ΙΑΤΡ. φλεγμονή των σαλπίγγων τής μήτρας, που αποτελεί συνήθ. τμήμα γενικότερης λοίμωξης των γεννητικών οργάνων τής γυναίκας.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. salpingitej. **σαλπιγγογραφία** (η) {σαλπιγγογραφιών} ΙΑΤΡ. η ακτινογραφία των σαλπίγγων, που γίνεται με την ένεση ειδικής σκιαγραφικής ουσίας σε αυτές διά μέσου τής μήτρας και αποβλέπει στο να διαπιστωθεί αν και κατά πόσον οι σάλπιγγες είναι ανοικτές, αποτελώντας τμήμα τής διάγνωσης για τη γυναικεία στειρότητα.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. salpingography). σαλπιγγοειδής, -ής, -ές [μτγν.] {σαλπιγγοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)! (λόγ.) αυτός που μοιάζει με σάλπιγγα (σημ. Ι), που έχει σχήμα και μορφή σάλπιγγας: ~ *όργανο / σχηματισμός.* **σχολιο λ.** *-ης, -ης, -ες.* **αλπιγγοσκοπία (η) {σαλπιγγοσκυπιών} ιατρ. η εξέταση τής ευσταχιανής σάλπιγγας (βλ. λ.** *σάλπιγγα)* **τού αφτιού.**

|liΤΥΜ. < *σάλπιγγα + -σκοπία* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω». ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. salpingoscopy]. **σαλπιγγοσκόπιο** (το) {σαλπιγγοσκοπί-ου | -ων) **ιατρ.** το όργανο με τυ οποίο γίνεται η σαλπιγγυσκοπία.

[γ.τυμ. < *σάλπιγγα* **+** *-σκόπιο* **<** *σκοπώ* **«παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω». ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. salpingoscope]. σαλπιγκτής (ο) 1. πρόσωπο που σαλπίζει, που παίζει σάλπιγγα 2. (ει- δικότ.) ο στρατιώτης που σαλπίζει τα παραγγέλματα για έγερση, κα** τάκλιση. ανάπαυση, ασκήσεις κ.λπ., καθώς επίσης και τα παραγγέλματα σε ώρα μάχης 3. (σπάν.-μτφ.) πρόσωπο που διακηρύσσει, που διαλαλεί σπουδαία γεγονότα: *ο - τού πολέμου ι τής ειρήνης.* Επίσης **αλτπιατής** Ιμτγν.].

[ιτυμ. αρχ. < *σαλπίζω* (< *Asαλπίγγ-]ω).* βλ.λ.]. **σαλπίζω** ρ. μετβ. {σάλπισα} **1.** παράγω ήχο με τη σάλπιγγα, παίζω τη σάλπιγγα 2. (ειδικότ.) **σπάτ.** σημαίνω παράγγελμα με τη σάλπιγγα 3. (μτφ.) αναγγέλλω παντού σπουδαία είδηση: *σάλπισε πρώτος το μήνυμα τής ειρήνης* **ΣΥΝ.** διακηρύσσω, διαλαλώ. διατυμπανίζω **ΑΝΤ.** αποκρύπτω.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **σαλπίγγ-]ω* < *σάλπιγξ. -ιγγος.* βλ.λ.]. **σάλπισμα** (το)]μτγν.] {σαλπίσματος | -ατα. -άτων} **1.** (γενικά) το να σαλπίζει κανείς, να παράγει ήχο ή να παίζει μουσικό κομμάτι με τη σάλπιγγα (βλ.λ.) 2. (συχνότ.-συνεκδ.) ο ήχος που παράγεται, που βγαίνει από τη σάλπιγγα: *δυνατά ~ διατάραξαν την ησυχία τής νύχτας 3.* (ειδικότ.) **στρλί.** η μετάδοση διαταγής (παραγγέλματος) με τη σάλπιγγα **4.** (συνεκδ.) **στρατ.** το ίδιο το πρόσταγμα που σαλπίζεται, το παράγγελμα που δίνεται με τη σάλπιγγα: *εθνικό / νυκτερινό* ~]] *θα περιμέναμε να ακούσουμε* γο - *τής έναρξης των ασκήσεων* 5. (μτφ.) επίσημη αναγγελία ή ανακοίνωση σημαντικού γεγονότος: *το ~ τού απε/,ευθερωτικού αγώνα* **ΣΥΝ.** διακήρυξη, διατυμπάνιση. **σαλπιστης** (ο) ·■* σαλπιγκτής

σάλσα (η) {άκλ.} **μους.** λατινοαμερικάνικη μουσική και χορός, κουβανέζικης προέλευσης, με χαρακτηριστικά τη ρυθμικότητα, τη ζωντάνια και τον αισθησιασμό.

[ετυμ. < ισπ. salsa (βλ. κ. σάλτσα)], **σαλταδόρος** (ο) (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.) αυτός που κάνει σάλτους και ει- δικότ. ο ικανός ή κατάλληλος για μεγάλα άλματα 2. (παλαιότ., κατά την περίοδο τής γερμανικής κατοχής) αυτός που πηδούσε σε γερμανικό όχημα ί συνήθ. κινούμενο), για να κλέψει τρόφιμα, υλικά, λάστιχα αυτοκινήτου και άλλα χρήσιμα είδη 3. (μτφ.-μειωτ.) αυτός που αναρριχάται σε υψηλές θέσεις, αξιώματα κ.λπ. χρησιμοποιώντας αθέμιτα ή και ανήθικα μέσα: *είναι μεγάλος ~ · πολλά ακούγονται για το πώς κατόρθωσε να φτάσει εκεί όπου έφτασε...*

[f.tym. < βεν. saliador < salta (βλ. λ. *σάλτο)* + επίθημα -dor[. **σαλτάρω** ρ. αμετβ. {σάλταρ-α κ. -ισα, -ισμένος! (λαϊκ.-οικ.) **1.** τινάζω το σώμα μου ψηλά και σε απόσταση, για να περάσω ή να αποφύγω εμπόδιο: *σάλταραν πάνω από τη μάντρα και μπήκαν στον κήπο* **συν.** πηδώ 2. (κατά την περίοδο τής γερμανικής κατοχής) πηδώ πάνω) σε (συνήθ. κινούμενο) γερμανικό φορτηγό, για να κλέψω πολεμοφόδια, ρόδες, τρόφιμα κ.λπ.: «θα *θα τη ρεζέρβα θα τους πάρω»* (λαϊκ. τραγ.) · 3. (αργκό) χάνω τα λογικά μου ή βρίσκομαι σε μεγάλη ψυχική αναστάτωση, μιλώ ή ενεργώ παράλογα: *μυυ έχουν συμβεί τόσα από την περασμένη εβδομάδα, που κοντεύω να ~! || είναι σαλταρι- σμένος απ' την πολλή δουλειά* **ΣΥΝ.** τρελαίνομαι, τα χάνω. Κπίσης (λαϊκότ.) **ααλτέρνω. - ααλτάρισμα** (το).

[f.tym. < ιταλ. saliare «πηδώ» < λατ. saltare (βλ. κ. *σάλτό)*\. **σαλτιμπάγκος** (ο) **1.** πλανόδιος διασκεδαστής -σχοινοβάτης, ακροβάτης. ταχυδακτυλουργός ή ηθοποιός- που εκτελεί διάφορα κωμικά νούμερα σε ανοικτούς χώρους, πλατείες κ.λπ. προς τέρψη τού κοινού: *έφθασί·· και στην πό/.η μας το τσίρκο μγ τα θηρία και τους* ~ 2. (μτφ.- κακόσ.) άνθρωπος επιπόλαιος και χωρίς ηθικές αρχές και υπόληψη **ΣΥΝ.** κατεργάρης, αγύρτης.

IFTYM. < ιταλ. saltimbanco «αυτός που πηδά πάνω στο σανίδι», σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. salta in banco < saltare «πηδώ» (βλ. λ. *σάλτο)* + banco (βλ. λ. *πάγκος)*\. **σάλτο** (το) (λαϊκ.) η εκτίναξη τού σώματος προς τα πάνω και σε απόσταση. το πήδημα **ΣΥΝ.** πηδηματιά. σαλτάρισμα. (λόγ.) άλμα · **ΦΡ.** *σάλτο μορτάλε* (i) το πήδημα τού θανάτου, επικίνδυνο ακροβατικό νούμερο που γίνεται στο τσίρκο, χωρίς προστατευτικό δίχτυ (ii) (μτφ.) παράτολμο εγχείρημα, ενέργεια που εγκυμονεί θανάσιμο κίνδυνο. Κπίσης (λαϊκότ.) **σάλτος** (ο) (πβ. *πήδος).*

[ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. salto < λατ. saltus «πήδημα» (< salire «πηδώ»)], **σάλτσα** (η) {σαλτσούν} **1.** ρευστό μαγειρικό μείγμα από ποικίλα συστατικά με βάση το λάδι ή το βούτυρο, που προστίθεται στο φαγητό κατά το μαγείρεμα ή μετά από αυτό. για να κάνει τη γεύση του πλουσιότερη ή πιο πικάντική: ~ ντομάτα / *μπεσαμέλ / καυτερή / δροσερή / λαχανικών 2.* (μτφ.) *σάλτσες* (οι) κάθε περιττό ή υπερβολικό στοιχείο που προστίθεται σε αφήγηση, για να κάνει το περιεχόμενό της πιο εντυπωσιακό ή για να καλύψει την απουσία ουσιαστικού περιεχομένου: *μην παίρνεις κατά γράμμα αυτά που λέει. γιατί του αρέσει να βάζει ~ || άσε τις ~ και μπες στην ουσία!* — (υποκ.) **ααλτσούλα** κ. **ααλταίταα** (η).

[LTYM. < ιταλ. salsa (διαλεκτ. salza) < λατ. salsa, θηλ. τού salsus «αλμυρός». μτχ. τ. τού ρ. salire «αλατίζω» « sal. salis «αλάτι)], **σαλτσιέρα** (η) (λαϊκ.) βαθύ επιτραπέζιο σκεύος, στο οποίο τοποθετείται η σάλτσα για το σερβίρισμα.

[εγυμ. < σάλτσα + παραγ. επίθημα -ιερά. πβ. σαλατ-ιερα. αλατ-ιερα]. **Σαλώμη** (η) **1.** όνομα βιβλικών προσώπων, με γνωστότερη την κόρη τής Ηρωδιάδας, η οποία συνετέλεσε άμεσα στον αποκεφαλισμό τού Ιωάννη τού Βαπτιστή με τον περίφημο χορό της (ο *χορός τής Σαλώμης* ή *χορός το>ν επτά* πέπλων) 2. αγία τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας. [κτυμ. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. salom ειρήνη»

Σάλωνα (τα) (ορθότ. *Σάλονα)* Παλώνων} (παλαιότ.) η Αμφισσα (βλ.λ.).

[ι-τυμ. μεσν.. βλ. λ. *Άμφισσα*|. **σάμαλί** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} γλυκό που παρασκευάζεται με σιμιγδάλι και ζάχαρη, ψήνεται στον φούρνο και διαποτίζεται με σιρόπι. **|1 ·ΤΥΜ.** < τουρκ. $amalij. **σαμάν** (ο) {άκλ.} μάγους-ιερέας πολλών φυλών τής Ασίας, τής Αμερι-

κής, τής Αυστραλίας, τής Ινδονησίας και τής Αφρικής, ο οποίος, πέφτοντας σε έκσταση, έχει την ικανότητα -σύμφοονα με τις θρησκευτικές πεποιθήσεις κάθε περιοχής- να επικοινωνεί με τα πνεύματα, να θεραπεύει τους ασθΓνείς και να οδηγεί με ασφάλεια τις ψυχές στον άλλο κόσμο. Επίσης σαμάνος.

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. chaman < saman, λ. τής γλώσσας Τουνγκούς (από την περιοχή τής Ν. Σιβηρίας. Μογγολίας και Β. Κίνας), < πρακριτ. samana «βουδιστής μοναχός» < σανσκρ. sramana «μοναχός, ασκητής» (< srama «(θρησκευτική) άσκηση»)!, σαμανισμός (ο) |.1854| {χωρ. πληθ.} το σύνολο των δοξασιών και των θρησκευτικών πεποιθήσεων πολλών ασιατικών, αμερικανικών και αφρικανικών φυλών, που βασίζονται στην πίστη στη μαγεία και στη δυνατότητα επικοινωνίας με τον κόσμο των πνευμάτων μέσω ειδικά προικισμένων ατόμων, των σαμάν (βλ.λ.). — **ααμανιατής** (ο), **σαμανί-** στρια (η), σαμανιστικός, -ή, -ό.

[FTYM. Μεταφορά τού γαλλ. chamanismc]. σαμαράδικο (το) (λαϊκ.) το εργαστήριο στο οποίο κατασκευάζονται ή επισκευάζονται σαμάρια ΣΥΝ. (λόγ.) σαγματοποιείο, σαμαράς (ο) {σαμαράδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που κατασκευάζει ή/και πουλά σαμάρια ΣΥΝ. (λόγ.) σαγματοποιός. Κπίσης σαμαρτζής. Σαμάρεια (η) αρχαία πόλη τής Παλαιστίνης, τής οποίας οι κάτοικοι ήταν Ισραηλίτες και Λσσύριοι ειδωλολάτρες· λόγω τής ύπαρξης ει- δωλολατρικών στοιχείων στη θρησκεία τους αντιμετωπίζονταν με περιφρόνηση από τους Ιουδαίους.

j f.tym. μτγν. τόπων. < εβρ. Someron, λόφος που έλαβε το όνομά του από τον Semer, ο οποίος τον πούλησε στον βασιλιά Αμρί τού Ισραήλ]. Σαμαρείτης (ο) [μτγν.] {Σαμαρειτών}. Σαμαρείτισσα (η) {Σαμα- ρειτισσών} (στην αρχαιότητα) πρόσωπο που κατοικούσε ή καταγόταν από τη Σαμάρεια (βλ.λ.) · ΦΡ. *καλός Σαμαρείτης* (ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος που βοηθεί όποιον έχει ανάγκη, όπως ο Σαμαρείτης τής παραβολής τού Ευαγγελίου, ακόμη και αν πρόκειται για εχθρό του. — σαμαρειτικός,-ή.-ό |μτγν.|. σαμάρι (το) {σαμαρ-ιού | -ιών} 1. το εξάρτημα που τοποθετείται στη ράχη των υποζυγίων και χρησιμεύει ως κάθισμα για τον αναβάτη ή ως βάση για τη στερέωση τού φορτίου συν. (λόγ.) σάγμα · Φ ι\ (πα- ροιμ.) *όποιος δεν μπορεί να δείρει τον γάιδαρο, δέρνει το σαμάρι* βλ. λ. *γάιδαρος* 2. (μτφ.) (α) καμπύλο χαμηλό εμπόδιο που υψώνεται ελαφρά πάνω από το επίπεδο τής ασφάλτου από το ένα πεζοδρόμιο ώς το άλλο και τοποθετείται για να αποτρέπει την ανάπτυξη μεγάλης ταχύτητας από τα αυτοκίνητα ή για να αποτρέπει τους μοτοσυκλε- τιστές από αγώνες ταχύτητας (κόντρες) (β) κάθε τέτοιο κυρτό εξόγκωμα (λ.χ. στο πάνω μέρος μαντρότοιχου). — (υποκ.) σαμαράκι (το). |ετυμ. μεσν. < μτγν. *σαγμάριον* (με προληπτ. αφομοίωση και απλοποίηση), υποκ. τού αρχ. *σάγμα* (βλ.λ.), ίσως με τη μεσολάβηση τού λατ. sagma(rmm) (< αρχ. *σάγμα*)\.

Σαμαριά (η) περιοχή τής ΝΔ. Κρήτης στον νομό Χανίων. γνωστή για το ιδιαίτερης φυσικής ομορφιάς φαράγγι της *(φαράγγι τΐΐς Σαμαριάς)*.

ItTYM. Η περιοχή οφείλει την ονομασία της από το εκκλησάκι τής *Οσίας Μαρίας*, που βρίσκεται στην έξοδο τού φαραγγιού, με συνεκφορά και συνίζηση: **Σια-Μαριά* > *Σαμαριά*|. σαμάριο (το) {σαμαριού} ΧΗΜ. αργυρόλευκο μέταλλο (σύμβολο Sm), που χρησιμοποιείται σε ειδικές κατηγορίες γυαλιών και καταλυτών, καθώς και στην ηλεκτρονική (βλ. λ. *περιοδικός*. ΠΙΝ.).

[ΕΙ ΥΜ. < νεολατ. samarium < γαλλ. samarskite, από το όν. τού Ρώσου συνταγματάρχη I.K. Samarskij (1803-70). που ήταν μηχανικός σε ορυχεία].

σαμαροσκούτι (το) {σαμαροσκουτ-ιού] -ιών} (λαϊκότ.) 1. ύφασμα για την εσωτερική επένδυση των σαμαριών 2. χοντρό και φθηνό ύφασμα για κατασκευή πανοφοριών 3. (μτφ.) χοντρό και άκομψο ύφασμα: γι *φόρεσες αυτό το* ~; σαμαρτζής (ο) {σαμαρτζήδες} (λαϊκ.) ο σαμαράς (βλ.λ.).

[ftym. < *σαμάρι* + παραγ. επίθημα *-τζής* (βλ.λ.)|. σαμαρώνω ρ. μετβ. {σαμάρω-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) τοποθετώ το σαμάρι (βλ.λ.) στη ράχη υποζυγίου: ~ *τον γάιδαρο / το άλογο / το μουλάρι* αντ. ξεσαμαρώνω. — ααμάρωμα (το), σαμαρωτος, -ή. -ό αυτός που μοιάζει με σαμάρι, σαματάς (ο) {σαματάδες} (λαϊκ.) η μεγάλη φασαρία και ταραχή που προκαλείται συνήθ. από πολλούς ανθρώπους μαζί ή από μεμονωμένο πρόσωπο που φωνάζει και προκαλεί αναστάτωση: *οι διπλανοί γιόρταζαν τον γάμο τής κόρης τους κι έκαναν μεγάλο* - συν. (λαϊκ.) ντό- ρος. νταβαντούρι ΑΝΤ. ησυχία, γαλήνη.

[ετυμ. <: τουρκ. $amata < αραβ. (Συρίας) Samara], σαματατζής (ο) {σαματατζήδες}, σαματατζου (η) {σαματατζού- δες} (λαϊκ.) πρόσωπο που κάνει μεγάλο θόρυβο ή που προκαλεί καβγάδες, φιλονικίες κ.λπ.: *οι άλλοι δεν τον ήθελαν στην παρέα. γιατί ήταν* ~ ΣΥΝ. θορυβοποιός, ταραχοποιός, καβγατζής. — ααματατζήδι- κος, -η, -ο.

ΙΕΓΥΜ. < *σαματάς* + παραγ. επίθημα *-τζής* (βλ.λ.)]. σάματί επίρρ. (λαϊκ.) 1. (σε ερώτηση στην οποία εννοείται ή αναμένεται αρνητική απάντηση) μήπως: - *το έκανε επίτηδες*; || - *εγώ έφταιγα*; || - *μπορούσαμε να κάνουμε αλλιώς*; ΣΥΝ. σάμπως, τάχα. τάχατες, λες και · 2. (σε σύγκριση πραγματικής κατάστασης με υποθετική) σαν, σαν να: ~ *να μη μας τα λες καλά* · 3. (κατ' επέκτ.) μου φαίνεται, ίσως, σαν να: ~ να *σε είδα χθες το βράδυ εδώ γύρω* συν. νομίζω, θαρρώ. Επίσης σάματις.

j ΕΤΥΜ. < *ως* (χρον. σύνδ.) + *-άματι* < *άμα* + *ότι* «αμέσως όταν» με σίγηση τού αρχικού ατόνου ω-]. σαμβύκη (η) {σαμβυκών} αρχαίο έγχορδο όργανο, τριγωνικού σχή- ματος (σαν άρπα), που παρήγε οξύ ήχο και κρουόταν με πλήκτρο.

|ΕΙΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. ανατολικό δάνειο, τού οποίου η προέλευση δεν έχει προσδιοριστεί. Δεν φαίνεται ιδιαίτερα πιθ. η σύνδ. με αραμ. scbaka «κιθάρα». Από την Ελληνική προέρχεται το λατ, sambuca].

σαμιακός, -ή, -ό -+ Σάμος

σαμιαμίδι κ. σαμιαμιθι (το) {σαμιαμιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) Ι.ζωολ, μικρή, ευκίνητη σαύρα με καφετί χρώμα, που φωλιάζει στις ρωγμές των τοίχων, συνήθ. κατοικημένων χώρων, και χάρη στα ειδικώς διαμορφωμένα άκρα των δακτύλων της μπορεί να τρέχει στις λείες, κάθετες επιφάνειες των τοίχων ή ακόμη και στις οροφές συν. μολυντήρι 2. (μτφ.-σκωπτ.) νεαρό άτομο μικρόσωμο και ευκίνητο: *κοίτα το ~ πώς σκαρφαλώνει* στο *δέντρο!* j :* σχολιο λ. *σαύρα*.

[ftym. < μεσν. *σαμαμίθιον*, υποκ. τού *σαμιάμινθος*. λ. σημιτ. αρχής. Δεν φαίνεται πειστική η αναγωγή στο αρχ. *σαυρίδιον*. με μεσν. τροπή σε **σαμνίδιον* (πβ. *καύνος - αχαμνός)* και αναδιπλασιασμό τής πρώτης συλλ. *σαμ-(ΐ)αμ-ίδι / -ίθι*\. σαμιώτικος,-η,-ο »Σάμος

Σαμνίτης (ο) {Σαμνιτών), Σαμνίτισσα (η) {Σαμνιτισσών} ιστ. μέλος ορισμένων ιταλικών φύλων που κατοικούσαν στην ορεινή Κ. και Ν. Ιταλία, γνωστά και από τους πολέμους τους εναντίον των Ρωμαίων τον 4ο και 3ο αι. π.Χ. -- · ααμνιτικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. < λατ. Samnites, αγν. ετύμου).

Σαμόα (οι) (σαμόα Malo Sa'oloto Tuto'atasi o Samoa, αγγλ. Independent State of Samoa = Ανεξάρτητο Κράτος των Σαμόα) νησιωτικό κράτος στον Ν. Ειρηνικό Ωκεανό, που αποτελείται από εννέα νησιά, με πρωτεύουσα την Λπια. επίσημες γλώσσες τη Σαμόα και την Αγγλική και νόμισμα το τάλα. — Σαμοανός (ο), Σαμοανή (η), αα- μοϊκός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Το τόπων. Samoa ανάγεται είτε σε τοπικό φύλαρχο είτε σε λ. που σημαίνει «τόπος των moa» (το moa είναι ονομασία ντόπιου πτηνού. που τώρα έχει εκλείψει και που ίσως αποτελούσε τοτέμ για τους ιθαγενείς)).

σαμοβάρι (το) Ισαμοβαρ-ιού [-ιών} μεταλλικό οικιακό σκεύος ρωσικής προελεύσεως. που αποτελείται από βραστήρα σε σχήμα υδρίας, διαθέτει μικρή εστία στη βάση του και χρησιμοποιείται για το βράσιμο τού νερού για το τσάι.

[Εί ΥΜ. < ρωσ. samovar «αυτό που βράζει μόνο του» < samo- «ο ίδιος, μόνος» + -var < varif «βράζω, μαγειρεύω»].

Σαμογέτης (ο) {Σαμογετών} μέλος μογγολοειδούς φυλής που ζει στη Σιβηρία, στον 13.1 Ιαγωμένο Ωκεανό. — ααμογετικός. -ή. -ό.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Samoyed < σαμογετ. Same-acna / -yemnc «γη των Saam» (δηλ. των Λαπώνων). Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνται Nenet, που σημαίνει «πρόσωπο, άνθρωπος»].

Σαμοθράκη (η) 1. νησί τού ΒΑ. Αιγαίου Πελάγους απέναντι από τις ακτές τής Θράκης και ΒΔ. τής Ίμβρου 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — Σαμοθρακιώτης κ. Σαμοθρακίτης (ο), Σαμοθρακιώ- τιαααα κ. Σαμοθρακίτιαααα (η), ααμοθρακιώτικος, -η, -ο κ. ααμοθρακί- τικος κ. (λόγ.) ααμοθράκειος, -α -ο Ιαρχ.|.

Ιετυμ. αρχ. τόπων., από την περιγραφική ονομασία *Σάμος θρακία*. η οποία μάλλον σήμαινε «υψηλή Θράκη» (βλ. λ. *Σάμος*. για την προελλην. ρίζα «υψηλός»), άποψη που εξηγείται τόσο από τους ορεινούς όγκους τού νησιού όσο και από την καταγωγή των αρχ. κατοίκων του (Θράκες)|.

σαμόλαδο (το) (λαϊκ.) λάδι από σουσάμι (βλ. κ. λ. *σουσαμόλαδο)* συν. (λόγ.) σησαμέλαιο.

]Γ ::ι υμ. < *σουσαμόλαδο*, με απλολογική αποβολή τής α' συλλαβής (πβ. *άμφι-φορείς - άμφορείς)}*.

Σάμος (η) 1. νησί τού Α. Αιγαίου Πελάγους Ν. τής Χίου και Β. των Δωδεκανήσων 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού και νομού *(νομός Σάμου)*, ο οποίος περιλαμβάνει τα νησιά Σάμο. Ικαρία και Φούρνους.

Σαμιώτης κ. (λόγ.) Σάμιος (ο) [αρχ.|. Σαμιώτισσα κ. (λόγ.) Σάμια κ. Σαμία (η), σαμιώτικος, -η. -ο κ. (λόγ.) σαμιακός, -ή, -ό | αρχ. [.

[ετυμ. αρχ. τόπων., που ανάγεται σε προελλην. ρίζα με σημ. «υψηλός» και δικαιολογείται από τα συγκριτικώς υψηλά βουνά τού νησιού. πράγμα που συμβαίνει και σε άλλα τόπων. (πβ. *Σάμη*, *Σαμοθράκη)*. Δεν θεωρείται πιθ. η σημιτ. προέλευση του τοπωνυμίου!, σαμουά (το) {άκλ.} 1. δέρμα απαλό και μαλακό από αγριοκάτσικο · (ως επίθ.) 2. αυτός που είναι κατασκευασμένος από το παραπάνω δέρμα: *παπούτσια* ~ · 3. (για χρώμα) υπόλευκος, κιτρινωπός: *τυπώνω το κείμενο αε χαρτί* ~. | F.TYM. < γαλλ. chamois < μτγν. λατ. camox].

Σαμουήλ (ο) {άκλ.} 1. προφήτης τής Π.Δ., ο τελευταίος Κριτής τού Ισραήλ και άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

IF.TYM. μτγν. κυρ. όν. < εβρ. semual «όνομα τού Θεού»], σαμουράι (ο) {άκλ.} ο ευγενής τής φεουδαρχικής τάξης τής παλαι- άς ιαπωνικής κοινωνίας, η οποία σταδιακά μετατράπηκε σε στρατιωτική κάστα με ειδικά προνόμια και διατήρησε τον κλειστό χαρακτήρα της μέχρι την κατάργησή της το J 871. σχολιο λ. *υπουργός*. [ετυ.μ. < ιαπων. samurai < παλαιότ. samurafi -υπηρετώ» < sa- προθεμ. + morali «επαγρυπνώ, αναμένω» (< mor «φρουρώ»)], σάμπα (η) ίχωρ. πληθ.} βραζιλιάνικος αστικός χορός που χαρακτηρίζεται από μικρά βήματα μπροστά και πίσω με έντονη κίνηση των γοφών και ελαφρότερη τού κορμού, ο οποίος κυριαρχεί στις εκδηλώσεις των περίφημων βραζιλιάνικων καρναβαλιών (πβ. λ. *σαμπόδρο- μος)*.

ΙΕΤΥΜ. < πορτ. samba, από γλώσσα των ιθαγενών τής Βραζιλίας|. σαμπάν (το) {άκλ.} (στη ΝΑ. Ασία και Ιαπωνία) πλοιάριο που κινείται με πανιά ή και με κουπιά, με επίπεδη γάστρα χωρίς καρίνα, το οποίο χρησιμοποιείται και ως κατοικία.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. sampan < κίνεζ. sanban «(πλοίο) με τρεις σανίδες» <

san «τρία» + ban «σανίδα, κατάστρωμα»!, **σαμπανί** επίθ. {άκλ.} αυτός που έχει το χρώμα τής σαμπάνιας: ~ *ύφασμα / εσώρουχο / νυφικό*. **σαμπάνια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ελλην. *καμπανίτης οίνος*· περίφημο γαλλικό αφρώδες κρασί σε χρώμα λευκό, που παρασκευάζεται στην περιοχή τής Καμπανίας τής Γαλλίας με τη μέθοδο τής δεύτερης ζύμωσης τού μούστου μέσα σε σφραγισμένο μπουκάλι· έχει λάβει παγκόσμια διάδοση και έχει συνδεθεί με τις γιορτές, τις επίσημες περιστάσεις και τα πολυτελή γεύματα: *για να γιορτάσουν το ευχάριστο γεγονός, άνοιξαν ~*.

ΙϋΤΥΜ. < γαλλ. champagne, από την περιοχή Champagne «Καμπανία» τής ΒΑ. Γαλλίας (< λατ. Campania < campus «πεδιάδα»), όπου πρωτο- παρασκευάστηκε τον 17ο αι. ο αφρώδης οίνος|. **σαμπανιέρα** (η) {σαμπανιερών} μεταλλικό δοχείο μέσα στο οποίο τοποθετούνται κομμάτια πάγου, ώστε η φιάλη, κυρ. σαμπάνιας, που επίσης τοποθετείται σε αυτό, να διατηρείται αφότου ανοιχτεί και ωσότου καταναλωθεί στην κατάλληλη χαμηλή θερμοκρασία.

[ετυμ. < *σαμπάνια* + παραγ. επίθημα *-ιέρα*, πβ. *φρουτ-ιέρα. σαλατ-ιέ- ρα]*.

σαμπανιζέ επίθ. {άκλ.} ελλην. *αφρώδης** (για κρασί) αυτό που αφρίζει σαν τη σαμπάνια (βλ.λ.). που μοιάζει με σαμπάνια: *γνωστό ελληνικό ~ κρασί είναι αυτό που παράγεται στη Ρόδο.*

[ετυμ. < γαλλ. champanise(e). βλ. λ. *σαμπάνια]*. **σαμπεί** κ. **σαμπί** (το) {άκλ.} γράμμα τού αρχαίου ελληνικού αλφαβήτου σε μορφή πλαγίου «π» (^) ή, αρχικά, ως Τ, που απαντά σε ορισμένες αρχαϊκές επιγραφές τής Μικράς Ασίας στη θέση τού διπλού «σ», αλλά εγκαταλείφθηκε πολύ νωρίς, παραμένοντας μόνο *στο* ελληνικό σύστημα αριθμήσεως ως σύμβολο τού αριθμού 900.

[ι-.τυμ. < μεσν. *σαμπεί / σαμπί*. πιθ. < φρ. **ώσαν πει / πΐ*, λόγω τού σχήματός του. που έμοιαζε με πλάγιο *πει / πΐ*] · **σαμπλεβέ** (το) {άκλ.} τεχνική σμάλτωσης (βλ.λ.) και συνεκδ. ό,τι έχει παραχθεί με τέτοια τεχνική.

[ετυμ. < γαλλ. champlcve < champlcvcr «χαράσσω (μεταλλική) επιφάνεια» < champ «πεδίο» (< λατ. campus) + lever «σηκώνω» (< λατ. levare) |.

σαμπό (το) {άκλ.} καλοκαιρινό πέδιλο με ξύλινη σόλα στο οποίο μένει ακάλυπτη η φτέρνα ΣΥΝ. ξυλοπάπουτσο, τσόκαρο.

Ιείύμ. < γαλλ. sabot < παλ. γαλλ. savate «παλιό, φθαρμένο υπόδημα» (αγν. ετύμου). υπό την επίδρ. τής λ. botte (βλ. κ. *μπότα)*\. **σαμπόδρομος** (ο) ο δρόμος (και οι γύρω του εγκαταστάσεις) στον οποίο παρελαύνουν οι σχολές τής σάμπας κατά το διαγωνιστικό μέρος τού καρναβαλιού τού Ρίο ντε Ζανέιρο στη Βραζιλία, **σαμποτάζ** (το) {άκλ.} ελλην. *δολιοφθορά* **1. στρατ.** η πρόκληση καταστροφών σε υλικά μέσα ή εγκαταστάσεις τού εχθρού, που διενεργεί- ται με μυστική αποστολή σε καιρό πολέμου ή κατά τη διάρκεια επανάστασης: *η ανατίναξη τής γέφυρας οφείλεται σε* -2. (κατ' επέκτ. σε περίοδο ειρήνης) η σκόπιμη και με έκνομα μέσα επιβράδυνση ή παρακώλυση εργασιών εργοστασίου, λειτουργίας επιχειρήσεως. έργου, διεργασίας, ενέργειας κ.ά. για λόγους διαμαρτυρίας ή με σκοπό την πρόκληση ζημιάς, σύγχυσης, αναταραχής κ.λπ.: - στο *κυβερνητικό έργο από εσωκομματικούς αντιπάλους* **συν.** υπονόμευση.

[είύ.μ. < γαλλ. sabotage < p. saboter, αρχική σημ. «χτυπώ, ταρακουνώ. θορυβώ (με μπότες)» < sabot (βλ. λ. *σαμπό)*\. **σαμποτάρω** ρ. μετβ. {σαμποτάρισ-α, -μένος} κάνω σαμποτάζ (βλ.λ.): *έχουν πάρει εντολή να σαμποτάρουν τις προσπάθειές μας.* **— σαμποτάριαμα** (το).

[ετυ.μ. Μεταφορά τού γαλλ. saboter (βλ. λ *σαμποτάζ)]*. **σαμποτέρ (ο/η) {άκλ.) ελλην.** *δο?αοφθορέας*· **πρόσωπο που διενεργεί σαμποτάζ (βλ.λ.):** *ομάδα έμπειρων - εισέδυσε στο στρατόπεδο τού εχθρού και ανατίναξε την πυριτιδαποθήκη.*

Ιετυμ. < γαλλ. saboteur < p. saboter (βλ. λ. *σαμποτάζ)}*. **σαμπουάν (το) {άκλ.} αρωματισμένο ρευστό παρασκεύασμα για το λούσιμο και την περιποίηση τού τριχωτού τής κεφαλής.**

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. shampooing, γερούνδιο τού αγγλ. shampoo, λ. που περιγράφει τόσο το προϊόν όσο και το λούσιμο τού τριχωτού τής κεφαλής. < παλαιότ. αγγλ. champo «μαλάσσω, κάνω μασάζ» < χίντι campna «πιέζω, μαλάσσω»].

σαμπούκ (το) {άκλ.} αραβικό πλοιάριο με δύο κατάρτια, που χρησιμοποιείται στην Κρυθρά Θάλασσα.

ΙΗΙΥΜ. < αραβ. sambuk|. **σαμπούκα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ποτό που παρασκευάζεται από αλκοόλ, ζάχαρη και αρωματικές ουσίες και μοιάζει στο χρώμα, στη γεύση και στο άρωμα με το ούζο.

[ετυμ. < ιταλ. sambuca < sambuco (βλ. λ. *σαμπούκος)]*. **σαμπούκος** κ. **ζαμπούκος** (ο) μικρό δέντρο ή θάμνος με μικρά, αρωματικά, λευκά ή κίτρινα άνθη σε ταξιανθίες, τα οποία χρησιμοποιούνται στη φαρμακευτική, τη ζαχαροπλαστική και την οινοποιία. [ΕΤΥΜ. < ιταλ. sambuco < λατ. sambucus, αγν. ετύμου]. **σαμπρέλα** (η) {σαμπρελών} (λαϊκ.) **1.** ελαστικός σωλήνας σε σχήμα δακτυλίου, που γεμίζεται με αέρα υπό πίεση και τοποθετείται στον τροχό διαφόρων οχημάτων (λ.χ. αυτοκινήτου, ποδηλάτου κ.ά.). για να διατηρεί τον όγκο του σταθερό: *φουσκώνω τη ~*|j *έσκασε η* -2. σφαιρικός θάλαμος γεμάτος αέρα υπό πίεση, που τοποθετείται στο εσωτερικό τής μπάλας διαφόρων αθλημάτων (λ.χ. τού ποδοσφαίρου), για να διατηρεί τον όγκο της σταθερό και να της προσθέτει ελαστικότητα συ λ. αεροθάλαμος 3. (ειδικότ.) κυκλικός πλαστικός σο)λήνας γεμάτος αέρα. που βοηθεί τον άνθρωπο να επιπλέει στη θάλασσα, δια- σώζοντάς τον σε περίπτωση ναυαγίου: *φοβόταν να μπει στη θάλασσα χωρίς ~* **ΣΥΝ.** σωσίβιο. — (υποκ.) **ααμπρελίταα** (η).

|ΕΤΥΜ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη γαλλ. φρ. chambre a air «αεροθάλαμος», με την επίδρ. των λ. σε *-έλα*\.

σάμπως επίρρ. (λαϊκ.) 1. σαν, σαν να: *μου μίλησε με θάρρος, ~ (να) με γνώριζε από πα/αά* 2. (σε ερωτήσεις, στις οποίες εννοείται ή αναμένεται αρνητική απάντηση) σάματις, μήπως: ~ *το έκανα επίτηδες*; || ~ *ξέρει τι λέει*; συν. τάχα. τάχατες, λες και 3. (κατ' επέκτ.) μου φαίνεται, ίσως: ~ *νά 'χεις δίκιο! 1*ΥΚ. πιθανώς, σάματις.

[ετυμ. < *σαν* + πω^*].

σαμσάρα (η) ΘΡΗΣΚ. (στον ινδουισμό) η πορεία τής ψυχής που ξανα- γεννιέται με τη μορφή οποιουδήποτε όντος (μεταβίωση ή μετενσάρ- κο>ση), μέχρι να απελευθερωθεί από τα δεσμά των προηγούμενων πράξεών της.

[ΕΙΥΜ. < σανσκρ. sanisara «διαπερνώντας» < sam ''μαζί - εντελώς» + -sara < sarati «τρέχει, ρέει»].

Σαμψούς (η) {Σαμψούντ-ος, -α} πόλη και ευρύτερη περιοχή τής Β. Μικράς Ασίας στον Εύξεινο Πόντο, εστία τού ποντιακού ελληνισμού μέχρι το J922- η αρχαία *Αμισός*. Ηπίσης **Σαμψούντα.**

[Γ.τυμ, Μεταπλασμός τού ελληνογενούς τουρκ. Samsun < μεσν. φρ. *εις Άμισόν*. ονομασία που επικράτησε (αντί τής αρχ. *Αμισού*, βλ.λ.) μετά την εξάπλωση των Σελτζούκων Τούρκων τον 1 Ιυ αι. μ.Χ.|.

σάμψυχο (το) {σαμψύχ-ου | -ων} η μαντζουράνα (βλ.λ.).

1 ϋΤΥΜ. < μτγν. *σάμψυχον ι σάμψουχον*, δάνειο, αγν. ετύμου}.

Σαμψών (ο) {άκλ.} Π.Δ. Κριτής τού ισραήλ με ασυνήθιστη σωματική δύναμη, που οφειλόταν στο ότι διατηρούσε τα μαλλιά του άκοπα (βλ. κ. λ. *Δα/.ιδά)*.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. simsOn, υποκ. τού semes «ήλιος»].

σαν κ. (προφορ.) **σα[1]** μόριο **1.** (α) δηλώνει παρομοίωση και ισοδυνα- μεί με τα «όπως», «καθώς», «σάμπως», «ως», «όμοια με», «ίδια» (+ άναρθρη ονομαστική ή έναρθρη αιτ.): *τρώει ~ βασιλιάς || περπατούσε ~ την αρκούδα || ~ λιοντάρια πολέμησαν* |[γο *παιδί το ανάθρεψε ~ δικό του* |[*τράβηξε το χέρι της ~ από φωτιά || έτρεχε ~ λαγός - έτρεχε - τον λαγό* [| *πονηρός - αλεπού* [| *έτρεμε ~ το ψάρι || τον αγαπώ ~ αδελφό μου || τους βλέπει όλους - εχθρούς του* (β) (ειδικότ.) για ιδιότητα την οποία ο ομιλητής θεωρεί ή εμφανίζει ως ψευδή ή αναληθή: *μιλάει ~ ειδικός, ενώ δεν κατέχει το θέμα* 2. (καταχρ. με ουσ. ή επίθ., που επέχει στην πρόταση θέση κατηγορηματικού προσδιορισμού και δηλώνει σχέση αιτιολογίας ως προς το υπόλοιπο περιεχόμενο τής πρότασης) με την ιδιότητα τού..., ως: *- πρωθυπουργός τής χώρας. οφείλω να λάβα) αυστηρά μέτρα για την πάταξη τύί οικονομικού εγκλήματος* 3. (με επίθετα, επιρρήματα και ρήματα) δηλώνει αβεβαιότητα τού ομιλούντος ή πιθανότητα και ισοδυναμεί με το «νομίζω», «μου φαίνεται», «σάμπως», «αν δεν απατώμαι» κ.λπ.: *- καλά να τα λέει* II *- πολλά γυρεύει* [| *~ καλά βολευτήκατε σ'αυτό το σπίτι* 4. (ερωτηματικές αντωνυμίες ή επιρρήματα) άραγε, τάχα: *~ τι να θέλει*: |[*~ πόσα να κερδίζει τον μήνα*; 5. (σε συνδυασμό με τα μόρια «να» και «που»): (α) με το «σαν να» εισάγονται (i) αναφορικές παραβολικές προτάσεις, οι οποίες εκφέρονται συνήθ. σε χρόνο παρωχημένο εξακολουθητικό: *φορούσε τη στολή του ~ ήταν αληθινός στρατηγός || έκανε πρώτα τον σταυρό της, ~ έμπαινε σε εκκλησιά* (ii) παραβολικές προτάσεις, που δηλώνουν πιθανότητα ή πιθανή αιτιολογία: *ξαφνικά σταμάτησε, - θυμήθηκε κάτι* || ~ *ακούστηκε κάτι μέσα από τα ερείπια* [Ι *ύστερα* ο *καπνοπώλης. ~ βαρέθηκε, μυυ είπε...* (iii) ειδικές προτάσεις, συνήθ. μετά το ρήμα «φαίνομαι» και τα συνώνυμά του: *φαινόταν - ηρέμησε και να ξεθάρρεψε λίγο* (ότι ηρέμησε και ξεθάρρεψε λίγο) [j *αυτό το παιδί δείχνει ~ ξέρει τον τόπο* (ότι τον ξέρει) (iv) κύριες (ανεξάρτητες) προτάσεις, που εκφράζουν υποκειμενική γνώμη ή απλή υπόνοια τού ομιλητή: ~ *κλαίει* || (συχνά και στο εσωτερικό τής πρότασης) *η θάλασσα ~ καλυτέρεψε και ίσως φύγει καμιά βάρκα* || «*όμως - δυσαρεστήθηκε μ' αυτόν μας τον αστεϊσμό*» (Κ. Καβάφης) (β) με τον συνδυασμό «σαν... που» εισάγονται σπανιότ. αιτιολογικές προτάσεις: *σαν Βρόμικα που ήταν. τα πέταξε πέρα* (επειδή ήταν βρόμικα) · φρ. *αα(ν) δεν ντρέπεσαι* βλ. λ. *ντρέπομαι*.

ΙUΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ώσάν(με σίγηση τού αρχικού άτονου ώ-) < φρ. *ώς άν]*.

σαν κ. (προφορ.-λογοτ.) **σα[2]** σύνδ. (λαϊκ.) εισάγει χρονικές προτάσεις και ισοδυναμεί με: 1. όταν, όταν θα, αφού: ~ *έχασα τη μητέρα μου, ήμουν δώδεκα χρόνων* || ~ *έλθει, θα τυυ το πω* || *θα ξυπνήσεις ~ χτυπήσουν οι καμπάνες* || «~ *πας στην Καλαμάτα και 'ρΟεις με το καλό...*» (δημοτ. τραγ.) 2. άμα, μόλις, ευθύς ως: *- είδε την αδε'Αφή της, την αγκάλιασε με ανακούφιση* 3. κάθε φορά που, οσάκις: *και - τους έβλεπαν; φώναζαν γελώντας...* |[*κοκκινίζει ~ με βλέπει* · 4. (υποθετικός) ισοδυναμεί με το «εάν», «αν» και εισάγει υποθετικές προτάσεις: ~ *θέλεις, πήγαινε κι εσύ μαζί τους* · 5. (σπανιότ. αιτιολογικός με υποθετική χροιά) εισάγει αιτιολογικές προτάσεις και ισοδυναμεί με «αφού» ή «επειδή»: *δεν πας μια φορά κι εσύ - νέος να διασκεδάσεις*: (αφού / μια και είσαι νέος) || ~ *φίλος, έπρεπε να με βοηθήσεις* || ~ *ήθελες να μ' αρνηθείς, γιατί να μ' αγαπήσεις:*

ΙΕΙΥΜ. μεσν.. βλ. λ. σαν].

σανατόριο (το) {σανατορί-ου | -ων} θεραπευτικό ίδρυμα σε εξοχική τοποθεσία, το οποίο προορίζεται για τη νοσηλεία και θεραπεία των διαφόρων μορφών φυματίωσης, καθώς και ορισμένων μη φυματιωδών χρονίων παθήσεων. — **σανατορικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. < νεολατ. sanatorium, ουδ. τού επιθ. sanatorius < λατ. sanatio, -Onis «ίαση. θεραπεία» < sanatus, μτχ. τού ρ. sanare «θεραπεύω» (< sanus «υγιής, σώος»)|.

Σανγκάη (η) πόλη και λιμάνι τής Α. Κίνας στην Κίτρινη θάλασσα. ΙΕΤΥΜ. < κινεζ. Shanghai «παραθαλάσσια» < shang «επί, σε» + hai «θάλασσα»].

σανγκρία (η) {άκλ.} οινοπνευματώδες ποτό (ισπανικής προελεύσεως) από κόκκινο κρασί με χυμούς εσπεριδοειδών, μπαχαρικά, συχνά με κομματάκια φρούτων, που σερβίρεται παγωμένο.

]1 ·ΤΥΜ. < ισπ. sangria < sangre «αίμα» (< λατ. sanguis, -inis)j. **σανδάλι** κ. **σαντάλι** κ. (σπανιότ.) **σάνδαλο** κ. **σάνταλο** (το) {σαν- δαλ-ιού I -ιών} (συνήθ. στον πληθ.) καλοκαιρινό υπόδημα που αποτε- λείται από μια σόλα η οποία προσδένεται στο πόδι με δερμάτινα λουριά: *πήρα ένα ζευγάρι σανδάλια για την παραλία.* [εγυμ. < αρχ. *σανδάλιον*. υποκ. τού *σάνδαλον*. αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο ανατολ. προελεύσεως. ίσως παράλλ. προς το περσ. sandal «πέδι- λ°>>).

σανδαράχη κ. **σανδαράκη** (η) ίσανδαραχών} 1.ημιδιαφανής ρητίνη που διατίθεται με τη μορφή ωχροκίτρινων κόκκοον, η οποία χρησιμοποιείται στη βιομηχανία χρωμάτων, στη φαρμακοποιία και για επικαλύψεις χαρτιού, δέρματος ή μετάλλου · 2. ορυκτό τού θείου και τού αρσενικού.

[ϊ ::γυμ. < αρχ. *σανδαράκη / -άκη*, δάνειο ανατολ. προελεύσεως. αγν. ετύμου. Ίσως υπάρχει σχέση με το τόπων. *Σανδαράκη*. λιμάνι τής Μαύρης Θάλασσας], **σανίδα** (η) **1.** μακρύ, ορθογώνιο ξύλο μικρού σχετικά πάχους, που προέρχεται από τον κατά μήκος τεμαχισμό κορμού δέντρου και χρησιμοποιείται σε ποικίλες ξύλινες κατασκευές: *τυ πάτωμα είναι φτει- αγμενο από σανίδες || με τυ τράνταγμα μετατυπίστηκαν δύυ από τις ~ τύύ κρεβατιού* **συν.** τάβλα· **φρ.** (α) *σανίδα σωτηρίας* βλ. λ. *σίοτηρία* (β) *βρε(γ)μένη σανίδα* το πολύ ξύλο (κυρ. ως μέσο σωφρονισμού): *αυτός χρειάζεται ~ για να στρώσει!* 2. (για πολύ αδύνατες και χωρίς καμπύλες γυναίκες ή για μέρος τού σώματος) επίπεδος, χωρίς καμπύλες: *έγινε - από τη δίαιτα || κοιλιά - .* — (υποκ.) **ασνιδούλσ** (η). **[ετυμ. <** αρχ. *σανίς. -ίδος*, τεχν. όρ.. αγν. ετύμου. **11** παραδοσιακή αναγωγή στο ρ. *σαίνο)* «κουνώ (την ουρά), χαιρετίζω» παρουσιάζει αξεπέραστα σημασιολ. προβλήματα. Διάφορες ερμηνείες έχουν προταθεί για το αρχικό σ-, όπως η υπόθεση αρχικού τ. *tu-n-id-* (που θα το συνέδεε με το *τύ/,η / τύ/.υς* «κάλος» και «ρόζος (ξύλου)»), αλλά δεν είναι δυνατόν να επιβεβαιωθύν|. **σανιδένιος,** -ια. -ιο αυτός που έχει κατασκευαστεί από σανίδες, που αποτελείται από σανίδες: *- πάτωμα / ταβάνι*. **σανίδι** (το) |σανιδ-ιού **|** -ιών} (λαικ.) **1.** η σανίδα (βλ.λ.) **συν.** τάβλα

2. η σκηνή τού θεάτρου και κατ' επέκτ. η καριέρα τού ηθοποιού τού θεάτρου: *βγήκε από μικρή στυ ~ || έχει χρόνια στυ - ·* (υποκ.) **σσνιδάκι** (το).

[ετυμ. < αρ^(. *σανίδιυν*, υποκ. τού *σανίς. -ίδος* (βλ.λ.)}. **σανιδοειδής,** -ής, -ές |Ι896| |σανιδοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[(λόγ.) όμοιος με σανίδα, αυτός που έχει το πάχος σανίδας: *~ ειδώ/ΑΟ.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες*. **σανιδόσκαλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ναυτ. **1.** πρόχειρη, κινητή σκάλα από χοντρές σανίδες, που χρησιμοποιείται για την επιβίβαση και αποβίβαση των επιβατών πλοίου, το οποίο έχει πλευρίσει στην αποβάθρα 2. πρόχειρος διάδρομος από σανίδα, με τον οποίο επικοινωνούν με την αποβάθρα οι επιβάτες ελαφρού σκάφους, **σανιδόφρακτος,** -η, -ο [1888J αυτός που έχει περιφραχθεί με σανίδες: *-χώρος: ιδιοκτησία.*

[Γ-ΤΥΜ < *σανίδα + -φρακτος< φράσσω\.* **σανίδωμα** (το) Ιμτγν.! {σανιδώμ-ατος J -ατα, -άτων) **1.** η επικάλυψη, η επίστρωση επιφάνειας με σανίδες: *τυ ~ τοϋ πατώματος 2.* (συνεκδ.- περιληπτ.) οι σανίδες που χρησιμοποιούνται για την επίστρωση επιφάνειας, κυρ. πατιόματος: γο - του *δωματίου είναι πυλύ φθαρμένο*

(συνεκδ.) πάτωμα κατασκευασμένο από σανίδες. Ηπίσης **σσνίδωαη** (η) (σημ. I).

σανιδώνω ρ. μετβ. {σανίδω-σα. -θηκα, -μένος) (καθημ.) **1.** επικαλύπτω επιφάνεια με σανίδες, στρώνω με σανίδια: *~ γο πάτωμα* 2. (αργκό) πατάω τέρμα το γκάζι τού αυτοκινήτου, για να επιταχύνω όσο το δυνατόν περισσότερο: *σανίδωσέ το για να προλάβουμε.*

[ετυμ. < μτγν. *σανιδώ (-όω)* < αρχ. *σανίς, -ίδος* (βλ.λ.)]. **σανιδωτός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που έχει στρωθεί ή επενδυθεί με σανίδες: *- πάτωμα / ταβάνι* συν. σανιδένιος, **σάνκτους** (το) {άκλ.} ελλην. *άγιος*-το τέταρτο τυπικό μέρος τής λατινικής λειτουργίας (Κύριε, γκλόρια. κρέντο. σάνκτους-μπενεντί- κτους. άγκνους ντέι) που μελοποιείται πάνω σε λατινική απόδοση τού αγγελικού επινίκιου ύμνου «Άγιος, άγιος, άγιος, κύριος Σαβαώθ» (Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Sabaoth) και συμπληρώνεται με το μπεναντίκτους (βλ.λ.): γο *~ από την λειτουργία τού Μέντελσον.*

[ΕΙ ΥΜ. < λατ. sanctus «άγιος»], **σανός** (ο) 1. (περιληπτ.) χόρτο από διάφορα αγρωστώδη και άλλα φυτά (λ.χ. βρόμη, τριφύλλι κ.ά.), που θερίζεται πριν ωριμάσει πλήρως και αποξηραίνεται με διάφορα μέσα. για να χρησιμοποιηθεί στη συνέχεια ως ζωοτροφή· ΦΡ. *τρώω σανό* είμαι αφελής ή βλάκας ΣΥΝ. τρώω κουτόχορτο 2. (ειδικότ.) *σανά* (τα) το σύνολο τής συγκομιδής τού παραπάνω χόρτου. Επίσης **σανό** (το) (σημ. 2). — **σανοπώλης** (ο) [Ι897|, **ααντοττωλείο** (το).

(ΕΙ ΥΜ. < σλαβ. seno).

Σανσκριτική (η) η κλασική κυρ. αρχαία ινδική γλώσσα (μερικοί χαρακτηρίζουν με τον ίδιο όρο και τα αρχαιότερα κείμενα, τις Βέδες ή Rigvcda)· σε αυτή τη γλώσσα, η οποία αποτελεί τμήμα τού κλάδου τής Ινδοϊρανικής και ανήκει στην ευρύτερη οικογένεια των ινδοευ- ρωπαϊκών γλωσσών, έχουν γραφεί τα γνωστά ινδικά έπη Mahabharata και Ramayana· ακολούθως υπήρξε μια αρχάϊζουσα μορφή ινδικής γλώσσας, στην οποία γράφτηκαν ποιητικά και θεατρικά έργα, αφηγήσεις, φιλολογικές και θεολογικές πραγματείες και η οποία χρησιμοποιείται, σπανιότερα, μέχρι και σήμερα. Επίσης **Σανσκριτικά** (τα).

σανσκριτικός, -ή, -ό 11816 [.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sanskrit < σανσκρ. samskrta «συναρμοσμένος. τελειοποιημένος, καλλιεργημένος» (< sam «μαζί» + krta «φτειαγμένος»). Η ονομασία αυτή οφείλεται στην κανονισμένη, αυστηρά ρυθμιστική και καθαρμένη (πβ. λ. *καθαρεύουσα)* μορφή τής αρχαίας ινδικής γλώσσας, την οποία περιέγραψε συστηματικά ο Ινδός γραμματικός Panjni].

σανσκριτολόγος (ο/η) ειδικός επιστήμονας που ασχολείται με τη μελέτη τής Σανσκριτικής και των κειμένων που έχουν γραφτεί στη γλώσσα αυτή. — **σανακριτιστής** (ο) 11869}. **σαντακρούτα** (η) -*■ σατακρούτα **σαντάλι** (το) ► σανδάλι **σάνταλο**[1] (το) ► σανδάλι

σάνταλο[2] (το) {σαντάλ-ου | -ων) φυτό τής Ινδίας, τής Αυστραλίας και των νησιών τού Ειρηνικού Ωκεανού, που φημίζεται για το αρωματικό ξύλο του (σανταλόξυλο). [είυμ. < μτγν. *σάνταλυν*. αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με σανσκρ. candana «σανταλόξυλο»], **σανταλόξυλο** (το) το αρωματικό ξύλο τού φυτού σάνταλο,

σαντέζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-παλαιότ.) τραγουδίστρια νυχτερινού κέντρου.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. chanteusc, θηλ. τού chanieur «τραγουδιστής» < λατ. canior), **σαντζάκι** (το) |σαντζακί-ου j -ων} παλαιά διοικητική περιφέρεια στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, υποδιαίρεση τού βιλαετιού (βλ.λ.). [ετυμ. μεσν. < τουρκ. sancak|. **σαντιγί** (η) (παλαιότ. ορθ. *σαντιγύ)* {άκλ.} κρύα κρέμα που παρασκευάζεται από γάλα. βούτυρο, ζάχαρη, χρησιμοποιείται ευρέως στη ζαχαροπλαστική για την παρασκευή γλυκυσμάτων ή ος συνοδευτικό φρούτων, παγωτών, γλυκών, ροφημάτων κ.λπ.: *καφές με ·* |j *γλυκό με ~. *· ςχολιο λ. κύριυς. -α*, -ο. [ΕΤΥΜ. < γαλλ. chantilly. από την ομώνυμη πόλη τής Ν. Γαλλίας, όπου παρασκευάστηκε για πρώτη φορά αυτή η κρέμα. Η πόλη είχε τη μεσν. ονομασία Chantiieium < λατ. κύρ. όν. Cantilius].

Σαντορίνη (η) η Θήρα (βλ.λ.). — **Σαντορινιάς** κ. **Σαντορινσίος** (ο), **Σαντορινιά** κ. **Σαντοριναίσ** (η), **σαντορινιάς,** -ιά, -ιό κ. **σαντορινιώτικος,** η, -ο κ. **σσντοριναΐίκος.**

Ιετυμ. Βλ. λ. *Θήρα]*. **σαντούγκ** (το) {άκλ.) μεταξωτό ύφασμα με χοντρή ύφανση: (κ. ως επίθ.) *φυρυύσε ένα κόκκινυ ~ φόρεμα.*

|ετυμ. < αγγλ. shantung, όνομα επαρχίας τής ΒΑ. Κίνας], **σάντουιτς** (το) {άκλ.} **1.** πρόχειρο έδεσμα που αποτελείται από δύο φέτες ψωμιού (ή φραντζολάκι ανοιγμένο στη μέση), ανάμεσα στις οποίες τοποθετούνται διάφορα υλικά (φέτες τυριού, αλλαντικών κ.ά.) 2. (μτφ.) κάθε κατασκευή από ξύλο. μέταλλο ή άλλο υλικό, που απο- τελείται από δύο όμοια εξωτερικά στρώματα, μεταξύ των οποίων υπάρχει ένα τρίτο, διαφορετικής υφής στρώμα· φρ. (λαϊκ.) *κάνουν (κάποιον) σάντουιτς* γκχ πρόσωπο ή πράγμα που το βάζουν στη μέση πιέζοντάς το δύο άλλα πρόσωπα ή πράγματα: *καθώς έτρεχε, βρέθηκε ανάμεσα σε δύυ ντα?λκες και τον έκαναν ~ || οι δύο αμυντικοί έπεσαν πάνω στυν επιθετικό και τυν έκαναν -.* — (υποκ.) **σσντουιταάκι** (το), (μεγεθ.) **σαντουιτσάρα** (η), **σαντουιταάδικο** (το). <** · ςχολιο λ. *κύριυς, -α, -ο.*

[ει υμ. < αγγλ. sandwich, από το όνομα τού Άγγλου John Montague, κόμητα τού Sandwich (1718-92). ο οποίος, κατά τη διάρκεια τής χαρτοπαιξίας. είχε τη συνήθεια να τρώει αυτού τού είδους το πρόχειρο γεύμα, προκειμένου να μην αναγκάζεται να εγκαταλείπει το παιχνίδι. για να φάει ένα κανονικό γεύμα), **σαντούρι** (το) |σαντουρ-ιού [-ιών) (λαϊκ.) μουσ. έγχορδο μουσικό όργανο τής ΝΑ. Ευρώπης, που αποτελείται από ηχείο σε σχήμα τραπεζίου με μεταλλικές χορδές, τρεις για κάθε φθόγγο, οι οποίες κρούο- νται με δύο λεπτά ραβδάκια (μπαγκέτες) (πβ. λ. *κανονάκι).*

ΙΓ-ΤΥΜ. < τουρκ. santur}. **σαντουριέρης** (ο) οργανοπαίχτης τού σαντουριού.

|ΓΤΥΜ. < *σαντούρι* + παραγ. επίθημα *-ιέρης* (βλ.λ.)). **σαντουροβιόλι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) σαντούρι και βιολί που παίζουν μαζί: **<με βιολί ~ να χορέψουν κι οι διαβόλυι»* (λαϊκ. τραγ.). **σανφασόν** επίρρ.· χωρίς αυστηρή τήρηση των καθιερωμένων τρόπων και κανόνων συμπεριφοράς, με ανεπίσημο τρόπο, χωρίς τύπους και τυπικότητες: γο *δείπνο είναι ανεπίσημο, μπορείς να ντυθείς ~* ΣΥΝ. ανεπίσημα, απλά αντ. τυπικώς, επίσημα, εθιμοτυπικούς. - **σανφασονισμός (ο).**

]Ι ::Ι ΥΜ. < γαλλ. sans i\ιςση «χωρίς τρόπους, χωρίς επιτήδευση»], σαξ (το) {άκλ.) 1. ειδική απόχρωση τού γαλάζιου, που αποκλίνει προς το πράσινο · το γαλαζοπράσινο χρώμα 2. (ως επίθ.) γαλαζοπράσινος:

μπλουζάκι / σακάκι / φόρεμα.

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. saxe «είδος πορσελάνης (με το συγκεκριμένο χρώμα)», rj οποία κατασκευάζεται στη Σαξονία (γαλλ. Saxe)}, **σαξη** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} η τοποθέτηση σέλας σε υποζύγιο. [ετυμ. < αρχ. *σάξις < σάττω* «γεμίζω εντελώς, εφοδιάζω», βλ. λ. *σα- Υή\·'*

σαξόκερας (το) {σαξοκέρ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.-περιληπτ.) μουσ. χάλκινο πνευστό μουσικό όργανο, που διαθέτει επιστόμιο και κλειδιά' χρησιμοποιείται κυρ. στις φιλαρμονικές ορχήστρες (μπάντες). [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. saxhorn (νόθο σύνθ.) < sax- (βλ. λ. *σαξόφωνο)* + hορn «κόρνα, κέρας» (βλ. λ. *κόρνα)*\.

Σάξονας (ο) [18001 {Σαξόνων} μέλος αρχαίου γερμανικού λαού. που κατοικούσε στην περιοχή τής Βαλτικής Θάλασσας και τού σημερινού Σλέσβιχ και που αργότερα επεκτάθηκε και στις ακτές τής Γαλατίας και τής Βρετανίας. — **σαξονικός,** -ή. -ό (1874}.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Saxon, ονομασία των βορειογερμανικών φύλων που εγκαταστάθηκαν στη Βρετανία τον 5ο και 6ο αι. μ.Χ.. < αρχ. α^γλ. Seaxan (πληθ.), πιθ. < αρχ. γερμ. sahsa «πολεμικό μαχαίρι»|. **Σαξονία** (η) [Ι758J **1.** η περιοχή τής Γερμανίας που είχε κατακτηθεί

και κατοικηθεί από τους Σάξονες 2. ομόσπονδο κρατίδιο της Γερμανίας με πρωτεύουσα τη Δρέσδη.
[είύμ. Μεταφορά τού αγγλ. Saxony (πβ. γερμ. Sachsen, γοιλλ. Saxe). Βλ. λ. *Σάξοναςl.*
σαξόφωνο (το) {-ου κ. -ώνου [-ων κ. -ώνων} μους. μεταλλικό πνευστό μουσικό όργανο σε πολλές παραλλαγές, που αποτελείται από κωνικό σωλήνα με είκοσι τέσσερεις οπές, οι οποίες ελέγχονται από κλειδιά με κάλυμμα, και από επιστόμιο παρόμοιο με εκείνο τού κλαρινέτου· αποτελεί σήμερα το κυριότερο όργανο για τον μελωδικό αυ- τοσχεδιασμό τής τζαζ. **σαξοφωνίστας** (ο), **σαξοφωνίατρια** (η). σχολιο λ. *κύριος, -α. -ο.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. saxophone (νόθο σύνθ.) < saxo- (από το όνομα τού Βέλγου κατασκευαστή μουσικών οργάνων Adolphe Sax, 1814-94) + -phone < *φωνή].*
Σαουδική Αραβία (η) (αραβ. al-Mamlakah al 'Arabijah as Su'udljah = Βασίλειο τής Σαουδικής Αραβίας) κράτος τής ΝΔ. Ασίας στην Αραβική Χερσόνησο με πρωτεύουσα το Ριάντ. επίσημη γλοίσσα την Αραβική και νόμισμα το ριάλ Σαουδικής Αραβίας. –**Σαουδάραβας** (ο), **Σαουδαράβισσα** (η), **σαουδαραβικός,** -ή, -ό.
{ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Saudi Arabia, από το όνομα τού εμίρη Abd al-A/i/. ibn Sa'ud (1880-1953), ο οποίος συνένωσε τις κτήσεις του στην Αραβική Χερσόνησο το 1932 και ίδρυσε το βασίλειο τής Σαουδικής Αραβίας. Το όνομα Sa'ud ανάγεται μάλλον στην αραβ. λ. sa*d «καλή τύχη. ευτυχία»).
σάουνα (η) φινλανδικού τύπου ατμόλουτρο που βασίζεται στην παραγωγή ξηρής θερμότητας σε κλειστούς θαλάμους και εφαρμόζεται ευρύτατα σε γυμναστήρια, χώρους υγιεινής, ακόμη και σε σπίτια (πβ. λ. *χαμάμ).*
{ΕΤΥΜ. < φινλ. sauna).
σάουντρακ (το) {άκλ.} 1. η ηθογραφημένη μουσική κινηματογραφικής ταινίας, όπως κυκλοφορεί σε δίσκους, ψηφιακούς δίσκους και κασέτες 2. (ειδικότ.) το βασικό μουσικό θέμα κινηματογραφικής ταινίας.
[LTYM. < αγγλ. sound track{.
Σ.Α.Π. (το) Συμβούλιο Ανώτατης Ιίαιδείας.
σαπίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σάπισ-α. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) σάπιο, προκαλώ στην αποσύνθεση οργανικού σώματος: *μην ποτίζεις συνέχεια τα φυτά, γιατί θα τους σαπίσεις τις ρίζες || η υγρασία σάπισε τα κουφωματα·* φρ. *σαπίζω (κάποιον) στο ξύλο* ξυλοκοπώ (κάποιον) ανελέητα ♦ (αμετβ.) 2. γίνομαι σάπιος, βρίσκομαι σε κατάσταση αποσύνθεσης: ο *κορμός τού δέντρου ■' τα φύλλα* / οι *καρποί* / οι *ρίζες! τα λεμόνια* / οι *ντομάτες* / *οι μπανάνες; τα κρέατα* / *τα δόντια σάπισαν || γο πάτωμα σάπισε από την υγρασία* 3. (μτφ.) κατα- στρέφομαι. φθείρομαι: ~ στα *κάτεργα* / *στη φν/.ακή* / *στην εξορία* 4. (μτφ.) χάνω την αγνότητα, την καλοσύνη κ.λπ., διαφθεΐρομαι (στην ψυχή και στο πνεύμα): *μέσα* του *έχει σαπίσει.* – **σάπισμα** (το). [ΕΤΥΜ. μεσν. < θ. *σαπ-*, από τον παθ. αόρ. β' *έ-σάπ-ην* (και αργότερα *έσάπησα)* τού αρχ. *σήπομαι* (βλ.λ.) και το επίθημα -ίζω. κατά το σχήμα *ρήγνυμι - έρράγην - ραγίζω, μαίνομαι - έμάνην - μανίζω*).
σαπίλα (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η κατάσταση τής αποσύνθεσης (φυτικής ή ζωικής) οργανικής ουσίας συν. σήψη ΑΜ. ασηψία 2. (συνεκδ.-συ- χνότ.) η οσμή σαπισμένου πράγματος, οργανικής ουσίας που βρίσκεται σε αποσύνθεση: *τα απόνερα και οι βρομιές στις άκρες τού δρόμον μύριζαν μούχλα και* ~ jj *η - από τα χαλασμένα φρούτα δεν σ' άφηνε να αναπνεύσεις* συν. βρόμα, δυσωδία 3. (μτφ.) η ηθική σήψη. η κατάσταση τής ψυχικής και πνευματικής αποσύνθεσης: *γνώρισε όλη τη - και τη βρόμα τής κοινωνίας || μετά την αποκάλυψη τού σκανδάλου, οι αρμόδιοι είναι αποφασισμένοι να καθαρίσουν όλη τη*
ΣΥΝ. διαφθορά, ανηθικότητα ΑΜ αγνότητα, ηθικότητα.
Ιηϊύμ. < θ. *σαπ-* (βλ. λ. *σαπίζω)* + παραγ. επίθημα *-ίλα*\.
σαπιοδόντης (ο) {σαπιοδόντηδες), **σαπιοδόντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει σάπια δόντια ΣΥΝ. κουφιοδυντης.
σαπιοκάραβο (το) (λαϊκ.) πολύ παλιό σκάφος που βρίσκεται σε κακή κατάσταση και θεωρείται επικίνδυνο: *μ'αυτό το* ~ θα *ταξιδέψουμε;*
σαπιοκοίλιά (η) (υβριστ.) ως χαρακτηρισμός για άνθρωπο με μεγάλη και πλαδαρή κοιλιά.
σαπιολέμονο (το) (λαϊκ.) το σάπιο λεμόνι.
σάπιος, -ια. -ιο **1.** (για οργανικές ουσίες) αυτός που έχει χαλάσει, που έχει αλλοιωθεί η σύστασή του ή βρίσκεται σε κατάσταση αποσύνθεσης: - *φρούτα; λαχανικά* / *τρόφιμα* / *κρέατα* συν. χαλασμένος, αλλοιωμένος, (λόγ.) σαπρός- φρ. *σάπιο μήλο* το χρώμα τού χαλασμένου μήλου, κόκκινο προς το καφετί 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει φθαρεί σε μεγάλο βαθμό, που έχει καταστραφεί από την πολυκαιρία και τη χρήση: ~ *καρέκλα* / *τραπέζι* / *ντουλάπι* / *έπιπλο* ΣΥΝ. σαθρός, ετοιμόρροπος αντ. γερός, άφθαρτος 3, (για πρόσ.) αυτός που έχει προσβληθεί από σοβαρό λοιμώδες νόσημα, συνήθ. αφροδίσιο, το οποίο τον κατατρώγει σιγά-σιγά: *η σύφιλη τον έκανε άχρηστο και* - 4. (για δόντια) αυτός που έχει χαλάσει (από τερηδόνα) **5.** (μτφ.) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ηθικής εξαχρείωσης, διεφθαρμένος: - *οικογένεια* / *κοινωνία* / *μυαλό* Συν. ανήθικος, φαύλος, αχρείος ΛΝΤ. ηθικός. ενάρετος· φρ. (α) (αργκό) **άσε** *τα σάπια!* άφησε τις πονηριές, μη λες ψέματα, μη συμπεριφέρεσαι διπλωματικά ή υποκριτικά: - *και πες μου τι συμβαίνει!* ΣΥΝ. άσε τα ψώφια (β) *κάτι σάπιο υπάρχει στο βασίλειο τής Δανιμαρκίας* βλ. λ. *Δανιμαρκία.*
If.tym. μεσν. < *σαπίζω* (υποχωρητ.). βλ.λ.. κατά το σχήμα *τρύπιος - τρυπώ, ψόφιος - ψοφώ*\.
σαπισμσ (το) ♦ σαπίζω
σαποκώλιασμα (το) {σαποκωλιάσμ-ατος | -ατα,-άτων) (λαϊκ.) ασθένεια τών φυτών. ιδ. τών αμπελιών, κατά την οποία σαπίζει η ρίζα τους.
Ιϋ̈ΓΥΜ. < *σαπ* ο- (< *σάπιος) + κώλιασμα < κώλ* ος|. **σαπουνάδα** (η) (λαϊκ.) **1.** νερό που περιέχει σαπούνι· διάλυμα σαπουνιού ή άλλου απορρυπαντικού σε νερό. που χρησιμοποιείται για το πλύσιμο των ρούχων, των πιατικών κ.λπ. **συν.** σαπουνόνερο 2. (συνεκδ.) ο αφρός που σχηματίζεται από διαλυμένο σαπούνι ή άλλο απορρυπαντικό: *ρίξε πάνα) σου άφθονο νερό, για να φύγουν οι* ~ .
σαπουνάδικο (το) (λαϊκ.) **1.** το εργοστάσιο ή το εργαστήριο στο οποίο παρασκευάζεται σαπούνι **συν.** σαπωνοποιείο 2. το κατάστημα στο οποίο πωλείται σαπούνι, **σαπουνάς** (ο) {σαπουνάδες) (λαϊκ.) πρόσωπο που παρασκευάζει ή/και πωλεί σαπούνι **συν.** σαπωνοποιός. **σαπούνι** (το) {σαπουν-ιού I -ιών) **1.** στερεό μείγμα από άλατα λιπαρών οξέων με ιόντα, κυρίως καλίου ή νατρίο\>. που αφρίζει όταν ανα- μιχθεί με νερό. αφαιρώντας ταυτόχρονα τη βρομιά από επιφάνειες, ύπως λ.χ. το ανθρώπινο δέρμα, το ύφασμα, το πλαστικό κ.λπ.. και γι' αυτό χρησιμοποιείται ευρύτατα για λούσιμο, πλύσιμο και καθαρισμό: *αγνό* / *πράσινο* / *αρωματικό* / *βιομηχανικό* / *ιατρικό* ~)) ~ *γλυκερίνης* / πολυτελείας / *για παιδιά* · φρ. **τον** *αράπη κι αν τον πλένεις το σαπούνι* **σου χαλάς** βλ. λ. *αράπης* **2.** (γενικότ.) ημίρρευστη ή υδαρής σύνθεση καθώς και κάθε είδους απορρυπαντικό που χρησιμοποιούνται για καθαρισμό. Επίσης (λόγ.) **σάπων** (ο) j μτγν.! {σάπο)νυς! (βλ.λ.). – (υποκ.) **σαπουνάκι** (το).
| γ:ί υμ μεσν. < μτγν. *σαπώνιον* (με τροπή τού -ω- σε -οικ πβ. *πώλος - πον?^άρι),* υποκ. τού *σάπων. -ωνος* < κελτ. *sapo.* αφού αυτό το είδος καθαριστικού μείγματος ήταν κελτική εφεύρεση, την οποία κληρονόμησαν οι Έλληνες από τους Γαλάτες τής Μικράς Ασίας. Μέσω τού παράλλ. δανεισμού πλάστηκε η αντίστοιχη λατ. λ. sapO, -On is και η αρχ. γερμ. seifa και έτσι διαδόθηκε σε πολλές ευρωπ. γλώσσες, πβ. γαλλ. savon. ιταλ. sapone, γερμ. Seife, αγγλ. soap κ.ά.}. **σαπουνίζω** ρ. μετβ. {σαπούνισ-α. -τηκα, -μένος! (λαϊκ.) **1.** τρίβω (κάτι) με σαπούνι, σχηματίζω σαπουνάδα στην επιφάνειά του: γο *σαπουνίζουμε καλά και μετά ξεπλένουμε* 2. καθαρίζω (κάτι) με σαπούνι και νερό: *κάθε πρωί σαπουνίζει το πρόσωπό του* II - *τα ρούχα.* – **σαπούνισμα** (το).
ί **ΗΤΥΜ.** < μεσν. *σαπωνίζω* < μτγν. *σάπων* (βλ. λ. *σαπούνι)].* **σαπουνόλουτρο** (το) (λαϊκ.) το λουτρό που γίνεται με (ζεστό) νερό και σαπούνι.
σαπουνόνερο (το) (λαϊκ.) (συνήθ. στον πληθ.) νερό που περιέχει διαλυμένο σαπούνι, διάλυμα σαπουνιού σε νερό: *ρίχνει τα* ~ στον *δρόμο! συκ.* σαπουνάδα.
σαπουνόπερα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) τηλεοπτική ή ραδιοφωνική σειρά (σίριαλ) με κοινότοπο αισθηματικό ή/και περιπετειώδες πε- ριεχόμενο, που μεταδίδεται σε πάρα πολλά επεισόδια, συχνά για χρύ- νια.
[ι-τυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. soap opera, όρος που εμφανίστηκε στα τέλη τής δεκαετίας τού '30, επειδή οι χορηγοί των σειρών που επικρατούσαν στην αμερικανική τηλεόραση ήταν αρχικώς παραγωγοί απορρυπαντικών και σαπουνιίόν. με αποτέλεσμα οι διαφημίσεις των προϊόντοϊ τους να κυριαρχούν κατά την προβολή των επεισοδίων!.
σαπουνόπετρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) rtUA. ένυδρο ορυκτό τού μαγνησίου (πυριτικό μαγνήσιο), που στην αφή μοιάζει με το σαπούνι **ΣΥΝ.** (λόγ.) σαπωνόλιθος. **σαπουνόφουσκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** φούσκα που σχηματίζεται σε αφρό σαπουνάδας και γενικότ. σε νερό που περιέχει διαλυμένο σαπούνι **συν.** μπουρμπουλήθρα, (λόγ.) πομφόλυγα 2. (μτφ.) *σαπουνόφουσκες* (οι) λόγια επιπόλαια ή χορίς νόημα και σημασία, που δεν αντέχουν σε κριτική: *μη δίνεις σημασία, αυτά είναι* ~ **συν.** αερολογίες, (λόγ.) πομφόλυγες 3. απογοητευτική εκδήλωση που είχε διαφημιστεί ως σπουδαία ή (γενικότ.) πρύσωπο ή πράγμα που απογοητεύει, ενώ είχε προβληθεί ως σημαντικό: *η τελετή έναρξης των Ολυμπιακών Αγώνων ήταν τελικά μια* **σχολιο** λ. *ανόητος.* **σαπουνόχορτο** (το) (λαϊκ.) φυτό που περιέχει στις ρίζες και στα φύλλα του ειδικές ουσίες, οι οποίες αφρίζουν στο νερό και έχουν την ικανότητα να αφαιρούν τους ρύπους, γι' αυτό και το χρησιμοποιούσαν παλαιότ. για τον καθαρισμό των υφασμάτων, **σαπουνόχωμα** (το) {σαπουνοχώμ-ατος | -ατα. -άτωνί **1 · γεωλ.** αργιλώδες ορυκτό που μοιάζει στην αφή με το σαπούνι **συν.** σαπουνόπετρα, σαπωνόλιθος · 2. το πυριτικό μαγνήσιο που χρησιμοποιείται για τη νόθευση των σαπουνιών. **σαπρογόνος,** -ος. -ο **βιολ.** (λόγ.) (για μικροοργανισμούς) αυτός που προκαλεί σήψη.
[Γ:ΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ., < αγγλ. saprogenic), **σαπρός,**-ά (καθημ.-ή),-ύ (αρχαιοπρ.) σάπιος (βλ.λ.). - **σαπρότητα (η)** Ιαρχ.).
|f.tym. αρχ. < θ. *σαπ-* (τού ρ. *σήπομαι*, πβ. παθ. αόρ. β[1] *έ-σάπ-ην)* + παραγ. επίθημα *-ρος* (πβ. *σαθ-ρός. οικτ-ρος, Α,επ-ρός)*\. **σαπροφάγος.** -ος. -ο 11873) (λόγ.) **1.** βιολ. αυτός που τρέφεται με νεκρή οργανική ύλη, η οποία βρίσκεται σε κατάσταση αποσύνθεσης: ~ *ζώο* / *οργανισμός* 2. (ειδικότ.) **Ζ120Λ.** καθένας από τους ζωικούς οργανισμούς που τρέφονται με αποικοδομούμενη οργανική ύλη, συμβάλλοντας στην περαιτέρω αποσύνθεσή της, όπως λ.χ. οι γεωσκώληκες. αρκετά είδη εντόμων, ορισμένα γαστερόποδα μαλάκια κ.λπ.
| **ετυμ.** Ελληνογενής ςέν. ύρ., < αγγλ. saprophagousj. **σαπρόφιλος,** -η, -ο **βιολ.** αυτός που ζει και αναπτύσσεται σε αποσυντεθειμένες οργανικές ουσίες, από τις οποίες αντλεί τα απαραίτητα *για* την ανάπτυξή του θρεπτικά συστατικά.
[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. ύρ., < αγγλ. saprophile|. **σαπρόφυτο** (το) 118881 {-ου κ. -ύτου | -ων κ. -ύτων[**1. βιολ.** οργανι

σμός (λ.χ. πολλοί μύκητες, αρκετά βακτήρια, ορισμένα είδη ορχιδέας κ.ά.) που τρέφεται με νεκρή οργανική ύλη, η οποία βρίσκεται σε κατάσταση αποσύνθεσης· τέτοιοι οργανισμοί συμβάλλουν σημαντικά στην ανακύκλωση τής ύλης, αφού τα ανόργανα υποπροϊόντα τής δραστηριότητάς τους ενσωματώνονται και πάλι σε οργανικές ουσίες με τη διαδικασία τής φωτοσύνθεσης (βλ.λ.) 2. μικρόβιο που δεν προκαλεί λοιμώδεις νόσους και τρέφεται αποκλειστικά με νεκρές οργανικές ουσίες. — **σαπροφυτικός,** -ή. -ό [1891].

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. **saprophytej. σαπφείρινος,** -η,-ο Ιμτγν. 1 (λόγ.-σπάν.) ζαφειρένιος (βλ.λ.):*... *τα μάτια ήσαν, θαρρώ, μαβιά* α,* ναι, *μαβιά· ένα σαπφείρινον μαβί»* (Κ. Καβάφης).

σαπφειρίτης (ο) {σαπφειριτών} το ζαφείρι (βλ.λ.). **σάπφειρος** (ο) {σαπφείρ_-ου | -ων. -ους} (λόγ.) το ζαφείρι (βλ.λ.). **[ΕΤΥΜ.** μτγν. < εβρ. sappir, το οποίο αποτελεί επίσης δάνειο, αλλά άγνωστης αρχής. Μέσω τού λατ. sapphirus (< μτγν. *σάπφειρος)* η λ. διαδόθηκε σε πολλές γλώσσες, πβ. αγγλ. sapphire, γαλλ. saphir κ.ά.|. **σαπφικός,** -ή. -ό ιμτγν.| αυτός που σχετίζεται με την αρχαία ποιή- τρια Σαπφώ: ~ *ποιήματα·* ΦΡ. *σαπφικός έρωτας* ο έρωτας μεταξύ γυναικών **συν.** λεσβιασμός, **σαπφισμός** (ο) η γυναικεία ομοφυλοφιλία **συν.** λεσβιασμός, τριβαδισμός.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sapphism].

Σαπφώ (η) {-ώς κ. -ούς} **1.** αρχαία Ελληνίδα λυρική ποιήτρια (τέλος τού 7ου - αρχές τού 6ου αι. π.Χ.) από τη Λέσβο **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. γυναικείο όνομα

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Σαπφώ / Ψάπφω / Ψάπφα* (αιολ.), αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. αρχής, όπίος προκύπτει από το συμφωνικό σύμπλεγμα *-πφ-*. Οι επιχειρηθείσες συνδ. με τη λ. *σάπφειρος* ή με τα επιθ. *ψαφαρός, ψα- φερός* «εύθραυστος, χαλαρός» θεωρούνται εντελώς απίθανες], **σάπων** (ο) [μτγν.Ι {σάπων-ος, -α | -ες, -ώνων} **1.** (λόγ.) το σαπούνι (βλ.λ.) 2. **χημ.** άλας οργανικού οξέος, **σαπωναρία** (η) [1889] το σαπουνόχορτο (βλ.λ.).

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. saponaria|. **σαπωνίνες** (οι) J1889] {σαπωνινών} **χημ.** ουσίες που περιέχονται κυρ. στο φυτό σαπωναρία και χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία παρασκευής απορρυπαντικών, σαμπουάν, κρεμών ξυρίσματος κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. **saponines|. σαπωνοειδής,** -ής, -ές [1836] {σαπωνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει την ίδια υφή με διάλυμα σαπουνιού (γλοιώδης). **σχολιο** λ. *-ης, -ης, -ες.*

ααπωνόλιθος (ο) {σαπωνολίθ-ου | -ων. -ους! η σαπουνόπετρα (βλ.λ.). **σαπωνοποιείο** (το) f 18713 το εργοστάσιο κατασκευής σαπουνιού συν. σαπουνάδικο, **σαπωνοποιία** (η) 11889] {χωρ. γεν. πληθ.} η βιομηχανική παραγωγή σαπουνιού. — **σαπωνοποιός** (ο) [1850J. **σαπωνοποιώ** ρ. μετβ. [1856] {σαπωνοποιείς... | σαπωνοποί-ησα, -ού- μαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. μετατρέπω λιπαρές ουσίες σε σαπούνι 2. ΧΗΜ. υδρολύω εστέρες οργανικών οξέων με παρουσία καυστικού καλιού ή νατρίου, οπότε παράγεται σάπων (άλας οργανικού οξέος) και αλκοόλη. —σαπωνοποίηση (η), **σάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** συρφετός· μόνο στη φρ. (κακόσ.) *η σάρσ και η μάρα (και το κακό συνσττάντημα)* μεγάλο πλήθος, συρφετός από ανθρώπους κάθε λογής (κυρ. χαμηλού επιπέδου) · 2. (α) σωρός από πέτρες στην κοίτη χειμάρρου (β) πλαγιά βουνού τής οποίας η επιφάνεια καλύπτεται από χαλίκια, με αποτέλεσμα να γίνεται δύσκολη η ανάβαση.

ΙΕΤΥΜ. Η φρ. προήλθε από *σαρώνω* **(υποχωρητ.) +** *μάρα.* **λεξικό επίθημα που αποσπάστηκε από κακόσημα σύνθετα, τα οποία δήλωναν βραδύνοια, ανοησία, λ.χ.** *κουτα-μάρα. χαζο-μάρα*\. **σαραβαλάκι (το) {χωρ. γεν.} μικρό όχημα που έχει παλιώσει και δεν λειτουργεί καλά:** *πούλησε το ~ τον κι αγόρασε μερσεντές τελευταίοι) τύπου!*

σαραβαλιάζω ρ. μετβ. {σαραβάλιασ-α, -τηκα, -μένος} 1. κάνω (κάτι) σαράβαλο, καταστρέφω, αχρηστεύω (κάτι): *σαραβάλιασε την καρέκλα / τη μηχανή του* 2. (μεσοπαθ. *σαραβαλιάζομαι)* (α) γίνομαι σαράβαλο, φθείρομαι: *σαραβαλιάστηκε το αυτοκίνητό μον* (β) (μτφ.) εξα- σθενώ σωματικά από γεράματα ή αρρώστια. — **σαραβάλιασμα** (το), **σαράβαλο** (το) **1.** αντικείμενο που βρίσκεται σε πολύ κακή κατάσταση, φθαρμένο ή άχρηστο: *το αυτοκίνητό μας κατάντησε σκέτο* ~ **συν.** ερείπιο 2. (μτφ.) άτομο εξαντλημένο ψυχικά ή (κυρ.) σωματικά: *είχε γίνει σωστό ~ από την αρρώστια* **συν.** χούφταλο, ερείπιο. **[πτυμ.** Πιθ. < μτγν. *σαράγαρον* «είδος αμαξιού», αγν. ετύμου].

Σαράγεβο κ. **Σεράγεβο** (το) η πρωτεύουσα τής Βοσνίας-Ερζεγοβί- νης.

[ΕΤΥΜ. < σερβοκρ. Sarajevo < τουρκ. saray «παλάτι» (βλ. λ. *σαράι).* αφού η πόλη αναπτύχθηκε *ως* εμπορικό και μουσουλμανικό κέντρο από τους Τούρκους τον i 5ο αι.]. **σαραγλι** (το) {σαραγλ-ιού | -ιών} είδος σιροπιαστού γλυκού. — (υποκ.) **σαραγλάκι** (το).

[ετυμ. < τουρκ. saragli (διαλεκτ. αντί τού συνήθους saray burma)]. **Σαραγόσα** (η) πόλη τής ΒΑ. Ισπανίας.

[ετυμ. < αγγλ. Saragossa < ισπ. Zarago/.a (προφέρεται *θαραγόθα*). τόπων. που ανάγεται, μέσω τής Αραβικής, στο λατ. Caesarea Augusta, από τον Ρωμαίο αυτοκράτορα *Καίσαρα Αύγουστο* (λατ. Caesar Augustus), από τον οποίο ιδρύθηκε το 27 π.Χ.]. **σαράι** (το) {σαραγ-ιού | -ιών} τουρκικό ανάκτορο. Επίσης **σεράι.** [F.TYM. < ύψιμο μεσον. *σαράγι(ον)* < τουρκ. saray < περσ. saray «παλάτι »1-

σάρακας (ο) {σαράκων} το σαράκι (βλ.λ.).

[ετυμ. < μτγν. *νάραξ*, -ακος, βλ. λ. σαράκι].

Σαρακατσανος κ. **Καρακατσάνος** (ο) [Σαρακατσάν-οι κ. -αίοι} Έλληνας κτηνοτρόφος που ζει νομαδικά, καθώς και όποιος κατάγεται από Σαρακατσάνους. — **σαρακατσάνικος** κ. **καρακατσάνικος,** -η. -ο κ. **σαρακατσαναίικος** κ. **καρακατσαναίικος.**

[ετυμ. Παράλλ. τ. τού *Καρακατσάνος.* πιθ. < τουρκ. karakasan «γάιδαρος». Κατ' άλλη άποψη, ανάγεται σε αρωμ. sarac «φτωχός» + -tsani (παραγ. επίθημα οικογενειακών ονομάτων) |.

Σαρακηνός (ο) **ίστ. 1.** καθένα από τα μέλη ενός αραβικού νομαδικού φύλου τής R. Αφρικής, γνωστού για τις επιδρομές του κατά τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας **2.** (γενικότ.) ο Αραβας ή ο μουσουλμάνος. **[ΕΤυμ.** μεσν. < αραβ. sarq «ανατολή (ηλίου)». που αναφερόταν στην προέλευση των μουσουλμάνων νομάδων κατά την περίοδο τού Βυζαντίου και των Σταυροφοριών], **σαράκι** (το) {σαρακ-ιού | -icov] **1.** το σκουλήκι που τρώει και καταστρέφει τα ξύλα: *η ντουλάπα έχει πιάσει* ~ **συν.** σκόρος 2. (μτφ.) μεγάλη. συνήθ. κρυφή θλίψη ή τύψη για κάτι που λειτουργεί υπονομευτικά: *«τα πάθη, τα ελαττώματα είναι μυστικά ~ τής ψυχής, που δαγκώνουν και μετά αποσύρονται»* (Κ. Παπαγιώργης) || *η βία είναι το ~ των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών* **συν.** μαράζι.

[ετυμ. < **σαράκιον*, υποκ. τού μτγν. *σάρας, -ακος* «σκόρος», πιθ. < *σήρ* «μεταξοσκώληκας», με επίθημα -ακ-. Το μτγν. *σήρ, -ός* ανάγεται στο εθνωνύμιο *Σήρες* «Κινέζοι» (ίσως < κινεζ. se «μετάξι»), από όπου και λατ. Seres).

σαρακιάζω ρ. αμετβ. {σαράκιασ-α. -μένος} **1.** (για ξύλινα αντικείμενα) τρώγομαι, καταστρέφομαι από σαράκι 2. (μτφ.) υποφέρω ψυχικά, μαραζώνω. — **σαράκιασμα** (το), **σαρακοατεύω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (σπάν.) **1.** νηστεύω για σαράντα μέρες (τη Σαρακοστή) **α.ντ.** αρταίνομαι **2.** (κατ' επέκτ.) στερούμαι κάτι, κυρ. φαγώσιμο.

Σαρακοστή (η) **1.** η περίοδος νηστείας (περίπου σαράντα ημερών) πριν από τα Χριστούγεννα και το Πάσχα· αλλιώς *Τεσσαρακοστή-* ΦΡ. (α) (ειδικότ.) *Μεγάλη Σαρακοστή* η Σαρακοστή τού Πάσχα (που διαρκεί από την Καθαρά Δευτέρα ως το Μεγάλο Σάββατο) (β) *λείπει* ο Μάρτης από *τη Σαρακοστή;* βλ. λ. *Μάρτης* 2. (γενικότ.) κάθε περίοδος νηστείας: *η ~ τής Παναγίας* (ο δεκαπενταύγουστος, βλ.λ.).

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού μεσν. επιθ. *σαρακοστός*< αρχ. *τεσσαρακοστός* (βλ.λ.), με αποκοπή τής πρώτης συλλαβής κατ' αναλογίαν προς το μεσν. *σαράκοντα* (βλ. λ. *σαράντα)*|. **σαρακοστιανός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Σαρακοστή **συν.** νηστήσιμος **ΑΝΤ.** αρτυμένος **2.** *σορσκοστισνά* (τα) νηστήσιμες τροφές που καταναλώνονται την περίοδο τής Σαρακοστής (καλαμαράκια, χταπόδι, τουρσί, χαλβάς κ.ά.). Ηπίσης **σαρακοστιάτικος,** -η. -ο. **σαρακοστιάτικα** επίρρ.· κατά την περίοδο τής Σαρακοστής. **σαρακοφάγωμα** (το) {σαρακοφαγώμ-ατος | -ατα, -άτων} το φάγωμα.

η καταστροφή τού ξύλου από το σαράκι. **σαρακοφαγωμένος,** -η, -ο (για ξύλο) κατεστραμμένος από σαράκι, **σαράντα** (το) Ιάκλ.} **1.** τριάντα εννέα συν ένα. ο αριθμός 40 (βλ. λ. *αριθμός,* **πιν.) 2.** (α) ο ελληνοϊταλικός πόλεμος τού 1940: *το ~ πολέμησε στην Αλβανία* (β) (κατ' επέκτ.) η γερμανική κατοχή (1941 -44): *το ~ ήταν στην αντίσταση* 3. *σαράντσ* (τα) το μνημόσυνο που τελείται σαράντα μέρες μετά τον θάνατο κάποιου: *του έκαναν τα ~ || την Κυριακή έχουν τα - τού θείου τους·* φρ. *καλά σαράντα* ως ευχή σε λεχώνα για να σαραντίσει **4.** (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 40: ~ *δραχμές / χιλιάδες-* ΦΡ. *περνώ από σαράντσ κύματα* περνώ μέσα από πολλές δυσκολίες: *πέρασε από σαράντα κύματα, για να σπουδάσει.* Επίσης (λόγ.) **τεσσαράκοντα** [αρχ.].

[ετυμ. μεσν. < *σαράκοντα* < αρχ. *τεσσαράκοντα* (βλ.λ.). με αποκοπή τής πρώτης συλλαβής, η οποία κατά τον Μεσαίωνα θεωρήθηκε άρθρο: *τές σαράκοντα.* Η αποβολή τής συλλαβής -κο- απαντά σε πολλά αριθμητικά, λ.χ. *εξήκοντα - εξήντα, τριάκοντα - τριάντα* κ.τ.ό. Η σημ. που συνδέεται με το μνημόσυνο οφείλεται πιθ. στις επί 40 ημέρες εμφανίσεις τού Χριστού στους μαθητές του μετά την ανάστασή του (Πράξ. Ι. 3)].

σαραντα- κ. **σαραντά-** κ. **ααραντ-** [μεσν.] α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τον αριθμό σαράντα (40): *σαραντά-χρονος. σαραντ-άρης* 2. είναι σαράντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *σαραντα-πλάσιος.* **σαρανταλείτουργο** (το) **ηκκλης.** η τέλεση σαράντα συνεχόμενων λειτουργιών κατά τη Σαρακοστή (Χριστουγέννων, Πάσχα) ή σε ο- ποιαδήποτε περίοδο για τη μνημόνευση νεκρού, **σαραντάμερο** κ. **σαρανταήμερο** (το) η νηστεία σαράντα ημερών που γίνεται πριν από τα Χριστούγεννα, **σαρανταοκτάωρος,** -η. -ο **1.** αυτός που διαρκεί σαράντα οκτώ ο')ρες· ο διήμερος: ~ *άδεια* **2.** *σσρσντσοκτάωρο* (το) {σαραντοκτα- ώρου | -ώρων} το διήμερο: *το τελευταίο ~ κορνφώθηκε η έξοδος των Αθηναίων για το Πάσχα.*

σαρανταπεντάρης (ο) {σαρανταπεντάρηδες}, **σαρανταπεντάρα (η)** ίΧ«Ρ· γεν. πληθ.) **1.** πρόσωπο ηλικίας σαράντα πέντε ετών ή περίπου σαράντα πέντε **ΣΥΝ.** σαρανταπεντάχρονος **2.** (το θηλ.) κασέτα ήχου ή βίντεο διάρκειας σαράντα πέντε λεπτών (βλ. λ. *αριθμός,* ιιιν.). **[είδμ.** < *σαράντα πέντε* + παραγ. επίθημα *-άρης}.*

σαρανταπεντάρι (το) {δύσχρ. σαρανταπενταρ-ιού [-ιών} περίστροφο διαμετρήματος σαράντα πέντε χιλιοστών (βλ. λ. *αριθμός,* **πιν.). σαραντάπηχος,** -η. -ο [μεσν.] αυτός που έχει μήκος ή ύψος σαράντα πήχεις.

σαρανταποδαρουσα (η) {χωρ. γεν.} σκουλήκι με είκοσι ένα ζευγάρια ποδιών ΣΥΝ. σκολόπεντρα.

[ετυμ. < *σαράντα* + *ποδάρι* + -ουσα, πβ. *ξανθομαλλ-ούσα*\. **σαραντάρης** (ο) {σαραντάρηδες}, **σαραντάρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}

πρόσωπο ηλικίας σαράντα ετών ή περίπου σαράντα: *η γενιά των σαραντάρηδων πολιτικών* συν. τεσσαρακονταετής. σαραντάχρονος

(ειδικότ. το θηλ.-λαϊκ.) χρηματικό ποσό σαράντα χιλιάδων δραχμών (βλ. λ. *αριθμός*, γην.).

Ιετυμ.. < *σαράντα* + παραγ. επίθημα *-άρης*, πβ. κ. *εξηντ-άρης, τριαντάρης].*

σαραντάρι (το) {σαρανταρ-ιού | -ιών} ποσό σαράντα χιλιάδων δραχμών: *έδωσα ένα ~ για τα ρούχα.* **σαρανταριά** (η) {χωρ. πληθ.} σαράντα · στη φρ. *καμιά σαρανταριά* περίπου σαράντα: *στο πάρτι ήρθαν ~ φίλοι* (βλ. λ. *αριθμός*, πιν.).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *σαράντα* + παραγ. επίθημα *-αριά\.* **σαρανταρίζω** ρ. αμετβ. {σαραντάρισα} γίνομαι σαράντα ετών: «*βρε πώς καταντήσαμε, πον σαρανταρίσαμε» (τραγ.).*

σαραντάωρο (το) {γράφεται και 40ωρο) {σαρανταώρου) το νόμιμο συμβατικό ωράριο πενθήμερης εβδομαδιαίας εργασίας, που έχει καθοριστεί ως ανώτατη πλήρης υποχρεωτική απασχόληση: *γίνονται διαπραγματεύσεις για την καθιέρωση τού 35ώρον αντί τού 40ώρον.* **Σαράντης** (ο) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Σαράντος.**

[F.ΤΥΜ. Από την εορτή των Αγίων Τεσσαράκοντα (καθημ. *Άγιοι Σαράντα)].*

σαραντίζω ρ. αμετβ. [μεσν.} {σαράντισα} **1.** συμπληρώνονται σαράντα μέρες μετά τη γέννηση (για βρέφος) ή τον τοκετό (για λεχώνα) · 2. (για νεκρό) συμπληρώνονται σαράντα ημέρες από τον θάνατο κάποιου. — **σαράντισμα** (το), **σαραντισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **εκκλης.** η ευχή που διαβάζεται μέσα στην εκκλησία για τη λεχώνα και το βρέφος την τεσσαρακοστή ημέρα μετά τον τοκετό, **σαράφης** (ο) {σαράφηδες! (παλαιότ.) πρόσωπο που εξαργυρώνει ξένα νομίσματα **ΣΥΝ.** αργυραμοιβός.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. sarraf]. **σαραφιάτικα** (τα) (παλαιότ.) τα χρήματα που αποκομίζει ως κέρδος ο σαράφης από την ανταλλαγή νομισμάτων, **σαράφικος,** -η. -ο (παλαιότ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον σαράφη 2. ***σαράφικο*** (το) το μαγαζί τού σαράφη ΣΥΝ. ανταλλακτήριο (συναλλάγματος).

σαργός (ο) ψάρι με πεπιεσμένο στα πλευρά σώμα, ασημένια-χρυσα- φιά ράχη και κοφτερά δόντια, που αλιεύεται για το λευκό και εύγευστο κρέας του. — (υποκ.) **σαργουδάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. αρχ.. (χγν. ετύμου, πιθ. μεσογ. δάνειοί, σαρδάμ (το) {άκλ.! το μπέρδεμα κατά την ομιλία: *κατά το γύρισμα τής ταινίας ο ηθοποιός έκανε ένα πολύ αστείο ~ }|| δε ν έχει άνεση λόγον και κάνει πολλά ~.*

[ΕΤΥΜ. Από αναγραμματισμό τού ονόματος τού ηθοποιού-σκηνοθέτη *Μαδρά*, ο οποίος πρώτος το χρησιμοποίησε με τη σημ. τού μπερδέματος],

σαρδαναπαλισμός (ο) 11797J η αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά, **σαρδανάπαλος** (ο) 1.ο αλλοπρόσαλλος, ο ασταθής· πρόσωπο άστατο ή ακατάστατο · 2. πρόσωπο που ζει άσωτο ή έκλυτο βίο.

[ητυμ. αρχ.. εξελλην. τ. τού ονόματος τού Ασσύριου βασιλιά Assurbanipal < ακκαδ. Assur-ban-apli. πιθ. σημ. «(ο θεός) ASsur δημιουργεί τον ήλιο». Βλ. κ. *Λσσυρία].*

σαρδέλα (η) {σαρδέλων} **1·** ψάρι με πεπιεσμένο *στα* πλευρά επίμηκες σώμα. μεγάλα στρογγυλά μάτια και γαλαζοπράσινη ράχη. που κολυμπά σε κοπάδια και έχει μεγάλη εμπορική κατανάλωση: ~ *παστές / αντζούγιες || ήμαστε στρνμωγμένοι μέσα στο ?.εωφορείο σαν σαρδέλες* 2. **στρατ.** (αργκό) το σιρίτι: *πήρε δύο - κι έγινε λοχίας* **συν.** γαλόνι. — (υποκ.) **σαρδελίτσα** (η). **σχολιο** λ. *κύριος, -α.* -ο.

(ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. sardella. από το νησί *Σαρδηνία* (ιταλ. Sardegna), στις ακτές τού οποίου αλιευόταν το συγκεκριμένο είδος ψαριού], **σαρδεληδόν** επίρρ. [1889] (λόγ.) όπως οι σαρδέλες (στην κονσέρβα) · (μτφ.) ο ένας πάνω στον άλλον: *ο κόσμος στοιβαγμένος στα λεωφορεία*

[ΕΤΥΜ. < *σαρδέλα* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν* (βλ.λ.). πβ. *πρην-ηδόν, Βαθμηδόν].*

σαρδελοβάρελο (το) (λαϊκ.) βαρέλι στο οποίο παστώνουν σαρδέλες.

σαρδελοκούτι (το) {σαρδελοκουτ-ιού | -ιών} μεταλλικό κουτί, κονσέρβα με διατηρημένες σαρδέλες. **σαρδελοφάγος,** -ος. -ο 1. αυτός που αρέσκεται να τρώει σαρδέλες

σαρδελοφάγος (ο) (λαϊκ.) το πουλί αλκυόνα.

Σαρδηνία (η) (ιταλ. Sardegna) ιταλικό νησί τής Δ. Μεσογείου θαλάσσης Ν. τής Κορσικής, με πρωτεύουσα το Κάλιαρι. — **Σάρδος** κ. **Σαρδηνός** (ο). **Σαρδηνή** (η), **σαρδηνιακός,** -ή, -ό. ** **σχολιο** λ. *κύριος, -α. -ο.*

[ΕΤΥΜ. < λατ. Sardinia, αβεβ. ετύμου. ίσως από ονομασία τοπικής θεότητας, αν και οι Φοίνικες αποκαλούσαν (ήδη από τον 7ο αι. π.Χ.) το νησί με το όνομα Sardan, οι δε Έλληνες (στον Ηρόδοτο) με το όνομα *Σαρδώ].*

αάρδίο (το) {σαρδί-ου | -ων} ημιπολύτιμος λίθος που χρησιμοποιείται στη διακόσμηση δαχτυλιδιών.

[ϋΤΥ.Μ. < αρχ. *σάρδιυν.* αβεβ. ετύμου. Κατά τον Πλίνιο τον Πρεσβύτε- ρο. ο ημιπολύτιμος λίθος οφείλει την ονομασία του στις *Σάρδεις*, την πρωτεύουσα τής Λυδίας, όπου καταγράφεται η πρώτη του παρουσία. Ωστόσο, σύγχρονοι μελετητές ανάγουν τη λ. στο αρχ. περσ. sered «ερυθροκίτρινος», εκδοχή που συμφωνεί με τις αποχρώσεις τού σαρ- δίου].^

σαρδόνιος, -α, -ο (για γέλιο ή χαμόγελο) που φανερώνει σαρκασμό, μοχθηρότητα. — **σαρδόνια** επίρρ.

[f.tym. < αρχ. *σαρδόνιος / σαρδόνιος* (αρχαιότ.), αβεβ. ετύμου. Έχουν διατυπωθεί οι εξής υποθέσεις: (α) Η συνήθης παραδοσιακή εξήγηση ήταν ότι η λ. προέρχεται από το όνομα ενός φυτού (πιθ. *σαρδάνη* < *Σαρδώ* «Σαρδηνία»), το οποίο διέστελλε το πρόσωπο εκείνου που το έτρωγε και του προκαλούσε σπασμωδικό γέλιο (β) < **σαρδών< σαί- ρω* «δείχνω τα δόντια - μειδιώ με διεσταλμένα χείλη», αγν. ετύμου (γ) Η λ. συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σαρδανάφαλ/Μς· γελωτοποιός* και ανάγεται στο όνομα ενός Αιγαιακού λαού Sardana]. **ααρδόνυχας** (ο) (λόγ.) ημιπολύτιμος λίθος με χρώμα κόκκινο, λευκό ή μαύρο. Επίσης (λόγ.) **σαρδόνυξ** {σαρδόν-υχος [-ύχων}.

[ΕΤΥ.Μ. < μτγν. *σαρδόννξ, -νχος < σαρδ(ο)-* (< αρχ. *σάρδιον*, βλ.λ.) + *οννξ, -νχος* (βλ.λ.). Ο ημιπολύτιμος αυτός λίθος απεκαλείτο απλώς *όννξ*, αν έφερε στην επιφάνειά του στίγματα λευκού χρώματος, ενώ *σαρδόννξ* ονομαζόταν όταν έφερε διάφορα χρώματα σε παράλληλη διάταξη).

σαρί (το) {σαρ-ιού | -ιών! ποικιλία καπνού με έντονο κίτρινο χρώμα.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. sari «κίτρινος»}, **σάρι** κ. **σαρι** (το) {σαρ-ιού | -ιών} μακρύ παραδοσιακό ινδικό γυναικείο ένδυμα, που αποτελείται από συνήθ. πολύχρωμο ύφασμα (συχνά περίτεχνα κεντημένο) και τυλίγεται γύρω από το σώμα με τρόπο, ώστε το αριστερό άκρο να πέφτει από τον ώμο προς τα κάτω ή να καλύπτει το κεφάλι.

[ετυμ. < χίντι sari < σανσκρ. sat!], **σαρία** κ. **σάρια** (η) {χωρ. πληθ.} ο ιερός νόμος των μουσουλμάνων, που ορίζει τον ορθό τρόπο ζωής και πίστης.

[F.ΤΥΜ. < αραβ. sari'ahj. **σαρίδι** (το) {σαριδ-ιού | -ιών! (λαϊκ.) το σκουπίδι **συν.** φρόκαλο.

[ετυ.μ. < *σαρώνω* (υποχωρητ.) + υποκ. επίθημα *-ίδι*, πβ. κ. *σκονπ-ίδι].* **σαρίκι** (το) {σαρικ-ιού | -ιών) **1.** λεπτό, λευκό ύφασμα που τυλίγουν γύρω από το φέσι τους οι επίσημοι μουσουλμάνοι · 2. κάλυμμα τής κεφαλής των Ινδών.

[f.ty.m. όψιμο μεσν.< μεσν. *καισαρίκιον*«καισαρικό στέμμα» (< μτγν. *Καίσαρ).* είτε με παρασυσχετισμό προς το συνδετικό *καί* είτε με τη μεσολάβηση τού τουρκ. sank (< μεσν. *καισαρίκιον)].* **σάρισα** (η) {σαρισών! **ιστ.** μακρύ δόρυ (περ. έξι μέτρα) των αρχαίων Μακεδόνων οπλιτών από ελαφρύ και εύκαμπτο ξύλο.

[ετυμ. μτγν., αγν. ετύμου. μακεδονική λ.|. **σαρισοφορος** (ο) (στρατιώτης) που φέρει σάρισα.

Ιετυμ. μτγν. < *σάρισα* + *-φόρος* < *φέρω].* **σάρκα** (η) {σαρκών} **1.** το μυώδες μέρος τού σώματος των ανθρώπων και των ζώων **συν.** κρέας· φρ. (αί *παίρνω / λαμβάνω* σάρκα *και οστά* βλ. λ. *οστό* (β) με *σάρκα και οστά* βλ. λ. *οστό* (γ) εις σάρκα *μία* βλ. λ. *σαρξ* 2. (μτφ.) η υλική υπόσταση τού ανθρώπου, η βάση των ορμών και των επιθυμιών του. κατ' αντιδιαστολή προς την πνευματική του υπόσταση: *μεριμνά μόνο για τη ~ και όχι για την ψνχή* **αντ.** πνεύμα, ψυχή 3. hot. το χυμώδες τμήμα των καρπών, κατ' αντιδιαστολή προς τον πυρήνα και το εξωτερικό περίβλημα (τη φλούδα): *ένα φρούτο με χνμώδη, εύγενστη*

[εγυμ. < αρχ. *σάρξ. σαρκός* < *twrk-. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. *twerk- «κόβω» (με συριστικοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος *tw- > *ss- > s-), πβ. αβεστ. 0warss- «κόβω», οπότε η λ. *σάρξ* θα σήμαινε πιθανόν αρχικά «κομμάτι κρέας»|.

σαρκάζω ρ. μετβ. {σάρκασα} ειρωνεύομαι, κοροϊδεύω (κάποιον) χαιρέκακα 1Ύ\. χλευάζω, περιπαίζω.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «σχίζω σάρκες». < *σάρξ, σαρκός* (βλ.λ.). Ήδη αρχ. είναι και η σημ. «δαγκώνω τα χείλη μου (από την οργή)» και, ως εκ τούτου, «χλευάζω, ειρωνεύομαι»], **σαρκασμός** (ο) [μτγν.Ι η χαιρέκακη ειρωνεία, ο δηκτικός εμπαιγμός **συν.** χλευασμός, σκώμμα. **σχολιο** λ. *κοροϊδία.* **σαρκαστής** (ο) [J859J, **σαρκάστρια** (η) {σαρκαστριών} πρόσωπο που σαρκάζει: ~ των *πάντων* **συν.** χλευαστής, **σαρκαστικός,** -ή, -ό [184IJ αυτός που λέγεται ή γίνεται με σαρκασμό: ~ *χαμόγελο* **συν.** χλευαστικός, ειρωνικός. — **σαρκαστικά** επίρρ. **σαρκείλημα** (το) 11879] {σαρκειλήμ-ατος | -ατα, -άτων} **ανλτ.** σωλη- νώδες έλυτρο που αποτελεί εξωτερικό περίβλημα καθεμιάς γραμμωτής μυϊκής ίνας.

|ι·πύμ. < *σάρκα* + *είλημα* «κάλυμμα, σκέπασμα» (< αρχ. *ειλώ, -έω* «κυλώ, στρέφω», βλ. κ. *ειλητό)].* **σαρκίδιο** (το) {σαρκιδί-ου | -ων! **1.** τεμάχιο, κομμάτι σάρκας **2. ανατ.** κάθε μικρή σαρκώδης έκφυση **συν.** σάρκωμα.

[ει υμ. < αρχ. *σαρκίδιον*, υποκ. τού *σάρξ. σαρκός].* **σαρκικός,** -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σάρκα **2.** (μτφ.) αυτός που αναφέρεται στην υλική ζωή τού ανθρο')που (και ιδίως στην ερωτική): ~ *επιθνμίες! από/ ^ανση / έρωτας / ηδονή / επαφή / ορμές / αδυναμίες / ορέξεις* **ανι.** πνευματικός. — **σαρκικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ.

σάρκινος, -η, -ο Jαρχ.J αυτός που αποτελείται από σάρκα, **σαρκίο** (το) (κακόσ.) το σώμα τού ανθρώπου από υλικής απόψεως · (γενικότ.) η υλική ζωή: *φροντίζει μόνο για το ~ του.*

(ετυμ. < αρχ. *σαρκίον, υποκ.* τού *σάρξ. σαρκός].* **σαρκοβόρος,** -α, -ο (για ζώα) αυτός που τρέφεται με σάρκες **συν.** σαρκοφάγος.

[ετυμ. μτγν. < *σαρκο-* (< *σάρξ, σαρκός)* + *-βόρος* < *βορά* (βλ.λ.), πβ. κ. *χρονο-βόρος].*

σαρκοκοπτης (ο) [1873[{σαρκοκοπτών} το άκαρι (βλ.λ.). που προκαλεί την ψο')ρα στον άνθρωπο.

[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. Sarcoptes]. **σαρκολάβος** (ο) η χειρουργική λαβίδα με την οποία συγκρατούνται τα μαλακά μέρη τού σώματος *κατά* πς εγχειρήσεις. Επίσης **σαρκολαβίδα** (η) [μτγν.Ι.

[εγυμ. μτγν. < *σαρκο- {< σάρξ, σαρκός)* + *-λάβος* (βλ. κ. *λαβίδα)].*

σαρκοστέωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ο'ΐσεων] ΙΑΤΡ. η μεταβολή μαλακού μορίου τού σίόματος σε κόκκαλο.
[ΕJΥ-Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sarcosiosis]. **σαρκοφαγία** (η) Ιαρχ.] {χωρ. πληθ.) το να τρώει κανείς κρέας, να έχει ως τροφή του το κρέας ΑΝΤ. χορτοφαγία. **– σαρκοφαγικός,** -ή. -ό [Ι8941.
σαρκοφάγος (η) Ιμτγν.] ΑΡΧΑΙΟΛ. ξύλινη, πήλινη ή λίθινη λάρνακα.
στην οποία τοποθετούσαν τον νεκρό: *η ~ ενός Φαραώ.* **σαρκοφάγος,** -ος, -ο **1.** αυτός που τρέφεται μόνο ή κυρ. με σάρκες: ο *λύκος, η αλεπού, το λιοντάρι είναι ~ ζώα* συν. σαρκοβόρος αντ. χορτοφάγος. φυτοφάγος 2. ΒΟΤ. *σαρκοφάγο φυτά* πράσινα φυτά τα οποία έχουν την ικανότητα να προμηθεύονται οργανικό άζωτο από έντομα ή μικρά ζώα, που συλλαμβάνουν με ειδικά διαμορφωμένα μέρη τους.
|ΕΤΥΜ. αρχ. < *σαρκο-* (< *σάρξ. σαρκός) + -φάγος*< θ. *φαγ-*. πβ. αόρ. β' *έ-φαγ-ον* (ρλ. λ. *φαγητό)*\. **σαρκοφυΐα** (η) {χωρ. πληθ.) η ανάπτυξη νέου ιστού στην επιφάνεια τραύματος κατά τη διάρκεια της επουλώσεώς του.
[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *σαρκοφυώ (-έω)* < *σαρκο-* (< *σαρξ, σαρκός*) + *-φνώ* < *φύω / -ομαι* (βλ.λ.)].
σαρκώδης, -ης. -ες |αρχ.] {σαρκο')δ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] **1.** αυτός που έχει πλούσια σάρκα: ~ *χείλη* 2. (κατ' επέκτ.) παχύσαρκος, χοντρός
(για καρπούς) χυμώδης: ~ *φρούτα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **σάρκωμα** (το) {σαρκώμ-ατος | -ατα. -άτων) ιατρ. κακοήθης όγκος, συνήθ. στα παιδιά, ο οποίος μπορεί να έχει τα χαρακτηριστικά οστού (οστεοσάρκωμα), χόνδρου (χονδροσάρκωμα), μυός (μυοσάρκωμα). αιμοφόρου αγγείου (αγγειοσάρκωμα), λίπους (λιποσάρκωμα). νευρινώ- ματος (νευρινοσάρκωμα) κ.λπ.
[εγυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. sarcoma < μτγν. λατ. sarcoma < μτγν. *σάρκωμα* ««εξόγκωμα (στη μύτη)»}, **ααρκωματώδης,** -ης, -ες 11853] {σαρκωματώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -ών) αυτός που μοιάζει με σάρκωμα: ~ *Βλάστημα.* σχομο λ. *-ης, -ης,-ες-* ,
σαρκωμάτωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΙΑΙ Ρ. η ανάπτυξη πολλών σαρκωμάτων στον οργανισμό.
(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sarcomatosis|. **σαρκώνω** ρ. μετβ. {σάρκω-σα. -θηκα, -μένος] (εύχρ. το μεσοπαθ. *σαρκώνομαι)* 1. **εκκλης.** (για τον Ιησού Χριστό) λαμβάνω σάρκα, ανθρώπινη φύση **ΣΥΝ.** ενσαρκώνομαι 2. (μτφ.) αποκτώ ύπαρξη, υπόσταση: *«κάτι ανείπωτο ακόμη, κάτι που δεν έχει άνετα σαρκωθεί στη σκέψη και στη διατύπωση»* (Ε. Γιαπανούτσος). - **σάρκωαη** (η) [μτγν.|. [F.ΤΥΜ. < αρχ. *σαρκώ (-όω)* < *σάρξ. σαρκός* (βλ.λ.) [. **σαρμάς** (ο) {σαρμάδες] φαγητό από ψιλοκομμένο κρέας και ρύζι, που έχουν τυλιχτεί με αμπελόφυλλα ή λαχανόφυλλα **ΣΥΝ.** ντολμάς, (υποκ.) σαρμαδάκι (το).
Ιείύμ. < τουρκ. sarma < p. sarmak «τυλίγω»!, **σαρξ** (η) {σαρκός} (λόγ.) η σάρκα (βλ.λ.)· ΦΡ. (α) (λόγ.) *σαρξ εκ τής σαρκός μου ι* (καθημ.) *σάρκα από τη σάρκα μου (σάρξ έκ τής σαρκός μου.* Π.Δ. *Γένεσις 2,23)* γέννημα δικό μου. παιδί μου: *είσαι είναι δυνατόν να σε προδώσω*; (β) *το μεν πνεύμα πρόθυμον, η δε σαρξ ασθενής (τό μέν πνεύμα πρόθυμον, ή δέ σάρξ άσθενής.* Κ.Δ. Ματθ. 26, 41) για άνθρωπο που έχει τη θέληση να πράξει κάτι. εμποδίζεται όμως από σο)ματική αδυναμία, που θέλει αλλά δεν μπορεί: *θέλει να νηστέψει όλη τη Σαρακοστή για να κοινωνήσει, αλλά* ~ (γ) *εμπόριο λευκής σαρκός* βλ. λ. *εμπόριο* (δ) *εις σάρκα μίαν (καί έσονται οί δύο εις σάρκα μίαν*, Π.Δ. *Γένεσις 2. 24)* (Οα γίνουν) μία σάρκα, ένα σώμα· για την ένωση άνδρα και γυναίκας με το μυστήριο τού γάμου, [εγυμ. αρχ., βλ. λ. *σάρκα*\. **σάρπα** (η) * εσάρπα
Σάρρα (η) **1.** Π.Δ. η σύζυγος τού Αβραάμ, μητέρα τού Ισαάκ και αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας *2. γυναικείο όνομα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. Sarah «πριγκίπισσα»!. **σάρρα** (η) ► σάρα
σάρωθρο(ν) (το) {σαρώθρ-ου | -τον) (λόγ.) **1.** (γενικά) η σκούπα **2.** (ΓΙ- δικότ.) το όχημα που φέρει μηχανισμό με περιστρεφόμενο κύλινδρο με φυτικές ή συνθετικές ίνες (σαν βούρτσα) στα άκρα για τον καθαρισμό πον δρόμων.
[ετυμ. < *σαρώ(νω)* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-θρο.* λ.χ. *βά-θρο. ρεί-θρο.* ΙΙβ. μεσον. *σάρωτρον*\.
Σαρωνικός (Κόλπος) (ο) κόλπος τής ΝΑ. Στερεάς Ελλάδας μεταξύ των νομών Αττικής και Κορινθίας.
Ιετυμ. αρχ. τοπωνύμιο, που οφείλει το όνομά του στην μυθικό βασιλιά τής Τροιζήνας *Σάρωνα.* Ίσως συνδ. με την αρχ. λ. *σαρωνίς. -ίδος* «είδος δρυός>\ αγν. ετύμου]. **σαρώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σάρο)-σα, -θηκα, -μένος] ♦ (μετβ.) **1.** (σπάν.) σκουπίζω (το πάτωμα) 2. (μτφ.) παρασύρω, καταστρέφοκ ο κυκλώνας *σάρωσε τα πάντα στο πέρασμά* ζυυ 3. (μτφ.) παίρνω (κερδίζω) τα πάντα: *η ταινία που σάρωσε τα βραβεία στο φετινό φεστιβάλ των Καννών* · **4.** πλιροφ. μεταφέρω κείμενο ή εικόνα στον Η/Υ με τον σαρωτή (βλ.λ.) συν. σκανάρω ♦ 5. (αμετβ.) έχω μεγάλη επιτυχία: το *κόμμα σάρωσε στις εκλογές* || *η ομάδα μας σάρωσε στο πρωτάθλημα* [| *σαρώσαμε στις εξετάσεις.* **– σάρωμα** (το) [μτγν.[.
[είύ.μ. < μτγν. *σαρώ (-όω)* < αρχ. *σαίρω* < *twr-jO (με συριστικοποίη- ση τού συμφωνικού συμπλέγματος *tw- > *ss- > s-, πβ. *σείω*, και επέν- θεση τού -j-), συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *twer- «<ωθώ, κινώ». Ομόρρ. *σύρ-ω, σεφά* (βλ.λ.)[. **σάρωση** (η) (-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων] **1.** ι εχνολ. (στην τηλεόραση) η τεχνική που μετατρέπει τις διακυμάνσεις τού φωτισμού τής εικόνας σε ηλεκτρικό σήμα · 2. Ιιλιιροφ. η διαδικασία αναγνώρισης και ανάλυσης με σαρωτή (σκάνερ) τής επιφάνειας, συνήθο>ς μιας σε λίδας χαρτιού, και η μετατροπή της σε ψηφιακή εικόνα, η οποία στη συνέχεια μπορεί να αποθηκευτεί σε Η/Υ. να εκτυπωθεί ή να γίνει αντικείμενο επεξεργασίας **συν.** σκανάρισμα.
|**f.tym.** < μτγν. *σάρωσις* «σκούπισμα» < *σαρώ* (βλ. λ. *σαρώνω).* Στην πληροφ. η λ. αποδίδει τα αγγλ. sweep, scanning], **σαρωτής** (ο) τεχνολ. η συσκευή που αντανακλά δέσμες φωτός πάνω σε μια εικόνα ή κείμενο (γραπτό ή τυπωμένο) αναλύοντάς το σε πολλές στοιχειώδεις πληροφορίες, τις οποίες στη συνέχεια μεταφέρει στον Η/Υ. που ανασυνθέτει με αυτές στην οθόνη την αρχική εικόνα ή το κείμενο (για περαιτέρω επεξεργασία ή απλή εκτύπωση): ~ *εικόνων / οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων* (γραμμάτων, ψηφίων) / *χει- ρός* (για μικρές εικόνες) / *γραμμωτού κώδικα* (λ.χ. για τις μαύρες γραμμές στη συσκευασία των προϊόντων) || ~ *για την ανάγνωση κωδικών και τον προγραμματισμό τού βίντεο* (που στέλνει με μια κόκκινη δέσμη φωτός τις πληροφορίες στο βίντεο για αυτόματο προγραμματισμό) συν. σκάνερ.
[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. scanner|. **σαρωτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που παρασύρει τα πάντα στο πέρασμά του: -> *θύελλα / τυφώνας* 2. ολοκληρωτικός, καταλυτικός: *η νέα κυ-Βέρνηση προτίθεται να επιφέρει ~ αλλαγές στη δημόσια διοίκηση || η ομάδα μας πέτυχε - νίκη επί των αντιπάλων της.* **– σαρωτικά** επίρρ. **[ΕΤΥΜ.** Στη σημ. 2 η λ. αποδίδει το αγγλ. sweeping], **σας** αντων. -► εσύ
σασί (το) [άκλ.) ΤΕΧΝΟΛ. το πλαίσιο, το τμήμα σκελετού αυτοκινήτου, που στηρίζεται στους άξονες του **συν.** αμάξωμα.
[εί υμ. < γαλλ. chassis «πλαίσιο» < chasse «θήκη» < λατ. capsa (> *κάψα.* βλ.λ.)].
σασμάν κ. **σανσμάν** (το) {άκλ.} το κιβο>τΐο ταχυτήτων στο αυτοκίνητο.
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. changement (de vitesses) «αλλαγή, μεταβολή (ταχυτήτων)» < p. changer «αλλάζω, μεταβάλλω» < μτγν. λατ. cambiare, κελτ.
«ρχή>Ι·
σασπένς (το) {άκλ.} η αγωνία (που προκύπτει από την αναμονή μιας εξέλιξης): *αυτή η ταινία έχει πολύ* ~.
jΕΤΥΜ. < αγγλ. suspense «εκκρεμότητα, αγωνία» < μεσν. λατ. suspensum, ουδ. τού λατ. suspensus -μετέωρος, κρεμαστός», μτχ. τ. τού ρ. suspendere «αναρτακ κρεμώ - αφήνω κάτι μετέωρο, αμφίβολο» (< sub- «υπο-» + pendere «κρέμομαι»)!, **σαστίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σάστισ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ σε (κάποιον) σύγχυση, αμηχανία: Of *δημοσιογράφοι τον σάστισαν με τα φλας και τις φωνές τους* ♦ 2. (αμετβ.) παθαίνω σύγχυση, τα χάνω: *σάστισα μπροστά σε τόσο κόσμο* [[*σάστισε και δεν ήξερε τι να κάνει.*
σάστισμα (το) κ. **σσστι(σ)μάρα** (η).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού τουρκ. ^a^tini. αόρ. τού **p.** ^a^mak «εκπλήσσομαι, θαυμάζω»].
σατακρούτα κ. **σαντακρούτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] είδος υφάσματος από ακατέργαστο μετάξι σε χρίόμα κίτρινο.
[ετυμ. < ιταλ. seta cruda «μετάξι ακατέργαστο»], **σατανάς** (ο) {σατανάδες] Ι.οεολ. (συχνά με κεφ.) το πνεύμα τού κακού. ο Διάβολος (βλ.λ.): *έχει μέσα του τον -* j(*λατρεύει* τον ~ [[*όλα αυτά είναι έργα τού ~* || *μπήκε μέσα του ο ~* (για δαιμονισμένους) συν. πονηρό πνεύμα, εωσφόρος- **φρ.** (α) *πίσω μου σ' έχω σατανά!* σε περιπτώσεις που δοκιμάζεται κανείς από πειρασμό ή προς κάποιον που προκαλεί. που βάζει σε πειρασμό: *Βλέπει μια γυναικάρα να τον κοιτάζει προκλητικά· γυρίζει, κοιτάζει γύρω και λέει από μέσα τον «~»!* (β) *ύπαγε οπίσω μου σατανά!* (*ύπαγε όπίσω μου. Σατανά.* Κ.Δ. Ματθ. 16, 23) προς αποτροπή τού κακού· συνήθ. λέγεται προς το πρόσωπο που μας βάζει σε πειρασμό 2. ο σατανιστής: *συννέλαβαν τους* - **3.** (μτφ.) πρόσωπο πανέξυπνο, ευφυές, πανούργο: *είναι ο* - ο *ίδιος, κανείς δεν* τον *ξεγελάει* **4.** (χαϊδευτ. για μικρά παιδιά) άτακτο και πει- ραχτήρι. που δεν κάθεται ούτε στιγμή ήσυχο: *αυτός ο μικρός ~ μάς κάνει άνω-κάτω το* οττίπ.'ΣΥΝ. διαβολάκι. *“ σχοαιο λ. *διάβολος.* [είύμ. < μτγν. *Σατανάς*< *Σατάνι Σατάν*< εβρ. satan «εναντιούμενος. αντίπαλος». Βλ. κ. *Διάβο/.ος*\. **σατανικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι 1. αυτός που σχετίζεται με τον Σατανά: ~ /,*ατρείαι ναόςι τε'Λετέςι σύμβολα* συν. διαβολικός· **φρ.** *σατανική σύμπτωση* βλ. λ. *σύμπτωση 2.* αυτός που χαρακτηρίζεται από κακία, μοχθηρότητα και προκαλεί φόβο: ~ *βλέμμα / όψη / μορφή* || - *γέλιο* (χαιρέκακο) λνι. αγγελικός, αθώος **3.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πανουργία, ευφυΐα και δολιότητα μαζί: ~ *τέχνασμα.* **– σατανικά** επίρρ.
σατανικότητα (η) [1Β881 {χωρ. πληθ.} μεγάλη κακία και πανουργία (που ταιριάζει στον σατανά), **σατανισμός** (ο) [Ι878[(χωρ. πληθ.! (γενικά) η λατρεία τού Σατανά και η δαιμονολατρία- (ειδικότ.) η λατρεία τού Σατανά με συγκεκριμένο τρόπο (τελετές μαύρης μαγείας, όργια, εικονικές ή πραγματικές θυσίες κ.ά.), που αποσκοπεί, κατ' αυτούς που την ασκούν, στην απόκτηση τής ευνοιάς του, ο)στε να. επιτύχουν αυτά που επιθυμούν. **[ΕΤΥΜ.** Μεταφορά τού γαλλ. satanisme].
σατανιστής «>) 1Ι8951. **σατανίστρια** (η) {σατανιστριών} οπαδός τού σατανισμού και γενικότ. όποιος συμμετέχει σε τελετές σατανι- σμού. ·
σατανιστικός,-ή.-ό.
|ΕΤΥΜ. Μεταιοορά τού γαλλ. sataniste|. **σατέν** (το) [άκλ.} λεπτό ύφασμα με λεία και στιλπνή επιφάνεια. **σχολιο** λ. *κύριος, -α, -ο.*
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. satin < παλαιότ. γαλλ. /.aiouin < αραβ. (atlas) zaytuni «ατλάζι από την πόλη Zaytun». αραβ. ονομασία τής κινεζ. πόλης Tseu- Tong, όπου παραγόταν αυτό το ύφασμα], **σατινάρω** ρ. μετβ. {σατινάρισα} (για ύφασμα) το κάνω λείο και στιλπνό. **– σατινάρισμα** (το).

[είύμ. Μεταφορά τού γαλλ. satincr < satin (βλ. κ-. *σατέν)].* **σατινέ** επίθ. {άκλ.} **1.** (για χαρτί ή άλλη επιφάνεια) ελαφρά γυαλιστερός ανί. ματ 2. (για χρώματα) μεταξύ τού γυαλιστερού και τού ματ.

[εγυμ. < γαλλ. satine (βλ. κ. *σατέν)].* **σάτιρα** (η) {σατιρών} **1. φιλολ.** λογοτεχνικό είδος (έμμετρο ή πεζό), στο οποίο με τρόπο σκωπτικό ασκείται κριτική σε πρόσωπα και καταστάσεις τής κοινωνίας με σκοπό τη διόρθωσή τους: *πο/-ιτική / κοινο)- νική* **-2.** ρο>μαϊκό σκωπτικό ποίημα 3. (γενικότ.) η διακωμώδηση. η σκωπτική κριτική: *- τής πολιτικής κατάστασης || καυστική : ανελέητη ' σκληρή/ εύστοχη / πνευματώδης* (Βλ. λ. *κωμωδία).* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *κοροϊδία, σατιρικός, κωμωδία.*

|**1**·:γυμ. < λατ. satira < satura «κορεσμός, ποικιλία», ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. salur «κορεσμένος, πλήρης, άφθονος» (< επίρρ. salis «επαρ- κώς. αφθόνως»). Η λ. προσδιόριζε το ποικίλης υποθεσεως ποιητικό έργο. το οπυίο χαρακτηριζόταν από το πλήθος αστεϊσμών και χλευαστικών στοιχείων που περιείχε. Παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη εμφανίζει και η λ. *φάρσα* (βλ.λ.)]. **αατιρίζω** ρ. μετβ. {σατίρισ-α, -τηκα. -μένος} διακωμωδώ πρόσωπα και καταστάσεις: *ο Γ. Σονρής με τα ποιήματά του σατίριζε τους πολιτικούς τής εποχής του || σατιρίζει με τα σκίτσα / τις γελοιογραφίες του τον μικροαστικό τρόπο ζο)ής.* — **σατίριαμός** (ο), **σατιριστής** (ο). |ΙΠΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. saliriscr]. **σατιρικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σάτιρα: ~ *ποίημα / συγγραφέας / χαρακτήρας* || (κ. ως ουσ.) *rival ένας σπουδαίος* - (ενν. *συγγραφέας* ή *ηθοποιός)* 2. σκωπτικός: *- διάθεση.*

ΙΕΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. satiriquej.

σατιρικός - **σατυρικός.** Το **σατιρικός** (< *σάτιρα)* σημαίνει «σκωπτικός. ειρωνικός, κοροϊδευτικός, επικριτικός»· το **αστι/ρικός** (< *Σάτυρος)* σήμαινε «τον αναφερόμενο στους Σατύρους (τραγοπόδαρους κερασφόρους δαίμονες, ακολούθους τού Διονύσου, επιρρεπείς σε ερωτικές πράξεις)». Το **σάτιρα,** από το λατ. satira (από όπου το *σατιρικός),* είναι άλλος τύπος τού λατ. satura «είδος ποιήματος με σκωπτικό. χλευαστικό χαρακτήρα» < λατ. satur «κορεσμένος. παραγεμισμένος, πλήρης>· (παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη παρατηρείται στη λ. **φάραα** < λατ. farcio «πληρώ, γεμίζω»), ενώ το **Σάτυρος** είναι πιθ. προελληνική λ.

σατιρογραφία (η) 11890| {σατιρογραφιών} η συγγραφή σάτιρας. — **σατιρογράφος** (ο/η), **αατομπριάν** (το) (συνήθ. ορθ. *σατωμπριάν)* {άκλ.} διπλού μεγέθους ψητό μοσχαρήσιο φιλέτο.

[πτυμ. < γαλλ. **Chateaubriand,** από ομώνυμη πόλη τής **Λ.** Γαλλίας!.

Σατουρνάλια (τα) {Σατουρναλίων} **ιστ.** ετήσια ρωμαϊκή γιορτή προς τιμήν τού Σατούρνου (τού θεού Κρόνου).

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *Σατορνάλια < λατ.* Saturnalia < Saturnus « Κρόνυς». εορτή που αποκορυφωνόταν στις 25 Δεκεμβρίου και τής οποίας πολλά έθιμα (ανταλλαγή δώρων\ χαρτοπαίγνιο, γλέντια κ.ά.) μεταβιβάστηκαν στον εορτασμό τής πρωτοχρονιάς (βλ. κ. *Βασιλόπιτα)\.* **σατραπεία** (η) [αρχ.] {σατραπειών} **ιστ. 1.** επαρχία τού αρχαίου περ- σικού κράτυυς 2. (συνεκδ.) τυ αξίωμα τού σατράπη και ο χρόνος ασκήσεώς του.

σατράπης (ο) {-ες κ. -ηδες}. **σατράπισσα** (η) {σατραπισσών} **1.** ο διοικητής τής σατραπείας (βλ.λ.) 2. (μτφ.) άνθρωπος αυταρχικός, δε- σποτικός: *έχει έναν άντρα ~* — (υποκ.) **σατραπίσκος** (υ)] 1845].

}ιΐτυ.μ. < αρχ. *σατράπης / (έ)ξατράπης / έξαιθράπης* < αρχ. περσ. **xsa0ra-pa-* «πρυστάτης τής χώρας» (πβ. αρχ. περσ. xsa0ra-pavan- < xSaGra- *«κατέκω, αποκτώ»* + pairi «ποιμένας»). Στον ίδιο αρχ. περσ. τύπο ανάγεται και το σανσκρ. ksairapa-]. **σατραπικός,** -ή. -ό [αρχ.] αυταρχικός, δεσποτικός: ~ *νοοτροπία / απόφαση.* Επίσης **σατράπικος,** -η, -ο. **σατραπικά** κ. **σατράττικα** επίρρ.

σατραπισμός (ο) [1848] η ενέργεια ή η συμπεριφορά που ταιριάζει σε σατράπη: *ο ~ τού νέου πρωθυπουργού* ΣΥΝ. αυταρχισμός, δεσπο- τισμος.

σατυρίαση (η) Ιαρχ.] {-ης κ. -άσεως] -άσεις, -άσεων} ιατρ. μόνιμη κατάσταση σεξουαλικής διεγέρσεως στον άνδρα. η ακόρεστη σεξουαλική επιθυμία (πβ. λ. *πριαπισμός, νυμφομανία).* **σατυρικός,** -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με Σατύρους (βλ. λ. *Σάτυρος)* 2. **φιλολ.** *σατυρικό δράμα* είδος τού αρχαιοελληνικού δράματος (μαζί με την τραγωδία και την κωμωδία), στο οποίο τον χορό απυτελύσαν ηθοποιοί μεταμφιεσμένοι σε Σατύρους και το οποίο εί- •^ε σκωπτικό περιεχόμενο. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *ομόηχα, σατιρικός, κωμωδία.* **Σάτυρος** (ο) {-ου κ. -ύρυυ | -ων κ. -ύρων. -ους κ. -ύρυυς} **1. μυθολ.** καθένας από τους τραγοπόδαρυυς και κερασφόρους ακολυύθους τύ Διυνύσυυ. που κατοικούσαν στα δάση και χαρακτηρίζονταν από έντονη σεξουαλική δραστηριότητα 2. (μετωνυμ.) άνθρωπος με τα ζωώδη ένστικτα των Σατύρων, λάγνος, ακόλαστος: ~ *γέρος ασέλγησε σε ανήλικα παιδιά.* **σχόλιό** λ. *σατιρικός.*

[ητυμ. < αρχ. *Σάτυρος / Τίτυρος* (δωρ.), αβεβ. ετύμου, λ. που συνδ. με τη λατρεία τού Διονύσου και τής οποίας η αρχική σημ. είναι απροσδιόριστη. πιθ. δάνειο. Ιιοικίλες υποθέσεις έχουν διατυπωθεί, εκ των οποίων η κυριότερη είναι η λεγόμενη Ιλλυρική: μέσω μιας ιλλυρ. λ. ο τ. *σάτυρος* ανάγεται σε Ι.Ε. **se-* «σπέρνω» και συνδ. με λατ. sator « σπορέας »|.

Σάυλοκ (ο) {άκλ.} (μετωνυμ.) άνθρωπος φιλάργυρος, τοκογλύφος. [ΕΤΥΜ. <αγγλ. ShyJock. χαρακτήρας μοχθηρού τοκογλύφου, που έπλασε ο W. Shakespeare στο έργο του *Ο έμπορος τής Βενετίας (The Mcrchnni of Vcnice)\.*

σαύρα (η) {σαυρών} πολύ μικρό τετράποδο ερπετό με φολιδωτό δέρμα και μακριά ουρά. — (υποκ.) **σαυρούλα** κ. **σαυρίτσα** (η) κ. **σαυρά- κι** (το). σχόλιό λ. *λακέρδα.*

Ιετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, πράγμα που επιβεβαιώνεται από την πυικι- λία των Ι.Κ. τ. με αυτή τη σημ. Δεν θεωρείται απυδεκτή η ένταξη τής λ. στην ίδια ετυμολ. οικυγένεια με τα *σανλος* «θηλυπρεπής, καμαρωτός (στο βάδισμα)», *σαυνίον* «ακόντιο», *σαυκρόν* «αβρός». 'Ιχει προ- ταθεί και η προελλην. αρχή τής λ.{.

σαύρα - γουστέρα κ.ά. Η λεξιλογική ποικιλία και ο διαλεκτικός πλούτος τής Ελληνικής φαίνεται από τυ πλήθος των λέξεων και/ή λεξιλογικών τύπων που χρησιμοποιούνται για ορισμένες σημασίες στα νεοελληνικά ιόκόματα. Ο Μ. Τριανταφυλλίδης αναφέρει (*Άπαντα* 3. 561) ότι για τη **σαύρα** χρησιμοποιούνται οι εξής τύποι: **γου- στέρα.** *γκουστέρα. κουστέρα, φουστέρα, αγκουστέρα. γουστερίτσα* (η σταχτιά σαύρα), *κοστερίτσα. γκούστερας* (η πράσινη), *πρασινυ- γουστέρα. γαδαρο γο υ σ τέρα. αγροστέρα* - **σκουντέρα.** *σκονταρέλα, σκουντερίκι. σκουντερίτσα. σκοτερίτσι* (η μικρή), *σκοταρίκλα. σκουρτσέκλα. κοντιρίτσα. κοτσερίκλα. σκορδανίτσα* - **σαμιαμίθι,** *σαλαμίθι. σαμιαμίδι. σαμιομίδι* - **σαλαμάντρα - τσαρτεδόνι,** *τσαρπιδόνι. τσαρπιδόνα, τσουπιλιαγκέλεφας. χωροσάφρα* (Σαμ- ψούντα) (Κεφαλλούντα) **σκορδανίτσα** (η μικρή πράσινη), *σαλμι- ρίχα, σαλαβρίχα. σαλαβρίκι* (η μικρή μαύρη σαύρα), *σκορδανιτσολόγος(χ* μεγάλη πράσινη) - **ττρασίνα, ξαφνιστήρα, μολυντήρι.** *κο>- ?^οσαυρέα. κωλοσταυρέα. κωλοστραβέα. κω?.οσταυρού, κωλοσαρίδα. κωλοσαρήΟρα. κωλοσκερά. κωλοσουφράς. κο)λοτάνα* - **κουρ- κάς.** Ας σημειωθεί ότι η λ. σαύρα είναι αρχαία. (Αισχύλος. Ιϊρόδο- τος). ενώ τα *γουστέρα* και *γουστερίτσα* έχουν σλαβική προέλευση (σλαβ. guster και gustcritsa). Το *σαμιαμίθι / σαμιαμίδι* είναι μεσαι- ιονικό (και ίσως σημιτικής καταγωγής), η *σαλαμάντρα* αρχαία *(σαλαμάνδρα* απαντά στον Αριστοτέλη), συνδεδεμένη μάλιστα με την αντίληψη ότι μπυρύσε να σβήνει τη φωτιά, τυ δε **τσαπερδόνα.** πυυ δηλοίνει τη ζωηρή νεαρή γυναίκα, ίσως είναι το αρχ. **σαπέρδης,** είδος ψαριύ πυυ ως υποκοριστικό *(σαπέρδιον)* χρησιμυ- ποιήθηκε. *κατά* τον Αθήναιο. ως παρατσυύκλι τής εταίρας Φρύνης. Τέλος, τυ ψάρι **σαυρίδι** δεν φαίνεται να σχετίζεται με το *σαύρα, αλλά* με το αρχ. **σαυρίς.** *-ίδος.* που δήλωνε είδος ψαριύ.

σαυρίδι κ. **σαφρίδι** (το) {σαυριδ-ιού | -ιών} μικρό ψάρι με γκρίζα ράχη και ασημολευκη κοιλιά. — (υποκ.) **σαυριδάκι** κ. **σαφριδάκι** (το). **σχολιο** λ. *σαύρα.*

|ειύμ. < μεσν. *σαυρίδιον* < *σαυρίς. -ίδος* (Λεξικό Σούδας) < αρχ. *σαύρας ' σαύρα.* πιθ. λόγω τού σχήματος τού ψαριού], **σαυροειδής,** -ής, -ές [αρχ.] {σαυροειδ- ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με σαύρα. σχολιο λ. *-ης, -ης.* -ες. **σαφάρι** (τυ) {άκλ.} **1.** το ομαδικό κυνήγι αγρίων ζώων στην αφρικανική ζούγκλα: *ταξίδι για - στην Κένυα* **2.** (μτφ.) η εξόρμηση και το κυνήγι για τον εντοπισμό (κάποιου): *«σε ένα δις υπολογίζονται τα κέρδη από το μεγάλο ~ τής εφορίας για τα παρανόμως εισαγθέντα πολυτελή αυτοκίνητα>·* (εφημ.).

[F.TYM. < (χγγλ. safari < σουαχίλι safari < αραβ. safar «ταξίδι»]. Σ.Α.Φ.Ε. (υ) Σύνδεσμος Αποφοίτων Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, **σαφήνεια** (η) |αρχ.Ι Ιχωρ. πληθ.} ο απόλυτα κατανοητός τρόπος διατύπωσης σκέψεων, ιδεών ή συναισθημάτων είτε. στυν προφορικό είτε στον γραπτό λόγο: *εξέφρασε τις απόψεις του με ~* jj *τα κείμενά του διακρίνονται για τη ~ και τη μεστή τονς έκφραση* **συν.** καθαρότητα, διαύγεια **ανί.** ασάφεια, **σαφηνίζω** ρ. μετβ. {σαφήνισ-α, -τηκα. -μένος} καθιστό (κάτι) σαφές συν. διασαφηνίζω, διευκρινίζω, επεξηγώ, ξεκαθαρίζω.

σαφήνιση (η), **σαφηνιστικός,** -ή. -ό Ιμτγν.]. ** σχολιο λ. *διασαφηνίζω.*

[ι-ιύμ. αρχ. **<** *σαφηνής* < επίρρ. *σάφα* (βλ. λ. *σαφής)* + παραγ. επίθημα *-ηνής* (< **άνος* «πρόσωπο, ύψη», πβ. *προσ-ηνής)].* **σαφής,** -ής. -ές {σαφ-ούς j -είς (ουδ. -ή)· σαφέστ-ερος, -ατος} **1.** (για λόγο ή νόημα) απολύτως κατανοητός, διατυπωμένος ξεκάθαρα, χωρίς να αφήνει αμφιβολίες: του *δόθηκαν ~ οδηγίες || είναι - η σχετική διάταξη τού νόμου*)] *αυτή η φράση αποτελεί ~ αναφορά στο πρόσωπο τού προέδρου || υπήρξε ~ προειδοποίηση για αυστηρή τιμωρία σε περίπτωση επανάληψης των εκτρόπων || δεν έχουμε ~ εικόνα τού τι συμβαίνει στις υπό κατάληψη φυλακές* **συν.** ξεκάθαρος **.WT.** ασαφής· ΦΡ. (α) *κάνω / καθιστώ (κάτι) σαφές* ξεκαθαρίζω, διασαφηνίζω (κάτι): *τους κατέστησε σαφές ότι χωρίς την υποβολή λεπτομερών σχεδίων δεν πρόκειται να τους χρηματοδοτήσει* (β) *γίνομαι σαφής* ξεκαθαρίζω αυτό που εννοώ, γίνομαι κατανοητός: *Δεν καταλαβαίνω τι εννοείς. Μπορείς να γίνεις πιο σαφής:* jj *Αύριο θα γράψουμε διαγ)νισμα. Έγινα σαφής;* (γ) **σοφόν το σσφές** βλ. λ. *σοφός* **2.** (γενικότ.) φανερός, που τον διαπιστώνει κανείς εύκολα: *η υγεία του παρουσιάζει ~* βελ*τίωση || είναι - τα δείγματα ανάκαμψης τής ελληνικής οικονομίας.* -- **σαφώς** επίρρ. |αρχ.|. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης. -ες, διασαφηνίζω, επίρρημα.*

[ει υμ. αρχ. < επίρρ. *σάφα* «προφανώς, ασφαλώς, βεβαίως», μέσω τού τ. *σαφέως - σαφώς* (πβ. *τάχα-ταχέ.ως)* και τού συγκρ. *σαφέστερον.* Το επίρρ. *σάφα* είναι αβεβ. ετύμου. Αβέβαιη θεωρείται η ανάλυση τού *σάφα* σε α' συνθ. *σα-* (επιτατ. πρόθεμα) και β' συνθ. *-φα* (< *φάος / φώς).* ενώ εξίσου αμφίβολη παραμένει η σύνδεση με τον τ. *σάοςι σώς* (βλ. λ *σώος),* όπω^ και με το ίων. *σάω* «κοσκινίζω»|. **σαφράν** κ. **ζαφραν** (το) {άκλ.} η ζαφυρά (βλ.λ.).

[f.tym. < γαλλ. safran < μεσν. λατ. safranum < περσ. za'faran].

σαφρίδι (τυ) ► σαυρίδι

σαχ (τυ) {άκλ.} (στυ σκάκι) η απειλή τού βασιλιά από αντίπαλο πιόνι.

[ΕΤΥΜ. < περσ. sah «βασιλιάς»].
Σαχαλίνη (η) νησί τού ΒΔ. Ειρηνικού Ωκεανού κοντά στις ΝΑ. ακτές τής Ρωσίας, τής οποίας αποτελεί επαρχία.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Sakhalin < γλ. Μαντσού Sahalin-Ula «μαύρος ποταμός», όπως αποκαλείται τοπικά ο ρωσικός ποταμός Amur, που εκβάλλει απέναντι από το νησί], **σαχάνι** (το) ► σαγάνι
Σαχάρα (η) η μεγαλύτερη έρημος τού κόσμου· καταλαμβάνει ολόκληρο σχεδόν το Β. τμήμα τής Αφρικής και αποτελεί το Δ. άκρο τής αφροασιατικής ερημικής ζώνης.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Sahara < αραβ. sahra' «έρημος», θηλ. τού ashar «φαιοκίτρινος»].
σάχης (ο) {σάχηδες} ο βασιλιάς (στην Περσία και στο Αφγανιστάν).
[Ετυμ. μεσν. < περσ. Sah «βασιλιάς»· πβ. λ. *σαχ, σκάκι].* **σάχλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο ανόητος, ο σαχλός λόγος: *λέει συνέχεια σάχλες* ΣΥΝ. σαχλαμάρα, ανοησία. ·' ·"
σχολιο λ. *ανόητος.* **σαχλαμάρα** (η) {δύσχρ. σαχλαμαρών'} **1.** ο σαχλός, ανόητος λόγος: *άσε τις ~!* 2. η βλακώδης, ανόητη πράξη: *κάνει σαχ/.αμάρες.* — (υποκ.)
σαχλαμαρίτσα (η). σχολιο λ. *ανόητος.*
[ΕΤΥΜ. < *σαχλός* + παραγ. επίθημα *-μάρα.* πβ. *χαζο-μάρα, κουτα-μά- ρα*\.
σαχλαμάρας (ο) πρόσωπο που λέει ή κάνει σαχλαμάρες ΣΥΝ. σαχλός. Επίσης **σαχλαμαράκιας.**
σαχλαμαρίζω ρ. αμετβ. {σαχλαμάρισα} **1.** λέω ή κάνω σαχλαμάρες 2. φλυαρώ: *μαζεύονται στο σπίτι της και σαχλαμαρίζουν || αντί να δουλεύει, σαχλαμαρίζει στα καφενεία.*
σαχλαμπούχλα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η σαχλαμάρα.
Ιετυμ. Εκφραστικός τ., συμφυρμός των *σάχλα + μπούχλα* < *μπούρδα*, με την αφομοιωτική επίδρ. τής λ. *σάχλα*\. **σαχλαμπούχλας** (ο) (λαϊκ.) ο σαχλαμάρας, **σάχλας** (ο) [χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-επιτατ.) ο σαχλαμάρας, **σαχλοκούδουνο** (το) {χωρ. γεν. πληθ.} (υβριστ.) (ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) ανόητος, ελαφρόμυαλος, με. σαχλή συμπεριφορά, **σαχλός,** -ή, -ό **1.** αυτός που λέει ή κάνει ανοησίες: ~ *νεαροί* ΣΥΝ. ανόητος 2. (ειδικότ.) αυτός που λέει άνοστα αστεία ΣΥΝ. κρύος 3. πολύ απλοϊκός, ανούσιος: ~ *βιβλίο* / ταινία / *έργο.*
[ετυμ. μεσν., αβεβ. ετύμου, πιθ. < μτγν. σα^ν·(5ς«τρυφερός. αδύναμος» (βλ. λ. *ψαχνό)* ή, κατ' άλλη άποψη. < *σαφ/.ός* (Ποντ.) < παλαιότ. *σα- θλός.* άλλος τ. τού αρχ. *σαθρός.* Καμία από τις δύο απόψεις δεν ερμηνεύει ικανοποιητικά τη σημασιολ. εξέλιξη], **σαχνισί** (το) {σαχνισ-ιού J -ιών} (λαϊκ.) αρχιτ. προεξέχον αρχιτεκτονικό στοιχείο τής βορειοελλαδικής παραδοσιακής κατοικίας: *τα χαγιάτια και τα σαχνισιά τής Μακεδονίας.*
ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. sahnisin]. **σαψαλιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σαψάλιασ-α, -τηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) σάψαλο (βλ.λ.) ♦ **2.** (αμετβ.) γίνομαι σάψαλο. — **σαψάλιασμα** (το).
σάψαλο (το) (λαϊκ.) **1.** καθετί ετοιμόρροπο: *αντό το σπίτι είναι σκέτο* -2. (μτφ.) άνθρωπος εξασθενημένος σωματικά ή υπερήλικος: *όταν τον συνάντησα μετά από πολλά χρόνια, ήταν ένα* «fer *μπορούσε να περπατήσει και με δυσκολία μιλούσε* συν. ερείπιο.
[ΕΤΥ.Μ. < τουρκ. apal «ακατάστατος, κακοντυμένος - οκνηρός»], **σβάρνα** (η) {σβαρνών} (λαϊκ.) γεωργικό εργαλείο που σέρνεται από υποζύγιο και χρησιμεύει στην ισοπέδωση οργωμένου εδάφους ΣΥΝ. βωλοκόπος· ΦΡ. (α) ***παίρνω (κάτι) οβάρνα*** επισκέπτομαι διαδοχικά, γυρίζω με τη σειρά: ~ *τα μαγαζιά ι τους δρόμους* / πς *ταβέρνες* (β) ***παίρνω (κάποιον/κάτι) σβάρνα*** (i) παρασύρω με όχημα, χτυπώ και σέρνω (κάποιον/κάτι) (ii) παίρνω μαζί μου στο πέρασμά μου. παρασύρω: *ένα αυτοκίνητο ξέφυγε από την πορεία του και πήρε σβάρνα τρία άλλα σταθμευμένα || ο κείμαρρος πήρε σβάρνα ό.τι βρήκε στο πέρασμά του* (iii) τιμωρώ (κάποιον) μαζί με άλλους για πράξη που δεν έκανε ο ίδιος: *ένας έκανε το λάθος, αλλά η οργή τού διευθυντή τούς πήρε όλους σβάρνα.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < σλαβ. barna. με ανάπτυξη προθεμ. σ-, πβ. *κόνις - σκόνη, βώλος - σβώλος].* **σβαρνίζω** ρ. μετβ. {σβάρνισ-α, -τηκα, -μένος! (λαϊκ.) **1.** θρυμματίζω (χωματένιους βώλους) με σβάρνα: - *το χωράφι* ΣΥΝ. βωλοκοπώ 2. ρίχνω (κάποιον) στο έδαφος και τον σέρνω: *του έριξε μια γροθιά και μετά τον σβάρνισε μερικά μέτρα.* Επίσης **σβαρνώ** |μεσν.[{-άς...}. — **σβάρνι(α)σμα** (το), **σβάστίκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο αγκυλωτός σταυρός (βλ. λ. *αγκυλωτός).* γνωστός κυρ. ως σύμβολο τού ναζιστικού κόμματος, τού γερμανικού χιτλερικού καθεστώτος, καθώς και των νεοναζιστικών οργανώσεων.
[tΥΜ. < γερμ. Swastika < σανσκρ. svastika < svasti «ευτυχία, ευεξία» (< su- «καλά. ευ-» + asti «είναι»), λόγο> τού ότι αυτό το αντικείμενο εθεωρείτο σύμβολο καλής τύχης].
Σ.Β.Β.Ε. (ο) Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βορείου Ελλάδος.
Σ.ΒΔ.Ε. (οι) Σιδηρόδρομοι Βορειοδυτικής Ελλάδος, **σβέλτα** επίρρ. (λαϊκ.) γρήγορα: *κάνε ~ μην καθυστερείς || τέλειωσε το καλούπωμα στα ~ || δουλειά τώρα, και -/*
σβελτάδα (η) {χωρ. πληθ.} η ευελιξία και η ταχύτητα. Επίσης **σβελ- τοαύνη.**
σβέλτος, -η, -ο αυτός που είναι γρήγορος και ευκίνητος: *δούλευε με ~ κινήσεις* λντ. αργοκίνητος.
[πτυμ. < ιταλ. svelto < δημώδ. λατ. *ex-vellitus < λατ. evulsus, μτχ. τ. τού evellere «εκβάλλω, αφαιρώ, εξαλείφω»], **σβερκιά** (η) το χτύπημα με την παλάμη στο σβέρκο: *του έδωσε / έφαγε jiia -, μόλις εμφανίστηκε με καινούργιο κούρεμα.* **σβέρκος** (ο) το πίσω μέρος τού λαιμού, ο αυχένας: *μου πιάστηκε /*

πόνεσε ο ~ · φρ. **(α)** *κάθομαι στον σβέρκο (κάποιου)* **επιβάλλομαι (σε κάποιον) με τη βία. εξουσιάζω (κάποιον): ο** *τύραννος κάθισε στον σβέρκο τού λαού* **(β)** *ψωνίζω από σβέρκο* **εξαπατώμαι ή αποτυγχάνω. Επίσης σβέρκο (το).**
[ΕΤΥΜ. < αλβ. zverk]. σβερκώνω ρ. μετβ. {σβέρκωσα} (λαϊκ.-οικ.) **αρπάζω απότομα (κάποιον) από τον σβέρκο, σβέση** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} (λόγ.) **η κατάσβεση, το σβήσιμο:** *η ~ τής φωτιάς.*
[ετυμ. < αρχ. *σβέσις* **<** *σβέννυμι* **«σβήνω» (βλ. λ.** *σβήνω)].* **σβεστήρας (ο) συσκευή με την οποία σβήνουμε τη φωτιά · πυροσβεστήρας.**
[ειυμ. < μτγν. *σβεστήρ, -ήρος* **< αρχ.** *σβέννυμι* **«σβήνω» (βλ. λ.** *σβήνω)].*
σβεστός, -ή, -όν (λόγ.) σβηστός.
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *σβέννυμι* «σβήνω» (βλ. λ. *σβήνω)}.* σβήνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έσβησα, σβήσ-τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) να πάψει να καίει ή να καίγεται: *μονάδες τής Πυροσβεστικής* και *τού Στρατού έσβησαν τη μεγάλη πυρκαγιά || ~ το τσιγάρο στο τασάκι || ~ το κερί* αντ. ανάβω 2. σταματώ τη λειτουργία: ~ *το (ηλεκτρικό) φως / την τηλεόραση / το ραδιόφωνο / τη μηχανή τού αυτοκινήτου* συν. κλείνω 3. διαγράφω (κάτι γραμμένο): ο *καθηγητής έσβησε τις λέξεις από τον πίνακα || ο μπακάλης έσβησε τα βερεσέδια-* ΦΡ. ***σβήνω την κλήση / το πρόστιμο*** ακυρώνω την ισχύ κλήσεως / προστίμου από την Τροχαία 4. (μτφ.) κάνω (κάτι) να μην υπάρχει πια, να ξεχαστεί, εξαλείφω: *έσβησε την προσβολή / τη ντροπή με αίμα]] έσβησαν τα παλιά και ξεκίνησαν μια νέα ζωή]| τίποτε δεν έσβησε τη φήμη του || το κείμενο αυτό επιχειρεί να σβήσει τη μνήμη, την ιστορία, τους αγώνες, τον βιωμένο χρόνο* των *ανθρώπων* φρ. (α) ***σβήσ[1] τσ όλα!*** ξέχασέ τα! (β) ***σβήνω (κάτι) από τη μνήμη*** κάνω (κάτι) να ξεχαστεί: «ο *θρίαμβος στο τοπικό ντέρμπι έσβησε από τις μνήμες των φιλάθλων τις πρόσφατες αποτυχίες»* (εφημ.) (γ) (μτφ.) ***σβήνω (κάποιον / κάτι) σπό τον χάρτη*** βλ. λ. *χάρτης* 5. (μτφ.) επιτυγχάνω συντριπτική νίκη εναντίον (κάποιου) ή τον εξουδετερώνω πλήρως: *στον αγώνα ο αμυντικός είχε σβήσει τον αντίπαλο επιθετικό* 6. μειώνω την ένταση, καταπραΰνω: ~ *τη δίψα μου με νερό || <5εν βρίσκει γιατρικό* να *σβήσει τον πόνο του 7.* (α) (για ασβέστη ή ατσάλι) λειώνω στο νερό: *έσβησε το πυρωμένο μέταλλο στο νερό* (β) προσθέτω στο (φαγητό) υγρό (νερό. κρασί κ.λπ.). προτού το κατεβάσω από τη φωτιά: *σβήνουμε τα υλικά με λίγο κρασί* ♦ (αμετβ.) 8. παύω να καίω: *η φωτιά έσβησε]| φυσάει και το κερί μου σβήνει* 9. παύω να λειτουργώ: *κάτι έχει η μηχανή (τού αυτοκινήτου) και συνεχώς σβήνει || η οθόνη τού υπολογιστή σβήνει από μόνη της* **10.** εξαφανίζομαι, χάνομαι: *με την επέλαση τού τεχνολογικού πολιτισμού σβήνουν σιγά-σιγά οι παραδόσεις μας || με τα χρόνια έσβησε ο νεανικός τους έρωτας || αν και πέρασαν τόσα χρόνια, δεν έσβησε μέσα* του ο νεανικός ενθουσιασμός τοϋ δασκάλου 11. λιποθυμώ: *-, δώστε μου λίγο νερό!* 12. πεθαίνω: *έσβησε τα χαράματα ήσυχα στο κρεβάτι του** φρ. *σβήνει / σώνεται το καντήλι (κάποιου)* (κάποιος) πεθαίνει: *«η ζωή εδώ τελειώνει, σβήνει το καντήλι μου»* (λαϊκ. τραγ.). **—σβήσιμο** (το). σχολιο λ. *πεθαίνω.* **[ΕΤΥΜ.** Από τον νεότ. αόρ. *έσβησα* (αντί των αρχαιοτ. *έσβεσα* και *εσβην)* τού αρχ. *σβέννυμι* (πβ. κ. *σαπίζω* < *έ-σάπ-ησαν.* α' πρόσ. *έ- σάπ-ην.* αόρ. β' τού αρχ. *σήπομαι).* Το αρχ. *σβέννυμι* < **σβέσ-νυ-μι* (πβ. αόρ. *ε-σβεσ(σ)-α.* αρχαιότ.) < Ι.Ε. *(z)g[w]es- «εξαλείφω, σβήνω», πβ. σανσκρ. jasayati «εξολοθρεύω» κ.ά. Ομόρρ. *ά-σβεσ-τος. σβέσ-ις (-η).* Δυσερμήνευτο παραμένει το αρχικό σ- τού τ. σβέννυμι].

σβήνω ή σβύνω; Ο τύπος τού ενεστώτα *σβήνω*, επειδή προήλθε από τον αόριστο έσβησα (στον οποίο μεταπλάστηκε ο αρχικός αόριστος *εσβεσα* από αναλογική επίδραση τού γ' πληθ. *έσβησαν: εσβ-ην, -ης, -η, -ημεν, -ητε, έσβ-ησαν),* γράφεται κανονικά με *-η-*: σβήνω. Η παλαιότερη γραφή τού ρήματος με -υ- προϋποθέτει εντελώς εσφαλμένως ότι ο ενεστώτας παράγεται απευθείας από το *σβεννύω.* τον μόνο τύπο που έχει -υ-! Η γραφή αυτή τής λέξης ξεκίνησε πιθανότατα από το *Λεξικόν τής καθ' ημάς ελληνικής διαλέκτου* (1835) τού Σκαρλάτου Βυζαντίου, σε μία περίοδο όπου η γλωσσική επιστήμη ήταν άγνωστη στην Ελλάδα.

σβι^σιματιά (η) το σημάδι που μένει στο χαρτί μετά το σβήσιμο.
σβήσιμο (το) -*■ σβήνω
σβηστήρι (το) {σβηστηρ-ιού | -ιών} η γομμολάστιχα. Κπίσης σβήστρα κ. σβηστήρα (η) κ. σβηστήρας (ο).
ΙΕΤΥΜ. < θ. *σβησ-* (τού ρ. *σβήνω.* πβ. αόρ. *έ-σβησ-α)* + παραγ. επίθημα *-τήρας.* πβ. *καθε-τήρας. καυσ-τήρας. σω-τήρας].* σβηστός, -ή, -ό 1. σβησμένος: *οδηγεί με ~ τα φώτα || έχει ~ τη μηχανή* αντ. αναμμένος 2. (μτφ.) εξασθενημένος: ~ *φωνή / μιλιά.*
Ιετυμ. < μτγν. *σβεστός* (κατά τον νεότ. αόρ. *έσβησα)* < αρχ. *σβέννυμι*
**σβέσ-νυ-μι* (βλ. λ. *σβήνω)}.* σβίγκος (ο) γλύκυσμα με μορφή σφαιριδίων από αλεύρι και αβγά. που έχουν τηγανιστεί σε λάδι ή βούτυρο.
ΙΕΤΥΜ. < μέσ. γερμ. swinge}.
Σ.Β.Ι.Ε. (οι) Σχολές Βοηθών Ιατρικών Επαγγελμάτων, αβολιάζω
ρ. * σβωλιάζω σβόλιασμα (το) * σβωλιάζω σβόλος (ο) ► σβώλος
σβουνιά (η) (λαϊκ.) η κοπριά τού βοδιού και άλλων μεγάλων ζώων. [ετυμ. < *βουνιά* < **βοωνία* < μτγν. *βοών,* -ώνος «βουστάσιο» < αρχ. *βούς* «βόδι». Το *σ- (σβουνιά)* από τον πληθυντικό: *τις βουνιές > οι σβουνιές > η σβουνιά].* σβούρα (η) {δύσχρ. σβουρών} 1. κωνικό αντικείμενο από ξύλο, μέ

ταλλο ή πλαστικό, με το οποίο παίζουν τα παιδιά στηρίζοντάς το όρθιο στο έδαφος και κάνοντάς το να περιστρέφεται ή (παλαιότ.) εκ- σφενδονίζοντάς το από ψηλά προς το έδαφος, αφού προηγουμένως είχε τυλιχθεί με κορδόνι (το «κορδονέτο»), το οποίο εκτυλισσόμενο του παρείχε τη δυνατότητα να περιστρέφεται· φρ. (για πρόσ.) *γυρίζω σαν (τη) σβούρα* βλ. λ. *γυρίζω* 2. (μτφ.) άτομο σβέλτο, ευκίνητο: *αυτός ο άνθρωπος είναι -, στιγμή δεν σταματά.* - (υποκ.) σβοι/ρίτσα (η). [ετυμ. Ηχομιμητική λ. από τον θόρυβο που παράγει η *σβούρα* όταν γυρίζει].

σβουράκι (το) Ιχίορ. γεν.[1. η μικρή σβούρα: *παίζουμε* 2. (ειδικότ.) ηλεκτροκίνητος περιστρεφόμενος δίσκος, που χρησιμοποιείται για τη λείανση μωσαϊκών ή άλλων επιφανειών, σβουρίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.Ι {σβούρ-ισα κ. -ιξα, -ισμένος} ♦ 1. (αμετβ.) περιστρέφομαι σαν τη σβούρα ♦ 2. (μετβ.) (μτφ.-λαϊκ.) χαστουκίζω: *του σβούριξε μια και είδε τον ουρανό σφοντύλι.* — σβούρισμα (το).

σβουριχτός, -ή. -ό 1. αυτός που περιστρέφεται 2. *σβουριχτή* (η) το χαστούκι ή η σφαλιάρα: *έφαγε μια ~.* σβύνω ρ. » σβήνω

σβωλιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [σβώλιασ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) μεταβάλλω (κάτι) σε σβώλους ♦ 2. (αμετβ.) σχηματίζω σβώλους: *σβώλιασε η φάβα / υ πουρές.* — σβώλιασμα (το).

[LTYM. < *σβώλος* (βλ.λ.)]. σβώλος (ο) μικρή (συνήθ. στρογγυλή) μάζα από χώμα ή από άλλη ύλη: το *μείγμα έκανε σβώ/.ους* συν. βώλος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *Βώλος, παρώνυμο.*

IL'J'YM. < *Βώλος το σ-από* συνεκφορές στον πληθυντικό: *τους βον.ονς > οι σβώλοι > ο σβώ?.ος* (πβ. *σβουνιά - βοννιά).* ή και από ενικό: *ένας βώλος.* Η γραφή *βόλος* (με -ο-) δεν δικαιολογείται, αφού η λ. από το αρχ. *βώλος}.*

σγουραίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ισγούρυνα} ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάτι) σγουρό: ~ *τα μαλλιά* ΣΥΝ. κατσαρώνω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι σγουρός: *πώς σγούρυναν έτσι τα μαλ?.ιά του;* Ηπίσης σγουρώνω. ^ σχολιο λ. *-αίνω.*

σγουρομάλλης, -α. -ικο 1. αυτός που έχει σγουρά μαλλιά συν. κατσαρομάλλης 2. (ειρων.) φαλακρός. Επίσης σγουρόμαλλος, -η, -ο. σγουρός, -ή. -ό 1. κατσαρός. βοστρυχωτός: - *μαλ/.ιά / γένια* 2. (συνεκδ.) σγουρομάλλης 3. (για φύλλωμα) φουντωτός: ~ *βασιλικός.* IF'T.YM · μεσν.. αβερ. ετύμου, ίσως < σ- προθεμ. (πβ. κ. *Βώλος σβώλος)* + αρχ. *γυρός* (βλ. λ. *γύρος).* Κατ* άλλη άποψη, *σγουρός* < **σβονρός* (< *σβούρα),* που αποσπάστηκε από σύνθ. τού τ. *σβονρόμαλλος|.* σγούρωνα) ρ. -+ σγουραίνω Σ.Δ.Α. (η) Στρατιωτική Διοίκηση Αθηνών.

Σ.Δ.Ο. (το) Συντονιστικό Διυπουργικό Όργανο.

Σ.Δ.Ο.Ε. (το) Σώμα Λίωξης Οικονομικού Εγκλήματος.

Σ.Δ.Υ.Λ.Σ. (η) Σχολή Δοκίμων Υπαξιωματικών Λιμενικού Σώματος. **σε**[1] κ. **σ'** (πριν από φωνήεν) πρόθ.· με το οριστικό άρθρο σχηματίζει μία λέξη: στού, στής, στον, στην, στο, στα, στων, στους, στις· δηλώνει: 1. τόπο: προορισμό / τέρμα κίνησης (+αιτ.) ή θέση στον χώρο ή τη θέση όπου συμβαίνει κάτι (+αιτ.)· ειδικότ. δηλώνει: (α) κίνηση μέσα, πρυς το εσωτερικό χώρου ή θέση μέσα σε εσωτερικό χώρο: *μπαίνω στο δωμάτιο* (| *έμεινε στο σπίτι για να διαβάσει* (β) ανάμεσα: *έψαξε μέσα ~χίλια άλλα για να το βρει* [[*είμαι μέσα - τόσο κόσμο κι όμως συνεχίζω να νιώθω μοναξιά* (γ) γύρω από: *κάθισε ό?:η η οικογένεια στο τραπέζι και άρχισε να τρώει* [|*είχε μια αλυσίδα στον λαιμό της* (δ) απέναντι / μπροστά: *δεν παρουσιάστηκε στο δικαστήριο* [[*το ρολόι τυυ γυάλιζε στον ήλιο* (ε) κοντά (σε κάποιον/κάτι): *θα γυρίσει πάλι ~μένα*]]*έχει ένα δέντρο στην πόρτα του* (στ) επάνω: *έπεσε στο κρεβάτι κατάκοπος* || *στο νερό επιπλέει ένα κούτσουρο* (ζ) (+γεν.) για δήλωση τόπου (σπίτι, μαγαζί, γραφείο κ.λπ.): *πάω στού Κώστα* ([ήμαστε *στων Πετροπον/.αίων. θες να 'ρθεις κι εσύ από 'δώ:* 2.προσδιορισμό χρονικού σημείου ή διαστήματος (κατά το υποίο γίνεται κάτι ή μετά το οποίο γίνεται κάτι) (+αιτ.. +επίρρ.): *θα βρεθούμε στις έξι* || *στα νιάτα του ήταν όμορφος άντρας*][*στο άκουσμα τής δυσάρεστης είδησης, έπεσε ?.ιπόθυμη* || *- πέντε λεπτά φτάνουμε στο χωριό* |[*~ λίγο θα είμαστε εκεί* || ο *παππούς του σκοτώθηκε στον ε/.ληνοαλ- βανικό πόλεμο* 3.κατάσταση (+αιτ.): *ζει -μεγάλη δυστυχία* || *πέρασε τη ζωή του ~μεγάλη φτώχια**ΦΡ. (α) στα *όπσ-όπσ (έχω κάποιον)* μεταχειρίζομαι κάποιον πολύ καλά, του φέρομαι άψογα: *την είχε δεν της έλειπε τίποτα* (β) *πέφτω* στα *μαλακά* καταφέρνω ώστε να μην τιμωρηθώ βαριά για παράπτωμα το οποίο έχω κάνει: *έπεσε στα μαλακά■ του έκαναν έγγραφη επίπληξη, ενώ μπορούσαν να τον απολύσουν!* 4.τρόπο (+αιτ.. +τα +επίρρ.): *στοιχηθείτε ~πεντάδες* |[*πήρε το αστείο τους στα σοβαρά και παρεξηγήθηκε* ||*είπε κάτι στ'αστεία κι εσύ αμέσως γο'χάψες:* ||*ήπιε τον καφέ του στα όρθια και έφυγε βιαστικά* ||*έλα να φάμε κάτι στα γρήγορα και μετά φεύγεις* || *της έδωσε ένα φιλί στα πεταχτά*·φρ. (α) στο *πόδι* πρόχειρα: είναι *ένα κείμενο γραμμένο* ~(β) στα *ίσια* χωρίς περιστροφές, ευθέως: μίλα *μον-και μην πας να μου κρύψεις την αλήθεια!* 5.αναφορά (+αιτ.): *είναι πρώτος στα γράμματα* ||*είναι πολύ δννατός - αριθμητική* 6.αποτέλεσμα (+αιτ.): *προήχθη ~εφέτη* ||*με το ραβδάκι της τον μεταμόρφωσε ~ βάτραχο■* φρ.**σε** *καλό μου! / σε καλό να μου βγει!* ευχή για να υπάρξει ευχάριστη εξέλιξη, συνήθ. ύστερα από μία ενέργεια υπερβολική: *τό- σο πον έφαγες σήμερα ~ καλό να σον βγει!* ||*-καλό μον τόσο γέλιο πον έκανα απόψε!* 7.αιτία (+αιτ.): *ψόφησα στην κούραση!* 8. σκοπό (+αιτ.): *τον έχω καλέσει ~ τραπέζι* || *πρόσκληση ~γεύμα* 9.μέσο ή όργανο (+αιτ.): *πλήρωσε ~δο'Αάρια* || *τον έσπασαν στο ξύλο*[φ] φρ. *έρχομαι / πιάνομαι* **στα** *χέρια με κάποιον* παίζω ξύλο με κάποιον ύστερα από λογομαχία: *κονβέντα στην κουβέντα, στο τέλος πιάστηκαν στα χέρια και είδαμε και πάθαμε να τους χωρίσουμε!* 10.αναλογία / πο σοστό (+αριθμητ.): *ένας στους τρεις υποψηφίους περνάει στο πανεπιστήμιο* 11. συμφωνία (+αιτ.): ο *στίχος είναι γραμμένος ~ δακτνλι- κό εξάμετρο* 12. ποιητικό αίτιο (+αιτ.) με τα σε -ρος ρηματικά επίθετα: ο *Γιάννης είναι αγαπητός ~ όλονς* 13. ποσό / υπολογισμό κατά προσέγγιση (+αρΐθμητ.): *νπολογίζω τονς θεατές - 20.000* 14. επίκληση. όρκο (+αιτ.): *στην πίστη σον. πες μον την αλήθεια!* || *στον θεό πον πιστεύεις, σταμάτα να με βασανίζεις!* || *σον ορκίζομαι στα παιδιά μον. δεν το έκανα εγώ!* 15. τη στάση που κρατά κάποιος απέναντι σε κάποιον/κάτι (+αιτ.): ο *λαός αντιστάθηκε στη ναζιστική βία.* (Βλ. λ. *πρόθεση.* ΠΝ.).

[I-τυμ. μεσν. < αρχ. *εις* (βλ.λ.), με αποβολή τού αρχικού άτονου *ει-* [i] και ανάπτυξη συνοδίτη φθόγγου *-ε.* από συνεκφορές όπως: *εις έμέ(να) > σ' εμένα > σε μένα}.* **σε**[2] αντων. -►εσύ **Σ.Ε.** (η) Συντονιστική Επιτροπή.

σέα (τα) (λαϊκ.) τα πράγματα, όλα όσα ανήκουν (σε κάποιον): *μάζεψα τα ~ μον κι έφυγα* || *«τα σέα μον, τα μέα μον και βονρ για το τσαρ- δί* μου» (λαϊκ. τραγ.).

[f.tym. Πιθ. πληθ. τού *σέ(γ)ι* < τουρκ. $ey «πράγμα» ή απευθείας από τουρκ. esya «τα έπιπλα, τα πράγματα, οι αποσκευές» (με ευφωνική αντιμετάθεση). Αναλογικά προς τον τ. *σέα* πλάστηκε ο τ. *μέα* με τον χαρακτηριστικό φθόγγο τού α' προσώπου τής αντωνυμίας *(μον)* από φρ. *τα σέα μον* ► *τα μέα μον.* Απίθανη η παραγωγή από μτγν. λατ. mea «τα δικά μου»].

Σ.Ε.Α. (ο) 1. Σύνδεσμος Εφέδρων Αξιωματικών 2. Σύλλογος Ελλήνων Αρχιτεκτόνων 3. Σταθμός Εξυπηρέτησης Αυτοκινήτων.

Σ.Ε.Α.Π. (η) Σχολή Εφέδρων Αξιωματικών Πεζικού.

Σ.Ε.Β. (ο) Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών.

Σ.Ε.Β.Α. (Ο) Σύλλογος Εκδοτών Βιβλιοπωλών Αθηνών, **σέβας** (το) [χωρ. γεν. εν. κ. πληθ., πληθ. σέβη (τα)} (λόγ.) ο σεβασμός· φρ. **τα** *σέβη μου* (i) χαίρετε (μορφή χαιρετισμού με τον οποίο δηλώνεται σεβασμός προς ανώτερο συνήθ. αξιωματούχο, πρόσωπο με υψηλή θέση και γενικώς σεβάσμια πρόσωπα): *-, κύριε Πρόεδρε / Στρατηγέ* (ii) χαιρετίσματα (με παράλληλη συνδήλωση σεβασμού): ~ *στην κνρία / στη σύζνγό σας / στον καθηγητή.*

[ηϋμ. αρχ. < *σέβομαι* (βλ.λ.)Ι- **σεβάσματα** (τα) τα σέβη· εύχρ. στη φρ. *τα σεβάσματά μου* χαιρετισμός προς πρόσωπο που περιβάλλουμε με σεβασμό: - *στον πατέρα σον* ΣΥΝ. τα σέβη μου.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *σεβάζομαι* < *σέβας* (βλ.λ.)]. **σεβάσμιος,** -α, -ο Ιμτγν.Ι άξιος σεβασμού: ~ *γέροντας* συν. αξιοσέ- βαστος, σεβαστός, σεπτός.

Σεβασμιότατος (ο) Ιμτγν.] [Σεβασμιοτάτ-ου | -ων, -ους} πκκλης. ως προσφώνηση επισκόπου. σχολιο λ. *κ/.ηρικός.* **σεβασμιότητα** (η) Ιμτγν.Ι [χωρ. πληθ.) 1. ΠΚΚλμς. ως προσφώνηση επισκόπου: *απενθννόμενοι προς την Υμετέρα* -... 2. η ιδιότητα τού σεβάσμιου.

σεβασμός (ο) {χωρ. πληθ.} 1.η εκτίμηση που αισθάνεται κάποιος για άλλον, η τιμή που του αποδίδει: *τρέφει / δείχνει ~ προς τονς γονείς / τονς καθηγητές τον* || *συγκρατήθηκε και δεν είπε τίποτα από ~ προς το πρόσωπο τού θείον τον* [[ο *~ μον προς το πρόσωπό του είναι μεγάλος* [[*βαθύς / ψεύτικος / υποκριτικός I απόλυτος* ~ ΑΝΤ. ασέβεια· φρ. *με σεβασμό* φράση με την οποία κλείνουμε επιστολή που απευθύνουμε προς σεβάσμιο πρόσωπο (ανώτερο ή γεροντότερο) 2. η φροντίδα για κάτι. ώστε αυτό να διατηρεί το κύρος του, να μη θίγεται, να μην προσβάλλεται: ο - στους *θεσμούς / στονς νόμονς / στη δημοκρατία* / στις *παραδόσεις / στην αλήθεια / προς τη φύση* || *~ στα ανθρώπινα δικαιώματα* |[- στις *μειονότητες* 3. (ειδικότ.) ο τρόπος συμπεριφοράς που φανεροϊνει αναγνώριση τής αξίας, τής προσωπικότητας, τής ιδιαιτερότητας κ.λπ. τού άλλου: *άκονσε τα αιτήματά τονς με ~ |ϊ η πολιτική μας σχεδιάζεται με - προς τον πολίτη* || τα *προϊόντα μας παράγονται με ~ στον κατανα/.ωτή* [[ο *- προς τον πελάτη είναι αρχή τής* εταιρείας *μας* λντ. ασέβεια.

[tTYM. μτγν. < αρχ. *σεβάζομαι* < *σέβας* (βλ.λ.)].

Σεβάστεια (η) πόλη τής Α. Μικράς Ασίας στις όχθες τού Αλυος ποταμού.

[LiTYM. μτγν. τοπωνύμιο. 11 αρχ. *Κάβειρα* τον 3ο αι. μ.Χ. μετονομάστηκε σε *Σεβάστεια* προς τιμήν τού Ρωμαίου αυτοκράτορα Διοκλητιανού (λατ. Augustus ««σεβαστός»). Η σημερινή τουρκ. ονομασία Sivas προήλθε από την Κλληνική |.

Σεβαστή (η) γυναικείο όνομα,

σεβάστηκα ρ. -► σέβομαι

Σεβαστιανή (η) [μτγν.| 1. όνομα αγίων γυναικίον τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα.

Σεβαστιανός (ο) 1. όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας 2. ανδρικό όνομα. [ετυμ. μτγν.. απόδ. τού λατ. Augusi(i)anus. προσωνυμία των κατοίκων ρωμαϊκών πόλεων, που έφεραν το όνομα Augusta «σεβαστή» (> *Αν- γούστα*)].

σεβαστικός, -ή. -ύ [μτγν.[αυτός που συμπεριφέρεται με σεβασμό.

σεβαστικ-ά / -ώς Ιμτγν.Ι ?πίρρ.

Σεβαστός (ο) ανδρικό όνομα.

LiTYM. μτγν. κύρ. όν.. βλ. λ. *Σεβαστιανός].* **σεβαστός,** -ή. -ό 1. (για πρόσ.) σεβάσμιος: ο - *δάσκαλος / ιερέας* j| (ειδικότ. σε προσφωνήσεις) *Σεβαστοί μον γονείς...* 2. (για πράγμ.) άξιος σεβασμού: *είναι σεβαστά και τα επιχειρήματα τής άλλης πλεν- ράς* || *οι απόψεις τού καθενός είναι σεβαστές* 3. σημαντικός (ποσοτικά ή ποιοτικά): *κατέβαλε ένα ~ ποσό* [[*έχει ένα ~ εισόδημα* συν. υπολογίσιμος. αξιόλογος αντ. αμελητέος.

ΙΕΓΥΜ. μτγν. < αρχ. *σεβάζομαι* < *σέβας* (βλ.λ.)].

Σεβαστούπολη (η) πόλη τής Ν. Ουκρανίας στο ΝΔ. άκρο τής Χερσονήσου τής Κριμαίας.
(ΠΤΥΜ. < ρωσ. Sevastopol < ελλην. *σεβαστός + πόλη*. Η πόλη ιδρύθηκε από τους Ρώσους το 1784 μετά την προσάρτηση τής Κριμαίας, για να δεσπόζει στην περιοχή].
Σ.Ε.Β.Ε. (ο) Σύνδεσμος Κκδοτών Βόρειας Ελλάδας.
Σεβίλλη (η) πόλη τής ΝΔ. Ισπανίας. — **Σεβιλλιανός** (ο), **Σεβιλλιάνα** (η), **σεβιλλιάνικος,** -η, -ο.
IiΓΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Seville < ισπ. SeviJIa < φοιν. scfcla «κοιλάδα»!.
σεβιότ (το) {άκλ.} **1.** μαλλί αγγλικής προελεύσεως. που αποτελείται από μακριές, λείες και απαλές τρίχες προβάτου 2. νήμα ή ύφασμα κατασκευασμένο από το μαλλί αυτό.
[tΤΥΜ. < γαλλ. cheviotle < αγγλ. cheviot, από τους λόφους Cheviot, που βρίσκονται μεταξύ Αγγλίας και Σκωτίας|. **σεβνταλής** (ο) {σεβνταλήδες|.
σεβνταλού (η) {σεβνταλούδες} (λαϊκ.) ο σφοδρά ερωτευμένος. πρόσο)πο που έχει σεβντά, ερωτικό καημό. - **σεβνταλήδικος,**-η,-ο.
[ΗΤΥΜ. < τουρκ. sevdali < sevda[. **σεβντάς** (ο) {σεβντάδες} (λαϊκ.) η ερωτική λαχτάρα, ο ερωτικός καημός: *έχει μέσα* του - *για μια μελαχρινή* || *«έχω ~. έχω καημό, έχω μεγάλο πόνο»* (λαϊκ. τραγ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *τύχη*.
Ιπτυμ. < τουρκ. sevdaj. **σέβομαι** ρ. μετβ. αποθ. {σεβάστηκα} **1.** (για πρόσ.) τρέφω εκτίμηση για (κάποιον) τιμή: τα παιδιά *πρέπει να σέβονται τους γονείς* τους *ι τονς μεγαλυτέρους* || *εγώ ~ τον εαυτό μου και δεν κάνω πράγματα που τον μειώνουν* 2. φροντίζω για (κάτι), ώστε αυτό να διατηρεί το κύρος του. να μη θίγεται: *~ τονς κανόνες τού παιχνιδιού / τα έθιμα τού τόπον μου / τονς νόμους / τα ανθρώπινα δικαιώματα* ΣΥΝ. τηρώ. εφαρμόζω **3.** (ειδικότ.) συμπεριφέρομαι με τρόπο που φανερώνει ανα- γνώ)ρΐση τής αξίας τού άλλου: *οι γονείς πρέπει να σέβονται την ανάγκη τού παιδιού για παιχνίδι* || *σεβάσου την κούραση τού άλλον και μη φωνάζεις μεσημεριάτικα!* || - πς *πεποιθήσεις σον και γι'οντό δεν θα σε πιέσω*. σχολιο λ. *αποθετικός*.
| f.tym. αρχ. < I.E. *tjeg^{u}- «φεύγω τρομαγμένος μακριά από κάτι. απο- σύρομαι, στρέφω τα νώτα έντρομος» (με συριστικοποίηση τού συμπλέγματος *ij- > *ss- > s- και αντιπροσώπευση τού χειλυϋπερωικού *-g^{w}- ιος *-β-* προ τού -ο-), πβ. σανσκρ. tyajaij «εγκαταλείπω», lyaktar- «θεοσεβής» κ.ά. Ομόρρ. *σέβ-ας. σεπ-τός. σεμ-νός* (< **σεβ-νός < σέβας). σοβ-αρός* κ.ά. Παράγ. *σεβ-άζομαι, σεβασ-μός. σεβασ-τός. εϋ-σε- βής* κ.ά. Το ρ. *σέβομαι* θα είχε προφανούς αρχική σημ. «στρέφω το πρόσωπό μου από δέος, από ιερό τρόμο» και στη συνέχεια, με συμπλήρωμα σε αιτ. πτώση, δήλωσε την απόδοση ευλαβικού φόβου (ως θρησκ. όρ.) και τιμής), **σεβρό** (το) |άκλ.} λεπτό και μαλακό δέρμα κατσικιού, το υποίο υφι- σταται κατεργασία για την κατασκευή δερμάτινων ειδών (παπου- τσιών, γαντιών κ.λπ.).
|ΕΤΥΜ. < γαλλ. chevreau, υποκ. τού chevre «κατσίκι, γίδα» < λατ. capra «γίδα» (θηλ. τού caper, -pri «τράγος») 1. **θέγα** (η) {δύσχρ. σεγών) πριόνι χηρϋς με πολύ μικρού πλάτους λάμα. η υποία αντικαθίσταται με άλλες διαφορετικού πάχους ανάλογα με την ξυλοκοπτική εργασία: *ηλεκτρική* ~.
ΙΚΓΥ.Μ. < ιταλ. sega < p. segare «πριονίζω» < λατ. secare «τέμνω, δια- νοίγω»].
Σ.Ε.Γ.Α.Σ. (ο) Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών Σωματείων.
σεγότσα κ. **σιγάτσα** (η) {δύσχρ. σεγατσών} χειροκίνητο ξυλουργικό πριόνι με λάμα σε τραπεζοειδές σχήμα.
[1 ΤΥΜ. < ιταλ. segaccio, υποκ. τού sega «πριόνι», βλ. λ. *σέγα*\.
σεγκόντο (το) -»σεκόντο **σεγκούνα** (η) -►σιγκούνα **σεγόντο** (το) -»σεκόντο
Σ.Ε.Δ.Ο. (η) Συνδικαλιστική Ένωση Δημοσιοϋπαλληλικών Οργα- νώσεο)ν.
Σ.Ε.Δ.Π.Φ.Σ. (Ο) Σύλλογος Επιστημονικού Διδακτικού Προσωπικού Φιλοσοφικής Σχολής.
Σ.Ε.Ε. (το) **1.** Συμβούλιο Εξωτερικού Εμπορίου **2.** Συμβούλιο Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, **σεζλόνγκ** (η) {άκλ.} καλοκαιρινή πολυθρόνα που η ράχη της έχει ρυθμιζόμενη κλίση και επιτρέπει να ξαπλώνουμε· συνήθ. τοποθετείται σε ανοιχτό χώρο (βεράντες, κήπους, καταστρώματα πλοίων, παραλίες): aro *κατάστρωμα* τού *πλοίου νπήρχαν αρκετές - για* τους *τονρίστες* **συν.** ξαπλώστρα.
ILTYM. < γαλλ. chaise longue < chaise «καρέκλα» + longue, θηλ. τού επιθ. long «μακρύς»], **σεζόν** (η) (άκλ.! η χρονική περίοδος κατά την υποία αναπτύσσεται μια δραστηριότητα: *θερινή* / τουριστική / *θεατρική* ~ 11 - *των διακοπών* ϋ *στη μέση τής* ~.
|ΗΤΥΜ. < γαλλ. saison < λατ. satio. -Onis «σπορά, εποχή σποράς» < ρ. serere «σπέρνω, φυτεύω» (μτχ. satus)J.
Σ.Ε.Η. (το) Σωματείο Ελλήνων ϋθοποιών.
Σ.ΕΘ.Α. (η) Σχολή Εθνικής Αμυνας,
σειέμαι ρ. >σείω
σέικ (το) {άκλ.} μοντέρνος χορός με ελεύθερες χορευτικές κινήσεις τού κορμού και των άκρων στον ρυθμό τής μουσικής.
[Πΐ υμ. < αγγλ. shake «κουνώ. σείω»|. **σέικερ** (το) {άκλ.} ελλην. *αναμικτήρας*'σκεύος στο οποίο αναμειγνύουμε ποτά κουνώντας το για λίγη ώρα: ο *μπάρμαν έφτειαξε ένα κοκτέιλ ποτών* στο ~ || *φτειάχνω φραπέ στο* [ετυ.μ, < αγγλ. shaker < shake «κουνώ. σείω»[.
σειληνικός, -ή, -ό -+ σιληνικός
Σειληνός (ο) -» Σιληνός
σεινάμενος, -η. -ο αυτός που σείεται, κουνιέται· μόνο στη φρ. ***σει- νάμενος-κουνάμενος*** βλ. λ. *κουνάμενος*.
πτυμ. < σείω / (λαικ.) *σειέμαι + -νάμενος* κατά το συνώνυμο *κου- νάμενος* (< *κουνώ* + παραγ. επίθημα *-άμενος*. βλ.λ.)!.
σειρά (η) **1.** η ακολουθία, η αλληλοδιαδοχή ομοειδών προσώπων ή πραγμάτων στην ίδια γραμμή: στην *προ)τη* - καθισμάτων' *κάθισαν* οι *επίσημοι* || ο *στρατηγός επιθεώρησε τις ~ των στρατιωτών* || - *από δέντρα*· φρ. (α) ***μπαίνω στη σειρά*** (i) στέκομαι πίσω από άλλους περί- μένοντας (κάτι): *για να πληρώσω τους λογαρίασμούς* (ii) κατατάσσομαι κατά στοίχους, σε ζυγούς: οι *στρατιώτες μπήκαν στη σειρά για την παρέλαση σ* υν, στοιχίζομαι (β) ***στη σειρά*** ο ένας πίσω από τον άλλον: *είχαν τοποθετηθεί δέκα καρέκλες* - (γ) ***τής σειράς*** (i) χαμηλής ποιότητας: *βιΒ/αα / ρούχα* ~ (ii) για κάτι κοινότοπο, συνηθισμένο: *σίριαλ* - 2. (συνεκδ.) (α) στίχος λέξεων χειρογράφου ή τυπωμένου κειμένου: το *θέμα διατυπώνεται στην τρίτη ~ τού ποιήματος* (β) η γραμμή σε σελίδα: *η σελίδα έχει 29* - 3. σύνολο πραγμάτων ή εκδηλώσεων που εμφανίζονται ή παρουσιάζονται διαδοχικά και σχετίζονται μεταξύ τους. αναφέρονται στο ίδιο θέμα κ,λπ.: *μόλις κυκ'Αοφόρησε η νέα ~ γραμματοσήμου* |! *παρακολουθεί - μαθημάτων λογοτεχνικής μετάφρασης* || ο *υπουργός απάντησε σε - ερωτήσεων των δημοσιογράφων*

δημοσιεύτηκε ~ άρθρων στις εφημερίδες για το πρόβλημα των ναρκωτικών || *- απεργιακών κινητοποιήσεων παρέλνσε τους κεντρικούς δρόμους τής Αθήνας* || κυκλοφορούν *σειρές ιστορίας, βιογραφιών. Θρησκειών. ανθροίπιστικών επιστημών* || *μια νέα ~ μέτρων έρχεται να προστεθεί στα ήδη υπάρχοντα για την επίλυση τού κυκλοφοριακού προβλήματος τής Αθήνας*' **φρ.** ***τηλεοπτική σειρά*** / ***σειρά συνεχείας*** / ***συνεχιζόμενη σειρά*** το σύνολο επεισοδίου τηλεοπτικού έργου, που χαρακτηρίζονται από αφηγηματική ενότητα και προβάλλονται σε συνέχειες: *ετοιμάζονται οι - που θα προβληθούν τον χειμώνα* |J *μια φιλόδοξη - βασισμένη στο έργο γνωστού συγγραφέα* συν. σίριαλ · 4. η κατάταξη, η ταξινόμηση: *έγραψε τα ονόματα κατ' αλφαβητική ~* || *η έκθεση των γεγονότων γίνεται με χρονο/.ογική ~* || *προάγονται κατά ~ αρχαιότητας* |j *οι αιτήσεις γίνονται δεκτές κατά - προτεραιότητας*' **φρ.** (α) ***παίρνω σειρά*** βλ. λ. *παίρνω* (β) ***κατά σειρά(ν)*** *(κατά σειράν*. λατ. in stirpes. Ιουστιν. Κώδ. 6. 4. 4) σύμφωνα με ορισμένη κατάταξη, με ιεραρχημένη ακολουθία: *ήταν ο πρώτος ~ αγώνας τής ομάδας* 5. η θέση που καταλαμβάνει κανείς σε μια ακολουθία: *ήρθε / είναι η - του. για να μιλήσει; να τραγουδήσει* || - *έχει τώρα ο κ. Γεωργίαν* || *όλοι με τη - τους*· **φρ.** (α) ***με τη σειρά*** σύμιοωνα με τη θέση που έχει κανείς σε μια ακολουθία: *Μη βιάζεστε! Ολοι Οα πάρετε* - (β) εκτός σει- ***ράς*** ανεξάρτητα από τη θέση κάποιου σε μια διάταξη: *μπορείς να μιλήσεις* ~ (γ) ***σειρά σου κσι σειρά μου*** για πράξη που γίνεται με αφορμή κάποια άλλη η υποία προηγήθηκε και στην οποία πρέπει να α- ντιδράσει ή να την ανταποδώσει κάποιος: *εσύ μίλησες και σε άκον- σα' τώρα θα με ακονσεις κι εσύ'* - 6. η κοινωνική θέση (καταγωγή, τάξη): *παντρεύτηκε μια κοπέλα τής ~ του* || *κάνει παρέα και με άτομα πον δεν είναι τής - τον* **φρ.** ***έχει τη σειρά του*** έχει τακτοποιηθεί οικονομικά. έχει καλή κοινωνική θέση **7.** η τάξη, το να ξέρει κανείς τι προηγείται και τι ακολουθεί: *έβαλε τη ζωή του σε μια ~*· **φρ.** (α) ***βάζω (κάτι) στη σειρά*** τακτοποιώ (κάτι), διευθετώ: *έβαλε στη σειρά τα βιβλία τον* (β) ***βγαίνω σπό τη σειρά μου*** βγαίνω από τον κανονικό ρυθμό τής ζωής μου (γ) ***παίρνω τα πράγματα με τη σειρά*** εξιστορώ τα συμβάντα με χρονολογική σειρά, λέω τ\ έγινε πρώτα και τι μετά: *λοιπόν. για να κατα/.άβονμε τι συνέβη. ας πάρονμε τα πράγματα με τη σειρά* (δ) ***βάζω τα πράγματα σε (μίσ) σειρά*** οργανώνω, βάζω σε τάξη τα στοιχεία μιας μπερδεμένης κατάστασης: *είναι ανάγκη να συζητή- σονμε και να βάλουμε το. πράγματα επιτέλους σε μία σειρά!* 8. η λογική αλληλουχία, η συνοχή, ο ειρμός: *αυτά που λέει δεν έχουν* ~ · 9. στρατ. το σύνολο των νεοσύλλεκτων στρατιωτών, που παρουσιάζονται στα Κέντρα Εκπαιδεύσεως κατά την ίδια ημερομηνία: *μπήκε η νέα* - || *οι «παλιοί» περιμένουν να έρθει η καινούργια ~. για ν' «αράξουν»*

10. nay Γ. σύστημα σχοινιών με το οποίο διπλώνεται τμήμα τής επιφάνειας τού ιστίου σε περίπτίοση κακοκαιρίας (βλ. κ. λ. *σειράδιο)* 11. **μους.** διάταξη των τονικών υψών τού συγκερασμένου συστήματος (βλ.λ.). η οποία τίθεται από τον συνθέτη ως συμβατική αρχή τής σύνθεσης ενός μουσικού κομματιού· όταν χρησιμοποιούνται και οι δώδεκα φθόγγοι τού συγκερασμένου συστήματος, η σειρά είναι δωδεκαφθογγική (βλ. κ. λ. *σειραϊκός)*. - - (υποκ.) **σειρούλα** (η).
|ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «σχοινί, χορδή» (η σημερινή σημ. είναι μτγν.). πιθ. < *iwer-ja ή *twer-sa (με συριστικοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος *tw- > *ss- > s-), που συνδ. με λιθ. iveriu. tverti «σφίγγω, πιέζω». Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *με τη σειρά (< γαλλ.* par ordre). *στην πρώτη σειρά* (< γαλλ. au premier rang), *βάζω στη σειρά {< γαλλ.* niettre en lignc). *σειρά προτεραιότητας* (< γαλλ. ordre de priorite). *σειρά (τηλεοπτική)* (< αγγλ. serial) κ.ά.].
σειράδα (η) σχοινί ή ιμάντας με το οποίο δένεται και σύρεται ένα όχημα από υποζύγιο.
I ftym. < *σειρά* (βλ.λ.), στη σημ. «σχοινί». + παραγ. επίθημα *-άδα}*.
σειράδιο (το) {σειραδί-ου | -ίων κ. -ιών} ΝΑΥΤ. (λόγ.) (συνήθ. στον πληθ.) μικρό σχοινί πυυ χρησιμοποιείται για να δένονται τα πανιά κατά σειρές στα ιστιοφόρα πλοία για να ελαττωθεί η επιφάνειά τους κατά την κακοκαιρία ΣΥΝ. μούδα.
|ητυμ. < μεσον. *σειράδιον*. υποκ. τού αρχ. *σειρά}*.
σειραϊκός, -ή. -ό **1.** αυτός πυυ γίνεται με μια σειρά **2.** τεχνολ.- Πληροφ. για ενέργειες που γίνονται με μια σειρά, που ολοκληρώνεται η μία προτού ξεκινήσει η άλλη· (εσφαλμ. *σειριακός): ~ σύνδεση / θύ- ρα ι επεξεργασία ι αποθήκευση δεδομένων* ANT. παράλληλος · 3. ΜΟΥΣ. ***σειραϊκή μουσική / σειραϊκό σύστημα μουσικής σύνθεσης*** σύ

στημα που προτάθηκε από τον συνθέτη Αρνολντ Σαίμπεργκ (A. SchOnberg) κατά τη δεκαετία τού 1920 ως «μέθοδος σύνθεσης με δώδεκα φθόγγους» και επηρέασε αποφασιστικά την πρωτοποριακή μουσική τού 20ού αι.· στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν σειρές επίσης ηχοχρωμάτων, εντάσεων, ρυθμών κ.λπ. (ολοκληρωτικός σειραϊσμός) (βλ. λ. *σειρά).*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. serial (music)|. **σειραϊσμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.} μους. η σειραϊκή μουσική. ■■ **αειραϊ- στής** (ο).

[Γ.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. serialism[.

σείρακας (ο) **»**σειρικας

Σειρήνα (η) **1.** μυθολ. καθένας από τους θαλάσσιους δαίμονες με σώμα πουλιού, κεφάλι γυναίκας και γοητευτική φωνή. γνωστές από την *Οδύσσηα* 2. (μετωνυμ.) (α) γυναίκα μαγευτικής ομορφιάς, γοητευτική συν. γόησσα (β) καθετί που γοητεύει, που επηρεάζει καθοριστικά με τη γοητεία του: *πολλοί νέοι κλείνουν τ' αφτιά τους στις - τού καταναλωτισμού και παραμένουν ο?.ιγαρκείς.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *Σειρήν* (κυρ. πληθ. *Σειρήνες),* λ. που μαρτυρείται ήδη στο μυκ. sc-rc-mo ka-va-o-re «στο κεφάλι τής σειρήνας», αβεβ. ετύμου. Αν θεωρηθεί παραδεκτή η σύνδεση με τη λ. *σειρά, τότε* οι *Σειρήνες* Οα ήταν αρχικούς εκείνες που περικυκλώνουν και δένουν, ενώ η συσχέτιση με τον αστέρα *Σείριο* (βλ.λ.), ο οποίος συμβόλιζε τη λαμπρότητα και τη θερμότητα, θα θείορούσε τις *Σειρήνες* ως θεότητες τού μεσημεριού kcxi τής ήρεμης θάλασσας. Έχει προταθεί ακόμη η αναγωγή τής λ. σε άγνωστο Ορακο-φρυγικό όρο ή και στο προελλην. μεσογειακό υπόστρωμα|. **σειρήνα** (η) **1.** συσκευή, όργανο που παράγει ήχο μεγάλης εντάσεως, ώστε να προειδοποιεί για έκτακτο γεγονός (ατύχημα, πόλεμο κ.λπ.): *όταν ήκησαν οι - για αεροπορική επιδρομή. ό?.οι έτρεξαν στα καταφύγια 2.* (ειδικότ.) η αντίστοιχη συσκευή μικρού μεγέθους, που χρησιμοποιούν τα περιπολικά τής αστυνομίας, τα πυροσβεστικά σχήματα. τα ασθενοφόρα καθώς κινούνται.

[ετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. sircnc (αρχικώς «συσκευή μεταδόσεως ήχων υιέσα στο νερό») < δημώδ. λατ. sirena < λατ. siren < αρχ. *Σειρήν, -ήνος* (βλ.λ.) |.

σειρήτι (το) -»σιρίτι **σειριά** (rp (λαϊκ.) η γενιά συν. σόι. φύτρα,

σειριακός, -ή, -ό ► σειραϊκός

σειρίδα (η) **1.** το σιρίτι (βλ.λ.) · **2.** τγ.χνολ. τυ σύνολο μονωμένων αγωγών (καλωδίων), πυυ είναι τυλιγμένοι μεταξύ τυυς κατά μήκος, περιβάλλονται από πλαστικό συνήθ. κάλυμμα και χρησιμοποιούνται για την τροφοδοσία φορητών συσκευών με ρεύμα.

[f.tym. < αρχ. *σειρίς. -ίδος.* υποκ. τού ουσ. *σειρά].* **σείρικας** κ. **σείρακας** (υ) ασθένεια των φυτών από μύκητες, που τα ξεραίνει πρώιμα. - **σειρικιάζω** ρ.

I Γ.ΤΥΜ. Αγν. ετύμου |.

Σείριος (ο) {-ου κ. -ίου) υ μεγαλύτερος αστέρας τυύ αστερισμού τού Μεγάλου Κυνός. ο φωτεινότερος απλανής αστέρας,

[ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Το γεγονός ότι ο *Σείριος* χρησιμοποιήθηκε ως προσωποποίηση τής μεσημβρινής ζέστης και λαμπρότητας, έχει οδηγήσει στο να συνδεθεί με το ρ. *σείω* (με ενδιάμεση σημ. «ταράζομαι. εξεγείρομαι - σπινθηροβολώ, λάμπω») και με σανσκρ. ivis- «διε- γείρομαι, λάμπω», tvesa «σπινθηροβόλος. λαμπρός», αβεστ. 0wis-ra (ίδια σημ. και όμοιο επίθημα με τη λ. *Σείριος).* Σε αυτή την περίπτωση. η λ. *Σείριος* θα προερχόταν από τ. *tweis-ro-]. **σειροδέτηση** (η) 11884 {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεο)ν} νλυτ. το δέσιμο των σει ραδίων (βλ.λ.). ιδ. σε περίπτωση κακοκαιρίας συν. μου- δάρίσμα. - **σειροδετώ** ρ. 11858] {-είς...}. **σειρόδετος,** -ος. -υ [1858] ναυτ. δεμένος σε σειρά (σημ. 1): ~ *ιστία.* **σεις** αντων. * εσύ

σεισάχθεια (η) {χωρ. πληθ.} (στην αρχαιότητα) νομοθετικό μέτρο τού Σόλωνος. που προέβλεπε την κατάργηση των δημοσίων και των ιδιωτικών χρεών.

[εγυμ. αρχ. < **σεισ-αχθής* < *σεισ-* (< ρ. *σείω.* πβ. αόρ. *σεΐσ-αι*) + *-αγβής* < *άχθος* «βάρος, φορτίο»], **σείσιμο** (τυ) -» σείω

σείσμα (το) {σείσμ-ατος | -ατα. -άτων) το λίκνισμα τού σώματος (κυρ. κατά το βάδισμα).

[ετυμ. < μτγν. *σείσμα* < αρχ. *σείω].* **σεισμικός,** -ή. -ό 11844] **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με σεισμό: ~ *δονήσεις / φαινόμενα / έξαρση / δράση / ένταση / διάρκεια / βάθος / ρήγμα* 2. (α) ***σεισμικό κύμα*** η ταλάντίοση που προκαλεί το φυσικό φαι-νόμενο τού σεισμού και που διαδίδεται στο εσωτερικό ή στην επιφάνεια τής Γης (β) ***σεισμική ζώνη*** περιοχή που θεωρείται ότι βρίσκεται στο σημείο επαφής και συμπίεσης των πλακών τής λιθόσιοαιρας και στην υποία εκδηλώνονται οι περισσότεροι σεισμοί (γ) ***σεισμική ακολουθία*** το σύνολο των προσεισμών, τού κύριυ σεισμού και των μετασεισμών που γεννιούνται σε έναν τόπο κατά τη διάρκεια ενός χρονικού διαστήματος με αυξημένη σεισμική δράση.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. beismique[. **σεισμικότητα** (η) [χωρ. πληθ.} το μέγεθος και η συχνότητα γένεσης των σεισμών σε μια ευρύτερη περιοχή: *η ~ τής Πε/.οποννήσου.* [F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. seismicitej. **σεισμογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως j -έσεις. -έσεων) γο σύνολο των παραγόντων που προκαλούν σεισμούς.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. seismogcncscj · **σεισμογενής,** -ής. -ές {σεισμυγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που προέρχεται από σεισμό: ~ *ρηγματώσεις.* — **σεισμογενώς** επίρρ. < "■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

Ιετυμ. < *σεισμός* + *-γενής* < *γένος*].

σεισμογενής - σεισμογόνος. Οι λέξεις διαφέρουν σημασιολογικά. αν και συχνά συγχέονται στη χρήση τους: **σεισμογενής** είναι αυτός που προέρχεται ή γίνεται από σεισμούς *(σεισμογενής ρηγμά- τωση τού εδάφους, σεισμογενείς μετατοπίσεις / αλλοιώσεις, σεισμογενή φαινόμεναγ* **σεισμογόνος** είναι αυτός που προκαλεί σεισμούς *ισεισμογόνο ρήγμα, σεισμογόνοι παράγοντες).* Επομένως, όταν θέλουμε να πούμε για μια περιοχή ότι προκαλεί συχνά σεισμούς. θα πούμε ότι είναι *σεισμογόνος περιοχή*'αν θέλουμε, αντι- θέτως. να πούμε ότι πάσχει από σεισμούς, ότι υφίσταται σεισμούς. θα την χαρακτηρίσουμε ως *σεισμόπ/.ηκτη / σεισμοπαθή περιοχή* (τα *σεισμόπληκτος / σεισμοπαθής* σημαίνουν και τον άνθρωπο που έχει υποστεί ζημιές από σεισμούς). Από αυτά προκύπτει ότι πρέπει να αποφύγουμε να πούμε *σεισμογενής περιοχή* είτε με τη σημασία «περιοχή που προκαλεί σεισμούς» είτε με τη σημασία «περιοχή που υφίσταται σεισμούς». *-*-γενής*

σεισμογόνος, -ος. -ο 11886] αυτός που προκαλεί σεισμούς: ~ *ρήγμα / ζώνη / περιοχή,* «r ςχολιο λ. *σεισμογενής.* **σεισμόγραμμα** (το) |σεισμογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} το σεισμογράφημα (βλ.λ.).

IϋΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. seismogramme]. **σεισμογράφημα** (το) {σεισμογραφήμ-ατος | -ατα,-άτων} η γραφική παράσταση σεισμικής δόνησης,

σεισμογραφία (η) {χωρ. πληθ.} κλάδυς τής σεισμυλογίας που ασχο- λείται με τη μελέτη των σεισμικών δονήσεων. — **σεισμογραφικός,** ~ή -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. seismographie]. **σεισμόγράφος** (ο) [1877] συσκευή που καταγράφει τις σεισμικές δονήσεις (το επίκεντρο, την ένταση τους κ.λπ.): ο ~ *τού Αστεροσκοπείου Αθηνών κατέγραψε σεισμό εντάσεως 4,2 Ρίχτερ στη θαλάσσια περιοχή Βορείως των Κυθήρων.* **σχόλιο** λ. *πολυγράφος.*

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. scismographe|. **σεισμολογία** (η) 118931 [χίορ. πληθ.) κλάδος τής γεωφυσικής που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των σεισμικών δονήσεων. - **σεισμολογίας,** -ή, -ό [18931.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. seismologie]. **σεΐσμθλόγος** (ο/η) [1897] υ επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη σεισμολογία.

[γ.τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. seismologuc]. **σειαμομετρία** (η) [χωρ. πληθ.) κλάδος τής σεισμολογίας που ασχο- λείται με τη μέτρηση των σεισμικών δονήσεων.

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. seismomctry]. **σεισμομετρικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη σεισμομετρία ή με το σεισμόμετρο.

[ΕΓΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. scisinomctric[. **σεισμόμετρο** (ΓΟ) (σεισμομέτρ-υυ | -ων] όργαν-ο μετρήσεως τής εντάσεως των σεισμοιν. ανάλογο με τον σεισμογράφο.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. seismometer], **σεισμοπαθής,** -ής, -ές |J886| {σεισμοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) σεισμόπληκτος (βλ.λ.). **ςχολιο** λ. *-ης, -ης. -ες. σεισμογενής.*

[ετυμ. < *σεισμός* + *-παθής* < θ. *παθ-* τού ρ. *πάσχω* (πβ. αόρ. β' *ε-παθ- ον*)\.

σεισμόπληκτος, -η, -ο (J893J (για τόπους κ. πρόσ.) αυτός που έχει υποστεί ζημιές ή καταστροφές από σεισμό: ~ *περιοχή || η κυβέρνηση ενέκρινε ειδικό κονδύλι για τους ~ κατοίκους των Ι'ρεβενών* [| (κ. ως ουσ.) *ανθρωπιστική βοήθεια για τους* - **συν.** σεισμοπαθής. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *σεισμογενής.*

[γ.γυμ. < *σεισμός* + *-πληκτος< π/.ήττω].* **σεισμός** (ο) **1.** δόνηση τού εδάφους που οφείλεται στα κύματα που παράγονται. όταν τα πετρώματα τής Γης σπάζουν από τη δράση δυνάμεων που βρίσκονται στο εσωτερικό της: *η διάρκεια / η πρόγνωση τού ~* (| *μεγάλος / μικρός / καταστρεπτικός ε ισχυρός I δυνατός / τεκτονικός* (βλ.λ.) / *ηφαιστειογενής* (που προέρχεται από ηφαιστειακή έκρηξη) / *επιφανειακός / υποθαλάσσιος* - [[*γίνεται ~ || έκανε σεισμό* συν. εγκέλαδος· φρ. (α) ***εστία σεισμού*** το σημείο στο εσωτερικό τής Γης όπου γίνεται η θραύση των πετρωμάτων κατά μήκος ενός ρήγματος (β) ***επίκεντρο σεισμού*** το σημείο στην επιφάνεια τής Γης που βρίσκεται ακριβώς πάνω από την εστία τού σεισμού (γ) **μέγεθος σεισμού** τυ ποσό τής ενέργειας που εκλύεται κατά τον σεισμό· μετριέται στην κλίμακα Ρίχτερ (δ) **ένταση** *σεισμού* οι συνέπειες τού σεισμού, τα καταστρεπτικά αποτελέσματα τού σεισμού σε κατοικημένη περιοχή· μετριέται στη δωδεκάβαθμη κλίμακα Μερκάλι (ε) ***σεισμοί, λοιμοί, λιμοί και καταποντισμοί*** (πβ. Ακολουθία τής Αρτοκλασίας: *έτι δε- όμεθα υπέρ τού διαφυλαχθήναι τήν άγίαν Εκκλησίαν και τήν πόλιν ταύτην /.../ από* λοίμοϋ, λιμού, *σεισμού, καταποντισμού)* για περιπτώσεις πολύ μεγάλων φυσικών καταστροφών που συμβαίνουν στο ίδιο ή σε πυλύ κοντινό διάστημα (στ) ***δίνω σεισμούς*** προκαλώ, παράγω σεισμούς: *η περιοχή γύρω από αυτό το ρήγμα έχει δώσει δύο μεγά/.ους σεισμούς 2.* (μτφ.) πολύ μεγάλη αναταραχή ή αντίδραση: *-, όταν μαθεύτηκε το μυστικό* [| ~ *στο στάδιο από τον ενθουσιασμό των οπαδών* || *κοινωνικό - φοβάται η κυβέρνηση λόγω των σκληρών οικονομικών μέτρων* **ΣΥΝ.** χαμός.

(ετυμ. αρχ. < *σείω* (βλ.λ.;|. **σεισμοσκόπιο** (το) [1893[[σεισμοσκοπί-ου [-ων) η συσκευή καταγραφής τού χρόνου ή τής εκδηλώσεο)ς σεισμικής δόνησης.

[ετυμ. < *σεισμός* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω». ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. seismoscope]. **σεισοπυγίς** (η) (σποοπυγίδος) (λόγ.) η σουσουράδα (βλ.λ.).

[ετυμ. < μτγν. *σεισοπυγίς, -ίδος* < *σεισο-* (< αρχ. σείω, πβ. αόρ. *σεΐσ-*

αι) + - *πυγίς* < αρχ. *πυγή* «οπίσθια» (βλ.λ.)I- **σειστός,** -ή. -ό (λόγ.) αυτός πυ κουνιέται, που λικνίζεται όταν περπατά: - *και λυγιστός.*
[ετυμ. αρχ < *σείω}.* **σείστρο** (το) (λόγ.) μους. **1.** (γενικά) όργανο με μεταλλικό, πήλινο ή ξύλινο σκελετό σε σχήμα πετάλου, τον οποίο τέμνουν κάθετα ράβδοι με αντικείμενα που παράγουν θόρυβο, όταν κουνά κανείς ρυθμικά το όργανο **2.** (ειδικότ.) το ντέφι (βλ.λ.) **3.** το γλωσσίδι των κουδουνιών. [i-TYM. < μτγν. *σεϊστρον*< αρχ. *σείω* (θ. *σεισ-*, πβ. αόρ. *σεΐσ-αι)* + παραγ. επίθημα -τρον, πβ. *πλήκ-τρον, στέγασ-τρον*\. **σεΐχης** (ο) {σεΐχηδες} αρχηγός μουσουλμανικής κοινότητας ή οργάνωσης.
[ετυμ. < τουρκ. $eyh < αραβ. 5ayh|. **σείω** ρ. μετβ. (έσεισα, σείομαι κ. (λαϊκ.) σειέμαι (λαϊκ. μτχ. σεινάμε- νος, -η. -ο), σείστηκα} **1.** κάνω (κάτι) να κουνιέται πέρα δώθε, τυ δονώ: *δυνατός αέρας έσειε τα κλαδιά και τους κορμούς των δέντρων* || *σείστηκε το έδαφος από τον σεισμό* συν. ταλαντεύω. ταρακουνώ 2. (μεσοπαθ. **σειέμαι)** βαδίζω καμαρωτά: σειέται *και λυγιέται* **3.** (η μτχ. *αεινάμενος, -η, -ο*) βλ.λ. — **σείσιμο** (το).
[ετυμ. αρχ. < I.K. *tweis- «ταράζω, ταρακουνώ» (με συριστικοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος *fw- > *ss- > s-)· πβ. σανσκρ. tvesati «ταρακουνώ», αβεστ. θ\νγϋ «τρόμος, κίνδυνος» κ.ά. Παράγ. *σεισ-μός. σεισ-τός, σεΐσ-τρο(ν)*, ίσως κ. *Σείριος* (βλ.λ.)].
Σ.Ε.Κ. (οι) (παλαιότ.) Σιδηρόδρομοι Κλληνικού Κράτους.
ΣΕΚΑΜ / SECAM (το) {άκλ.} το σύστημα μεταδόσεως έγχρωμου τηλεοπτικού σήματος γαλλικής προελεύσεως, που χρησιμοποιείται στη Γαλλία και σε διάφορες χώρες τής Α. Κυρώπης, στην Ασία κ.α. (πβ. ΠΑΛ / PA1.. NTSC).
[είύμ. Ακρωνύμιο τής γαλλ. φρ. ScquenticI Couleur a Memoirc «διαδοχικό χρώμα στη μνήμη»), **σεκάνς** (η) {άκλ.) (στον κινηματογράφο) η σειρά πλάνων που απυτελούν μια ενότητα (στην όλη δομή τού έργου) με αρχή. μέση και τέλος: *σε μια ~ τού έργου οι ληστές επιτίθενται σε ένα καραβάνι, αρπάζουν ό,τι βρίσκουν* και *φεύγουν βάζοντας φωτιά στις άμαξες.*
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. sequence < μεσν. λατ. sequeniia «ακολουθία» < λατ. sequor «ακολουθώ» (μτχ. sequens, -mis)].
Σ.ΕΚ.Β. (ο) Σύνδεσμος Εκδοτών Βιβλίου.
Σ.Ε.Κ.Ε. (η) Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Ελλάδος, **σεκιουριτάς** (ο) {σεκιουριτάδες} (λαϊκ.) άνδρας ιδιωτικής υπηρεσίας παροχής ασφάλειας (σεκιούριτι). **σεκιούριτι** (η) {άκλ.} ιδιωτική εταιρεία που διαθέτει ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό, φύλακες και συστήματα ασφαλείας. ώστε να παρέχει επαρκή προστασία σε πρόσωπα, κατοικίες, καταστήματα κ.λπ. ή να φροντίζει για την τήρηση τής τάξης σε έναν χώρο.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. security < μέσ. αγγλ. sccuritee < λατ. securitas < securus «ασφαλής, ανέμελος» < se «χωρίς» (< sed) + eurus < cura «φροντίδα»].
σεκλέτι κ. **σικλέτι** (το) {σεκλετ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) η στενοχώρια, η βαρυθυμία: *ερωτικά ~ ζυ*\. νταλκάς, καημός.
[F.T.YM. < τουρκ. siklei «βάρος, θλίψη, καημός»|. **σεκλετίζω** κ. **σεκλεντίζω** κ. **σικλεντίζω** ρ. μετβ. {σεκλε(ν)τίσ-τη- κα, -μένος} (λαϊκ.) στενοχωρώ: *ήταν άκεφος και σεκλετισμένος.* [ΕΤΥΜ. < τουρκ. sikildim, αόρ. τού sikilmak].
Σ.ΕΚΟ.Β.Ε. (τα) Συνεταιριστικά Εργοστάσια Κονσερβοποιίας Βόρειας Ελλάδας.
σεκόγΐα (η) κωνοφόρο δέντρο τής Β. Αμερικής, το ψηλότερο στον κόσμο, τού οποίου το ξύλο χρησιμοποιείται ευρύτατα στην ξυλουργική, την επιπλοποιία κ.α.
[ετυμ. < αγγλ. sequoia, από το όνομα τού Αμερικανοϊνδιάνου μελετητή George G. Sequoya]. **σεκοντάρω** κ. **σεγκοντάρω** -» σιγοντάρω **σεκόντο** κ. **σεγκόντο** κ. **σεγόντο** κ. **σιγόντο** (το) **1.** μους. η δεύτερη φωνή στην εκτέλεση τραγουδιού: *κάνω ~ σε κάποιον* || *τραγουδώ πρίμο ~* 2. (μτφ.) η υποστήριξη των απόψεων ή των προσπαθειών κάποιου· ΦΡ. *κρατάω σεκόντο (σε κάποιον)* υποστηρίζω (κάποιον) σε αυτό που κάνει, τον ενισχύω: μιλούσε εναντίον μου ο *Μιχάλης, κρατούσε σεκόντο κι ο Αντώνης.*
[ετυμ. < ιταλ. secondo < λατ. secundus «δεύτερος, ακόλουθος, επόμενος» (< ρ. sequor «ακολουθο')»)]. **σέκος** επίθ.· {μόνο στο αρσ.} (λαϊκ.) ξερός· κυρ. στη ΦΡ. *μένω* **σέκος** / *αφήνω (κάποιον) σέκο* (i) μένω άναυδος: *μόλις έμαθε τι συνέβη, έμεινε σέκος* (ii) πεθαίνω ακαριαία, μένω στον τόπο: *τον χτύπησε και τον άφησε σέκο.* ^ σχολιο λ. *πεθαίνω.*
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. secco «ξερός» < λατ. siccus], **σεκρετέρ** (το) {άκλ.} έπιπλο που χρησιμοποιείται ως γραφείο. [ΕΤΥΜ. < γαλλ. secretaire «γραφείο - γραμματέας» < μεσν. λατ. secretarius|.
σέκτα κ. **σέχτα** (η) {σεκτών} **1.** η οργανωμένη ομάδα προσώπων στους κόλπους μιας θρησκείας, που χαρακτηρίζεται από συνοχή 2. ομάδα στους κόλπους πολιτικού κόμματος με δογματικές αντιλήψεις. Ιετυμ. < λατ. secta «οδός, πορεία» < ρ. sequor «ακολουθώ» (από μτχ. τ. *sectus αντι τού νεότερου αναλογικού secuius)|. **σεκταρισμός** κ. **σεχταρισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** το σύνολο των πεποιθήσεων των μελών μιας σέκτας 2. η συμπεριφορά ενός προσώπου (στον χώρο τής θρησκείας, τής πολιτικής κ.λπ.). που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ανεκτικότητας, φανατισμό και στενότητα πνεύματος. — **σεκταριστής** (ο), **σεκταρίστρια** (η), **σεκταριστικός,** -ή, -ό. [εί υμ. Μεταφορά τού γαλλ. sectarisme. Βλ. κ. *σέκτα].* **σέλα** (η) {σελών) **1.** κάθισμα προσαρμοσμένο στη ράχη αλόγου, στο οποίο κάθεται ο αναβάτης συν. (λόγ.) εφίππιο 2. (γενικότ.) κάθισμα ποδηλάτου ή μοτοσυκλέτας.
|εγυμ. < μτγν. *σέλ(λ)α* < λατ. sella < ˣsed-la < ρ. sedere «κάθομαι»], **σελαγίζω** ρ. αμετβ. {σελάγισα} ακτινοβολώ, φεγγοβολώ. — **σελάγισμα** (το) [μτγν.] κ. **σελαγισμός** (ο).
[ετυμ. < μτγν. *σελαγίζω* / αρχ. *σελαγώ (-έω)* < αρχ. σέλας (βλ.λ.). με παρέκταση *-αγ-}.*
σελάδικο (το) το σελοποιείο (βλ.λ.). **σελάς** (ο) {σελάδες} ο σελοποιός (βλ.λ.).
σέλας (το) {σέλαος | χωρ. πληθ.i **1.** η έντονη λάμψη, η φεγγοβολή **2. αστρον.** φωτεινό φαινόμενο, ορατό κυρ. στις βόρειες ή στις νότιες πολικές περιοχές τής Γης. πυυ εμφανίζεται με διαφορετικά χρώματα και οφείλεται στην είσοδο φορτισμένων σίοματιδίων. που προέρχονται από τον Ήλιο. στα ανώτερα στρώματα τής ατμόσφαιρας: *βόρειο ι νότιο πολικό*
[ητυμ. αρχ. λ., αρχαϊκού σχηματισμού σε -ας. αγν. ετύμου. κυρ. λόγω τού αρχικού σ-. Αμφίβολη από φοινολογικής πλευράς παραμένει η σύνδεση με αβεστ. xvaranuh- «η λάμψη τής δόξας», σανσκρ. svarnara. π\θ. «η λάμψη τού φωτός», ενώ αδύνατη φαίνεται η συσχέτιση με το αρχ. £Ιλί7«η θερμότητα τού ηλίου», καθώς δεν ερμηνεύει επαρκώς τη διατήρηση τού *σ-* στον τ. *σέλας* και τη μη μετατροπή του σε δασύ φθόγγο].
σελασφόρος, -ος, -ο (λόγ.) αυτός που εκπέμπει φως **συν.** φεγγοβόλος. λαμπρός.
[ητυμ. αρχ. < *σέλας* + *-φόρος* < *φέρω*|. **σελάχι**[1] κ. **σαλάχι** (το) {σελαχ-ιού J -ιών} ψάρι με πεπιεσμένο στη ράχη και την κοιλιά σώμα. πλακοειδή λέπια, μεγάλη ουρά σαν μαστίγιο (που έχει μερικές φορές δηλητηριώδες αγκάθι), το οποίο κολυμπά γρήγορα και συνήθ. κινείται σε αμμώδεις και λασπώδεις βυθούς. **[ετυμ.** < αρχ. *σελάχιον.* υποκ. τού *σέλαχος.* εκιοραστ. σχηματισμός σε -^ος (πβ. *τέμα-χος, τάρι-χος),* που προέρχεται από τη λ. *σέλας* (βλ.λ.), άποψη την οποία υποστήριζαν και οι αρχαίοι συγγραφείς, με την έννοια ότι ορισμένα από τα ψάρια τής κατηγορίας αυτής εκπέμπουν φωσφορίζουσα ακτινοβολία]. **σελάχι**[5] κ. **σιλάχι** (το) {σελαχ-ιού | -ιών} η δερμάτινη ζώνη στην οποία τοποθετούσαν τα όπλα τους οι φουστανελοφόροι.
[είύμ. < τουρκ. siluh «όπλο»], **σελαχοειδης,** -ής. -ές {σελαχοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με το σελάχι[1]. Επίσης **σελαχώδης,** -ης. -ες [αρχ.].
σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
Σ.Ε.Λ.Ε. (ο) Σύλλογος Εγκεκριμένων Λογιστών Κλλάδος. **σελέμης** (ο) {σελέμηδες}. **σελέμισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που ζει σε βάρος των άλλων, κοινωνικό παράσιτο **ΣΥΝ.** τζαμπατζής, χαραμοφάης. **σελέμικος,** -η, -ο, **σελεμιάζω** ρ.. **σελέμικα** επίρρ.
[ετυμ. < τουρκ. sclem].
Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε. îη) Σχολή Κκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής και Τεχνικής Κκπαίδευσης.
Σελεύκεια (η) {-ας κ. -είας} ονομασία δώδεκα αρχαίων πόλεων που έκτισε ο Σέλευκος Α' (ο *Νικάτωρ,* βασιλιάς τής Συρίας. 4ος-3ος αι. π.Χ.). με γνωστότερη την πόλη τής Ν. Μικράς Λσίας στη Μεσόγειο Θάλασσα, η οποία τη βυζαντινή εποχή υπήρξε πρωτεύουσα ομώνυμου θέματος.
(ETYM. μτγν. τόπων., από το όν. τού (εκ των διαδόχων τού Μ. Αλεξάνδρου) *Σελεύκου Α'* του *Νικάτορος* («νικητή»)].
Σελευκος (ο) {-ου κ.-εύκου) **1.** όνυμα αρχαίων βασιλέων τής Συρίας: *~ Δ'ο Φιλοπάτωρ* **2.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. **{κτυμ.** αρχ. κύρ. όν.. < σε-(< *διε-*, θεσσαλ. τ. τού<5ιά< *<5/α) + *λευκός,* με τη σημ. «ολόλευκος» (πβ. επίθ. *ζάλευκος)*\. **σεληναίος,** -α, -ο [μτγν.] (λόγ.) ο σεληνιακός (βλ.λ.). **σεληνάκατος** (η) {σεληνακάτ-ου [-ων, -ους) το τμήμα διαστημοπλοίου το οποίυ είναι κατάλληλα σχεδιασμένο για προσεληνωση.
[ετυμ. < σελ/j ν/; + *άκατος* (βλ.λ.). απόδ. τού αγγλ. lunar modulel. **Σελήνη** (η) {χωρ. πληθ.} ο φυσικός δορυφόρος τής Γης, που περιστρέφεται από τα δυτικά προς τα ανατολικά: ο *δίσκος τής ~* || *«Από τη Γη στη ~»* (τίτλος βιβλίου τού Ιουλίου Βερν)]] *η κατάκτηση τής ~* || *έκλειψη Σελήνης* || *η σκοτεινή πλευρά τής ~* (η πλευρά που δεν είναι ορατή από τη Γη)· ΦΡ. (α) *φάσεις τής Σελήνης* οι μεταβολές τής όψεως τυύ φοηιζόμενου τμήματος τής Σελήνης (β) αστρον. *νέα Σελήνη* φάση κατά την οποία η Σελήνη βρίσκεται ανάμεσα στον Ήλιο και τη Γη και στρέφει προς αυτήν τη σκοτεινή της όψη (γ) λστρον. *Σελήνη Αμητού* βλ. λ. *αμητός.*
[ETYM. < αρχ. *σελήνη / σελάνα* (δωρ.) < *ˣσελάσ-ά < *σέλας* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-na (πβ. λατ. luna «σελήνη» < lux «φως»). Η λ. *σελήνη* αντικατέστησε το αρχαϊκό υυσ. *μήνη* (< *μήν, μηνός* «μήνας»), πράγμα που οφείλεται στη σύνδεση τής σελήνης με υπερφυσικά φαινόμενα θρησκευτικού χαρακτήρα (πβ. νεοελλ. *φεγγάρι* < *φέγγω).* Στις λατινογενείς γλώσσες η λ. πυυ χρησιμοποιείται για τη σελήνη είναι συνήθ. θηλυκού γένους, αντιτιθέμενη έτσι προς την αντίστοιχη λ. για τον ήλιο (λ.χ. ισπ. el sol - la luna)], **σεληνιάζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. |μτγν.| {σεληνιάσ-τηκα. -μένος} παθαίνω κρίση επιληψίας. **σχολιο** λ. *αποθετικός.* **σεληνιακός,** -ή. -ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με τη Σελήνη: - *φως-* **φρ.** (α) *σεληνιακός μήνας* το χρονικό διάστημα που απαιτείται για μια πλήρη περιστροφή τής Σελήνης γύρω από τη Γη (β) *σεληνιακό τοπίο* (μτφ.) τόπος ερημωμένος χωρίς ίχνος ζωής: *η περιοχή έχει εγκατα/.ειφθεί και θυμίζει ~.* **σεληνιασμένος,** -η. -ο αυτός που πάσχει από επιληψία, **σεληνιασμός** (ο) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η ασθένεια τής επιληψίας (που, σύμφωνα με παλαιότερες αντιλήψεις, οφειλόταν στην επίδραση

τής Σελήνης).

σελήνιο (το) [1847] {σεληνίου | χωρ. πληθ.) χημ. αμέταλλο συμπαγές στοιχείο (σύμβολο Se), που μοιάζει με το θείο στις αντιδράσεις του. λαμβάνεται κυρ. ως υποπροϊόν εξευγενισμού τού χαλκού και απαντά σε ποικίλες μορφές (μία από αυτές χρησιμοποιείται ως φωτοαγωγός σε ηλεκτρονικές συσκευές) (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, πιν.). — **σε- ληνικός,** -ή, -ό.

{.ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. selenium],

σεληνίτης (ο) {σεληνιτών} ποικιλία γύψου.

Ιπτυμ. μτγν. < αρχ. *σελήνη*. Η ποικιλία γύψου ονομάστηκε έτσι. επειδή εθεωρείτο ότι αυξανόταν ή έφθινε ανάλογα με τις φάσεις τής Σελήνης].

σεληνογραφία (η) J1799J {σεληνογραφιών} η περιγραφή τής επιφάνειας τής Σελήνης με τη μέθοδο τής γεα)γραφίας. — **σεληνογραφικός,** -ή. -ό |1882j.

[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. **selenographie**|. **σεληνογράφος** (ο) [1861] ο επιστήμονας που ειδικεύεται στη σεληνογραφία.

[F.tym. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. selenographej. **σεληνοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {σεληνοειδ-ούς] -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα τής Σελήνης.

σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες*. **σεληνοηλιακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη Σελήνη και τον Ήλιο ταυτόχρονα: ~ *ημερολόγιο I παρατηρήσεις*. **σεληνοκεντρικός,** -ή. -ό [1892] αυτός που αναφέρεται στο κέντρο τής Σελήνης· φρ. *σεληνοκεντρικές συντεταγμένες* σύστημα συντεταγμένων στο οποίο λαμβάνεται ως αρχή το κέντρο τής Σελήνης. [ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. selenocentricl. **σεληνολογία** (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής αστρονομίας που μελετά τη Σελήνη.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. selcnologyl. **σεληνολόγος** (ο/η) αστρονόμος που μελετά τη Σελήνη.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sclenologist}. **σεληνοσκοπιο** (το) {σεληνοσκοπί-ου | -ων} (παλαιότ.) ειδικό τηλεσκόπιο για την παρακολούθηση τής κίνησης τής Σελήνης στον ουράνιο θόλο.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. selenoscopc]. **σεληνοτοπογραφία** (η) {σεληνοτοπογραφιών} η τοπογραφική περιγραφή τής επιφάνειας τής Σελήνης. — **σεληνοτοπογραφίας,** -ή,

-ό.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. **selenotopography]. σεληνοτροπισμός** (ο) σπάνιο φαινόμενο κατά το οποίο ορισμένα φυτά επηρεάζονται από το σεληνιακό φως.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. seIenoiropism|. **σεληνόφως**]μτγν.} {σεληνόφωτος [χωρ. πληθ.} κ. **σεληνόφωτο** (το) το φως τής Σελήνης: *βαρκάδα υπό το ~ || «Η σονάτα τού σεληνόφωτος»* (Γ. Ρίτσος). **σεληνοφώτιστος,** -η, -ο [I866j αυτός που φωτίζεται από τη Σελήνη ΣΥΝ. φεγγαρόφωτος, φεγγαρόλουστος, **σεληνόφωτος,** -η, -ο (λογοτ.) σεληνοφώτιστος. **σελίδα** (η) **1.** καθεμιά από τις δύο όψεις ενός φύλλου χαρτιού, πάνω στην οποία γράφει ή τυπώνει κανείς κάτι (κείμενο, σχέδιο, εικόνα): *η ~ ενός βιβλίου / εφημερίδας / περιοδικού* |(το *συμβάν ήταν στην πρώτη ~ όλων των εφημερίδων* ((το *διάβασα αναλυτικά στις μέσα ~* [[*στην τελευταία ~ τής εφημερίδας υπάρχει ένα χιουμοριστικό κείμενο** ΦΡ. (μτφ.) (α) *αλλάζω / γυρίζω σελίδα* μεταβάλλω τη συμπεριφορά μου. τη στάση μου ή μια κατάσταση: *είναι καιρός να γυρίσουμε σε/λδα και να ανοιχτούμε στον σύγχρονο κόσμο* (β) *ανοίγω νέο σελίδα* ανοίγω νέους δρόμους: *η άρση τού εμπάργκο ανοίγει νέα σελίδα στις σχέσεις των δύο χωρών || μια ανακάλυψη που ανοίγει νέα σελίδα στη γενετική* 2. πληροφ. απομίμηση πραγματικής σελίδας (σημ.

στην οθόνη Η/Υ· ιδεατή επιφάνεια με καθορισμένα μέτρα (ύψος, πλάτος). στο εσωτερικό τής οποίας γράφει κανείς πληκτρολογώντας κείμενο, σχεδιάζει, περνά εικόνες κ.λπ.: *ρύθμιση σελίδας || προδιαγραφές σελίδας*■ φρ. (α) *πρότυπη σελίδα* η καθορισμένων διαστάσεων και προδιαγραφών σελίδα, που λειτουργεί ως υπόδειγμα για το σύνολο των σελίδων που θα γραφούν (β) *αντικριστές σελίδες* δύο σελίδες, η μία απέναντι στην άλλη στην οθόνη Η/Υ, που φαίνονται σαν τις απέναντι σελίδες ανοιχτού βιβλίου 3. (ειδικότ.) (α) κάθε ενότητα χαρακτήρων (ο αριθμός τους είναι δύναμη τού 2), που φυλάσσεται στην περιφερειακή μνήμη ενός Η/Υ και μεταφέρεται από και προς την κεντρική μνήμη ως ενιαίο σύνολο (β) (στο τηλεκείμενο / τελε- τέξτ) το σύνολο των στοιχείων με συγκεκριμένο περιεχόμενο που εμφανίζονται στην οθόνη: *στις - για την τέχνη θα βρείτε τα πάντα για το θέατρο, τις εκθέσεις ζωγραφικής κ.ά.* (γ) (στο Διαδίκτυο) αρχείο που μπορεί να αναπτυχθεί μέσω τού Διαδικτύου από απομακρυσμένο Η/Υ και να εμφανιστεί στην οθόνη τού τοπικού Η/Υ· περιέχει κείμενο, σταθερές ή κινούμενες εικόνες, γραφικά κ.ά. και αποσκοπεί στη συστηματική ενημέρωση των χρηστών για συγκεκριμένο θέμα: *η ~ του Υπουργείου Παιδείας / μιας ποδοσφαιρικής ομάδας / ενός διάσημου καλλιτέχνη* **4.** ως μέτρο για τον προσδιορισμό τής ταχύτητας με την οποία τυπώνει ένας εκτυπωτής: ο *εκτυπωτής τυπώνει δέκα ~ το λεπτό* **5.** (συνεκδ.) το κείμενο ή το περιεχόμενο τού κειμένου που υπάρχει σε μία όψη (τυπωμένου ή χειρόγραφου) φύλλου χαρτιού ή οθόνης Η/Υ 6. (α) γεγονός ή χρονική περίοδος με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, κυρ. σε φρ. όπως *μια μελανή / μαύρη σελίδα τής ιστορίας μας || δεν είναι η μόνη γκρίζα σελίδα στο κεφάλαιο πώλησης έργων τέχνης || άνοιξε λομπρή σελίδα στο βιβλίο τού αθλητισμού* κ.ά. (β) *σελίδες* (οι) πράξεις και γεγονότα από την ιστορία ή τη ζωή προσώπου, λαού κ.λπ.: οι *αγωνιστές τού '21 έγραψαν σελίδες δόξας* [[σελίδες *από την καθημερινή ζωή στην αρχαία Αθήνα* (γ) απυσπάσματα από το έργο κάποιου: *διάβασε μερικές ~ από τον Ηρόδοτο*. — (υποκ.) **σελιδούλα** κ. **σελιδίτσα** (η). **σχολιο** λ. *παραπομπή*.

[ετυμ. < αρχ. *σελίς, -ίδος*, αρχική σημ. «λίθινη δοκός, σειρά λίθινων καθισμάτων» (και μτγν. «στήλη παπύρου, σελίδα»), τεχνικός όρ., που παρουσιάζει επίθημα *-ίς* (πβ. κ. *σαν-ίς, δοκ-ίς)*, αβεβ. ετύμου. Η λ. εμφανίζει το ίδιο ριζικό θ. με το αρχ. *σέλμα* «κάθισμα τού κωπηλάτη, θέση», αλλά η σύνδεση με αρχ. γερμ. swelli (> γερμ. Schwelle «κατώφλι, δοκάρι, ύψωμα»), δεν φαίνεται πειστική. Η συσχέτιση αυτών των όρων. που προϋποθέτει τη συνολική υπαγωγή τους σε αρχική, βασική σημ. «δοκάρι τής βάσης, στήριγμα», είναι δυσχερής], **σελίδαρίθμηση** (η) j 1812] {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων} η αρίθμηση των σελίδων γραπτού κειμένου· (ειδικότ.) η χειρόγραφη ή αυτόματη τοποθέτηση αριθμού (ή αριθμητικού συμβόλου, λ.χ. σε συνεχή αρίθμηση) σε ευδιάκριτο σημείο σελίδας εντύπου ή ηλεκτρονικής σελίδας (σε Η/Υ. κατά τη σελιδοποίηση). **σχολιο** λ. *παραπομπή*. **σελιδοδείκτης** (ο) |1890| {σελιδοδεικτών} **1.** μακρόστενη ταινία (χάρτινη, υφασμάτινη, πλαστική ή μεταλλική) που τοποθετείται σε σελίδα εντύπου, ο>στε να την εντοπίζουμε αμέσως 2. μικρή αυτοκόλλητη ταινία που επικολλάται στη σελίδα βιβλίου την οποία επιθυμεί να βρει κανείς (και πάνω στην οποία μπορεί να γράψει), **σελιδοθέτης** (ο) 11886] (σελιδοθετών} τυιιογρ. ορθογώνια μεταλλική πλάκα, η οποία χρησιμεύει για την τοποθέτηση και μεταφορά τής στοιχειοθετημένης από μεταλλικά στοιχεία σελίδας ενός εντύπου. [ετυμ. < *σελίδα* + *-θέτης* < αρχ. *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω)*\. **σελιδοποίηση** (η) 11889] {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} **ΤΥΠΟΓΡ.** η διαδικασία κατά την οποία μοιράζεται η στοιχειοθετημένη τυπογραφική ύλη σε σελίδες με τον καθορισμό ενός σχήματος σελίδας (πρότυπη σελίδα) στον Η/Υ ή με κοπή και κόλληση τυπωμένων κομμα- τιών στοιχειοθετημένης ύλης πάνω σε ειδική επιφάνεια (χρωμοφάν).

σελιδοποιητικός, -ή, -ό. **σελιδοποίητικά** επίρρ. **σελιδοποιώ** ρ. μετβ. Π875] {σελιδοποιείς... | σελιδοποί-ησα, -ούμαι,

-ήθηκα, -ημένος} **τυιιογρ.** κάνω τη σελιδοποίηση (στοιχειοθετημένου κειμένου). — **σελιδοποιητής** (ο) κ. **σελιδοττοιός** (ο/η) f 1888]. **-σέλιδος,** -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν τον αριθμό των σελίδων από τις οποίες αποτελείται κάτι: *πολυσέλιδος. εκατοντα-σέλιδος, δι-σέλιδος*.

[ετυμ. Β' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *σελίδα}*. **σελιδώνω** ρ. μετβ. **[**1856| {σελίδω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** σελιδοποιώ 2. αριθμώ κατ' αύξοντα αριθμό τις σελίδες χειρογράφου ή εντύπου.

σελίδωση (η) [1782].

σελιλόιντ (το) -»σελουλόιντ

σελίνι (το) {σελιν-ιού | -ιών} **1.** νομισματική μονάδα διαφόρων κρατών. λ.χ. τής Αυστρίας ή τής Τανζανίας **2.** παλαιότερη υποδιαίρεση τής αγγλικής λίρας.

[ETYM. Μεταφορά τού ιταλ. scellini, πληθ. τού scellino (αγγλ. shilling)

αρχ. γερμ. scilling < *skildu-lings «μικρή ασπίδα», υποκ. τού sciit «ασπίδα» (> γερμ. Schild)]. **σέλινο** (το) κηπευτικό φυτό, έντυνα αρωματικό και γευστικό, που χρησιμοποιείται στη μαγειρική για να νοστιμίζει τα φαγητά (σε σα- λάτες, σάλτσες, σούπες, ζωμούς κ.α.).

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *σέλινον* (ήδη μυκ. sc-ri-no). αγν. ετύμου, πιθ. προελλην. δάνειο, όπως συμβαίνει συχνά με φυτά που εμφανίζουν επίθημα *-ινον*, λ.χ. *κύμ-ινον, ρητ-ίνη]*.

σελινόρριζα (η) {σελινορριζών} η μεγάλη στρογγυλή ρίζα τού σέλινου: *χοιρινό με ~*. **σέλλα** (η) > σέλα

σέλμα (το) {σέλμ-ατος | -ατα, -άτων} (λόγ.) κάθισμα κωπηλάτη **συν.** πάγκος.

[F.tym. αρχ.. αβεβ. ετύμου, βλ. λ. σελί<5α|.

Σ.Ε.Λ.Μ.Ε. (η) Σχολή Επιμορφώσεως Λειτουργών Μέσης Εκπαι- δεύσεως.

σελοποιείο (το) το εργαστήρι τού σελοποιού ΣΥΝ. σελάδικο, **σελοποιός** (ο) αυτός πυυ κατασκευάζει σέλες αλόγων, **σελοτέιπ** (το) {άκλ.} λεπτή πλαστική ταινία με κολλητική ουσία στη μία όψη της, τυλιγμένη σε κύλινδρο, που χρησιμοποιείται για την κόλληση συνήθ. κομματιών χαρτιού μεταξύ τους ή πάνω σε διάφορες επιφάνειες.

[ετυμ. < αγγλ. cellotape. εμπορική ονομασία, < cello-, (βλ. λ. *σελοφάν)* + tape «ταινία»], **σελουλόιντ** κ. **σελιλόιντ** (το) {άκλ.} ο κελουλοΐτης (βλ.λ.).

iLiTYM. < αγγλ. celluloid < cellulose (βλ. λ. *σε/.οφάν)*\.

σελοφάν (το) {άκλ.) η κελοφάνη (βλ.λ.).

[ετυμ. < γαλλ. cellophane (νόθο σύνθ.) < cello- (που αποσπάστηκε από το ουσ. cellulose < λατ. cellula, υποκ. τού cella «θάλαμος, κελλί - κύτταρο») + -phane < *-φανής* < θ. *φαν-* τού ρ. *φαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-φάν-ην)*\.

Σ.Ε.Λ.Π.Ε. (η) Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Λειανικής Πωλήσεως Ελλάδος.

Σελτζούκος (ο) **ΙΣΤ.** μέλος τουρκικού φύλου που κυριάρχησε σε εκτεταμένες περιοχές τής Κ.*. Ασίας, τής Μέσης Ανατολής και τής Μ. Ασίας από τον Ι Ιο ώς τον 13ο αι.

[ετυμ. Από το όνομα τού Τούρκου ηγεμόνα Selguk, ο οποίος ίδρυσε τη φερώνυμη δυναστεία|. **σελφ-σέρβις** (το) {άκλ.} ελλην. *αυτοεξυπηρέτηση· σε* κατάστημα) σύστημα κατά το οποίο υ πελάτης εξυπηρετείται μόνος του, χωρίς τη μεσολάβηση υπαλλήλου (επιλέγει τα είδη που προτιμά, τα παίρνει ο ίδιος από τη θέση όπου είναι τοποθετημένα και πληρώνει στο τέλος στο ταμείο): το *μαγαζί λειτουργεί με ~* || (κ. ως επίθ.) το εστιατόριο *είναι ~*.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. self-service].

σελώνω ρ. μετβ. {σέλω-σα, -θηκα. -μένος| τοποθετώ σέλα στη ράχη αλόγου: ~ *τυ άλογο* λντ. ξεσελώνω. – **σέλωμα** ιτο). **σελωτός,** -ή, -ύ (για άλογο) στού οποίου τη ράχη έχει κροσδεΟεί σέλα.

Σ.Ε.Μ. (το) Σώμα Εφοδιασμού και Μεταφορών.

Σ.Ε.Μ.Γ. (ο) Σύνδεσμος Ελληνικών Μελετητικών Γραφείων.

Σεμέλη (η) ΜΥΟΟΛ. κόρη τού βασιλιά τής Θήβας Κάδμου και τής Αρμονίας, την οποία ερωτεύτηκε ο Δίας και απέκτησε μαζί της τον Διόνυσο. Ιητυ.μ. αρχ. θεωνύμιο, θρακο-φρυγικής προελ., που συνδ. με τη νεο-φρυγική φρ. *δεως ζεμελως κε* «στους θεούς τού ουρανού και τής γης» (δηλ. στον Δία και στη Σεμέλη). Προφανώς πρόκειται για χθόνια θεότητα!.

σεμέν (το) (παλαιότ. ορθ. *σεμαίν)* Ιάκλ.} το διακοσμητικό ύφασμα (κεντητό, πλεκτό) που στρώνεται κατά μήκος μακρόστενου συνήθ. τραπεζιού: « γο *εμπριμέ σαλόνι θύμιζε Ελλάδα τής δεκαετίας τού '70: ~, μπιμπλό και ψεύτικες τουλίπες»* (εφημ.). – (υποκ.) **σεμε(νε)δάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. chcmin (dc table) < chcmin «δρόμος» (επειδή το ύφασμα αυτό διετίθετο στην αγορά των δρόμων) < δημώδ. λατ. caminus, κελτ. λ.|.

σεμέν-ντε-φερ (το) {άκλ.ί χαρτοπαίγνιο που παίζεται μέχρι και με δώδεκα παίκτες, σκοπός τού οποίου είναι να σχηματιστεί με δύο ή τρία χαρτιά αριθμός που να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στο εννέα.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. chcmin de fer «σιδηρόδρομος», λόγω τού γρήγορου ρυθμού που έχει το συγκεκριμένο είδος χαρτοπαιγνίου), **σεμιδαλις** (η) {σεμιδάλεακ | χωρ. πληθ.Ι (αρχαιοπρ.) το σιτηγδάλι (βλ.λ.).

|εγυμ. <_αρχ. *σεμίδαλις. -εως,* ανατολ. δάνειο, που συνδ. πιθ. με ακ- καδ. samidu «αλεύρι λεπτό». Παράλληλο δάνειο αποτελεί και το λατ. simila j.

σεμινάριο (το) {σεμιναρί-ου | -ων} **1.** (α) κύκλος μαθημάτων με συ-γκεκριμένο αντικείμενο: *επιμορφωτικά / εκπαιδευτικά* - || *παρακολούθησε* πολλά ~ *γ\α* τον *Σεφέρη* || ~ *Θεατρικής δημιουργίας* (β) ειδικό πανεπιστημιακό σπουδαστήριο, όπου γίνονται εισηγήσεις, ανακοινώσεις και συζητήσεις σχετικά με πανεπιστημιακά θέματα: *μεταπτυχιακό ~ φωνολογίας* · **2.** ορησκ. ιερατική σχολή τής Δύσεως για τη μόρφωση τού ενοριακού κλήρου.

Ιείύμ. < γερμ. Seminar < λατ. seminarium «φυτώριο» < semen, -inis «σπέρμα, γόνος». Η αρχική σημ. τής λ. σε πανεπιστημιακό επίπεδο είναι ότι το *σεμινάριο,* προοριζόμενο για λίγους σπουδαστές και έχοντας ως επίκεντρο την επιστημονική έρευνα, αποτελεί φυτώριο μελλοντικών ερευνητών],

σεμίνωμα (το) {σεμινώμ-ατος | -ατα. -άτων} ιατρ. κακοήθης όγκος τού όρχεως, ευαίσθητος στην ακτινοβολία και τη χημειοθεραπεία.

[ι ΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. seminoma < λατ. semen, -inis «'σπέρμα, γόνος").

Σεμίραμις (η) {Σεμιράμιδοςΐ **1.** αρχαία βασίλισσα τής Ασσυρίας γυναικείο όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Σεμίραμη.**

ΙΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < ασσυρ. Sammuramat «αυτή που αγαπά τα περι-στέρια»!.

σεμνοπρεπής, -ής, -ές Ιμτγν.Ι {σεμνοπρεπ-ούς j -είς (ουδ. -ή)· σεμνο-πρεπέστ-ερος, -ατος} σεμνός στην εξωτερική εμφάνιση και τη συμπεριφορά συν. ευπρεπής, κόσμιος α\τ. άσεμνος, απρεπής. – **σε- μνοπρεπώς** επίρρ. Ιμτγν.], **σεμνοπρέπεια** (η) Ιμτγν.Ι. **■ σχόλιό λ. *-ης, -ης. -ες.*

σεμνός, -ή, -ό **1.** αυτός που τον χαρακτηρίζει η απουσία υπερβολής, εκζήτησης ή επιτήδευσης, που διακρίνεται για την ευπρέπεια και τη σοβαρότητά του: ~ *όψη ι* ντύσιμο ΣΥΝ. κόσμιος, ευπρεπής λντ. άσεμνος. απρεπής 2. αυτός που σέβεται τους ηθικούς κανόνες και τον διακρίνει η συστολή· ντροπαλός: ~ *κοπέλα* ςυ.\. συνεσταλμένος, αι- δήμων αντ. αναιδής, θρασύς, ξεδιάντροπος 3. μετριόφρων: ~ *άνθρωπος / επιστήμονας* λντ. επηρμένος. αλαζόνας. **σεμν-ά / -ώς** επίρρ. (ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «σεβαστός, ιερός» (για θεούς και ανθρώπους). < **σεβ-νός* < θ. *σεβ-* τού ουσ. *σέβας* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μτγν. Ήδη στον Ευριπίδη το παράγ. *σεμνότης* έχει τη σημ. «συστολή, ντροπαλότητα». όταν αφορά σε κορίτσια|. **σεμνότητα** (η) |αρχ.f Ιχωρ. πληθ.} **1.** η συνεσταλμένη συμπεριφορά που πηγάζει από τον σεβασμό των ηθικοΐν κανόνων: *την διακρίνει ~ και ήθος* 2. η μετριοφροσύνη, η απουσία υπεροψίας: *παρ'όλη την περιουσία και τη δύναμή του, συμπεριφέρεται με* ~ 3. η απουσία υπερβολής. η σοβαρότητα και η ευπρέπεια: γο *γούστο και η - τού ντυσί-ματός της είναι ενδεικτικά* τού *χαρακτήρα της.* **σεμνοτυφία** (η) Ισεμνοτυφιών} **1.** η επιφανειακή σεμνότητα, το να δείχνει κανείς ότι έχει ηθικές αναστολές, ότι ντρέπεται για κάτι. χωρίς αυτό να συμβαίνει πραγματικά (συνήθ. για λόγους κοινωνικής αποδοχής ή συμβατικότητας, επειδή φοβάται μήπως δεν θεωρηθεί σεμνός ή ηθικός από τους άλλους) (πβ. λ. *σεμνός) 2.* (συνεκδ.) λόγος ή πράξη που χαρακτηρίζεται από κατ' επίφαση σεμνότητα: *ας αφήσου- με τις ~ · δεν μας βλέπει κανείς.*

[ετυμ. μτγν. < *σεμνός* + *-τυφία* < *τύφος* (βλ.λ.). με τη σημ. «προσποίηση. ψευδαίσθηση»!, **σεμνοτυφος,** -η, -ο 11864J αυτός που τον διακρίνει η σεμνοτυφία.

σεμνότυφα επίρρ. **σεμνύνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. (+για) Ημόνο σε ενεστ.} (λόγ.) υπερηφα- νεύομαι. καυχώμαι, καμαρώνω: ~ *για τους πολιτικούς αγώνες μου / για τις αξίες μου.*

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «εξυψώνω, μεγαλύνω». < *σεμνός* (βλ.λ.)|.

σέμνωμα (το) Ισεμνώμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) αυτό για το οποίο σεμνύνεται κανείς, το καύχημα: *αποτελεί το - τής ιδιαίτερης πατρίδας του.*

1FTYM. μτγν. < αρχ. *σεμνώ (-όω)* < *αεμνός*\. **σέμπλιτσε** επίρρ. ελλην. *απλά*■ **μουσ.** ως εκφραστική ένδειξη: απλά. χωρίς ιδιαίτερη εκφραστική ένταση.

[ετυμ. < ιταλ. seniplice < λατ. simplex, -icis «απλός»|. **σέμπρε** επίρρ. ελλην. *πάντα, διαρκώς-***μουσ.** ένδειξη που συνοδεύει άλλη ένδειξη, υποδεικνύοντας ότι (η δεύτερη) εξακολουθεί να ισχύει για μεγάλο τμήμα τής παρτιτούρας, λ.χ. σέμπρε φόρτε: διαρκώς δυνατά, σέμπρε ατσελεράντο: εξακολουθεί να επιταχύνεται το τέμπο κ.λπ.

Ιείύμ. < ιταλ. sempre < λατ. semper), **σεμπρικός,** -ή. -ό (λαϊκ.) (για κτήματα) αυτός που έχει παραχωρηΟεί σε σέμπρο για αγροτική εκμετάλλευση **ΣΥΝ.** επίμορτος, **σέμπρος** (ο) (λαϊκ.) αυτός που καλλιεργεί ξένα κτήματα και μοιρά-ζεται τα προϊόντα με τον ιδιοκτήτη, ο επίμορτος καλλιεργητής: *πολλοί αγρότες έχονν εγκατασταθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα και έχουν σέμπρους για τα κτήματά τους στο χωριό* **συν.** κολλήγας. **|ΕΤΥΜ.** < σερβοκρ. sebrii].

Σ.Ε.Μ.Σ. (η) Συντονιστική Επιτροπή Μεταπτυχιακών Σπουδών. **Σ.Ε.Ν.** (το) Σσ>μα Γ.λλήνων Ναυτοπροσκόπων.

σενάζι (το) Ισεναζ-ιού | -ιών} κατασκευή από οπλισμένο σκυρόδεμα με μορφή δοκού σε οέροντες συνήθ. τοίχους οικοδομικών κατασκευών. με σκοπό την αντισεισμική τους θωράκιση και την αποωγή διαγώνιων ρηγματώσεων.

[είυμ. < γαλλ. chainage < chaine «αλυσίδα, ακολουθία» (< λατ. catena)|.

σενάριο (το) {σεναρί-ου} -ων} **1.** η γραπτή και λεπτομερής περιγραφή τής δράσης κινηματογραφικού ή τηλεοπτικού έργου: *πετυχημένο / καλογραμμένο / χιλιοπαιγμένο / ανόητο* - || *οι ηθοποιοί ςέφευγαν κάπως από το* - jj *το - Βασίζεται σε ένα πολύ γνωστό μυθιστόρημα*■ **φρ.** *ραδιοφωνικό σενάριο* η ραδιοφωνική προσαρμογή υποθέσεως κι-νηματογραφικού. τηλεοπτικού κ.λπ. έργου 2. η ενδεχόμενη τροπή μιας κατάστασης, η προβλεπόμενη (από κάποιον) εξέλιξη των πραγμάτων: «σύμφωνα με αποκαλυπτικά ~ *τού καθηγητή* λ'άνπ/κτον. ο *21ος αι. θα χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις πολιτισμών»* (εωημ.) (| *τον τελευταίο καιρό ακούγονται πολλά - περί ανασχηματισμού τής κυβέρνησης* || *·<τα ~ που γράφονται αυτές τις μέρες στις γερμανικές εφημερίδες...»* (εφημ.). (υποκ.) **σεναριάκι** (το), **σεναριακός,** -ή. -ό. ΙΙΓΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. scenario < λατ. scCnarium. υποκ. τού scena < αρχ. *σκηνή*\.

σεναριογράφος (ο/η) πρόσωπο που γράφει σενάρια. – **σεναριο- Υραφία** (η). **σχολιο** λ. *πολυγράφος.* **σεναρΐολογία** (η) {σεναριολογιών} η κυκλοφορία διαφόρων σεναρίων, υποθετικών ή πιθανών εξελίξεων γύρω από ένα θέμα (συνήθ. πολιτικό): ο *πρωθυπουργός με τις σαφείς δηλώσεις τον έθεσε τέρμα στη ~ περί πρόωρων εκλογών.*

Σενεγάλη (η) (γαλλ. Republique du Senegal = Δημοκρατία τής Σενεγάλης) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Ντακάρ, επίσημη γλο>σσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας. – **Σενεγαλέζος** (ο), **Σενεγολέζα** (η). **σενεγαλέζικος,** -η. -ο.

|ετυμ. Μεταοορά τού γαλλ. Senegal, από τον ομώνυμο ποταμό που διαρρέει τη χώρα και τού οποίου η ονομασία στην τοπική γλοόσσα σημαίνει «πλωτός»].

Σενεγάλης (ο) ποταμός τής Δ. Αφρικής που εκβάλλει στον Ατλαντικό Ωκεανό και αποτελεί το φυσικό όριο μεταξύ τής Μαυριτανίας και τής Σενεγάλης.

|FTY.M. Βλ. λ. *Σενεγάλη*\. **σενιάρω** ρ. μετβ. Ισένιαρα κ. σενιάρισ-α. -τηκα. -μένος) (λαϊκ.) 1. περιποιούμαι, κάνω (κάποιον/κάτι) ευπαρουσίαστο, ωραίο και κομψό: *έπλυνε τυ αυτοκίνητο, το γυάλισε, το σενιάρισε κι έγινε πρώτο!* 2. (μεσοπαθ. *οενιόρομαι κ. οενιαρίζομαι*) καλλωπίζομαι, περιποιούμαι τον εαυτό μου, στολίζομαι: *πήγαινε να σενιαριστείς /αγάκι για τον χορό* 3. (η μτχ. *σενιαρισμένος, -η. -ο*) στολισμένος, περιποιημένος. IF.TYM. < *σινιάρω* < ιταλ. signare (βλ. λ. σιν#ϊέ)|. **σενιόρ** (ο) {άκλ.|, **σενιόρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) κύριος / κυρία (πβ. λ. *σινιόρ).*

| ETYV1. < ισπ. senor (βλ. λ. *σινιόρ)].* **σένιος,** -ια, -ιο (λαϊκ.) **1.** περιποιημένος. φροντισμένος, καλλωπισμένος: *ντύθηκε, στολίστηκε και μας ήρθε* ~ 2. πολύ ωραίος στην εμφάνιση: · *Πώς* σου *φαίνεται το καινούργιο μου αμάξι: -Σένιο!* - · **σένια** επίρρ.

[ετυμ. < *σενιάρω.* υποχωρητ.|. **σενσουαλισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.} **φίλος,** η αισθησιαρχία (βλ.λ.). **(ΕΓΥΜ.** Μεταφορά τού γαλλ. sensualisme < sensuel < λατ. sensualis < sensus, -us «αίσθηση. νόημα»|. **σεντ** (το) Ιάκλ.} το ένα εκατοστό τού δολαρίου των Η.Π.Α., τού Καναδά και τής Αυστραλίας.

Ιετυμ. < αγγλ. cent, συγκεκομμ. τ. τού λατ. centesimus «εκατοστός» < centum «εκατό»}.

σεντάν (το) Ιάκλ.} τύπος μεγάλου κλειστού επιβατικού αυτοκινήτου για τέσσερα ο>ς επτά άτομα.

[ετυμ. < αγγλ. sedan, αγν. ετύμου]. **σέντερ** (ο) **λθλ.** ο παίκτης που παίζει στο κέντρο (τού γηπέδου ή τής επιθετικής διάταξης τής ομάδας).

[πτυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. centre < λατ. centrum < αρχ. *κέντρον*\. **σέντερ-μπακ** (ο) {άκλ.} ελλην. *κεντρικός αμυντικός* αθλ. (στο ποδόσφαιρο) ο παίκτης που παίζει στο κέντρο τής άμυνας μιας ομάδας. **Ιείύμ.** < αγγλ. centre back).

σέντερ-φορ (ο) {άκλ.} ελλην. *κεντρικός επιθετικός* αθλ. (στο ποδόσφαιρο) παίκτης που έχει στο παιχνίδι τη θέση τού κεντρικού επιθετικού, που συνήθ. κινείται στον χώρο τού κέντρου τής αντίπαλης άμυνας.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. ccntre for(ward)]. **σεντέφι** κ*. **σιντέφι** (το) |σεντεφ-ιού | -ιών} (λαϊκ\-λογοτ.) ο μάργαρος (βλ.λ.) ΣΥΝ. φίλντισι. — **σεντεφένιος,** -ια. -ιο.
[εγυμ. < τουρκ. sedef[. **σεντόνι** (το) {σεντον-ιού | -ιών} **1.** τετράπλευρο ύφασμα μεγάλων διαστάσεων. λευκό ή χρωματιστό, που χρησιμοποιείται ως σκέπασμα στο κρεβάτι, συνήθ. κάτω από την κουβέρτα: - *οατέν / μονό / διπλό / υπέρδιπλυ / βαμβακερό / υφαντό / κεντητό / εμπριμέ1 με λάστιχο στις άκρες || σετ σεντουνιών* (πανωσέντονο / κατωσέντονο, με δύο μαξιλαροθήκες με ενιαίο σχέδιο και συνδυασμένους χρωματισμούς) || *στρώνω το* - U *αλλάζω / βάζω καθαρά* - || *μου φεύγουν / γλιστρούν τα σεντόνια* (ξεσκεπάζομαι στον ύπνο) 2. (συνεκδ.) το στρωμένο με σεντόνια κρεβάτι: *ξάπ/.ωσε στα ~ της || στριφογύριζε στα* ~ 3. (μτφ.) (α) εκτεταμένο και ανιαρό δημοσιογραφικό άρθρο "ή σχόλιο (β) πολύ μακρύ χαρτί με τυπωμένο κείμενο, που τυλίγεται και συνήθ. προορίζεται για τυπογραφική διόρθωση (γ) μεγάλη πρόταση χωρίς σημεία στι- ξεως. - (υποκ.) **σεντονάκι** (το), (μεγεθ.) **σεντονάρα** (η).
[LTYM. < μτγν. *σινδόνιον.* υποκ. τού αρχ. *σινδών, -όνος (ή),* σημιτ. δάνειο. πβ. εβρ. sadin, ακκαδ. saddinu / sattinu. Το λατ. sindon ο μεσν. λατ. sentalum > ιταλ. zendalc) είναι δάνειο από την Κλληνική.). **σεντονιάζω** ρ. μετβ. {σεντόνιασ-α. -μένος} ντύνω (κάτι) με σεντόνι: ~ *το πάπλωμα* συν. καπλαντίζω. - **σεντόνιασμα** (το), **σεντονόπανο** (το) ύφασμα κατάλληλο να χρησιμοποιηθεί ως σεντόνι.
σεντούκι (το) (σεντουκ-ιού | -ιών] ξύλινο κιβώτιο, μέσα στο οποίο φυλάσσονται κυρ. ρούχα ΣΥΝ. κασέλα, μπαούλο.
[ι-τυμ. μεσν. < αραβ. sanduk|. **σέντρα** (η) [δύσχρ. σεντρών} **1.** (στο ποδόσφαιρο) το χτύπημα τής μπάλας με τέτοιον τρόπο, ώστε να πάρει ύψος και να κατευθυνθεί προς το κέντρο τής αντίπαλης άμυνας {μπροστά από το τέρμα): *κάνω / βγάζο)* - [[- *ακρίβειας* (που κατευθύνεται ακριβώς εκεί όπου βρίσκεται ο συμπαίκτης) |j ~ *ψηλοκρεμαστή* (που παίρνει πολύ ύψος και πέφτει προς το κέντρο) / *χαμη?.ή* jj *σέντρα σουτ* (δυνατή μπαλιά από τα πλάγια συνήθ. τού γηπέδου, που παίρνει ύψος και κατευθύνεται προς το τέρμα) j[*οι Άγγλοι ποδοσφαιριστές συνηθίζουν να παίζουν με σέντρες* 2. (α) το κέντρο τού γηπέδου: γο *παιχνίδι παίζεται στη* ~ (β) λευκό σημάδι στο κέντρο τού γηπέδου, όπου στήνεται η μπάλα στην αρχή κάθε ημιχρόνου ή μετά από κάθε γκολ: *η μπά/.α τοποθετείται στη* ~ (γ) (συνεκδ.) η πάσα που δίνει παίκτης προς συμπαίκτη του στο παραπάνω σημείο τού γηπέδου, ώστε να αρχίσει ή να ξαναξεκι- νήσει ο αγώνας: *αμέσως μετά τη* ~ *ο παίκτης τραυματίστηκε* [[*γίνεται η ~ από τους δύο ποδοσφαιριστές* συν. εναρκτήριο λάκτισμα.
[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. ccntre «κέντρο» (βλ. κ. *σέντερ)].* **σεντράρω** ρ. αμετβ. {σέντραρα κ. σεντράρισα} (στο ποδόσφαιρο) κάνω σέντρα (σημ.Ι). — **σεντράρισμα** (το), **σέντσι** (το) [χωρ. γεν. κ. πληθ.] (λαϊκ.) το σεντ (βλ.λ.).
Ιητυμ. < αγγλ. cenis, πληθ. τού cent (βλ. κ. σεντ)[. **σεξ** (το) {άκλ.ί η ερωτική πράξη: *κάνω* - [[*ασφαλές* - (με προφυλάξεις) || *τα πάντα γύρο) από το* ~ || *φυσικό / πληρωμένο* ■′ *τηλεφωνικό* (συνομιλία με σεξουαλικό περιεχόμενο) / *στοματικό / πρωκτικό* ~ ΣΥΝ. συνουσία, γενετήσια πράξη · ΦΡ. *σύμβολο τού σεξ* πρόσωπο που θεωρείται (ανάλογα με την εποχή) πρότυπο τού φύλου του στην ομορφιά. τη γοητεία και την έλξη που ασκεί στο άλλο φύλο: *η Μπριζίτ Μπαρντό υπήρξε για τρεις δεκαετίες -.*
[Γ.ΤΥΜ. < γαλλ. sexc ; αγγλ. sex < λατ. sexus «φύλο»], **σεξαπίλ** κ. **σεξ-απίλ** (το) Ιάκλ.} η ερωτική γοητεία που ασκεί κανείς στο άλλο φύλο: *μια ηθοποιός πον οφείλει την επιτυχία της στο ~ της.* [ηϊύμ. < αγγλ. sex appeal "έλξη τού φύλου»], **σέξι** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που προκαλεί ερωτική έλξη: ~ *εμφάνιση / γυναίκα / χείλια 2. (ειδικότ.* για ρούχα) αυτός που αποκαλύπτει αρκετά σημεία τού σώματος ή τονίζει τη γραμμή του. που εξάπτει ή που θεωρείται ότι διεγείρει την ερωτική επιθυμία: ~ *εσώρουχα / φόρεμα.*
Ιετυμ. < αγγλ. sexy < sex (βλ. κ. <τες)]. **σεξισμός** (ο) η συμπεριφορά που βασίζεται στην πεποίθηση ότι ένα από *τα* δύο φύλα είναι κατώτερο από το άλλο · (ειδικότ.) η υποτιμητική μεταχείριση γυναικών από άνδρες (πβ. *ανδρικός σοβινισμός,* λ. *σοβινισμός).*
(ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sexism), **σεξιστής** (οι, **σεξίστρια** (η) {σεξιστριών} (κακόσ.) πρόσωπο που η συμπεριφορά του χαρακτηρίζεται από σεξισμό.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sexi.sfj. **σεξιστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον σεξισμό ή τον σεξι- στή: ~ *συμπεριφορά / διαφήμιση /αστείο / αντιλήψεις || η αντίληψη που θέλει τις γυναίκες στην κουζίνα, θεωρείται σεξιστική || ~ γλώσσα* (που περιέχει εκφράσεις ή λέξεις με μειωτικό περιεχόμενο για τις γυναίκες ή αναπαράγει τα κοινωνικά στερεότυπα γι' αυτές). - **σεξιστικά** επίρρ.
σεξο- λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με το σεξ: *σεξο-ταινία, σεξυ-περιοδικό. σεξο-κοψωδία.* **σεξοβόμβα** (η) {σπάν. σεςοβομβών} γυναίκα (συνήθ. σταρ τού κινηματογράφου ή τού θεάματος γενικά) που θεωρείται σύμβολο τού σεξ και έχει πραγματοποιήσει τολμηρές εμφανίσεις σε ταινίες, περιοδικά κ.λπ.
σεξοδιαστροφικός, -ή, -ό (εκφραστ.-σκωπτ.) αυτός που σχετίζεται με σεξουαλικές διαστροφές: ~ *σενάριο ! ταινία* συν. πορνικός, πορνό.
σεξοθεραπεία (η) {σεξοθεραπειών} η θεραπεία σεξουαλικών προβλημάτων που έχουν συνήθ. ψυχολογικά αίτια, ί ΐ ;ΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sex therapy],
σεξοκωμωδία (η) {σεξοκωμωδιών} κινηματογραφική κωμωδία που αναωέρεται στις ερωτικές σχέσεις και που συνήθ. περιέχει αρκετές τολμηρές σκηνές (κυρ. γυμνού).
[ι-.ΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sex comedy}, **σεξολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.} η επιστήμη που ασχολείται με τη μελέτη τής σεξουαλικής ζωής και των προβλημάτιον της.
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. sexology (νόθο σύνθ.)[. **σεξολόγος** (ο/η) επιστήμονας που ειδικεύεται στη σεξολογία. — **σε- ξολογικός,** -ή, -ό. **σεξολογικ-ά** / **-ώς** επίρρ.
(ΙΙΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sexologist (νόθο σύνθ.)}. **σεξομανής,** -ής, -ές {σεξομανούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει μανία με το σεξ, που η σκέψη του είναι συνεχώς στραμμένη στο σεξ ΣΥΝ. ερωτομανής, (για άνδρες) ερωτύλος, γυναικομανής, (για γυναίκες) μητρομανής, νυμφομανής. — **σεξομανία** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης.-ες.*
ΕΤΥΜ. Νόθο σύνθ.. < *σεξ* + *-μανής* < θ. *μαν-* τού ρ. *μαίνομαι* (πβ. αόρ. β' *ε-μάν-ην)].*
σεξουάλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (αργκό) πρόσωπο που προκαλεί έντονη σεξουαλική έλξη ΣΥΝ. αισθησιακός, **σεξουαλικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το σεξ (βλ.λ.), με τα γεννητικά όργανα ή με την ερωτική συμπεριφορά γενικότερα: ~ *πρά-ξη/ υγεία / ανικανότητα / διαπαιδαγώγηση ί επιθυμία / συμπεριφορά / διαστροφή / σχέσεις / ήθη / ζωή / επαφή / υπονοούμενο / διαταραχή / δυσλειτουργία / δραστηριότητα / σκάνδα/.υ / προβλήματα / αποκλίσεις* [| -*ορμόνες* συν. γενετήσιος, αφροδίσιος φρ. (α) *σεξουαλική αγωγή* σχολικό μάθημα που αποσκοπεί στην εξοικείωση των μαθητών με τα χαρακτηριστικά τού φύλου τους και τη σταδιακή εισαγωγή τους στα θέματα τής ερωτικής ζωής και τής αναπαραγωγής (β) *σεξουαλική παρενόχληση* η συνήθ. πιεστική και ενοχλητική συμπεριφορά σεξουαλικού περιεχομένου (με σχόλια, προτάσεις ή χειρονομίες) προς κάποιον, κυρ. όταν το πρόσωπο αυτό δεν είναι διατεθειμένο να ανταποκριθεί. π.χ. ενός διευθυντή που πιέζει τη γραμματέα του να ενδώσει στις ερωτικές του επιθυμίες (γ) *σεξουαλική επανάσταση* (όρος τής δεκαετίας τού '70) η απελευθέρωση τής σεξουαλικής συμπεριφοράς και τής ηθικής κατά τη δεκαετία τού '60 2. (για πρόσ.) λάγνος, ερωτιάρης: *είναι πολύ ~ γυναίκα* ΣΥΝ. αισθησιακός. — **σεξουαλικά** επίρρ.
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. sexual < μτγν. λατ. sexualis < λατ, sexus «<φύλο». Οι φρ. *σεξουαλική παρενόχληση* και *σεξυα?νΐκή επανάσταση* αποδίδουν τις αντίστοιχες αγγλ. φρ. sexual harassment και sexual revolution!.
σεξουαλικότητα (η) {χωρ. πληθ.} το γενετήσιο ένστικτο, η ερωτική διάθεση και η εκδήλωσή της μέσα από συγκεκριμένη συμπεριφορά: *άτομο με έντονη* ~ [| η *ιστορία τής ανθρώπινης* ~. Επίσης **σεξουαλισμός (ο).**
|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sexuality[. **σεξουλιάρης** (ο) {σεξουλιάρηδες},
σεξουλιάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που ασχολείται συνεχώς με το σεξ. — **σε- ξουλιάρικος,** -η. -ο. **σεξπιρικός,** -ή, -ό ► σαιξπηρικός **σεξπιριστης** (ο) *■ σαιξπηριστής
σεξ-σόπ (το) {άκλ.ί κατάστημα που πουλά είδη τα οποία σχετίζονται με το σεξ.
| εί ΥΜ. < αγγλ. sex shop|. **σεξτέτο** (το) moyi. 1. μουσικό σύνολο, που αποτελείται από έξι εκτελεστές (όργανα ή ωωνές): *μουσική για - εγχόρδων οργάνων* 2. (συνεκδ.) μουσικό έργο γραμμένο για έξι όργανα ή έξι φωνές (ενδεχομένως. με συνοδία ορχήστρας): *το ~ από την όπερα Λουτσια ντι Λαμερ-μούρ, τύ Ντονιτσέτι.*
[ΕΤΥΜ. < γερμ. Scxiett < ιταλ. sesietto < sesto «έκτος» < λατ. sextus (< sex «έξι»)|.
Σ.Ε.Ο. (το) **1.** Συμβούλιο Επιλογής Οπλιτών **2.** Σώμα Ελληνίδων Οδηγών.
Σ.Ε.Π. 1. (το) Σώμα Ελλήνων Προσκόπων **2.** (ο) Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός, **σέπαλο** (το) {σεπάλ-ου | -ων] βοτ. καθένα από τα φύλλα που σχηματίζουν τον κάλυκα τού άνθους (πβ. λ. πέταλο).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sepalc, από συμφυρμό των λ. *σκέπη* και *(πέτ)αλυ\.*
σεπαλοειδής, -ής. -ές {σεπαλοειδ-ούς { -είς (ουδ.-ή)} αυτός που μοιάζει με σέπαλο. ΣΧΟΛΙΟ λ. -ης. *-ες.* **σεπαρέ** (το) {άκλ.} ελλην. *ιδιαίτερο'* ξεχωριστός χώρος σε εστιατόριο, κέντρο κ.λπ., διαμορφωμένος έτσι. ώστε να επιτρέπει την απομόνωση των πελατών που τον χρησιμοποιούν από το υπόλοιπο μαγαζί κυρ. για προσωπικές ή επαγγελματικές συναντήσεις.
[/:ι υ.μ. < γαλλ. separe, μτχ. τ. τού ρ. separer «χωρίζω» < λατ. separare], **σέπια** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** μελανωπή χρωστική ουσία που προέρχεται από σουπιά ή καλαμάρι και χρησιμοποιείται ως μελάνι σχεδιάσεως και νερομπογιά 2. (συνεκδ.) ο ζωγραφικός πίνακας που έγινε με το υδρόχρωμα αυτό.
[ετυμ. < λατ. sepia < αρχ. *σηπία* «σουπιά» (βλ. λ. *σουπιά)}.* **σέπομαι**
ρ. » σήπομαι
σεπτεμβριανός, -ή, -ό [18681 **1.** αυτός που σχετίζεται με τον μήνα Σεπτέμβριο **2.** αυτός που συμβαίνει κατά τον μήνα Σεπτέμβριο. Επί> σης **σεπτεμβριάτικος,** -η. -ο.
Σεπτέμβριος (ο) {Σεπτεμβρίου} ο ένατος μήνας τού έτους και ο πρώτος τού φθινοπο')ρου (μαζί με τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο), ο ο

ποίος έχει 30 ημέρες. **σχολιο** λ. *μήνας, Οκτώβριος.*

ΓΕΤΥΜ. μτγν. < λατ. September, -bris < septem «επτά», επειδή ήταν ο έβδομος μήνας του ρωμαϊκού ημερολογίου, το οποίο ξεκινούσε με τον Μάρτιοί.

σεπτέτο κ. **σετέτο** (το) **μους. 1.** σύνολο, που αποτελείται από επτά εκτελεστές (όργανα ή φωνές): *μουσική για ~ εγχόρδων οργάνων 2.* (συνεκδ.) μουσικό έργο γραμμένο για επτά όργανα ή επτά φωνές (ενδεχομένως, με συνοδία ορχήστρας): *το ~ για τέσσερα έγχορδα και τρία* πνευστά *τού* Μπετόβεν.

[F.ΤΥΜ. < γερμ. Septett < ιταλ. setietto < sette «επτά» κ λατ. septem)], σεπτός, -ή, -ό (λόγ.) άξιος σεβασμού: *τα ~ πάθη τού Χριστού* **|| ~** *σκήνωμα/ ιεράρχης* **συν. σεβαστός, ιερός.**

|**ϋ'ΓΥ.νι.** αρχ. < **σεβ-τός < σέβομαι* (βλ.λ.)]. **σερ** (ο) {άκλ.} 1.(στην Αγγλία) (α) τίτλος που τίθεται πριν από το όνομα βαρόνου ή ιππότη (β) (συνεκδ.) διακεκριμένο πρόσωπο που φέρει τον παραπάνω τιμητικό τίτλο: *στον περίφημο ηθοποιό Τζων Γκίλγκουντ απονεμήθηκε υ τίτλος τού* ~2. (ως απλή προσφώνηση) κύριος. **[ΕΤΥΜ.** < αγγλ. sir < μέσ. αγγλ. sire «πατέρας, κύριος» < δημώδ. λατ. **seior* < λατ. senior, συγκρ. βαθμός τού senex «ηλικιωμένος» (πβ. κ. γαλλ. monsieur «κύριος», αρχικοκ προσφώνηση «κύριέ μου», < mon + sieur < **sei<3rem,* αιτ. τού δημώδ. λατ. **seior)*|. **σέρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) το θερμοκήπιο (βλ.λ.).

[ΗΤΥΜ, < ιταλ. serra «θερμοκήπιο - οροσειρά, ζώνη», αρχική σημ. «πριόνι» (από το οδοντωτό σχήμα τής κορυφογραμμής). < λατ. serra «πριόνι», τεχν. όρ., αγν. ετύμου].

Σεράγεβο (το) -► Σαράγεβο

σεράι (το) -* σαράι

Σεραφείμ (το) (σημ. 1) / (ο) (σημ. 2. 3) {άκλ.} **1. θριιςκ.** καθένα από τα ουράνια πνευματικά όντα (αγγέλους), που εικονίζονται με τρία ζευγάρια πτερύγων (έξι φτερούγες), τα οποία βρίσκονται στην υπηρεσία τού Θεού και ακτινοβολούν τη δόξα Τ'ου· κατά την Π.Δ. στέκονται από τη μια και την άλλη πλευρά τού θρόνου Του: *τα - και τα Χερουβείμ 2.* όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. seraphim, πληθ. τού saraph < p. sardph «καίω, φλέγω»!^

σερβάν (το) {άκλ.} (παλαιότ.) ο μπουφές τής τραπεζαρίας. Επίσης **σερβάντα** (η). **[ετυμ. < γαλλ. servante «υπηρέτρια» (επειδή αυτό το έπιπλο εξυπηρετεί στο σερβίρισμα) < servir «υπηρετώ» (βλ. κ.** *σερβίρω)].* **σερβί (το) (άκλ.) χαρτοπαικτικός όρος που σημαίνει ότι ο παίκτης δεν επιθυμεί να αλλάξει φύλλα. (ετυ.μ.** < γαλλ. servi «υπηρετηθείς», μτχ. τ. τού ρ. servir «υπηρετώ» (βλ. κ. *σερβίρω)].*

Σερβία (η) (σερβ. Srbija) ένα από τα δύο ομόσπονδα κράτη που απαρτίζουν το κράτος Σερβία και Μαυροβούνιο, με πρωτεύουσα το Βελιγράδι. – **Σέρβος** (ο). **Σέρβα** (η), **σέρβικός,** -ή, -ό [1889] κ. (καθημ.) **σέρβικος,** -η, -ο, **Σέρβικά** κ. (καθημ.) **Σέρβικα** (τα).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *Σέρβος* < σερβοκρ. Srb, αβεβ. ετύμου, ίσως από καυκα- σιανή λ. ser «άνδρας, άνθρωπος»].

Σερβία και Μαυροβούνιο (η) (σερβ. Srbija i Crna Gora) ομοσπονδιακό κράτος των Βαλκανίων που αποτελείται από τη Σερβία και το Μαυροβούνιο (βλ.λ.), με πρωτεύουσα το Βελιγράδι, επίσημη γλώσσα τη Σέρβική και νόμισμα το δηνάριο, **σερβιέτσ** (η) {σερβιετών} λεπτή ταινία από βαμβάκι με ειδική απορροφητική επικάλυψη (συνήθ. και με αυτοκόλλητη ταινία στο κάτω μέρος για να μένει σταθερή στο εσώρουχο), την οποία χρησιμοποιούν οι γυναίκες κατά τις ημέρες τής έμμηνης ρύσης και η οποία διατίθεται στο εμπόριο ως βιομηχανικό προϊόν σε ειδική αεροστεγή και αποστειρωμένη συσκευασία: *- λεπτή ι μακριά ι απορροφητική I τσέπης* (σε ατομική θήκη) **||** *~ με φτερά* (με ειδικές αυτοκόλλητες εξοχές, οι οποίες εφαρμόζουν στο εσώρουχο από κάτω) (πβ. λ. *ταμπόν).* – (υποκ.) **σερβιετούλα** (η) κ. **σερβιετάκι** (το) (βλ.λ.).

[ετυμ. < γαλλ. serviette < servir «υπηρετώ» (βλ. κ. *σερβίρω)].* **σερβιετάκι (το) {χωρ. γεν.} η μικρή και λεπτή σερβιέτα (βλ.λ.). σερβίρω ρ. μετβ. {σερβίρισ-α (κ. σέρβιρα), -τηκα. -μένος} 1. βάζω (φαγητό) στα πιάτα:** *καθίστε στο τραπέζι, να σας ~* **||** *σερβιριστείτε μόνοι σας* 2. **προσφέρω (φαγητά ή ποτά):** γο *γκαρσόνι σέρβιρε σε δίσκο παγωμένα αναψυκτικά* **||** γο *πρωινό σερβίρεται στην τραπεζαρία τού ξενοδοχείου* 3. **(μτφ.) παρουσιάζω ή προσφέρω (κάτι), προσπαθώντας να το κάνω αποδεκτό:** *μας σέρβιραν τις ίδιες θεωρίες με διαφορετικό ιδεολογικό μανδύα* · **4. αθλ. (στο βόλεϊ, το τένις και το πινγκ- πόνγκ) ρίχνω την πρώτη μπαλιά, κάνω σερβίς (βλ.λ.). – σερβίρισμα (το).**

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. servire < λατ. servire «υπηρετώ (ως δούλος)» < servus «δούλος, υπηρέτης»], σερβίς (το) {άκλ.} ΑΘΛ. (στο τένις, το βόλεϊ, το πινγκ-πόνγκ) το πρώτο χτύπημα τής μπάλας προς την περιοχή τού αντιπάλου.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. service < λατ. servilium «υπηρεσία, δουλεία» < servire «υπηρετώ (ως δούλος)» < servus «δούλος, υπηρέτης»], σέρβις (το) {άκλ.} 1. ο έλεγχος τής καλής λειτουργίας σε τακτά χρονικά διαστήματα και η συντήρηση μηχανής ή μηχανισμού: *~ αυτοκινήτου / ανελκυστήρα* **||** *κάνω -* **||** *πάω / δίνω το αυτοκίνητό μου για ~*

η εξυπηρέτηση πελάτη: *«οι* **τουρίσΓες** *εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους για την ποιότητα τού - των εστιατορίων και των μπαρ των πλοίων»* **(εφημ.) || γο** *άψογο ~ αεροπορικής εταιρείας.*

{ΕΤΥΜ. < αγγλ. service < γαλλ. service (βλ. κ. *σερβίς)].* **σερβιτόρος** (ο), **σερβιτόρα** (η) ίχωρ. γεν. πληθ.} **1.** υπάλληλος εστιατορίου, ζαχαροπλαστείου, καφενείου ή μπαρ. ο οποίος σερβίρει τους πελάτες **ΣΥΝ.** γκαρσόνι 2. υπηρέτης οικίας που σερβίρει φαγητά και ποτά κατά τη διάρκεια γεύματος **συν.** τραπεζοκόμος.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. servitore < μτγν. λατ. servitor < λατ. servitus, μτχ. τ. τού ρ. servire «υπηρετώ (ως δούλος)»!, **σερβιτσάλι** (το) {σερβιτσαλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το όργανο με το οποίο γίνεται το κλύσμα, καθώς και το ίδιο το κλύσμα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. serviziale < servizio «υπηρεσία, εξυπηρέτηση» (ευφημ. σχηματισμός), βλ. λ. *σερβίτσιο*\. **σερβίτσιο** (το) **1.** το σύνολο των επιτραπέζιων σκευών που χρησιμοποιούν οι συνδαιτυμόνες κατά τη διάρκεια γεύματος 2. (συνεκδ.) σύνολο επιτραπέζιων σκευών για συγκεκριμένη χρήση: *- τυύ καφέ/ τού τσαγιού / τού φρούτου / τού γλυκού /* του *φαγητού* **||** *πορσελάνινο / καθημερινό*

[iiiΫΜ. < ιταλ. servizio < λατ. servitium «υπηρεσία, δουλεία» {βλ. κ. *σερβίς)* |.

Σερβοβόσνιος (ο), **Σερβοβόσνια** (η) Σέρβος τής Βοσνίας (βλ.λ.).

σερβοβοσνιακός, -ή, -ό.

σερβοβουλγαρικός, -ή, -ό [1887} αυτός που σχετίζεται με τους Σέρβους και τους Βουλγάρους και τις μεταξύ τους σχέσεις: *~ μάχη.* **σερβοκινητήρας** (ο) tf.xnoa. κινητήρας που χρησιμοποιείται σε συστήματα αυτόματου e-λέγχου (σερβομηχανισμούς) για τη διόρθωση σφαλμάτων κατά τη λειτουργία τους.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. servomoteur. βλ. κ. *σερβόφρενο}.*

σερβοκροατικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τους Σέρβους και τους Κροάτες: *- γλώσσα.* **σερβομηχανισμός** (ο) **τεχνολ.** αυτόματη συσκευή που περιλαμβάνει σύστημα για την ανίχνευση σφαλμάτων κατά τη λειτουργία μηχανισμού (ανιχνευτής σφαλμάτων) και τη διόρθωσή τους.

[ΕΤ.ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. servoniecanismc (νόθο σύνθ.), βλ. κ. *σερβόφρενο].*

σερβομοτέρ (το) {άκλ.} ο σερβοκινητήρας (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. servomoicur < servo- (< servir «υπηρετώ, βοηθώ») + moteur «κινητήρας»], **σερβοσύστημα** (το) {σερβοσυστήμ-ατος [-ατα. -άτων} **τεχνολ.** σύστημα που υποστηρίζεται από σερβομηχανισμό (βλ.λ.).

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. servosysteme (νόθο σύνθ.). βλ. κ. *σερβόφρενο].*

σερβόφρενο (το) μηχανισμός που υποβοηθεί το σύστημα φρένων στα μεγάλα κυρ. αυτοκίνητα.

[ετυμ. Μεταωορά τού γαλλ. servofrein < servo- (< servir «υπηρετώ, βοηθώ», βλ. λ. *σερβίρω)* + frein «φρένο» « λατ. frenum)|. **σεργιάνι** κ. **σιργιάνι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαϊκ.) η βόλτα, ο περίπατος: το *απόγευμα έβγαιναν στο* - **συν.** σουλάτσο.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ, seyran «εκδρομή»!, **σεργιανίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σεργιάνισ-α, -μένος} **♦ 1.** (μετβ.) πηγαίνω (κάποιον) βόλτα: *με σεργιάνισε στα αξιοθέατα τού νησιού του*

2. (αμετβ.) κάνω βόλτα, περίπατο: *σεργιανίζαμε στα σοκάκια τού χοφιού.* Ηπίσης **σεργιανάω. — σεργιάνισμα** (το).

Σέργιος (ο) {-ου κ. -ίου} **1.** όνομα αγίων και πατριαρχών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα παπών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας

ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Sergius, αγν. ετύμυυ. πιθ. ετρουσκ. «ρχής[. **σερενάτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ερωτικό τραγούδι που τραγουδιέται τη νύχτα κάτω από το παράθυρο μιας γυναίκας από μικρή ομάδα μουσικών **ΣΥΝ.** καντάδα **2.** ενόργανο κομμάτι σε πολλά μέρη ή φωνητικό κομμάτι που συνοδεύεται από ένα ή περισσότερα όργανα. **[ετυμ..** < ιταλ. serenata < sereno «αίθριος, γαλήνιος (καιρός)» < λατ. serenus «αίθριος - ξηρός»|. **σερέτης** (ο) {σερέτηδες} (λαϊκ.) ο δύστροπος, ο ευέξαπτος και εριστικός, ο βαρύς: *«ο Αντώνης υ Βαρκάρης ο σερέτης...»* (λαϊκ. τραγ.).

σερέτισμα (το), **σερέτικος,** -η. -ο, **σερέτικα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ: < τουρκ. §irretj.

σερζ (το) {άκλ.} πυκνούφασμένο. συνήθ. μάλλινο ύφασμα, που χρησιμοποιείται κυρ. για κοστούμια.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. serge < παλ. γαλλ. sarge < δημώδ. λατ. ^sarica < λατ. serica (lana) «κινεζικό μαλλί», θηλ. τού sericus «κινεζικός - μεταξωτός» (< μτγν. *σηρικός,* βλ.λ.)]. **σερί** επίρρ. **1.** στη σειρά, κατά σειρά, συνέχεια χωρίς διακοπή: πέτυχε *δέκα νίκες ~* **||** *παίρνει ~ τη μια δουλειά μετά την άλλη* **2.** *σερί* (το) η συνέχεια, η διαδοχή: γο - *των νικών μιας ομάδας στο πρωτάθλημα.* **[ετυμ.** < γαλλ. serie «σειρά» < λατ. series « p. serOre «συνάπτω, πλέκω, συνδέω»)}.

σέρι (το) {άκλ.} περίφημο λευκό ισπανικό κρασί ενισχυμένο με κο- νιάκ· οινοπο\είται με ειδικό τρόπο, ώστε να έχει ξεχωριστή γεύση. **[ετυμ.** < αγγλ. sherry < παλαιότ. sherris < ισπ. (vino de) Xeres «κρασί τού Xeres», ονομασία τής πόλης Xeres (τώρα Jerez) τής ΝΔ. Ισπανίας, η οποία φημίζεται για την παραγωγή κρασιού|. **σέριο** κ. **σεριόζο** επίρρ. ελλην. *σοβαρά·* **μους.** ως εκφραστική ένδειξη: παιγμένο με σοβαρότητα, χωρίς υπερβολική εκφραστική εκδηλω- τικότητα.

[πτυμ. < ιταλ. serio < λατ. serius], **σερίφης** (ο) {σερίφηδες} 1.(στις Π.Π.Λ.) (α) διοικητικός αξιωματού- χος σε μια περιοχή, που ασκεί αστυνομική εξουσία και εκτελεί τις αποφάσεις των δικαστηρίων (β) (παλαιότ.) ο εκλεγμένος αξιωματού- χος που φρόντιζε για την τήρηση τής τάξης και ο οποίος έφερε μεταλλικό αστέρι στο στήθος · **2.** (στη Μ. Βρετανία) ανώτερος αξιω- ματούχος αγγλικής κομητείας ή μικρότερης περιοχής, που έχει διοικητικές και δικαστικές αρμοδιότητες.

[είυμ. Μεταφορά τού αγγλ. sherifT < μέσ. αγγλ. shirreve < αρχ. αγγλ. scirgerefa < scir (> αγγλ. shire «κομητεία») + gerefa «αξιωματούχος με τοπικές αρμοδιότητες, διοικητής στρατιάς» (< rOf «παράταξη (μά-

3ςης)»)Ι.

Σέριφος (η) {Σερίφου} **1.** νησί των Δ. Κυκλάδων μεταξύ τής Κύθνου και τής Σίφνου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. – **Σερίφιος** (ο), **Σερίφια** (η).

[ΕΤΥΜ. α^χ., αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο]. **σερμαγιά** κ. **σιρμαγιά** (η) (λαϊκ.) **1.** το αρχικό κεφάλαιο που χρησιμοποιείται για την έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας 2. (κατ' επέκτ.) το χρηματικό κεφάλαιο και γενικότ. τα χρήματα, η περιουσία.

[ε_τυμ. < τουρκ. scrmaye|. **σερμπέτι** (το) {σερμπετ-ιού | -ιών} **1.** γλυκό και αρωματικό ποτό συν. ηδύποτο 2. (γενικότ.) οτιδήποτε έχει πολύ γλυκιά γεύση: *τον έκανες - τον καφέ!* συν. πετιμέζι **3.** (μτφ.) *σερμπέτια* (τα) τα γλυκόλογα και οι αβρότητες.

[ετυμ. < τουρκ. §crbetj. **σερνάμενος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που σέρνεται, που δεν μπορεί να σταθεί στα πόδια του ή που βαδίζει με μεγάλη δυσκολία: *έφτασε μέχρι εδώ ~ · δεν μπορεί να πάρει πια τα πόδια του.*

[είύμ. Μτχ. τ. τού *σέρνω* σε *-άμενος* κατ' αναλογίαν προς τις ομοιοκατάληκτες ενεστωτικές μτχ., λ.χ. *ιπτάμενος, ίστάμενος* (πβ. κ. *λεγάμενος. σειν-άμενος. τρεχ-άμενος)].

σερνικοβότανο (το) (λαϊκ.) βότανο τού οποίου το αφέψημα θεωρείται, κατά τη λαϊκή αντίληψη, ότι ευνοεί τη γέννηση αρσενικών παιδιών.

σερνικοθήλυκος, -η, -ο (λαϊκ.) ο αρσενικοθήλυκος (βλ.λ.). **σερνικός,** -ιά, -ό (λαϊκ.) αρσενικός (βλ.λ.).

[είύμ. < **ασερνικός* (με σίγηση τού αρχικού άτονου α-) < *αρσενικός* ψε αντιμετάθεση)], **σέρνω** κ. **σύρω** κ. (λαϊκ.) **σούρνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έσυρα, σύρ-θη- κα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) να κινείται τραβώντας το: *τα βόδια έσερναν ης άμαξες || έσερνε μια βαλίτσα πίσω του μ' ένα* λουρί· ΦΡ. (α) **σέρνω** *(κάποιον) από τη μύτη* κάνω (κάποιον) ό.τι θέλω (β) *σέρνω (κάποιον) μαζί μου* παίρνω (κάποιον) μαζί μου, έχω πάντα μαζί μου (κάποιον, συχνά χωρίς να το θέλει ο ίδιος): *δεν της φέρνει ποτέ αντιρρήσεις και όπου πάει τον σέρνει μαζί της* (γ) *σέρνω τον χορό* (ΐ) (για κυκλικούς, παραδοσιακούς χορούς) είμαι πρώτος σε σειρά ανθρώπων που χορεύουν πιασμένοι από το χέρι (ii) (μτφ.) πρωτοστα* τώ σε κάτι: *οι Γάλλοι αγρότες σέρνουν τον χορό των κινητοποιήσεων στην Ευρώπη* **2.** μετακινώ (κάτι) τραβώντας το: *σέρνω το μπαούλο*) | *έσυραν το καρότσι* **3.** (ειδικότ.) κάνω (κάτι) να κινείται έχοντας συνεχή επαφή με το έδαφος: *περπάτα καλά-μη ~ τα πόδια σου στο πάτωμα || - ένα έπιπλο στον διάδρομο || μη σέρνεις την κασέλα, γιατί θα χαλάσεις το παρκέ*■ φρ. *δεν μπορώ να σύρω τα πόδια μου* (λόγω ηλικίας. ασθένειας ή αδυναμίας) δεν μπορώ να περπατήσω, είμαι εξαντλημένος **4.** (μτφ.) οδηγώ (κάποιον) βίαια, παρά τη θέλησή του (κάπου): *τον έσυραν στην Ασφάλεια με τις χειροπέδες \\ τον έσυραν στα δικαστήρια για απάτες* 5. εξαναγκάζω (κάποιον) να κάνει κάτι (το οποίο προσπαθούσε να αποφύγει): *τα συνδικάτα με δυναμικές κινητοποιήσεις έσυραν την κυβέρνηση σε πρόωρες εκλογές* 6. (συνήθ. ο τ. *σούρνω)* βρίζω, κακολογώ (κάποιον) (+ γεν. προσ.): *και τι δεν του 'σουρε πάνω στον θυμό του** φρ. *τα σούρνω* **(σε** *κάποιον)* βρίζω ή επιπλήττω (κάποιον) έντονα: *θα του τα σούρω μια και καλή και θα φύγω* ♦ **7.** (αμετβ.) (λαϊκ.-συνήθ. στην προστ.) πηγαίνω: *σύρε να φέρεις νερό || σύρε κι έλα || σύρε στο καλό και μην ξαναγυρίσεις*■ (μεσοπαθ. *σέρνομαι*) 8. κινούμαι έχοντας συνεχή επαφή τού κορμού με το έδαφος. έρπω: *οι στρατιώτες σύρθηκαν ώς τις θέσεις των εχθρών* φρ. *σέρνομαι στα πόδια (κάποιου)* ικετεύω κάποιον, πέφτω στα γόνατα 9. (συνήθ. για υφάσματα ή ρούχα) ακουμπώ στο έδαφος με κάποια πλευρά μου: *τα σεντόνια σέρνονταν στο πάτωμα ((η ζώνη τής κα- μπαρντίνας σερνόταν κάτω* 10. κυλιέμαι: *σέρνεται μες στις λάσπες-* (μτφ.) **11.** βαδίζω με δυσκολία (από εξάντληση ή αδυναμία): ο *γέρος σερνόταν, δεν μπορούσε να πάρει τα πόδια του* 12. αθλ. έχω κακή απόδοση: *οι παίκτες σέρνονταν στο γήπεδο και οι οπαδοί τούς γιουχάϊζαν* **13.** (για μεταδοτικές αρρώστιες) έχω μεγάλη εξάπλωση: *εδώ και μέρες σέρνεται μια επικίνδυνη γρίπη.*

[ετυμ. μεσν. < *σύρνω* < αρχ. *σύρω* (βλ.λ.), από τον αόρ. έσυρα κατά το σχήμα *πήρα - παίρνω, έγειρα - γέρνω,* έσπειρα - *σπέρνω).* **σεροτονινη** (η) {χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. ουσία (νευροδιαβιβαστής, βλ.λ.) που βρίσκεται σε διάφορα σημεία τού οργανισμού (λ.χ. στον εγκέφαλο. στα αιμοπετάλια), επιδρά στην αρτηριακή υπέρταση, στη νευρική διέγερση και σχετίζεται με την κατάθλιψη.

[είύμ. Μεταφορά τού αγγλ. serotonin (νόθο σύνθ.) < sero- (< serum «ορός») + -tonin (< τόνος)|. **σερπαντίνα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} στενή και χρωματιστή χάρτινη κορδέλα. τυλιγμένη σε κύλινδρο, η οποία ρίχνεται στον αέρα την περίοδο των Αποκριών και τού καρναβαλιού.

|ΕΙΥ.Μ. < γαλλ. serpentine < λατ. serpentinus «ερπετόμορφος, οφιοειδής*' < serpere «έρπω» (μτχ. τ. serpens, -ntis)].

Σέρρες (οι) {Σερρών} πόλη τής Α. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Σερρών).* – **Σερραίος** (ο), **Σερραία** (η), **σερραίι- κος,** -η. -ο κ. **σερραϊκός,** -ή, -ό [1890|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ρρ-.*

[ετυμ. < μεσν. *Σέρραι,* που χτίστηκε στην τοποθεσία όπου υπήρχε και η αρχ. πόλη *Σίρις* ή *Σίρρα,* αγν. ετύμου]. **σερσέ λα φαμ** ελλην. *αναζητήστε τη γυναίκα*■ η γυναίκα είναι η συνήθης αιτία αυτού που συμβαίνει: *έχει αλ/λξει πολύ η συμπεριφορά του τώρα τελευταία../ ~!* (δηλ. ερωτεύτηκε).

[ετυμ. < γαλλ. cherchez la femme «αναζητήστε τη γυναίκα»], **σερσέμης** (ο) {σερσέμηδες}, **σερσέμισσσ** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1.ο ανόητος, ο βλάκας συν. μάπας. χαζός · 2. ο σαστισμένος, ο αμήχανος.

(ετυμ. < τουρκ. sersem|. **σέρτης** (ο) {σέρτηδων}. **σέρτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) άνθρωπος ευέξαπτος και εκδικητικός.

[ετυμ. < τουρκ. sert «σκληρός» < περσ. sard «ψυχρός, δυσάρεστος»|. **σέρτικος,** -η, -ο 1. (για καπνό) βαρύς: *κάπνιζε ~ τσιγάρα* **2.** (για καταστάσεις ή συμπεριφορά) αυτός που ταιριάζει σε σέρτη (βλ.λ.): ~ *κουβέντες.*

σερφ (το)" {άκλ.} **1.** η ιστιοσανίδα **2.** επίπεδη σανίδα με την οποία προσπαθεί κανείς να ισορροπήσει πάνω στα κύματα.

[ετυμ. < αγγλ. surf «κυματοθραύστης, αντιμάμαλο»]. **σερφάρω** ρ. αμετβ. {σέρφαρα κ. σερφάρισα} **1.** κάνω σέρφινγκ (βλ.λ.)

(αργκό τής **ΠΛΗΡΟΦ.)** κινούμαι γρήγορα στο Διαδίκτυο (Internet), στον κυβερνοχώρο. αναζητώντας πληροφορίες, μηνύματα, εικόνες κ.λπ. που με ενδιαφέρουν: *στο Jmcrncl.*

|ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *σέρφινγκ).* **σέρφερ** (ο/η) [άκλ.) **1.** πρόσωπο που κάνει σέρφινγκ (βλ.λ.) **2.** (αργκό τής **ΠΛΗΡΟΦ.)** ο χρήστης τού Διαδικτύου. Επίσης **σερφίστας** (ο). **[ΕΤΥΜ.** < αγγλ. surfer < surf, βλ. λ. *σέρφινγκ].* **σέρφινγκ** (το) {άκλ.} ελλ. *ιστιοσανίδα, κυματοδρομία-* ψυχαγωγικό ή διαγωνιστικό άθλημα στο οποίο ο αθλητής κινείται πάνω στην επιφάνεια (την «πλάτη») των κυμάτων, πατώντας σε ειδική σανίδα, χωρίς ή με ιστίο (ιστιοσανίδα): *κάνω - || διαγωνισμός* ~.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. surfing < surf «κυματοθραύστης, αντιμάμαλο» < παλαιό?. suff, αγν. ετύμου]. **σέσελι** (το) {σεσέλεως | χωρ. γεν. πληθ.} αυτοφυές ποώδες φυτό.

Ιετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου, δάνειο (πβ. κ. *πέπερι, σίναπι).* πιθ. αιγυπτ. αρχής (όποκ συμβαίνει και με το ίδιο το φυτό)], **σεσημασμένος,** -η. -ο (για κακοποιούς) αυτός που έχει εντοπιστεί από τις αστυνομικές αρχές και τους είναι γνωστός για την παράνομη δραστηριότητά του. **σχόλιό** λ. *μετοχή.*

Ιετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *σημαίνω* (βλ.λ.) ως απόδ. τού γαλλ. marque, το οποίο αρχικώς αναφερόταν στους καταδίκους που στιγματίζονταν με πυρωμένο σίδερο, ώστε να φέρουν στον ώμο ένα κρινολούλουδο].

Σ.Ε.Σ.Κ, (το) Σωματείο Ελλήνων Σκηνοθετών Κινηματογράφου, **σέσκουλο** κ. **σέσκλο** (το) τεύτλο με διογκωμένα ριζίδια και μίσχους, τού οποίου τρώγονται τα υπερτροφικά φύλλα.

[ετυμ. < **σεύσκουλο* (με σίγηση τού -σ*), από συμφυρμό των τ. *σεύ- κουλο* και *σεύκλο.* εκ των οποίων ο πρώτος εμφανίζει ανάπτυξη ευφωνικού -ου-. Ο διαλεκτ. τ. *σεύκλο* ανάγεται στο αρχ. *σεύτλον,* ιων. τ. τού *τευτλον* (βλ.λ.)].

Σ.Ε.Σ.Μ.Ε. (ο) Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Σούπερ Μάρκετ Ηλλάδος. **σεσουάρ** (το) {άκλ.} ηλεκτρική συσκευή που έχει σχήμα πιστολιού και βγάζει θερμό ή κρύο αέρα για το στέγνωμα των μαλλιών **συν.** πιστολάκι.

[ετυμ. < γαλλ. sechoir < secher «στεγνώνω, ξηραίνω» < λατ. siccare < siccus «ξηρός, στεγνός»], **σέσουλα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} το φτυαράκι που χρησιμοποιούν οι παντοπώλες. για να παίρνουν μικρές ποσότητες χύμα εμπορευμάτων από μεγάλα σακιά (ρυζιού, ξηρών καρπών κ.λπ.) και να βάζουν σε σακούλες για τους πελάτες* **φρ.** *με τη σέσουλα* σε αφθονία: *ξοδεύω / έχω λεφτά ~* **συν.** αβέρτα **αντ.** με το σταγονόμετρο. **–** (υποκ.) **σε- σουλίταα** (η).

[ετυμ. < ιταλ. sessola < μεσν. λατ. sesula / sessa, ίσως < περσ. CamCa « κουτάλι»]. **σεστέτο** (το) -* σεξτέτο

σετ (το) {άκλ.} **1.** το σύνολο ομοειδών πραγμάτων: *ένα ~ τραπεζομά- ντηλα / τραπεζάκια / μαχαιροπίρουνα || ~ περιποίησης προσώπου / σώματος* 2. **αθλ.** καθένα από τα μέρη στα οποία χωρίζεται ένας αθλητικός αγώνας τένις, βόλεϊ ή πινγκ-πόνγκ: *η Στέφι Γκραφ κέρδισε εύκολα τα δύο πρώτα ~.* – (υποκ.) **σετάκι** (το) (σημ. 1).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. set. Με τη σημ. «σύνολο ομοειδών πραγμάτων» η λ. δεν έχει ετυμολ. σχέση με το p. set «ρυθμίζω, θέτω, κάνο) κ.τ.ό.», αλλά ανάγεται σε μεσν. αγγλ. sette < αρχ. γαλλ. sette < λατ. secta «οδός» (< p. seccrc «τέμνω, κόβω»)], **σέτερ** (το) {άκλ.} κυνηγετικό σκυλί με χαρακτηριστικά του το μακρύ κεφάλι και τα κρεμαστά αφτιά, που είναι εκπαιδευμένο να υποδεικνύει τη θέση τού θηράματος.

Ιετυμ. < αγγλ. setter < set (για σκυλί) «φερμάρω»|. **σετέτο** (το) -»σεπτέτο

Σεϋχέλλες (οι) (Σεϋχελλών} **1.** νησιωτικό σύμπλεγμα από δύο κύριες συστάδες νησιών (συνολικά 115 νησιά) τού Ινδικού Ωκεανού Β. τής Μαδαγασκάρης **2.** (αγγλ. Republic of Seychelles, γαλλ. Republique des Seychelles = Δημοκρατία των Σεϋχελλών) κράτος που περιλαμβάνει το παραπάνω νησιωτικό σύμπλεγμα με πρωτεύουσα τη Βικτό- ρια. επίσημες γλώσσες την Αγγλική και τη Γαλλική και νόμισμα τη ρουπία Σεϋχελλών.

[ετυμ. < γαλλ. Seychelles (οπτικό δάνειο), από το όνομα τού Γάλλου Jean Moreau de Sechclles. ο οποίος ήταν υπουργός Οικονομικών το 1756. όταν το αρχιπέλαγος των Σεϋχελλών προσαρτήθηκε στη Γαλλία. Π Μ. Βρετανία, που κυρίευσε τα νησιά το 1814, έδωσε στη χώρα τη σημερινή της ονομασία], **σεφ** (Ο) {άκλ.} ο αρχιμάγειρας.

Ιετυμ. < γαλλ. chef «προϊστάμενος, αρχηγός, επί κεφαλής» < δημώδ. λατ. *capus «κεφάλι» < λατ. caput, -Itis|.

Σ.Ε.Φ. (το) Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας.

Σεφαρ(α)δίτης (ο) {Σεφαρ(α)διτών}, **Σεφαρ(α)δίτισσα** (η) |Σεφαρ(α)διτισσών} καθένας από τους Εβραίους που ζούσαν στην Ιβη- ρική Χερσόνησο μέχρι τα τέλη τού 15ου αι., όταν απελάθηκαν μαζικά και εγκαταστάθηκαν κυρ. στη Β. Αφρική, σε πόλεις τής ευρύτερης

μεσογειακής λεκάνης, αλλά και στη Β. Ευρώπη: οί - *τής Θεσσαλονίκης.* Επίσης **Σεφάρδος** κ. **Σεφαρντίμ. – σεφαρ(α)δίτικος,** -η. -ο. **Σε- φαρ(α)δίτικα** (τα). **σεφαρ(α)δίτικα** επίρρ.
ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ισπ.-εβρ. scphardi / bCpharaddi < εβρ. scpharadh «1σπανία»|.

σεφέρι (το) [σεφερ-ιού | -ιών} 1.(λαϊκ.) στρατιωτικό εκστρατευτικό σώμα: *"να 'ρθει ο Μόσκοβο ς, να φέρει το -»* (δημοτ. τραγ.) 2. (συνεκδ.) (α) η εκστρατεία (β) το ταξίδι, i εγυμ. < τουρκ. sel'cr J. **σεφλέρα** (η) γένος φυτών που περιλαμβάνει πολλά είδη αειθαλών δένδρων και θάμνων, τα οποία καλλιεργούνται συνήθ. ως καλλωπιστικά.
ΙΗΤΥΜ. < νεολατ. schcfflera. από το όν. τού Γερμανού βοτανολόγου J.C. Schcffier (18ος ui.)J. **σεφταλιά** (η) έδεσμα από μπόλια αρνιού γεμισμένη με κομμάτια κρέατος και μυρωδικά.
(πτυμ. Αγν. ετύμου). **σεφτές** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** η πρώτη πώληση τής ημέρας· ΦΡ. (α) *κάνω σεφτέ* **(σε κόπο/ον)** κάνω την πρώτη πώληση τής ημέρας ή είμαι ο πρώτος πελάτης (κάποιοι»; *ήρθα να σου κάνω σεφτέ* (β) **έχω** *καλό σεφτέ* (για πελάτη) έχω καλό ποδαρικό, φέρνω γούρι 2. (συνεκδ.) τα χρήματα που εισπράττονται κατά την πώληση αυτή.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. siftah). **σέχτα(η)** »σέκτα
σεχταρισμός (ο) ->σεκταρισμός **Σ.Ε.Ψ.** (ο)
Σύλλογος Ελλήνων Ψυχολόγων.
-ση (λόγ. **-σις)** |αρχ.| παραγωγική κατάληξη θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνει: 1. ενέργεια / πράξη ή κατάσταση 2. αποτέλεσμα. ^ σχολιο λ. ανακοινωθέν, *αναλογία.*
Ιετυμ. < αρχ. *-σις / -τις* (αρχαιότ.) (πβ. αρχ. *μάν-τις,* αλλά και *δό-σις. κτή-σις, γένε-σις* κ.ά.), που προέρχεται από Ι.Ε. επίθημα *-ti- (λ.χ. σανσκρ. Chit-ti- «σχίσιμο»)],
σηκός (ο) **1.** αρχαιολ. ο κτιστός πυρήνας τού αρχαίου ναού. στον οποίο στηνόταν άγαλμα θεού 2. (συνεκδ.) εσοχή τοίχου, στην οποία τοποθετούσαν άγαλμα ή αγγείο.
| εγυμ αρχ.. τεχν. όρ., αβεβ. ετύμου. ίσως < δωρ. *σάκός* < *twa-k0b, που συνδ. με το ρ. *σάττω* «εφοδιάζω, γεμίζω» (βλ. λ. *σαγή).* Βλ. κ. *σηκώνω*]. **Σηκουάνας** (ο) ποταμός τής Β. Γαλλίας που διασχίζει το Παρίσι. [Γ.ΤΥΜ. < μτγν. λατ. Sequana (> γαλλ. Seine), ίσως < κελτ. soghan «γαλήνιος. ήρεμος»), **σήκωμα** (το) -»σηκώνω
σηκωμάρα (η)]χωρ. γεν. πληθ.) (!-συνήθ. στον πληθ.) η στύση τού πέους: *έχω σηκωμάρες* ΣΥΝ. (!) καύλα.
[ετυμ. < *σηκώνω)* + παραγ. επίθημα *-μάρα* (βλ.λ.)]. **σηκωμός** (ο) **1.** (λογοτ.) ο ξεσηκωμός, η εξέγερση: ο *μεγάλος ~ τού Γένους το J82I* · 2. το ξύπνημα, η έγερση: *δεν έχει* - (δεν ξυπνάει με τίποτα).
σηκώνω ρ. μετβ. |σήκω-σα, -θηκα. -μένος) 1. κινώ (κάτι) προς τα πάνω, υψώνω: - γο *κεφάλι / τα μάτια προς τον ουρανό / το βλέμμα / σκόνη / τα μανίκια* **|| ~** *(το) χέρι* **(λ.χ. ως μαθητής για να πάρω μέρος στο μάθημα)· φρ. (α)** *σηκώνω / υψώνω τη αημαία* **(i) κάνω έπαρση σημαίας αντ. υποστέλλω τη σημαία (ii) (για οδηγό ταξί) ανεβάζω τη σημαία (βλ.λ., σημ. 6), για να φαίνεται ότι είναι ελεύθερο για μίσθωση το ταξί (β)** *σηκώνω χέρι (πάνω σε κάποιον)* **χτυπώ (κάποιον), χειροδικώ (εις βάρος κάποιου):** *μην τολμήσεις να σηκο)σεις χέρι κάνω μου, γιατί θα* **το** *μετανιώσεις* **(γ)** σηκώνω *I αίρω τον σταυρό τού μαρτυρίου* **υποφέρω, βασανίζομαι (δ)** *σηκώνω στα χέρια / στοάς ώμους (κάποιον)* **αποθεώνω (κάποιον):** *μετά τη λήξη τού αγιώνα, οι οπαδοί τής ομάδας σήκωσαν τον προπονητή στα χέρια* **(ε)** *σηκώνω ψηλά τα χέρια* **δεν ξέρω τι να κάνω, αισθάνομαι αμήχανος, παραιτούμαι από προσπάθεια:** *στην πρώτη δυσκολία σηκώνει ψηλά τα χέρια* **(στ) δεν** *σηκώνω κεφάλι* **βλ. λ.** *κεφάλι* **(ζ)** *σηκώνω τους ώμους* **δείχνω με αυτή την κίνηση ότι δεν ξέρω κάτι ή ότι αδιαφορώ για κάτι:** *«Τι να κάνουμε;» τον ρώτησα■ εκείνος σήκωσε τους ώμους* **(η)** *σηκώνω (κάποιους) στο πόδι* **αναστατ6)νω (κάποιους):** *σταμάτα. θα σηκώσεις όλη τη γειτονιά στο κόδι με τις* **φωνές σου.' (0) έχω (κάιτοιον) στο σήκω-** *σήκω, κάτσε-κάτσε* **κάνω (κάποιον) ό.τι θέλω, κάνει ό,τι του λέω <ι)** *σηκώνω τη φωνή (σε κάποιον)* **μιλάω άγρια και αγενώς (σε κάποιον) συν. υψώνω τη φωνή / τον τόνο τής <οωνής μου (ια)** *με πήρε και με σήκωσε* **βλ. λ.** *παίρνο)* **(ιβ)** *σηκώνω το τραπέζι* **μαζεύω τα πιάτα και τα μαχαιροπίρουνα, τα σερβίτσια κ.λπ.. καθαρίζω το τραπέζι μετά από φαγητό (ιγ)** *σηκώνω μύτη* **δείχνω υπεροπτική ή αλαζονική συμπεριφορά:** *έχει σηκώσει μύτη τον τελευταίο καιρό και δεν ακούει κανέναν 2.* **κάνω (κάποιον) να αφήσει τη θέση στην οποία καθόταν:** *ένας ηλικιωμένος σήκωσε έναν νεαρό, για να καθίσει* 3. **εγείρω από τον ύπνο, ξυπνώ:** *να με σηκώσεις στις έξι το πρωί* 4. **(για χρήματα) παίρνω από την τράπεζα, κάνω ανάληψη:** *σήκωσα όλα τα λεφτά μου από την τράπεζα* 5. **κρατώ και μεταφέρω:** *δεν μπορώ να σηκώσω τόσες τσάντες* 6. **αντέχω το βάρος (κάποιου):** *η βιβλιοθήκη αυτή σηκώνει πολλά βιβλία* **||** *οι κολόνες δεν σηκώνουν άλλον όροφο 7.* **(μτφ.) αντέχω:** *τέτοια έξοδα δεν τα σηκώνει η τσέπη μου* 8. **(μτφ.) δέχομαι ή ανέχομαι:** *δεν ~ αστεία* **||** *δεν τα ~ εγώ αυτά* **||** *δεν - πλάκα / χωρατά / κουβέντα I αντιρρήσεις■* **φι\ (α)** *δεν σηκώνω μύγα στο* σπαθί *μου* **δεν ανέχομαι το παραμικρό, είμαι πολύ εύθικτος (β)** *δεν με σηκώνει το κλίμα* **βλ. λ.** *κλίμα* 9. **(μτφ. τριτοπρόσ.) επιδέχομαι:** *αυτό δεν σηκώνει αντίρρηση / κουβέντα* {[*αυτό που ισχυρίζεται σηκώνει πολλή συζήτηση* **Συν. χωρά** 10. **κατακλέβω:** *?<.εΐπαμε διακοπές και μας σήκωσαν τα πάντα στο σπίτι* 11. **(για δάσκαλο, καθηγητή κ.λπ.) εξετάζω (μα**θητή. εκπαιδευόμενο) στο μάθημα (παλαιότ. καλώντας τον να εγερ- θει από τη θέση του): ο *δάσκαλος σήκωσε δύο παιδιά, για να πουν το μάθημα■* (μεσοπαθ. *σηκώνομαι)* 12. παύω να κάθομαι και στέκομαι όρθιος, εγείρομαι από τη θέση μου· φρ. *σηκώνομαι και φεύγω* (εμφατ.) αποχωρώ ή εγκαταλείπω έναν χώρο: *θα κάνεις ό.τι σου λέω. αλλιώς σήκω και φύγε!* || *τους βαρέθηκε όλους και σηκώθηκε κι έφυγε* 13. (μτφ.) αποθεραπεύομαι, συνέρχομαι: *μετά από τρεις ημέρες γρίπης, σηκώθηκε* 14. αποκτώ ίσιο σχήμα, γίνομαι στητός. ορθώνομαι: *μου σηκώθηκε rj τρίχα / rj πέτσα* (έφριξα. φοβήθηκα ή αήδιασα)· ΦΡ. (οικ.) (για άντρα) *μου σηκώνεται* έχω στύση 15. (για άνεμο) αρχίζω να πνέω δυνατά: *σηκώθηκε βοριάς* 16. (μτφ.) εξεγείρομαι. επαναστατώ: *σηκώθηκαν οι ραγιάδες και πολεμούν τον Τούρκο·* φρ. *σηκώθηκαν τσ πόδια να χτυπήσουν το κεφάλι* βλ. λ. *κεφάλι.* - σήκωμα (το). [ετυμ. μεσν. < μτγν. *σηκώ (-όω)* «ζυγίζω, ισορροπώ» (συνήθ. στα σύνθ. *άνα-σηκώ.* με τη σημερινή σημ.. *άνπ-σηκώ* «αντισταθμίζω») < αρχ. *σηκός* (βλ.λ.)). σηκωτός, -ή. -ό αυτός που μεταωέρεται υποβασταζόμενος από άλλους· συνήθ. στη φρ. πάω *(κάποιον) σηκωτό* πηγαίνω (κάποιον) με το ζόρι, διά τής βίας κάπου, σήμα (το) [σήμ-ατος | -ατα. -άτων) 1. διακριτικό σημείο που προσδιορίζει την προέλευση των προϊόντων επιχειρήσεως: *επίσημοι εμπορικό -* || ο *τίτλος εφημερίδας και περιοδικού θεωρείται ~* jf *απομίμηση! παραποίηση σήματος·* ΦΡ. *σήμα κστατεθέν* εμπορικό διακριτικό σημείο (λέξη, ονοματεπώνυμο, σύμβολο κ.λπ.), που έχει κατατεθεί στο Υπουργείο Εμπορίου, έχει κατοχυρωθεί ως αποκλειστικό διακριτικό γνώρισμα μιας επιχείρησης και τίθεται πάνω σε κάθε προϊόν 2. (γενικότ.) το διακριτικό γνώρισμα (ηχητικό, οπτικό, οπτικοακουστικό) ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού: γο *ηχητικό - ενός καναλιού* 3. το έμβλημα, το σύμβολο που χρησιμοποιεί ως αναγνωριστικό σημείο σωματείο, σύλλογος, οργάνωση κ.λπ.: γο - *τού Συλλόγου μας είναι ένα δένδρο* |i *είχε το ~ τής οργάνωσης ραμμένο* στο σακάκι 4. το σύνολο των διακριτικών σημαδιών που έχουν στις επωμίδες, στα πέτα ή στα μανίκια όσοι φέρουν στολή (στρατιωτικοί ένστολοι, φρουροί, μέλη οργανώσεων με ιεραρχία κ.λπ.), τα οποία δηλώνουν τον χώρο στον οποίο εντάσσεται κανείς και τη θέση του στην ιεραρχία 5. ναυτ. διεθνές γνώρισμα που δηλώνει την ταυτότητα κάθε πλοίου χωρητικότητας 30 κόρων και άνω · 6. κάθε εικόνα, ήχος ή μήνυμα που μεταδίδεται με ηλεκτροκύματα (λ.χ. από τηλεοπτικό ή ραδιοφωνικό σταθμό): *η λήψη τού ~ σ' αυτή την περιοχή δεν είναι ικανοποιητική* || *γίνονται εργασίες στον πομπό για την ενίσχυση τού σήματος εκπομπής*

το *πλοίο έστειλε - κινδύνου* (πβ. λ. S.O.S.r ΦΡ. *σήματα* μορς βλ. λ. *μορς* 7. (συνεκδ.) το μήνυμα, η ειδοποίηση που στέλνει κανείς (συνήθ. με ηλεκτρονικό μέσο): *η Ιντερπόλ έστειλε - στην Ελληνική Αστυνομία για τη σύλληψη τού υπόπτου* || *λάβαμε επείγον ~ από το αρχηγείο Στρατού* || *ακούστηκε το ~ τού συναγερμού* · 8. καθετί το οποίο προορίζεται να προειδοποιεί, να καθοδηγεί, να παρέχει πληροφορίες, κυρ. σε δημόσιο χώρο. με τη μορφή επιγραφής, πινακίδας, με την εκπομπή ήχου. φωτός κ.λπ.: *ένα - στον τοίχο έδειχνε ότι απαγορεύεται το κάπνισμα* || *υπήρχε - κινδύνου κοντά στο μέρος όπου γίνονται κατολισθήσεις* 9. (ειδικότ.) *σήματα (τα) τα* σύμβολα τής Τροχαίας για την οδήγηση και οι πινακίδες που (οέρουν αυτά; *μαθαίνο) τα ~* || *δίνο) τα ~* (εξετάζομαι για δίπλωμα οδηγήσεως στη γνώση των σημάτων τής Τροχαίας) || *πέρασα τα ~ και θα εξεταστώ στην πορεία* **10.** (ειδι- κότ.) συσκευή δίπλα στις σιδηροδρομικές γραμμές, με πράσινο, κίτρινο ή κόκκινο φως, που ειδοποιεί τους οδηγούς αυτοκινήτου πότε επιτρέπεται η διάβαση (συχνά συνοδεύεται και από ήχο) 11. κάθε κίνηση. ενέργεια που αποσκοπεί στη μετάδοση μηνύματος· φρ. (α) *κάνω σήμα* (σε κάποιον) δείχνω (σε κάποιον) τι να κάνει, πώς να ενεργήσει (με κίνηση των χεριών, τού κεφαλιού, νεύμα ή συγκεκριμένο συνθηματικό τρόπο): *οι αστυνομικοί τούς έκαναν σήμα να σταματήσουν* [[Γου *έκανε σήμα να κατέβει* || *μόλις σας κάνω σήμα, θα αρχίσουμε να φωνάζουμε* (β) *σήμα τής νίκης* βλ. λ. *βε* (σημ. 4) · 12. **αρχλιολ.** στήλη ή αγγείο ή σωρός λίθων που τοποθετούσαν οι αρχαίοι πάνω στον τάφο. - (υποκ.) **σηματάκι** (το). **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *γραμματόσημο.*
[γ.τυμ. < αρχ. *σήμα / σάμα* (δωρ.). αβεβ. ετύμου, όπως συμβαίνει με αρκετά αρχ. ουσ. σε *-μα* (λ.χ. *σώμα).* Έχει προταθεί η σύνδεση με σανσκρ. dhya-man «σκέψη» (< p. dhyimaii "σκέφτομαι»), άποψη περισσότερο ικανοποιητική μορφολογικώς παρά σημασιολογικώς. Λΐ- γότερο πιθ. η αντιστοιχία με βορειοαρμ, sania «σημάδι, σήμα». Πα- ράγ. *σημ-εϊο(ν). σημ-αίνω. σημ-αία* κ.ά. Ολόκληρη η σημασιολ. εξέλιξη των λ. περιστρέφεται γύρω από την εκτεταμένη χρήση των λ. *σήμα* και *σημείον* με τις σημ. «σημάδι, μνημείο, έμβλημα, σημαία, σημασία. όριο» κ.ά. Ο όρ. *σήμα κατατεθέν* αποδίδει το γαλλ. marque deposee]. σημάδεμα (το) > σημαδεύω
σημαδεμένος, -η, -ο 1. αυτός που έχει διακριτικό σημάδι· φρ. *σημαδεμένη τράπουλα* βλ. λ. *τράπουλα 2.* αυτός που έχει σημάδι από ασθένεια, χτύπημα ή άλλη αιτία, σημαδευτής (Ο) αυτός που σκοπεύει, που σημαδεύει καλά. σημαδεύω ρ. μετβ. |μεσν.| (σημάδ-εψα, -εύτηκα. -εμένος) Ι.βάζω σημάδι ως διακριτικό γνοίρισμα σε (κάποιον/κάτι): *σημάδεψαν τα σπίτια που είχαν υποστεί ζημιές* || *τους κακοποιούς που συνελάμβαναν. τους σημάδευαν στο μέτωπο* || *σημάδευαν με πυρωμένο σίδερο τα γελάδια τού κοπαδιού* ΣΥΝ. μαρκάρω. σταμπάρω 2. (συνεκδ.) σκοπεύω με όπλο: *σημάδεψε έναν λαγό* 3. (μτφ.) επηρεάζω καθοριστικά, αφήνω ανεξίτηλα σημάδια, στιγματίζω: rj *γνωριμία αυτή σημάδεψε τη ζο)ή της* || *η συνέλευση σημαδεύτηκε από απαράδεκτα επεισόδια* |! «γο *τέλος αυτού τού αιώνα σημαδεύτηκε από μεγάλες ανακαλύψεις στην επιστήμη και την τεχνολογία»* (εφημ.) 4. (η μτχ. *σημαδεμένος, -η, -ο)* βλ.λ. —σημάδεμα (το), σημάδι (το) {σημαδ-ιού | -ιών) 1. ένδειξη, αναγνωρίσιμο σημείο: *έβα*

λα σημάδια στο τμήμα τού οικοπέδου που μας ανήκει 2. **ο στόχος κατά τη βολή με όπλο· κυρ. στη ΦΡ. (α)** *βάζω (κάποιον / κάτι) (στο) σημάδι* **στοχεύω (κάποιον/κάτι):** *με γο όπλο έβαλαν σημάδι τους κορμούς των δέντρων* **(β)** *ξέρω σημάδι* **είμαι ικανός στη σκοποβολή** 3. **η ουλή. το τραύμα:** *του έμειναν σημάδια από τα βασανιστήρια* || *η αρρώστια τού άφησε ~* 4. **(γενικότ.) κάθε ιδιαίτερο, αναγνωριστικό σημείο κάποιου (λ.χ. μια ελιά στο σώμα, μια ουλή κ.λπ.):** *η αναγνώριση στα δημοτικά τραγούδια γίνεται συχνά με την αναφορά σε κάποιο - στο σώμα* **τής** *γυναίκας που γνωρίζει μόνον ο σύζυγος* 5. **(για ζώα) το ίχνος, το αποτύπωμα που αφήνουν στο έδαφος 6. (μτφ.) το προμήνυ- μα, ο οιωνός:** *παρήγορο / κακό; ανησυχητικό ~.* **-- (υποκ.) σημαδάκι (το).**

Ιετυμ. < μτγν. *σημάδιον*, **υποκ. τού αρχ.** *σήμα*\. **σημαδιακός, -ή. -ό 1. αυτός που προμηνύει. που προοιωνίζεται (κάτι):** *~ μέρα / όνειρο / γεγονός / χρονιά* · **2. πολύ σημαντικός, αυτός που επηρεάζει καθοριστικά:** *μια ~ εμπειρία.* **σημαδούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} νλυτ. ο σημαντήρας (βλ.λ.) συν. τσαμαδούρα.**

Ιείύμ. < *σημάδι* **+ παραγ. επίθημα** *-ούρα*, **πβ.** *χασ-ούρα).* **σημαία (η) {σημαιών! 1. κομμάτι υφάσματος με τα διακριτικά χρώματα και τα συμβολικά εμβλήματα ενός κράτους (***εθνική σημαία* **ή** *σημαία τού Έθνους)*, **στρατιωτικού σώματος, κόμματος, συλλόγου και γενικότ. μιας** *ομάβας(αθλητική σημαία): γαλανόλευκη* **- (η ελληνική) ||** *έπαρση ; υποστολή σημαίας* **||** *στις εθνικές εορτές ο κόσμος κρεμά σημαίες στα μπαλκόνια* || οι *οπαδοί έκαιγαν σημαίες τής αντίπαλης ομάδας* || *τον έθαψαν με την ελληνική ~ πάνω στο φέρετρο* || *χαιρετώ στρατιωτικά τη* **-** || *υψώνω τη* **σημαία** *τής επανάστασης* **(επαναστατώ) ||** *η ~ κυματίζει μεσίστια* **(στη μέση τού ιστού, συνήθ. ως ένδειξη πένθους για τον θάνατο σημαντικού προσώπου)· ΦΡ. (λόγ.) (α)** *καλούμαι υπό τας σημαίας* **επιστρατεύομαι (β)** *τάσσομαι υπό τη σημαία (κάποιου)* **προσχωρώ στην πλευρά (κάποιου) (γ)** *υπό τη σημαία* **υπό την εξουσία, την κυριαρχία:** *η Ινδία βρισκόταν για πολλά χρόνια ~ τής Βρετανίας* **(δ)** *κρατώ ψηλά τη σημσία* **συνεχίζω τον αγώνα, δεν εγκαταλείπω την προσπάθεια:** οι *αντάρτες κρατούσαν ψηλά τη σημαία τής επανάστασης* **αντ. υποστέλλω τη σημαία (ε) (ειρων.)** *παίρνω άδεια από τη σημαία* **φεύγω από το στρατόπεδο και κατ' επέ- κτ. από χώρο εργασίας, χωρίς να ζητήσω άδεια από τον αξιωματικό ή τον προϊστάμενο αντίστοιχα συν. την κοπανάω (στ)** *σημαία ευκαιρίας / ευκολίας* **η σημαία ορισμένων χωρών που παρέχουν σε πλοία ξένης πλοιοκτησίας φορολογικές και άλλες διευκολύνσεις, όταν νηολογούνται σε αυτές (ζ)** *αλλαγή σημαίας* **η αλλαγή σημαίας εθνικότητας σε πλοίο με τη χρησιμοποίηση σημαίας ευκαιρίας (βλ. προηγούμενη φρ.) (η)** *λευκή σημαία* **κομμάτι λευκού πανιού που συμβολίζει την ανακωχή, το αίτημα για έναρξη διαπραγματεύσεων ή την παράδοση στρατιωτικής δύναμης:** οι *πολιορκημένοι ύψωσαν* **~** 2. **(μτφ.- συχνά και με κεφ.) το εθνικό σύμβολο, η πατρίδα, το έθνος που συμβολίζει η σημαία:** *αγωνίστηκαν/ πολέμησαν! θυσιάστηκαν για τη* **-**

(μτφ.) το σύμβολο μιας προσπάθειας, μιας ιδεολογίας, ενός αγώνα: *η δικαιοσύνη και η ελευθερία ήταν οι ~ τού αγώνα τους 4.* **(μτω.) πρόσωπο που αναγνωρίζεται ως το σύμβολο ενός χώρου (πολιτικού, κοινωνικού). μιας αθλητικής ομάδας κ.λπ.:** ο *πρόεδρος ήταν η ~ τής παράταξης* II *αυτός ο παίκτης είναι ~ για την ομάδα και δεν πωλείται* 5. **μικρό κομμάτι υφάσματος ή από άλλο υλικό, που χρησιμεύει για την επικοινωνία από απόσταση (λ.χ. μεταξύ πλοίων ή κατά την προσγείωση αεροπλάνων) ή ως δείκτης:** *έκανε σήματα στον πιλότο με τις ειδικές ~ για την προσγείωση* **||** *κίτρινη* **- (ως σήμα για την ύπαρξη μολυσματικής νόσου) jj** *μόλις κατέβασε ο αφέτης τη οι αθλητές ξεκίνησαν* II ο *επόπτης σήκωσε τη υποδεικνύοντας οφσάιντ* || *η μπάλα χτύπησε στη* **-** *τού κόρνερ* · 6. **εξάρτημα οχήματος ταξί. με φωτάκι και την επιγραφή «ελεύθερο», το οποίο, όταν είναι υψωμένο, σημαίνει ότι το ταξί είναι ελεύθερο για μίσθωση ενώ. όταν είναι κατεβα- σμένο. ότι είναι μισθωμένο· φρ.** *πτώση σημαίας* **το κατέβασμα τού παραπάνω εξαρτήματος από τον οδηγό τού ταξί κατά την επιβίβαση πελάτη, που ισοδυναμεί με έναρξη υπολογισμού τής αξίας τής διαδρομής από συγκεκριμένο ποσό. — (υποκ.) σημαιάκι (το) κ. σημαι- ούλα (η).** ** σχολιο λ. *εζνληνικός.*

Ιείύμ. < μτγν. *σημαία* **/** *σημεία* **(αρχαιότ. τ.) < αρχ.** *σήμα.* **Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ.** *υπό τας σημαίας* **(< γαλλ. sous les drapcaux).** *λευκή σημαία* **(< γαλλ. drapeau blanc),** *σημαία ευκαιρίας* **(< αγγλ. flag of convenicncc) κ.ά.]. σημαινόμενο (το) |σημαινομέν-ου | -ων} 1. γλωσσ. η σημασία, δηλ. η πληροφορία ή η γνώση που έχει ο ομιλητής μιας γλώσσας για το τι δηλώνει («σημαίνει») κάθε λέξη («γλωσσικό σημείο»)· το σημασιο- λογικό περιεχόμενο μιας λέξης το οποίο δηλώνεται μορφικά από το σημαίνον (βλ.λ.) 2. σιμειολ. η πληροφορία που δηλώνει κάθε μορφή σημείου· π.χ. ό.τι σημαίνει μια συγκεκριμένη χειρονομία, ένα ακουστικό ή οπτικό σήμα κ.ο.κ.**

[f.tym. **αρχ., μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. τού ρ.** *σημαίνω*, **μεταφρ. δάνειο (στη γλωσσ. σημ.) από γαλλ. signifiej. σημαίνον (το) {σημαίν-οντος | -οντα, -όντων] 1. γλωσσ. η φωνολογική μορφή («ακουστική εικόνα») με την οποία δηλώνεται σε κάθε γλώσσα η σημασία μιας λέξης («γλωσσικού σημείου»), η γνώση δηλ. που έχει ο ομιλητής μιας γλώσσας για το πώς δηλώνεται κάθε λέξη· η φωνολογική μορφή (π.χ. /γινέκα/) πραγματώνεται είτε ως συγκεκριμένη διαδοχή φθόγγων στον προφορικό λόγο (π.χ. [γινέκα|) είτε ως συμβατική (ορθογραφική) διαδοχή γραμμάτων στον γραπτό λόγο (π.χ. <γυ- ναίκα>) 2. σημειολ. η μορφή (ηχητική, εικαστική, κινητική κ.λπ.) με την οποία δηλώνεται μια πληροφορία («σημαινόμενο») στο αντίστοιχο σημειακό σύστημα (σήματα Τροχαίας, σήματα Μορς. εικαστικό έργο κ.λπ.)· π.χ. το θαυμαστικό (!) αποτελεί το σημαίνον, τη μορφή με** την οποία δηλώνεται η πληροφορία (σημαινόμενο) «κίνδυνος» στο σύστημα των σημάτων τής Τροχαίας.

|είυμ. αρχ.. μτχ. ενεστ. τού ρ. *σημαίνω*, μεταφρ. δάνειο (στη γλώσσ. σημ.^από γαλλ. signifiantj. **σημαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σήμαν-α. -θηκα. σεσημασμένος} ♦ (μετβ.)

έχω συγκεκριμένο περιεχόμενο, συγκεκριμένη σημασία: *η λέξη «σήψη» σημαίνει την αποσύνθεση οργανικής ουσίας* || *τι σημαίνουν αυτοί οι όροι:* 2. έχω βαθύτερο νόημα, φανερώνω (κάτι): *τι σημαίνυνν όλα αυτά;* || *αντή η συμπεριφορά κάτι σημαίνει* || *πρέπει να βρούμε τι σημαίνουν οι δηλώσεις του* || π *να σημαίνει αυτή η ησυχία:* 3. (ειδι- κότ.) ισοδυναμώ με, έχω ως αποτέλεσμα: *άρνηση αποδοχής των θέσεων τού προέδρου σημαίνει διαγραφή από το κόμμα* || *παραβίαση των χωρικών υδάτων σημαίνει πόλεμος* |! *μια αποτυχία δεν σημαίνει τίποτα· υπάρχουν πάντα ευκαιρίες* || *η ήττα αυτή σήμανε την αρχή τού τέλους του* · 4. κάνω (κάτι) να ηχήσει (δηλώνοντας κάτι. μεταδίδοντας ένα μήνυμα): *η καμπάνα τής εκκ/.ησίας σήμανε πέντε* (ενν. *η ώρα)* |[*ο σα?.πιγκτής σήμανε το εγερτήριο / την επίθεση* || *η σειρήνα σήμανε συναγερμό* συν. χτυπώ ♦ (αμετβ.) **5.** βγάζω ήχο (συνήθ. για σήμαντρο, καμπάνα): *«σώπα. όπου να 'ναι θα σημάνουν οι καμπάνες»* (Γ. Ρίτσος) || *<*σημαίνει ο Θιος, σημαίνει η γης. σημαίνυνν τα επουράνια, σημαίνει κι η Αγια-Σοφιά. το μέγα μοναστήρι»* (δημοτ. τραγ.)· φρ. (μτφ.) *σήμανε η ώρα / η στιγμή* έφτασε η ώρα. ο κατάλληλος χρόνος για κάτι σπουδαίο (που αναμενόταν): *~ τού σηκωμού τού Γένους* **6. ναυτ.** δίνω σήματα με τη σφυρίχτρα τού πλοίου ή με σημαίες ή με ειδικό φανό ή με τους βραχίονες κ.λπ. 7. (η μτχ. ενεστ. *ση- μαίνων, -ουσα. -ον)* βλ.λ. 8. (η μτχ. μεσοπαθ. παρακ. *σεσημασμένος, -η. -ο)* βλ.λ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ενδεικνύω. κάνω σημα», < *σήμα* (βλ.λ.)]. **σημαίνων,** -ουσα, -ον {σημαίν-οντος (θηλ. -ουσας). -οντα | -οντες (ουδ. -οντα). -όντων (θηλ. -ουσών)ί (λόγ.) σημαντικός, σπουδαίος: *ένα σημαίνον στέλεχος τής κυβέρνησης* || *μια σιμαίνουσα προσωπικότητα τού πνευματικού μας βίυν.*

|1:Ι ΥΜ. αρχ.. μτχ. ενεστ. τού αρχ. *σημαίνω*, απόδ. τού αγγλ. significant]. **σημαιοστολίζω** ρ. μετβ. 11884] {σημαιοστόλισ-α. -τηκα. -μένος] στολίζω με σημαίες (χώρο. κτήριο κ.ά.). π.χ. λόγω εθνικής επετείου: *είχαν σημαιοστο'Αΐσει όλα τα δημόσια κτήρια τής πόλης* || (μτφ.-ειρθ)ν.) *ήρθε πρωί-πρωί σημαιοστολισμένη* (πολύ στολισμένη), **σημαιοστολισμός** (ο) 11886[ο στολισμός με σημαίες (κτηρίων, δρόμων) κατά τις εθνικές επετείους, εορτές κ.λπ. **σημαιοστόλιστος,** -η. -ο J1854j 1. αυτός που είναι στολισμένος με σημαίες 2. (ειρων.) αυτός που είναι ντυμένος με ρούχα εντυπωσιακά και φανταχτερά, επιδεικτικά ντυμένος, **σημαιοφόρος** (Ο/η) 1. πρόσωπο που κρατάει την εθνική σημαία σε επίσημη εορτή 2. (ειδικότ. για μαθητή) πρόσωπο που κρατάει τη σημαία κατά τον εορτασμό εθνικής επετείου (ως τιμητική διάκριση, -€πειδή συγκέντρωσε την υψηλότερη βαθμολογία μεταξύ των συμμα- θητοίν του): *στη Ι ' Λυκείον ήταν - στην παρέλαση* 3. (μτφ.) ο πρωτεργάτης και κήρυκας πολιτικής ή κοινωνικής ιδεολογίας ή κίνησης, αυτός που μπαίνει μπροστά: *~ των νέων ιδεών* || *μπήκε - στον αγώνα κατά των φυλετικών διακρίσεων* συν. μπροστάρης · 4. ναυτ. αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού (βλ. λ. *βαθμός*, πιν.).

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *σημαία + -φόρος < φέρω].* **σήμανση** (η) {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις. -άνσεων} 1. η τοποθέτηση διακριτικών σημείων συν. σημάδεμα 2. τοπογρ. ο καθορισμός τής θέσης ενός σημείου στο έδαφος 3. η λήψη και η εξέταση από την αστυνομία στοιχείων (δακτυλικών αποτυπωμάτων, σωματομετρικών στοιχείων και φωτογραφιών) υπόπτων 4. (συνεκδ.) η αστυνομική υπηρεσία που συλλέγει και καταγράφει τα στοιχεία αυτά *(υπηρεσία σημάνσε- ως* κ. *Σήμανση): τον πήγαν στη ~ και του πήραν αποτυπώματα.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ωρίμαση.*

Ιείύμ. < μτγν. *σήμανσις*< αρχ. *σημαίνω].* **σημαντήρας** (ο) νλυτ. αντικείμενο σε ποικίλα σχήματα (κωνικό, σφαιρικό, ρομβοειδές κ.ά.) με κόκκινο, κεραμίδι, μαύρο ή άλλο χρώμα. που επιπλέει στην επιφάνεια τής θάλασσας σε συγκεκριμένο σημείο, δηλώνοντας ανάλογα με το σχήμα και το χρώμα ότι στο σημείο αυτό υπάρχει κίνδυνος (ύφαλος, αβαθή νερά κ.λπ.). ναυάγιο, πλόιμο πέρασμα, πώς πρέπει να πλεύσει το πλοίο (από τα δεξιά τού σημαντήρα, από αριστερά, κυκλικά κ.λπ.). ότι υπάρχουν αλιευτικά δίχτυα ή ποντισμένη άγκυρα πλοίου κ.ά.· χρησιμεύει ακόμη για να δένεται σε αυτόν η άγκυρα πλοίου για ασφαλέστερο αγκυροβόλιο (βλ. κ. λ. ναύδετο): *~ με φως / με κουδούνι ' με σφυρίχτρα / φωτοβόλος / ηχητικός / προσδέσεως* || *- ομίχλης* (που εκπέμπει ηχητικό σήμα στην ομίχλη) συν. σημαδούρα, τσαμαδούρα, ναύδετο. Κπίσης (λόγ.) **σημαντήρ** {σημαντήρος}.

| ΗΤΥΜ. < μτγν. *σημαντήρ, -ήρος*< αρχ. *σημαίνω*|. **σημαντήρι** (το)

|σημαντηρ-ιού | -ιο)ν| το σήμαντρο (βλ.λ.).

Ιετυμ. < αρχ. *σημαντήριον* < *σημαίνω* + παραγ. επίθημα *-τήριυν* (πβ. κ. *παρατηρη-τήριον, σκοπευ-τήριον)].* **σημαντηρόδεσμος** (ο) [18871 {-ου κ. -έσμου | ~ων κ. -έσμων, -ους κ. -έσμους) ναυτ. οκόμπος με τον οποίο δένεται στην άγκυρα πλοίου το σχοινί (σημαντηρόσχοινο) ;του τη συνδέει με το ναύδετο (βλ.λ.). **σημαντηράσχοινο** (το) ναυτ. το σχοινί με το οποίο προσδένεται η άγκυρα πλοίου σε ναύδετο (βλ.λ.). **σημαντικός,** -ή, -ό 1. αυτός που έχει ορισμένη σημασία, αυτός που δηλώνει (κάτι): *ρήματα κινήσεως σημαντικά* συν. δηλωτικός · 2. αυτός που έχει ιδιαίτερη σημασία, 'βαρύτητα και μέγεθος: *αν(χμένονται ~ εξελίξεις ; συνέπειες ι πρόσωπα / αυξήσεις* ΣΥΝ. σπουδαίος, αξιόλογος αντ. ασήμαντος 3. *σημαντική* (η) η σημασιολογία (βλ.λ.). **— σημαντικ-ά / -ώς** Ιαρχ.] επίρρ., **σημαντικότητα** (η)

[1833]. ΣΧΟΛΙΟ λ. σημασιολογία.
Ιετυμ. αρχ. < *σημαίνω].*

-σήμαντος, -η, -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν συγκεκριμένο αριθμό: 1. σημασιών: *δισήμαντη λέξη* 2. μουσικών ή μαθηματικών σημείων: *μονοσήμαντη παράσταση.*

|i-ΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μεσν. *μονοσήμαντος).* που προέρχεται από το αοριστικό θ. τού αρχ. *σημαίνω].* **σήμαντρο** (το) (σημάντρ-ου | -ων} **1.** (στα μοναστήρια) μακρόστενο κομμάτι από ξύλο ή πλάκα από μέταλλο (συνήθ. σίδερο), που κρούε- ται ρυθμικά με σφυρί ή ξύλινο πλήκτρο από μοναχό σε ορισμένες ώρες, ειδοποιώντας για την (ώρα τού όρθρου. την έναρξη τής λειτουργίας κ.λπ. 2. κρουστό μουσικό όργανο τριγωνικού σχήματος · 3. σφραγίδα ή άλλο όργανο σφραγίσματος: *ταχυδρομικό* ~.

[πτυμ. < αρχ. *σήμαντρον* < *σημαίνω* + παραγ. επίθημα *-τρον,* πβ. κ. *στόχασ-τρον, στέγασ-τρον*\. **σημασία** (η) {σημασιών} **1.** (γενικά) η πληροφορία που δίνει μια λέξη, μια φράση, μια πρόταση, ένα γραμματικό ή παραγωγικό στοιχείο ή και ένα ολόκληρο κείμενο: *κυριολΓκτική / μεταφορική / αλληγορι- κή/ λανθάνονσαI πρώτη/ κύρια / δευτερεύουσα* ~ · φρ. (α) ***λεξική σημασία*** το τι σημαίνει ή δηλώνει η λέξη. το σημαινόμενο (βλ.λ.)· το σύνολο των χρήσεων μιας λέξης που μπορούν να διακρίνουν οι ομιλητές μιας γλώσσας (β) ***γραμματική σημασία*** η σημασία ενός γραμματικού ή παραγωγικού στοιχείου τής γλώσσας· π.χ. η κατάληξη *-ες* στο *γυ- ναίκ-ες* δηλώνει τη γραμματική σημασία «πληθυντικός»· η κατάληξη -ούλα στο *τσαντ-ούλα* δηλώνει σμίκρυνση (μικρή τσάντα) ή υποκορισμό (αγαπημένη τσάντα) (γ) ***προτασιακή σημασία*** η συνολική σημασία, το νόημα μιας ολόκληρης πρότασης (δ) ***κειμενική σημασία*** (i) η σημασία μιας πρότασης (ορθότ. εκφωνήματος) μέσα σε συγκεκριμέ- νο περιβάλλον ενός κειμένου (ii) η σημασία, το νόημα ενός κειμένου που ισοδυναμεί με ό,τι συνήθως ονομάζουμε «μήνυμα» ή «κεντρική ιδέα» τού κειμένου 2. η σπουδαιότητα. η βαρύτητα: *θέμα υψίστης / κεφαλαιώδους / ήσσονος* ~ || *αποδίδω μεγάλη* ~ *στην άποψη αυτή* || κατά *τη γνώμη μου, αυτό* δεν *έχει* και *τόση* ~ || ο *κυβερνητικός εκπρόσωπος προσπάθησε να μειώσει τη - τής αντιπολιτευτικής πρωτοβουλίας* φρ. (α) ***δίνω σημασία (σε κάτι)*** στρέφω την προσοχή, το ενδιαφέρον μου (προς κάτι), ασχολούμαι (με κάτι): *στην εταιρεία μας δίνουμε σημασία στη λεπτομέρεια || δεν* ~ *σε ανυπόστατες διαδόσεις || μην του δίνεις σημασία·* ό'εν *ξέρει τι λέει!* (β) **άνευ** ***σημασίας*** για κάτι με το οποίο δεν αξίζει να ασχολείται κανείς, για κάτι ασήμαντο: *οι προφορικές δεσμεύσεις των πολιτικών είναι άνευ σημασίας■ σημασία έχει τι κάνουν στην πράξη* (γ) (εμφατ.) ***έχει σημασία*** (i) έχει αξία. σπουδαιότητα: *αυτό που ~ είναι αν σε εκφράζει αυτό που κάνεις |) τώρα πια ό,τι και* να *κάνουμε* δεν ~· γο *κακό έγινε!* ΣΥΝ. μετράει (ii) (ερωτηματικά) έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον (για κάποιον): *Γιατί ρωτάς τι θα κάνω*; -,· (δ) ***τι σημασία έχει;*** (σε ρητορικές ερωτήσεις) δεν έχει καμία σημασία, σπουδαιότητα: *Αυτό που* λες *Δεν επηρεάζει καθόλου τα πράγματα! ^* σχολιο λ. *εισαγωγικά.*

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ένδειξη», < *σημαίνω*, από το θ. *σημασ-* (πβ. παρακ. *σε-σήμασ-μαι).* U σημερινή σημ. πρωτοαπαντά στους Στωι- κούς φιλοσόφους. Ορισμένοι σύγχρονοι όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *λεξική / γραμματική / προτασιακή / κειμενική σημασία* (< αγγλ. word / grammatical / scntencc / textual meaning)).

σημασία - έννοια - νόημα. Οι τρεις λέξεις διαφέρουν μεταξύ τους σημασιολογικά. **Έννοια** είναι ό.τι συλλαμβάνει κάθε άνθρωπος με τη νόησή του σε σχέση με τα αντικείμενα τού κόσμου τής πραγματικότητας. Κάθε ον υπάρχει στον νου. στο μυαλό κάθε ανθρώπου με τη μορφή μιας αντίστοιχης έννοιας, που μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τις γνώσεις, τις εμπειρίες, την καλλιέργεια, τον τρόπο και τον τόπο ζωής κ.λπ. τού κάθε ανθρώπου. Κάθε έννοια κωδικοποιείται συμβατικά σε κάθε γλώσσα έτσι. ώστε να δηλώνει το ίδιο για όλους. Κωδικοποιείται γλωσσικά ως **σημασία** και δεσμεύει όλους τους ομιλητές μιας γλώσσας. Γλωσσολογικά. η *έννοια* θεωρείται υποκειμενική οντότητα, μη συμβατική, ενώ η *σημασία* είναι αντικειμενική οντότητα, πλήρως συμβατική. Λκόμη η *έννοια* είναι καθαρώς νοητική οντότητα, ενώ η σημασία είναι επίσης νοητική οντότητα (υπάρχει ως «πληροφορία» στο μυαλό μας). αλλά συνάμα και γλωσσική, δηλ. έχει κοινωνική και επικοινωνία- κή αξία και λειτουργία. Το **νόημα** είναι η σημασία μιας ολόκληρης πρότασης και όχι μιας μεμονωμένης λέξης ή φράσης. Διαφέρει έτσι και από την έννοια (αφού είναι σημασία) και από την απλή λεξική σημασία (αφού είναι προτασιακή σημασία). Σύμφωνα με τις διακρίσεις αυτές, γλωσσολογικά πρέπει να αποφεύγει κανείς να μιλάει για την έννοια ή για το νόημα μιας λέξης! Μιλούμε για τη σημασία μιας λέξης και για το νόημα μιας πρότασης, όπως μπορούμε να μιλούμε γενικά για την *έννοια τής φιλίας* ή *την έννοια τού καλού* πέρα και έξω από την απλή ή πολλαπλή σημασιο- λογική κατανομή (δήλωση) κάθε έννοιας με σημασίες / λέξεις σε αυτήν ή εκείνη τη γλώσσα.

σημασιακός, -ή, -ό γλωσσ. αυτός που σχετίζεται με τη σημασία (λέξης, φράσης, πρότασης κ.λπ.). - σημασιακ-ά / -ώς επίρρ. σημασιολόγηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η απόδοση ορισμένης σημασίας σε κάτι. σημασιολογία (η) [!860| {χωρ. πληθ.} γλωσσ. ο κλάδος που εξετάζει ό,τι έχει σχέση με τη σημασία: τα διάφορα είδη τής σημασίας (βλ. λ. *σημασία),* τις ποικίλες σημασιολογικές σχέσεις (συνωνυμίας, αντωνυμίας κ.λπ.). την ανάλυση τής σημασίας, τη μεταβολή τής σημασίας, τη σχέση τής σημασίας με τα άλλα επίπεδα τής γλώσσας (γραμματική, σύνταξη, φωνολογία) και με τις πραγματικές συνθήκες επικοινωνίας (πραγματολογία), το λεξιλόγιο μιας γλώσσας κ.λπ. **[ητυμ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < παλαιότ. γερμ. Semasiologie (σύγχρ. Bedeutungslehre)|.

σημασιολογία ή σημαντική; Μολονότι και οι δύο όροι προέρχονται από την Ελληνική, είναι ετυμολογικά διαφανέστερος -και γι' αυτό προτιμότερος- ο όρος **σημασιολογία** *(σημασία - σημασιολογία).* Ο όρος πλάστηκε αρχικά (το 1825) στη Γερμανική (Semasiologie). για να δηλώσει κυρίως τη μελέτη τής μεταβολής των σημασιών, και από τα τέλη τού 19ου αι. πέρασε και στις άλλες γλώσσες (γαλλ. semasiologie 1884, αγγλ. semasiology, 1875-80). Στην Ελληνική πρωτοχρησιμοποιήθηκε (το 1860) από τον γλωσσολόγο Δημ. Μαυροφρύδη (γνωστό από το *Δοκίμιον Ιστορίας τής ελληνικής γλώσσης)* και καθιερώθηκε από τον Γ. Χατζιδάκι. Οι ξένοι έπλασαν (από το ελλην. *σημαίνω)* το επίθ. *σημαντικός* (αγγλ. semantic 1655-65, γαλλ. semantique 1561), όπου σχημάτισαν αργότερα τον όρο *σημαντική* (γαλλ. semantique 1883. αγγλ. semantics 1895-1900). Ο όρος αυτός στα Ελληνικά, ως μη συνδεόμενος αμέσως με τη λ. *σημασία,* υστερεί τού όρου *σημασιολογία,* θυμίζει δε περισσότερο τον όρο **παρασημαντική** τής αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής μουσικής, τον οποίο αντικατέστησε στην ευρωπαϊκή μουσική ο όρος *σημειογραφία.*

σημασιολογικός, -ή, -ό 1.18631 **γλωσσ.** αυτός που σχετίζεται με τη σημασία (λέξεως. φράσεως. προτάσεως) ή με τη σημασιολογία: - *σχέσεις / περιεχόμενο / αποχρώσεις / επίπεδο / πεδίο / θεωρία.* — **ση- μασΐολογικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < παλαιότ. γερμ. semasiologischj. **σημασιοσυντακτικός,** -ή, -ό **γλωσσ.** αυτός που αναφέρεται ταυτο- χρόνως στις σημασίες και στη σύνταξη των λέξεων: ~ *σχέσεις.* — **σημασιοσυντακτικά** επίρρ. **σηματο-** κ. **σηματό-** κ. **σηματ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: 1. με διακριτικό σημείο: *σηματολόγηση* 2. με μέσο επικοινωνίας: *σηματο-φόρος* (σταθμός), *σηματ-ωρός* 3. με κάτι το οποίο προειδοποιεί, καθοδηγεί, παρέχει πληροφορίες κ.λπ.: *ση- ματο-δότης.*

[ι-τυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *σηματ-ουργός),* που προέρχεται από το ουσ. *σήμα. -ατος*\. **σηματογράφο** (το) [Ι858| |σηματογράφ-ου | -ων} ναυτ. το βιβλίο στο οποίο καταχωρίζονται τα σήματα που στέλνει και λαμβάνει ένα πο-λεμικό πλοίο.

σηματογράφος (ο) [Ι897] νλυτ. ψηλός κατακόρυφος στύλος σε πλοίο ή σηματοφόρο (βλ.λ.). που έχει μεταλλικούς βραχίονες, τους οποίους μετακινούν χειριστές σύμφωνα με ορισμένο κώδικα *(κώδικας σηματοδοσίας),* στέλνοντας μηνύματα στα πλοία, **σηματοδοσία** (η) {χωρ. πληθ.} η μετάδοση σημάτων με ορισμένο κώ-δικα: *η ~ μετά βραχιόνων με σηματογράφο* (βλ.λ.). **σηματοδότης** (ο) {σηματοδοτών} **1.** συσκευή που βρίσκεται στις διασταυρώσεις δρόμων και στις διαβάσεις σιδηροδρομικών γραμμοΐν και ρυθμίζει την κυκλοφορία οχημάτων και πεζών με. τη μετάδοση φωτεινών σημάτων αλλιώς *φανάρι* (το) 2. συσκευή που εκπέμπει σή-ματα για την ασφαλή κυκλοφορία των τρένων. ** σχολιο λ. *δίνω.* Ιετυμ. < *σήμα. -ατος + δότης* (βλ.λ.)|. **σηματοδότηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η μετάδοση σημάτων με ορισμένο κώδικα σε απόσταση 2. η τοποθέτηση σηματο-δοτών (σε δρόμους, ναυτικά περάσματα, σιδηροδρομικό δίκτυο, αεροδρόμιο): ~ *δρόμων* ΣΥΝ. σήμανση 3. (μτφ.) η δήλωση ενός σημαντικού πράγματος που θα συμβεί ή αρχίζει να συμβαίνει: ~ *αλλαγών.*

σχολιο λ. *δίνω.*

Πtym. Απόδ. τού γαλλ. signalisationj. **σηματοδοτώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σηματοδοτείς... | σηματοδότ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} ♦ (αμετβ.) 1. μεταδίδω σήματα με ορισμένο κώδικα 2. τοποθετώ σηματοδότη ♦ 3. (μετβ.) (μτφ.) δείχνω (κάτι σημαντικό που θα συμβεί ή αρχίζει να συμβαίνει): *η εκλογή του σηματοδότησε μια νέα εποχή στην πολιτική ιστορία τού τόπου }| η δεκαετία τού '50 σηματοδοτούσε ένα νέο ξεκίνημα για την ανθρωπότητα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. +"* σχολιο λ. *δίνω.*

|ητυμ. Απόδ. τού γαλλ. signaliserj. **σημστοθέσιο** (το) (1858J {σηματοθεσί-ου | -ων} ναυτ. έπιπλο με θυρίδες σε πλοίο, όπου τοποθετούνται τα σήματα και οι σημαίες. [κτυμ. Απόδ. τού γαλλ. poste des signauxj. **σηματολόγηση** (η) J18931 {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} ναυτ. ο καθορισμός τού διεθνούς διακριτικού σήματος ενός πλοίου και η εγγραφή του στα καθορισμένα επίσημα βιβλία, **σηματολογία** (η) 11858) {χωρ. πληθ.} η επικοινωνία και συνεννόηση με σήματα. **σηματολόγιο** (το) (18581 (σηματολογί-ου | -ων} **1.** το βιβλίο που καταγράφει την ερμηνεία των ναυτικών σημάτων αλλιώς *κώδικας σημάτων* (ο) 2. το βιβλίο στο οποίο καταγράφονται τα εμπορικά ή βιομηχανικά σήματα δημόσιας υπηρεσίας ή επιχείρησης, **σηματολογώ** ρ. αμετβ. {σηματολογείς... | σηματολόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. προσδιορίζω το διακριτικό σήμα πλοίου 2. εγγράφω πλοίο στο νηολόγιο, **σηματονόμος** (ο) ναυτ. (στο Πολεμικό Ναυτικό) υπαξιωματικός επί κεφαλής των σηματωρών πλοίου ή υπηρεσίας, **σηματόσχοινο** (το) [Ι858] νλυτ. το σχοινί στο οποίο δένονται και κρεμιούνται ψηλά οι σημαίες και τα σήματα, **σηματοφόρος,** -α (λόγ.-ος),-ο 11897] ναυτ. **1.** αυτός που έχει επάνω του σήματα: ~ *ιστός πλοίου* 2. *σηματοφόρος κ. σημαφόρος* (ο) σταθμός στην ακτή, κυρ. σε λιμάνι, από τον οποίο στέλνονται μηνύματα

στα πλοία.
[ι-ΤΥΜ. < *οήμα. -ατος + -φόρος < φέρω*|.

σηματωρός (ο) [1858J ναυτ. υπαξιωματικός ή ναύτης που έχει ως έργο του την επικοινωνία με σήματα: *ο - έκανε σινιά/.ο με τις σημαιούλες.*
[ετυμ. < *σήμα, -ατος + -ωρός* (βλ.λ.) < αρχ. *δρω (-άω)* «βλέπω, κοιτάζω. προσέχω ", πβ. *ακται-ωρός. σκευ-ωρός].*

σημαφόρος (ο) -► σηματοφόρος

σημειακός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τα σημεία (στην επικοινωνία) ή που αποτελείται από σημεία: *η γλώσσα Θεωρείται - σύστημα* || *η ~ λειτουργία τής γλώσσας.*

σημείο (το) **1.** (α) καθορισμένο μέρος, τοποθεσία που ορίζεται με ακρίβεια: ~ *εκκινήσεως / αφίξεως* JJ *στρατηγικό* - (με μεγάλη σπου- δαιότητα για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις) || *σ' αυτό το ~ τού δρόμου θα συναντηθούμε* || *καθορίστηκαν τρία ~ κωλήσεων* |j *το ~ στηρί- ξεως ενός στύλου* || *το ~ ελέγχου των εισιτηρίων στυ αεροδρόμιο·* ΦΡ. **τα** *τέσσερα αημεία τού ορίζοντα* βορράς, νότος, ανατολή, δύση (β) (στο σώμα) τμήμα, περιοχή: *σε ποιο ~ τού ποδιού πονάς;* I| *είχε μελανιές σε διάφορα - τού σώματος*■ φρ. **το** *ευαίσθητο* / **αδύνατο** *σημείο (κάποιου)* βλ. λ. *αδύνατος* 2. ΓΠΩΜ. πρωταρχική (θεμελιώδης) έννοια τής γεωμετρίας· περιγραφικά είναι το ελάχιστο στοιχείο τού χώρου που δεν έχει διαστάσεις: *τα - Α και Β ορίζουν το ευθύγραμμο τμήμα ΑΒ* || *το ~ Ο είναι το περίκεντρυ τού τριγώνου ΑΒΓ* || *το Γ είναι το ~ τομής τού κύκλου και τής ευθείας 3. συγκεκριμένο* μέρος, τμήμα (έργου, κειμένου, υπόθεσης, άποψης, πράγματος): σ' *αυτό το ~ τής ομιλίας του αποδοκιμάστηκε έντονα* || *αυτό το - τού κειμένου είναι δυσανάγνωστο* || *μερικά - τής παράστασης είναι βαρετά* || *το με?.ανό - αυτής τής υπόθεσης είναι οι υποψίες χρηματισμού* **τοι>·** φρ. (α) *επί τού ομείου αυτού* ως προς το σημείο αυτό. ως προς το θέμα αυτό: « *η σύνεση υπαγορεύει την αποφυγή κάθε προκλητικής ενέργειας και ~ η κυβέρνηση έχει αυξημένη ευθύνη*» (εφημ.) (β) *σημείο αναφοράς* βλ. λ. *αναφορά* (γ) *σημείο τριβής* βλ. λ. *τριβή* (δ) *σημείο επαφής* βλ. λ. *επαφή* 4. (μτφ.) (α) όριο, βαθμός κατάστασης ή ενέργειας: *έφτασε σε τέτοιο - ανδρείας, που θυσίασε και την ίδια τη ζωή του για την πατρίδα* || *η υγεία του βρίσκεται σε κρίσιμο ~* · ΦΡ. *μέχρι ενός σημείου* ως έναν βαθμό, ως εκεί που συμβαίνει ή επιτρέπεται, αντέχει ή ανέχεται κάποιος κάτι: *καλή είναι η κουβεντούλα, α?.λά* -■ να *μην αποβαίνει εις βάρος τής δουλειάς!* || ~ *αυτά που λέει είναι κατανοητά* (β) χρονικό όριο. συγκεκριμένη στιγμή κατά τη διάρκεια μιας ενέργειας ή κατάστασης: *στο - αυτό θα ήθε/Μ να κάνω μια παρατήρηση* || *από το ~ αυτό και μετά. δεν έχουμε μάθει νέα του 5. (α)* ΦΥΣ.-ΧΗΜ. οριακή τιμή μιας μεταβλητής που καθορίζει τις συνθήκες μέσα στις οποίες προκαλείται ένα φαινόμενο: - *βρασμού/ ζέσεωςΐ πήξεως/ τήςεως(ρ)* ΜΗΧ. *νεκρό σημείο* η θέση των κινητοίν μερών κατά την οποία μηδενίζεται η κινητική ενέργεια 6. σημάδι: *το πρόσωπό της δεν είχε κανένα ~ γήρανσης* || ra ~ *αναγνώρισης τού πτώματος ήταν πολλά* 7. (α) ένδειξη, σήμα που ειδοποιεί' ΦΡ. *δίνω σημεία ζωής* δείχνω με κάποιον τρόπο σε κάποιον (χωρίς να εμφανίζομαι προσωπικά) ότι υπάρχω, ότι ζω: *ακό τότε που έφυγε για διακοπές, δεν έχει δώσει σημεία ζωής* (β) ναυτ. το σήμα, το σινιάλο 8. προμήνυμα. οιωνός: *τα ~ στον ουρανό προμηνύουν καταστροφές*' ΦΡ. (α) *σημεία των καιρών* (*σημεία τών καιρών*. Κ.Δ. Ματθ. 16, 3) στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια εποχή και προαναγγέλλουν κάτι (συνήθ. κακό): ra *λένε πολλοί, δείχνουν ότι ο κόσμος οδεύει πρυς την καταστροφή* (β) *σημεία και τέρατα* (*σημεία καί τέρατα*, Κ.Δ. *Ιιράξ.* 4, 30 κ.α.) (i) γεγονότα πολύ παράξενα που μοιάζουν με θαύματα (ii) τρομερά, απίστευτα ή απαράδεκτα γεγονότα: ~ *έγιναν στις εκλογές: κατηγορίες για νοθεία, εκβιασμούς, παρατυπίες και πολλά άλλα* 9. f-κκλης. *σημείο τού σταυρού* (*ση- μεϊον*. Ηυσέβιος, 4ος αι. μ.Χ.) το σύμβολο τής ορθόδοξης χριστιανικής πίστης, το σχήμα τού σταυρού που κάνουμε με τα τρία δάχτυλα τού δεξιού χεριού 10. μλθ. καθένα από τα σύμβολα με τα οποία δηλώνονται μαθηματικές πράξεις: γο - *τής πρόσθεσης* 11. ΜΟΥΣ. (α) σύμβολο μουσικού φθόγγου ΣΥΝ. νότα (β) *σημεία* (τα) οι αλλοιούσεις · 12. (α) γλωσσ. *(γλωσσικό) σημείο* η κύρια γλωσσική μονάδα, η οποία αποτελεί συνδυασμό ορισμένης σημασίας και ορισμένης φωνολογικής δήλωσης (πβ. λ. *σημαίνον, σημαινόμενο).* η λέξη (β) σύμβολο, καθετί που σημειώνεται σε στοιχείο τού γραπτού λόγου, για να δηλώσει κάτι: ~ *στίξεως / τονισμού* · 13. *νίκη στα σημεία* βλ. λ. *νίκη.*
|ΕΤγΜ. < αρχ. *σημείον.* αρχική σημ. «σημάδι, σήμα». < *σήμα* (βλ.λ.). Πολλές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *σημείο εκκινήσεως / αφίξεως / τομής / επαφής / στηρίξεως* (< γαλλ. point do depart / d'arrivce / d'intcrsection / de contact / d'appui), *νεκρό / μελανό σημείο* (< γαλλ. point mort / noir), *γλωσσικό σημείο* (< γαλλ. signc linguistique), *ευαίσθητο / αδύνατο σημείο* K γαλλ. point sensitif / faibte). *νικώ στα σημεία* (< γαλλ. vaincrc aux points), *δίνω σημεία ζωής* (< γαλλ. donncr signes dc vio), *σημείο ελέγχου* (< αγγλ. checkpoint), σε *τέτοιο σημείο....* (< γαλλ. a lei point), *μέχρις ενός σημείου* (< αγγλ. up ro a point), *τα τέσσερα σημεία τού ορίζοντα* (< γαλλ. les quatrc points cardinaux)].

σημειογραφία (η) ! 1883J Ιχωρ. πληθ.) ΜΟΥΣ. η απεικόνιση των μουσικών ήχων με γραπτά σύμβολα, καθώς και μια σειρά οπτικών οδηγιών για την εκτέλεση μουσικής σύνθεσης ΣΥΝ. παρασημαντική. — **σημειογραφικός,** -ή. -ό.

σημειοθέτης (ο) {σημειοθετών) ΚΑΛ. ΤΙ-ΧΝ. ειδικό όργανο για μετρήσεις, με το οποίο ο γλύπτης μεταφέρει στο ακατέργαστο μάρμαρο τα σημεία τού προπλάσματος ΣΥΝ. πονταδόρος.
[ετυμ. < *σημείο + -θέτης* < αρχ. *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω)*\.

σημειολογία (η) |1809| {χωρ. πληθ.} **1.** (α) η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο τους τρόπους παραγωγής, λειτουργίας και προσλήψεως των διαφόρων σημειακών συστημάτων, που επιτρέπουν την επικοινωνία ανάμεσα σε άτομα ή/και σε ομάδες ΣΥΝ. σημειωτική (β) (ειδικότ.) το σύνολο των σημείων που περιλαμβάνει ένας κώδικας επικοινωνίας: *η - τού κινηματογράφου / των χειρονομιών* 2. **ιατρ.** η συμπτωματολογία. — σημειολογικός, -ή, -ό. σημειολογικά επίρρ. **[ΠΤΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. scmiologic|.

σημειολογία ή σημειωτική; Ο όρος σημειολογία σε σχέση με τη γλώσσα πλάστηκε (το 1913) από τον ιδρυτή τής νεότερης (συγχρονικής) γλωσσολογίας Ferdinard de Saussure (1857-1933) ως semiologie από την ελλην. λ. σημείο, για να δηλώσει τη γενική θεωρία περί σημείων, κλάδος της οποίας είναι η γλωσσολογία που εξετάζει τα γλωσσικά σημεία, το σημειακό σύστημα τής γλώσσας. Αργότερα ο Charles Peirce (1839-1914), ακολουθώντας τον φιλόσοφο John Locke (1632-1704) ο οποίος έπλασε τη λέξη semiotics, απέδωσε τον όρο σημειωτική από το σημειωτικός (ρημ. επίθ. τού σημειώνω) στο έργο του *A System of Logic, considered* as *Semiotic*, όπου εξετάζει την έννοια των σημείων σε σχέση με την ανθρώπινη νόηση και την επιστήμη. Το γεγονός ότι η *σημειολογία* έχει να κάνει με *σημεία* και με τα είδη των συστημάτων που συγκροτούν τα σημεία συνηγορεί -ιδίως στην Ελληνική- υπέρ τής χρήσεως τού όρου *σημειολογία* ως περισσότερο δηλωτικού τής ενασχόλησης με *σημεία* μάλλον παρά με τη διαδικασία τής *σημείωσης.*
Ας σημειωθεί ότι ο όρος *σημειολογία*, προτού χρησιμοποιηθεί στη γλωσσολογία, απαντά ήδη από το 1752 στη Γαλλική ως όρος τής ιατρικής (semiologie). δηλώνοντας τη μελέτη των συμπτωμάτων των ασθενειών (το 1765 πλάστηκε στη Γαλλική και ο όρος syinptomaiologie, *συμπτωματο?^ογία* με την ίδια σημασία). Στην Ηλληνική ο όρος *σημειολογία* (για την ιατρική) πρωτοαπαντά στο *Λεξικό τής γαλλικής γλώσσης* (1809) τού Γρ. Ζαλίκογλου. απ' όπου τον καταγράφει και ο λεξικογράφος Στ. Κουμανούδης (*Συναγωγή νέων λέξεων*.... 1900). Και ο όρος *σημειωτική* (παλιότερος αυτός, τού 1555!) χρησιμοποιήθηκε στην ιατρική και περιλαμβάνεται και αυτός στο Λεξικό τού Ζαλίκογλου.

σημειολόγος (ο/η) 118891 επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη σημειολογία (βλ.λ.. σημ. 1).
IETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. semiologucj. **σημεΐολογώ** ρ. αμετβ. {σημειολογείς...[ασχολούμαι με τη σημειολογία (βλ.λ.. σημ. 1) ή αναλύω διάφορα στοιχεία τής καθημερινής ζωής (συμπεριφορά, ύφος. πράξεις, ντύσιμο κ.λπ.). συσχετίζοντας τη μορφή με το περιεχόμενό της. **σημειοσειρά** (η) **μλθ.** το σύνολο των σημείων που ανήκουν σε μια ευθεία.

σημειοσύνολο (το) {σημειοσυνόλ-ου | -ων} **μαθ.** το σύνολο που απο- τελείται από (διάφορα) σημεία τού χώρου, **σημειοφωνία** (η) {1888) Ισημειοφωνιών) **τυχολ.** η θεραπεία των διαταραχών τού λόγου με τη χρήση σημειοφώνου. **σημειόφωνο** (το) 11888] {σημειοφών-ου | -ων) **τυχολ.** όργανο για τη θεραπεία των διαταραχών τού λόγου, με το οποίο ο ασθενής ακούει παραλλαγμένη τη φωνή του ή διάφορους ήχους, **σημείωμα** (το) {σημειώμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** σύντομη αναφορά πληροφορίας ή αναγραφή λογαριασμού: *πληροφοριακό / ενημερωτικό -* || *~ τής εφορίας / τής Δ.Ε.Η.* || *βιογραφικό ~* (βλ. λ. *βιογραφικός)* 2. σύντομη επιστολή: *του έστειλε ένα ~ με τα νέα του* 3. πρόχειρη γραφή, σχόλιο, σημείωση: ~ *στα περιθώρια βιβ?λθυ* 4. το χαρτί με το οποίο πολιτικό ή κομματικό στέλεχος ζητεί από τον υπεύθυνο δημόσιας υπηρεσίας ή από βουλευτή, υπουργό κ.λπ. την εξυπηρέτηση φιλικού του προσώπου **5.** γραπτή περίληψη προφορικών δηλώσεων ξένου διπλωμάτη προς την κυβέρνηση στην οποία είναι διαπιστευμένος. — (υποκ.) **σημειωματάκι** (το).
|ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «αρχείο», < *σημειώ (-ώω)* < αρχ. *σημείον.* Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. note], **σημειωματάριο** (το)] 1896) |σημε\ωματαρί-ου | -ων) μικρό τετράδιο, στο οποίο κρατάει κανείς σημειούσεις. **σημειώνω** ρ. μετβ. {σημείω-σα. -θηκα, -μένος) **1.** (α) σημαδεύω με διακριτικό σημάδι: - *τα λάθη με κόκκινο στυλό* (β) γράφω συγκεκριμένο σημείο: *σημειώσατε έναν σταυρό σε ένα από τα δύο τετραγω- νάκια* || (στο ΠΡΟ-ΠΟ) *Π.Α.Ο.-Α.Ε.Κ.* Μ, *σημειώσατε Χ* 2. (α) κρατώ σημείωση, γράφω πρόχειρα: *σημείωσα τη διεύθυνσή σου στο μπλο- κάκι* μου(β) καταγράφω πρόχειρα ό,τι ακούω: *οι μαθητές σημείωναν αυτά που έλεγε ο καθηγητής* 3. (συνεκδ.) προσέχω ιδιαιτέρως (κάτι), το λαμβάνω σοβαρά υπ'όψιν μου: *να σημειωθεί ότι η ενέργεια αυτή μπορεί να αποβεί εις βάρος των εθνικών μας συμφερόντων* **φρ. το** *σημειώνω αυτό!* το κρατώ στο μυαλό μου, θα το θυμάμαι (συνήθ. με απειλητικό τόνο): *Αυτό που μου έκανες το σημειώνω! Μια μέρα θα μου το πληρώσεις!* || *το - που λες*■ *φρόνησε να το πραγματοποιήσεις!* **συν.** το κρατάω 4. (συνεκδ.) τονίζω, υπογραμμίζω, επισημαίνω: *θα ήθελα επίσης να σημειώσω πόσο διαφέρουν μεταξύ τους οι* <5υο *αυτές κοινωνίες* **5.** (μτφ.) (α) επιτυγχάνω, πραγματοποιώ: ~ *πρόοδο / επιτυχία / θρίαμβο* || *ένας παίκτης που σημείωσε πολλούς πόντους* |) ~ *ρεκόρ πωλήσεων* (β) εμφανίζω κάτι, μου συμβαίνει κάτι: οι *πωλήσεις σημείωσαν κάμψη* || *«η θερμοκρασία δεν θα σημειώσει αξιόλογη μεταβολή»* (δελτίο καιρού) 6. (ειδικότ. μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *σημειώνεται, σημειώνονται)* γίνεται, καταγράφεται (κάτι): *σημειώθηκαν επεισόδια μεταξύ οπαδών ποδοσφαίρου* || *σημειώθηκε έκρηξη στα γραφεία ξένης εταιρείας* || *σημειώνονται συχνά κρούσματα ρατσισμού* || *αύριο θα σημειωθούν καταιγίδες στα δυτικά.*
[LiTYM. < μτγν. *σημειώ (-όω)*, κυρ. μεσοπαθ. *σημειούμαι* «κρατώ ση- μεκύσεις". < αρχ. *σημείον].* **σημείωση** (η) [μτγν.] [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η σύντομη ή/και πρόχειρη καταγραφή (ενδιαφέροντος στοιχείου, πληροφορίας):

κρατώ ~ 2. ***σημειώσεις*** (οι) (<χ) τα στοιχεία των πανεπιστημιακών παραδόσεων που καταγράφει φοιτητής κατά τη διάρκεια τής παρακολούθησης των μαθημάτων: *καλές / λεπτομερείς* -1| *θα μου δώσης τις ~ σου*; (β) το περιεχόμενο πανεπιστημιακών παραδόσεων υπό μορφή δακτυλογραφημένων και συνήθ. φωτοτυπημένων φυλλαδίων: *κυκλοφόρησαν οι ~ τού μαθήματος* 3. συμπληρωματική πληροφορία σχετικά μ? το περιεχόμενο λέξης, φράσης, τμήματος κειμένου ή επεξήγηση, η οποία τίθεται συνήθ. στο κάτω μέρος τής σελίδας βιβλίου, περιοδικού, εφημερίδας ή στο τέλος τού κείμενου με αρίθμηση: *υποσελίδιες* - || *οι ~ βρίσκονται στο τέλος τύ κεφαλαίου* || *Σημείωση τού Επιμελητή* (ενν. τού κείμενου· συντομ. Σ.τ.Ε.) || *Σημείωση τού Μεταφραστή* (συντομ. Σ.τ.Μ.) (πβ. λ. *υποσημείωση)* · 4. το σημάδεμα, το μαρκάρισμα.

σημειωτέος, -α. -ο (λόγ.) αυτός που πρεπει να σημειωθεί, να ληφθεί υπ' όψιν: *σημειωτέα, η άποψη τού υπουργού*, dn...-εύχρ. κυρ. στο ουδ. ***αημειωτέον*** πρέπει να σημειωθεί, να ληφθεί υπ' όψιν: ~ *ότι τα αποθέματα* νερού μειώνονται σταθερά.

Ιετυμ. μτγν. < *σημειώ (-όω)* + επίθημα *-τέος* των ρηματ. επιθ.|. **σημειωτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στα σημεία **2.** ***σημειωτική*** (η) η σημειολογία 3. ιλτρ. ***σημειωτικό σύμπτωμα*** το σύμπτωμα που επιτρέπει να εντοπιστεί η πάθηση ενός νευρικού κέντρου. – **σημειωτικά** επίρρ.

j tΥΜ. μτγν. < *σημειωτός < σημειωτός< σημειώ (-όω).* Ο επιστημ. όρ. αποτελεί αντιδάν., < γαλλ. semiotiquej. **σημειωτόν** (το) Ιχωρ. πληθ.} γυμναστ. ο επιτόπιος βηματισμός, η ρυθμικ-ή κίνηση των ποδιών στο ίδιο σημείο· ΦΡ. (α) ***πηγαίνω σημει- ωτόν*** κινούμαι πολύ αργά: *από την πολλή κίνηση στους δρόμους, πηγαίναμε σημειωτόν* (β) (μτφ.) ***με βήμα σημειωτόν*** πολύ αργά, χωρίς ταχύτητα: *τα έργα τού μετρό προχωρούν* ~.

1F.ΤΥΜ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *σημειωτός* «ενδεικνυόμενος από σημάδι»

σημειώ (-όω). Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. marquer !e pas|.

σήμερα επίρρ. **1.** την ημέρα στην οποία βρισκόμαστε χρονικά, κατ' αντιδιαστολή προς τη χθεσινή ή την αυριανή: ~ *έχω πολλά να κάνω* || - είναι *Δευτέρα-* φρ. (α) ***σήμερα-αύριο*** βλ. λ. αύριο (β) ***σήμερα είμαι, αύριο δεν είμαι*** βλ. λ. *αύριο* (γ) ***σαν σήμερα*** την αντίστοιχη ημερομηνία μιας άλλης χρονιάς: *γεννήθηκε ~ πριν από είκοσι χρόνια* 2. στην εποχή μας: - *η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα*

σήμερα (το) το παρόν, η σύγχρονη εποχή: *υι νέυι τού ~* || *οι προοπτικές / οι δυνατότητες τού* ^ ΣΧΟΜΟ λ. *ήδη.*

| tΥΜ. < αρχ. *σήμερον / τ ήμερον* < προθεμ. **κι-* (< Ἴ.Ε **ke- / *ki-*. τοπικό μόριο. βλ. λ. *έκεῖ) + ημέρα* + επιρρ. επίθημα *-ον* (πβ. *αϋρι-υν).* Το νεοελλ. *σήμερα* κατά τα επιρρ. σε *-α].* **σημερινός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που γίνεται ή υπάρχει σήμερα: *η ~ καλοκαιρία* || *τα αβγά είναι* ~ 2. σύγχρονος: *η ~ κρίση / αμφισβήτηση αξιών*]] *τα ~ δεδομένα τής διεθνούς οικονομίας* || *τα ~ προβλήματα τής ελληνικής κοινωνίας.* **σήμερον** (η) (ενν. *ημέρα)* {άκλ.} (λόγ.) η σημερινή (ημέρα): *από τής πέμπτης πρωινής τής ~ η χώρα έχει κηρυχθεί σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης■* φρ. ***την σήμερον ημέρα(ν)*** *(ή τ ήμερον ημέρα.* Λημοσθ.

40) τη σημερινή ημέρα, σήμερα, στην εποχή μας: <5εν *υπάρχει τιμιότητα* ~.

[ητυμ. αρχ., βλ. λ. *σήμερα].* **σήμημα** (το) {σημήμ-ατος **|** -ατα. -άτων} γλωσσ. **1.** το σύνολο των σημασιολογιών χαρακτηριστικών που αποτελούν το σημασιολογικό περιεχόμενο τού λεξήματος 2. η ελάχιστη σημασιολογική μονάδα (στον αμερικανικό δομισμό) · το μόρφημα (βλ. κ. λ. *-ημα).*

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sememe, συντετμ. τ. τού όρου semanteme «φορέας ελάχιστης σημασίας» (πβ. *μόρφημα)].*

-σημία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** την ύπαρξη συγκεκριμένου αριθμού σημασιο>ν: *δι-σημία. πολυ-σημία*

αριθμό μουσικών σημείων (φθόγγων): *επτα-σημία.*

[F.ΤΥμ. Λεξικό επίθημα τής Ν. Ελληνικής, το οποίο προέρχεται από το αντίστοιχο *-σημος* (βλ.λ.). ενισχυμένο και από ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. *πολυ-σημία< ■γαλλ.* poly-semic)|.

Σημίτης (ο) 118611 {Σημιτών} **1.** μέλος μιας από την ομάδα φυλών τής ΒΔ. Λσίας, που περιλαμβάνει τους Αραβες και τους Εβραίους (και στα αρχαία χρόνια τους Φοίνικες, τους Ασσυρίους κ.ά.) **2.** (ειδικότ.) ο Εβραίος.

Ιετυμ. Από τον *Σημ* « εβρ. Sem «όνομα»), γιιο τού Νώε και γενάρχη των σημιτικών φύλων), **σημιτικός,** -ή. -ό 11848j αυτός που σχετίζεται με τους Σημίτες: ~ *γλώσσες / γραφή / λαοί.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. semitique). **σημιτισμός** (ο) [189JJ Ιχωρ. πληθ.} το σύνολο των χαρακτηριστικών των Σημιτών (ειδικότ.) η προώθηση των συμφερόντων των Σημιτών ανΐ'. αντισημιτισμός.

tΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. semitisme].

-σημο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν είδος χαρτοσήμου κατάλληλου για ορισμένο σκοπό: *δικηγορό-σημο. δωρό-σημο, γραμματό-σημο.*

[ΕΤΥ.Μ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. πληθ. *διάσημα. παράσημον).* που προέρχεται από το ουσ. *σήμα*, -ar^uj. **-σημος,** -η. -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. αριθμό σημασιών: *πο/<.ύσημη λέξη* || *αυτό που λες είναι δίσημο* 2. αριθμό μουσικών σημείων (σημαδιών, φθόγγων): *επτά-σημος.* |Ε1Υ.Μ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *πολύ-ση- μος*, μτγν. *δί-σημος).* που προέρχεται από το ουσ. *σήμα* και απετέλε- σε την αφετηρία για ελληνογενή σύνθετα (λ.χ. αρχ. *πολύσημος > γαλλ.* poly-semique)].

σημύδα (η) {σημυδών} ψηλό δέντρο ή θάμνος με λεπτά κλαδιά, ωοειδή ή τριγωνικά φύλλα, λείο και ρητινούχο φλοιό, ελαστικό και εύκολο στην επεξεργασία ξύλο (χρησιμοποιείται στην επιπλοποιία, τη ναυπηγική, την οργανοποιία κ.α.). το οποίο απαντά κυρ. στις ψυχρές περιοχές τού Β. Ημισφαιρίου.

[ετυμ. μτγν., αγν. ετύμου].

Σημωνίδης (ο) Ι-η κ. -ου} ο *Αμοργίνος** αρχαίος Έλληνας ιαμβογράφος (7ος αι. π.Χ.).

| πϊύμ. αρχ. < *Σήμων (< σήμα)* + παραγ. επίθημα *-ίδης\.* **σηπεδών** (η)

{σηπεδόνος} (αρχαιοπρ.) η σήψη. η σαπίλα.

[ετυμ. αρχ. < *σήπομαι* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ε-δών.* πβ. *τερη-δών, κυτυλ η-θών\.*

σηπία (η) (σημιών} (λόγ.) η σουπιά (βλ.λ.).

[ftym. αρχ., αγν. ετύμου. με κατάλ. *-ία* (πβ. *ταιν-ία)* αντί τής καταλ. *-ίας.* που εμφανίζεται συνήθ. σε ον. ψαριών (πβ. κ. *καρχαρ-ίας. ξιφίας).* Η σύνδεση με το ρ. *σήπομαι* δεν ερμηνεύεται ικανοποιητικά από σημασιολ. πλευράς (ίσως οφείλεται στη μελάνη που εκκρίνει η σου- πιά) και αποτελεί μάλλον προϊόν παρετυμολογίας. Ίο λατ. sepia είναι δάνειο από την Ελληνική. Βλ. κ. *συυπιά\.* **σήπομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εσάπην. -ης. -η.... σεσηπώς, -υία. -ός) (λόγ.) σαπίζω, αποσυντίθεμαι. **σχολιο** λ. *αποθετικός.*

|ϊ ϊύμ. αρχ., αγν. ετύμου. Δεν είναι ικανοποιητική η πρόταση περί συνδέσεως με σανσκρ. kyaku «μανιτάρι» (σημασιολ. δυσχέρειες) ή με λιθ. siiipti «σαπίζω» (μορφολ. δυσχέρειες)}, **σηπτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που προκαλεί σήψη **2. ιατρ.** αυτός που οφείλεται σε σηψαιμία: ~ *πυρετός / σοκ* **3.** μολυσμένος με μικρόβια. – **σηπτικότητα** (η) [18471. **σηπτίνη** κ. **σηψίνη** (η) {σηπτινών} **χημ.** τοξική ουσία που σχηματίζεται κατά την αποσύνθεση τού κρέατος.

|**ΕΓΥΜ.** < αρχ. *σηπτός* (< *σήπομαι)*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sepsine].

σήραγγα (η) {σηράγγων} τεχνητό όρυγμα ή φυσική δίοδος με τη μορφή μεγάλης στοάς κάτω από την επιφάνεια τής γης ή κάτω από θάλασσα. λίμνη, ποταμό· δίοδος που έχει ανοιχτεί με διάτρηση ορεινού όγκου, για τη διοχέτευση υδάτων. τη διέλευση οχημάτων ή σιδηροδρομικής γραμμής, την εξόρυξη μεταλλεύματος κ.ά.: *η ~ κάτω από τη θάλασσα τής Μάγχης, που συνδέει τη Βρετανία με την υπόλοιπη Ευρώπη* **συν.** στοά, τούνελ, (λαϊκ.) λαγούμι. ^ **σχολιο** λ. *παρώνυμο.* **[ετυμ.** < αρχ. *σήραγξ. -αγγος. λ.* με έρρινο εκφραστ. ένθημα (πβ. κ. *φάραγξ).* η οποία ανάγεται στο θ. τού ρ. *σέ-σηρ-α* «δείχνω τα δόντια μου, τρίζω τα δόντια» (παρακ. με ενεστωτική χρήση), αγν. ετύμου]. **σηραγγώδης,** -ης. -ες {αρχ.Ι {σηραγγώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -ών} **ανατ.** αυτός που έχει κατασκευή η οποία θυμίζει σήραγγα: ~ *αιμαγ- γείο)μα* || *- σώματα τού πέους* (το στυτικό μέρος τού οργάνου), **σήριαλ** (το) ♦ σίριαλ

σηρικός, -ή, -ό αυτός που έχει κατασκευαστεί από μετάξι.

[είύμ. μτγν. < *Σήρ. -ρός* (κυρ. πληθ. *Σήρες).* λαός τής Απω Ανατολής, πιθ. ονομασία των μεταξοπαραγωγών Κινέζων. Το ανθρωπωνύμιο είναι αβεβ. ετύμου, ίσως < κινεζ. se «μετάξι». Το λατ. sericum (> γαλλ. serge) είναι δάνειο από την Ελληνική}, **σηροτροφείο** (το) [1893J το μέρος στο οποίο εκτρέφονται και αναπτύσσονται μεταξοσκώληκες, **σηροτροφία** (η) ϊ 18461 Ιχωρ. πληθ.} η εκτροφή μεταξοσκωλήκων και συνεκδ. η παραγωγή μεταξιού. – **σηροτροφικός,** -ή, -ό (1897]. **σηροτρόφος** (ο/η) [1890] πρόσωπο που ασχολείται με τη σηροτροφία.

Ιετυμ. < *σηρο-* (< μτγν. *σήρ. -ρός* «μετάξι» < *Σήρ.* βλ. κ. *σηρικός) + -τρόφος* < *τρέφω*, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. serieicuheur|. **σης** (Ο) {σητός} (λόγ.) ο σκόρος.

[εγυμ. < αρχ. *σής*, γεν. *σεός / σητός.* αβεβ. ετύμου. ίσως σημιτ. δάνειο, πβ. εβρ. sas «σκόρος», ακκαδ. sasu. αν και δεν αποκλείεται να πρόκειται για συμπτωματική ομοιότητα. Κατ' άλλη υπόθεση, *σής* < **τ]ής* ή **τρήϋϊ*.* που συνδ. με το αρχ. *σίνομαι* «βλάπτω, ερημώνω» και με λατ. tinea «σκόρος», ενώ έχει προταθεί η συσχέτιση με το απρφ. *ψήν«ί,ϋνω»* (βλ. λ. *ψήγμα)}.* **σησαμέλαιο** (το) {1885} {σησαμελαί-ου | -ων} φυτικό έλαιο που πα- ράγεται από τη συμπίεση σπόρων σουσαμιού και χρησιμοποιείται αυτούσιο ως μέσο διατροφής ή ως συστατικό τής μαργαρίνης και άλλων μαγειρικών λιπών, **σησάμη** (η) |αρχ.[{σησαμών} (λόγ.) η σουσαμιά, **σησάμι** (το) {σησαμ-ιού | -ιών) το σουσάμι.

[ετυμ. < μτγν. *σησάμιον.* βλ. λ. σουσφί| · **σησαμιά**

(η) (λόγ.) η σουσαμιά.

σησαμο (το) [αρχ. 1 {σησάμ-ου | -ων} (λόγ.) το σουσάμι (βλ.λ.).

σησαμόπαστος, -ος. -ο Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που έχει πασπαλιστεί με σουσάμι **συν.** σουσαμωτός, **σησαμόπιτα** (η) η μάζα των σπόρων τού σουσαμιού, που μένει μετά την αφαίρεση τού σησαμελαίου. **σησαμόπολτος** (ο) j 1833] παχύρρευστος πολτός από σπόρους σησαμιού που έχουν συνθλίβει, το ταχίνι, **σήτα** (η) Ισητών) **1.** λεπτό κόσκινο **ΣΥΝ.** κρησάρα **2.** πλέγμα από λεπτές ίνες πλεγμένες έτσι. ώστε να αφήνουν πολύ μικρές οπές. που τοποθετείται σε πόρτες και παράθυρα, για να εμποδίζει την είσοδο των εντόμων.

Ιετυμ. < αρχ. *σήθω* «κοσκινίζω», με παραγ. επίθημα *-θω*, που είναι αρκετά συχνό στα συνο)νυμα. πβ. *άλή-θω. νή-θω. κνή-θω. Ο* τ. *σήθω* είναι ιωνικός, ενώ στην αττική διάλ. απαντά το σύνθ. *δια-ττάω.* Και οι δύο τ. ανάγονται σε **τεά/ω* (από όπου το ιων. *σήθω* με συριστικο- ποίηση **ss-* και απλοποίηση, ενώ ο αττ. τ. **-ττάω* εμφανίζει την κοινή μετατροπή τού **ss-* σε γγ-), που συνδ. με σανσκρ. litaii «φίλτρο, κό-

σκίνο». ΙΙ αναγωγή τής λ. *σήτα* or σλαβ. sito θεωρείται απίθανη]· **σηψαιμία** (η) [1887] {σηψαιμιών} ιατρ. σοβαρή λοίμωξη τού αίματος, που χαρακτηρίζεται από παρουσία βακτηρίων στο αίμα και τοξινών στην κυκλοφορία· εκδηλώνεται με υψηλό πυρετό, ρίγη, αδυναμία κ.ά. και μπορεί να οδηγήσει στον θάνατο. — **σηψαιμικός,** -ή, -ό [1887]. [ετυμ. < *σήψη* + *-αιμία* < *αίμα*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. septicemic].

σήψη (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} **1.** η διαδικασία αποσυνθέσεως (φυτικής ή ζωικής) οργανικής ουσίας: - *ξύλου* συν. σάπισμα 2. (ειδικότ.) η νέκρωση των ιστών τού σούματος 3. (μτφ.) η ηθική κατάπτωση, η έκλυση των ηθών: ο *ομι/.ητής καταδίκασε τα φαινόμενα σήψης τής σύγχρονης κοινωνίας.*

Ιετυμ. < αρχ. *σήψις< σήπομαι* (βλ.λ.)]. **σηψῖγόνος,** -ος, -ο [1887[

αυτός που προκαλεί σηψαιμία, **σηψίνη** (η) ♦ σηπτίνη

σηψιρριζία (η) [χωρ. πληθ.) ΒΟΤ. το σάπισμα τής ρίζας φυτού.

Σ.Θ. (οι) Σιδηρόδρομοι Θεσσαλονίκης.

σθεναρός, -ά (καθημ. -ή), -ό αυτός που χαρακτηρίζεται από σθένος (βλ.λ.): *ο λαός προέβαλε -- αντίσταση στον κατακτητή* συν. θαρραλέος, δυνατός αντ. ανίσχυρος. — **σθεναρ-ά / -ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ.. **σθεναρότητα** (η) 11889|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύναμη.*

Ιετυμ. αρχ. < *σθένος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-αρός*, πβ. κ. *στιβ-αρός*, *συβ-αρός* |.

-σθενής, -ής. -ές λεξικό επίθημα που δηλώνει: **1.** το σθένος των χημικών στοιχείων: *μονοσθενής ρίζα* 2. τον αριθμό των γλωσσικών στοιχείων που συνδυάζονται με το ρήμα: *τα μεταβατικά ρήματα είναι δισθενή ή τρισθενή.* σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. αρχ. *ά-σθενής. εύρυ-σθενής).* που προέρχεται από το ουσ. *σθένος*, στους δε επιστημ. όρους αποτελεί μεταφρ. δάνειο (λ.χ. γαλλ. iri-valent «τρισθενής»)), **σθένος** (το) {σθέν-ους | -η, -ών} **1.** η σωματική, ψυχική ή/και ηθική δύναμη: *αντιμετώπιζε τις δυσκο/λες πάντοτε με ~ || είχε το - να παραδεχτεί το σφάλμα του || δεν βρήκε το ~* να *αντιδράσει* συν. δύναμη, τόλμη, θάρρος · 2. χημ. (α) η ικανότητα των ατόμων χημικού στοιχείου. καθώς και ιόντων και ριζών, να ενώνονται σε συγκεκριμένη αναλογία με άλλα άτομα, ιόντα ή ρίζες (β) *ηλεκτρόνιο σθένους* καθένα από τα ηλεκτρόνια τής εξώτατης στιβάδας τού ατόμου που μετέχουν στη δημιουργία χημικών δεσμών · 3. γλωσσ. η δυνατότητα τού ρήματος να συνδυάζεται με άλλα γλωσσικά στοιχεία μέσα σε μια πρόταση (να δέχεται υποκείμενο και αντικείμενα· λ.χ. τα αμετάβατα ρήματα έχουν ~ Ι *(μονοσθενή)*, επειδή έχουν μόνο το υποκείμενό τους. τα μεταβατικά ρήματα που παίρνουν ένα αντικείμενο έχουν ~

*(δισθενή-*έχουν υποκείμενο και αντικείμενο), ενώ τα ρήματα που συντάσσονται με δύο αντικείμενα *(δίπτωτα)* έχουν - 3 *(τρισθενή)*, επειδή έχουν υποκείμενο και δύο αντικείμενα. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δύναμη.* [ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. ΙΙ λ. εμφανίζει επίθημα *-(ε)νος*, πβ. κ. αφενός. *κτή-νος.* Ως προς την ετυμ.. έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι η λ. ανάγεται σε I.K */.gʷh-cnos, από όπου και σανσκρ. sagh-noii «υποφέρω, υπομένω», αβεστ. a-zg-ata- «ασυναγώνιστος, ασυγκράτητος». Κατ' άλλη άποψη, *σθένος* < **σθάνος* < **στά-σνος* (< ρ. *ϊ-στη-μι* / Γ- *ota-μαι)*, με *-ε-* κατά το *μένος* (φωνολογικά προβληματική). Τέλος, επειδή έχει παρατηρηθεί ότι το ουσ. *σθένος* είναι η μοναδική ελλην. λ. με αρχικό συμφωνικό σύμπλεγμα *σθ-*, διατυπώθηκε η εκδοχή ότι η λ. ίσως συνδ. με το ρ. *εύθενώ* «ακμάζω» (λόγω τής εναλλακτικής γρ. *εύσθενώ.* βλ. λ. *φθηνός). Ο* χημ. και ο γλωσσ. όρ. αποδίδουν τον αγγλ. valcncyl.

σι (το) |άκλ.| ΜΟΥΣ. Ο έβδομος φθόγγος τής ευρωπαϊκής μουσικής κλίμακας.

]πτυρ. < διεθν. όρ. si. βλ. λ. *νότα*\.

ΣΙΑ σε τίτλους εταιρειών, λ.χ. «Ναυτιλιακή εταιρεία Γεωργίου και ΣΙΛ».

IF.TYM. Συντομ. τής λ. *συντροφιά*, απόδ. τού αγγλ. Co. συντομ. τής λ. company].

σία επιφών. **vayt.** ως παράγγελμα στους κωπηλάτες να κινήσουν τα κουπιά με αντίθετη φορά. ώστε να ανακοπεί η πορεία τού σκάφους· ΦΡ. *σία κι αράξαμε* (μτφ.) φθάσαμε ώς το τέρμα, τελειώσαμε.

(ΕΙ ΥΜ. < ιταλ. scia, προστ. τού p. sciare «κωπηλατώ προς τα πίσω, αντίθετα με τη φορά τού πλοίου»], **σιαγόνα** (η) **1.** (λόγ.) το σαγόνι ΣΥΝ. γνάθος **2.** ΓΕΧΝΟΛ. τα κινητά μέρη τανάλιας ή λαβίδας, με τα οποία πιάνουμε και σφίγγουμε ένα αντικείμενο.

[είμ. < αρχ. *σιαγών. -όνος, λ.* τού καθημερινού λεξιλογίου, που εμφανίζει το παραγ. επίθημα *-ών*των μελών τού σώματος (πβ. *άγκ-ών*, *λαγ-ών).* \\ λ. συνδ. με το εκφραστ. ρ. *ψίω* «τρέφω (κυρ. ένα παιδί), ταΐζω» (βλ. κ. *ψίχα)*, η δε εναλλαγή *ψ-* / σ- (πβ. κ. *ψώχο) - σώχω)* οφεί- λεται μάλλον σε απλοποίησηΙ. **σιαγονικός,** -ή, -ό [Ι836] αυτός που σχετίζεται με τη σιαγόνα συν. γναθιαίος.

σιάδι (το) {σιαδ-ιού | -ιών} επίπεδη επιφάνεια, ίσιωμα.

[ετυμ. Υποκ. τού *ισ(ΐ)άδα* (με σίγηση τού αρχικού άτονου *ι-) < ίσος].* **σιάζω** κ. **σάζω** κ. **σιάχνω** ρ. μετβ κ. αμετβ. [έσιαξα, σιάχτηκα. σιαγ- μένοςΙ (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) ισιοόνω, συγυρίζω: - *τη φούστα μου* ♦ 2. (αμετβ.) διορθώνομαι, βελτιώνομαι: *έσιαξε ο καιρός.* — **σιάξιμο** (το). [ετυμ. μεσν. < αρχ. *ισάζω* (με την επίδρ. τού μτγν. ίσιος) < αρχ. *ίσος}.* **σιαλαγωγός,** -ός, -ό α.νλτ. **1.** αυτός που μεταφέρει και διοχετεύει το σάλιο: ~ *πόρος 2. σιαλαγωγό* (τα) τα φάρμακα που προκαλούν την έκκριση σάλιου.

| ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sialagogue]. **σιαλαδενίτιδα** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. φλεγμονή των σιαλογόνων αδένων.

[**είὐμ.** Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sialoadcnitisj. **σιαλίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. **|**αρχ.j {μόνο σε ενεστ.) **♦ 1.** (μετβ.) βρέχω (κάτι) με σάλιο, σαλιώνω ♦ 2. (αμετβ.) εκκρίνω σάλιο, **σιαλικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με το σάλιο.

σιαλογόνος, -ος.-ο [Ι873 | κ. **σιελογόνος** αυτός που εκκρίνει σάλιο: - *αδένες.*

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. siaiogcnc]. **σιαλόρροια** (η) |1893] {χωρ. πληθ.} **ιατρ.** η παθολογική υπερέκκριση σάλιου.

[ετυμ. < *σιαλο- + -ρροια* < *ρέω*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sialorrhee].

σίαλος κ. **σίελος** (ο) {σιάλου | χωρ. πληθ.) (λόγ.) το σάλιο. Κπίσης **σίαλο** κ, **σίελο** (το).

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *σίαλον / σίελον*, με παραγ. επίθημα -αλον. πβ. *ρόπ- αλον. πέτ-αλον.* Η λ. συνδ. με το ρ. *πτύω* (πβ. τη «γλώσσα» τού Ιπσυ- χίου *αίαν κτύσα/).* το οποίο ίσως ανάγεται σε αρχικό θ. "sp- (βλ. λ. *φτύνο)).* Δεν υπάρχει ετυμολ. σχέση με το σανσκρ. ksivati «φτύνω» ούτε με το αρχ. ρ. *σικχαίνομαι.* Βλ. κ. *σάλιο].* **σιαλοφόρος,** -ος. -ο **αναί.** αυτός που μεταφέρει σάλιο: - *οδός.*

|Γ.ΤΥΜ. < *σίαλο + -φόρος* < *φέρω].* **σιαλώδης,** -ης, -ες [αρχ.] {σιαλώδ-ους j-εις (ουδ. -η), -ο>ν] αυτός που μοιάζει με σάλιο ή είναι γεμάτος σάλιο. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης, - ες.* **σιαλώνω** ρ. μετβ. {σιάλω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** διαβρέχω (κάτι) με σάλιο. σαλιώνω 2. (για τροφές) αναμειγνύω με σάλιο.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *σιαλώ (-όω)* < αρχ. *σίαλον* (βλ. λ. *σίαλος)*\.

Σιάμ (το) {άκλ.} (παλαιότ.) η Ταϊλάνδη (βλ.λ.). — **Σιαμέζος** (ο). **Σια- μέζα** (η), **σιαμαίος,** -α. -ο (βλ.λ.) κ. **σιαμέζικος,** -η, -ο.

[ετυμ. < αγγλ. Siam < ταϊλανδ. sayam < σανσκρ. syama «σκουρόχρωμος. καφετής», που προφανώς αναφέρεται στο χρώμα τού δέρματος των κατοίκων τής περιοχής [. **σιαμαίος,** -α. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που κατάγεται ή σχετίζεται με το Σιάμ 2. *σιαμαία αδέλφια / δίδυμα* ή απλώς *σιαμαία* (τα) τα δίδυμα που γεννιούνται με ενωμένα ορισμένα τμήματα κατά μήκος τού κορμού τους και συνήθ. έχουν κοινά μερικά όργανα· (μτφ. στον πληθ.) αχώριστος, στενός φίλος: *αυτοί οι δύο είναι ~.*

|ετυμ. < *Σιάμ* + παραγ. επίθημα *-αίος*, πβ. *Ευρωπ-αιος. Κερκυρ-αίος.* Ο όρ. *σιαμαία αδέλφια* (αγγλ. siamesc twins) οφείλεται στους διδύμους Τσανγκ και Ενγκ, που γεννήθηκαν στο Σιάμ (Ταϊλάνδη) το 1811 με αυτή την ανωμαλία (ενωμένοι στο στέρνο)],

σιάξιμο (το) -» σιάζω

Σιάτιστα (η) πόλη τής Δ. Μακεδονίας στον νομό Κοζάνης, γνωστή για το εμπόριο γουναρικών, **σιάτσου** (το) {άκλ.} είδος ιαπωνικής θεραπείας, κατά την οποία ασκείται πίεση με τα χέρια σε συγκεκριμένα σημεία τού σώματος. **[είὐμ.** < ιαπ. shiatsu. συντετμ. τ. τού shiatsuryOhO < shi «δάχτυλο» + atsu «πίεση» + ryOho «θεραπεία»], **σιβαΐσμός** (ο) η λατρεία τού ινδουιστικού θεού Σίβα, τον οποίο οι πιστοί θεωρούν ως υπέρτατη θεότητα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. s(h)ivaism < χίντι Siva / Shiva, ένας από τους θεούς τής ινδουιστικής τριάδας (συμβολίζει τόσο την καταστροφή όσο και την ανανέωση, την αναπαραγωγή)!.

Σιβηρία (η) [185411. τεράστια γεωγραφική έκταση που καταλαμβάνει όλη τη δ. Λσία· ανήκει στη Ρωσία και εκτείνεται από τα Ουράλια Όρη ώς τον Ειρηνικό Ωκεανό 2. (μτφ.) σε **ΦΡ.** για να δείξουμε ότι κάπου επικρατεί πολύ κρύο: *εδώ μέσα είναι -* || αν *πέσει κι άλλο η θερμοκρασία. θα γίνουμε ~.* — **σιβηρικός,** -ή. -ό 11854|.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Siberia < ρωσ. Sibir, αβεβ. ετύμου. ίσως όνομα ταταρικού λαού, ή, σύμφωνα με άλλη άποψη, < μογγολ. siver «έλος. βάλτος»].

si vis pacem', para beltum λατ. (προφέρεται *σι βις πάκ-εμ. πάρα μπέλουμ)* ελλην. αν *θέλεις ειρήνη, ετοίμαζε πόλεμο-αν* θέλεις να έχεις ειρήνη, να είσαι προετοιμασμένος για πόλεμο.

Σίβυλλα (η) **1. μυθολ.** ιέρεια που σε κατάσταση έκστασης προφήτευε τα μέλλοντα 2. (μετωνυμ.) αινιγματικό πρόσωπο.

[εγυμ. αρ^. κύρ. όν.. αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο], **σίβυλλίκος,** -ή. -ό [Ι882J **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Σίβυλλα: ~ *χρησμοί* || *βιβλία 2.* (μτο.) αινιγματικός, μυστηριώδης: *έδωσε μια ~ απάντηση* || ~ *ύφος.* — **σιβυλλικά** επίρρ..

σιβυλλικότητα (η). **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *κύριος*, -α, -ο. **σιγά** επίρρ. 1. χαμηλόφωνα: *μίλα ~* **αντ.** δυνατά, μεγαλόφωνα **2.** (καταχρ.) χωρίς βιασύνη ή ταχύτητα: *τρέχω / αναπνέω -* **λντ.** γρήγορα· **φρ.** *σιγά-σιγά* (i) σταδιακά, λίγο-λίγο: *πίνε -* (ii) προσεκτικά: *Βάδιζε -*

σε **ΦΡ.** που δηλώνουν αδιαφορία, ειρωνική στάση απέναντι σε κάποιον/κάτι, κυρ. σε απειλή, ή απαξίωση: ~ *τον άντρα που Οα μας δείρει!* **|| - γο** *αυτοκίνητο που πήρε! Το δικό μου είναι κα/.ύτερο!* **ΦΡ.** (α) *σιγά τα αίματα* βλ. λ. *αίμα* (β) *σιγά τ' αβγά / τα ωά!* βλ. λ. *αβγό. ωόν* (γ) *σιγά τον πολυέλαιο!* βλ. λ. *πολυέλαιος* (δ) *σιγά* ra *λάχανα!* βλ. λ. *λάχανο* **4.** σε **φρ.** τού τύπου *σιγά (να) μην...* για να δηλώσουμε άρνηση. απόρριψη ή επιφύλαξη για κάτι που προτείνει ή φοβάται κάποιος: *Ανησυχώ μήπως μας βάλουν πρόστιμο! -Σιγά μη μας βά/.ουν πρόστιμο! Εδώ δεν βάζουν σε άλλους που κάνουν χοντρές παραβάσεις. σε μας θα βάλουν:* || *- Λες να κερδίσει τις εκλογές: -Σιγά* να *μην τις κερδίσει!*

]είὐμ. μεσν. < αρχ. *σιγή*, δοτικοφανές επίρρ. *(σιγή)].*

σιγά - αργά. Συχνά συγχέονται οι δύο λέξεις στη σημασία και τη χρήση τους. Έτσι κοντά στο ορθό *«Μη φωνάζεις· μίλα σιγά, πόνεσαν τ'αφτιά μου!»*, ακούγονται και φράσεις όπως *«Μη βιάζεσαι- μίλα σιγά. να σε καταλάβω)».* που είναι λανθασμένες. Ήτοι, το μεν σιγά είναι το αντίθετο τού δυνατά *(μίλα δυνατά - μίλα σιγά)* και

αναφέρεται στην ένταση τής φωνής, ενώ το αργά είναι το αντίθετο τού γρήγορα *(μίλα γρήγορα - μίλα αργά)* και αφορά στην ταχύτητα τής ομιλίας. Αρα, η ορθή εκφορά τής φρ. *«Μη βιάζεσαι μίλα σιγά, να σε καταλάβω»* είναι *«Μη βιάζεσαι· μίλα αργά. να σε καταλάβω »*.

σιγάζω ρ. μετβ. Ιαρχ-J {σίγασα} **1.** κάνω (κάποιον) να σωπάσει **2.** (για πείνα, δίψα ή πόνο) καταπραΰνω. **σιγαλιά** (η) {χωρ. πληθ.} (συνήθ. λογοτ.) η απουσία κάθε θορύβου, η ηρεμία: *η - τής νύχτας* **συν.** ησυχία, σιγή **λντ.** θόρυβος.
|γτυμ. < *σιγαλός* (βλ.λ')]. **σιγαλός,** -ή. -ό 1. γεμάτος σιγή, ήσυχος: - *ψιχάλισμα* αν γ. θορυβώδης **2.** αργός, βραδυκίνητος **3.** (συνεκδ.) λιγομίλητος ΑΝΤ. φλύαρος **4.** συνεσταλμένος. ντροπαλός. — **σιγαλά** επίρρ.
[ΗΤΥΜ. < αρχ. *σιγηλός* **/** *-άλός* **(δωρ.) <** *σιγή* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-ηλός* **(πβ. κ.** *σφριγ-ηλός. απατ-η/.ός)].* **σιγαλόφωνος, -η, -ο αυτός που μιλά ή ηχεί σιγαλά. — σιγαλόφωνα** επίρρ.
σιγανοπαππαδιά (η) (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που εμφανίζεται ως φρόνιμο, φιλήσυχο και συνεσταλμένο, χωρίς να είναι στην πραγματικότητα ΑΝΤ. σιγανό ποτάμι. — (υποκ.) σιγανοπαπτταδίτσα (η), σιγανός, -ή, -ό αυτός που γίνεται σιγά ή κινείται αργά· φρ. *σιγανό ποτάμι* **βλ. λ.** *ποτάμι.* **— σιγανά** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < επίρρ. *σιγά* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-ανός.* **πβ.** *πιθανός, στεγ-ανός*\. **σιγανοψιχάλισμα (το) (χωρ. γεν. πληθ.] σιγανό ψιλόβροχο. σιγαρέτο (το) (επίσ.) το τσιγάρο.**
ΙΠΤΥΜ. < ιταλ. sigaretto, υποκ. τού sigaro «πούρο» (βλ. κ. *τσιγάρο)]*. **σιγάρο** (το) τσιγάρο **σιγαροθήκη** (η) -» τσιγαροθήκη **σιγαροποιείο** (το) εργαστάσιο παραγωγής τσιγάρων, **σιγαροποιία** (η) [1895] {χωρ. πληθ. σημ. 1. σιγαροποιών σημ. 2} **1.** η κατασκευή τσιγάρων 2. η βιομηχανία παραγωγής τσιγάρων, **σιγαροποιός** (ο) ί 1894] **1.** πρόσωπο που παρασκευάζει τσιγάρα, που εργάζεται σε καπνοβιομηχανία 2. ο ιδιοκτήτης καπνοβιομηχανίας, **σιγαστήρας** (ο) **1.** συσκευή που τοποθετείται μπροστά από την κάν- νη πυροβόλου όπλου, για να ελαχιστοποιεί τον θόρυβο που παράγε- ται κατά την εκπυρσοκρότηση τού όπλου 2. (γενικότ.) κάθε συσκευή ή εξάρτημα που χρησιμοποιείται για τη μείωση των θορύβων από τη λειτουργία μηχανής (π.χ. κινητήρα εσωτερικής καύσεο>ς).
[ΕΤΥΜ. < θ. *σιγασ-* **(τού αρχ.** *σιγάζω***) + παραγ. επίθημα** *-τήρας* **(πβ. κ.** *οδοστρω-τήρας, καυσ-τήρας).* **μεταφρ. δάνειο από γαλλ.** silcncieux|. **σ''Υή (η) {χωρ. πληθ.} η έλλειψη θορύβου, η απόλυτη ηρεμία, η σιωπή ΑΝΤ. βοή, θόρυβος, φασαρία· φρ. (α)** *σιγή ιχθύος* **απόλυτη σιγή:** *τηρώ* **~ (δεν μιλάω καθόλου) (β)** *τηρώ αιδήμονα σιγή* **βλ. λ.** *αιδήμων* **(γ) ενός** *λεπτού σιγή* **σιωπή διάρκειας ενός λεπτού που τηρούν οι παρευρισκόμενοι στην αρχή επίσημων εκδηλώσεων ως απόδοση τιμής σε πρόσωπο που απεβίωσε (δ)** *η σιγή κόσμον φέρει* **η σιωπή αποτελεί κόσμημα για τον άνθρωπο.**
{ετυμ. αρχ. < επίρρ. *σϊγα* (μέσω δοτικοφανούς επιρρ. *σιγά / -ή),* αβεβ. ετύμου. ίσως εκφραστ. σχηματισμός τής ονοματοποιημένης ρίζας *σι- (πβ. σί'ζω. σι-ωπώ).* Κατ' άλλη εκδοχή, αν ληφθεί υπ' όψιν η «γλώσσα» τού Ησυχίου *ρίγα (Ηίγα:)· σιώπα* (προστ. ενεστ.), ίσως ισχύει η αναγωγή σε Τ.Ε.. **swig-* «σωπαίνω» (όπου η μεταβολή **sw-* > s- είναι δυσερμήνευτη) και η σύνδεση με αρχ. γερμ. swigen (> γερμ. schweigen «σωπαίνω»)], **σιγηλός,** -ή, -ό σιγαλός (βλ.λ.).
[ετυμ. αρχ. < *σιγή* + παραγ. επίθημα *-ηλός,* πβ. *σφριγ-η/^ός, απατηλός*\.
σιγίλιο (το) {σιγιλί-ου | -ων} **1.** η μολύβδινη σφραγίδα (βούλλα) τής εκκλησιαστικής αρχής (Πατριαρχείου, Συνόδου) **2.** (συνεκδ.) κάθε έγγραφο που φέρει σφραγίδα όπως η παραπάνω **3.** (ειδικότ.) πατριαρχική και συνοδική επιστολή που αναφέρεται σε διάφορες εκκλησιαστικές υποθέσεις.
Ι<u>ετυμ</u>. < μεσν. *σιγίλ(λ)ιον* < λατ. sigillum «εκτύπωμα, ομοίωμα», υποκ. τού signum «σημείο, σφραγίδα»}. **σιγιλογραφία** (η) **ιστ.-αρχαιολ. ο** κλάδος που έχει ως αντικείμενο την έρευνα και σπουδή των σιγιλίων (βλ.λ.)· αλλιώς *σφραγιδογραφία.*
[ετυμ. < *σιγιλο-* « μεσν. *σιγί/.(/·)ιον,* βλ.λ.) + *-γραφία].* **Σιγκαπούρη** (η) * Σινγκαπούρη
σιγκέλα (η) {σιγκελών} μικρόβιο που προκαλεί σιγκέλωση (δυσεντερία).
[<u>ετυμ</u>. < αγγλ. shigella, από το όνομα τού Ιάπωνα βακτηριολόγου Kiyoshi Shiga (1871-1957), ο οποίος ανακάλυψε τον βάκιλο τής δυσεντερίας].
σιγκέλωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.Ι η δυσεντερία (βλ.λ.).
(εί υμ. < αγγλ. shigellosis < shigella (βλ. λ. *σιγκέλα)].*
Siglum λατ. (προφέρεται *σίγκ/.ουμ)* {πληθ. sigla} σημείο, σύμβολο (κυρ. για αυτά που χρησιμοποιούνται στην κριτική κειμένου στην κλασική φιλολογία).
σιγκούνα κ. **σεγκούνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μάλλινο εξωτερικό ρούχο τής παραδοσιακής γυναικείας φορεσιάς, ανοιχτό μπροστά και χωρίς μανίκια: *Καραγκούνα με* ~. Ηπίσης **σιγκούνι** κ. **σεγκούνι** (το). **[F.ΤΥΜ. < αλβ. shigunj.**
σίγλος (ο) -► σίκλος
σίγμα (το) {άκλ.} Σ, σ/ς 1. το δέκατο όγδοο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου· **φρ.** *με το νυ κσι με το σίγμα* με όλες τις λεπτομέρειες: *κάθισε και του τα είπε* - (βλ. κ. λ. *αριθμός)* 2. *ομάδα Σίγμα* ένστολοι αστυνομικοί που περιπολούν με πολιτικά οχήματα με συμβατικές πινακίδες και επεμβαίνουν όπου παραστεί ανάγκη.

If-ΤΥΜ. < αρχ. *σϊγμα,* πιθ. < *σίζω* «εκπέμπω συριστικό ήχο, κάνω σσσ...» (βλ.λ.), ενώ το δωρ. όνομα *σάν<* σημιτ. sin], **σιγματικός,** -ή, -ό ένσιγμος (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sigmatique]. **σιγματισμός** (ο) ΙΑΤ Ρ. διαταραχή τής αρθρώσεως τού φθόγγου σίγμα, ο οποίος δεν προφέρεται σο)στά ή αντικαθίσταται από άλλον.
[ΗΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sigmatism|. **σιγμοειδής,** -ής, -ές [μτγν.] {σιγμοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει το σχήμα τού λατινικού σίγμα (S) **2.** ΑΝΑΤ. *σιγμοειδές* (το) η μοίρα τού παχέος εντέρου μετά το κατιόν κόλον. που απολήγει στο απευθυσμένο ή ορθό. »*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sigmoidl. **σιγμοειδοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ΙΑΤΡ. η εξέταση τού σιγμοειδούς με ειδικό όργανο, το σιγμοειδοσκόπιο.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sigmoidoscopy j. **σιγμόληκτος,** -η. -ο γλωσσ. (όνομα) έτσι χαρακτηρίζονται στην παραδοσιακή / σχολική γραμματική ονόματα (επίθετα ή ουσιαστικά) tow οποίων το θέμα έχει χαρακτήρα -σ- π.χ. *ευ'/εν'εσ-ος (> ευγενΌύς), **γενεσ-α > γένη.* **σιγμός** (ο) (?.όγ.) ο συριγμός.
|ι ::ύμ. αρχ. < *σίζω* «εκπέμπω συριστικό ήχο, κάνω σσσ...» (βλ.λ.)]. **σΐγο-** λεξικό πρόθημα που φανερώνει ότι κάτι: **1.** γίνεται χωρίς θόρυβο. με χαμηλή ένταση: *σιγο-τραγουδώ* 2. γίνεται με μικρή ταχύτητα: *σιγο-περπατώ* **3.** γίνεται με χαμηλή θερμοκρασία: *σιγο-βράζω.*
[ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. *σιγά].* **σιγοβράζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σιγόβρασα} ♦ **1.** (μετβ.) βράζω (κάτι) σε χαμηλή φωτιά ♦ (αμετβ.) **2.** βράζω αργά: *το κρέας σιγοβράζει* **3.** (μτφ.) αναπτύσσομαι, χο)ρίς να εκδηλώνομαι, σιγά-σιγά: *μέσα τον σιγόβραζε το μίσος.*
σιγοβρέχει ρ. απρόσ. {σιγόβρεξε} βρέχει αργά. σιγά-σιγά. **σιγοκαίω** ρ. αμετβ. καίω σιγά: *τα κούτσουρα σιγοκαίουν.* **σιγοκλαίω** ρ. αμετβ. {σιγόκλαψα} κλαίω χωρίς να ακούγομαι. **σιγοκουβεντιάζω** ρ. αμετβ. {σιγοκουβέντιασα} κουβεντιάζω σιγά. **σιγομουρμουρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σιγομουρμούρισα} μουρμουρίζω πολύ σιγά.
σιγ'οντάρω κ. **σεκοντάρω** κ. **σεγκοντάρω** ρ. μετβ. {σιγοντάρισα} κάνω σεκόντο σε (κάποιον που τραγουδάει), κάνω τη δεύτερη φωνή 2. (μτφ.) εκφράζομαι υπέρ (κάποιου), υποστηρίζω ή ενθαρρύνω (κάποιον): *διαμαρτυρόταν και φώναζε ο ένας. τον σιγοντάριζε κι ο άλλος.* — **σιγοντάρΐσμα** (το).
Ιετυμ. < ιταλ. secondare (βλ. κ. *σεκόντο)].* **σιγόντο** (το) * σεκόντο
σιγοτραγουδώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {σιγοτραγουδάς...} σιγοτραγούδησα} τραγουδώ χαμηλόφωνα. - **σιγοτραγούδισμα** (το). **σιγουράντζα** (η) [χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) η σιγουριά (βλ.λ.).
Ιηϊύμ. < βεν. seguran2a < seguro (βλ. κ. *σίγουρος)].* **σιγουραντζής** (ο) {σιγουραντζήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που προσπαθεί πάντοτε να εξασφαλίζεται, να είναι ασφαλής, **σιγουρεύω** ρ. μετβ. {σιγούρ-εψα, -εύτηκα, -εμένος} **1.** εξασφαλίζω, σταθεροποιώ: *~ τα παιδιά μου / την περιουσία μου* 2. επιβεβαιώνω, επαληθεύω **3.** (μεσοπαθ. *σιγουρεύομαι)* βεβαιώνομαι: *μόλις είδα τις αποδείξεις, σιγουρεύτηκα.* Ηπίσης **σιγουράρω.** - - **σιγούρεμα** (το), **σιγουριά** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** το αίσθημα τής ασφάλειας: *ένιο)θε - μέσα στην οικογένειά του* αντ. ανασφάλεια, αβεβαιότητα 2. η βεβαιότητα: *αυτό μπορώ να το πω με* ~ ΑΝΤ. αβεβαιότητα. Επίσης (λαϊκ.) **σι- γουράδα.**
σίγουρος, -η. -ο **1.** αυτός που παρέχει ασφάλεια, που δεν προκαλεί φόβο ή ανησυχία: *πρέπει να αναζητήσουμε ένα - καταφύγιο | | τοποθέτησε τα /.εφτά του σε ~ μετοχές | | είχε βρει μια ~ δουλειά* 2. αυτός που αισθάνεται ασφάλεια: *σε αυτό το περιβά/Λον νιώθω πολύ* ~ ΑΝΤ. ανασφαλής **3.** αυτός που αισθάνεται βεβαιότητα για κάτι: *είμαι ~ για την επιτυχία μας* **4.** αυτός πυυ θεωρείται βέβαιος, εξασφαλισμένος: *η νίκη μας είναι - στο παιχνίδι αυτό.* — **σίγουρα** επίρρ. j Ε γυμ. μεσν. < βεν. seguro «βέβαιος, ασφαλής» < λατ. securus ^άφοβος. αμέριμνος» (< se- στερητ. + cura «φροντίδα»)!,
σιγοψιθυρίζω ρ. μετβ. {σιγοψιθύρισα} (εμφατ.) ψιθυρίζω (κάτι) με πολύ χαμηλή φωνή: *μου σιγοψιθύρισε κάτι στο αφτί.* **σιγώ** ρ. αμετβ. |αρχ.] {σιγάς... | σίγ-ησα, -ώμαι. -άται.... -ήθηκα, -ημέ- νος| 1. παύω να μιλώ. σωπαίνω·, *την κρίσιμη στιγμή, αντί* να *πάρει θέση. σίγησε 2.* (μτφ.) κοπάζω, καταπαύω: *τα καννόνια / τα πολυβόλα σίγησαν* **3.** (μεσοπαθ. *σιγώμσι)* παύω να προφέρομαι: γο *δίγαμμα (F) σιγήθηκε νωρίς στην Αρχαία Ελληνική.*
σιδεράδικο (το) **1.** το εργαστήρι τού σιδερά **2.** σιδηροπωλείο, **σιδεράκια** (τα) {χωρ. γεν.} ιλγρ. ειδικός λεπτός σιδερένιος σκελετός, που τοποθετείται στην οδοντοστοιχία, για να διορθωθούν ατέλειες των δοντιών (να μη φύονται στραβά κ.λπ.). **σιδεράς** (ο) {σιδεράδες} **1.** ο τεχνίτης που κατεργάζεται το σίδερο ΣΥΝ. σιδηρουργός **2.** ο πωλητής σιδερικού ΣΥΝ. σιδηροπώλης. **σιδερένιος,** -ια, -ιο Ιμεσν.Ι **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από σίδερο: *~ πόρτα / κάγκελο* 2. (μτφ.) πολύ γερός, πολύ δυνατός: *~ υγεία / κράση | | ~ μπράτσα ! νεύρα·* ΦΡ. (ευχετ.) *σιδερένιος!* σε άτομο που αναρρώνει. για πλήρη αποκατάσταση τής υγείας του. **σιδεριά** (η) (περιληπτ.-λαϊκ.) το σύνολο από σιδερένια κάγκελα μιας κατασκευής.
σιδερικό (το) (λαϊκ.) **1.** κομμάτι από σίδερο **2.** (συνεκδ.) σιδερένιο εργαλείο ή όπλο: *τράβηξε το ~ και τον πυροβό/<.ησε.* **σιδερίτης** (ο) {σιδεριτών} **1.** (λαϊκ.) κόκκινο σταφύλι που ανήκει σε ποικιλία σταφυλιού που ωριμάζει αργότερα από τα άλλα είδη · 2. αυτοφυές ποώδες φυτό με φύλλα οδοντωτά και άνθη κίτρινα ή λευ

κά, γνωστό και ως «τσάι τού βουνού» (βλ. κ. λ. *μαλοτίρα).* jUTYM. < μτγν. *σιδηρίτης (καρπός) / σιδηρῖτις (πόα)* < αρχ. *σίδηρος.* πιθ. λόγω τού ερυθρωπού χρώματος|. **σίδερο** (το) **1.** ο σίδηρος (βλ.λ.) **φρ** (α) **θσ** *φάει η μύγα σίδερο και το κουνούπι ατσάλι* βλ. λ. *ατσάλι* (β) (μτφ.) *στη βράση κολλάει το σίδερο* βλ. λ. *βράση* 2. (συνεκδ.) κάθε όργανο, σκεύος, εργαλείο ή άλλο αντικείμενο που έχει κατασκευαστεί από σίδηρο: *μπΓς μέσα και* κλείσε *με το ~ την πόρτα* (δηλ. τον σύρτη) || *~ καραβιού / βάρκας / σκάφους* (η άγκυρα) || *τα ~ τού μπα?^κονιού / τής σκάλας* (τα κάγκελα) · **φρ.** (α) *λυγίζω σίδερα* είμαι πολύ γερός, πολύ δυνατός (β) (μτφ.) *τρώω (τσ) σίδερσ* προσπαθώ με όλες μου τις δυνάμεις (για να επιτύχω *κάτι): έκανε τα πάντα, έφαγε τα σίδερα, για να μάθει πού βρισκόταν ο γυιος του* 3. (μτφ.) καθετί που είναι εξαιρετικά σκληρό, δυνατό ή στέρεο και πολύ μεγάλης αντοχής: *το κόλλησα τόσο καλά. που έγινε* **~** || *μια γροθιά* **- · 4.** μικρή οικιακή συσκευή με πλαστική συνήθ. χειρολαβή και βάση από σίδηρο (ή χάλυβα ή άλλο υλικό), που λειτουργεί (θερμαίνεται) με ηλεκτρικό ρεύμα και χρησιμοποιείται για το σιδέρωμα (βλ.λ.) των ρούχων: *θα περάσω με το ~ το φουστάνι μου. γιατί έχει τσαλακωθεί* || *για να σιδερώσεις αντό το χοντρό ύφασμα, άφησε το* **~** *να κάψει* |[*~ ρεύματος 1 ατμού* **5.** (συνεκδ.) το σιδέρωμα: γο *πουκάμισο / το σακάκι χρειάζεται - ·* 6. *σίδερσ* (τα) τα σιδερένια κάγκελα τού κελλιού τής φυλακής και συνεκδ. η φυλακή αλλά και κάθε σωφρονιστήριο ή ψυχιατρικό ίδρυμα (που συνήθ. περιφράσσεται με σιδερένια κάγκελα): *τον έβαλαν πέντε χρόνια στα -* (τον φυλάκισαν για πέντε χρόνια) · **ΦΡ.** (α) (παροιμ.) *τής φυλακής τα σίδερα είνσι γισ τους λεβέντες* βλ. λ. *φυ?,ακή* (β) *(κάποιος) είνσι γισ τσ σίδερα* (κάποιος) είναι τρελός σε επικίνδυνο βαθμό, πρέπει να κλειστεί σε ψυχιατρείο **7.** (ειδικότ.-αργκό) οι χειροπέδες: *«τα ~ τούς βάλανε και στη στενή* (τη φυλακή) *τούς πάνε»* (λαϊκ. τραγ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *γκρεμός, τύχη.*

[ετυμ. < μεσν. *σίδερον*< αρχ. *σίδηρος* (βλ.λ.). με τροπή τού /i/ σε /e/ προ τού *-ρ-* (πβ. κ. *χείρ-χέρι)}.* **σιδερόβεργα** (η) {σπάν. σιδεροβεργών) λεπτή και μακριά ράβδος από σίδερο: *πλάκα από σιδερόβεργες και τσιμέντο.* **σιδερογωνιά** (η) τεχνολ. σιδερένιο έλασμα σε σχήμα ορθής διέδρης γωνίας, που χρησιμοποιείται για σύνδεση δύο τεμαχίων σιδήρου, ξύλου ή άλλου υλικού, καθώς επίσης και σε πολλές μεταλλικές κατασκευές.

σιδεροκέφαλος, -η, -ο (λαϊκ.) **1.** (κυριολ.-σπάν.) αυτός που έχει σιδερένιο κεφάλι 2. (α) αυτός που έχει πολύ καλή υγεία, που δεν προσβάλλεται από αρρώστιες συν. (μτφ.) σιδερένιος, γερός (β) (ευχετ.) προς όσους πρόσφατα ανέρρωσαν από ασθένεια ή διορίστηκαν σε θέση ή αρραβωνιάστηκαν. παντρεύτηκαν κ.λπ., για τη σταθεροποίηση και παγίωση τής καλής κατάστασής τους: *πάντα ~!* || *σιδεροκέφαλοι να είστε παιδιά μου!* **σιδερόπανο** (το) {χο)ρ. γεν. πληθ.} **1.** το πανί που καλύπτει τη σιδερώστρα 2. λεπτό πανί που τοποθετείται κατά το σιδέρωμα πάνω από ευαίσθητα ρούχα, για να μην έρχονται σε απευθείας επαφή με το σίδερο.

σιδερόπορτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι πόρτα φτειαγμένη από σίδερο,

σιδεροπρίονο (το) ΤΕΧΝΟΛ. **πριόνι που διαθέτει λεπίδα από βαμμένο χάλυβα με λεπτά δόντια, κατάλληλη για την κοπή σιδερένιων και γενικότ. μεταλλικών αντικειμένων, σιδεροστιά (η) (λαϊκ.) σιδερένιος τρίποδας που τοποθετείται μέσα στο τζάκι, η πυροστιά (βλ.λ.).**

Ιετυμ. < *σίδερο + -στιά < εστία].* **σιδερόστοκος** (ο) {χωρ. πληθ.) ειδικός στόκος που χρησιμοποιείται για το στοκάρισμα μεταλλικών ή άλλο>ν σκληρών επιφανειών,

σιδερότυπο (το) {-ου κ. -ύπου | -ων κ. -ύπων} σχέδιο το οποίο, όταν σιδερωθεί από την πίσω πλευρά του πάνω σε ύφασμα, αποτυπώνεται σε αυτό.

[ετυμ. < *σίδερο + -τύπο < τύπος* (κατά το *έντυπο)].* **σιδερόφραχτος,** -η, -ο κ. **σιδηρόφρακτος** [1867J **1.** αυτός που τον έχουν φράξει με σιδερένιο πλέγμα, σιδερένια κάγκελα: *~ περιοχή / ιδιοκτησία* 2. (μτφ.) αυτός που φορά σιδερένια πανοπλία, βαριά οπλισμένος με σιδερένια όπλα: *~ ιππότης / στρατιά* **ΣΥΝ.** πάνοπλος, κατάφρακτος.

σιδέρωμα (το) {σιδερώματος | χωρ. πληθ.Ι **1.** το πέρασμα τής επιφάνειας τσαλακωμένου υφάσματος ή ρούχου με σίδερο (βλ.λ.. σημ. 4). ώστε να την κάνει λεία, ομαλή, χωρίς τσαλακώματα: γο *- των ρούχων* (Ι τα *συνθετικά υφάσματα θέλουν προσοχή στο ~* || *μετά το στέγνωμα τα ρούχα θέλουν ~* **ΣΥΝ.** (λαϊκ.) πάτημα · 2. η προσαρμογή σιδερένιων εξαρτημάτων σε ξύλινες πόρτες ή παράθυρα 3. η τοποθέτηση οπλισμού (σιδερένιων ράβδων) στις τσιμεντένιες πλάκες και στα δοκάρια οικοδομής.

σιδερώνω ρ. μετβ. {σιδέρω-σα. -θηκα, -μένος) **1.** περνάω (την επιφάνεια τσαλακωμένου υφάσματος ή γενικότ. ρούχου) με θερμό σίδερο (βλ.λ.. σημ. 4) για να γίνει ομαλή, λεία: ~ τα *ρούχα* · 2. προσαρμόζω (σιδερένια εξαρτήματα) σε ξύλινες πόρτες ή παράθυρα 3. τοποθετώ σιδερένιο οπλισμό στα τσιμέντα οικοδομής, **σιδερώστρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} φορητή μακρόστενη επίπεδη επιφάνεια (συνήθ. πτυσσόμενη), με ρυθμιζόμενη βάση ή σταθερή (ώστε να σχηματίζει έπιπλο), καλυμμένη με ειδικό ύφασμα, πάνω στην οποία γίνεται το σιδέρωμα των ρούχων: *~ φορητή* || *- -έπιπλο* || *~ ατμού* (πρέσα).

| εϊύ.μ. < *σιδερώνω* **+ παραγ. επίθημα** *-τρα,* **πβ. κ.** *απλώσ-τρα, ξαπλώστρα].*

σιδερωτήριο (το) {σιδερωτηρί-ου | -ων} **1.** χώρος στον οποίο γίνεται το σιδέρωμα των ρούχων 2. μεγάλη συσκευή σε καθαριστήριο για το σιδέρωμα των ρούχων.

[Ετυμ. < *σιδερώνω* + παραγ. επίθημα *-τήριο,* πβ. κ. *παρατηρη-τήριο, στεγνο)-τήριο\.*

σιδερωτής (ο), **σιδερώτρια** (η) [18891 {σιδερο)τριών} πρόσωπο που σιδερώνει ενδύματα, ασπρόρουχα, κουρτίνες κ.λπ.. που έχει ως επάγγελμα το σιδέρωμα ρούχων, **σιδερωτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει στερεωθεί ή ενισχυθεί με σίδερα. με σιδερένια κιγκλιδώματα: *~ πόρτα / παράθυρο* · 2. (σπανιότ. για ενδύματα) αυτός που έχει σιδερωθεί συν. σιδερωμένος, **σιδηρά** επίθ. -»σιδηρούς

σιδηρέλασμα (το) 118581 {σιδηρελάσμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) σιδερένιο έλασμα, η λαμαρίνα (βλ.λ.). **σίδηρο-** κ. **σιδηρό-** (λόγ.) α' συνθετικό *που* δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με, περιέχει ή αποτελείται από σίδερο: *σιδηρο-δοκός. σιδηροπωλείο. σιδηρο-μετάλλευμα.*

|ετυ.μ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *σίδηρος\.*

σιδηροβιομηχανία (η) **[** 18881 {σιδηροβιομηχανιών} 1.η διαδικασία εξορύξεως και κατεργασίας σιδήρου και κατασκευής σιδερένιων αντικειμένων 2. (συνεκδ.) η βιομηχανική μονάδα, το εργοστάσιο στο οποίο συντελείται η παραπάνω διαδικασία. **— σιδηροβιομήχανος**

(ο/η) 11888J.

σιδηρογραφία (η) {χωρ. πληθ.) η τέχνη τής χαρακτικής (βλ.λ.) πάνω σε σίδηρο ή χάλυβα.

[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. siderography], **σιδηροδέσμιος,** -α. -ο Ιμτγν.Ι (λόγ.) αυτός που τον έχουν δέσει με σιδερένια δεσμά. με αλυσίδες ή χειροπέδες: τον *έσυραν σιδηροδέσμιο μέχρι το τμήμα* || οι *υπόδικοι μεταφέρθηκαν στο δικαστήριο σιδηροδέσμιοι.*

σιδηροδοκός (η) (λόγ.) σιδερένιο δοκάρι που χρησιμοποιείται σε διάφορες κατασκευές, **σιδηροδρομικός,** -ή, -ό [1873] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον σιδηρόδρομο: *~ όχημα / γέφυρα / σταθμός / συρμός / δυστύχημα / σύγκρουση / άμαξα / γραμμές* (οι ράγες τού σιδηροδρόμου και μτφ. η σύνδεση περιοχών με τον σιδηρόδρομο) / *δίκτυο* (το σύνολο των σιδηροδρόμων, με τους οποίους εξασφαλίζεται η επικοινωνία στο εσωτερικό χώρας ή περιοχής) / *κόμβος* (το σημείο αφετηρίας ή διασταυ- ρώσεως δύο ή περισσοτέρων σιδηροδρομικών γραμμών) / *διάβαση (r* διασταύρωση σιδηροδρόμου με άλλη οδό. λ.χ. αυτοκινητόδρομο) 2. αυτός που γίνεται, που διεξάγεται με τον σιδηρόδρομο: *~ συγκοινωνία / σύνδεση / μεταφορά / ταξίδι* 3. *σιδηροδρομικός* (ο) ο υπάλληλος ή ο τεχνίτης που εργάζεται στους σιδηροδρόμους. **- σιδηροδρομικά /-ώς** 118861 επίρρ. **σιδηρόδρομος** (ο) **[** 18331 {σιδηροδρόμ-ου **|** -ων, -ους) **1.** οδός επικοινωνίας. στρωμένη με παράλληλες σιδερένιες ράβδους, τις σιδηροτροχιές, πάνω στις οποίες κινείται ατμοκίνητη ή ηλεκτροκίνητη αμαξοστοιχία (τρένο) 2. (συνεκδ.) το μεταφορικό μέσο που αποτελείται από πολλά οχήματα (βαγόνια), τα οποία κινούνται με μεταλλικούς τροχούς πάνω σε ζεύγος σιδηροτροχιά^ · το τρένο: *θα πάμε στην Αλεξανδρούπολη με* τον~jj *αστικός ι υπεραστικός ι υπόγειος / οδοντωτός / εναέριος / ηλεκτρικός* ~ (μετρό) **συν.** αμαξοστοιχία, συρμός 3. *σιδηρόδρομοι* (οι) το σύνολο τού σιδηροδρομικού υλικού (γραμμές, αυτοκινητάμαξες, εξοπλισμός, εγκαταστάσεις), καθώς και των υπηρεσιών οι οποίες εξυπηρετούν το κοινό που μετακινείται με το παραπάνω μέσο: *η κυβέρνηση αποφάσισε την επιπλέον χρηματοδότηση των ελληνικών* ~ jj *Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελ/Λδος* · 4. (μτφ.) για πολυσύλλαβη λέξη: γο *όνομά της είναι σωστός* **~!** 5. (μτφ.) το επίμηκες μεταλλικό εξάρτημα τής κορνίζας των κουρτινών, που μοιάζει με ράγες. όπου τοποθετούνται και κινούνται ελεύθερα τα πιαστράκια από τα οποία κρεμιέται η κουρτίνα.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. chemin de fer), **σιδηροθεραπεία** (η) {σιδηροθεραπειών} η θεραπευτική μέθοδος που βασίζεται στη ^ρήση ενώσεων σιδήρου και των παραγώγων του. **σιδηροκατασκευη** (η) η κατασκευή τής οποίας τα δομικά υλικά είναι από σίδηρο.

σιδηρόκραμα (το) {σιδηροκράμ-ατος | -ατα. -άτων} κάθε κράμα μετάλλων που περιέχει σίδηρο (βλ.λ.) και ειδικότ. αυτό που χρησιμοποιείται στη χαλυβουργία για τον εξευγενισμό και την παραγωγή ειδικών χαλύβων.

(ΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ferro-alliage]. σιδηρολοστος κ. σιδερολοστός (ο) λοστός από σίδερο, σιδηρομετάλλευμα (το) {σιδηρομεταλλεύμ-ατος | -ατα, -άτων) το μετάλλευμα σιδήρου.

[είύμ. Απόδ. τού αγγλ. iron ore], **σιδηρομεταλλουργία** (η) {σιδηρομεταλλουργιών σημ. 2} **1.** η βιομηχανική παραγωγή ακατέργαστων ή ημικατεργασμένων προϊόντων τού σιδήρου, που γίνεται κατόπιν επεξεργασίας των σιδηρούχων μεταλλευμάτων 2. (συνεκδ.) η βιομηχανική μονάδα, το εργοστάσιο στο οποίο παράγονται τέτοια προϊόντα, **σιδηρονικέλιο** (το) {σιδηρονικελίου} κράμα σιδήρου και νικελίου, που χρησιμοποιείται στη βιομηχανία λόγω των ιδιοτήτων του που έχουν σχέση με τη διαστολή, τον μαγνητισμό και την αντοχή στη διάβρωση.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ferronickelj. **σιδηροπαγής,** -ής, -ές {σιδηροπαγ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει συνδεθεί ή ενισχυθεί με σίδηρο (βλ.λ.): *~ κατασκευή / κονίαμα* (μείγμα τσιμέντου, άμμου και νερού με ενίσχυση από σιδερένιες βέργες, το οπλισμένο σκυρόδεμα ή μπετόν αρμέ). ^ **σχολιο** λ. *-ης. -ης. -ες.*

[είυμ. < *σίδηρος + -παγής* < θ. *παγ-* τού αρχ. *πήγνυμι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-πάγ-ην),* βλ. λ. *πάγος, πήζω}.*

σιδηροπενία (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η μείωση τού φυσιολογικού ποσού σιδήρου ή η έλλειψή του στους ιστούς τού σώματος, που έχει ως συνέπεια σειρά διαταραχών, όπως λ.χ. αναιμία, ατροφία τού βλεννογόνου τού στόματος, τής γλώσσας και τού οισοφάγου. — σιδηροπενικός, -ή. -ό.

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sideropenic], σιδηροπυρίτης (ϋ) {σιδηροπυριτών} Π:ΩΛ. θειούχο ορυκτό τού σιδήρου (βλ.λ.) με χαρακτηριστικά λαμπερό, χρυσοκίτρινο χρώμα, που απαντά στη φύση σε μεγάλες ποσότητες, έχει την ιδιότητα να παράγει σπινθήρα, όταν χτυπηθεί με ατσάλινο αντικείμενο, και χρησιμοποιείται ευρέως για την παραγωγή Οειικού οξέος.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. iron pyruc **σιδηροπωλείο** (το) [1889f (λυγ.) το κατάστημα στο οποίο πωλούνται σιδερένια ναι γενικώς μεταλλικά αντικείμενα, σκεύη, εργαλεία, καρφιά κ.λπ. **ΙΥΝ.** (καθημ.) σιδεράδικο. - **σιδηροπώλης** (ο) Ιμτγν.|. **σίδηρος** (ο) {σιδήρ-ου | -ων. -ους! **1.** χημ. σκληρό βαρύ μέταλλο (σύμβολο Fc), ανθεκτικό και εύκολο στην κατεργασία, που απαντά σε μεγάλες ποσότητες στη φύση (αλλά και σε μικρές ποσότητες στο αίμα και σε ορισμένες τροφές) και χρησιμοποιείται ευρύτατα για την κατασκευή εργαλείων, σκευών, μηχανημάτων κ.λπ. (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* πιν.): ~ *ακατέργαστος / κατεργασμένος / σφυρήλατος* (αυτός που έχει υποστεί επεξεργασία με σφυρί) / *κονιοποιημένος* (που έχει μορφή λεπτότατης σκόνης) || ~ *σε ράβδους / σε ε/.άσματα* || *κράματα τού* - Ι) *το σπανάκι και οι φακές περιέχουν* ~ **συν.** σίδερο· **ΦΡ δ/ό** *πυρός και σιδήρου* βλ. λ. *πυρ* **2. λρχλιολ.** *Εποχή τού Σιδήρου* το πολιτισμικό στάδιο τής εξέλιξης τού ανθρώπου, που ακολούθησε την Ηποχή τού Λίθου και τού Χαλκού και κατά το οποίο ο σίδηρος αντικατέστησε τον χαλκό στην κατασκευή των απαραίτητων εργαλείων και όπλων (για την ΝΑ. Ευρώπη τοποθετείται χρονικά γύρω στα 1200 π.Χ.). **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *γκρεμός.*

IF.TVM. αρχ.. αγν. ετύμου. αφού πρόκειται για μέταλλο άγνωστο στους ινδοευρωπαϊκούς λαούς. Ήδη στα ομηρικά έπη ο σίδηρος παρουσιάζεται ο>ς ένα σπάνιο, πολύτιμο μέταλλο, το οποίο χρησιμοποιούσαν σε όπλα και εργαλεία (το συνηθισμένο μέταλλο είναι ο χαλκός), ενώ δεν απαντά καθόλου στις μυκηναϊκές πινακίδες. Η επιχειρηθείσα σύνδεση με την καυκασ. λ. zido «σίδηρος» θεωρείται επισφαλής, όπως και η παλαιά συσχέτιση με το λατ. sidus «άστρο, μετεωρίτης» (αδύνατη η σημασιολ. μετάβαση). Κατ' άλλους, η λ. *σίδηρος* είχε αρχικώς τη σημ. «κόκκινο μέταλλο» και συνδ. με το αρχ. *σίδη* «ροδιά» (επίσης δάνειο), ανάγεται δε σε προελλην. *sida «κόκκινος»|. **σιδηρόστρωση** (η) [1889] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η στρώση τού εδάφους με σιδηροτροχιές για την κατασκευή σιδηροδρομικής γραμμής.

σιδηροτεχνία (η) {χωρ. πληθ.Ι η τέχνη τής κατεργασίας τού σιδήρου και τού χάλυβα ΣΥΝ. σιδηρουργία, σιδηροτροχιά (η) |1888| **καθεμία από τις σιδερένιες γραμμές (δοκούς) ορισμένου πάχους, που τοποθετούνται ανά δύο παράλληλα και αποτελούν τον δρόμο (βάση) πάνω στον οποίο κινούνται τα τρένα και τα τραμ.**

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. voie ferree},

σιδηρούν επίθ. -* σιδηρούς

σιδηρουργείο (το) Ιμτγν.} (λόγ.) το εργαστήριο κατεργασίας σιδήρου (βλ.λ.) **συν.** (καθημ.) σιδεράδικο, **σιδηρουργία** (η) [μτγν.} {σιδηρουργιών σημ. 2} **1.** το σύνολο τών τεχνικών μεθόδων που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή και την κατεργασία τού σιδήρου, των χαλύβων και των χυτοσιδήρων σε βιομηχανική ή και βιοτεχνική κλίμακα **ΣΥΝ.** σιδηροτεχνία, σιδηρουργική 2. (συνεκδ.) η βιομηχανική μονάδα, το εργοστάσιο ή το εργαστήριο κατεργασίας τυύ σιδήρου,

σιδηρουργικός, -ή. -ό [1888] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σιδηρουργία (βλ.λ.): - *βιομηχανία* **2.** (ειδικότ.) *σιδηρουργική* (η) η τέχνη τής κατεργασίας τού σιδήρου **συ.ν.** σιδηροτεχνία, σιδηρουργία, **σιδηρουργός** (ο) τεχνίτης που απασχολείται σε βιομηχανία ή βιοτεχνία παραγωγής και κατεργασίας σιδήρου. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *χειρουργός.*

[F.TVM. μτγν. < *σίδηρος* + *-ουργός*< *νργον*\. **σιδηρούς,** -ά, -ούν (λόγ.) **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από σίδηρο ή από χάλυβα: ~ *έλασμα / σφαίρα / πύλη / ημιαξόνιο* > *ράβδος / οδός* (η σιδηροδρομική γραμμή) / *σταυρός* (πρωσικό στρατιωτικό παράσημο τού περασμένου αιώνα) **συν.** σιδερένιος 2. (μτφ.) σκληρός και ανθεκτικός, αυτός που δεν λυγίζει, που δεν υποχωρεί εύκολα: - *κυβερνήτης ' καγκελάριος \\ σιδηρά βασί?·.ισα / κυρία (*που κυβερνά με *σιδηρά πυγμή*, με αποφασιστικότητα, προσωνυμία τής πρώην πρωθυπουργού τής Μ. Βρετανίας Μ. Θάτσερ) || ~ *χαρακτήρας / θέληση / πυγμή / πειθαρχία* **συν.** σκληρός, άκαμπτος· **φρ.** (α) *σιδηρούν παραπέτασμα* (κατά την περίοδο τού Ψυχρού Πολέμου) το πολιτικό, στρατιωτικό και ιδεολογικό φράγμα που χώριζε τη Σοβιετική Ήνωση και τις χώρες τού Συμφώνου τής Βαρσοβίας από τις χώρες τής Δύσης (Η.Π.Α.. Δυτική f-υρώπη. μέλη τού ΝΑΤΟ) (β) **οικον.** *σιδηρούν απόθεμα* η ελάχιστη ποσότητα περιουσιακών αποθεμάτων (λ.χ. πρώτοίν υλών, εμπορευμάτων κ.ά.). που είναι απαραίτητα για τη συνέχιση τής λειτουργίας μιας οικονομικής μονάδας.

[**ετυμ.** < αρχ. *σίδηρους* < *σίδηρος* (βλ.λ.) + κατάλ. *-εος / -ους* (πβ. *χρύ- σεος - χρυσούς, πορφύρεος - πορφυρούς).* Ο τ. *σιδηρούς* εμφανίζει συναίρεση, ενώ υ καταβιβασμός τού τόνου στη λήγουσα οφείλεται σε αναλογία προς τις πλάγιες πτώσεις: *τού σιδηρ-έου - σιδηρ-ού*, οπότε και *ό σιδήρ-εος - σιδηρούς.* Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια: *σιδηρά κυρία* (< αγγλ. Iron Lady), *σιδηρούν παραπέτασμα* (< αγγλ. Iron Curtain), *σιδηρά πυγμή* (< αγγλ. iron fist) κ.ά. Ειδικώς ο όρος *σιδηρούν παραπέτασμα* πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Ου. Τσώρτσιλ το 1945], **σιδηρούχος,** -ος, -ο [1812J (λόγ.) αυτός που περιέχει σίδηρο (βλ.λ.) ή μία από τις ενώσεις τού σιδήρου: ~ *μέταλ/^ο* || ~ *ιαματική πηγή* (τής οποίας το νερό περιέχει περισσότερα από δέκα μικρογραμμάρια σιδήρου ανά λίτρο) / *νερό.*

Ι ΕΤΥΜ. < *σιδηρ(ο)-* + *-ούχος* < *έχω*\. **σιδηρόφρακτος,** -η, -ο -+ σιδερόφραχτος

σιδηρωρυχείο (το) Ιμτγν.] το ορυχείο από το οποίο εξορύσσεται σίδηρος. μεταλλείο σιδήρου.

Σίδνεϊ (το) -+ Σύδνεϋ

Σιδώνα (η) αρχαία πόλη και λιμάνι τής Φοινίκης. Επίσης (λόγ.) **Σιδών** }Σιδώνος|.

[f.tym. < αρχ. *Σιδών. -ώνος.* από το όν. τής φοιν. θεότητας Tsid. Η αραβ. ονομασία Sayida προέρχεται από την Ελληνική].

Σ.Ι.Ε.Ι.Ε. (ο) Σύνδεσμος Ιδρυτών Ελληνικών Ιδιωτικών Εκπαιδευτηρίων.

σιέλ επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει το γαλανό χρώμα τού ουρανού, γαλάζιος: ~ *πουκάμισο* 2. *σιέλ* (το) το ίδιο το γαλανό χρώμα τού ουρανού: *μυυ αρέσει το* |**Γ.ΤΥΜ.** < γαλλ. cici «ουρανός - γαλανός» < λατ. cadum «ουρανός»]. **Σ.Ι.Ε.Λ.Θ.** (ο) Σύλλογος Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Λειτουργών Θεσσαλονίκης.

σιελόρροια (η) [1876} {χωρ. πληθ.} (λόγ.) ιαίτ. η υπερβολική έκκριση σάλιου (βλ.λ.). που οφείλεται σε παθήσεις των σιαλογόνων αδένων (βλ. κ. λ. *σια/.όρρυια).*

σίελος (ο) -»στάλος

Σιέρρα Λεόνε (η) {άκλ.} (αγγλ. Republic of Sierra Leone = Δημοκρατία τής Σιέρρα Λεόνε) κράτος τής Λ. Αφρικής, που βρέχεται από τον Ατλαντικό Ωκεανό, με πρωτεύουσα το Φρήταουν, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το λεόνε.

[ετυμ. < αγγλ. Sierra Leone «οροσειρά τού λιονταριού» < ισπ. sierra «οροσειρά» (< λατ. serra «πριόνι») + ισπ. Ie0n «λιοντάρι» (< λατ. leo, -Onis). Σύμφωνα με τοπικές μαρτυρίες, η ονομασία οφείλεται στον θόρυβο που προξενούν οι συνεχείς καταιγίδες και οι κεραυνοί πάνω από τα βουνά τής χώρας], **σιέστα** (η) Ιχωρ. πληθ.} ο μεσημεριανός ύπνος, η μεσημεριανή ανάπαυση.

[ετυμ. < ισπ. siesta < λατ. sexta (hora) «έκτη (ώρα)», δηλ. μεσημέρι, σύμφωνα με το καθολικό ωρολόγιο πρόγραμμα, διάστημα που είναι αφιερωμένο σε προσευχή και στοχασμό], **σίζω** ρ. αμετβ. {έσιξα} (λόγ.-σπάν.) **1.** βγάζω συριστικό ήχο, σαν αυτόν που παράγεται κατά το σβήσιμο τής φωτιάς ή όταν πυρωμένο μέταλλο βυθίζεται σε κρύο νερό: γο*φίδι σι'ζει* 2. (κατ' επέκτ. για πρόσ.) προφέρω τον συριστικό φθόγγο «σ» παρατεταμένα. κυρ. ζητώντας από τους άλλους να σιωπήσουν **3. γλ^ςς.** *σίζοντες φθόγγοι* / **σ/ζο- ντα** (τα) οι φθόγγοι που παριστάνονται με τα γράμματα σ. ζ. τσ. τζ, κατά την παραγωγή των οποίων ακούγεται «σφυριχτός» ήχος· οι συριστικοί φθόγγοι (βλ. λ. *συριστικός).*

[εγυμ. αρχ. < ονοματοποιημένη ρίζα Ι.Κ. *sw(e)i- «σφυρίζω, εκβάλλω συριστικό ήχο», λατ. sibilo (> γαλλ. siffler), ιρλ. setim. ουαλ. chwythu κ.ά. Βλ. κ. *σιγή, σιωπώ*\.

σιθρού επίθ. {άκλ.} (για ρούχα) διαφανής: *η τραγουδίστρια φορούσε ένα τολμηρό ~ πουκάμισο* || - *φούστα.*

[ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. see-through «διαφανής» < see «βλέπω» + through «διά μέσου»].

σιισμός (ο) **θρησκ. ο** δεύτερος μεγαλύτερος κλάδος τού Ισλάμ (μετά τους σουνίτες), τού οποίου τα μέλη (σιίτες) είναι οι κύριοι εκπρόσωποι τού μαχητικού ισλαμικού φονταμενταλισμού.

{ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. shiism, βλ. λ. *σιίτης].* **σιίτης** (ο) {σιιτών}. **σιίτισσα** (η) {σιιτισσών} μουσουλμάνος που έχει ασπαστεί τον σιισμό: οι *Ιίέρσες είναι σιίτες. ενώ οι Τούρκοι σουνίτες* (βλ. κ. λ. *σουνίτης).* — **σιιτικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Shiite < αραβ. Siya'iy «οπαδός» < §Γah «μερίδα» (< ρ. sa*a «συνοδεύω»), επειδή οι σιίτες υποστήριζαν την παράταξη τού Αλή (αραβ. si'at Αΐϊ). γαμπρού τού Μωάμεθ, ως εκφραστή τού μουσουλμανισμού και διαδόχου τού Προφήτη)], **σικ** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που διαθέτει γοητεία και κομψότητα, συνδυασμένη με αριστοκρατικό αέρα και στυλ: *με πλησίασε ένας κύριος πολύ ~ || το ντύσιμό του δεν είναι -* || - *έκφραση / συμπεριφορά* **συν.** κομψός **λντ,** άκομψος, κακόγουστος, κιτς 2. (για τρόπους συμπεριφοράς) που χαρακτηρίζονται από διακριτικότητα, εύστοχη επιλογή εκφραστικών μέσων, λεπτότητα χειρισμών: *ο τρόπος συμπεριφοράς του δεν είναι καθόλου ~* **συν.** χαριτωμένος, γοητευτικός, κομψός **ΛΝΤ.** άκομψος, τραχύς **3.** (ως επίρρ.) με τρόπο κομψό, με αίσθηση τού ωραίου, συνδυάζοντας καλαισθησία και πολυτέλεια: *η νεαρή κυρία ήξερε να ντύνεται πολύ -* **συν.** καλαίσθητα, με γούστο **ανί.** κακόγουστα. κιτς.

Ιετυμ. < γαλλ. chic «κομψότητα, φινέτσα» < γερμ. schick|.

(sic) επίρρ. λατ. (προφέρεται *σικ)* ελλην. *έτσι-έτσι* ακριβώς, κατ' αυτό τον τρόπο· η λ. χρησιμοποιείται στον γραπτό λόγο (εφημερίδες, περιοδικά, κριτική έργων κ.λπ.) συνήθ. ειρωνικά, βρίσκεται πάντοτε μέσα σε παρένθεση και δίνει έμφαση σε ένα στοιχείο τού λόγου που πρέπει να προσέξει ο αναγνώστης, επειδή αυτό είναι εσφαλμένο, παράδοξο ή αδόκιμο: *για «εντεχνοποίηση (sic) τής μουσικής» έκανε λόγο γνωστός συνάδελφος || στους υποτίτλους τύί ντοκιμαντέρ ανε· γράφη «τροπικό κλήμα» (sic) και προφανώς δεν αναφερόταν σε αμπέλια...*

Ιετυμ. < λατ. sic «έτσι»|.

Σικάγο (το) πόλη τίον Β. Η.Π.Α., γνωστή για τη δράση των συμμοριών την εποχή τής ποτοαπαγόρευσης κατά τη δεκαετία τού 1930' κυρ. με-

τωνυμ. σε φρ. που αναφέρονται σε ένοπλες συμπλοκές κακοποιών μεταξύ τους ή με την αστυνομία, σε καταδιώξεις παρανόμων μέσα στην πόλη κ.τ.ό.: ~ *θύμιζε χτες το κέντρο τής Αθήνας || σε - μετατρά- πηκε η παραλιακή λεωφόρος, με ανταλλαγές πυροβολισμών και κυ- νηγητό των κακοποιών στους γύρω δρόμους.*

[ΕΙΥΜ. < αγγλ. Chicago, από ινδιάν. λ. που σημαίνει πιθ. «άγριο κρεμμύδι. σκόρδο», από τα εδώδιμα φυτά που υπήρχαν άφθονα γύρω από τη λίμνη Μίσιγκαν|. **σίκαλη** (η) {-ης κ. -άλεως | χωρ. πληθ.} φυτό ποώδες, μονοετές ή πολυετές. με πλούσιο ριζικό σύστημα, βλαστό και φύλλα που μοιάζουν με τού σιταριού (αλλά είναι μακρύτερα) και στάχυα που αποτελούνται από δύο ή περισσότερα μικρά στάχυα. στα οποία αναπτύσσονται μονόσπερμοι καρποί: *καλ?αέργεια σικάλεως || φωμί / φρουγανιά σικάλεο)ς* συν. βρίζα.

[f.tym. μεσν. < λατ. secale / sicale, αγν. ετύμου. πιθ. δάνειοί, σικάτος, -η, -ο (οικ.) αριστοκρατικά κομψός, αυτός που διαθέτει χάρη και γοητεία: ~ *κυρία || ~ εμφάνιση / ντύσιμο* **συν. σικ αντ. κακόγουστος. κιτς.**

IF.TYM. < σ/κ-(< γαλλ. chic) + παραγ. επίθημα -*άτος. πβ. κ. τρεχ-άτος. φευγ-άτος\.*

σικέ επίθ. {άκλ.} **(καθημ.) αυτός που το αποτέλεσμά του έχει προκαθοριστεί με παρασκηνιακές ενέργειες και μυστικές συμφωνίες των εμπλεκομένων μερών:** ~ *αγώνας / παιχνίδι* **ςυκ. στημένος, προκαθορισμένος, φτειαχτός.**

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. **chiquc** «προσποιητός, απατηλός» **< chic** (βλ. κ. σικ)]. **Σικελία** (η) νησί τής Ιταλίας απέναντι από τις ΝΔ. ακτές της. το μεγαλύτερο και ένα από τα πιο πυκνοκατοικημένα τής Μεσογείου Θαλάσσης. με πρωτεύουσα το Παλέρμο. - **Σικελός** [αρχ.] κ. **Σικελιώτης** [αρχ Ι κ· (λαϊκ.) **Σιτσιλιάνος** (ο). **Σικελή** Ιαρχ.] κ. **Σικελιώτισσα** κ. (λαϊκ.) **Σιτσιλιάνα** (η), **σικελικός,** -ή, -ό [αρχ.[(βλ.λ.) κ. **σικελιώτικος,** -η, -ο κ. (λαϊκ.) **σιτσιλιάνικος.**

Ιετυμ. < αρχ. *Σικελία / Σικανία*, από την ονομασία των λαών που κατοικούσαν εκεί, *Σικε/.οί/ Σίκανυί* (λατ. Siceli / Sicani). Και τα δύο ονόματα είναι αγν. ετύμου [. **σικελικός,** -ή. -ό [αρχ.1**1.** αυτός που σχετίζεται με τη Σικελία ή τους Σικελούς: ~ *ιστορία / μαφία / έθιμο / προϊόν* **2.** *Σικελικός Εσπερινός* (ιταλ. il Vespro Siciliano) (α) **ιστ.** η σφαγή Γάλλων στο Παλέρμο τής Σικελίας το 1282 κατά την ώρα τού εσπερινού, με την οποία άρχισε η επανάσταση των Σικελών εναντίον τού Καρόλου Λ, βασιλιά της Νε- απόλεως-Σικελίας (β) (κατ' επέκτ.) κάθε μεγάλη σφαγή (πβ. *νύχτα τυύ Αγ. Βαρθολομαίου*, λ. *Βαρθολομαίος).*

Σίκινος (η) {Σικίνου} 1. νησί των Κυκλάδων μεταξύ τής Ίου και τής Φολεγάνδρου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. **– Σικινιώτης** (ο), **Σικινιώτισσα** (η), **σικινιώτικος,** -η, -ο.

(ΕΤΥΜ. αρχ.. από τον ομώνυμο γιιο τού Θόαντος. βασιλιά τής Λή- μνου|.

σίκλος κ. σίγλος (ο) (λόγ.-σπάν.) ο κάδος που χρησιμοποιείται για άντληση ή μεταφορά νερού, ο κουβάς.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σίκ/.ος / σίγ/.υς.* **σημιτ. δάνειο (πιθ. μέσω τής Φοινικικής). πβ. εβρ. seqel (όπως ονομάζεται και σήμερα το νόμισμα τού Ισραήλ), ακκαδ. scqluj.**

σικύα (η) {σικυών} (λόγ.-σπάν.) 1. (α) μικρό γυάλινο δοχείο, παρόμοιο με κολοκύθι ως προς το σχήμα, που χρησιμοποιείται για τη δημιουργία τοπικής συμφόρησης τού αίματος για θεραπευτικούς σκοπούς· η βεντούζα (βλ.λ.) *(β)χαρακτή σικύα* **βεντούζα που τοποθετείται σε χαραγμένη με αιχμηρό όργανο επιφάνεια τού σώματος, συνήθ. τής πλάτης, ώστε να προκληθεί συγκέντρωση και εκροή αίματος ΣΥΝ. κοφτή βεντούζα** 2. **(συνεκδ.) ο τοπικός ερεθισμός που προκαλείται στο δέρμα από την τοποθέτηση βεντούζας πάνω σε αυτό** 3. **ιατρ.** *μαιευτική σικύα* **συσκευή κενού που χρησιμοποιείται κατά τον τοκετό για την υποβοήθηση τής εξαγωγής τού εμβρύου.**

{ει υμ. αρχ.. αρχική σημ. «αγριοκολοκυθιά», πιθ. δάνειο, *όπως* **επιμαρτυρείται από την εναλλαγή** *Σικυών / Σεκυών* **(τόπων.), καθώς και από τα ποικίλα επιθήματα** *σικ-ύα / σίκ-υς / σίκ-υος.* **Η πηγή προελεύσεως τής λ. παραμένει άγνωστη, οι δε συσχετισμοί με αρχ. ρωσ. lyky «κολοκύθι» ή με το λατ. cucumis «αγγούρι» (πιθ. μεσογ. προελ.), μέσω τής «γλώσσας» τού Ησυχίου** *κύκυον· τον σικυόν.* **δεν εξηγούνται ικανοποιητικά. Η σημ. «βεντούζα», ήδη αρχ., αιτιολογείται από την ομοιότητα τού καρπού τής αγριοκολοκυθιάς με το ποτήρι που χρησιμοποιείται στις βεντούζες!, σικυος κ. σικύός (ο) (λόγ.) 1. βοτ. η αγγουριά (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) ο καρπός τού φυτού αυτού, το αγγούρι (βλ.λ.)** ·3. **βοτ. το φυτό πεπονιά (βλ.λ.).**

[ετυμ. < αρχ. *σίκυος/ σικυός.* μεταπλ. τ. τού ουσ. *σικύα* (βλ.λ.)]. **σίκυς** (η) {σίκυος | -ύων} (λόγ.-σπάν.) **βοτ.** η καρπούζια (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ.μτγν.. μεταπλ. τ. τού αρχ. *σικύα* **(βλ.λ.)]. σιλασιε κ. σιλανσιέ (το) {άκλ.} εξάρτημα αυτοκινήτου, ο σιγαστή- ρας.**

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. silencieux «σιωπηλός» < λατ. silentiosus < silentium «σιωπή» (< ρ. silere «σιγώ, σιωπώ»)].

Σιλεσία (η) περιοχή τής ΝΔ. Ιιολωνίας.

IF.TYM. Μεταφορά τού γαλλ. SiJ^sie (γερμ. Schlesien) < μεσν. λατ. Silesia

πολ. Sleza (σύγχρ. Slask) < παλ. γερμ. Silingia. περιοχή στην οποία κατοικούσε το βανδαλικό φύλο Silingi].

Σιληνός κ. Σειληνός (ο) ΜΥΘΟΛ. καθένας από τους δαίμονες με ανθρώπινη μορφή, αφτιά ζώου και ουρά. που ανήκαν στη συνοδία (στον θίασο) τού Διονύσου. – σιληνικός, -ή, -ό |αρχ.[.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Σ(ε)ιληνός* **(ο τ.** *Σιλ-* **είναι ο ορθά παραδεδομένος). αγν. ετύμου. πράγμα που συμβαίνει συχνά με πρόσωπα συνδεδεμένα με τη λατρεία τού Διονύσου (βλ. κ.** *σάτυρος).* **Έχει προταθεί η σύνδεση**

με θρακ. λ. που σημαίνουν «κρασί, οίνος» (λ.χ. *ζίλαι, ζειλα. ζελάς, ζήλας)*, ενώ, κατ' άλλη εκδοχή, *Σιληνός* < θρακ. **Σιλί·'άνος* – λατ. Silvanus < silva «δάσος» (η άποψη αυτή προσκρούει στη σχετική χρονολόγηση των τ.). Τέλος, έχει διατυπωθεί η υπόθ. ότι η λ. σήμαινε αρχικώς «μαλλιαρός, τριχωτός» και. επομένως, συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σιλλοί· τρίκωμα].* **σιλικόνη** (η) {χωρ. πληθ.Ι χημ. καθεμιά από τις συνθετικές, οξυγο- νούχους οργανικές ενοϊσεις τού πυριτίου, που εμφανίζονται σε υγρή. ελαιώδη ή πολτο>δη μορφή ή έχουν χαρακτηριστικά τού καουτσούκ ή ρητινών και χρησιμοποιούνται ευρέως στη βιομηχανία ως αντισυ- γκολλητικά μέσα, ως ηλεκτρομονωτικά υλικά κ.ά., αλλά και στην αισθητική και πλαστική χειρουργική (κυρ. τού στήθους, των χειλιών κ.α.).

I F.TYM. Μεταφορά τού αγγλ. silicon < silica, το διοξίδιο τού πυριτίου (SiO.). < λατ. silex. -Icis «πυρόλιθος, χαλίκι»], **σιλό** (το) {άκλ.} **1.** αεροστεγής κατασκευή για την αποθήκευση και συντήρηση σιτηρών, χορταριού, ριζών και βολβών, που διαθέτει επιπλέον μηχανικές εγκαταστάσεις για γρήγορη φόρτωση και εκφόρτω- ση των προϊόντων αυτών 2. ΣΤΡΑΤ. υπόγεια εγκατάσταση στην οποία αποθηκεύονται βαλλιστικά βλήματα.

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. silo < ισπ. silo «υπόγεια αποθήκη», αβεβ. ετύμου, πιθ.

κελτ. ˣsiIon «σπόρος φυτού» ή < βασκ. zilo '«τρύπα». Η απουσία συγγενών λ. καθιστά λιγότερο πιθανή την αναζήτηση ετύμων στη λατινική ή την ελληνική γλώσσα].

Σιλουανός (ο) όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *Άγιος ~ υ Αθωνίτης.*

[ΕΙ υμ. μτγν. κύρ. όν. < λατ. Silvanus, θεότητα των δρυμών. < siJva «δάσος. δρυμός»].

σιλουέτα (η) {σιλουετών} **1.** καλ. τεχν. η απεικόνιση προσώπου ή πράγματος μόνο με το περίγραμμα, ενώ το εσωτερικό του παρίσταται μελανό συν. σκιαγράφημα, σκιαγραφία 2. (κατ' επέκτ.) οι γραμμές τού σοόματος ανθρώπου ή ζώου. που στο σύνολό τους συνθέτουν την οπτική εικόνα τού σώματος: *η μικροσκοπική της ~ μόλις διακρινόταν μέσα στο σκοτάδι || στο βάθος ήταν καθισμένη μια λευκή* ~ 3. λεπτό και κομψό ανθρώπινο σο)μα. ιδ. γυναικείο: *η μέθοδος αυτή θα σας βοηθήσει να διατηρήσετε τη - σας χωρίς μεγά?.ες θυσίες || οι νέες προτάσεις τής μόδας αναδεικνύουν τη -.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α. -υ.* [ΠΤΥΜ. < γαλλ. silhouette < φρ. a la silhouette, από το όνομα τού Γάλλου υπουργού των Οικονομικών Etienne de Silhouette (1709-67). είτε επειδή διακοσμούσε το σπίτι του με περιγράμματα μορφών είτε επειδή. όπο)ς λέγεται, η θητεία του ήταν πολύ σύντομη και πέρασε απαρατήρητης

αίλουρος (ο) {σιλούρ-ου [-ων. -ους} (επίσ.) το ψάρι γουλιανός (βλ.λ.). ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *σιλ-* (αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σι?.λοί· τρίκωμα) + - ουρος<* ούρά|.

Σιλωάμ (το) {άκλ.} στη φρ. *κολυμβήθρα τού Σιλωάμ* βλ. λ. *κο?^υμβή- θρα.*

[J-TYM. μτγν. < εβρ. sijoah «υδραγωγός»], **σιμά** επίρρ. (λαϊκ.) σε μικρή απόσταση, κοντά: *κάθισε - στο παράθυ- ρο* [Ι *πήγε ~ της* ΣΥΝ. (λόγ.) εγγύς, πλησίον λντ. μακριά, (λαϊκ.) αλάργα.

Ιετυ.μ. μεσν. < αρχ. *σιμός* «αυτός που έχει πλακουτσωτή μύτη. ο κε- καμμένος» (βλ.λ.){. **σιμιγδαλένιος,** -ια, ίο (για αρτοσκευάσματα και γλυκύσματα) αυτός που έχει φτειαχτεί με σιμιγδάλι: *- χαλβάς: κουλλούρια / ψωμί.* **σιμιγδάλι** (το) {σιμιγδαλ-ιού | -ιών] χοντρό, λευκό αλεύρι καλής ποιότητας από σκληρό σιτάρι, που παρασκευάζεται με άλεση των κόκκων τού δημητριακού, οι οποίοι έχουν προηγουμένως διαβραχεί και κατόπιν ξηρανθεί και κοσκινιστεί.

IF.TYM. μεσν. < μτγν. *σεμιδά?Λ(ο)ν* (με επίδρ. τής λ. *άμύγδαλον).* υποκ. τού αρχ. *σεμίδαλις* (βλ.λ.)]. **σιμιτζής** (ο) {σιμιτζήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο *που* φτειάχνει ή'και πουλά σιμίτια (βλ.λ.).

Lf.ty.m. < τουρκ. Nîtitıpî < simit «κουλλούρι» (βλ. κ. *σιμίτι)\.* **σιμίτι** (το) {σιμιτ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) μικρό μαλακό κουλλούρι με στρογγυλό. πεπλατυσμένο σχήμα.

]f.tym. Αντιδάν.. < τουρκ. simit «κουλλούρι» < αραβ. semid < αρχ. *σε- μίδαλις* (βλ.λ.)}.

σιμός, -ή. -ό (λόγ.) **1.** (για μύτη) πεπλατυσμένος και με τα ρουθούνια προς τα έξω ΣΥΝ. πλακουτσωτός 2. (συνεκδ. για πρόσ.) αυτός που έχει πλακουτσωτή μύτη, δηλ. πεπλατυσμένη και με τα ρουθούνια προς τα έξω ΑΝΤ. (λόγ.) γρυπός. - **σιμότητα** (η) [αρχ.] (σημ. Ι).

{ε γυμ. αρχ. (ήδη μυκ. si-mo). με επίθημα *-μός* (πβ. *θερ-μός).* αβεβ. ετύμου. Σχετικά με την ετυμ. τού 0. *σι-*, δεν θεωρείται πιθ. η αναγωγή στην I.K. ρίζα **swi-* (< **swe(i)-* «κάμπτω, στρέφω») και η σύνδεση με νορβ. svima «κλυδωνίζομαι, τρεκλίζω». ουαλ. chwidl «στριφογυρίζω». Ορισμένοι μελετητές συνδέουν τη λ. με τα επίθ. *σίλ/.ος* «αλλήθωρος» και *σικκός* «βδελυρός. αηδιαστικός» (βλ. κ. σιχαίνομαι)! · **σιμούν** (ο) {άκλ.} εξαιρετικά θερμός και ξηρός τοπικός άνεμος, που πνέει στη Σαχάρα και την Αραβική Χερσόνησο, σηκιόνοντας σύννεφα άμμου (αμμοστροβίλους) και προκαλώντας κύματα καύσοινα. [ΕΤΥΜ. < αγγλ. simoon < αραβ. samQm «δηλητηριώδης άνεμος»], **σιμπί** (το) (CB) {άκλ.} συσκευή που εκπέμπει κύματα σε μικρές αποστάσεις και χρησιμοποιείται συνήθως από οδηγούς ταξί. φορτηγών κ.λπ.. για να επικοινωνούν μεταξύ τους.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. CB, ακρωνύμιο των λ. c(itizen's) b(and) «δίαυλος των πολιτών»},

σίμωμα (το) * σιμώνω

Σίμων (ο) {Σίμων-ος. -α} 1. το αρχικό όνομα τού Αποστόλου Ι Ιέτρου 2. όνομα προσώπων τής Κ.Δ.: *- ο αδελφόθεος / ο Κυρηναίος* (ο άνθρωπος

που ανάγκασαν οι Ρωμαίοι να «άρη τον Σταυρόν» τού Κυρίου) 3. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **4.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Σίμος.**
[ΕΤΥΜ· μτγν. κύρ. όν., παράλλ. τ. τού ονόμ. *Συμεών* (βλ.λ.)|.
σιμωνία (η) (χωρ. πληθ.} **1.** η τακτική τού Σίμωνος τού Μάγου, εκπροσώπου τού αιρετικού γνωστικισμού κατά την αποστολική εποχή, που ασπάστηκε τον χριστιανισμό και βαπτίστηκε αλλά επιχείρησε να εξαγοράσει με χρήματα τη δύναμη τής χάριτος τού Αγίου Πνεύματος (Κ.Δ. *Πράξ.* 8, 9-25) **2.** (κατ' επέκτ.) (α) η εμπορία τής θείας χάριτος ή ιερών πραγμάτων, εικόνων, αγίων λειψάνων κ.λπ. ή η οικονομική εκμετάλλευση τής Θείας Ευχαριστίας: *δύο κληρικοί προσήχθη- σαν στο εκκλησιαστικό δικαστήριο κατηγορούμενοι για* - (β) (γενικότ.) η εκμετάλλευση τής θρησκευτικής πίστης για οικονομικά οφέλη 3. (ειδικότ.) η χειροτονία ή η προαγωγή διακόνου, ιερέως ή επισκόπου με δωροδοκία.
[ετυμ. μεσν. < μτγν. *Σίμων (ό μάγος)*\.
σιμωνιακός, -ή. -ό Ιμεσν.} **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σιμίονία (βλ.λ.). που ανάγεται σε αυτήν ή τη χαρακτηρίζει: ~ *αδίκημα / συμπεριφορά 2.* (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που διέπραξε σιμωνία ή που πέτυχε τη χειροτονία του. την προαγωγή του κ.λπ. με σιμωνία: ~ *κληρικός/ επίσκοπος.*
Σιμωνίδης (ο) {-η κ. -ου} *ο Κείος*-αρχαίος Έλληνας λυρικός ποιητής (556-468 π.Χ.). ο οποίος συνέθεσε επιγράμματα, παιάνες, επινίκια. [είυμ. αρχ. κύρ. όν. < *Σίμων* (< επίθ. *σιμός*, βλ.λ.· άσχετο με το μτγν. όν. *Σίμων / Συμεών)* + παραγ. επίθημα *-ίδης*\.
σιμώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σίμωσα} (λαϊκ.) ♦ **1.** (αμετβ.) έρχομαι κοντά, φθάνω σε μικρή απόσταση: *περίεργος, σίμωσε να δει τι γίνεται | | το τέλος / η ώρα τού χωρισμού σιμώνει* **συν.** πλησιάζω, προσεγγίζω, κοντεύω, ζυγώνω **λντ.** απομακρύνομαι, ξεμακραίνω, (λαϊκ.) αλαργεύω ♦ 2. (μετβ.) (σπανιότ.) φέρνω (κάτι) σε μικρή απόσταση, κάνω να πλησιάσει: *σίμωσε την κούπα στα χείλη του και ήπιε τον καφέ* **αντ.** απομακρύνω. **— σίμωμα** (το).
|ΕΤΥΜ. μεσν. < επίρρ. *σιμά* **(βλ.λ.)].**
Σινά (το) {άκλ.} **1.** όρος που βρίσκεται στην ομώνυμη τριγωνική χερσόνησο (Χερσόνησος τού Σινά). η οποία ενώνει την Αίγυπτο (στην οποία και ανήκει) με την Ασία· θεωρείται το όρος στο οποίο ο θεός παρέδωσε στον Μωυσή τις Δέκα Εντολές και αποτελεί ιερό τόπο τόσο τής χριστιανικής όσο και τής ισλαμικής παράδοσης: *ασκητεύει στην έρημο τού* ~ **2.** *Μονή Σινά* περίφημη ορθόδοξη μονή. που ιδρύθηκε στο παραπάνω όρος τον 6ο αι. από τον Ιουστινιανό. **— Σιναΐτης** (ο) (βλ.λ.), **σιναϊτικός,** -ή. -ό (βλ.λ.).
Ιετυμ. μτγν. τόπων. < εβρ. Sinai, από την έρημο Sin. η οποία αντλεί το όνομά της από τον ομώνυμο θεό τής Σελήνης, που λάτρευαν οι Σου- μέριοι και οι Χαλδαίοι].
Σιναΐτης (ο) {Σιναϊτών}, **Σιναΐτισσα** (η) (σημ. 1) {Σιναϊτισσών} **1.** πρόσωπο που κατοικεί στη Χερσόνησο τού Σινά. στον βόρειο μυχό τής Ερυθράς Θάλασσας μεταξύ Αίγυπτου και Αραβίας, ή κατάγεται από αυτήν **2.** (ειδικότ.) ο μοναχός τής ορθόδοξης μονής τού όρους Σινά.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Sinaite (βλ. κ. *Σινά)*\.
σιναϊτικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το όρος Σινά (βλ. κ. λ. Σι- *ναΐτης*): ~ *χερσόνησος / επιγραφές* (αρχαίες επιγραφές τού 6ου αι. π.Χ.. χαραγμένες σε λίθο, που ανακαλύφθηκαν στο Σινά. αλλά η γραφή τους δεν έχει ακόμη αποκρυπτογραφηθεί) 2. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με το ορθόδοξο μοναστήρι τού όρους Σινά: ~ *μντόκιο / κώδικας* (αρχαιότατο χειρόγραφο τής Αγίας Γραφής, που χρονολογείται στα τέλη τού 4ου μ.Χ. αι. και βρίσκεται από το 1933 στο Βρετανικό Μουσείο).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Sinaitic < Sinai (βλ. κ. *Σινά)*\.
σιναμική (η) καθαρτικό φάρμακο από φύλλα τού φυτού κασσία. το οποίο χρησιμοποιούταν κατά το παρελθόν.
ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. sinameki < αραβ. sinai'-meki|.
σιναπάλευρο (το) {σιναπαλεύρ-ου | -ων} το αλεύρι που παρασκευάζεται από το άλεσμα των σπόρων τού μαύρου σιναπιού, αφού πρώτα αφαιρεθεί το λάδι που περιέχουν, και χρησιμοποιείται ως φάρμακο με την μορφή καταπλάσματος, καθώς και για την παρασκευή μουστάρδας.
σιναπέλαιο (το) [μτγν.] {σιναπελαί-ου | -ων} αιθέριο έλαιο που εξάγεται από τους σπόρους τού σιναπιού και χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική.
σινάπι (το) {-ιού κ. (λόγ.) -άπεως | -ιών κ. (λόγ.) -άπεων) 1. ποιόδες φυτό που παρασιτεί στο σιτάρι και στις ανοιξιάτικες καλλιέργειες, σχηματίζει μαύρα και κίτρινα σπέρματα και χρησιμοποιείται ως κτηνοτροφή αλλά και κυρ. με τη μορφή σιναπαλεύρου (βλ.λ.) στη φαρμακευτική και την παρασκευή μουστάρδας 2. **(συνεκδ.) ο σπόρος αυτού τού φυτού, που χρησιμοποιείται ευρέως στη φαρμακευτική συν. σιναπόσπορος (βλ.λ.)** · **φρ.** *κόκκος σινάπεως* **βλ. λ.** *κόκκος.*
|ΕΤΥΜ. < μτγν. *σινάπι / σίναπυ / σίνηπι.* που συνδ. με το αρχ. αντίστοιχο *νάπυ, -υος.* Και οι δύο λ. αποτελούν δάνεια, αλλά η ακριβής σχέση μεταξύ τους δεν έχει διευκρινιστεί (ίσως κατ' αναλογίαν προς τα *σί'/Λ - σέσελι*, βλ.λ., και *σάρι - σίσαρον).* Ι] πηγή προελεύσεως τού δανείου παραμένει αβέβαιη, έχει δε αποκλειστεί η υπόθεση αι- γυπτ. δανείου. Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε μαλαϊκ. sawi. sesawi. senawi, πράγμα που προϋποθέτει ασιατική καταγωγή τού φυτού. Ι! σύνδεση, τέλος, με σανσκρ. sarsapa «σινάπι» παρουσιάζει μορ- φολ. δυσχέρειες).
σιναπισμός (ο) Ιμτγν.Ι **ιατρ. 1.** το ποδόλουτρο ή η εφαρμογή καταπλάσματος που περιέχει σιναπάλευρο, για να προκληθεί υπεραιμία στην πάσχουσα περιοχή 2. (συνεκδ.) κάθε παρασκεύασμα υπό μορφήν καταπλάσματος, εμπλάστρου κ.λπ., που περιέχει σιναπάλευρο και χρησιμοποιείται ως θεραπευτικό μέσο. **σιναποβλάσταρο** (το) (λαϊκ.) εδώδιμο χλωρό βλαστάρι σιναπιού, **σιναπόσπορος** (ο) (λαϊκ.) ο σπόρος τού σιναπιού, ο οποίος έχει φαρμακευτικές ιδιότητες, **σιναπούχος,** -ος, -ο [J8671 (λόγ.) αυτός που περιέχει σινάπι, που είναι πασπαλισμένος με σκόνη από σπόρους σιναπιού: - *χάρτης* (το χαρτί σινάπεως).
ΙΕΤΥΜ. < *σινάπι* + *-ούχος* < *έχω].*
Σινασός (η) πόλη τής Ν. Μικράς Ασίας, πνευματική εστία τού ελληνισμού μέχρι το 1922.
ΕΓΥΜ. < αρχ. *Σινα(σ)σός*, **αγν. ετύμου [. σινάφι (το) {σιναφ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) 1. οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που ασκούν το ίδιο επάγγελμα ή έχουν την ίδια ασχολία:** *το ~ των μαστόρων / των χτιστάδωνΣΥί*\. **συντεχνία, σωματείο** 2. **(κατ' επέκτ.) κοινωνική τάξη, κοινωνική ομάδα:** *αυτός δεν είναι τυυ - μας* **συν. κύκλος, τάξη, κάστα, σειρά.**
ΙΕΓΥΜ. < *εσνάφι* < τουρκ. esnaf (με αντιμετάθεση και τροπή)}. **Σινγκαπούρη** (η) (αγγλ. Republic of Singapore, κινεζ. Xinjiapo Gonghcguo, μαλαϊκ. RepubJik Singapura, ταμίλ Singapur Kudiyarasu = Δημοκρατία τής Σινγκαπούρης) νησιωτική πόλη-κράτος τής ΝΑ. Ασίας, στο Ν. άκρο τής Μαλαϊκής Χερσονήσου, με πρωτεύουσα την ομώνυμη πόλη, επίσημες γλώσσες την Αγγλική, την Κινεζική, τη Μα- λαϊκή (Μαλαισιανή) και την Ταμίλ και νόμισμα το δολάριο Σινγκαπούρης. **— Σινγκαπουριανός** (ο). **Σινγκαποαριανή** (η).
[ι.j **υμ.** Μεταφορά τού αγγλ. Singapore < σανκσρ. simhapura «πόλη τού λιονταριού» < siriiha «λιοντάρι» + pur «σπίτι, πόλη». Την ονομασία δικαιολογεί μαλαϊκός θρύλος, κατά τον οποίο ο βασιλιάς Ρατζέντρα τής δυναστείας Κόλα (Πος αι.) χρησιμοποιούσε το λιοντάρι ως έμβλημά του|.
σινδόνη (η) (λόγ.) το σεντόνι. Επίσης **σινδών** {σινδόνος}.
[γ.τυμ. μτγν. τ. τού αρχ. *σινδών, -όνος.* Βλ. λ. *σεντόνι].*
Σίνδος (η) **1.** αρχαία πόλη τής Κ. Μακεδονίας στον Θερμαϊκό Κόλπο 2. προάστιο τής Θεσσαλονίκης.
[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου]. **σινδών** (η) σινδόνη **σινέ** (το) {άκλ.} το σινεμά (βλ.λ.).
sine qua non λατ. (προφέρεται *σίνε κβα νον)* ελλην. *όχι χωρίς αυτά, εκ των ων ουκ άνευ* (βλ. λ. *άνευ).* **σινεμά** (το) {άκλ.} **1.** ο κινηματογράφος: *σου αρέσει το* ΦΡ. (αργκό) *κάνω σινεμά* ασχολούμαι με την παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών (ως σκηνοθέτης, παραγωγός, ηθοποιός κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) η αίθουσα όπου προβάλλονται κινηματογραφικές ταινίες: *σε ποιο ~ παίζεται το έργο; | | πηγαίνω τακτικά ~.* Επίσης (λαϊκ.) **σινεμάς** (ο) {σινε- μάδες}. **—** (υποκ.) **σινεμαδάκι** (το).
|ΕΤΥ.Μ. Αντιδάν., < γαλλ. cinema, συντετμ. τ. τού cincmaiographe «κι- νηματογράφος» < cinemato- (< *κίνημα, -τος)* 4- -graphe < *γράφω].* **σινεμασκόπ** (το) {άκλ.} μέθοδος λήψεως και προβολής κινηματογραφικής ταινίας σε ευρεία οθόνη.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cinemascope < cinema (βλ. κ. *σινεμά)* + -scope < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά. εξετάζω»|. **σινέραμα** (το) {άκλ.} μέθοδος λήψεως και προβολής κινηματογραφικής ταινίας με τη χρησιμοποίηση τριών μηχανών λήψεως και προβολής αντιστοίχως. οι οποίες είναι απόλυτα συγχρονισμένες μεταξύ τους έτσι, ώστε να δίνεται στον θεατή η εντύπωση τού αναγλύφου και να αυξάνεται σημαντικά το οπτικό πεδίο τής σκηνής.
[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cinerama < cine- (συγκεκομμένος τ. τού όρου cinema, βλ. κ. *σινεμά)* + -rama < *όραμα].* **σινερομάντσο** (το) κινηματογραφική ταινία αισθηματικού περιεχομένου.
Σίνες (οι) {Σινών} οι Κινέζοι.
[ι τυμ. < μτγν. *Σΐναι* < κινεζ. Qin / Chin, ονομασία φημισμένης δυναστείας αυτοκρατόρων τής Κίνας (2ος αι. π.Χ.). Βλ. κ. *Κίνα],* **σινεφίλ** (ο/η) {άκλ.} ελλην. *κινηματογραφόφιλος* (βλ.λ.).
[κίυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. cinephilj. **σινθεσάιζερ** (το) συνθεσάιζερ **σινί** (το) {σιν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) στρογγυλό χάλκινο ταψί.
[ετυμ. < τουρκ. sini < περσ. sin! «στρογγυλός δίσκος ή ταψί από χρυσό. ασήμι, χαλκό ή κασσίτερο» < αραβ. sTnl]. **σινιάλο** (το) (λαϊκ.) **1.** συνθηματικό ή συμβολικό σήμα. ειδοποιητήριο σημείο: *μυυ έκανε ~ με το κέρι να φύγω | | έδωσε - στους στρατιώτες να προχωρήσουν | | έβγαλε τυν καθρέφτη και άρχισε να κάνει σινιά- λα* **συν.** ειδοποίηση, σήμα, σύνθημα 2. (ειδικότ.) **ναυτ.** καθεμιά από τις σημαίες διαφορετικού σχήματος και χρώματος, με τις οποίες γίνονται οι συνεννοήσεις ανάμεσα στα πλοία: ~ *με δύο μπαντιέρες | | ~ ανακώρησης / κινδύνου* **συν.** σήμα.
ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. segnale < μτγν. λατ. signalis < λατ. signum «σημάδι, σημείο»!.
σινιέ επίθ. {άκλ.} **1.** (για ρούχα, αξεσουάρ ντυσίματος κ.λπ.) αυτός που φέρει υπογραφή οίκου υψηλής ραπτικής ή γνωστού σχεδιαστή: ~ *κοστούμι > γραβάτα / πουκάμισο* 2. (για πρόσ.) αυτός που ντύνεται με ακριβά, επώνυμα ρούχα οίκων υψηλής ραπτικής και. κατ' επέκτ., κομψός, σικ: ~ *τύπος* 3. (ως επίρρ.) με ακριβά, επώνυμα ρούχα ή αξεσουάρ ντυσίματος και. κατ' επέκτ., κομψά, σικ: *όταν δου?^εύεις στις δημόσιες σχέσεις, πρέπει να ντύνεσαι πάντα*
[κίυμ. < γαλλ. signc «υπογεγραμμένος, δηλ. αυτός που φέρει εμπορική επωνυμία», μτχ. τ. τού ρ. signer «σημαδεύω, υπογράφω» < λατ. signare < signum «σημείο, σημάδι»].
Σινική Θάλασσα (η) τμήμα τού Δ. Ειρηνικού Ωκεανού που βρέχει τα παράλια τής Κίνας· χωρίζεται στη Βόρεια (ή Κίτρινη Θάλασσα), την Ανατολική και τη Νότια Σινική Θάλασσα.

σινικός, -ή, -ό [1728] αυτός που σχετίζεται με την Κίνα ή τους Κινέζους: ~ *κηρός* (κερί που παράγεται από ένα έντομο στην Λοία και χρησιμοποιείται αντί για το γνωστό κερί τών μελισσών)· **φρ.** (α) *σινική μελάνη* μαύρη, στιλπνή μελάνη που αποτελεί μείγμα κυρ. αιθάλης και καμφοράς και χρησιμοποιείται στη σχεδίαση και τη ζωγραφική (β) *Σινικό Τείχος / Μέγα Τείχος* το τεράστιο οχυρωματικό έργο με κατάστρωμα δρόμου κατά μήκος τής κορυφής του, το οποίο ανε- γέρθηκε σε διάφορες εποχές (από τον 4ο-3υ αι. π.Χ. και αργότερα) κατά μήκος των βορείων συνόρων τής Κίνας για την αντιμετώπιση των μογγολικών επιδρομών και το οποίο αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα οικοδομικά έργα στον πλανήτη μας.

[εγυμ. < *Σίνες* **(βλ.λ.)]. σινιόν (το) {άκλ.} ο κότσος:** *πήγε στο κομμωτήριο και τής έκαναν*

[f.tym. < γαλλ. chignon, στην παλ. γαλλ. αρχική σημ. «αλυσίδα κομ- μώσεως. λαιμού»,< δημώδ. λατ. *catenio, -Onis «σπονδυλική στήλη» < λατ. caicna «αλυσίδα»), σινιόρ κ. σιορ (ο) 1 άκλ.Κ σινιόρα κ. σιόρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (διαλεκτ.) (ως τιμητική προσφώνηση) κύριος / κυρία: *ο σιορ Ανδρέας η σιόρα Τερέζα.*

[f γυμ. μεσν., βλ. λ. *σενιόρ*\. **σινο-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι αναφέρεται στην Κίνα ή στους Κινέζους: *σινο-θιβετιανός, σινο-ϊαπωνικός.*

[ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το όν. *Σίνες* «Κινέζοι» (βλ.λ.) και απαντά κυρ. σε σέν. όρους (λ.χ. αγγλ. sino- logy)| .

σινοθιβετιανός, -ή, -ό κ. **σινοθιβετικός γλωχς.** (γλώσσα) που σχετίζεται με την ομάδα γλωσσών οι οποίες μιλιούνται στο Θιβέτ, στην Κίνα και τη Βιρμανία.

[ΕΤΥjyi, Μεταφορά τού αγγλ. Sino-Tibetan), **σινοϊαπωνικός,** -ή. -ό |1854| αυτός που σχετίζεται με τους Κινέζους και τους Ιάπωνες ταυτοχρόνως: ~ *πόλεμος.*

σινολογία (η) [1891) {χωρ. πληθ.} επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενό του τη μελέτη τής γλώσσας, τής ιστορίας και τού πολιτισμού τής Κίνας. **— σινολόγος** (ο/η), **σινολοψικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sinology),

σιντεφένιος, -ια. -ιο -» σεντέφι **σιντέφι** (το) ♦

σεντέφι

σιντί (το) (γράφεται CD) [άκλ.) 1. ο ψηφιακός δίσκος (βλ. λ. *δίσκος)* 2. η ίδια η συσκευή που αναπαράγει δίσκους σιντί · ελλην. *ακτινοδισκόφωνο.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. C(ompaci) D(isc) **«συμπαγής δίσκος»), σιντιρόμ (το) (γράφεται** CD-ROM) **{άκλ.) ιιληροφ. 1. ψηφιακός/ συμπαγής δίσκος** (CD), **στον οποίο μπορεί να αποθηκευτεί πολύ μεγάλη ποσότητα πληροφοριών, με την τεχνική των λέιζερ 2. η ίδια η συσκευή που δέχεται δίσκους σιντιρόμ:** *ένα - ταχύτητας 48x.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. C(ompact) D(isk) - R(ead) O(nly) M(emory)| . **σιντοϊσμός** (ο) [1859) Ιχωρ. πληθ.} το σύστημα των αρχαίων θρησκευτικών πεποιθήσεων και πρακτικών τής Ιαπωνίας, που αναπτύχθηκε πριν εισαχθεί ο βουδισμός και βασίζεται στη λατρεία των προγόνων και στη θεοποίηση των δυνάμεων τής φύσης. **— σιντοϊστής** (ο) [1878), **σιντοΐστρια** (η), **σιντοϊστικός,** -ή, -ό LI894J.

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. shintoism **< ιαπ. Shinto < κινεζ. shcndao «οδός των θεών»), σιντριβάνι (το) (συχνή ορθ.** *σιντριβάνι)* **{σιντριβαν-ιού | -ιών) τεχνητός πίδακας τού οποίου το υδραυλικό σύστημα εκτοξεύει νερό σε διάφορα ύψη και σχήματα και κατασκευάζεται για διακοσμητικούς λόγους: ο** *δήμαρχος έφτειαξε μια τεχνητή λίμνη και ένα για να στολίσει το πάρκο* **συν. αναβρυτήριο. - (υποκ.) σιντριβανάκι (το). ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. ^adirvan < περσ. Sadurvan. Η γρ. με -υ-** *(συντριβάνι),* **που οφείλεται σε παρετυμολ. σύνδεση με το ρ.** *συντρίβω,* **είναι εσφαλμ.].**

Σινώπη (η) πόλη τής **Β.** Μικράς Ασίας στον Εύξεινο Πόντο με έντονο ελληνικό στοιχείο από την αρχαιότητα μέχρι το 1922.

IF.TYM. αρχ. τοπωνύμιο, που (κατά μυθική παράδοση) οφείλεται στην ομώνυμη βασίλισσα των Αμαζόνων. Ίσως ανάγεται σε αρχ. *σίνος* «καταστροφή, βλάβη» και στο επίθημα *-ώπη* (< *οπ-ωπ-α.* παρακ., ομόρρ. τού *δψις)*\. **σιορ** (ο) »σινιόρ **IF.TYM.** < βεν. sior, συντετμ. τ. τού segnor (βλ. λ. *σενιόρ)].* **σιόρα** (η) **-♦** σινιόρα **σιργιάνι** (το) -+ σεργιάνι

σίριαλ (το) (συνήθ. ορθ. *σήριαλ)*)άκλ.) ελλην. *σειρά συνεχείας / συνεχιζόμενη σειρά* 1. τηλεοπτική ή ραδιοφωνική εκπομπή μυθοπλασίας, που έχει πολλά επεισόδια και μεταδίδεται σε συνέχειες: *κοινωνικό / αισθηματικό / αστυνομικό* **- ΣΥΝ.** σειρά **2.** (μτφ.) κάθε υπόθεση που έχει λάβει μεγάλη και ανεπιθύμητη διάρκεια, που χρονίζει και παρουσιάζει συνεχώς απρόοπτα: *η υπόθεση έχει γίνει - || έβαλε τέλος στο - ανακοινώσεων και αντιπαραθέσεων.*

[είύμ. < αγγλ. serial < series «σειρά» (< λατ. series)], **σίριαλ κίλερ** (ο) {άκλ.} ελλην. *δολοφόνος κατά συρροήν* πρόσωπο που διαπράττει δολοφονίες σε διαφορετικό τόπο και χρόνο και που όλες έχουν ένα στοιχείο που τις συνδέει μεταξύ τους· (γενικότ.) πρόσωπο που έχει διαπράξει πολλές δολοφονίες.

Ιετυμ. < αγγλ. serial killer| . σιρίτι (το) (παλαιότ. ορθ. *σειρήτι, σειρίτι*) {σιριτ-ιού | -ιών) 1. η μεταξωτή ή χρυσοΰφαντη ταινία που προστίθεται σε ένδυμα ή καπέλο ως διακοσμητικό: *η στολή του ήταν γαρνιρισμένη με κόκκινα* **- συν.** κορδόνι, γαϊτάνι 2. **στρατ.** η υφασμάτινη ταινία που αποτελεί διακριτικό τής στολής αξιωματικού ή υπαξιωματικού **ΣΥΝ.** γαλόνι.

[ετυμ. < τουρκ. ijirit < §erit).

σίρκουί (το) {άκλ.} **1.** πίστα ειδικά διαμορφωμένη στην οποία διεξάγονται αγώνες ταχύτητας αυτοκινήτων, μοτοσυκλετών, ποδηλάτων 2. (συνεκδ.) αγώνας αυτοκινήτων, μοτοσυκλετών, ποδηλάτων σε κυκλική πίστα.

[f.tym. < γαλλ. circuit < λατ. circuitus «κυκλική πορεία, περίμετρος, περιφέρεια» < circumire «κάνω τον κύκλο, περιέρχομαι» < επίρρ. circum «πέριξ, γύρω»].

σιρμαγιά (η) -+ σερμαγιά

σιροκολεβάντες (ο) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) άνεμος που πνέει μεταξύ ανατολικού και νοτιοανατολικού ανέμου (βλ. λ. *άνεμος,* **ΠΙΝ.) συν.** (επίσ.) ευραπηλιώτης.

σιρόκος (ο) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) θερμός και υγρός νότιος ή νοτιοανατολικός άνεμος, που πνέει πάνω από τη Μεσόγειο Θάλασσα και τη Ν. Πυρώπη. προκαλώντας βροχές και ομίχλες (βλ. λ. *άνεμος.* **ΠΙΝ.) συν.** (λόγ.) εύρος.

[ιπύμ. < ιταλ. scirocco < διαλεκτ. αραβ. Suluq < αραβ. sargi «ανατολικός» < sarq «ανατολή»), **σιρόπι** κ. (λαϊκ.) **σορόπι** (το) {σιροπ-ιού | -ιών} **1.** συμπυκνωμένο και παχύρρευστο διάλυμα ζάχαρης ή μελιού σε νερό ή χυμό φρούτων, που χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική: *έδεσε το ~ για το γλυκό || το γλύκυσμα είχε περιχυθεί μ' ένα αρωματικό* - 2. (ειδικότ.) η μελάσα τού ζαχαροκάλαμου (βλ.λ.) 3. (κατ' επέκτ.) φαρμακευτικό παρασκεύασμα σε μορφή παχύρρευστου, ζαχαρούχου διαλύματος, που έχει αρκετά ευχάριστη γεύση, ώστε να μπορεί να ληφθεί από το στόμα: *~ για τον βήχα [| μαλακτικό / αποχρεμπτικό* - 4. (μτφ.) καθετί που είναι υπερβολικά γλυκό: *τον καφέ τού αρέσει να τον πίνει ~* **ΣΥΝ.** (μτφ.) μέλι **αντ.** φαρμάκι, δηλητήριο 5. (μτφ.) *σιρόπια* κ. *σορόπισ* (τα) για κάθε γλυκερή έκφραση συναισθημάτων, ιδ. ερωτικών: ο *κινηματογράφος μάς έχει συνηθίσει στα -■* φρ. *με παίρνουν τα σορόπια* βάζω τα κλάματα, δακρύζω. -- (υποκ.) **σιροπάκι** (το).

[f.tym. μι·σν. < ιταλ. sciroppo (πληθ. sciroppi) < μεσν. λατ. syrupus < αραβ. sarab «ποτό, χυμός»!, **σιροπιάζω** κ. (λαϊκ.) **σοροπιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σιρόπιασα, -τη- κα, -μένος) (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) ρίχνω σιρόπι (βλ.λ.) πάνω σε (κάτι), περιχύνω (κάτι) με σιρόπι: ~ γο *γλυκό* ♦ (αμετβ.) 2. (για διάλυμα ζάχαρης και νερού) μεταβάλλομαι σε σιρόπι (βλ.λ.), γίνομαι παχύρρευστος **συν.** (μτφ.) δένω 3. (για γλυκό) διαβρέχομαι με σιρόπι, απορρο- φο) σιρόπι: γο *κέικ πρέπει πρώτα να σιροπιάσει και μετά να κοπεί* 4. (μτφ. για πρόσ.) εκδηλώνω *τα* συναισθήματά μυυ με γλυκερό τρόπο, ερωτοτροπώ σαχλά **συν.** (μτφ.) ζαχαρώνω. **— σιρόπιασμα** κ. **σορόπιασμα** (το).

σιροπιαστός, -ή. -ό κ. **σοροπιαστός 1.** αυτός που έχει ή βρίσκεται μέσα σε πολύ σιρόπι: ~ *γλυκό* **2. σο***ροπιαστά* (τα) είδος γλυκών που έχουν πολύ σιρόπι,

σιρός (ο) (λόγ.) το σιλό (βλ.λ.).

|**ετυμ.** αρχ., τεχν. όρ.. αγν. ετύμου. Η προταθείσα σύνδεση με το επίθ. *σι-μός* (βλ.λ.) δεν προσφέρει απολύτως τίποτε).

Σ.Ι.Σ. (η) (παλαιότ.) Στρατιωτική Ιατρική Σχολή, **σισανές** (ο) {σισανέδες} (λαϊκ.) εμπροσθογεμές τουφέκι τού 18ου και 19ου αι.. που είχε ραβδωτή κυλινδρική κάννη: *«σέρνει ντουφέκι σι- σανέ κι εγγλέζικα κουμπούρια»* (δημοτ. τραγ.).

Ι **ΕΤΥΜ.** < τουρκ. sisane). **σισπα(ν)σιόν** κ. **σουσπα(ν)σιόν** (η) {άκλ.) οι αναρτήσεις οχήματος (βλ. λ. *ανάρτηση).*

[ετυ.μ. < γαλλ. suspension < p. suspendre < λατ. suspendere «αναρτώ, κρε^ώ - αφήνω κάτι μετέωρο» (βλ. κ. λ. *σασπένς)].* **σισύφειος,** -α, -ο Ιαρχ.) (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Σίσυφο (βλ.λ.): - *μαρτύριο / καταδίκη* 2. (μτφ.) αυτός που είναι δύσκολος και μάταιος ταυτόχρονα, αυτός που δεν φέρνει αποτέλεσμα: ~ *έργο / προσπάθεια.*

Σίσυφος (ο) {-ου κ. -ύφου) **μυθολ.** γυιος τού Αιόλου, ιδρυτής και βασιλιάς τής Κορίνθου, ο οποίος καταδικάστηκε από τους θεούς να κυλά αιώνια στον Αδη έναν πελώριο βράχο μέχρι την κορυφή βουνού και λίγο πριν από το τέρμα ο βράχος να κατρακυλά προς τα πίσω, ματαιώνοντας την προσπάθειά του. **— σισύφειος,** -α, Ο (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν., αβεβ. ετύμου. Η επιχειρηθείσα συσχέτιση με το επίθ. *σοφός* θα ταίριαζε σημασιολογικά, ωστόσο δεν θα ερμήνευε ούτε το -υ- (τού τ. *Σίσυφος)* ούτε την αρχική συλλαβή (λόγω αναδιπλασιασμού). Ίσως πρόκειται για λ. τού προελλ. υποστρώματος, όπως φαίνεται από την εναλλαγή *ε / ι* στη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σέσυ- (ρος'* πανούργος\. **σιτα** (η) σήτα

σΐταγορά (η) [1786J η αγορά σιταριού· (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο γίνεται η αγοραπωλησία σιταριού, **σιταγωγός,** -ός. -ό [αρχ.] (λόγ.) αυτός που μεταφέρει σιτάρι (βλ.λ.): ~ *πλοίο.* **—σιταγωγία** (η) [μτγν.[. **σιτάλευρο** (το) [183J | {-ου κ. -εύρου | -ων κ. -εύρων] το αλεύρι που παρασκευάζεται από σιτάρι, **σιταποθήκη** (η) [1831] {σιταποθηκών} χώρος για αποθήκευση σιταριού και άλλων δημητριακών, **σιτάρ** (το) {άκλ.) **.μουσ.** ινδικό παραδοσιακό έγχορδο μουσικό όργανο που μοιάζει με μεγάλη κιθάρα, αλλά διαθέτει εξαιρετικά μακρύ και πλατύ βραχίονα με πολλά κλειδιά τοποθετημένα πλευρικά σε όλο το μήκος του.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. sitar < χίντι sitar]. **σιταράς** (ο) {σιταράδες} (λαϊκ.) ο έμπορος σιταριού (βλ.λ.) και άλλων δημητριακών **ΣΥΝ.** σταρέμπορος, (λόγ.) σιτέμπορος, **σιταρέμπορος** κ. **σταρέμπορος** (ο) -* σιτέμπορος **σιταρένιος,** -ια, -ιο [μεσν.) κ. (λαϊκ.) **σταρένιος 1.** αυτός που έχει παρασκευαστεί από σιτάρι και ιδ. από αλεύρι σιταριού: - *ψωμί / πα*

ξιμάδι 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει το χροϊμα τού ώριμου σιταριού: ~ *επιδερμίδα / δέρμα.* **σιταρήθρα** (η) {σιταρηθρών! (λαϊκ'.) /ωολ. ο κορυδαλλός (βλ.λ.). [RTYM. < *σιτάρι* + παραγ. επίθημα *-ήθρα*, πβ. *καλαμ-ήθρα, δακτυλήθρα*].

σιτάρι κ. (λαϊκ.) **στάρι** (το) {σιταρ-ιού | -ιών} **1.** φυτό ποώδες, μονοετές. με ψηλό. ευλύγιστο και κούφιο βλαστό σαν καλάμι, φύλλα μακριά και κυλινδρικά που περιβάλλουν τον βλαστό, ενώ τα άνθη και οι καρποί του σχηματίζουν σύνθετο στάχυ· έχει παγκόσμια εξάπλω- ση και τεράστια σημασία, καθώς προσφέρει την πρώτη ύλη για το ψωμί. τη βασική τροφή τού ανθρώπου: *ψωμί από ~|| σπέρνω / θερίζω / αλ.έθω ~ || σκληρό* - (τού οποίου το ενδοσπέρμιο είναι σκληρό και διαφανές, πλούσιο σε πρωτεΐνες) || *μαλακό* ~ (τού οποίου το σπέρμα έχει τομή με αλευρώδη όψη) 2. (συνεκδ.) βοτ. ο καρπός τού παραπάνω φυτού, που φέρει θύσανο τριχο)ν στη μία άκρη του και είναι λευκός, αργυρός, κιτρινωπός κ.λπ. ανάλογα με την ποικιλία, αποτελεί δε τη βάση για την παρασκευή αλεύρου και στη συνέχεια ψωμιού, αρτοσκευασμάτων κ.λπ.· φρ. (μτφ.) *ξεχωρίζω την ήρα από το σιτάρι* βλ. λ. *ήρα* 3. (συνεκδ.) τα κόλλυβα: *φτειάχνα ~ και το πηγαίνει στην εκκλησία.* Κπίσης (λόγ.) **σίτος** (ο) |αρχ.|.

|κτυμ. μεσν. < αρχ. *σιτάριον*. υποκ. τού *σίτος* (βλ.λ.)]. **σιτάρκης,** -ης. -ες {σιτάρκ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ. για τόπο) αυτός που έχει επάρκεια σιτηρών, που διαθέτει όσο σιτάρι είναι απαραίτητο για τη διατροφή των κατοίκων: - *χώρα / πόλη / περιοχή.* — **σιτάρκεια** (η). σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

| **ι-τυμ.** < *σίτος* + *-αρκής* < *αρκώ\.* **σιταροειδής,** -ής. -ές |σιταροειδ-ούς | -εις (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) αυτός που μοιάζει στο σχήμα και στη μορφή με κόκκο σιταριού: ~ *χόνδρος* (μικρός χόνδρος που υπάρχει μέσα στους πλάγιους συνδέσμους τού λάρυγγα). **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης, -ες.* **σιταρόσπορος** (ο) (λαϊκ.) **1.** ο σπόρος, ο κόκκος τού σιταριού **2.** (συνεκδ.) το ίδιο το σιτάρι (βλ.λ.). Κπίσης **σιταρόσπορο** (το), **σιταρότοπος** κ. (λαϊκ.) **σταρότοπος** (ο) τόπος στον οποίο ευδοκιμεί το σιτάρι (βλ.λ.). αγρός που παράγει μεγάλη ποσότητα σιταριού. Κπίσης **σιταροτόπι** κ, **σταροτόπι** (το), **σιταρόχρωμος,** -η. -ο κ. (λαϊκ.) **σταρόχρωμος** αυτός που έχει το χρώμα τού ώριμου σιταριού (βλ.λ.): ~ *δέρμα 1 επιδερμίδα* **συν.** σιταρένιος. σταράτος.

σιταρόψειρα κ. (λαϊκ.) **σταρόψειρα** (η) έντομο που προξενεί καταστροφές στα σιτηρά, **σίτεμα** (το) -* σιτεύω

σιτεμπόριο (το) {σιτεμπορίου | χωρ. πληθ.} (λόγ.) το εμπόριο σιταριού (βλ.λ.) και άλλων δημητριακών, **σιτεμπόρια** (η) 118711 {χο)ρ. πληθ.} το σιτεμπόριο (βλ.λ.). **σιτέμπορος** (ο) {σιτεμπόρ-ου | -ων. -ους} (λόγ.) ο έμπορος σιταριού, αυτός που εμπορεύεται σιτηρά (βλ.λ.) **ΣΥΝ.** (λαϊκ.) σιταράς. Επίσης (καθημ.) **σιταρέμπορος** κ. **σταρέμπορος, σίτευση** (η) [μτγν.| {της κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η πάχυνση ζώου με την παροχή άφθονης τροφής: - *μόσχων / αν/οπροβάτων / πτηνών* **συν.** υπερσιτισμός, **σιτευτός,** -ή. -ό [αρχ.| (λόγ.) (για οικόσιτα ζώα και πτηνά) ο καλά θρεμμένος, αυτός που έχει παχύνει με άφθονη τροφή **ΣΥΝ.** καλοθρεμμένος. θρεφτάρι· **φρ.** (μτφ.) *μόσχος (ο) σιτευτός* (από την παραβολή τού ασο>του, Κ.Δ. Λουκ. 15, 23) το ζοίο που ανατρέφεται με προσοχή και οροντίδα και προορίζεται να σφαχτεί σε ξεχωριστή περίσταση· (κατ' επέκτ.) ό.τι καλύτερο διαθέτει κανείς για υποδοχή και φιλοξενία: *όταν γύρισε, οι δικοί του έσφαξαν τυν μόσχο τον σιτευτό.* **σιτεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σίτε-ψα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) δίνω άφθονη τροφή σε (οικόσιτο ζώο ή πτηνό), για να παχύνει και να σφαχτεί: ~ *τον μόσχο / τυν χοίρο / τη γαλοπούλα* ♦ (αμετβ.) 2. (για σφάγια) γίνομαι τρυφερότερος και πιο εύγευστος, παραμένοντας για ένα χρονικό διάστημα ωμός και εκτός ψυγείου: *άφησε τυν λαγό να σιτέψει, πριν τον μαγειρέψει || το κυνήγι, αν δεν σιτέψει. δεν πρέπει να ψηθεί* **συν.** μαλακιόνω **λν ι.** ξηραίνω 3. (μτφ. για πρόσ.) μεγαλώνω σε ηλικία, ωριμάζω: *εμείς πια μεγαλώσαμε, σιτέψαμε* **4.** (μτφ.) μένα) σε αχρηστία, αφήνομαι να ξεχαστώ: *η αναφορά του σίτεψε στα συρτάρια των αρμοδίων.* — **σίτεμα** (το).

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «εκτρέφω, ταΐζω», < *σίτος* (βλ.λ.)]. **σιτηρέσιο** (το) {σιτηρεσί-ου | -ων} (λόγ.) η τροφή που παρέχεται καθημερινά σε κάθε στρατιώτη: *μου ανέθεσαν να υπολογίζω τα έξοδα για το ~ τού λόχου·* φρ. το *σιτηρέσιον τής Μεγάλης Παρασκευής* για πολύ περιορισμένη τροφή.

[είυμ. < αρχ. *σιτηρέσιον< σίτος + -ηρέσιυν< (ύπ)ηρεσία*, με αποκοπή τή^ προΟ. *ύπ(ο)-* (απλοποίηση)], **σιτηρο** (το) {μόνο στον πληθ.} **1.** καθένα από τα φυτά που καλλιεργούνται για τα αμυλούχα, εδώδιμα σπέρματά τους, αποτελώντας τη βάση τής διατροφής τού ανθρώπου και των κατοικίδιων ζώων, όπως το σιτάρι, το κριθάρι, η σίκαλη, το ρύζι. ο αραβόσιτος, η βρόμη κ.ά.: *η καλ/.ιέργεια σιτηρών καταλαμβάνει πάνω από το ήμισυ τής* καλ- *λιεργούμενης γης στον πλανήτη μας* συν. δημητριακό 2. (συνεκδ.) καθένας από τους εδώδιμους καρπούς (σπέρματα) τών φυτών αυτών.

[ι-τυμ. < μτγν. *σιτηρά (τά)*. πληθ. ουδ. τού αρχ. επίθ. *σιτηρός* < *σίτος* 4- παραγ. επίθημα *-ηρός*. πβ. κ. *άνθ-ηρός].* **σιτίζω** ρ. μετβ. |αρχ.] {σίτισ-α, -τηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** παρέχω τροφή σε (κάποιον), δίνω σε (κάποιον) φαγητό: *μεγάλες ποσότητες ξηράς τροφής διατέθηκαν, για να σιτίσουν τους σεισμοπαθείς* |j *στον Τρίτο Κόσμο τα παιδιά σιτίζονται ανεπαρκώς* συν. διατρέφω **2.** (μτφ.) μισθοδοτούμαι ή αντλώ οφέλη, κέρδη (από κάπου): *«αυτοί πυυ σιτίζονται στον κρατικό κορβανά και έχουν ως αρμοδιότητα την εξυπηρέτηση τού πολίτη»* (εφημ.)]| *«μας σιτίζει ακόμη η αίγλη των αρχαίων προγόνων»* (εφημ.). — **σίτιση** (η) Ιμτγν.] κ. **σιτισμός** (ο) Ιμτγν.]. **σιτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με το σιτάρι (βλ.λ.): ~ *πρόβλημα / ζήτημα.* **σιτίο** (το) (κυρ. στον πληθ.) η τροφή που χρειάζεται ο άνθρωπος για να ζήσει.

Ιετυμ. < αρχ. *σιτίον*. υποκ. τού *σίτος* (βλ.λ.)]. **σίτιοδόχη** (η) |]8331 {σιτιοδοχο'ν} (λόγ.) μικρός σάκος από αδιάβροχο ύφασμα, στον οποίο βάζει ο στρατιώτης την τροφή του κατά τη διάρκεια τής πορείας συν. σακίδιο.

Ιετυμ. < *σιτίο* + *-δόχη* < *δέχομαι*]. **σίτιση** (η) ->σιτίζω **σιτισμός** (ο) ->σιτίζω

σιτιστής (ο) Ιμτγν.} **στρατ.** ο υπαξιωματικός στον οποίο έχει ανατεθεί η διαχείριση των ειδών διατροφής τής μονάδας, **σιτο-** κ. **σιτό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με το σιτάρι ή την τροφή: *σιτο-καλλιέργεια. σιτο-παραγωγή.*

]ητυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *σίτος* (βλ.λ.)]. **σιτοβολώνας** (ο) εύφορη περιοχή που παράγει άφθονα σιτηρά και κατ' επέκτ. στηρίζει γεωργικά άλλες περιοχές: *η Θεσσαλία είναι ο ~ τής Ελλάδας || « η Ουκρανία ήταν γνωστή ως ο ~ τής Ευρώπης»* (εφημ.).

{πτυμ. < μτγν. *σιτοβολών, -ώνος* < *σιτο-* + *-βολών*< *βάλ'/jo* (πβ. κ. *-βό-λος)* |.

σιτοδεία (η) {σιτοδειών} **1.** η έλλειψη σιταριού και γενικότ. δημητριακών λόγω πενιχρής ή κατεστραμμένης σοδειάς **λντ.** σιτάρκεια 2. (κατ' επέκτ.) η έλλειψη ή η απουσία τροφίμων για τη συντήρηση ανθρώπων και ζώων **συν.** πείνα, λιμός.

ILiTYM. αρχ. < *σιτο-* + *-δεία* < *-δεής (< δέω / -ομαι* «στερούμαι, έχω ανάγκη»)].

σιτοκαλλιέργεια (η) {σιτοκαλλιεργειών} **1.** η καλλιέργεια σιταριού ή άλλων δημητριακών: *για εφέτος το υπουργείο προβλέπει αύξηση τής ~ 2.* (συνεκδ.) ο αγρός στον οποίο καλλιεργούνται σιτάρι ή άλλα δημητριακά. **σιτοκαλλιεργητής** (ο), **σιτοπαραγωγή** (η) {1887] {χωρ. πληθ.} η παραγωγή σιταριού και άλλων δημητριακών, ιδ. η ετήσια: *για εφέτος προβλέπεται μείωση τής ~.*

σιτοπαραγωγικός, -ή, -ό. **σιτοπαραγωγός,** -ός, -ό 11898] **1.** (για τόπους) αυτός που παράγει σιτηρά, που είναι πρόσφορος για καλλιέργεια σιτηρών: - *χώρα / περιοχή* **συν.** σιτοφόρος 2. (ειδικότ.) *σιτοπαραγωγός* (ο) αυτός που ασχολείται με την καλλιέργεια σιτηρών: *οι ~ τής Θεσσαλίας έκλεισαν την εθνική οδό ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την αγροτική πολιτική τής κυβέρνησης.* **σίτος** (ο) (επίσ.) το σιτάρι (βλ.λ.).

[f.tym. < αρχ. *σίτος* (ήδη μνκ. si-to), αβεβ. ετύμου, λ. που αναφερόταν τόσο στους καρπούς των δημητριακών όσο και στα καθημερινά φαγητά που είχαν ως βάση τα δημητριακά. Η παλαιά ετυμολ. αναγωγή στο ρ. *ψίω* ««τρέφω, ταΐζω» (βλ. λ. *ψίχα)* δεν μπορεί να γίνει αποδεκτή. Αμφισβητούμενη είναι, επιπλέον, η υπόθεση ότι η λ. αποτελεί δάνειο από άλλη Ι.Ε. γλώσσα (λ.χ. ρωσ. zito ««σιτηρά», αρχ. πρωσ. geits ««ψωμί») ή από μη Ι.Ε. γλώσσα (λ.χ. βασκ. ziiu ««σιτηρά», σουμερ. zid <«αλεύρι», αρχ. αιγυπτ. swt ««σιτηρά, καλαμπόκι»), ενώ αξιοπρόσεκτες είναι και οι υποθέσεις περί πελασγ. δανείου. Γέλος, ενδιαφέρουσα είναι η άποψη τού C.J. Ruijgh, ο οποίος θεωρεί ότι το συλλαβόγραμμα si- (στη μνκ. λ. si-to = *σίτυς)* ίσως αποτελεί παραλλαγή τού ιδεογράμματος τής Μυκηναϊκής για το σιτάρι και έχει προέλθει από το αντίστοιχο ιδεόγραμμα τής Γραμμικής Α|. **σιτόσπαρτος,** -η. -ο |1889| (για έκταση γης) σπαρμένος με σιτάρι, **σιτοφόρος,** -ος (καθημ. -α). -ο (λόγ. για τόπους) αυτός που παράγει σιτάρι, πρόσφορος για την καλλιέργεια σιταριού: - *χώρα / περιυχή* **συν.** σιτοπαραγωγός.

| **κτυμ.** αρχ. < σίτο- + *-φόρος* < *φέρω*|.

Σ.Ι.Φ.Α. (ο) Σύνδεσμος Ιδιοκτητών Φορτηγών Αυτοκινήτων.

Σίφνος (η) νησί των Δ. Κυκλάδων ΝΔ. τής Πάρου. — **Σιφναίος** κ. (λόγ.) **Σίφνιος** [αρχ.| κ, (λαϊκ.) **Σιφνιός** (ο). **Σιφναία** κ. (λόγ.) **Σίφνια** κ. **Σιφνία** κ. (λαϊκ.) **Σιφνιά** (η), **σιφναίικος,** -η. -ο κ. (λόγ.) **σίφνιος,** -α. -ο [αρχ.] κ. (λαϊκ.) **σιφνιός,** -ιά. -ιό.

|**πτυμ.** αρχ. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου. Δεν συνδέεται με τη ««γλοόσσα» τού Ησυχίου *σιφνός' κενός*|. **σιφονιέρα** κ. (λαϊκ.) **σιφινιέρα** (η) {δυσχρ. σιφονιερών} χαμηλό έπιπλο με πολλά επάλληλα συρτάρια, όπου τοποθετούνται διάφορα αντικείμενα οικιακής χρήσεως και ιδ. εσώρουχα, ασπρόρουχα κ.λπ.

[f.tym. Μεταφορά τού γαλλ. chiffonnier < chiffon «λεπτό ύφασμα, κουρέλι» < αραβ. siff|. **σίφουνας** (ο) **1. μετεωρ.** ο σίφων (βλ.λ.) **συν.** ανεμοστρόβιλος **2.** (κατ' επέκτ.) πολύ δυνατός άνεμος που προκαλεί καταστροφές: *ο ~ ξερίζωσε δέντρα και αναποδογύρισε αυτοκίνητα* 3. (μτφ.) καθένας ή καθετί που κινείται με μεγάλη ταχύτητα και ορμή: *μπήκε σαν ~ στο σαζάνι και άρχισε να αφηγείται τις εξελίξεις.*

[ει υμ. < αρχ. *σίφων.* -ωνΌς (βλ.λ.), με τροπή τού [ο| σε |u| (πβ. κ. *φουρ- νέλο* < ιταλ. fornello)|. **σιφούνι** (το) {σιφουν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το αυλάκι τού νερόμυλου, στο οποίο κυλά το νερό που θέτει σε κίνηση τη φτερωτή (βλ.λ.) · 2. (καθημ.) το σιφώνι (βλ.λ.. σημ. 1).

[LTYM. μεσν. < μτγν. *σιφώνιον*, υποκ. τού αρχ. *σίφων, -ωνος* (βλ.λ.)|. **σίφων** (ο) {σιφ-ωνος | -ώνων} (λόγ.) **1. μετεωρ.** στροβιλοειδής κίνηση τού αέρα εξαιρετικά μεγάλης έντασης αλλά μικρής έκτασης, που εμφανίζεται κάτω από καταιγιδοφόρα νέφη με μορφή προβοσκίδας και συνοδεύεται συνήθ. από καταιγίδες: ~ *ξηράς / θαλάσσης* **συν.** σίφουνας · 2. **φυς.-ι κχνολ.** όργανο με τη μορφή σωλήνα, σχήματος ανε

στραμμένου L' με άνισα σκέλη, που χρησιμοποιείται για τη μετάγγιση υγρών από μία στάθμη σε άλλη χαμηλότερη· 3.· ΙΑΤΡ. είδος καθετήρα που χρησιμοποιείται για πλύσεις τού στομάχου · 4. ΑΡΧΙΤ. καθένα από τα σφαιρικά τρίγωνα που κατασκευάζονται ανάμεσα στη βάση τού τρούλου οικοδομήματος και στους κίονες ή τους πεσσούς που τον στηρίζουν, για να κατανέμουν το βάρος τής οροφής · **5.** ΝΑΥΤ. ειδικός σωλήνας που χρησιμοποιείται αντί αντλίας για την τροφοδότηση των λεβήτων ή για την εκκένωση υδάτων από δεξαμενή, από το κύτος τού πλοίου κ.λπ. · 6. ΖΩΟΛ. ο καθένας από τους δύο προεξέχοντες και συσταλτούς σωλήνες ορισμένων ειδών μαλακίων, με τους οποίους τα ζώα αυτά απορροφούν και αποβάλλουν το νερό. Κπίσης **σίφωνας.**

| ϋΤΥΜ. < αρχ. *σίφων. -ωνος*, τεχν. όρ., αβεβ. ετύμου. ίσως προϊόν ηχομιμήσεως. Η λ. εμφανίζει το παραγ. επίθημα *-ων* το)ν τεχνικών όρων (λ.χ. *κώδ-ων, κώθ-ων. δό/.-ων)]*. **σιφώνι** (το) (συνήθ. ορθ. *σιφόνι)* |σΐφων-ιού | -ιών) **1.** τεχνολ. υδραυλική εγκατάσταση ειδών υγιεινής σε κουζίνα, αποχωρητήριο κ.λπ.. που αποτελείται από σωλήνα κεκαμμένο σε δύο σημεία, ώστε να σχηματίζει U, και ο οποίος είναι γεμάτος νερό στο καμπύλο τμήμα του, ώστε να παρεμποδίζονται οι αναθυμιάσεις των αποχετευτικών αγωγών, αλλά ταυτόχρονα να επιτρέπεται η ροή το>ν αποβλήτων προς αυτούς 2. φιάλη με παχιά γυάλινα τοιχώματα, ενισχυμένα εξωτερικά με ψάθινο ή μεταλλικό πλέγμα, το οποίο περιέχει αεριούχο νερό ή άλλο υγρό υπό πίεση, που εκτοξεύεται από κατακόρυφο σωλήνα, βυθισμένο σχεδόν μέχρι τον πυθμένα τού δοχείου. σχολιο λ. *διαβήτης-*

[ετυ.μ. < μτγν. *σιφώνιυν<* αρχ. *σίφων, -ωνος* (βλ.λ.). Στις τεχνολ. σημ. συνεπέδρασε το ελληνογενές γαλλ. siphon[. **σιφώνιο** (το) [μτγν.Ι [σιφωνίου [-ων} (λόγ.) **1.** ΧΙΙΜ. όργανο σε μορφή γυάλινου ή πλαστικού βαθμονομημένου σωλήνα, που χρησιμοποιείται στα χημικά εργαστήρια για τη λήψη δείγματος υγρού ορισμένου όγκου 2. λνλί. ο μεμβρανώδης σωλήνας που συνδέει τις αεροφόρες κοιλότητες τού τετράγωνου οστού με τις κοιλότητες τής άνω γνάθου, **σιχ** (ο) {άκλ.} θρησκ. ο πιστός τού σιχισμού (βλ.λ.).

[ΕΙΥΜ. < χίντι sikh «οπαδός, ακόλουθος» < σανσκρ. siksati «μελετά» (γ εν. πρόσ.)[.

σιχαίνομαι ρ. μετβ. αποθ. [σιχά-θηκα, -μένος} **1.** νιώθω έντονη αποστροφή και αηδία για (πρόσωπο, πράγμα ή κατάσταση), δεν μπορώ να ανεχθώ (κάποιον/κάτι): ~ *τους ψεύτες! τις σαύρες / τη μυρωδιά τού σκόρδου / τη βία > να σηκώνομαι νωρίς ! να δουλεύω το Σάββατο* jj *τον σιχαίνομαι, δεν Θέλω να τον ξαναδώ* [[*σιχαινόταν τον ίδιο του τον εαυτό* ΣΥΝ. απεχθάνομαι, αποστρέφομαι λντ. συμπαθώ· φρ. (α) (μτφ.) ***σιχαίνονται και οι πέτρες (κάποιον)*** (κάποιος) προκαλεί υπερβολική αηδία ή απέχθεια με τις πράξεις, τη συμπεριφορά του κ.λπ. (β) (μτφ.) ***σιχαίνομαι (και) να φτύσω (κάποιον)*** είναι αφόρητα άσχημος ή βδελυρός, προκαλεί αποτροπιασμό 2. (ειδικότ. η μτχ. ***σιχαμένος, -η,*** -ο) αυτός που προκαλεί έντονη αποστροφή ή αηδία: ~ *άνθρωπος / θέαμα / βρισιά / ιστορία* συν. σιχαμερός, βδελυρός. * σχόλιό λ. *αποθετικός.*

[ετυμ. < αρχ. *σικχαίνω / -ομαι* (με ανομοιωτική αποβολή τού *-κ-*. πβ. κ. *ζάχαρη - σάκχαρον)* < *σικκός* «αηδιαστικός, βδελυρός». λ. τής καθημερινής γλώσσας με εκφραστ. σύμπλεγμα *-κκ-*. αγν. ετύμου. Το θ. *σι-* απαντά πιθ. και στα επίθ. *σιλ?.ός* «αλλήθωρος» και *σιμός* «πλα- κουτσομύτης». αλλά δεν έχει εξακριβωθεί αν οι λ. συνδέονται|. **σίχαμα** (το) {σιχάμ-ατος i -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** οτιδήποτε σιχαινόμαστε, καθετί που προκαλεί έντονη αποστροφή, αηδία: *αυτό το φαγητό είναι* ~ συν. σιχαμάρα, σιχαμός, αναγούλιασμα, βδέλυγμα 2. (για πρόσ.) άξιος αποστροφής, αυτός που προξενεί αποτροπιασμό: ro - *τής κοινωνίας* συν. σιχαμένος. σιχαμερός, κάθαρμα, **σιχαμάρα** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** η αηδία, η αποστροφή που προκαλεί (κάποιος/κάτι): *ένκοσε* ~ *μό/.ις είδε πώς ετοίμαζαν τα φαγητά* συν. σιχασιά 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί αηδία, αποστροφή: *μια - ήταν αυτό το έργο / το φαγητό.*

[ΕΤΥΜ. < *σίχαμα* + επίθημα *-άρα.* πβ. *φαγωμ-άρα. τρυμ-άρα*\. **σιχαμένος,** -η. -ο ► σιχαίνομαι

σιχαμερός, -ή. -ό (λαϊκ.) αυτός που προκαλεί αηδία, έντονη απέχθεια και αποστροφή: ~ *θέαμα / ατιμία / χαμόγελο / κατάσταση / οσμή / αποκά?*ψη || ~ *άνθρωπος / εγκ/.ηματίας / χαρακτήρας* ΣΥΝ. σι- χαμένος, αηδιαστικός, αποκρουστικός, αποτροπιαστικός. (λόγ.) βδελυρός αντ. θελκτικός. · **σιχαμερά** επίρρ.

[ετυμ. < *σίχαμα* + παραγ. επίθημα *-ερός,* πβ. *βρομ-ερός].* **σιχαμός** (ο) |μεσν.| {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η αηδία και η αποστροφή, η έντονη απώθηση που αισθάνεται κανείς προς πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση κ.λπ.: *το θέαμα μου προκάλεσε* ~ || { *ένιωσα* ~ *για τον ίδιο τον εαυτό μου* ΣΥΝ. σιχασιά, απέχθεια, (λόγ.) βδελυγμία 2. (συνεκδ.- σπανιότ.) κάθε πρόσωπο, πράγμα ή οτιδήποτε άλλο προκαλεί αηδία, αποστροφή συν. σίχαμα. **σιχασιά** (η) Ιχωρ. πληθ.Ι το αίσθημα αηδίας, αποστροφής που πρυκαλεί (κάποιος/κάτι) συ\. σιχαμάρα, **σιχασιάρης** (ο) [σιχασιάρηδες}, **σιχασιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που σιχαίνεται, που αισθάνεται αηδία εύκολα και σε υπερβολικό βαθμό: *όσοι είναι πυλύ* ~ *πλένουν τα χέρια τους αμέσως μόλις πιάσουν χαρτονομίσματα.* — **αιχασιάρικος,** -η, -ο.

ΙΕΤΥ.Μ. < *σιχασιά* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *βρομ-ιάρης. ζαβολιάρης]*\.,

σιχισμός (ο) ΘΡΗΣΚ. μία από τις θρησκείες τής Ινδίας, που συνδυάζει στοιχεία από τον ινδουισμό και τον ισλαμισμό, απορρίπτει τη διάκριση σε κάστες και την ειδωλολατρία.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. sikhism). **σΐχτίρ(ΐ)** (το) [άκλ.} (οικ.-υβριστ.) μόνο στη ΦΡ. *άι σιχτίρ!* για να εκφράσουμε μεγάλη αγανάκτηση.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. sikdim, αόρ. τού p. sikinek «συνουσιάζομαι»|.

σιχτιρίζω ρ. μετβ. {σιχτίρισ-α, -μένος} (οικ.) βρίζω χυδαία, στέλνω στον διάβολο ΣΥΝ. διαβολοστέλνω. — **σιχτίρισμα** (το).

Σιών (η) |άκλ.} **1.** ένας από τους λόφους τής Ιερουσαλήμ και συνεκδ. ολόκληρη η πόλη τής Ιερουσαλήμ **2.** (κατ' επέκτ.) ο λαός ή/και το κράτος τού Ισραήλ 3. (συνεκδ.) σύμβολο τής ιουδαϊκής εθνικής ιδέας και κάθε εβραϊκού εθνικιστικού κινήματος: « *Τα πρωτόκολλα των σοφών τής Σιών*» (τίτλος βιβλίου που αποδόθηκε στους ιδρυτές τού σιωνισμού).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. SlyOn. ονομασία λόφου πάνω στον οποίο είναι χτισμένη η Ιερουσαλήμ, αγν. ετύμου|.

σιωνισμός (ο) [18971 {χο)ρ. πληθ.} **1.** πολιτική voci εθνική κίνηση των Εβραίων που γεννήθηκε στην Κ. και Α. l-υρώπη στα τέλη τού 19ου αι. και στόχευε στη δημιουργία εβραϊκού εθνικού κράτους στην Παλαιστίνη 2. (κατ' επέκτ.-κακόσ.) κάθε ακραία εθνικιστική και σοβινιστική τάση ή κίνηση των Κβραίων. που εκδηλώνεται είτε εντός τού κράτους τού Ισραήλ είτε αλλού αντ. αντισιωνισμός. — **σιωνιστής** (ο), **σιωνίστρια** (η), **σιωνιστικός,** -ή, -ό.

[Ι-ΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sionisine[.

σιωπή (η) **1.** η κατάσταση ενός ή περισσοτέρων προσώπων που δεν μιλούν. η έλλειψη, η διακοπή ή η παύση κάθε ομιλίας: *ζητώ να γίνει / τηρώ* ~ (J *όταν μπήκε μέσα. έγινε από?^υτη* - || *μεγάλη / βαριά / παγερή* (που προκύπτει από δυσάρεστη κατάσταση ή αδιαφορία) / *νεκρική* ~ συν. σιγή· φρ. (παροιμ.) ***η σιωπή είναι χρυσός*** για την αξία τού να σιωπά κανείς 2. (κατ' επέκτ.) η απουσία απάντησης ή αντίδρασης, το να μην παίρνει θέση κανείς, προφορικώς ή γραπτώς. για ζητήματα που τον αφορούν: *πότε πρόκειται, επιτέλους, να /.ύσεις τη - σου;* || *στην περίπτωση αυτή η - σημαίνει συναίνεση·* φρ. (α) **συνωμοσία *σιωπής*** η συμφωνημένη, συστηματική αποφυγή κάθε αναφοράς. σχολιασμού, μνείας για κάτι που δημοσιεύεται, εκδίδεται ή γενικότ. για τη δράση προσώπου ή για κάποιο γεγονός· η συνεννοημέ- νη αγνόηση: ~ *στον αθηναϊκό Τύπο για τις καταγγελίες τού πρώην υπουργού* (β) ***η σιωπή μου προς απάντησή σου*** απαξιώ να σου απαντήσω (όταν κρίνουμε σκόπιμο ότι δεν αξίζει να απαντήσουμε σε προσβλητικά ή επιθετικά λόγια, είτε γιατί δεν θέλουμε να πέσουμε στο επίπεδο αυτού που τα λέει. είτε γιατί προκύπτει από το ύφος μας τι θα απαντούσαμε) (γ) ***νόμος τής σιωπής*** βλ. λ. *νόμος* 3. (ως επιφών.) ***σιωπή!*** σταμάτα να μιλάς, σιώπησε, άχνα.' συν. πάψε, (οικ.) σκάσε, σουτ!, μιλιά!, τσιμουδιά! 4. (κατ' επέκτ.) η απουσία κάθε θορύβου, η ησυχία: *στην πλάση απλωνόταν απόλυτη* ~ || *ζω μέσα στη μοναξιά και τη -* || «*άκρα τού τάφου - στον κάμπο Βασιλεύει...*» (Δ. Σολωμός) συν. σιγή ανί'. θόρυβος.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *σιωπώ (-άω),* βλ.λ.}.

σιωπηλός, -ή, -ό **1.** (για πρόσ.) (α) αυτός που δεν μιλά. που τηρεί σιωπή: *προχώρησε* ~ *προς την πόρτα* || *βαδίζαμε σιο)πηλοί μέσα στη νύχτα* || *έμειναν για λίγο σιωπηλοί να κοιτάζονται στα μάτια* || *όταν* τον *ρωτούσες για το παρελθόν, έμενε* ~ *σαν τάφος* (β) αυτός που δεν του αρέσει να μιλά πολύ. που αποστρέφεται τη φλυαρία συν. λιγόλογος αντ. λάλος, ομιλητικός, πολυλογάς, φλύαρος 2. (κατ' επέκτ.- γενικότ.) αυτός που γίνεται μέσα στη σιωπή, που δεν περιλαμβάνει ομιλίες, θόρυβο, ταραχή κ.λπ.: ~ *πορεία / διαμαρτυρία / προσευχή / συμφωνία / έγκριση / εκδήλωση / σκηνή / παρέλαση* συν. σιωπηρός αν ι. θορυβώδης 3. (ειδικότ. για χώρους) βυθισμένος στη σιωπή, αυτός στον οποίο δεν ακούγεται τίποτα: ~ *δωμάτιο / σπίτι / δρόμος* ΣΥΝ. ήσυχος λντ. θορυβώδη*:. — **σιωπηλ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ., **σιωπηλότητα** (η) [1856|.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *σιωπή* + παραγ. επίθημα *-ηλός,* πβ. *απατ-ηλός, σφριγηλός].*

σιωπηρός, -ή. -ό **1.** (α) (για πρόσ.) αυτός που δεν μιλά, που τηρεί σιωπή· σιωπηλός λν ι. λάλος, φλύαρος (β) αυτός που γίνεται με σιωπή. χωρίς εξωτερικές εκδηλώσεις: ~ *διαμαρτυρία* 2. (συνεκδ.) αυτός που υπονοείται, που δεν δηλώνεται ρητώς αλλά θεωρείται δεδομένος: ~ *συμφο)νία/ συναίνεση! απει/jj / ομολογία / έγκριση,' υποστήριξη / αναγνώριση* || *με τη* ~ *ανοχή ό?.ων μας διαπράττονται τέτοια εγκλήματα* II *«η διαιτητική απόφαση στηρίχθηκε στον - όρο περί αποζημίωσης τού πλοιοκτήτη για τις συνέπειες συμμόρφωσης προς τις εντολές των ναυλιοτών»*(εφημ.)· φρ. ***σιωπηρή πλειοψηφία*** βλ. λ. *πλει- οψηφία.* — **σιωπηρ-ά / -ώς** Ιμτγν.) επίρρ., **σιωπηρότητα** (η).

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *σιωπή* + παραγ. επίθημα *-ηρός.* πβ. κ. *πον-ηρός, μοχθηρός*\.

σιωπητήριο (το) [1833| [σιωπητηρί-ου | -ων} **1.** στρατ. το νυκτερινό σάλπισμα που δηλώνει τη λήξη κάθε συνομιλίας και επιβάλλει στους στρατιώτες την κατάκλιση και τη σιωπή: *σαλπίζω* ~ ΑΝΤ'. εγερτήριο 2. (κατ' επέκτ.) κάθε παράγγελμα για σιωπή: *στην κατασκήνωση το χτυπάει στις έντεκα το βράδυ.*

[είύμ. < *σιωπή* + παραγ. επίθημα *-τήριο.* πβ. κ. *παρατηρη-τήριο].*

σιωπώ ρ. αμετβ. {σιωπάς... | σιώπησα) (λόγ.) **1.** τηρώ σιγή. μένω σιωπηλός ή παύω να ομιλώ: *όσον αφορά σε αυτό το θέμα, ο κ. πρόεδρος καλά θα έκανε να σιωπά* || υ *κατηγορούμενος σιωπά πεισμόνως* [| *σιωπούσαν από φόβο* συν. σωπαίνω 2. (μτφ.) δεν ηχο) ή παύω να ηχώ: *η καμπάνα σκόπησε* ΣΥΝ. (λόγ.) σιγο).

Ιετυμ. < αρχ. *σιωπώ (-άω).* εκφραστ. τ.. που ανήκει στην ίδια ετυμολ. οικογένεια με τις λ. *σιγή. σιγώ (-άω)* (βλ.λ.) και οφείλεται σε ονοματοποιία. Οι λ. *σιωπώ, σιωπή,* παρότι είναι αρχ.. θεωρούνται υστερογενείς σε σχέση με τα συνώνυμα *σιγώ, σιγή* και αποτελούν εκφραστ. παραλλαγές τους. Λεν υπάρχει βάση για σύνδεση με το λατ. sopire «κοιμίζω, ναρκώνω» ως αφετηρία τού εκφραστ. επιθήματος *-ωπώ).*

σιωπώ: συνώνυμα. Το αρχ. σιωπώ και ο μεταπλασμένος μεσν. τύ

πος τού σωπαίνω χρησιμοποιούνται και τα δύο (σε επισημότερο ύφος το *σιωπώ*, σε καθημερινό το *σωπαίνω*), για να δηλώσουν την πρόθεση τού ομιλητή να μη μιλήσει για κάτι, το «να μη θέλει να αναφερθεί σε κάτι». Το αποσιωπώ είναι εμφατικός τ. τού *σιωπώ / σωπαίνω* και δηλώνει ότι «κάποιος αποφεύγει τελείως και με κάθε τρόπο, ούτε καν με υπαινιγμούς ή υπονοούμενα, να μιλήσει για κάτι». Αποσιωπώ σημαίνει «σιωπώ πλήρως, απολύτως». Το παρασιωπώ δηλώνει, αντιθέτως. «την πρόθεση να κρύψω κάτι μη μιλώντας καθόλου γι' αυτό»: *Παρεσιώπησε* (= απέκρυψε.) *ουσιώδη στοιχεία τής ανακρίσεως, για να παραπ/.ανήσει το δικαστήριο - Αποσιωπώ* (= δεν αναφέρομαι καθόλου, παραλείπω να αναφέρω) *το γεγονός ότι έχει επανειλημμένως επιτεθεί εναντίον μου σε διάφορες ευκαιρίες.*

Τέλος, ας σημειωθεί ότι το απλό ρ. είναι *σιωπώ, -άς. -ά...* Φράσεις *«γιατί σιωπείς:»* (με *-ει-* αντί *-α-)* είναι λανθασμένες.

σκάβω κ. (λόγ.) **σκάπτω** [αρχ.Ι ρ. μετβ.]έσκαψ-α, σκάφ-τηκα (λόγ. -θηκα). σκαμμένος} 1. χτυπώ το έδαφος και αναστρέφω το χώμα με ειδικό εργαλείο (σκαπάνη, κασμά κ.λπ.), για να καλλιεργήσω τη γη ή για να διανοίξω όρυγμα (λ.χ. αυλάκι, τάφρο κ.ά.): *πα/.αιότερα έσκαβαν τάφρους γύρω από τα κάστρα* || *~ τον κήπο / το χώμα / αυλάκι* || *~ τα θεμέλια* (με εκσκαφέα) · Φΐ\ (α) ***σκάβω τον λάκκο (κάποιου)*** βλ. λ. *λάκκος* (β) (παροιμ.) ***όποιος σκάβει τον λάκκο τού αλλουνού πέφτει ο ίδιος μέσα*** βλ. λ. *λάκκος* 2. σκαλίζω, δημιουργώ κοίλωμα σε μία επιφάνεια, σε ένα σώμα: *η θάλασσα έσκαβε τους βράχους* ΣΥΝ. γλύφω 3. (μτφ. για το δέρμα) προκαλώ χαρακιές ή ρυτίδες, βαθουλώνω: *πρόσωπο σκαμμένο από τον ήλιο / τα βάσανα / τον πόνο* ΣΥΝ. τσακίζω (βλ. κ. λ. *εσκαμμένος).*

[ετυμ. Από τον αόρ. *έσκαψα* τού αρχ. *σκάπτω*, κατά το σχήμα *έτριψα τρίβω, έθλιψα - θλίβω.* Το αρχ. *σκάπτω* εμφανίζει δύο θέματα *(σκαπ-* και *σκαφ-)*, αλλά δεν είναι σαφές ποιο από τα δύο είναι το αρχικό. Αν αρχικό θεωρηθεί το θ. *σκαπ-* (οπότε το θ. *σκαφ-* κατά το σχήμα *Θάπτω - τάφος - ταφήναι)*, τότε η λ. συνδ. πιθ. με το λατ. scapulae «ωμοπλάτες», ίσως λόγω τού σχήματος που είχαν τα πρώτα σκαπτικά εργαλεία. Περισσότερα στοιχεία συγκεντρώνει η υπόθεση ότι το θ. *σκαφ-* είναι αρχικό (οπότε το θ. *σκαπ-* οφείλεται σε αναλογία ή σε φωνητική εξέλιξη). *Σε* αυτή την περίπτωση, η λ. εντάσσεται πιθ. στην ετυμολ. οικογένεια τού Ι.Ε. **(s)kep-* «κόβω. τεμαχίζω» (με πολλές εναλλαγές: (s)keb(h)-, (s)kap- κ.ά.) και συνδ. με το λατ. scabere «ξύνω», αρχ. γερμ. scaba «ροκάνι, πλάνη», αρχ. σλαβ. skoblu «ξέστρο» κ.ά. Στην ίδια ετυμολ. οικογένεια ανάγονται πιθ. και οι λ. *σκέπαρνον* και *κόπτω* (βλ.λ.). ανάλογα με το αν θα θεωρήσουμε το αρχικό *σ-* μεταβλητό ή όχι. Ομόρρ. *σκάφ-η, σκάφ-ος, σκάμ-μα, σκαπ-άνη, σκαπαν- εύ£* κ.ά.|.

σκάγι (το) {σκαγ-ιού | -ιών} (συνήθ. στον πληθ.) μικρό μεταλλικό σφαιρίδιο που χρησιμοποιείται ως βλήμα σε φυσίγγιο κυνηγετικού όπλου: *Βρέθηκαν δύο ερωδιοί λαβωμένοι από τα ~ λαθροκυνηγών* **ΦΡ.** *με παίρνουν τα σκάγια* **γίνομαι στόχος τής κριτικής ή αντικείμενο τής οργής (κάποιου), αν και δεν εμπλέκομαι άμεσα ως υπαίτιος:** *είναι πολύ θυμωμένος, γι'αυτό φύγε. μη σε πάρουν κι εσένα τα ~.* **[ΕΤΥ.Μ. < βεν. scagia (ιταλ. scaglia) < μεσν. λατ. seal ia < γοτθ. skaljaj.**

σκάζω κ. **σκάω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έσκασα, σκασμένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) να σπάσει με θόρυβο: *πήρε μια καρφίτσα και έσκασε το μπαλόνι* || *πάτησε με δύναμη το πλαστικό κουτί και το έσκασε 2.* (για φιλί, χαστούκι) δίνω με ηχηρό τρόπο: *του 'σκάσε ένα χαστούκι* (τον χαστούκισε) || *μου 'σκάσε ένα φιλί στο μάγουλο* (με φίλησε) · **φρ.** (μτφ.) (α) *σκάω το μυστικό* φανερώνω κάτι κρυφό, το αποκαλύπτω (β) *σκάω (σε κάποιον) το παραμύθι* διηγούμαι (σε κάποιον) ψεύτικη ιστορία, κατασκευασμένη εκδοχή γεγονότος κ.λπ. (για να αποκομίσω προσωπικό όφελος): *τους βρήκε αφελείς και τους έσκασε το παραμύθι: ότι τάχα ήταν από οικογένεια ευγενών κ.λπ.* 3. σε **φρ.** που δηλώνουν ότι κάτι εμφανίζεται αδιόρατα και συνήθ. απρόσμενα: *- ένα χαμόγελο* || (κ. αμετβ.) *πες της ένα αστείο, να σκάσει λίγο το χειλάκι της* (να χαμογελάσει) · **ΦΡ.** (οικ.) *σκάω μύτη* βλ. λ. *μύτη* 4. (μτφ.) φέρνω (κάποιον) σε πολύ δύσκολη θέση. του προξενώ μεγάλη δυσφορία, υπερένταση, αγωνία, στενοχώρια κ.λπ.: *~ κάποιον με το πείσμα / την επιμονή / τις ερωτήσεις / τη φλυαρία μου* || *θα με σκάσει αυτό το παιδί με τις απαιτήσεις του* || (για έμφαση) *εσύ, παιδάκι μου, σκας γάιδαρο!* || *θα με σκάσει αυτό το αυτοκίνητο, πάλι έμεινε στη μέση τού δρόμου!* ΣΥΝ. τρελαίνω, συγχίζω. στενοχωρώ 5. (οικ. για λεφτά) πληρώνω (για κάτι που πρέπει να γίνει, για υποχρέωση, ζημιά κ.λπ.): *έσκασα πέντε χι/.ιάρικα πρωί-πρωί για Βενζίνη* ||[*ξέρεις πόσα έσκασα για φόρους φέτος:* **ΦΡ. το** σκάω δίνω λεφτά (χωρίς να το θέλω): *μου ζητούσαν να τους τα σκάω κάθε μήνα για «προστασία»*

(αμετβ.) 6, ανοίγω στην επιφάνεια μου, ανοίγω σε ένα ή περισσότερα σημεία: *υ τοίχος έσκασε σε πολλές μεριές και πέφτουν σοβάδες* || *έσκασαν τα χείλη μου από το κρύο και τον αέρα* [[*τα χέρια μου είναι σκασμένα 7.* παθαίνω έκρηξη, τινάζομαι και σπάω σε κομμάτια: *μια βόμβα έσκασε σήμερα στο κέντρο τής πόλης* || *έσκασε δίπλα του μια οβίδα* || *σκάει ο λέβητας* / γο *μπαλόνι / η φυσαλλίδα / το πυροτέχνημα* συν. εκρήγνυμαι · **ΦΡ.** (μιφ.) *σκάει η βόμβα* μαθαΐνεται κάτι καταπληκτικό ή πρωτάκουστο, αποκαλύπτεται σκάνδαλο κ.λπ.: *λίγο πριν από τις εκλ,ογές έσκασε η βόμβα: ο πρόεδρος* του *κυβερνώντος κόμματος είχε σχέσεις με τη μαφία!* 8. (α) σπάω με θόρυβο και σκορπίζεται το περιεχόμενό μου: *το καρπούζι έπεσε στον δρόμο κι έσκασε* || *αν ρίξεις κουκουνάρια στη φωτιά σκάζουν (μτφ.* για πρόσ.) βρίσκομαι σε κατάσταση υπερέντασης ή σύγχισης. πνίγομαι από δυσφορία, νιώθω μεγάλη στενοχώρια κ.λπ.: *πάω να σκάσω απ' το κακό μου!* || *μη σκας, και όλα θα διορθωθούν* || *έσκασε το παιδί από τα κλάμα* συν, συγχίζομαι, στενοχωριέμαι, πλαντάζω · φρ. ***σκάω (κάτω) σαν καρπούζι*** βλ. λ. *καρπούζι* (β) (μτφ.) αισθάνομαι κάτι σε πολύ μεγάλο βαθμό: *~ από τη ζήλια / τη δίψα / τη ζέστη / τις φωνές* |j *~ από την περιέργεια να μάθω τι έγινε* || *~ από την επιθυμία να μου πεις τα νέα* (γ) (+σε) ξεσπώ (σε κάτι) με τρόπο έντονο, ηχηρό: *~ στα γέλια·* φρ. *να σκάσεις και να πλαντάξεις / να πρηστείς και να σκάσεις* (ως κατάρα σε κάποιον) · (μτφ.) 9. έχω (χαρακτηριστικό, ιδιότητα) σε πολύ μεγάλο βαθμό, ξεχειλίζω: *- απ' το πάχος* || (σκωπτ.) *- από υγεία* **10**.(για φυτά και δέντρα) αρχίζω να ανθίζω, βρίσκομαι στην πρώτη ανθοφορία: *έσκασαν τα μπουμπούκια τής τριανταφυλ/^ιάς* ΣΥΝ. ανοίγω, ανθοφο- ρώ, μπουμπουκιάζω 11. (στο φαγητό) αισθάνομαι ότι έχω ξεπεράσει το όριο κορεσμού, ότι δεν αντέχω άλλο: <5εν *μπορώ να φάω άλλο. έχω σκάσει!* || *θα σκάσω απόψε από το πολύ φαγητό* συν. μπαφιάζω 12. αρχίζω μόλις να φαίνομαι, να γίνομαι ορατός: *φύγαμε όταν έσκασε η αυγή* || *ο ήλιος έσκαγε μέσα απ' τα σύννεφα* || *σκάζουν τα δοντάκια τού μωρού* ΣΥΝ. αναφαίνομαι, φανερώνομαι 13. (οικ.) παύω να μιλάω, σωπαίνω: *εγώ -, δεν λέω κουβέντα·* κυρ. σε προστακτική: *Σκάσε! Μη μι/.άς!* || *εσύ να σκάσεις · δεν σου πέφτει λόγος!* ΣΥΝ. πάψε!, σώπα!. βούλλωσ' το! 14. (ειδικότ. η μτχ. *σκασμένος, -η, -υ)* (ως χαρακτηρισμός) (α) για πρόσωπα κακότροπα, κακομαθημένα: *φύγε από 'δώ, βρε σκασμένο!* (β) για κάποιον πολύ οργισμένο ή στενοχωρημένο: *ήταν ~ που δεν μπόρεσε να τελειώσει τη δουλειά του εγκαίρως* · ΦΡ. (α) (λαϊκ.) το σκάω φεύγω κρυφά από κάπου, δραπετεύω: *~ από το σπίτι / το σχολείο > τη χώρα / τη φυλακή* || *σε γυρεύει η αστυνομία, καλύτερα να το σκάσεις* || *οι ληστές το 'σκασαν μ'ένα κλεμμένο αυτοκίνητο* || *το 'σκάσε μ'έναν παντρεμένο ι με το ταμείο τού μαγαζιού* συν. την κοπανάω (β) (λαϊκ.) *τη σκάω (σε κάποιον)* εξαπατώ (κάποιον), κοροϊδεύω, ξεγελάω (κάποιον): *να ξέρεις ότι δεν μπορείς να μου τη σκάσεις εμένα* || *μου την έσκασαν όταν αγόρασα το πλυντήριο και μου πούλησαν σκάρτο πράμα* ||[*είχε υποσχεθεί ότι θα έλθει, α,λλά μου την έσκασε.* — σκάσιμο (το).

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *σκάζω* «σχίζω, ανοίγω οπή» (βλ. λ. *σκάση),* με τροπή τού διαρκούς *-χ-* στο αντίστοιχο κλειστό *-κ-*. πβ. *σκάρα - σκάρα, σχίζω - σκίζω*\.

σκαθάρι (το) [σκαθαρ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** κολεόπτερο κοπροφάγο έντομο 2. ως χαρακτηρισμός για άτακτο ή ζωηρό παιδί · 3. εδώδιμο εύγευστο ψάρι που μοιάζει με πέρκα και αφθονεί στις ελληνικές θάλασσες. - (υποκ.) **σκαθαράκι** (το).

[ετυμ. < μτγν. *κανθάριον(με* προθεμ. σ-, πβ. *κόνις - σκόνη),* υποκ. τού αρχ. *κάνθαρος* (βλ.λ.). πβ. μεσν. *σκάνθαρος*\. **σκαίος,** -ά (καθημ. -ή), -ό (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται ή διέπεται από τραχύτητα και σκληρότητα, που έχει προσβλητικό χαρακτήρα: *έτυχε ~ μετακείρισης* || *αποπέμφθηκε κατά τον πιο ~ τρόπο* || *~ άνθρωπος / χαρακτήρας* **συν.** σκληρός, τραχύς, στυγνός, βάναυσος, αγενής **αντ.** αβρός, μειλίχιος, προσηνής, ευπροσήγορος, ευγενής, γλυκός, μαλακός, ήπιος. — **σκσιώς** Ιαρχ.Ι επίρρ., **σκαιότητα** (η) |αρχ.|. * **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *δεξιός.*

[γ.τυ.μ. αρχ., αρχική σημ. «αριστερός», λ. που συνδ. με το αντίστοιχο λατ. scaevus «αριστερός», το οποίο παρουσιάζει την ίδια «επί κακώ» σημασιολ. εξέλιξη: «αριστερός» » «δυσοίωνος, βάναυσος» (πβ. κ. *?Μΐός. εύώνυμος).* Σύμφωνα με ισχυρή εκδοχή, τόσο το αρχ. *σκαιός* όσο και το λατ. scaevus συνδέονται με λιθ. kaire «αριστερό χέρι»|. **σκάκι** (το) [σκακιού | χωρ. πληθ.} επιτραπέζιο παιχνίδι για δύο άτομα, που παίζεται πάνω σε ειδικά διαμορφωμένο πίνακα με πεσσούς (πιόνια) σχεδιασμένους σε διάφορους τύπους (λ.χ. βασιλιάς, βασίλισσα, αξιωματικός κ.λπ.) · στόχος τού παιχνιδιού είναι να φέρει κάθε παίκτης τον αντίπαλο βασιλιά σε τέτοια θέση. ώστε να μη μπορεί να αποφύγει την αιχμαλωσία: *παίζω / μαθαίνω ~* **συν.** (λυγ.-σπανιότ.) ζατρίκιο.

[ετυμ. Υποκ. τού μεσν. *σκάκος* < ιταλ. scacco < φρανκον. *skak < περσ. Sah «βασιλιάς» (πβ. κ. *σαχ)*|. **σκακιέρα** (η) Ιδύσχρ. σκακιερών} **1.** ο ειδικός τετράγωνος πίνακας, χωρισμένος σε εξήντα τέσσερα μικρά, λευκά και μαύρα τετραγωνά- κια. πάνω στον οποίο παίζεται το σκάκι (βλ.λ.) 2. (μτφ.) στίβος αγο>να, διαπάλης, ανταγωνισμού κ.λπ., που διεξάγεται με ορισμένους κανόνες: *πρέπει να ισχυροποιήσουμε τη θέση τής χώρας στη διεθνή -* || *πολιτική*

| **ΕΓΥΜ. <** ιταλ. scacchiera < scacco (βλ. λ. *σκάκι)].* **σκακιστής** (ο) 11897]. **σκακίστρια** (η) [1894[{σκακιστριών} πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με το σκάκι, ο παίκτης ή ο αθλητής τού σκακιού. — **σκακιστικός,** -ή, -ό. **σκάλα** (η) [σπάν. σκαλών} **1.** κινητή ή μόνιμη κατασκευή που αποτε- λείται από σειρά επάλληλων οριζόντιων βαθμιδών (σκαλοπάτια) · έχει συνήθ. κουπαστές στο πλάι και χρησιμεύει για μετακινήσεις από χαμηλότερο επίπεδο σε ψηλότερο και αντίστροφα: *ανέβηκε με κόπο την παλιά ~* || *κατέβηκε σαν σίφουνας τη ~* || *κατρακυ'Αώ στη -* || *ακουμπώ τη ~ στον τοίχο* [[*μικρή / μεγάλη / κυλιόμενη / φορητή / περιστροφική / ε/ακυειδής / φιδωτή / ξύλινη / σιδερένια / μαρμάρινη / σκοινένια ~* || *~ υπηρεσίας* (σκάλα σε σπίτι, την οποία χρησιμοποιεί το υπηρετικό προσωπικό ή σε κατάστημα για τους υπαλλήλους) **ΣΥΝ.** (λόγ.) κλίμακα 2. (ειδικότ.) καθεμία από τις βαθμίδες (σκαλοπάτια) τής παραπάνω κατασκευής: *οι - τής εκκλησίας ήταν γεμάτες κόσμο* **ΣΥΝ.** σκαλί, σκαλοπάτι 3. (μτφ.) (α) καθετί που μοιάζει με σειρά από σκαλιά: *τα μακριά μαλ/^ιά της έκαναν σκάλες* (β) η πορεία προς κάποιον στόχο: *«υποστηρίζει πως τη μουσική ~ που οδηγεί στη διεθνή καταξίωση ελάχιστοι Έλληνες καλλιτέχνες μπορούν να την ανέβουν»* (εφημ.) **4.** (μτφ.) κάθε κατάταξη ή τοποθέτηση σε βαθμίδες κατ' ανιούσα ή κα- τιούσα κλίμακα: *τα φώτα τού αυτοκινήτου έχουν τρεις ~* **συν.** δια- βάθμιση, κλιμάκωση 5. (μτφ.) μεταλλικός κρίκος που κρέμεται από τη σέλα αλόγου, πάνω στον οποίο πατά ο ιππέας, για να ανέβει στο άλογο. και στηρίζει κάθε πόδι του κατά τη διάρκεια τής ιππασίας **συν.**

αναβολέας, αναβατήρας 6. (μτφ.) καθεμιά από τις θέσεις στις οποίες σταματά ο επικρουστήρας φορητού πυροβόλου όπλου 7. μους. η κλίμακα (βλ.λ.): *χρωματική / διατονική / μείζων / ελάσσων* ~ · 8. φυσικός ή τεχνητός παραθαλάσσιος χώρος, όπου αγκυροβολούν τα πλοία: *το καράβι πιάνει στη ~ τού νησιού* ΣΥΝ. λιμάνι, όρμος, αποβάθρα, επίνειο 9. η προσέγγιση και η στάθμευση πλοίου σε λιμάνι που βρίσκεται μεταξύ τού λιμένα αναχωρήσεως και τού λιμένα τελικού προορισμού: *θα διασχίσουμε τον Περσικό Κόλπο και Θα πιάσουμε ~ στις ακτές των εμιράτων.* - (υποκ.) **σκαλίτσα** (η) (σημ. 1-2).

[ΕΤΥΜ.. μτγν. < λατ. scala (κυρ. πληθ. scalae) < *skand-s-la < ρ. scandere «ανεβαίνω»].

σκαλάθυρμα (το) {σκαλαθύρμ-ατος | -ατα.-άτων} (λόγ.-σπάν.) μικρή επιστημονική πραγματεία ή πρόχειρο λογοτεχνικό ή επιστημονικό έργο: *στιχουργικό / σκηνικό*

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «μικρολεπτομέρεια». < *σκαλαθύρω* «σκάβω» < *σκάλλω* «σκαλίζω» (βλ. λ. *σκαλίζω)* + *άθύρω* «παίζω» (βλ. λ. *άθυρμα)}.*

σκαλάκι (το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) **1.** μικρό σε μέγεθος σκαλί (βλ.λ.). ΣΥΝ. σκαλοπατάκι 2. *σκαλάκια* (τα) μικρή σειρά από σκαλοπάτια: *ανέβηκε τα ~ και χτύπησε την πόρτα τού σπιτιού.* **σκαληνός,** -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που δεν έχει συμμετρία, που αποτε- λείται από ακανόνιστα ή άνισα μεταξύ τους τμήματα συν. ανισοσκελής 2. (α) μαθ. *σκαληνό τρίγωνο* το τρίγωνο που έχει και τις τρεις πλευρές του άνισες μεταξύ τους (β) λνλί. *σκαληνοί μύες* τρεις μύες τής πλάγιας τραχηλικής χώρας ("ο πρόσθιος, ο μέσος και ο οπίσθιος), που εκφύονται από τις εγκάρσιες αποφύσεις των αυχενικών σπονδύλων και λειτουργούν βοηθητικά ως εισπνευστικοί μύες.

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «άνισος». < *σκάλλω* «σκαλίζω» (βλ. λ. *σκαλίζω)* + παραγ. επίθημα *-ηνός\.* **σκαλί** (το) [σκαλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το καθένα από τα επάλληλα, οριζόντια επίπεδα, από τα οποία αποτελείται η σκάλα: *κατέβηκε δυο-δυο τα ~* [[*ανέβηκε τρέχοντας τα ~ και έφθασε στην είσοδο* συν. σκαλοπάτι, (λόγ.) βαθμίδα, αναβαθμός 2. (μτφ.) κάθε στάδιο στην εξελικτική πορεία προσώπων, καταστάσεων κ.λπ.: *προσπαθούσε με κάθε τρόπο ν' ανέβει τα ~ τής εξουσίας·* φρ. *σκαλί-σκαλί* κατά στάδια, βαθμιαία, κλιμακωτά: *ανέβηκε - την ιεραρχία.* — (υποκ.) **σκαλάκι** (το) (βλ.λ.).

Ιετυμ. μεσν., υποκ. τού μτγν. *σκάλα* (βλ.λ.)J. **σκαλιέρα** (η) [δύσχρ. σκαλιερών'} (λαϊκ.) ναυτ. η σχοινένια σκάλα που χρησιμοποιούν στα πλοία, καθώς και καθένα από τα μικρά σχοινιά που δένονται οριζόντια στα ξάρτια σχηματίζοντας σχοινένια σκαλοπατάκια: *«Πάνω στις ~ σε σειρά δώδεκα σειρήνες κρεμασμένες»* (Ν. Καββαδίας).

[ΕΤΥΜ. < *σκάλα* + παραγ. επίθημα *-ιέρα].* **σκαλίζω** ρ. μετβ. {σκάλισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** χτυπώ και αναστρέφω ελαφρά και επιφανειακά το έδαφος, ιδ. γύρω από ρίζες φυτών, με ειδικό όργανο ή εργαλείο: *πρέπει να σκαλίσετε τα φυτά, για να αεριστεί το χώμα και να αναπνεύσουν οι ρίζες* |J *- το χώμα / τον κήπο* || (μτφ.) ~ *τη μύτη μου* (ψηλαφώ ή ξύνω το εσωτερικό της με το δάχτυλο) 2. (για ζώα) σκάβω ελαφρά το χώμα: *η γάτα σκάλιζε το χώμα* || (παροιμ.) *-<σκα?άζοντας η κότα βγάζει τα μάτια της»* (για όσους ανακινούν διάφορα ζητήματα, τα οποία αποβαίνουν τελικά επιζήμια για τους ίδιους) 3. (κατ' επέκτ.) ανακινώ (τα αναμμένα κάρβουνα, τα ξύλα κ.λπ.. για να δυναμώσει η πυρά): *πήγε στο τζάκι και σκάλιζε σκεφτικός τη φωτιά* || *μη σκαλίζεις τη στάχτη, γιατί μπορεί να πεταχτεί καμιά σπίθα* 4. ανοίγω κοιλώματα, σχηματίζω παραστάσεις στην επιφάνεια μετάλλου, μαρμάρου ή ξύλου, χαράζοντάς την με ειδικό εργαλείο: *σκάλισε τ' όνομά του σ' ένα δέντρο* || *οι διασημότεροι γλύπτες τής εποχής σκάλισαν τη μορφή τυυ στυ μάρμαρο* [[*έπιπλο σκα/Λσμένο στο χέρι* ΣΥΝ. λαξεύω, σμιλεύω, γλύφω 5. ανακατεύω πράγματα τοποθετημένα σε σειρά ή ψαχουλεύω: *μη σκα/.ίζεις τα χαρτιά / τη βιβλιοθήκη μυυ* || *μια ώρα σκά/αζα την τσάντα μυυ, αλλά τα κλειδιά δεν τα βρήκα* || (μτφ.) - *τη μνήμη μου* (προσπαθώ να θυμηθώ κάτι) 6. (μτφ.) περιεργάζομαι το εσωτερικό αντικειμένου, συσκευής κ.λπ., το πειράζω ή/και το χαλάω μαστορεύοντας: *μη σκαλί- ζεις το ρολόι μου!* || *το βίντεο χάλασε, γιατί το σκάλισες* **7.** (μτφ.) ερευνώ κάτι λεπτομερώς, το αναζητώ επίμονα ή επιδιώκω να το εξιχνιάσω, να το φέρω στο φως: είναι *ανώφελο να σκαλίζουμε το πα- ρελθόν* [| *συνεχίζει να σκαλίζει την υπόθεση, επειδή θέλει να μάθει την* αλήθεια || ~ *παλιές έριδες* ΧΥΝ. ανασκαλεύω, ξεσκαλίζω· ΦΡ. *τα σκαλίζω* ερευνώ για κάτι (σε υπόθεση που θεωρείται ότι έχει λήξει): *Τι θες και τα σκαλίζεις; θες να βρεις τον μπελά σου:* || *Λσ' τα, μην τα σκαλίζεις! Πρόκειται για βρόμικη ιστορία.* — **σκάλιαμα** (το).

[πτυμ. μτγν. < αρχ. *σκάλλω* «σκαλίζω, σκάβω» < * *σκάλλω* < θ. *σκαλ-*

*skl-, συνεσταλμ. βαθμ. τού I.F.. ˣ(s)kel- «κόβω», πβ. λιθ. skiiiu «σχίζω - 'σκαλίζω τη φωτιά», γοτθ. skilja «χασάπης», αρχ. γερμ. scaia «φλοιός, φλούδα» (> γερμ. Schale) κ.ά. Στην ίδια Ι.Ε. ρίζα (χωρίς το αρχικό *s-) ανάγονται και οι τ. *κολάπτω, κόλος, κλώ (-άω)* κ.ά.Ι. **σκαλιστήρι** (το) [σκαλιστηρ-ιού [-ιών} το εργαλείο με το οποίο σκαλίζει κανείς, η μικρή σκαπάνη που χρησιμοποιείται για ελαφρό σκάψιμο τού χώματος στις κηπουρικές εργασίες.

[rvi'ΥΜ. < μτγν. *σκαλιστήριυν< σκαλίζω* + παραγ. επίθημα *-τήριον*, πβ. κ. *ήσυχασ-τήριον, βασανισ-τήριον*\. **σκαλιστής** (ο) **1.** ο εργάτης που σκαλίζει, που ασχολείται με το ε- λαφρό σκάψιμο τού χώματος γύρω από τις ρίζες των φυτών 2. (κατ' επέκτ.) ο καλλιτέχνης που χαράζει ή σμιλεύει παραστάσεις πάνω σε ξύλο, μάρμαρο κ.λπ. ιυν. χαράκτης, γλύπτης, **σκαλιστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον σκαλιστή και το σκάλισμα ή που χρησιμεύει στην εργασία αυτή: ~ *εργα'Αείο / μηχανή / βοήθημα* 2. (ειδικότ.) (α) ΖΩΟΛ. *σκαλιστικό πτηνό* το ορνιθόμορφο (βλ.λ.) πτηνό (β) **γεωπ.** *σκαλιστική καλλιέργεια* κάθε καλλιέργεια φυτών που χρειάζεται να σκαλίζονται συχνά, όπως είναι λ.χ. η πατάτα, το καρώτο, τα τεύτλα κ.ά. 3. (ειδικότ.) *σκαλιστικά* (τα) η χρηματική αμοιβή τού σκαλιστή για την εργασία του. τα έξοδα για το σκάλι- σμα.

σκαλιστός, -ή, -ό **1.** (για επιφάνειες) (α) αυτός που έχει χαραχθεί ή λαξευθεί, που φέρει σκαλισμένες παραστάσεις καλλιτεχνικού χαρακτήρα: ~ *έπιπλο / κόσμημα / τέμπλο* **ΣΥΝ.** σκαλισμένος, χαρακτός. γλυπτός. λαξευτός, σμιλευτός, τορνευτός **λντ.** ασκάλιστος, αλάξευτος, ασμίλευτος (β) *σκαλιστό* (το) μικρή έκτυπη ζωγραφιά 2. (σπάν. για έδαφος) αυτός που έχει σκαλιστεί, που έχει σκαφτεί επιφανειακά **τυν.** (συχνότ.) σκαλισμένος, **σκαλίτσα** (η) »σκάλα

σκαλμίσκος (ο) 11858J (λόγ.) ΝΑΥΤ. μικρό και παχύ τεμάχιο ξύλου at σχήμα ατράκτου, που φέρει ειδική γλυφή στην περιφέρειά του και χρησιμεύει για το δέσιμο ή/και τη σύσφιξη τού σχοινιού των σημαιών.

Ιετυμ. < *σκα/.μός* (βλ.λ.) + υποκ. επίθημα *-ίσκος* (πβ. κ. *αστερίσκος)].*

σκαλμοδόκη (η) [18581 (λόγ.) ΝΑΥΤ. ειδική σανίδα τής κουπαστής που φέρει οπές, μέσα στις οποίες σφηνώνονται οι σκαλμοί των λέμβων.

ΙΕΤΥΜ. < *σκαλμός* + *-δόκη* < *δέχομαι*1. **σκαλμός** κ. **σκαρμός** (ο) **ναυτ.** κυλινδρικός πάσσαλος από ξύλο ή μέταλλο, προσαρμοσμένος κατακόρυφα στην κουπαστή λέμβου, στο ελεύθερο άνω άκρο τού οποίου προσδένεται το κουπί με θηλιά: *δίκρανος / δικρανωτός* ~ (που το πάνω άκρο του καταλήγει σε διχάλα, στην οποία στηρίζεται και περιστρέφεται το κουπί τής λέμβου). [κϊυμ. αρχ.. τεχν. όρ., < θ. *σκαλ-* τού ρ. *σκά/Λω* (βλ. λ. *σκαλίζω)* + παραγ. επίθημα *-μός.* Η λ. συνδ. με άλλους Ι.Ε. τ.. που δηλώνουν εργαλεία (πβ. αρχ. σκανδ. skalm «αιχμή πιρουνιού», ολλ. schalm «λεπτή σανίδα»), όπως και με τ. χωρίς αρχικό s- (πβ. λιθ. kSImas «κορμός δέντρου». αγγλ. helm «λαβή πηδαλίου»)], **σκαλοπάτι** (το) {σκαλοπατ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) 1. το καθένα από τα επάλληλα, οριζόντια επίπεδα, από τα οποία αποτελείται η σκάλα: *κατέβηκε αργά τα ~ τού υπουργείου* || *ανέβηκε σαν σίφουνας τα ~ και χτύπησε την πόρτα* **συν.** σκαλί, (λόγ.) βαθμίδα, αναβαθμίδα, αναβαθμός 2. (μτφ.) στάδιο σε εξελικτική πορεία προσώπου, καταστάσεως, φαινομένου κ.λπ.: *έκανε το παν για ν' ανέβει τα ~ τής ιεραρχίας* || *η ιτα?λδα σταρ ανήλθε στο ψηλότερο ~ τής διασημότητας* || *άλλαξε ιδέες, μόλις ανέβηκε μερικά ~ στην κοινωνία.* — (υποκ.) **σκαλοπατά-** κι (το).

[**ετυμ.** < *σκάλα* + *-πάτι* < *πατώ].* **σκαλοπίνι** (το) Ισκαλοπιν-ιού | -ιών}
το εσκαλόπ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. scaloppina < γαλλ. cscalope, στην αρχική σημ. «τρόπος παρασκευής βοείου κρέατος», αβεβ. ετύμου, πιθ. < παλ. γαλλ. eschalope «καρυδότσουφλο» < escale «κέλυφος» (> γαλλ. escale) με την επίδρ. τού p. cnvelopper «τυλίγω»], **σκαλοποδαρο** (το) (λαϊκ.) το καθένα από τα δύο μεγάλα δοκάρια, στα οποία στηρίζονται τα σκαλοπάτια φορητής σκάλας, **σκαλτσούνι** (το) {σκαλτσουν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** νηστήσιμο γλύκυσμα, που παρασκευάζεται με ζύμη παραγεμισμένη με καρύδι, μέλι, καννέλα και άλλα υλικά · 2. (λαϊκ.-σπάν.) χοντρή, αντρική μάλλινη κάλτσα, που φοριέται μέσα στο σπίτι για παντόφλα. — (υποκ.) **σκαλτσουνάκι** (το).

[ετυμ. < *σ-* προθεμ. + *καλτσούνι* (< ιταλ. calzone). πβ. κ. *κόνις - σκόνη].*

σκαλώνω ρ. αμετβ. {σκάλω-σα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** πιάνομαι σε αιχμηρό αντικείμενο ή εγκλωβίζομαι σε στενό χώρο έτσι, ώστε να περιορίζεται η ελευθερία των κινήσεών μου: *τυ φόρεμά της σκάλωσε σ' ένα καρφί* συν. αγκιστρώνομαι. σφηνώνομαι 2. (μτφ.) σταματώ την πορεία, την εξέλιξή μου κ.λπ., διότι προσκρούω σε εμπόδιο ή ανακό- πτομαι από κάτι: *κάπου σκάλωσε η δου/~ειά* || *η υπόθεση σκάλωσε στις γραφειοκρατικές διαδικασίες* || *έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο πληροφοριών και έναν μηχανισμό ακρίβειας που δεν σκαλώνει πουθενά* συν. σκοντάφτω, προσκόπτω. — **σκάλωμα** (το) [μτγν.|.

|**ΕΤΥΜ.** μεσν. < μτγν. *σκάλα* (βλ.λ.)Ι. **σκαλωσιά** (η) (λαϊκ.) πρόχειρο κατασκεύασμα από σανίδες στηριγμένες σε δοκάρια, το οποίο στήνεται γύρω από κτήριο που ανεγείρε- ται ή επισκευάζεται, για να κινούνται και να εργάζονται πάνω σε αυτό οι χτίστες και οι τεχνίτες: *οι κακοφτειαγμένες ~ προξενούν συχνά εργατικά ατυχημάτα* || *θα στήσουν σκαλωσιές, για να επισκευάσουν το καμπαναριό τής εκκλησίας* **ΣΥΝ.** (λόγ.) ικρίωμα.

[εγυμ. μεσν. < θ. *σκαλωσ-* τού ρ. *σκαλώνω* (αόρ. *σκά/.ωσα)* + *-ιά* (πβ. *περπατησ-ιά)].*

σκαλωτός, -ή, -ό αυτός που διαθέτει σκαλοπάτια ή σχηματίζει σκάλες. κλίμακες: ~ *οδός / μονοπάτι* [[(μτφ.) ~ *μαλλιά* ΣΥΝ. βαθμιδωτός, κλιμακωτός αντ. ακλιμάκωτος. αβαθμίδωτος. **σκάμμα** (το) |σκάμμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** κάθε σκαμμένο μέρος, κοιλότητα που έχει σχηματιστεί στο έδαφος με σκάψιμο ΣΥΝ. λάκκος, τάφρος 2. (ειδικότ.) χώρος σκαμμένος και στρωμένος με άμμο, στον οπυίο τελούνται διάφορα αγωνίσματα, όπως λ.χ. το άλμα εις μήκος, η πάλη κ.ά.: *ο αθλητής πήδηξε στο* ~ 3. (κατ' επέκτ.) ο αντίστοιχος χώρος γυμναστηρίου, σχολείου κ.λπ., στον οποίο γίνεται η προπόνηση για τα παραπάνω αγωνίσματα.

[εγυμ. αρχ. < *ᵛσκάπ-μα* (με αφομοίωση) < *σκάπτω* (βλ. λ. *σκάβω)].* **σκαμνάκι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** μικρό σε μέγεθος σκαμνί (βλ.λ.) **2.** *σκαμνάκια* (τα) παιδικό παιχνίδι, κατά το οποίο δύο παιδιά συμπλέκουν τα χέρια τους με τρόπο ώστε να σχηματίζουν είδος καθίσματος, όπου κάθεται ή πατάει ένα τρίτο 3. (στο ποδόσφαιρο) αντιαθλητική

κίνηση κατά τη διεκδίκηση τής μπάλας στον αέρα από δύο αντιπάλους. κατά την οποία ο ένας παίκτης σκύβει κάνοντας τον αντίπαλό του που έχει κάνει άλμα να πέσει κάτω: *κάνω ~ σε κάποιον.* **σκαμνί** (το) {σκαμν-ιού | -ιών! (λαϊκ.) **1.** απλό, ξύλινο κάθισμα χωρίς στήριγμα για την πλάτη: *πήρε ενα ~ και κάθισε δίπλα μυυ || πάτησε σ' ενα ~ ·. για να βλέπει καλύτερα την παρέλαση* 2. (ειδικότ.) το εδώλιο τού κατηγορουμένου στο δικαστήριο· κυρ. στη φρ. *καθίζω / στέλνω (κάποιον) στο σκαμνί* οδηγο) (κάποιον) στο δικαστήριο, σε δίκη ως κατηγορούμενο: *αυτή τη φορά θα τον καθίσει στο σκαμνί με τα στοιχεία που έχει εναντίον του.* — (υποκ.) **σκαμνάκι** (το) (βλ.λ.).

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *σκαμνίον.* υποκ. τού μτγν. *σκάμνον* < λατ. scamnum «βάθρο, σκαμνί»], **σκαμπαβία** (η) (λαϊκ.) ναυτ. ελαφριά άκατος ή λέμβος, που χρησιμοποιείται σε πολεμικά κυρ. πλοία ή σε λιμάνια για βοηθητικές εργασίες.

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. seappavia, αρχική σημ. «υπεκφυγή, μυστική έξοδος», < scappare «φεύγο), διαφεύγω» (< μτγν. λατ. *excappare. πβ. γαλλ. echapper) + via «δρόμος»], **σκαμπάζω** ρ. μετβ. {σκάμπασα} (εκφραστ.) μπαίνω στο νόημα πράγματος. το αντιλαμβάνομαι με τον νου: *κάτι σκάμπαζε από νομικά, αλλά όχι και πολλά πράγματα || εδώ χρειάζεται άνθρωπος που να σκαμπάζει από διαχείριση || δεν ήθελε να παραδεχτεί ότι δεν σκαμπάζει από τέτοια* ιυν. κατανοώ, καταλαβαίνω, χαμπαριάζω· φρ. **δεν** *σκαμπάζω γρυ / ντιπ* δεν ξέρω ή δεν καταλαβαίνω τίποτε, δεν έχω καμία γνώση (σε ένα θέμα ή αντικείμενο): *σκαμπάζει ντιπ από γεωγραφία.*

Ιετυμ. < μεσν. *σκαμβάζω* «είμαι διεστραμμένος - βλέπω» < μτγν. *σκαμβός* «κυρτός, στραβός», με επίθημα *-μβος*, πβ. *κλα-μβός, θρα- μβός, κρά-μβος.* ΙΙ λ. είναι αβεβ. ετύμου· αν το αρχικό *σ-* θεωρηθεί θεματικό, τότε η λ. συνδ. πιθ. με το ρ. *σκάζω* «χωλαίνω», ενώ αν θεωρηθεί προθεμ., φαίνεται πιθανότερη η συσχέτιση με το ρ. *κάμπτω].*

σκαμπανεβάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λαϊκ.)

1. (αμετβ.) νλυτ. (για πλοία) ταρακουνιέμαι λ.χ. προς τη μία και προς την άλλη πλευρά λόγω των κυμάτων, ταλαντεύομαι: *μόλις μπήκε στο λιμάνι, το καράβι σταμάτησε να σκαμπανεβάζει* ΣΥΝ. κλυδωνίζομαι. ανεβοκατεβαίνω. (λόγ.) προνευστάζω ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάποιον/κάτι) να ταρακουνιέται. να ανεβοκατεβαίνει: *τα κύματα μας σκαμπανέβαζαν όλη την ώρα* ΣΥΝ. κλυδωνίζω.

{εγυμ. Από συμφυρμό τού *σκαμπαβία* (βλ.λ.) και τού ρ. *ανεβάζω*\. **σκαμπανέβασμα** (το) {σκαμπανεβάσμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** (για πλοίο) το ταρακούνημα και το ανεβοκατέβασμα (στην τρικυμία): *το ~ τής βάρκας λόγω τής θαλασσοταραχής* συν. κλυδωνισμός, (λόγ.) προνευστασμός λντ. (λόγ.) διατειχισμός. (λαϊκ*.) μπόντζι 2. (μτφ.) η ανξομείωση, οι μεταπτώσεις: τα ~ *των τιμών || η απόδοσή του έχει σκαμπανεβάσματα* συν. διακύμανση λντ. σταθερότητα, **σκαμπίλι** (το) {σκαμπιλ-ιού j -ιών] (καθημ.) ηχηρό και δυνατό χτύπημα στο μάγουλο, που δίνεται με την παλάμη τού χεριού: *έτσι μου 'ρθε να του δώσω δύο - μπροστά σε όλο τον κόσμο* || του *άξιζε ένα* - ιυν. (λόγ.) ράπισμα, κόλαφος, (καθημ.) σκαμπίλισμα. χαστούκι, (λαϊκ.) μπάτσος. — (υποκ.) **σκαμπιλάκι** (το).

|ΕΤΥΜ. Η λ. αποσπάστηκε από το γαλλ. hrusquemhille «χαστούκι - είδος χαρτοπαιγνίου», από παρωνύμιο τού κωμικού Deslauriers (17ος αι.)Ι.

σκαμπιλίζω ρ. μετβ. {σκαμπίλισα} (λαϊκ.) δίνω σκαμπίλι (βλ.λ.), χτυπώ (κάποιον) με την παλάμη στο πρόσο)πο: *φύγε από εδώ μη σε σκαμπιλίσω!* συν. ραπίζω, χαστουκίζω, (λαϊκ.) μπατσίζω. — **σκαμπίλισμα** (το).

σκαμπό (το) {άκλ.} χαμηλό, ξύλινο ή μεταλλικό κάθισμα χωρίς πλάτη ΣΥΝ. σκαμνί, σκαμνάκι.

| ετυμ. < γαλλ. escabeau < λατ. scabellum, παράλλ. τ. τού scamellum, υποκ. τού scamnum «βάθρο, σκαμνί» (βλ. κ. *σκαμνί)].* **σκαμπρόζικος,** -η. -ο (καθημ.) αυτός που έχει χαριτωμένο ερωτικό και σκανδαλιστικό περιεχόμενο: ~ αστείο / *ανέκδοτο / ιστορία / λεπτομέρεια* συν. πικάντικος, πιπεράτος, **σκαμπρόζος,** -α, -ο (καθημ. για πρόσ.) αυτός που προκαλεί ερωτική επιθυμία: - *γυναίκα* ΣΥΝ. αισθησιακός, προκλητικός, σκανταλιάρης αντ. (μτφ.) κρύος, ψυχρός.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. scabroso «τραχύς, ανώμαλος» < scabro (ίδια σημ.) < λατ. scaber «τραχύς, ρυπαρός»], **σκανάρω** ρ. μετβ. {σκάναρ-α κ. -ισα, -ισμένος} σαρ(όνω, μεταφέρω κείμενο ή εικόνα στον υπολογιστή με σαρωτή (σκάνερ). — **σκανάρισμα** (τυ).

[ει υμ. Βλ. λ. *σκάνερ].* **σκανδάλη** (η) {δύσχρ. σκανδαλών} ΤΗΧΝΟλ. υ μικρός, σιδερένιος μοχλός στην εξωτερική επιφάνεια πυροβόλου όπλου, που αποτελεί το κύριο εξάρτημα τού πυροδοτικού μηχανισμού του και ο οποίος, καθώς πιέζεται με το δάχτυλο, επιτρέπει την προώθηση τού επικρουστήρα. που με τη σειρά του προκαλεί έτσι την εκπυρσοκρότηση: *βρίσκομαι με το δάχτυλο στη* - (είμαι έτοιμος να πυροβολήσω) || *πατώ / πιέζω / τραβώ τη* - (πυροβολώ).

[ετυμ. μτγν.. παράλλ. τ. τύύ ουσ. *σκάνδαλον* (βλ.λ.), με αλλαγή γένους).

ακανδαλιά (η) -♦ σκανταλιά **σκανδαλιάρης,** -α. -ικο -» σκανταλιάρης

σκανδαλίζω κ. (λαϊκ.) **σκανταλίζω** ρ. μετβ. {σκανδάλισ-α. -τηκα. -μένος} 1. προκαλώ ηθικά (κάποιον), συμπεριφέρομαι με τρόπο που θίγει το κοινό αίσθημα: *μια γυμνή φωτογραφία μάς σκανδα/λζει λι- γότερο σήμερα από όσο στο παρελθόν* {{ *τα έργα αυτά σκανδάλισαν το κοινό* || ~ *κάποιον με τη συμπεριφορά / τις δη/>ώσεις / την εμφάνισή μου* συν. σοκάρω 2. βάζω (κάποιον) σε πειρασμό, προκαλώ (κά ποιον) να κάνει ή να σκεφτεί κάτι πονηρό: *το ντύσιμό της είναι προκλητικό και σκανδαλίζει τους άντρες* 3. γίνομαι αιτία σκανδάλου, δημιουργώ τις προϋποθέσεις ή δίνω την αφορμή για σκάνδαλο: *μια σχέση που σκανδά/.ισε την αθηναϊκή κοινωνία.* - - **σκανδαλισμός (ο)** [μτγν.].

[ετυμ. μτγν. < *σκάνδαλον* (βλ.λ.). Η λ. πρωτοαπαντά στην Κ.Δ. με τη σημ. «παρεμβάλλω πρόσκομμα, παγίδα» (πβ. Ματθ. 5. 29: *εϊ δέ ό οφθαλμός σου ό δεξιός σκανδαλίζει σε, εξελε αυτόν καί βάλε από σον)].*

σκανδαλιστικός, ή, -ό αυτός που σκανδαλίζει: - *θέαμα / φωτογραφία / ανάγνωσμα / λεπτομέρεια / εμφάνιση / πρόταση / εικόνα / στάση* **συν.** προκλητικός, ερεθιστικός **λντ.** σεμνός, **σκάνδαλο** κ. (λαϊκ.) **σκάνταλο** (το) {σκανδάλ-ου **|** -ων} **1.** κάθε πράξη, γεγονός, κατάσταση κ.λπ. που αντιβαίνει στις καθιερωμένες αντιλήψεις περί ηθικής, θίγει το κοινό αίσθημα ή τις ηθικές αρχές (κάποιου) προκαλώντας δυσφορία και αγανάκτηση: *προκαλεί / είναι ~ να κυκλοφορεί ακόμη ελεύθερος!* || *ξεσπά ι αποσοβείται το ~* || *αποκαλύπτω / συγκαλύπτω το ~* j| *κοινωνικό / πολιτικό / ερωτικό / πολύ-κροτο-* || ~ *διαφοράς /* δωροδοκίας / *κατασκοπίας- φ\> ροζ σκάνδαλο* σκάνδαλο σχετικό με. σεξουαλικές δραστηριότητες: *νέο ~ συντάραξε τον βρετανικό πολιτικό κόσμο* 2. (συνεκδ.) η κατακραυγή, η δυσφορία και η αγανάκτηση που προκαλείται από πράξη ή συμπεριφορά. η οποία προκαλεί την ηθική: *συνέχισε να προκα/.εί με τις τολμηρές εμφανίσεις του. χωρίς να λογαριάζει το ~* || *έφυγε στο εξωτερικό, μέχρι να κοπάσει τυ ~* · ΦΡ. (α) (μτφ.) *πέτρα (τού) σκανδάλου* βλ. λ. *πέτρα* (β) **νομ.** *πρόκληση σκανδάλου (με ακόλαστες πράξεις)* αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος δημοσίως επιχειρεί ακόλαστη πράξη και προκαλεί με αυτήν σκάνδαλο.

]ετυμ. < μτγν. *σκάνδαλον.* τεχν. όρ., αρχική σημ. «ξύλινο εξάρτημα (παγίδας)», που συνδ. με λατ. scandere «ανεβαίνω, περπατώ», μέσ. ιρλ. scendit «ορμούν», πιθ. κ. σανσκρ. skandati «πηδώ. χοροπηδώ». ΙΙ σημερινή σημ. «αφορμή φιλονικίας, έριδας» έχει την αφετηρία της στη χρήση τής λ. στην Κ.Δ.. όπου είναι επίσης συχνή η συνεκδοχική σημ. «παγίδα, πρόσκομμα» (πβ. *Α'Ιωάνν.* 2.10: *ό αγαπών τόν αδελφόν αύτού έν τώ φωτί μένει, καί σκάνδαλον έν αύτώ ούκ έστι* i/)j. **σκανδαλοθηρία** (η) {χωρ. πληθ.} το κυνήγι των σκανδάλων, η επίμονη αναζήτηση και αποκάλυψη σκανδάλων και η συνεχής πρυβυλή τους από τον Τύπο και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας: *η εφημερίδα μας δεν πρόκειται να προσχωρήσει στη δημοσιογραφία τής ~* || το *κανάλι του επιδίδεται τον τελευταίο καιρό σε μια ασύδοτη* — ακαν- **δαλοθήρας** (ο/η) | J8871, **σκανδαλοθηρικός,**-ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < *σκάνδαλο* + *-θηρία* < *Θήρα* «κυνήγι»], **σκανδαλοθηρώ** ρ. αμετβ. {σκανδαλοθηρείς... · εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} κυνηγώ σκάνδαλα, επιδιώκω μετά μανίας την αποκάλυψη σκανδάλων: *ένα έντυπο που σκανδαλοθηρεί συστηματικά.*

[f.tym. < *σκάνδαλο* + *-θηρώ*< *Θήρα* «κυνήγι»], **σκανδαλολογία** (η) {σκανδαλολογιών} η συνεχής συζήτηση περί σκανδάλων, επίμονη ανασχόληση με τα διάφορα σκάνδαλα, ιδίως από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: αν *θέλουμε να πραγματοποιηθούν τα μεγάλα έργα. θα πρέπει να πάψουμε να συντηρούμε τη - γύρω από αυτά.* —

ακανδαλολογικός, -ή, -ό. **σκανδαλολογώ** ρ. αμετβ. {σκανδαλολογείς... | σκανδαλολόγησα} ασχολούμαι συνεχώς με σκάνδαλα, κάνω δημόσια συζήτηση περί σκανδάλων: *οι προλαλήσαντες, αντί να επιχείρηματολογήσουν, προτίμησαν να σκανδαλυ/Μγήσυυν.*

σκανδαλοπλόκος, -ος, -ο (λόγ. για πρόσ.) αυτός που επινοεί, πυυ μηχανεύεται σκάνδαλα: ~ *δημοσιογράφος* **συν.** σκανδαλοποιός. **ΙΕΤΥΜ.** μεσν. < *σκάνδαλον* + *-πλόκος* < *πλέκω].* **σκανδαλοποιός,** ~ός, -ό [μεσν.] (λόγ.) αυτός που δημιουργεί ή προκαλεί σκάνδαλα **ΣΥΝ.** σκανδαλυπλόκος, (λαϊκ.) σκανταλιάρης, **σκανδαλώδης,** -ης. -ες Ιμτγν.] {σκανδαλώδ-υυς j -εις (υυδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός πυυ έχει τον χαρακτήρα σκανδάλου (βλ.λ.), που προκαλεί το δημόσιο αίσθημα, τη γενική αποδυκιμασία και αγανάκτηση: ~ *συμπεριφορά / μερυληψία / εύνοια / σύμβαση / εξαίρεση / πρυνόμιυ / παρυχή / απόφαση* **ΑΝΤ.** άψογος, άμεμπτος. — **σκανδαλωδώς** επίρρ.

[1855]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

Σκανδιναβία (η) [1854| περιοχή τής Β. Ευρώπης που βρέχεται από τον Αρκτικό Ωκεανό, τη Νορβηγική, τη Βόρεια και τη Βαλτική Θάλασσα και τον Κόλπο τής Φινλανδίας· περιλαμβάνει τη Δανία, τη Νορβηγία, τη Σουηδία και τη Φινλανδία. Επίσης **Σκανδιναβική (Χερσόνησος).** — **Σκανδιναβός** (ο), **Σκανδιναβή** (η), **σκανδιναβικός,** -ή. -ό (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < λατ. Scandinavia < μεσν. λατ. Scandia (πβ. σουηδ. Skane. Ν. περιοχή τής Σουηδίας, αγν. ετύμου) + -navia, από αρχ. γερμ. λ. με τη σημ. «νησί»].

σκανδιναβικός, -ή, -ό [18541 **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Σκανδιναβία και τους Σκανδιναβούς: - *λογοτεχνία / προϊόντα ! ήθη / έθιμα* 2. *Σκανδιναβική Χερσόνησος* η Σκανδιναβία (βλ.λ.) 3. (ειδικότ.) **ιλωσς.** *σκανδιναβικές γλώσσες* οι γλώσσες Δανική. Σουηδική. Νορβηγική, Ισλανδική και εκείνη των Νήσων Φερόες. **σκάνδιο** (το) {σκανδίου} **χιμ.** μαλακό αργυρόλευκο μέταλλο (σύμβολο Sc) (βλ. λ. *περιοδικός,* **ιπν.).**

ΙΕΤΥΜ. < νεολατ. scandium < μεσν. λατ. Scandia, επειδή ανακαλύφθηκε στη Σκανδιναβία], **σκάνερ** (ο/το) **ιήχνολ. ο** σαρωτής (κειμένων και εικόνων) (βλ. λ. *σαρωτής).*

[Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. scanner < p. scan «εξετάζω λεπτομερώς - σαρώνω»|. **σκανταγιάρω** κ. **σκανταλιάρω** ρ. αμετβ. {σκανταγιάρισα} (λαϊκ.) **ΝΑΥΤ.** μετρώ το βάθος τής θάλασσας ή διερευνώ τη διαμόρφωση τού βυθού της με το σκαντάγιο (βλ.λ.).

σκαντάγιο κ. **σκαντάλιο** (το) {σκανταγ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) ΝΑΥΤ. όργανο σε σχήμα βολίδας, με το οκοίο μετριέται από το πλοίο το βάθος τής θάλασσας μέχρι τα πενήντα περίπου μέτρα και επιπλέον εξετάζεται η διαμόρφωση τού βυθού της ΣΥ\. βολίδα.

|ι·Ι ΥΜ. < βεν. scandagio «βολίδα. βυδυμετρο» < δημώδ. λατ. scandalium μτγν. λατ. "scandaculum < λατ. scandere «ανεβαίνω»], **σκανταλιά** κ. **σκανδαλιά** (η) (λαϊκ.) κάθε παρεκτροπή από όσα επιβάλλει η τάξη και η ορθή συμπεριφορά, πράξη που υποδηλώνει έλλειψη πειθαρχίας: τα *παιδιά χαλούσαν τον κόσμο με τις φωνές τους κι έκαναν συνεχο)ς σκανταλιές* συν. αταξία, **σκανταλιάρης**, -α. -ικο κ. **σκανδαλιάρης** {σκανταλιάρηδες} (λαϊκ.) 1. αυτός που δίνει αφορμές για έριδες, φιλονικίες κ.λπ. συν. σκανδαλοποιός 2. (ειδικότ. για παιδιά) αυτός που κάνει σκανταλιές (βλ.λ.). που είναι διαρκώς ανήσυχος και δεν πειθαρχεί στις εντολές των μεγάλων: ο *γυιος σου είναι ο πιο ~ απ'όλη την παρέα* συν. άτακτος, ανήσυχος, απείθαρχος, ζιζάνιο, ταραξίας 3. αυτός που προκαλεί ερωτικά, που βάζει σε πειρασμό.

[είώμ. < *σκάνταλο* (< *σκάνδαλο)* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. *παι- χ\πδ-ιάρης*\.

σκανταλιάρικος, -η. -ο (λαϊκ.) 1. σκανταλιάρης (βλ.λ.) 2. (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με τον σκανταλιάρη και τις ενέργειες του: ~ *συμπεριφορά / βλέμμα.* — **σκανταλιάρικα** επίρρ. **σκανταλιαρω** ρ. »σκανταγιάρω **σκανταλίζω** ρ. -»σκανδαλίζω **σκανταλιο** (το) -* σκαντάγιο **σκάνταλο** (το) > σκάνδαλο

σκάντζα (η) (λαϊκ.) ναυγ. 1. η αλλαγή, η αντικατάσταση, ιδ. στη φρ. *σκάντζα βάρδια* βλ. λ. *Βάρδια* 2. η μεταβολή τής θέσης ορισμένων δο- καριών, τα οποία συγκρατούν τα πανιά τού πλοίου, ιδίως κατά τις απότομες στροφές ή τις αναστροφές του.

Ιι.ίυμ. < *σκαντζάρω* (υποχωρητ.)]. **σκαντζάρω** ρ. μετβ. {σκάντζαρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) ναυγ. 1. αντικαθιστώ (κάποιον), μπαίνω στη θέση άλλου, αλλάζω βάρδια ή σκοπιά (με κάποιον): ^ *νωρίς μπατάρισε ο καιρός κι έχει χαλάσει / σκαντζάρισες, μα σε κρατά λύπη μεγά/.η...»* (Ν. Καββαδίας) συν. αναπληρώνω, αλλάζω 2. (ειδικότ.) μεταβάλλω τη θέση ορισμένων δοκαριών που συγκρατούν τα πανιά τού πλοίου, τα τραβώ προς την άλλη πλευρά του.

σκαντζάρισμα (το).

Ιετυμ. < βεν. scangiur «φεύγω, απομακρύνομαι» < λατ. campsare, από τον αρχ. αόρ. *κάμψαι* τού ρ. *κάμπτω*, οπότε πρόκειται για αντιδάν.|. **σκαντζόχοιρος** (ο) 1. μικρό εντομοφάγο θηλαστικό των εύκρατων περιοχών τής Ηυρώπης και τής Λσίας, σε χρώμα καφέ ή γκρίζο, με στρογγυλό σώμα. μυτερό ρύγχος, ατροφική ουρά και βελόνες στη ράχη αντί για τρίχωμα' έχει την ικανότητα να μαζεύεται και να σχηματίζει μια μικρή, αγκαθωτή σφαίρα, όταν αντιλαμβάνεται κίνδυνο (μτφ.) αυτός τού οποίου τα μαλλιά είναι σκληρά, άγρια και πεταχτά. — (υποκ.) **ακαντζοχοιράκι** (το).

| είώμ. μεσν. < *κανθόχοιρος* (με τσιτακισμό *-νθ-* > *-τθ-* > *-τσ-* και ηχη- ροποίηση) < αρχ. *ακανθόχοιρος* (βλ.λ.)]. **σκαπανέας** (υ/η) Ι(θηλ.-έως) | -είς. -έων] (λόγ.) 1. (κυριολ.) πρόσωπο που εργάζεται με τη σκαπάνη, που σκάβει συν. σκαφέας, (λαϊκ.) σκαφτιάς 2. (κατ* επέκτ.) ΣΓΡλτ. ο στρατιώτης τού Μηχανικού που ασχολείται με σκαπτικές εργασίες και τον ναρκοπόλεμο: *εστάλη μια δίμοιρία σκαπανέων για τη διάνοιξη τής σιδηροδρομικής γραμμής* 3. (μτφ.) πρόσωπο που ανοίγει τον δρόμο στους άλλους, που πρώτος επινοεί ή δημιουργεί κάτι καινούργιο σε οποιονδήποτε τομέα τού επιστητού ή τής κοινωνικής δραστηριότητας: ~ *τού πνεύματος / τής επιστήμης / τής προόδου / τής συμφιλίωσης των λαο)ν / τής κοινωνικής δικαιοσύνης* συν. πρωτοπόρος, πρωτεργάτης, (λαϊκ.) μπροστάρης. 1£πίσης (λόγ.) **σκαπανεύς** (ο/η) [σκαπανέως].

[ετυμ. < μτγν. *σκαπανεύς*. αρχική σημ. «σκαφέας, σκαφτιάς», < *σκαπάνη* (βλ.λ.). Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει το αγγλ. pioneer|. **σκαπάνη** (η) {σκαπανών} (λόγ.) 1. κάθε γεωργικό και χωματουργικό εργαλείο που αποτΓληται από επιμήκη σιδερένια κόψη με οπή στο ένα άκρο. μέσα στην οποία σφηνώνεται η ξύλινη λαβή (στειλιάρι), και χρησιμοποιείται για τν σκάψιμο γης 2. (συνεκδ.) το σύνολο των εργασκόν που γίνονται με τη βοήθεια τού εργαλείου αυτού: *η αρχαιολογική - έφερε στο φως τα ερείπια τού προϊστορικού οικισμού.* [είώμ. μτγν. < θ. *σκαπ-* (τού ρ. *σκάπτω*, βλ. κ. *σκάβω)* + παραγ. επίθημα *-άνη*. που απαντά και σε άλλες λ., οι οποίες δηλιόνουν εργαλεία, πβ. *τρυπ-άνη. δόκ-αν-ον*\. **σκαπουλαρω** ρ. μετβ. !σκαπούλαρα κ. -ισα] (λαϊκ.) γλυτώνω, ξεφεύγω · κυρ. στη φρ. *τη σκαττουλάρω* (i) διαφεύγω (χωρίς να γίνω αντιληπτός), εξαφανίζομαι: *τη σκαπούλαρε ο κλέφτης!* συν. δραπετεύω. ξεφεύγω, ξεγλιστρο). (οικ.) το σκάω (ii) (κατ' επέκτ., συχνότ.) διαφεύγω από κίνδυνο, απαλλάσσομαι από κακό: *θα είσαι πολύ τυχερός. αν τη σκαπουλάρεις | | τη σκαπουλάρισε παρά τρίχα / μ' ένα πρόστιμο / μ' ένα σπασμένο πόδι | | είναι πολύ άρρωστος, αλλά πιστεύω ότι θα τη σκαπουλάρει* (θα σωθεί) συν. γλυτώνω, σώζομαι. — **σκαπουλάρισμα** (το).

|εγωμ. < ιταλ. scapolare «διαφεύγω, ξεφεύγω, αποφεύγω (εμπόδιο)» < μτγν. λατ. *excapulare «λύνομαι από σχοινιά, απελευθερο'ινομαι» < ex- + capulus «θηλιά»], **σκαπτικός**, -ή, -ό κ. **σκαφτικός** 1. αυτός που σχετίζεται με το σκάψιμο ή που είναι κατάλληλος για σκάψιμο: - *εργαλείο / μηχανή* 2. (ει- δικότ.) *σκαπτικά* κ. *σκαφτικά* (τα) η αμοιβή τού σκαφτιά, τα έξοδα για το σκάψιμο 3. (ειδικότ.) ΖϊιΟΛ. *σκαπτικό* (το) καθένα από τα έντομα, το θηλυκό των οποίων σκάβει στοές στο χώμα. για να εναποΟέσει σε αυτές τα αβγά του. **σκαπτός**,-ή.-ό -» σκαφτός

σκάπτω ρ. ♦ σκάβω **σκάρα** (η) -> σχάρα

σκαραβαίος (ο) 1. κολεόπτερο έντομο με στιλπνό σκούρο χρώμα, σώμα σχεδόν στρογγυλό, με κεραίες, το οποίο τρέφεται με κοπριά 2. (συνεκδ.) πήλινο αντικείμενο που φέρει παράσταση ή πολύτιμος λίθος λαξευμένος στο σχήμα τού εντόμου αυτού, το οποίο στην αρχαία Αίγυπτο εθεωρείτο ιερό και σύμβολο τής ανάστασης των νεκρών · 3. (καθημ.) παλιό μοντέλο αυτοκινήτου τής εταιρείας Volkswagen με χαρακτηριστικό σχήμα.

[ηϊύμ. Αντιδάν.. < λατ. scarabeus < *σκαράβειος (με προθεμ. σ-. πβ. *κόνις - σκόνη)* < αρχ. *κάραβος* (βλ. λ. *καραβίδα)*\. **σκαρδαμύσσω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.[(αρχαιοπρ.) ανοιγοκλείνω τα μάπα, ανοιγοκλείνω *συχνά* τα βλέφαρα (πβ. κ. λ. *ασκαρδαμυκτί).*

|ι-.ϊύμ. αρχ., βλ. λ. *ασκαρδαμυκτί].* **σκαρί** (το) {σκαρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) 1. ναυτ. η εσχάρα ναυπηγείου, δηλ. ο σκελετός πάνω στον οποίο στηρίζεται το πλοίο που ναυπηγείται ή επισκευάζεται: το *καράβι είναι στα* - (τώρα ναυπηγείται) | | *καράβι από σκαριού* (που μόλις ναυπηγήθηκε)' φρ. (μτφ.) (α) **στα** *σκαριά* κατά τη φάση (τυ στάδιο) τής σχεδίασης, τής προετοιμασίας: *έχω πολλές δουλειές ~ | | η εταιρεία μας έχει πολλές εκδόσεις ~* (β) *βάζω (κάποιον) στα σκαριά* παρακινώ (κάποιυν) να κάνει κάτι συν. παρορ- μώ, παροτρύνω 2. (συνεκδ.) υ σκελετός ναυπηγούμενου πλοίου και κατ' επέκτ. το ίδιο το πλοίο: *αγαπώ να κοιτάζω τα μεγάλα καλοτάξιδα ~ να βγαίνουν από το λιμάνι* Jj *«η Νοτιά [...J δεν ήτο ικανή* ι/α *του αρπάση το* - *του»* (Α. ΓΤαπαδιαμάντης) 3. (κατ' επέκτ.) ο σκελετός οποιασδήποτε κατασκευής: γο ~ *τού σπιτιού !* του *κτηρίου* 4. (μτφ. για πρόσ.) η σωματική διάπλαση, η κατασκευή και η κατάσταση τού σώματος: ο *Μάνος είναι γερό* - | | *καλό / σιδερένιο / ατσάλινο / γεροδεμένο / αδύναμο / γέρικο ~* 5. (μτΦ. για πρόσ.) ο ιδιαίτερος τρόπος σκέψεως, ενέργειας και συμπεριφοράς κάθε ατόμου, η ιδιοσυγκρασία: το *'κει το ~* rou *και θυμώνει εύκολα | | είναι ζηλιάρης, γιατί έτσι είναι το* - *του* συν. χαρακτήρας, κράση.

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *σκαρίον* (με αποβολή τού αρκτικού άτονου *έ-* και τροπή τού *-χ-* στο αντίστοιχο κλειστό *-κ-)* < αρχ. *έσχάριον* / μτγν. *εσχα- ρεΐον.* υποκ. τυ *εσχάρα* (βλ.λ.)]. **σκαρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σκάρισα] (διαλεκτ.) ♦ 1. (μετβ.) βγάζω (το κοπάδι) στη βοσκή ♦ (αμετβ.) 2. (για βοσκήματα) βγαίνω στη βοσκή (μτφ.) σκορπίζομαι εδώ κι εκεί ΣΥΝ. διασκορπίζομαι. — **σκάριαμα** (το).

| εγωμ. μτγν. < αρχ. *σκαίρω* «χορεύω, χοροπηδώ» (βλ. λ. *σκιρτώ)].* **σκαρίφημα** (το) {σκαριφήμ-ατος | -ατα. -άτωνΙ ελαφρό σχεδίασμα, πρόχειρο ιχνογράφημα συν. σκίτσο, σχέδιο.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *σκαριφώμαι (-άο-)* (όπως προκύπτει από το αρχ. σύνθ. *δια-σκαριφώμαι)* «χαράσσω ελαφρά, ιχνογραφώ πρόχειρα» < θ. *σκαριφ-* < *skri-bh-, μηδενισμ. βαθμ. (με υστερογενές *-a-* στην Ελληνική ως φωνήεν στηρίξεως) τού I.E. *(s)keri-bh- (< ρίζα ^(s)ker- i «κόβω. χωρίζω», βλ. λ. *κρί-νο). κείρ-ω),* που συνδ. με το λατ. scribere «χαράσσω, γράφω», αρχ. γερμ. scriban «γράφω» (< λατ. scribere), γερμ. schreiben κ.ά.]. **σκαριφησμός** (ο) Ιαρχ.) (υ) 1. ελαφρά και πρόχειρη ιχνογράφηση ΣΥΝ. σχεδίασμα, σκιτσάρισμα 2. (γενικότ.) το χάραγμα ή το ξύσιμο επιφάνειας: ~ *τού τοίχου* συν. χάραγμα, ξύσιμο 3. ιλτρ. η πρόκληση στο δέρμα επιφανειακών και επιπόλαιων αμυχών ή νυγμών. που δεν συνοδεύονται συνήθ. από αιμορραγία, με στόχο την εκτέλεση δερματικών δοκιμασιών ή ορισμένων εμβολιασμών, καθώς επίσης και για κοφτές βεντούζες 4. ΚΘΝΟΛ. το επιφανειακό χάραγμα τού δέρματος, κυρ. στο πρόσωπο, που έχει τελετουργικό χαρακτήρα και χρησιμοποιείται από ορισμένους λαούς ως ένδειξη τής ηλικίας τού ατόμου, τής θέσης και τής λειτουργίας του μέσα στην κοινότητα κ.λπ. **σκαριφώ** κ. **σκαριφίζω** ρ. μετβ. {σκαριφάς... | σκαρίφ-ησα κ. -ισα] 1. χαράζω (κάτι) πρόχειρα, ξύνω (μια επιφάνεια) 2. σχεδιάζω γρήγορα, κάνω πρόχειρο ιχνογράφημα συν. σκιτσάρω. ιχνογραφώ, σκιαγραφώ. [ΕΤΥΜ. < μτγν. *σκαριφώ (-άω), όπως* προκύπτει από το σύνθ. *κατα- σκαριφώ (-άω).* βλ. λ. *σκαρίφημα].* **σκαρλατίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ιατρ. η λοιμώδης νόσος οστρακιά (βλ.λ.).

|ε;ϊύμ. < βεν. scarlatina < μεσν. λατ. scarlata «είδος υφάσματος» < περσ. saqirlat < αραβ. siqillar < μεσν. *σιγιλλάτος* < λατ. sigillaius «ύφασμα διακοσμημένο με σχέδια» < sigillum «εκτύπωμα, σφραγίδα» (< signum «σημείο, σημάδι»)].

Σκαρλάτος (ο) ανδρικό όνομα.

[είώμ. < μεσν. *Σκαρλάτος* < επίθ. *σκαρλάτος* (βλ.λ.)]. **σκαρλάτος**, -η. -ο (λαϊκ.) πολύ κόκκινος, αυτός που έχει το χρώμα τής πορφύρας: ~ *μαντήλι / ύφασμα* ΣΥΝ. βαθυκόκκινος, πορφυρός.

| είώμ. < μεσν. *σκαρλάτος* < βεν. scarlaio < μεσν. λατ. scarlata, scarlaium «είδος υφάσματος» (βλ. λ. *σκαρλατίνα*)j. **σκαρμός**[1] (ο) -♦ σκαλμός

σκαρμός[2] (ο) (λαϊκ.) ψάρι με επίμηκες σώμα. το οποίο φθάνει τα τριάντα πέντε εκατοστόμετρα, κεφάλι σαν τού φιδιού, μάτια πολύ κοντά τυ ένα στο άλλο και μεγάλο στοματικό άνοιγμα με αιχμηρά δόντια · ζει σε αμμώδεις βυθούς και τρέφεται με ασπόνδυλα.

(ετυμ. *Αγν.* ετύμου]. **σκαρμουτσο** (το) (διαλεκτ.) στήλη από μεταλλικά κέρματα, που έχουν περιτυλιχτεί σε χαρτί συν. μασούρι.

[πτυμ. < παλ. ιταλ. schermuzzio «αψιμαχία» (σύγχρ. ιταλ. scara- muccia) < μεσν. λατ. ^skirinatium < φρανκον. skirmjan]. **σκάρος**[1] (ο) (διαλεκτ.) 1. η έξοδος κοπαδιού για βοσκή: «... και *σαν νυχτώσουν τα βουνά και πάει αυτός στον* ~» (Κ. Κρυστάλλης) συν. σκάρισμα 2. (συνεκδ.) η ίδια η βοσκή, καθώς και η κατάλληλη για βο-

σκή ώρα: «... *νά 'χω με τα βοσκόπουλα σε κάθε - γλέντι*» (Κ. Κρυ- **στάλλης) (πβ. κ. λ.** *σκαρίζω)* **συν. σκάρισμα.**

[ετυμ. < *σκαρίζω* **(υποχωρητ.), βλ.λ.].** **σκάρος²** **(ο) (λαϊκ.) ψάρι που μοιάζει με πέτρα, ζει σε βραχώδεις και αμμώδεις βυθούς, με χαρακτηριστικά μικρό, σφιχτά κλεισμένο στόμα σαν ράμφος πτηνού, παχουλό γκρίζο-καφετί σώμα. μεγάλα, σκληρά, στρογγυλωπά λέπια και εύγευστη σάρκα' αλλιώς** *παπαγάλος τής θάλασσας.*

|ΐϊΤΥΜ. αρχ. < *σκαίρω* **«χοροπηδώ - σπαρταρώ» (βλ. λ.** *σκιρτώ)}.* **σκαρπέλο (το) (λαϊκ.) εργαλείο από ατσάλι, που χρησιμοποιείται για χάραξη, κόψιμο ή ξύσιμο αντικειμένων, ιδίως ξύλινων ΣΥΝ. κοπίδι, κοπτήρας, σμίλη.**

[ΗΤΥΜ. < ιταλ. scarpello / scalpello < λατ. scalpellum, υποκ. τού scalprum «σμίλη» « ρ. scalpere «σκαλίζω, εγχαράσσω»)], **σκαρπίνι (το) (σκαρπιν-ιού j -ιών} (λαϊκ.) χαμηλό, συνήθ. ανδρικό, υπόδημα.**

[ΓΤΥΜ. < ιταλ. scarpino (πληθ. scarpini), υποκ. τού scarpa «παπούτσι, υπόδημα» < αρχ. γερμ. skarpa]. **σκάρτα επίρρ. (λαϊκ.) με άσχημο τρόπο, άπρεπα:** *μου φέρθηκε πολύ* **- ΣΥΝ. ανάρμοστα ΛΜ. σωστά,** **σκαρταδούρα (η) (λαϊκ.) κάθε άχρηστο πράγμα και το σύνολο των άχρηστων πραγμάτων:** *μάζεψε τη* **-** *και πέταξέ την!* **Επίσης σκαρτά- δα.**

[ετυμ. < *σκαρτάδα* **(< βεν. scartada, βλ. λ.** *σκάρτας)* **+ παραγ. επίθημα** *-ονρα* **(πιθ. με την επίδρ. τής λ.** *σαβούρα)].* **σκαρτάρω ρ. μετβ. [σκάρταρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) ξεσκαρτάρω (βλ.λ.).**

σκαρτάρισμα (το).

Ιετυμ, < ιταλ. scartare < scarto (βλ. λ. *σκάρτας)}.* **σκαρτεύω ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ισκάρτε-ψα, -μένος} (λαϊκ.) ♦ 1. (αμετβ.) γίνομαι σκάρτος, χάνω την ποιότητα, την αξία μου:** *έμπλεξε με κακές παρέες και σκάρτεψε το παιδί* **♦** 2. **(μετβ.) κάνω (κάτι) σκάρτο:** *τώρα τελευταία τα σκάρτεψαν τα προϊόντα τους* **συν. χαλώ.** **σκάρτος, -η, -ο (λαϊκ.-κακόσ.) 1. αυτός που δεν έχει αξία. που δεν χρησιμεύει σε τίποτε ή αποδεικνύεται ακατάλληλος για τον σκοπό, για τον οποίο προορίζεται:** γο *μαγαζί του πουλούσε ~ πράγματα*]| *~ δουλειά* **/** *(τυπογραφικά) φν/.λα* **συν. άχρηστος, ευτελής αντ. χρήσιμος** 2. **(ειδικότ.) αυτός που παρουσιάζει βλάβη ή ελάττωμα, που δεν είναι όπως πρέπει:** *η μηχανή που αγόρασα βγήκε ~* **jj** *πήραμε τόσα μήλα και τα μισά βγήκαν* **- |]** *ξεκωρίζω τα καλά από τα ~* **ΣΥΝ. ελαττωματικός. χαλασμένος λντ. γερός** 3. **(μτφ. για πρόσ.) αυτός που έχει κακό χαρακτήρα και συμπεριφέρεται αντίθετα προς τους κανόνες τής ηθικής και τής ευπρέπειας:** *τα υπό/.οιπα παιδιά του είναι καλά, μόνο το τελευταίο βγήκε σκάρτυ* ||| *εσένα σου αρέσει να τους βγάζεις όλους σκάρτονς || αποδείχθηκε πολύ* **-** *άνθρωπος* **αντ. σωστός 4. (ει- δικότ.)** *σκάρτο* **(το) (α) (στη χαρτοπαιξία) το χαρτί τής τράπουλας που είναι περιττό για το παιχνίδι που κάθε φορά παίζεται και γι' αυτό αφαιρείται ή αντικαθίσταται με άλλο (β) (γενικότ.) καθετί άχρηστο. που δεν έχει αξία · 5. (λαϊκ. για προσδιορισμό ποσότητας ή μεγέθους) ισοδυναμεί με το «ούτε» · για κάτι που δεν είναι πλήρες ή ολοκληρωμένο: -***Πόσο μακριά είναι το χωριό; -Δυο χιλιόμετρα σκάρτα' μπορείς να πας και με τα πόδια || σκάρτες δυο ώρες κράτησε η χθεσινή νεροποντή.* **—σκάρτα επίρρ. (βλ.λ.).**

[ΕΙ ΥΜ. μεσν. < ιταλ. scarto (όρος τής χαρτοπαιξίας) < carta «κάρτα»], **σκαρφαλώνω ρ. αμετβ. [σκαρφάλω-σα, -μένος} 1. (για πρόσ. κ. ζώα) ανεβαίνω σε ψηλό ή/και δυσπρόσιτο μέρος, χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα τα χέρια και τα πόδια μου: ο πιτσιρίκος** *σκαρφάλωσε σαν γάτος στο δέντρο και έπιασε τη μπάλα* **|| οι** *κλέφτες σκαρφάλωσαν στη μάντρα και πήδηξαν στον κήπο* **|| (μτφ.) ο** *δρόμος σκαρφάλωνε απότομα στην πλαγιά* **συν. αναρριχώμαι** 2. **(μτφ.) κατευθύνομαι προς τα πάνω, ανέρχομαι:** *στα ύψη σκαρφάλωσαν οι τιμές των τροφίμων!* **συν. ανεβαίνω αντ. κατεβαίνω. - ακαρφάλωμα (το).**

[ετυ.μ. Από συμφυρμό των λ. *σκα/.ώνω* και *καρφώνω*]. **σκαρφαλωτός,** -ή, -ό αυτός που έχει αναρριχηθεί σε ψηλό ή/και δυσπρόσιτο μέρος: *το βρήκαμε το παλιόπαιδο - πάνω στη μουριά!* **συν.** σκαρφαλωμένος. **— σκαρφαλωτά** επίρρ. **σκαρφίζομαι** ρ. μετβ. οατοθ. {σκαρφίστηκα} βάζω (κάτι) στο μυαλό μου, συλλαμβάνω σχέδιο, μου έρχεται ιδέα. σκέψη κ.λπ.: *σκαρφίστηκε μια δικαιολογία κι έφυγε γρήγορα || σκαρφίστηκε ένα καινούργιο κόλπο* || ο *άνθρωπος πολλά σκαρφίζεται, για να κερδίσει χρήματα* **ΣΥΝ.** σοφίζομαι, μηχανεύομαι, επινοώ, εφευρίσκω. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. < **σκαρΐφίζομαι* **< μτγν.** *σκαριφώμαι (-άο-),* **με σίγηση τού -ι- και ρηματικό επίθημα** *-ίζομαι.* **Βλ. κ.** *σκαρίφημα].* **σκαρώνω ρ. μετβ. {σκάρω-σα. -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) 1. ναυτ. βάζω (πλοίο) στα σκαριά, αρχίζω τη ναυπήγηση σκάφους στρώνοντας την καρίνα του πάνω στη σχάρα τού ναυπηγείου** 2. **(καθημ.-εκφραστ.) δημιουργώ (κάτι), ασχολούμαι με την εκτέλεση έργου:** *τον πέτυχα να σκαρώνει ένα άρθρο για το περιοδικό* [| *οι ορειβάτες σκάρωσαν ένα καταφύγιο για τη νντα* || *~ ^να τραγούδι στο πιάνο*)| *μα τι δουλειές είναι αυτές πυυ πας και σκαρώνεις;* 3. **(μτφ.) συλλαμβάνω (ιδέα. σχέδιο κ.λπ.). επινοώ (κάτι) και αρχίζω να το εκτελώ:** *κάποια ζαβολιά σκαρώνουν πάλι τα παιδιά* || *τι προσπαθείς να σκαρώσεις εναντίον μου:* **||** *~ ιστορία* **/** *δικαιολογία* **/** *σχέδιο* **/** *παραμύθι* **(δηλ. ψέμα) /** *κατηγορία / κόλπο / φάρσα* **συν. σκαρφίζομαι, σχεδιάζω, (μτφ.) μαγειρεύω. — σκάρωμα (το).**

[ΕΤΥΜ. < *σκαρί* **+ παραγ. επίθημα** *-ώνω}.* **σκάση**

(η) (λαϊκ.) η μεγάλη στενοχώρια.

Ιετυμ. < *σκάζω,* **βλ.λ.].** **σκασιαρχείο (το) (λαϊκ.) η εκούσια απουσία από μάθημα, εργασία ή άλλη ενασχόληση χωρίς λόγο:** *οι σημερινοί μαθητές έχουν αναγάγει τυ ~ σε επιστήμη!* συν. (οικ.) κοπάνα· φρ. (ειδικότ.) κάνω *σκασιαρχείο* απουσιάζω χωρίς λόγο ή φεύγω κρυφά και αδικαιολόγητα από κάπου. ενώ πρέπει να παρευρίσκομαι: *την πρώτη εργάσιμη ημέρα μετά τις διακοπές τού Ιλάσκα πολλοί δημόσιοι υπάλληλοι κάνουν σκασιαρχείο* συν. κάνω κοπάνα.

Ιετυμ. < *σκασ(ι)-* (< *σκάζω,* πβ. αόρ. *έσκασα)* +■ *-αρχείο* < *-άρχης* (< *άργω)*\.

σκασίλα (η) (οικ.) πολύ μεγάλη στενοχώρια, έντονη θλίψη και δυσαρέσκεια: *μη μου μιλάς σήμερα, γιατί έχω μεγάλες ~!* συν. σκοτούρα ΑΝΤ. ανακούφιση* φρ. (κυρ. ειρων.) *σκασίλα μου! / είχα μια σκασίλα!* μου είναι εντελώς αδιάφορο, δεν με νοιάζει καθόλου, δεν δίνω δεκάρα: *κι αν φύγεις κι αν δεν φύγεις!* || *-Δεν θα σου ξαναμιλήσω!-~!* j| (εμφατ.-οικ.) *σκασίλα μου μεγάλη και δέκα παπαγάλοι!* (και ως απάντηση: *σκασίλα μου μικρή και δέκα ποντικοί!)* συν. σκοτούρα μου, σκορδοκαήλα μου.

[ετυμ. < *σκάση* +■ παραγ. επίθημα *-ίλα* (βλ.λ.)]. **σκασιματιά** (η) (λαϊκ.) άνοιγμα κατά μήκος τής επιφάνειας στερεού σώματος: *~ τού τοίχου* / rou *ταβανιού* ΣΥΝ. σκάσιμο, ραγισματιά, χαραγματιά.

[πτυμ. < *σκάσιμο, -ατος* +■ κατάλ. *-ιά*\.

σκάσιμο (το) **-♦** σκάζω

σκασμός (ο) (οικ.) **1.** η κατάσταση τού κορεσμού που προκαλεί ασφυξία, διακοπή τής αναπνοής· κυρ. στη ΦΡ *τρώω τού σκασμού* τρώω υπερβολικά, μεγάλες ποσότητες, μέχρι να σκάσω, να πάθω ασφυξία · 2. (ως επιφών.-αγενώς) *σκασμός!* σταμάτα να μιλάς: *-/ Όταν μιλάω εγώ. εσύ δεν θα μιλάς!* συν. σιωπή, τσιμουδιά, μόκο. βούλλωσέ το / κλείσ' το· φρ *βγάζω τον σκασμό* σωπαίνω, «το βουλ- λώνω»: *εσύ στο βάθος Βγάλε τυν σκασμό!*

]ετυμ. < *σκάζω}.*

σκαστός, -ή, -ό **1.** αυτός που παράγει ήχο. ο οποίος γίνεται αντιληπτός με κρότο: *~ φιλί / σβερκιά* συν. ηχηρός · 2. (για πρόσ.) αυτός που φεύγει κρυφά ή απουσιάζει αδικαιολόγητα, παραβιάζοντας τις αρχές και τους κανόνες τού χώρου όπου βρίσκεται: *είναι - από το μάθημα / από τυ στρατόπεδυ / από τη δουλειά* || τον *έπιασαν σκαστό* (δηλ. τη στιγμή που ετοιμαζόταν να φύγει, κατά την εκτέλεση τής πράξης του) · 3. (για χρήματα) που καταβάλλονται εξ ολοκλήρου, τοις μετρητοίς και ενώπιον αυτού που θα τα πάρει: *έπεσε ένα δεκα- χίλιαρο -.* — **σκαστά** επίρρ. **σκατας** (ο) {σκατάδες} (!) παλιάνθρωπος, απόβρασμα, λέρα. **σκατένιος,** -ια, -ιο (!) αυτός για τον οποίο ταιριάζει μόνο η περιφρόνηση και η απέχθειά μας: *~ δουλειά / χαρακτήρας/ ζωή* συν. ελεεινός, απεχθής.

σκατής, -ιά. -ί {σκατ-ιού | -ιών} (!) αυτός που έχει το χρώμα των κοπράνων, καφετής, **σκατίλα** (η) {χωρ. πληθ.} (!) δυσοσμία από σκατά.

Ιετυμ. < *σκατό* +■ παραγ. επίθημα *-ίλα*\. **σκατό** (το) (!) **1.** (στον πληθ.) οι στερεές ή παχύρρευστες ουσίες που αποβάλλονται από τον πρωκτό συν. κόπρανο, κουράδες, (ευφημ.) κακά' φρ. (α) *τα κάνω σκατά* για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος με τις ενέργειες ή τις προσπάθειές του φέρνει το ακριβώς αντίθετο από το επιθυμητό αποτέλεσμα: *Τι ήθελες και ανακατεύτηκες: Τώρα, τα έκανες σκατά!* (β) *σκατά κι απόσκατα* για πράγματα ή καταστάσεις που πάνε από το κακό στο χειρότερο: *Να δούμε τι άλλο θα πά- θουμε!* (γ) *σκατά στα μούτρα σου!* προς κάποιον που έκανε κάτι ανεπίτρεπτο, ηθικά καταδικαστέο: *-, παλιάνθρωπε!* 2. (συνεκδ.) κάθε είδους ακαθαρσία που βρομάει: *πήξαμε* στο *~* σ'αυτή *τη γειτονιά* 3. ως μειωτ. χαρακτηρισμός για κάτι που έχει χαμηλή ποιότητα ή προκαλεί δυσαρέσκεια ή θεωρείται ανάξιο λόγου: *πάει και ξοδεύει τα λεφτά της σ'αυτά τα* **- 4.** (ως επιφών.) *σκατά!* για την έκφραση έντονης δυσαρέσκειας, απόλυτης διαφωνίας, ως οργισμένη αντίδραση ή αγανάκτηση: *Αυτό μας έλειπε τώρα!* **5.** (μτφ.-μειωτ.) μικρό παιδί που συνήθ. συμπεριφέρεται με θράσος ή ασυνήθιστη αυτοπεποίθηση: *ένα τόσο δα ~ και Βγάζει και γλώσσα!* 6. για οποιοδήποτε μικρό αντικείμενο: *ένα τόσο δα - να κοστίζει τόσα χρήματα.* — (υποκ.) (!) **σκα- τούλα** (βλ.λ.) κ. **σκατουλιτσα** (η), **σκατούλι** κ. **σκατουλάκι** (το).

| ετυμ, < μεσν. *σκατόν,* από τον πληθ. *σκατά* τού αρχ. *σκώρ. σκατός* «περίττωμα» c **sk0r.* εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. τού J.E. **sker-* «αποπατώ». πβ. χετ. sakkar «περίττωμα'», λατ. mu-scerda «περίττωμα ποντικού». αρχ. σκανδ. skarn «κοπριά» K.a.J. **σκατο-** κ. **σκατό-** α' συνθετικό λέξεο)ν που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. σχετίζεται με τα κόπρανα: *σκατυ-φαγία. σκατο-λογία, σκατολόγος* 2. (!-μειωτ.. υβριστ.) προκαλεί αηδία, απέχθεια ή αγανάκτηση, λ.χ. για την κακή ποιότητα: *σκατό-πραμα, σκατό-γερος, σκατό-παιδο. σκατο-δουλειά* συν. κωλο-, παλιό-.

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το αρχ. *σκώρ, σκατός* (βλ. λ. *σκατό)].* **σκατόγερος** (ο), **σκατόγρια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (!-υβριστ.) γέρος / γριά με κακό χαρακτήρα και συμπεριφορά, **σκατοδουλειά** (η) (οικ.-μειωτ.) *Λ.* η δουλειά που απαιτεί μεγάλο κόπο και προσπάθεια, χωρίς να αποφέρει τα αντίστοιχα οικονομικά οφέλη, δουλειά με την οποία δεν αξίζει να ασχολείται κανείς 2. δραστηριότητα που προκαλεί υποψίες ως προς τον νόμιμο ή ηθικό χαρακτήρα της: *είχε δεν είχε. τη σκάρωσε τη - του* συν. βρομοδουλειά, κατεργαριά.

σκατολογία (η) {σκατολογιών} η συχνή χρήση στον λόγο (προφορικό ή γραπτό) τής λέξης «σκατά» και των συνωνύμων της για λόγους χιούμορ ή για την απεικόνιση βρομερών πραγμάτων και καταστάσεων ΙΥΝ. βωμολοχία, χυδαιολογία. — **σκατολόγος** (ο/η), **σκατολογι- κός,** -ή. -ό. **σκατολογώ** ρ. {-εις...}.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. scatology].

σκατόμυγα (η) {σκατομυγών} (λαϊκ.) Ι.μύγα μεγάλου μεγέθους, που τρέφεται με κόπρανα και μεταδίδει μολυσματικές ασθένειες **2.** (μτφ.) άνθρωπος αμφιβόλου ήθους, ποταπός και ελεεινός, **σκατόπαιδο** (το) (υβριστ.) κακομαθημένο παιδί που ενοχλεί με τον δύστροπο χαρακτήρα του ΣΥΝ. παλιόπαιδο, κωλάπαιδο. **σκατόπραμα** (το) Ιχωρ. γεν.Ι (μειωτ.) κακής ποιότητας αντικείμενο, **σκατούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (!) **1·** μικρό σκατό · **2.** (μτφ.-μειωτ.) γυναίκα με κακό χαρακτήρα, που κουτσομπολεύει και ανακατεύεται σε υποθέσεις που δεν την «φορούν 3. (μτφ.-χαϊδευτ.) μικρό ζωηρό κορίτσι.

σκατουλής, -ιά. -ί (λαϊκ.-οικ.) **1.** αυτός που έχει το καφετί χρώμα των κοπράνων 2. *σκατουλί* (το) {άκλ.} η καφετιά απόχρωση των κοπράνων.

[ηϊύμ. < *σκατούλα\.* **σκατούλικο** (το) (ως χαρακτηρισμός) για μικρό άτακτο παιδί: *κοίτα τι πήγε κι έκανε το ~!* Επίσης **σκατούλι. σκατοφαγία** (η) {χωρ. πληθ.Ι **ιατρ.** η παθολογική κατάσταση κατά την οποία κάποιος τρώει περιττώματα συν. κοπροφαγία. **— σκατο-** φσγος, -ος. -ο [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. scatophagy], **σκατόφατσα** (η) {σκατοφατσών} (οικ.) **1.** αυτός ττου έχει πολύ άσχημο και απωθητικό πρόσωπο · 2. άνθρωπος με πρόσωπο μοχθηρό ή που προκαλεί υποψίες για επιλήψιμες πράξεις ΣΥΝ. παλιόφατσα. βρο- μόφατσα, κωλόφατσα. **σκατόψυχος** (ο) (υβριστ.) κακός και σκληρός άνθρωπος, **σκατώνω** ρ. μετβ. [μεσν.) (σκάτωσα] (οικ.) **1.** βρομίζω (κάτι) με σκα- τά, γεμίζω (τον τόπο) σκατά 2. (μτφ.) καταλήγω σε αποτυχία · κυρ. στη **ΦΡ.** *τα σκατώνω: τα σκάτωσε στις εξετάσεις / στη δουλειά του / στην οικογενειακή του ζωή* συν. τα θαλασσόνω. **— σκότωμα** (το), **σκάφανδρο** (το) [Ι886] {σκαφάνδρ-ου | -ων} το σύνολο των αδιάβροχων εξαρτημάτων τής στολής ενός δύτη · (ειδικότ.) η βαριά συσκευή καταδύσεων που σφραγίζει ερμητικά και συνδέεται με την επιφάνεια μέσω σωλήνα, διά τού οποίου χορηγείται με πίεση ο απαιτούμενος για την αναπνοή τού δύτη αέρας: *αυτόνομο / διαστημικό* ~ (που φοριέται από τους αστροναύτες κατά την εκτέλεση τής αποστολής τους).

[f- i'VM. < *σκάφη.* στην επίσης αρχ. σημ. «ελαφρύ σκάφος», + *-ανδρο άνδρας.* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. scaphandrel. **σκαφάτος** (ο) (λαϊκ.) ο ιδιοκτήτης σκάφους αναψυχής, **σκαφέας** (ο) {σκαφ-είς, -έων | εργάτης ασχολούμενος κατ' αποκλειστικότητα με το σκάψιμο ΣΥΝ. (λαϊκ.) σκαφτιάς.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *σκαφεύς* < θ. *σκαφ-* τού ρ. *σκάπτω* (βλ.λ.)|. **σκαφή** (η) το σκάψιμο.

[ετυΜ., μτγν. < θ. *σκαφ-* τού αρχ. *σκάπτω* (βλ.λ.)]. **σκάφη** (η) {σκαφών} **1.** κοίλο και μακρόστενο σκεύος από ξύλο ή μέταλλο. που χρησιμοποιείται σε οικιακές εργασίες, όπως το πλύσιμο των ρούχων, το ζύμωμα τού ψωμιού ή για την τοποθέτηση νερού και τροφής για τα ζώα· φρ. *λέω τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη* λέω τα πράγματα με το όνομά τους, με ξεκάθαρο και ειλικρινή τρόπο, χωρίς προσποιήσεις και υπεκφυγές: *δεν έχει μάθει να μασάει τα λόγια του. αυτός λέει - !* 2. (μειωτ. ως χαρακτηρισμός) μικρή και ελαφριά βάρκα χωρίς καρίνα ή κάθε πλοίο μικρού μεγέθους και αμφίβολης ευστάθειας: *πού Οα ταξιδέψουμε μ' αυτή τη* 3. το κοίλο μέρος (ηχείο) έγχορδου μουσικού οργάνου: *«η το μπράτσο και η κεφαλή τής Άύρας γίνονται από μονοκόμματο ξύλο μουριάς»* (εφημ.) ΣΥΝ. σκάφος. - (υποκ.) **σκαφίτσα** κ. **σκαφούλα** (η).

[ετυμ. αρχ. < θ. *σκαφ-* τού ρ. *σκάπτω* (βλ.λ.)]. **σκαφίδα** (η) η σκάφη.

[ητυμ. < αρχ. *σκαφίς. -ίδος < σκάφη* (βλ.λ.)]. **σκαφίδι** (το) {σκαφιδ-ιού | -ιώνΙ **1.** μικρού μεγέθους σκάφη · **2.** μικρού μεγέθους ελαφρύ πλεούμενο συν. πλοιάριο.

[εί υμ. <^τγν. *σκαφίδιον*, υποκ. τού αρχ. *σκαφίς. -ίδος].* **σκαφιδιαζω** ρ. μετβ. [σκαφίδιασ-α. -μένος] δίνω σε (κάτι) το κοίλο σχήμα τής σκάφης. **— σκαφιδώνω** ρ. [1894], **σκαφίδιασμα** κ. **σκαφίδωμα** (το).

σκαφίδοείδής, -ής, -ές [μτγν.] {σκαφιδοειδ-ούς | -είς, -ή} αυτός που μοιάζει με σκάφη ως προς το σχήμα του ΣΥΝ. σκαφιδωτός, κοίλος. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

σκαφιδωτός, -ή, -ό αυτός που έχει το κοίλο σχήμα σκάφης συν. σκαφιδοειδής.

σκάφος (το) {σκάφ-ους | -η. -ών} **1.** το κύριο σώμα τού πλοίου, το εξωτερικό του περίβλημα συν. (λαϊκ.) κουφάρι 2. (συνεκδ.) ολόκληρο το πλοίο: *το λιμάνι ήταν γεμάτο σκάφη παντός είδους || - αναψυχής |[πολεμικό / εμπορικό -* 3. το αεροπλάνο, το αεροσκάφος 4. (μτφ.) κάθε συγκροτημένος χώρος που έχει ιεραρχία και συγκεκριμένο προορισμό (ώστε να μπορεί να παρομοιαστεί με πλοίο): *το ~ τής Εκκλησίας κλυδωνίζεται από θεολογικές έριδες || το ~ τής πολιτείας βρίσκεται στα πρόθυρα χρεωκοπίας* · 5. μους. το ξύλινο κοίλο μέρος έγχορδου μουσικού οργάνου (λ.χ. λαούτου, μαντολίνου, μπουζουκιού κ.ά.), κατ' αντιδιαστολή προς το μπράτσο (όπου τοποθετούνται τα τάστα). — (υποκ.) **σκαφάκι** (το) (σημ. 2). σχολιο λ. *πλοίο.*

[ετυμ. αρχ. < θ. *σκαφ-* τού ρ. *σκάπτω* (βλ.λ.)]. **σκαφτιάς** (ο) {σκαφτιάδες) (λαϊκ.) ο σκαφέας.

[liTYM. < *σκαφέας* (με συνίζηση και επίδρ. τού τ. *σκάφτω),* πβ. κ. *γραφ-ιάς'*[.

σκαφτικός, -ή. -ό * σκαπτικός

σκαφτός, -ή, -ό κ. (λόγ.) **σκαπτός** [αρχ.] **1.** αυτός που έχει σκαφτεί ή μπορεί να σκαστεί ΣΥΝ. σκαμμένος **2.** (έγχορδο μουσικό όργανο) που το σκάφος του έχει γίνει από ένα μόνο κομμάτι ξύλου σκαμμένο σε ένα του σημείο και όχι από λεπτές λωρίδες ξύλου τοποθετημένες επάνω σε καλούπι: - *μπουζούκι / μπαγλαμάς.* — **σκαφτά** επίρρ. **σκάφτω** ρ. σκάβω

σκάψιμο (το) {σκαψίμ-ατος | -ατα, -άτων} το σκάλισμα επιφάνειας τού εδάφους με ειδικό εργαλείο (λ.χ. σκαπάνη, κασμά) για το άνοιγμα λάκκου ή για γεωργικούς λόγους: *το ~ τού κήπου.*

[ετυμ. < θ. *σκαφ-* (από τον αόρ. *έ-σκαψ-α* τού ρ. *σκάβω*) + παραγ. επίθημα *-ιμο* (πβ. κ. *γράψ-ιμο, κάψ-ιμο)\.* **σκάω** ρ. σκάζω **σκεβρός,** -ή. -ό -+ σκευρός

σκεβρώνω ρ. —» σκευρώνω

σκεδάζω ρ. μετβ. {σκέδασα] (σπάν.) διασκορπίζω. — **σκεδασμός** (ο) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *σκεδάω* < αρχ. *σκεδάννυμί* «σκορπίζω^ (βλ. λ. *διασκεδάζω)}.*

σκέδαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων] φυς. φαινόμενο κατά το οποίο μια φωτεινή ακτίνα ή ένα σωματίδιο μεταβάλλουν τη διεύθυνση τής κίνησής τους. όταν πέφτουν σε κάποιο υλικό σώμα και διέρχονται από αυτό: *ελαστική / ανελαστική / υπερελαστική / πολλαπλή || εμβαδόν σκέδασης.*

[ετυμ. < αρχ. *σκέδασις< σκεδάννυμι* (βλ. κ. *διασκεδάζω)\.* **σκέιτμπορντ** κ. **σκέιτ-μπορντ** (το) {άκλ.ί μικρή σανίδα πάνω σε τέσσερα ροδάκια (πατίνι), όπου πατά και ισορροπεί κανείς καθώς μετακινείται ή κάνει ακροβατικές κινήσεις.

[EJYM. < αγγλ.-αμερ. skate-board (κατά το surf-board) < skate «κάνω πατινάζ» + board «σανίδα»[. **σκελαλγία** (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. νευραλγία τής κνήμης.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. scclalgia]. **σκελέα** (η) {σκελεών! ανδρικό εσώρουχο με μακριά μπατζάκια (μακριά εσωτερική περισκελίδα). σχολιο λ. *εσώρουχο.*

|γτυμ. < αρχ. πληθ. *σκελέαι* < *σκέ/.ος].* **σκέλεθρο** (το) 11851] |σκελέθρ-ου | -ων] **1.** ο σκελετός πεθαμένου 2. (μτφ.) άνθρωπος υπερβολικά αδύνατος.

[ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. sceletro < λατ. sccletus < αρχ. *σκελετός,* με επίδρ. τού ομόρρ. μτγν. επιθ. *σκελεφρός«*ξερός, ισχνός» (κατά τα ουδ. με παραγ. επίθημα *-Ορο.* πβ. *βάρα-θρον*). άλλου τ. τού αρχ. *σκελιφρός*

ρ. *σκέλ/.ομαι* «ξηραίνω - γίνομαι ισχνός», για το οποίο βλ. λ. *σκελετός*[.

σκελεθρωμένος, -η, -ο υπερβολικά αδύνατος, σκελετωμένος,

σκελετα (τα) -> σκελετός

σκελετικός, -ή,-ό αυτός που σχετίζεται με τον σκελετό: - *δομή / σύστημα.*

σκελετίνη (η) {σκελετινών} αζωτούχος ύλη από την οποία αποτελεί- ται ο σκελετός ασπόνδυλων ζώων.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. skeletin]. **σκελετολογία** (η) [χωρ. πληθ.] ιατρ. κλάδος τής ανατομίας που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των οστών και των συνδέσμων τους συν. οστεολογία. — σκελετολογικός, -ή, -ό.

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. skeletoiogyj. **σκελετός** (ο) {κ. λαϊκ. πληθ. σκελετά (τα) (σημ. 4)} **1.** το σύνολο των οστών που αποτελούν την εσωτερική στερεή δομή τού σώματος των ανθρώπων και των σπονδυλωτών ζώων 2. τυ σύνυλο των οστών ανθρώπων ή ζώων που έχουν πεθάνει και βρίσκονται σε κατάσταση προχωρημένης ή ολικής αποσύνθεσης: ~ *προϊστορικών ζώων και ανθρώπων* 3. (μτφ.) άνθρωπος παρά πολύ αδύνατος, ώστε να διαγράφονται τα κόκκαλά του: *γίνομαι / μένω -* || *καταντώ ~ από την ασιτία Ί το άγχος / τη στενοχώρια* συν. κάτισχνος, πετσί και κόκκαλο · 4. το εξωτερικό περίβλημα ενός τεχνικού έργυυ. που στηρίζει και καθορίζει το σχήμα τής κατασκευής: ο ~ *ενός κτηρίου / μιας γέφυρας || μόνο ο - τού εργοστασίου έμεινε μετά την πυρκαγιά* **5.** (ειδικότ.) το πλαίσιο από μέταλλο ή κόκκαλο των γυαλιών ηλίου ή οράσεος. στο οπυίο προσαρμόζονται οι φακοί: *γυαλιά με μεταλλικό / χρυσό / κοκ-κάλινο* ~ 6. (μτφ.) τυ βασικό σχέδιο, τα κύρια σημεία ενός θέματος, τα οποία αναπτύσσονται με λεπτομέρειες σε προφορικό ή γραπτό λόγο: ο ~ *ενός μυθιστορήματος / τής ιστορίας / τής ομιλίας* συν. σχεδιάγραμμα, βάση. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμετός.*

[εί υμ. < αρχ. επίθ. *σκε?^ετός* «αποξηραμμένος, κατάξερος» (η σημερινή σημ. είναι μτγν.) < θ. *σκελε-* (τού ρ. *σκέλλομαι* «ξηραίνω - γίνομαι ισχνός») + *-τός* (πβ. *συρφε-τός).* Το αρχ. *σκέλλομαι* < **σκέ/.-jo- μαι* < θ. **skei-o-*. δισύλλ. θ., που ανάγεται πιθ. σε Ι.Ε. **(s)kel-* «στεγνός, ξηρός», πβ. σουηδ. skiill «μπαγιάτικος, λεπτός», αγγλ. shallow «ρηχός», μέσ. άνω γερμ. hei «ασθενής, αδύναμος», γερμ. hellig «κουρασμένος. στεγνός από δίψα» κ.ά. Ομόρρ. *σκλη-ρός* (βλ.λ.)]. **σκελετώδης,** -ης, -ες [μτγν.] {σκελετώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -ών] (λόγ.) αυτός που είναι τόσο αδύνατος, ώστε να μοιάζει με σκελετό συν. κάτισχνος, πετσί και κόκκαλο. σκελετωμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **σκελετωμένος,** -η, -ο αυτός που είναι πάρα πολύ αδύνατος σαν σκελετός συν. σκελετώδης, κάτισχνος.

-σκελής, -ής, -ές λεξικό επίθημα που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό σκελών: *τρι-σκε/.ής. τετρα-σκελής.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

\ι-τυμ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *τετρα- σκελής,* μτγν. *μονο-σκελής),* που προέρχεται από το ουσ. *σκέλος*|. **σκέλια** (τα) (σκελιών] (λαϊκ.) τα κάτω άκρα τού ανθρώπου ή τα πίσω πόδια τετραπόδων ΦΡ. *βάζω την ουρά στα σκέλια* σε περιπτώσεις που κάποιος εγκαταλείπει μια υπόθεση ή μια προσπάθεια υποχωρώντας ντροπιασμένος: *έβαλε την ουρά στα σκέ/.ια κι έφυγε με σκυμμένο το κεφάλι.*

[εί υμ. < **σκέλη-α* < *σκέλη* (πληθ. τού ουδ. *σκέλος),* κατά το σχήμα *χείλια* < **χείλη-α* < *χείλη.* πληθ. τού *χείλος].* **σκελίδα** (η) καθένα από τα μέρη από τα οποία αποτελείται η κεφαλή τού σκόρδου: *δύο - σκόρδο* ΣΥΝ. δόντι (για το σκόρδο). Επίσης

σκελίδι (το).
LiJV.M· < μτγν. *σκελίς, -ίδος*, παράλλ. τ. τού αρχ. *σκελίς*, αρχική σημ. «πλευρά βοδιού, κοτολέτα», αβεβ. ετύμου. Η σημασιολ. απόσταση δεν αφήνει περιθώρια για σύνδεση με τον τ. *σκέλος*, ο οποίος αναφερόταν μόνο στα κάτω άκρα. Άλλωστε, η άποψη αυτή δεν θα ερμήνευε ικανοποιητικά τον αρχαιότερο τ. *οκελις* (με δασύ σύμφωνο *-κ-*). Φαίνεται πως ο τ. *σκελίς* πρέπει να θεωρηθεί αρχικός (αλλά αγν. ετύμου). ενο) δέχθηκε αργότερα την επίδρ. τής λ. *σκέλος* τόσο στη μορφή όσο και στη σημ.|.

σκέλος (το) |σκέλ-ους | -η (κ. λαϊκ. σκέλια στη σημ. 1. βλ.λ.), -ών} 1. (λόγ.) καθένα ακό τα κάτω άκρα τού ανθρώπου ή τα πίσω πόδια των ζώων · 2. **καθένα ακό τα (δύο) τμήματα που συνθέτουν ένα όλον:** *το πρώτο ~ τής συζήτησης / τού ταξιδιού / τού προβλήματος* || *τα ~ τού διαβήτη / μιας γωνίας.*
[ετυμ. αρχ. **<** Ι.Ε. **(s)kel-* «κάμπτω, στηρίζω **-** κυρτός», πβ. λατ. scelus «έγκλημα, ανοσιούργημα» (με αρχική σημ. «στρεβλός, σκολιός»). αρχ. γερμ. scclah «κυρτός, στραβός», γερμ. schielcn «αλληθωρίζω, στραβίζω», αλβ. tshaJe «χωλός» κ.ά, Ομόρρ. *σκολ-ιός, σκελ-ίζω* κ.ά. Όπως φαίνεται και από την ετυμ., η λ. *σκέλος* αναφερόταν αρχικοις στο μέρος τού ποδιού που λυγίζει εύκολα, δηλ. στην άρθρωση μεταξύ μηρού και κνήμης. Χωρίς αρχικό *σ-* η λ. μαρτυρείται σε μυκηναϊκή επιγραφή ως ke-re-a «πόδια τριπόδου, σκέλη»|.

σκεμπές (ο) Ισκεμπέδες) (λαϊκ.) 1. η κοιλιά ζώου 2. στομάχι ζώου, από το οποίο γίνεται πατσάς 3. **(μτφ.) (α) η προτεταμένη και πλαδαρή κοιλιά ανθρώπου:** *παλιά ήταν πετσί και κόκκα'Άο, τώρα που μεγάλωσε έκανε, σκεμπέ* **(β) (συνεκδ.) άνθρωπος με μεγάλη και προτεταμένη κοιλιά.**
Ιι-τυμ. < τουρκ. iskembe < περσ. iSkanba «το τρίτο στομάχι μηρυκα- στικού»].

σκεπάζω ρ. μετβ. {σκέπασ-α, -τηκα, -μένος} 1. καλύπτω ες ολοκλήρου (επιφάνεια): *η ομίχλη σκεπάζει τα βουνά* **}|** *τοίχος σκεπασμένος με κισσό* **|| -** *την κατσαρόλα / τα τρόφιμα* 2. **(ειδικότ.) (α) καλύπτω (κάποιον που έχει ξαπλώσει για ύπνο) με κλινοσκεπάσματα:** *~ το παιδί, για να μην κρυώσει* **(β) καλύπτω (μέρος τού σώματος ή όλο το σώμα) με ρούχο, ώστε να μην είναι εκτεθειμένο σε κοινή θέα:** *~ το στήθος μον* **(γ) τοποθετώ (κάτι) πάνω ή μπροστά από (πρόσωπο ή πράγμα) για προστασία: -** *τον καναπέ με κάλυμμα, για να μη λερώνεται* **ΣΥΝ. προστατεύω, προφυλάσσω** 3. **(μεσοπαθ.** *σκεπάζομαι)* **καλύπτομαι με (ρούχο, σεντόνι κ.λπ.):** *σκεπάσου μην κρυώσεις!* **4. τοποθετώ σκεπή σε (έναν χώρο), στεγάζω:** *~ ένα σπίτι ί ένα πηγάδι με πλάκες / με κεραμίδια* **5. (μτφ.) αποκρύπτω, κρατώ (κάτι) μυστικό, ώστε να μην αποκαλυφθεί (επιλήψιμη πράξη, ενοχή ή σκάνδαλο):** *~ τα ίχνη μου / τα λάθη μου / ένα σκάνδαλο* || *τον σκεπάζει η οικογέ- νειά του*■ **ΦΡ.** *τα σκεπάζω* **προσπαθώ να αποκρύψω κάτι ΣΥΝ. συγκαλύπτω, αποκρύπτω, κουκουλώνω.**
[ετυμ. αρχ. < *σκέπας* **ή** *σκέπη* **(βλ.λ.)].**

σκεπάρνι κ. (προφορ.) σκερπάνι (το) (σκεπαρν-ιού | -ιών| εργαλείο για ξυλουργικές και οικοδομικές εργασίες με σιδερένια λεπίδα προσαρμοσμένη σε ξύλινη χειρολαβή (στειλιάρι), πλατιά και ακονισμένη από τη μια για πελέκημα, τετραγωνισμένη από την άλλη. για να καρφώνει, και με μια μικρή τρύπα στη μέση τής πλατιάς της πλευράς, για να βγάζει καρφιά **ΦΡ.** *καμαρώνω σαν γύφτικο σκεπάρνι* **καυχώ- μαι με τρόπο εξαιρετικά επιδεικτικό, καμαρώνω υπερβολικά, χωρίς να υπάρχει ανάλογη αιτία:** *πήρε ο γυιος της το πτυχίο και καμαρο)- νει σαν γύφτικο σκεπάρνι.*
Ιετυμ. < μτγν. *σκεπάρνιον*, υποκ. τού αρχ. *σκέπαρνος (ό)* (και αργότερα *σκέπαρνον. τό*), τεχν. όρ., αβεβ. ετύμου, πιθ. λ. με επίθημα **r +* · *-πο- (-ρνο-)*. Η υπόθεση αυτή θα οδηγούσε σε Ι.Κ. ˣ(s)kep- «κόβω. τεμαχίζω», πβ. ρωσ. Scepati «κομματιάζω, τεμαχίζω», λετ. sjcepelo «κομμάτι» κ.ά., και η λ. θα εντασσόταν στην ίδια ετυμολογική οικογένεια με το ρ. *σκάπτω* (βλ.λ.). Σύμφωνα με άλλη άποψη, *σκέπαρνος* < **σκέρπ-ανος* (με αντιμετάθεση) < θ. **(s)kerp-* < Ι.Ε. **(s)ker-* «κόβω, αποκόπτω» (βλ. λ. *κείρω* «κουρεύω»! και συνδ. με γερμ. Scherbe «συντρίμμι», schiirfcn «ξύνω, σκάβω». Τέλος, εξαιτίας τής δυσκολίας που εγείρει το συμφωνικό σύμπλεγμα *-ρν-*. έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται yia αρχαϊκό δάνειο (πβ. *κόθο-ρν-υς)*\.

σκεπαρνιά (η) (λαϊκ.) χτύπημα με σκεπάρνι.

σκεπαρνίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.) {σκεπάρνισα} (λαϊκ.) χτυπώ (ξύλο. τούβλο κ.λπ.) με σκεπάρνι.

σκεπάρνισμα (το) ίσκεπαρνίσμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. το χτύπημα με το σκεπάρνι 2.*σκεπαρνίσματα* **(τα) τα κομμάτια τού ξύλου που απο- σπώνται κατά την κατεργασία του με σκεπάρνι ιον. πελεκούδια.**

σκέπασμα (το) [αρχ.| {σκεπάσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. η κάλυψη μιας επιφάνειας, μέρους τού σώματος κ.λπ.: γο *~* **τού** *προσώπου / τής κεφαλής* 2. **(συνεκδ.) το αντικείμενο που χρησιμοποιείται για να σκεπάσει κανείς μια επιφάνεια:** *έψαχνε το ~ τής κατσαρόλας / τής κανάτας* **συν. καπάκι, κάλυμμα** 3. *σκεπάσματα* **(τα) τα κλινοσκεπάσματα (κουβέρτες, σεντόνια κ.λπ.):** *πέταξε με μια κίνηση τα ~ και σηκώθηκε από το κρεβάτι* ([*ελαφριά ι βαριά -*.

σκεπαστά επίρρ. (μτφ.) με τρόπο ασαφή και συγκεκαλυμμένο, απο- κρύπτοντας την αλήθεια: *τα λέω / μιλάω ~* **συν. μασημένα αντ. στα- ράτα, καθαρά, ξάστερα.**

σκεπαστή (η) (λαϊκ.) 1. το υπόστεγο, συνήθ. σε ναύσταθμο, για την προφύλαξή των λέμβων 2. **(σε γήπεδο) η εξέδρα που έχει στέγη.**

σκεπαστήρι (το) {σκεπαστηρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) καθετί που χρησιμοποιείται ως σκέπαστρο.

Ιετυμ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *σκεπαστήριος* **<** *σκεπάζω* **+ παραγ. επίθημα** *-τήρϊο<;\.*

σκεπαστικός, -ή, -ό [αρχ.| αυτός που είναι κατάλληλος για να σκεπάζει μια επιφάνεια.

σκεπαστός, -ή,-όΙμτγν.} 1. αυτός που έχει σκέπασμα: *~ σουπιέρα* αντ. ξέσκεπος, ξεσκέπαστος 2. (για χώρους) αυτός στον οπυίυ έχει τοποθετηθεί σκεπή: *~ αυλή / εξώστης* συν. στεγασμένος 3. (γλυκό) που καλύπτεται (σκεπάζεται) με παγωτό: *καταΐφι σκεπαστό με καϊμάκι.*

σκέπαστρο (το) {σκεπάστρ-ου | -ων} **1.** κατασκεύασμα που καλύπτει ανοικτό χώρο. για να τον προστατεύει από κάθε επίδραση τού εξωτερικού περιβάλλοντος 2. (ειδικότ.) τζαμωτή κατασκευή πυυ προφυ- λάσσει φυτώριο 3. αρχιτ. οχυρωματικό έργο που παρέχει κάλυψη και προστασία από εχθρικά πυρά.
[κϋμ. < μτγν. *σκέπαστρον* < αρχ. *σκεπάζω* (θ. *σκεπασ-* τού αορίστου) + παραγ. επίθημα *-τρον*. πβ. *στέγασ-τρον*\. **σκέπη** (η) 1. κατασκεύασμα που καλύπτει τυ πάνω, το ανώτατο μέρυς ενός οικοδομήματος, η στέγη: *~ με κεραμίδια / πλάκες* 2. το πάνω τμήμα ενός αυτοκινήτου. — (υποκ.) **σκεπούλα** (η).
[ετυμ. < αρχ. *σκέπη* (βλ.λ.). με καταβιβασμό τού τόνου στη λήγουσα, κατά τυ σχήμα *κάμπη - καμπή, σκάφη - σκαφή].* **σκέπη** (η) (σκεπών} 1. η ασφάλεια, η προστασία με την υποία περιβάλλεται κανείς: *παίρνω / έχω / βάζω κάποιον κάτω από τη ~ μου* || *θέτω κάποιον υπό τη ~ μου* 2. ο γυναικείος πέπλος συν. (λαϊκ.) τσίπα, μπόλια 3. Ρ.κκλης. το κάλυμμα σεβάσμιας και θαυματουργής εικόνας, η οποία αποκαλύπτεται συνήθ. την ημέρα τής εορτής τού εικο- νιζόμενου αγίου προσώπου: *η ~ τής Θεοτόκου* 4. ηιολ. λεπτή μεμβράνη που περιβάλλει ορισμένα όργανα τού σώματος των ζώων. τυ περι- τόναιο. το μεσέντερο.
ΙΓ.τυμ. αρχ., παράλλ. τ. τού αρχαϊκού *σκέπας, -αος* «καταφύγιο, κάλυμμα», αγν. ετύμου. Δεν φαίνεται ιδιαίτερα πιθ. η σύνδεση με λιθ. kepure «σκούφος», ρωσ. cepec (ίδια σημ.)|. **σκεπός** (ο) (σπάν.-συνήθ. για τον θεό) αυτός που σκεπάζει και προστατεύει, ο φύλακας και προστάτης: *«ο Θεός βοηθός και* (Ι. Γρυ- πάρης).
[ί.tym. < *σκέπω* (βλ.λ.). κατά το σχήμα *τρέφω - τροφή - τροφός, πέμπω - πομπή - πομπός].* **σκεπτικισμός** (ο) |1766] 1. φίλος, φιλοσοφικό ρεύμα που δεν αποδέχεται την ύπαρξη πραγματικής γνώσης για τα πράγματα, θέτοντας υπό αμφισβήτηση την αυθεντικότητα και την ισχύ γενικώς παραδεκτών αληθειών 2. (γενικά) η τάση να αντιμετωπίζει κανείς ένα πρό- σοιπο ή μια κατάσταση με καχυποψία ή δυσπιστία, θέτοντας υπό αμφισβήτηση οτιδήποτε σχετικό με αυτά: *άκυυγε τις απόψεις του με ~* || *«με - (αν όχι φόβο) αντιμετωπίστηκε η ένωση των "δύο Γερμανιών" από τη διεθνή κοινή γνωψη»* (εφημ.). —**σκεπτικιστής** (ο) [1887|, **σκεπτικίστρια** (η), **σκεττπκισπκός,** -ή. -ό 118%). **σκεπτικιστικά** επίρρ. |ΕΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. skcpiicisme|. **σκεπτικό** (το) 1. τυ μέρος τής δικαστικής απόφασης που περιέχει το αιτιολογικό, το υποίο οδήγησε τους δικαστές στη λήψη συγκεκριμένης απόφασης 2. (γενικά) ο τρόπος σκέψης ή τυ σύνολο των σκέψεων πυυ οδηγεί στη λήψη συγκεκριμένης απόφασης, *δεν μπορώ να καταλάβω το ~ σας* || *ποιο ήταν το - σας γι'αυτή την ενέργεια;* φρ. *υπό / με αυτό το σκεπτικό...* με τυν συγκεκριμένο τρόπο σκέψης (που έχει αναφερθεί ήδη)...: *~. δεν υπάρχει άλλος τρόπος αντιμετώπισης τού προβλήματος.*
[ΕΤΥ.Μ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *σκεπτικός* (βλ.λ). Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. consideram|. σκεπτικός, -ή. -ό [μτγν.[κ. (καθημ.) σκεφτικός (σημ. 2) 1. φίλος. (α) αυτός που σχετίζεται με τον σκεπτικισμό: *~ φι/.όσοφοι / φιλοσο- φία* (β) *σκεπτικός* (υ) ο φιλόσοφος που ακολυυΟεί το ρεύμα τού σκεπτικισμού: *οι ~ υπήρξαν αρνητές κάθε γνώσης* · 2. αυτός που είναι απασχολημένος, απορροφημένος σε σκέψεις: *έμεινε ~ αρκετή ώρα* || *τον κοίταζε ~ και δεν έλεγε λέξη* συν. συλλογισμένος. — σκεπτικ-ά / -ώς Ιμτγν.Ι κ. σκεπτικά επίρρ., σκεπτικότητα (η) [1854}. σκέπτομαι κ. σκέφτομαι ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {σκέφ-τηκα κ. -θηκα} ♦ (μετβ.) 1. κάνω σκέψεις γύρω από ένα ζήτημα: *δώσε μου λίγο χρόνο να σκεφτώ καλύτερα το θέμα σου* || *~ νύχτα-μέρα συνεχώς αυτά που μου είπες* || *σκέψου τι θες να σου αγοράσω και πες το μου!* || *~ π να φορέσω απόψε / πού να πάμε για ρεβεγιόν / πόσο σ' αγαπώ / πότε θα γυρίσεις* || *~ ότι αυτή η λύση δεν είναι σωστή* || *σκέφτεσαι ό,τι σκέφτομαι;* || *μη σκέφτεσαι άσχημα πράγματα* Jj (κ. αμετβ.) *δεν μπορώ να σκεφτο3 τώρα, είμαι εκνευρισμένη* || *είναι κλεισμένος στο δωμάτιό του και σκέφτεται* |j *Συμβαίνει τίποτα; -Όχι, απλώς* - 2. κάνω σκέψεις για ένα θέμα με ορισμένο τρόπο σκέψης: *~ κάτι σωστά / λανθασμένα / εις βάθος / επιφανειακά* || *δεν το σκέφτηκες άσχημα, αλλά υπάρχουν κι άλλα στοιχεία να λάβεις υπ'όψιν\\ για πες μου. πώς το σκέφτεσαι το θέμα;* || (κ. αμετβ.) *αυτό το παιδί σκέφτεται ώριμα ι υπεύθυνα* || *~ φωναχτά ι μεγαλοφώνως* (εξωτερικεύω μιλο)ντας αυτά που σκέφτομαι) || *~ από μέσα μου* (χωρίς να εξωτερικεύω τι σκέφτομαι) 3.(+να) σκοπεύω, σχεδιάζω: *- να φύγω από την Αθήνα / να σταματήσω τη δουλειά μου* συν. προτίθεμαι 4. βρίσκω (κάτι) με τη σκέψη ή τη φαντασία μου, επινοώ: *μη στενοχωριέσαι, κάτι θα σκε- φτούμε* || *αυτή τη στιγμή δεν μπορώ να σκεφτώ τίποτα* ΣΥΝ. σκαρφίζομαι 5. λαμβάνω υπ' όψιν μου (κάποιον/κάτι), πριν προχωρήσω σε συγκεκριμένη ενέργεια: *έφυγε και τους άφησε' δεν σκέφτηκε ούτε τα παιδιά τους!* || *σκέψου την οικογένειά σου ι το μέλλον ι την καριέρα σου!* || *αν σκεφτεί κανείς ότι ήταν τόσες μέρες χωρίς τροφή και νερό. είναι ν'απορεί πο)ς επιβίωσε τελικά* || *δεν ~ ποτέ τι θα πει ο κόσμος* συν. λογαριάζω, ενδιαφέρομαι. νοιάζομαι· **φρ.σκέψου** *καλά* για περιπτώσεις στις οποίες προειδοπιυούμε κάπυιυν να προσέξει πριν αποφασίσει: *~ τι πας να κάνεις! Θα το μετανιώσεις!* || (κ. απολύτως) *Μη βιάζεσαι να υπογράψεις! Μετά θα είναι αργά!* ΣΥΝ. πρόσεχε, έχε τον νου συυ 6. επαναφέρω στη μνήμη μου (εικόνες, συναισθήματα από το παρελθόν ή υποθετικές καταστάσεις), συνήθ. αναπολώντας

ή με κριτική διάθεση: *σκεφτόμουν τι καλά που ήταν τα φοιτητικά χρόνια* || ~ *τις περσινές διακοπές* ΣΥΝ. αναπολο) 7. (στο β' πρόσ. +να) για περιπτώσεις στις οποίες προτρέπουμε κάποιον να φανταστεί κάτι, να έρθει σε ορισμένη υποθετική κατάσταση: *σκεφτείτε να συμφωνούσα· ποιος ξέρει* γι *Οα είχα πάθει!* || *Σκέψου να γίνει καμιά ξαφνική απόβαση στο νησί! Χαθήκαμε!* συν. φαντάσου να...· φρ. *για σκέψου / για φαντάσου* για περιπτώσεις στις οποίες *κάποιος* μένει *έκπληκτος* μπροστά σε απροσδόκητη κατάσταση: ~ *να περάσει από μπροστά και να μην πει ούτε καλημέρα!* || (κ. απολύτως) *Ωστε εκείνος ο κύριος που ερχόταν εδώ τα καλοκαίρια έγινε πρωθυπουργός!* ~7 8. (+ πλάγια ερώτηση) απορώ για (κάτι), αναρωτιέμαι: *- τι να απέγινε εκείνος ο ξένος...* || ~ *ποιος θα μπορούσε να έχει κλέψει τα έγγραφα* συν. προβληματίζομαι ♦ (αμετβ.) 9. έχω την ικανότητα τής λογικής σκέψης: *οι μαθητές πρέπει να μάθουν να σκέφτονται* || *δεν σκέφτεται καθόλου αυτός ο άνθρωπος. ό,τι του 'ρθει λέει!* || *«~, άρα υπάρχω»* (cogito ergo sum, Καρτέσιος). σχολιο λ. *αποθετικός*.

(ετυμ. αρχ. < **σκέπ-]υ-μαι* < θ. **σκεπ-* / **σπεκ-* (με αντιμετάθεση) < J.H. *spek- «κατασκοπεύω - παρατηρο') προσεκτικά», πβ. σανσκρ. pasyati «βλέπω», λατ. specere, species «όψη. βλέμμα - είδος», ad- spectus (> γαλλ. aspect, ισπ. aspecto), αρχ. γερμ. spehon «κατασκοπεύω» (> γερμ. spahcn) κ.ά. Ομόρρ. *σκέψ-ις, σκοπ-ός, σκόπ-ελος, σκοπ-εύω. σκόπ-ιμος* κ.ά. II λ. *σκέπτομαι* εξέφραζε κυρ. την έννοια «αναζητώ με το βλέμμα, προσπαθώ να συλλάβω κάτι με τα μάτια», αναφερόμενη έτσι σε ένα είδος ενεργού οράσεως διαφορετικό από αυτό που εκφράζουν τα ρ. *όρώ* και *β/.έπω]*.

σκεπτόμενος, -η (κ. λόγ. -ένη). -ο **1.** αυτός που σκέπτεται, σκεπτικός: *το άγαλμα αναπαριστά τον φιλόσοφο σκεπτόμενο 2.* αυτός που προβληματίζεται για διάφορα θέματα, που δεν είναι πνευματικά νωθρός· κυρ. στις φι\ *σκεπτόμενος άνθρωπος* / *σκεπτόμενο ον: ως καλλιτέχνης και σκεπτόμενος άνθρωπος* «fev *μπορώ να μείνω απαθής μπροστά σε αυτά τα αίσχη!*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *σκέπτομαι* ως απόδ. τού γαλλ. pensant, όπως στη φρ. un homme pensant «σκεπτόμενος άνθρωπος»].

σκέπω ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.) έχω (κάποιον/κάτι) υπό τη σκέπη μου. παρέχω σε (κάποιον) ασφάλεια και προστασία ΣΥΝ. προστατεύω, προφυλάσσω.

ΙΕΤΥΜ. αρ^. < *σκέπη* (υποχωρητ.), βλ.λ.|.

σκερβελες (ο) {σκερβελέδες} (λαϊκ.) (ως μειωτ. χαρακτηρισμός) για πρόσωπο ανάξιο λόγου, τεμπέλη και άχρηστο.

[ΕΤΥΜ. Λγν. ετύμου|.

σκερπάνι (το) »σκεπάρνι

σκερτσάντο επίρρ. μουσ. με εύθυμο, παιχνιδιάρικο τρόπο: *αλέγκρο*

[f.tym. < ιταλ. scherzando < scherzare (βλ. λ. *σκερτσάρω*)|.

σκερτσάρω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] (λαϊκ.) κάνω σκέρτσα, προσπαθώ να τραβήξω την προσοχή των άλλων πάνω μου.

|ΗΤΥΜ. < ιταλ. scherzarc «παίζω, παιχνιδίζο), αστειεύομαι», < λογγοβαρδ. skcrzon. γερμ. αρχής. πβ. αρχ. γερμ. scern «σκέρτσο, θρασύτη- τα» (> γερμ. scher/.en, ρ.)].

σκέρτσο (το) **1.** φιλάρεσκη κίνηση που λειτουργεί ως τέχνασμα, για να τραβήξει τα βλέμματα όλων πάνω σε αυτόν που την κάνει συν. νάζι. τσαλίμι, (λόγ.) ακκισμός 2. *σκέρτσα* (τα) τα ερωτικά παιχνίδια, τα πείσματα μεταξύ ερωτευμένων: *βαρέθηκα πια τα ~ της 3.* κίνηση γεμάτη χάρη και αέρα: *περπατά με* ~ 4. μουσ. (α) μουσική σύνθεση με εύθυμο, ζωηρό, παιχνιδιάρικο χαρακτήρα (β) τυπικό μέρος τής μουσικής φόρμας σονάτας, ιδίως στις συμφωνίες (συνήθως σε τριμερή ρυθμό): *υ Μπετόβεν, στις συμφωνίες του. αντικατάστησε τυ με- νουέτυ με τυ* ~. — (υποκ.) **σκερτσάκι** (το) (σημ. 1-3).

I bTYM. < ιταλ. scherzo < ρ. scherzare (υποχωρητ.). βλ. κ. *σκερτσάρω*|.

σκερτσόζικος, -η. -ο αυτός που γίνεται με σκέρτσο: - *συμπεριφορά* Συν. ναζιάρικος. — **σκερτσόζικα** επίρρ.

σκερτσόζος (ο), **σκερτσόζα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο που κάνει σκέρτσα στην προσπάθειά του να γίνει το επίκεντρο τής προσοχής ΣΥΝ. ναζιάρης, παιχνιδιάρης 2. πρόσωπο που έχει ιδιαίτερη χάρη στις κινήσεις και στη συμπεριφορά του ΣΥΝ. χαριτωμένος.

[ετυμ. < ιταλ. scherzoso < scherzo (βλ. λ. *σκέρτσο)]*.

σκέτα επίρρ.· χωρίς κάτι άλλο ακόμη· συνήθ. στη φρ. *νέτα-σκέτα* βλ. λ. *νέτα*.

σκέτος, -η, -ο **1.** αυτός που είναι ή προσφέρεται μόνος του, χωρίς συνοδευτικό ή χωρίς να έχει αναμιχθεί με άλλη ουσία: *καφές* ~ (χωρίς ζάχαρη ή γάλα) j{ *έφαγε ~ μακαρόνια (χωρίς σά/.τσα*, τυρί κ.λπ.) / *μπιφτέκια / ψωμί* || *ήπιε - νερό* (χωρίς τίποτε άλλο) i| ~ *ουίσκι* (δηλ. χωρίς νερό) || ~ *ούζο* (χωρίς νερό ή παγάκια) || ~ *βούτυρο / σιτάρι / χρυσάφι* (που δεν έχει νοθευτεί) || (σε παραγγελίες) *έναν σκέτο, παρακαλώ!* (δηλ. έναν καφέ χωρίς ζάχαρη) 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει περιττά στολίδια ή άλλα εξεζητημένα στοιχεία: ~ *έπιπλα / φόρεμα* ΣΥΝ. λιτός, απλός, απέριττος 3. αυτός στον οποίο δεν μπορεί να αποδοθεί άλλος χαρακτηρισμός, που δεν είναι τίποτα πιο πολύ ούτε πιο λίγο από τη δηλούμενη έννοια: *είναι - παλιάνθρωπος / βλάκας / παραλο- γισμυς / πρυδυσία / ανυησία/ ψέμα i κακία* ΣΥΝ. καθαρός 4. (ειδικότ.) αυτός που έχει χάσει όλα του τα λεφτά σε τυχερά παιχνίδια: *έχω μείνει* ~ I) (κ. για έμφαση) *είμαι νέτος-σκέτος*.

[ETYM. < ιταλ. schieito «αμιγής, γνήσιος, απλός», < γοτθ. slaihts / αρχ. γερμ. slehia- «απλός» ο γερμ. schiecht «ασήμαντος, άσχημος, κακός»)!.

σκετς (το) {άκλ.) σύντομη (συνήθ. χιουμοριστική) σκηνή (νούμερο), που παρουσιάζεται σε σκηνή θεάτρου, στην τηλεόραση κ.λπ. και αποτελεί μέρος μεγαλύτερου θεάματος (παράστασης, σόου. εκπομπής): *στυ ~ που ακολουθεί θα δούμε τις προσπάθειες ενός νεαρού να μπει τζάμπα στυν κινηματογράφο* || *πολλοί μαθητές πήραν μέρος στο - τού σχολείου.* — (υποκ.) σκεταάκι (το).

Ιετυμ. < αγγλ. sketch < υλλ. schets / γερμ. Skizze < ιταλ. schizzo (βλ. λ. *σκίτσο)]*.

σκευαγωγία (η) {χωρ. πληθ.) (παλαιότ.) **στραϊ.** η μεταφορά στρατιωτικών σκευών και εφοδίων σε πολεμική περίοδο, **σκευαγωγός,** -ός. -ὸ |αρχ.] (λόγ.) αυτός που χρησιμοποιείται ως μέσο μετο^φοράς αποσκευών, **σκευάζω** ρ. μετβ. {σκεύασ-α. -τηκα κ. (λόγ.) -θηκα. -μένος] (για εμπορεύματα) συσκευάζω (βλ.λ.). — σκευασία (η) [αρχ.].

[ετυμ. αρχ. < *σκεύος* (βλ.λ.)]. **σκευάμαξα** (η) [18871 {σκευαμαξών] όχημα που μεταφέρει αποσκευές **ΣΥΝ.** σκευυφόρυς. **σκεύασμα** (τυ) {σκευάσμ-ο^τυς j -ατα. -άτων} σύνθεση φοφμακευτι- κών ουσιών η οποία χρησιμοποιείται για θεραπευτικούς λόγους: *βιταμινούχα ι φαρμακευτικά / ιατρικά -*.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *σκευάζω* (βλ.λ.)|. **σκευή** (η) {χωρ. πληθ.) (περιληπτ.) **1.** το σύνολο των απαραίτητων αντικειμένων, που χρησιμοποιούνται για ορισμένο σκοπό· υ εξοπλισμός: ~ *Μηχανικού / fιυροβολακυύ* 2. (μτφ.) τυ σύνολο των στοιχείων που χρησιμοποιούνται για ορισμένο σκοπό: ο *ποιητής κρίνεται συχνά από τη ~ τυύ έργου του. τις λέξεις και τον μύθο* **ΣΥΝ.** εξοπλισμός, μέσα.

[ετυμ. αρχ., παράλλ. τ. τού ουδ. *σκεύος* (βλ.λ.)|. **σκευοθηκη** (η) [αρχ-J {σκευοθηκών} έπιπλο μέσα στο οποίο τοποθετούνται και φυλάσσονται διάφορα σκεύη **ΣΥΝ.** μπουφές, **σκεύος** (το) {σκεύ-υυς | -η. -ών} αντικείμενυ με διαφορετικό κατά περίπτωση σχήμα και διαστάσεις, που χρησιμοποιείται για την κάλυψη πρακτικών αναγκών τού ανθρώπου: *μαγειρικά* - (οτιδήποτε χρησιμοποιείται στη μαγειρική, λ.χ. κατσαρόλες, τηγάνια, ταψιά κ.λπ.) || *επιτραπέζια* ~ (όσα χρησιμοποιούνται κατά την παράθεση γεύματος) || *ηλεκτρικά* ~ (τα μηχανήματα που λειτουργούν με ηλεκτρικό ρεύμα)· **φρ.** (α) *ιερό σκεύος* **(ΐ)** καθένα από τα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται στη Θεία Ευχαριστία, λ.χ. το Αγιο Δισκοπότηρυ. το Δισκάριυ, η λαβίδα κ.λπ. (ii) (κατ' επέκτ.) κάθε σκεύος που χρησιμοποιείται στην τέλεση των μυστηρίων και των ακολουθιών, λ.χ. τα θυμιατήρια, τα εξαπτερυγα κ.ά. (β) (μτφ.. συνήθ. για γυναίκες) *σκεύος ηδονής* κάθε πρόσωπο που αντιμετο)πίζεται αποκλειστικά ως μέσο σεξουαλικής ικανοποίησης, κατά τρόπο μειωτικό τής ανθρώπινης αξιοπρέπειας (γ) **ΐiΚΚΛΗΣ.** σκεύος *εκλογής* (Κ.Δ. *Ιιράξ.* 9. 15: *ότι σκεύος εκλογής έστινμοι ούτος)* (i) ο Απόστολος Παύλος, τον οποίυ ο Ιησούς επέλεξε για τη διάδοση τής πίστης στους εθνικούς (ii) (μτφ.) οποιοσδήποτε περιβάλλεται με ιδιαίτερη εύνυιοί κ*αι εμπιστυσύνη. ώστε να εξασφαλίζει το άνωθεν χρίσμα για υψηλού χαρακτήρα αποστολή. **[πτυμ.** < αρχ. *σκεύος*, τεχν. όρ.. αγν. ετύμου. Δεν ευσταθούν οι υποθ. περί συνδέσεως με λιθ. isauju «πυροβολώ», αρχ. γερμ. sciozan (ίδια σημ.), ούτε με αρχ. αγγλ. hegan «εκτελώ, βγάζω», αρχ. σλαβ. pre-kutiti « στολίζω»|.

σκευοφόρος (η) βαγόνι αμαξοστοιχίας στο οποίο τοποθετούνται οι αποσκευές των ταξιδιωτών.

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «υποζύγιο», < *σκεῦυς + -φόρος< φέρω]*. σκευοφύλακας (ο) {σκευοφυλάκων} **εκκλητ.** αξιωματούχυς τής Εκκλησίας επιφυρτισμένυς με τη φύλαξη των ιερο>ν σκευών και κειμηλίων τού ναού. Επίσης (αρχαιοπρ.) σκευοφύλαξ [μτγν.] {σκευοφύ- λακος}.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *σκευοφύ?..αξ, -ακος < σκεῦυς + φύλαξ, -ακος}*. **σκευοφυλάκιο** (το) Ιμτγν.] {σκευοφυλακί-υυ | -ων} **εκκλης.** υ χώρος τού ναού όπου φυλάσσονται τα ιερά σκεύη και τα άμφια των κληρικών **συν.** ιεροφυλάκιο, **σκευρός,** -ή. -ὸ αυτός που έχει κυρτώσει, λυγίσει, χάνοντας την προηγύμενη ευθεία θέση του **ΣΥΝ.** κυρτωμένος, στραβωμένος, καμπουριασμένος.

[ετυμ. < *σκευρώνω* (υποχωρητ.). βλ.λ.|. **σκευρώνω** ρ. αμετβ. {σκεύρω-σα. -μένος} **1.** (για ξύλινα αντικείμενα) κυρτώνω λόγω υγρασίας ή υπερβολικά υψηλών θερμοκρασιών, στραβώνω χάνοντας το αρχικό μου σχήμα: *υι σανίδες/ τα παράθυρα / τα πατώματα έχουν σκευρώσει* |] το *μπράτσο τού λαούτου σκεύρωσε 2.* (για ανθρώπους) κυρτώνω και καμπουριάζω χάνοντας την ευθυτενή στάση τού σωματός μυυ: *σκεύρο)σε με τα χρόνια / από τα γεράματα ι από την πολλή δουλειά.* — σκεύρωμα (τυ).

[ετυμ. μεσν. < *σκευρίον* «κασέλα, χρηματοκιβώτιο» < αρχ. *σκευά- ριον*, υποκ. τού ουσ. *σκεύος*. Κατ' άλλη. λιγότερο πιθανή άποψη, η λ. ανάγεται στο αρχ. επίθ. *σκαιός* με την επίδρ. τού λατ. scaevus αριστερός - αδέξιος», οπότε πρέπει να υποθέσουμε την ύπαρξη ενδιάμεσου τ. **σκαιβός]*. **σκευωρία** (η) {σκευωριών} το τέχνασμα με το οποίο προσπαθεί κανείς να εξαπατήσει έναν άλλο στήνοντας παγίδες εις βάρος του: *είναι θύμα πολιτικής* ~ **συν.** δολοπλοκία, πλεκτάνη, μηχανορραφία. **[είϋμ.** αρχ. < *σκευωρός* «σκευοφύλακας» (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.].

σκευωρος (ο) πρόσωπο που μηχανορραφεί, που στήνει σκευωρία.

| **ετυμ.** αρχ., αρχική σημ. «σκευοφύλακας», < *σκεύος* +■ *-ωρός* (< *όρώ* «βλέπω», με ειδική σημ. «φρουρώ, φυλάσσω»), πβ. *θυρ-ωρός. άκται- ωρός, θε-ωρός*. Η σημερινή σημ. έχει την αφετηρία της στο ρ. *σκευωρώ φλ.λ.)]*.

σκευωρώ ρ. αμετβ. {σκευωρείς...} στήνω σκευωρίες (εις βάρος κάποιου). μηχανεύομαι πονηρά σχέδια για να πρυκαλέσω βλάβη, φθορά: *σκευωρεί εναντίον των* πολιτικών *του αντιπάλων* ΣΥΝ. ραδιουργώ, μηχανορραφώ, δολοπλοκώ.

[ετυμ. < αρχ. *σκευωρυύμαι* (το ενεργ. *σκευωρώ, -έω* είναι μτγν.) < *σκευωρός* «σκευοφύλακας» (βλ.λ.). Το ρ. είχε αρχικώς τη σημ. «φυ

λάσσω τα σκεύη», αλλά από τη χρήση του στην αττ. διάλεκτο (κατε- ξοχήν στον Δημοσθένη) έλαβε τη σημ. «φροντίζω με πολύ μεγάλη επιμέλεια» και «καταστρώνω προσεκτικά ένα σχέδιο, μηχανορραφώ»!.

σκεφτικός, -ή. -ό σκεπτικός

σκέφτομαι ρ. -> σκέπτομαι

σκέψη (η) **{-ης κ. -εως | -εις, -εων} 1. μέρος τής νόησης· αναφέρεται στις λεγόμενες «παραγωγικές» λειτουργίες τού νου, όπως η κρίση, οι συλλογισμοί, η συγκλίνουσα και αποκλίνουσα σκέψη κ.τ.ό.:** *η απόφαση ελήφθη μετά από μακρά ~ || ύστερα από ~ κατέληξα στο συμπέρασμα ότι έχεις δίκιο || χρειάζεται ωριμότερη / καλύτερη / μια δεύτερη ~ || μη με διακόπτεις, γιατί χάνω τον ειρμό / τη σειρά / το νήμα / την αλυσίδα των ~ μου || από την πολλή ~ ζαλίστηκε || διαβάζω τις ~ κάποιου* **(καταλαβαίνω τι σκέφτεται) || συγκλίνουσα ~ (βλ. λ.** *συγκλίνω)* **|| αποκλίνουσα ~ (βλ. λ.** *αποκλίνω)***· φρ. (α)** *είμαι / μπαίνω στη σκέψη (κάποιου)* **καταλαβαίνω τι σκέφτεται (κάποιος), σκέφτομαι τα ίδια πράγματα με (κάποιον άλλο):** *είσαι στη σκέψη μου! αντό θα 'λεγα κι εγώ τώρα!* **(β) (στην παραψυχολογία)** *μεταβίβαση σκέψεως* **η ικανότητα που υποστηρίζεται πως έχουν ορισμένα άτομα να μεταβιβάζουν το περιεχόμενο των σκέψεών τους σε πρόσωπο που βρίσκεται σε απόσταση (γ)** *βάζω (κάποιον) σε σκέψεις* **βλ. λ.** *βάζω* **(δ)** *μπαίνω σε σκέψεις (για κάτι)* **προβληματίζομαι:** *μπήκε σε σκέψεις για το αν έπρεπε να του μιλήσει τόσο αυστηρά ή όχι* **(ε) (λόγ.)** *κατόπιν σκέψεως* **μετά από σκέψη, μετά από κριτική επεξεργασία:** *κατόπιν ωρίμου σκέψεως αποφάσισε να εγκρίνει την επιχορήγηση* **(στ)** *Θέλει (και) σκέψη;* **για κάτι για το οποίο δεν χρειάζεται να έχει κανείς δισταγμούς: -** *αν θα το αγοράσεις: Πού θα ξαναβρείς τέτοια ενκαιρία;* **(ζ)** *διαβάζω τη σκέψη κάποιου* **καταλαβαίνω τι σκέπτεται κάποιος** 2. **(συνεκδ.) ό.τι σκέπτεται κανείς για ένα ζήτημα:** *αντή η ~ ούτε πον μον πέρασε από το μναλό || εγκατέλειψε κάθε - για γάμο || ήταν χαμένος / βνΟισμένος στις ~ τον [| κάνω σκέψεις για κάτι || Θλιβερές / χαρούμενες / υψηλές / ταπεινές -* jj *η αρχική - ήταν να αναβληθεί η συγκέντρωση* **συν. διανόημα, στοχασμός· φρ. (α)** *η σκέψη (κάποιου)* **το να σκέφτεται κανείς (κάποιον), να έχει στο μυαλό του (κάποιον):** *η σκέψη σον θα με σνντροφεύει στην ξενιτειά [| στη σκέψη της δά- κρνσε...* **(β)** *δεξαμενή σκέψης* **ομάδα ή οργανισμός που πραγματοποιεί διεπιστημονική έρευνα, συνήθως τεχνολογικού ή κοινωνικού χαρακτήρα (γ)** *ούτε σκέψη!* **για περιπτώσεις στις οποίες θέλουμε να δώσουμε έμφαση στην άρνησή μας για κάτι:** *Να πουλήσω το σπίτι! -/* **συν. αποκλείεται, μην το συζητάς (δ)** *ακόμα και / και μόνο στη σκέψη πως / ότι...* **αρκεί να σκεφτεί κανείς πως / ότι (χωρίς να ισχύει ήδη κάτι):** *και μόνο ~ θα ξοδέψει τόσα χρήματα, παθαίνει ταραχή!* 3. **ο τρόπος με τον οποίο σκέπτεται και ενεργεί κανείς:** *άνθρωπος με καθαρή / ώριμη / ταπεινή / ζωηρή / σνγκροτημένη / αφαιρετική / συνθετική ~* 4. **το σύνολο των απόψεων και των θέσεων που έχει κανείς για ένα κοινωνικό φαινόμενο, ο τρόπος ανάλυσης και ερμηνείας του· θεωρία:** *σύμφωνα με τη μαρξιστική ~ το Δίκαιο ανήκει στο εποικοδόμημα* **11** *στη δντική ~* **το** *άτομο προτάσσεται τής ομάδας* **συν. κοσμοαντίληψη. κοσμοθεωρία, βιοθεωρία. σχολιο λ.** *συμβονλή.* **[Ητυμ. < αρχ.** *σκέψις.* **αρχική σημ. «αντίληψη μέσω των αισθήσεων».**

σκέπτομαι **(βλ.λ.).** Ιί **φρ.** *δεξαμενή σκέψης* **αποτελεί απόδ. τού αγγλ.** think tankj.

σκηνάκι (το) {χωρ. γεν.} (στη γλώσσα των στρατιωτών) 1. μικρή ατομική σκηνή 2. (στον πληθ.) στρατιωτική άσκηση που προβλέπει διαμονή των στρατιωτών σε μικρές ατομικές σκηνές: *από αύριο έχονμε σκηνάκια.*

σκηνή (η) 1. φορητή συναρμολογούμενη κατασκευή από αδιάβροχο ύφασμα και μεταλλικό ή ξύλινο σκελετό, που σχηματίζει μικρό κατάλυμα και χρησιμοποιείται για προσωρινή διαμονή από εκδρομείς (κάμπινγκ), στρατιώτες ή όσους αναγκάζονται να μείνουν στην ύπαιθρο εξαιτίας φυσικών ή άλλων καταστροφών (σεισμών, πλημυρών κ.λπ.): *στήνω / λύνω μια -* jj *στρατιωτική ~ || μοιράστηκαν σκηνές στους* σεισμοπαθείς || *φορτώνω τη ~* στο *αμάξι |}* κουβαλώ *ι μεταφέρω τη ~ στην π/Λτη* ΣΥΝ. τέντα, (λαϊκ.) τσαντίρι **· 2.** το μέρος τού θεάτρου πάνω στο οποίο εμφανίζονται και παίζουν οι ηθοποιοί: *τα φώτα χαμηλώνονν και οι ηθοποιοί Βγαίνονν στη -* [[*διενθνντής / μηχανικός σκηνής* ΣΥΝ. πάλκο. παλκοσένικο· ΦΡ. *επί σκηνής (τό επί τής σκηνής μέρος,* Αριστοτ. *Ποιητική* 1459b, 25) πάνω στη σκηνή: *οι θεατές γελούσαν με όσα τραγελαφικά διαδραματίζονταν ~* 3. (συνεκδ.) (α) το θέατρο (ως τέχνη, από απόψεως ρεπερτορίου, ρόλων κ.λπ.): *Βγήκε / ανέβηκε πολύ νέος στη -* (δηλ. έγινε ηθοποιός) jj *έπαιξε μερικά από τα κα/.ύτερα έργα τής διεθνούς -*1| *Λνρική ~* (δηλ. το μουσικό θέατρο) (β) ο χώρος και οι άνθρωποι που δίνουν παραστάσεις θεάτρου: *Κεντρική - Εθνικού Θεάτρον* (γ) κάθε χώρος στον οποίο δίνονται παραστάσεις (θεατρικές ή μουσικές): *η Αθήνα γέμισε από μεγάλες και μικρές -, όπον νέοι καλλιτέχνες παρονσιάζονν τη δονλειά τονς* 4. (καθημ.) το σκηνικό μιας θεατρικής παράστασης: *η ~ απεικονίζει μια εξοχική κατοικία τού Ι9ου αιώνα* 5. (γενικά) κάθε ενιαίο θεματικά τμήμα θεατρικού, κινηματογραφικού κ.λπ. έργου, το οποίο περιλαμβάνει στοιχεία που τυποποιούνται και επαναλαμβάνονται σε κάθε ανάλογη περίπτωση: *η ~ τής αναγνώρισης στην τραγωδία || έργα με πολεμικές / ερωτικές ~ || - βίας στην τηλεόραση || σε μια ~ τού έργον ο ηθοποιός Βάζει τα γέλια || νπάρχονν σνγκινητικές ~ στο φιλμ || η - τού θανάτον τού ήρωα περιγράφεται εντυπωσιακά από τον συγγρα- φέα* 6. κάθε αυτόνομο επεισόδιο ενός έργου: (στο θέατρο) *πράξη πρώτη, ~ δεύτερη 7.* συμβάν ή σειρά διαδοχικών γεγονότων που εκτυλίσσονται μπροστά σε κάποιον: *έγινε χωρίς να το θέλει μάρτνρας σε μια πολύ σνγκινητική ~ |) η ~ τού καβγά / τού φόνον || είδαμε στην τηλεόραση σκηνές-σοκ || διαδραματίστηκαν σκηνές νστερίας ·* 8. (ειδικότ.) διαφωνία που εκφράζεται με έντονο τρόπο μπροστά σε κόσμο: *~ ζηλοτυπίας·* ΦΡ. *κάνω σκηνή (σε κάποιον)* λογομαχώ ή συγκρούο μαι (με κάποιον) με έντονο τρόπο: του *έκανε μια φοβερή σκηνή μπροστά σε όλο τον κόσμο, γιατί δεν ήρθε στην ώρα τον ·* φρ. (μτφ.) *πολιτική σκηνή* η πολιτική ζωή μιας χώρας, ο χώρος τής πολιτικής δράσης: *αλλαγές προβλέπονται το φθινόπωρο στην ~* συν. πολιτικό τοπίο.

(υποκ.) **σκηνούλα** (η) κ. **σκηνάκι** (το) (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. λ., με επίθημα *-νή* (πβ. *ποι-νή, εύ-νή, φερ-νή)*, που συνδ. πιθ. με τη λ. *σκιά* (βλ.λ.). Το λατ. scaena (> γαλλ. scene) είναι δάνειο από την Ελληνική. Η φρ. *κάνω σκηνή* αποδίδει τη γαλλ. fairc une scene].

σκηνικός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σκηνή τού θεάτρου και κατ' επέκταση με τη θεατρική παράσταση: *~ οδηγίες / ομορφιά / εφέ* j| *η ~ τέχνη* (η τέχνη τού θεάτρου) || *η ~ συνύπαρξη δύο ηθοποιών \\ η ~ παρονσία της καταπλήσσει || αξεπέραστη - εμπειρία* ΣΥΝ. θεατρικός 2. *σκηνικό* (το) το περιβάλλον, το πλαίσιο μέσα στο οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα: *α/Λαγές τού πολιτικού ·~ προβλέ- ponται για το φθινόπωροΖ. σκηνικά* (τα) τα στοιχεία που παρουσιάζονται στη σκηνή, για να απεικονίσουν κατά τον πειστικότερο τρόπο τον τόπο και τον χρόνο στον οποίο διαδραματίζεται η υπόθεση τού έργου.

σκηνίτης (ο) fαρχ.| {σκηνιτών} αυτός που ζει σε σκηνή ή άλλα προσωρινά καταλύματα: *- τσιγγάνος* || (κ. ως ουσ.) ο *υπουργός επισκέ- φθηκε τους ~ στον καταυλισμό σεισμοπλήκτου.*

σκηνογραφία (η) [αρχ.) {συνήθ. χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τής δημιουργίας τού διακόσμου τής σκηνής, ο οποίος αναπαριστά τον χώρο, τον χρόνο και την όλη ατμόσφαιρα τού θεατρικού έργου 2. (συνεκδ.) ο τεχνικός διάκοσμος τής σκηνής συν. σκηνικά. — **σκηνογράφος** (ο/η) Ιμτγν.Ι. **σκηνογραφικός,**-ή,-ό [μτγν.Ι, **σκηνογράφο)** ρ. ίμτγν.] {-εϊς...}. ' ·■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πολυγράφος.*

σκηνοθεσία (η) i 1890] {συνήθ. χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τού συντονισμού και τού ελέγχου όλων των καλλιτεχνικών στοιχείων μιας παράστασης θεατρικού έργου ή όπερας, κινηματογραφικής ή τηλεοπτικής ταινίας, τηλεοπτικής ή ραδιοφωνικής εκπομπής, που περιλαμβάνει τη διδασκαλία των ηθοποιών, την κίνηση τής κάμερας, την εισαγωγή τού ήχου, την επιλογή και διαμόρφωση τού χώρου των γυρισμάτων κ.λπ.: *βραβείο σκηνοθεσίας || η ~ απέσπασε τις καλύτερες κριτικές ·* 2. (μτφ.) τέχνασμα που οργανώνεται για να παραπλανήσει και να εξαπατήσει, δημιουργώντας διαφορετική εικόνα τής πραγματικότητας: *τα δάκρνά της ήταν μέρος τής ~ για να τον κάνει να γυρίσει πίσω.*

Iιτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. mise en scene], **σκηνοθέτης** (ο) [1898] {σκηνοθετών}, **σκηνοθέτρια** (η) {σκηνοθε- τριών} το πρόσωπο στο οποίο ανατίθεται η σκηνοθεσία (βλ.λ.) θεατρικού έργου, όπερας, κινηματογραφικής / τηλεοπτικής ταινίας, ραδιοφωνικής ή τηλεοπτικής εκπομπής: *ραδιοφωνικός / τηλεοπτικός / θεατρικός ~ || ευρηματικός / τολμηρός / εμπνευσμένος / εκκεντρικός / ευφάνταστος -.* Επίσης (λόγ.) **σκηνοθέτις** (η) {σκηνοθέτιδος}.

[γη ΥΜ. < *σκηνή* + *-θέτης* < αρχ. *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω*), μεταφρ. δάνειο από γαλλ. merteur en scene], **σκηνοθετικός,** -ή, -ό [1889J αυτός που σχετίζεται με τη σκηνοθεσία ή τον σκηνοθέτη: *- τέχνη / οδηγίες / προσέγγιση / ύφος / αντίληψη / εύρημα / ικανότητα.* — σκηνοθετικ-ά**/-ώς** επίρρ. **σκηνοθετώ** ρ. μετβ. {σκηνοθετείς... | σκηνοθέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. αναλαμβάνω τη σκηνοθεσία (βλ.λ.) θεατρικού, τηλεοπτικού, κινηματογραφικού κ.λπ. έργου ή εκπομπής 2. (α) (κακόσ.) οργανώνω κάτι με αληθοφανή τρόπο, προκειμένου να εξαπατήσω, να ωφεληθώ ή να προκαλέσω συγκεκριμένες εντυπώσεις: *στο έργο αυτό ο ήρωας σκηνοθετεί τ ον θάνατό* του. *για να διαπιστώσει* τι σκέπτονται *πραγματικά γι'αυτόν οι συγγενείς του || είχε σκηνοθετήσει τη διάρρηξη. για να εισπράξει την ασφάλεια από την ασφαλιστική εταιρεία || όλα ήταν σκηνοθετημένα για να μας εξαπατήσουν φ)* φροντίζω και την παραμικρή λεπτομέρεια για το πώς πρέπει να είναι ή να γίνει κάτι: *σκηνοθετεί τον εαυτό του παντού·* κανονίζει από *πριν τι* θα πει, *πώς θα σταθεί, τι θα φορέσει. τα πάντα!*

|ι·τυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. menre on scene[. **σκηνοπηγία** (η) {χωρ. πληθ.} γιορτή των Εβραίων σε ανάμνηση τής παραμονής τους σε σκηνές μετά την έξοδο από την Αίγυπτο.

[ιγγυΜ. αρχ. < *σκηνή* + *-πηγία* < θ. *πηγ-* τού αρχ. *πήγ-νυ-μι* «μπήγω, τοποθετώ» (βλ. λ. *πήζω).* Με τη λ. *σκηνοπηγία* απέδωσαν οι Εβδομή- κοντα την εβρ. φρ. (hag) hassukkot «(εορτή) των σκηνών» (Π.Δ. *Λευτερ.* 16, I3-15)|.

σκηνοποιία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η κατασκευή σκηνών. — **σκηνοποιός** (ο·η) [μτγν.]. **σκηνορραφία** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ραφή σκηνών. —**σκηνορράφος** (ο) [μτγν.].

σκήνος (το) {σκήν-ους | -η, -ών} το σκήνωμα (βλ.λ.). * ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *νεκρός.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σκήνος,* παράλλ. τ. τού *σκηνή* (βλ.λ.), με αλλαγή γένους κατά το συνώνυμο ουδ. σώμα|. **σκηνούχος** (ο/η) (λόγ.) αυτός που έχει στην κατοχή του σκηνή (ως κατάλυμα).

ItCCYM · < *σκηνή* + *-ούχος* < *έχω*\. **σκηνοφύλακας** (ο) {σκηνοφυλάκων} στρατ. αυτός που αναλαμβάνει τη φρούρηση των σκηνών σε στρατιωτικό καταυλισμό.

Ιετυμ. < αρχ. *σκηνοφύλαξ. -ακος< σκηνή* + *φύλαξ, -ακος*\. **σκήνωμα** (το) {σκηνο')μ-ατος | -ατα, -άτων} το λείψανο αγίου όπως φυλάσσεται στους ναούς και εκτίθεται σε δημόσιο προσκύνημα: ro ~ *τού Αγίου Ανδρέα στην Πάτρα.* ιχολιο λ. *νεκρός.*

IΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σκηνή, τέντα», < *σκηνώ (-όω)* < *σκηνή* (πβ. *σκήνος).* Η σημ. «σώμα» (όχι νεκρό) πρωτοαπαντά στην Κ.Δ. (β' Πέτρ. 1. 13: *έφ' οσον είμί εν τούτφ τώ σκηνώματι*)].

σκηπτούχος, -ος, -ον (αρχαιοπρ.) 1. αυτός που έχει ή κρατά σκήπτρο 2. **(λόγ.)** *σκηπτούχος* **(ο) αυτός που κατέχει τον θρόνο και τα πρωτεία τής εξουσίας, ο βασιλιάς ΣΥΝ. ηγεμόνας.**

[ετυμ. < αρχ. *σκηπτούχος* **<** **σκήπτον* **(όπως βεβαιώνεται από το δωρ.** *σκάπτον*, **βλ. κ.** *σκήπτρο)* **+** *-ούχος* **<** *εχω\.* **σκήπτρο (το) 1. ράβδος από πολύτιμα υλικά με πολυτελή εξωτερικό διάκοσμο, που αποτελεί έμβλημα βασιλικής εξουσίας** 2. **(συνεκδ.) τα πρωτεία τής εξουσίας:** *ποιος κατέχει τα ~ σε αυτή τη χώρα*; 3. **(μτφ.) η υπεροχή, η ανωτερότητα (κάποιου σε κάτι):** *κατέχει τα σκήπτρα στους αγώνες δρόμου μεγά/υον αποστάσεων || διατηρεί εδώ και χρόνια τα ~ στο βόλεϊ.*

ΙΕΤΥΜ < αρχ. *σκήπτρον/ σκάπτον* **(δωρ.). αρχική σημ. «βακτηρία, ράβδος, μπαστούνι». < θ.** *σκηπ-* **(τού ρ.** *σκήπτω* **«'στηρίζω, ακουμπώ») + παραγ. επίθημα** *-τρον*, **πβ. κ.** *πλήκ-τρον*. **Το αρχ.** *σκήπτω* **<** **σκήπ-]ω*. **πιθ. <** *σκάπος* **(απαντά μόνον ως «γλώσσα» τού Ησυχίου** *σκάπος· κλάδος)*, **που συνδ. με αρχ. γερμ.** skafi **(> γερμ.** Schafi **«κορμός, κοτσάνι»), αρχ. σκανδ.** skapi, **πιθ. κ. λατ.** scapus **«βακτηρία, στέλεχος» (αν δεν πρόκειται για δάνειο από την Κλληνική). Η σημασιολ. έκταση τής λ. και οι συγκεκριμένοι τεχνικοί όροι που προκύπτουν από αυτήν, δεν επιτρέπουν τη σύνδεση με το ρ.** *σκάπτω\.* **σκήτη (η) {σκητών} εκκλης. 1. το ερημητήριο μοναχού 2. εξάρτημα κύριας μονής, όπου ασκούνται υπό έναν γέροντα ομάδες μοναχών με δική τους επιλογή έχοντας χαλαρή αναφορά (σχέση) με τη διοίκηση και τη λειτουργική ζο)ή τής κύριας μονής:** *η ~ τής Αγίας Αικατερίνας στο όρος Σινά.* **ιχολιο λ.** *κύριος, -α, -ο, μονή.*

ΙΕΤΥΜ μεσν.. από το μτγν. τόπων. *Σκήτις. Σκίτις* **τής Αιγύπτου!. σκι (το) {άκλ.| 1. καθένα από τα δύο ειδικά στενόμακρα πέδιλα που φορά κανείς, για να κινείται πάνω στο χιόνι (με τη βοήθεια ειδικών ραβδιών) ή στην επιφάνεια τής θάλασσας (κρατώντας ένα σχοινί πίσω από σκάφος που κινείται και τον έλκει):** *φοράω τα ~ μου* **ΣΥΝ. (για το χιόνι) χιονοπέδιλο** 2. **η χιονοδρομία ή το αντίστοιχο άθλημα στη θάλασσα:** *κάνω / πάω για ~ || θαλάσσιο ~*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. ski < νορβ. ski < αρχ. νορβ. skith «κομμάτι ξύλου, χιονοπέδιλο», που συνδ. με αρχ. γερμ. skit «κομμάτι ξύλου», αρχ. αγγλ. sceadan «χωρίζω, κόβω»], **σκιά** (η) **1.** το τμήμα ενός χώρου στο οποίο δεν φθάνει το φως, που δεν φωτίζεται, κατ' αντιδιαστολή προς το φωτισμένο τμήμα του· (ειδικότ.) η σκοτεινή ή λιγότερο φωτεινή περιοχή ενός χώρου, που σχηματίζεται καθοκ ένας αδιαφανής όγκος ή σώμα εμποδίζει την ακτινοβολία τού ήλιου ή το φως να το διαπεράσει: ο *κλέφτης κρυβόταν στη ~ || το δωμάτιο ήταν στη ~ || φως και σκιές || κάθισε στη ~ να ξεκουραστεί || η θερμοκρασία έφτασε τους 40° Κελσίου υπό σκιάν* φρ. (α) (μτφ.) ***μένω στη σκιά*** δεν εμφανίζομαι, δεν γίνεται γνωστή η ύπαρξή μου: *μια ζοφερή ιστορία, που είχε μείνει επί δεκαετίες στη σκιά, ήρθε στο φως τής δημοσιότητας* (β) (μτφ.) ***στη ι υπό τη σκιά (κάποιου)*** σε δεύτερο ρόλο: *μια ζωή ήταν στη σκιά τού διάσημου συζύγου της* (γ) (λόγ.) ***περί όνου σκιάς*** *(περί όνου σκιάς Ιμάχεσθαιι*, Αριστοφ. *Σφήκες* I9I) για ασήμαντα ή ευτελή θέματα: ~ ο *λόγος στη χθεσινή συζήτηση* 2. το σκοτεινό είδωλο ενός σώματος, που προβάλλεται πάνω σε μια επιφάνεια με διαστάσεις μεγαλύτερες των πραγματικών του, όταν φωτίζεται από την αντίθετη κατεύθυνση: *είδε την ~ ενός αγνώστου να τον παρακο?·>ουθεί*■ φρ. (α) ***φοβάται / τρέμει και τη σκιά του*** για κάποιον που είναι τόσο δειλός, ώστε να φοβάται ακόμα και όταν δεν υπάρχει πραγματικός λόγος (β) ***γίνομαι η σκιά (κάποιου)*** (i) γίνομαι αχώριστος φίλος (κάποιου), είμαι πάντα μαζί του (ii) ακολουθώ ή παρακολουθώ συνεχούς (κάποιον), χωρίς να τον χάνω από τα μάτια μου: ο *ιδιωτικός ντετέκτιβ είχε γίνει η σκιά του για μια βδομάδα* 3. (ειδικότ.) πρόσωπο ή πράγμα, τού οποίου διαγράφεται το περίγραμμα στο σκοτάδι· σκοτεινή σιλουέτα: *οι ~ των βουνών / των σπιτιών || στον δρόμο διέκρινε δύο ~ που βάδιζαν βιαστικά* συν. σκοτεινή φιγούρα · 4. (κατά τις λαϊκές αντιλήψεις) το άυλο πνεύμα, η ψυχή ανθρώπου που έχει πεθάνει: *η ~ τού πεθαμένου παιδιού || οι - των προγόνων || ο κόσμος των* ~ (ο κόσμος των νεκρών) 5. ως χαρακτηρισμός για κάποιον/κάτι που έχει χάσει τη δύναμη, τη θέση και την επιρροή που είχε: *κατάντησε - από την αρρώστια / από την πείνα || «στην αμερικανική αγορά δεν έμεινε παρά η - τής πάλαι ποτέ κραταιάς ιαπωνικής βιομηχανίας»* (εφημ.)· φρ. ***γίνομαι σκιά τού εαυτού μου*** για μεταβολή προς το χειρότερο: ο *πρωθυπουργός είχε γίνει σκιά τού παλιού καλού του εαυτού* 6. σημάδι φυσικής και ψυχικής κόπωσης: *έχω μαύρες - κάτω από τα μάτια από την αϋπνία* **7.** (μτφ.) υπόνοια για κάτι ασαφές ή ύποπτο: *στην υπόθεση αυτή δεν πρέπει να μείνει καμία ~ αμφιβολίας*■ *όλα πρέπει να έλθουν στο φως* 8. (στη ζωγραφική) ο βαθμός σκούρας απόχρωσης ενός χρίώματος, που προσδιορίζεται είτε από την ποσότητα τού μαύρου τόνου είτε από την έλλειψη φωτός στα περιγράμματα των αναπαριστώμενων εικόνων ΣΥΝ. φωτοσκίαση, φόρμα 9. καλλυντικό προϊόν για τον χρωματισμό των βλεφάρων σε διάφορα χρώματα: *σκιές για τα μάτια* 10. (μτφ.) η επίδραση που ασκείται από δυσάρεστο γεγονός: *υπό τη ~ των αεροπορικών επιχειρήσεων στο Κόσοβο διεξάγεται η συνάντηση των υπουργών Εξωτερικών των χωρών-μελών τού ΝΑΤΟ ||[η βαριά ~ των πρόσφατων επεισοδίων επέδρασ?. στο κλίμα των εκδηλώσεο)ν* **φρ.** ***ρίχνω (τη) σκιά (μου) (κάπου)*** επισκιάζω, επικαλύπτω αρνητικά: *τα τελευταία γεγονότα έριξαν τη σκιά τους στους εορτασμούς / στη διάθεση όλων* · 11. ***θέατρο σκιών*** λαϊκό θέατρο με «πρωταγωνιστές» χάρτινες συνήθ. φιγούρες. των οποίων η σκιά προβάλλεται πίσω από ένα κατάλληλα φωτισμένο παραλληλόγραμμο πανί· ο καραγκιόζης (πβ. λ. *θέατρο).* — (υποκ.) **ακιούλα** (η).

[ΗΤΥΜ. αρχ. **<** ****σκι-ΐά*** **<** I.K. *skai- **/** *ski- «σκιά» (με σπάνια φωνηεντική εναλλαγή -ai- **/** -i-, που δεν απαντά σε κανονικούς **I.K.** τ.), πβ. αλβ. hije «σκιά», σανσκρ. chSya, γερμ. schimmern «λάμπω, γυαλίζω» κ.ά. II λ. συνδ. πιθ. με το ουσ. *σκηνή* (βλ.λ.). Παράγ. *σκι-άζω, σκι-ερός, σκι-ώδης, σκιά-χτρο* κ.ά. Αρκετές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. *μένω στη σκιά* K rester dans l'ombrc), *ζω στη σκιά του* (< vivre dans son ombre), *φοβάται και τη σκιά του* (< avoir peur de son ombre), *γίνομαι η σκιά κάποιου* (< suivre quelqu'un comme son ombre), *έγινε σκιά τού εαυτού του* (< il a devcnu l'ombre de lui-meme), *δεν υπάρχει σκιά αμφιβολίας* (< il n'y a pas I'ombre d'un doute), *θέατρο σκιών* (< le theatre d'ombres){.

σκιάγραμμα (το) Ισκιαγράμμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το σκιαγράφημα (βλ.λ.) 2. ακτινοσκοπικό ή ακτινογραφικό διάγραμμα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. skiagram], **σκιαγράφημα** (το) Ιαρχ.] {σκιαγραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η απόδοση τής εικόνας προσώπου ή *πράγματος* με τις πολύ γενικές τους γραμμές, χωρίς λεπτομέρειες συν. σκίτσο, σκαρίφημα 2. (μτφ.) περιγραφή γεγονότος, πράγματος ή εργασίας σε γενικές γραμμές, **σκιαγραφία** (η) |αρχ.[(σκιαγραφιών] **1.** η τέχνη τής απεικόνισης προσώπων ή πραγμάτων με σκιαγραφήματα 2. το σκιαγράφημα (βλ.λ.) **3.** η ζωγραφική απόδοση τής σκιάς των αντικειμένων **4.** σχέδιο που αποτελείται μόνο από άσπρο και διάφορους τόνους τού μαύρου χρώματος. — **σκιαγραφικός,** -ή. -ό ίμτγν.Ι, **σκιαγραφικά** επίρρ. **σκιαγραφώ** ρ. μετβ. Γαρχ.] {σκιαγραφείς... | σκιαγράφησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** (στη ζωγραφική) απεικονίζω (κάποιον/κάτι), αποδίδοντας μόνο το περίγραμμά του με τις βασικές του γραμμές συν. σκιτσάρω, σκαριφώ 2. (μτφ.) περιγράφω (κάτι) με σύντομη αναφορά στα βασικά χαρακτηριστικά του, διαγραμματικά: ~ *τα σχέδιά μου για το μέλλον / την πολιτική γραμμή τής κυβέρνησης / τη ζωή μου* [|

τους χαρακτήρες ενός έργου jj *το βιβλίο σκιαγραφεί με τον καλύτερο τρόπο την εικόνα τής εποχής* || «οι *έρευνες αυτές σκιαγραφούν το προφίλ τού μέσου κατανα/>ωτή-ψηφοφόρου»* (εφημ.). — σκιαγράφηση,(η) ιμτγν.].

σκιάδα (η) (λαϊκ.) **1.** πρόχειρη κατασκευή που χρησιμεύει ως σκιά από τον ήλιο ΣΥΝ. κιόσκι, περίπτερο 2. (ειδικότ.) ομπρέλα για τον ήλιο.

J LiΤΥΜ. < μτγν. *σκιάς, -άδος* < αρχ. *σκιά\.* **σκιάδι** (το) {σκιαδ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) πλατύγυρο καπέλο που φοριέται συνήθ. από τους αγρότες ως μέσο προφύλαξης από την πολύωρη έκθεσή τους στον ήλιο. Επίσης (λόγ.) **σκιάδειο** [αρχ.].

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *σκιάδ(ε)ιον{τ* γρ. με *-ει-* είναι αρχαιότ. και καλύτερα τεκμηριωμένη), υποκ. τού ουσ. *σκιά\.* **σκιάζω[1]** ρ. μετβ. {σκίασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** δημιουργώ σκιά πάνω σε (επιφάνεια), εμποδίζοντας τη δίοδο των φωτεινών ακτινών: *αυτό το δέντρο σκιάζει το σπίτι || ~ τα μάτια με το χέρι μου* 2. (μτφ.) δημιουργώ βαριά ατμόσφαιρα εξαιτίας δυσάρεστου γεγονότος: οι *πολιτικές εξε?.ίξεις σκίασαν τον εορτασμό* συν. επισκιάζω **3.** (στη ζωγραφική) σχηματίζω σκιές ή προσθέτω σκιές σε μια εικόνα: ~ *ένα σκίτσο. ' ·*■ σχόλιό λ. *συνίζηση.*

[ΗΤΥΜ. αρχ. < *σκιά* (βλ.λ.)]. **σκιάζω[2]** ρ. μετβ. (λαϊκ.) {έσκιαξα, σκιά-χτηκα. -γμένος} **1.** τρομάζω (κάποιον): *μην το σκιάζεις το παιδί, γιατί θα φύγει!* 2. δημιουργώ σε (κάποιον) κλίμα έντονου φόβου: *<'ήταν όλα σιωπηλά / γιατί τα 'σκια- ζε η φοβέρα / και τα πλάκωνε η σκλαβιά»* (Δ. Σολωμός). **3.** (μεσοπαθ. ***σκιάζομαι)*** τα χάνω από τον φόβο μου: *τι του είπες και ήρθε εδώ σκιαγμένος;* || *σκιάχτηκα, μόλις τον είδα μπροστά μου* συν. τρομάζω, φοβούμαι. —**σκιάξιμο** (τυ). ΣΧΟΛΙΟ λ. *συνίζηση.*

[F.ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *σκιάζω* (βλ.λ.). Η σημ. «φοβίζω, τρομάζω» οφεί- λεται στη συσχέτιση τού σκοτεινού με τον φόβο και τη μυστηριώδη αγωνία (πβ. κ. *σκιάχτρο).* Ήδη στον 'Ομηρο η λ. *σκιά* χρησιμοποιήθη- κε για να δηλώσει τις ψυχές των νεκρών, καθώς και την απειλή τού θανάτου].

Σκιάθος (η) **1.** το δυτικότερο νησί των Η. Σποράδων κοντά στα Α. παράλια τού νομού Μαγνησίας 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού.

Σκιαθίτης (ο), Σκιαθίτισσα (η), σκιαθίτικος, -η, -ο.

[^ΤΥ_Μ · < αρχ. *Σκιάθος*, αγν. ετύμου, προελλην. τοπωνύμιο, που συνδ. παρετυμολογικά με αρχ. *σκιαθίς. -ίδος* «είδος ψαριού»], **σκιαμαχία** (η) [μτγν.] {σκιαμαχιών] η μάχη με ανύπαρκτους αντιπάλους ή χωρίς κανένα όφελος, ο άσκοπος αγώνας, **σκιαμαχώ** ρ. μετβ. |αρχ.Ι {σκιαμαχείς... J σκιαμάχησα] παλεύω με σκιές, αγωνίζομαι μάταια, χωρίς σκοπό, **σκιαξάρης,** -α, -ικο (λαϊκ.) φοβητσιάρης, δειλός.

]] ::τυμ. < *σκιάζο)* «φοβίζω, τρομάζω» (αόρ. *έ-σκιαξ-α*) + παραγ. επίθημα *-άρης* (πβ. κ. *πρωτ-άρης)}.* **σκίαση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} 1. η δημιουργία σκιάς 2. η τυπογραφική σκιά. μορφή ράστερ, **σκίασμα** (το) Ιμτγν.Ι {σκιάσμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** καθετί που δημιουργεί σκιά 2. (στη ζωγραφική) η απεικόνιση των εναλλαγών φωτός και σκιάς, ώστε το αναπαριστώμενο αντικείμενο να προβάλλει σαν ανάγλυφο.

σκίαστρο (το) [1845] {σκιάστρ-ου | -ων] (λόγ.) **1.** αντικείμενο που κάνει σκιά: *τα εσωτερικά - αυτοκινήτου, που κάνουν σκιά στον οδηγό* 2. το αμπαζούρ (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αμπαζούρ.* iΕΤΥΜ. < *σκιάζω* + παραγ. επίθημα *-τρο* (πβ. κ. *στέγασ-τρο. σκέπαστρο*), απόδ. τού γαλλ. abat-jour (βλ. κ. *αμπαζούρ)}.* **σκιατραφής,** -ής, -ές {σκιατραφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] (λόγ.) αυτός που έχει μεγαλώσει στη σκιά, που δεν έχει σκληραγωγηθεν μαλθακός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

Ιετυμ. αρχ. < *σκιά* + *-τραφής* < θ. *τραφ-* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-τράφ-ην)* τού ρ. *τρέφω}.*

σκιάχτρο (το) **1.** ομοίωμα (συνήθ. ανθρώπου) που χρησιμοποιείται από τους αγρότες ως μέσο για την απομάκρυνση πουλιών ή άλλων ζώων που βλάπτουν τις καλλιέργειες 2. (μτφ.) οτιδήποτε μπορεί να

προκαλέσει φόβο: *το ~ τής ανεργίας*Συν. **φόβητρο** 3. **(μτφ.) άνθρωπος πολύ άσχημος, που απωθεί με την εμφάνισή του:** *παντρεύτηκε ένα* - ΣΥΝ. **ξόανο.**

[ετυμ. Από τον αόρ. *έσκιαξα* **τού ρ.** *σκιάζω*[2] **(βλ.λ.) και το παραγ. επίθημα** *-τρο* **(πβ. κ.** *πλήκ-τρό)*\. **σκιέρ (ο/η) {άκλ.} πρόσωπο που κάνει σκι (στο χιόνι ή στη θάλασσα) ως άθλημα ή ως ψυχαγωγική δραστηριότητα.**

[ϊϊτυμ. < γαλλ. skieur < ski (βλ. λ. *σκι)].* **σκιερός,** -ή. **-ό 1. αυτός που δημιουργεί σκιά: -** *δέντρα / δάσος***2. αυτός που βρίσκεται στη σκιά:** *η -* *πλευρά ενός σπιτιού* 3. **αυτός που έχει σκοτεινό, σκούρο χρώμα ΣΥΝ. σκουρόχρωμος, σκοτεινόχρωμος 4. ΦΥΣ. (σώμα) που δεν το διαπερνά το cptoc: -** *σώμα.* **– σκιερότητα (η)** [1766]. **Ιετυμ. αρχ. <** *σκιά* **+ παραγ. επίθημα** *-ερός,* **πβ. κ.** *φοβ-ερός, τρομερός].* **σκίζα (η) -> σχίζα σκίζω ρ. ► σχίζω**

σκίμπους (ο) {σκίμπ-οδος. -οδα | -οδες, -όδων} (αρχαιοπρ.) το σκαμνί.

(ΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Η κλίση τής λ. (γεν. *-οδυς)* καθιστά βέβαιη την παρουσία τού ουσ. *πούς, ποδός* ως β' συνθ., ενώ. αναφορικά με το α'συνθ. *σκιμ-*. έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για σύντμηση τού **σκιμπέ-*πους «στήριγμα, πόδι στο οποίο στηρίζεται κανείς» (όπου **σκιμπ-ε-* < αρχ. *σκίμπτομαι* «στηρίζω / -ομαι, ρίχνω / -ομαι». που εντάσσεται στην ετυμολ. οικογένεια τού συνωνύμου *σκήπτομαι.* βλ. κ. *σκήπτρο).* Κατ' άλλους, η λ. συνδ. με το αρχ. *σκιμβός* «χωλός»|. **σκίνος** (ο) -+ σχίνος

σκινόχωμα (το) {σκινοχώμ-ατος | -ατα, -άτων} χώμα που περιέχει σάπιες ρίζες σχίνων. **σκίνχεντ** (ο/η) {άκλ.} λευκός άντρας, μέλος συμμορίας, με ξυρισμένο κεφάλι και επιθετικές (συχνά βίαιες) τάσεις· ως φαινόμενο, εμφανίστηκε στη Βρετανία το 1969 και διαδόθηκε και σε άλλες χώρες ως νεανική αντικομφορμιστική μόδα, συχνά συνδεδεμένη με τον ρατσισμό, τον χουλιγκανισμό και άλλες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς.

[ετυμ. < αγγλ. **skinhead** «φαλακρός, κοντοκουρεμένος» < **skin** «δέρμα» +■ **head** «κεφάλι»}, **σκιοσκόπιο** (το) {σκιοσκοπί-ου | -ων} φωτεινός προβολέας για τη μελέτη ακτινογραφικών πλακών, ο ακτινογραφικός προβολέας.

[εγυμ. < *σκιά* **+** *-σκόπια* **< σκοπώ «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», ελληνογενής ξέν. όρ., c αγγλ. sciascope[. σκίουρος (ο) {σκιούρ-ου | -ων, -ους} θηλαστικό τρωκτικό ζώο που ζει σε δάση, με καφετί συνήθ. τρίχωμα και χαρακτηριστική μακριά φουντωτή ουρά που στέκεται όρθια συν. βερβερίτσα, βερβέρα. – (υποκ.) σκιουράκι (το).**

[πτυμ. μτγν. < *σκιά* **+** *-ονρος* **<** *αύρά.* **επειδή με τη φουντωτή ουρά του μπορεί να κάνει σκιά στον εαυτό του},** σκιόφιλος, **-η, -ο (φυτό) που έχει ανάγκη από σκιερό περιβάλλον, για να αναπτυχθεί. – σκιοφιλία (η).**

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. sciophiia (πληθ.)[. σκιοφοβία (η) 11887J **{χωρ. πληθ.}** ο **παθολογικός φόβος των σκιών, τού σκοταδιού.**

σκιόφοβος, -η, **-ο** [1851] **αυτός που φοβάται** τη **σκιά, το σκοτάδι, σκιόφως (το) [μτγν.] {σκιόφωτος | χωρ.** πληθ.} **1. το θαμπό φως που υπάρχει** τη **στιγμή που πέφτει η νύχτα ΣΥΝ. λυκόφως, ημίφο>ς** 2. **αμυ- δρό φως των ακτίνων που διέρχονται από ημιδιαφανή σώματα, σκιοφωτισμός (ο) η φωτοσκίαση (βλ.λ.).**

σκίρος (ο) **ΙΑΤΡ.** καρκίνωμα που χαρακτηρίζεται από μεγάλη σκληρότητα λόγω υψηλής περιεκτικότητας ινώδους συνδετικού ιστού. **[ΕΤΥΜ.** < αρχ. *σκίρος / σκίρρος,* αρχική σημ. «ακαλλιέργητη γη», αγν. ετύμου, ενώ έχει συνδεθεί παρετυμολ. με το όν. *σκύρος* «λατύπη»], **σκίρτημα** (το) j αρχ. I {σκιρτήμ-ατος] -ατα, -άτων} **1.** η ξαφνική, απότομη κίνηση, τίναγμα: *το πρώτο ~ τού εμβρύου* 2. (μτφ.) καρδιοχτύπι από έντονο συναίσθημα: *τα πρώτα ~ τής αγάπης.* **σκιρτώ** ρ. αμετβ. {σκιρτάς... [σκίρτησα] **1.** πετάγομαι ξαφνικά από τη θέση μου **ΣΥΝ.** αναπηδώ 2. (μτφ. για τη θάλασσα) αναταράσσομαι, έχω έντονο κυματισμό: *«σφόδρα σκιρτούν μακριά παλύ τιχ πέλαγα κι οι βράχοι»(Δ.* Σολο)μός) **συν.** σαλεύω 3. (μτφ. για την καρδιά) χτυπάω πολύ δυνατά, αναστατώνομαι από έντονο συναίσθημα: *σκίρτησε η καρδιά μου μόλις τον είδα* || *~ από χαρά.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σκιρτώ i-άω)* **<** *σκαίρω* **«πηδώ, χοροπηδώ» (πβ. κ.** *αϊρω άρτάω, άν-αρτώ)* **<** **σκάρ-]ω* **< *skr-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *(s)ker- «πηδώ, τινάζομαι, πάλλομαι», πβ. αρχ. γερμ. sceron «είμαι θρασύς», sccrn «θράσος, σκέρτσο», αρχ. αγγλ. scere «ακρίδα», αρχ. σλαβ. skorii «γρήγορος, ταχύς» κ.ά.].**

σκίρων (ο) {σκίρωνος | χωρ. πληθ.} (επίσ.) ο μαΐστρος (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* **ΙΙΙΝ.).**

]ΕΓΥΜ. αρχ. ανθρωπωνύμιο. το οποίο προσδιόριζε αρχικώς τον ληστή που σκότωσε ο Θησέας σε μια βραχώδη περιοχή (Σκιρωνίδες πέτρες) μεταξύ Αθηνών και Μεγάρων, πιθ. < σκΓρος «ακαλλιέργητη γη - σκληρός» (βλ.λ.). Με την ίδια ονομασία έγινε γνωστός στην αρχαιότητα και ο άνεμος που έπνεε από τις Σκιρωνίδες πέτρες[. **σκιρωνοβορράς** (ο) [18581 {χωρ. πληθ.} (επίσ.) η μαϊστροτραμου- ντάνα (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* **πιν.). σκιρωνοζέφυρος** (ο) [18581 {χωρ. πληθ.} (επίσ.) ο πουνεντομαΐστρος (βλ.λ. κ. λ. *άνεμος,* **πιν.). σκισιματιά** (η) η απότομη τομή κατά μήκος μιας επιφάνειας: *ρούχα γεμάτα σκισιματιές* **συν.** σχισμή, **σκίσιμο** (το) -* σχίσιμο **σκισμάδα** (η) - * σχισμάδα

σκισμή (η) -> σχισμή

σκιστός, -ή. -ό σχιστός

σκιτζής (ο) {σκιτζήδες} (λαϊκ.) **1.** αυτός που επιδιορθώνει παλιά ρούχα και παπούτσια **συν.** μπαλλωματής 2. (μτφ.) αυτός που είναι αδέξιος και απρόσεκτος στην τέχνη του. που δεν εμπνέει εμπιστοσύνη για το αποτέλεσμα τής δουλειάς του **συν.** αλμπάνης. – **σκιτζήδικος,** -η. **-ο** (σημ. *2).*

|ΠΓΥΜ. < τουρκ. eskici «παλαιοπώλης. μπαλλωματής» c eski «παλαιός»]. ,

σκιτσάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σκίτσαρ-α κ. -ισα, -ισμένος) ♦ (μετβ.) **1.** αποδίδω με πολύ απλές γραμμές το περίγραμμα (προσώπου, πράγματος ή κατάστασης): *τον σκιτσάρισε σε δύο λεπτά 2.* (μτφ.) περιγράφω με λίγα λόγια: *σκίτσαρε τον χαρακτήρα της με λίγες μόνα λέξεις* **συν.** σκιαγραφώ ♦ **3.** (αμετβ.) σχεδιάζω σκίτσα: *σκιτσάρει πολύ καλά, έχει ταλέντο* || σε *ποια εφημερίδα σκιτσάρει;* (εργάζεται ως σκιτσογρά- φος) - - **σκιταάρισμα** (το).

[ι-τυμ. < ιταλ. **schizzare < schizzo** (βλ. λ. *σκίτσο)].* **σκίτσο** (το) **1.** πρόχειρο σχέδιο προσώπου ή πράγματος στις πολύ βασικές του γραμμές **συν.** σκαρίφημα, σκιαγράφημα 2. (ειδικότ.) σχέδιο με γελοιογραφικό ή άλλο περιεχόμενο, που δημοσιεύεται σε εφημερίδες ή περιοδικά, ως σχόλιο τής επικαιρότητας: *τα ~ τού Κυρ* **συν.** γελοιογραφία **3.** (μτφ.) σύντομη γενική περιγραφή: *στο διήγημά του υπάρχουν τα *-* των *προσωπικοτήτων τής εποχής του* **συν.** σκιαγραφία. – (υποκ.) **σκιτσάκι** (το).

[ετυμ. Αντιδάν.. **c** ιταλ. **schizzo <** λατ. **schedium** «αυτοσχέδιο ποίημα». ουδ. τού επιθ. **schedius <** αρχ. *σχέδιος* (βλ. λ. *σχέδιο)].* **σκΐτσογράφος** (ο/η) καλλιτέχνης ειδικευμένος στα σκίτσα. – **ακι- τσογραφίσ** (η), **σκιτσογραφικός,** -ή, -ό. ^ **σχολιο** λ. *πολυγράφος.* Σ.Κ.Ι.Χ.Α. (ο) Σύλλογος Κατόχων Ιδιωτικής Χρήσεως Αυτοκινήτων, **σκιώδης,** -ης. -ες)σκιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} Λ. ο σκιερός (βλ.λ.)

(μτφ.) αυτός που ασκείται σε πολύ χαμηλούς τόνους, χωρίς σθένος, σαν να μην υπάρχει: *~ αντίσταση* / εξουσία **3. πολιτ.** (α) **σκιώδης** *κυβέρνηση το* πολιτικό σχήμα που συγκροτείται από στελέχη τού κόμματος τής αξιωματικής αντιπολίτευσης, κατ' αντιστοιχία διαρθρωτική προς το κυβερνητικό σχήμα, προκειμένου να παρακολουθείται και να αξιολογείται κατά τομείς το κυβερνητικό έργο (β) αυτός που ανήκει σε σκιώδη κυβέρνηση: ο *~ υπουργός Οικονομικών.* +> **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης, -ες.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *σκιά.* Η φρ. *σκιώδης κυβέρνηση* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **shadow government],** σκλαβιά (η) [μεσν.11. η κατάσταση στην οποία βρίσκεται αυτός που έχει στερηθεί την ελευθερία του: *400 χρόνια σκλαβιάς το)ν Ηλλήνων στους Τούρκους* **συν.** υποδούλωση, δουλεία **λντ.** ελευθερία 2. (μτφ.) βαρύ καθήκον από το οποίο δεν μπορεί κανείς να απαλλαγεί, νομικής ή ηθικής φύσεως δέσμευση: *πολλοί θεωρούν τον γάμο σκέτη* **σκλαβοπαζαρο** (το) **1.** ο τόπος στον οποίο πωλούνται και αγοράζονται δούλοι 2. (συνεκδ.) το εμπόριο σκλάβοον: *στις μέρες μας υπάρχουν ακόμη*

σκλαβόπουλο (το), **σκλαβοπούλα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} *ο* μικρός στην ηλικία σκλάβος.

[ετυμ. < *σκλάβος* + **λεξικό επίθημα** *-πουλο* **(βλ.λ.)]. σκλάβος (ο), σκλάβα (η) {δύσχρ. σκλαβών} 1. ο άνθρωπος που έχει χάσει την ελευθερία του και έχει υποδουλωθεί σε άλλον, τον οποίο οφείλει να υπηρετεί (συχνά υπό άθλιες συνθήκες διαβίωσης), καθώς αυτός έχει πάνω του δικαίωμα ζωής και θανάτου:** *οι Σαρακηνοί κατέλαβαν την πόλη και πούλησαν τους αιχμαλώτους για σκλάβους στα παζάρια τής Ανατολής* || *εμπόριο / εξέγερση σκ?λβων* || **«Οι** *~ στα δεσμά τους»* *(τίτλος* **βιβλίου τού Κ. Θεοτόκη) συν. δούλος, υπόδουλος, αιχμάλωτος· φρ. δουλεύω** *σαν σκλάβος* **εργάζομαι πολύ σκληρά, στερούμενος τις στοιχειώδεις χαρές τής ζωής:** *πέρασε τα καλύτερα τον χρόνια δουλεύοντας σαν σκλάβος* **συν. σαν σκυλί** 2. **ο άνθρωπος που βρίσκεται υπό την απόλυτη εξουσία ενός άλλου, ο απόλυτα υποταγμένος σε μια κατάσταση:** *- τυύ ποτού / τού καθήκοντος / τυύ πάθους* **(j (μτφ.)** *~ σας για πάντα* **(σε περιπτώσεις δουλοπρεπούς συμπεριφοράς από κάποιον που έχει γοητευθεί από άλλο πρόσωπο) συν. δέσμιος. δούλος, υποχείριος. – (υποκ.) σκλαβάκι (το).** ·-* **σχολιο λ.** *δούλος.*

(ετυμ. μεσν. < *Στλάβυς* (με τροπή τού -τ- σε -κ-, πβ. *αντλώ - αγκλώ, στιλβώνω - σκλιβώνω)* < *Σλάβος,* επειδή μεγάλος αριθμός Σλάβων υποδουλώνονταν κατά τον Μεσαίωνα στους Γερμανούς και τους Βυζαντινούς. Από το μεσν. *σκλάβος* προήλθε και το μεσν. λατ. **sclavus** (> γαλλ. **esclave.** αγγλ. **slave)), σκλαβώνω** ρ. μετβ. [μεσν.I {σκλάβω-σα, -θηκα, -μένος) **1.** στερώ από (άνθρωπο, ομάδα ανθρώπων ή χώρα) την ελευθερία, θέτω (κάποιον) υπό την απόλυτη εξουσία μου: *οι Τούρκοι σκλάβωσαν τους Έλληνες για 400 χρόνια* **ΣΥΝ.** υποδουλο')νω 2. κάνω (κάποιον) να αισθάνεται υποχρεωμένος απέναντι μου, επειδή τον εξυπηρέτησα όταν είχε ανάγκη ή επειδή του συμπεριφέρθηκα πολύ καλά: *η κατανόησή σας με σκλαβώνει* || *μας σκλάβωσε με την προθυμία τυυ να μας βοηθήσει* **3.** (μτφ.) γοητεύω σε μεγάλο βαθμό, κάνω (κάποιον) να αισθάνεται ότι δεν μπορεί να μου αρνηθεί τίποτα: *η ευγένειά της και οι τρόποι της με έχουν σκλαβο)σει* **συν.** κατακτώ **4.** (μεσοπαθ. *σκλαβώνομαι)* αποκτώ την υποχρέωση (νομική, ηθική) να κάνω κάτι για πολύν καιρό, χωρίς να μπορώ να απαλλαγώ: *σκλαβώθηκε σ' αυτή τη δουλειά κι έχει χαθεί απ'τον κόσμο* || *τι ήθελα και παντρεύτηκα και σκλαβώθηκα μέσα σ'αυτό το σπίτι:* **συν** . δεσμεύομαι. – **σκλάβωμα** (το). Σ.Κ.Λ.Ε. (ο) Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδος, **σκλήθρα** (η) {σκληθρών} **1.** φυλλοβόλο δέντρο που απαντά σε περιοχές με υγρό έδαφος, τού οποίου το ξύλο έχει μεγάλη αντοχή στο νερό και χρησιμοποιείται σε κατασκευές, στη γλυπτική και την έπιπλο-

ποιία · **2.** το πελεκούδι **ΣΥΝ.** σχίζα. Επίσης **ακλήθρο** (το) (σημ. 2). **[ετυ.μ.** μεσν. (με *σ-* προθεμ.. πβ. κ. *κόνις - σκόνη, κνίψ - σκνίπα)* < αρχ. *κλήθρα<* I.E. *kladhra.* που συνδ. με τους γερμ. διαλεκτ. τ. luttcr, ludern. ludere (ίδια σημ.)|. **σκληραγωγία** (η) [μτγν.I {χωρ. πληθ.} η άσκηση στη δυσκολία, στην ταλαιπο)ρία. ώστε να αποκτήσει κανείς αντοχή, να μην καταβάλλεται εύκολα από πς δυσκολίες: *η - είναι απαραίτητη■ αλλιώς υι νέοι γίνονται μα?^θακοί.* Επίσης **σκληραγώγηση** [1893]. — **σκληραγωγικός,** -ή, -ό.

σκληραγωγώ ρ. μετβ. {σκληραγωγείς... | σκληραγώγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος) 1. ανατρέφω (κάποιον) κατά τέτοιον τρόπο, ώστε ο οργανισμός του να συνηθίσει τις ταλαιπωρίες, να μην είναι μαλθακός 2. (μεσοπαθ. *σκληραγωγούμαι)* εξοικειώνομαι σε ιδιαίτερα αυστηρό και σκληρό τρόπο αγωγής, συνηθίζω στις ταλαιπωρίες: *δουλεύοντας από μικρός στα χοφάφια. έχει σκληραγωγηϋεί.*

Ιετυμ. < μτγν. *σκληραγωγώ (-έω)* < *σκ?.ηρός +■ -αγωγώ* < *άγωγή].* **σκληράδα** (η) **1.** η σκληρότητα **2.** (μτφ.) τραχιά και απότομη συμπεριφορά ή έκφραση, που φανερώνει ψυχική και ηθική αναλγησία **συν.** ασπλαχνία, απονιά **αντ.** ευσπλαχνία.

[ετυμ. < *σκληρόε* + παραγ. επίθημα *-άδα.* πβ. κ. *πονηρ-άδα}.* **σκληραθηρωμάτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **ιαγρ.** η αρτηριοσκλήρωση (βλ.λ.). **σκληραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σκλήρυ-να, -νθηκα} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάποιον/κάτι) σκληρό ή σκληρότερο από ό.τι είναι: ~ *τη στάση μυυ / τους τρόπους μυυ / την πολιτική μου* || οι *αδικίες / οι κακουκίες τον έχουν σκληρύνει* **αντ.** μαλακώνω ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι σκληρός: *η στάση τής κυβέρνησης απέναντι στους απεργούς Οα σκληρύνει τα επόμενα 24ωρα.* Επίσης **σκληρύνω** [αρχ.]. **σχολιο** λ. *-αίνω.* **σκληρέγχιψα** (το) 11885| {σκληρεγχύμ-ατος | -ατα. -άτων} **ΒΟΤ.** ο κύριος ιστός που συμβάλλει στη στήριξη των φυτών. — **σκληρεγχυμα· τικός,** -ή. -ό.

[ΕχΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. sclerenchyma]. **σκληρεκτομή** (η) **ιλτρ.** η χειρουργική αφαίρεση μιας λωρίδας τού σκληρού χιτώνα τού οφθαλμού σε περίπτωση γλαυκώματος. Επίσης **σκληρεκτομία.**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sclerectomy], **σκληριά** (η) (λαϊκ.) απότομη και γοερή κραυγή **συν.** στριγγλιά, τσύ-
ριγμα.#

σκληρία (η) Ιμτγν.) {σκληριών} **ιατρ.** σκλήρυνση ιστού ή οργάνου που γίνεται αντιληπτή με ψηλάφηση **ΣΥΝ.** σκλήρωμα, **σκληρίαση** (η) Ιμτγν.] I-ης κ. -άσεως J -άσεις. -άσεων} **ιλτρ. ο** σχηματισμός σκληρίας, η εμφάνιση σκληρωμάτων, **σκληρίζω** ρ. αμετβ. {σκλήρισα} (λαϊκ.) βγάζω κραυγή, φωνάζω με όλη μου τη δύναμη: *σκληρίζει αντί να τραγουδάει* **συν.** ξεφωνίζω, στριγγλίζω. τσυρίζω.

Jii'J ΥΜ. Πιθ. < *στριγγλίζω,* με παρετυμολ. επίδρ. τής λ. *σκληρός).* **σκλήρισμα** (το) {σκληρίσμ-ατος [-ατα, -άτων) η σκληριά (βλ.λ.). **σκληρίτιδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **ιαιρ.** φλεγμονή τού σκληρού χιτώνα (ασπράδι) τού ματιού, άγνωστης αιτιολογίας, που εμφανίζεται συχνότερα σε νεαρές γυναίκες.

)ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. scieritis], **σκληρό-** *κ.* **σκληρό-** α'συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι έχει την ιδιότητα τής σκληρότητας: *σκ?.ηρό-πετσος. σκληρο-κόκκαλος, σκ?^ηρό-δερμος.*

[ετυμ. Λ' συνθ. τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το επιθ. *σκληρός* **(βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. sclcro-dermie, sclero-kcratite)|. σκληρογόνος, -ος. -ο ιατρ. αυτός που δημιουργεί ή συντελεί στη σκλήρυνση.**

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. **sclcrogenej. σκληροδακτυλία** (η) [J879J [σκληροδακτυλιών] ΙΑΓΡ. η σκληροδερμία που εντοπίζεται στα δάκτυλα των χεριών ή των ποδιών.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sclcrodactylie). σκληρόδερμα (το) {σκληροδέρμ-ατος | -ατα. -άτων} μύκητας (μανιτάρι) που χρησιμοποιείται για τη νόθευση το>ν κονσερβών με μανιτάρια « τρούφες».

| **ΕΤΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. scleroderma], **σκληροδερμία** (η) |1879| {σκληροδερμιών} **ιατρ.** χρονία δερματοπάθεια που χαρακτηρίζεται από τοπικές σκληρύνσεις τού δέρματος. **ΙΕΤΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sclerodermiej. **σκληρόδερμος,** -η, -ο [αρχ.(**1.** αυτός που έχει σκληρό δέρμα (μτφ.) αναίσθητος, ηθικώς ανάλγητος **συν.** χοντρόπετσος, σκληρόπετσος.

σκληροθεραπεία (η) {σκληροθεραπειών} ιαγρ. μέθοδος θεραπείας των κιρσών (βλ.λ.) με ένεση σε αυτούς μιας ουσίας που τους καταστρέφει.

σκληρόκαρδος, -η, -ο αυτός που έχει σκληρή καρδιά, που δεν πονά και δεν ενδιαφέρεται για τίποτε άλλο εκτός από τον εαυτό του συν. άσπλαχνος, άπονος, ανελέητος, ανάλγητος ανί. σπλαχνικός, πονετικός. — σκληροκαρδία (η) [μτγν.]. σκληροκερατίτιδα (η) ιλτρ. η ταυτόχρονη φλεγμονή τού σκληρού και τού κερατοειδούς χικονα τού ματιού.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sclerokeratiie]. **σκληροκέφαλος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που δεν αλλάζει γνώμη, ο πεισματάρης **συν.** αμετάπειστος, ξεροκέφαλος, χοντροκέφαλος **αντ.** διαλλακτικός, συγκαταβατικός. — **σκληροκεφαλιά** (η), **σκληροκόκκαλος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει σκληρά κόκκαλα

(μτφ.) αυτός που έχει σκληραγωγηθεί. **σκληρόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} **ιατρ,** η καταστροφή τού ινώδους συνδετικού ιστού με ορισμένες ουσίες και θεραπευτι

κές μεθόδους για τη θεραπεία αγκυλώσεων και περιαρθρικών σκληρύνσεων.

] **εγυμ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sclerolysej. σκληρομετρία (η) {σκληρομετριών} **φυσ.** το σύνολο των μεθόδων μετρήσεως τής σκληρότητας διαφόρων υλικών: ~ *μετάλλων ι ορυκτών / ξύλων.* Επίσης σκληρομέτρηση. — ακληρομετρικός, -ή, -ό.

[ι-τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. scIeromctrje[. **σκληρόμετρο** (το) {σκληρομέτρ-ου | -ων} **φυσ.** το όργανο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τής σκληρότητας διαφόρων υλικών.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. scleromctre]. **σκληροπάθεια** (η) {σκληροπαθειών} **ιατρ.** κάθε είδους παθολογική σκλήρυνση.

[ετυ.μ. < *σκληρό-* + *-πάθεια<* θ. *παθ-,* πβ. παθ. αόρ. β' *ε-παθ-υν(ρ. πά-σχω)*\. ^

σκληρόπετσος, -η, -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει σκληρό δέρμα (πέτσα) **ΣΥΝ.** χοντρόπετσος **2.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σκληρά αισθήματα, από απονιά **συν.** χοντρόπετσος, άπονος, ανάλγητος 3. αυτός που παρουσιάζει ιδιαίτερα μεγάλη αντοχή στις ταλαιπωρίες και τη σωματική δοκιμασία **ΣΥΝ.** σκληραγωγημένος. **σκληροπυρηνικός,** -ή. -ό αυτός που ανήκει στον σκληρό πυρήνα (βλ. λ. *σκληρός)* οργάνωσης, κίνησης ή πολιτικού σχηματισμού, που δεν αποδέχεται καμία αλλαγή των πεποιθήσεων ή τής ιδεολογίας του: οι ~ *τού κόμματος / τής ομάδας.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. hard-core|. **σκληρός,** -ή, -ό **1.** αυτός τον οποίο είναι πολύ δύσκολο να λυγίσει ή να σπάσει κανείς, να συμπίεσει ή να κόψει σε κομμάτια: ~ *υλικό* || ~ *χώμα / κρέας ι χαρτόνι / εξώφυλλο / μέταλλο* αντ. μαλακός 2. αυτός που είναι τραχύς, άγριος στην αφή ή δημιουργεί το αντίστοιχο αίσθημα: ~ *δέρμα / μαλλιά / χέρια / ύφασμα* || *τα ~ σαμπουάν / σαπούνια τα?^αιπωρούν το δέρμα μας* αντ. μαλακός, απαλός 3. (α) αυτός που υποβάλλει σε δοκιμασία, ταλαιπωρεί: - *ζωή ι συνθήκες διαβίωσης Í χειμώνας / περίοδος* (β) αυτός τον οποίο είναι δύσκολο να αντέ- ξει, να υπομείνει κανείς: - *καθήκον / α?^ήθεια / πραγματικότητα / ανταγωνισμός* 4. αυτός που χαρακτηρίζεται από επιθετικό πνεύμα, ορμή. σφοδρότητα: ~ *γλώσσα / κριτική / επίθεση ι αντιμετώπιση / προειδοποίηση ι ανακοινωθέν* συν. οξύς, δριμύς 5. αυτός που δεν έχει ευαισθησία, ανθρωπιά ή επιείκεια: ~ *οικονομικά μέτρα! ποινή / καρδιά / μετακείριση / εργοδότης / κοινωνία* ΣΥΝ. ανάλγητος, άπονος ΑΝΤ. ήπιος, επιεικής, ανθρώπινος 6. αυτός τον οποίο δεν κάμπτει, δεν λυγίζει ή δεν νικά κανείς εύκολα, που δύσκολα κάνει υποχωρήσεις: - *πολιτικός / αντίπαλος / διαπραγματευτής / παζάρια*]] *υιοθέτηση ~ στάσης / γραμμής στην εξωτερική πολιτική* || *προβάλλω ~ αντίσταση* |j ο *υπουργός αποφάσισε να τηρήσει ~ γραμμή στις διαπραγματεύσεις με τους συνδικα/αστές·* **φρ.** (α) (μτφ.) *σκληρό καρύδι* πρόσωπο που δύσκολα ηττάται ή δέχεται να του επιβάλλεται η θέληση άλλου: *δεν μπορούν να τον εξουδετερώσουν εύκολα- είναι* - (β) (ειρων.) *σκληρό αντράκι* για άνδρα που παριστάνει τον ανυποχώρητο, τον δύσκολο και ζόρικο (χωρίς να είναι): *μας προέκυψε κι ο Βαγγέλης* (γ) *σκληρός πυρήνας* μικρός αριθμός προσώπων ή δομών (ομάδας, οργάνωσης, συνόλου) που απαρτίζουν έναν πυρήνα που έχει την πιο ενεργή συμμετοχή ή τον πιο καθοριστικό ρόλο στις δραστηριότητες μιας μεγαλύτερης ομάδας, οργάνωσης, συνόλου: ο ~ *τού κόμματος* || *«οι αρμοδιότητες των βασικών υπουργείων, δηλαδή τού σκληρού πυρήνα τού κράτους, όπως ονομάζονται...»* (εφημ.) · 7. αυτός για τον οποίο απαιτείται μεγάλη προσπάθεια και κόπος, που δεν επιτυγχάνεται εύκολα: ~ *δουλειά / προπόνηση ι διάβασμα* ΣΥΝ. επίπονος, έντονος. δύσκολος αντ. εύκολος, άνετος · 8. ουσία που περιέχει σε υψηλό ποσοστό συστατικό που την καθιστά ακατάλληλη ή ακόμα και επικίνδυνη για κοινή χρήση: ~ *νερό* (δηλ. νερό με υψηλή περιεκτικότητα αλάτων μαγνησίου και ασβεστίου, ακατάλληλο για πόση, για πλυντήριο', ατμολέβητες κ.ά.) [[~ *ναρκωτικά ! φάρμακα* (δηλ. πολύ ισχυρά) ΑΝΤ. μαλακός · 9. ΟΙΚΟΝ, (για το νόμισμα μιας χώρας) αυτός που έχει σχετικά σταθερή αξία στις διεθνείς συναλλαγές, με λιγότε- ρες διακυμάνσεις στην αξία του (από αυτές που σημειώνονται στα ασταθή νομίσματα): *η κυβέρνηση ακο?^ούθησε στο παρελθόν την πολιτική τής - δραχμής* || *το ~ μάρκο προβληματίζει τους Γερμανούς*

10. ΚJΝΗΜΑΤ. *σκληρό πορνό* ταινία που καταγράφει με λεπτομέρειες την ερωτική πράξη και συχνά περιέχει σκηνές σεξουαλικής παθολογίας (σαδισμού, μαζοχισμού κ.ά.) λντ. μαλακό πορνό · 11. *σκληρός δίσκος* βλ. λ. *δίσκος.* — **σκληρά** επίρρ.

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < θ. *σκλη-* (< *skJe-,* μηδενισμ. βαθμ. α'φωνήεντος τού I.E. *skcl-a-,* βλ. λ. *σκελετός)* +■ παραγ. επίθημα *-ρός.* πβ. κ. *αιχμη-ρός, ψυχ-ρός.* Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια από την Αγγλική, λ.χ. *σκληρή γραμμή* (< hard line), *σκληρός πυρήνας* (< hard core), *σκληρό νόμισμα* (< hard currency) κ.ά.]. **σκληρόσαρκος,** -η, -ο [αρχ.| αυτός που έχει σκληρή σάρκα: ~ *καρποί.*

σκληροστένωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **ιατρ.** η σκλήρυνση των ιστών τού σώματος.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sclerostenosis]. **σκληρότητα** (η) [αρχ.I {χωρ. πληθ.} **1.** η κατάσταση κατά την οποία ένα σώμα είναι πολύ συμπαγές και καθόλου ελαστικό, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να σπάσει, να λυγίσει, να συμπιεστεί ή να κοπεί σε κομμάτια: *η ~ τού ξύλου / τής πέτρας / τού ατσαλιού* **ΣΥΝ.** ακαμψία **λντ.** μαλακότητα, ευκαμψία, ελαστικότητα 2. (μτφ.) η έλλειψη ευαισθησίας. ανθρωπιάς: *η - τής συμπεριφοράς / τής καρδιάς / τής οικονομικής πολιτικιάς τής κυβέρνησης / τού νόμου* **ΣΥΝ.** αναλγησία **λντ.** ανθρωπιά, ευαισθησία 3. (μτφ.) η αυστηρότητα ή η επιθετικότητα (στις διατυπώσεις, στη διάθεση κ.λπ.): *η ~ τής γλώσσας τού ανακοινωθέντος / τής κριτικής / τής αντίδρασης* · 4. (για ήχο που παράγε

ται κυρ. από ηλεκτρικά μουσικά όργανα) η τραχύτητα, η σκληράδα

5. (για νερό) η περιεκτικότητά του σε άλατα ασβεστίου και μαγνησίου.

σκληροτράχηλος, -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που δεν καταβάλλεται εύκολα, που παρουσιάζει εξαιρετική αντοχή: - *αντίπαλος / πολέμια τής* ΣΥΝ. ακατάβλητος,

σκληρόφλουδος, -η, -ο (για καρπούς) αυτός που εχει σκληρή φλούδα: ~ *σταφύλια.*

σκληρόφυλλος, -η. -ο [μτγν.] (για φυτά) αυτός που έχει μικρά, σκληρά, δερματώδη φύλλα, τα οποία εμποδίζουν την απώλεια τής υγρασίας, για να αντέχει στην ξηρασία. · **σκληροφυλλία** (η), **σκληρόφυτο** (το) {σκληροφύτ-ου | -ων} φυτό ικανό να αντέχει στην ξηρασία (βλ. κ. λ. *σκληρόφυλλος).*

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. **sclerophylej. σκληρόψυχος,** -η, -ο ίμτγν.Ι αυτός που έχει σκληρή ψυχή, που δεν δείχνει οίκτο: ~ *συμπεριφορά.* **σκλήρυνσή** (η) {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} **1.** η μετατροπή τής σύστασης ενός σώματος, ώστε να γίνεται σκληρότερο: - *μετάλλου 2.* (ειδικότ.) ΐ ΑΓΗ (α) παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από τη μετατροπή προς το σκληρότερο οργάνων ή ιστών τού σώματος (β) *σκλήρυνση κστά πλάκας ο* προοδευτικός εκφυλισμός τής μυέλινης (τής ουσίας που περιβάλλει ορισμένα νευρικά κύτταρα), ώστε να δημιουργούνται σκληρές περιοχές (πλάκες) χωρίς την ουσία αυτή και να προκαλείται διαταραχή τού νευρικού συστήματος με σπασμούς, απώλεια των αισθήσεων κ.λπ. ώς και ο θάνατος τού ασθενούς 3. η αλλαγή τής κατάστασης ή τής συμπεριφοράς ενός ατόμου προς την αυστηρότητα ή την αδιαλλαξία: *αναμένεται - τής οικονομικής πο?α- τικής τής κυβέρνησης.* Επίσης **σκλήρωση**] μτγν. Ι.

(εγυμ. < μτγν. *σκλήρυνσις* < αρχ. *σκληρύνω* (< *σκληρός).* Η *σκλήρυνση κατά πλάκας* αποτελεί απόδ. τού γαλλ. sclcrose en plaques], **σκληρυντικός,** -ή. -ό [μτγν.] αυτός που αναφέρεται ή συντελεί στη σκλήρυνση, **σκληρόνω** ρ. ··► σκληραίνω

σκληρώδης, -ης, -ες Ιμτγν.Ι {σκληρώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών σκλη- ρωδέστ-ερος, -ατος} 1. ιαγρ. αυτός που είναι γεμάτος σκληρώματα: ~ *ιστός* 2. (γενικά) αυτός που έχει σκληρή υφή. σκληρή σύσταση. ** ιχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **σκλήρωμα** (το) Ιαρχ.] {σκληρώμ-ατος | -ατα. -άτων} ιατρ. αποσκλη- ρυμμένο μέρος ή σκληρό όγκωμα, **σκληρωνυχία** (η) {χωρ. πληθ.Ι ιατρ. η παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από σκλήρυνση και πάχυνση των νυχιών. ** **ιχολιο** λ. *σύνθετος.*

[ετυμ. < *σκληρό- + -ωνυχία* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *όνυξ, -χος* «νύχι», ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. scleronychia]. **σκλήρωση** (η) ► σκλήρυνση

σκληρωτικός, -ή. -ό U836J ΙΑΤΡ. **1.** αυτός που επιφέρει σκλήρυνση ΣΥΝ. σκληρυντικός 2. αυτός που πάσχει από σκλήρυνση οργάνου ή ιστού.

σκληρωτίνη (η) {σκληρωτινών} **Κιολ.** σκουρόχρωμη ή μαύρη χρωστική ουσία εντόμων και σκουληκιών. που λειτουργεί όπως η μελανίνη (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sclerotin [. **σκνίπα** (η) {σκνιπών} **1.** μικρό κουνούπι που εμφανίζεται τη νύχτα κατά τις θερμές εποχές τού έτους (κυρ. κοντά σε στάσιμα νερά) και με το τσίμπημά του μπορεί να μεταδώσει σοβαρές ασθένειες στον άνθρωπο 2. (μτφ.-οικ.) άνθρωπος πολύ μεθυσμένος, που δεν βλέπει μπροστά του από το μεθύσι: *ήταν ι έγινε πάλι* ΣΥΝ. (αργκό) πίτα, λειώμα. — (υποκ.) **σκνιπάκι** (το) (σημ. 1).

{ΕΤΥΜ. < μτγν. *σκνίψ (ο)* (με αλλαγή γένους), παράλλ. τ. τού αρχ. *κνίψ, κνιπός* < θ. *κνίπ-* < *k(e)n-ip- (με παρέκταση -ip-) < I.E. *ken- «ξύνω. χαράσσω». πβ. αρχ. ισλ. hnippa «σπρώχνω, χώνω», ολλ. nijpen «τσιμπώ, σφίγγω», αγγλ. nip (ίδια σημ.). Ομόρρ. *κνίζω* (βλ.λ.)]. **Σκόδρα** (η) **1.** λίμνη τής Δ. βαλκανικής Χερσονήσου στα σύνορα τής Αλβανίας και τής Γιουγκοσλαβίας **2.** πόλη τής ΒΔ. Αλβανίας στη Ν. όχθη τής ομώνυμης λίμνης· αλλιώς *Σκούταρι* (το).

[ΕΤΥΜ. < αλβ. Shkodra / Shkoder < μτγν. λατ. Scodra < λατ. Scutarii « ασπιδοποιοί »J.

ΣΚ.Ο.Ε. (η) Σκοπευτική Ομοσπονδία Ελλάδος, **σκοινάκι** (το) -► σχοινάκι

σκοινάς κ. **σχοινάς** (ο) {σκοινάδες} αυτός που φτειάχνει ή πουλά σχοινιά.

σκοινένιος, -ια. -ιο κ. **σχοινένιος** αυτός που είναι φτειαγμένος από σχοινί: ~ *σκάλα / παπούτσια.* **σκοινί** (το) ► σχοινί

σκοίνιάζω ρ. μετβ. {σκοίνιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.-λογοτ.) απαγ- χονίζω.

σκοίνος (ο) -► σχοίνος **σκολάω** ρ. -► σχολώ

σκολειαρόπαιδο (το) σχολειαρόπαιδο **σκολειαρούδι** (το) -> σχολειαρούδι

σκολειό (το) -* σχολείο **σκόλη** (η) -+ σχόλη **σκολιανός,** -ή, -ό -* σχολιανός

σκολιαρόπαιδο (το) »σχολειαρόπαιδο **σκολιαρούδι** (το) -► σχολειαρούδι

σκολιό (το) -* σχολειό

σκολιός, -ά. -ό(ν) (λόγ.) αυτός που παρουσιάζει παρεκκλίσεις στο σχήμα του, που στραβώνει σε ορισμένα σημεία του ΣΥΝ. στραβός ΑΝΤ. ευθύς, ίσιος. — **σκολιότητα** (η) |αρχ.].

[ετυμ. αρχ. < θ. *σκολ-*. ετεροιωμ. βαθμ. τής ρίζας *σκελ-*, η οποία απαντά στο ουσ. *σκέλος* (βλ.λ.). πιθ. μέσω ενός προσηγορικού *σκό/^ος* (πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σκολ* οίς· *δρεπάνοις)*\. **σκολιώ** ρ. μετβ. {σκολιοίς... | σκολίω-σα. -θηκα. -μένος} (αρχαιοπρ.) κάνω (κάτι) στραβό, στραβώνω.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *σκολιώ (-όω)* < *σκολιός* (βλ.λ.)|. **σκολίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} ιατρ. δυσμορφία τής σπονδυλικής στήλης, που χαρακτηρίζεται από μόνιμη, μεγαλύτερη ή μικρότερη, ανάλογα με τη βαρύτητα των περιπτώσεων, κλίση προς τα πλάγια. σχολιο λ. *-ωση.*

[ΕΤΥΜ. < μτ^ν. *σκολίωσις* < αρχ. *σκολιοϋμαι (-όο~)* < *σκολιός].* **σκολιωτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη δημιουργία σκο- λιώσεως: ~ *συμπεριφορά τής σπονδυλικής στή?·.ης* 2. αυτός που πάσχει από σκολίωση, **σκολνώ** ρ. - ♦ σχολώ

σκολόπαξ (ο) (αρχαιοπρ.) {σκολόπ-ακος j -άκων} η μπεκάτσα.

[κιύμ. < αρχ. *σκολόπαξ. -ακος* < *σκόλοψ-, -οπος* '-πάσσαλος, παλούκι» (λόγω τού σχήματος που έχει το ράμφος τής μπεκάτσας) + επίθημα *-αξ,* πβ. κ. *άσπάλ-αξ*\.

σκολόπεντρα (η) {σκολοπεντρών} η σαρανταποδαρούσα.

[είύμ. < αρχ. *σκολόπενδρα,* αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο τού προελλην. γλωσσικού υποστρώματος], **σκολοπίζω** ρ. μετβ. [μτγν.! {σκολόπισ-α. -τηκα, -μένος} (αρχαιοπρ.) μπήγω πάσσαλο σε (κάποιον/κάτι) · (βλ. κ. λ. *παλουκώνω, ανασκολο- πίξω).* — σκολοΓΤίσμός (ο) Ιμτγν.]. **σκολοψ** (ο) {σκόλ-οπος. -οπα | -οπες, -όπων} (λόγ.) λεπτό και μακρύ δοκάρι που καταλήγει σε αιχμηρό άκρο. ώστε να μπορεί να χώνεται μέσα στο χώμα ΣΥΝ. παλούκι, πάσσαλος.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *σκόλοψ, -οπος,* τεχν. όρ.. < θ. *σκολ-*, ετεροιωμ. βαθμ. τού

Ε. *(s)kcl- «κόβω», που εντάσσεται στην ετυμολ. οικογένεια τού ρ. *σκάλλω* «σκαλίζω, σκάβω» (βλ. λ. *σκαλίζω).* ΙΙ λ. *σκόλοψ* συνδ. με λατ. scalpcre «σκαλίζω, χαράσσω» (> sculptor, -Oris «γλύπτης»), αρχ. γερμ. sceljia «φλούδα», αρχ. αγγλ. scielf «κοφτερός βράχος» κ.ά. Δυσχέρειες εγείρει το παραγ. επίθημα *-οψ,* το οποίο απαντά συνήθ. σε ονόματα ζώων (πβ. *σκάλ-οψ* «τυφλοπόντικας») και απουσιάζει από άλλους Ι.Ε. τ.].

σκόλυμπρος (ο) {σκολύμπρ-ου | -ων, -ους} ποώδες φυτό με πλατιά μακρουλά φύλλα και κίτρινο άνθος, που τρώγεται ως λαχανικό. όταν είναι τρυφερό. Επίσης **σκολύμπρι** (το).

{ΕΤΥΜ. < αρχ. *σκόλυμος* (με την επίδρ. τού τ. *κολύμπρι / κολύβριο(ν),* με επίθημα *-υμος* (πβ. *έλ-υμος* «κεχρί» και ονομασίες φυτών σε *-αμος. λ.χ. κύ-αμος. κάρδ-αμον).* αβεβ. ετύμου. Ανεπιβεβαίωτες παραμένουν οι επιχειρηθείσες συνδέσεις τόσο με το μτγν. *σκό/ν/,υς, -υος* «τούφα μαλλιών» όσο και με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σκόλυβος* · ό *έσθιόμενος βολβός*\. **σκολω** ρ. ► σχολώ

οκόμβρος (ο) (λόγ.) το ψάρι σκουμπρί (βλ.λ.).

[Γ.τυμ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. προελλην. δάνειο], **σκονάκι** (το) {χωρ. γεν.} (καθημ.) **1.** η μικρή ποσότητα φαρμάκου σε σκόνη, που παλαιότ. παρασκεύαζαν οι ίδιοι οι φαρμακοποιοί ως γιατροσόφι **2.** δόση ναρκωτικών · 3. (σε σχολικές / φοιτητικές εξετάσεις) μικρό χαρτί με σημειώσεις οι οποίες έχουν αντιγραφεί από βιβλίο (το περιεχόμενο τού οποίου εξετάζεται) και χρησιμοποιούνται κρυφά από μαθητές και φοιτητές σε γραπτές εξετάσεις: *κάνω - | | γράφω ~ πάνω στο θρανίο.*

[ετυμ. Υποκ. τού *σκόνη*\. **σκόνη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** χώμα ή άλλη στερεή ύλη. που με τη μορφή μικροσκοπικών ελαφρών μορίων αιωρείται στην ατμόσφαιρα ή κολλά πάνω σε άλλες επιφάνειες: *γο αυτοκίνητο σήκωσε σύννεφα ~ | | η βροχή έκανε τη ~ να καθίσει |] πάνω στα έπιπλα υπήρχε ενα στρώμα σκόνης | | κλείσε τα μάτια, μη μπει μέσα ~* ΣΥΝ. κονιορτός· ΦΡ. (εκφραστ.) *κάνω (κάποιον/κάτι) σκόνη* συντρίβω εντελώς (κάποιον/κάτι), εκμηδενίζω: *έκανε σκόνη όλους τους αντιπάλους του | | έκανε σκόνη τα επιχειρήματά τους | | έκανε σκόνη το ρεκόρ τού προκατόχου του*

(γενικά) φαρμακευτικό ή άλλο παρασκεύασμα το οποίο, αφού συμπιεστεί ή τριφτεί, μεταβάλλεται σε μικροσκοπικά μόρια ύλης: *γάλα / αβγά / σαπούνι*

[είύμ. μεσν. < αρχ. *κόνις, -ιος / -εως.* με ανάπτυξη *σ-* προθεμ.. πβ. *βώλος - σβώλος, κνιψ - σκνίπα.* Ως προς την ετυμ. τού αρχ. *κόνις,* η μοναδική προφανής σύνδεση είναι με το λατ. cinis, -eris «στάχτη»), σκονίζω ρ. μετβ. {σκόνισ-α. -τηκα, -μένος} καλύπτω (κάποιον/ κάτι) με σκόνη, λερώνω με σκόνη αντ. ξεσκονίζω. — σκόνισμα (το), σκοντάφτω κ. (λαϊκ.) σκοντάβω ρ. αμετβ. {σκόνταψα} 1. προσκρούω (με το πόδι μου) πάνω σε εμπόδιο, καθώς βαδίζω: *σκόνταψε σε μια πέτρα και χτύπησε το πόδι του* · φρ. (παροιμ.) *όποιος βιάζετσι σκοντάφτει* για τα αρνητικά αποτελέσματα τής βιασύνης 2. (μτφ.) συναντώ εμπόδια, ώστε να ανακόπτεται η πορεία μου. να μένω στάσιμος: *η όλη επιχείρηση / η συμφωνία σκόνταψε στα μεγάλα συμφέροντα | | η υπόθεσή σου σκόνταψε στη γραφειοκρατία.* — σκόνταμμα (το).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *(σ)κοντάπτω / σκονδάπτω* < *κοντάπτω* (με ανάπτυξη *σ-* προθεμ.. πβ. κ. *κόνις - σκόνη, κύπτω - σκύβω),* πιθ. < *κοντός* «κοντάρι» + *άπτω* «αγγίζω»], **σκόντο** (το) {χωρ. πληθ.} έκπτωση στην τιμή εμπορεύματος ή σε ποσό που πρέπει να πληρωθεί: *μου έκανε ~ είκοσι τοις εκατό* συν. έκπτωση.

[F.TYM. < ιταλ. sconto < s- προθεμ. + conto «αριθμητικός υπολογισμός συναλλαγή, χρηματική δοσοληψία» < p. contare < λατ. computare «υπολογίζω »].

Σ.Κ.Ο.Π. (το) Συμβούλιο Κοινωνικής και Οικονομικής Πολιτικής.

Σκόπελος (η) {Σκοπέλου} 1. νησί των Β. Σποράδων μεταξύ τής Σκιάθου και τής Αλοννήσου 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — Σκοπελίτης (ο), Σκοπελίτισσα (η), σκοπελίτικος, -η. -ο.

|ι*:τυμ. μτγν. τοπωνύμιο < αρχ. *σκόπελος* (βλ.λ.). Το νησί ήταν γνωστό στην αρχαιότητα με την ονομασία *Πεπάρηθος*|. σκόπελος (ο) {σκοπέλ-ου j -ων, -ους} 1. η φυσικά σχηματισμένη έκταση ξηράς που περιβρέχεται από θάλασσα, η οποία κατά την άμπωτη βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια τής θάλασσας, ενώ καλύπτεται κατά την πλημυρίδα και αποτελεί συνήθ. κίνδυνο για τα πλοία: *στον χάρτη ήταν σημειωμένοι οι ~ και οι ύφα/.οι* αν γ. ύφαλος

(μτφ.) σοβαρό εμπόδιο: *η σκ/.ηρή στάση του αποτελεί ~ στη διαδικασία επιλύσεως τού προβλήματος* συν. ανπξοότητα.

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ύψωμα από το οποίο γινόταν η κατόπτευ- ση, παρατηρητήριο», < *σκοπός* «παρατηρητής, φρουρός» (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ελος* (πβ. κ. *σί-ελος, πύ-ελος*)\. σκόπευση (η) [μτγν.] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η κατεύθυνση τής βολής προς έναν στόχο, το σημάδεμα, σκοπευτήριο (το) 1)895} {σκοπευτηρί-ου | -ων} χώρος κατάλληλα διαμορφωμένος για ασκήσεις σκοποβολής. [ετυμ. < μτγν. *σκοπευτήριον*, αρχική σημ. «σκοπιά, παρατηρητήριο»,

αρχ. *σκοπεύω* + παραγ. επίθημα *-τήριον*. πβ. κ. *όρμη-τήριον]*. σκοπευτής (ο) {μτγν.}. σκοπεύτρια (η) [1889} {σκοπευτριών} 1. πρόσωπο που σημαδεύει και ρίχνει με το όπλο του προς ορισμένο στόχο: *καλός / κακός* - 2. πρόσωπο που ασχολείται με τη σκοποβολή' ΦΡ. ελεύθερος *σκοπευτής* βλ. λ. *ελεύθερος*. σκοπευτικός, -ή, -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τη σκόπευση: *~ ικανότητα / αγώνες / μηχανήματα*. σκοπεύω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σκόπευσα} ♦ 1. (αμετβ.) κατευθύνω τη βολή πυροβόλου όπλου προς ορισμένο στόχο: *~ καλά / άσχημα / αδέξια / προσεκτικά* || στρατ. (πρόσταγμα) *σκοπεύσατε, πυρ!* ♦ (μετβ.) 2. σημαδεύω (κάτι/κάποιον) με όπλο: ~ το *θήραμα / τον στόχο* 3. παρατηρώ (με οπτικό όργανο προς) συγκεκριμένο σημείο: *~ με το τηλεσκόπιο έναν αστερισμό* 4. (συνήθ. + να) έχω σκοπό, την πρόθεση (να κάνω κάτι): ~ να *φύγω για σπουδές στο εξωτερικό* || ~ *ψη/^ά* (έχω υψηλές προσδοκίες) συν. στοχεύω, προτίθεμαι. σχολιο λ. απ*οσκοπώ*. [ΕΤΥΜ. αρχ. < *σκοπός].*

-σκόπηση λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. έρευνα, εξέταση, παρατήρησης (ενός πράγματος): *δημο-σκόπηση, ενδο-σκόπηση* 2. ιατρ. εξέταση που γίνεται σε ορισμένο τμήμα τού σώματος: *κολπο-σκόπηση, βρογχο-σκόπηση* 3. εγγραφή εικόνας σε ορισμένο υλικό ή με ορισμένο μέσο: *βιντεο-σκόπηση. μαγνητο-σκόπηση*. Πβ. λ. *-σκοπιά.*

[ΠΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. μτγν. *έπι- σκόπησις)*. που προέρχεται από σύνθ. σε *-σκοπώ* (βλ.λ), ενώ συχνά αποδίδει το ελληνογενές γαλλ. -scopie / αγγλ. -scopy (βλ. κ. *-σκοπιά)*. λ.χ. *ακτινο-σκόπηση* < γαλλ. radio-scopie}. σκοπιά (η) 1. θέση που βρίσκεται σε τέτοιο σημείο, ώστε να μπορεί κανείς να έχει τη γενική εποπτεία των γύρω περιοχών συν. παρατηρητήριο, (λαϊκ.) βίγλα 2. στρατ. (α) στεγασμένη κατασκευή, συνήθ. σαν μικρό σπιτάκι, όπου στέκεται ο στρατιώτης, ο οποίος εκτελεί χρέη σκοπού: *ο σκοπός κοιμόταν στη* ~ του (β) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ο στρατιώτης εκτελεί χρέη σκοπού: *φυλάω/ κρατάω* ~ || *πάω για* ~ · 3. (μτφ.) η οπτική γωνία, ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει κανείς ένα θέμα: *βλέπω κάτι από διαφορετική* ~ [| *εξετάζω ένα θέμα από κάθε* ~1| *από τη δική της ~ έχει δίκιο σγ5.* άποψη, γνώμη, πρίσμα.

[είύ.μ. αρχ. < *σκοπός).*

-σκοπία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. εξέταση, παρατήρηση (ενός πράγματος): *οιωνο-σκο- πία, μετεωρο-σκοπία* 2. ιαίρ. εξέταση που γίνεται σε ορισμένο τμήμα τού σοιματος: *κρανιο-σκοπία, ομφθαλμο-σκοπία* 3. εγγραφή εικόνας ή/και ήχου με ορισμένο μέσο: *βιντεο-σκοπία* 4. επιδίωξη: *κερδο-σκο- πία.* Πβ. κ. λ. *-σκόπηση.*

[ΕΤΥ.Μ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Κ. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ϊερο-σκο- πία*, μτγν. *οίωνο-σκοπία)*. που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-σκόπος* και *-σκοπώ* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.^. γάλλ. laryngo-scopie, broncho-scopie)}.

Σκόπια (τα) {Σκοπίων} 1. πόλη τής πρώην Γιουγκοσλαβίας, πρωτεύουσα τής «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας τής Μακεδονίας» (Ε.Υ.R.O.M.) 2. (σύμφωνα με την ελληνική πλευρά) το ίδιο το κράτος, τού οποίου πρωτεύουσα είναι η παραπάνω πόλη και έχει νόμισμα το δηνάριο (πβ. κ. λ. *Μακεδονία, Μακεδόνας)*. - Σκοπιανός (ο), Σκοπιανή (η), σκοπιανός, -ή. -ό. ^ σχολιο λ. *μακεδονικός.*

[ετυμ. < σλαβ. Skopje (πβ. κ. σερβοκρ. Skoplje) < λατ. Skupi, ονομασία λαού ιλλυρικής προελ.. που εγκαταστάθηκε στην περιοχή κατά τον 2ο αι. μ.Χ. και ίδρυσε εκεί τη φερώνυμη πόλη], σκόπιμος, -η. -ο 1. αυτός που γίνεται από πρόθεση: *~ ενέργεια! σιωπή ι παρουσία / δηλώσεις* || *τίποτα δεν ήταν τυχαίο στη στάση του, ακόμα και η καθυστέρησή του ήταν* ~ συν. εσκεμμένος. προμελετη- μένος 2. αυτός που επιβάλλεται για την εξυπηρέτηση ενός σκοπού: <5εν *το θεωρώ ~ να συναντηθείτε τώρα.* — σκόπιμα / σκοπίμως επίρρ. [εγυμ. μτγν. < *σκοπός* + παραγ. επίθημα *-ιμος*, πβ. κ. *νόμος - νόμιμος).* ' σκοπιμοτητα (η) [18I2J {σκοπιμοτήτων} ο συγκεκριμένος σκοπός για τον οποίο γίνεται μια ενέργεια: *υπάρχει ~ πίσω από τις πράξεις / τις δηλώσεις του* || *θυσίασε το κοινό κα/,ό στον βωμό των κομματικών*

σκοπίμως επίρρ. ♦ σκόπιμος

-σκόπιο λεξικό επίθημα λέξεων που δηλώνουν όργανο, το οποίο χρησιμοποιείται για εξέταση, παρατήρηση: *τηλε-σκόπιο, μικρο-σκόπιο, κολπο-σκόπιο, περι-σκόπιο.*

[ΕΓΥΜ. Λεξικό επίθημα λ. τής Μτγν. και Ν. Ηλληνικής. που προέρχεται από το αρχ. *σκοπώ (-έω)* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω» (βλ.λ.) και μαρτυρείται σε πληθώρα ελληνογενών ξέν. όρων, πβ. αγγλ. tele-scope, peri-scope. γαλλ. ihcrmo-scopc κ.ά.|. σκοπιωρός (ο) ναυτ. ναύτης που βγαίνει στην ξηρά, για να αν- χνεύσει σημεία, τα οποία δεν είναι ορατά από τα αγκυροβολημένα πλοία συν. βιγλάτορας.

IF.ΤΥΜ. αρχ. < *σκοπιά + -ωρός(με* έκταση τού αρκτικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *δρω* «βλέπω, παρατηρώ», πβ. κ. *θυρ-ωρός*). σκοποβολή (η) [1868] 1. άσκηση στη σκόπευση με φορητό πυροβόλο όπλο: *αγώνες / ασκήσεις σκοποβολής* 2. το αντίστοιχο άθλημα: *πήρε χρυσό μετάλλιο στη ~.*

[ετυ.μ. < *σκοπός + βολή*\. σκοποθεσία (η) το να θέτει κανείς έναν σκοπό, το να αποβλέπει στην επίτευξη επιθυμίας του.

ΙϋΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Zielset/.ung. Βλ. κ. *στοχοθεσία* (που αποδίδει τον ίδιο όρο) |.

σκοπός (ο) 1. το αποηερο σημείο στο οποίο αποβλέπουν οι ενέργειες, οι σκέψεις ή οι αποφάσεις κάποιου: *πραγματοποιώ τους - μου* || *πετυχαίνω τον ~ μου* || *εξυπηρετώ έναν ~* || *πεθαίνω / αγωνίζομαι για έναν ιερό / ευγενή / μοναδικό ~* || *αντικειμενικός ~* (ο κύριος, ο πρωταρχικός σκοπός μιας ενέργειας) || *διαρκής ~ ιδρύματος* || *γύριζε όλη μέρα από 'δώ κι από 'κεί χωρίς ~* || *ενώθηκαν όλοι στον κοινό ~, τη νίκη στις εκλογές* || <5εν *το 'χω ~ να παντρευτώ* (δεν είναι στα άμεσα σχέδιά μου) **συν.** πρόθεση, βλέψη· **φρ.** (α) **σπό σκοπού** (*άπο σκοπού*, ΙΙλάτ. *Θεαίτητος* 179c) αποβλέποντας σε κάτι, επίτηδες, σκόπιμα (β) **ο σκοπός** *αγιάζει* **τα** *μέσα* βλ. λ. *αγιάζω* (γ) έχω *καλό / σοβαρό σκοπό* (για άνδρα που προσεγγίζει γυναίκα) αποβλέπω στον γάμο, όχι σε κάτι εφήμερο (δ) έχω **καλούς / κακούς σκοπούς** έχω τίμιες, αγαθές / ανέντιμες, κακές προθέσεις (ε) έχω **σκοπό** *να...* έχω την πρόθεση να...: *~ να τα πω όλα στην αστυνομία* || *έχεις σκοπό να διαβάσεις ή θα παίζεις όλη μέρα;* (στ) *(ο) σκοπός είναι* το ζητούμενο, αυτό που (πρέπει να) επιδιώκει κανείς είναι: *Τι σημασία έχει τι λέει ο κόσμος; Ο ~ να τα έχεις εσύ καλά με τον εαυτό σου!* · **2. στρατ.** *επί* **σκοπόν/** παράγγελμα που καλεί τους στρατιώτες να σημαδέψουν και να βάλουν εναντίον στόχου · 3. **μους.** η μελωδία και ο ρυθμός ενός μουσικού κομματιού: *τραγουδάω / σφυρίζω έναν~\\ ζωηρός / χαρούμενος / λυπητερός ~* · **φρ.** *αλλάζω σκοπό* βλ. λ. *α?λάζω* · 4. (α) **στρατ.** στρατιώτης που αναλαμβάνει την ευθύνη τής φρούρησης ορισμένου τομέα τού στρατοπέδου: *φυ'λάω ~* || *αντικαθιστώ έναν ~* **συν.** φρουρός (β) (γενικότ.) πρόσωπο που στέκεται σε ένα σημείο για τη φύλαξη χώρου: *στην είσοδο τού μεγάρου υπήρχε ένας ~* || *καθόταν ακοίμητος ~ στην πόρτα* rou *σπιτιού*. ΣΧΟΛΙΟ λ. α *ποσκοπώ. στρατηγικός.* **[ετυ.μ.** αρχ.. αρχική σημ. «παρατηρητής, φρουρός», < θ. *σκοπ-*, ετε- ροιωμ. βαθμ. τού ρ. *σκέπτομαι* (βλ.λ.). Αρχαιότατη είναι επίσης η σημ. «σημείο ή αντικείμενο, στο οποίο προσηλώνει κανείς την προσοχή, στόχος» και μτφ. «επιδίωξη, πρόθεση»].

-σκοπος λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. το πρόσωπο που εξετάζει ή παρατηρεί (κάτι): *οιωνο-σκόπος, ομφα/.ο-σκόπος* 2. το πρόσωπο που ψάχνει (κάτι) με ορισμένο μέσο: *ραβδο-σκόπος* 3. αυτόν που επιδιώκει (κάτι): *κερδο- σκόπος.*

[ΕΓΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *οιωνο- σκόπος. τερατο-σκόπος)*, που προέρχεται από το ρ. *σκοπώ (-έω)* «*παρατηρώ* προσεκτικά, εξετάζω» (βλ. λ. *σκοπός)*\. σκοπόσημο (το) [1858| {-ου κ. -ήμου | -ων κ. -ήμων} ναυτ. πρόχειρη κατασκευή που ρυμουλκείται από πλοίο ή αεροσκάφος και χρησιμεύει ως στόχος για την εξάσκηση των πυροβολητών των πολεμικών πλοίων.

[ΙΤΧ-Μ. Απόδ. τού γαλλ. cible|. σκοπούμενον (το) {σκοπουμέν-ου } -ων[(λόγ.) ο σκοπός, το αποτέλεσμα στο οποίο αποβλέπει κανείς.

[ετυμ. αρχ., ουδ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *σκοπεΰμαι)*. σκοπώ ρ. μετβ. (λόγ.) {σκοπείς... · μόνο σε ενεστ.} έχω σκοπό, σκοπεύω: *η πρωτοβου?άα τού υπουργού σκοπεί στην άμεση διευθέτηση τής κρίσεως* ιυν. αποσκοπώ.

[πτυμ. < αρχ. *σκοπώ (-έω)*, αρχική σημ. «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», < *σκοπός* (βλ.λ.)].

-σκοπώ β' συνθετικό για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν: 1. ότι κάποιος εξετάζει ή παρατηρεί (κάτι*): βυθο-σκοπώ. κολπο-σκοπώ*

ότι κάποιος εξετάζει ή παρατηρεί με ορισμένο όργανο ή μέσο: *ακτινο-σκοπώ, ραβδο-σκοπώ* 3. ότι κάποιος εγγράφει κινούμενη εικόνα και ήχο σε ορισμένο μέσο: *μαγνητο-σκοπώ* **4.** ότι κάποιος επιδιώκει (κάτι): *κερδο-σκοπώ.*

[ετυμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. αρχ. *οίωνο-σκοπώ, άνα-σκοπώ*, μτγν. *καιρο-σκοπώ)*. που προέρχεται από το ρήμα *σκοπώ (-έω)* «παρατηρο) προσεκτικά, εξετάζω» (βλ. λ. *σκοπός)*. Ορισμένα νεότ. σύνθετα (λ.χ. *βιντεο-σκοπώ, μαγνητο-σκοπώ, ακτινο-σκοπώ)* είναι απευθείας παράγωγα των αντιστοίχων σε *-σκόπιο* (βλ.λ.)[. σκορ (το) {άκλ.} το αποτέλεσμα (σε γκολ, καλάθια, πόντους, σετ κ.λπ.) ενός αθλητικού αγώνα: *κερδίζω με μεγά?.ο ~* || *χάνω με βαρύ ~* || γο ~ του α*/ώνα *είναι 1-1* || ο *αγώνας τελείωσε με ισόπαλο ~* ||*j μια ομάδα προηγείται μιας άλ/.ης στο ~* || *το - παραμένει αμετάβλητο* || *οι φιλοξενούμενοι έχουν μειώσει το ~*· ΦΡ. (α) *ανοίγω το σκορ* πετυχαίνω πρώτος γκολ, πόντο κ.λπ.: γο *σκορ άνοιξε η γηπεδούχος ομάδα στο πρώτο κιόλας λεπτό τού αγώνα* (β) **το σκορ** *ανοίγει* επιτυγχάνεται γκολ, πόντος κ.λπ.: *στο γήπεδο τής Καστοριάς το σκορ δεν έχει ακόμη ανοίξει.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. score < αρχ. αγγλ. scora «εγκοπή, βαθμίδα» < αρχ.

σκανδ. skor (κυρ. μέσω τού p. skora «χαράσσω, μετρώ με βάση τις γραμμές, τις χαρακιές»)|. **σκοράρω** ρ. αμετβ. {σκόραρα κ. σκοράρισα} (λαϊκ.) αθλ. επιτυγχάνω γκολ σε ποδοσφαιρικό αγώνα: *σκόραρε με σουτ έξω από την περιοχή ! με πέναλτι / με απευθείας φάουλ* jj <5εν *έχει σκοράρει δύο μήνες τώρα.* — **σκοράριαμα** (το), **σκορβούτο** (το) ιατρ. κατάσταση αβιταμινόσεως που προκαλείται από έλλειψη τής βιταμίνης C και χαρακτηρίζεται από καχεξία, αναιμία. αιμορραγία και άλλες οργανικές διαταραχές. - σκορβουτικός, -ή, -ό.

[ετυμ. < ιταλ. scorbuto < μεσν. λατ. scorbutu(ni) < μέσ. κάτω γερμ. scorbut, αρχική σημ. «οίδημα οφειλόμενο σε πηγμένο γάλα», αφού κατά τον Μεσαίωνα πίστευαν ότι το σκορβούτο οφειλόταν στις προμήθειες πηγμένου γάλακτος που έφερναν μαζί τους οι Νορμανδοί]. **σκορδαλιά** (η) κρεμώδες μείγμα σκόρδου με ψωμί ή πατάτα και λάδι, που συνοδεύει φαγητά, όπως ψάρι, χόρτα κ.λπ.: *μπακα/.ιάρος -* || *είχε ψάρια με παντζάρια* ~ συν. αλιάδα.

[ετυμ. < *σκόρδο* + *αλιάδα* (< ιταλ. agliata)]. **σκορδάτος,** -η, -ο αυτός που έχει σκόρδο: *λουκάνικο* ~.

|ετυμ. < μτγν. «γλώσσα» *σκορδάτον (τό)*, άλλη ονομασία για το αρχ. *σκόρ(ο)δον* (βλ.λ.)}. **σκορδέλαιο** (το) |σκορδελαί-ου | -ων} λάδι που παράγεται από τους βολβούς τού σκόρδου και χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική ή για την παρασκευή ορισμένων αρτυμάτων, **σκορδίλα** (η) η δυσάρεστη μυρωδιά από σκόρδο: *μυρίζει* [ετυμ. < *σκόρδο* + παραγ. επίθημα *-ίλα* (βλ.λ.). πβ. κ. *ποδαρ-ί/.α*\. **σκόρδο** (το) **1.** φυτό με βολβώδη ρίζα αποτελούμενη από μικρότερες σκελίδες, μρ έντονα καυστική γεύση και δυνατή οσμή: *μια σκε/.ίδα* ~ || *που/.ούν τα* ~ σε *πλεξούδες* · ΦΡ. *σκόρδο* ο *ένας, κρεμμύδι* ο *άλλος* σε περίπτωση που δύο άτομα δεν μπορούν να συμφωνήσουν σε τίποτα, αλλά εκφράζουν διαρκώς αντίθετες γνώμες 2. (ως επιφών.) *σκόρδο! / σκόρδα!* για την απομάκρυνση, εξουδετέρωση τής βασκανίας, τού ματιάσματος.

[ετυμ. < αρχ. *σκόροδον I σκόρδον* (με συγκοπή), αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με αλβ. hurdhe. Η αναγωγή στο θ. (s)kcr-d- «κόβο)» (πβ. *κείρω* «κουρεύω») αφήνει ανερμήνευτο τον δισύλλ. φωνηρντισμό τού τ. *σκόροδον*\.

σκορδοκαήλα (η) (συνήθ. ορθ. *σκορδοκαΐλα)* Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** το αίσθημα καψίματος που νιώθει κανείς από τη στιγμή που τρώει ή χωνεύει σκόρδο 2. (μτφ.) πλήρης αδιαφορία απέναντι σε (κάποιον/κάτι): *κι εμένα μ' έπιασε -/1| κι εμένα - μον!* (σκασίλα μου, δεν μου καίγεται καρφί).

σκορδοκρεμμυδο (το) κρεμμύδι που σχηματίζει αρμαθιά από μικρούς στρογγυλωπούς βολβούς, **σκορδόξιδο** (το) κοπανισμένο σκόρδο μέσα σε ξίδι, που παρασκευάζεται για να νοστιμίσει το φαγητό: *βάζω - στον πατσά.*

σκορδόπιστος (ο), **σκορδόπιστη** (η) (ειρων.) ο άπιστος εραστής. Ιετυμ. < *σκόρδο* + *πιστός*, ίσως επειδή η βρώση σκόρδου καθιστά κάποιον (λόγω τής οσμής) μάλλον ανεπιθύμητο για ερωτική συνεύρεση].

σκορδοπλεξίδα (η) πλεξίδα σκόρδων.

σκορδοσκελίδα (η) σκελίδα σκόρδου. Κπίσης **σκορδοσκελίδι** (το), **σκορδοστούμπι** (το) {σκορδοστουμπ-ιού | -ιών} **1.** φαγητό από ψητό κρέας με σκόρδο 2. το σκορδόξιδο.

[ΕΤ ΥΜ. < *σκόρδο* + *-στούμπι* < *στουμπώνω* (υποχωρητ.). βλ.λ.[. **σκορδούλα** (η) (λαϊκ.) **1.** η πανούκλα **2.** (μτφ.) μεγάλη ζημιά, καταστροφή.

[Ρ.γυμ. μεσν. < μτγν. *σκορδύ/.η ι κορδύλη* «ρόπαλο, μώλωπας» (πβ. κ. *κνίψ - σκνίψ*), αγν. ατύμου. Δεν έχει αποδειχθη οποιαδήποτε συσχέ- τιση με το ρ. *κραδάω / κραδαίνω*, ενώ δυσχερής φαίνεται η αναγωγή στο αρχ. *κόνδυ/.ος* «άρθρωση, γροθιά» με επίδρ. των λ. *κορυφή, κό- ρυς, κόρση*

σκορδοφαγία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** η υπερβολική κατανάλωση και χρήση σκόρδου στα φαγητά 2. (συνεκδ.) διατροφή με νηστήσιμα φαγητά, χωρίς ζωικές ουσίες, **σκορδοφάγος** (ο/η) Ιμτγν.] αυτός που του αρέσει πολύ το σκόρδο.

που τρώει πολλά σκόρδα, σκορδόψωμο (το) ψωμί που περιέχει σκόρδο, σκόρερ (ο/η)]άκλ.} αθλ. ο παίκτης που σημειώνει τέρματα, καλάθια ή πόντους σε αγώνα ποδοσφαίρου, μπάσκετ κ.λπ.: *ο πρώτος ~ τού πρωταθλήματος ι τού αγώνα.*

[ΕΤΥ.Μ, < αγγλ. scorer < score (βλ. κ. σκ·ορ)|. **σκόρος** (ο) μικρό έντομο που τρέφεται με μάλλινες ίνες. προξενώντας καταστροφές σε μάλλινα υφάσματα και ρούχα: *έβαλε καμφορά στη ντουλάπα, για να προστατέψει τα ρούχα από τον ~.*

Ιετυμ. μεσν. < **κόρος* (με ανάπτυξη σ- προθεμ., πβ. κ. *βώλος - σβώλος)* < αρχ. *κόρις* < θ. *κορ-*, ετεροιωμ. βαθμ. θ. που απαντά στο αρχ. ρ. *κείρω* «κόβω» (βλ.λ.), με τη σημ. «ροκανίζω. κατατρώγω»|. **σκοροφαγωμένος,** -η, -ο **1.** (για μάλλινο ύφασμα) αυτός που έχει υποστεί φθορές, που έχει τρύπες σε διάφορα σημεία από σκόρο: ~ *μπλούζα / ζακέτα* 2. (κατ' επέκτ.) καθετί που έχει υποστεί μικροφθο- ρέ£ σε διάφορα σημεία: ~ *έπιπλα.* --- **σκοροφάγωμα** (το), **σκόρπαινα** (η) -»σκορπίνα

σκορπίδι (το) |σκορπιδ-ιού | -ιών} **1.** μικρών διαστάσεων σκόρπιός (ψάρι) · 2. το σκορπιδόχορτο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *σκορπίδιον*. υποκ. τού αρχ. *σκόρπιός* (βλ.λ.)|. **σκορπιδόχορτο** (το) ποώδες φυτό με πολύ λεπτά φύλλα, που χρησιμοποιείται ως διακοσμητικό υν. σκορπίδι · φρ. *έγινε σκορπιδόχορτο* για χρηματικό ποσό ή περιουσιακό στοιχείο που σπαταλήθη- κε άσκοπα.

σκορπίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [σκόρπισ-α, -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** ρίχνω σε διάφορες κατευθύνσεις, εδώ κι εκεί. πετάω·. *μη σκορπίζεις τα ρούχα σου στο πάτωμα* || ~ *κοπριά στο χωράφι* || *ο αέρας σκόρπισε τα χαρτιά μου* συν. διασπείρω 2. (μτφ.) τρέπω τα μέλη ομάδας ατόμων σε άτακτη φυγή. διασπώ τη συνοχή τους: *η αστυνομία σκόρπισε με δακρυγόνα το πλήθος των διαδηλωτών* ΣΥ\. διαλύω 3. (ειδικότ. για αισθήματα, ιδέες, διαθέσεις κ.λπ.) κάνω (κάτι) να εξαφανιστεί, να πάψει να υπάρχει: *τα λόγια του ήταν τόσο καθησυχαστικά. που σκόρπισαν τους φόβους / τις αμφιβολίες / τα ερωτηματικά μας* συν. διαλύω · 4. (μτφ.) αφήνω (κάτι) να βγει προς τα έξω και να διαχυθεί στον χώρο: *τα Άϋυλούδια σκόρπισαν μια γλυκιά μυρωδιά στο δωμάτιο* |[*το κερί σκόρπιζε τη λάμψη του* || γο *πιάνο σκόρπιζε γλυκές νότες στην αίθουσα* συν. διαχέω. εκπέμπω, αναδίδω 5. (ειδικότ.) αφήνω συγκεκριμένη συναισθηματική κατάσταση να εξαπλωθεί και να κυριαρχήσει: είναι *ένας άνθρωπος* που *σκορπίζει την ζυτυκία /* **ρον** *φόβο 1 το γέλιο στους γύρω του* · 6. (μτφ.) ξοδεύω αλόγιστα: - *τα λεφτά μου* II - *τις συμβουλές μου αφιλοκερδώς* || ~ **ρον** *εαυτό μου* (δηλ. αναλώνω τις "δυνάμεις μου σε ανθρώπους ή πράγματα που δεν το αξίζουν) II (κ. μεσοπαθ.) *μη σκορπιέσαι σε χίλια δυο πράγματα· συγκεντρώσου στη δου/^ειά σου!* συν. αναλώνω, σπαταλώ ♦ (αμετβ.) 7. (για τα μέλη ενός συνόλου) διαχωρίζομαι, γίνομαι κομμάτια πηγαίνοντας προς διάφορες κατευθύνσεις: *η ζάχαρη / τα γυαλιά σκόρπισαν στο πάτωμα* 8. (για τα μέλη ομάδας ατόμων) χάνω τη συνοχή μου. φεύγω προς διάφορες κατευθύνσεις: *η συγκέντρωση σκόρπισε, μόλις άρχισε η βροχή* [| *η παρέα μου σκόρπισε, όταν παντρευτήκαμε* ΣΥΝ. διαλύομαι. Επίσης **ακορπώ** |μεσν.| (κ. -άω). — **σκόρπισμα** (το) [μεσν.Ι κ. **σκορπισμός** (ο) |μτγν.|. σχολιο λ. *διασκεδάζω, μετοχή, χαιρετώ.* Ιετυμ. αρχ. < *σκορπίος* (βλ. λ. *σκόρπιός*), με τη μτγν. σημ. «πολεμική μηχανή για εκτόξευση βελών»], **σκορπίνα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} ψάρι με χαρακτηριστικά μεγάλο κεφάλι. μεγάλα δηλητηριώδη αγκάθια στα μάγουλα και στα βραγχιακά επικαλύμματα και έντονο κόκκινο χρώμα με διάσπαρτες σκούρες κη- λίδες. που αλιεύεται για το πλούσιο και εύγευστο κρέας του. Επίσης **σκόρπαινα** [μτγν.|. **σκόρπιός** (ο) **1**. αραχνοειδές αρθρόποδο που απαντά συνήθ. στα θερμά κλίματα με κύριο χαρακτηριστικό δύο μπροστινά άκρα σε σχήμα τανάλιας και μακριά αρθρωτή ουρά, που καταλήγει σε δηλητηριώδες κεντρί, τού οποίου το τσίμπημα μπορεί να αποβεί θανατηφόρο: **ρον** *τσίμπησε* ~ 2. (μτφ.) άνθρωπος που δεν διστάζει να συμπεριφέρεται με τρόπο δηκτικό και πικρόχολο · 3. ψάρι συγγενικό με τη σκορπίνα. αλλά μικρότερο σε μήκος · 4. νλυγ. ανθεκτική ξύλινη ή σιδερένια δοκός τού σκελετού των πλοίων · 5. αστρΟΝ. αστερισμός τού Ν. Ημισφαιρίου 6. αστρολ. το όγδοο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο από 24/10-22/11 7. (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου.

Ιηύυμ. < αρχ. *σκορπίος* **(με συνίζηση τής λήγουσας και καταβιβασμό τού τόνου), αγν. ετύμου, καθώς θεωρείται αμφίβολη η σύνδεση με την**

Ε. **ρίζα** *sker-d- **«ξύνω». Έχει παρατηρηθεί σωστά ότι αρθρόποδα όπως ο σκόρπιός συναντώνται σχεδόν αποκλειστικά στις θερμές χώρες. οπότε θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η λ. αποτελεί μεσογ. δάνειο. Δεν έχει ερμηνευθεί ικανοποιητικά η σημ. «πολεμική μηχανή εκτοξεύσεως βελών» (αφετηρία τού ρ.** *σκορπίζω,* **βλ.λ.)Ι. σκόρπιος, -ια. -ιο 1. αυτός που δεν ανήκει σε σύνολο, αλλά βρίσκεται διάσπαρτος εδώ κι εκεί: -** *ειδήσεις / σελίδες / δίαδη/.ωτές / σπίτια* **συν. (δια)σκορπισμένος αντ. μαζεμένος** 2. **(α) (για προσ.) αυτός που είναι ανοργάνωτος, που δεν έχει σύστημα σε ό.τι κάνει:** *είναι ~, γι' αυτό δεν ο/.οκληρώνει ποτέ τίποτε* **(β) αυτός που δεν έχει εσωτερική σύνδεση, συνοχή:** *έλεγε ~ λόγια, δεν καταλάβαινες τι εννοούσε.*

σκόρπια επίρρ.

| ετυμ. < *σκορπίζω* (υποχωρητ.), κατά τα επίθ. *όρθιος, νότιος* **κ.τ.ό. με συνιζημένη προφορά τής λήγουσας], σκορπιστός, -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που έχει σκορπιστεί εδώ κι εκεί. χωρίς σειρά ή σύστημα συν. σκόρπιος, διασκορπισμένος. — σκορπιστά επίρρ.**

σκορποχέρης (ο) {σκορποχέρηδες!, σκορποχέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που κάνει αλόγιστες σπατάλες ΣΥΝ. σπάταλος, ανοιχτοχέρης αντ. σφιχτοχέρης, σκορποχώρι (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} κατάσταση αταξίας, διασκορπισμού· συνήθ. σε φρ. για τον χαρακτηρισμό καταστάσείον ή φαινομένων πλήρους διαλύσεως και ακαταστασίας: γο *κόμμα έγινε ~ καθώς το ένα στέλεχος αποχωρεί μετά το άλλο* || *οικογένεια είναι αυτή ή ε* **σκορπώ ρ. -> σκορπίζω**

σκότα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΝΑΥΓ. σχοινί με το οποίο τεντώνονται τα πανιά ιστιοφόρου πλοίου.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. scotta < ισπ. escota < αρχ. σκανδ. skaut «η χαμηλότερη γωνία *(πουα)* **τού ιστίου, όπου στερεώνεται ο κάβος»], σκοταδερός, -ή, -ό σκοτεινός (βλ.λ.).**

|ΕΤΥΜ. < *σκοτάδι* **+ παραγ. επίθημα** *-ερός.* **πβ.** *παγ-ερός. φοβ-ερός*\. **σκοτάδι (το) {σκοταδ-ιού [-ιών} 1. η απουσία (φυσικού ή τεχνητού) φωτός, ώστε να μη μπορεί κανείς να δει γύρω του:** *φοβάμαι το -* || *η διακοπή τής Δ.Ε.Η. Βύθισε την πδη στο -* jj *βαθύ / πυκνό / πηχτό ~* || ~ *πίσσα* **(πολύ πυκνό, αδιαπέραστο)** · φρ. **(α)** *(κάποιον) τον τρώει το μαύρο σκοτάδι* **βλ. λ. τρώω (β) (εκφραστ.) το** *αιώνιο σκοτάδι* **(i) η τυφλότητα (ii) ο θάνατος** 2. **(μτφ.) βαθιά άγνοια:** *αφήνω / κρατώ κάποιον στο ~* || *είμαι στο ~* || οι *βαρβαρικές επιδρομές βύθισαν την Ευρώπη στο ~* || **(εμφατ.)** *έχω μαύρα σκοτάδια* **(πολύ μεγάλη άγνοια). σχολιο λ.** *πεθαίνω, υπόλειμμα.*

[ετυμ, < *σκότος* **+ παραγ. επίθημα** *-άδι.* **πβ. κ.** *σήμα - σημάδι*|.

σκοταδιάζω ρ. αμετβ. {σκοτάδιασα} βυθίζομαι στο σκοτάδι, καλύπτομαι από σκοτάδι: *σκοτάδιασε ο ουρανός / η ψυχή μου.* **σκοταδισμός** (ο) 1. η τάση για αντίδραση σε κάθε προσπάθεια γκ- συγχρονισμού και προόδου στον χοίιρο τής παιδείας και τού πολιτισμού, με σκόπιμη διατήρηση τού λαού στην αμάθεια και την άγνοια αντ. διαφωτισμός 2. η κατάσταση ή η περίοδος στην οποία επικρατεί άγνοια, αμάθεια και αντίδραση σε κάθε πολιτιστικό νεοκερισμό: ο *Μεσαίωνας θεωρείται περίοδος σκοταδισμού.*
(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. obscurantisme}. **σκοταδιστής** (ο),
σκοταδίστρια (η) {σκοταδιστριών} (κακόσ.) πρόσωπο που αντιδρά σε κάθε προσπάθεια εκσυγχρονισμού και προόδου, οπαδός τού σκοταδισμού. — **σκοτσδιστικός,** -ή. -ό, **σκοταδι- στικά** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. obscuranriste[. **σκοτασμός** (ο) **1.** το να είναι, να γίνεται ή να φαίνεται κάτι σκοτεινό 2. ελάττωση τής όρασης.
[ετυμ. μτγν. < *σκοτάζω* < αρχ. *σκότος* (βλ.λ.)]. **σκοτεινά** επίρρ. **1.** (α) κατά την περίοδο τού εικοσιτετραώρου που δεν έχει ήλιο, το βράδυ: *όταν γυρίσαμε στο σπίτι, ήταν ήδη ~* (β) χωρίς φως. στο σκοτάδι: *ήταν ~ στο δωμάτιο* 2. με. τρόπο μυστηριώδη ή ασαφή; *μι/.άω* - συν. ασαφώς, δυσνόητα, **σκοτεινάδα** (η) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η απουσία φωτός, κατάσταση στην οποία επικρατεί σκοτάδι 2. τόπος σκοτεινός, που δεν φωτίζεται από πουθενά.
[Ετυμ. < *σκοτεινός* + παραγ. επίθημα *-άδα,* πβ. *φεγγαρ-άδα.* λιακ- *άδα].*
σκοτεινιά (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η κατάσταση ή το χρονικό διάστημα κατά το οποίο επικρατεί σκοτάδι 2. (μτφ.) βαριά διάθεση, που προ* καλείται από δυσάρεστο γεγονός: *μια ~ έπεσε στα πρόσωπα όλων. μό?ας πήραν τα μαντάτα.* **σκοτεινιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σκοτείνιασ-α. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) σκοτεινό: *τα σύννεφα σκοτείνιασαν τον ουρανό || τράβηξε τις κουρτίνες, να σκοτεινιάσεις το δωμάτιο* ♦ (αμετβ.) 2. καλύπτομαι από σκοτάδι: ο *ουρανός/ το δωμάτιο/ η περιοχή σκοτείνιασε*3. (μτφ. για το μυαλό) τα χάνω, δεν σκέφτομαι καθαρά, μου έρχεται τρέλα: *σκοτείνιασε ο νους του και ήταν εκτός εαυτού* ΣΥΝ. θολώνω 4. (μτφ.) χάνω την καλή μου όψη ή την ψυχική μου διάθεση, γίνομαι σκυθρωπός: γο *πρόσωπό του / τα μάτια του / το χαμόγελό του σκοτείνιασε, μόλις έμαθε τα νέα* συν. σκυθρωπιάζω, κατσουφιάζω 5. (απρόσ. ***σκοτεινιάζει)*** πέφτει η νύχτα, αρχίζει να πέφτει το σκοτάδι: *θα φτάσου- με στο χωριό πριν σκοτεινιάσει || μόλις ο κόσμος κλείνεται στα σπίτια του* συν. βραδιάζει, νυχτώνει λντ. φέγγει, χαράζει. — **σκοτείνιασμα** (το).
σκοτεινός, -ή, -ό **1**. αυτός που δεν φωτίζεται, που βρίσκεται στο σκοτάδι: ~ *δωμάτιο* ϋ *η - πλευρά* rou *φεγγαριού* λντ. φωτεινός· φρ. (α) ***σκοτεινός Θάλαμος*** βλ. λ. *θάλαμος* (β) ***σκοτεινή αίθουσα*** η αίθουσα τού κινηματογράφου (γ) ***στα σκοτεινά*** (i) στο σκοτάδι, σε σημείο που δεν φωτίζεται: *κάποιος στεκόταν ~* (ii) χωρίς φως: *δεν είχαμε ρεύμα και μείναμε όλο το βράδυ ~* (iii) (μτφ.) χωρίς σαφή προσανατολισμό, στην αβεβαιότητα: *τραβάω / προχωρώ / βαδίζω / ψάχνω ~* 2. (χρώμα) που δεν έχει λάμψη, φωτεινότητα: *συννέφιασε και η θάλασσα πήρε ένα χρώμα ~* συν. σκούρος, βαθύς αντ. ανοιχτός · 3. (μτφ.) αυτός που κρύβει ένα μυστήριο, που είναι δύσκολο να φθάσει κανείς στο τέλος του και να κατανοήσει κάθε πτυχή του: *~ υπόθεση ι παρελθόν / φυσιογνωμία* συν. μυστηριώδης, περίπλοκος 4. (μτφ. για λόγο ή τρόπο σκέψεως) αυτός που δεν έχει σαφήνεια: *~ χωρίο / συγγραφέας || ο Ηράκλειτος αποκ?^ήθηκε «σκοτεινός» για τα δυσνόητα λόγια του* συν. δυσνόητος, ασαφής, στρυφνός αντ. σαφής, καθαρός 5. (μτφ.) αυτός που σχετίζεται με κάτι κακό η εμπεριέχει δόλο: *~ μυαλό / ψυχή / σχέδια / δουλειές / δυνάμεις / πλευρά τής πο?.ιτικής / συναλλαγές* ΣΥ\. καταχθόνιος, ύπουλος, δόλιος 6. (μτφ.) (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα: *το μέλλον είναι* - (β) δυσάρεστος, που εμπνέει ανησυχία και φόβο: *τα βλέπο) όλα* - συν. μαύρος, ζοφερός, δυσοίωνος 7. (μτφ.) αυτός που είναι γεμάτος συμφορές και δυστυχίες: *~ ζωή! κόσμος.* — **σκοτεινότητα** (η) [αρχ.|.
[ετυμ. αρχ. < *σκότος* (βλ.λ.). κατ' αναλογίαν προς τα αντώνυμα *φα-ει- νός, φωτ-εινόςΐ*
σκοτεινούτσικος, -η. -ο κάπως σκοτεινός.
[ετυμ. < *σκοτεινός* + υποκ. επίθημα *-ούτσικος,* πβ. κ. *μικρ-ούτσικος. παχο υλ-ο ύ τσι κος*\.
σκοτεινόχρωμος, -η, -ο αυτός που έχει σκοτεινό, σκούρο χρώμα ΣΥΝ. σκουρόχρωμος λντ. ανοιχτόχρωμος.
Σκοτία (η) ► Σκωτία
σκοτία (η) {σκοτιών} αρχιτ. **1.** η κοίλη γλυφή που χωρίζει τις δύο σπείρες τής βάσης τού αττικού ιωνικού και τού κορινθιακού κίονα, σχηματίζοντας βαθιά *σκιά* 2. πλατύς αρμός που κατασκευάζεται για να τονίζει μορφολογικά τη διαφοροποίηση δύο στοιχείων.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *σκότος* (βλ.λ.)[. **σκοτίδι** (το) {σκοτιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το σκοτάδι.
[l-τυμ. Υποκ. τού αρχ. *σκότος,* πβ. κ. *ριπ-ίδι*\. **σκοτιδιάζω** ρ. αμετβ. {σκοτίδιασ-α. -μένος} (λαϊκ.) σκοτεινιάζω. — **σκοτίδιασμα** (το).
σκοτίζω ρ. μετβ. {σκότισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** κάνω (κάτι) σκοτεινό λντ. φωτίζω 2. διαταράσσω την ηρεμία (κάποιου), γίνομαι ενοχλητικός: *μας σκότισε όλο το απόγευμα με τα προβλήματά τον / με ανόητες ερωτήσεις || μη με σκοτίζεις!* (δηλ. μη με ενοχλείς, μη μου παίρνεις το μυαλό) συν. ενοχλώ, ζαλίζω 3. έχω συνεχώς στο μυαλό μου (σκέψη δυσάρεστη), δεν μπορώ να απαλλαγώ από αυτήν: *σκοτίζει το μυαλό του με αβάσιμους φόβους* ΣΥΝ. απασχολώ· (μεσοπαθ. ***σκοτίζομαι)*** 4. απασχολώ διαρκώς το μυαλό μου με μια δυσάρεστη σκέψη: ~ *με μικροπράγματα / με τη δουλειά μου*]] π *κάθεσαι και σκοτίζεσαι μαζί του;* **συν.** ζαλίζομαι, πονοκεφαλιάζω 5. δεν ενδιαφέρομαι, δεν νοιάζομαι για (κάποιον/κάτι): (ειρων.) *σκοτίστηκα! \\ πολύ που σκοτίστηκα!* Π *σκοτίστηκα κι εγώ!* (δηλ. δεν με νοιάζει καθόλου, αδιαφορώ). **■ **σχολιο** λ. *μετοχή.*
{ετυμ. μτγν. < αρχ. *σκότος* (βλ.λj|. **σκότιση** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-μτφ.) ζάλη τού μυαλού, τάση για λιποθυμία: *μου 'ρθε - ξαφνικά, μόλις* rον *είδα* **ΣΥΝ.** ζάλη.
σκότισμα (το) -♦ σκοτισμός
σκοτισμάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) σύγχιση (τού νου), ψυχική ταραχή.
[ii'j'ΥΜ, < *σκοτίζω + -μάρα* (βλ.λ.), πβ. κ. *σαστισ-μάρα*\. **σκοτισμός** (ο) Ιμτγν.] η θόλωση τού νου. Επίσης **σκότισμα** (το), **σκοτοδίνη** (η) {σκοτοδινών} ζάλη που χαρακτηρίζεται από έντονη πίεση στο πάνω μέρος τού κεφαλιού και συνοδεύεται από στιγμιαία απώλεια τής όρασης και τάση για λιποθυμία: *μου ήρθε / παθαίνω ~* συν. ζάλη. — (λόγ.) **σκοτοδινιώ** ρ. [αρχ.] {-άς...}.
Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *σκοτοδινία* «ζάλη, σκοτασμός» < *σκότος* + -<5ινία< *δίνη].*
Σκότος (ο) -> Σκωτία
σκότος (το) {σκότ-ους | -η· χωρ. γεν.} **1.** (λόγ.) το σκοτάδι (βλ.λ.) λντ. φως 2. (μτφ.) βαθιά άγνοια, έλλειψη πνευματικής ανάπτυξης: *το ~ τής αμάθειας / τής πνευματικής ισοπέδωσης* 3. (μτφ.-λόγ.) ασάφεια, πέπλο μυστηρίου: *βαθύ ~ καλύπτει την υπόθεση τού φόνου* · ΦΡ. **Ο** *άρχοντας τού σκότους (ό άρχων τοϋ σκότους,* Μεθόδιος *Περί ανα-στάσεως* I. 38) ο Σατανάς.
[ετυμ. αρχ. < I.K. **skot-* «σκιά, σκοτάδι», πβ. αρχ. ιρλ. scath «σκιά», αρχ. αγγλ. sceadu (> αγγλ. shadow), αρχ. γερμ. scato (> γερμ. Schatten). νορβ. skodda «σύννεφο, νεφέλη» κ.ά. Η λ. απαντά αρχικώς σε αρσ. γένος *(ό σκότος),* ενώ το ουδ. γένος πιθ. οφείλεται στην αναλογική επίδρ. τού αντωνύμου *φάος / φώς.* Η λ. *σκότος* αντικατέστησε βαθμηδόν αρχαιότ. όρους, όπως τις λ. *κνέφας, δνόφος, ζόφος}.*
σκοτούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. ζάλη. σκοτοδίνη: *νιώθω ~* **2.** (μτφ.- συνήθ. στον πληθ.) πρόβλημα που δεν υποχωρεί, έγνοια που μας απασχολεί έντονα: *έχω τόσες / ένα σωρό / μεγάλες σκοτούρες στο μυαλό μου* {] *χρηματικές / οικογενειακές ~ || διώξε τις - απ' τον νου σου* [| *δεν θέλω άλλη - στο κεφάλι μου* συν. μπελάς, έγνοια, βάσανα· ΦΡ. (ειρων.) *(κι) είχα μια σκοτούρα! / σκοτούρα μου κι εμένα!* για κάτι που δεν με ενδιαφέρει, δεν με αφορά: *-Θα επισκεφτεί το χωριό μας ο υπουργός! -Σοβαρά; Κι είχα μια σκοτούρα!* συν. σκασίλα μου! [ΕΤΥΜ. μεσν. < *σκότος* + παραγ. επίθημα *-ούρα,* πβ. κ. *φαγ-ούρα].* **σκοτσέζικος,** -η. -ο -+ σκωτσέζικος **Σκοτσέζος** (ο) ► Σκωτσέζος
σκότωμα (το) {σκοτώματος} **1.** η βίαιη αφαίρεση τής ζωής: *το ~ των ζωων* συν. θανάτωση, (για πρόσ.) φόνος 2. (ως έκφραση υπερβολής) η εσχάτη τιμωρία για κάποιον που έκανε κάτι κακό. αντίθετα προς τις υποδείξεις που είχε: *μετά απ' αυτά που είπες, θέλεις ~ || ήθελε που μί?.ησε έτσι στον ευεργέτη του!* 3. (μτφ.) πολύ μεγάλος κόπος: *οι μονοήμερες εκδρομές στα νησιά είναι σκέτο* - ΣΥΝ. εξάντληση, κούραση **4.** (μτφ.) η πώληση αντικειμένων σε εξευτελιστικά χαμηλές τιμές: *τα κοσμήματά της τα έχει για ~* συν. ξεπούλημα, **σκοτωμός** (ο) Ιμεσν.) **1.** η βίαιη αφαίρεση τής ζωής: *ζητούσε εκδίκηση για τον ~* rou *αδελφού του || ο ~ αμάχων στους πολέμους || τα σίριαλ δείχνουν όλο σκοτωμούς* συν. φόνος, δολοφονία, θανάτωση 2. (μτφ.) έντονος καβγάς με απρόβλεπτες συνέπειες: *όταν οι γονείς του δεν τον αφήνουν να βγει, γίνεται* - *στο σπίτι* 3. (μτφ.) μεγάλος συνωστισμός (που συχνά προκαλεί ένταση, εκνευρισμό και διαπληκτι- σμούς για την εξασφάλιση προτεραιότητας): *~ στις τράπεζες / στα αεροδρόμια / στα λιμάνια / στο κέντρο τής Αθήνας την πρώτη μέρα εφαρμογής των νέων μέτρων || γινόταν ~ για ένα εισιτήριο* · ΦΡ. *τού σκοτωμού* για πολύ μεγάλη ταχύτητα: *έτρεχε* rou *σκοτωμού στην παραλιακή λεωφόρο.* **σκοτώνω** ρ. μετβ. {σκότω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** αφαιρώ τη ζωή (έμψυχου όντος): rον *σκότωσε με καραμπίνα || τη σκότωσε από ζήλια || τους συνέλαβαν και τους σκότωσαν* συν. φονεύω, θανατώνω, δολοφονώ ΦΡ. (α) ***κάνω J φέρομαι σαν να μου έχουν σκοτώσει τον πατέρα I τη μάννα*** είμαι υπερβολικά επιθετικός για ασήμαντη αιτία ή για αιτία που δεν δικαιολογεί τέτοια αντίδραση (β) σκοτώνουν ***τα άλογα όταν*** ξεράσουν για την τακτική των ανθρώπων να θέτουν στο περιθώριο, να περιφρονούν αυτούς που δεν τους είναι πλέον χρήσιμοι

(μτφ.) προκαλώ βαθιά θλίψη, βασανίζω ψυχικά (κάποιον): *με σκοτώνει η αδιαφορία του / τα λόγια του / αυτή η δουλειά* συν. ταλαίπωρο), στενοχωρώ 3. χτυπώ σημείο ή σημεία τού σώματος, προκαλώ- ντας μεγάλο σωματικό πόνο: *σκότωσα το χέρι μου* / rον *αγκώνα μου* SI *βλέπε πού πατάς· με σκότωσες!* φρ. ***σκοτώνω (κάποιον) στο ξύλο*** *χτυπώ* (κάποιον) χωρίς έλεος 4. (μτφ.) πληγώνω (κάποιον) συναισθηματικά, απογοητεύω: *τώρα με σκοτώνεις με την άρνησή σου· μια μικρή χάρη σού ζήτησα!* 5. χρησιμοποιώ λέξεις, εκφράσεις ή εκτελώ μουσικό κομμάτι με εσφαλμένο τρόπο, διαστρεβλώνοντας την αρχική εικόνα: *Πώς παίζει έτσι πιάνο; Σκοτώνει όλες τις μελωδίες || όταν ανοίγει το στόμα της. τα σκοτώνει τα Αγγλικά* 6. (λαϊκ.- μτφ.) πουλάω όσο-όσο: *είχε κάτι παλιούς δίσκους γραμμοφώνου και πήγε και τους σκότωσε στο Μοναστηράκι* ΣΥΝ. ξεπουλώ· ΦΡ. (α) ***σκοτώνω την ώρα μου / τον καιρό μου*** ασχολούμαι με πράγματα χωρίς ενδιαφέρον, μόνο και μόνο για να περνάει η ώρα: *από τότε που πήρε σύνταξη, παίζει τάβλι, για να σκοτώνει την ώρα του* (β) σκοτώνω / ***βαράω μύγες*** δεν έχω πελατεία ή δεν έχω με τι να ασχοληθώ: <5εν *έχει πατήσει πελάτης εδώ και μέρες στο μαγαζί του■ όλη μέρα σκοτώνει μύγες·* (το μεσοπαθ. ***σκοτώνομαι) 7.*** (α) χάνω με βίαιο τρόπο τη ζωή μου: *σκοτώθηκε στον πόλεμο / από έκρηξη βόμβας / στον σεισμό* (β) αυτοκτο-

νώ: *σκοτώθηκε πηδώντας στο κενό* 8. (μτφ.) χτυπώ και το σώμα μου γεμίζει τραύματα, μώλωπες κ.λπ.: *έπεσα από τις σκάλες και σκοτώθηκα* συν. τραυματίζομαι, (λαϊκ.) τσακίζομαι 9. κοπιάζω πάρα πολύ. ταλαιπωρούμαι σωματικά: ~ *στο διάβασμα / στη μελέτη / στη δουλειά / στο τρέξιμο || κάθε μέρα γυρίζει στο σπίτι σκοτωμένος* συν. εξαντλούμαι, πεθαίνω 10. (+ να) προσπαθώ με μεγάλο ζήλο να ικανοποιήσω κάποιον ή να φανώ χρήσιμος σε κάτι: *σκοτώθηκε να ευχαριστήσει τους καλεσμένους της / να μας εξυπηρετήσει ι να πάρει τηλέφωνο* || (κ. με ειρων. σημ.) *μη σκοτώνεσαι!* (δηλ. μην προσπαθείς τόσο πολύ· όταν κάποιος δεν δείχνει κανένα ενδιαφέρον ή προθυμία να κάνει κάτι) συν. προθυμοποιούμαι, σπεύδω, (λαϊκ.) τσακίζομαι 11. ***σκοτωμένο αίμα*** το αιμάτωμα.

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. σκυτώ *(-όω)* «συσκοτίζω, τυφλώνω» (μτφ. «ρίχνω κάποιον στο σκοτάδι (τού θανάτου)») < *σκότος].* **σκοτώστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-εκφραστ.) **1.** όργανο με πλατιά ψαθωτή τετράγωνη επιφάνεια και μακριά εύκαμπτη χειρολαβή, με το οποίο σκοτώνει κανείς έντομα (πβ. *μυγοσκοτώστρα)* 2. όχημα ακατάλληλο για κυκλοφορία λόγω παλαιότητας ή κακής συντήρησης· γενικότ. κάθε όχημα επικίνδυνο στην οδήγησή του. που μπορεί να προκαλέσει ατύχημα: *κυκ/^υφορεί με μια ~, ένα δια/.υμένο αυτοκίνητο* [| *οι οδηγοί αυτοκινήτων αποκαλούν συχνά τα μηχανάκια σκοτώστρες* 3. ως χαρακτηρισμός ποδοσφαιριστή, συνήθ. αμυντικού, που ενεργεί συχνά αντιαθλητικά, θέτοντας σε κίνδυνο τη σωματική ακεραιότητα των αντίπαλων παικτών.

[ΕΤΥΜ. < *σκοτώνω* (πβ. αόρ. *σκότωσ-α)* + παραγ. επίθημα *-τρα*, πβ. κ. *ξαπλώσ-τρα, σιδερώσ-τρα].* **σκούδο** (το) νόμισμα χρυσό ή ασημένιο, που χρησιμοποιήθηκε στο παρελθόν ως νομισματική μονάδα γαλλικών και ιταλικών κρατιδίων. [ετυμ. < ιταλ. scudo, αρχική σημ. «ασπίδα» (που αρχικώς χαρασσό- ταν στο νόμισμα), < λατ. scutum «θυρεός, επιμήκης ασπίδα των Ρωμαίων πεζικαριών»|. **σκούζω** ρ. αμετβ. {έσκουξα} (λαϊκ.) βγάζω διαπεραστική κραυγή: ~ *από πόνο / σαν να με σφάζουν || τι έπαθε το μωρό και σκούζει;* ΣΥΝ. ουρλιάζω, ξεφωνίζω, στριγγλίζω.

[ΠΤΥΜ_. < αρχ. *σκύζομαι* «οργίζομαι, αγανακτώ» (με τροπή τού -υ- σε -ου-, πβ. κ. *κυτίο - κουτί)* < **σκύδ-]ο-μαι,* πιθ. < θ. *skud-. μη- δενισμ. βαθμ. τού I.K. *skeud- «γκρινιάζω, αγανακτώ», πβ. λιθ. skundziu, «υποφέρω, παραπονούμαι». λετ. skundu «εχθρεύομαι» κ.ά. Αν ως αρχική θεωρηθεί η σημ. «γρυλίζω, γογγύζω», τότε ενδέχεται η λ. να έχει σχηματιστεί βάσει ονοματοποιίας], **σκουλαμέντο** (το) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η βλεννόρροια.

[ΕΤΥΜ., < ιταλ. scolamento «ροή, άδειασμα» < scolare «αδειάζω, στραγγίζω» < μτγν. λατ. *cx-colare < λατ. colare «διυλίζω»]. **σκουλαρίκι** (το) {σκουλαρικ-ιού [-ιών} κόσμημα που κρεμιέται ή προσαρμόζεται στο αφτί (συχνά μετά από τρύπημα): *τρυπητά ι κρεμαστά / χρυσά ~ || είναι τής μόδας να φορούν και οι άντρες ~* συν. (λόγ.) ενώτιο φρ. ***να το βάλεις / κρεμάσεις σκουλαρίκι*** να το έχεις στο μυαλό σου. — (υποκ.) **σκουλαρικάκι** (το).

[ητυμ. < μεσν. *σκουλαρίκιον* < *σχολαρίκιον.* που αποσπάστηκε από τη φρ. *σχολαρικόν ένώτιον* (πβ. κ. *νερό - νεαρόν ϋδωρ)* «ενώτιο που φορούσαν οι *σχολάριοι* (φρουροί των ανακτόρων στο Βυζάντιο)». Τυ ουσ. *σχολάριο^* είναι μτγν.]. **σκουληκαντέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** σκουλήκι που ζει σε υγρά εδάφη 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που κινείται συνεχώς, που δεν μπορεί να καθίσει ήσυχα στη θέση του.

[ετυμ. < *σκουλήκι* + *-αντέρα*< *άντερο I έντερο,* κατά τα μεγεθ.]. **σκουλήκι** (το) {σκουληκ-ιού | -ιών} **1.** μικροσκοπικό ασπόνδυλο ζώο, χωρίς σκελετό και άκρα, με μακρύ σώμα σε σχήμα σωλήνα, το οποίο χωρίζεται σε ζώνες ή τμήματα και κινείται έρποντας 2. η κάμπια των εντόμων ΣΥΝ. προνύμφη 3. (ειδικότ.) ο μεταξοσκώληκας 4. (μτφ.) άνθρωπος τιποτένιος και γλοιώδης **5.** (μτφ.) έμμονη ιδέα ή προαίσθημα που βασανίζει κάποιον: *με τρώει το ~ τής ζήλιας* ΣΥΝ. σαράκι, (υποκ.) **σκουληκάκι** (το), (μεγεθ.) **σκούληκας** (ο).

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *σκωλήκιον* (με τροπή τού *-ω-* σε *-ου-),* υποκ. τού *σκώληξ, -ηκος,* με επίθημα *-άκι -ηκ(κ$.* κ. *μύρμ-ηξ),* που χαρακτηρίζει κυρ. μικρά ζώα και έντομα. Το αρχ. *σκώ/.ηξ* προέρχεται από αμάρτυρο τ. *σκ·α>λος «καμπύλη, κυρτότητα» (πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σκώ/·.οισι · δρεπάνοις, διά τήν σκολιότητα,* όπου το δρεπάνι απο- καλείται **σκώλος* εξαιτίας τής κυρτής λεπίδας του) και ανάγεται σε θ. *skol-. εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. τού l.ii. *(s)kcl- «κάμπτω, στρίζω

κυρτός», για το οποίο βλ. λ. *σκέλος, σκολιός].* **σκουληκιάζω** ρ. αμετβ. {σκουλήκιασ-α. -τηκα, -μένος} γεμίζω σκουλήκια: *σκουληκιασμένο κρέας / κεράσι / ξύλο.* — **σκουλήκιασμα** (το). [ετυμ. < μεσν. *σκωληκιάζω*< αρχ. *σκω/-ήκιυν* (βλ. λ. *σκουλήκι)].* **σκουληκιάρης,** -α, -ικο αυτός που είναι γεμάτος σκουλήκια, σκουληκιασμένος. — **σκουληκιάρικος,** -η. -ο.

[ΕΤΥΜ. < *σκουλήκι* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. *ψωρ-ιάρης].* **σκουληκομυρμηγκότρυπα** (η) τρύπα στο έδαφος από όπου μπαινοβγαίνουν σκουλήκια και μυρμήγκια· στη ΦΡ. ***φτου σκουληκομυρμηγκότρυπο*** για δυσπρόφερτη λέξη ή δυσκολία γενικά, **σκουληκοφάγωμα** (το) {χωρ. πληθ.} **1.** η διάβρωση επιφάνειας, που προκαλείται από τα σκουλήκια 2. μέρος που έχει καταστραφεί από τα σκουλήκια.

σκουληκοφαγωμένος, -η.-ο αυτός που έχει φθαρεί από τα σκουλήκια: ~ *έπιπλα* συν. (λόγ.) σκωληκόβρωτος, **σκουλλί** (το) {σκουλλ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) **1.** δέσμη από τυλιγμένο νήμα συν. κούκλα 2. (γενικά) δέσμη από πράγματα που έχουν δεθεί μαζί συν. μάτσο 3. μαλλιά τού κεφαλιού ακατάστατα και αχτένιστα, που πέφτουν μπροστά στο πρόσωπο ΣΥΝ. τούφα, τσουλούφι.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < **σκολλίον,* υποκ. τού μτγν. *σκόλλυς. -νος* «τούφα μαλλιών», που συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σκολύπτειν έκτίλ- λειν. κολούειν (*αόρ. *σκολυψαι - κολούσαι, κολοβώσαι)* και ανάγεται στην ίδια ρίζα με το αρχ. *σκάλλω* «σκαλίζω, σκάβω» (βλ. λ. *σκαλίζω)].*

σκουμπρί (το) {σκουμπρ-ιού | -ιών} ψάρι με στενόμακρο σώμα που καταλήγει σε διχαλωτή ουρά και χρωματισμό πρασινωπό στη ράχη. κάθετες σκουρόχρωμες ταινίες μέχρι τα πλευρά και ασημόλευκο χρώμα στην κοιλιά· αλιεύεται για το νόστιμο κρέας του (πβ. κ. λ. *τσίρος).*

[ετυμ. μεσν. < **σκομβρίον* (με τροπή τού -ο- σε -οι;-), υποκ. τού αρχ. *σκόμβρος* (βλ.λ.) |.

σκούνα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ιστιοφόρο πλοίο με ισοϋψή συνήθ. κατάρτια, που έχει στο κατάρτι τής πλώρης εξάρηση γολέτας και στο κατάρτι τής πρύμνης εξάρτιση μπρικιού.

[ετυμ. < ιταλ. scuna < αγγλ. scooncr (πβ. κ. γερμ. Schoncr), αγν. ετύμου].

σκούντημα (το) {σκουντήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** σπρώξιμο με τον αγκώνα ή τον ώμο 2. (μτφ.) η ώθηση προς κάποιον, για να παροτρυν- θεί να πραγματοποιήσει κάτι: *θέλει πάντα για να διαβάσει* συν. παρότρυνση.ενθάρρυνση, **σκουντιά** (η) δυνατό σπρώξιμο: *μον έδωσαν μια ~* σΓο *λεωφορείο, πον με πέθαναν*

σκουντούφλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** χτύπημα πάνω σε εμπόδιο κατά το βάδισμα, που συνοδεύεται από πτώση και μικροτραυμα- τισμό συν. σκουντούφληα 2. (μτφ. για πρόσ.) βαρυθυμία. κακή διάθεση.

[ετυμ. < *σκουντούφλα* < μεσν. *σκόντονφλον* (με επίδρ. τού ρ. *σκουντάφτω),* πιθ. από συμφυρμό των λ. *σκότος* και *τύφλα.* Βλ. κ. *σκουντου- φλώ].*

σκουντούφληα (το) ► σκουντουφλώ

σκουντούφλης, -α. -ικο {σκουντούφληδες} **1.** αυτός που περπατά άτσαλα και σκοντάφτει συνεχώς 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που έχει σκυθρωπό πρόσωπο και μόνιμα κακή διάθεση συν. κατσούφης. **σκουντουφλιάζω** ρ. αμετβ. {σκουντούφλιασα! (λαϊκ.-μτφ.) γίνομαι σκυθρωπός, χάνω τη διάθεσή μου συν. κατσουφιάζω, σκυθρωπ(ι)άζο).

σκουντούφλιασμα (το), **σκουντουφλώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. (σκουντουφλάς... | σκουντούφλησα} σκοντάφτω, πέφτω πάνω σε εμπόδιο καθώς βαδίζω και χάνω την ισορροπία μου (συνήθ. λόγω νύστας, μέθης κ.λπ.): *όλο κάπου σκουντουφλάει, πέφτει και χτυπάει.* — **σκουντούφληα** (το).

[LiTYM. Λβεβ. ετύμου, πιθ. < *σκουντούφλα* (βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη, η λ. οφείλεται σε συμφυρμό των λ. *σκοντάφτω* και *τυφλός.* Λιγότερο πιθ. η αναγωγή σε σύνθ. **κοντυλο-τυφλώ* < *τυφλο-κοντυλώ* (με αντιστροφή) «κουτουλώ σαν τυφλός» (βλ. κ. *κουτουλώ).* ενώ ακόμη λιγό- τερες πιθανότητες συγκεντρώνει η εκδοχή αμάρτυρου τ. *kouzoi>- *φλιά* (με ανάπτυξη *σ-* προθεμ. και την επίδρ. τού ρ. *σκοντάφτω)* < **κοτουφλιά* < **κοττο-τυφλία* (με απλολογία) «η τύφλωση των ορνίθων»].

σκουντώ ρ. μετβ. (λαϊκ.) {σκουντάς... } σκούντησα κ. σκούντηξα} **1.** σπρώχνω (κάποιον) με τον αγκώνα ή τον ώμο (συνήθ. με απότομο τρόπο): *Μη με σκουντάς! Όλοι θα περάσουμε |) με σκούντησε στον αγκώνα και έχνσα το κρασί || σκούντα τον να ξυπνήσει· κοιμάται πάλι* 2. (μτφ.) ωθώ (κάποιον) να κάνει κάτι, παροτρύνω: *αν* <5εν *τον σκουντήσεις, δεν στρώνεται να διαβάσει.*

[ΕΤΥΜ. < όψιμο μεσν. *σκουντώ* < μεσν. *κουντώ* (με ανάπτυξη *σ~* προθεμ., πβ. κ. *κόνις - σκόνη, κύπτω σκύβω)* < **κοντώ (-όω)* «ακοντίζω» (η ύπαρξη τού ρ. εικάζεται από τα μαρτυρημένα παράγωγα. λ.χ. *κό- ντ-ωσις. κοντ-ωτός)* < αρχ. *κοντός* «κοντάρι, ακόντιο»], **σκούξιμο** (το) {σκουξίμ-ατος | -ατα. -άτων} διαπεραστική κραυγή συν. ουρλιαχτό, στρίγγλισμα. **σκουός** (το) {άκλ.} παιχνίδι εσωτερικού χώρου, που παίζεται με ρακέτες και μπάλα, στο οποίο δύο παίκτες χτυπούν εναλλάξ τη μπάλα ρίχνοντάς την σε έναν τοίχο που βρίσκεται μπροστά τους, προσπαθώντας καθένας τους να κάνει τον άλλο να μην προλάβει να απο- κρούσει.

[Γ)ΥΜ. < αγγλ. squash «συνθλίβω, συμπιέζω» < μέσ. γαλλ. esquasser

δημώδ. λατ. *ex-quassarc < ex- + λατ. quassare «σείω. τινάζω» (< quatere, ίδια σημ.)|. **σκούπα** (η) {σκουπών} **1.** όργανο που αποτελείται από (ξύλινο, πλαστικό ή μεταλλικό) κοντάρι, στην άκρη τού οποίου προσαρμόζεται μια δέσμη από χόρτα ή βούρτσα από πλαστικό και χρησιμοποιείται για να απομακρύνονται οι σκόνες και τα σκουπίδια: απ<5 *πότε έχει να μπει ~ σ' αυτό το δωμάτιο;* 2. (ειδικότ.) ηλεκτρική συσκευή που με την ισχύ τού εκπεμπόμενου αέρα απορροφά τη σκόνη, στερεές ή ημίρρευστες ακαθαρσίες από δάπεδα, χαλιά και έπιπλα: *βάζω ~* (καθαρίζω με ~) 3. (μτφ.) διαδικασία εκκαθαρίσεως χώρου ή περιοχής από τα στοιχεία που διαταράσσουν την τάξη και την κοινωνική ηρεμία: *η επιχείρηση-σκούπα τής Αστυνομίας για τη σύλληψη εμπόρων ναρκωτικών.* - (υποκ.) **σκουπάκι** (το) ίβλ.λ.) κ. **σκουπίτσα** (η).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. scopa (κυρ. πληθ. seopae. -arum) < scapus, -i «βακτηρία, ράβδος»].

σκουπάκι (το; {χωρ. γεν.) **1.** μικρή σκούπα **2.** μικρή απορροφητική συσκευή καθαρισμού: *επαναφορτιζόμενο* **σκουπίδαρειο** (το) (λαϊκ.) μέρος στο οποίο ρίχνονται σκουπίδια, τόπος γεμάτος σκουπίδια.

{ετυμ. < *σκουπίδι* + παραγ. επίθημα *-αρειό.* πβ. κ. *κεραμιδ-αρειό, αλητ-αρειό* \.

σκουπίδι (το) |σκουπιδ-ιού } -ιών} (συνήθ. στον πληθ.) 1. καθετί άχρηστο που το πετάμε: *σακούλες σκουπιδιών*(πλαστικές σακούλες, στις οποίες τοποθετούνται τα σκουπίδια, για να *τα* πάρει το απόρριμμα-

τοφόρο) || *κάδος για τα* - ΣΥΝ. απορρίμματα· ΦΡ. (α) *στα σκουπίδια* στον χώρο όπου αποθηκεύονται τα άχρηστα πράγματα: *άλλοι δεν έχουν να φάνε και εδώ πετούν το φαγητό* ~ (β) (μτφ.) *πετάω / ρίχνω (κάτι) στα σκουπίδια* απορρίπτω (κάτι), θεωρώ (κάτι) χαμηλής ποιότητας ή ανάξιο λόγου: *πέταξαν στα σκουπίδια το σενάριό μου* (γ) *για τα σκουπίδια* (ως χαρακτηρισμός) για κάτι άχρηστο, κακής ποιότητας: *αυτό το βιβ/.ίο είναι* ~ 2. κάθε είδους ακαθαρσία: *σήμερα σκούπισα και πάλι η κουζίνα είναι γεμάτη σκουπίδια'* ΦΡ. *κάνω σκουπίδια* λερώνω, σκορπίζω διάφορα υπολείμματα (χαρτιού, αντικειμένων, τροφής κ.λπ.). σκόνες 3. (μτφ.) χαμηλής ποιότητας πρόσωπο ή πράγμα: *τα - τού τη/.ευπτικού προγράμματος* || (κ. σε φραστικές λέξεις) *μ]α ταινία-σκουπίδι τής περιόδου εκείνης...* · φρ. *κάνω (κάποιον) σκουπίδι* μιλώ και συμπεριφέρομαι σε (κάποιον) με προσβλητικό τρόπο, εξευτελίζω (κάποιον). --■ · (υποκ.) σκουπιδάκι (το).

[ΐΤΥΜ. < *σκουπίζω* (υποχωρητ.) + παραγ. επίθημα *-ίδι* (πβ. κ. *ροκανίδι, σκορπ-ίδι)].

σκουπιδιάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} όχημα για την αποκομιδή απορριμμάτων (ιδίως στον στρατό), **σκουπιδιάρης** (ο) {-ηδες κ. -αίοι}, **σκουπιδιάρισσα** (η) {σκουπι- διαρισσών} πρόσωπο που έχει ως επάγγελμά του τη συλλογή των σκουπιδιών και γενικότ. την καθαριότητα των δρόμων ΣΥΝ. οδοκαθαριστής.

ΙΕΤΥΜ. < *σκουπίδι* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. *σκανταλ-ιάρης\.*

σκουπιδιάρικο (το) κοινοτικό ή δημοτικό όχημα, που χρησιμοποιείται για την αποκομιδή των απορριμμάτων συν. απορριμματοφόρο,

σκουπιδολόι (το) {χωρ. πληθ.} πλήθος σκουπιδιών.

Ιετυμ. < *σκουπίδι* + *-?·όι / -λόγι* < *λέγω* «συλλέγω»]. **σκουπιδθ(ν)τενεκές** (ο) μεταλλικό ή πλαστικό δοχείο, μέσα στο οποίο τοποθετούνται οι σακούλες των σκουπιδιών. **σκουπιδότοπος** (ο) τόπος γεμάτος σκουπίδια. **σκουπιδοφάγος** (ο) τεχνολ. ειδική εγκατάσταση σε κουζίνα σπιτιού. που αποτελείται από μηχανισμό που αλέθει τα σκουπίδια και συνδέεται με το αποχετευτικό δίκτυο, **σκουπίζω** ρ. μετβ. {σκούπισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** (α) καθαρίζω τις ακαθαρσίες από (μια επιφάνεια) με τη σκούπα: ~ *τα ψίχουλα από το πάτωμα / τα ξερά φύλλα από* τον *δρόμο / τις στάχτες από το τζάκι* ΣΥΝ. (λόγ.) σαρώνω (β) αφαιρώ τη σκόνη (από μια επιφάνεια), χρησιμοποιώντας πανί ή βούρτσα: ~ *τα έπιπλα / τους καθρέφτες || ψεκάζω τα τζάμια και τα* ~ *με πανί* || - *τα πόδια μου* (τρίβω τα παπούτσια μου πάνω στην ειδική ψάθα, το πατάκι, που υπάρχει στις εισόδους των σπιτιών, για να απομακρύνω τις λάσπες και τις άλλες ακαθαρσίες τού δρόμου) συν. ξεσκονίζω **2.** (α) απορροφώ την υγρασία από (μια επιφάνεια): ~ *τα πιάτα / τα ποτήρια / γο γάλα που χύθηκε* ΣΥΝ. σφουγγίζω (β) αφαιρώ την υγρασία, τον ιδρώτα ή τις ακαθαρσίες (από το σο')μα ή μέρος τού σώματος) με πετσέτα ή άλλο απορροφητικό υλικό: ~ γο *πρόσωπό μου / τα δάκρυα από τα μάτια / τον ιδρώτα από το μέτωπό μου / τα χέρια / το παιδί, για να μην κρυώσει / τη μύτη μου με χαρτομάντηλο* || (κ. μεσοπαθ.) *σκουπίσου-έχεις σά?»τσες στο στόμα.* — **σκούπισμα** (το).

[ι-ΤΥΜ. < *σκούπα].* **σκουπόξυλο** (το) το μακρύ λεπτό κοντάρι τής σκούπας· σε φρ. που δείχνουν επιθετική διάθεση προς κάποιον, π.χ. (α) *παίρνω κάποιον με το σκουπόξυλο* χτυπώ κάποιον με το σκουπόξυλο, διώχνω κάποιον: *πάψε να ? ·.ες τέτοια πράγματα, γιατί θα σε πάρω με το σκουπόξυλο* (β) *σκουπόξυλο που σου χρειάζεται!* πρέπει να σε δείρει κανείς: *Επιτρέπεται* να *λες τέτοια πράγματα;* ~*!* **σκουπόσπορος** (ο) ο σπόρος τού σκουπόχορτου, **σκουπόχορτο** (το) ειδικό φυτό που ο θύσανός του χρησιμοποιείται για να φτειάχνονται σκούπες, **σκουραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (σκούρυνα} ♦ **1.** (μετβ.) δίνω σε (κάτι) πιο σκούρο χρώμα, κάνω (κάτι) μαυρειδερό: ~ *τις καρέκ?^ες. για να ταιριάζουν με το τραπέζι / τα μα/Λιά μυυ* ♦ (αμετβ.) 2. γίνομαι σκούρος, αποκτώ πιο σκούρο χρώμα: *καθώς μεγαλώνει, τα μα/Λιά και τα μάτια του σκουραίνουν* 3. (μτφ.) πηγαίνω προς το χειρότερο, έχω άσχημη εξέλιξη: γο *πολιτικό σκηνικό σκουραίνει* ΣΥΝ. χειροτερεύω. ^ σχολιο λ. *-αίνω.* **σκουρέτο** (το) λεπτή σανίδα με την οποία κατασκευάζονται τα λεπτότερα και ελαφρότερα μέρη παραθύρων και επίπλων.

[ετυμ. < ιταλ. scuretro, υποκ. τού scuro < λογγοβαρδ, skiir «σκιά, καλυμμένος τόπος»], **σκουριά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** οξίδιο που σχηματίζεται στην επιφάνεια των μετάλλων (συνήθ. τού σιδήρου) με την επίδραση νερού ή αέρα 2. ROT. αρρώστια των φυτών αλλιώς *σκωρίαση.*

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *σκωρία* (με τροπή τού /ο/ σε /u/) < *σκώρ. σκατός* «περίττωμα» (βλ. λ. σ/card)], **σκουριάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σκούριασ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) προκαλώ σκουριά σε (σώμα, επιφάνεια): *η υγρασία σκουριάζει τα μέταλλα* συν. οξιδώνω ♦ (αμετβ.) 2. καλύπτομαι με σκουριά: γο *σίδερο σκουριάζει εύκολα* ΣΥΝ. οξιδώνομαι 3. (μτφ.) χάνω την ευλυγισία και γενικότ. την καλή φυσική μου κατάσταση, επειδή βρίσκομαι για μεγάλο χρονικό διάστημα εκτός δράσεως: *τόσο καιρό μέσα στο σπίτι, έχω σκουριάσει || αρχίζω γυμναστική, γιατί σκούριασα με την καθιστική ζωή* **4.** (η μτχ. *σκουριασμένος,* -η, -ο ως χαρακτηρισμός) αυτός που έχει μείνει προσκολλημένος στο παρελθόν, που δεν επιδέχεται αλλαγή ή εξέλιξη: ~ *μυα/.ά / ιδέες* συν. απηρχαιωμένος, πεπαλαιωμένος, ξεπερασμένος. — **σκούριασμα** (το).

[ετυμ. < μτγν. *σκωριάζω* < αρχ. *σκωρία* (βλ. κ. *σκουριά)].* **σκούρος,** -α. -ο **1.** αυτός που έχει σκοτεινό, βαθύ χρώμα: - *μάτια / μαλ/αά / δέρμα* || ~ *μπλε / πράσινο* συν. σκοτεινόχρωμος, βαθύχρωμος, μαυρειδερός ΑΝΤ. ανοιχτόχρωμος 2. (μτφ.) σε φρ. που δηλώνουν εμπόδια και δυσκολίες, π.χ. (α) **τσ** *βρίσκω σκούρα* συναντώ δυσκολίες, δεν έχω την αναμενόμενη αντιμετώπιση (β) *τα βλέπω σκούρσ* προβλέπω δυσάρεστη εξέλιξη (γ) *κατάλαβα τα σκούρα* αντιλήφθηκα τη δυσκολία τής κατάστασης (δ) *σκούρα τα πράγματα!* δύσκολη η κατάσταση **3.** *σκούρα* (τα) τα παντζούρια.

(ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. oscuro (με σίγηση τού αρχικού άτονου ο-, που ταυτίστηκε με το αρσ. άρθρο) < λατ. obscurus «σκοτεινός, σκιερός» < oh- «προ-» + -sciirus. που συνδ. με σανσκρ. skauti «καλύπτω», αρχ. γερμ. scuwo «σκιά» κ.ά.]. **σκουροφέρνω** ρ. αμετβ. πλησιάζω προς το σκούρο, **σκουρόχρωμος,** -η. -ο αυτός που έχει σκούρο χρώμα: - *οθόνη* συν.

ανοιχτός, ανοιχτόχρωμος. **σκουτάρι** (το) {σκουταρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) η ασπίδα.

[πτυμ. < μτγν. *σκουτάριον,* υποκ. τού ουσ. *σκούτα*< λατ. scutum «θυρεός, τετράγωνη ασπίδα των Ρωμαίων πεζικαρίων»1. **σκουτέλλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) μεγάλο και βαθύ πιάτο, πιατέλα.

σκουτέλλι (το) {σκουτελλ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) μικρή γαβάθα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *σκουτέ/Μον.* υποκ. τού λατ. scutella «πιατάκι». υποκ. τού scutra «πιάτο, δίσκος», τεχν. όρ., αγν. ετύμου]. **σκούτερ** (το) {άκλ.) μηχανοκίνητο δίκυκλο όχημα με μικρό κυβισμό, κατάλληλο για μετακινήσεις μέσα στην πόλη ΣΥΝ. βέσπα, μοτοποδήλατο. — (υποκ.) **σκουτεράκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. scooter < p. scoot «τρέχω με μεγάλη ταχύτητα, εφορμώ», πιθ. < αρχ. σκανδ. skota «σπρώχνω» ή skj0ta «πυροβολώ, εξακοντίζω»}.

σκουτί (το) {σκουτ-ιού | -υον} (λαϊκ.) **1.** χοντρό μάλλινο ύφασμα, που χρησιμοποιούν οι χωρικοί για να ράβουν τα ρούχα τους 2. (συνεκδ.) το ρούχο: «*ξένες μυύ πλένουν τα ~. ξένες τα σαπουνίζουν*» (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. ρούχο, ένδυμα.

[γ.ιύμ. < αρχ. *σκυτίον,* υποκ. τού *σκύτος* (βλ.λ.)]. **σκουφάτος,** -η. -ο αυτός που φοράει σκούφο, **σκουφί** (το) (σκουφ-ιού (-ιών} ο μικρός σκούφος, **σκούφια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} κάλυμμα τού κεφαλιού, που συνήθ. δένει στον λαιμό με κορδελάκι· φρ. (α) *από πού κρατάει / βαστάει η σκούφια σου;* ποια είναι η καταγωγή σου, από πού προέρχεσαι; (β) *βγάλε τη σκούφια σου και χτύπα / βάρα με* για κάποιον που, ενώ κατακρίνει τη συμπεριφορά και τα ελαττώματα άλλων, στην πραγματικότητα έχει τον ίδιο χαρακτήρα ή την ίδια συμπεριφορά (γ) *πετάω τη σκούφια μου (για κάτι)* είμαι πάντα πρόθυμος (για κάτι), τρελαίνομαι (για κάτι): ~ *για εκδρομές* (δ) *γελάει κι η σκούφια μου* χαίρομαι υπερβολικά. — (υποκ.) **ακουφίτσα** (η).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < ιταλ. scuffia < αρχ. γερμ. *kupphjaj.* **σκούφος** (ο) εφαρμοστό κάλυμμα τού κεφαλιού χωρίς γείσο, από μαλλί, δέρμα ή άλλο υλικό: ~ *για σκι / για τν κρύο / για κολύμβηση.*

(υποκ.) **σκουφάκι** (το).

[ετυμ. < *σκούφια* (βλ.λ.), κατά τα αρσ. σε -ος|. **σκουφώνω** ρ. μετβ. {σκούφω-σα, -μένος} καλύπτω με σκούφο. — **ακούφωμα** (το).

σκραμπλ (το) {άκλ.} επιτραπέζιο παιχνίδι στο οποίο οι παίκτες προσπαθούν να συνδυάσουν σωστά σκόρπια γράμματα πάνω σε διαγραμμισμένη και βαθμολογημένη επιφάνεια, ώστε να σχηματίσουν

λέξεις.

[ετυμ. < αγγλ. scrabble, εμπορική ονομασία!, **σκράπας** (ο) (λαϊκ.) **1.** άνθρωπος που δεν καταλαβαίνει, δεν μαθαίνει εύκολα · ανεπίδεκτος μαθήσεως 2. (ειδικότ.) ο κακός μαθητής: είναι ~ *στα μαθηματικά* ΣΥΝ. τούβλο, μπούφος.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. scrap «υπόλειμμα, άχρηστο κατάλοιπο» < μέσ. αγγλ. scrappe < αρχ. σκανδ. skrap (< **p.** skrapa «αποξέω, χαράσσω»)]. **σκρίν** (το) {άκλ.} αθλ. (στο μπάσκετ) κίνηση σύμφωνη με τους κανόνες, με την οποία εμποδίζει ένας παίκτης την κίνηση αντιπάλου, ώστε να διευκολυνθεί ο συμπαίκτης του που έχει την μπάλα. — **σκρινάρω** ρ.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. screen «προπέτασμα, χώρισμα» < μέσ. αγγλ. serene < αρχ. γαλλ. cscren < φρανκον. *skrank, πβ. αρχ. γερμ. scrank «φράγμα, εμπόδιο»].

σκρίνιο (το) ξύλινο έπιπλο με ράφια και βιτρίνα. μέσα στο οποίο φυλάσσονται και εκτίθενται διάφορα αντικείμενα τού σπιτιού (πιάτα, ποτήρια, διακοσμητικά κ.λπ.).

[ετυμ. < μτγν. *σκρίνιον*< λατ. scrinium «κιβώτιο, χαρτοφύλακας», τεχν. όρ., αγν. ετύμου]. **σκριπτ** (το) {άκλ.} (στον κινηματογράφο) **1.** το σενάριο ταινίας **2.** πρόσωπο με πολλές και σύνθετες αρμοδιότητες τόσο στην προεργασία τής ταινίας όσο και κατά το γύρισμα και το μοντάζ (έλεγχο των διαλόγων, καταγραφή σκηνών και πλάνων, ημερολόγιο γυρισμάτων *κ.ά.).*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. script < λατ. scriptum, ουσιαστικοπ. μτχ. τ. τού ρ. scribere «γράφω»], **σκρόφα** (η) **1.** το θηλυκό γουρούνι ΣΥΝ. γουρούνα **2.** (μτφ.) (α) υβριστ. για γυναίκα χαμηλής ηθικής (β) η πόρνη. — (υποκ.) **σκροφάκι** (το) κ. **σκροφίτσα** (η) (σημ. 2).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. scrofa «γουρούνα», τεχν. όρ. τής αγροτικής γλώσσας!.

σκύβαλο (το) {σκυβάλ-ου | -ων} **1.** ό,τι απομένει από το ξεκαθάρισμα των δημητριακών **2.** (γενικότ.) σκουπίδι, άχρηστο πράγμα **3.** (μτφ.) άνθρωπος τιποτένιος, κούφιος, χωρίς καμιά αξία.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *σκύβαλον,* αγν. ετύμου. Η χρονική τοποθέτηση τού όρου αποκλείει οποιαδήποτε υπόθεση ανατολ. δανείου, ενώ η σύνδ. με το ρ. *βάλ?^ω* δεν ευσταθεί μορφολογικώς[. **σκύβω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έσκυψα, σκυμμένος} (αμετβ.) **1.** γέρνω το

σώμα ή το κεφάλι μυυ προς τιχ εμπρός και κάτω: *μη σκύβετε έξω από το παράθυρο || έτσι που σκύβεις καθώς γράφεις, Θα στραβωθείς* ΣΥΝ. χαμηλώνω* ΦΡ. (μετβ.-μτφ.) *σκύβω το κεφάλι* βλ. λ. *κεφάλι* **2.** (μτφ.) ασχολούμαι με ενδιαφέρον με κάποιον ή κάτι: ο *υπουργός έσκυψε πάνω στα προβλήματα των εργαζομένων || οι γονείς - με στοργή στις δυσκολίες των παιδιών τους.*

[ετυμ. < μεσν. *σκύπτω*, από τον αόρ. *έκυψα* τού αρχ. *κύπτω* (βλ. λ. *κύπτω. κυφός*), κατά το σχήμα *έτριψα - τρίβω, έθλιψα - θλίβω.* Η λ. παρουσιάζει σ- προθεμ., πβ. κ. *κόνις - σκόνη, βόλος - σβώ/.ος*\.

Σκυθία (η) αρχαία χώρα Β. τού Εύξεινου Πόντου, την οποία οριοθετούσαν οι ποταμοί Δούναβης και Δον. — Σκύθης (ο), σκυθικός, -ή. -ό Ιαρχ.Ι.

Ιετυμ. < αρχ. *Σκύθαι*, αγν. ετύμου]. σκυθρωπιάζω κ. (λόγ.) σκυθρωπάζω Ιαρχ.) ρ. αμετβ. {σκυθρώπιασα} (λόγ.) παίρνω όψη σκυθρωπή, χάνω την καλή μου διάθεση συν. κατσουφιάζω ΛΝΤ. ευθυμώ. — σκυθρώπιασμα (το), σκυθρωπός, -ή. -ό αυτός που έχει έκφραση λυπημένη και συνοφρυωμένη: - *όψη / πρόσωπο* συν. κατσούφης. κατηφής. σκουντούφλης αντ. ευδιάθετος, εύθυμος. — σκυθρωπά επίρρ.. σκυθρωπότητα (η)

ιαρχ.] ·

Γετυμ. αρχ. < *σκυθρός* «οργισμένος, δυσαρεστημένος» (που όμως μαρτυρείται ως μτγν.) + παραγ. επίθημα *-ωπός* (βλ.λ.). Το επίθ. *σκυθρός* < θ. *σκυ-* (με εσφαλμ. μορφολ. χωρισμό) τού ρ. *σκύζω / -ομαι* « οργίζομαι, γκρινιάζω» (βλ. λ. *σκούζω*) + παραγ. επίθημα *-θρός* (πβ. κ. *νω-θρός)*\.

σκύλα (η) 1. θηλυκό σκυλί 2. υβριστ. για γυναίκα με κακό χαρακτήρα, δύστροπη 3. (αργκό) η πόρνη. — (υποκ.) σκυλίτσα (η), (μεγεθ.) σκυλάρα (η) (σημ. 2). σκυλάδικο (το) (αργκό) 1. νυκτερινό λαϊκό κέντρο όπου τραγουδιούνται χαμηλής ποιότητας τραγούδια με ερωτικό κυρ. περιεχόμενο 2. (συνήθ. στον πληθ.) λαϊκό τραγούδι που ακούγεται στα παραπάνω κέντρα ή που ταιριάζει στο ύφος αυτών των χώρων: *τα τραγούδια αυτής τής τραγουδίστριας είναι σκυλάδικα || αγόρασε ένα σιντί με σκυλάδικα.*

[ετυμ. < *σκυλάς* + *-άδικο*, πβ. κ. *ουζ-άδικο].* σκυλάκι (το) 1. το μικρόσωμο σκυλί ή κουτάβι · 2. καλλωπιστικό φυτό με ροζ ή μοβ άνθη σε σχήμα χωνιού, που μοιάζουν με το μουσούδι μικρού σκύλου.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σκυλάκιον*, υποκ. τού *σκύλαξ. -ακυς* (βλ.λ.)[. σκύλαξ (ο) (αρχαιοπρ.) {σκύλ-ακος | -ακες. -άκων} το νεογέννητο σκυλί, κουτάβι.

Ιετυμ. αρχ., βλ. λ. *σκύλος].* σκυλάραπας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.) υβριστ. για πρόσωπο που ανήκει στη μαύρη φυλή.

σκυλάς (ο) {σκυλάδες}. σκυλού (η) {σκυλούδες} (αργκό) 1. λαϊκός τραγουδιστής που τραγουδά σε σκυλάδικο (βλ.λ.) 2. πρόσωπο που συχνάζει σε σκυλάδικα, σκυλεύω ρ. μετβ. {σκύλ-εψα. -εύτηκα κ. -εύθηκα, -ευμένος κ. -εμένος} αφαιρώ τον οπλισμό και την εξάρτυση από (νεκρό συνήθ. στρατιώτη), λεηλατώ το πτώμα (κάποιου), παίρνω λάφυρα από τους νεκρούς: *σκύλεψαν τους σκοτωμένους.* — σκύλευση (η) Ιμτγν.}.

[ετυμ. αρχ. < σκΠλον (κυρ. πληθ. *σκύλα)* «λάφυρο, οτιδήποτε υφαρπάζεται από τον σκοτωμένο εχθρό», αβεβ. ετύμου. Συνήθως η λ. συσχετίζεται με τα ουσ. *σκύτος* «<κατεργασμένο δέρμα», *έπι-σκύνιον* «δέρμα τού μετώπου», αλλά η σύνδεση με σανσκρ. skunaii «καλυμμένος, σκεπασμένος» (εξαιρετικώς αβέβ. σημ.) προκαλεί σημασιολ. δυσχέρειες. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. συνδ. με τα ουσ. *σκύλαξ. σκύλος* (βλ.λ.) παρά τη σημασιολ. απόσταση και τη διαφορετική ποσότητα τού *-υ-*. Τέλος, έχει διατυπωθεί η υπόθεση ότι η λ. έχει σχηματιστεί από συμφυρμό των όρων σϋλον (βλ. λ. συλώ, *-άω)* και *σκύτοςΐ*

σκυλήσιος, -ια. -ιο (σχολ. ορθ. *σκυλίσιος*) 1. αυτός που σχετίζεται με σκύλο: - *μούρη / τομάρι / δέρμα* 2. (μτφ.) αυτός που είναι γεμάτος ταλαιπωρίες και κακουχίες: *ζω / κάνω ~ ζωή* |[~ *δουλειά*. — σκυλήσια επίρρ.

σκυλί (το) (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. ζώο) {σκυλ-ιού | -ιών}

ο σκύλος (βλ.λ.): *αδέσποτα / αστυνομικά* ~ [[- *πολυτελείας / ράτσας-* ΦΡ (α) *(πάω) / πεθαίνω σαν το σκυλί (στ' αμπέλι)* για κάποιον που κανείς δεν τον φρόντισε τις τελευταίες στιγμές τής ζωής του: *κέ- θανε -* (β) (παροιμ.) *κακό σκυλί ψόφο δεν έχει* οι κακοί άνθρωποι δεν παθαίνουν τίποτα, οι συμφορές πλήττουν μόνο τους καλούς ανθρώπους (γ) *τρώγονται σαν τα σκυλιά* για ανθρώπους που καβγαδίζουν συνέχεια (δ) *ρεζίλι των σκυλιών* για πολύ μεγάλο εξευτελισμό:

γίναμε με τα καμώματά σου! (ε) *βασιλική διαταγή* (ή ο δρόμος *είναι ανοιχτός) και τα σκυλιά δεμένα* βλ. λ. *βασι/.ικός* 2. (μτφ.-μειωτ.) άγριος άνθρωπος με βίαιη συμπεριφορά: *μας επιτέθηκαν τα ~ κρα- δαίνοντας γιαταγάνια* 3. (μτφ.) αυτός που είναι γεμάτος λύσσα και οργή εναντίον κάποιου: *με έκανε με τη συμπεριφορά του* ~ (με εξαγρίωσε) 4. (μτφ.) άνθρωπος με μεγάλη αντοχή, που δεν καταβάλλεται *ακό* τις δυσκολίες: *δουλεύει σαν ~* |j *είναι ~ στη δου/.ειά του* (δουλεύει ακούραστα, πάρα πολύ εργατικός) || *είναιμοναχό* (δεν το βάζει κάτω). — (υποκ.) σκαλάκι (το) (βλ.λ.). **σχολιο** λ. *πεθαίνω*. [ετυμ. μεσν.. υποκ. τού μτγν. *σκύλ(λ)ος* (βλ.λ.)}. σκυλιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.Ι {σκύλιασ-α. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) εξοργίζιο (κάποιον) σε υπερβολικό βαθμό: ron *σκύλιασες με την άρνησή σου* ♦ (αμετβ.) 2. εξοργίζομαι, θυμώνω υπερβολικά: ~ *από το κακό μου* ΣΥΝ. λυσσάω απ' το κακό μου 3. ζηλεύω υπερβολικά: *έχει σκυλιάσει, γιατί βρήκα πολύ καλή δουλειά.* — σκύλιασμα (το), **σκυλίσιος,** -ια, -ιο -» σκυλήσιος **σκυλίτσα** (η) -> σκύλα

Σκύλλα (η) **μυθολ.** θαλάσσιο τέρας με δώδεκα πόδια και έξι σκυλόμορφα κεφάλια, που κατοικούσε σε σπήλαιο (πιθ. στην Κάτω Ιταλία) και μαζί με τη Χάρυβδη αποτελούσε τον τρόμο των διερχόμενων πλοίων και ναυτικών κατά την *Οδύσσεια*, τη σκότωσε ο Οδυσσέας· ΦΡ. (α) *η Σκύλλα* (+γεν. ουσ.) *και η Χάρυβδη* (+γεν. ουσ.) για δύο πολύ αρνητικά φαινόμενα, καταστάσεις: «*η πολιτική του αποσκοπούσε στο ν' αποφευχθούν τα δύο δεινά, η Σκύλλα τού χάους και η Χάρυ- βδη τής τυραννίας*» (εφημ.) (β) *μεταξύ Σκύλλας και Χάρυβδης* σε εξαιρετικά δυσχερή, επικίνδυνη θέση: *χρωστάει στην τράπεζα και πρέπει να πληρώσει και τα νοίκια* βρίσκεται ~ (γ) *από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη* από ένα κακό σε άλλο χειρότερο: πολλοί *νέοι πέφτουν συχνά από τη Σκύ/.λα των ναρκωτικών στη Χάρυβδη τής εγκληματικότητας.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **Σκύλ-Ja* (με αφομοίωση)· ανήκει στην ίδια οικογένεια με τη λ. *σκύλαξ* (βλ. λ. *σκύ/.ος)*\. **σκύλο-** κ. **σκυλό-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνουν: **1.** κάτι σχετικό με σκύλο: *σκυλο-τροφή, σκυλό-σπιτο* 2. δυσμορφία: *σκυλο-μούρης*

3. κάτι δυσάρεστο με υψηλό βαθμό: *σκυλο-βαριέμαι, σκυλο-μετα-* νιώνω.

σκυλοβαριέμαι ρ. αμετβ. αποθ. {σκυλοβαρέ-θηκα. -μένος} πλήττω αφόρητα: - *με τις κουλτουριάρικες ταινίες.* **σκυλοβρίζω** ρ. μετβ. {σκυλόβρισα} ξεστομίζω χυδαίες βρισιές εναντίον (κάποιου): *με σκυλόβρισε, γιατί άργησα.* — **σκυλοβρίσιμο** (το), **σκυλοδόντης,** -α. -ικο αυτός που έχει μεγάλα και αιχμηρά δόντια. **σκυλόδοντο** (το) **1.** το δόντι σκύλου **2.** (λαϊκ.) ο κυνόδοντας τού ανθρώπου.

σκυλοδρομία (η) [J889] {σκυλοδρομιών} αγώνας δρόμου μεταξύ σκύλων, όπου οι θεατές βάζουν στοιχήματα όπως στον ιππόδρομο **ΣΥΝ.** κυνοδρομία.

σκυλοζωή (η) ζωή γεμάτη δυσκολίες και στερήσεις, σκυλήσια ζωή. **σκυλοκαβγάς** (ο) **1.** η συμπλοκή σκυλιών **2.** (μτφ.) έντονος καβγάς ανάμεσα σε ανθρώπους με δυνατές φωνές, διαπληκτισμούς, ακόμα και χτυπήματα.

σκυλοκέφαλος, -η. -ο αυτός που έχει κεφάλι όμοιο με σκύλου **ΣΥΝ.** κυνοκέφαλος.

σκυλολόι (το) {σκυλολογ-ιού | -κόν} (καθημ.-περιληπτ.) **1.** ομάδα αδέσποτων συνήθ. σκύλων *2.* (μτφ.-μειωτ.) πολλοί άνθρωποι μαζί που φωνάζουν δυνατά και ασχημονούν: *μαζεύτηκε στο μαγαζί όλο το* [f.tym. < *σκύλος* + *-λόι* < *-λόγι* (< *λέγω* «συλλέγω, συγκεντρώνω»)}, **σκυλομαχία** (η) {σκυλομαχιών} η κυνομαχία (βλ.λ.). **σκυλομετανιώνω** ρ. αμετβ. {σκυλομετάνιωσα} (εκφραστ.) μετανιώνω πικρά, μετανιώνω λόγω μεγάλης απογοήτευσης από ενέργειά μου: *έχω σκυ?-ομετανιώσει που αποκάλυψα έτσι εύκο/^α τα όνειρά μου.* **σκυλομούρης,** -α, -ικο (λαϊκ.) άνθρωπος με άσχημη και αντιπαθητική όψη.

σκυλόμουτρο (το) **1.** αυτός που έχει άγριο και άσχημο πρόσωπο 2. (μτφ.) άνθρωπος αδιάντροπος και χυδαίος. **σκυλοπνίγομαι** ρ. αμετβ. αποθ. Ιμεσν.) {σκυλοπνίγ-ηκα, -μένος) (συνήθ. για ναυτικούς) υποφέρω αντιμετωπίζοντας τις δυσκολίες των ταξιδιών στη θάλασσα. **ιχολιο** *λ. αποθετικός.* **σκυλοπνίχτης** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (μτφ.) πλοίο παλιό ή κακής κατασκευής.

σκύλος (ο) (πβ. λ. σκυλί) **1.** κατοικίδιο σαρκοφάγο θηλαστικό ζώο, που εμφανίζεται σε διάφορους τύπους και έχει πολλαπλή χρησιμότητα (κυνήγι, φύλαξη ανθρώπων ή ποιμνίων, καταδίωξη κακοποιών, εντοπισμό βομβών ή ναρκωτικών, συνοδία τυφλών κ.ά.): ~ *κυνηγετικός / σαλονιού / συνοδίας*■ φρ. (α) *σαν τον σκύλο με τη γάτα* για τη σχέση ανθρώπων που καβγαδίζουν συνεχώς: *τρώγονται* ~ (β) σκύλος *που γαβγίζει δεν δαγκώνει* βλ. λ. *γαβγίζω* (γ) *και την πίτα ολόκληρη και τον σκύλο χορτάτο* βλ. λ. *πίτα* (δ) *εγώ* το λέω *τού σκύλου μου και ο σκύλος στην ουρά του* για πράξεις ή καθήκοντα που μεταβιβάζονται από τον έναν στον άλλον, με αποτέλεσμα να μην εκτε- λούνται ποτέ (ε) *μπάτε, σκύλοι, αλέστε κι αλεστικά μη δώσετε* βλ. λ. *αλέθω* (στ) *το φτηνό το κρέας το τρών' οι σκύλοι* βλ. λ. *κρέας* **2.** (ει- δικότ.) το αρσενικό αυτού τού ζώου (θηλ. σκύλα) 3. (μτφ.) άνθρωπος σκληρός και άγριος που δεν συμβιβάζεται 4. (μτφ.) αυτός που είναι ακούραστος: *δουλεύει σαν ~* · 5. το σκυλόψαρο, μικρός καρχαρίας. **[ετυ.μ.** < μτγν. *σκύλ(/.)ος* (όπως παραδίδεται στη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σκύλ?.υν τήν κύνα λέγουσιν)* < αρχ. *οκύ/.αξ, -ακος* «μικρός σκύλος. κουτάβι» (με μεταπλασμό κατά τα ουσ. σε *-ός).* εκφραστ. λ., με επίθημα *-αξ {π$.βεΐρ-αξ. δέλφ-αξ}*, που πιθ. συνδ. με λιθ. skalikas «κυνηγόσκυλο», kale <*σκύλα». Σύμφωνα με άλλη πρόταση, η λ. ανάγεται σε θ. *skul-, μηδενισμ. βαθμ. τού I.F ˣ(s)kuel-, αλλά τα παράγωγα αυτής τής ρίζας (λ.χ. αρχ. ισλ. skval «απεραντολογία», skvala «φωνάζω δυνατά») απέχουν σημασιολογικώς. Κατ' άλλη άποψη, η λ. θα μπορούσε να αναχθεί στο θ. *σκυ-* τού αρχ. *σκύζω / -ομαι* (βλ. λ. *σκούζω)* με εσφαλμ. μορφολ. χωρισμό τού ρ. (δηλ. *σκύ-ζο)* αντί **σκύδ-]ω).* Τέλος, έχει προταθεί η σύνδεση με αρμ.cui «μικρός ταύρος», άποψη που παρουσιάζει σημασιολ. δυσχέρειες |. **σκυλοτράγουδο** (το) (λαϊκ.) το σκυλάδικο (βλ.λ., σημ. 2). **σκυλοτρώγομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {σκυλοφαγώ-θηκα, -μένος} (μτφ.) βρίσκομαι σε συνεχή διαμάχη (με κάποιον). — **σκυλοφάγωμα** (το). **σχολιο** *λ. αποθετικός.* **σκυλού** (η) **■* σκυλάς

σκυλόφατσα (η) (ως χαρακτηρισμός) σκυλομούρης (βλ.λ.). **σκυλόψαρο** (το) [μεσν.Ι καθένα από τα μακρόστενα ψάρια τού βυθού που μοιάζουν με καρχαρία και είναι εξοπλισμένα με μυτερά δόντια που καταστρέφουν τα δίχτυα των ψαράδων, **σκυλόψυχος,** -η. -ο (μτφ.) αυτός που έχει σκληρή ψυχή. χωρίς αισθήματα **συν.** σκληρός, άσπλαχνος, ανάλγητος.

σκύμνος (ο) το νεογέννητο τού λιονταριού.
[ητυμ. αρχ. λ., με επίθημα *-μνος* (πβ. κ. *προ-μνός, στά-μνος. έρυ-μνός),* πράγμα που δυσχεραίνει την προφανή συσχέτιση με το αρχ. *σκύλαξ* (βλ. λ. *σκύλος).* Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. έχει προελθεί από συμφυρμό των λ. *σκύλας* και **κύμνος* (< ρ. κυά. *-έω* «είμαι έγκυος»)], **σκύρο** (το) **1.** μικροσκοπικό κομμάτι πέτρας, χαλίκι **2.** (συνήθ. στον πληθ.) χαλίκια που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή σκυροδέματος ή για την επίστρωση δρόμων.
[ητυμ. < αρχ. *σκύρος* (κατά τα ουδ.). τεχν. όρ.. αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με λιθ. skiaur^ «μικρή διάτρητη κύστη», αρχ. γερμ. scora «φτυάρι». αρχ. σκανδ. skoru «σφουγγαρίζω, τρίβω» κ.ά. Από το προσηγορικό *σκυρος* προέρχεται και το όνομα τής νήσου *Σκύρου}.* **σκυρόδεμα** (το) [σκυροδέματος [χο)ρ. πληθ.} τεχνητό δομικό υλικό, που παρασκευάζεται από χαλίκια (σκύρα), άμμο. τσιμέντο και νερό σε αναλογία που καθορίζεται από τον σκοπό τής κατασκευής: *ασφαλτικό* - | | *άοπλο* - (το απλό μπετόν) | | *οπλισμένο / ενισχυμένο* ~ (που έχει μέσα στη μάζα του σιδερένιες ράβδους, ώστε να αντέχει στον εφελκυσμό· το *μπετόν αρμέ)* **ΣΥΝ.** σκυροκονίαμα, μπετόν.
ΙΕΤΥΜ. < *σκύρο* + *δέμα* (< αρχ. *δέω* «δένω»), απόδ. τού γαλλ. beton (βλ. λ. *μπετόν)].*
σκυροδετώ ρ. μετβ. {σκυροδετείς... | σκυροδέτησα} χρησιμοποιώ σκυρόδεμα στην κατασκευή δομικού έργου. — **σκυροδέτηση** (η). **|ι τυμ.** < *σκύρο* + *-δετώ* < *-δέτης* (< αρχ. *δέω* «δένω»)], **σκυροκονίαμα** (το) 11896! (σκυροκονιάματος) το σκυρόδεμα (βλ.λ.). **σκυροκονιαστής** (ο) (λόγ.) ο μπετατζής.
Ιετυμ. < *σκύρο* + *κονιαστής*< μτγν. *κονιάζω* (βλ. κ. *κονίαμα)*\. **Σκυροπούλα** (η) νησί των Β. Σποράδων Δ. τής Σκύρου.
[ητυμ. < *Σκύρος* + λεξικό επίθημα *-πούλα}.*
Σκύρος (η) **1.** το μεγαλύτερο και νοτιότερο νησί των Β. Σποράδων **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — **Σκυριανός** (ο). **Σκυριανή** (η), **σκυριανός,** -ή. -ό.
[tΥΜ. < αρχ. *Σκνρος* < ουσ. *σκυρος (υ)* (βλ. λ. *σκύρο),* λόγω των κοιτασμάτων χαλικιού που υπάρχουν στο νησί], **σκυρόστρωμα** (το) 11889] {σκυροστρώματος j -ατα, -άτων) οδόστρωμα που έχει κατασκευαστεί με σκυρόδεμα,
σκυρόστρωση (η) [1888] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η επίστρωση δρόμου με σκύρα, **σκυρωτός,** -ή. -ό [αρχ.ί αυτός που έχει στρωθεί με σκύρα: ~ *δρόμος.* **σκυτάλη** (η) {δύσχρ. σκυταλών} **1.** μικρή ξύλινη κυλινδρική ράβδος που χρησιμοποιείται από τους αθλητές τής σκυταλοδρομίας (βλ.λ.) 2. (μτφ.) η διαδοχή στην εκτέλεση έργου ή αποστολής: *παίρνω τη* ~ (συνεχίζω το έργο που μου άφησε κάποιος άλλος) | | *παραδίδω τη* - (αφήνω κάποιον άλλον να συνεχίσει το έργο μου).
Ιετυμ. αρχ.. τεχν. όρ.. με επίθημα *-άλη / -άλο. χαρακτηριστικό εργαλείων. λ.χ. *ρόπ-αλον. πάσσ-αλος* **κ.ά. Η λ. είναι αβεβ. ετύμου. Αν υποθέσουμε ότι ανάγεται σε αμάρτυρο ουσ.** **σκύτος,* **τότε ίσως συνδ. με λιθ. bkuias -'κομμάτι, κουρέλι», skutu «αποφλοιώνω, γδέρνω». Βλ. κ.** *σκύτος*\.
σκυταλοδρομία (η) [σκυταλοδρομιών} **1.** ομαδικό αγώνισμα δρόμου κατά το οποίο καθένας από τους αθλητές (τέσσερεις συνήθ. στον στίβο) που αποτελούν μία ομάδα, αωού διανύσει την προβλεπόμενη απόσταση που του αντιστοιχεί, παραδίδει τη σκυτάλη στον αμέσως επόμενο συναθλητή του. μέχρις ότου ο τελευταίος κόψει το νήμα: ~ *4 χ 100 μέτρα* **2.** παρόμοιο αγώνισμα στην κολύμβηση.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. coursc **dc rciais** | . **σκύτινος,** -η. **-ο [αρχ-J (λόγ.) αυτός που είναι κατασκευασμένος από σκύτος ιων. πέτσινος, δερμάτινος, σκύτος (το) |σκύτ-ους [*η, -ών} (αρχαιοπρ.) το κατεργασμένο δέρμα ζώου.**
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σκύτος,* τεχν. όρ., < θ. skut-, μηδενισμ. βαθμ. τού J.K. **(s)keut-* «καλύπτω, σκεπάζω», πβ. λατ. cutis «δέρμα» (> ισπ. cutis), αρχ. γερμ. hut (> γερμ. Haul «δέρμα», αγγλ. hut «καλύβα») κ.ά. Η λ. συνδ. πιθ. με τον τ. *σκόλονφλ.* λ. *σκυλεύω)* και με το αρχ. ρ. *κενθω* «κρύβω» < **(s)keu-dh-].* **σκυτοτόμος** (ο) (λόγ.) αυτός που επεξεργάζεται δέρματα και κατασκευάζει δερμάτινα είδη.
[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *σκύτος* + *-τόμος* < *τομή}.* **ακύφος** (ο/το)
αρχαιολ. ποτήρι με φαρδύ στόμιο.
[ητυμ. αρχ.. αγν. ετύμου, πράγμα συνηθισμένο για ονόματα δοχείων. Έχει παρατηρηθεί η ομοιότητα με τις λ. *σκάφος, σκάφη,* αν και οι σημ. δεν ταυτίζονται, ενώ η παρουσία φωνηεντισμού *-υ-* (στον τ. *σκύ- φος)* έχει αποδοθεί σε αναλογία προς τους τ. *κύτος, κύπελλον. κύμβηΐ* ,
σκυφτός, -ή, -ό αυτός που δεν έχει όρθια στάση, αλλά περπατάει, κάθεται ή στέκεται με κλίση τού σώματός του προς τα εμπρός και προς τα κάτω: *περπατάει* ~ **ΣΥΝ.** σκυμμένος. ·-- · **σκυφτά** επίρρ. **σκύψιμο** (το) {σκυψίμ-ατος | -ατα. -άτων} η κλίση τού σώματος ή τού κεφαλιού προς τα εμπρός: *από το ~ την πονάει η μέση της.* **σκώληκας** (ο) {σκωλήκων} (λόγ.) το σκουλήκι.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σκώ/^ηξ, -ηκος,* βλ. λ. *σκουλήκι}.* **σκωληκίαση** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) το σκουλή- κιασμα.
σκωληκιώ ρ. αμετβ. **[μτγν.] {σκωληκιάς...} (λόγ.) σκουληκιάζω (βλ.λ.).**
σκωληκόβρωτος, -η. -ο (λόγ.) σκουληκοφαγωμένος (βλ.λ.).
[ΠΤΥΜ. μτγν. < *σκώληξ. -ηκος* **+** *-βρωτος* **< αρχ.** *βιβρώσκω* **(βλ. λ.** *βρώ-* <777)1-
σκωληκοειδής, -ής, -ές [αρχ.] {σκωληκοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** (λόγ.) αυτός που μοιάζει με σκουλήκι 2. **ιλτρ.** *σκωληκοειδής απόφυση* απόφυση τού τυφλού εντέρου με σχήμα σκουληκιού. ^ ΙΧΟΜΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*
σκωληκοειδίτιδα (η) [1**898**] **ΙΑΤΡ.** φλεγμονή τής σκωληκοειδούς απόφυσης, που σε οξείες μορφές της αφαιρείται με εγχείρηση: *οξεία / χρόνια* ~. Επίσης (λαϊκ.) **σκωληκοειδίτης** (υ).
[πτυμ. Απόδ. τού γαλλ. appcndicitej. **σκωληκοφάγος,** -ος. -ο Ιαρχ.] (λόγ.) αυτός που τρέφεται με σκουλήκια.
σκώληξ (ο) - ► σκουλήκι
σκώμμα (το) (λόγ.) [σκώμμ-ατος | -ατα, -άτων} λόγος περιπαικτικός, που εμπαίζει αυτόν προς τον οποίο απευθύνεται **ΣΥΝ.** κοροϊδία, αστεϊσμός. ^ **σχολιο** λ. *κοροϊδία.*
[πτυμ. < αρχ. *σκώμμα* < *σκώπτω* (βλ.λ.)| . **σκώπτης** (ο) [μτγν.] {σκωπτών}, **σκώπτρια** (η) {σκωπτριών} (λόγ.) πρόσωπο που συνηθίζει να λέει αστεία και να περιπαίζει τους γύρω του.
σκωπτικός, -ή, -ό (μτγν.Ι αυτός που έχει τον χαρακτήρα σκοιμματος:
λόγος [1] κείμενο / δημοσίευμα **συν.** περιπαικτικός, κοροϊδευτικός, χλευαστικός. — **σκωπτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.| επίρρ. **σκωπτικότήτα** (η) |]863] 1χο)ρ. πληθ.} το πνεύμα αστεϊσμού, **σκώπτω** ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) περιπαίζω, εμπαίζω κάποιον χρησιμοποιώντας σκώμματα.
[πτυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Αρχαίοι σχολιαστές, όπως ο Αθήναιος και ο Αιλιανός. συνέδεσαν τη λ. με το αρχ. *σκώψ, -ωπός* «κουκουβάγια», λόγω τού διαπεραστικού και περιπαικτικού της βλέμματος. Η σημα- σιολ. απόσταση δεν επιτρέπει τη σύνδεση με τα ρ. *σκάπτω* και *σκέπτομαι* | . **σκωρία** (η) (λόγ.) η σκουριά.
[πτυμ. αρχ., βλ. λ. *σκουριά*\. **σκωρίαση** (η) |-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** τυ σκούριασμα. η οξίδωση 2. γενική ονομασία για διάωορες ασθένειες των φυτών οφει- λόμενες σε μύκητες **ΣΥΝ.** σκουριά.
[εϊὐ.μ. Απόδ. τού αγγλ. rusting], **σκωρίομύκητας** (ο) {σκωριομυκήτων} παρασιτικός μύκητας που προκαλεί στα φυτά τη σκωρίαση, **σκώτι** (το) ·+ συκώτι
Σκωτία (η) (αγγλ. Scotland) γεωγραφική και πολιτική διαίρεση τού Πνωμένου Βασιλείου, που καταλαμβάνει το βορειότερο τμήμα τού νησιού τής Μ. Βρετανίας, με πρωτεύουσα το Ηδιμβούργο. — **Σκώτος** κ. **Σκωτσέζος** (ο) (βλ.λ.), **Σκωτσέζα** (η), **σκωτσέζικος,** -η. -ο (βλ.λ.). **|ετυμ.** < λατ. Scotia < Scoiti «Σκώτοι». ονομασία των λαών κελτ. καταγωγής που κατοικούσαν στην περιοχή. Λεν έχει διατυπωθεί αξιόπιστη υπόθεση σχετικά με την ετυμ. τού ονόματος, αν και ορισμένοι το συνδέουν με την αρχ. ουαλ. λ. ysgthru «κόβω, χαράσσω». με αναφορά στη συνήθεια των Σκώτων να χαράσσουν στο σώμα τους εντομές και τατουάζ],
σκωτσέζικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τη Σκωτία και τους Σκωτσέζους: ~ *ουίσκι / γκάιντα / γλώσσα / τσιγγουνιά·* **φρ.** (α) *σκω- τσέζικη φούστα* (i) το κιλτ (ii) φούστα με πιέτες, κυρ. μάλλινη, με πολύχρωμα καρό (β) *σκωτσέζικο ντους* (i) (κυριολ.) ντους με εναλλαγή ζεστού και κρύου νερού (ii) (μτφ.) η απότομη μεταβολή από ευχάριστη σε δυσάρεστη κατάσταση.
Σκωτσέζος (ο). **Σκωτσέζα** (η) **1.** αυτός που κατάγεται από τη Σκωτία 2. (μετωνυμ.-μόνο στο αρσ.) άνθρωπος υπερβολικά τσιγγούνης. ΙΚΙ'ΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. scozzesc, πβ. κ. *Εγγ/.έζος}.* **σκωψ** (ο) {σκοπός} (λόγ.) ο γκιόνης (βλ.λ.).
[ετυμ. αρχ. < **σκώπ-ς.* πιθ. εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. ρίζας που απαντά στο ρ. *σκέπτομαι* (βλ.λ.). με αναφορά στο διαπεραστικό, στοχαστικό βλέμμα τής κουκουβάγιας. Αυτό το χαρακτηριστικό έχει οδηγήσει ορισμένους μελετητές στην υπόθ. ότι το ρ. *σκώπτω* (βλ.λ.) αποτελεί μετονοματικό παράγωγο τού ον. *σκώψ}.*
σλαβισμός (ο) **11879] 1.** το σύνολο των Σλάβων **2.** ιδεολογική τάση που έλαβε και τη μορφή πολιτικής κίνησης για την ένωση των Σλάβων σε ισχυρή ομοσπονδία με βάση την κοινή ιστορική και πολιτισμική τους κληρονομιά (βλ. λ. *πανσλαβισμός).*
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. slavisme]. **σλαβοκρατία** (η) 11877) Ιχωρ. π/.ηθ.} η επικράτηση τής σλαβικής φυ-
Λής·
σλαβθλογΐα (η) {χωρ. πληθ.} επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη των σλαβικών γλωσσών και τής ιστορίας των σλαβικών λαών. —**σλαβολόγος** (ο η)] 1885J.
Σλαβονία (η) περιοχή τής Α. Κροατίας.
[Ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Slavonic (βλ. λ. *Σλάβος. Σλοβενία)}.* **σλαβονικός,** -ή, -ό **}** L830] κ. **σλαβόνικος,** -η. -υ **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τη σλαβονική γλώσσα (β) *σλαβονική γλώσσα* η λόγια σλαβική γλο)σσα που βασίστηκε στην αρχαία Σλαβική και η οποία χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως θρησκευτική και στη συνέχεια ως λογοτεχνική γλώσσα, εμφανίζοντας παραλλαγές ανάλογα με. την περιοχή στην οποία χρησιμοποιήθηκε (*ρο)σική / βου/.γαρική / σέρβική Σ/.αβο- νική)* **2.** *Σλαβονική* (η) κ. *Σλαβονικά* (τα) η σλαβονική γλώσσα (βλ. σημ. Ι).
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Slavonic < Slavonic (βλ. λ. *Σλάβος, Σλοβενία*) | .
Σλάβος (ο). **Σλάβα** (η) καθένα από τα μέλη των σλαβόφωνων λαών τής.Α. και Κ. Ευρώπης (Ρώσων. Πολωνών. Τσέχων, Σλοβάκων, Σέρβων κ.ά.). — **σλαβικός,**-ή, -ό **(J845J** κ. (καθημ.) **σλάβικος,**-η, -ο. «"ΣΧΟΛΙΟ λ. *δούλος.*
[ΠΤΥΜ. μεον. < σλαβ. slovcnim (πληθ. τού Slovene), αβεβ. ετύμου. Ορισμένοι πιστεύουν ότι η ρίζα τής σλαβ. λ. σημαίνει «ρεύμα ποταμού» (βλ. κ. *Σλοβενία),* ενώ άλλοι τη συνδέουν με τη λ. slava «δόξα» ή με το ρωσ. slovo «λόγος» (οπότε Σλάβοι ονομάζονταν αυτοί που χρησιμοποιούσαν κατανοητή γλώσσα). Η παλαιότ. αναγωγή στη λατ. λ.

slavus «σκλάβος», επειδή οι σλαβικοί πληθυσμοί πωλούνταν συχνά ως δούλοι κατά τον Μεσαίωνα, δεν θεωρείται πιθανή· οι αποδείξεις δείχνουν ότι ο σχηματισμ(^ ήταν μάλλον αντίστροφος (βλ. λ. *σκλά-βος)* I-

Σλάβος ή Σλαύος; Παλαιότερα έγραφαν τη λέξη με *-αυ-* **(Σλαύος, σλαυϊκός** κ.λπ.), πιστεύοντας ότι η γραφή με *-αυ-* είναι λογιότερη (τής καθαρεύουσας)! 'Οποια κι αν είναι η ετυμολογία τής λέξης (από σλαβ. sIov£nim ή από slava ή από slovo), το -v- τής Σλαβικής αποδίδεται κανονικά με *-β-* **(Σλάβος, σλαβικός).**

σλαβόφιλος, -η. -ο 11878] **1.** αυτός που έχει φιλική διάθεση προς τους Σλάβους: - *πολιτική 1 σχέδιο 2. σλαβόφιλοι* (οι) οι Ρώσοι διανοούμενοι τού 19ου αι., που αντιτάχθηκαν στους φιλοδυτικούς. — **σλαβοφιλία** (η) [1878].

[πτυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Slavophile (νόθο σύνθ.) < slavo- (βλ. λ. *Σ/.άβος)* + -phile < *φίλος*\. **σλαβόφωνος,** -η. -ο -♦ -φωνος

αλάΐντ(ς) (το) (άκλ.ί ελλην. <5ια<ράνπα· φωτογραφική διαφάνεια που περιβάλλεται από μικρό πλαίσιο και προβάλλεται από ειδική μηχανή προβολής.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. slide < p. slide «γλιστρώ», οπότε το ουσ. θα αναφερό- ταν στη λεία επιφάνεια των διαφανειών]. **σλάλομ** (το) {άκλ.} **1.** κάθοδος σε χιονισμένο δρόμο, σε ειδική πίστα μεγάλης κλίσεως με υποχρεωτικά περάσματα από δύσκολα σημεία, που ορίζονται από ψηλούς και λεπτούς πασσάλους και απαιτούν πολλούς ελιγμούς 2. (α) κατάβαση με κανό (βλ.λ.) σε ποτάμι (β) σειρά ελιγμών επιδεξιότητας στο θαλάσσιο σκι.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. slalom < νορβ. slalam < sla(d) «επικλινής» + lam «ίχνος, τροχιά»].

σλονγκ (η/το) {άκλ.} γλωσσ. τρόπος χρήσεως τής γλώσσας, που σκόπιμα αποκλίνει έντονα από την επίσημη γλώσσα (νόρμα) στο λεξιλόγιο και στη σύνταξη, περιλαμβάνοντας αρκετές λέξεις που θεωρούνται αταίριαστες στον κοινωνικά προσεγμένο λόγο (μη ευγενικές)· έχει ως χαρακτηριστικά του την ελλειπτικότητα, τις μεταφορές, το σκωπτικό ύφος κ.ά. και ανήκει στις λεγόμενες «συνθηματικές» χρήσεις τής γλώσσας (μάγκικη γλώσσα, αργκό). σχολιο λ. *αργκό.* ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. slang, αγν. ετύμου].

Σ.Λ.Ε. (το) Συμβούλιο Λαϊκής Επιμόρφωσης.

σλέπι (το) {χωρ. γεν.} φορτηγό ποταμόπλοιο που χρησιμοποιείται κυρ. στον Δούναβη.

ΙΕΤΥΜ. < ρουμ. §iep < γερμ. Schlepper «ρυμουλκό, τρακτέρ» (< ρ. schleppen «τραβώ, σύρω»)], **σλίπ** (το) {άκλ.} εφαρμοστό εσώρουχο (συνήθ. ανδρικό) μικρών διαστάσεων. — (υποκ.) **σλιπάκι** (το). * ·" ΙΧΟΛΙΟ λ. εσώρουχο.

[ετυ.μ. < γαλλ. slip, αρχική σημ. «λουρί που συγκρατεί». αργότερα «εσώρουχο», < αγγλ. slip «κομμάτι υφάσματος»]. **σλίπινγκ-μπαγκ** (το) {άκλ.} ο υπνόσακος (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. sleeping-bag|.

Σλοβακία (η) (σλοβακ. Slovenska Republika = Δημοκρατία τής Σλοβακίας) κράτος τής Κ. Ευρώπης, που περιλαμβάνει το Α. από τα δύο τμήματα στα οποία διασπάστηκε η πρώην Τσεχοσλοβακία. με πρωτεύουσα τη Μπρατισλάβα. επίσημη γλώσσα τη Σλοβάκική και νόμισμα τη σλοβάκική κορώνα. — **Σλοβάκος** (ο). **Σλοβάκα** (η), **σλοβάκικός,** -ή, -ό κ. (καθημ.) **σλοβάκικος,** -η, -ο, **Σλοβάκικά** κ. (καθημ.) **Σλοβάκικα** (τα).

[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Slovakia < σλοβακ. Slovak < αρχ. σλαβ. *sIovenim «Σλάβοι» (βλ. λ. *Σλάβος)].*

Σλοβενία (η) (σλοβεν. Republika Slovenija = Δημοκρατία τής Σλοβενίας) κράτος τής ΝΑ. Ευρώπης, που πρυήλθε από τη διάσπαση τής πρώην Γιουγκοσλαβίας, με πρωτεύουσα τη Λιουμπλιάνα, επίσημη γλώσσα τη Σλοβενική και νόμισμα το τόλαρ. — **Σλοβένος** (ο), **Σλο- βένα** (η), **Σλοβενικά** κ. (καθημ.) **Σλοβένικα** (τα), **σλοβενικός,** -ή, -ό κ. (καθημ.) **σλοβένικος,** -η. -ο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Slovenia < σλοβεν. Slovenija < Slovencc «Σλοβένος» (αρχική σημ. «Σλάβος») < αρχ. σλαβ. *slovcnim «Σλάβοι» (βλ. λ. *Σλάβος)].*

σλόγκαν (το) {άκλ.} ελλην. *σύνθημα·* σύντομη και εντυπωσιακή συνθηματική φράση, που χρησιμυποιείται στην πολιτική προπαγάνδα ή στα διαφημιστικά μηνύματα: *μι/,άμε με* ~ jj *ένα αντιρατσιστικό* -]] ένα *γνωστό διαφημιστικό* ~ είναι γο *«σημασία στη λεπτομέρεια».* [ετυμ. < αγγλ. slogan < παλαιότ. slogorn < κελτ. (τής Σκωτίας) sluagh- ghairm «κραυγή τού στρατού» < sluagh «στρατός» + ghairm «κραυγή»].

Σ.Μ.Α. (η) Σχολή Μηχανικών Αεροπορίας.

σμάλτο (το) **1.** γυάλινο επίχρισμα διαφόρων αποχρώσεων, που χρησιμοποιείται για τη διακόσμηση ή την προστασία αντικειμένων από πηλό, πορσελάνη ή μέταλλο: *έφυγε ι τρίφτηκε το* - ΣΥΝ. εφυάλωμα **2.** (συνεκδ.) το αντικείμενο που έχει διακοσμηθεί με το παραπάνω υλικό **3.** το λευκό εξωτερικό κάλυμμα των δοντιών συν. αδαμαντίνη. [ετυμ. < ιταλ. smalto < φρανκον. smalt < αρχ. γερμ. smclzan * λειώνω (μέταλλα), διαλύω» (> αγγλ. smelt)], **σμαλτώνω** ρ. μετβ. {σμάλτω-σα, -θηκα, -μένος} επιχρίω επιφάνεια (μεταλλική ή κεραμική) με σμάλτο, με ειδική διαδικασία συν. (λόγ.) εφυαλώνω. — **σμάλτωμα** (το) κ. **σμάλτωση** (η).

Σμαρόγδα (η) γυναικείο όνομα. Επίσης **Σμαραγδη.**

[ΕΤΥΜ. < *σμαράγδι* (βλ.λ.)]. **σμαραγδένιος,** -ια. -ιο **1.** αυτός που είναι φτειαγμένος ή στολισμένος με σμαράγδια: - *δαχτυ/,ίδι* 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει το βαθυ- πράσινο χρώμα τού σμαραγδιού: ~ *θάλασσα.* Επίσης **σμαράγδινος,** -η, -ο [μτγν.].

σμαραγδής$_5$ -ιά, -ί **1.** αυτός που έχει το βαθυπράσινο χρώμα τού σμαραγδιού 2. *σμαραγδί* (το) το ίδιο το βαθυπράσινο χρώμα τού σμαραγδιού. ** σχολιο λ. *χρώμα.* **σμαράγδι** (το) {σμαραγδ-ιού j -ιών} διαφανής πολύτιμος λίθος με βαθύ πράσινο χρώμα, που χρησιμοποιείται σε κοσμήματα ή για τον στολισμό άλλων πολύτιμων αντικειμένων (εκκλησιαστικών σκευών κ.ά.).

(ητυμ. < μτγν. *σμαράγδιον,* υποκ. τού αρχ. *σμάραγδος,* πιθ. < σανσκρ. marakatam / marakram (όπως επιμαρτυρείται από το μτγν. *μάραγδος).* Φαίνεται πως και οι τ. τής Σανσκριτικής έχουν σημιτ. προελ., πβ. εβρ. bareqet, ακκαδ. barraqtu (ίσως από αρχική σημιτ. ρίζα brq «λάμπω, γυαλίζω »)].

σμαραγδίτης (ο) Ιμτγν.] {σμαραγδιτών} ινώδες ορυκτό πράσινου χρώματος.

σμαραγδοειδής, -ής, -ές {σμαραγδοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με σμαράγδι. ** σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **σμαραγδόχρους,** -ους, -ουν [1887] (λόγ.) {σμαραγδόχρ-οες (ουδ. -οα), -όων} αυτός πυυ έχει το βαθυπράσινο χρώμα τού σμαραγδιού. [ετυμ. < *σμάραγδος* (βλ. λ. *σμαράγδι)* + *-χρους* < αρχ. *χρώς* «δέρμα, επιδερμίδα» (βλ. λ. *χρώμα)].* **σμάρι** (το) [δύσχρ. σμαρ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** σμήνος εντόμων, συνήθ. μελισσών 2. (μτφ.) μεγάλο πλήθος: *ένα* ~ *παιδιά / πουλιά πρόβαλε μπροστά μας.*

[ει υμ. μεσν. < **έ-σμάρι-ον(με* σίγηση τού αρκτικού άτονου *έ-),* υποκ. τού αρχ. *έσμός* (βλ.λ.)]. **σμεουριά** (η) (λαϊκ.) φυτό συγγενές προς τη βατομουριά. **σμέουρο** (το) (λαϊκ.) ο καρπός τής σμεουριάς.

[ετυμ. Πιθ. < *μούρο* (λόγω τής ομοιότητας των καρπών), με ανάπτυξη *σ-* προθεμ. (πβ. κ. διαλεκτ. τ. *σμούρο)*\. **αμέρνα** (η) {σμερνών} ψάρι που μοιάζει με χέλι. με μακρόστενο γλοιώδες, χωρίς λέπια σο)μα. σκούρο καφετί χρώμα, που αφθονεί στις θερμές θάλασσες, αναζητεί την τροφή του κρυμμένο σε σχισμές βράχων και σπηλιές και γίνεται ιδιαίτερα επικίνδυνο αν προκληθεί· ψαρεύεται για την εύγευστη σάρκα του· αλλιώς *σμύρνα.*

[ετυμ. < μεσν. *σμέρινα* (με συγκυπή τού ενδοσυμφωνικού -i-) < αρχ. *(σ)μύραινα* (βλ. λ. *μύραινα)*\. **σμερτιά** κ. **σμυρτιά** (η) (διαλεκτ.) το φυτό μυρσίνη, η μυρτιά.

Σ.ΜΕΤ.Χ.Α. (το) Συμβούλιο Μετόχων Χρηματιστηρίου Αθηνών, **σμήγμα** (το) {σμήγμ-ατος {-ατα. -άτων} **1.** λιπώδες και παχύρρευστο έκκριμα των δερματικών αδένων (λ.χ. στο μέτωπο), που κρατά μαλακό και ελαστικό το δέρμα 2. το σμήμα (βλ.λ.).

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *σμήγμα,* αρχική σημ. «σμήμα», < *σμήχω* «πλένω (με κα- θαριστικό διάλυμα, σαπούνι), καθαρίζω, σαπουνίζω», επεκτεταμ. τ. τού ρ. *σμώ (-ήω)* (ίδια σημ.), με ενεστωτ. επίθημα *-χω* (πβ. κ. *τρύ-χω. ψή-χω).* Το αρχ. *σμώ (-ήω)* είναι αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το σπάνιο αρχ. *σμώχω*«τρίβω» και με το αρχ. *σμώδις*«μώλωπας, πρήξιμο». Ορισμένοι μελετητές ανάγουν το ρ. *σμήω* σε Ι.Κ. ρίζα *sm-e(i) / *sm- ei- «αλείφω, σφουγγίζω», πβ. αρχ. γερμ. smizan «χτυπώ - αλείφιϋ» (> γερμ. schmeiBen «ρίχνω. πετώ»), αρχ. αγγλ. smitte «κηλίδα», μέσ. άνω γερμ. smiize κ.ά.]. **σμηγματικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το σμήγμα: ~ *πάθηση.* **σμηγματογόνος,** -ος, -ο Π8871 αυτός που εκκρίνει σμήγμα: - *αδένες.*

σμηγματόρροια (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την αυξημένη *(λιπαρή ~)* ή μειωμένη *(ξηρή ~)* έκκριση σμήγματος λόγω δυσλειτουργίας των σμηγματογόνων δερματικών αδένων. — **σμηγματορροϊκός,** -ή. -ό.

{ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. seborrhoea (νόθο σύνθ.) < sebo- (< λατ. sebum «σμήγμα, στέαρ») + -rrhoea < *-ρροια* (< *ρέω)].* **σμηκτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει καθαρτική δύναμη: ~ *φάρμακα 2.* φυς.-χημ. ενδιάμεση κατάσταση τής ύλης, που βρίσκεται ανάμεσα στη στερεά και την υγρή της μορφή: ~ *κατάσταση | | ~ σώμα.*

Ιετυμ. μτγν. < *σμήκτης* «αυτός που καθαρίζει τρίβοντας» < αρχ. *σμή- χωβλ.* λ. *σμήγμα)].* **σμήμα** (το) {σμήμα-τος {-ατα, -άτων} οτιδήποτε χρησιμεύει ως καθαριστικό. σαπούνι.

[ει υμ. < αρχ. *σμήμα*< *σμώ (-ήω),* βλ. κ. *σμήγμα].* **σμηναγός** (ο) αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ.).

(ετυμ. < *σμήνος* + *-αγός*< *άγω,* πβ. κ. *λοχ-αγός*\. **σμηναρχία** (η) {σμηναρχιών} μονάδα τής Πολεμικής Αεροπορίας, που αντιστοιχεί με το σύνταγμα τού Στρατού Ξηράς. **σμήναρχος** (υ) {σμηνάρχ-υυ | -ων. -υυς} ανώτερος αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός.* ΠΙΝ.).

ετυμ. < *σμήνος* + *-αρχος* < *άρχω].* **σμηνίας** (ο) {σμηνιών} υπαξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ.).

[ετυμ. < *σμήνος* + παραγ. επίθημα *-ίας,* πβ. κ. *λοχ-ίας].* **σμηνίτης** (ο) {σμηνιτών} το κατώτερο στην ιεραρχία στέλεχος τής Πολεμικής Αεροπορίας.

[εγυμ. < *σμήνος* + παραγ. επίθημα *-ίτης.* πβ. κ. *οπλ-ίτης].* **σμήνος** (το) {σμήν-ους | -η, -ών} **1.** πυκνή ομάδα ιπτάμενων εντόμων ή πουλιών σε κίνηση: ~ *χελιδυνιών / ακριδών* συν. πλήθος 2. (μτφ.) ομάδα αεροπλάνων υπό ενιαία διυίκηση: ~ *καταδιωκτικών ι μαχητικών αεροσκαφών* · 3. αστρον. ***αστρικό σμήνος*** φυσική ομάδα αστέρων που συνδέονται μεταξύ τους με ελκτικές δυνάμεις· ο αριθμός των αστέρων μπορεί να είναι από δεκάδες έως εκατοντάδες χιλιάδες. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *σμήνος /* σμάνος(δωρ,), με επίθημα -νος(πβ. κ. *εθ-νος),* αγν. ετύμου].

σμηνοσεισμοί (οι) γεΩλ. πλήθος σεισμών διαφόρων εντάσεων, μεταξύ των οποίων δεν είναι δυνατή η διάκριση τού κύριου σεισμού, **σμηνουργία** (η) (σμηνουργιών} μετανάστευση τμήματος των μελισσών μιας κυψέλης για τη δημιουργία νέας.

|ΠΤΥΜ. μτγ. < *σμηνουργός* < *σμήνυς* + *-ουργός* (< *εργον)*\. **σμιγάδι** (το) {σμιγαδιού **}** -ιών} **1.** μείγμα σιταριού με κριθάρι ή σίκαλη 2. (συνεκδ.) το αλεύρι που παράγεται από το παραπάνω μείγμα. [ΕΤΥΜ. < *σμιγός* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-άδι*, πβ. κ. *υφ-άδι. μοιρ- άδι*\.

σμιγός (ο) το σμιγάδι (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *συμμιγής* (βλ.λ.), με σίγηση τού άτονου [i) έπειτα από σ- (πβ. κ. *σιτάρι - στάρι)* και μεταπλασμό κατά τα επίθ. σε *-ος*\. **σμίγω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. (έσμιξα, σμίχτηκα, σμιγμένος} ♦ (αμετβ.) (εκφραστ.) 1. συναντώμαι (με κάποιον): *είχαμε να σμίξουμε όλοι μαζί δύο χρόνια·* φρ. ***βουνό με βουνό δεν σμίγει*** βλ. λ. *βουνό* 2. (ειδικότ.) δημιουργώ ερωτική σχέση (με κάποιον) 3. ενώνομαι, συμπίπτω στο ίδιο σημείο: *εδώ σμίγουν η θάλασσα και η στεριά || στο νέο κόμμα σμίγει το καλιό με το καινούργιο* ♦ 4. (μετβ.) ενώνω, φέρνω κοντά: *προσπάθησαν να τους σμίξουν ξανά. αλλά μάταια.* – **σμίξιμο** (το) κ. (λαϊκ.) **σμίξη** (η).

[ιπγυμ. μεσν. < μέλλ. *σμίξω* (κατά το σχήμα *θίγω - θίξω)* < αρχ. μέλλ. *συμμείξω* (με σίγηση τού άτονου |ι| έπειτα από *σ-*, πβ. κ. *σιτάρι - στάρι)* τού ρ. *συμμ(ε)ίγνυμι* «αναμειγνύω, συνενώνω» (βλ. κ. *συμμιγής)*. Κατ' άλλη άποψη, *σμίγω* < αρχ. *μίσγω*, με αντιμετάθεση (βλ. λ. *μειγνύω)* |.

σμίκρυνση (η) **[**1879] (-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις, -ύνσεων} **1.** αναπαράσταση ή αναπαραγωγή πρωτοτύπου με τεχνικές μεθόδους σε μικρότερες διαστάσεις, που διατηρεί αναλλοίωτες τις αρχικές του αναλογίες: ~ *φωτογραφίας / βιβλίου* [| *φωτοτυπική* ~ || *η απεικόνιση περιοχής στον χάρτη σε* ~|| ~ *σε κλίμακα i/1000(* = ένα προς χίλια) **ΑΝΤ.** μεγέθυνση 2. (γενικά) η μείωση τού μεγέθους.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. raccourcissement]. **σμίκρυντικός,** -ή, -ό [1861} αυτός που σχετίζεται με τη σμίκρυνση.

^ σχολιο λ. *υποκοριστικός.* **σμικρύνω** ρ. μετβ. {σμίκρυν-α, -Οηκα> κάνω σμίκρυνση (βλ.λ.): ~ *μια* σελίδα *στο φωτοτυπείο* **ανί** . μεγεθύνω.

[εγυμ. μτγν. < αρχ. *σμικρός* (βλ. λ. *μικρός)*|. **σμίλαξ** (η) (λόγ.) {σμίλ-ακος, -ακα [-ακες. -άκων} αυτοφυές, πολυετές, ποώδες και αναρριχώμενο φυτό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σμίλαξ, -ακος.* με παραγ. επίθημα *-αξ*, χαρακτηριστικό λ. που δηλώνουν φυτά (πβ. κ. 5<5ν-αξ). αγν. ετύμου[. **σμιλάρι** (το) [σμιλαρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) η σμίλη (βλ.λ.).

Letym. < μτγν. *σμιλάριον,* υποκ. τού αρχ. *σμίλη* (βλ.λ.)[. **σμίλευμα** (το) [αρχ.Ι (σμιλεύμ-ατος [-ατα, -άτων} καθετί που κατασκευάζεται και λαξεύεται με τη σμίλη, **σμιλευτός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που έχει σμιλευθεί ΣΥΝ. λαξευτός, σκαλιστός, γλυπτός, **σμιλεύω** ρ. μετβ. [σμίλευ-σα (κ. λαϊκ. -εψα), -θηκα, -μένος} **1.** σκαλίζω με σμίλη: ο *γλύπτης σμιλεύει το μάρμαρο* || (μτφ.) *οι βράχοι τους οποίους είχε σμιλέψει το κύμα* ΣΥΝ. λαξεύω **2.** (μτφ.) επεξεργάζομαι με επιμέλεια: οι *στίχοι που σμίλεψε ο ποιητής* || *ποίημα σμιλευμένο από την πένα ενός μεγά/.ου δημιουργού.* – **σμίλευση** (η) [μτγν. |. [ετυμ. μτγν. < αρχ. *σμίλη* (βλ.λ.)]. **σμίλη** (η) (δύσχρ. σμιλών} κοπτικό χαλύβδινο εργαλείο με αιχμηρή λάμα στο ένα άκρο, που χρησιμοποιείται στην κατεργασία μαρμάρου ή πέτρας συν. καλέμι, σκαρπέλο, κοπίδι.

[ΕΤΥΜ. αρχ. λ. με επίθημα *-λη (-λά),* χαρακτηριστικό λέξεων που δηλώνουν εργαλεία (πβ. κ. *μήλη)* ή όργανα (πβ. κ. *χηλή)*. Η λ. συνδ. με

Ε. όρους, οι οποίοι προσδιορίζουν τον ξυλουργό και τον σιδηρουργό, λ.χ. ªPX· αγγλ. smid (> αγγλ. smith «σιδηρουργός»), αρχ. γερμ. smid (> γερμ. vSchmied). Δυσερμήνευτο παραμένει το μακρό *-Ī-* τού ουσ. *σμίλη* και δεν φαίνεται πιθ. η φωνηεντική εναλλαγή *smci / ˣsmi-*. Κατά μία άποψη, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η λ. *σμί/.η* παρουσιάζει επίθημα *-\/.η / -Ίλο* (και όχι *-λη)]*. **σμιχτός,** -ή, -ό (συνήθ. για τα φρύδια) ενωμένος. – **σμιχτά** επίρρ. **σμιχτοφρύδης,** -α. -ικο αυτός που έχει φρύδια ενωμένα πάνω από τη μύτη του.

σμόκιν (το) {άκλ.} επίσημο ανδρικό ένδυμα μαύρου χρώματος, λιγό- τερο επίσημο από το φράκο. σχολιο λ. *ενδυμασία.*

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. smoking (< p. smoke «καπνίζω»), που αποσπάστηκε από τη φρ. smoking-jacket, αρχική σημ. «σακάκι που φορούσαν για το κάπνισμα μετά το δείπνο»].

Σμόλικας (ο) όρος τής Ηπείρου στον νομό Ιωαννίνων.

[ει **υμ.** < σλαβ. Smola «ρητίνη» ή < σλαβ. Smolnika «αργιλόχωμα»], **σμπαράλια** (τα) **1.** (για πράγματα) κομμάτια και θρύψαλα, συντρίμμια: το *αυτοκίνητο έγινε ~ από τη σύγκρουση* 2. (μτφ. για πρόσωπα) για πλήρη διατάραξη τής κανονικής λειτουργίας τού οργανισμού, χάλια: *η γρίπη με έκανε ~ || τα νεύρα μου έχουν γίνει* ~ 3. (για σχέσεις / καταστάσεις) για ολοκληρωτική διάλυση: *μαλώσαμε και γίναμε* ~. [ΕΙ **ΥΜ.** < ιταλ. sbaraglio «κατατρόπωση. διάλυση» < sbaragliarc < προβηγκ. baralhar «αναστατώνω, ταράζω»), **σμπαραλιάζω** ρ. μετβ. {σμπαράλιασ-α, -τηκα. -μένος} κάνω (κάποιον/κάτι) σμπαράλια, διαλύω εντελώς: ~ γο *αυτοκίνητό μου / τη ζωή μου ι τα νεύρα μου.* – **σμπαράλιασμα** (το), **ομπάρος** (ο) πυροβολισμός, ο ήχος από την εκπυρσοκρότηση όπλου· ΦΡ. *μ' έναν σμπάρο δυο τρυγόνια* για ενέργεια που αποφέρει διπλό όφελος.

[ΕΓΥΜ. < βεν. sbaro «θόρυβος, κρότος - εμπόδιο» < λατ. barra «μπάρα»].

σμπίρος (ο) **1**. αστυνομικός υπάλληλος **2.** (μτφ.-κακόσ.) πρόσωπο που εκτελεί εντολές άλλου, συνήθ. εις βάρος τρίτων.

[ι-.ΤΥΜ. < ιταλ. sbirro «αστυνομικός» (περιφρονητικά), αντιδάν., < μτγν. λατ. birrus «ερυθρωπός μανδύας που φορούσαν οι αστυνομικοί» < αρχ. *πορρός* (βλ.λ.)[.

Σ.Μ.Υ.Ν. (η) Σχολή Μονίμων Υπαξιωματικών Ναυτικού.

σμυριγλάς (ο) {σμυριγλάδες} ο σμυριδεργάτης, **σμυρίγλι** (το) {σμυριγλ-ιού [-ιών) (λαϊκ.) η σμύριδα.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. smeriglio < λατ. *smirilium / *smyridium,* υποκ. τού smyris < μτγν. *σμύρις, -ιδος* (βλ.λ.)). **σμύριδα** (η) {σμυρίδων} ορυκτό οξίδιο τού αργιλίου, μαύρου ή γκρίζου χρώματος, μεγάλης σκληρότητας, που χρησιμοποιείται σε σκόνη για τη λείανση μαρμάρων ή μετάλλων, καθώς και στην κατασκευή σμυριδόχαρτου, σμυριδόπανων και σμυριδοτροχών.

|F.TYM. < μτγν. *σμύρις, -ιδος.* αγν. ετύμου. U παραδοσιακή σύνδεση με το αρχ. *μύρον* (βλ.λ.) και με γερμ. λ. (πβ. αρχ. γερμ. smero > γερμ. Schmcr «λίπος, πάχος», αρχ. ιρλ. smi(u)r «μεδούλι, μυελός» κ.ά.) δεν ικανοποιεί ούτε ως προς τη μορφή ούτε ως προς τη σημ., ενώ το ίδιο ισχύει και για την επιχειρηθείσα αναγωγή στο ρ. *σμώ (-ήω)* (βλ. λ. *σμήγμα)*. Έχει ακόμη διατυπωθεί η πρόταση περί σημιτ. δανείου),

σμυριδεργάτης (Ο) (σμυριδεργατών} εργάτης που ασχολείται με την εξόρυξη σμύριδας ΣΥΝ. σμυριδωρύχος, σμυριγλάς. **σμυριδόπανο** (το) ύφασμα πάνω στο οποίο έχουν κολληθεί λεπτοί κόκκοι σμύριδας ή άλλων υλικών, που χρησιμοποιείται για τη λείανση μεταλλικών επιωανειών. **σμυριδόσκονη** (η) [I897| Ιχωρ. γεν. πληθ.} σκόνη από ψήγματα σμύριδας.

σμυριδοτροχός (ο) [1896] κυλινδρικός ή κωνικός δίσκος φτειαγμέ- νος από κόκκους πολύ σκληρών υλικών, που χρησιμοποιείται για τον τεμαχισμό, τη λείανση, το ακόνισμα κ.λπ. μετάλλων, ξύλων, πολύτιμων λίθων κ.ά.

σμυριδόχαρτο (το)) 1898J φύλλο χαρτιού, τού οποίου η επιφάνεια καλύπτεται με κόκκους σμύριδας· χρησιμοποιείται για τη λείανση σκληρών μεταλλικών επιφανειών, την προετοιμασία μεταλλικής επιφάνειας για βαφή κ.λπ. (πβ. λ. *γναλόχαρτο).* **σμυρίδώνω** ρ. μετβ. [I876J (σμυρίδω-σα, -θηκα, -μένος) καλύπτω (επιφάνεια) με σμύριδα. **σμυριδωρυχείο** (το) [J897] ορυχείο εξορύξεως σμύριδας. **σμυριδωρύχος** (ο) ο εργάτης σμυριδωρυχείου,

σμύρνα (η) [σμυρνών] **1.** μικρό αγκαθωτό δέντρο, το οποίο εκκρίνει αρωματικό ρετσίνι 2. (συνεκδ.) το αρωματικό ρετσίνι που παράγεται από το παραπάνω φυτό και απoτέλεσε το περίφημο μύρο. το οποίο, σύμφωνα με την Κ.Λ.. προσφέρθηκε στον νεογέννητο Χριστό και σήμερα χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία και τη φαρμακευτική · 3. το ψάρι σμέρνα.

]**ΕΤΥΜ.** αρχ. < *μύρρα* «αρωματικό φυτό» (σημιτ. προελ., πβ. εβρ. mor, αραμ. miira. χανααν. muura, ουγκαριτ. mr, που ανάγονται σε ρίζα mrr «δυσοσμία») με την επίδρ. τού τοπωνυμίου *Σμύρνη,* όπως διαφαίνε- ται στη φρ. *μύρρα Σμυρναία.* Κατ' άλλη άποψη, *σμύρνα* < **(σ)μύρριν- ά* (με αρχαϊκή συγκοπή τού -ι-) < *μύρρα.* ενώ η παρουσία τού σ- κατά το σ^ήμα *σμικρός - μικρός*]. **σμυρναίικος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει σχέση με τη Σμύρνη ή προέρχεται από εκεί: *σουτζουκάκια -* || ~ *τραγούδια* 2. *σμυρναίικο* (το) το αστικό λαϊκό τραγούδι των Ελλήνων τής Σμύρνης, κυρ. μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή: *μια ραδιοφωνική εκπομπή αφιερωμένη στο* ~. Επίσης **σμυρναΐκός,** -ή, -ό [μτγν.) κ. **σμυρνιώτικος,** -η, -ο.

Σμύρνη (η) πόλη τής Δ. Μικράς Ασίας, στην οποία ήκμασε μέχρι την καταστροφή τού 1922 ένα πολύ ζωντανό κομμάτι τού ελληνισμού: ~, *η χιλιοτραγουδισμένη νύμφη τής Ιωνίας.* – **Σμυρναίος** [αρχ.] κ. (λαϊκ.) **Σμυρνιός** (ο), **Σμυρναία** κ. (λαϊκ.) **Σμυρνιά** (η).

[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Το τουρκ. όν. Izmir ανάγεται στο αρχ. *Σμύρνη]* .

σμυρνιώτικος, -η, -ο -+ σμυρναίικος

σμυρτιά (η) σμερτιά (βλ.λ.).

σνακ (το) {άκλ.} **1.** μικρή ποσότητα φαγητού που τρώγεται ανάμεσα στα σταθερά γεύματα 2. τα συνοδευτικά ποτών.

[είυμ. < αγγλ. snack < μέσ. αγγλ. snaken «δαγκώνω, τσιμπολογώ»]. **σνακμπάρ** κ. **σνακ-μπάρ** (το) {άκλ.} κατάστημα στο οποίο σερβίρονται σνακ.

[γ.τυμ. < αγγλ. snack bar), **σναπς** (το) (άκλ.} αλκοολούχο ποτό που πίνεται με πάγο ή σε σφηνά- κι και έχει γεύση φρούτων.

[ετυμ. < γερμ. Schnaps < κάτω γερμ. snappen «προσπαθώ να δαγκώσω. αρπάζω»).

Σ.Ν.Δ. (η) Σχολή Ναυτικών Δοκίμων.

σνίτσελ (το) {άκλ.) μοσχαρήσιο κρέας σε λεπτές φέτες που τηγανίζονται. αφού προηγουμένως βουτηχθούν σε αβγό *και* φρυγανιά: *βιε- νέζικο*

[εγυμ. < γερμ. Schnil/.cl, υποκ. τού μέσ. γερμ. sniz «κομμάτι, φέτα», που συνδ. με αρχ. snidan «κόβω» (> γερμ. schneiden)]. **σνιφ** (το) {άκλ.} ο ήχος που κάνει κάποιος όταν ρουφάει τη μύτη του ή/και όταν κλαίει· συχνό στα κόμικς.

Ιετυμ. < αγγλ. sniff, ηχομιμητ. λ.|. **σνιφάρω** ρ. μετβ. {σνιφάρισα} (αργκό) εισπνέω (ναρκωτική ουσία) από τη μύτη: ~ *κοκαΐνη.* – **σνιφάρισμα** (το).

[ΕΙ ΥΜ. < αγγλ. sniff (+ κατάλ. *-άρω)* < μέσ. αγγλ. sniffen «εισπνέω], **σνομπ** επίθ. (άκλ.} (για πρόσ.) αυτός που είναι ματαιόδοξος, που ανήκει στις ανώτερες κοινωνικές τάξεις ή μιμείται τη συμπεριφορά και τις συνήθειες των ανθρώπων που ανήκουν σε αυτές, δείχνοντας παράλληλα περιφρόνηση προς καθετί που είναι ή θεωρεί κατώτερο, στην προσπάθειά του να κάνει αισθητή τη δική του υπεροχή.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. snob. αβεβ. ετύμου. κατά μία άποψη από συμφυρμό των λατ. λ. s(inc) nob(ilitate) «χωρίς τίτλο ευγενείας». Η λ. σήμαινε «παπουτσής» και στην αργκό τού Πανεπιστημίου τού Καίμπριτζ (αρχές !9ου αι.) δήλωνε αυτόν που δεν ανήκει στο πανεπιστήμιο, τον φτωχό, κοινό άνθρωπο, αργότερα όμως και τον πομπώδη, κακομαθη- μένο και καυχησιάρη (για την καταγωγή ή και τον πλούτο του). Η λ. διαδόθηκε από το βιβλίο τού W. Thackeray *The Book of Snobs* (I848)|.

σνομπαρία (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** ομάδα σνομπ ανθρώπων: *είναι μια όλοι τους 2.* συμπεριφορά, ενέργεια ή στάση που χαρακτηρίζει σνομπ ανθρώπους: *ακόμα δεν ήρθε Kat άρχισε τις ~ της.*

[ΕΤΥΜ. < *σνομπ* + παραγ. επίθημα *-αρία.* πβ. κ. *αλητ-αρία*\.

σνομπάρω ρ. μετβ. {σνόμπαρα κ. σνομπάρισα) **1.** συμπεριφέρομαι με περιορόνηση απέναντι σε (κάποιον): *οι πρωτευουσιάνοι συχνά σνομπάρουν τους επαρχιώτες 2.* δεν καταδέχομαι (κάποιον/κάτι), αποφεύγω υποτιμο')ντας: *πολύ μας σνομπάρεις τώρα τελευταία· ούτε ένα τηλεφώνημα δεν μας έκανες || ~ τις βιοτεχνίες / τα φτηνά μαγαζιά.*

σνομπάρισμα (το).

Ιετυμ. < ιταλ. snobbare < **snob** (βλ. λ. *σνομπ)].*

σνομπίσμός (ο) [1896] τρόπος συμπεριφοράς, χαρακτηριστικά και συνήθειες που ταιριάζουν σε σνομπ ανθρώπους: <5εν *μας μιλάει από από τότε που μεγα?^οπιάστηκε.*

ΙΕΤΥΜ. Μετα<ουρά τού αγγλ. **snobhism** (βλ. κ. *σνομπ)*\.

Σ.Ο.Α. (το) Συμβούλιο Οικονομικής Αλληλοβοήθειας.

σοβαντεπί (το) - » σοβατέπι

σοβα(ν)τίζω κ. **σουβα(ν)τίζω** ρ. μετβ. {σοβά(ν)τισ-α, -τηκα, -μένος}

επιχρίω (επιφάνεια) με σοβά 2. (λαϊκ.-μτφ.) βάζω μεγάλη ποσότητα μακιγιάζ στο πρόσωπό μου. — **σοβά(ν)τισμα** (το).

ΙΓ.τυμ. Μεταφορά τού τουρκ. **sivadim.** αόρ. τού **p. sivamak** (< **siva** «σοβάς»)!^

σοβαρά επίρρ. **1.** με τρόπο σοβαρό, χωρίς αστεία: *μίλα μου ~. μη με κοροϊδεύεις! 2.* με ευπρέπεια, χωρίς ακρότητες ή προκλητικότητα: *ντύνεται ~ 3.* σε κρίσιμη κατάσταση: *είναι - στο νοσοκομείο* 4. αληθινά. ειλικρινά: *- το είπες αυτό ή μου έκανες πλάκα;* 5. για τη δήλωση έκπληξης, απορίας: *-Κέρδισα τον πρώτο αριθμό στο λαχείο. —;* 6. με υπεύθυνο και συστηματικό τρόπο: *αν δεν δουλέψεις* δεν *θα επιτύχεις7.* (ειδικότ.) με προσοχή, όχι επιπόλαια: *αγωνίστηκε - και κέρδισε τον αγώνα.* Επίσης (λόγ.)

σοβαρώς [αρχ.|. ··" σχολιο λ. *επιτατικός.*

σοβαρεύω ρ. αμετβ. {σοβάρεψα} γίνομαι σοβαρός, παίρνω σοβαρό ύφος: *τι έπαθες και σοβάρεψες απότομα: || θα σοβαρέψουμε ποτέ ή θα γελάμε συνέχεια;*

σοβαρεύομαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιμτγν.] {σοβαρεύτηκα} **1.** αποκτώ σοβαρότητα, βάζω μυαλό: *παντρεύτηκε και σοβαρεύτηκε || πότε επιτέ- λους θα σοβαρευτείς και συ;* υν. ωριμάζω 2. παίρνω σοβαρό ύφος. παύω να κάνω αστεία: *εμπρός να σοβαρευτούμε και λιγάκι, για να δουλέψουμε* αντ. αστειεύομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

σοβαρολογώ ρ. αμετβ. 11894] (σοβαρολογείς...) μιλάω σοβαρά, χωρίς να κάνω αστεία: <5εν *σοβαρολογείς, βέβαια, όταν λες ότι δεν θα ξαναέρθεις στην Ελλάδα!* [| *Σου είπε τέτοιο πράγμα: Σοβαρολογείς;*

σοβορός, -ή, -ό (για πρόσ.) **1.** αυτός που με τη στάση και τη συμπεριφορά του εμπνέει εμπιστοσύνη, στον οποίο μπορεί να στηριχθεί κανείς: *είναι - άνθρωπος■ δεν θα σε κοροϊδέψει || - πελάτης / οικογενειάρχης* συν. αξιοπρεπής, φρόνιμος, συνετός, αξιόπιστος· ΦΡ. *είοαι σοβαρός;* (οικ.) για τη δήλωση τής μεγάλης μας έκπληξης από κάτι που είπε ή έκανε κάποιος και το οποίο μας φαίνεται παράλογο, επιπόλαιο κ.λπ.: ~ · *Θα φύγεις με τέτοιον παλιόκαιρο: 2.* αυτός πυυ έχει αυστηρό ύφος, που δεν μιλάει πολύ ή δεν κάνει καθόλου αστεία: είναι *πολύ - παιδί· σχεδόν ποτέ δεν το έχω δει να γελάει ·* φρ. (α) **στα** *σοβαρά* χωρίς διάθεση αστεϊσμού, με απόλυτη πίστη σε όσα λέγονται ή γίνονται: *το λες* (πιστεύεις αυτό που λες:) *|| δεν τον παίρνο)* ~ (δεν του δίνω ιδιαίτερη σημασία, δεν πιστεύω όσα λέει ή κάνει) || <5εν *παίρνω - τις προειδοποιήσεις! τα λόγια / τους ισχυρισμούς της* (δεν τους πιστεύω) (β) ***μεταξύ σοβαρού*** *και αστείου* για κάτι που λέγεται σε εύθυμο, αστείο τόνο αλλά για να ληφθεί σοβαρά υπ' όψιν. με σκοπό να υποβάλει πλαγίως κάτι σοβαρό (γ) έχω *σοβαρό σκοπό* βλ. λ. *σκοπός* 3. αυτός που είναι ιδιαίτερης σημασίας, ο πάρα πυλύ σπυ- δαίος: ~ *επιστήμονας / καλλιτέχνης* ΣΥΝ. αξιόλογος, σημαντικός **4.** (για πράγματα, καταστάσεις ή ενέργειες) αυτός που βρίσκεται σε κρίσιμο σημείο, που εμπνέει φόβο και ανησυχία: ~ *ασθένεια ι κατάσταση / τραυματισμός / ατύχημα* ΣΥΝ. επικίνδυνος, κρίσιμος, δύσκολος 5. αυτός που έχει γίνει ή γίνεται με προσοχή και ακρίβεια. χο)ρίς προχειρότητες: *- μελέτη / έρευνα || μόνο ~ προτάσεις θα ληφθούν υπ' όψιν στον διαγωνισμό* ΣΥΝ. ακριβής, εμπεριστατομένος 6. αυτός που είναι ζωτικής σημασίας: *έχω - λόγους να αρνηθώ* [[*ασχοληθείτε με πιο - θέματα || προσφέρω - βοήθεια για την ευόδο)ση των ενεργειών || πρόκειται για - απόφαση, που* <5εν *λαμβάνεται από τη μια μέρα στην ά/Λη || υπάρχει - πρόβλημα στις σχέσεις τους |j σημειώθηκαν - εξελίξεις στην υπόθεσή μας* συν. σημαντικός **7.** αυτός που δημιουργεί ένα αίσθημα αυστηρότητας και επιβολής, που δεν είναι έξαλλος ή τολμηρός: ~ *ρούχα ι χρώματα || ~ έργο || ~ ύφος ί πρόσωπο* συν. επιβλητικός, αυστηρός 8. αυτός που γίνεται σε μεγάλο βαθμό ή σε μεγάλη ποσότητα: *- χρηματικό ποσό || σημειώθηκε - κάμψη στην αγορά^, σοβαρή* **μουσική** όρος που χρησιμοποιείται για να δηλώσει μια περιοχή μουσικών ειδών η οποία συμπίπτει περίπου με την κλασική μουσική (βλ.λ.): *αυτός ακούει μόνον* ~ λ.ντ. ελαφρά μουσική.

Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ορμητικός, ταχύς, βίαιος - επιβλητικός, πομπώδης». < *σοβώ* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-αρός.* **πβ. κ.** *στιβ-αρός. χαλ-αρός.* **Η φρ.** *(παίρνω) στα σοβαρά* **αποδίδει τη γαλλ. prendre au serieux).**

σοβαρότητο (η) [μτγν.I **1·** η ιδιότητα τού σοβαρού' η επιμέλεια και η υπευθυνότητα στην εκτέλεση έργου, καθώς και η αξιοπρέπεια τής συμπεριφοράς: *τον διακρίνει η - στην εκτέλεση τού καθήκοντός του || πρέπει να αντιμετωπίσουμε τις προκλήσεις με τη δέουσα -* |[(ως παρατήρηση) *Κύριοι. ~!* (ας είμαστε σοβαροί, να μην ενεργούμε επιπόλαια ή πρόχειρα) **αντ.** επιπολαιότητα, ανευθυνότητα, ελαφρότητα (πβ. λ. *σοβαροφανής) 2.* η κρισιμότητα, ο βαθμός στον οποίο κάτι εγκυμονεί κινδύνους: *η ~ τραύματος / αρρώστιας / ατυχήματος / πολιτικής κρίσης.*

σοβαροφανής, -ής, -ές {σοβαροφαν-ούς [-είς (ουδ. -ή)· σοβαροφα- νέστερος, -ατος) αυτός που θέλει να φαίνεται σοβαρός, που κάνει τον σοβαρό, παρότι δεν είναι **ΣΥΝ.** σπουδαιοφανής. — **σοβαροφάνεια** (η). **σχολιο** λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ΕΤΥ.Μ. < *σοβαρός* + *-φανής* < αρχ. *έφάνην,* παθ. αόρ. β' τού ρ. *φαίνω / -ομαι*\.

σοβάς κ. (λαϊκ.) **σουβάς** (ο) ί σοβάδες) **1.** υλικό από ασβέστη και άλλα υλικά για την επίστρωση επιφανειών τοίχων, οροφών κ.λπ., επιτρέποντας την εκτέλεση λεπτότερων εργασιών πάνω σε αυτές. λ.χ. τού χρωματισμού, τής τοποθέτησης ταπετσαρίας κ.λπ. **ΣΥΝ.** ασβεστοκονίαμα. αμμοκονίαμα 2. (λαϊκ.-σκωπτ.) πολύ έντονο μακιγιάζ πάνω σε γυναικείο πρόσωπο.

|ι·) υμ. < τουρκ. **siva].** **σοβατέπι** κ. **σουβατεπί** (το) {άκλ.} (στην οικοδομική) στενόμακρη λωρίδα από ξύλο, μάρμαρο ή πλακάκι που τοποθετείται στο σημείο που συναντάται ο τοίχος με το δάπεδο στυ εσοκερικό μέρος των κτηρίων. Επίσης **αοβαντεπί.**

[ετυ.μ. < τουρκ. sivadibi < siva «σοβάς» + dip «πάτος, βυθός»),

σοβατζής (ο) {σοβατζήδες} εργάτης που σοβαντίζει.

Ι γ.τυμ. < τυρκ. **Mvacil.**

σοβατίζω ρ. ->σοβα(ν)τίζω

σοβεντάρω ρ. αμετβ. **ναυτ.** (για πλοίο) καταφεύγω σε απάνεμο λιμάνι. μέρος: *ζύγωσαν στη στεριά, για να σοβεντάρουν όσο να πέσει ο αέρας.*

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. souventer < sou- (< sous «υπό» < μτγν. λατ. subtus) + -venter < vent «άνεμος» < λατ. ventus|. **σοβιέτ** (το) {άκλ.} συμβούλιο των αντιπροσώπων τού έθνους και των ομόσπονδων δημοκρατιών, που αποτελούσε το βασικό κυβερνητικό όργανο στην πρώην Σοβιετική Ένωση.

[ετυμ. < γαλλ. soviet < ρωσ. sovet «συμβούλιο» < αρχ. ρωσ. suvctu < sii- «συν-, μαζί» + veiii «βουλή» · ίδια δομή με την αρχ. λ. *συμ-βού-* λιονΙ.

Σοβιετική Ένωση (η) ομόσπονδη ένωση 15 Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών στην Α. Ευρώπη και στην Κ. και Β. Ασία. που ιδρύθηκε το 1922 μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση στη θέση τής παλαιάς ρωσικής αυτοκρατορίας, με πρωτεύουσα τη Μόσχα, και που ώς τη διάλυσή της το 1991 υπήρξε η μεγαλύτερη σε έκταση χώρα τού κόσμου και μία από τις δύο υπερδυνάμεις (μαζί με τις Η.Π.Α.). Επίσης **Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών** (συντομ. Ε.Σ.Σ.Δ.).

Σοβιετικός (ο). **Σοβιετική** (η).

σοβιετικός, -ή, -ό αυτός που σχετιζόταν με το σοβιέτ ή τη Σοβιετική Ένωση: *- οικονομία / πολίτης / δημοκρατία.*

Ιετυμ. Μεταφορά τυύ γαλλ. sovieliquel. **σοβιετισμός** (ο) **1**. το σύστημα διοικήσεως με τα σοβιέτ, ο τύπος τής σοβιετικής εξουσίας 2. (κατ' επέκτ.) ο κομουνισμός.

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. sovietisme]. **σοβινισμός** (ο) (συχνή ορθ. *σωβινισμός*) τυφλός εθνικισμός που χαρακτηρίζεται από τη φανατική εξύμνηση κάθε εθνικού στοιχείου, από απόρριψη και περιφρόνηση των στοιχείων άλλων λαών φρ. **σν-** *δρικός σοβινισμός* το σύνολο των προκαταλήψεων ορισμένων ανδρών κατά των γυναικών, που βασίζονται στην αντίληψη περί κληρονομικής υπεροχής τού άνδρα έναντι τής γυναίκας. ^ **σχολιο** λ. *εθνικισμός, κύριος, -α, -ο.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. chauvinisme. από το όν. Chauvin ενός φανατικού πατριώτη, ήρωα τού θεατρικού έργου La Cocarde tricolore (1831). το υποίο γράφτηκε από τον Jean H. Cogniard και βασίστηκε στο πρόσωπο τού Γάλλου στρατιώτη N. Chauvin, υπέρμετρα αφοσιω- μένου στον Ναπολέοντα).

σοβινιστής (ο), **σοβινίστρια** (η) {σοβινιστριών} (συχνή ορθ. *σωβινιστής. σωβινίστρια)* οπαδός τού σοβινισμού, φανατικός εθνικιστής. **[γ.τυμ.** Μεταφορά τού γαλλ. chauvinisre (βλ. κ. *σοβινισμός)].* **σοβινιστικός,** -ή. -ό (συχνή ορθ. *σωβινιστικός)* αυτός που σχετίζεται με τον σοβινισμό, που είναι χαρακτηριστικός τού σοβινιστή: ~ *αντιλήψεις* II ~ *πολιτική / τοποθέτηση.* - **σοβινιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **σοβράνος,** -α. -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει μέτωπο προς την κατεύθυνση τού ανέμου **συν.** προσήνεμος· φρ. *από* **σοβράνο** *(μεριά)* από την πλευρά τού πλοίου που χτυπά / φυσά ο άνεμος 2. (το ουδ. ως επίρρ.) προς την πλευρά τού ανέμου am. σταβέντο.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. sovrano «κυριάρχος» επιφανής» < δημώδ. λατ. *superanus* < λατ. super- «υπερ-» + παραγ. επίθημα -anus], **σοβχόζ** (το) Ιάκλ.) (παλαιότ.) μεγάλη κρατική αγροτική επιχείρηση με προδιαγραφές βιομηχανικής μονάδας στη Σοβιετική Ένωση, που στόχευε στη μαζικοποίηση της παραγωγής.

[ΕΤΥΜ. < ρωσ. sovkhoz < sov(etskoe) khoz(yaistvo) «σοβιετική φάρμα, αγροτόσπιτο» |.

σοβώ ρ. αμετβ. {σοβείς...· εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.) υπάρχο) χωρίς να εκδηλώνομαι, σε λανθάνουσα κατάσταση: *η κρίση που σοβεί στο εσωτερικό τού κόμματος* j| το *μίσος χρόνια τώρα σοβεί στις μεταξύ τους σχέσεις* **ΣΥΝ.** υποβόσκω, υπόκειμαι.

Ιετυμ. < αρχ. *σοβώ (-έω).* αρχική σημ. <*κινώ ορμητικά, σφοδρά - βαδίζω πομπωδώς». επιτατ. σχηματισμός από την ετεροιωμ. βαθμ. *σοβ-* τού ρ. *σέβομαι* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. παρουσιάζει το φαινόμενο

τής μεταβολής προς αντίθετη κατεύθυνση: «κορδώνομαι» *■ «λανθάνω»!.

σόγια (η) {χωρ. πληθ.} 1. ετήσιο ποώδες φυτό που καλλιεργείται ως όσπριο κυρ. για τους εδώδιμους και εξαιρετικά πλούσιους σε πρωτεΐνες σπόρους του, καθώς και για την ευρεία χρήση του στην παραγωγή λιπασμάτων, ζωοτροφών, καθώς και για μια ποικιλία άλλων εμπορικών χρήσεων 2. ο σπόρος αυτού τού φυτού, κυρ. επεξεργασμένος βιομηχανικά, λ.χ. ως υποκατάστατο τού κρέατος: *μπιφτέκια σόγιας.*

[ετυμ. < αγγλ. soya < ιαπ. shoyu < κινεζ. shi-yau «σογιέλαιο»|.

σογιάλευρο (το) εξαιρετικά πρωτεϊνούχο προϊόν από σπόρους σόγιας ειδικά κατεργασμένους, γο οποίο χρησιμοποιείται *για* τη διατροφή ανθρώπων και ζώων, την παρασκευή γάλακτος, τεχνητού κρέατος (πανομοιότυπου με το φυσικό), καθώς και για τον εμπλουτισμό αλλαντικών σε πρωτεΐνες.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. soya flour|. **σογιέλαΐϊθ** (το) {σογιελαί-ου | -ων} ωχροκίτρινο φυτικό έλαιο που πα- ράγεται από τους σπόρους τής σόγιας και χρησιμοποιείται στη μαγειρική. καθώς και στην κατασκευή σαπουνιών. κεριών, βαφών κ.λπ. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. soya oil j. **σογκούν** (ο) {άκλ.} ανώτερος στρατιωτικός διοικητής στην Ιαπωνία από τον 8ο ώς τον 12ο αι. και αργότερα κληρονομικός αξιωματούχος, που μαζί με τους ομοτίτλους του κυβερνούσαν την Ιαπωνία μαζί με τον αυτοκράτορα μέχρι το 1868.

LETYM. < ιαπ. shogun «στρατηγός» < μεσν. κινεζ. shaiigun < jiangjun «αρχηγός τού στρατού»), **σόδα** (η) {δύσχρ. σοδών} **1.** χημ. (α) το όξινο ανθρακικό νάτριο (NaiJCO,) (β) *καυστική σόδα* (καταχρ.) το υδροξίδιο τού νατρίου (γ) *μαγειρική / φαρμακευτική σόδα* λευκή στερεή σκόνη που χρησιμοποιείται στην αρτοποιία και τη ζαχαροπλαστική για το «φούσκωμα» τής ζύμης 2. ανθρακούχο αναψυκτικό που διατίθεται σε διάφορες γεύσεις εμφιαλωμένο και βοηθεί στη χώνευση 3. (συνεκδ.) κάθε συσκευασία τού παραπάνω αναψυκτικού, καθώς και ποσότητα που αντιστοιχεί στο περιεχόμενό της. (υποκ.) **σοδίτσα** (η) (σημ. 2). [ΕΤΥΜ. < ιταλ. soda, αρχική σημ. «είδος φυτού από το οποίο παράγε- ται η σόδα». < μεσν. λατ. soda < αραβ. suwwadhj. **σοδειά** (η) **1.** η συλλογή και αποθήκευση των ώριμων καρπών που απέδωσε αγροτική καλλιέργεια σε ορισμένη χρονική περίοδο: *καλή - να 'χουμε!* || *η - τοΰ σιταριού! των ελιών ι τής ντομάτας* συν. συγκομιδή 2. (συνεκδ.) η παραγωγή αγροτικής καλλιέργειας για μία χρονική περίοδο, το σύνολο των καρπών από συγκομιδή: *πλούσια / φετινή ~* || *σταφύ/.ια ακό διαλεχτή ~* [| *μαζεύω τη -* 3. (γενικότ.) το σύνολο των εισπράξεων και τα κέρδη: *καλή αναμένεται η - φέτος για χιλιάδες τουριστικές επιχειρήσεις* ΣΥΝ. έσοδα, τζίρος. ^ ιχολιο λ. *ζοδεύω, ξενιτειά.*

[ετυμ. μεσν. < *εισοδειά* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου /i/, το οποίο θεωρήθηκε άρθρο) < *εισοδεία* (με συνίζηση) < μτγν. *εισοδεύω* (< *είσ-* + *οδεύω* < ύ<5ός)|.

σοδιάζω ρ. μετβ. {σόδιασ-α, -τηκα, -μένοςI (καθημ.) **1.** συγκεντρώνω και φυλάσσω σε ειδικούς χώρους τους καρπούς, γενικά τη σοδειά μιας χρονικής περιόδου 2. συγκεντρώνω (αγαθά) ως απόθεμα, για αποταμίευση ή ως εισόδημα ΣΥΝ. αποταμιεύω. Επίσης **σοδεύω. - σόδιασμα** (το). -*■ ιχολιο λ. *ζοδεύω.*

ί 12TY.M. < μτγν. *εισοδιάζω* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου /i/) < αρχ. *είσοδος* |.

Σόδομα και Γόμορρα (τα) {Σοδόμων και Γομόρρων} βιβλικές πόλεις στο νότιο άκρο τής Νεκράς Θάλασσας, γνωστές για την ακολασία των κατοίκων τους. εξαιτίας τής οποίας καταστράφηκαν από τον Θεό (Π.Δ. *Γένεσις* 19. 24-25)· φκ *Σόδομα και Γόμορρα!* για περιπτώσεις και καταστάσεις πλήρους ηθικού ξεπεσμού ή μεγάλης και γενι- κευμένης ακολασίας: *εδώ μέσα γίνονται -!* jj *σ'αυτό το κέντρο γίνονται κάθε βράδυ ~!* συν. όργια.

Ιετυμ. μτγν. < εβρ. vSedom, αγν. ετύμου]. **σοδομία** (η) η πρωκτική συνουσία, κυρ. μεταξύ ομοφυλόφιλων αν- δρών. **—σοδομικός,**-ή,-ό.

[ετυμ. Μεταφρά τού γαλλ. sodomie. Εξαιτίας των ακόλαστων πράξεων των Σοδομιτών (βλ. λ. *Σόδομα),* η λ. χρησιμοποιείται για να δηλώσει ποικίλες σεξουαλικές πρακτικές (ομοφυλοφιλία, πρωκτικό σεξ. κτηνοβασία κ.ά.), οι οποίες αποκλίνουν από τη φυσιολογική επαφή|.

σοδομίζω ρ. μετβ. {σοδόμισ-α, -τηκα. -μένος} (για άνδρα) έρχομαι σε πρωκτική επαφή με (κάποιον), **σοδομισμός** (ο) η σοδομία (βλ.λ.).

[ετυμ. Μεταφρά τού γαλλ. sodomisme|. **σοδομιστής** (ο) ο άνδρας που διαπράττει σοδομία, ο σοδομίτης.

j ε γυμ. Μεταφρά τού γαλλ. sodomistcj. **σοδομίτης** (ο) [μτγν.] {σοδομιτών} αυτός που έρχεται σε πρωκτική συνουσία, κυρ. με άλλον άνδρα ιυν. σοδομιστής. **— σοδομιτικός,** -ή. -ό |μτγν.|.

Σ.Ο.Δ.Υ. (ο) Στεγαστικός Οργανισμός Δημοσίων Υπαλλήλων.

Σ.Ο.Ε. (το) Σώμα Ορκωτών Εκτιμητών.

σόι (το) Ισογ-ιού | -ιών} **1.** η οικογένεια στην οποία ανάγεται η κατα- γωγή κάποιου, το γένος του: *κρατάει από μεγάλο ~* || *έγινε ψηλός, γιατί πήρε από* γο *~ τής μάννας τον* αυτοί' *είναι όλοι τους πρώτο μπόι* ιυν. καταγωγή, γενιά' φι\ (α) *αόι πάει το βασίλειο* βλ. λ. *βασί/.ειο* (β) *από σόι* από ευγενική γενιά, από καλή καταγωγή: *είναι βλέπεις ~ και το περηφανεύεται* συν. τζάκι 2. το σύνολο των συγγενών (κάποιου) ως οικογένεια και ξεχωριστά το κάθε μέλος της: *όπου πάει, κουβα- λάει και το ~ του!* || *αγαπάει το ~ του και το βοηθάει όπως μπορεί!* 3. (συνήθ. μειωτ.) η ξεχωριστή ή πραγματική ποιότητα προσώπου ή πράγματος: *Γι ~ παιδί είναι αυτό; Δεν ακούει κανέναν!* j| π ~ *αγάπη*

έχουν και τσακώνονται συνέχεια; || *τι - αμάξι έχεις;* συν. είδος, ποιόν 4. (ειδικότ.) η καλή ποιότητα: *δεν μου φαίνεται - αυτό το ύφασμα■ Θα σου σκιστεί αμέσως!* jΓΙ'ΥΜ. < τουρκ. soyj. σοκ (το) [άκλ.Ι ελλην. *καταπληξία* **1.** ιατρ. (α) οξεία κυκλοφορική ανε- πάρκεια. που προκαλείται από σοβαρό τραυματισμό ή δυνατό πόνο. μεγάλη απώλεια αίματος ή συγκεκριμένες ασθένειες και χαρακτηρίζεται από αδύναμο σφυγμό και πολύ χαμηλή πίεση: *μετεγχειρητικό - \\ - λόγω ανεπαρκούς καρδιακής αποδόσεως* || *έπαΟε - και λιποθύμησε!* (β) *συσφυλσκτικό αοκ* εντονότατη αλλεργική αντίδραση ενός οργανισμού (λ.χ. λόγω ενέσεως ξένης πρωτεΐνης) με έντονη σύσπαση των βρόγχων και εκδήλιοση σοβαρής δύσπνοιας 2. (πδικότ.) οργανική διαταραχή, η οποία προκαλείται με χημικά μέσα (λ.χ. με ενδοφλέβια ένεση ινσουλίνης για ψυχιατρική θεραπεία) 3. τυχολ. (α) η ξαφνική και βίαιη ανατροπή ή αναστάτωση των αισθημάτων ή των συναισθημάτων κάποιου, η οδυνηρή κατάπληξη, η οποία συνοδεύεται από νευρικές, κυκλοφορικές, αναπνευστικές κ.λπ. διαταραχές: *μ' αυτά που είδε, έπαΘε ~ ο άνθρωπος!* || *αν το μάθει, θα πάθει ~· πρόσεξε, να της το πεις με τρόπο!* (β) εντονότατη συγκίνηση και ταραχή, που προκαλείται από απροσδόκητο γεγονός ή βίαιες καταστάσεις, εξαιτίας τής οποίας το άτομο δεν μπορεί για *μεγάλο* χρονικό διάστημα να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις τού περιβάλλοντος (γ) μεγάλη αναστάτωση, ανατροπή μιας ισορροπημένης κατάστασης από αναπάντεχο γεγονός: «*η άνοδος τού πληθωρισμού και η πτώση τού χρηματιστηρίου προκα/.ούν - στην κυβέρνηση*» (εφημ.) 4. (συνεκδ.) ό,τι προκαλεί τέτοιου είδους σφοδρή και ξαφνική αναστάτωση, κατάπληξη σε κάποιον: *ήταν μεγάλο - για όλους μας αυτές οι αποκαλύψεις!* [| *αυτό το αποτέ/.εσμα ήταν ~* /ία ra *κομματικά επιτελεία!*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. choc, αρχική σημ. «ένοπλη σύγκρουση». < **p.** choqucr «συγκρούομαι (στη μάχη)», γερμ. αρχής, πβ. ολλ. sliokken «σείω. ταράζω», πιθ. προϊόν ονοματοποιίας), σοκάκι (το) |σοκακ-ιού \ -ιών} ο στενός, μικρός συνοικιακός δρόμος: *τα ~ τής γειτονιάς.*

[ι-τυμ. < τουρκ. sokakj, σοκάρω ρ. μετβ. [σόκαρ-α κ. -ισα, -ίστηκα. -ισμένος) 1. προκαλώ σε (κάποιον) έντονη και δυσάρεστη έκπληξη: *η ανάμειξη υψη/.ών προσώπων στο σκάνδαλο σόκαρε την κοινή γνώμη* || «*ο γάμος τής κόρης τού μεγιστάνα των ΜΜΚ με έναν μιγάδα σοκάρισε την υψηλή κοινωνία τής Ν. Υόρκης*» (εφημ.) || *με σοκάρει ο κυνισμός του!* **2.** σκανδαλίζω ή προκαλο) το «γαργαλιστικό» ενδιαφέρον (κάποιου): *ντύνεται έξαλλα, για να σοκάρει τους γονείς του* || *του αρέσει να σοκάρει με τα αστεία του* 3. (μεσοπαθ. *σοκάρομαι)* υφίσταμαι σοκ, νευρικό κλονισμό: *σοκαρίστηκε πολύ από το ατύχημα κι ακόμα να το ξεπεράσει*

(τριτοπρόσ. *σοκάρει, σοκάρουν*) είναι υπερβολικά προκλητικό και επιθετικό: *αυτή η συμπεριφορά -.* -- σοκάρισμα (το).

|γ.τυμ. Μεταφορά τού γαλλ. choqucr <βλ. λ. σοκ)}, σόκιν επίθ. [άκλ.} 1. αυτός που προκαλεί αμηχανία λόγω τού τολμηρού και άσεμνου περιεχομένου του: *~ ανέκδοτα / ιστορίες / πόζες / σκηνές / στίχοι ί εκφράσεις / τραγούδια* συν. ακατάλληλος, πονηρός, σκανδαλιστικός, (μτφ.) βρόμικος 2. *σόκιν* (το) σχόλιο ή ανέκδοτο που λέγεται για να σκανδαλίσει, να πειράξει και το οποίο έχει κατά κανόνα άσεμνο περιεχόμενο: *θα σας το πω,* αλλά *είναι ~.*

[ετυμ. < αγγλ. shocking < shock < γαλλ. choc (β/ν. λ. συκ·)[. σοκολάτα (η) {σοκολατών} 1. παρασκεύασμα από καβουρντισμέ- νους. αποφλοιωμένους και αλεσμένους σπόρους από κακάο, συχνά ζαχαρωμένο και αρωματισμένο 2. (συνεκδ.) το συμπαγές γλύκυσμα που έχει ως βάση (ή έχει επίστρωση με) αυτό το παρασκεύασμα: *λευκή / πικρή —* || -- *γάλακτος / με αμύγδαλα / με γέμιση λικέρ* || *μους ~* j| *κρέμα ~* || *μία πλάκα* - 3. (συνεκδ.) γαρνίρισμα ή γέμιση από αυτό το παρασκεύασμα: *Οα προτιμούσα η τούρτα να είχε λιγότερη ~* || *ήθελε πιο πολλή - στο κρουασάν του* 4. (συνεκδ.) ζεσ:ό ή κρύο ρόφημα, που φτειάχνεται διαλύοντας το παραπάνω παρασκεύασμα σε γάλα ή νερό: *παράγγειλε μια ζεστή ~* || *πίνω τη - μυυ.* (υποκ.) σοκολατίτσα

(η)·

[εγυμ. < γαλλ. chocolat *i* ιταλ. cioccolaia < ισπ. chocolate < chocolatl (λ. τής γλώσσας Ναχουάτλ των Αζτέκων) «ρόφημα με βάση το κακάο »|.

σοκολατάκι <το) {χωρ. γεν.} μικρό γλύκυσμα που παρασκευάζεται από σοκολάτα ή έχει επίστρωση σοκολάτας: *παλιά στις γιορτές προ- σέφεραν σοκολατάκια* || *ένα πακέτο σοκολατάκια* || *γεμιστό ~.* σοκολατένιος, -ια. -ιο 1. αυτός που έχει παρασκευαστεί από σοκολάτα: *~ πασχαλινό αβγό* 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει το βαθύ καφέ χρίόμα τής σοκολάτας: *~ μαύρισμα* ιυ.ν. σοκολατής, σοκολοτής, -ιά. -ί 1. αυτός που έχει το σκούρο καφέ χρώμα τής σοκολάτας: *- ρούχο ! απόχρωση* 2. *σοκολατί* (το) το ίδιο το χρο')μα, η ίδια απόχρωση τού καφέ τής σοκολάτας. σχόλιο λ. *χρώμα.* σοκολατίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πάστα με στριόσεις και επικάλυψη από σοκολάτα.

σοκολατόπαιδο (το) (εκφραστ.-μειωτ.) παιδί κακομαθημένο και εξαρτημένο από τους γονείς του. που έχει συνηθίσει στις ανέσεις και στην τρυφηλή £ο)ή ιυν. βουτυρόπαιδο, μαμμόθρεφτο, σοκολατοποιια (η) {χωρ. πληθ.} 1. η βιομηχανία ή βιοτεχνία παρασκευής (και συσκευασίας) σοκολατών 2. η τέχνη και το σύνολο των μεθόδων παρασκευής σοκολατών. — σοκολατοποιός (ο) [1880[. σοκολατούχος, -ος/-α, -ο αυτός που περιέχει σοκολάτα: - *ρόφημα.* [ετυμ. < *σοκολάτα* + παραγ. επίθημα -*ούχος*[< *έχω),* πβ. κ. *ζαχαρ-ού-*

ζρςΙ-

σοκορο (το) (λαϊκ.) το στενό περιθώριο μεταξύ δύο παραλλήλων ακμών σανίδας ή πλάκας.

Σ.Ο.Λ. (το) Σώμα Ορκωτών Λογιστών.

σολ (το) {άκλ.Ι μους. **1.** η πέμπτη νότα στην κλίμακα τής ευρωπαϊκής μουσικής 2. *κλειδί τού σολ* το καθιερωιμενο σύμβολο τής μουσικής στην «ρχή τού πενταγράμμου με δύο τελείες πάνω και κάτω από τη δεύτερη γραμμή, στην οποία γράφεται η νότα σολ, δηλώνοντας έτσι τη θέση που πρέπει να πάρουν επάνω στο πεντάγραμμο οι άλλες νότες.

[ΕΤΥΜ. < διεθν. sol < μεσν. λατ. sol(ve) (βλ. λ. *νότα)].* **σόλα** (η) (σπάν. σολών) το σκληρό κάτω μέρος τού παπουτσιού, αυτό που καλύπτει το πέλμα και πατά στο έδαφος·, *λαστιχένια / 5ιπλή / τρακτερωτή ~ || αυτή η μκριζό/.α είναι σαν* — (υποκ.) **αολίτσα** (η). ΙΕΤΥΜ. < προβηγκ. sola < δημώδ. λατ. *sola < λατ. solea «σανδάλι» (< solum «βάση. πυθμένας»)), **σολανίνη** (η) {σολανινών) ισχυρό, τοξικό και δηλητηριώδες αλκαλοειδές. που απαντά σε διάφορα φυτά και συγκεκριμένα στα φύλλα, στους (σαρκώδεις) καρπούς τους και στα υπόγεια αποταμιευτικά μέρη τους.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. solanine < λατ. solanum «σκιά», ουσια- στικοπ. ουδ. τού επιθ. solanus «ανατολικός» (< sol, solis «ήλιος»)], **σολανό** (το) κάθε φυτό που ανήκει στο γένος στο οποίο ανήκουν η πατάτα, η μελιτζάνα κ.λπ.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. solanum < λατ. solanus «ανατολικός» (< sol, solis «ήλιος»)), **σολάριουμ** (το) {άκλ.ί συσκευή με ειδική θέση πάνω στην οποία ξαπλώνει κανείς για να αποκτήσει τεχνητό μαύρισμα με τη βοήθεια ειδικών λαμπτήρων.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. solarium < λατ. solarium «λιακωτό»], **σολάρω** ρ. αμετβ. {σόλαρα κ. -ισα) (λαϊκ.) **1.** κάνω σόλο: *πριν ακό το φινάλε, σολάρει το βιολί* 2. (μτφ.-αργκό) επιδεικνύω τη δεξιοτεχνία, τις ικανότητές μου σε κάτι: *σόλαρε πάλι χθες στη συνέντευξη, κατατρόπωσε τους κάντες!* || *όταν έχει κέφια, σολάρει* στο *γήπεδο!* συν. δίνω ρεσιτάλ, (αργκό) γράφω. — **σολάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < σόλο + παραγ. επίθημα *-άρω,* πβ. *σουτ-άρω\.* **σολέα** κ. **σολία** (η) {σολεών} (στους βυζαντινούς ναούς) ο χώρος τού κυρίως ναού που μεσολαβεί μεταξύ τού εικονοστασίου και τού άμβωνα. σχηματίζοντας περίπου μια προέκταση τού Αγίου Βήματος. Επίσης **σολέας** (ο).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. solea «σανδάλι, υπόδημα» < solum «βάση, πυθμένας»).

σολιάζω ρ. μετβ. {σόλιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) βάζω σόλες σε παπούτσια ή επισκευάζω, αντικαθιστώ τις παλιές: - *τις μκότες*)) *έστειλε τα παπούτσια, να της τα* σολιάσουν. — **σόλιασμα** (το), **σολινταρίσμός** (ο) **1.** θεωρία που δίνει μεγάλη έμφαση στην επικράτηση σχέσεων αλληλεγγύης και συναδελφικότητας μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας ή επαγγελματικής ομάδας 2. κάθε πρακτική ή επιμέρους κίνηση, ενέργεια που στηρίζεται σε αυτή τη θεωρία. [ετυμ. Μεταφορά τού ιταλ. solidarismo < γαλλ. solidairc «αλληλέγγυος, συνυπεύθυνος» < λατ. solidare «στερεώνω, ισχυροποιώ» (< solidus «στερεός, σταθερός»)), **σολίστας** (ο), **σολίστα** (η) **1.** εκτελεστής μουσικού οργάνου ή τραγουδιστής. ο οποίος ερμηνεύει μουσική σύνθεση γραμμένη για ένα μόνο όργανο ή φωνή. ή για όργανο ή φωνή με συνοδία οργανικού ή και φωνητικού συγκροτήματος: *στο κοντσέρτο για βιολί τού Μκετό- βεν - θα είναι ο Νταβίντ Όιστραχ* [| *το ρέκβιεμ τού Βέρντι είναι γραμμένο για τέσσερεις σολίστες, χορωδία και ορχήστρα* συν. σόλο (το) 2. επαγγελματίας μουσικός, ειδικευμένος στην εκτέλεση ιδίως κοντσέρτων και γενικότ. στην εκτέλεση σολιστικών μουσικών μερών: *ο* Φραντς Λιστ ήταν *μεγάλος* ~ του *κιάνου* συν. βιρτουόζος, δεξιοτέχνης αντ. μουσικός ορχήστρας, χορωδός. Επίσης **σολίστ** (ο/η).

σολιστικός, -ή. -ό.

[ετυμ. < γαλλ. soliste / ιταλ. solista < solo (βλ. λ. *σό/.ο)].* **σολίψισμός** (ο) φιλοσοφική θεωρία που συνιστά ακραία μορφή τού υποκειμενικού ιδεαλισμού και δέχεται ως μόνη υπαρκτή ή αποδείξιμη πραγματικότητα το Εγώ. — **σολιψιστής** (ο), **σολιψιστικός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. solipsisme < λατ. solus «μόνος» + ipse «ο ίδιος» (με συμφυρμό)], **σόλο** (το) {άκλ.} **1.** μουσική σύνθεση ή μέρος σύνθεσης που εκτελεί- ται, ερμηνεύεται από έναν μόνο καλλιτέχνη με ή χωρίς συνοδία: γο - *του ενθουσίασε το κοινό* |) (ως επίθ.) *σε αυτό το σημείο ακούγεται ένα ~ βιολί 2.* (ειδικότ.) η μονωδία **3.** (στη τζαζ) ο αυτοσχεδιασμός ενός από τους μουσικούς ορχήστρας σε ένα θέμα με τη ρυθμική υποστήριξη των υπόλοιπων οργάνων τής ορχήστρας: ~ *σαξόφωνο* **4.** το μέρος χορογραφίας που εκτελείται από έναν μόνο χορευτή ή χορεύτρια 5. (συνεκδ.) ο σολίστας (βλ.λ.) 6. (μτφ.-ως επίρρ.) από ένα μόνο άτομο, χωρίς συνοδία: *δου/·εύει* ~ || *σήμερα βγήκε χωρίς την παρέα του.*

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. solo < λατ. solus «μόνος»], **σολόδερμα** (το) {σολοδέρμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. πολύ χοντρό και ειδικά επεξεργασμένο δέρμα, με το οποίο κατασκευάζονται κυρ. σόλες για τα παπούτσια 2. κομμάτι από καουτσούκ ή άλλη σκληρή και ανθεκτική ύλη για την κατασκελνή πελμάτων (σολών) στα παπούτσια, **σολοικίζω** ρ. αμετβ. {σολοίκισα} κάνω συντακτικά λάθη στον γραπτό ή προφορικό λόγο μου. κάνω σολοικισμούς.

[ετυμ. αρχ. (κατ' αναλογίαν και κατ' αντιδιαστολή προς το ρ. *άττικί- ζω*) < *Σόλο ι.* όν. πόλεως τής Κιλικίας, όπου οι κάτοικοι μιλούσαν πα- ρεφθαρμένα την Κλληνική[. **σολοικισμός** (ο) [αρχ.) το εκφραστικό, συντακτικό λάθος κατά την εκφορά τού λόγου, στη διατύπωση: *η ομι/Ja* του *στην τη/.εόραση δεν ήταν ακαλλαγμένη από σολοικισμούς και έδωσε λαβή σε εκικριτικά σχό?αα* (πβ. λ. *βαρβαρισμός).* **σολοΐκος,** -η, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που πέφτει σε συντακτικά λά θη στον λόγο του, που κάνει σολοικισμούς 2. (για κείμενα) αυτός που έχει σολοικισμούς, που είναι γεμάτος συντακτικά λάθη **3.** (γενικά) αυτός που δεν ακολουθεί τους αρμόζοντες κανόνες, που δεν ταιριάζει ή είναι ανάρμοστος για μία περίπτωση: ***θα είναι σόλοικο να κας χωρίς πρόσκληση*** ΣΥΝ. απρεπές, ανάρμοστο.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***σολοικίζω*** (υποχωρητ.). βλ.λ.). **σολομός** (ο) **1.** μεγάλο ψάρι. που μεγαλώνει και ζει στη θάλασσα, το οποίο ωστόσο γεννιέται και αναπαράγεται σε ποταμό (στον ποταμό μάλιστα στον οποίο γεννήθηκε). κολυμπώντας ανάποδα στο ρεύμα του· αλιεύεται για το νόστιμο κρέας του, κοντά στις εκβολές ποταμών **2.** (συνεκδ.) το κρέας αυτού τού ψαριού: ***κακνιστός*** [ΗΤΥΜ. < λατ. salmo, -onis, κελτ. αρχής].

Σολομών (ο) {Σολομώντ-ος. -α) **1.** Π.Δ. ο σημαντικότερος βασιλιάς τού Ισραήλ, γνιος και διάδοχος τού Δαβίδ, με σπουδαίο έργο σε πολλούς τομείς (ανήγειρε τον περίφημο ναό στην Ιερουσαλήμ και απέκτησε μεγάλη φήμη ως σοφός και ποιητής) και άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό "όνομα. Επίσης (καθημ.) **Σολομώντας** κ. (λαϊκ.) **Σολομός.**

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < εβρ. slomo «ειρηνικός»), **σολομωνική** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** βιβλίο με μαγικές συμβουλές για την καθυπόταξη των δαιμόνων, με μεγάλη επιρροή κατά τους χρόνους τού Μεσαίωνα **2.** (α) η μαγεία, η χρήση μαγικών ή αλχημειών (β) (μτφ.) οτιδήποτε παραμένει σκοτεινό και ανεξιχνίαστο, χωρίς να κατανοείται ή να έχει λογική: ***μας άρχισε πάλι με τη - τον!*** ΣΥΝ. ασυναρτησίες.

[Γ.ΙΥΜ. Το βιβλίο ονομάστηκε έτσι, επειδή αρχικώς το απέδιδαν στη μεταγενέστερη συγγραφική δραστηριότητα τού βασιλιά Σολομώντα, στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για έργο των αλχημιστών τού Μεσαίωνα].

σολομώντειος, -α. -ο [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τον Σολυμώ- ντα· **ΦΡ.** *σολομώντεια λύση* **η** μέση ή ευρηματική λύση που να ικανοποιεί όλους, σε περιπτώσεις που δεν είναι δυνατόν να εξακριβωθεί ποιος έχει πραγματικά δίκιο ή δεν είναι εφικτή **η** υπέρ τού ενός λύ-
ση·

Σολομωντος Νήσοι (οι) (αγγλ. Solomon Islands) νησιωτικό κράτος τού Ν. Ειρηνικού Ωκεανού ΒΛ. τής Λυστραλίας με πρωτεύουσα τη Χονιάρα. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Νήσων Σολομωντος. Επίσης **Νησιά τού Σολομώντα** (τα).

[ΕΤΥΜ, Ο Ισπανός εξερευνητής Alvaro de Mendanu έδο>σε αυτό το όνομα στα νησιά το 1586, επειδή βλέποντας τους ιθαγενείς να στολίζονται με χρυσά κοσμήματα νόμισε, ότι ανακάλυψε τη γη Σουφίρ. από την οποία εισήγε χρυσό ο βασιλιάς Σολομών ***(Βασιλειών Α'*** 10, 11)]. **σολφέζ** (το) {άκλ.} **1.** φωνητική άσκηση, κυρ. για να μάθει κανείς τις νότες, να μπορεί να αναγνωρίζει ήχους και διαστήματα σε ένα μουσικό κομμάτι ή για εξάσκηση, η οποία συνίσταται στην ανάγνωση των σημείων τής μουσικής κλίμακας, λ.χ. σε μια παρτιτούρα, με εκφώνηση τής ονομασίας τους: ***μάθημα*** ~ **2.** βιβλίο μουσικής που περιλαμβάνει τέτοιες ασκήσεις.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. solf'cge < ιταλ. solfeggio < μεσν. λατ. solfa «κλίμακα, γκάμμα» < sol «σολ» + fa «φα»]. **σολωμικός,** -ή, -ό [1898[αυτός πυυ σχετίζεται με τον Διονύσιο Σολωμό και το έργο του: ~ ***κοίημα / έργο i μελέτες / επιδράσεις.***

Ιίι'ΓΥΜ. Η λ. πρωτοαπαντά στον Κωστή Παλαμά). **σολωμιστής** (ο), **σολωμίστρια** (η) {σολωμιστριών} μελετητής τού Διονυσίου Σολωμού και τής ποίησής του ή γενικότ. κάθε μιμητής ή θαυμαστής τού ποιητικού του ύφους και έργου.

Σόλων (ο) {Σόλων-ος. -α} **1.** αρχαίος Αθηναίος ποιητής και νομοθέτης (640-560 π.Χ.). ένας από τους επτά σοφούς τής αρχαιότητας **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Σάλωνας.**

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. κύρ. όν.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < ***σόλος*** «μάζα μετάλλου - δίσκος». που συνδ. με χετ. Sulai- «μόλυβδος»], **σομακί** (το) **1.** δάπεδο ή διακοσμητικό περίζωμα τοίχου, κατασκευασμένο από πολύχρωμο υλικό. κυρ. μάρμαρο 2. (συνεκδ.) το πολύχρωμο μάρμαρο που κατεξοχήν χρησιμοποιείται σε τέτοιες κατασκευές.

| F.TYM. < τουρκ. somaki < αραβ. summaki [.

Σομαλία (η) (σομαλ. Jamhuuriyadda Demuqraadiga Soomaaliyecd, αραβ. JumhQriyat as §umal ad Dimuqraliyah = Σομαλική Δημοκρατία) κράτος τής Α. Αφρικής με πρωτεύουσα το Μογκαντίσου, επίσημες γλώσσες τη Σομαλική και την Αραβική και νόμισμα το σελίνι Σομαλίας. — **Σομαλός** (ο), **Σομαλή** (η), **σομσλικός,** -ή, -ό. **Σομαλικά** (τα). |ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. Somalia < σομαλ. Soomaaliya, αβεβ. ετύμου. ίσως από κουσιτική λ. με τη σημ. «σκούρος, μαύρος», αναφερό- μενη στο χρώμα τού δέρματος των Σομαλών. Σύμφωνα με άλλη άποψη, ωστόσο, η ονομασία προέρχεται από τις λ. soo «πηγαίνω» και maal «γάλα», οπότε περιγράφει τις φιλόξενες διαθέσεις των ιθαγενών).

σομιέ κ. **σουμιέ** (το) (άκλ.) μεταλλικό πλέγμα με ελατήρια, που τοποθετείται στο κρεβάτι ως βάση για την υποστήριξη τού στρώματος: ***ορθοπεδικό*** Επίσης **σομιές** κ. **σουμιές** (ο).

|ητυμ. Αντιδάν., < γαλλ. sommicr < δημώδ. λατ. sagmarium, υποκ. τού λατ. sagma < αρχ. ***σάγμα*** (βλ.λ.)). **σομόν** επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει ανοιχτό πορτοκαλί προς το ροζ χρώμα: - ***φόρεμα*** **2.** *σομόν* (το) το ίδιο το ανοιχτό πορτοκαλί προς ροζ χρώμα.

[ftym. < γαλλ. saumon «σολομός» (η σημ. οφείλεται στο χρώμα τού ψαριού) < λατ. salmol. σόμπα (η) {σομπών) φορητή ή μόνιμα εγκατεστημένη συσκευή, που παρέχει θερμότητα για το ζέσταμα ενός χώρου ή ακόμα και για ψήσιμο και λειτουργεί με κάρβουνα, πετρέλαιο, γκάζι, ξύλα ή ηλεκτρικό ρεύμα ΣΥΝ. **θερμάστρα. — (υποκ.) σομπίτσα (η).**

[ΕΙΥ-Μ- < τουρκ. soba]. **σομπρέρο** (το) {άκλ.} το χαρακτηριστικό πλατύγυρο και ψηλό καπέλο από ψάθα ή τσόχα, που φοριέται στο Μεξικό και στις ΝΔ. περιοχές των Η.Π.Λ.

{tΤΥΜ. < ισπ. sombrero < sombra «σκιά» < δημώδ. λατ. *subumbrarc «σκιάζω» (< λατ. sub- «υπο-») + -umbrare < λατ. umbra «σκιά»|. **σομφός,** -ή, -ό αυτός που έχει σπογγώδη υφή: **~ *ξύλο*** (για τα στρώματα τού ξυλώματος των δέντρων, μέσω των οποίων μεταφέρονται νερό και άλατα στο φύλλωμα) ΣΥΝ. πορώδης. – **σομφότης** (η) Ιαρχ.{ {σομφότητος}.

[ΕΤΥΜ. αρχ., πιθ. < I.E. *swomb(h)-os «σπογγώδης, πορώδης», πβ. αρχ. γερμ. swamp (> γερμ. Schwamm «σφουγγάρι»), αρχ. αγγλ. swamm (> αγγλ. swamp «έλος, βάλτος») κ.ά.]. **σομφώδης,** -ης. -ες [μτγν.Ι {σομφώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -(όν) αυτός που έχει σπογγώδη, πορώδη υφή ΣΥΝ. σπογγώδης, πορώδης, σομφός.

σομφωδώς επίρρ. **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.* **σόναρ** (το) [άκλ.) **1.** μέθοδος για την ανίχνευση και τον εντοπισμό αντικειμένων που έχουν βυθιστεί ή κινούνται υποβρυχίως. καθώς και για την εξέταση της μορφολογίας τού βυθού με ειδική συσκευή υπερήχων 2. η συσκευή υπερήχων που χρησιμοποιείται ar αυτή τη μέθοδο. – **σονάρισμα** (το), **σονάρω** ρ.

[F.ΤΥΜ. < αγγλ. sonar, αρκτικόλεξο από τη φρ. so(und) na(vigation) r(an^ing)].

σοναταρ (η) [σπάν. σονατών} ΜΟΥΣ. ενόργανη σύνθεση γραμμένη κατά κανόνα για έναν ή δύο εκτελεστές πάνω σε ορισμένο μορφολυγι- κό και αισθητικό πρότυπο· αποτελεί τη μία από τις δύο κυριότερες φόρμες τής ευρωπαϊκής μουσικής (η άλλη είναι η φούγκα), εμφανίζεται κατά την εποχή τού μπαρόκ, αλλά διαμορφώνεται στη σημερινή μορφή της από τους κλασικούς (Χάυντν και Μότσαρτ) και φτάνει στο απόγειό της με τις σονάτες για πιάνο τού Μπετόβεν διαρθρώνεται κατά κανόνα σε δύο έως τέσσερα μέρη και χαρακτηρίζεται από τη μορφολογία τού πρώτου μέρους, το οποίο γράφεται σε «φόρμα σονάτας» ή σε «φόρμα αλέγκρυ σονάτας».

[ΕΙΥΜ. < ιταλ. sonata < p. suonare «ηχώ», αλλά και «παράγω ήχο παίζοντας μουσικό όργανο» < λατ. sonus «ήχος». Στην αρχική της σημασία, η sonaia «παιγμένη σε μουσικό όργανο» αντετίθετο στην cantata «τραγουδισμένη από ανθρώπινη φωνή»], **σονατίνα** (η) {σονατινών} μικρή πολυμερής σύνθεση, γραμμένη κατά κανόνα για έναν ή δύο εκτελεστές, σε απλοποιημένη κατά τη μορφή, το περιεχόμενο και την τεχνική, φόρμα σονάτας (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. sonatina, υποκ. τού sonata (βλ. κ. ***σονάτα)].*** **σονέτο** (το) λυρικό ποίημα που αποτελείται από δεκατέσσερεις στίχους (δύο τετράστιχα, δύο τρίστιχα) και έχει συντεθεί συνήθ. σε ιαμβικό πεντάμετρο με ομοιοκαταληξίες που ακολουθούν σταθερό σχήμα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. sonctto < αρχ. προβηγκ. sonct < son «ποίημα, ωδή» (< λατ. sonus ^ήχος»)], **σόντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΝΑΥΤ. βυθομετρικό όργανο, το σκαντάγιο, **σοντάρισμα** (το), **σοντάρω** ρ.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. sonda «καθετήρας, βολίδα» (γαλλ. sonde), αβεβ. ετύμου, πιθ. < αρχ. αγγλ. sundrap «καθετή ψαρέματος»], **σόου** (το) {άκλ.} ελλην. ***θέαμα*** **1.** (γενικά) θεατρική ή μουσικοχορευ- τική παραγωγή ή παράσταση με έντονο το στοιχείο τού θεάματος: ***φέτος θ'ανεβάσει ένα πολύ ακριβό*** ~· φρ. *κάνω αόου* παρουσιάζομαι στη σκηνή ή σε πίστα, κάνοντας επίδειξη κυρ. των καλλιτεχνικών ή και σωματικών μου προσόντων: ***κάνει σόου σε νυχτερινό κέντρο***

τηλεοπτική ή κινηματογραφική παραγωγή με σκηνοθετική έμφαση στα εντυπωσιακά σκηνικά, τα πολυμελή μπαλέτα και τα τραγούδια: ***φαντασμαγορικό / χολλυγυυντιανό ~ || τα - τής ελληνικής τηλεόρασης ανταγωνίζονται σκληρά τυ ένα το άλλο για τη θεαματικότητα || καλεσμένος στο αποψινό*** ~ **3.** (αρχικό) επεισοδιακή σκηνή, φασαρία ή απρόοπτη εξέλιξη, συνήθ. μπροστά σε άλλους (οι οποίοι την αντιμετωπίζουν ως διασκεδαστικό θέαμα): ***στο πάρτι μέθυσαν δυο φίλοι της κι έγινε μεγάλο*** ~ ΣΥΝ. χαμός, το σώσε.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. show < **p.** show «δείχνω»}, **σόουλ** (η) {άκλ.} δημοφιλής μουσική τής Β. Αμερικής (ιδ. στις Η.11.Α.). που έχει τις ρίζες της στα νέγρικα εκκλησιαστικά τραγούδια και τη χαρακτηρίζει η ένταση τής έκφρασης, το «ξεχείλισμα τής ψυχής».

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. soul «ψυχή - είδος μουσικής»|. **σόουμαν** (ο) [άκλ.], **σοουγούμαν** (η) {άκλ.} **1.** πρόσωπο που δημιουργεί ή παρουσιάζει ένα σόου 2. (γενικότ.) πρόσωπο που έχει το χάρισμα τής άνετης σκηνικής παρουσίας, τής ζωντανής επικοινωνίας με το κοινό, αυτός που μπορεί να προσελκύει το ενδιαφέρον όλων πάνω του: ***πέρα από μεγάλος κωμικός, υπήρξε γεννημένος*** ~ || (μτφ.) ***ο ~ τής παρέας.***

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. showman / showwoman}. **σοουμπίζνες** κ. **σόου μπίζνες** (η) {άκλ.} η βιομηχανία τού θεάματος, κάθε επαγγελματική ή επιχειρηματική δραστηριότητα για την οργάνωση, προώθηση και εκμετάλλευση παραγωγών στον χώρο τού θεάτρου, τού κινηματογράφου, τής ραδιοτηλεόρασης, τού τσίρκου κ.λπ.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. show business], **σοπράνο** (η) {άκλ.} **1.** η ποιότητα γυναικείας φωνής που παράγει τους υψηλότερους ήχους· τυπική έκταση τής σοπράνο είναι από το μεσαίο ντο και περίπου δύο οκτάβες ψηλότερα· υποδιαιρείται σε κατηγορίες όπως: ***δραματική*** / ***λυρική*** ~ ΣΥΝ. υψίφωνος (η) (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) η τραγουδίστρια τής κλασικής μουσικής με φωνή σοπράνο: ***η διάσημη*** - ***Μαρία Κάλλας*** **3.** (ως άκλ. επίθ.) το είδος οργάνου ή η ποιότητα φωνής (λ.χ. καστράτο, παιδικής) που παράγει τους υψηλότερους ήχους στην κατηγορία του/της: - ***κλαρινέτο*** / ***σαξόφωνο*** / ***τρο-μπόνι.***

ΙΠΤΥΜ. < ιταλ. soprano < sopra «άνω» < λατ. supra «υπέρ, άνω»]. **Σορβόννη** (η) δημόσιο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα στο Παρίσι, ένα από τα πιο φημισμένα πανεπιστήμια τού κόσμου.

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Sorbonne, από το όν. τού λογίου Robert de Sorbon (120]-74). ο οποίος ίδρυσε το πρώτο θεολογικό κολλέγιο τής σχολής το 1253}.

σόργο (το) σιτηρό που καλλιεργείται σε πολλές ποικιλίες ΣΥΝ. νταρί, j ΕΤΥ.Μ. < ιταλ. sorgo < μτγν. λατ. sorgum < λατ. syricum (granum) «συ- ριακός (σπόρος)»], **σορμπέ** (το) {άκλ.} γλυκό παρασκεύασμα με βάση τον πολτό φρούτων σερβίρεται παγωμένο σε ποτήρι συνήθ., κατά τη διάρκεια τού γεύματος, πριν από το ψητό.

[ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. sorbet < ιταλ. sorbelto < τουρκ. serbet (βλ. λ. ***σερμπέτι)].***

σοροκάδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} δυνατός σιρόκος (βλ.λ.).

[ετυμ. < ***σορόκος*** + παραγ. επίθημα ***-άδα,*** πβ. κ. ***φεγγαρ-άδα\.***

σοροκολεβάντες (ο) -»σιροκολεβάντες **σορόκος** (ο) ♦ σιρόκος

σορολόπ κ. (λαϊκ.) **σορολόπι** (το) {άκλ.} στη φρ. **το** *ρίχνω στο σορολόπ* συμπεριφέρομαι ανέμελα και αδιάφορα, χαζολογώ ή κάνω ό,τι μου έρχεται στο μυαλό, χωρίς να σκέφτομαι, αδιαφορώντας για τις συνέπειες ή για το σωστό: ***τώρα τελευταία το 'χει ρίξει στο σορολόπ· δεν δου?^εύει. ξενυχτάει, δεν μιλάει στους δικούς του ...***

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. $orolop|. **σορόπι** (το) ► σιρόπι **σοροπιάζω** *ρ.* ► σιροπιάζω

σοροπιαστος, -ή, -ό * σιροπιαστός

σορός (η) (λόγ.) **1.** το σώμα τού νεκρού: ***η - τού πρωθυπουργού θα εκτεθεί σε δημόσιο προσκύνημα*** **2.** το φέρετρο στο οποίο έχει τοποθετηθεί το σώμα τού νεκρού ΣΥΝ. κάσα. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***υμόηχα, νεκρός.*** [ΕΙ ΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «φέρετρο». < *Γ***J-'ορός.** ετεροιωμ. βαθμ. τού

F.. *twcr- «περιβάλλω, περικλείω», πβ. λιθ. tveriu, αρχ. σλαβ. tvoriti «κάνω. δημιουργώ», αρχ. ρωσ. tvorti «μορφή, δημιουργία» κ.ά. Σύμφωνα με την εκδοχή αυτή. η λ. ίσως εντάσσεται στην ετυμολ. οικογένεια των λ. ***σειρά, σωρός*** (βλ.λ.)].

σορός - σωρός. Ομόηχες λέξεις, διαφορετικής σημασίας και χρή- σεως. που ενίοτε συγχέονται γραμματικώς (ως προς τη χρήση τού γένους) και ορθογραφικώς. Η λ. **σορός** είναι θηλ. γένους **(η σορός)** και σημαίνει «τον νεκρό, το σώμα τού νεκρού που βρίσκεται μέσα σε φέρετρο». Πρόκειται για αρχαία λ. που ανάγεται σε Ι.Κ. ρίζα *twer-. η οποία σημαίνει «περιβάλλω, περικλείω» ***{*τΕορ-ός> σορός).*** Η λ. **σωρός** είναι αρσ. γένους **(ο σωρός)** και σημαίνει «πλήθος πραγμάτων στοιβαγμένων το ένα πάνω στο άλλο». Και αυτή η λ. είναι αρχαία και ανάγεται σε *I.E.*. ρίζα *twe- / tew-, που σημαίνει «διογκώνομαι, φουσκώνω» (*γ***Ρω-ρός> σω-ρός)** και συνδέεται πιθ. με τη λ. **σώ-μα.**

σόρτ(ς) (το) {άκλ.} κοντό παντελόνι που το μήκος του τελειώνει πολύ πάνω από το γόνατο, καλύπτοντας μέρος μόνο των μηρών. – (υποκ.) **σορτσάκι** (το).

(ΕΤΥΜ. < αγγλ. short (πληθ. shorts) < επίθ. short «κοντός»}, **οος** (η) (συνήθ. ορθ. ***σως)*** {άκλ.} σάλτσα αλμυρή ή γλυκιά.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. sauce < παλ. γαλλ. salse < δημώδ. λατ. *salsa, θηλ. τού λατ. salsus «αλατισμένος». Βλ. κ. ***σάλτσα***}.

S.O.S. (το) (προφέρεται ***σος*** ή ***ες-ο-ες*** στη σημ. **I)** {άκλ.} **1.** διεθνές κωδικοποιημένο σήμα κινδύνου, που εκπέμπεται σε περιπτώσεις μεγάλης ανάγκης, κυρ. από πλοία ή αεροσκάφη, ως κλήση σε βοήθεια: ***ο ασύρματος εξέπεμψε ~ τρία λεπτά πριν από τη βύθιση τύ πλοίου || στέλνω*** ~ · **2.** (καθημ.) το κατεξοχήν πιθανό θέμα μιας σχολικής εξέτασης ή διαγωνισμού: ΓΟ ***θέμα που έπεσε δεν ήταν ~ || ξέρεις τα ~,· |] δίνω*** / ***παίρνω τα*** - (τα θέματα που είναι πιο πιθανό να δοθούν στις εξετάσεις). (μεγεθ.) **σοσάρα** (η) (σημ. 2).

[Ε1ΥΜ. Αρκτικόλεξο από τις αγγλ. λ. save our souls «σώστε τις ψυχές μας». Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι δεν πρόκειται για αρκτικόλεξο, αλλά ότι τα γράμματα S.O.S. επιλέχθηκαν ως σήμα κινδύνου επειδή είναι απλούστατα στη μεταγραφή τους στον κώδικα Μορς (...—...)J. **σοσιαλδημοκράτης** (ο) [συσιαλδημοκρατών]. **σοσιαλδημοκράτισσα** (η) {σοσιαλδημοκρατισσών} **1.** οπαδός τής σοσιαλδημοκρατίας 2. πολιτικός ή εκπρόσωπος σοσιαλδημοκρατικού κόμματος. [F.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. So/.ialdcmokrat (νόθο σύνθ.)]. **σοσιαλδημοκρατία** (η) {σοσιαλδημοκρατιών} 1.(στα σοσιαλιστικά κόμματα τής Δ. Ευρώπης) η πολιτική ιδεολογία και πρακτική που υποστηρίζει τη βαθμιαία μετάβαση στον σοσιαλισμό μέσω δημοκρατικών διαδικασιών 2. κάθε κόμμα ή το σύνολο των κομμάτων που εκβράζουν και εφαρμόζουν αυτή την ιδεολογία και πρακτική: ***γερμανική*** / ***σκανδιναβική*** ~. – **σοσιαλδημοκρατικός,** -ή, -ό, **σοδιαλδημο- κρατικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Sozialdcmokratie (νόθο σύνθ.)1· **σοσίαλίζω** ρ. αμετβ. Ιεύχρ. κυρ. στη μτχ. σοσιαλίζων. -ουσα. -ον} ακολουθώ πολιτική με σοσιαλιστικό προσανατολισμό, αποκτώ σοσιαλιστικό χαρακτήρα ή εφαρμόζω σοσιαλιστικές αρχές ή μεθόδους: ***σο- σιαλίζουσα πολιτική / θεωρία.*** **σοσιαλισμός** (ο) |1852| **1.** ΠΟΛΙΤ. η θεωρία και το σύστημα κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης, στο οποίο τα μέσα παραγωγής και κατανομής των αγαθών κατέχονται και ελέγχονται από κοινωνικές ομάδες, κοινότητες ή από το κράτος και όχι από ιδιώτες, οπότε η ατομική ιδιοκτησία και η κατανομή τού εισοδήματος υπόκεινται κυρ. στον κοινωνικό έλεγχο, κατ' αντιδιαστολή προς τον καπιταλισμό και τον φιλελευθερισμό 2. (α) (κατά τη μαρξιστική θεωρία) το στάδιο που

έπεται τού καπιταλισμού κατά τη μετάβαση μιας κοινωνίας στον κομουνισμό και χαρακτηρίζεται από ατελή εφαρμογή των αρχών τού κολεκτιβισμού (β) ***υπαρκτός σοσιαλισμός*** το πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό σύστημα που είχε επικρατήσει στην Κ.Σ.Σ.Δ. και στις πρώην κομουνιστικές χώρες τής Α. Ευρώπης: *οι χώρες τού υπαρκτού σοσιαλισμού* (το παλιό «ανατολικό μπλοκ») (γ) ***δημοκρατικός σοσιαλισμός*** το σύνολο των μεταρρυθμιστικών σοσιαλιστικών κομμάτων τής Δ. Ευρώπης στα νεότερα χρόνια (βλ. κ. λ. *σοσια/.δημοκρατία).*

[F.ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. socialisme < social «κοινωνικός» < λατ. socialis (< socius «σύντροφος, εταίρος»)!, **σοσιαλιστής** (ο) [1852J, **σοσιαλίστρια** (η) {σοσιαλιστριώνί οπαδός τού σοσιαλισμού ή μέλος σοσιαλιστικού κόμματος.

Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. socialiste (βλ. κ. *σοσιαλισμός)).* **σοσιαλιστικός,** -ή, -ό M894J **1-** («) αυτός που σχετίζεται μι* τον σοσιαλισμό ή τυν σοσιαλιστή, που συμφωνεί με τις αρχές τυύ σοσιαλισμού: - *πολιτική / πρακτική / σύστημα / ιδεολογία* (β) ***σοσιαλιστικός ρεαλισμός*** βλ. λ. *ρεαλισμός* (γ) ***Σοσιαλιστική Διεθνής*** ομοσπονδία κομματικών και συνδικαλιστικών οργανώσεων που υποστήριζαν τον σοσιαλισμό (από το 1889 ώς τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο) με μεγάλη επιρροή στο παγκόσμιο εργατικό κίνημα 2. αυτός που υποστηρίζει ή προωθεί τον σοσιαλισμό: ~ *κόμμα / κίνημα / οργάνωση.* ■ - **σοσιαλι- οτικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **σοσόνι** (το) {σοσον-ιού | -ιών) κοντή κάλτσα που φθάνει ώς το ύψος τού αστραγάλου. · - (υποκ.) **αοσονάκι** (το).

[πτυμ. < γαλλ. chausson < **p.** chausser «φορώ παπούτσια» < λατ. calceare < calx, -cis «φτέρνα»[. **σοστενούτο** επίρρ. **μουσ.** ερμηνευτική μουσική ένδειξη, δηλώνει άμεση (κι όχι βαθμιαία) επιβράδυνση τής ρυθμικής αγωγής (τέμπο). και γενικότ. «συγκρατημένη» μουσική ερμηνεία· ως ένδειξη ρυθμικής αγωγής, διαφέρει από το ριτενούτο, κατά το ότι το τελευταίο δη- λο>νει βαθμιαία επιβράδυνση τής ρυθμικής αγωγής **συν.** μένο μόσο **ΑΝΤ.** πιου μόσο.

|ΗΤΥΜ. < ιταλ. sostenuto «συγκρατημένος» < **p.** sostcnerc < λατ. sustinere «συγκρατώ. βαστάζω, στηρίζω» (< sub- «υπο-» + tenere « κρατώ»)].

σοτάρω ρ. μετβ. {σόταρα κ. σοτάρισ-α, -τηκα. -μένος} (καθημ.) καβουρντίζω ή τσιγαρίζω ελαφρά (φαγητό ή συστατικό φαγητού): - *τα κρεμμύδια* (σε λάδι ή βούτυρο που καίει). — **οοτάρισμα** (το).

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. sauter «πήδο"), ρίχνω, τινάζω» < λατ. saltare < saltus «άλ,μα. πήδημα» < ρ. salire «πηδ(ί)»|. σοτέ επίθ. κ. επίρρ. (συνήθ. ορθ. *σωτέ)*

{άκλ.} ελαφρά τσιγαρισμένος (σε λάδι ή βούτυρο που καίει): *μανιτάρια / κρεμμύδια* **~.**

[πτυμ. < γαλλ. saute, μτχ. τ. τού **p.** sauter (βλ. λ. *σοτάρω)*\.

σοτοβέντο επίρρ. ► σταβέντο

σοτοβότσε κ. σότο-βότσε επίρρ. ΜΟΥΣ. με χαμηλή, μαλακή φωνή (σαν ψιθύρισμα. για να μην ακούγεται από άλλους).

[ετυμ. < ιταλ. souovoce *[<* λατ. subtus «κάτω») + voce «φωνή» (< λατ. vox) 1.

σου[1] (το) {άκλ.[γλύκυσμα μικρό και στρογγυλό από ειδική ελαφριά ζύμη ψημένη στον φούρνο και με γέμιση από διάφορες κρέμες, μαρ- μελάδα κ.λπ. — (υποκ.) σουδάκι (το).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. chou (a la cremc) «γλύκυσμα με κρέμα» < chou «λάχανο» (από το σχήμα τού γλυκύσματος) < λατ. caulis «λάχανο βλαστός»].

σου* αντων. 1. γεν. τού β' προσώπου τής κτητικής αντων.: *υ φίλος ~ || τα* λό/ια ~ · 2. γεν. τού β' προσοιπου τού αδύνατου τύπου της προσ. αντων.: - *είπα τι να κάνεις!* (βλ. λ. *εσύ).*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *σού,* γεν. τής αντων. *σύ* (βλ.λ.)].

Σουαζιλάνδη (η) (σουάζι Umbuso Weswatini. αγγλ. Kingdom of Swaziland = Βασίλειο τής Σουαζιλάνδης) κράτος τής Ν. Αφρικής με προκεύουσες το Εμπαμπάν και τη Λομπάμπα, επίσημες γλώσσες τη Σουάζι και την Αγγλική και νόμισμα το λιλανγκένι. — **Σουαζιλαν- δός** (ο). **Σουαζιλανδή** (η), **σουαζιλανδικός,** -ή, -ό.

Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Swaziland (με β' συνθ. τη λ. land «χώρα, γη»), από το όνομα το)ν ιθαγενο')ν Swazi / Swati < Mswati, όνομα βασιλιά τού 16ου αι., που πιθ. σημαίνει «ραβδί, βέργα»), **σουαρέ** (το) {άκλ.} απογευματινή ή βραδινή συγκέντρωση φιλικού χαρακτήρα: *λογοτεχνικό / γαστριμαργικό* ~ **ΣΥΝ.** βεγκέρα, εσπερίδα. Επίσης (λαϊκ.) **σουαρές** (ο).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. soiree «βραδιά - δεξίωση» < sercc (με την επίδρ. τού ουσ. soir «βράδυ») < δημώδ. λατ. *scrata < λατ. serus «όψιμος»], σουά σοβάζ(το) {άκλ.ί ελλην. *άγριο μετάξι-***βαρύ μεταξωτό ύφασμα με υφή όχι πολύ επεξεργασμένη · (κ. ως επίθ.):** *για τη δεξίωση θα ράψω ένα φόρεμα ~.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. **soie sauvage** «άγριο μετάξι», το οποίο παράγεται στην Ινδία, την Κίνα και την Ιαπο)νία].

Σουαχίλι (η/τα) Ιάκλ.} γλώσσα Μπαντού με ισχυρές επιδράσεις από την Αραβική, η οποία ομιλείται ως μητρική ή ως δεύτερη γλώσσα κυρ. στην ανατολική ακτή και στα νησιά τής Αφρικής από την Κένυα έως τα νότια σύνορα τής Τανζανίας στον Νότο.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. swahili < αραβ. sawahiliy, πληθ. τού sahil «ακτή», οπότε η λ. θα αναφερόταν στη γλώσσα των ιθαγενών που κατοικούν στις ακτές).

σουβά(ν)τίζω ρ. -► σοβα(ν)τίζω

σουβάς (ο) ► σοβάς σουβατεπί (το)

♦ σοβα(ν)τεπί

σουβενίρ (το) {άκλ.} ελλην. *ενθύμιο* **1.** οτιδήποτε αποτελεί ενθύμιο, ζωντανεύει στη μνήμη περασμένες στιγμές, αναμνήσεις: κράτησε το *δαχτυλίδι ως - αυνής τής σύντομης σχέσης* || (σκωπτ.) *αυτό το σημάδι τού 'μείνε ~ από το ατύχημα!* 2. (ειδικότ.) ένα συνήθ. μικρό και σχετικά φτηνό αντικείμενο, που δίνεται, πωλείται ή φυλάσσεται από κάποιον ως ενθύμιο από τόπο. περίσταση, εποχή κ.λπ.: *μαγαζί με ~* [| γο *περίπτερο πουλούσε μικρούς τσολιάδες για ~ στους τουρίστες.*

[ΠΤ ΥΜ. < γαλλ. souvenir «ενθύμιο» < **p.** (se) souvenir «θυμούμαι» < λατ. subvenire «επιβοηθώ. έρχομαι (στον νου)» < sub «υπό» + venire «έρχομαι»].

σουβερ (το) {άκλ.} μικρό κομμάτι από φελλό, πεπιεσμένο χαρτί ή άλλο υλικό, πάνω στο οποίο τοποθετεί κανείς ένα ποτήρι, μια κούπα κ.λπ., για να μην έρθει σε άμεση επαφή με την επιφάνεια επίπλου (π.χ. τραπεζιού). — (υποκ.) **σουβεράκι** (το).

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. sous-verrc < sous «κάτω από» + verre «ποτήρι»], **σούβλα** (η) {σπάν. σουβλών} μεταλλική ή ξύλινη βέργα για το ψήσιμο, κυρ. σε ψησταριές, στην οποία περνιέται το κρέας και η οποία περιστρέφεται στερεωμένη σε σταθερό ύψος πάνω από φωτιά ή άλλη πηγή θερμότητας, ώσπυ το κρέας να ψηθεί από όλες τις μεριές: *ψήνω στη -* || *γυρίζω τη -* ΣΥΝ. οβελός· ΦΡ. ***στη σούβλα*** ψημένο σε σούβλα: *αρνί ~.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. subulu < *su-dhl-a < **p.** sucre «συρράπτω, συναρμόζω»].

σουβλάκι (το) {δύσχρ. σουβλακ-ιού [-ιών} 1. (α) ξύλινη ή μεταλλική λεπτή και μικρού μήκους βέργα που χρησιμοποιείται ως σούβλα (β) μικρή σούβλα 2. φαγητό παρασκευασμένο από κρέας ή περισσότερα υλικά κομμένα σε μικρά κομμάτια (συνήθ. κύβους) και περασμένα σε λεπτή και μικρού μήκους ξύλινη βέργα (καλαμάκι) ή σε μικρή σούβλα· ψήνονται στη σχάρα ή σε γκριλ και προσφέρονται σκέτα ο)ς ορεκτικό ή ως κύριο πιάτο με συμπληρωματικό γαρνίρισμα: *σουβλάκια με θαλασσινά* || ~ *κοτόπουλο / ξιφία* || - *ξυ/^άκι / καλαμάκι* 3. πρόχειρο φαγητό από κομμάτια κρέατος (ψημένα με τον παραπάνο) τρόπο) ή από γύρο (βλ.λ.) ή από μπιφτέκι τοποθετημένο μέσα σε μικρή στρογγυλή πίτα μαζί με άλλα υλικά, όπως ντομάτα, κρεμμύδι, τζατζίκι κ.λπ.:

με διπλή πίτα ι απ' όλα (ή κομπλέ', δηλ. με όλα τα συνοδευτικά) / *χωρίς κρεμμύδι.*

Ιπτυμ. μεσν.. υποκ. τού *σούβλα*\. **σουβλατζήδικο** (το) κατάστημα που παρασκευάζει και πουλά σουβλάκια.

σουβλατζής (ο) {σουβλατζήδες}. **σουβλατζού** (η) {σουβλατζού- δες} ο ιδιοκτήτης σουβλατζήδικου ή το πρόσωπο που ψήνει και ετοιμάζει τα σουβλάκια.

Ιετυμ. < *σούβλα* + παραγ. επίθημα *-τζής* (βλ.λ.)|. **σουβλερός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει μυτερή άκρη, που σχηματίζει οσμηρή απόληξη: - *εργαλείο ι όργανο* συν. οξύς, αιχμηρός, μυτερός

(μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από διαπεραστική οξύτητα, πολύ έντονος: ~ πόνος ΣΥΝ. διαπεραστικός.

Ιείύμ. < *σούβλα* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *μυτερός, βραχ-ερός*\. **σουβλί** (το) Ιμεσν.] {σουβλ-ιού | -ιών} **1.** η μικρή σούβλα **2.** (γενικότ.) κάθε σουβλερό αντικείμενο, ό,τι είναι αιχμηρό, έχει μυτερή άκρη

ειδικό μεταλλικό εργαλείο που χρησιμοποιούν κυρ. οι υποδηματοποιοί για το τρύπημα τού δέρματος (λ.χ. σε λουράκια, ζώνες).

σουβλιά (η) (καθημ.) **1.** το τρύπημα με σουβλί ή γενικότ. με αιχμηρό αντικείμενο, καθώς και το σημάδι που αφήνει 2. (μτφ.) ο οξύς. έντονος, διαπεραστικός πόνος: *ένιωσε μια ~ στο στομάχι!* ΣΥΝ. σφάχτης. IFTYM.. < μεσν. *σουβλέα* < *σούβλα*|.

σουβλίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {σούβλισ-α. -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. περνώ (κάτι, κυρ. κρέας) στη σούβλα για ψήσιμο 2. ψήνω στη σούβλα (το κρέας) γυρίζοντάς τη: -- γο *αρνί το Πάσχα* 3. διαπέρνα) (κάποιον) με σούβλα: του είπε *πως Οα τον σουβλίσει, όπως οι Τούρκοι τον Αθανάσιο Διάκο!* ΣΥΝ. (λόγ.) ανασκολοπίζω. (λαϊκ.) πα- λουκώνω 4. (μτφ.) προκαλώ έντονο και οξύ εσωτερικό πόνο, δίνω σουβλιές: *με σουβλίζει η μέση μου!* ♦ 5. (αμετβ.) ψήνω στη σούβλα (κυρ. το πασχαλιάτικο αρνί): *πού θα σουβ/Λσετε φέτος;* || *όσοι έμειναν στην Αθήνα σουβλίζουν στους ακάλυπτου<€ χώρους και στις αυλές.*

σούβλισμα (το).

σουβλιστός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει σουβλιστεί, που έχει περαστεί σε σούβλα 2. αυτός που έχει ψηθεί στη σούβλα: *το - αρνί είναι πιο νόστιμο.*

σουβλομύτης, -α, -ικο αυτός που η μύτη του είναι μυτερή, έχει σουβλερό ^σχήμα. Επίσης **σουβλερομύτης. σουγιάς** (ο) {σουγιάδες} μικρό μαχαίρι τσέπης με μία ή δύο λεπίδες που διπλώνουν μέσα στη λαβή· ΦΡ. *κολοκοτρωναίικος σουγιάς* είδος σουγιά με ξύλινη λαβή. —- (υποκ.) **σουγιαδάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου}. **σούδα** (η) (σουδών) **1.** μικρό αυλάκι για τη διοχέτευση των βρόμικων νερών, κυρ. από οικιακή χρήση ΣΥΝ. οχετός 2. στενό δρομάκι ή μονοπάτι. γενικότ. πέρασμα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < λατ. sudes / sudis «πάσσαλος, κοντάρι - τάφρος», αγν. ετύμου|.

Σουδάν (το) {άκλ.} (αραβ. Juinhiirlyat as-SDdan = Δημοκρατία τού Σουδάν) κράτος τής Α. Αφρικής με πρωτεύουσα το Χαρτούμ, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο Σουδάν. - - **Σουδανός** κ. (προφορ.) **Σουδανέζος** (ο), **Σουδανή** κ. (προφορ.) **Σουδανέζα** (η), **σουδανικός,** -ή, -ό κ. (καθημ.) **σουδανέζικος,** -η, -ο.

IF.TYM. < αραβ. Sudan (πληθ. τού aswad «μαύρος»), που αποσπάστηκε από τη φρ. balad as-sudan «γη το)ν μαύρων»}.

Σουδητια (η) περιοχή τής Η. Τσεχίας.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Sudetie. από τα *Σουηδικά όρη* (γερμ. Sudeten), αγν. ετύμου. ίσως ιλλυρ. αρχής].

Σουέζ (το))άκλ.) **1.** πόλη και λιμάνι τής ΒΑ. Αιγύπτου στον ομώνυμο κόλπο **2.** (α) ***Ισθμός τού Σουέζ*** λωρίδα αιγυπτιακού εδάφους, που συνδέει τη ΒΑ. Αφρική με τη Δ. Ασία (β) ***Διώρυγα τού Σουέζ*** διώρυγα που συνδέει τη Μεσόγειο με την Ερυθρά Θάλασσα (γ) ***Κόλπος τού***

Σουέζ το ΒΔ. τμήμα της Ερυθράς Θάλασσας ανάμεσα στην Αφρική και τη Χερσόνησο τού Σινά.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. Suez < αραβ. **as-suways** «το ξεκίνημα, η αρχή», από τη θέση του στο Β. άκρο τής Ερυθράς Θάλασσας], **σουέτ** (το) {άκλ.} **1.** κατεργασμένο δέρμα πολυτελείας, κυρ. από κατσίκι, που χρησιμοποιείται ευρέως στην κατασκευή διαφόρων ειδών (ρουχισμού, υποδήσεως) λόγω τής μαλακής χνουδωτής του επιφάνεια 2. (ως επίθ.) αυτός που είναι κατασκευασμένος από δέρμα τής παραπάνω ποιότητας: ~ *γάντια / καπέλο / τσάντα / παπούτσι.* - - **σουέτινος,** -η, -ο.

[F.TYM. < γαλλ. suede, αρχικώς από τη φρ. **(gants** de) Suede «γάντια από τη Σουηδία», που δήλωσε στη συνέχεια και το δέρμα από το οποίο ήταν κατασκευασμένα), **σουετίνα** (η) {χωρ. πληθ.) απομίμηση δέρματος σουέτ.

[ετυ.μ. Μεταφορά τού γαλλ. suedine, θηλ. τού suede (βλ. λ. σουέτ)), **σούζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** (για τετράποδα ζώα) η στήριξη στα πίσω πόδια με ισορρόπηση τού κορμού σε όρθια θέση 2. (για οδηγούς δικύκλθ)ν) η επιδέξια και ριψοκίνδυνη ισορρόπηση τής μηχανής ή τού ποδηλάτου στην πίσω ρόδα. καθώς αυτό είναι σε κίνηση: *κάνη σούζες μπροστά στο σχο/.είο. για να εντυπωσιάζει τα κοριτσάκια* **3.** (μτφ.) το να στέκεται κανείς ακίνητος μπροστά σε κάποιον (συνήθ. ιεραρχικά ανώτερο) ή να δείχνει απόλυτη πειθαρχία και φόβο: *όταν μπαίνει για μάθημα, τους θέλει όλους -!* || *στέκομαι ~ (μπροστά) σε κάποιον* (στέκομαι ακίνητος σε στάση προσοχής περιμένοντας διαταγές) || *II πεθερά της τους έχει όλους ~ στο σπίτι! Δεν τολμά κανείς να της φέρει αντίρρηση* **ΣΥΝ.** κλαρίνο.

L.ETYM. Μεταφορά τού παλ. ιταλ. **suso** < λατ. επίρρ. **su(r)sum,** που υποδηλώνει κίνηση από κάτω προς τα πάνω. συγκεκ. τ. τού **subversum,** σουπίνο τού ρ. **subvertere** «ανατρέπω, αναστρέφω» (< **sub-** «υπο-» + **vertere** «στρέφω, τρέπω»)].

Σουηδία (η) (σουηδ. Konungarikei Sverige = Βασίλειο τής Σουηδίας) κράτος τής Β. Ευρώπης στη Σκανδιναβική Χερσόνησο με πρωτεύουσα τη Στοκχόλμη, επίσημη γλώσσα τη Σουηδική και νόμισμα τη σουηδική κορώνα. – **Σουηδός** κ. (καθημ.) **Σουηδέζος** (ο), **Σουηδή** κ. (καθημ.) **Σοαηδέζα** (η), **σουηδικός,** -ή, -ό (βλ.λ.). **Σουηδικά** κ. (καθημ.) **Σουηδέζικα** (τα).

[ητυμ. Μεταφορά τού νεολατ. Suedia (γερμ. Schwedcn) < αρχ. σκανδ. Sui-J^iod «ο μοναδικός λαός, ο ξεχωριστός λαός», από το όνομα Swear (< γοτθ. swe-s «ξεχωριστός, μοναδικός») τού γερμ. φύλου που εγκαταστάθηκε στην περιοχή κατά τον πρώιμο Μεσαίωνα. Η σουηδ. ονομασία Sverige < αρχ. σουηδ. Swe-rike «μοναδικό κράτος, ξεχωριστή αυτοκρατορία» (το β' συνθ. -rike συνδ. με το γερμ. Reich «κράτος, βασίλειο. αυτοκρατορία»)], **σουηδικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Σουηδία και τους Σουηδούς **2.** ***σουηδική γυμναστική*** σύστημα γυμναστικής που περιλαμβάνει ελεύθερες ασκήσεις εδάφους, οι οποίες αποσκοπούν στη βελτίωση τής φυσικής κατάστασης και την απόκτηση ρυθμού στην κίνηση. Επίσης (καθημ.) **σουηδέζικος,** -η. -ο.

SUi generis λατ. (προφέρεται *σούι γκένερις)* ελλην. *τού δικού του γένους* · συνήθ. ως χαρακτηρισμός προσιόπων και καταστάσεων που έχουν κάτι το ιδιαίτερο, ιδιότητα χαρακτηριστική των ίδιων και μόνο· (ειδικότ.) για κάποιον/κάτι που ξεφεύγει από το συνηθισμένο · ιδιόρρυθμος ΣΥΝ. ιδιόμορφος, ιδιότυπος, **σουίνγκ** (το) {άκλ.) **1.** μουσική τζαζ τής δεκαετίας τού '30 και τού '40 με έντονο ρυθμό, που συνήθως παιζόταν από μεγάλες ορχήστρες 2. ο αντίστοιχος χορός.

[Ιΐΐ ΥΜ. < αγγλ. swing «αιώρηση, παλινδρόμηση, (μετα)στροφή. έντονη ρυθμική κίνηση»], σουιπστεΐκ (το) {άκλ.} λαχείο για τους αγώνες ιπποδρόμου.

[f.tym. < αγγλ. sweepsiake < sweep «σκουπίζω, σαρώνω» + stake «στοίχημα, ποντάρισμα»). **σουίτα** (η) {σουιτών) **1.** σειρά δωματίων ξενοδοχείου ή σκάφους, που συνδέονται μεταξύ τους και χρησιμοποιούνται ως ενιαίο σύνολο: *έκ^εισε μία ~ στου «Χίλτον»* · **2.** σειρά ορχηστρικών χορών τής ίδιας περιοχής · **3.** ορχηστρική σύνθεση αποτελούμενη από αυτοτελή ενόργανα τμήματα διαφορετικής μουσικής φυσιογνωμίας, στην ίδια τονικότητα και με μορφές συνήθ. μικρότερες από εκείνες τής σονάτας. κυρ. επιλογές σκηνικής μουσικής από θεατρικά έργα ή μουσικής μπαλέτου, που προορίζονται να εκτελεστούν σε κοντσέρτα: *η ~ «Σε- χραζάντ» τού Ρίμσκυ-Κόρσακοφ.*

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. suite «ακολουθία, συνέχεια, διαδοχική σειρά» < δημώδ. λατ. *sequita < λατ. sequor «ακολουθώ»], **σούκο** (η) {άκλ.) πρίζα με γείωση.

|ΕΙ ΥΜ. < γερμ. Schuko. **συντετμ. τ. τού όρου** Schuizkontukt **«επαφή ασφαλείας». από τη συχνή χρήση στα σύνθετα** Schukosteck- dose **«ρευματοδότης ασφαλείας» και** Schukostecker **«ρευματολήπτης ασφαλείας»).**

σουκρούτ (το) {άκλ.) λάχανο κομμένο σε πολύ λεπτά κομμάτια, που συντηρείται σε άρμη.

[ΙΠΥ.Μ. < γαλλ. choucroinc, παρεφθαρμένος τ. (με την παρετυμολ. επίδρ. των λ. chou «λάχανο» και croute «κρούστα») τού διαλεκτ. αλσατ. sukrut < γερμ. Sauerkraut «ξινολάχανο, τουρσί» < saucr «ξινός» + Kraut «λάχανο, χόρτο»|. **σουλαντίζω** ρ. μετβ. {σουλάντισα) (λαϊκ.) βρέχω (κάτι) σε όλη του την επιφάνεια ΣΥΝ. καταβρέχω, ποτίζω. Ηπίσης **σουλαντώ.** – **σουλάντισμα** (το).

Ιετυμ. Μεταφορά τού τουρκ. suladim, αόρ. τού p. sulamak]. **σουλαντιστήρι** (το) {σουλαντιστηρ-ιού | -ιών) το ποτιστήρι (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *σουλαντίζω* **+ παραγ. επίθημα** *-τήρι.* **πβ. κ.** *ποτισ-τήρι\.* **σουλατσαδόρος (ο) (λαϊκ.-κακόσ.) αυτός που κάνει σουλάτσο · ΦΡ.**

τοκιατής και σουλατσαδόρος (ως χαρακτηρισμός) ο χασομέρης, ο αργόσχολος, που ζει παρασιτικά.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. sollazzatore < solluzzare (βλ.λ.)[. **σουλατσάρω** ρ. αμετβ. {σουλάτσαρ-α κ. -ισα| (λαϊκ.) κάνω σουλάτσο (βλ.λ.) **συν.** σεργιανώ, σεργιανίζω, βολτάρω. – **σουλατσάρισμα** (το).

ι-τυμ. < ιταλ. sollazzare «διασκεδάζω, ξεσκάω» < sollazzo «διασκέδαση, γλέντι» < λατ. solatium «ανακούφιση, παρηγοριά φαιδρότη- τα» (< ρ. solor «παρηγορώ. πραύνω»)|. **σουλάτσο** (το) (λαϊκ.) ο περίπατος, το συνήθ. αργόσχολο σεργιάτσημα: *βγήκε για το ~ της στα μαγαζιά* **συν.** σουλατσάρισμα. σεργιάνι. βόλτα.

Ιετυμ. < ιταλ. sollaz/.o (βλ. λ. *σουλατσάρω)].*

Σούλι (το) {Σουλίου} (περιληπτ.) ομοσπονδία χωριών τής Ηπείρου και η περιοχή όπου βρίσκονται αυτά τα χωριά · γνωστά για την ηρωική αντίσταση των κατοίκων τους κατά τού Αλή Πασά (1792-1803). – **Σουλιώτης** (ο). **Σουλιώτισσα** (η), **σουλιώτικος,** -η, -ο [18951.

|ΕΤΥΜ. < αλβ. suli «αιχμηρή κορυφή (βουνού)»], **σουλούπι** (το) {σουλουπ-ιού [-ιών) **1.** (για πρόσ.) η εξωτερική εμφάνιση. η σωματική διάπλαση (κάποιου): *ωραίο ι συμμετρικό ~ || από - δεν λέει τίποτα. αλλά έχει καλή ψυχή!* **συν.** παρουσιαστικό 2. το περίγραμμα. το σχήμα πράγματος: *σ' αυτό του μοντέλου μού αρέσει το ~ του || αυτό το βάζο έχει ωραίο ~! σχολιο* λ. *όμορφος.*

|ετυμ. < τουρκ. iislup (με ευφωνική αντιμετάθεση), πβ. κ. *γρυυσούζης*

τουρκ. u£ursuz|. **σουλουπωνω** ρ. μετβ. {σουλούπω-σα. -θηκα. -μένος) **1.** δίνω σε (κάτι/κάποιον) καλύτερη ή την καλύτερη δυνατή εμφάνιση ή έκφραση, βελτιώνω την εμφάνιση (κάποιου): *- τυ γραφείου / το σπίτι / τα μαλλιά μου || δε ν άλλαξε το περιεχόμενο, απλώς του σουλούπο)σε λίγο τη διατύπωση* **συν.** τακτοποιο), ευπρεπίζω **2.** (μεσοπαθ. ***σουλουπώνομαι)*** αποκτώ το σωστό ή ενδεδειγμένο παρουσιαστικό, γενικότ. το σωστό στυλ: *έχει σουλουπωθεί, έμαθε να ντύνεται και να μιλάει σαν κύριος!* j[*σαν να σουλουπώθηκε λίγο αυτό τυ ακυύρι, τώρα μοιάζει με δωμάτιο!* – **σουλοΟπωμα** (το).

Σουλτάνα (η) γυναικείο όνομα.

σουλτάνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** η γυναίκα τού σουλτάνου **2.** (συχνά και ως προσφώνηση χαϊδευτ. ή σκωπτ.) γυναίκα μεγαλωμένη ή συνηθισμένη στις ανέσεις, που έχει εύκολη ζωή. **σουλτανάτο** (το) **1.** το αξίωμα τού σουλτάνου **2.** κράτος που ηγεμονεύεται από σουλτάνο.

[f.tym. Μεταφορά τού γαλλ. sultunatf. **σουλτανίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** εκλεκτή ποικιλία αμπελιού με σταφύλια χωρίς σπόρους, από τα οποία παράγεται κυρ. η γνωστή, ξανθή σταφίδα **2.** σταφύλι τής παραπάνω ποικιλίας αμπελιού **ΣΥΝ.** ροζακί.

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. sultanina < αραβ. sultani «αυτοκρατορική»|. **σουλτάν μερεμέτ** (το) {άκλ.) (λαϊκ.) ο άγριος ξυλοδαρμός.

[πτυμ. < τουρκ. sultan «σουλτάνος» + meremet «μερεμέτι»), **σουλτάνος** (ο) **1.** (από τον Ι Ιο αι.) ηγέτης μουσουλμανικού κράτους

καθένας από τους ηγέτες τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας **3.** (μτφ.) κάθε κυβερνήτης ή δεσπότης με απόλυτες εξουσίες **4.** (μτφ.-σκωπτ.) άνθρωπος συνηθισμένος στην εύκολη και άνετη ζωή. που ζει μέσα στα πλούτη και τα μεγαλεία: *ξύπνησε υ ~ μας:* (πβ. *αγάς, πασάς, μπέης).* – **σουλτανικός,** -ή, -ό 118361. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αγάς.*

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *σουλτάνος* < τουρκ. sultan < αραβ. sultan «κυρίαρχος, ηγεμόνας, άρχοντας»), **σουλφαμίδη** (η) {σουλφαμιδών) ΦΛΡ.νι. κάθε χημική ένωση που συνήθ. χρησιμοποιείται για την παρασκευή φαρμάκων κατά των βα- κτηριακών μολύνσεων, τού σακχαρώδους διαβήτη, διαφόρων οιδημάτων. τής αρτηριακής υπέρτασης και τής ουρικής αρθρίτιδας.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. suliamide < sulf(o)- (< λατ. sulphur / sulfur ^θείο») + -amide (< am(monia) «αμμωνία») + παραγ. επίθημα -idej. **σουλφαμιδόσκονη** (η) {χωρ. πληθ.) **φαρ.μ.** σκόνη από σουλφαμίδες που τοποθετείται σε πληγές. **σούμα**[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) το αποτέλεσμα τής άθροισης, το σύνολο **συν.** άθροισμα · **φρ.** ***κάνω (τη) σούμα*** προσθέτω, υπολογίζω συνολικά: *κάνε τη σούμα, να δούμε τι σου χρωστάω* **ΣΥΝ.** σουμάρω. **[ΕΤΥΜ.** < μεσν. *σούμ(μ)α* < *λατ.* summa «σύνολο», θηλ. τού επιθ. summus «ολόκληρος, ανώτατος, ύψιστος»]. **σούμα**[2] (η) {χωρ. γεν. πληθ.) αρωματικό ρακί από πρώτη απόσταξη σύκο)ν.

[πτυμ. < τουρκ. soma, ινδικής προελ.|. **σουμάδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) γλυκό αναψυκτικό ποτό από γαλάκτωμα αμυγδάλου **συν.** αμυγδαλάδα.

[πτυμ. Ντθ. < *σούμα* «είδος ποτού» + παραγ. επίθημα *-άδα,* πβ. κ. λε- *μον-άδα].*

σουμάρω ρ. μετβ. {σούμαρ-α κ. -ισα} υπολογίζω ένα άθροισμα, κάνω τη σούμα (βλ.λ.): *αν τα σουμάρεις, πόσο βγαίνουν όλα μαζί;* **ΣΥΝ.** αθροίζω, προσθέτω. – **σουμάρισμα** (το).

[ηι υμ. < *σούμα* + *-άρω,* πβ. κ. *παρκ-άρω. γουστ-άρω].*

Σουμελά (η) μονή τής Παναγίας στην Τραπεζούντα τού Πόντου, στο όρος Μελά, προπύργιο τού χριστιανισμού κατά την περίοδο τής Τουρκοκρατίας · ερημώθηκε μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και η εικόνα τής Ιΐαναγίας βρίσκεται σήμερα στο Βέρμιο Ημαθίας.

[ετυμ. < μεσν. *Σουμελά* (στην ποντιακή διάλεκτο) < *εις τού Μελά,* όν. τού όρους όπου βρισκόταν η μονή[.

Σουμερία (η) αρχαία περιοχή στο νοτιότερο τμήμα τής Μεσοποταμίας μεταξύ τού Τίγρη και τού Ευφράτη, όπου αναπτύχθηκε αξιόλογος πολιτισμός (των Σουμερίων) και αργότερα έγινε γνωστή ως Βαβυλωνία.

[ΕΤΥΜ. < νεολατ. Sumcria < ακκαδ. Sumcru. αγν. ετύμου].

Σουμέριος (ο) {Σουμερί-ου | -ων, -ους} μέλος αρχαίου λαού που κατοικούσε στη Μεσοποταμία (4η χιλιετία π.*Χ.) και είχε αναπτύξει αξιόλογη πολιτισμική δραστηριότητα (ναοδομία, μεταλλουργία, αγγειοπλαστική. σφηνοειδή γραφή). — **σουμερι(α)κός,** -ή, -ό. **σουμιέ** (το) -»σομιέ

σούμο (το) {άκλ.} είδος ιαπωνικού αθλήματος πάλης μεταξύ υπέρβαρων παλαιστών.

[ΕΤΥΜ, < ιαπων. sumo «αγώνας, μάχη»].

Sub voce (συντομ. s.v., προφέρεται *σουμπ βόκε* ή και *σουμπ βότσε)* λατ.· ελλην. *στη λέξη, στο /.ήμμα'* ως παραπομπή σε λήμμα (εγκυκλοπαίδειας. λεξικού) στο οποίο μπορεί να βρει κανείς μια πληροφορία, **σούμπιτο** επίρρ. (λαϊκ.) με αιφνιδιαστική ταχύτητα, χωρίς καθυστέρηση ή προειδοποίηση: *με τα πον ήρθε, έφυγε ~ για κάτι έκτακτο'*. **σούμπιτος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που εμφανίζεται ή συμβαίνει απρόοπτα, αιφνιδιαστικά: *ήρθε - απ' το αεροδρόμιο* συν. ξαφνικός, αιφνιδιαστικός.

[ετυμ. < ιταλ. subito «αιφνίδιος, ξαφνικός, ταχύς» < λατ. subitus (< ρ. subire «εισέρχομαι, προσέρχομαι»)|. **σουμπλιέ** (το) {άκλ.} ΧΗΜ. η ένωση τού διχλωριούχου υδραργύρου, με περιορισμένη χρήση στη θεραπευτική λόγω τής τοξικότητάς της. με αντισηπτικές ιδιότητες, που καταπολεμεί τα παράσιτα και τη σύφιλη- αλλιώς *άχνη υδραργύρου* (η). Επίσης **σουμπλιμές** (ο).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. sublime, μτχ. τ. τού ρ. sublimer «εξαχνώνω» < λατ. sublimare «υψώνω στον αέρα. μετεωρίζω» < επίθ. sublimis «μετέωρος, υψηλός» < sub- «υπο-» + -limis, αβεβ. ετύμου. ίσως παράλλ. τ. τού επιθ. limus «λοξός. πλάγιος»|. **σουμπρέτα** (η) {σουμπρετών} **1.** (σε θεατρικά έργα. όπερες κ.λπ.) χαρακτηριστικός ρόλος υπηρέτριας ή καμαριέρας, που εκδήλωνε έντονη κοκεταρία, αναίδεια και είχε την τάση να μπλέκει σε ίντριγκες 2. ηθοποιός που υποδύεται τέτοιο ρόλο ή έχει καθιερωθεί σε τέτοιους ρόλους. — **σουμπρετίστικος,** -η, -ο.

|ετυμ. < γαλλ. soubrette < προβηγκ. soubreto, θηλ. τού soubret «προσποιητός, επιτηδευμένος» < παλαιότ. προβηγκ. soubrar < λατ. superare «υπερέχω, περισσεύω»], **σουναμιτισμός** (ο) δοξασία ασιατικών λαών. κατά την οποία η επαφή με νεαρά άτομα μπορεί να προσφέρει τόνωση και μεγαλύτερη διάρκεια ζωής σε γερασμένους και εξασθενημένους οργανισμούς. [RTYM. < μτγν. *Σουναμΐτις. -ίδος,* νεαρή παρθένα (πλήρες όνομα *Άβισάγ ή Σουναμΐτις),* η οποία, σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση (Π.Δ. *Χρονικών Α'* Ι. Ι-4), κοιμόταν μαζί με τον ηλικιωμένο βασιλιά Δαβίδ προς το τέλος τής ζωής του|. **σουνέτι** (το) (στους μουσουλμάνους) η περιτομή (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. sunnet |.

Σούνιο (το) {Σουνίου} ακρωτήριο τής Α. Στερεάς Ελλάδας στο Ν. άκρο τού νομού Αττικής· αλλιώς (λαϊκ.) *κάβο-ΚολώνΓς* (οι).

[ΕΤΥΜ. αρχ. *Σούνιον.* αγν. ετύμου). **σουνίτης** (ο) [1897] {σουνιτών}, **σουνίτισσα** (η) {σουνιτισσών} οπαδός μιας από τις δύο μεγάλες θρησκευτικές διαιρέσεις τού ισλαμισμού (μαζί με τους σιίτες). που θεωρεί τους τέσσερεις πρώτους χαλί- φες ως νόμιμους διαδόχους τού Μωάμεθ και τονίζει τη σημασία τής παραδοσιακής κοινωνικής πρακτικής, των απόψεων και των εθίμων τής κοινότητας ως βάση τού ισλαμικού Δικαίου· ο ορθόδοξος μουσουλμάνος.

[είυμ. Μεταφορά τού γαλλ. sunniie < αραβ. sunni < sunnah «μονοπάτι, κανόνας, δρόμος»], **σουξέ** (το) {άκλ.) **1.** η. συνήθ. εφήμερη, επιτυχία, η μεγάλη απήχηση (προσώπου ή πράγματος σε οικονομικό, επαγγελματικό, προσωπικό κ.λπ. επίπεδο): *με την τελευταία του ταινία πιστεύει ότι θα κάνει ~!* II *έχει μεγάλο ~ στις γυναίκες* 2. (συνεκδ.) ό.τι ή όποιος σημειώνει κυρ. εμπορική επιτυχία: *συλλογή με ~ τού '501| το έργο έκοψε χιλιάδες εισιτήρια και ήταν το μεγάλο περσινό* ~. — (υποκ.) **σουξεδάκι** (το), (μεγεθ.) **σουξεδάρα** (η).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. succes < λατ. successus, μτχ. τ. τού ρ. succedere «προχωρώ. προσέρχομαι» (< sub- «υπο-» + cedere «προχωρώ»)!, **σουξεδιάρης** (ο) {σουξεδιάρηδες). **σουξεδιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο (συνήθ. τραγουδιστής) που επιδιώκει την εφήμερη επιτυχία, το σουξέ. — **σουξεδιάρικος,** -η. -ο.

Ιετυμ. < *σουξέ.* κατ' αναλογίαν προς ουσ. σε *-ες. -έδες.* λ.χ. *χαβαλεδ- ιάρικος|.*

σούξου-μούξου-τού (τα) {άκλ.} (εκφραστ.) τα μου-σου-τού (βλ.λ.): *βαρέθηκα τα ~· πες μου καθαρά τι θες!*

[είυμ. < *μυυ-συυ-τού* (γεν. εν. τής προσ. αντωνυμίας) με προσθήκη τού στερητ. ςε-|.

σούπα (η) {δύσχρ. σουπών} **1.** ρευστό ή παχύρρευστο φαγητό από ζωμό κρέατος, πουλερικού, ψαριού ή βρασμένων λαχανικών ή ακόμα με βασικά υλικά το αλεύρι, την κρέμα γάλακτος ή τυ γάλα με την προσθήκη καρυκευμάτων, χορταρικών κ.λπ.. που σερβίρεται σε βαθιά πιάτα ή μπολ, χρησιμοποιείται ως ορεκτικό ή συμπληρωματικό πιάτο αλλά και ως βασική αναρρωτική τροφή κυρ. μετά από εγχειρήσεις 2. (καθημ.) κάθε τροφή που είναι ή γίνεται πολύ ρευστή, αραιή: *βάλε το παγωτό στο ψυγείο, να μη γίνει -!* 3. (μτφ.-αργκό) το σώριασμα κάποιου στο έδαφος από γλίστρημα: *έφαγε μια ~ μπροστά σε όλη την παρέα* **4.** (μτφ. για θεάματα) οτιδήποτε είναι χαλαρό, χωρίς συνοχή ή ένταση, χωρίς συγκινήσεις· καθετί το αδιάφορο και ανιαρό: *το ματς ήταν* — (υποκ.) **σουπίτσα** (η) (σημ. I).

[ETY.VL < γαλλ. soupe < δημώδ. λατ. suppa «μουσκεμένο ψωμί», γερμ. αρχή^, πβ. αρχ. σκανδ. soppa. αρχ. αγγλ. sopp (ίδια σημ.)|. **σουπε** (το) {άκλ.} μεταμεσονύκτιο δείπνο με κρύα πιάτα. σχολιο λ. *γεύμα.*

[είύ.μ. < γαλλ. souper < soupe «σούπα» (βλ. λ. *σούπα)*\. σούπερ **επίθ. {άκλ.}** 1. **(καθημ.) αυτός που προκύπτει ή εκδηλώνεται σε εξαιρετικό βαθμό, ξεπερνώντας κάθε ανάλογο ή όμοιό του:** ~ *ιδεολόγος ! αγωνιστής / εθνικιστής* || ~ *αυτοκίνητο / ντύσιμο / μακιγιάζ* **/** *ευκαιρία* **/** *προσφορά* **συν. καταπληκτικός** 2. σούπερ *(βενζίνη)* **βενζίνη με μεγαλύτερη αναλογία οκτανίων στη σύνθεσή της, κατ' αντιδιαστολή προς την απλή.**

Ιείύμ. < αγγλ. super < λατ. super «πάνω, υπέρ»], σούπερμαν **(ο) {άκλ.Ι,** σουπεργούμαν **(η) {άκλ.}** 1. **ήρωας των κόμικς με υπερφυσικές δυνάμεις, τις οποίες αξιοποιούσε βοηθώντας ή σώζοντας τους ανθρώπους και πολεμώντας το κακό** 2. **(μτφ.) κάθε πρόσωπο με εξαιρετικές ή υπερφυσικές δυνάμεις.**

Ιείύμ. < αγγλ. superman «υπεράνθρωπος»!, σουπερμάρκετ **κ.** σούπερ-μάρκετ **(το) {άκλ.| ελλην.** *υπεραγορά*■ **μεγάλο κατάστημα λειανικής πώλησης, που διαθέτει με σύστημα αυτοεξυπηρέτησης μεγάλη ποικιλία τροφίμων και άλλων προϊόντων οικιακής χρήσεως. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *αντιδάνειο.*

|είύμ. < αγγλ. supermarket «υπεραγορά»], σουπερστάρ **κ.** σούπερ-σταρ **(ο/η) {άκλ.} πρόσωπο πολύ διακεκριμένο ή επιτυχημένο, κυρ. καλλιτέχνης ή αθλητής που χαίρει ευ- ρείας αναγνωρίσεως και μεγάλου θαυμασμού και συνήθ. απαιτεί πολύ υψηλά ποσά ως αμοιβή (για τις υπηρεσίες που προσφέρει), ο μεγάλος σταρ:** ~ *τής πολιτικής ί των γηπέδων/ τού Χόλλυγουντ/ τής μόδας.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. superstari, σουπιά **(η)** 1. **θαλασσινό μαλάκιο πεπλατυσμένου σχήματος, που μοιάζει με το καλαμαράκι και απαντά σχεδόν σε όλες τις θάλασσες, γνωστό για το μελάνι που χύνει, όταν νιώθει ότι κινδυνεύει** 2. **(συνεκδ.) φαγητό που παρασκευάζεται με βάση το κρέας τού μαλακίου αυτού:** ~ *γιαχνί / τηγανητή / κρασάτη* 3. **(μτφ.) άνθρωπος που ξέρει να κρύβεται, να καλύπτεται με πονηριά και να ενεργεί με μυστικότητα, που παραπλανά προσποιούμενος τον ήσυχο και αδιάφορο:** *Είναι αυτός μια -! Μην κοιτάς που το παίζει αθώος!* **ΣΥΝ. αλεπού. [είύμ. μεσν. < αρχ.** *σηπία* **(βλ.λ.). με τροπή τού /i/ σε /u/ υπό την επίδρ. τού χειλικού** *-π-* **(πβ. κ.** *κατηφής - κατσούφης)].* σουπιέρα **(η) {σπαν. σουπιερών} μεγάλο και βαθύ πιάτο ή σκεύος για το σερβίρισμα τής σούπας.**

|ΕΤΥΜ. < *σούπα* **+ παραγ. επίθημα** *-ιέρα,* **πβ. κ.** *σαλατ-ιέρα*\. σουπίνο **(το) ελλην.** *ύπτιο*■ **ρηματικός τύπος τής λατινικής γλώσσας, με τον οποίο δηλώνεται ο σκοπός ή η αναφορά.**

[ετυμ. < λατ. supinum, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. supinus «ύπτιος - παθητικός, απαθής» (< sub «υπό»)|. σουπιοκοκκαλο **(το) ο λευκός σκελετός τής σουπιάς. σχήματος πεπλατυσμένου ελλειψοειδούς, που αποτελείται από πορώδη άλατα ασβεστίου και πυριτικού μαγνησίου,** σουπλά **(το) {άκλ.) αντικείμενο από ποικίλα υλικά (πλαστικό, ανθεκτικό χαρτί, ύφασμα κ.ά.). πάνω στο οποίο ακουμπάμε ζεστό σκεύος ή τοποθετούμε το σερβίτσιο τού φαγητού και το πιάτο αντί τραπεζο- μάντηλου.**

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. dessous-de-piat (κατ' αναλογίαν προς το *σουβέρ***) < dessous do «κάτο) από» + plat «πιάτο»].**

Supra **λατ. (προφέρεται** *σούπρα)* **ελλην.** *ανωτέρω*■ **πιο πάνω (ως ένδειξη σε παραπομπές κειμένων).** σούρα[1] **(η) {χωρ. γεν. πληθ.] το δίπλωμα, μάζεμα υφάσματος ή ενδύματος έτσι, ώστε να σχηματίζονται συνεχείς πτυχώσεις:** *η φούστα κάνει ~ στη μέση* **ΣΥΝ. πτύχωση. — (υποκ.)** σουρίτσα **(η).**

[είύμ. μεσν. < *σουρώνω*[1] **(υποχωρητ.), βλ.λ.].** σούρα^

(η) το μεγάλο μεθύσι συν. σούρωμα.

[ετυμ. < *σουρώνω-* **(υποχωρητ.)].** σούρα[3] **(η) καθένα από τα κεφάλαια τού Κορανίου.**

Ιητυμ. < αραβ. surah «σειρά, στήλη»], σουραύλι **(το) {σουραυλ-ιού | -ιών) πνευστό μουσικό όργανο, ο λαϊκός ή ποιμενικός αυλός, η φλογέρα.**

είύμ. < όψιμο μεσν. *συραύλιον* **(με τροπή τού /i/ σε /u/, πβ. κ.** *ξυράφι ξουράφι),* **πιθ. από συμφυρμό των λ.** *σύριγξ* **και** *αύλός*\. σουραυλίζω **ρ. αμετβ. {σουραύλισα} παίζω σουραύλι.** σούργελο **(το) (μειωτ.) γελοίο πρόσωπο ή πράγμα, που γίνεται ο περίγελος των άλλων:** *έγινε ~ στη γειτονιά του* [| *εμφανίστηκαν κάτι σούργελα στην εκπομπή του.*

[f.tym. Από συμφυρμό των λ. *σούρνω* **(βλ. κ.** *σέρνω)* **+** *-γε/.ο{< γέλιο)***|.** σουρεαλισμός **(ο) παγκόσμιο καλλιτεχνικό, λογοτεχνικό, ποιητικό και φιλοσοφικό κίνημα που αναπτύχθηκε κυρ. στις αρχές τού 20ού αι., φθάνοντας στην ακμή του κατά τα χρόνια τού μεσοπολέμου, το οποίο επιδίωκε την υπέρβαση τού πραγματικού και αισθητού και τόνιζε την υποσυνείδητη, μη λογική σημασία των παραστάσεων, η οποία προκύπτει από την «αυτόματη γραφή» (βλ. λ.** *γραφή)* **ή την εκμετάλλευση τυχαίων εντυπώσεων, αναπάντεχων αντιθέσεων κ.λπ.:** *δύο μεγάλοι τού ~, ο κινηματογραφιστής Μπουνιουέλ και ο ζωγράφος Νταλί. δημιούργησαν την πρώτη σουρεαλιστική ταινία, τον «Ανδαλουσιανό* **Σκύλο»** *(1929)* **ΣΥΝ. υπερρεαλισμός. —** σουρεαλιστικός, **-ή, -ό.** σουρεαλιστικ-ά **/** -ώς **επίρρ.**

|ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. surrealisme < sur «υπέρ. πάνω» (< λατ. super) + realisme (βλ. κ. *ρεαλισμός)*\. σουρεαλιστής **(ο),** σουρεαλιστρια **(η) {σουρεαλιστριών} οπαδός ή εκπρόσωπος τού σουρεαλισμού:** *ο ιικάσσο είναι ένας από τους πιο γνωστούς ~ ζωγράφους.*

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. surrealiste (βλ. κ. *σουρεαλισμός)***].** σουρίζω **ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σούριξα} (λαϊκ.) σφυρίζω (βλ.λ.).**

Ιετυμ, < αρχ. *συρίζω* **(βλ.λ.), με τροπή τού /i/ σε /u/, πβ. κ.** *ξυρίζω - ξουρίζω*\.

Σουρινάμ (το) {άκλ.} (ολλ. Republick Suriname = Δημοκρατία τού Σουρινάμ) κράτος στις Β. ακτές τής \. Αμερικής με πρωτεύουσα το Παραμαρίμπο, επίσημη γλώσσα την Ολλανδική και νόμισμα το φλορίνι Σουρινάμ. – **Σουριναμέζος** (ο), **Σουριναμέζα** (η), **σουριναμέζι- κος,** -η. -ο.
[ΕΤΥΜ. < ολλ. Suriname, από το όνομα των αρχαίων κατοίκων του, των Surincm. αγν. ετύμου]. **σούρισμα** (το) |σουρίσμ-ατος | -ατα, -άτων! (λαϊκ.) το σφύριγμα (βλ.λ.).

σουρλουλοίι (η) {σουρλουλούδες} **1.** γυναίκα που συνηθίζει να τρι- γυρνά στους δρόμους, που πηγαινοέρχεται με φλύαρη, ατημέλητη και ελαφριά διάθεση 2. (συνεκδ.) γυναίκα εύκολη στις σχέσεις και τις συναναστροφές της. αμφισβητούμενης ηθικής και μεμπτής διαγωγής. [ΕΤΥΜ. Ίσως < βεν. turluiu «ανόητος, άμυαλος»!, **σουρμές** (ο) (σουρμέδες} (λαϊκ.) μαύρο φυσικό χρώμα για το βάψιμο των βλεφαρίδθ)ν και των βλε<οάρα>ν.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. sourmesj. **σουρ(ν)τίνα** κ. **σουρδίνα** κ. **σορντίνα** (η) {σουρ(ν)τινών} μουσικό εξάρτημα που μεκόνει την ένταση τού ήχου και μεταβάλλει το ηχό- χρωμα τού μουσικού οργάνου, στο οποίο τοποθετείται και προσαρμόζεται.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. sourdine < ιταλ. sordina < sordo «κουφός» (< λατ. surdus)].

σούρνω ρ. μετβ. {έσουρα} (λαϊκ.) σέρνω (βλ.λ.).
[ετυμ. < αρχ. *σύρω* **(βλ.λ.), με τροπή τού /i/ σε /u/ (πβ. κ.** *ξυράφι - ξουράφι)* **και επίθημα** *-νω* **κατά το σχήμα** *έσπειρα* **-** *σπέρνω, έγειρα* **-** *γέρνω].*

σουρομαδώ ρ. μετβ. {σουρομαδάς... j σουρομάδ-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} (λαϊκ.) 1. αρπάζω (κάποιον) από το μαλλί, τραβώ (κάποιον) για να του βγάλω τα μαλλιά ΣΥΝ. σουρομαλλιάζω **2.** (μεσοπαθ. **σοα-** *ρομαδιέμαί)* τραβώ τα μαλλιά μου σε πλήρη απόγνωση ή βαθιά θλίψη, θρηνώντας. – **σουρομάδημα** (το).
[ΕΤΥΜ. < **συρομαδώ* (βλ. λ. *συύρνω*) < *σύρω* + *μαδώ*|. **σουρομαλλιάζω** ρ. μετβ. [σουρομαλλιάσ-τηκα. -μένος} 1.(λαϊκ.)αρ- πάζω) και τραβώ (κάποιον) από τα μαλλιά ΣΥΝ. σουρομαδώ **2.** (μεσοπαθ. *σουρομαλλιάζομαι)* μαλλιοτραβιέμαι, παλεύω με κάποιον αρ- πάζοντάς τον από τα μαλλιά.
[ει υμ. < **συρομαλ?Λάζω* (βλ. λ. *σούρνω)* < *σύρω* + *μαλλιάζω].* **σουρουκλεμες** (ο) Ισουρουκλεμέδες} (εκφραστ.-λαϊκ.) ο σουρ- τούκης (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. p. suriiklenmek «σέρνομαι, τραβιέμαι - διάγω ανήθικη ζωή »1.

σούρουπο (το) η ώρα μετά τη δύση και πριν από τη νύχτα ΣΥΝ. δειλινό, λυκόφως, σουρούπωμα, σύθαμπο. μούχρωμα.
1ELTYX · < **σύρρυπον* < *συν-* + *ρύπος* (πβ. κ. *σύ-θαμπο).* με τροπή τού δεύτερου /i/ και προληπτ. αφομοίωση], **σουρούπωμα** (το) {σουρουπώμ-ατος | -ατα,-άτων} η ώρα που πέφτει ο ήλιος, η ώρα τού δειλινού ΣΥΝ. μούχρωμα, δειλινό, **σουρουπώνει** ρ. απρόσ. [σουρούπωσε} έρχεται η νύχτα, αρχίζει να βραδιάζει συν. νυχτώνει · φρ. (παροιμ.) *ακόμα δεν εσουρούπωσε και μας καλημερίζεις* για άτομα εκτός χρόνου και τόπου, που δεν έχουν αίσθηση τού τι γίνεται ή τι λένε. **σούρσιμο** (το) + σύρσιμο

σούρτα-φέρτα (τα) {άκλ.) (εκφραστ.-οικ.) 1.η συνεχής και επαναλαμβανόμενη μετακίνηση σε έναν τόπο ή διαφορετικούς τόπους, η ανταλλαγή επισκέψεων και κατ' επέκτ. η ανάπτυξη σχέσεων: *δεν μου αρέσουν τα πολλά - της στο σπίτι ενός ξένου* ΣΥΝ. πηγαινέλα **2.** η αναποτελεσματική και άσκοπη δραστηριότητα, ο άδικος, μάταιος κόπος για κάτι: *τι τα θες αυτά τα αφού δεν κερδίζεις τίποτα!* [ΕΤΥΜ. < *σούρ' τα φέρ' τα.* προστ. των ρ. *σούρνω* και *φέρνω}.* **σούρτης** (ο) ► σύρτης

σουρτουκεύω ρ. αμετβ. Ισουρτούκεψα} (λαϊκ.) είμαι ή γίνομαι σουρτούκης. περιφέρομαι άσκοπα, αλητεύω. – **σουρτούκεμα** (το), **σουρτούκης** (ο) {σουρτούκηδες}. **σουρτούκα** (η) (εκφραστ.-λαϊκ.) πρόσωπο που έχει συνήθεια να γυρνά στους δρόμους, που του αρέσει το σουρτούκεμα (να αλητεύει και να ζει άστατα και ρέμπελα) ΣΥΝ. αλήτης, ανεπρόκοπος, αχαΐ'ρευτος. Ηπίσης **σουρτούκω** (η).
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. siirtiikj. **σούρωμα** (το) [μεσν.Ι [σουρώματος! **1.** το στράγγισμα (πράγματος): γο ~ *των μακαρονιών / των χόρτων* · 2. η πτύχωση από το δίπλωμα υφάσματος ΣΥΝ. σούρα · 3. το μεγάλο μεθύσι ΣΥΝ. μεθοκόπημα, με- θοκόπι.

σουρώνω[1] ρ. μετβ. κ. αμετβ. [σούρω-σα. -θηκα, -μένος) ♦ (μετβ.) **1.** βγάζω το νερό από (κάτι), στραγγίζω με φίλτρο ή σουρωτήρι: ~ *τα μακαρόνια / το χαμομήλι / το τσάι* · 2. (για υφάσματα, ενδύματα κ.λπ.) δημιουργώ πτύχωση σε (κάτι): ~ *το φόρεμα στη μέση* ♦ (αμετβ.)

έχω πτύχωση, κάνω ζάρες: *το φόρεμα σουρώνει στη μέση και μετά πέφτει ίσια* **4.** (μτφ., για πρόσ.) αδυνατίζω, χάνω όγκο και δυνάμεις: *έχει σουρώσει από τις δίαιτες* συν. μαζεύω, μπαίνω.
Ιετυμ. < *σειρώνω* (με τροπή τού /i/ σε /u/, πβ. κ. *σύρω - συύρνω)* < μτγν. *σειρώ (-όω)* «στραγγίζω, φιλτράρω» < αρχ. *Σείριυς* (βλ.λ.)}. **σουρώνω**[2] ρ. αμετβ. [σούρονσα. -μένος) μεθώ, πίνω πολύ. περισσότερο από όσο αντέχω: *σούρωσε για τα καλά, δεν ξέρει τι κάνει* | | (η μτχ. **σουρωμένος,** *-η,* -ο): *«σουρωμένος θα 'ρθω πάλι στην παλιά μας γειτονιά»* (λαϊκ. τραγ.) συν. γίνομαι στουπί / φέσι.
[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, ίσως < τουρκ. sarhos «μεθυσμένος» ή < βεν. sur(o) «φελλός, πώμα»[. **σουρωτήρι** (το) [σουρωτηρ-ιού [-ιών) **1.** μικρό σκεύος με τρυπητό πλέγμα και λαβή στην άκρη για τη διήθηση αφεψημάτων (λ.χ. χαμομηλιού, μέντας κ.λπ.) και ροφημάτων (λ.χ. γάλακτος) 2. μεγάλο μα γειρικό κοίλο σκεύος με τρύπες, μέσα στο οποίο αδειάζουμε βρασμένα φαγητά (λ.χ. μακαρόνια), για να στραγγίσουν **ΣΥΝ.** στραγγιστήρι.
[ηί υμ. < *σουρώνω* **+** παραγ. επίθημα *-τήρι,* πβ. κ. *στεγνω-τήρι, βουλ- λω-τήρι* κ.ά.}.

σουρωτός, -ή, -ό αυτός που έχει στραγγιστεί, που τον έχουν περάσει από σουρωτήρι **συν.** στραγγιστός, στραγγισμένος, **σουσαμάτο** (το) γλυκό παρασκεύασμα από σουσάμι με μέλι ή ζάχαρη **ΣΥΝ.** παστέλι.
[ετυμ. <μτγν. *σησαμάτος* < αρχ. *σήσαμον* (βλ. λ. *σουσάμι)].* **σουσαμένιος,** -ια, -ιο αυτός που έχει παρασκευαστεί ή πασπαλιστεί |τε σουσάμι **συν.** σουσαμωτός, **σουσάμι** (το) {σουσαμ-ιού | -ιών} ο εδώδιμος σπόρος τής σουσαμιάς, από τον οποίο εξάγεται το σουσαμόλαδο και χρησιμοποιείται ευρέως για να δίνει ξεχωριστό άρωμα και γεύση στο ψο)μί, αλλά και σε άλλα αρτοποιήματα και γλυκύσματα· **φρ.** *αουσάμι, άνοιξε!* για κάθε αποτελεσματικό, δραστικό μέσο, που μοιάζει να εκπληρώνει μια επιθυμία με θαυματουργό τρόπο.
[πτυμ. < μτγν. *σησάμιον* (με τροπή /i/ -► /u/, πβ. κ. *σουπιά - σηπία),* υποκ. τού αρχ. *σήσαμον* < εβρ. sumsom. πβ. κ. αραμ. Sum-ssma, ακκαδ. samassammu(m). φοιν. ssmn. Το λατ. sesamum (> γαλλ. sesame) είναι δάνειο από την Ελληνική. Η φρ. *σουσάμι, άνοιξε!* ανάγεται στο ανατολίτικο παραμύθι «Ο Αλί Μπαμπά και οι σαράντα κλέφτες», όπου αυτές οι λ. χρησίμευαν ως μαγικό πρόσταγμα για να ανοίξει η πόρτα τής σπηλιάς των κλεφτών [. **σουσαμιά** (η) φυτό που καλλιεργείται συστηματικά στις περιοχές τής Άπω και Μέσης Ανατολής, αλλά και στην Ελλάδα, για τους εδώδιμους, ελαιούχους σπόρους του. **σουσαμόλαδο** (το) φυτικό* έλαιο που εξάγεται από τους σπόρους τής σουσαμιάς. Επίσης (λόγ.) **σησαμέλαιο** [1880].

σουσαμόπιτα (η) [δυσχρ. σουσαμοπιτών) πίτα που παρασκευάζεται από σουσάμι, που φτειάχνεται με σπόρους σουσαμιάς ειδικά επεξεργασμένους, ώστε να έχει αφαιρεθεί το λάδι τους. **σουσαμωτός,** -ή, -ό αυτός που έχει παρασκευαστεί ή πασπαλιστεί με σουσάμι **ΣΥΝ.** σουσαμένιος, **σούσι** (το) [άκλ.} παραδοσιακό γιαπωνέζικο φαγητό από κρύο ρύζι με φέτες μαρινα ρισμένου ωμού ψαριού και φύκια.
[ΕΤΥΜ. < ιαπων. sushi, κατά λέξη «είναι ξινό»], **σουσού** (η) [σουσούδες} ως χαρακτηρισμός νεόπλουτης, μεγαλομα- νούς και ψευτοαριστοκράτισσας γυναίκας.
[ετυμ. < γαλλ. chouchou «αγαπημένος, ενοημένος», διπλασιασμένος τ. τού chou (επίσης τρυφερή προσφώνηση, λ.χ. mon ehou!), αρχική σημ. «λάχανο». 11 λ. μεταφέρθηκε στην Ελληνική χάρις στην κωμωδία τού Δ. Ψαθά *Μαντάμ Σουσού* (1940)|. **σουσουδίστικος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από το υπεροπτικό ύφος των νεόπλουτων και από μεγαλομανία.
]ι-:τυμ. < *σουσού,* κατά το *μωρουδίστικος].* **σουσούμι** (το) {σουσουμ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** το ξεχωριστό και προσωπικό χαρακτηριστικό γνώρισμα 2. τα χαρακτηριστικά τού προσώπου ως το κατεξοχήν διακριτικό γνώρισμα κάποιου 3. το χαρακτηριστικό παρατσούκλι που δίνεται σε κάποιον **ΣΥΝ.** παρανόμι.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < **συσσήμιον* (με τροπή τού *ήμ* σε /u/, πβ. κ. *σησάμι - σουσάμι* και αφομοίωση), υποκ. τού μτγν. *σύσσημον*«αναγνωριστικό σημείο, σύμβολο» < συ- (< *συν-) + -σημον* < *σήμα].* **σουσουμιάζω** ρ. αμετβ. {σουσούμιασα} (λαϊκ.) **1.** αποδίδω περιγραφικά την εμφάνιση κάποιου, τα χαρακτηριστικά τού προσώπου του 2. (ειδικότ.) εκφράζω τον θαυμασμό μου για την ομορφιά τού προσώπου κάποιου, εγκωμιάζω τα χαρακτηριστικά τού προσώπου του. **σουσουράδα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} 1. λεπτό ωδικό πτηνό με έντονα χρώματα στο φτέρωμά του. γνωστό για τη χαρακτηριστική ουρά του, την οποία κουνά πάνω-κάτω 2. (μτφ.-σκωπτ.) (α) η νεαρή συνήθ. γυναίκα. που συμπεριφέρεται ελαφρόμυαλα και απερίσκεπτα ή με ματαιοδοξία: «~. *ψέματα μου λες αράδα»* (λαϊκ. τραγ.) (β) άτακτο κοριτσάκι. – (υποκ.) **σουσουραδίτσα** (η).
ΙΕΤΥΜ. < **σεισουράδα*(με προληπτ. αφομοίωση) < **σεισούρα« σείω,* πβ. αόρ. *έ-σεισ-α.* + *ουρά)* + παραγ. επίθημα *-άδα*\. **σούσουρο** (το) **1.** ο χαμηλής εντάσεως θόρυβος, συνήθ. από τις ταυτόχρονες ομιλίες ανθρώπων: *το σχόλιό του προκάλεσε ~ στο ακροατήριο || έγινε ~ στην τάξη με την είσοδο τού δασκάλου* 2. (μτφ.) η φημολογία ή σκανδαλολογία για κάποιον ή κάτι: *η καταγγελία εναντίον του ξεσήκωσε μεγάλο ~ στους κύκ?*.ους του.*
[γ.τυμ. < ιταλ. sussurro «ψίθυρος» < λατ. susurrum, εκφραστ. λ.], **σουσπασιόν** (η) ► σισπανσιόν

σούστα (η) [σουστών} **1.** το ελατήριο: *οι ~ τού κρεβατιού* 2. άμαξα δύο τροχών, που την τραβάει ένα άλογο και τής οποίας η καρότσα στηρίζεται στον άξονα των τροχών με ελατήρια 3. σύστημα από δύο μικρά στρογγυλά μεταλλικά ή πλαστικά κομμάτια, το ένα από τα οποία έχει μικρό ελατήριο και μία προεξοχή που μπαίνει με ελαφρά πίεση στην κοιλότητα τού άλλου κομματιού ασφαλίζοντας το κλείσιμο, ώστε να συγκρατεί μαζί τα μέρη ενός ρούχου · **4.** παραδοσιακός κρητικός χορός, στον οποίο οι χαρακτηριστικές κινήσεις των χορευτών είναι μικρά, συνεχόμενα πηδηματάκια.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. susta < δημώδ. λατ. **sustare* < λατ. suscitare «ανακινώ»

sub- «υπο-» + citarc «κινώ ορμητικά, ανακινώ»]. **σουτ**[1] επιφών. (εκφραστ.) ησυχία, σιωπή: *-/ Μη μιλάς! | | Μη φωνάζεις!* **ΣΥΝ.** ούτε λέξη, κιχ. σιγά, σκασμός.
[ΕΤΥΜ. Ιιχομιμητική λ.]. **σουτ**[2] (το) {άκλ.} (στο ποδόσφαιρο, το μπάσκετ κ.ά. αθλήματα) χτύπημα ή πέταγμα τής μπάλας προς την εστία (τέρμα) ή τη στεφάνη (καλάθι) τής αντίπαλης ομάδας, προκειμένου να σημειωθεί γκολ ή

πόντος: *κάνω / ρίχνω* ~ || *έχει καλό* ~ (ικανότητα στην εκτέλεση βολών) || *δυνατό* > *ελεύθερο* (βλ.λ.) / *μακρινό / τεχνικό / ξαφνικό / /*τον^- *ρό / σκαφτό* (με το πόδι να μπαίνει μΓ απότομη κίνηση κάτω από τη μπάλα σαν να σκάβει το χόρτο, δίνοντας της ώθηση προς τα πάνω) / *ψηλοκρεμαστό* (που δίνπ καμπύλη τροχιά στη μπάλα, ώστε να κατα- λήξει προς το τέρμα από πάνω προς τα κάτω) / *συρτό* ~ || - *με φάλτσο* (με χτύπημα της μπάλας με το εξωτερικό ή εσωτερικό πλάι τού παπουτσιού) (Ι ~ *μπανάνα* (τεχνικό χτύπημα, ώστε η μπάλα να διαγράψει καμπύλη τροχιά, όπως το σχήμα τής μπανάνας) || ~ *για τρίποντο* ΣΥΝ. βολή· φρ. (οικ.) **τρώω σουτ** *(από κάπου)* με διώχνουν κακήν-κα- κώς (από κάπου). — (υποκ.) **σουτάκι** (το), (μεγεθ.) **σουτάρα** (η). [f.tym. < αγγλ. shoot «πυροβολώ, εκτοξεύω, εκτινάσσω»!, **σουτάρω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σούταρ-α κ. -ισα, -ισμένος} ♦ **1.** (αμετβ.) (στο ποδόσφαιρο, μπάσκετ κ.λπ.) κάνω σουτ: ~ *άουτ ι από απόσταση / εύστοχα [1] για τρίποντο* ♦ 2. (μετβ.) (αργκό για πρόσ.) ξεφορτο')νομαι. διώχνω, απολύω (κάποιον): *τον σούταραν από την εταιρεία, μετά τις ατασθαλίες!* — **σουτάρισμα** (το).

[tTYM. < *σουτ* + επίθημα *-αρτο*, πβ κ. *μαρκ-άροι πασ-άρω*|. σουτέρ (ο) {άκλ.} (στο ποδόσφαιρο, μπάσκετ κ.λπ.) παίκτης που κάνει σουτ: *από την ομάδα λείπει ο καλός -* || *δεξιός αριστερός* ~ **(που σουτάρει με το δεξί / αριστερό χέρι ή πόδι).**

[ετυμ. < αγγλ. shooter (κατά τα γαλλ. προελ. ουσ. σε *-έρ, λ.χ. φαρσ-έρ, ανιματ-έρ)* < shoot (βλ. κ. *σουτ)*\. **σουτζουκάκι** (το) Ιχωρ. γεν.) **1.** μικρό σουτζούκι **2.** *σουτζουκάκια* (τα) πικάντικο φαγητό που παρασκευάζεται από μείγμα κιμά με ποικίλα καρυκεύματα που πλάθεται σε μικρούς κυλίνδρους και συ- μπληρο>νεται συνήθως με σάλτσα ντομάτας: ~ *συρναίικα/ πολίτικα.* **σουτζούκι** (το) {σουτζουκιού | -ιών} **1.** αποξηραμμένο λουκάνικο με πολλά καρυκεύματα και χαμηλά λιπαρά (μέχρι 5%) · 2. γλυκό παρασκεύασμα από ξεραμμένη μουσταλευριά και καρύδια με μακρόστενο σχήμα (σαν λουκάνικο) (σουτζούκ λουκούμ). — (υποκ.) **σουτζουκάκι** (το) (βλ.λ.).

[ι-τυμ. < τουρκ. sucuk «λουκάνικο»), **σουτιέν** (το) {άκλ.ι ο στηθόδεσμος (βλ.λ.).

σχολιο λ. *εσώρουχο.* ΙϋΤΥΜ. < γαλλ. souticn-gorgc < soutien «υποστήριγμα» (< p. soutcnir «συγκρατώ. υποστηρίζω» < λατ. sustinere «υποβαστάζω» < sub- «υπο-» tenere «κρατώ») + gorge «στήθος, λαιμός» (< λατ. gurges, -ilis «στρόβιλος, βάραθρο»)], **σουφισμός** (ο) ισλαμική αίρεση μυστικιστικού χαρακτήρα, κύρια χαρακτηριστικά τής οποίας είναι η έμφαση στον ασκητισμό, η προσπάθεια επικοινωνίας με τον Θεό μέσα από την ενορατική, την εσο)- τερική γνώση και την έκσταση τού πιστού.

(LiTYM. < αραβ. soul'«μάλλινος», από το είδος τού ενδύματος που φορούσαν οι ασκητές τής αίρεσης], **σουφλέ** (το) {άκλ.ι **1.** έδεσμα ή γλύκυσμα που φουσκώνει στο ψήσιμο με τη βοήθεια ενός μείγματος από ασπράδια αυγών χτυπημένα συνήθως με γάλα: - *τυριών / σπανάκι / σοκολάτα* · 2. μαλακή κατασκευή στυ κάθισμα επίπλου που αποτελεί τη βάση όπου τοποθετούνται τα μαξιλάρια.

[εγυμ. < γαλλ. souffle, μτχ. τού p. souffler «φυσώ, πνέω»}.

Σουφλί (το) {Σουφλίου} πόλη τής Λ. Θράκης στον νομό Τ.βρου στα σύνορα με την Τουρκία, γνωστό για την παραγωγή μεταξωτών υφασμάτων.

(tTYM. Λβεβ. ετύμου, ίσως < τουρκ. sofulu «τόπος τού ασκητή»}, **σούφρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** κάθε είδους πτύχωση από ζά- ρωμα ή δίπλωμα **συν.** πτυχή, σούρα **2.** (ειδικότ.) η ρυτίδα (βλ.λ.) **3.** αδυνάτισμα τού βρέ<οους οφειλόμενο σε ελλιπή διατρο<οή. σε αθρεψία · **4.** (αργκό) ο σφιγκτήρας τού πρωκτού · **5.** (αργκό) η παράνομη οικειοποίηση ή αφαίρεση ξένων πραγμάτων **ΣΥΝ.** σούφρωμα, κλέψιμο.

[liTYM. μεσν. < λατ. ˣsup(p)la < ρ. *supplare < suppiicare «ικετεύω, προσκυνώ» < suppJex, -icis, αρχική σημ. «αυτός που κάμπτει τα γόνατα».

sub- ·<υπο-» + ρ]icare «πτυχώνω, διπλώνο)»}. **σουφραζέτα** (η) {σουφραζετών} **1.** (στην Αγγλία, τέλη Ι9ου και αρχές 20ού αι.) γυναίκα που διεκδικούσε τυ δικαίωμα ψήφυυ για τυ φύλο της, πριν από την τελική νομική του κατοχύρωση το Ι928 **2.** (κατ' επέκτ.) η φεμινίστρια (βλ.λ.).

[tTYM. < γαλλ. suffragette < suffrage «ψή<οος. δικαίο>μα ψήφου» < λατ. suffragium (ίδια σημ.) < ρ. suffringere «συντρίβω στυ έδαφος» (ιδ. κομμάτια κεράμου, τα οποία χρησιμοποιούσαν στις ψηφοφορίες) < sub- «υπο-» + frangere «θραύω, σπάζω»}, **σούφρωμα** (το) {σουφρώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η πτύχωση υφάσματος από δίπλωμα ή ζάρωμα συν. πτυχή, πτύχωση, ζάρα, ζάρωμα 2. (ειδικότ.) η ρυτίδα, η ρυτίδωση: *το ~ των γηρατειών]] το~τωνφρυ- διών. όταν θυμώνει κάποιος* · **3.** (αργκό) κλοπή αντικειμένου ή χρημάτων, που περνά απαρατήρητη συν. σούφρα. — (υποκ.) **σούφρωμα- τάκι** *(το)* (σημ. 1. 2). **σουφρώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σούφρω-σα, -μένος} (λαϊκ.) ♦ (αμετβ.)

(για υφάσματα) αποκτώ ζάρες ή πτυχώσεις: *το ύφασμα σούφρωσε στο π/.ύσιμο* συν. μαζεύω, μπαίνω, ζαρώνω 2. (μτφ. για πρόσ.) αποκτώ ρυτίδες, χάνω την ακμή. τη σφριγηλότητά μου ♦ (μετβ.) **3.** δημιουργώ πτυχές σε ύφασμα: ~ ε'να *φόρεμα στη μέση* ΙΥΝ. πτυχώνω **4.** σχημα- τίζο) ρυτίδες έκφρασης ζαρώνοντας (κάτι): - *τα χείλη περιφρονητικά*

5. κλέβω, αρπάζω: *του σούφρωσαν το πορτοφόλι μέσα στον συνωστισμό.* ιχολιο λ. *κλέβω.*

[εγυμ. < *σούφρα* **(βλ.λ.). Απίθανη η αναγωγή στο ρ.** *συν-οφρυώνω* **(< αρχ.** *συνοφρυούμαι)* **για μορφολ. λόγους], σοφάρω ρ. αμετβ. {σοφάρισα} (λαϊκ.) κάνω τον σοφέρ, οδηγώ αυτοκίνητο:** *μαθαίνω να* ~. **Επίσης σοφεράρω. — σοφάρισμα (το).**

|LiTYM. Μεταφορά τού γαλλ. chauffer (βλ. λ. *σοφέρ)].*

σοφάς (ο) {σοφάδες} **1.** χαμηλό κρεβάτι ή καναπές με αναπαυτικό παχύ στρώμα 2. χαμηλή και μικρή, συνήθ. ξύλινη εξέδρα, που τοποθετούσαν στο εσωτερικό σπιτιού και τη χρησιμοποιούσαν για κατάκλιση και ανάπαυση.

(ΕΙ **ΥΜ.** < τουρκ. sofa < αραβ. suffah «μακρόστενος πάγκυς»}. **σοφέρ** (ο) {άκλ.}.

σοφερίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} οδηγός αυτοκινήτου. κυρ. υπάλληλος που επί πληρωμή οδηγεί το αυτοκίνητο τού ερ- γυδότη του ή για λογαριασμό άλλου.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. chauffcur. αρχική σημ. «θερμαστής», < p. chauffer «ζεσταίνω (τη μηχανή)» < δημώδ. λατ. *eulfarc < λατ. eal(e)facere (< calere «είμαι θερμός, φλέγομαι» + facere «κάνω»)]· **σοφεράντζα** (η) (λαϊκ.) **1.** (μειωτ.) ο επαγγελματίας οδηγός αυτοκινήτου. ο σοφέρ ή ο ταξιτζής 2. (οικ.) ο ικανός και πεπειραμένος οδηγός.

Ιετυμ. < *σοφέρ* + παραγ. επίθημα *-άντζα* (< βεν. -an/.a). πβ. κ. *μπροστάντζα. μαστορ-άντζα*\. **σοφεράρω** ρ. -» συφάρο) **σοφερίνα** (η) ► σοφέρ

σοφηλιάζω ρ. μετβ. {σοφήλιασα} τοποθετώ (κάτι), ώστε να εφάπτεται. να εφαρμόζει σε κάτι άλλο **ιυν.** συναρμόζω, εφαρμόζω.

[ΕΤΥΜ. < *συφη/.ιάζω* (με παρετυμολ. επίδρ. των λεξικών προθημάτων ίσο-, *εσω-)* < *συ(ν)- + φηλιάζω* < *θηλιάζω].*

Σοφία (η) **1.** όνομα βασιλισσών τού Βυζαντίου και τής νεότερης εποχής 2. όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. γυναικείο όνομα.

| **ΕΙ ΥΜ.** μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *σοφία* (βλ.λ.) |. **σοφία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η βαθιά πνευματικότητα και η ικανότητα κάποιου να κάνει βαθιές αναλύσεις στα γεγονότα, να συσχετίζει στοιχεία, να κατανοεί την πραγματικότητα και να αξιοποιεί την πείρα και τις γνώσεις του παράγοντας λογικές, ωφέλιμες κρίσεις και δίνοντας σοιστές και δίκαιες συμβουλές· **ΦΡ.** *αρχή σοφίας* **φόβος** *Κυρίου* (Π.Δ. *Παροιμ.* 1,7) για να δηλωθεί ότι ο άνθρωπος πρέπει να συναισθάνεται πως η σοφία του είναι πεπερασμένη έναντι τής σοφίας τού Θεού 2. το σύνολο των γνώσεων και των πνευματικών κατακτή- σεων, όπως αποτυπώθηκαν σε κείμενα, έργα τέχνης κ.λπ. ή παραδόθηκαν προφορικά: *η ~ πυ λαών || η - των αρχαίων σε ένα πολύτομο έργο* [| *λαϊκή* - (όπως αποτυπώνεται σε παροιμίες και φράσεις με διδακτικό χαρακτήρα) 3. η γνώση και η σωστή κρίση: *ένα πολύτιμο* rp- *γο, φτειαγμένο με* ~ *και μόχθο* 4. (α) η τέλεια γνώση και δίκαιη κρίση ως ιδιότητα τού Θεού: *η τού Θεού αγία* ~ (β) *Σοφία Σολομώντος* απόκρυφο βιβλίο που περιέχεται στην ελληνική μετάφραση τής Π.Δ. από τους Εβδομήκοντα 5. (ειρων.) λόγυς ή σχόλιυ που στερείται ουσίας, που δίνει την εντύπωση τού σπουδαίυυ. αλλά στην πραγματικότητα είναι χωρίς βάθος και αξία: *σιγά τη ~ πον σου είπε!* || *άρχισε τις - τυυ πάλι!*

[ετυμ. αρχ. < *σοφός* (βλ.λ.)|.

Σόφια (η) η προηεύυυσα τής Βυυλγαρίας.

{ι-τυμ. Η υνομασία τής πόλεως οφείλεται στον βυζαντινό ναό τής Αγίας Σοφίας, τον οποίο οι Οθωμανοί μετέτρεψαν σε τζαμί κατά τον 14ο αι.. έδωσαν όμο)ς το όνομά του στην πόλη. Ωστόσο, η ιστορία τής Σόφιας είχε ξεκινήσει από τον Ιο αι. μ.Χ., όταν οι Ρωμαίοι κατακτη- τές την ονόμασαν Serdica (< Serdi. θρακικό φύλο που είχε ιδρύσει αποικία στην περιοχή τον 8ο αι. π.Χ.), ενώ συχνά απαντά και το συνοδευτικό Llpia (Serdica). πρυς τιμήν τού αυτοκράτορα Marcus Ulpius Trajanus. 11 παρεφθαρμένη ονομ. Sredets (< Serdica) επικρατούσε στην πόλη από τον 8ο ώς τον 14ο αι. μ.Χ. (κατά τη διάρκεια τού δεύτερου βουλγ. κράτους), μέχρις ότου επιβλήθηκε από τυυς Τούρκυυς το όνομα Sofiya}.

Σοφιανός (ο) ανδρικό όνομα.

|ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < *σοφία* + παραγ. επίθημα -ανός]. **σοφίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.Ι {συφίστηκα} δημιυργώ με τη σκέψη, κατασκευάζω (κάτι) με τη φαντασία μου (για να εντυπωσιάσω ή να ξεφύγω από δύσκολη θέση): *πάντα κάτι θα σοφιστεί, για να ξεφύγει ακόμα και την τελευταία στιγμή* || ~ *δικαιολογία / ψέμα / ιστορία / λύση* **ιυν.** επινοώ, σκαρφίζομαι, μηχανεύυμαι. * **ιχολιο** λ. *αποθετικός.*

σόφισμα (το) {αρχ.] (σοφίσμ-ατος | -ατα, -άτων} ο σκοπίμως εσφαλμένος και παραπλανητικός συλλογισμός* που επιδιώκει να πείσει με λογικοφανή συμπεράσματα, τα οποία αντικρυύνονται δύσκυλα. **σχολιο** λ. *επιχείρημα.*

σοφιστεία (η) [μτγν.Ι {σοφιστειών} 1.η τέχνη τού σοφιστή **2.** το σόφισμα. ο ηθελημένα εσφαλμένος αλλά και λογικοφανής συλλογισμός, που οδηγεί σε παραπλανητικά συμπεράσματα: *προσπαθεί πάλι να μας πείσει με τις* - του.

σοφιστεύομαι ρ. αμετβ. αποθ. |αρχ.[{μόνο σε ενεστ.} καταφεύγω συστηματικά σε σοφιστείες, χρησιμοποιώ σοφίσματα. **σχολιο** λ. *αποθετικός.*

σοφιστής (ο) **1.** (στην κλασική αρχαιότητα) (α) ευρυμαθής δάσκα- λυς που επί πληρωμή προσέφερε τις γνώσεις του στους χώρους τής φιλοσοφίας, τής ρητορικής, τής γραμματικής, τής μουσικής, τής ποίησης, τής ιστορίας, των φυσικών επιστημών κ.λπ., κυρ. ταξιδεύοντας στις διάφορες ελληνικές πόλεις (β) (κακόσ.) δάσκαλος αμφισβητούμενων γνώσεων που επαγγελματικά εκπαίδευε τους μαθητές του προτάσσοντας την αποτελεσματικότητα των λόγων έναντι τής αλήθειας. κάνοντάς τυυς ικανούς να πείθουν, ανεξάρτητα από την ορθότητα των απόψεων, των θέσεών τους και ασχέτως των μέσων που θα μετέρχονταν 2. (συνεκδ.) αυτός που καταφεύγει σε σοφίσματα για να πείσει, που χρησιμοποιεί σκοπίμως παραπλανητικά επιχειρήματα ή λόγια, που εξαπατά με τις λέξεις **ΣΥΝ.** απατεώνας, κατεργάρης, πλα- νευτής.

fF-ΤΥΜ. < «ρχ. *σοφίζομαι* < *σοφός*. Ενώ η λ. *σοφιστής* είχε αρχικώς την αναμενόμενη σημ. εκείνου που είναι έμπειρος και επιδέξιος στην τέχνη. τη ρητορεία και την επιστήμη, από τα μέσα τού 5ου αι. π.Χ. ο όρ. αποδιδόταν αποκλειστικά με μειωτικό τρόπο στους επαγγελματίες δασκάλους και ρήτορες, οι οποίοι επ' αμοιβή δίδασκαν στους μαθητές τους στοιχεία τής πρακτικής ζωής, πώς να νικούν σε λογομαχίες και πώς να χρησιμοποιούν την ευγλωττία τους. Στη διατήρηση αυτής τής μειωτικής σημ. (που συχνά αδικεί το έργο των σοφιστών) σπουδαίο ρόλο διαδραμάτισαν τα συγγράμματα τού Πλάτωνος και τού Αριστοτέλη, αντιπάλων των σοφιστών), **σοφιστικέ** επίθ.)άκλ.) **1.** αυτός που έχει αναπτύξει μια πνευματική ή αισθητική λεπτότητα: ~ *ύφος / βλέμμα / διατύπο)ση* 2. αυτός που ταιριάζει σε καλλιεργημένα, εκλεπτυσμένα γούστα: ~ *μουσική / ντύσιμο / γυαλιά / χτένισμα* 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από πολυπλο- κότητα, εκζήτηση συν. πολύπλοκος, περίπλοκος. **Ιετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. sophistique < μεσν. λατ. sophisticatus < sophisticus < αρχ.** *σοφιστικός (< σοφιστής)].* **σοφιστικός, -ή. -ό Ιαρχ.| 1. αυτός που σχετίζεται με τον σοφιστή: -** *διδασκαλ,ία / έργο* **2. αυτός που είναι χαρακτηριστικός των σοφιστών, που επιδιώκει την παραπλάνηση με τα λόγια: -** *συλλογισμός / επιχείρημα* **συν. απατηλός, ψευδής, παραπλανητικός** 3. *σοφιστική* **(η) η τέχνη τού σοφιστή:** *η αρχαία* **~. – σοφιστικ-ά /-ώς** |αρχ.| επίρρ. **σοφίτα (η) {σπάν. σοφιτών} 1. το τμήμα ενός σπιτιού που βρίσκεται ακριβώς κάτω από τη στέγη του ή σε ένα μέρος τής ταράτσας του 2. δίωμάτιο ή σύνολο δωματίων που βρίσκονται σε αυτό το τμήμα τού σπιτιού.**

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. soffitta < soffitto «<οροφή, σοφίτα» < δημώδ. λατ. *suffictus (αντί τού κλασικού suffixus) < λατ. suffigere «μπήγω, πασσαλώνω» (< sub- «υπο-» **+ figere «μπήγω, καρφώνω»)), σοφόκλειος, -α, -ο [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τον Σοφοκλή, που έχει δημιουργηθεί από αυτόν ή πναι χαρακτηριστικός του:** *ο «Οιδίκους Τύραννος» είναι μία από τις* **-** *τραγωδίες.* ■** **ΣΧΟΛΙΟ** λ. -ιος.

Σοφοκλής (ο) {-ή κ. -έους) **1**. ένας από τους τρεις μεγάλους αρχαίους Έλληνες τραγικούς ποιητές (μαζί με τον Αισχύλο και τον Ευριπίδη) (496-406 π.Χ.). που έζησε και πέθανε στην Αθήνα **2.** ανδρικό όνομα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ιος.*

)ΕΤΥΜ. < αρχ. *Σοφοκλής* «ένδοξος για τη σοφία του» < *σοφός* + *-κλής κλέος* «δόξα», πβ. κ. *Ιιερι-κλής, Θεμιστο-κλής).* **σοφολογιοτατισμός** (ο) (συνήθ. ειρων.) το χαρακτηριστικό ύφος των σοφολογιότατων (βλ.λ.), καθώς και κάθε μίμηση ή προσπάθεια μιμήσεως αυτού τού τρόπου σκέψεως, εκφράσεως και συμπεριφοράς συν. σχολαστικισμός, **σοφολογιότατος** (ο) 118)1) 1-ου κ. -άτου [-ων κ. -άτων, -ους κ. -άτους) 1. (τον 19ο αι.) άνθρωπος των γραμμάτων και των τεχνών με εξαιρετική καλλιέργεια και ευρύτητα γνώσεων, ο σοφός λόγιος 2. (ειρων.) οπαδός τού σχολαστικισμού και τής ακραίας καθαρεύουσας ΣΥΝ. σχολαστικός, **σοφολογιότητα** (η) }1744] {χωρ. πληθ.} **1.** (τον 19ο αι.) τίτλος σοφού λογίου 2. ο σχολαστικισμός, **σοφός,** -ή, -ό **1.** αυτός που γνωρίζει πολλά, έχει σωστή και δίκαιη κρίση και αξιοποιεί τις εμπειρίες του · αυτός που έχει σοφία (βλ.λ.): *ο*

ανώνυμος λαός / γέροντας || κι αν έμαθε κολλά απ' τα βιβλία, σοφός έγινε από τα λάθη του■ φρ. έτερος εξ *ετέρου σοφός (έτερος έξ ετέρου σοφός,* από φρ. τού Βακχυλίδη) για να δηλωθεί ότι ο ένας γίνεται σοφός από τη σοφία τού άλλου, καθώς οι γνώσεις μεταδίδονται 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει ευρύτητα γνώσεων, ο εξαιρετικά πολυμαθής: - *δάσκα/.ος Ί επιστήμονας*]] *οι πανεπιστημιακοί* - ΣΥΝ. ευρυμαθής αντ. άσοφος, απαίδευτος, αμαθής, αμόρφωτος · φρ. *οι επτά σοφοί* οι επτά αρχαίοι Έλληνες (7ος-6ος αι. π.Χ.) που κατεξοχήν θαυμάστηκαν για τη σοφία τους: ο Θαλής ο Μιλήσιος, ο Βίας ο Πριηνεύς, ο Πιττακός ο Μυτιληναίος. ο Σόλων ο Αθηναίος, ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος. ο Περίανδρος ο Κορίνθιος. ο Κλεόβουλος ο Λίνδιος (Ρόδιος) · συχνά αναφέρονται μεταξύ των πλέον επιφανών για τη σοφία τους ανδρών ο Επιμενίδης ο Κρης. ο Ανάχαρσις ο Σκύθης κ.ά. 3. αυτός που διαθέτει την ευστροφία, την ευφυΐα να αντιλαμβάνεται γρήγορα και σωστά τα δεδομένα: ~ *ο νεαρός, ξέρει πού βρίσκεται το συμφέρον του!* συν. έξυπνος, εύστροφος, ευφυής αντ. χαζός 4. (για πράγματα, ενέργειες, λόγια κ.λπ.) αυτός που προκύπτει από βαθιά γνώση, που φανερώνει προνοητικότητα και σύνεση, ευθυκρισία και ευφυΐα: *αυτή η επένδυση αποδείχθηκε ~ επιλογή και για τον ίδιο και για την εταιρεία || - κουβέντα!* συν. εύστοχος, πετυχημένος, επιτυχής, κατάλληλος αντ. άστοχος, ανεπιτυχής, απρόσφορος · φρ *σοφόν το σαφές (σοφόν τό σαφές,* Κυρίπ. *Όρέστης 391)* η εκφραστική ακρίβεια, η εύστοχη διατύπωση είναι ενδεικτική και χαρακτηριστική τής βαθιάς και ουσιαστικής γνώσης τού σοφού. – σοφ-ά / **-ώς** Ιαρχ.| επίρρ. **IF.ΤΥΜ.** αρχ.. αγν. ετύμου · δεν ικανοποιούν οι προταθείσες συνδ. με τις λ. *σάφα. Σίσυφος].* **σοφράς** κ. (λαϊκότ.) **σουφράς** (ο) {σοφράδες} (λαϊκ.) χαμηλό τραπέζι στρογγυλού σχήματος για το σερβίρισμα τού φαγητού.

[f.tym. < τουρκ. **sofra** < αραβ. **sufra]. σόφτγουερ** (το) {άκλ.} το λογισμικό (βλ.λ.).

ILTY νι. **<** αγγλ. **software** (εν αντιθέσει προς το **hardware) < boft** «μαλακός, εύκαμπτος» + **-ware** (μόνον ως λεξικό επίθημα) «είδη»}.

Σ.Ο.Χ. (η) Σχολή Οπλιτών Χωροφυλακής.

Σ.Π.Α. (το) Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης, **σπα** (το) {άκλ.} **1.** θέρετρο όπου υπάρχουν ιαματικές πηγές **2.** ειδικό κέντρο αισθητικής ή και θεραπείας με ιαματικά λουτρά (ιαματικό νερό) 3. η θεραπεία ή η φροντίδα σώματος που γίνεται με τη χρήση νερού (σε ειδικό κέντρο) για αισθητικούς ή και θεραπευτικούς λό γους.

[LTYM. < αγγλ. spa, από ομώνυμη κωμόπολη (Spa) τού ανατολικού Βελγίου. όπου υπάρχουν ιαματικές πηγές μεταλλικού νερού|. σπόγγος (ο) * σπάγκος

σπαγκέτι (το) Ιάκλ.) 1. (καθημ.) μακρόστενα λεπτά μακαρόνια **συν.** πάστα 2. φαγητό από τα παραπάνω μακαρόνια με διάφορες σάλτσες και τυρί: ~ *καρμπονάρα / μπολονέζ / ναπολιτάνα* 3. (συνεκδ.) τυποποιημένη συσκευασία με τα παραπάνω μακαρόνια ή πιάτο με το παραπάνω φαγητό, που σερβίρεται σε εστιατόριο ή διανέμεται στο σπίτι: *παρήγγειλ/.α δύο ~ || αγοράζω ένα πακέτο ~* · **φρ.** *σπαγκέτι γουέ-ατερν* ταινία γουέστερν ευρωπαϊκής παραγωγής με Ιταλό σκηνοθέτη και συχνά Ιταλούς ηθοποιούς, στην οποία συνήθ. πρωταγωνιστούσε ένας Αμερικανός σταρ και που κατά κύριο λόγο είχε γυριστεί στην Ισπανία: *πασίγνωστα είναι τα ~ με προ)ταγωνιστή τον Κλιντ Ήστγου- ντ και σκηνοθέτη τον Σέρτζιο Λεόνε.* Επίσης σπαγκέτο (το) (σημ. 1,2. 3).

[f.tym. < ιταλ. spaghetti (πληθ.) < spago «σπάγκος» (βλ. λ. *σπάγκος)].* σπαγκετινη (η) {χωρ. πληθ.} πολύ λεπτό σπαγκέτι. σπαγκορομμένος, -η. -ο (κακόσ.-ειρων. για πρόσ.) ο πολύ τσιγγού- νης **συν.** φιλάργυρος, σπάγκος **ανγ.** ανοιχτοχέρης, χουβαρντάς. **σχόλιό** λ. *τσιγγούνης.* σπάγκος (ο) 1. λεπτό σχοινί κατασκευασμένο από διάφορα νήματα, τα οποία έχουν τυλιχτεί, πλεχτεί ή στριφτεί μαζί: *ένα κιβώτιο δεμένο με ~ || απλώνω έναν - και κρεμάω τα ρούχα 2.* (μτφ.-για πρόσ.) μίζερος, τσιγγούνης: *είναι ~, δραχμή δεν δίνει!* **συν.** φιλάργυρος, σπαγκορομμένος. – (υποκ.) **σπαγκάκι** (το) (σημ.]). ··* σχολιο λ. *τσιγγούνης.* jRTY.M. μεσν. < ιταλ. spago < δημώδ. λατ. spacum. αγν. ετύμου. Με τη σημ. «φιλάργυρος» η λ. προέρχεται από το σύνθ. *σπαγκο-ραμμένος* (με απόσπαση τού α' συνθ.)|. σπαζοκεφαλιά (η) 1. πνευματικό παιχνίδι με δύσκολη λύση 2. (γενικότ.) οτιδήποτε απαιτεί μεγάλη και κουραστική προσπάθεια, προκειμένου να επιλυθεί, που προκαλεί πονοκέφαλο η αντιμετώπισή του: *μεγάλη - αυτή η κατάσταση*■ *κανείς δεν μπορεί να καταλάβει τι θα γίνει! ΣΥΙ.* μπελάς, σπαζοκεφαλιάζω ρ. αμετβ. {σπαζοκεφάλιασα} ταλαιπωρούμαι απασχολώντας πολύ και έντονα τη σκέψη μου για κάτι. σκέφτομαι τη λύση για κάτι μπερδεμένο και δύσκολο: *γιατί σπαζοκεφαλιάζεις τόση ώρα και δεν κοιτάς τις /.ύσεις στο τέλος τού βιβλίου;* **συν.** σκοτίζομαι. πονοκεφαλιάζω, σπάζω κ. σπάω κ. (σπανιότ.) σπάνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έσπασα, σπασμένος} ♦ (μετβ.) 1. ρίχνω ή χτυπώ βίαια (κάτι με κάτι άλλο) θρυμματίζοντας το. κάνοντάς το κομμάτια: - *τα τζάμια με πέτρες || έριξα κά- το) το βάζο και το 'σπασα || ~ τους σβώλους τού χώματος* **συν.** κομματιάζω, τσακίζω, συντρίβω · **φρ.** (μτφ.) (α) σπάω *(κάποιον) στο ξύλο* δέρνω (κάποιον) πολύ άγρια, ξυλοκοπώ (κάποιον) (β) *σπάω κέφι/ πλάκα* διασκεδάζω, κάνω αστεία: *μην το πάρεις στα σοβαρά, έτσι το 'πα. για να σπάσουμε πλάκα!* (γ) το σπάω (i) προκαλώ υλικές καταστροφές: «■*στα γήπεδα κάθε Κυριακή οι οπαδοί των ομάδων τα σπάνε*» (εφημ.)

διασκεδάζω, γλεντώ πολύ: *απόψε θα βγούμε έξω να τα σπάσουμε!*

(~με κάποιον) τσακώνομαι, έρχομαι σε σύγκρουση (με κάποιον): οι *συνέταιροι τα σπάσανε για τα Α,εφτά || τα έχουν σπάσει και δεν μι- /.ιούνται* (δ) **σπάω** *τον πάγο* ζεστάινω την ατμόσφαιρα, ξεπερνώ την αρχική αμηχανία ή τυπικότητα μιας κοινωνικής ή προσωπικής συνάντησης ανθρώπων που δεν γνωρίζονται ή δεν έχουν αναπτύξει οικειότητα: *είπε δύο-τρία αστεία, για να σπάσει τον πάγο!* (ε) **σπάω** *τσ μούτρα μου* αποτυγχάνω πλήρως, παταγώδους: *αν μπλεχτεί σ' αυτή την ιστορία, θα σπάσει τα μούτρα του || αν* <5fv *σπάσεις τα μούτρα σου. δεν μαθαίνεις!* συν. την πατάω (στ) **σπάω** *τη μέση μου* λυγίζω τη μέση μου: *σκάει τη μέση του στον αέρα και σουτάρει! || έσπασε με χάρη τη μέση στον χορό* 2. προκαλώ τη διάσπαση ή το κόψιμο (ενός) πράγματος σε κομμάτια, χαλάω: ~ *ένα σχοινί τεντώνοντάς το || ο δυνατός αέρας έσπασε τα κλαδιά τού δέντρου* **3.** (για οστά. δόντια κ.λπ.) προκαλώ κάταγμα: ~ *τη μύτη / τα δόντια κάποιου με γροθιά || ~ ένα δάχτυλο'* **φρ.** (α) **σπάω** *κόκκαλα* συγκλονίζω συναισθηματικά, προκαλώ έντονη, συνήθ. αρνητική εντύπωση, σοκάρω: *η ειλικρίνειά του σπάει κόκκαλα || γράφει σε μια γλώσσα που σπάει κόκκαλα || η αναισθησία σου σπάει κόκκαλα* (β) *σπάει* **ο** *διάολος το ποδάρι του* βλ. λ. *διάβολος* 4. (μτφ.) κάμπτω: ~ *τη θέληση / γο ηθικό κάποιου* συν. λυγίζω · **φρ.** (α) **σπάω** *τον τσομπουκά (κάποιου)!* βλ. λ. *τσαμπουκάς* (β) **σπάω** γο *κεφάλι* / **το** *μυαλό μου* προσπαθώ επίμονα να καταλάβω, να θυμηθώ ή να βρο) κάτι, σκέφτομαι και προβληματίζομαι χωρίς να βρίσκω άκρη: *τόση ώρα - και δεν μπορώ να θυμηθο) πώς τον λένε!* (γ) **σπάω** *τα νεύρα (κάποιου)* βλ. λ. *νεύρο* (δ) (αργκό) *τα / τη σπάω (σε κάποιον)* εκνευρίζω ή θυμώνω (κάποιον) σε μεγάλο βαθμό: *του αρέσει να μου τη σπάει, για να γελάει με τα νεύρα μου!* 5. παραβιάζο) τους όρους κοινής συμφωνίας: - *συμβόλαιο ι όρκο / απεργία || - το εμπάργκο / τον ναυτικό αποκλεισμό6.* αποκωδικοποιώ: ~ *έναν κώδικα κρυπτογραφίας7.* κάνω (κάτι) λιγότερο απόλυτο, ενιαίο ή ομοιόμορφο, με- τριάζο) ή παρεμβάλλω (κάτι σε κάτι άλλο): ~ *τη μονοτονία || θα βάλω γλυκαντικό, για να σπάσει την πικρή γεύση* 8. κάνο> μείωση, έκπτωση (σε κάτι): ~ *τις τιμές* συν. (μτφ.) ρίχνω, μειώνω, κατεβάζω 9. θέτω τέρμα σε (κάτι): ~ *τον αρραβώνα* συν. διαλύω, τερματίζω 10. υπερβαίνο) (φυσικό ή συμβατικό όριο), προχωρώ πέρα (από αυτό) καταρρίπτοντάς το, ξεπερνώ (κάθε άλλη επίδοση σε έναν χώρο): ~ *ένα ρεκόρ / τις α-κροαματικότητες / το φράγμα τού ήχου || - τα ταμπού / τις προκαταλήψεις/ τις αλυσίδες μου* (τις δεσμεύσεις) 11. (μτφ.) διακόπτω (συνέχεια, σειρά ή αλληλουχία): ~ *το σερί τού αντιπάλου || ~ μια παράδοση ετών* 12. κατακερματίζω, διασπώ σε επιμέρους τμήματα: *να σπάσουμε τη διδακτέα ύλη σε μικρά κεφάλαια*]] *σπάστε το ποσό των 100 εκατ. δρχ. σε γραμμάτια των 10 εκατ.* ♦ (αμετβ.) **13.** διαλύομαι πέφτο

ντας βιαια πάνω σε κάτι: *τα κύματα έσπαγαν ατα βράχια!* 14. γίνομαι κομμάτια, κόβομαι: *ο καθρέφτης έπεσε κι έσπασε* ||[*το λάστιχο έσπασε από το πολύ τέντωμα* 15. αποκτώ ρυτίδες: *αν δεν βάζεις £νυ- δατική κρέμα, θα σπάσει γρήγορα το δέρμα σου* [[*έχει σπάσει πολύ στο πρόσωπο!* || *τον είδα σπασμένο έχει γεράσει πια* **16.** παθαίνω κάταγμα: *το πόδι έσπασε* 17. υποκύπτω (σε πιέσεις και ταλαιπωρίες): *τον βασάνισαν επί εβδομάδες, για να τον κάνουν να σπάσει·* φρ. (α) *σπάνε τα νεύρα μου* εκνευρίζομαι πολύ. εξοργίζομαι: - *και μόνο που τον βλέπω τον παλιάνθρωπο!* (β) *η καρδιά μου πάει να σπάσει* είμαι πολύ ταραγμένος, έχω μεγάλη ψυχική αναστάτωση: ~ *από τον φόβο / τη λαχτάρα / την ελ/π'δα / την αγωνία! 18.* μετριάζομαι, γίνομαι λιγό- τερο έντονος, ομοιόμορφος, χτυπητός: *έσπασε κάπως η φύχρα με το καλοριφέρ* 19. (μτφ.) τελειώνω οριστικά, σταματώ: *άντε πια να σπάσει αυτή η γκίνια!* 20. δαπανώ όλες τις σωματικές ή ψυχικές μου δυνάμεις, χάνω τις δυνάμεις μου: *έχει σπάσει από την κούραση, ούτε τα πόδια του δεν μπορεί να πάρει!* 21. (αργκό) *σπάσε!* φύγε αμέσως. τσακίσου από εδώ **ΣΥΝ.** δίνε του 22. (μεσοπαθ. *σπάζομαι)* (αργκό) εκνευρίζομαι ή θυμώνω με κάποιον ή για συγκεκριμένη αιτία: *έχει σπαστεί μ'αυτά πυυ ακυύγυνται εις βάρυς του* || *σπάζεται πολύ, όταν τον ξυ- πνυύν αργά τη νύχτα·* (η μτχ. *σπασμένος, -η,* -ο) 23. αυτός πυυ έχει κλονιστεί, που έχει χάσει τη βεβαιότητα και τη δύναμή του: ~ *ηθικό*

φωνή ~ απ' τη συγκίνηση! **ΣΥΝ.** τρεμάμενος 24. (για προφορά, ξένη γλώσσα κ.λπ.) αυτός που είναι χαρακτηριστικά ξενικός, γεμάτος λάθη. που δεν έχει τη φυσικότητα ή την ορθότητα τής ομιλίας τού φυσικού ομιλητή: *μιλά και λίγα σπασμένα ε/.ληνικά* **ΣΥΝ.** σπαστά 25. (αργκό) αυτός που έχει εκνευριστεί: *τυυ 'ρθαν όλα ανάπτυδα σήμερα και ήταν ~* · φρ. (α) *σπασμένα νυύμερα* (στα ρούχα) τα τελευταία νούμερα που έχουν απομείνει από ένα σχέδιο, σκόρπια, χωρίς να καλύπτουν όλη τη γκάμμα (β) *πληρώνω τα σπασμένα* επιβαρύνομαι από λάθη. παραλείψεις άλλων, λογοδοτώ ή βρίσκω τον μπελά μυυ για ξένο φταίξιμο: <5εν/ *θα ~ πάντα εγώ.* ν' *αναλάβεις κι εσύ τις ευθύνες συν!* (γ) (για εγκύους) *σπάνε τα νερά (μου)* βλ. λ. *νερό.*

[ΕΤΥΜ. μεσν.. από τον αόρ. *έσπασα* τού αρχ. *σπώ (-άω),* κατά το σχήμα *σκέπασα - σκεπάζω, έβρασα - βράζω.* Το αρχ. *σπώ,* τεχν. όρ., είναι αγν. ετύμου. πιθ. ανάγεται σε θ. **σπα-,* το υπυίο εμφανίζει παρεκτάσεις σε *-δ-* (αρχ. *σπά-δ-ιξ* «είδος φυτού»), *-σ-(σπα-σ-μός)* και *-τ-* (αρχ. *σπά-τ-υς* «δέρμα») · Δεν ευστα'θεί η σύνδεση με Ι.Κ. ρίζα *spe-i- «τραβώ, τεντώνω» (με συνεσταλμ. βαθμ. ˣspa-) και με αρχ. γερμ. spanan «δελεάζω, προσελκύω», νορβ. spana «τεντώνω» κ.ά.. αφού δεν υπάρχει σημασιολ. σχέση. Το ρ. *σπώ* συνδ. πιθ. με το ρ. *σφαδάζω* (βλ.λ.)].

σπάζω - σπάνω - σπω. Το αρχ. ρ. **σπώ** από τν θέμα **σπαα-,** με τν οποίο σχηματίζονταν ο αόριστος, ο μέλλων και ο παρακείμενος *(έσπασα - σπάσω - έχω σπάσει),* μεταπλάστηκε στον ενεστώτα από **σπώ** σε **σπάζω:** ήτοι *έσπασα - σπάζω,* όπως *αγόρασα - αγυ- ράζω, ετυίμασα - ετυιμάζω, δοκίμασα - δυκιμάζω* κ.τ.ό. Επίσης, κατά το πρότυπο των *έφτασα - φτάνω, έπιασα - πιάνω* μεταπλά- στηκε στον ενεστώτα και σε **σπάνω** *(έσπασα - σπάνο)).* που χρησιμοποιείται σπανιότερα αντί τού **σπάζω.** Τέλος, το **σπώ** ανήκει σε μια μικρή κατηγορία ρημάτων σε -ώ (περισπώμενων ρημάτων), που σχηματίζουν το β' θέμα τους (ενεργ. αορίστου, μέλλοντα, συντελικών χρόνων) σε **-ασ-** αντί **-ηα-:** *σπώ - έσπασα,* αντί **εσπησα.* Στην ίδια κατηγορία ανήκουν ρήματα όπως *δρω - έδρασα, γελώ - γέλασα, διψώ - δίψασα, γερνώ - γέρασα, κρεμώ - κρέμασα, ξεχνώ - ξέχασα, περνώ - πέρασα, χαλώ - χάλασα, σχυλώ - σχόλασα* κ.ά.

απαής (ο) -+ σπαχής

σπάθα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1.** το μεγάλυ σπαθί · **2.** εξάρτημα τυύ αρ- γαλειυύ. εργαλείυ με τυ υπυίο υφαίνει κανείς στον ιστό τού αργαλειού.

σπαθανθή (τα) **βοτ.** ομάδα ποωδών φυτών και θάμνων με βλαστούς ίσιους, ξυλώδεις ή αναρριχώμενυυς και με άνθη πυυ σχηματίζυυν στάχυ. π.χ. η κάλλα, το φιλόδενδρο. η δρακυντιά κ.ά.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. spahiiflorae (νόθο σύνθ.) < spatha «σπάθη » + -florae (< λατ. flos, -rib, «άνθος)|.

σπαθάριος (ο) {σπαθαρί-ου | -ων. -ους} **1.** (στο Βυζάντιο) μέλος τής ανακτορικής φρουράς, η οποία ήταν επιφορτισμένη με την εκτέλεση των απόρρητων ή εμπιστευτικών αυτοκρατορικών αποστυλών και την τήρηση τής τάξης 2. (στις παραδυυνάβιες ηγεμονίες) αυλικός.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *σπάθη* + παραγ. επίθημα *-άριος (*< λατ. -ariu.s). πβ. κ. *τιτυλ-άριυς*\.

σπαθασκία (η) [Ι847| {σπαθασκιών) άσκηση ετοιμότητας ή εξάσκηση (στη μάχη) με σπαθιά (πβ. λ. *ξιφασκία).*

Ιετυμ. < *σπάθη* + *-ασκία* < *ασκώ].*

σπαθάτος, -η, -ο **1.** αυτός που είναι οπλισμένος με σπαθί **2.** (μτφ.) αυτός πυυ έχει λεπτό και ψηλό ανάστημα, λυγερός **ΣΥΝ.** λυγερόκορμος. ψηλόλιγνος 3. *σπαθάτος* (ο) ο σπαθάριος (βλ.λ.).

| πίύμ. < μεσν. *σπαθάτος*< αρχ. *σπάθη* + παραγ. επίθημα *-άτυς,* πβ. κ. *τρεχ-άτυςΐ*

σπάθη (η) {σπαθών} **1.** το σπαθί (βλ.λ.) **2.** (παλαιότ.) όπλο που χρησιμοποιούσαν οι ιππείς για μονομαχίες· γενικ. όπλο ξιφασκίας · 3. εξάρτημα υφαντικού ιστού. ** **σχολιο** λ. *αντιδάνειυ.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *spadh- «μακρύ και επίπεδο κυμμάτι ξύλου», πβ. αρχ. αγγλ. spadu (> αγγλ. spade «αξίνα, τσάπα», μόνο ως πρυς τν μεταλλικό. σκαπτικό τμήμα της), γερμ. Spatcn κ.ά. Η λ. περιέγραψε στην αρχαιότητα πλήθος εργαλείων και όπλων, που είχαν πλατύ και επίπεδο σχήμα, όπως είναι το πλατύ μέρυς τού κυυπιού, η σπάτυυλα, το ξύλο με το οποίο χτυπούσαν το υφάδι τού αργαλειού, η ωμοπλάτη, οι όνυχες τής άγκυρας και. κυρίως, το σπαθί με πλατιά λεπίδα (εν αντι θέσει με το ξίφος). Βλ. κ. *σπάτυυ/.α*\. **σπαθί** (τυ) {σπαθ-ιύύ | -ιών} 1-όπλο που αποτελείται από μακριά και κοφτερή, συνήθ. ατσαλένια λεπίδα προσαρμοσμένη σε ειδική λαβή **ΣΥΝ.** σπάθη· ΦΡ. *με το σπαθί μου* με την προσωπική μυυ αξία και προσπάθεια: *ό.τι πέτυχα, τυ πέτυχα % κι όχι με κάπνιυ μέσυ!* 2. (συνεκδ.) τραπουλόχαρτο που στις τέσσερεις άκρες του έχει τυ σημάδι τού μαύρου τριφυλλιού: *άσυς ι ντάμα* ~ **3.** πρόσωπο άξιο εμπιστοσύνης, που συμπεριφέρεται σωστά και τίμια: *όλνι τυυ νι φίλνι τύύ στάθηκαν ~ αυτή τη δύσκυλη ώρα!* || (ως επίρρ.) *ξηγιέμαι* ~. — (υποκ.) **σπαθάκι** (τυ) (σημ. Ι, 2).

[f.tym. < μτγν. *σπαθίνν,* υποκ. τού αρχ. *σπάθη* (βλ.λ.)]. **σπαθιά** (η) [με.σν.Ι 1. το χτύπημα με σπαθί **2.** (συνεκδ.) το σημάδι, η πληγή που δημιουργείται από τέτοιο χτύπημα: *βαθιά* ~. **σπαθίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.| {σπάθισα} ♦ **1.** (μετβ.) χτυπώ (κάποιον/κάτι) με σπαθί ♦ (αμετβ.) 2. (μτφ.) κινώ κάτι όπως το σπαθί: *υι γλάρνι σπάθιζαν με τα φτερά τους την αέρα* **3.** ξιφασκώ. χειρίζομαι το σπαθί: *σπάθιζε στνν αέρα πρπτννύμενυς.* **σπαθισμός** (ο) [μεσν.] ο χειρισμός τού σπαθιού ή το χτύπημα με σπαθί.

σπαθιστή^ (ο) L1872] αυτός που σπαθίζει.

σπαθοειδής, -ής. -ές {σπαθοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός πυυ τυ σχήμα τυυ μοιάζει με σπαθί **ΣΥΝ.** σπαθωτός. ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ηες. -ης,* -ες. ε

σπαθολαμσ (η) λάμα σέγας (βλ.λ.) που λόγω τού μήκους και τύύ σχήματος τύύ άκρου της εισχωρεί εύκολα σε υλικό το οποίο πρόκειται να κοπεί.

σπαθολόγχη (η) [1866] {σπαθολογχών} λόγχη που έχει πλατύ έλασμα (ίσιο ή κυρτό) **ιυν.** μπαγιυνέτα. **σπαθόσεγα** (η) {δύσχρ. σπαθοσεγών} ηλεκτροκίνητο κοπτικό εργαλείο χειρός με μακριές λάμες κοπής για κάθε είδους υλικό (ξύλο, μέ-ταλλο, πλαστικό).

[γ.τυμ. Νόθο σύνθ.. < *σπάθα* + *σέγα* (βλ.λ.)Ι. **σπαθοφορία** (η) [1891] {σπαθοφοριών} το σωστό κράτημα τού σπαθιού για τη σπαθασκία, **σπαθοφόρος,** -ος. -ο 1. αυτός που έχει οπλιστεί με σπαθί, που κρα- τάει σπαθί 2. (ειρων.) *σπαθοφόρος* (ο) ο αξιωματικός τού στρατού **συν.** στρατιωτικός.

Ιετυμ. < *σπάθη* + *-φόρος* < *φέρω].* **σπαθόχορτο** (το) (λαϊκ.) ονομασία φυτών πυυ ανήκουν σε διαφορετικά είδη, από τα υπυία τα περισσότερα είναι ζιζάνια και κάπνια έχουν φαρμακευτικές ιδιότητες ή είναι καλλωπιστικά, **σπαθωτός,** -ή. -ό αυτός που το σχήμα του μοιάζει με σπαθί **συν.** σπαθοειδής.

σπάλα (η) {δύσχρ. σπαλών} 1. το υστό τής ωμοπλάτης, κυρ. των μεγαλόσωμων ζώων (μοσχαριών, αρνιών κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) το κομμάτι τού κρέατος σφαγίου, που κόβεται από την περιοχή τής ωμοπλάτης: *χυιρινή / αρνήσια ~* ·* **ιχολιο** λ. *αντιδάνειο.*

[ι ::τυμ. Αντιδάν., μεσν. < ιταλ. spalla < μτγν. λατ. spatula, υποκ. τού λατ. spai(h)a < αρχ. *σπάθη* (βλ.λ.)Ι. **σπαλαθιά** (η) ♦ ασπάλαθος **σπάλαθο** (τυ) --*■ ασπάλαθος

σπαλέτα (η) {σπαλετών} επωμίδα (στρατιωτικής στολής).

[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. spallctta, υποκ. τού spalla < μτγν. λατ. spatula (βλ. κ. *σπάτουλα)].* **σπανάκι** (το) {σπανακ-ιού | -ιών} 1. μονοετές ή διετές φυτό που καλ-λιεργείται για τα εδώδιμα φύλλα του. τα οποία είναι παράρριζα, έχουν περίπου τριγωνικό σχήμα, βαθυπράσινο χρώμα και λεία ή κυματιστή επιφάνεια 2. (συνεκδ.) τα φύλλα αυτού τού φυτού, όπως διατίθενται στην αγορά νωπά. κονσερβοποιημένα ή κατεψυγμένα. κατα- ναλώνυνται μαγειρεμένα ή ωμά (σε σαλάτες) και περιέχουν σίδηρυ και βιταμίνες Λ και C.

[ηι υμ. μεσν. < *σπινάκιυν* (με προληπτ. αφομοίωση) < λατ. *spinaccum (με την παρετυμολ. επίδρ. τυύ λατ. spina «αγκάθι, βάτος») < αρχ. περσ. aspiinah. Στην ίδια αρχ. περσ. λ. ανάγονται και αντίστυιχες λ. ευρωπ. γλωσσών, λ.χ. αγγλ. spinach < μέσ. γαλλ. espinache < αραβ. isfanakh < αρχ. περσ. aspanah]. **σπανακόπιτα** (η) {δύσχρ. σπανακοπιτών} πίτα που παρασκευάζεται με φύλλο και γέμιση από σπανάκι. — (υποκ.) **σπανακοπιτάκι** (το), **σπανακόρυζο** (το) λαδερό φαγητό που παρασκευάζεται κυρ. με σπανάκι *και* ρύζι. **σπανακοτυρόπιτα** (η) {δύσχρ. σπανακοτυροπιτών} σπανακόπιτα που στη γέμισή της υπάρχει και τυρί. — **σπανακοτυροπιτάκι** (το), **σπάνιελ** (το) {άκλ.} σκυλί κυνηγετικό ή συνοδίας που ανήκει στην ίδια φυλή με τα κόκερ και συνήθ. έχει μέτριο ύψος (μέχρι και μισό μέτρο), μακριά, εύκαμπτα, κρεμαστά αφτιά και στιλπνό ή κυματιστό τρίχωμα, συνήθ. μαύρο και άσπρο ή καστανοκόκκινο και άσπρυ. [ΕΤΥΜ. < αγγλ. spaniel < μέσ. αγγλ. spaniell < μέσ. γαλλ. cspaignol < δημώδ. λατ. *Hispaniolus < λατ. Hispania «Ισπανία»), **σπανίζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} είμαι σπάνιος ή προκύπτω σπάνια ή σε περιορισμένο αριθμό: τέτοιοι *άνθρωπνι σπανίζυνν στην επυχή μας!* || αυτο το *είδυς πτηνών σπανίζει στην Ευρώπη* || *τέ- τνια φαινόμενα σπανίζυνν στην κνινωνία μας!* **λν γ,** αφθονώ.

[|;ΙΥ.Μ. αρχ. < *σπάνις, -εως* «έλλειψη, σπανιότητα» (βλ.λ.)]. **Σπανιόλος** (ο). **Σπανιόλα** (η) (λαικ.) ο Ισπανός / η Ισπανίδα. — **σπανιόλικος,** -η, -ο, **Σπανιόλικα** (τα).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. spagnolo < Spagna «Ισπανία»], **σπάνιος,** -α, -ο 1. αυτός που υπάρχει σε περιορισμένο αριθμό, που δεν τον συναντά κανείς συχνά: - *έκδυση / νόμισμα* || ~ *είδυς, που απειλείται με εξαφάνιση* || *ανάλυγα βιαια περιστατικά είναι ~ στον τόπο μας!* **ΙΥΝ.** λιγοστός, ολιγάριθμος, περιορισμένος **λντ.** άφθονος.

συνηθισμένος, διαδεδομένος 2. αυτός που διαφέρει έντονα από τους περισσότερους, που ξεχωρίζει ως κάτι το εξαιρετικό, το οποίο ξεπερνά τα συνηθισμένα: ~ *χαρακτήρας!* || - *ομορφιά / ευφυΐα / ποιότητα / διακριτικότητα* ΣΥΝ. εκλεκτός, ξεχωριστός, πολύτιμος, μοναδικός, ανεκτίμητος α\τ. συνήθης, τυποποιημένος, κοινός, απλός, **-σπάνια** / **σπανίως** [αρχ.] επίρρ., **σπανιότητα** (η) [αρχ.]. itilYM; αρχ. < *σπάνις. -εως* «σπανιότητα, έλλειψη» (βλ.λ.)|. **σπάνις** (η) {σπάνεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η σπανιότητα. η ανεπάρκεια των αγαθών ή των προσώπων που απαιτούνται για την κάλυψη των υπαρχουσών αναγκών: ~ *τροφίμων* || *η ~ ικανών υποψηφίων* ΣΥΝ. έλλειψη ΑΝ Ι. αφθονία.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Ιιολύ δύσκολη η αναγωγή στο ρ. *σπώ (-άω)* με επίθημα -*νι-* (για σημασιολ. λόγους), ενώ η σύνδ. με το ρ. *πένομαι* δεν αιτιολογεί το αρχικό σ-]. **σπανομαρία** (η) (λαϊκ.-ειρων.) ο σπανός άνδρας.

Ιετυμ. < *σπανός* + *Μαρία*. Η υποτιμητική χρήση θηλ. κυρ. ον. επιτείνει τη σημασιολική ισχύ τού α' συνθ.|. **σπανός,** -ή, -ό **1.** (για άνδρες) αυτός που έχει αραιή ή καθόλου τριχοφυΐα στο πρόσωπο, που δεν βγάζει γένια· φρ. (α) (παροιμ.) ***μόνο τού σπανού τα γένια δεν γίνονται*** όλα είναι δυνατά και πιθανά, εκτός από όσα αποκλείονται από τη φύση των πραγμάτων (β) ***είναι πολλοί οι μπαρμπέρηδες για τού σπανού τα γένια*** βλ. λ. *μπαρμπέρης* 2. (σπάν. για τόπους, εκτάσεις κ.λπ.) αυτός πουστερείται βλαστήσε- ως: ~ *βουνό*.

]i ·ΤΥΜ. μτγν., που αποσπάστηκε από το σύνθ. *σπανοπώγων* (< *σπάνιος* + *πώγων «myouvi»*) ή. κατ' άλλη άποψη, απευθείας από το αρχ. *σπάνιος* (πβ. κ. *όρθιος - ορθός)*|. **σπαράγγι** (το) {σπαραγγ-ιού | -ιών} **1.** πολυετές θαμνώδες φυτό που καλλιεργείται για τους σαρκώδεις, τρυφερούς και νόστιμους βλαστούς του και πολλαπλασιάζεται με σπέρματα ΣΥΝ. ασπάραγος **2.** ο μακρόστενος κιτρινοπράσινος βλαστός αυτού τού φυτού, που χρησιμοποιείται στη μαγειρική: *σπαράγγια σα'/Λτα / με κρέμα γάλακτος και ζαμπόν.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-*.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *άσπαράγ(γ)ιον* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου ά-). υποκ. τού αρχ. *άσπάραγος / άσφάραγος* (αρχαιότ.), που συνδ. με τυ αρχ. *σφαραγοΰμαι (-έο-)* «βροντιό. ταράζω» και με λιθ. spurgas «άνθηση». σανσκρ. sphurjati «αναβρύζω»], **σπάραγμα** (το) {σπαράγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** κομμάτι που έχει αποσπαστεί από κάπου 2. φιλολ. κομμάτι από χειρόγραφο παλιάς εποχής: *τα - μιας περγαμηνής* 3. μη ολοκληρωμένη καλλιτεχνική έμπνευση · 4. κάθε έκφραση ψυχικής συντριβής, σπαρακτικής λύπης: το ~ *τής μάννας για τον χαμό τού παιδιού της* ΣΥΝ. συντριβή. [ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «σχισμένο κομμάτι». < *σπαράσσω* (βλ.λ.).

σημερινή σημ. είναι μτγν. (στον Πλούταρχο)), **σπαραγμός** (ο) [αρχ.] ο βαθύς ψυχικός πόνος, η σπαρακτική θλίψη: ~ *ψυχής* ΣΥΝ. συντριβή· φρ. ***εμφύλιος σπαραγμός*** ο εμφύλιος πόλε- μος. r

σπαραζω κ. (λόγ.) **σπαρασσω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σπάρα-ξα, -χτηκα. -γμένος} ♦ 1. (μετβ.) (συνήθ. για σαρκοβόρα ζώα) ξεσχίζω βίαια σε κομμάτια: *το λιοντάρι σπάραξε το αδύναμο ζώο* συν. ξεσχίζω· φρ. (μτφ.) ***σπαράζω την καρδιά (κάποιου)*** προκαλώ αβάσταχτο πόνο και ταραχή, καταθλίβω (κάποιον): <5fv *αντέχω ν' ακούω αυτό το κλάμα, μου σπαράζει την καρδιά!* ♦ (αμετβ.) 2. τραντάζομαι από σπασμούς ή λυγμούς, σπαρταρώ: *τ ο κορμάκι τού παιδιού σπάραζε στην αγκαλιά της!* 3. υποφέρω ψυχικά, πονώ βαθιά μέσα μου (για κάποιον/κάτι): - *να τον βλέπω σ'αυτά τα χάλια* || *σπάραξε η καρδιά μου για το μαρτύριο των πεινασμένων προσφύγων!* συν. καταθλίβομαι· φρ. ***σπαράζω στο κλάμα*** κλαίω με ασταμάτητους λυγμούς, γοερά: *άφησαν ω μικρό μόνο* του *και σπάραξε στο κλάμα!* 4. (μεσοπαθ. ***σπαράσσομαι)*** υφίσταμαι δεινή δοκιμασία, δοκιμάζομαι σκληρά: *η παράταξη δίνει την εικόνα σπαρασσόμενης ομάδας!* || *η χώρα απαράασεται από τις εμφύλιες διαμάχες.*

[ΕΤΥΜ; μεσν. < αρχ. *σπαράσσω*. εκφραστ. λ., η οποία εντάσσεται στην κατηγορία των ομοιοκαταλήκτων *χαράσσω. τινάσσω. ταράσσω, πατάσσω.* Λν η λ. εμφανίζει επίθημα *-άσσω*. τότε θα φαινόταν πιθ. η αναγωγή στο ρ. *σπαίρω* «σπαρταρώ». Αλλοι, εντούτοις, προτείνουν την ανάλυση *σπα-ράσσω*, που εμφανίζει θ. *σπα-* (ρ. *σπάω* / -ώ) και αναλογία προς τα ρ. *χαράσσω, ταράσσω* κ.τ.ό. Λιγότερο πιθ. η σύνδεση με αρμ. p'crt «σχισμένο ύφασμα»], **σπαρακτικός,** -ή, -ό [μτγν.] κ. **σπαραχτικός** αυτός που προκαλεί αβάσταχτη ψυχική οδύνη, μεγάλη, βαθύτατη θλίψη: ~ *θέαμα / φωνή / κ?.άμα* || ~ *κάλεσμα για βοήθεια* συν. σπαραξικάρδιος. – **σπαρακτικά** / **-ώς** επίρρ.

σπαραξικάρδιος, -α, -ο [1847] (εκφραστ.) **1,** αυτός που σπαράζει την καρδιά, αβάσταχτα θλιβερός: ~ *θέαμα* / ιστορία ΣΥΝ. σπαρακτικός, τραγικός 2. (ειρων.) υπερβολικά και αφύσικα τραγικοποιημένος. που προσπαθεί να προκαλέσει τη συμπάθεια και τη θλίψη: *πολύ ~ αυτό το ρεπορτάζ!* || ~ *ταινίες για άτυχους έρωτες και φτωχά παιδάκια!* ΣΥΝ. μελό, μελοδραματικός.

|ι ·:τυμ. < μτγν. *σπάραξις* «σπασμός» + *-κάρδιος*< *καρδιά*\.

σπαράσσω ρ. -► σπαράζω **σπάραχνα** (τα) {σπαράχνων) τα βράγχια (βλ.λ.).

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *βάραγχος* (με την επίδρ. τού ρ. *σπαράσσω)* < *βρόγχος* (με ευφωνικό -α-), βλ. κ. *βράγχια, βραχνός]*. **σπαραχτικός,** -ή, -ό -+ σπαρακτικός

σπάργανα (τα) Ισπαργάνων} οι μακριές και φαρδιές υφασμάτινες ταινίες, με τις οποίες φάσκιωναν παλιά τα μωρά ΣΥΝ. φασκιά· ΦΡ. *στα σπάργανα* (i) (κυριολ.) στις φασκιές, σε νηπιακή ηλικία (ii) στο ξεκίνημα, στην αρχή. σε πρώιμο στάδιο: *η επιχείρηση βρίσκεται ακόμα ~· τώρα οργανώνεται* || *τα πειράματα σ' αυτό τον τομέα είναι ~.*

[ε_τυμ. < αρχ. *σπάργαναν*< **σπάργω* (όπως μαρτυρείται από τον ομηρικό αόρ. *σπάρξαν)* < θ. **σπαρ-*, μηδενισμ. βαθμ. θ. που απαντά στο ουσ. *σπείρα* (βλ.λ.) με αρχική σημ. «περιτυλίγω, διπλώνω». Δυσερμήνευτο παραμένει το καταλ. μόρφημα -/ω. το οποίο άλλωστε δεν απαντά συχνά. Η λ. συνδ. επίσης με το λιθ. springstu «πνίγομαι» και με το λετ. sprangat «περισφίγγω»], **σπαργανώνω** ρ. μετβ. {σπαργάνω-σα. -θηκα. -μένος} τυλίγω (το σώμα μωρού) με σπάργανα, για να μένει σταθερό και ακίνητο **συν.** φασκιώνω. – **σπαργάνωμα** (το) Ιμτγν.). **σπαργάνωση** (η) [μτγν.].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σπαργανώ (-όω)* < *σπάργαναν]*. **σπαργώ** ρ. αμετβ. (σπαργάς...} είμαι γεμάτος σφρίγος και ζωή: *το στήθος σπαργά* (ενν. από το γάλα) **ΣΥΝ.** σφριγώ.

Ιεϋμ. < αρχ. *σπαργώ (άο))*. εκφραστ. λ., πιθ. < θ. **sp(h)r-g-*, συνεσταλμ. βαθμ. τού **Ι.Κ.** **sp(h)ereg-* «πηδώ. εκτινάσσω, αναβρύζω», πβ. λατ. spargere «σπέρνω, ραίνω» (> ιταλ. spargere), λιθ. spurgas «φούντα», αγγλ. sprinkle «ραντίζω, καταβρέχω» κ.ά.]. **σπάρθηκα** ρ. -+ σπέρνω **σπαρμένος,** -η. -ο -+ σπέρνω

σπαρίλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η βαργεστημένη και τεμπέλικη διάθεση **ΣΥΝ.** τεμπελιά, οκνηρία.

[ετυμ. < *σπάρος* + παραγ. επίθημα **-ίλα** (βλ.λ.)]. **σπαρίλας** (ο) (λαϊκ.) ο μεγάλος τεμπέλης **συν.** οκνός. **σπαρματσέτο** κ. **σπερματσέτο** (το) κερί που κατασκευάζεται από λιπαρές, κυρ. ζωικές, ύλες: *«άναψέ το και σβήσε το, το κερί, το* (τραγ.).

[εγυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. spermaceti (με προληπτ. αφομοίωση) < λατ. sperma ceti «σπέρμα κήτους» < sperma (< αρχ. *σπέρμα)* + cetus, -i (< αρχ. *κήτος)].*

σπαρολόγος (ο) παραγάδι που χρησιμοποιείται για το ψάρεμα σπάρων.

Ιετυμ. < *σπάρος* **+** *-λόγος* **<** *λέγω].* **απάρος** (ο) **1.** μικρό ψάρι με σώμα πεπιεσμένο στα πλευρά, γκρίζο και λαμπερό ασημί χρώμα, που ζει σε ολιγάριθμα κοπάδια σε ρηχές, παράκτιες και βραχώδεις θάλασσες, αλιεύεται για το νόστιμο κρέας του και συγγενεύει με τον σαργό και το μελανούρι 2. (μτφ.) ο τεμπέλης, αυτός που αποφεύγει την εργασία και την κούραση.

[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Δεν θεωρείται πιθ. η σύνδεση με το αρχ. γερμ. sper **«ακόντιο» ούτε με το αρχ.** *σπαίρω* **«σπαρταρώ». Το λατ.** sparus **«μικρό ακόντιο» συνδ. με τη γερμ. λ., αλλά όχι με το αρχ.** *σπά- poc].*

σπαρσιμο (το) {σπαρσίμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) η σπορά.

[ετυμ. < θ. *σπαρ-* (τού ρ. *σπείρω*, πβ. κ. *σπαρ-τός)* + παραγ. επίθημα *-σιμο*. πβ. κ. *ψή-σιμο. φέρ-σιμο*\. **σπαρτά** (τα) καλλιεργημένες εκτάσεις, χωράφια σπαρμένα με σιτηρά. κυρ. σιτάρι: *«σαν τον /.ίβα που καίει τα* (από εμβατήριο). **[njYM.** Πληθ. ουδ. τού επιθ. *σπαρτός* (βλ.λ.)]. **σπαρτακισμός** (ο) **πολιτ.** σοσιαλιστικό και αργότερα κομουνιστικό κίνημα στη Γερμανία (Spartakusbund «ομάδα "Σπάρτακος'"», 1916- 1919) υπό την ηγεσία τού Καρλ Λίμπκνεχτ και τής Ρόζας Λούξε- μπουργκ. – **σπαρτακιατής** (ο).

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. spartacismc (βλ. λ. *Σπάρτακος)*]. **Σπάρτακος** (Ο) {-ου κ. -άκου} αρχαίος Έλληνας από τη Θράκη, αρχηγός των δούλων που επαναστάτησαν κατά των Ρωμαίων στη Ν. Ιταλία το 73 π.Χ.

[F.TYM. μτγν. θρακ. όν. < *Σπαράδοκος / Σπάρτοκος,* τού οποίου το α' συνθ. *Σπαρ(α)-* είναι ομόρριζο τού λατ. sparus / -um «μικρό ακόντιο». Τυ β' συνθ. *-δοκος / -τοκος* είναι αγν. ετύμου [. **σπαρτάρισμα** (το) [σπαρταρίσμ-ατος | -ατα, -άτων} η βίαιη σπα- σμο)δική κίνηση, το τράνταγμα τού σώματος **ΣΥΝ.** σφαδασμός. **απαρτα ριστός,** -ή, -ό 1. αυτός πυυ σπαρταρά, που τραντάζεται ολόκληρος: ~ *ψάρια* (τα πολύ φρέσκα) 2. (μτφ.) ο συναρπαστικά ζωντανός και ενδιαφέρων: ~ *περιγραφή* **/** *λεπτομέρειες ί ύφος* **ΣΥΝ.** συναρπαστικός 3. (μτφ.) ο πάρα πολύ αστείος: - *κωμωδία! ανέκδοτο* **ΣΥΝ.** ξεκαρδιστικός· **φρ.** ***σπαρταριστό γέλιο*** το τρανταχτό, δυνατό και αυθόρμητο γέλιο. – **σπαρταριστά** επίρρ. **σπαρταρώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {σπαρταράς... j σπαρτάρησα} **1.** τραντάζομαι σύγκορμος, δονούμαι: *τα ψάρια σπαρταρούσαν ακόμα!* || γο *παιδί σπαρταρούσε από το κλάμα* || γο *κοινό σπαρταρούσε στα γέλια* (είχε ξεκαρδιστεί) **συν.** πάλλομαι, συνταράζομαι 2. (ειδικότ.) υποφέρω από επώδυνους σπασμούς, σφαδάζω: *δεν αντέχω να τον β? ·έπω να σπαρταρά έτσι από τον πόνο* 3. (μτφ.) καταλαμβάνομαι από εντονότατο, συγκλονιστικό συναίσθημα: *σπαρταρούσε από χαρά και ανυπομονησία* [| *σπαρτάρησε η καρδιά του βλέποντας τον γυιο του* **συν.** συγκλονίζομαι. Βπίσης **σπσρταρίζω.**

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *σπαίρω / άσπαίρω* **«σπαρταρώ, σφαδάζω», με την επίδρ. τού ρ.** *λαχταρώ.* **Το αρχ.** *σπαίρω* **(και με ά- προθεμ.** *άσπαίρω)* **<** **σ/τάρ-]ω* **συνδ. με λιθ. spiriii «χτυπώ με το πόδι, κλοτσώ», σανσκρ. sphurati «χωρίζω, απωθώ», πράγμα που οδηγεί σε Ι.Ε. *sp(h)er- «πηδώ, τινάζω, σπαρταρώ». Δεν φαίνεται ισχυρή η άποψη ότι το ρ.** *σπαίρω* **προέρχεται από συμφυρμό των λ.** *άσπαίρω* **και** *σκαίρω* **«πηδώ. χορεύω »|.**

Σπάρτη (η) πόλη τής ΝΑ. Ι Ιελοποννήσου. πρωτεύουσα τού νομού Λακωνίας. – **Σπαρτιάτης** (ο) [αρχ.], **Σπαρτιάτισσα** (η), **σπαρτιάτικος,** -η, -υ κ. **σπαρτιατικός,** -ή, -ό [μτγν.] (βλ.λ.), **σπαρτιάτικα** κ. **σπαρτιατικά** επίρρ. (βλ.λ.).

[ftym. αρχ. τόπων., αβεβ. ετύμου. Δεν μπορεί να αποκλειστεί τυχόν σύνδεση με το ρ. *σπείρω* **(και ιδ. με το ρηματικό επίθ.** *σπαρ-τός)* **ή με το αρχ. σ/ΓάρΓον«σχοινί». Ορισμένοι, ωστόσο, θεωρούν ότι πρόκειται για προελλην. τοπωνύμιο, που συνδέθηκε παρετυμολογικά με τις προ- αναφερθείσες λ. Σε ό,τι αφορά τη χρήση, οι όροι** *Λακεδαίμων. Λακε*

δαιμόνιος έχουν κυρ. πολιτική χροιά, ενώ οι αντίστοιχοι *Σπάρτη. Σπαρτιήται* αναφέρονται συνήθ. στον γεωγραφικό χώρο και στην κα- ταγωγήΙ.

σπαρτιάτικα επίρρ.· όπως ταιριάζει στους Σπαρτιάτες, λιτά, με τα απολύτως αναγκαία, πειϋαρχημένα· στις φρ. *ζω / τη βγάζω / περνώ σπαρτιάτικα.* Επίσης **σπαρτιατικά.**

σπαρτιάτικος, -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τη Σπάρτη ή τους Σπαρτιάτες: ~ *νομοθεσία / ιστορία* **2.** αυτός πυυ ταιριάζει σε έναν λιτό και πειθαρχημένο τρόπο ζωής ή έκφρασης: ~ *απλότητα / ολιγάρκεια.* Επίσης **σπαρτιατικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι.

σπαρτικός, -ή, -ό |αρχ.| **1.** αυτός που είναι κατάλληλος, χρήσιμος για τη σπορά: ~ *μηχανή* **2.** *σπαρτικά* (τα) τα χρήματα που δαπανώ- νται για τη σπορά,

σπάρτινος, -η. -υ [μτγν.Ι αυτός που έχει κατασκευαστεί από σπάρτο. που έχει πλεχτεί με σπάρτο: ~ *σχοινί.* **σπάρτο** (το) θάμνος με πολλούς λεπτούς πράσινους βλαστούς και κίτρινα άνθη, που απαντά κυρ. σε ασβεστώδη, αμμώδη εδάφη και καλλιεργείται ως καλλιοπιστικό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σπάρτον/ σπάρτος.* **αρχική σημ. «'σχοινί, χορδή», αβεβ. ετύμου. Αν αποκλειστεί η πιθανότητα προελλην. όρου (πράγμα αναμενόμενο. αν εθεωρείτο αρχική η σημ. «είδος φυτού»), τότε φαίνεται πως η λ. αποτελεί ρηματικό επίθ. αμάρτυρου ρ., το οποίο δεν διασώθηκε. ίσως για να αποφευχθεί τυχόν σύγχυση με το ομώνυμο** *σπείρω* **(προφύλαξη). Είναι πιθ. η ετυμολ. συγγένεια με τις λ.** *σπείρα, σπάργαναν, σπυρίς].*

σπαρτολούλουδο (τυ) το μικρή κίτρινο άνθος τού σπάρτου,

σπαρτοπλεκτική (η) η τεχνική τής πλέξης και η ίδια η κατασκευή πλεκτών ειδών. κυρ. σχοινιών και καλαθιών, από τα κλαδιά τυύ σπάρτυυ.

σπαρτός, -ή. -ό **1. αυτός πυυ έχει σπαρθεί: -** *αγρός* **συν. καλλιεργημένος, σπαρμένος** *2. σπαρτά* **(τα) βλ.λ.**

[εγυμ. αρχ. ρηματικό επίθ. < *σπείρω* **(βλ.λ.)Ι. σπάσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (στην αργκό στον χώρο τής τοπυγραφίας) το διάστημα που υπάρχει ανάμεσα στις λέξεις κατά την πληκτρολό- γησή τυυς. συνήθ. σε Η/Υ ΣΥΝ. κενό.**

[γ.τυμ. Μεταφορά τού αγγλ. **space** «διάστημα» (οπτικό δάνειο)!, **σπασαρχίδης** (ο) [συνήθ. χωρ. πληθ.}, **σπασαρχίδω** (η) {συνήθ. χωρ. πληθ.} (!) (λαϊκ.- αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) αυτός που είναι πολύ εκνευριστικός ή ενοχλητικός, αυτός που χαλάει την καλή διάθεση των άλλων.

ΙΕΓΥΜ. < θ. *σπασ-* **(τού ρ.** *σπάω,* **βλ. κ.** *σπάζω)* **+** *αρχίδι}.* **σπασίκλας (οι, σπασικλα κ. σπασίκλω (η) (μειωτ.) μαθητής που είναι αφυσιωμένος αποκλειστικά στη μελέτη των σχολικών του μαθημάτων, που διαβάζει πολύ Συν. φυτό. — (υποκ.) σπασικλάκι (τυ). [ΗΤΥΜ. < θ.** *σπασ-* **(τού ρ.** *σπάω.* **βλ. κ.** *σπάζω)* **+ επίθημα** *-ίκλας* **(< λατ. -iculus)].**

σπάσιμο (τοι [σπασίμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η θραύση (πράγματος): το ~ *ενός βάζου* [[*το ~ τού καθρέφτη* ΣΥΝ. ρήξη 2. (για οστά, δόντια, ανθρώπινα μέλη) τυ κάταγμα: - *ποδιού / μύτης* 3. (μτφ.) η εσωτερική κατάρρευση, η σωματική κατάπτωση ή ψυχική παραίτηση συν. διάλυση 4. (αργκό) ο εντονότατος εκνευρισμός, καθώς και ό.τι τον προκαλεί: *ήταν μεγάλο / χοντρό ~ γ\' αυτόν η αναποδιά τής τε/.ευταίας στιγμής! || κάνω ~ σε κάποιον* (τον εκνευρίζω σκόπιμα)· (ειδικότ.) *σπάσιμο νεύρων* για εκνευριστική τακτική ή κατάσταση 5. (μτφ.) η παραβίαση συμφωνίας ή δέσμευσης: ~ *όρκου ι αρραβώνα* λντ. τήρηση. διαφύλαξη 6. τυ οριστικό τέλος, ο τερματισμός, η λήξη: - *μιας πολιορκίας* ανί. έναρξη 7. (για τιμές) η μείωση 8, διακοπή σε μια διαδοχή, σε κάτι που διαρκούσε: *το - τής παράδοσης* 9. το λύγισμα: *ένα*

τής μέσης || (μτφ.) *«είχε πολύ νάζι και πολύ ~ τής φωνής καθώς τραγουδούσε»* (εφημ.) **ΣΥΝ.** κάμψη **10.** η αποκρυπτογράφηση: *το - των κωδικών των μυστικών υπηρεσιών.* — (υποκ.) **σπασιματάκι** (το) (σημ. 1-2).

σπασμένος, -η, -ο -+ σπάζω

σπασμολυτικός, -ή, -ό ιατρ. (για φαρμακευτικό παρασκεύασμα, ουσία κ.λπ.) που σταματά τους σπασμούς, επιφέροντας μυϊκή χαλάρωση: *η μέντα έχει - δράση.*

[ι :ίύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. **spasmolytic], σπασμός** (υ) 1. η βίαιη και ακούσια μυϊκή σύσπαση, πυυ εκδηλώνεται είτε ως συνεχόμενη, παρατεταμένη συστολή (τονικός σπασμός) είτε ως μία σειρά εναλλασσόμενων μυϊκών συστολών και χαλαρώσεων (κλονικός σπασμός) ενός ή περισσοτέρων μυών 2. κάθε σύσπαση κατά τη διάρκεια κρίσεως επιληψίας.

Ιγ.τυμ. αρχ. < σ/τώ *ι-άο))* (βλ. κ. *σπάζω)].* **σπασμοφιλία** (η) {χωρ. πληθ.} **ιλτρ.** παθολογική προδιάθεση για σπασμούς, που συχνά προκαλεί λιποθυμία, παραισθήσεις και ζωηρές αντανακλαστικές κινήσεις.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. **spasmophilia), σπασμώδης,** -ης, -ες Ιαρχ.] |σπασμώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών} ο σπασμωδικός (βλ.λ.). **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης. -ες.* **σπασμωδία** (η) 11894] [σπασμωδιών} (λόγ.) το τίκ (βλ.λ.). **σπασμωδικός,** -ή. -ό **[J871**1 **1.** αυτός που γίνεται με σπασμούς, που συνοδεύεται από σπασμούς: - *βήχας* **συν.** σπασμώδης 2. αυτός που εκδηλώνεται με γρήγυρες κινήσεις, με νεύρυ: ~ *κίνηση / βήμα* 3. (μτφ.) αυτός πυυ γίνεται απρυγραμμάτιστα και υπό πίεση, πυυ στερείται συνήθ. με.θοδικότητας. συνέχειας και αποτελεσματικότητας: *η κυβέρνηση αντέδρασε με - κινήσεις || ~ αντίδραση* **συν.** βεβιασμένος. βιαστικός, απροετοίμαστος, επιπόλαιος. — **απασμωδικ-ά / -ώς** 118711 επίρρ., **σπασμωδικότητα** (η) i 1893Κ **|ΕΤΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. **spusmodiquc|. σπαστικός,** -ή. -ό **1.** (κυρ. για ασθένειες) αυτός που προκαλεί σπα

σμούς ή χαρακτηρίζεται από την εκδήλωση σπασμών: - *βρογχίτιδα / κολίτιδα* 2. (για πρόσ.) αυτός που πάσχει από ασθένεια, η οποία προκαλεί σπασμούς, από βρεφική εγκεφαλοπάθεια. παράλυση που προ- καλείται από εγκεφαλική βλάβη: ~ *παιδιά* 3. *σπαστικός* (ο), *σπαστική* (η) (α) το πρόσωπο πυυ πάσχει από ασθένεια, η υπυία έχει αυτά τα συμπτώματα (β) (μειωτ.) (i) άτομο αδέξιο, ανίκανο ή χαζό (ii) ο εξαιρετικά εκνευριστικός. που σπάει τα νεύρα των υπολοίπων: *σταμ'άτα να φωνάζεις και να κοροϊδεύεις, μη γίνεσαι σπαστικός!* συν. εκνευ- ριστικός. — **σπαστικά** επίρρ.

|ΗΤΥΜ. αρχ. < **σπαστός* (απαντά μόνο ως β' συνθ., πβ. κ. *άναπό-σπα- στος),* ρηματικό επίθ. τού *σπώ (-άω).* βλ. κ. *σπάζω.* Η λ. απαντά σε πολλές γλώσσες ως ελληνογενής ξέν. όρ.. λ.χ. αγγλ. spastic, γαλλ. spastiquc].

σπαστός, -ή. -ό **1.** (για αντικείμενα, εργαλεία, έπιπλα κ.λπ.) αυτός που μπορεί να διπλώνει, να συμπτύσσεται, ώστε να αποκτά μικρότερο όγκο: ~ *ομπρέλα! κάθισμα* 2. (για ομιλία, εκφορά γλώσσας) αυτός πυυ έχει λάθη, που δεν έχει την κανονική ροή. ομαλότητα ή άνεση: *μι/.άει ~ αγγλικά* συν. σπασμένα 3. αυτός που δεν είναι συνεχής: *στη δουλειά του έχει ~ ωράριο* 4. (για μαλλιά) κυματιστός, ελαφρά σγου- ρός.

[ετυμ. Ρηματικό επίθ. τού αρχ. *σπώ (-άω)* (πβ. κ. *άναπό-σπαστος).* Βλ κ. *σπάζω\.*

σπατάλη (η) [σπαταλών} το υπερβολικό ξόδεμα, χωρίς μέτρο, πέρα από το κανονικό ή το επιτρεπόμενο όριο: - *χρόνου ι δυνάμεων! ενέργειας* j| *με τις ~ που κάνει, θα ρίξει έξω την εταιρεία* συν. (λόγ.) ανάλωση, καταδαπάνηση. (για χρήματα) διασπάθιση λνί. φειδώ.

[ετυμ. μτγν. λ. τού καθημερινού λεξιλογίου με επίθημα *-άλη* (πβ. *κραιπ-άλη),* αβεβ. ετύμου. Ήχει προταθεί η σύνδεση με το ρ. *σπώ (-άω)* με τη σημ. «ρουφώ, απομυζώ» (βλ. λ. *σπάζω), ενώ,* κατ' άλλους, συνδέεται με το χετ. iSpai- «χορταίνω»].

σπάταλος, -η, -υ [μτγν.1**1.** αυτός που ξοδεύει χωρίς μέτρο, υπερβολικά. που καταναλώνει πάρα πολλά: *είναι πολύ* ~. £ο<5ευει *τα λεφτά λες και τα βρήκε στον δρόμο* **συν.** (λόγ.) φειδωλός, (καθημ.) οικονόμος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από σπατάλη: - *ζωή ι διαχείριση / διοίκηση* **συν.** πολυδάπανος, πολυέξοδος **αντ.** μετρημένος. — **σπάταλα** επίρρ.

σπαταλώ (κ. -άω) ρ. μετβ. [μτγν.Ι [σπαταλάς... | σπατάλ-ησα. -ώμαι κ. -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} ξοδεύω ή καταναλώνω υπερβολικά, κάνω κατάχρηση (αγαθών, οικονομικών πόρον κ.λπ.): ~ *τα νιάτα μου Ι τον χρόνο μου / την οικογενειακή περιουσία* συν. καταξοδεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δαπανώ.*

σπάτουλα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} **1.** εργαλείο το οποίυ αποτελείται από λαβή και φαρδύ λεπτό έλασμα, που συνήθ. καταλήγει σε τριγωνική άκρη και χρησιμεύει στο ανακάτεμα ή στην τοποθέτηση υλικιόν με μορφή πολτυύ: *η ~ τού κτίστη || μαγειρική / ζωγραφική* ~ ΣΥΝ. σπάθη 2. (μτφ.-αργκό) η γλο>σσα ανθρώπων πυυ κολακεύουν σε υπερβολικό σημείο τους άλλους, πυυ «γλείφουν»: (ειρων.) *έχει βγάλει τη ~ και τον υμνο/.ογεί απ' το πρωί μέχρι το βράδυ.*

[βτυμ. Αντιδάν., < βεν. spatola < λατ. spatula, υποκ. τού spatha < αρχ. *σπάθη* (βλ.λ.)].

σπατουλαριστάς, -ή, -ό αυτός που έχει σπατουλαριστεί: - *ελαιοχρωματισμοί.* — **σπατσυλαριστά** επίρρ.

σπατουλάρω ρ. μετβ. {σπατούλαρα κ. σπατουλάρισ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) καλύπτω χρησιμοπυιώντας σπάτουλα μια επιφάνεια με υλικό, το οποίο δεν είναι σε εντελώς στερεοποιημένη μορφή (στόκος), πριν από το βάψιμο: ~ ρον *τοίχο.* — **σπατουλάρισμα** (το).

σπατσάρω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σπάτσαρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) **1.** τελειώνω (κάτι), ξεμπερδεύω με κάτι 2. δίνω λύση σε πρόβλημα, ζήτημα κ.λπ. Ιηϊύμ. < ιταλ. spacciare. που απυσπάστηκε από το παλαιότ. di- spacciare < dispaccio «έγγραφο, επιστολή» < ισπ. despacho < despacbar «λύνω, αποτελειώνω - αποστέλλο)» < δημώδ. λατ. *disimpedicarc «αποδεσμεύω, απελευθερώνω» < dis* +· im- + λατ. pcdica «πέδη - εμπόδιο»].

σπαχής κ. **σπαής** (ο) {σπαχήδες} **ιστ. 1.** (α) οι τουρκικής καταγωγής ή εξισλαμισμένοι φευυδάρχες τής Οθωμανικής Αυτυκρατυρίας, στους οποίους στηριζόταν ο στρατός κάθε επαρχίας και οι οπυίυι είχαν και φορολογικές αρμοδιότητες (β) *σπαχήδες τής Πύλης* συνήθ. εξισλαμισμένοι ιππείς που αποτελούσαν τη σωματοφυλακή τού συυλτάνυυ και τον ακολουθούσαν στις πολεμικές του επιχειρήσεις 2. (μτγν.) οι ιππείς των ατάκτων στρατιωτικών σωμάτων, κυρ. tow Τυύρκων. αλλά και άλλων λαών, π.χ. των Γάλλων στις απυικίες. [ΗΤ **ΥΜ.** < μεσν. *σπάχης* < τουρκ. ispahif.

σπάω ρ. -* σπάζω

σπείρα (η) [σπειρών} **1.** ομάδα κακοποιών ή γενικότ. παρανόμο)ν. που χαρακτηρίζεται από -έστω και στοιχειώδη- οργάνωση: *ασύλ/.ηπτη / ένοπλη / επικίνδυνη! μυστηριώδης / εγκληματική ~ || ~ λαθρεμπόρων ! αρχαιοκαπήλων / κατασκόπων* συν. συμμορία, μαφία · 2. οτιδήποτε περιστρέφεται γύρω από ένα κέντρο με ελικοειδή τρόπο, ώστε να σχηματίζει κύκλους, και χωρίς τα άκρα τυυ να ενώνονται ποτέ, καθώς και κάθε τέτοια περιέλιξη: *οι ~ τής βίδας / τού ελατηρίου* / του *σχοινιού / των δακτυλικών αποτυπωμάτων* ΙΥΝ. έλικας 3. /ωολ. κάθε τέτοια περιέλιξη στην επιφάνεια οστράκου 4. αρχιτ. (α) το κυρτό μέλος τής βάσης τυύ ιωνικού κίονα (β) (γενικότ.) διακοσμητικό σχέδιο, το οποίυ χαρακτηρίζεται από το ελικοειδές του σχήμα: *άσκηση σχεδίου με* - 5. μλθ. η επιφάνεια που σχηματίζεται, όταν ένας κύκλος περιστρέφεται γύρω από έναν άξονα που ανήκει στο ίδιο επίπεδο με αυτόν, χωρίς ο κύκλος και ο άξονας να τέμνονται 6. ηλεκτρ. καθένα από τα στοιχεία που, όταν περιτυλιχθούν γύρω από κυλίνδρους, αποτελούν τα πηνία και τις περιελίξεις, έχοντας σχήμα κυκλικό, με τα άκρα τους τυ ένα πολύ κοντά στο άλλο · 7. ιστ. ρωμαϊκή στρατιωτι

κή μονάδα αποτελούμενη από δύο λόχους.
|ΜΤ'ΥΜ. < αρχ. *σπείρα* < '^*σπέρ-ja* (με αντέκταση), που προέρχεται από
με αρχική σημ.«περιτυλίγω, διπλώνω», αλλά δεν μαρτυρείται. ίσως για να αποφευχθεί τυχόν σύγχυση με το ομώνυμο *σπείρω* (προφύλαξη). ΙΙ λ. συνδ. με τα ουσ. *σπάργανον, σπάρτον* (βλ.λ.). Ως ρωμαϊκή στρατ. μονάδα (σημ. 7) η λ. αποτελεί απόδ. τύ̀ λατ. manipulus|. **σπειράλ** επίθ. (συνήθ. ορθ. *σπιράλ*) {άκλ.} ελλην. *σπειρωτό, σπειροει- δές* 1. αυτός πυυ έχει το σχήμα τής σπείρας, πυυ περιελίσσεται σχη- ματίζυντας κύκλους οι οπυίοι ποτέ δεν τέμνονται: *τετράδιο* ~ {τού οποίυυ τα φύλλα συγκρατούνται από ευλύγιστο σπειροειδές σύρμα}
σχήμα ~ ιυν. ελικυειδής 2. (ως ουσ.) (α) ιατρ. μηχανισμός σε σχήμα σπείρας, υ οποίος τοποθετείται με ειδική ιατρική επέμβαση στη μήτρα. ώστε να αποφευχθεί ανεπιθύμητη σύλληψη ιυν. ενδομήτριο σπείραμα (β) μηχανισμός προστασίας από τα έντομα, που αποτελεί- ται από πυκνά σπειροειδή σύρματα και στον οπυίο διοχετεύεται ρεύμα. για να προσελκύει τα έντομα με τυ φως τυυ και να τα θανατώνει με την ηλεκτρική ενέργειά τυυ.
[εί υμ. Αντιδάν.. < γαλλ. spiral < μεσν. λατ. spiralis < λατ. spira < αρχ. *σπείρα* (βλ.λ.)|.
σπείραμα (το) {σπειράμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** καθετί που περιελίσ- σεται με ελικοειδή τρόπυ 2. ΙΑΤΡ. ***ενδομήτριο σπείραμα*** μηχανισμός σε σχήμα σπείρας, ο οποίος τοποθετείται με ειδική ιατρική επέμβαση στην γυναικείο κόλπο. ώστε να απυφευχθεί ανεπιθύμητη σύλληψη ΣΥΝ. σπειράλ 3. ΑΝΑΤ. μικροσκοπικό αγγειώδες στοιχείο τής μικρότερης ανατυμολειτουργικής μονάδας τυύ νεφρού.
[ι-τυμ. αρχ. < *σπειρώμαι (-άο-)* (που μαρτυρείται ως μτγν.) < *σπείρα*. Ο ανατ. όρ. αποδίδει τυ γαλλ. glomerulcj. **σπειραματονεφρίτιδα** (η) ιατρ. βλάβη τυύ σπειράματος από μικρόβια ή τοξικές ουσίες, **σπειροειδής,** -ής, -ές [μτγν.Ι {σπειροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα τής σπείρας, που περιελίσσεται ελικοειδώς: - *κίνηση / σώμα / διάταξη / ανέλιξη ι γάγγλιο ! επίδεσμος / κάταγμα > όστρακο || η διδασκαλία τού μαθήματος πρέπει να ακολουθεί ένα* ~ *σχήμα* ιυν. ελικυειδής αντ. ευθύς. **—σττειροειδώς** επίρρ. Ιμτγν.). ΙΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*
σπειρόμετρο (το) 118931 |σπειρομέτρ-ου | -ων} όργανο με το οπυίο μετριέται γο ύψος δύο συνεχόμενων στροφών σπείρας *(π.χ.* κοχλία). }FTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. spirometrc). **σπειρομετρώ** ρ. μετβ. {-είς... | σπειρομέτρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} μετρώ το ύψος δύο συνεχόμενων στροφών σπείρας (π.χ. κυχλία).
σπειρομέτρηση (η), **σπειρόνημα** (το) {σπειρονήμ-απκ [-ατα. -άτων|
ΙΛΙΙ* η σπειυχαίτη (βλ.λ.).
Ι tΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. spironemaj. **σπειροτόμηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων[τεχνολ. η δημιουργία (κόψιμο) σπειρώματος, **σπειροτόμος** (ο) τεχνολ. κοπικό εργαλείο με τρία ή τέσσερα αυλάκια στυ σιυμα τυυ, που διαμορφώνουν σειρές δοντιών και τυ οποίο χρησιμοποιείται για σπειροτομήσεις εσωτερικού σπειρίόματος συν. (λαϊκ.) κολαούζο· πβ. λ. *βιδολόγος.*
[πτυμ. < *σπείρα* + *-τόμος* < *τέμνω],* **σπειροχαίτη** (η) [1879} {σπειροχαιτών} ιατρ. **1.** γενική ονομασία βακτηρίων τα οποία χαρακτηρίζονται από το σπειροειδές σχήμα τους και προκαλούν σοβαρές νόσους στους ανθρώπους και στα ζώα, όπως η σύφιλη, η τροπική μόρωση (βλ.λ.) και υ υπόστρυφος πυρετός (βλ.λ.) ιυν. σπειρόνημα 2. *ωχρά σπειροχαίτη* η σύφιλη.
(εγυμ. < *σπείρα* + *χαίτη,* ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. spirochete. Η φρ. *ωχρά σπειροχαίτη* αποδίδει τυ νεολατ. spirochaeta pallida], **σπείρω** ρ. ► σπέρνω
σπείρωμα (τυ) {σπειρώμ-ατυς | -ατα, -άτο)ν} **1.** σχοινί ή σύρμα πυυ περιελίσσεται με τρόπυ τέτοιο, ώστε να σχηματίζει σπείρες 2. τεχνολ. (α) το εξωτερικό μέρος τού κυχλία (βλ.λ.) και το εσωτερικό τού περικοχλίου (βλ.λ.). τα υποία χαρακτηρίζονται από ελικοειδή αυλάκια: γο - *μιας βίδας* (β) ***αρσενικό / Θηλυκό σπείρωμα*** ελικυειδής αυλάκωση σε εξωτερική και εσωτερική αντίστοιχα επιφάνεια κυλίνδρου (γ) ***δεξιόστροφο / αριστερόστροφο σπείρωμα*** ελικοειδής ανάπτυξη προς τα δεξιά / αριστερά ως προς τον άξονα που σχηματίζει υ κοχλίας σε κατακόρυφη θέση (δ) ***εξωτερικό / εσωτερικό σπείρωμα*** η ελικυειδής αυλάκωση στην εξωτερική επιφάνεια ενός κυχλία ή αντί- στυιχα στο εσωτερικό μιας τρύπας ή περικοχλίου.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *σπείρω (-όω)* «περιτυλίγω» < *σπείρα].* **σπείρωση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} ναυτ. η τυπο- θέτηση ενός υλικού, με τρόπο που να σχηματίζει σπείρες: ~ *σχοινιού* ιυν. (λαϊκ.) κυυλλυύριασμα. **σπειρωτός,** -ή. -ό αυτός πυυ έχει τυ σχήμα σπείρας: ~ *ανάπτυξη* ιυν.
ελικυειδής, σπειρυειδής λντ. ευθύς, ίσιυς. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχος.* **σπέκουλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (στο πολιτικό λεξιλόγιο) η καιρο- σκοπία. το να περιμένει κανείς την κατάλληλη ευκαιρία για να επω- φεληΟεί: *πολλοί κάνουν ~ μέσα στη σύγχυση και την πολιτική αστάθεια* ιυν. καιροσκοπισμός 2. (α) η προσπάθεια για απόκτηση κέρδους πέρα από τα επιτρεπτά όρια και με αθέμιτα ή ριψοκίνδυνα μέσα ΣΥΝ. κερδοσκοπία, σπεκουλάτσια (β) (συνεκδ.) η άντληση όσο γίνεται με- γαλύτερου κέρδους εις βάρος άλλων: γο *συνδικάτο τον κατήγγειλε για - εις βάρος των εργαζομένων.*
(ετυμ. < *σπεκουλάρω* (υποχωρητ.). βλ.λ.}. **σπεκουλαδόρος** (ο) (στο πολιτικό λεξιλόγιο) αυτός πυυ κάνει σπέκουλα (βλ.λ.) συν. καιροσκόπος. **—σπεκουλαδόρικος,** -η. -ο.
Ιι-ΤΥΜ. < ιταλ. spcculatore ««παρατηρητής - καιροσκόπος» < spccu- lare).
σπεκουλάρω ρ. αμετβ. {σπεκουλάρισα} (στο πολιτικό λεξιλόγιο) κά
νω σπέκυυλα (βλ.λ.) **ιυν.** καιροσκοπώ. **— σπεκουλάρισμα** (το).
|**ετυμ.** < **ιταλ.** speculare **«παρατηρώ, εξετάζω - καιροσκοπώ»** < **λατ.** speculor < specula **«παρατηρητήριο, σκοπιά»** (< p. specerc **«παρατηρώ, βλέπω»)).**
σπεκουλάτσια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (στο πολιτικό λεξιλόγιο) **1.** η προσπάθεια για απόκτηση κέρδους πέρα από τα επιτρεπόμενα όρια και με αθέμιτα ή ριψοκίνδυνα μέσα **ιυν.** σπέκουλα, σπεκουλάρισμα, κερδοσκοπία 2. (συνεκδ.) η άντληση όσο το δυνατόν μεγαλύτερου κέρδους εις βάρος άλλων **συν.** εκμετάλλευση · 3. η αποδοχή και προσκόλληση κάποιου σε θεωρίες και γενικότ. απόψεις που δεν έχουν εμπειρική στήριξη ή δεν αποδεικνύονται εμπειρικά: ***η ~χαρακτηρίζει τον ιδεαλισμό.***
[ετυμ. < ρο)σ. spckulatsija < λατ. spcculatio (βλ. λ. ***σπεκουλάρω)].*** **Σ.Π.Ε.Π.** (0) Σύνδεσμος Προώθησης Ελληνικών Προϊόντων, **σπερδούκλι** κ. **σφερδούκλι** (το) {σπερδυυκλ-ιυύ) -ιών) (λαϊκ.) το φυτό ασφόδελος (βλ.λ.).
[ετυμ. < ****άσφοδέλιον,*** **με** σίγηση τού αρκτικού άτονου ***ά-*** και παρετυμολ. επίδρ. τού ρ. ***σπέρνω,*** υποκ. τύ̀ αρχ. ***άσφόδελος*** (βλ.λ.)}. **σπέρμα** (τυ) {σπέρμ-ατος | -ατα, -άτων} **1. βιολ.** τυ ημίρρευστο. ελα- φρώς κολλώδες, υπόλευκο υγρό που εκκρίνεται από τους αδένες τύ̀ ανδρικύ̀ γεννητικύ̀ συστήματος και τυ υποίο παρέχει στα σπερματοζωάρια που εμπεριέχει όλα τα απαραίτητα συστατικά για την επιβίωσή τυυς έξω από το σώμα: ***ζωικό*** / ***ανθρώπινο*** - **2. ιατρ.** (α) **λνατ.** *αρχικό σπέρμα* το υγρό που συγκεντρώνεται στον σπερματικό πόρο και στις σπερματοδόχυυς κύστεις. έχοντας πολύ υψηλή περιεκτικότητα σπερματοζωαρίων και πολύ λίγο. αλλά ιδιαίτ. πρωτεϊνύχο, υγρό (β) **λνατ.** *ολικό σπέρμα* το υγρό που εκσπερματίζεται και αποτελείται από τυ αρχικό ορχικό σπέρμα με την προσθήκη των εκκρίσεων οργάνων που βρίσκονται από τους όρχεις ώς την ουρήθρα (γ) *δότης σπέρματος* ο άνδρας που προσφέρει τυ σπέρμα τυυ για ιατρική χρήση και συγκεκριμένα για τεχνητή γυνιμοποίηση (δ) *τράπεζα σπέρματος* ο οργανισμός που ειδικεύεται στη συλλογή και διατήρηση ανθρώπινου σπέρματος σε τέτοιες συνθήκες, ***ώστε.*** να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τεχνητή γονιμοποίηση 3. (συνεκδ.) το ίδιο το αρσενικό αναπαραγωγικό κύτταρο: γο ~ ***δεν έχει μεγά?·.η διάρκεια ζωής*** **συν.** σπερματοζωάριο 4. **ΒΟΤ.** αναπαραγωγική δομή φυτών η οποία αποτελείται από ένα φυτικό έμβρυο (φυτάριο), γο οποίο συνοδεύεται από θρεπτικές ουσίες και από προστατευτικό κέλυφος: ***φυτικό*** ~ **συν.** σπόρος, πυρήνας 5. ο γόνος, ο απόγονος κάποιου: ***είσαι δικό μου*** ~. ***παιδί μου || ~ παλιάς γενιάς*** **ιυν.** παιδί, σπόρος **6.** (μτφ.) η αιτία από την οποία δη- μιουργείται κάτι: γο - του ***κακού / τής διχόνοιας / τής διαβολής*** **συν.** σπόρος 7. (μτφ.) η αρχική μορφή ενός πράγματος, μόλις αυτό έχει δη- μιουργηθεί ή συλληφθεί και δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί: ***σπέρματα αυτής τής φι?·.οσοφικής στάσης συναντούμε ήδη στον Ηράκλειτο || στη δεκαετία τού 1920 οι Η.ΓΙ.Λ. γνώρισαν ραγδαία οικονομική άνοδο η οποία εμπεριείχε σπέρματα τής κρίσης τού 1929·*** **φρ.** *εν σπέρ- ματι* ***(έν σπέρματι)*** για να δηλωθεί ότι κάτι (π.χ. ιδέα, θειορία. σχέδιο κ.λπ.) βρίσκεται ακόμα σε πρωταρχικό στάδιο εξέλιξης ή επεξεργα- σίας. **— σπερματικός,** -ή, -ό [μτγν.) κ. **σπερμικός, σπερματικ-ά / -ώς** [μτγν.Ι επίρρ.
[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. pc-ma, pe-mo) < ***σπείρω*** (βλ. λ. ***σπέρνω)].***
σπερματαγωγός, -ός. -ό αυτός πυυ μεταφέρει το σπέρμα: ~ ***πόρος.***
[ι-τυμ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. spermiduct (νόθο σύνθ.)]. **σπερματέγχυση** (η) {-ης κ. -ύσεως j -ύσεις, -ύσεων) η εισαγωγή σπέρματος στον κόλπο ή στη μήτρα με τεχνητό τρόπυ (βλ. κ. ***τεχνητή γονιμοποίηση***. λ. ***τεχνητός).***
(ΕΙ ΥΜ. Απόδ. τυύ αγγλ. insemination),
σπερματικός, -ή. -ό σπέρμα
σπερματίνη κ. **σπερμίνη** (η) [1890] {χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. το βασικό συστατικό τύ̀ προστατευτικύ̀ υγρού, το οποίο συντελεί στη σταθεροποίηση των μεμβρανών και δίνει στο σπέρμα τη χαρακτηριστική οσμή του.
[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. spermine], **σπερματισμός** (ο) [μτγν.Ι 1.η παραγωγή σπέρματος **ιυν.** σπερματο- γονία 2. **βιολ.** η θεωρία σύμφωνα με την οποία το έμβρυο αποκτά τα βασικά χαρακτηριστικά του από το αρσενικό μέσω τού σπέρματός του.
σπερματο- κ. **σπερματά-** κ. **σπερματ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων πυυ σχετίζονται: **1.** με το σπέρμα: ***σπερματο-ζο)άρΐο, σπερματ-αγωγός, σπερμο-γονία*** 2. με τον σπόρο, τον πυρήνα τού φυτού: ***σπερματο-θήκη. σπερμο-φάγος.***
[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. ***σπερματο-λογώ.*** αρχ. ***σπερμο-λογώ*** «συλλέγω σπόρους», μτγν. ***σπερμο-φόρος***), που προέρχεται από το ουσ. ***σπέρμα, -ατος*** και απαντά επίσης σε ελληνο- γενείς ξέν. όρους και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. spermo-gramme, spermato-zoaire. αγγλ. spermi-cide «σπερμοκτόνο»)[. **σπερματοβλάστη** κ. **σπερμοβλάστη** (η) {σπερματυβλαστών} ΒΟΤ. το διαφοροποιημένο όργανο το>ν σπερματοφύτων, που απυτελεί- ται από τον θηλυκό γαμέτη και τον θρεπτικό και προστατευτικό ιστό γύρω από αυτόν και το οποίο μετατρέπεται σε σπέρμα μετά τη γυνι- μοποίηση ΣΥΝ. σπερματική βλάστη.
4ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sperm(at)oblast]. **σπερματογένεση** (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.) ΒΙΟΛ.-ΒΟΤ. το σύνολο των διαδικασιών που οδηγούν στη δημιουργία των αρσενικών αναπαραγωγικών κυττάρων. Επίσης **σπερματογονία** κ. **σπερμογονία.**
σπερματογόνος, -ος, -ο κ. **σπερμογόνος.**
}ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < **γαλλ.** spermatogcnese|. **σπερματογόνιο (το) {σπερματογονί*ου j -ων) βιολ. κύτταρο τής αρχικής φάσης ανάπτυξης των αρσενικών γαμετών στους όρχεις (φάση πολλαπλασιασμού).**

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. spermatogonium], **σπερματοδότης** κ. **σπερμοδότης** (ο) {σπερματοδοτών} δότης σπέρματος για τεχνητή γονιμοποίηση, **σπερματοδόχος,** -ος, -ο f 1854] κ. **σπερμοδόχος** αυτός στον οποίο καταλήγει ή στον οποίο εμπεριέχεται σπέρμα: ~ ***κύστη.***
[ετυμ. < ***σπέρμα*** + ***-δόχος*** < ***δέχομαι,*** πβ. κ. ***υυρο-δόχος***J. **σπερματοζωάριο** (το) [1887J {σπερματυζωαρί-υυ | -ων} το αρσενικό αναπαραγωγικό κύτταρο που αποτελεί το κύριο συστατικό τού σπέρματος και αποτελείται από την κεφαλή με τα χρωμοσώματα, το ακρόσωμα που την περιβάλλει και την ουρά (ή «μαστίγιο») που του επιτρέπει να κινείται δραστήρια: ***ανθρώπινο / ζωικό / ζωντανό*** ~ ΣΥΝ. αρσενικός γαμέτης.
[Γ.ΤΥΜ. < ***σπέρμα*** + ***ζωάριο*** (υποκ. τού ***ζώο),*** ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. spermatozoairej. **σπερματοθήκη** κ. **σπερμοθήκη** (η) [μεσν.]]σπερματοθηκών} **1.** ΖΩΟΛ. θύλακος στο γεννητικό σύστημα ορισμένων θηλυκών εντόμων, όπου φυλάσσεται το σπέρμα των αρσενικών έτσι. ώστε να παραμένει ζωντανό και ικανό για αναπαραγωγή για μεγάλο χρονικό διάστημα 2. ΒΟΤ. το τμήμα άνθους ή καρπού όπου φυλάσσονται προστατευμέ- να τα σπέρματα.
σπερματοκτόνος, -ος, -ο κ. **σπερμοκτόνος 1.** αυτός που καθιστά το σπέρμα άγονο, που το νεκρώνει και δεν το αφήνει να γονιμο- ποιήσει τον θηλυκό γαμέτη: ~ ***φάρμακο*** / ουσία / σθνδεση / **αλοιφή 2.** *σπερματοκτόνο* (το) φαρμ. ειδική χημική ουσία με τη μορφή αλοιφής, υγρού, αναβράζοντος δισκίου ή προωθητικού, η οποία, όταν εφαρμοστεί στον γυναικείο κόλπο, νεκρώνει τα σπερματοζωάρια λειτουργώντας ως αντισυλληπτικό: ***προφυλακτικό με***
Ιετυμ.. < ***σπέρμα*** + ***-κτόνος*** < αρχ. ***κτείνω*** «φονεύω» (βλ. κ. ***-κτονία),*** μεταφρ. δάνειο από αγγλ. spcrmicidc (νόθο σύνθ.)]. **σπερματοκύτταρο** κ. **σπερμοκύτταρο** (το) {σπερματοκυττάρ-ου | -ων} ΒΙΟΛ. κύτταρο σε ενδιάμεσο στάδιο τής ανάπτυξης των γαμετών μέσα στους όρχεις, όταν πλέον τα αρχικά κύτταρα έχουν αυξηθεί σε όγκο και έχουν ήδη υποστεί δομικές μετατροπές, αλλά δεν έχουν ακόμα περάσει στη διαδικασία μειώσεως.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. spcrmaiocyfc]. **σπερματολογία** (η)]χωρ. πληθ.} JATP. Ο ειδικός κλάδος που ασχο- λείται με τη μελέτη και περιγραφή των σπερμάτων διαφόρων οργανισμών. — **σπερματολογικός,** -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. spcrmatology]. **σπερματόρροια** (η) [1879] {χωρ. πληθ.} IATR η χωρίς ερέθισμα και σεξουαλική ευχαρίστηση ακούσια αποβολή σπέρματος ή συγγενών υγρών. κυρ. ως αποτέλεσμα χρονίων νόσων των σπερματικών οδών (πβ. λ. ***ονείρωξη).*** — **σπερματορροϊκός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. < ***σπέρμα*** + ***-ρροια*** (με διπλασιασμό τού ***-ρ-*** εν συνθέσει) < ***ρέω***, ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. spcrmatorrhee]. **σπερματοτξίνη** κ. **σπερμοτοξίνη** κ. **σπερμοξίνη** (η) {σπερ- ματοτοξινών} ΒΙΟΛ. τοσικί ουσία που βρίσκεται στον ορό ζώων. στα οποία έχουν τοποθετήσει σπερματοζωάρια άλλων οργανισμών και η οποία έχει την ιδιότητα να καταστρέφει τα σπερματοζωάρια των οργανισμών αυτών. — **σπερματοτοξικός,** -ή. -ό κ. **σπερματοξικός.** [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sperni(at)oioxin|. **σπερματουχος,** -ος, -ο **1.** αυτός μέσα στον υποίο υπάρχει σπέρμα 2. (μτφ.) αυτός που έχει ικανότητα να γονιμοποιεί συν. παραγωγικός, γόνιμος λντ. άγονος.
[ετυμ. < μτγν. ***σπερματούχος*** < ***σπέρμα, -ατος*** + ***-ούχος*** < ***εχω\.***
σπερματοφάγος. -ος, -ο κ. **σπερμοφάγος** αυτός τού οποίου κύρια τροφή αποτελούν οι σπόροι των φυτών: ~ ***πτηνά.***
[ΕΤΥΜ. μτγν. < ***σπέρμα*** + ***-φάγος*** < θ. ***φάγ-,*** πβ. αόρ. β' ***r-φαγ-ον*** (βλ. λ. *φαγητ<$)* ·
σπερματοφόρος, -ος (καθημ. -α), -ο κ. **απερμοφόρος 1.** αυτός που μπορεί να παράγει ή να έχει σπέρματα 2. ζωολ. *σπερματοφόρο* (το) η κάψα (βλ.λ.) μέσα στην οποία βρίσκονται τα σπερματοζωάρια ορισμένων ασπονδύλων και τριτώνων (βλ.λ.) 3. βιολ. *σπερματοφόρος* (ο) κ. *σπερματοφόρο* (το) όργανο διαφορετικών ομάδων ζωντανών οργανισμών, το οποίο σχηματίζει κοιλότητα, μέσα στην οποία βρίσκονται τα σπερματοζωάρια και το οποίο έχει τη δυνατότητα να αποκολληθεί από τον οργανισμό.
[ετυμ. < ***σπέρμα*** + ~***φόρος*** < ***φέρω,*** ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. spermatophorcj.
σπερματόφυτο (το) [1885[{-ου κ. -ύτου | -ων κ. -ύτων} ΒΟΤ. (σύμφωνα με ορισμένα ταξινομικά συστήματα) (συνήθ. στον πληθ.) ανώτερο φυτό που αναπαράγεται με σπέρματα (δηλ. τα γυμνόσπερμα και τα αγγειόσπερμα).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. spermatophyta (πληθ.)]. **σπερματαέτο** (το) * σπαρματσέτο **σπερμικός,**-ή,-ό σπέρμα **σπερμίνη** (η) ► σπερματίνη **σπερμοβλάστη** (η) -+σπερματοβλάστη **σπερμογονία** (η) -+ σπερματογονία **σπερμογόνος,** -υς. -ο ► σπερματογονία **σπερμοδότης** (ο) **-ν** σπερματοδότης **σπερμοδόχος,** -ος, -ο -► σπερματοδόχος **σπερμοθήκη** (η) σπερματοθήκη **σπερμοκτόνος,** -ος, -ο ► σπερματοκτόνος **σπερμοκύτταρο** (το) -► σπερματοκύτταρυ
σπερμολογώ ρ. μετβ. {σπερμολογείς...} **1.** συγκεντρώνω σπόρους για να τραφώ: ***τα σπουργίτια σπερμο/^ογούσαν από την τροφή των πουλερικών*** 2. (μτφ.) συγκεντρώνω φήμες και τις επανακυκλοφορώ, διαδίδω κακοήθειες: ~ ***αδίστακτα / σε ασύλληπτο βαθμό*** ΣΥΝ. κουτσομπολεύω, κακολογώ. — **σπερμολογία** (η) Ιμτγν.]. **σπερμολόγος** (ο/η) |αρχ.]. **σπερμολογικός,** -ή, -ό [μτγν.].
[ετυμ. < αρχ. *σπερμολογώ (-έω)* < επίθ. *σπερμολόγος.* αρχική σημ. «(για πτηνά) αυτός που συλλέγει σπόρους». < *σπέρμα* ~+ *-λόγος* (< *λέγω,* με τη σημ. «συλλέγω»). Στη Μτγν. Ελληνική η λ. περιέγραψε εκφραστικά εκείνον που συλλέγει ό,τι ακούει και το επαναλαμβάνει επιπόλαια, τον φλύαρο και κουτσομπόλη, σημ. που πρωτοαπαντά στον Δημοσθένη (σε ό.τι αφορά το *σπερμολόγος*)]. **σπερμοτοξικός,** -ή, -ό -+ σπερματοτοξίνη **σπερμοτοξίνη** (η) -+ σπερματοτοξίνη **σπερμοφάγος,** -ος. -ο ·-> σπερματοφάγος **απερμοφόρος,** -ος (καθημ. -α). -ο -» σπερματοφόρος **σπερμοφυής,** -ής, -ές Ισπερμοφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει βλαστήσει από σπόρο και όχι από μόσχευμα ή παραφυάδα: ~ *δέντρο / δάσος.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -ης, -ες.*
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *σπέρμα* + *-φυής* < *φύω / -ομαι].* **σπερνος,** -ή. -ό ► εσπερινός **σπέρνω** ρ. μετβ. {έσπειρα, σπάρ-θηκα, -μένος} **1.** ρίχνω σε καλλιεργημένη γη σπόρους για να φυτρώσουν φυτά: *το σιτάρι το σπέρνουν το φθινόπωρο'* ΦΡ (α) *φυτρώνω εκεί που δεν με σπέρνουν* βλ. λ. *φυτρώνω* (β) (παροιμ.) *όποιος σπέρνει ανέμους, Θερίζει Θύελλες* βλ. λ. *άνεμος* (γ) (παροιμ.) **όπως** *έσπειρες, Θα Θερίσεις* (ό *γάρ εάν σπείρη άνθρωπος, τούτο καί θερίσει,* Κ.Δ. *Γαλ.* 6. 7) ανάλογα με τον τρόπο που φέρεσαι. θα σου φερθούν (πβ. *όπως έστρωσες. Θα κοιμηθείς)* (δ) (παροιμ.) *-Γεια σου / Τι κάνεις, Γιάννη; - Κουκκιά σπέρνω!* για ανθρώπους που δίνουν άσχετη απάντηση σε αυτά που τους ρωτούν (ε) *σπέρνω στη Θάλασσα / στην άμμο* αυτό που κάνω δεν οδηγεί πουθενά, είναι άδικος κόπος **ΣΥΝ.** ματαιοπονώ **2.** (μτφ. για άνδρα) γονιμο- ποιώ γυναίκα, συντελώ στη γέννηση παιδιού **ΣΥΝ.** τεκνοποιώ 3. (μτφ.) μεταφέρω σε άλλους ιδέες, σκέψεις κ.λπ., διαδίδω: *έσπειρε επαναστατικές ιδέες στους υπόδουλους ?,αούς τής βαλκανικής || έσπειρε τη διχόνοια αν άμε <5 ά τους || οι δηλώσεις κάποιων σεισμολόγων έσπειραν τον πανικό στους πολίτες* **συν.** διαδίδω, διασπείρατ ΦΡ. *σπέρνω ζιζάνια* (*ηλθεν... ό εχθρός καί έπέσκιρεν ζιζάνια,* Κ.Δ. Ματθ. 13. 25, από την παραβολή τού σίτου και των ζιζανίων) ενεργώ διασπαστικά, α- ποσκοπώ στη δημιουργία διχόνοιας **συν.** βάζω φιτιλιές, βάζω λόγια. Επίσης (λόγ.) **σπείρω.** ιχολϊο λ. *δίνω.*
{ΕΤΥΜ. μεσν.. από τον αόρ. *έσπειρα* τού αρχ. ρ. *σπείρω* κατά το σχήμα *έγειρα - γέρνω, έσυρα - σέρνω.* Το αρχ. *σπείρω* < **σπέρ-]ω* (με αντέκταση) < Ι.Ε. *(s)pcr-* «χύνω. διασκορπίζω», πβ. αρμ. sp'rem «διασκορπίζω. διασπείρω», αγγλ. spray (βλ. κ. *σπρέι),* αρχ. γερμ. spreiten «διασκορπίζω», αρχ. αγγλ. sprccdan (> αγγλ. spread) κ.ά. Ομόρρ. *σπόρος. σπορ-ά, σπαρ-τός. σπέρ-μα* κ.ά.|.
Σπερχειός (ο) ποταμός τής Α. Στερεάς Ελλάδας, που πηγάζει από τον Τυμφρηστό και εκβάλλει στον Μαλιακό Κόλπο· αλλιώς *Αλαμάνα* (η)·
[ΕΤΥΜ. αρχ. τόπων., με παραγ. επίθημα *-ειός* (πβ. *Άλφ-ειός).* τού οποίου η αρχαϊκότητα επιβεβαιώνεται εν μέρει από το μυκ. pe-kc-u (= *Σπερχειός·,)* και σημαίνει «ορμητικός, βίαιος». Προέρχεται από το αρχ. ρ. *σπέρχω ι -ομαι* «βιάζομαι, ορμώ, ρίχνομαι» < Ι.Κ. **spcr-gh-* «σπεύδω, ορμώ». πβ. σανσκρ. sprhayati «ποθώ, φθονώ», a-sporo/.ata «προσπαθούσε »].
σπέσιαλ επίθ. {άκλ.} ελλην. *ειδικός* **1,** αυτός που αναφέρεται σε πολύ συγκεκριμένο τομέα γνώσεως ή δεξιότητας: *πήρε το βραβείο για τα ~ εφέ τής ταινίας* ΣΥΝ. εξειδικευμένος ΛΝΤ. γενικός **2.** αυτός που είναι προϊόν ιδιαίτερης φροντίδας, που υπερέχει ή/και διαφέρει από τους άλλους: *θα σας ετοιμάσω έναν μεζέ ~! || - παγωτό / μακαρονάδα / ποτό* ΣΥΝ. ιδιαίτερος, εξαιρετικός, ασυνήθιστος ΛΝΤ. συνηθισμένος, κοινός 3. (ως επίρρ.-προφορ.) ειδικά, εξαιρετικά: *το τραγούδι ~ αφιερωμένο στην Τάνια από την Αργυρούπολη.*
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. spccial < παλ. γαλλ. especial < λατ. specialis «μοναδικός. ξεχωριστός» (< specics. -ei «είδος, μορφή»). Παρόμοια σημασιολ. πορεία παρατηρούμε και στο επίθ. *ειδικός* (< *είδος)* |. **σπεσιαλίστας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.}. **σπεσιαλίστρια** (η) {σπεσιαλι- στριών} (εμφατ.) πρόσωπο που έχει εξειδικευμένη γνώση σε συγκεκριμένο τομέα: *είναι ~ στο είδος του / στη ζαχαροπλαστική / στην οργάνωση επιτυχημένων εκδράμουν / στην εκτέλεση φάουλ στο ποδόσφαιρο* ΣΥΝ. ειδικός, εξπέρ.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. specialisie]. **σπεσιαλιτέ** (η) {άκλ.} **1.** έδεσμα ή γλύκυσμα που έχει παρασκευαστεί είτε με ιδιαίτερη, μη συνηθισμένη συνταγή είτε με συνηθισμένη συνταγή. αλλά κατά τρόπο εξαιρετικό: *μας έφτειαξε τη ~ της: παστιτσάδα κερκυραϊκή || η - τού καταστήματος είναι οι γαρίδες 2.* (γενικότ.) οτιδήποτε αποτελεί το αντικείμενο ιδιαίτερης γνώσης ή εξαιρετικής ικανότητας ΣΥΝ. ειδικότητα.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. specialite < special (βλ. κ. σπέσιαλ)], **σπετζοφάι** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} πικάντικο φαγητό (από το Πήλιο), που παρασκευάζεται από μικρά κομμάτια λουκάνικου, τα οποία αρχικά τηγανίζονται και στη συνέχεια βράζονται μέσα σε σάλτσα από ντομάτα και κομμένες πράσινες πιπεριές.
Ιετυμ. Από συμφορμό τού ιταλ. spczzatino «φαγητό με κομμάτια κρέατος» (< spezzato < p. spezzare «κομματιάζω, σπάζω») με το ουσ. *φαϊ].* **Σπέτσες** (οι) {Σπετσών} **1.** νησί τού Αργοσαρωνικού Κόλπου κοντά στις Ν. ακτές τής Αργολίδας **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού.
Σπετσιώτης (ο). **Σπετσιώτισσα** (η), **σπετσιώτικος,** -η. -ο.
[ΠΤΥΜ. Πιθ. < βεν. / ιταλ. Spezic ««καρύκευμα, μπαχαρικό». Στην αρχαιότητα το νησί ονομαζόταν Πιτυούσσα «πευκώδης» (< πιτυς. -υος «πεύκο »)].

Σπέτσες - Πέτσα. Εκτός από την κρατούσα άποψη, σύμφωνα με την οποία η ονομασία **Σπέτσες** (αντί τής αρχ. ονομασίας **Πιτυ-**

ούσσα) προήλθε από το βεν. / ιταλ. Spezie (βλ. ετυμ.), η ονομασία **Πέτσα** που χρησιμοποιήθηκε για. το νησί **(Πετσιώτες.** οι κάτοικοι) και που απαντά σε παλαιότερα έγγραφα, οδήγησε και σε άλλες ετυμολογικές ερμηνείες. Και η μεν άποψη ότι το *Πέτσα / Σπέτσες* είναι η παραφθορά τού αρχ. *Ιιιτυούσα* από τους Αρβανίτες τού νησιού είναι εξεζητημένη. Αξίζει όμως να αναφερθεί η άποψη τού λεξικογράφου Σκαρλάτου Βυζαντίου, ο οποίος, καίτοι υποστήριζε τη διατήρηση ή επαναφορά των αρχαίων ελληνικοη' τοπωνυμίων, αισθάνθηκε την ανάγκη ότι πρέπει να γίνονται και ορισμένες εξαιρέσεις για ονόματα *«συνδεδεμένα μέ αναμνήσεις ενδόξους τής νεωτέρας 'μας ιστορίας»*. Και ως τέτοια περίπτωση θεωρεί (το 1835) το παράδειγμα των Πετσών (sic): *«διότι τό όνομα τών Πετσών {έτσι* είναι γνωστή η ονομασία τού νησιού τότε), *π.χ.. καί τοι διά βασιλικού διατάγματος καθιερωμένων, 'δέν ήμπορεϊ ποτέ 'να Θεωρηθή άλλειώς. παρά Pe&cia. καί επομένως ούτε μέ τού 'Ομήρου ού τε μέ τού Πινδάρου τήν λύραν 'να συμφωνήση»* (*Λεξικόν τής καθ' ημάς έλληνικής δια?.έκτου*, σ. ν'). Στην περίπτωση που το *Πέτσα ι Πέτσες* είναι από ro Pescia, τότε το Σ- (Σπέτσες) Οα προήλθε με απόσπαση («κακό χωρισμό») από την εκφορά με το άρθρο: *στϊς Πέτσες > οι Σπέτσες'* πβ. *τους βώ?.ους > οι σβώ/.οι (σβώλος)*, *τους πυργίτες > οι σπυργίτες > σπουργίτες (σπουργίτης)* κ.τ.ό.

σπετσιώτα στη ΦΡ. *ψάρι αλά σπετσιώτα* **τρόπος μαγειρέματος τού ψαριού στον φούρνο μέσα σε σάλτσα από ντομάτα, σκόρδο, μαϊντανό και λάδι. (Βλ. κ. λ.** *αλά*).

Σπετσιώτης (ο) -* Σπέτσες

σπετσιώτικος,-η,-ο > Σπέτσες

Σπετσιώτισσα (η) -» Σπέτσες

Σπετσοπούλα (η) νησί τού Αργοσαρωνικού Κόλπου Ν. των Σπετσών.

[ΕΤΥΜ. < *Σπέτσες* + λεξικό επίθημα *-πού?.α\.* **σπεύδω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έσπευσ-α. -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) κινούμαι ή ενεργώ με ταχύτητα και προθυμία: *μόλις μας αντι/.ήφθηκε. έσπευσε προς το μέρος μας* · **φρ.** *σπεύδε βραδέως* βλ. λ. *βραδέως* ♦ 2. (μετβ.) δείχνω προθυμία, είμαι πρόθυμος (να κάνω κάτι): *μετά το ατύχημα έσπευσε να τους συνδράμει οικονομικά || μη σπεύδεις να απαντήσεις- άκου πρώτα καλά* π *σε. ρωτούν* **ΣΥΝ.** προθυμοποιούμαι. ^ **σχολιο** λ. *μετοχή*.

[ΠΤΥΜ. αρχ. < *1.11.* *(s)p(h)eu-d- «επείγομαι, πιέζω», πβ. λιθ. spaudziu «πιέζω, σπρώχνω, βιάζομαι», spauda «σπουδή, βιασύνη», spuda «ώθηση, πίεση», ίσως και αλβ. punc «εργασία, επάγγελμα» (< *(s)pud-na). Ομόρρ. *σπουδ-ή* (βλ.λ.)|.

Σπευσιππος (ο) |-ου κ. -ίππου} αρχαίος Αθηναίος φιλόσοφος (4ος αι. π.Χ.). διάδοχος τού Πλάτωνα.

|ΗΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *σπευσ(ι)* (< ρ. *σπεύδω) + ίππος].* **σπήκερ**

(ο) ► σπίκερ

σπήλαιο (το) {σπηλαί-ου **]** -ων} (λόγ.) **1. γηωλ.** φυσικός, υπόγειος και κενός χώρος, συνήθ. με φυσική είσοδο περισσότερο ή λιγότερο εμφανή, ο οποίος σχηματίζεται από τη διαβρωτική ενέργεια των υπογείων υδάτων σε συγκεκριμένους τύπους πετρωμάτων (ασβεστολιθικά, ηφαιστειογενή ή κοραλλιογενή): *ανεξερεύνητο / απέραντο / βαθύ / παλαιολ.ιθικό / επικίνδυνο ~ || - με σταλαγμίτες και σταλακτίτες* (πβ. λ. *σπηλιά, άντρο)*· **φι>.** (α) *το σπήλαιο τής Βηθλεέμ* το μέρος όπου γεννήθηκε ο Χριστός (β) *of άνθρωποι των σπηλαίων* οι πρωτόγονοι άνθρωποι, που ζούσαν σε σπηλιές 2. ΙΑΓΡ. κοίλωμα σε όργανο, το οποίο έχει δημιουργηθεί από παθολογική αιτία. π.χ. από το υγρό αποστήματος: *πνευμονικό*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σπήλαιον.* με το κοινόλεκτο επίθημα *-αιον* (πιθ. κατ' αναλογίαν πρυς τα *κατά-γαιον. ύπό-γαιον)*, < *σπέος* «σπηλιά» (από το θ. *σπε-* και την παρέκταση -λ-, πβ. κ. *νέφος - νεφέ/,η)*. Το αρχαϊκό ουσ. σπέος είναι αγν. ετύμου). **σπηλαιόβιος,** -α, -ο (λόγ.) αυτός που διαμένει σε σπηλιά: ~ *πληθυσμός / άτομο / νυχτερίδα* **συν.** τρωγλοδύτης, σπηλαίος. **σπηλαΐολογία** (η) (i894j (χωρ. πληθ.Ι ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των σπηλαίων. -- **σπηλαιολόγος** (υ/η). **σπηλαιολογικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. speleologic]. **σπηλαίος,** -α, -ο [J890J (λόγ.) αυτός τού οποίου κατοικία είναι τα φυσικά κοιλώματα μέσα στο έδαφος: - *οργανισμός* **συν.** σπηλαιόβιος, **σπηλαιώδης,** -ης. -ες |αρχ.[ )σπηλαιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.)

αυτός που μοιάζει με σπήλαιο: *ένα κατασκεύασμα με - αρχιτεκτονική* 2. **ιατρ.** (α) αυτός που έχει παθολυγικές κοιλότητες: ~ *πνεύμονας/ αμυγδαλές φ)* αυτός που προέρχεται από όργανο γεμάτο κοιλότητες: ~ *ρόγχος ι αναπνοή 3.* (μτφ.) αυτός πυυ μοιάζει σαν να βγαίνει από σπήλαιο: - *φωνή* **συν.** βαθύς, υπόκωφος **ΑΝΤ.** ψιλός, *ν* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης. -ες.* **σπηλιά** (η) φυσικός κενός χώρος κάτω από το έδαφος (σπήλαιο) ή μέσα σε βράχια (βραχώδες καταφύγιο), με φυσική είσοδο περισσότερο ή λιγότερο εμφανή (πβ. λ. *σπήλαιο*): *Βαθιά / δυσπρόσιτη / απότομη / σκοτεινή / υγρή ~ || η ~ τής αρκούδας / του δράκου / τού ?>.ηστή || «ώς πότε l...j σπηλιές να κατοικούμεν. να βλέπωμεν κλαδιά»* (Ρήγας Βε- λεστινλής) (πβ. λ. *άντρο)*. **ΣΧΟΜΟ** λ. *παρώνυμο.*

[κίϋμ. < *σπή/Mio* (βλ.λ.) + κατάλ. *-ιά}.* **σπίανάδα** (η) (διαλεκτ.) (στα Επτάνησα) η πλατεία, κυρ. η παραλιακή.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. spianata < spianare «καθιστώ επίπεδη (μια επιφάνεια), στρώνω, ισώνω» < λατ. explanare < ex- + planus «ίσιος, επίπεδος»], **σπιζα** (η))σπιζών) κατηγορία ωδικών πτηνών, συχνά με ζωηρά χρώματα. κυντό και ισχυρό ράμφος, που φωλιάζουν σε δέντρα και θάμνους και σπάνια στυ έδαφος και στην οποία ανήκουν η καρδερίνα, ο σπίνος, ο φλώρος κ.ά.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **σπίγγ-ja* < J.K. *(s)ping-o- **«σπίνος», πβ. αρχ. γερμ.** fincho **(> γερμ.** Fink), **αρχ. αγγλ.** fine **(> αγγλ.** finch), **σουηδ.** spink **«σπουργίτι» κ.ά. Ομόρρ.** *σπίνος* **(βλ.λ.)]. σπίθα (η) {σπιθών} 1. ο σπινθήρας (βλ.λ.):** *μόλις ο τροχός ακούμπησε στο μέταλλο, κετάχτηκαν παντού σπίθες [[η κουκουνάρα που άρπαξε φωτιά πέταξε σπίθες ολόγυρα [| μια - μπορεί φέρει την καταστροφή στο δάσος·* **φρ. (μτφ.)** *τα μάτια του πετάν(ε) / βγάζουν σπίθες* (i) **βρίσκεται σε κατάσταση μεγάλης έντασης ή/και εκνευρισμού ή νιώθει έντονο μίσος** (ii) **η ματιά τυυ φανερώνει ότι πρόκειται για έξυπνο άνθρωπο** 2. **(μτφ.) το συμβάν από το οποίο ξεκινά μια σειρά γεγονότων ή από το οποίο διαμορφώνεται μια κατάσταση:** *η ~ τής σύρραξης / τού πολέμου* **/ του** *πάθους / τού έρωτα / τού μίσους* **ΣΥΝ. αιτία, αρχή. σπόρος** 3. **(μτφ.) η ένδειξη ζωής ή υπάρξεως μιας ιδιότητας:** *ακόμα και τα κείμενα που συνέταξε στο τέλος τής ζωής του έχουν τη ~ μιας ξεχωριστής πνευματικής προσωπικότητας \ \ η ~ τού έρωτα δεν έσβησε με τα χρόνια* **ΣΥΝ. νεύρο, σπινθήρας 4. (μτφ.) πάρα πολύ έξυπνος άνθρωπος:** *είναι ~ μονάχη!* **συν. σπίρτο, τετραπέρατος, πανέξυπνος ΑΝΤ. τούβλο, (οικ.) βούρλο, βλίτο. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *έξυπνος.* **Ιετυμ. μεσν.** < *σπιθίζω* **(υποχωρητ.), βλ.λ.|. σπιθαμή κ. πιθαμή (η) [μεσν.] 1. η απόσταση από την άκρη τού αντίχειρα τού χεριού ως το άκρο τού μικρού δακτύλου, όταν η παλάμη είναι ανοιχτή:** *περίσσευε μία ~ ύφασμα από το τόπι και μου το έδωσε τζάμπα* 2. **(συνεκδ.) πάρα πολύ μικρή έκταση:** *για μια - τόπο να σφαχτούν τόσοι άνθρωποι! || πώς να χωρέσουμε και μεις σε μια ~ γης;* **|| δεν** *πρόκειται να παραχωρήσουμε ούτε μια ~ εδάφους* **ΣΥΝ. σταλιά · φρ. (α)** *μια(ς) σπιθαμή(ς) άνθρωπος* **(ί) άνθρωπος πολύ μικρού αναστήματος:** *~ και να 'χει τόσο θάρρος!* **συν. σπιθαμαίος, μικρόσωμος, κοντός, λιλιπούτιος ΛΝί. γιγαντιαιος, τεράστιος** (ii) **άνθρωπος μικρής ηλικίας:** *~ και να 'χει τέτοια γλώσσα!* **ΣΥΝ. παιδί, μικρός. ανήλικυς αντ. ώριμος, ενήλικος (β)** *σπιθαμή προς σπιθαμή σε* **κάθε σημείο ενός χώρου:** *αστυνομικοί ερευνούσαν τη γύρω περιοχή ~, για να ανακαλύψουν τυχόν ίχνη* **ΣΥΝ. εξονυχιστικά, παντού. fFTVM. αρχ., με παραγ. επίθημα** *-μη(πβ. κ. παλά-μη. πυγ-μή, δραχ-μή),* **πιθ. <** *σπιδέος* **(τ. γενικής που απαντά στην ομηρική φρ.** *διά σπιδέος πεδίοιο* **και ανάγεται σε αμάρτυρο τ.** **σπι-δής / *σπιδύς* **«μακρός, εκτεταμένος»). Οι λ. συνδ. μεταξύ τους, αν ανάγονται σε κοινό θ.** **spi- dh-.* **Σε ό,τι αφορά περαιτέρω συσχετισμούς, είναι πιθ. η σύνδεση με λατ.** spissus **«αργός, βραδύς» (<** **spid-tos;.* **αρχική σημ. «πυκνός»), λιθ.** spintii, spisti **«συγκεντρώνομαι, συναθροίζομαι» (<** **spit-ti)* **κ.ά. Ο φω- νηεντισμός τού ρ.** *σπώ (-άω)* **δεν επιτρέπει τη σύνδεσή του με την προαναφερθείσα λεξιλογική οικογένεια), σπιθαμιαίος, -α, -ο |αρχ.| (λόγ.) 1. αυτός τού οποίυυ το μέγεθος είναι ίσο με μια σπιθαμή (βλ.λ.)** 2. **(συνεκδ.) αυτός που έχει πολύ μικρό μέγεθος. ύψος:** *~ αλλά με μεγάλο πνευματικό ανάστημα* **συν. λιλιπού- τιος. βραχύσωμος, μικρός, μικροσκοπικός, κοντός ΑΝ ι . γιγάντειος, μεγάλος. ψηλός, μεγαλόσωμος** 3. **(μτφ.) αυτός που δεν έχει ιδιαίτερη σημασία. αξία:** *~ πολιτικός* **ΣΥΝ. ασήμαντος, λίγος ανύ. σημαντικός, γι- γαντιαίυς, πολύς.**

σπιθίζω ρ. αμετβ. **{σπίθισα} (λογοτ.) σπιθοβολώ (βλ.λ.):** *τα μάτια της σπίθιζαν.* **-** · σπίθισμα **(το).**

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < **σπινθ-ίζω* **(με αφομοίωση τού** *-ν-* **και απλοποίηση) <** *σπινθήρας* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-ίζω\.* **σπιθοβολώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {σπιθοβολείς... | σπιθοβόλησα! 1. σκορπώ γύρω μου σωματίδια πυρακτωμένης ύλης. βγάζω σπίθες:** *σπιθο- βολού)σε το σίδερο στο αμόνι* **|| (μτφ.)** *τα μάτια της σπιθοβολούσαν από θυμό* **συν. σπιθίζω** 2. **(κατ' επέκτ.) εκπέμπω γύρω μου φως:** *τα κρυστάλ/.ινα ποτήρια σπιθοβο/.ούσαν στον ήλιο* **συν. λαμποκοπώ, ακτινοβολώ. - σπιθοβολή (η) κ. σπιθοβόλημα (το).**

Ιπτυμ. < μεσν. *σπιθοβο?^ώ* **<** *σπίθα* **+ -***βολώ* **(<** *βάλλω),* **πβ. κ.** *πυρο-βο-* **λω.** *κεραυνο-βο?^ώ\.* **σπιθουρί (το) {σπιθουρ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) κηλίδα ή φουσκάλα που εμφανίζεται στο δέρμα λόγω παθολογικής αιτίας:** *βγάζω* **- ΣΥΝ. εξάνθημα, σπυρί. — (υποκ.) σπιθοαράκι (το).**

[ΕΤΥΜ_ · < *σπίθα* **+ παραγ. επίθημα** *-ούρι.* **πβ. κ.** *μνήμα* **-** *μνημούρι].* **σπικάζ (το) {άκλ.} ελλην.** *περιγραφή* **1. η περιγραφή γεγονότος από εκφωνητή** *(σπίκερ,* **βλ.λ.) μέσω ραδιοφώνου, μεγαφώνυυ, τηλεοράσεως κ.λπ.: γο** *~ τής παρέλασης* **' Γου** *αγώνα* 2. **η περιγραφή και ο σχολιασμός ενός θεάματος: γο** *~ τού ντοκιμαντέρ έγινε από έμπειρους ηθοποιούς* **(βλ. κ. λ.** *~άζ).*

| ΕΤΥΜ. Νόθυ σύνθ.. < αγγλ. speak **«μιλώ» +** *-άζ(<* **γαλλ.** -age), **κατά τα** *πατινάζ, μακιγιάζ, αμπ'λάζ* **κ.ά.|. σπικάρω** ρ. μετβ. **{σπίκαρ-α κ. -ισα} (αργκό) 1. περιγράφω γεγονός μέσα από κάποιο επικοινωνιακό σύστημα (π.χ. ραδιόφωνο, μεγάφωνα):** *~ έναν αγώνα / μια παρέλαση* 2. **επενδύω με λόγο ένα θέαμα, το περιγράφω και το σχολιάζω:** *~ ένα ντοκιμαντέρ.*

[ετυμ. < *σπίκ(ερ)* **+ παραγ. επίθημα** *-άρω}.* **σπικάτο (το) {άκλ.} ΜΟΥΣ. στην εκτέλεση εγχόρδων οργάνων, τεχνική παραγωγής ήχου με το δοξάρι, το οποίο αφήνεται να αναπηδά στις χορδές, κατά τρόπο ώστε η κάθε νότα να ακούγεται ξεχωριστά από την προηγούμενη και την επόμενή της.**

[είϋμ. < ιταλ. spiecato < p. spiccarc **«αποσπώ, ξεκολλώ, ξεκρεμώ (κάτι πυυ βρίσκεται στην κορυφή)» <** piceo **«κορυφή» < γαλλ.** pic, **γερμ. α^χής. πβ. αρχ.** *αγγλ.* pic **«αιχμηρό εργαλείο»], σπίκερ (ο) (παλαιότ. υρθ.** *σπήκερ)* **{άκλ.} ελλην.** *εκφωνητής·* **αυτός που σπικάρει (βλ.λ.):** *η φωνή τού ~ ερχόταν δυνατή μέσα από τα μεγάφωνα.*

[ετυμ. < *αγγλ.* speaker **<** p. speak **«μιλώ»|. σπιλιάδα κ. σπιλάδα (η) (λαϊκ.) η ξαφνική και δυνατή πνοή ανέμου από τη στεριά προς τη θάλασσα συν. ριπή, ανεμοσυρμή. — (υποκ.) σπιλιαδίτσα (η).** ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[Ετυμ. < μτγν. *σπιλάς. -άδος,* **πιθ. <** *κατα-σπιλάζω* **«κηλιδώνω - (για άνεμο) χτυπώ, εφορμώ» (υποχωρητ.) < αρχ.** *σπίλος* **(βλ.λ.)].** **σπίλος** (ο) (λόγ.) **1. ιατρ. κηλίδα στο δέρμα ή δερματική βλάβη με αλλοιωμένου χρώματος κηλίδα, η οποία οφείλεται σε παθολογική χρώση ή σε συγκέντρωση ή/και διεύρυνση αιμοφόρων ή λεμφικών αγγείων:** *μελαγχρωματικός* ~ **ΣΥΝ. ελιά. στίγμα** 2. **(μτφ.) ηθική κηλίδα. αυτό που χαρακτηρίζει άτομο ηθικά απαράδεκτο συν. στίγμα.**

[f.tym. αρχ.. αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με το αρχ. πΐνος «ακαθαρσία» (που χρησιμοποείται κυρ. για το μη κατεργασμένο μαλλί ή ακόμη και για άπλυτα ρούχα)], **σπιλώνω ρ. μετβ. Ισπίλω-σα. -θηκα, -μένος] (λόγ.) (μτφ.) προσβάλλω την τιμή (κάποιου): -** *υπολήψεις / το όνομα κάποιου* **ΣΥΝ. ατιμάζω αντ. τιμώ. – απίλωση** (η) **κ. σπίλωμα** (το) **Ιμτγν.].** **σπιλωτικός, -ή. -ό. Ιετυμ.. < μτγν.** *σπι/.ώ (-όω)* **< αρχ.** *σπίλος* **(βλ.λ.)].** **σπινάρω ρ. -» σπινιάρω**

σπινθήρας (ο) **1. σωματίδιο πυρακτωμένης ύλης. το οποίο προέρχεται από φωτιά ή από σώματα που έρχονται σε τριβή ή συγκρούονται:** *καθώς η μηχανή σύρθηκε στην άσφαλτο, πετάχτηκαν παντού σπινθήρες* **συν. σπίθα** 2. **φυι. η ξαφνική και σύντομη λάμψη (ωστός που οφείλεται στην αλληλεπίδραση αγωγών με υψηλά ηλεκτρικά φορτία ή στην ύπαρξη ισχυρού ηλεκτρικού πεδίου, συνοδεύεται από έκλυση θερμότητας και μερικές φορές από κρότο:** *η πυρκαγιά οφείλεται σε σπινθήρα οξυγονοκό/^ησης* **[[** *ηλεκτρικός* ~ 3. **(μτφ.) αυτό στο οποίο οφείλεται ένα γεγονός ή το οποίο διαμορφώνει μια κατάσταση:** *η δολοφονία τού διπλωμάτη* **αποτέλεσε τον ~ του** *πολέμου* **συν. αιτία, αρχή, λόγος, αφορμή.**

[ετυ.μ. < αρχ. *σπινθήρ, -ήρος* **< θ.** *σπινθ-* **< *spnd(h)- (το -ί- αποτελεί ελληνικό νεωτερισμό και είναι μάλλον φωνήεν στηρίξεως). συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *spend(h)- «λάμπω, σπινθηροβολώ», πβ. λιθ. spindeti «λάμπω, ακτινοβολώ», λετ. spuodrs «λαμπρός», ενώ δεν μπορεί να αποκλειστεί η σύνδεση με λατ. scintilla «σπινθήρας» (> γαλλ. ctincelle) |.**

σπινθρίζω ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {σπινθήρισα] 1. σκορπώ γύρω μου σπινθήρες: *τα η/.εκτροφόρα σύρματα σπινθήριζαν στην επαφή με τη βρεγμένη άσφαλτο* **ΣΥΝ. (λαϊκ.) σπιθίζω** 2. **(μτφ.) εκπέμπω λάμψη:** *στο κέντρο ενός συνηθισμένου κατά τα άλλα προσώπου σπινθήριζε ένα ζευγάρι μάτια όλο εξυπνάδα.* **– σπινθήρισμα (το) κ. σπινθηρισμός** (ο) **ιμεσν.Ι.**

σπινθηριστής (ο) **ο αναφλεκτήρας (βλ.λ.).**

Ιετυμ. Λπόδ. τού γαλλ. eclatcur (< ρ. eclater «λάμπω, αστράφτω»)], **σπινθηροβόλημα** (το) [J873] **{σπινθηροβολήμ-ατος \ -ατα,-άτων} η εκπομπή σπινθήρων ΣΥΝ. σπινθήρισμα.** **σπινθηροβολία (η) [1882] {σπινθηροβολιών} το σπινθηροβόλημα,** **σπίνθηροβόλος, -ος, -ο 1. αυτός που σκορπά γύρω του σπινθήρες 2. (συνεκδ.) αυτός που αντανακλά φως. που εκπέμπει λάμψη: -** *αστέρια / κοσμήματα ι θάλασσα* **συν. αστραφτερός, γυαλιστερός λντ. μουντός, θαμπός** 3. **(μτφ.) αυτός που δείχνει ιδιαιτέρως ευφυής: ~** *μάτια / πνεύμα* **ΣΥΝ. έξυπνος, (οικ.) ξύπνιος αντ. αργός, χαζός.** **σπινθηροβολώ ρ. [μτγν.] {-είς...}. σχολιο λ.** *-βόλος.*

Ιετυμ. μτγν. < *σπινθήρ, -ήρος* **+** *-βόλος* **<** *βάλλω \.* **σπινθηρογράφημα (το) {σπινθηρογραφήμ-ατος] -ατα. -άτων}** ιλί'Ρ. **η απεικόνιση με τη μέθοδο τής σπινθηρογραφίας τής κατάστασης στην οποία βρίσκεται ένα όργανο.**

ΙΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. scintigram (νόθο σύνθ.)|. σπΐνθηρογραφία (η) {σπινθηρογραφιών] ΙΛΙ Ρ. η εξέταση τής κατάστασης στην οποία βρίσκεται ένα όργανο με τη χορήγηση ραδιενεργού φαρμάκου, το οποίο, με τη βοήθεια ειδικού ευαίσθητου ανιχνευτή, συντελεί στην αποτύπωση τής εικόνας τού εξεταζόμενου οργάνου σε φωτοευαίσθητη επιφάνεια.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. scintigraphic / scintillogra-phie (νόθο σύνθ.) < scintillo- (< λατ. scintilla «σπινθήρας») + -graphie (< *γράφω)].*

σπινθηροψία (η) [1876J **{χωρ. πληθ.} ιατρ. ανωμαλία στην όραση, η οποία εντοπίζεται στο ότι ο ασθενής έχει την αίσθηση ότι βλέπει διαρκώς σπινθήρες.**

[ΕΤΥΜ. < *σπινθήρας* + *-οψία< όψη}.* **σπινιάρω κ. σπινάρω ρ. αμετβ. {σπίν-ιαρα κ. -ιάρισα} (λαϊκ. για τροχούς οχημάτων) περιστρέφομαι χωρίς να κινείται το όχημα (λ.χ. όταν οι ρόδες έχουν κολλήσει στη λάσπη). - σπινιάριαμα κ. σπινάρισμα (τυ).**

[ετυμ. < αγγλ. spin + παραγ. επίθημα *-ιάρω \.* **σπίνος (ο) μικρό πουλί που μοιάζει μ? σπουργίτι, έχει ευχάριστο κε- λάηδημα και ανήκει στις σπίζες (βλ.λ.).**

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *σπίζω* **<** *σπίζα* **(βλ.λ.). προφανώς με εσφαλμ. μορφολ. χωρισμό θ.** *σπι-* **(αντί** *σπιγγ***αφού ****σπίγγ-ja* **>** *σπίζα)* **υπό την επίδρ. τού ομώνυμου μτγν. επιθ. σττινος «ισχνός» (που είναι αγν. ετύμυυ). Παρόμοια σημασιολ. πορεία συναντούμε και στις σουηδ. λ. spink «σπίνος» και spinkje] «ισχνός, αδύνατος (άνθρωπος)»],** **σπινταριστός, -ή, -ό (αργκό) 1. (για πρόσωπο που οδηγεί όχημα) με πολύ μεγάλη ταχύτητα:** *ερχόταν - καταπάνω μας και αναγκαστήκαμε ν' ανέβουμε τρέχοντας στο πεζοδρόμιο* 2. **(μτφ. για πρόσ.) αυτός που σε δεδομένη στιγμή χαρακτηρίζεται από υπερκινητικότητα. συναισθηματική φόρτιση κ.λπ. και συμπεριφέρεται στους άλλους απότομα:** *χωρίς να έχο) κάνει τίποτε, ήρθε ~ και άρχισε να μου φωνάζει!*

σπινταριστά επίρρ.

[ετυμ. < *σπιντάρω.* **πβ. κ.** *φουντάρω* **-** *φουνταριστός].* **σπίντάρω ρ. αμετβ. {σπιντάρισα} (αργκό) κινούμαι ή οδηγώ όχημα με μεγάλη ταχύτητα.**

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. speed «ταχύτητα" + παραγ. επίθημα -άρω|. σπιουνιά (η) (λαϊκ.) η κατάδυση ΣΥΝ. χαφιεδισμός, κάρφωμα, ρου-φιανιά.

σπιούνος (υ). **σπιούνα** (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που παρακολουθεί τις κινήσεις των άλλων και τις αναφέρει σε όποιον τυχόν ενδιαφέρεται (συνήθ. σε πρόσωπο που ασκεί εξουσία), με αντάλλαγμα υλικό ή την εύνοιά του ή και από κακοήΟεια: *ήταν - των Γερμανών στην Κατοχή || ο ~ στη δου?>,ειά καρφώνει ό.τι λέμε στο αφεντικό* **συν.** καταδότης, κατάσκοπος, καρφί, χαφιές, ρουφιάνος.

[Γ.ΤΥΜ. < ιταλ. spione < spia «κατάσκοπος, πράκτορας» < p.spiare «παρακολουθώ, κατασκοπεύω» (υποχωρητ.) < αρχ. γερμ. spehOn / spiohon (πβ. κ. αγγλ. spy «κατάσκοπος»)], **σπιράλ** (το) »σπειράλ

σπίριτόζο (το) {άκλ.} **μΟΥΣ.** η ερμηνεία που χαρακτηρίζεται από ζωηρότητα και εκφραστικότητα.

[ϋ'ΓΥΜ. < ιταλ. επίθ. spiritoso < spirito «πνεύμα, ζωηρότητα» (< λατ. spiritus, -i «πνεύμα»)], **σπιριτουσλισμός** (ο) η πνευματοκρατία (βλ.λ.). – **σπιριτουαλιστής** (ο), **σπιριτουαλίστρια** (η).

[πτυμ. Μεταφορά τού γαλλ. spiritualismc < spirirucl < μτγν. λατ. spiritualis (< λατ. spiritus, -i «πνεύμα, πνοή») |. **σπιρογράφημα** (το) {σπιρογραφήμ-ατος **j** -ατα, -άτων} **ιατρ.** διάγραμμα που λαμβάνεται με τη σπιρομέτρηση και παριστάνει τα αναπνευστικά μεγέθη σε συνάρτηση με τον χρόνο.

[είύμ. Μεταφορά τού γαλλ. spjrogrammc (νόθο σύνθ.) < spiro- (< λατ. spirare «αναπνέω») + -gramme < *-γραμμα (< γράφω)* \. **σπίρομετρία** (η) {χωρ. πληθ.} **ιατρ.** η μέτρηση τού όγκου αναπνευστικών μεγεθών με σπιρόμετρο (βλ.λ.). Ηπίσης **σπιρομέτρηση.**

[ετυμ. Μεταφυρά τού αγγλ. spiromciry (νόθο σύνθ.) < spiro- (< λατ. spirare «αναπνέο)») + -metry < *-μετρία< μέτρο}.* **σπιρόμετρο** (το) [σπιρομέτρ-υυ [-ων} jatp. όργανο για τη μέτρηση αναπνευστικών μεγεθών, ειδικότερα τού όγκου τού αέρα που εκπνέ- εται κατά τη διάρκεια μιας βίαιης εκπνοής (και γενικότ. των μεταβολών τού όγκου των εκπνεόμενων αερίων).

[ΕΓΥΜ. Μεταφυρά τού αγγλ. spirometer (νόθο σύνθ.)]. **σπιρούνι** (το) {σπιρυυνιού | -ιών} εξάρτημα των ιππέων που αποτε- λείται από έναν μικρό τρυχό με ακίδες και με δυνατότητα περιστροφής, υ υποίος τοποθετείται στη φτέρνα τής μπότας, για να μπορεί, όποτε θέλει ο ιππέας, να κεντρίζει το άλυγο και να το κάνει να τρέχει ΣΥΝ. πτερνιστήρας, j ΕΙΥ.Μ. < ιταλ. speronc < αρχ. γερμ. sporoj. **σπιρουνιά** (η) το κέντρισμα με το σπιρούνι.

σπιρουνίζω κ. σπιρουνιάζω ρ. μετβ. {σπιρούν-ισα κ. -ιασα. -ισμέ- νυς κ. -ιασμένος} πιέζω το δέρμα (ζώου στυ υπυίο επιβαίνω) με το σπιρούνι: *σπιρούνισε το άλογο και αυτό κάλπασε άγρια.* – **σπιρούνισμα** κ. **σπιρούνιασμα** (το), **σπιρτάδα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η μυρωδιά και κυρ. η γεύση των οινοπνευματωδών ποτών λόγω τής υψηλής τους περιεκτικότητας σε οινόπνευμα ή άλλες καυστικές ουσίες: *η - τού ποτού με χτύπησε αμέσως* **ΣΥΝ.** καυστικότητα. οξύτητα **2.** (γενικότ.) κάθε έντονη και καυστική μυρωδιά ή γεύση 3. (μτφ.) η εξυπνάδα, η ευστροφία: *κουβέντες / κείμενο ' ερμηνεία όλο ~* αντ. ηλιθιότητα.

]ΕΓΥΜ. < *σπίρτο* + παραγ. επίθημα *-άδα.* πβ. κ. *σβελτ-άδα).* **σπίρτο** (το) **1.** μικρό, ευθύ και λεπτό κομμάτι από ξύλο ή χοντρό χαρτί, η μία άκρη τυύ οποίου είναι διαποτισμένη με εύφλεκτο υλικό, για να μπορεί να δώσει φλόγα όταν τριφτεί σε κατάλληλη επιφάνεια: *ένα κουτί σπίρτα || θειαφένιο / ξύλινο ι καμένο / φωσφορικό* - **συν.** (λόγ.) πυρείο · 2. (λαϊκ.) (α) αυτό που προκύπτει από την απόσταξη οίνου ή άλλης παρόμοιας ουσίας: ρον *έτριψε με - και συνήλθε από το κρύωμα* [[*ξεθυμασμένο ~* **συν.** οινόπνευμα, αλκοόλ (β) ποτό με μεγάλη περιεκτικότητα υινυπνεύματυς · 3. (μτφ.) πυλύ έξυπνος, ευφυής άνθρωπος: <5εν ρον *πιάνει κανένας στα αινίγματα και τις σπαζοκεφαλιές· είναι ~!* **συν.** ξύπνιος, (μτφ.) σπίθα, (μτφ.) τσακάλι· **φρ.** *σπίρτο αναμμένο I μονάχο* για πολύ έξυπνο πρόσωπυ **4. χημ.** *σπίρτο τού άλατος* το υδροχλωρικό οξύ. ΙΧΟΑJΟ λ. *έξυπνος.*

[LiΤΥΜ. < ιταλ. spirito «καθαρό οινόπνευμα» < λατ. spiritus (ardens), ονομασία τής αιθυλικής αλκοόλης (τού υινυπνεύματυς), που έδιναν οι αλχημιστές στην ουσία αυτή, προκειμένου να δηλώσουν την εύφλεκτη φύση της (ardens, μτχ. τ. τού p. arderc «φλέγομαι, καίγομαι»)), **σπιρτόζος,** -α, -ικο (εκφραστ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από οξύτητα πνεύματος: *άνθρωπος ~· κερδίζει* γο *ενδιαφέρον όλων με τα λογοπαίγνια και την ετοιμότητα τού λόγου του || ~ ανέκδοτα* **συν.** εύστροφος. έξυπνος, ξύπνιος, πνευματώδης **ανί.** ηλίθιος, χαζός. Ηπίσης **οπιρτόζικος,** -η, -υ. – **σπιρτόζικα** επίρρ.

[F.ΤΥΜ. < ιταλ. spiritoso < spirito «πνεύμα, πνοή» (< λατ. spiritus)], **σπιρτοθήκη** (η) {σπιρτοθηκών} (λόγ.) μικρό κουτί ορθογώνιου σχήματος, όπου φυλάσσονται τα σπίρτα και το οποίο φέρει συνήθ. στις πλαϊνές πλευρές ειδικό υλικό, για να μπορούν με. τριβή πάνω σε αυτό να αναφλέγονται τα σπίρτα **συν.** σπιρτόκυυτυ.

σπιρτόκουτο (τυ) η σπιρτυθήκη (βλ.λ.) · **ΦΡ.** *πύργος από σπιρτόκουτα* παιδικό παιχνίδι κατά τυ υποίο τα παιδιά σχηματίζουν σπίτια ή πύργους από τέτοια κουτιά. Επίσης **σπιρτοκούτι. σπιρτόξυλο** (το) το ξύλινο στέλεχος τυύ σπίρτου και συνεκδ. όλυ το σπίρτο, **σπιτάκι** (τυ) -+ σπίτι

σπιτάλι (το) {σπιταλ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) **1.** το νοσοκομείο **2.** ίδρυμα περίθαλψης ατόμων διαφόρων κατηγοριών, όπως π.χ. γηροκομείο, ορ- φανοτρυφείο κ.ά.

[ετυμ. < μεσν. *όσπιτάλιον* (με σίγηση τυύ αρκτικυύ άτονου ό-) < μτγν. λατ. hospitale «ξενώνας», ουδ. τού λατ. επιθ. hospitalis «ξένιος» (< hospes, -itis «ξένος»)),

σπιταρόνα (η) ► σπίτι

σπιτήσιος, -ια. -ιο σπιτικός

σπίτι (το) {σπιτ-ιού j -ιών] **1.** κτίσμα κατάλληλα διαμορφωμένο (από πλευράς χώρων και εξοπλισμού), ώστε να κατοικούν σε αυτό άνθρωποι: άβολο/ *αγροτικό / ακατάλληλο / ακατοίκητο ι ανοίκιαστο / αντισεισμικό / αρχοντικό / αστικό / ασυγήριστο / διατηρητέο / δίπατο / διώροφο / εξοχικό ι ερειπωμένο / καινούργιο / επιπλωμένο / λυόμενο / νεόδμητο / νοικιασμένο ι παραθαλάσσιο* < *πολυώροφο / σαραβα?λα- σμένο / ευρύχωρο* [1] *ψηλοτάβανο / χαμηλοτάβανο ί διαμπερές / ψυχρό* ~ ΙΙ *αγοράζω / πουλάω / βρίσκω / εγκαινιάζω / φάχνω για / αλλάζω / πιάνω* (νοικιάζω) / *χτίζω / γκρεμίζω / βάφω ι ανακαινίζω το* ~ || *ρούχα για το* - (για να τα <οορά κάποιος μέσα στο σπίτι και να νιώθει άνετα· όχι για έξοδο ή την εργασία του) || *θα 'χουμε κόσμο στο - απόψε* Ι) *Σαν στο ~ σου! Θέλουμε να νιώθεις άνετα μαζί μας!*Συν. κατοικία. (λόγ.) οίκος, οικία, ενδιαίτημα· ΦΡ. ***ανοίγω το σπίτι μου*** βλ. λ. *ανοίγω* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που κατοικούν σε αυτό το κτίσμα και που συνήθ. συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς: *όποτε αργεί να γυρίσει, έχει φασαρίες με το ~ του* (τους γονείς) |j *όπου να 'ναι. θ' ανοίξω κι εγώ το δικό μου* ~ (θα μείνω μόνος μου ή θα παντρευτώ. Οα κάνω οικογένεια) || *είναι άνθρωπος τού σπιτιού· όλοι στην οικογένεια* ον *εμπιστεύονται* ΣΥΝ. οικογένεια, φαμίλια, σπιτικό· φρ. (α) ***από σπίτι*** (για πρόσωπο που κατάγεται) από καλή οικογένεια (τίμια και ηθική) ή από οικογένεια με τίτλους ευγενείας: *κορίτσι* ~ (β) ***για σπίτι*** (για κορίτσι κατάλληλο) για σύζυγος, για δημιουργία οικογένειας: *αυτή να παντρευτείς* είναι κορίτσι* ~ (γ) ***φεύγω από το σπίτι*** εγκαταλείπω την οικογενειακή εστία, διακόπτω τις σχέσεις μου με τους δικούς μου: *στα μεγάλα αστικά κέντρα οι έφηβοι κου φεύγουν από το σπίτι τους πληθαίνουν χρόνο με τον χρόνο* (δ) ***διώχνω (κάποιον) από το σπίτι*** απομακρύνω (κάποιον) από την οικογενειακή εστία, του στερώ το δικαίωμα να μένει στο σπίτι μαζί με την οικογένειά του: δεν *διώχνει κανείς το παιδί του από το σπίτι με το πρώτο στραβοπάτημα* (ε) ***κλείνω το σπίτι (κάποιου)*** προκαλώ κακό στην οικογένεια (κάποιου), βλάπτοντας ένα μέλος της: *οδηγούσε μεθυσμένος και σκότωσε δύο περαστικούς' τους έκλεισε τα σπίτια άδικα* |[*η βεντέτα ανάμεσα στις δύο οικογένειες έχει κλείσει μέχρι σήμερα πολλά σπίτια* **3.** η οικυγενειακή ζωή, η οικογενειακή κατάσταση: διέλυσε *το σπίτι του γυρνώντας με τη μια και με την ά?.λη* · **φρ.** ***ανοίγω σπίτι/ σπιτικό*** βλ. λ. *ανοίγω* **4.** (κατ' επέκτ.) το εσωτερικό τού σπιτιού (έπιπλα, οικοσκευή κ.λπ.) και οι λειτουργικές του δαπάνες: το *ζευγάρι μοιράζεται τα έξοδα τού σπιτιού* || *βάζω τάξη στο / νοικοκυρεύω / τακτοποιώ / μαζεύω το* ~ ιων. σπιτικό, νοικοκυριό' φρ. (α) ***δουλειές τού σπιτιού*** οι δουλειές που γίνονται για τον καθαρισμό και την τακτοποίηση τού σπιτιού (π.χ. σφυυγγάρισμα, συγύρισμα), καθώς και αυτές που γίνονται μέσα στο σπίτι (π.χ. πλύσιμο ρούχων, σιδέρωμα) (β) **κάνω** *το σπίτι* καθαρίζω και τακτοποιώ τον χώρο μέσα στον οποίο ζω: *δε ν μπορώ να 'ρθω για καφέ' έχω να κάνω το σπίτι* (γ) ***στρώνω το σπίτι*** βλ. λ. *στρώνω* · 5. (ευφημ.) το πορνείο: *τα - τής Τρούμπας αποτελούν το σκηνικό αρκετών ταινκόν τής δεκαετίας τού '60* ΣΥΝ. οίκος ανοχής 6. (χωρίς άρθρο, ως επίρρ.) στο σπίτι: *θα μείνω* ~ || *τρώω συνήθως* ~ ΙΙ *πάμε* — (μεγεθ.) **σπιταρόνα** (η) (σημ. 1-3). (υποκ.) **σπιτάκι** (το) (σημ. 1-3).

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *όσπίτιον* < λατ. hospitium «ξενώνας*» (< hospes, -ilis «ξένος»)|.

σπίτι: συνώνυμα. Η πάγκοινη δημοτική λέξη **σπίτι** πρωτοαπαντά ως *όσπίτιον* στη μεταγενέστερη Ελληνική, προερχόμενη από το λατ. hospitium που σήμαινε '«ξενώνας. χο)ρυς φιλοξενίας, φιλοξενία» (< hospes, -itis «ξένος»). Μέσα από τη λόγια παράδοση επιβίωσε και χρησιμοποιείται και σήμερα ως επίσημη λέξη το **κατοικία.** επίσης αρχαία λέξη, που χρησιμοποιείται στην Ελληνική από τους μεταγενέστερους χρόνους, παράγο>γο τού αρχ. ρ. **κατοικώ** των κλασικών χρόνων. Το *κατοικία* δηλώνει κυρίως το κτίσμα. το οικοδόμημα όπου κατοικεί κανείς, ενώ το *σπίτι* δηλώνει τόσο το κτίσμα όσο και το περιεχόμενό του. την οικογένεια, τους ανθρώπους που κατοικούν σε ένα σπίτι. 1 Ιρόκειται για μια διαφορά που υπάρχει και σε άλλες συγγενείς γλώσσες (πβ. αγγλ. house και home). Η ίδια διαφορά υπήρχε στην αρχαία και τη λόγια παράδοση ανάμεσα στο **οικία** (αντίστοιχο τού *κατοικία)* και στο **οίκος** (αντίστοιχο τού *σπίτι).* Το εσωτερικό περιεχόμενο που δηλώνει το *σπίτι* εκφράζεται εντονότερα με τη νεοελληνική λ. **σπιτικό,** που χρησιμοποιείται σε οικείο λόγο. Στον καθημερινό λόγο αλλά και στην ορολογία σύγχρονων t-πιστημών (όπως λ.χ. η κυινωνιολογία), η νεότερη λ. **νοικοκυριό** χρησιμοποιείται αντί τού *σπιτικό (τα αγροτικά / αστικά νοικοκυριά)* με τη σημ. «οικογένεια». Σε λόγιες μεταφορικές χρήσεις απαντά και η λ. **ενδιαίτημα,** αρχαίας προελεύσεως λέξη που δηλώνει τον χώρο όπου *ενδιαιτάται (*< *δίαιτα*). όπου ζει κανείς. Τελευταία εμφανίζεται σε αρχιτεκτονικού και παρόμοιου περιεχομένου χρήσεις το απαρέμφατο **κατοικείν** ως *κατοικία* και *κατοίκηση.*

σπιτικός, -ή, -ό |μεσν. 1 **1.** αυτός που προέρχεται από το σπίτι ή που αναφέρεται ή γίνεται στο σπίτι: ~ *φαγητό ! γλυκό · ατμόσφαιρα ί ψωμί / ζωή / συνταγή / δουλειές* συν. σπιτήσιος 2. *σπιτικό* (το) (α) το σύνολο των ανθρώπων που ζουν κάτω από την ίδια στέγη και συνδέονται συνήθ. με συγγενικούς δεσμούς: *να κοιτάς το ~ σου και* ν' *αφή- σεις τις υποθέσεις των άλλων* συν. σπίτι, οικογένεια, φαμίλια (β) οι ανάγκες* τα λειτουργικά έξοδα τού σπιτιού και τής οικογένειας: *είναι δύσκολο να κρατάς ~ μ' έναν μόνο μισθό* συν. σπίτι, οικιακή οικονομία. Επίσης **σπιτήσιος,** -ια, -ιο. »·"■ σχολιο λ. *σπίτι.* **σπιτόγατος** (ο) (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που του αρέσει να μένει στο σπίτι, που δεν βγαίνει συχνά.

σπιτονοικοκύρης (ο) {σπιτονοικοκύρηδες}, **σπιτονοικοκυρά** (η) **πρόσωπο που έχει στην ιδιοκτησία του σπίτι, το οποίο νοικιάζει σε άλλον: ο - του.** *του ζήτησε αύξηση στο ενοίκιο* **συν. ιδιοκτήτης αντ. νυικάρης.**

σπιτώνω ρ. μετβ. {σπίτω-σα, -θηκα, -μένος! (λαϊκ.) **1.** δίνω σε (κάποιον) σπίτι, του εξασφαλίζω στέγη: *σπίτωσαν τους πρόσφυγες σε συνοικισμό* **ΣΥΝ. στεγάζω αντ. ξεσπιτώνω 2. (κακόσ.) εγκαθιστώ ερωτικό σύντροφο σε κατοικία και ζω μαζί του πληρώνοντας τα έξοδά του (χωρίς να είμαστε παντρεμένοι):** *έχει σπιτώσει μια αλ/.οδαπή.* - **σπίτωμα** (το).

σπλαγχναλγία (η) {σπλαγχναλγιών} **ΙΑΤΡ. πόνος στα όργανα που βρίσκονται στην κοιλιά τού ανθρώπου.**

| **ι-τυμ.** < *σπλάγχνο* + *-αλγία* < *άλγος\.* **σπλαγχνικός, -ή. -ό [μτγν.Ι ανατ. αυτός που σχετίζεται με τα σπλάγχνα: -** *πόνος ί εξέταση / νεύρο / κρίση.* **σπλάγχνο κ. σπλάχνο** (το) **1. καθένα από τα όργανα που βρίσκονται στις κοιλότητες ανθρώπινου ή ζωικού οργανισμού, δηλ. τα όργανα τού αναπνευστικού, τού πεπτικού και τού ουρυποιητικού-γεν- νητικού συστήματος, καθώς και η καρδιά και υ εγκέ<οαλος:** *έχω το παιδί σου στα ~ μου* **(στη μήτρα μυυ. το κυοφορώ)** 2. **(συνεκδ. στον τ.** *σπλάχνο)* **τυ παιδί που έχει γεννήσει κάποιος, το δικό του παιδί:** *είναι - της και ό.τι και να κάνει τον συγχωρεί* **ιυν. γέννημα** 3. *σπλά(γ)χνα* **(τα) (α) (συνεκδ.) εκεί όπου εδράζεται ο συναισθηματικός κόσμος τού ανθρώπυυ. η πηγή των συναισθημάτων του:** *καίγονται τα ~ μου κάθε φορά που τον β?^έπω με άλλ.η* **(υποφέρο) από έρωτα και ζήλια) ΣΥΝ. σωθικά, καρδιά, ψυχή (β) (μτφ.) το εσωτερικό μέρος:** *τα ~ τής γης* **/ του** *βουνού* \\ *«οι μεγάλοι αρχηγοί βγαίνουν μέσα από τα ~ τού λαού»* **(εφημ.) συν. έγκατα αντ. επιφάνεια, κορυφή. [ΕΤΥ.νι. < αρχ.** *σπλάγχνον (κυρ.* **πληθ.** *σπλάγχνα),* **που συνδ. με το αρχ.** *σπλήν. -ηνός* **(βλ.λ.). Η δυσερμήνευτη φωνηεντική εναλλαγή** *σπλα- / σπλη~* **ερμηνεύεται μόνον αν ο τ.** *σπλήν* **επηρεάστηκε αναλογικά από λ. που δηλώνουν άλλα μέρη τού σώματος, λ.χ.** *φρήν, -ενός. αύχήν /* **-ένος (αλλά υ τ.** *σπλήν, -ηνός* **δεν εμφανίζει την αναμενόμενη μετάπτωση στους κλιτικούς τ.). Σε ό.τι αφορά τη δομή τής λ.** *σπλάγχνον,* **πιθανότερη φαίνεται η ανάλυση** **σπ?Λ(γ)χνον* **(με έρρινο επίθημα) < θ** **σπλαγ-χ-* **(με πρόληψη τού ερρίνου και τροπή σε** *-γ-* **προ τού ενθη- ματος** *-χ-).* **Η λ.** *σπλάγχνα,* **ιδίως στον πληθ., δήλωσε τον ενδότερο εαυτό, τα αισθήματα συμπόνιας, οίκτου και λύπης, πράγμα που απο- τυπώνεται στα παράγ.** *σπ?.αγχνίζομαι. εύσπλαγχνος.* **Παρόμοια ση- μασιολ. πορεία εμφανίζει και η αντίστοιχη εβρ. λ.** rahamini **(πληθ.) «σπλάγχνα, μήτρα - οίκτος, έλεος»|. σπλαγχνογραφία** (η) {σπλαγχνογραφιών} **ιλτρ. 1. η περιγραφή των σπλάγχνων** 2. **(συνεκδ.) η απεικόνιση τής κατάστασης των σπλάγχνων. — σπλαγχνογραφικός, -ή, -ό.**

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. spJanchnographyJ. **σπλαγχνολογία** (η) |1819] **{χωρ. πληθ.} ΑΝΑΤ. η μελέτη των σπλάγχνων και των παθήσεών τους. — σπλαγχνολογικός, -ή. -ό.**

ΙΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. splanchnologiej. **σπλαγχνόπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} **ιατρ. η χαλάρωση και η προς τα κάτω πτώση των σπλάγχνων τής κοιλιάς, συνήθ. τού στομάχου και τού εντέρου. Επίσης σπλαγχνοπτωαία.**

(ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. splanchnoptosis}. **σπλαγχνοσκοπία** (η) {σπλαγχνοσκυπιών} **(στην αρχαιότητα) η εξέταση σπλάγχνων ζοιων για την πρόβλεψη τού μέλλοντος ή τη διάγνωση τής διάθεσης των θεών.**

|ετυμ. μτγν. < *σπλάγχνον* **+** *-σκοπιά* **<** *σκοπώ* **«παρατηρώ προσεκτικά. εξετάζω»!. σπλαχνίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. {σπλαχνίστηκα} **συμμερίζομαι τον πόνο τού άλλου και του φέρομαι με καλοσύνη και γενναιοδωρία:** *αυτός δεν σπλαχνίστηκε το ίδιο του το παιδί και περιμένεις να λυπηθεί εσένα:* **συν. λυπάμαι, συμπονώ αντ. αδιαφορώ, φέρομαι σκληρά. Επίσης (λόγ.) ευσπλαχνίζομαι. σχολιο λ.** *λυπάμαι.*

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *σπλαγχνίζομαι* **< αρχ.** *σπλάγχνον* **(βλ.λ.)|. σπλαχνικός, -ή, -ό αυτός που συμμερίζεται τον πόνο των άλλων, που τους φέρεται με κατανόηση και συμπόνια:** *ήταν άνθρωπος πάντα με έναν λόγο παρηγοριάς για τους πονεμένους και με ε?^ενημοσύνη για τους ανήμπορους* **συν. ευσπλαχνικός. φιλεύσπλαχνος, πονόψυχος ΑΝΤ. άκαρδος. σκληρός.**

Ιετυμ. < μτγν. *σπλαγχνικός* **< αρχ.** *σπλάγχνον* **(βλ.λ.)!. σπλάχνο**

(το) * σπλάγχνο

σπλήνα (η) {σπληνών} **1. ανατ. (κυρ. στον τ.** *σπλήνας, ο)* **μαλακό όργανο τής κοιλιάς, με λεία επιφάνεια και βαθυκόκκινο χρώμα, βρίσκεται αριστερά και κάτω από το διάφραγμα και μέσα σε αυτό ανανεώνεται και καθαρίζεται το αίμα** 2. **(συνεκδ.) το παραπάνω) όργανο ζώου ως έδεσμα:** ~ *τηγανισμένη / γεμιστή.* **Επίσης σπλήνας (ο) (σημ. J) {-α κ. -όςί.**

ΙΕΓΥΜ. < αρχ. *σπλήν. -ηνός (ό).* **λ. που συνδ. με το αρχ.** *σπλάγ-χνον* **(βλ.λ.) και εντάσσεται σε μια ευρεία κατηγορία Ι.Ε. λ., οι οποίες δηλώνουν όργανα και μέλη τού σώματος, αλλά εμφανίζουν πάντοτε δυσεξήγητη ποικιλία στον μορφολογικό τους σχηματισμό. Η λ. συνδ. με σανσκρ. pllhiin- (χο)ρίς αρκτικό s-), λατ. lien, -cnis (< *lihen), ιρλ. seig. αρχ. σλαβ.** slczcna. **αρμ.** p'aycaln **κ.ά., όλα με τη σημ. «σπλήνας». Τη λ. δανείστηκε η λατ. (splen) και μέσο) αυτής άλλες γλώσσες (αγγλ.** spleen)).

σπληναλγία (η) {σπληναλγιών} **ΙΑΓΡ. Ο πόνος που προέρχεται από τον σπλήνα.**

[γ.τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. splcnalgy). **σπληνάντερο** (το) **πικάντικο φαγητό που παρασκευάζεται από έντερο αιγοπροβάτων, το οπυίο καθαρίζεται καλά και γεμίζεται με κομμάτια σπλήνας και άλλων εντοσθίων (βλ.λ.) και ψήνεται στη φω**

τιά ή σε ταψί στον φούρνο (πβ. λ. *κοκορέτσι).* **απληνεκτομή** (η) {σπληνεκτομώνΐ **ιαγρ.** η χειρουργική επέμβαση για την αφαίρεση τού σπλήνα. Επίσης **σπληνεκτομία** {σπληνεκτομιών}. **[ετυμ.** Ελληνογενής ξέν. όρ.. **<** γαλλ. **splenectomie!. σπληνεκτοπία** (η) {χωρ. πληθ.} **ιλτρ.** η μετατόπιση τού σπλήνα προς τα κάτω.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. splcnectopy]. σπληνιάζω ρ. αμετβ. {σπλήνιασα} 1. (λαϊκ.) υποφέρω από διόγκωση τού σπλήνα ή από άλλη νόσο σχετική με αυτό το όργανο 2. (μτφ.) ζω με την εντύπωση ότι η παραμικρή σωματική ενόχληση οφείλεται σε πολύ σοβαρή ασθένεια συν. υποχονδριάζω. – σπλήνιααμα (το), **σπληνιάρης, -α. -ικο 1. αυτός που υποφέρει από τον σπλήνα του, συνήθ. από διόγκωσή του συν. σπληνικός** 2. **(μειωτ.) αυτός που έχει όψη αρρώστου:** *Τον Θέλει να περνιέται και για γόης!* **ΣΥΝ. κιτρινιάρης, καχεκτικός** 3. **αυτός που πιστεύει ότι η παραμικρή σωματική ενόχληση είναι ένδειξη σοβαρής ασθένειας συν. υποχονδριακός, σπληνικός, -ή, -ό {αρχ.] 1. αυτός που σχετίζεται με τον σπλήνα:** ~ *αγγείο* **/** *πάθηση* **/** *ιστός* 2. **αυτός που υποφέρει από πάθηση τού σπλήνα. συνήθ. από διόγκωσή του συν. σπληνιάρης, σπληνίτιδα (η) {μτγν.] {χωρ. πληθ.} ιλτρ. η φλεγμονή τού σπλήνα. σπληνογραφία (η) {σπληνογραφιών} ιατρ. η περιγραφή τής εικόνας και τής κατάστασης τού σπλήνα με τη βοήθεια υγρού που εισάγεται με ένεση και βοηθεί στην αποτύπωση τής εικόνας τού οργάνου σε φωτοευαίσθητο υλικό. – σπληνογραφικός, -ή, -ό.**

[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. splenographie]. **σπληνολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. η μελέτη τής λειτουργίας και των παθήσεων τού σπλήνα. – **σπληνολογικός,** -ή, -ό.

{ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., **<** αγγλ. **splenologyj. σπληνομεγαλία** (η) Ιχωρ. πληθ.} **ιατρ.** η υπερβολική αύξηση τού όγκου τού σπλήνα, η οποία οφείλεται σε παθολογικά αίτια.

[lfΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. splenomegaliej. **σπληνορραγία** (η) {σπληνορραγιών} **ιλτρ.** η αιμορραγία τού σπλήνα. **ΙΕΤΥΜ. <** *σπ/^ην. -ηνός* **+** *-ρραγία* (με διπλασιασμό τού **-ρ-** εν συνθέσει) < θ. *ραγ-,* πβ. παθ. αόρ. β' *έρ-ραγ-ην* τού αρχ. *ρήγνυμι,* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. splcnorrhagiaj. **σπλήνωση** (η) |1854] [-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις, -ώσεων} **ιλτρ.** πάθηση των πνευμόνων, κατά την οποία μέρος τού πνευμονικού ιστού αποκτά την υφή και το χρώμα τού σπλήνα. **σπογγαλιέας** (ο) [18731 {-α κ. -έως | -είς, -έων} (λόγ.) πρόσωπο πυυ ασχολείται με τη συλλογή και το εμπόριο σφουγγαριών: *Σύλλογος Σπογγαλιέων Καλύμνου* **ΙΥΝ.** σφουγγαράς, **σπογγαλιεία** (η) [1886} {χωρ. πληθ.} η αλιεία σπόγγων (σφουγγαριών) από τον βυθό τής θάλασσας, **σπογγαλιευτικός,** -ή. -ό [1886) **1.** αυτός που σχετίζεται με τη συλλογή και το εμπόριο σφουγγαριών. καθώς και με αυτούς που ασκούν αυτό το επάγγελμα: ~ *στόλος / σκάφος* **συν.** σφουγγαράδικος 2. *σπογγαλιευτικό* (το) σκάφος που χρησιμοποιείται στην αλιεία σφουγγαριών **συν.** σφουγγαράδικο, **σπογγάνθρακας** (ο) {σπογγανθράκων) ο άνθρακας που αποτελεί προϊόν τής καύσης των σπόγγων, **σπογγίζω** ρ. σφουγγίζω

σπογγίνη (η) {χωρ. πληθ.} σκληροπρωτεΐνη που μοιάζει με πλαστικό και αποτελεί τον σκελετό τού 80% των σπόγγων.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., **<** αγγλ. sponginj.

σπόγγισμα (το) » σφουγγίζω

σπογγογενής, -ής, -ές {σπογγογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} γηΩλ. αυτός που έχει σχηματιστεί από τους ασβεστολιθικούς σκελετούς των σπόγγων: ~ *ασβεστόλιθος / πέτρωμα.* **σχολιο λ.** *-ης. -ης, -ες.*

[ετυμ. < *σπόγγος* **+** *-γενής< γένος].* **σπογγοειδής, -ής. -ές |αρχ.[{σπογγοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} 1. (λόγ.) αυτός που μοιάζει στη σύστασή του με σπόγγο, που έχει πόρους και είναι απορροφητικός:** ~ *υλικό* **ΣΥΝ. πορώδης, απορροφητικός, σπογγώδης** 2. *σπογγοειδή (τα)* **οι σπόγγοι συν. σφουγγάρια** 3. **ιατρ.** *σπογγοειδής μυκητίαση* **κακοήθης πάθηση που ανήκει στις αιματοδερ- ματοπάθειες και προσβάλλει το δέρμα και τα κύτταρα τού αιμοποι- ητικού συστήματος. σχολιο λ.** *-ης. -ης. -ες.* **σπόγγος (ο) 1.** ζωολ. **πολυκύτταρος οργανισμός που απαντά προσκολλημένος στον βυθό θερμών συνήθ. θαλασσών, απομονωμένος ή σε αποικίες, με σχήμα που θυμίζει σωλήνα και που αλιεύεται από σπογγαλιείς, κυρ. για τον σκελετό του από σπογγίνη, ο οποίος μετά από επεξεργασία δίνει το σφουγγάρι (βλ.λ.):** *κυλινδρικοί* ~ **| |** *εμπόριο σπόγγων 2.* **(συνεκδ.) το προϊόν που παράγεται από την επεξεργασία τού σκελετού σπογγίνης, το φυσικό σφουγγάρι** 3. **(κατ' επέκτ.) (α) κάθε πορώδες και απορροφητικό υλικό, συνήθ. στρογγυλού ή τετράγωνου σχήματος, που αποτελεί απομίμηση τού φυσικού σφουγγαριού από συνθετικό υλικό συν. σφουγγάρι (β) τέτοιο προϊόν για το καθάρισμα τού πίνακα στα σχολεία συν. σφουγγάρι 4. ηκκλης. (α) μικρός, πλατύς σπόγγος (σημ. 3) με τον οποίο ο ιερέας συγκεντρο')νει τα τεμάχια τού άρτου από το δισκάριο και τα ρίχνει στο άγιο Ποτήριο συν. μούσα (β) σφαιρικός σπόγγος (σημ. 3) με τον οποίο ο ιερεάς. ** σχολιο λ.** *-γκ-.*

[ετυμ. αρχ. λ. (και μτγν. *σφόγγος),* **που συνδ. με αρμ. sunk, sung, λατ. fungus «μανιτάρι» και αποτελούν παράλλ. δάνεια από μεσογ. γλώσσα).**

σπογγώδης, -ης, -ες |αρχ.| {σπογγώδ-ους | -εις (ουδ. -ή), -ών} 1. αυτός που έχει τη μορφή σπόγγου, διαθέτει δηλ. πόρους και μεγάλη απορροφητικότητα: ~ *υλικό ί ουσία των οστών* 2. **ιατρ.** *σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια* **ζωονόσος που προκαλείται από ειδικού τύπου παθογόνους παράγοντες που μπορεί να προσβάλουν και τον άνθρωπο και που προκαλούν εκφύλιση τού κεντρικού νευρικού συστήματος με** πλήθος νευρολογικών εκδηλώσεων: ~ των βοοειδών'(ή *νόσος των τρελών αγελάδων)* ΣΥΝ. σπογγοειδής. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **σποδιά** (η) » σποδός

σπόδιο (το) [σποδί-ου | -ων} (λόγ.) λίπασμα από ζωικό άνθρακα.

[ετυμ. < μτγν. *σπόδιον,* υποκ. τού αρχ. *σποδός* (βλ.λ.)[. **σποδός** (η) (λόγ.) **1.** η μισοσβησμένη στάχτη από την καύση ξύλων ή ξυλανθράκων **ΣΥΝ.** (λαϊκ.) χόβολη 2. (ειδικότ.) (α) η στάχτη από τις εκρήξεις ηφαιστείου: *ηφαιστειακή* ~ (β) η τέφρα από την καύση νεκρού. Επίσης **σποδιά** Ιαρχ.].

[ΕΤΥ.Μ. αρχ.. αγν. ετύμου). **σπολάς** (η) {σπολάδος} ειδικό ένδυμα από χοντρό ύφασμα ή λεπτό δέρμα για την κάλυψη τού κορμού όσων ασκούνται στην ξιφασκία. [η **τυμ.** < αρχ. *σπολάς. -άδος* < *·*σπόλος / *σπόλη,* πιθ. ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *(s)p(h)el- «σχίζω, διαχωρίζω, διανοίγω», πβ. λατ. spolium «δορά. δέρμα, τομάρι (ζώου)», spolia (πληθ.) «λάφυρα, πανοπλία νεκρού εχθρού», λιθ. spaJis «λείψανο», αρχ. γερμ. spaltan (> γερμ. spalten «σχίζω») κ.ά.].

σπολλάτη επιφών. (λαϊκ.-σπάν.) 1. (ευχετ.) να ζήσεις πολλά χρόνια: ~ *αφεντικό! Ο Θεός να σ' έχει* **καλά.'** 2. **(ειρων.) μπράβο, συγχαρητήρια:** ~ *φίλε μου! Τα μάθαμε τα κατορθώματά σου!* **συν. εύγε. να μας ζήσεις.**

[ftym. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη μεσν. ευχετική φρ. είς *πολλά έτη],*

σπονδείος (ο) MF.tp. τετράσημος μουσικός πους τής αρχαίας μετρικής που αποτελείται από μακρές συλλαβές ή από συναίρεση βραχειών συλλαβών τού τύπου: -- · ᵕ (βλ. λ. *μετρικός,* ιιιν.). – **σπονδειακός,** -ή. -ό [μτγν.].

[ετυμ. < μτγν. *σπονδείος* (ενν. *πούς)* < αρχ. *σπονδή* (βλ.λ.). επειδή αυτός υ ρυθμός εχρησιμοποιείτο κατά τη σπονδή στις εορταστικές εκδηλώσεις |.

σπονδή (η) **1.** (κατά την αρχαιότητα) (α) η τελετουργική πράξη κατά την οποία έχυναν κρασί ή άλλο υγρό από αγγείο ή κύπελλο στη γη προς τιμήν θεού ή θεών στη διάρκεια ιεροτελεστιών ή συνθηκολογήσεων: ~ *στον Δία* (β) ***σπονδές*** (οι) η παύση των εχθροπραξιών, η ειρήνευση ή η ανακωχή 2. (μτφ.) θυσία ή προσφορά: *δώδεκα νεκροί το σαββατοκύριακο, - στον Μυλώχ τής ασφάλτου* **|]** *«όλα μαζί συνθέτουν έναν μαζικό ξορκισμό για* τον *χειμώνα που φεύγη, μια ~ στην άνοιξη που μπαίνει **άπο'Αμα...»*** (εφημ.)· **φρ.** ***σπονδή στον Βάκχο*** η οινοποσία: και *αφού* τέλειωσε *η άρχισαν* το *τραγούδι* **συν.** κρασοκατάνυξη.

[πτυμ. αρχ. < *σπένδω* «χύνω λίγες σταγόνες (συνήθ. κρασιού) από το ποτήρι μου ως προσφορά σε θεό», θρησκ. όρ., που συνδ. με χετ. Si(p)pand- «κάνω σπονδή», λατ. spondere «εγγυώμαι, υπόσχομαι (επι- σήμο>ς)», όπου είναι φανερή η μετάβαση από τη θρησκευτική στη δικαστική και νομική χρήση], **σπονδυλαρθρίτιδα** (η) **ιαγρ.** εκφυλιστική πάθηση των οστών τής σπονδυλικής στήλης.

[ΙΠΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. spondylarihritc]. σπονδυλεξάρθρωση (η) {-ης κ. -ώσεως ! -ώσεις, -ώσεων! ΙΑΤΡ. εξάρθρωση σπονδύλου.

[ΠΤΥ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. spondylcxarthrosisj. **σπονδυλικός,** -ή, -ό [187I| ανατ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τους σπονδύλους: ~ *αρτηρία / άξονας / τμήμα* 2. ιατρ. ***σπονδυλική στήλη*** (α) ο αξονικός σκελετός τού κορμού και τής ουράς των σπονδυλοζώων, υ οποίος αποτελείται από ενωμένους σπονδύλους και περιέχει το κεντρικό νευρικό σύστημα τού οργανισμού, ενώ ταυτοχρόνου στηρίζει την κεφαλή και συνδέεται με τα άκρα συν. ραχοκοκκαλιά (β) (μτφ.) ο βασικός άξονας, στυν οποίο στηρίζεται κάτι άλλο: *τα αξιώματα αυτά αποτελούν τη ~ τής θεο)ρίας του* **ΣΥΝ.** ραχοκοκκαλιά, σκελετός, άξονας.

[εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. vertebral], **σπονδυλίτιδα** (η) [I879J [χωρ. πληθ.} **ιλγρ.** φλεγμονή και παραμόρφωση των σπονδύλων, που οφείλεται σε πυογόνα μικρόβια ή σε τραυματισμό: *φυματιώδης* ~.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. spondylitcj. **σπονδυλόζωο** (το) j 18851 {σπονδυλοζώ-ου | -ων} */sio\.* καθένα από τα ζώα τής συνομοταξίας που περιλαμβάνει τα ψάρια, τα αμφίβια, τα ερπετά, τα πουλιά και τα θηλαστικά, τα οποία όλα διαθέτουν -ως κοινό χαρακτηριστικό- σπονδυλική στήλη και ραχιαίο κεντρικό νευρικό σύστημα, ενώ, κατά τα άλλα, παρουσιάζουν πλήθος διαφορών **ΣΥΝ.** σπονδυλωτά.

[ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού νεολατ. vertebrata (< λατ. vertebra «σπόνδυλος»)],

σπονδυλολίσθηση (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων} ΙΑΤΡ. το γλίστρημα ενός σπονδύλου, συνήθ. τού τέταρτου ή τού πέμπτου, προς τα εμπρός ή προς τα πίσω σε σχέση με τους άλλους, που προέρχεται από τραυματισμό ή υπάρχει εκ γενετής.

[ΕΤΥΜ, Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. spondylolisthesis], **σπονδυλολυσίσ** (η) {σπονδυλολυσιών} **ιατρ** η χαλάρωση σπονδύλου. συνήθ. τού τέταρτου ή πέμπτου, εκ γενετής ή λόγω τραύματος, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε σπονδυλολίσθηση (βλ.λ.).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. spondylolysej. **σπονδυλοπάθεια** (η) {σπονδυλοπαθειών} **ιλτρ.** η γενική ονομασία για όλες τις παθήσεις τής σπονδυλικής στήλης.

[ετυμ. < *σπόνδυλος* + *-πάθεια* < θ. *παθ-* (παθ. αόρ. β' *ε-παθ-ον* τού αρ^. *πάσχω)].*

σπανδυλός κ. (λαϊκ.) **σφόνδυλος** (σημ. 3) (ο) {σπονδύλ-ου | -ων, -ους} 1. **ανατ.** καθένα από τα -τριάντα τρία για τον άνθρωπο- μικρά οστά πυυ αποτελούν τη σπονδυλική στήλη, τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο και ενωμένα μεταξύ τους: *τραυματισμένος / εξαρθρωμένος/ οσφυϊκός / αυχενικός/ θωρακικός* ~ · 2. **αΡχιτ.** καθένα από τα

λαξευμένα, κυλινδρικά, λίθινα κομμάτια που τοποθετημένα το ένα πάνω στυ άλλο και ενωμένα εσωτερικά απαρτίζουν τον κίονα: *σπασμένος / λαξευμένος* - · 3. (λόγ.) εξάρτημα τού αδραχτιού, το οποίο τοποθετείται στην άκρη του. ώστε να ρυθμίζει την κίνηση τού εργαλείου γύρω από τον εαυτό του συν. σφοντύλι · 4. μιχλν. τροχός, μεγάλος σε μέγεθος και βάρος, ο οποίος αποτελεί εξάρτημα εμβυλοφό- ρων κινητηρίων μηχανών και αποσκοπεί στη διατήρηση σταθερής περιστροφικής κίνησης · 5. ΒΟΤ. (α) το σύνολο των φύλλων που φύονται από το ίδιο γόνατο τού φυτού (β) καθεμιά από τις τέσσερεις ομάδες φύλλων τού άνθους που έχουν μεταμορφωθεί ΣΥΝ. κύκλος. [ειυμ. < αρχ. *σφόνδυλος! σπόνδυλος* (οι τ. με αρκτικό *σφ-* είναι αρ- χαιότ.) < **σφόνδος* + παραγ. επίθημα *-υλος* (πβ. κ. *κόνδ-υλας, δάκτυλος).* αβεβ. ετύμου. Δεν έχει τεκμηριωθεί επαρκώς οποιαδήποτε συ- σχέτιση με τις λ. *σφοδρός, σφενδόνη, σφαδάζω,* με υποθετική αρχική σημ. «(ακούσιο) σκίρτημα, τίναγμα». Βλ. κ. *σφουντόλι].* **σπονδύλωση** (η) {-ης κ. -ο')σεως | -ώσεις. -ώσεων} **ιατρ.** πάθηση τής σπονδυλικής στήλης, η οποία αποτελεί ένα είδος χρόνιου ρευματισμού. **σχολιο** λ. *-(οση.*

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. spondylosis|. σπονδυλωτός, -ή. -ό 11873! 1. αυτός που αποτελείται από σπονδύλους: - *ζώο* **2.** /.ωολ. ***σπονδυλωτά*** (τα) τα σπονδυλόζωα (βλ.λ.) 3. αυτός που αποτελείται από αυτοτελή, αυτόνομα τμήματα που συνδέονται μεταξύ τους: - *ταινία* (που αποτελείται από μικρές αυτόνομες ιστορίες, συχνά διαφορετικών δημιουργών) / *αφήγηση.*

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. vcrtebrej. σπονσοράρω κ. σπονσονάρω ρ. μετβ. {σπονσυράρισα} ελλην. *χορηγώ·* καλύπτω τα έξοδα εκδήλωσης, εκπομπής, διοργάνωσης κ.ά. με αντάλλαγμα τη διαφημιστική προβολή μου μέσω αυτής: *γνωστή εταιρεία αθλητικών ειδών σπονσοράρει τους αγώνες.* — σπονσορά- ρισμα κ. σπονσονάρισμα (το) ελλην. *χορηγία.*

[ετυμ. < *σπόνσορας* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-άρω\.* σπόνσορας (ο) {χο>ρ. γεν. πληθ.} ελλην. *χορηγός-* αυτός που χρηματοδοτεί αθλητική, καλλιτεχνική ή πνευματική εκδήλωση απυσκοπώ- ντας στην άμεση ή έμμεση προβολή του: *πολυεθνική εταιρεία αναψυκτικών είναι ο ~ τού τουρνουά μπάσκετ.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. sponsor < λατ. sponsor, -oris «εγγυητής» < ρ. spondere «εγγυώμαι, υπόσχομαι (επισήμως)». Βλ. κ. *σπονδή*!. σπόντα (η) ίχωρ. γεν. πληθ.} 1. το εσωτερικό, ελαστικό τοίχωμα τού τραπεζιού τού μπιλιάρδου: *καραμπόλα από* ~ (όχι με απευθείας χτύπημα, αλλά (χφού πρώτα χτυπήσει σε άλλο σημείο στο εσωτερικό τοίχωμα τού μπιλιάρδου)· **φρ.** ***από σπόντα*** τυχαία: *τα νέα τα 'μαθα ~· μου τα κρατούσαν κρυφά 2.* (μτφ.) συγκεκαλυμμένος λόγος: *όλο σπόντες μού πετάει. αλλά δεν τολμά* **να** *μου μιλήσει στα ίσια* **συν.** υπαινιγμός, υπονοούμενο.

Ιετυμ. < ιταλ. sponda «ακροθαλασσιά, παραπέτο, στηθαίο (γέφυρας)»

λατ. sponda «τυ άκρο τού κρεβατιού», αγν. ετύμου|. σπορ (το) |άκλ.} ελλην. *άθλημα, άθ?,ηση, αθλητισμός* 1. καθένα από τα αθλήματα: *χειμερινό / υπαίθριο / δύσκολο / θαλάσσιο* ~ j| (ειρων.) *επιδίδεται μετά μανίας σε όλα τα κοπιαστικά τάβλι, χαρτιά και τα συναφή* 2. ***σπορ*** (τα) (γενικά) ο αθλητισμός, η σωματική άσκηση: *ασχολείστε με τα ~· |(περιοδικό για τα* - 3. (ως επίθ.) (α) αυτός που έχει αθλητικό, αγωνιστικό χαρακτήρα: ~ *αυτοκίνητο* **συν.** αγωνιστικός (β) αυτός που δεν έχει επίσημο χαρακτήρα, ιδιαίτ. για ρουχισμό:

ρούχα / σακάκι / παπούτσια! αμφίεση! καπέλο **ΣΥΝ.** καθημερινός, ανεπίσημος. απλός **ανγ.** επίσημος |[(κ. ως επίρρ.) *ντύνομαι* **σχολιο** λ. *αθλοπαιδιά.*

[εγυμ. < γαλλ. sport, συντομευμένος τ. τού παλ. γαλλ. dc-sport (πβ. ισπ. depone) < p. dcspoiter (σημερ. γαλλ. deporter) «διασκεδάζω, ψυχαγωγούμαι» < λατ. deportare «μετακομίζω, εξορίζω» < de- (< πρυθ. de) + · portare «φέρω, κομίζω»|. σπορά (η) Ιχωρ. πληθ.} 1. τυ σκόρπισμα (με το χέρι ή με μηχανή) σπόρων σε κατάλληλα προετοιμασμένο έδαφος, ώστε να βλαστήσυν και να δώσουν καρπούς: *ήρθε ο καιρός για τη - || - με το χέρι* (ρίχνοντας σπόρους) / *με μηχανή / σε γραμμές / κατά θέσεις* (σε συγκεκριμένες θέσεις) συν. σπάρσιμο 2. (συνεκδ.) η εποχή τού χρόνου κατά την οποία γίνεται η παραπάνω διαδικασία συν. φθινόπωρο 3. (μτφ.) ο απόγονος: *η - τον είναι έξυπνα και δυνατά παλληκάρια* συν. παιδί, γενιά· φρ. ***δια(β)όλου σπορά*** (ΐ) άνθρωπος με πολύ μυαλό: *θα το κα~ τα/.άβει το κόλπο σου· είναι* ~ συν. τετραπέρατος, διαόλυυ κάλτσα, ξύπνιος, γάτα αντ. χαζός (ii) άνθρωπος με κακές προθέσεις, που προκαλεί προβλήματα στους άλλους.

Ιείύ.μ. αρχ. < *σπείρω* (βλ. λ. *σπέρνω)].*

Σποράδες (οι) σύνολο νησιών που βρίσκονται διάσπαρτα στο Αιγαίο Πέλαγος: *Βόρειες. Νότιες, Δυτικές* ~· κυρ. υι ***Βόρειες Σποράδες*** ή απλώς ***Σποράδες*** τα νησιά Αλόννησος, Σκιάθος. Σκόπελυς, Σκύρος. καθώς και άλλα μικρότερα νησιά και βραχονησίδες.

Ιετυμ, < μτγν. *Σποράδες* (ενν. *νήσοι),* κατ' αντιδιαστολή προς τις *Κυκλάδες,* δηλ. τα νησιά πυυ περιβάλλυυν κυκλικά την ιερή Δήλο. Οι *Σποράδες* υνυμάστηκαν έτσι. επειδή είναι διεσπαρμένες γεωγραφικά σε μεγάλη έκταση τού Αιγαίου],

σποράδην επίρρ. (λόγ.) χωρίς συστηματικότητα, σε άτακτα διαστήματα: *αν τή η λέξη απαντά ~ στα αρχαία κείμενα* **ινν.** σποραδικά, σπάνια **ΑΝΤ.** συστηματικά, περιοδικά.

[ει υμ. αρχ. < *σπορά* + επιρρ. επίθημα *-άδην* (πβ. κ. *συστ-άδην, τροχάδην)].*

σποραδικός, -ή, -ό 1. αυτός που δεν συμβαίνει σε τακτά ή/και συχνά χρονικά διαστήματα: ~ *πυρά: εμφανίσεις / βροχές* **συν.** αραιός, σπάνιος. ακανόνιστος **αντ.** συχνός, τακτικός 2. ***σποραδική νόσος*** νόσος που προσβάλλει ορισμένα άτομα τού πληθυσμού κατά εποχές, χωρίς ποτέ να αποκτά ενδημικό ή επιδημικό χαρακτήρα. — σπορα-

δίκ-ώς [Ι843| /**-ά** επίρρ., **σποραδικότητα** (η) [Ι897|.

Ιηϋμ. αρχ. < *σπορός, -άδος (ό / ή) «ο* μη εντεταγμένος σε κοινωνική ομάδα ή (για ζώα) σε αγέλη» (< *σπείρω*)). **σπορέας** (ο) {-είς. -έο)ν} **1.** αυτός που ασχολείται με τη σπορά: *παραβολή τού* - ΣΥΝ. γεωργός **2.** (συνεκδ.) το μηχάνημα που χρησιμο- ποιείται για τη σπορά: *πετρελαιοκίνητος* ~. Κπίσης (λόγ.) **σπορεύς** {σπορέως}.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σπορεύς* < *σπόρος].* **σπορείο** (το) έδαφος ειδικά προετοιμασμένο, ώστε να δεχθεί τους σπόρους φυτών τα οποία χρειάζονται ειδική περιποίηση προτού με- ταφυτευθούν: *μόνιμο ι κινητό / ψυχρό* (τού οποίου η πηγή θέρμανσης είναι ο ήλιος) / *θερμό* (τού οποίου η πηγή θέρμανσης είναι ο ζεστός αέρας ή ο ηλεκτρισμός ή ζεστό νερό κ.λπ.) συν. φυτώριο, **σπορέλαιο** (το) {σπορελαί-ου | -ων} χημ. λάδι που προέρχεται από ελαιούχους καρπούς ή σπέρματα με πίεση ή εκχύλιση με οργανικούς διαλύτες και διατίθεται στην κατανάλωση, αφού υποστεί τις προ- βλεπόμενες από τον νόμο επιτρεπτές εργασίες.

ΙΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. huiJe de graine). **σπόρι** (το) {σποριού | χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (α) καθένα από τα σπέρματα καρπών: *καθάρισε το πεπόνι προσεκτικά από τα* - (β) (στον πληθ.) ο σπόρος τού κολοκυθιού ή τού ηλιόσπορου, που. αφού ψηθεί και αλατιστεί, τρώγεται ως ορεκτικό ή συνοδευτικό αλκοολούχων ποτών ο πασατέμπος: *ένα σακουλάκι σπόρια* 2. (μτφ.) άνθρωπυς μικρός στην ηλικία ή το ύψος: *για κοίτα το ~ που έγινε δυο μέτρα άντρας!* ΣΥΝ. σπόρος, μπόμπιρας. πιτσιρίκι. — (υποκ.) **σποράκι** (το) (σημ. 1). ΙΕΤΥΜ. Υποχωρητ. σχηματισμός από τον τ. *σπόρος,* κατά το σχήμα *λόγος - λόγια\.*

σποριά (η) **1.** το μέρος τού αγρού που μπορεί να σπείρει ο σπορέας σε μία διαδρομή 2. το μέρος τύυ αγρού που καθορίζεται από αυλάκι. **σποριάγγειο** f1885J κ. **"σποραγγειο** (το) (J88JI (σποριαγγεί-ου [-ων} ΗΟΤ. μονοκυτταρικό ή πολυκυτταρικό όργανο φυτών, μέσα στο οπυίυ σχηματίζνται οι σπόροι.

Ιετυμ. < *σπορ(ι)ά* + *αγγείο,* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sporangcj. **σποριάζω** ρ. αμετβ. {σπόριασ-α, -μένος} αποκτώ σπόρους και γίνομαι ακατάλληλος για βρώση: *τα μαρούλια σπόριασαν και δεν τρώγονται πια.* — **σπόριασμα** (το), **σποριάρης,** -α, -ικο **1.** (για καρπό) αυτός που έχει αποκτήσει σπόρους και έχει γίνει ακατάλληλος για βρώση ΣΥΝ. σποριασμένος **2.** αυτός που έχει αποκτήσει σπόρους κατάλληλους για σπορά συν. σπορίτης. Ηπίσης **σποριάρικος,** -η, -ο.

[ΕΤΥΜ. < *σπόρος* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ.κ. *κιτριν-ιάρης. κυνηγ- ιάρης\.*

σποριάς (ο) (σποριάδες} (διαλεκτ.) **1.** υ σπορέας (βλ.λ.) **2**.*Σποριάς* (ο) υ }αήνας Νοέμβριος, **σπόριασμα** (το) -► σποριάζω

σπορικό (το) **1.** ο σπόρος **2.** σπόρος σιτηρών, πολύ καλής ποιότητας, κατάλληλος για νέα σπορά 3. *σπορικά {τα)* τα φυτά που αναπτύσσονται με σπορά και όχι με φύτεμα αντ. φυτευτά.

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. αμάρτυρου επιθ. **σπορικός* < *σπόρος].* **σπόριμος,** -η. -ο [αρχ.[(λόγ.) **1.** αυτός πυυ είναι κατάλληλος για να σπαρθεί: ~ *φυτό 2.* αυτός πυυ έχει καλλιεργηθεί κατάλληλα για σπορά: ~ *γη / χωράφι* 3. αυτός που είναι κατάλληλος χρονικά για τη σπορά: - *εποχή / καιρός.* **σπόριο** (το) [Ι881| {σποριού | -ων} βοτ.-βιολ. το αναπαραγωγικό κύτταρο που δεν χρειάζεται να ενωθεί με άλλο παρόμοιο, για να δώσει έναν νέο οργανισμό, και υπάρχει στα βακτήρια, στους μύκητες και στα πράσινα φυτά.

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. spore < αρχ. *σπορά].* **σπορ(θγένεση** (η) {-ης κ. -έσεως { -έσεις. -έσεωνί κιολ. ο σχηματισμός σπορίων: *η ~ στα βακτήρια με κυτταρική διαφοροποίηση.*

|Ι-.ΙΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sporogenesis]. **σποριοκάρπιο** (το) {σποριοκαρπί-ου | -ων} ΒΟΤ. σκληρό, σφαιροειδές περίβλημα που περιέχει τα σπόρια.

[ειύμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. sporocarpj. **σποριοφόρος,** -ος, -ο J1891J ΒΟΤ. (όργανο) που περιέχει ή παράγει σπόρια.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sporophore]. **σποριόφυλλο** (το) {σποριοφύλλ-ου j -ων} ΒΟΤ. το φύλλο που φέρει τα σποριάγγεια (βλ.λ.). έχοντας άλλοτε διατηρήσει και άλλοτε χάσει την αρχική του δομή και λειτουργία.

|κίύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sporophyll]. **σπορίτης** (υ) {σποριτιόν} (λαϊκ.) 1. ο καρπός ενός φυτού, τον οποίο αφήνουν να ωριμάσει, για να μπορέσουν μετά να σπείρουν τους σπόρους του: *άφησαν να ξεσταχνάσουν ένα-δυο φυτά. γιο. να 'χουν τους ~ τους* · 2. ο τράγος ή το κριάρι που χρησιμοποιείται για την αναπαραγωγή τού κοπαδιού ιυν. επιβήτορας 3. ***Σπορίτης*** (ο) ο μήνας Νοέμβριος ΣΥΝ. Σποριάς, **σπορκος,** -α. -ο (λαϊκ.) ναυτ. αυτός που δεν είναι τακτοποιημένος, που δεν είναι εντάξει ΣΥΝ. ελλιπής· ΦΡ. (α) *τα βρίσκω σπόρκα / μου ήρθαν σπόρκα* συναντώ πυλλές δυσκυλίες, έχω πρυβλήματα: *μόλις τα βρήκε σπόρκα. δεν επέμεινε περισσότερο: σηκώθηκε κι έφυγε* συν. τα βρίσκ*ω σκούρα λντ. μυυ έρχονται πρίμα (β) **στα** *σπόρκα* στις δυσκολίες: *«Βαρδιάνος* (διήγημα τού Α. Ι Ιαπαδιαμάντη) (γ) ***σπόρκα χαρτιά*** το πιστοποιητικό υγείας που δεν επιτρέπει την ελεύθερη επικοινωνία πλοίου: *το π'Αοίο που μετέφερε ρύζι είχε ~ και δεν το άφησαν να αράξει.*

Ιγ,ΤΥΜ. < ιταλ. sporco «ακάθαρτος, βρόμικος, αισχρός» < λατ. spurcus «ρυπαρός, μιαρός, ακάθαρτος»], **σπορογονία** (η) {σπορογονιών} **1.** ΒΟΤ. η ανάπτυξη νέων φυτών με σπόρο **2.** ΒΙΟΛ. η φάση τού κύκλου αναπαραγωγής των πρωτοζώων.

κατά την οποία οι σπόροι αναπτύσσονται και αποσπώνται από μόνοι τους.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sporogonie|. **σπορογόνος,** -ος, -ο αυτός που μπορεί να παράγει σπόρους: - *βακτηρίδια.*
[ΙιΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sporogone|. σπορόζωο (το) Ισπυροζώ-ου | -ων) ζωολ. καθένα από τα παρασιτικά πρωτόζωα, από τα οποία μερικά είναι παθογόνα.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sporozoaire}. **σποροπαραγωγή** (η) **γκωπ.** η παραγωγή σπόρων με μεθόδους τέτοιες, ώστε να είναι γνωστά τα χαρακτηριστικά των φυτών που θα αποδώσουν και να εξασφαλίζεται η καλύτερη δυνατή παραγωγή για τους καλλιεργητές: *επιστημονική ι κρατική ι βελτιωμένη ι εγχώρια* σπόρος (ο) 1. ROT. το σπέρμα (βλ.λ.) των καρπών, από το οποίο βλαστάνει το νέο φυτό, όταν βρεθεί σε κατάλληλες συνθήκες μέσα στη γη: - *ντομάτας ι πεπονιού / σιταριού* || *εκλεκτός / μεστωμένος / σκορπισμένος* **/** *φυτρωμένος* **/** *χαλασμένος* ~ **2. ΓϋΩΠ.** (γενικότ.) οποιοδή- ποτε μέρος τού φυτού μπορεί να τοποθετηθεί στη γη και να βλαστή- σει: *κρεμμύδια για σπόρο* συν. σπορικό, σπόρισμα **3.** (συνεκδ.) η διαδικασία κατά την οποία φυτεύονται τα μέρη τού φυτού στη γη. για να δώσουν νέους οργανισμούς: <5εν *κάνει κα/.ό καιρό για σπόρο* συν. σπορά **4.** το ανδρικό σπέρμα ή το σπέρμα των αρσενικών ζώων **5.** (συνεκδ.) το τέκνο, το παιδί κάποιου: *είναι ~ δικός μου, γνήσιο τέκνο μου!* συν. απόγονος, σπέρμα, γέννημα 6. (εκφραστ.) μικρόσωμο παιδί, συνήθ. υπερβολικά κινητικό και δραστήριο: *βρε σπόρε, από πού ξεφύτρωσες πάλι;* συν. σπόρι, μικρός 7. (μτφ.) η αφετηρία: ο ~ *τής επανάστασης βρισκόταν στα κηρύγματα τού Ρήγα* || *ο - τής διχόνοιας* ΣΥΝ. σπέρμα, αιτία, λόγος.
[ετυμ. αρχ. < σπείρω (βλ. λ. *σπέρνω)].* σπορτέξ (το) {άκλ.ί (συνήθ. στον πληθ.) καθένα από τα αθλητικά παπούτσια.
(ΗΤΥΜ. < αγγλ. sport «άθλημα» +■ παραγ. επίθημα *-εξ.* που δηλοητι το χημικό, φαρμακευτικό ή βιομηχανικό προϊόν), σπορτσμαν (ο) {άκλ.},
σπορτσγούμαν (η) {άκλ.} πρόσωπο που επιδίδεται στη σωματική άσκηση, συνήθ. χωρίς να είναι επαγγελμα- τίας, άνθρωπος των σπορ.
|ΠΤΥΜ. < αγγλ. sporisman / sportswoman j. σποτ (το) {άκλ.| 1. σύντομο διαφημιστικό φιλμ (στον κινηματογράφο ή στην τηλεόραση): *διακόπτουμε για μερικά διαφημιστικά ~* · 2. **πολύ μικρός προβολέας που τοποθετείται σε ψηλό σημείο (πάνω από γραφείο, στην οροφή δωματίου κ.α.)** · **3. ΟΙΚΟΝ. άμεσος, τρέχων για άμεση πληρωμή και παράδοση (εμπορεύματος, χρεωγράφων. συναλλάγματος):** ~ *πληρωμή / συναλλαγή ι τιμή* **(τοις μετρητοίς) αντ. προθεσμιακός. — (υποκ.) σποτάκι (το) (σημ. I. 2).**
ΙΕΤυμ. < αγγλ. spot < μέσ. αγγλ. spotte. που συνδ. με μέσ. ολλ. spot «κηλίδα, κουκκίδα», αρχ. σκανδ. spofii ««κομματάκι». Στη σημ. 2 η λ. έχει αποσπασθεί από το αγγλ. spotlight. Από αγγλ. φρ. όπως on the spot «αμέσως, χωρίς καθυστέρηση» προήλθε επίσης η σημ. που σχετίζεται με τις οικονομικές συναλλαγές. Ι.
σπουδάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σπούδα-σα, -σμένος κ. -γμένος}
(μετβ.) 1. ασχολούμαι με σύστημα και προσοχή με ορισμένο αντικείμενο, ενεργοποιώντας κυρ. τις πνευματικές μου δυνάμεις και ασκώντας τις δεξιότητες μου, με σκοπό να μάθω (κάτι) καλά: ~ *ιατρική / νομικά* συν. μελετώ 2. (+ επίθ. ως κατηγορούμενο) μελετώ για να γίνω κάτι (αυτό που δηλώνει το επίθετο): ~ *γιατρός ι δικηγόρος* 3. αναλαμβάνω τα έξοδα και γενικά παρέχω στήριξη σε κάποιον που θέλει να αποκτήσει μόρφωση ή ειδίκευση: *τον σπούδασαν και του άνοιξαν δικό του ιατρείο* **4.** (γενικότ.) παρατηρώ κάτι με προσοχή, αποκτώ γνώσεις σε βάθος: *να με ακούς: την έχω σπουδάσει τη ζωή και ξέρω π σου λέω* || ~ *τη φύση και τις μεταβολές της* ΣΥΝ. μελετώ, ψάχνω, γνωρίζω ♦ (αμετβ.) 5. ακολουθώ συγκεκριμένο κύκλο σπουδών. συνήθ. σε ανώτερο ή ανώτατο ίδρυμα: *-Πού σπουδάζεις:* —~ *στο Πανεπιστήμιο ϊωαννίνων/ στην Αγγλία* (πβ. λ. *φοιτώ)* || (η μτχ. ενεστ. *σπουδάζων, -ουσα, -ον) η σπουδάζουσα νεολαία* 6. αποκτο') μόρφωση, μαθαίνο) γράμματα: *να κοιτάξεις να σπουδάσεις, γιατί η εποχή μας έχει πολλές απαιτήσεις* συν. μορφοίνομαι 7. (η μτχ. *σπουδασμένος, -η. -ο* κ. *σπουδαγμένος*) (α) αυτός που έχει κάνει ανώτερες ή ανώτατες σπουδές: *είναι ~ στο εξωτερικό* (β) αυτός που έχει μεγάλη μόρφωση: *εσείς οι - πρέπει να διαφωτίζετε τον κόσμο* συν. μορφωμένος, γραμματιζούμενος αντ. αμόρφωτος, αγράμματος.
[πτυμ. αρχ.. αρχική σημ. «επείγομαι, σπεύδω», < *σπουδή* (βλ.λ.). Ήδη αρχ. η σημ.« σπεύδω να δώσω την προσοχή μου σε κάτι σοβαρό, αναζητώ επίμονα». Η σημερινή σημ. είναι μτγν.]. **σπουδαιολογώ** ρ. αμετβ. ιαρχ.} {σπουδαιολογείς... J σπουδαιολόγησα} μιλώ για σημαντικά ζητήματα ή με τρόπο που φαίνεται σπουδαίος: (ειρων.) *σπουδαιο/.ογείς μεν. αλλά δεν μπορείς να βρεις μια πρακτική λύση.* — σπουδαιολογία (η) Ιμτγν.Ι. σπουδαιολόγημα (το), **σπουδαίος,** -α, -ο **1.** αυτός που είναι σημαντικός (σε έναν τομέα), που αξίζει να συγκεντρώσει τον θαυμασμό και την αναγνώριση των άλλων: ~ *ηθοποιός / παιχνίδι / ιδέα / γιατρός / παράγοντας / απόφαση / νέα* συν. διαπρεπής, αναγνωρισμένος, εξαιρετικός, ικανός αντ. ασήμαντος, τυχαίος· φρ. *κάνω τον σπουδαίο* παριστάνω ότι είμαι κάποιο σημαντικό πρόσωπο και φέρομαι αλαζονικά: *μετά τη βράβευσή του κάνει τον σπουδαίο και ούτε που μας μιλά* συν. μεγαλο- πιάνομαι αντ. είμαι προσηνής 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει την αρμό- ζουσα ηθική στάση: - *χαρακτήρας / άνθρωπος* συν. σωστός, ενάρετος. χρηστός, εξαιρετικός αντ. ποταπός **3.** ο σημαντικός από οικονομικής απόψεως, αυτός που αποφέρει μεγάλο κέρδος: *έκλεισε μια - δουλειά στο εξωτερικό* συν. επωφελής, κερδοφόρος, επικερδής αντ. ζημιογόνος, ασήμαντος **4.** (ειρων.) αυτός που δεν είναι σημαντικός, που στερείται σοβαρότητας: ~ *φίλος είσαι! Να μην εμφανιστείς καθόλου στο νοσοκομείο, όσο ήμουν άρρωστος!* [[- *δικαιολογία για να μην έρθεις! Τί Θα πει δεν έχεις κατάλ/^ηλα ρούχα!* ΣΥΝ. ασήμαντος, γελοίος φρ. (α) (ειρων.) *σπουδαίο πράγμα / σπουδαία τα λάχανα!* για καταστάσεις που δεν παρουσιάζουν κανένα ενδιαφέρον ή δεν έχουν καμία αξία: *Έχασε μια φορά στο τάβλι και το έκανε Θέμα!* συν. σιγά το πράγμα / τα λάχανα (β) *σπουδαίο πρόσωπο \ υποκείμενο!* (ειρων.) για άνθρωπο χαμηλής ηθικής ή αξίας: *-/ Έκανε δύο φορές φυλακή* συν. μούτρο **5.** *σπουδαίο* (το) το σημαντικό, το ενδιαφέρον σημείο μιας υπόθεσης: *το - είναι ότι για όλα αυτά έδωσα ελάχιστα χρήματα!* || τίποτα *το* ~ <5εν *συνέβη τελευταία-* φρ. **ες ούριον τα σπουδαία** βλ. λ. *αύριο.* — **σπουδαίο** επίρρ.. **σπουδαιότητα** (η) |αρχ.|. [ητυμ. < αρχ. σπουδαίος, αρχική σημ. «βιαστικός, πρόθυμος» (πβ. Πολλιανός Ι. 197: *σπουδαίος τούς πόδας.* Κ.Δ. *Ϊϊ Ύιμόθ. σπουδαίως έζήτησέν με καί εύρεν).* < *σπουδή* (βλ,λ.). Ήδη αρχ. και συνήθεις οι σημ.: «σοβαρός, κατάλληλος, αξιόλογος, σημαντικός»],
σπουδαιοφανής, -ής. -ές [Ι886| {σπουδαιοφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που εμφανίζεται σπουδαίος, χωρίς πραγματικά να είναι συν. σοβαροφανής. — **σπουδαιοφάνεια** (η) [1884]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*
[f.tym. < *σπουδαίος* + *-φανής* < θ. *φαν-* (πβ. παθ. αόρ. β' *ε-φάν-ην* τού αρχ. *φαίνω / -ομαι)*\. **σπουδάρχης** (ο) {σπουδαρχούν} (κακόσ.) πρόσωπο που επιδιώκει με κάθε τρόπο να αποκτήσει αξιώματα. — **σπουδαρχία** (η) Ιμτγν.}, **σπουδαρχώ** ρ. [αρχ.Ι {-είς...}.
|ετυμ. αρχ. < *σπουδή* +■ *-άρχης* < *άρχω].* **σπουδαρχίδης** (υ) {σπουδαρχιδών} (κακόσ.) νεαρός που επιδιώκει με κάθε τρόπο την απόκτηση θέσεων, αξιωμάτων: *με τις νέες προσλήψεις γέμισε η εταιρεία σπουδαρχίδες. που σκοτο)νονται μεταξύ τους για το ποιος θα καταλάβει πιο υψηλή θέση* συν. θεσιθήρας.
|ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *σπουδάρχης* (βλ.λ.) +■ παραγ. επίθημα -i$rju|. **σπούδασμα** κ. **σπούδαγμα** (το) {σπουδάσμ-ατος | -ατα, -άτων} αυτό που μαθαίνει κανείς σπουδάζοντας: *«να μαθαίνω γράμματα / γράμματα σπουδάγματα...»* (παιδικό τραγ.).
σπουδασμένος, -η. -ο κ. **σπουδαγμένος** > σπουδάζω
σπουδαστήριο (το) **{1**783**[** {σπουδαστηρί-ου **|** -ων} **1.** ειδικά διαμορφωμένος χώρος, συνήθ. μέσα σε ανώτερο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, που προορίζεται για μελέτη: στο ~ *απαγορεύονται οι ομιλίες* 2. (γενικότ.) ο χο>ρος πυυ προορίζεται για τη μελέτη ειδικού αντικειμένου και γι' (χυτό διαθέτει συναφή βιβλία, όργανα κ.λπ.: - *φυσιολογίας ι χημείας* iΥΝ. εργαστήριο.
[ετυμ, < *σπουδάζω* (από το 0. τού αυρ. *σπουδασ-)* + *παραγ.* επίθημα -τηρια, πβ. κ. <5ικασ-τηριο, *πιεσ-τήριο*\. **σπουδαστής** (ο), **σπουδάστρια** (η) [1887] {σκουδαστριών} **1.** πρόσωπο που παρακολουθεί τον κύκλο μαθημάτων ανώτερης Σχολής: ~ *στα ΤΕ.1. Λάρισας* 2. (γενικότ.) πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με. τη μελέτη γνωστικού αντικειμένου, συνήθ. σε οργανοιμένο πρόγραμμα: ~ *ξένων γλωσσών.* — **σπουδαστικός,** -ή, -ό [αρχ.].
[ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «οπαδός». < αρχ. *σπουδάζω* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη μτγν.|. **σπουδή** (η) **1.** η σοβαρή και συστηματική ενασχόληση με συγκεκριμένο αντικείμενο, που αποσκοπεί στη βαθιά και ουσιαστική γνώση του και στη μετέπειτα άσκησή του: *η ~ τής αρχαιότητας / τής συμπεριφοράς των ανθρώπων ι τής ιατρικής επιστήμης* συν. μελέτη 2. *σπουδές* (οι) (α) οργανωμένη ενασχόληση με συγκεκριμένο αντικείμενο, που αποσκοπεί στην απόκτηση γνώσεων ή/και δεξιοτήτων σε αυτό, συνήθ. μέσα σε ακαδημαϊκά πλαίσια: *έκανε ~ στην Ιταλία* [| *ποιος πληρώνει για τις - σου:* || *προπτυχιακές ι μεταπτυχιακές ι οργανωμένες/ γυμνασιακές / θεωρητικές ι εγκύκλιες / πανεπιστημιακές ί ανώτερες* (βλ.λ.) / *πολύχρονες* ~ || *Κέντρο Ελευθέρων Σπουδών* (β) η συστηματική ενασχόληση ενός συνόλου ειδικών με ένα συγκεκριμένο αντικείμενο που έχει ως στόχο να το μελετήσουν σε όσο γίνεται μεγαλύτερο βάθος και να διευρύνουν συνεχώς τις γνώσεις που έχουμε για αυτό: *κλασικές / μεσαιωνικές / ανατολικές* (βλ.λ.) / *αν0ρomi- στικές / ιατρικές / φιλοσοφικές / αρχαιολογικές* ΣΥΝ. μελέτη 3. καλλιτέχνημα το οποίο αποτελεί φάση προετοιμασίας για το τελικό έργο και το οποίο γίνεται για να μελετήσει ο καλλιτέχνης το αντικείμενό του. να δοκιμάσει και να βελτιώσει την τεχνική του: *ακόμα και οι ~ τού Πικάσσο αξίζουν μια περιουσία* || *οι - τού Σοπέν είναι ό,τι πρέπει για την εξάσκηση των δακτύλων* συν. προσχέδιο, πρόπλασμα
4. η βιασύνη, το να ενεργεί κανείς βιαστικά, για να πετύχει ορισμένο αποτέλεσμα: *να ενεργήσουμε με ~, για να προφθάσουμε τη διωρία* ΣΥΝ. γρηγοράδα **5.** η διάθεση που δείχνει κανείς να ενεργοποιηθεί και να βοηθήσει κάποιον: *έδειξε υπερβολική ~ να με βοηθήσει,* και *αυτό* μου *δημιούργησε υποψίες για τα κίνητρά του* ΣΥΝ. προθυμία. ζήλος ΑΝΤ. απροθυμία.
IF.TYM. αρχ.. αρχική σημ. «βιασύνη, ταχύτητα - ζήλος, προθυμία», ετεροιωμ. βαθμ. 0. που απαντά στο ρ. *σπεύδω* (βλ.λ.). Η λ. δήλωσε επίσης τη δραστήρια προσπάθεια και προθυμία την οποία εκδηλώνει αυτός που ασχολείται με κάτι σοβαρό και. κατ'επέκταση, την επιμέλεια και την προσοχή που αφιερώνει (βλ. κ. *σπουδάζω). Ο* μουσ. όρ. αποδίδει το γαλλ. ctucic{. **σπουργίτης** (ο) {σπουργιτών} ζωολ. μικρόσωμο πτηνό, με γκριζοκά* στανο φτέρωμα, χωρίς ιδιαίτερο κελάηδημά. πυυ απαντά τόσο στους αγρούς όσο και μέσα στις πόλεις, χωρίς να ενοχλείται από την παρουσία των ανθρώπων. Επίσης **σττουργίτι** (το) {σπουργιτ-ιού | -ιών}.
(υποκ.) **σττουργιτάκι** (το).
[ετυμ. μεσν. < μτγν. *πυργίτης* (με ανάπτυξη σ- προθεμ., πβ. κ. *βώλος σβώλος,* και τροπή Ό/ ·-► /u/) < αρχ. *πύργος].*
σπούτνικ (ο) {άκλ.} καθένας από τη σειρά τεχνητών δορυφόρων γύ

ρω από τη Γη, ττου εκτόξευσε πρώτη στον κόσμο η Σοβιετική Ένωση (1957), για να συλλέξουν πληροφορίες σχετικά με τη φύση τού διαστήματος. καθώς και για να βελτιώσουν την τεχνική που εφαρμόζεται στους δορυφόρους.
Ικίύμ. < ρωσ. sputnik «δορυφόρος - συνταξιδιώτης» < s- «με, μαζί» + pul «δρόμος, οδός» + επίθημα -nik]. **σπρέι** (το) {"άκλ.} υγρό για ποικίλες χρήσεις (αποσμητικό, εντομοκτό- νο. χρώμα κ.λπ.) συμπιεσμένο σε φιάλη με ψεκαστήρα, από όπου ρίχνεται με πίεση (ψεκασμό): *μπογιά σε ~ || αποσμητικό σε ~ || οι ληστές χρησιμοποίησαν αναισθητικό*
|ΕΤΥΜ. < αγγλ. spray < ολλ. spracyen, πβ. μέσ. άνω γερμ. bprajjenj. **σπριντ** (το) {άκλ.} **1.** αθλ. ο σύντομος (μικρών αποστάσεων) αγώνας ταχύτητας (δρόμου ή ποδηλάτου) 2. το γρήγορο τρέξιμο για σύντομο χρόνο: *έκανε ένα ~ και τον πρόφτασε.*
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. sprint < παλ. <χγγλ. *sprintan, που συνδ. με αρχ. γερμ. sprinzan «αναπηδώ, εκτινάσσομαι», αρχ. σκανδ. sprcita}. **σπρίντερ** (ο/η) {άκλ.} αθλητής τού σπριντ (βλ.λ.).
[ΗΤΥΜ. < αγγλ. sprinter}, **σπρωξιά** (η) το να ωθεί κανείς (κάποιον/κάτι), συνήθ. χρησιμοποιώντας τη σωματική του δύναμη: *τον έριξε μια - κι αυτός σο)ριάστηκε κάτω* [[*σπρωξιές, αγκωνιές, βρισιές μέσα στο γεμάτο λεωφορείο* ΣΥΝ. σκουντιά, σπρώξιμο, σκούντημα.
[iii ΥΜ. < 0. *σπρωξ-* (τού ρ. *σπρώχνω* από τον αόρ. *έ-σπρωξ-α*) + κατάλ. *-ιά*. πβ. κ. *κλοτσ-ιά*\. **σπρωξίδι** (το) {δύσχρ. σπρωξιδ-ιού | -ιών} (σε συνωστισμό) οι συνεχείς σπρωξιές μέσα σε ένα σύνολο στρυμωγμένων ανθρώπων, για να προχωρήσει κάποιος: *άρχισε το ~ από τους επιβάτες που ήθελαν να κατέβουν και εμποδίζονταν από αυτούς που στέκονταν στην έξοδο.* [ετυμ. <θ. *σπρωξ-* (< ρ. *σπρώχνω)* + παραγ. επίθημα *-ίδι*. πβ. κ. *βρισίδι],
σπρώξιμο (το) |σπρωξίμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η σπρωξιά **2.** η ώθηση προς τα εμπρός με τη χρήση μυϊκής δύναμης: γο *αυτοκίνητο δεν παίρνει μπρος* θέλει* ~ 3. (μτφ.) η προώθηση (κάποιου) σε έναν χώρο. η εύνοια προς (κάποιον): *για να εξε?.ιχθείς σ'αυτή την επιχείρηση χρειάζεται ~.* — (υποκ.) **σπρωξιμοτάκι** (το).
[ΕΤΥΜ. < θ. *σπρωξ·* (τού ρ. *σπρο)χνω* από τον αόρ. *έ-σπρωξ-α)* + παραγ. επίθημα *-ιμο*. πβ. κ. *Οάψ-ιμο*\. **σπρώχνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έσπρωξα, σπρώ-χτηκα. -γμένος} ♦ (μετβ.)
ωθώ (κάποιον/κάτι) χρησιμοποιώντας τη σωματική μου δύναμη: *Μη με σπρώχνετε, κύριε! Δεν έχει ελεύθερο χώρο μπροστά! || έκλεισε την πόρτα σπρώχνοντάς την με το χέρι του || τα παιδιά διασκέδαζαν σπρώχνοντας το ένα το άλλο στο νερό || σπρώξαμε το αυτοκίνητο, γιατί έμεινε από βενζίνη* ΣΥΝ, απωθώ- (μτφ.) **2.** βοηθώ κάποιον να προχωρήσει, συνήθ. σε θέματα σταδιοδρομίας: *μπορεί να μην έχει μεγάλες ικανότητες, αλλά ήδη τον σπρώχνουν οι πολιτικοί του φίλοι* συν. προωθώ 3. οδηγώ (κάποιον) να ενεργήσει με συγκεκριμένο τρόπο, συνήθ. χωρίς να το θέλει: π *τον έσπρωξε άραγε στο έγκ/^ημα;* [j *μη σπρώχνεις τα πράγματα στα άκρα!* || *σ'αυτή την πράξη τον έσπρωξε η φιλοδοξία / η στενοχώρια / ο έρωτας / η πείνα* συν. παρασύρω, παρακινώ, εξωθώ λ\τ. αποτρέπω, σταματώ, συγκρατώ ♦ **4.** (αμετβ.) δίνω σπρωξιές: *Μη σπρώχνετε! Υπάρχουν θέσεις για όλους!*
[ετυ.μ. μεσν. < αρχ. *προωθώ*, με ανάπτυξη *σ-* προθεμ. (πβ. κ. *κύπτω - σκύβω)* ή. κατ' άλλη άποψη, από αμάρτυρο **είσπροωθώ* > **εϊσ-προώ- θω*> **είσ-προώθνω* > *σπρώχνω*|.
σπυρί (το) {σπυρ-ιού (-ιών} **1.** μικρό εξάνθημα ή μικρή φουσκάλα, που συνήθ. έχει πύον και εμφανίζεται πάνω στο δέρμα: *βγάζω ένα - στο πρόσο)πο* [j *πειράζω / σπάω τα* ~ συν. εξάνθημα· φρ. (α) *βγάζω σπυριά* (μτφ.-οικ.) με απωθεί κάτι πάρα πολύ. δεν μπορώ να το ανεχθώ: ~ *κάθε φορά που αρχίζουν τα κουτσομπολιά για τους κοσμικούς* συν. (οικ.) μου γυρνάνε *τ'* άντερα (β) *κακό σπυρί να βγάλεις!* να πά- θεις κάτι κακό · 2. ο σπόρος των φυτών: *διαλέγω το ρύζι / το σιτάρι σπυρί-σπυρί* συν. κόκκος, κουκκί 3. (μτφ.) πολύ μικρή ποσότητα: *ούτε - ψωμάκι δεν βρισκόταν* συν. κόκκος. — (υποκ.) **σπυράκι** (το). Ιείύμ. μεσν. < **σπυρ-ίον*, υποκ. τού αρχ. *σπυρός*, παράλλ. τ. τού *πυρός* «κόκκος σιταριού» (βλ.λ.). με ανάπτυξη *σ-* προθεμ.. πβ. κ. *βώλος*
σβώ/ος\.
σπυριάζω ρ. αμετβ. {σπύριασ-α. -μένος} **1.** γεμίζω εξανθήματα ή πυώδεις φλεγμονές στο δέρμα μου: ο *γνιος του με την άνοιξη φουντώνει και σπυριάζει* · 2. γεμίζω σπόρους, βρίσκομαι σε φάση υπε- ρωρίμασης: *σπυριασμένος καρπός* αντ. είμαι άγουρος. — **σπύριασμα** (το).
σπυριάρης, -α, -ικο **1.** (μειωτ.) αυτός που το δέρμα του και κυρ. το πρόσωπό του είναι γεμάτο εξανθήματα ή πυώδεις φλεγμονές · 2. (σπάν.) αυτός που έχει ώριμους σπόρους: ~ *κολοκύθι* ΣΥΝ. υπερώριμος αντ. άγουρος. Επίσης **σπυριάρικος,** -η. -ο.
[ΕΓΥΜ. < *σπυρί* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *ψωρ-ιάρης*\.
σπύριασμα (το) -* σπυριάζω **Σπυριδούλα** (η) γυναικείο όνομα.
Σπυρίδων (ο) {Σπυρίδων-ος, -α} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *ο Αγιος πολιούχος τής Κέρκυρας* **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Σπύρος.**
{ετυ.μ. μτγν. κύρ. όν.. αγν. ετύμου). **σπυρίς** (η) {σπυρίδ-ος { -ο>ν| ψάθινο καλάθι με ανοιχτό στόμιο, *κου* χρησιμεύει για τη μεταφορά τροφίμων και συνήθ. ψαριών συν. ζεμπίλι.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σπυρίς, -ίδος.* με επίθημα *-ιδ-* (πβ. *γλυφίς. γραφίς)* < *spr-, συνεσταλμ. βαθμ. (με φωνηεντική αντιπροσώπευση *-ορ·*. πβ. κ. *άγυρις. αγύρτης)* τού Ι.Ε. *sper- «τυλίγω, διπλώνω, πλέκω», οπότε η λ. *σπυρίς* θα δήλωνε αρχικώς το πλεχτό καλάθι. Βλ. κ. *σπείρα, σπάργα- νον*, με τα οποία συνδ. η λ.].
σπυρωτός, -ή. -ό αυτός τού οποίου οι κόκκοι είναι ευδιάκριτοι και δεν έχουν χάσει το σχήμα τους: *ρύζι - και όχι λαπάς.* σχολιο λ. *ομόηχος.* **σπω** ρ. » σπάζω
Σρι Λάνκα (η) {άκλ.} (σιναλεζ. Sri l.anka Prajaiantrika Samaja-vadi Janarajaya, ταμίλ llankai Sananayaka Sosolisa Kudiyarasu = Σοσιαλιστική Δημοκρατία τής Σρι Λάνκα) νησιωτικό κράτος στον Ινδικό Ωκεανό, κοντά στις ΝΑ. ακτές τής Ινδίας, με πρωτεύουσα το Κολό- μπο, επίσημες γλώσσες τη Σιναλεζική και την Ταμίλ και νόμισμα τη ρουπία Σρι Λάνκα· αλλιώς (παλαιότ.) *Κεϋλάνη.*
Ιετυμ. < σιναλεζ. Sri Lanka «νησί τής ευτυχίας, τής ευλογίας» < σανσκρ. sri - «ευτυχία, ιερότητα» + lanka «νησί». Η χώρα ήταν προηγουμένως γνωστή με την ονομασία *Κεϋλάνη* < αγγλ. Ceylon (< σανσκρ. simha «λιοντάρι»), που είναι και το έμβλημα τής χώρας].
Σ.Σ.Α.Σ. (η) Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων.
Σ.Σ.Ε. (η) Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων.
Σ.Σ.Ι. (η) Στρατιωτική Σχολή Ικάρων.
Σ.Σ.Ξ.Γ. (η) Στρατιωτική Σχολή Ξένων Γλωσσών, **σταβάρι** (γο) {σταβαρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) μέρος τού αλετριού, που βρίσκεται προς τη μεριά τού ζυγού.
[εγυμ. < μεσν. *σταβάριον* < **ίστο-βοάριον* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου *ί-* και έκκρουση τού -ο-), υποκ. τού αρχ. *ιστοβοεύς* «τιμόνι αρότρου» < *Ιστός* + *-βοεύς* < *βοῦς* «βόδι»], **σταβέντο** επίρρ. (λαϊκ.) **1.** ναυτ. από την απάνεμη πλευρά ΣΥΝ. υπήνεμα, απάνεμα ΑΝΤ. σοβράνο 2. (ως επίθ.) αυτός που δεν τον πιάνει ο αέρας: ~ *πόρτο / λιμάνι || από - μεριά* (από τη μεριά τού σκάφους που δεν τη βρίσκει ο άνεμος) συν. υπήνεμος, απάνεμος. Επίσης **σοτοβέ- ντο.**
[ετυμ, < ιταλ. sottovento < sotto «κάτω» (< λατ. subtus) + vento «άνεμος» (< λατ. ventus)}, **σταβλάρχης** (ο) {σταβλαρχών} **1.** πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για την καλή λειτουργία τού στάβλου, καθώς και για τα ίδια τα άλογα συν. επιστάτης λντ. σταβλίτης 2. αξιωματούχος στην αυλή βασιλέων ή πριγκίπων: ο *μέγας - τού δουκάτου.*
[είύμ. < *στάβλος* + *-άρχης* < *άρχω*|. **σταβλίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {στάβλισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** διατηρώ μεγάλα οικιακά ζώα. κυρ. άλογα, σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο: *έχει σταβλίσει δύο άλογα και πέντε αγελάδες* 2. οδηγώ ζώα στον χώρο όπου στεγάζονται: *σταβλίζουμε τις αγελάδες αργά το απόγευμα.* — **στάβλισμα** (το).
σταβλίτης (ο) Ιμτγν.] {σταβλιτών} πρόσωπο που εργάζεται σε στάβλο ΣΥ\. ιποκόμος αντ. σταβλάρχης, **στάβλος** (ο) **1.** ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος, για να στεγάζουν και να φροντίζουν κυρ. άλογα, αλλά και άλλα μεγάλα κατοικίδια ζώα: *καθαρός / σκοτεινός / σύγχρονος / ξύ?ανος / βασι/.ικός* - 2. (μτφ.) χώρος ιδ. βρόμικος και ακατάστατος: <5υο *μέρες αφότου έφυγαν οι γονείς. το σπίτι είχε γίνει* - συν. αχούρι.
[ι-ϊύμ. μεσν. < μτγν. *στάβλον (τό)* < λατ. stabulum «σταθμός, στάβλος» (< p. stare «ίσταμαι, βρίσκομαι»)], **στάγδην** επίρρ. (λόγ.) σταγόνα-σταγόνα. σταλαματιά-σταλαματιά. [ΠΤΥΜ αρχ. < θ. *σταγ-* (τού ρ. *στάζω*, βλ.λ.) + επιρρ. επίθημα *-δην*. πβ. κ. *άρ-δην*\.
Στάγιρα (τα) {Σταγίρων} (συχνή ορθ. *Στάγειρα)* χωριό (τής Μακεδονίας) στη ΒΑ. Χαλκιδική Χερσόνησο, η πατρίδα τού Αριστοτέλη.
| ι ·:ί υμ. < αρχ. *Στάγιρα / Στάγιρας (ή)* (οι τ. με *-ει-* είναι εσφαλμ.), αγν. ετύμου].
Σταγιρίτης (ο)]αρχ.| **1.** αυτός που κατάγεται από τα Στάγιρα (βλ.λ.)
προσωνυμία τού Αριστοτέλη, **στάγμα** (το) {στάγμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. σταγόνα που πέφτει, ποσότητα υγροποιημένης ουσίας ή υγρού που στάζει: *- κεριού!*ΥΝ. σταλαγματιά, σταλιά 2. το προϊόν τής απόσταξης 3. τα κοφίνια με τον πολτό από τις ελιές, καθώς στοιβάζονται το ένα πάνω στο άλλο. [είύμ. αρ£. < *στάζω* (βλ.λ.)[. **σταγμβδόχη** (η) [1897[{σταγμοδοχών} μεταλλικός ή γυάλινος δίσκος με τρύπα στη μέση. που προσαρμόζεται στα κηροπήγια έτσι, ώστε να συγκρατεί τις σταγόνες τού λειωμένου κεριού.
{ετυμ. < *στάγμα* + *-δόχη*< *δέχομαι*]. **σταγόνα** (η) **1.** η ελάχιστη ποσότητα υγρού ή ρευστού σώματος, η οποία είτε κυλά από κάπου είτε βρίσκεται σε μια επιφάνεια: ~ *τής βροχής / νερού ι ιδρώτα Ι κεριού! ποτού / μπογιάς || αιμάτινη / κρυ- στά?.λινη* - ||[*ορκίστηκε να μην πιει ούτε ~ πια* (ενν. οινοπνευματώδους ποτού) ΣΥΝ. σταλαγματιά, στάλα· φρ. (α) (μτφ.) **ούτε** *σταγόνα δεν μένει* δεν περισσεύει ή δεν υπάρχει τίποτα: *κατέβασε τόσο τις τιμές, που δεν έμεινε ούτε σταγόνα στο μαγαζί* (ξεπούλησε) (β) *σταγόνα ατον ωκεανό* (λόγ. *σταγών έν τώ ώκεανώ)* για κάτι πάρα πολύ λίγο ή ασήμαντο σε σχέση με κάτι άλλο: *αυτά που μου λες είναι ~ μπροστά σ' αυτά που τραβάω εγώ* (γ) *η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι* το τελευταίο από μια σειρά γεγονότων τα οποία έχουν αρνητικό χαρακτήρα, αλλά για τα οποία δεν είχε εκδηλωθεί καμία αντίδραση μέχρι εκείνη τη στιγμή: γο *ότι πήγε μόνος του διακοπές ήταν η η γυναίκα του, του ζήτησε διαζύγιο* (δ) *(μοιάζουν) σαν δυο σταγόνες νερό* για καταπληκτική ομοιότητα: *τα δίδυμα αδέλφια μοιάζουν συχνά* - (ε) *σταγάνα-αταγάνα* (ως επίρρ.) σε πολύ μικρές ποσότητες, σιγά-σιγά ςυ\. σταλιά-σταλιά. σταλαματιά-σταλαματιά 2. η ελάχιστη ποσότητα: *η μόνωση είναι τόσο καλή, που δεν περνά* ~ 3. *σταγόνες* (οι) (α) για φαρμακευτικό υγρό που ρίχνεται με σταγονόμετρο: ο *οφθαλμίατρος του έγραψε σταγόνες για τα μάτια* (β) αρχιτ.- αρχλιολ, διακοσμητικό στοιχείο κυλινδρικού σχήματος στο επιστύλιο και το γείσο αρχαίων ναών 4. ιατρ. (α) *αιωρούμενη σταγόνα* ελάχιστη ποσότητα από υγρό τού σώματος, συνήθ. αίμα. που πρόκειται

να εξεταστεί μικροβιολογικά (β) *παχεία σταγόνα* μέθοδος εξέτασης αίματος σε πλακίδιο για την αναζήτηση πλασμωδίου τής ελονοσίας.

(υποκ.) **σταγονίτσα** (η).

[ετυμ. < αρχ. σταγών, *-όνος* < θ. *σταγ-* τού ρ. *στάζω* (βλ.λ.). Αρκετές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. *σταγόνα στον ωκεανό* (< c est unc goutte d'cau dans [ocean). *η σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι* (< c est la goulte deau qui fail debordcr la vase), *σταγόνα-σταγό- να* (< goutte a goutte) κ.ά.Ι. **σταγονίδιο** (το) [1890| {σταγονιδί-ου | -ων} **1.** (υποκ.) πολύ μικρή σταγόνα *2. σταγονίδια* (τα) (α) (μτφ. κατά τη μεταπολίτευση) τα τελευταία υπολείμματα τής δικτατορίας, αυτοί που έκαναν τις τελευταίες προσπάθειες για την ανατροπή τής δημοκρατίας, χωρίς όμως να διαθέτουν ουσιαστική δύναμη ή να μπορούν να επηρεάσουν πς εξελίξεις (β) υπολείμματα οπαδών τής δικτατορίας στον κρατικό μηχανισμό (π.χ. στην Ελληνική Αστυνομία και στο στράτευμα): *«παρασχέθηκε στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας η εξουσία να αποκαθάρει τη Δικαιοσύνη από τα - τής δικτατορίας που είχαν απομείνει* στον *χώρο της»{Π.* Δημόπουλος). **σταγονόμετρο** (το) [1833] {σταγονομέτρ-ου | -ων} φλρμ.-ιέχνολ. το ειδικό όργανο που αποτελείται από σωληνάριο με ελαστική κύστη προσαρμοσμένη στο ένα του άκρο, η οποία, όταν πιέζεται, αναρροφά από δοχείο ή φιάλη υγρό· με αυτό είναι δυνατόν κανείς να μετρά και να ρίχνει (στάζει) πολύ μικρές ποσότητες (σταγόνες) από μία. συνήθ. φαρμακευτική, ουσία· φρ. *με το σταγονόμετρο* σε πολύ μικρές ποσότητες, με φειδώ: *είναι άνθρωπος βαρύς· ~ τις λέει τις κουβέντες* ΣΥΝ. φειδωλά αντ. πλουσιοπάροχα. · **σταγονομετρικός,** -ή. -ό. |ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Tropfenmesser|. **σταγονόρροια** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η ροή σταγόνων **2.** βοτ. η αποβολή ποσότητας νερού με τη μορφή σταγόνων από ανώτερα φυτά και μύκητες συν. εξίδρωση.

[ετυμ. < *σταγόνα* + *-ρροια* (με διπλασιασμό τού *-ρ- εν* συνθέσει) < *ρέω,* πβ. κ. *πυό-ρροια}.* **σταδία** (η) {σταδίων) τοπογρ. ευθύ όργανο καθορισμένου μήκους, το οποίο σε συνδυασμό με το σταδιόμετρο βοηθεί στον υπολογισμό αποστάσεων από μακριά: *οριζόντια / κάθετη ~*

[ετυμ. Αντιδάν., < γαλλ. stadia < αρχ. επίθ. στό<5ιος «αυτός που στέκεται αμετακίνητος και σταθερός» < επίρρ. *στάδην*< θ. *στα-* (τού ρ. *ϊστημι / ίσταμαι)* + επιρρ. επίθημα *-δην* (πβ. κ. *συστάδην)*\. **σταδιακός,** -ή, -ό αυτός που συντελείται κατά στάδια και όχι μονομιάς: *~ βελτίωση τού καιρού / αναβάθμιση των σπουδών / πτώση των τιμών / αποστρατιωτικοποίηση* ΣΥΝ. βαθμιαίος ΑΝΤ. απότομος. — σταδιακ-ά / -ώς επίρρ. **στάδιο** (το) [σταδίου | -ων} **1.** (σήμερα) ο ειδικά διαμορφωμένος, υπαίθριος ή στεγασμένος χώρος, ο οποίος διαθέτει αθλητικές εγκαταστάσεις για την τέλεση αγώνων, καθώς και θέσεις συνήθ. για μεγάλο αριθμό θεατών, και χρησιμοποιείται τόσο για αθλητικές συναντήσεις, κυρ. τού στίβου, όσο και για εκδηλώσεις με πολυπληθές κοινό: γο **-** *Ειρήνης και Φιλίας || μεγάλη συναυλία στο Ολυμπιακό* **~ 2.** *Στάδιο* (το) το Καλλιμάρμαρο Παναθηναϊκό Στάδιο τής Αθήνας, που βρίσκεται ανάμεσα στο Ζάππειο και το Γιαγκράτι, και η περιοχή γύρω από αυτό: *μένω στο ~* · 3. το χρονικό διάστημα σε εξελικτική διαδικασία. που διαφοροποιείται από τα προηγούμενα και τα επόμενα βάσει των κοινών χαρακτηριστικών που εμφανίζονται στη διάρκειά του: γο *νήπιο βρίσκεται στο - τής ομιλίας || το - τής επωάσεως || τα διαδοχικά - τής θεραπείας* [| *η ιστορία τής ανθρωπότητας έχει περά- σει από πολλά ~ || βρισκόμαστε σε ~ αναμονής* συν, φάση. περίοδος· φρ. *κατά στάδια* σε διαδοχικές φάσεις, όχι απότομα: *η ~ εκτέλεση τού έργου* συν. σταδιακά λντ. απότομα, μονομιάς 4. (στην αρχαιότητα, πληθ. *τα στάδια* και *οι στάδιοι)* μονάδα μήκους ίση με 184.87 μέτρα **5.** αγώνας δρόμου που διεξαγόταν σε αυτή την απόσταση: *νικητής τού*

· 6. ΝΑΥΤ. μονάδα μήκους που ισούται με το ένα δέκατο τού ναυτικού μιλίου, δηλ. J 82 μ.

Ιετυμ. < αρχ. *στάδιον / σπάδιον* (δωρ.), αβεβ. ετύμου. Αν θεωρήσουμε αρχικό τον τ. *σπάδιον* (οπότε ο τ. *στάδιον* θα οφειλόταν σε παρετυμολ. επίδρ. τού επιθ. *στάδιος.* βλ. λ. *σταδία).* τότε η λ. θα μπορούσε να ενταχθεί στην ετυμολ. οικογένεια τού ρ. *σπώ (-άω).* πβ. κ. λατ. spatium «χώρος, διάστημα». Αν ωστόσο θεωρήσουμε αρχικό τον τ. *στάδιον* (οπότε ο τ. σπάδιον οφείλεται ίσως σε ανομοίωση των οδοντικών συμφώνων), τότε είναι δυνατή η συσχέτιση με το επίθ. *στάδιος.* με αρχική σημ. «καθορισμένη μετρική μονάδα»], **σταδιοδρομία** (η) Ιμτγν.Ι {σταδιοδρομιοιν} η επαγγελματική εξέλιξη και πορεία: του *ευχήθηκαν «καλή ~»* ΣΥΝ. καριέρα. **σταδιοδρομώ** ρ. αμετβ. [σταδιοδρομείς... | σταδιοδρόμησα} ακολουθώ ένα επάγγελμα ή ασχολούμαι συστηματικά με μια δραστηριότητα καταβάλλοντας προσπάθειες, ώστε να εδραιωθώ και να επιτύχω σε αυτό τον χώρο: *θα σταδιοδρομήσει στα πλοία, όπως ο πατέρας του || ~ στις επιστήμες* ΣΥΝ. κάνω καριέρα.

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *σταδιοδρομώ (-έω),* αρχική σημ. «τρέχω (σε αγώνα) στο στάδιο», < *στάδιον* + *-δρομώ* < *δρόμος* **σταδιομετρία** (η) {σταδιόμετρων} ΤΟΠΟΙ ρ. η μέθοδος μετρήσεως αποστάσεων με σταδίες και σταδιόμετρο.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stadiometriej. **σταδιόμετρο** (το) [18631 {σταδιομέτρ-ου | -ων} τοπογρ. όργανο οπτικό το οποίο με τη βοήθεια τής σταδίας βοηθεί στον υπολογισμό αποστάσεων από μακριά. — **στοδιομέτρηση** (η), **σταδιομετρικός.** -ή, -ό. **στάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έσταξα} ♦ (μετβ.) 1. αφήνω ή κάνω (κάτι) να πέσει σε σταγόνες: *έσταξα λίγο κονιάκ* στο *τσάι μου || ~* κολλύριο *στα μάτια μου* |[*~ λάδι στην κ/^ειδαριά* || (μτφ.) *τα χέρια τού δικτάτορα έσταξαν αίμα* (είχε διαπράξει εγκλήματα, φόνους) συν. σταλάζω- φρ. (α) *στάζει μέλι το στόμα μου (για κάποιον / κάτι)* (ϊ) μιλώ για κάποιον/κάτι με τα καλύτερα λόγια: όποτε *μιλά γι'αυτήν, στάζει μέλι το στόμα του* (ii) (γενικότ.) μιλώ με γλυκό τρόπο συν. γλυκομιλώ (β) *φαρμάκι / δηλητήριο στάζει το στόμα μου* μιλώ με κακία για τους άλλους, τους αντιμετωπίζω όλους κακοπροαίρετα: *δεν μπορεί να πει καλή κουβέντα για άνθρωπο· φαρμάκι στάζει το στόμα του* 2. (λαϊκ.- μτφ.) πληρώνω, δίνω χρήματα (σε κάποιον για να εξυπηρετηθώ): *θα σου πω κάτι αλλά πρώτα στάξε μου!* φρ. *τα στάζω (κανονικά)* πληρώνω κάποιον (συνήθως με δυσφορία), για να εξυπηρετηθώ: *για να γον δει ο συγκεκριμένος γιατρός, τα έσταξε κανονικά* ♦ 3. (αμετβ.) για κάτι από το οποίο πέφτουν σταγόνες: *η βρύση / το κερί / η μύτη στάζει*]| *η σκεπή / το ταβάνι / η οροφή στάζει* (είναι τόσο σαθρά, που περνά μέσα τους το νερό) ||[*~ ολόκ/.ηρος από ιδρώτα·* ΦΡ. (α) *(σιγά) μη στάξει η ουρά τού ποντικού / τού γαϊδάρου* για περιπτώσεις που κάποιος ασχολείται με δευτερεύοντα θέματα, αγνοώντας τα ουσιαστικά (β) *μη βρέξει και μη στάξει* για περιπτώσεις που κάποιος δείχνει μεγάλη προσοχή και φροντίδα σε κάποιον άλλον: *τον έχει -~!* - - **ατάξιμο** (το).

[ητυμ. αρχ. < **στάγ-]ω,* αγν. ετύμου. Οι παλαιότ. υποθέσεις περί συν- δέσεως με το λατ. stagnum «έλος. τέλμα» και με βρετον. staer «ποταμός» προσκρούουν σε ανυπέρβλητες φωνολογικές δυσκολίες. Οι τ. *στάζω - σταγών* εμφανίζουν παρόμοια δομή με τους τ. *τρύζω - τρύγων}.*

σταθερά (η) **1.** ΦΥΣ. αριθμός ή φυσικό μέγεθος, το οποίο δεν γνωρίζει μεταβολές και είτε αναφέρεται σε φυσικές ιδιότητες ή ιδιότητες σωμάτων ή οργάνων μετρήσεως είτε σχετίζεται με τις μονάδες συγκεκριμένου συστήματος (λ.χ. η ταχύτητα τού φωτός στο κενό. η σταθερά τής βαρύτητας κ.ά.) αντ. μεταβλητή 2. μαθ. αριθμός ή μέγεθος μιας εξίσωσης ή ανίσωσης κ.λπ.. ο οποίος παραμένει σταθερός και δεν εξαρτάται από τις μεταβλητές της ΑΜ. μεταβλητή 3. αρχή, κανόνας που πρέπει να τηρείται: *μία από τις - τού περιοδικού είναι η αποφυγή επικριτικών σχολίων για τα κόμματα.* « · σχολιο λ. *προηγουμένως.*

Γ.ΤΥΜ, Ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *σταθερός,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. stable}.

σταθεροθερμία (η) {χωρ. πληθ.} η διατήρηση σταθερής θερμοκρασίας για μακρό χρονικό διάστημα σε έναν συγκεκριμένο τόπο. - **σταθερόθερμος,** -η. -ο [18451.

σταθεροποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** το να αποκτά ή να ανακτά (κάποιος/κάτι) σταθερότητα, το να παύει να είναι ασταθής. μεταβλητός: *η - τής υγείας τού ασθενούς / τής γραμμής τού μετώπου / τής πολιτικής κατάστασης / τής σχέσης / τής δημοκρατίας* συν. στερέωση, εμπέδωση, παγίωση, εδραίωση αν γ. αποσταθεροποίηση 2. οικον. η διατήρηση οικονομικών μεγεθών και δεικτών σε επίπεδο τέτοιο, ώστε να επέρχεται ισορροπία και να μειώνεται ο πληθωρισμός με τη βοήθεια συγκεκριμένης οικονομικής τακτικής: *η ~ τής εθνικής οικονομίας* αντ. αποσταθεροποίηση 3. ΦΥΣ. η διατήρηση σταθερής τής τιμής μεγέθους, συσκευής ή κυκλώματος 4. χημ. (α) η αύ- ξηση τής σταθερότητας μιας χημικής ένωσης, που αποσκοπεί στον περιορισμό τού κινδύνου *να* διασπαστεί με ειδική κατεργασία (β) θερμική μεταλλουργική εργασία που αποσκοπεί στον περιορισμό τής πιθανότητας να γίνει ένα μέταλλο εύθραυστο ή διαβρώσιμο (γ) η διαδικασία με την οποία εξαιρετικά ελαφρά συστατικά τής βενζίνης, όπως το βουτάνιο, διαχωρίζονται από το υπόλοιπο υλικό με τη βοήθεια τής κλασματικής απόσταξης (δ) ο καθαρισμός εκρηκτικής ύλης από τις προσμείξεις και η προσθήκη σταθεροποιητή (βλ.λ., σημ. I)

ΦΑΡΜ. η κατεργασία με την οποία καταστρέφονται διαλυτά ένζυμα σε φυτά που θέλουμε να αποξηράνουμε.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. stabilisation].

σταθεροποιητής (ο) **1.** χημ. (α) χημική ουσία η οποία με τη δράση της εμποδίζει τη διάσπαση άλλων ουσιών χαμηλής σταθερότητας και που χρησιμοποιείται ευρέως στα τυποποιημένα τρόφιμα (β) κολλοειδής ουσία η οποία, όταν προστεθεί σε κάποιο αιώρημα, εμποδίζει εντελώς ή απλώς περιορίζει την καταβύθισή του · 2. τηχνόλ. *σταθεροποιητής τάσεως* ο μηχανισμός-διάταξη που βρίσκεται απαραιτήτους σε όλες τις συσκευές, για να διατηρεί σταθερή την τάση τού ρεύματος, ανεξάρτητα από τις τυχόν μεταβολές στο όλο δίκτυο. |ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. stabilisaieur|.

σταθεροποιητικός, -ή. -ό **1.** αυτός που συντελεί στη σταθεροποίηση (βλ.λ.): *~ μέτρα ι επέμβαση / πολιτική / ρόλος* ΣΥΝ. εξισορροπητι- κός αντ. αποσταθεροποιητικός 2. χημ. *σταθεροποιητική ουσία* η ουσία που προστίθεται στα τρόφιμα, για να βελτιώσει την εμφάνιση και τη γεύση τους 3. αστρον. *σταθεροποιητικό* (το) η ουσία που προστίθεται στα καύσιμα των πυραύλο)ν. για να μειωθεί η ταχύτητα με την οποία καίγονται. — **σταθεροποιητικά** επίρρ.

σταθεροποιώ ρ. μετβ. [μτγν.] {σταθεροποιείς... | σταθεροποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} επιφέρω σταθερότητα ή συντελώ στη σταθεροποίηση (βλ.λ.): *η κυβέρνηση προσπαθεί να σταθεροποιήσει την οικονομία || οι τιμές τού ελαιολάδου είναι σταθεροποιημένες* [[*έχει σταθεροποιηθεί η κατάσταση τής υγείας του || τα γενικά ποσοστά τής ανεργίας εμφανίζονται σταθεροποιημένα* συν. στερεώνω, μονιμοποιώ αν γ. αποσταθεροποιώ· φρ. *σταθεροποιημένα φυτά* καλλωπιστικά φυτά εσωτερικού χώρου, που διατηρούνται για μεγάλο χρονικό διάστημα χάρη σε ειδική επεξεργασία που έχουν υποστεί.

σταθερός, -ή, -ό **1.** αυτός που δεν μετακινείται, που διατηρεί τη θέση του αμετάβλητη: *σκόπευε με - χέρι || - φωνή / πορεία ι βήματα* ΣΥΝ. αμετακίνητος, αμετάβλητος, ευσταθής ανί. ασταθής, μεταβλητός· φρ. **σταθερό** *τηλέφωνο* η τηλεφωνική συσκευή που λειτουργεί με καλωδιακή σύνδεση, κατ' αντιδιαστολή προς το κινητό τηλέφωνο (βλ. λ. *κινητός) 2.* (χυτός που παραμένει αναλλοίωτος, που δεν γνωρίζει μεταβολές: - *ταχύτητα / καιρός / άνεμος / απόδοση / τιμή / νόμι*

σμα / κυβέρνηση / επιτόκια / πτώση τιμών **συν.** αμετάβλητος **ΑΝΤ.** ασταθής, μεταβλητός 3. αυτός που εμμένει στην αρχική του τοποθέτηση: - *πεποιθήσεις / σχέση / φί/.ος ι συνήθειες / αρχές* || - στην *πίστη του* **συν.** πιστός, συνεπής **αντ.** άστατος, ταλαντευόμενος 4. **φυς.** αυτός που δεν μεταβάλλει τα χαρακτηριστικά του με την πάροδο τού χρόνου: ~ *ουσία* **ΛΝΤ.** μεταβλητός 5. **ΧΗΜ.** αυτός τού οποίου η χημική σύσταση δεν αλλοιώνεται εύκολα ή τού οποίου η διάσπαση επιτυγχάνεται σε πολύ υψηλές θερμοκρασίες: ~ *ένωση*. - **σταθερό** επίρρ. **[ετυμ.** αρχ. < θ. *σταθ-* (πβ. *έ-στά-θην*. παθ. αόρ. τού ρ. *ϊστημι*, βλ. λ. *ίσταμαι*) + παραγ. επίθημα *-ερός*, πβ. κ. *φαν-ερός).*

σταθερότητα (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.) **1.** η διατήρηση σε σταθερή θε- ση. η απουσία ταλάντευσης, μετατόπισης, τρέμουλου κ.λπ.: *η ~ τού χεριού είναι σημαντικό προσόν στη σκοποβολή* || *η σωστή κατασκευή τού ανελκυστήρα εξασφαλίζει ~ στον θάλαμο κατά την άνοδο και κάθοδο* (| *τα στηρίγματα που προστέθηκαν στο γεφυράκι τού κροσέ- δωσαν μεγάλη ~* || το *νέο μοντέ/Μ αυτοκινήτου παρέχει μεγαλύτερη - στην οδήγηση* || *όταν φοράς ψηλά τακούνια, δεν έχεις ~ στο περπάτημα* **συν.** ευστάθεια **λνί*.** αστάθεια **2.** η διατήρηση στο ίδιο επίπεδο ή στην ίδια κατάσταση, η απουσία διακυμάνσεων ή ουσιαστικών μεταβολών: *η ~ τής ταχύτητας τού αυτοκινήτου / τού καιρού / τής απόδοσης ενός αθλητή / των τιμών / τού νομίσματος / τής οικονομίας* || *η φιλία / ο γάμος / η σχέση τους χαρακτηρίζεται από ~* j] *κυβερνητική / πολιτική ~* [| *η συμφωνία συνεργασίας των τριών χωρών θα εξασφαλίσει μακροχρόνια ~ και ειρήνη στην ευρύτερη περιοχή* || *η ~ τού χαρακτήρα του τον καθιστά πρόσωπο αξιόπιστο* || *τη διακρίνει - στις αρχές και τις πεποιθήσεις της* ΑΝΤ. αστάθεια 3. (καταχρ.) η σιγουριά, η ασφάλεια που παρέχει (κάποιος/κάτι): *αυτά τα λάστιχα εξασφαλίζουν - σε κάθε καιρό* || *χρειάζομαι μεγα/ώτερη αίσθηση σταθερότητας σε αυτή τη σχέση / τη δου/.ειά.*

Στάθης (ο) ♦Ευστάθιος

στάθηκα ρ. -»στέκομαι

σταθμά (τα) τα βάρη από μέταλλο, με τα οποία γίνεται η μέτρηση σε ζυγαριά συν. βαρίδια, ζύγια, βάρη· φρ. *δύο μέτρα και δύο σταθμά* για περιπτώσεις στις οποίες μεροληπτικά εφαρμόζεται ευνοϊκότερη ή δυσμενέστερη μεταχείριση σε σχέση με άλλους: *κρίνω / έχω / εφαρμόζω* -

[ετυμ. αρχ. ετερόκλιτος πληθ. τού *σταθμός* (βλ.λ.), παραλλήλως προς το αρσ. *σταθμοί*, κατά τα συνώνυμα *τάλαντα, ζυγά*. Η φρ. *δύο μέτρα και δύο σταθμά* αποτελεί απόδ. τής γαλλ. (avoir) deux poids et deux mesures].

σταθμαρχείο (το) L1833[το κτήριο στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο σταθμάρχης.

σταθμαρχης (ο) 11822] {σταθμαρχών} **1.** ο προϊστάμενος συνήθ. σι- δηροδομικού σταθμού · 2. ο προϊστάμενος στρατιωτικής ή αστυνομικής μονάδας (σταθμού) σε ξένη χώρα: *η δολοφονία* τού - *τής C.I.A. στην Αθήνα.*

[ητυμ. < *σταθμός* + *-άρχης* < *άρχω*|. **στάθμευση** (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} (επίσ.) (για όχημα) η διακοπή τής κίνησης για ορισμένο χρονικό διάστημα και η προσωρινή παραμονή σε συγκεκριμένο σημείο: *παράνομη ~* || *απαγορεύεται η ~* || *ε?^εγχόμενη I ελεύθερη ~* συν. παρκάρισμα (πβ. λ. *στάση)-* φρ. **χώρος** *στάθμευσης* το πάρκινγκ (βλ.λ.). **σταθμεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.] {στάθμευ-σα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) αφήνω (όχημα) για περιορισμένο χρονικό διάστημα σε συγκεκριμένο σημείο: *στάθμευσε παράνομα το αυτοκίνητό του* συν. παρκάρω ♦ 2. (αμετβ.) (για άτομο, μεταφορικό μέσο ή στρατιωτική μονάδα) διακόπτω προσωρινά (για περιορισμένο χρονικό διάστημα) την πορεία μου και παραμένω κάπου, σε σημείο τής διαδρομής μου: *η μονάδα στάθμευσε για το βράδυ σ' ένα κοντινό χωριό* || *σ' αυτό τον χώρο σταθμεύουν τα φορτηγά.* **στάθμη** (η) (χωρ. πληθ.} **1.** το νήμα που έχει στο κάτω άκρο του βαρίδι, με το οποίο βρίσκουμε την κατακόρυφο ή μετρούμε το βάθος νερού συν. αλφάδι 2. το ύψος στο οποίο βρίσκεται η t-πιφάνεια υγρού σε κατάσταση ηρεμίας: *λόγω των βροχοπτώσεων η - τού νερού / τής ?Λμνης ανέβηκε* 3. (μτφ.) το επίπεδο, ο βαθμός στον οποίο είναι κάτι ανεπτυγμένο: *η ~ τού πολιτισμού / τής παιδείας μας* || *το πρόγραμμα αποσκοπεί στην ανύψωση τής ποιοτικής ~ των σπουδών.*

[ετυμ. αρχ. < θ. *στα- (τού* ρ. *ΐ-στη-μι / ΐ-στα-μαι*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-θμη.* Βλ. κ. *σταθμός}.* **σταθμητός,** -ή, -ό [αρχ.] αυτός που μπορεί να σταθμιστεί, να υπολογιστεί: ~ *παράγων* ΣΥΝ. υπολογίσιμος, μετρήσιμος αντ. αστάθμητος, απροσδιόριστος, **σταθμίζω** ρ. μετβ. {στάθμισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** προσδιορίζω το βάρος σε (κάτι), ζυγίζω 2. χρησιμοποιώ τη στάθμη, για να καθορίσω την κατακόρυφη ή οριζόντια διεύθυνση σε (κάτι) συν. αλφαδιάζω 3. (μτφ.) μελετώ προσεκτικά και αξιολογώ (πριν καταλήξω σε οριστικές αποφάσεις): *στάθμισε τα υπέρ και τα κατά τής συνεργασίας και αποφάσισε να δεχθεί.* — **στάθμιση** (η).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *στάΟμη*\. **σταθμιστής** (ο) [μτγν.] αυτός που σταθμίζει, αυτός που ζυγίζει κάτι.

σταθμιστικός, -ή, -ό [μτγν.]. **σταθμογράφος** (ο) αυτόματο όργανο το οποίο μετρά συνεχώς όλες τις μεταβολές στη στάθμη τής επιφάνειας υγρού, **σταθμοδείκτης** (ο) [J858] {σταθμοδεικτών} όργανο μετρήσεως τής στάθμης τού νερού σε λέβητα ή δεξαμενή, **σταθμός** (ο) **1.** το κτήριο ή το κτηριακό συγκρότημα με τις απαραίτητες εγκαταστάσεις (λ.χ. εκδοτήρια εισιτηρίων, πίνακες δρομολογίων, αίθουσες αναμονής κ.λπ.). όπου σταθμεύει ένα οδικό μέσο δημόσιας συγκοινωνίας (λεωφορείο, ηλεκτρικός σιδηρόδρομος ή μετρό) για την επιβίβαση, αποβίβαση ή μετεπιβίβαση επιβατών και τη φόρτωση και εκφόρτωση αντικειμένων: ~ *Κ.Τ.ΕΛ. / υπεραστικών λεωφορείων ι τού ηλεκτρικού* || *ο ~ τού Θησείου* (μετρό) || (με κεφ.) - *Πελο- ποννήσου* (απ' όπου αναχωρούν τρένα για την Πελοπόννησο) (πβ. λ. *στάση*, σημ. 3) 2. (α) η στάθμευση, καθώς και ο τόπος στον οποίο σταθμεύει κανείς: *πρώτος - τής περιοδείας τού πρωθυπουργού θα είναι η Ξάνθη* (β) (μτφ.) κάθε στάδιο μιας διαδικασίας ή τής πορείας κάποιου: *η εταιρεία αυτή ήταν ο δεύτερος ~ στη σταδιοδρομία του* 3. το σύνολο των τεχνικών εγκαταστάσεων οργανισμού, υπηρεσίας, εταιρείας και το κτήριο ή το κτηριακό συγκρότημα στο οποίο στεγάζονται: *ραδιοφωνικός / τηλεοπτικός ~* || *μετεωρολογικός ~\\ο ~ διανομής / διακίνησης προϊόντων μιας επιχείρησης* || *οι επίγειοι ~ ελέγχου είναι σε θέση να εντοπίσουν τη φωτιά στο ξέσπασμά της και να ειδοποιήσουν τον κεντρικό μηχανισμό πυρόσβεσης** ΦΡ. (α) *ηλεκτρικός σταθμός* το σύνολο των εγκαταστάσεων, μέσω των οποίων μια μορφή ενέργειας μετατρέπεται σε ηλεκτρική για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών μιας περιοχής (β) *πυρηνικός σταθμός* συγκρότημα παραγωγής ενέργειας (κυρ. ηλεκτρικής), το οποίο λειτουργεί με πυρηνική ενέργεια (γ) *υδροηλεκτρικός σταθμός* συγκρότημα εγκαταστάσεων, όπου η υδραυλική ενέργεια των ποταμών και των υδατοπτώσεων μετατρέπεται σε ηλεκτρική (δ) *διαστημικός σταθμός* διαστημόπλοιο που έχει τεθεί σε τροχιά γύρω από τη Γη και το οποίο χρησιμοποιείται ως εργαστήριο, για τον ανεφοδιασμό ή την επισκευή άλλων διαστημοπλοίων (λ.χ. που εκτελούν στελεχωμένες πτήσεις) (ε) *σταθμός πρώτων βοηθειών* βλ. λ. *Βοήθεια* (στ) *σταθμός τού Π.Ε.Ρ.Π.Α.* η συνήθ. κινητή μονάδα μετρήσεως τής ατμοσφαιρικής ρύπανσης σε μια περιοχή 4. (κατ' επέκτ.) ο τηλεοπτικός ή συνήθ. ο ραδιοφωνικός δίαυλος: *συντονιστείτε στον μεγαλύτερο μουσικό ~ τής χώρας* || *όλοι οι ~ παίζουν αντό το τραγούδι πολύ συχνά* || *ποιον ~ ακούς;* || *ειδησεογραφικός / πειρατικός ~* || *η ακροαματικότητα τού ~* [[*η πρωινή / απογευματινή ζώνη τού ~* συν. κανάλι 5. μικρή στρατιωτική εγκατάσταση (βλ. κ. λ. *ναύσταθμος)* 6. (μτφ.) κάθε σημαντικό γεγονός καθοριστικής σημασίας, το οποίο θεωρείται ορόσημο ή αφετηρία εξελίξεων σε ορισμένο τομέα ή στη ζωή κάποιου: *η Επανάσταση τού 1821 αποτελεί ~ στη νεότερη ιστορία μας* [[*το μυθιστόρημα αυτό υπήρξε ~ στην ιστορία των γραμμάτων τής χώρας* του. σχολιο λ. *τμήμα.*

Ιηϊύμ. αρχ. (πιθ. ήδη μυκ. ta-to-mo «στάβλος - ζυγαριά») < θ. *στα-* (τού ρ. *ΐ-στη-μι / ΐ-στα-μαι*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-θμός*, πβ. κ. *ισθμός, ρυ-θμός, πορ-θμός.* Οι παράλλ. όροι *σταθμός* και *στάθμη* έχουν λάβει διαφορετικές σημ.. σαφώς διακεκριμένες, αλλά στη σημ. «ζυγός, ζυγαριά» τα σημασιολ. πεδία τους μάλλον επικαλύπτονται. Στη σημ. των εγκαταστάσεων οργανισμού ή υπηρεσίας, καθώς και τού διαύλου επικοινωνίας, η λ. αποδίδει το αγγλ. station], **στακάτο** (το) {άκλ.} μους. 1. τεχνική εκτέλεσης μουσικού φθόγγου ή περάσματος, κατά την οποία ο κάθε ήχος ακούγεται «κοφτός», απολύτως διαχωρισμένος από τους γειτονικούς του, και διαρκεί κλάσμα μόνον τής γραπτής του διάρκειας· στην παρτιτούρα, συμβολίζεται με το σημείο τής τελείας ή κάποιο παρεμφερές (λ.χ. τόνο) πάνω ή κάτω από τη νότα· επιτυγχάνεται κατά διαφορετικό τρόπο στα διάφορα είδη οργάνων και στην ανθρώπινη φωνή: *τα τρομπόνια συνοδεύουν; παίζοντας τρίφωνες συγχορδίες ~* || *στο πιάνο το ~ επιτυγχάνεται χτυπώντας απότομα το πλήκτρο και αφήνοντάς το αμέσως* 2. (συνεκδ.) εκφορά ήχου ώστε να ακούγεται σύντομος και οξύς: *«Αυτό το «Α!» η Αωξάντρα το έλεγε Σ' το τίναζε σαν στραγάλι στο πρόσωπο κατ' ευθείαν απ'* τον *λάρυγγά της»* (Μ. Ιορδανίδου).

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. staccato «διακεκομμένος, απεσπασμενος» < p. staccare «αποσπώ, ξεκολλώ, αποχωρίζω» < s- προθεμ. (< λατ. ex-) + attaccare (βλ. λ. *ατάκα)*\. **στακτή** (η) το στακτόνερο, η αλισίβα.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *στακτός* (βλ.λ.)|. **στακτός,** -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που στάζει αργά. σε σταγόνες **2.** αυτός που έχει υποστεί απόσταξη.

[ετυμ. αρχ. < *στάζω* (βλ.λ.)]. **στάλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-λογοτ.) η σταγόνα: *της βροχής οι ~* συν. σταλαγματιά· φρ. (α) *στάλα-στάλα* (i) σε σταγόνες: *έσταξε το ?χμόνι ~* (ii) (μτφ.) λίγο-λίγο: ~ *τού εξαντλήθηκε η υπομονή* (β) (μτφ.) *μια στάλα* λίγο: *κοιμήσου / ξεκουράσου ~* || *δεν έχει ~* μυαλά Ιηϊύμ. < *σταλάζω* (υποχρητ.). βλ.λ.|.

στάλανμα [αρχ.Ι κ. (λαϊκότ.) **στάλαμα** (το) {σταλάγμ-ατος | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** η σταγόνα 2. η πτώση και ροή των σταγόνων ΣΥΝ. στάξιμο **3.** η υδρορροή.

Ηπίσης **σταλαγμός** (ο) [αρχ.]. **σταλαγματιά** κ. **σταλαματιά** (η) [μεσν.Ι (λαϊκ.-λογοτ.) η σταγόνα· φρ. (παροιμ.) *σταλαγματιά-σταλαγματιά γεμίζει η στάμνα η πλατιά* με την οικονομία μαζεύει κανείς πολλά αγαθά συν. φασούλι το φασούλι γεμίζει το σακούλι. Επίσης (λαϊκότ.) **σταλαξιά, σταλαγμίτης** (ο) 118311 {σταλαγμιτών} γεωλ. ο ιζηματογενής σχηματισμός από ανθρακικό ασβέστιο στο δάπεδο σπηλαίου, υ οποίος προ- έκυψε από τη συνεχή πτώση σταγόνων νερού από την οροφή στο σημείο εκείνο. — **σταλαγμιτικός,** -ή, -ό.

ΙΠΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. stalagmite!,

σταλαγμός κ. **σταλαμός** (ο) -» στάλαγμα

σταλάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στάλα-ξα, -γμένος} ♦ 1. (μετβ.) αφήνω να πέσει (υγρό) σταγόνα-σταγόνα: *στάλαξε λίγο φάρμακο στο νερό* |[(μτφ.) *μου στάλαξε βάλσαμο παρηγοριάς* (με παρηγόρησε, με ανακούφισε ψυχικά) ♦ 2. (αμετβ.) (για υγρό) στάζω, πέφτω σταγόνα-σταγόνα: *η πρωινή δροσιά στάλαζε από τα φύλλα* ΦΡ. (παροιμ.) *αν* **δεν** *βρέξει, θα σταλάξει* έστω και αν δεν επιτύχουμε αυτό που θέλουμε, κάτι θα καταφέρουμε. — **στάλαξη** (η).

[ΗΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *σταλάσσω* (πβ. κ. *τινάζω - τινάσσω*), εκφραστ. παράγ. τού ρ. *στάζω* (βλ.λ.) με ένθημα *-λ-*, πβ. κ. *πομφός - πομφόλυξ*|.

σταλάκτης co) {σταλακτών} εξάρτημα συστήματος αυτόματου ποτίσματος από το υποίο πέφτει νερό σ? σταγόνες στυ σημείο πυυ πρέπει να ποτιστεί (π.χ. στο χώμα μιας γλάστρας).

[ετυ.μ. < *σταλάσσω* (βλ. λ. *σταλάζω),* απόδ. τού αγγλ. dripper], **σταλακτίτης** [1812] κ. (καθημ.) **σταλαχτίτης** (ο) {σταλακτιτών} γεωλ. κάθε επιμήκης ασβεστολιθικός σχηματισμός πυυ κρέμεται από την οροφή ή τα τοιχώματα σπηλαίου και σχηματίζεται από τη συνεχή. αργή ροή σταγόνων νερού, οι οποίες αποθέτουν κυρ. ασβεστίτη ή άλλα ανθρακικά ή θειούχα υρυκτά. - **στολακτιτικός,** -ή, -ό.

[ΗΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὀρ., < γαλλ. stalactite],

στάλαμα (το) ■* στάλαγμα **σταλαματιά** (η) **->**

σταλαγματιά στάλαξη (η) **-♦** σταλάζω **σταλαξιά** (η) **-**

♦ σταλαγματιά **στάλθηκα** ρ. ► στέλνω

σταλιά (η) Ιχωρ. πληθ.Ι (λαϊκ.) η σταγόνα, η στάλα: (μτφ.) *«σταλιά- σταλιά κι αχόρταγα τα πίνω τα φιλιά σου»* (τραγ.)· **φρ.** ***μια σταλιά*** **(i)** πολύ μικρή ποσότητα υγρού: *πιες ~ γάλα ι καφέ* **(ii)** (γενικότ.) πολύ μικρή ποσότητα, σε πολύ μικρό βαθμό: *να ξεκουραστώ* **~(iii)** (μτφ. ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) μικρόσωμος: *είναι - άνθρωπος.* – (υποκ.) **στολίτσο** (η).

(ΕΤΥΜ. < *στάλα].* **σταλιάζω** ρ. αμετβ. {στάλιασα} ξερυσταλιάζω (βλ.λ.).

[ετυμ. < *στα/Λζω* (βλ.λ.)]. **σταλίες** (οι) {σταλιών} ο συμφωνημένος χρόνος φορτοεκφόρτωσης. Ιετυμ. Από το θ. *στα/.-* τού ρ. *στέλλω* (πβ. μτγν. *διά-σταλ-μα* «συμφωνία, διευθέτηση») ως απόδ. τού αγγλ. laytime], **σταλίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [στάλισα] **♦ 1.** (μετβ.) κατευθύνω (κοπάδι) σε σκιερό μέρος για ανάπαυση **♦** (αμετβ.) 2. (για βοσκήματα) αναπαύομαι σε σκιερό τόπο 3. (συνεκδ.) παραμένω σε μέρος πυυ προστατεύεται από τα φυσικά στοιχεία. – **στόλισμα** (το).

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *στάλη* «ποιμνιοστάσιο, μαντρί» («γλώσσα» τού Ησυχίου). αγν. ετύμου. ίσως συνδ. με τους τ. *στά/αξ* «πάσσαλος», *στήλη.* Βλ. κ. *στάλος\.*

σταλίκι (το) {σταλικ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το μακρόστενο κοντάρι που χρησιμοποιούν οι ψαράδες, για να κατευθύνουν τις βάρκες σε αβα- θή νερά.

[ΕΤΥΜ. Υποκ. τού μτγν. *στάλις. -ικος.* πιθ. < θ. *στα-* (τού αρχ. *ϊ-στη-μι / ϊ-στα-μαί)* με ένθημα *-λ-* και παρέκταση *-ΐκ-.* Λιγότερο πιθ. θεωρείται η αναγωγή σε θ. *σταλ-* τού ρ. *στέλλω,* με τη σημ. «τοποθετώ, τακτοποιώ»].

σταλινικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Ιτάλιν ή και τον σταλινισμό: - *περίοδος ι μέθοδοι ι καθεστώς* || (κ. ως ουσ.) *ανήκε στους - τον κόμματος* 2. σκληρός και αυταρχικός: *χρησιμοποιούσε - μεθόδους, για να επιβάλει τις αποφάσεις τον.* **σταλινισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.ί **1.** το σύνολο των αρνητικών χαρακτηριστικών τής περιόδου κατά την οποία κυβέρνησε ο Στάλιν τη Σοβιετική Ένωση μετά τον θάνατο τού Λένιν 0924), δηλ. η εγκαθίδρυση ισχυρής κομματικής γραφειοκρατίας, η προσωπολατρία τού ηγέτη, οι ομαδικές εκκαθαρίσεις, τα στρατόπεδα συγκεντρώσεως αντιφρονούντων (γκουλάγκ) κ.λπ. 2. η εκδοχή τού μαρξισμού-λενίνισμού που βασίζεται στις θεωρίες και τις μεθόδους που επέβαλε ο Στάλιν στη Σοβιετική Ένωση. λ.χ. στη θεωρία τής ανάπτυξης τού σοσιαλισμού σε μία μόνο χώρα (πβ. λ. *τροτσκισμός).* – **σταλινιστής** (ο), **σταλινίστρια** (η).

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. **sralinismc.** από το ψευδώνυμο Stalin (< ρωσ. stal «ατσάλι») τού φερώνυμου Σοβιετικού ηγέτη (πραγματικό όνομα Josif VissarianoviC Dzhugasvili. 1879-1953)1. **στάλισμα** (το) **-♦** σταλίζω

σταλίστρα (η) {σταλιστρών} (λαϊκ.) τόπος σκιερός, στον υποίο σταλίζουν βοσκήματα.

Γετυ.μ. < *σταλίζω* (από θ. *σταλισ-* τού αορ.) + παραγ. επίθημα *-τρα,* πβ. κ. *ποτίσ-τρα. κρεμάσ-τρα*|. **σταλίτσα** (η) σταλιά **σταλμένος,** -η, -ο * στέλνω

στάλος (ο) (λαϊκ.) **1.** σκιερός τόπος ανάπαυσης των αιγοπροβάτων ΣΥΝ. σταλίστρα 2. (συνεκδ.) η ανάπαυση των κοπαδιών το μεσημέρι

(ειδικότ.) η μάντρα κοπαδιού 4. (συνεκδ.) απάνεμο μέρος.

[ετυμ. < μτγν. *σταλός.* πιθ. συνδ. με τον τ. *στάλη* «ποιμνιοστάσιο, στάνη» (βλ. κ. *σταλίζω)].* **στάλσιμο** (το) {σταλσίματος | χωρ. πληθ.} (καθημ.) το να στέλνει κανείς (κάτι) συν. αποστολή.

ΙΕΤΥΜ, < θ. *σταλ-* (πβ. αρχ. παθ. αόρ. β' *έ-στά/.-ην.* ρ. *στέλλω)* + παραγ. επίθημα *-σιμο,* πβ. κ. *βάλ-σιμο\.*

Σταματία (η) γυναικείο όνομα.

Σταμάτιος (ο) {Σταματίου} **1.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Ηκκλησίας 2. ανδρικό όνομα 3. (μτφ. στον τ. ***Σταμάτης)*** το κόκκινο σήμα στα φανάρια οδικής κυκλοφορίας (επειδή ειδοποιεί τους οδηγούς ή τους πεζούς να σταματήσουν) ΛΝΤ. Γρηγόρης (το πράσινο σήμα). Επίσης (καθημ.) **Σταμάτης.**

[ΕΤΥΜ. Νεοελληνικό κύρ. όν. (μαρτυρείται από τον Ι6ο αι.), το οποίο εξέφραζε την ευχή των γονέων να *σταματήσει* τυχόν θνησιγονία ή δινόταν σε κορίτσια *(Σταμάτα / -ω i -ίαλ* ώστε να τερματιστεί η θη- λεογονία και να γεννηθεί κατόπιν αγώρι}.

σταματώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σταματάς... [σταμάτη-σα. -μένος)

(μετβ.) 1. κάνο> (κάπυιον/κάτι) να πάψει να προχωρεί, ακινητοποιώ: *με σταμάτησε στον διάδρομο, για να μον μιλήσει* [| *σταμάτησε το αυ- τοκίνητό τον στη μέση τού δρόμον 2.* ανακόπτω, αναχαιτίζω (την πορεία ατόμων ή φαινομένων): - *την προέλαση στρατευμάτων ι την τερηδόνα / την αιμορραγία / την ανοδική πορεία τού π/.ηθωρισμού* |[*τί ποτε δεν μπορεί να σταματήσει τον χρόνο / τον ρον τής ιστορίας* | | **κανείς** *δεν μπορεί να τον σταματήσει* **(έχει τόση δύναμη και ορμή. ώστε τίποτε δεν μπορεί να σταθεί εμπόδιο στην πορεία του) 3. παύω. δεν συνεχίζω, διακόπτω:** *η βιομηχανία σταμάτησε την κατασκενή πλαστικών προϊόντων* **| |** *σταμάτησε να καπνίζει ύστερα από* **την** *αρρώστια πον τον βρήκε* | | *- τις σπουδές ί τη γυμναστική / τα μαθήματα I το σχολείο* **(εγκαταλείπω · παύω να πηγαίνω στο σχολείο) · (ειδι- κότ. στην προστακτ.) παύω να μιλώ:** *σταμάτα πια. μας ζά/Λσες!* **|]** *Σταματήστε! Δεν θέλω να ακούσω γι' αυτό άλλη κουβέντα!* **αντ. συνεχίζω, εξακολουθώ 4. (αρνητ.) συνεχίζω, δεν παύω:** *δεν σταματάει να κρίνει όλο τον κόσμο* | | *δεν - τη δουλειά* **(εργάζομαι συνεχώς · είμαι πολύ εργατικός) ♦ (αμετβ.) 5. παύω να κινούμαι, να λειτουργώ ή να ενεργώ:** *το τρένο /* γο *λεωφορείο σταμάτησε στη στάση* [] *σταμάτησε η μηχανή / το ρολόι / το μυαλό μου [\ σταματά ο νους τού ανθρώπου* **(μένει κανείς έκπληκτος) · φρ.** *σταματά το βλέμμα ! το μάτι μου (σε κάποιον / κάτι)* **μου τραβά την προσοχή (κάποιος/κάτι):** *~ σε μια βιτρίνα ί σ' ένα ωραίο καφενεδάκι* 6. **διακόπτω την πορεία μου. στέκομαι. σταθμεύω:** *σταματήσαμε σ' ένα χωριό, για να φάμε / για να ξεκουραστούμε* **7. διακόπτομαι, δεν συνεχίζω, δεν διαρκοί πλέον:** *σταμάτησε η εργασία ι ο σφυγμός του ι η καταβολή των επιδομάτων* **}|** *σταμάτησε η εφημερίδα* **(διακόπτεται η έκδοση και η κυκλοφορία τής εφημερίδας) [[** *σταμάτησε η βροχή* **/** *η νεροποντή* · 8. **περιορίζομαι, παραμένω:** *δεν πρέπει κανείς να σταματά στα φαινόμενα · πρέπει να προχωρεί στην ουσία των πραγμάτων* | | *μη σταματάς στις λεπτομέρειες και χάνεις το κύριο νόημα.* **– σταμάτημα** (το) **κ. σταματημός** (ο) **(λαϊκ.).** -** σχολιο λ. *εργαστικός, παύω.*

Ιετυμ. < μεσν. *σταματώ* **<** *στάμα, -ατος* **«κάθισμα, θέση» < θ.** *στα-* **τού αρχ.** *i'στη-μι Ί ΐ-σταμαι* **(βλ.λ.)|.**

στάμνα (η) **{σταμνών}** μετρίου μεγέθους πήλινο δοχείο, με στενό και κοντό λαιμό και μία ή δύο λαβές, που χρησιμεύει για την τοποθέτηση και μεταφορά υγρών. κυρ. νερού · ΦΡ. **(παροιμ.)** *πολλές φορές πάει η στάμνα στη βρύση, μια φορά σπάει* **συνήθ. ως προειδοποίηση σε άνθρωπο που κουράζεται ή διακινδυνεύει την υγεία του, νομίζοντας ότι δεν θα έχει συνέπειες, ενώ η βλάβη η οποία μπορεί να προκληθεί θα είναι ανεπανόρθωτη για αυτόν. Επίσης (λαϊκ.) σταμνί** (το) **[μεσν.Ι {σταμν-ιού | -ιών}. (υποκ.) σταμνίτσα** (η), **σταμνουλσ** (η) **κ. σταμνάκι** (το).

Ιγ.ιύμ. Μεταπλ. τ. τού αρχ. *στάμνος (ό ι ή)* < 0. *στα-* **(τού ρ.** *ι-στη-μι / ΐ-στα-μαι.* **βλ.λ.) + επίθημα** *-μν-,* **μηδενισμ. βαθμ. τού επιθήματος** *-μην* **/ -μων'ίπβ. κ.** *στή-μων).* **Σύμφωνα με την ετυμολ. της προέλευση, η λ.** *στάμνος* **θα δήλωνε το δοχείο που στέκεται όρθιο. ΙΙ λ. συνδ. επίσης με τοχ. stam «δέντρο», αρχ. γερμ. Siam «κούτσουρο» κ.ά.|.**

σταμνάς (υ) **{σταμνάδες} πρόσωπο που κατασκευάζει ή πουλάει στάμνες.**

σταμνί (το) **στάμνα**

σταμνοστάτης (ο) **{σταμνυστατών} ειδικό έπιπλο ή τεχνητό κοίλωμα στον τοίχο, όπου τοποθετείται πλαγιαστά η στάμνα για ευχερέστερη χρήση της.**

}ΕΤΥΜ. < *στάμνα* **+** *-στάτης* **< θ.** *στα-* **(τού αρχ.** *ΐ-στα-μαι,* **βλ.λ.)].**

στάμπα (η) **{δύσχρ. σταμπών] 1. η σφραγίδα, η βούλλα 2. (συνεκδ.) το αποτύπωμα σφραγίδας 3. (μτφ.) (α) ιδιότητα, συνήθ. αρνητική, με την οποία είναι χαρακτηρισμένος κάποιος:** *έχει τη - τού ακροδεξιού / τού προδότη* **(β) για κάτι το οποίο έχει αποτυπωθεί στη μνήμη κάποιου και τον έχει επηρεάσει καθοριστικά:** *αυτό το γεγονός σημάδεψε τη ζωή του σαν*

[ι-τυμ. < ιταλ. siampa **< stampare (βλ. κ.** *σταμπάρω)\.*

σταμπάρω ρ. μετβ. **{στάμπαρ-α κ. -ισα. -ισμένος} (οικ.) 1. (λαϊκ.) σφραγίζω:** *όλα τα κιούπια ήταν σταμπαρισμένα με τη φίρμα* **τού κα-** *τασκευαστή ·* **(μτφ.-καθημ.)** 2. **εντοπίζω:** *η αστυνομία τούς είχε σταμπάρει όλους από καιρό, περίμενε μόνο να τονς πιάσει επ' αυτοφώ- ρω* **| |** *δεν θα μου ξεφύγει · τον έχω σταμπαρισμένο* **3. αποτυπώνω στη μνήμη μου:** *δεν κάνω λάθος, αυτός είναι · όταν σταμπάρω κάποιον, δεν τον ξεχνώ ποτέ!* **– σταμπάρισμα** (το).

|ΠΤΥΜ. < ιταλ. siampare < αρχ. γερμ. siampjan «πατώ, τρίβω, κοπανίζω»!.

σταμπάτος, -η. -ο (ύφασμα) που έχει σχέδια αποτυπωμένα με στάμπα. Επίσης σταμπωτός, -ή. -ύ.

[ειύμ. < ιταλ. stampato. βλ. λ. *σαμπάρω\.*

στάνη (η) **{χωρ. πληθ.) ο χώρος εγκαταστάσεως κοπαδιών από ζώα, όπως πρόβατα, κατσίκες κ.λπ. συν. ποιμνιοστάσιο, μαντρί. lliΤΥΜ. < σλαβ. stan ή. κατ' άλλη άποψη, κατ' απόσπαση από τη μτγν. «γλώσσα» τού Ησυχίου** *βου-στάνη* **«βουστάσιο» (θ.** *στα-* **τού αρχ.** *ΐ- στη-μι / Ϊ-στα-μαι)\.*

στανιάρω ρ. αμετβ. κ. μετβ. **(στάνιαρ-α κ. -ισα. -ισμένος} (λαϊκ.)**

(αμετβ.) 1. παίρνω δυνάμεις, ξανανιώνω: *είχα αρχίσει να ζα/.ίζομαι. γι' αυτό έφαγα λίγο και* **στάνιαρα συν. έρχομαι στα ίσα μυυ ♦ (μετβ.)**

στεγανοποιώ, απορροφώ ή αφαιρώ τα υγρά από κάπου: - γο *βαρέλι 1 τη δεξαμενή.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. stagnare < λατ. stagnare < stagnum «τέλμα, βραδύρρους ποταμός»|.

στανικός, -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που γίνεται με τη βία, με το στανιό ΣΥ\'. αναγκαστικός ΑΝ Γ. εθελούσιος. -- στανικ-ά/-ώς επίρρ.

στανιό (το) **{χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) ο καταναγκασμός, η άσκηση πίεσης, βίας ·** ΦΡ. **(α)** ***με το στανιό*** **με το ζόρι:** *~ γράμματα δεν μαθαίνονται* **]}** *την πάντρεψαν ~ΣΥ\.* **με τη βία (β) (!)** *γομώ το στανιό μου/σου...* **ως έκφραση αγανάκτησης εκ μέρους τού υμιλητή για κάτι που τον ενοχλεί (πβ.** *γαμώ το φελέκι μου).*

[ετυμ, μεσν., αβεβ. ετύμου. Έχει διατυπωθεί η υπόθ. ότι η λ. ταυτίζεται με τον ασυναίρετο μεσν. τ. *στανέο* **<** *επίρρ. στανέως* **<** *σθενέως* **(με τροπή τού** *-θ-* **στο αντίστυιχο άηχο κλειστό** *-τ-* **και προληπτική ανο**

μοίωση τού *-ε-* **σε** *-α-*) **< αρχ.** *σθένος.* **Κατ' άλλη εκδοχή, η λ. ανάγεται στην αρχ. μτχ.** *ίστάμενος* **τούρ.** *ίσταμαι: ίσταμένως* **>** *σταμένως* **(με σίγηση τού αρκτικού άτονου ι-) >** **στα(με)ναίως* **(με παρεκτεταμένη επιρρ. κατάλ. και ανομοιωτική αποβολή τής συλλαβής) >** **σταναιώς*

στανιό **(με συνίζηση). Λκόμη. σύμφωνα με άλλη άποψη, ο τ. προέρχεται από τον αρχαϊκό τ. στενε^ς. παράλλ. τού επιθ.** *στενός* **(πβ. κ.** *αδελφέος - άδελφός).* **ή, τέλος, από αμάρτυρο ουσ.** **στενεϊον* **(με συνίζηση) < *στ£^Γα«βία. εξαναγκασμός» <** *στενεύω,* **με τη σημ. «υποχρεώνω. εξαναγκάζω»], σταντ (το) {άκλ.} (σε καταστήματα, εκθέσπς κ.α.) προθήκη ή ειδική κατασκευή για την τοποθέτηση και επίδειξη προϊόντων:** *τα βιβ?άα και τα περιοδικά ήταν τοποθετημένα σε ένα ~.*

[ΗΙΥΜ. < αγγλ. stand], στάνταρ (το) {άκλ.} 1. συγκεκριμένος τύπος βιομηχανικού προϊόντος, που παράγεται σε μεγάλες ποσότητες 2. **οι προδιαγραφές:** *σύμφωνα με τα διεθνή* **- || γο** *προϊόν αυτό κ/.ηροί όλα τα* **-** *ασφαλείας* 3. **(ως επίθ.) (α) σταθερός, καθορισμένος:** *τα τυποποιημένα προϊόντα έχουν*

τιμή σε όλα τα μαγαζιά **(β) (για πρόσ.) αξιόπιστος, συνεπής:** *είναι*

στα ραντεβού του. Επίσης **στόνταρντ.**

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. standard < μέσ. γαλλ. estandard < φρανκον. *stundord «σταθμός» (πβ. γερμ. Standort)). σταξια (η) {χωρ. γεν, πληθ.} η σταλαγματιά: *βά?*ε μόνο μια ~ γάλα στον καφέ.*

[ΕΙΥΜ, < θ. *στ ας-* **(τού ρ.** *στάζω.* **πβ. αόρ.** *έ-σταξ-α)* **+ κατάλ.** *·ιά.* **πβ. κ. σπρωξ-ιά].**

στάξιμο (το) — · στάζω

σταρ (ο/η) {άκλ.} 1. δημοφιλές πρόσωπο που έχει μεγάλη προβολή και δημοσιότητα, που το έργο ή/και η ζωή του απασχολούν έντονα το κοινό και τα μέσα ενημέρωσης: οι *~ τού Χό/^λυγουντ / τού σινεμά* **||** *τηλεοπτικός ~* 2. **(κατ' επέκτ.) κάθε άτομο που ξεχωρίζει έντονα σε έναν χώρο είτε για τις ικανότητες του είτε με τη συνολική παρουσία και δράση του: (συχνά επιδεικτική ή εκκεντρική):** *από τα παιδικά του χρόνια ήταν ο ~ τής τάξης* **|| οι -** *τής δημοσιογραφίας / τής δικηγορίας / τής πολιτικής·* ΦΡ. **(α)** *σταρ-σύστεμ* **βλ.λ. (β)** *σταρ Ελλάς* **η νικήτρια στον διαγωνισμό ομορφιάς, που διοργανώνεται κάθε χρόνο για την ανάδειξη τής ωραιότερης Ελληνίδας. σχολιο λ.** *άστρο.* **[ετυμ. < αγγλ. star «αστέρας» < παλ. αγγλ. stcorra. που συνδ. με αρχ. γερμ. sterno, αρχ. σκανδ. stjarna. λατ. stella, αρχ.** *ά-στήρ* **(βλ. κ.** *αστέρας)*].

σταράτος[1], -η. -ο 1. αυτός που έχει τυ χρώμα σιταριού: *~ δέρμα* **(ανοιχτό μελαχρινό)** 2. **(για ψωμί) αυτός που έχει γίνει από στάρι, ο σταρένιος.**

[ΕΤΥΜ. < *στάρι* **(<** *σιτάρι)* **+ παραγ. επίθημα** *-άτος\.* **σταράτος[2], -η, -ο (στον πληθ. για λόγια) αυτός που λέγεται ξεκάθαρα. χωρίς περιστροφές:** *~ κουβέντες / δήλωση* **συν, καθαρός, ντόμπρος. — σταράτα επίρρ.**

{ΗΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, ίσως < **στεράτος* **(με αφομοίωση) <** *αστεράτος].*

σταρέμπορος (ο) »σιταρέμπορος

σταρένιος, -ια. -ιο κ. **σιταρένιος** αυτός που έχει φτειαχτεί από σιτάρι: *~ ψωμί.*

σταρετς (ο) {άκλ.} ελλην. *γέρων, μοναχός-***ρώσος ασκητής, μοναχός: ο** *~ Σέργιος.*

I F.TYM. < ρωσ. starets].

σταρήθρα (η) -*■ σιταρήθρα

στάρι (το) -♦ σιτάρι

σταριλίκι (το) {χοιρ. γεν.} (οικ.) η ιδιότητα τού σταρ. το να είναι κανείς σταρ.

ΙΕΤΥΜ. < *σταρ* **+ παραγ. επίθημα** *-ιλίκι* **(πβ.** *αρχηγ-ιλίκι)\.* **στάρκίν (το) {άκλ.} ποικιλία μήλου, με κόκκινο χρώμα και σκληρή χυμώδη σάρκα.**

|I ;TYM. < αγγλ. star king], στάρλετ (η) {άκλ.} η νεαρή ηθοποιός που παίζει δεύτερους ρόλους σε ταινίες, ελπίζοντας να γίνει κάποτε διάσημη.

[ηίύμ. < αγγλ. starlet < star «αστέρας» + υποκ. επίθημα -let],

σταρότοπος (ο) -*■ σιταρότοπος σταρόχρωμος, -η, -ο -* σιταρόχρωμος σταρόψειρα (η) ► σιταρόψειρα

σταρσύστεμ κ. σταρ-σύστεμ (το) {άκλ.} το δίκτυο των μηχανισμών προβολής και αναδείξεως προσώπων (καλλιτεχνών, πολιτικών κ.λπ.). λ.χ. με συνεντεύξεις, εμφανίσεις στην τηλεόραση, κοσμικές εμφανίσεις, κατασκευασμένες φήμες στον Τύπο. ώστε να γίνονται γνωστοί στο κοινό, να καθιερωθούν ως σταρ: *είναι από τους τραγουδιστές που προο)θεί το ~* **||** *κατασκεύασμα τού* **- (κυρ. σε αντιδιαστολή προς τους καλλιτέχνες που αναδεικνύονται με** *το* **ταλέντο τους). [f.tym. < αγγλ. star systcm|. στάρωμα (το) {σταρώμ-ατος | -ατα, -άτων} μέθοδος σκυροδετήσεως πλακών σε δύο περίπου ισοϋψείς στρώσεις.**

[f.tym. < *αστάρωμα* **«φοδράρισμα» <** *αστάρι* **(βλ.λ.)|. στάση (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} 1. η συγκεκριμένη θέση τού σώματος ή μέλους του. το να στέκεται κανείς με συγκεκριμένο τρόπο:** *οι στρατιώτες στέκονται σε ~ προσοχής* **|]** *σεξουαλικές ~* **[|** *προκλητική / άσεμνη ~ ·* 2. **το να σταθεί, να σταματήσει κανείς προσωρινά το δρομολόγιό του:** *θα κάνουμε μια -, να ξεκουραστούμε* 3. **το να σταθεί για λίγο όχημα κάπου, χωρίς να βγει ο οδηγός του, κυρ. για να επιβιβαστεί ή να αποβιβαστεί κάποιος:** *αυτό το λεωφορείο δεν κάνει* **-** *στην οδό Θεμιστοκλέους* **(πβ. λ.** *στάθμευση***) 4. (συνεκδ.) ο τόπος στον οποίο σταματά διερχόμενο λεωφορείο, τρόλεϊ ή μετρό, για να επιβιβαστούν ή να αποβιβαστούν επιβάτες** 5. **η διακοπή, η παύση:** *- πληρωμών / εργασίας* **(μορφή απεργκχκής κινητοποίησης, κατά την οποία οι εργαζόμενοι διακόπτουν για ορισμένο χρονικό διάστημα**

την εργασία τους) φρ. *έλλειψη χρημάτων, στάση εμπορίου* όταν δεν υπάρχουν χρήματα, διακόπτεται και η εμπορική δραστηριότητα · 6. (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρεται κανείς, κυρ. αντιμετωπίζοντας (κάτι/κάποιον): *κράτησε άψογη - απέναντι του* [| *υιοθετώ επιθετική / παθητική / εχθρική / απειλητική / σκ/.ηρή / αδιάλλακτη ~*]] *αλλάζω ~* || *τηρώ - αναμονής εν όψει των εξελίξεων* · 7. ΗΚΚΛΗΣ. (στη βυζαντινή μουσική) (α) τμήμα τής Ακολουθίας, στο οποίο ψάλλεται όσο οι πιστοί στέκονται όρθιοι *(πβ. λ. αναπαύσιμο, κάθισμα)* (β) ολιγόλεπτη διακοπή τής ψαλμωδίας κατά την εκφορά τού Επιταφίου · 8. η εξέγερση, η ανταρσία: *υποκίνηση σε η ~ τού "Νίκα»* (η εξέγερση τού λαού τής Κωνσταντινούπολης κατά τού Ιουστινιανού το 531) y ~ *κρατουμένων στις φυλακές.* ** σχολιο λ. *επανάστα-*

°T'

[ftym. < αρχ. *στάσις* < θ. *στα-* τού ρ. *ί-στη-μι / Ι'-στα-μαι* (βλλ.). Η λ. συνδ. επίσης με σανσκρ. sthiti «όρθιος, ακίνητος», λατ. statio «στάση, σταθμός» (> γαλλ. station, ισπ. csiaci0n). αρχ. γερμ. stat, ρωσ. siati «κορμοστασιά» κ.ά.|. **στασιάζω** ρ. αμετβ. {στασίασα} κάνω στάση, ανταρσία, εξεγείρο- μαι: *το πλήρωμα στασίασε* || *ομάδα στρατιωτικών στασίασε κατά τής νόμιμης κυβέρνησης* συν. επαναστατώ. — **στασιαστής** (ο) [μτγν.Ι. {f.tym. αρχ. < *στάσις\.* **στασιάρχης** (ο) {στασιαρχών} προϊστάμενος σιδηροδρομικού σταθμού με περιορισμένες αρμοδιότητες. — **στασιαρχία** (η) [αρχ.|.

{liΤΥΜ. μτγν. < *στάσις + -άρχης < άρχω].* **στασίαρχος** (ο) {στασιάρχ-ου | -ων.-ους} αυτός που ηγείται στασιαστικού κινήματος συν. στασιαστής.

[ΠΤΥΜ. αρ^. < *στάσις + -αρχος < άρχω|.*

στασιαστής (ο) * στασιάζω

στασιαστικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με στάση, με ανταρσία: *-κίνημα* 2. (συνεκδ.) αυτός που εμφανίζει ροπή προς την ανταρσία συν. ταραχοποιός. — **στασιαστικά** επίρρ. **στασίδι** (το) {στασιδ-ιού | -ιών} ηκκλης. καθένα από τα ενωμένα μεταξύ τους ξύλινα καθίσματα, που ακουμπούν στους εσωτερικούς τοίχους τού ναού. κατά μήκος των οποίων βρίσκονται τοποθετημένα, έχουν ψηλή πλάτη και ειδικά στηρίγματα στα πλάγια, στο ύψος περίπου των αγκώνων, για να διευκολύνουν τη στάση των πιστών κατά την ορθοστασία, όταν χρειάζεται. ^ σχολιο λ. *ξίδι.*

[ηί ΥΜ. < μεσν. *στασίδιον.* υποκ. τού αρχ. *στάσις}.* **στάσιμο** (το) {στασίμ-ου | -ων} φιλολ. το χορικό άσμα τού αρχαίου δράματος, το οποίο εκτελούσε ο χορός ύστερα από κάθε επεισόδιο.

| ΗΤΥΜ. < αρχ. *στάσιμον* (ενν. *μέ?.ος),* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *στάσιμος* (βλ.λ.)].

στασιμοπληθωρισμός (ο) {χωρ. πληθ.} οικον. η συνύπαρξη οικονομικής στασιμότητας και πληθωρισμού.

{ι-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. stagninfiation|. **στάσιμος,** -η, -ο **1.** αυτός που δεν μετακινείται, που μένει ακίνητος: *~ νερά* 2. αυτός που παραμένει αμετάβλητος: *η κατάσταση τής υγείας του παραμένει[1] είναι ~* || *~ τιμές / οικονομία* **3.** αυτός που δεν προ- άγεται: *~ μαθητής* || *ο υπάλληλος αυτός έχει μείνει ~ στη θέση αυτή εδώ και 8 χρόνια.*

Ιετυμ, αρχ. < *στάσις].* **στασιμότητα** (η) 11845J {χωρ. πληθ.} **1.** (κακόσ.) η παραμονή (για πολύ χρόνο) στην ίδια κατάσταση ή στο ίδιο επίπεδο: *οικονομική / εμπορική / επαγγελματική / καλλιτεχνική -* || *η υγεία τού ασθενούς παρουσιάζει ~*1] οι *θεσμικές αλλαγές που επιχειρούνται αποσκοπούν στην έξοδο από τη ~ \\ παρατηρείται ~ στις συνομιλίες για την επίλυση τού Κυπριακού* || *μετά από μακρά περίοδο στασιμότητας, κάτι φαίνεται να κινείται στην αγορά* || *η ~ τού εκλογικού ποσοστού ενός κόμματος* 2. η απουσία κίνησης: *η - των υδάτων.*

-στάσίο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών, που δηλώνουν: 1. τον τόπο, τις εγκαταστάσεις όπου εκτρέφονται ορισμένα ζώα: *χοιρο-στάσιο, ποιμνιο-στάσιο* 2. τον τόπο ή τις εγκαταστάσεις όπου βρίσκεται ή συμβαίνει (κάτι): *εργο-στάσιο, μηχανο-στάσιο, ει- κονο-στάσι(ο)* **3.** ορισμένη κατάσταση που έχει παγιωθεί ή έχει αποκτήσει την ισχύ νόμου: *ενοικιο-στάσιο, δικαιο-στάσιο.* Επίσης (λαϊκ.) **-στάσι** (σημ. 2).

ΙΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το θ. *στα-* τού ρ. *ϊ-στη-μι* ■' *ϊ-στα-μαι* (βλ.λ.), λ.χ. *βου-στάσιον, έργο-στάσιον, χοιρο-στάσιο(ν)* κ.ά.|.

στα τή ρας (ο) 1. (παλαιότ.) μονάδα βάρους ίση με 44 οκάδες **2.** (στην αρχαιότητα) (α) μονάδα βάρους, διαφορετική από πόλη σε πόλη (β) νομισματική μονάδα, διαφορετικής αξίας από πόλη σε πόλη.

Ιετυμ. < αρχ. *στατήρ. -ήρος* (ήδη μυκ. ta-te-re = *στατήρες)* < θ. *στα-* (τού ρ. *ϊ-στη-μι / ϊ-στα-μαι.* βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τήρ(π$. κ. κρα- τήρ).* ΙΙ λ. συνδ. επίσης με λατ. stator, -Oris (προσωνυμία τού *Όρθωσί- ουΔιός)* και με σανσκρ. sthatar «οδηγός άμαξας (δηλ. αυτός που στέκει όρθιος πάνω στην άμαξα)»].

-στάτης, -στάτρια (σημ. 4) λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. τον χώρο στον οποίο τοποθετείται (κάτι): *ζυγο-στάτης* 2. αυτό που υποβαστάζει, στηρίζει (κάτι): *λυχνο-στάτης, φανο-στάτης* **3.** αυτό που σταματά ή ρυθμίζει τη λειτουργία (ενός πράγματος): *αιμο-στάτης. θερμο-στάτης* **4.** το πρόσωπο που στέκεται δίπλα (σε κάποιον'κάτι): *παρα-στάτης.*

[ΗΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (αρχ. *όρθο-στάτης, παρα-στάτης),* που προέρχεται από το αρχ. *ϊστημι / ίσταμαι* (βλ. κ. Ι *-στατώ, -στασία)* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (πβ. αγγλ. rheo-stat)|.

στατική (η) {χωρ. πληθ.} φυς. κλάδος τής μηχανικής, που μελετά την ισορροπία των δυνάμεων που ασκούνται σε ένα σώμα. το οποίο βρίσκεται σε κατάσταση ηρεμίας υπό συνθήκες ισορροπίας· έχει εφαρ

μογή κυρ. στον σχεδιασμό οικοδομών, κατασκευαστικών έργων (γέφυρες, φράγματα) και μηχανικών διατάξεων (λ.χ. γερανοί): ~ των *ρευστών* (μελετά τις συνθήκες ισορροπίας των ρευστών) [[*κημική* ~ (για τις συνθήκες ισορροπίας των χημικών αντιδράσεων,) || *εφαρμοσμένη*

[F.TY.M. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. statique]. **στατικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη στάση, που προκαλεί ή χαρακτηρίζεται από ακινησία, σε αντιδιαστολή προς αυτόν που σχετίζεται με την κίνηση, τη μεταβολή: *η δομή των κοινωνιών δεν ήταν ποτέ* - 2. φυς αυτός που σχετίζεται με την ισορροπία δυνάμεων σε αντιδιαστολή προς τον κινητικό· φρ. ΦΥΣ. (α) ***στατικό φαινόμενο*** το φαινόμενο που δεν παρουσιάζει καμία εξέλιξη στον χρόνο (β) ***στατικός ηλεκτρισμός*** (ΐ) τα ακίνητα ηλεκτρικά φορτία που αναπτύσσονται σε ένα σώμα από συγκεκριμένη αιτία (λ.χ. από τριβή) (ii) ο κλάδος τού ηλεκτρισμού που μελετά τις ιδιότητες των ηλεκτρικών φορτίων, τα οποία αναπτύσσονται σε ένα σώμα συ.ν. ηλεκτροστατική

(α) ***στατική*** (η) βλ.λ. (β) αυτός που σχετίζεται με τη στατική: ~ *μελέτη κτηρίου* **4.** κοινωνιολ.-φιλΟΣ. αυτός που σχετίζεται με κοινωνικά φαινόμενα, τα οποία θεωρείται ότι δεν εξελίσσονται, ότι μένουν στάσιμα. σε αντιδιαστολή προς τον δυναμικό: *η συγχρονική ανάλυση τής γλώσσας δεν* είναι ~ · 5. οϊκον. (α) ***στατική οικονομία*** η οικονομία στην οποία τα βασικά οικονομικά μεγέθη παραμένουν στάσιμα, δεν αλλάζουν (β) ***στατική οικονομική ανάλυση*** η ανάλυση των οικονομικών μεγεθών που δεν λαμβάνει υπ' όψιν τον παράγοντα χρόνο ΑΝΤ. δυναμική οικονομική ανάλυση · 6. ιατρ. ***στατική αίσθηση*** η αίσθηση τού χώρου. – **στατικ-ά** /**-ώς** Ιμτγν.] επίρρ.

[ετυ.μ. αρχ. < *στατός* (ρηματ.·επίθ.) < θ. *στα-* τού ρ. *ί-στη-μι* / *ϊ-στα- μαι* (βλ.λ.). Η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. static, γαλλ. statique. γερμ. Staiik κ.ά.|.

στατιστική (η) 118211 **1.** η συλλογή και ανάλυση ποσοτικών δεδομένων για τη συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με ένα θέμα (οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό κ.λπ.): *η απογραφή είναι μια μορφή στατιστικής* 2. κλάδος των μαθηματικών που έχει ως αντικείμενο την περιγραφή των κανόνων σε συνθήκες τυχαιότητας και αβεβαιότητας, σύμφωνα με τη θεωρία των πιθανοτήτων: *σύμφωνα με τις η παιδική θνησιμότητα είναι υψηλότερη στις οικονομικά ασθενέστερες τά-*

ξεις·

στατΐστικ0λ0γ0ς (ο/η) [1890] επιστήμονας που έχει ως αντικείμενο τη στατιστική.

[ΕΤΥΜ. < *στατιστική* + *-λόγος* (βλ.λ.)]. **στατιστικός,** -ή. -ό [18211 αυτός που σχετίζεται με τη στατιστική: ~ *με/.έτη* / *δεδομένα* / *απεικόνιση τής ανεργίας* / *μέτρηση ' στοιχεία* [[*Εθνική Στατιστική Υπηρεσία* (η υπηρεσία που συλλέγει, ταξινομεί και επεξεργάζεται όλα τα δεδομένα τής στατιστικής για μία χιόρα. προβαίνοντας και στην περαιτέρω επιστημονική τους ανάλυση, διευκολύνοντας τη χάραξη των κρατικών κατευθύνσεων και τη σύνταξη των αντίστοιχων προγραμμάτων δράσεως). – **στατιστικ-ό** / **-ώς** 118931 επίρρ.

[ετυ.μ. Μεταφορά τού γαλλ. statistique < μεσν. λατ. (collegium) statisticum < siaiisticus < λατ. status «κατάσταση, κράτος», εφόσον αρχικός σκοπός των στατιστικών ήταν να παρέχουν στο κράτος αριθμητικά στοιχεία και υπολογισμούς, που θα το βοηθήσουν στην οικονομική του πολιτική!, **στατό** (το) είδος αναλογίου όπου κρεμιούνται μικρά εμπορεύματα, κάλτσες, σλιπ, μαντήλια, κάρτες κ.λπ.

Ιετυμ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *στατός* "τοποθετημένος, σταθερός» < θ. *-στα* τού ρ. *ϊ-στη-μι* / *ϊ-στα-μαι* + επίθημα *-τος*\. **στάτους** (το) {άκλ.[η κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος/κάτι: γο *κοινωνικό ~ κάποιου* || *η χώρα αυτή έχει ένα - πολιτικής* ου<5ε- *τερότητας, όπως η Ελβετία.*

Ιετυμ. < λατ. status «κατάσταση - κράτος» < p. stare «ίσταμαι»}, **status quo** (το) λατ. (προφέρεται *στάτους κβο*) η ισχύουσα κατάσταση, κυρ. σε πολιτικό, κοινωνικό ή οικονομικό επίπεδο: *διατήρηση / αμφισβήτηση τού ~ σε μια περιοχή με γεο)πο?ατικό ενδιαφέρον* || *μάχεται τεράστια συμφέροντα, τα οποία προσπαθούν να διατηρήσουν το*

II *«η κατανάλωση δημιουργεί μια μιμητική τάση για λόγους -, στυλ, 7οήτρου»* (εφημ.) |(*«υπάρχουν προϊόντα που είναι συνώνυμα τού - και τού τρόπου ζωής»* (εφημ.).

[ΕΤΥΜ. < λατ. status quo, αρχική σημ. «κατάσταση στην οποία...» < status «κατάσταση - κράτος» + quo, αφαιρετ. τής αναφ. αντων. qui, quae, quod],

σταύλος (ο) ► στάβλος

σταυραδέρφι (το) {χωρ. γεν.} (λαΐκ.) ο αδελφοποιτός συν. βλάμης.

Επίσης **σταυραδερφός** (ο), **σταυραετός** [μεσν.] κ. (λαΐκ.) **σταυραΐτός** (ο) **1.** μικρόσωμο αρπα- κτικό, που ανήκει στο γένος των αετών 2. (λαΐκ.) (τιμητική προσφώνηση) το γενναίο παλληκάρι, ο κλέφτης (στην Τουρκοκρατία), **σταυρανθή** (τα) 11873] ΒΟΥ. οικογένεια δικοτυλήδονων φυτών που τα πέταλά τους σχηματίζουν σταυρό, όπως η βιολέτα, το κουνουπίδι, το λάχανο κ.ά. ΣΥΝ. σταυροφόρα.

[f.tym. < *σταυρ(ο)-* + *-ανθή* < *άνθος*, απόδ. τού γαλλ. crucifcres].

σταυρεπίστεγος, -η. -ο [1894| (για ναούς) αυτός που έχει σταυροειδή θόλο συν. σταυροθόλωτος.

[ΕΤΥΜ. < *σταυρός* + *επίστεγος (< επι-* + *-στεγος* < *στέγη)].*

-σταυρία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων πο\> δηλώνουν συγκεκριμένο αριθμό σταυρών (σε ψηφοδέλτιο): *μονο-σταυρία. πολυσταυρία.*

Σταυριανη (η) γυναικείο όνομα.

Σταυριανος (ο) ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. < *σταυρός* + παραγ. επίθημα *-ιανός*. Βλ. κ. *Σταύρος*].

σταυρικός, -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει σχήμα σταυρού: ~ *ναός* 2. αυτός που γίνεται διά τού σταυρού: *η - θυσία* || ο - *θάνατος τού Ιησού Χριστού.*

σταυρό- κ. **σταυρό-** κ. **σταυρ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι: 1. μοιάζει με σταυρό ή σχηματίζει σταυρό: *σταυρο-βελονιά, σταυρο-δρόμι* 2. σχετίζεται με τον Τίμιο Σταυρό ή με τη Σταύρωση: *Σταυρο-προσκύνηση. Σταυρο-φορίνς.* |FTYM. A' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μεσν. *σταυρο-φόρος, σταυρύ-τυπος),* που προέρχεται από το αρχ. *σταυρός* (βλ.λ.)].

σταυροαναστάσιμος, -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον σταυρικό θάνατο και την ανάσταση τού Χριστού: ~ *τροπάρια* **2.** (μτφ.) μαρτυρικός και νικηφόρος ταυτόχρονα: *η Εκκλησία μας σαρκώνει τη*

πορεία τού Γένους. **σταυροβελονιά** (η) βελονιά κατά την οποία η κλωστή ή το νήμα περνιέται δύο φορές, ώστε το ένα πέρασμα να διασταυρωθεί χιαστί με το άλλο.

σταυρόβιδα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} βίδα η οποία στο επάνω μέρος τής κεφαλής της έχει εγκοπή σε σχήμα σταυρού, **σταυροδοσία** (η) {χωρ. πληθ.} η διαδικασία εκλογής κατά την οποία οι ψηφοφόροι σημειώνουν έναν σταυρό δίπλα στο όνομα ενός ή περισσότερων υποψηφίων που περιλαμβάνονται σε ένα ψηφοδέλτιο. [FTY.M. < *σταυρός* + *-δοσία (< δότης),* πβ. κ. *μισθυ-δοσία].*

σταυροδρόμι (το) {χωρ. γεν.} **1.** το σημείο στο οποίο συναντώνται δύο ή περισσότεροι δρόμοι· (μτφ.) 2. το σημείο στο οποίο συναντώ- νται διαφορετικά ρεύματα σκέψεως. πολιτισμοί κ.λπ.: *η Ελλάδα ήταν πάντοτε το - Ανατο/.ής και Δύσης* 3. σημείο καίριων επιλογών: *η Ευρώπη βρίσκεται στο - κρίσιμων αποφάσεο)ν.*

σταυροειδής, -ής. -ές [μτγν.Ι {σταυροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα σταυρού: ~ *κόσμημα* / *ναός.* – **σταυροειδώς** επίρρ. [μτγν.]. ·*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **σταυροθεοτοκίο** (το) [μεσν.Ι πκκλιτς. τροπάριο που αναφέρεται στη Θεοτόκο και στον Σταυρό (πβ. λ. *θεοτοκίο).* **σταυροθόλιο** (το) [1895] {σταυροθολί-ου | -ων} ΑΡΧΙΤ. η θολωτή οροφή που προκύπτει από τη διασταύρωση κυλινδρικών θόλων επί τετράγωνου ανοίγματος.

[ΕΤΥΜ. < *σταυρός* + *-θόλιο* < *θόλος*|. **σταυροθόλωτος,** -η, -ο [1823[(για ναούς) αυτός που έχει σταυροθόλια.

σταυροκατσάβιδο (το) κατσαβίδι που έχει αιχμή σε σχήμα σταυρού.

σταυρόκομπος (ο) είδος ναυτικού κόμπου με δύο πλέξεις από τις οποίες η μία γίνεται αντίστροφα από την άλλη. **σταυροκοπιέμαι** ρ. αποθ. αμετβ. {σταυροκοπήθηκα} (εκφραστ.) κάνω πολλές φορές τον σταυρό μου. συνήθ. όταν συμβαίνει ή ακούμε κάτι κακό ή όταν μας φοβίζει (κάτι*): μόλις το αεροπλάνο ταρακου-νήθηκε λίγο, εκείνη άρχισε να σταυροκοπιέται.* – **σταυροκόπημα** κ. **σταυροκόπι** (το). σχολιο λ. *αποθετικός.*

[ιύμ. < *σταυρός* + *-κοπιέμαι* < *-κόπος* < *κόπτω*\. **σταυρόλεξο** (το) {σταυρολέξ-ου | -ων} πνευματικό παιχνίδι που απαιτεί την εύρεση λέξεων, οι οποίες πρέπει να γραφτούν σε ένα τετράγωνο πλαίσιο, χωρισμένο σε μικρά τετράγωνα με κάθετες και οριζόντιες αριθμημένες γραμμές, συνήθ. με τη βοήθεια ορισμών: λύνω (ΕΤΥΜ. < *σταυρός* + *-λεξο* < *λέξη*. μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cross- wordj.

σταυρομάννα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η μητέρα τού σταυραδελφού. **σταυρόνημα** (το) {σταυρονήμ-ατος | -ατα. -άτων} διαφανής δίσκος που φέρει δύο λεπτά νήματα, τα οποία τέμνονται υπό ορθή γωνία, και που χρησιμοποιείται για την ακριβή σκόπευση αντικειμένων, όταν αυτά παρατηρούνται με διόπτρες, τηλεσκόπια ή άλλα οπτικά όργανα.

{γ-γυμ. < *σταυρός* + *νήμα*, απόδ. τού γαλλ. reticule < λατ. reticulum, υποκ. τού rote, -is «δίχτυ»|. **σταυροπατέρας** (ο) ο πατέρας τού σταυραδελφού.

σταυροπηγιακός, -ή. -ό [1614] ηκκλμς. (μονή) που υπάγεται στη δι- καιοδοσία τού Οικουμενικού Πατριάρχη και όχι στη διοικητική επο- πτεία τού επιχο')ριου μητροπολίτη ή επισκόπου, **σταυροπήγιο** (το) {σταυροπηγί-ου | -ων} εκκμης. η τοποθέτηση σταυρού, που τον είχε στείλει ο Οικουμενικός Πατριάρχης, στα θεμέλια μονής ως ένδειξη τής υπαγωγής της στη δικαιοδοσία του. [ετυμ. < μεσν. *σταυροπήγιον* < *σταυρός* + *-πήγιον* κ αρχ. *πήγ-νυ-μΐ*, βλ. λ. *πήζω),* πβ. κ. *κηρο-πήγιον).* **σταυροπληγία** κ. **σταυροπληξία** (η) {σταυροπληγιών} ιαί ρ. η ταυτόχρονη παράλυση τού ενός άκρου και τού κάτω άκρου τής άλλης πλευράς.

|ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. siauropJegiaJ. **σταυροπόδι** (το) Ιχωρ. γεν. κ. πληθ.} το να κάθεται κανείς με τις κνήμες τοποθετημένες σταυρωτά ή τη μία πάνω στην άλλη: (συνήθ. ως επίρρ.): *κάθομαι* **σταυροπροσκύνηση** (η) Ι-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.) ι-κκλιις. **1.** η προσκύνηση τού Τιμίου Σταυρού 2. *Κυριακή τής Σταυροπροσκυνή- σεως* η τρίτη Κυριακή τής Μεγάλης Τεσσαρακοστής, οπότε ο Τίμιος Σταυρός εκτίθεται σε προσκύνημα για τους πιστούς, **σταυρός** (το) **1.** σχήμα που αποτελείται από δύο κάθετες που τέμνο- νται σχηματίζοντας τέσσερεις ορθές γωνίες: *σχεδιάζω έναν -* || *αντί για υπογραφή έβαλε έναν -* (γιατί ήταν αγράμματος)· φρ. **σταυρός** *προτίμησης* το σημάδι τού σταυρού που σημειώνει ο ψηφοφόρος δίπλα στο όνομα τού υποψηφίου που προτιμά: *βου?-ευτής πρώτος σε σταυρούς προτίμησης* 2. (συνεκδ.) σταυροειδές σχήμα με διαφορετική κατά περίπτωση διάταξη των κεραιών του: *ελληνικός -* (με τέσσερεις ίσες κεραίες) / *λατινικός -* (με την κάτω κεραία μακρύτερη

από τις άλλες τρεις) jj ~ *ταυ* (με την μορφή τού ελληνικού γράμματος ταυ) [[*αγκυλωτός* - (με τους βραχίονες του να κάμπτονται σε ορθή γωνία προς την ίδια κατεύθυνση, η σβάστικα) || ~ *τού Αγιου Ανδρέα* (σε σχήμα Χ)· φρ. *Ερυθρός Σταυρός* βλ. λ. *ερυθρός* 3. εκκλης. *Σταυρός* (ο) το σύμπλεγμα μιας κάθετης δοκού και μιας οριζόντιας, μικρότερης. πάνω στο οποίο σταυρώθηκε και θανατώθηκε ο Ιησούς Χριστός: *Τίμιος* ~ (ο σταυρός πάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός. βλ κ. λ. *τίμιος)* || *τού* ~ (εορτή χριστιανική στις 14 Σεπτεμβρίου, κατά την οποία εορτάζεται η εύρεση τού Τιμίου Σταυρού) 4. (μτφ.) τα βάσανα που υποφέρει κανείς στη ζωή του: *σηκώνει μεγάλο* ~ || *καθένας σηκώνει τον δικό του* - 5. κάθε αντικείμενο σταυροειδούς σχήματος. διαφόρων μεγεθών και υλικών (ξύλινος, μεταλλικός, γλυπτός, κεντητός κ.λπ.). το οποίο συμβολίζει τη σταυρική θυσία τού Χριστού και γενικά τη χριστιανική πίστη: *προσκύνησε τον* ~ || *φοράει χρυσό / ασημένιο* - || ~ *τού Σωτήρος* (παράσημο)· ΦΡ. (α) *με τον σταυρό στα χέρι* ενεργώντας με υπερβολική ευσυνειδησία, τηρώντας τους ηθικούς. κοινωνικούς κ.λπ. κανόνες: *όταν ο άλλος σου κάνει κανονικό πόλεμο, δεν μπορείς εσύ να πηγαίνεις* ~ ΣΥΝ. έντιμα, χριστιανικά, ηθικά (β) *φιλώ σταυρό* ορκίζομαι: ~ *ότι* ^εν *είπα κακό για σένα* (γ) ο *σταυρός τού μαρτυρίου / σηκώνω τον σταυρό τού μαρτυρίου* βλ. λ. *σηκώνω* (δ) *κάνω τον σταυρό μου* (ΐ) φέρνω το δεξί μου χέρι (με τα τρία δάχτυλα, αντίχειρα, δείκτη και μέσο. ενωμένα για τους ορθοδόξους· με τον αντίχειρα απέναντι από τα υπόλοιπα δάχτυλα για τους ρωμαιοκαθολικούς) διαδοχικά στο μέτωπο, στο στήθος ή στην κοιλιά. στον δεξιό και τον αριστερό ώμο. ως έκφραση της χριστιανικής μου πίστης: *κάθε φορά που περνάω από εκκ/.ησία* (ii) (εκφράζοντας έντονη απορία, έκπληξη): *Μη χειρότερα!* .Να *-! Έγιναν τέτοια πράγματα;* (iii) (εκφραστ.) εύχομαι, προσεύχομαι (να γίνει ή να μη γίνει κάτι): *κάνε το σταυρό σου να μην το καταλάβει, γιατί αλλιώς καήκαμε!* 6. ιστ. όργανο βασανισμού και εκτελέσεως. που είχε τη μορφή δύο δοκών οι οποίες τέμνονταν σχηματίζοντας ορθές γωνίες και επάνω του έδεναν τον κατάδικο 7. εκδοτικό σύμβολο που (α) δείχνει ότι τμήμα εκδιδομένου κειμένου παλαιού συγγραφέα είναι εφθαρμένο *(+...^)* ή (β) τίθεται μπροστά από την ημερομηνία θανάτου κάποιου, π.χ. Χωστής Παλαμάς (+1943) 8. (στο κουκλοθέατρο) κατασκευή που χρησιμοποιείται για την κίνηση τής μαριονέτας. η οποία αποτελείται από δύο ξύλινα στελέχη συνδεδεμένα έτσι. ώστε να σχηματίζουν σταυρό (σημ. 4). οι άκρες των οποίων συνδέονται με τα νήματα τής μαριονέτας 9. (καθημ.) το σημείο τού μετώπου, που βρίσκεται ανάμεσα στα φρύδια και στη ρίζα τής μύτης: *τον βάρεσε στον* ~ (του κατάφερε καίριο πλήγμα) συν. δόξα πατρί (το) · 10. ΛΣΤΡΟΝ. (α) *Βόρειος σταυρός* ο αστερισμός τού Κύκνου (β) *Νότιος σταυρός / σταυρός τού Νότου* βλ. λ. *νότιος* · **11.** αθλ. εξαιρετικά δύσκολη άσκηση γυμναστικής επίδειξης στους κρίκους, κατά την οποία ο αθλητής σχηματίζει σταυρό (σημ. !) με το σώμα του, τεντώνοντας τα χέρια του σε έκταση, ενώ κρατιέται από τους κρίκους· φρ. (λαϊκ.) *σταυρός* της *θάλασσας* ο αστερίας.

[ετυ.μ. αρχ., αρχική σημ. "όρθιος πάσσαλος, παλούκι», < ***στα**-F-ρός*

θ. *στα-* (τού ρ. *ϊ-στη-μι / ΐ-στα-μαι*, βλ.λ.) + παρέκταση *-F-* + παραγ. επίθημα *-ρος* (πβ. *σω-ρός).* Η λ. συνδ. επίσης με αρχ. σκανδ. staurr «πάσσαλος» και με λατ. in-siaurarc «ανανεώνω, επαναλαμβάνω» (δηλ. «αποκαθιστώ κάτι στην αρχική του θέση»). Στη Μτγν. Ελλην. η λ. συνδέθηκε σημασιολογικά με το αντίστοιχο λατ. crux, -cis (επίσης αρχική σημ. «όρθιος πάσσαλος»), προκειμένου να δηλωθεί το φερώνυμο όργανο εκτελέσεως, για το οποίο η Κ.Δ. χρησιμοποιεί εναλλακτικώς τη λ. *ξύλον* (λ.χ. *Πράξ.* 5.30: *κρεμάσαντες επί ξύλου)].* **Σταύρος** (ο) ανδρικό όνομα.

Ιετυμ. Το όνομα προέκυψε από την εορτή τού Τιμίου Σταυρού και εμφανίζει αναβιβασμό τόνου, πβ. κ. *Λάμπρος - λαμπρός*]. **σταυρότυπος, -ος/-η. -ο Ιμτγν.Ι αυτός που έχει σχήμα σταυρού, σταυρουδάκι κ. σταυρουλάκι (το) (χωρ. γεν.] μικρού μεγέθους σταυρός, που φοριέται ως φυλαχτό:** *φορούσε* - || *στη βάφτιση μοίραζαν*

[ετυμ. < *σταυρός* + υποκ. επίθημα *-ουδάκι*, πβ. κ. *λαιμ-ουδάκι, λεφτουδάκια].*

Σταυρούλα (η) γυναικείο όνομα,

σταυροφόρα (τα) βοτ. τα σταυρανθή (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cruciferesj. **σταυροφορία** (η) |1856| {σταυροφοριών! **1.** ιστ. καθεμιά από τις οκτώ εκστρατείες που έγιναν κατά τον Μεσαίωνα (Ι Ιος-13ος αι.) από τους χριστιανούς τής Δύσης, με σκοπό ή πρόσχημα την απελευθέρωση των Λγίων Τόπων από τους μουσουλμάνους **2.** (μτφ.) η εκτεταμένη και ομαδική προσπάθεια για την αντιμετώπιση προβλήματος ή εναντίον κάποιου: - *για την καταπολέμηση των ναρκωτικών/ για την ενημέρωση τού κόσμου* |] ~ *για τα ανθρώπινα δικαιώματα* || *«οι Ανα- τολικογερμανοί αποδύθηκαν σε* ~ *κατά τού καγκελαρίου»* (εφημ.). [ΕΤΥΜ, Απόδ. τού γαλλ. Croisadc]. **σταυροφόρος** (ο) **1.** ΙΣΤ. ο πολεμιστής που μετέσχε σε σταυροφορία 2. (μτφ.) πρόσωπο που συμμετέχει σε μαζική προσπάθεια για κάποιον (υψηλό συνήθ.) σκοπό: ~ *τής ειρήνης / των ανθρωπίνων δικαιωμά το)ν.*

[ετυμ, |ΐτγν. < *σταυρός* + *-φόρος* < *φέρω*|. **σταυρωνω ρ. μετβ. {σταύρω-σα, -θηκα. -μένος} 1. θανατώνω με σταυρικό θάνατο:** *σταύρωσαν τον Χριστό 2.* **(συνεκδ.) βασανίζω, ταλαιπωρώ:** *αυτός ο άνθρωπος πρώτα σε σταυρώνει και, τε?.ικά, παραδέχεται ότι έχεις δίκιο!* 3. **τοποθετώ σταυροειδώς:** ~ *κεραία* **(τοποθετώ την κεραία πλοίου έτσι. ώστε να σχηματίζει σταυρό με τον ιστό) ||** *συνηθίζεται να σταυρώνουν τα χέρια τού νεκρού πάνω στο στήθος-* **φρ. (α) (μτφ.)** *σταυρώνω τα χέρια* **παραιτούμαι από την προσπάθεια, αδρανώ (β)** *με σταυρωμένα χέρια* **χωρίς να κάνω τίποτα:** *τι κάθεσαι Κουνήσου!* **4.** κάνω το σημείο τού σταυρού (μπροστά ή πάνω σε κάποιον/κάτι): *η νοικοκυρά σταύρωσε το ψωμί, πριν το κόψει* · 5. εκλιπαρώ (κάποιον): *τον σταύρωσα να μου πει τι ξέρει για την υπό- Οεση, αλλά αυτός τίποτα!* · 6. (αρνητ.) καταφέρνω να αποκτήσω, να βρω: *δεν* ~ *δεκάρα / <5ουλειά / πελάτη* · 7. (λαϊκ.-σκωπτ.) σημειώνω σταυρό σε ψηφοδέλτιο, δίπλα στο όνομα υποψηφίου, ψηφίζω κάποιον: *οι υποψήφιοι είναι πρόθυμοι να σας ικανοποιήσουν κάθε αίτημα, αρκεί πρώτα να τους σταυρώσετε!* — **σταύρωμα** (το) [αρχ.{.

Ιετυμ. < αρχ. *σταυρώ (-όω),* αρχική σημ. «πασσαλώνω, περιφράσσω με. πασσάλους», < *σταυρός* (βλ.λ.)]. **σταύρωση** (η) **Ι**αρχ.**|** {-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις, -ώσεων} **1.** η θανάτωση με καθήλωση στον σταυρό: *η* ~ *τού Χριστού* **συν.** σταύρωμα 2. *Σταύρωση* (η) (α) υ θάνατος τού Ιησού Χριστού στον σταυρό (β) το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα **3.** (συνεκδ.) η μεγάλη ταλαιπωρία: *η ζωή του ήταν μια* ~ *χωρίς ανάσταση.* **σταυρώσιμο** (το) **εκκλης.** το τροπάριο που σχετίζεται με τη Σταύρωση τού Χριστού και τη σωτηρία των ανθρώπων που προέρχεται από αυτή.

|ΕΤΥΜ. Ουδ. τού μτγν. επιθ. *σταυρώσιμος* (στη μεσν. σημ.) < αρχ. *σταυρώ (-όω).* βλ. κ. *σταυρώνω*]. **σταυρωτής** (ο) Ιμτγν.Ι {-ές κ. -ήδες} **1.** αυτός που θανατώνει κάποιον με καθήλωση στον σταυρό 2. (συνεκδ.) ο βασανιστής, ο τύραννος, **σταυρωτός,** -ή, -ό Ιμεσν.Ι **1·** (για δύο πράγματα που διασταυρώνονται) αυτός που σχηματίζει σταυρό: *η σημαία των πειρατών είχε μία νεκροκεφαλή με δύο κόκκαλα σταυρωτά από κάτω* **ΣΥΝ.** σταυροειδής 2. (ειδικότ. για ενδύματα) αυτός που κουμπώνει με διασταύρωση δύο τμημάτων του: ~ *σακάκι / γι/.έκο* **3. φιλολ. σταυρωτή** *ομοιοκαταληξία* η ομοιοκαταληξία τού πρώτου με τον τέταρτο στίχο και τού δεύτερου με τον τρίτο. — **σταυρωτά** επίρρ. **σταφίδα** (η) **1.** ποικιλία αμπελιού με σταφύλια κιτρινωπά χωρίς κουκούτσι (σταφιδάμπελος) και συνεκδ. ο καρπός αυτού τού αμπελιού 2. ο αποξηραμμένος καρπός ορισμένων ποικιλιών αμπελιού (σταφίδας, σουλτανίνας), που τρώγεται ωμός ή χρησιμοποιείται στη ζαχαροπλαστική· **φρ.** (μτφ.) *γίνομαι σταφίδα* μεθώ πολύ. γίνομαι σκνίπα στο μεθύσι. — (υποκ.) **σταφιδούλα** (η).

Ιετυμ. < αρχ. *σταφίς/ άσταφίς, -ίδος* (αρχαιότ. ο τ. με *ά-* προθεμ.), τεχν. όρ., τού οποίου το θ. *σταφ-* συνδ. πιθ. με το αρχ. *σταφυλή* (βλ.λ.)|. **σταφιδάμπελος** (η) [18331 {σταφιδαμπέλ-ου | -ων. -ους} αμπέλι που παράγει σταφίδα (βλ.λ., σημ. Ι).

σταφιδεμπόριο (το) [1891] {σταφιδεμπορίου | χωρ. πληθ.} το εμπόριο σταφίδας. **—σταφιδέμπορος** (ο/η) [1888], **σταφίδιαζα)** ρ. αμετβ. {σταφίδιασ-α, -μένος} **1.** (για σταφύλια) ξεραίνομαι 2. (μτφ. για πρόσ.) ζαρώνω, αφυδατώνεται το δέρμα μου: *σταφίδιασε το πρόσωπό του από τις στερήσεις / τα γεράματα.* Επίσης **σταφιδώνω. - αταφίδιασμα** (το), **σταφιδικός,** -ή, -ό [1833] αυτός που σχετίζεται με τη σταφίδα: (με κε<ρ.) *Αυτόνομος - Οργανισμός* (συντομ. Α.Σ.Ο.). **σταφιδίνη** (η) {1894j {σταφιδινώνΐ **χημ.** το σταφιδοσάκχαρο που βρίσκεται σε στερεά ή πολτώδη μορφή, **σταφιδίτης** (ο) [μτγν.Ι {σταφιδιτών} το κρασί που παρασκευάζεται από ξερή σταφίδα, **σταφιδόκαρπος** (ο) [1833] ο καρπός τής σταφίδας, **σταφιδοπαραγωγέ** (η) [1890] η παραγωγή σταφίδας, **σταφιδοπαραγωγός** (ο) [1833| ο παραγωγός σταφίδας, **σταφιδόψωμο** (το) ψωμί ή αρτοσκεύασμα που περιέχει σταφίδες, **σταφυλή** (η) η κινητή σαρκώδης απόφυση στο ελεύθερο οπίσθιο χείλος τής μαλακής υπερώας, που κλείνει το φαρυγγικό στόμιο κατά την κατάποση. - **σταφυλικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. Ορισμένοι μελετητές χαρακτηρίζουν την υπόθεση περί δανείου «εύκολη λύση», ωστόσο η παλαιότ. σύνδεση με το αρχ. *στέμφυ/.ον* « πολτώδης μάζα που απομένει μετά τη σύνθλι- ψη σταφυλιών ή ελιών» (< *στέμβω* «κινώ συνεχώς, σείω», βλ. λ. *στόμφος)* δεν ικανοποιεί σημασιολογικώς. Η λ. συνδ. επίσης με το αρχ. *σταφίς / άσταφίς* (βλ. λ. *σταφίδα)*|. **σταφύλι** (το) {σταφυλ-ιού | -ιών] ο καρπός τού αμπελιού, που μεγαλώνει σε τσαμπιά (βότρυς) ως σύνολο από πολλές στρογγυλές, χυ- μώδεις, γλυκές ή υπόξινες ρώγες σε χρώμα κιτρινωπό, κόκκινο ή μαύρο, τρώγεται ως φρούτο ή χρησιμοποιείται για την παραγωγή κρασιού και σταφίδας: ~ *μοσχάτο / σαββατιανό / ραζακί / φράουλα* [| *κόκκινο / 'λευκό* ~ (κιτρινωπό) || *μαύρο* - (σκούρο κόκκινο)· **φρ.** *απ' τα σύκα ώς τα σταφύλια* βλ. λ. *σύκο.* — (υποκ.) **αταφυλάκι** (το), **σταφυλικός,**-ή. -ό [18691.

[ετυ.μ.. < μτγν. *σταφύλιον,* υποκ. τού αρχ. *σταφυ/^ή* (βλ.λ.)Ι.

σταφυλίτης (Ο) [μτγν.] {σταφυλιτών} **ανλτ.** η σταφυλή,

σταφυλίτιδα (η) **ιατρ.** η φλεγμονή τής σταφυλής.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. staphylilcj. **σταφυλοκοκκίασή** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **ΙΑΤΡ.** η νόσος που προκαλείται από σταφυλόκοκκο.

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. staphylococcia], **σταφυλοκοκκικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον σταφυλόκοκκο ή τη σταφυλοκοκκίαση, **σταφυλόκοκκος** (ο) [188ι [{-ου κ. -όκκου | -ων κ. -όκκων. -ους κ. -όκ- κους} **ΙΛΓΡ,** παθογόνο βακτήριο, οι συσσωρεύσεις τού οποίου μοιάζουν στο μικροσκόπιο με τσαμπί από σταφύλι· αναπτύσσεται σε περιπτώσεις μολύνσεων.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. staphylococcus], **σταφυλόρωγα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η ρώγα τού σταφυλιού, **σταφυλοσάκχαρο** (το) [1880] {σταφυλοσακχάρ-ου] -ων} **ΧΗΜ.** η γλυκόζη (βλ.λ.).

σταχανοβισμός (ο) {χωρ. πληθ.} (παλαιότ.) σύστημα που αναπτύ

χθηκε στη Σοβιετική Ένωση στο πλαίσιο τής σοσιαλιστικής άμιλλας και αποσκοπούσε στην αύξηση τής βιομηχανικής παραγωγής πέρα από τις προβλεπόμενες νόρμες.
|I-ΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. stakhanovisme, από τό όνομα τού Σοβιετικού ανθρακωρύχου Alcksej G. Stakhanov (1906-77), τού οποίου η υψηλή παραγωγικότητα κατά την εξόρυξη γαιάνθρακα ενέπνευσε ένα σύστημα «σοσιαλιστικής άμιλλας» στον τομέα τής εργασίας], **σταχανοβίτης** (ο) {σταχανοβιτών}. **σταχανοβίτισσά** (η) (σταχα- νοβιτισσών) (παλαιότ. στη Σοβιετική Ένωση) βιομηχανικός εργάτης που πήρε διάκριση, επειδή ξεπέρασε κατά πολύ την προβλεπόμενη παραγωγή (νόρμα).
(.ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. stakhanovite, βλ. κ. *σταχανοβισμός*\. **στάχι** (το) * στάχυ **σταχολόγημα** (το) -*■ σταχυολόγημα **σταχολογώ** ρ. * σταχυολογώ
σταχτερός, -ή. -ό **1.** ο γεμάτος στάχτη **2.** (συνεκδ.) αυτός που έχει το χρώμα τής στάχτης συν. σταχτόχρωμυς, σταχτής, **στάχτη** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** η γκρίζα σκόνη που απομένει αφού καεί κάτι: *η ~ τού τσιγάρου || μαζεύει τις - από το τζάκι || η βιοτεχνία χαρτιού έγινε ~ μέσα σε λίγη ώρα από την εκδήλωση τής πυρκαγιάς·* φρ. (α) *στάχτη και μπούλμπερη / μπούρμπερη* βλ. λ. *μπούλμπερη* (β) *ρίχνω στάχτη στα μάτια (κάποιου)* παραπλανώ (κάποιον) αποσπώντας την προσοχή του, απομακρύνω την προσοχή του από εκεί που πρέπει (γ) *στάχτη να γίνουν όλα* ως έκφραση αδιαφορίας για την τύχη κάποιων πραγμάτων: <5εν *με νοιάζει πλέον τι θα γίνει' -!* · **2.** rjo.\ (α) ο μύκητας (ερυσίβη) (β) (συνεκδ.) η ασθένεια των αμπελιών που οφει- λεται στον παραπάνω μύκητα ΣΥΝ. στάχτιασμα.
{εγυμ. < μεσν. *στάκτη* < *στακτή* (με αναβιβασμό τόνου, πβ. κ. *λεύκη λευκή).* ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. στακτός (< *στάζω)*\. **σταχτής,** -ιά. -ί **1.** αυτός που έχει το χρώμα τής στάχτης: *~ παντελόνι ; γούνα 2. σταχτί* (το) το ίδιο το χρώμα τής στάχτης. σχολιο λ. *ενάμισης, χρώμα.*
σταχτιάζω ρ. αμετβ. {στάχτιασα} **1.** γίνομαι στάχτη · **2.** (για φυτά) προσβάλλομαι από ερυσίβη. — **στάχτιασμα** (το), **σταχτοδοχείο** (το) μικρό, συνήθ. επιτραπέζιο ή επιδαπέδιο δοχείο, μέσα στο οποίο ρίχνονται οι στάχτες και τα υπολείμματα των τσιγάρων.
σταχτοθήκη (η) {σταχτοθηκών} το σταχτοδοχείο, **σταχτοκουλλούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η κουλλούρα που ψήνεται σε καυτή στάχτη, **σταχτόνερο** (το) η αλισίβα (βλ.λ.).
σταχτόπανο (το) το χοντρό πανί που χρησιμοποιείται για το στράγ- γισμα τού σταχτόνερου στο πλύσιμο των ρούχων, **σταχτοπούτα** (η) (μετωνυμ.) **1.** γυναίκα που ζει με όνειρα και φαντάζεται ότι η ζωή της θα μοιάζει με παραμύθι 2. γυναίκα τής οποΐ- ας η ζο)ή θυμίζει την ηρωίδα τού ομώνυμου παραμυθιού: *είναι μια σύγχρονη ~· γνώρισε τυχαία έναν εφοπλιστή και η ζωή ιης άλλαξε μέσα σ'ένα βράδυ!*
{ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο (κατά τυ α' συνθ.) και μεταφορά (ως προς το β' συνθ.) τού γερμ. Aschcnputrej < Aschen «στάχτες» + Puttcl. θηλ. τού Putio «αγωράκι»].
σταχτώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στάχτω-σα. -θηκα. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) λερώνω με στάχτη ♦ 2. (αμετβ.) παίρνω το χρώμα τής στάχτης. — **στάχτωμα** (το).
στάχυ (το) {σταχ-υού) -υών} **1.** το στέλεχος, το καλάμι των δημητριακών. κυρ. τού σιταριού: *ώριμα / ξανθοκίτρινα - || θερίζω τα -*
βοτ. ταξιανθία με άμισχα άνθη, που φύονται πλαγίως σε επιμήκη άξονα. Επίσης (λόγ.) **στάχυς** (ο) {στάχυος}.
[ετυμ. Υποκ. τού αρχ. *στάχυς. -υος (ο)* < θ. *singh-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ϊ.Η. *sicngh- «είμαι οξύς, αιχμηρός, κεντώ», πβ. αρχ. σκανδ. siinga «κεντώ», αρχ. αγγλ. stingan (> αγγλ. sling), αρχ. γερμ. stanga «καμάκι, πάσσαλος» κ.ά. Βλ. κ. *στόχος*\.
σταχυάζω ρ. αμετβ. {στάχυασα} (για φυτά) σχηματίζω στάχυ. -- **στάχυασμα** (το).
σταχυολογώ ρ. μετβ. Ισταχυολογείς... j σταχυολόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) επιλέγω κάνοντας ανθολογία: *~ κείμενα / αποσπάσματα ί δεδομένα / εκφράσεις.* - **σταχυολόγος** (ο/η), **σταχυολόγηση** (η) [Ι864|. **σταχυολόγημα** (το).
[ΠΤΥΜ. < μτγν. *σταχυολογώ (-έω)* < *στάχυς* + *-?.ογώ* < *-λόγος* < *λέγω* (με τη σημ. «συλλέγω, συγκεντρώνω»)], **στάχυς** (ο) -+ στάχυ
σταχώνω ρ. μετβ. {στάχω-σα. -θηκα. -μένος) επενδύω (βιβλίο) με σκληρό υλικό (λ.χ. δέρμα) · βιβλιοδετώ. — **σταχωτής** (ο).
ILΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *στάχυς,* εφόσον το ρ. σήμαινε αρχικώς «φτειάχνω δέματα σιταριού» και κατ' επέκταση «βιβλιοδετώ». Είναι αξιοσημείωτα τα σχόλια τού Σπ. Λάμπρου (Κπετρ. Ιιαρνασσού 1898): *ή δέ σύν- δεσις τοΰ βιβλίου ελέγετο* [στους βυζαντινούς] στάχωμα *και ό βιβλιοδέτης* σταχωτής, *ενίοτε δέ καί* βιβλιυαμφίαστης).
στάχωση (η) Ιμεσν.) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1.** η επένδυση βιβλίου με δέρμα ή άλλη ύλη· βιβλιοδεσία 2. (συνεκδ.) το σκληρό εξωτερικό περίβλημα βιβλίου. Επίσης **στάχωμα** (το) Ιμεσν.) {σταχώμ-ατος) -ατα. -άτων).
Σ.τ.Ε. (το) Συμβούλιο τής Επικρατείας.
στέαρ (το) {στέατος | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) το στερεό λίπος πυυ βρίσκεται κάτω από το δέρμα μηρυκαστικών και χρησιμοποιείται για την παρασκευή κεριών, σαπουνιών κ.ά. προϊόντων ΣΥΝ. ξίγγι.
[ετυμ. αρχ. λ. τού αγροτικού λεξιλογίου, με παραγ. επίθημα *-αρ* (πβ. κ. *πί-αρ, ήπ-αρ).* που ανάγεται σε τ. **στήαρ* (με αντιμεταχώρηση) < **στaj-ap* < I.E. *stay-, πβ. αβεστ. sta(y)- «σωρός. μάζα», σανσκρ. stiyah «στάσιμα ύδατα». slyana «σταθερός, συμπαγής» κ.ά. Η λ. στέαρ δή λωνε τυ σκληρό υποδόριυ πάχος, εν αντιθέσει με τη λ. *κιμε/.ή,* που αναφερόταν στο μαλακό πάχος |. **στεατικός,** -ή. -ό 11802J αυτός που σχετίζεται με το στέαρ: *~ οξύ* (οργανικό οξύ από το οποίο σχηματίζεται το λίπος τού στέατος). **στεάτινος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που αποτελείται ή παρασκευάζεται από στέαρ (βλ.λ.). **στεατίτης** (ο) Ιμτγν.] {στεατιτών} γεωλ. βασικό πυριτικό ορυκτό τού μαγνησίου.
στεατοπυγία (η) [1896) {χωρ. γεν. πληθ.) JATP. η εναπόθεση παχέος στρώματος λίπους στους γλουτούς. — **στεα7Όπυγικός,** -ή. -ό.
{εγυμ. < *στέαρ, -ατος* + *-πυγία* < *πυγή* «οπίσθια», ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. siearopygicl. **στεατόρροια** (η) j 18731 ιατρ. διαρρυϊκό σύνδρομο που οφείλεται στην αποβολή άπεπτου λίπους.
|F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. steatorrhoea|. **στεατουργείο** (το) το εργαστήριο κατασκευής στεάτινων προϊόντων (κεριών κ.ά.).
I ii r υμ. < *στέαρ. -ατος* + *-ουργείο* < *-ουργός [< έργο)].* **στεατώδης,** -ης, -ες [αρχ.| {στεατώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που αποτελείται από στέαρ (βλ.λ.) 2. αυτός που μοιάζει με στέαρ (βλ.λ.). σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **στεάτωμα** (το) Ιμτγν.) {στεατώμ-ατος | -ατα, -άτων] ιατρ, κάθε καλοήθης όγκος που περιέχει λιπώδη ιστό.
στεάτωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.f ιατρ. η παχυσαρκία.
[ΠΤΥΜ. < μτγν. *στεατοβμαι (-όο-)* < αρχ. *στέαρ. -ατος*\. **στεγάζω** ρ. μετβ. (στέγασ-α, -τηκα. -μένος) 1. παρέχω στέγη (σε κάποιον), εγκαθιστώ σε οίκημα: *~ πρόσφυγες / σεισμοπαθείς* 2. καλύπτω με στέγη: - γο *γήπεδο* 3. (μεσοπαθ. *στεγάζομαι)* βρίσκομαι και λειτουργία (σε συγκεκριμένο κτήριο): *μέχρι* να *αποκατασταθούν* οι *ζημιές, οι υπηρεσίες τού υπουργείου στεγάζονται στην οδό Φειδίου 62.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
[πτυμ. αρχ. < *στέγη* (βλ.λ.)|. **στεγανόποδο** (το) {στεγανοπόδ-ου j -ων} /.ωολ. κάθε πτηνό που διαθέτει νηκτική μεμβράνη, η οποία συνδέει και τα τέσσερα δάχτυλα των ποδιών του.
[εγυμ. αρχ. < *στεγανός + πούς. ποδός].* **στεγανοποιώ** ρ. μετβ. {στεγανοποιείς... [στεγανοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα,-ημένος} καθιστώ (κάτι) στεγανό. — **στεγανσποίηση** (η), **στεγανός,** -ή. -ό **1.** ο ερμητικά κλειστός, ο αδιαπέραστος από υγρά ή αέρια: *~ χώρος [1] διαμερίσματα || ~ βόθρος 2. στεγανά* (τα) (α) ναυτ. προστατευτικά διαφράγματα που κλείνουν ερμητικά και δεν επιτρέπουν την είσοδο νερού στο κύτος πλοίου (β) (μτφ.) διαχωρίστικά στοιχεία που εμποδίζουν την επικοινωνία, που κλείνουν ερμητικά και απομονώνουν άτομα και ομάδες ενός χώρου ή εμποδίζουν την είσοδο σε αυτόν: *δεν υπάρχουν ~ στο κόμμα μας· ο καθένας μπορεί να προχωρήσει και να αναδειχθεί σε όλα τα επίπεδα.* -- **στεγανότητα** (η) [μτγν.).
[εγυμ. αρχ. < θ. *στεγ-* ίβλ. λ. *στέγη)* + παραγ. επίθημα *-ανός* (πβ. κ. *τραγ-ανός)*\.
στέγαση (η) »στεγάζω
στεγάσιμος, -η.-ο (μτγν.] αυτός που μκορεί να στεγαστεί, **στέγασμα** (το) [αρχ.] {στεγάσμ-ατος | -ατα,-άτων} το στέγαστρο. **στεγαστικός,** -ή. -ό [1894J αυτός που σχετίζεται με τη στέγαση: *- ανάγκη ι δάνειο! πολιτική ι συνθήκες.* **στέγαστρο** (τυ) {στεγάστρ-υυ | -ο)ν} **1.** κατασκευή που στεγάζει έναν χώρο παρέχοντας προστασία από τον ήλιο ή τη βροχή 2. στεγασμένος χοίρος. υπόστεγο 3. (ειδικότ.) το υπόστεγο που υπάρχει στις στάσεις των μέσων μοζικής μεταφοράς για την προστασία των επιβατών από τη βροχή και τον ήλιο.
(εγυμ. < αρχ. *στέγαστρον* < *στεγάζω* (θ. *στεγασ-* τού αορ.) + παραγ. επίθημα *-τρον(πβ. κ. *σκέπασ-τρον. στόχασ-τρον)*\. **στέγη** (η) (στεγών) **1.** το οριζόντιο ή επικλινές κάλυμμα οικοδομής, κατοικίας και γενικά κάθε καλυμμένου χώρου, που μπορεί να απο- τελείται από κεραμίδια, πλάκες ή άλλα υλικά ΣΥΝ. σκεπή **2.** (συνεκδ.) σπίτι, κατοικία: *στη Γαλλία υπάρχει οξύ πρόβλημα στέγης || εύρεση ι έλλειψη / προσφορά στέγης || εγκατά/^ειψη συζυγικής στέγης* (η αποχώρηση τού ενός από τους συζύγους από την κατοικία, πράξη που συνιστά υπό ορισμένες προϋποΟέσεις λόγο διαζυγίου)]| *επαγγελματική ~* (ο χώρος που χρησιμοποιείται για την άσκηση επαγγέλματος, λ.χ. δικηγορίας κ.λπ.) 3. εταιρεία που έχει ως σκοπό της την προαγωγή και προστασία ορισμένου τομέα δραστηριότητας και υ χώρος στον οποίο λειτουργεί: *~ Γραμμάτων και Τεχνών ι απόρων κορασίδων*
κάθε χώρος στον υπυίο παρέχεται κάλυψη συγκεκριμένης ανάγκης (π.χ. επαγγελματικής): ο *παρουσιαστής βρήκε ~ για τη χρονιά αυτή σε επαρχιακό τηλεοπτικό σταθμό.*
Ιεγυμ. αρχ. < στέχω (παράλλ. τού ρ. *στεγ-άζω)* < ΙΕ. *(s)teg- «σκεπάζω, καλύπτω», πβ. σανσκρ. sthagayati. λατ. tegere, toga «σκέπασμα, κάλυμμα», αρχ. ιρλ. lech «σπίτι», αρχ. γερμ. dah (> γερμ. Duch «στέγη»), dccchen (> γερμ. dcckcn «καλύπτω») κ.ά. Παράγ. *στεγ-άζω. στεγ-νός. ά-στεγ-ος. στεγ-ανός* κ.ά.).
στεγνοκαθαρΐστήρΐο (τυ) (στεγνοκαθαριστηρί-ου | -ων) (επίσ.) ο χώρος όπου γίνεται στεγνό καθάρισμα ρούχων, τυ καθαριστήριο ρούχων.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. dry clcaning|. **στεγνός,** -ή, -ό **1.** αυτός που δεν έχει υγρό (στην επιφάνεια ή στο εσωτερικό του): *~ ρούχα [1] ξύλα / δρόμος / μάτια* (χωρίς δάκρυα) */ χείλη* (διψασμένα) συν. ξηρός αντ. υγρός, βρεγμένος 2. (ειδικότ.), αυτός που δεν έχει υγρασία: *- αέρας ί κλίμα / καιρός·* φρ. *στεγνό καθάρισμα* το καθάρισμα ρούχων πυυ γίνεται σε καθαριστήριυ χωρίς νερό, συνήθ. με τη χρήση ενός οργανικύυ χημικύυ συστατικού διαλυτικού

(μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν έχει πιει κρασί ή άλλο οινοπνευματώδες ποτό **4.** (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εκφραστικότητας. ζωντάνιας και συναισθηματικού πλούτου: ~ *άνθρωπος I ψυχή / ύφος / θέμα / περιγραφή i αφήγηση / απάντηση* αντ. ζωηρός. εκφραστικός· ΦΡ. ***μένω I είμαι στεγνός*** μένω / είμαι χωρίς λεφτά. – **στεγνό** επίρρ.. **στεγνότητα** (η) Ιαρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *στεγ-* (βλ. λ. *στέγη)* + παραγ. επίθημα *-νός,* πβ. κ. *γυμνός. τερπ-νός* |.

στεγνώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στέγνω-σα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) στεγνό: - *τα πλυμένα ρούχα στον ήλιο* αντ. υγραίνω, μουσκεύω, νοτίζω ♦ (αμετβ.) 2. γίνομαι στεγνός: *κάτσε στη φωτιά, να στεγνώσεις || στέγνωσε η πετσέτα / το στόμα μου* (βλ. λ. *στόμα)* || *στέγνωσαν τα μάτια μου απ' τα δάκρυα* 3. (μτφ.) χάνω τη ζωντάνια μου: *στέγνο)σε απ' την πείνα.* – στέγνωμα (το). σχολιο λ. *εργαστικός.*

[Ετυμ. < μτγν. *στεγνώ (-όω)* < αρχ. *στεγνός].* **στεγνωτήρας** (ο) **1.** ηλεκτρική συσκευή που στεγνώνει τα μαλλιά με την εκπομπή ζεστού αέρα συν. σεσουάρ, πιστολάκι 2. ιατρ. λεπτό φύλλο από ελαστικό κόμμι. το οποίο απομονώνει τα δόντια, στα. οποία γίνεται οδοντιατρική επέμβαση.

Ιπτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. scchoirj. **στεγνωτήριο** (το) 11889J {στεγνωτηρί-ου | -ων) χώρος με ειδικές εγκαταστάσεις, στον οποίο γίνεται στέγνωμα νημάτων, υφασμάτων ή ρούχων: (κατάστημα) —*καθαριστήριο.* **στεγνωτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.I **1.** αυτός που βοηθεί στο στέγνωμα: ~ *συσκευή / μηχανή* 2. ***στεγνωτικό*** (το) ξηραντική ουσία (ακόρεστο λιπαρό έλαιο ή φυσική ρητίνη), η οποία χρησιμοποιείται στα χρώματα βαφής οχημάτων, στα βερνίκια και στην τυπογραφική μελάνη, **στειβω** ρ. μετβ. (σχολ. ορθ. *στύβω,* γράφεται κ. *στίβω)* {έστειψα, στει- φτηκα, -μένοςί 1. πιέζω (κάτι), ασκώ επάνω του μεγάλη δύναμη, για να βγει το υγρό (νερό. χυμός κ.λπ.) που περιέχει: ~ *πορτοκάλια, για να κάνω πορτοκα?^άδα* || γο *πλυντήριο έχει ειδικό πρόγραμμα, για να στείβει τα ρούχα* συν, (για νερό) στραγγίζω, (για χυμό) ξεζουμίζω· φρ. (μτφ.) (α) ***στείβω το κεφάλι μου/το μυαλό μου*** βασανίζω τον νου μου, σκέπτομαι όσο πιο εντατικά μπορώ: *να βρω κάποια λύση!* || *όσο κι αν ~. δεν μπορώ να το Θυμηθώ* (β) ***στείβω την πέτρα*** (εκφραστ.) έχω πολύ μεγάλη δύναμη, κυρ. στα χέρια: *άλλα παιδιά στείβουν την πέτρα στην ηλικία σου κι εσύ δεν θες να μεταφέρεις μια βαλίτσα;* 2. (μτ<ρ.) εκμεταλλεύομαι (κάποιον) παίρνοντάς του ό.τι έχει συν. ξεζουμίζω, απομυζώ· φρ. ***σαν στειμμένη λεμονόκουπα*** (μτφ.) για πρόσωπο που τυ έχουν εκμεταλλευθεί παίρνοντας ό,τι καλύτερο μπορούσε να δώσει: *εκμετα/.λεύθηκαν το ταλέντο του και, όταν δεν τον χρειάζονταν, τον πέταξαν ~.* –■ **στείψιμο** (το).

[ΠΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ποδοπατώ, συμπιέζω», < I.F. **steib(h)-* «συσσωρεύω. στερεώνω, συμπιέζω», πβ. αρμ. stipem «πιέζω», λατ. stipare «στοιβάζω, συσσωρεύω», stipes «πάσσαλος, παλούκι», λιθ. stiebas «σωρός, στήλη», μέσ. άνω γερμ. stif (> γερμ. sieif «αλύγιστος, δύσκαμπτος») κ.ά. Ομόρρ. *στίβ-ος. στιβ-αρός, στοιβ-άς (-άδα). στοιβάζω* κ.ά. Συχνά χρησιμοποιούνται στη Ν. Ελληνική και οι εσφαλμ. γρ. *στίβω* (με την επίδρ. τής μηδενισμ. βαθμ.. πβ. *στίβ-ος*) και *στύβω* (με την επίδρ. τυύ αρχ. *στύφω,* πβ. κ. *στυφός, στύψις)].*

στείβω: ομόρριζα. Όπως ***τα στείχω - στοίχος, αντιστοιχώ - στίχος*** κ.τ.ό. εμφανίζουν μεταπτωτική εναλλαγή ***ει : οι : ι*** (βλ. ***μεταπτώσεις).*** η οποία γεννά προβλήματα ορθογραφίας, έτσι και τα **στείβω -στοιβάζω-στίβος** κ.λπ. εμφανίζουν μεταπτωτική ποικιλία με δυσχέρειες στην ορθογραφία τους. Συγκεκριμένα, από τη ρ. **στειβ-** τύ αρχαίυ ήδη ρ. ***στείβω,*** το οποίο από αρχική σημασία «πιέζω κάτι πατώντας το, ποδοπατο)» έφθασε στη σημερινή σημασία «συμπιέζω κάτι (φρούτα κ.λπ.). για να βγάλει υγρό, χυμό», έχουμε δύο μεταπτωτικές ποικιλίες: (α) **στοιβ-·** αρχ. **στοιβή** «σωρός», από όπου το ρ. **στοιβάζω** και (το μεταρρηματικό ουσιαστικό) **στοίβα** (β) **στιβ- στίβος, στιβάδα *(χιονο-στιβάδα).* ατιβ-αρός** και **στίφ-ος** (το) σε όλα τα ομόρριζα τού ασθενούς θ. ***στιβ-*** υπάρχει η ευρύτερη σημ. «στέρεος, ισχυρός, δυνατός».

Λς σημειωθεί ότι η παλαιότερη ορθογραφία τού ***στείβω*** ως **στύβω** (από αρχ. ***στύφω*** που σήμαινε «μαζεύω, περιστέλλω» και «έχω στυφή γεύση», ομόρρ. τού **στυφός)** δεν θεωρείται σωστή. Ήτσι θα γράψουμε **στείψω / έατειψα** και **στείψιμο** - όχι ***στύψω / έστυψα*** και ***στύψιμο!***

στέικ (το) (συνήθ. ορθ. ***στέηκ)*** (άκλ.} φέτα μαλακού μοσχαρήσιου κρέατος που τρώγεται ψητό.

[ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. steak).

στειλιάρι (το) [στειλιαρ-ιού j -ιών} **1.** κυλινδρικό ξύλο που χρησιμοποιείται ως λαβή ή μοχλός γεωργικών, ξυλουργικών κ.ά. εργαλείων 2. (συνεκδ.) ξύλινυ ραβδί μεγάλυυ πάχους, ρόπαλο **3.** (συνεκδ.) το ξυλοκόπημα: ***θέλει - || θα*** rou ***δώσω*** - (πολύ ξύλο) **4.** (μτφ.) άνθρωπος αγροίκος και ανεπίδεκτος μαθήσεως συν. κούτσουρο, ξύλο απελέκη- το.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***στειλειάριον.*** υποκ. τύ αρχ. ***στεα)λεός,*** παράλλ. τ. τού ***στε(ι)λεῦί*** «ξύλινη λαβή εργαλείου, αξίνας», με κατάλ. ***-εά*** (πβ. κ. ***δωρεά),*** ενώ οι τ. με ***-ει (στειλ-εά)*** οφείλονται σε μετρική έκταση. **II** λ. ***στε(ΐ)λ-εά*** ανάγεται σε αμάρτυρο ουδ. ****στέλ-ος*** και συνδ. με αρμ. sielin «κορμός, κλαδί», αρχ. γερμ. stal «τοποθεσία, κατοικία», stellen Ο γερμ. stellen «στήνω, θέτω, τοποθετώ»), νορβ. stjol «κοτσάνι, στέλεχος» κ.ά. Ομόρρ. ***στέλε-χος*** (βλ.λ.). Οι προαναφερθείσες συνδέσεις θα επέτρεπαν την ένταξη τής λ. στην ευρεία οικογένεια τυύ ρ. ***στέλλω*** (βλ.λ.)|.

στειλιαρώνω ρ. μετβ. {στειλιάρωσα} εφαρμόζω στειλιάρι σε (εργα

λείο): - *την αξίνα / τον κασμά.* **στείμμα** (το) [στείμμ*ατος | -ατα. -άτων} αυτό που απομένει μετά το στείψιμο φρυύτου.

[ρ.τυμ. < *στείβω*\.

στειρεύω ρ. -♦ στερεύω

στειροβότανο (το) το φυτό «άγχουσα», το οποίυ, σύμφωνα με τις λαϊκές προλήψεις, προκαλεί στειρότητα. **στειρολόγημα** (το) {στειρολογήματος | χωρ. πληθ.} (για αμπέλι) η αποκοπή των στείρων βλαστών, **στειροποίηση** (η) ► στείρωση **στειροποιώ** ρ. στειρώνω

στείρος, -α, -υ **1.** (για ανθρώπους και ζώα) αυτός που δεν τεκνοποιεί: - *γυναίκα / αγελάδα* συν. άγονος. στέρφος am. γόνιμος 2. (για έδαφος) που δεν καρποφορεί, που είναι άγονος ΣΥΝ, άκαρπος **3.** (μτφ.) υ μη δημιουργικός και αποτελεσματικός: ~ *μίμηση ξενικών προτύπων / ανταγωνισμός / γνώση* ΣΥΝ. ατελέσφορος 4. αυτός που δεν περιέχει μικρόβια (αποστειρωμένος). – **στειρότητα** (η) [μτγν.). ··" σχολιο λ. *ομόηχα.*

[ηίύμ, < αρχ. *στείρος* < θηλ. ουσ. *στείρα* (υποχο)ρητ.) «αυτή που δεν έχει ή δεν μπορεί να τεκνοποιήσει (για γυναίκες και θηλ. ζώα)» < **στέρ-ja* < I.K. **ster-* «άγονος^ άκαρπος, στείρος», πβ. σανσκρ. starl- « άτεκνη (αγελάδα)», αρμ. sterj «άτεκνος» (για ζώα), αλβ. shtjerre «νεαρή αγελάδα · αρνί», λατ. sterilis «άκαρπος, άτεκνος» Ο γαλλ. .sterile), γοτθ. st;i/ro «στείρα (γυναίκα)», αρχ. γερμ. stero «κριάρι», ισλ. stirtla «άτεκνη (αγελάδα)» κ.ά.|. **στειρώνω** ρ. μετβ. {στειρω-σα, -θηκα. -μένος} κάνω (κάποιον/κάτι) στείρο. Κπίσης **στειροποιώ** [1890] {-είς... ί στειροποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος}.

[ετυμ. < μτγν. *στειρώ (-όω)* < αρχ. στείρος|. **στείρωση** (η) Ιμτγν.} |-της κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιλτρ. η επέμβαση που εκτελείται στον άνδρα ή στη γυναίκα, καθώς και σε ζώα, για να τους καταστήσει στείρους. Επίσης **στειροποίηση** 11892[.

στειρωτικός, -ή. -ό Ιμτγν.) αυτός που προκαλεί στείρωση: - *φάρμακα* ΑΝΤ. γονιμοποιός, **στέισον βάγκον** (το) {άκλ.} τύπος αυτοκινήτου, συνήθ. πολυμορφικού, με μεγάλο εσωτερικό χο')ρυ.

|ΕΓΥΜ. < αγγλ. station wagon),

στείψιμο (το) ♦ στείβω

στέκα (η) {στεκών} **1.** η μακριά ράβδος, με την οποία χτυπούν οι παίκτες τις μπάλες τού μπιλιάρδου 2. (μτφ.-μειωτ.) πολύ αδύνατη **κ<χι** ψηλή γυναίκα · **3.** το ξύλινο εργαλείο των υποδηματοποιών, με το οποίο γυαλίζουν τις σόλες τιον παπουτσιών · 4. γυναικείο αξεσουάρ. συνήθ. κοκκάλινο ή πλαστικό, που προσαρμόζεται στο κεφάλι συγκρατώντας τα μαλλιά.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. stecca < γοτθ. stika «ραβδί, μπαστούνι» (πβ. κ. αγγλ. stick.)}.

στεκάμενος, -η. -ο κ. **στεκούμενος** (νερό) που ακινητεί, που λιμνάζει.

|ΕΤΥΜ. < *στέκω* + παραγ. επίθημα *-άμενος,* πβ. κ. *λεγ-άμενος].* **στεκάρω** ρ. μετβ. {στέκαρ-α κ. -ισα} γυαλίζω με στέκα (βλ.λ., σημ. 3) τη σόλα (παπουτσιού). – στεκάρισμα (το).

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. steccare < stecca, βλ. κ. *στέκα].* **στέκι** (το) Ιστ^κ-ιύ | -ιών} (καθημ.) κάθε χώρος στον οποίο συχνάζει κανείς: *ομάδα φοιτητών χρησιμοποιεί αίθουσα τού Πανεπιστημίου ως* - j[*ορισμένα καφενεία τής Αθήνας ήταν - ποιητο)ν και καλλιτεχνών || ~ τοξικομανών ι φιλάθλων.*

|εγυμ. Από το γ' εν. *στέκει* (τού ρ. *στέκω),* που χρησιμοποιήθηκε ως ουδ. ουσ.Ι.

στέκομαι ρ. αμετβ. {στάθηκα} **1.** (α) παύω να προχωρώ, να κινούμαι ή να λειτουργώ, σταματώ: *στάθηκε κάτω από το παράθυρό της || περαστικοί στέκονταν μπροστά στη βιτρίνα* j| *στάθηκε λιγάκι, να ξεκουραστεί || Στάσου! Μη φεύγεις! || στάσου και θα δεις / Οα σου δείξω! (ως* έκφραση απειλής: *περίμενε να δεις τι θα σου κάνω!γ* φρ. **δεν *στέκομαι (καθόλου)*** ασχολούμαι συνεχώς με κάτι. δεν αναπαύομαι ούτε στιγμή: *από το πρωί δεν έχω σταθεί καθόλου■ έχω τρελαθεί στη δουλειά* (β) σταματώ (σε κάποιο σημείο), επιμένω (σε κάτι): *ο καθηγητής στάθηκε ιδιαιτέρως σ'αυτό το κεφά?^αιο || Για στάσου ένα λεπτό! Πώς το είπες αυτό:* (γ) (για μέσα μαζικής μεταφοράς) κάνω στάση. σταθμεύω: γο *λεωφορείο στάθηκε στη στάση* · 2. υψιόνομαι, ορ- θιόνομαι. βρίσκομαι (σε τέτοιο σημείο, ώστε να είμαι εμφανής): *στην κορυφή τού βουνού στέκεται η εκκλησία τού Προφήτη Ιλία* **3.** είμαι όρθιος: *πολλοί επιβάτες στέκονταν μέσα στο λεωφορείο || - κλαρίνο* (βλ.λ.) */ σούζα* (βλ.λ.) || *στέκεται σαν κούτσουρο* (κοκκαλώνω, μαρ- μαρίόνω) / *ακίνητος■* ΦΡ. ***στέκομαι I στέκω καλά*** (i) (για ανθρώπους προχωρημένης ηλικίας) κρατιέμαι καλά. έχω καλή υγεία παρά την ηλικία μου (ii) βρίσκομαι σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση· (μόνο το μεσοπαθ. ***στέκομαι)*** 4. είμαι σταθερός, σταθεροποιούμαι: γο *βάζο δεν στέκεται (καλά) στη θέση τ* ου* φρ. (μτφ.) ***στέκομαι στα πόδια μου*** (i) είμαι αυτόνομος, ανεξάρτητος· μπορώ να τα βγάλω πέρα, να ζήσω μόνος μου: *χρειάστηκαν χρόνια σκ? ·.ηρής δουλειάς, μέχρι να μπορέσει να σταθεί στα πόδια του* (ii) ξαναβρίσκω τις δυνάμεις μου, συνέρχομαι: *ήπια έναν καφέ, να σταθώ στα πόδια μου* 5. διατηρούμαι. παραμένω: *στάθηκε ακλόνητος στις ιδέες του* · 6. βοηθώ κάποιον. συμπαραστέκομαι σε κάποιον: *του στάθηκε πολύ ο γυιος του. ιδίως στα γηρατειά του-* ΦΡ. ***στέκομαι δίπλα (σε κάποιον)*** βλ. λ. *δίπλα*

7. αποτελώ, είμαι ή αποδεικνύομαι: *σε όλες τις δύσκολες περιστάσεις στάθηκε άντρας / παλληκάρι || στάθηκε τυχερός / άτυχος στη ζωή του || τίποτε δεν μπορεί να σταθεί εμπόδιο στον δρόμο του* 8. συμπεριφέρομαι. έχω συγκεκριμένη στάση (προς κάποιον): *μου στάθηκες σαν αδελφός || rou στάθηκε σαν πραγματικός πατέρας-* φρ. ***στέ***

κομαι ατο ύψος (+γεν.) ανταποκρίνομαι στις απαιτήσεις: ~ του *ρόλου που υποδύομαι* στο *θέατρο* [[*πρέπει να σταθείς στο ύψος των περιστάσεων!* || *Στάσου στο ύψος σου! Μην πέσεις στο επίπεδό τους!* Επίσης **στέκω** (βλ.λ.).

Ιετυμ. μεσν. < μτγν. *(έ)στήκω*, από τον αρχ. παρακ. *εστηκα* τού ρ. *ἵστημι / ίσταμαι* (βλ.λ.)]. **στέκω** ρ. αμετβ. {εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} (προφορ.-λογοτ.) **1**. στέκομαι (βλ.λ.): *τι στέκεις εκεί και δεν έρχεσαι μαζί μας;* || *ο ναός στέκει επί πολλούς αιώνες επιβλητικός στον λόφο·* φρ. **στέκω** / *στέκομαι καλά* βλ. λ. *στέκομαι 2.* (τριτοπρόσ.) *ατέκει, ατέκουν* είναι σωστό, ευ- σταθεί. αρμόζει: *η άποψη αυτή δεν ~ λογικά / επιστημονικά* || *αυτά που λέει* δεν *στέκουν* φρ. *δεν στέκει καλά* δεν είναι στα λογικά του. **στέλεχος** (το) {στελέχ-ους | -η, -ών} **1.** βοτ. ο βλαστός δέντρου ή φυτού · 2. (λόγ.) το ευθύ και στενόμακρο μέρος οργάνου (π.χ. εργαλείου. πβ. λ. *στειλειάρι)* 3. το μέρος διπλότυπων φύλλων χαρτιού (αποδείξεων πληρωμών, εισιτηρίων κ.ά.), το οποίο μένει σε αυτόν πυ το εκδίδει **4.** (μτφ.) (α) μέλος πολιτικού σχηματισμού, υπηρεσίας, επιχει- ρήσεως ή οργ«νο>σεως με ιδιαίτερο ρόλο (αρμοδιότητες. ευθύνη κ.ά.). κατ' αντιδιαστολή προς το απλό μέλος ή τον υπάλληλο: *σχολ ή στελε- χών επιχειρήσεων* || *κορυφαίοι ανώτατοι! ηγετικό / έμπειρο / δραστήριο / ικανό / υψηλόβαθμο / χαμηλόβαθμο* ~ || *- ασφαλιστικής εταιρείας / παράταξης / τράπεζας / πω/,ήσεων* (β) χτρατ. κάθε μόνιμος αξιωματικός και υπαξιωματικός στρατιωτικής μονάδας ή υπηρεσίας: στε- *λέχη* των *Ενόπλων Δυνάμεων* · 5. ανατ. ο κύριος κορμός νεύρου ή αγγείου πριν διακλαδωθεί 6. ιατρ καθαρή καλλιέργεια ενός μικροβίου από έναν αρχικό κλώνο. — **στελεχικός,** -ή, -ό κ. **στελεχιακός** (σημ. 4). σχολιο λ. χυναικ-είος.

[ΚΤΥ.Μ. αρχ. < θ. *στελε-* (το οποίο απαντά στους τ. *στε(ι)/>εός / στε(ι)λεά* «ξύλινη λαβή εργαλείου, αξίνας». βλ. λ. *στειλειάρι)* + παραγ. επίθημα *-χος*, πβ. κ. *τάρα-χος, τέμα-χος).* Το επίθ. *στελεχιακός* αντί τού ορθού *στελεχικός* είναι αναλογικός σχηματισμός προς άλλα επίθετα σε *-(κ)ιακός.* που έχουν σχηματιστεί κανονικά: *πτυχίο - πτυχιακός, ισχίο - ισχιακός, υποβρύχιο - υποβρυχιακός, επαρχία - επαρχιακός.* Βλ. κ. *εποχικός].* **στελεχώνω** ρ. μετβ. {στελέχω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** παρέχω το αναγκαίο προσωπικό: *- επιχείρηση / οργανισμό / υπηρεσία / βιβλιοθήκη* 2. (για πρόσ.) είμαι στέλεχος: *σπουδαίοι αρχιτέκτονες στελεχώνουν αυτή την οικοδομική επιχείρηση.* —**στελέχωση** (η). σχολιο λ. *γυναικείος.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *στελεχώ (-όω).* αρχική σημ. «σχηματίζω κοτσάνι, αναπτύσσω».. < αρχ. *στέλεχος*\.

Στέλιος (ο) -»Στυλιανός **Στέλλα**

(η) γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ. Θηλ. τού Στέλιος. πυυ παρετυμολογήθηκε προς ξέν. κύρ. όν.. πβ; ιταλ. Stella < λατ. stella «αστέρι» (βλ. κ. λ. *Στυλιανός)*|. **στέλνω** ρ. μετβ. {έστειλα, στάλ-θηκα (λόγ. εστάλην. -ης, -η...), -μένος}

δίνω να μεταφερθεί (κάτι που προορίζεται για κάποιον): ~ *στους γονείς μου γράμμα / δώρο / δέμα* || *του έστειλε μήνυμα με αγγελια- φόρο* || *του - χαιρετίσματα* συν. αποστέλλω, πέμπω 2. κάνω ή βοηθώ (κάποιον) να μεταβεί κάπου για συγκεκριμένο σκοπό: *οι γονείς τον τον έστειλαν στη Γαλλία για μεταπτυχιακά* [[*η χώρα μας τον έστειλε αντιπρόσωπο στα Ιλνωμένα Έθνη* · φρ. (α) *ατέλνω κάποιον στον διά(β)ολο* βλ. λ. *διάβολος* (β) *άντε (να) μη σε ατείλω!* ως έκφραση δυσαρέσκειας ή απόρριψης για κάτι που λέει ή κάνει κάποιος· ισοδυ- ναμεί με φρ. «πάψε / σταμάτα / πρόσεχε (ενν. τι λες / τι κάνεις), για να μη σου πω "άντε στον διά(β)ολοΜ» (γ) *στέλνω (κάποιον) σπίτι του* διώχνω ή απολύο) (κάποιον) από τη θέση που κατέχει: *ο διευθυντής τον προειδοποίησε ότι, αν ξανακάνει τέτοιο σφάλμα, θα τον στείλει σπίτι του* |) *ο λαός προτίμησε, αντί να τον ξαναστείλει στη Βου/.ή, να* τον στείλει *αυτή τη φορά σπίτι του* 3. κάνω (κάτι) να φθάσει κάπου: *ο Ήλιος* στέλνει *τις ακτίνες του στη Γη* || *η κρατική τηλεόραση μέσω δορυφόρου στέλνει* το *πρόγραμμά της στους απόδημους Έλληνες* || *με δυνατό* σουτ *ο παίκτης έστειλε τη μπάλα στα δίχτυα* · **4.** (αργκό) αφήνω (κάποιον) κατάπληκτο: *μ'έστειλες τώρα μ'αυτό που μου 'πες.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω, κλείνω.*

Ιείύμ. μεσν. < αρχ. *στέλ/.ω* (κατά το σχήμα *έσπειρα - σπέρνω, έγειρα - γέρνω)* < **στέλ-]ω* < I.K. **stel-* «τοποθετώ, στήνω. θέτω», πβ. αρμ. stei-canem «φτειάχνω, κατασκευάζω». Δεν μπορεί να αποκλειστεί η σύνδεση με τις λ. *στε(ι)λεά, στέλεχος* (βλ.λ.) και με τις συγγενείς Ι.Ε. λ. Το ρ. *στέλλω* παρουσιάζει αξιοπρόσεκτη σημασιολ. πορεία, έχοντας αρχικώς τη σημ. «διευθετώ, τακτοποιώ, ετοιμάζω» και εν συνεχεία «πέμπω, προετοιμάζω για αναχώρηση (κυρ. τον στρατό ή τον στόλο)», οπότε «εξοπλίζω». Οι ποικίλες αυτές χρήσεις είναι εμφανείς και στα παράγωγα *στόλ-ος. στολ-ή. στολ-ίζω* κ.ά.]. **στέμμα** (το) |στέμμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το μετάλλινο στεφάνι που φορούν στο κεφάλι βασιλείς και βασίλισσες συν. διάδημα, κορώνα 2. (συνεκδ.) η βασιλική εξουσία: *η αυθαιρεσία τού ~* || *η εμπ/.οκή τού ~* σε *πολιτικές ίντριγκες και συνωμοσίες* 3. (συνεκδ.) η εικόνα τυύ στέμματος πάνω σε εθνόσημα ή σφραγίδες κρατών, που έχουν ως ανώτατο άρχοντα βασιλιά **4.** αστρον. το εξώτατο τμήμα τής ατμόσφαιρας τού Ηλιου 5. φιλολ. *στέμμα (καταγωγής κωδίκων)* γραφική παράσταση των σωζομένων χειρογράφων αρχαίου κειμένου, ανάλογα με την αξία και την αλληλεξάρτησή τους.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **στέφ-μα* (με αφομοίωση) < *στέφω* (βλ.λ.)]. **στεμματογράφος** (ο) ΤΕΧΝΟΛ. όργανο που χρησιμοποιείται για την παρατήρηση τού ηλιακού στέμματος.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coronagraph (νόθο σύνθ.)|. **στεμφυλίτης** (ο) Ιαρχ.] {στεμφυλιτών} αυτός που γίνεται από στέμφυλα.

στέμφυλο (το) {στεμφύλ-ου | -ων} (συνήθ. στον πληθ.) η πολτώδης μάζα που απομένει από τη σύνθλιψη των σταφυλιών συν. τσίπουρο. |ι ::τμ. < αρχ. *στέμφυλον* < θ. *στεμφ-* (τού ρ. *στέμβω* «κινώ συνεχώς, σείω. τινάζω». JM.. λ. *στόμφος)* + παραγ. επίθημα -υλον (πβ. κ. *κράτος Κρατύλος, αίσχος - Αισχύλος).* Κίναι πιθ. η ύπαρξη αμάρτυρου ουδ. *Χστέμφος* (πβ. επίθ. *ά-στεμφής)*\. **στεμφυλοπιεστήριο** (το) 11888] {στεμφυλοπιεστηρί-ου | -ων} το πιεστήριο που χρησιμοποιείται στη σύνθλιψη των στεμφύλων. **στεμφυλόπνευμα** (το) {στεμφυλοπνεύμ-ατος | -ατα, -άτων} το οινό- πνευμα που παράγεται από απόσταξη στεμφύλων συν. τσίπουρο, **στεναγμός** (ο) ίαρχ.| **1.** η βαθιά και ηχηρή εκπνοή, ο αναστεναγμός 2. (συνεκδ.) ο θρήνος: *«θρήνος, κλαυθμός και οδυρμός και ~ και λύπη»* (από θρηνητικό ποίημα για την άλωση τής Κωνσταντινούπολης). Επίσης **στέναγμα** (το) [αρχ.] {στενάγμ-ατος | -ατα. -άτων}.

στενάζω ρ. αμετβ. {στέναξα} **1.** εκβάλλω βαθιά και ηχηρή εκπνοή, αναστενάζω **2.** (συνεκδ.) θρηνώ: *οι υπόδουλοι Έλληνες στέναζαν υπό τον τουρκικό ζυγό* συν. γογγύζω.

[ετυμ. αρχ. < *στένω* «βογγώ. στενάζω βαριά και βαθιά» + εκφραστ. επίθημα *-άζω* (πβ. κ. *καγχ-άζω).* Το αρχ. στένω < I.E. **(s)ien-* «βογγώ, στενάζω, θορυβώ», πβ. σανσκρ. stanati «θορυβώ, βροντώ», αρχ. αγγλ. stenan «στενάζω, βογγο)». ρωσ. stOn «στεναγμός», λατ. tonare «βροντώ» κ.ά. Παράγ. αρχ. *στόν-ος, Στέν-τωρ* (κύρ. όν., βλ. λ. *στεντόρειος)* κ.ά.].

στενακτικός, -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον στεναγμό 2. αυτός που προκαλεί στεναγμό ΣΥΝ. λυπηρός, θλιβερός, **στεναξιά** (η) (λαϊκ.) ο στεναγμός, **στεναχώρια** (η) στενοχώρια **στενάχωρος,** -η, -ο -» στενόχωρος **στεναχωρώ** ρ. -+ στενοχωρώ

στενεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στένε-ψα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) στενό, μειώνω το φάρδος / πλάτος του: ~ *το παντελόνι / τη φούστα* αντ. φαρδαίνω, πλαταίνω 2. (συνεκδ.) προκαλώ ενόχληση ή πόνο (σε κάποιον) λόγω στενότητας: *με* στενεύουν *τα παπούτσια μου*

(αμετβ.) 3. γίνομαι στενός: *ο δρόμος σ' αυτό το σημείο στενεύει*

(μτφ.) περιορίζομαι: *στενεύουν τα περιθώρια των κινήσεών* του* φρ. *στένεψαν τα πράγματα* η κατάσταση έχει γίνει δύσκολη. — **στένεμα** (το). ^ σχολιο λ. *εργαστικός.*

στενό (το) [μτγν.] **1.** στενός δρόμος: *τα γραφικά* **~** *τής Πλάκας* συν. σοκάκι 2. *στενά* (τα) στενό πέρασμα ανάμεσα σε δύο βουνά ή ανάμεσα σε θάλασσα και βουνό: *οι αντάρτες έπιασαν τα - και περίμε- ναν τους στρατιο)τες* || *τα ~ των Δαρδανελίων* ΣΥΝ. (λαϊκ.) (για βουνό) κλεισούρα, δερβένι, (για θάλασσα) μπουγάζι. — (υποκ.)

στενάκι (το). σχομο λ. *πορθμός.* **στενογράφημα** (το) [1832] {στενογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων} κείμενο που έχει γραφεί με τη μέθοδο τής στενογραφίας,

στενογραφία (η) |1832] {χωρ. πληθ.} μέθοδος γραφής με συντομο- γραφίες και σύμβολα, η οποία χρησιμοποιείται (π.χ. από δημοσιογράφους) για την ταχεία και πιστή απόδοση τού λόγου: ~ *χρησιμοποιούν οι δημοσιογράφοι που παρακολουθούν συνεντεύξεις Τύπου.* [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stenographie|.

στενογραφικός, -ή. -ό 11847] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη μέθοδο τής στενογραφίας: ~ *μαθήματα* 2. αυτός πυυ γράφεται με τη μέθοδο τής στενογραφίας. - **στενογραφικώς** επίρρ. [1857|. **στενογράφος** (ο/η) |1856] πρόσωπο που γνωρίζει και χρησιμοποιεί στενογραφία. ^ σχολιο λ. *πολυγράφος.*

[είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stenographed **στενογραφώ** ρ. μετβ. [18301 {στενογραφείς... | στενογράφ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} καταγράφω με τη μέθοδο τής στενογραφίας: ~ *τα πρακτικά τού συνεδρίου.* - **στενογράφηση** (η). ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stenographier]. **στενόκαρδος,** -η. -ο αυτός που δυσφορεί εύκολα, που χαρακτηρίζεται από ψυχική μικρότητα ΣΥΝ. μίζερος ΑΝΤ. ανοιχτόκαρδος. — **στενόκαρδα** επίρρ.. **στενοκαρδία** (η) 11812].

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. engherzig]. **στενοκέφαλος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει περιορισμένους πνευματικούς ορίζοντες συν. μικρόνους, στενόμυαλος 2. αυτός που επιμένει στις εσφαλμένες απόψεις του ιυν. ξεροκέφαλος, ισχυρογνώμων. - **στενοκέφαλα** επίρρ.. **στενοκεφσλιά** (η) |!843|. ** σχολιο λ. *ανόητος.*

στενόμακρος, -η, -ο Ιμτγν-J ο στενός και μακρύς: ~ *τραπέζι* συν. μακρόστενος. — **στενόμακρα** επίρρ. ** σχομο λ. /rovd<5ονγος. **στενομέτωπος,** -η, -ο [1894[αυτός που έχει στενό μέτωπο λντ. ευ- ρυμέτωπος, πλατυμέτο)πος. — **στενομετωπία** (η), **στενόμυαλος,**-η.-ο ο στενοκέφαλος. —**στενόμυαλα** επίρρ.. **στενομυαλιά** (η). « * σχολιο λ. *ανόητος.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. narrow-minded[. **στενοπριά** (η) στενή δίοδος ΣΥΝ. στενωπός, στένωμα, διάσελο. Επίσης **στενοπριά** [αρχ.). **στενοπόρος,** -ος, -ο (λόγ.) αυτός που έχει στενό πέρασμα.

[ητυμ. αρ^. < *στενός* + *πόρος* «πέρασμα, διάβαση» (βλ.λ.)|. **στενοπροσωπος,** -η. - ο [αρχ.] αυτός που έχει μικρό και επίμηκες πρόσωπο.

στενορρύμι (το) {χωρ. γεν.} στενός δρόμος, σοκάκι.

Ιείύμ. < μτγν. στενορρύμιον, υποκ. τού *στενορρύμη* < *στενός* + *ρύμη* (βλ.λ.)].

στενός, -ή. -ό **1.** αυτός που έχει μικρό πλάτος / φάρδος: - *δρόμος / στέρνα / ρούχο (στη μέση / στους ώμους / στη μασχάλη) / μπλούζα / παντε?.όνι / φούστα / παπούτσια* αντ. φαρδύς, ευρύχωρος· ΦΡ. *γίνομαι* **στενός** *κορσές (σε κάποιον)* γίνομαι φορτικός, ενοχλητικός (σε κάποιον): *μου 'γινε στενός κορσές* τον *τελευταίο καιρό ο γείτονας* 2. *στενό* (το) βλ.λ. 3. αυτός που έχει μικρή έκταση: ~ *χώρος / δωματιά- κι 1 περιθώρια τετραδίου* 4. (λαϊκ.) *στενή* (η) η φυλακή: *με βάλανε /*

ρίξανε / χώσανε στη ~ 5. (μτφ.) (α) (για πρόσ.) ο περιορισμένος αριθμητικά: *σε ~ ο ι κο γενεια κό / φιλικό κύκλο || συγκέντρωση / γάμος σε ~ κύκλο / περιβάλλον || η φήμη τον ξεπέρασε τα ~ όρια των καλλιτεχνικών κύκ/.ων* (β) (κακόσ.) περιορισμένου διανοητικού εύρους: *- αντιλήψεις / λογική/ μυαλό / κεφάλι* (γ) αυτός που αναφέρεται σε περιορισμένο αριθμό πραγμάτων, φαινομένων κ.λπ.: *με τη - έννοια τής λέξεως* ΛΝΤ. ευρύς· φι>. ***υπό στενή έννοια*** περιοριστικά, κατά γράμμα: *ερμηνεύουν τον νόμο -* ΣΥΝ. (λατ.) stricto sensu ΑΝΤ. διασταλτικά, υπό ευρεία έννοια 6. (για σχέσεις μεταξύ ανθρώπων) (α) πολύ κοντινός. ο πλησιέστερος: *~ φίλος / συγγενείς / σύνεργάτες* (β) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη αμεσότητα, οικειότητα, εγκαρδιότητα κ.λπ.: *έκω ~ σχέσεις με κάποιον* (γ) συνεχής ή και τακτικός: *βρισκόμαστε σε ~ επαφή με τον πύργο ελέγχου τού αεροδρομίου |j έχουμε αναπτύξει ~ συνεργασία* σε *Θέματα έρευνας και τεχνολογίας* ΑΝΤ. χαλαρός. **στενά** επίρρ.

ΙΕΙΥΜ. < αρχ. *στενός / στεινός* (ιων.) < **στεν-Ρ-ός* (όπως επιβεβαιώνεται από τον συγκριτ. βαθμό *στενότερος* < **στενΓ-ότερος*), αγν. ετύμου. ενώ δεν είναι σαφής η προέλευση τού ενθήματος *-Γ-].* **στενοσόκοκο** (το) το στενό σοκάκι ΣΥΝ. στενορρύμι. **στενόστομος,** -η. -ο [αρχ.Ι (για αγγεία) αυτός που έχει στενό στόμο.

στενότητα (η) [αρχ.] Ιχωρ. πληθ.} 1. η ιδιότητα τού στενού: *η ~ τού δρόμου / χώρου* συν. ευρύτητα· (μτφ.) 2. το να χαρακτηρίζεται η σκέψη κάποιου από έλλειψη ευελιξίας, ανοιχτών οριζόντων: *~ πνεύματος* συν. ευρύτητα 3. η έλλειψη, η ανεπάρκεια: *οικονομική ~ |[~ χρημάτων / χρόνου* ανί. πλησμονή, αφθονία 4. η οικειότητα: *~ σχέσεων.* **στενόφυλλος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι (για φυτό. βιβλίο ή πόρτα) αυτός που έχει στενά φύλλα αντ. πλατύφυλλος. **στενοφυλλία** (η) Ιμτγν.|. **στενοχώρια** κ. (λαϊκ.) **στεναχώρια** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1.η δυσάρεστη ψυχική κατάσταση: <5ην *ήξερα ότι τα νέα μου θα σου έφερναν τόση ~! || θ' αρρωστήσει απ' τη ~ της* συν. λύπη, θλίψη λντ. χαρά 2. η έγνοια, η σκοτούρα: *έχει πολλές ~ || δεν αντέχω άλλες* σχολιο λ. *υποχωρητικός.*

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *στενοχώρια,* αρχική σημ. «στενότητα χώρου» < *στενόχωρος.* JI σημ. «δυσχέρεια, δυσκολία» είναι ήδη αρχ.Ι. **στενοχωρος,** -η. -ο κ. (λαϊκ.) **στενάχωρος 1.** αυτός που έχει στενότητα χώρου: *~ σπίτι* ΣΥΝ. πληκτικός, πνιγηρός Α\Τ. ευρύχωρος· (μτφ.) 2. (κυρ. στον τ. ***στενάχωρος)*** αυτός που στενοχωριέται εύκολα: *~ άνθρωπος* ΛΝΤ. μακρόθυμος, υπομονετικός 3. αυτός που προκαλεί στενοχώρια, δυσφορία: *~ ακασχό?-.ηση.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *στενός* + *χώρος* (πβ. κ. το αντώνυμο *εύρύ-χωρος).* Ο τ. *στενά-χωρος* οφείλεται στον πληθ. στενά τού ουδ. *στενό],* **στενοχωρω** |αρχ.| κ. (λαϊκ.) **στεναχωρώ** ρ. μετβ. {στενοχωρείς... | στενοχώρ-ησα κ. -εσα, -ούμαι (καθημ. -ιέμαι), -ήθηκα κ. -έθηκα. -ημένος κ. -εμένος} **1.** προκαλώ στενοχώρια σε (κάποιον): *δεν του είπε την αλήθεια, γιατί δεν ήθελε να τον στενοχωρήσει* ΑΝ Γ. ευχαριστώ, τέρπω 2. (μεσοπαθ. ***στενοχωρούμαι / στενοχωριέμαι)*** λυπούμαι, θλίβομαι: *στενοχωρήθηκα απ' την άσχημη συμπεριφορά του.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποχωρητικός.*

στεντόρειος, -α, -ο (για φωνή) αυτός που είναι πολύ δυνατός ΣΥΝ. βροντερός, ηχηρός. — **στεντόρεια** / (λόγ.) **ατεντορείως** επίρρ.

[F.tym. αρχ. < κύρ. όν. *Στέντωρ,* ήρωας τής *Ιλιάδας,* περιώνυμος για την ισχυρή, βροντερή του φωνή. Το όν. *Στέντωρ* ανάγεται στο ρ. *στέ- νω* «στενάζω, βογγώ» (βλ. λ. *στενάζω)* + παραγ. επίθημα -τωρ (πβ. κ. *Νέσ-τωρ)].* **στένω** ρ. ♦ στήνω

στένωμα (το) [στενώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το στενό πέρασμα ΑΝΤ. άνοιγμα 2. ΙΑΤΡ. Ο περιορισμός τής διαμέτρου σωληνοειδούς κοίλου οργάνου: *~ τής ουρήθρας / τού εντέρου.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *στενώ (-όω)* < *στενός].* **στενωπός** (η) (λόγ.) η στενή διάβαση ΣΥΝ. κλεισούρα, δερβένι. Ιετυμ. < αρχ. *στενωπός* (ενν. *όδός)* < *στενός* + *-ωπός*< θ. *ωπ-* (πβ. αρχ. *όπ-ωπ-α),* βλ. λ. *οπή].* **στένωση** (η) {-ης κ.-ώσεως | -ώσεις,-ώσεων} **1**. (λόγ.) η ελάττωση τού πλάτους συν. στένεμα αν γ. πλάτυνση, διεύρυνση 2.1ΑΤR η ελάττωση τού διαμετρήματος ενός πόρου ή στομίου οργάνου: *~ αορτής.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ωση.*

[ftym. < μτγν. *στένωσις* < αρχ. *στενώ (-όω)* < *στενός].* **στενωσιο** (η) (λαϊκ.) στενό πέρασμα ΣΥΝ. στενωπός.

ΙΕΤΥΜ. < *στενός* + παραγ. επίθημα *-ωσιά* (βλ.λ.)|. στέπα (η) {1825} {στεπών} αχανής επίπεδη περιοχή με ξηρό έδαφος και χωρίς δέντρα, η οποία καθ' όλη τη διάρκεια τού έτους καλύπτεται από ποώδη βλάστηση: *η ρωσική ~.* — στεπώδης, -ης. -ες.

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. steppe < ρωσ. step[1] / ουκρ. step, αγν. ετύμου],

Στέργιος (ο) {-ου κ. -ίου} ανδρικό όνομα.

[ΕΙΥΜ. μεσν. κύρ. όν., που προέρχεται από το ρ. *στεριώνω* εξαιτίας τής ευχής να «στεριώσει» το νεογέννητο· το όνομα δινόταν αρχικώς έπειτα από προηγούμενες περιπτώσεις θνησιγονίας ή θηλεογονίας. Παρασυνδέθηκε επίσης με το αρχ. κύρ. όν. *Άστέριος* (< *άστήρ, -έρος).* Η γρ. με *-γ-* δεν έχει ετυμολογική βάση]. **οτέργω** κ. (λαϊκ.) **οτρεγω** [μεσν.Ι ρ. μετβ. {έστερξα} (+ να) δέχομαι, συναινώ: *δεν έστερξε να υποταχθεί στους όρους που* του *επέβαλαν.*

στέρξιμο κ. (λαϊκ.) **στρέξιμο** (τυ).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < Ι.Ε. *sterg-* «προσέχω, φροντίζω», πβ. αρχ. ιρλ. sere «αγάπη». ουαλ. serch, αρχ. σλαβ. strego «προσέχω, φροντίζω» κ.ά. Παράγ. *στοργή* (βλ.λ.). Το ρ. *στέργω* είχε αρχικώς τη σημ. «δείχνω τρυφερότητα. περιβάλλω με αγάπη», αναφερόμενο κυρ. στην αγάπη μεταξύ γονέων και παιδιών, καθώς και μεταξύ συγγενικών προσώπων (κατ' αντιδιαστολή προς τα ουσ. *έρως.* φιλία, *άγάπη).* ενώ οι σημ. αυτές εμφανίζονται στο παράγ. *στοργή.* Στη συνέχεια το ρ. *στέργω* έλαβε τη σημ. «δέχομαι, αρκούμαι σε κάτι, ικανοποιούμαι με κάτι», χάνοντας έτσι μεγάλο μέρος από το αρχικό του σημασιολ. πεδίο}.

Στερεά Ελλάδα (η) | J825[γεωγραφικό διαμέρισμα τής Ελλάδας, που περιλαμβάνει τους νομούς Αιτωλοακαρνανίας. Αττικής. Βοιωτίας, Εύβοιας. Ηυρυτανίας. Φθιώτιδας και Φωκίδας· συνήθ. από την Αττική δεν συμπεριλαμβάνεται η περιφέρεια τής πρωτεύουσας, η οποία θεωρείται αυτοτελές γεωγραφικό διαμέρισμα· αλλιώς (λαϊκ.) *Ρούμελη.* — **Στερεοελλαδίτης** (ο) |Ι825|. **Στερεοελλσδίτισσα** (η), **στερεοελλαδίτικος,** -η. -ο 11888] κ. **στερεοελλαδικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Η ονομασία χρησιμοποιήθηκε μετά την ίδρυση τού νεοελληνικού κράτους, για να προσδιορίζονται τα εδάφη Β. τής Πελοποννή- σου|.

στέρεμα (το) -► στερεύω

στερεό (το) **1.** φυι. μη συμπιεστό σώμα καθορισμένου όγκου και σχήματος υπό σταθερές περιβαλλοντικές συνθήκες και ανεξαρτήτως τού σχήματος τού δοχείου που το περιέχει 2. ΓΗΩΜ. σχήμα στον χώρο των τριών διαστάσεο)ν. που περικλείεται από σαφώς καθορισμένες επιφάνειες.

Ιεϊυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *στερεός* (βλ.λ.)}. **στέρεο** επίθ. {άκλ.} **1.** στερεοφωνικός (βλ.λ.): *ήχος / συγκρότημα* ~ 2. ***στέρεο*** (το) το στερεοφωνικό συγκρότημα (βλ. λ. *στερεοφωνικός).* |ετυμ. < αγγλ. stereo, συγκεκομμ. τ. τού ελληνογενούς επιθ. stereo- phonic |.

στερεοβάτης (ο) {στερεοβατών} αρχιτ. η θεμελίωση αρχαίου κτηρίου.

|Εϊυμ. μτγν. < *στερεό-* + *-βάτης*< *βαίνω].* **στερεογνωσία** (η) {χωρ. πληθ.} φυσιολ. η ικανότητα αντιλήψεως και αναγνωρίσεως τής μορφής ενός αντικειμένου μέσω των αισθήσεων. [ετυμ. Ελληνογενής σέν. όρ.. < γαλλ. stereognosie]. **στερεογραφία** (η) 11809} Ιχωρ. πληθ.} μέθοδος γραφικής παράστασης στερεών σωμάτων με προβολή. **στερεογραφικός,** -ή, -ό [Ι809|, **στερεογραφικ-ά/-ώς** [18971 επίρρ.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stereographies **στερεογραφόμετρό** (τυ) {στερευγραφυμέτρ-ου | -ων} όργανο μετρήσεως τού εμβαδού σφαιρικής επιφάνειας βάσει τής στερεογραφι- κής της προβολής, **στερεοϊσομερής,** -ής, -ές {στερεοϊσομερ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (κυρ. στον πληθ.) χημ. (χημικές ενώσεις) των οποίων τα μόρια διαφέρουν ως προς τη διάταξη των ατόμων τους στον χώρο, μολονότι περιγρά- φονται από τον ίδιο μοριακό και συντακτικό τύπο. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stereoisomere}. **στερεοϊσομέρεια** (η) {χωρ. πληθ.} χημ. τυ φαινόμενο κατά το οποίο χημικές ενώσεις έχουν τον ίδιο μοριακό και συντακτικό τύπο, αλλά τα μόριά τους διαφέρουν ως προς τη διάταξη των ατόμων τους στον χώρο.

ΙΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stereoisomerie]. **στερεομετρία** (η) Ιαρχ.} Ιχωρ. πληθ.} ο κλάδος τής γεωμετρίας, στον οποίο εξετάζονται οι ιδιότητες των στερεών σωμάτων, των σωμάτων που έχουν τρεις διαστάσεις. - **στερεομετρικός,** -ή, -ό [μτγν.]. **στερεομηχανική** (η) φυς. η μηχανική των στερεών σωμάτων, **στερεοποιώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {στερεοποιείς... | στερεοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} κάνω (κάτι, συνήθ. υγρό ή αέριο) στερεό. — **στερεοποίηση** (η) [μτγν.]. **στερεοποιητικός,** -ή, -ό [1895|. **στερεός,** -ή (λόγ. -ά), -ό κ. **στέρεος,** -η, -ο (κυρ. στις μτφ. σημ.) **1.** (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από πυκνότητα και συνεκτικότητα στη σύσταση και την κατασκευή του συν. συμπαγής (β) (ειδικότ.) αυτός /του δεν έχει ρευστή φύση. που δεν είναι ούτε υγρός ούτε αέριος:

σώμα / αντικείμενο / *καύσιμα / υ/Λκά** ΦΡ. ***ατερεά τροφή*** η τροφή που δεν είναι σε ρευστή κατάσταση 2. αυτός που είναι σταθερά συν- δεδεμένος με τη βάση του, που δεν υπάρχει περίπτωση να πέσει ή να μετακινηθεί: *- τοίχος* συν. σταθερός, αμετακίνητος 3. (ειδικότ.) αυτός που δεν κινείται: **~** *έδαφος* συν. σταθερός **4.** ανθεκτικός, γερός· (μτφ.)

αυτός που παραμένει όπως είναι, που δεν κλονίζεται: *~ αφοσίωση* συν. σταθερός, ακλόνητος 6. αυτός που έχει γερές βάσεις, που δεν ανατρέπεται εύκολα: *~ επιχειρηματολογία / λογική* 7. ***ατερεό*** (το) βλ.λ. **—στερε-ά/-ώς** [αρχ.] επίρρ., **στερεότητα** (η) |αρχ.|. « -" σχοαιο λ. *θερμότητα.*

[f.tym. < αρχ. *στερεός / στερρός* (ατ.) < **στερ-?(Η)ός* (όμοιο επίθημα με τα επίθ. *έτ-ε(Ι-)ός, κεν-ε(!:)ός)* < J.E. *stcr-* «σταθερός, συμπαγής, αμετακίνητος», πβ. αρχ. γερμ. starr «στερεός, αλύγιστος», erstarren «γίνομαι στερεός» κ.ά. Ομόρρ. *στέρ-φ-ος, στηρ-ίζω* (βλ.λ.). Στην ίδια ετυμολ. οικογένεια ανήκει και το αρχ. *στείρα «εζέχον μέρος τής πλώρης»* (< **στέρ-ja*). τού οποίου η φωνητική σύμπτωση με το ουσ. στείρα«άτεκνη γυναίκα» ίσως να μην είναι εντελώς συμπτωματική}. **στερεοσκοπία** (η) {χο)ρ. πληθ.} Ι.τκχνολ. η επιστήμη και η τεχνολογία που ασχολούνται συστηματικά με δισδιάστατα σχέδια και φωτογραφίες, τα οποία, αν παρατηρηθούν με ειδικό όργανο ή με τα μάτια. δημιουργούν την ψευδαίσθηση τρισδιάστατης παρουσίας τους στον χώρο **2.** ΟΠΤ. το να βλέπει κανείς αντικείμενα στις τρεις τους διαστάσεις, το να έχει κανείς την αίσθηση τού βάθους και τής απόστασης.

}ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stereoscopic], **στερεοσκοπικός,** -ή. -ό |1886| αυτός που σχετίζεται με τη στερεοσκοπία: - *παρατήρηση.* — **στερεοσκοπικά** επίρρ.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stereoscopique|. **στερεοσκόπιο** (το) [1833] {στερεοσκοπί-ου | -ων} τεχνολ. οπτική συσκευή που επιτρέπει στον παρατηρητή να κοιτάζει δύο στερεο- γραφικές εικόνες τού ίδιου αντικειμένου από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να έχει την εντύπωση ότι βλέπει μια τρισδιάσταση εικό

να τού αντικειμένου αυτού.
[ετυμ. < *στερεό-* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω». ελληνογενής ξεν. όρ., < γαλλ. stereoscope I. **στερεοστατική** (η) Ιχωρ. πληθ.I ο κλάδος τής μηχανικής που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τής στατικής ισορροπίας των στερεών σωμάτων. — **στερεοστατικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stcrcosiatiqucj. **στερεότητα** (η) ► στερεός
στερεοτομία (η) <χωρ. πληθ.I ΤΕΧΝΟΛ. η τεχνική τής κοπής και τής λάξευσης των στερεών σωμάτων, όταν αυτά χρησιμοποιούνται στη βιομηχανία, την οικοδομική και σε διάφορες άλλες τεχνικές κατασκευές.
[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stcreotomie]. **στερεοτυπείο** (το) [1888] το εργαστήριο στο οποίο γίνεται η τυπογραφική στερεοτυπία, **στερεοτύπης** (ο) [3833J {στερεοτυπών] ο τεχνίτης που εργάζεται σε στερεοτυπείο.
[πτυμ. < *στερεό-* + *-τύπης*< *τύπος*\. **στερεοτυπία** (η) [J841J {χωρ. πληθ.] Ι.τυιογρ. μέθοδος κατά την οποία στοιχειοθετείται η σελίδα, παράγεται αρνητικό αντίτυπό της (μήτρα) και μέσα σε αυτό χύνεται λειωμένο κράμα μολύβδου. ώστε να παραχθεί έκτυπη τυπογραφική πλάκα · 2. ιατρ. η αναιτιολόγητη επανάληψη ήχων. λέξεων, κινήσεων ή χειρονομιών, που απαντά κυρ. στις παιδικές ψυχώσεις · 3. (μτφ.) η έλλειψη πρωτοτυπίας, ποικιλίας. δημιουργικής εναλλαγής: *η - τού ύφους* ΣΥΝ. μονοτονία, ξηρότητα λντ. ιδιοτυπία. - **στερεοτυπικός,** -ή, -ό [1888[, **στερεοτυπικά** επίρρ.
ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sicrcoiypiej. **στερεότυπος,** -η.-ο 11841| **1.** αυτός που τυπώθηκε με στερεοτυπία: ~ *έκδοση* (έκδοση που γίνεται από έκτυπες πλάκες) 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ποικιλίας, που επαναλαμβάνεται αυτούσιος κάθε φυρά: *όσες φορές τον ροπάω. μου δίνει την ίδια - απάντηση || ~ λογική / τρόπος σκέψεως* αντ. ιδιότυπος 3. φιλολ. (α) (για κείμενο αρχαιοελληνικό ή λατινικό) αυτός που έχει τυπωθεί χωρίς ερμηνευτικά σχόλια και περικοπές (β) αυτός που περιλαμβάνει τέτοιο κείμενο: - *έκδοση τής Οξφόρδης* 4. *στερεότυπο* (το) {στερεοτύπ-ου | -ων] (α) ο συμβολικός χαρακτηρισμός που αποδίδεται στα μέλη ομάδας ανθρώπων (εθνικής, κοινωνικής κ.λπ.) και βασίζεται σε γενικεύσεις (ενδεχομένως αυθαίρετες), π.χ. ότι οι Γερμανοί είναι πειθαρχικοί, οι Σκωτσέζοι τσιγγούνηδες κ.ά. ΣΥΝ. κλισέ (β) τυπογρ. τυπογραφική πλάκα που χρησιμοποιείται σε κυλινδρικά πιεστήρια για εφημερίδες και έντυπα ταχείας εκτυπώσεως. — **στερεότυπα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stercotype|. **στερεοφωνία** (η) {χωρ. πληθ.] ΤΕΧΝΟΛ. η τεχνική λήψεως. εγγραφής και αναπαραγωγής τού ήχου, η οποία αποσκοπεί στο να. δώσει στον ακροατή την αίσθηση τής κατανομής τού ήχου στον χώρο, ότι ο ήχος προέρχεται από περισσότερες τής μίας πηγές (διαύλους) μέσα στον χώρο.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ, stereophony], **στερεοφωνικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη στερεοφωνία:
ήχος / ραδιοκασετόφωνο συν. στέρεο λντ. μονοφωνικός 2. *στερεοφωνικό (συγκρότημα)* το ηλεκτρακουστικό ηλεκτρονικό σύστημα εγγραφής και αναπαραγωγής τού ήχου, που περιλαμβάνει ενισχυτή, ηχεία, ραδιόφωνο, ενδεχομένως κασετόφωνο. πικάπ ή ακτινοδισκό- φωνο (CD. player) και δίνει στον ακροατή την αίσθηση ότι ο ήχος προέρχεται από περισσότερες τής μίας πηγές μέσα στον χώρο. — **στερεοφωνικά** επίρρ.
ΙΕΤΥΜ, Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. stereophonic\. **στερεοφωτογραφία** (η) {στερεοφωτογραφιών] η ταυτόχρονη λήψη δύο φωτογραφιών τού ίδιου αντικειμένου για στερεοσκοπική χρήση.
στερεοφωτοΥραφικός, -ή. -ό.
(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ύρ..< αγγλ. stereophotography[. **στερεοχημεία** (η)] 1892] {χωρ. πληθ.] ΧΗΜ. κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τής διάταξης των ατόμων των χημικών ενώσεων στον χώρο. — **στερεοχημικός,** -ή. -ό.
[ΕΙ ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. siereochimie]. **στερεοχρωμία** (η) {χωρ. πληθ.I μέθοδος στερεώσεως των χρωμάτων στις υδατογραφίες και τις τοιχογραφίες με διάλυμα πυριτικού καλιού. — **στερεοχρωμικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stereochromiej. **στερεύω** ρ. αμετβ. {στέρεψα. -μένος} (για πηγές ή ρεύματα) τελειώνουν τα αποθέματά μυυ ή παύω να ρέω: *στέρεψε η πηγή ί το ποτάμι* || (μτφ.) *στέρεψαν τα δάκρυά της* (δεν έχει άλλα δάκρυα να χύσει, έκλαψε πάρα πολύ) || (μτφ.) *έχω στερέψει από ιδέες* ΣΥΝ. ξεραίνομαι, εξαντλούμαι. — **στέρεμα** (το).
[ετυμ. μεσν. < μτγν. στειρεύω (με τροπή /i/ ■+ /e/ προ υγρού συμφώνου, πβ. κ. *ξηρός ξερός, σίδηρος - σίδερο)* < αρχ. *στεῖρος*\. **στερέωμα** κ. (λαϊκ.) **στέριωμα** (σημ. I) (τυ) {στερεώματος | χωρ. πληθ.] 1. το να στερεώνει κανείς (κάτι) συν. στερέωση · 2. (λυγυτ.) ο ουρανός, ο ουράνιος Βόλος 3. (μτφ.) σύνολο διάσημων πρυσώπων ή χώρος (σημαντικής συνήθ.) κοινωνικής δραστηριότητας: *το /.ογοτε- χνικό / πολιτικό / αθ/^ητικό* ~ || *ένας ηθοποιός πυν μεσουρανεί στο κα/^λιτεχνικό* ~ ΣΥΝ. γαλαξίας.
[Ι-ΤΥΜ. αρχ. < *στερεώ (-ώω)* < *στερεός*]. **στερεώνω** κ. (καθημ.) **στεριώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ {στερέω-σα. -θη- κα. -μένος} ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάτι) στερεό, σταθερό: ~ *τα πόδια τού τραπεζιού* || - *τα παράθυρα (*τους βάζω στηρίγματα, για να μην κλείνουν απότομα) 2. (μτφ.) καθιστώ (κάτι) ισχυρό, ακλόνητο: Οί *δυσκολίες που περάσαμε μαζί στερέωσαν τη φιλία μας* ΣΥΝ. ενισχύω, εν δυναμώνω ♦ (αμετβ.) 3. γίνομαι στερεός, σταθερός, ακλόνητος: *στην παρα'Αογή «τού γιοφυριού τής Άρτας» έχουμε το χτίσιμο ανθρώπου στα θεμέλια τού γεφυριού. ώστε αυτό να στεριώσει* 4. γίνομαι μόνιμος: *δεν - σε καμιά δονλ.ειά* 5. (η μτχ. *στεριωμένοι* ή *στεριωμένα*, για τους νεόνυμφους και τα στέφανα αντιστοίχως) ευχετ. προς τους νεόνυμφους, για να είναι διαρκής και αδιάσπαστος ο δεσμός τους. **Ιετυμ.** < αρχ. *στερεώ (-ώω)*< *στερεός]*. **στερέωση** (η) Ιμτγν.] i-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** (σπάν.) το να στερεώνει κανείς (κάτι) **συν.** στερέωμα · 2. η διαδικασία στην οποία υποβάλλονται τα μάλλινα υφάσματα για τη διατήρηση των νημάτων στις θέσεις που τους δόθηκαν κατά την ύφανση · 3. **φωτογρ.** η επεξεργασία φωτογραφικού φιλμ. που γίνεται για την απομάκρυνση των αλάτων τού αργύρου, τα υπυία απυμένυυν ύστερα από την εμφάνιση τής φωτογραφίας, **στερεωτής** (ο) Ιμτγν.] **1.** οτιδήποτε στερεώνει κάτι **2.** (ειδικότ.) χημική ουσία που χρησιμοποιείται για τη στερέωση των φωτογραφιών, **στερεωτικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που συμβάλλει στη στερέωση
στερεωτικό (το) κάθε ουσία που χρησιμοποιείται στη βαφική, τη φωτογραφική, την αρωματοποιία και την κομμωτική για τη στερέωση αντικειμένων ή ουσιών, **στερημένος,** -η, -υ **1.** (+γεν.) αυτός που στερείται ή έχει στερηθεί (κάτι): *άνθρωπος ~ αγαθών / παιδείας* 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από την έλλειψη όσων είναι αναγκαία για τη ζωή: *πέρασε μια ~ ζωή || ~ παιδικά χρόνια- (γ\α* πρόσ.) 3. αυτός που δεν έχει τα απαραίτητα, που στερείται όσων έχει ανάγκη για να επιβιώσει: - *χωρικοί ι παιδιά των επαρχιών* 4. (ειδικότ.) αυτός πυυ έχει στερηθεί τυ σεξ, που οι σεξουαλικές τυυ υρμές δεν έχουν ικανοποιηθεί **συν.** ανέραστος. — **στερημένα** επίρρ.
στέρηση (η) [αρχ.Ι {-ης κ.-ήσεως | -ήσεις, -ήσεων! 1.το να στερεί κανείς από (κάπυιυν κάτι): ~ *των πολιτικών δικαιωμάτο)ν / τής προσωπικής ελευθερίας / τής περιουσίας* **συν.** αφαίρεση **αν γ,** παροχή 2. το να μη διαθέτει κανείς (κάτι που επιθυμεί πολύ ή που τυ έχει ανάγκη): ~ *νερού* || (κ. στον πληθ.) *πέρασε / υπέμεινε πολλές -, για να μεγαλώσει τα παιδιά της || σπούδασα με πολλές - || υποβάλλομαι σε στερήσεις* **ΙΥΝ.** έλλειψη 3. **ψυχολ.** (α) *συναισθηματική στέρηση* η απουσία ή η ανεπάρκεια μητρικής περιποίησης και φροντίδας για το βρέφος ή το μικρό παιδί (β) *σύνδρομο στέρησης / στερητικό σύνδρομο* (για τοξικομανείς) η ψυχοσωματική κατάσταση στην οποία βρίσκεται υ χρήστης, όταν νιώθει πολύ έντονη και πιεστική την ανάγκη να λάβει εξαρτησιογόνες ουσίες 4. (ειδικότ.) η σεξουαλική στέρηση. ** **ΣΧΟΜΟ** λ. *φτώχια.*
στερητικός, -ή, -ό Ιαρχ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τη στέρηση **2. ιαγρ.** (α) *στερητική νόσος* νόσος που υφείλεται στην απουσία ή την ανεπάρκεια στον οργανισμό στοιχείων απαραίτητων για την ανάπτυξή του (β) *στερητικό σύνδρομο* το σύνολο των ανώμαλων ψυχικών και οργανικο)ν αντιδράσεων εξαρτημένου ατόμου, όταν στερείται τυ αντικείμενο από το οποίο είναι εξαρτημένο (π.χ. αλκοόλ, ναρκωτικά κ.ά.) 3. **ιλΩΣΣ.** (α) *στερητικό μόριο* μόριο που τίθεται ως πρώτο συνθετικό λέξων και εκφράζει άρνηση, στέρηση ή έλλειψη αυτού πυυ δηλώνεται από τυ δεύτερο συνθετικό (κυρίως προκειμένου για το *α-* και αν-, σε λέξεις όπως *ά-στεγος, αν-όπαρκτος. άν-ανδρος* κ.λπ.) (β) (ως επίθ.) για κάθε γλωσσικό στοιχείο με λειτουργία στερητικού μορίου: *το ~ α-*.
στεριά (η) η ξηρά. η ηπειρωτική χώρα κατ' αντιδιαστολή προς τη θάλασσα ή γενικότ. προς το υγρό στοιχείο: *μετά από τρεις μήνες στη θάλασσα αντίκρισαν ~* · **φρ.** *πιάνω στεριά* για πλοίο ή ναύτη που αράζει.
[ετυμ. μεσν. < μτγν. *στερεά* **(με συνίζηση), θηλ. τού αρχ. επιθ.** *στερεός,* **κυρ. από τη συνεκφορά στερεά** *(γή)*\. **στεριανός, -ή. -ό 1. αυτός που υπάρχει ή ζει στη στεριά, στην ηπειρωτική χώρα:** ~ *πληθυσμός || η ~ Ηλλάδα* || **(ως ουσ.)** *ένας στεριανός δεν μπορεί να ξέρει τα μυστικά τής θάλασσας* **λν τ. θαλασσινός**
αυτός πυυ έρχεται από τη στεριά: ~ *αέρας.*
{ετυμ. < *στεριά* + παραγ. επίθημα *-ανός* (πβ. κ. *χωρι-ανός)]*. **στέριωμα** (τυ)
♦ στερέωμα **στεριώνω** ρ. -+ στερεώνω
στερλίνα (η) {στερλινών} **οικον.** η βασική νομισματική μονάδα τού Ηνωμένου Βασιλείου **συν.** λίρα Αγγλίας.
|ι ::ίύμ. < ιταλ. sterlina < αγγλ. sterling < αρχ. αγγλ. steorling «αργυρό νόμισμα με την απεικόνιση ενός αστεριού» < steorra «αστέρι»], **στερνά** (τα) (λαϊκ.) τα τελευταία χρόνια τής ζωής κάποιου, τα γηρατειά: *είναι στα ~ του* [[*καλά* (ευχετ. σε κάποιον, προκειμένου να έχει καλά γεράματα) **συν.** τελευταία (τα) · **φρ.** (παροιμ.) *τα στερνά τιμούν τα πρώτα* για περιπτώσεις στις οποίες υι καλές πράξεις κάποιου (κυρ. στο τέλος τής ζωής του) αποκαθιστούν το κακό του παρελθόν.
στέρνα (η) ίχορ. γεν. πληθ.] δεξαμενή νερού (συνήθ. κτιστή), που είναι σκαμμένη στο έδαφος.
[ετυμ. μεσν., που αποσπάστηκε από τυ μτγν. *κιστέρνα* (αντιδάν.) < λατ. cisterna «δεξαμενή» < αρχ. *κίστη* «κιβώτιο» (βλ.λ.)[. **στερναλγία** (η) {στερναλγιών] **ιλτρ.** ο πόνος που εντοπίζεται γύρω από το στέρνο.
[ΕΓΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sternalgia], **στερνήσιος,** -ια, -ιο (λαϊκ.) αυτός που προέρχεται από στέρνα. **σχολιο** λ. *-ήσιος.*
στέρνο (τυ) **1. λνατ.** το επίμηκες κεντρικό οστό τού θώρακα, που συνδέεται με τα πλευρά και τις κλείδες 2. (καθημ.) το στήθος: *είχε ανοιχτό* το *πουκάμισο, να φαίνεται το* ~. — **στερνικός,** -ή, -ό 11843{.
]f.tym. < αρχ. *στέρνον* (με επίθημα *-νον*, πβ. κ. *τέκ-νον)* < Ι.Η. *ster- «απλώνω, εκτείνω, ευρύνω», πβ. σανσκρ. stirna- «διασκορπισμένος,

διαδεδομένος», αρχ. γερμ. stirna «πρόσθιος», ρωσ. storona «πλευρά, περιοχή», πολ. strona «πλευρά, σελίδα», αρχ. σλαβ. prostranu «ευρύς, πλατύς»» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *στόρ-υν-μι* (βλ. λ. *στρώνω), στρα-τός, στρώμα* κ.ά. ΙΙ λ. προσδιόριζε αρχικώς το πρόσθιο τμήμα τού θώρακα και στον 'Ομηρο χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά για τον άνδρα (σε αντίθεση με τη λ. *στήθος,* η οποία αναφερόταν και στα δύο φύλα), ενώ στους τραγικούς η χρήση της επεκτάθηκε και στις γυναίκες, δηλώνοντας ακόμη και το στήθος ως έδρα των συναισθημάτων. Η χρήση τής Ι.Π. *ster- προς δήλωση μέλους τού σώματος αποτελεί καινοτομία τής Ελληνικής και δεν μαρτυρείται στις ομόρρ. λ.|.* **στερνογέννητο** (τυ) τυ στερνοπαίδι (βλ.λ.) αντ. πρωτογέννητο, **στερνοπαίδι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το τελευταίο παιδί στην υικυγέ- νεια συν. υστερότκυ. Κπίσης **στερνοπούλι** {χωρ. γεν.}, **στερνός,** -ή, -ό **1.** (λαϊκ·.- εκφραστ.) τελευταίος: *του είπε το - αντίο* (βλ.λ.) || *έφθασε η ~ της ώρα·* φρ. (παρυιμ.) ***στερνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα*** για περιπτώσεις στις υπυίες διαπιστώνει κανείς πόσο μεγάλο λάθος είχε κάνει στο παρελθόν 2. ***στερνά*** (τα) βλ.λ.

[κτυμ. < μεσν. *υστερνός* (με σίγηση τού αρκτικυύ άτονου ύ-) < υστερινός (με συγκυπή τυύ -ι-) < αρχ. *ύστερος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ινός (π$. κ. τωρ-ινός. αλ/.οτ-ινός)].* **στέρξιμο** (τυ) »στέργω

στεροειδές (το) XIIM. καθεμιά από τις οργανικές χημικές ενώσεις, των οποίων τυ μόριυ περιέχει 17 άτυμα άνθρακα και υι οποίες παίζουν ρόλο υρμονών.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. steroid, από συμφυρμό τού ουσ. sterol και τού επιθήματος -oid (< *-οειδής).* Τυ αγγλ. sterol έχει απυ- σπαστεί από σύνθ. τυύ τύπυ chole-sterol «χυληστερόλη» και ανάγεται στο επίθ. *στερεός*\. **στερρός,** -ά, -ό (αρχαιοπρ.) στερεός. — **στερρώς** επίρρ.

Ιετυμ. αρχ., βλ. λ. *στερεός*\. **στέρφος,** -α. -υ (λαϊκ.-λογοτ.) **1.** (για θηλυκά ζώα) αυτός που είναι στείρος α\τ. γόνιμος 2. (για έδαφος) αυτός που είναι άγονυς: *- κτήμα* (που τα δέντρα του δεν καρπίζουν) λντ. γόνιμος.

|ι·:γυμ. < αρχ. *στέριφος {με* συγκοπή τού -ί-) < θ. *στερ-* (βλ. λ. στείρος) + παραγ. επίθημα *-(ΐ)φος* (πβ. κ. *έλα-φος. έρ-ιφος)}.* **στερώ** ρ. μετβ. {στερείς... | στέρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένυς} **1.** *κάποιου / από κάποιον κάτι)* εμπυδίζω (κάπυιον) να απολαύσει (ένα αγαθό)· του αφαιρώ (κάτι που έχει) ή του αρνούμαι (κάτι που θέλει και ελπίζει να έχει): *το καθεστώς στερεί από τους πολίτες στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα || - από τα παιδιά το παιχνίδι || ο πόλεμος του στέρησε τον πατέρα* (σκυτώθηκε υ πατέρας τυυ στον πόλεμο) συν. αποστερώ, αφαιρώ αντ. παρέχω, χορηγώ 2. (μεσοπαθ. ***στερούμαι*** -Ι-αιτ.' λόγ. +γεν.) δεν έχω. μου λείπει (κάποιυς/κάτι που έχω ανάγκη ή επιθυμώ πυλύ): *στερήθηκα την οικογένειά μου, σπουδάζοντας χρόνια μακριά από την πατρίδα μου || ποτέ δεν στερηθήκαμε το φαγητό ή το ρούχο || στερήθηκα τα πάντα για τα παιδιά μου* jj *~ τις υπηρεσίες κάποιου || ~ των βασικών για την επιβίωση αγαθών || μερικοί πολιτικοί στερούνται τής κοινής ανθρώπινης λογικής* αμ. έχω. διαθέτω, απολαμβάνω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκπίπτω, παρώνυμο.*

|ετυμ. < αρχ. *στερώ (-έω).* παραλλ. τ. τύ αρχαιότ. *στέρομαι* «στε- ρυύμαι» (με μεταπλασμό κατά τα συνηρημένα), αβεβ. ετύμυυ, πιθ. συνδ. με μέσ. ιρλ. serb «κλοπή» (< ^ster-wa). γοτθ. stilan «κλέβω», αρχ. αγγλ. stelan (> αγγλ. steal) κ.ά.|.

στέφανα (τα) {στεφάνων} τα γαμήλια στεφάνια: *θ'αλλάξουμε ~* (θα παντρευτούμε) || *καλά στέφανα!* (ευχή προς τους αρραβωνιασμένους για τον γάμο τους).

[είύμ. < *στέφανος* (βλ.λ.), με αλλαγή γένους], **στεφάνη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (λόγ.) οτιδήποτε περιβάλλει κάτι κυκλικά: *~ βαρελιού* / τροφού συν. γύρος 2. αθλ. (στην καλαθυσφαίριση) ο μεταλλικός δακτύλιος τού καλαθιού στον υποίο προσδένεται το δίχτυ 3. ηογ. το σύνολο των πετάλων άνθους 4. ανατ. τυ τμήμα τού δοντιού που καλύπτεται από αδαμάντινη ουσία και προβάλλει από τα υύλα συν. μύλη.

1ι ·: ιύμ. αρχ. < *στέφο)* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *~άνη(κ$. κ. χο-άνη. λεκάνη)}.*

στεφανηφόρος, -α (λυγ. -υς). -υ αυτός που φέρει στεφάνι, στεφανωμένος: *- έφηβοι προπορεύονταν στην ιερή πομπή των μυστηρίων.* Ιετυμ. αρχ. < *στεφάνη* + *-φόρος* < *φέρω*\. **στεφανηφορώ** ρ. αμετβ. |αρχ.| {στεφανηφυρείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.-σπάν.) φορώ στεφάνι, είμαι στεφανωμένος. — **ατεφα- νηφορία** (η) [αρχ.|. **στεφάνι** (το) {στεφαν-ιού [-ιών) **1.** πλέγμα κυκλικύ σχήματος από φυλλοφόρα κλαδιά ή και άνθη: το *έπαθλο για τους ο? ·.υμπιονίκες στην αρχαιότητα ήταν ένα ~ ελιάς || φόρεσε ~ στα μα/.λιά ||[την Πρωτομαγιά υπάρχει το έθιμο να πλέκουν στεφάνια από αγριολούλουδα και να τα κρεμούν στην πόρτα τού σπιτιού* συν. στέφανος 2. η απομίμηση τού παραπάνω πλέγματος: *χρυσό - || ακάνθινο -* (αυτό που φόρεσαν στυν Χριστό κατά τη Σταύρωση) συν. στέφανος 3. (α) (ειδι- κότ.) καθένα από τα δύο λευκά ομυιώματα στεφανιυύ (σημ. 1). που χρησιμοποιούνται στην τελετή τού γάμου: *ο κουμπάρος αλλάζει τάστο ζευγάρι || βάζω -* (παντρεύομαι) ΣΥΝ. στέφανα (τα) (β) (λαϊκ.-συ- νεκδ.) ο γάμος: *την έχει χωρίς ~* (ζει μαζί της χωρίς να την έχει πα* ντρευτεί) || *σέβομαι το ~ μου* (είμαι πιστός/-ή στη/στον σύζυγό μου) || *πατώ το ~ μου* (διαπράττω συζυγική απιστία) (γ) (ο/η) σύζυγος 4. το σχετικά μεγάλο πλέγμα από άνθη, συνήθ. με ξύλινυ υποστήριγμα, με το υποίο τιμάται νεκρός: *καταθέτω - στο μνημείο των πεσόντων / στον τάφο τού τιμώμενου νεκρού || στέλνω ~ στην κηδεία κάποιου* 5. (καθημ.) η στεφάνη (βλ.λ.): *το - τού βαρελιού \ \ η μπάλα χτύπησε στο*

(τού καλαθιού). — (υποκ.) **στεφανάκι** (το).

[LTYM. μεσν. < μτγν. *στεφάνιον,* υπυκ. τού αρχ. *στεφάνη}.*

Στεφανία (η) γυναικείο όνομα.

στεφανιαιογραφία (η) {στεφανιαιογραφιών} **ιατρ.** ακτινολογική εξέταση των στεφανιαίων αρτηριών τής καρδιάς για τον εντοπισμό πρυβλημάτων και για τη μελέτη τής φυσιολυγίας των αγγείων τού μυοκαρδίυυ.

[F.TYM. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. coronarographic (νόθο σύνθ.)|.

στεφανιαίος, -α, -ο **1. ανατ.** (α) ***στεφανιαία αρτηρία*** καθεμιά από τις αρτηρίες που απυτελυύν κλάδυυς τής αυρτής και τροφυδυτυύν το μυοκάρδιο με οξυγονωμένο αίμα (β) ***στεφανιαία αγγεία*** οι στεφανιαίες αρτηρίες και φλέβες και οι κλάδοι τους 2. **ιατρ.** (α) αυτός πυυ σχετίζεται με τη στεφανιαία αρτηρία ή με τα στεφανιαία αγγεία (β) ***στεφανιαία ανεπάρκεια*** πάθηση πυυ πρυκαλείται από περιορισμένη παροχή αίματος προς το μυοκάρδιυ και εκδηλώνεται ως στηθάγχη ή έμφραγμα τού μυοκαρδίου (καρδιακό επεισόδιο) (γ) ***στεφανιαία νόσος*** δυσλειτουργία ή βλάβη τύ μυοκαρδίου, πυυ προκαλείται από στένωση ή απόφραξη μίας ή περισσοτέρων στεφανιαίων αρτηριών (κατ' επέκτ.) κάθε καρδιακή προσβολή (δ) ***στεφανιαίος κόλπος*** το άνοιγμα από τυ οπυίυ εισέρχεται στυν δεξιό κόλπο τής καρδιάς τυ αίμα που βγαίνει από το μυοκάρδιο.

|ΕΓΥΜ. < μτγν. *στεφανιαίος* < αρχ. *στέφανος* + επίθημα *-ιαΐος.* Ο ιατρ. ύρ. είναι μεταφρ. δάνειυ απύ αγγλ. coronary).

στεφάνιο (το) {στε<οανί-ου | -ων} **ανατ.** σημείο τού κρανίου που βρίσκεται στη σύμπτωση τής στεφανιαίας ραφής και τής άνω κροταφι-

κής χώρας. ^

|ι·ύμ. Αντιδάν.. < αγγλ. stephanion < μτγν. *στεφάνιον.* υποκ. τού αρχ. *στέφανος* |.

στεφανοθήκη (η) |I892| {στεφανοθηκών} η θήκη μέσα στην οποία φυλάσσονται τα νυφικά στέφανα.

Στέφανος (ο) {-ου κ. -άνου} **1.** όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *ο πρωτομάρτυρας* - 2. όνομα παπών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας 3. όνομα ηγεμόνων τής Ευρώπης 4. ανδρικό όνομα.

[ητυμ. αρχ. κύρ. όν. < *στέφανος* (βλ.λ.). Το όν. έχει σημειώσει, υπό διάφορες μυρφές. ευρεία διάδοση στις ευρωπ. γλώσσες: αγγλ. Stephen, Steven, γαλλ. Etienne, ισπ. Stefano. ουγγρ. Istvan. γερμ. Stefan κ.ά.}.

στέφανος (υ) {στεφάν-ου | -ων} **1.** (λόγ.) τυ στεφάνι, κυρ. ως διάδημα ή έπαθλο: *τιμητικός - |[- τής νίκης || κατάθεση στεφάνου στο μνημείο τού Αγνώστου Στρατιώτου■* **ΦΡ.** ***ακάνθινος στέφανος*** βλ. λ. *ακάνθινος* 2. (μτ<ο.) η ηθική ανταμοιβή για εξέχουσα πράξη: *~ αρετής / δόξας / ανδρείας* 3. **ανατ.** κάθε στεφανοειδής σχηματισμός 4. **ιλτρ.** εξάνθημα στα όρια τού μετώπου και τού τριχωτού τής κεφαλής, που μοιάζει με στέφανο.

(ηϊύμ. αρχ. < *στέφω* (βλ.λ.) + π<χραγ. επίθημα *-ανος*\.

στεφανωνω ρ. μετβ. {στεφάνω-σα, -θηκα. -μένος) **1.** φορώ στεφάνι σε (κάποιον): *κατά την αρχαιότητα στεφάνωναν τους ολομπιονίκες με δάφνινο στεφάνι* **συν.** στέφω 2. (ειδικότ.) φορώ τα νυφικά στεφάνια (σε νευνύμφυυς), παντρεύω: ron *έχει στεφανώσει ο ξάδελφός του* 3. (μτφ.) βρίσκομαι πάνω από κάτι σαν στεφάνι: το *ουράνιο τόξο στεφάνωνε το βουνό* 4. (μεσοπαθ. ***στεφανώνομαι)*** τελώ τους γάμους μου. παντρεύομαι: *της υποσχέθηκε ότι θα τη στεφανωθεί* || (μεσοπαθ.) *στεφανώθηκαν σε ένα εκκλησάκι.* — στεφάνωμα (το) [αρχ-J κ. στεφάνωση (η) |μτγν.|.

[ετυμ. < αρχ. *στεφανώ (-όω)* < *στέφανος* (βλ.λ.)|.

στεφανωτός, -ή, -ύ **1.** (λαϊκ.) στεφανωμένος (με στεφάνι γάμου)

στεφανωτή (η) η σύζυγος.

στέφω ρ. μετβ. {έστεψα, στέφϋηκα (λόγ. εστέφθην, -ην, -η...), εστεμμένος} 1. (λόγ.) στεφανώνω: *έστεψαν τους νικητές με δάφνινα στεφάνια* || (μεσοπαθ.) (μτφ.) *η προσπάθειά μας στέφθηκε από επιτυχία* 2. τοποθετώ τα στέφανα στο κεφάλι τού γαμπρού και τής νύφης κατά τυ μυστήριο τού γάμου· κυρ. μεσοπαθ.: *«στέφεται ο δούλος τού Θεού...»*

τοποθετώ στέμμα στο κεφάλι (ηγεμόνα) κατά την τελετή τής ανάρρησής του στον θρόνο: *τα Χριστούγεννα τού 800 μ.Χ. ο Πάπας έστεψε τον Καρ/.ομάγνο αυτοκράτορα* 4. (ειδικότ. τυ μεσοπαθ. ***στέφομαι)*** ανακηρύσσομαι: *μια ομάδα στέφεται προπαθ/^ήτρια* 5. (η μτχ. ***εστεμμένος,*** *-η,* -ο) βλ.λ. **σχολιο** λ. *μετοχή.*

Ιετυμ. αρχ. < Ι.Ε. *steb(h)- «στηρίζω, συγκρατώ» (αν τυ ρ. είχε αρχική σημ. «περιβάλλω, περικλείω»), πβ. σανσκρ. siabhnati «συγκρατώ. τυποθετώ, στηρίζω», stu-m-bhu- «στήριγμα, στύλος», λιθ. sta-m-bas «κορμός, στέλεχος» (με έρρινο ένθημα) κ.ά. ΙΙ λ. εμφανίζει παρόμοια σημασιολ. πορεία με το αρχ. *άμπυξ* «διάδημα» (< *άν(α)- -+- -πυκ-* < επίρρ. *πύκα* «συμπαγώς. σταθερά»), είναι δε πιθ. η περαιτέρω σύνδεση της με τυ ρ. *στέμβω* (βλ. λ. *στόμφος)*\.

στέψη (η) {-ης κ. -εως j -εις. -εων} **1.** (λόγ.) η τελετουργική τοποθέτηση στεφάνου στυ κεφάλι κάποιου: *η ~ των νικηπόν* **συν.** στεφάνωμα

(συνεκδ.) η τελετή τού γάμου, κατά την οπυία στέφεται το νιόπαντρο ζευγάρι: *η ~ θα γίνει στην εκκλησία τού Αγίου Νικολάου* 3. η επίσημη τελετή κατά την οπυία τυποθετείται το στέμμα στο κεφάλι νέου βασιλιά (ως συμβολική πράξη ενθρονίσεώς τυυ): *η - τού βασιλιά / τής βασί/.ισσας θα τελεστεί αύριο.*

[κτυμ. < μτγν. *στέψις* < αρχ. στ^<ρω|.

στηθάγχη (η) [1889} {χωρ. πληθ.} **ιατρ.** έντυνυς πόνυς στυ στήθυς, υ υπυίυς άλλοτε είναι διάχυτος στη γύρω περιοχή και άλλυτε γίνεται αισθητός ως έντονη πίεση στην περιοχή τής καρδιάς, συχνά μαζί με ένα αίσθημα ασφυξίας· συνήθ. εντοπίζεται πίσω από το στέρνο, αλλά μερικές φορές επεκτείνεται και στον λαιμό, στην πλάτη ή και στα άνω άκρα. προκαλείται από ισχαιμία τού μυοκαρδίου, εκδηλώνεται σε περιπτώσεις μεγάλης σωματικής προσπάθειας ή εξάντλησης και υποχωρεί με ξεκούραση ή με τη χυρήγηση νιτρογλυκερίνης. — **ατη- θαγχικός,** -ή, -ό.

[είύμ, < *στήθος* + *-άγχη* < *άγχω.* απόδ. τού νεολατ. angina pectorisj.

στηθαίο (το) Ιμτγν.] προστατευτικό κατασκεύασμα (ξύλινο, κτιστό ή μεταλλικό), ύψους περίπου ώς το στήθος, στα άκρα γέφυρας, εξώστη κ.λπ. **συν.** παραπέτο, θωράκιο, **στηθικός,** -ή. -ό |αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με το στήθος **2.** (για πρόσ.) φυματικός. **στηθοδέρνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) στηθο- κοπιέμαι. ^ **σχολιο** λ. *αποθετικός.* **στηθοδεσμος** (ο) Ιμτγν.] {-ου κ. -έσμου | -ων κ. -έσμων. -ους κ. -έσμουςΐ 1. το εσώρουχο που συγκρατεί προς τα πάνω το γυναικείο στήθος **συν.** σουτιέν 2. **ιατρ.** ορθοπεδικό όργανο που περιβάλλει τον κορμό και τη λεκάνη ώς τους ώμους για τη στήριξη τής σπονδυλικής στήλης. **σχολιο** λ. *εσώρουχο.* **στηθοκοπιέμαι** ρ. αμετβ. αποθ. (στηθοκοπήθηκα) (εκφραστ.) χτυπώ το στήθος μου από λύπη ή απελπισία **συν.** στηθοδέρνομαι, χτυπιέμαι. — **στηθοκόπημα** (το). ^ **σχολιο** λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. < *στήθος* + *-κοπιέμαι* < *-κόπος* (< *κόπτω*)\. **στηθόπονος** (ο) ΙΑΤΡ. Ο πόνος στο στήθος.

στήθος (το) {στήθ-ους | -η (λαϊκ. -ια), -ών} 1. τυ πρόσθιο μέρος τού θώρακα ανθρώπων ή ζώων: *έβαλα το αφτί μου σΓο ~ του, για ν'ακούσω την καρδιά του* || (κ. στον πληθ.) *προτάσσω τα ~ μου* (προβάλλω αντίσταση) || ~ *με* ~ (για συγκρούσεις σώμα με σώμα)· **φρ.** *με διαφορά στήθους* με πολύ μικρή διαφορά (προκειμένου για αγώνες δρόμου, όπου ο νικητής κόβει το νήμα με ελάχιστη διαφορά από τον επόμενο) 2. (συνεκδ.) ολόκληρος ο θώρακας και τα όργανα που περικλείει 3. οι μαστοί τής γυναίκας και το τμήμα τυύ θώρακα που βρίσκεται πάνω από αυτούς: *έχει ωραίο / στητό ι πεσμένο -* || (συχνά κ. στον πληθ.) *αλαβάστρινα / πληθωρικά / πλαδαρά* ~ 4. (κ. στον πληθ.) η έδρα των συναισθημάτων και των παθών: *έχω στο - μου σεβντά* **συν.** καρδιά, φυλλοκάρδια **5.** (για πουλιά) **η** λευκή σάρκα που βρίσκεται γύρω από τυ στέρνο: *απ' το κοτόπουλο προτιμάτε μπούτι ή ~;*

φρ. *από στήθους (από στήθους,* Σωκρ. Σχυλαστ. *Εκκλ. Ιστορία* 7, 22, 6) απέξω, εντελώς μνημονικά: *λέω / ξέρω / μαθαίνω το ποίημα ~.*

(υποκ.) στηθάκι (το).

[ΕΙΥΜ. < αρχ. *στήθος,* με δυσερμήνευτο παραγ. επίθημα *-θος.* Η λ. είναι αβεβ. ετύμυυ και δεν φαίνεται δυνατή η ένταξή της στην ετυμολ. οικογένεια τού αρχ. *ϊ-στη-μι.* επειδή εμφανίζει αρχαϊκό *-η-* (και όχι *-ά-* ή *-ά-,* σύμφωνα με τις μεταπτωτικές βαθμίδες τού *ϊ-στη-μι,* λ.χ. *Ϊ- στα-μαι.* αόρ. *στή-ναι).* Πιθανότερη η σύνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *στήνιον στήθος,* που συνδ. με σανσκρ. siana- «στήθος γυναίκας». αρμ. stin (< *steno) κ.ά. Κατά την ίδια εκδοχή, η λ. *στήθος* έχει σχηματιστεί κατ' αναλογίαν προς τα *πλήθος* - plenus (λατ.). άρα και **στήνος - στήθος*\. **στηθοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων! ΙΑΤΡ. η εξέταση των οργάνων τού θώρακα με στηθοσκόπιο. — **στηθοσκοπικός,** -ή. -ό 118531.

στηθοσκόπιο (το) 11849] {στηθυσκοπί-ου | -ων) ΙΑΤΡ. ιατρικό όργανο που χρησιμοποιείται για την ακρόαση των ήχων που παράγονται στην καρδιά ή στυνς πνεύμυνες.

[ΕΤΥΜ. < *στήθος* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stethoscope!, **στηθοσκοπώ** ρ. μετβ. 118891 {στηθοσκοπείς... | στηθοσκόπησα} (για γιατρό) εξετάζω (ασθενή) με στηθοσκόπιο, **στηθούρι** (το) {στηθουρ-ιού | -ιών} (λαϊκ. για σφάγια) η σάρκα γύρω από το στέρνο.

Ιετυμ. < *στήθος* + παραγ. επίθημα *-ούρι.* πβ. κ. *μνημ-ούρι*\. **στήλη** (η) {στηλών} **1.** μεγάλη επιμήκης πλάκα, όρθια τοποθετημένη, ως μνημείο ή ως διακοσμητικό στοιχείο 2. **αρχλιολ.** η μνημειακού χαρακτήρα. συνήθ. πέτρινη, όρθια στημένη πλάκα, που μπορούσε να είναι λεία ή καλλιτεχνικώς επεξεργασμένη (με ανάγλυφη παράσταση κ.λπ.): *επιτύμβια / αναθηματική ι ψηφισματική / τιμητική* - 3. (εσφαλμ.) ο στύλος· κυρ. στη φρ. *οι στήλες τού Ο/.υμπίου Διός* (αντί τού ορθού οι *στύλοι τού Ολυμπίου Διός,* αρχαιολογικός χώρος στο κέντρο των Αθηνών) 4. (+γεν.) οπιοδήποτε σώμα με ψηλό και στενό σχήμα αποτελούμενο από συγκεκριμένη ύλη: ~ *καπνού·* **φρ.** (μτφ.) *μένω στήλη άλατος* μένω εντελώς ακίνητος από έντονη έκπληξη 5. (α) **τυπογρ.** καθένα από τα κατακόρυφα τμήματα στα οποία διαιρείται η σελίδα βιβλίου, εφημερίδας, περιοδικού ή άλλυυ εντύπου: το *κείμενο είναι γραμμένο σε τρεις* ~ (τρίστηλο) (β) (συνεκδ.) τμήμα εφημερίδας ή περιοδικού ειδικά αφιερωμένο σε συγκεκριμένο θέμα: *κοσμική / κα/.λιτεχνική / αθλητική* ~ 6. **ναυτ.** σχηματισμός πολεμικών πλοίων τοποθετημένων στην ίδια ευθεία και σε ίσες αποστάσεις μεταξύ τους 7. **ανατ.** *σπονδυλική στήλη* βλ. λ. *σπονδυλικός* 8. **ηλεκτρ.** *ηλεκτρική στήλη* κατασκευή αποτελούμενη από πολλά ηλεκτρικά στοιχεία, πυυ συνδέυνται μεταξύ τους κατά σειρά και παράγουν ηλεκτρικό ρεύμα **συν.** μπαταρία. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *παρώνυμο.*

Ιετυμ. < αρχ. *στήλη! στάλά* (δωρ.) / *στάλλο.* (αιολ.) < **στάλ-νά(με* σίγηση τού -ν- και αντέκταση στους δύο πρώτους τ., ενώ το αιολ. στέλλα εμφανίζει προχωρητική αφομοίωση) < θ. *σταλ-* (συνεσταλμ. βαθμ.) τυύ ρ. *στέλλω* (βλ. κ. *στέλνω*), πβ. κ. απρφ. παθ. αορ. β' *σταλ-ήναι.* Η λ. συνδ. επίσης με αρχ. γερμ. stolJo «στήριγμα», λατ. stolo, -onis «κλαδί, παραφυάδα», λετ. srulms «κορμός δέντρου» κ.ά. Στη βιβλική αφήγηση σχετικά με την καταστροφή των Συδόμων και Γομόρρων οφείλεται η φρ. *μένω στήλη άλατος.* Καθώς ο Λωτ και η οικυγένειά του απομακρύνονταν από την πόλη έπειτα από θεϊκή εντολή, η σύζυγός του - παρά τη ρητή προειδοποίηση- κοίταξε πίσω λαχταρώντας τα υλικά αγαθά που είχε εγκαταλείψει: *καί έπέβλεψεν η γυνή αυτού εις τά όπίσω καί έγένετο στήλη άλατος* (Π.Δ. *Γένεσις* 19, 26)].

στήλες - στύλοι. Και οι δύο λέξεις δηλώνουν λίθινες κατασκευές διαφορετικού τύπου, σχήματος και χρήσεως. Η λ. **στήλη** (πληθ. *στή/^ες)* δήλωνε την επιτύμβια ή αναθηματική πλάκα πυυ έστηναν σε τάφους ή σε δημόσιους χώρους και πάνω στην οποία χάραζαν παραστάσεις ή επιγραφές διαφόρου περιεχομένου. Η λ. **στύλος** (πληθ. *στύλοι*) δήλωνε την κολόνα, τους κίονες που αποτελούσαν αρχιτεκτονικά μέλη ναών. στοών, οικοδομημάτων κ.τ.ό. Σύμφωνα με τη διάκριση αυτή, είναι προφανές ότι είναι ορθότερο να μιλάμε για *«τους στύλους τού (ναού) τού Ολυμπίου Διός»* και όχι για *«τις στήλες τού Ολυμπίου Λιός».*

στηλιτεύω ρ. μετβ. {στηλίτευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα)} κατακρίνω με δριμύτητα: *ένας διανοούμενος που στηλιτεύει την κοινωνική απάθεια* (I *«ο εισαγγελέας τού Αρείου Πάγου στην εισήγησή του στηλιτεύει την τοκογλυφική τακτική τού ανατοκισμού που χρόνια τώρα ακο/.ουθείται από τις τράπεζες»* (εφημ.) **ΣΥΝ.** καυτηριάζω **λντ.** επαινώ, εγκωμιάζω. — **στηλίτευση** (η) (μεσν-J, **στηλιτευτής** (ο) [μεσν.Ι, **στηλιτευτικός,** -ή, -ό Ιμεσν.|.

ΙΕΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ.'«αναγράφω σε στήλη το όνομα κάποιου, με σκοπό να τον εκθέσω δημοσίως και να τον στιγματίσω». < αρχ. *στηλίτης* «ο δημοσίως αναγεγραμμένος σε στήλη ως άτιμος» (βλ.λ.)]. **στηλίτης** (ο) {στηλιτών] 1. **πκκλης.** ο στυλίτης · **2. ίστ.** (στην αρχαιότητα) ο πολίτης τυύ οποίου τυ όνομα γραφόταν πάνω σε στήλη προς διασυρμό τυυ.

Ιετυμ. αρχ. < *στή/.η* + παραγ. επίθημα *-ίτης.* πβ. κ. *οπλ-ίτης*|. **-στηλος,** -η. -υ β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν αυτόν που αποτελείται ή καταλαμβάνει συγκεκριμένο αριθμό στηλών: *οκτάστηλος* τίτλος *εφημερίδας* jj (τυ ουδ. ως ουσ.) *τα μονόστηλα των εφημερίδων.*

[ετυμ. Β' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *στήλη].* **στημένος,** -η, -υ **1.** αυτός πυυ έχει στηθεί· (μτφ.) **2.** αυτός τού οποίου το ύφος, η έκφραση δεν χαρακτηρίζεται από φυσικότητα αλλά από επιτήδευση: *ήταν πολύ ~ στην εκπομπή που εμφανίστηκε* 3. αυτός τού οποίου η εξέλιξη και το αποτέλεσμα έχυν προκαθοριστεί εν αγνοία των ενδιαφερομένων: ~ *τηλεοπτική εκπομπή / αθλητικός αγώνας / δουλειά* **συν.** φτειαχτός. προσχεδιασμένος. συμφωνημένος, σκη- νοθετημένος, σικέ· **φρ.** (οικ.) *την έχω στημένη (στη γωνία) (σε κάποιον)* βλ. λ. *στήνω.* **στήμονας** (ο) {στημόνων} **βοτ.** καθένα από τα επιμήκη αρσενικά αναπαραγωγικά όργανα τού άνθυυς.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *στήμων. -ονος,* τεχν. όρ.. < θ. *στη-* (τού ρ. *ϊ-στη-μι* / Γ- *στα-μαι.* βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-μων* (εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. τού επιθήματος -men. πβ. κ. *μνήμων. λί-μν-η, στά-μν-ος).* Η λ. ανήκε στη λεξιλογική οικογένεια όρων τής ραπτικής, όπως επιβεβαιώνεται και από την αρχική της σημ. «νήμα, κλωστή», και συνδ. με λατ. stamen «στήμονας, νήμα», σανσκρ, sthaman- «τόπος διαμονής, εγκατάσταση» κ.ά.].

στημόνι (το) {στημυν-ιού | -ιών) το νήμα τού αργαλειού πυυ εκτείνεται κατά μήκος του και διαπλέκεται με το υφάδι κατά την ύφανση. **[ετυμ,** < αρχ. *στημόνιον.* υποκ. τυύ *στήμων, -ονος* (βλ.λ.)|. **στημονιάζω** ρ. μετβ. {στημόνιασα} τοποθετώ το στημόνι στυν αργαλειό. — **στημόνιασμα** (το), **στήνω** ρ. μετβ. {έστησα, στήθηκα, -μένος} **1.** τοποθετώ (κάτι/κάποιον) όρθιο: *έστησε στο μπαλκόνι το κοντάρι τής σημαίας·* φρ. (α) *στήνω (κάποιον) στον τοίχο* βλ. λ. *τοίχος* (β) (μτφ.) *στήνω αφτί* βλ. λ. *αφτί* (γ) *στήνω (κάποιον) στα έξι / τρία μέτρα* κατηγορώ (κάποιον), συνήθ. άδικα και με επιθετικό τρόπο 2. ανεγείρω: ~ *μνημείο / άγαλμα* 3. εγκαθιστώ: ~ *σκηνές / καταυλισμό* **4.** ιδρύω, δημιουργώ: ~ *επιχείρηση / εταιρεία* **5.** (καθημ.) οργανώνω: ~ *θεατρική παράσταση* || ~ *ενέδρα / παγίδα / μηχανή σε κάποιον* || ~ *εφημερίδα / έντυπο* 6. (κακόσ.) οργανώνω κάτι προκαθορίζοντας την εξέλιξη ή το αποτέλεσμα, χωρίς να το γνωρίζουν οι ενδιαφερόμενοί: *έστησαν γραπτό διαγωνισμό και συνέντευξη για να προσλάβουν τον δικό τους υποψήφιο*\\ ~ *ποδοσφαιρικό αγώνα / δίκη* **συν.** προσχεδιάζω 7. αρχίζω: - *καβγά / χορό / γλέ- ντι* || *εκεί στήνουν το σκηνικό για μια μελλοντική σύγκρουση στην περιοχή* 8. (για μηχανήματα, κατασκευές) συναρμολογώ, μοντάρω: - *εργαλείο / σκαλωσιά / ικρίωμα ι πλατφόρμα* 9. κάνω (κάποιον) να περιμένει για πολλή ώρα σε ραντεβού λόγω δικής μου καθυστέρησης ή δεν πηγαίνω καθόλου σε αυτό: *με έστησε μια ώρα μες στο κρύο** φρ. (οικ.) (α) *τη στήνω* παίρνω θέση περιμένυντας κάπυιον/κάτι: *επειδή δεν ήξερα τι ώρα θα έβγαινε, την έστησα έξω από την πόρτα του το πρωί και περίμενα* (β) *την έχω στήσει / στημένη (στη γωνία) (σε κάποιον)* παραμονεύω, καιροφυλακτώ. για να κάνω κακό (σε κάποιον): *του την είχαν στήσει και όταν πλησίασε, τον ξυλοφόρτωσαν* || *μου την έχουν στημένη· περιμένουν πότε θα κάνω ένα λάθος, για να με διώξουν* 10. (μεσοπαθ. *στήνομαι*) (εκφραστ.) παίρνω θέση περιμένυντας (κάπυιον/κάτι, συνήθ. για πολλή ώρα): *όλος ο κόσμος στήθηκε μπροστά στις τηλεοράσεις του. για να δει τον αγώνα* || *είμαι στημένος εδώ απ' τις 3.00 και σε περιμένω* · 11. (η μτχ. *στημένος, -η, -ό)* βλ.λ.

Ιετυμ. μεσν., από τον αόρ *έστησα* τού μτγν. *ιστάνω* (< αρχ. *ΐστημι / ίσταμαι,* βλ.λ.). κατά το σχήμα *άμάρτησα - αμαρτάνω, έφθασα - φθάνω, έχυσα - χύνω].* **στήριγμα** (το) |αρχ.| {στηρίγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** οτιδήποτε λειτουργεί ως μέσο στήριξης **ΣΥΝ.** (λόγ.) έρεισμα 2. (μτφ.) (α) η ηθική συμπαράσταση, η βοήθεια: *δεν βρήκε πουθενά ~ στη δύσκολη ώρα* (β) το πρόσωπο στού οποίου τη βοήθεια βασίζεται κανείς: *αναζητούσε στη ζωή του ένα ~* **συν.** βοηθός, συμπαραστάτης, προστάτης, **στηρίζω** ρ. μετβ. {στήρι-ξα, -χθηκα (καθημ. -χτηκα). -γμένος} **1.** κρατώ (κάπυιυν/κάτι) σε σταθερή θέση: *στήριξα τον παππού, να μην πέσει χάμω* || *μεγάλες κολόνες στήριζαν τη στοά* || (μεσοπαθ.) *το βάζο / η γλάστρα / η κορνίζα στηρίζεται σε μια βάση* **συν.** υποβαστάζω 2.

ακουμπώ (κάτι) σταθερά (κάπου), στερεώνω; ~ *τη σκάλα στον τοίχοι τους αγκώνες στο τραπέζι / το κεφάλι στον αγκώνα / την πλάτη* **στον** *τοίχο* 3. **ενισχύω σωματικά, στυλώνω:** *φάε κάτι. να σε στηρίξει* 4. **(μτφ.) ενισχύω, βοηθώ:** *οι γονείς / οι φίλοι / οι συγγενείς του τον στήριξαν στις δύσκολες στιγμές || δύσκο/.α επιβιώνεις σήμερα, όταν δεν έχεις ανθρώπους να σε στηρίξουν || με στήριξε ηθικά και υλικά* jj ~ *οικονομικά ένα εγχείρημα / μια προσπάθεια* 5. **(μτφ.) παρέχω υποστήριξη: τον** *υποψήφιο δήμαρχο θα στηρίξουν τα δύο μεγάλα κόμματα || η αντιπολίτευση στήριξε τους χειρισμούς τής κυβέρνησης στα κρίσιμα εθνικά θέματα || ~ τις επιλογές / τις προσπάθειες κάποιου || ~ ένα αίτημα / μια απόφαση·* **φρ.** ***στηρίξου πάνω μου!*** **βασίσου σε μένα. έχε μου εμπιστοσύνη:** *Μη* **σε** *απασχολεί τίποτα για την υπόθεσή σου. Θα τα τακτοποιήσω όλα εγώ. -!* 6. **(μεσοπαθ.** ***στηρίζομαι***) **βασίζομαι. έχω ως (ηθικό, υλικό) στήριγμα κάποιον/κάτι:** *στα πρώτα του επιχειρηματικά βήματα στηρίχθηκε στην πείρα ανθρώπων που εμπιστευόταν || η εταιρεία στηρίζεται στην προηγούμενη τεχνογνωσία και τεχνολογία και στο εξειδικευμένο προσωπικό που διαθέτει || στηρίζεται στις δικές του δυνάμεις* 7. **(μτφ.) βασίζω, θεμελιώνω:** *στήριξε τις απόψεις του* **σε** *ακλόνητα επιχειρήματα || ~ τις αξιώσεις μου σε συγκεκριμένο σκεπτικό || - τις ελπίδες μου στον γιο μου.*

[ετυμ. αρχ. < θ. *στηρ-* **(που μαρτυρείται στη «γλώσσα» τού Ησυχίου** *στήρα· τά λίθινα πρόθυρα),* **εκτεταμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ster- «σταθερός, αμετακίνητος, συμπαγής» (βλ. λ.** *στερεός)].*

στηρικτικός, -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που χρησιμεύει για στήριξη: ~ *όργανα.*

στήριξη (η) |μεσν.**[{-ης κ. -ίξεως | -ίξεις. -ίξεων} 1. η χρήση βοηθητικών μέσων, ώστε να επιτυγχάνεται η ευστάθεια ή η διατήρηση πράγματος σε όρθια θέση:** *τα σεισμόπληκτα σπίτια έχουν ανάγκη στήριξης με υποστυλώματα || ο ιστός τής ομπρέλας θαλάσσης τοποθετείται σε πλαστική βάση στηρίξεως || η - τού κότσου γίνεται με τσιμπιδάκια* |! *κατά τη διάρκεια τής γυμναστικής το στήθος χρειάζεται επιπλέον ~ με έναν αθ/.ητικό στηθόδεσμο* 2. **η τοποθέτηση αντικειμένου σε τέτοια θέση. ώστε να μείνει σταθερό σε μια θέση ή να μην πέσει:** *η ~ τής σκάλας στον τοίχο || η σωστή - τής πλάτης σε εργονομικό κάθισμα || η ~ τού κεφαλιού στο προσκέφαλο καθίσματος αυτοκινήτου || η ~ τού κορμού με τα χέρια στο δάπεδο για την εκτέ? ·εση ασκήσεων γυμναστικής* 3. **(μτφ.) η παροχή βοήθειας, η ενίσχυση:** *οικονομική*

ηθική / τεχνική ~ || στις δύσκολες στιγμές είχε ~ από τις φίλες της || κέρδισε τις εκλογές, γιατί είχε τη ~ τού μεγαλύτερου μέρους τού Τύπου || παρέχω ~ στις επιλογές κάποιου || η Κεντρική Τράπεζα πήρε μέτρα για τη - τού εθνικού νομίσματος 4. **(ειδικότ.) η θεωρητική / λογική θεμελίωση:** *η ~ μιας πρότασης σε λογικά επιχειρήματα || η βιβ/αογραφική ~ των επιχειρημάτων κάποιου || η άποψή του δεν έχει επαρκή θεωρητική και πειραματική*

στήσιμο (το) {στησίμ-ατος **[-ατα, -άτωνΙ 1. η τοποθέτηση σε σταθερή βάση και όρθια θέση:** *το ~ τής σημαίας στην κορυφή τού βουνού* 2. **η σταθερή εγκατάσταση:** *το ~ των σκηνών \\ το - τής κεραίας ενός τη- λεοπτικού σταθμού* 3. **η όλη οργάνωση:** *το ~ μιας επιχείρησης / ενός μαγαζιού* **/** *μιας εκδήλωσης* 4. **η συναρμολόγηση ή η σύνθεση στοιχείων, ώστε να πάρει κάτι την οριστική του μορφή:** *το ~ τού σκηνικού || γο - σελίδας / μακέτας / εξωφύλλου* 5. **υ τρόπος με τον υποίο στέκεται και εμφανίζεται (κάποιος):** *το ~ της δεν είναι καλό' πρέπει ν'αλλάξει στυλ || οι χορευτές τού ταγκό πρέπει να έχουν άψογο ~* 6. **(ειδικότ.) η απουσία φυσικότητας στην εμφάνιση και την κίνηση (κάποιου):** *αποφεύγει το - όταν εμφανίζεται στην τηλεόραση* · 7. **το να αφήνει κανείς κάποιον να περιμένει πολλή ώρα κάπου:** *αντιπαθώ το ~, γι' αυτό φρόντισε να έρθεις στο ραντεβού στην ώρα σου* · 8. **υ προκαθορισμός (αποτελέσματος, εξέλιξης) εν αγνοία των ενδιαφερομένων:** γο ~ *ποδοσφαιρικών αγώνων.*

Ιετυμ. < θ. *στησ-* **(από τον αόρ.** *έ-στη-σα* **τού ρ.** *στήνω)* **+ παραγ. επίθημα** *-ιμο,* **πβ. κ.** *λυσ-ιμο. δέσ-ιμο* \.

Στησίχορος (ο) |**-ου κ. -όρου[αρχαίος Έλληνας λυρικός ποιητής (α' μισό τού 6ου αι. π.Χ.). ο οποίος έζησε στην Ιμέρα τής Σικελίας.**

ΙΙΠΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που στήνει χορό ή προεξάρχει τού χορού», < *στησι-* (< **ρ.** *ΐστημι.* **πβ. αόρ.** *ε-στησ-α)* + *χορός* \.

στητός, -ή. -ό 1. (για τη στάση τού σώματος κάποιου) αυτός που είναι όρθιος και τεντωμένος, ευθυτενής: *περπατάει σαν να κάνει παρέλαση* 2. **(γυναικείο στήθος) που είναι τεντωμένο, σφριγηλό αν γ. χαλαρός. πεσμένος. — στητά επίρρ.**

[ητυμ. < *στήνω* **+ παραγ. επίθημα** *-τός,* **πβ. κ.** *τρω-τός, απ-τός* \.

στισ (η) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) η εστία, το τζάκι.

|ΗΤΥΜ. < *εστία* **(βλ.λ.), με σίγηση τού αρκτικού άτονου** *ε-* **και συνίζηση].** ε

στιβάδα (η) **1. στρώμα ομοειδών πραγμάτων 2. φυς.-χηm. καθεμία από τις εκτεταμένες περιοχές που καταλαμβάνουν τα ηλεκτρόνια στην χώρο γύρω από τους θετικά φορτισμένους πυρήνες, οι οποίες συναπυτελούν την περιφερειακή δομή των ατόμων:** *τα η/.εκτρόνια τής εξωτερικής* ~ 3. **ανατ. ιστός που αποτελείται απυ διάφυρα οργανικά στυιχεία και σχηματίζει υμένα:** *οι ·~ τού κερατοειδούς.* ··* **σχολιο λ.** *στείβω.*

[είυμ. < αρχ. *στιβάς, -άδος.* **αρχική σημ. «συμπαγές στρώμα». < θ.** *στιβ-,* **μηδενισμ. βαθμ. τού ρ.** *στείβω* **(βλ.λ.)].**

στιβάλι κ. στιβάνι (το) {στιβαλ-ιυύ | **-ιών}** παπούτσι χωρικού, το οποίυ καλύπτει την κνήμη ή μέρος της ΣΥΝ', μποτίνι.

[ΕΤΥΜ, όψιμο μεσν. < βεν. stival, πιθ. < μεσν. λατ. aestivale < λατ. aestivus «θερινός» (< aestas, -atis «θέρος»), επειδή το συγκεκριμένο υπόδημα συνήθιζαν να τυ προτιμούν το καλοκαίρι).

στίβαρός, -ή. -ό αυτός που χαρακτηρίζεται από σωματική δύναμη: ~ *μπράτσα* || **(μτφ.)** *εδώ χρειάζεται ένα ~ χέρι, για να τους βά/.ει σε τάξη* || - *ηγεσία* **συν. ρωμαλέυς, σφριγηλός, εύρωστυς, δυνατός αντ.**

αδύναμυς. καχεκτικός. — στιβαρά επίρρ.. στιβαρότητα (η) Ιμτγν.].

σχόλιό λ. *στείβω.*

[ΓΤΥΜ. αρχ. αρχική σημ. «συμπαγής, ογκώδης», < θ. *στιβ-,* μηδενισμ. βαθμ. τύ ρ. *στείβω* (βλ.λ.). πιθ. μέσω αμάρτυρου ουδ. **στίβαρ* (πβ. κ. *βριαρός, σθεναρός)].* **στίβος** (ο) 1. το επίπεδο τμήμα γηπέδου, σταδίου ή ιπποδρόμου, που έχει κατάλληλα διαμορφωθεί για την πραγματοποίηση αθλητικών αγώνων 2. (συνεκδ.) το σύνυλυ των αγωνισμάτων τού κλασικού αθλητισμού (άλματα, δρόμοι, ρίψεις κ.λπ.) που διεξάγονται στον παραπάνω χώρο: *κλειστός -* || *υγρός -* (αγωνίσματα που διεξάγονται σε πισίνα) 3. (μτφ.) κάθε πεδίυ δράσεως που χαρακτηρίζεται από ανταγωνισμό: *πολιτικός -* συν. κονίστρα. σχολιο λ. *παρώνυμο. στείβω.* |ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «πεπατημένη οδός. ίχνυς ποδιύ». < θ. *στιβ-,* μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *στείβω* (βλ.λ.). Η λ. προσέλαβε στη Ν. Ηλληνική και τη σημ. τύ αγωνιστικού χώρου, στον οποίο διεξάγονται αθλητικοί αγώνες], **στίγμα** (το) |στίγμ-ατος | **-ατα. -άτων}** 1. τυ σημάδι που αφήνει στο δέρμα έγκαυμα ή τραύμα ή πυυ προέρχεται από παθολυγικά αίτια: *έκανε καθαρισμό προσώπου για να φύγουν τα μαύρα* 2. (γενικότ.) (α) κηλίδα συγκεκριμένου χρώματος: *πεταλούδα με κόκκινα ~ στα φτερά της* (β) σημάδι δηλωτικό τής παρουσίας κάποιου, κυρ. στη φρ. ***αφήνω (κάπου / σε κάτι) το στίγμα μου*** έχω καθοριστική παρουσία σε κάτι: *η δράση του άφησε το στίγμα της στην ιστορία εκείνης τής περιόδου* || γο *γεγονός αυτό άφησε το στίγμα του στην πολιτική ζωή τής χώρας* 3. (σπάν.) ο λεκές 4. (μτφ.) οτιδήποτε πρυκαλεί ντρυπή ή κυινωνική καταδίκη: *τα βασανιστήρια αποτελούν - για τον πολιτισμό μας || ζει με το ~ τού φονιά* συν. όνειδος, ντροπή 5. το σημείο στον χάρτη που δίνει τη γεωγραφική θέση πλοίου, αεροπλάνου, οχήματος κ.λπ. σε κάθε στιγμή τής πορείας του 6. (μτφ.) η τοποθέτηση κάπυιου. η στάση του σε συγκεκριμένο ζήτημα: γο *πολιτικό - τού δημάρχου·* φρ. ***δίνω το στίγμα μου*** διευκρινίζω τη στάση μου. τοποθετούμαι σε κάπυιο θέμα: ο *πρωθυπουργός έδωσε το στίγμα τής κυβερνητικής πολιτικής στον αγροτικό τομέα* 7. ιατρ. παθολογικό χαρακτηριστικό. που μεταδίδεται στους απογόνους: ~ *μεσογειακής αναιμίας* · 8. γλωσσ. το γράμμα ς ως έκτο γράμμα τού αρχαίου ελληνικού αλφαβήτου· στην αρίθμηση αντικαθίσταται συνήθ. με το στ · 9. βοτ. το υψηλότερο ακραίυ τμήμα τυύ υπέρου των αγγειόσπερμων φυτών, το οποίυ δέχεται τη γύρη κατά την επικονίαση · 10. ζωολ. αναπνευστικό άνυιγμα των εντόμων. — **στιγματικός,** -ή. -ό 11893|.

[f.tym. αρχ. < *στίζω* **(βλ.λ.)|. στιγματίζω ρ. μετβ. [μτγν.] Ιστιγμάτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος)**

σημειώνω με στίγματα συν. (λόγ.) διαστίζω 2. **(μτφ.) επικρίνω έντονα. καυτηριάζω: -** *την ανεύθυνη συμπεριφορά κάποιου* **ΣΥΝ. στηλιτεύω, καταδικάζω αντ. επαινώ, επιδυκιμάζω** 3. **επιδρώ εις βάθος, καθοριστικά, αποτελώ καθοριστικό σημείο, γεγονός κ.λπ. για κάποιον/κάτι:** *οι εμφύ?.\ες συγκρούσεις στιγμάτισαν την περιοχή αυτή εκείνη την περίοδο* [[*τα οικογενειακά προβ/βήματα κατά την εφηβεία της στιγμάτισαν την ενήλικη ζωή της* 4. **λειτουργοί με τρόπο που προσβάλλει. μειώνει, βλάπτει κάποιον/κάτι:** *αυτά τα κακότεχνα έργα στιγμάτισαν την καλή φήμη που είχε αποκτήσει ως πρωτοποριακός ζωγράφος || τα επεισόδια στιγμάτισαν τη φετεινή επέτειο τού Πολυτεχνείου* **συν. αμαυρώνω, σπιλώνω, κηλιδώνω. — στιγματισμός (υ). στιγμάτωση (η) |-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ΒΟΤ. ασθένεια των δέντρων, λόγω τής υποίας σχηματίζονται κιτρινοκόκκινες κηλίδες στα φύλλα τους.**

στιγμή (η) **Ί**. μικρό, περιορισμένο διάστημα χρόνου: *η ~ τού κινδύνου || δεν έχω ούτε μία ~ προσωπικής ζωής || τη μια ~ τα λέει έτσι. την άλλη αλλιώς· δεν καταλαβαίνω!* φρ. (α) ***από στιγμή σε στιγμή*** πυλύ σύντομα. σε λίγο, όπου να 'ναι: *περιμένουμε τα αποτε/.έσματα τής ψηφοφορίας* ~ συ.ν. (λόγ.) οσονούπω (β) ***από τη μια στιγμή στην άλλη*** σε μικρό διάστημα χρόνυυ: *αλλάζει γνώμη* ~ || δεν *γνωφίζουμε τι θα προκύψει* - (γ) ***στη στιγμή*** αμέσως. χωρίς καθυστέρηση: *έφθασε* - (δ) ***μέχρι στιγμής*** μέχρι τώρα: ~ ***δεν*** *έχει ανακοινωθεί τίποτα από το Γραφείο Τύπου* (ε) ***τής στιγμής*** (ως χαρτηρισμός) για κάτι που γίνεται γρήγορα: *καφές* ~ || *σχέδια / σκίτσα* ~ (πρόχειρα) (στ) ***από τη στιγμή που*** (ο)ς χρον. σύνδ.) από την πρώτη φορά που. με το που (ΐ) (εισάγει χρονική πρόταση, η υποία δηλώνει το προτερόχρονο) αφότου, από τότε που: ~ *ήρθε. όλο για σένα ρωτούσε* (ii) (ως αιτιολογικός σύνδ.) εφόσον. επειδή: ~ *δεν θέλεις να ζούμε μαζί, χωρίζουμε* (ζ) ***τη στιγμή που*** (i) (ο)ς χρονικός σύνδ. πυυ εισάγει πρόταση, η υποία δηλώνει τυ σύγχρονο) ενόσω: - *εσύ μι? ·ούσες. αυτός γέλασε ειρωνικά* (ii) (ως αιτιυ- λογικός σύνδ.) εφόσον: ~ <5τν *με ακούει, εγώ τι άλ/.ο μπορώ να κάνω;* (η) ***(ούτε) στιγμή*** (αρνητ.) καθόλου: ~ *δεν τον χάνει από τα μάτια της*

~ *δεν μου πέρασε κάτι τέτοιο από το μυα/.ό (μου)* (θ) ***για μια στιγμή / προς στιγμήν*** για πολύ λίγο (χρόνο): ~ *νόμιζα ότι είχα χάσει τις αισθήσεις μου* (\) ***(για) μια στιγμή!*** περίμενε! μη βιάζεσαι'. ·. *Μην τρέχεις κι άκουσέ με* (ία) ***την τελευταία στιγμή*** στο έσχατυ χρονικό όριο: *όταν πρόκειται να ταξιδέψει, ετοιμάζει πάντοτε τα πράγματά του* ~ συν. στο παρά πέντε, στυ τσακ (ΐβ) ***ιστορική στιγμή*** (ΐ) υρισμέ- νο χρονικό σημείυ τής ιστυρίας. στάδιο τής ιστορικής εξέλιξης: *πρέπει να εξετάσουμε το γεγονός αυτό υπό το πρίσμα τής συγκεκριμένης ιστορικής στιγμής κατά την οποία έ?*.αβε χώρα* (ii) χρονικό σημείο ή κατάσταση ιδιαίτερης σπυυδαιότητας: *πρόκειται για μετά από σαράντα περίπου χρόνια συναντήθηκαν οι δύο αρχηγοί των αντίπαλων στρατοπέδων (\)γ)* ***ανά πάσα στιγμή*** κάθε στιγμή, οποτεδήποτε: ~ *μπορεί να συμβεί το μοιραίο || ~ πρέπει να είμαστε σε θέση να αντιδράσουμε επιτυχώς σε εχθρική επίθεση* 2. η κατάλληλη περίσταση, ευκαιρία: *θα σου το αποκαλύψω. όταν έρθει η (κατά/.ληλη)* ~ ||[*έφθασε η ~ να αγωνιστούμε για τα δίκαιά μας·* ΦΡ. ***(κάτι) δεν είναι τής στιγμής I τού παρόντος / τής παρούσης / τής ώρας*** για να δη

λωθεί ότι δεν είναι η κατάλληλη περίσταση να γίνει (κάτι) και ότι είναι καλύτερα να γίνει αργότερα 3. περίσταση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: *ζήσαμε στιγμές χαράς / απελπισίας / αγωνίας / συγκίνησης / έντασης / αντιπαράθεσης || τον βρήκα σε - απογοήτευσης* [| *ζήσαμε μαζί καλές και κακές* ~ · 4. γλωσσ. σημείο στίξεος. με το υπσύν χωρίζονται μεταξύ τους υι περίυδυι και τα κώλα περιόδου ενός κειμένου: *άνω* - συν. τελεία · 5. μουσ. σημείυ πυλλαπλής σημασίας (μία στιγμή πάνω από τη νότα δηλώνει το στακάτο, δίπλα από τη νότα αυξάνει τη διάρκεια της κατά τυ ήμισυ. δεύτερη στιγμή προσθέτει επιπλέον διάρκεια ενός τετάρτου τής αρχικής) · 6. ίυπογρ. η μικρότερη μονάδα μέτρησης τού πάχους (μεγέθους) των τυπογραφικών στοιχείων και γενικά των τυπογραφικών μεγεθών (πλάτος, μήκος κ.λπ.) · δώδεκα στιγμές κάνουν ένα τετράγωνο (βλ.λ.): *το ερμήνευμα είναι γραμμένο με στοιχεία επτά στιγμών.* -- (υποκ.) **στιγμουλα** (η) (σημ. 1). ·* σχομο λ. *ήδη.*

[είύμ. αρχ., αρχική σημ. «στίγμα, σημάδι, νύγμα», < *στίζω* (βλ.λ.). Η χρονική σημ. είναι ήδη αρχ. (λ.χ. *«έν στιγμή χρόνου»*. Σιμωνίδης), ενώ η γλωσσ. σημ. είναι μτγν. Αρκετές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική, λ.χ. *από τη μια στιγμή στην άλλη* (< d'un momcni a I'auirc), *στη στιγμή* (< a Pinstam), *η τελευταία στιγμή {*< le dernier moment), *από τη στιγμή που* (< (a partir) du moment que), *προς στιγμήν* « sur le moment), *την κατάλ/.ηλη στιγμή* (< au moment propre) κ.ά-J.

στιγμιαίος, -α, -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που διαρκεί μόνο μία στιγμή συν. ακαριαίος ανί . διαρκής, συνεχής 2. αυτός πυυ ετυιμάζεται πυλύ γρή- γυρα. σε μια στιγμή: ~ *καφές* συν. τής στιγμής 3. γλωσσ. (α) ***στιγμιαί' ος μέλλοντας*** ο μέλλοντας που δηλώνει πράξη, η οποία θα γίνει στο μέλλον χωρίς διάρκεια ή επανάληψη, π.χ. *θα δοϊσω, θα ρίξω. θα φέρω*■ κατ' αντιδιαστολή προς τον εξακολουθητικό / διαρκή / συνεχόμενο (β) ***στιγμιαία σύμφωνα*** τα κλειστά σύμφωνα (βλ. λ. *κ/.ειστός).* – **στιγμιαί-α /-ως** επίρρ.

στιγμιογράφηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η στιγμιαία φωτογράφιση ΣΥΝ. ενσταντανέ.

Ιείύμ. Απόδ. τυύ γαλλ. jnstantane|. **στιγμιότυπο** (το) [I894| {στιγμιυτύπ-ου | -ων} **1.** υτιδήποτε τυπώθηκε ή εικονίστηκε ακαριαία 2. (συνήθ. στον πληθ.) σύντομη χαρακτηριστική σκηνή, απόσπασμα: *η τη/.εόραση θα μεταδώσει τα καλύτερα ~ τού αγώνα* συν. φάση.

[είύμ. < *στιγμιαίος* + *-τυπο* (< *τύπος),* απόδ. τυύ γαλλ. instantani (βλ. λ. *ενσταντανέ)].*

στιγμόμετρο (τυ) |στιγμυμέτρ-υυ | -ων| τυιυιρ. όργανο (χάρακας, κανόνας) που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση των στοιχείων, στίχων (αράδων) και γενικά των τυπογραφικών μεγεθών (μήκος, πλάτος κ.λπ.), φέρει υποδιαιρέσεις σε στιγμές, τετράγωνα (βλ.λ.). και σε χιλιοστά τού μέτρου συν. στιχόμετρο. ·* σχολιο λ. *στοίχος.* **στίζω** ρ. μετβ. {έστι-ξα,-γμένος} **1.** προκαλώ στίγματα σε (κάτι) **2.** δηλώνω γραπτώς τα σημεία στίξεως σε (κείμενο).

[ϋ'ΓΥ.Μ. αρχ. < *"στίγ^'ω* < I.E. *steig- / stig-* «χαράσσω. σκαλίζω», πβ. λατ. *stingere* (όπως επιβεβαιώνεται από τα σύνθ. distinguo ««ξεχωρίζω». instinctus «ερεθισμένος»), γοτθ. stiks «σημείο, νύγμα, αμυχή», αρχ. περσ. tigra «αιχμηρός», λιθ. stingii «κεντώ, χαράζω» κ.ά. Ομόρρ. *στιγ-μή, στίγ-μα. στικ-τός. στίξ-ις (-η)* κ.ά.].

στικ (το) {άκλ.} **1.** προϊόν πυυ έχει τη μορφή λεπτού κυλίνδρου: ~ *για τα χείλη ι για τσιμπήματα από έντομα* 2. (ως επίθ.) αυτός που έχει τη μορφή λεπτού κυλίνδρου: ~ *κόλλα ι αποσμητικό.*

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. stick «μικρό λεπτό κλαδί, πυυ έχει κυπεί ή πέσει από δέντρο» και κατ* επέκτ. «λεπτός κύλινδρος από οποιοδήποτε υλικό» < μέσ. αγγλ. stikke < αρχ. αγγλ. sticcaj. **στικτογραφία** (η) [I866] (χωρ. πληθ.Ι ο πουαντιγισμός (βλ.λ.).

[είύμ. Απόδ. τυύ γαλλ. pointillismc|. **στικτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που φέρει στίγματα (βλ. κ. λ. *διάστικτος, κατάστικτος)* 2. αυτός που σχηματίζεται με στίγματα.

[ΐιΤννι. αρχ. < *στίζο)* (βλ.λ.)[. **στιλ**

(τυ) ■-> στυλ **στιλάκι** (το) -

»στυλάκι **στιλάτος,** -η. -ο -»

στυλάτος

στιλβαδάμας (υ) 11889[{στιλβαδάμ-αντυς, -αντα | -αντες. άντων) (λόγ.) τυ μπριλάντι.

|ετυμ. < *στίλβω* + *αδάμας.* απόδ. τυύ γαλλ. briltant]. **στίλβη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (λόγ.-σπάν.) η στιλπνότητα, η λαμπρότητα, η λάμψη ανγ. θαμπάδα, μουντάδα 2. λςίρον. φαινόμενο που συνί- σταται στην ταχεία διακύμανση τής λαμπρότητας και τού χρώματος των ουρανίων σωμάτων.

Ιείύμ. αρχ. < *στίλβω* (βλ.λ.)|. **στίλβω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.} (λόγ.-σπάν.) λάμπω, αστράφτω.

|είύμ. αρχ. εκφραστ. λ. (λιγότερυ κοινή από το συνώνυμο *λάμπω).* αγν. ετύμου. Η θεματική εναλλαγή *στιλβ- / στιλπ- (στίλβω - στιλπνός)* δεν επιτρέπει ασφαλείς συσχετισμούς με τ. άλλων J.E. γλωσσών).

στιλβώνω ρ. μετβ. {στίλβω-σα, -θηκα. -μένος} κάνω (κάτι) στιλπνό, γυαλίζω: ~ *παπούτσια.* – **στίλβωμα** (το) Ιμτγν.] κ. **στίλβωαη** (η) [μτγν.], **στιλβωτικός,** -ή, -ό [1833}.

[ετυμ. < ρτγν. *στιλβώ (~όω)*< *στιλβός*<*αρχ. στίλβω* (βλ.λ.)). **στιλβωτήριο** (τυ) [1846] {στιλβωτηρί-ου | -ων} το εργαστήριο τού στιλβωτή.

Ιείύμ. < *στιλβώνω* + παραγ. επίθημα *-τήριο.* πβ. κ. *στεγνω-τήριο].* **στιλβωτής** (ο) Ιμτγν.), **στιλβώτρια** (η) {στιλβωτριών} (επίσ.) τυ πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τυ λουστράρισμα των πα- πουτσιών ΣΥΝ. λούστρος. **στιλέτο** (το) μικρό, ελαφρό μαχαίρι με μυτερή και κοφτερή λεπίδα, που χρησιμοποιείται ως όπλο: *τράβηξε το ~ και τον κάρφωσε στην πλάτη-* **φρ.** *γόβα-στιλέτο* γόβα με λεπτό, ψηλό και μυτερό τακούνι. **Ιετυμ.** < ιταλ. stiletto, υποκ. τυύ stilo < λατ. stilus «ράβδος, στύλος, γραφίδα», που συνδ. με τυ υυσ. stimulus, -i «αγκάθι, κεντρί» και δεν σχετίζεται με το αρχ. στύλο.*, όπως παρετυμολογικά έχει εικασθεί]. **στιλιζάρω** ρ. -»στυλιζάρω **στιλίστας** (ο) στυλίστας **στιλιστικός,** -ή. -ό ·► στυλιστικός **στιλό** (το)-» στυλό

στιλπνός, -ή. -ό αυτός που λάμπει, που γυαλίζει: ~ *επιφάνεια/ μετάξι / χρώμα* **συν.** γυαλιστερός **αντ.** θαμπός. – **στιλπνότητα** (η) Ιμτγν.]. **[εί υμ.** αρχ. < θ. *στιλπ-.* παράλλ. τυύ θ. *στίλβ-* (τού ρ. *στίλβω,* βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-νός* (πβ. κ. *τερπ-νός,* οκ*-νός)|.

Στίλπων (Ο) {Στίλπων-ος, -α} 1. αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (4ος αι. π.Χ.), υ οποίος δίδαξε στη Σχολή των Μεγάρων και στην Αθήνα **2.** ανδρικό όνομα.

[γ.τυμ. αρχ. κύρ. όν. < θ. *στιλπ-.* παράλλ. τυύ *στίλβ-,* για τα υπσία βλ. λ. *στί/φ-ω, σηλπ-νός\.* **στιμάρω** ρ. μετβ. {στίμ-αρα κ. -άρισα} (λαϊκ.) υπολογίζω, κάνω εκτίμηση. – **στιμάρισμα** (το).

[ετυμ. μεσν. < ιταλ. stiinare / estimare < λατ. aestimare (< aers. aeris «πολύτιμο πράγμα - χρήματα, χαλκός»)], **στίξη** (η) {-ης κ. -εως | χωρ. πληθ.} **1. γλωσσ.** (α) ο χωρισμός τού γραπτού λόγου σε μέρη (προτάσεις, περιόδους, ημιπεριόδους) με ειδικά σημεία και σύμφωνα με συγκεκριμένους κανόνες χρήσεώς τυυς: *σημεία στίξεως είναι το κόμμα, η τελεία, η άνω τελεία, το ερωτηματικό κ.ά.* - τα σημεία στίξεως διακρίνονται σε *συντακτικά* (τελεία, κόμμα, άνω τελεία), που διευκολύνουν την ανάγνωση και την κατανόηση τού κειμένου, και σε *σχο?αστικά* (θαυμαστικό, εισαγωγικά, αποσιωπητικά), πυυ χρησιμυποιυύνται από τον γράφοντα για να σχολια- σθούν τα γραφόμενα (ειρωνεία, αμφισβήτηση, έκπληξη, αποσιώπηση, πρόκληση εντυπώσεων, ελεύθεροι συνειρμοί κ.λπ.) · βλ. σχομο λ. *απι- σκοπητικά* (β) η χρήση των παραπάνω σημείων σε κείμενο: *ορθή / κακή ~ || η απουσία στίξεως σε μοντέρνα ποιήματα* · 2. (λόγ.-σπάν.) η δημιουργία στιγμάτων.

Ιετυμ. < μτγν. *στίξις* < αρχ. *στίζω* (βλ.λ.)]. **στιπλ** (το) {άκλ.} **αθλ.** αγώνας δρόμου κατά τον οποίο ο αθλητής περνά πάνω από ειδικά ψηλά εμπόδια, κατασκευές με νερό κ.λπ.

[είϋμ. Η λ. απυσπάστηκε από τυν αγγλ. όρο steeplechase «αγώνας στιπλ» (αρχικώς μόνο σε ιπποδρομίες) < steeple ««οβελίσκος (κτίσμα- τυς)» < αρχ. αγγλ. stepel «πύργυς»|. **στιφάδο** (το) ► στυφάδο **στιφός,** -ή. -ό στυφός

στίφος (τυ) {στίφ-ους | -η. -ών} μεγάλο, πυκνό πλήθος που κινείται επιθετικά: *τα ~ των βαρβάρων* **συν.** ορδή, μπυλυύκι, συρφετός. ^ **σχολιο** λ. *στείβω.*

|ι:ϊύμ. < αρχ. *στίφος* < θ. *stibh-,* μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *steib(h)-* (βλ. λ. *στείβω).* Η λ. συνδ. επίσης με λιθ. stiebas «στύλος, ιστός», αρχ. σλαβ. siiblii «κοτσάνι», σανσκρ. stibhi- «<δεμάτι»|. **στιχαρίθμηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η αρίθμηση των στίχων ποιήματος ή πεζού κειμένου **συν.** στιχομετρία, **στιχάριο** (το) {στιχαρί-ου | -ων} **εκκλιις.** μακρύ και χειριδωτό εσωτερικό άμφιο των ορθοδόξων κληρικών.

|ετυμ. < μτγν. *στιχάριον.* υποκ. τού αρχ. *στίχος\.* **στιχηδόν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) **1.** κατά στίχους, κατά σειρά **2. αρχαιολ.** *επιγραφή στιχηδόν* επιγραφή τής οποίας τα γράμματα είναι τοποθετημένα κατά οριζόντιους και κάθετους στίχους.

Ιετυμ. μτγν. < *στίχος* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν.* πβ. κ. *βαθμ-ηδόν\.* **στιχηραρικό μέλος** (το) [μεσν.] (στη βυζαντινή μο\>σική) είδος μέλους στυ υπσύ κάθε συλλαβή τού κειμένυυ εκτείνεται σε δύυ ή περισσότερους φθόγγους τής μελωδίας· διακρίνονται τα σύντομα και τα αργά στιχηραρικά μέλη (πβ. *ειρμολογικό μέλος, παπαδικό μέλος).* **στιχηρός, -ά.** -ό(ν) **1.** αυτός που έχει γραφεί σε στίχυυς **2. εκκλιις.** *στιχηρό(ν)* (τυ) βυζαντινό τρυπάριυ, στυ υπσύ προτάσσονται στίχοι από ψαλμό: - *ιδιόμελα.*

[γϊύ.μ. μτγν. < *στίχος* + παραγ. επίθημα *-ηρός,* πβ. κ. *άνθ-ηρός}.* **στιχογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} τυ γράψιμο στίχων χωρίς ποιητική αξία. –**στιχογραφικός,**-ή,-ό] 1893). **στιχογράφος** (ο/η) Ιμτγν.] αυτός που συνθέτει ασήμαντους στίχυυς **συν.** στιχοπλόκος. ** **σχολιο** λ. *στοίχος.* **στιχομετρία** (η) Ιμτγν.Ι {στιχομετριών} η αρίθμηση των στίχων ενός κειμένου. – **στιχομετρικός,** -ή, -ό [I88()|.

στιχόμετρο (τυ) {στιχυμέτρ-υυ | -ων} τυ στιγμόμετρυ (βλ.λ.). ** **ΣΧΟΜΟ** λ. *στοίχος.*

|πτυμ. Απόδ. τού αγγλ. line counter], **στιχομυθία** (η) {στιχομυθιών} **1.** (στην αρχαία τραγωδία) ζωηρός διάλογος μεταξύ των προσώπων τού δράματος ο οποίος αποτελείται από μονόστιχες ή δίστιχες ερωταποκρίσεις 2. (κατ' επέκτ.) ζωηρή συζήτηση που γίνεται με σύντομες φράσεις: *διημείφθη μεταξύ τους η εξής* **~... σχόλιό** λ. *εχέμυθος, στοίχος, συνομιλία.*

|ητυμ. μτγν. < *στιχομυθώ* «'διαλέγομαι χρησιμοπυκόντας στίχυυς» < *στίχος* + *-μυθώ (-έω)* < *μύθος* (βλ.λ.)|. **στιχοπλοκή** (η) η σύνθεση ασήμαντων στίχων,

στιχοπλόκος (ο/η) ο ατάλαντος, ο ασήμαντος ποιητής. ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *στοίχος.*

[ετυμ. μεσν. < *στίχος* + *-πλόκος* < *πλέκω\.* **στιχοποιός** (υ/η) [μτγν.] (σπάν.) πρόσωπυ πυυ συνθέτει στίχυυς. υ στιχουργός. – **στιχοποιία** (η) Ιμτγν.]. **στίχος** (υ) **1. μπτρ.** η γραμμή πυιήματος πυυ έχει συντεθεί σύμφωνα με τυυς κανόνες υρισμένυυ μετρικού ρυθμυύ: *δεκαπεντασύλ/Μβος /*

εξάμετρος / ιαμβικός / τροχαϊκός / αν'ατταζοτικ'ός / ακατάληκτο / ακέφαλος ~* 2. (πρυφυρ.-καταχρ. στον εν.) *τα λόγια τραγουδιού: σημαντικό ρόλο στο τραγούδι παίζει ο ~·* {συνήθ. στον πληθ.): *σε αυτό τον δίσκο οι ~ είναι του Λ. [Ιακαδόπουλου* || *σημαντικοί ποιητές μας έχουν γράψει στίχους ειδικά για τραγούδια* **3.** καθεμιά από τις γραμμές πεζού κείμενου ΣΥΝ. αράδα. — (υποκ.) **στιχάκι** (το) (σημ. 1-2). *σχολιο λ. ομόηχα, παραπομπή, στείβο). στοίχος.*

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «σειρά, γραμμή (παρατάξεως)». < θ. *στιχ-*. μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *στείχω* «βαδίζω (σε παράταξη)» < Ι.Κ. *steigh- « βαδίζω, προχωρώ», πβ. σανσκρ. stighnoti «αναβαίνω», αρχ. σλαβ. ρο- stigiiQ «απλώνω, αγγίζω», αρχ. ιρλ. tlagu «βαδίζω, πηγαίνω», αρχ. γερμ. steg «μικρή γέφυρα, πέρασμα», αρχ. σκανδ. stig «βήμα, βάδισμα» κ.ά. Ομόρρ. *στοΐχ-ος, στοιχ-εῖο(ν), στοίχ-ημα* κ.ά.|.

-στίχος, -η, -ο [μτγν.Ι β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό στίχων: *τετράστιχη στροφή ποιήματος* || (το υυδ. ως ουσ.) *σκωπτικό δίστιχο.*

στιχούργημα (το) [μτγν.] [στιχουργήμ-ατος | -ατα.-άτων] (μειωτ.) η πρόχειρη και άτεχνη έμμετρη ποιητική σύνθεση, **στιχουργία** (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.] η τέχνη τής σύνθεσης στίχων. — **στιχουργικός,** -ή, -ό [18131. **στιχουργικά** επίρρ. **στιχουργός** (ο/η) **1.** πρόσωπο που γράφει στίχους **2.** (συχνότ.) πρόσωπο που έχει γράψει τους στίχους τραγουδιού. — **στιχουργώ** ρ.]μεσν.] {-εις...]. :*■ σχολιο λ. *-ουργός, στοίχος, χειρουργός.*

Ιετυμ. μτγν. < *στίχος* + *-ουργός* (< *έργον)].* **στλεγγι'δα** (η) **1.** (στην αρχαία Κλλάδα) χάλκινο όργανο ξέσεως σε σχήμα κυκλικού κυχλιαρίου με λαβή. που χρησιμοποιούσαν οι αθλητές, για να αφαιρέσουν από το σώμα τους το λάδι. με το οποίο επα- λείφονταν πριν από τον αγώνα, καθώς και το χώμα και τον ιδρώτα που κολλούσαν σε αυτό 2. (λόγ.) η ξύστρα που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό τού δέρματος των αλόγων συν. ξυστρί.

[ετυμ. < αρχ. *στλεγγίς, -ίδος* (η μοναδική ελλην. λ. με αρκτικό συμ- φων. σύμπλεγμα *στλ-).* τεχν. όρ.. αγν. ετύμου. πιθ. δάνειυ. Σύμφωνα με μια εκδοχή, η λ. συνδ. με χετ. istalk-(iya)-. isialgai «υμαλύνω. ισοπεδώνω »].

στοά (η) **1.** δίοδος, πέρασμα διά μέσου κτηριακού συγκροτήματος **2.** σήραγγα, υπόγειος διάδρομος ορυχείου: *κάτω* απ<1 το παλάτι *υπήρχαν πολυδαίδαλες* ~ συν. λαγούμι, γαλαρία **3.** αρχαιολ. επίμηκες κτήριο με ανοιχτή τη μία ή και τις δύο μακρές πλευρές, όπου το υπόστεγο στηρίζεται από κιονοστοιχία: *η ~ τού Αττάλου* 4. η φιλοσοφική σχολή των στωικο>ν (βλ. κ. λ. *στωικισμός)* **· 5.** *τεκτονική στοά* βλ. λ. *τεκτονικός.*

| εγυμ. αρχ. < *στοιά* (με σίγηση τού *-ι-)* < *στωϊά* (με βράχυνση τού *-ω-* προ τού -ι-) < **στω-Ι'-ιά* (με παρέκταση -F-) < θ. *στω-*. εκτεταμ.-ετε- ροιωμ. βαθμ. τού θ. *στα-* τυύ ρ. *ϊ-στη-μι / î-στα-μαι* (βλ.λ.). Η λ. *στοά* συνδ. επίσης με σανσκρ. sthav-ara «σταθερός, σκληρός», αρχ. σλαβ. stavQ «διάρθρωση, κατασκευή», λιθ. stova «τόπος, εγκατάσταση», αρχ. αγγΧ. stow «θέση. τόπος» κ.ά.|.

Στοβαίος (Ο) *Ιωάννης·* φιλόσοφος από τους Στόβους τής Μακεδονίας (5ος αι. μ.Χ.), οπαδός τής νεοπλατωνικής φιλοσοφίας· συγκέντρωσε στα έργα του *Ηκλογαί* και *Ανθολόγιον* χωρία από 500 ποιητές, φιλοσόφους και πεζογράφους.

Ιετυμ. < μτγν. *Στοβαίος* < αρχ. *Στόβοι,* πόλη τής Μακεδονίας (από την οποία καταγόταν ο φιλόσοφος), που απαντά και ως *Στόποι.* αγν. ετύμου].

στοίβα (η) {στοιβών} σωρός από πράγματα που έχουν τοποθετηθεί συνήθ. πρόχειρα τυ ένα πάνω στο άλλο: *μια ~ (από) βιβ/.ια / εφημερίδες / ρούχα / ξύλα.* σχολιο λ. *παρώνυμο, στείβω.*

[ετυμ. < *στοιβάζω* (υποχωρητ.). βλ.λ.|.

στοίβαγμα (το) στοιβάζω

στοιβάδα (η) **1.** η στοίβα **2.** (εσφαλμ.) η στιβάδα (βλ.λ.).

[f.tym. < μτγν. *στοιβάς. -άδος* < αρχ. *στοιβή* (βλ. λ. *στοιβάζω)].* **στοιβαδόρος** (ο) πρόσωπο που μεταφέρει και τοποθετεί σε στοίβες (προϊόντα, εμπυρεύματα κ.λπ.). Κπίσης **στοιβαχτής.**

[ητυμ. < *στοίβα* + παραγ. επίθημα *-δόρος* (βλ.λ.)]. **στοιβάζω** ρ. μετβ. |στυίβα-ξα. -χτηκα, -γμένος} **1.** τοποθετώ (πράγματα) σε στοίβες **2.** στρυμώχνω (πράγματα) σε στενό χώρυ **3.** (μεσοπαθ. *στοιβάζομαι)* στρυμώχνομαι: *χιλιάδες επιβάτες στοιβάζονται καθημερινά* στα *μέσα μαζικής μεταφορά* || (η μτχ. **στοιβαγμένος,** *-η.* -ο) *«οι πρώτοι μετανάστες ζούσαν στοιβαγμένοι στο /.ιμάνι τρεις-τρεις οικογένειες σε κάθε διαμέρισμα»* (εφημ.). **στοίβαγμα** κ. **στοίβασμα** (τυ). ^ σχολιο λ. *στείβω.*

|ηϋμ. μτγν. < αρχ. *στοιβή* «σωρός, στυίβα» (με αρχική αναφορά στο γέμισμα στρωμάτων και μαξιλαριών με ορισμένα φρυγανώδη φυτά), ετεροιωμ. βαθμ. τυύ ρ. *στείβω* (βλ.λ.)|. **στοιβαχτος,** -ή. -ό **1**. αυτός που έχει τοποθετηθεί σε στοίβα **2.** αυτός που είναι συμπιεσμένος, στρυμωγμένυς σε περιορισμένο χο)ρο. **στοιχειό** (το) (λαϊκ.) 1. λαογρ. η ψυχή σκοτωμένου ανθρώπου ή ζώου. που σύμφωνα με τις λαϊκές προλήψεις μένει στον τόπο όπου σκυτώ- θηκε και τον φυλά 2. (κατ' επέκτ.) υπερφυσικό ον. συνήθ. κακοποιό συν. τελώνιο, αερικό **3.** (μτφ.) άνθρωπος με απόκοσμη εμφάνιση. σχολιο λ. *στοίχος.*

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *στοιχεῖον* (βλ.λ.). με καταβιβασμό τού τόνου στη λήγουσα και συνίζηση, πβ. κ. *θηρίο - θεριό*\. **στοιχείο** (το) **1.** (α) οτιδήποτε αποτελεί μέρος εννοίας. αντικειμένου ή γενικότερυυ συνόλου: *τα συστατικά ~ τού φυσικού κόσμου κατά τους αρχαίους φιλοσόφους ήταν ο αέρας, το νερό. η φωτιά και η γη* || *τα περιουσιακά ~ κάποιου* || *πολιτιστικό / ιδεολογικό / γλωσσικό / θρησκευτικό / ιστορικό / θετικό* - (β) (γενικότ. αντί τυύ *πράγμα / κάτι*): *η διάθεση για ειρήνευση είναι ένα ενθαρρυντικό* - (είναι κάτι ενθαρρυντικό / ενθαρρυντικό πράγμα)· φρ. (στη φύση) (α; ***στοιχεία τής φύσεως*** **οι δυνάμεις τής φύσης (π.χ. βροχή, αέρας κ.λπ.): ο** *άνθρωπος με την τεχνολογία προσπάθησε να δαμάσει τα* **- (β)** *υγρό στοιχείο* **η θάλασσα (σε αντιδιαστολή προς τη στεριά, τη γη)** 2. **οτιδήποτε συμβάλλει σε κάτι:** *αναγκαίο ι απαραίτητο ι κρίσιμο ι καθοριστικό ~ για την παιδεία / την πρόοδο / την υγεία* || *ο εκδημοκρατισμός / η εκβιομηχάνιση τής χώρας είναι ~ προόδου* 3. **χιμ.** *(χημικό) στοιχείο* **κάθε απλό σώμα που αποτελείται από όμοια άτομα, δεν μπορεί να δια- σπαστεί σε απλούστερα μέρη με τις συνηθισμένες χημικές μεθόδους και μαζί με άλλα ανάλογα απλά σώματα σχηματίζει χημικές ενώσεις (π.χ. το οξυγόνο, τυ νάτριυ. ο σίδηρος κ.λπ.):** *μεταλλικό / αμέ- ταλλο / ραδιενεργό ~* **4. (επίσ.) κάθε ενδεικτική πληροφορία για την αναγνο>ριση εγγράφου ή προσώπου:** *τα ~ τού εγγράφου* **(π.χ. ο αριθμός πρωτοκόλλου) |[δώσε** *στον αστυνομικό τα ~ σου!* **(τις πληροφορίες που αναγράφονται στην αστυνομική σου ταυτότητα) ||** *τον πήγαν στο αστυνομικό τμήμα για εξακρίβωση στοιχείων* 5. **οτιδήποτε απυδεικνύει (ενοχή ή αθωότητα) στυ πλαίσιο αστυνομικής ή δικαστικής διερεύνησης:** *το άλλοθι που έχει είναι αδιάσειστο ~ τ$ς αβρ- ότητάς του* || *τα αποδεικτικά ~ που προσεκόμισε στο δικαστήριο ο κατηγορούμενος* || *αν έχετε στοιχεία, να τα καταθέσετε ενώπιον τής επιτροπής-* **αλλιώς να** *μη δημιουργείτε εντυπώσεις* συ\. **απόδειξη** 6. *στοιχεία* **(τα) (α) τα δεδομένα:** *στατιστικά: συγκριτικά ~* || *η επεξεργασία των ~ γίνεται με υπολογιστή* **(β) οι πληροφορίες. οτιδήποτε αφορά σε συγκεκριμένο θέμα:** *θέλω φάκε? :ο με τα π/.ήρη - τής υπόθεσης* || *από τα μέχρι τώρα - προκύπτει ότι το δυστύχημα οφειλόταν σε ανθρώπινο λάθος* || *αντικειμενικά -* **(γ) οι βασικές γνώσεις συγκεκριμένου γνωστικού χώρου:** *~ γεο)μετρίας / Αγγλικής* · 7. **το οικείο περιβάλλον, οι συνθήκες που είναι οικείες ή ταιριάζουν σε κάποιον/κάτι · κυρ. στη φρ.** *στο στοιχείο (κάποιου):* *σπούδασε φιλολογία κι έτσι, όταν μιλούμε για ποίηση, είναι στο στοιχείο του* · 8. **(περι- ληπτ.) πληθυσμική υμάδα με συγκεκριμένη (εθνική, θρησκευτική κ.λπ.) ταυτότητα, διαφορετική από αυτή τού ευρύτερου συνόλου στο οποίο ανήκει:** *το ελ/.ηνικό ~ στην Αυστραλία* || *το μουσουλμανικό ~ τής Θράκης* · 9. **τυπογρ. υ τυπογραφικός χαρακτήρας:** *πλάγια / μαύρα / λευκά ~* · 10. **(συνήθ. κακόσ.) πρόσωπο ως παράγοντας συγκεκριμένης δράσης· συνήθ. προσδιορίζεται από επίθετο που χαρακτηρίζει τη δράση αυτή:** *εγκ/^ηματικό / περιθωριακό / ανατρεπτικά /* *αναρχικό / επαναστατικό ~* || *στην ομάδα εργασίας, στην οποία συμμετείχε. αποδείχθηκε ότι ήταν διασπαστικό - προκαλώντας με τη στάση της συγκρούσεις* · 11. **φυς.** *ηλεκτρικό στοιχείο* **απλή συσκευή που μετατρέπει τη χημική ενέργεια σε ηλεκτρική (π.χ. η βολταϊκή στήλη, η μπαταρία κ.ά.). — στοιχειακός,-ή,-ό |μεσν.|. ^ σχολιο λ.** *στοίχος.*

IF.TYM. < αρχ. *στοιχεῖον*< *στοίχος* «διάταξη, παράταξη» (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-είον* (πβ. κ. *μνημ-εῖον. άρχ-είον, φορ-είον).* Η λ. στον ενικό αριθμό *(στοιχεῖον)* δήλωνε αρχικώς τη γραμμή που σχημάτιζε η σκιά (ηλιακού ρολογιού), βάσει τής οποίας προσδιόριζαν την ώρα τής ημέρας. Κπιπλέυν. υ πληθ. *στοιχεία* αναφερόταν στα επιμέρους τμήματα τού αλφαβήτου (δηλ. στους φθόγγους), τα οπυία απαρτίζουν μια λ., κατ' αντιδιαστυλή προς τη λ. *γράμματα,* που αναφερόταν κυρ. στη γραπτή μυρ<οή και την οπτική εικόνα των φθόγγων. Ο Ι Ιλάτων και ο Αριστοτέλης επεξέτειναν τη χρήση τής λ. *στοιχεῖον στ]]* φυσική και τη φιλοσοφία, αποδίδοντας τη σημερινή της σημ. «τμήμα ενός όλυυ»|.

στοιχειοθεσία (η) [1851J {χωρ. πληθ.} **1.** τυπογρ. η τυποθέτηση των μεταλλικών τυπογραφικοί στοιχείων έτσι, ώστε να σχηματίζουν λέξεις ή στίχους **2.** η φωτοστοιχειοθεσία (βλ.λ.). — **στοιχειοθετικός,** -ή. -ό [1888J. ^ σχολιο λ. *στοίχος.* **στοιχειοθέτης** (Ο) |18)4| {στοιχειοθετών}, **στοιχειοθέτρια** (η) {στοιχειοθετριών} (σημ. Ι) 1. τεχνίτης τυπυγράφυς που έχει ειδικευθεί στη στοιχειοθεσία κειμένων 2. ιιλμροφ. μηχανή εκτύποισης φιλμ ή χαρτιού σε πολύ υψηλή ανάλυση. σχολιο λ. *στοίχος.*

[f.tym. < *στοιχείο* + *-θέτης (*< αρχ. *τίθημι,* βλ. λ. *θέτω).* Ο όρ. τής πλη- ρυφυρικής αποτελεί απόδ. τού αγγλ. image better|. **στοιχειοθετώ** ρ. μετβ. |! 856[{στοιχειοθετείς... | στοιχειοθέτ-ησα. -ούν- μαι, -ήθηκα, -ημένος) 1. τυιιογρ. τοποθετώ τυπογραφικά στοιχεία με τρόπυ που να σχηματίζω λέξεις, στίχυυς ή σελίδες 2. τεκμηριώνω, θεμελιώνω βάσει στοιχείων: *οι ενέργειες αυτές δεν στοιχειοθετούν αδικήματα* || «η *ολομέλεια Οα* κρίνει *από* το *πόρισμα αν στονχειοθετείται κατηγορία για καθαίρεση τού προέδρου»* (εφημ.). — **στοιχειοθέτηση** (η) [1875 [. «*■ σχολιο λ. *στοίχος.*

Jtii YM. < *στοιχείο* + *-θετώ* < *-θέτης* (< αρχ. *τίθημι.* βλ. λ. *θέτω)*\. **στοιχειοθήκη** (η) |Ι863| {στοιχειοθηκών} τυπογρ. θήκη μέσα στην οποία τυποθετυύνται τα μεταλλικά τυπογραφικά στυιχεία συν. γραμ- ματοθήκη, κάσα. ^ σχολιο λ. *στοίχος.*

στοιχειολογία (η) 11851] {χωρ. πληθ.} το μέρος τής Λογικής που εξετάζει τα στοιχεία τής ορθής νόησης.

|ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stouchio!ogic|. **στοιχειομετρία** (η) [1834] Ιχωρ. πληθ.} χημ. τομέας που μελετά τις αριθμητικές σχέσεις κατά τις χημικές αντιδράσεις μεταξύ χημικών στοιχείων ή ενώσεων. — **στοιχειομετρικός,** -ή. -ό (18341.

|κτυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stnechiometrie|. **στοιχειοχυτήριο** (το) 118711 {στοιχειοχυτηρί-ου | -ων} το χυτήριο στυ υπυίο κατασκευάζονται τα μεταλλικά τυπυργραφικά στοιχεία, **στοιχειοχύτης** (ο) |1871] (στοιχειοχυτών} ο εργάτης πυυ απασχολείται σε στοιχειοχυτήριο. **στοιχειοχυτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την κατασκευή τυπογραφικών στοιχείων, **στοιχειώδης,** -ης. -ες |στοιχειώδ-ους [-εις (υυδ. -η), -ών) **1.** αυτός που περιέχει τα πρώτα και βασικά στοιχεία (συστήματος, επιστήμης κ.λπ.): - *άλγεβρα / γραμματική* συν. θεμελιώδης, βασικός· φρ. *στοι*

χειώδης εκπαίδευση **το δημοτικό σχολείο (όπου ο μαθητής διδάσκεται βασικές και απλές γνώσεις) 2. (συνεκδ.) εντελώς απαραίτητος για να υπάρξει ή να συμβεί κάτι · (γενικότ.) ο πλέον βασικός:** *δεν υπάρχουν οι - προϋποθέσεις για πο?.ιτική σύγκλιση με το κόμμα αυτό || δεν γνωρίζει τις ~ αρχές τής καλής συμπεριφοράς || με τα χρήματα που κερδίζει δεν μπορεί να καλύψει τις - ανάγκες του* **|| ό'εν** *έδειξε ούτε τη ~ ευγένεια || τα - ανθρώπινα δικαιώματα || οι ~ κανόνες ασφαλείας / γνώσεις τής πρόσφατης ιστορίας || «τα ενοικιαζόμενα δωμάτια πρέπει να έχουν τον - εξοπ?λισμό ενός σπιτιού (ψυγείο, κουζίνα, σκεύη)...»* **(εφημ.) ΣΥΝ. πρωταρχικός, ελάχιστος, μίνιμουμ. —** στοιχειωδώς **επίρρ. Ιμτγν.Ι. σχολιο λ.** *-ης, -ης. -ες, παιδεία, προηγουμένως. στοίχος.*

[εγωμ. αρχ. < *στοιχείονίβλ.λ.)* **+ παραγ. επίθημα** *-ώδησί*

στοιχειώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στοίχειω-σα, -θηκα, -μένος) ♦ (μετβ.)

κάνω (κάτι/κάποιον) στοιχειό (βλ.λ.) που φυλάσσει ορισμένο τόπο. θυσιάζοντάς το / τον στον τόπο αυτόν: *«α(υ) δε στοιχειο)σετ' άνθρωπο, γιοφύρι δε στεριώνει»* **(δημοτ. τραγ.) 2. (για φαντάσματα, υπερφυσικά όντα) κατοικώ (σε ορισμένο τόπο, κτήριο):** *το φάντασμα τού προγόνου του έχει στοιχειώσει το σπίτι που έμενε* **3. (μτφ.) βρίσκομαι συνεχώς κάπου και δεν φεύγω:** *η ιδέα αυτή είχε στοιχειώσει το μυαλό του* **♦ (αμετβ.)** 4. **(για πρόσ.) γίνομαι στοιχειό** 5. **(για τόπο) (α) κα- τοικούμαι από φαντάσματα:** *το σπίτι αυτό έχει στοιχειώσει* **|| στοι-** *χειωμένος πύργος* **(β) ερημώνομαι, περιέρχομαι σε πλήρη εγκατάλειψη:** *ο τόπος αυτός, που άλλοτε έσφυζε από ζωή, τώρα έχει στυιχειώ- σει.* **—** στοίχειωμα **(το). σχολιο λ.** *στοίχος.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *στοιχειόν* **«δαίμονας» (βλ.λ.)Ι.**

στοιχηδόν επίρρ. (αρχαιοπρ.) κατά στοίχους, κατά σειρά: *οι στρατιώτες παρελαύνουν ~.* **σχολιο λ.** *στοίχος.*

[ετυμ. αρχ. < *στοίχος* **(βλ.λ.) + επιρρ. επίθημα** *-ηδόν.* **πβ. κ.** *βαθμηδόν. σωρ-ηδόν\.*

στοίχημα (το) {στοιχήμ-ατος |-ατα.-άτων) 1. η συμφωνία μεταξύ δύο προσώπων που διατυπώνουν αντίθετες απόψεις ή προγνώσεις, ότι θα πάρει από τον άλλον την οριζόμενη αμοιβή εκείνος τού οποίου οι απόψεις ή οι προγνώσεις θα επαληθευθούν τελικά: *γραφείο στοιχημάτων* **||** *παράνομα ~ ·* **φρ. βάζω /** *πάω στοίχημα* **(i) στοιχηματίζω:** *βάζεις / πάμε - ότι Θα βρέξει;* **(ii) (μτφ.) είμαι σίγουρος ότι:** *~ ότι έλεγε ψέματα* 2. **(συνεκδ.) το χρηματικό ποσό που ορίζεται ως αμοιβή στη συμφωνία αυτή: π ~** *βάζεις:* 3. **(μτφ.) καθετί που τίθεται ως στόχος από κάποιον (και για την επίτευξη τού οποίου υπάρχουν αμφιβολίες):** *η ένταξη τής χώρας στην O.N.C. είναι το - που προσπαθεί να κερδίσει η κυβέρνηση || η κάθαρση στον χώρο τής Αστυνομίας είναι το προσωπικό ~ τού υπουργού || η αναβάθμιση τής περιοχής είναι ~ ζωής για τον σημερινό δήμαρχο.* **σχολιο λ.** *στοίχος.*

IF.ΤΥΜ. μεσν., αρχική σημ. '«συμφωνία», < αρχ. *στοιχώ (·έω)* **«βρίσκομαι σε ευθύγραμμη διάταξη, σε στοίχους» και αργότερα «ανταποκρίνομαι. αντιστοιχώ, βρίσκομαι σε αρμονία με κάτι» <** *στοίχος|.*

στοιχηματίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στοιχημάτισα! ♦ (μετβ.) 1. βάζω στοίχημα ένα ποσό ή αντικείμενό μου: *~ μία μπίρα ότι θα νικήσει η ομάδα μου* **||** *~ ένα πεντοχίλιαρο για τη νίκη τής ομάδας μου* 2. **(μτφ.) είμαι σίγουρος:** *~ ότι δεν θα έρθει στο ραντεβού* **||** *~ ό,τι έχω και δεν έχω ότι τελικά θα σου κάνει το χατίρι* **♦ (αμετβ.)** 3. **βάζω στοίχημα:** *κανείς δεν στοιχηματίζει για / σε αυτό το άλογο* **|| (μτφ.)** *υποστηρίζοντας αυτή την πολιτική, είναι σαν να στοιχηματίζουμε υπέρ ενός νέου τύπου* **σοσιαλισμού. σχολιο λ.** *στοίχος.*

στοιχίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στοίχισα} ♦ (μετβ.) 1. έχω ορισμένη χρηματική αξία και τιμή, κοστίζω: *μου στοίχισε τα μαλλιά τής κεφαλής μου αυτή η αγορά* **(μου κόστισε πολύ) ||** *μη μου δίνεις λεφτά- δεν στοιχίζει τίποτα* 2. **(μτφ.) (α) (γενικότ.) προκαλώ επιβάρυνση:** *η ευγένεια δεν στοιχίζει τίποτε* **(β) (ειδικότ.) προκαλώ οικονομική επιβάρυνση, δαπάνες:** *τα ταξίδια στοιχίζουν σήμερα πολλά λεφτά* **(γ) προκαλώ ψυχικό βάρος, θλίψη:** *της στοίχισε πολύ ο θάνατος τού πατέρα της* **||** *του στοίχισε πολύ ο χωρισμός των γονιών του ·* **φρ. δεν** *στοιχίζει τίποτε* **για κάτι απλό, εύκολο· δεν είναι δύσκολυ σε κάποιον:** *δεν τυυ στοιχίζει τίποτε να δώσει μια συμβουλή / να σου δανείσει ένα βιβλίο*

(μτφ.) έχω ως κόστος, ως συνέπεια: *η ενέργεια αυτή θα του στοιχίσει την απόλυσή του || η ομολογία / αποκάλυψη αυτή του στοίχισε τη ζωή* **(έγινε η αιτία τού θανάτου του) ·** 4. **τοποθετώ σε στοίχους: ο** *?.οχίας στοίχισε τους στρατιώτες κατά τετράδες* **|| (κ. μεσοπαθ.)** *«στοιχηθείτε!», διέταξε τους στρατιώτες ο λοχίας || οι μαθητές στοι- χήθηκαν ο ένας πίσω από τον* **άλλον ♦ (αμετβ.)** 5. **έχω συγκεκριμένο κόστος:** *- φθηνά / ακριβά / πολύ* 6. **(ειδικότ.) έχω υψηλό κόστος:** *μια τέτοια εκδή?<.ωση στοιχίζει* 7. **(ειδικότ. το μεσοπαθ.** *στοιχίζομαι)* **τάσσομαι υπέρ (κάποιου), συντάσσομαι με (κάποιον):** *«στη λογική αυτή των ιδιωτικοποιήσεων στοιχήθηκε το μεγα?ώτερο μέρος των επιχει- ρηματιών»* **(εφημ.). σχολιο λ.** *στοίχος.*

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «τοποθετώ κατά στοίχους, σε ευθύγραμμη διάταξη», < *στοίχος* **(βλ.λ.). Όμοια ετυμ. έχει και τυ αρχ.** *στοιχώ (-έω).* **τού οποίου χρησιμοποιείται κυρ. ο παθ. αόρ. (λ.χ.** *στοιχήθηκα, στοι- χηθείτε).* **Η σημ. «κοστίζω» είναι μεταφρ. δάνειο από ιταλ. costare (βλ. κ.** *κοστίζω)].*

στοίχιση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις,-ίσεων) η τοπυθέτηση σε στοίχους. σχολιο λ. *στοίχος.*

στοίχος (Ο) 1. η ευθύγραμμη παράταξη ΣΥΝ. σειρά, γραμμή, αράδα

αρχιτ. καθεμιά από τις οριζόντιες λίθινες ή πλίνθινες σειρές τοιχοδομής. σχολιο λ. *ομόηχα, στείβω.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *στοίχος,* **ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. στείβω «βαδίζω, προχωρώ (σε παράταξη)» <** I.E. **ˣstcigh~ «βαδίζω, προχωρώ», πβ. αλβ. shtegu «πέρασμα, είσοδος», γοτθ. staiga «μονοπάτι», αρχ. γερμ. steiga (> γερμ. auf-steigen «ανεβαίνω») κ.ά. Ομόρρ.** *στίχ-ος, στοιχ-εῖον, στοιχ-ίζω, στοίχ-ημα\.*

στοίχος - στίχος: παράγωγα - σύνθετα. Τα δύο ομόηχα, το στίχος και το στοίχος, σημαίνουν και τα δύο «γραμμή, σειρά, αράδα»: το *στίχος* γραμμή ποιήματος, το *στοίχος* γραμμή σε οποιαδήποτε διά- ταξη (γυμναστικής, στρατού κ.λπ.). Και τα δύο είναι μεταπτωτικές βαθμίδες τού αρχ. ρήματος *στείχω* «βαδίζω σε σειρές» (στιχ-: μηδενισμένη βαθμίδα με απουσία τού -ε-στοιχ-: ετεροιωμένη βαθμίδα με τροπή τού *ει* σε οι). Από το *στίχος* παράγονται τα: *στιχ- ουργός (στιχουργώ. στιχούργημα, στιχουργικός), στιχο-πλόκος. στι- χο-γράφος, διά-στιχο «το* μεταξύ των σειρών τυπωμένου κειμένου διάστημα» *(διαστιχο)νω, διαστίχωση), κατά-στιχο (< κατά στίχον* «τα γραμμένα κατά σειρά»). *στιχό-μετρο(κα\ στιγμόμετρο)* «αριθ- μημένος κανόνας για τη μέτρηση των στίχων», *στιχο-μυθία* «διάλογος», *ημι-στίχιο, μονό-στιχο, δί-στιχο, τρί-στιχο, τετρά-στιχο. πο- λύ-στιχο* κ.λπ. Από το στοίχος παράγονται: *στοιχ-ίζω* (αρχική σημ. «βάζω στην ίδια γραμμή, εξισορροπώ, εξισώνω»), *περι-στοιχίζω, στοιχ-ηδόν* «στη γραμμή», *αντί-στοίχος (αντιστοιχώ, αντιστοιχία), σύ-στοιχος (συστοιχώ, συστοιχία), -στοιχία (κίονο-στοιχία, αμαξοστοιχία. δενδρο-στοιχία, οδοντο-στοιχία). στοιχώ. στοιχούμαι* «μπαίνω στην ίδια γραμμή, ακολουθώ» *(στοίχημα, στοιχηματίζω, στοίχηση. «στοιχηθείτε!», στοιχείο* (πβ. *σημ-είο, μνημ-είο* κ.τ.ό.) με αρχική σημ. «αυτό που μπαίνει κατά σειρά, γράμμα (αλφαβήτυυ)» και «γράμματα λέξεως» > «ελάχιστα συστατικά», *στοιχει-ώδης, στοιχει-ακός. στοιχει-ώ(νω) (στοιχείωση. μεταστοιχείωση), αστοιχείωτος. στοιχειο-θέτης (στοιχειοθετώ, στοιχειοθεσία, στοιχειοθέ- τηση), στοιχειο-θήκη, στοιχειό (στοιχειώνω, στοίχειωμα).*

στοκ (τυ) {άκλ.) το απόθεμα διαθέσιμων εμπορευμάτων ή άλλων ειδών: *«ελλείψει πελατών, ο ι μεγαλοκαταστηματάρχες τής πόλης σκέπτονται να επισπεύσουν τις χειμερινές εκπτώσεις, για να διαθέσουν το τεράστιο ~ τους»* **(εφημ.) ||** *κατάστημα* **- (στυ οποίο πωλείται σε χαμηλές τιμές το απόθεμα εμπορευμάτων).**

ΙΣΤΥΜ. < αγγλ. stock < αρχ. αγγλ. stoc(c) «κοὐτσουρο, πάσσαλος», πυυ συνδ. με αρχ. σκανδ. stokkr «κορμός δέντρου»[. στοκαδόρος (ο) μικρή σπάτουλα που χρησιμοποιείται στο στοκάρισμα.

Ιετυμ. < *στοκάρω* **(βλ.λ.), πβ. βεν. stucador|. στοκάρω[1] ρ. μετβ. {στόκαρ-α κ. -ισα, -ίστηκα. -ισμένυς} καλύπτω ή φράζω με στόκο:** *στο'κάρισε τα τζάμια των παραθύρων στις άκρες.*

στοκάρισμα (το).

[f.tym. < βεν. stocar (βλ. λ. *στόκος)\.* **στοκάρω[2] ρ. μετβ. {στοκάρισ-α. -μένος} (λαϊκ.) συγκεντρώνω (διαθέσιμα προϊόντα, εμπορεύματα ή άλλα είδη) σε συγκεκριμένο χώρο. {πτυμ. <** *στοκ* **(βλ.λ.) + -***άρω.* **πβ. κ.** *σουτ-άρω\.* **στοκατζήδικο (τυ) (λαϊκ.) κατάστημα με στοκ από είδη γνωστών (επώνυμων) προϊόντων, στόκος (υ) {χωρ. πληθ.) 1. μείγμα από γύψο, μάρμαρο και άλλα υλικά. που χρησιμοποιείται στο γέμισμα ρωγμών, οπών. ανοιγμάτων ή για την εξομάλυνση ανώμαλων επιφανειών (τοίχων κ.λπ.)** 2. **(μτφ.- υβριστ. / σκωπτ.) ανόητος άνθρωπος.**

[ΕΙΥΜ. όψιμο μεσν. < βεν. smco < λογγοβαρδ, stukkrj.

Στοκχόλμη (η) η πρωτεύουσα τής Σουηδίας.

[F.TYM, < σουηδ. Stockholm < stock «πάσσαλος» + holm «νησί», πιθ. εξαιτίας ενός οικισμού που είχε χτιστεί στα τρία νησιά, τα οποία απαρτίζουν τυν πυρήνα τής σημερινής πόλης], στολαρχία (η) [μεσν.Ι {χωρ. πληθ.) τυ αξίωμα τού στυλάρχυυ. στόλαρχος (ο) {στολάρχ-υυ | -ων. -ους} ο αρχηγός πολεμικού στόλου ΣΥΝ. ναύαρχος.

[είὐμ. μτγν. < *στόλος* **+** *-αρχος* **<** *άρχω].* **στολή (η) 1. η ενδυμασία, η αμφίεση · κυρ. στη ΦΡ.** *εθνική ~* **(τοπική ενδυμασία που θεωρείται ως η παραδοσιακή)** 2. **(ειδικότ.) η ομοιόμορφη και διακριτική ενδυμασία καθενός από τα άτομα που ανήκουν σε ορισμένο επάγγελμα, τάξη. οργάνωση κ.λπ.:** *στρατιωτική / αστυνομική -* [*| ~ αγγαρείας / εξόδου / παραλλαγής / εργασίας / εκστρατείας || στις επίσημες εκδηλώσεις πηγαίνει με - || αντιποίηση στολής* **(βλ. λ.** *αντιποίηση)* **||** *μεγάλη* **- (με την οποία παρίσταται αξιωματικός σε επίσημες εκδηλώσεις) · φρ.** *εν* ***στολή*** *(εν στολή)* **φυρώντας στολή:** *παρουσιάστηκε ενώπιόν τους -.*

|είὐμ. αρχ.. αρχική σημ. '«εφόδια, εξάρτιση στόλου», ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *στέλλω* **(βλ. λ. στέλνω). Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.|. στολίδι (το) {στολιδ-ιυύ | -ιών} 1. οτιδήποτε χρησιμοποιείται για δια- κοσμητικούς ή καλλωπιστικούς λόγους: τα ~** *τού χριστουγεννιάτικου δέντρου* **ΣΥΝ. κόσμημα** 2. **(ειρων.) φανταχτερό και κακόγουστο γυναικείο κόσμημα συν. μπιχλιμπίδι** 3. **καθετί για το οποίο περηφανεύεται κάποιος:** *η κόρη του είναι το ~ τού σπιτιού του* **||** *αυτό το μνημείο είναι ένα ~ για την πό?^η μας* **4. καθετί που προσδίδει ομορφιά (σε κάτι):** *αυτό το κτήριο είναι ~ για τη γειτονιά μας || εκφραστικά ~* **|| ο** *βιολιστής διανθίζει το παίξιμό του με στολίδια από τη μουσική παράδοση τού τόπου του* **ΣΥΝ. ποίκιλμα. -- (υποκ.) στολιδάκι (το).**

Ιετυμ. < *μτγν. στολίδιον,* **υποκ. τού αρχ.** *στολίς. -ίδος* **(<** *στολή)].* **στολίδωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} γεωλ. η προϊούσα πτύχωση τού φλοιού τής Γης, λόγω τής ψύξης τής γήινης σφαίρας.**

[ετυμ. < αρχ. *στολιδούμαι (-όο-)* **«στολίζομαι, σχηματίζω πτυχές» <** *στολίς, -ίδος (<* ***στολή****)].* **στολίζω ρ. μετβ. {στόλισ-α, -τηκα (λόγ.-θηκα).-μένος} 1. διακοσμώ με στολίδια:** *~ το χριστουγεννιάτικο δέντρο / το σπίτι με λουλούδια* **||** *κάθε Μεγάλη Παρασκευή οι γυναίκες στολίζουν τον Επιτάφιο με λουλούδια* **συν. καλλωπίζω, εξωραΐζω** 2. **(ειδικότ.) ντύνω με όμορφα ρούχα και κοσμήματα:** *οι νέες κοπέλες τού χωριού στό/αζαν τη νύφη*

αποτελώ στολίδι (για κάτι/κάποιον), καθιστώ (κάτι/κάποιον) όμυρ-

φο: *την πόλη στολίζουν πολλά αρχαία και βυζαντινά μνημεία* **συν.** κοσμώ **4.** (καθημ.-εκφραστ.) επιτιμώ, εξυβρίζω: *τον στόλισα όπως του 'πρεπε / για τα καλά* 5. (μεσοπαθ. *στολίζομαι)* φορώ καλά ρούχα (και κοσμήματα): *για πού στολίστηκες έτσι;* — **στολισμός** (ο) [μτγν.I. [ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «εφοδιάζω, ντύνω». < *στολή* \. **στολίσκος** (ο) 118691 **νλυτ.** μικρός στόλος.

[ΕΓΥΜ. < *στόλος* + **υποκ. επίθημα** *-ίσκος].* **στόλισμα (το) [αρχ.] {στολίσ-ματος | -ατα, -άτων} 1. το να στολίζει κανείς (κάτι):** *ορισμένα γραφεία αναλαμβάνουν το ~ τού σπιτιού για γαμήλιες ή άλλες δεξιώσεις* **2. το στολίδι, στολισμός (ο) -> στολίζω**

στολοδρομία (η) {στολοδρομιών} ΝΑΥΤ. η διάπλευση τού στόλου και κυρ. οι τακτικές κινήσεις και οι ελιγμοί του. — **στολοδρομικός,** -ή, -ό [1858], στολοδρομώ ρ. [μτγν.) {-είς...}.

[Ετυμ, < μτγν. *στολοδρομώ (-έω)* < *στόλος* + *-δρομώ* < *δρόμος* **j.** στόλος **(ο) 1. (γενικότ.) το σύνολο των πλοίων: ο** *εμπορικός μας ~* || *α/.ιευτικός ~***2. το σύνολο ή υποσύνολο των πολεμικών πλοίων, η ναυτική δύναμη μιας χώρας: ο** *ελληνικός / ο 6ος αμερικανικός ~* · 3. **το σύνολο των διαθέσιμων οχημάτων ή αεροσκαφών:** *ο Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Θα ανανεώσει τον ~ του* || **ο** *- των πυροσβεστικών οχημάτων* || **ο** *~ τής Ο/.υμπιακής Αεροπορίας.*

Ιετυμ. αρχ. < θ. *στολ-*, ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *στέλλω* (βλ. λ. *στέλνω).*

λ. είχε αρχικώς τη σημ. «πολεμική προπαρασκευή, εξοπλισμός», ιδιαίτερα σε σχέση με τις θαλάσσιες εκστρατείες, από όπου προέκυψε και η σημ. «ναυτική δύναμη, αρμάδα»], **στόμα** (το) {στόμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** το άνοιγμα στο μπροστινό και κάτω μέρος τής κεφαλής ανθρώπων και ζώων, που περιβάλλεται από τα χείλη, αποτελεί όργανο τής φωνής και τής αναπνοής και από το οποίο εισέρχεται η τροφή: *μισάνοιχτο / ορθάνοιχτο ~* || *φιλώ στο ~* [[*μιλάω με γεμάτο ~* || *μορίζει το ~ κάποιου·* ΦΡ. (μτφ.) (α) *(στο / από) το στόμα του λύκου* εκεί / από εκεί όπου φωλιάζει ο κίνδυνος: *τον έστει/.αν στο ~* || *τον γλύτωσαν από το ~* (β) *κλείνω το στόμα (κάποιου)* (i) αναγκάζω (κάποιον) να σωπάσει ή εξαγοράζω τη σιωπή του: *προσπάθησαν να του κλείσουν το στόμα, για να μην τους μαρτυρήσει στην αστυνομία (*\ *)* αποστομώνω ή κάνω κάποιον (αρνητικά προδιατεθειμένο απέναντι μου) να μην μπορεί να με κακολογήσει: *έλεγαν διάφορες κακίες για τις ικανότητές του, αλλά αφότου πήρε το πρώτο βραβείο, έκλεισε τα στόματα* ολονών (γ) *από* **το** *στόμα μου το πήρες* με πρόλαβες, το ίδιο θα έλεγα κι εγώ (δ) *από το στόμα* **σου** *και στού Θεού τ' αφτί* (ευχετ.) μακάρι να γίνει αυτό που λες: *-Μην αγωνιάς· θα τα καταφέρεις στις εξετάσεις. –!* (ε) *παίρνω τη μπουκιά απ' το στόμα (κάποιου)* βλ. λ. *μπουκιά* (στ) *από στόμα σε στόμα* (για κάτι που διαδίδεται προφορικά) από τον έναν στον άλλον: *η είδηση κυκλοφόρησε / διαδόθηκε* -1(- *έφθασε και στα δικά μου αφτιά* (ζ) *με το στόμα ανοιχτό* άναυδος, άφωνος, έκπληκτος: *έμεινε όταν έμαθε το περιστατικό* (η) *ανοίγω το στόμα μου* βλ. λ. *ανοίγω* (θ) βάζω *(κάτι) στο στόμα μου* τρώω (κάτι): *από το πρωί έχει να βά/.ει μπουκιά στο στόμα του* (ι) **δεν** *παίρνεις κουβέντα απ' το στόμα του* για άτομο λιγομίλητο, για πρόσωπο που προσέχει τα λόγια του και δεν αποκαλύπτει προσωπικά μυστικά (ια) *κρατώ το στόμα μου κλειστό* δεν αποκαλύπτω πράγματα που γνωρίζω; *ξέρω πολλά, αλλά ~* (ιβ) *κρέμομαι από το στόμα (κάποιου)* βλ. λ. *κρέμομαι* (ιγ) *ράψε το στόμα σου!* (επιτιμητικά) σώπασε. μη μιλάς! (ιδ) *στόμα έχει και μιλιά δεν έχει* για κάποιων που παραμένει αμίλητος, που δεν μιλά καθόλου ή δεν είναι φλύαρος: *Αυτό το κορίτσι Τόσο ήσυχο είναι!* (κ. ειρων. για πρόσωπο φλύαρο) (ιε) *βάζω λόγια στο στόμα (κάποιου)* αποδίδω σε (κάποιον) λόγια που δεν είπε (ιστ) *γεια στο στόμα σου! / ν' αγιάσει το στόμα σου!* σε κάποιον που λέει κάτι. το οποίο βρίσκουμε πολύ σωστό (ιζ) *μ' ένα στόμα* ομόφωνα, όλοι μαζί ΣΥΝ. με μια φωνή (ΐη) *με την ψυχή στο* **στόμσ** με μεγάλο άγχος. τρέχοντας για να προλάβω: *έφθασα στον σταθμό ~* (ιθ) *πέφτω στο στόμα (κάποιου)* βλ. λ. *πέφτω* (κ) *βουλλώνω (τα) στόματα* αποτρέπω αρνητικά σχόλια: *τόσα χρόνια κρύβω τα ελαττώματά σου και -* (κα) *πιάνω I βάζω στο στόμα μου (κάποιον / κάτι)* βλ. λ. *πιάνω* (κβ) *στάζει μέλι το στόμα μου* βλ. λ. *στάζω* (κγ) *στεγνώνει το στόμα μου* δεν έχει πια σάλιο (συνεκδ.) διψώ (*κδ) *διά στόματος (κάποιου)* μέσω κάποιου, με δήλωση κάποιου: *η κυβέρνηση ~ τού υπουργού Τύπου διέψευσε τα εκλογικά σενάρια* (κε) *θου, Κύριε, φυλακήν τω στόματί μου* βλ. λ. *φυλακή* 2. ο τρόπος που μιλά κανείς (κυρ. στις κοινωνικές τυυ συναναστροφές): *έχει βρόμικο / απόλωτο / άσχημο ~* || *μάζεψε το - σου!* (πρόσεχε πώς μιλάς, πρόσεχε τα λόγια σου!) 3. (ειδικότ.) ο άσχημος, ο χυδαίος τρόπος ομιλίας: (με διάθεση επικριτική) *έχει ένα ~, σκέτο βόθρο!* 4. *στόματα* (τα) (α) ο κοινωνικός περίγυρος ως πρόσωπα που σχυλιάζουν, που ασκούν κριτική ή διαδίδουν φήμες: *κάνε ό.τι μπορείς για να πετύχεις* θα κλείσουμε έτσι και μερικά ~ που σε κακολογούν* [[*τα ~ τού κόσμου* (β) τα μέλη οικογένειας τα οποία πρέπει κανείς να θρέψει, να καλύψει τις βασικές βιοτικές τους ανάγκες: *ήταν οικογενειάρχης που έπρεπε να θρέψει / να συντηρήσει τόσα ~* 5. (μτφ.) υτιδήπυτε μυιάζει με στόμα (σημ.]): *- πυροβόλου¹ λιμανιού* ΣΥΝ. στόμιο, μπούκα 6. βοτ. οπή στην επιδερμίδα των φυτών, απαραίτητη για τη διαπνοή 7. (συνεκδ.) ιλτρ. το άνοιγμα (τραύματος ή έλκους) 8. (συνεκδ. για μαχαίρι) το κοφτερό τμήμα, η κόψη. — (υποκ.) **στοματάκι** (το), (μεγεθ.) **στοματάρα** (η).

I liΤΥΜ. αρχ. < I.E. **stom-en-* «στόμα», πβ. αβεστ. staman- «στόμα σκύλου», ουαλ. safn «σαγόνι», γοτθ. siibna «ουρανίσκος» κ.ά. Ομόρρ. *στόμ-αχος* (βλ.λ.)] ·

στομαλίμνη (η) [αρχ.J {στομαλιμνών} υδάτινη έκταση με λιμνάζυν νερό. που επικοινωνεί με θάλασσα, λίμνη ή ποταμό, **στοματάκι** (το) -> στόμα **στοματάρα** (η) -> στόμα

στοματικός, -ή. -ό Ιμτγν.} **1.** ανατ. αυτός που σχετίζεται με τυ στόμα: *~ κοιλότητα / νόσος* 2. αυτός που γίνεται με το στόμα: *~ σεξ* (η διέγερση των γεννητικών οργάνων με το στόμα), **στοματίτιδα** (η) II854J {χωρ. γεν. πληθ.) ιλτρ. η φλεγμονή τού βλεννογόνου τού στόματος.

[F.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stomatite). **στοματολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο τις υδυντοστοματικές νόσους. — **στοματολογικός,** -ή. -ό. **στοματολογικά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. stomatologiej. **στοματολόγος** (ο/η) ΓJ895[γιατρός πυυ έχει ειδικευθεί στη στοματολογία.

|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. stomatologue]. **στοματοπάθεια** (η) {στοματοπαθειών} ιλτρ. πάθηση τής στοματικής κοιλότητας.

[ftym. < *στόμα* + *-πάθεια*< θ. *παθ-*. πβ. αρχ. *έ-παθ-ον*, παθ. αόρ. β' τού ρ. *πάσχω*, ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. stomatopathyl. **στοματορραγία** (η) [1895} {στοματορραγιών} **ιατρ.** η αιμορραγία τής στοματικής κοιλότητας.

[F.tym. < *στόμα* + *-ρραγία* < θ. *ραγπβ.* αρχ. *έρ-ράγ-ην*, παθ. αόρ. β' τού ρ. *ρήγνυμι* (βλ. λ. *ρήξη),* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. stomatorrhagia!.

στομάχι (το) {στομαχ-ιού [-ιών} **1.** ανλτ. η σακοειδής διεύρυνση τού πεπτικού σωλήνα ανθρώπων και ζώων, πυυ βρίσκεται στο εμπρόσθιο τμήμα τής κοιλιάς· λειτουργεί ως αποθήκη που δέχεται και αφομοιώνει τις τροφές, πρυτύ περάσυυν στο έντερο: <5fv *κάνει να μένεις πολλές ώρες με άδειο - || δεν πρέπει να κολυμπάς με γεμάτο ~ || με πονάει* το *- μου || έχω / νιώθω καούρα / σφίξιμο στο - || έχω το στομάχι μου* (αισθάνομαι ενοχλήσεις στο ~) συν. (λόγ.) στόμαχος· φρ. (α) *βαραίνω το στομάχι μου* παραγεμίζω το στομάχι μου με τροφή, με αποτέλεσμα να νιώθω δυσπεψία (β) (μτφ.) *γυρίζει / ανακατεύεται το στομάχι μου* αισθάνομαι αναγούλα, έχω τάση προς έμετο (γ) (μτφ.) *μου κάθεται (κάποιος / κάτι) στο στομάχι* (i) (για τροφή) έχω δυσπεψία (ii) (για άτομο) κάπυιυς μυυ είναι δυσάρεστος, αντιπαθητικός (δ) (μτφ.) *μεγάλο στομάχι* βλ. λ. *μεγάλος* 2. (συνεκδ.) το εξωτερικό μέρος τύυ σώματυς. κάτω από το οποίο βρίσκεται το στομάχι (σημ. I): *γροθιά στο ~* Επίσης (λόγ.) **στόμαχος** (ο) (βλ.λ.). — (υπυκ.) **στομαχάκι** (το).

[f.tym. < μτγν. *στομάχιον.* υποκ. τύυ αρχ. *στόμαχος* (βλ.λ.)}. **στομαχιαζω** ρ. αμετβ. {στομάχιασ-α. -μένος} (καθημ.) αισθάνομαι βάρος στο στομάχι, παθαίνω δυσπεψία: *στομάχιασα από το πολύ φαγητό* συν. βαρυστυμαχιάζω. — **στομάχιασμα** (το), **στομαχιάρικος,** -η, -ο (λαϊκ. για τροφές) αυτός που φέρνει βάρος στυ στυμάχι. πυυ δεν χωνεύεται εύκολα: *~ φαγητό* ΣΥΝ. δυσκυλυχώ- νευτυς. βαρύς λν γ. ευκολυχώνευτος. **στομαχικος,** -ή. -ό Ιμτγν.) **1.** ανατ. αυτός που σχετίζεται με το στομάχι (βλ.λ.): *~ πόνος / διαταραχή / έλκος / πάθηση ι ενόχληση* **2.** *στομαχικός* (ο), *στομαχική* (η) τυ πρόσωπυ που έχει χρόνια πάθηση τού στομάχυυ, που υποφέρει από το στομάχι του: *δεν κάνει να τρώει βαριά φαγητά, γιατί είναι* **στομαχόπονος** (ο) (καθημ.) ο πόνος στο στυμάχι (βλ.λ.): *μ'έπιασε ~.* **στόμαχος** (ο) {στυμάχ-υυ | -ων. -ους} (λόγ.) ανατ. το στομάχι: *έλκος στομάχου.*

|f.tym. αρχ., αρχική σημ. «λαιμός» (μτγν. η σημ. *τό στόμα τής γα- στρός, τής κοιλίας,* δηλ. το στομάχι), < *στόμα* + εκφραστ. επίθημα *-(α)χος(κ^.* κ. *βάτρ-αχος)].* **στομίδα** (η) χαλύβδινο εξάρτημα τού χαλινού, που εισάγεται στο στόμα τού αλόγου και στα άκρα τού οποίου προσαρμόζονται τα ηνία.

Ιετυμ. < μτγν. *στομις. -ίδος.* υποκ. τού αρχ. *στόμα* (βλ.λ.)|. **στόμιο** (το) {στομί-ου [-ων) (λόγ.) **1.** το άνοιγμα που αποτελεί την είσοδο κοιλότητας: *~ σπηλαίου / σήραγγας / φρέατος / τούνελ* 2. (ειδι- κότ.) τυ άκρο σωληνωτού αντικειμένυυ: *- πίπας / μουσικού οργάνου ι αντλίας* 3. οι εκβολές φυσικού ή τεχνητού υδάτινου ρεύματος, το σημείο στο οποίυ ενώνεται με τη θάλασσα: *~ ποταμού / διώρυγας* **4. ανλτ.** το άνοιγμα μέσω τού οποίου σωληνοειδές όργανο τού σώματος επικοινωνεί με άλλη κοιλότητα ή με το εξωτερικό περιβάλλον: *- τής ουρήθρας/ τής κύστεως.*

[γ.τυμ. < αρχ. *στόμιον.* υποκ. τού *στόμα* (βλ.λ.)]. **στόμφος** (Ο) {χωρ. πληθ.} **1.** ο επιτηδευμένος λόγος, η επιλογή εντυπωσιακών λέξεων, εκφράσεων κ.λπ.. το πομπώδες ύφος στην ομιλία για λόγους επιδείξεως ή για καυχησιολογία: *μιλούσε με ~ και έπαρση για τα επιτεύγματά του* || *απαγγέλλει με ~* **συν.** μεγαλοστομία, μεγαληγορία. φανφαρονισμός **αντ.** λιτότητα, φυσικότητα (ύφους, λόγου) 2. (γενικότ.) η υπερβολή στην έκφραση, η χρήση πομπωδών και επιτηδευμένων μέσων έκφρασης: *είναι κακός ηθοποιός■ παίζει παλιομοδίτικα, με πολύ ~* **αντ.** φυσικότητα.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *στέμβω* «χλευάζω, υβρίζω», με αρχική σημ. «κινώ συνεχώς και βίαια. σείω», (η εναλλαγή *-μβ-* / *-μφ-* έχει εκφραστ. χαρακτήρα) < *ste-m-b- (με έρρινο ένθημα) < I.E. *steb(h)- «στηρίζω - συντρίβω, κοπανίζω», πβ. αρχ. γερμ. stam-phOn «συνθλίβω, ποδοπατώ» (> γερμ. stampfen), αρχ. αγγλ. stempan «κομματιάζω» (> αγγλ. stamp «^χτυπώ με τα πόδια, συνθλίβω») κ.ά. Ομόρρ. *στέμφ-υ/.ο(ν)* \. **στομφώδης,** -ης, -ες [μτγν.I {στομφώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από επιτήδευση και υπερβολή: *~ ομιλία/ λόγος / κείμενο / απαγγελία / υποκριτική* συν. πομπώδης ΛΝΤ. απλός, λιτός, απέριττος. — **στομφωδώς** επίρρ. [1897J. < " ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.*

στομώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στόμω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** (σπάν.) αμβλύνω την κόψη (οργάνου, εργαλείου κ.λπ.), το κάνω να χά

σει την οξύτητά του. να γίνει λιγότερο κοφτερό λντ. ακονίζω 2. (σπανιότ.) καθιστώ (σιδερένιο εργαλείο) ανθεκτικότερο, βυθίζοντάς το σε κρύο νερό, αν είναι πυρακτωμένο, ή ενισχύοντας τις ακμές του με ατσάλι συν. βάφω ♦ (αμετβ.) 3. (για όργανα, εργαλεία κ.λπ.) γίνομαι λι- γότερο αιχμηρός, χάνω τη οξύτητά μου: *το μαχαίρι στόμωσε και δεν κόβει* 4. (μτφ.) χάνω την οξύτητά μου. στερεύω: *στόμωσε ο νους / η σκέψη / ο λόγος του.* — **στόμωμα** (το) |αρχ.|.

Ικτυμ. < αρχ. *στομώ (-όω)* < *στόμα* (βλ.λ.)|. **στοναχή** (η) (αρχαιοπρ.) βαθιά και ηχηρή αναπνοή ως εκδήλωση πόνου. θρήνου, μεγάλης θλίψης κ.λπ. συν. (ανα)στεναγμός. στόνος. ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *στενάχω.* ποιητ. τ. (με εκφραστ. παρέκταση *-αχ-)* τού ρ. *στένω* (βλ. λ. *στενάζω)*\. **στόνος** (ο) (αρχαιοπρ.) ο αναστεναγμός στον θρήνο και γενικότ. ως εκδήλωση μεγάλης θλίψης ΣΥ.ν στεναγμός, στοναχή.

[ετυμ. αρχ.. ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *στένω* (βλ. λ. *στενάζω)*\. **στοπ** (το) {άκλ.} (καθημ.) **1.** (α) (γενικά) η παύση ή η διακοπή τής κίνησης, τής δράσης κ.λπ.: *κάνε. ~ αμέσως!* συν. στοπάρισμα. σταμάτη- μα, παύση, στάση (β) (σε μηχάνημα) το κουμπί που σταματά ορισμένη λειτουργία: *όταν τελειώσει η ομιλία του. πάτα ~, για να μη συνεχίσει να γράφει* τυ *μαγνητόφωνο* 2. (ως επιφών.) ως προσταγή για άμεση παύση ενέργειας ή κίνησης: *-! Μην προχωρείς άλλο!* συ Ν. στα- μάτα. στάσου. κράτει 3. (συνεκδ.) (α) το σήμα τής Τροχαίας που επιβάλλει στα οχήματα προσωρινή στάση ή τυς απαγορεύει τη διέλευση σε ορισμένο χώρο: *είδε το ~ και παραβίασε την προτεραιότητα || κάνω το ~* (σταματώ και ελέγχω αν έρχεται αυτοκίνητο) (β) (συνήθ. στον πληθ.) το κόκκινο πίσω φανάρι αυτοκινήτου, που ανάβει, όταν αυτό φρενάρει 4. (λέξη που χρησιμοποιείται στα τηλεγραφήματα. για να διακρίνονται οι προτάσεις, λειτουργώντας αντί τελείας): *Φθάνω αύριο ~ Ετοίμασε υποδοχή*

| ϋΤΥΜ. Πιθ. αντιδάν. < αγγλ. slop < μέσ. αγγλ. stoppen < αρχ. αγγλ. -stoppian (ως β' συνθ.), πιθ. < δημώδ. λατ. *stuppare «βουλλώνω με στουπί» < λατ. stuppa < μτγν. *στύππη,* παράλλ. τ. τού αρχ. *στυπ(π)εϊον* (βλ. λ. *στουπί)*\.

στοπάρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στόπ-αρα κ. -άρισα} ♦ **1.** (μετβ.) διακόπτω την κίνηση (σε κάτι), σταματώ: ο *αμυντικός στοπάρει τη μπάλα* συν. φερμάρω ♦ 2. (αμετβ.) παύω να κινούμαι, σταματώ: *η μπάλα στοπάρισε* αντ. ξεκινώ. — **στοπάρισμα** (το).

Ιείύμ. < *στοπ.* κατά τα ρ. σε *-άρω,* λ.χ. *κορν-άρω, παρκ-άρω*\. **στόπερ** |άκλ.| **1.** (ο) (στο ποδόσφαιρο) ο αμυντικός παίκτης που αναλαμβάνει να σταματά συγκεκριμένο επιθετικό τής αντίπαλης ομάδας · 2. (το) σφήνα από ξύλο ή πλαστικό που κρατά την πόρτα ανοιχτή' και δεν την αφήνει να κλείσει από τον αέρα.

Ιετυ.μ. < αγγλ. stopper < stop (βλ. κ. *στοπ)*\. **στορ** (το) »στόρι

στοργή (η) {χωρ. πληθ.Ι η τρυφερή αγάπη που συνδυάζεται με βαθιά αφοσίωση, όπως λ.χ. συμβαίνει στη σχέση τής μητέρας προς το παιδί: *μητρική / υιική ~ || αισθάνομαι > νκόθω - για κάποιον* jj *μην παραμελείτε τις συναισθηματικές ανάγκες των παιδιών σας■ προσπαθήστε να τους δείχνετε τη ~ σας με κάθε τρόπο!* συν. τρυφερότητα αντ. αστοργία, σκληρότητα. ιχολιο λ. *αγάπη.*

Ιείύμ. αρχ.. ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *στέργω* (βλ.λ.)|. **στοργικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από στοργή, που αποτελεί εκδήλωση στοργής: *- φροντίδα · περιποιήσεις / ματιά / χάδι / φιλί2.* (για πρόσ.) αυτός που τρέφει, που εκδηλώνει στοργή για κάποιον: *~ γονιός ί μητέρα! πατέρας* συν. φιλόστοργος, τρυφερός αντ. άστοργος, σκληρόκαρδος. **στοργικ-ά / -ώς** επίρρ.. **στοργικότητα** (η).

στορί[1] (το) {χωρ. γεν.} (συνήθ. στον πληθ.) παραπέτασμα από χοντρό ύφασμα ή πλαστικό που σχηματίζει γρίλιες, το οποίο τοποθετείται μπροστά από το άνοιγμα πόρτας ή παραθύρου, για να εμποδίζει τη θέα προς το εσωτερικό: κλείσε *τα γιατί έχει αντηλιά || ανεβάζω ' κατεβάζω / ανοίγω τα* Επίσης **στορ** {άκλ.}.

[ΙΠΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. store < ιταλ. stora < λατ. storea «ψάθα. πλέγμα»}.

στάρι[2] (το) {άκλ.) η υπόθεση ταινίας.

[[ϊύμ. Αντιδάν.. < αγγλ. story < παλ. γαλλ. estoire < λατ. historia < αρχ. *ιστορία*\.

στορίζω ρ. > ιστορώ **στόρισμα** (το) -»ιστόρηση

στουκαρω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {στούκαρ-α κ. -ισα, στουκαρισμένος} (λαϊκ.) ♦ 1. (αμετβ.) πέφτω με δύναμη πάνω σε (κάτι): *στύκαρε με το αυτοκίνητο πάνω σ' ένα δέντρο* ♦ 2. (μετβ.) χτύπο) (κάτι) με δύναμη πάνω σε (κάτι άλλο. χωρίς να το θέλω): *στούκαρε τη μηχανή σε μια κολόνα.* — **στουκάρισμα** (το).

[ετυμ. Πιθ. < *στούκα(ς)* (βλ.λ.) κατά τα ρ. σε *-άρω,* από συσχετισμό με τις εφορμήσεις τού γερμανικού αεροσκάφους κατά τον Β'Παγκόσμιο Πόλεμοί.

στούκας (το) **1.** γερμανικό μαχητικό αεροπλάνο καθέτου εφορμήσε- ως, που χρησιμοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία κατά το πριότο ήμισυ τού Β' Παγκοσμίου ί/ολέμου 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) (α) για κουνούπι που εφορμά με βουητό και τσιμπά (β) για βαρύ. άφιλτρο και συχνά με κακής ποιότητας καπνό τσιγάρο.

[ΕΤΥΜ. < γερμ. Stuka (πληθ. Stukas). συντετμ. τ. τού St(urz)ka- (mpfflugzeug) «μαχητικό αεροσκάφος (καθέτου) εφορμήσεως» < Sturz «πτώση, εφόρμηση» + Kampf «αγώνας, μάχη» + J·lug-zeug «αεροσκάφος»).

στουμπίζω ρ. μετβ. {στούμπιο-α (κ. στούμπηξα), -τηκα. -μένος! (λαϊκ.) 1. χτυπώ, λειώνω με τον στούμπο (βλ.λ.): *~ τα σκόρδα στο γουδί* συν. κοπανίζω, συνθλίβω 2. χτυπώ και προκαλώ σημάδι, μώλωπες: *έπεσα και (κατα)στυυμπίστηκα || θα σε πιάσω και θα σε στουμπήξω κατεγής!* Επίσης **στουμπάω. — στούμττισμα** κ. **στούμττηγμα** (το). [ftym. όψιμο μεσν. < *στούμπος* (βλ.λ.)).

στουμπιστός, -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που έχει στουμπιστεί, που έχει χτυπηθεί με τον στούμπο (βλ.λ.): *~ σκόρδα* συν. στουμπισμένος, κοπανιστός.

στούμπος (ο) (λαϊκ.) 1. ξύλινος κόπανος ή γουδοχέρι **2.** η μεγάλη και βαριά πέτρα ΣΥΝ. κοτρώνα 3. (μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος με μικρό ανάστημα ΣΥΝ. κοντός, κοντοπίθαρος.

Ιετυμ, < όψιμο μεσν. *στούμπος* < σλαβ. stonpa).

στουμπώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στούμπω-σα, -θηκα, -μένος) (λαϊκ.)

(μετβ.) 1. γεμίζω (κάτι) υπερβολικά: *στούμπωσα τον σάκο με ρούχα και τώρα δεν κ/.είνει* συν. παραγεμίζω, υπερχειλίζω, μπουκώνω 2. φράζω (άνοιγμα σωλήνα, οχετού κ.λπ.). ώστε να εμποδίζεται η ελεύθερη ροή των υδάτων: *με τα σκουπίδια που έριξες, στούμπωσες τον νεροχυτη.*'ΣΥΝ. βουλλώνω. φράζω, (λόγ.) αποφράσσω λντ. ξεφράζω, ξεβουλλώνω 3. (μτφ. για πρόσ.) δίνω σε (κάποιον) υπερβολική ποσότητα τροφής ΣΥΝ. παρατάϊζω, σκάω (στο φαΐ) ♦ (αμετβ.) 4. (σπάν. για σωλήνες, οχετούς κ.λπ.) παθαίνω απόφραξη, βουλλώνω: *~ η μπανιέρα ι ο νεροχύτης ι η λεκάνη* ΣΥΝ. φράζω 5. (μτφ. για πρόσ.) παραφορτώνω (το στομάχι) με φαγητό, τρώω υπερβολικά: *μη μου βάζεις κι άλλη σούπα-στούμπωσα!* 6. (μτφ.) δεν μπορώ να ενεργηθώ, έχω δυσκοιλιότητα: *με τα πολλά τυριά που έφαγα, στούμπωσα τελείως.* — **στούμπωμα** (το).

Ιετυμ. < *στούμπος* (βλ.λ.)(.

στούντιο (το) {άκλ.} 1. εργαστήριο καλλιτέχνη: *- ζωγράφου / γλύπτη* ΣΥΝ. ατελιέ **2.** κλειστός χώρος με ειδικό εξοπλισμό για το γύρισμα ταινιών ή την παραγωγή τηλεοπτικών ή ραδιοφωνικών εκπομπών, την ηχογράφηση δίσκων μουσικής, μαγνητοφωνήσεις, φωτογραφίσεις κ.λπ.: *κινηματογραφικό ! τηλεοπτικό / ραδιοφωνικό / φωτογραφικό -*

μικρό διαμέρισμα που περιλαμβάνει ένα δωμάτιο, κουζίνα και τουαλέτα και συνήθ. προορίζεται για ενοικίαση σε φοιτητές ή παραθεριστές. — (υποκ.) **στουντιάκι** (το).

[ετυμ. < ιταλ. studio ««ατελιέ καλλιτέχνη» (αγγλ. studio) < λατ. studium ««σπουδή, διατριβή» < studere «σπουδάζω, ασχολούμαι επι- μελώς με κάτι»).

στουπέτσι (το) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) **1.** ανθρακικός μόλυβδος, που χρησιμοποιείται για την παρασκευή λευκών χρωμάτων: *παλιά βάφαμε, τα άσπρα παπούτσια μας με* ~ 2. (μτφ.) κάτι πολύ σκληρό και άγευστο: *αυτό δεν είναι τυρί. είναι ~.*

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. iistiibeiy · < περσ. isridac «λευκός - μόλυβδος, βαφή πυυ χρησιμοποιούσαν οι γυναίκες»).

στουπί (το) {στουπ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** ινώδες υλικό που λαμβάνεται ως απόξεσμα κατά τον διαχωρισμό ή το χτένισμα των υφαντουργι- κών ινών τού βαμβακιού, τού λιναριού ή τής καννάβεως και χρησιμοποιείται για απόφραξη των ρωγμών στα ξύλινα σκάφη, για καθαρισμό των μηχανών ή των χεριών από το γράσο κ.λπ. ΣΥΝ. (λόγ.) στυ- πείο 2. το κατώτερης ποιότητας νήμα που λαμβάνεται από την επεξεργασία τού λιναριού 3. το βυύλλωμα κρασοβάρελου 4. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) οτιδήποτε έχει γίνει μία σκληρή (και βρόμικη) μάζα: *έχω δύο εβδομάδες να λουστώ και τα μαλλιά μου έχουν γίνει -* · ΦΡ. (μτφ. ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) *στουπί (στο μεθύσι) ο* πολύ μεθυσμένος: *κάθε βράδυ γύριζε στο σπίτι ~* συν. τύφλα στο μεθύσι, σουρωμένος, πίτα, σκνίπα. — **στουπένιος,** -ια. -ιο.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *στυπ(π)εϊον* (με τροπή /i/ ♦ /u')- τεχν. όρ., αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με σανσκρ. stupa- «τούφα, τσουλούφι»].

στουπόχαρτο (το) ♦ στυπόχαρτο

στούπωμα κ. (λόγ.) **στύπωμα** (σημ. 3) (το))στουπώμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ.) 1. το φράξιμο ανοίγματος με στουπί (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) το στουπί ή οτιδήποτε άλλο χρησιμοποιείται για φράξιμο συν. βούλ- λωμα, τάπα. πώμα, βύσμα · 3. το στέγνωμα χειρογράφου γραμμένου με μελάνι, που επιτυγχάνεται με την τοποθέτηση πάνω σε αυτό ειδικού απορροφητικού χαρτιού (στυπόχαρτου).

στουπώνω ρ. μετβ. [μεσν.] {στούπω-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** φράζω με στουπί: *~ το βαρέλι* συν. βουλλώνω, ταπώνω, καπακώνω, πωματίζω αν γ. ξεβουλλώνω. ξεταπώνω 2. συμπιέζω (κάτι), ώστε να καταλάβει μικρότερο χώρο (βλ. κ. λ. *στουμπώνω*): *- τον καπνό στην πίπα μου* συν. πατικώνω 3. τοποθετώ απορροφητικό χαρτί (συνήθ. πάνω σε χειρόγραφο γραμμένο με μελάνι, για να το στεγνώσω) ΣΥΝ. στυπώνω.

στουρνάρι (το) {στουρναρ-ιού {-ιών} (λαϊκ.) 1. η σκληρή και αιχμηρή πέτρα ΣΥΝ. κοτρώνα 2. ο πυρίτης λίθος που χρησιμοποιείται για το άναμμα τής φωτιάς ΣΥΝ. πυρόλιθος / πυριτόλιθος, τσακμακόπετρα 3. (μτφ.-υβριστ.) άνθρωπος εντελώς ανόητος ή αμόρφωτος ΣΥΝ. στούρνος, κούτσουρο, ντουβάρι, τούβλο ΑΝΤ. σπίρτο, σπίθα. Επίσης **στουρναρόπετρα** (η).

[ετυμ. < **στορυνάριον* (με τροπή τού /0/ σε /u/ και σίγηση τού άτονου /i/), υποκ. τού μτγν. *στορύνη* «είδος χειρουργικού εργαλείου», αγν. ετύμου).

στούρνος (ο) 1. (σπάν.) το μεγάλο στουρνάρι (βλ.λ.) **2.** (συνήθ. μτφ.- υβριστ.) άνθρωπος εντελώς ανόητος ή αμόρφωτος: *έπεσα σε έναν υπάλληλο που δεν ήξερε* τίποτα συν. στουρνάρι.

[ετυμ. < *στουρνάρι,* με αλλαγή γένους και αφαίρεση τού υποκ. επιθήματος *-άρι* για λόγους εμφάσεως (πβ. κ. *μουλάρι - μού/.ος)].

Στουτγάρδη (η) πόλη τής ΝΔ. Γερμανίας.

)ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Stuttgart < αρχ. γερμ. Stutengarien «ο κήπος των φοράδων» < Stute «φοράδα» + Garten «<κήπος», από το εκτροφείο φοράδων που διατηρούσαν στην περιοχή τον ΙΟο αι. ντόπιοι ηγεμόνες [.

στόφα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (λαϊκ.) το ύφασμα 2. (ειδικότ.) εκλεκτό, χοντρό ύφασμα με ανάγλυφα σχέδια από νήματα μεταξιού, χρυσού ή

αργύρου, με το οποίο κατασκευάζονται κουρτίνες, υφάσματα επι- πλώσεως κ.λπ. 3. (μτφ. για πρόσ.) η ποιότητα τού χαρακτήρα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα γνωρίσματα (κάποιου): *έχει - κωμικού / πολιτικού* || *δεν rival από τη ~ που γίνονται οι ήρωες* **συν.** πάστα. **[είώμ.** Αντιδάν.. **<** ιταλ. stoffa **<** παλ. γαλλ. esroffc **<** p. cstoffcr **<** φραν- κον. stopfon «παραγεμίζω, μπαλλώνω» < αρχ. γερμ. *siop-pon. πιθ. < δημώδ. λατ. *stuppare «φράζω με στουπί» (βλ. λ. *στοπ)*\. στοχάζομαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ, {στοχάσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} ♦ 1. (αμετβ.) σκέφτομαι βαθιά, με φιλοσοφική διάθεση, κάνω συλλογισμούς (για θεωρητικά ζητήματα): *οι σοφοί στοχάζονται για τα προβλήματα τής ανθρωπότητας* **συν.** συλλογίζομαι, διανοούμαι ♦ 2. (μετβ.) λαμβάνω υπ' όψιν μου, σκέφτομαι καλά: *πριν το κάνεις, στο- χάσου τις συνέπειες!* || (παροιμ.) «*ό,τι κάμεις κι ό,τι πεις, τι θα συμβεί να στοχαστείς*» (ζύγιζε πάντοτε προσεκτικά τα λόγια και τις πράξεις σου) **συν.** υπολογίζω, λογαριάζω, σταθμίζω, ζυγίζω. **σχόλιό** λ. *αποθετικός, αποσκοπώ.*

[ΠΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σημαδεύω με το τόξο. στοχεύω». < *στόχος.* **Μ λ. απέκτησε ήδη από την αρχαιότητα τη σημ. «κατευθύνω τις προσπάθειες και τις σκέψεις μου προς συγκεκριμένο στόχο, διανοούμαι»!.**

στοχασιά (η) {χωρ. πληθ.Ι (λαϊκ.) 1. το να σκέφτεται, να στοχάζεται κανείς **ΣΥΝ.** σκέψη, νους **2.** (κατ' επέκτ.) η γνώση τού ορθού, που συνδυάζεται με την αυτοσυγκράτηση και προσοχή: *παιδί είναι, μιλάει χωρίς* ~ **συν.** φρόνηση, περίσκεψη, φρονιμάδα, σύνεση **αντ.** αστοχα- σιά. επιπολαιότητα. Επίσης στόχαση ίαρχ.]. στοχασμός (ο) |αρχ.Ι 1. το να στοχάζεται κανείς: *βρισκόταν σε βαθύ* ~ || *το τηλέφωνο διέκοψε τους - του* **ΣΥΝ.** (συλ)λογισμός, σκέψη

(συνεκδ.) η συγκεκριμένη σκέψη που είναι αποτέλεσμα στοχασμού (σημ. Ι): *φιλοσοφικοί* στοχαστής (ο) Ιμτγν.], στοχάστρια (η) {στοχαστριώνΐ πρόσωπο που στοχάζεται, που σκέφτεται βαθιά θεωρητικά ζητήματα, θέματα υψηλού προβληματισμού (σχετικά με τον άνθρωπο, τη ζωή, την κοινωνία κ.λπ.): *ο Γκαίτε εκτός από μεγάλος ποιητής ήταν και μεγάλος* ~ **συν.** διανοητής. διανοούμενος. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *κουλτουριάρης.* στοχαστικός, -ή. -ό |αρχ.| 1. αυτός που σκέπτεται βαθιά και εμβρι- θώς 2. αυτός που εκδηλώνει βαθιά σκέψη, περισυλλογή: ~ *βλέμμα / διάθεση.* - στοχαστικ-ά/-ώς Ιμτγν.Ι επίρρ. στόχαστρο (το) 11870] |στοχάστρ-ου | -ων} μικρή μεταλλική προεξοχή στο στόμιο τής κάννης των φορητών πυροβόλων όπλων, που διευκολύνει τη σκόπευση φρ. έχω / *βάζω (κάποιον) στο στόχαστρο* (παθ. *είμαι / μπαίνω / βρίσκομαι στο στόχαστρο (κάποιου)*) (i) κατακρίνω συνεχώς (κάποιον) ή αναμένω την κατάλληλη στιγμή, για να τον επι- πλήξω ή να τον βλάψω: *τον έχει βάλει στο στόχαστρο κι όποτε βρίσκει κάτι στραβό. του βάζει τις φωνές* || (παθ.) *το νέο του μυθιστόρημα βρίσκεται / μπήκε στο στόχαστρο τής κριτικής* **συν.** έχω / βάζω (κάποιον) στο μάτι / στη μπούκα (ii) θέτω (κάποιον/κάτι) ως στόχο / στα σχέδιά μου: *η ιταλική ομάδα έχει στο μεταγραφικό της στόχαστρο δύο Έλληνες διεθνείς* || *αυτό το υποκατάστημα τής τράπεζας μπήκε για δεύτερη φορά στο στόχαστρο των ληστών.*

[ετυμ. < *στοχάζομαι* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ~τρο (πβ. κ. *σκέπαστρο, στέγασ-τρο)}.*

στοχεύω ρ. αμετβ. {στόχευσαΙ (+σε) 1. κατευθύνω τη βολή τού όπλου (σε στόχο) **συν.** σκοπεύω 2. (συνήθ. μτφ.) έχω ως στόχο, επιδιώκω: *το νομοσχέδιο αυτό στοχεύει στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων ι στο να προσέλκυση ξένες επενδύσεις* || που *στοχεύουν αυτές οι ενέργειες;* **συν.** αποβλέπω, αποσκοπώ. – στόχευση (η). **σχολιο** λ. *αποσκοπώ.* στοχοθεσία (η) {χωρ. πληθ.} το να θέτει κανείς στόχους- υ καθορισμός των σημείων, όπου επιδιώκει να φτάσει κανείς, προκειμένου να επιτύχει έναν σκοπό (πβ. κ. λ. *σκοποθεσία).*

[ητυμ. < *στόχος* + *-θεσία* < *θέτω* **(πβ. αόρ.** *έ-θεσ-α)*\. στοχοποίηση **(η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις. -ήσεων} σι ραγ. η διαδικασία με την οποία κάποιος/κάτι ορίζεται ως στόχος μέσω συστήματος στοχεύσεως. π.χ. σε πολεμικό αεροπλάνο.**

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. targettingj. στοχοποιώ ρ. μετβ. [στοχοποιείς... | στοχοποί- ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} ιτρατ. εγκλωβίζω στόχο με τη βοήθεια ηλεκτρονικών μέσων. [ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. largctring). **στοχοπροσήλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η προσήλωση στην επίτευξη ενός στόχου, **στοχος** (ο) **1.** το σημείο ή το αντικείμενο που σημαδεύει κανείς και επιδιώκει να το πετύχει με βολή: *έριξε ένα βέλος, αλλά δεν χτύπησε τον* ~ || *η σφαίρα βρήκε τον ~ της* || *για να εξασκηθεί στη σκοποβολή, έβαλε - ένα κονσερβοκούτι* || *κινούμενος* - (που δεν είναι σταθερός, συχνά και για ανθρώπους ή θηράματα) || *ο βομβαρδισμός στόχων σε εχθρικό έδαφος·* ΦΡ *δίνω στόχο* (ij εκτίθεμαι ή εκθέτω σε. εχθρική βολή (ii) (μτφ.) δίνω αφορμή για σχόλια, για κριτική, για προσβολές· γενικότ. γίνομαι αντικείμενο τής προσοχής των άλλων: *φόρεσε κάτι απλό. που να μη δίνει στόχο!* αντ. περνώ απαρατήρητος 2. οτιδήποτε επιδιώκει κανείς, το αντικείμενο των προσπαθειών, σημείο στην πορεία για την επίτευξη ενός σκοπού: *ο - τού νομοσχεδίου είναι η πάταξη τής φοροδιαφυγής* || ο *απώτερος - των ερευνών* || *ποιοι είναι οι*

σου στη ζωή; || *επιτυγχάνω / αποτυγχάνω στον - μου* || *εύκολος ι δύσκολος/ αντικειμενικός* (βλ.λ.) / *βασικός / αμεταβίβαστος / μακροπρόθεσμος / μεσοπρόθεσμος / βραχυπρόθεσμος* ~ συν. επιδίωξη· φρ. (α) *βάζω Ι θέτω* στόχο (i) ορίζω (σημείο ή αντικείμενο) ως αυτό που επιδιώκω να πετύχω με βολή (ii) (μτφ.) ορίζω (κάτι) ως άμεση προτεραιότητα: *έβα'/.ζ στόχο να περάσει τις εξετάσεις* (β) *με στόχο* αποσκο- πώντας: *χρησιμοποιεί τη σύγχρονη τεχνολογία - την αύξηση τής παραγωγής* |[*δημοσιεύουν δυσφημιστικά κείμενα ~ να πλήξουν το κύ*

ρος τού προέδρου 3. (μτφ.) το πρόσωπο ή το πράγμα, το αντικείμενο προς το οποίο κατευθύνεται λόγος ή πράξη με εχθρικό χαρακτήρα: *έγινε ~ έντονης κριτικής / συκοφαντιών/ ειρωνείας.* ιχολιο λ. *απο- σκοπok στρατηγικός.*

[.ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «στύλος, αιχμηρός πάσσαλος», < θ. *στοχ-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Η. *ste-n-gh- «είμαι οξύς, αιχμηρός, κεντώ», πβ. ρωσ. stoza «πάσσαλος», αρχ. γερμ. stanga ο γερμ. Siange «ράβδος, κοντάρι»), αρχ. αγγλ. stingan «κεντώ» (> αγγλ. sting) κ.ά. Ομόρρ. *στάχ- υς* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.]. **στραβά** επίρρ. Ι.λοξά, όχι σε ευθεία γραμμή, στη γραμμή που πρέπει: *αυτός ο δρόμος πηγαίνει ~ || έφτειαξε τον τοίχο τελείως ~* συν. ακανόνιστα λντ. ίσια. ευθέως, κανονικά· ΦΡ. (μτφ.) (α) ***βάζω το κσπέλο Ι το καπελάκι μου στραβά*** ντύνομαι, φέρομαι αδιαφορώντας για τις κρίσεις τού κόσμου, κάνω ό,τι θέλω: *κάθε βράδυ ~ και πάω να διασκεδάσω* (β) ***κουτσά-στραβά*** βλ.λ. 2. όχι σωστά, όχι όπως πρέπει, με τρόπο εσφαλμένο: το *κατάλαβες ~ || όταν ξεκινήσει κάτι ~,* <5τν *διορθώνεται εύκολα μετά* συν. εσφαλμένα, λανθασμένα, κακώς· φρ. ***παίρνω (κάτι) στραβά*** δεν αντιλαμβάνομαι (κάτι) σωστά, παρεξηγώ: *θέλω να σου πω κάτι, αλλά μην το πάρεις στραβά!* **στραβάδι** (το) Ιχωρ. γεν.} **1.** (εκφραστ.-μειωτ.) αυτός που δεν βλέπει καλά: κοίτα *και λίγο μπροστά σου. ~!2.* (αρχκό-σκωπτ.) ο στρατιώτης που μόλις έχει καταταγεί, ο νεοσύλλεκτος συν. ψάρι αμ. παλιός. [ετυμ. < *στραβός* + *-άδι* (πβ. κ. *γλυκ~άδι. σημ-άδι)*\. **στραβή** (η) ♦ στραβός

στραβίζω ρ. αμετβ. [μεσν.] Ιμόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} πάσχω από στραβισμό (βλ.λ.), είμαι αλλήθωρος ιυν. αλληθωρίζω, **στραβίσμός** (ο) |μτγν.| {χωρ. γεν. πληθ.} ιατρ. η αδυναμία των ματιών να ευθυγραμμιστούν σωστά στο αντικείμενο, προς το οποίο το άτομο κατευθύνει το βλέμμα του: *συγκλίνων φλ. λ. συγκλίνω) / από κλινών* ~ συν. αλληθώρισμα. **στραβικός,** -ή, -ό. **στραβό-** κ. **στραβό-** α' συνθετικό το οποίο 1. δηλώνει: (α) ότι κάτι είναι στραβό ή γίνεται στραβά: *στραβο-τιμονιά. στραβο-κοιτάζω, στραβο-πατάω* (β) ότι κάτι είναι λανθασμένο ή γίνεται λανθασμένα: *στραβο-παίρνω* (γ) (εκφραστ.-μειωτ.) ότι κάποιος/κάτι δεν βλέπει καλά: *στραβό-γερος* 2. χρησιμοποιείται στον σχηματισμό λέξεων, οι οποίες δηλώνουν αυτόν που έχει κάτι στραβό: *στραβο-λαίμης, στρα- βο-κάννης.*

|ι-ιύμ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το μτγν. *στραβός* (βλ.λ.)]. **στραβοκάννης,** -α, -ικο {στραβοκάννηδες} (κ. ως ουσ.) (μειωτ.) αυτός που έχει στραβά πόδια συν. στραβοπόδαρος, στραβοπόδης. (ετυμ.. < *στραβό-* + *-κάννης* < *καννί* (βλ.λ.)}. **στραβοκαταπίνω** ρ. αμετβ. {στραβοκατάπια} δεν καταπίνω κανονικά. με απότέλεσμα να φράξει η μπουκιά ή η γουλιά τον λάρυγγα, αντί να προχωρήσει στον οισοφάγο, **στραβοκέφαλος,** -η, -ο (εκφραστ.) αυτός που έχει μεγάλο πείσμα συν. ξεροκέφαλος, χοντροκέφαλος, πεισματάρης, ισχυρογνώμων λντ. καλός, καλόβολος. **στραβοκεφαλιά** (η), **στραβοκοιμάμαί** ρ. αμετβ. αποθ. {στραβοκοιμήθηκα} (καθημ.) κοιμάμαι σε στάση ακατάλληλη για ύπνο: *στραβοκοιμήθηκα και τώρα με πονάει η πλάτη μου.* **στραβοκοιτάζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.] {στραβοκοίταξα} κοιτάζω πλαγίως, κυρ. εκδηλώνοντας περιφρόνηση, απειλή ή δυσαρέσκεια: *οι γέροι στραβοκοίταζαν το ζευγαράκι που φιλιόταν στον δρόμο* συν. λοξοκοιτάζω. Επίσης **στραβοκοιτώ** |-άς...}. – **στραβοκοίταγμα** (το), **στραβολαίμης,** -α,-ικο {στραβολαίμηδες} 1.(μειωτ.) αυτός που έχει στραβό λαιμό 2. (λαϊκ.) ***στραβολαίμης*** (ο) μικρό πουλί με σταχτοκάστανο χριόμα και μακριά στρογγυλεμένη ουρά, που στραβώνει το κεφάλι του όταν ερεθιστεί και τρέφεται με μυρμήγκια, τα οποία κυνηγά στα δέντρα και στη γη συν. μυρμηγκοφάγος. **στραβολαιμιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {στραβολαίμιασ-α, -τηκα) (καθημ.) ♦ 1. (αμετβ.) κουράζω τον λαιμό μου, τεντώνοντάς τον συνέχεια προς τα πλάγια ή πίσω: *στραβο/.αίμιασα παρακολουθώντας την παρέλαση από εκεί πίσω* || (κ. μεσοπαθ. *στραβολαιμιάζομαι)* *στραβολαιμιάστηκα προσπαθώντας να δω τι γίνεται* ♦ 2. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να κρατά τον λαιμό του σε κλίση (σημ. 1). – **στραβολαίμιασμα** (το). **στραβομάρα** (η) -»στραβωμάρα

στραβομουτσουνιάζω ρ. αμετβ. {στραβομουτσούνιασα} (καθημ.) κάνω μορφασμούς σε ένδειξη δυσαρέσκειας, αποδοκιμασίας κ.λπ.: *στραβομουτσούνιασε, όταν είδε φαγητό που δεν του αρέσει στο τραπέζι* συν. μορφάζω, ξινίζω τα μούτρα μου. – **στραβομουτσούνιασμα** (το).

στραβομύτης, -α. -ικο [μεσν.Ι (κ. ως ουσ.) αυτός που έχει στραβή μύτη.

στραβόξυλο (το) 1. (εκφραστ. ως χαρακτηρισμός) ο εξαιρετικά δύστροπος άνθρωπος · 2. νλυτ. (λαϊκ.) καθένα από τα μεγάλα κυρτά ξύλα, που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή τού σκελετού πλοίου (πβ. λ. *νομέας).* **στραβοπάτημα** (το) {στραβοπατήμ-ατος | -ατα, -άτων} (καθημ.) **1.** το να στραβοπατήσει κανείς 2. (μτφ.) το λάθος ή το παραστράτημα: *στο πρώτο ~ οι κομματικοί του αντίπα/.οι είναι έτοιμοι να του επιτεθούν.*

στραβοπατώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {στραβοπατάς... | στραβοπάτ-ησα. -ιέ- μαι, -ήθηκα. -ημένος} (καθημ.) πατώ στραβά, κάνω λάθος στο βήμα μου και σκοντάφτω: *στραβοπάτησε και στραμπούλιξε τον αστράγαλό της.*

στραβοπόδαρος, -η, -ο [μεσν.Ι (κ. ως ουσ.) (λαϊκ.) αυτός που έχει στρεβλά σκέλη, στραβά πόδια ιυν. στραβοκάννης. Επίσης **στραβοπόδης,** -α, -ικο [μτγν.].

στραβός, -ή, -ό (καθημ.) **1.** αυτός που δεν είναι ίσιος, που έχει λοξή διεύθυνση: *οι γραμμές που τραβάς είναι ~· να χρησιμοποιήσεις χάρακα* /|| ~ *ξύλο* **ΣΥΝ.** στρεβλός, λοξός, (λαϊκ.) ζαβός **ΛΝΤ.** ίσιος, ευθύς

(κατ' επέκτ.) αυτός που έχει πάρει κλίση, που δεν βρίσκεται στη σωστή γραμμή: ~ *τοίχος / στέγη / κολόνα* **συν.** στρεβλός, λοξός, (λαϊκ.) ζαβός **αντ.** ίσιος· **φρ.** (μτφ.) (α) ***ή στραβός ε/Ν ο γιαλός ή στραβά αρμενίζουμε*** βλ. λ. *αρμενίζω* (β) ***παίρνω τον στραβό δρόμο*** (i) (για πρόσ.) επιλέγω ανήθικο τρόπο ζωής, κατρακυλώ στη διαφθορά: *έκανε κακές παρέες και πήρε τον στραβό δρόμο* (ii) (για υποθέσεις) εξελίσσομαι δυσμενώς: οι *δουλειές πήραν στραβό δρόμο* 3. αυτός που είναι εσφαλμένος: κατά *τη γνώμη μου πήρες - απόφαση* || *γιατί βρίσκεις ~ ό,τι λέω*: **αντ.** ορθός, σωστός · 4. (οικ.-μειωτ.) αυτός που δεν βλέπει καθόλου (τυφλός) ή δεν βλέπει καλά: *Κα/.ά, - είσαι; Μπροστά σου είναι και δεν το βλέπεις;* **φρ.** (α) **κάνω *τα στραβά μάτια*** βλ. λ. *μάτι* (β) ***γισ να λέμε / πούμε και τού στραβού το δίκιο*** (συγκαταβατική φρ. που χρησιμοποιεί κάποιος, όταν θέλει να αναγνωρίσει και το δίκιο τής άλλης πλευράς) για να είμαστε δίκαιοι, αντικειμενικοί: ~. *τον προκά'λεσες κι εσύ. γι' αυτό αντέδρασε έτσι!* (γ) ***στσ στραβά*** (i) στα τυφλά, χωρίς να βλέπει κανείς: *ρίχνω / πυροβολώ / χτυπώ* - **συν.** όπου τύχει (ii) (μτφ.) τελείως απρόσεκτα, απρομελέτητα, χωρίς καμία προσοχή ή προετοιμασία: <5εν *εννοώ να πάρω αποφάσεις* ~ |j *μη δια/λέγεις κοίταξε προσεκτικότερα!* **συν.** στα κουτουρού (δ) (παροιμ.) **με *στραβό αν κοιμηθείς, το πρωί θ' αλληθωρίσεις*** για την επίδραση των συναναστροφών στον χαρακτήρα (πβ. *μ' όποιον δάσκαλο καθίσεις, τέτοια γράμματα θα μάθεις)* (ε) ***πάει σαν τον στραβό στον Άδη*** για κάποιον που επιδεικνύει αδιαφορία ή μοιρολατρική διάθεση απέναντι σε δυσάρεστα γεγονότα (στ) ***ποιος*** στραβός **δεν *θέλει το φως του;*** βλ. λ. *φως* **5.** (οικ.-μειωτ.) ***στραβά*** (τα) τα μάτια: *άνοιξε τα ~ σου και* κοίτα/ 6. (αργκό) ***στραβή*** (η) αναποδιά ή η απροσεξία: *αν τύχει καμιά ~. χαθήκαμε!* |j *προσέχει να μην κάνει καμιά ~ και χάσει τη δουλειά του.* —στραβά επίρρ. (βλ.λ.).

Ιετυμ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που πάσχει από στραβισμό» < θ. *στραβ-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού αρχ. *στρεβ-λός* (βλ.λ.)].

στραβοτιμονιά (η) (καθημ.) **1.** κακός χειρισμός τού τιμονιού: *άλλη μια ~ να κάνεις και θα πέσουμε στη χαράδρα!* (μτφ.) 2. ο κακός χειρισμός υποθέσεως 3. η ηθική παρεκτροπή ιων. παράπτωμα.

στραβούλιακας (ο) (εκφραστ.-μειωτ.) πρόσωπο που δεν βλέπει καλά: κοίτα *μπροστά σου, βρε ~!*

Ιετυμ. < *στραβός* + μειωτ. επίθημα *-ούλιακας*. πβ. κ. *μπεκρ-ούλια- κας*\.

στραβοχυμένος, -η. -ο αυτός που έχει χυθεί στραβά (π.χ. σε κα- λούπι), ώστε να μην έχει σωστό σχήμα· κυρ. στη φρ. ***στραβοχυμένος λουκουμάς*** ο λουκουμάς πυυ δεν έχει το σωστό σχήμα· συνήθ. σκωπτ. σε παρομοιώσεις: *κάθεται σαν*

στράβωμα (το) * στραβώνω

στραβωμάρα κ. (εσφαλμ.) **στραβομάρα** (η) (οικ.) **1.** το να μη βλέπει κάποιος καλά ή καθόλου **συν.** τύφλα, (λόγ.) τυφλότητα 2. (ως επιφών.) εκφράζει ανανάκτηση για την απροσεξία κάποιου που δεν είδε κάτι: ~/ *Δεν βλέπεις πού πατάς:* (με πάτησες).

(ετυμ. < *στράβωμα* + παραγ. επίθημα *-άρα*. πβ. κ. *φαγωμ-άρα, λιγωμ- άρα* |.

Στράβων (ο) {Στράβων-ος. -α} ο σημαντικότερος αρχαίος Έλληνας γεωγράφος (64 π.Χ.-19 μ.Χ.). Ηπίσης Στράβωνας.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < επίθ. *στράβων.* παράλλ. τού συχνότερου στραβός (βλ.λ.). το οποίο δήλωνε τον πάσχοντα από στραβισμό].

στραβώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {στράβω-σα, -θηκα. -μένος)

(μετβ.) (καθημ.) 1. (α) κάνω (κάτι) στραβό: *ξεκλείδωσες με δύναμη την πόρτα* και *στράβωσες το κ/.ειδί* **συν.** στρεβλώνω **λντ.** ισιώνω, ευθυγραμμίζω (β) κάνω (κάτι) να πάρει στραβή στάση ή θέση: - το *κεφάλι / τον λαιμό μου* 2. (μτφ.) κάνω (κάτι) να πάρει άσχημη, ανεπιθύμητη τροπή: *μου στράβωσες τη δουλειά!* · 3. (α) (οικ.) προκαλώ (σε κάποιον) τύφλωση (β) εμποδίζω (κάποιον) να δει. τυφλώνω παροδικά: *με στράβωσε με τα φώτα του / με τους προβολείς* ♦ (αμετβ.) 4. γίνομαι στραβός (βλ.λ.). χάνω την ευθύτητα μου: τα *σανίδια τον κρεβατιού είχαν στραβώσει από την υγρασία* **συν.** στρεβλώνομαι, (λαϊ- κότ.) ζαβώνω **αντ.** ισιώνω, ευθυγραμμίζομαι 5. (μτφ.) παίρνω άσχημη, ανεπιθύμητη τροπή: *προς το τέλος στράβωσε η δουλειά* || *στην αρχή καλά ξεκινήσαμε, αλλά στην πορεία κάπου στράβωσε το πράγμα* **συν.** χαλάω 6. (μεσοπαθ. *στραβώνομαι*) γίνομαι τυφλός, χάνω την όρασή μου: *διαβάζεις με ?αγοστό φως και θα στραβωθείς* **συν.** τυφλώνομαι, χάνω το φως μου. - · στράβωμα (το).

στραγάλι (το) |στραγαλ-ιού J -ιών) ξεροψημένο και αλατισμένο ρεβίθι, που τρώγεται ως ξηρός καρπός. — (υποκ.) στραγαλάκι (το). **[ετυμ.** μεσν. < αρχ. άστρα/άλιον (με σίγηση τού αρκτικού άτονου ά-), υποκ. τού *αστράγαλος,* στη σημ. «ρεβιθιά», επειδή οι κόμποι τού μίσχου της μοιάζουν με οστάρια. Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται στο αρχ. *τρωγά?αον* «ξηροί καρποί και φρούτα, που τρώγονταν ως επιδόρπιο» (με ανάπτυξη -σ- προθεμ., πβ. κ. *κόνις - σκόνη,* και προ- ληπτ. συλλαβική αφομοίωση) < *τρώγω*[.

στρογγάλη (η) {στραγγαλών) **1.** (παλαιότ.) (α) η αγχόνη, *ο* βρόχος (β) (συνεκδ.) όργανο για τη θανάτωση καταδίκων με στραγγαλισμό

ΤΕΧΝΟΛ. είδος συσφιγκτήρα (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. μτγν.. βλ. λ. *στραγγαλίζω}.* **στραγγαλίζω** κ. (λαϊκ.) **στραγγουλίζω** ρ. μετβ. {στραγγάλισ-α. -τηκα, -μένος) 1. θανατώνω (κάποιον) σφίγγοντας τον λαιμό του με τα χέρια ή πνίγοντας τον με σχοινί, ύοασμα κ.λπ.: *στραγγάλισε τον άντρα της στον ύπνο τον* || *τη στραγγάλισαν με την εσάρπα της* |] (ως απειλή) *θα σε στραγγαλίσω! 2.* (μτφ.) δεν σέβομαι, δεν αφήνω (κάτι) να εκδηλωθεί: γο *αυταρχικό καθεστώς στραγγαλίζει την ελευθερία / τα δικαιώματα των πολιτών* jj ~ την *αξιοκρατία / τη δημοκρατία / τις δημοκρατικές κατακτήσεις τού λαού* συν. καταπνίγω, καταπατώ. [ετυμ. μτγν. < *στραγγάλη* «σχοινί αγχόνης» < αρχ. *στράγξ. -γγός* «σταγόνα, σταλαγματιά (η οποία οφείλεται σε στράγγισμα)» + παραγ. επίθημα *-όλη,* πβ. κ. *άγκ-άλη.* Βλ. κ. *στραγγίζω*|.

στραγγαλισμός (ο) [μεσν.] 1. η θανάτωση κάποιου με περίσφιγξη τού λαιμού του με τα χέρια ή με σχοινί, ύφασμα κ.λπ.: *παλιά υπήρχε εκτέλεση με ~* [|| (κ. μτφ.) *ο ~ τής δημοκρατίας* · 2. ιαγρ. η περίσφιγξη ενός οργάνου από παθολογικό, συνήθ., ιστό που αναπτύσσεται στην περιοχή: - *τού ουρητήρα από καρκινικό ιστό* || ~ *τού εντέρου από συμφύσεις.* Επίσης στραγγάλισμα (το) (σημ. I). στραγγαλιστής (ο) [18871 πρόσωπο που στραγγαλίζει, που θανατώνει με στραγγαλισμό, στραγγίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στράγγ-ισα κ. -ιξα, -ίστηκα, -ισμένος)

(μετβ.) 1. βγάζω από (κάτι) το υγρό που περιέχει, πιέζοντας το ή κρεμώντας το και αφήνοντάς το να στάζει: *στράγγιζε καλά το νερό από τα ρούχα, πριν τα απλώσεις ΣΥ.*\. εκθλίβω. αποστραγγίζω, σουρώνω, στείβω 2. καθαρίζω (υγρό) από ξένες ουσίες, σουρώνοντάς το: ~ γο *κρασί* · (μτφ.-εκφραστ.) 3. πίνω ή χύνω υγρό ώς την τελευταία σταγόνα: *σιγά-σιγά τη στράγγιξαν ολόκ?^ηρη τη νταμιτζάνα* **4.** αφαιρώ το περιεχόμενο ή τη δύναμη, την ικμάδα (από κάτι): *οι στρατιωτικές δαπάνες στραγγίζουν τα κρατικά ταμεία* || *τον στράγγισε η σκ/.ηρή δουλειά* ΣΥΝ. στείβω. εξαντλώ ♦ (αμετβ.) 5. χάνω το υγρό που περιέχω: *απλώνω το πουκάμισο, για να στραγγίξει* || *έβαλα τα πιάτα στο στραγγιστήρι, για να στραγγίξουν* \j *βάζω το τυρί σε τουλουπάνι και το αφήνω να στραγγίξει* συν. στεγνώνω 6. (μτφ.-εκφραστ.) χάνω τελείως τη δύναμή μου, την ικμάδα μου: *στράγγισε από την πολλή δουλειά* || *μετά τα όσα πέρασα, στράγγισα από κάθε συναίσθημα* συν. στεγνώνω, εξαντλούμαι. — στράγγισμα (το). ^ σχολιο λ. *-γκ-*. [F.tym. μτγν. < αρχ. *στράγξ. -γγός* «σταγόνα, σταλαγματιά (η οποία οφείλεται σε στράγγισμα, σε πίεση)», με επίθημα *-γξ,* πβ. κ. *στρίγξ. λύγξ.* Η λ. ανάγεται σε θ. *strng-, συνεσταλμ. βαθμ. τού I.K. ˣstreng- «σφίγγω. πιέζω», πβ. λατ. slringere «σφίγγω, συνθλίβω» (> γαλλ. eireindre, ισπ. estrenir), strictus (μτχ.) «σφιχτός - αυστηρός», αρχ. αγγλ. strang «άκαμπτος, ισχυρός» (> αγγλ. strong) κ.ά. Ομόρρ. *στρογγυλοί* (βλ.λ.) [.

στράγγιση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων) **1.** η αφαίρεση υγρού (από κάτι): ~ *εδαφο)ν* 2. ο καθαρισμός υγρού από ξένες ουσίες 3. (μτφ.) η σωματική ή ψυχική εξάντληση, **στραγγιστήρι** (το) {στραγγιστηρ-ιού | -ιών) σκεύος κουζίνας, στυ οποίο αφήνονται τα πιάτα, τα ποτήρια και τα κουζινικά σκεύη μετά το πλύσιμο για να στραγγίξουν. Ηπίσης **στραγγιστήρας** (ο).

Ιετυμ. < *στραγγίζω* + παραγ. επίθημα *-τήρι(ο).* πβ. κ. σκαλισ-ττίρι, *ερ- γα σ-τήρι*\.

στραγγιστικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη διαδικασία τής αφαίρεσης υγρού από σώμα: - *συσκευή / μέθοδος* / δίκτυο συν. αποστραγγιστικός.

στραγγιστός, -ή, -ό κ. **στραγγιχτός** αυτός που έχει στραγγιστεί: ~ *γιαούρτι* συν. αποστραγγισμένος αντ. αστράγγιστος, **στραγγουλίζω** ρ. -► στραγγαλίζω

στράκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) οξύς και ξερός κρότος με διαπεραστικό χαρακτήρα και στιγμιαία διάρκεια: *η ~ τού μαστιγίου·* φρ. (μτφ.) **κάνω** *στράκες I τράκες* προκαλώ μεγάλη εντύπωση: *απόψε θα*

με το *καινούργιο μου φόρεμα* συν. κάνω μπαμ.

ΙΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ., κυρ. από τον θόρυβο τού μαστιγίου των αμαξηλατών).

στρακαστρούκα (η) »τρακατρούκα **στράλι** (το) ΝΛΥΤ. (λαϊκ.) ο πρότονος (βλ.λ.).

|ΚΤΥΜ. < ιταλ. straHo (πληθ. siralli). αγν. ετύμου]. **στραμμένος,** -η. -ο -» στρέφω

στραμπουλίζω ρ. μετβ. {στραμπούλ-ισα κ. -ιξα. -ίχτηκα, -ισμένος κ. -ιγμένος) (καθημ.) 1. μου εξαρθρώνεται (μέλος τού σώματος, κυρ. άνω ή κάτω άκρο), παθαίνω διάστρεμμα: ε'πεσα κάτω και *στραμπούλιξα* το *πόδι* / γο *χέρι μου* 2. συστρέφω (μέλος τού σώματος κάποιου). Ηπίσης **στραμπουλώ** *{-άς...].* — **στραμπούλισμα** κ. **στραμΐ7θύλημγμα** (το). Ιετυμ. μεσν., πιθ. από συμφυρμό των ιταλ. strambarc και strangolarc ή, σύμφωνα με άλλη άποψη, από συμφυρμό των λ. *στραβώνω* και *στραγγουλίζω* (< ιταλ. strangolare)). **στράντζα** (η) μηχάνημα αποτελούμενο από οριζόντιους κυλίνδρους, μέσα από τους οποίους περνά η λαμαρίνα για να πάρει κυλινδρικό ή γωνιώδες σχήμα.

[ετυμ. < *στραντζάρω* (υποχωρητ.)). **στραντζαριστός,** -ή, -ό αυτός που έχει λυγιστεί με στράντζα (βλ.λ.).

στραντζαριατά επίρρ.

στραντζάρω ρ. μετβ. |στραντζάρισ-α, -μένος) λυγίζω μέταλλο χρησιμοποιώντας στράντζα (βλ.λ.). — **στραντζάριαμα** (το).

]ΕΤΥΜ. Λβεβ. ετύμου. ίσως < ιταλ. stiracchiarc «τεντώνω, τραβώ» < stirarc < lirare «τραβώ»], **στραπατσάδα** (η) πρόχειρο φαγητό από αβγά χτυπημένα με λάδι και φρέσκια ντομάτα.

ΙΕΤΥΜ. < βεν. strapa^zada < p. srrapazzar (βλ. λ. *στραπατσάρω)].* **στραπατσάρω** ρ. μετβ. {στραπατσάρισ-α. -τηκα, -μένος) (καθημ.) **1.** καταστρέφω (κάτι) χαλώντας εντελώς την εμφάνισή του: ε'πεσα *σ' έναν τοίχο και στραπατσάρισα το αυτοκίνητο* || *μου στραπατσάρισες το καλό μου φόρεμα* |] (μτφ.) *στραπατσάρισες τη ζωή μου* ΣΥΝ. χαλώ

(μτφ.) μειώνω ηθικώς: *τον* στραπατσάρισες *μ' αυτά που του είπες* συν. ταπεινώνω, εξευτελίζω. — **στραπατσάριαμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. strapazzare. ίσως < δημώδ. λατ. *impactiarc < λατ. impactus, μτχ. τού ρ. impingere «προσκρούω. χτυπώ»|. **στραπάτσο** (το) (καθημ.-εκφραστ.) **1.** η μεγάλη ζημιά: γο *σπίτι έπα- θε μεγάλο ~ από τις πλημύρες* || *έπαθαν μεγάλο ~ οι έμποροι που επι*

χείρησαν να κερδοσκοπήσουν συν. στραπατσάρισμα, καταστροφή 2. ηθική ζημιά, τραυματισμός τής αξιοπρέπειας: *ήταν τέτοιο το - που έπαθε, ώστε δεν θα τολμήσει ξανά να εμφανιστεί σε συγκέντρωση* συν. ταπείνωση, εξευτελισμός.

Ιετυμ. < ιταλ. strapazzo < srrapazzarc (βλ. λ. *στραπατσάρω*)Ι. **στράπλες** επίθ. {άκλ.} (για γυναικείο ένδυμα) αυτός που αφήνει τους ώμους ακάλυπτους και δεν έχει τιράντες: ~ *φόρεμα / τουαλέτα* / σουτιέν || (κ. ως ουσ.) *θα φορέσω το ροζ ~ μον με φούστα.*

[πτυμ. < αγγλ. strapless < strap «λωρίδα υφάσματος, δέρματος, τιράντα» + στερητ. επίθημα -less «χωρίς»|. **στρας** (το) {άκλ.} ποικιλία γυαλιού, εμπλουτισμένου με μόλυβδο, που χρωματίζεται με μεταλλικά οξίδια και χρησιμοποιείται ο)ς απομίμηση πολύτιμίον λίθων και μπορεί να διακοσμεί ενδύματα, παπούτσια κ.λπ. ή και να χρησιμοποιείται για τον καλλωπισμό: *κολιέ από* ~ |j *φοράω* ~. *■" σχολιο λ. *κύριος, -α, -ο.*

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. strass (διεθν. όρ.), από το όνομα τού Αυστριακού κοσμηματοπώλη J. Strasser (18ος αι.)].

Στρασβούργο (το) πόλη τής ΒΛ. Γαλλίας, έδρα τού Συμβουλίου τής Ευρώπης. – **Στρασβούργιος** (ο), **Στραοβούργια** (η), **στρασβούργίος,** -α, -ο.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Strasbourg < γερμ. Strasburg < αρχ. γερμ. straz(z)a «δρόμος, οδός» + burg «πύργος, οχυρό», οπότε το τόπων, θα σήμαινε «οχυρό των δρόμων»], **στράτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ο δρόμος: *πήρα από νωρίς τις - ψάχνοντας να σε βρω* || (μτφ.) *η - τής ζωής* συν. οδός, (διαλεκτ.) ρούγα 2. μεταλλική συνήθ. κατασκευή με ύψος λίγο πιο πάνω από το έδαφος, με τέσσερα πόδια που καταλήγουν σε ροδάκια και με ένα κομμάτι ύφασμα στο εσωτερικό, στο οποίο τοποθετείται το μωρό, ώστε τα πόδια του να ακουμπούν στο έδαφος· χρησιμοποιείται για να μαθαίνει το μωρό να περπατάει ΣΥΝ. περπατούρα· ΦΡ. (για νήπια) (α) ***κάνω στράτα / στράτες*** ασκούμαι στα πρώτα μου βήματα, μαθαίνω να περπατώ συν. στραταρίζω (β) ***στράτα-στρατούλα!*** ενθαρρυντική φρ. για νήπια που κάνουν τα πρώτα τους βήματα. Επίσης **στρατί** (το) (σημ. 1).

[ΗΤΥΜ. μεσν. < λατ. strata (via) «λιθόστρωτος (δρόμος)», θηλ. τής μτχ. stratus -a -um τού ρ. sternere «στρώνω, σκορπίζω»], **στραταρίζω** ρ. αμετβ. {στρατάρισα} **1.** (για νήπια) κάνω τα πρώτα μου βήματα (με τη στράτα), μαθαίνω να περπατώ ΣΥΝ. κάνω στράτα / στράτες 2. περπατώ με μικρά βήματα, όπως το μωρό που μαθαίνει να περπατά. - **στρατάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < *στράτα,* κατά τα *νανουρίζω, ταχταρίζω],* **στραταρχείο** (το) [18871**1.** η έδρα τού στρατάρχη 2. (συνεκδ.) οι υπηρεσίες και το προσωπικό τής έδρας τού στρατάρχη, **στρατάρχης** (ο) {(κλητ. στρατάρχα) | στραταρχών} **1.** ο ανώτατος αρχηγός τού στρατού, ο πρώτος στην ιεραρχία τού στρατεύματος: ~ *Παπάγος* ΣΥΝ. αρχιστράτηγος **2.** ο ανώτατος στρατιωτικός βαθμός που ισχύει σε χώρες με πολυπληθή ενεργό στρατό και τον οποίο φέρει ο αρχηγός τών Ενόπλων Δυνάμεων.

[ητυμ. αρχ. < *στρατός* + *-άρχης* < *άρχω*\. **στραταρχία** (η) Ιμτγν.Ι {στραταρχιών) **1.** το αξίωμα και η εξουσία τού στρατάρχη (βλ.λ.) 2. το χρονικό διάστημα κατά το οποίο διατελεί κανείς στρατάρχης, **στραταρχικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με στρατάρχη (βλ.λ.): ~ *θητεία / καθήκον ι ράβδος* (η διακριτική τού αξιώματος τού στρατάρχη).

στράτευμα (το) [αρχ.] {στρατεύμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η συντεταγμένη στρατιωτική δύναμη: *τα ~ μας προήλασαν στο έδαφος τού εχθρού* || *ο εχθρός μεταφέρει στρατεύματα στα σύνορα* |[*στρατεύματα κατοχής* συν. στρατός 2. (περιληπτ.) το σύνολο των συντεταγμένων στρατιωτικών μονάδων και γενικότ. των Ενόπλων Δυνάμεων χώρας: το *ηθικό τού ~ είναι ακμαιότατο* συν. στρατός, **στρατεύομαι** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {στρατεύ-θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος}

κατατάσσομαι στον στρατό (βλ.λ.): *θα στρατευτώ σε τρεις μήνες* συν. στρατολογούμαι 2. (συνεκδ.) έχω υποχρέωση στρατιωτικής θητείας, είμαι στρατεύσιμος: *βάσει τής ελληνικής νομοθεσίας οι αλλοδαποί δεν στρατεύονται* 3. (μτφ.) τάσσομαι, συνήθ. εθελοντικά (στην υπηρεσία συγκεκριμένου σκοπού): στρατεύτηκε *στην υπόθεση τής ειρήνης* 4. (η μτχ. ***στρατευμένος,*** *-η, -ο)* (α) (για πρόσ.) αυτός που υπηρετεί στον στρατό, που εκτελεί τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις: ~ *παιδιά / νιάτα* (β) (μτφ.) αυτός που είναι ταγμένος να υπηρετεί μια ιδέα ή ιδεολογία, έναν πολιτικό, κοινωνικό κ.λπ. σκοπό: - *λογοτεχνία / συγγραφέας / τέχνη* 5. *QISOA.* ***στρατεύομένη Εκκλησία*** το σύνολο των μελών τής Εκκλησίας που ζουν και δραστηριοποιούνται επί Γης (πβ. *θριαμβεύουσα Εκκλησία,* λ. *θριαμβεύω).* **στράτευση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων} **1.** η κατάταξη στον στρατό: *η ελληνική νομοθεσία έχει θεσπίσει την* υποχρεωτική ~ *για όλους τους άρρενες που είναι ικανοί να φέρουν όπλο* || *χαρτί / αναβολή στρατεύσεως* 2. (μτφ.) η αγωνιστική προσήλωση σε συγκεκριμένη ιδέα, ιδεολογία, σε πολιτικό, κοινωνικό κ.λπ. στόχο: *- στο κόμμα ι στην οργάνωση* || ~ *ενάντια στη βία. στον ρατσισμό και τον κοινωνικό αποκλεισμό.* **στρατεύσιμος,** -η. -ο **1.** ο κατάλληλος για στρατιωτική θητεία: ~ *νέος / η?ακία 2. στρατεύσιμος* (ο) {στρατευσίμ-ου | -ων, -ους} ο άνδρας που υποχρεούται να καταταγεί και να υπηρετήσει στον στρατό. [ετυμ. αρχ. < θ. *στρατευσ-* (ρ. *στρατεύομαι)* + παραγ. επίθημα *-ιμος,* πβ. κ. *έκπαιδεύσ-ιμος*\. **στρατηγείο** (το) **1.** η έδρα τού στρατηγού και του επιτελείου του: *γενικό* ~ (η έδρα τής ανωτάτης διοικήσεως τού στρατεύματος) 2. (συνεκδ.) οι υπηρεσίες και το προσωπικό τού στρατηγού και τού επιτελείου 3. (μτφ.) η έδρα, ο κύριος πυρήνας, από όπου ξεκινά η δράση.

το κέντρο των επιχειρήσεων ομάδας ή οργάνωσης: το ~ *τού κόμματος / τής εταιρείας.* **[f.tym. <** αρχ. *στρατηγεΐον / στρατήγιον* **<** *στρατηγός].*

στρατήγημα (το) [αρχ.] {στρατηγήμ-ατυς | -ατα. -άτων] **1.** πράξη στρατηγικής ευφυΐας, το πολεμικό τέχνασμα 2. (κατ' επέκτ.) τυ τέχνασμα. ^

στρατηγία (η) [αρχ.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** ο βαθμός και το αξίωμα τού στρατηγού (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο ασκεί κανείς τα καθήκοντα τού στρατηγού.

στρατηγικός, -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον στρατηγό (βλ.λ.): ~ *αξίωμα 2.* (ειδικότ.) ***στρατηγική*** (η) (α) **στρατ. ο** σχεδιασμός στρατιωτικής επιχειρήσεως. καθώς και η τέχνη τής αξιοποίησης όλων των διαθέσιμων δυνάμεων για τη διεξαγωγή της: ~ *ξηράς* j| *ναυ- τική ! στρατιωτική* ~ (β) (κατ' επέκτ.) το σύνολο των σχεδιασμένων χειρισμών για την επίτευξη συγκεκριμένου στόχου: *η - τού κόμματος* [| *ακολουθώ ί εφαρμόζω ορισμένη* ~)| *εθνική ~ για τα* Βαλκάνια / *για τις πυρκαγιές* ||[*ορισμένοι διαφημιστές ακολουθούν ~ παγίδευσης τού καταναλωτή* **συν.** τακτική (γ) αυτός που είναι χρήσιμος ή καθοριστικός για την επίτευξη στόχου, την προάσπιση συμφερόντων κ.λπ.: *περιοχή υψηλής - σημασίας* || ~ *σημείο / όπλα / σχέδιο / δόγμα / στόχος ι ανάλυση* || ~ *συνεργασία με μια υπερδύναμη* || οι ~ *υπολογισμοί / επιλογές / συμμαχίες μιας χώρας.* –■ **στρατηγικ-ά / -ώς** [αρχ.] επίρρ.

στρατηγική - τακτικές, σκοπός - στόχοι. Η σημασιολογική σχέση **στρατηγικής** με **τακτικές** είναι σχέση όλου και επιμέρους. γενικού και ειδικού. **Στρατηγική** είναι ο γενικός σχεδιασμός για την αντιμετώπιση ενός θέματος, για την επίλυση προβλήματος κ.λπ.. ενώ **τακτικές** είναι οι συγκεκριμένες εφαρμογές τής στρατηγικής, τα επιμέρους σχέδια, στάδια κινήσεις κ.λπ., που επιτελούνται μέσα στο γενικό πλαίσιο τής στρατηγικής. Αυτή η σημασιολογική χρήση αποτελεί απόδοση ξένων όρων (πβ. αγγλ. strategy - tactics), η όλη δε εννοιολογική διάκριση έχει ξεκινήσει από την Ελληνική και ειδικότ. από την αρχαία στρατιωτική ορολογία. Αντίστοιχη ση- μασιολογική σχέση παρατηρείται και στο σημασιολογικό ζεύγος **σκοπός - στόχοι: σκοπός** είναι η γενική επιδίωξη, **ατόχοι** είναι οι επιμέρους εφαρμογές, τα στάδια που οδηγούν στην επίτευξη τού γενικού σκοπού. Οι *στόχοι* δηλ. εξειδικεύουν και συγκεκριμενοποιούν σε διακεκριμένες φάσεις τη γενική έννοια τού σκοπού. Και αυτή η σημασιολογική διάκριση αποτελεί απόδοση στην Ελληνική νεότερης διακρίσεως. που γίνεται σε ξένες γλώσσες, πβ. αγγλ. aim - target.

στρατηγός (ο) **1.** ο αρχηγός ή διοικητής στρατεύματος και ειδικότ. κάθε ανώτερος στρατιωτικός που έχει επιφορτιστεί με τη διοίκηση μεγάλης μονάδας στρατού ή με τη διεύθυνση επιτελείου 2. (συνεκδ.) ο αντίστοιχος βαθμός, που αποτελεί και τον ανώτατο βαθμό στην ελληνική στρατιωτική ιεραρχία, τον οποίον φέρει ο εκάστοτε αρχηγός Γ.Ε.ΕΘ.Α.. εφόσον προέρχεται από τον Στρατό Ξηράς 3. (καταχρ.) προ- σαγόρευση τού αντιστρατήγου και τού υποστρατήγου (βλ. λ. *βαθμός.* MJN.) 4. (μτφ.) ο ιθύνων νους μιας ομάδας, οργάνωσης κ.λπ., αυτός που καθορίζει τη στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί: ο ~ *τού προεκλογικού επιτελείου ενός κόμματος* || ο *παίκτης αυτός είναι ο ~ τής ομάδας του στον αγωνιστικό χώρο.* σχολιο λ. *σύνθετος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *στρατός* + *-ηγός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω,* πβ. κ. *άρχ-ηγός, όδ-ηγός*\.

Στρατηγό) (η) γυναικείο όνομα.

στρατηλάτης (ο) {στρατηλατών} ο αρχηγός στρατεύματος, ο οποίος διεξάγει νικηφόρους πολέμους ή εκστρατείες: *ο Αλέξανδρος υπήρξε μεγάλος ~*

Ι.ΓΤΥΜ. αρχ. < *στρατός* + *-ηλ/Λτης* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ελαύνω.* πβ. κ. *ποδ-ηλάτης, ίχν-ηλάτης].*

Στρατής, Στράτης (ο) -♦ Ευστράτιος

στρατί (το) ♦ στράτα

στρατιά (η) **1.** (γενικά) πολυάριθμος στρατός, μεγάλη μονάδα τύ Στρατού Ξηράς **συν.** στράτευμα 2. **στρατ. ο** μεγαλύτερος στρατιωτικός σχηματισμός τού ελληνικού στρατεύματος, που αποτελείται από σύνολο Σωμάτων Στρατού και μονάδων διαφόρων Όπλων υπό ενιαία διοίκηση αντιστρατήγου 3. (μτφ.) μεγάλο πλήθος: *η οικονομική πυ/α- τική δημιούργησε στρατιές ανέργων.*

Ιετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «στράτευμα». < *στρατός* (βλ.λ.). Η σημ. 2 αποδίδει το γαλλ. armeej. **στρατιωτάκι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** μικρό ομοίωμα στρατιώτη, που χρησιμοποιείται κυρ. ως παιχνίδι: *ο γυιος της έπαιζε με τα ~* · **φρ. στρα-** *τιωτάκια ακούνητα, αμίλητα, αγέλαστα* παιδικό παχνίδι στο οποίο χάνει όποιος παίκτης κινηθεί, μιλήσει ή γελάσει 2. (μτφ.-μειωτ.) αυτός που υπακούει πειθήνια σε διαταγές άλλου: *δεν είμαστε - σου, να μας λες τι θα κάνουμε* · 3. ο στρατιώτης φλ.λ.. σημ. 4) στο σκάκι, **στρατιώτης** (ο) {στρατιωτών}, **στρατιωτινα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο άνδρας που υπηρετεί στον στρατό και φέρει τον κατώτερο στρατιωτικό βαθμό συν. οπλίτης, (καθημ.) φαντάρος· **ΦΡ.** (α) **απλός** *στρατιώτης* βλ. λ. *απλός* (β) *πάω στρατιώτης* κατατάσσομαι στις Ένοπλες Δυνάμεις 2. (ειδικότ.) ο στρατιώτης (σημ. Ι) που υπηρετεί στον Στρατό Ξηράς (κατ' αντιδιαστολή προς τον ναύτη και τον σημνίτη) 3. (μτφ.) αυτός που αγωνίζεται για συγκεκριμένο σκοπό ή που υπερασπίζεται κάτι: ~ *τής Εκκλησίας / τής συμανιστικής ιδέας / τής ειρήνης* ΣΥΝ. μαχητής, αγωνιστής, υπερασπιστής, πρόμαχος · 4. (στο σκάκι) καθένα από τα οκτώ πιόνια όμοιου χρώματος, τα οποία μπορούν να επιτελέσουν μόνο περιορισμένες προς τα εμπρός κινήσεις συν. στρατιωτάκι, πιόνι. σχολιο λ. *έθνος.*

Ιετυμ. αρχ. < *στρατιά* + παραγ. επίθημα *-ώτης,* πβ. κ. *δεσμ-ώτης,*

έπαρχι-ώτης\.

στρατιωτικοποίηση (εσφαλμ. *στρατικοποίηση)* (η) {-ης κ·. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η εγκατάσταση στρατιωτικών δυνάμεων σε μια περιοχή αντ. αποστρατιωτικοποίηση. ^ σχολιο λ. *αποστρατιωτικοποίηση.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. militarisation], **στρατίωτικοποιώ** *(ασφαλμ. στρατίκυπιώ)* ρ. ιιετβ. Ιστρατιωτικο- ποιείς... | στρατιο>τικοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. εγκαθιστώ στρατιωτικές δυνάμεις σε μια περιοχή· κυρ. στη μτχ. ***στρατιωτικο-*** *ποιημένος, -η. -ο: ~ νησί / ζώνη ι περιοχή* αντ. αποστρατιωτικοποιώ 2. δίνω στρατιωτικό χαρακτήρα σε κάτι, οργανώνω με βάση τα στρατιωτικά πρότυπα, επιβάλλω στρατιωτικού τύπου δομή οργάνωσης και λειτουργίας.

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. militarise!, στρατιωτικός, -ή, -ό !αρχ.] 1. αυτός που σχετίζεται με τον στρατό ή τον στρατιώτη: *~ άσκηση / σχολή / πειθαρχία / επιχείρηση / ζωή / θητεία / δικαιοσύνη : σώμα* > *ακόλουθος* (υπάλληλος πρεσβείας, αρμόδιος για θέματα που αφορούν στον στρατό) / *ακαδημία* (ειδική σχολή για την εκπαίδευση και εκγύμναση των αξιωματικών το)ν Ενόπλων Δυνάμεων) / *αναμέτρηση ι δράση / ιεραρχία / ηγεσία / εισβολή / έλεγχος περιοχής / πιέσεις [1] περιβά?^λον / νοσοκομείο / συνεργασία / βάση / φυλακή / δικτατορία / χαιρετισμός / ισχύς / επέμβαση / υπεροχή / μέσα / δαπάνες[1] δορυφόρος / ραντάρ* > *διοικητής/ βοήθεια || σε ποια ~ μονάδα υπηρετείς; || μεγάλωσε σε ~ περιβάλλον || αυτή η χώρα αποτελεί μεγάλη ~ δύναμη || οι απόψεις των ~ εμπειρογνωμόνων* [(*η πολιτική ζωή σ' αυτή τη χώρα τελεί υπό ~ κηδεμονία* (την ελέγχει ο στρατός) || *η νέα ~ δομή τού NATO* || στην *επιχείρηση, εκτός από πο- λιτικά αεροσκάφη, συμμετείχαν και ~ αεροσκάφη || τερματίζεται η ~ παρουσία ξένων δυνάμεων στην περιοχή'* φρ. ***στρατιωτικός νόμος*** ο νόμος με τον οποίο τίθεται μέρος ή τυ σύνολο χώρας σε κατάσταση πολιορκίας και αναστέλλονται ορισμένες συνταγματικές ελευθερίες: *επιβάλ?.ω* ~ 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που υπηρετεί στον στρατό ως μόνιμος ή έφεδρος, που ασκεί το επάγγελμα ή το λειτούργημά του για λογαριασμό τού στρατού: *~ γιατρός / ιερέας* 3. στραπωπκός (ο) βαθμοφόρος που υπηρετεί μόνιμα στον στρατό συν. αξιωματικός 4. ***στρατιωτικό*** (το) η θητεία τού στρατιώτη, το να υπηρετεί κανείς ως στρατιώτης: *δεν έχω κάνει ακόμη ω ~ μου* συν. (καθημ.) φανταριλίκι 5. ***στρατιωτικά*** (τα) (α) οι γνο')σεις, οι υποθέσεις, τα θέματα κ.λπ. που σχετίζονται με τον στρατό: (παλαιότ.) *υπουργός των Στρατιωτικών (αντίστοιχο* αξίωμα τού σημερινού υπουργού Άμυνας) (β) τα ρούχα. η στολή, το σύνολο των συγκεκριμένων ενδυμάτων που φέρει ο στρατιώτης (ιματισμός) και τα στρατιωτικά του υποδήματα: *φορώ! βάζο) τα* - (πβ. λ. *χακί)* ανγ. πολιτικά. — στρατιωτικ-ά / -ώς [αρχ.Ι επίρρ.

στρατοδικείο (το) [1847| το στρατιωτικό δικαστήριο που εκδικάζει αξιόποινες πράξεις και παραλείψεις στρατιωτικών κάθε βαθμού: *περνώ (από) ~ || τακτικό / έκτακτο ~.* **στρατοδίκης** (ο) 11862] (στρατοδικών] ο αξιωματικός που μετέχει στη σύνθεση στρατοδικείου (βλ.λ.). **στρατοκόπος** (ο) (λαϊκ.-λογοτ.) ο οδοιπόρος συν. στρατολάτης. [ετυμ. Νόθο σύνθ., < *στράτα* (βλ.λ.) + *-κόπος* < *κόπτω*, πβ. κ. *ξυ/.ο-κό- πος* |.

στρατοκράτης (ο)] 18891 {στρατοκρατών} 1. πρόσωπο που κυβερνά με τη βοήθεια τού στρατού 2. πρόσωπο που υποστηρίζει την ενεργό ανάμειξη τού στρατού στην πολιτική, γενικότ. την οργάνωση τής κοινωνίας με βάση στρατιωτικά πρότυπα: *«οι ~ τής Άγκυρας βρίσκονται στα μαχαίρια με τον ισλαμιστή πρωθυπουργό»* (εφημ.) συν. μιλιταρι- στής.

[ετυμ. < *στρατός* + *-κράτης* < *κράτος*, πβ. κ. *τρομο-κράτης. τεχνο- κράτης].

στρατοκρατία (η) 11847] {χωρ. πληθ.} **1.** η διακυβέρνηση χώρας από στρατιωτικούς 2. (κατ' επέκτ.) η ανάμειξη τού στρατού στην πολιτική, η επικράτηση στρατιωτικής νοοτροπίας στην πολιτική και κοινωνική ζωή χώρας ΣΥΝ. μιλιταρισμός. - στρατοκρατικός, -ή, -ό [1886]. στρα- τοκρατικ-ά / -ώς] i 898} επίρρ. [ι-τυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. strarocraiiej. **στρατοκρατούμαι** ρ. αμετβ. 11847} {στρατοκρατείται..., μτχ. στρατοκρατούμενος. -η, -ο· εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.] (λόγ.) 1. βρίσκομαι υπό την εξουσία στρατιωτικών, κυβερνώμαι από στρατιωτικούς 2. βρίσκομαι υπό την κηδεμονία τού στρατού, χαρακτηρίζομαι από την επικράτηση στρατιωτικής νοοτροπίας, **στρατολάτης** (ο) {στρατολατών} (λαϊκ.-λογοτ.) ο στρατοκόπος (βλ.λ.): *«εγώ είμαι παρά ένας στρατολάτης, ένας αποσταμένος περπατητής»* (Μ. Λυντέμης).

[είύμ. μεσον. < *στράτα* 4- *-(ε)λάτης* < *έ/^αδνω*, πβ. κ. *πρωτο-λάτης, ζευ- γο-λάτης],

στρατολογία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** η κλήση πολιτών στις Ένοπλες Δυνάμεις **2.** (συνεκδ.) η ειδική στρατιωτική υπηρεσία που έργο της έχει την κλήση, τη συγκέντρωση και την κατάταξη των στρατευσίμων στις διάφορες μονάδες των Ενόπλων Δυνάμεων. σχολιο λ. *φρασεολογία.*

στρατολογικός, -ή, -ό [I833| αυτός που σχετίζεται με τη στρατολογία: *~ υπηρεσία / γραφείο.* **στρατολογος** (ο/η) [μεσν.Ι 1. στρλτ. ειδικός αξιωματικός ή υπάλληλος που εργάζεται στη στρατολογία 2. (μτφ.) πρόσωπο που ασχολεί- ται με την προσέλκυση και τη συγκέντρωση οπαδών, συνεργατών κ.λπ. για ορισμένο σκοπό: *ο ~ τού κόμματος / τής οργάνωσης || «η εξαθλίωση λειτουργεί ο)ς ~ τού ισλαμικού φο* ν *ταμ ε ντα\ ισμού»* (εφημ.).

στρατολογώ ρ. μετβ. {στρατολογείς... | στρατολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθη κα. -ημένος} **1. στρατ.** συγκεντρώνω (στρατευσίμους) και τους κατατάσσω στις διάφορες μονάδες των Ενόπλων Δυνάμεων: *στο Ισραήλ στρατολογούνται και οι γυναίκες* 2. προσελκύω ή συγκεντρώνω (κάποιους) σε πολιτική, κοινωνική κ.λπ. οργάνωση: *οι επιτε'/.είς τού κόμματος προσπαθούν να στρατολογήσουν νέα μέ?-η ||[νέες αιρέσεις στρατολογούν αφελείς.* — **στρατολόγηση** (η) [μεσν.]. **στρατολογη- τής** (οj, **στρατολονήτρια** (η).

[ετυμ. < μτγν. *στρατολογώ (-έω)* < *στρατός* + *-λογο)* < *λέγω* (με τη σημ. «συλλέγω, συγκεντρώνω»), πβ. κ. *σταχυο-λογώ}.* **στρατονομία** (η) {χωρ. πληθ.} **στρλτ.** η υπηρεσία τού στρατού που έχει ως αποστολή της την αστυνόμευση των στρατιωτικών.

[πτυμ. < *στρατός* + *-νομία*< *νόμος*, κατά το *αστυνομία*]. **στρατονόμος** (ο) ο αξιωματικός ή οπλίτης που υπηρετεί στη στρατονομία.

στρατοπεδάρχης (ο) {(κλητ. στρατοπεδάρχα) \ στρατοπεδαρχών] **ΣΤρατ.** ο διοικητής στρατοπέδου (βλ.λ.).

[ftym. μτγν. < *στρατόπεδον* + *-άρχης* < *άρχω*J. **στρατοπεδεύω** ρ. αμετβ. |αρχ.] {στρατοπέδευ-σα, -μένος} (για τμήμα στρατού) καταλύω, καταλαμβάνω θέση για προσωρινή διαμονή: *ο λόχος στρατοπέδευσε έξω από την πόλη* **ΣΥΝ.** στρατωνίζομαι, **στρατοπέδευση** (η) [αρχ], **στρατοττεδευτικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι. **στρατόπεδο** (το) {στρατοπέδ-ου | -ων} **1.** ο χώρος στον οποίο εγκαθίσταται στρατιωτική μονάδα και οι σχετικές εγκαταστάσεις: *- υποδοχής / εκπαιδεύσεως* 2. (κατ' επέκτ.) τόπος εγκαταστάσεως και παραμονής πλήθους ανθρώπων, που ζουν υπό περιορισμό και στενό έλεγχο: *~ αιχμαλώτων πολέμου / εγκαταστάσεις προσφύγων* 'J *«μετά τον φόνο που διέπραξε κ/.είστηκε σε ~ εργασίας κοντά στον Νείλο, για να σπάει πέτρες»* (εφημ.)· **φρ.** ***στρατόπεδο συγκεντρώσεως*** κέντρο εγκλεισμού και καταναγκαστικής εργασίας αιχμαλώτων, πολιτικών κρατουμένων (κυρ. καθένα από αυτά που οργανώθηκαν από τους Ναζί για την εξόντωση εθνικών ομάδων και πολιτικο)ν αντιπάλων ή από το σοβιετικό καθεστώς για τον εγκλεισμό των αντιφρο- νούντων) (βλ. κ. λ. *γκουλάγκ*): *- τού Άουσβιτς / τού Νταχάου* 3. (μτφ.) ομάδα ή κύκλος ατόμων με κοινή ιδεολογική, πολιτική, κοινωνική κ.λπ. τοποθέτηση, που έχουν συσπειρωθεί και αγωνίζονται για τους ίδιους σκοπούς: μετά *τη ρήξη πολλοί συνεργάτες του πέρασαν σε αντίπαλα ~ || σύγχυση επικρατεί στο ~ τής αντιπο/.ίτευσης* **ΣΥΝ.** παράταξη.

Ιετυμ. < αρχ. *στρατόπεδον* < *στρατός* + *πέδον* «έδαφος» (πβ. κ. *οικό- πεδον, γή-πεδον*), βλ. κ. 7τε<5ίο]. **στρατοποίηση** (η) -»στρατιωτικοποίηση

στρατός (ο) **1.** (περιληπτ.) το σύνολο των οπλισμένων και στρατιωτικούς εκπαιδευμένων ανθρώπων, με τους οποίους διεξάγονται οι πόλεμοι: *τακτικός / άτακτος ~ || κατατάσσομαι στον ~ || συγκεντρώνω ~ || Στρατός Ξηράς || σώμα στρατού* (βλ. λ. *σώμα) || ~ σωτηρίας* (βλ.λ.) **συν.** στράτευμα (για Ένοπλες Δυνάμεις) **2.** (συνεκδ.) το στρατιωτικό επάγγελμα και όλοι όσοι το εξασκούν· οι στρατιωτικοί: *ο - δεν πρέπει να αναμειγνύεται στην πολιτική* 3. (ειδικότ.) το Πεζικό 4. (μτφ.) μεγάλο πλήθος, στρατιά: *ένας ~ απόκληρων τής κοινο)νίας.*

[είυμ. αρχ. < **sir-to-* (με επίθημα *-to-* ρηματικών επιθ.), συνεσταλμ. βαθμ. τού J.h. **sier-* «εκτείνω, εξαπλώνω, διασκορπίζω», πβ. σανσκρ. strta- «απλωμένος, διασκορπισμένος», αρχ. ιρλ. sreth «σωρός. πλήθος» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *στόρ-νυ-μι* (βλ. λ. *στρο')νω*), *στρώμα, στέρ-νο(ν)* κ.ά. Όπως προκύπτει από τα διαθέσιμα στοιχεία, η λ. *στρατός* θα πρέπει να προσδιόριζε αρχικώς τους στρατοπεδευμένους πολεμιστές, οι οποίοι έχουν απλωθεί για να κατασκηνώσουν σε συγκεκριμένο χώρο (κατ' αντιδιαστολή προς τον αρχ. όρο *στίχες.* ο οποίος αναφερόταν στις γραμμές τής πολεμικής παράταξης)).

Στρατός (ο) *■ Ευστράτιος

στρατόσφαιρα (η) !χωρ. πληθ.} **μετεωρ.** η ανώτερη ζώνη τής ατμόσφαιρας. η οποία βρίσκεται πάνω από την τροπόσφαιρα (βλ.λ.), εκτείνεται σε ύψος περίπου 12 χιλιομέτρων από την επιφάνεια τής Γης και χαρακτηρίζεται από ασθενή αύξηση τής θερμοκρασίας σε συνάρτηση με το ύψος.

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. stratosphere (νόθο σύνθ.) < strato* « λατ. stratum «στρώμα», μτχ. τ. τού ρ. sternere «στρώνω») + sphere (< *σφαίρα*)|.

στρατούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο μικρός δρόμος **ΣΥΝ.** δρομάκι **2.** το τετράπλευρο τροχοφόρο κιγκλίδωμα, με το οποίο υποβοηθούνται τα νήπια στα πρόκα τους βήματα· **φρ.** *στράτα-στρατούλα* βλ. λ. *στράτα.*

ΙΕΤΥΜ. Υποκ. τού *στράτα].* **στρατουλίζω** ρ. αμετβ. {στρατούλισα} (λαϊκ. για νήπια) αρχίζω να βηματίζω, κάνω τα πρώτα μου βήματα **συν.** στραταρίζω. — **στρατου- λισμα** (το).

στρατσόχαρτο (το) σκληρό και χοντρό χαρτί κατώτερης ποιότητας, που χρησιμεύει κυρ. για την περιτύλιξη κρέατος, ψαρικο>ν και άλλων εδωδίμων. Επίσης **στράτσο.**

(ετυμ. Νόθο σύνθ.. < βεν. stra/.zo / ιταλ. straccio «κουρέλι, ράκος, πα- λιόπανο» < ρ. stracciare «σχίζω, κουρελιάζω» < δημώδ. λατ. *ex- tractiSrc (< λατ. tractus «έλκυση. σύρσιμο». μτχ. τ. τού trahere «έλκω. σύρω») + *χαρτί].*

στρατώνας (ο) [1833] **ΣΤΡΑΤ.** το κτήριο ή το συγκρότημα κτηρίων, στο οποίο διαμένουν στρατιώτες. Επίσης (καθημ.) **στρατώνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.}.

[ετυμ. < *στρατός* + παραγ. επίθημα *-ών(ας)*, πβ. κ. *κοκλ-ώνας, κρυφώνας. αμπελ-ώνας\.*

στρατωνίζω ρ. μετβ. [1869] {στρατώνισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}

εγκαθιστώ (στρατιώτες) σε στρατώνες 2. (συνήθ. το μεσοπαθ. *στρατωνίζομαι)* εγκαθίσταμαι (σε κατάλυμα): *στρατωνιστήκαμε στα*

σπίτια τού χωριού **συν.** στρατοπεδεύω, **στρατωνισμός** (ο) 118331 **1.** η εγκατάσταση στρατιωτών σε στρατώνες ή άλλα καταλύματα και γενικότ. η εξασφάλιση στέγης στο στράτευμα: *ο ~ τού συντάγματος* **συν.** στρατοπέδευση 2. (συνεκδ.) το σύνολο των καταλυμάτων που χρησιμοποιούνται για τη διαμονή των στρατιωτών **συν.** στρατώνας, στρατόπεδο, **στράφηκα** ρ. ■» στρέφω

στράφι επίρρ. **(καθημ.)** μάταια· στη φρ. **πάω** *στράφι* χάνομαι χωρίς αποτέλεσμα, χωρίς όφελος: *όλες οι προσπάθειες μου πήγαν στράφι!* **||** *εγώ τον προειδοποίησα, αλλά τα λόγια μου πήγαν στράφι* **συν. χαράμι.**

[ετυμ. < τουρκ. israf «σπατάλη»), στραφταλίζω {στραφτάλισα} **(λογοτ.)** αστράφτω, λαμποκοπώ: *το ποτάμι στραφτάλιζε καθώς το χτυπούσε ο ήλιος* **||** *τον κοίταζε και τα μάτια της στραφτά'/Λζαν.* **— στραφταλιατός, -ή, -ό.**

Ιετυμ. Από συμφυρμό των *(α)στράφτ(ω)* **και** *(γυ)αλίζω\.* **στρεβλός, -ή, -ό (λόγ.) 1. στραβός:** *~ σκέλη* **λμ. ευθύς, ίσιος 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που αποκλίνει από το ορθό ή το πρέπον. που έχει μεταβληθεί προς το χειρότερο, που έχει αλλοιωθεί η ουσία του:** *~ ιδέα! αντίληψη / πεποίθηση* **συν. στραβός, διαστρεβλωμένος αντ. σωστός.**

στρεβλά επίρρ., **στρεβλότητα** (η) Ιμτγν.].

Ιετυμ. αρχ. < **στρεφ-λός* **(με εκφραστ. τροπή τού** *-φ-* **στο αντίστοιχο ηχηρό** *-β-,* **πβ. κ.** *στραβ-ός)* **<** *στρέφω* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-λός* **(πβ. κ.** *τυφ-λός).* **Ομόρρ.** *στραβ-ός, στρόβ-ι'λος* **κ.ά.]. στρεβλώνω** ρ. μετβ. {στρέβλω-σα, -θηκα. -μένος} **(λόγ.) 1. κάνω κάτι στρεβλό, στραβώνω αντ. ισιώνω, ευθυγραμμίζω 2. (μτφ.) μεταβάλλω τη φύση, τη μορφή (κάποιου) προς το χειρότερο, αλλοιώνω την ουσία του: -** *την α/.ήθεια* **συν. διαστρέφω, διαστρεβλώνω, παραμορφώνω.**

στρέβλωμα (το) Ιμτγν.Ι, **ατρεβλωτής** (ο) [μτγν.]. **στρεβλώτρια** (η), **στρεβλωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].

[ϋΤΥΜ. < αρχ. *στρεβλώ (-όω)* **<** *στρεβλός].* **στρέβλωση (η) Ιμτγν.Ι |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} 1. το να γίνεται κάτι στρεβλό, το στράβωμα, η παραμόρφωση 2. (μτφ.) η παραποί- ηση μιας καταστάσεως. η μεταβολή προς το χειρότερο, η αλλοίωση τής ουσίας: «***τα μύρια όσα δεινά τής χώρας, από την καθυστερημένη εκβιομηχάνιση μέχρι τις γενικότερες οικονομικές ~ ερμηνεύονταν με αναφορά στον ύποπτο ρόλο τού ξένου κεφαλαίου***» (εφημ.) συν. διαστρέβλωση. στρέγω ρ. -> στέργω**

στρείδι (το) ίστρειδ-ιού | -ιών} εδώδιμο μαλάκιο με όστρακο που αποτελείται από δύο ανόμοιες θυρίδες με τραχιά, γκρίζα εξωτερική επιφάνεια και λεία. λευκόχρωμη εσωτερική· ορισμένα είδη του περιέχουν μαργαριτάρι: *μαργαριτοφόρα ~·* **φρ.** *κολλάω σαν στρείδι* **προσκολλώμαι (σε κάποιον) και (ενδεχομένως) γίνομαι πολύ ενοχλητικός συν. κολλάω σαν βδέλλα.**

[εί υμ. < μεσν. *όστρείδιον* **(με σίγηση τού αρκτικού άτονου ό-), υποκ. τού αρχ.** *όστρεον.* **-εον. παράλλ. τ. τού** *όστρακον.* **με 0.** *όστρ-* **και παραγ. επίθημα** *-ειον.* **Βλ. λ.** *όστρακο].* **στρειδολόγος (ο) αλιευτικό όργανο που χρησιμεύει για τη συλλογή στρειδιών και άλλων οστράκων, στρέμμα (το) {στρέμμ-ατος [-ατα. -άτων} 1. μονάδα μετρήσεως επι- φανείας -κυρ. εκτάσεων γης- που ισούται με 1.000 τετραγωνικά μέτρα (] .000 τ.μ.):** *κάηκαν 400 -* **δασικής έκτασης 2. (συνεκδ.) η κτηματική περιουσία:** *έχει πολλά ~ στο χωριό.* **—** στρεμμοτικός, **-ή, -ό** [1897].

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «στροφή, στρέψη - οτιδήποτε έχει συνεστραμμένο σχή^α». < *στρέφω* **(βλ.λ.)]. στρεπτοκοκκίαση (η) {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} ιατρ. λοίμωξη που οφείλεται σε στρεπτόκοκκο (βλ.λ.). είτε τοπική (λ.χ. η πυοδερμία, η εντερίτιδα, η φαρυγγίτιδα, η αμυγδαλίτιδα κ.ά.) είτε γενική (λ.χ. η οστρακιά, ο επιλόχειος πυρετός κ.ά.).**

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. **<** γαλλ. **strepiococciej. στρεπτόκοκκος** (ο) [1888] βιολ. βακτήριο με σφαιρικά κύτταρα (κόκκους), τα οποία είναι συχνά συνδεδεμένα μεταξύ τους σε μικρές αλυσίδες· αφθονούν στα σάπια υλικά, παρασιτούν στη στοματική κοιλότητα, στο δέρμα και στο έντερο και είναι έντονα παθογόνα, προκαλώντας πλήθος λοιμώξεων. **— στρεπτοκοκκικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. < *στρεπτός* **+** *κόκκος,* **ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. streptocoquef.**

στρεπτομύκητας (ο) {στρεπτομυκήτων} βιολ. εξαιρετικά διαδεδομένο βακτήριο, ορισμένα είδη τού οποίου παράγουν αντιβιοτικά. {ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. streptomyccs}. στρεπτομυκίνη (η) {στρεπτομυκινών} ΦΑΡΜ. αντιβιοτικό που παρά- γεται από ένα είδος στρεπτομύκητα και χρησιμοποιείται εναντίον πολλών βακτηρίων (π.χ. της φυματίωσης).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. **όρ., <** αγγλ. **streptomycin], στρεπτός,** -ή, -ό (λόγ.) **1.** αυτός που μπορεί να περιστρέφεται **2.** στρι- φτός.

Ιείύμ. αρχ. < *στρέφω\.* **στρες (το) {άκλ.} 1. ιαίρ. οποιαδήποτε ενόχληση στη λειτουργία τού οργανισμού, η οποία οφείλεται σε ερεθίσματα τού εξωτερικού περιβάλλοντος (π.χ. ψύχος, ζέστη, θόρυβος, τραύμα κ.λπ.) ή ψυχολογικούς παράγοντες (π.χ. απογοήτευση, σύγχιση κ.λπ.) και συνεκδ. οι οργανικές αντιδράσεις που προκαλούνται 2. (καθημ.) το άγχος, η ψυχική ένταση:** *θα πάω διακοπές, για να γλυτώσω από το ~ τής δου?^ειάς* **||** *οι ασκήσεις αναπνοής και χαλάρωσης βοηθούν στην καταπολέμηση τού ~.*

[ΕΙΥΜ. < αγγλ. stress < μέσ. αγγλ. stresse, παράλλ. τ. τού distresse < καλ. γαλλ. distresse < δημώδ. λατ. *districtia < λατ. districtus «δεμένος, περιεζωσμένος, σφιγμένος» (μτχ. τ. τού p. di.stringere)|.

στρεσάρω ρ. μετβ. {στρεσάρισ-α, -τηκα. -μένος} (καθημ.) προκαλώ στρες σε (κάποιον), δημιουργώ κατάσταση έντασης, άγχους: *με στρεσάρουν πολύ στη δουλειά τώρα τε/.ευταία* **||** *τον είδα πολύ στρεσαρι- σμένο* (πβ. λ. *αγχώνω).* **— στρεσάρισμα** (το).

[ετυμ. < *στρες* **+** *-άρω.* πβ. κ. *παρκ-άρω, σουτ-άρω{.*

στρέτο (το) {άκλ.} **μους. 1.** στη φόρμα τής φούγκας, ένα τμήμα στο οποίο η παρουσίαση τού θέματος σε μια «φωνή» αρχίζει ενώ συνεχίζεται και πριν ολοκληρωθεί η παρουσίαση τού θέματος στην προηγούμενη· τοποθετείται, συνήθ.. προς το τέλος τής φούγκας 2. (ως επίρρ.) ως ένδειξη ρυθμική αγωγής: σε πιο σφιχτό ρυθμό, γρηγορότερα (βλ. κ. *στριντζέντο).*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. strerto «σφιχτός, στενός» < λατ. strictus (ίδια σημ.), μτχ. τ. τού ρ. stringere «σφίγγω»].

στρεφοποδία (η) {χωρ. πληθ.} **ιατρ.** δυσμορφία τού άκρου τού ποδιού.

στρέφω ρ. μετβ. {έστρεψα, στρά-φηκα (λόγ. εστράφην, -ης. -η...), -μμέ- νος} 1. γυρίζω (κάτι) επί τόπου (προς ορισμένη κατεύθυνση): *~ τα νώτα μου* (γυρίζω την πλάτη μου) (βλ. λ. *νώτα)* 2. (μτφ.) κατευθύνω: *~ το βλέμμα μου,[1] την προσοχή μου / τις προσπάθειες μου / το ενδιαφέρον μου κάπου* **||** *έστρεψαν τα πυρά τους εναντίον τού προέδρου* **||** *οι εφημερίδες έστρεψαν το φως των προβολέων τους στην ιδιωτική της ζωή* **|[** *οι προδότες έστρεψαν τα όπλα εναντίον τής πατρίδας τους* **αντ.** αποστρέφω **3.** (μτφ. για πρόσ.) μεταβάλλω τη στάση, τη συμπεριφορά (προς κάποιον): *με τα λόγια της κατόρθωσε να στρέψει τον έναν εναντίον τού άλλου·* (μεσοπαθ. *στρέφομαι)* 4. αλλάζω κατεύθυνση, μετακινούμαι μεταβάλλοντας μέτωπο: *ξαφνικά στράφηκε προς το μέρος μας με απει/.ητικές διαθέσεις* **συν.** γυρίζω, στρίβω 5. (λόγ.) κινούμαι κυκλικά, γυρίζω γύρω από πραγματικό* ή νοητό άξονα: *όλοι οι πλανήτες τού ηλιακού μας συστήματος στρέφονται γύρω από τον Ήλιο* **||** *η Γη στρέφεται περί τον άξονά της* **συν.** περιστρέφομαι 6. (μτφ.) κατευθύνομαι. προσανατολίζομαι: οι *νέοι στρέφονται περισσότερο σε επαγγέλματα που σχετίζονται με τη σύγχρονη τεχνολογία* **|{** *οι έρευνες τής αστυνομίας στρέφονται προς τους συγγενείς τού θύματος* **||** *σε ποιον να στραφώ για βοήθεια:* (να απευθυνθώ, να καταφύγω) 7. (η μτχ. *στραμμένος, -η. -ο)* αυτός που είναι γυρισμένος προς ορισμένη κατεύθυνση: *οι τηλεοπτικές κεραίες είναι ~ προς τον Υμηττό ή την Πάρνηθα* **||** *η π/.ώρη τού πλοίου ήταν ~ προς βορράν* **||** (μτφ.) *όλα τα βλέμματα / τα μάτια είναι ~ προς τον επερχόμενο πόλεμο στο Κόσοβο* **||** (μτφ.) *έχω την προσοχή μου ~* στις *πολιτικές εξελίξεις στην Αλβανία.* **σχολιο** λ. *μετοχή.*

Ιετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. Αν το μυκ. ku-su-to-ro-qa μεταγραφεί ως συ- *στροφή,* τότε πρέπει να υποθέσουμε την ύπαρξη αρχικού χειλοϋπε- ρωικού συμφώνου. Η λ. εντάσσεται σε μια οικογένεια ομορρίζων, που παρουσιάζουν όλες τις μεταπτωτ. βαθμ. τού θ. *στρεφ-,* καθώς και (ορισμένες φορές) την εκφραστ. εναλλαγή *-φ- i -β-: στρεπ-τός, στρέψ- ις (-η), στρέμ-μα. στροφ-ή, στρόφ-ιγξ (ιγγα). στρεβ-/.ός, στραβ-ός, στρόβ-ιλος* κ.ά. Ολόκληρη η ομάδα αντικατέστησε εν πολλοίς το αρχαϊκό λεξιλογικό σύστημα τού συνωνύμου *ειλέω, ειλύω* (βλ. λ. *ειλεός)].*

στρεψαυχενία (η) {χωρ. πληθ.} **ιατρ.** ακούσια στροφή τής κεφαλής, που συνοδεύεται από σπασμούς.

[ετυμ. < μτγν. *στρεψαύχην, -ενος* < *στρεψ(ο)-* (< αρχ. *στρέφω,* από το θ. τού αορ. *έ-στρεψ-α)* + *αϋχήν, -ένος\.*

στρέψη (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** στροφή, περιστροφή **2. φυς.** μορφή καταπόνησης ενός στερεού σώματος, που οφείλεται στη δράση δύο αντίθετων ζευγών δυνάμεων, οι οποίες αναπτύσσονται σε παράλληλα επίπεδα.

Ιετυμ. < αρ£. *στρέψις* < *στρέφω|.*

στρεψοδικία (η) 11856} {στρεψοδικιών} **1.** η χρήση σοφιστικών ή κακόπιστων επιχειρημάτων σε δίκη με στόχο την παραπλάνηση-τού δικαστηρίου **2.** (κατ' επέκτ.) η σκόπιμη διαστροφή τής αλήθειας **3.** (συνεκδ.) κάθε κακόπιστο επιχείρημα που στοχεύει στη διαστροφή τής αλήθειας: *άρχισε τις ~* **—ατρεψόδικος,** -η,-ο IJ854]. **στρεψοδικώ** ρ. |αρχ.| {-είς...}. **^σχολιο** *λ. επιχείρημα.*

[ετυμ. < αρχ. *στρεψοδικώ (-έω)* < *στρεψο-* (< *στρέφω,* από το θ. τού αορ. *έ-στρεψ-α)* + *-δικώ< δίκη\.*

στρίβω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έστριψα, στρί-φτηκα. -μμένος} **1. ♦** (μετβ.) γυρίζω (κάτι) επί τόπου ή γύρω από τον άξονά του: - το *νήμα* / το σε- *ντόνι, για να φτειάξω σκοινί* {(*~ το μουστάκι μου* **συν.** συστρέφω, περιστρέφω, στρέφω· **ΦΡ.** (α) *στρίβω το λαρύγγι κάποιου* βλ. λ. *λαρύγγι* (β) *στρίβω το νόμισμα* ρίχνω το νόμισμα κορώνα-γράμματα (γ) *στρίβω τσιγάρο* τυλίγω καπνό μέσα σε τσιγαρόχαρτο, για να φτειάξω τσιγάρο (δ) (οικ.) *τα στρίβω* (ενν. *τα λόγια μου)* αναιρώ όσα είπα προηγουμένως ή ανακαλώ υπόσχεση που έδωσα: *Α, μη μου τα στρίβεις τώρα! Αλ/Λώς μου τα 'χες πει* **συν.** τα αλλάζω (ε) (μτφ.) *μου στρίβει (η βίδα)* χάνω τα λογικά μου. παραφρονώ, τρελαίνομαι: του *'χει στρίψει' ούτε ξέρει πια τι κάνει και τι λέει!* **[|** *μπας* και σου *'στρίψε η βίδα και μου λες τέτοια πράγματα;* (στ) (αργκό) γο *στρίβω* φεύγω: το *'στρίψε με κάποιον που γνώρισε* (έφυγε μαζί του) **♦** (αμετβ.) 2. στρέφομαι γύρω από τον εαυτό μου: το *τιμόνι έστριψε από μόνο του, χωρίς να το αγγίξω* **3.** αλλάζω κατεύθυνση κάνοντας στροφή: το *αυτοκίνητο έστριψε δεξιά* **||** ο *δρόμος στρίβει αριστερά* **||** *μας πλησίασε και μετά έστριψε απότομα* 4. (συνεκδ.) κάνω το όχημα που οδηγώ να στρίψει, του αλλάζω κατεύθυνση: ο *οδηγός έστριψε απότομα, γία να αποφύγει το εμπόδιο* **||** *εδο) στρίβουμε για την παραλία* 5. (οικ.) φεύ- γω γρήγορα ή κρυφά, απομακρύνομαι: *μου φαίνεται ότι είναι ώρα να στρίβουμε* [j *μόλις με είδε, έστριψε* **||[** *~ αλά γαλλικά* (το σκάω στα κρυφά) **||** (κυρ. η προστ. με επιθετική διάθεση) *στρίβε!* (πάρε δρόμο, δίνε του, κοπάνα τη, σπάσε). **— στρίψιμο** (το).

[ετυμ. μεσν., από τον αόρ. *έστρεψα* τού αρχ. *στρέφω,* κατά το σχήμα

έτριψα - τρίβω. έθλιψα - Θλίβω\. **στρίγγλα κ. στρίγκλα (η) Ιδυσχρ. στριγγλών} 1. λαογρ. κακοποιό δαιμόνιο της λαϊκής μυθολογίας, που έχει τη μορφή άσχημης γριάς, κάνει μάγια και προξενεί κακό. κυρ. στις λεχώνες και στα νεογέννητα** 2. **(μτφ.) γυναίκα κακιά ή εξαιρετικά δύστροπη συν. μέγαιρα, λάμια φρ.** *η στρίγγλα που έγινε αρνάκι* **βλ. λ.** *αρνάκι.*

| ΕΤΥ.Μ. μεσν. *στρίγ(κ)λα*< ***strigula. υποκ. τού λατ. striga < μτγν.** *στρίξ* **«κουκουβάγια» (από την αιτ.** *στρίγγα),* **λ. που προσδιόριζε αρχικά την κραυγή τής κουκουβάγιας και συνδ. με λατ. stridere «τρίζω, σφυρίζω» ή, κατ' άλλη άποψη, < μεσν.** *στρίγλα* **(με ανάπτυξη -σ- προθεμ., πβ. κ.** *κόνις - σκόνη)* **< αρχ.** *τρίγλη* **«μπαρμπούνι» (βλ.λ.), άποψη δυσχερής σημασιολογικά]. στριγγλιά κ. στριγκλιά (η) (καθημ.) η οξεία και διαπεραστική κραυγή, που συνήθ. εκφράζει τρόμο:** *τα μικρά, όταν είδαν ξαφνικά τον σκύλο, έβαλαν ί άρχισαν τις* ~ **συν. στρίγγλισμα. τσύρισμα. στριγγλίζω κ. στριγκλίζω ρ. αμετβ. {στρίγγλισα} βγάζω οξείες και διαπεραστικές κραυγές:** ~ *από φόβο / από πόνο / από πανικό* **| | -** *σαν υστερικιά* **| | (μτφ.)** *τα φρένα τού αυτοκινήτου στρίγγ/.ισαν στην άσφαλτο* **συν. τσυρίζω, ουρλιάζω, ξεφωνίζω. – στρίγγλισμα (το). Ιετυμ. < μεσν.** *στριγγίζω* **(που δικαιολογεί τη γρ. με** *-γγ-)* **< μτγν.** *στριξ* **«^κουκουβάγια» (βλ. λ.** *στρίγγλα)* **κατ' επίδρ. τού** *στρίγγλα].*

στρίγγλος κ. στρίγκλος (ο) (λαϊκ.) ο γεμάτος ιδιοτροπίες άνδρας, ο άνδρας που συμπεριφέρεται με μοχθηρία ΣΥΝ. στραβόξυλο.

[ετυμ. < μεσν. *στρίγλος* **<** *στρίγλα* **(υποχωρητ.). Βλ. λ.** *στρίγγλα].* **στριγγός, -ή, -ό (για ήχο ή φωνή) ο έντονα οξύς και διαπεραστικός:** ~ *κραυγή.*

Ιετυμ. < μεσν. *στριγγίζω* **(υποχωρητ.) < μτγν.** **στρίγξ* **/** *στρίξ* **«κουκουβάγια» (αιτ.** *στρίγγα).* **Βλ. λ.** *στρίγγλα***J.**

Stricto sensu λατ. (προφέρεται *στρίκτο σένσου***) ελλην.** *υπό στενή έννοια* **ΑΝΤ. lato sensu, στριμμένος, -η. -ο 1. αυτός που έχει γυριστεί επί τόπου ή γύρω από τον άξονά του:** ~ *τσιγάρο* **ΣΥΝ. στριφτός 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) αυτός που έχει ιδιότροπη συμπεριφορά, που δεν τον ικανοποιεί τίποτα. ο δύστροπος συν. παράξενος, ζαβός λ.ντ. καλόβολος, βολικός· φρ. (εκφραστ.)** *στριμμένο άντερο* **ο πολύ ιδιότροπος άνθρωπος, στριμόκωλα επίρρ. *στρυμόκωλα στριμόκωλος, -η, -ο ♦ στρυμόκωλος στρίμωγμα (το) - ► στρυμώχνω στριμωξίδι (το) ► στρυμωξίδι στριμώχνω ρ. ~+ στρυμώχνω στριμωχτός,-ή.-ό στρυμωχτός στρίντζεντο επίρρ. ΜΟΥΣ. ως ερμηνευτική ένδειξη που δηλώνει την προοδευτική επιτάχυνση τού τέμπο κατά την εκτέλεση ενός μουσικού κομματιού ΣΥΝ. ατσελεράντο.**

[ετυμ. < ιταλ. stringendo < ρ. stringere «σφίγγω» < λατ. stringere|. στρίποδο (το) {στριπόδ-ου [-ών} (καθημ.) 1. η φορητή ή τρίποδη βάση με κινητό συνήθ. το πίσω πόδι. πάνω στην οποία στηρίζεται πίνακας ή κάμερα 2. **(συνήθ. στον πληθ.) το καθένα από τα δύο ξύλινα ή μεταλλικά τετράποδα στηρίγματα, πάνω στα οποία τοποθετούνται εγκάρσια σανίδες, για να φτειαχτεί πρόχειρο κρεβάτι ή πάγκος εργασίας** 3. **(συνεκδ.) το κρεβάτι που κατασκευάζεται με τον παραπάνω τρόπο.**

I ΕΤΥ_Μ · < *τρίποδο,* **με ανάπτυξη -σ- προθεμ.. πβ. κ.** *βώλος σβώλος. κό~ νις - σκόνη].*

στριπτίζ κ. στριπ-τίζ (το) (παλαιότ. ορθ. *στριπτήζ)* **{άκλ.] η ψυχαγωγική επίδειξη (συνήθ. σε νυχτερινό κέντρο), κατά την οποία ένα άτομο γδύνεται αργά και με τρόπο που να διεγείρει σεξουαλικά τους θεατές:** *κάνω* ~ **| | ανδρικό ~.**

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. strip-tea.se < strip «γδύνω, γυμνώνω» + tease «πειράζω, ενοχλώ»»}.

στριπτιζάδικο (το) (καθημ.) νυχτερινό κέντρο στο οποίο παρουσιάζεται πρόγραμμα στριπτίζ, στριπτιζές (η) {άκλ.] η γυναίκα που κάνει στριπτίζ σε νυχτερινό κέντρο. Επίσης (λαϊκ.-μειωτ.) στριπτι(τ)ζού (η) {στριπτι(τ)ζούδες}.

Ιετυμ. < γαλλ. strip-teascusc < αγγλ. strip-tease (βλ. κ. *στριπτίζ)].* **στριφνός, -ή. -ό —♦ στρυφνός**

στριφογυρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στριφογύρισα} ♦ 1. (μετβ.) περιστρέφω συνεχώς (κάτι): *στριφογύριζε νευρικά το μολύβι στα δάχτυλά του* **■ ΦΡ. (μτφ.) (α)** *στριφογυρίζω στο μυαλό μου (κάτι)* **σκέφτομαι συνέχεια, με απασχολεί έντονα (κάτι) (β) (καθημ.)** *τα στριφογυρίζω* **δεν μιλώ καθαρά, χρησιμοποιώ υπεκφυγές, περιστροφές ♦ (αμετβ.)** 2. **περιστρέφομαι συνεχώς, κάνω συνεχείς στροφές γύρω από τον άξονά μου: -** *σαν σβούρα* 3. **στρέφομαι εδώ και εκεί ανήσυχα: όλη** *τη νύχτα στριφογύριζα στο κρεβάτι χωρίς να κλείσω μάτι.* **Επίσης στριφογυρ- νώ {-άς...}. – στριφογύρισμα (το).**

[ετυμ. < *στρίφω* **(άλλος τ. τού** *στρίβω)* **+** *γυρίζω,* **πβ. μεσν.** *στρεφογυ- ρίζω].*

στριφογυριστός, -ή, -ό αυτός που γίνεται με στρίψιμο και γύρισμα γύρω από κάτι άλλο ή περί τον άξονά του: ~ *σκάλα / κέρατο / κλωστές / καλώδιο / μονοπάτι / δρόμος* **| |** *ο ποδοσφαιριστής έκανε ένα - σουτ.* **– στριφογυριστά επίρρ. στριφόνι (το) {στριφον-ιού | -ιών} μεγάλη σιδερένια βίδα με πολυγωνική κεφαλή και σπείρωμα στο κάτω μισό της για τρύπες χωρίς έξοδο («τυφλές τρύπες»).**

Ιετυμ. < *στρίφω* **(άλλος τ. τού** *στρίβω)* **+ παραγ. επίθημα** *-όνι].* **στριφτάρι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) ο ειδικός στροφέας, με τον οποίο τεντώνονται οι χορδές των μουσικών οργάνων ΣΥΝ. κλειδί.**

[ετυμ. < *στριφτός* **+ παραγ. επίθημα** *-άρι.* **πβ. κ.** *στουρν-άρι].* **στριφτός, -ή. -ό αυτός που έχει στριφτεί:** ~ *νήμα I φύλλο πίτας I* **τσιγάρο (το φτειαγμένο στο χέρι) συν. στριμμένος.**

[ετυμ. < *στρίβω / στρίφω].* **στρίφωμα** (το) {στριφώμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ.) 1. το ράψιμο αναδιπλωμένης άκρης υφάσματος ή ενδύματος, για να μην ξεφτύζει, ή το ράψιμο κορδέλας πάνω στην άκρη αυτή: *το ~ τής φούστας ι τού σακακιού* 2. (συνεκδ.) η αναδιπλωμένη άκρη υοάσματος που έχει ραφτεί ή η κορδέλα που ράβεται πάνω στην άκρη υφάσματος: *το ~ ξηλώθηκε* συν. ρέλι. **στριφώνω** ρ. μετβ. {στρίφω-σα. -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** διπλώνω και ράβω την άκρη σε (ύφασμα), για να μην ξεφτύζει 2. ράβω κορδέλα πάνω στην άκρη (υφάσματος), για να μην ξεφτύζει: - γο *φόρεμα / τη φούστα* ΣΥΝ. ρελιάζω.

Ιετυμ. < μεσν. *στρίφω (άλλος* τ. τού αρχ. *στρέφω)* + *-ώνω].* **στρίψιμο** (το)

► στρίβω

στροβιλίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {στροβίλισ-α, -τηκα. -μένος} στρέφω (κάτι) ολόγυρα και διαρκώς, του δίνω συνεχή περιστροφική κίνηση: *ο αέρας στροβίλιζε τα ξερά φύ/.λα* | | (συνήθ. το μεσοπαθ. *στροβιλίζομαι)* *τα ζευγάρια στροβιλίζονταν στην πίστα χορεύοντας βαλς* | | (μτφ.) *εικόνες από το παρελθόν στροβιλίζονταν στο μυαλό του.* – **στροβίλισμα** (το).

στροβιλισμός (υ) [1872J **1.** (λόγ.) η ταχεία και συνεχής περιστροφική κίνηση, το αδιάκοπο στριφογύρισμα: *ο ~ των χορευτών / των φύλλων* Συν. περιστροφή 2. φυς. η ταχεία και συνεχής περιστροφική κίνηση των ρευστών (υγροίν ή αερίων), **στροβιλιστικός,** -ή. -ό [1892} αυτός που στροβιλίζει ή γίνεται με στροβιλισμό: ~ *χορός* ΣΥΝ. στριφογυριστός, **στροβιλοαντιδραστήρας** (υ) τεχνολ. αεριοστρόβιλος που παράγει ώση με την εκβολή θερμών καυσαερίων με υψηλή ταχύτητα.

[ΕΙ ΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. turbo-jet}. **στροβιλογεννήτρια** (η) {στροβιλογεννητριών} ΤΕΧΝΟΛ. γεννήτρια ηλεκτρικού ρεύματος που κινείται με στρόβιλο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. turbo-generator], **στροβιλοκινητήρας** (ο) ΤΕΧΝΟΛ. κινητήρας που λειτουργεί με στρόβιλο και που χρησιμεύει στην παραγωγή μηχανικής ισχύος.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. turbine-motor], **στροβιλοκίνητος,** -η, -ο ΤΕΧΝΟΛ. αυτός που κινείται με στρόβιλο.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. turbine-driven], **στροβιλοειδής,** -ής. -ές [μτγν.] {στροβιλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει τη μορφή στροβίλου: ~ *κίνηση / σχηματισμός.*

■ **στροβιλοειδούς** επίρρ. Ιμτγν.]. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* **στρόβιλος** (ο) {στροβίλ-ου | -ων. -ους} **1.** μάζα ανέμου ή νερού που κινείται περιστροφικώς και με μεγάλη ταχύτητα ΣΥΝ. δίνη **2.** (κατ' επέκτ.) ρεύμα μέσα στη μάζα ρευστού ή αερίου με διεύθυνση διαφορετική από εκείνη ολόκληρου τού σώματος: - *καπνού / σκόνης* 3. τεχνολ. κινητήρια, στρεφόμενη μηχανή που χρησιμοποιεί την ενέργεια ρευστού ή αερίου (κυρ. νερού ή ατμού), για να θέσει σε περιστροφική κίνηση τροχό, ο οποίος παράγει μηχανικό έργο (βλ. κ. λ. *ατμοστρόβιλος, υδροστρόβιλος)* συν. τουρμπίνα.

[F.ΤΥΜ. αρχ. < *στρόβος* «περιστροφή, δίνη» (ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *στρέφω.* βλ.λ., με εκφραστ. ηχηρό *-β-* αντί *-φ·)* + παραγ. επίθημα *-ιλος,* πβ. κ. *ῦμ-ιλος].*

στροβιλοσυμπιεστής (ο) τεχνολ. το τούρμπο (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. turbo], **στροβοσκοπία** (η) {χωρ. πληθ.} ΤΕΧΝΟΛ. η παρατήρηση περιοδικής κινήσεως ή ταχέως εξελισσόμενου φαινομένου με τη χρήση φωτισμού με διακοπτόμενες αναλαμπές βραχείας διάρκειας, οι οποίες εκπέμπονται στην κατάλληλη συχνότητα. – **στροβοσκοπικός,** -ή, -ό, **στροβοσκοπικά** επίρρ.

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. stroboscopy. Βλ. κ. *στροβοσκόπιο].*

στροβοσκόπιο (το) {στροβοσκοπί-ου | -ων} ΤΕΧΝΟΛ. **1.** η συσκευή με την οποία γίνεται η στροβοσκοπία 2. όργανο παρατήρησης που βρίσκεται σε ορισμένα άρματα μάχης.

[ετυμ. < αρχ. *στρόβος* «περιστροφή, δίνη» (βλ. λ. *στρόβιλος) + -σκό- πιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», ελληνογενής ξέν. όρ.,

αγγλ. stroboscope], **στρογγυλάδα** (η) (λαϊκ.) το να είναι κάτι στρογγυλό, το σχήμα και η μορφή τού στρογγυλού συν. (λόγ.) στρογγυλότητα. jΕΤΥΜ. < *στρογγυλός* + παραγ. επίθημα *-άδα* (πβ. κ. *λιακ-άδα. φεγ- γαρ-άδα)].*

στρογγυλεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {στρογγύλ-εψα, -εύτηκα. -εμένος}

1. (μετβ.) κάνω (κάτι) στρογγυλό (βλ.λ.): *το νερό με τα χρόνια έχει στρογγυλέψει τις πέτρες* | | *η τιμή είναι 2.560' ας πούμε 2.500, για να* το *στρογγυλέψουμε* ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι στρογγυλός: το *φεγγάρι άρχισε να στρογγυλεύει.* Επίσης **στρογγυλαίνω** }μτγν.[. – **ατρογγύ- λε(υ)μα** (το) [μτγν.]. **στρογγυλοειδής,** -ής, -ές {στρογγυλοειδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα σχεδόν στρογγυλό.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *στρογγύλος* + *-ειδής* < *είδος].* **στρογγυλοκάθομαι** ρ. αμετβ. {στρογγυλοκάθισα} (εκφραστ.) κάθομαι αναπαυτικά και για μεγάλο χρονικό διάστημα: *ενώ εγώ σκοτωνόμουν να πλένω πιάτα, εκείνος πήγε και στρογγυλοκάθισε στην πολυθρόνα* συν. καλοκάθομαι, καλοστρώνομαι, θρονιάζομαι.

[ετυμ. < *στρογγυλός* + *κάθομαι.* πιθ. από την έννοια «κάθομαι σε στρογγυλό χαμηλό τραπέζι ως προσκεκλημένος, για να φάω»|. **στρογγυλομορφος,** -η. -ο αυτός που έχει στρογγυλό σχήμα, **στρογγυλοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} (για χρηματικό ποσό) η αφαίρεση ή πρόσθεση μικροποσού. ώστε το τελικό ποσό να είναι στρογγυλό, ακέραιο και να διευκολύνονται οι συναλλαγές: *το υπόλοιπο τού λογαριασμού σας* είναι *100.028 δρχ.* και *με τη ~ θα κληρώσετε 100.000 δρχ. ακριβώς.* – **στρογγυλοποιώ** ρ. {-είς...}.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. rounding), στρογγυλοπρόσωπος, -η.-ο |αρχ.[αυτός που έχει στρογγυλό πρόσωπο, χο)ρία γωνίες, στρογγυλός, -ή, -ό 1. αυτός που έχει σφαιρικό σχήμα: *η μπάλα είναι ~* · φρ. ***στρογγυλή*** θεά (μετωνυμ.) η μπάλα τού ποδοσφαίρου 2. αυτός που έχει κυκλικό σχήμα: *η ρόδα είναι ~ || - κουμπί / τραπέζι* · φρ. ***συζήτηση στρογγυλής τραπέζης / στρογγυλό τραπέζι*** (σε συνέδριο, διάσκεψη, συμβούλιο κ.λπ.) η συζήτηση που διεξάγεται μεταξύ ισότιμων συνομιλητο)ν για ένα θέμα κοινού ενδιαφέροντος: *«οι ερευνητικές επιχειρήσεις θα είναι το θέμα τού στρογγυλού τραπεζιού»* (εφημ.) 3. αυτός που έχει σχήμα περισσότερο κυκλικό ή σφαιρικό παρά γωνιώδες: *~ πρόσωπο / πέτρα* 4. αυτός που έχει σχήμα περισσότερο καμπυλώδες παρά γωνιώδες ή ευθύγραμμο: *~ ώμοι || τα μάτια των Κινέζων είναι σχιστά, ενώ των Ευρωπαίων είναι πιο ~* · φρ. ***στρογγυλό γράμματα*** *γράμματα* με τέλειες καμπύλες 5. γλωσσ. (στον τ. *στρογγύλος)* ***στρογγύλο φωνήεν*** το φωνήεν που αρθρώνεται με στρογγυλε- μένα χείλη: *τα - τής Ν. Ελληνικής είναι τα α, ο, ου* · 6. (α) (αριθμός) που αποτελείται μόνο από ακέραιες μονάδες, χωρίς δεκαδικούς ή κλάσματα (β) (αριθμός) που μπορεί να διαιρεθεί ακριβώς με το ΙΟ ή το 100 ή το 1.000 κ.λπ. (ανάλογα με το πόσα ψηφία έχει): *κοστίζει 15.300' για να κάνουμε το ποσό θα σου το αφήσω 15.000* || (εμφατ.) *ξόδεψα ένα εκατομμύριο* Επίσης στρογγύλος, -η, -ο κ. (λόγ.) στρογγυλός. — (υποκ.) στρογγυλούτσικος, -η/-ια. -ο. στρογγυλότητα (η) [αρχ.|.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *στρογγύλος* (με επίθημα *-όλος.* πβ. κ. *αγκ-υλος. καμπ-ύλος).* αρχική σημ. «συμπιεσμένος σε σφαίρα, σφαιρικός». < *strong-, ετεροιωμ. βαθμ. τού I.E. *streng' «σφίγγω, συμπιέζω», για το οποίο βλ. λ. *στραγγίζω].*

στρογγυλός - στρογγύλος - στρόγγυλος. Η αρχική (ήδη αρχαία) μορφή τής λ. είναι στρογγύλος (με τον τόνο στην παραλήγουσα). Από σύνθετα τού τύπου στρογγυλόμορφος δόθηκε η εντύπωση ότι το επίθ. τονίζεται στη λήγουσα και σχηματίστηκε το στρογγυλός, ενώ σύνθετα τού τύπου ολοστρόγγυλος οδήγησαν στο να σχηματιστεί και τ. στρόγγυλος (με τον τόνο στην προπαραλήγουσα).

στρογγυλόσχημος, -η. -ο αυτός που έχει στρογγυλό σχήμα.

στρογγυλοφάναρος, -η, -ο (μηχανάκι) με στρογγυλό μπροστινό φανάρι.

στρογγυλοφέγγαρος, -η. -ο αυτός που έχει πρόσωπο στρογγυλό σαν την πανσέληνο. **στρογγύλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} γλωσσ. η διάταξη των χειλέων σε στρογγυλό σχήμα: *η προφορά των φωνηέντων ο και υ (ου) επιτυγχάνεται με ανάλογη ~ των χειλέων.*

[ετυμ. < αρχ. *στρογγύλωσις* < **στρογγυλώ* (πβ. μτγν. *στρογγυλόομαι*)

στρογγύλος. Η γλωσσ. σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. arrondissementj. **στρόμβος** (ο) **1.** (λόγ.) η σβούρα (βλ.λ.) · **2.** ειδικό εργαλείο για τη συστροφή σχοινιών · /.ωολ. · 3. το σπειροειδές όστρακο τιον σαλιγκα- ριών. που γίνεται πιο στενό προς την κορυφή συν. κόγχη · 4. θαλάσσιο γαστερόποδο μαλάκιο με σκληρό και παχύ όστρακο, διακοσμημένο με αγκάθια και τριγωνικό στο πίσω άκρο που ζει στις τροπικές θάλασσες και κυρ. στους κοραλλιογενείς υφάλους.

JiΤΥΜ. αρχ. < θ. *στρο-μ-β-* (με ένθημα *-μ-),* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. τού επιθ. *στρεβλός* (βλ.λ.)Ι- **Στρόμπολι** (το) {άκλ.ί νησί τού Τυρρηνικού f ιελάγους Δ. των ακτών τής Ν. Ιταλίας, όπου και το ομώνυμο ηφαίστειο.

Ιετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. Stromboli < λατ. Strongylc < αρχ. *Στρογγύλη* (ενν. *νήσος), όπως* περιγράφεται ήδη στον ΘουκυδίδηΙ. **στρόντιο** (το) |18%| {στροντίου! χημ. **1.** αργυρόλευκο και στιλπνό μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Sr) 2. στρόνπο 90 ραδιενεργό ισότοπο τού στροντίου, πυυ αποτελεί ένα από τα προϊόντα τής πυρηνικής σχάσης (βλ. λ. *περιοδικός,* ιπ\.).

{ετυμ. < αγγλ. sironiium. <χπό την περιοχή Sironiian τής Σκωτίας, όπου ανακαλύφθηκε το συγκεκριμένο χημ. στοιχείο], **στρούγκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** κλειστός χώρος όπου σταβλίζεται το κοπάδι συν. μαντρί, στάνη 2. (συνεκδ.) το ποίμνιο συν. κοπάδι 3. (μτφ.-μειωτ.) σύνολο ατόμων που υπακούουν τυφλά στον αρχηγό τους: *μπήκε κι αυτός στη -*.'(υποτάχθηκε και αυτός στον αρχηγό) συν. μαντρί, στάνη.

|Ε1ΥΜ. μεσν. < αρθ)μ. strunga|. στρουθί ^το) {στρουθ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) το σπουργίτι (βλ.λ.). Επίσης (λόγ.) στρουθίο |αρχ.|.

[ρ.τυμ. < αρχ. *στρουθίον,* υποκ. τού *στρουθός (ό / ή)* «σπουργίτης», λ. που συνδ. με ποικίλους τ. (για ονόματα πτηνών) των].Ε. γλωσσών, οι οποίοι εμφανίζουν διαφορές τόσο στη μορφή όσο και στη σημ., πβ. ρωσ. drozd «κοτσύφι». αρχ. γερμ. drosca-la (> γερμ. Drosscl «τσίχλα, κίχλη»), αρχ. αγγλ. throstle (> αγγλ. thrush «τσίχλα»), ιρλ. truid «ψαρόνι», λατ. turdus «τσίχλα» κ.ά.Όλοι οι ανωτέρω τ. ανάγονται σε i.E. *irozdos- / *tro/.dos- «τσίχλα», η δε λ. στρουθός παρουσιάζει σ- προθεμ.].

στρουθιόμορφο (το) ΖΩΟΛ. κάθε μέλος τής πολυπληθέστερης τάξης πτηνών, που χαρακτηρίζονται από φωνητικές ικανότητες και ειδικότ. την ικανότητα μιμήσεως πολλών ήχων περιλαμβάνει πολλά από τα πιο διαδεδομένα είδη (π.χ. σπουργίτια, χελιδόνια, αηδόνια, καναρίνια κ.ά.).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. passerilorme|. στρουθοκαμηλίζω ρ. αμετβ. {στρουθοκαμήλισα} προσποιούμαι ότι αγνοώ ένα πρόβλημα, αντί να φροντίσω να το αντιμετωπίσω. — στρουθοκαμηλικός, -ή, -ό. στρουθοκαμηλικά επίρρ.

στρουθοκαμηλισμός (ο) **η τάση να προσποιείται κανείς ότι αγνοεί ή δεν βλέπει ένα πρόβλημα, αντί να φροντίσει να το αντιμετωπίσει.**

στρουθοκάμηλος (η) **{στρουθοκαμήλ-ου | -ων, -ους} μεγαλόσωμο πτηνό-δρομέας. που δεν μπορεί να πετάξει, ζει στην Αφρική, έχει πολύ ψηλό λαιμό, μακριά, δυνατά πόδια και μικρά μαύρα ή καφέ φτερά και είναι γνωστό και από το μύθευμα ότι χώνει το κεφάλι του στην άμμο, όταν αντιλαμβάνεται κίνδυνο.**

[ΠΤΥΜ. μτγν. < *στρουθός* **(βλ. λ.** *στρουθί)* **+** *κάμηλος*\. **στρουκτούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο τρόπος με τον οποίο διατάσσο- νται τα μέρη ή τα στοιχεία που συνθέτουν οργανωμένο σύνολο ή σύστημα · η δομή (βλ.λ.).**

ΙΕΤΥΜ. < λατ. structura, **βλ. κ.** *στρουκτουραλισμός].* **στρουκτουραλισμός (ο) {χωρ. πληθ.) η θεωρία και κυρ. η μεθοδολογία ορισμένων επιστημών τού ανθρώπου (π.χ. τής γλωσσολογίας, τής κοινωνικής ανθρωπολογίας, τής θεωρίας τής λογοτεχνίας κ.ά.). η οποία προσεγγίζει το εκάστοτε προς εξέταση αντικείμενο ως σύστημα οργανωμένων και αλληλοπροσδιοριζόμενων στοιχείων · ο δομισμός (βλ.λ.). — στρουκτουραλιστής (ο), στρουκτουραλίστρια (η), στρουκτουραλιστικός,-ή. -ό, στρουκτουραλιστικό επίρρ.**

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρά τού γαλλ. structuralisms < structural «δομικός» < structure < λατ. structura «δομή, οικοδόμημα» (< ρ. struere «οικοδομώ, συντάσσω, συναρμόζω», μτχ. structus)|. **στρουμπουλός,** -ή. -ό (καθημ.) αυτός που είναι παχύς και το σχήμα τού σώματός του τείνει προς το σφαιρικό: *~ παιδί / μάγουλο ι κοιλιά* **συν.** παχουλός **λντ.** λεπτός, αδύνατος. — (υποκ.) **στρουμπου- λούτσικος,** -η/-ια. -ο.

[ρ.τυμ. < *στρόμβος* (βλ.λ., πιθ. μέσω αμάρτυρου **στρομπος)* **+** πα* ραγ. επίθημα *-ουλός.* πβ. *κ. παχ-ουλός*\. **στρόφαλος** (ο) {στροφάλ-ου | -ων. -ους} **μηχαν. 1.** τμήμα μηχανισμού που συνδέεται κατά ορθή γωνία με άτρακτο και μεταβάλλει την ευθύγραμμη παλινδρομική κίνηση σε περιστροφική και αντι- στρόφως 2. κεκαμμένη λαβή με την οποία μεταδίδεται περιστροφική κίνηση σε άξονα **συν.** μανιβέλα 3. **ιλτρ.** οξεία μορφή δερματοπάθειας κατά την πρώτη παιδική ηλικία, συχνά οφειλόμενη σε παράγοντες τής διατροφής. Κπίσης **στρόφαλο** (το).

|ρ.τυμ. < μτγν. *στρόφαλος,* **αρχική σημ. «ρόμβος - σβούρα», <** *στροφή* **+ παραγ. επίθημα -***αλος,* **πβ. κ.** *πάσσ-αλος].* **στροφαλοφόρος, -α (λόγ. -ος), -ο αυτός που διαθέτει στρόφαλο**

(βλ.λ.): *~ άξονας.*

ΙΕΤΥΜ. < *στρόφαλος* **+** *-φόρος* **<** *φέρω*\. **στροφέας (ο) {στροφ-είς. -έων} 1. ανατ. ο ανώτατος σπόνδυλος τού αυχένα- αλλιώς** *άτ/.ας* **ή** *επιστροφέας* 2. **τρ.χνολ. ο κύλινδρος γύρω από τον οποίο ένα εξάρτημα περιστρέφεται συν. στρόφιγγα** · 3. **(λόγ.) το θηλυκωτήρι από ξύλο ή μέταλλο, που συνδέει τα φύλλα τής πόρτας ή τού παραθύρου με τις παραστάδες και αποτελεί το στήριγμα, πάνω στο οποίο αυτά ακουμπούν και ανοιγοκλείνουν συν. μεντεσές. [ηγμ. < αρχ.** *στροφεύς. -έως* **<** *στρέφω*\. **στροφείο (το) εργαλείο με το οποίο τίθεται κάτι σε περιστροφική κίνηση · η μανιβέλα.**

[ητμ. < αρχ. *στροφεΐον.* **αρχική σημ. «στριφτή χορδή ή σχοινί - τροχαλία τού αρχαίου θεάτρου». <** *στροφή* **+ κατάλ. -ειονί. στροφή (η) 1. η πραγματοποίηση κυκλικής κίνησης:** *κάνω μία πλήρη*

γύρω από τον εαυτό μου **(γύρω από τον άξονά μου) || ο** *κινητήρας πιάνει 1.000 στροφές το λεπτό* **ΣΥΝ. περιστροφή, βόλτα- φρ. (μτφ.)** ***το μυαλό (κάποιου) παίρνει στροφές*** **το μυαλό (κάποιου) βρίσκεται σε εγρήγορση, βρίσκει γρήγορα λύσεις · (γενικότ.) κάποιος είναι έξυπνος:** *δεν παίρνει στροφές το μυαλό του · κάθεται και με κοιτάει, χωρίς να καταλαβαίνει τι του ?.έω* 2. **η αλλαγή κατευθύνσεως:** *κάνε ~ και γύρ- να πίσω!* **||** *~ προς τα αριστερά / προς τα δεξιά! 180 μοιρο)ν(δν*\.λ. **προς την ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση) ΣΥΝ. στρίψιμο, γύρισμα, καμπή** 3. **(μτφ.) η αλλαγή στάσης ή πρακτικής:** *~ των ψηφοφόρων προς συντηρητικές επιλογές* **συν. καμπή, μεταστροφή** 4. **(ειδικότ.) η καμπή ή η διακλάδωση δρόμου: ο** *δρόμος είναι επικίνδυνος, γεμάτος στροφές* **[|** *πάρε την πρώτη - δεξιά και προχώρα προς τη θάλασσα || παίρνω τη ~ κ'/χιστά / ανοιχτά* jj *κάνω ~ επί τόπου || κλειστή / ανοιχτή* - 5. **(ειδι- κότ.) ναυτ. η αλλαγή πορείας τού σκάφους προς τα δεξιά ή προς τα αριστερά με τον κατάλληλο χειρισμό τού πηδαλίου του** · 6. **μετρ. ομάδα από δύο ή περισσότερους στίχους με ρυθμική και ενδεχομένως νοηματική ενότητα, που αποτελεί βασική μονάδα ποιήματος, ατροφικός, -ή. -ό Ιμτγν.].**

(ετυμ. αρχ. < *στρε'φω*\. **στρόφιγγα (η) {στροφίγγων} 1. ο άξονας, ο κύλινδρος κ.λπ.. γύρω από τον οποίο στρέφεται κάτι συν. στροφέας** · 2. **ο μοχλός στο άκρο σωλήνα υγρού, ο οποίος ρυθμίζει τη ροή:** *ανοίγω* **/ κλείνω** *τη ~* **ΣΥΝ. κάν- νουλα, ρουμπινές.**

Ιετυμ. < αρχ. *στρόφιγξ. -ιγγος* **<** θ. *στροφ-* (τού ρ. *στρέφω)* **+** παραγ. επίθημα *-ιγξ.* πβ. κ. *φόρμ-ιγξ. σάλπ-ιγξ).* **στροφιλιά** (η) (λαϊκ.) χειροκίνητη πρέσα που πιέζει τα σταφύλια μετά από το πάτημά τους με τα πόδια. Επίσης **στροφίλι** (το) {στροφιλ-ιού | -ιών}.

Ιετυμ. Πιθ. από συμφυρμό των *στρόφιγγα* και *σταφύλι.* Κατ' άλλους.

στρόβιλος ή *στρόφιγγα* με επίδρ. τού *στέμφυλο*\. **στροφοδίνη** (η) {στροφοδινών} η ταχεία και συνεχής περιστροφή **συν.** στροβιλισμός. — **στροφοδινούμαι** ρ. [αρχ.] {-είται...}, **στροφο- δίνημα** (το) [Ι870|.

[liΤΥΜ. Απόδ. τού λατ. vortex / vertex «στρόβιλος. δίνη»|. **στροφόμετρο** (το) {στροφομέτρ-ου | -ων} **τεχνολ.** το όργανο με το οποίο μετρούνται οι στροφές τής ατράκτου μηχανής σε ορισμένο χρόνο, δηλ. η γωνιακή ταχύτητα περιστροφής της.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Tourenmcsser|. **στροφορμή** (η) ΦΥΣ. φυσικό μέγεθος, το οποίο αναφέρεται σε περιστροφικές κινήσεις.

-στροφος, -η, -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν: 1. αριθμό ή συχνότητα στροφών: *ολιγό-στροφος, ταχύ- στροφος* 2. στροφή με ορισμένη κατεύθυνση: *αριστερό-στροφος. δε- ξιό-στροφος* 3. (για πρόσ.) αντιληπτική ικανότητα, βαθμό εξυπνάδας: *αργό-στροφος, εύ-στροφος.*

ILTYM. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *εϋ-σΐρο- φος,* μτγν. *πολύ-στροφος*), που προέρχεται από το ουσ. *στροφή].* **στρυμόκωλα** επίρρ. (οικ.) στρυμωχτά: *θα είναι ~, αν μπούμε έξι άτομα μέσα στο αυτοκίνητο.* **στρυμόκωλος,** -η. -ο (οικ. για κατάσταση, περίσταση κ.λπ.) αυτός που είναι δύσκολος και πιεστικός λόγω των απαιτήσεοον του: *τα πράγματα είναι πρέπει να πιεστούμε πολύ για να τελειώσουμε το έργο εγκαίρως* συν, ζόρικτος.

Στρυμόνας (ο) ποταμός τής Βαλκανικής Χερσονήσου, που πηγάζει από το βουλγαρικό όρος Βίτοσα και εκβάλλει στον Ιτρυμονικό Κόλπο. – **ατρυμονικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. < αρχ. *Στρυμών. -όνος,* αγν. ετύμου!. οτρύμωγμα (το) -* στρυμώχνω

στρυμωξιδί (το) (σχολ. ορθ. *στριμωξίδι)* {χωρ. πληθ.) (καθημ.) το να βρίσκονται πολλοί άνθρωποι μαζί σε περιορισμένο χώρο και το αμοιβαίο σπρώξιμο: *το τι ~ έγινε στο λεωφορείο, δεν λέγεται!* συν. συνωστισμός.

[ΗΤΥΜ. < *στρυμώχνω* (από το θ. τού αορ. *στρύμωξα)* + παραγ. επίθημα *-ίδι,* πβ. κ. *βρισ-ίδι. πιστολ-ίδι].* **στρυμώχνω** ρ. μετβ. (σχολ. ορθ. *στριμώχνω)* [στρύμω-ξα, -χθηκα (καθημ. -χτηκα), -γμένος} **1.** τοποθετώ (έμψυχα ή άψυχα) πολύ κοντά το ένα στο άλλο. βάζω πολλά (πρόσωπα ή πράγματα) σε περιορισμένο χώρο: *δεν μπορούμε να στρυμώξουμε κι άλλο κόσμο εδώ μέσα· το βαγόνι δεν χωράει άλλους! || στρύμωξε όσα ρούχα μπορείς στη βαλίτσα και τ'άλλα θα δούμε πού θα τα βάλουμε* || (συχνά το μεσοπαθ.) *μη στρυμώχνεστε!* || στο *λεωφορείο ήμασταν στρυμωγμένοι σαν σαρδέλες 2. (μτφ.)* φέρνω σε δύσκολη θέση ή σε αδιέξοδο: *γίνεται επικίνδυνος, όταν τον στρυμώχνουν || τον - άσχημα / πολύ* συν, πιέζω · 3. πα- ρενοχλώ (κάποιον) εκδηλώνοντας έντονη σεξουαλική επιθυμία, συνήθ. ακινητοποιώντας τον: *προσπαθούσε να βρει ευκαιρία να είναι μόνη, για να τη στρυμώξει* 4. (μεσοπαθ. ***στρυμώχνομαί)*** (μτφ.) βρίσκομαι σε δυσχερή οικονομική κατάσταση, δυσκολεύομαι οικονομικά: *τον τελευταίο καιρό είναι πολύ σΐρυμωγμένος, τα πράγματα δεν πάνε καλά στο μαγαζί || τα οικονομικά του είναι λίγο στρυμωγμένα.*

στρίιμωγμα (το).

[ητυμ. < μτγν. *στρύμαξ* «γλώσσα» τού Ησυχίου (αγν. ετύμου), που σημαίνει «ξύλο που χρησιμοποιείται στα πατητήρια για τη σύνθλιψη των σταφυλιών». Δεν φαίνεται πιθανή η αναγίωγή σε **εισ-τριμμώνω* (< αρχ. *τριμμός* «πολυσύχναστος δρόμος» < *τρίβω),* καθόσον το ουσ. *τριμμός* δεν έχει παραγάγει ρ. σε *-όω.* είναι δε σπάνιο στη σύνθεση *(επι-τριμμός, συν-τρίμμός).* Η σχολ. ορθ. *στριμώχνω,* προϊόν εσφαλμ. απλοποιήσεως, δεν ανταποκρίνεται σε καμία από τις δύο προτάσεις ετυμολογήσεως (που θα απαιτούσαν είτε *στρυμώχνω* είτε *στριμμώ- χνω)* \.

στρυμωχτός, -ή, -ό (σχολ. ορθ. *στριμωχτός)* (καθημ.) αυτός που έχει στρυμωχτεί: *έχει τις καρέκλες στρυμωχτές τη μία δίπ/.α στην άλλη || ~ ρούχα / πράγματα* συν. στρυμωγμένος, συμπιεσμένος, πεπιεσμένος αντ. ασυμπίεστος. – **στρυμωχτά** επίρρ. **στρυφνός,** -ή. -ό **1.** (για πρόσ.) ο ιδιότροπος, ο κακότροπος αντ. καλότροπος, μειλίχιος, καλόβολος 2. (μτφ.) ο πολύ περίπλοκος, ο δυσνόητος: *~ ύφος / κείμενο* ΑΝΤ. σαφής. – **στρυφν-ό / -ώς** [μεσν.Ι επίρρ., **στρυφνάδα** κ. (λόγ.) **στρυφνότητα** (η) [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ.. τεχν. και εκφραστ. όρ. με επίθημα *-νος.* αβεβ. ετύμου. Λν θεωρήσουμε αρχικό το θ. *στρυφ-* (αναζητώντας συγγενείς λ. με αρχικό **str-),* τότε η λ. πιθ. συνδ. με αρχ. σαξ. struf ««τραχύς», αρχ. γερμ. strQben «χαράζω, ερεθίζω», ρωσ. strup «κρούστα (πληγής)» κ.ά. Είναι, ωστόσο, εξίσου πιθ. η λ. *στρυφνός* να συνδ. με το ρ. *στύφω)* (βλ. λ. *στυφός)* και η παρουσία τού αρχικού συμπλέγματος *στρ-* να οφείλεται στην επίδραση εκφραστ. λ., όπως *στρηνής* «σκληρός, άγριος», *στριφνός* «στερεός, έντονος (για γεύσεις)»], **στρυχνίνη** (η) [18421 Ιχωρ. πληθ.} φλρμ. εξαιρετικά τοξικό αλκαλοειδές, που εκχυλίζεται από τα σπέρματα ορισμένων ειδών τού φυτού στρύχνος (βλ.λ.) και αποτελεί ένα από τα γνωστότερα δηλητήρια, δρώντας επιλεκτικά στο κεντρικό νευρικό σύστημα και προκαλώντας εντονότατους σπασμούς και θάνατο.

[Ηϋμ. Αντιδάν., < γαλλ. strychnine < λατ. strychnos < μτγν. *στρύχνοα* (βλ.λ.)Ι.

στρυχνινίσμός (ο) ΤΑΤΡ. το σύνολο των συμπτωμάτων τής δηλητηρίασης. που οφείλεται σε λήψη στρυχνίνης (βλ.λ.).

|ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sirychninisme]. **στρύχνος** (ο) ο στύφνος (βλ.λ.).

[ΕΤ.ΥΜ· < μτγν. *στρύχνος (ό) / στρύχνον (τό),* αγν. ετύμου). **στρώμα** (το) |στρώματος | -ατα. -άτων} **1.** ο επίπεδος σάκος από ανθεκτικό ύφασμα, που είναι γεμάτος από μαλακό υλικό (λ.χ. βαμβάκι, πούπουλα κ.λπ.) και τοποθετείται πάνω στον σκελετό τού κρεβατιού ή και στο δάπεδο, για να μπορεί κανείς να ξαπλώνει και να κοιμάται επάνω του: *μα'Ααkό / ορθοπαιδικό / πουπουλένιο - || χτυπάω τα - για να φύγει η σκόνη* ΣΥΝ. (λόγ.) στρωμνή **2.** (γενικότ.) οτιδήποτε καλύπτει κρεβάτι, πάγκο ή απευθείας το έδαφος, για να ξαπλώνει κανείς και να κοιμάται πάνω του: *αχυρένιο - jj ~ από φύλλα* 3. (συνεκδ.) το κρεβάτι· φρ. ***πέφτω στο I πιάνω το στρώμα*** αρρωσταίνω βαριά 4. οτιδήποτε στρώνεται πάνω σε επιφάνεια και την καλύπτει: *ένα ~ σκό νης είχε κατακαθίσει πάνω στα έπιπλα* [| *ένα παχύ ~ χιονιού / ομίχλης είχε σκεπάσει την κοι/.άδα* **ΣΥΝ.** επίστρωμα, επικάλυμμα 5. σύνολο προσώπων στο εσωτερικό κοινωνικού σώματος που βρίσκονται στο ίδιο περίπου κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και κατέχουν παρόμοια θέση: *ανώτερα / κατώτερα* (κοινωνικά) - **συν.** τάξη (κοινωνική) 6. κάθε νοητή ζώνη τού εδάφους, τής θάλασσας, τής ατμόσφαιρας: τα ~ *των ιζηματογενών πετρωμάτων* 7. **μετηωρ.** γκρίζο χαμηλό ομοιόμορφο νέφος· αποτελείται από μικρές υδροσταγόνες, έχει τη μορφή ομίχλης και ανήκει στα κατώτερα νέφη. – **στρωματικός,** -ή, -ό.

[ι-τυμ. < αρχ. *στρώμα* < θ. *stro-. μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλ. Ι.Ε. θ. *sters- (με μηδενισμ. την πρώτη και ετεροιωμ. τη δεύτερη συλλαβή), για την οποία βλ. λ. *στρώνω}.* **στρωματάδικο** (το) **1.** τυ εργαστήριο στο υποίο κατασκευάζονται στροομματα 2. τυ κατάστημα κατασκευής στρωμάτων,

Ιετυμ. < *στρώμα, -τος* + επίθημα *-άδικο,* πβ. κ. *βενζιν-άδΐκο* \. **στρωματάς** (ο) {στρωματάδες} ο κατασκευαστής ή πωλητής στρωμάτων.

στρωματέξ (το) {άκλ.} το στρώμα (σημ. 1).

[ΕΤΥΜ. < *στρώμα, -τος.* + παραγ. επίθημα *-εξ* (βλ.λ.)]. **στρωματιά** (η) (λαϊκ.) παχύ στρώμα από άχυρα, χόρτα, παλιά στρωσίδια κ.λπ., πάνω στο οποίο κοιμούνται τα ζώα. **στρωματογραφία** (η) Ιχωρ. πληθ.} **1. γεωλ. ο** κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη τού σχηματισμού, τής σύστασης, τής συσχέτισης και τής θέσης των πετρωμάτων τού στερεού φλοιού τής Της. τα οποία διατάσσονται κατά στρώματα, καθώς επίσης και με την έρευνα για την ανακάλυψη και αξιοποίηση μεταλλοφόρων, πετρελαιοφόρων κ.λπ. κοιτασμάτων και με τη διατύπωση θεωριών για την εξήγηση τής γεωλογικής ιστορίας και εξέλιξης τής Γης 2. **αρχαιολ.** η μελέτη των διαφόρων στρωμάτων κατοικήσεως σε αρχαιολογική θέση. – **στρωματογραφικός,** -ή, -ό.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. stratigraphie (νόθο σύνθ.) < strati- (< λατ. stratum «στρώμα») + -graphic < *-γραφία* < *γράφω].* **στρωματοθήκη** (η) Ιμεσν.} {στρωματοθηκών} ειδική θήκη ή ερμάριο, στο οποίο τοποθετούνται και φυλάσσονται τα στρώματα ή τα στρωσίδια τού ύπνου, **στρωματοποιία** (η) {δύσχρ. στρωματοποιιών} εργοστάσιο κατασκευής στρωμάτων. · **στρωματοποιός** (ο) 1187Ι].

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. tapisseric|. **στρωματοσωρ(ε)ίτης** (ο) {στρωματυσωρ(ε)ιτών) **μητεωρ.** νέφος γκρίζου και υπόλευκου χρώματος, κυλινδρικού σχήματος, που απο- τελείται κυρ. από υδροσταγονίδια και ανήκει στα κατώτερα νέφη. **[ητυμ.** Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. siratocumulusj.

στρωματσάδα (η) (χωρ. γεν. πληθ.[**1.** στρώμα τοποθετημένο πάνω στο δάπεδο ελλείψει κρεβατιού 2. (συνεκδ.) (ως επίρρ.) ο ύπνος πάνω σε στρώμα ύπως το παραπάνω: <5εν *είχαμε αρκετά κρεβάτια κι έτσι οι μισοί κοιμηθήκαμε*

[ι :ίϋμ. < *στρωμάτσο* (βλ.λ.) + *-άδα,* πβ. κ. *στρογγυλ-άδα*|. **στρωμάτσο** (το) **1.** (λαϊκ.) το στρώμα **2. ναυτ.** κατασκεύασμα από παλιά σχοινιά, πανιά κ.λπ. ή από ειδικούς σάκους, που κρέμεται στα πλευρά πλοίου, για να τυ προφυλάσσει από ενδεχόμενες συγκρούσεις με την προβλήτα ή με άλλα αγκυροβοληµένα σκάφη **ΣΥΝ.** παράβλημα.

[LTYM. < ιταλ. stramazzo «σώριασμα, πτώση - αχυρόστρωμα», με την επίδρ. τής λ. *στρο)μα.* Το ιταλ. strama/./ο προέρχεται από συμφυρμό των λ. stramc «άχυρο» (< λατ. stramen, -inis) και materazzo / -asso «στρώμα» (< αραβ. matrah «ψάθα, μαξιλάρι»)[. **στρωματσόπανο** (το) (λαϊκ.) χοντρό και ανθεκτικό ύφασμα, συνήθ. βαμβακερύ, κατάλληλο για την κατασκευή στρωμάτων, **στρωμάτωση** (η) |1839| {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η διάταξη κατά στρώματα, επίπεδα 2. ΓΕΩΠ. η τοποθέτηση σπύρων ή μοσχευμάτων κατά στρώματα **3.** ΚΟΙΝΩΜΟΛ. η διαστρωμάτωση.

|ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. stratification], **στρωμένος, -η. -ο 1. αυτός που έχει στρωθεί, που έχει καλυφθεί η επιφάνειά του με κάτι:** *δρόμος - με άσφα/.το || πάτωμα ~ με χαλιά || το κρεβάτι είναι ~* **(ενν.** *με σεντόνι, κουβέρτα ή κάλυμμα* **κ.λπ.)** · **φρ.** *δρόμος στρωμένος με ροδοπέταλα* **για εύκολη, άνετη και απροβλη- μάτιστη εξέλιξη:** *η ζωή δεν είναι ~ έχει απρόοπτα, δυσκολίες και παγίδες* **2. αυτός που έχει καθίσει κάπου με άνεση ή ενοχλητικό τρόπο:** *τον βρήκα ~ στην πολυθρόνα να χαζεύει στην τη/^εόραση αντί να διαβάζει* **3. αυτός που λειτουργεί σωστά ή που έχει μπει σε μια ομαλή πορεία / ρυθμό λειτουργίας: το** *αυτοκίνητο τώρα είναι ~* · **φρ.** *στρωμένη δουλειά* **έτοιμη εργασιακή απασχόληση, εξασφαλισμένο μέλλον:** *Γιατί να σπουδάσει; Το μαγαζί τού πατέρα του είναι ~!* **[ητυμ. Παθ. μτχ. τού ρ.** *στρώνω].* **στρωμνή (η) (λόγ.) το στρώμα (σημ. Ι).**

|ι :τυμ. αρχ. < θ. *στρω-* (βλ. λ. *στρώμα)* + παραγ. επίθημα *-μνη,* πβ. κ. *λί-μνη* \.

στρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. (έστρωσα, στρώ-θηκα. -μένοςί ♦ (μετβ.) **1.** απλώνω (κάτι) σε επιφάνεια καλύπτοντας την: *~ καθαρό τραπεζομά- ντι/λο στο τραπέζι || ~ τα χαλιά* (καλύπτω τα πατώματα με χαλιά) 2. καλύπτω (επιφάνεια) απλώνοντας (κάτι) επάνω της: *~ το πάτωμα ι τη βεράντα / την αυλή με πλακάκια / μάρμαρο / μωσαϊκό || ο λαός έστρωσε τον δρόμο με λουλούδια. για να περάσει η πομπή των νικητών'* **ΦΡ.** ***στρώνω τον δρόμο*** προετοιμάζω (κάτι για κάποιον/κάτι), προσφέρω έτοιμο: *αξιοποιώντας πλήθος γνωστών του στρώνει τον δρόμο στον γνιο του για τη Βου/^ή* **3.** τοποθετώ ή τακτοποιώ τα σκεπάσματα (σε κρεβάτι): *θα σου στρώσω το κρεβάτι, να κοιμηθείς || πήγε μεσημέρι και ακόμη δεν έστρωσες τα κρεβάτια:* [| *«στρώσε το στρώμα σου για δυο. για σένα και για μένα»*(τραγ.) · **ΦΡ.** (α) **στρώνω το** *σπίτι* καλύπτω τα πατώματα τού σπιτιού με χαλιά ή και τα έπιπλά

του με καλύμματα (β) *στρώνω το τραπέζι* ετοιμάζω το τραπέζι για φαγητό, βάζω τραπεζομάντηλο. μαχαιροπίρουνα, ποτήρια, πιάτα κ.λπ.. καθώς και τα φαγητά: ~ *για δύο / για δείπνο / πρόχειρα / επίσημα* (γ) (παροιμ.) όπως *στρώσεις / έστρωσες, Θα κοιμηθείς* για κά* ποιον που δέχεται τις συνέπειες προηγούμενων πράξεων του: *όταν έβγαζες πολλά λεφτά,* δεν *έβαζες τίποτα στην άκρη · τώρα που έχεις ανάγκη, δεν σον έχει μείνει τίποτα:* -/συν. ό.τι σπέρνεις θερίζεις · 4. φέρνω (κάτι) στη σωστή του θέση: - *το σακάκι μου στους ώμους* jj *δώσε μου έναν καθρέφτη, να στρώσω λίγο τα μαλλιά μου!* συν. φτειάχνο), τακτοποιώ αντ. χαλάω 5. (μτφ.) κάνω (κάποιον) να φέρεται σωστά: *είναι λίγο άτακτος, αλλά θα τον στρώσω)* || (απειλητικά) *έννοια σας και θα σας στρώσω* ε/ώ.'ΣΥΝ. συμμορφώνω, διορθώνω, δαμάζω· φρ. *στρώνω (κάποιον) στη δουλειά* υποχρεώνω (κάποιον) να δουλέψει πολύ, τον αναγκάζω να γίνει εργατικός ♦ (αμετβ.) 6. (για ενδύματα ή υφάσματα) έχω καλή εφαρμογή, δεν παρουσιάζω σακούλες, εξογκώματα κ.λπ.: *αυτό το φόρεμα στρώνει πολύ ωραία στους ώμους και στη μέση* || *το κάλυμμα τού καναπέ είναι κακοραμμένο και δεν στρώνει καλά* συν. εφαρμόζω ΑΜ. σακουλιάζω· (μτφ.) 7. παύω να παρουσιάζω ανωμαλίες, μπαίνω σε ομαλή πορεία / ρυθμό λειτουργίας: *ευτυχώς άρχισαν να στρώνουν τα πράγματα* || *θα στρώσει η μηχανή με τη χρήση* [| *ελπίζω ότι θα στρο)σουν οι δουλειές* συν. διορθώνομαι 8. (για πρόσ.) αρχίζω να ενεργώ όπως πρέπει, μπαίνω στον ίσιο δρόμο: *νέος είναι ακόμη στο γραφείο, θα στρώσει σύντομα!* συν. φτειάχνω, διορθώνομαι, βελτιώνομαι αντ. χαλάω 9. (α) για τον καιρό) γίνομαι καλύτερος, βελτιώνομαι: *μπορεί και να στρώσει ο καιρός παρά τη βροχή!* συν. φτειάχνω αντ. χαλάω (β) (για το χιόνι) στη φρ. *το 'στρώσε* το χιόνι κάλυψε το έδαφος· (μεσοπαθ. *στρώνομαι)* 10. (κακόσ.) κάθομαι (κάπου) με τρόπο που ενοχλεί τους άλλους: *Τι μου στρίθηκες στην πολυθρόνα; Σήκω να κάνεις καμιά δουλειά!* συν. καλοκάθομαι, στρογγυλοκάθομαι 11. (κατ' επέκτ.) έρχομαι και παραμένω (κάπου) για πολύ. αυθαίρετα και χωρίς διάθεση να φύγω: *ήρθαν και μου στρώθηκαν στο σπίτι για έναν ο/.όκληρο μήνα* ΣΥΝ. στρογγυλοκάθομαι. θρονιάζομαι 12. (μτφ.) επιδίδομαι με ζήλο (σε κάτι), αφοσιώνομαι: *πλησιάζουν οι εξετάσεις, γι αυτό στρώθηκε στο διάβασμα* συν. ρίχνομαι, πέφτω με τα μούτρα.

[είύμ. μεσν., από τον αόρ. *έστρωσα* (τού αρχ. *στόρνυμι),* κατά το σχήμα *έχωσα - χώνω. έζωσα - ζώνω* κ.τ.ό. Το αρχ. *στόρ-νυ-μι* (με παράλλ. *στρώννυμι* και. αργότερα, *στυρέννυμι)* εντάσσεται σε αρχαϊκό κλιτικό σύστημα, τού οποίου αρχαιότεροι τύποι είναι ο ενεστ. στφ- *νυ-μι.* ο αόρ. *στορέ-σαι* και ο παρακ. *έ-στρω-μαι.* Οι τ. αυτοί ανάγονται σε Ι .Ιι. ρίζα *stero- / *ster- / *stre-« απλώνω, διασκορπίζω» (με δισύλλαβη και μονοσύλλαβη μορφή). Οι τ. που εμφανίζουν θ. *στρω-* (οι πιο συχνοί στη Ν. Ελληνική) οδηγούν σε θ. *stro-. με μηδενισμ. το πρώτο και ετεροιωμ. το δεύτερο φωνήεν τής ρίζας, ενώ συνδ. με λατ. stratum «στρώμα», λιθ. straja «στάβλος με στρωμένο άχυρο», σανσκρ. stirna- «στρωμένος, σκορπισμένος» κ.ά. Ομόρρ. *στρώ-σις. στρώ-μα, στρω-μνή, στέρ-νο(ν)* (βλ.λ.), *στρα-τός* (βλ.λ.) *κ.ά.].*

στρώση (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** το στρώμα από συγκεκριμένο υλικό: *βάζουμε μία ~ μπεσαμέλ* 2. γηωλ. η ταξινόμηση κατά στρώματα τού υλικού, από το οποίο αποτελούνται ιζηματογενή και εκρηξιγενή πετρώματα· κάθε στρώμα αποτελείται από πετρώματα που χαρακτηρίζονται από το ίδιο υλικό.

j ετυμ. < αρχ. *στρώσις* < θ. *στρω-* < *stro-, μεταπτωτ. βαθμ. (με μηδε- νισμ. το πρώτο και ετεροιωμ. το δεύτερο φωνήεν) τού δισύλλ. Ι.Ε.. θ. *sters- (βλ. λ. *στρώνω)].*

στρωσίδι (το) {στρωσιδ-ιού | -ιών(**1.** κομμάτι από ύφασμα, για την κάλυψη τού δαπέδου συν. χαλί, (λόγ.) τάπητας 2. το κάλυμμα επίπλου

οποιοδήποτε ύφασμα (σεντόνι, κουβέρτα κ.λπ.) με το οποίο στρώνεται το κρεβάτι.

Ιετυμ. < μεσν. *στρωσίδιον.* υποκ. τού αρχ. *στρώσις}.*

στρώσιμο (το) {στρωσίμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το να στρώνει κανείς κάτι: γο - *τού νυφικού κρεβατιού || το - τού πεζοδρομίου με πλάκες*

το να έρθει κάτι στη σωστή του θέση ή στο σωστό του σχήμα: το *σακάκι θέλει - πάνω σου* **3.** η ενασχόληση με ζήλο: *για να περάσεις τις εξετάσεις, θέλει* ~ 4. (α) η προσαρμογή στις συνθήκες τού περιβάλλοντος (π.χ. εργασιακού), ώστε να λειτουργεί κανείς σωστά: *είναι καινούργιος ακόμη στη δουλειά και θέλει* ~ (β) η προσαρμογή σε ομαλούς ρυθμούς λειτουργίας: *η μηχανή θέλει* ~ 5. η διευθέτηση, το να υπάρχει τάξη. ομοιομορφία: *τα μαλλιά σου θέλουν ~ · πετάνε σαν να είσαι τρελός.*

[ετυμ. < *στρώνω* (από το θ. τού αορ. *έ-στρωσ-α)* + παραγ. επίθημα *-ιμο,* πβ. κ. *δέσ-ιμο, χάσ-ιμο\.*

στρωτήρας (ο) **1.** δοκός πάνω) στην οποία στερεώνονται οι σιδηροτροχιές ΣΥΝ. (λαϊκ.) τραβέρσα 2. δοκός στο τελείωμα τής τοιχοποιίας οικοδομής όπου στηρίζεται ο σκελετός τής στέγης.

[ετυμ. < αρχ. *στρωτήρ. -ήρος* < θ. *στρω-* (βλ. κ. *στρωτός)* + παραγ. επίθημα *-τηρ\.*

στρωτός, -ή, -ό **1.** (σπάν.-κυριολ.) αυτός που έχει στρωθεί ΣΥΝ. στρωμένος ανγ. άστρωτος, ξέστρωτος 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που δεν παρουσιάζει ανωμαλίες, ιδιομορφίες: ~ *βάδισμα / γράψιμο / ύφος / κείμενο / ομιλία* (χωρίς κομπιάσματα, προβλήματα άρθρωσης κ.λπ.) συν. ομαλός, κανονικός **3.** (ειδικότ. για ενδύματα) αυτός που εφαρμόζει καλά στο σώμα: ~ *φόρεμα* ΣΥΝ. εφαρμοστός. — στρωτά επίρρ. [πτυμ. αρχ. < θ. *στρω-* (< *siro-, μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλ. Ι.Ε. *sters-, με μηδενισμ. το πρώτο και ετεροιωμ. το δεύτερο φωνήεν, βλ. λ. *στρο)νω)* + παραγ. επίθημα *-τός* (ρηματικό επίθ.). πβ. κ. *λυ-τός, στρεπ-τός* |.

Σ.Τ.Υ.Α. (η) Σχολή Τεχνικών Υπαξιωματικών Αεροπορίας.

στύβω ρ. -♦ στείβω

στυγερός, -ή, -ό (λόγ.) αυτός που προκαλεί αποτροπιασμό και κα τακραυγή: ~ *έγκλημα / δολοφόνος* συν. απεχθής. — **στυγερ-ά** / **-ώς** [αρχ.] επίρρ..

στυγερότητα (η).

[ετυμ. αρχ. λ., η οποία εντάσσεται στην οικογένεια των ομορρίζων *Στύξ (-γός), στυγνός, στυγ-ώ (-έω),* εκφράζοντας τον τρόμο που παγώνει τα μέλη, τον ισχυρό και αποκρουστικό φόβο. Το θ. *στυγ-*. στο οποίο ανάγονται οι λ., είναι αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται στη μηδενι- σμ. βαθμ. *stug- τού Ι.Ε. *(s)teug- και συνδ. με αρχ. σλαβ. siynqti «ψυχραίνω, παγώνω», ρωσ. stygnuti, studa «κρύο. ψύχος», οΐλλά οι περαιτέρω συσχετισμοί με λ. τής αυτής κατηγορίας (με σημ. όπως «σπεύδω, ωθώ») είναι παρακινδυνευμένες. Το επίθ. *στυγ-ερός* εμφανίζει παραγ. επίθημα *-ερός,* πβ. κ. *φοβ-ερός, παγ-ερός, τρομ-ερός\.*

στυγνός, -ή. -ό (λόγ.) αυτός που προκαλεί μίσος, αντιπάθεια, εμφανίζει τη μισητή του ιδιότητα σε πολύ υψηλό βαθμό: ~ *εργοδότης! συνάδελφος / εκμεταλλευτής* || *αυτή την απόφαση με ανάγκασε να πάρω η ~ πραγματικότητα.* — **ατυγν-ά** / **-ώς** επίρρ..

στυγνότητα (η) Ιμτγν. j.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. παράλλ. τ. τού επιθ. *στυγερός* (βλ.λ.), με επίθημα *-νός,* πβ. κ. *στεγ-νός).*

στυλ (το) {άκλ.} **1.** ο καλλιτεχνικός ρυθμός, ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο έχει δημιουργηθεί ένα καλλιτεχνικό έργο: *ζωγραφίζει σε εξπρεσιονιστικό ~ |(γοτθικό / αναγεννησιακό ~ || ~ μπαρόκ / ροκοκό ι αρ-νουβό* ΣΥΝ. τεχνοτροπία **2.** ο ιδιαίτερος τρόπος έκφρασης λογοτέχνη και γενικότ. κάθε ανθρώπου: *είναι συγγραφέας ηθογραφικών διηγημάτων και υιοθετεί το νατουραλιστικό ·* [| *μην τον παρεξηγείς, είναι το - του τέτοιο* συν. ύφος· ΦΡ. (οικ.) **τού** *στυλ* τού είδους, όπως: *πρόκειται για μια ταινία με κατασκόπους - «Τζέιμς Μποντ»* || *μου έκανε κάτι περίεργες ερωτήσεις ~ « κάθε πότε πας σινεμά, τι τρως το βράδυ» και άλλα τέτοια!* **3.** (κατ' επέκτ.) η εξοκερική εμφάνιση τού ανθρώπου και ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο αυτή διαμορφώνεται: *έχει αριστοκρατικό / μίζερο / κουλτουριάρικο -* **4.** η ιδιότητα τού να έχει κάποιος ή κάτι προσεγμένη εξωτερική εμφάνιση, συμπεριφορά κ.λπ.. κυρ. τέτοια που να εκφράζει με ευχάριστο τρόπο την προσωπικότητά του: *οι Γάλλοι έχουν 1 ντύνονται με ~.* ΣΧΟΛίΟ λ. *μοτσου- κλέτα, ύφος.*

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. style < λατ. stylus κ. stilus «αιχμηρό εργαλείο, γραφίδα με την οποία χαράζεται μια κέρινη πλάκα». Το λατ. stylus γράφτηκε με -y- λόγω παρετυμολ. προς το αρχ. *στύλος.* ενώ το λατ. stilus συνδ. ετυμολογικά με τη λ. stimulus «κεντρί, αιχμή»].

στυλ ή ατιλ; Το ελλην. **στυλ** είναι δάνειο από τη Γαλλική, από το γαλλ. style. Λυτό με τη σειρά του πλάστηκε από μια λέξη τής Λατινικής που σήμαινε «τη γραφίδα, αιχμηρό όργανο γραφής (χάραξης υφασμάτων σε κέρινη πινακίδα)». Η λατ. λέξη εμφανίζεται με δύο γραφές: **stylus** και **stilus.** Η α' γραφή stylus (από όπου και το γαλλ. style, αγγλ. style) συνδέθηκε με το ελλην. **στύλος,** λόγω τού σχήματος τού γραφικού οργάνου (πβ. κ. stvlographc, απ' όπου το stylo). Η β' γραφή είναι η κανονική / ετυμολογική, συνδεόμενη προς το stimulus «κεντρί, αιχμή». Η καθιερωμένη γραφή με *-υ-* (με το «ελληνικό υ», το «y Graecum», δηλ. το -υ-) υπαγορεύει να γράφεται ελληνικά ως **στυλ.** όπως και τα ξένα (γαλλ. btyle, αγγλ. style).

στυλάκι (το) {χωρ. γεν.) (υποκ.) **1.** (επιδοκιμαστικά ή χαϊδευτ.) το στυλ κάποιου: *έχει ωραίο ~ το ντύσιμό της!* 2. (ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος με χάρη, με καλό γούστο στην εξωτερική εμφάνιση: *αδυνάτισε κι έγινε ~!*

στυλάτος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει στυλ. κομψός: - *φόρεμα / γυναίκα.*

Στυλιανή (η) γυναικείο όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Στέλλα.**

Στυλιανός (ο) 1. άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Στέλιος.**

|**F.ΤΥΜ.** μτγν. κύρ. όν. (< αρχ. *στύλος),* από τη συνήθεια των *στυλιτών* μοναχών να ασκητεύουν πάνω σε στύλους. Λργότερα. το όνομα εξέ- φρασε επίσης την επιθυμία των γονέων να στεριώσει «σαν στύλος» το νεογέννητο, να γίνει ο «στύλος» τού σπιτιού|.

στυλιζάρω ρ. μετβ. {στυλιζάρισ-α, -τηκα, -μένος} δίνω (σε καλλιτεχνικό δημιούργημα) αδρομερή χαρακτηριστικά ακολουθώντας καθιερωμένη τεχνοτροπία, χωρίς να επιδιώκω καλλιτεχνική πρωτοτυπία: (συνήθ. η μτχ.) *με την παρακμή τής κλασικής τέχνης οι μορφές στα αγγεία είναι στυλιζαρισμένες.*

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. styliser < style, βλ. κ. *στυλ].*

στυλίσκος (ο) (αρχαιοπρ.) ο μικρός στύλος.

[ετυμ. αρχ. < *στύλος* + υποκ. επίθημα *-ισκος* (πβ. κ. *άστερ-ίσκος, νε- αν-ίσκος)\.*

στυλίστας (ο) {δύσχρ. στυλιστών}. **στυλίστρια** (η) {στυλιστριών} **1.** ο συγγραφέας που διακρίνεται για το περίτεχνο ύφος του, για την κομψότητα και τη γλαφυρότητα τής γλώσσας του: *μεγάλος ~ είναι ο Βλ. Ναμπόκοφ* **2.** ο επαγγελματίας που αναλαμβάνει την αισθητική επιμέλεια, το στήσιμο χώρων ή προσώπων για τη φωτογράφιση ή την τηλεοπτική παρουσίασή τους, που φροντίζει δηλ. τη διαμόρφωση τού χώρου, το ντύσιμο, το χτένισμα, το μακιγιάζ, τη στάση (πόζα) κ.λπ. των εμφανιζομένων (π.χ. των μοντέλων), ώστε το τελικό αποτέλεσμα να ταιριάζει στην εικόνα που θέλει να δώσει. - **στυλιστικός,** -ή, -ό. **στυλιστικά** επίρρ. σχολιο λ. *ύφος.*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. stylistc (βλ. κ. στυλ)].

στυλίτης (ο) {στυλιτών} χριστιανός ασκητής, κυρ. κατά τους πρωτο-χριστιανικούς χρόνους, τού οποίου η άσκηση συνίστατο στην ισόβια παραμονή του στην κορυφή στύλου (βλ.λ.): ο *όσιος Συμεών ο* σχολιο λ. *μονή.*

ΙΕΤΥ-Μ. μτγν. < αρχ. *στύλος].*

στυλό (το) {άκλ.} όργανο γραφής ή και σχεδίου, με κυλινδρικό σωλη-

νοειδές στέλεχος, που περιέχει σωληνάριο με μελάνι το οποίο τροφοδοτεί μια μυτερή μύτη (σαν τού μολυβιού)' ΦΡ. *στυλό διαρκείας* κάθε στυλό που η άκρη του περιέχει μια μικροσκοπική μπίλια, η οποία μεταφέρει το μελάνι στο χαρτί επιτρέποντας τη συνεχή ροή του ΣΥΝ. στυλογράφος. Επίσης (καθημ.) **στυλός** (ο) (πβ. λ. *πένα, ραπηογρά- φος).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μοτοσυκλέτα.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ stylo, που αποσπάστηκε από το νόθο σύνθ. stylo-graphe

stylo- (βλ. λ. στιΑ) + -graphe < *γράφω]*, **στυλοβάτης** (ο) (στυλοβατών) **1.** αρχαιολ. η βάση στην οποία στηρίζεται ένας στύλος ή οι κίονες, κυρ. η πάνω επιφάνεια τού κρηπιδώματος αρχαίου ναού 2. (μτφ.) αυτός που στηρίζει με την ενεργό παρουσία του (κάποιον/κάτι), που αποτελεί βασικό στήριγμα (προσπάθειας, επιχείρησης κ.ά.): ~ *τής επιχείρησης / τού εθνικού συστήματος υγείας / τού καθεστώτος / τού θεάτρου / τού νέου κινηματογράφου.*

(ετυμ. *αρρ* < *στύλος* + *-βάτης* < *βαίνω]*, **στυλογράφος** (ο) το στυλό διαρκείας (βλ. λ. *στυλό).*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. stylographej. **στυλοειδής,** -ής, -ές [μτγν.] (στυλοειδ-οὺς | -εἰς (ουδ. -ή)} αυτός που το σχήμα του μοιάζει με στύλο. <·■

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ῖ)ς, -ες.* **στυλοκέφαλο** (το) (στυλοκεφάλ-ου | -ων) (καθημ.) το κιονόκρανο (βλ.λ.), γενικότ. η κορυφή στύλου, κολόνας, **στυλοπάτι** (το) (στυλοπατ-ιού | -ιών) (καθημ.) ο στυλοβάτης (βλ.λ.).

ΓΕΤΥΜ. < σάλος + *-κάτι* < *πατώ*, πβ. κ. *σκαλο-πάτι, μονο-πάτι].* **στύλος** (ο) 1. επίμηκες, συνήθ. κυλινδρικό σώμα ή κατασκευή από τσιμέντο, πέτρα, ξύλο, μάρμαρο ή άλλο υλικό, που στήνεται όρθιο ως υποστήριγμα (κυρ. για τη στήριξη κτηρίου): οι - *τού Ολυμπίου Διός* συν. κολόνα, κίονας 2. (γενικότ.) η ψηλή και επιμήκης, συνήθ. κυλινδρική κατασκευή: - *τής Δ.Ε.Η.* συν. κολόνα 3. ΒΟΤ. λεπτό τμήμα τού υπέρου πάνω από την ωοθήκη, το οποίο καταλήγει στο στίγμα (βλ.λ.)

(μτφ.) αυτός που αποτελεί βασικό στήριγμα, που προσφέρει σιγουριά και σταθερότητα (σε κάποιον/κάτι): *ο πατέρας τους* είναι ο ~ *τού σπιτιού· αν δεν δουλεύει, τι θ' απογίνουν;* ΣΥΝ. στυλοβάτης, κολόνα. *■ σχολιο λ. *παρώνυμο, μοτοσυκλέτα, ύφος.*

[ετυμ. < αρχ. *στύλος* < θ. *στ υ-* (μηδενισμ βαθμ. τού θ. στα-, ρ. *ῑ-στη- μι* / *ῑ-στα-μαι*, και παρέκταση -u *l*-F-) + παραγ. επίθημα *-λος.* Η λ. συνδ. με σανσκρ. sthdna, «στύλος». Βλ. κ. *ίσταμαι],*

-στύλος, -η, -ο [μτγν.] β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό στυλών: *πεντά-στυλος, ϋϊ-στυλος.* **στυλώνω** ρ. μετβ. (στύλω-σα, -θηκα, -μένος) 1. στηρίζω (κάτι) με στύλους, στερεώνω πάνω σε στύλους ΣΥΝ. υποστυλώνω 2. (μτφ.) τονώνω, δυναμώνω), βοηθώ (κάποιον/κάτι) να ξαναβρεί τις δυνάμεις του: *Φάε να στυλωθείς λιγάκι! Πώς θ'αντέξεις τόσο δρόμο;* | | *τα καλά τους λόγια και η εμπιστοσύνη τους του στύλωσαν το ηθικό* 3. (μτφ.) ακινη- τοποιώ, κρατ<6 (κάτι) σε σταθερό σημείο· φρ. (α) *στυλώνω τα μάτια μου (κάπου)* ακινητοποιώ το βλέμμα μου, κοιτώ (κάπου) σταθερά: στύλωσε *τα μάτια του πάνω της* ΣΥΝ. προσηλώνω το βλέμμα μου, καρφώνω (β) στυλώνω το *πόδια μου* (ϊ) στέκομαι τεντώνοντας τα πόδια μου και πατώντας σταθερά κάτω: *«Επιάσθη από το αγκωνάρι... Ακούμβησε τις πλάτες,* ε στύλωσε *τα πόδια»* (Α. Παπαδιαμάντης) (ii) (κατ' επέκτ.) στέκομαι ακίνητος αρνούμενος πεισματικά να φύγω: *στύλωσε τα πόδια του και δεν έκανε βήμα!* (iii) (μτφ.) εμμένω στην άποψή μου: *έχει στυλώσει τα πόδια και δεν κάνει πίσω-* θέλει να *γίνει το δικό του.* — στύλωση (η) [μτγν.], στύλωμα (το) [μτγν.].

[ΕΓΥΜ. μεσν. < μτγν. *στυλώ (-όω)* < αρχ. *στύλος],* **στυλωτός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που έχει στερεωθεί σε στύλους ΣΥΝ. στυλωμένος, υποστυλωμένος.

Στυμφαλία (η) λίμνη τής Β. Πελοποννήσου στον νομό Κορινθίας. Γετυμ. < αρχ. *Στυμφαλία (λίμνη)* < *Στύμφαλος,* προελλην. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου],

Στυμφαλίδες (όρνιθες) (οι) μυθολ. τεράστια τερατώδη και αρ- πακτικά πουλιά, που ζούσαν στη λίμνη Στυμφαλία (στην Κορινθία) και τα οποία εξολόθρευσε ο Ηρακλής πραγματοποιώντας τον έκτο άθλο του.

[εγυμ. < μτγν. *Στυμφαλίς, -ίδος* < αρχ. *Στύμφαλος,* πόλη τής ΒΑ. Αρκαδίας],

Στυξ (η) (Στυγ-ός, -α) ΜΥΘΟΛ κόρη τού Ωκεανού και τής Τιθύος· βοήθησε τον Δία στη Γιγαντομαχία και έδωσε το όνομά της στην πηγή ενός από τους ποταμούς τού Άδη· στο νερό τής Στυγός ορκίζονταν οι θεοί Επίσης Στύγα.

Γετυμ. αρχ. < **Στύγ-ς* < θ. *στυγ-,* που εκφράζει τον ισχυρό και απο- κρουστικό φόβο, τον τρόμο που παγώνει τα μέλη. Βλ. τα ομόρρ. *στυγνός, στνγ-ερός],*

στυπόχαρτο [1858] κ. (λαϊκ.) **στουπόχαρτο** (το) χαρτί μεγάλης απορροφητικότητας, που χρησιμοποιείται για να στεγνώσει το μελάνι στις γραμμένες (κυρ. με πένα) σελίδες.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *στυπ(π)εῖον* (βλ. λ. *στουπί)* + *-χαρτο* < *χαρτί*5. στυπτηρία (η) [χωρ. πληθ.) χημ. ένυδρο διπλό θειικό άλας μονοσθενούς με τρισθενές κατιόν: ~ *καλίου - χρωμίου / καλίου - αργιλίου.* Γετυμ. < αρχ. *στυπτηρία (γη)* < στύφω (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τηρία,* πβ. κ. *βακ-τηρία],* στυπτικός, -ή, -ό φαρμ. αυτός που προκαλεί ισχυρή συστολή τού στοματικού βλεννογόνου: ~ *φάρμακα* (για την αντιμετώπιση παθολογικών εκκρίσεων). — στυπτικ-ά / -ώς [μτγν.] επίρρ., στυπτικότητα (η) [1831].

ΓΕΤΥΜ. αρχ. < *στύφω* (βλ.λ.)]. **στύπωμα** (το) {στυπώμ-ατος | -ατα, -άτων) (λόγ.) το στούπωμα (βλ.λ.). **στυπώνω** ρ. -» στουπώνω

στύση (η) [-ης κ. -εως | -εις, -εων) η διαστολή, ανόρθωση και σκλήρυνση τού πέους ή τής κλειτορίδας κατά τη γενετήσια διέγερση: *βρί σκομαι σε / έχω* ~ **ΣΥΝ.** (καθημ) σήκωμα, (!) καύλα.

Γετυμ. < μτγν. *στύσις* < αρχ. *στύω / -ομαι* «κάνω κάτι να σηκωθεί (κυρ. για το πέος), διεγείρω» < θ. στ-υ-, μηδενισμ. βαθμ τού θ. *στα-,* ρ. *ίστημι,* με παρέκταση -u- / -F-. Βλ. λ. *στύλος],* **στυτικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη στύση: - δυ- *σλειτουργία* 2. αυτός που προκαλεί ή εντείνει τη στύση: - *φάρμακα / βοτβίμιχχτα* **συν.** διεγερτικός. — στυτικά επίρρ. **στυφαδα** (η) (καθημ.) η ιδιότητα ή η γεύση τού στυφού: *το κυδώνι αφήνει μια ~ στο στόμα.*

Γετυμ. < *στυφός* + παραγ. επίθημα *-άδα,* πβ. κ. *λιακ-άδα].* **στυφάδο** (το) φαγητό με κρέας (κουνέλι, λαγός, μοσχάρι κ.ά.) κα- βουρντισμένο σε σιγανή φωτιά και μαγειρεμένο στην κατσαρόλα με πολλά μικρά κρεμμύδια και διάφορα καρυκεύματα μέσα σε σάλτσα ντομάτας.

Γετυμ. < παλ. βεν. stufado < δημώδ. λατ. *ex-tufare < ex- + tufare < αρχ. *τύφος* «καπνός, ατμός»], **στυφίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (στύφισα) ♦ 1. (μετβ.) δίνω (σε κάτι) στυφή γεύση ♦ 2. (αμετβ.) είμαι ή γίνομαι στυφός, αποκτώ στυφή γεύση: το κυδώνι *στυφίζει* | | *άμα στυφίσει το φαγητό, μετά δεν τρώγεται.* **στύφνος** (ο) μονοετές φυτό, δηλητηριώδες (από αυτό εξάγεται η στρυχνίνη) **ΣΥΝ.** στρύχνος.

Γετυμ. < μτγν. *στρύφνος* < αρχ. *στρύχνος* (βλ.λ.)]. **στυφός,** -ή, -ό **1.** (για τροφές, ουσίες) αυτός που προκαλεί προσωρινή ξηρότητα στη στοματική κοιλότητα σε συνδυασμό με ξινή γεύση, όπως λ.χ. τα άγουρα φρούτα, το κυδώνι, το μούσμουλο κ.ά.: - *γεύση*

(μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη εγκαρδιότητας και αυστηρότητα, που δίνει την εντύπωση ότι έχει στερηθεί τη χαρά, τη γλύκα τής ζωής: - *άνθρωπος / χαρακτήρας / χαμόγελο* (με σουφρωμένα χείλη). — στυφότητα (η) [μτγν.]. σχολιο λ. *στείβω.*

Γετυμ. αρχ. < *στύφω* (βλ.λ.)]. **στύφω** ρ. μετβ. (μόνο σε ενεστ.) (λόγ.) προκαλώ τη συστολή κυρ. τού στοματικού βλεννογόνου. **σχολιο** λ. *στείβω.*

ΓΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, οπωσδήποτε άσχετο με το ρ. *στύω* και τα παράγωγά του (πβ. *στύ-σις).* Κατά μία άποψη, αν μεταγραφεί το μυκ. tu-ru-pte-ri-ja ως **στρυπτηρία* (από όπου και το αρχ. *στυπτηρία* με ανομοιωτική αποβολή τού *-ρ-),* το ρ. *στύφω* θα μπορούσε να θεωρηθεί αναλογικό προϊόν αντί τού αναμενομένου **στρύφω* (βλ. κ. *στρυφ-*

ντφ],

στύψη (η) (-ης κ. -εως | -εις, -εων) **1.** (για τρόφιμα, ουσίες) η ιδιότητα τού στυπτικού ή τού στυφού 2. η συστολή τού στοματικού βλεννογόνου 3. (κατά την επεξεργασία υφασμάτων) η βύθιση νημάτων ή υφασμάτων σε στυπτιχό διάλυμα, ώστε το χρώμα τους να μην ξεβάφει

χημ. η στυπτηρία (βλ.λ.).

Γετυμ. < αρχ. *στύψις* < *στύφω* (βλλ.)].

στύψιμο (το) -* στείψιμο

στωικισμός (ο) [1826] **1. φίλος.** το φιλοσοφικό σύστημα που ιδρύθηκε από τον Ζήνωνα τον Κιτιέα και αναπτύχθηκε από μαθητές του στην ελληνιστική εποχή και την εποχή τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας· δίδασκε την αποφυγή των υπερβολών (που οδηγούν στην ταραχή και την ανησυχία), την εναρμόνιση τής ζωής με τη λογική και έδινε έμφαση στις έννοιες τής ηθικής τάξης, τού καθήκοντος, τής δικαιοσύνης, καθώς και στην ουσιαστική αξία τού ανθρώπου και στην καλοκαγαθία τής θεϊκής φύσης 2. (κατ' επέκτ.) κάθε συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από απάθεια και αταραξία, ιδ. στις δυσάρεστες καταστάσεις **ΣΥΝ.** στωικότητα.

[ΕΤΥΜ Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sloicisme], **στωικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον στωικισμό (βλ.λ.) και τους στωικούς φιλοσόφους 2. *στωικοί φιλόσοφοι / στωικοί* (οι) οι φιλόσοφοι τής σχολής που ίδρυσε ο Ζήνων ο Κιτιεύς- (ειδικότ. ως ουσ.) οι οπαδοί τού στωικισμού 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από απάθεια στις συγκινήσεις ή στα εξωτερικά ερεθίσματα (κυρ. σε δυσάρεστες καταστάσεις), που αντιμετωπίζει τη ζωή και τα προβλήμα- τά της με καρτερία, αταραξία και στοχαστική διάθεση: - *ύφος* **ΣΥΝ.** απάραχος, απαθής, καρτερικός. — **στωικ-ά / -ώς** επίρρ.

Γετυμ. μτγν. < αρχ. στοά (βλ.λ.), επειδή ο Ζήνων ο Κιτιεύς, που δίδαξε αυτή τη φιλοσοφική θεώρηση, συνήθιζε να παραδίδει τα μαθήμα- τά του στην Ποικίλη Στοά των Αθηνών], **στωικότητα** (η) [1861] (χωρ. πληθ.) η καρτερικότητα και η απάθεια απέναντι στα εξωτερικά ερεθίσματα, η αντιμετώπιση (κυρ. των δυσάρεστων) καταστάσεων με στοχαστική διάθεση και αταραξία: *τα υπέμεινε όλα με -, χωρίς ποτέ να διαμαρτυρηθεί ή να θυμώσει.* **στωμύλος,** -η, -ο (αρχαιοπρ.) (για πρόσ.) (α) αυτός που είναι ομιλητικός ή και φλύαρος **ΣΥΝ.** πολυλογάς (β) αυτός που διαθέτει εκφραστική άνεση, ευφράδεια **ΣΥΝ.** εύγλωττος, ευφραδής. — **στωμυλία** (η). **ΓΕΤΥΜ.** αρχ. λ., με επίθημα *-ύλος* (πβ. κ. *καμπ-ύλος, στρογγ-ύλος),* αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με τη λ. *στόμα,* άποψη που θα μπορούσε να σταθεί, αν ερμηνευόταν ικανοποιητικά η φωνηεντική εναλλαγή *ο / ω.* Δεν συνεισφέρει τίποτε σημαντικό η επιχειρηθείσα σύνδεση με το σπάνιο βεδ. stamil- (αβέβ. σημ.), καθώς και με το υποθετικά συγγενές st0ma- «ύμνος»], **συ** αντων. -»εσύ

Συβσρίτης (ο) (Συβαριτών), **Συβαρίτισσσ** (η) (Συβαριτισσών) **1.** κάτοικος τής αρχαίας Σύβαρης, ελληνικής πόλης τής Κάτω Ιταλίας, περίφημης για την ευμάρεια των κατοίκων της 2. (μτφ.) άνθρωπος που έχει συνηθίσει στην τρυφηλότητα, στον φιλήδονο τρόπο ζωής, στις υλικές απολαύσεις.

ιετυμ. αρχ. < *Σύβαρις, -εως (ή),* αρχ. ελληνική αποικία στην Κάτω Ιταλία, περιώνυμη για την πολυτέλεια και τη φιληδονία των κατοίκων της, αγν. ετύμου].

συβαριτικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με την αρχαία

Σύβαρη ή τους Συβαρίτες (β) φιλολ. ***συβαριτικοίμύθοι*** διδακτικοί μύθοι. ανάλογοι των αισωπείων, με πρωταγωνιστές ανθρώπους αντί ζώων 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από τρυφηλότητα και μαλΟα- κότητα: ~ *ήθη / τρόπος ζωής* ιυν. τρυφηλός, μαλθακός, φιλήδονος. Ηπίσης **συβσρίτικος,** -η. -ο.
συβαριτισμός *(ο)* jj86f| ο πολυτελής και φιλήδονος τρόπος ζωής ΣΥΝ. τρυφηλότητα. μαλθακότητα, φιληδονία.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sybaritismc|.

σύγγαμπρος (ο) (λαϊκ.) ο μπατζανάκης (βλ.λ.). Κπίσης (λόγ.) **σύγ· γαμβρός** Ιμτγν.Ι {συγγάμβρ-ου | -ων. -ους}. σχοαιο λ. *παρώνυμο.*

συγγένεια (η) |αρχ.[|-ας κ. (λόγ.) -είας | -ειών) **1.** η σχέση μεταξύ προσώπων που συνδέονται με δεσμούς αίματος *εξ αίματος)* ή ανήκουν στις οικογένειες συζύγων *(~ ες αγχιστείας): θετή* ~ (από υιοθεσία) || *κοντινή ! μακρινή* ~· φρ. (α) ***βαθμός συγγενείας*** ο αριθμός των γεννήσεων που μεσολαβούν για να δημιουργηθεί συγγένεια μεταξύ δύο ατόμων: *η μητέρα με την κόρη έχουν πρώτο βαθμό συγγενείας* (β) ***πνευματική συγγένεια*** (i) η σχέση αναδόχου και αναδεκτού, ο δεσμός που δημιουργείται από το μυστήριο τής Βαπτίσεως (ii) (γενικότ.) η ύπαρξη κοινών πνευματικών στοιχείων μεταξύ συγγραφέων, καλλιτεχνών κ.λπ. 2. κ,οινωνίολ.- λνθρωπολ. ο κοινωνικός δεσμός ανάμεσα στα μέλη μιας οικογένειας, ενός γένους, μιας φυλής 3. η σχέση κοινής καταγωγής, μεγάλης αναλογίας ή ομοιότητας μεταξύ πραγμάτων, καταστάσεων, φαινομένων κ.λπ.: *η ~ δύο κομμάτων τού ίδιου ιδεο/.ογικού χώρου* || *η ~ μεταξύ τής αγγλικής και τής γερμανικής γλώσσας* 4. χημ. ***χημική συγγένεια*** η ιδιότητα των χημικών στοιχείων να έλκονται σχηματίζοντας χημικές ενώσεις· η έλξη διαφορετικά φορτισμένων ηλεκτρικών ή μαγνητικών φορτίων. ιχολιο λ. -ΓΛ

συγγενεύω ρ. αμετβ. {συγγένεψα} **1.** (καθημ.) είμαι ή γίνομαι συγγενής (με κάποιον): *πάντρεψαν τα παιδιά τους και συγγένεψαν* 2. (μτφ.) έχω ή αποκτο') στενότατη σχέση, μεγάλη ομοιότητα ή κοινή αφετηρία με κάτι: *συχνά η πνευματική έλξη και ο θαυμασμός συγγενεύουν με* τον *έρωτα* || *τα δύο αυτά βιβλία συγγενεύουν θεματικά* ΣΥΝ. μοιάζω, συνδέομαι, σχετίζομαι. '*'■ σχόλιό λ. *-γγ-.*

συγγενής, -ής. -ές {συγγεν-ούς J -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που συνδέεται στενά με (κάποιον/κάτι) λόγω κοινής προέλευσης ή/και κοινών χαρακτηριστικών: *οι επιστήμες τής ψυχολογίας και τής παιδαγωγικής είναι* ~ || *η Φιν?Μνδική και η Ουγγρική είναι ~ γλώσσες* ΙΥΝ. ομο- ειδής, παραπλήσιος · 2. (για δυσπλασίες, νόσους κ.λπ.) αυτός που υπάρχει εκ γενετής, είτε κληρονομικά είτε λόγω βλάβης κατά τη διάρκεια τής κύησης: ~ *διαμαρτία* ΙΥΝ. σύμφυτος. **– ουγγενώς** επίρρ. |αρχ.]. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες, σύμφυτος.*
Ιετυμ. αρχ. < συν- (βλ.λ.) + *-γενής* < *γένος].*

συγγενής (ο/η) {συγγεν-ούς (κ. προφορ. -ή) | -είς} το πρόσωπο με το οποίο έχει κανείς συγγένεια: *μακρινός* ~ (με μεγάλο βαθμό συγγενείας) || *στενός* ~ || ~ *πρώτου βαθμού* || *ανιόντες / κατιόντες* ~ || οι ~ *μου* (το συγγενολόι μου. το σόι μου, συχνά χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι γονείς)· φρ. (μτφ.) ***φτωχός συγγενής*** το μέλος ενός συνόλου που θεωρείται παρακατιανό, που αντιμετωπίζεται με περιφρόνηση: *κάποτε η χώρα μας ήταν ο ~ τής Ευρώπης, ενώ τώρα είναι ισότιμο μέλος των προηγμένων ευρωπαϊκών χωρών στην Ε.Ε.* σχολιο λ. *-γγ-. -γκ-.*

συγγενικός, -ή. -ό |αρχ.| **1.** αυτός που σχετίζεται με συγγενή ή συγγένεια: ~ *σχέση / ενδιαφέρον i περιβάλλον 2.* αυτός που αποτελείται από συγγενείς: ~ *συγκέντρωση* 3. νομ. (α) ***συγγενικά δικαιώματα*** τα δικαιώματα που κατά τον νόμο αναγνωρίζονται στους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτεχνικού έργου (β) ***συγγενικό συμβούλιο*** το συμβούλιο *που* καταρτίζεται στον τόπο κατοικίας τού ανηλίκου και απο- τελείται από τον ειρηνοδίκη ως πρόεδρο και από έξι πλησιέστερους και μεγαλύτερους στην ηλικία συγγενείς τού ανηλίκου, που λαμβά- νονται μισοί από την πατρική και μισοί από τη μητρική γραμμή, και αποσκοπεί στη διαφύλαξη των συμφερόντων τού επιτροπευόμενου ανηλίκου. **–αυγγενικ-ά /-ώς** | αρχ. | επίρρ. ^ σχολιο λ. *-γγ-.*
συγγένισσα (η) Ιμτγν.) (συγγενισσών) *(λαϊκ.)* η γυναίκα με την οποία έχει κανείς συγγένεια.

συγγενολόι (το) (χο)ρ. γεν.} (καθημ.-περιληπτ.) το σύνολο των συγγενών (κάποιου), το σόι.
[ι:υμ. < *συγγενής* + *-λόι / -λόγι* < *λέγω.* με τη σημ. «συλλέγω, συγκεντρώνω»!.

συγγηράσκω ρ. αμετβ. {συνεγήρασαI (λόγ.-σπάν.) γερνώ μαζί (με κάποιον άλλον), ταυτόχρονα.
|ετυμ. αρχ. < συ/- (< συν-) + *γηράσκω\.*

σύγγλινο κ. **σύγλινο** (το) είδος παστού, καπνιστού χοιρινού, που διατηρείται μέσα σε χοιρινό λίπος.
[ητυμ. < συ/- (συν-) + *γλίνα* (βλ.λ.)|.

συγγνώμη (η) (προφέρεται κ. *συγνώμη)* Ιχωρ. γεν. πληθ. στη σημ. I και χωρ. πληθ. στις σημ. 2-7} **1.** (α) η έκφραση τής μετάνοιας κάποιου για λόγο ή πράξη του εις βάρος άλλου: *σας ζητώ ~ για ό.τι είπα εναντίον σας* || π να *την κάνω τη* ~ σου; (β) η αποδοχή τής μετάνοιας (κάποιου) από το πρόσωπο που έχει θιγεί από λόγο ή πράξη του: δίνω *τη - μου* (συγχωρώ) συν. συγχώρηση· (ως επιφών. ***συγγνώμη!)*** 2. για να εκφράσει κανείς τη μεταμέλειά του: δεν *ήθελα να σε πληγώσω!* || ~ *για χθες· έπρεπε να μιλήσω έτσι!* || (επιτατ.) *Χίλια ~! Δεν κατάλαβα τι εννοούσατε!* 3. στην αρχή τού λόγου, ως ευγενική / διακριτική εισαγωγή σε αίτημα, εριότημα. παράκληση κ.λπ.: *μπορώ να περάσω: / επαναλαμβάνετε; / να πω κάτι;* || *αλλά θα πρέπει να σας διακόψω)* ιυν. (λαϊκ.) με το συμπάθιο 4. (ειδικότ. +αλλά) (α) για την έκφραση ένστασης, διαφωνίας: ~. *αλλά δεν έχεις δίκιο!* || -, *αλλά αυτό που είδα δεν ήταν ένα απλό καβγαδάκν μόνο μαχαίρια δεν τράβηξαν!* (β) για να αρνηθεί ή να (χπορρίψει κανείς κάτι ευγε

νικά: ~. *αλλά δεν μπορώ να δεχθώ αυτό το δώρο!* || ~. *αλλά προηγείται ο κύριος!* 5. **για να διορθώσει κανείς δικό του λάθος:** *Ο Μιχάλης είναι εδώ;* ~. *ο Μίλτος ήθελα να πω!* || *έχε μαζί σου και τη φωτογραφία.* ~ *την ταυτότητά σου* 6. **για τον ειρωνικό ή υποτιμητικό σχολιασμό τής αντίδρασης κάποιου σε αυτά που του είπαμε:** *Καλά.* ~*! Δεν ήξερα ότι σ' ενοχλεί τόσο η αλήθεια!* || *δεν ήξερες ότι θα αντι δράσει αρνητικά;* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-γγ-. -γκ-.* **[F.ΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «συμπάθεια, επιείκεια», <** *συγγιγνώσκω* **«έχω την ίδια γνώμη, συμφωνώ - συγχωρώ, συμπονο')» (βλ. κ.** *γνώμη)\.*

συγγνώμη: προφορά. Κανονικά η προφορά τής λέξης είναι /siq- γηόΓπι. με το πρώτο / να προφέρεται ως έρρινο μπροστά από το / τού β' συνθετικού τής λέξης (συν + *γνώμη),* όπως συμβαίνει σε παρόμοιες λέξεις (πβ. *συγ-γραφέας. εγ-γενής. έγ-γαμος,* βλ. -//-). Ωστόσο, λόγω της κοινής χρήσεως τής λέξης και της γρήγορης εκφοράς της στον λόγο, το α' έρρινο έχει την τάση να σιγάται στην προφορά *(συ-γνώμη).* ιδίως στην «αμελή» λεγόμενη άρθρωση. Σε αυτό συντείνει και το δυσπρόφερτο συμφωνικό σύμπλεγμα που ακολουθεί μετά το α' έρρινο, έτσι που να γεννάται και ένα είδος ανομοίωσης των αλλεπάλληλων ερρίνων (/ηγη/ > /γη/). I Ιάντως. όπως και αν προφέρεται η λ., πρέπει να γράφεται πάντοτε ως *συγγνώμη* (με δύο -/). Όσα ελέχθησαν για το *συγγνώμη* ισχύουν και για το *συγχωρώ / συχωρώ* όπου το /ηχ./ απλοποιείται σε /χ/. -*· *-γγ-*

συγγνωστός, -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που πρέπει ή αξίζει να συγχωρη- θεί: ~ *απροσεξία ι λάθος I παράπτωμα* **ΙΥΝ.** αντιδιαστολή **ανι.** ασυγχώρητος. ασύγγνωστος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει συγχωρηθεί **συν.** συγχωρημένος.
(πτυμ. αρχ. < *συγγιγνώσκω «έχω* την ίδια γνώμη, συμφωνώ - συγχωρώ, συμπαθώ» (βλ. κ. *γνωστός)].* **σύγγραμμα** (το) [.αρχ.Ι {συγγράμμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** έργο (βιβλίο) που είναι γραμμένο με επιστημονικές συνήθ. αξκύσεις (σύστημα, τεκμηρίωση, βιβλιογραφία κ.λπ.) και με σχετική έκταση σε αριθμό σελίδων: *ιατρικό* ~ **Συν.** πραγματεία 2. (ειδικότ.) τυ επιστημονικό έργο που προορίζεται για φοιτητές ως βασικό εγχειρίδιο ενός μαθήματος: *δωρεάν διανομή των* ~ **ιυν.** βιβλίο. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-γγ-, -γκ-.* **συγγραφέας** (ο/η) {(θηλ. συγγραο-έως) | συγγραφ-είς, -έων} **1.** πρόσωπο που ασχολείται συστηματικά με τη συγγραφή (βλ.λ., σημ. I): *θεατρικός* ~ || ~ *σημαντικών μελετών* 2. (ειδικότ.) λογοτέχνης που ασχολείται με τη συγγραφή πεζών έργων (κατ' αντιδιαστολή προς τον ποιητή): ο *Καζαντζάκης είναι από τους πιο γνωστούς Έλληνες* -1(*δόκιμος* ~ **συν.** πεζογράφος 3. (γενικότ.-σπάν.) πρόσωπο που έχει γράψει συγκεκριμένο κείμενο: ο ~ *τού άρθρου.* Επίσης (λόγ.) **συγγραφειίς** (ο/η) {συγγραφέως}. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-γκ-, έκδοση, συγγνώμη.*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *συγγραφεύς* < *συγγράφω|.* **συγγραφή** (η) [αρχ.Ι **1.** (λόγ.) η παραγωγή (πεζού) γραπτού (κυρ. λογοτεχνικού ή επιστημονικού) έργου: *η ~ μυθιστορήματος / άρθρου / με?.έτης / διατριβής* **ΣΥΝ.** γράψιμο **2.** (συνεκδ.) το συγγραφικό έργο **συν.** σύγγραμμα, βιβλίο 3. (α) ***συγγραφή υποχρεώσεων*** (για μίσθωση έργου) οι ειδικοί όροι για την ανάθεση τής εκτελέσεως ενός έργου (β) ***συγγραφή γενικών όρων*** καθορισμός των όρων και των προϋποθέ- σειον για τη συμμετοχή κάποιου σε διαγωνισμό, ο οποίος γίνεται για την ανάληψη δημοσίου έργου. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-γγ-.* **συγγραφικός,** -ή. -ό [μτγν.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τον συγγραφέα ή τη συγγραφή: ~ *έργο / ικανότητα / απασχόληση* **2. ΝΟΜ.** ***συγγραφικά δικαιώματα*** το σύνολο των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον συγγραφέα, τα πνευματικά δικαιώματα τού συγγραφέα. **– συγγρσφικ-ά / -ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ. ** **σχόλιο** λ. *-γγ-.* **συγγράφω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (αρχ.Ι {συνέγραψα, συγγράφηκα (λόγ. συνεγράφην, -ης. -η...)} ♦ 1. (μετβ.) παράγω γραπτό έργο. κυρ. επιστημονικού ή λογοτεχνικού περιεχομένου σε πεζό λόγο: ~ *μελέτη / δια- τριβή /* την *αυτοβιογραφία μου* **ΣΥΝ.** γράφω ♦ **2.** (αμετβ.) είμαι συγγραφέας, ασχολούμαι με τη συγγραφή συστηματικά ή επαγγελματικά: *δεν είναι ακόμα ώριμος για να συγγράψει.* ^ **σχολιο** λ. *-γγ-.* **συγκαίομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.Ι {συγκά-ηκα. -μένος) παθαίνω σύγκαμα: (σκωπτ.) *περπατάει σαν συγκαμένος* (σαν να έχει πάθει σύγκαμα στο σημείο όπου τρίβονται οι μηροί) [| Srv *άλλαξα εγκαίρως το μωρό και ουγκάηκε.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αποθετικός.* **συγκαιρινός,** -ή, -ό κ. **συγκαιρικός** 1ι7661 **1.** αυτός που ανήκει στην ίδια εποχή ή έχει την ίδια ηλικία με άλλον **συ.υ** σύγχρονος, σύγκαιρος 2. (για καρπούς) αυτός που ωριμάζει την ίδια εποχή με άλλον. **■ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *σύγχρονος.* **σύγκαιρος,** -η, -ο Ιμτγν.] **1.** ο συγκαιρινός (βλ.λ.) **2.** αυτός που συμβαίνει. γίνεται τη σωστή ώρα, εγκαίρως **συν.** έγκαιρος. - **σύγκαιρα** επίρρ. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-γκ-.* **συγκαλά** (τα) η λογική, το μυαλό· στη **φρ. στα** *συγκαλά (μου)* σε καλή διανοητική κατάσταση, στα λογικά (μου): *έλα στα συγκαλά σου, παιδάκι μου. κι άσε τις ανοησίες!* (λογικέψου).' ^ **σχόλιό** λ. *-γκ-.* **[ετυμ.** < συν- (βλ.λ.) + *καλ.ά.* πληθ. ουδ. τού επιθ. *καλός\.* **συγκαλύπτω** ρ. μετβ. [αρχ.| {συγκάλυ-ψα, -φθηκα. -μμένος (λόγ. συ- γκεκαλυμμένος)} **1.** αποτρέπω την αποκάλυψη (ενός πράγματος, κυρ. αξιόμεμπτης πράξης): ~ *ένα σκάνδαλο / την αλήθεια* || ~ *τη δράση τού πραγματικού ενόχου* **συν.** αποκρύπτω, κουκουλώνω, αποσιωπώ **ΑΝΤ.** αποκαλύπτω **2.** (η λόγ. μτχ. *συγκεκαλυμμένος, -η, -ο)* βλ.λ. **– συγκάλυψη** (η) Ιμεσν.Ι. **σχολιο** λ. *μετοχή.* **συγκαλώ** ρ. μετβ. (αρχ.Ι {συγκαλείς...] συγκ-άλεσα. -λήθηκα (λόγ. συ- νεκλήθην. -ης. -η.... μτχ. συγκληθείς. -είσα. -έν), -εκλημένος) καλώ (σύνολο ατόμων) σε από κοινού συζήτηση ή λήψη αποφάσεων: - συνέλευση / *σύσκεψη* || - *τα μέλη τού διοικητικού συμβουλίου σε έκτακτη συνεδρίαση* |[- *την ολομέλεια τού σώματος* |[ο *πρόεδρος τού*

κόμματος είπε ότι ο πρόεδρος τής Δημοκρατίας πρέπει να συγκαλέ- σει το συμβούλιο των πολιτικών αρχηγών. σχολιο λ. *-γκ-*. **σύγκαμα** (το) {συγκάμ-ατος | -ατα. -άτων) ερεθισμός τὺ δέρματος σε σημειο όπου υπάρχει τριβή ή επαφή με ύφασμα (λ.χ. στο σημείο όπου τρίβονται οι μηροί κατά το βάδισμα) ή. προκειμένου για μωρά, στα σημεία όπου υπάρχει τριβή ή επαφή με λερωμένες από τα ίδια πάνες. σχολιο λ. *-γκ-*.

ΙΕΤΥΜ. < συ/καίω (πβ. κ. *καύμα* < καίω)], **συγκαταβαίνω** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {συγκατέβην. -ης, -η...} (λόγ.) δείχνω συγκατάβαση (βλ.λ.): ~ *στους όρους που έθεσε / στις πιέσεις του.* σχολιο λ. *-γκ-*.

συγκατάβαση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} η επιεικής διάθεση, η συμπεριφορά που δείχνει ανοχή και κατανόηση: *χαμόγελο γεμάτο* II *αντιμετώπισε την ρρίπτωσή του με* **συγκαταβατικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που εκδηλώνει συγκατάβαση: ~ *χαμόγελο / ύφος / σχόλιο / χειρονομία* — **συγκστσβστικ-ά / -ώς** [μτγν.Ι επίρρ., **συγκσταβστικότητσ** (η) 11866]. **συγκατάθεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων| η έκφραση σύμφωνης γνώμης, η αποδοχή, η συναίνεση: *ασχολήθηκε με το θέατρο με τη* ~ των *γονέων του* || *δίνω τη - μου* || *έχω τη ~ κάποιου* συν. συναίνεση, συγκατάνευση, συμφωνία λντ. άρνηση. — **συγκσταθετικός,** -ή, -ό [μτγν.|. **συγκστσθετικ-ά /-ώς** [μτγν.] επίρρ.

[ετυμ. < μτγν. *συγκατάθεσις* < αρχ. *συγκατατίθεμαι]* (βλ.λ.)]. **συΥκαταθέτης** (ο) {συγκαταθετών}. **συγκαταθέτρια** (η) {συγκα- ταθετριών} πρόσωπο που εμφανίζεται σε κοινό τραπεζικό λογαριασμό ως καταθέτης μαζί με τον κύριο καταθέτη.

[ετυμ. < συ*/- (< συν-) + *καταθέτης,* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. co- depositor J.

συγκατάκλιση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων) (λόγ.) η από κοινού κατάκλιση κάποιων, το πλάγιασμα μαζί ή κοντά με άλλον/άλλους: *η ~ των σοζύγων.*

συγκαταλέγω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {συγκατ-έλεξα. -αλέχθηκα (λόγ. -ελέ- γην κ. -ελέχθην, -ης, -η...), -αλεγμένος} περιλαμβάνω, εντάσσω (κάποιον/κάτι) σε ένα σύνολο ομοειδο')ν (προσώπων, πραγμάτων): οι ει<5(- *κοί τον συγκαταλέγουν στους δέκα καλύτερους συγγραφείς όλων των εποχών* || *η εθνική μας μπάσκετ συγκαταλέγεται ανάμεσα στις κορυφαίες ομάδες τού κόσμου* συν. συμπεριλαμβάνω, περιλαμβάνω, συνυπολογίζω.

συγκατάνευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η έκφραση τής αποδοχής, τής έγκρισης, τής συναίνεσης (κάποιου) (για κάτι): *η ~ σε ένα σχέδιο* || *η ~ των κομμάτων στα εθνικά θέματα.* **συγκατανεύω** ρ. αμετβ. {συγκατένευσα} δίνω την έγκρισή μου, αποδέχομαι: *οι γονείς τους συγκατένευσαν στον γάμο* συν. συναινώ, συγκατατίθεμαι ανί . αντιτάσσομαι.

Ιετυμ, μτγν. < συν- (βλ.λ.) + *κατανεύω*|. **συγκαταριθμώ** ρ. μετβ. {συγκαταριθμείς... | συγκαταρίθμ-ησα, -ού- μαι. -είται..., -ήθηκα, -ημένος} αριθμώ, υπολογίζω, συγκαταλέγω κάτι μαζί με άλλα: *τον συγκαταριθμούν στους 50 πλουσιότερους ανθρώπους τού κόσμου* συν. συγκαταλέγω, συγκατατάσσω. — **συγκατα-ρίθμηση** (η) 11873|.

[ετυμ. < μτγν. *συγκαταριθμώ (-έω)* (ήδη αρχ. ο μέσος τ. *συγκαταριθ- μούμαι)* < *συγ-* (< συν-) + *κατ(α)-* ■+ *αριθμώ}.* **συγκατατόσαω** ρ. μετβ. Ιαρχ.1 (συγκατέταξα. συγκατατ-άχΟηκα (λόγ. συγκατετάγην, -ης, -η...), -αγμένος} κατατάσσω μαζί (με άλλους/άλλα) συν. συγκαταλέγω, συιαπεριλαμβάνω. — **συγκοΓάταξη** (η) 11889|.

αυγκατατίθεμαι ρ. αμετβ. αποθ. Ισυγκατ-ατέθηκα (λόγ. συγκατετ- έθην, -ης. -η...), -ατεθειμένοςΙ (+σε) δίνω τη συγκατάθεσή μου, παρέχω την έγκρισή μου. συμφωνώ: *οι γονείς της συγκατατέθηκαν στην απόφασή της* να *εγκατασταθεί στο εξωτερικό* συν. συναινώ, συγκατανεύω αντ. αντιτίθεμαι, αντιτάσσομαι. σχολιο λ. *αποθετικός.*

[ετυμ. αρχ. (το ενεργ. *συγκατατίθημι* είναι μτγν. και σπάνιο) < συν- (βλ.λ.) + *κατατίθεμαι].* **συγκατέχω** ρ. μετβ. (αρχ.Ι {συγκατείχα} κατέχω (κάτι) συγχρόνως ή από κοινού (με άλλον), **συγκατηγορούμενος** (ο) {συγκατηγορουμέν-ου | -ων. -ους}. **συγκατηγορούμενη** (η) ΝΟΜ. πρόσωπο που κατηγορείται μαζί με άλλο για την ίδια αξιόποινη πράξη·, έριξε *όλη την ευθύνη* στους ~ του. *για να γλυτώσει!* — **συγκστηγορώ** ρ. |αρχ.| {-είς...}. **συγκατοίκηση** (η) [17661 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η από κοινού χρήση τού ίδιου χώρου κατοικίας, το να μένει κάποιος μαζί με άλλον/άλλους: *ομαλή / επεισοδιακή* ~ || *ζητείται φοιτητής για -* || *οικογενειακή* ~ συν. συνοίκηση 2. (μτφ.) (α) πολιτ. η παράλληλη άσκηση εξουσίας από πρόεδρο τής Δημοκρατίας και πρωθυπουργό που προέρχονται από διαφορετικές πυλιτικές παρατάξεις: *η - σοσιαλιστών και φι/.ελευθέρο)ν στην ηγεσία τής χώρας αποδεικνύεται προβληματική* (β) (γενικότ.) η συνύπαρξη στην ίδια θέση: *η ~ των δύο ομάδων στην κορυφή τής βαθμολογίας τού πρωταθλήματος.* Επίσης **αυγκατοικία** Ιμτγν.} (σημ. Ι).

[ΠΤΥΜ. Η πολιτ. σημ. αποδίδει το γαλλ. cohabitat ion]. **συγκάτοικος** (ο/η) Ιμεσν.] {συγκατοίκ-ου | -ων, -ους} πρόσωπο που συγκατοικεί με άλλον: *ψάχνει για ~. ώστε να μοιράζεται το νοίκι* συν. σύνοικος. ^ σχολιο λ. *-γκ-*. **συγκατοικώ** ρ. αμετβ. |αρχ.} {συγκατοικείς... | συγκατοίκησα} μένω μαζί (με άλλον/άλλους) στον ίδιο χώρο κατοικίας: *συγκατοικούν και μοιράζονται το νοίκι* ΣΥΝ. συνοικώ.

αυγκατοχή (η) [Ι897| η από κοινού κατοχή πράγματος ΣΥΝ. συγκυριότητα.

συγκάτοχος (ο/η) {συγκατόχ-ου | -ων, -ους} το πρόσωπο που έχει την κατοχή πράγματος από κοινού με άλλο.

σύγκεψαι ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ.} (λόγ.) απαρτίζομαι (από επιμέρους τμήματα): *το πρόβλημα σύγκειται στα εξής...* ιυν. συνα- ποτελούμαι. συνίσταμαι. ·*■ σχολιο λ. *αποθετικός.*

(ετυμ. αρχ.< συν- (βλ.λ.) + *κείμαι}.* **συγκείμενος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που απαρτίζεται, συναποτελείται από επιμέρους τμήματα 2. ναυτ. ***συγκείμενο στίγμα*** το προσυμφω- νημένυ σημείο συναντήσεως των πλοίων στόλου σε περίπτωση χωρι- σμού τους για λόγους ανωτέρας βίας · 3. γλωσσ. ***συγκείμενο*** (το) [συ- γκειμέν-ου | -ων} (α) (επιστημ.) το ευρύτερυ ενδυλωσσικό και εξω- γλωσσικό πλαίσιο (γεγονότων, καταστάσεων, πληρυφοριών κ.λπ.). μέσα στυ οποίο τοποθετείται μια πληροφορία και γίνεται ευκολότερα κατανοητή, το πραγματολογικό περιβάλλον (β) τα συμφραζόμενα (βλ.λ.).

IF.TYM. Μτχ. τού αρχ. *σύγκειμαι* (βλ.λ.). Η σημ. 3 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. context < μτγν. λατ. contextus «συναρμοσμένη δομή» < conrcx(ere) ««ενώνω πλέκοντας» < con + texere -«πλέκω»!. **συγκεκαλυμμένος,** -η. -ο **1.** αυτός που γίνεται με τρόπο έμμεσο ή κρυφό, χωρίς να είναι εμφανής: ~ *απειλή / πρόταση / κατηγορία* 2. αυτός που έχει συγκαλυφθεί. που δεν έχει γνωστοποιηθεί: *η ~ παράνομη δράση ενός γνωστού προσώπου.* — **συγκεκαλυμμέν-α / -ως** επίρρ. σχολιο λ. *μετοχή.*

[ει υμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *συγκαλύπτω].* **αυγκεκομμένος,** -η, -ο γλωσσ. (για λέξεις) αυτός που έχει υποστεί συγκοπή (βλ.λ.). ^ σχολιο λ. *μετοχή.*

[ΠΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *συγκόπτω*|. **συγκεκριμενοποιώ** ρ. μετβ. {συγκεκριμενοποιείς... | συγκεκριμενοποίησα, -ούμαι. -είται..., -ήθηκα. -ημένος} κάνω κάτι συγκεκριμένο, καθιστώ ακριβές και σαφές, απτό: - *τα σχέδιά μου* || *«το "δόγμα Α ϊ- ζενχάουερ"(1957) συγκεκριμενοποίησε την αμερικανική στρατηγική με την ανάπτυξη αμερικανικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή»* (εφημ.) || - *τις σκέψεις μου για τη συνεργασία ίων δύο εταιρειών.* — **συγκεκριμενοποίηση** (η).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. concretise! · και τού αγγλ. specify], **συγκεκριμένος,** -η. -ο **1.** σαφής και ακριβής: *μας έδωσε* ~ *οδηγίες για τον τρόπο δράσης* λντ. γενικός, αόριστος, ασαφής 2. ιδιαίτερος, αυτός ακριβώς (και όχι κάποιος άλλος): *δεν έχω διαβάσει αυτό το - βιβλίο* || *η ~ ταινία μού άρεσε, οι άλλες όμως όχι* 3. σαφώς ορισμένος, ειδικός (και όχι αφηρημένος, γενικός): *υπάρχει ~ πρόταση για το* τι *πρέπει να γίνει;* || <5εν *μιλάω με γενικότητες, αλλά με ~ στοιχεία* αντ. γενικός 4. αυτός που γίνεται ή λέγεται με σαφή τρόπο: *γίνε πιο για να σε καταλάβω* λντ. αόριστος, ασαφής 5. αυτός που μπορεί να γίνει αντιληπτός μέσο) των αισθήσεων, που έχει υλική υπόσταση, κατ' αντιδιαστολή προς τον γενικό και τον αφηρημένο: *στη ζωγραφική του οι μορφές του είναι συγκεκριμένες κι όχι αφηρημένες* 6. (α) γλωσσ. (κατά την παραδοσιακή γραμματική) ***συγκεκριμένο ουσιαστικό*** το ουσιαστικό που δηλώνει κάτι αντιληπτό μέσω των αισθήσεων, π.χ. *τραπέζι, δέντρο* λντ. αφηρημένο ουσιαστικό (β) ***συγκεκριμένη ποίηση*** τύπος ποίησης κατά τον οποίο το περιεχόμενο των λέξεων εξαίρε- ται ή προεκτείνεται με την οπτική / τυπογραφική διάταξη των λέξεων. των τμημάτων των λέξεων ή των γραμμάτων τους και των σημείων στίξης (γ) ***συγκεκριμένη μουσική*** μουσική σύνθεση που έχει ως βάση της φυσικούς ήχους και θορύβους (μουσικούς ή μη. π.χ. ήχος βρύσης), οι οποίοι ηχογραφούνται σε μαγνητική ταινία συχνά με ηλεκτρονική επεξεργασία ή παραμόρφωση έτσι. ώστε να δημιουργήσουν ένα μουσικό σύνολο με συνοχή. — **συγκεκριμένα / -ως** επίρρ. ** σχολιο λ. *-γκ-, διακεκριμένος, επίρρημα, κλίνω, μετοχή.*

IF.J υμ. Το επίθ. πρυέρχεται από τη μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *συγκρίνω.* έχει όμως αυτονομηθεί σημασιολογικώς. αποδίδοντας το γαλλ. concret. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν επίσης οι όροι *συγκεκριμένη μουσική (*< γαλλ. musique concrete) και *συγκεκριμένη ποίηση* (< αγγλ. concretc poetry)]. **σύγκελλος** (ο) {συγκέλλ-ου | -cov. -ους} ΕΚΚΛΙΙΣ. **1.** υψηλός αξιωμα- τούχος τού Οικουμενικύυ Ι Ιατριαρχείυ **2.** κληρικός που ανήκει στην υπηρεσία επισκόπου ή πατριάρχη.

[ΕΓΥΜ. μτγν. τίτλος τού γραμματέα και συμβούλου ανωτέρων κληρικών, < *συγ- [*< *συν-)* + *-κε/.λος* < *κέλλα* (βλ. λ. *κελλί)].* **συγκεντρώνω** ρ. μετβ. Ι Ι8Ι4| {συγκέντρω- σα. -θηκα, -μένος} **1.** μαζεύω (πρόσωπα *ι* πράγματα) σε ένα σημείο·, τους συ/κέντρωσε *όλοχις γύρω του. για* να *τους δώσει τις τελευταίες οδηγίες* || *οι εχθροί συγκεντρώνουν στρατεύματα στα σύνορα* || *συγκέντρωσε όλα τα απαραίτητα για το ταξίδι σε αυτό το δωμάτιο* αντ. σκορπίζω 2. (γενικότ.) μαζεύω, συλλέγω: - *υπογραφές / χρήματα για μια βιβλιοθήκη ι πληροφορίες / δικαιολογητικά* 3. (μτφ.) γίνομαι δέκτης, προσελκύω: συγκεντρώνει *την εκτίμηση και τη συμπάθεια όλων* 4. έχω (σύνολο, σειρά από πράγματα): *στο πρόσωπό του συγκεντρώνει πολλά χαρίσματα* || ~ *πολλά προσόντα ως υποψήφιος* 5. (μτφ.) συντονίζω ή στρέφω (κάτι) προς συγκεκριμένη κατεύθυνση: - την *προσοχή μου στα λόγια κάποιου* || - *δυνάμεις για τον αυριανό αγώνα* || *πρέπει να βρει λίγο χρόνο, να συγκεντρώσει τη σκέψη του·* (μεσοπαθ. ***συγκεντρώνομαι)***

πηγαίνω μαζί με άλλους στο ίδιο σημείο: *συγκεντρωθήκαμε εδώ απόψε, για να τιμήσουμε μια εξέχουσα προσωπικότητα των γραμμάτων* || *συγκεντρώθηκε κόσμος στο αεροδρόμιο για την υποδοχή* 7. δίνομαι ολοκληρωτικά (σε κάτι), στρέφοντας σε αυτό όλη την προσοχή μου. χωρίς να αφήνω τη σκέψη μου να διασπαστεί: *μ'αυτή τη φασαρία πώς να συγκεντρωθώ (στο διάβασμα):* || *κράτησε την ψυχραιμία σου και συγκεντρώσου!* ΛΝΤ. αφαιρούμαι 8. (η μτχ. ***συγκεντρωμένος,*** *-η, -ο)* (α) μαζεμένος, συναθροισμένος: *το ~ πλήθος*)| *οι εκδρομείς ήταν ~ δίπλα στο λεωφορείο* (β) αυτός που έχει στρέψει την προσοχή του αποκλειστικά σε κάτι: ~ *στη μελέτη τής αρχαίας επιγραφής* || όεν είναι - *όταν διαβάζει, γι' αυτό και δεν μαθαίνει τα μα-*

βήματά του. ΧΧΟΑJΟ λ. *-γκ-*.
[ετυμ. < συν- (βλ.λ.) + *-κεντρώνω* < *κέντρο*, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. concentrcr (νόθο σύνθ.)].

συγκέντρωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ιόσεις, -ώσεων| **1.** η τοποθέτηση ή μεταφορά (προσώπων / πραγμάτων) σε ένα σημείο ή γύρω από ένα σημείο: *η ~ στρατευμάτων σε μία περιοχή'* ΦΡ. στρατόπεδο ***συγκε· ντρώσεως*** βλ. λ. *στρατόπεδο'* (ειδικότ.) 2. η προγραμματισμένη, οργανωμένη συνάθροιση ατόμων σε δημόσιο χώρο για την από κοινού έκφραση διαμαρτυρίας, υποστήριξης, τη διεκδίκηση αιτημάτων κ.λπ.: *προεκλογική - || η αντιπολίτευση οργάνωσε ~ εναντίον τού νέου νο-μοσχεδίου ||] ενθουσιώδης ~ υποδοχής των ολυμπιονικο)ν3*. η ιδιωτική, κυρ. φιλική συνάθροιση ατόμων: *κάνει* **~** *για τα γενέθλιά του* **4.** (συνεκδ.) τα άτομα που μετέχουν σε συνάθροιση: *απευθύνομαι στη ~ || ο παλμός / τα συνθήματα τής ~* 5. η συλλογή πραγμάτων για την επίτευξη σκοπού: *~ χρημάτων / υπογραφών / δικαιο/.ογητικών / πληροφοριών / αποδεικτικών στοιχείου* 6. η υπαγωγή (εξουσίας, αρμοδιοτήτων) σε ένα κέντρο (πρόσωπο, θεσμικό ή άλλο όργανο, ομάδα προσώπων κ.λπ.): *η ~ τής εξουσίας ι δύναμης στα χέρια λίγων* 7. η επιστράτευση των πνευματικών ή ψυχικών δυνάμεων (κάποιου) προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, ώστε να μην αποσπάται: *- τής προσοχής / τής σκέψης / των προσπαθειών κάποιου || αυτή η άσκηση απαιτεί μεγάλη ~* ΣΥΝ. αυτοσυγκέντρωση 8. κοινωνιολ. η τάση κατά την οποία ομοειδείς λειτουργίες ή υπηρεσίες (μεγάλου κυρ. αστικού κέντρου) συγκεντριόνονται σε συγκεκριμένες περιοχές ή χώρους, δημιουργώντας επιμέρους εμπορικά, διοικητικά κ.λπ. κέντρα αντ. αποσυ- γκέντρωση 9. οικον. (α) η τάση δημιουργίας μεγαλύτερων επιχειρή-σεων με εξαγορές, συγχωνεύσεις ή απορρόφηση μικρότερων επιχειρήσεων με σκοπό τον έλεγχο μεγαλύτερου μεριδίου τής αγοράς (β) ***συγκέντρωση κεφαλαίου*** η διεργασία κατά την οποία μια επιχείρηση αποκτά τον έλεγχο περισσότερων επιχειρήσεων (θυγατρικο')ν εταιρειών) ή η αύξηση τού όγκου τού κεφαλαίου της 10. ΧΙΙΜ. η ποσότητα διαλυμένης ουσίας που περιέχεται σε ένα διάλυμα ανά μονάδα όγκου. — (υποκ.) **συγκεντρωσούλα** (η) (σημ. 2. 3).
[ετυμ. < μτγν. *συγκέντρωσις. αρχική* σημ. «σύμπτωση αστρικής τροχιάς γύρω από δεδομένο κέντρο». < **συγκεντρώ (-όω)* < *συν-* (βλ.λ.) + *-κεντρώ* < *κέντρον*. Στη σημερινή βασική σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. concentration].

συγκεντρωσιάρχης (ο) {συγκεντρωσιαρχών} πρόσωπο (συνήθ. κομματικό στέλεχος) επιφορτισμένο με την οργάνωση κομματικής, κυρ. προεκλογικής, συγκέντρωσης: *«ο Γραμματέας Κινητοποιήσεων, γνωστός ως τού ΠΑ.ΣΟ.Κ."»* (εφημ.).
συγκεντρωτικός, -ή, -ό 11844] 1. αυτός που συγκεντρώνει ή που περιέχει συγκεντρωμένα πολλά στοιχεία: *~ αποτε?^έσματα από 1.500 εκλογικά τμήματα* 2. φυς. ***συγκεντρωτικός φακός*** (ή ***συγκλίνων φακός)*** ειδικός φακός, που διαθλά το φως, μετατρέποντας μια δέσμη ακτίνων από παράλληλη σε συγκλίνουσα 3. αυτός που χαρακτηρίζεται από τη συγκέντρωση σε αυτόν εξουσιών, αρμοδιοτήτων, ισχύος· ΦΡ. ***συγκεντρωτική εξουσία / συγκεντρωτικό σύστημα*** τύπος πολιτι- κής οργάνωσης που χαρακτηρίζεται από την υπαγωγή εξουσιών και αρμοδιοτήτων σε ένα κέντρο (κατ' αντιδιαστολή προς το αποκεντρωτικό σύστημα ή την αυτοδιοίκηση) **4.** (ειδικότ.) αυτός που θέλει να ελέγχει ο ίδιος τα πάντα: *είναι ~ τύπος' του αρέσει να έχει ο ίδιος την εποπτεία όλων των τομέων τής παραγωγής.* — συγκεντρωτικ-ά / **-ώς** [1889] επίρρ.

συγκεντρωτισμός (ο) {χωρ. πληθ.] **1.** σύστημα οργάνωσης κατά το οποίο το σύνολο τού διοικητικού έργου ασκείται από ένα μόνο ισχυρό κέντρο (κατ' αντιδιαστολή πρυς την αποκέντρωση και την αυτοδιοίκηση) 2. η συσσώρευση δημοσίων υπηρεσιών και λειτουργιών, η συγκέντρωση τής δημόσιας διοίκησης σε έναν τόπο ή σε μία πόλη (πβ. λ. *υδροκεφαλισμός).*
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. centralisation).

συγκερόζω ρ. μετβ. {συγκέρασ-α, -τηκα. -μένος} **1.** αναμειγνύω δύο διαφορετικά σώματα (κυρ. υγρά) 2. (μτφ.) αναμειγνύο) ιδέες, αντιλήψεις, γνώμες: *στο έργο του κατάφερε να συγκεράσει διαφορετικές σύγχρονες τάσεις σε μια αισθητικά πρωτότυπη σύνθεση ||* (συχνά με τάση συμβιβασμού): ο *πρόεδρος συγκέρασε τις απόψεις των διαφορετικών τάσεων τού διοικητικού* συμβουλίου.
[tΥΜ. < μτγν. *συγκερώ (-άω)* (ποιητ. τ. τού αρχ. *συγκεράννυμι.* βλ. λ. *συγκερασμός)*, που μεταπλάστηκε όπως και το *διασκεδάννυμι διασκεδάζω* με βάση τα αοριστικά θε'μ«τα *συγκερασ-, διασκεδασ-* κατά το σχήμα *εόρτασα - εορτάζο). μοίρασα μοιράζω].*

συγκέρασμα (το) [μεσν.Ι {συγκεράσμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** ο συγκερασμός (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) ό.τι προκύπτει από συγκερασμό, ανάμειξη στοιχείων ΣΥΝ. μείγμα, κράμα.

συγκερασμένος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει συγκερασθεί. που έχει προκύψει από ανάμειξη στοιχείων 2. ΜΟΥΣ. (α) ***συγκεροσμένο σύστημα*** σύστημα διαίρεσης τού μουσικού διαστήματος τής οκτάβας (βλ.λ.) σε δώδεκα διαστήματα («ημιτόνια») ίσα μεταξύ τους· το συ- γκερασμένο σύστημα αντιπαρατίθεται στο σύστημα των φυσικών κλιμάκων, οι οποίες χρησιμοποιούν διαστήματα πιο «φυσικά», πιο απλά και αυθόρμητα, αλλά όχι ίσα μεταξύ τους (β) ***συγκεροσμένο διάστημα*** το διάστημα που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο τού συγκε- ρασμένου συστήματος, και σχηματίζεται από υπέρθεση ενός ή περισσοτέρων συγκερασμένο)ν ημιτονίων (γ) ***συγκερασμένη κλίμακα*** η κλίμακα που σχηματίζεται από φθόγγους του συγκερασμένου συστήματος και χρησιμοποιεί συγκερασμέ να διαστήματα.
[ΕΙΥΜ·. Ουσιαστικοπ. παθ. μτχ. τού ρ. *συγκεράννυμι*, απόδ. τού γαλλ. όρου (gamnic) tempered.

συγκερασμός (ο) (λόγ.) **1.** η ανάμειξη επιμέρους συστατικών, υλικών στοιχείων ΣΥΝ. ανακάτεμα, συγκέρασμα 2. (μτφ.) η σύνθεση, κυρ. ο συνδυασμός διαφορετικών ή και αντίθετων στοιχείων: *~ απόψεων / τάσεων / μοτίβων* · **3.** ΜΟΥΣ. η ρύθμιση χορδής ή φωνής για την παραγωγή τού επιδιωκόμενου ανάλογου τονικού ύψους.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *συγκεράννυμι* «αναμειγνύω, ανακατεύω» < συν- (βλ.λ.) + *κεράννυμι* (βλ. κ. *κράμα)].* **συγκεφαλαιώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {συγκεφαλαίω-σα, -θηκα, -μένος}

1. (μετβ.) επαναδιατυπώνω (όσα έχουν ήδη λεχθεί ή γραφτεί) με περιεκτικό και συνοπτικό τρόπο, καταλήγοντας σε συμπέρασμα: *~ μια συζήτηση* **ΣΥΝ.** συνοψίζω, ανακεφαλαιώνω ♦ **2.** (αμετβ.) επαναδιατυ- πώνω (όσα έχουν ήδη λεχθεί ή γραφτεί) με περιεκτικό και συνοπτικό τρόπο: *συγκεφα?.αιώνοντας. θα ήθελα να επιμείνω στα εξής σημεία.*

συγκεφαλαίωση (η) [αρχ.].
JfcTVM. < αρχ. *συγκεφαλαιώ (-όω)* < *συν-* (βλ.λ.) + *-κεφαλαιώ* < επίθ. *κεφάλαιος* (βλ. λ. *κεφάλαιο*)|. **συγκεφαλαιωτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] αυτός που συγκεφαλαιώνει: *~ πα-ρουσίαση / ομιλία / παράγραφος* **συν.** συνοπτικός. — **συγκεφαλαιωτικά** / **-ώς** [18951 επίρρ. **συγκεχυμένος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που δεν καθορίζεται με σαφήνεια, που δεν διακρίνεται καθαρά: *έχει πολύ - εικόνα για το όλο συμβάν* ||[*- αναμνήσεις / περίγραμμα* **ΣΥΝ.** ασαφής, ακαθόριστος, μπερδεμένος **αν ι.** σαφής, ξεκάθαρος. - **συγκεχυμέν-α/-ως** [μτγν.Ι επίρρ.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ΕΓΥΜ. .VI τ^. παθ. παρακ. τού αρχ. *συγχέω}.*

συγκινημενος,-η,-ο ► συγκινώ

συγκίνηση (η) |αρχ.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η ψυχική διέγερση, οποιαδήποτε συναισθηματική ένταση (π.χ. έντονη χαρά, λύπη. συμπόνια κ.λπ.): *είναι καρδιακός και ο γιατρός τού συνέστησε να αποφεύγει τις ~ || βαθιά ί μεγάλη / ιερή - jj νιώθω ~ που ξαναβλέπω ένα αγαπημένο πρόσωπο || διακρίνω κάποια ~ στη φωνή του || κλαίω από ~ || αισθητική -* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί συναισθηματική διέγερση ή ένταση: *η γέννηση ενός παιδιού είναι η μεγα- λύτερη ~ για μία γυναίκα || δοκιμάζω έντονες -* **3.** (γενικότ.) οποιαδήποτε συναισθηματική μεταβολή: *υποστηρίζεται ότι σκοπός τής σύγχρονης ποίησης δεν είναι η λογική προσέγγιση, αλλά η ~ τού αναγνώστη.*

συγκινησία (η) {συγκινησιών] **ΦΥΣΙΟΛ.** η ακούσια κίνηση ορισμένων μυών κατά την κίνηση ενός ξεχωριστού συστήματος μυών. ενός άλλου μέλους τού σώματος, όπως είναι λ.χ. η κίνηση των χεριών κατά το περπάτημα.

[ηίυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. syncinesie]. **συγκινησιακός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη συγκίνηση: *~ φόρτιση.* — **συγκινησιακά** επίρρ. **συγκινητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που αγγίζει συναισθηματικά, που προκαλεί συναισθήματα έντονης χαράς, συμπόνιας, λύπης κ.λπ., τα οποία συχνά εκδηλώνονται με δάκρυα: *~ τέλος / λόγος / αντίο / χειρονομία / έργο ι περιγραφή.* — **συγκινητικ-ά** / **-ώς** [18641 επίρρ. ** **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *π/.προφορική.* **συγκινώ** ρ. μετβ. {συγκινείς... | συγκίν-ησα (λόγ. συνεκίνησα), -ούμαι, -ήθηκα -ημένος! 1. προκαλώ (σε κάποιον) συγκίνηση, προκαλώ έντονη συναισθηματική φόρτιση: *με συγκίνησε η ευγενική του χειρονομία || η ταινία αυτή συγκίνησε το κοινό ||* (μεσοπαθ.) *συγκινηθήκαμε όλοι στη σκηνή τού αποχωρισμού* 2. (συνήθ. αρνητ.) προκαλώ (σε κάποιον) τυ ενδιαφέρον, συναρπάζω, προσελκύω: δεν *με συγκινούν τα μακρινά ταξίδια / οι πρωτοποριακές ιδέες* **3.** επηρεάζω τα συναισθήματα κάποιου (θετικά ή αρνητικά): *με τα έργα μου θέλω να συγκι-νήσω τον θεατή, να τον κάνω να αντιδράσει με οποιονδήποτε τρόπο*

κάνω (κάποιον) να δακρύσει από συγκίνηση: ο *θάνατος τού φίλου του τον συγκίνησε βαθιά·* (ειδικότ. μεσοπαθ. ***συγκινούμαι)*** 5. αισθάνομαι εύκολα συγκίνηση, δακρύζω εύκολα (από χαρά ή λύπη): δεν *θέλω να βλέπο) τέτοιες ταινίες, γιατί ~* 6. δείχνω ευαισθησία, φιλότιμο: *ό.τι και να του λες, δεν συγκινείται είναι αναίσθητος! || μέσα σε τόσα νέα παιδιά, κανένα δεν συγκινήθηκε να δώσει τη θέση του στον γέροντα!* **ΣΥΝ.** ευαισθητοποιούμαι, φιλοτιμούμαι **7.** (η μτχ. ***συ- γκινημένος***, -η, -ο) αυτός που έχει αισθανθεί συγκίνηση και έχει την ανάλογη έκφραση (συνήθ. δακρυσμένος): *οι γονείς τής νύφης ήταν εμφανώς - || ήταν - από την ανταπόκριση τού κόσμου στο κάλεσμά του για ανθρωπιστική βοήθεια.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-γκ-. πληροφορική.* **[ετυμ.** < μτγν. *συγκινώ (-έω)* «διεγείρω ψυχικά» (στον Αριστοτέλη απαντά ήδη το μέσ. *συγκινούμαι) <* συν- (βλ.λ.) + *κινώ*. Η σημερινή σημ. απαντά στην Κ.Δ.. πβ. *Πράξ.* 6, 12: *συνεκίνησάν τε τόν λαόν και τούς πρεσβυτέρους... καί συνήρπασαν αϋτόν...*|.

σύγκλειση (η) {-ης κ. -είσεως | -είσεις. -είσεων| **οδοντ.** η θέση στην οποία υπάρχει επαφή δοντιών **φρ.** ***κεντρική σύγκλεισηη*** θέση στην οποία έχουμε μέγιστες επαφές των δοντιών.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *σύγκλεισις < συγκλείω < συγ- (συν-)* + *κλείω].* **συγκλήθηκα** ρ. -> συγκαλώ

συγκληροδόχος (ο/η) ί ί 85 J | αυτός που είναι δικαιούχος σε κληροδοσία μαζί με άλλους.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. colegatairci. **συγκληρονομία (η) Ιμτγν.] [χωρ. πληθ.] 1. η ύπαρξη συγκληρονό- μων. καθώς και η μεταξύ τους σχέση 2. (συνεκδ.) η περιουσία που διαμοιράζεται σε σύνολο κληρονόμων. συγκληρονόμος (ο/η) Ιμτγν.] καθένας από τους κληρονόμους, στους οποίους από κοινού περιέρχεται μια περιουσία, συγκληρονομώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] [συγκληρονομείς... | συγκληρονόμησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος] κληρονομώ (κάτι) από κοινού (με άλ-λον/άλλους).**

σύγκληση (η) 11893] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] πρόσκληση πολλών προσώπων (κυρ. μελών ενός οργάνου) για συγκεκριμένο σκοπό: *η ~ τής Βουλής / τού πειθαρχικού / τού συμβουλίου || έκτακτη*

/ *τακτική ~ ενός οργάνου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*

[ΕΤΥΜ· < *συγκαλώ,* κατά το σχήμα *καλώ - κλήση,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. convocationi, **συγκλητικός,** -ή, -ό |μτγν.J **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τη σύγκλητο (τής αρχαίας Ρώμης ή σύγχρονης ανώτατης σχολής): *~ τάξη* Jj *~ απόφαση ι συμβούλιο || ~ δόγμα* (απόφαση τής αρχαίας συγκλήτου επί ερωτήματος τού άρχοντα) (β) ***συγκλητικός*** (ο) το μέλος τής συγκλήτου (βλ.λ.) 2. ιστ. ***συγκλητική επαρχία*** υποδιαίρεση τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, επί κεφαλής τής οποίας οριζόταν κάποιος που είχε υπηρετήσει ως πραίτορας (βλ.λ.). **σύγκλητος** (η) {συγκλήτ-ου | -ων. -ους} **1.** ιστ. το ανώτατο κυβερνητικό, νομοθετικό, συμβουλευτικό σώμα τής αρχαίας Ρώμης και τού Βυζαντίου, τού οποίου οι αρμοδιότητες καθώς και η σύνθεση διαφοροποιήθηκαν κατά περιόδους και σύμφωνα με τις κατά καιρούς πολιτειακές αλλαγές · 2. το ανώτατο διοικητικό όργανο ανω- τάτου εκπαιδευτικού ιδρύματος, κυρ. πανεπιστημίου, το οποίο απαρτίζεται από καθηγητές και φοιτητές, εκπροσώπους των επιμέρους τμημάτων τού ιδρύματος, και στο οποίο προεδρεύει ο πρύτανης: *η ~ τού Πανεπιστημίου Αθηνών* **3.** (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η σύγκλητος.

[κι υμ. < αρχ. *σύγκ/.ητος* (ενν. *βουλή)* < *συγκαλώ.* Στη Μτγν. Ελληνική ο όρ. χρησιμοποιήθηκε κυρ. ως απόδ. τού λατ. senatus (< senex, senis «7^ραιός, πρεσβύτερος»)]. **συγκλίνω** ρ. αμετβ. {συνέκλινα, συγκεκλιμένος} **1.** τείνω να συναντηθώ (με κάποιον/κάτι) σε ένα σημείο ή μία γραμμή: οι *διάφορες ομάδες διαδηλωτών συνέκλιναν στο κέντρο τής πόλης* ΑΝΤ. αποκλίνω

(μτφ.) τείνω προς κοινό συμπέρασμα ή αποτέλεσμα: *όλες οι ενδείξεις συγκλίνουν στον φόνο εκ προμελέτης || στο θέμα αυτό οι απόψεις μας συ γκλ ί νο* ον α Ν Τ. αποκλίνω 3. (η μτχ. ***συγκλι'νων***, *-ουσα.* -ον) ΟΠΤ. (α) (δέσμη ακτινοβολίας) που διαδίδεται προς ένα σημείο ή πολύ μικρή περιοχή (β) (οπτικό όργανο) που μπορεί να συγκεντρώνει σε ένα σημείο (εστία) τις παράλληλες φωτεινές ακτίνες που πέφτουν πάνω του 4. ιαι ρ. ***συγκλινων στροβισμός*** στραβισμός κατά τον οποίο και τα δύο μάτια κλίνουν προς τη μύτη **5.** ψυχολ. **συ/κλινουσα** *νόηση / σκέψη* μορφή σκέψεως που συνίσταται στο να σκέπτεται κανείς με αναμενόμενο τρόπο ΑΝΤ. αποκλίνουσα νόηση / σκέψη. σχολιο λ. *-γκ-, κλίνω.*

[ητυμ. αρχ., αρχική σημ. «ξαπλώνω μαζί με κάποιον (με μια γυναίκα)», < *συγ-(συν-)* + *κλίνω.* Η σημ. «γέρνω, κλίνω (προς κάτι)» είναι μτγν.. ενώ η σύγχρονη μτφ. σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. convcrger]. **σύγκλιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** η κίνηση προς το ίδιο σημείο: *η - όλων των δυνάμεων τού στρατεύματος προς το κέντρο τής αντίπαλης παράταξης* αντ. απόκλιση 2. (μτφ.) (α) η κατάληξη σε κοινό σημείο (στόχο, αποτέλεσμα, συμπέρασμα): *δημοσιονομική ~* || *~ απόψεων/ θέσεων/ τάσεων || «το κοινό ανακοινωθέν αποτύπωνε τη ~ των στρατηγικών συμφερόντων τους»*(εφημ.) || *- των μακροοικονομικών δεικτών τής οικονομίας* λντ. απόκλιση (β) ***κριτήρια σύγκλισης*** όροι συμμετοχής στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Η.) 3. ΙΛΩΣΣ. η ανάπτυξη κοινών μορφολογικών ή δομικών χαρακτηριστικών από διαφορετικές γλώσσες ή διαλεκτικές μορφές τής ίδιας γλώσσας, ώστε να εμφανίζουν μεγαλύτερη ομοιότητα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κλίνω.*

[πτυμ. < μτγν. *σύγκλισις* «στενό πέρασμα» < αρχ. *συγκλίνω* (κυρ. απαντά το μέσ. *συγκλίνομαι* «ξαπλώνω μαζί με κάποιον στην ίδια κλίνη»), βλ.λ. Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού γαλλ. convergence].

σύγκλιση - απόκλιση - παρέκκλιση. Μ τάση διαφόρων δυνάμεων (κοινωνικών, ιδεολογικών, οικονομικών κ.λπ.) να ακολουθήσουν κοινή πορεία προς επίτευξη κοινών στόχων χαρακτηρίζεται ως σύγκλιση (πβ. την πολιτική και οικονομική σύγκλιση των χωρο>ν τής Ηνωμένης Η.υρώπης κατά τις επιταγές τής Συνθήκης τού Μάα- στριχτ): 7'ε'ΓΟΐες πο/απκές *υπονομεύουν τη σύγκλιση τής νυρωπαϊ- κής οικονομίας.* Η διαφοροποίηση τής πορείας ή η απομάκρυνση από τεθέντες κοινούς στόχους χαρακτηρίζεται ως απόκλιση. Ο όρος *απόκλιση* έχει και γενικότερη σημασία, δηλώνοντας κάθε απομάκρυνση από τον κανόνα ή από παραδεδεγμένες μορφές συμπεριφοράς (κοινωνικής, ηθικής, γλωσσικής, ιδεολογικής κ.λπ.): *Οι γλωσσολόγοι ορίζουν τα ?Λ0η ως αποκλίσεις από την κοινή μορφή γλωσσικής συμπεριφοράς.* Περισσότερο χρηματισμένη αρνητικά λόγω τής παρουσίας τής πρόθ. παρά και τής εκφραστικότητας (οπτικής, ενίοτε και ακουστικής) των δύο *-κκ-* λόγω τής πρόθ. εκ είναι η λ. παρέκκλιση, που υποδηλώνει την αλλαγή πορείας προς διαφορετική - πιθ. εσφαλμένη ή μη παραδεκτή- κατεύθυνση: *Κάθε παρέκκλιση από τους κοινούς στόχους Θέτει σε κίνδυνο τη συνοχή τού αγώνα.*

συγκλονίζω ρ. μετβ. [συγκλόνισ-α (λόγ. συνεκλόνισα), -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. (κυριολ.) πρυκαλώ ισχυρό κλονισμό (τράνταγμα), τραντάζω (κάτι/κάποιον): *σεισμός 6,3 Ρίχτερ συγκλόνισε όλη τη Λ. Ελλάδα* 2. (μτφ.) προκαλώ ισχυρότατη αναστάτωση ή συγκίνηση (σε κάποιον), συνταράζω: *οι αποκαλύψεις του έχουν συγκ/.ονίσει την κοινή γνώμη* jj *η αυταπάρνηση των σωστικών συνεργείων μάς συ- γκλόνισε όλους* ΣΥΝ. κατασυγκινώ. ■ .* σχολιο λ. *-γκ-.*

[ΗΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *συγκλονώ (-έω),* κατά τα ρ. σε *-ίζω,* βλ. κ. *κλονίζω].*

συγκλονισμός (ο) 1188011. (κυριολ.) το πολύ ισχυρό τράνταγμα συν. ταρακούνημα 2. (μτφ.) η βαθιά και έντονη αναστάτωση και συγκίνηση: ο *~ τής κοινής γνώμης από το δράμα των σεισμοπλήκτων.* **συγκλονιστικός,** -ή, -ό [1893J αυτός που συγκλονίζει, που προκαλεί μεγάλη ταραχή ή συγκίνηση: *~προσπάθεια ι ερμηνεία I είδηση* ΣΥΝ. συνταρακτικός. – **αυγκλονιαπκ-ά** / **-ώς** επίρρ. **συγκοινωνία** (η) {συγκοινωνκόν} **1.** η σύνδεση δύο ή περισσοτέρων αντικειμένων, χώρων, περιοχών με κάποιο μέσο. δίαυλο, δίοδο κ.λπ.: *υπάρχει ~ των αιθουσών μέσα από ένα κρυφό πέρασμα || η - μεταξύ δύο χωριών μέσω οδικού δικτύου* 2. (ειδικότ.) η μεταφορά, μετακίνηση προσώπων ή πραγμάτων, καθώς και το σύστημα και τα μέσα με τα οποία πραγματοποιείται αυτή οργανωμένα και κυρ. σε σταθερή βάση: *αστική / υπεραστική / συνεχής / αραιή / πυκνή ~ || η ~ διακόπτεται τα μεσάνυχτα |] Υπουργείο Συγκοινωνιών || η ~ στο κέντρο θα διακοπεί λόγω τής πορείας των απεργών || μέσα συγκοινωνίας* **3.** (συνεκδ.-καθημ.) το αστικό λεωφορείο και τρόλεϊ: *παίρνω τη ~ |] θα πάω στο κέντρο με τη*

[ΕΤΥΜ. μεσν., αρχική σημ. <« επικοινωνία». < αρχ. *συγκοινωνώ (-έω)*

βλ.λ.|.

συγκοινωνιακός, -ή, -ό [1898J αυτός που σχετίζεται με τη συγκοινωνία: *~ δίκτυο / κόμβος / άξονας / έργο / πολιτική / ρύθμιση / γραμμή / μέσα.* – **αυγκοινωνιακ-ά** / **-ώς** επίρρ. **συγκοΐνωνιολόγος** (ο/η) επιστήμονας με ειδικές γνώσεις σε θέματα εύρυθμης, οικονομικής και φιλικής προς το περιβάλλον λειτουργίας των συγκοινωνιών. – **συγκοινωνιολογία** (η), **συγκοινωνώ** ρ. αμετβ. {συγκοινωνείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** (για αντικείμενα, κλειστούς χώρους) έχω δυνατότητα επικοινωνίας (με κάτι), συνδέομαι: *το κάστρο συγκοινωνούσε με το λιμάνι με σήραγγα || τα δωμάτια συγκοινωνούν με εσωτερική πόρτα* συν. επικοινωνώ **2.** φυσ. (α) ***συγκοινωνούντα δοχεία*** βλ. λ. *δοχείο* (β) *αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων* φυσικός κανόνας κατά τον οποίο ρυθμίζεται η ισορροπία των υγριόν που περιέχονται σε σύστημα συγκυι- νωνούντων δοχείων. σχολιο λ. *-γκ-.*

[ι-τυμ. < αρχ. *συγκοινωνώ (-έω).* αρχική σημ. «συνδέομαι, έχω συμμετοχή (σε κάτι)», < *συγ- (< συν-)* + *κοινωνώ* (βλ.λ.). Η βασική σημ. απαντά και στην Κ.Δ. (λ.χ. *Έφεσ.* 5, 11: *μή συγκοινωνείτε τοΐς εργοις τοΐς άκάρποις τοϋ σκότους...).* Ο όρ. *συγκοινωνούντα δοχεία* αποτελεί απόδ. τού γαλλ. vases communicants|. **συγκόλληση** (η) Ιμτγν.ί {-ης κ. -ήσεως \ -ήσεις. -ήσεων] η μέθοδος τής μόνιμης συνένωσης δύο. κυρ. μεταλλικών, αντικειμένων με τα κατάλληλα υλικά ή τρόπο (κόλλα, ηλεκτροκόλληση): *~ τήξεως* (τα κομμάτια θερμαίνονται στο σημείο τής ένωσης μέχρι τήξεως) || *- με πίεση / οξυγόνο.* Επίσης **αυγκόλλημα** (τυ) [μτγν.|. **συγκολλητήρας** (ο) [I870[το τεχνικό μέσο ή εργαλείο που χρησιμοποιείται για τις συγκολλήσεις συν. (καθημ.) κολλητήρι, **συγκολλητής** (ο) [αρχ.] τεχνίτης ειδικευμένος στις συγκολλήσεις μετάλλων.

συγκολλητικός, -ή, -ό 11876| **1.** αυτός που σχετίζεται με τη συγκόλληση: *~ διεργασία || - επέμβαση / ουσία / κράμα* · 2. γλωσσ. ***συγκολλητική γλώσσα*** κάθε γλώσσα στην οποία διάφορα γλωσσικά στοιχεία, που στις ευρωπαϊκές λ.χ. γλώσσες απαντούν ως αυτοτελή (π.χ. προθέσεις, αντωνυμίες, σύνδεσμοι, άρθρα, ολόκληρες λέξεις), «συ- γκολλώνται» σε μια ενότητα με το ριζικό θέμα. δημιουργιόντας ένα σύνολο, που αντιστοιχεί με τη φράση των ινδοευρωπαϊκών γλωσσών, π.χ. τουρκ. atlarim «τα άλογά μου» (at = «άλογο, άτι» + iar = πληθ. + ini = «μου»)· τέτοιες γλώσσες είναι λ.χ. η Τουρκική, η Ουγγρική, η Σουαχίλι. πολλές ινδιάνικες γλώσσες κ.ά.

[γ.τυμ. Ως επίθ. που προσδιορίζει τη φερώνυμη κατηγορία γλωσσών, η λ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. agglutinantej. **συγκολλώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {συγκολλάς... | συγκόλλ-ησα. -ώμαι. -άσαι... -ήθηκα. -ημένος} κολλώ μαζί με συνδετική ύλη (κυρ. κόλλα) δύο ή περισσότερα αντικείμενα ή κομμάτια αντικειμένου, κάνω συγκόλληση, **συγκομιδή** (η) **1.** η συλλυγή καρπών, γεωργικών προϊόντων σε έναν χο)ρο για την αποθήκευση ή την επεξεργασία τους. προκειμένου να διατεθούν στο εμπόριο ή προς κατανάλωση: *η - τής ελιάς / προϊόντων* συν. σοδειά 2. (συνεκδ.) το σύνολο των γειοργικών προϊόντων που συλλέγονται, οι καρποί: *πλούσια ι φτοϊχή* - **3.** (μτφ.) η συγκέντρωση (στοιχείων, αντικειμένων κ.λπ.. π.χ. για τη δημιουργία αποθέματος, αρχείου): *πλούσια - χειρογράφων* || ο *αθλητής αυτός έχει τη μεγαλύτερη ~ πόντων στο πρωτάθλημα.* – **συγκομίζω** ρ. [αρχ.]. σχολιο λ. *-γκ-. κομίζω.*

|ΒΤΥΜ. αρχ. < *συγκομίζω* < *συν-* (βλ.λ.) + *κομίζω*\. **συγκοπή** (η) **1.** το να συγκόπτει κανείς (κάτι) **2.** ιαιρ. η παροδική απώλεια τής συνείδησης, που συνδέεται με την ανεπαρκή ροή οξυγονωμένου αίματος στον εγκέφαλο: *παθαίνω ~* **3.** γλωσσ. η αποβολή ή σίγηση φωνήεντος που βρίσκεται είτε στην αρχή τής λ. *(επάνω > πάνω, ερωτώ > ρωτώ)* είτε μεταξύ δύο συμφώνων, π.χ. *δώστε < δώσετε, πάρτε< πάρετε* κ.λπ. 4. μους. (α) το «δέσιμο» (σύζευξη διαρκείας. βλ. λ. *σύζευξη)* δύο συνεχόμενων φθόγγων, στην περίπτωση που υ προηγούμενος καταλαμβάνει ασθενές μέρος μέτρου (άρση) και ο επόμενος ισχυρό (θέση)· σε αυτή την περίπτωση, ο («συγκεκομμένος») τονισμός τής θέσης μετατοπίζεται στην άρση, με αποτέλεσμα ένα ιδιότυπο φαινόμενο ρυθμικού τονισμού (β) (γενικότ.) η μετατόπιση τού τονισμού από το ασθενές μέρος στο ισχυρό, ο αντιχρονισμός (βλ.λ.).

σχολιο λ. *-γκ-.*

[F.ΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *συγκόπτω* < *συγ-* (< συν-) + *κόπτω*\.

συγκοπή (φωνηέντων): Στη νεότερη Ελληνική αναπτύχθηκε η τάση να σιγηθεί το προτυνικό ιδ. φωνήεν (φωνήεν ευρισκόμενο μπροστά από τυνούμενη συλλαβή) και. γενικότερα, το φωνήεν που βρισκόταν στην αρχή τής λέξης. Ι Ιαραδείγματα: *ιδικός > δικός, ίνα > ινά> να, ουδέν> δεν, ημάς> μας, αυτόν>* afton > fton > *τον, αυτήν >* aftin > ftin > *την, συτού> του* και άλλες τέτοιες λέξεις που χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στον λόγο. Οι λέξεις μάλιστα αυτές, σε παλαιότερα κείμενα (ιδ. τον 19ο αι.), γράφονταν με κορω-

νίδσ (΄). που δήλωνε τη σίγηση ή συγκοπή τού φωνήεντος: ***'δικός, 'να. 'δεν, 'μας, 'τον. 'την. 'το. 'του*** κ.λπ. (πβ. λ.χ. τον Ι Ιρόλογο τού ***Λεξικού τής Αρχαίας*** τού Σκαρλάτου Βυζαντίου, 1851). νέρα από αυτές τις πολύχρηστες και λειτουργικές λέξεις, που η βραχύτερη μορφή τους εξυπηρετεί ιδιαίτερα τον γρήγορο προφορικό λόγο, και άλλες λέξεις τής Κλληνικής υπόκεινται σε συγκοπή τού αρκτικού τους (προτονικού ή μη) φωνήεντος: ***ερωτώ*** > *ρωτώ*, ***επάνω*** > *πάνω*, ***αιγιαλός*** > *γιαλός*, ***υγεία*** > *γεια* (***υγεία*** > ***υγειά*** > ***γεια)***, ***ε/.εύτερος***

λεύτερος, ***ημέρα*** > *μέρα*. Ως συγκοπή χαρακτηρίζεται και η σί- γηση φωνήεντος μέσα στη λέξη ανάμεσα σε δύο σύμφωνα: ***δώσετε > δώστε***, ***γράψετε > γράψτε*** (και ***γράφτε)***.

συγκόπτομαι ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {συγκεκομμένος} **1.** (για λέξη) χάνω συλλαβή ή φωνήεν 2. (η μτχ. *συγκεκομμένος, -η, -ο)* βλ.λ. **σύγκορμος,** -η. -ο (ως επιρρηματικό κατηγορούμενο) σε όλο το σιό- μα: *τρέμω* — **σύγκορμα** *εκίρρ.*

Ιετυμ. < *συγ- « συν-)* + *-κορμος*< *κορμί].*

συγκροτημένος, -η, -ο -» συγκρατώ

συγκράτηση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.Ι **1.** η διατήρηση (πράγματος) σε συγκεκριμένη θέση, η σταθεροποίησή του: *καρφίτσα για τη ~ τού μαντηλιού στους ώμους* συν. στερέωση, στήριξη 2. η δέσμευση σε μία θέση, η εμπόδιση τής περαιτέρω κινήσεως ή ανάπτυξης. επέκτασης κ.λπ.: *η ~ των όμβριων υδάτων από τα δέντρα τού δάσους* ||(μτφ.) *η ~τού πληθωρισμού / των εισαγωγών ι τής εκροής συ- ναλλάγματος* ΣΥΝ. αναχαίτιση, παρεμπόδιση· φρ. *συγκράτηση τιμών* ο έλεγχος των τιμιόν και η διατήρησή τους σε σταθερά επίπεδα: *πολιτική συγκράτησης των τιμών* 3. ο έλεγχος στην εκδήλωση των παρορμητικοί αντιδράσεων, των ορμών ή των επιθυμιών κάποιου από τον ίδιο: *επέδειξε μεγάλη ακόμη και όταν τον προκάλεσαν έντονα* συν. εγκράτεια, (μτφ.) χαλιναγώγηση ΛΝΤ. (μτφ.) αποχαλίνωση, αφηνιασμός **4.** η διστακτικότητα. η διατήρηση επιφυλάξεων: *δέχτηκε μεν. αλλά ήταν εμφανής η ~ στη φωνή του* | | *μετά τα όσα έγιναν είναι φυσική η ~ τον απέναντι στις προτάσεις τους* ΣΥΝ. επιφύλαξη, **συγκροτούμενος** (ο) {συγκρατουμέν-ου | -ων, -ους}, **συγκροτούμενη** (η) πρόσωπο που κρατείται σε φυλακή ή κρατητήριο μαζί με άλλους.

[ηγυμ. ***< συγ- (<*** συν-) ***+ κρατούμενος].*** **συγκρατώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {συγκρατείς... | συγκράτ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} **1.** κρατο') (κάτι) σταθερό σε μία θέση, στερεώνω ΣΥΝ. πιάνω **2.** στηρίζω **3.** δεσμεύω (κάτι): ***τα δέντρα τού δάσονς συγκρα- γούν τα νερά τής βροχής || το φίλτρο συγκρατεί ης ξένες ουσίες*** **4.** ανακόπτω την ορμή. εμποδίζω ή σταματώ την κίνηση, την πορεία (πράγματος **/** προσώπου): ***τα Μ.Α.Τ. συγκρατούσαν τους διαδη/Μτές μακριά από το υπουργείο || τον συγκράτησε η ζώνη ασφαλείας και δεν χτύπησε στο παρμπρίζ || το φράγμα συγκρατεί τα νερά τού ποταμού*** συν. αναχαιτίζω **5.** θέτω (κάτι) υπό έλεγχο, περιορίζοντας ή καταστέλλοντας την εκδήλωσή του: ***~ τα νεύρα / την οργή ! τα δάκρυα / τον ενθουσιασμό μου || ~ τις τιμές / την αύξηση των επιτοκίων / τον πληθωρισμό*** ΣΥΝ. ελέγχω, περιορίζω **6.** καταγράφω ως πληροφορία, κρατώ στη μνήμη μου: ***μου είπε το όνομά του, αλλά δεν το συ- γκράτησα*** || δεν ***- ποτέ αριθμούς*** συν. θυμάμαι **7.** (μεσοπαθ. *συγκροτούμαι)* περιορίζω την ένταση των αντιδράσεών μου. των παθών ή των επιθυμιών μου: ***Συγκρατήσου! Πρέπει να είσαι ψύχραιμος! || πώς να συγκρατηθεί, όταν τον προκα/.ούν με τέτοια λόγια-,*** συν. κρατιέμαι **8.** (η μτχ. *συγκροτημένος,* ***-η, -ο)*** αυτός που χαρακτηρίζεται ***από*** μετριοπάθεια ή διστακτικότητα: ***ήταν πολύ - στις δη?.ώσεις του, για να μην οξύνει την κατάσταση || με τις πιο ~ εκτιμήσεις αναμένεται να κερδίσουμε με ποσοστό τουλάχιστον 50% || ο πρωθυπουργός εξέ- φρασε ~ αισιοδοξία για την πορεία των συνομιλιών || η αγορά ακινήτων εμφανίζεται συγκρατημένη || - ανησυχία. +*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γκ-.*** **συγκρητισμός** (ο) **1.** η ανάμειξη στοιχείων διαφορετικής προελεύσεως. κυρ. θρησκειών ή τύπων λατρείας, ώστε να προκύψει κάτι καινούργιο· (ειδικότ.) η ανάμειξη στοιχείων τής αρχαίας ελληνικής και των ανατολικών θρησκειών κατά τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους **2.** φίλος, ο τεχνητός συμβιβασμός ιδεών ή διδασκαλιών, που είναι διαφορετικές ή και ασυμβίβαστες μεταξύ τους. σε ενιαίο φιλοσοφικό σύστημα, χωρίς να υιοθετείται κάποιο από τα φιλοσοφικά συστήματα στα οποία ήταν εντεταγμένες αυτές οι ιδέες, θεωρίες. — **συγκρητικός,** -ή, -ό. **συγκρητικά** επίρρ.

[πτυμ. μτγν. < *συγκρητίζω* < συν- (βλ.λ.) + *κρητίζω* (< *Κρής, -τός).* Η λ. οφείλει τη σημ. της στους αρχ. Κρήτες. οι οποίοι, αν και είχαν διαφορές με τους ομοεθνείς τους, συνασπίζονταν μαζί τους ενώπιον τού κινδύνου ενός πολέμου!, σύγκριμα (το) {συγκρίμ-ατος | -ατα. -άτων] 1. το στερεό σώμα που σχηματίζεται κατά την καθίζηση διαλυμάτων **2.** γεΩλ. ο ακανόνιστου σχήματος όγκος που σχηματίζεται εντός πετρωμάτων ή εδαφών κατά τη σταδιακή μεταφορά και απόθεση υλικών 3. ιλτρ. ο στερεός σχηματισμός που εμφανίζεται σε ιστούς. αρθρο')σεις, πόρους και σωματικές κοιλότητες και οφείλεται σε παθολογικά αίτια.

[ΠίχΜ. μτγν. < αρχ. *συγκρίνω* (βλ.λ.)|. συγκρίνω ρ. μετβ. {συνέκρινα, συγκρίθηκα (λόγ. συνεκρίθην. -ης, -η...)} **1.** εξετάζω παράλληλα (δύο ή περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα) εντοπίζοντας τις διαφορές και τις ομοιότητές τους: *αν συγκρίνεις τα δύο προϊόντα, θα δεις ότι το πρώτο είναι σαφώς καλύτερο || ~ την ελληνική με τη γερμανική σύνταξη*]| *μη* συ/κρίνεις *ανόμοια πράγματα!* 2. εκτιμώ ή περιγράφω (κάτι./κάποιον) ως παρόμοιο, ανάλογο ή ισάξιο (άλλου): *με τι μπορεί να συγκρίνει κανείς τη στοργή τής μάννας!* συν. παραλληλίζω, (μτφ.) βάζω δίπλα (-δίπλα) 3. (μεσοπαθ. *συγκρίνομαι)* (α) παραβάλλομαι προς (κάποιον/κάτι): *συχνά συγκρίνεται η περίοδος τής αρχαίας αθηναϊκής ηγεμονίας με αν τήν τής σύγχρονης αμερικανικής* (β) μπορώ να υποστώ σύγκριση, να θεωρηθώ ισάξιος (κάποιου): ***συγκρίνεται αντό το λεπτοδονλεμέ.νο βάζο μ' αντό το τυποποιημένο:*** φρ. **δεν** *συγκρίνομαι* υπερέχω τόσο, ώστε δεν επιδέχομαι σύγκριση: ***αυτό το ρούχο δεν συγκρίνεται. κοίτα ποιότητα υφάσματος, ραφή...*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γκ-. μετοχή.***

|ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «συνδυάζω, σχηματίζω (κυρ. από κοινού με κάτι άλλο)», < ***συγ-*** (< συν-) + κρίνω. Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.Ι. **σύγκριση** (η) Ιαρχ.] {-ης κ. -ίσεως] -ίσεις. -ίσεων] **1.** η εξέταση δύο ή περισσοτέρων προσώπων ή πραγμάτων για τον εντοπισμό υμοιοτήτων και διαφορών: ***κάθε ~ μεταξύ τους είναι υπέρ της*** | | ***δύσκολη*** ~ συν. (αντι)παραβολή· ΦΡ. (α) ***μέτρο σύγκρισης*** οτιδήποτε λειτουργεί ως βάση για αξιολόγηση, ως σημείο αναφοράς για κρίση, οτιδήποτε συγκριτικά προς το οποίο αξιολογείται κάτι άλλο ομοειδές: ***αν πάρεις ως ~ την Ελβετία, τότε όλες οι χώρες είναι φτωχές*** | | δεν ***μπορείς να θεωρήσεις την αγγλική βιομηχανία, για να κρίνεις την ελληνική- η αγγλική βιομηχανία ήταν πανίσχυρη, όταν η ελληνική ήταν ακόμη στα σπάργανα*** (β) ***σε σύγκριση / εν συγκρίσει (έν συγκρίσει)*** *με (κάποιον / κάτι)* παραβάλλοντας, συγκρίνοντας προς (κάποιον/ κάτι): ***~ το προηγούμενο μοντέλο, το νέο είναι σαφώς βελτιωμένο*** (γ) (καθημ.) *κσμία σύγκριση!* για περιπτώσεις στις οποίες αυτό για το οποίο γίνεται λόγος υπερέχει αισθητά, ώστε. η ανωτερότητά του να θεωρείται εκ των προτέρων δεδομένη: -/ ***Αυτό το κρασί είναι ασυναγώνιστο*** (δ) *αντέχω στη σύγκριση* μπορώ να συγκριθώ, είμαι εφάμιλλος: ***αντό το μοντέλο αυτοκινήτου δεν αντέχει στη σύγκριση με τα αντίστοιχα μοντέλα των ιαπωνικών κολοσσών*** 2. ΓΛΩΣΣ. (α) η δήλίοση μέσω των παραθετικών τού διαφορετικού βαθμού στον οποίο υπάρχει, λ.χ. σε ένα ουσιαστικό, η ιδιότητα ή η ποιότητα που εκφράζει ένα επίθετο σε σχέση με άλλα ουσιαστικά (β) ***όρος σύγκρισης*** καθένας από τους (δύο συνήθ.) συντακτικούς όρους, υι οποίοι συγκρίνονται. όπως δηλώνεται με τη χρήση επιθέτου ή επιρρήματος συγκριτικού βαθμού: ***στην πρόταση «η Σοφία είναι πιο ψηλή από τον Άρη», πρώτος - είναι ««η Σοφία» και δεύτερος - το «από τον Άρη».*** **συγκρίσιμος,** -η. -ο αυτός που είναι δυνατόν να συγκριθεί με άλλον: ***~ μεγέθη / οικονομικός δείκτης.*** **συγκριτικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σύγκριση: ***τα ~ στοιχεία μεταξύ των βα/^κανικών χωρών δείχνουν υπεροχή τής Ελλάδας στον οικονομικό τομέα*** ■ φρ. *συγκριτικό τεστ* η δοκιμαστική χρήση καταναλωτικών προϊόντων τού ίδιου τύπου ή τής ίδιας κατηγορίας, λ.χ. από εξειδικευμένα περιοδικά αγοράς, για τη σύγκρισή τους. την ανάδειξη των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων τους: ***έγινε ~ στα τέσσερα πιο εμπορικά μοντέλα αυτοκινήτων στα 1.300 κυβικά*** **2.** αυτός που βασίζεται στη σύγκριση, που τη χρησιμοποιεί ως μέθοδο έρευνας: ***~ ανατομική / ψυχολογία / γλωσσολογία / Δίκαιο*** **3.** αυτός που προσδιορίζεται, υπολογίζεται μέσω συγκρίσεως, όχι απόλυτα: ***τα ~ πλεονεκτήματα που παρέχει αυτός ο υπολογιστής έναντι των μοντέλων άλλων εταιρειών [] τώρα υπάρχει ~ άνεση χρόνου*** (σε σχέση με πριν) συν. σχετικός λντ. απόλυτος **4.** γλωσσ. ***συ-*** *γκριτικός (βαθμός)* ***ο*** τύπος επιθέτων και επιρρημάτων (σε ***-τερος*** ή με τη λ. ***πιο: μικρότερος / πιο μικρός)*** που χρησιμοποιείται για να δηλώσει ότι το προσδιοριζόμενο έχει μια ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό από ένα άλλο: γο «***μικρότερος» είναι ο ~ τού «μικρός», το «γρηγορότερα» είναι ο ~ τού «γρήγορα»*** || ***η νέα ασφαλιστική εταιρεία είναι πιο αξιόπιστη από εκείνη πον ήμουν ασφαλισμένος πριν. - συγκριτικά/-ώς*** [μτγν.] επίρρ. **συγκρΐτολόγος** (ο/η) επιστήμονας τής συγκριτικής φιλολογίας. **συγκριτολογικός,** -ή. -ό. σχόλιό λ. ***φιλολογία.***

[ηγυμ. Απόδ. τού αγγλ. comparaiist). **συγκρότημα** (το) {συγκροτήμ-ατος | -ατα, -άτων] **1.** σύνολο πραγμάτων τού ίδιου είδους (κυρ. κτηρίων) συγκεντρωμένων, ώστε να συγκροτούν λειτουργική ενότητα: το ***σχολικό ~ θα περι/.αμβάνει δημοτικό, γυμνάσιο και λύκειο || ξενοδοχειακό / βιομηχανικό ~ || - αθλητικών εγκαταστάσεων / διαμερισμάτων / κινηματογράφων-*** *φ\\ στερεοφωνικό συγκρότημα* βλ. λ. ***στερεοφωνικός*** **2.** οργανωμένο σύνολο καλλιτεχνών, που εκτελούν έργα είτε δικά τους είτε άλλων: ***- τζαζ / λαϊκής / παραδοσιακής μουσικής || μουσικό / δημοφιλές / ποπϊ ροκ ~*** | | ***σχηματίζω / διαλύω ένα ~ ||*** το ***θρυ?.ικό*** ~ των ***Μπιτλς*** | | ***χορευτικό*** ~

(συνεκδ.) οι καλλιτέχνες που απαρτίζουν ένα τέτοιο σύνολο: ***οι σχέσεις τού ~ βρίσκονται σε άσχημο σημείο || η φωτογραφία τού ~ 4.*** (ειδικότ.) το σύνολο επιχειρήσεων που συντονίζονται και εποπτεύονται από μία διεύθυνση: ***~ τραπεζών / επιχειρήσεων || εκδοτικό ~ 5.*** ΣΤΡΑΤ. σύνολο στρατιωτικών μονάδων, συνήθ. διαφόρων Όπλων και Σωμάτων που τίθενται υπό ενιαία διοίκηση για συγκεκριμένη αποστολή. — (υποκ.) **συγκροτημτάκι** (το) (κυρ. σημ. 2).

[ΕΤΥΜ· μτγν.. αρχική σημ. «οργανωμένο σύνολο, ομάδα». < αρχ. συ-***γκροτώ*** (βλ.λ.)]. **συγκροτημένος,** -η. -ο συγκροτώ

συγκρότηση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων} **1.** η σύσταση, ο καθορισμός των μελών, των αρμοδιοτήτων και τού τρόπου λειτουργίας ενός συνόλου: ***~ εξεταστικής επιτροπής για τη διερεύνηση τον σκανδάλον*** | | ***~ εταιρείας*** αντ. διάλυση· ΦΡ. (για αιρετά όργανα) *συγκρότηση σε σώμα* η πρώτη συνεδρίαση με συγκέντρωση όλων των μελών για την ανάδειξη τής διοίκησης και την κατανομή των αρμοδιοτήτων: ***η ~ τής Βονλής κατά το Σύνταγμα*** **2.** (μτφ.) η ολοκληρωμένη σκέψη και προσωπικότητα, η άρτια πνευματική οργάνωση που επιτρέπει σε κάποιον να λειτουργεί με συστηματικότητα και συνέπεια (χωρίς αντιφάσεις): ***άνθρωπος με -3.*** η κατάρτιση, η κατοχή των απαιτούμενων γνώσεων: ***επιστημονική / θεωρητική / ελλιπής συγκροτώ*** ρ. μετβ. {συγκροτείς... | συγκρότ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. απαρτίζω μαζί με άλλους (σύνθετο σύνολο): ***τα μέρη που συγκροτούν*** το ***όλο*** | | ***αυτοί οι πέντε συγκροτούν μια υπολογίσιμη***

αντιπολιτευτική ομάδα στο εσωτερικό τού κόμματος || όσα είπε δεν συγκροτούν πολιτική πρόταση■ αποτελούν απλές διαπιστώσεις και κοινότοπες κρίσεις ΙΥΝ. συνθέτω, αποτελώ **2.** (γενικά) προβαίνω στη σύσταση (καθορισμό των μελιόν. των αρμοδιοτήτων και τής λειτουργίας): ***η Βουλή θα συγκροτήσει ειδική εξεταστική επιτροπή για τη διερεύνηση των καταγγελιών*** || ~ ***ένα επιτελείο ειδικών*** ιυν. οργανώνω. σχηματίζω· ΦΡ. (για αιρετά όργανα) ***συγκροτούμαι σε σώμα*** συνεδριάζω για πρώτη φορά για την ανάδειξη τής διοίκησης και την κατανομή των αρμοδιοτήτων: το ***θέμα θ(χ περάσει από το συμβούλιο, αμέσως μόλις αυτό συγκροτηθεί σε σώμα*** **3.** (η μτχ. ***συγκροτημένος, -η, -ο)*** (α) αυτός που έχει συστηματικό χαρακτήρα, άρτια πνευματική οργάνωση, ώστε να λειτουργεί με συνέπεια (χωρίς αντιφάσεις): ~ ***σκέψη ι λόγος*** (β) (για πρόσ.) πνευματικά ή/και ηθικά ολοκληρωμένος: ***- επιστήμονας ιπροσωπικότητα.*** ** σχολιο λ. ***-γκ-.***

Ι.ΕΤΥΜ < αρχ. ***συγκροτώ (-έω).*** αρχική σημ. «κρούω μαζί. προκαλώ κρότο χτυπώντας δύο πράγματα μαζί. το ένα με το άλλο» < συν- (βλ.λ.) + ***κροτώ*** < ***κρότος.*** Η λ. χρησιμοποιήθηκε ακόμη για την εργασία τού σιδηρουργού, ο οποίος σφυρηλατεί εργαλεία ή όπλα, και. με- ταφΟρικώς στη Μτγν. Κλληνική, για να δηλώσει τη σημ. «οργανώνω, συνιστώ, φτειάχνω».).

συγκρούομαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.Ι {συγκρούστηκα} **1.** χτυπώ με δύναμη πάνω σε (κάτι/κάποιον): ***το αυτοκίνητο ξέφυγε από την πορεία του και συγκρούστηκε με διερχόμενο φορτηγό || τα δύο αεροπλάνα συγκρούστηκαν στον αέρα*** ΙΥΝ. (για οχήματα) τρακάρω· (μτφ.) **2.** *συγκρουόμενα* (τα) διθέσια ηλεκτροκίνητα αυτοκινητάκια τού λούνα παρκ με παχύ προστατευτικό λάστιχο γύρω τους. τα υποία κινούνται με ηλεκτρική ενέργεια σε ειδική πίστα, ενο> οι οδηγοί τους επιδιώκουν να συγκρουστούν με όσο γίνεται λιγότερα (ή και περισσότερα) από τα υπόλοιπα **3.** έρχομαι σε αντίθεση (με κάτι): ***τα συμ- φέροντά μας συγκρούονται*** ΣΥΝ. αντιτίθεμαι, προσκρούω **4.** έρχομαι σε ρήξη, σε έντονη αντιπαράθεση με (κάποιον/κάτι): ***συγκρούστηκαν για τα κληρονομικά*** **5.** έρχομαι σε βίαιη αντιπαράθεση, συμπλέκομαι (με κάποιον): ***τα Μ.Α.Τ. συγκρούστηκαν με τους διαδηλωτές*** **6.** έρχομαι σε πολεμική σύγκρουση, συμπλέκομαι σε μάχη. πολεμώ: ***οι δύο στρατοί συγκρούστηκαν στην πεδιάδα.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***

σύγκρουση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ούσεως | -ούσεις, -ούσεων} **1.** το ισχυρό χτύπημα κινούμενου αντικειμένου σε άλλο: - ***δύο αεροπλάνων*** / ***αυτοκινήτων / π/.οίων || ~ αμαξοστοιχίας με αυτοκίνητο σε αφύλαχτη διάβαση || σφοδρή ~ τρένων*** || ***μετωπική*** / ***πλαγιομετωπική*** - **2.** η βίαιη συμπλοκή, η ένοπλη αντιπαράθεση: ~ ***απεργών με την αστυνομία*** [***ένοπλη ~ || σφοδρές ~ μεταξύ των αντίπα/.ων στρατευμάτων j| μαίνονται οι ~ στο μέτωπο |(φόβος για γενίκευση των αιματηρών - στη Βοσνία*** 3. (μτφ.) η κατάσταση στην οποία συνυπάρχουν στοιχεία που αλληλοαναιρούνται ή που εμποδίζει το ένα την ύπαρξη ή λειτουργία τού άλλου: ~ ***συμφερόντων*** / ***νοοτροπιών*** / ***απόψεων*** / ***αρμοδιοτήτων*** (για υποθέσεις που υπάγονται στη δικαιοδοσία δύο αρχών, υπηρεσιών με διαφορετικές εκτιμήσεις σχετικά με τη λύση που πρέπει να δοθεί)· φρ. *σύγκρουση καθηκόντων* βλ. λ. ***καθήκον*** **4.** ψυχολ. η έκφραση εσωτερικών ψυχικών τάσεων, κινήτρων ή απαιτήσεων, που έρχονται σε αντίθεση, δεν συμβιβάζονται ή λειτουργούν ανταγωνιστικά: ***αυτό το δίλημμα τον έχει δημιουργήσει πολλές*** ~ || ***ξεπέρασε τις εσωτερικές της ~ και ανέλαβε πρωτοβουλίες*** **5.** (μτφ.) (α) η έντονη αντιπαράθεση: ***ήρθε σε ~ με ορισμένους συνεργάτες του*** (β) (ειδικότ.) ο έντονος ανταγωνισμός για την επικράτηση: ***στο βιβλίο του μιλά για*** ~ των ***πολιτισμών*** Συν. διαμάχη, ρήξη.

συγκρουσιακός, -ή. -ό αυτός που έρχεται σε αντίθεση με κάποιον άλλον ή που προκαλεί συγκρούσεις: ***η*** ~ ***εξωτερική πολιτική μιας χώρας.***

[εγυμ. < ***σύγκρουση*** + παραγ. επίθημα ***-ακός.*** πβ. κ. ***παράδοση*** - ***παραδοσιακός\.***

σύγκρυο (το) {χωρ. γεν.} το τρέμουλο είτε από κρύο είτε λόγω μεγάλης ταραχής· κυρ. στη φρ. ***με πιάνε» σύγκρυο*** περνώ μεγάλη αναστάτωση. τρέμω ολόκληρος: ***τον φοβάται κάρα πολύ΄και μόνο πον ακούει τ' όνομά του, την πιάνει σύγκρυο*** ΣΥΝ. ρίγος, ανατριχίλα, κρυάδα, τρεμούλα. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γκ-.***

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. ***σύγκρυος <συγ-*** (< συν-) + ***κρύος |.***

συγκυβέρνηση (η) [μεσν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η από κοινού συμμετοχή στην κυβέρνηση και γενικότ. στην άσκηση διαχειριστικού ή κυβερνητικού έργου: ***η*** ~ ***Λεξιάς-Αριστεράς το καλοκαίρι τού 1989.*** – **συγκυβερνιο** ρ. [μτγν.} {-άς...}.

συγκυβΕρνήτης (ο) Ι1832J Ισυγκυβερνητών} ο πιλότος αεροσκάφους ή διαστημοπλοίου, που είναι δεύτερος στην ιεραρχία, ο δεύτερος κυβερνήτης.

συγκυρία (η) {συγκυριών} **1.** το πλέγμα των συνθηκών που επικρατούν σε δεδομένη στιγμή, η γενική κατάσταση μέσα στην οποία συμβαίνει κάτι: ***η ιστορική*** ~ ***δεν είναι ευνοϊκή για τέτοιο τολμηρό εγχείρημα |[στη σημερινή ~ ούτε η μία ούτε η άλλη λύση είναι εφικτή·*** φρ. ***οικονομική συγκυρία*** το πλέγμα των σταθερών δεδομένων που ισχύουν σε ορισμένη φάση τού οικονομικού κύκλου και βάσει των οποίων γίνονται οι προβλέψεις για την οικονομία: ***η*** ~ δεν ***ευνοεί τις επενδύσεις*** 2. η περίσταση: ***ατυχής*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-γκ-, π?^ηροφορική.*** [ετυμ. αρχ. < ***συγκυρώ (-έω)*** «συμβαίνω συγχρόνως, κατά τύχη» < συν-(βλ.λ.) + ***κυρώ (-έω) «συναντώ*** τυχαία», παράλλ. τ. τού αρχαιότ. ***κύρω*** (ίδια σημ.), αγν. ετύμου, αφού καμία σύνδεση με τη λ. ***καιρός*** δεν τεκμηριώνεται μορφολογικώς}.

συγκυριακός, -ή, -ό αυτός που είναι τυχαίος, συμπτωματικός. ευκαιριακός: ***«η σύγκλιση των ευρωπαϊκών στοχεύσεων τής Βόννης, τού Παρισιού και τής Ρώμης δεν είναι ~ καθώς αντανακλά τα μηνύματα τριών διαφορετικών κοινωνιών»*** (εφημ.) |] - ***φαινόμενο.*** – **συ**

γκυριακά επίρρ.

συγκυριαρχία (η) |1897| {συγκυριαρχιών} 1.η από κυινού κυριαρχία δύυ ή περισσοτέρων πλευρών 2. (ειδικότ.) η από κοινού άσκηση κυριαρχίας από πολλές δυνάμεις, χώρες σε μία χώρα ή περιοχή: γο *1607 η Ανδόρρα τέθηκε υπό τη - τής Γαλλίας και τής Ισπανίας.* – **συγκυρίαρχα)** ρ. {-είς...ί.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. condominium], **συγκυρίαρχος,** -η. -ο αυτός που από κοινού με άλλον ή άλλους ασκεί κυριαρχικό έλεγχο σε μια χώρα ή περιοχή: ~ *δυνάμεις / χώρες.* **συγκύριος** (ο)]συγκυρί-ου | -ων, -ους} αυτός που έχει την κυριότητα περιουσιακού στοιχείου μαζί με άλλον ή άλλους Συν. συγκάτοχος. συνιδιοκτήτης.

IF.TYM. Λπόδ. τού γαλλ. copropriciaire]. **συγκυριότητα** (η) [1838] το να έχει κανείς την κυριότητα περιουσιακού στοιχείου μαζί με άλλον/άλλους, **σύγλινο** (το) είδος παστού χοιρινού που διατηρείται μέσα σε χοιρινό λίπος.

[ετυμ. < συ- (< συς «χοίρος», βλ.λ.) + -*γλινο* < *γλίνα* (βλ.λ.)]. **σύγνεφο** (το) -* σύννεφο **συγνώμη** (η) -» συγγνώμη

συγυρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {συγύρισ-α, -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** αποκαθιστώ την εξωτερική ευπρέπεια, καθαριότητα ή οργάνωση (πράγματος ή προσώπου), ώστε να είναι σε τάξη: ~ *ένα δωμάτιο* > *τα χαρτιά στο αρχείο μου* ιυν. σουλουπώνω, συμμαζεύω, νοικοκυρεύω, τακτοποιώ, διευθετώ, ευτρεπίζω λντ. αναστατώνω, ανακατώνω 2. (μτφ.) βάζω (κάποιον) στη θέση του, τον επαναφέρω στην τάξη. μαλώνοντάς τον ή τιμωρώντας τον: *θα σε συγυρίσω εγώ, πού Οα μου πας:* || ron *συγύρισε ο πατέρας του για τα καλά χθες βράδυ!* ΣΥΝ. επιπλήττω. τιμωρώ, κατσαδιάζω, κανονίζω ♦ 3. (αμετβ.) καθαρίζω και τακτοποιώ έναν χώρο: *κάποιος πρέπει να συγυρίσει εδώ μέσα, αχούρι έγινε!* 4. (μεσοπαθ. ***συγυρίζομαι)*** επιμελούμαι την εμφάνισή μου, ευπρεπίζομαι: *συγυρίσου λίγο. μη βγεις έτσι έξω! || πρέπει επιτέλους να συγυριστεί κι αυτός, να βάλει πάνω του ένα ρούχο τής προκοπής* ΣΥΝ. σουλουπώνομαι, καλλωπίζομαι.

Ιετυμ. < συ(ν)- (βλ.λ.) + *γυρίζω.* Ως προς τη σημ. «τιμωρώ κάποιον», έχει διατυπωθεί η άποψη ότι το ρ. *γυρίζω* νοείται εδώ με την έννοια «διαπομπεύω, περιφέρω και γελοιοποιώ κάποιον»], **συγύριο** κ. **συγυρι** (το) (λαϊκ.) **1.** το συγύρισμα (βλ.λ.) **2.** η αυλή ή ο κήπος ενός σπιτιού 3. ***συγύρια*** (τα) τα οικιακά σκεύη.

Ιετυμ. < *συγυρίζω* (υποχωρητ.). κατά το σχήμα *εγκωμιάζω* - *εγκώμιο, ενοικιάζω* - *ενοίκιο*]. **συγύρισμα** (το) {συγυρίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το καθάρισμα και η τακτοποίηση (χώρου): *το* - *τού σπιτιού* || (μτφ.) *το* - *τής δημόσιας διοίκησης* συν. διευθέτηση, τακτοποίηση, ευτρεπισμός. νυικοκύρεμα, συμμάζεμα 2. (μτφ.) η επαναφορά (κάποιου) στην τάξη με επίπληξη ή τιμωρία: *του χρειάζεται ένα ~· δεν μπορεί να μας εκθέτει έτσι!* ΣΥΝ. κατσάδιασμα. — (υποκ.) **αυγυρισματάκι** (το) (σημ. 1). **συγχαίρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιαρχ.| {συγχάρηκα κ. (λόγ.) συνεχάρην. -ης, -η...) ♦ 1. (μετβ.) εκφράζω (σε κάποιον) τη χαρά μου για την τύχη του, για αξιέπαινο επίτευγμά του, για χαρούμενη περίσταση τής ζωής του: *τον συγχάρηκα για τη νέα του θέση στην εταιρεία || συνεχά- ρη τους νεονύμφους* ANT. συλλυπούμαι ♦ 2. (αμετβ.) (κυριολ.-σπάν.) χαίρομαι (μαζί με άλλον) για τη χαρά του: *ως φίλοι του φυσικά και συγχαίρουν για την επιτυχία του.* **συγχαρητήρια** (τα) [1856] {συγχαρητηρίων} η γραπτή ή προφορική έκφραση πρυς κάποιον τής συμμετοχής μας στη χαρά του ή ως έπαινος που δηλώνει την αναγνώριση εκ μέρους μας τής αξίας μιας επιτυχίας του: *τα θερμά / ειλικρινή μου ~! δίνω / διαβιβάζω τα ~ μου σε κάποιον || τα ~ μας για τη νίκη σου! || πέρασες στις εξετάσεις!*

δέχομαι ~ (ως έκφραση ιδιαίτερης ικανοποίησης για κάποια επιτυχία) II (ειρων.) -, *πάλι έκαψες το φαγητό!* αν γ. συλλυπητήρια.

ΙΕΤΥΜ. Ουδ. πληθ. τού επιθ. *συγχαρητήριος* (βλ.λ.)Ι. **συγχαρητήριος,** -α, -ο αυτός μέσω τού οποίου εκφράζεται η συμμετοχή στη χαρά άλλου ή η αναγνώριση τής επιτυχίας του: ~ *μήνυμα / τηλεγράφημα / τηλεφώνημα* AN Γ. συλλυπητήριος.

[ΗΙ ΥΜ. < *συγχαίρω* (από το θ. τού αορ. *συγχάρη-κα)* + παραγ. επίθημα -τήριος. πβ. κ. *εντευκ-τήριος, προσκλη-τήριος.* Παρόμοιο μορφολ. σχηματισμό εμφανίζει και το αντίστοιχο λατ. congraiulaiio. -onis < con- «συν-» + gratulatio «επευφημία, ευχαριστία» < gratulor «συγχαίρω»].

συγχέω ρ. μετβ. {συνέχυσα, συγχύθηκα, συγκεχυμένος} **1.** αντιλαμβάνομαι ασαφώς, αδυνατώ να συλλάβω τη διάκριση μεταξύ δύο ή περισσοτέρων συναφών πραγμάτων, προσώπων κ.λπ.: - *ημερομηνίες / καταστάσεις || οι μαθητές συγχέουν συχνά τις παραπλήσιες έννοιες* συν. μπερδεύω **2.** (η μτχ. ***συγκεχυμένος****, -η, -ο)* βλ.λ. ιχολιο λ. *σύγχυση, -ίζο). μετοχή.*

[ιγγυ.μ. αρχ. < συν- (βλ.λ.) + *χέω* «χύνω. λειώνω» (βλ.λ.)]. **ουγχίζω** ρ. μετβ. (σχολ. ορθ. *συγχύζω)* {σύγχισ-α. -τηκα, -μένος} προκαλώ (σε κάποιον) ψυχική αναστάτωση, εκνευρισμό, ταραχή: *με σύγ- χισε μ' αυτά που μου 'πε* συν. εξοργίζω, ταράζω· (μεσοπαθ. ***συγχίζο- μαι)*** αναστατώνομαι ψυχικά, εκνευρίζομαι: *δεν πρέπει να συγχίζε- ται, γιατί του ανεβαίνει η πίεση |] μη μου μιλάς τώρα, είμαι συγχι- σμένος.* ιχολιο λ. *σύγχυση.*

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *συγχέω,* με μεταπλασμό από τον αόρ. *συνέχυσα,* που συνέπιπτε με τον αόρ. των ρημάτων σε *-ίζω\.* **σύγχιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσειον} η κατάσταση ψυχικού αναβρασμού ή ανεξέλεγκτου εκνευρισμού, η διατάραξη τής ψυχικής ηρεμίας (κάποιου): ο *γιατρός είπε ν' αποφεύγω τις ~!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύγχυση.*

[πτυμ. < *συγχίζω\.*

συγχορδία (η) 11894] {συγχορδιών! 1. μους. σύνολο μουσικών φθόγγων, το οποίο γίνεται αντιληπτό, αντιμετωπίζεται και χρησιμοποιείται μουσικά ως ενιαίο όλο, μ*' εσωτερική συνοχή' κατά κανόνα, συγχορδία καλείται το σύνολο τριών ή περισσότερων φθόγγων, δεδομένου ότι για το σύνολο δύο φθόγγων πρυτιμάται η λέξη ***διάστημα*** (βλ.λ.): ~ ***τριών φθόγγων.*** ~ ***τεσσάρων φθόγγων*** κ*.λ/τ.·η λ. χρησιμοποιείται συνήθως για φθόγγους που συνηχούν. ακούγονται ταυτόχρονα, αλλά η ταυτότητα τής συγχορδίας παραμένει αναγνωρίσιμη και όταν οι φθόγγοι της ακούγονται διαδοχικά, με μια οποιαδήποτε σειρά (σπασμένη συγχορδία)· ΦΡ. (α) ***αυξημένη συγχορδία*** η συγχορδία που σχηματίζεται από δύο αλλεπάλληλα διαστήματα μεγάλης τρίτης (β) ***μείζων συγχορδία*** βλ. λ. ***μείζων*** (γ) ***ελάσσων συγχορδία*** βλ. λ. ***ελάσσων*** (δ) ***ελαττωμένη / ηλαττωμένη συγχορδία*** η συγχορδία που σχηματίζεται από δύο αλλεπάλληλα διαστήματα μικρής τρίτης (ε) ***σπασμένη συγχορδία*** η συγχορδία τής οποίας οι φθόγγοι δεν ακού- γονται ταυτόχρονα, αλλά διαδοχικά, με οποιαδήποτε σειρά· όταν οι φθόγγοι μιας συγχορδίας διατάσσονται κατά αντιούσα ή κατιούσα σειρά, ονομάζεται ***άρπισμα*** **2.** (μτφ.-ειρων.) η ταύτιση απόψεων, η σύμπτωση γνωμιόν. εκτιμήσεων, που εκφράζεται έντονα.

|ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «αρμονία», **<** συν- ***+ -χορδία < χορδή.*** **Ως** μουσικός όρ. η λ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. accordj. συγχορευτής (ο) [αρχ.], συγχορεύτρια (η) {συγχορευτριών} πρόσωπο που χορεύει μαζί (με άλλον), που συνοδεύει στον χορό ΣΥΝ. (αρσ. κ. θηλ.) παρτενέρ. (θηλ.) ντάμα. συγχρηματοδότηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων| η από κοινού χρηματοδότηση: ***το έργο θα εκτε/.εστεί με ~ τού ελληνικού Δημοσίου και τής Ευρωπαϊκής Ένωσης.***

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. co-financcnicnt]. συγχρονία (η) {συγχρονιών) ΓΛΩΣΣ. τυ σύνολο τον γλωσσικών στοιχείων που εμφανίζονται συγχρόνως, δηλ. κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (αρχαίο, παλιό, σημερινό) σε ένα σύστημα, καθώς και το όλο πλέγμα των μεταξύ τους σχέσεων, κατ' αντιδιαστυλή προς τη διαχρονία (βλ.λ.). *■· ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σύγχρονος, διαχρονικός.***

|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. synchronie (όρος τού Κλβετού γλωσσολόγου Γ. de Saussure)). συγχρονίζω ρ. μετβ. Ιμτγν.] {συγχρόνισ-α, -τηκα. -μένος} 1. κάνω δύο ή περισσότερα γεγονότα, καταστάσεις, πράξεις, κινήσεις, λειτουργίες κ.λπ. να υπάρξουν ή να εκδηλωθούν συγχρόνως, να συμπέσουν ως προς τον χρόνο, τον ρυθμό ή τη συχνότητά τους ή να εναλλάσσονται κατά τακτά χρονικά διαστήματα: ***χρειάζονται κι άλλες πρόβες, για να συγχρονιστούν οι χορευτές || συγχρονισμένη επίθεση των συμμαχικών δυνάμεων || - το βήμα / το ρολόι μου με κάποιον άλλον***

ΑΘΛ. ***συγχρονισμένη κολύμβηση*** η συγχρονική κολύμβηση (βλ. λ. ***συγχρονικός)*** **3.** (σπάν.) ρυθμίζω ή τροποποιώ (κάτι) σύμφωνα με τα νεότερα δεδομένα: ~ ***τη δημόσια διοίκηση*** ΣΥΝ. εκσυγχρονίζω, συγχρονικός, -ή, -ό [ )845] 1. ΓΛΩΣΣ. αυτός που σχετίζεται με τη συγχρονία: ~ ***εξέταση / μελέτη μιας γλώσσας*** || ~ ***γλωσσολογία*** (κατ' αντιδιαστολή πρυς τη διαχρονική) ΑΝΤ. διαχρονικός 2. ΑΘΛ. ***συγχρονική κολύμβηση*** τεχνική αγωνιστικής κολύμβησης, κατά την οποία μία ή περισσότερες κολυμβήτριες εκτελούν μέσα στο νερό σειρά κινήσεων σε συγχρονισμό με επιλεγμένη μυυσική υπόκρουση ΣΥΝ. συγχρονισμένη κολύμβηση. — συγχρονικ-ά / -ώς επίρρ.. αυγχρονικότητα (η). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***διαχρονικός, σύγχρονος.***

IUTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. synchronique|. συγχρονισμός (ο) 1. η σύμπτωση ενεργειών, γεγονότων, καταστάσεων κ.λπ. ως προς τον χρόνο, τον ρυθμό ή τη συχνότητά τους: ***ο άψογος ~ των μαθητών στην παρέλαση*** || ο - ***τής επιχείρησης για τη σύλληψη τού δράστη || - κινήσεων || αυτός ο χορευτής δεν έχει καλό ~ είναι εκτός ρυθμού || ακριβής / κακός ~ || ο ~ ήχου και εικόνας στον κινηματογράφο || μπορείς να πετύχεις να εκλεγείς ευρωβου?.ευτής· χρειάζεται μόνο σωστός - των ενεργειών, των επαφών και τής στρατηγικής που θα ακο/^ουθήσεις στο κόμμα*** **2.** η προσαρμογή σε νεότερα δεδομένα, ο εκσυγχρυνισμός.

[ητυμ. μτγν., αρχική σημ. «συμφωνία ως προς τον χρόνο». < ***συγχρονίζω*** / ***-ομαι.*** Οι σημερινές σημ. απυδίδουν τις ξέν. λ. syn-chronisation (γαλλ.). liming (αγγλ.)]. ***συγχρονιστικός,*** -ή. -ό Γ18451 αυτός που σχετίζεται με τον συγχρονισμό, που μπορεί να συγχρονίσει. ***συγχρονιστικ-ά/-ώς*** [18I3| επίρρ. ***σύγχρονος,*** -η, -ο 1. αυτός που συμβαίνει ή εξελίσσεται ταυτοχρυνως με άλλον: ***~ δράση*** || ~ ***εμφάνιση δύο τάσεων*** ΣΥΝ. ταυτόχρονος **2.** (για πρόσ.) αυτός που εντάσσεται στην ίδια χρονική περίοδο με κάποιον άλλον ή έχει την ίδια ηλικία με αυτόν: ***η αξία του*** δεν ***αναγνωρίστηκε από τους συγχρόνους του. αλλά μετά θάνατον || ο Θουκυδίδης υπήρξε*** ~ ***τού Περικλή*** · **3.** (α) αυτός που ανήκει στυ παρόν: ***οι ~ πολιτικές θεωρίες || τι γνωρίζεις για τη ~ μουσική / τέχνη; |[τα προβλήματα τής - ζο)ής || ο - κόσμος || η βία στις ~ κοινωνίες || σχολιάζω τα*** ~ ***ιδεολογικά ρεύματα*** || ***τι πρέπει να έχει το*** ~ ***σπίτι*** συν. τωρινός. σημερινός, συγκαιρινός λντ. παρελθοντικός, ξεπερασμένος, παλιός (β) (για πρόσ.) αυτός που συμβαδίζει με τα δεδομένα τής επυχής του: ***είναι*** ~ ***άνθρωπος σε όλα του: στο ντύσιμο, το χτένισμα, στις επιλογές του*** || ***εδώ Οα βρείτε τα πάντα για τη - γυναίκα*** συν. μοντέρνος αντ. ντεμοντέ. μπανάλ, καθυστερημένος (γ) αυτός που θεωρείται καινούργιος ή και πρωτοπριακός σε σχέση με ό.τι ισχύει: ***στο βιβλίο του ρίχνει μια ~ ματιά σε έναν παλιό μύθο || έχει ~ απόψεις / αντιλήψεις για τις σχέσεις των δύο φύλων || εφαρμόζει ~ εκπαιδευτικά συστήματα || η εταιρεία μας διαθέτει ~ τεχνολογικό εξοπλισμό || χτίζουν*** ~ ***κτήρια*** ΣΥΝ. μοντέρνος λν ι. παλιός, ξεπερασμένος, κλασικός, καθιερωμένος. - ***συγχρόνως*** επίρρ. σχολιο λ. ***διαχρονικός, νεω- τερικός. προηγουμένως.***

Γ<u>ΕΤΥΜ</u>. μτγν. < συν- (βλ.λ.) + ***χρόνος***].

σύγχρονος - συγχρονικός - ομόχρονος - συγκαιρινός. Το ***σύγχρονος*** δηλώνει ενέργειες, γεγονότα, καταστάσεις κ.λπ. που ανάγονται στον χρόνο τού ομιλητή: ***Οι σύγχρονες αντιλήψεις περί παιδείας δεν είναι ευρύτερα αποδεκτές*** (σύγχρονες ως προς τον χρόνο ομιλίας). Μπορεί επίσης να αναφέρεται στον χρόνο τού «ήρωα» τής αφήγησης: Οι ***σύγχρονοι τού Σωκράτη ειρωνεύονταν συχνά τον φιλόσοφο για τις αντιλήψεις του*** (ενν. οι άνθρωποι πυυ έζησαν την ίδια εποχή με τον Σωκράτη). Αρα ***σύγχρονος*** σημαίνει «στον ίδιο χρόνο» και όχι αναγκαστικά «σημερινός». Την ίδια σημασία («χρυνική δείξη») δηλώνουν και τα επίθετα ***ομόχρονος*** και ***συγκαιρινός.*** τα οποία χρησιμοποιούνται λιγότερο: Ο /' ***Χατζιδάκις ονόμασε τη διμορφία που χαρακτήρισε τη γ?Μσσική έκφραση των Ελλήνων επί αιώνες «ομόχρονη διγλωσσία», σύγχρονη δηλ. χρήση ακό τους ίδιους ομι?.ητές δύο μορφών τής ελ?»ηνικής γλώσσας - Οι συγκαιρινοί τού Σωκράτη ειρωνεύονταν...*** Το ***συγχρονικός*** είναι όρος τής γλωσσολογίας, που αντιτίθεται στο ***διαχρονικός*** και σημαίνει τη συνεξέταση γλωσσικών στοιχείων, δομών, φαινομένων κ.λπ. που συνεμφανίζονται στον ίδιο χρόνο και συναπαρτίζουν το ίδιο γλωσσικό σύστημα (ενώ το ***διαχρονικός*** αναφέρεται ως όρυς σε διαδοχικά χρονικώς φαινόμενα που ανήκουν σε άλλον χρόνο και σε άλλο σύστημα). -* ***διαχρονικός***

συγχρωμισμός ίο) ΚΑΛ. ΤΕΧΝ. ***καλλιτεχνικό*** κίνημα των αρχών ***τού*** 20ού αι. κατά το οποίο το χρώμα πρέπει να χρησιμοποιείται ως αφη- ρημένο μέσο και οι εντυπώσεις στα ζωγραφικά έργα να δημιουργού- νται μέσα από ρυθμικές χρωματικές μορφές.

|ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. synchromisme]. **συγχρωτίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {συγχρωτίσ-θηκα. -μένος} (λόγ.) έχω ή αποκτώ συχνή και στενή επαφή (με κάποιον): ***ένας δικαστής δεν επιτρέπεται να συγχρωτίζεται με πρόσωπα αμφιβόλου ηθικής*** ΣΥΝ. συναναστρέφομαι, συναγελάζομαι. ·"■ ΣΧΟΛΙΟ. λ. ***αποθετικός, συναναστρέφομαι.***

[Ετυ.μ. μτγν. < ***συν-*** (βλ.λ.) + ***-χρωτίζομαι < χρως. -τός*** «δέρμα, σάρκα» (βλ. λ. ***χρώμα)|.*** **συγχρωτισμός** (ο) η συχνή και στενή επαφή, η συναναστροφή: ***στο πλαίσιο τής αυστηρής στρατιωτικής πειθαρχίας δεν επιτρέπεται ο ~*** των ***αξιωματικών με*** roue ***στρατιώ***rrc. **συγχύζω** ρ. 'συγχίζω **συγχύθηκα** ρ. -»συγχέω

σύγχυση (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} **1.** (κυρ. στον γραπτό ή προφορικό λόγο) η ασάφεια τού νοήματος, η έλλειψη επαρκούς ή ακριβούς διάκρισης: ~ εννοιών / ***ιδεών || η*** ~ των ***λόγων τον επιτείνεται από τους συνεχείς υπαινιγμούς και τις αμφισημίες*** 2. κατάσταση ασάφειας, μπέρδεμα: οι ***αντιφατικές ανακοινώσεις τού υπουργείου προκάλεσαν*** ~ στους ***δημοσιογράφους || επικρατεί - σχετικά με τον αριθμό των επιβατών τού μοιραίου αεροσκάφους || η απόφαση του επέφερε - για τους σκοπούς και τις προθέσεις του*** **3.** (στην ψυχιατρική) η διαταραχή που συνίσταται στην αδυναμία τού ασθενούς να προσανατολιστεί σε τόπο, χρόνο ή πρόσωπο· ΦΡ. (α) *διανοητική σύγχυση* σύνδρομο συνήθ. οξείας και παροδικής διαταραχής των ψυχικών λειτουργιών, κυρ. τού προσανατολισμού και τής μνήμης (β) *σύγχυση φρενών* έλλειψη πνευματικής διαύγειας, σαφήνειας στη σκέψη και τη γλώσσα.

[F.TYM. < αρχ. ***σύγχυσις*** < ***συγχέω*** (βλ.λ.)).

σύγχυση - σύγχιση, συγχέω - συγχίζω. Πρέπει να γίνεται διάκριση σημασιολογική. μορφολογική mi ορθογραφική ανάμεσα στο ***σύγχυση*** «μπέρδεμα, ανακάτεμα - "νοητική" διαταραχή» και στο ***σύγχιση*** «ψυχική αναστάτωση, εκνευρισμός, ταραχή». Το ***σύγχυση*** είναι παράγωγο τού ***συγχέο).*** ενώ το νεότερο ***σύγχιση*** παράγεται από ρήμα ***συγχίζω*** / ***-ομαι.*** Το ίδιο το ρ. ***συγχίζω*** / ***-ομαι*** είναι νεότερος σχηματισμός που προήλθε με μεταπλασμό από το ρ. ***συγχέω,*** από τον αόρ. ***συνέχυσα.*** που συνέπιπτε ακουστικά με τον αόρ. των ρημάτων σε ***-ίζω*** (πβ. ***ζωγραφώ - ζωγράφησα - ζωγραφίζω - ζωγράφισα).*** Η παραγωγή από το ουσιαστικό ***σύγχυση*** (υποχωρητικά) δεν είναι πειστική. Η σημασιολογική διαφορά υφίσταται και ανάμεσα στα ρήματα: ***συγχέω*** «<μπερδεύω, ανακατεύω», ενώ ***συγχίζω*** «προκαλώ ψυχική αναστάτωση, εκνευρισμό, ταραχή» και ***συγχί- ζομαι*** «αναστατώνομαι ψυχικά, εκνευρίζομαι» (πβ. και μτχ. ***συγχι- σμένος*** «αναστατωμένος, εκνευρισμένος»).

συγχύσω (να/θα) ρ. -» συγχέω

συγχώνευση (η) 11847J |-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} 1. η συνένωση επιμέρους ομοειδών στοιχείων σε ευρύτερο, ενιαίο όλο: ~ πληθυσμών / ***φυλών / υπηρεσιών / ασφαλιστικών ταμείων / τραπεζών / σωμάτων ασφα?^είας || ~ ποινών*** **2.** *συγχώνευση (εταιρειών)* η συνένωση (δύο ή περισσοτέρο^ν εταιρειών, νομικών προσώπων) με μεταβίβαση των περιουσιακών τους στοιχείων σε μία νέα εταιρεία, με εξαγυρά μίας ή περισσοτέρων εταιρειών από άλλη ή με υπαγωγή τους σε αυτήν: ***η διαδικασία τής ~ πρέπει να εγκριθεί από τα διοικητικά συμβούλια των δύο εταιρειών*** συν. ενοποίηση, **συγχωνεύω** ρ. μετβ. {συγχώνευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} διαμορφώνω νέο. ευρύτερο σύνολο, συνενώνοντας επιμέρους ομοειδή στοιχεία, ενοποιώντας τα: ***το νέο κίνημα κατάφερε να συγχωνεύσει όλες τις τάσεις και τις ομάδες τού χώρου || οι δύο οικονομικοί γίγαντες συγχωνεύθηκαν με στόχο την απόλυτη κυριαρχία στην αγορά*** συν. συνενώνω, ενυποιώ.

[F.TYM. αρχ. < συν- **(βλ.λ.)** + ***χωνεύω}.*** **συγχώρηση** |αρχ.| κ.

(λαϊκ.)'συ(γ)χώρεση (η) |-ης **κ.** -ήσεως | χωρ.

πληθ.} η παροχή συγγνώμης: ***ζητώ / δίνω ~ ||*** ~ ***αμαρτιών*** || ***ζήτησε ~ για τα σφάλματά του*** συν. συγγνιόμη, άφεση' ΦΡ. *μετά συγχωρήσε~ ως* για φράση ή διατύπωση που μπορεί να σκανδαλίσει, να ενοχλήσει ως απρεπής, να θεωρηθεί τολμηρό υπονοούμενο. **συγχωρητήρι°ς,** -α. -ο (λόγ.) αυτός μέσω τού οποίου κάποιος αποδέχεται ή δίνπ τη συγγνώμη του συν. συγχωρητικός.

[ετυμ. < ***συγχωρώ*** + παραγ. επίθημα ***-τήριος.*** πβ. κ. ***παραχωρη-τήριος. κινη-τήριος\.***

συγχωρητικός, -ή. -ό [μτγν.Ι ο συγχωρητήριος (βλ.λ.). **συγχωριανός** κ. (λαϊκ.) **συχωριανός** (ο), **συγχωριανή** κ. (λαϊκ:.) **συχωριανή** (η) πρόσωπυ που ζει στο ίδιο χωριό ή κατάγεται από το ίδιο χωριό μΓ κάποιον άλλον συν. συντοπίτης. **συγχωροχάρτι** |μεσν.| κ. (λαϊκ.) **συχωροχάρτι** (το) [συγχωροχαρτ-ιυύ | -ιών} 1. έγγραφο που εξέδιδε επί πληρωμή επίσημη εκκλησιαστική αρχή (κυρ. ο Πάπας) και με τυ οποίο δινόταν άφεση αμαρτκόν 2. η συγχο)ρηση (κάποιου) για όσα εχει διαπράξει εις βάρος άλλων: fav ***τους δίνω έτσι εύκολα*** ~· ***να τιμωρηθούν όπως τους αξίζει*** συν. συγγνώμη, **συγχωρώ** κ. (λαϊκ.) **συχωρώ** κ. **συχωρνώ** ρ. μετβ. {συγχωρείς... | συγχώρησα κ. (λαϊκ.) -εσα, -ούμαι. -ήθηκα κ. (λαικ.) -έθηκα. -ημένος κ. (λαϊκ.) -εμένος {κ. συχωρεμένος)} 1. δίνο) (σε κάποιον) τη συγγνώμη μου ή αποδέχομαι την αίτηση συγγνώμης άλλου, απαλλάσσω (κάποιον) από το βάρος τής ενοχής του: ***τέτοια παλιανθρωπιά δεν μπορεί να τη συγχωρήσει κανείς!*** || ***με παρακάλεσε να τον συγχωρήσω-*** φρ. (α) *με συγχωρεΐ'τε* ζητώ συγγνώμη· για να ζητηθεί η άδεια για κάτι. να διατυπωθεί παράκληση: ***επαναλαμβάνετε;*** || ***μπορώ να σας ενοχλήσω για λίγο;*** (β) *σ(υ)χώρσ με κι* **ο Θεός** *σχωρέσ' σου* για να ζητήσει κανείς συγγνώμη από όσους έχει πιθανώς βλάψει ή στενοχωρήσει (γ) *αμαρτία εξομολογημένη, αμαρτία συχωρεμένη* βλ. λ. ***αμαρτία*** 2. (για πεθαμένο) (α) δίνω άφεση αμαρτιών (σε κάποιυν). ξεχνώ ή δικαιολογώ τα όποια σφάλματα ή ελαττώματά του: ***ο Θεός να σχωρέσει την ψυχή του!*** φρ. **Θεός** *σχωρέσει τα πεθαμένα σου Ί να σου σ(υγ)χωρεθούν τα πεθαμένα σου* βλ. λ. ***πεθαμένος*** (β) (εκκλησ.) (για πρόσ.. ο αόρ.) *συγχωρέθηκε* / (λαϊκ.) *σχωρέθηκε* πέθανε: ***πάει αυτός.*** ~! (γ) (η μτχ. *συ(γ)χωρεμένος,* ***-η*** ως ουσ.) το πρόσωπο που έχει πεθάνει. ο μακαρίτης / η μακαρίτισσα; ***ήταν καλός άνθρωπος ο ~!*** || ***ο ~ ο πατέρας σου πίστευε πολύ σ' αυτά*** **3.** (αρνητ.) αναγνωρίζω (κάτι) ως απυδεκτό. το επιτρέπω: ***τέτοια αφέλεια στις ημέρες μας δεν συγχωρείται!*** || ***η κατάσταση δεν συγχωρεί αναβολές-πρέπει να δράσουμε αμέσως.*** σχολιο λ. ***καταχωρίζω, πεθαίνω, συγγνώμη.***

[ετυμ. < αρχ. ***συγχωρώ (-έω).*** αρχική σημ. «συναντώ κάποιον, συγκλίνω προς την κατεύθυνση κάποιου», < συν- (βλ.λ.) ***+ χωρώ {< χώρος).*** Η λ. απέκτησε ήδη στην Αρχ. και τη σημ. «συγκλίνω προς τις απόψεις κάποιου, συμβιβάζομαι, συναινώ» και. κατ' επέκταση, «παρέχω συγγνιόμη»]. **συδαυλίζω** ρ. -* συνδαυλίζω **σύδεντρο** (το) κατάφυτη έκταση γεμάτη δέντρα.

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. ***σύνδενδρος < συ(ν)-*** + -<5fv-***δρος < δένδρον].***

Συδνεϋ κ **Σίδνεϋ** (το) {άκλ.} η μεγαλύτερη πόλη τής Αυστραλίας. [πτυμ. < αγγλ. Sydney / Sidney, από το όν. τού Βρετανού υπουργού Εσωτερικών Thomas Townshend, πρώην υποκόμητα τού Sydney (1733- 1800), προς τιμήν τού οποίου ονομάστηκε έτσι η πόλη], **σύζευγμα** (το) {συζεύγμ-ατος | -ατα. -άτων) το αποτέλεσμα τής σύζευξης αντ. διάζευγμα.

[ι ::τυμ. < ***συζευγνύω*** (βλ.λ.)]. **συζευγνύω** ρ. μετβ. {συνέζευ-ξα.-χθην,-ης, -η..., -γμένος} (λόγ.) 1.(α) πραγματοποιώ σύζευξη: ***συνέζευξαν τις όχθες τής διώρυγας με γέφυρα*** λντ. διαζευγνύω (β) μαο. *συνεζευγμένη μέθοδος* μέθοδος υπολογισμού που αποτελείται από συνεχείς απλές μεθόδυυς των τριών 2. ενώνω με γάμο. αναγνωρίζω κάποιους ως ζεύγος επισήμοκ: ***τους συνέζευξε με τα ιερά δεσμά τού γάμου*** συν. παντρεύω, ζευγαρώνω· φρ. *και ους* **ο Θεός** *συνέζευξεν, άνθρωπος μη χωριζέτω* ***{καί ους ό θεός συνέζευξεν, άνθρωπος μή χωριζέτω,*** από την Ακολουθία τού μυστηρίου τού γάμου. πβ. κ. Κ.Δ. Ματθ. 19. 6) αυτούς που ένωσε ο Θεός. να μη χωρίσει άνθρωπος.

[ετυμ. < αρχ. ***συζεύγνυμι / συζευγνύω*** «ενώνω με γάμο» < ***συ(ν)-*** (βλ.λ.) + ***ζεύγνυμι*** (βλ. λ. ***ζεύξη)\.*** **συζευκτικός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τη σύζευξη, αυτός μέσω τού οποίου γίνεται η σύζευξη: ~ ***χόνδρος*** (μεταξύ τής διά- φυσης και τής επίφυσης των οστών για την αύξηση των οστών, αλλιώς ***αυξητικός χόνδρος)*** || ~ ***λίθοι*** (σκόπιμες προεξοχές τοίχου, ώστε να συνδεθεί αργότερα με νέο τοίχο σε περιπτώσεις συνεχούς δόμησης) αντ. διαζευκτικός. **– συζευκτικ-ά / -ώς** επίρρ. **σύζευξη** (η) {-ης κ. -εύξεως | -εύξεις. -εύξεων} **1.** η συνένωση ή σύνδεση ξεχωριστών πραγμάτων: ***-ηλεκτρονικών κυκλωμάτων*** (ώστε να μεταφέρεται ηλεκτρική ενέργεια από το ένα στο άλλο) || ~ ***δυνάμεων*** || ***χημική ~*** || ***στην ταινία τους επιχειρούν μια - των άκρως αντίθετων χαρακτήρων*** ΣΥΝ. σύνδεση, συνένωση, συναρμογή λντ διάζευξη **2.** η ένωση δύο ανθρώπων σε γάμο συν. πάντρεμα, παντρειά, γάμος **3.** (α) ΒΙΟΛ. η ένωση ατόμων ενός είδους και διαφορετικού φύλου για την αναπαραγωγή τού είδους (β) *παροδική σύζευξη* συνένωση ανά δύο και ανταλλαγή τού γενετικού υλικού, χαρακτηριστική των βλεφαριδοφόρων πρωτοζώων (γ) ROT. εγγενής αναπαραγωγή ορισμένων μυκήτων και βακτηρίων 4. μους. το «δέσιμο» δύο συνεχομένων μουσικών φθόγγων, τού ιδίου τονικού ύψους· συμβολίζεται με μια καμπύλη που ενώνει τα αντίστοιχα φθογγόσημα και έχει ως ενέργεια την άθροιση τής αξίας των φθόγγιον («σύζευξη διαρκείας») **5.** γλωσσ. τύπος παρατακτικής σύνδεσης, που δηλο>νεται κυρ. με τυν σύνδεσμο ***και και*** λιγότερο συχνά με τα ***επιπλέον, επίσης, επιπροσθέτως*** κ.ά.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. ***σύζευξις,*** αρχική σημ. «σύνδεση, ένωσην < ***συζεύγνυ- μι / συζευγνύω*** (βλ.λ.). Ο βιολ. όρ. αποδίδει το γαλλ. conjugaison]. **συζήτηση** (η) [μτγν.Ι 1-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η (συνήθ. προφορική) από κοινού κατάθεση, ανταλλαγή και επεξεργασία απόψεων, εκτιμήσεων ή πληροφοριών σχετικά με ένα θέμα. η οποία διεξάγεται μεταξύ δύο ή περισσοτέρων προσώπων / πλευρών και συνήθ. αποσκοπεί στην επίλυση ενός προβλήματος ή στην ανάλυση ενός θέματος: ***αρχίζω / κάνω / πιάνω*** - || ***θέμα συζήτησης*** || ***αλλάζω / συνεχίζω / σταματώ τη ~ || ό.τι και να του πεις. θα φέρει στη ~ το παράδειγμα τού αδελφού του || ~ μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή / από τηλεφώνου || - θεωρητική ι ενδιαφέρουσα ι πληκτική ι έντονη ί υψη/.ού επιπέδου'*** ΦΡ (α) ***συζήτηση στρογγυλής τραπέζης*** βλ. λ. ***τράπεζα*** (β) ***κύκλος / γύρος συζητήσεων*** (κυρ. σε ενημερωτικές τηλεοπτικές ή ραδιοφωνικές εκπομπές διαλόγου) η ολοκλήρωση σειράς τοποθετήσεων (όλων των συνομιλητών) σχετικά με ένα θέμα ***(γ) χωρίς συζή-*** *τΠσΠ* χωρίς να χρειάζεται να εκφραστούν απόψεις σχετικά· φανερά και ξεκάθαρα: ***είναι*** ~ ο ***καλύτερος αρθρογράφος τού περιοδικού*** συν. ασυζητητί (δ) ***οδηγώ ί φέρνω ί γυρίζω τη συζήτηση (σε κάτι) αλλάζω*** το συζητούμενο θέμα: ***πώς τα καταφέρνει όμως και φέρνει πάντα τη συζήτηση εκεί όπου τον συμφέρει!*** (ε) (για απόψεις, θέσεις κ.λπ.) ***σηκώνει συζήτηση*** για κάτι που είναι αμφιλεγόμενο, συζητήσιμο: γο ***αν είχε όντως αγαθές προθέσεις, σηκ(όνει πολλή συζήτηση*** (πιθανότατα δεν είχε αγαθές προθέσεις) (στ) ***δεν σηκώνω συζήτηση*** (i) είμαι απολύτως βέβαιος για (κάποιον/κάτι). δεν δέχομαι να ακούσω κάτι διαφορετικό: ***Για τον λντρέα ~! Ξέρω τι άνθρωπος είναι και ό,τι και να πεις. δεν αλλάζω γνώμη!*** (ii) είμαι απρόθυμος να συζητήσω κάτι: ***είναι δύσθυμος σήμερα, δεν σηκώνει συζήτηση!*** (ζ) (συνήθ. αρνητ.) ***κάνω συζήτηση (για κάτι)*** ασχολούμαι σοβαρά (με κάτι): ***Λεν θα κάνουμε συζήτηση τώρα για το ποιος θα*** πληρώσει ***τους καφέδες! Γ.ίπα ότι κερνάω εγώ σήμερα! ||[Τώρα συζήτηση θα κάνουμε; Εφόσον πρέπει να δουλέψουμε παραπάνω, θα δουλέψουμε, τελεία και παύ)λα!*** (η) ***ακαδημαϊκή συζήτηση*** βλ. λ. ***ακαδημαϊκός*** (θ) ***ανάβει η συζήτηση*** βλ. λ. ***ανάβω*** (ι) ***(κάτι είναι) υπό συζήτηση*** (i) (κάτι) εξετάζεται, είναι αντικείμενο πραγμάτευσης: ***τα θέματα τού βιβλίου είναι*** ~ (ii) κάτι είναι αμφίβολο και πρέπει να διερευνηθεί: ***το ποιος έφταιγε είναι*** - (ια) **επιδέχομαι *συζήτηση*** για κάτι που μπορεί να αμφισβητηθεί: ***οι απόψεις της για το θέμα επιδέχονται συζήτηση*** (ιβ) ***ανοίγω συζήτηση*** (με κάποιον) αρχίζω να συνομιλώ (με κάποιον): ***δεν θέλω ν'ανοίξω συζήτηση μαζί σου για κάτι που αφορά σε έναν τρίτο*** (ιγ) ***ανοίγω / κλείνω τη συζήτηση*** (με κάποιον) ξεκινώ τη συζήτηση με κάποιον τρόπο ή ως πρώτος ομιλητής / ολοκληρώνω τη συζήτηση με κάποιον τρόπο ή ως τελευταίος ομιλητής: ***θα ανοίξουμε τη σημερινή συζήτηση με μία αναφορά στα πρόσφατα γεγονότα || τη ~ έκ/^εισε υ επίσημος προσκεκλημένος*** 2. (γενικότ.) κάθε συνομιλία: (ο καθηγητής προς τους μαθητές) ***δεν θέλο) συζητήσεις εκεί στο τελευταίο θρανίο!*** || ***έπιασα τη ~ κι άργησα!*** συν. κουβέντα **3.** η έντονη φραστική αντιπαράθεση. η έκφραση ζωηρο')ν διαφωνιών: ***τον τελευταίο καιρό γίνεται μεγάλη ~ για την αναγκαιότητα ενός τέτοιου έργου || γΓ αυτή την ταινία υπήρξε πολλή ~ την εποχή που προ)τοπροβλήθηκε || ξεσηκώνω συζητήσεις*** συν. αντιλογία **4.** (μτφ.) σκέψη, μελέτη: ***αυτό το θέμα χρειάζεται ~.*** - (υποκ.) **συζητηαούλα** (η). ··"■ σχολιο λ. ***συνομιλία.*** **συζητήσιμος,** -η, -ο [18831 **1.** (για πρόσ.) αυτός με τον οποίο μπορεί να συζητήσει, να συνεννοηθεί κανείς, που πείθεται με τη λογική: ***είναι από τους πλέον - και συνεργάσιμους υπαλλή/.ους τού γραφείου*** 2. αυτός που μπορεί να συζητηθεί, που αξίζει να τεθεί σε συζήτηση: ***είναι ~ προσφορά!*** || **οι *όροι είναι αλλά η πρόταση ισχύει*** συν. διαπραγματεύσιμος **3.** αυτός που δεν είναι δεδομένος, που πρέπει να διευκρινιστεί ή τίθεται υπό αμφισβήτηση: ***η ειλικρίνειά του είναι -, θα πρέπει να δοκιμαστεί!*** || ***η αποτελεσματικότητα των νέων μέτρων είναι*** ~ συν. αμφισβητούμενος, αμφίβολος αντ. αναμφισβήτητος, συζητητής (ο) Ιμτγν.}. συζητήτρια (η) {συζητητριών} 1. πρόσωπο που συμμετέχει σε συζήτηση, που συνομιλεί ΣΥΝ. συνομιλητής **2.** πρόσωπο που έχει την ικανότητα ή τη διάθεση για συζήτηση, που μπορεί να αναπτύξει πειστικά ή παραστατικά τις θέσεις του: ***είναι καλός ξέρει να ακούει τον άλλον και μιλά τεκμηριωμένα.*** **συζητητικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τη συζήτηση

(για πρόσ.) ο συζητητής, αυτός που έχει την ικανότητα να συνομιλεί. να συζητεί με άνεση, πειστικά. - - συζητητικ-ά *I* -ώς επίρρ.

συζητώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. με.τβ. {συζητάς κ. -είς... | συζήτ-ησα. -ού- μαι. -είται... | -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος} ♦ 1. (αμετβ.) κάνω συζήτηση: ~ ***για ένα θέμα επί οφες || μου αρέσει να - || δεν συζητά, μόνο να φωνάζει ξέρει || - καλόπιστα / ελεύθερα / άνετα / εμπιστευτικά ι φιλικά / έντονα*** ♦ (μετβ.) 2. καταθέτω, ανταλλάσσω και επεξεργάζομαι από κοινού με άλλον τις θέσεις, τις εκτιμήσεις ή πληροφορίες που έχω, αναλύοντας ή προσπαθώντας να οδηγήσω σε επίλυση ένα ζήτημα:- ***τα επαγγελματικά ι τα προσωπικά μου / τις διαφορές μου με κάποιον*** || ***δεν έχουμε τι να συζητήσουμε-*** ΦΡ. (α) *το συζητώ* το εξετάζω, σκέφτομαι σχετικά με ένα θέμα, κυρ. λόγω ενδοιασμών (που έχω) ή επειδή αμφιβάλλω (για κάτι): ***μην το συζητάς καθόλου, τέτοιες ευκαιρίες είναι σπάνιες*** || ***το ~ αν θα πάω εξοχή το καλοκαίρι*** (β) **δεν** γο *συζητώ* (i) έκφραση που δηλώνει ότι κάποιος είναι ανυποχώρητος στην άποψή του: ***θα έ/^θεις μαζί.*** ~! (ii) ως έκφραση μεγάλης βεβαιότητας για κάτι: ***είναι σπουδαίο βιβλίο,*** -/συν. ασφαλώς, οπωσδήποτε

(α) σχολιάζω (κάποιον) συνήθ. με επικριτική διάθεση: ***τον συζητούσε όλο το χωριό με τα καμώματά του || αν δεν θέλεις να σε συζητά ο ένας και ο άλλος, να μη δίνεις αφορμές*** (β) κάνω συζήτηση (με κάποιον) κυρ. σχετικά με απόψεις ή τα προβλήματά του: ***αν κάτσεις και τον συζητήσεις, θα δεις ότι είναι σοβαρός και με κατανόηση*** **4.** (μεσοπαθ. *συζητιέμαι)* (α) αποτελώ το αντικείμενο συζητήσεων, γίνεται λόγος για μένα: ***η πρότασή του συζητιέται πολύ*** || ***αυτός ο ηθο***

ποιός συζητιέται παντού μετά το 'Οσκαρ που πήρε (β) νομ. (τρίτο-πρόσ. ***συζητείται***) εκδικάζεται. ξεκινά η εκδίκαση στο δικαστήριο: ***η υπόθεση***

ΙΕ.ΤΥΜ. < αρχ. ***συζητώ (-έω),*** αρχική σημ. «αναζητώ από κοινού, διερευνώ μαζί με άλλους», < ***συ(ν)-*** + ***ζητώ.*** Η σημερινή σημ. είναι μτγν. και πρωτοαπαντά στην Κ.Δ.. περιλαμβάνοντας την έννοια τής διαφωνίας, τής διαλογικής αντιπαράθεσης, λ.χ. ***Πράξ.*** 9, 29: ***έλάλει τε καί συνεζήτει πρός τούς Έλληνιστάς...\. συζυγής,*** -ής. -ές {συζυγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που έχει συζευ- χθεί με άλλον σε ενιαίο σύνολο συν. συνδεδεμένος 2. (μτφ.) αυτός που αντιστοιχεί ή είναι παράλληλος με άλλον, πυυ βρίσκεται σε αναλογία με αυτόν ως προς τη θέση ή την αξία του συν. παράλληλος, ανάλογος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***

| F.ΤΥΜ. μτγν. < ***συ(ν)-*** (βλ.λ.) 4- ***-ζυγής*** < D. ***ζυγ-.*** από το θ. τού παθ. αορ. β' ***έ-ζύγ-ην.*** τού ρ. ***ζεύγνυμι].*** **συζυγία** (η) {συζυγιών! **1.** η σύζευξη (βλ.λ.) **2.** η ένωση δύο συζύγων ΣΥΝ. γάμος, πάντρεμα, ζευγάρωμα · 3. αστρον. η ευθυγράμμιση (σε μία νοητή γραμμή) τριών ουρανίων σωμάτων, κυρ. τής Σελήνης ή άλλου πλανήτη με τον Ήλιο και τη Γη · **4.** ιλωσς. το κλιτικό παράδειγμα τού ρήματος, καθώς και το σύνολο των ρημάτων που κλίνονται με παρόμοιο τρόπο: α' συζυγία: «βαρύτονα ρήματα», ρήματα που στον ενεστώτα τής ενεργητικής φωνής λήγουν σε ***-ω (γράφω)*** - β' συζυγία: «περισπώμενα / συνηρημένα ρήματα», ρήματα που στον ενεστώτα τής ενεργητικής φωνής λήγουν σε ***~ώ (απαιτ-ώ, κρατ-ώ)*** · **5.** ανατ. καθένα από τα δώδεκα ζεύγη εγκεφαλικών νεύρων.

[F.ΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σύζευξη, ένωση», < ***σύζυγος.*** Η γλωσσ. σημ. μαρτυρείται για πρώτη φορά στον Αριστοτέλη], **συζυγικός,** -ή. -ό [μτγν.[αυτός που σχετίζεται με. τους συζύγους: ~ ***ζωή / απιστία / αγάπη / κλίνη / καθήκοντα / δικαιώματα / ευτυχία*** **j] *εγκατάλειψη*** ~ ***στέγης.*** — **ουζυγικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **σύζυγος** (ο/η) |συζύγ-ου | -ων. -ους) **1.** ο/η νόμιμος σύντροφος, το πρόσωπο με το οποίο κανείς συνδέεται με γάμο **2.** ***σύζυγοι*** (οι) το έγγαμο ζευγάρι, το ανδρόγυνο. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***άγαμος.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***συ(ν)-*** + ***ζυγός].*** **συζώ** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {συζείς... [συνέζησα} κατοικώ μαζί (με κά- ποιον/κάποια). κυρ. με ερωτικό σύντροφο χωρίς γάμο ΣΥΝ. συγκατοικώ. συμβιώνω.

σύθαμπο (το) (λογοτ.) **1.** το σούρουπο, η ώρα τής ημέρας κατά την οποία ελαττώνεται το φως τού ηλίου ΣΥΝ. λυκόφως **2.** η ώρα τού πρωινού πριν ξημερώσει, όταν χαράζει ΣΥΝ. λυκαυγές. — **αύθαμπα** επίρρ. [ετυμ. < ***συ(ν)-*** + ***-θαμπό*** < ***θαμπός\. συθέμελος,*** -η, -ο αυτός που υφίσταται κάτι στο σύνολό του, από τη βάση. τα θεμέλιά του: το ***χωριό είχε καταστραφεί συθέμελο απ' τους βομβαρδισμούς || η κυβέρνηση ιονίζεται συθέμελη από το σκάνδα~ λο*** συν. ολόκληρος. — **συθέμελα** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. < ***συ(ν)-*** + ***θεμέλιο].*** **συκαλάκι** (το) Ιχωρ. γεν.) **1.** το μικρό σύκο: ***έφαγε, ένα*** ~ **2.** γλυκό τού κουταλιού, που παρασκευάζεται με σύκα: ***του σέρβιρε ένα ~.***

[ΕΤΥΜ. < ***σύκο*** + υποκ. επίθημα ***-αλάκι,*** πβ κ. ***ρουχ-αλάκι].***

συκαμινιά κ. **συκαμιά** (η) η μουριά (βλ.λ.).

[ετυμ. < μτγν. ***συκαμινέα*** (με συνίζηση) < αρχ. ***συκάμινον*** (βλ.λ.)|.

συκάμινο (το) {συκαμίν-ου | -ων} το μούρο (βλ.λ.).

[πτυμ. < αρχ. ***συκάμινον.*** σημιτ. δάνειο (πβ. αραμ. siqsmin «μούρα» (πληθ.). εβρ. siqma), που δέχθηκε την παρετυμολ. επίδρ. τής λ. σύκον]. **συκεώνας** (ο) Ιμτγν.] έκταση με συκιές συν. συκοπερίβολο. Ηπίσης **συκώνας** [μτγν.Ι.

συκή (η) (λόγ.) η συκιά · ΦΡ. ***φύλλο συκής (καί έγνωσαν οτι γυμνοί ήσαν καί ερραψαν φύλ/.α συκής,*** Π.Δ. ***Ιένεσις*** 3, 7) (i) το φύλλο συκιάς με το οποίο ο Αδάμ και η Κύα έκρυψαν τη γύμνια τους μπροστά στον θεό μετά το προπατορικό αμάρτημα (πβ. ***αδαμιαία περιβολή.*** λ. ***αδαμιαίος)*** (ii) κάθε ρούχο που αφήνει ακάλυπτο μεγάλο μέρος τού σώματος, που είναι /τολύ μικρό και τολμηρό.

ΙFΤΥΜ. < αρχ. ***συκέα*** / ***συκή*** < ***σϋκον*** (βλ.λ.)]. **συκιά** (η) **1.** φυλλοβόλο οπωροφόρο δέντρο, αυτοφυές τής Μεσογείου, με ίσιο μαλακό κορμό και μεγάλα, χοντρά φύλλα· καλλιεργείται για τους εδώδιμους καρπούς του. τα σύκα 2. (λαϊκ.-μειωτ.) (ως χαρακτηρισμός) ομοφυλόφιλος άνδρας με θηλυπρεπή συμπεριφορά.

[ΕΤΥΜ. < ***συκή*** (βλ.λ.)Γ **σύκινος,** -η. -ο [αρχ.[**1.** αυτός που σχετίζεται με τη συκιά ή το σύκο 2. αυτός που παρασκευάζεται από σύκο. **σύκο** (το) **1.** ο σαρκώδης, εδώδιμος, πρασινοκίτρινος ή μοβ αχλαδόμορφος καρπός τής συκιάς· καταναλώνεται νωπός ή έχει μεγάλη θρεπτική αξία και ευρεία χρήση στη ζαχαροπλαστική· ΦΡ. (α) ***βασιλικό σύκο*** βλ. λ. ***βασιλικός*** (β) ***ξηρό / ξερό σύκο*** αποξηραμμένος καρπός τής συκιάς, πυυ καταναλώνεται ως ξηρός καρπός (γ) ***(λέω) τα σύκα-σύκα και τη σκάφη-σκάφη*** βλ. λ. ***σκάφη*** (δ) ***απ' τα σύκα ώς τα σταφύλια*** σε πολύ σύντυμυ χρονικό διάστημα, πριν ή χωρίς να περά- σει πολύς χρόνος ΣΥΝ. γρήγορα, σύντομα (ε) (παροιμ.) ***καλόμαθε η γριά στσ σύκα*** **(θα *φάει και* τα *συκόφυλλα*)** για πλεονέκτες που δεν ικανοποιούνται με τίποτα, αλλά συνεχώς ζητούν περισσότερα 2. (ο πληθ. ***σύκα!)*** (λαϊκ. ως μειωτ. προσφώνηση) προς έντονα θηλυπρεπή ομοφυλόφιλο άνδρα.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***σϋκον.*** δάνειο από μεσογειακή γλώσσα, όπως και τα αντίστοιχα λατ. ficus (> γαλλ. figue, γερμ. Feige, αγγλ. fig), αρμ. t'uz]. **συκομουριά** (η) οπωροφόρο, αειθαλές δέντρο, που τα φύλλα του μοιάζουν με τής μουριάς και οι καρποί του μοιάζουν με σύκα.

Ιετυμ. < μτγν. ***συκομορέα*** < ***συκόμορον*** (βλ. κ. ***συκόμουρο)].***

συκόμουρο (το) ο καρπός τής συκομουριάς, που μοιάζει με σύκο.

[f.tym. < [ΐτγν. ***συκόμορον*** < ***σϋκον*** + ***μόρον\$λ.*** λ. μούρο)|.

συκοπερίβολο (το) κατάφυτη έκταση γεμάτη συκιές συν. συκώνας.

συκοπιταρίδα (η) (λαϊκ.) **1.** πίτα που παρασκευάζεται με βάση τα σύκα 2. σειρά αποξηραμμένων σύκων περασμένων μαζί σε σχοινί ή σύρμα, αρμαθιά ξηρών σύκων.

[ετυμ. < ***σύκο*** + ***πίτα*** + παρέκταση ***-αρίδα].*** **συκοφάγος** (ο) **1.** αυτός που του αρέσει πολύ να τρώει σύκα **2.** ζωολ. μικρόσωμο πτηνό τής Ευρώπης με γρήγορο και κυματιστό πέταγμα, πρασινοκίτρινο (στα θηλυκά) φτέρωμα και ζωηρό κίτρινο με μαύρες φτερούγες και ουρά στα αρσενικά, που τρέφεται με έντομα και φρούτα. Ηπίσης **αυκολέβι** (το) (σημ. 2). **αυκοφαγάς** (ο) (σημ. I).

[ftym. μτγν. < ***σύκον*** + ***-φάγος.*** από τον αόρ. β' ***έ-φαγ-ον*** (βλ. κ. ***φαγητό)).***

συκοφάντης (ο) {συκοφαντών}, **συκοφάντισσα** (η) {συκοφαντισ- σών| πρόσωπο που κατηγορεί (κάποιον) ψευδώς. αποσκοπώντας στη μείωση και τη δημόσια έκθεσή του: ***κοινός / φτηνός / ξεδιάντροπος*** ~ υ.ν. διαβολέας. Ηπίσης **συκοφάντρια** (η) |αρχ.| {συκοφαντριών}. [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***σύκον*** + ***-φάντης*** < ***φαίνω / -ομαι.*** Διάφορες εκδοχές έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη διαμόρφωση τής σημ. τού συνθέτου. Δεν θεωρείται πλέον πιθανή η δημοφιλής άποψη τού Πλουτάρχου, ότι δηλ. ***συκοφάντης*** ήταν εκείνος που κατήγγελλε τους παράνομους εξαγωγείς σύκων στην αρχ. Αθήνα, αφού κανένα κείμενο δεν μνημονεύει την ύπαρξη σχετικής απαγορεύσεως. Ορθότερη φαίνεται η απλούστερη εξήγηση, κατά την οποία ***συκοφάντης*** ήταν εκείνος που φανέρωνε τα σύκα. τα οποία είχε κρύψει στα ρούχα του κάποιος, και κατ' επέκταση εκείνος που κατήγγελλε ασήμαντες μικροκλοπές). **συκοφάντηση** (η) [μτγν.Ι [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων[η εσκεμμένη διατύπωση ή διάδοση ψευδών κατηγοριών (εναντίον κάποιου): ***η ~ των πολιτικών του αντιπάλων*** συν. συκοφαντία, **συκοφαντία** (η) [αρχ.[{συκοφαντιών! η σκόπιμα ψευδής κατηγορία, που εκτοξεύεται εναντίον κάποιου, για να τον μειώσει, να τυν διασύρει δημοσίως: οι -<5τν ***μπορούν να τον σπιλώσουν*** συν. διαβολή, (λαϊκ.) ρετσινιά, αβανιά. **συκοφαντικός,** -ή. -ό [αρχ.**[1.** αυτός που σχετίζεται με τον συκοφάντη ή τη συκοφαντία ή αποσκοπεί στη συκοοάντηση: ~ ***εκστρατεία / δήλωση / δημοσίευμα / κατηγορία / ενέργεια*** συν. δκχβλητικός αντ. επαινετικός **2.** ***συκοφαντική δυσφήμηση*** αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος με οποιονδήποτε τρόπο ενοϊπιον τρίτου ισχυρίζεται ή διαδίδει για κάποιον άλλον ψευδή γεγονότα τα οποία είναι δυνατόν να βλάψουν την τιμή ή την υπόληψη τύ άλλου γνωρίζοντας ότι αυτά είναι ψευδή. — **συκοφαντικ-ά** / **-ώς** [αρχ.] επίρρ. **συκοφαντώ** ρ. μετβ. |αρχ.| {συκυφαντείς... [συκοφάντ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} διατυπώνω ή διαδίδω εσκεμμένα ψευδείς και κακόβουλες κατηγορίες εναντίον κάποιου, για να τον μειώσω και να τυν εκθέσω συν. διαβάλλω, **συκόφυλλο** (το) Ιμτγν.] το φύλλο τής συκιάς· φρ. (παροιμ.) ***κσλόμα- θε η γριά στα σύκα (θα φάει και τα συκόφυλλα)*** βλ. λ. ***σύκο.*** **συκώνας** (ο) Ιμτγν.] ο συκεώνας (βλ.λ.).

συκωταριά κ. (λαϊκ.) **σκωταριά** (η) (περιληπτ.) το συκώτι, οι πνεύμονες και τα σπλάγχνα σφαγίου, κυρ. παρασκευασμένα ως φαγητό. [ετυμ. < ***συκώτι*** + παραγ. επίθημα ***-αριά,*** πβ. κ. ***κλειδ-αριά***. ίσως μέσω τ. ****συκωτάρι.*** υποκ. τού ουσ. ***συκώτι].*** **συκώτι** (το) [συκωτ-ιού [-ιών} **1.** μεγάλο, ερυθρού προς το καστανό χρώματος αδενώδες όργανο των σπονδυλιοτών. που βρίσκεται στην άνω κοιλιακή χώρα, εκκρίνει τη χολή και μετέχει σε σημαντικές διαδικασίες τού μεταβολισμού συν. (λόγ.-επιστημ.) ήπαρ · ΦΡ. (μτφ.) (α) ***πρήζω το συκώτι (κάποιου)*** βλ. λ. ***πρήζω*** (β) **δεν *χαλάω το συκώτι μου*** δεν στενοχωριέμαι, δεν σκάω (για κάτι/κάποιον): ***εγώ - για κανέναν!*** (γ) *βγάζω τσ συκώτια μου* κάνω συνέχεια εμετό (δ) *κάνω (καινούργιο) συκώτι* διασκεδάζω πολύ · για κάτι που μας προκαλεί μεγάλη χαρά, ευχαρίστηση 2. το αντίστοιχο όργανο ζώου, λ.χ. κοτόπουλου. χήνας (φουαγκρά). πάπιας, παρασκευασμένο ως φαγητό: ο ***γιατρός*** τού ***συνέστησε να τρώει συχνά επειδή του λείπει σίδηρος*** **3.** (συνεκδ.) κάθε νόσος τού παρακάνω οργάνου: ***δεν κάνει να πίνει, γιατί έχει (το) συκώτι (του)!*** -- (υποκ.) **συκωτάκι** (το).

ΙΐΐΓΥΜ. < μεσν. ***συκώτιον.*** υποκ. τού μτγν. επιθ. ***συκωτός*** (< αρχ. σύκον), που αποσπάστηκε από τη συνεκφορά ***ήπαρ συκωτόν*** «ήπαρ ζώου θρεμμένου με σύκα» και αντικατέστησε σε γενικές γραμμές το αρχ. ***ήπαρ.*** Παρόμοια εξέλιξη συναντούμε και ***στο*** γαλλ. foie «συκώτι» < λατ. (jecur) ficatum), **σύληση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η παράνομη απόσπαση, κλοπή αντικειμένο)ν. κυρ. εκκλησιαστικοί σκευιόν. εικόνων κ.λπ. από ιερούς χώρους ή και από τάφους: ~ ***αρχαιοτήτων / αρχαίων τάφων*** συν. ιεροσυλία[1] φρ. ***σύληση νεκρού*** βλ. λ. ***νεκρός.*** - **αυλητής** (ο) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ελγίνειος.***

[γ.τυμ. < αρχ. ***σύλησις*** < συλώ ***(-άω),*** βλ.λ.]. **συλλαβάριο** (το) [συλλαβαρί-ου | -ων} γλωσσ. **1.** το σύνολο των γραπτών συμβόλων σε ορισμένες γλο')σσες, καθένα από τα οποία παριστάνει μία συλλαβή και όχι χωριστό φθόγγο **2.** ***κυπριακό συλλαβάρια*** ιδιαίτερο συλλαβικό σύστημα γραφής που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι Κύπριοι από τις απαρχές τής γραπτής τους παράδοσης μέχρι τους ελληνιστικούς χρόνους.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. syllabaire). **συλλαβή** (η) γλωσσ. τμήμα λέξεως που τα στοιχεία του συμπροφέρο- νται και συνίστανται από ένα φωνήεν ή δίφθογγο (βάση) · (στην Ηλλη- νική) μπορεί να συνοδεύεται από ένα ή περισσότερα σύμφωνα: ***μακρά / βραχεία ~]| η λ. αί-σθη-ση αποτελείται από 3 συλλαβές (αι — δίφθογγος μόνη της. σθη = 2 σύμφωνα και φωνήεν, ση = I σύμφωνο και φο)νήεν).***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συλλαμβάνω*** (πβ. κ. ***λαβή)].*** **συλλαβίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {συλλάβισα} ♦ (μετβ.) **1.** χωρίζω τις λέξεις στις συλλαβές από τις οποίες απαρτίζονται (καθώς μιλώ ή

γράφω): ***της ζήτησε να του συλλαβίσει τη λέξη τραπέζι*** **2.** αδυνατώ να διαβάσω με ευχέρεια, δυσκολεύομαι να προφέρω τις λέξεις: ***ακόμα συλλαβίζει τις λέξεις*** **3.** προφέρω λέξεις κατά συλλαβές: ***πώς θα μάθει το παιδί ορθογραφία, αν δεν μάθει πρώτα να συλλαβίζει;*** ♦ **4.** (αμετβ.) διαβάζω ή μιλώ με παύσεις, κομπιάζοντας: ***δεν μιλά καλά τα Γαλλικά, ακόμα συλλαβίζει || μπορεί να διαβάσει σωστά, μόνο συλλαβίζει.***

συλλαβικός, -ή, -ό ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τη συλλαβή **2.** ΓΛΩΣΣ. (α) ***συλλαβικό σύστημα γραφής ί συλλαβική γραφή*** η συλλαβογραφία (βλ.λ.) (β) ***συλλαβική αύξηση*** η αύξηση τού θέματος των δισύλλαβων ρημάτων ***(γράφω. τρέχω, παίζω, δίνω, στέλνω, βάζω*** κ.τ.ό.) με ένα ***ε-.*** ώστε να δημιουργηθεί μια τρίτη συλλαβή και να είναι έτσι δυνατός ο τονισμός τής προπαραλήγοΛ)σας, όπως απαιτείται στους παρελθοντικούς χρόνους των ρημάτων τής Νέας Ηλληνικής: ***γράφω - έ-γρα-φα, έ-γρα-φες, έ-γραφε. γρά-φα-με*** (χωρίς ***ε-.*** γιατί υπάρχει γ' συλλαβή), ***γρά-φα-τε, έ-γρα-φαν / γρά-φα-νε***[φ] το ίδιο ισχύει, κατά κανόνα, με τα ρήματα αυτά και όταν είναι σύνθετα με προθέσεις: ***κατέγραψα. διέτρεξα. παρέδωσα, απεστειλα*** **3.** μουσ. ***συλλαβικό (μέλος)*** τρόπος μελοποίησης κειμένου κατά τον οποίο σε κάθε συλλαβή τού κειμένου αντιστοιχεί κατά κανόνα ένας μουσικός φθόγγος αντ. μελι- σματικό. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***α/^φάβητο, γραφή. συλλαβισμός*** (ο) [Ι782] **1.** ο διαχωρισμός των γραπτών ή εκφωνούμενων λέξεων στις συλλαβές από τις οποίες απαρτίζονται: ***κανόνες συλλαβισμού*** **2.** η ομιλία ή κυρ. ανάγνωση με κόμπιασμα, συνεχείς παύσεις, η δυσκολία στην ανάγνωση. Ηπίσης **συλλάβισμα** (το) [1889J.

συλλαβιστικός, -ή, -ό [1893J (βλ. ΠΙΝ. ***κανόνες συλλαβισμού).***

συλλαβιστός, -ή. -ό f 18931 **1.** αυτός που διαβάζεται, εκφωνείται κατά συλλαβές: - ***ανάγνωση*** **2.** (κακόσ.) αυτός που διαβάζεται ή ομι- λείται με παύσεις, με δυσκολία, κομπιάζοντας: ***τα Αγγλικά του είναι ~ || ~ προφορά.*** **— συλλαβιστά** επίρρ.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ	ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΙ
Οταν **ένσ σύμφωνο** βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, διφθόγγους ή συνδυασμούς, σε απλές ή σύνθετες λέξεις, συλλαβίζεται με το φωνήεν ή τη δίφθογγο που ακολουθεί: Απλές: ***έ-χω. ό-νει-ρο. ναύ-λα. κα-λο-καί-ρι.*** Σύνθετες: ***συ-νά-γω. ε-να-έ-ρι-ος. ε-ξαι-ρώ. προ-σέ-χω, συ-να-γω-γή, κα-τη-γο-ρώ. κα-λω-σό-ρι-σμα.***	Στις απλές λέξεις, όταν **ένα σύμφωνο** βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα ή διφθόγγους, συλλαβίζεται με το φωνήεν ή τη δίφθογγο που ακολουθεί: ***έ-χω, ό-νει-ρο. ναύ-λα, κα-λο-καί-ρι.*** Οι σύνθετες λέξεις χωρίζονται στα συστατικά τους μέρη: ***συν-ά-γω, εν-α-έ-ρι-ος. εξ-αι-ρώ, προσ-έ-χω. συν-α-γω-γή. κα-λωσ-ό- ρι-σμα.*** Σε περίπτωση όμως έκθλιψης, χωρίζονται όπως οι απλές λέξεις: ***πα- ρά-γω, υ-πεύ-θυ-νος, κα-τέ-χω. κα-τη-γο-ρώ.***
Οταν **δύο σύμφωνα** βρίσκονται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, διφθόγγους ή συνδυασμούς, σε απλές ή σύνθετες λέξεις, συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν ή δίφθογγο, αν αρχίζει από αυτά ελληνική λέξη: ***α-τμός*** (τμήμα), ***έ-θνος*** (θνητός), ***λά-σπη*** (σπέρνω), ***τζί-τζικας*** (τζάμι) | απλές λέξεις] ***ει-σφέρω*** (σφαίρα), ***ε-κλέγω*** (κλειδί), ***προ-σπαθώ*** (σπαθί) και [σύνθετες λέξεις). Εάν δεν αρχίζει ελληνική λέξη από αυτά. χωρίζονται: ***δραχ-μή, φάτ-νη. έχιδ-να, ικ-μάδα, δάφ-νη, σταθ-μός, τάγ-μα*** ***άρ-μα. τολ-μώ. συμ-φωνώ.***	Όταν **δύο σύμφωνα** βρίσκονται ανάμεσα σε δύο φιονήεντα ή διφθόγγους στις απλές λέξεις, συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν ή δίφθογγο, αν αρχίζει από αυτά ελληνική λέξη: ***α-τμός*** (τμήιια). ***έ-θνος*** (θνητός), ***λά-σπη*** (σπέρνω), ***τζί-τζι-κας*** (τζάμι). Δεν ισχύει ο χωρισμός των δύο συμφώνων στις σύνθετες λέξεις με πρόθεση: ***εισ-φέρω, εκ-?.έγω. προσ-παθο'). συμ-πορεύομαι, εν-τείνω, εγ-καλώ.*** Δεν ισχύει επίσης ο χωρισμός των δύο συμφώνων για τα συμπλέγματα: ***γμ, δμ. θμ, κμ.χμ - δν, τν, φν(τα*** οποία δεν χωρίζονται): ***δρα-χμή, φά-τνη, έχι-δνα, ι-κμάδα, δά-φνη, στα-θμός, τά-γμα.*** Στις λοιπές περιπτώσεις χωρίζονται: ***άρ-μα, τολ-μώ.***
Ό.τι ισχύει για τα δύο σύμφωνα ισχύει και για τα **μπ, ντ, γκ: *α-μπέλι. πέ-ντε. α-γκίστρι, συ-μπορεύομαι. ε-ντείνω, ε-γκαλώ.*** ***ξέ-μπαρκος. ξε-ντύνω. ντό-μπρος. μπα-μπάς.*** Αν όμως προηγείται και άλλο σύμφωνο, χωρίζονται από αυτό: ***μπαρμπούνι. καβουρ-ντίζω.***	Τα **έρρινα συμπλέγματα μπ, ντ, γκ** χωρίζονται: ***αμ-πέλι, αγ-κίστρι, πέν-τε. συμ-πορεύομαι. εν-τείνω. εγ-καλώ.*** Γα **άρρινα δίψηφα *μπ, ντ, γκδζν*** χωρίζονται: ***ξέ-μπαρκος. ξε-*** ντύνω, ***ντό-μπρος, μπα-μπάς.*** Αν όμως προηγείται και άλλο σύμφωνο, χωρίζονται από αυτό: ***μπαρμπούνι, καβουρ-ντίζω.***
Δύο όμοια σύμφωνα πάντοτε χωρίζονται: ***άλ-λος, θάρ-ρος. άμ-μος. άγ-γελος.***	Ισχύει ο ίδιος κανόνας.
Τρία ή περισσότερα σύμφωνα, που βρίσκονται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα. διφθόγγους ή συνδυασμούς, συλλαβίζονται με το επόμενο φωνήεν ή δίφθογγο, εάν αρχίζει ελληνική λέξη τουλάχιστον από τα δύο πρώτα: ***κά-στρο*** (στρώνω), ***σφυρί-χτρα*** (χτένι), ***αι-σχρός*** (σχήμα), ***ηλε-κτρισμός*** (κτήμα). Εάν δεν αρχίζει από αυτά ελληνική λέξη, χωρίζονται και το πρώτο από τα τρία σύμφωνα συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν, δίφθογγο ή συνδυασμό: ***άν-θρωπος. αμ-βροσία, νεραν-τζιά, εκ-στρατεία.***	Ισχύουν οι ίδιοι κανόνες.
Ι α **δίψηφα φωνήεντα *(ου. αι, ει, οι. υι)*** και οι **συνδυασμοί *αυ,*** ευ θεωρούνται ως ένα φωνήεν και δεν χωρίζονται: ***παι-δεί-α, υι-ικός, δον- λεύ-ει, προαύ-λιο.*** Φωνήεντα που συμπροφέρονται απαρτίζοντας μία συλλαβή (γνήσιες και καταχρηστικές δίφθογγοι, π.χ. ***αϊ, άι, αη. οϊ. όι. οη -· ια, ιο, ιε, οια, ίου, οιε. οιου*** κ.ά.), θεωρούνται ως ένα φωνήεν και δεν χωρίζονται: κορ<5ι-«5ο, ***βόη-θα. νεράι-δα, αϊ-τός.*** ***δια-βάζω, βια-σύνη, ά-δειος, χτυπιέ-ται, ποτη-ριού, παι-διών.*** 'Οταν δεν συμπροφέρονται σε μία συλλαβή, χωρίζονται: ***δι-αβατήρ-ιο, βι-ασμός, α-δειούχος. πρατηρι-ούχος, κακοποι-οί, αλλοι-ώνω.***	Ισχύουν οι ίδιοι κανόνες.

συλλαβόγραμμα (το) {συλλαβογράμμ-ατος | -ατα. -άτων} γραφικό σημείο που παριστάνει μια συλλαβή, **συλλαβογραφία** (η) |1898| {χωρ. πληθ.} σύστημα γραφής στο υπυίο κάθε σύμβολο (συλλαβόγραμμα) αντιστοιχεί σε μία συλλαβή και όχι λ.χ. ***σε*** έναν φθόγγυ. — **συλλαβογραφικός,** -ή, -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. αλ- ***φάβητο, γραφή.***

I f.tym. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Silhenschrit't|. **συλλαβόγριφος** (ο) 118511 {συλλαβογρίφ-ου | -ων. -ους} αίνιγμα στο οποίο ζητείται να βρεθεί μία λέξη με δεδομένη τη σημασία ορισμένων τμημάτων της. Ιπτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Silbenratsci]. **σύλλαβας** (ο) (στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία) ο επίσημος κατάλογος όλο>ν των γνωστών αιρέσεων.

[πτγμ. Αντιδάν.. μεσν. < λατ. syllabus, από εσφαλμ. ανάγνωση τού μτγν. ***σίλ?.υβος*** «ετικέτα βιβλίου», τεχν. όρ., αγν. ετύμου]. **-σύλλαβος,** -η. -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό συλλαβών: ***τρισύλλαβη λέξη || δεκαπεντασύλλαβος στίχος.***

[ι-ϊύμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. ***πο/.υ-σύ?λαβος. μυνο-σύλλαβος).*** πυυ προέρχεται από τυ αρχ. συλλαβ?/!. **συλλαλητήριο** (ο) j 1871 j {συλλαλητηρί-ου | -ων] 1. μαζική διαδήλωση στην οποία οι συγκεντρωμένοι εκφράζουν τη διαμαρτυρία τους για ένα θέμα ή την υποστήριξή τους σε κυινή θέση: ~ ***για την*** ελλη- ***νικότητα τής Μακεδυνίας*** j[***διοργανώνω*** - συν. διαδήλωση, συγκέντρωση **2.** (συνεκδ.) τυ πλήθος που μετέχει σε συγκέντρωση: ***μαχητικό*** ~ [Ι ο ***παλμός τού*** ~ || ***εργατικό*** / ***μαθητικό*** / ***φοιτητικό*** Ιετυμ. < αρχ. ***συλλαλώ (-έω)*** (< ***συν-*** + ***λαλώ)*** + παραγ. επίθημα ***-τή- ριο***, πβ. κ. ***παρατηρη-τήριο\.*** **συλλαμβάνω** ρ. μετβ. [αρχ.] |συνέλ-αβα, -ήφθην. -ης. -η... (μτχ. συλληφθείς, -είσα, -έν)] 1. (για πρόσ.) προβαίνω στη βίαιη κατακράτηση ή στυν αιχμαλωτισμό (κάποιου), τον περιορίζω στερώντας του τη φυσική ή την προσωπική τυυ ελευθερία: ~ ***κάποιον ως ύποπτο φόνον***]] ***συνελήφϋη επ' αντοφώρω*** / ***για εμπορία ναρκωτικών*** συν. (καθημ.) πιάνω, (λαϊκ.) τσακώνω, τσιμπά) 2. (α) (για θήραμα) πιάνω, ώστε να μη μπυρεί να διαφύγει: ~ ***πονλιά με ξόβεργες*** || ***υι κννηγοί συνέ?.αβαν το άγριο ζώο*** (β) (για ζώο) πιάνω (αυτό που αναζητώ ως τρυφή): ο ***βάτραχος συ/.λαμβάνει τη λεία τον με τη μακριά και κολ?.ώδη γλώσσα τον*** Ι] ***η γάτα έχει γαμψά νύχια πον τη βοηθούν*** να ***συλ/.αμβάνει το θήραμά της*** · 3. καταλαβαίνω (κάτι) στο σύνολό του. αντιλαμβάνομαι πλήρως: ***δεν μπορούσε να τη συλλάβει ανθρώπινος νονς τέτοια καταστροφή!*** συν. εννοώ 4. επινοώ. διαμυρφο>νω (κάτι) με τη σκέψη ή τη δημιουργική φαντασία μου: - ***ένα σχέδιο*** / ***μια ιδέα*** / ***μια νέα θεωρία*** συν. σκέφτομαι, (καθημ.) μου έρχεται στο μυαλό 5. (μτφ.) (για τηλεοπτική κάμερα, φωτογραφικό φακό κ.λπ.) καταγράφω σε φιλμ: ο ***φακός τον συννέλαβε σε τρνφερό στιγμιότνπο!*** · **6.** (για γυναίκα) καθίσταμαι έγκυος συν. (λαϊκ.) πιάνω παιδί. σχολιο λ. ***?^αμβάνω.*** **συλλέγω** ρ. μετβ. |αρχ.| {συνέλ-εξα. -έγην, -ης, -η...} 1. μαζεύω, συγκεντρώνω μαζί: ~ ***καρπούς*** **2.** (ειδικότ.) συγκεντρώνω πράγματα που με ενδιαφέρουν, επιδκυκω να τα εντάξω, να τα καταχωρίσω σε κοινό σύνολο ή αρχείο είτε για τη δημιουργία συλλογής είτε για την αξιοποίησή τους για κάπυιυν σκυπό: - ***πληροφορίες*** / ***καταθέσεις*** / ***στοιχεία*** [[~ ***γραμματόσημα*** / ***παλιά νομίσματα*** συν. μαζεύω, συναθροίζω.

ΣΧΌΛΙΟ λ. ***εκλέγω.***

συλλειτουργία (η) [18891 {συλλειτουργκήν} εκκλησ. η λειτουργία που τελείται πανηγυρικά από ομάδα κληρικών στην ίδια εκκλησία. **συλλείταυργο** (το) εκκλησ. επιμνημόσυνη λειτουργία που τελούν συγχρόνως δύο ή περισσότεροι κληρικοί, **συλλειτουργός** (ο) Ιμτγν.Ι εκκλησ. κληρικός που τελεί από κοινού με άλλους κληρικούς τη Θεία Λειτουργία. **αυλλειταυργώ** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {συλλειτουργείς... (συλλειτούργησα} (για ιερείς, κληρικούς) τελώ από κοινού με άλλον/άλλους κληρικούς τη Θεία Λειτουργία, **συλλέκτης** ιο) {συλλεκτών}, **συλλέκτρια** (η) {συλλεκτριών} 1.(κυ- ρυιλ.) πρόσωπο που μαζεύει πράγματα: ~ ***καρπών*** · **2.** τηχνολ. ***ηλιακός συλλέκτης*** / ***συσσωρευτής*** κάθε συσκευή ή σύστημα πυυ έχει σχεδιαστεί για την απορρόφηση ηλιακής ακτινοβολίας και την αξιοποίησή της για τη θέρμανση νερού ή αέρα και για παραγωγή ηλεκτρισμού 3. αυτός που συλλέγει, που κάνει συλλογή: ~ ***ζωγραφικών πινάκων*** / ***παλιών νομισμάτων*** / ***βιβλίων*** συν. συλλογέας.

|ει υμ. μτγν. < αρχ. ***συλλέγω].*** **συλλεκτικός,** -ή. -ο Ιμτγν.] **1.** (κυριολ.) (α) αυτός που σχετίζεται με τη συλλογή, τη συγκέντρωση πραγμάτων (β) ***συλλεκτική κοινωνία*** ανθρώπινη κοινωνία που εξασφαλίζει τη διατροφή της με τη συλλογή άγριων φρούτων και καρπών, με το κυνήγι και την αλιεία· η κυνηγετική κοινωνία (πβ. λ. ***τροφοσυ/.λέκτης)*** **2.** αυτός πυυ σχετίζεται με τυν συλλέκτη ή τη συλλυγή: ~ ***μανία*** / ***βιβλίο*** / ***ταινία*** [| ο ***πίνακας έχει μεγάλη - αξία*** || ~ ***κομμάτι*** (κάθε αντικείμενο που αξίζει να μπει σε συλλογή, που μπορεί να ενδιαφέρει συλλέκτες) 3. ***συλλεκτική*** (η) η ενασχόληση συλλέκτη με την οργάνωση, συντήρηση και επέκταση τής συλλογής του. **συλλήβδην** επίρρ. (λόγ.) παίρνοντας (πρόσωπα ή πράγματα) όλα μαζί, γενικά, χωρίς διακρίσεις: ***καταδίκασε ~ τονς πολιτικούς*** [j ***τονς έβρισε ~.***

Ιετυμ. αρχ. < θ. ***συ?.-/.ηβ-*** (ρ. ***συλλαμβάνω,*** με την εκτεταμ. βαθμ. ***ληβ-*** τού θ. ***λαβ-,*** πβ. κ. ***σύλ-ληψις)*** + επιρρ. επίθημα ***-δην\.*** **συλληπτήριος,** -ος, -ο [18961 αυτός που είναι κατάλληλος για να πιάνει, να συλλαμβάνει κάτι: ***τα*** ~ ***όργανα των εντόμων*** (για να πιάνουν την τροφή τους;.

Ιετυμ. **< *συλλαμβάνω*** (πβ. ***σύ/.ληψη)*** **+** παραγ. επίθημα ***-τήριος,*** πβ. κ. σω-***τήριος, δρασ-τήριος\.*** **σύλληπτρα** (τα) {συλλήπτρων} τα χρήματα που καταβάλλονται ως αμοιβή για τη σύλληψη και παράδοση επικηρυγμένου εγκληματία. [ετυμ. < συλλαμβάνω (πβ. *σύλληψη)* + παραγ. επίθημα *-τρα*, πβ. κ. *δί- δακ-τρα, εξέτασ-τρα*|.

σύλληψη *(r\)* {-ης κ. -ήψεως {-ήψεις. -ήψεων| **1.** *(α)* η βίαιη κατακράτηση ή ο αιχμαλωτισμός κάποιυυ. ώστε να περιορίζεται η φυσική ή η προσωπική του ελευθερία: *η - κατασκόπων τού εχθρού από δική μας περίπολο* [[*η ~ ενός ξένον πράκτορα* (β) (ειδικότ.) το να πέφτει κάποιος στα χέρια τής αστυνομίας (μετά από καταδίωξη ή κατά τη διάπραξη ενός αδικήματος, επ' αυτοφώρω) ή να τίθεται υπό κράτηση κατόπιν εντάλματος: *επικίνδυνη ί επεισοδιακή ~ ενός κακοποιού* || *~ ενόχου* 2. (για ζώο) υ αιχμαλωτισμός τυύ θηράματος: *τα γλαρόνια, ενώ πετούν. βουτούν και συλλαμβάνουν μικρά ψάρια* · **3.** η επινόηση, το να καταλάβει ή να δημιουργήσει κανείς ικάτι) με τη σκέψη ή τη φαντασία του: *η - ενός σχεδίου / μιας ιδέας* **4.** (συνεκδ.) ό,τι επινοεί ή συλλαμβάνει κανείς με τη σκέψη του: *η θεωρία αντίj είναι μια μεγαλοφυής* - συν, επινόημα · 5. (για γυναίκα ή θηλυκό ζώο) η γονιμοποίηση. η έναρξη τής εγκυμοσύνης **6.** θεολ. *άσπιλη αύλληψη (τής Θεοτόκου)* δόγμα τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (καθιερο)θηκε τυ 1854 επί Πάπα Πίου Θ') που συνίσταται στην πίστη ότι η Ι Ιαρθένος Μαρία συνελήφθη από τη μητέρα της Αννα κατά θαυμαστό τρόπο, χωρίς αμαρτία · 7. αςγρον. η μετατροπή ουρανίου σώματος σε δορυφόρο άλλου μεγαλυτέρου. σχολιο λ. *λαμβάνω.*

Ιεί υμ. < αρχ. *σύλληψις* < συλλαμβάνω (πβ. κ. *λήψις λαμβάνω).* II σημ. «γονιμοποίηση, έναρξη τής εμβρυϊκής ζωής» απαντά ήδη στυν Αριστοτέλη |.

συλλίπασμα (το) [18761 {συλλιπάσμ-ατος | -ατα. -άτων} ουσία πυυ χρησιμοποιείται στις μεταλλουργικές εργασίες για τη διευκόλυνση τής τήξης των μετάλλων.

συλλογέας (ο) {συλλογ-είς, -έων} ο συλλέκτης (βλ.λ.).

[ετυμ. < μτγν. *συλλογεύς* < αρχ. *συλ?^έγω\.*

συλλογή (η) **1.** (α) σκόπιμη συγκέντρωση υμοειδών πραγμάτων: *η ~ καρπών / φρούτων από τα δέντρα* (β) η συνήθ. συστηματική συνάθροιση ομοειδών αντικειμένων για τη δημιουργία ενός όσο το δυνατόν μεγαλύτερου συνόλου: *η κοπιαστική ~ πληροφοριών* || *~ στοιχείων για μια υπόθεση / υπογραφών* συν. συγκέντρωση· φκ *κάνω συλλογή* συλλέγω: ~ *γραμματοσήμων / κουτιών συσκευασίας / νομισμάτων* 2. (συνεκδ.) τυ σύνολο των συνήθ. συστηματικά συγκεντρωμένων και ταξινομημένων ομοειδών πραγμάτων: *μεγά/.η / π? ·.ούσια / διάσημη / σπάνια* - || 77 ~ του *περιλαμβάνει δύο από τα πιο ακριβά γραμματόσημα* || *~ διαμαντιών / κοσμημάτο)ν από χρυσό / τη?.εκαρ- τών / πινάκων ζωγραφικής / μουσικών οργάνων* |] στην *ί-θνική Ηινα- κοθήκη παρουσιάζονται έργα τής ρωσικής προ) τοπορίας από τη <·~ Κωστάκη»* **3.** σύνολο, τού οποίου τα κομμάτια θεωρούνται ότι αποτελούν μία ενότητα: - *δημοτικών τραγουδιών / παροιμκόν / ποιημάτων/ διηγημάτων\\ η τελευταία ποιητική* ~ του *Οδ. Γ.λντη είχε τον τίτλο «Δυτικά τής λύπης»* **4.** ο έντυνος και επίμυνυς στοχασμός για (ένα) θέμα. η διερεύνηση ενός ζητήματος με τη σκέψη: *είμαι / πέφτω σε βαθιά -* || *ώρες συλλογής και ανασυγκρότησης* συν. περίσκεψη, περισυλλογή · 5. ιατρ. η παθολογική συγκέντρωση υγρού σε ιστό: - *πύου.*

[ι ·:ϊύμ. αρχ. < *συλλέγω].*

συλλογίζομαι κ. (καθημ.) **συλλογιέμαι** κ. **συλλογ(ι)ούμαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {συλλογίσ-τηκα. -μένος} ♦ 1. (αμετβ.) κάνω συλλογισμούς. σκέφτομαι: *ατένιζε τη θάλασσα και συλ/.ογιζόταν* || *τον συνάντησα στο γνωστό του στέκι να συλλογίζεται βαθιά* [j *«όποιος ε/.εύθερα συλλογάται. συλλογάται καλά»* (Ρήγας Βελεστινλής) ςυ\. λογίζομαι, κρίνο) ♦ (μετβ.) 2. ανακαλώ στη μνήμη: - *τα ωραία εκείνα χρόνια* συν. αναπολώ, θυμάμαι, φέρνω στον νου μου. αναλογίζομαι **3.** επεξεργάζομαι (κάτι) στη σκε'ψη μου: <5υ *το συλλογίζομαι, νομίζω πως είχε δίκιο* || *σαν το συλλογιστείς πού κατάντησε, σε πιάνει απελπισία!* **4.** λαμβάνω (κάτι) υπ' όψιν μου. το υπυλυγίζω: <frv *συλλογίζεται καθόλου πού θα τον οδηγήσουν αυτά που κάνει* συν. λογιαριάζω

(η μτχ. *συλλογισμένος, -η, -ο*) (α) (για πρόσ.) αυτός πυυ τον απασχολούν έντονα οι σκέψεις τυυ. που έχει απορρυφηθεί σε αυτές: *πολύ συλλογισμένο σε βλέπω τελευταία!* συν. σκεφτικός (β) αυτός που εκφράζει ή υφείλεται σε βαθιά περίσκεψη: ~ *ύφος.* ^ σχολιο *αποθετικός.*

|(·;ι υμ. αρχ.. αρχική σημ. «υπολογίζω προσεκτικά, κάνω στοχασμούς λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα συγκεντρωμένα στοιχεία». < συν- + *λογίζομαι].*

συλλογικός, -ή, -ό 11859] **1.** (α) αυτός πυυ σχετίζεται με ένα σύνολο ανθρώπων ή πραγμάτων, πυυ αφορά σε όλα τα μέρη ή μέλη αυτυύ τού συνόλου: <fev *φταίει μόνυ ένας, η ευθύνη είναι* ~ [| *η - μνήμη* |] *πρότεινε κατάργηση τής θέσης τού προέδρου και εκλογή ~ ηγεσίας* συν. ομαδικός αν γ. ατομικός, μεμονωμένος (β) *συλλογικό ασυνείδητο* βλ. λ. *ασυνείδητο 2.* αυτός που προέρχεται από πολλούς, που συ- ντελείται με τη συνεργασία πολλοΗ': - *προσπάθεια / απόφαση / διάβημα / διαδικασία / παρέμβαση* **3.** (α) αυτός που σχετίζεται με σύλλογο, οργανωμένη ομάδα: ~ *διαφορές / διαπραγματεύσεις* (μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών) (β) *συλλογικό όργανο* διοικητικό όργανο, που οι αποφάσεις του λαμβάνονται με ομοφωνία και τα μέλη του ευ- θύνονται εξίσου για τις αποφάσεις και τις συνέπειες που αυτές έχουν (γ) *συλλογική σύμβαση εργασίας* έγγραφη σύμβαση που καθορίζει τυ τι πρέπει οπωσδήποτε να τηρείται στις επιμέρους συμβάσεις μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών (βλ. λ. *σύμβαση).* — **συλλο- γικ-σ** / **-ώς** επίρρ. [πτγμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. colleciit'J.

συλλογικότητα (η) **1.** το να γίνεται κάτι συλλυγικά. με συμμετυχή όλων των μελών ενός συνόλυυ: ~ *στη λήψη αποφάσεων για τη διοίκηση / στην αντιμετώπιση τού προβλήματος* 2. τυ να αναφέρεται (κά

τι) σε όλα τα μέλη ενός συνόλου: ***υπάρχει ~ ευθύνης.*** **συλλογισμός** (ο) Ιαρχ.) **1.** η διαδικασία εξαγωγής λογικών πορισμάτων ή κρίσεων με βάση τα δεδομένα (γεγονότα ή προτάσεις): ***πολύπλοκος / εσφαλμένος*** *ι* ***αυθαίρετος*** **~ 2.** (συνεκδ.) οι λόγοι, τα επιχειρήματα. οι αποδείξεις κ.λπ. που προκύπτουν από αυτή τη διαδικασία **3.** (κατά τον Αριστοτέλη) η λογική διαδικασία, κατά την οποία, με βάση ορισμένα δεδομένα πυυ γίνονται αποδεκτά, προκύπτει αναγκαστικά από αυτά κάτι τυ διαφορετικό, λ.χ. κάθε Α είναι Γ, κάθε Β είναι Α. συνεπώς κάθε Β είναι Γ: ***επαγωγικός / παραγωγικός / υποθετικός / διαζευκτικός / αναλογικός*** ~ · φρ. *κατ' αναλογίαν συλλογισμός* βλ. λ. ***αναλογία.***

συλλογιστικός, -ή. -ό [αρχ.1**1.** αυτός που σχετίζεται με συλλογισμό, που προκύπτει από συλλογισμό: ~ ***τρόπος*** *ι* ***σχήμα*** (συλλογισμός πυυ καθορίζεται από τη φύση των προτάσεων, τη μεταξύ τους σχέση και το εξαγόμενο συμπέρασμα) **2.** *συλλογιστική* (η) (α) κλάδος τής Λογικής πυυ επιτρέπει τη διατύπωση κρίσεως σχετικά με την παραγωγή ενός συμπεράσματος από άλλες προτάσεις (υποθέσεις) με βάση τη μελέτη των λογικών δομών αυτών των προτάσεων (συλλογισμών) (β) (γενικότ.) η εξεταστική μελέτη των συλλογισμών (γ) υ τρόπος σκέψης. τυ σύνολυ των συλλογισμών (κάποιου), βάσει των οποίων καταλήγει σε συμπέρασμα: δεν ***έχω καταλάβει με ποια ~ υποστηρίζεις αυτά τα πράγματα JJ σωστή / εσφαλμένη > βάσιμη ~ || αναλύω / ακολουθώ τη ~ του. – συλλογιστικ-ά / -ώς*** [αρχ.Ι επίρρ. **σύλλογος** (ο) {συλλόγ-ου | -ων. -ους| ένωση πρυσ(όπων που συστή- νεται βάσει καταστατικού με συγκεκριμένη επωνυμία, έδρα. τρόπο δράσης και λειτουργίας για την εξυπηρέτηση ενός σκοπού ή κοινών συμφερόντων: - ***γονέων και κηδεμόνων*** jj ~ ***διδακτικού προσωπικού / εργαζομένων σε εταιρεία [| εξωραϊστικός / εμπορικός / φιλανθρωπικός / φοιτητικός / αθλητικός*** -1| ***πρόεδρος / γραμματέας*** / μέλος ***τού*** ~ ΣΥΝ. σωματειο· φρ. ***σύλλογος (καθηγητών/ δασκάλων)*** το σύνολυ των διδασκόντων (καθηγητών / δασκάλων) σε σχολική μονάδα ως θεσμικό συλλογικό όργανο, που συνεδριάζει υπό την προεδρία τού διευθυντή και αποφασίζει για τα ζητήματα που αφορούν στη λειτουργία τού σχολείου: ***το θέμα θα περάσει από τον σύλλογο καθηγητών.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «συγκέντρωση, συνάθροιση προσώπων», < ***συλλέγω.*** Στην αρχ. Αθήνα ***σύλλογος*** απεκαλείτο κάθε ειδική δημόσια συνέλευση εκτός τής Εκκλησίας τού Δήμου, ενώ στους εκκλησιαστικούς συγγραφείς απαντά η σημ. «εκκλησίασμα». Η σημ. «νομικό σωματείο» είναι απόδ. των γαλλ. association, college|. **συλλυπητήρια** (τα) 118711 {συλλυπητηρίων! τα λόγια με τα οποία εκφράζεται (γραπτώς ή προφορικώς) προς κάποιον η συμμετοχή στο πένθος του: ***δεχθείτε τα θερμά μον*** ~ ***για τον θάνατο τής μητέρας σας*** ΑΝΤ. συγχαρητήρια, **συλλυπητήριας, *-α.*** -ο αυτός μέσω τού οποίου εκφράζεται η συμμετοχή στο πένθος άλλου: ~ ***τηλεγράφημα / επιστολή*** ΣΥΝ. συγχαρητήριος.

[ετυμ. < ***συλλυπούμαι*** + παραγ. επίθημα ***-τήριος***, πβ. κ. ***ευχαρισ-τήριος. συγχαρη-τήριος].*** **συλλυπαύμαι** ρ. μετβ. αποθ. |αρχ.| Ισυλλυπείσαι... | συλλυπήθηκα} εκφράζω (σε κάποιον) τα συλλυπητήριά μου. εκφράζω τη συμμετοχή μου στο πένθος του: ***έσπευσαν όλοι να τη συ/Λυπηθούν για*** τον ***θάνατο τού συζύγου*** της αντ. συγχαίρω. σχολιο λ. ***αποθετικός.*** **σύλφη** (η) {σπάν. συλφών} (κατά την κελτική μυθολογία) αερι***κό.*** νεράιδα.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sylphe < νεολατ. sylphes (πληθ.), λ. που πλάστηκε από τον Παράκελσο, από συμφυρμό τού λατ. sylva (παράλλ. τ. τού silva «δάσος») και τού αρχ. ***νύμφη\.*** **συλφίδα** (η) **1.** η σύλφη (βλ.λ.) **2.** (μτφ.-λόγ.) γυναίκα με αέρινη. λυγερόκορμη εμφάνιση. Επίσης (λόγ.) **συλφίς** ί 18671 {συλφίδος}.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. sylphide < sylphe (βλ. κ. ***σύλφη)\.*** **συλώ** ρ. μετβ. {συλάς... | σύλ-ησα, -ώμαι. -άται..., -ήθηκα. -ημένος} **1.** προβαίνω στη σύληση (ιερού χοίρου, κυρ. τάφου), κλέβω αντικείμενα (από ιερό χώρο): ο ***τάφος τού φαραώ βρέθηκε συλημένος*** **2.** (καταχρ.) λεηλατώ (χώρο, περιοχή).

[ΕΪΥΜ. **<** αρχ. συλώ ***(-άω).*** αρχική σημ. «απογυμνώνω τον νεκρό εχθρό από τα όπλα του, λαφυραγωγώ», αβεβ. ετύμυυ, ενώ δεν έχει διαπιστωθεί αν το ρ. αποτελεί κανονικό παράγωγο των ουσ. ***σύλη.*** σθλον (που όμως είναι μτγν.) ή αν πρόκειται για υποχωρητ. σχηματισμό με τη μεσολάβηση τού αρχ. επιθ. ***α-συλος.*** Σε ό.τι αφορά την ετυμολογία. είναι προφανής η συσχέτιση με το συνώνυμο σκύλα «λάφυρα» (βλ. λ. ***σκυλεύω).*** αν δεχθούμε φωνολογική εξέλιξη ***σκ- > ξ- > σ-.*** Η σύνδεση τού πληθ. σθλα με το λατ. spolia (νδ\α σημ.) και η παράλληλη αναγωγή τους σε λυδ. λ. δεν έχει ισχυρή τεκμηρίωση|.

συμβαδίζω ρ. αμετβ. [μτγν-J {συμβάδισα} **1.** (λόγ.-σπάν.) βαδίζω μαζί (με κάποιον) 2. (μτφ.) ακολουθώ (κάποιον/κάτι) στην εξέλιξη, στην ανάπτυξή του: ***η ε/.ληνική οικονομία πρέπει να συμβαδίζει με τις οικονομίες των χωρών τής Ε.ΕΓ. || ~ με τα μηνύματα των καιρών / με τις νέες τάσεις τής μόδας ή τής τέχνης*** **3.** (γενικότ.) ταιριάζω, συμφωνώ: ***οι εμπρηστικές του δη/>ο')σεις δεν συμβαδίζουν με τυ ήπιο προφίλ που καλλιεργεί.***

συμβαίνει ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. {μτχ. ενεστ. συμβαίνων, -ουσα. -ον, αόρ. συνέβη (να/θα συμβεί), μτχ. ουδ. συμβάν} **1.** (για γεγονός) υπάρχει και εξελίσσεται, συντελείται. κυρ. χωρίς να έχει προσχεδιαστεί: ***όλοι διαμαρτύρονται για τα πρωτοφανή πράγματα που συμβαίνουν*** || το ***ατύχημα συνέβη προχθές || κανείς δεν κατάλαβε από πού έπεσε ο πυρυβο/.ισμός· όλα συνέβησαν τόσο γρήγορα! || τι ~; || ό.τι κι αν συνέβη μεταξύ μας, ανήκει πια*** στο ***παρελθόν || όλα είναι δυνατά* κανείς δεν μπορεί*** να ***προβλέψει τι θα συμβεί τελικά*** ΣΥΝ. γίνεται, πραγματοποιείται, λαμβάνει χώρα· φρ. ***σαν να μη συμβαίνει τίποτε*** για περιπτώσεις στις οποίες ενεργεί κανείς χωρίς να επηρεάζεται από κάτι σοβαρό που υπάρχει: Το *θράσος του δεν περίγράφεται! Αφού με εξαπάτησε. έρχεται και μου μ/.άει. ~!* (ειδικότ.) 2. ακολουθεί, έρχεται ως συνέπεια: *πατάω* ρον *διακόπτη, αλλά δεν* ~ *τίποτε* [| *τι θα συμβεί. αν αλλάξεις ταχύτητα χωρίς να πατήσεις συμπλέκτη:* **3.** (για δυσάρεστο γεγονός) συντελείται. κυρ. κατά τρόπο απρόβλεπτο: · - *τίποτε: -Όχι. μην ανησυχείς!* || αν *συμβεί κάτι, πάρε τυ τοο1| άνθρωποι είμαστε. τόσα συμβαίνουν κάθε μέρα■ κάνε μια ασφάλεια!* || *Τι σου συνέβη: Σε βλέπο) στενοχωρημένο* || *συμβαίνουν και στις* καλύτερες υικο- *γένειες* (βλ. κ. λ. *οικογένεια)*· ΦΡ. ***συμβαίνουν αυτά*** καθησυχαστικά σε κάποιον, για να μην ανησυχεί, να μη θεωρεί τόσο σημαντικό κάτι δυσάρεστυ που του έτυχε ή για το υποίο είναι ο ίδιος υπεύθυνος: *δεν πειράζει,* ~ · *την άλλη φορά Οα είσαι πιο τυχερός* 4. τυχαίνει, πραγμα- τυποιείται κατά τυχαίυ τρόπυ: *πώς - και πάντα συναντά κάποιον γνωστό στυν δρόμο;* || (+να) ~ να *γνωρίζω μερικά πρόσωπα, που θα σου φανούν χρήσιμα* || *δεν - κάθε μέρα να έρχονται στην πόλη μας τέτοιοι καλλιτέχνες!* 5. (λόγ.) ***συμβσίνοντα*** (τα) όσα συμβαίνουν, οι τρέχουσες εξελίξεις: *παρακολουθούμε τα - με έντονη ανησυχία*

συμβάν (το) βλ.λ.

Ιετυμ. αρχ. < συν- (βλ.λ.) + *βαίνω\.* **συμβάλλω** ρ. αμετβ. (συνέβαλα (να/θα συμβάλω), συμβλήθηκα (λόγ. συνεβλήθην. -ης. -η.... μτχ. συμβληθείς, -είσα, -έν). συμβεβλημένος} (+σε) 1. (για ποταμούς) ενώνομαι και εκβάλλω (σε άλλον ποταμό): *και οι δύο παραπόταμοι συμβάλλουν στον Αξιό* · **2.** επιδρώ σε κάποιον βαθμό (σε κάτι), έχω το μερίδιό μου στην επίτευξη τελικού αποτελέσματος. γενικότ. στη διαμόρφωση συγκεκριμένης κατάστασης: *η μετριοπαθής του στάση συμβάλλει στην επικράτηση κλίματος συνεργασίας* |} ο *σεβασμός στους κανόνες συμβάλλει στον υγιή ανταγωνισμό* [J *κάθε πολίτης μπορεί να συμβάλει στην κοινή προσπάθεια* ιυν. συντείνω, βοηθώ, συντελώ **3.** (μεσοπαθ. ***συμβάλλομαι***) συνάπτω συμφωνία, υπογράφω συμβόλαιο (με άλλη πλευρά) για την από κοινού επίτευξη ορισμένου αποτελέσματος: ο *δήμος συμβλήθηκε με ιδιωτική εταιρεία για* ρον *καθαρισμό των σχολικών κτηρίων* || οι *συμβαλλόμενοι δεσμεύονται για την τήρηση τής συμφωνίας* || *τα συμβαλλόμενα μέρη* 4. (η μτχ. ***συμβεβλημένος***, -η, -ο) αυτός που έχει υπογράψει συμφωνία / συμβόλαιο με συγκεκριμένο οργανισμό, ασφαλιστικό ταμείο, υπηρεσία υγείας κ.λπ.: *γιατρός ~ με το Ι.Κ.Α.* ^ Σχολιο λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «βάλλω, εκτοξεύω από κοινού - συνεκβάλλω (για ποταμούς)». < συν- (βλ.λ.) + *βάλλω.* Η σημερινή σημ. (ήδη αρχ.) απαντά κυρ. στο μέσο *συμβάλλομαι].* **συμβάν** (το) ίσυμβάντ-ος | -α, -ων} ό.τι συντελείται σε δεδομένο χώρο και χρόνο, το (συνήθ. σημαντικό) γεγονός: *περίεργο ι τραγικό / πρωτοφανές* ~ συν. περιστατικό. ^ σχολιο λ. *γεγονός.*

|εγυμ. Ουδ. τής αρχ. μτχ. *συμβάς, -άσα. -άν,* αόρ. β' τού ρ. *συμβαίνω].* **σύμβαση** (η) {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} **1.** πολυμερής δικαιοπραξία η οποία περιέχει τις δηλώσεις βουλήσεως δύο ή περισσοτέρων προσώπων οι οποίες είναι μεν αντίθετες μεταξύ τυυς. αλλά συμπίπτουν ο)ς προς το σκυπούμενο έννυμο αποτέλεσμα: *εμπορική / ασφαλιστική* ~|| *εκδοτική* - (για την έκδοση και εκμετάλλευση πνευματικού έργου) || *υπογραφή διεθνούς - για την προστασία τού περιβάλλοντος* [[*καταγγέλλω μια* - || ~ *έργου* συν. συμφωνία, συνθήκη· φρ. ***σύμβαση (εργασίας)*** σύμβαση με την οποία υ ένας συμβαλλόμενος (εργαζόμενος) αναλαμβάνει την υποχρέωση να παρέχει, για ορισμένο ή αόριστο χρόνο, την εργασία του στον άλλο συμβαλλόμενο (εργοδότη) και αυτός αναλαμβάνει την υποχρέωση να του καταβάλλει μισθό: ρον *προσέλαβαν στην εταιφεία με* διετή ~ || συλλογική ~}| ~ *αορίστου ι ορισμένου χρόνου* · 2. (μτφ.) οτιδήποτε υφίσταται ή ισχύει μόνο κατ' επίφαση, τυπικά ή κατά τα κρατούντα και στερείται ουσιαστικού περιεχομένου: ο *γάμος τους είναι πλέον μια* ~ · *μένουν μαζί μόνο για τα παιδιά* || *έζησε αγνοώντας τις κοινωνικές συμβάσεις-* φρ. ***κατά σύμβαση*** *(κατά σύμβασιν.* Γαλήν. ΙΟ, 164) (i) τυπικά, σύμφωνα με τους ευρύτερα παραδεκτούς κανόνες ή την παράδοση συν, κατά συνθήκη (ii) κατόπιν ευρύτερης ρητής ή σιωπηρής συμφωνίας: *οι σημασίες που αποδίδουμε στις λέξεις ισχύουν* ~ · *δεν έχουν αιτιώδη χαρακτήρα* **3.** οτιδήποτε υφίσταται ή ισχύει σύμφωνα με τις επιθυμίες ενός συνόλου ανθρώπων, τυ οποίο το θεωρεί δεδομένο: κοινωνικές ~4. οποιαδήποτε τεχνική ή πρακτική εφαρμόζεται κατά κανόνα σε συγκεκριμένυ καλλιτεχνικό ή λογοτεχνικό είδος: οι -- *τής αρχαίας τραγωδίας ι τής όπερας.*

flii ΥΜ. < αρχ. *σύμβασις.* αρχική σημ. «συμβάδιση», < *συμβαίνω* (πβ. κ. *βάσις).* ΙΙ σημ. «συνθήκη» ήδη αρχ.|. **συμβασιλέας** (ο) |μεσν.| Ισυμβασιλ-είς. -έων[1], αυτός που ασκεί από κοινού με άλλον ή άλλους την εξουσία ως βασιλιάς, που συμβασιλεύει. Επίσης (λόγ.) **συμβασιλεύς** {συμβασιλέως}. **συμβασιλεία** (η) {συμβασιλειών} η από κοινού άσκηση τής εξουσίας από δύο ή περισσότερους βασιλείς, **συμβασιλεύω** ρ. αμετβ. [μτγν.] {συμβασιλεύσα} **1.** είμαι βασιλιάς μαζί με άλλον ή άλλους, βασιλεύω από κοινού με άλλον ή άλλους βασιλείς 2. εκκλης. μετέχω στην ουράνια βασιλεία, **συμβασιούχος** (ο/η) εργαζόμενος που έχει υπογράψει σύμβαση εργασίας. πυυ απασχολείται σε μια θέση με σύμβαση (βλ.λ.. σημ. 1), την οποία έχει υπογράψει με τον εργοδότη.

εγυμ. < *σύμβαση + -ούχος < έχω\.* **συμβατικά** επίρρ. **1.** σύμφωνα με τις κοινωνικές συμβάσεις, σύμφωνα με τα κρατούντα και καθιερωμένα κοινωνικά πρότυπα (και χωρίς πραγματικό περιεχόμενο): *συμπεριφέρονται / ζουν -* j| *δέχομαι κάτι -* συν. κατά σύμβαση, κατά συνθήκην λντ. πραγματικά, ουσιαστικά 2. ΝΟΜ. σύμφωνα με καθορισμένη συμφωνία, σύμβαση: ~ δεσμεύονται και *οι δύο πλευρές να τηρήσουν τα συμφωνηθέντα.* Επίσης **συμβατικά) ς** [μτγν.}.

συμβατικός, -ή. -ό **1.** αυτός που συμπεριλαμβάνεται στους όρους μιας σύμβασης, πυυ καθορίζεται ή απορρέει από σύμβαση ή συμβάσεις: - ***τόκος ι Δίκαιο ι δικαίωμα / κατάχρηση*** ' ***κόστος*** || - ***υποχρεώσεις I δασμοί*** **2.** (μτφ.) αυτός πυυ γίνεται δεκτός με ρητή ή σιωπηρή συμφωνία των μελών μιας ομάδας, πυυ υφίσταται σύμφωνα με τα επικρατούντα πρότυπα και πλαίσια, έχοντας περισσότερο τυπικό παρά ουσιαστικό χαρακτήρα: ~ ***σχέση / γάμος / ζωή / τέχνη*** συν. τυπικός **3.** (για πρόσ.) αυτός που ακολουθεί τους τύπους, τα πρότυπα και τα όρια που θέτει η κοινωνία, πυυ ζει με συμβάσεις: ***καινοτόμυς συγγραφέας και ποιητής, στη ζωή του ωστόσο υπήρξε πολύ*** - συν. κομφορμιστής **4.** αυτός που παράγεται ή γίνεται με τυν καθιερωμένο τρόπο. συνηθισμένος: ***μισ. ~ παράσταση / ηθοποιία || ~ τηλεοπτική οθόνη / καύσιμα / σύστημα τηλεπικοινωνίας***■ φρ. ***συμβατικά όπλα*** τα όπλα που έχουν κατά κανόνα χρησιμοποιηθεί στους μέχρι τώρα πολέμους, κατ' αντιδιαστολή προς τα πυρηνικά, τα χημικά, τα βιολογικά κ.λπ.

συμβατικότητα (η).

[ΐϊΤΥΜ. αρχ. < ***συμβατός*** (βλ.λ.). Οι σημ. 2, 3 αποτελούν απόδ. τού γαλλ. conveniionncl, ενώ η φρ. ***συμβατικά όπλα*** είναι μεταφρ. δάνειο (< αγγλ. conventional weapons)|.

συμβατικός - συμβατός - αυθαίρετος. Το **συμβατικός** σημαίνει κυρ. «κάτι πυυ γίνεται δεκτό με ρητή ή σιωπηρή συμφωνία των μελών μιας ομάδας»: ***Οι χαρακτηρισμοί αυτοί έχουν συμβατικό χαρακτήρα και δεν έχουν ιδιαίτερη αποδεικτική αξία - Η σημασία τής λέξης είναι καθαρώς συμβατική***■ ***δε*** ν ***έχει αιτιακό χαρακτήρα.*** Τυ **αυθαίρετος** σημαίνει «κάτι πυυ γίνεται χωρίς καμιά συμφωνία. γνώση ή συμμετοχή άλλων»: ***Κανείς δεν μπορεί να επιδοκιμάσει τέτοιες αυθαίρετες ενέργειες, πυυ προσβάλλουν τυ κοινωνικό σύνο/.υ.*** Υ π' αυτή την έννοια το ***αυθαίρετος*** είναι αντίθετο πρυς το ***συμβατικός,*** πυυ προϋποθέτει ευρύτερη συμμετοχή, γνώση και συμφωνία. Το **συμβατός** σημαίνει ό.τι το **συμβιβάαιμος·** δηλώνει αυτό πυυ συμβιβάζεται, συμβαδίζει, ταιριάζει με κάτι άλλο: ***Το πρόγραμμα είναι συμβατό με συστήματα μηχανοργάνωσης άλλων*** ΓΓαίρπώνιαντιθ. **ασύμβατο).** Το ***συμβατός,*** ενώ πλάστηκε μόλις τα τελευταία χρόνια, για να δηλώσει το ξέν. compatible, πυυ χρησιμοποιείται κυρ. στην πληροφορική, έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται μεταφορικώς και σε άλλες χρήσεις: ***Τέτοια πο/.ιτική δεν είναι συμβατή*** (= σύμφωνη) ***με τις αρχές τυύ κόμματος.***

συμβατισμός (ο) κάθε ενέργεια ή άποψη πυυ βασίζεται σε σύμβαση ΣΥΝ. κομφορμισμός.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conventionnaiismej. **συμβατός,** -ή, -ό 1. αυτός πυυ καθορίζεται ή εξαρτάται από σύμβαση ή συμβάσεις 2. αυτός πυυ συμβαδίζει, πυυ μπορεί να υπάρξει μαζί με κάτι άλλο: ***η ελευθερία τής έκφρασης δεν είναι συμβατή με οποιαδήποτε μορφή ?*ογυκρισίας*** ΣΥΝ. ταιριαστός **3.** αυτός πυυ ταιριάζει με κάτι άλλυ (μαζί με τυ οποίο ή στυ πλαίσιο τυ οποίυυ χρησιμοποιείται): - ***ασύρματος / εξοπλισμός*** **4.** ΠΛΗΡΟΦ. (α) {για προγράμματα υπολογιστών) αυτός πυυ μπορεί να εκτελεστεί από συγκεκριμένο υπολογιστή: ***το πρόγραμμα είναι ~ με το σύστημα τής J.B.M.*** (β) (για εξαρτήματα υπολογιστών) αυτός πυυ μπορεί να χρησιμυπυι- ηθεί με συγκεκριμένη συσκευή (γ) (για συστήματα υπολογιστών) αυτός πυυ είναι λειτουργικά ισοδύναμος με ένα άλλο. συνήθ. ευρέως χρησιμοποιούμενο σύστημα (λ.χ. έχουν την ίδια μορφή αρχείων και επομένως αυτά είναι αναγνωρίσιμα και από τους δύο). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συμβατικός.***

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***συμβαίνω*** (πβ. κ. ***βατός).*** ΙΙ πληροφ. σημ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. compatibleJ. **συμβατότητα** (η) Ιχωρ. πληθ.) **1.** το να συμβαδίζει, να ταιριάζει (κάποιος/κάτι) με (κάποιον/κάτι άλλο) **2. ιιληιόφ.** (α) η λειτουργική ισοδυναμία δύο ή περισσοτέρων υπολογιστών, η ικανότητά τους να εκτελούν ίδια προγράμματα χωρίς τροποποιήσεις: ***προδιαγραφές συμβατότητας φ)*** (για προγράμματα ή αρχεία δεδομένων) η ιδιότητα συγκρυτήσεως ενός ενιαίυυ, συνεκτικού συστήματος επεξεργασίας δεδυμένων (γ) (για τηλεπικοινωνιακή εγκατάσταση, μέθοδο ή σύστημα) η ικανότητα συνεργασίας με εγκαταστάσεις διαφορετικής λειτουργικής μεθόδου, με συσκευές άλλυυ συστήματος: ***έλεγχος συμβατότητας.***

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. compatibility!, **συμβεβηκός** (το)

|συμβεβηκότ-ος j -α, -ων[ΦΙΛΟΙ, το τυχαίο συμβάν, γεγονός.

ΙΕΙΥΜ. αρχ. (ήδη στον Πλάτωνα: ***τό συμβεβηκός. Ιlαρμενίδης*** 128c), ουδ. μτχ. παρακ. τού ***συμβαίνω***|. **συμβεβλημένος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός πυυ έχει συνάψει συμφωνία (με κάποιον): ***ιατρός ~ με όλα τα ταμεία*** (για παροχή υπηρεσιών σε όλους τους ασφαλισμένους).

ΙΕΙΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τυύ ρ. ***συμβάλλω\.*** **συμβία** (η)

Ιχωρ. γεν. πληθ.I (λόγ.) η σύζυγος (βλ.λ.).

Ιετυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. ***σύμβιος < συν- + βίος}.*** **συμβιβάζω** ρ. μετβ. {συμβίβασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** επιτυγχάνω τη σύγκλιση (αντίθετων, αντικρουόμενων πλευρών ή απόψεων) μέσω αμοιβαίων υποχωρήσεων, βρίσκω τη μέση οδό: ***κατάφε- ρε να συμβιβάσει προσωρινά τα πράγματα και να αποφύγει τη ρήξη*** || ~ ***δύο αντικρουόμενες πλευρές***■ Φρ. (α) *τα συμβιβάζω (με κάποιον)* καταλήγω σε κοινώς αποδεκτή λύση (με κάποιον), έρχομαι σε συμφωνία: ***μη σας προβληματίζει η τιμή***■ ***αν το αποφασίσετε, θα τα συμβιβάσουμε*** (β) *προσπαθώ να συμβιβάσω τα ασυμβίβαστα* βλ. λ. ***ασυμβίβαστος-*** (μεσοπαθ. *συμβιβάζομαι)* **2.** έρχομαι σε συμβιβασμό με κάποιον, περιορίζω τις απαιτήσεις ή τις αντιρρήσεις μου. πρυκειμένυυ να υπάρξει λύση ή συμφωνία σε ένα ζήτημα: ***τελικά, συμβιβάστηκε και δέχθηκε να δουλέψει με λιγότερα χρήματα*** **3.** (ειδικότ.) υποχωρώ (ίος προς αυτά πυυ πιστεύω): ***θα κάνω αυτό πυυ μυυ υπαγορεύει η συνείδησή μου- δεν πρόκειται να συμβιβαστώ!*** || ***τα χρόνια πέρασαν, άλλαξε ιδέες, μπήκε στο σύστημα, συμβιβάστηκε*** **4.** αποδέχομαι (κάτι πυυ δεν καλύπτει πλήρως τις απαιτήσεις μυυ): ***δε*** ν ***συμβιβάστηκε ποτέ με την προοπτική μιας φτωχής ζωής!*** || ***πρέπει να συμβιβαστείς με την ιδέα τού χωρισμού*** || ~ ***με την πραγματικότητα, όσο κακή κι αν είναι!*** || ***αφού δεν μπορείς να κάνεις τίποτα, συμβιβάσου με την κατάσταση!*** 5. εναρμονίζομαι, είμαι συμβατός, βρίσκομαι σε συμφωνία ή ταιριαστή συνύπαρξη: ***πώς συμβιβάζεται η αυστηρή λιτότητα με τόσες σπατάλες:*** || ***ο χριστιανισμός και ο ρατσισμός δεν συμβιβάζονται*** συν. ταιριάζω, (οικ.) κολλάω **6.** (η μτχ. *συμβιβασμένος,* ***-η,*** -ο) αυτός πυυ δεν αποτολμά την αμφισβήτηση ή την αναζήτηση, πυυ μένει προσκολλημένος στα ήδη υπάρχοντα δεδομένα: ~ ***ζωή / συνείδηση*** || ***βλέπεις ανθρώπους συμβιβασμένους, αδιάφορους, χοψίς την αγωνία ενός καλύτερου κόσμου.*** **— συμβιβαστής** (ο) Ιμτγν.].

|ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «συμφιλιο')νω», < ***συν- + βιβάζω*** «κάνω κάποιον να προχωρήσει» (βλ. λ. ***βάζω)\.***

συμβιβασμός (ο) Ιμτγν.] **1.** (α) ο αμοιβαίος περιορισμός των απαιτήσεων ή των ενστάσεων πυυ προβάλλουν δύο πλευρές πυυ αντιπαρατίθενται ή διαφωνούν, πρυκειμένυυ να επιτευχθεί συμφωνία: ***καταλήγω ι φθάνω σε ~‖ιστορικός ~*** (μεγάλης ιστυρικής σημασίας) ‖ ***αυτή η επιλογή είναι αποτέλεσμα συμβιβασμού*** || ***εςασφα?.ίζω / πετυχαίνω*** - (β) η αποδοχή λύσης ή κατάστασης πυυ δεν ικανοποιεί, πυυ δεν καλύπτει πλήρως τις απαιτήσεις, τις επιθυμίες ή τις ανάγκες (κάποιυυ): ***ποτέ δεν έκανε συμβιβασμούς στη ζωή της- έκανε πάντα αυτό πυυ πραγματικά επιθυμούσε*** **2.** (συνεκδ.) καθετί κατώτερο των προσδοκιών κάποιυυ, το οποίο αποδέχεται επειδή δεν μπορεί να έχει αυτό πυυ πραγματικά επιθυμεί: ***αυτός ο όρος είναι καθαρός*** - || (μει- ωτ.) ***«μπροστά σε αυτό το αυτοκίνητο όλα τα άλλα είναι*** ~*!»*(διαφήμιση) **3.** η υποχώρηση (ως προς τις αρχές, τις αξίες, τις ιδέες πυυ έχει κάποιος): ***μετά από χρόνια αντιεξουσιαστικής δράσης, ήρθε*** ο ~: ***εντάχθηκε σε κόμμα εξουσίας και ανέλαβε δημόσια αξιώματα*** **4.** νομ. σύμβαση με την οποία οι συμβαλλόμενοι διαλύουν με αμοιβαίες υποχωρήσεις μία φιλονικία τους ή μία αβεβαιότητα για κάποια έννομη σχέση: ***η υπόθεση κατέληξε σε*** ~ 5. η διοικητική επίλυση τής διαφοράς φορολογούμενου και εφορίας ως προς το ύψος τού φόρου πυυ τυυ αναλογεί.

συμβιβαστικός, -ή, -ό Ιμτγν.I **1.** αυτός μέσω τού οποίου επιτυγχάνεται ή επιδιώκεται ο συμβιβασμός: ~ ***λύση / πρόταση / σχέδιο / προσπάθεια*** || ~ ***διάθεση*** **2.** (για πρόσ.) αυτός πυυ υποχωρεί ή συμβιβάζεται, αυτός πυυ αποδέχεται συμβιβασμούς ή κάνει υποχωρήσεις: ***υπήρξε ~ στις διαπραγματεύσεις*** συν. ενδοτικός, υποχωρητικός, διαλλακτικός ανί'. ασυμβίβαστος, αδιάλλακτος. **— συμβιβαστικ-ά / -ώς** [μτγν.I επίρρ.

συμβιβαστικότητα (η) i1861] Ιχωρ. πληθ.) η τάση (κάποιυυ) να συμβιβάζει τα πράγματα, να καταλήγει σε συμφωνία μέσω αμοιβαίων υποχωρήσεων.

συμβιωνω ρ. αμετβ. (συμβίωσα) ζω στον ίδιο χώρο με (κάποιον άλλον): ***υι λαοί τής περιοχής συμβιώνυυν αρμονικά επί αιώνες.***

[ετυμ. < αρχ. ***συμβιώ (-όω) < συν- + βιώ (-όω) < βίος].***

συμβίωση (η) Ιμτγν.I {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) **1.** η ζωή μαζί (με άλλον/άλλους) στον ίδιο χώρο: ***δύσκολη / επεισοδιακή*** ~ || ***είναι πολύ κουραστική η ~ μ' έναν τόσο παράξενο άνθρωπο!*** συ.ν. συνύπαρξη **2.** η υποχρέωση των εγγάμων να ζουν μαζί **3.** βιολ. η με αμοιβαία ωφέλεια, συνήθως υποχρεωτική συνύπαρξη ατόμων από διαφορετικά είδη ζώων και/ή φυτών, μικροοργανισμών. - **συμβιωτικός,** -ή. -ό, **συμβιωτικά** επίρρ.

συμβλήθηκα ρ. -► συμβάλλω

συμβοηθος (ο/η) αυτός που βοηθεί μαζί με κάποιον άλλον συν. συνεπίκυυρος.

Ιεϊύμ. μτγν. < ***συμ-*** « ***συν-)*** + ***βοηθός\.***

συμβόλαιο (το) |συμβολαί-ου **|** -ων) **1.** η έγγραφη συμφωνία που συνάπτεται μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πλευρών, τίθεται σε ισχύ με την υπογραφή (εκ μέρους τυυς) εγγράφυυ που πιστοποιεί τη μεταξύ τους έννομη σχέση και δεσμεύει καθεμιά από τις υπυγράφουσες πλευρές για την τήρηση των όρων της βάσει των νόμων: ~ ***συνεργασίας / προμηθειών*** || ***αθλητικό / διετές / επαγγελματικό ι άκυρο / συ- νταξιοδοτικό*** ~ || ***δεσμεύομαι με*** ~ || ***κλείνω*** ~ ***σε μια εταιρεία*** (ξεκινώ να εργάζομαι στην εταιρεία)·|| ***όροι τού*** — || ro ~ του ***με τη δισκογρα- φίκή εταιρεία / την ομάδα / το πρακτορείο λήγει σε έναν μήνα*** || ***αυτές οι υποχρεώσεις δεν περιλαμβάνονται στυ ~*** || ***ανανέωση / διακοπή / ακύρωση / εξαγορά τυύ*** - || (μτφ.) το ~ ***τυύ Θεού με*** τον ***εκλεκτό του λαό'*** φρ. (α) *κοινωνικό συμβόλαιο* ***(Du contrat social,*** έργο τού Ζαν-Ζακ Ρουσσώ, i762) (i) η υποθετική συμφωνία μεταξύ των ατό- μων-μελών μιας κοινωνίας, βάσει τής οποίας κάθε κοινωνία οργανώνεται, ώστε να εξασφαλίζεται η κοινή ασφάλεια και η ευημορία των μελών της (ii) η υποθετική συμφωνία μεταξύ κυβέρνησης και λαού, κατά την οπυία η κυβέρνηση κατέχει την εξουσία με την υποχρέωση να διασφαλίζει τα συμφέροντα τού συνόλου των μελών τής κοινωνίας (β) (μτφ.) **ο Αό/ος** *(κάποιου) (είναι) συμβόλαιο* (κάποιος) είναι απόλυτα φερέγγυος, αξιόπιστος και συνεπής σε όσα υπόσχεται ή δεσμεύεται να πραγματοποιήσει: ***εφόσον το είπε ο Πέτρος, θα το κάνει-*** ο ***λόγος του είναι συμβόλαιο!*** **2.** (συνεκδ.) το έγγραφο πυυ πιστοποιεί την εγκυρότητα τής παραπάνω συμφοηηας (σημ. 1). συντάσσεται από συμβολαιογράφο και υποχρεώνει τυυς υπογράφοντες στην τήρηση των όρων πυυ διατυπώνονται σε αυτό: ***διαβάζω το ~ προτού τυ υπογράψω*** II ***αντίγραφο συμβολαίου*** || ***καταθέτω το - αγοράς τού στην εφορία-*** φρ. *ιδιωτικό συμβόλαιο* βλ. λ. ***ιδιωτικός*** **3.** *συμβόλαια* (τα) οι τελικές διαπραγματεύσεις πριν από την οριστική υπογραφή

συμφωνίας: <5υο ***χρόνια τα συζητούσαν και η δουλειά χάλασε στα*** ~ || ***ήμαστε στα - για την αγορά τής επιχείρησης.***
[ετυμ. < αρχ. ***συμβόλαιον<*** θ. ***συμ-βολ-*** (τού ρ. ***συμβάλλω,*** πβ. κ. ***συμ-βολή)*** + παραγ. επίθημα -αιον(πβ. κ. ***τρόπ-αιον).*** Η σημερινή σημ. ήδη αρχ. (στον λυσία)|. **συμβολαιογραφείο** (το) 11840J τυ επαγγελματικό γραφείο τού συμβολαιογράφου.
συμβολαιογραφία (η) 11840| Ιχωρ. πληθ.} **1.** το επάγγελμα τού συμβολαιογράφου 2. ο χρόνος κατά τον οπυίο κάποιος εργάζεται ως συμβολαιογράφος.
συμβολαιογραφικός, -ή. -ό [I833| **1.** αυτός που σχετίζεται με τον συμβολαιογράφο ή τη συμβολαιογραφία: - ***απασχόληση / σφραγίδα 2. συμβολαιογραφικά*** (τα) τα χρήματα που εισπράττει ο συμβολαιογράφος ως αμοιβή για τη σύναψη συμβολαίου **3.** αυτός που γίνεται από συμβολαιογράφο, που εμπίπτει στις αρμοδιότητες του: ~ ***έλεγχος / πράξη.*** **συμβαιολογραφικ-σ / -ώς** 11897) επίρρ. **συμβολαιογράφος** (ο/η) Ιμτγν.] δικαστικός υπάλληλος που επί πληρωμή συντάσσει, ελέγχει και φυλάσσει συμβόλαια, **συμβολαιογραφώ** ρ. αμετβ. |μεσν.| {συμβολαιογραφείς...} εργάζομαι ως συμβολαιογράφος, **συμβολή** (η) **1.** το σημείο διασταύρωσης και ένωσης: το ***περίπτερο βρίσκεται στη ~ των οδών Περικλέους και Ομήρου \\ η - των οστών[1] ποταμών / αρτηριών / αγωγών*** · **2.** η προσωπική συνεισφορά σε συνολική προσπάθεια (για τη διαμόρφωση μιας κατάστασης, ενός αποτελέσματος): ***η ~ κάποιου στην ολοκλήρωση ενός έργου / στην επιτυχία τής παράστασης / στην εμπέδωση κλίματος συνεργασίας / στην επί/.υση ενός προβλήματος || μικρή / καθοριστική / σημαντική*** [ετυμ. αρχ. < ***συμβάλλω,*** βλ.λ. ιπβ. κ. ***βολή)].*** **συμβολίζω** ρ. μετβ. **[** 1889] {συμβόλισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** αποτελώ το καθιερωμένο σύμβολο (συγκεκριμένου πράγματος, κυρ. μιας ιδέας, μιας αφηρημένης έννοιας κ.λπ.): ***το λευκό περιστέρι συμβολίζει την ειρήνη*** 2. αναπαριστώ, εικονίζω (κάποιον/κάτι) με συγκεκριμένο σύμβολο: ***οι πρώτοι χριστιανοί συμβό/αζαν συχνά*** rou ***Χριστό ως ιχθύ*** [[ο ***δικέφαλος αετός συμβολίζει την εξουσία και στην Ανατολή και στη Δύση*** **]]** ***σε αυτό τον πίνακα το περιστέρι συμβολίζει την ψυχή.***
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. symboliserj. **συμβολική** (η) θβολ. ο κλάδος που μελετά τις διαφορές χριστιανικών Εκκλησιών και ομολογιών βάσει τής παραδόσεώς τους και των συμβολικών τους βιβλίων, **συμβολικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** (α) αυτός που εκφράζεται με ή απαρτίζεται «πό σύμβολα: - ***σύστημα / απεικόνιση / παράσταση*** (β) μαθ. *συμβολική λογική* η μαθηματική λογική που εκφράζει σχέσεις εννοιών και προτάσεων (κατηγορημάτων) βάσει μαθηματικών πράξεων, μεθόδων και συστημάτων συμβόλων 2. αυτός που λειτουργεί ως σύμβολο (που υπονοεί κάτι άλλυ): σε ***μία ~ κίνηση οι δύο ηγέτες έδωσαν τα χέρια πριν από την υπογραφή τής συμφωνίας [| - χειρονομία / αποχώρηση εις ένδειξιν διαμαρτυρίας || πράξη συμβολικού χαρακτήρα*** **3.** αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από τη χρήση συμβόλων, συμβολισμών: ~ ***ποίημα / πίνακας*** **4.** αυτός που γίνεται περισσότερο για να τηρηθούν οι τύποι, τα προσχήματα, που έχει τυπικό χαρακτήρα και δεν έχει πραγματικό, ουσιαστικό αντίκρισμα: ***προσέφερε τις πολύτιμες υπηρεσίες του έναντι καθαρά συμβολικής αμοιβής. — συμβολικά / -ώς*** Ιμτγν.] επίρρ.. **συμβολικότητα** (η) 11867]. **συμβολισμός** (ο) 11887) **1.** η αντιπροσώπευση πραγμάτων, εννοιών, ιδεών κ.λπ. μέσω συμβόλων: ***πολλοί δεν αποδέχονται ότι υπάρχει ~ στα όνειρα*** 2. το συμβολικό νόημα, το περιεχόμενο που υποκρύπτεται: ***ο ~ [Πς χειρονομίας του είναι φανερός: δηλώνει ότι υ αγώνας συνεχίζεται || ποιος είναι υ ~ τής*** τελευταίας ***σκηνής τού έργου:*** · **3.** το λογοτεχνικό και καλλιτεχνικό κίνημα που εμφανίστηκε στα τέλη τού 19ου αι. ως αντίδραση στον ρεαλισμό, κατά το οποίο υ λογοτέχνης ή καλλιτέχνης ερμηνεύει διαισθητικά τον κόσμο ως σύνολο συμβόλων, αναζητεί την έκφραση ή την πρόκληση συναισθημάτων, ιδεών μέσω τής χρήσεως συμβολικής γλώσσας, φαντασίας, χρωμάτων κ.λπ.
IP,I ΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. symbolismc]. **συμβολιστής** (ο) |1891|. **συμβολίστρια** (η) {συμβολιστριών} **1.** πρόσωπο πυυ εκφράζεται με συμβολισμό 2. λογοτέχνης ή καλλιτέχνης οπαδός τού συμβολισμού. — **συμβολιστικός,** -ή. -ό 11894], **συμ- βολιστικά** επίρρ.
ΐliΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. symboliste]. **σύμβολο** (το) [συμβόλ-ου | -ων] **1.** οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να παραστήσει ή κατά σύμβαση θεωρείται πως παριστάνει κάτι άλλο· κυρ. ένα υλικό αντικείμενο που αντιπροσωπεύει κάτι αφηρημένο: ***η τρίαινα είναι το - τού Ποσειδώνα || το περιστέρι είναι το - τής ειρήνης*** jj ο ***σταυρός είναι χριστιανικό*** ~ (πβ. λ. ***αλ?·.ηγορία)*** 2. ***(α)*** οτιδήποτε έχει κατοχυρωθεί ως έμβλημα: ***αλλαγή των - στη σημαία μιας χώρας*** || ***το*** ~ ***τής δυναστείας*** (β) νομ. *προσβολή συμβόλων* αδίκημα το οποίυ τελεί όποιος, για να εκδηλώσει μίσος ή περιφρόνηση, αφαι- ρεί, καταστρέφει, παραμορφώνει ή ρυπαίνει την επίσημη σημαία τού κράτους ή έμβλημα τής κυριαρχίας του **3.** (για πρόσ.) αυτός που έχει καθιερωθεί στην κοινή συνείδηση ως υ κατεξοχήν, ο υποδειγματικός εκφραστής ή ενσαρκωτής μιας ιδέας, μιας στάσης, ενός παραδείγματος ζωής: ***ο Νέλσον Μαντέλα υπήρξε το ~ τού αγώνα κατά τού απαρτχάιντ || στο Ηέ/.γιο ο βασιλιάς αποτελεί το ~ τής ενότητας τού έθνους*** || ***η Πηνελόπη είναι το - τής συζυγικής πίστης*** **4.** κάθε γράμμα, σχέδιο ή άλλο σημάδι, που συμβατικά προσδιορίζει αντικείμενο, μέγεθος, ποσότητα, λειτουργία, πράξη κ.λπ.. λ.χ. στα μαθηματικά, στη χημεία, τη μουσική: ***το ~ τής πρόσθεσης είναι το +*** || ***μετεωρολογικό / αστρονομικό / χημικό ~*** (όπως το Na για τυ στοιχείο νάτριο) **5.** (στην ψυχανάλυση) κάθε αντικείμενο ή ιδέα που αντιπροσωπεύει ή υποκρύπτει καταπιεσμένη επιθυμία ή παρόρμηση: ***φαλλικό*** > ονειρικό /
ερωτικό ~ **6.** εκκλης. *Σύμβολο τής Πίστεως* η ομολογία πίστεως ***(Πιστεύω)*** των ορθοδόξων και ρωμαιοκαθολικών χριστιανών, η οποία διατυπώθηκε στην Α Οικουμενική Σύνοδο τής Νίκαιας (325) · οι Ρωμαιοκαθολικοί προσέθεσαν αργότερα και το «filioquc» (φιλιόκβε), σύμφωνα με το οποίο το Αγιο Πνεύμα εκπυρεύεται και από τον Υιό (βλ. λ. ***πιστεύω).***
[ΕΓΥΜ. < αρχ. (7***ύμβολον,*** ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. ***σύμβολος*** (κυρ. στη φρ. ***σύμβολος*** οιωνός) < ***συμβάλλω).***
συμβουλάταρας (ο) {συμβουλατόρων} **1.** πρόσωπο που συμβουλεύει (άλλον/άλλους): ***η μάννα τον στάθηκε πάντα κα?*.ός*** ~ ΣΥΝ. σύμβουλος 2. (παλαιότ.) μόνιμος σύμβουλος επισήμου προσώπου, άρχοντα: ***οι - τού βασιλιά*** **3.** (ειρων.) πρόσωπο που αναμειγνύεται σε ξένες υποθέσεις, προτείνοντας λύσεις, χωρίς να του έχει ζητηθεί κάτι τέτοιο.
[ετυμ, < μεσν. ***συμβουλάτοφ. -ορος < σύμβουλος +*** παραγ. επίθημα ***-άτορας,*** πβ. κ. ***εστιάτορας. προβοκάτορας}.***
συμβουλευτής (ο) |αρχ.| **1.** ο σύμβουλος (βλ.λ.) · **2.** βουλευτής που εκλέγεται στην ίδια περιφέρεια ή κατά την ίδια περίοδο με κάποιον άλλο βουλευτή.
συμβουλευτικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με συμβουλή ή σύμβουλο, πυυ χαρακτηρίζει ή ταιριάζει στη συμβουλή: ~ ***ικανότητα / ιδιότητα / ύφος*** || ο ~ ***τόνος στη φωνή κάποιου*** 2. (α) αυτός που χρησιμεύει ή αποσκοπεί στην παροχή συμβουλών: - ***λόγια / επιτροπή*** || ο - ***ρόλος τού κοινωνικού 'λειτουργού*** (β) *συμβουλευτική θέση* αξίωμα που έχει μόνο γνωμοδοτικό χαρακτήρα, χωρίς δυνατότητα λήψεως αποφάσείον (γ) *συμβουλευτική ψήφος* (κατά τη συνεδρίαση συλλογικού σώματος) ψήφος γνώμης που δεν υπολογίζεται κατά τη λήψη αποφάσεως (δ) ρηίόρ. *συμβουλευτικός λόγος* πολιτικός λόγος που προτρέπει σε συγκεκριμένη απόφαση, κατ' αντιδιαστολή προς τον δικανικό και τον επιδεικτικό. — **συμβουλευτικ-ά / -ώς** [μτγν.Ι επίρρ.
συμβουλεύω ρ. μετβ. [αρχ.] [συμβούλ-εψα (λόγ. συνεβούλευσα). -εύ- τηκα (λόγ. -θηκα), (λόγ. μτχ. συμβουλευθείς, -είσα, -έν)} 1. δίνω τις συμβουλές μου (σε κάποιον), συνιστώντας του συγκεκριμένο τρόπο δράσης ή σκέψης: σε -- ***να κόψεις το τσιγάρο / να έχεις υπομονή*** || ***-Τι θα κάνεις: -Εσύ τι με συμβουλεύεις;*** 2. (μεσοπαθ. *συμβουλεύομαι)* (α) ζητώ τη συμβουλή, λαμβάνω υπ' όψιν μου τη γνώμη ή την εκτίμηση (κάποιου): ~ ***τυν δικηγόρο / τον λογιστή / τον καθηγητή μου για ένα θέμα*** (β) ανατρέχω συμβουλευτικά σε (πηγή έγκυρης πληροφόρησης): ~ ***μια εγκυκλοπαίδεια / τα αρχεία / τα πρακτικά τής συνεδρίασης.***
συμβαυλή (η) η γνώμη ή σύσταση που διατυπώνει κανείς, προκειμένου να βοηθήσει, να καθοδηγήσει (άλλον) σχετικά με τυ πώς είναι καλύτερο να πράξει: ***φιλική / καλή / πολύτιμη / χρήσιμη / σοφή / συνετή*** ~ **|| *ακούω τη ~ κάποιου*** (κάνω ό.τι με συμβουλεύει) || ***ζητώ / παίρνω τη ~ κάποιου || οι γονείς οφείλουν να δίνουν συμβουλές στα παιδιά τους*** ΣΥΝ. νουθεσία, παραίνεση, προτροπή, (λαϊκ.) ορμήνεια· ΦΡ. *άκουε γέρου συμβουλή και παιδεμένου γνώμη* βλ. λ. ***γέρος.*** [ΕΤΥΜ. αρχ. < συν- + ***βουλή*** «σκέψη» (βλ.λ.)].

συμβουλή - διαταγή - υπόδειξη: συνώνυμα. Μολονότι η Ελληνική και οι άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες δεν δηλώνουν έντονα και γραμματικοποιημένα κοινωνικές διακρίσεις στην επικοινωνία (όπως συμβαίνει λ.χ. στην Ιαπωνική και σε άλλες γλώσσες), εντούτοις σε λεξιλογικό επίπεδο και σε ορισμένα σημασιακά πεδία, όπως το «πεδίο τής συμβουλής», εμφανίζονται τέτοιες διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, προκειμένου για εκτέλεση πράξεως που ζητείται λεκτικά από «ανώτερο» (σε κοινωνικό ρόλο. π.χ. προϊστάμενο, διευθυντή. δάσκαλο, αξιωματικό κ.λπ.) προς «κατώτερο» (στον κοινωνικό ρόλο που επιτελεί, π.χ. υπάλληλο, μαθητή, στρατιώτη κ.λπ.) χρησιμοποιούνται οι λέξεις **διαταγή** και **προσταγή** και, ηπιότερα, η λ. **εντολή.** Αν πρόκειται για επικοινωνιακούς ρόλους «κατωτέρου» προς «ανώτερο» (π.χ. υπαλλήλου πρυς διευθυντή), τότε χρησιμοποιούνται λέξεις όπως **υπόδειξη, σκέψη, άποψη, γνώμη,** ενώ αποκλείονται λέξεις όπως **προσταγή / διαταγή** ή **συμβουλή.** Οταν οι κοινωνικοί ρόλοι των συνομιλητών είναι σε σχέση ισότητας ή κάποιου βαθμού «ανωτερότητας» (σχέση γονέα πρυς παιδί λ.χ.). τότε χρησιμοποιούνται λέξεις όπως **συμβουλή, παραίνεση** (λογιό- τερη χρήση), **προτροπή, ενθάρρυνση** κ.τ.ό. Στην τελευταία περίπτωση. εφόσον πρόκειται για συμβουλές που δίδονται μυστικά και οδηγούν σε ενέργειες που απυσκυπούν σε πολιτική ή κοινωνική ανατροπή δομών τής καθεστηκυίας τάξης, χρησιμοποιούνται οι λ. **υποκίνηση** και **παρακίνηση** (συμβουλές για στάση, ανταρσία, διαμαρτυρία. απεργία κ.τ.ό.). Συμβουλές, ***διαταγές, υποδείξεις*** κ.τ.ό. έχουν γραμματικυποιηθεί στην Ελληνική και σε άλλες γλώσσες με τη ρηματική έγκλιση τής **προστακτικής.**

συμβούλιο (το) {συμβουλί-ου [-ων} **1.** τυ συλλογικό όργανο που συγκροτείται σε σώμα με συγκεκριμένες αρμοδιότητες για ορισμένη θητεία κατόπιν διορισμού ή εκλογής των μελών του. για τον χειρισμό συγκεκριμένων υποθέσεων, την άσκηση εξουσίας, γενικότ. τη λήψη αποφάσεων: ***το δεκαπενταμελές μαθητικό ~ || τα μέλη τού - || διοικητικό / εποπτικό ~ || Κυβερνητικό Συμβού/.ιο Εθνικής Άμυνας*** (βλ. λ. ΚΥ.Σ.Κ.Α.) || ***Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτη/^εόρασης || - πλημμελειοδικών) εφετώνΐ Αρείου Πάγου*** 2. (α) *Συμβούλιο τής Επικρατείας* βλ. λ. ***επικράτεια*** (β) *Συμβούλιο Ασφαλείας* βλ. λ. ***ασφάλεια*** (γ) (παλαιότ.) *Συμβούλιο Αμοιβαίος Οικονομικής Βοήθειας* η ΚΟΜΕΚΟΝ (βλ.λ.) (δ) *Συμβούλιο τής Ευρώπης* πανευρωπαϊκός διακρατικός θεσμός που αποσκοπεί στην προώθηση τής συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη-μέ- λη του σε όλους τους τομείς εκτός από την άμυνα (ε) **Ευρωπαϊκό**

Συμβούλιο το ανώτατο πολιτικό όργανο τής Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο αποτελούν οι αρχηγοί των κρατών ή των κυβερνήσεων και ο πρόεδρος τής Κυρωπαϊκής Επιτροπής· επεξεργάζεται τις κατευθυντήριες γραμμές για μεγάλα θέματα που απασχολούν την Ένωση (π.χ. η ανεργία) (στ) ***Συμβούλιο (Υπουργών) τής Ευρωπαϊκής Ένωσης*** το όργανο που εκπροσωπεί τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών και που αποφασίζει τελικά για τους νόμους τής Ε.Ε. στους περισσότερους τομείς (ζ) ***υπουργικό συμβούλιο*** συλλογικό κυβερνητικό όργανο που ασκεί τις αρμοδιότητες του σε ολομέλεια, απαρτίζεται από τους υπουργούς. υφυπουργούς και αναπληρωτές υπουργούς που μετέχουν στην κυβέρνηση και συνεδριάζει υπό την προεδρία τού πρωθυπουργού (η) *Νομικό Συμβούλιο τού Κράτους* βλ. λ. ***νομικός*** (θ) *πειθαρχικό συμβούλιο* βλ. λ. ***πειθαρχικός*** (ι) *συγγενικό συμβούλιο* βλ. λ. ***συγγενικός*** **3.** (γενικότ.) ομάδα ατόμων που συζητούν και αποφασίζουν για συγκεκριμένο ζήτημα: ***σύγκληση συμβον'/Αου || ορίστηκε έκτακτο ~ για την Ί'ρίτη || ιατρικό ~ για την παρακο/.ούθηση τής υγείας ασθενούς || όλο το ~ καταδίκασε τις αυθαιρεσίες τής διοίκησης || το - δεν έλαβε υπ'όψιν τυυ όλες τις προτάσεις.***

| UTYM. < μτγν. ***συμβούλων***< αρχ. ***σύμβουλος.*** Η λ. δήλωνε αρχικώς τη σύσκεψη που γίνεται με κακό κίνητρο (π.χ. Κ.Δ. Ματθ. 12, 14: ***έξελθό- ντες δέ*** οί ***Φαρισαίοι συμβούλων έλαβαν κατ' αύτού*** [τυύ Ιησοϋ] ***όπως αύτόν άπολέσωσιν),*** αλλά πολύ σύντομα αναφέρθηκε σε κάθε είδους οργανωμένη ομάδα συμβούλων, συχνά αποδίδοντας το λατ. consilium (συμβούλιο Ρωμαίου κυβερνήτη ή επάρχου) |

συμβούλιο - συνέλευση - συνέδριο - σύσκεψη: συνώνυμα. Η συνάντηση -τακτική ή έκτακτη- περισσοτέρων ανθρώπων για να συζητήσουν, με ή χορίς δικαιοδοσία απυφάσεως, διάφορα θέματα (επιστημονικά, επαγγελματικά, υπηρεσιακά κ.λπ.) δηλώνεται αναλόγως με περισσότερες λέξεις. Ποικίλης συνθέσεως **σώματα** συνέρχονται για να συζητήσουν. Τέτοια σώματα συνιστούν διαφόρων μορφών συμβούλια (υπουργικό συμβούλιο, διοικητικό συμβούλιο. δικαστικό συμβούλιο, γνωμοδοτικό συμβούλιο κ.λπ.), πυυ πρυβλέπυνται θεσμικά και έχουν συνήθως μακροπρόθεσμο χαρακτήρα. Προκειμένου να μελετηθούν εξειδικευμένα θέματα συνιστώνται **επιτροπές** ή (λιγότερο τυπικές και περισσότερο ευέλικτες και αποτελεσματικές) **ομάδες εργασίας.** Η συγκέντρωση για συζήτηση (ανταλλαγή απόψεων, ενημέρωση, ανακοινώσεις κ.λπ.) ή έχει την απλή μορφή **συνάντησης** ή τυπικό χαρακτήρα **συνέλευσης** ή (για εκκλησιαστικά θέματα και για συσκέψεις ιεραρχικώς ανώτερων στελεχών) χαρακτήρα **συνόδου** ***(ιερά σύνοδος, σύνοδος πατέρων, σύνοδος κορυφής)*** ή (σε επίσημα διακρατικά όργανα) **διάσκεψης** και **συνδιάσκεψης.** Οι συναντήσεις των σωμάτων / ομάδων που συνέρχονται και συσκέπτονται χαρακτηρίζονται ως **συσκέψεις** ή **διασκέψεις** ή **συνεδρίες / συνεδριάσεις.** Μιλάμε για σι***>νεδρίες τής Συγκλήτου, συνεδριάσεις ποικίλων επιτροπών και συμβουλίων,*** για ***διασκέψεις δικαστών*** και ***συσκέψεις υπηρεσιακών παραγόντων.*** Οι όροι εναλλάσσονται συχνά μεταξύ τους, αφού κάθε βουλευόμενυ σώμα **συσκέπτεται, διασκέπτετσι** και **συνεδριάζει. »** ***συνέδριο***

σύμβουλος (υ/η) [συμβούλ-ου | -ων. -ους] **1.** (α) το πρόσωπο πυυ παρέχει επαγγελματικές ή εξειδικευμένες συμβουλές, γνωμοδοτεί ή ει- σηγείται λύσεις επί συγκεκριμένων θεμάτων: - ***επιχειρήσεων / εκπαίδευσης προσωπικού || τεχνικός / νομικός - μιας επιχείρησης || οι - τού δημάρχου || - επικοινωνίας τού προέδρου / επενδύσεων / έκδοσης εντύπου*** (β) *σχολικός σύμβουλος* ***το*** πρόσωπο που σε κάθε νομαρχία είναι επιφορτισμένο με τυ έργο τής παροχής συμβουλών, την καθοδήγηση και τον συντονισμό τυύ διδακτικού έργου στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε θέματα ειδικότητάς του (παλαιότ. σχολικός επιθεωρητής, πυυ είχε επιπροσθέτως και έργο αξιολόγησης των εκπαιδευτικοί') 2. μέλος συμβουλίου (οργανισμού, εταιρειας, υπηρεσίας κ.λπ.): ***διευϋύνο)ν - εταιρείας*** (βλ. λ. ***διευθύνω***) |[***εξελέγη δημοτικός ~*** **3.** αυτός που συμβουλεύει (άλλον/άλλους): ***οι φίλοι του αποδείχθηκαν καλοί ~ στις δυσκολίες ώρα*** || (μτφ.) ***το κρασί είναι κακός ~*** **4.** εκλαϊκευτικό βιβλίο με πρακτικές συμβουλές: ***~ υγείας / οικογένειας || χρηματιστηριακός - || ~ εκθέσεων τού μαθητή.***

[f.tym. αρχ. < συ^- + ***-βουλος< βουλή*** (βλ.λ.)].

Συμεών (ο) |άκλ. κ. σπανιότ. Συμεο')νος} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας με γνωστότερο τον γέροντα, ο οποίος κατά την Υπαπαντή (βλ.λ.) τού Χριστού αναγνώρισε στο πρόσωπο τυύ Θείου Βρέφους τυν Μεσαία **2.** ανδρικό όνομα.

|ETYM. < μτγν. ***Συμεών / Σιμεών*** < εβρ. simOn «έχει ακούσει» (ενν. ο Θεός), όνομα που, σύμφωνα με τη βιβλική αφήγηση (Π.Δ. ***Γένεσις*** 29. 33). έδωσε η σύζυγος τού 1ακο')β Λεία στυν δεύτερο γυιο της. λέγοντας: ***...ήκουσεν Κύριος ότι μισούμαι, και προσέδωκέν μοι και τούτον έκάλεσεν δέ το όνομα αυτού Συμεών.*** Παράλληλος με τον τ. ***Συμεών*** είναι ο τ. Σίμων'ίβλ.λ.)!.

Σύμη (η) **1.** νησί των Δωδεκανήσων Β. τής Ρόδου, κοντά στα μικρασιατικά παράλια **2.** η πρωτεύουσα τυύ υμώνυμου νησιού. — **Σύμιος** κ. (λαϊκ.) **Συμιός** (ο), **Σύμισ** κ. (λαϊκ.) **Συμιά** (η), **συμιακός,** -ή, -ό. IEIYM. αρχ., αγν. ετύμου. από το όν. τής θυγατέρας τού Ιαλύσου. η οποία απήχθη από τον Γλαύκο και οδηγήθηκε. κατά τη μυθολογία, στο νησί. Στην αρχαιότητα η Σύμη μνημονεύεται επίσης με τις ονομασίες ***"Ελκουσα. Αϊγλη*** και ***Μεταποντίς}.***

συμμάζεμα (το) [συμμαζέμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** η συγκέντρωση (σκόρπιων πραγμάτων) 2. η τοποθέτηση διαφόρων (σκόρπιων) αντικειμένων στην κανονική τους θέση, σε μία τάξη· η οργάνωση και το καθάρισμα ενός χώρου: το ~ ***τού γραφείου ι τού δωματίου*** ΣΥΝ. συγύρισμα, τακτοποίηση **3.** (κυρ. για υφάσματα, ρούχα) το στένεμα, η σύμπτυξη των διαστάσεων σε συγκεκριμένο σημείο ή τμήμα: ***θέλει ένα μικρό ~ στη μέση και Οα εφαρμόζει καλύτερα η φούστα*** **4.** η ανανέωση ή περιποίηση τής εμφάνισης: ***ένα ~ στα μαλλιά ι στο πρόσωπο*** 5. (μτφ.) ο περιοριστικός έλεγχος, η πειθάρχηση εντός συγκεκριμένων ορίων: ***πολύ αέρα έχουν πάρει ■ τους χρειάζεται*** - συν. χαλιναγώγηση. περιορισμός, συγκράτηση. Κπίσης (λαϊκ.) ***συμμάζωμα. —*** (υποκ.) ***συμμσζεματάκι*** (το), ***συμμαζεμός*** (ο) το συμμάζεμα (βλ.λ.)· συνήθ. στη φρ. ***δεν*** *έχει συμμάζεμά* (i) (για χώρο) δεν τακτοποιείται εύκολα: γο ***σπίτι του -, αφού πετάει τα πράγματά του όπου βρει || όλο το συμμαζεύει το δωμάτιό του και συμμαζεμό δεν έχει*** (ii) (για πρόσ.) δεν πειθαρχεί εντός συγκεκριμένων ορίων, ξεφεύγει από τον έλεγχο: ο ***γυιός του ~*** · ***βγαίνει κάθε βράδυ και γυρίζει το πρωί.*** **συμμαζεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {συμμάζ-εψα. -εύτηκα. -εμένος} ♦ (μετβ.) 1. συγκεντρώνω (σκόρπια πράγματα): ***συμμάζεψε αυτά που έπεσαν στο πάτωμα*** *2.* βάζω σε τάξη. οργανώνω: - γο ***δωμάτιο*** / ror ***ρούχα στη ντουλάπα*** || (μτφ.) ***πρέπει να συμ μαζέψει λίγο τα πράγματα στην επιχείρησή*** του συν. τακτοποιώ, συγυρίζω, νοικοκυρεύω **3.** επιμελούμαι την εμφάνιση (προσώπου ή πράγματος), φροντίζω να φαίνεται πιο περιπυιημένο: - ***τα μαλλιά μου*** **4.** παρουσιάζω ή εκφράζω (κάτι) με πιο ευσύνοπτο, κατανοητό και ευπρεπή τρόπο: ***να συμ- μαζέψεις το άρθρο· έχει πολλές ασάφειες και επαναλήψεις!*** 5. μαζεύω ή συγκρατώ σε συγκεκριμένο σημείο ύφασμα ή ρούχο, στενεύ- οντας το πλάτος του: ***να συμμαζέψουμε το μανίκι, νομίζω πως κρεμάει στο πλάι*** 6. (μτφ.) ελέγχω (κάποιον/κάτι) επιβάλλοντας περιορισμούς. εντάσσω σε πιο πειΟαρχημένυ πλαίσιο την έκφραση ή τη συμπεριφορά τυυ: ***για συμμάζεψέ*** τον, ***γιατί σαν πολύ αέρα πήρε τελευταία || αυτός δεν συμμαζεύεται πια με τίποτα*** ♦ 7. (αμετβ.) τακτοποιώ και καθαρίζω (έναν χώρο): ***πρέπει να συμμαζέψεις εδώ μέσα. γιατί είναι αχούρι σκέτο!'*** (μεσοπαθ. *συμμαζεύομαι*) 8. μαζεύο* μαι. περιορίζω τις κινήσεις, σφίγγω ή κουλλουριάζω το σώμα μου: του ***έβαλε μια φωνή και το*** σκυλί ***συμμαζεύτηκε αμέσως*** 9. περιορίζομαι. ελέγχω τη συμπεριφορά μου: ***συμμαζέψου και κάτσε φρόνιμα!***

(μτχ·) *riven* ***συμμαζεμένος άνθρο)πος'*** φρ. *και δεν συμμαζεύεται* (σε παράθεση όμοιων στοιχείων) και άλλα τέτοια, και «πάει λέγοντας»: ***έχει φτιάξει μια βίλα με τζακούζι, πισίνα, γήπεδο τένις. –!*** Επίσης (λαϊκ.) ***συμμαζώνω. συμμαθητεία*** (η) {συμμαθητειών} το να είναι κανείς συμμαθητής με κάποιον και η περίοδος κατά την οποία είναι συμμαθητές, ***συμμαθητής*** (ο) [αρχ.[. ***συμμαθήτρια*** (η) Ιμτγν.I]συμμαθητριών} πρόσωπο που φοιτά σε ένα σχολείο την ίδια περίυδυ με κάποιον ή είναι μαθητής τής ίδιας τάξης τού ίδιου σχολείου με άλλον. — ***συμ- μαθητεύω p. [17821. συμμαχητής*** (ο) [)807|. ***συμμαχητρια*** (η) {συμμαχητριών} πρόσωπο που μάχεται από κοινού με άλλον/άλλους για ορισμένο σκοπό: ***υπήρξαμε συμμαχητές στην Εθνική Αντίσταση*** συν. συναγωνιστής, συμπολεμιστής.

συμμσχισ (η) (αρχ.] (συμμαχιών} 1. η συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πλευρών, λ.χ. κρατών, προκειμένου από κυινυύ (με κοινό συντονισμό και ενωμένες δυνάμεις) να αντιμετωπίσουν έναν εχθρό, μια απειλή κ.λπ.: ***συνάπτο)*** ~ jj - ***Κροατών και Μουσουλμάνοι κατά των Σερβοβόσνιων*** *2.* (ειδικότ.) ο επίσημος συνασπισμός ή συνθήκη συνεργασίας μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πλευρών, λ.χ. κρατοιν, για την επίτευξη ή την επιδίωξη κοινοόν στρατιωτικυπολιτικών στόχων, για την υπεράσπιση κοινών συμφερόντων: ***η Βορεωατ?ναντική*** - (το NATO) || ***ισχυρές συγκρούσεις και ανακατατάξεις στο εσωτερικό τής ~***· φρ. *Ιερά Ι Ιερή Συμμαχία* βλ. λ. ***ιερός*** **3.** σύγκλιση κοινωνικών ή πολιτικών ομάδων σε κοινή και συντονισμένη δράση για την προώθηση κοινών συμφερόντων ή θέσεων: - ***όλων των προοδευτικών δυνάμεων \\ η - τριών κομμάτων για τον σχηματισμό βιώσιμης κυβέρνησης*** **4.** η συνεννοημένη τήρηση κοινής στάσεως και η άτυπη συμφωνία δύο ή περισσοτέρων εναντίον άλλου/άλλων: ~ ***μάννας και κόρ'ί]ς κατά τού γαμπρού*** **5.** (συνεκδ.) το σύνολο των πλευρών (ατόμων, κρατών κ.λπ.) που συμμαχούν, που αναπτύσσουν συμμαχικούς δεσμούς μεταξύ τους: ***οι ηγέτες τής*** ~ || ***οι κινήσεις / επιχειρήσεις / τα συμφέροντα μιας συμμαχίας*** **6.** (συνεκδ.-καταχρ.) το ίδιο το κείμενο τής συνθήκης. βάσει τής οποίας δύο ή περισσότερες πλευρές συμμαχούν: ***υπογραφή τής ~*** I) ***δεν προβλέπεται από*** τους ***όρους τής ~.*** **συμμαχικός,** -ή, -ό Ιαρχ.| αυτός που σχετίζεται με συμμάχους ή συμμαχία: ~ ***στρατεύματα/νίκη / ηγεσίες-*** ΦΡ. *συμμαχική κυβέρνηση* βλ. λ. ***κυβέρνηση. — συμμαχικ-ά / -ώς*** [αρχ.I επίρρ. **σύμμαχος** (ο/η) |συμμάχ-ου | -ων. -ους} 1. (για κράτος, έθνος / λαό) αυτός που πολεμά μαζί με άλλον εναντίον κοινού εχθρού: ***στην αρχαιότητα. οι Αθηναίοι και οι - τυυς πο'Αεμούσαν με τους Σπαρτιάτες και τους - τους j[1] βρίσκω / αναζητώ συμμάχους για μια εκστρατεία 2.*** (ειδικότ.) *Σύμμαχοι* (οι) (κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο) το σύνολο των κρατών που από κοινυύ πολέμησαν κατά τής Γερμανίας, τής Ιταλίας και τής Ιαπωνίας: ***η απόβαση των - στη Νορμανδία*** **3.** (α) καθένα από τα κράτη-μέλη στρατιωπκοπολιτικΌθ συνασπισμού ως προς τα υπόλοιπα κράτη-μέλη: ***το Σύμφωνο τής Βαρσοβίας περιελάμβανε τη Σοβιετική Ένωση και τους - της || η Ελλάδα και η Τουρκία είναι σύμμαχοι στο πλαίσιο τού SATO || την Αθηναϊκή Συμμαχία απο τελούσαν οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοί τους*** (β) κράτος που έχει φιλικούς δεσμούς και κοινή πολιτική με άλλο κράτος: ***οι Πλαταιές ήταν σταθερός ~ τής Αθήνας || η Αγγλία είναι παραδοσιακός - των Η.Π.Α.*** **4.** οποιοσδήποτε βοηθεί. υποστηρίζει ή διευκολύνει κάποιον για την επίτευξη στόχου του ή σε δύσκολη περίσταση: ο ***υποψήφιος αυτός βρήκε στον χώρο των Μ.Μ.Η. πολλούς ~ που τον βοήθησαν καθοριστικά στην προεκ/ωγική του εκστρατεία || το φίλαθλο κοινό, πον κα- τέκλυσε τυ στάδιο, υπήρξε ~ των αθλητών μας στην προσπάθεια για***

διάκριση || στο πρόσο)πό του βρήκε έναν χρήσιμο ~ στην αντιπαράθεση με τους υπολοίπους* 5.** (μτφ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε ευνοεί ή διευκολύνει κάποιον στις προσπάθειες του: ***ο βαρύς ρωσικός χειμώνας αποδείχθηκε πολύτιμος ~ των Ρώσων στις εναντίον τους εκστρατείες τόσο τού Ναπολέοντα όσο και τού Χίτλερ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < συν'- + ***-μαχοζ < μάχη\. σύμμαχος,*** -η ο [αρχ.Ι αυτός που μετέχει από κοινού σε συμμαχία με (άλλον/άλλους): ***στρατηγικός*** -1| ***τα - κράτη*** || ***μια φίλ,η και ~ χώρα*** συν. συμμαχικός ΑΜ. εχθρικός, ***συμμαχώ*** ρ. αμετβ. (αρχ.Ι {συμμαχείς... | συμμάχησα! **1.** είμαι ή γίνομαι σύμμαχος με (άλλον/άλλους), συνάπτω ή μετέχω στην ίδια συμμαχία (με άλλον): ***οι πρώην αντίπαλοι συμμαχούν μπροστά στον*** /coivd κίνδυνο Συν. συνασπίζομαι 2. έρχομαι σε συνεννόηση, συμφωνώ ή συνεργάζομαι (με άλλον/άλλους) για την επίτευξη κοινού σκοπού, την υπεράσπιση ή προώθηση κοινών συμφερόντων: ***οι υγιείς ποιητικές δυνάμεις πρέπει να συμμαχήσουν κατά τής διαφθοράς και τής σήψης*** συν. συνεργάζομαι, συμπράττω, συμπαρατάσσομαι, ***συμμειγνύω*** ρ. μετβ. {συνέμ-ειξα, συμμίχθηκα κ*. (λόγ.) συνεμίχθην, -ης. -η,... συμμεμειγμένος} (λόγ.) αναμειγνύω (δύο ή περισσότερα πράγματα) ΣΥΝ. συμφύρω, συγχωνεύω, συνενώνω.

Ιιϋμ. < αρχ. ***συμμείγνυμι*** / ***-ύω < συν-*** + ***μείγνυμι*** / -ύω (βλ.λ.)].

σύμμεικτος, -η. -ο σύμμικτος

σύμμειξη (η) Ιαρχ.| {-ης κ. -είξεως | -είξεις. -είξεων} **1.** η ανάμειξη (γενικότ.) η ένωση δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων σε ενιαίο σύνολο ΣΥΝ. συνένωση, ***συμμερίζομαι*** ρ. μετβ. αποθ. {συμμερίσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} **1.** κατανοώ, βιώνω από κοινού, μετέχω μαζί (με άλλον/άλλους) σε (κάτι): ***~ την αγωνία / τις ανησυχίες / τις επίφυ/.άξεις / τον πόνοι την οργή κάποιου || ~ την κούρασή σου, αλλά πρέπει να συνεχίσουμε την προσπάθεια* 2.** συμφωνώ με (κάτι): ***δεν - τη γνώμη σου. αλλά θα τη λάβω υπ' όψιν μου ||*** ~ ***τις απόψεις / τις πεποιθήσεις κάποιου.*** ■*■· σχολιο λ. ***αποθετικός.***

[ετυμ. μτγν. < ***συν-*** + ***μερίζω*** / ***-ομαι < μέρος***|. ***συμμεταβολή*** (η) η παράλληλη μεταβολή δύο ή περισσότερων κα- ταστάσεο)ν.

| ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***συμμεταβάλλω < συμ-*** **(<** συν'-) **+ *μεταβάλλω*** (πβ. ***μεταβάλλω - μεταβολή)]. συμμετέχω*** ρ. αμετβ. [αρχ.] (συμμετείχα (παρατ. πυυ χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.), αόρ. συμμετέσχον. -ες. -ε... (να/θα συμμετάσχω)} (+σε)

(α) μετέχω από κοινού σε (κάτι) με άλλον: ***~ σε προσπάθεια / συζήτηση / σύσκεψη || ~ ενεργά στα κοινά*** **[*** ***~ στις εξετάσεις / στα κέρδη τής επιχείρησης*** / ***σε ένα παιχνίδι*** / ***σε μια εκδήλωση*** συν. παίρνω μέρος λντ. απέχω (β) (η μτχ. ***συμμετέχων, -ουσα, -υν)*** αυτός που συμμετέχει: ***οι συμμετέ/οντες στον διαγωνισμό*** || ***τα ονόματα των συμμετεχόντων στο έργο* 2.** βιώνω τυ ίδιο συναίσθημα μαζί με άλλυν: - ***στους πόνους / στις χαρές κάποιου.*** *"·· σχολιο λ. ***έχω. απέχω, παρέχω. συμμετοχή*** (η) **1.** το να συμμετέχει κανείς σε (κάτι): ***διαπραγματεύεται τη ~ τον στην κυβέρνηση || δηλώνω*** ~ ***στον διαγωνισμό /*** σε* ***έναν αγώνα*** *i* ***σε εξετάσεις || άμεση - στις διαδικασίες εκλογής*** αντ. απο- χή· φρ. ***φιλική συμμετοχή*** η συμμετοχή γνωστού συνήθ. προσώπου σε εκπομπή τηλεοπτική ή ραδιοφωνική ή σε μουσική παραγωγή 2. (συνεκδ.) όποιος ή ό.τι συμμετέχει σε κάτι, καθώς και αυτό με το οποίο κανείς αντιπροσωπεύεται σε κοινή προσπάθεια, εκδήλωση, εξέταση κ.λπ.: το ***σχέδιό*** του ***ήταν μία από τις καλύτερες / αξιολογότερες - στον διαγωνισμό*** j[***η νεαρή τραγουδίστρια ήταν από τις*** ~ ***πον ξεχώ' ρισαν / πον ευνοήθηκαν από την κριτική επιτροπή || η ταινία τού Θ. Αγγελόπουλον αποτελεί την επίσημη - τής Ελλάδας στο φετινό Φεστιβάλ*** των' ***Καννών*** συν. υποψηφιότητα. ·*■ σχολιο λ. ***εμπλέκω, έχω.*** Ιετυμ. μτγν. **<** αρχ. ***συμμετέχω].* συμμετοχικός,** -ή. -ό |Ι887| **1.** αυτός που σχετίζεται με τη συμμετοχή 2. αυτός που βασίζεται στη συμμετοχή ή προκύπτει από αυτήν: - ***διαδικασίες. — συμμετοχικά*** επίρ **λ, συμμετοχικότητα** (η), **συμμέτοχος,** -η. -ο αυτός που συαμετέχει ή συμβάλλει σε κάτι μαζί με άλλον/άλλους, που συνεργάζεται με άλλους για συγκεκριμένο αποτέλεσμα: ***γίνομαι - σε ένα έγκλημα : στα κέρδη τής επιχείρησης || είμαστε όλοι συμμέτοχοι στην εικόνα δια/.ύσεως πον παρονσιάζει η χώρα*** λνί. αμέτοχος.

[FΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***συμμετέχω). συμμετρία*** (η) Ιαρχ.| {συμμετριών} **1.** η διάταξη των μερο')ν ενός όλου με τρόπο που να αντιστοιχεί το καθένα στο ομόλογό του με σχέση ισότητας (στο μήκος, το πλάτος, το ύψος), π.χ. να μην είναι το ένα χέρι πιο κοντό από το άλλο. τυ ένα μάτι πιο ψηλά από το άλλο. το παράθυρο τής κάτω σειράς να είναι στην ίδια ευθεία με το αντίστιχυο τής πάνω σειράς κ.λπ.: ***αυτό το κτήριο χαρακτηρίζεται από*** -1| ***το σώμα τον έχει*** ~ || το ***φιλοσοφικό*** του ***σύστημα διακρίνεται για την τέλεια*** ~ ***τον* 2.** βιολ. η αντιστοιχία οργάνο)ν ή τμημάτων τυύ σώματος ως πρυς νοητό άξονα, επίπεδο ή σημείο, λ.χ. στα ελεύθερα ζώα η αντιστοιχία δεξιάς και αριστερής πλευράς (αμφίπλευρη συμμετρία): ***ακτινωτή -*** (στους αχινούς, στις θαλάσσιες ανεμώνες) **3.** γι ::ωμ. ο μετασχηματισμός (απεικόνιση) με τον υποίο σε ένα σχήμα ή στερεό απεικονίζουμε ένα ίσο σχήμα με τη βοήθεια ενός σημείου (κέντρο συμμετρίας), μιας ευθείας (άξονας συμμετρίας) ή ενός επιπέδου (επίπεδο συμμετρίας): γο ***κέντρο ενός κύκλον είναι κέντρο σνμμετρίας τού κύκλον.***

συμμετρία - αρμονία - αναλογία - ισορροπία. Κοινό χαρακτηριστικό των σημασιών αυτιόν των λέξεων είναι ότι προϋπυθέτουν την έννοια τής ισότητας / ανισότητας και τής ομοιότητας / διαφοράς. **Η συμμετρία** (των *στοιχείων ενός αρχιτεκτονήματος)* δη λώνει κατά βάσιν σχέση ισότητας (ΐσυϋψή, ισοπαχή, ισομετρικά κ.λπ. στοιχεία). Όταν η σχέση αυτή διαταράσσεται. τότε προκύπτει ααυμμετρία. Η σύνθεση στοιχείων που συνιστούν ομοιότητες ή και διαφυρές. ισότητες ή και ανισότητες, κατά τρόπυν πυυ να αίρονται υι αντιθέσεις σε σύνθεση, συνιστά την αρμονία. Η αρμονία οδηγεί στην ***τάξη μέσα*** από τη σύνθεση αίροντας το ***χάος,*** είναι δε μια βαθύτερη εσωτερική ποιυτική σχέση έξω από κάθε πυσοτική εξίσωση. Σχέσεις αρμονίας αναπτύσσονται κατεξοχήν στις καλές τέχνες, στη φύση, καθώς και στον χώρυ των ιδεών και τού πνεύματος. Η αναλογία δηλώνει τον «σταθερό λόγυ». την ***αντιστοιχία*** ανάμεσα στα μέρη που συνιστυύν ένα σύνολυ, σταθερές δηλ. σχέσεις ισότητας ή και ανισότητας, πυυ έχουν όμως κανονικό και ιδιαίτερο χαρακτήρα. Μπορεί κανείς να μιλάει για ***αναλογία δύο συστημάτων, αναλογία*** σπς ***διαστάσεις***, στις ***σχέσης*** κ.λπ. Στυν ***χώρο*** τής πολιτικής, τής κυινωνίας. τής υικονομίας κ.τ.ό. γίνεται συχνά λόγος για ισορροπία. Με την ισυρροπία εξισώνονται αντίπαλες ή αντίρροπες δυνάμεις. Τις περισσότερες φορές η ισορρυπία είναι εξισορρόπηση (ποσοτική, αριθμητική κ.λπ.) των διαφορών και όχι άρση αυτίόν.

συμμετρικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που χαρακτηρίζεται από συμμετρία. που έχει αρμονικές αναλογίες: - ***ανάπτυξη / διάταξη των κτι- σμάτων στον χώρο || ~ χαρακτηριστικά ενός προσώπον*** λνί . ασύμμετρος. συμμετρικ-ά / -ώς [1860J επίρρ., συμμεΓρικότητα (η), σύμμετρος, -η. -ο 1. συμμετρικός (βλ.λ.) αντ. ασύμμετρος 2. αυτός που έχει τη σωστή αντιστοιχία προς κάτι άλλο. χωρίς να υστερεί έναντι αυτυύ ή να καθίσταται υπερβολικός: ***η - ανάπτνξη τού πνευματικού πρυς τον νλικό βίο.*** — σύμμετρα / συμμέτρως [αρχ.| επίρρ. [γ.τυμ. αρχ. < συν- + ***-μετρο€ < μέτρον***. συμμιγής, ής. -ές (συμμιγούς | -είς (ουδ. -ή)} 1.αυτός που πρυκύπτει από τυχαία ανάμειξη στυιχείων. που έχει μπερδεμένη σύσταση ΑΝΤ. αμιγής · **2.** μαθ. ***συμμιγής αριθμός*** αριθμός που αποτελείται από δύο ή περισσότερα τμήματα σε διαφορετικές μονάδες μετρήσεως, οι οποίες αναφέρονται στο ίδιο φυσικό μέγεθος, λ.χ. υ αριθμός ***2 ώρες και 30'f\ 3 χρόνια. 2 μήνες και 14 ημέρες.*** * ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες. ελλιπής.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***θ. συμμιγ-*** τυύ ρ. ***συμμείγννμι*** / -υω (βλ.λ.). Ο μαθ. όρ. ***συμμιγής αριθμός*** αποδίδει το γαλλ. nombre complcxcl. σύμμικτος, -η. -ο αυτός που πρυκύπτει από τη σύμμειξη δύυ ή περισσοτέρων στοιχείων: ~ ***πλήθος tvs.*** αναμεμειγμένος. ανάμικτος, μικτός. ανακατωμένος. **"" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ανθολογία.***

[ΕΓΥΜ. αρχ. < ***σνμμ(ε)ίγννμι*** / ***-ύω*** (πβ. κ. ***μικτός)\.*** συμμορία (η) {συμμοριών} 1. ομάδα κακοποιών, ληστών (γενικότ.) κάθε οργανωμένο σύνολο ατόμων με κοινή και παράνομη δράση: ***ξε- καθάρισμα λογιαριασμών μεταξύ αντίπαλων - || αδίστακτη ~ μαφίό- ζων*** ΣΥΝ. σπείρα **2.** ΝΟΜ. *σύσταση και συμμορία* (συνήθ. προφορ. ***σύσταση σνμμορίας)*** αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος συμφωνεί με άλλυν να διαπράξουν ορισμένυ κακούργημα ή πλημμέλημα ή ενώνεται με άλλον για την διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων ή πλημμελημάτων.

[f.tym. αρχ., αρχική σημ. «φορολογική τάξη των αρχ. Αθηναίων - τμήμα τού στρατού ή τυύ στόλου», < ***σύμμορος < συν-*** + ***-μορος < μόρα*** «υποδιαίρεση τού στρατού», ετερυιωμ. βαθμ. τού θ. ***μέρ-*** (βλ. λ. ***μέρος).*** Ήδη στον Ιουστινιανό απαντά η σημ. τής κλειστής ομάδας συμφερόντων, λ.χ. των γιατρών ***(αί Ασκληπιού συμμορίαι),*** ενώ στους εκκλησ. συγγραφείς η λ. απέκτησε κακόσημη χροιά, αναφερόμενη σε ομάδες αιρετικών], συμμορίτης (ο) Ιμτγν.Ι {συμμοριτών}, συμμορίτισσα (η) {συμμο- ριτισσών} 1. (γενικά) το μέλυς συμμορίας 2. (στον Εμφύλιο, κατά την τότε κυβερνητική πλευρά-μειωτ.) μέλυς τού Δημοκρατικού Στρατού, κυμυυνιστής αντάρτης. — συμμορίτικος, -η, -υ. σχολιο λ. ***εμφύλιος.***

συμμοριτισμός (υ) (περιληπτ.) τυ σύνολο των ενεργών συμμοριών, καθώς και η δράση που αναπτύσσουν, συμμοριτοπολεμος (ο) {συμμοριτοπολέμ-ου | -ων. -ους} 1. (γενικά) ένοπλη σύγκρουση με συμμορίες ή μεταξύ συμμορκόν 2. (κατά την τότε κυβερνητική πλευρά-μειωτ.) ο εμφύλιος πόλεμος τού 1946-49 (δηλ. μεταξύ των «συμμοριτών» - κομυυνιστοόν, μελών τύυ Δημοκρατικού Στρατού, και τού Ηθνικού Στρατού). ** σχολιο λ. ***εμφύλιος.*** συμμορφώνω ρ. μετβ. {συμμόρφω-σα. -θηκα (λογ. συνεμυρφώθην, -ης. -η...), -μένος} 1. (κυριολ.-σπάν.) ταιριάζω κάτι με κάτι άλλο. τα κάνω να συμφωνούν: ***πρέπει να συμμορφώσουμε τη νομοθεσία μας προς τα νέα δεδομένα*** 2. (μτφ.) κάνω (κάποιον) να πειθαρχήσει, να συμπεριφέρεται σωστά: ***για να τον*** συμμορφώσω. ***Οα γίνω πο/.ύ αν- στηρόςΖ.*** (μτφ.) κάνω (κάποιον/κάτι) να δείχνει καλύτερος, διορθώνω την εμφάνιση, το περιεχόμενο, την ποιότητά του: - γο ***τετράδιο / την έκθεση /*** γο ***φόρεμα■*** (μεσοπαθ. *συμμορφώνομαι)* **4.** (με ***/*** προς κάτι) προσαρμόζομαι προς συγκεκριμένους κανόνες, δεδομένα ή υποδείξεις: ***δε*** ν ***μπορεί να συμμορφωθεί με το πνεύμα τής νέας διοίκησης*** || ***~ προς τις υποδείξεις τού γιατρού μου / τους νόμους / τις οδηγίες\\ οι δύο μαθητές προειδοποιήθηκαν ότι. αν δεν συμμορφωθούν, θα τιμωρηθούν αυστηρά*** συν. πειθαρχώ.

[ετυμ. < μτγν. ***συμμορφούμαι (-όο-)*** < ***σύμμορφος*** < ***συν-*** + ***-μορφος*** < ***μορφή)].***

συμμόρφωση (η) |μεσν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. η πειθάρχηση σε καθορισμένες αρχές, η προσαρμογή προς συγκεκριμένους κανόνες (από κάποιυν που δεν τους τηρεί): ***η ~ όλων των υπαλλήλων προς τους νέους κανονισμούς || ~ προς τις υποδείξεις; προς τις εντολές των ανωτέρων*** j| ro ***παράδειγμα αυτό να το θυμάστε προς γνώσιν και συμμόρφωσιν*** (για να ξέρετε και να φροντίζετε να δεί

χνετε την πρέπουσα συμπεριφορά) || *η ~ μιας χώρας προς τα διεθνή νόμιμα* συν. υπακοή 2. (σπάν.) η διόρθωση τής εξωτερικής μορφής, τής εμφάνισης, τού περιεχομένου κ.λπ.: *η ~ ενός κειμένου / τής φούστας.* συμμορφωτικός, -ή, -ό f 1834]. **συμπαγής,** -ής. -ές (συμπαγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· συμπαγέστ-ερος. -ατοςί 1. αυτός που έχει αδιάσπαστη συνοχή, μεγάλη πυκνότητα: ~ *μάζα / σώμα* συν. στερεός, αρραγής λντ. χαλαρός 2. (μτφ.) αυτός που η συνοχή τυυ εξασφαλίζεται από ισχυρούς και αδιασάλευτους δεσμούς: - *συμμαχία! κόμμα / συνασπισμός / ενότητα || με τη νέα του σύνθεση τυ κεντρικό επιτελείο γίνεται πολιτικά και οργανο)τικά* ~ και *μαχητικό* συν. άρρηκτος. —συμπαψώς επίρρ. 11866 [. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

Ιετυμ. αρχ. < *συν-* (βλ.λ.) + *-παγής.* από το θ. *π αγ-* τού παθ. αορ. β' *έ- πάγ-ην,* ρ. *πήγ-νυ-μι* (βλ. λ. *πάγιος*)|. **συμπάθεια** (η) [αρχ.Ι (συμπαθειών) **1.** η βαθιά κατανόηση και συμμετοχή στην ψυχική κατάσταση (κάποιου πυυ πάσχει): *έδειχνε ~ για τους φτωχούς και τους αδυνάτους* (| *τον κοίταξε με - αναλογιζόμενη το δράμα του* συν. συμπόνια · 2. η σταθερή προτίμηση (σε κάποιυν/κάτΐ). η θετική προδιάθεση απέναντι του: *έχει μεγάλη - στην κόρη του* ϋ *δείχνει πάντα τη ~ του στυ καλό κρασί και στις λεπτές γεύσεις* συν. αγάπη, προτίμηση, ενδιαφέρον, ευμένεια λντ. αντιπάθεια. απέχθεια **3.** η φιλική ή ερωτική έλξη (προς κάποιον/κάτι): *ήταν φανερή η ~ της για τον Τάκη τον τελευταίο καιρό* **4.** (συνεκδ.) οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε αποτελεί τυ αντικείμενο τού ενδιαφέροντος. τής προτίμησης (κάποιου): *η Μαρίνα είναι η μεγάλη του ~* · **5.** ιατρ. η κυρ. παθολογική μεταβολή σε όργανο τού σώματος, πυυ οφει- λεται σε βλάβη ή διαταραχή ομοίου οργάνου, λ.χ. τού άλλου ματιού, αφτιού κ.λπ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δυστυχισμένος.*

συμπάθεια: συνώνυμα. Η δήλωση συμπάθειας (ότι δηλ. συμπάσχει κανείς) σε κάπυιον που υποφέρει αποτελεί βασική έννοια τής ανθρώπινης επικοινωνίας κα\ οδηγεί στη χρήση συναισθηματικά σχολιασμένων λέξεων (πβ. και την εξέλιξη που είχε η ελληνική λ. στην Αγγλική, όπου τυ sympathy σημαίνει «συλλυπητήρια»!) Τέτοιες λέξεις είναι πολλές στην Κλληνική και προέρχονται είτε από την έννοια τυύ «καίω» (> καημένος, καψερός) είτε από την έννοια τής «(κακής) μυίρας» (> κακομοίρης, δυστυχής / δύστυχος, κακορίζικος) είτε από διάφορες έννοιες που υπέστησαν σημασιυ- λογική εξέλιξη προς το σημασιακό πεδίο τής *συμπάθειας: δό/.ος> δό-λι-ος* > δό-λιος (με συμπροφορά τυύ -ιος)· «ερημιά» > έρημος / έρμος· «μαύρο χρώμα - πένθος / δυστυχία» > μαύρος· «φτώχια» > φτωχός και τουρκ. fukara «φτωχός» > φουκαράς/φουκαριάρης.

συμπαθεκτομή (η) ιατρ. η εκτομή τμήματος τυύ συμπαθητικού νευρικού συστήματος για την πρόκληση αγγειοδιαστολής. Ηπίσης συμπαθεκτομία.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. sympathcctomy|. συμπαθής, -ής. -ές {συμπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· συμπαθέστ-ερος, -ατος) αυτός που κερδίζει τη συμπάθεια των άλλων, που προκαλεί την ευμενή αντιμετώπιση, τυ θετικό ενδιαφέρυν για το πρόσωπό τυυ: *μυυ είναι πολύ συμπαθής ως άνθρωπος και συνεργάτης* || *η κόρη σας είναι συμπαθέστατη* συν. συμπαθητικός, αξιαγάπητος λντ. αντιπαθής. - συμπαθώς επίρρ. [μτγν.|. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. *ης. -ες.*

[ϊϊτυμ. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που συγκινείται από αισθήματα άλλων αυτός με τον οποίο ασκείται ισχυρή αμοιβαία επίδραση». < συν- + *-παθής.* από τυ θ. παθ- τού παθ. αορ. β' *έ-παθ-ον* του ρ. *πάσχω* (πβ. κ. *πάθ-ος*)ι.

συμπαθητικομιμητικός, -ή, -ό (ουσία) που μπορεί να εντείνει ή να μιμείται τη λειτουργία τού συμπαθητικού νευρικού συστήματος. [ϋΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. sympathomimetic], συμπαθητικός, -ή, -ό 1. (για πρόσ.) ο συμπαθής (βλ.λ.) 2. αυτός που δημιουργεί θετική προδιάθεση, που αντιμετο)πίζεται με συμπάθεια, που γίνεται ευχαρίστως αποδεκτός: *πολύ ~ το σπιτάκι σας!* || ~ *φόρεμα / τραγούδι / χρώμα / χωριουδάκι* **3.** (ειδικότ.) μετριαστικό τού «ωραίος, όμορφος»: *Σου άρεσε η Μαίρη; -Συμπαθητική ήταν.* || *δεν είναι κανένας κούκλος, είναι ένας ~ νέος* **4.** ιατρ. *συμπαθητικό νευρικό σύστημα* τμήμα τυύ αυτόνομου νευρικού συστήματυς, πυυ ξεκινά από τη θωρακική οσφυϊκή περιοχή τής σπονδυλικής στήλης και οι λειτουργίες τυυ δρουν εξισορρυπητικά προς αυτές τυύ παρασυμπαθητικού (βλ.λ.) νευρικού συστήματυς. π.χ. αυξάνοντας τον ρυθμό των καρδιακών παλμούν (ενώ το παρασυμπαθητικό τούς μεκόνει), την έκκριση των ιδρωτοποιών αδένων κ.λπ. · **5.** *συμπαθητική μελάνη* μελάνη που έχει την ιδιότητα να εμφανίζεται στο χαρτί μετά από χημική ή θερμική επεξεργασία. συμπαθητικ-ά / -ώς επίρρ.. συμττα- θητικότητα (η) [I86ij. *·+-* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

(F.TYM. μτγν., αρχική σημ. «συμπάσχων. συμπονετικός», < αρχ. *συμπαθώ (-έω).* Ο όρ. *συμπαθητικό νευρικό σύστημα* αποτελεί απόδ. τυύ γαλλ. systeme nervcux sympathique].

ΣΧΟΛΙΟ Η λ. συμπαθητικός χρησιμοποιείται στην επικοινωνία ως λεκτική συμπεριφορά ευγένειας εκ μέρους τού ομιλητή. Όταν δηλ. θέλει να απυφύγει να χαρακτηρίσει κάτι/κάποιον ως «ωραίο / όμορφο», χρησιμοποιεί ευγενικά τον χαρακτηρισμό «συμπαθητικός» με τον οποίο μετριάζεται η διαφωνία και εμφανίζεται ως θετικός χαρακτηρισμός: *-Πώς σας φαίνεται το σπίτι / αυτοκίνητο / ντύσιμο / βιβλίο / άρθρο... μου: -Συμπαθητικό.* Όμοια χρησιμυπυι- είται και το επίθ. χαριτωμένος: *Λεν είναι πυλύ ωραία, α?.λά είναι χαριτωμένη κοπέλα.*

συμπάθιο (το) (λαϊκ.) η συγγνιόμη (βλ.λ.)· μόνο στη φρ. *με το συμπάθιο* ως ευγενική δήλωση τού ομιλητή για κάτι που είπε ή πρόκειται να πει και το υπυίν φοβάται ότι μπορεί να είναι ενοχλητικό, δυσάρεστο ή προκλητικό (π.χ. η αναφορά σε λέξεις-ταμπύ. σε βιολογικές λειτουργίες κ.λπ.): -. ***αλλά κι η αφεντιά σου δεν πάει πίσω στα ψέματα! || μόλις τυν είδα ξαφνικά μπροστά μυυ μες στο σκοτάδι, κα- τουρήθηκα απ' τον φόβο μου, ~ || φάγαμε ένα ψάρι που μόλις το είχαν ψαρέψει, τόσο***

1 Lii ΥΜ. < μεσν. ***συμπάΟιον*** < αρχ. συμπαθώ (υποχωρητ.)]. **συμπαθώ** ρ. μετβ. (συμπαθείς κ. (λαϊκ.) -άς... [συμπάθ-ησα. -ιέμαι. -ιυύνται, -ήθηκα) 1. αντιμετωπίζω (κάποιον) με συμπάθεια, αισθάνομαι θετική προδιάθεση απέναντι σε (κάποιον/κάτι): ***τον συμπάθησε ακό την πρώτη φορά που τον είδε || συμπαθεί τους ανυιχτόκαρδους και γελαστούς ανθρώπους*** anjt. αντιπαθώ **2.** *συμπαθών* (ο) (συμπα- θυύντος. -α | -ων) (κυρ. για πολιτική ιδεολογία) αυτός που αντιμετωπίζει με ευμενή διάθεση (κάποιον/κάτι), που διάκειται ευμενώς απέναντι σε (κάποιον/κάτι)· κυρ. παλαιότ. για τους ευμενώς διακειμέ- νους προς την Αριστερά: ***θύματα των διώξεων υπήρξαν όχι μόνον μέλη τού Κ. Κ.Η., αλλά και συμπαθούντες*** · **3.** κατανυίύ βαθιά, συναισθάνομαι τον πόνο. τη στενοχώρια (κάποιου), μετέχω στην ψυχική του κατάσταση: ***πάντα συμπαθούσε τους φτωχούς και αδυνάτους*** συν. συμπονώ, συμπάσχω **4.** (λαϊκ., στην προστακτική) δείχνω σε (κάποιον) κατανόηση, συγχωρά) (κάπυιον): ***συμπάθα τον κι αν είπε μια κουβέντα παραπάνω || συμπαθάτε με* δεν σας άκουσα*** **5.** (αλληλοπαθ. *συμπαθιέμαι,* κυρ. στο γ' πληθ.) υπάρχει αμοιβαία Συμπάθεια μεταξύ δύο ή περισσοτέρων προσώπων: ***αυτοί οι δύο συμπαθιούνται*** || συ- ***μπαθήθηκαν από την πρώτη στιγμή.***

Ιγ-τυμ. < αρχ. ***συμπαθώ (-έω)*** < ***συμπαθής*** (βλ.λ.) |. **συμπαιγνία** (η) (συμπαιγνιών) το συνωμοτικό σχέδιο δύο ή περισσοτέρων πλευρών για την εξαπάτηση, την παγίδευση, την κοροϊδία άλλου: ***κατήγγειλε ότι έπεσε θύμα συμπαιγνίας των ανταγωνιστών του*** συν. τέχνασμα· φρ. (λόγ.) *εκ συμπαιγνίας* εξαπατώντας (κάποιον/κάποιους), με δόλο.

Ι^ΙΥΜ· μτγν. < συν- + ***παιγνία*** < ***παίγνιον\.*** **συμπαίκτης** [μτγν.[κ. (λαϊκ.) **συμπαίχτης** (ο) (συμπαικτών), **συ- μπαίκτρια** Ιμτγν.) κ. (λαϊκ.) **συμπαίχτρια** (η) (συμπακτριών) **1.** (λόγ.) πρόσωπο που μετέχει στο ίδιο παιχνίδι με άλλον/άλλους: υι ~ ***του στο χαρτοπαίγνιο*** **2.** (ειδικότ.) πρόσωπο που παίζει στην ίδια ομάδα με άλλον/άλλους: ***το νέο απόκτημα τής ομάδας δήλωσε ανυπόμονος να γνωρίσει τους ~ του.*** **σύμπαν** (το) (σύμπ-αντος | -αντα. -άντων) **1.** αγγρον. (α) η ολότητα τυύ χώρου, τού χρόνου και των αντικειμένων που υπάρχουν και υπήρξαν στον χώρο και τον χρόνο: ***η ύλη / η βαρύτητα / η μάζα / η δημιουργία τού*** ~ (β) *διαστολή τού σύμπαντος* η διαρκής αύξηση των αποστάσεων μεταξύ των σημείων τού συμπαντικυύ χίύρου 2. (ως υπερβολή) η ανθρωπότητα, όλυς υ κόσμος: ***εδώ χαλάει τυ ~ απ' τις αποκα?.ύψεις ((διαμαρτύρεται το ~ ((μερικοί νομίζουν ότι είναι το κέντρο τυύ*** ~ **3.** σύνολο συστηματικά δομημένων εννοιών και ιδεών: ***το***

των μαθηματικών || ***το - τής σκέψης*** του.

[F.TYM. αρχ. (ήδη στον Ισοκράτη με τη βασική σημ.). ουσιαστικοπ. ουδ. τυύ αρχ. επιθ. ***σύμπας, -ασα.*** -α^(βλ.λ.)[. **συμπανηγυρίζω** ρ. μετβ κ. αμετβ. [μτγν.] (συμπανηγύρισα) ♦ **1.** (μετβ.) πανηγυρίζω μαζί με άλλον/άλλους: ***συμπανηγυρίσαμε ό/.υι τη νίκη στις εκλογές*** συν. συνεορτάζω ♦ *2.* (αμετβ.) μετέχω μαζί με άλλον σε πανηγυρισμό, **συμπαντικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το σύμπαν. **συμπαρόγω** ρ. μετβ. {παρατ. συμπαρήγα [συμπαρήγαγα. συμπαρή- χθην, -ης, -η...) παράγω κάτι σε συνεργασία με άλλον/άλλους: «το ***νέο αεροσκάφος θα συμπαραχθεί από την ξένη εταιρεία και την Η.Α.Β. στην Ελλάδα***»(εφημ.).

|ι-;ϊύμ. αρχ.. αρχική σημ. «οδηγώ παραλλήλως ή κατά μήκος». < ***συμ-*** {< ***συν-)*** + ***παράγω.*** Η σημερινή σημ. κατά το νεότ. μεταφρ. δάνειο συ- ***μπαραγωγή*** (βλ.λ.)]. **συμπαραγωγή** (η) [1859] η από κοινού παραγωγή· κυρ. η παραγωγή κινηματογραφικής ταινίας ή τηλεοπτικού υλικού από περισσότερες τής μίας χώρες: ***η ταινία είναι μια διεθνής ~ τής*** *HT-I,* ***τού γαλλικού TF-I και τής ιταλικής RAI-2.***

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. coproduction]. **συμπαραγωγός** (ο/η) [1859] πρόσωπο που πραγματυπυιεί από κοινού με άλλον/άλλους θεατρική, κινηματογραφική ή τηλεοπτική παραγωγή: ~ ***τής εκπομπής / τής παράστασης*** || (ως επιθ.) ~ ***εταιρεία.*** **συμπαράγωγος,** -η. -ο (κυρ. για προϊόντα) αυτός πυυ παράγεται από κοινού με άλλα παράγωγα προϊόντα, που έχει την ίδια προέλευση με αυτά.

συμπαραδήλωση (η) (-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων) ΓΛΩΣΣ. η συνδήλωση (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δήλωση.***

IhTYM. < μτγν. ***συμπαραδηλώ (-ύω)*** «δηλώνω κάτι επ' ευκαιρία ενός άλλου» < συν- + ***παρα-*** + ***δηλώ.*** Η λ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. connotationj.

συμπαρασέρνω ρ. > συμπαρασύρω

συμπαράσταση (η) [1893[(-ης κ. -άσεως [χωρ. πληθ.) **1.** η υλική ή κυρ. ηθική στήριξη και βοήθεια (κάποιου) σε προσπάθειά του ή σε δύσκολη γΓ αυτόν περίσταση: ***έχει τη ~ όλης τής οικογένειας στο νέο του ξεκίνημα ||[διεθνής / γενική ~\\ η ομάδα θα έχει τη ~ των οπαδών της*** || σε ***ένδειξη συμπαράστασης προς τους απεργούς καθηγητές, μαθητές προχώρησαν σε καταλήψεις σχολείων*** ΣΥΝ. βοήθεια, υποστήριξη *2.* ΝΟΜ. *δικαστική συμπαράσταση* η κατάσταση στην οποία τίθεται με δικαστική απόβαση κάπυιυ πρόσωπο κατά τη διάρκεια τής οποίας είτε είναι ανίκανο για μερικές ή για όλες τις δικαιυπραξίες (στερητική δικαστική συμπαράσταση) είτε απαιτείται η συναίνεση τού δικαστικού συμπαραστάτη (επικουρική δικαστική συμπαράστα

ση) για την έγκυρη διενέργεια των δικαιοπραξιών. συμπαραστατης (ο) Ισυμπαραστατον·}. συμπαραστάτρια (η)
{συμπαραστατριών} πρόσωπο που συμπαρίσταται (σε κάπυιυν): ***πολύτιμος / πιστός ~ κάποιου || - στα δύσκολα / στον αγώνα κάποιου*** ΣΥ Ν. βοηθός, υποστηρικτής, (λόγ.) συνεπίκουρος. Επίσης (καθημ.) **συμπαραστάτισσα** (η).
[ftVM. αρχ. < ***συμπαρίσταμαι*** (πβ. κ. ***παραστάτης)].*** συμπαραστέκομαι ρ. μετβ. αποθ. {συμπαραστάθηκα} προσφέρω συμπαράσταση: ***μου συμπαραστάθηκε στις δύσκολες ώρες που πέρασα || όλο το χωριό έσπενσε να συμπαρασταθεί στην άτυχη γυναίκα*** συν. συμπαρίσταμαι. παραστέκομαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** συμπαρασύρω Ιμτγν.Ι κ. (λαΐκ.) συμπαρασέρνω ρ. μετβ. {συ- μπαρ-έσυρα, -ασύρθηκα} παρασύρω (κάπυιυν/κάτι) μαζί μυυ: ***το δολάριο συμπαρέσυρε στην πτωτική τυυ πορεία και άλλα νομίσματα*** συν. παρασύρω.
συμπαράταξη (η) Ιμτγν.} {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων) **1.** η συμμετοχή (κάποιου) στην ίδια παράταξη με άλλον/άλλους: ***για την επιτυχία τού σκοπού αυτού είναι αναγκαία η ~ όλων των υγιών δυνάμεων τού τόπου*** συν. συνεργασία, συμμαχία **2.** (συνεκδ.) το σύνολο όσων συμπαρατάσσονται: ***ευρεία ~ || οι ισορροπίες μεταξύ των κομμάτων στο εσωτερικό τής - είναι πολύ λεπτές.*** συμπαρατάσσομαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] {συμπαρατά-χθηκα. -γμέ- νος} 1. μετέχω στην ίδια παράταξη με άλλον/άλλους στον πόλεμο ή (μτφ.) τάσσομαι υπέρ μιας πλευράς: ~ ***πάντα με τους αδυνάτους*** {[***όταν είχε κριθεί πια ο πόλεμος, έσπευσε να συμπαραταχθεί με τους νικητές*** συν. συνεργάζομαι, συμμαχώ **2.** ασπάζομαι. γίνομαι μέτοχος των απόψεων, των ιδεών κάποιου: ~ ***με τους υποστηρικτές τού εκσυγχρονισμού.*** σχολιο λ. ***αποθετικός.*** συμπαρεδρεύω ρ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {συνήθ. στη μτχ. συμπαρεδρεύων. -ουσα. -ον} 1. κάθομαι δίπλα (σε κάποιον) · 2. λχτρον. (για πλανήτη) βρίσκομαι στην ίδια θέση ***με*** άλλον, συμπαρίσταμαι ρ. αμετβ. [αρχ.] {συμπαρίστα-σαι, -ται, -μεθα, -σθε, -νται, παρατ. συμπαριστ-άμην. -ασο, -ατο. -άμεθα. -ασθε, -αντο | συμπαραστάθηκα} προσφέρω βοήθεια, συνήθ. ηθική υποστήριξη, συμπαραστέκομαι: ***μου συμπαραστάθηκε όσο κανείς στις δύσκο/.ες ώρες.***
συμπαρομαρτουντα (τα) όσα ακολουθούν ως συνέπειες, ως φυσικά επακόλουθα: ***αν δεν ακο/,ουθηθεί σκληρή πολιτική λιτότητας, θα ανέβει ο πληθωρισμός, θα μεγαλώσει το δημόσιο χρέος, γενικά θα κλονιστεί η οικονομία μας με όλα τα -*** συν. παρεπόμενα, συνέπειες, παρακολουθήματα.
ητυμ. Μτχ. τ. τυύ αρχ. ***συμπαρομαρ τώ (-έω) < συν- + παρ(α)- + όμαρτώ*** «συνοδεύω. συναντώ, επακολουθώ». Το αρχ. ***όμαρτώ (-έω)*** αποτελεί παράλλ. τ. τυύ ***άμαρτώ*** (ίδια σημ.), προφανώς υπό την επίδρ. των λ. ***όμός. ομού,*** καθώς και τυύ ομορρίζου ***όμηρος*** (βλ.λ.). Χε ό,τι αφορά το ρ. ***άμαρτώ (-έω).*** πρόκειται για σύνθ. από το επίρρ. ***άμα*** και τη ρίζα ***άρ-*** τού ρ. ***άραρίσκω*** (βλ. λ. ***άριΟμός).*** Στην ίδια ετυμολ. οικογένεια ανήκει και η «γλώσσα» τού Ιπσυχίου ***όμηρε'Γ έγγυάται. άκο- λονΟεϊ\.***
συμπαρουσιάζω ρ. μετβ. {συμπαρουσιάσ-α. -τηκα (λόγ. -σθηκα)} παρουσιάζω (κάτι) από κυινού (με άλλον): ***στο εξής θα συμπαρου- σιάζονν το κεντρικό δελτίο ειδήσεων.*** συμπαρουσιαστής (ο), συμπαρουσιάστρια (η) {συμπαρουσια- στριών} τυ πρόσωπο που από κοινού με άλλο παρουσιάζει εκπομπή ή εκδήλωση: ο - ***της στο ψυχαγωγικό πρόγραμμα / στον τηλεοπτικό μαραθώνιο θα είναι ο γνωστός σταρ.*** σύμπας, -ασα, -αν {σύμπ-αντος, -αντα | -άντων (θηλ. -ασών)| (λόγ.) 1. ολόκληρος, χωρίς εξαιρέσεις: ***σύμπασα η πανεπιστημιακή κοινότητα απέρριψε τα νέα μέτρα || σύμπασα η χ(όρα πανηγυρίζει τη μεγάλη νίκη*** || το ***γεγονός συγκλόνισε τον σύμπαντα κόσμο*** συν. όλος **2.** *σόμπαν* (το) βλ.λ.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < συν- + ***πας*** (βλ.λ.) j. συμπάσχω ρ. αμετβ. |αρχ.] {συνέπασχον μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. συμμετέχω στην ψυχική κατάσταση κάποιου που υποφέρει: ο ***θεατής συμπάσχει με τα πρόσωπα τής τραγωδίας ώς την τελική κάθαρση*** 2. συμμερίζομαι τον πόνο κάποιου, κατανοώ την ψυχική του κατάσταση: ***συμπάσχουμε όλοι στο δράμα του. αλλά αδυνατούμε να παρέμ- βονμε*** συν. συμπονώ, συμπαθώ, συμπατριώτης (ο) [μτγν.] {συμπατριωτών}, συμπατριώτισσα (η) 118261 {δύσχρ. συμπατριωτισσών} 1. πρόσωπο που κατάγεται από την ίδια πατρίδα με άλλον: ***είναι γνωστός στο εξωτερικό, αλλά όχι στους ~ του*** 2. πρόσωπο πυυ μένει στον ίδιο τόπο. που προέρχεται από την ίδια πόλη. το ίδιο χωριό με κάποιον: ***βρήκε έναν ~ του απ' το νησί.*** συμπεθέρα (η) [μεσν.Ι {συμπεθερών} **1.** καθεμιά από τις μητέρες ενός ζευγαριού (είτε τού γαμπρού είτε τής νύφης) ως προς τη μεταξύ τυυς σχέση **2.** (γενικά) καθεμιά από τις εξ αγχιστείας συγγενείς: ***πάντρεψαν τα εγγόνια τους κι έγιναν συμπεθέρες.*** συμπεθεριά (η) ->συμπεθεριό
συμπεθεριάζω ρ. αμετβ. Ιμεσν.] {συμπεθέριασα} γίνομαι συμπέθερος: ***με τον γάμο των παιδιών μας θα συμπεθεριάσουμε■*** ψρ. (παροιμ.) *αν δεν ταιριάζαμε, δεν θα συμπεθεριάζαμε* οι επιλογές που ο καθένας κάνει στις συναναστροφές του είναι αυτές που τελικά του ταιριάζουν και τον αντιπροσωπεύουν. Επίσης **συμπεθερεύω.** συμπεθεριάσματα (τα) {συμπεθεριασμάτων} η διαδικασία συνεν- νυήσεως δύο υικυγενειών. ωσότου γίνουν συμπέθεροι, μέχρι να γίνει ο γάμος των παιδιών τους. συμπεθερικός, -ή. -ό κ. συμπεθερικός, -η. -ο 1. αυτός που σχετίζεται με τους συμπεθέρους 2, *συμπεθερικά* (τα) οι συμπέθεροι, οι εξ αγχιστείας συγγενείς, συμπεθεριό (το) 1. η συγγενική σχέση μεταξύ συμπεθέρων, η εξ αγχιστείας συγγένεια προσώπων 2. (συνεκδ.) η συμφωνία γάμου, ύστερα από τη μεσολάβηση τρίτου, μεταξύ δύο οικογενειών συν. συνοικέσιο, προξενιό **3.** (περιληπτ.) όλοι μαζί οι συμπέθεροι, οι γονείς και συγγενείς τυύ ζεύγους. Ηπίσης **συμπεθεριά** (η) Ιμεσν.|. **συμπέθερος** (ο) [μεσν.Ι {συμπεθέρ-ου | -ων, -ους} **1.** καθένας από τους πατέρες έγγαμου ζευγαριού (είτε τυύ γαμπρού είτε τής νύφης) ο)ς προς τη μεταξύ τους σχέση 2. (γενικά) κάθε εξ αγχιστείας συγγενής (κάπυιυυ/κάπυιας). **συμπεραίνω** ρ. μετβ. Ισυμπέρανα (λόγ. συνεπέρανα)} καταλήγω σε συμπέρασμα επεξεργαζόμενος με τη λογική ορισμένα δεδομένα: ***πολιτικοί αναλυτές συμπέραναν από τις δη/δώσεις του ότι επίκειται παραίτησή του]] οι αντιδράσεις του είναι τόσο αντιφατικές, που δεν ξέρω τι να συμπεράνω!*** συν. συνάγω.
[ϊ-ίύμ. αρχ., αρχική σημ. «εκπληρώνω σε συνεργασία με κάποιον ή σε συνδυασμό με κάτι άλλο». < ***συν-*** + ***περαίνω*** < ***πέρας*** (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη άρχ.]. **συμπέρασμα** (το) [αρχ.Ι {συμπεράσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η λογική κατάληξη ενός συλλογισμού· κάθε πρόταση / κρίση στην οποία φθάνει κανείς επεξεργαζόμενος λογικά διάφορα δεδομένα ή προτάσεις: ***καταλήγω σε / βγάζω / συνάγω ~ j] εύκολο / εύλογο / αυθαίρετο / βιαστικό / αξιόπιστο / αμερόληπτο*** ~ 2. (ειδικότ.) το τελικό πόρισμα επίσημης εκδήλωσης, συνάντησης ή έρευνας: ***αναφέρομαι στα ~ ενός συνεδρίου || συνόψισε τα - τής δημοσκόπησης || ποιο είναι το ~ απ' όλη αυτή την υπόθεση:*** **συμπερασματικός,** -ή. -ό Ιμτγν-J **1.** αυτός που σχετίζεται με το συμπέρασμα: ~ ***διαπίστωση / κρίση*** *2.* γλωσσ. (α) *συμπερασματικός σύνδεσμος* υ σύνδεσμος ***ώστε,*** ο οποίος εισάγει συμπερασματικές προτάσεις (β) *συμπερασματική πρόταση* η πρόταση που περιέχει το συμπέρασμα (το αποτέλεσμα, την κατάληξη). **—συμπερασματικ-ά/-ώς** [αρχ.] επίρρ. ^
συμπερασμός (ο) [μτγν.Ι το συμπέρασμα, η υπόθεση, εικασία· στη ΦΡ. *κατά συμπερασμό* σύμφωνα με την υποκειμενική γνώμη ή με την υπόθεση πυυ επιχειρεί κάποιος συν. κατ' εικασία, **συμπεριλαμβάνω** ρ. μετβ. |αρχ.| {συμπεριέλ-αβα. -ήφθην, -ης, -η... (μτχ. συμπεριληφθείς. -είσα. -έν)| 1. περιλαμβάνω (κάποιον/κάτι) στο ίδιο σύνολο μαζί ή συγχρόνως με κάποιον/κάτι άλλο: ***στην τιμή*** συ- ***μπερι?-αμβάνονται τα έξοδα διαμονής και μετακίνησης || δεν συμπε- ριλαμβάνεται στην αρχική πεντάδα τού αγώνα*** 2. (η γεν. τής μτχ. *συμπεριλαμβανομένου,* ***-ης. -ου)*** (+γεν.) χωρίς να αφαιρεθεί. μαζί με: ***κοστίζει 12.000 δρχ. ~ τού Φ.Π.Α. || οι ήπειροι είναι πέντε, μη συμπε- ριλαμβανομένης τής Ανταρκτικής. — αυμπερίληψη*** (η) 11888J. *" σχολιο λ. ***περιλαμβάνω.*** **συμπεριφέρομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {συμπεριφέρθηκα} **1.** έχω συγκεκριμένη συμπεριφορά, τρόπο αντιμετώπισης των άλλων, διαγωγή απέναντι σε (κάποιον): ***συμπεριφέρεται σε όλους με την ίδια ευγένεια*** 2. (ειδικότ. αρνητ.) έχω τη σωστή, αρμόζουσα συμπεριφορά απέναντι σε κάποιον: ***σωστός αγροίκος■ δεν ξέρει στοιχειωδώς να συμπερίφερθεί και να μι/.ήσει*** **3.** (για υλικά) αντιδρώ με σ\>γκεκριμένο τρόπο σε δεδομένες συνθήκες κατά τη λειτουργία, τη χρήση μου: ***τα λάστιχα αυτά συμπεριφέρονται με μεγάλη αξιοπιστία ακόμα και σε βρεγμένο δρόμο.*** σχολιο λ. ***αποθετικός.***
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «περιφέρομαι μαζί». < ***συν-*** (βλ.λ.) + ***περιφέρομαι.*** Στη Μτγν. Ελληνική απαντούν επίσης οι σημ. «συνδέομαι, σχετίζομαι με κάποιον» και «προσαρμόζω τη διαγωγή μου σε συγκεκριμένο πρότυπο ή ανάγκη». Παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη συναντούμε και στυ παράγ. ***συμπεριφορά].*** **συμπεριφορά** (η) Ιμτγν.Ι **1.** (α) ο τρόπος με τον οπυίυ κάποιος αντιμετωπίζει τυυς άλλους: ***η - του απέναντι στους γονείς τυυ δείχνει άνθρο)κο αχάριστο || προσβλητική / φιλική ί αποκλίνονσα / αντικοινωνική*** - συν. τρόπος / τρόποι (β) (στυν πληθ.) μορφές συμπεριφοράς: ***αναθεωρούν προηγούμενες αντιλήψεις και συμπεριφορές*** 2. (ειδικότ.) η σωστή ή αρμόζουσα αντίδραση κάποιου σε συγκεκριμένες κοινωνικές περιστάσεις: ***δεν είναι ~ αυτή, να μη σέβεσαι τονς μεγαλυτέ- ρους*** σου/**3.** το σύνολο των χαρακτηριστικών ενεργειών ατόμου ή ζώου, ο συγκεκριμένος τρόπος αντίδρασής του σε εξωτερικά ή εσωτερικά ερεθίσματα: ***προγαμιαία / αναπαραγωγική / τροφική*** ~ (για τη λήψη τής τροφής) 4. (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο επενεργεί ή αντιδρά συγκεκριμένο υλικό υπό δεδομένες συνθήκες ή σε συγκεκριμένη χρήση: ***η ~ των τροχών σε απότομες στροφές. — συμπεριφορικός,*** -ή.-ό.
συμπεριφορισμός (ο) κάθε θεωρία ή αντίληψη κατά την οποία η ψυχολογία ενός υπυκειμένου μελετάται με ακρίβεια μόνο μέσω τής εξέτασης και τής ανάλυσης τής συμπεριφοράς του. η υπυία μπορεί να παρατηρηθεί και να προσδιοριστεί αντικειμενικά και όχι μέσω τής διατύπωσης υποκειμενικών κρίσεων ΣΥΝ. μπιχεβιορισμός. **— συμπεριφοριστικός,** -ή. -ό.
|ΕΤυμ. .Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. behaviourism|. **συμπεριφοριστής** (ο), **συμπεριφορίστρια** (η) {συμπεριφορι- στριών} οπαδός τού συμπεριφορισμού.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. behaviourist]. **ουμπηγνύω** ρ. μετβ. {συνέπηξα} (λόγ.) **1.** κάνω (κάτι) σταθερό και συμπαγές στερεώνοντας σφιχτά μαζί τα τμήματά του 2. (μτφ.) ιδρύω, συγκροτώ: ***συνέπηξαν εθνική εταιρεία για την ανεξαρτησία τής χώρας]| συνέπηξαν συμμαχία.***
jtTYM. < αρχ. ***συμπήγννμι / -ύω*** < ***συν-*** + ***πήγννμι / πηγνύω*** (βλ. κ. ***πήζω)].***
σύμπηκτος, -ος, -ο(ν) (λόγ.) **1.** (κυριολ.) αυτός που έχει πηκτή σύσταση. που έχει πήξει: ~ ***γάλα*** συν. πηχτός 2. (μτφ.) αυτός που έχει μεγάλη πυκνότητα, συνοχή, που τα μέλη του συνδέονται γερά μεταξύ τους σε αδιάσπαστο σύνυλο.

[ετυμ. αρχ. < ***συμπήγνυμι*** / ***-ύω*** (βλ.λ.)Ι. σύμπηξη (η) {-ης κ. -ήξεως | -ήξε\ς, -ήξεων} (λόγ.) 1. η σταθεροποίηση και η στερέωση των τμημάτων ενός συνόλου, ώστε να είναι συμπαγές **2.** (μτφ.) η συγκρότηση, η σύσταση οργανωμένου συνόλου: ***η ~ κόμματος / εταιρείας / συλλόγου / συνασπισμού*** συν. ίδρυση, οργάνωση.

[ετυμ. < αρχ. ***σύμπηξις < συμπήγνυμι*** / ***-ύω*** (πβ. κ. ***πήξις)\.*** συμπιέζω ρ. μετβ. [συμπίεσ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. περιορίζω τις διαστάσεις (σώματος) ασκούντας πίεση σε αυτό. συρρικνώνοντας τον όγκο του 2. περιορίζω: - ***ης δημόσιες δαπάνες*** || ~ roue ***μισθούς / τις συντάξεις*** **3.** ΠΛΗΡΟΦ. κάνω συμπίεση (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. ***συμπιέζω <*** συν- (βλ.λ.) + ***πιέζω.*** Ο όρος τής πληροφορικής αποτελεί απόδ. τού αγγλ. compress], συμπίεση (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} 1. η άσκηση πίεσης (σε ένα σώμα), ώστε να περιορίζονται οι διαστάσεις του: ***η ~ τύ́ περιεχομένου ενός σωλήνα με έμβολο*** *2.* ο περιορισμός τύ́ όγκου ενός σώματος με ειδική θερμοδυναμική διεργασία, ***με*** άσκηση μηχανικής ***πίε-*** σης ή με έκθεση τύ́ σώματος σε συγκεκριμένη ηλεκτρομαγνητική διάταξη **3.** πληροφ. η μέθυδυς με την οποία μειώνεται το μέγεθος των ψηφιακών δεδομένων **4.** εφαρμογή αυστηρότερων, πιο στενών ορίων η μείωση: ~ ***πιστώσεων / ελλειμμάτων / δαπανών*** συν. περιορισμός. [ετυμ. < αρχ. ***συμπίεσις < συμπιέζω.*** Ο όρος τής πληροφορικής αποτελεί απόδ. τύ́ αγγλ. compressioni, συμπιεστής (ο) 1. μηχάνημα για τη συμπίεση αερίων αντ. αποσυ- μπιεστής 2. (ειδικότ.) μηχανική διάταξη για τη διατήρηση τού κυκλώματος ψύξεως ενός πυρηνικού αντιδραστήρα σε σταθερή πίεση. Επίσης συμπιεστήρας (σημ. 1).

(ητυμ. Μεταρρ. δάνειο από αγγλ. compressor}, συμπιεστικός, -ή, -ό [1870[1. αυτός που σχετίζεται με τη συμπίεση: ~ ***διαδικασία*** *2.* αυτός που προκαλεί συμπίεση: ~ ***θάλαμος / συσκευή.***

συμπτιεστικ-ά / -ώς επίρρ. συμπιεστός, -ή. -ό [1861] 1. αυτός που έχει συμπιεστεί συν. συμπιεσμένος **2.** αυτός πυυ μπορεί να υποστεί συμπίεση: ***~ αέρια*** **3.** φυσ. ***συμπιεστό*** (το) η συμπιεστότητα (βλ.λ.). συμπιεστότητα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι φυσ. η ικανότητα φυσικών σωμάτων να συμπιέζονται, να μειώνεται υ όγκος τους με την άσκηση μηχανικής πίεσης συν. συμπιεστό (το), συμπίλημα (το) {συμπιλήμ-ατος j -ατα. -άτων} (λόγ.) 1. οτιδήποτε προκύπτει από την ανάμειξη ετερόκλιτων στοιχείων: ~ ***ιδεών*** *2.* (ειδι- κότ.) το κείμενο που προκύπτει ακό την κυρ. άτεχνη συνένωση διαφορετικών ετερογενών απυσπασμάτων: ***το νέο πρόγραμμα είναι ένα πρόχειρο - πα/.αιότερων θέσεων και προτάσεων τού́ κόμματος*** συν. σύμφυρμα, συνονθύλευμα.

[εγυμ. }αεσν. < αρχ. ***συμπιλώ*** (βλ.λ.)]. συμπιλώ ρ. μετβ. {συμπιλείς...} (λόγ.) 1. δημιουργώ (κάτι) συνενώνοντας διάφορα ανομυιυγενή συστατικά *2.* (ειδικότ.) συντάσσω (κείμενο) παραθέτοντας διαφυρετικής προελεύσεως αποσπάσματα. — συμπίληση (η) |αρχ.}, συμπιλητής (ο).

{LiTYM. < αρχ. ***συμπιλώ (-έω)*** -συμπιέζω, στρυμώχνω**» < *συν- + πιλώ (-έω)*** «συμπιέζω, στραγγίζω» < τγιΑογ (βλ.λ.)|. συμπίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] (συνήπια} (σπάν.) ♦ 1. (μετβ.) πίνω (κάτι) μαζί με κάποιον/κάποιους 4 2. (αμετβ.) πίνω μαζί με άλλους σε μια περίσταση.

συμπίπτω ρ. αμετβ. {συνέπεσα} 1. εφαρμόζω, εφάπτομαι: ***τα σχέδια στις διαφάνειες συμπίπτουν απολύτως με το πρωτότυπο*** 2. (κατ' επέκτ.) έρχομαι σε πλήρη αντιστοιχία ή συμφωνία με (κάτι/κάπυιον), συμφωνώ: ***οι δύο εκθέσεις συμπίπτουν σε πολλές επισημάνσεις*** |j ***η κατάθεσή του συμπίπτει με την εκδοχή τού́ κατηγορουμένου || οι απόψεις/ οι προτάσεις τους συμπίπτουνZ.*** προκύπτω, εκδηλώνομαι ή συμβαίνω ταυτοχρόνως με κάτι άλλο: ***καθυστερούσαν τη συνεδρίαση·, για να συμπέσει με την επέτειο τής ιδρύσεως τού́ κόμματος***

(απρόσ. ***συμπίπτει***) συμβαίνει, σημειώνεται ως γεγονός: - ***πάντα να λείπω, όταν τηλεφωνεί*** ΣΥΝ. τυχαίνει.

[εγυμ. αρ^. < ***συν-*** + ***πίπτω*** (βλ.λ.)].

συμπλακω (να/θα) ρ. -* συμπλέκω

σύμπλεγμα (το) (συμπλέγμ-ατος [-ατα, -άτων} 1. κάθε πολύπλοκη ή μπερδεμένη ένωση ή συναρμολόγηση συνδεδεμένων πραγμάτων, μερών, μονάδων κ.λπ., που απαρτίζουν σύνολο: ~ ***κτισμάτων*** *2.* (γενικά) κάθε ένωση ανεξάρτητων στυιχείων σε ενιαίο σύνυλο: ~ ***συμφώνων*** || οι *B.* ***Σποράδες είναι νησιωτικό*** ~ **3.** (στη γλυπτική και τη ζωγραφική) παράσταση δύο ή περισσοτέρων προσώπων, ζώων ή φυτών περιπλεγμένων ή συνδεδεμένων σε ένα σύνυλο: ***το - τού́ Λαοκόοντα*** **4.** δύο ή περισσότερα κεφαλαία γράμματα συνδεδεμένα σε ενιαία, κυρ. καλλιγραφική. παράσταση ως μονόγραμμα 5. κάθε οργανωμένο, τεχνητό ή φυσικό δίκτυο δρόμων, σιδηροδρομικών γραμμών, καναλιών, αγωγών κ.λπ. **6.** ψυχολ. σύνολο αλληλοσυνδεομένων. συναισθηματικά φορτισμένων ιδεών, επιθυμιών και παρορμήσεων, που μπορεί να είναι ολικώς ή μερικώς καταπιεσμένες, αλλά επηρεάζουν τις αντιλήψεις, τις σχέσεις και τη συμπεριφορά τού́ ατόμου: - ***κατωτερότητας/ ανωτερότητας / τής Ηλέκτρας*** || ***οιδιπόδειο*** ~ ΣΥΝ. κόμπλεξ.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***συμπλέκω.*** *Ο* ψυχολ. όρ. αποδίδει ***το*** γερμ. Komplcx. τύ́ υπυίου το λατ. έτυμυν complexus (< p. complicere «συμπλέκω») παρουσιάζει όμοιο σχηματισμό με την Ελληνική], συμπλεγματικός, -ή, -ό [1892] 1. αυτός που σχετίζεται με σύμπλεγμα 2. (λόγ. για πρόσ.) αυτός που η συμπεριφορά του φανερώνει και εκδηλώνεται με βάση τα ψυχολογικά του συμπλέγματα, ιδ. το αίσθημα μειονεξίας του απέναντι στυυς άλλους συν. κομπλεξικός. — συ- μπλεγματικ-ά / -ώς επίρρ. συμπλέκτης (ο) {συμπλεκτών} (στα αυτοκίνητα) σύστημα με τυ οπυίο επιτυγχάνεται η μετάδοση τής κίνησης από τον κινητήρα στους πίσω τροχούς (σύμπλεξη) ή η διακοπή της (αποσύμπλεξη) (πβ. λ. ***αμπραγιάζ, σύμπλεξη, ντεμπραγιάζ, αποσύμπ/.εξη).***

Ιετυ.μ. < ***συμπλέκω.*** απόδ. τού́ γαλλ. embrayage (βλ. λ. ***αμπραγιάζ)***]. ***συμπλεκτικός,*** -ή, -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός πυυ συμπλέκει δύο ή περισσότερα πράγματα **2.** ΓΛΩΣΣ. *συμπλεκτικός σύνδεσμος* σύνδεσμος που συνδέει γραμματικώς στοιχεία ισοδύναμα (δηλ. λέξεις με λέξεις, προτάσεις με προτάσεις) είτε καταφατικά (λ.χ. και) είτε αποφατικά (λ.χ. ***ούτε. μήτε). — συμπλεκτικ-ά*** / ***-ώς*** Ιμτγν.) επίρρ. ***συμπλέκω*** ρ μετβ. [αρχ-J {συνέπλ-εξα. -άκην. -ης, -η... (στη σημ. 2) ***(κ.*** συμπλέχθηκα στις σημ. Ι. 3). συμπεπλεγμένος} 1. πλέκω μαζί δύυ ή περισσότερα πράγματα, δημιουργώ σύμπλεγμα· (μεσοπαθ. *συμπλέκομαι) 2.* αναμειγνύομαι σε συμπλοκή: ***οι διαδηλωτές συνεπλάκησαν με τα Μ.Α.Τ. || οι αντιμαχόμενες πλευρές συνεπλάκησαν σε φονική σύγκρουση*** **3.** συνδέομαι (με κάτι), οδηγώντας σε ορισμένο αποτέλεσμα: ***τα συμφέροντα τής χώρας συμπ/νέκονται με τις τάσεις για εθνική αποκατάσταση λαών τής περιοχής*** συν. συνενώνομαι, συνδέομαι, ***σύμπλεξη*** (η) {-ης ***κ.*** -έξεως | -έξεις, -έξεων} (στα αυτοκίνητα) η μετάδοση τής κίνησης από τον κινητήρα στους πίσω τροχούς μέσω τού́ συμπλέκτη· το αμπραγιάζ (πβ. λ. ***ντρεμπραγιάζ. συμπλέκτης).***

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. ***σύμπλεξις*** (ως γλωσσ. και ιατρ. όρ.) < ***συμπ?.έκω.*** Ο όρ. τή? μηχ^ικής είναι απόδ. τού́ γαλλ. embrayage (στη Γαλλική δηλώνει τόσο τον μηχανισμό όσο και το πεντάλ τού́ συμπλέκτη!, ***σύμπλευση*** (η) **11854|** {-ης κ. -εύσεως [-εύσεις. -εύσεων} **1.** η πλεύση προς την ίδια κατεύθυνση με άλλους 2. (μτφ.) η συμφωνία (με κάποιον). ο>στε να υπάρχει ταύτιση με τον τρόπυ σκέψης ή δράσης του: ***η ~ τής εξο)τερικής μας πο/.ιτικής με την επίσημη πολιτική τής Ε.Ε. || «ζητήΟηκε από τους δύο άνδρες να υπάρξει ~ εν οψει τού́ συνεδρίου τού́ κόμματος***»(εφημ.). ***συμπλέω*** ρ. αμετβ. [αρχ.**[** {συνέπλευσα} **1.** πλέω προς την ίδια κατεύθυνση. ακολουθώ την ίδια ή παράλληλη πορεία πλεύσης με άλλους: ***τα σκάφη των δύο στόλων συνέπ/.ευσαν κατά μήκος των ακτών***

(συνήθ. μτφ.) ακολουθώ την ίδια κατεύθυνση δράσεως ή σκέψεως με κάποιον, συμφωνώ μαζί του: ***συμπλέει με την επίσημη γραμμή τού́ κόμματος*** συν. συμφωνώ. ^ σχολιο λ. ***πλέω.*** ***συμπληγόδες (πετρες)*** (οι) **1.** μυθολ. ψηλοί και απότομοι κατα- κόρυφοι σκόπελοι που ανοιγόκλεΐναν, με αποτέλεσμα να συντρίβονται τα διερχόμενα πλοία στο μεταξύ τους στενό πέρασμα 2. (μτφ.) κάθε εξαιρετικά επικίνδυνο και δύσκολο εμπόδιο: ***πέρασε από - για να τα καταφέρει, αλλά το πείσμα του τον έβγαλε νικητή!***

[ειύ.μ. < αρχ. ***συμπληγάδες (πέτραι) < συν- + -πληγάδες < πληγή].*** ***συμπλήρωμα*** (το) {συμπληρώμ-ατος \ -ατα, -άτων} **1.** καθετί που προστίθεται, για να συμπληρωθεί (κάτι): ***δεν χόρτασε με μία μερίδα φαγητό και έβαλε και*** ~ || ~ ***διατροφής*** 2. τμήμα βιβλίου στο οποίο παρατίθενται οι παραλείψεις και οι προσθήκες που έχουν επισημαν- θεί στο κύριο μέρος του **3.** ιλτρ. σύνολο ουσιών τύ́ ορού́ τού́ αίματος και των εξωκυτταρικών υγρών, που πρυκαλούν τη λύση ορισμένων αντιγόνων και μετέχουν σε διάφυρες παθολογικές διεργασίες **4.** γλωσσ. *συμπλήρωμα τού́ ρήματος* το αντικείμενο τού́ ρήματος και γενικότερα ό,τι συμπληρώνει σημασιοσυντακτικά την έννοιά του κατά τρόπυ υποχρεωτικό (άμεσο αντικείμενο, έμμεσο αντικείμενο, εμπρόθετο αντικείμενο, προτάσεις με να / ότι, πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις κ.ά.) και όχι προαιρετικό (όπως λειτουργούν οι προσδιορισμοί και κάθε μορφής επιρρηματικές εξειδικεύσεις) **5.** μαθ. (α) *συμπλήρωμα γωνίας* η γωνία που είναι συμπληρωματική μιας άλλης, δηλ. που τα μέτρα τους έχουν άθροισμα **90'** (β) *συμπλήρωμα συνόλου* το σύνυλο που έχει ως στοιχεία εκείνα που δεν ανήκουν στο δεδομένο σύνολο.

|πτυμ. αρχ., αρχική σημ. «γέμισμα, ολοκλήρωση - εκπλήρωση». < σ***υμπληρώ (-ώ).*** Ο γλωσσ. όρ. ***συμπλήρωμα τού́ ρήματος*** είναι απόδ. τού́ γαλλ. complement (du vcrbe)[. ***συμπληρωματικός,*** -ή, -ό **1.** αυτός μέσω τού́ οποίου συμπληρώνεται (κάτι): ~ ***διάταξη νομοσχεδίου || οι υποψήφιοι ζήτησαν - οδηγίες για τα θέματα*** || ~ ***διευκρινίσεις*** *2,* (χρώμα) που μπορεί. όταν αναμι- χθεί με άλλο. να δώσει άχρωμο αποτέλεσμα **3.** γλωσσ. *συμπληρωματική πρόταση* κάθε πρόταση που μπορεί να λειτουργήσει ως αντικείμενο ή υποκείμενο τού́ ρήματος· κυρίως προτάσεις με το ***ότι/πως*** και το ***να*** (λ.χ. στη φρ. ***θέλω να ζήσω*** η πρόταση ***να ζήσω*** λειτουργεί ως αντικείμενο τού́ ρήματος, ενώ στη φρ. ***το ότι ήλθε είναι κα?.ό*** η έναρ- θρη πρόταση ***τυ ότι ήλθε*** χρησιμοποιείται ως υποκείμενο τού́ ρήματος) **4.** μαθ. *συμπληρωματική γωνία* (μιας άλλης γωνίας) η γωνία τής οποίας το μέτρο μαζί με το μέτρο τής άλλης έχυν άθροισμα **90ᵘ.** — ***συμπληρωματικ-ά*** / ***-ώς*** [μτγν.[επίρρ., ***συμπληρωματικότητα*** (η). [ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «αυτός που αποτελεί συστατικό στοιχείο ενός όλου», < ***συμπλήρωμα.*** Η σύγχρονη σημ. αποτελεί απόδ. τού́ γαλλ. complemeniairc|. ***συμπληρωματισμός*** (ο) γλωσσ. το φαινόμενο κατά το οποίο οι χρόνοι ορισμένων ρημάτων συμπληρώνονται με χρόνους που σχηματίζονται από άλλη ρίζα· π.χ. ***βλέπω - είδα. λέγω - είπα.***

[ετυμ. Λπόδ. τού́ νεολατ. suppletivismusj. ***συμπληρώνω*** ρ. μετβ. {συμπλήρω-σα, -θηκα,-μένος} **1.** κάνω (κάτι) πλήρες προσθέτοντας ό.τι απαιτείται, ώστε να ολοκληρωθεί χωρίς ελλείψεις: ~ ***μια αίτηση / ένα έντυπο τής εφορίας / ερωτηματο/^όγιο*** || ***συμπληρώστε τις προτάσεις με τυν σωστό τύπυ τυύ ρήματος || χρειάζεται άλλες 300.000 δρχ.. για να συμπληρώσει το ποσό τής προκατα- βολής*** ||[οι ***κενές θέσεις Οα συμπληρωθούν με διορισμούς*** *2.* φθάνω (κάτι) σε σημείο πυυ ολοκληρώνει συγκεκριμένη χρονική διάρκεια: ***τα 'χει συμπληρωμένα τα είκοσι || φέτος συμπληρώνει τριάντα χρόνια στο θέατρο*** συν. (μτφ.) κλείνω, τελειώνω, ολοκληρώνω **3.** φθάνω σε ένα σημείο ή όριο: ***φέτος ~ τις δέκα συμμετοχές σε διεθνή φεστιβάλ***

αποτελώ την αναγκαία προσθήκη σε κάτι: ***ταιριάζουν τόσο που σε***

όλα συμπληρώνουν ο ένας τον άλλον. ·+~ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ολοκληρώνω.***
[πτυμ. < αρχ. ***συμπληρώ (-όω)*** < ***συν-*** + ***πληρώ*** (βλ.λ.)Ι.
συμπλήρωση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η πρόσθεση (σε κάτι) όσων χρειάζονται, ώστε να είναι πλήρες, ολοκληρωμένο: ***η ~ των κενών ι τής αίτησης / μιας φράσης*** συν. πλήρωση, ολοκλήρωση 2. (ειδικότ.) η ολοκλήρωση μιας πλήρους χρονικής περιόδου: ***τον τίμησαν για τη ~ δέκα χρόνων στην προεδρία τού συλ'Αόγου*** συν. (μτφ.) κλείσιμο **3.** το να φθάνει κανείς σε ένα σημείο ή όριο: ***με τη ~ δέκα κουπονιών παίρνετε, ένα δώρο || (αθλ.) η ~ τριών καρτών από έναν παίκτη οδηγεί σε ποινή αποκ/.εισμού μιας αγωνιστικής.*** **συμπληρωτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που μπορεί να ολοκληρώσει κάτι, που ενδείκνυται για συμπλήρωση συν. συμπληρωματικός. — **συμπληρωτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.Ι επίρρ. **συμπλοιοκτησία** (η) {συμπλοιοκτησιών! η από κοινού κυριότητα και εκμετάλλευση πλοίου από δύο ή περισσότερους ιδιοκτήτες, **συμπλοιοκτήτης** (ο) {συμπλοιοκτητών}, **συμπλοιοκτήτρια** (η) {συμπλοιοκτητριών} πρόσωπο που είναι ιδιοκτήτης πλοίου από κοινού με άλλον/άλλους, **συμπλοκή** (η) **1.** η βίαιη σύγκρουση: ***~ αστυνομικών και διαδηλωτών*** || ***~ μεταξύ των οπαδών δύο αντίπαλων ομάδων*** · **2.** η ένωση δύο ή περισσοτέρων στοιχείων με διαπλοκή τους. η σύνδεση με πλοκή
(συνεκδ.) το αποτέλεσμα αυτής τής ένωσης συν. σύμπλεγμα. [ητυμ. αρχ. < ***συμπ/.έκω***|. **σύμπλοκος,** -η, -ο **1.** σύνθετος **2.** (γενικά) χημ. *συμπλοκή ένωση* χημική ένωση που αποτελείται από ένα κεντρικό άτομο κάποιου μετάλλου. το οποίο συνδέεται χημικώς με ορισμένο αριθμό μη μεταλλικών ατόμων, μορίων ή ριζών αλλιώς ***σύμπ/.οκυ*** (το): «το ***νέο προϊόν περιέχει πυλυβιταμινούχα εκχυλίσματα φρούτων, πολυμερές σύμπλο- κο και χρο>στικές ουσίες»*** (εφημ.) **3.** *σύμπλοκα* (τα) {συμπλόκων} (α) ΒΙΟΛ. παράγοντες που επιδρούν στη φυλετική διαφοροποίηση των γενετικά καθορισμένων γεννητικών οργάνων τού εμβρύου (β) γλωσσ. συνδυασμοί λέξεων που απαντούν σταθερά μαζί στον λόγο.
[ητυμ. < μτγν. ***σύμπ/.οκος*** «περίπλοκος» < αρχ. ***συμπλέκω.*** Το ουδ. ***σύμπλοκα*** είναι απόδ. τού αγγλ. complex (λ.χ. στον χημ. όρο complex salt «σύμπλοκο άλας»)|. **σύμπνοια** (η) {χωρ. πληθ.) η εκπεφρασμένη ομογνωμία. η σύγκλιση σε κοινούς άξονες δράσεως και σκέψεως: ***υπάρχει απόλυτη · μεταξύ των*** μελών ***τής οργάνωσης*** συν. ομοφωνία ant. διχόνοια, διχογνωμία· ΦΡ. ***σε*** *αγαστή σύμπνοια* σε πλήρη συμφωνία: ***συνεργάστηκαν αποδοτικά ~.***
[ΕΤΥ.Μ. μτγν. < ***σύμπνους*** «σύμφωνος, ομόγνωμος» < συν- + ***-πνους (< πνέω)\.***
συμπολεμιστής (ο) **|1887|. συμπολεμίστρια** (η) **[1896J** {συμπολε- μιστριών} 1. πρόσωπο που πολεμά ή αγωνίζεται μαζί με άλλον/άλλους στον πόλεμο 2. (μτφ.) αυτός που αγωνίζεται μαζί με άλλον/άλλους για έναν σκοπό, **συμπολεμώ** ρ. αμετβ. |αρχ.| Ισυμπολεμείς... | συμπολέμησα} πολεμώ ή αγωνίζομαι για κάτι μαζί με άλλον/άλλους: ***είχαν συμπολεμήσει στην Αλβανία το '40 Σ***ΥΝ. συναγωνίζομαι, **συμπολιτεία** (η) [μτγν.] {συμπολιτειών} ομοσπονδία κρατών, πολιτειών ενωμένων υπό κοινή κεντρική εξουσία, οι οποίες διατηρούν την αυτονομία τους με ξεχωριστή κυβέρνηση η καθεμιά: ***η αχαϊκή***
συμπολιτειακός, -ή. -ό 118961.
συμπολιτεύομαι ρ. μετβ. αποθ. |αρχ.] {συμπολιτεύ-θηκα. -μένος} **1.** πολιτεύομαι υπέρ τού κόμματος που βρίσκεται στην εξουσία, είμαι βουλευτής τής κυβέρνησης ή υποστηρίζω πολιτικά την κυβερνητική πλευρά λν γ. αντιπολιτεύομαι **2.** (η μτχ. *συμπολιτευόμενος,* ***-η.*** -ο) αυτός που υποστηρίζει την κυβερνητική πλευρά: ***οι - εφημερίδες*** αν ι. αντιπολιτευόμενος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.***
συμπολίτευση (η) ιμτγV.J {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} (περι- ληπτ.) **1.** το σύνολο των κυβερνητικών βουλευτών: ***σύσσωμη η ~ χειροκρότησε τον πρωθυπουργό*** αντ. αντιπολίτευση **2.** (γενικότ.) τυ σύνολο όσων υποστηρίζουν την κυβερνητική πλευρά, οι οπαδοί τής κυβέρνησης: ο ***Τύπος τής -*** · **3.** πκκλης. η ζωή τύ Χριστού ανάμεσα στους ανθρώπυυς. **συμπολίτης** (υ) |ΟΡρχ.| {συμπολιτών}, **συμπολίτισσα** (η) {δύσχρ. συμπολιτισσών} καθένας από τους πολίτες τής ίδιας πόλης σε σχέση με τους άλλους: ***στην αρχαία αγορά ο ρήτορας απευθυνόταν στους ~ του.***
συμπονετικός, -ή, -ό αυτός που συμμερίζεται τον πόνο τού άλλου.
συμπονετικά επίρρ.
συμπόνια (η) {χωρ. πληθ.} η συναισθηματική αλληλεγγύη και συμπάθεια προς κάποιον, η συναίσθηση τού πόνου του: ***νιώθω για τους φτωχούς || βοηθ0) κάποιον από*** ~ ΣΥΝ. ευσπλαχνία, οίκτος ΑΝΤ. απονιά, απανθρωπιά. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ια.***
[ι-ίύμ. < ***συμπονώ*** (υποχωρητ.), κατά το σχήμα ***καταφρονώ - καταφρόνια].***

συμπόνια ή συμπόνοια; {Ι λ. ***συμπόνια*** παράγεται από το ρ. ***συμπονώ*** (πβ. ***καταφρονώ - καταφρόνια, φτηναίνω - φτήνια, αγρυπνώ αγρύπνια. καταντώ - κατάντια*** κ.τ.ό., βλ. ΣΧΟΛΙΟ λ. -ια) με την παραγωγική κατάληξη ***-ΙΑ■*** προφανώς δεν έχει καμία σχέση με τα παράγωγα των λέξεων ***νους, ρους. πλους*** που γράφονται με ***-οια: εννοώ - έννοια, μετανοώ - μετάνοια.*** Ίσως στο γλωσσικό αίσθημα μερικών ομιλητών να έχει παρασυνδεθεί η λ. ***συμπόνια*** με τη λ. ***σύμπνοια (< συμπνέω).***

συμπονώ (κ. -άω) ρ. μετβ. |αρχ.[{συμπονείς κ. -άς... | συμπόνεσα} συμπαραστέκομαι ψυχικά (σε κάποιον), συναισθάνομαι τον πόνο του: ***τον ~ για τα βάσανά του, αλλά δεν μπορώ να βοηθήσω*** ΣΥΝ. σπλα χνίζομαι. — συμπόνεση (η), συμπονετικός, -ή, -ό. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ια. λυπάμαι.***
συμπορεύομαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιαρχ.] {συμπορεύ-θηκα (καθημ. -τηκα)} 1. ακολουθώ την ίδια πορεία με κάποιον, πορεύομαι μαζί του: οι ***δύο ομάδες οδοιπόρο)ν συμπορεύονταν μέχρι και τυν προτελευταίο σταθμό*** συν. συνοδοιπορο) **2.** (μτφ.) συμφωνώ, ακολουθώ ανάλογες επιλογές με (κάποιον/κάποιους): ***η αντιπο?·.ίτευση δείχνει να συμπορεύεται με την κυβέρνηση στην εξθ)τερική πολιτική τής χώρας.*** — συμπόρευση (η) ιμεσν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός.*** συμποσιάζω ρ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {συμπόσιασα} (λόγ.-σπάν.) συμμετέχω σε συμπόσιο.
συμποσιακός, -ή, -ό {.μτγν.] αυτός που σχετίζεται με συμπόσιο ή ταιριάζει σε συμπόσιο ή συμποσιαστές συν. συμποσιαστικός, συμποσίαρχος (ο) {συμποσιάρχ-ου [-ων. -ους) αυτός που συντονίζει ένα συμπόσιο, που έχει τον πρώτο λόγο σε αυτό.
[Η.ΤΥΜ. αρχ. < ***συμπόσιον + -αρχος < άρχω].*** συμποσιαστής (ο) [μτγν.| αυτός πυυ συμμετέχει σε συμπόσιο, συμποσιαστικός, -ή. -ό αυτός πυυ γίνεται σε συμπόσιο: ~ ***συζητήσεις*** συν. συμποσιακός. — συμποσιαστικ-ά / -ώς επίρρ. συμπόσιο (το) {συμποσί-ου | -ων} 1. η συνεστίαση στην οποία, μαζί με το φαγητό, προσφέρονται και ποτά στους μετέχοντες: ***οργανώνω*** -
2. άτυπη συνάντηση εκπροσώπων και ειδικών ενός επιστημονικού ή καλλιτεχνικού τομέα αφιερωμένη σε ένα ειδικό θέμα: ***επιστημονικό*** ~ || -***Θεάτρου / ποίησης.*** *■ · σχόλιό λ. ***συνέδριο.***
Ιετυμ. < αρχ. ***συμπόσιον < συμπότης*** (βλ.λ.). Π σημ. 2 αποτελεί αντι- δάν. από νεολατ. symposium], συμποσούμαι ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ.} ανέρχομαι συνολικά, φθάνω σε ορισμένο ποσό: οι ***οικονομικές του υποχρεώσεις προς το Δημόσιο συμποσούνται σε 30 εκατομμύρια δρχ.*** συν. ανέρχομαι. σχολιο λ. ***αποθετικός, πληρώ.***
|ji'j'ΥΜ. Μέσ. τ. τού μτγν. ***συμποσώ (-όω)*** «συνυπολογίζω» < συν- + ***-ποσώ (-όω) < ποσόν\.*** συμπότης (ο) {συμποτών} 1. αυτός που πίνει μαζί με άλλους 2. ο συμποσιαστής (βλ.λ.).
|ετυμ. αρχ. < συν- + ***-πότης].*** συμποτικός, -ή. -ό [αρχ.Ι αυτός πυυ σχετίζεται με συμπόσιο ή συμπότες: ***~ μουσική / ατμόσφαιρα ι συζήτηση.*** συμπράγκαλα (τα) (οικ.-συνήθ. κακόσ.) σύνυλυ πυλλών και μικρών αποσκευυ')ν ή πραγμάτων που κουβαλάει κάποιος και πυυ τον δυσκολεύουν ιδιαίτερα κατά τη μεταφορά τους ή που προκαλούν ενόχληση στους γύρω του: ***μάζεψε τα - σου και φύγε!***
Ιετυμ. Αγν. ετύμου|. σύμπραξη (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -άξεως Ι -άξεις. -άξεων} η συνεργασία, η συμμετοχή σε κοινή προσπάθεια κατόπιν συνεννοήσεως: ***η - δύο κομμάτων στις εκλογές.*** συμπράττω ρ. «μετβ. |αρχ.| {συνέπραξα. συμπεπραγμένος} ενεργώ σε συνεργασία ή σε συνεννόηση με άλλον/άλλους για συγκεκριμένο σκοπό ή αποτέλεσμα: ***αποφάσισαν να συμπράξουν για την επιτυχία τού σχεδίου || κατά την Κατοχή συνέπραξε με τον εχθρό*** ΣΥΝ. συνεργώ, συνεργάζομαι, συμπροεδρεύω ρ. αμετβ. {συμπροήδρευσα} προεδρεύω μαζί με άλλον/άλλους.
συμπρόεδρος (ο/η) [αρχ.Ι {συμπροέδρ-ου | -ων. -ους} αυτός πυυ συμπροεδρεύει με άλλον/άλλους, συμπροϊόν (το) {συμπροϊόντ-ος | -ων} οικον. κύριο πρυϊόν πυυ πα- ράγεται παράλληλα με άλλο κατά την ίδια παραγωγική διαδικασία: το ***γάλα και το μαλλί είναι συμπροϊόντα των ζωντανών ζώων. ενώ το κρέας και το δέρμα είναι συμπροϊόντα σφαγίων*** (πβ. λ. ***υποπροϊόν).***
|Η.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. coproduct|. συμπροσεύχομαι ρ. αμετβ. [μτγν.| {συμπροσευχήθηκα} προσεύχομαι μαζί με άλλον/άλλους,
συμπροφέρω ρ. μετβ. [μτγν.| {συμπρυ-έφερα κ. συμπρόφερα. -φέρ- θηκα} προφέρω συγχρόνως, εκφωνώ μαζί δύο ή περισσότερους φθόγ- γυυς ΣΥΝ. συνεκφωνώ, συμπροφορά (η) γλωσσ. η προφορά δύο ή περισσότερων φθόγγων μαζί συν. συνεκφώνΓ]ση. συμπρωταγωνιστής (ο),
συμπρωταγωνίστρια (η) {συμπρωτα- γωνιστριών} πρόσωπο που έχει πρωταγωνιστικό ρόλο μαζί με άλλον/άλλους σε έργο. ταινία ή παράσταση. - συμπρωταγωνιστικός, -ή, -ό.
συμπρωταγωνιστώ ρ. αμετβ. {συμπρωταγωνιστείς... | συμπρωταγωνίστησα} έχω πρωταγωνιστικό ρόλο μαζί με άλλον/άλλυυς (σε έργο, ταινία, παράσταση), συμπρωτεύουσα (η) {δύσχρ. συμπρωτευουσών} η δεύτερη σε μέγεθος και σημασία (οικονομική, διοικητική, γεωγραφική, στρατηγική κ.λπ.) πόλη μιας χώρας· (ειδικότ. για την Ηλλάδα) η Θεσσαλονίκη. σχολιο λ. ***πόλη.***
σύμπτυγμα (το) [μεσν.] {συμπτύγμ-ατος | -ατα, -άτων} ό.τι έχει πρυ- κύψει με σύμπτυξη, η πτύχωση υφάσματος. σχολιο λ. ***πτυχή.*** σύμπτυξη (η) {-ης κ. -ύξεως j -ύξεις. -ύξεων} (λόγ.) 1. το μάζεμα με δίπλωση (ώστε να δημιουργούνται πτυχώσεις): ***η ~ των ιστίων*** συν. δίπλωμα 2. η μείωση τής έκτασης πράγματος, κυρ. με αφαίρεση ή πύκνωση των συστατικών του ή περιορισμό των ορίων του: ***κατάφερε να συμπτύξει τον χρόνο τής ομιλίας του στα 10'\\ - κεφαλαίου*** συν. περιορισμός, ελάττωση, συντόμευση 3. σγραι. (α) η σχεδιασμένη μετακίνηση σε αμυντικές θέσεις που βρίσκονται πίσω: ***διέταξε ~ των δυνάμεων πίσω από τα χαρακώματα*** συν. οπισθοχώρηση, υποχώρηση (β) η συγκέντρωση σε έναν σχηματισμό των ανδρών που είχαν διασκορπιστεί ή αναπτυχθεί σε διάφορα σημεία συν. πύκνωση 4. τεχνική παραλλαγής μυυσικύ κομματιού, θέματος 5. (στη γυμναστική.

λ.χ. ως παράγγελμα) το μάζεμα των χεριών με τοποθέτηση των δακτύλων στους ώμους μετά την έκταση, προβολή ή ανάτασή τους. ΣΧΟΜΟ λ. ***πτυχή.***
Ιετυμ. < μτγν. ***σύμπτυξις*** < αρχ. ***συμπτύσσω\.*** συμπτύσσω ρ. μετβ. {συνέπτυξα. συμπτύ-χθηκα (λόγ. συνεπτύχθην, -ης. -η...), συνεπτυγμένος! 1. (λόγ.) μαζεύω με δίπλωση, δημιουργώντας πτυχώσεις: ~ ***τα ιστία / το παραπέτασμα*** συν. διπλώνω. περιστέλλω. μαζεύω ΛΝΤ. αναπτύσσω, απλώνω, εκτείνω 2. συγκεντρώνω σε πιο περιορισμένο χώρο. μαζεύω πυκνώνοντας: ***οι μαθητές συν- μπτύχθηκαν κατά τμήματα για την προσευχή*** ΣΥΝ. πυκνώνω αντ. αναπτύσσω 3. περιορίζω την έκταση πράγματος, αφαιρώντας στοιχεία του ή βάζοντάς το μέσα σε πιο στενά όρια: ~ ***ένα δίστηλο άρθρο σε μονόστηλο || λόγω ελλείψεως χρόνον έπρεπζ να συμπτύξει τον λόγο του*** συν. περιορίζω, συντομεύω, συντέμνω αντ. επεκτείνω, επιμηκύνω, αναπτύσσω 4. (μεσοπαθ. *συμπτύσσομαι*) μετακινούμαι σε θέσεις που βρίσκονται πιο πίσω: ***η σφοδρή επίθεση τού εχθρού μάς ανάγκασε να συμπτνχθούμε πίσω από τα οχνρά*** συν. υποχωρώ, οπισθοχωρώ ανγ. αναπτύσσομαι, προωθούμαι 5. (η μτχ. *συνεπτυγμένος*, ***-η, -ο)*** βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή, πτνχή.***
[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. "διπλώνω μαζί». ***< συν- + πτύσσω*** (βλ. λ. ***πτυχή)\.***
σύμπτωμα (το) |συμπτώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** κάθε οργανικό φαινόμενο που φανερώνει την ύπαρξη παθολογικής κατάστασης, στην οποία και οφείλεται: ***τα*** ~ ***τής ιλαράς είναι πνρετός. κοκκίνισμα των ματιών, εξανθήματα σε μορφή κΐ]λίδας κ.ά. || παρονσιάστηκαν συν- μπτώματα μηνιγγίτιδας*** 2. οτιδήποτε φανερώνει ή πιστοποιεί μια γενικότερη προβληματική, ανεπιθύμητη κατάσταση: ron ***τελευταίο καιρό νπήρξαν - αννπακοής και ανθαιρεσίας || η άνοδος τού τιμάριθμον είναι ανησνχητικό - για την πορεία τής οικονομίας || τα φαινόμενα βίας αποτελούν συμπτώματα κοινωνικής παθολογίας.*** (υπνκ.) **αυμπτωματάκι** (το).
[ΕΤΥΜ- αρχ.. αρχική σημ. «δυσάρεστη σύμπτωση». < ***συμπίπτω*** (πβ. κ. ***πτώμα).*** Η σημερινή σημ. είναι μτγν.Ι. συμπτωματικός, -ή. -ό Ιμτγν.11. αυτός που έχει τυχαίο χαρακτήρα, που προκύπτει από σύμπτωση: ***η σννάντησή τονς δεν ήταν ~, την είχαν προγραμματίσει*** ΣΥΝ. τυχαίος 2. αυτός που συνιστά σύμπτωμα αρρώστιας ή παθολογικής κατάστασης: ~ ***πνρετός / νόσος*** (πυο οφει- λεται σε άλλη νόσο). ―συμπτωματικ-ά/-ώς [μτγν.Ι επίρρ. «"σχολιο λ. ***επίρρημα.***
συμπτωματολογία (η) [18131 {συμπτωματολογιών} **1.** το σύνολο των συμπτωμάτων με τα οποία εκδηλώνεται μια νόσος, μια παθολογική κατάσταση 2. επιστημονικός κλάδος τής φυτοπαθολογίας που εξετάζει και τυποποιεί τα συμπτώματα των νόσων των φυτών. ― **συμπτωματολογικός,** -ή. -ό 118911. **συμπτωματολογικ-ά / -ώς** επίρρ. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. symptomatologiel. **σύμπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η σύγχρονη, τυχαία συνήθως, εκδήλωση δύο ή περισσοτέρων ανεξάρτητων μεταξύ τους γεγονότων ή καταστάσεων: ***ασυνήθιστη / παράξενη / μοιραία*** ~ |[***μια σειρά συμπτώσεων άλλαξε την κατάσταση || για δες ~*** ***σήμερα το πρωί σε σκεφτόμονν και να πον σνναντηθήκαμε! || δεν είναι σνγγε- νείς- είναι καθαρή ~ που έχουν το ίδιο ονοματεπώνυμο || Δεν μπορεί*** να ***οφείλονται όλα αυτά σε ~! Κάποια λογική εξήγηση Οα υπάρχει! || δεν ήταν - ότι βρισκόταν εκεί*** · ron ***είχαν ειδοποιήσει*** ΦΡ. (α) *κατά σύμπτωση* τυχαία, χωρίς προετοιμασία ή συνεννόηση, συμπτωματικά: - ***σνναντήθηκαν στον δρόμο!*** (β) *διαβολική / σατανική σύμπτωση* η σύμπτωση πυυ επιφέρει τα απυτελέσματα πυυ επιθυμούμε να απυ- φύγουμε και συμβαίνει πέρα από κάθε προσδοκία ή πρόβλεψη (με τρόπο τόσο απίθανο, ώστε μόνο ο διάβολος θα μπορούσε να την έχει πρυκαλέσει): ***κατά - μπερδεύτηκαν οι τηλεφωνικές γραμμές και άκονσε όλα όσα συζητούσαν εις βάρος*** rou **2.** το να συμπίπτει (κάτι) με (κάτι άλλο): ~ ***δύο αξόνων*** *ι* /ωνίων **3.** (μτφ.) η συμφωνία, η ταυτόσημη πυρεία ή η σύγκλιση στυν τρόπυ δράσης ή σκέψης: - ***απόψεων μεταξύ δύο αντιπροσωπιών || ~ εκτιμήσεων.***
[ετυμ. < αρχ. ***σύμπτωσις*** < ***συμπίπτω*** (πβ. κ. ***πτώσις)\.*** συμπύκνωμα (το) [1894J {συμπυκνώμ-ατος | -ατα, -άτων) το προϊόν τής συμπύκνωσης, συμπυκνώνω ρ. μετβ. {συμπύκνω-σα, -θηκα. -μένος} 1. αυξάνω την πυκνότητα (πράγματος, σώματος ή υλικού) έπειτα από ορισμένη διεργασία: ***συμπυκνωμένη κατάσταση τής ύλης*** (κυρ. η στερεά και η υγρή κατάσταση) || ***συμπνκνωμένο γάλα*** (παχύρρευστη μορφή γάλακτος. από το οποίο έχει αφαιρεθεί το νερό που κανονικά περιέχει) αντ. αραιώνω, αναπτύσσω 2. (μτφ.) πρυσδίδω σε (κάτι) μεγαλύτερη περιεκτικότητα, συνοχή: ro ***συμπνκνωμένο νόημα ενός κειμένον*** || ***στον μύθο συμπνκνώνεται πολλή σοφία και πείρα ζωής.***
IF.ΤΥΜ. < αρχ. ***συμπυκνώ (~όω)*** < συν- + ***-πυκνώ*** < ***πνκνός***|. συμπύκνωση (η) IJ874] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} 1. η αύξηση τής πυκνότητας (πράγματος, σώματος ή υλικού): ~ ***τού γάλατος*** αν γ. αραίωση, ανάπτυξη 2. (μτφ.) η απόκτηση μεγαλύτερης συνεκτικότητας. περιεκτικότητας: ~ rou ***νοήματος*** 3. χημ. συνένωση δύυ μυρίων σε ένα μεγαλύτερο με την ταυτόχρονη αποβυλή ενός μικρότερου μυ- ρίου 4. ΦΥΣ. ΧΗΜ. η υγρυπυίηση υδρατμών ή άλλου αερίου, συμπυκνωτής (υ) |1847| συσκευή πυυ χρησιμυπυιείται για τη συμπύκνωση. κυρ. αερίων ή ατμών, για τη μετατρυπή τους σε υγρά. αλλά και για τη συμπύκνωση διαλυμάτων. Κπίσης συμπυκνωτήρας 118941. ― συμπυκνωτικός,-ή, -ό [18611.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. condcnseurj. σύμφαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} άστρου (κυρ. για κομήτες) η σύγχρονη εμφάνιση.
[ετυμ. < αρχ. ***σύμφασις*** < ***συμφαίνομαι*** (που, ωστόσο, μαρτυρείται ως μτγν.) < συν- + ***φαίνομαι).***
συμφασικός, -ή, -ό ΗΛΕΚΤΡΟΛ. (ηλεκτρικό ρεύμα) που έχει την ίδια φάση με άλλο ρεύμα.
[ι-.ΐΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. co-phasal (νόθο σύνθ.)].
συμφέρει ρ. -♦ συμφέρω
συμφέρον (τυ) {συμφέρ-οντος | -οντα. -όντων) **1.** ό,τι αποκομίζει κανείς ως όφελος: ***τι*** ~ ***θα είχε από την ανατροπή τής κυβέρνησης;*** |j ***εργάστηκε ανιδιοτελώς. χωρίς κανένα προσωπικό*** ~ ΣΥΝ. κέρδυς, ωφέλεια · φρ. *τα καλά και συμφέροντα* ***(τά καλά καί συμφέροντα ταΐς ψυχαΐς ημών,*** από τη θεία Λειτουργία τού Ιωάννου Χρυσυστόμυυ) για περιπτώσεις στις υποίες κάποιος αξιολογεί ως γενικά σωστό ή θεμιτό ό.τι εξυπηρετεί τον ίδιο ατομικά, ό.τι ο ίδιος επιδιώκει ή πράττει προς όφελός του: ***σκέφτεται μόνο*** ~ **2.** οτιδήποτε ευνοεί, εξυπηρετεί κάποιον: ***το*** ~ σου ***είναι*** να ***φύγεις το σννομότερο!*** || ***πάω κόντρα στο - μον! || πράττω σύμφωνα με το ~ μον || κοιτάζω το ~ μου || εξν- πηρετώ*** ra ***~ κάποιον || πώς διασφαλίζονται τα ~ τής εταιρείας; || δημόσιο*** ~ (που αφορά στα μέλη μιας κοινωνίας, ενός συνόλου) **3.** (η γεν. *συμφέροντος*, *συμφερόντων)* για επιχείρηση, οργανισμό κ.λπ. που εξυπηρετεί κάποιυν/κάτι: ***η εταιρεία αν τή είναι ιταλικα***)ν ***συμφε- ρόντων*** || ***οργανισμός δημοσίον συμφέροντος*** **4.** (κακόσ.) η ιδιοτέλεια, το προσωπικό όφελος (συνήθ. σε αντίθεση με τυ συναίσθημα, την ευαισθησία κ.λπ.): ***παντρεύτηκαν από όχι από έρωτα*** **5.** ***συμφέροντα*** (τα) κάθε ομάδα, σύνολο προσώπων (φυσικών ή νυμικών) πυυ συχνά άτυπα ή παράτυπα επηρεάζει ή παρεμβαίνει υικυνυμικά σε επιχειρηματική. βιομηχανική ή άλλυυ είδους δραστηριότητα: ***κατήγγειλε τα μεγάλα ~ πον νπονομεύουν την κυβέρνηση || οργανωμένα / διαπλε- κόμενα*** ~. σχολιο λ. ***διαπλέκω, ενδιαφέρω.***
[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικυπ. υυδ. τής μτχ. ενεστ. τυύ αρχ. ***συμφέρω***]. συμφεροντολογία (η) 11894] {συμφεροντολογιών} η πρόταξη τού ατομικού συμφέροντος ως κριτηρίου συμπεριφοράς, σκέψεως και λή- ψεως αποφάσεων, συμφεροντολογικός, -ή. -ό 11886] αυτός που προκύπτει ή χαρακτηρίζεται από συμφεροντολογία. ― συμφεροντολογικ-α / -ώς επίρρ.
συμφεροντολόγος (υ/η) [1891J πρόσωπο που οι επιλογές και η συμπεριφορά του στοχεύουν αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων τυυ. Κπίσης (λαΐκ.) συμφεροντολόγα (η) {χωρ. γεν. πληθ.}.
συμφεροντολογώ ρ. {-είς...}.
Συμφερούπολη (η) πόλη τής Κ. Ουκρανίας στη Χερσόνησυ τής Κριμαίας.
[ΕΤΥΜ. < ρωσ. Simferopol < ελλην. ***συμφέρον + πόλη***, με την έννοια «κερδοφόρος, χρήσιμη πόλη». Ονομάστηκε έτσι το 1783 μετά την προσάρτηση τής Κριμαίας στη Ρωσία, ακυλυυθώντας τυν συρμό τής επυ- χής. να δίνυνται ελληνικά ονόματα], συμφερτικός, -ή, -ό |!892[(λαΐκ.) αυτός που συμφέρει, επωφελής αντ. ασύμφορος, επιζήμιος. ― συμφερτικά επίρρ. συμφέρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {παρατ. συνέφερα} (συνήθ. τριτοπρόσ. ή απρόσ.) εξυπηρετώ, είμαι ευνοϊκός για κάποιον, λειτουργώ θετικά υπέρ του: (τριτοπρόσ.) ***αντή η επένδνση σε συμφέρει περισσότερο από τις άλλες*** || ***δε*** ν ***μας συμφέροννν αντές οι εξελίξεις***]| ***κάνει πάντα ό,τι τον συμφέρει*** || (απρόσ.) ***συμφέρει να αγοράζεις στις εκπτώσεις.*** [f.tym. < αρχ. ***συμφέρω***, αρχική σημ. «φέρνω μαζί - επακολουθώ, συνεπάγομαι». < συν- + ***φέρω.*** Η τριτοπρόσωπη χρήση είναι ήδη αρχ.|. συμφέρων, -ουσα, -ον {συμφέρ-υντος, -υντα | -υντες (υυδ. -όντα). -όντων (θηλ. -ουσών)} **1.** αυτός που συμφέρει: ***πήρε στεγαστικό δάνειο με συμφέροντες όρονς !) έκανε μια πολύ συμφέρουσα αγορά || συμφέρονσες σννεργασίες / επενδύσεις 2. συμφέρον (το)*** (βλ.λ.). Ιετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. ***συμφέρω\.*** συμφιλιώνω ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {συμφιλίω-σα. -θηκα, -μένυςΙ 1. αποκαθιστώ τη σχέση φιλίας ή αρμονικής συνεργασίας μεταξύ (δύο ή περισσοτέρων) πλευρών, επαναφέρω την ηρεμία και την αρμονία μεταξύ τους: ***προσπάθησε να συμφιλιώσει το ζενγάρι, αλλά τελικά προχώρησαν στο διαζύγιο || δεν έχονν συμφιλιωθεί ακόμα από εκείνο τον καβγά!*** συν. συνδιαλλάσσω, μονοιάζω, αγαπίζω **2.** φέρω σε συμβιβασμό καταστάσεις, ιδέες κ.λπ. που είναι αντίθετα: - ron ***ρεαλισμό με τη φαντασία*** **3.** (ειδικότ. τυ μεσυπαθ. ***συμφιλιώνομαι***) εξυικειώνυμαι, παύω να έχω πρόβλημα (με κάτι): ο ***άνθρωπος δύσκολα συμφιλιώνε- ται με την ιδέα τού Οανάτον.*** συμφιλίωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} 1. η απκατάσταση τής φιλικής σχέσης ή τής αρμονικής συνεργασίας μεταξύ (δύυ ή πε- ρισσυτέρων) πλευρών, η επαναφορά τής ηρεμίας μεταξύ τους: ***η ~ των δύο αντιμαχομένων πλενρών*** || ***εθνική*** ~ **2.** η εξοικείωση με κάτι δυσάρεστυ: ***η - με την ιδέα τού Οανάτον / τής αποτνχίας.*** συμφιλιωτής (ο), συμφιλιώτρια (η) {συμφιλιωτριών} πρόσωπο που συμφιλιώνει κάποιους, συμφιλιωτικός, -ή, -ό [I886| αυτός που επιχειρεί, απυβλέπει ή συμβάλλει στη συμφιλίωση: ***μετριοπαθής παρέμβαση με - χαρακτήρα*** συν. συνδιαλλακτικός. ― αυμφιλιωτικ-ά / -ώς επίρρ. συμφοιτητής (υ) |αρχ.[. συμφοιτήτρία (η) [18951 {συμφυτητριών} πρόσωπο που φυιτά στην ίδια σχολή, και κατά τον ίδιυ χρόνο, με άλλον/άλλους φοιτητές, συμφοιτώ ρ. αμετβ. |αρχ.] {συμφοιτάς...] συνεφοίτησα} είμαι συμφοιτητής με άλλυν/άλλυυς, - αυμφοίτηαη (η) [αρχ.|. συμφορά κ. (λαΐκ.) συφορά (η) 1. συμβάν ή κατάσταση με δυσμενέστατες επιπτώσεις: ***με βρίσκει / παθαίνω μεγάλη*** ~***!*** || r^roia - ***δεν τη βάζει ο νονς τού ανΟρώπον!*** συν. κακό · ΦΡ. (α) ***συμφορά (μου / σου...)!*** αλίμονο (μου / σου...), κακό που με / σε βρήκε (β) *τής* συμφοράς (ως χαρακτηρισμός) για κάτι που δεν αξίζει τίποτα, κακής ποιότητας: ***αντή η νπηρεσία είναι*** - ΣΥΝ. τής κακιάς ώρας. τής πυρκαγιάς
(συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί ένα τέτοιο συμβάν ή κατάσταση: ***η ~ τον ήταν πον δεν άκουσε τονς φίλονς τον*** || ra ***αποτελέσματα των***

εξετάσεων ήταν μια ~! **3.** (συνεκδ.-καθημ.) πρόσωπο που η συμπεριφορά του προξενεί συνεχή και μεγάλα προβλήματα στους άλλους: ***αυτός είναι ~ σκέτη, δεν θ' αφήσει τίποτα όρθιο εδώ μέσα.***

[πτυμ. αρχ. < ***συμφέρω*** (βλ.λ.). Η λ. είχε αρχικώς ουδέτερη χροιά, αφού δήλωνε κάθε τυχαίο γεγονός, καλό ή κακό. κάθε απρόβλεπτη περίσταση στη ζωή, γι' αυτό και υι αρχαίοι συγγραφείς συχνά προσέθεταν ένα επίθετο δηλωτικό ποιότητας (λ.χ. ***συμφοραι άγαθαί ι καίριοι, συμφορά άχαρις : οίκτρά / κακή*** κ.τ.ο.). Ωστόσο, βαθμηδόν περιορίστηκε στη δήλωση των κακών συγκυριών, των ατυχημάτων και των δυσμενών συμβάντων και με αυτή τη σημ. επικράτησε στη Ν. Κλληνική|.

συμφόρηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} 1. ιατρ. η απότομη συγκέντρωση υπερβολικής ποσότητας αίματος στα αγγεία ιστού ή οργάνου τού σίόματος. με αποτέλεσμα τη διόγκωσή του και την πα- ρεμπόδιση τής λειτουργίας του: ***πνευμονική*** ~ **||** ***παθητική / ενεργητική*** ~ (πυυ οφείλεται λ.χ. σε λοίμωξη ή κάκωση) · ΦΡ. ***εγκεφαλική συμφόρηση*** η αποπληξία (βλ.λ.) 2. (μτφ.) η δυσκολία στην κυκλοφορία, λόγω συγκέντρωσης πολλούν οχημάτων στον ίδιο χώρο: ***τα οδικά έργα*** ε^υυν ***προκαλέσει ~ στο τμήμα αυτό τής λεωφόρου*** συν. μποτιλιάρισμα λνί. αποσυμφόρηση **3.** η δυσκολία στην κίνηση λόγω συγκέντρωσης πολλών προσώπων στον ίδιο χώρο ή η συγκέντρωση πολλών προσώπων με ίδια ειδικότητα / επάγγελμα σε έναν κλάδο κ.λπ.: ***παρατηρείται ~ στις υπηρεσίες τού Ι.Κ.Λ. αυτή την περίοδο \\η ~ στον κλάδο μας προκλήθηκε από την εισροή μεγάλου αριθμού νέων επαγ- γελματιών.***

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***συμφόρησις*** < αρχ. ***συμφορώ (-έω)*** «συσσωρεύω, συ- γκεντρώνω σε έναν χώρο» < ***σύμφορος*** (βλ.λ.). Ο ιατρ. όρ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. congestioni, συμφορητικός, -ή. -ό 11867J 1. αυτός που σχετίζεται με τη συμφόρηση: - ***περιστατικό*** **2.** «χυτός που προκαλεί συμφόρηση: ~ ***προδιάθεση.***

σύμφορος, -ος, -ο (λόγ.) 1. αυτός πυυ συμφέρει, που απυφέρει όφελος ιυν. (λαϊκ.) συμφερτικός λν γ. ασύμφορος, επιζήμιος 2. αυτός που ενδείκνυται υπό συγκεκριμένες συνθήκες: ~ λύση ΣΥΝ. κατάλληλος, πρόσφορος αντ. ακατάλληλος **3.** αυτός πυυ προσφέρει ενίσχυση και υποστήριξη σε κάποιον συν. ευνοϊκός ανί. βλαπτικός.

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «συνοδευτικός, σύντροφος». < ***συμφέρω\.*** συμφραζόμενα (τα) {συμφραζομένων} το τμήμα κειμένου ή ομιλίας. μέσα στο οποίο βρίσκεται μια λέξη και το οποίο μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση τής σημασίας της: ***στην πρόταση «οι γερανοί αλλάξουν τα φτερά τους το καλοκαίρι» κατα/.αβαίνουμε από τα - ότι πρόκειται για το πτηνό γερανός και όχι για το μηχάνημα*** (βλ. κ. λ. ***συγκείμενο).***

Ιετυμ. < αρχ. ***συμφράζομαι*** «συσκέπτομαι με κάποιον» < ***συν- + φράζω*** / ***-ομαι*** «εκφράζομαι, εξηγούμαι». Η μτχ. ***συμφραζόμενα*** απαντά με τη σημερινή της σημ. στη Μτγν. Ελληνική), συμφυής, -ής, -ές {συμφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) 1. αυτός που αποτελεί φυσικό εκ γενετής γνώρισμα (κάποιου): ~ ***χάρη / ευαισθησία*** συν. σύμφυτος 2. αυτός πυυ υπάρχει ή εκδηλώνεται ήδη από τη γέννηση κάποιου: - ***νόσος*** (συγγενής) ΣΥΝ. έμφυτος, εγγενής. — συμφυώς επίρρ. [αρχ.]. αυμφυΐα (η) [μτγν.]. ^ σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες, σύμφυτος.***

| πτυμ. αρχ. < ***συμφύω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)|. σύμφυμα (το) 11843] {συμφύμ-ατος | -ατα. -άτων| ιδίως παλαιότερο αλλά και νεότερο λεξικό στοιχείο πυυ δεν έχει αυτοτελή χρήση στη Νέα Ελληνική και λειτουργεί μόνο ως παραγωγικό στοιχείο, π.χ. ***εν- δο- (ενδο-χώρα), -κομία (μελισσο-κομία).***

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. confixe], συμφύομαι ρ. αποθ. αμετβ. {συνεφύην. -ης, -η...[1. (για φυτά) φυτρώνω στυ ίδιο ή απυ το ίδιο μέρος ή σημείο με κάτι άλλο 2. (για οστά) συναπαρτίζω άρθρωση με άλλο οστό. με το οποίο είμαι φυσικά ενωμένος συν. συνάπτομαι **3.** προσαρμόζομαι και συγκυλλώμαι σε κάτι άλλο. σχολιο λ. ***αποθετικός.***

[είυμ. αρχ. < συν- + ***φύω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)]. σύμφυρμα (το) [1859j {συμφύρμ-ατος | -ατα, -άτων} κάθε ένωση ή συνδυασμός στοιχείων που έχουν αναμιχθεί κατά τυχαίο τρόπο, χωρίς σειρά ή συγκεκριμένη αναλογία: ~ ***λαών Ι φυλών*** / ***τάσεων*** ΣΥΝ. συνονθύλευμα.

[κτυμ. < ***συμφύρω*** (βλ.λ.)|. συμφυρματικός, -ή. -ό 1. αυτός που προκύπτει από συμφυρμό

αυτός πυυ αποτελεί τυχαίο μείγμα, σύμφυρμα, συμφυρμός (ο) 1. (λόγ.) η ανάμειξη στοιχείων σε τυχαία αναλογία, η συνένωση με ανακάτωμα: ***η ιδρυτική διακήρυξη τού κόμματος είναι ένας ~ απόψεων και τάσεων χωρίς ιδεο/.ογική καθαρότητα*** ΣΥΝ. ανακάτωμα 2. γλωσσ. το γλωσσικό φαινόμενο κατά το οποίο δύο συγγενή γλωσσικά στοιχεία (συνήθ. λέξεις, αλλά και φθόγγοι, μορφήματα. φράσεις, προτάσεις) συμφύρονται. δηλ. συμπλέκονται στη συνείδηση τού ομιλητή και καταλήγουν σε ένα· π.χ. ***ψάχνω + χα?^εύω*** (δια- λεκτ. «ζητώ») > ***ψαχουλεύω, δίχα + διχώς*** (αρχ. προθέσεις) > ***δίχως, μέζων (μέγας) + αμείνων / κρείσσων > μείζων, πού 'ναι + να τους > πού 'ναι τους, προσέλαβαν τους καλύτερους + όσοι μπορούν > προ- σέλαβαν τους καλύτερους όσους μπορούν*** να...· ο συμφυρμός ως ψυχολογική γλωσσική διεργασία συνδέεται με άλλα γλωσσικά φαινόμενα όπως η αναλογία και η παρετυμολογία, χρησιμοποιείται 8ε συχνά σε λογοπαίγνια, στη γλώσσα τής διαφήμισης αλλά και στη λογοτεχνία.

[ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***συμφύρω*** (βλ.λ.). Ο γλωσσ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο απυ γαλλ. contaminaiion]. σύμφυρση (η) [μτγν.I {-ης κ. -ύρσεως | -ύρσεις, -ύρσεων} 1. η ανάμειξη δύο διαφορετικών στοιχείων: ***η άποψη αυτή αποτελεί ~ υποκει μενισμού και ρεαλισμού*** *2.* ο συμφυρμός (βλ.λ.). **συμφύρω** ρ. μετβ. {συνέφυρα, συμφύρ-θηκα. -μένος} **1.** ανακατεύω σε τυχαίες δόσεις και αναλογίες, ενώνω αναμειγνύοντας συν. ανακατώνω, αναμειγνύω 2. (μτφ. κυρ. μεσοπαθ. ***συμφύρομσι)*** συγχρωτίζομαι. συναναστρέφομαι παρέες ή άτομα κατά τρόπο πυυ υποβιβάζει τη γενική εικόνα μυυ. πυυ με μειώνει συν. συναγελάζομαι.

[Ετυμ. αρχ. < συν- + *φύρω* «ανακατεύω, αναμειγνύω (κυρ. πράγματα ή στοιχεία που δεν ταιριάζουν)» (βλ. λ. *φύραμα)]*. **σύμφυση** (η) {-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεωνί **1.** η φυσική ένωση σε ενιαίο σώμα: - *κρυστάλ'Αων!* *διαφορετικοί ορυκτών* (λ.χ. λόγω τής ταυτόχρονης κρυστάλλωσής τους) ΣΥΝ. συγκόλληση, συσσωμάτωση ΑΝΑΤ. (α) η φυσική ένωση δύο οστών ή μερών οστών: *ηβική* - (β) άρθρωση πυυ ενώνει δύο οστά (μέ ινώδη χόνδρο) **3.** η συγκόλληση μερών γειτονικών οργάνων, λ.χ. ύστερα από εγχείρηση.

[f.tym. < αρχ. ***σύμφυσις < συμφύω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)J. **σύμφυτος,** -η. -ο **1.** αυτός που είναι στη φύση κάποιου, που αποτελεί φυσικό, ουσιαστικό, αναπόσπαστο στοιχείο ή γνωρισμά του: ***~ εν- γένεια*** / ***χάρη*** / ***λεπτότητα*** συν. συμφυής **2.** αυτός που προκύπτει ή υφίσταται με φυσικό τρόπο συν. φυσικός **3.** (μτφ.) αυτός πυυ απορρέει φυσικά από κάτι ως εύλογη συνέπεια: ***η ανο)τατη θέση στην ιεραρχία είναι ~ με περισσότερες ευθύνες*** **4.** (για νόσους) συγγενής (βλ.λ.).

[LTYM. αρχ. < ***συμφύω*** / ***-ομαι*** (βλ.λ.)].

σύμφυτος - συμφυής - έμφυτος - συγγενής - εγγενής - επίκτητος. Για να δηλωθεί στην Ελληνική ότι κάτι υπάρχει ευθύς εξαρχής. συγχρόνως με τη γένεση ή την πρώτη εμφάνισή του. χρησι- μοποιήθηκαν παράγωγα των ρημάτων ***φύομαι*** (αρχ.) και ***γίγνομαι*** (αρχ.) μαζί με τις προθέσεις συν και εν. Τα σύνθετα με τυ συν δή- λωσαν ειδικότερα την «αναγκαία συνύπαρξη» δύο ή περισσότερων στοιχείων, το ότι συνυπάρχουν, χωρίς να μπορούν να διαχωριστούν: αυτά είναι τυ ***σύμφυτος (Η έννοια τής δημοκρατίας είναι σύμφυτη με την έννοια τής ελευθερίας),*** το λόγιο ***συμφυής (Πατήρ, Υιός και Αγιο Πνεύμα είναι τρεις συμφυείς υποστάσεις, δηλ. τρία διακρινόμενα πρόσωπα αλλά τόσο ενωμένα, ώστε έχουν μία μόνο ουσία και μία ενέργεια, που το καθένα τη διαθέτη με*** ιον ***ιδιαίτερο τρόπο του)*** και το ειδικής συνήθοκ χρήσεως (για διάφορες νόσους) ***συγγενής (συγγενής δυσπλασία,*** αλλά και: ***Αλήθεια και σοφία. δηλ. ο Λόγος, είναι συγγενείς προς*** ιον ***Γεννήτορα).*** Τα σύνθετα με το εν δήλωσαν περισσότερο «αυτό που υπάρχει στο εσωτερικό κάποιου, στη φύση του, ως προϋπόθεση, τρόπον τινά. τής ύπαρξής του»: πρόκειται για τυ ***έμφυτος (Π καλοσύνη είναι έμφυτη*** στον ***άνθρωπο)*** και το ***εγγενής (Η γλώσσα είναι εγγενής ικανότητα τού ανθρώπου).*** Στη φυσική εξαρχής ύπαρξη πυυ δηλώνουν τα ***έμφυτος*** και ***εγγενής*** αντιτίθεται το ***επίκτητος*** (Οι ***ικανότητες τού ανθρώπου να σκέπτεται λογικά και να φέρεται ευγενικά είναι επίκτητες).***

συμφωνητικό (το) έγγραφο με το οποίο συνάπτεται συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πλευρών: ***ιδιωτικό*** ~ ΣΥΝ. συμβόλαιο.

συμφωνία (η) {συμφωνιών] **1.** η σύμπτωση σε θέσεις, γνώμες ή ενέργειες: ***καταλήγω / φθάνω σε*** ~ || ***ρητή / προφορική / μυστική / παρα- σκηνιακή / μερική / έγγραφη / ιδιοπική / πλήρης ~ || μετά από πολύωρες συζητήσεις επήλθε*** ~ ***μεταξύ*** zyov ***δύο πλευρών || η διαδικασία καθορίστηκε κατόπιν συμφωνίας όλων των υποψηφίων*** **2.** η αμοιβαία, κυρ. επίσημη, δέσμευση δύο ή περισσοτέρων πλευρών, συνομυλόγηση συμβάσεων: ***κλείνω / τηρώ / επικυρώνω μια*** ~ || υι ***όροι μιας*** - || ***παραβιάζω / αθετώ μια*** ~ || ***—πακέτο-*** φρ. *συμφωνία κυρίων* βλ. λ. ***κύριος***

(ειδικότ.) σύμβαση που υπογράφεται μεταξύ δύο ή περισσοτέρων κρατών για τη ρύθμιση λιγότερο σημαντικών ζητημάτων, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς τη συνθήκη: ***για τη διευθέτηση τής διαφοράς ακολούθησε διμερής ~ μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας*** **4.** (συνεκδ.) το ίδιο το έγγραφο συμβάσεως, ενός συμβολαίου: ***στη ~ δεν έχει τεθεί η υπογραφή του || καταρτίζω / διαβάζω μια ~*** **5.** (συνεκδ.) καθένας από τους επιμέρους όρους συνθήκης ή συμβολαίου: γο ***συμβόλαιο περιελάμ- βανε - για δύο έκτακτες εμφανίσεις τού τραγουδιστή || δέχθηκε με τη ~ να μοιραστούν τα κέρδη*** **6.** τυ ταυτόχρονο άκουσμα δύο ή περισσοτέρων φωνών ή ήχων **7.** (κατ' επέκτ.) η αρμονική ένωση, συνήχηση φωνών ή ήχων. κυρ. κατ' αντιδιαστολή πρυς την παραφωνία συν. αρμονία 8. (μτφ.) ο αρμονικός συνδυασμός στοιχείων, η ταιριαστή λειτουργία και έκφραση, π.χ. βάσει κοινών ή ανάλογων ιδιοτήτων: ~ ***χαρακτήρων/ χρωμάτων*** ΑΝΤ. ασυμφωνία 9. (ειδικότ.) (α) η αντιστοιχία δεδομένων κυρ. μετά από σύγκριση, συσχέτιση: ***δε*** ν ***υπάρχει ~ λόγων και έργων*** ΣΥΝ. συνέπεια (β) *συμφωνία ταμείου* η αντιστοιχία των μετρητών τού χρηματοκιβωτίου με τυ ποσό πυυ αναφέρεται στυ βιβλίο τύ ταμείου · 10. μους. (α) εκτεταμένη μουσική φόρμα ορχη- στρικής μουσικής, κατά κανόνα σε πολλά μέρη (συνήθως τέσσερα)· τυ πρώτο μέρος, μυρφυλογικά, είναι γραμμένο σε <οόρμα σονάτας (β) τυ σύμφωνο διάστημα (βλ. λ. ***σύμφωνος)*** · 11. γλωσσ. *συμφωνία όρων* (σε μια πρόταση) η κατά κανόνα συμφωνία των όρων τής πρότασης ως πρυς ορισμένα γραμματικά στοιχεία (πρόσωπο, γένος, πτώση, αριθμό), λ.χ. τυ ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενο στυ πρόσωπο και στον αριθμό, το κατηγορούμενο με το υποκείμενο στην πτώση και (αν είναι επίθ.) στυ γένυς και στυν αριθμό κ.λπ. σχολιο λ. ***αντιδάνειο. γένος.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***σύμφωνος*** (βλ.λ.). Ο μουσ. όρ. είναι αντιδάν. από ιταλ. sinfoniaj.

συμφωνικός, -ή, -ό **1.** γλωσσ. αυτός που σχετίζεται με σύμφωνο ή σύμφωνα: ~ ***σύμπλεγμα*** / ***φθόγγος*** · **2.** αυτός που ταιριάζει ή αναφέ- ρεται σε συμφωνία ή ηχητική αρμονία 3. μους. (α) ό.τι σχετίζεται

άμεσα με την παράδοση των συναυλιών, στο πλαίσιο τής οποίας αναπτύχθηκε η μουσική φόρμα τής συμφωνίας· σχετίζεται με τη σπουδαιότητα, τη σοβαρότητα και την ποιότητα των μουσικών ιδεών και επάγεται εύρος, διάρκεια και μέγεθος: ***η ανάπτυξη τού θέματος ι τής φόρμας / τής μουσικής ιδέας παίρνει - διαστάσεις || ~ σπουδές / παραλλαγές / εισαγωγή*** (β) *συμφωνικό ποίημα* είδος προγραμματικής μουσικής, στην οποία η ανάπτυξη τής ποιητικής ιδέας λαμβάνει συμφωνικές μουσικές διαστάσεις και ανάλογη σπουδαιότητα (γ) **συμφωνική** *ορχήστρα* η τυπική ορχήστρα συναυλιών τού 19ου αι., που αποτελείται από τις οικογένειες των εγχόρδων, των πνευστών (ξύλινων και χάλκινων), των κρουστών οργάνων και την άρπα. ·- · **συμφωνικ-ά** / -ώς επίρρ.

[ϋΐΥΜ. όψιμο μτγν.. αρχική σημ. «ο προσδιοριζόμενος σε συμφωνία, σε συνθήκη», < αρχ. ***συμφωνία.*** Ο γλωσσ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. consonantiquc, ενώ υ μουσ. όρ. είναι ελληνογενής. < γαλλ. symphonique].

σύμφωνο (το) {συμφών-ου | -ων} **1.** γλΩΣΣ. (α) φθόγγος χαμηλής ηχη- ρότητας κατ' αντιδιαστολή προς τα φωνήεντα, πυυ παράγεται όταν. κατά την ομιλία, ο εκπνεόμενος αέρας προσκρούει σε και κατόπιν διέρχεται από τέλειο φραγμό ***(κλειστά -)*** ή στενό τής στοματικής κοιλότητας ***(διαρκή - τριβόμενα, προστριβή, έρρινα, υγρά*** ~λ με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένας αισθητός θόρυβος· τα σύμφωνα δεν απαντούν αυτοτελώς στον λόγο, αλλά συν-εκφωνούνται μαζί με φωνήεντα (β) γράμμα ή άλλο σύμβολο (γράφημα) που αναπαριστά. αντιπροσωπεύει συμφωνικό ήχο: ***ανοιχτά / κλειστά*** - · 2. επίσημη συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πλευρών: ***ιδιωτικό*** ~ ΣΥΝ. συμφωνητικό, συμβόλαιο 3. (ειδικότ.) συνθήκη ή συμμαχία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων κρατών: ~ ***μη επιθέσεως / εμπορικής συνεργασίας / φιλίας*** || (παλαιότ.) γο ***Σύμφωνο τής Βαρσοβίας*** (η συμμαχία των κομουνιστικών χωρών) 4. (συνεκδ.) το ίδιο τυ κείμενο τής συν* θήκης ή τού συμβολαίου, βάσει τού οποίου συμφωνούν δύο ή περισσότερες πλευρές: ***υπογραφή ι κείμενο τού*** ~.

[ετυμ. < μτγν. ***"(τά) σύμφωνα,*** πληθ. ουδ. τύ αρχ. επιθ. ***σύμφωνος*** (βλ.λ.). Η ονομασία των φθόγγων αυτών ως συμφώνων οφείλε- ται στην ιδιότητά τους να συμ-φωνούνται, να συν-εκφέρονται υποχρεωτικά με φωνήεν. Η σημ. «επίσημη συμφωνία» είναι μτγν. και απαντά σε εκκλησ. συγγραφείς |.

συμφωνόγραμμα (το) Ισυμφωνυγράμμ-ατος | -ατα,-άτων| γράμμα που αντιπροσωπεύει συμφωνικό φθόγγο, **συμφωνόληκτος,** -η, -ο |)860| γλωσσ. (όνομα ή ρήμα) που το τελευταίο γράμμα τού θέματός του (χαρακτήρας) είναι σύμφωνο: ***τρίβ-ω*** ή (στα Αρχαία Κλληνικά) ***κόρας, κόρακ-ος.***

[ftym. < *σύμφωνο + -ληκτος < λήγω*\. συμφωνοποίηση (η) **[**1889]

ΓΛΩΣΣ. η τροπή ενός ημιφώνου σε σύμφωνο.

[ftym. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Konsonantismus]. **σύμφωνος,** -η, -ο **1.** αυτός που δηλώνει συμφωνία, αποδοχή: *όλα έγι- ναν με τη ~ γνώμη τού προέδρου* j] *η πρότασή σου με βρίσκει απολύτως σύμφωνο* jj *είμαι απόλυτα ~ με τις ενέργειες σου!* ΣΥΝ. ομόγνωμος αντ. αντίθετος- ΦΡ. *(είμαστε) σύμφωνοι;* συμφωνούμε: έχει κανείς αντίρρηση;: *Θα πάμε στο λυύνα-παρκ. αλλά θα είστε ήσυχοι. Σύμφωνοι;* **2.** αυτός που βρίσκεται σε αντιστοιχία, που είναι ανάλογος και ταιριαστός με κάτι άλλο: οι *νόμοι οφειΡ^ουν να είναι σύμφωνοι με το Σύνταγμα* jj *ο τρόπος ζωής του δεν είναι σύμφωνος με όσα διακηρύσσει* ιυν. ταιριαστός, συνεπής 3. (για φωνή. μουσικό ήχο) αυτός που ηχεί αρμονικά σε σχέση με άλλον αντ. παράφωνος **4.** γλωσσ. *σύμφωνο* (το) βλ.λ. **5.** μουσ. *σύμφωνο διάστημα* ή *συμφωνία* (στην παραδοσιακή ευρωπαϊκή μουσική) το μουσικό διάστημα που. λόγω τής μικρής εσωτερικής έντασης που εγκλείει, παρουσιάζει μαλακό άκουσμα και ακούγεται αυτοτελώς χωρίς να χρειάζεται να «λυθεί» σε κάποιο άλλο διάστημα· ακουστικά αντιστοιχεί σε απλή αριθμητική σχέση των συχνοτήτων των δύο φθόγγων πυυ το αποτελούν: *το μουσικό έργο πρέπει να τελειώνει σε -* λντ. διάφωνυ διάστημα ή διαφωνία (βλ.λ.). — **σύμφωνα / αυμφώνως** [αρχ.Ι επίρρ. [ΕΤΥΜ. αρχ, < *συν- + -φωνος < φ(ονή*|. **συμφωνώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. ίσυμφωνείς... [συμφών-ησα. -ούμαι, -ήθηκα (λόγ. συνεφωνήθην. -ης, -η.... μτχ. συμφωνηθείς. -είσα, -έν), -ημένος (λόγ. συμπεφωνημένος)! ♦ (αμετβ.) 1. συμμερίζομαι τη γνώμη, τις αντιλήψεις ή τις προτάσεις κάποιου, συμπίπτω στις θέσεις ή στα συμπεράσματα μου (με κάποιον): ~ *με ό,τι λες* || ~ *με τους περισσότερους ομΟ.ητές* || *σε άλλα συμφωνούμε, σε άλλα διαφωνούμε* || ~ *απολύτως μαζί σου* ΑΜ. διαφωνώ **2.** συνδυάζομαι αρμονικά: γο *σχέδιο τού καναπέ θα πρέπει να συμφωνεί με το στυλ των άλλων επίπλων* ΣΥΝ', ταιριάζω, (μτφ.) δένω, πάω, πηγαίνω λντ. έρχομαι σε αντίθεση 3. βρίσκομαι σε αντιστοιχία, είμαι συνεπής προς κάτι: *η ζωή των πολιτικών πρέπει να συμφωνεί με τις ιδέες που πρεσθεύουν* |j *τα λεφτά στο ταμείο πρέπει να συμφωνούν με τις εισπράξεις τής ημέρας* ανί*. έρχομαι σε αντίθεση **4.** (+σε) συνάπτω συνθήκη ή συμβόλαιο, δεσμεύομαι από κοινού (με άλλον/άλλους) με. αμοιβαίες υποχρεώσεις και εγγυήσεις για την τήρηση συγκεκριμένων όρων: *οι ηγέτες τής Ε.Ε. προσπαθούν να συμφωνήσουν σε μία κοινή πολιτική* || *τα δύο κράτη συμφώνησαν σε πενταετές πρόγραμμα συνεργασίας* 5. (η λόγ. μτχ. *συμφωνηθείς, -είσα. -έν*) για τον οποίο έχει υπάρξει συμφωνία (κυρ. επίσημη): *η συμφωνηθείσα πολιτική τού κόμματος* || *παραβιά- στηκαν οι συμφωνηθέντες όροι* || *τήρησαν τα συμφωνηθέντα με απόλυτη συνέπεια* ♦ (μετβ.) 6. καταλήγω σε συμφωνία για κάτι, κανονίζω κάτι με κάποιον άλλο: *τα έχουμε συμφωνήσει όλα: θα μοιράσουμε τα κέρδη πενήντα-πενήντα.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ετυ.μ. < αρχ. ***συμφωνώ (-έω) < σύμφωνος***|. **συμψηφίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] [συμψήφισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος]

συνυπολογίζω το ποσό που δικαιούται να λάβει κανείς μαζί με τα χρέη του, ώστε να υπάρχει απόσβεση ισόποσων απαιτήσεων · 2. (στις δικαστικές αποφάσεις) υπολογίζω μικρότερη ποινή ως μέρος άλλης μεγαλύτερης, πυυ έχει επιβληθεί στο ίδιο πρόσωπο **3.** (μτφ.) απαλλάσσω (κάποιον) από την ευθύνη τυυ για σφάλμα που τον βαρύνει, κατά τρόπον ώστε αναλόγως να απαλλάσσομαι από αντίστοιχες δικές μου ευθύνες: ***στη δημόσια ζωή τα σκάνδαλα δεν συμψηφίζονται!*** — συμψηφιστικός,-ή,-ό.

συμψηφισμός (ο) Ιμεσν.] 1. ο συνυπολογισμός τού ποσού που δικαιούται να λάβει κάποιος μαζί με τα χρέη τυυ, ώστε να υπάρχει απόσβεση ισόποσων απαιτήσεων 2. (στις δικαστικές αποφάσεις) υ υπολογισμός μικρότερης ποινής ως μέρους μιας άλλης μεγαλύτερης, που έχει επιβληθεί στο ίδιο πρόσωπο **3.** (μτφ.) η απαλλαγή κάποιου από την ευθύνη τυυ για σφάλμα με το οποίο βαρύνεται. ώστε αναλόγως να απαλλάσσεται και υ άλλος από αντίστοιχες δικές του ευθύνες.

σύμψυχος, -η, -ο -* σύψυχος

ΣΥΝ (υ) (συντομ.) το κόμμα «Συνασπισμός τής Αριστεράς και τής Προόδου»' πολιτικό κόμμα που ιδρύθηκε το 1989 από δυνάμεις τής Αριστεράς.

συν πρόθ. (αρχαιοπρ.) δηλώνει: 1. προσθήκη (επιπλέον, επιπροσΟέτως), σύμβολο τής πρόσθεσης και πρόσημο των θετικών αριθμών (μαθ.) (+αιτ., +αρι"θμητ.): ***οκτώ ~ δύο ίσον δέκα || μου ήταν αδύνατο να περιποιηθο) ταυτόχρονα τους δικούς μου καλεσμένους ~ αυτούς τού αδερφού μου*** || ***θα σου στοιχίσει*** *1.000* ***δρχ. ~ τις κρατήσεις*** λντ. πλην φρ. (α) ***συν Αθηνά και χείρα κίνει*** μαζί με τη βοήθεια τού Θεού. κάνε κι εσύ κάτι. μην περιμένεις τα πάντα από τον Θεό. πρέπει κι εσύ να δραστηριοποιηθείς (β) *συν τοις σλλοις* εκτός από τα άλλα, επιπλέον, επιπροσθέτως: ***«ο σταθμός τής Δ.Ε.Η. έχει εγκατασταθεί πάνω στο ενεργό ρήγμα και ~ σε μπαλωμένο χείμαρρο»*** (εφημ.) **2.** συνοδία, ακολουθία (μαζί με) (+δοτ.): ***προσέρχονται ~ γυναιξί και τέκνοις*** (δηλ. με τις γυναίκες και τα παιδιά τους. όλοι μαζί) || ***οι ~ αυτώ*** (οι ακόλουθοί τυυ. οι οπαδοί του) **3.** βοήθεια (με τη βοήθεια) (+δοτ.): - ***Θεώ ελπίζω να πάνε όλα καλά || παρά την καταστροφή που υπέστη. θα ξανα- φτειάξει ~ Θεώ την περιουσία του*** **4.** συμφωνία (σε συμφωνία με) (+δυτ.): ***όλες οι διαδικασίες έγινα*** ν ~ ***τω νόμω*** **5.** παρέλευση χρονικού διαστήματος (+δοτ.): ***θα ξεπεράσουμε τα προβλήματα ~ τω χρό- νω*** (με τον καιρό, με το πέρασμα τύ χρόνου) |{ - ***καιρώ*** (με την πάροδο τού καιρού) όλα θα διευθετηθούν 6. ως ουσιαστικό με άρθρο συνήθ. στον πληθυντικό αριθμό (τα πλεονεκτήματα): ***η συμφωνία αυτή έχει τα ~ και τα πλην της*** αν ι. πλην 7. συν (το) μλθ. (α) το όνομα τού συμβόλου τής πρόσθεσης (β) το όνομα τού πρυσήμυυ των θετικών αριθμών: ***η θερμοκρασία ανέβηκε από το μηδέν (0) στους - δύο βαθμούς*** (+2) an ι. πλην, μείον (γ) (μτφ.) κάθε θετικό, ωφέλιμο για κάποιον στοιχείο: ***αυτή η συμφωνία έχει πολλά ~ για την εταιρεία μας*** ΦΡ. ***το*** *συν και τα πλην* τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, οι θετικές και οι αρνητικές πλευρές ενός ζητήματος: ***η συμφωνία έχει - της || ανέφερε τα ~ τής καινούργιας δουλειάς του*** **ΣΥΝ.** τα καλά και τα κακά, τα υπέρ και τα κατά. (Βλ. λ. ***πρόθεση,*** ΠΙΝ.).

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. συν/ ςύν(ο τ. ^ύνείναι αρχαιότ., πβ. κ. μυκ. ku-su). που συνδ. με λιθ. su «με. μαζί», αρχ. σλαβ. su. ενώ θα μπορούσε να αναχθε.ί και στο αρχικό θ. τού ρ. ***ξύω*** (βλ.λ.). αν θεωρηθεί ως κοινή η αρχική σημ. «αγγίζω». Απεναντίας, δεν τεκμηριώνεται οποιαδήποτε σχέση με τη λεξιλογική οικογένεια τού αρχ. ***ομού*** (βλ.λ.). Το τελικό έρρινο -ν είναι υστερογενές, όπως φαίνεται από τυ σύνθ. ***μετα-ζύ\.***

συν- κ. συ- κ. συμ- κ. συγ- κ. συλ- κ. συρ- κ. συσ- α' συνθετικό που δηλώνει: 1. ότι κάτι γίνεται από κοινού ή με τη βοήθεια άλλου: ***συν-διδασκαλία. συμπορεύομαι, συν-εργασία, συγ-κατοικώ*** **2.** κοινό χαρακτηριστικό σε παραπάνω από ένα πράγματα ή πρόσωπα: συν- ***ομήλικος. σύγ-χρονος*** **3.** σχέση με περισσότερα από ένα πράγματα ή πρόσωπα: ***σύν-δεση, συν-επαγωγή.*** σχολιο λ. ***-ρρ-.***

[ΠΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την πρόθ. συν (βλ.λ.) και απαντά με τις εξής μορφές: (α) συν-, προ φωνήεντος και προ των συμφώνων ***δ, θ.*** ν, Γ(λ.χ. ***συν-άγω, συν-δέω. σύν-θε- σις)*** (β) ***συμ-.*** προ των συμφώνων ***β. φ, π, ψ.*** λόγω αφομοιώσεως προς τον χειλικό τόπο αρθρώσεως (λ.χ. ***συμ-βαίνω, σύμ-παν. συμ-φέρω)*** (γ) ***συγ-,*** προ των συμφώνων ***γ. κ, ς, χ.*** λόγω αφομοιώσεως προς τον ου- ρανικό τόπο αρθρώσεως (λ.χ. ***συγ-γενής, συγ-κυρία. συγ-χαίρω)*** (δ) ***συ(σ)-,*** προ των συμφώνων ***ζ.*** σ(λ.χ. ***σύ-ζυγος, σύ-σπασις. συσ-σίτιον)*** (ε) ***συλ-*** / συρ-, προ των συμφώνων ***λ, ρ*** αντιστοίχως, λόγω αφομοιώσεως (λ.^χ. ***σύλ-λογος, συρ-ραφή)\.***

συναγειρω ρ. μετβ. {συνήγειρα} (λόγ.) 1. ενεργώ, ώστε να συγκεντρωθεί (πλήθος ανθρώπων): ***το κάλεσμα τής επιτροπής συνήγειρε τον κόσμο*** ΣΥΝ. συγκεντρώνω, μαζεύω αντ. σκορπώ, διαλύω **2.** καλώ και συγκεντρώνω απότομα: ***το χτύπημα τής καμπάνας συνήγειρε την ενορία*** ΣΥΝ. σηκώνω στο πόδι.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < συν- + ***άγείρω*** «συγκεντρώνω, συναθροίζω» (βλ. λ. ***αγορά)].***

συναγελάζομαι ρ. αποθ. αμετβ. [συναγελάστηκα} (+με) 1. ανήκω (μαζί με άλλα ζώα) στην αγέλη 2. συναναστρέφομαι (ανθρώπους χαμηλού επιπέδου) ΣΥΝ. συγχρωτίζομαι. — συναγελασμός (ο) Ιμτγν.].

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συναναστρέφομαι.***

[ει υμ. αρχ. < συν- + ***άγελάζω / -ομαι < άγέ/.η\.***

συναγερμός (ο) 1. η ξαφνική σύγκληση και συγκέντρωση ανθρώπων. αλλά και οργανωμένων ομάδων (όπως τα Σώματα Ασφαλείας) σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης: ~ ***για αεροπορική επίθεση || σημαίνω ~*** || (μτφ.) ***παλλαϊκός*** (συνεκδ.) **2.** η κατάσταση ετοιμότητας για την αντιμετώπιση πιθανού κινδύνου: ***η Πυροσβεστική βρίσκεται σε κατάσταση συναγερμού από τον φόβο εμπρησμού*** συν. επιφυλακή **3.** το σήμα πυυ προειδοποιεί για ενδεχόμενο κίνδυνο: ***μόλις ακού-***

στηκε ο έτρεξαν όλοι στα καταφύγια ΣΥΝ. σειρήνα **4.** ειδικός ηλεκτρονικός μηχανισμός, ο οποίος τοποθετείται σε. κτήριο ή όχημα και τίθεται σε δράση στην περίπτωση που υπάρχει παραβίαση τού χώρου ή τού αυτοκινήτου, παράγοντας έντονο ήχο, συνήθ. σειρήνας, ή και ειδοποιώντας την αστυνομία: ***τοποθετώ ~ στο αυτοκίνητο / στο σπίτι || ενεργοποιώ / τοποθετώ / βγάζω τον ~*** **5.** ζωολ. ο τυποποιημένος τρόπος επικοινωνίας μεταξύ ατόμων που συναποτελούν ομάδα σε περίπτωση εξωτερικής απειλής, ο οποίος συντελείται με τη βοήθεια οπτικών ή ηχητικών σημάτων ή μέσω εκκρίσεως χημικών ουσιών ως οσφρητικών ή γευστικών ερεθισμάτων.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. ***συναγείρω*** (βλ.λ.). Η χρήση τής λ. σε περιπτώσεις άμεσου κινδύνου αποδίδει το γαλλ. alarme (< ιταλ. all* arme «στα όπλα!»)].

συναγρίδα (η) ψάρι πυυ μπορεί να φθάσει και το ένα μέτρο μήκος, έχει ροδοκάστανο χρώμα με γαλάζιες κηλίδες, ζει στη Μεσόγειο Θάλασσα και στις ζεστές περιοχές τύυ Ατλαντικού Ωκεανού και αποτελεί ένα από τα πιυ νόστιμα και ακριβά αλιεύματα. — (υποκ.) ***συναγριδάκι*** (το).

[ετυμ. < αρχ. ***συναγρίς, -ίδος < συν-*** + -α/pic < ***άγρα*** «κυνήγι» (βλ-λ.)].

συνάγω ρ. μετβ. {συν-ήγαγα (λόγ. -ήχθην, -ης, -η...) (σπάν. συνάχθη- κα), -ηγμένος} (λόγ.) 1. οδηγούμαι σε διαπίστωση συνδυάζοντας δεδομένα: - ***συμπεράσματα / κρίση / γνώμη || από τα προαναφερθέντα συνάγουμε ότι η λύση τού προβλήματος είναι εξαιρετικά δυσχερής*** συν. συμπεραίνω 2. (απρόσ. *συνάγεται)* εξάγεται, βγαίνει ως συμπέρασμα (από σύνολο στοιχείων): ***από τα στοιχεία που προσκομίστηκαν έως τώρα ~ ότι υπάρχει παρανομία*** συν. προκύπτει, συμπεραίνε- ται, επάγεται.

[ετυ.μ. αρχ. < συν- + ***άγω.*** Το μεσν. ***συνάζω*** από τον (επίσης μεσν.) αόρ. ***(έ)σύναξα.*** κατά το σχήμα ***έφραξα - φράζω, τίναξα - τινάζω\.***

συναγωγή (η) **1.** (λόγ.) η συγκέντρωση ομοειδών ή συναφών αντικειμένων: ***«Συναγωγή νέων λέξεων υπό τών λογιών πλασθεισών»*** (τίτλος λεξικού τού Στ. Κουμανούδη) ΣΥΝ. συγκέντρωση αντ. διασκορπισμός · **2.** (α) η συγκέντρωση των Εβραίων για θρησκευτικούς λόγους, κοινή προσευχή και μελέτη (β) (ειδικότ.) ο ναός στον οποίυ γίνεται η παραπάνω συγκέντρωση συν. χάβρα. σχολιο λ. ***ανθολογία.***

[ετυμ. αρχ. < ***συνάγω.*** Η ιουδαϊκή συναγωγή φέρει διάφορα εβρ. υν.. τα οποία αποτυπώνουν τις λειτουργίες της. όπως bet ha-tefillB «οίκος προσευχής», bet ha-kneset «οίκος συναθροίσεως». bet ha-midri «οίκος μελέτης», ενώ στην Ελλάδα είναι γνωστή (στους Έλληνες που είναι Εβραίοι το θρήσκευμα) με το όν. bet saJOm «οίκος ειρήνης». Βλ. κ. ***χάβρα].***

συναγωνίζομαι ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.Ι {συναγωνίστηκα} Ι.δίνω κοινό αγώνα (μαζί με άλλους), μάχομαι από κοινυύ ΣΥΝ. συμπορεύομαι **2.** αγωνίζομαι (έχοντας αντίπαλο κάποιον), για να επιτύχω κάτι ΣΥΝ. ανταγθ)νίζομαι. παραβγαίνω 3. βρίσκομαι στο ιδιυ επίπεδο (με άλ- λυν), χωρίς κανένας από τους δύυ να υπερτερεί: ***συναγωνίζονται επάξια τους προγόνους τους σε κατορθώματα*** |j (μτφ.) ***τα νησιά τού Ιονί- ου συναγωνίζονται*** σε ***ομορφιά αυτά τού Αιγαίου*** ΣΥΝ. είμαι εφάμιλλος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συναγωνισμός.***

συναγωνίσιμος, -η. -ο 11893] αυτός που μπορεί να τον ανταγωνιστεί κάποιος.

συναγωνισμός (ο) Ιμεσν.] **1.** η προσπάθεια που καταβάλλουν δύο ή περισσότερες πλευρές, για να υπερτερήσει η μία τής άλλης: ***συνθήκες ήπιου συναγωνισμού*** (πβ. λ. ***ανταγωνισμός, άμιλλα)'*** ΦΡ. *εκτός συναγωνισμού* (i) για κάποιον/κάτι που δεν συμμετέχει στον συναγωνισμό (στο διαγωνιστικό μέρος): ***στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου προβλήθηκε - και η τελευταία ταινία τού μεγάλου σκηνοθέτη*** (ii) για κάποιον/κάτι που δεν είναι πλέον σε θέση να συμμετάσχει στον συναγωνισμό: ***τον έθεσε - χρησιμοποιώντας αθέμιτα μέσα*** ΣΥΝ. εκτός μάχης (iii) για κάποιον/κάτι που υπερέχει εμφανώς από τους υπολοίπους. ώστε κρίνεται ότι δεν πρέπει να διαγωνιστεί μαζί τους: ***εσύ είσαι ~*** **2.** ΝΟΜ. *παρακώλυση συναγωνισμού* αξιόποινη πράξη την οποία διαπράττει όποιος σε δημόσιους πλειστηριασμούς εμποδίζει με βία ή με απειλές τον ελεύθερο συναγωνισμό ή απομακρύνει με δώρα ή υποσχέσεις αυτόν που κάνει προσφορά ή έχει την πρόθεση να κάνει προσφορά.

συναγωνισμός - ανταγωνισμός - άμιλλα. Ο ανταγωνισμός διαφέρει από τον **συναγωνισμό** στο ότι ο ***ανταγωνισμός*** προϋποθέτει συνήθως αντιπαλότητα, η οποία είναι δυνατόν να φθάνει μέχρι και τη σύγκρουση, ενώ ο ***συναγωνισμός*** δηλώνει τον παράλληλο αγώνα, τη διεκδίκηση, απαλλαγμένη συνήθ. από διαμάχες και συγκρούσεις. Η εξιδανικευμένη μορφή τού συναγωνισμού, με ευγενή και ανιδιοτελή, κατά κανόνα, κίνητρα, είναι η **άμιλλα.** Αντίστοιχη σημασιολογική διαφορά υπάρχει και μεταξύ των ρημάτων **ανταγωνίζομαι, συναγωνίζομαι** και **αμιλλώμαι.** Τέλος, ο **διαγωνισμός** και το **διαγωνίζομαι** πλησιάζουν πολύ το ***συναγωνίζομαι*** με εντονότερη την προϋπόθεση υπάρξεως προδιαγραφών και όρων, στους οποίους στηρίζεται η αναμέτρηση των διαγωνιζυμένων.

συναγωνιστής (ο) [αρχ.]. **συναγωνίστρια** (η) 11895] {συναγωνι- στριών] 1. πρόσωπο που έχει αγωνιστεί μαζί με άλλον/άλλους για κοινό σκοπό, συνήθ. κοινωνικού ή πολιτικού χαρακτήρα: ***παλιοί ~ από τον καιρό τής Αντίστασης*** **ΣΥΝ.** συμπολεμιστής, συνοδοιπόρος

καθένας από τους αντιπάλους σε αγώνα. — **συναγωνιστικός.** -ή. -ό 118911, **συναγωνιστικά** επίρρ.. **συναγωνιστικότητα** (η), **συνάδει, συνάδουν** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. [μόνο σε ενεστ.} κάτι βρίσκεται σε αρμονική σχέση ή σε συμφωνία (με κάποιον/κάτι): ***αυτή η συμπεριφορά δεν συνάδει προς τη βουλευτική σας ιδιότητα*** συν. αρμόζω, ταιριάζω λμ. απάδω.

[ετυ.μ. < αρχ. ***συνάδω < συν-*** + ***αδω / άείδω*** «τραγουδώ» (βλ.λ.)|. συναδελφικότητα (η) [χωρ. πληθ.η αλληλεγγύη που αναπτύσσεται μεταξύ συναδέλφων αντ. αντισυναδελφικότητα. συνάδελφος (ο/η) [αρχ.]]συναδέλφου | -ων. -ους}, συναδέλφισ- σα (η) {συναδελφισσών} 1. πρόσωπο που ασκεί το ίδιο επάγγελμα ή εργάζεται στον ίδιο χώρο ή στην ίδια επιχείρηση, υπηρεσία κ.λπ. με άλλον/άλλους 2. υ φοιτητής ως προς τους συμφοιτητές του και ο στρατιώτης ως προς τους στρατιώτες που υπηρετούν μαζί: ***συνάδελφε, θα έρθεις στη συνέλευση τού έτους:*** — συναδελφικός, -ή, -ό. συναδελφικά επίρρ.

συναδέλφωση (η) 11888J {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) η ανάπτυξη και στερέωση στενών φιλικών σχέσεων: ***η ~ δύο λαών.*** Ηπίσης συναδελφοσύνη [)8891. — συναδελφώνω ρ. [18591.

συνάζω ρ. μετβ. [σύν-αξα, -άχθηκα. -αγμένος} (λαϊκ.-λογοτ.) 1. συγκεντρώνω (πλήθος): ***σύναξε στρατό για μάχη*** ΣΥΝ. μαζεύω, συναθροίζω αντ. διασκορπώ **2.** συγκεντρώνω (αντικείμενα): ***έχει συνάξει αμύθητο πλούτο*** συν. συλλέγω, συσσωρεύω) αντ. διασκορπώ.

[ετυμ. μεσν. < αρχ. ***συνάγω*** (βλ.λ.)]. συναθλητής (ο) |μτγν.|. συναθλήτρια (η) Ισυναθλητρκόν} 1. πρόσωπο που επιδίδεται στο ίδιο άθλημα με άλλον: ***ο πρωταθ/.ητής γιόρτασε την επιτυχία του με Έλληνες και ξένους - του 2.*** πρόσωπο πυυ ανήκει στην ίδια υμάδα με ένα άλλο: ***ήταν συναθ?<.ητές στον Απόλλωνα Πατρών και τώρα είναι αντίπαλοι σε δύο μεγάλα αθηναϊκά σωματεία*** αντ. αντίπαλος. — **συναθλούμαι** ρ. [μτγν.| [-είσαι...}, συναθροίζω ρ. μετβ. [αρχ.] [συνάθροισ-α. -τηκα. -μένος} μαζεύω (ανθρώπους. ζώα ή αντικείμενα) στο ίδιο μέρος: ~ ***κοπάδι / στοιχεία / πλήθος*** συν. συγκεντρώνω, συνάζω, συλλέγω αντ. διασκορπώ, δια- σπείρω.

συνάθροιση (η) |αρχ.| [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1. η συγκέντρωση ανθρώπων, ζώων ή αντικειμένων στυ ίδιο μέρος: ~ ***αντιπροσώπων / πολιτών / μαθητών*** ΣΥΝ. σύναξη, (λαϊκ.) μάζωξη ΑΝΤ. διασκορπισμός 2. οικολ. η συγκέντρωση ατόμων τύυ ίδιυ είδους σε έναν βιότοπο, ως αποτέλεσμα των ευνοϊκών όρων που παρουσιάζει για το είδος.

συναίνεση (η) [μτγν.| [-ης κ. -έσεως [-έσεις, -έσεων} 1. η συγκατάθεση (κάποιου) σε (κάτι), το να επιτρέπει να συμβεί κάτι: ***έδωσε τη - του για τον γάμο τής κόρης του [| οι ενέργειες έγιναν με τη ~ τού Συμβουλίου Ασφαλείας τού Ο.Η.Ε.*** ΣΥ.Ν. συγκατάνευση, αποδοχή αντ. άρνηση. απόρριψη **2.** κοινωνιολ. *κοινωνική συναίνεση* η αποδοχή ή/και η στήριξη πυυ παρέχει το σύνολο ή το μεγαλύτερο μέρυς τής κοινωνίας σε αποφάσεις που αφορούν σε αυτήν, δημιουργώντας αίσθηση δικαίου και κοινωνικής ισορροπίας: ***το κυβερνητικό έργο δεν μπορεί να προχωρήσει χωρίς - 3.*** νομ. (α) η συγκατάθεση για την επιχείρηση μιας δικαιοπραξίας, η υποία δίδεται είτε πριν είτε κατά την τέλεση τής δικαιοπραξίας· φρ. *κοινή συναινέσει* ***(κοινή συναινέσει)*** με κοινή συγκατάθεση: ***ζήτησαν να βγει το διαζύγιο*** ~ (β) διαδικασία λήψεως αποφάσεων σε διεθνές όργανο, κατά την οποία ένα ζήτημα δεν τίθεται σε ψηφοφορία, αλλά ζητείται η απλή συγκατάθεση των μελών που παρίστανται. συναινετικός, -ή, ***-ό*** [μτγν.] αυτός πυυ δηλώνει συναίνεση, που γίνεται με τη σύμφωνη γνώμη (κάποκον): ~ ***διαζύγιο*** (με τη σύμφωνη γνώμη και των δύο συζύγων) [[~ ***λύση συμβολαίου / διαδικασίες.*** — συναινετικ-ά / -ώς επίρρ. συναινώ ρ. αμετβ. [συναινείς... | συναίνεσα} (+σε) εκδηλώνω σύμφωνη γνώμη, αποδοχή: ***αναζητείται μια λύση, στην οποία θα συναι- νέσουν όλες οι παρατάξεις.***

|ΕΤΎΜ. < αρχ. ***συναινώ (-έω) < συν-*** + ***αινώ*** (με τη σημ. «συγκατανεύω, συγκατατίθεμαι. συμφωνώ»), βλ.λ.]. συναίρεση (η) [-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} γλωσσ. φωνολογική διαδικασία τής Αρχαίας Ηλληνικής με σταθερό και μόνιμο χαρακτήρα, καθώς και υποχρεωτική και γενική ισχύ για τη διάλεκτο στην οποία εμφανίζεται, κατά την οποία δύο διαδοχικοί φωνηεντικοί φθόγγοι, πυυ ανήκουν σε διαφορετικές συλλαβές, συγχωνεύονται σε ένα μακρό φωνήεν ή δίφθογγο, γεγονός που αίρει τη χασμωδία στο εσωτερικό τής λέξης. π.χ. ***τιμάω > τιμώ, ποιέετε > ποιείτε.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αίρω. έκκρουση.***

[ετυμ. < μτγν. ***συναίρεσις*** < αρχ. ***συναιρώ (-έω).*** βλ.λ.]. συναιρώ ρ. μετβ. [συν-αίρεσα. -αιρέθηκα, -ηρημένος} ιλωσς. 1. συγχωνεύω (δύο διαδοχικούς ετεροσύλλαβυυς φωνηεντικούς φθόγγους) σε ένα μακρό φωνήεν ή δίφθογγο: ***οι καταλήξεις -έω. -άω και -όω συναιρούνται σε -ώ*** 2. ιη μτχ. *συνηρημένος,* ***-η.*** -ο) αυτός πυυ έχει υποστεί συναίρεση (βλ.λ.): ~ ***ουσιαστικά / ρήματα.*** ^ σχολιο λ. ***αίρω, έκκρουση, μετοχή.***

[ετυμ. < αρχ. ***συναιρώ (-έω)*** «συνάγω. λαμβάνω μαζί, συγκεντρώνω στο ίδιο σημείο» < ***συν-*** + ***αίρώ*** «συλλαμβάνω, πιάνω» (βλ. κ. ***αίρεση)].***

συναισθάνομαι ρ. μετβ. αποθ. |αρχ.[{συναισθάνΟηκα} 1. νιώθω το ίδιο συναίσθημα (με άλλον), συμμερίζομαι την ψυχολογική του κατάσταση: ~ ***τη λύπη σου*** / ρον ***πόνο σου / την έγνοια σου*** αντ. αδιαφορώ 2. έχω απόλυτη επίγνωση (ενός πράγματος), κατανοώ (κάτι) πλήρως: - ***την ευθύνη μου*** σε ***αυτή την υπόθεση.*** ^ σχολιο λ. ***αποθετικός.***

συναίσθημα (τυ) Ιμτγν.] {συναισθήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** ψυχική διέγερση που οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, π.χ. σε ένα ευχάριστο ή δυσάρεστο γεγονός, και που προκαλεί φυσιολογικές αντιδράσεις και μπορεί να ωθεί σε δράση· συναισθημάτα είναι υ φόβος, η χαρά. η λύπη, η οργή, ο ενθουσιασμός κ.ά.: ***νιώθω ένα ευχάριστο / δυσάρεστο*** ~· φρ. *ανταποκρίνομαι στα συναισθήματα (κάποιον)* βλ.

λ. ***ανταποκρίνομαι*** **2.** το να αντιλαμβάνεται κανείς τον κόσμο με βάση ψυχολογικές καταστάσεις και όχι στηριζόμενος στη λογική: ***το ~ δεν είναι πάντα ο καλύτερος οδηγός στις πράξεις μας || οι προεκλογικοί λόγοι απευθύνονται πλέον περισσότερο στο - παρά στη λογική*** συν. καρδιά, ψυχή λντ. λογική **3.** ο ευαίσθητος ψυχικός κόσμος, η ευαισθησία: ***μια ταινία / ένα έργο / μουσική που έχει*** - || (συνήθ. στον πληθ.) ***σε αυτή την αναμέτρηση δεν έχουν θέση τα*** - συν. συναισθηματισμός **4.** το σύνολο των αυθόρμητων κλίσεων ή τάσεων κάποιου, που δεν ερμηνεύεται ή αιτιολογείται από τη λογική: ***θρησκευτικό / καλλιτεχνικό / μυστικιστικό ~*** συν. ένστικτο. σχολιο λ. ***αίσθημα.*** **συναισθηματικός,** -ή, -ό **1.** (α) αυτός πυυ σχετίζεται με το συναίσθημα: ***~ αντίδραση / κόσμος / ένταση : κατάσταση / ισορροπία / φόρτιση / στέρηση*** (βλ.λ.) || ***η εξ αίματος συγγένεια δεν έχει καμία σχέση με τον ~ δεσμό που μπορεί να έχουν δύο άνθρωποι || στο κρίσιμο σημείο εμφάνισε ~ εμπλοκή*** (β) ***συναισθηματική νοημοσύνη*** (E.Q. Emotional Quotient) η ικανότητα να ερμηνεύει κανείς τα συναισθήματα των άλλων και να διαχειρίζεται διαπροσωπικές σχέσεις και αλληλεπιδράσεις· η ικανότητα για λογικό έλεγχο των παρορμή- σεων και των συναισθημάτων για χειρισμό τής συναισθηματικής ζωής με τη νοημοσύνη (είναι, κατά τον Αριστοτέλη, το «έλλογον θυμι- κόν»)· ο όρος αποτελεί νεολογισμό τής δεκαετίας τού '90 και αντι- διαστέλλεται στον δείκτη ευφυΐας / νοημοσύνης, ο οποίος αποτέλεσε καταχρηστικά κριτήριο αξιολόγησης τής προσωπικότητας των ανθρώπων 2. αυτός που αξιολογεί τις καταστάσεις γύρω του και δρα με γνώμονα τα συναισθήματά του και όχι τη λογική: ***είναι πολύ ~ άνθρωπος και δεν καταλαβαίνει ότι στην πολιτική δεν υπάρχουν φί/.οι και εχθροί, αλλά συμφέροντα που ά/.λοτε ταυτίζονται και άλλοτε αντιτίΟενται*** συν. παρορμητικός αντ. λογικός, συγκρατημένος. νηφάλιος. πραγματιστής **3.** (ειδικότ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ευαίσθητο ψυχικό κόσμο: ***είναι πολύ ~· κάθε φορά που θυμάται το παλιό του σπίτι, κλαίει*** συν. ευαίσθητος **4.** ***συναισθηματικά*** (τα) οι καταστάσεις που συνδέονται με ερωτικούς δεσμούς, ερωτικές σχέσεις: ***πώς πάνε τα - σου;*** ΣΥΝ αισθηματικά. **— συναισθηματικ-ά / -ώς** επίρρ., **συναισθηματικότητα** (η). ^ σχολιο λ. ***αισθηματικός.***

[ΠΤΥΜ. Απόδ. των γαλλ. sentimental, emotionnelj. **συναισθηματισμός** (ο) το να αντιμετωπίζει κανείς τα πράγματα και τους ανθρώπους επηρεασμένος από το συναίσθημα (κυρ. ευαισθησίες) και όχι από τη λογική: ***έχει έντονο ~ κι αυτό τού προκαλεί συχνά προβλήματα*** || (συχνά στυν πληθ.) ***Άφησε τους ~ κατά μέρος! Εδώ επιβιώνουν μόνο οι σκληροί.*** Ηπίσης (σπάν.) **αισθηματισμός.** [ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sentimentalisme|. **συναίσθηση** (η) [αρχ.| {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} απόλυτη επίγνωση και συνείδηση μιας κατάστασης: ***έχει - τού καθήκοντος / τού χρόνου / τής ευθύνης / των συνεπειών / τού κινδύνου*** συν. επίγνωση, **συναισθησία** (η) [18961 Ιχωρ. πληθ.} φυσιολ. ψυχολ. η κατάσταση κατά την οποία ένα ερέθισμα προκαλεί εκτός από την αντίστοιχη αίσθηση και κάποια άλλη έτσι, ώστε να βιούνει κανείς δύο ή περισσότερα αισθήματα από μία και μόνη αιτία (π.χ. το να έχει κανείς την αίσθηση τυύ κόκκινου χρώματος, ακούγοντας τη νότα «ντο»). **— συ- ναιαθησιακός,** -ή, -ό, **συναισθησιακά** επίρρ.

[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. syncsthcsicj. **συναισθητικός,** -ή. -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τη συναίσθηση 2. ***συναισθητικό*** (το) ο κλάδος τής ψυχολογίας που ασχολείται με τα συναισθήματα, **συναίτιος,** -α, -ο [αρχ.] αυτός που μοιράζεται εξίσου την ευθύνη (για κάτι) με άλλυν: ***δεν φταίει μόνο το κράτος· συναίτιοι είναι και οι πολίτες. - -*** **αυναιτιότητα** (η) **[1840]. συνακόλουθος,** -η, -ο Ιαρχ.] **1.** αυτός πυυ συμβαίνει μετά από κάτι άλλο ως λογική συνέπειά του: ο ***οικονομικός αποκλεισμός τής χώρας και η ~ αύξηση το)ν τιμών των βασικών ειδών οδήγησαν σε πολιτική κρίση*** |j ***θα γίνει ευκολότερη η πρόσβαση στην περιοχή με ~ άνοδο τόσο των εμπορικών ακινήτων όσο και τής κατοικίας*** συν. επακόλουθος. παρεπόμενος 2. αυτός που βρίσκεται σε συμφωνία με ό.τι ο ίδιος καθορίζει: ***η στάση του είναι - προς τις αρχές του*** ΣΥΝ. συνεπής αντ" ασυνεπής **3.** ***συνακόλουθο*** (το) ό.τι προκύπτει ως λογική αναγκαιότητα: ***η μεθοδολογία του είναι ~ τής θεωρητικής του τοποθέτησης*** συν. επακόλουθο, συνέπεια, παρεπόμενο αν γ. ανακόλουθο. **— συνακόλουθα** επίρρ., **αυνακολουθία** (η) Ιμεσν.]. **συνακολουθώ** ρ. μετβ. ιαρχ.] [συνακολουθείς... | συνακυλυύθ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα] (σπάν.) 1. ακολουθώ (μαζί με κάπυιυν) 2. συμβαίνω ως λογικό αποτέλεσμα πράξης που προηγήθηκε συν. επακολουθώ **3.** δέχυμαι (κάτι) ως σωστό, ακολουθώ τις προτροπές (κάποιου) ΣΥΝ. συμφωνώ, ασπάζυμαι. ακολουθώ αντ. διαφωνώ, **συνακρόαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων] 1. το να ακούει κανείς κάτι μαζί με άλλον/άλλους 2. (ειδικότ.) το να ακούει κανείς τις τηλεφωνικές συνδιαλέξεις άλλων προσώπων είτε λόγω βλάβης των γραμμών είτε λόγω συνειδητής επέμβασης στο δίκτυο. **— αυνακρο- ατής** (ο) [μεσν.|, **συνακροάτρια** (η), **συνακροώμαι** ρ. [αρχ.] |-άσαι...[. **συναλγία** (η) {συναλγιών] ιατρ. ο πόνος που γίνεται αντιληπτός σε περιοχή διαφορετική από αυτήν στην οποία εκδηλώνεται.

| ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. **<** νεολατ. s'ynalgia **«** συν- **+ -αλγία < άλγος** «πόνος»)].

συναλλαγή (η) **1.** ΟΙΚΟΝ, η ανταλλαγή προϊόντων ή χρήματος και προϊόντων, η οποία στοχεύει στην ωφέλεια και των δύο μερών: ***διεθνής / εγχώρια / τραπεζική / εμπορική / ιδιωτική / ελεύθερη / χρηματιστηριακή ! παράνομη*** - || ***ηλεκτρονικές τραπεζικές*** ~ συν. δοσοληψία. δούναι και λαβείν. (οικ.) νταραβέρι, αλισβερίσι. πάρε-δώσε 2. ΝΟΜ. ***πράγματα εκτός συναλλαγής*** πράγματα, ιδ. κοινόχρηστα, τα οποία δεν επιτρέπεται να γίνυυν αντικείμενο συναλλαγής **3.** (συνήθ. στον πληθ.) κάθε είδους ανταλλαγή που προϋποθέτει επαφές μεταξύ ατόμων (γενικότ.) η επαφή, η σχέση: *οι ύποπτες ~ τους κίνησαν το ενδιαφέρον τής αστυνομίας || δεν θέλω να έχεις συναλλαγές με τέτοιους τύπους* συν. δοσοληψίες, πάρε-δώσε, νταραβέρια, αλισβερίσια

(ειδικότ.-κακόσ.) η αθέμιτη, συνήθ. πολιτική, διαδικασία, κατά την οποία γίνυνται συμφωνίες που στοχεύουν στη στήριξη προσώπου ή κόμματος, το οποίο με τη σειρά του θα ευνοήσει αυτόν που το υποστήριξε: *η προώθησή του στα ανώτερα κ?αμάκια υπήρξε προϊόν συ- ναλλαγής.*

Ιετυμ. αρχ. < *συναλλάσσω* (βλ.λ.)J. συνάλλαγμα (το) {συναλλάγμ-ατος | χωρ. πληθ.} οικον. κάθε μέσο πυυ χρησιμοποιείται στις διεθνείς συναλλαγές και έχει τη μορφή ξένου νομίσματος: *απεριόριστο : τουριστικό / σταθερό / σκληρό - \ \ τιμή αγοράς / ισοτιμία / διακύμανση συνα/Λάγματος'* ΦΡ. (α) ***τιμή συναλλάγματος*** η αξία τού νομίσματος μιας χώρας ως πρυς τυ νόμισμα άλλης: *κυμαινόμενη / σταθερή -*1| *διακυμάνσεις στην* - συν. ισοτιμία (β) ***αγορά συναλλάγματος*** η αγυρά στην οποία αντικείμενο διαπραγμα.τεύσεως αποτελούν τα εθνικά νομίσματα των χωρών: *πτωτική πορεία τού δολαρίου στη διεθνή ~* (γ) ***έλεγχος ξένου συναλλάγματος*** η κρατική πολιτική που χρησιμοποιεί τον περιορισμό τής αγοράς ξένου συναλλάγματος, για να εμποδίσει τη δημιουργία ή τη διατήρησΓ προβλημάτων στο ισοζύγιο πληρωμών (δ) ***ρήτρα συναλλάγματος*** η ρήτρα στην οποία συμφωνούν δανειστής και δανειζόμενος. με σκυπό να προστατευθεί ο δανειστής από πιθανή υποτίμηση τού νομίσματος στυ οποίο γίνεται η συναλλαγή, καθώς και οι δύο πλευρές δέχονται ότι το δάνειο αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο ποσό σε ξένυ σταθερό νόμισμα και ότι ο δανειζόμενος είναι υποχρεωμένος να καταβάλει τυ πυσό σε εγχώριο μεν νόμισμα, αλλά στην ισοτιμία που θα ισχύει τότε (ε) ***ναυτιλιακό συνάλλαγμα*** βλ. λ. *ναυτιλιακός.* [πτυμ. αρχ.. αρχική σημ. «συμβόλαιο, οικονομική συναλλαγή», < *συναλλάσσω* (βλ.λ.). Η σύγχρονη σημ. αποτελεί απόδ. τύυ αγγλ. exchange, όπως συμβαίνει και στις φρ. *έλεγχος συναλλάγματος* (< exchange control), *τιμή συναλ/.άγματος* (< rate of exchange), *ισοτιμία συναλλάγματος* (< parity of exchange), *διακύμανση συναλλάγματος*(< fluctuation of exchange)), συναλλαγματική (η) το έγγραφο που έχει συνταχθεί με ορισμένο τύπο και με το υπυίυ ο εκδότης του (αυτός που το υπογράφει) δίνει εντολή σε τρίτον (πληρωτή / αποδέκτη) να καταβάλει στον ίδιυ ή στον κομιστή τού εγγράφου αυτού σε ορισμένο τόπο και χρόνο συγκεκριμένο πυσό (τα στοιχεία αυτά αναγράφονται στο έγγραφο) (πβ. λ. *επιταγή, γραμμάτιο*): *αδιαμαρτύρητη / απλήρωτη / δημόσια / εμπορική / ληξιπρόθεσμη / οπισθογραφημένη / ευυπόγραφη ~* || *εκδίδω / αποδέχομαι / διαμαρτυρώ / οπισθογραφώ / προεξοφλώ* ~. συναλλαγματικός, -ή, -ό οικον. 1. αυτός που σχετίζεται με το συνάλλαγμα: - *διατυπώσεις / χρέος / αποθέματα / μονοπώλιο / περιορισμοί / έλεγχος / σταθερότητα / εισροές! διαθέσιμα / πλεόνασμα / ισοτιμία ι διακυμάνσεις* 2. (α) ***συναλλαγματική πολιτική*** η πολιτική που ασκεί το κράτος για τον καθορισμό επίσημης τιμής για το συνάλλαγμα (β) ***συναλλαγματική διαφορά*** η διαφυρά που προκύπτει σε μια δοσοληψία σε ξένο νόμισμα, όταν η τιμή τού νομίσματος αυτού ήταν αρχικώς άλλη από αυτήν που ίσχυε κατά την ημέρα τής συναλλαγής

συναλλαγματική (η) βλ.λ.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *συνάλλαγμα.* Η σημ. 3 αποτελεί απόδ. τού γαλλ. icttre de change].

συναλλαγματοφόρος, -ος (καθημ. -α). -ο αυτός που ευνοεί την εισροή συναλλάγματος: οι *Ολυμπιακοί Αγώνες τού 2004 προβλέπεται να είναι μια ~ αθλητική διοργάνωση || η ~ εμπορική μας ναυτιλία.* [ετυ.μ. < *συνάλλαγμα, -ατος + -φόρος < φέρω].* συναλλακτικός, ~ή, -ό [μτγν.Ι οικον. 1. αυτός που σχετίζεται με τις υικονυμικές συναλλαγές: ~ *πράξη / δραστηριότητα / αξία* 2. (α) ***συναλλακτικά ήθη*** οι συνήθειες που επικρατούν στις συναλλαγές: *τα ~ των αγροτικών κοινωνιών* (β) ***συναλλακτική οικονομία*** η οικονομία στην οποία ανταλλάσσονται προϊόντα και υπηρεσίες με χρήματα συν. εγχρήματη / συναλλαγματική οικονομία αντ. αχρήματη οικονομία (γ) ***Συναλλακτικό Δίκαιο*** τυ σύνυλο των κανόνων και των νόμων που ρυθμίζουν τις οικονομικές δοσοληψίες 3. αυτός που είναι πρόσφορος για οικονομικές συναλλαγές, συναλλασσω ρ. μετβ. {συνάλλα-ξα. -χθηκα, -γμένος} 1. (σπάν.) δίνω (κάτι) για τυ υπυίυ λαμβάνω (κάτι αντίστοιχο) συν. ανταλλάσσω· (μεσοπαθ. ***συναλλάσσομαι)*** 2. έχω εμπορικές, οικονομικές δοσοληψίες (με κάπυιον): *συναλλασσόμαστε μόνο με φερέγγυους επιχειρηματίες* || ο? *συναλλασσόμενοι στην αγορά ομολόγων* 3. (κατ' επέκτ.) έχω αθέμιτες δοσοληψίες: *συναλλάσσεται με ύποπτους τύπους* συν. (οικ.) νταραβερίζομαι. ··* σχολιο λ. *αλλάζω.*

|ετυ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «συσχετίζω, συνδιαλλάσσω». < συν- + *άλλάσσω.* Ήδη αρχ. η σημ. «συνάπτω συμφωνία ή συμβόλαιο με κάποιον »|.

συνάλληλος, -η. -ο φίλος, καθεμιά από τις έννοιες που υπάγονται σε τρίτη ανώτερη έννυια. την υπερκείμενη: *οι έννοιες γεράνι, κρίνος, γιασεμί είναι ~. επειδή υπάγονται στην έννοια λον?ωύδι.* — συναλληλία (η) [1891],

ΙΕΤΥΜ. < *συν- + -άλληλος,* από την αλληλοπαθή αντων. *άλλήλων,* πβ. κ. *παρ-άλ/.η/.ος. κατ-άλληλος\.* συναλοιφή (η) *ΓΜΙΣΣ.* η διαδικασία με την οποία δύο συνεχόμενες φωνηεντικές συλλαβές συγχωνεύονται σε μία με συναίρεση, κράση ή συνίζηση, ώστε να αποφευχθεί η χασμωδία, π.χ. *τα άστρα * · τ' άστρα, του είπα * του 'πα, δεκαέξι -* ► *δεκάξι* κ.ά.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *συνα/.(ο)ΐφή* < αρχ. *συναλείφω* «συμμειγνύω, ανακατεύω» < συν- + *άλείφο)}.* συνάμα επίρρ.· την ίδια χρονική στιγμή: *μ'αυτό τον τρόπο τα παιδιά παίζουν και μαθαίνουν* ~ συν. συγχρόνως, ταυτόχρονα, μαζί.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *σύν + άμα*\. **συναμεταξύ** επίρρ. (λαϊκ.) ανάμεσα συν. μεταξύ.

[ετυμ. < * *συναναμεταξύ* (με απλολογία) < συν- + *ανα- + μεταξύ*\.

συνάναρχος (ο) αυτός που. όμοια με κάποιον άλλυν. δεν έχει αρχή (ως προσο>νυμία τύύ Χριστού σε σχέση με τον Πατέρα Του).

[είύμ. μτγν. (στους εκκλησ. συγγραφείς τύύ 4υυ αι. μ.Χ.) < *συν- + άναρχος* [.

συναναστρέφομαι ρ. μετβ. αποθ. {συναναστράφηκα} συναντώ συχνά (κάποιον), ανήκω στυν ίδιο φιλικό κύκλο (με κάποιον), τυν κάνω παρέα: *συναναστρέφεται μόνον ανθρώπους τής τάξης του.*

[F.TYM. μτγν. < συν- + *άναστρέφομαι* «τριγυρίζω, συμπεριφέρομαι»!.

συναναστρέφομαι - συγχρωτίζομαι - συναγελάζομαι. Τα τρία συνώνυμα ρήματα διαφέρουν στη σημασιολογική τους απόχρωση και. ως εκ τούτυ. στη χρήση τους: το **συναναστρέφομαι** δηλώνει γενικά τη σημασία τύ «συνδέομαι με κάποια σχέση (φιλίας, γνωριμίας. ενδιαφερόντων κ.λπ.) πυυ με οδηγεί να συναντιέμαι συχνά με ορισμένους ανθρώπους», η έμφαση δηλ. στη χρήση τύ *συναναστρέφομαι* πέφτει στην έννοια των σχέσεων. Το **συγχρωτίζομαι** (°ΦΧ· Ρήμ<* "° *χρώς* «δέρμα, σάρκα») σημαίνει περισσότερο ότι «συνδέομαι με κάποιους» με έμφαση στη φυσική συνύπαρξη στυν ίδιο χώρο *(Όταν συχνάζεις σε τέτοια μπαρ. κατ' ανάγκην συγχρωτίζεσαι με ύποπτα πρόσωπα)* ας σημειωθεί ότι συχνά το *συγχρονίζομαι* χρησιμοποιείται για να υπονοήσει αρνητική στάση απυ την πλευρά τύ ομιλητή. Το **συναγελάζομαι** (< αγέλη ζο')ων) είναι το ρήμα που δηλώνει σαφώς αρνητική τοποθέτηση τύ ομιλητή. ότι κάποιος δηλ. έχει ύποπτες ή κακές παρέες, συναντιέται και έχει σχέσεις πυυ κατά τον ομιλητή- υδηγούν σε κάτι κακό για αυτόν *(Με τέτοια πρόσωπα που συναγελάζεται,* π *καλό μπορείς να περιμένεις από αυτόν; - Συναγε/Τάζεται με ό,τι χειρότερο υπάρχει στην πόλη μας).*

συναναστροφή (η) Ιμτγν.Ι **1.** το να έχει κανείς φιλικές σχέσεις και συχνή επαφή με κάπυιυν, το να κάνει παρέα μαζί του: ***τον έφαγαν οι κακές ~*** συν. παρέα, σχέσεις **2.** (συνεκδ.) η συγκέντρωση ατόμων πυυ συνδέονται με φιλικούς δεσμούς για διασκέδαση: ***γνωρίστηκαν σε μια φι?.ική ~ πριν από χρόνια και από τότε είναι αχώριστοι*** ΣΥΝ. συνάθροιση. δεξίωση, πάρτι. **συνανήκω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.] {παρατ. συνανήκα} ανήκω από κοινού (κάπυ): ***αυτό το οικόπεδο συνανήκει στις δύο αδελφές.*** **συνάνθρωπος** (ο)]μεσν.| {συνανθρώπ-ου | -ων. -ους) (εκφραστ.) κάθε άνθρωπος σε σχέση με τους άλλους ως μέλος τής ανθρωπότητας: ***καθήκον τού χριστιανού είναι να βοηθεί τους ~ του*** συν. πλησίον (υ). **συνάντηση** (η) Ιαρχ.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] 1. το να βρίσκεται κανείς με κάποιον τυχαία ή ύστερα από συνεννόηση: ***η ~ των δύο ηγετών ορίστηκε για τις 22 Ιουνίου || μια τυχαία - στον δρόμο jj αναπάντεχη / ανέλπιστη / απρόοπτη/ μυστική / πολιτική / συγκινητική*** ~ |(***τόπος*** / ***σημείο συνάντησης*** συν. συναπάντημα, αντάμωση· ΦΡ (α) *συνάντηση κορυφής* το να βρεθούν και να συζητήσουν άτομα ή αντιπροσωπίες πυυ βρίσκονται στην κορυφή τής ιεραρχίας στη χο')ρα τους ή στον οργανισμό πυυ εκπροσωπούν: ~ ***των Ευρωπαίων ηγετών*** (β) *συνάντηση εργασίας* συνάντηση ομάδας ανθρώπων για συζήτηση κυρίως οργανωτικών-διοικητικών θεμάτων: ~ ***των μετόχων τής εταιρείας*** **2.** αθλητικός αγσινας μεταξύ αντίπαλων ομάδα>ν ή ατόμων: ***ποδοσφαιρική / πυγμαχική / διεθνής / αθλητική -*** ΣΥ\. ματς **3.** η προσέγγιση. η επαφή δύο πραγμάτων: ***τα Βα/.κάνια υπήρξαν ανέκαθεν τόπος συνάντησης λαών και πολιτισμών || η ~ Ανατολής και Δύσης στο Βυζάντιο.*** σχολιο λ. ***συμβούλιο.*** **συναντίληψη** (η) [μεσν.Ι {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις. -ήψεων} (λόγ.) από κοινού βοήθεια, συμπαράσταση: ***«δύο παιδιά έρμαια στο χάος, στων γειτόνων τη*** ~» (Τηλ. Λλαβέρας) συν. αρωγή, **συναντώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {συναντάς... | συνάντ-ησα, -ιέμαι κ. -ώμαι. -άται.... -ήθηκα] 1. βρίσκω (κάποιον/κάτι) σε πρυσυμφωνημένο σημείο ή τυχαία: ***τον συνάντησα τυχαία, καθώς πήγαινα στη δουλειά μου i| πείτε μου πού θα βρίσκεστε και θα σας συναντήσω αργότερα*** || (μτφ.) ***η ματιά μου συνάντησε τη δική της || στο δεξί σας χέρι θα συναντήσετε ένα περίπτερο· εκεί να στρίψετε δεξιά*** JJ (κ. αλληλοπαθ.) ***συναντιούνται κάθε Σάββατο στο καφενείο || δεν θυμάμαι πότε συναντηθήκαμε πρώτη φορά*** ΣΥΝ. απαντώ, συντυχαίνω, ανταμώνο). συναπαντώ φρ. *τα μεγάλα πνεύματα συναντώνται* για περιπτώσεις στις οποίες συμπίπτυν οι απόψεις πυυ εκφράζυν δύο άνθρωποι, οι οποίυι δεν είχαν συννενοηθεί ή συζητήσει πριν 2. βρίσκομαι αντιμέτωπος (με δυσκολίες ή προβλήματα), καλούμαι να διεκπεραιώσω (μια δύσκολη κατάσταση): ***Οα συναντήσεις πολλά εμπόδια στην πραγματοποίηση*** τού ***σχεδίου σου*** j| ***~ δυσκολίες / κινδύνους / αντιρρήσεις / αντίδραση*** / ***αντίσταση*** ΣΥΝ. αντιμετωπίζω **3.** βρίσκω κατά τύχη. μου τυχαίνει (κάτι): ***δεν συναντάς εύκολα στη ζθ)ή τόσο καλούς ανθρώπους || στην πρότασή του συνάντησε την πρόθυμη ανταπόκριση των συναδέλφων του*** **4.** φθάνω σε συγκεκριμένο σημείο, πέρα από το οποίο δεν προχωρώ: ***το γεωτρύπανο συνάντησε βράχο*** συν. βρίσκω, πέφτω **5.** προσεγγίζω, έρχομαι σε επαφή: ***στα έργα του. το φανταστικό συναντά*** το ***πραγματικό και ο μυστικισμός τον ορθολογισμό σε μια γόνιμη σύνθεση*** **6.** έρχομαι αντιμέτωπος (με αντίπαλο) (σε πόλεμο ή αθλητική διοργάνωση): ***οι δύο στρατοί συναντήθηκαν στην πεδιάδα II η τοπική ομάδα θα συναντήσει αύριο την πρωταθ/^ήτρια*** αντ. αντιμετωπίζω.

Ιετυμ. < αρχ. *συναντο') (-άω),* αρχική σημ. «έρχομαι κάπου συγχρόνως με άλλον». < συν- + *άντώ (-άω)* «συναντώ, συμμετέχω» (πβ. κ. *άπ-αντώ).* Η φρ. *τα μεγάλα πνεύματα συναντώνται* είναι απόδ. τής γαλλ. αντίστοιχης les grands csprits sc renconireni].

συναξάρι (το) {συναξαρ-ιού | -ιών} **1.** εκκλησ. σύντομη ή εκτενέστερη αφήγηση με αντικείμενο τους μάρτυρες τής πίστης και τα μαρτύριά τυυς. αλλά και γενικότ. βίους αγίων, οσίων, ιεραρχών, ιστορικές αφηγήσεις για θρησκευτικές εορτές κ.λπ.. πυυ περιλαμβάνεται στα λειτουργικά βιβλία τής Εκκλησίας και χρησιμοποιείται στη λειτουργία τύ όρθρου: ***το ~ τού διακόνου Μαυρίκιου*** 2. (συνεκδ.) το βιβλίο πυυ περιέχει τις παραπάνω αφηγήσεις **3.** (μτφ.) η μακροσκελής και κουραστική αφήγηση (συνήθ. πραγμάτων πυυ δεν ευσταθούν). Επίσης (λόγ.) **συναξάριο.**

[f.tym. < μεσν. ***συναξάριον< σύναξις*** + παραγ. επίθημα ***-άριον.*** πβ. κ. ***άλφαβητ-άριον, προσκυνητ-άριον.*** Η λ. οφείλεται στο γεγονός ότι τέτοιες διηγήσεις διαβάζονταν σε συναθροίσεις (συνάξεις) μοναχών|. **συναξαριστής** (ο) |μεσν.| εκκλησ. **1.** ο συγγραφέας συναξαριών **2.** η συλλογή συναξαριών σε ένα βιβλίο, **σύναξη** (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις, -άξεων] **1.** (λαϊκ.) συγκέντρωση ανθρώπων: ***μεγάλη*** ~ συν. συνάθροιση, (λαϊκ.) μάζωμα 2. εκκλης. (α) η λειτουργική συγκέντρωση των πιστών σε εορτή ή στη μνήμη αγίου: ***η ~ τής Θεοτόκου / τού Αγίου Ιωάννη*** || ***λατρευτική ~*** συν. πανήγυρις (β) ***Ιερά Σύναξη*** η συνεδρία τής κοινότητας τύ Αγίου Όρυυς **3.** η συγκέντρωση χρηματικύύ ποσού από πολλούς ανθρώπους.

Ιετυμ. < μτγν. *σύναξις* < αρχ. *συνάγω*\. **συναπάντημα** (το) Ιμεσν.Ι {συναπαντήμ-ατος | -ατα, -άτων] (λαϊκ.) η συνάντηση· ΦΡ. (α) **κσλό** / ***κακό συναπάντημα*** ό.τι συναντά κανείς στον δρόμο τυυ τυχαία και το εκλαμβάνει ως καλό ή κακό οιωνό αντιστοίχως (β) (κακόσ.) ***η σάρα και η μάρα και το κακό συναπάντη- μα βλ. λ.*** *σάρα.*

συναπαντώ ρ. μετβ. [αρχ.ί {συναπαντάς... | συναπάντ-ησα. -ώμαι, -άται... κ. -ιέμαι. -ήθηκα] (λαϊκ.) **1** - βρίσκω (κάποιον/κάτι) τυχαία στον δρόμο μου: ***τον συναπάντησα στη γωνία και από την έκπληξη δεν μπορούσε να μου μιλήσει*** ΣΥΝ. συναντώ, ανταμώνω **2.** βγαίνω να υποδεχθώ (κάποιον): ***πέταξε την ποδιά κι έτρεξε να τους συναπαντήσει*** ΣΥΝ. προϋπαντώ **3.** (μεσοπαθ. ***συναπαντώμαί)*** βρίσκομαι (με κάποιον) τυχαία: ***συναπαντηθήκαμε ύστερ'από δέκα χρόνια και κάτσαμε να τα πούμε*** ΣΥΝ. συναντώμαι, βρίσκομαι, ανταμώνω, **συναπαρτίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {συναπάρτισα κ. συναπήρτισα. συνα- παρτίσ-θηκα / -τηκα. -μένος] συνθέτω (ένα οργανικό σύνολο) μαζί με άλλα ξεχωριστά μέρη ή στοιχεία: ***το χειρόγραφο αυτό συναπαρτίζεται από τρεις διαφορετικού τύπου περγαμηνές*** ΣΥΝ. συναπυτελώ. – **συναπάρτισμα** (το), **συναποβίωση** (η) ί-ης κ. -ώσεως [χωρ. πληθ.] 1. η ταυτόχρονη απο- βίωση **2.** ΝΟΜ. ***τεκμήριο συναποβιώσεως*** τεκμήριο το οποίο θεσπίζει υ Αστικός Κώδικας σύμφωνα με το οποίο, αν περισσότεροι τού ενός έχυυν πεθάνει και δεν είναι δυνατόν να αποδειχθεί ότι ένας από αυτούς επέζησε κάποιου άλλου, τεκμαίρεται ότι όλοι πέθαναν ταυτόχρονα.

συναποκομίζω ρ. μετβ. [μτγν.] {συναποκόμισα} 1. παίρνω (κάτι) μαζί μου: ***ο ληστής κατάφερε να ξεφύγει έχοντας συναποκομίσει μεγάλο χρηματικό ποσό*** **2.** (μτφ.) λαμβάνω κάτι ως επιπλέον κέρδος, όφελος: ***από αυτή τη δουλειά, εκτός από εμπειρίες, συναποκόμισε την αναγνώριση των συναδέ/.φων της.*** **συναποτελώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {συναποτελείς... | συναποτέλ-εσα, -υύ- μαι, -έστηκα (λόγ. -έσθηκα)] αποτελώ από κοινού: ***η κερκίδα και η ωλένη συνίχποτελούν τον πήχυ τού χεριού.*** **συναπόφαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η από κοινού απόφαση· ειδικότ. η διαδικασία λήψεως αποφάσεων μεταξύ Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου.

[j-TYVi. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. codecision. Το ***αρχ. συναπόφασις*** σήμαινε «συνδυασμένη απόρριψη, άρνηση»], **συναποφασίζω** ρ. μετβ.] 1833] {συναπυφάσ-α, -τηκα / -θηκα, -μένος} αποφασίζω από κοινού με κάποιον άλλο. **συναπτός,** -ή, -ό **1.** (σπάν.) αυτός που είναι ενωμένος με άλλον: - ***κείμενα / έγγραφα*** συν. συνδεδεμένος, συνημμένος 2. αυτός που συνεχίζεται χωρίς καμία χρονική διακοπή: ***διετέ/.εσε πρόεδρος τού ιδρύματος επί δέκα ~ έτη*** ΣΥΝ. αδιάλειπτος, συνεχής, ακατάπαυστος αν γ. διακεκομμένος **3.** εκκλησ. ***συναπτή*** (η) σύντομες ευχές που συνδέονται με το ***Τού Κυρίου δεηθώμεν (Τού Κυρίου δεηθώμεν).*** σχολιο λ. ***άπτω.***

|II ΥΜ. αρχ. ***< συνάπτω].*** **συνάπτω** ρ. μετβ. {σύν-αψα (λόγ. -ήψα). -άφθηκα (λόγ. -ήφθην. -ης. -η.... μτχ. συναφθείς. -είσα. -έν). -ημμένος] 1. ενώνω, συνδέω (ένα αντικείμενο με άλλο): ***να συνάψετε τα δικαιολογητικά στην αίτηση και να τα υπογράψετε*** ΣΥΝ. συνενώνω, επισυνάπτω, συναρμόζω ΛΝΤ. αποσυνδέω 2. ξεκινώ, αποδέχομαι ή προχωρώ σε συγκεκριμένη συμφωνία και σχέση: ***~ γάμο*** (παντρεύομαι) ***/ συμβό?^αιο / σύμβαση*** (συμφωνώ επισήμως για συναλλαγή) ***/ δάνειο*** (δανείζομαι) ***/ ειρήνη*** (συμφωνώ επισήμως για ειρήνη) ***|| οι δύο χώρες συνήψαν διπλωματικές σχέσεις μόλις πριν από δύο χρόνια*** **3.** (η μτχ. *συνημμένος,* ***-η. -ο)*** βλ.λ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***άπτω. μετοχή.***

[ΕΤΥΜ. αρ^. **< συν- + *άπτω*** (βλ.λ.)Ι. **συναρθρωνω** ρ. μετβ. {συνάρθρω-σα. -θηκα, -μένος} συνδέω με άρθρωση (τμήματα που είναι ξεχωριστά μεταξύ τυυς). (όστε να δημι- υργήσυυν ένα λειτουργικό σύνολο: ***~ ένα μηχάνημα*** ΣΥΝ. συναρμόζω, συναρμολογώ ΛΝΤ. αποσυνδέω.

[εγυμ. < μτγν. ***συναρθρώ*** (αρχ. ***συναρθρούμαι) < συν-*** + ***άρθρο) (-όω)*** ***άρθρον*** (βλ. κ. ***αρθρώνω)}.*** **συνάρθρωση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η σύνδεση με άρθρωση ανεξάρτητων μερών, τα οποία, με αυτό τον τρόπο, συγκροτούν ενιαίο και λειτουργικό σύνυλο: ***η ~ τού μηχανήματος*** ([(μτφ.) «***~ ετερογενών και συχνά αντιφατικών στοιχείων»*** (εφημ.) συν. συναρμολόγηση, συναρμογή λντ. αποσύνδεση 2. λνλτ. κάθε είδους

άρθρωση που δεν περιβάλλεται από υγρό και δεν παρουσιάζει καμία δυνατότητα κινητικότητας: ***η ~ των κρανιακών οστών.*** **συναριθμώ** ρ. μετβ. [αρχ.] (συναριθμείς... | συναρίθμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} υπολογίζω επιπλέον (κάτι) στην απαρίθμηση: ***να συ- ναριϋμήσετε και τα χϋ.ιόμετρα τής επιστροφής, για να βρείτε την κατανάλωση βενζίνης*** συν. συνυπολογίζω, προσμετρώ αντ. εξαιρώ. **— συναρίθμηση** (η) [μτγν.]. **συναρμογή** (η) **1.** η σύνδεση επιμέρους τμημάτων ή πραγμάτων με ακρίβεια και σταθερότητα, ώστε να δημιουργηθεί ένα στερεό σύνολο: ***μόνιμη ; σταθερή*** ΣΥ.ν συνάρμοση, εφαρμογή, σύνδεση **2.** ΤΕΧ.ΝΟΑ. ο τρόπος σύνδεσης εξαρτημάτων μεταξύ τους. που ξεκινά από εφαρμογή των επιφανειών τους και ολοκληρώνεται με τη στερέωση σε ενιαίο σύνολο: ***μόνιμη / γωνιακή ~ || ~ με συγκόλληση / με κάρφωμα/ βίδωμα\\ - στην επιπλοποιία |[«το Ιντερνετ παραμένει μια ~ δικτύων»*** (εφημ.) ΣΥΝ. συνάρμοση, συναρμολόγηση **3.** (στον κινηματογράφο και στην τηλεόραση) η τοποθέτηση εικόνων στη σειρά που επιθυμεί ο σκηνοθέτης ύστερα από επιλογή τού υλικού που έχει γυριστεί ζυυ συναρμολόγηση, μοντάζ.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***συναρμόζω***\. **συναρμόδιος,** -α, -υ αυτός που μοιράζεται δικαιοδοσία με ***άλλον:*** ***~ υκουργόα / υπά?.ληλος*** συν. συνυπεύθυνος. **συναρμόζω** ρ. μετβ. [συνάρμοσ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος! **1.** συνδέω (μέρη ή πράγματα), ώστε να βρίσκονται σε αρμονία μεταξύ τους και να αποτελούν ενιαίο και λειτουργικό σύνυλυ: ***~ μηχάνημα*** συν. συναρμολογώ, συναρθρώνω, μοντάρω αντ. ξεμοντάρω 2. (κατ' επέκτ.) συνδέω με σταθερό, στερεό τρόπο ΣΥΝ. στερεώνω λντ. αποσυνδέω. (ετυμ. αρχ. < ***συν-*** + ***αρμόζω*** «ρυθμίζω, συνδυάζω» ***(βλ.λ.)I.*** **συναρμολόγηση** (η) 118481 η σύνδεση (επιμέρους τμημάτων ή εξαρτημάτων). ώστε να δημιουργηθεί ένα στερεό και λειτουργικό σύνολο, **συναρμολογώ** ρ. μετβ. {συναρμολογείς... | συναρμολόγ-ησα, -ύμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. συνδέω (επιμέρους τμήματα ή εξαρτήματα), ώστε να δημιουργηθεί ένα στερεό και λειτουργικό σύνολο: ***~ όπλο / μηχάνημα / συσκευή / εξάρτημα / αεροπλανάκι*** (μοντέλο) συν. συναρμόζω. συναρθρώνω, μοντάρω αντ. ξεμοντάρω **2.** *συναρμολογούμενο* (το) παιχνίδι που αποτελείται από εξαρτήματα μιας κατασκευής (π.χ. ενός μοντέλου αεροπλάνου, αυτοκινήτου κ.λπ.). τα οπυία συνενώνει κανείς με σκοπό να σχηματίσει την κατασκευή αυτή **3.** (μτφ.) συσχετίζω επιμέρους στοιχεία: ***ο ανακριτής συναρμολογεί τώρα τα δεδομένα τής όλης υποθέσεως.*** **— συναρμολογητής** (υ) 11894 |.

[ετυμ. < μτγν. ***συναρμολογώ (-έω)*** < ***συν-*** + ***άρμολογώ*** (βλ.λ.)].

συνάρμοση (η) Ιμτγν.] {-ης ***κ.*** -όσεως | -όσεις. -όσεων} η συναρμογή (βλ.λ.).

ουναρπαγή (η) [μτγν.] η από κοινού αρπαγή· κυρ. ΓΛΩΣΣ. *σύνθετο εκ συναρπαγής* (και ***φραστικό σύνθετο)*** η σύνθετη λέξη που έχει σχηματιστεί από φράση, όπως στην περίπτωση τού ***παρά/Ληλος.*** που προήλθε από τη φρ. ***παρ'α?Λήλους.*** **συναρπάζω** ρ. μετβ. Ιαρχ-J {συνάρπασ-α, -τηκα, -μένος} ασκώ μεγάλη γοητεία σε (κάπυιον), προκαλο) έντονα συναισθήματα, προσελκύω όλο το ενδιαφέρον: γο ***θέαμα ; το τραγούδι του / ο αγώνας τούς είχε συναρπάσει |[με συναρπάζει η σκέψη να φύγω μακριά || το σκάκι μού αρέσει, αλλά δεν μπορώ να πω ότι με συναρπάζει κιόλας!*** || γο ***πλήθος συναρπάζεται από τους πύρινους /.όγους*** ΣΥΝ. ενθουσιάζω, μαγεύω, συγκινιό. καταγοητεύω λντ. απογοητεύω, **συναρπαστικός,** -ή,-ό 11890] αυτός που ασκεί μεγάλη γοητεία, πυυ κρατά αμείωτο το ενδιαφέρον από τη συγκίνηση που προσφέρει: ***~ ιστορία / ομορφιά / διήγηση / αγώνας / παιχνίδι*** συν. θελκτικός, μαγευτικός. γοητευτικός, σαγηνευτικός αντ. αδιάφορος, τετριμμένος.

συναρπαστικά επίρρ. **συνάρτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η σχέση μεταξύ πραγμάτων που εξαρτώνται το ένα από το άλλο ή αντιστοιχούν το ένα στυ άλλο: ***η τιμή ενός προϊόντος διαμορφώνεται σε ~ με την προσφορά και τη ζήτηση αυτού τού προϊόντος*** συν. αλληλεξάρτηση, σύνδεση, συνδυασμός 2. (συνεκδ.) τυ να συσχετίζονται πράγματα μεταξύ τυυς και συνεκδ. το αποτέλεσμα τέτοιου συσχετισμού: ***η τελική επιλογή είναι ~ πολλών παραγόντων*** **3.** μαθ. (α) η αντιστοιχία των στοιχείων ενός συνόλυυ Α με τα στοιχεία ενός συνόλου Β, ούτως ώστε κάθε στοιχείο τού Α να αντιστοιχεί σε ένα και μόνο ένα στοιχείο τού Β: ***τριγωνομετρική / γενικευμένη / α?^γεβρική / λογαριθμική*** ~ (β) *ειδικές συναρτήσεις* οι συναρτήσεις που χρησιμοποιούνται σε διάφορους επιστημονικούς και τεχνολογικούς κλάδυυς. **— συναρτησιακός,**-ή.-ό. σχολιο λ. ***αίρω.***

ΙΡΤΥΜ. **<** αρχ. ***συνάρτησις*** «σύνδεση, λογική συνοχή» **< *συναρτώ (-άω).*** Ο μαθ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γερμ. Zusammen-hang]. **συναρτώ** ρ. μετβ. {συναρτάς...] συνάρτ-ησα. -ώμαι, -άται..., -ήθηκα. συναρτημένος} **1.** συνδέω πράγματα μεταξύ τους στη βάση τής λογικής τους σχέσης: ***μη συναρτάς το διάβασμά σου με τους βαθμούς || η εμποροκρατία συναρτούσε τον πλούτο ενός έθνους με τα κρατικά αποθέματα σε χρυσό και ασήμι*** ΣΥΝ. αλληλεξαρτώ ΑΝ Γ αποσυνδέω

(μεσοπαθ. *συναρτώμαί)* βρίσκομαι σε σχέση εξάρτησης, είμαι συναφής: ***η τελική αξιολόγηση των μαθητών συναρτάται προς τη συνολική τους απόδοση || «οι ιδεολογικές αντιπαραθέσεις αυτής τής κοινωνίας συναρτήθηκαν με τη διαμόρφωση συνειδησιακών φαινομένων, εθνικών και κοινωνικών»*** (εφημ.) **|] *«η προοπτική επανόδου τους στο κόμμα συναρτάται π/.έον με δικές τους παραχωρήσεις και διαβεβαιώσεις»*** (εφημ.) **|| *«ο ηγέτης ξέρει ότι η οικονομία, η δημόσια διοίκηση, η υγεία συναρτώνται απόλυτα από την κοινωνική δυναμική»*** (εφημ.) ΣΥΝ. εξαρτώμαι (+από), βασίζομαι (+σε). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αίρω.*** [ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***συναρτώ (-άω) < συν- + άρτώ*** «συνδέω, κρεμώ» (βλ. κ. ***άν-αρτώ)\.***

συναρχηγΐα (η) [Ι894 | {συναρχηγιών} η από κοινού αρχηγία.

συναρχηγός (ο/η) 11833J πρόσωπο που έχει την αρχή. που είναι αρχηγός από κοινού με άλλον, **συναρχία** (η) {συναρχιών} η ταυτόχρονη παρουσία δύο ή περισσοτέρων αρχόντων ή υπευθύνων σε κράτος ή άλλον οργανισμό και η από κοινού διοίκηση: οι ~ ***συνηθίζονταν στα χρόνια τής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας*** συν. συνδιοίκηση. συγκυβέρνηση ανί. μοναρχία. Ιετυμ, αρχ. < ***σύναρχος < συν-*** + ***-αρχος < άρχω*** |. **συνάρχω** ρ. αμετβ. |αρχ.| {μόνο σε ενεστ.} μοιράζομαι την εξουσία (με κάποιον) συν. συγκυβερνώ. συνδιοικώ. **συνασπίζω** ρ. μετβ. {συνάσπισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} κάνω (κάποιους) να ενώσουν τις δυνάμεις τους. πολιτικές ή στρατιωτικές, σε κοινό αγώνα: ο ***εξωτερικός κίνδυνος συνάσπισε τα κόμματα στο εσωτερικό τής χώρας*** | | (συνήθ. μεσοπαθ.) ***η Βουλγαρία, η Ε/.λάδα και η Σερβία συνασπίστηκαν το 1912 εναντίον τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.***

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «συμπολεμώ με κάποιον ως ασπιδυφόρος - (μτφ.) υποστηρίζω». < ***συν-*** + ***άσπίζω < άσπίς, -ίδος.*** Η σύγχρυνη σημ. τού μεσοπαθ. ***συνασπίζομαι*** αποδίδει το γαλλ. sc coaliser). **συνασπισμός** (ο) **1.** (α) συμφωνία μεταξύ δύυ ή περισσοτέρων μερών και σύμπηξη συμμαχίας. για την επίτευξη κοινού στόχου: ***αμυντικός / διεθνής / ευρωπαϊκός / πο?.ιτικός / κυβερνητικός / μυστικός / στρατιωτικός*** ~ | | ~ ***κρατών / κομμάτων*** συν. συμμαχία, συνεργασία (β) *οικονομικός συνασπισμός* η ένωση ή η συμφωνία μεταξύ οικονομικών μονάδων, πυυ αποσκοπεί στη βελτίωση τής οικονομικής θέσης των συμβαλλόμενων ή/και στην αποτελεσματική αντιμετώπιση πιθανού ή υπαρκτού ανταγωνισμού 2. πολιτ. (α) εκλογική συμπαράταξη ή και συνεργασία ευρύτερης χρονικής διάρκειας μεταξύ πολιτικών κυμμάτων και ομάδων, κατά κανόνα συγγενών (β) (με κεφ.) το κόιιμα «Συνασπισμός τής Αριστεράς και τής Πρυόδου» (συντομ. ΣΥΝ),

|ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***συνασπίζω*** (βλ.λ.). Ως πολιτ. όρ. η λ. αποδίδει τυ γαλλ. coalition[.

συναστρία (η) [μτγν.[{συναστριών} ΑΣΙΡΟΛ. η ενοϊκή σύζευξη αστέρων.

συνασφάλιση (η) {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις, -ίσεων} η ασφάλιση σε περισσότερους από έναν ασφαλιστές, με την προϋπόθεση ότι τυ σύνολο των ασφαλιστικών ποσών δεν ξεπερνά την ασφαλιστική αξία: ***καμία ασφά/.εια δεν αναλάμβανε μόνη της τέτοια ευθύνη και γι' αυτό κατέληξαν στη λύση τής συνασφάλισης.*** — **συνασφαλίζω** ρ. Ιμτγν.]. [γτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. co-insurancc |. **θύναυγα** επίρρ. (σπάν.-λογοτ.) την ώρα που χαράζει, με την αυγή ΣΥΝ. ζημερούματα. χαράματα.

[γ.τυμ. < συν- + ***-αυγα< αυγή].*** **συναυλία** (η) {συναυλιών} **1.** η δημόσια εκτέλεση μουσικών έργων: ***αίθουσα / χώρος συναυλιών \\ - κλασικής / σύγχρονης / η?.εκτρονικής / ροκ / δημοτικής μουσικής || το συγκρότημα θα δώσει δύο ~ στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας*** ΣΥΝ. κον(τ)σέρτο **2.** (μτφ.) άκουσμα, συνήθ. τυχαίο, από αρμονικούς ήχους: ***η ~ των πουλιών***]j (σκωπτ.) ***η ~ των βατραχιών || χτες το βράδυ, οι γάτες τής γειτονιάς είχαν - και δεν μας άφησαν να κοιμηθούμε.*** ^ σχολιο λ. ***αυλός.***

[ετυ.μ. αρχ.. αρχική σημ. «κοντσέρτο για λύρα και αυλό - ορχηστρι- κή μουσική». < ***σύναυλος*** «αυτός που ηχεί σε αρμονία με τον αυλό»

συν- 4- ***αύ?-ός\.***

συναυτουργία (η) [1871[νομ. η κατόπιν κοινής αποφάσεως σύμπραξη περισσότερων τού ενός ως άμεσων αυτουργών σε αξιόποινη πράξη.

συναυτουργός (ο/η) [1833] νομ. που συνέπραξε ως άμεσος αυτουργός μαζί με άλλους μετά από κυινή τους απόφαση αξιόποινη πράξη: ***'δικάστηκε ως - τής διπ?.ής δολοφονίας.*** **συνάφεια** (η) {συναφειών} **1.** η ύπαρξη άμεσης λογικής σχέσης, κοινών στοιχείων μεταξύ πραγμάτων ή καταστάσεων: ***χρονική*** - **2.** η σχέση κατά την οποία υπάρχουν κοινά στοιχεία μεταξύ πραγμάτων: ***<5γν βρίσκω καμία ~ ανάμεσα στα στοιχεία που έχω στη διάθεσή μου || ουσιώδης*** - **|| *φωνητική / ετυμο/.ογική / σημασιολογική*** ~ ΣΥΝ. σχέση. ομοιότητα, συνάρτηση, συσχετισμός 3. η διαπροσωπική, φιλική ή επαγγελματική, σχέση: ***δε*** ν ***θέλω να έχω πολλές*** ~ ***μαζί τον*** jj ***σαρκική*** ~ (η ερωτική συνεύρεση).

ΙΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «συσχέτιση. σύνδεση», < αρχ. ***συναφής.*** Στη σημ. «λογική αλληλουχία» η λ. αποδίδει τον γαλλ. όρο cohesion], **συναφής,** -ής, -ές {συναφ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που συνδέεται κατά τρόπο άμεσο με κάτι: ***η ανεργία και η οικονομική κρίση είναι προβλήματα ~ |[σπουδές ανθρο)πιστικών επιστημών και ~ κλάδων || «υπάρχουν περιπτώσεις λειτουργικώς ~ αρμοδιοτήτων μεταξύ των υπουργείων, τα οποία θα μπορούσαν να συγχο)νευΟούν»*** (εφημ.) ΣΥΝ. σχετικός, συνδεδεμένος αντ. άσχετος 2. αυτός που παρουσιάζει κοινά στοιχεία με κάτι: ***έχει ζήσει - καταστάσεις και είναι*** ο ***πλέον κατάλληλος να χειριστεί το ζήτημα*** συν. παρόμοιος, παρεμφερής, παραπλήσιος αντ. ανόμοιος, διαφορετικός. -- **συναφώς** επίρρ. [μεσν.].

σχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.***

[γτυμ. αρχ. < συν- + ***-αφής< άφη].*** **συνάχι** (το) {συναχ-ιού | -ιών} φλεγμονή τού βλεννογόνου των ρινικών κοιλοτήτων, η οποία μπορεί να οφείλεται σε ιό ή σε αλλεργία και εκδηλώνεται με φταρνίσματα, καταρροή τής μύτης και απόφραξή της: ***αρπάζω / παθαίνω*** ~ | | ***γερό*** ~. — (υποκ.) **συναχάκι** (το). [Γ.τυμ. μεσν. < μτγν. ***συνάγχη*** «βράχνιασμα», με αλλαγή γένους και σίγηση (κατόπιν αφομοκόσεως) τού ουρανικού ***-γ-*** (πβ. κ. ***ρογχαλίζω - ροχαλίζω),*** **< *συν-*** + ***-άγχη < άγχω*** «πνίγω»], **συναχώνομαι** ρ. αμετβ. [συναχώ-θηκα. -μένος} αποκτώ συνάχι συν.

κρυολογώ, την αρπάζω. (υποκ.) **συνάχωμα** (το), **σύναψη** (η) {-ης κ. -άψεως | -άψεις. -άψεων} **1.** η σύνδεση δύυ πραγ

μάτων και το σημείο σύνδεσης: ***η ~ των δικαιολογητικών στην αίτηση*** || ***λεξιλογικές*** ~ 2. η επίσημη συμφωνία για κάτι: ~ ***γάμου*** / ***δανείου*** / ***σύμβασης*** / ***συμμαχιών*** / ***συμφωνίας*** 3. βιολ. διαφοροποιημένη λειτουργικά και μορφολογικά ζώνη, στα σημεία όπου τα νευρικά κύτταρα εφάπτονται μεταξύ τους ή με άλλα κύτταρα (π.χ. μυϊκά), πράγμα που εξασφαλίζει την αμφίδρομη επικοινωνία ή/και τη μετάδοση των ώσεων μεταξύ των κυττάρων. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***άπτω.***

[ι ::ι ΥΜ. **<** αρ^. ***σύναψις < συνάπτω\.*** **συνδαιτυμόνας** (ο/η) (λόγ.) καθένα από τα πρόσωπα που λαμβάνουν μέρος σε γεύμα ΣΥΝ. ομοτράπεζος, ομόδειπνος. Επίσης (λογιότ.) **αυνδαιτυμών** {συνδαιτυμόνος}.

[ετυμ. < ***συν-*** + αρχ. ***δαιτυμών*** «προσκεκλημένος σε δείπνο, ομοτράπεζος» < ***δαιτύς, -ύος*** *(ή)* «γεύμα, φαγητό» + παραγ. επίθημα ***-μων*** (πβ. κ. ***ηγε-μών, κηδε-μών).*** Το αρχ. ***δαιτύς*** (απαντά «άπαξ» στον ’Ομηρο) αποτελεί επικό τ. τού ***δαίς. -τός*** (ίδια σημ.) < ***δαίω*** / ***-ομαι*** «κόβω, διανέμω - τρώγω». Βλ. κ. ***παν-δαισία}.*** **συνδακτυλία** (η) ιλτρ. συγγενής ανωμαλία τής διάπλασης, κατά την οποία τα δάκτυλα το>ν άνω ή των κάτω άκρων συνδέονται μεταξύ τους.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. syndactylia]. **συνδαυλίζω** κ. (λαϊκ.) **συδαυλίζω** ρ. μετβ. {συνδαύλισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. σκαλίζω τα ξύλα για να δυναμώσει η φωτιά

(μτφ.) υποδαυλίζω (βλ.λ.): ***με την αρθρογραφια του συνδαυλίζει τα πολιτικά πάθη.*** **– συνδαύλιση** (η) [Ι857] κ. **αυνδαύλισμα** (το).

[ετυμ. < συν- + ***δαυλίζω*** < ***δαυλός***|. **σύνδεση** (η) {-ης κ. -έσεως \ -έσεις, -έσεων| **1.** η σχέση εξάρτησης ή αλληλεξάρτησης, ο συσχετισμός μεταξύ δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων ή καταστάσεων: ***δεν υπάρχει λογική*** ~ ***σε αυτά που ισχυρίζεται*** || ~ ***νοημάτων*** || ***παρατακτική*** / ***υποτακτική*** ~ ***προτάσεων*** ΣΥΝ. συνένωση αν Γ. αποσύνδεση 2. τπχνολ.-ηλεκτρ. η προσαρμογή εξαρτημάτων μεταξύ τους ή με μηχάνημα, ώστε να διαμορφωθεί ένα σταθερό και λειτουργικό σύνολο: ***η ~ με τη γεννήτρια χαλάρωσε και κάθε τόσο το ρεύμα πέφτει || η - των*** σωλήνων/ ***των βαγονιών*** || (σε ηλεκτρικά κυκλώματα) ***παράλληλη*** / εν ***παραλλήλω*** / ***εν σειρά*** ~ || ***ελέγχω τις*** σΌν ***υπολογιστή*** συν. συναρμογή **3.** η διαδικασία και τα μέσα, με τα οποία επιτυγχάνεται η επικοινωνία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων σημείων: ***ραδιοτηλεοπτική*** / ***τηλεφωνική*** / ***τηλεγραφική*** / ***αεροπορική / ατμοπ'ΑΟΪκή ~ || σε απευθείας ~ σας μεταδίδουμε την ομιλία τού πρωθυπουργού || είναι αδύνατη η ~ με το Κάιρο τώρα || ~ ποταμού*** / ***ακτών*** (κατασκευή γέφυρας) **4.** (μτφ.) η ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ κρατών μέσω συμφωνιών και αμοιβαίων υποχρεώσεων: ***η ~ τής Τουρκίας*** με ***την Ε.Ε.*** || ***οικονομική*** / ***εμπορική*** *ι* τελωνει***ακή*** / ***πολιτική*** *Ί* ***πολιτιστική ~*** **5.** βιολ. η σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ των γονιδίων, αποτέλεσμα τής κατανομής και τής θέσης που κατέχουν στα χρωμοσώματα. ^ ιχολιο λ. ***ενωτικό.***

[ΕΤΥΜ.. < αρχ. ***σύνδεσις*** «συνεκτικός δεσμός» < ***συνδέω*** (βλ.λ.). Ως τεχνολ. όρ. η λ. αποδίδει το γαλλ. jonction, ενώ στη σημ. των επίσημων συμφωνιών αποδίδει το γαλλ. liaison], **συνδεσμικός,** -ή, -ό -► σύνδεσμος

συνδεσμολογία (η) [J 8971 {συνδεσμολογιών} 1. ΙΑΤΡ.-ΑΝΑΤ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενό του τη μελέτη τής φυσιολογίας και τής παθολογίας των συνδέσμων και των αρθρώσεων 2. ΗΑΡ.ΚΤΡ. (α) ο τρόπος με τον οποίο συνενώνονται μεταξύ τους τα εξαρτήματα και τα μέρη ηλεκτρικής ή ηλεκτρονικής συσκευής ή τα συστατικά κυκλώματος, για να δημιουργηθεί ενιαίο, σταθερό και λειτουργικό σύνολο: ***παράλληλη*** / ***εν παραλλήλω*** / εν ***σειρά*** ~ (βλ. λ. ***σύνδεση)*** (β) το σύνολο των παραπάνω συνδέσεων: ***χαλαρή / επικίνδυνη / σταθερή ~.***

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. syndcsmo!ogie|. **σύνδεσμος** (ο) {συνδέσμ-ου | -ων, -ους} **1.** καθετί που χρησιμοποιείται για να ενωθούν ή να δεθούν δύο ή περισσότερα πράγματα μεταξύ τους 2. η ένωση ατόμων σε οργανωμένη ομάδα για την εξυπηρέτηση κοινών στόχων ή λόγω κοινών ενδιαφερόντων: ~ ***φιλάθλων τής Α.Ε.Κ.*** / ***ιδιοκτητών παραλιακών κέντρων*** || (με κεφ.) ~ ***Ελληνοπο/.ω- νικής Φιλίας*** ΣΥΝ. σωματείο, ένωση, συνασπισμός 3. το πρόσωπο που φέρνει σε επαφή τα μέλη ή τα τμήματα μιας συνήθ. μυστικής οργάνωσης. στρατιωτικού, πολιτικού ή συναφούς τύπου: ***οι αντάρτες ήρθαν σε επαφή με τον*** ~ τους ***στην Πάτρα*** jj ***ο ~ τής βρετανικής αντικατασκοπίας στο Βερολίνο*** · **4.** Γλωσσ. άκλιτη λέξη που συνδέει δύο ή περισσότερους όρους τής πρότασης ***(ο σκύλος και η γάτα. ο Πέτρος ή ο Παύλος)*** ή και ολόκληρες προτάσεις, κύριες με κύριες ***(ο Αντώνης μελετά,*** *αλλά* ***ο Θανάσης παίζει ποδόσφαιρο)*** ή κύριες με δευτερεύ- ουσες ***(δεν πήγε στη δου/*ειά, επειδή ήταν άρρωστη): συμπλεκτικός*** / ***διαζευκτικός / αντιθετικός / υποτακτικός / εναντιωματικός / ειδικός /*** υποθετικός / ***χρονικός*** / ***αιτιολογικός*** / τελικές / ***καραχωρητικός Ί συμπερασματικός ι ενδοιαστικός ~ 5.*** ανατ. ταινία από ινώδη συνδετικό ιστό, που συγκρατεί εσωτερικά όργανα ή οστά αρθρώσεως στη σωστή τους θέση: ***ελαστικός*** / ***ισχυρός*** ~ || ***ρήξη συνδέσμου*** **6.** μηχαν. μέρος μηχανής με το οποίο συνενώνονται τμήματα ή εξαρτήματά της μεταξύ τους: ***άκαμπτος*** / ***ημιελαστικός*** / ***ε/.αστικός*** / ***αρθρωτικός*** / ***υδραυλικός ~ 7.*** 7.ΩΟΛ. όργανο των μαλακίων με το οπυίο έρχονται σε επαφή οι δύο θυρίδες των οστράκων τους · 8. ΜΟΥΙ. βυζαντινό σημείο ανάμεσα σε χαρακτήρες ποσότητας, τους οποίους ακολουθεί ίσον ή φθόγγοι που διαδέχονται υ ένας τον άλλον σε ανοδική ή καθοδική πυρεία 9. Πληροφ. σύνδεση υπερκειμένου· πλήκτρο ή χαρακτηρισμένο κομμάτι κειμένου, το οπυίο, όταν επιλέγεται, μεταφέρει τον χρήστη τού Διαδικτύου σε άλλη σελίδα. **– συνδεσμικός,** -ή, -ό [μτγν.|. σχολιο λ. ***αιτία.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συνδέω*** (βλ.λ.). Η ανατ. σημ. είναι ήδη αρχ.. ενώ στη Μτγν. Ελληνική η λ. δήλωσε επίσης το σώμα των συνέδρων που συναθροίζονται για συγκεκριμένο σκοπό. Διάφορες άλλες σημ. είναι με ταφρ. δάνεια: «οργανωμένη υμάδα, σωματείο» (< γαλλ. college), «μηχανικό εξάρτημα» (< αγγλ. coupler), «διαβιβαστής μυστικών πληροφοριών» (< γαλλ. liaison). Στην πληροφορική η λ. αποδίδει το αγγλ. link|.

συνδεσμώτης (ο) Ιαρχ.) {συνδεσμωτών} (σπάν.) αυτός που εκτίνει ποινή φυλάκισης ή είναι αιχμάλωτος μαζί με άλλον, **συνδετήρας** (ο) **1.** οτιδήποτε χρησιμοποιείται για να κρατήσει ενωμένα δύο ή περισσότερα πράγματα 2. (ειδικότ.) όργανο γραφείου ακό ευλύγιστο μέταλλο ή πλαστικό, που περιελίσσεται ώστε να σχηματίζει δύο παραλληλόγραμμα, το ένα μέσα στο άλλο· χρησιμοποιείται για να συγκρατούνται χαρτιά μεταξύ τους **3.** νλυτ. εξάρτημα τής αλυσίδας τού πλοίου σε σχήμα κρίκου, με το οποίο συγκρατούνται ενωμένα τμήματά της. **– (υποκ.) συνδετηράκι** (το).

|ΗΤΥΜ. < ***συνδέω*** + παραγ. επίθημα ***-τήρας.*** πβ. κ. ***κινη-τήρας\.***

συνδετήριος, -ος. -ο(ν) (λόγ.) αυτός που μπορεί να συντελέσει σε σύνδεση ιυν. συνδετικός.

[ΠΤΥΜ. < συνδέω + παραγ. επίθημα ***-τήριος,*** πβ. κ. ***κινη-τήριος].*** **συνδετικός,** -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που συντελεί ή μπορεί να συντε- λέσει στην ένωση, την επικοινωνία ή τη σύζευξη δύο ή περισσότερων αντικειμένων: *- ***σωλήνες*** / ***άξονας*** / ***νεύρο*** || (μτφ.) ***η ισλαμική θρησκεία είναι ο ~ κρίκος που ενώνει τους Άραβες*** · ΦΡ. (α) *συνδετικό υλικό* κάθε είδους ουσία που χρησιμοποιείται στην επίτευξη και τη διατήρηση τής συνυχής μεταξύ διαφόρων εφαπτόμενων υλικών: ***οργανικά*** / ***συνθετικά*** ~ (β) *συνδετικός ιστός* (i) ο ιστός που προορίζεται να διατηρεί τα όργανα στη θέση τους ή να ενώνει άλλου τύπου ιστούς (ii) ανατ. ιστός που απωτελείται από ίνες και διαφόρων ειδών κύτταρα και συντελεί στη συνοχή των οργάνων, εσωτερική και δομική, καθώς και στη στήριξη όλου τυύ σώματος **2.** ιλωςς. (α) *συνδετικό ρήμα* τυ ρήμα που, χωρίς να έχει δική του σημασία ***(είμαι),*** λει- τουργεί ως συνδετικός κρίκυς ανάμεσα στο υποκείμενο και το κατηγορούμενο (ή το αντικείμενο) για να αποδοθεί ορισμένη ιδιότητα (χαρακτηριστικό) στο υποκείμενο (ή σπανιότ. ανάμεσα στο αντικείμενο και το κατηγορούμενο)· (κατ’ επέκτ.) ρήμα ***(διατελώ, αναγορεύομαι, καλούμαι, θεωρώ*** κ.ά.) πυυ λειτουργεί και αυτό ως συνδετικό (βλ. ιχολιο λ. ***ως)*** (β) *συνδετικό / παρατακτικό σύνθετο* βλ. λ. ***σύνθετος.***

συνδέω ρ. μετβ. {συν-έδεσα. -δέθηκα, -δεδεμένυς} **1.** κάνω (δύυ ή περισσότερα πράγματα) να έχουν συνοχή μεταξύ τους. να αποτελούν μέρη ενός συνόλου: ο ***ιστός συνδέει τα κόκκαλα στις αρθρώσεις*** || ***το ρήμα*** «***φαίνομαι» συνδέει το υποκείμενο με το κατηγορούμενο***]| γο ***σημείο στο οποίο συνδέονται τα καλώδια*** συν. συνενώνω, ενώνω ΑΝΤ. αποσυνδέω, διαλύω 2. (α) ενώνω (συσκευή) με κύριυ δίκτυο παρυχής ενέργειας: ~ γο ***τηλέφωνο*** λντ. αποσυνδέω (β) (συνεκδ. και για πρόσ.) ενώνω τη συσκευή (κάποιου) με κύριο δίκτυο παροχής ενέργειας: ***δεν έχω τηλέφωνο' δεν μας έχουν συνδέσει ακόμη*** αντ. απυσυνδέω **3.** φέρνω σε επαφή (συσκευές), ώστε η μία να λειτουργεί σε συνδυασμό ή με τη βοήθεια τής άλλης: ~ ***την τηλεόραση με το βίντεο*** λντ. απο- συνδέω **4.** προσαρμόζω (εξαρτήματα), ώστε να αποτελούν έναν μηχανισμό: ~ ***τους δύο πόλους τής μπαταρίας με τη μηχανή*** jj ~ ***τα καλώδια με τα ηχεία*** α.ντ. αποσυνδέω **5.** (α) κάνω να επικοινωνήσουν (χώροι) μεταξύ τους, ώστε να είναι δυνατή η μετάβαση από τον έναν στον άλλον: ο ***δρόμος συνδέει τις δύο πόλεις*** || ***μια γέφυρα συνδέει τις δύο όχθες τού ποταμού*** **[}** ***καθημερινές πτήσεις συνδέουν την Αθήνα με τη*** Ν. ***Υόρκη*** (β) κάνω να επικοινωνήσει (κανείς με κάποιον): (σε τηλεφωνήτρια) ***συνδέστε με παρακα/.ώ με τον κύριο διευθυντή*** / ***με το τμήμα εισαγωγών*** **6.** σχετίζω: ***μη συνδέεις πράγματα άσχετα μεταξύ τους! || η δήλωσή του δεν συνδέεται με τη φημολογούμενη ανάμειξή*** του ***στην πολιτική*** αντ. αποσυνδέω **7.** Ψυχολ. συνδυάζω (διαφορετικά μεταξύ τους αντικείμενα, ερεθίσματα) συνειρμικά: ***αυτά τα λουλούδια δεν μου αρέσουν, γιατί τα έχω συνδέσει με δυσάρεστα πράγματα*** || γο ***μαύρο χρώμα είναι συνδεδεμένο με*** τον ***θάνατο*** ΑΜ. αποσυνδέω 8. (μτφ. για πρόσ.) κάνω (κάποιους) να βρίσκονται σε στενή σχέση μεταξύ τους. φέρνω κοντά: ***μας συνέδεε δεσμός μακράς φιλίας*** || ***τους συνδέει ένα μυστικό*** || ***μας συνδέουν κοινοί αγώνες*** ΣΥΝ. ενώνω ΑΝΤ. απομακρύνω· (μεσοπαθ. *συνδέομαι)* **9.** (α) έχω στενές σχέσεις φιλίας: ***συνδέονται από τα χρόνια τού πανεπιστημίου*** (β) έχω ερωτικό δεσμό: ***η κοπέλα με την οποία*** **-10.** (γενικότ.) διατηρώ σχέσεις: - ***με ισχυρούς κύκλους*** συν. σχετίζομαι **11.** (για κράτη, οργανισμούς κ.λπ.) αναπτύσσω σχέσεις μέσω συμφωνιών ή αμοιβαίων υπο- χρεώσεων: ***η Κύπρος αναμένεται να συνδεθεί με την Ε.Ε.*** **12.** απυκτώ επαφή με δίκτυο: ***έχω συνδεθεί με το Διαδίκτυο.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.*** [ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «δένω μαζί», < ***συν-*** + ***δέω*** (βλ. κ. ***δένω).*** Οι μτφ. χρήσεις τής λ. είναι ήδη αρχ. και μτγν. Η σημ. «εντάσσομαι σε δίκτυο» είναι από̀δ. τού αγγλ. join), **συνδήλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ΓΛΩΙΣ. η συγκινησιακή πλευρά τής σημασίας μιας λέξης, η δυνατότητά της να παραπέμπει τους χρήστες τής γλώσσας σε συνειρμούς στηριζόμενους στην ανθρώπινη εμπειρία, γεγονός κατεξοχήν συνδεδεμένο με την ποιητική χρήση τής γλώσσας. **– συνδηλωτικός,** -ή, -ό, **συνδηλωτικά** επίρρ., **συνδηλώνω** ρ. ιχολιο λ. ***δήλωση.***

[ΓΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. connotation], **συνδημότης** (ο) Ιμτγν.Ι {συνδημοτών}, **συνδημότισσα** (η) {συνδη- μοτισσών} πρόσωπο που προέρχεται από ή ανήκει στυν ίδιυ δήμο με άλλον/άλλους: ***ελπίζουμε η πρωτοβουλία αυτή να τύχει υποστήριξης από τους συνδημότες μας!*** **συνδιαθήκη** (η) {συνδιαθηκών} η σύνταξη διαθήκης από περισσότερα τού ενός πρόσωπα με την ίδια πράξη, **συνδιαλέγομαι** ρ. μετβ. αποθ. Ιμτγν.Ι {συνδιαλέχθηκα} (λόγ.) επικοινωνώ προφορικά, βρίσκομαι σε διάλογο ΣΥΝ. συζητώ, κουβεντιάζω. συνομιλώ.

συνδιάλεξη (η) **[** 1856] {-ης κ. -έξεως **|** -έξεις, -έξεων] η συνομιλία (κυρ. από το τηλέφωνο): ***τη/,εφωνική / υπεραστική*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συνομιλία.***

συνδιαλλαγή (η) η εξεύρεση λύσης σε πρόβλημα που έχει φέρει αντιμέτωπες δύο ή περισσότερες πλευρές, συνήθ. με αμοιβαίες υποχωρήσεις ΣΥΝ. συμβιβασμός, συμφιλίωση ΑΝΤ. έριδα, καβγάς.

[ΕΤΥΜ. μτγν. **<** αρ^χ. ***συνδιαλλάσσω*** (βλ.λ.)]. **συνδιαλλακτικός,** -ή. -ό f 1897] (λόγ.) αυτός που συμβάλλει στη συνδιαλλαγή, στον συμβιβασμό,

συνδιαλλάσσω ρ. μετβ. {συνδιάλλαξα, συνδιαλλάχθηκα (να/θα συν-διαλλαγών (λόγ.) συμφιλιώνω, συμβιβάζω: ***ήταν αδύνατον να συν-διαλλαγούν οι δύο παρατάξεις.***

[ετυμ. αρχ. < συν- + ***δια/.λάσσω: -ττω*** «ανταλλάσσω - συμφιλιώνω» **(< *δι(α)- + άλλάσσω ι* -ιτα))|. συνδιασκέπτομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μτγν.| {συνδιασκέφθηκα} συζητώ (μαζί με άλλους) για την αντιμετώπιση προβλήματος και την εξεύρεση λύσεων ή/και την ανταλλαγή απόψεων ΣΥΝ. συσκέπτομαι, **συνδιάσκεψη** (η) Ιμεσν.] |-ης κ. -έψεως | -έψεις. -έψεων} η συγκέντρωση πολλών επίσημων προσώπων, τα οποία ανταλλάσσουν απόψεις, συνήθ. για την επίλυση προβλήματος και την προώθηση των συμφερόντων τους: ***διεθνής / οργανωμένη / επιτυχής / οικονομική / πολυμερής ~ || ~ ειρήνης || η ~ κατέληξε σε αδιέξοδο / δεν κατόρθωσε να καταλήξει σε συμφωνία*** φρ. *συνδιάσκεψη κορυφής* συνάντηση και συνομιλίες μεταξύ ατόμων που βρίσκονται στην κορυφαία ηγετική θέση κράτους ή οργανισμού: **- *ανάμεσα στους ηγέτες Γαλλίας - Γερμανίας.*** ^ σχολιο λ. ***συμβούλιο.*** **συνδιδασκαλία** (η) [1897] {συνδιδασκαλιών} **1.** το εκπαιδευτικό σύστημα στο οποίο άτομα και των δύο φύλων λαμβάνουν από κοινού την ίδια εκπαίδευση 2. τυ εκπαιδευτικό σύστημα στο οποίυ δύο ή περισσότερες σχολικές τάξεις ή τμήματα διδάσκονται ταυτόχρονα και στην ίδια αίθουσα από τον ίδιο διδάσκαλο: ***η ~ είναι αναγκαστική στα μονοθέσια σχολεία*** **3.** (γενικότ.) η κοινή διδασκαλία σε διαφορετικές τάξεις ή τμήματα: ***σήμερα απούσιαζε ο καθηγητής μας και κάναμε ~ με το άλλο τμήμα.*** **συνδικάζω** ρ. μετβ. |αρχ.] {συνδίκασ-α. -τηκα (λόγ.-θηκα),-μένος} **1.** εκδικάζω υπόθεση (μαζί με άλλον): ***υπήρξε διαφωνία μεταξύ των δικαστών που συνδίκαζαν την υπόθεση*** **2.** εκδικάζω σε μια δίκη (υπο-θέσεις που σχετίζονται μεταξύ τυυς), με σκοπό την καλύτερη διερεύ- νησή τους και τη διευκόλυνση τής απονομής τής δικαιοσύνης, **συνδικαλίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {συνδικαλίσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** γίνομαι μέλος συνδικαλιστικής οργάνωσης: ***η εταιρεία απαγορεύει στους υπα?λήλους της να συνδικαλίζονται*** **2.** ασχολούμαι ενεργά με τον συνδικαλισμό, **συνδικαλισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** η υργάνωση ατόμων που απασχολούνται στον ίδιο τομέα παραγωγής για την αποτελεσματικότερη διεκδίκηση και διασφάλιση των δικαιωμάτων τους και η συλλογική δράση που αναπτύσσουν, για να πετύχουν τον σκοπό αυτόν: ο ~ ***και οι φορείς του προστατεύονται από τον νόμο || ανεξάρτητος / διεθνής / αναρχικός / επαναστατικός / εργατικός / φοιτητικός / εργοδοτικός / κομματικός*** - **2.** το σύνολο των οργανώσεων στις οποίες ενώνονται οι εργαζόμενοι, για να διεκδικήσυυν και να διασφαλίσουν τα συμφέρο- ντά τους ΣΥΝ. συνδικάτα, ενώσεις.

[ΚΙΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. syndicalisme < επίθ. syndical < syndic < μτγν. λατ. syndicus «αξιωματούχος πόλεως» **<** αρχ. ***σύνδικος*** «συνήγορος, δημόσιος επίτροπος» (βλ.λ.)|. **συνδικαλιστής** (ο), **συνδικαλίστρια** (η) {συνδικαλιστριών} **1.** ο εργαζόμενος που αποτελεί μέλος συνδικαλιστικής οργάνωσης 2. ο εργαζόμενος που αποτελεί ηγετικό στέλεχος συνδικαλιστικής οργάνωσης: ***οι ~ ξεσήκωσαν τους εργαζομένους.***

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. syndicalist. βλ. κ. ***συνδικαλισμός].***

συνδικαλιστικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον συνδικαλισμό:
δράση / οργάνωση / ηγεσία / ελευθερία / αγώνες / κίνημα / ενώσεις.
συνδικαλιστικά επίρρ.

συνδικάτο (τυ) **1.** υργάνωση ατόμων πυυ απασχυλυύνται στον ίδιο τομέα παραγωγής, η οποία αποβλέπει μέσω τής συλλογικής δράσης στη διεκδίκηση και προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων, αλλά και στη γενικότερη βελτίωση τού βιοτικού και κοινωνικού τους επιπέδου: ***το ~ αποφάσισε απεργία*** [| ***εργατικό / αγροτικό / πανίσχυρο ι εργατοϋπαλληλικό ~ || ·Ό Αμπιόλα υποστηρίζεται από τα ~ τού πετρελαϊκού τομέα»*** (εφημ.) ΣΥΝ. ένωση, σωματείο **2.** (κακόσ.) κάθε είδους οργάνωση που απυσκοπεί στην προώθηση των συμφερόντων των μελών της. συνήθ. εις βάρυς τού κοινωνικού συνόλου: ***το - τού εγκλήματος*** συν. μαφία, κλίκα.

|ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. syndicat < μεσν. λατ. syndicatus. μτχ. τ. τού ρ. syndicarc < μτγν. λατ. syndicus «αξιωματούχος πόλεως» < αρχ. ***σύνδι- κος*** «συνήγορος, δημόσιος επίτροπος» (βλ.λ.)[. **συνδικία** (η) [αρχ.Ι {συνδικιών} νομ. **1.** ο διορισμός συνδίκου **2.** το διάστημα κατά το οποίο διαρκεί η θητεία και τα καθήκοντα τού συνδίκου.

σύνδικος (ο/η) {συνδίκ-υυ | -ων. -ους} πρόσωπο που διορίζεται κατά τη διαδικασία τής πτωχεύσεως από το δικαστήριο και εκπροσωπεί τον πτωχεύσαντα και την ομάδα των πιστωτών συν. επίτροπος. [ΕΤΥ.Μ. αρχ., αρχική σημ. «συνήγορος - (αργότερα) δημόσιυς κατήγορος», < συν- + ***-δικός < δίκη\. συνδιοίκηση*** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η διοίκηση από κοι- νού με άλλον/άλλους. - **συνδιοικητής** (υ) 118881. **συνδιοικώ** ρ. [αρχ.] {-είς...}.

συνδράμω ρ. μετβ. {συνέδραμα) προφορ. αντί τού ορθού συντρέχω (βλ.λ.). ^ σχολιο λ. ***κατάσχω.***

[ετυ.μ. Υποτ. τού αόρ. β′ ***συνέδραμον*** (χωρίς ομόρριζο ενεστώτα · χρησιμοποιήθηκε ως αόρ. τού *συντρέχω).* Βλ. λ. *δρόμος].* **συνδρομή** (η) **1.** η παρυχή ενίσχυσης, η έμπρακτη βοήθεια: *χωρίς τη*
σου δεν θα είχα ξεπεράσει την κρίση [| *με τη ~ των περαστικών πιάστηκε ο κλέφτης* συν. βοήθεια, αρωγή, επικουρία 2. (ειδικότ.) οικονομική συνεισφορά για την υλυκλήρωση έργου ή τη βελτίωση τής οικονομικής κατάστασης κάπυυ: - *για την αποπεράτωση τού ναού / για τους απόρους τής ενορίας* · **3.** τυ χρηματικό ποσό που καταβάλλεται σε τακτά χρονικά διαστήματα, για να εξασφαλίσει κανείς τη συμμετοχή του σε δραστηριότητα ή τη σε τακτά χρονικά διαστήματα παραλαβή περιοδικού, εφημερίδας, φιλοτελικού υλικού κ.ά.: *αυξήθηκε η ~ των μελών τού συλλόγου* || *ανανεώνω / διακόπτω τη ~ μου στο περιοδικό* || *εξάμηνη ~ για το Διαδίκτυο* **4.** συρροή παραγόντων. [ει υμ. αρχ.. αρχική σημ. «ομαδική προσέλευση». < *συν-* + *-δρομή* < ρ. *δραμεΐν,* απρφ. αυρ. β' τού ρ. *τρέχω.* Βλ. λ. *δρόμος.* Η σημ. «βοήθεια, ενίσχυση» είναι μτγν.. ενο> η σημ. «τακτική οικονομική συνεισφορά» αποτελεί απόδ. τού γαλλ. souscription]. **συνδρομητής** (ο) [1816]. **συνδρομήτρια** (η) [1880] {συνδρομή- τριών} πρόσωπυ που καταβάλλει χρηματικό ποσό σε τακτά χρυνικά διαστήματα, εξασφαλίζοντας με αυτό τον τρόπο δικαιώματα στην παροχή υπηρεσίας ή την παραλαβή εφημερίδας, περιοδικού, φιλυτε- λικου υλικυύ κ.ά.: - *τού περιοδικού / των ΕΛ.ΤΑ.* || *ο **Ο.Τ.Γ.**. ενημερώνει τους ~ του για την αύξηση τής τιμής τής τη/.εφωνικής μονάδας** ΦΡ. *τηλεόραση συνδρομητών* τηλεοπτικό κανάλι, τού οποίου τα έσοδα εξασφαλίζονται όχι μέσω των διαφημίσεων, αλλά μέσω τού χρηματικού ποσού που καταβάλλουν υι θεατές του, συνήθ. σε μηνιαία βάση. για να εξασφαλίσουν την ειδική κάρτα αποκωδικοποιήσεως τού σήματος τυύ καναλιού.

[ι-τυμ. Απόδ. τού γαλλ. souscripteur|. **συνδρομητικός,** -ή. -ό {18681 αυτός πυυ λειτουργεί με συνδρομητές: ~ *κανάλι / τηλεόραση / δίκτυο.* **σύνδρομο** (το) {συνδρόμ-ου | -ων} **1.** ιατρ. σύνολο συμπτωμάτων που σχετίζονται με την ίδια κλινική εικόνα, τής υποίας η αιτιολογία ή η παθογένεια ποικίλλει: *αιμολυτικό ~ από φάρμακα / από έλλειψη φυσιολογικών ενζύμων / από ανωμαλίες των ερυθρών αιμοσφαιρίων / από λοιμώδες νόσημα·* ΦΡ. (α) *σύνδρομο επίκτητης ανοσοποιητικής / ανοσολογικής ανεπάρκειας* το έιτζ (βλ.λ.) (β) *στερητικό σύνδρομο / σύνδρομο στέρησης* βλ. λ. *στερητικός* **2.** (μτφ.) στοιχείο που κυριαρχεί. συνήθ. κατά δυσάρεστο τρόπο, στη συμπεριφορά ή τη σκέψη κάποιου.

[ετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. syndrome < αρχ. επίθ. *σύνδρομος* (< συν- + *δρόμος)].*

συνδυάζω ρ. μετβ. {συνδύασ-α (λόγ. συνεδύασα), -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} 1. ασχολούμαι παράλληλα με πράγματα διαφορετικά μεταξύ τους ή ενώνω διάφορα στοιχεία σε ένα σύνολο: ~ *την καλαισθησία με τη λειτουργικότητα / την ομορφιά με την εξυπνάδα / το τερπνόν μετά τού υ)φελίμου* (την ευχαρίστηση με την ωφέλεια) / *τη διασκέδαση με την εργασία* **2.** στρατ. (α) *συνδυασμένες επιχειρήσεις* (i) πολεμική ενέργεια πυυ διεξάγεται με τη συμμετοχή Στρατού Ξηράς, Ναυτικού και Αεροπορίας (ii) πολεμική ενέργεια που διεξάγεται από δύο ή περισσότερα κράτη (β) *συνδυασμένη άσκηση* γυμνάσια στα υποία συμμετέχουν περισσότεροι από ένας κλάδοι στρατού **3.** γεωπ. *συνδυασμένη καταπολέμηση* η χρησιμοποίηση όλων των μεθόδων με τις οποίες μπορούν να προστατευθυύν οι καλλιέργειες από ζιζάνια και παράσιτα ΣΥΝ. ολοκληρωμένη καταπολέμηση **4.** χρησιμοποιώ κάτι κατάλληλα, ύστερα από επιλογή, για να εξασφαλίσω αρμονικό ή σωστό αποτέλεσμα: *αγόρασε ένα άσπρο πουκάμισο, για να το συνδυάζει με όλες της τις φούστες* ΣΥΝ. συνταιριάζω, ταιριάζω, εναρμονίζω 5. συσχετίζω (γεγονότα, καταστάσεις), εντοπίζω τις μεταξύ τους σχέσεις: *πολλοί συνδυάζουν την αποχώρησή του από το κόμμα με την πρόσφατη διαφωνία του με τον αρχηγό* συν. συνδέω, αλληλεξαρ- τώ αν ι. αποσυνδέω **6.** (μεσοπαθ. *συνδυάζομαι)* μπορώ να λειτουργήσω αρμονικά με κάτι άλλο: *το κόκκινο κρασί συνδυάζεται με κόκκινο κρέας και κόκκινες σάλτσες* || *αυτές οι κουρτίνες συνδυάζονται θαυμάσια με το χαλί και την ταπετσαρία.* σχολιο λ. *δύο.*

[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. * σχηματίζω ζεύγος, συνενώνω - (στους εκκλησ. συγγραφείς) συναναστρέφομαι, σχετίζομαι» < σύν<5υο«δύυ μαζί. ανά δύο» < συν + *δύο.* Η σημερινή σημ. ακολουθεί ανάλογη εξέλιξη τού ουσ. *συνδυασμός,* που ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί με τη σημ. «αντιστοιχία» *(πάντες οί ενδεχόμενοι συνδυασμοί, Πολιτ.* 1290b 35). ενώ συνεπέδρασε και το ομοίως σχηματισμένο γαλλ. combincr|. **συνδυασμός** (ο) |αρχ.| **1.** η ταυτόχρονη ύπαρξη δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων, ούτως ο>στε να έχυυν συγκεκριμένη σχέση μεταξύ τους: υ - *καλαισθησίας και λειτουργικότητας / ομορφιάς και εξυπνάδας / λογικής και ευαισθησίας* || (κ. στον πληθ.) ντύσιμο *με κακόγουστους ~ χρωμάτων* 2. η τοποθέτηση πραγμάτων σε συσχετισμό μεταξύ τους, με σκοπό την επίτευξη αρμονικού αποτελέσματος: *με πρωτότυπους ~ ήχων καταφέρνει να μας δίνει ενδιαφέρουσες μουσικές συνθέσεις* || - *ενεργειών/ κινήσεων με στόχο το ματ (στο* σκάκι) συν. συνταίριασμα

(συνεκδ.) η παραβολή γεγονότων και καταστάσεων για τον εντοπι- σμό των μεταξύ τυυς σχέσεων: *με τον κατάλληλο - μαρτυριών και αποτυπωμάτων η αστυνομία κατέληξε σε τρεις υπόπτους* **4.** τυ σύνολο των υποψηφίων κόμματος ή παρατάξεως, που ανήκουν στο ίδιο ψηφοδέλτιο: *εκλογικός - || κατεβαίνω με τον /* στον - *τού Χ κόμματος* || *ανακοινώθηκαν οι εκ/λογικοί ~ των μεγάλων κομμάτων για τον δήμο Αθηναίων* 5. σειρά αριθμών που ορίζονται ως κωδικός ασφαλείας σε κλειδαριές, χρηματοκιβωνια, τσάντες κ.λπ.· φρ. (α) *κλειδαριά συνδυασμού* κλειδαριά που αποτελείται από τροχούς συνδεδεμένυυς με κυμβίυ. το υποίο στρέφεται πάνω σε αριθμημένο δίσκο σταματώντας διαδοχικά σε διάφυρα σημεία του, ώστε στο τέλος υι εντομές των τροχών να ευθυγραμμίζονται και να είναι δυνατή η απασφάλιση τής

πόρτας (β) *συνδυασμός (χρηματοκιβωτίου)* σειρά αριθμών πυυ πρέπει να σχηματιστούν διαδοχικά από κομβίο που στρέφεται πάνω σε αριθμημένο δίσκο, ώστε να απασφαλιστεί η πόρτα χρηματοκιβωτίου με κλειδαριά συνδυασμού. σχολιο λ. ***δύο.*** **συνδυαστικός,** -ή, -ό αυτός πυυ συνδυάζει διάφορα στοιχεία: ~ ***μέθοδος*** / μελέτη / ***έρευνα*** *I* ***εξέταση*** *ι* ***φαντασία*** · φρ. *συνδυαστική ικανότητα* η ικανότητα τού ατόμου να συγκρίνει δεδομένα ή πράγματα (έννοιες, γεγονότα, καταστάσεις, αντικείμενα κ.λπ.), να εντοπίζει τις μεταξύ τους σχέσεις και να τα συσχετίζει μεταξύ τους ή να δημιουργεί από αυτά κάτι νέυ (π.χ. μια νέα έννοια ή να κατασκευάζει κάτι καινούργιο). - **συνδυαατικ-ά** / **-ώς** επίρρ.. **συνδυαστικότητα** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δύο.***

iΕΤΥ.Μ, αρχ., αρχική σημ. «αυτός που αποτελεί ζευγάρι (μαζί με άλλον)», < ***συνδυάζω*** (βλ.λ.). Η σύγχρονη σημ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. combinatoire|. **συνέβαλα** ρ. ► συμβάλλω **συνέβη** ρ. * συμβαίνει

συνεγγυητής (ο) [μτγν.]. **συνεγγυήτρια** (η) 11895J {συνεγγυη- τριών} πρόσωπο που εγγυάται για κάτι από κυινού με άλλυν ή άλλους: ***δεν πήρε το δάνειο, γιατί δεν μπόρεσε να βρει*** τον ***απαραίτητο δεύτερο συνεγγυητή.*** – **συνεγγυητικός,** -ή. -ό. **συνεγγυώμαι** ρ. {-άσαι...}.

σύνεγγυς επίρρ. (αρχαιυπρ.) πολύ κοντά · στη φρ. *εκ τού σύνεγγυς* από πολύ κοντά: ***θέλω να μελετήσω την κατάσταση ~, για να απο- φανΟώ*** ΑΝΤ. μακρόθεν.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συν-*** + ***εγγύς*** (βλ.λ.)]. **συνεγείρω** ρ. μετβ. [μτγν.**I** {συν-ήγειρα. -εγέρθηκα} φέρνω σε κατάσταση εγρήγορσης και ενθουσιασμού, ξεσηκώνω: ~ ***τα πλήθη με φλογερούς επαναστατικούς λόγους.***

Γετυμ. μτγν. < συν- + ***εγείρω*** (βλ.λ.)|.

συνέδραμα ρ. -» συντρέχω

συνεδρία (η) [αρχ.[(συνεδριών) **1.** η συνεδρίαση (βλ.λ.): ***οι καθηγητές έχουν*** ~ **2.** (συνεκδ.) το σύνολο των μελών που μετέχουν στη συνεδρίαση · **3.** η επίσκεψη σε γιατρό, κυρ. στυ πλαίσιο θεραπείας: ***θα κάνεις δέκα*** ~ ***φυσικοθεραπείας*** || ~ ***ψυχανάλυσης.*** σχολιο λ. ***-ία. αυμβού/.ιο.***

συνεδριάζω ρ. αμετβ. [μτγν.] {συνεδρίασα} συμμετέχο) σε συνεδρίαση: ***το συμβούλιο συνεδριάζει τακτικά μία φορά τον μήνα*** || το ***δικαστήριο / η Βουλή / το σώμα συνεδριάζει.*** **συνεδρίαση** (η) Ιμεσν.Ι {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** η συνάντηση μελών συλλογικού οργάνυυ, πυυ συνέρχεται με σκοπό να προ- βούν σε ενέργεια σύμφωνη με το καταστατικό του: ***η ~ τού θερινού τμήματος τής Βουλής / τού συμβουλίου / τού κόμματος / τής επιτροπής || μυστική / δικαστική / έκτακτη ~ || ~ κεκλεισμένων των θυρών || κηρύσσω την έναρξη ι τη λήξη τής ~ η αίθουσα συνεδριάσεων των καθηγητών τού σχολείου*** ΣΥΝ. συνεδρία, σύσκεψη **2.** (συνεκδ.) το σύνολο των μελών που μετέχουν στην παραπάνω διαδικασία: ***η ~ δεν κατέληξε σε συμφωνία*** συν. συνεδρία, σύσκεψη. ··“ σχόλιό λ. ***συμβούλιο.***

συνέδριο (το) {συνεδρί-ου | -ων} **1.** η συνάντηση πολλών ατόμων, πυυ έχει σκοπό την παρουσίαση απόψεων ή την αντιμετώπιση προβλημάτων και την εξεύρεση λύσεων: ***ιατρικό / επιστημονικό / γλωσσολο- γικό / τριήμερο / ετήσιο / αγροτικό ι διεθνές - |] έναρξη / λήξη συνεδρίου*** | | ***ελεγκτικό*** - συν. συνδιάσκεψη **2.** το ανώτατο όργανο ορισμένων κομμάτων, το οποίο λαμβάνει αποφάσεις καθυδηγητικού χαρακτήρα: το ~ ***χάραξε νέα στρατηγική γραμμή*** [[***διεξάγεται το πρώτο - τού κόμματος*** / ***τής νεο/.αίας ενός κόμματος*** ΣΥΝ. συνδιάσκεψη **3.** (ως μεμονωμένο ιστορικό γεγονός) διεθνής συνδιάσκεψη στην οποία μετέχουν αντιπρόσωποι κρατών και η οποία αποβλέπει στην εξεύρεση λύσεων σε συγκεκριμένα προβλήματα διεθνών σχέσεων 4. (συνεκδ.) το σύνολο των μελών που μετέχουν στις παραπάνω διαδικασίες: το - ***ανέβαλε*** τις ***εργασίες*** του ***γι α την ερχόμενη εβδομάδα.*** – **συνεδρια- κός,** -ή, -ό. ^ σχολιο λ. ***συμβούλιο.***

Γετυμ. < αρχ. ***συνέδριον < σύνεδρος].***

συνέδριο - συμπόσιο - ημερίδα / διημερίδα. Η συνάντηση επιστημόνων με σκοπό την ανακοίνωση των πορισμάτων τής έρευνάς τους, την ανταλλαγή απόψεων και τη συζήτηση γενικά επί ορισμένου θέματος ή θεμάτων, σε προ πολλού προκαθορισμένο χρόνυ και με αυστηρό οργανωτικό πρόγραμμα, χαρακτηρίζεται ως **συνέδριο.** Κατ' επέκταση, γίνεται λόγος για ***συνέδριο*** και προκειμένυυ για συνάντηση και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ πολιτικίων, ομοϊδεατών κ.λπ. (***συνέδριο τού κόμματος).*** Αν πρόκειται για απλούστερη. λιγότερη επίσημη διοργάνωση με πιο χαλαρό πρόγραμμα και για λιγότερες ημέρες, χρησιμοποιείται ο όρος **συμπόσιο.** Σε αντίθεση με τυ συνέδριο "ή και με το ***συμπόσιο,*** εφόσον μια συνάντηση για ανάλογους σκοπούς διαρκεί μία ή δύο ημέρες, χαρακτηρίζεται αντιστοίχως ως **ημερίδα** και **διημερίδα.** ► συμβούλιο

σύνεδρος (ο/η) {συνέδρ-ου | -ων.-ους} **1.** πρόσωπο που λαμβάνει μέρος σε συνέδριο (βλ.λ.): ***οι ~ ανέπτυξαν τις απόψεις τους σε ανοικτή συζήτηση μετά το πέρας των εργασιών*** **2.** ΝΟΜ. υ δικαστής που μετέχει στο δικαστήριο που συνεδριάζει.

[ετυμ. αρχ. < συν- + ***-εδρος < εδρα\.***

συνέθεσα ρ. ► συνθέτω

συνείδηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** η ξεκάθαρη γνώση και αίσθηση που έχει κανείς για κάτι, κυρ. η γνώση τυύ πόσο σοβαρό. σημαντικό είναι κάτι: ***έχει ~ των πράξεών του / των συνεπειών /*** τού ***κινδύνου / τού πράγματος*** / ***τής σοβαρότητας τής καταστάσεως*** | | ***έχουν*** ~ πως έ^ουν ***εμπλακεί σε μια βρόμικη ιστορία*** ΣΥΝ. επίγνωση, συναίσθηση λντ. άγνοια 2. ψυχολ. η ικανότητα αντιλήψεως υσο)ν συμβαίνουν στον εξωτερικό κόσμο, αλλά και στη διάνοια τού ανθρώπου: ***ανακαλώ κάτι στην επιφάνεια τής συνείδησης*** (θυμάμαι, φέρνω στυ μυαλό μου) **3.** (α) (σύμφωνα με τυυς συμπεριφοριστές) η συμπεριφυρά κατά την οποία το υποκείμενο βρίσκεται σε κατάσταση εγρήγορσης και έχει την ικανότητα να αντιδρά στα ερεθίσματα τυύ περιβάλλοντος, σε αντίθεση με την κατάσταση τού ύπνου (β) (σύμφωνα με την ψυχιατρική) η συνθετική λειτουργία πυυ επιτρέπει σε ένα υποκείμενο να συλλαμβάνει διανοητικά την κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάθε φορά με τη βοήθεια τής γνώσης τής προσωπικότητάς του και να αποκτά ιδέα για τη μελλοντική τυυ κατάσταση· ΦΡ. *διαταραχή τής συνείδησης* (ί) η ψυχική διαταραχή που σχετίζεται με την εγρήγορση, όπως τα προβλήματα ύπνου, η ύπνωση, το κώμα. η συγκοπή, η μέθη κ.λπ. (ii) η ψυχική διαταραχή ειδικού ψυχογενετικού χαρακτήρα, η οποία αποτελεί ουσιώδες κλινικό σύμπτωμα παθολογικής κατάστασης **4.** η ικανότητα κάποιου να αποκτά γνώση για τον εαυτό τυυ, η οποία τον διακρίνει από τους άλλους και τυν κό- σμυ που τον περιβάλλει: ***εθνική*** / ***ταξική / συλλογική / πολιτική*** ~

5. η έμφυτη ιδιότητα τού ατόμου να ενεργεί με βάση ηθικούς κανόνες ή/και να διακρίνει το καλό από το κακό: ***τον ελέγχει η φωνή τής συνείδησής του || δεν τον αφήνει ήσυχο η ~ του || η ~ τού υπαγορεύει τι να κάνει [| το κάνω, για να έχω ήσυχη τη - μου || έχει τύψεις συνειδήσεως || έχω κάτι βάρος στη - μου || με βαραίνει η ~ μου || παραίτηση για λόγους συνειδήσεως || ε?<.αστική / αυστηρή*** ~ συν. αυτοέλεγχος. αυτεπίγνωση ΑΝΤ. ασυνειδησία, αδιαφορία· φρ. (α) *συντιρ- ρησίας συνειδήσεως* βλ. λ. ***αντιρρησίας*** (β) *ελαφρά τη συνειδήσει* βλ. λ. ***ελαφρός*** (γ) *κατά συνείδηση* όπως θεωρεί κανείς σωστό: ***στην εκλογή προέδρου τής Δημοκρατίας οι βου/.ευτές ενός κόμματος αφέ- θηκαν να ψηφίσουν***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συνείδησις*** «σύμφυτη, εσωτερική γνώση» < ρ. ***σύνοιδα*** «γνωρίζω καλά. ξέρω» (πβ. απρφ. ***συν-ειδ-έναι).*** Βλ. κ. ***είδηση.*** Παρόμοιο σχηματισμό εμφανίζει και το αντίστοιχο λατ. conscientia (< conscio «σύνοιδα»)].

ΣΧΟΛΙΟ Οι πράξεις, τα λόγια, γενικότ. οι αντιδράσεις και η συμπεριφορά μας κυμαίνονται από πλευράς συνειδητότητας. συνειδητής γνώσεως. Μια ενέργεια ή αντίδρασή μας μπορεί να είναι **ασυνείδητη** (ή **ασύνειδη),** να τελείται δηλ. χωρίς να έχουμε συνείδηση, χωρίς γνώση ή αίσθηση τού τι κάνουμε· μπορεί να είναι **υποσυνείδητη** (υποσυνείδητο), να έχουμε ασαφή, συγκεχυμένη ή περιορισμένη συνείδηση τού τι κάνουμε· **ενσυνείδητη** ή **συνειδητή** είναι. αντιθέτως, η πράξη που γίνεται με πλήρη συνείδηση, γνώση, **επίγνωση** και αίσθηση τού τι κάνουμε. Ας σημειωθεί ότι. κατά τους ειδικούς, η ουσιαστική διαφορά έγκειται όχι τόσο στη γνώση όσο στην **πρόθεση** που έχουμε για κάτι, πόσο δηλ. υι προθέσεις είναι σαφείς και ξεκάθαρες **(συνειδητός / ενσυνείδητος),** ασαφείς ή αδιαμόρφωτες **(υποσυνείδητος)** ή ανύπαρκτες **(ασυνείδητος).** Τελευταία, με τη σημ. τού ***συνειδητός*** χρησιμοποιείται και το **συνειδητοποιημένος** (πολίτης, καταστάσεις κ.ά.). ενώ για το **ασυνείδητος** χρησιμοποιείται το **ασυναίσθητος** και. λιγότερο, το **ασυνειδητοποίητος.**

συνειδησιακός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη συνείδηση: ***αντιμετωπίζει σοβαρό - πρόβλημα: να παραδώσει στην αστυνομία το πορτοφόλι με τα λεφτά που βρήκε ή να τα κρατήσει: — συνειδησιακά*** επίρρ.

συνειδητοποιώ ρ. μετβ. {συνειδητοποιείς... | συνειδητοπυί-ησα,-ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. αποκτο) σαφή γνώση (ενός πράγματος): ~ ***τον κίνδυνο / τις διαστάσεις ενός ζητήματος / την κατάσταση γύρω μου / ότι έμεινα μόνος*** ΣΥΝ. καταλαβαίνω, κατανοώ, συλλαμβάνω α.ντ. αγνοώ **2.** (μεσοπαθ. αόρ. *συνειδητοποιήθηκα*) απέκτησα επίγνωση τής κοινωνικής κατάστασης γύρω μου και τής θέσης μου μέσα σε αυτήν, απέκτησα πολιτική και κοινωνική συνείδηση: ***συνειδητοποιή- θηκε νωρίς μέσα από τον καθημερινό αγώνα για το μεροκάματο*** **3.** (η μτχ. *συνειδητοποιημένος,* ***-η, -ο)*** αυτός που γνωρίζει σε βάθος τον εαυτό του. πυυ έχει επίγνωση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών τυυ, καθώς και των προβλημάτων και των στόχων του: ***λίγοι είναι οι επαναστάτες' οι περισσότεροι απλώς ακολουθ***ουν ***τον αρχηγό*** ΣΥΝ. (αργκό) ψαγμένος. **συνειδητοποίηση** (η).

|Ε'ΤΥΜ. Απόδ. τυύ γαλλ. prendre conscincc (de)|. **συνειδητός,** -ή, -ό **1.** αυτός που προκύπτει ως προϊόν επίγνωσης, σαφούς και επεξεργασμένης επιλογής: ~ ***ενέργεια / πρόκληση βλάβης / επιλογή*** συν. ενσυνείδητος, ηθελημένος, εκούσιος, εσκεμμένος λντ. ασυνείδητος, αθέλητος, ακούσιος 2. αυτός που έχει επίγνωση των πράξεών του και των καταστάσεων γύρω του, που επιτελεί έργο, επειδή το πιστεύει βαθιά: ~ ***επιστήμονας / οικολόγος / εργάτρια / αντικαπνίστρια / φεμινίστρια*** **3.** ψυχολ. *συνειδητό* (το) το μέρος τής ανθρώπινης προσωπικότητας, στο οποίο συντελούνται όλες οι ενσυνείδητες νοητικές δραστηριότητες (πβ. λ. ***ασυνείδητο).*** – **συνειδητά** / **-ώς** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συνείδηση.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***σύνοιδα*** «γνωρίζω καλά. ξέρω», μεταφρ. δάνειο από γαλλ. conscicnt. Βλ. κ. ***συνείδηση\.*** **συνειδητότητα** (η) {χωρ. πληθ.} η ύπαρξη συνείδησης, επίγνωσης, η συνειδητή γνώση, **συνειδός** (τυ) {συνειδότος | χωρ. πληθ.} ΨΥΧΟΛ. η συνείδηση.

[ετυμ. αρχ., ουσιαστικοπ. ουδ. τής μτχ. ***συνειδώς*** τού ρ. ***σύνοιδα*** «γνωρίζω καλά. έχω υπ' όψιν μου» < συν- + ***οΐδα*** (βλ.λ.)}. **συνειρμικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον συνειρμό: ~ ***παράσταση / αλληλουχία**** φρ. *συνειρμική θεωρία* ***ο*** συνειρμισμός (βλ.λ.). **συνειρμικ-ά** ***I*** **-ώς** επίρρ.

[ΗΤΥΜ Απόδ. τού γαλλ. associatifj. **συνειρμισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.} ΦΙΛΟΣ.-ΤΥΧΟΛ. θεωρητικό σύστημα το οποίο δέχεται ότι οι νοητικές λειτουργίες και κάθε είδους πνευματική ζωή στηρίζονται στους συνειρμούς, στη συσχέτιση παραστάσεων μεταξύ τους στο βάθος τής συνείδησης και στην ανάκληση όλων, όταν μία από αυτές επανέλθει στη μνήμη χωρίς την παρέμβαση τής βούλησης.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. associationnismc]. **συνειρμός** (ο) τυχολ. **1.** η διαδικασία με την οποία οι παραστάσεις συνδέονται μεταξύ τους στη συνείδηση, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο είναι δυνατόν μία από αυτές, όταν ανακληθεί στη μνήμη, να παρασύρει μαζί της -χωρίς την παρέμβαση τής βούλησης- και τις άλλες: **~ *ιδειήν*** || ***λεκτικός*** ~· ΦΡ. ***ελεύθερος συνειρμός*** ψυχαναλυτική μέθοδος, συστατικό στοιχείο τής ψυχαναλυτικής τεχνικής, που συνίσταται στην έκφραση όλων των σκέψεων που περνούν από τον νου τού ασθενούς, είτε με αφορμή ένα συγκεκριμένο στοιχείο (λέξη. αριθμό, ονειρική εικόνα και γενικότ. οποιαδήποτε παράσταση) είτε αυθόρμητα 2. (συνεκδ.) καθεμιά από τις παραστάσεις που ανακαλούνται στη μνήμη ύστερα από τη σύνδεσή τους με μία αρχική. [ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***συνείρο)*** «συνδέω σύρω μαζί», βλ. λ. ***ειρμός.*** Η φρ. ***ε/^εύϋερυς συνειρμός*** αποτελεί απόδ. τού γερμ. t re i e Assoziationl. **συνεισφέρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.Ι {συνεισ-έφερα, -φέρθηκα} ♦ **1.** (μετβ.) προσφέρω με τη θέλησή μου από κοινού με άλλους για την επιτυχία συλλογικής προσπάθειας: ***πολλοί συνεισέφεραν (ένα ποσό) || ~ για την ενίσχυση των πληγέντων / γενναιόδωρα σε ιδρύματα! στα έξοδα*** ςυ.υ συμμετέχω ♦ **2.** (αμετβ.) (κατ' επέκτ.) συντελώ (μαζί με άλλους) στην επίτευξη στόχου: ***στην επιτυχία τής βραδιάς συνεισέφεραν πολλοί παράγοντες*** συν. βοηθώ, συμβάλλω, **συνεισφορά** (η) Ιμτγν.Ι **1.** η προσφορά, κυρ. χρηματικού ποσού, εκ μέρους πολλών πλευρών για την επίτευξη κοινού στόχου: **- *για την αποπεράτωση έργου ι για ενίσχυση αναξιοπαθούντων / για την αγορά υπο?^ογιστών για το σχολείο || γενναία / πενιχρή ~ || ~ ανάλογη με το εισόδημα*** **2.** (κατ' επέκτ.) η παροχή βοήθειας: ***εκτίμησα ιδιαιτέρως τη ~ σον στον αγώνα μας*** ΣΥΝ. ενίσχυση, **συνείχα** ρ. ··+ συνέχω

συνέκδημος ***(ο)*** |συνεκδήμ-οι> | -ων. -ους} ΕΚΚΛΗΣ. λειτουργικό βιβλίο σε μικρό σχήμα, τυ οποίο περιέχει σύντομες προσευχές, ψαλ- μούς κ.λπ.

ΙΠΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «συνοδοιπόρος, συνταξιδιώτης». < συν- + ***έκδημυς*** «απόδημος» ***(< έκ- + δήμος).*** Η σημ. αυτή πρωτοαπαντά στην Κ.Δ.. όπου ο συνταξιδιώτης τού Αποστόλου Παύλου Τίτος χαρακτηρίζεται ***«χειροτονηθείς υπό τών εκκλησιών συνέκδημοα ημών»*** (***Β'ΚορινΟ.*** 8.19)].

συνεκδίκαση (η)] 1889J]-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ΝΟΜ. η εκδίκαση περισσοτέρων τής μίας υποθέσεων από το ίδιο δικαστήριο κατά την αυτή συνεδρίαση και η έκδοση κοινής απόφασης. — **συνεκδικάζω** ρ. 11889J.

συνεκδοχή (η) γλωσσ. σχήμα λόγου κατά το οποίο (α) τυ ένα δηλώνει πολλά ομοειδή, π.χ. ***ο γονιός θέλει ν' ακούει καλά λόγια για το παιδί τον*** (αντί ***οι γονείς)*** (β) τυ μέρος δηλώνει το σύνολο στο οποίο ανήκει, π.χ. ***τυ τιμόνι θέ/.ει ψυχραιμία*** (αντί ΓΟ ***αυτυκίνητυ)*** (γ) ένα αντικείμενο δηλώνει ένα άλλο με το οποίο έχει σχέση, π.χ. ο ***ποδόγυρος*** αντί ***γυναίκα, ποτήρι*** αντί ***ποτό*** (δ) το όργανο δηλώνει την ενέργεια που πραγματοποιείται με αυτό, π.χ. ***νυστέρι*** αντί ***εγχείρηση, μαχαίρι*** αντί ***φόνος, γερή πένα*** αντί ***συγγραφική ικανότητα*** (ε) τυ όργανο δηλώνει τον χρήστη τού οργάνου, π.χ. ***γερό ποτήρι*** αντί ***πότης*** (στ) η ύλη δηλώνει το αντικείμενο που είναι κατασκευασμένο από αυτήν, π.χ. ***σιδερικό*** αντί ***όπλο.***

Ιετυμ. μτγν. < ***συνεκδέχομαι*** «συναναλαμβάνω μερίδιο ευθύνης, επεξηγώ» ***(<*** συν- ***+ έκ + δέχομαι)].*** **συνεκδοχικώς** επίρρ. Ιμτγν.Ι πλΩΣΣ. σύμφωνα με το σχήμα τής συνεκδοχής: ***η πρώτη σημασία τής λέξης «Χριστούγεννα» είναι αν τή τής Ορησκεντικής γιορτής. ~ όμως δηλώνει και την ημέρα αυτής τής γιορτής (25 Δεκεμβρίου), π.χ. στη φράση «η δουλειά θα έχει τε/.ειώ- σει μέχρι τα ~».*** Επίσης **συνεκδοχικά.** - **συνεκδοχικός,** -ή. -ό Ιμτγν.]. **συνεκλήθην** ρ. * συγκαλώ

συνεκμετάλλευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων) η από κοινού εκμετάλλευση: ***κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί προτάσεις για ~ των πετρελαίων τού Αιγαίου*** (απυ Ελλάδα και Τουρκία). --- **συνεκμεταλλεύομαι** ρ. αποθ. 11896 [. **συνεκπαιδεύω** ρ. μετβ. 118871 {συνεκπαίδευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος] εκπαιδεύω μαζί (κυρ. μαθητές και των δύο φύλων). — **συνεκπαίδευση** (η) 11831J. **συνεκτικός,** -ή, -6 **1.** αυτός που συντελεί ή μπορεί να συντελεί στο να υπάρχει συνοχή, στο να συγκρατούνται πράγματα μεταξύ τους; **~ *δεσμοί / ουσία*** || γο **~ *στοιχείο τού αραβικού έθνονς είναι η κοινή ισλαμική θρησκεία*** συν. συνδετικός, ενοποιητικός **2.** (α) φυσιολ. ***συνεκτικός ιστός*** ο συνδετικός ιστός (βλ. λ. συν^πκός) (β) (μτφ.) το σύνολο των στοιχείων που συμβάλλουν στη συνοχή ενός όλου: ***αντά τα στοιχεία αποτελούν τυν - τού μνθιστορήματος*** **3.** για κάτι που κύριο γνώρισμά του είναι η συνοχή στη δομή του: **- *κείμενο.***

[ΕΤΥΜ. αρ^. < ***συνέχω}.*** **συνεκτικότητα** (η) [1825] {χωρ. πληθ.} **1.** το να χαρακτηρίζεται κάτι από σταθερότητα και εσωτερική συνοχή: ***η ~ τού υλικού*** : (μτφ.) ***των συλλογισμών του*** συν. συνοχή, δέσιμο λνί . χαλαρότητα **2.** φυς. η σταθερή κατάσταση ενός υλικού, όπως προκύπτει από τη δράση εσωτερικών δυνάμεων, ***η ~ των μετάλλων*** **3.** γλωσσ. ***συνεκτικότητα (περιεχομένου)*** η ιδιότητα ενός κειμένου να χαρακτηρίζεται από αλληλουχία των νοημάτων του, γεγονός που είναι απαραίτητος όρος για την κατανόηση τού περιεχομένου του (βλ. κ. λ. ***συνοχή).***

(ΠΤΥΜ. Ο γλωσσ. όρ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. cohercncej. **συνεκτιμώ** Ισυνεκτιμάς... | συνεκτίμ-ησα. -ήθηκα. -ώμαι, -άσαι..., -ημένος} εκτιμώ, υπολογίζω την αξία ή τη σημασία δύο ή περισσοτέρων πραγμάτων μαζί: ***θα συνεκτιμηθούν όλες οι παράμετροι και θα ληφθεί η τελική απόφαση || επιπλέον προσόντα των υποψηφίων, όπως μεταπτυχιακές σπουδές, εργασιακή πείρα, ειδικές γνώσεις κ.ά., θα συνεκτιμηθούν κατά την αξιολόγηση.*** **— συνεκτίμηση** (η).

[ΕΤΥΜ. **<** μτγν. ***συνεκτιμώμαι*** «απολαύω των ιδίων τιμών», που επαναχρησιμοποιήθηκε με βάση τη σημασιολ. εξέλιξη τού ρ. ***εκτιμώ].*** **συνεκφορά** (η) [μτγν.Ι γλωσσ. το φαινόμενο κατά το οποίο συμπρο- φέρονται ο τελευταίος και ο αρχικός φθόγγος διαδοχικών λέξεων με δημιουργία φθογγικών μεταβολών, όπως η συναίρεση, η κράση, η έκθλιψη, η αφαίρεση ή η αποβολή (βλ. λ. ***έκκρονση).*** **— *σανεκφέρω*** ρ. [μτγν.].

συνεκφωνώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {συνεκφωνείς... | συνεκφών-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} προφέρω ταυτόχρονα, την ίδια στιγμή: **~ *δύο φθόγγους*** ΣΥΝ. συμπροφέρω. **— συνεκφώνηση** (η) [μτγν.].

ΣΥΝ.Ε.Λ. (η) Συνεταιριστική Εταιρεία Λιπασμάτων,

συνέλαβα ρ. ♦ συλλαμβάνω **ουνελέγην** ρ. -► συλλέγω

συνέλεξα ρ. > συλλέγω

συνέλευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων] **1.** προκαθορισμένη συγκέντρωση ατόμων που ανήκουν σε σύλλογο, σωματείο, κόμμα κ.λπ., με σκοπό την αντιμετώπιση προβλημάτων ή/και τη λήψη αποφάσεων: ***η - των καθηγητών*** || ***έκτακτη / ετήσια / ιδρυτική / τακτική*** ~ jj ***γενική*** ~ ***των μετόχων*** |] ***συντακτική*** ~ (βλ.λ.) ΣΥΝ. σύσκεψη, σύνοδος 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που μετέχουν σε κάθε συγκέντρωση αυτού τού είδους: ***η ~ έλαβε ριζοσπαστικές αποφάσεις.*** ■·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συμβούλιο.***

Ιπτυμ. < μτγν. ***συνέλευσις < συν- + ελευσις*** (βλ.λ.). πβ. κ. ***παρ-έλευ- σις, δι-έ?^ενσις\.*** **συνελήφθην** ρ. *■ συλλαμβάνω

συνελοντι ειπείν (αρχαιοπρ.) για να μιλήσουμε με συντομία, για να μην πολυλογούμε συν. εν συντομία.

Ιητυμ. < αρχ. φρ. ***συνελόντι είπεϊν.*** Ο τ. ***συνελόντι*** αποτελεί τη δοτ. ενικού τής μτχ. ***συνε?.ών, -ούσα.*** -όρ(αόρ. β' τού ρ. ***συναιρώ*** «συνάγω, μαζεύω»), ενώ ο τ. ***ειπείν*** αποτελεί το απρφ. αορ. β' τού ρ. ***λέγω\.*** **συνεννόηση** (η) [1833[{-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** το να καταλαβαίνει ο ένας τι λέει ο άλλος: ***η ~ είναι δύσκολη, όταν δεν μιλάμε την ίδια γλώσσα*** **2.** η αμοιβαία κατανόηση τής στάσης καθενός: ***αν δεν υπάρχει -,*** δεν ***μπορεί να σταθεί η οικογένεια*** συν. επικοινωνία. ομογνωμία αντ. ασυνεννοησία, ασυμφωνία, διχογνωμία 3. η διαδικασία ανταλλαγής απόψεων με στόχο την κατανόηση ή/και τη συμφωνία: ***θα έρθουμε ξανά σε ~, για να κανονίσονμε μέρα και ώρα || οι διαπραγματεύσεις βρίσκονται ακόμα στυ στάδιυ των συνεννοήσεων*** |j ***μακρά / φιλική ' γραπτή ! προφορική*** ~ συν. επαφή, διαβού- λευση 4. η συμφωνία: ***κατέληξαν σε*** ~ 5. συμμαχία που προκύπτει ύστερα από διμερείς συμφωνίες· ΦΡ. ιστ. (α) *Εγκάρδια Συνεννόηση* διμερείς συμφωνίες ανάμεσα στη Γαλλία και τη Ρωσία, τη Βρετανία και τη Γαλλία και. τέλος, τη Ρωσία και τη Βρετανία, που οδήγησαν τις τρεις δυνάμεις σε κοινό μέτωπο εναντίον τής Γερμανίας και τής Αυστροουγγαρίας κατά τυν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο· αλλιώς ***Αντάντ*** (γαλλ. Kntente Cordiale) (β) *Τριπλή Συνεννόηση* επίσημη συμμαχία μετά την έναρξη τού λ Παγκοσμίου Πολέμου κατά την οποία οι τρεις δυνάμεις, Γαλλία, Ρωσία. Βρετανία συμφώνησαν να μην υπογράψουν χωριστές συνθήκες ειρήνης με τους αντιπάλους, δηλ. τη Γερμανία, την Αυστρία και την Ιταλία, **συνεννοήσιμος,** -η. -ο αυτός με τον οποίο μπορεί εύκολα να συνεννοηθεί κάποιος, που είναι πρόθυμος να συζητήσει και να ανταλλάξει απόψεις: ***είναι ~ και γι'αυτό δεν μαλώνουμε ποτέ.***

[ηίύμ. ***< συνεννοούμαι*** (αόρ. ***συνεννοή-θηκα) +*** παραγ. επίθημα -σι- ***μος.*** που ελήφθη από λ. όπως ***συζητήσ-ιμος. κατυκήσ-ιμος*** κ.τ.ό., όπου το παραγ. επίθημα ***-ιμος*** προσκολλάται στο θ. τού ενεργ. αορ. ***(συζήτησ-α. κατοίκησ-α)\.*** **συνεννοούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {συνεννοείσαι... | συνεννοή-θηκα. -μένος] 1. καταλαβαίνω (κάποιον) και γίνομαι κατανοητός (από αυτόν), μπορώ να επικοινωνήσω (με κάποιον): ***Πώς θα συνεννυηΟυύμε: Ο ένας δεν γνωρίζει τη γλώσσα τού άλ/.υυ || χρησιμυποιώ τα Αγγλικά, για να συνεννοηθώ με ανθρώπους πυυ μι/.ούν διαφορετικές γλώσσες*** 2. κατανοώ τις προθέσεις, τη στάση, τις επιθυμίες κάποιου και εκείνος τις δικές μου: ***συνεννοούμαστε εύκολα, γι' αυτό και συνεργαζόμαστε απυτε/^εσματικά*** jj ***τόσα χρόνια στο ίδιο σπίτι και να μη μπορούν να συνεννοηθούν! || είναι αδύνατον να συνεννοηθώ μαζί τυυ■ επιμένει στην άποψή του και αρνείται να ακούσει οτιδήποτε |] συνεννοούνται μ' ένα βλέμμα■*** ΦΡ. (επιτιμητικά ή απειλητικά) *συ- ι/εννοηθήκαμε;* κατάλαβες;: ***Αυτό να μην επανα/.ηφθεί!*** **- 3.** ανταλλάσσω απόψεις, με σκοπό την αμοιβαία κατανόηση ή και τη συμφωνία: ***ακόμη συνεννοούνται, αλλά δεν ξέρω αν θα τα βρυυν τελικά*** 4. (+να) συμφωνώ μετά από συζήτηση (να κάνω κάτι από κοινού): ***συνεννοήθηκαν να του φέρουν όλοι το ίδιο δώρο*** 5. (γενικότ.) έρχομαι σε συμφωνία μετά από συζήτηση: ***-Λες να έχει αντιρρήσεις; -Όχι. έχω συνεννοηθεί μαζί τον*** **6.** (η μτχ. *συνεννοημένοι, -ες. -α)* αυτοί που έχουν συμφωνήσει από πριν (συνήθ. κρυφά από άλλους) να ενεργήσουν με συγκεκριμένο τρόπο: ***ήταν ~ να μη δείξουν ότι ξέρουν κάτι για όσα είχαν γίνει |[έφθαναν πάντα και οι δύο την ίδια ώρα. λες και ήταν ~.*** σχολιο λ. ***αποθετικός.***

[ετυμ. < μεσν. συνεννοούμαι, μέση φωνή τού μτγν. ***συνεννοώ (-έω)*** «έχω στον νου μου» < συν- + εννΌώ ***(-έω)].*** **συνένοχος** (ο/η) [1832[{συνενόχ-ου | -ων, -ους} πρόσωπο που είναι εξίσου υπεύθυνο με άλλο για την τέλεση αξιόποινης πράξης: **- *σε***

έγκλημα / σε φόνο || ***κάλυψη συνενόχων*** ΣΥΝ. συνεργός, συναυτουργός, συναίτιος. - συνενοχή (η) [1863J. συνέντευξη (η) {-ης κ. -εύξεως | -εύξεις, -εύξεων} 1. η συνομιλία κατά την οποία ένα πρόσωπο απαντά στις ερωτήσεις ενός ή περισσοτέρων δημοσιογράφων: ο ***δημοσιογράφος παίρνει ~ από έναν πολιτικό*** || ο ***πο/>.ιτικός δίνει / παραχωρεί ~*** || ***ζωντανή / αποκαλυπτική / ενδιαφέρουσα / ηχογραφημένη / μαγνητοσκοπημένη / σύντομη ~*** **φρ.** *συνέντευξη Τύπου* η συνάντηση κατά την οποία ένα πρόσωπο προχωρεί σε επίσημες δηλώσεις παρουσία πολλών δημοσιογράφων και στη συνέχεια απαντά σε ερωτήσεις τους 2. (συνεκδ.) το κείμενο τής παραπάνω συνομιλίας: ***η ~ δημοσιεύεται ολόκληρη χωρίς περικοπές στο επόμενο φύΐλλο*** **3.** η προκαθορισμένη συνάντηση και συνομιλία υποψηφίου για θέση εργασίας με τον υπεύθυνο για την επιλογή: ***περνώ από*** — συνεντευξιάζομαι ρ. [I894|. j·* ιχολιο λ. ***ιντερβιού.*** [ΕΤΥΜ. < μτγν. ***συνέντευξις,*** αρχική σημ. «τυχαία συνάντηση», < ***συν-*** + ***έντευξις*** (< ***έντυγχάνω*** «συναντώ (τυχαία)»). 11 φρ. ***συνέντευξη Τύπου*** είναι από δ. τού αγγλ. prcss-confcrcncej. συνενώνω ρ. μετβ. {συνένω-σα, -θηκα, -μένος} 1. φέρνω σε σταθερή επαφή μεταξύ τους (περισσότερα από ένα πράγματα), δημιουργώντας σύνολο συν. συνδέω, ενώνω, συνάπτω αντ. αποσυνδέω 2. (συνήθ. μτφ.) οδηγώ (περισσότερα από ένα μέρη) σε κοινή κατεύθυνση, στην ανάπτυξη παρόμοιας δράσης: ***πρέπει να συνενώσουμε τις δυνάμεις μας, για να αντιμετωπίσουμε την κατάσταση*** συν. ενώνω ANT. διαλύω, σκορπώ. — συνένωση (η) Ιμτγν.], συνενωτικός, -ή. -ό |1887|. [ετυμ. < αρχ. ***συνενούμαι (-όο-)< συν-*** + ***ένώ/ -ούμαι*** (βλ. κ. ***ενώνω)\.*** συνεξετάζω ρ. μετβ. Ιαρχ.Ι Ισυνεξέτασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος}

εξετάζω μαζί (περισσότερα από ένα πράγματα): ***μαζί με τα στοιχεία που προσκόμισε ο μηνυτής θα συνεξεταστούν και τα ευρήματα τής αστυνομικής έρευνας*** **2.** εξετάζω ένα αντικείμενο μαζί με άλλους: ***επιστήμονες από διαφορετικούς κλ,άδους συνεξετάζουν το φαινόμενο*** **3.** εξετάζω κάποιον μαζί με άλλον εξεταζόμενο ή μαζί με άλλον εξεταστή. — συνεξέταση (η) [μτγν.Ι. συνεξεταστής (ο) [μτγν.Ι, συνεξετάστρια (η), συνεορτάζω ρ. τριτοπρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.Ι |συνεόρτασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** γιορτάζω μαζί (με άλλον): (μετβ.) ***τα παιδιά θα συνεορτάσουν τα γενέθλιά τους*** || (αμετβ.) ***οι δύο Μαρίες θα συνεορτάσουν*** 2. γιορτάζω δύο ή περισσότερα γεγονότα ή επετείους μαζί: ***την 25η Μαρτίου συνεορτάζονται ο Ευαγγελισμός τής Θεοτόκου και η Επανάσταση τού '21.*** — συνεορτασμός (ο) [1888]. συνεπάγεται ρ. τριτοπρ. μετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. έχει ως συνέπεια: ***κάθε απρόσεκτη κίνηση ~ πο/Λούς κινδύνους*** συν. επιφέρει **2.** (α) οδηγεί στο συμπέρασμα: ***το γεγονός ότι δεν είναι πειστικός δεν ~ και ότι δεν λέει την α/.ήθεια*** (β) απορρέει το συμπέρασμα: ***απ' όσα μου λες ~ ότι τα πράγματα βελτιώνονται*** ΣΥΝ. προκύπτει, τεκμαίρεται **3.** ΜΑΘ. για ισότητα που προκύπτει από προηγούμενη ισότητα σε εξίσωση (σύμβολο =>): ***αν*** $Vx = 2 \Rightarrow x = 4$ (πβ. ***ισο- δυναμεί,*** λ. ***ισοδυναμώ).***

[ΕΤΥΜ. Μέση φωνή τού αρχ. ***συνεπάγω*** «οδηγώ εναντίον (κάποιου) - οδηγώ (στρατεύματα) προς αρωγή συμμάχου» < συν- + ***επάγω*** (βλ.λ.). Οι σημερινές σημ. είναι μτγν.Ι. ***συνεπαγωγή*** (η) |1896| **1.** αυτό που προκύπτει ως λογικό και αναπόφευκτο αποτέλεσμα από κάτι άλλο ή αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεσή του 2. ΜΑΘ. η πρόταση που προκύπτει από δύο άλλες προτάσεις α και β και έχει τη μορφή «αν α. τότε β».

[ΕΤΥΜ. Η λ. πρωτοαπαντά στη Ν. Ελληνική με την αρχ. σημ. (τού ρ. ***συνεπάγω)*** «συγκέντρωση όπλων και εφοδίων». Οι σημερινές σημ. οφείλονται στους όρους ***επάγω επαγωγή*** (βλ.λ.)]. συνεπαίρνω ρ. μετβ. {συνεπήρα, συνεπάρ-θηκα, -μένος} ασκώ μεγάλη γοητεία, κυριεύω με τη γοητεία μου: ***η μουσική / το θέαμα / η ομορφιά μάς συνεπαίρνει || συνεπαρμένος κοίταζε τη μανιασμένη θάλασσα*** ΣΥΝ. συναρπάζω, μαγεύω, γοητεύω. — συνεπαρμός (ο). [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συνεπαίρω*** «υψώνω συγχρόνως - προτρέπω, παρακινώ»

συν- + ***έπαίρω*** (βλ.λ.). Ο νεοελλ. τ. ***συνεπαίρνω*** οφείλεται κατά το ρ. ***παίρνω,*** ιδ. μέσω τού αορ. ***πήρα συνεπήρα***|. συνεπακόλουθος, -η, -υ |1818] 1. αυτός που επακολουθεί μαζεί με κάτι άλλο: ***«η μείωση των παραβιάσεων τού εθνικού εναέριου χώρου θα οδηγήσει και στη μείωση τής ~ έντασης»*** (εφημ.) **2.** ***συνεπακό-*** *λουθο* (το) αυτό που προκύπτει ως συνέπεια πράξης, κατάστασης κ.λπ. μαζί με κάτι άλλο: ο ***διάλογος μεταξύ*** των ***δύο χωρών θα αμβλύνει τις αντιθέσεις που υπάρχουν και θα έχει ως ~ την προαγωγή τής συνεργασίας τους σε κάθε επίπεδο.*** — συνεπακόλουθα επίρρ., συνεπακολουθώ ρ. [αρχ] {-είς...}.

[πτυμ. < αρχ. συνε/τακΌλουθώ ***(-έω)*** «ακολουθώ εκ τού σύνεγγυς» < συν- + ***έπ (ι)*** + άκ·ολουθα>|. ***συνέπεια*** (η) {συνεπειών} **1.** οτιδήποτε ακολουθεί λογικά και ώς έναν βαθμό αναπόφευκτα: ***δεν έχει αναλογιστεί τις συνέπειες*** των ***πράξεών του || η εξασθένηση τού οργανισμού ήταν φυσική ~ τής αβι- ταμίνωσης || άμεση / απρόβλεπτη / νόμιμη ι ολέθρια ι δυσάρεστη I βλαβερή / σοβαρή*** ~ συν. αποτέλεσμα, απόρροια, επακόλουθο, παρεπόμενο' φρ. κστά ***συνέπεισ(ν)*** επομένως, όπως προκύπτει συμπερασματικά: ο ***Ανδρέας είναι πιο νέος. πιο μεγαλόσωμος και ~ πιο δυνατός*** **2.** (ο τ. ***αυνεπεία) (συνεπεία)*** (+γεν.) ως αποτέλεσμα (ενέργειας που προηγήθηκε): ***υπαίτιος υπεξαιρέσεως είναι αυτός που οπωσδήποτε έλαβε την κατοχή, είτε ~ συμβάσεως είτε ευρέσεως είτε - άλλων τυχαίων περιστατικών*** **3.** η συμφωνία ανάμεσα σε αυτά που δηλώνει ότι πρεσβεύει κανείς, υπόσχεται ή είναι υποχρεωμένος να κάνει και σε αυτά που πράγματι κάνει ή και ανάμεσα σε διαδοχικές πράξεις ή δηλώσεις του: ***δεν υπάρχει ~ ανάμεσα στα λόγια και στις πράξεις του*** (άλλα λέει και άλλα κάνει) || ***αγωνίζεται με ~ για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τής γυναίκας*** αντ. ασυνέπεια, ανακολουθία

η ιδιότητα κάποιου να τηρεί επακριβώς τις υποχρεώσεις του: ***η ~ είναι βασικό προσόν ενός υπαλλήλου με υπεύθυνη θέση.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***επίπτωση.***

ΙΗΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «ακολουθία λέξεων, φράση», < συν- + ***-έπεια < -επής (< έπος),*** πβ. κ. ***κα?Λι-έπεια, άρτι-έπεια.*** Η σύγχρονη σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. consequcnce).

συνέπεια - συνεπής - συνεπώς. Με τον τύπο ***συνέπεια*** εμφανίζονται στην Ελληνική δύο διαφορετικής ετυμολογικής προελεύσεως και σημασίας λέξεις: η αρχαία λ. σ***υνέπεια*** «ακολουθία λέξεων, φράση» από το ***έπος,*** και η νέα ελληνική λ. ***συνέπεια*** «επακόλουθο. αποτέλεσμα» από το ***έπομαι.*** Συγκεκριμένα, από την αρχ. λ. ***έπος*** πλάστηκε ο αρχαίος (μεταγενέστερος) τ. ***συνέπεια,*** που χρησιμοποιήθηκε στη γραφή ***έν*** συνεπείς*. Η φράση αυτή σήμαινε «στη συνεκφορά, στην ακολουθία (λέξεων)», δηλ. «μέσα στη φράση», και χρησιμοποιήθηκε από αρχαίους και μεταγενέστερους γραμματικούς, για να δηλώσουν φαινόμενα χασμωδίας, τονισμού κ.λπ. που εμφανίζονται στην ακολουθία των λέξεων, όταν λέξεις συνεκφέρονται μέσα σε μια φράση. Με αυτή τη σημ. η λ. συνέττεια εντάσσεται στο παράδειγμα άλλων αρχαίων και νεότερων παραγώγων τού ***(έπος > -επής » -έπεια: κα/^λιέπεια. ορθοέπεια, αρτιέπεια, αμετροέπεια*** κ.λπ. Διαφορετική είναι η προέλευση τής λ. συνέπεια «επακόλουθο». Είναι νεότερη λ. (απαντά σε μεταφράσεις από τα μέσα τού 19ου αι.) και πλάστηκε από λογίους. για να αποδώσει τη γαλλ. λ. **consequence** (< λατ. conscquentia < consequor «συνέπομαι. συνακολουθώ, επακολουθώ»). Επομένως, η λ. πλάστηκε (καταχρηστικά ως προς τους κανόνες παραγωγής τής Ελληνικής) από το ***έπομαι,*** για να αποδώσει στα Ηλληνικά το -sequence / -sequentia που παράγεται από το sequor «έπομαι», χιορίς να έχει σχέση προς τα παράγωγα σε ***-έπεια*** από το ***έπος.*** Ομοίως, πλάστηκε και επίρρ. ***συνεπώς*** και, υποχωρητικά, και επίθετο ***συνεπής,*** ήτοι ***συνέπεια - συνεπής - συνεπώς,*** κατά το ***καλλιέπεια - καλλιεπής - καλλιεπώς*** ή ***ευπρέπεια - ευπρεπής - ευπρεπώς.*** Ας σημειωθεί ότι από τον Όμηρο ώς τους πρώιμους Βυζαντινούς συγγραφείς (συμπεριλαμβανομένων των σχολιαστών, λεξικογράφων κ.λπ.) παραδίδονται **36** σύνθετα σε ***-επής*** από το ***έπος. θελξι-επής, εύρησιεπής, θεο-επής, ισχνο-επής. άληθο-επής, τερψι-επής. άκρι- το-επής, χρηστο-επής, άμαρτο-επής, ήδυ-επής, άριστο-επής. ταύτο- επής, πολυ-επής, βραχυ-επής, κομψο-επής, ψευδο-επής*** κ.ά.

συνεπεξερΥαστής (ο) ΤΕΧΝΟΛ. ***μαθηματικός σ\ινεπεξεργαστής***
βοηθητική μονάδα επεξεργασίας (τσιπ ενσωματωμένο στον επεξεργαστή) που βοηθεί την κεντρική μονάδα επεξεργασίας στους μαθηματικούς υπολογισμούς.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. math(ematic) coprocessor], ***συνεπής,*** -ής, -ές [1871J {συνεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· συνεπέστ-ερος. -ατος} 1. αυτός που τα λόγια, η συμπεριφορά και οι πράξεις του συμφωνούν με τις αρχές του ή με όσα υποστηρίζει: ***η ζωή του είναι ~ προς τις διακηρύξεις του || είναι ~ στον λόγο / στα ραντεβού / με τον εαυτό του / προς τις αρχές του*** αντ. ασυνεπής, ανακόλουθος **2.** αυτός τον οποίο χαρακτηρίζει η συμφωνία μεταξύ των προηγούμενων και των επόμενων σταδίων τής εξέλιξής του: ***~ πορεία*** **3.** αυτός που τηρεί τις υποχρεώσεις του: ***είναι - στη δουλειά του.*** ^ σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες. συνέπεια.***
[ftym. < ***συνέπεια*** (βλ.λ.), υποχωρητ. σχηματισμός, κατά το σχήμα ***αμετροέπεια - αμετροεπής, καλλιέπεια - καλλιεπής.*** Η λ. αποδίδει το γαλλ. consequam), ***συνεπιβάτης*** (ο) [I884| {συνεπιβατών}, ***συνεπιβάτιδα*** (η) {δυσχρ. συνεπιβατίδων} πρόσωπο που βρίσκεται στο ίδιο όχημα με άλλον/άλλους. Κπίσης ***συνεπιβάτρια*** κ. ***συνεπιβάτισσα*** (η), ***συνεπιδρω*** ρ. αμετβ. 11874] {συνεπιδράς... [συνεπέδρασα} ασκώ επίδραση (σε κάποιον/'κάτι) μαζί με κάποιον/κάτι άλλο: ***τα στοιχεία που συνεπιδρούν στη διαμόρφωση τού χαρακτήρα είναι πολλά. — συνε- πίδραση*** (η).
συνεπίκουρος, -η, -ο Ιμεσν.] (λόγ.) αυτός που βοηθεί μαζί με κάποιον/κάτι άλλο συν. συμβοηθός. — ***συνεπικουρία*** (η), ***συνεπικουρώ*** ρ. {συνεπικουρείς... | συνεπικούρ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα} (λόγ.) παρέχω βοήθεια μαζί με κάποιον άλλον ή άλλους: ***«η πείρα το>ν παλαιοτέρων και*** οι ***συμβουλές τους συνεπικουρούν τους νέους συγγραφείς στα ξεπετάγματά τους»*** (εφημ.) [[«οι ***υπάλληλοι τού δήμου, συνεπικουρούμενοί και από δημοσιογραφικά όργανα, κατήγγειλαν σοβαρές ατασθαλίες»*** (εφημ.) || ***«το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, συνεπικουρούμενο από την ανάκαμψη των διεθνών αγορών, έχει ανακτήσει το μεγα/.ύτερο μέρος από τις απώλειες τής κρίσης***»(εφημ.). Ιετυμ, < αρχ. ***συνεπικουρώ ('έω)*** < συν- + ***επικουρώ*** (βλ.λ.)].
συνεπιφέρω ρ. μετβ. Ιαρχ.] {συνεπέφερα} (σπάν.) έχω ως συνακόλουθο: ***η παραίτησή του συνεπέφερε κύμα αλλαγών στην ιεραρχία*** συν. συνεπάγομαι, ***συνέβαλα*** ρ. -► συμβάλλω ***συνεπλάκην*** ρ. ► συμπλέκω ***συνέπλεξα*** ρ. ■+ συμπλέκω
συνεπτυγμένος, -η, -ο (λόγ.) **1.** (σπάν.) αυτός που έχει διπλωθεί, που έχει μαζευτεί δημιουργώντας πτυχώσεις 2. αυτός που έχει περιοριστεί σε έκταση: ***η περίληψη είναι η ~ μορφή ενός κειμένου. — συνεπτυγμέν-α / -ως*** [μτγν.] επίρρ. σχολιο λ. ***μετοχή, πτυχή.*** Ιετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ***συμπτύσσω*** (βλ.λ.)|. ***συνεπώνυμος,*** -η. -ο Ιμεσν.Ι αυτός που έχει το ίδιο επώνυμο ή την ίδια επωνυμία με άλλον, ***συνεπώς*** επίρρ. |1858] όπως προκύπτει συμπερασματικά: ***δεν γνωρίζω το αντικείμενο · δε ν μπορώ να σας βοηθήσω*** Συν. κατά συνέπεια.

επομένως. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***συνέπεια.***

σύνεργα (τα) {συνέργων} τα όργανα που χρησιμοποιεί ένας επαγγελματίας, κυρ. ένας τεχνίτης: ***τα ~ τού μάστορα / τού σιδερά / τού τσαγκάρη / τού ψαρά*** συν. εργαλείο, μαραφέτι.

[Ε.ΤΥΜ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. ***συνεργός,*** το οποίο απαντά και με τον τονισμό στην αρχική συλλαβή ***(σύνεργας)].***

συνεργάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] {συνεργάστηκα} **1.** εργάζομαι μαζί (με κάποιον) σε ισότιμη βάση για την επίτευξη κοινού στόχου: ***συνεργαζόμαστε επιτυχημένα εδώ και χρόνια*** || οι ***τεχνικοί*** / οι ***επιστήμονες / οι εργάτες συνεργάζονται αρμονικά || ως ηθοποιός συνεργάστηκε με πολλούς σκηνοθέτες*** ΣΥΝ. συμπράττω, συνεργώ **2.** αναπτύσσω σχέσεις (με κάποιον) και υποστηρίζουμε ο ένας τον άλλον αλληλοβοηθούμενοι: οι ***ευρωπαϊκές χώρες οφείλουν να συνεργαστούν. για να αντιμετωπίσουν την αμερικανική αγορά || αν δεν συνεργαστούμε. θα καταστραφούμε*** ΣΥΝ. αλληλοβοηθούμαι ΑΝ Γ. ανταγωνίζομαι 3. προσφέρω την εργασία μου στην επίτευξη έργου από ομάδα, συνήθ. πνευματικής ή καλλιτεχνικής φύσεως: ~ ***με άρθρα σε διάφορα περιοδικά*** / ***με περιοδεύοντα θίασο*** **4.** (κακόσ.) προσφέρω υπηρεσίες (κυρ. στον κοινό εχθρό) κατά προδοτικό τρόπο: ***στη διάρκεια τής Κατοχής συνεργάστηκε με τους κατακτητές.***

συνεργασία (η) [μτγν.Ι {συνεργασιών! **1.** το να εργάζεται κανείς από κοινού με άλλον ή άλλους για την επίτευξη κοινού στόχου: ***χρειάζομαι τη ~ σου || η - σκηνοθέτη και συνθέτη έδωσε θαυμάσιο αποτέλεσμα*** || ***η συνάντηση έγινε σε κλίμα συνεργασίας*** συν. σύμπραξη λντ. ανταγωνισμός 2. η ανάπτυξη σχέσεων αλληλοβοήθειας μεταξύ ατόμων ή ομάδων που έχουν κοινούς στόχους: ***η ~ των ευρωπαϊκών χωρών*** συν. αλληλοϋποστήριξη 3. η προσφορά πνευματικής ή καλλιτεχνικής εργασίας σε συλλογική προσπάθεια και (συνεκδ.) η ίδια η εργασία αυτή: ***εγκαινίασε - με νέο έντυπο*** || (συνεκδ.) ***έφερα τη ~ μου για το νέο τεύχος*** **4.** (κακόσ.) η προσφορά υπηρεσιών, κυρ. στον εχθρό.

συνεργάσιμος, -η. Ο αυτός που είναι κατάλληλος ή πρόθυμος για συνεργασία, αυτός με τον οποίο συνεργάζεται κανείς εύκολα: ***είναι άνθρωπος δεν θα έχετε δυσκολίες, αν δουλέψετε μαζί || δεν αρκεί να είναι ο δάσκαλ,ος ικανός■ πρέπει να είναι και ο μαθητής -. — συ-***

νεργασιμότητα (η).

[ΕΤΥΜ,. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cooperarii! **συνεργάτης** (ο) [αρχ.] {συνεργατών}, **συνεργάτιδα** (η) [αρχ.! {δύσχρ. συνεργατίδων} 1. πρόσο>πο που εργάζεται μαζί με άλλον επί ίσοις όροις: είναι ***χρόνια συνεργάτες στη δουλειά*** ΣΥΝ. συνέταιρος ΛΝΤ. αντίπαλος 2. (καταχρ.) πρόσωπο που βοηθεί άλλον στο έργο του, που εργάζεται με κάποιον ως υφιστάμενός του: ό'εν ***έμεινε ευχαριστημένος από τον νέο του συνεργάτη και τον απέ/.υσε || εξωτερικός ~*** (άτομο για εξωτερικές δουλειές) ΣΥΝ. βοηθός, υπάλληλος λντ. προϊστάμενος 3. πρόσωπο που προσφέρει πνευματικό ή καλλιτεχνικό έργο σε ομάδα: ***τακτικός*** ~ ***τού περιοδικού*** **4.** αυτός που προσφέρει υπηρεσίες σε κάποιον: ***στενός*** ~ ***τού πρωθυπουργού*** || ***εκτελέστηκε από τους αντάρτες ως - των Γερμανών.*** Επίσης (καθημ.) **συνεργάτισσα** κ. **συνεργάτρια** (η) [i893].

συνεργατικός, -ή,-ό L186911. αυτός που αναφέρεται σε συνεργασία ή σε συνεργάτη: ~ ***αλληλεγγύη / κίνηση / διαδικασίες*** **2.** *συνεργατική* (η) ένωση ατόμων που απασχολούνται στον ίδιο τομέα παραγωγής: ***τα μέλη τής -*** ΣΥΝ. συνεταιρισμός. **- συνεργατικότητα** (η) **IJ888],**

συνεργατισμός (ο) [I888| ΟΙΚΟΝ. κίνηση που στηρίζεται στην αρχή τής αλληλοβοήθειας των μελών της (κυρίως μικρών οικονομικών μονάδων. παραγωγών ή καταναλωτών), για τη δημιουργία οικονομικής δύναμης με σκοπό την αντιμετώπιση μονοπωλιακών ή μονοψωνιστι- κών εμπορικών δομών στην αγορά.

LiΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. cooperatisme].

συνεργείο (το) **1.** ομάδα ανθρώπων που απασχολούνται στην εκτέλεση τού ίδιου έργου, έχοντας συνήθ. διαφορετικές, αλλά αλληλοσυ- μπληρούμενες ειδικότητες: ***τηλεοπτικό*** / ***κινηματογραφικό*** ~]| ~ ***καθαρισμού κτηρίων / συντηρήσεως έργων τέχνης / καθαριότητας τού δήμου*** / ***επισκευής αυτοκινήτων*** **2.** (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο εργάζεται η παραπάνω ομάδα και ο οποίος συνήθ. περιέχει τον κατάλληλο εξοπλισμό ***και*** μηχανήματα γΓ αυτό rον σκΌπό: ***πήγα το αυτοκίνητο στο*** ~ jj ***το - καταστράφηκε ολοσχερώς από την πυρκαγιά*** 3. (συνεκδ.) η επιδιόρθωση μηχανήματος: ***το ψυγείο θέλει*** ~ συν. επισκευή.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***συνέργειον***(κατά τα ουσ. σε ***-είο,*** πβ. ***μηχανουργ-είο)*** < αρχ. ***συνεργός}.***

συνεργία κ. **συνέργεια** (η) {συνεργιών} **1.** νομ. οποιαδήποτε εκ προθέσεως συνδρομή υλική ή ηθική, θετική ή αρνητική παρεχόμενη στον αυτουργό αξιοποίνου πράξεως (π.χ. όταν κάποιος, αν και έχει υποχρέωση, δεν ενεργεί προς αποτροπή αξιόποινης πράξης, όπως ο αστυνομικός διευθυντής που δεν παρεμπόδισε αστυνομικά όργανα τα οποία κακοποιούσαν πολίτες ενώπιόν του. όταν χορηγεί κάποιος το όπλο σε άλλον για τη διάπραξη ανθρωποκτονίας ή τον διευκολύνει να διαφύγει τη σύλληψη ή συμβουλεύει τον δράστη για τον τρόπο τελέσεως τής πράξης κ.ά.) 2. βιολ. (α) η συνεργασία διαφορετικών οργάνων για την επιτέλεση μιας λειτουργίας: ~ ***μυών*** (β) *παραγοντι- κή συνεργία* η συνεργασία δύο ή περισσοτέρων γονιδίων στη ρύθμιση τ'ής εμφάνισης κληρονομικού χαρακτηριστικού 3. ΧΗΜ. το φαινόμενο κατά το οποίο η δράση δύο χωριστών ουσιών από κοινού είναι ισχυρότερη από αυτήν που προκαλείται, όταν οι ουσίες δρουν χωριστά **4.** ΦΑΡΜ. η συνδυασμένη δράση χωριστών φαρμάκων που έχουν διαφορετικό τρόπο επενέργειας. αλλά αλληλεπιδρούν με τέτοιον τρόπο, ώστε να ενισχύουν το ένα το άλλο στην επίτευξη κοινού αποτελέσματος συν. συνεργισμός.

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < ***συνεργός*** (βλ.λ.)]. **συνεργισμός** (ο) **1.** εκ,κλης. η διδασκαλία σύμφωνα με την οποία η σωτήριο: τού ανθρώπου είναι προϊόν τού ελεύθερου συνδυασμού τής Θείας Χάριτος και τής ανθρώπινης θέλησης **2.** ΒΙΟΛ. το φαινόμενο κατά το οποίο δύο ή περισσότεροι μικροοργανισμοί δρουν απο κοινού και επιτυγχάνουν αποτέλεσμα, το οποίο δεν θα μπορούσαν να επιφέρουν, αν δρούσε ο καθένας μόνος του **3.** φαρμ.-βιολ. η συνδυασμένη δράση χωριστών φαρμάκων ή άλλων ουσιίόν. που έχουν διαφορετικό τρόπο επενέργειας. αλλά αλληλεπιδρούν με τέτοιον τρόπο, ώστε να ενισχύουν το ένα το άλλο στην επίτευξη κοινού αποτελέσματος, το οποίο είναι ανώτερο από ό.τι θα ήταν. αν δρούσε κάθε ουσία χωριστά συν. συνεργία. — **συνεργιστικός,** -ή, -ό.

{ΙΛΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. synergism], **συνεργός** (ο/η) νομ. το πρόσωπο που ενισχύει υλικά ή ηθικά κάποιον στην επιτέλεση αξιόποινης πράξης: ***απλός / άμεσος-***1| ~ ***σε φόνο / σε ληστεία.***

Ιείύμ. αρχ. < συν- + ***-ζργός < εργον\. συνεργώ*** ρ. αμετβ. Ιαρχ.| {συνεργείς... | συνέργησα κ. (λόγ.) συνήρ- γησα} 1. αποτελώ παράγοντα στην πραγματοποίηση έργου ή στην επίτευξη αποτελέσματος: ***αν δεν συνεργήσουμε όλοι.*** <5εν ***θα πετύ- χουμε εγκαίρως ικανοποιητικό αποτέλεσμα*** ΣΥΝ. συντελώ, βοηθώ, συμπράττω αντ. εμποδίζω 2. (κακόσ.) παρακινώ και στηρίζω υλικά ή ηθικά κάποιον στην επιτέλεση αξιόποινης πράξης: ***συννήργησε στο έγκ/.ημα*** συν. συμπράττω, **συνέρρευσα** ρ. -» συρρέω

συνεριζομαι ρ. μετβ. αποθ. {συνερίστηκα! **1.** θίγομαι ή προσβάλλομαι από τα λόγια ή τις πράξεις κάποιου και εκδηλώνω την αντιπάθεια ή την εχθρότητά μου προς αυτόν: ***Μην τον συνερίζεσαι! Ιερός άνθρωπος είναι, θα πει και μια κουβέντα παραπάνω*** συν. ξεσυνερίζομαι 2. ανταγωνίζομαι, ζηλεύω κάποιον όταν κερδίζει κάτι αυτός και όχι εγώ. — **συνερισιά** (η) κ. **συνέρισμα** (το).

[εί υμ. < μτγν. ***συνερίζω*** «αντιδικώ, ερίζω» < συν- + ***ερίζω*** (βλ.λ.)]. **συνέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {συνήλθα | χρησιμοποιείται επίσης το αρχ. απρφ. ενεστ. ***συνέρχεσθαι*** (σημ. 1)} **1.** πηγαίνω στον ίδιο χώρο (με άλλους) με σκοπό τη συνεργασία, την ανταλλαγή απόψεων, την ψήφιση απόψεων ή τον εορτασμό: οι ***παράγοντες συνήλθαν σε έκτακτη σύσκεψη*** συν. συνάζομαι, συναθροίζομαι λντ. αποχωρώ · φρ. νομ. *ελευθερία / δικαίωμα τού συνέρχεσθαι* το δικαίωμα που παρέχει στους πολίτες το Σύνταγμα να συγκεντρώνονται, εφόσον αυτό δεν γίνεται για συνωμοτικό ή άλλον αξιόποινο σκοπό 2. συνεδριάζω, βρίσκομαι σε λειτουργία: ***συνέρχεται η Βουλή! η επιτροπή / το συμβού-*** *?ΛΟ* ***/ το σώμα / το δικαστήριο*** an I. διαλύομαι, λύομαι · **3.** επανακτώ τις αισθήσεις μου: ***λιποθύμησε από τον πόνο, αλλά σύντομα συνήλθε*** συν. έρχομαι στα συγκαλά μου αντ. λιποθυμώ, σβήνω, χάνομαι **4.** (μτφ.) επανακτώ την ψυχική μου ισορροπία και ηρεμία: ***προσπαθεί να συνέλθει από τα χτυπήματα τής μοίρας / από το σοκ! από τον χωρισμό*** **5.** επανακτώ την υγεία μου: ***ήταν βαριά άρρωστος, αλλά τώρα συνήλθε.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συν- + έρχομαι.*** Η σημ. «ανακτώ τις αισθήσεις μου» αποδίδει το γαλλ. rcvcnir a moi]. **σύνεση** (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.) η τήρηση φρόνιμης στάσης απέναντι στα πράγματα, κυρ. ως αποτέλεσμα ορθής κρίσης, η σοφία που εφαρμόζει κανείς σε ζητήματα τής καθημερινότητας: ***ενεργεί πάντοτε με ~ και ποτέ σπασμωδικά || «η - υπαγορεύει την αποφυγή κάθε προκλητικής ενέργειας»*** (εφημ.) ΣΥΝ. φρονιμάδα, σωφροσύνη, φρόνηση, περίσκεψη ΛΝΤ. αμυαλιά, αφροσύνη, απερισκεψία, αστοχασιά. [ετυμ. < αρχ. ***σύνεσις < συνίημι*** «συγκεντρώνω κατανοώ, αντιλαμβάνομαι» (πβ. κ. ***άνεσις - άνίημι, άφεσις - άφίημι)*** < ***συν-*** + ***ΐημι*** «ρίχνω, εκτοξεύω» (βλ. κ. ***αφήνω).*** Fi λ. ***σύνεσις είχε*** αρχικοίς την απλή σημ. «ένωση, ενοποίηση», πολύ σύντομα όμως έλαβε και τη μεταφορική έννοια τής περίσκεψης, τής φρόνησης, η οποία απορρέει από την προσεκτική συνεκτίμηση όλων των παραγόντων. Βλ. κ. ***συνετός}.*** **Συνέσιος** (ο) {-ου κ. -ίουί **1.** άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ***Κυ- ρήνης'***φιλόσοφος και συγγραφέας (τέλος τού 4ου - αρχές τού 5ου αι. μ.Χ.) με πλούσιο συγγραφικό έργο. επίσκοπος Πτολεμαΐδος (410-413). {[•τυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. ***σύνεσις*** (βλ.λ.)[. **συνεστάλην** ρ. ► συστέλλω

συνεσταλμένος, -η, -ο **1.** αυτός που δεν παίρνει εύκολα θάρρος μπροστά στους άλλους, που συμπεριφέρεται με αιδημοσύνη: ***ήταν ένα - παιδί, που δεν τολμούσε ν' αντιμιλήσει στους μεγαλυτέρους*** συν. ντροπαλός, μαζεμένος αντ. θρασύς, ξεδιάντροπος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από* αιδημοσύνη, που δεν έχει θρασύτητα: ~ ***ύφος*** / ***μάτια*** / ***ματιά / χαμόγελο / στάση*** αντ. θρασύς, ξεδιάντροπος (βλ. κ. λ. ***συστέλλω)*** **3.** γλωσσ. *συνεσταλμένη βαθμίδα* μορφή ινδοευρωπαϊκής ρίζας, η οποία προκύπτει ως αποτέλεσμα μεταπτώσεως τής απαθούς βαθμίδας (βλ. λ. ***απαθής)*** με μετατροπή τού φωνήεντός της σε συμφωνικό ημίφωνο (βλ.λ.). — **συνεσταλμέν-α** / **-ως** Ιμτγν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετάπτωση, μετοχή.***

Ι^τυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. ***συστέλλω].***

συνέστειλα ρ. ► συστέλλω **συνέστησα** ρ. ♦

συνιστώ

συνεστίαση (η) j-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η επίσημου χαρακτήρα συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ατόμων για να γευματίσουν: ***η αίθουσα διατίθεται για συνεστιάσεις || η - τού συλλόγου εργαζομένων στην Εθνική Τράπεζα.*** --**συνεστιάζομαι** ρ. [μτγν.]. σχόλιό λ. ***εστία.***

[είύμ. < μτγν. ***συνεστίασις*** < αρχ. συνεσπώ *ι* ***-ώμαι (-άο-)*** < συν- + -εσπώ < ***έστία].*** **συνεστραμμένος,** -η, -ο ► συστρέφω **συνέστρεψα** ρ. * συστρέφω

συνεταιράκι (το) {χωρ. γεν.} (εκφραστ.-οικ.) ο συνέταιρος (με τον οποίο έχει κανείς στενές σχέσεις): ***είμαστε συνεταιράκια στυ μαγαζί με τον Σκύρο.***
συνεταιρίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. [μτγν.] {συνεταιρίστηκα· χρησιμοποιείται επίσης το αρχ. απρφ. ενεστ. ***συνεταιρίζεσθαή*** **1.** γίνομαι συνέταιρος άλλου σε κοινή επιχείρηση συν. συνεργάζομαι· ΦΡ. \όμ. ***ελευθερία / δικαίωμα τού συνεταιρίζεσθαι*** το δικαίωμα που αναγνωρίζει το Σύνταγμα στον πολίτη να ιδρύει, να συμμετέχει, να διαλύει ή να αποχωρεί από σωματεία ή ενώσεις 2. μετέχω σε συνεταιρισμό: ***συνεταιρίστηκε στον αγροτικό συνεταιρισμό τού χωριού του.*** σχολιο λ. ***αποθετικός.*** **συνεταιρικός,** -ή. -ό 11871 j **1.** αυτός που αναφέρεται στον συνεταιρισμό ή στους συνεταιριστές: ~ ***τιμή*** / /τροϊόνΣΥ.Ν. συνεταιριστικός **2.** αυτός που αναφέρεται σε συνεταίρους: - ***επιχείρηση.*** — **συνεταιρικά/-ώς** [18631 επίρρ. **συνεταιρισμός** (ο) 11851J ο οργανισμός τού οποίου τα μέλη συνεργάζονται, για να βελτιώσουν την οικονομική κατάστασή τους και καρπώνονται οφέλη ανάλογα με τη συνεισφορά τους σε αυτόν: ***αγροτικός ι καταναλωτικός / οικοδομικός ι γεωργικός! παραγωγικός*** [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. association], **συνεταιριστής** (ο) [18391. **συνεταιρίστρια** (η) αυτός που συμμετέχει σε συνεταιρισμό, **συνεταιριστικός,** -ή, -ό |1896] αυτός που σχετίζεται με συνεταιρισμό: ***~ πολιτική / οργάνωση.*** **συνέταιρος** κ. **συνεταίρος** (ο/η) {συνεταίρ-ου | -ων. -ους} το πρόσωπο που συμμετέχει ισότιμα με άλλον/άλλους σε οικονομική επιχείρηση: ***- στη δουλειά / στις επιχειρήσεις*** **|]** ***πήρε τον γυιο του συνέταιρο στο μαγαζί.*** **—** (υποκ.) **συνεταιράκι** (το) βλ.λ.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συνέταιρος < συν-*** **+** ***εταίρος*** «φίλος, σύντροφος» (βλ.λ.)].
συνέταμα ρ. —► συντέμνω **συνετέθην** Ρ·* συνθέτω **συνέτεινα** ρ. -> συντείνω
συνετίζω ρ. μετβ. {μτγν.Ι {συνέτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} πείθω ή επιβάλλω (σε κάποιον) να φέρεται συνετά: ***είναι αγύριστο κε- φάλν δεν συνετίζεται εύκολα*** ΣΥΝ. σωφρονίζω, συμμορφοίνω, βάζο) μυαλό (σε κάποιον). - **συνετισμός** (ο) [1897] κ. **συνέτιση** (η), **συνέτμησα** ρ. ► συντέμνω
συνετός, -ή. -ό αυτός που δρα ή γίνεται με κριτήριο την ορθή σκέψη, που δεν παραφέρεται ή δεν είναι προϊόν παραλογισμού: ~ ***απόφαση / ηγέτης / στάση / διαχείριση*** ΣΥΝ. μυαλωμένος, γνωστικός, φρόνιμος, σώφρων ΑΝΤ. ασύνετος, άκριτος, ασυλλόγιστος. - **συνετ-ά / -ώς** [αρχ.Ι επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εμετός.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συνίημι*** (βλ. λ. ***σύνεση),*** πβ. κ. ***άνετος - άνίημι\.***
συνέτρεξα ρ. συντρέχω
συνευθύνομαι ρ. αμετβ. αποθ. [μτγν.] {μόνον σε ενεστ. **κ*.** παρατ.} μοιράζομαι (με κάποιον) την ευθύνη: ***όλοι οι κατηγορούμενοι συνευ- θύνονται για την τραγωδία.*** **συνεύρεση** (η) [1852] {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} **1.** το να βρίσκεται (κάποιος) κάπου μαζί με (κάποιον) άλλο, η συνύπαρξη: ***η ~ τα)ν δύο αντιπάλων στη δεξίωση προκάλεσε αμηχανία στους παρευ- ρίσκομένους*** συν. συνάντηση **2.** η ερωτική επαφή ΣΥΝ. συνουσία, **συνευρίσκομαι** ρ. αμετβ. αποθ. |αρχ.] {συνευρέθηκα) **1.** βρίσκομαι μαζί (με κάποιον): ***συνευρέθηκα τυχαία σε δείπνο κοινών φίλων*** ΣΥΝ. βρίσκομαι, συναντώμαι, ανταμώνω ΛΝΤ. αποχωρίζομαι **2.** (ειδικότ.) έρχομαι σε ερωτική επαφή (με κάποιον) ΣΥΝ. συνουσιάζομαι. σχολιο λ. ***βρίσκω.*** **συνεφαπτομένη** (η) μλ<-). ***γωνίας ή τόξου)*** ο τριγωνομετρικός αριθμός, ο οποίος ισούται με το συνημίτονο προς το ημίτονο τού τόξου ή τής γωνίας ή με την εφαπτομένη τού συμπληρώματος τής γωνίας. [ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τής μτχ. ενεστ. τού αρχ. ρ. ***συνεφάπτομαι.*** Ως μαθ. όρ. αποδίδει το γαλλ. cotagente]. **συνεφέρνω** ρ. μετβ. {συνέφερα} **1.** βοηθώ (κάποιον) να ανακτήσει τις αισθήσεις του: ***τυν συνέφερε με μικρά χτυπήματα*** στο ***πρόσωπο*** **2.** (μτφ.) βοηθώ (κάποιον/κάτι) να ανακτήσει τις δυνάμεις ή την προηγούμενη ισχύ του **3.** φέρνω (κάποιον) στα συγκαλά του, συνετίζω: ***μίλα του κι εσύ που έχεις πιο πολύ μυαλό. μπας και τον συνεφέρεις.*** ΙΕΤΥΜ. Από τον αόρ. ***σνν-έ-φερα*** (τού ρ. ***συμφέρω)*** με διατήρηση τής εσωτ. συλλαβικής αύξησης (πβ. κ. ***κατ-έ-βηκα - κατεβαίνω)*** και ανάπτυξη -ν- (βλ. λ. ***φέρνω - φέρω)***|. **συνεχεία** (η) [αρχ.[{συνεχειών} **1.** η απουσία διακοπής ή χάσματος, η εσωτερική συνοχή συνήθ. ως απόρροια λογικής αιτιότητας: ***η αδιάσπαστη ~ τής ελληνικής γλώσσας*** συν. ακολουθία αντ. ασυνέχεια **2.** ό.τι ακολουθεί κάτι άλλο και συνδέεται με αυτό με εσωτερική αλληλουχία: ***η*** ~ (ενν. ***τής ταινίας) επί τής οθόνης*** || ***ευτυχώς, το επεισόδιο δεν είχε ~! || θέλεις να μάθεις τη - τής ιστορίας; || άγνωστη / ενδιαφέρουσα / απρόσμενη / απογοητευτική / τραγική - [[δεν τελειώσαμε ακόμα■ έχει και*** ~ το ***πράγμα***]] ***η - τής ταινίας μετά τις διαφημίσεις***' ΦΡ. (α) ***εν συνεχεία / στη συνέχεια*** στην επόμενη χρονική στιγμή ή φάση: ο ***δράστης πήρε τον σάκο και ~ επιβιβάστηκε στο όχημα τού συνενόχου του*** συν. ακολούθως, μετά (β) ***δίνω συνέχεια*** **(σε** *κάτι)* ***Βεν*** αφήνω (κάτι) να διακοπεί ή να σταματήσει, κάνω (κάτι) να συνεχιστεί ή να ξαναρχίσει' (ειδικότ. συνήθ. αρνητ.) αφήνω (κάτι) να εξελιχθεί σε παρεξήγηση, σε καβγά: ***Μη δίνεις συνέχεια! Ήταν ένα ανόητο επεισόδιο*** (γ) ***έπεται / υπάρχει και συνέχεια*** ακολουθούν και άλλα: ***Αυτά που είδες είναι μόνο η αρχή! ~! |[δεν τελειώνει εδώ η περιπέ- τειά μου' περίμενε, ~!*** **3.** (συνήθ. στον πληθ.) ό.τι ακολουθεί κάτι άλλο ως μέρος ενός συνόλου που εξωτερικά έχει διασπαστεί. αλλά διατηρεί την εσωτερική συνοχή του: ***το διήγημα δημοσιεύθηκε σε συνέ χειες στο περιοδικό || έμαθα την ιστορία σε συνέχειες, γιατί ολοένα μάς διέκοπταν*** || ***τηλεοπτικό πρόγραμμα σε συνέχειες · 4.*** το ενωτικό (βλ.λ.) · 5. ιλτρ. η σύνδεση οργάνων που βρίσκονται κοντά μέσω ορογόνου αδένα ύστερα από φλεγμονές ή εγχειρήσεις: ***ενδορρινική / εν- δομητρική / πρόσθια*** - συν. σύμφυση. ·** σχολιο λ. ***ενωτικό, έχω.*** **συνέχεια** επίρρ. · κατ' εξακολούθηση, ούτως ώστε να μη μεσολαβεί διακοπή ή κενό: ***μιλούσε δύο ώρες*** ~ || ***κέρδισε τρεις γύρους*** - || ***σταμάτα να ενοχλείς - τους συμμαθητές σου \\τα δωμάτιά τους είναι ~ το ένα στο άλλο*** συν. συνεχώς, αδιάκοπα, ολοένα, όλη την ώρα αντ. ποτέ. σπάνια, αραιά και πού, πού και πού. **συνεχής,** -ής. -ές {συνεχ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** (α) αυτός που δεν διακόπτεται, που υφίσταται διαρκώς μέσα στον χρόνο: ~ ***πορεία μέσα στον χρόνο / παρουσία στα γράμματα και στις τέχνες*** || ***- και επίμονη προσπάθεια*** || - ***ωράριο*** συν. διαρκής, εξακολουθητικός, αδιάκοπος αντ. ασυνεχής, σποραδικός (β) *συνεχές* (το) η αδιάλειπτη σειρά των βαθμιαίων μεταβολών ενός χαρακτηριστικού γνωρίσματος: ***χω- ροχρονικό*** ~ (ο χώρος τεσσάρων διαστάσεων με τέταρτη διάσταση τον χρόνο) 2. αυτός που συμβαίνει σε πυκνά χρονικά διαστήματα: ***του ασκούνται ~ πιέσεις να υπογράψει τη σύμβαση*** || ***~ επιθέσεις / αυξήσεις / πτώση των τιμών / ολισθήματα / τηλεφωνήματα / ατυχίες***

βρισκόμαστε σε - επαφή για την επίλυση τού προβ/βήματος ιυν. αλ- λεπάλληλος. επαναλαμβανόμενος αντ. σπάνιος, αραιός, σποραδικός

αυτός που εφάπτεται άλλου ή είναι πολύ κοντά του. χωρίς να μεσολαβεί μεταξύ τους κενό στον χώρο: ~ ***δωμάτια / οικήματα / οικισμοί*** συν. συνεχόμενος, συναπτός αντ. απομακρυσμένος **4.** μουσ. **συνεχή** *διαστήματα* η άνοδος ή κάθοδος τής φωνής ή των οργάνων στα διαδοχικά διαστήματα μιας κλίμακας **5.** φυσ. *συνεχές ρεύμα* βλ. λ. ***ρεύμα.*** — **συνεχώς** επίρρ. [αρχ.]. σχολιο λ. ***-ης. -ης. -ες, έχω.*** [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συνέχω\.*** **συνεχίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.] {συνέχισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα)}

(μετβ.) 1. εξακολουθώ, δεν διακόπτω: ***τα σωστικά συνεργεία θα συνεχίσουν την προσπάθειά τους μέχρι το βράδυ*** (| ο ***Αρης σταμάτησε' ο Ερρίκος συνεχίζει να δουλεύει*** jj ***αν συνεχίσεις αυτή την τακτική, δεν θα τα πάμε καλά!*** αντ. σταματώ, διακόπτω, παύω **2.** διαδέχομαι κάποιον σε κάτι. αναλαμβάνω (έργο) μετά από κάποιον άλλον, αρχίζω εκ νέου (κάτι που είχε διακοπεί): ***θα συνεχίσουμε εμείς το έργο τού αείμνηστου ηγέτη μας*** ΑΜ. σταματώ, διακόπτω, παύο) ♦ (αμετβ.)

δεν διακόπτω, δεν σταματώ αυτό που κάνω: ***είναι εκπληκτικό' έχει τραυματιστεί στο πόδι και παρ' όλα αυτά συνεχίζει! || Συνέχισε! Μη δίνεις σημασία στους άλλους!*** ανί. σταματώ, παύω **4.** αρχίζω εκ νέου (κάτι που είχε διακοπεί): ***ας κάνουμε ένα διά/.ειμμα και θα συνε- χίσουμε αργότερα!*** αντ. σταματο). διακόπτω **5.** (ειδικότ.) λέω τη συνέχεια αφήγησης, κειμένου κ.λπ.: (κατά την εξέταση τού μαθήματος τής ημέρας στο σχολείο) ***καλά μάς τα είπες εσύ' να συνεχίσει ο διπλανός σου!*** αντ. σταματώ, διακόπτο) **6.** (καταχρ. για καταστάσεις, γεγονότα κ.λπ.) δεν παύω να βρίσκομαι σε εξέλιξη ή να επαναλαμβάνομαι: ***κάθε μέρα παρκάρει μπροστά στην πόρτα μας■ πόσο θα συνεχίσει αυτή η κατάσταση;*** (μεσοπαθ. *συνεχίζομαι*) **7.** υπάρχω ή εξελίσσομαι χωρίς διακοπή: ο ***αγώνας / η βροχή / η παράσταση συνεχίζεται*** || ***θα συνεχιστεί για πολύ αυτή η ιστορία;*** || ***τα συνεχιζόμενα προβλήματα*** || ***και η ζωή συνεχίζεται*** συν. εξακολουθώ, κρατώ αντ. διακόπτομαι, παύω. σταματώ **8.** (τριτοπρόσ. *συνεχίζεται)* οπτική ή ακουστική ένδειξη στο τέλος τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού προγράμματος συνεχειών ή στο τέλος αποσπάσματος γραπτού λόγου σε έντυπο, με την οποία ενημερώνονται οι θεατές, οι ακροατές ή οι αναγνώστες ότι σε τακτό χρονικό διάστημα ή σε επόμενη εκπομπή ή τεύχος θα υπάρχει η συνέχεια τής σειράς ή τού κειμένου αντίστοιχα. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εργαστικός.*** **συνέχιση** (η) [1868[{-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} το να συνεχίζει, να εξακολουθεί κάτι: ***αποφασίστηκε η - τής απεργίας*** || ***η ~ των προσπαθειών / τού διαλόγου*** ΣΥΝ. εξακολούθηση ΑΝΤ. παύση, διακοπή, **συνεχιστής** (ο) [1890|, **συνεχίστρια** (η) {συνεχιστριών} πρόσωπο που εξακολουθεί να κάνει το έργο, το οποίο συνήθ. έχει ξεκινήσει άλλος: ~ ***τού έργου τού προκατόχου του / τής παράδοσης.*** **συνεχόμενος,** -η. -ο αυτός που αποτελεί συνέχεια τού άλλου στον χρόνο ή τον χώρο, αυτός που συμβαίνει ή υφίσταται χωρίς να μεσολαβεί διακοπή ή κενό: ~ ***φόνοι / δωμάτια / κτήρια.*** — **συνεχόμενα** επίρρ.
[ετυμ. Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. ***συνέχω,*** απόδ. τού γαλλ. con-tigu|.
συνέχυσα ρ. ► συγχέω
συνέχω ρ. μετβ. |αρχ.) {συνείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.)} 1. συνδέω, υπάρχω ως στοιχείο που συνδέει: «***εκείνο που συνέχει όλες αυτές τις εκδηλο')σεις βίας είναι η ιδέα τής ανατροπής τής τάξης τού κόσμου, η κατάργηση των καθιερωμένων ορίων και νόμων»*** (εφημ.) · 2. (για ψυχικές καταστάσεις) διακατέχω: ***τον συνείχε δέος, όταν έβλεπε τον δάσκαλό του.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έχω. απέχω, παρέ-***

-ώ

-σύνη παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν την αφηρημένη έννοια, η οποία αντιστοιχεί σε αυτό που δηλώνει το θέμα τής λέξης: ***καλο-σύνη. αξιο-σύνη. ιερο-σύνη.*** Ιετυμ. Ιίαραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. ΐΐλληνικής, που ανάγεται σε Ι.Κ. *-iuna και απαντά συνήθ. με το συνδετικό φωνήεν -ο- (λ.χ. ***μνημοσύνη. σωφρο-σύνη, άγνωμο-σύνη)\.*** **συνήγορος** (ο/η) {συνηγόρ-ου | -ων, -ους} **1.** νομ. (α) ο δικηγόρος που έχει τη νόμιμη εξουσιοδότηση από τον διάδικο να τον εκπροσωπεί στο δικαστήριο και να ασκεί όλες τις απαραίτητες διαδικαστικές πράξεις για την ευνοϊκή έκβαση τής δίκης: - ***τής υπεράσπισης / τής πολιτικής αγωγής / τού ενάγοντος / τού εναγομένου*** συν. δικαστικός πληρεξούσιος (β) *Συνήγορος τού Πολίτη* δημόσιος λειτουργός, που εκλέγεται από τη Βουλή ή διορίζεται από την κυβέρνηση· λαμβάνει

και εξετάζει καταγγελίες ιδιωτών / πολιτών εναντίον τής κυβέρνησης ή τού Δημοσίου και μεριμνά για την επανόρθωση των αδικιών που προκλήθηκαν εις βάρος τους και γενικά για την καταπολέμηση τής κακοδιοίκησης, χωρίς όμως η γνώμη του να είναι υποχρεωτική για τη διοίκηση 2. το πρόσωπο που παίρνει το μέρος κάποιου, που τον υποστηρίζει με τα λόγια: ***Εσύ τι ανακατεύεσαι; Συνήγορό του σ'έβαλε; || είναι - των δικαιωμάτων τον παιδιού || αυτόκ/.ητος*** ~ αν ι. κατήγορος. — **συνηγορία** (η) |αρχ.Ι. ixoajo λ. ***σύνθετος.***

[ηγυμ. αρχ. < συν- + ***-ήγορος*** (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) **< *αγορά*** (βλ.λ.), πβ. κ. ***κατ-ήγορος, παρ-ήγορος).*** **JJ** φρ. ***συνήγορος τού πο/.ίτη*** αποτελεί απόδ. τού σουηδ. Ombudsman], **συνηγορώ** ρ. μετβ. [αρχ.] [συνηγορείς... | συνηγόρησα! **1.** υπερασπίζομαι (κάποιον/κάτι) μιλώντας υπέρ αυτού: ***δύυ μέ?^η συνηγόρησαν υπέρ τής πρότασης τού προέδρου-οι υπόλοιποι τάχθηκαν εναντίον*** 2. αγορεύω ή παρίσταμαι μπροστά σε δικαστήριο ή σε δικαστική αρχή εκπροσωπιόντας άλλον και προασπίζοντας τα συμφέροντά του 3. (συνεκδ.) δίνω μεγαλύτερη ισχύ σε γνώμη ή στάση: ***οι τελευταίες ενδείξεις συνηγορούν υπέρ τής ταχείας ανάληψης δράσεως*** συν. υποστηρίζω. ενισχύω, επιβεβαιώνω ΑΝΤ. αμφισβητώ, **συνήθεια** (η) |αρχ.| {συνηθειών} **1.** συμπεριφορά που επαναλαμβάνεται πανομοιότυπα χωρίς τις περισσότερες φορές να αποτελεί προϊόν συνειδητής πράξης ή να απασχολεί τη συνείδηση αυτού που την εκτελεί: ***μελετά τις - των τρωκτικών*** || ***το ξέρω ότι το κάπνισμα είναι κακή αλλά δεν μπορώ να το κόψω ([από - έβγαλε τα παπούτσια του μό/.ις μπήκε στο σπίτι και ας μην ήταν στο δικό του || μένουν μαζί από - και όχι γιατί αγαπιούνται |] το παιδί τους έχει αποκτήσει κακές ~ || του 'χει γίνει πια ~ και δεν μπορεί αν δεν φάει γλυκό μετά το φαγητό*** ΣΥΝ. έξη **2.** παγιωμένος τρόπος συμπεριφοράς που χαρακτηρίζει τα μέλη μεγαλύτερης ή μικρότερης ομάδας, χωρίς να έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, χωρίς η παραβίασή του να επιφέρει κυρώσεις: ***τοπική / παραδοσιακή / λαϊκή / πατροπαράδοτη*** ~ συν. έθος. έθιμο αντ. νεωτερισμός. ·“■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εγκυκλοπαίδεια, ενέργεια.*** **συνήθειο** (το) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η συνήθεια ή το έθιμο: ***το 'χουν - στα μέρη μας ν'ανάβουν φωτιές τ' Αϊ-Ι ιάννη.***

ΙΕΤΥΜ. < ***συνήθεια,*** που θεωρήθηκε ουδ. πληθ.Ι. **συνήθης,** -ης. σύνηθες {συνήθ-ους | -εις (ουδ. -η)· συνηθέστ-ερος. -ατος} αυτός που συνήθως συμβαίνει, που είναι αναμενόμενος, συνεπώς δεν προκαλεί έκπληξη: ***πέρα από τη ~ φθορά, δεν παρατηρώ τίποτα*** το ***ανησυχητικό στη μηχανή*** ΣΥΝ. συνηθισμένος ΑΝΤ. ασυνήθης, ασυνήθιστος, διαφορετικός' **ΦΡ.** (α) (λόγ.) *κατά το* ***σύνηβες*** όπως είναι η συνήθεια, όπως γίνεται τις πιο πολλές φορές: ~, ***θα φάνε κάπου όλοι μαζί μετά την τελετή*** (β) συνήθης *ύποπτος* βλ. λ. ***συνήθως.*** .“■ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες. εγκυκλοπαδεία. προηγουμένως.***

|ΕΤΥΜ. αρχ. < συν- ***+ -ήθης < ήθος,*** πβ. κ. ***εύ-ήθης, κα/.ο-ήθης].*** **συνηθίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.] {συνήθισ-α, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** (~ ***κάποιον σε κάτι)*** κάνο) (κάποιον) να εξοικειωθεί με κάτι. να μην του είναι ξένο: ***δεν μας έχει συνηθίσει σε τέτοια συμπεριφορά*** (δεν περιμέναμε από αυτόν τέτοια συμπεριφορά) || ***η ζωή με έχει συνηθίσει στις εκπλήξεις*** ΣΥΝ. μαθαίνω, εθίζω, εξοικειώνω ΑΝΤ. ξεσυνηθίζω **2.** (+να) κάνω (κάποιον) να ενεργεί κατά κανόνα με συγκεκριμένο τρόπο, εξοικειώνω (κάποιον) με το να κάνει κάτι συχνά: ***πρέπει να συνηθίσεις τον σκύλο σου να μην είναι φιλικός με τους ξένους*** ΣΥΝ. μαθαίνω 3. κάνω (κάτι) κατά κανόνα, τις περισσότερες φορές ή συχνά:

να ξυπνώ νωρίς το πρωί || δεν συνηθίζει να αργεί στα ραντεβού τον μάλλον κάτι θα του έτυχε || dev - ***να επισκέπτομαι τέτοια μέρη***

αποκτώ συνήθεια: ***συνήθισε το τσιγάρο από μικρός και τώρα δεν μπορεί να το κόψει*** ΣΥΝ. μαθαίνω, εθίζομαι (+σε) ΑΝΤ. ξεσυνηθίζω **5.** προσαρμόζομαι σε (κάτι), δεν με ξενίζει (κάτι): ***στην αρχή δεν μπορούσα να ξυπνήσω νωρίς το πρωί, τώρα όμως το συνήθισα || δύο χρόνια τώρα ζω εδώ και έχω συνηθίσει το κλίμα jj δεν έχω συνηθίσει να μου μιλούν έτσι*** ΣΥΝ. μαθαίνω, εξοικειώνομαι ΑΝΤ. ξεσυνηθίζω ♦ (αμετβ.) 6. εξοικειώνομαι με κάτι. προσαρμόζομαι σ' αυτό, ώστε δεν μου προξενεί πια δυσκολίες: ***τον ξέρω χρόνια τώρα κι έχω συνηθίσει σ'αυτή τη συμπεριφορά*** (δεν με εκπλήσσει η συμπεριφορά του) |j συ- ***νήθισε στη βελόνα και τώρα ράβει καλύτερα απ'όλες μας || στην αρχή είναι δύσκολα, μετά όμως συνηθίζεις || έχω συνηθίσει στην εργέ- νικη ζωή / στη ζωή τού ναυτικού / στη στρατιωτική ζωή*** ΣΥΝ. μαθαίνω ΑΝΤ. ξεσυνηθίζω **7.** (μεσοπαθ. *συνηθίζεται*) (α) (τριτοπρόσ.) είναι συχνό, υπάρχει ή γίνεται συχνά: ***δεν - πια αυτό το στυλ-είναι εκτός μόδας*** (β) (απρόσ.) υπάρχει η συνήθεια, συμβαίνει κατά κανόνα: ***στα μέρη μας ~ να χαιρετούν και τους αγνώστους*** ΣΥΝ. (λόγ.) είθισται **8.** (η μτχ. *συνηθισμένος,* ***-η. -ο)*** βλ.λ. **συνήθιο** (το) -►συνήθειο

συνηθισμένος, -η. -ο **1.** αυτός που συμβαίνει ή εμφανίζεται τις περισσότερες φορές, πολύ συχνά: ***ήρθε στη*** *- ***του ώρα***]j ***έχουμε πάλι το ~ μποτιλιάρισμα*** **jj** ***- αστείο / χειρονομία / θερμοκρασία ! συμπεριφορά 1 κίνηση*** || ***Τι θα πάρεις: Το*** (αυτό που παραγγέλνεις συνήθως;) συν. συνήθης ανί. ασυνήθιστος 2. αυτός που έχει εξοικειωθεί με κάτι: ***είναι ~ στο ποτό και*** δεν ***μεθά εύκολα \\ δεν είμαι ~ να μον φέρο- νται έτσι*** συν. μαθημένος, εξοικειωμένος λντ. άμαθυς. ξεσυνηθισμε- νος· φρ. (παροιμ.) *συνηθισμένα τα βουνά στα χιόνια* βλ. λ. ***βουνό*** 3. αυτός που δεν έχει τίποτα το ξεχωριστό, που δεν ξεχωρίζει: - ***άνθρωποι / έργο ι ηθοποιός / παράσταση ; ζωή || πίσω από ένα - πρόσωπο μπορεί να κρύβεται ένας παρανοϊκός δολοφόνος*** αντ. ξεχωριστός, ιδιαίτερος **4.** *συνηθισμένα* (τα) (α) αυτά που συμβαίνουν κάθε μέρα: ***-Πώς πάει: -Τα*** ~· ***τίποτε αξιοσημείωτο***** φι\ έξω *από τσ συνηθισμένα* για κάτι πρωτότυπο: ***με κοίταζαν παράξενα, γιατί έκανα κάτι*** ~ (β) ο τρόπος με τον οποίο φέρεται κανείς τις περισσότερες φορές: ***μην αρχίσεις πάλι τα*** ~*!* συν. τα ίδια και τα ίδια. îΕΤΥΜΤΕπιθετικοποιημένη μτχ. τού ρ. ***συνηθίζω\.***

συνηθισμένος ή συνειθισμένος; II λέξη παράγεται από το ρήμα **συνηθίζω** και γράφεται κανονικά με **-ει- (συνειθισμένος)** από τη μετοχή **ειθισμένος** τού ***εθίζομαι*** δεν ευσταθεί.

συνήθως επίρρ. {συνηθέστ-ερα, -ατα} τις περισσότερες φορές: ~ ***τα βράδια τρώμε ελαφρά*** συν. κατά κανόνα αντ. σπάνια, ποτέ· φρ. *συνήθως ύποπτος* (καθημ. *συνήθης ύποπτος*) (i) αυτός που θεωρείται συνήθως ύποπτος για κάτι: ***η αστυνομία συνέλαβε τους ~ για τα επεισόδια στο Πολυτεχνείο*** (ii) αυτός από τον οποίο αναμένεται συνήθως να γίνει κάτι: «η ***ταινία-έκπληξη τού φεστιβάλ ήρθε από τ***ον~

Χούρσογλυυ» (εφημ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες. προηγουμένως.*** [ετυμ. αρχ. < ***συνήθης*** (βλ.λ.). Η φρ. ***συνήθης ύποπτος*** αποτελεί απόδ. τού αγγλ. usual suspect], **συνημίτονο** (το) [1766] {συνημιτόν-ου j -ων} μαθ. τριγωνομετρικός αριθμός (σύμβολο: ***συνχ)*** (α) *συνημίτονο τόξου* η αλγεβρική τιμή τού διανύσματος που ορίζεται από το κέντρο τού τριγωνομετρικού κύκλου και τής προβολής τού πέρατος τού τόξου στον άξονα των τετημημένων, είναι πάντοτε ***-J < συνχ < +1*** (β) *συνημίτονο γωνίας* σε ορθογώνιο τρίγωνο, ο αριθμός που ισούται με το πηλίκο τής κάθετης πλευράς που πρόσκειται στη γωνία αυτή, διά την υποτείνουσα.

ΙΙ'ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. consinus]. **συνημμένος,** -η, -ο (έγγραφο) που έχει συναφθεί, έχει συνδεθεί με άλλα, προκειμένου να υποβληθούν όλα μαζί. ΣΧΌΛΙΟ λ. ***άπτω, μετοχή.***

[ΕΓΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. του αρχ. ***συνάπτω,*** απόδ. τού γαλλ. ci-jointj. **συνημμένως** επίρρ. (για έγγραφα που υποβάλλονται κάπου) κατά τρόπον, ώστε να είναι συνδεδεμένα. να έχουν συναφθεί: ***σας υποβάλλω - (μαζί με το πτυχίο) μία αίτηση και μία υπεύθυνη δήλωση.*** Ππίσης **συνημμένα, συνηρημένος,** -η, -ο -> συναιρώ

συνήχηση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. ΓΛΩΣΣ. η πα- ρήχηση (βλ.λ.) **2.** ΦΙΛΟΛ. η όχι απόλυτη ομοιοκαταληξία **3.** ΜΟΥΣ. το σύγχρονο άκουσμα δύο ή περισσοτέρων φθόγγων από ανθρώπινες φωνές ή όργανα. - **ουνηχητικός,** -ή, -ό, **συνηχώ** ρ. [αρχ.| {-είς...Ι. **σύνθεμα** (το) {συνθέμ-ατος | -ατα, -άτων} αυτό που αποτελεί προϊόν συνθέσεως.

Ιετυμ. μτγν. (αντί τού αρχ. ***σύνθημα,*** που προσέλαβε άλλη σημ.) < αρχ. ***συντίθημι*** (πβ. κ. ***θέμα).*** Η σημ. «σύνθετη λέξη» είναι μεσν.]. **συνθεσάιζερ** (το) {άκλ.} ελλην. ***συνθετιστής-*** ηλεκτρονικό μουσικό όργανο, με το οποίο μπορεί να μιμείται κανείς πολλά από τα συμβατικά όργανα, να τροποποιεί τον ήχο τους, να τον αποθηκεύει και να τον αναπαράγει κατά τη βούλησή του.

[ι-ίύμ. < αγγλ. synthesiser < p. synthesise < synthesise < αρχ. ***σύνθεσις].*** **σύνθεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.** η τοποθέτηση στοιχείων σε συσχετισμό μεταξύ τους έτσι, ώστε να δημιουργείται ένα σύνολο. τού οποίου η σημασία, η αισθητική ή η λειτουργικότητα να ξεπερνά τα άθροισμα τής σημασίας, τής αισθητικής ή τής λειτουργικότητας των επιμέρους στοιχείων: ***η αρμονική ~ ήχου και φωτός*** || ***ζωγραφική*** -· (συνεκδ.) 2. το σύνολο των στοιχείων από τα οποία απαρτίζεται (κάτι): ***στη - τής κυβέρνησης περιλαμβάνονται και πρόσωπα αναγνωρισμένης αξίας || η ~ τού αέρα; τού φωτός / τού εδάφους jj η ~ τού πληρώματος / τής επιτροπής / τού συμβουλίου / τής ομάδας*** **3.** τυ έργο, κυρ. λογοτεχνικό, που προκύπτει από τον συνδυασμό στοιχείων: το ***ποίημα αυτό είναι μια πρόχειρη / μεγα/.ειώδης*** ~ **4.** μουσ. (α) η δημιουργία πρωτότυπου μουσικού έργου, με τον ορισμό των βασικών στοιχείων τής μορφής, με βάση τα οποία μπορεί το έργο να αναπαραχθεί. είτε μέσω τής καταγραφής τους σε κάποιο σύστημα μουσικής σημειογραφίας, είτε κατ' άλλον τρόπο' ως τρόπος μουσικής δημιουργίας, αντιπαρατίθεται στον αυτοσχεδιασμό, δηλαδή στη δημιουργία πρωτοτύπου ακροάματος, το οποίο, όμως, δεν μπορεί να αναπαραχθεί (βλ.λ.): ***η ~ τού Ίρισνάνον απασχόλησε τον Βάγκνερ από το 1857 ώς το 1859*** (β) (συνεκδ.) το αποτέλεσμα τής μουσικής σύνθεσης, το μουσικό έργο: ***τα τρία κομμάτια για κλαρινέτο, τού Στραβίνσκι, ~ τού 19191| το κομμάτι αυτό είναι μια άγνωστη σχετικά ~ τού Μπετόβεν*** 5. γλωσσ. (α) η ένωση δύο ή περισσοτέρων λέξεων, ώστε να σχηματιστεί μία νέα λέξη, η υποία μορφυλογικά και σημα- σιολογικά διαφοροποιείται από τις λέξεις που την απαρτίζουν, π.χ. ***κακός + καιρός > κακοκαιρία, ψωμί + τυρί > ψωμοτύρι*** (β) *χαλαρή σύνθεση* μορφή σύνθεσης, κατά την οποία διατηρείται ο μορφολογι- κός τύπος και ο τόνος τού β' συνθετικού (π.χ. ***παλιο-σκούπα, βρομογυναίκα. παλιο-σπίτι).*** κατ' αντιδιαστολή προς τα κανονικά σύνθετα ***(ταβανό-σκουπα, βρομο-γύναικο, πα/.ιό-σπιτο)*** **6.** φίλος, η συναίρεση και η υπέρβαση επιμέρους και αντίθετων μεταξύ τους στοιχείων ή προτάσεων σε ένα συνεκτικό σύνολο, με το οποίο φανερώνεται η αλήθεια πληρέστερα από ό,τι μέσω των επιμέρους στοιχείων ή προτάσεων χωριστά' ο όρος γνώρισε μεγάλη απήχηση και σε χώρους εκτός φιλοσοφίας με τη σημασία που έλαβε από την εγελιανή-μαρ- ξιστική θεώρηση ως μέρος τού σχήματος ***θέση αντίθεση - σύνθεση***

ΒΙΟΛ. ο πολύπλοκος τρόπος με τον οποίο οι ζωντανοί οργανισμοί επεξεργάζονται σε κυτταρικό επίπεδο απλούστερες ουσίες που τους είναι αναγκαίες για την επιβίωση, ανάπτυξη και αναπαραγωγή τους ΣΥΝ. βιοσύνθεση 8. ΧΗΜ. (α) η διαδικασία με την οποία παράγεται μία ένωση από στοιχεία ή άλλες απλούστερες ενώσεις: ***χημική*** ~ (β) *αέριο σύνθεσης* το μείγμα υδρογόνου και μονοξιδίου τού άνθρακα που χρησιμοποιείται σε διάφορες βιομηχανικές συνθετικές διεργασίες (κυρ. σύνθεση βενζίνης) 9. ΦΥΣ. ο υπολογισμός τής συνισταμένης διαφόρων μεγεθών: ***η ~ δυνάμεων! ταχυτήτων! κινήσεων*** **10.**ΤΥΠΟΓΡ. (α) η τοποθέτηση των τυπογραφικών στοιχείων σε λέξεις και στίχυυς

(β) η κατά το στάδιο τής βιβλιοδεσίας τοποθέτηση των τυπωμένων και διπλωμένων τυπογραφικών φύλλων, συνήθ. δεκαεξασέλιδων, ώστε να συμπληρωθεί σώμα βιβλίου σύμφωνα με τις προδιαγραφές του. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δομή.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***σύνθεσις < συντίθημι*** (πβ. κ. ***θέσις).*** Ως γλωσσ. όρ. η λ. χρησιμοποιείται ήδη από την Αρχ. Ελληνική, ενώ εξίσου αρχ. είναι η χρήση τής λ. στα μαθηματικά και στη Λογική. Ομουσ. και ο φίλοσ. όρ. αποδίδουν ανάλογες χρήσεις τού γαλλ. αντιδανείου synthescj. **συνθετήριο** (το) **[1886]** {συνθετηρί-ου | -ων} τυπογρ. τυ ειδικό εργαλείο σε μορφή μεταλλικού κανόνα, με περιθώρια που έχουν τη δυνατότητα ρυθμίσεως, πάνω στο οποίο τοποθετούνται κατά τη στοιχειοθεσία τα μεταλλικά τυπογραφικά στοιχεία σε λέξεις και στίχους, **συνθέτης** (ο) {συνθετών}, **συνθέτιδα** (η) |δύσχρ. συνθετίδων} **1.** ΜΟΥϊ. ο δημιουργός ενός πρωτότυπου μουσικού έργου, αυτός που του ορίζει τα βασικά στοιχεία τής μορφής με βάση τα οποία μπορεί το έργο να αναπαραχθεί. είτε μέσω τής καταγραφής τους σε κάποιο σύστημα μουσικής σημειογραφίας, είτε κατ' άλλον τρόπο: - ***κλασικής μονσικής / λαϊκών τραγουδιών / τού ρεμπέτικου*** ΣΥΝ', μουσουργός, μουσικοσυνθέτης (βλ.λ.) 2. τυπογρ. (α) ειδικευμένος τεχνίτης που τοποθετεί τα τυπογραφικά στοιχεία σε λέξεις και στίχους (β) ο τεχνίτης που κάνει σύνθεση των τυπωμένων και διπλωμένων τυπογραφικών φύλλων για να ολοκληρωθεί σώμα βιβλίου. Ηπίσης (καθημ.) **συνθέτρια** (η) {συνθετριών}.

[ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «συγγραφέας». < συν***/τίθημι,*** από το θ. ***θε-*** τού ρ. ***τί-θη-μι / τί-θε-μαι*** και το παραγ. επίθημα ***-της***, πβ. κ. ***νομο-θέ- της. άγωνο-θέτης.*** Ο μουσ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. compositeur |. **συνθετικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει την ικανότητα να συνδυάζει στοιχεία μεταξύ τους σε συνεκτικό σύνολο ή αυτός πυυ σχετίζεται με τη διαδικασία αυτή: ~ ***σκέψη / πνεύμα / φαντασία*** |[***οι μαθητές ετοιμάζουν ~ εργασίες*** λντ. αναλυτικός' φρ. *συνθετική μέθοδος* η απα- γωγική μέθοδος που προχωρεί από τα συνολικά και γενικά στα μερικά και ειδικά λντ. αναλυτική μέθοδος *2.* αυτός που προκύπτει από τον συνδυασμό ή τη συνένωση επιμέρους στοιχείων: - ***ορισμός \\ τα - μέρη μιας λέξης*** **3.** χημ. (α) αυτός που έχει παραχθεί μέσω χημικής σύνθεσης, σε αντίθεση με αυτόν που έχει διαμορφωθεί με φυσικό τρόπο: - ***ίνες/ βενζίνη / ελαστικό ι καουτσούκ / κόλλα*** (β) *συνθετικό* (το) το ύφασμα που έχει παραχθεί από τη χημική σύνθεση στοιχείων ή άλλων ενώσεων και. συνεπώς, δεν αποτελείται από φυσικό υλικό: ***έχω αλλεργία στα ~· φοράω μόνο βαμβακερά, μεταξωτά, μάλ/uva ή λινά*** **4.** γλωσσ. (α) *συνθετικό* (το) καθένα από τα μέρη αυτοτελών λέξεων, τα οποία συνενώνονται, για να δημιουργηθεί μία νέα λέξη: ***στη λέξη «ξαναδίνω» πρώτο ~ είναι το «ξανα-» και δεύτερο ~ το «-δίνω»*** || ***αναλύω μια σύνθετη λέξη στα - της*** (β) *συνθετική γλώσσα* κάθε γλώσσα τής οποίας οι συντακτικές σχέσεις εκφράζονται μέσω κλιτικού συστήματος ή με τη συγκόλληση μορφημάτων, καθώς και κάθε γλώσσα τής οποίας οι λέξεις σχηματίζονται με ρίζες, στις οποίες προστίθενται προσφύματα, προθήματα και γραμματικές καταλήξεις (πβ. ***αναλυτική γλώσσα,*** λ. ***αναλυτικός)*** **5.** φίλος, (στη Λογική) *συνθετική κρίση* (στον Καντ) η κρίση τής υποίας το υποκείμενο δεν περιλαμβάνει εκ των προτέρων το κατηγόρημα, το οποίο βρίσκεται έξω από το υποκείμενο και αποδίδεται σε αυτό εμμέσως, μετά από παρατήρηση και εξέταση.

[ετυμ. αρχ. < ***σύνθεσις.*** Οι αρχικές σημ. τής λ. είναι «τεχνικός, κατασκευαστικός» - «αυτός που αποτελεί προϊόν συνθέσεως» - «συστατικός». Οι χημ. και γλωσσ. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. αντιδανείου synthcliquc). **συνθετιστής** (ο) το συνθεσάιζερ (βλ.λ.).

σύνθετος, -η, -ο **1.** αυτός που αποτελείται από πολλά επιμέρους τμήματα ή στοιχεία, τα οποία συνδέονται μεταξύ τους σε ενιαίο σύνολο: ***~ έργο / εικόνα*** συν. πολυμερής **2.** ΓΛΩΣΣ. (α) *σύνθετη λέξη ι σύνθετο* (το) η λέξη που προέρχεται από τη συνένωση άλλων λέξεων: ***η λέξη «μαχαιροπίρουνα» είναι με πρώτο συνθετικό το «μαχαιρο-» {< μαχαίρι) και δεύτερο συνθετικό το*** «-***πίρουνα***» (< ***πιρούνι)*** (β) *αντικειμενικό σύνθετο* η σύνθετη λέξη τής οποίας τα συνθετικά μπορούν να αναλυθούν σε ρήμα και αντικείμενο (π.χ. ***βιβλιο-δέτης:*** αυτός που ***δένει βιβλία)*** (γ) *κτητικό σύνθετο* η σύνθετη λέξη τής οποίας η σημασία δηλώνει κτήση ή ιδιότητα (π.χ. ***ξανθο-μάλλης:*** αυτός που έχει ***ξανθά μαλλιά)*** (δ) *αυνδετικό / παρατακτικό σύνθετο* η σύνθετη λέξη τής οποίας τα συνθετικά, όταν αναλυθούν, μπορούν να συνδέονται με το «και» (π.χ. ***γιδο-πρόβατα: γίδες και πρόβατα)*** (ε) *προσδιοριστι- κό ι οριατικό* **σύνθετο** η σύνθετη λέξη τής οποίας το ένα συνθετικό προσδιορίζει το άλλο (π.χ. ***πικρ-αμύγδαλο: πικρό αμύγδαλο)*** (στ) *σύνθετο εκ συναρπαγής ι φραστικό σύνθετο* βλ. λ. ***συναρπαγή*** (ζ) **χαλαρό σύνθετο** σύνθετη λέξη που έχει προκύψει από χαλαρή σύνθεση (βλ. λ. ***σύνθεση)*** (η) **νόθο σύνθετο** σύνθετη λέξη τής οποίας τα συνθετικά προέρχονται από διαφορετικές γλώσσες π.χ. ***τηλεκοντρόλ*** ΣΥΝ. υβρίδιο **3.** λρχαιολ. **σύνθετος** *ρυθμός* δημιούργημα τής ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής, που συνδυάζει στοιχεία από τον ιωνικό και τον κορινθιακό ρυθμό συν. μικτός ρυθμός **4.** (συνεκδ.) αυτός που στερείται απλότητας, που αποτελείται από πολλά στοιχεία, τα οποία ίσως δυσχεραίνουν την κατανόηση ή τη σύλληψή του: γο ***πρόβλημα είναι εξαιρετικά ~ για να επιλυθεί τόσο γρήγορα*** || ο ***λόγος του είναι πολύ***

και απαιτεί προσοχή για την κατανόησή του ΣΥΝ. πολύπλοκος ΛΝΤ. απλός **5. σύνθετο** (το) έπιπλο που αποτελείται από μία ενιαία κατασκευή ή από περισσότερες μικρές συνενωμένες, τοποθετείται συνήθ. με τη ράχη σε τοίχο και παρέχει χώρους για πολλαπλές χρήσεις (φύλαξη χρηστικών ή διακοσμητικών αντικειμένων, βιβλίων κ.λπ.). — **σύνθετα** επίρρ., **συνθετότητα** (η).

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συντίθημι*** (βλ. κ. ***θετός).*** **Η** γλωσσ. σημ. είναι ήδη αρχ. (στον Αριστοτέλη) ·}:

έκταση των συνθέτων ονομάτων. Επν Αρχαία Ελληνική, σύνθετα ονόματα που το α' συνθετικό τους έληγε σε φωνήεν και το β' συνθετικό τους άρχιζε από φωνήεν (π.χ. ****στρατο-αγός, *υπο-ερέτης)*** εμφάνιζαν σίγηση τού ληκτικού φωνήεντος και έκταση τού αρκτικού: ***στρατ-ηγός. υπ-ηρέτης.*** Έτσι ερμηνεύεται το μακρό φωνήεν ***(η. ω)*** σε σύνθετα τής Αρχαίας (που χρησιμοποιούμε και σήμερα), τα οποία αρχίζουν από βραχύ φωνήεν ***(ε, ο. ά).*** Το ***όνομα*** λ.χ. ή το ***οδύνη*** ή το ***όφελος*** εμφανίζονται ως σύνθετα με ***ω-*** αντί ο-: ***ό~νο- μα*** (αιολικός τ. ***όνυμα).*** αλλά ***επ-ώνυμο, ομώνυμο, αντωνυμία*** κ.λπ.· ***οδύνη, αλλά επωδυνος' όφελος. αλλά κοινωφελής, επωφε- λής*** κ.ο.κ. Το ίδιο ισχύει, κατ' επέκτασιν. και σε σύνθετα αυτών των λέξεων, που το α' συνθετικό τους δεν λήγει ***σε*** φωνήεν, αλλά σε σύμφωνο: ***ανώνυμος, συνώνυμο- αν-ώδυνος' ανωφελ,ής.*** Τέτοια εκτεταμένα, λόγω τής συνθέσεως τους. σύνθετα είναι: αρχ. ***α γείρω*** «συγκεντρώνω» ***- ομήγυρις. παν-ηγύρΓ αγορεύω - κατ-ήγορος, συν-ήγορος, παρ-ήγορος■*** αρχ. ***άγω*** «οδηγώ» ***- στρατ-ηγός. χορηγός, αρχ-ηγός. κυν-ηγός·*** αρχ. ***άκος*** «θεραπεία» ***- αν-ήκεστος*** (βλάβη)· ***σκούω - αν-ήκουστος. υπ-ήκοος. (εις) επ-ήκοον. αυτ-ήκο- ος. βαρ-ήκοος. ευ-ήκοος' άνεμος - υπ-ήνεμος, προσ-ήνεμος-*** αρχ. ***ελαύνω*** «θέτω σε κίνηση» ***- ιππ-ήλατος, κωπ-ηλάτης. ευ-ήλατος, λε-ηλασία, ξεν-ηλασία, ποδ-ήλατο. σφυρ-ηλατώ· έλεος - αν-ηλε- ής*** αρχ. ***ελυ'θ- (έλευσις, ήλθον) - προσ-ήλυτυς, έπ-ηλυς· ζνεκ- - δι- η νεκής-*** αρχ. ***ερέσσω«*«κωπηλατώ» ***- υπ-ηρέτης. τρι-ήρης-όροφος - τριώροφος-*** αρχ. ***οδ- (οσμή, όζω) - ευ-ώδης. δυσώδης, ώδης (μα- νι-ώδης)' οδύνη επ-ώδυνος, αν-ώδυνος'*** αρχ. ***όλλυμι*** «καταστρέφω», ***(όλεθρος) - εξ-ώλης, προώ/.ης. πανώλης, πανωλεθρία, απώλεια· ομαλός - αν-ώμαλος·*** αρχ. ***ομνύω*** «ορκίζομαι» ***· ορκωμοσία, συν-ωμότης. εξ-ωμότης· όνομα*** (αιολ. τ. ***όνυμα) - επώνυμος, ανώνυμος, αντωνυμία, ομώνυμος, ετερώνυμος■ όρος - υπώρεια· ορύσσω - διώρυγα, τυμβωρυχία, χρυσωρύχος· όφελος (οφείλω) - ανωφελής, κοινωφελής, επωφελής·όροφος - ημιώροφος. δι-ώροφος, τριώροφος*** κ.λπ.

συνθέτω ρ. μετβ. (συνέθεσα, μεσοπαθ. ενεστ. συντίθ-εμαι, -εσαι, -εται. -έμεθα. -εσθε, -ενται, μεσοπαθ. παρατ. συνετιθ-έμην, -εσο, -ετο, -έμεθα. -εσθε, -εντο, αόρ. συντέθηκα (λόγ. συνετέθην. -ης. -η...), μτχ. παρακ. συντεθειμένος} 1. μουσ. (α) δημιουργώ πρωτότυπο μουσικό έργο, ορίζοντας τα βασικά στοιχεία τής μορφής του. με βάση τα οποία μπορεί το έργο να αναπαραχθεί, είτε μέσω τής καταγραφής τους σε κάποιο σύστημα μουσικής σημειογραφίας, είτε κατ' άλλο τρόπο: ο ***Μότσαρτ συνέθεσε το γνωστό*** του ***"Ρέκβιεμ" μετά από παραγγελία κάποιου άγνωστου αριστοκράτη*** (β) γράφο) λυγοτεχνικό έργο, συνήθ. ποιητικό, με μεγάλη έκταση ή χωρισμένο σε πολλά μέρη: ο ***Γκαίτε συνέθεσε τον*** «***Φάουστ***»> συν. γράφω **2.** (γενικότ.) δημιουργώ συνδυάζοντας στοιχεία: ***συνέθεσε προσεκτικά να στοιχεία που οδηγούσαν στη λύση τού μυστηρίου*** **3.** (για στοιχεία) αποτελώ μαζί με άλλους ένα σύνολο: ***τα επιμέρους χαρακτηριστικά των πρωταγωνιστών συνθέτουν ένα πανόραμα των ηθών τής εποχής || τα παλιά αρχοντικά και τα μαγαζάκια συνθέτουν μια ρομαντική εικόνα τής παλιάς πόλης*** **4.** τυπογρ. (α) τοποθετώ (τυπογραφικά στοιχεία) στη σειρά, ώστε να σχηματίζουν λέξεις (β) τοποθετώ στη σειρά τα τυπωμένα και διπλωμένα τυπυγραφικά φύλλα, για να γίνει σώμα βιβλίου **5.** (μεσοπαθ. **συντιθεμσί) (+ από)** απαρτίζομαι, αποτελώ τη σύνθεση επιμέρους στοιχείων: ***το έργο συντίθεται από τρία μέρη*** |{ ***δεν πρόκειται για πρωτότυπη θεωρία■ ό.τι λέει συντίθεται από πορίσματα προηγούμενων επιστημόνων*** συν. αποτελούμαι, απαρτίζομαι· φρ. *εις τα* **εξων** *συνετέθη* ***(εις τά έξ ών συνετέθη, Ευχυλόγιον το Μέγα)*** από τα οποία έχει συντεθεί, έχει φτειαχτεί: ***διελύθη*** **[ftym.** < αρχ. ***συντίθημι < συν-*** + ***τίθημι*** (βλ. λ. ***θέτω).*** Ο μουσ. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. eomponer|. **συνθήκη** (η) {συνθηκών} **1.** η συμφωνία δύο ή περισσοτέρων πλευρών, συνήθ. σε επίπεδο κρατών, για την αποδοχή κοινών όρων για την επίλυση διενέξεων ή την ανάπτυξη σχέσεων: ***υπεγράφη ~ μεταξύ των δύο κρατών για εμπορική συνεργασία*** **jj** ***διμερής / διεθνής / εμπορική ι επικυρωμένη ~*** || ***- ειρήνης / συμμαχίας || η - των Βερσα/.ιών /*** των ***Σεβρών***|| ***καταγγελία συνθήκης*** συν. συμφωνία, σύμβαση· φρ. (α) *κατά συνθήκην* ***(κατά συνθήκην,*** Αριστοτ. ***Ηθικά Νικομάχεια*** 1133a 29) κατά τρόπο που υπυδηλώνει ρητή ή σιωπηρή συμφωνία μεταξύ των ανθρώπων: ***δεχόμαστε ~ ότι τους θερινούς μήνες ο ήλιος ανατέλλει στις 6.30 π.μ., αν και στην πραγματικότητα υπάρχει διαφορά ανάμεσα στον Ιούνιο και τον Αύγουστο*** ΣΥΝ. συμβατικά ΑΝΤ. στην πράξη, στην πραγματικότητα (β) *κστά συνθήκην ψεύδη* βλ. λ. ***ψεύδος*** *2.* (συνεκδ.) το κείμενο τής παραπάνω συμφωνίας: ***η ~ διαβάστηκε παρουσία όλων των αντιπροσώπων και στη συνέχεια υπογράφηκε από τους δύο προέδρους*** · *3. συνθήκες* (οι) το περιβάλλον (φυσικό, κοινωνικό ή άλλο) που διαμορφώνεται σε συγκεκριμένη περίσταση ή για ορισμένο διάστημα: οι ~ ***δεν ήταν*** κατάλληλες ***για την ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων \\ υπ 'αυτές / κάτω από αυτές τις - δεν μπορεί να δουλέψει κανείς! || ατμοσφαιρικές / βε'Ατιωμένες / ειδικές / εξαιρετικές / καιρικές / κλιματολυγικές / κοινωνικές / οικονομικές / πολιτικές / τοπικές! υλικές - || παραμένουν άγνωστες οι ~ τού θανάτου του*** II ***κακές*** ~ ***διαβίωσης ι ζωής*** ΣΥΝ. όροι, περιστάσεις, συγκυρίες **4.** (α) φυς.-χημ. *κανονικές συνθήκες* (συντομ. Κ.Σ.) (i) ο συνδυασμός θερμοκρασίας 0°C και πιέσεως I ατμόσφαιρας· χρησιμοποιούνται ο)ς συνθήκες αναφοράς για την αντικειμενική σύγκριση τής συμπεριφοράς φυσικών ή χημικών συστημάπον: ***το πείραμα έγινε σε - θερμοκρασίας και πιέσεως*** (ii) (μτφ.) οι συνηθισμένες, φυσιολογικές συνθήκες: ***υπό ~ δεν προκύπτουν τέτοια προβλήματα*** (β) φυς. *οριακές* **συνθήκες** οι περιοριστικοί όροι που ανακύπτουν από την ίδια τη φύ

ση ενός προβλήματος, επιβάλλοντας τον τρόπο με τον οποίο αυτό θα επιλυθεί 5. ΜΑΘ. οι περιορισμοί που θέτουμε σε ένα πρόβλημα ή που προκύπτουν κατά τη διαδικασία λύσεώς του 6. ΦΙΛΟΣ, (στη Λογική) (α) *ικανή συνθήκη* βλ. λ. ***ικανός*** (β) *αναγκαία συνθήκη* βλ. λ. ***αναγκαίος*** (γ) ΦΙΛΟΣ.-ΓΛΩΣΣ. *συνθήκες αλήθειας* βλ. λ. ***αλήθεια.***

|ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σύνθεση λέξεων και προτάσεων» και κατ' επέκτ. «συνδυασμός προτάσεων για τη συγκρότηση κοινώς αποδεκτού κειμένου, συμφωνίας». **< *συντίθημι*** (πβ. κ. ***θήκη).*** Στη σημ. 3 η λ. αποδίδει το γαλλ. condition(s) |. **συνθηκολόγηση** (η) [1880| |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων] η σύναψη συνθήκης με την οποία τερματίζεται εμπόλεμη κατάσταση, συνήθ. κατόπιν αμοιβαίων υποχωρήσεων: ***η ~ των Γερμανών μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο || άνευ όρων*** - ΣΥΝ. συμβιβασμός, υποχώρηση ανT. αντίσταση

συνθηκολογώ ρ. αμετβ. [1859J {συνθηκολογείς... | συνθηκολόγησα, -μένος} συνάπτω συνθήκη με την οποία τερματίζεται εμπόλεμη κατάσταση, συνήθ. αφού έχω προβεί σε υποχωρήσεις: ***οι απώλειες των εχθρών ήταν τόσο μεγάλες, που αναγκάστηκαν να συνθηκολογήσουν || ~ άνευ όρωνΣ***υν. συμβιβάζομαι, υποχωρώ ανT. αντιστέκομαι, **σύνθημα** (το) {συνθήμ-ατος | -ατα, -άτωνΙ **1.** οπτικό ή ηχητικό σήμα με το οποίο δίνεται συγκεκριμένο μήνυμα: ***με το ~ τού λοχαγού ξεκίνησε η επίθεση || ένας πυροβο?.ισμός είναι συνήθως το ~ εκκινήσεως για τους αγώνες δρόμου || το ~ τής υποχώρησης / τής αναχώρησης || δίνω το ~*** συν. σινιάλο. σήμα, πρόσταγμα **2.** προσυμφωνημένη φράση, κίνηση, ήχος κ.λπ.. με το οποίο αναγνωρίζονται μεταξύ τους τα μέλη μιας ομάδας, ώστε να μη μπορεί να παρεισφρήσει οποιοσδήποτε ξένος στους κόλπους της: ***για να μπεις, πρέπει να γνωρίζεις το ~ || - και παρασύνθημα*** **3.** η σύντομη, (συνήθ. έμμετρη) φράση με την οποία εκφράζει ένα πλήθος τις επιδιώξεις, τις επιθυμίες του ή την υποστήριξη ή αποδοκιμασία του προς κάποιον/κάτι: ***αντικυβερνητικά / επαναστατικά / αριστερά ~ || ένα γνωστό πολιτικό ~ υπήρξε το «εδώ και τώρα αλλαγή»*** || ο ***τοίχος ήταν γεμάτος συνθήματα*** ΣΥΝ. ολόγκαν, (σε τοίχο) γκράφιτι. — (υποκ.) **συνθηματάκι** (το).

|ετυμ. αρχ., αρχική σημ. «οτιδήποτε έχει συμφωνηθεί εκ των προτέρων, συμφωνημένο σημείο ή σύμβολο»,**< *συντίθημι*** (πβ. κ. ***άνά-θημα. έπί-θημα).*** από το θ. ***θη-*** τού ρ. ***τί-θη-μι*** και την κατάλ. ***-μα*** των ουδ. (πβ. κ. ***ρή-μα).*** Βλ. κ. ***θέτω.*** Στη σημ. 3 η λ. αποδίδει το αγγλ. slogan (βλ. κ. ***σλόγκαν)].***

συνθηματικός, -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει τον χαρακτήρα συνθήματος: ***~ λόγος / φράση / χειρονομία / ήχος / κίνηση*** **2.** γλωσσ. *συνθηματική γλώσσα / συνθηματικό ιδίωμα* το ιδίωμα που χρησιμοποιούν ομάδες ατόμων με την ίδια επαγγελματική ενασχόληση ή κοινά ενδιαφέροντα ή συμφέροντα και το οποίο δημιουργείται με παραμόρφωση των λέξεων, με νεολογία ή με δανεισμό έτσι, ώστε τα μέλη τής ομάδας να συνεννοούνται μεταξύ τους, ενδεχομένως χωρίς να γίνονται αντιληπτά από τρίτους συν. αργκό. — συνθηματικ-ά / **-ώς** [μτγν.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***διάστημα.***

συνθηματολογία (η) {συνθηματολογιών} 1.η χρησιμοποίηση συνθημάτων **2.** (περιληπτ.) το σύνολο των συνθημάτων: ***η ~ τού κόμματος***

(κακόσ.) η μονότονη χρήση στερεότυπων φράσεων, συνθημάτων (αντί λόγου με ουσιαστικό περιεχόμενο, δηλ. επιχειρημάτων): ***στείρα*** ~ ΑΝΤ. επιχειρηματολογία. — **συνθηματολογΐκός,** -ή, -ό, **συνθηματολογικά** επίρρ.. **συνθηματολογώ** ρ. {-είς...}. **συνθιασώτης** (ο) [αρχ.Ι {συνθιασωτών}, **συνθιασώτρια** (η) {συν- θιασωτριών} πρόσωπο που υποστηρίζει θερμά την ίδια ιδεολογία με άλλον: ***συνθιασώτες στο κίνημα για την κατάργηση των πυρηνικών δοκιμών*** ΣΥΝ. ομόφρων. **συνθλίβω** ρ. μετβ. [αρχ.) {συν-έθλιψα. -εθλίβην. -ης, -η..., -(τε)θλιμμέ- νος} πιέζω με δύναμη κάτι και το λειώνω: ***~ τα σταφύλια στο πατητήρι ! τις ελιές στο ε/.αιοπιεστήριο || η μυλόπετρα συνθλίβει το σιτάρι || η πλάκα από γρανίτη έπεσε πάνω στα δάχτυλά του και τα συνέ- θλιψε*** || (μτφ.) ***ένιωθε να τον συνθ?Λβουν οι καθημερινές απαιτήσεις τής ζωής στη μεγαλούπολη. — σύνθλιψη*** (η) [αρχ.]. **σύνθρονο** (το) {συνθρόν-ου | *ων} εκκλησ. τα καθίσματα που βρίσκονται πίσω από την Αγία Τράπεζα μέσα στο Ιερό Βήμα, σε μορφή βαθμιδών, και προορίζονται για τους πρεσβυτέρους.

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. ***σύνθρονος*** **< *συν-*** + ***θρόνος***]. **συνιδιοκτήτης** (ο) [1833J {συνιδιοκτητών}, **συνιδιοκτήτρια** (η) {συνιδιοκτητριών} πρόσωπο που μοιράζεται την κυριότητα ενός πράγματος με άλλον: οι ***νομικές κυρώσεις δεν αφορούν μόνο σε αυτόν. αλλά και στον ~ τού καταστήματος*** συν. συγκύριος. **—συνιδιοκτησία** (η) 11888|.

συνιδρυτής (ο) [1850J, **συνιδρύτρια** (η) (συνιδρυτριών} πρόσωπο που έχει συμμετάσχει στην ίδρυση, που έχει ιδρύσει μαζί με άλλους (κάτι): ***αυτός είναι ένας από τους ~ τού κόμματος / τού οργανισμού.***

συνιδρυτικός, -ή, -ό. **συνίδρύω** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {συνίδρυ-σα, -θηκα, -μένοςΙ ιδρύω από κοινού, μαζί με άλλους. — **συνίδρυση** (η) [1875]. **συνιζάνω** ρ. αμετβ. {συνιζή-θηκα, -μένος} επιφέρω (σε κάτι) συνίζηση (βλ.λ.): ***τα λόγια συμπλέγματα σπανίως συνιζάνονται.***

|ΕΤΥΜ. αρχ. **< *συν- + ιζάνω «*** καθίζω, εγκαθιστώ, τοποθετώ», άλλος τ. τού ρ. ***ίζω*** (βλ. λ. ***ίζημα),*** πβ. κ. ***καθ-ιζάνω. ύφ~ιζάνω\.*** **συνίζηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} **1.** ΓΛΩΣΣ. το φωνητικό φαινόμενο κατά το οποίο οι φθόγγοι [i] και [e] συμπροφέρονται με το φωνήεν που ακολουθεί, μετατρεπόμενοι σε |j| προς αποφυγήν χασμωδίας: π.χ. Γλαία> ***ελιά*** (προφορά: [elja]), ***ίδιος*** (προφορά: [ίδιος! **>** [ίδρς]) 2. ΜΕΤΡ. η συμπροφορά δύο φωνηέντων σε μία μετρική συλλαβή, π.χ. στον στίχο «σε γνω-ρί-ςω ***α-κό-*** την-κό-ψη» των φωνηέντων ***ω*** και ***α · 3.*** ΓΠΩΛ. η καθοδική ηπει ρογενετική μετακίνηση τμημάτων τού φλοιού τής Γης προς το κέντρο. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εννέα.***

[ετυμ. **< αρχ. *συνίζησις,*** αρχική σημ. «καταβύθιση, κατάρρευση», **< *συνιζάνω*** (βλ.λ.). Η γλωσσ. σημ. είναι μτγν.|.

ΣΧΟΛΙΟ Συνίζηση ονομάζεται η συμπροφορά σε μία συλλαβή δύο συνεχόμενων φωνηεντικών φθόγγων: ***μι-λιά*** (αλλά ***ο-μι-λί-α).*** λό-για ***(αλλά*** λό-γι-α ***στοιχεία), ό-ποιος (αλλά ο-ποί-ος).*** Στις λέξεις ***μι- λιά. λόγια, όποιος*** το /i' (ι, οί ή όποιο άλλο ΐ) συνιζάνεται. συμπροφέρεται δηλ. με το ακόλουθο φωνήεν, ενώ στα ***ομιλία, λόγια, οποίος*** παραμένει ασυνίζητο (προφέρεται δηλ. μόνο του ως ξεχωριστή συλλαβή). Δυστυχώς, δεν υπάρχει κανόνας -πέρα από το γλωσσικό αίσθημα που έχουμε οι Έλληνες ως ιθαγενείς ομιλητές τής γλώσσας- για το πότε ένα /i/ ***(ι. η.*** υ. ***ει, οι)*** συνιζάνεται και πότε προφέρεται ως ξεχωριστός φθόγγος, πράγμα που προκαλεί μεγάλες δυσκολίες στην προφορά των ξένων ή στην επεξεργασία τής γλώσσας με Η/Υ. Συνήθως, λέξεις που προέρχονται από τη λόγια παράδοση διατηρούν ασυνίζητο το /i/ αντίθετα προς λαϊκότερες λέξεις: ***χί-λισ*** αλλά ***χι-λι-ε-τί-α, καρ-διά αλλά καρ-δι-ο-λό-γος. έν***νοια ***σου αλλά έν-νοι-α. μπο-λιά-ζω αλλά εμ-βό-λι-ο, δό-λιος*** «κακομοίρης» αλλά ***δό-λι-ος*** (που ενεργεί με δόλο), **γεια** αλλά ***υ-γεί-α*** κ.τ.ό.

Πολλές λέξεις τής Ελληνικής στην ιστορική τους εξέλιξη υπέστησαν συνίζηση τού /i/ ή και τού /e/ ***(ε, αι)*** που υπήρχε στη λέξη: ***μη- λέ-α > *μη-λε-ά > μη-λιά, γε-νε-ά > γε-νιά, πα-λαι-ός > πα-λιός*** (όχι **παληός.** διότι δεν πρόκειται για τροπή τού ***αι*** σε ***η. αλλά*** για συνίζηση). ***ε-ορ-τή*** > ****εορ-τή*** > **γιορ-τή. *καρ-δί-α*** > ****καρ-δι-ά>*** **καρδιά, *τα πλα-τέ-α*** (ουδ. τού επιθ. /τλατυς) > ****πλα-τε-ά*** > (τα) **πλα-τιά** και θηλ. η ***πλα-τεί-α*** > η ***πλα-τέ-α*** (στους μεσν. χρόνους) > η **πλατιά** (με ι, διότι προέρχεται από τον τ. ***πλα-τέα.*** στον οποίο μετα* πλάστηκε το ***πλατεία,*** και όχι απευθείας από το ***πλατεία).***

Συχνά η συνιζημένη (με ή χωρίς μετακίνηση τού τόνου) και η ασυνίζητη προφορά συνιστούν δύο διαφορετικές λέξεις (έχουν διαφορετική σημασία): **ά-δεια** (κουτιά) - **ά-δει-α** (απουσίας), **α-κρί-βια** (ακριβός) - **ακρί-βει-α** (ακριβής), **χω-ριό - χω-ρί-ο** (κειμένου), **δουλειά - δου-λεί-α, σκιά-ζω** (φοβίζω) - **σκι-ά-ζω** (κάνω σκιά), **ί-διος** (όμοιος) - **ί-δι-ος** (προσωπικός) κ.ά. Άλλοτε πάλι. συνιζανόμενος και ασυνίζητος τύπος εναλλάσσονται χωρίς σημασιολογική διαφορά: η **θεια θεί-α** (αλλά ***τα θεί-α,*** ή ***η θεί-α χάρις),*** **ή-λιος - ή-λι- ος, δυο - δύ-ο, μια - μί-α** κ.ά. Στα ***δύο*** / <5υο και ***μία*** / ***μια*** ο τονιζόμενος τύπος έχει εμφατικό χαρακτήρα, στην περίπτωση δε τού ***μία / μια*** ξεχωρίζει το αριθμητικό ***(μί-α)*** από το αόριστο ***(μια).***

συνίσταμαι ρ. αμετβ. {συνίστ-αμαι, -ασαι. -αται, -άμεθα, -ασθε. -ανται, μτχ. συνιστάμενος, -μένη. -μενο, παρατ. συνίστ-άμην. -ασο, -ατο, -άμεθα, -ασθε. -αντο · εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. (+από) αποτελούμαι: το ***υλικό συνίσταται από μία καινούργια χημική ένωση*** συν. συντίθεμαι 2. (τριτοπρόσ. *συνίσταται, συνίστανται* + σε) εντοπίζεται, βρίσκεται: σε ***τι ~ το αδίκημά του;*** (ποιο είναι το αδίκημά του;) **|| *«η δουλειά των δημοσιογράφων που εργάζονται στα πρακτορεία συνίσταται στο να τροφοδοτούν τους συναδέλφους τους με πληροφορίες...»*** (εφημ.) **3.** (η μτχ. *συνιστάμενος,* ***-μένη, -μενο)*** βλ.λ. ** σχολιο λ. ***έγκειται, εξαρτώ.***

[ΕΤΥΜ. αρχ.. μέση φωνή τού ρ. ***συνίστημι*** (βλ. κ. συνιστώ). Το ρ. συνίσταμαι είχε αρχικώς τη σημ. «στέκομαι δίπλα (σε κάποιον στη μάχη)» και «σχετίζομαι, εμπλέκομαι (σε κάτι)», αλλά και η σημερινή έννοια «συναποτελούμαι» είναι ήδη αρχ. (λ.χ. ***ή πό?ας συνίσταται έξ οικιών.*** Ξενοφ. ***Άπομνημον.*** 3. 6. 14)].

συνίστανται - συνιστάται. Οι λέξεις διαφέρουν στη σημασία τους: το συνίσταται σημαίνει (ανάλογα με την πρόθεση, με την οποία συντάσσεται): (α) «αποτελείται» **(συνίσταται από)** και (β) «έγκειται, βρίσκεται, υπάρχει» **(συνίσταται οε): *Το βιβλίο συνίσταται από τα εξής κεφάλαια*** - *η* ***βοήθεια τού Κράτους συνίσταται*** στο ***να εξασφαλίσει τις αναγκαίες πιστώσεις για το έργο.*** Αντίθετα, το **συνιστάται** σημαίνει «προτείνεται, δίδεται η συμβουλή, γίνεται η σύσταση»: ***Σε τέτοιες περιπτώσεις συνιστάται ανάπαυση τού ασθενούς - Λόγω τού καύσωνα συνιστάται να αποφεύγουν οι ηλικιοίμένοι να μετακινούνται στους δρόμους.***

συνιστάμενος, -μένη, -μενο (λόγ.) **1.** αυτός που συνίσταται, αποτελείται από κάτι **2.** *συνισταμένη (δύναμη)* (α) ΦΥΣ. η δύναμη που προκύπτει (ως φυσικό μέγεθος) από τη διανυσματική πρόσθεση των επιμέρους δυνάμεων (συνιστωσών) που επιδρούν σε ένα σώμα (β) (μτφ.) το τελικό αποτέλεσμα που προκύπτει, όταν συνυπολογιστούν όλοι οι παράγοντες που επιδρούν σε μια κατάσταση: το ***νομοσχέδιο αποτέλεσε τη ~ των πιέσεων που ασκήθηκαν στο νομοθετικό σώμα*** λντ. συνιστώσα.

Ιετυμ. θηλ. μτχ. ενεστ. τού ρ. ***συνίσταμαι.*** Ο όρ. ***συνισταμένη (δύναμη)*** αποδίδει τον γαλλ. (force) resuUantc}. **συνιστώ** ρ. μετβ. {συνιστάς... | σύστησα (λόγ. συνέστησα), συνιστώ- μαι, -άται..., συστάθηκα (κ. λόγ. συνεστήθην. -ης, -η..., μτχ. συσταθείς, -είσα. -έν). συστημένος} **1.** οργανώνω, συγκροτώ (κυρ. ομάδα): ***~ συμβούλιο / σώμα / εταιρεία || συνεστήθη επιτροπή για τη διερεύνηση τού θέματος*** ΣΥΝ. ιδρύω **2.** αποτελώ, είμαι: ***οι τελευταίες του ενέργειες συνιστούν σοβαρότατο αδίκημα*** || οι ***παράγοντες που συνιστούν την κρίση || η*** α<5ια<ρορία ***για τα κοινά συνιστά απειλή για τη δημοκρατία*** **3.** δίνω συμβουλή, κάνω υπόδειξη: ο ***γιατρός τού συνέστησε να κόψει το κάπνισμα || θα σου συνιστούσα να διακόψεις κάθε επαφή μαζί τους*** [[(κ. απρόσ.) ***στην περίπτωσή του συνιστάται ανάπαυση*** ΣΥΝ. υποδεικνύω, συμβουλεύω. Επίσης ***συσταίνω*** (σημ. 3). ** σχολιο λ. ***συνίσταμαι.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συνιστώ (-άω),*** παράλλ. τ. τού αρχαιοτ. ***συνίστημι*** **<** συν- + ***ἵστημι*** (βλ. λ. ***ἵσταμαι).*** ἰἴβ. κ. ***ἐφ-ιστώ, καθ-ιστώ.*** \/ αρχική σημ. τού ρ. ήταν "συνδυάζω, συνθέτω (υλικά, πόλεις ή πολιτεύματα», ενώ μτγν. είναι οι σημ. «προτείνω, υποδεικνύω» και «διορίζω σε επίσημο λειτούργημα» (λ.χ. ***επίτροπος συσταθείς***. επιγραφή)|.

συνιστώσα (η) Ισυνιστωσών} **1.** ΦΥΣ. καθεμιά από τις επιμέρους δυνάμεις που ασκούνται σε ένα σώμα 2. (μτφ.) (α) οτιδήποτε συντελεί στην εμφάνιση ενός φαινομένου ή στη δημιουργία μιας κατάστασης: ***οι αποφάσεις των Βρυξελλών αποτελούν βασικές ~ τής διαμόρφωσης πολιτικής εκ μέρους των εθνικών κυβερνήσεων*** (β) πτυχή, πλευρά: ***μία από τις ~ τού νέου σο)φρονιστικού συστήματος... || Of επιμέρους ενός προβλήματος.***

[ΗΤΥΜ. Θηλ. μτχ. ενεστ. τού ρ. ***συνιστώ.*** Ο όρ. ***συνιστο)σα (δύναμη)*** αποδίδει τον γαλλ. (force) composantc].

συννεφιά (η) η ύπαρξη πολλών νεφών στον ουρανό αντ. αιθρία. [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συννεφιά*** / ***συννέφεια < συννεφής < συν-*** + ***-νεφής < νέ- φος*** |.

συννεφιάζω ρ. αμετβ. Ιμεσν.) {συννέφιασ-α. -μένος} **1.** γεμίζω από σύννεφα, συγκεντρώνονται γύρω μου σύννεφα: ***«συννέφιασε ο Παρνασσός, βρέχει στα καμποχώρια»*** (δημοτ. τραγ.) || ***«συννεφιασμένη Κυριακή. μοιάζεις με την καρδιά μου»*** (λαϊκ. τραγ.) **2.** (απρόσ. *συννεφιάζει)* ο ουρανός γεμίζει σύννεφα: ***συννέφιασε απότομα· θα έχουμε μπόρα*** ΣΥΝ. σκοτεινιάζει ΑΝΤ. ανοίγει ο καιρός **3.** (μτφ.) χάνω την καλή μου διάθεση και γίνομαι σκυθρωπός (από στενοχώρια ή θυμό): ***γιατί συννέφιασε το πρόσωπό σου:*** ΣΥΝ. σκοτεινιάζω, μουτρώνω. **– συννέφιασμα** (το).

σύννεφο κ. (λαϊκ.-λογοτ.) **σύγνεφο** (το) **1.** η συγκέντρωση υδρατμών στην ατμόσφαιρα σε αδιαφανές σώμα, λευκού ή γκρίζου χρώματος, το οποίο, ανάλογα με τη θερμοκρασία, υγροποιείται σε βροχή ή στερεοποιείται σε χαλάζι ή χιόνι: ***μαύρα / πυκνά ι απειλητικά / ογκώδη / καταιγιδοφόρα -*** [| «το - ***έφερε βροχή"*** (τραγ.) συν. νέφος, νεφέλη· ΦΡ. (μτφ.) (α) **στο** *σύννεφα* (i) μακριά από την πραγματικότητα. χωρίς να θέλει να δει κανείς τα πράγματα όπως έχουν: ***στα-μάτα να ζεις / πετάς ~· αντιμετώπισε τα προβλήματά σου ρεαλιστικά*** (ii) σε κατάσταση μεγάλης ευτυχίας: ***από τότε που τα 'φτειαξε με τον Αχιλλέα, πετάει*** ~ (β) *πέφτω από τα* **σύννεφα** βλ. λ. ***πέφτω*** **2.** (μτφ.) μεγάλος αριθμός από κάτι που μπορεί να σχηματίζει σώμα συμπαγές. το οποίο μπορεί να κινείται στην ατμόσφαιρα, κοντά στη γη: ~ ***σκόνης*** / ***ακριδών*** ΦΡ. (οικ.) *(κάτι) πάει σύνεφο* για κάτι, συνήθ. δυσάρεστο ή παράνομο, που εμφανίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό ή σε μεγάλη συχνότητα: ***η βλακεία / η κλεψιά / η απάτη - || εκεί μέσα οι παρανομίες πάνε. σύννεφο*** **3.** (μτφ.) **σύννεφα** (τα) οτιδήποτε προμη- νύει αρνητική εξέλιξη: ***τα - τού πολέμου*** || ***στη σχέση τους εμφανίστηκαν τα πρώτα - || «μαύρα ~ πλανώνται πάνω από το προεδρικό μέγαρο>'*** (εφημ.)· ΦΡ. *βλέπω* **σύννεφα στον** *ορίζοντα* για να δηλωθεί ότι αναμένεται μια δύσκολη, δυσάρεστη κ.λπ. κατάσταση. **–** (υποκ.) **συννεφάκι** (το).

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. ***σύννεφος*** (< ***συν-*** + ***νέφος),*** παράλλ. τ. τύ αρχ. ***συννεφής].***

συννεφόκαμα (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.) (λαϊκ.) οι καιρικές συνθήκες που χαρακτηρίζονται από συννεφιά και πολύ υψηλή θερμοκρασία, πράγμα που προκαλεί εύκολα εξάντληση ΣΥΝ. κουφόβραση.

συννεφώδης, -ης, -ες -► νεφώδης

σύννομος, -η, -ο Ιμτγν.) αυτός που είναι σύμφωνος με τον νόμο: ~ ***ενέργειες*** / ***πράξη*** ΑΝΙ. παράνομος. **– σύννομα** / **συννόμως** [μτγν.] επίρρ.

σύννους, -ους, -ουν [αρχ.) [-ου. -ουν | -οι (ουδ. -οα). -ων. -ους} (αρ- χαιοπρ.) **1.** αυτός τον οποίο απασχολούν σοβαρές σκέψεις: ~ ***βλέμμα*** / ***έκφραση*** ΣΥΝ. σκεπτικός ΑΝΤ. ξένοιαστος **2.** αυτός που έχει κακή διάθεση από στενοχώρια ΣΥΝ. συνοφρωμένος, σκυθρο>πός. κατηφής ΛΝΤ. χαρούμενος, πρόσχαρος.

συννυφάδα (η) καθεμιά από τις γυναίκες που οι σύζυγοί τους είναι αδέλφια, η σύζυγος τού κουνιάδου: ***η*** - ***μου.*** ΙΕΤΥΜ. < συν- + ***νυφάδα,*** από τον πληθ. νυφάδες (με παρέκταση) τής λ. ***νύφη.*** πβ. μτγν. ***σύννυμφος*** (απαντά στους Εβδομήκοντα, βλ. Π.Δ. ***Ρουθ*** 1. 15)).

συνοδεία (η) -ϔ συνοδία

συνοδευτικός, -ή. *ό [18391 αυτός που συνοδεύει: ~ ***σημείωμα*** / ***επι-στο/^ή*** / ***σχόλια*** / ***έγγραφα.*** **– συνοδευτικά** επίρρ.

συνοδεύω ρ. μετβ. [συνόδευ-σα (καθημ. -εψα), -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος} 1. προχωρο) μαζί (με κάποιον) σε ένδειξη φιλοφρονήσεως ή τιμής ή για να τον προστατεύσω, να τον φρουρήσω: ***να σε συνοδεύσω ώς την πόρτα! || πλήθος κόσμου συνόδευσε τον εκλιπόντα στην τελευταία του κατοικία || μετά την απόπειρα εναντίον του συνοδεύεται παντού από άνδρες τής προσωπικής του φρουράς || ισχυρή αστυνομική δύναμη συνόδευε τους κρατουμένους*** ΣΥΝ. ακολουθώ **2.** εμφανίζομαι ως αναγκαίο επακόλουθο (άλλου πράγματος) ή μαζί με κάτι άλλο: ***η αποτυχία συνοδεύεται από απογοήτευση***)) ***τον πόλεμο συνοδεύουν μύρια δεινά*** || οι ***παραληρηματικές κρίσεις συνοδεύονται από υψη/.ό πυρετό*** ΣΥΝ. ακολουθώ **3.** (α) συμπληρώνω, υπάρχω ή γίνομαι μαζί με κάτι άλλο: ***το βιβλίο συνοδεύεται από ένα CD-ROM*** |[***δύο κασέτες με πλούσιο ακουστικό υλικό συνοδεύουν τη μέθοδο εκμάθησης τής γλώσσας*** || ***η καλή*** του ***εμφάνιση στον αγώνα συνοδεύΟηκε από νικηφόρο αποτέλεσμα*** (β) ταιριάζω με κάτι άλλο, είμαι το κατάλληλο συμπλήρωμά του: ***το κρέας συνοδεύεται από κόκκινο κρασί*** |(***καλό είναι το ψάρι να συνοδευθεί με καρώτα και λαχανάκια*** **4.** ΜΟΥΣ. εκτελώ μελωδία που παίζει δευτερεύοντα ρόλο με όργανο ή με τη φωνή μου. με σκοπό να αναδειχθεί η βασική μελο)δική γραμμή ή η φο)νή κάποιου: ***το σόλο τής σοπράνο συνοδεύει κουαρτέτο εγχόρδων*** ΣΥΝ. ακομπανιάρω 5. (για άνδρες) εμφανίζομαι σε δημόσιο χώρο. ψυ χαγωγική εκδήλωση μαζί με γυναίκα: ***συνοδεύει πάντοτε πολύ ωραίες γυναίκες*** **6.** (ειδικότ. μεσοπαθ. **συνοδεύομαι)** έχω συνοδό: ***η κυρία δεν είναι μόνη, συνοδεύεται.*** σχολιο λ. ***οδός.***

Ιετυμ, μτγν. < ***σύνοδος*** «συνοδοιπόρος» (βλ.λ.)].

συνοδηγος (ο/η) [μτγν.Ι **1.** πρόσωπο που κάθεται δίπλα στον οδηγό σε περιπτώσεις αγώνων αυτοκινήτων ή διανύσεως μεγάλων αποστάσεων. με σκοπό να τον ξεκουράζει ή να τον συμβουλεύει 2. (συνεκδ.) πρόσωπο που κάθεται στη θέση δίπλα στον οδηγό: ***ο οδηγός υπέστη απλώς διάσειση. αλλά ο - τραυματίστηκε σοβαρά || αερόσακος συ- νοδηγού!Υ*.*** συνεπιβάτης.

συνοδία (η) (σχολ. ορθ. ***συνοδεία)*** {συνοδιών} **1.** η ομάδα προσώπων ή/και οχημάτων που ακολουθεί άτομο ή μονάδα στις μετακινήσεις τυυ'της για προστασία ή φρούρηση ή ακόμα και τιμητικά: ***η ~ τού προέδρου*** / ***τού πατριάρχη*** || ~ ***πλοίων ι οχημάτων***)) ο ***κατάδικος μεταφέρθηκε στη φυλακή με ισχυρή αστυνομική ~ \[βασι/.ική / επιβλητική / επίσημη / μεγαλοπρεπής ι τιμητική*** ~ συ ν. πομπή, ακολουθία **2.** μους. μελωδία που δεν παίζει τον πρωτεύοντα ρόλο. αλλά προορισμός της είναι να συνοδεύσει και να αναδείξει τη βασική μελωδική γραμμή: ***τραγουδώ με τη ~ πιάνου*** ΣΥΝ. ακομπανιαμέντο, υπόκρουση

(λόγ.) *συνοδία* ***(συνοδία)*** (+γεν.) με τη συνοδία (κάποιου): ***απεχώ- ρησε - αστυνομικής δυνάμεως || συνέφαγαν ~ μουσικής.***

Ιΐι'ΓΥΜ. μτγν. < ***σύνοδος*** (βλ. λ. ***συνοδός)).***

συνοδικός, *ή. -ό [.μτγν.Ι **1.** (α) αυτός πυυ σχετίζεται με σύνοδο (βλ.λ.): ~ ***απόφαση*** (β) αυτός που σχετίζεται με σύνοδο τής Εκκλησίας: ~ ***δικαστήριο*** / ***κανόνες: τόμος*** / ***σύστημα*** / ***συμβούλιο*** **2. συνοδικός** (ο) το μέλος τής Ιεράς Συνόδου: ***οι ~ καΐεδίκασαν με δριμύτη- τα τη νέα αίρεση*** · **3.** λστρον. αυτός που σχετίζεται με τη σύνοδο ουρανίων σωμάτων.

συνοδίτης (ο) {συνοδιτών! **1.** θριιςκ. αυτός που δέχεται τις αποφάσεις τής Συνόδου τής Χαλκηδόνος · 2. γλωσσ. *συνοδίτης φθόγγος* ο φθόγγος που δημιουργείται για ευφωνικούς λόγους, για να αρθεί δηλαδή η χασμωδία μεταξύ άλλων φθόγγων που προφέρονται διαδοχικά, π.χ. το [j| στο [1<αΓδ]ά] ***(καρδιά).***

jΕΤΥΜ. μτγν. **<** σόνοδο^* **+** παραγ. επίθημα ***-ίτης,*** πβ. **κ.** ***έρημ-ίτης. πολ-ίτης.*** Ο όρ. ***συνοδίτης φθόγγος*** αποτελεί απόδ. τού γερμ. Begleitluut|.

συνοδοιπόρος (ο/η) [αρχ.Ι **1.** αυτός που ακολουθεί τον ίδιο δρόμο με άλλον, που πορεύεται μαζί του 2. (μτφ.) αυτός που ακολουθεί την ίδια ιδεολογία με άλλους: ***συνοδοιπόροι στον αγώνα για ένα καλύτερο αύριο*** ΣΥΝ. σύντροφος, ομοϊδεάτης **3.** (παλαιότ.-κακόσ.) αυτός που συμπαθεί τον αριστερό χώρυ. τους κομουνιστές (ως κατηγορία που αποδιδόταν μετά τον εμφύλιο πόλεμο από τους δεξιούς κυρ. σε κεντρώους). **– συνοδοιπορία** (η) ιμτγν.Ι, **συνοδοιπορώ** ρ. Ιμτγν.) {-είς...).

συνοδός (ο/η) **1.** πρόσωπο που συντροφεύει άλλον κυρ. σε δημόσιους χώρους για προστασία, εξυπηρέτηση ή ξενάγηση: ***το επάγγελμά του είναι*** ~ ***ατόμων με ειδικές ανάγκες***)) ο ~ ***τον τού άνοιξε την πόρτα***■ ΦΡ. (α) **σκύλος-συνοδός** ειδικά εκπαιδευμένος σκύλος για την καθοδήγηση και προστασία κυρ. τυφλών ατόμων (β) *ιπτάμενος / ιπταμέ- νη* **συνοδός** πρόσωπο που εργάζεται σε αεροπορική εταιρεία και ασχολείται με την περιποίηση και την εξυπηρέτηση των επιβατών κατά τη διάρκεια τής πτήσης ΣΥΝ. αεροσυνοδός (γ) **συνοδός εδάφους** το πρόσωπο που εργάζεται σε αεροπορική εταιρεία και φροντίζει για τυυς επιβάτες πριν από την απογείωση και μετά την προσγείωση (πβ. λ. ***αεροσυνοδός)*** 2. πρόσωπο (συνήθ. άνδρας) που συνοδεύει άτομο τού αντίθετου φύλου σε κοινωνική εκδήλωση: ***δεν θα πάω στον χορό, γιατί δεν έχω*** ~ συν. καβαλιέρος / ντάμα **3.** πρόσωπο που έχει ως επάγγε/-μά του να συντροφεύει άτομα τού αντίθετου φύλου σε κοινωνικές εκδηλώσεις, ασκώντας συγκεκαλυμμένη πορνεία: ***ζήτησε από το γραφείο συνοδών να τον προμηθεύσει μια εμφανίσιμη και έξυπνη κοπέλα.*** σχολιο λ. ***ακόλουθος, δούλος.***

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***σύνοδος*** «συνοδοιπόρος» (< συν- + ***οδός),*** με καταβι- βασμό τού τόνου στη λήγουσα. Ανάλογα με τον ρόλο τού προσώπου, η λ. ***συνοδός*** χρησιμοποιήθηκε για να αποδώσει διάφορους αγγλ. όρους. λ.χ. escort (για άνδρα που συνοδεύει γυναίκα), hostess (για ιπτάμενη συνοδό), companion (γενικά) κ.ά.].

συνοδός, -ή. -ό αυτός που συνοδεύει κάποιον/κάτι: - ***πλοίο*** (πολεμικό πλοίο που συνοδεύει νηοπομπή) || - ***μέλη*** (σε συνέδρια).

|ΗΤΥΜ. < ***σύνοδος*** (ο/η). βλ.λ.|.

σύνοδος (η) {συνόδ-ου | -ων. -ους} **1.** (α) επίσημη συνάντηση για συζήτηση σοβαρών θεμάτων και λήψη αποφάσεων, όπου λαμβάνουν μέρος ανώτερα ιεραρχικώς στελέχη, επίσημα διακρατικά όργανα κ.λπ.: ***η - των μονίμο)ν αντιπροσώπων στην Ε.Ε. || η - τής Κεντρικής Επιτροπής τού κόμματος*** συν. συγκέντρωση, σύσκεψη, συνέλευση, συνεδρίαση (β) (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που μετέχουν στην παραπάνω διαδικασία: ***η ~ δεν κατέληξε σε συμφωνία*** συν, συνέλευση, σύσκεψη· φρ. **σύνοδος** *κορυφής* η σύσκεψη ανωτάτου επιπέδου, στην οποία λαμβάνουν μέρος οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεο)ν: ***η*** ~ των ***κρατών-με?·.ο')ν τού Ν.Α.Τ.Ο.*** 2. εκκλησ. (α) η συνέλευση μητροπολιτών και επισκόπων, κατά την οποία λαμβάνονται αποφάσεις για δογματικά και άλλα θέματα που απασχολούν την ί-κκλησία: ***οι αποφάσεις των - οφείλουν να γίνονται σεβαστές από τον κλήρο και το πλήρωμα τής Εκκλησίας*** (β) *Οικουμενική Σύνοδος* βλ. λ. ***οικουμενικός*** (γ) *επαρχιακή / τοπική σύνοδος* η συνέλευση των επισκόπων εκκλησιαστικής επαρχίας, που συνεδριάζει υπό την προεδρία τού μητροπολίτη και αποφασίζει μόνο για θέματα τοπικού χαρακτήρα (δ) *Πατριαρχική Σύνοδος* η συνέλευση που συγκαλείται από τον Πατριάρχη και διεξάγεται υπό την προεδρία του. ασχολούμενη αποκλειστικά με θέματα τού Πατριαρχείου (ε) *Ιερά Σύνοδος (τής Ιεραρχίας τής Εκκλησίας τής Ελλάδος)* το ανώτατο όργανο τής αυτοκέφαλης Κκκλησίας τής ίΐλλάδος. το οποίο απαρτίζουν όλοι οι μη

τροπολίτες τής χώρας και στο οποίυ προεδρεύει ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών (στ) *Διαρκής Ιερά Σύνοδος τής Εκκλησίας τής Ελλάδος* εντολοδόχος τής προηγούμενης συνόδου, που έχει ετήσια θητεία και έδρα την Αθήνα και αποτελείται από τον αρχιεπίσκοπο Αθηνών και δώδεκα μητροπολίτες, οι οποίοι εναλλάσσονται κάθε χρόνυ (ζ) *Ενδημούσα Σύνοδος* ο σημαντικότερος συνοδικός θεσμός τής Ορθόδοξης Εκκλησίας· από τον 4ο αι. υπηρετούσε τις ανάγκες τυύ Ματριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και παρέμεινε στην παράδοσή του ως θεσμός Πατριαρχικής Συνόδου· από το Σχίσμα (1504) και μετά κατέστη η ανώτατη εκκλησιαστική αυθεντία τής Ορθοδοξίας με έδρα το Οικουμενικό Πατριαρχείο και με συμμετοχή Μητροπολιτών και Αρχιερέων όχι μόνο από το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως αλλά και από τα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας. Αντιόχειας και Ιεροσολύμων 3. καθεμία από τις τέσσερεις περιόδους συνεδριάσεων τής Βουλής, που λαμβάνουν χώρα στη διάρκεια τής τετράχρονης θητείας της: ***η ετήσια ~ τής Βουλής*** · **4.** λςτρον. η ευθυγράμμιση δύο ουράνιων σωμάτων εντός τού ηλιακού συστήματος, έτσι ώστε παρατηρούμενα από τη Γη να βρίσκονται σε μια νοητή ευθεία: ~ ***π/.ανητών*** συν. συζυγία. «·* σχολιο λ. ***οδός. συμβούλιο.***

Ιετυμ. αρχ. < συν- + ***-όδος.*** πβ. κ. ***έψ-οδος, εΐσ-οδος. κάθ-οδος***j. **συνοικέσιο** (το) {συνοικεσί-ου j -ων} το σύνολο των συνεννοήσεων και επαφών που αποσκοπούν στυ να φέρουν κοντά ανθρώπους που δεν γνωρίζονται με στόχο τον γάμο: ***παντρεύτηκα με - και όχι από έρωτα*** συν. προξενιό· φκ *γραφείο συνοικεσίων* η επιχείρηση που επιδιώκει να προωθήσει γνωριμίες μεταξύ αγάμων, κατόπιν δικής τους παραγγελίας, με σκοπό τυν γάμο.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. συνοινέσιον. αρχική σημ. «γαμήλια συμβίωση και συγκατοίκηση». < αρχ. ***συνοίκησις*** (βλ.λ.)]. **συνοίκηση** (η) j-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** ***το*** να κατοικούν στο ίδιο μέρος ή σπίτι άνθρωποι που δεν συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς: ***η ~ με άτομα διαφορετικής νοοτροπίας άλλαξε τις αντΟ.ήψεις του*** ΣΥΝ. συγκατοίκηση **2.** ΒΙΟΛ. μυρφή συμβίωσης η οποία απαντά σε κοινωνικά έντομα, όπως τα μυρμήγκια, και κατά την οποία ένα είδος ζώου, διαφορετικό από αυτό που διαμόρφωσε τον χώρο κατοικίας, έρχεται να ζήσει εκεί. χωρίς να αποκομίζει οφέλη ή να βλάπτεται (πβ. λ. ***παρασιτισμός).***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συνοίκησις < συνοικώ -(έω)*** (βλ.λ.)). **συνοικία** (η) |αρχ.| {συνοικιών} τμήμα πόλης, κωμόπυλης ή χωριύ με ξεχωριστή ονομασία, καθορισμένα όρια, κοινωνική και πολεοδυ- μική ομοιογένεια, το οποίυ διαφοροποιείται τόσο από το κέντρο όσο και από τα προάστια: ***ζει σε μια από τις ~ τής Αθήνας που αναπτύχθηκαν κατά τον Μεσοπόλεμο |] φτωχική / λαϊκή / παλιά / αρχοντική***

συν. συνοικισμός. σχόλιό λ. ***π/.ηροφορική. πόλη.*** **συνοικιακός,** -ή. -ό 11884j αυτός που σχετίζεται με συνοικία: - ***καφενείο/ κινηματογράφος / κατάστημα / φροντιστήριο*** αντ. κεντρικός· ΦΡ. *συνοικιακό συμβούλιο* όργανο τής τοπικής αυτοδιοίκησης, το οποίο αποτελείται από άτομα που μένυυν στην ίδια συνοικία, ασχολούνται με τα προβλήματά της και εκλέγονται από τους κατοίκους της. ** ιχολιο λ. ***πληροφορική.***

συνοικίζω ρ. αμετβ. Ιαρχ.Ι {συνοίκισα} (σπάν.) ιδρύω συνοικισμό, **συνοικισμος** (ο) Ιμτγν.] **1.** σύνολο κατοικιών κοντά σε πόλη με σχετική αυτονομία, που δημιουργείται για να καλύψει συνήθ. έκτακτες ανάγκες στέγης ή μεγάλη προσέλευση πληθυσμού: ***ο ~ δημιουργήθη- κε για τους άστεγους σεισμοπαθείς || προσφυγικός / φτωχικός / εργατικός*** ~ **2.** οικισμός που απυτελείται από μικρό αριθμό σπιτιών: ***δεν πρόκειται καν για χωριό: είναι ένας μικρός -*** || ο ~ ***υπαλλήλων τής Ε.Τ.Ε. εξελίχθηκε*** στον ***δήμο Φιλοθέης.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πόλη. σύνοικος*** (ο/η) |αρχ.|]συνοίκ-ου | -ων, -ουσι **1.** (αρχαιοπρ.) πρόσωπο που κατοικεί μαζί με άλλυν ΙΥΝ. συγκάτοικος 2. ΖΩΟΛ. κάθε οργανισμός που συμμετέχει σε συνοίκηση (βλ.λ., σημ. 2). **συνοικώ** ρ. αμετβ. {συνοικείς... | συνοίκησα} κατοικώ μαζί (με κάποιον), μοιράζομαι τον ίδιο χώρο ΣΥΝ. συγκατοικώ.

ΙϊϊΤΥΜ. < αρχ. συνοικώ ***(-έω)*** < συν 4- ***-οΐκώ < οίκος].*** **συνολικός,** -ή, -ό **11**840] αυτός που σχετίζεται με το σύνολο: ***το - ποσό που θα πληρώσετε ανέρχεται στις διακόσιες χι?ιάδες δραχμές || ~ τιμή / κόστος / άθροισμα / λογαριασμός || τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών για τη - του προσφορά στα γράμματα και στις τέχνες || δεν έχει ακόμη επιχειρηθεί μια ~ αποτίμηση τού πεζογραφικού του έργου*** j] ***στο βιβλίο του επιχειρεί μια ~ θεώρηση τού προβ/.ήματος || έχει*** ~ ***εποπτεία τής σχετικής βιβλιογραφίας J]*** ο ***πρωθυπουργός χαρακτήρισε θετική τη ~ εικόνα τής κυβέρνησης || κάθε εξεταστής αξιολογεί τα γραπτά ξεχωριστά και έπειτα προκύπτει ένας - βαθμός || το ~ αποτέλεσμα των προσπαθειών τους || ήρθε έκτος στη ~ κατάταξη]| ~ ετήσια δαπάνη / επιβάρυνση / επιχορήγηση τού κράτους |[τα ~ συνα/.λαγ- ματικά αποθέματα τής χώρας*** συν. ολικός, ολόκληρος ανί. μερικός.

συνολικ-ά / **-ώς** [Ι840[επίρρ.

συνολκή (η) (επίσ.) **1.** το να συστέλλεται κάτι ιυν. συστολή, μάζεμα 2. ιατρ. η σύσπαση μυός που διαρκεί λίγο. αλλά συνοδεύεται από έντονο πόνο: ~ ***στομάχου / στήθους*** συν. κράμπα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. **<** αρχ. ***συνέλκω*** (βλ. κ. ***όλκή)].*** **σύνολο** (το) {συνόλ-ου | -ων} **1.** πρόσωπα ή πράγματα μαζί, που αποτελούν ένα όλον (που αντιμετωπίζονται ενιαία λόγω κοινής ιδιότητας ή χαρακτηριστικού που τα συνδέει): ***το ~ των εργαζομένων αντέ- δρασε στα νέα μέτρα*** ||[το ***- των δαπανών επιβαρύνει την επιχείρηση***

το ***κοινωνικό*** ~ (η κοινωνία) || ***ομοιογενές / ετερόκλιτο*** ~ || ***-κρατών / πολιτών*** φρ. (α) *εν (τω) συνόλω* (εν /τω/ ***συνόλφ) I*** *στο σύνολο* συνολικά: ***στο σύνολό τους οι αντιδράσεις ήταν θετικές*** || ***μόνο αν εξετάσουμε το πρόβλημα εν συνόλω, θα βρούμε, λύση*** συν. ολικά (β) *σε σύνολο I* (λόγ.) *επί αυνόλου* για να δηλωθεί μέρος ή ποσοστό ενός συνόλου: ***είχε καλύψει ζημιές ύψους 15 δις δρχ. (~ 25 δις)*** *2.* ο συνδυασμός πραγμάτων που ταιριάζουν μεταξύ τους: ***τα χρώματα δημιουργούν ένα εντυπωσιακό και αρμονικό ~ || υπάρχουν ατέλειες, αλλά το - δίνει καλή εντύπωση*** **3.** συνδυασμός ενδυμάτων: ***δεν μπορεί- τε να αγοράσετε μόνο τη φούστα- είναι ~ με τη μπλούζα*** συν. ανσά- μπλ 4. μλ<-). βασική (πρωταρχική) έννοια των μαθηματικών (χωρίς ορισμό) που χρησιμοποιείται για να δηλώσουμε ότι ένας πεπερασμένος (ή άπειρος) αριθμός στοιχείων ή μαθηματικών εννοιών ομα- δοποιούνται με βάση ένα χαρακτηριστικό τους, το οποίο λειτουργεί και ως κριτήριο για το αν άλλα στοιχεία ανήκουν στο ίδιο σύνολο: ***το***

των φυσικών / των ρητών αριθμών || το ~ των φωνηέντων τής ελληνικής α?^φαβήτου || ισοδύναμα ~· φρ. (α) *θεωρία των συνόλων* ο κλάδος που ασχολείται με τη μελέτη των συνόλων και με τις πράξεις και τις μαθηματικές σχέσεις που τα συνδέουν (β) *κενό αύνολο* σύνολο χωρίς κανένα στοιχείο 5. γλωσσ. ομάδα λέξεων σε μία πρόταση, που συνδέονται συντακτικά μεταξύ τους πιο στενά απ' ό,τι με άλλες λέξεις τής πρότασης· πρόκειται συνήθ. για κύριο όρο τής πρότασης σε. συνδυασμό με τους προσδιορισμούς του: ***να χωρίσετε την πρόταση σε λεκτικά σύνολα*** συν. φράση, σύνταγμα· φρ. *ρηματικό / ονοματικό I προθετικό / επιρρηματικό σύνολο* σύνολο λέξεων που συνδέονται συντακτικά μεταξύ τους και τού οποίου η βασική λέξη είναι (αντι- στοίχως) ρήμα / όνομα / πρόθεση / επίρρημα ΣΥΝ. ρηματική / ονοματική / προθετική / επιρρηματική φράση. - - (υποκ.) **συνολάκι** (το) (σημ. 3).

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. **σύνολος.** Ο μαθ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. ensemble, ενώ ο γλωσσ. όρ. αποδίδει το αγγλ. group (verbal / adverbial κ.τ.ό.)]. **σύνολος,** -ος, -ον (αρχαιοπρ.) αυτός που περιέχει όλες τις πλευρές ενός όλου συν. ολόκληρος, ολικός ΑΝΤ. μερικός.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. ***< συν- + όλοςΐ*** **συνομήλικος,** -η, -ο {συνομηλίκ-ου | -ων. -ους} αυτός που έχει την ίδια ηλικία με άλλον/άλλους: (ως ουσ.) ***ξεχώριζε στην εξυπνάδα από όλους τους συνομηλίκους της.***

ΙΕΤΥΜ. μεσν. **<** μτγν. ***συνομήλιξ, -ικος<*** συν- ***+ όμήλιξ*** (βλ. λ. ***ομήλικος) I*** **συνομιλητής** (ο) ίμτγν.Ι, **συνομιλήτρια** (η) {συνομιλητριών} **1.** πρόσωπο με το οποίο συζητεί κανείς: ***είναι ενοχλητικό να μην προσέχεις τον*** - σου **2.** πολιτ. πρόσωπο που συμμετέχει σε διαπραγματεύσεις και διαβουλεύσεις. διμερείς ή πολυμερείς, συνήθ. ως αντιπρόσωπος μιας πλευράς: ***οι ~ για τον πόλεμο στη Βοσνία κατέληξαν σε προσωρινή συμφωνία*** συν. διαπραγματευτής, **συνομιλία** (η) [μτγν.] {συνομιλιών! **1.** (α) το να συζητεί κανείς με κάποιον: ***άκουσα μόνον ένα μικρό μέρος τής συνομιλίας τους*** || ανούσιο: / ***εμπιστευτική / ενδιαφέρουσα / ζωηρή / φιλική / ψυχρή*** ~ συν. συζήτηση. κουβέντα, διάλογος (β) ΠΛΗΡΟΦ. (αγγλ. chat) η επικοινωνία μεταξύ χρηστών τού Διαδικτύου μέσω συγκεκριμένου δικτύου και το αντίστοιχο πρόγραμμα **2.** ΙΙΟΛΙΤ. (συνήθ. στον πληθ.) η διαδικασία κατά την υποία δύο ή περισσότερες πλευρές ανταλλάσσουν -μέσω αντιπροσώπων- απόψεις και εκθέτουν γνώμες, στοχεύοντας στην αντιμετώπιση και επίλυση προβλημάτων: οι - ***στην έδρα τού Ο.Η.Ε. διεξήχθησαν σε θερμό κλίμα [[εγκάρδιες / αποδοτικές / επίσημες ~ ||*** συνεχίζονται ***οι ~ για τον αφοπλισμό*** συν. διαπραγματεύσεις, συζητήσεις. **– συνομιλώ** ρ. [μτγν.] {-είς...}.

συνομιλία: συνώνυμα. Μολονότι τυ **ομιλία** από την ετυμολογική τυυ πρυέλευση (**<** ***όμιλος)*** συνδέεται με την έννυια τής ομάδας, τής συνάντησης, τής επικοινωνίας, αποχρωματίστηκε με την παρέλευση τού χρόνου από την έννοια αυτή και χρειάστηκε να ξανατονι- στεί η σημασία τού «μαζί» με τυ σύνθετυ **συνομιλία,** που εμφανίζεται στους ελληνιστικούς χρόνους. Εντονότερη σε σημασία είναι η λ. **συζήτηση** «η από κοινού ζήτηση μέσα ***από*** τη γλωσσική επικοινωνία. η συνομιλία για σοβαρότερα θέματα, που εμπεριέχει την αντιπαράθεση απόψεων και επιχειρημάτων με ενδεχόμενες διαφωνίες και αντιθέσεις». Η λ. ***συζήτηση*** ήλθε να προστεθεί στην πιο ισχυρή σε σημασιολογικό φορτίο λέξη **διάλογος,** η οποία παρέ- μεινε να δηλώνει τον ***πολιτικό διάλογο, τον επιστημονικό διάλογο,*** τον ***κοινωνικό διάλογο,*** τον ***φι/.οσοφικό διάλογο*** (πβ. τους πλατωνικούς διαλόγους) και γενικά τις πιο απαιτητικές μορφές συνομιλίας (ας παρατηρηθεί, επ' ευκαιρία, ότι είναι κρίμα στις μέρες μας να βλέπουμε τη διαχρονικά και διαγλωσσικά καταξιωμένη λ. **διάλογος** να αντικαθίσταται και στη χώρα όπου γεννήθηκε από το ξενικό debate!). Σε νεότερους χρόνους πλάστηκε και η λ. **συνδιάλεξη** (πρωτοαπαντά στο ***Ιαλλοε/^ηνικό*** και ***Ελ?^ηνογαλλικό Λεξικό*** τού Σκαρλάτου Βυζαντίου. J 856), η οποία περιορίστηκε σήμερα σε χρήσεις όπο>ς ***τη?^εφωνική συνδιάλεξη,*** έναντι τής ευρύτερης χρήσης που είχε τον 19ο αι. Ήδη στους αρχαίους απαντά η εξειδικευμένη σημασίας λ. **στιχομυθία,** που δήλωνε τις ερωταποκρίσεις εκτάσεως ενός στίχου, δηλ. τις σύντομες ερωταποκρίσεις οι οποίες απαντούν σε διηγήματα, θεατρικούς διαλόγους κ.τ.ό. Ειδικότερης σημασίας δηλωτική είναι και η λ. **διαξιφισμοί,** που δηλώνει διάλογο με ζωηρές αντιθέσεις και αντεγκλήσεις, οι οποίες παίρνουν τον χαρακτήρα τής λογομαχίας. Τελευταία, άρχισε να υποσκελίζει στον προφορικό λόγο όλες τις λέξεις ***(συνομιλία, συζήτηση. διάλογος)*** η λ. **κουβέντα** (από το μεσν. ***κομβέντος*** που προέρχεται από το λατ. conventus ««συνέλευση»), η οποία φαίνεται να δίνει την αίσθηση στους ομιλητές μιας πιο άτυπης και φιλικής προφορικής συζήτησης, αντίθετης προς τυπικότερες μορφές επικοινωνίας (συνομιλία, διάλογος). ► ***ντιμπέιτ***

συνομολογώ ρ. μετβ. Ιαρχ.] {συνομολογείς... | συνομολόγ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. παραδέχομαι τα ίδια πράγματα (με άλλον)

καταλήγω σε συμφωνία (με κάποιον), συνάπτω μαζί του συνθήκη: συνομο***λογήθηκε ρητά ότι η μία χώρα δεν θα*** επεμβαίνει ***στα εσωτερικά τής άλλης*** ΣΥΝ. συμφωνώ. – **συνομολόγηση** (η) [1833J. **συνομοσπονδία** (η) {συνομοσπονδιών) **1.** (α) η ένωση ομοσπονδιών: ***η ~ Πο/ιυτέκνων*** (β) (ειδικότ.) η ένωση δύο αυτόνομων κοινοτήτων **2.** τριτοβάθμιο όργανο, το οποίο αποτελεί ένωση των επιμέρους οργανώσεων και σωματείων επαγγελματιών, εργατών ή συνδικαλιστών: ***Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος || Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδος*** **3.** η ένο)ση ομόσπονδων κρατών: πολλοί ***οραματίζονται το μέλλον τής Ευρώπης μΓ τη μορφή*** συ***νομοσπονδίας.*** -- **συνομοσπονδιακός,** -ή. -ό.

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. confederation!, **συνομοταξία** (η) [J873] {συνομοταξιών} **1.** βιολ. (παλαιότ.) η ιεραρ- χικώς ανώτερη βαθμίδα ταξινόμησης των ζώων ή φυτών: - σπονδυλωτών / ***μαλακίων / αρθρωτών*** 2. (μτφ.) (κακόσ.) σύνολο προσώπων που συνδέονται με ένα κοινό χαρακτηριστικό: ***«εμφανίστηκε μια νέα ~ έλλογων όντων: ο φεστιβαλικός άνθρωπος»*** (εφημ.) || ***η - το)ν γραφειοκρατών*** *I* των πολιτικάντηδων ΣΥΝ. κατηγορία, φάρα.

| liΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. cmbranchementj. **συνονθύλευμα** (το) [1851} {συνονθυλεύμ-ατος } -ατα, -άτων} σύνολο στοιχείων που έχουν ανακατευτεί μεταξύ τους, χωρίς να τα συνδέουν κοινά χαρακτηριστικά: ***ένα ~ ετερόκλιτων αντικειμένων*** απο ***τελούσε τη διακόσμηση τού δωματίου jj ~ ξένων ι αναφομοίωτων ιδεών*** συν. σύμφυρμα. σχολιο λ. ***εκφραστικός.***

[Γ.ΤΥΜ. ***< συνονθυλεύω < συν- +*** μτγν. ***όνθυλεύω*** «παραγεμίζω (με κρέας), παρατάΐζω>\ αγν. ετύμου, πιθ. από αμάρτυρο ουσ. ****όνθύλη*** (με παραγ. επίθημα ***-υλη / -υλος,*** πβ. κ. ***κανθ-ύλη. κόνδ-υ/^ος).*** ενώ δεν συνδ. ετυμολογικά με το αρχ. ***ονθος (ό)*** «κυπριά» (επίσης αγν. ετύμου)!.

συνονόματος, -η, *ο αυτός που έχει το ίδιο όνομα με κάποιον άλλον: ο ***Νίκος Κόντος και ο Νίκος Φωτίου είναι ~.*** **συνοπτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που δεν προχωρεί σε λεπτομέρειες: ~ ***έκθεση*** / ***αναφορά*** / ***ανάλυση*** / ***πίνακας*** ΣΥΝ. συγκεφαλαιωτικός, περιληπτικός, σύντομος ΑΝΤ. αναλυτικός, διεξοδικός, εκτενής' ΦΡ. **συνοπτικές** *διαδικασίες* οι διαδικασίες που είναι απαλλαγμένες από τις συνηθισμένες τυπικές πολυπλοκότητες και διατυπώσεις: ***καταδικάστηκε με ~*** **2.** ΘΡΗΣΚ. (α) *συνοπτικά Ευαγγέλια* τα Ευαγγέλια τού Ματθαίου, τού Μάρκου και τού Λουκά, τα οποία παρουσιάζουν τις περισσότερες ομοιότητες δομής και περιεχομένου σε σχέση με αυτό τού Ιωάννη και είναι ευκολότερο να συνοψιστούν σε μία αφήγηση (β) *αυνοπτικό πρόβλημα* κάθε πρόβλημα που ανακύπτει από τη σύγκριση των Ευαγγελίων τού Ματθαίου, τού Μάρκου και τού Λουκά.

συνοπτικ-ά / -ώς [μτγν.Ι επίρρ.. **συνοπτικότητα** (η) [189J |.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «καθολικός - περιληπτικός». < σϋνοτΓΓΟς < συν- **+ *οπτός*** (ρηματικό επίθ.) **<** θ. ***όπ-*** (τού παρακ. ***ύπ-ωπ-α,*** βλ. λ. ***όψη, οπτικός)\.*** **συνορεύω** ρ. αμετβ. {συνόρευσα} **1.** έχω κοινά σύνορα (με άλλον): ***η Ελλάδα συνορεύει ανατολικά με την Τουρκία*** 2. ναυτ. **συνορεύοι/σα** *ζώνη* η ζώνη που βρίσκεται μεταξύ των χο)ρικών και των διεθνών υδάτων.

συνοριακός, -ή, -ό [1895] αυτός που βρίσκεται, συντελείται ή ανα- φέρεται στα σύνορα: ~ ***φυλάκιο*** / ***γραμμή*** / ***σταθμός*** / ***επεισόδιο*** / ***φρουρός*** ΣΥΝ. μεθοριακός, **συνορίτης** (ο) |1750] {συνοριτών} **1.** αυτός που έχει κοινά σύνορα με άλλον ΣΥΝ. όμορος, γειτονικός 2. αυτός που συντελείται ή αναφέρε- ται στα σύνορα ΣΥΝ. συνοριακός.

[ΕΤΥΜ. < ***σύνορο*** 4- παραγ. επίθημα ***-ίτης*** (πβ. κ. ***συντοπ-ίτης, οπλ-ΐτης)]·***

σύνορο (το) |συνόρ-ου | -ων}1. η πραγματική ή νοητή γραμμή που διαχωρίζει δύο τόπους, που ορίζει το τέλος συγκεκριμένης έκτασης: ο ***Έβρος αποτελεί το φυσικό ~ τής Ελλάδας με την Τουρκία*** συν. όριο

(α) **σύνορα** (τα) η νοητή γραμμή που χωρίζει δύο γειτονικές χώρες: ***ξέφυγε από τους διώκτες του. όταν πέρασε τα - || διεξάγονται εκτεταμένοι έλεγχοι στα ~ για /λαθρομετανάστες || κλείνω τα ~ σταματώντας κάθε είδους βοήθεια σε καύσιμα και τρόφιμα*** ■ ΦΡ. (α) *εξωτερικά σύνορα* (για την Κ.Ε.) τα σύνορα που ορίζουν τη γεωγραφική έκταση τής R.K. και ταυτίζονται με τα σύνορα των χωρών-μελών που βρίσκονται στη γεωγραφική περιφέρεια τής Ένωσης (β) *εσωτερικά σύνορα* (για την Ε.Ε.) τα σύνορα των χωρών-μελών τής Η.Η. στο εσωτερικό τής γεωγραφικής της έκτασης (β) (συνεκδ.) η περιοχή μιας χώρας που βρίσκεται κοντά στη συνοριακή γραμμή της: ***πήρε δυσμενή μετάθεση για τα ~*** **3.** (μτφ.) το σημείο που βρίσκεται ανάμεσα σε δύο καταστάσεις: ***βρίσκεται στο ~ μεταξύ ζωής και θανάτου*** συν. όριο, μεταίχμιο.

[εγυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. ***σύνορος < συν-*** + ***όρος,*** πβ. κ. ***ομ-ορος [.***

συνοστέωση (η) [18871 {-ης κ. -ο)σεως | -ώσεις, -ώσεων} ΙΑΤΡ. συνένωση γειτονικών οστών με ιστό. η οποία μπορεί να είναι φυσιολογική ή προϊόν παθολογικής καταστάσεως.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ..< νεολατ. synost(c)osis|. **συνουσία** (η) {συνουσιών} η ερωτική συνεύρεση, η γενετήσια πράξη: ***φυσιο/.ογική*** *ι* ***ομοφνλοφιλική*** *ι* ***παρά φύσιν*** *ι* ***διακεκομμένη*** ~ ΙΥΝ. σεξ. σαρκική επαφή, ερωτική πράξη, (!) γαμήσι.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «συναναστροφή, συντροφιά, συζήτηση», < ***συνούσα,*** θηλ. τής μτχ. ***συνών*** τού ρ. ***σύνειμι*** (βλ. κ. ***ούσία).*** **Η** σημ. «σεξουαλική συνεύρεση» είναι ήδη αρχ.). **συνουσιάζομαι** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {συνουσιάσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} έρχομαι σε σαρκική επαφή, συνεύρεση. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***γαμώ.*** **συνοφρυώνομαι** ρ. αμετβ. [συνοφρυώ-θηκα, -μένος} ζαρώνω τα φρύδια μου εξαιτίας δυσάρεστου συναισθήματος ή σκέψης: ***μόλις*** ***τον αντίκρισε, συνοφρυώθηκε απότομα*** συν. κατσουφιάζω, σκυθρωπιάζω αντ. χαμογελώ. – **συνοφρύωμα** (το) Ιμτγν.] κ. **συνοφρύωση** (η) 11880].

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συνοφρυούμαι (-όο-)*** < ***σύνοφρυς. -υος*** < ***συν-*** + ***όφρύς*** « φρύδι »|.

συνοχή (η) **1.** η δύναμη που εμποδίζει τη διάσπαση ενός όλου, η δύναμη που το συγκρατεί ενωμένο, συμπαγές κ.λπ.: ***η ~ τού κόμματος απειλείται από τις εξελίξεις*** || ***αν δεν έχουμε ~ δε*** ν ***θα πετύχουμε τους στόχους μας*** 2. (μτφ.) η λογική αλληλουχία, ο ειρμός που επιτρέπει το φυσιολογικό πέρασμα από το ένα θέμα στο άλλο: ο ***λόγος*** του ***στερείται στοιχειώδους συνοχής: μεταπηδά από το ένα θέμα στο άλλο*** **3.** φυσ. η ελκτική δύναμη που <5ρα μεταξύ των μορίων τού ιδίου σώμα* τος· είναι ηλεκτροστατικής φύσεως και συντελεί στη διατήρηση τής ενότητας ενός υλικού (βλ κ. λ. ***συνάφεια)·, μοριακή*** ~ ~ ***στερεών / υγρών*** 4. κοινω.νιολ. ***κοινωνική συνοχή*** επιδιωκόμενη κατάσταση τού κοινωνικού συνόλυυ μέσω τού κοινού συστήματος αξιών και τής κοινωνικής αλληλεγγύης 5. γλωσσ. η εσωτερική σχέση που συνδέει στο επίπεδο τής μορφής τα επιμέρους στοιχεία ενός κειμένου με τέτοιον τρόπο, ώστε αυτό να αποτελεί οργανωμένο γλωσσικό σύνολο και όχι απλή παράθεση γλωσσικών στοιχείων (βλ. κ. λ. ***συνεκτικότητα).*** ^σχολιο λ. ***έχω.***

|F.TY Μ. αρχ. < συνέχω. Οι γλωσσ. και φυσ. όρ. αποτελούν μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cohcsion|.

σύνοψη (η) {-ης κ. -όψεως | -όψεις, -όψεων} **1.** η σύντομη παρουσίαση ενός θέματος χωρίς τις λεπτομέρειες, αλλά μόνο με τα βασικά στοιχεία: ***μην επεκτείνεστε σε λεπτομέρειες■ θέλω μια*** - των ***γεγονότων συ\.*** περίληψη, συγκεφαλαίωση, επισκόπηση 2. (ειδικότ.) κείμενο που πραγματεύεται το θέμα του με σύντομο τρόπο: ***η ~ μού κίνησε το ενδιαφέρον να μελετήσω το ζήτημα σε βάθος*** ΣΥΝ. επιτομή, περίληψη

εκκλης. (α) **σύνοψη *Ευαγγελίων*** η παρουσίαση των στοιχείων σχετικά με τον βίο τού Ιησού από τα Ευαγγέλια τού Ματθαίου, τού Μάρκου και τού Λουκά, για να φανούν αυτά στη χρονική τους διαδοχή ή/και για να διερευνηθεί τυχόν πρόβλημα ασυμφωνίας μεταξύ τους (βλ. κ. λ. συνοττπκός) (β) ***(ιερά) Σύνοψη*** βιβλίο το οποίο περιέχει μέρος από τα επίσημα βιβλία τής Εκκλησίας για την κατ' ιδίαν προσευχή ή την παρακολούθηση λειτουργίας στην εκκλησία.

[ετυμ. < αρχ. ***σύνοψις*** < θ. ***συν-οψ-*** τού μέλλ. ***συνόψομαι*** (ρ. ***συνορώ*** «τα βλέπω όλα με μια ματιά, τα έχω στο οπτικό μου πεδίο). Βλ. λ. ***όψη\.***

συνοψίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι {συνόψισ-α, -τηκα} παρουσιάζω ένα θέμα, μια κατάσταση κ.λπ. με σύντομο τρόπο, επιλέγοντας τα βασικότερα σημεία: ***συνοψίζοντας, τρία είναι τα ζητήματα*** που ***μας απασχολούν: η στέγαση, η τροφή και η θέρμανση*** συν. συγκεφαλαιώνω ΑΝΤ. αναλύω. - **συνόψιση** (η).

ΣΥΝ.Π.Ε. (ο) Συνεταιρισμός Περιορισμένης Κυθύνης.

συνταγή (η) **1.** σύνολο οδηγιών για την παρασκευή φαγητού ή γλυκού: ***έμαθα μια νέα ~ για ένα καταπληκτικό γλυκό || βιβλίο / σημειωματάριο / θήκη συνταγών || αρχική / αυθεντική / παραδοσιακή ~*** **2.** φαρμ. γραπτή εντολή που συντάσσει ο γιατρός και στην οποία αναφέρεται το είδος, η ποσότητα, ο τρόπος και ο χρόνος λήψεως ενός ή περισσοτέρων φαρμάκων: ***τα περισσότερα φάρμακα χορηγούνται μόνο με ιατρική*** -1| ~ ***γιατρού*** || ***δυσανάγνωστη / φαρμακευτική*** -1| ***εκτε- λώ*** - συν. ρετσέτα **3.** (γενικότ.) τρόπος δράσης που ακολυυθεί συγκεκριμένα. προκαθορισμένα στάδια για την επίτευξη ενός σκοπού: <5εν ***υπάρχουν συνταγές για την ευτυχία || παρότι και αυτή η τηλεοπτική σειρά ακολουθεί τη γνωστή ~. έχει μερικά πρωτότυπα στοιχεία || παλιά και δοκιμασμένη*** ~ || ο ***συγγραφέας αυτός γνωρίζει άριστα τη ~ των μπεστ-σέλερ.***

[ΗΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «διαταγή», < αρχ. ***συντάσσω / -ττω*** (πβ. κ. ***ταγή).*** II σημ. τής φαρμ. εντολής είναι μτγν., ενώ η χρήση τής λ. σχετικά με την παρασκευή φαγητών αποδίδει το ιταλ. ricctiaJ.

σύνταγμα (το) |συντάγμ-ατος i -ατα. -άτων} **1.** (συνήθ. με κεφ.) (α) το σύστημα νομικών κανόνων που καθορίζουν τη μορφή τού πολιτεύματος, τις βασικές γραμμές υργάνωσης και λειτουργίας τού κράτους και τις βασικές σχέσεις κράτους και κοινωνίας (β) ο γραπτός θεμελιώδης νόμος τού κράτους, που καθορίζει τη μορφή τού πολιτεύματος, τις βασικές γραμμές οργάνωσης και λειτουργίας τού κράτους και τις βασικές σχέσεις κράτους και κοινωνίας ο οποίος έχει συνήθως αυξημένη τυπική ισχύ (δηλ. δεν μπορεί να τροποποιείται ή να καταργείται όπως ένας κοινός νόμος): ***η πρυτεινόμενη διάταξη είναι αντίθετη με το άρθρο 3 τού Συντάγματος |j κατάρτιση / αναθεώρηση / παραβίαση τού - || δημοκρατικό / αναθεωρημένο / φιλελεύθερο ~*** · 2. στρατ. (α) οργανική μονάδα τού Στρατού Ξηράς, ανώτερη ιεραρχι- κώς από τάγμα και μικρότερη από ταξιαρχία · συνήθ. περιλαμβάνει τρία τάγματα και μονάδες υποστήριξης και διοικητικής μέριμνας: ~ ***Μηχανικού / Πυροβολικού / Πεζικού / αλεξιπτωτιστών / αμφίβιων καταδρομών*** (β) (συνεκδ.) το μέρος όπου στρατοπεδεύει η παραπάνω μονάδα · **3.** γλωσσ. δύο ή περισσότερες λέξεις, οι οποίες «συν-τάσσονται». συνδέονται μεταξύ τους σχηματίζοντας συγκεκριμένη συντακτική ενότητα· αλλιώς ***φράση,*** π.χ. ο ***μαθητής*** (ονοματικό σύνταγμα ή ονοματική φράση), ***βλέπω τηλεόραση*** (ρηματικό σύνταγμα ή ρηματική φράση): ***να εντοπιστούν τα ~ που αποτε/.ούνται από άρθρο και ουσιαστικό*** συν. σύνυλο. φράση · 4. αρχλιολ. σύνολο αγαλμάτων που είναι τοποθετημένα σε μία βάση, το ένα δίπλα στο άλλο. και αποτελούν θεματική ενότητα 5. (γενικότ.) συγκέντρωση και ταξινόμηση αντικειμένων ιστορικής αξίας.

[ΙVJ ΥΜ. αρχ. < ***συντάσσω / -ττω*** (πβ. κ. ***τάγμα).*** Ήδη αρχ. οι σημ. τού στρατιωτικού σώματος (αργότερα θεωρήθηκε ισοδύναμο τού λατ. cohors, υποδιαίρεση τής λεγεώνας) και τού πολιτειακού κειμένου].

συνταγματάρχης (ο/η) Η κλητ. συνταγματάρχα) [συνταγματαρχών}

διοικητής συντάγματος (βλ. λ. *βαθμός*, πιν.) 2. ιστ. *Συνταγματάρχες* (υι) οι αξιωματικοί που έκαναν το πραξικόπημα τής 21 ης Απριλίου J 967: *η χούντα των ~.*

[ετυμ. μτγν. < *σύνταγμα, -ατος* + *-άρχης< άρχω*]. **συνταγματικός,** -ή. -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με το Σύνταγμα μιας χώρας: *~ αναθεώρηση / άρθρο* [| *~ εκτροπή / καθήκοντα / κώλυμα / πραξικόπημα / εγγυήσεις* (β) *Συνταγματικό Δίκαιο* κλάδος τής νομικής επιστήμης, ο οποίος έχει ως αντικείμενό του τη μελέτη των κειμένων που ανήκουν τυπικά (ή και ουσιαστικά) στο Σύνταγμα μιας χώρας: *καθηγητής / τομέας Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών* (γ) *Συνταγματικό Δικαστήριο* το δικαστήριο που ελέγχει κατά πόσον η εκτελεστική εξουσία με τα νομοθετήματα και τις πράξεις της κινείται μέσα στα όρια που καθορίζει το Σύνταγμα (δ) *συνταγματικός χάρτης* το Σύνταγμα μιας χώρας συν. καταστατικός χάρτης 2. (α) αυτός που συμφωνεί με το Σύνταγμα, που δεν το παραβιάζει αντ. αντισυνταγματικός (β) *συνταγματική πράξη / συνταγματική πρακτική* η ακυλυυθούμενη από τα αρμόδια κάθε φορά όργανα τού κράτους ερμηνεία εφαρμογής ενός συνταγματικού κανόνα δικαίου **3.** (α) αυτός που απορρέει από το Σύνταγμα τής χώρας: *~ ελευθερίες / υποχρεώσεις* (β) *συνταγματικά δικαιώματα* το σύνολο των δικαιωμάτων που πηγάζουν από το Σύνταγμα, π.χ. το δικαίωμα τής ελεύθερης έκφρασης τού ατόμου, τής ιδιοκτησίας ακινήτου κ.λπ.

αυτός που ασκεί εξουσία ή διοικείται με βάση τις διατάξεις τού Συντάγματος: *- πολίτευμα / βασιλεία / μοναρχία* **5.** γλωσσ. (α) *συνταγματικός άξονας* κατηγοριοποίηση των συστατικών στοιχείων τής γλώσσας από τον γλωσσολόγο Φ. ντε Σωσσύρ. για να δηλωθούν οι διάφορες σχέσεις τους (φωνολογικές, μορφολογικές, σημασιολογι- κές και κυρ. συντακτικές), όταν «συν-τάσσονται», δηλ. όταν τα στοιχεία συνεμφανίζονται στον λόγο (λέξη, φράση, πρόταση κ.λπ.) ΑΝΤ. παραδειγματικός άξονας (β) *συνταγματικές σχέσεις* οι διάφορες σχέσεις (φωνολογικές, μορφολογικές, σημασιολογικές. συντακτικές) των στοιχείων τής γλώσσας, όπως συν-εμφανίζονται μέσα στον λόγυ (λέξη, φράση, πρόταση)· π.χ. στην πρόταση *ο πατέρας βλέπει τηλεόραση*, συνταγματική, και μάλιστα συντακτική, είναι η σχέση υποκειμένου και ρήματος *(ο πατέρας - βλέπει)*, η σχέση ρήματος και αντικειμένου *(βλέπει - τη?*εόραση)* κ.λπ. αντ. παραδειγματικές σχέσεις.

αυνταγματικ-ά / **-ώς** [1825J επίρρ.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *σύνταγμα*. Ο γλωσσ. όρ. είναι αντιδάν. από γαλλ. syntagmatique (axe / relations)!, **συνταγματικότητα** (η) [1831] {χωρ. πληθ.} (για νόμο ή άλλη πολιτειακή πράξη ή παράλειψη) η συμφωνία ή η μη αντίθεση προς το σύνταγμα: *η ~ τού νόμου Θα κριθεί στο δικαστήριο* αντ. αντισυνταγματικότητα.

συνταγματολόγος (ο/η) ! 1876j ο νομικός ή υ επιστήμυνας τού δικαίου που είναι ειδικευμένος στο Συνταγματικό Δίκαιο (ως κλάδο τής νομικής επιστήμης). **συνταγογραφία** (η) [1847J Ιχωρ. πληθ.} ιλτγ. **1.** το σύνολο των κανόνων για τη γραφή ιατρικών συνταγών 2. η γραφή ιατρικής συνταγής. **συνταγογραφώ** ρ. μετβ. Ισυνταγυγραφείς... [συνταγογράφ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} (για γιατρό) γράφω (συγκεκριμένα φάρμακα) σε συνταγή. — **αυνταγογράφηση** (η), **συνταγολογία** (η) [18331 {χωρ. πληθ.} φαρμ. ο φαρμακολογικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη σύνταξη και παρασκευή ιατρικών και φαρμακευτικών συνταγών, **συνταγολόγιο** (το) [1872} {συνταγολογί-ου **|** -ων} φαρμ. **1.** τυ ειδικό βιβλίο στο οποίο ο φαρμακοποιός γράφει τις συνταγές κάθε ημέρας

το στέλεχος στο οποίο γράφει υ γιατρός τη συνταγή για τον ασθενή τυυ **3.** ο κατάλογος των εγκεκριμένων φαρμάκων πυυ μπορούν να συνταγυγρσ.φηθούν από το F-θνικό Σύστημα Υγείας ή από τα διάφορα ασφαλιστικά ταμεία: ***εθνικό***

συνταιριάζω ρ. μετβ. {συνταίριασ-α, -τηκα. -μένος} κάνω (κάτι) να συνδυαστεί αρμονικά με κάτι άλλο: *έψαχνε για τα κατάλ.ηλα γάντια. για να τα συνταιριάξει με το παλτό της* j| *συνταίριαζε ομορφιά και καλοσύνη* συν. συναρμόζω, συνδυάζω. - - **συνταίριαααμα** (το), **συνταιριαστός,** -ή, -ό αυτός που μπορεί να συνταιριαστεί με κάποιον/κάτι άλλο. — **συνταιριαατά** επίρρ. **συντάκτης** (ο) {συντακτών}, **συντάκτρια** (η) [I874| {συντακτριών}

πρόσωπο που συντάσσει κείμενο: ο **-** *τής προκήρυξης* **/** *τού νομοσχεδίου* 2. πρόσωπυ που εργάζεται σε μόνιμη βάση σε εφημερίδα ή περιοδικό συντάσσοντας άρθρα: *ο ~ τού άρθρου προτίμησε την ανωνυμία* [[*Ένωση Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων* ΣΥΝ. δημοσιογράφος **3.** πρόσωπο που συντάσσει λήμματα σε λεξικό ή εγκυκλοπαίδεια: ο ~ rotf *λήμματος / τού λεξικού.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *συντάσσω / -ττω*]. **συντακτικό** (το) **1.** γλωσσ. το μέρος τής γραμματικής που εξετάζει τη συντακτική δομή και λειτουργία μιας γλώσσας (βλ. λ. *σύνταξη*): *το ~ τής ελ/ηνικής γλώσσας* συν. σύνταξη 2. (συνεκδ.) το σχολικό μάθημα κατά το οποίο διδάσκονται οι κανόνες συντάξεως μιας γλώσσας **3.** (συνεκδ.) το διδακτικό εγχειρίδιο στο οποίο συγκεντρώνονται και από τυ οποίυ διδάσκονται οι κανόνες συντάξεως μιας γλώσσας: *γυρίστε στη σελίδα είκοσι τού ~ σας.*

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. συντακτικές!, **συντακτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σύνταξη κειμένων: *η ~ ομάδα ενός περιοδικού / ενός λεξικού* 2. (α) αυτός πυυ ανα- φέρεται στους κανόνες συντάξεως μιας γλώσσας: *κάνει ~ λάθη* || *~ ανάλυση* (β) *συντακτική Θεωρία* η γενετική-μετασχηματιστική σύνταξη (βλ. λ. *γενετικός*) **3.** γλωσσ. *συντακτικό* (τυ) βλ.λ. · **4.** (α) αυτός που σχετίζεται με το σύνταγμα μιας χώρας: *- επιταγή* (β) *Συντακτική Συνέλευση* η εθνική συνέλευση που ψηφίζει νέο σύνταγμα (πβ. λ. *αναθεωρητικός*) (γ) *συντακτική εξουσία* η εξουσία κατάρτισης και θέσεως σε ισχύ νέου συντάγματος (δ) *συντακτικό όργανο* υ οργανικός φορέας τής συντακτικής εξουσίας (ε) *συντακτική πράξη / πρακτική* η ακολουθούμενη πρακτική (κανόνες, συνήθειες) από συντακτικό όργανο · **5.** χημ. *συντακτικός τύπος* η παράσταση πυυ δείχνει τον τρόπο με τον οπυίυ συνδέονται μεταξύ τυυς τα άτομα μιας χημικής ένωσης. — **συντακτικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ετυμ. μτγν. < αρχική σημ. «σχηματισμένος, οργανωμένος», αρχ. συντάσσω / *-ττω* (πβ. κ. *τακτικός*). Ο πολιτικός όρος αποδίδει το γαλλ. constiruanr (λ.χ. Assemblee Constituante «Συντακτική Συνέλευση»)!.

συντάμω (να/θα) ρ. -* συντέμνω

σύνταξη (η) |-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} **1.** (α) η παραγωγή γραπτών κειμένων: *η ~ ενός δημοσιογραφικού άρθρου* || *η ~ ενός εγκυκλοπαιδικού /.ήμματος* || *η ~ οδηγιών / νόμου / νομοσχεδίου / καταλόγου / αναφοράς*)| *τελεί χρέη διευθυντή συντάξεως στην εφημερίδα του* j) *~ επιστολής / υπομνήματος* || *η αίθουσα σύνταξης ενός ειδησε- ογραφικού σταθμού* ΣΥΝ. γράψιμο, συγγραφή (β) (συνεκδ.) το σύνυλο των συντακτών: *υπήρξε απάντηση από τη ~ τού περιοδικού* 2. γλωσσ. (α) η συντακτική δομή μιας γλώσσας, υι τρόποι (κανόνες) κατά τους οποίους οι λέξεις (υι γλωσσικές πληρυφορίες) συν-τάσσυνται, συνδέονται μεταξύ τους. για να σχηματίσουν φράσεις (ο μαθητής, την άσκηση, έλυσε την άσκηση), προτάσεις *(ο μαθητής έλυσε την άσκηση).* περιόδους *(ο μαθητής έλυσε την άσκηση. προτού τελειώσει η προκαθορισμένη ώρα)* κ.λπ.: *το κείμενό του έχει πλούσιο λεξιλόγιο,* αλλά *χωλαίνει στη ~ ϋ κανόνες τής σύνταξης* || *απρόσωπη ~* (β) *γενε ·- τική-μετασχηματιστική σύνταξη* βλ. λ. *γενετικός* **3.** (γενικότ.) ο συνδυασμός αριθμών, συμβόλων και απεικονίσεων για τη γραφική αναπαράσταση μεγέθους ή πράγματος: *η - χάρτη / εκλογικού καταλόγου / πίνακα / ισολογισμού* ***ΣΥΝ.*** κατάρτιση · **4.** η μηνιαία παροχή χρηματικού ποσού προς ασφαλισμένο σε κοινωνικό φορέα (ή σε συγγενή του μετά τον θάνατό του), όταν αυτός απυσύρεται από την εργασία του, έχοντας συμπληρώσει τα απαιτούμενα χρόνια ή/και ένσημα· (συνεκδ.) τυ ίδιο το χρηματικό ποσό: *αναπηρική / χαμηλή / αγροτική / στρατιωτική ~* || *δύσκολα τα φέρνει βό?.τα με τη ~ που παίρνει* || *~ τού* ***Ι.Κ.Α.*** */ τού* ***Ν.Α.Τ.*** */ πείνας'* φρ. *βγαίνω στη σύνταξη* παύω να εργάζομαι. συνταξιοδυτούμαι: *από τότε που βγήκε στη σύνταξη, δεν ξέρει πώς* να *περάσει την ώρα* του 5. *σύνταξη τής πολιτείας* τυ συντακτικό έργο ενός συντακτικού οργάνου, το σύνταγμα ενός κράτους **6.** στρατ. (α) η συγκέντρωση στρατιωτών ή πλοίων σύμφωνα με ορισμένη διάταξη (β) (ως πρόσταγμα) για τη συγκέντρωση στρατιωτών σύμφωνα με ορισμένη διάταξη. — (υποκ.) **συνταξούλα** (η) (σημ. 4). [ΠΤΥΜ. < αρχ. *σύνταξις* < *συντάσσω / -ττω* (πβ. κ. *τάξις*). Αρχική σημ. τής λ. «οργάνωση, διευθέτηση (κατά σειρά και τάξη)», ενο) μτγν. είναι υι σημ. «σύνταξη (όρων προτάσεως)» και «αμοιβή (στρατιωτών, ιερέων και άλλων μη μάχιμων πολιτών)»].

συνταξιδεύω ρ. αμετβ. [1782} {συνταξιδέυσα} χρησιμυπυιώ το ίδιο μεταφορικό μέσο (με άλλον) ή πορεύομαι μαζί του: *γνωριστήκαμε όταν συνταξιδεύαμε για το Παρίσι.* — **συνταξιδιώτης** (ο) 11856}. **συνταξιδιώτισσα** (η).

συντάξιμος, -η. -ο 118331 αυτός που είναι απαραίτητος, για να μπορέσει κανείς να εξασφαλίσει σύνταξη, όταν σταματήσει να εργάζεται: *- χρόνος / χρόνια.*

[εί υμ. < *σύνταξη* + παραγ. επίθημα *-ιμος.* πβ. κ. *ανατάξ-ιμος, δικάσιμος*|.

συνταξίοδοτικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την παροχή σύνταξης: *~ εισφορές / δικαιώματα / ταμεία ι ασφαλιστήριο / ασφάλεια / συμβόλαιο.* — **συνταξιοδοτικά** επίρρ.

συνταξιοδοτώ ρ. μετβ. [1849J {συνταξιοδοτείς... | συνταξιοδότ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} παρέχω σε (κάποιον) χρηματικό ποσό σε μηνιαία βάση. όταν πλέον έχει πάψει να εργάζεται, ως συνέχεια τού μισθού ή τής αμοιβής που ελάμβανε όσο εργαζόταν: *συνταξιοδοτήθη- κε πρόωρα.* — **συνταξιοδότηση** (η) {1849}. ·+■ σχολιο λ. *δίνω.*

[ηϊψμ. < *σύνταξη* + -<5οτώ < *δότης.* πβ. κ. *δανειο-δοτώ, χρηματο-δο- τώ*\.

συνταξιούχος (ο/η) [1833] πρόσωπο που έχει πάψει να εργάζεται και λαμβάνει σύνταξη: *- οικοδόμος / δάσκα?~ος* || τα *αιτήματα των συνταξιούχων τού* ***Ι.Κ.Α.***

[πτυ.μ. < *σύνταξη* + *-ούχος* (< *έχω*)*]*.

συνταράζω ρ. μετβ. {συντάρα-ξα (λόγ. συνετάραξα). -χθηκα. -γμένος} προκαλώ έντονη ψυχική αναστάτωση: *τα νέα μάς συντάραξαν* συν. συγκλονίζω, σοκάρω. Επίσης **συνταράααω** |αρχ.Ι.

συνταρακτικός, -ή. -ό [1867! κ. **συνταραχτικός** αυτός που πρυ- καλεί έντονη ψυχική αναστάτωση, που επιφέρει μεγάλη αναστάτωση: *~ νέα / γεγονός / εμπειρία ί είδηση / παρουσία (αλλαγές /' αποκαλύψεις* ΣΥΝ. συγκλονιστικός. — **συνταρακτικά** κ. **συνταραχτικά** επίρρ.

συντάσσω ρ. μετβ. {συν-έταξα, -τάχθηκα, -ταγμένος κ. (λόγ.) -τεταγ- μένυς} 1. δημιουργώ (γραπτό κείμενο): *- διαθήκη / άρθρο / σχόλιο! έγγραφο / συμβόλαιο / λόγο / διαμαρτυρία / λήμμα / πόρισμα / έκθεση / αναφορά ι νομοσχέδιο* συν. συγγράφω, γράφω 2. (γενικότ.) συνδυάζω αριθμούς, σύμβολα, απεικονίσεις για τη γραφική αναπαράσταση μεγέθους ή πράγματος: *~ χάρτη / εκλογικό κατάλογο / πίνακα ισολογισμού* συν. καταρτίζω, συνθέτω **3.** αναλύω (πρόταση) στυ συντακτικό επίπεδο, βρίσκω τις συντακτικές δομές της: να *συνταχθεί το κείμενο και* να αναλυθουν *οι υποθετικοί λόγοι* συν. κάνω σύνταξη **4.** στρατ. τοποθετώ (στρατιώτες) σε ορισμένη διάταξη· (μεσοπαθ. **συντσσσο-** *μαι)* **5.** παίρνω θέση (υπέρ κάποιου): *~ με το μέρος / την άποψη κάποιου* ΣΥΝ. υπερασπίζομαι, στηρίζω, υποστηρίζω, τάσσομαι (υπέρ / κατά κάποιου) αντ. αντιτίθεμαι, αντιτάσσομαι **6.** γλωσσ. (για όρο τής πρότασης) δέχομαι συμπλήρωμα σε ορισμένη πτώση ή γενικότ. σε ορισμένο τύπο: *το «διαβάζω» συντάσσεται με αιτιατική, ενώ* το «*επι*

κρατώ» συντάσσεται με γενική |j ***το «επί» συντάσσεται με γενική και με αιτιατική || το «πηγαίνω» συντάσσεται με εμπρόθετο προσδιορισμό*** 7. (η μτχ. *συντεταγμένος,* ***-η. -ο)*** βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***συν-*** + ***τάσσω*** / ***-ττω*** (βλ.λ.)|. **συνταυτίζω** ρ. μετβ. [1873[(συνταύπσ-α. -τηκα, -μένος} κάνω (κάτι) όμοιο με άλλο: ***με τον καιρό οι δύο διαφορετικές λέξεις συν ταυτίστηκαν λόγω τής μορφολογικής συγγένειάς τους*** ΣΥΝ. ταυτίζω ΑΜ. διαφοροποιώ. **– συνταύτιση** (η) [1846] κ. **συνταυτισμός** (ο) [1844]. **συντεθειμένος,**-η.-υ ► συνθέτω **συντέθηκα** ρ. -> συνθέτω

συντείνω ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {συνέτεινα} ενώνω τις δυνάμπς μυυ στην επίτευξη υρισμένου στόχου, συμβάλλω προς μία κατεύθυνση: ***αν δεν συντείνουν οι προσπάθειες όλων προς την ίδια κατεύθυνση, η χώρα δεν θο βγει από το αδιέξοδο [[η αδιαλλαξία του συνέτεινε στην αποτυχία των συνομιλιών*** συν. συντελώ, συμβάλλω αντ. εμποδίζω, **σύντεκνος** (ο) [συντέκνων], **συντέκνισσα** (η) {συντεκνισσών} (στην Κρήτη) πρόσωπο που έχει παντρέψει κάποιον ή του έχει βαφτίσει το παιδί: ***ήρθε κι ο ~ από την Κρήτη και μας έφερε το λάδι*** συν. κουμπάρος. **– συντεκνία** (μεσν.Ι κ. **συντεκνιά** (η).

[ΕΤΥΜ. μτγν. < συν- + ***-τεκνος< τέκνον].*** **συντέλεια** (η) [χωρ. πληθ.} τυ τέλος· συνήθ. στη φρ. *συντέλεια τού κόσμου* (i) τυ τέλος τύ κόσμου ΣΥΝ. η δευτέρα παρουσία, τα έσχατα, τα ύστερα τύ κόσμου (ii) (μτφ.) πολύ κακές καιρικές συνθήκες: ***κρύο. χαλάζι, η ~!*** ΣΥΝ. κοσμοχαλασιά, θεομηνία ΑΝΤ. γαλήνη, ηρεμία.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «από κοινού ενέργεια, συνεργασία για κοι**νό** σκοπό». < ***συντε/.ής*** (βλ. κ. ***συντελώ).*** Στη Μτγν. Ελληνική η λ. δήλωσε τη συμπλήρωση, την ολοκλήρωση ενός χρονικύυ διαστήματυς. καθώς και την τελική τυυ περίοδο (λ.χ. πάπυρος 2ου αι. μ.Χ.: συντέλεια ***τού διεληλυθότος έτους■*** Κ.Δ. Ματθ. 24, 3: ***τό σημεΐον τής σής παρουσίας καί συντελεί ας τού αιώνος)].*** **συντέλεση** (η) -» συντελώ **συντελεσμένος,** -η, -ο -♦ συντελώ **συντελεστής** (ο) **1.** αυτός που ενεργεί, ώστε να επιτευχθεί συγκεκριμένυ αποτέλεσμα: ***βασικός - τής επιτυχίας στάθηκε ο υπεύθυνος πωλήσεων ϋ το κοινό χειροκρότησε όλους τους συντελεστές τής παράστασης |[δεν μπορεί κανείς*** να ***υπολογίσει όλους τους συντελεστές τής ανθρώπινης ευτυχίας*** συν. παράγων, παράμετρος 2. μαθ. ορισμένος αριθμός ή γράμμα που τυ θεωρούμε σταθερό σε μια αλγεβρική παράσταση: στο ***μονώνυμο -4χ^ψ το -4 είναι ~*** jj ~ ***διενθύνσεως ευθείας*** **3.** ΦΥΣ. μέγεθος πυυ εκφράζει τον λόγο ή το γινόμενο δύυ διαφορετικών μεγεθών και χαρακτηρίζει φυσικές ιδιότητες: ~ ***θερμικής διαστολής*** **4.** οικον. (α) ο αριθμός πυυ εκφράζει τη σχέση δύο οικονομικών μεγεθών: - ***αποτελεσματικότητας*** (β) οικονομικός παράγοντας που οδηγεί στην ανάπτυξη συγκεκριμένυ οικονομικύυ μεγέθους:

παραγωγής **5.** σταθερός αριθμός, μεγαλύτερος ή μικρότερος από τη μονάδα, με τον οπυίο υπολογίζονται οι διαστάσεις ενός κτίσματος ως πρυς την έκταση γης στην υποία αυτό κτίζεται: - ***δόμησης / κά- /.υψης / ύψους][για τα εμπορικά ακίνητα παίζει ρόλο η θέση και ο ~ εμπορικότητας τής περιοχής. — αυντελεατικός,*** -ή. -ό [μτγν.}.

1R1YM. μτγν.. αρχική σημ. «μέλος ομάδας φοροσυλλεκταιν». < αρχ. ***συντελώ*** (βλ.λ.). Ο μαθ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. coefficient, ενώ στη σημ. «παράμετρος» αποδίδει τυ αγγλ. factor], **συντελικός,** -ή, -ό ΓΛΩΣΣ. *συντελικός χρόνος* κάθε χρόνος ρήματος με τον οποίο εκφράζεται ότι η ενέργεια τού ρήματος έχει ήδη συντε- λεστεί, δηλ. έχει τελειώσει· στη Ν. Κλληνική τέτοιοι χρόνοι είναι ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο συντελεσμένος μέλλοντας, π.χ. ***έχω στείλει το δέμα || είχε φύγει όταν πήγα*** || ***θα έχει φτάσει. όταν*** τυυ ***τηλεφωνήσω*** ΣΥΝ. συντελεσμένος / τετελεσμένυς χρόνος.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***συντελής*** (< συν- + ***-τελής*** < τέλος)], **συντελώ** ρ. αμετβ. {συντελείς... [συν(ε)τέλεσα. συντελέσ-τηκα, -μένος} **1.** λειτουργώ ως παράγοντας στη διαμόρφωση αποτελέσματος: ***η άθ/^ηση συντελεί στην καλή υγεία || η κακοκαιρία συνετέλεσε στην ανατροπή των σχεδίων μας*** ΣΥΝ. συμβάλλω, συντείνω, συνεργώ, υποβοηθώ' (μεσοπαθ. *συντελούμαι)* **2.** πραγματοποιούμαι, υλοκληρώνυ- μαι: ***επί προεδρίας του συντελέστηκε σημαντικό έργο*** jj ***συντελούνται διεργασίες*** |j ***η ενσωμάτωση των χωρών αυτών στο νέο σύστημα συ- ντελείται ταχύτατα*** ΣΥΝ. λαμβάνω χώρα, γίνομαι **3.** ΓΛΩΣΣ.-(α) *συντελεσμένοι χρόνοι* οι συντελικοί χρόνοι (β) *συντελεσμένος μέλλοντας* **ο** χρόνος που σημαίνει ότι η πράξη που δηλο')νει τυ ρήμα θα έχει ήδη τελειώσει στο μέλλυν πριν από κάτι άλλο (που λέγεται ή εννοείται), π.χ. ***θα έχω επιστρέφει, προτού τϊ]λεφωνήσεις*** ΣΥΝ. τετελεσμένος μέλλοντας. -- **συντέλεση** (η) [μτγν.Ι. ΣΧΟΛΙΟ λ. τελώ.

]ΕΙΥΜ. < αρχ. συντελώ ***(-έω),*** αρχική σημ. «φέρω εις πέρας, ολοκληρώνω - συνεργώ, συμβοηθώ». < συν- + -τελώ (< ***τέλος).*** Η λ. είχε συχνά την τεχν. κυριολεκτική σημ. «αποδίδω φορολογικές εισφορές (τέλη) ανάλυγα με την περιουσία μου»), **συντέμνουσα** (η) {συντεμνουσών} ΜΑΘ.διανυσματικό μέγεθος στην τριγωνομετρία, το αντίστροφο τού ημιτόνου.

[ΕΤΥΜ. Θηλ. μτχ. ενεστ. τού αρχ. ***συντέμνω*** ως απόδ. τού γαλλ. cosecamcj.

συντέμνω ρ. μετβ. [αρχ.] {συνέτμησα (λόγ. συνέταμυν, -ες, -ε.... να/θα συντάμω). συντμήθηκα. συντετμημένος] μικραίνω σε μέγεθος: ***το κείμενο ήταν εκτενές και τον ζήτησαν μια συντετμημένη εκδοχή του*** συν. συντυμεύω. περιορίζω ΑΝΤ. εκτείνω, μεγαλώνω. ··“ σχολιο λ. ***μετοχή, τμήμα.***

συντεταγμένος, -η, -ο (λόγ.) **1.** (για ομάδες μαθητών, στρατιωτών κ.λπ.) αυτός που έχει παραταχθεί με συγκεκριμένο τρόπο: ***στην παρέλαση οι πεζοναύτες ήταν ~ σε εξάδες*** 2. αυτός που έχει συνταχθεί, διατυπωθεί με υρισμένο τρόπο: ***κείμενο πρόχειρα ~*** **3.** αυτός που είναι οργανωμένος, συγκροτημένος: ***μέσα από την κρίση αυτή, το κόμμα μας πρέπει να βγει συντεταγμένο*** **4.** αυτός που έχει συγκροτηθεί, διαμορφωθεί βάση Συντάγματος, που λειτουργεί βάσει νόμων: ~ ***πολιτεία / κράτος***5. *συντεταγμένες* (οι) μεμονωμένοι ή συνδυαζόμενυι μεταξύ τυυς αριθμοί. με τους οποίους ορίζεται ένα σημείο: το ***βυθιζόμενο πλοίο έδωσε τις - του, για να*** το ***εντοπίσουν*** τα ***σωστικά***[1] φρ. *γεωγραφικές συντεταγμένες* βλ. λ. ***γεωγραφικός.***

Ιι-τυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. συντάσσω, η οποία στην Αρχαία είχε τις σημ. «παρατεταγμένος για μάχη, επίλεκτος - ευρισκόμενος σε ενότητα, οργανωμένος» (λ.χ. ***ψυχή συντεταγμένη σωματι.*** Ιλλάτ. ***Νόμοι*** 903d· ***σημεΐον πολιτείας συντεταγμένης,*** Αριστοτ. ***Πο'/.ιτεία*** 1272b). Ήδη αρχ. η σημ. «διατυπωμένος επίσημα» ***{προοίμιον συντεταγμένον,*** Ιλλάτ. ***Νόμοι*** 930e). JJ σημ. «στοιχείο γεωγραφικού μήκους / πλάτυυς» αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. coordonnce (scalairo)]. **συντετμημένος,**-η, υ ► συντέμνω

συντεχνία (η) [μτγν.Ι {συντεχνιών} **1.** ιστ. μεσαιωνική επαγγελματική ένωση μαστόρων, τεχνιτών ή εμπόρων με αυστηρή ιεραρχία, στην υποία δεν μπορεί κανείς να ενταχθεί εύκυλα και η υποία έχει ως στόχο της να προασπίσει τα συμφέροντα των μελών της και να μην επιτρέψει την είσοδο ξένων στο επάγγελμα ΣΥΝ. σινάφι **2.** (γενικότ.) κάθε οργάνωση ατόμων που απασχυλυύνται στυν ίδιο επαγγελματικό κλάδο 3. (κακόσ.) χαρακτηρισμός κάθε ενώσεως επαγγελματιών. που στοχεύει αποκλειστικά στην προάσπιση των συμφερόντων τού κλάδου. αδιαφορώντας για τυ κοινωνικό σύνυλο ή ακόμα και εις βάρος του: το ***σωματείο μας πρέπει να ξεφύγει από τη λογική τής συντεχνίας και να αναβαθμιστεί*** συν. σινάφι. σχολιο λ. ***π/^ηροφορική.*** **συντεχνιακός,** -ή. -ό 11895] **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τις συντεχνίες: ενώσεις συντεχνιακού ***χαρακτήρα*** || ~ ***κεκτημένο*** **2.** (κακόσ.) αυτός που χαρακτηρίζει συντεχνία (βλ.λ., σημ. 3). την αντίληψη που θέτει σε προτεραιότητα τα συμφέροντα τού επαγγελματικού κλάδυυ ακϋμη και εις βάρος τού κοινωνικού συνόλου: ~ ***νοοτροπία*** ι ***συμφέροντα / πνεύμα / απαιτήσεις. — συντεχνιακά*** επίρρ. ** σχολιο λ. ***πληροφορική.***

συντεχνιασμός (υ) η οργάνιοση εργαζομένων σε συντεχνίες με σκοπό την υπεράσπιση των συμφερόντων τους. **σύντεχνος** (υ/η) {συντέχνου | -ων,-ους}, **συντεχνίτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που ασκεί την ίδια τέχνη με άλλον συν. ομότεχνος. Κπίσης **συντεχνίτης** (ο) [μτγν.|.

[ετυμ. αρχ. ***< συν- +-τεχνος*** ‹ ***τέχνη,*** πβ. κ. ***όμό-τεχνος, έν-τεχνος\.*** **θύντηγμα** (το) {συντήγμ-ατυς | -ατα. -άτων} ΦΥΣ. κράμα που παράγεται από σύντηξη.

Ιετυμ. αρχ. (στυν Αριστοτέλη με τη σημ. «υγρό έκκριμα τού σώματος») < ***συντήκω*** ‹ ***συν-*** + ***τήκω*** (βλ.λ.)]. **συντήκω** ρ. μετβ. {συν-έτηξα. - τήχθηκα. -τετηγμένος} προκαλώ την ολοκληρωτική τήξη (υλικύυ). το λειώνω εντελώς. - **θύντηγμα** (τυ) Ιαρχ.], **σύντηξη** (η) [αρχ.}.

Ιετυμ. αρχ. < συν- + ***τήκω*** «λειώνω» (βλ.λ.)]. **συντήρηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληϋ.) **1.** τυ να παραμένει κάτι σε σταθερή μυρφή, να μην υφίσταται αλλυίωση ή φθορά ΣΥΝ. διατήρηση ΑΝΤ. αλλοίωση, φθορά, καταστροφή **2.** η κάλυψη των βιυτικών εξόδων, το να διατηρείται κανείς στη ζωή: ***η - μιας οικογένειας*** **3.** οι διαδικασίες που είναι αναγκαίες, για να λειτουργεί ικανοποιητικά κάτι ή να παραμένει σε καλή κατάσταση: ***χρειάζεται τακτική*** ~ των ***μηχανών, για να μη σκουριάζουν*** || ***συνεργείο συντηρή- σεως δρόμων || ~ μηχανών / εξοπλισμού / αυτοκινήτων || η ~ τού σπιτιού είναι δαπανηρή*** **4.** οι εργασίες που είναι αναγκαίες, για να σταματήσει η φθυρά που συντελείται σε κατασκευές πολιτισμικής αξίας ή για να αποκατασταθυύν στην αρχική κατάστασή τυυς: ~ ***έργων τέχνης / εκκλησιών / μνημείων / ζωγραφικού κίνακα || ~ και αποκατάσταση*** · **5.** ο χώρος τού ψυγείου ύπυυ διατηρούνται τα τρόφιμα σε χαμηλή θερμοκρασία, χωρίς όμως να παγώνουν: ***στα περισσότερα ψυγεία ο μεγάλος χώρος κάτω είναι η - και ο μικρότερος πάνω η κατάψυξη*** **6.** υι τρόπυι πυυ χρησιμοποιούνται, για να μην υπυστούν τα τρόφιμα αλλοιώσεις επικίνδυνες για τυυς καταναλωτές τους: ~ ***τροφίμων*** [[***ικανότητα συντηρήσεως*** · **7.** πολιτ. (α) η εμμυνή στις παραδυσιακές κυινωνικές και πολιτισμικές πνευματικές αξίες και στις καθιερωμένες πολιτικές και κυινωνικές δομές, η αντίδραση στην κοινωνική και πνευματική διασάλευση (που προκάλεσαν κυρίως η Γαλλική και η Βιομηχανική Επανάσταση), καθώς και η αντίθεση στον σοσιαλισμό και σε κάθε μυρφή κολεκτιβισμού, αλλά συχνά και η απόρριψη και των αυταρχικών καθεστώτων που βασίζονται στον κρατισμό: ***εκφραστής τής - στο πολιτικό πεδίο*** αντ. πρόοδος, ριζοσπαστισμός (β) (συνεκδ.-κακόσ.) το σύνολο το)ν πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων που αντιστρατεύυνται τις μεταβολές στην κοινωνία ή την πολιτική: ***η ~ αντιμάχεται την πρόοδο.*** **συντηρητής** (ο) Ιμεσν.}, **συντηρήτρια** (η) {συντηρητριών} πρόσωπο που εργάζεται για τη συντήρηση μηχανισμού ή έργυυ πολιτιστικής αξίας: ~ ***μηχανών / έργων τέχνης.*** **συντηρητικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που συντελεί στη διαφύλαξη ενός πράγματος στην αρχική του μορφή: ~ ***μέτρα*** **2.** πολιτ. φορέας αρχών και πνεύματος συντήρησης (βλ.λ.): υι ***βαθιά*** ~ ***ιδέες του διαπνέουν όλο του το έργο || - κόμμα / βουλευτές / πολιτική / παράταξη / κυβέρνηση I επι/.ογές / ψηφοφόρος*** || (ως υυσ.) ***νίκη των ~ στις εκλογές στην Αγγλία*** (τού Συντηρητικού Κόμματος, τού κόμματος που εκπρυσωπεί τη Δεξιά στην Αγγλία) \\ ***η~ μερίδα / πτέρυγα*** των ***σοσιαλδημοκρατών*** (όσοι αντιτίθενται στις ιδεολογικές μεταρρυθμίσεις) λντ. προοδευτικός. ριζοσπάστης, αριστερός **3.** (γενικότ.) αυτός που δεν ξεφεύγει από τα συνηθισμένα, που δεν αγαπά ή δεν τολμά τις μεγάλες αλλαγές: ***πολλοί αριστεροί είναι ~ στην καθημερινή τους ζωή*** || ***ζει - ζωή, βγαίνει σπάνια και δεν ξοδεύει πολλά*** jj ***με ~ προϋπολογισμό θα κα***

ταφέρουμε να περιορίσουμε τα έξοδα ιυν. περιορισμένος, μαζεμένος αντ. φιλελεύθερος, ελευθεριάζων **4.** *συντηρητικά* (τα) / *συντηρητική ουσία* η ουσία, φυσική ή χημική, που προστίθεται στις τροφές, για να εμποδίσει ή να επιβραδύνει τις αλλοιώσεις και να παρατείνει τον χρόνο αβλαβούς κατανάλωσης των τρυφών: ***αποφεύγω τις κονσέρβες, γιατί περιέχουν ~*** **5.** νομ. *συντηρητική κατάσχεση* ασφαλιστικό μέτρο το υπιύ συνίσταται στην ολική και νομική δέσμευση (κατάσχεση) περιουσιακών στοιχείων τού οφειλέτη για να εξασφαλιστεί η μελλοντική αναγκαστική εκτέλεση. — **συντηρητικ-ά /-ώς** [1814] επίρρ., **συντηρητικότητα** (η) [1891 [.

[ΕΤΥ.Μ. μτγν.. αρχική σημ. «διατηρητικός, προστατευτικός», < αρχ. ***συντηρώ*** (βλ.λ.). Η σημ. «συντηρητικές ουσίες» αποδίδει το αγγλ. preservatives, ενώ ο πολιτ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. conservative!.

συντηρητισμός (ο) ! 18981 η πολιτική θέση και η γενικότερη στάση ζωής που υπαγορεύει εμμονή σε παλιές ιδέες, στη διατήρηση τής κα- θεστηκυΐας τάξης πραγμάτων και στην αποστροφή προς καθετί νέο ή νεωτεριστικό: ***ο - του δεν του επιτρέπει να συλ/.άβει τα οφέλη τής νέας*** τεχνολογίας ***η στροφή*** των σοσιαλιστικών κομμάτων ***προς*** τον ~ ΣΥΝ. συντηρητικότητα ΑΝΤ. προοδευτισμός, ριζοσπαστισμός.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. conservatism], **συντηρώ** ρ. μετβ. {συντηρείς... | συντήρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος}

κρατώ (κάτι) στην αρχική του μορφή, δεν το αφήνω να υποστεί αλλοιώσεις ή φθορά: ***τα τρόφιμα δεν συντηρούνται χωρίς προσθήκη ειδικών ουσιών [[η Αρχαιολογική Υπηρεσία έχει αναλάβει vix συντηρήσει το*** κτήριο ΣΥΝ. διατηρώ, φυλάσσω ΑΝΤ. αλλοιώνω, φθείρω, καταστρέφω **2.** (α) φροντίζω για την επιβίωση: τους ***συντηρούν με φιλανθρωπική βοήθεια*** (β) διατηρώ, φροντίζω να συνεχίσει κάτι να υπάρχει: ***τη φημο?.ογία τη συντηρούν ορισμένοι κερδοσκόποι || το ψυχροπολεμικό κλίμα συντηρείται από ακραίους πολιτικούς παράγοντες*** **3.** παρέχω) τα προς το ζην, στηρίζω (κάποιον) οικονομικά: ***είναι δύσκολο να συντηρείς οικογένεια με έναν μόνο μισθό || ήταν τριάντα χρόνων και τον συντηρούσε ακόμα ο πατέρας του || συντηρεί ερωμένη*** ΣΥΝ. διατρέφω **4.** (μεσοπαθ. *συντηρούμαι*) (α) επιβιώνω καταναλώνοντας κάτι (β) διατηρούμαι σε λειτουργία: το ***νοσοκομείο συντηρείται με*** εθελοντική ***εργασία.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συντηρώ (-έω)*** «διατηρώ, προστατεύω» < συν- + ***τηρώ*** (βλ.λ.) Ι- **συντίθεμαι** ρ. -»συνθέτω **συντμήθηκα** ρ. ► συντέμνω

σύντμηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** το να συντέμνεται κάτι **2.** ΓΛΩΣΣ. η βραχυγραφική απόδοση λέξεως. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αρκτικόλεξο.***

Ιείύμ. < μτγν. ***σύντμησις***< αρχ. ***συντέμνω*** (πβ. κ. ***τμήσις)\.***

συντμήσω (να/θα) ρ. ♦ συντέμνω

σύντομα επίρρ.· σε μικρό χρονικό διάστημα, στο μέλλον: ***δεν θα κρατήσει αυτό για πολύ■ ~ 0' αλλάξουν όλα [| - κοντά σας το νέο μας κατάστημα.*** Επίσης (λόγ.) **συντόμως** επίρρ. Ιαρχ.Ι.

σύντομα - πρόαφατα / προσφάτως. Συχνά οι δύο λέξεις εναλλάσσονται εσφαλμένως. Κίναι λάθος να πούμε ***«θα τον συναντήσω πρόσφατα, την άλλη εβδομάδα»,*** όπως είναι επίσης λάθος να πούμε ***«Τον συνάντησα σύντομα, την περασμένη εβδομάδα»***\ Τα σωστά είναι: ***Θα τον συναντήσω σύντομα, την άλλη εβδομάδα*** και ***Τον συνάντησα πρόσφατα, την περασμένη εβδομάδα.*** Τυ **πρόσφατα / προσφάτως** σημαίνει «πριν από λίγο καιρό» και αναφέρεται στο παρελθόν (όχι στο μέλλον). Το **σύντομα** σημαίνει «σε λίγο καιρό» και αναφέρεται στο μέλλον (όχι στο παρελθόν). Αν το ***σύντομα*** σημαίνει «γρήγορος», «σε μικρό χρονικό διάστημα» ή «με λίγα λόγια», τότε χρησιμοποιείται για κάθε χρονική βαθμίδα: ***Η ταλαιπωρία μας τελείωσε σύντομα■ δεν κράτησε, ευτυχώς, πολύ - Εξήγησε μας πολύ σύντομα*** τι ***εννοείς- δεν έχουμε*** και***ρό - Τους είδε σύντομα κι έφυγε να προλάβει το τρένο.***

συντομεύω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.} {συντόμευ-σα. -θηκα. -μένος}

1. (μετβ.) δίνω σε (κάτι) μικρότερη έκταση ή διάρκεια: ***πρέπει να συντομευθεί το κείμενο, για να χωρέσει σε μία στήλη || έχω μόνο πέντε λεπτά στη διάθεσή μου, γι'αυτό πρέπει να συντομεύσω την ομιλία μου || - μια επίσκεψη*** ΣΥΝ. μικραίνω, περιορίζω ΑΝΤ. επεκτείνω, μεγαλώνω ♦ **2.** (αμετβ.) ενεργώ γρήγορα, γίνομαι σύντομος: ***Συντόμευε! Θ' αργήσουμε*** ΣΥ\. βιάζομαι ΑΝΤ. αργώ. πάω με το πάσο μου.

συντόμευση (η) 11890]. **συντομία** (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} **1.** το να είναι κάτι περιορισμένης έκτασης ή διάρκειας: ***η ~ είναι αρετή σε ορισμένους τύπους κειμένων*** λντ. έκταση, διάρκεια **2.** η μικρή διάρκεια: ***ανέλυσε με ~ τα επι- χειρήματά του*** συν. βραχυλογία λντ. πολυλογία· φρ. (α) **εν** *συντομία* ***(έν*** συντομία; με λίγα λόγια: ***Οα σας πω*** - π ***συνέβη*** συν. εν περιλή- ψει ΑΝΤ. αναλυτικά, διά μακρών (β) *χάριν συντομίας* για να κερδίσουμε χρόνο: ~ ***θα παραλείψω τις λεπτομέρειες.*** **συντομογραφία** (η) [1832| {συντομογραφιών} η απόδοση λέξης ή φράσης σε βραχύτερη μορφή με παράλειψη τμήματος τής λέξης ή τμημάτων των λέξεων, π.χ. ***ΒΑ.*** αντί ***Βορειοανατολικός, κ.λπ.*** αντί ***και λοιπά*** κ.ά. ΣΥΝ. βραχυγραφία. - **συντομογραφικός,** -ή. -ό, **συντομο- γραφικ-ά/-ώς** επίρρ., **συντομογρσφώ** ρ. {-είς...}. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αρκτικόλεξο.***

\Ε\ΥΝ\. \τιόξ>. τού ^αλλ. abreviationl.

] *συντομογραφίες σε* **πληθυντικό!** Συχνά, κατά μίμηση ξένων ***/'//.ωσσών. το*** σύμφωνο που δηλώνει μια συντομογραφία (π.χ. σ. = σελίδα, **κ.** = κύριος. **Α.** = λέξη κ.ά.) επαναλαμβάνεται για να δη λώσει πληθυντικό: ***σσ.*** = σελίδες, **κ.κ. -** κύριοι, **λλ.** = λέξεις (πβ. αγγλ. pp. = pages). Αυτό είναι ξένο πρυς τυυς κανόνες τής ελληνικής γλώσσας, αλλά και προς το σύστημα παραπομπών τής ελληνικής επιστημονικής βιβλιογραφίας. **Η** συντομογραφία **σ.** ως ακρωνύμιο χρησιμοποιείται τόσο για το **σελίδα** όσο και για το **σελίδες.** Το ίδιο και η συντομογραφία **λ.** πυυ χρησιμοποιείται ως ακρωνύμιο τόσο για το **λέξη** όσο και για τυν πληθυντικό **λέξεις.** Έτσι θα αποφεύγονται και αστείου τύπου προσφωνήσεις (στην πραγματικότητα προφορικές αναγνώσεις) τής συντομογραφίας ***«κ.κ. βουλευτές»*** ως ***«κύριοι κύριοι βουλευτές»'.***

σύντομος, -η, -ο **1.** αυτός πυυ διαρκεί λίγο: ***θα είμαστε πάλι κοντά σας μετά το ~ διαφημιστικό διάλειμμα || στη ~ ζωή του πέτυχε πολλά*** || ~ *δρόμος* ***I*** *διακοπές* ςυ.ν. μικρός αν γ. μακρύς, πολύς, μεγάλος, εκτενής 2. αυτός που δηλώνεται με λίγες λέξεις ή με μικρής έκτασης κείμενο ή λόγο: - ***έκθεση*** / ***ομΟΛα*** / ***αγόρευση*** / ***λόγος*** ΣΥΝ. βραχυλυγικός, λακωνικός, συνοπτικός αντ. μακροσκελής, φλύαρος, εκτενής **3.** αυτός που εκφράζεται με λίγα λόγια: ***Οα είμαι για να μη σας κουράσω*** ΛΝΙ. αναλυτικός **4. σύντομον** (το) (στη βυζαντινή μουσική) το μέλος στο οποίυ κάθε συλλαβή αντιστοιχεί σε έναν μουσικό φθόγγο συν. συλλαβικό, ειρμολογικό. — **σύντομα / συντόμως** |αρχ.Ι επίρρ. Ιετυμ. αρχ. < συν- + ***-τομος< τομή*** (βλ.λ.)]. **συντονίζω** ρ. μετβ. {συντόνισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** μεταβάλλω τυν τόνο ή τον ρυθμό (ενός πράγματος), ώστε να συμφωνεί με τυν τόνο ή τον ρυθμό άλλου: ***για να αποδώσει η ορχήστρα, πρέπει να συντονιστούν χα όργανα*** λντ. α.πυσυντυνίζω **2.** μεταβάλλω τη συχνότητα (ραδιοτηλεοπτικής συσκευής), ώστε να λαμβάνει ή/και να εκπέμπει κάθε φορά συγκεκριμένο ηλεκτρομαγνητικό σήμα: ***είστε συντονισμένοι στο Δεύτερο Πρόγραμμα τής Ελληνικής Ραδιοφωνίας*** (ΕΡΑ-2)

3. καθορίζω και συνδυάζω τις ενέργειες (άλλων), ώστε να επιτευχθεί τυ επιδιωκόμενο απυτέλεσμα χωρίς απώλειες χρόνου ή/και ενέργειας και αποφεύγοντας τις συγχύσεις: τυ ***όλο πρόγραμμα συντονίζεται από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.*** ΣΥΝ. ρυθμίζω, διευθετώ ΑΝΤ. αποσυντυνίζω

καθορίζω τη σειρά με την οποία μιλούν καλεσμένοι σε στρογγυλή τράπεζα, συνέδριο ή τηλεοπτική εκπομπή, καθώς και τον χρόνο των ομιλιών και τις παρεμβάσεις: ***τη συζήτηση συντονίζει έμπειρος δημοσιογράφος*** ΣΥΝ. διευθύνω· (μεσοπαθ. *συντονίζομαι)* **5.** προσαρμόζω τις ενέργειες ή τις ιδέες μου σε αυτά που κάνουν ή πιστεύουν άλλοι: ***αν δεν συντονιστείς με την εποχή σου. μην περιμένεις να πετύ- χεις*** ΣΥΝ. προσαρμόζομαι **6.** (ειδικότ. η μτχ. *συντονισμένος,* ***-η.*** -ο) αυτός που γίνεται βάσει σχεδίου και παράλληλα προς άλλυυς που υπα- κούουν στο ίδιο σχέδιο: *- ***δράση*** / ***παρέμβαση*** / ***ενέργειες των αστυνομικών δυνάμεων || «η*** ~ ***μείωση*** των ***επιτοκίων στις χώρες τής ζώνης τού ευρώ»*** (εφημ.).

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. syntoniser < syntonie < αρχ. ***συντονία*** «τέντωμα. ένταση · αρμονία.» < σύντονος (βλ.λ.)Ι. **συντονισμός** (ο) 1. το να συντονίζει κανείς (κάτι): ***ο ~ τής συζήτησης/ των προσπαθειών / τής ομάδας[1] τής ορχήστρας / των ενεργειών***

φως. τυ φαινόμενο κατά τυ οποίυ έχουμε μεγιστοποίηση τού πλάτους τής ταλάντωσης ενός συστήματος όταν αυτό διεγείρεται εξωτερικά από πηγή. τής οποίας η συχνότητα είναι κοντά στις φυσικές συχνότητες τού συστήματος **3.** (στον ραδιοηλεκτρισμό) το φαινόμενο κατά το υπυίυ κυμαινόμενα ηλεκτρικά ή ηλεκτρονικά κυκλώματα δέχονται την επίδραση εξωτερικής διέγερσης από ταλάντωση, τής υποί- ας η συχνότητα είναι ίδια με τού κυκλώματος· στο φαινόμενο αυτό στηρίζεται η εκπομπή και η λήψη των ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών σημάτων **4.** χημ. το φαινόμενο πυυ παρατηρείται σε ορισμένες χημικές ενώσεις, κατά το οποίο η ακριβής δομή τους μπορεί να περιγράφει από περισσότερους τού ενός εναλλακτικούς συντακτικούς τύπους και όχι από έναν μόνο.

[ετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. syntonisation (βλ. λ. συντονίζω). Ο χημ. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. resonance!, **συντονιστής** (ο), **συντονίστρια** (η) {συντονιστριών} **1.** πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για τον καθορισμό και τον συνδυασμό των ενεργειών, ώστε να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα χωρίς απώλειες χρόνου ή/και ενέργειας: ***ο ~ τού κυβερνητικού έργου είναι ο πρωθυπουργός***)| υ ~ ***τής προεκλογικής εκστρατείας ενός κόμματος*** || ***η ~ των καθηγητών μιας ειδικότητας σε σχολείο*** 2. πρόσωπο που διευθύνει δημόσια συζήτηση μεταξύ πολλών ομιλητών: ο - ***τής συζήτησης δυσκολευόταν να επιβληθεί στους καλεσμένους*** τυυ · **3.** ηλεκτρ. το όργανο που χρησιμεύει στυν συντονισμό των ραδιοφωνικών κυκλωμάτων.

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. syntonisateur (βλ. λ. ***συντονίζω***)|. **συντονιστικός,** -ή. -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τον συντονισμό, πυυ αποσκοπεί στον συντονισμό: ~ ***όργανο / επιτροπή / ρόλος*** || (ως ουσ.) ***το ~ των φοιτητικών κατα/.ήψεο)ν. — συντονιστικά*** επίρρ. **σύντονος,** -η, -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη ένταση: - ***προσπάθειες / προσοχή / ενέργειες*** συν. εντατικός λντ. άτονος, χαλαρός.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «τελείως τεντωμένος, ορμητικός, εντατικός». < ***συντείνω*** (πβ. κ. ***τόνος).*** Η σημ. «αρμονικός, σύμφωνος, κατάλληλος» είναι μτγν.]. **συντοπίτης** (ο) {συντοπιτών}, **συντοπίτισσα** (η) {δύσχρ. συντοπι- τισσών} πρόσωπο που έχει την ίδια ιδιαίτερη πατρίδα με άλλον: ***είδα έναν ~ μου στον δρόμο και πιάσαμε την κουβέντα για το χωριό μας*** ΣΥΝ. συμπατριώτης.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. ***σύντοπος*** (< συν- + ***τόκος)*** + παραγ. επίθημα ***-ίτης.*** πβ. κ. ***πολ-ίτης, όπλ~ίτης\· συντρέχω*** ρ. μετβ. (αρχ.} {συνέτρεξα κ. συνέδραμα} **1.** προσφέρω τη βοήθειά μυυ. έρχομαι αρωγός: ***δεν έχει κανέναν να τον συντρέξει σε***

μια δύσκολη στιγμή συν. βοηθώ, παραστέκομαι 2. υπάρχω (μαζί μι* κάτι άλλο): δεν συντρέχει λόγος ανησυχίας για την υγεία του' πρόκειται για μια απλή πνευμονική λοίμωξη || συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την έγκριση αυτής τής πρότασης.

συντρέξω-συνδράμω. Το ρήμα **συντρέχω** με τη σημ. τού «βοηθώ, παραστέκομαι» σχηματίζει τους άλλους (εκτός από τον ενεστώτα και παρατατικό) χρόνους με δύο τύπους (θέματα): **συντρεξ-** και **συνδραμ-** ***(συντρέξω - συνδράμω, συνέτρεξα ■ συνέδραμα)'*** π.χ. ***Είναι όλοι πρόθυμοι να συνδράμουν στην επιτυχία τού έργον - Τον συντρέξαμε με αγάπη στις δύσκολες στιγμές που πέρασε.*** Από τους δύο τύπους, ***το συνδράμω / συνέδραμα*** χρησιμοποιείται και σε επίσημο λόγο: *// **πολιτεία Θα συνδράμει κάθε προσπάθεια για την αντιμετώπιση τού προβλήματος τής ανεργίας.*** Στη φράση **συντρέχει λόγος** όλοι υι χρόνοι σχηματίζονται με το θέμα ***συντρεχ- > συντρεξ-: αν συντρέξει λόγος / δεν συνέτρεξαν λόγοι / έχουν συντρέξει σοβαροί λόγοι.***

συντριβάνι (τυ) -► σιντριβάνι

συντριβή (η) [μτγν.] **1.** το να σπάει κάτι σε πολύ μικρά κομμάτια, να θραύεται: ***η πτώση και η ~ τού αεροπλάνου*** **2.** (μτφ.) η ολοκληρωτική καταστρυφή. η ολοκληρωτική ήττα: ***η ~ τού χιτλερικού στρατού στο ανατολικό μέτωπο || η ομάδα νπέστη ~ με σκορ 4-0*** συν. πανωλεθρία

(μτφ.) η ψυχική εξουθένιωση. η καταρράκωση: ***ήταν φανερή η ~ στο πρόσωπό του, όταν δέχθηκε τα δυσάρεστα νέα.*** **συντρίβω** ρ. μετβ. (συν-έτριψα. -τρίφθηκα (λόγ. -ετρίβην. -ης, -η...), -τετριμμένος} 1. (κυριολ.) σπάω σε πολύ μικρά κομμάτια, διαλύω (κάτι) κάτω ακό το βάρος μου ή με τη δύναμη που ασκώ πάνω του ΣΥΝ. θρυμματίζω, κατακομματιάζω **2.** διαλύω εντελώς: ***η πέτρα τού συνέ- τριψε τα δάκτυλα*** rou ***δεξιού ποδιού*** ΣΥΝ. συνθλίβω- (μτφ.) 3. εξοντώνω, καταστρέφω ολοκληρωτικά: ***η στρατιά συνέτριψε κάθε αντίσταση στον δρόμο της || μη με απειλείς, γιατί έχω τη δύναμη να σε συντρίψω!*** ΣΥΝ. καταστρέφω, διαλύω **4.** καταρρακώνω, εξουθενώνω ψυχικά ΣΥΝ. καταλυπώ, καταστενυχωρώ, τσακίζω 5. (μεσοπαθ. *συντρίβομαι)* (α) γίνομαι πολλά μικρά κομμάτια, θρυμματίζομαι: το ***αεροπλάνο κατέπεσε και συνετρίβη σε ορεινή περιοχή*** (β) θλίβομαι βαθιά, καταρρακώνομαι: ***είμαστε βαθύτατα συντετριμμένοι από τον θάνατο τού αγαπημένου σας παιδιού.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < συν- **+** ***τρίβω*** (βλ.λ.)|. **συντρίμμι** (το) {συντριμμ-ιού | -ιών} (συνήθ. στυν πληθ.) **1.** κάθε μικρό κομμάτι, στο οποίο διαλύεται υλικό που έχει κατακομματια- στεί: ***κοίταζε τα ~ τού πολύτιμον βάζου*** συν. θραύσμα **2.** καθετί πυυ έχει διαλυθεί (συνήθ. βίαια): ***από τα - τής πολυκατοικίας ανασύρΟη- καν τρεις επιζώντες*** συν. ερείπιο 3. (μτφ.) αυτός που έχει υποστεί σκληρή ψυχική δοκιμασία, πυυ τον έχει καταβάλει σκληρή δοκιμασία: ***έφυγες και μ'έκανες συντρίμμια || μετά την πτώχευση είναι ένα ~ · <5εν Οα τον αναγνωρίσεις αν τον δεις || τα όνειρά μου έγιναν συντρίμμια*** συν. ερείπιο, (μτφ.) ράκος. Επίσης **σύντριμμα** [αρχ.] {συ- ντρίμματος | -ατα, -άτων).

[ετυμ. < ****συντρίμμ-ιον.*** υποκ. τού αρχ. ***σύντριμμα < συντρίβω}.*** **συντριπτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που προκαλεί συντριβή, σπάσιμυ σε μικρά κομμάτια ή σε πολλά σημεία: ***μεταφέρθηκε στο Κ.Λ.Τ. με ~ κά- ταγμα τού*** δεσιου ***ποδιού*** **2.** (μτφ.) αυτός που είναι ικανός να προκα- λέσει απόλυτη καταστροφή: ο ***στρατός προκάλεσε ~ απώλειες στους αντιπάλους*** ΣΥΝ. καταστροφικός, ολέθριος 3. (μτφ.) αυτός πυυ είναι ανοηερος από υποιονδήποτε ή οτιδήποτε άλλο πυυ συγκρίνεται μαζί του: ~ ***νίκη στις εκλογές / υπεροχή ι υπεροπλία / πλειοψηφία ι επιχειρήματα || η σύγκριση είναι ~ υπέρ τού αντιπάλου του*** **4.** (μτφ.) αυτός που προκαλεί ψυχική οδύνη: ***δέχθηκε ~ πλήγμα από την απώλεια των γονέων του*** ΣΥΝ. επώδυνος. **— συντριπτικ-ά / -ώς** επίρρ.

[ΕΓΥΜ. μεσν. < αρχ. ***συντρίβω).*** **συντροφεύω** ρ. μετβ. |μεσν.[{συντρόφευσα. -θηκα, -μένος} κρατώ παρέα σε (κάποιον), συνήθ. κάνοντας ό,τι κάνει και αυτός: ***θα με συ- ντροφεύσεις στον περίπατό μου:*** || (μτφ.) ***σε λίγο κι άλλες φωνές συ- ντρόφευσαν το τραγούδι μας*** ΣΥΝ. συνοδεύω, ακολουθώ. **— συντρό- φε(υ)μα** (το).

συντρόφι (το) Ιχωρ. γεν.} (ειρων.) για μέλος τού κομουνιστικού κόμματος (επειδή υ ένας αποκαλεί τον άλλον «σύντροφυ»): ***καλώς τα*** [ΗΤΥΜ. Υποκ. τού ουσ. ***σύντροφος*** μέσω αμάρτυρου ****συντρόφιον,*** πβ. κ. ***ζύγι, αγώγι).***

συντροφιά (η) [μεσν.] **1.** (περιληπτ.) κύκλος ανθρώπων που συγκεντρώνονται φιλικά: ***μια μεγά/^η - κατέβαινε τον δρόμο με κιθάρες και τραγούδια || ~ νέων και κεφάτων ανθρώπων*** j] ***γνωρίστηκαν σε φιλική*** ~ συν. παρέα, ομήγυρη **2.** το να βρίσκεται κανείς με ***άλλον*** ή άλλους και να δημιουργείται φιλική, ανθρώπινη σχέση. κυρ. ως αντίδυτο προς τυ συναίσθημα τής μοναξιάς: ***μου λείπει η ~ σου τώρα που έφυγες στο εξωτερικό [| μου κρατούν - τα γράμματά σου ι τα τραγούδια*** ΣΥΝ. παρέα, σχέση, συναναστροφή, επαφή συν. συνεταιρισμός, **συντροφιά** (η) [μτγν.Ι (παλαιότ.) οικονομική συνεργασία: ***«Ανδρέας Αθανασόπουλοΰ και Συντροφιά»*** (συντυμ. **Γ/ο), συντροφιαστός,** -ή. -ό (λαϊκ.) αυτός που βρίσκεται συντροφιά με κάποιον. **— αυντροφιαστά** επίρρ. **συντροφικός,** -ή -ό [μεσν.] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από συντροφικότητα: ~ ***αισθήματα / ατμόσφαιρα*** **2.** αυτός που σχετίζεται με τους συντρόφους, με αυτυύς που αγωνίζονται από κοινού για κάτι. που συμμετέχουν σε κοινή προσπάθεια: ***- πνεύμα / υποστήριξη / κάλυψη*** 3. (μεταξύ μελών κομουνιστικών ή σοσιαλιστικών κομμάτων): ***απηύθυνν - χαιρετισμούς*** || (ειρων.) ~ ***μαχαιρώματα*** (αλληλούπονυ- μευση μεταξύ μελών τυύ ίδιου κόμματος). **— συντροφικά** επίρρ. **συντροφικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} η εκδήλωση αισθημάτων αλλη λεγγύης, αλληλοκατανόησης, το να μοιράζεται κανείς με άλλον τις ίδιες καταστάσεις (χαράς, λύπης κ.λπ.). **σύντροφος** (υ/η) |συντρόφυυ | -ων. -ους} **1.** αυτός που συνδέεται πολύ στενά με κάποιον: ***είναι σύντροφοι από τα παιδικά τους χρόνια*** [[~ ***στα όπλα*** ΣΥΝ. φίλυς, συμπαραστάτης **2.** αυτός με τον οπυίο έχει επιλέξει κανείς να είναι μαζί για όλη τους τη ζωή με ή χωρίς δεσμά γάμου: ***έχασε τον*** - της· ***30 χρόνια έζησαν μαζί \\ ήταν η*** - τυυ, ***αλλά δεν την παντρεύτηκε ποτέ*** ΣΥΝ. σύζυγος, ταίρι · ΦΡ. **ο** / *η σύντροφος τής* **ζωής** *(κάποιου)* (συνήθ. για διάσημα πρόσωπα, καλλιτέχνες, πολιτικούς κ.λπ.) ο/η σύζυγος (κάποιου) ή το πρόσωπυ με το οποίο συ- ζει (κάποιος): ***«στην τελευταία*** του κατοικία των συνοδεύσαν ***η*** σύντροφος ***τής ζωής του και λιγοστοί φίλοι»*** (εφημ.) **3.** αυτός με τον οπυίο συνάπτει κανείς σεξουαλικές σχέσεις: ***η*** συ^νή ***εναλλαγή*** ερω- ***τικών ~ αυξάνει την πιθανότητα μόλυνσης από αφροδίσια νοσήματα || άπιστος*** - ΣΥΝ. εραστής, ταίρι 4. (μτφ.) οτιδήποτε δεν αφήνει κάποιον, δεν τον αποχωρίζεται: ***η Θ?Λψη έγινε μόνιμος ~*** του **5.** (α) αυτός με τον οπυίο έχει αγωνιστεί κανείς για την επίτευξη ενός στόχου (β) (συνεκδ.) ως πρυσφώνηση ή χαρακτηρισμός μεταξύ μελών κομουνιστικών και σοσιαλιστικών κομμάτων. * ·*■ σχολιο λ. ακόλουθος.

[ftym. αρχ., αρχική σημ. «αυτός που έχει ανατραφεί μαζί με κάποιον άλλον». < ***συντρέφω*** < συν- + ***τρέφω.*** Παρόμοιου σχηματισμού είναι η αντίστοιχη γαλλ. λ. compagnon < δημώδ. λατ. companio. -om's. «αυτός που τρώει ψωμί μαζί (με κάποιον)» < λατ. cum + -panio < panis «ψωμί»|.

συντρώγω ρ. μετβ. Ιμεσν.] Ισυνέφαγα} παρακάθυμαι σε γεύμα μαζί με άλλον ή άλλους: ***συνέφαγε τις προάλλες με τον υπουργό και τον ενημέρωσε.***

συντυχαίνω ρ. μετβ. {-τυχήθηκα} (λαϊκ.) συναντώ τυχαία: ***πού και πού*** - ***παλιούς γνώριμους στο καφενείο*** τυυ ΣΥΝ. (μτφ.) πετυχαίνω.

[ΠΤΥΜ. < μεσν. ***συντυχάνω*** < αρχ. ***συντυγχάνω*** ‹ ***συν-*** + ***τυγχάνω*** (βλ.λ.)Ι.

συντυχία (η) {συντυχιών} η τυχαία συνάντηση: ***η*** - ***μαζί του με γύρισε χρόνια πίσω*** ΣΥΝ. συναπάντημα. Επίσης (λαϊκ.) **συντυχία.**

[f.tym. αρχ. **<** θ. συντυμ- τού αυρ. β' ***συν-έ-τυχ-ον,*** ρ. ***συντυγχάνω.*** μέσω αμάρτυρου επιθ. ****συν-τυχής*.*** **συνυπαίτιος,** -α. -ο [J891J .νομ. αυτός που δεν είναι αυτουργός, αλλά συνετέλεσε στην επέλευση τής άδικης πράξης. **—**

ουνυπαιτιότη- τα (η) [1834J.

συνύπαρξη (η) ϊμτγν.] |-ης κ. -άρξεως] χωρ. πληθ.} **1.** το να υπάρχουν διαφορετικά πρόσωπα ή πράγματα ταυτόχρονα στον ίδιυ χώρο ή χρόνο: ***η ~ λαϊκών και αστικών μοτίβων κάνει το έργο ενδιαφέρον***]] ***αρμονική*** ~ 2. (κατ' επέκτ.) το να βρίσκονται στον ίδιυ χώρο δύο ή περισσότερα πρόσωπα και να συμβιώνουν αρμυνικά μεταξύ τους: είναι ***δύσκολη η ~ νύφης και πεθεράς στο ίδιο σπίτι*** συν. συμβίωση **3.** πολιτ. *ειρηνική συνύπαρξη* αρχή που πρυτάνευσε στις σχέσεις μεταξύ κρατών που ανήκαν σε αντίπαλα πολιτικοοικονομικά συστήματα μέχρι τη διάλυση τού ανατολικού συνασπισμού (μπλοκ), σύμφωνα με την οποία τα κράτη όφειλαν να αποφεύγυυν την ένταση και να επιδιώκουν την άμβλυνση των διαφορών μέσω τού πολιτικού διαλόγου και τή^ διαδικασίας ανταλλαγής υλικών και πνευματικών αγαθών, **συνυπάρχω** ρ. αμετβ. [αρχ.] [συνυπήρξα} υπάρχω, ζω ή βρίσκομαι από κοινού με κάποιον/κάτι άλλο: στο ***κόμμα συνυπάρχουν πολλές διαφορετικές τάσεις]] ήταν αδύνατο να συνυπάρξουν στην ίδια υπηρεσία.***

συνυπεύθυνος, -η, -υ [1816] αυτός που μοιράζεται με άλλον την ευθύνη για (κάτι): είναι ~ ***για το ατύχημα, αφού επέδειξε αμέλεια*** συν. συνυπόλυγος. **— συνυπευθυνότητα** (η), **συνυπηρετώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {συνυπηρετείς... | συνυπηρέτησα} **1.** εργάζομαι στην ίδια υπηρεσία ή στυν ίδιο δήμο ή κοινότητα μαζί με άλλον: οι ***γονείς μου γνωρίστηκαν, όταν συνυπηρετούσαν στη Δράμα***]] οι ***σύζυγοι που επιθυμούν να συνυπηρετήσουν παίρνουν μόρια*** 2. ςίιάτ. υπηρετώ τη θητεία μου την ίδια εποχή και στην ίδια περιοχή με κάποιον: ***μαζευτήκαμε για ένα γλεντάκι όσοι συνυπηρετούσαμε στη Λαμία το '89. -- συνυπηρέτηση (η),*** **συνυποβάλλω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] Ισυνυπέβαλα. συνυπο-βλήθηκα, -βεβλημένος} υποβάλλω (έγγραφο) μαζί με άλλα: ***μαζί με την αίτηση συνυποβάλλονται μία υπεύθυνη δήλωση και ένα βιογραφικό σημείωμα.*** — **συνυποβολή** (η) [Ι888|. **συνυπογράφω** ρ. μετβ. Ιμτγν.} {συνυπέγραψα, συνυπο-γράφηκα. -γεγραμμένος} **1.** υπογράφω μαζί με άλλους: ***τριάντα πνευματικοί άνθρωποι συνυπογράφουν την επιστο/·.ή διαμαρτυρίας*** 2. (μτφ.) αποδέχομαι, εγκρίνω (κάτι πυυ υποστηρίζει κάποιος): ***είμαι μαζί σου και*** - ***τη θέση σου*** ΣΥΝ. συμφωνώ, συναινο). συγκατατίθεμαι αντ. διαφωνώ, **συνυποδήλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} γλ£2ΣΣ- η συνδήλωση (βλ.λ.). **— συνυποδηλωτικός,** -ή, -ό. **συνυποδηλωτικά** επίρρ.. **συνυποδηλώνω** ρ. σχολιο λ. ***δήλωση.***

]ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. connotation}, **συνυπολογίζω** ρ. μετβ. [1833] (συνυπολόγισ-α. -τηκα. -μένος} υπολογίζω δύο ή περισσότερα πράγματα μαζί: ***στα έξοδα συνυπολογίζονται τα επαγγελματικά ταξίδια*** συν. συναριθμώ. **— συνυπολογισμός** (0) J.1884].

συνυποσχετικό (το) Ι18Ι6J **1.** συμφωνητικό με το οποίο οι συμβαλλόμενοι αναλαμβάνουν αμοιβαίες υποχρεώσεις 2. νομ. συμφωνητικό με το οποίο υι συμβαλλόμενοι συμφωνύυν ότι κάποια διαφορά τους θα λυθεί από διαιτητή, τυν υποίο διορίζουν, αντί να καταφύγουν στα (χρμόδια δικαστήρια, **συνυπόσχομαι** ρ. μετβ. απυῦ. [συνυπυσχέΟηκα} υπόσχομαι μαζί με άλλον ή άλλους: ***συνυποσχεΟήκαμε να συναντηθούμε*** στο ***ίδιο ακριβώς μέρος τρία χρόνια αργότερα.*** **συνυποψήφιος,** -α, -υ [1811] αυτός που είναι υπυψήφιυς (για κάτι)

μαζί με άλλον ή άλλους: ***οι ~ για τη θέση τυύ προέδρου έδωσαν κοινή συνέντευξη Τύπου || οι - χώρες για ένταξη στην Ε.Ε.*** **συνυφάδα** (η) » συννυφάδα

συνυφαίνω ρ. μετβ. ίαρχ.| {συνύφα-να, -νθηκα, -σμένος! **1.** πρόσθετό) ξένο υλικό στην κανονική ύφανση: ~ ***χρυσή κλωστή στο μεταξωτό*** ΣΥΝ. ενυφαίνω 2. (κακόσ. κ. μτφ.) προετοιμάζω κάτι εις βάρος άλλου: ~ ***συνωμοσία / σκευωρία*** ΣΥΝ. εξυφαίνω 3. (η μτχ. *συνυφασμένος,* ***-η. -ο)*** αυτός πυυ εξαρτάται από κάτι άλλο, υ πολύ στενά συνδεδεμένος: ***η τύχη του ως πολιτικού είναι - με αυτή τού αρχηγού του. — συνύφανση*** (η) [αρχ.|.

συνωδά επίρρ. (αρχαιοπρ.) συνήθ. στη ΦΡ. *συνωδά τω νόμω* (συνωδά ***τω νόμω)*** σύμφωνα με τον νόμο.

[πτυμ. < αρχ. ***συνφδός < συν-*** + ***-ωδός < φδή.*** Ήδη αρχ. είναι η σύνταξη τύ ουδ. πληθ. (ως επιρρ.) με δοτική στη σημ. «σε αρμονία με. σύμφωνα με (κάτι)» (λ.χ. ***λόγοι συνωδά τοϊς έργοις,*** Αριστοτ. ***Ήθ.*** \ι- ***κομάχεια*** i 172b, 5)|. **συνωθούμαι** ρ. αμετβ. [αρχ.| {συνωΟείσαι... | συνωθή-θηκα, -μένος! σπρώχνο) και σπρϊόχνυμαι ταυτόχρονα από τυυς άλλους: ***οι δημοσιογράφοι συνωθούνταν γύρω του για μια δήλωση*** συν. συνωστίζομαι, στρυμώχνομαι. **– συνώθηση** (η) |αρχ.]. **συνωμοσία** (η) {συνωμοσιών) 1. συνεννοήσεις και ενέργειες που χαρακτηρίζονται από μυστικότητα και στοχεύουν στην τέλεση παράνομων πράξεων, κυρ. σχετικών με την ανατροπή καθεστώτος: ~ ***εναντίον τού κράτους > βασιλιά || ανατρεπτική / εγκληματική . ιστορική ! πολιτική : αντεθνική / σκοτεινή ■' στρατιωτική / διεθνής - || εξυφαίνω ! αποκαλύπτω / συμμετέχω σε*** ~ συν. πλεκτάνη. μηχανορραφία **2.** κάθε είδους ενέργεια που στρέφεται εναντίον ενός. λίγων ή πολλών ατόμων και συντελείται σε συνθήκες μυστικότητας: ***Είμαι αθώος: 'Έπεσα θύμα συνοψοσίας!*** συν. πλεκτάνη. μηχανορραφία· ΦΡ. (α) **συνωμοσία** *σιωπής* βλ. λ. ***σιωκή*** (β) *Θεωρία τής συνωμοσίας* η αντίληψη σύμφωνα με την οποία οτιδήποτε άσχημο -ιδ. όταν πρόκειται για την πολιτική κατάσταση μιας χώρας ή τη σχέση της με άλλα κράτη- οφείλεται σε μυστικές εχθρικές ενέργειες, που κατευΟύνονται από «διεθνή κέντρα ανωμαλίας». •'ΙΧΟΑJΟ λ. ***ορκίζω.***

|LI υμ. αρχ. < ***συνωμότης*** (βλ.λ.)|. **συνωμοσιολογία** (η) Ισυνωμοσιολυγιοη-} λόγος περί συνωμοσίας: ***όλη αυτή η ~ έχει μετατοπίσει*** γο ***κέντρο βάρους τής συζήτησης από τις ευθύνες τής κυβέρνησης στον ρό/.ο άγνωστων και αόρατων ξένων κέντρων συνωμοσίας.*** **συνωμότης** (ο) {συνωμοτών!, **συνωμότρια** (η) {συνωμοτριών} πρόσοδο που οργανο>νει ή συμμετέχει σε συνωμοσία: ***οι ~ συνελήφθησαν και εκτελέστηκανμε συνοπτικές διαδικασίες.*** Ππίσης (λαϊκ.) **συνωμότισσα** (η) 118971 {δύσχρ. συνωμοτισσών). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ορκίζω, σύνθετος.*** Ιετυμ. αρχ. < συν'- + ***-ωμότης*** (με έκταση τού αρχικού φιονήεντος εν συνθέσει) < ***όμνυμι*** «ορκίζομαι» (βλ. λ. ***όμνυω).*** Η λ. δήλωνε αρχικώς τους συνδεδεμένους με όρκο και. κατ' επέκτ.. εκείνους που κατέστρωναν από κοινού μυστικά σχέδια|. **συνωμοτικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με συνωμοσία ή συνωμότη, αυτός πυυ πρυσιδιάζει σε συνωμότη: ~ ***ενέργεια*** |j ~ ***βλέμμα / χαμόγελο.*** **– συνωμοτικ-ά / -ώς** Ιμτγν.) επίρρ. **συνωμοτικότητα** (η) {χωρ. πληθ.)1. το να έχει (κάποιος/κάτι) συνωμοτικό χαρακτήρα: - ***κινήσεων ενεργειών / χειρονομιών · νευμάτων / σχεδίου / πρακτικής*** **2.** η ινέργεια και γενικότ. η συμπεριφορά που αποβλέπει στη διασφάλιση τής μυστικότητας μιας δραστηριότητας, ενός σκοπού ή ενός χώρου: ***η ~ των μελών μιας Σειστής οργάνωσης / μιας αίρεσης / μιας παράνομης πο?.ιτικοστρατιωτικής οργάνωσης.*** **συνωμοτώ** ρ. μετβ. 118801 {συνωμοτείς... j συνωμότησα! συμφωνώ μυστικά (με άλλους), για να βλάψω (κάποιον κάτι): ***συνωμοτούν εναντίον τού κράτους / τού καθεστώτος*** / του ***αρχηγού τους*** || ***έχει την έμμονη ιδέα ότι ό/.ος ο κόσμος συνωμοτεί εναντίον*** του. **συνωμοτισμός** (ο). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ορκίζω.*** **συνωνυμία** (η) |αρχ.| {συνωνυμκόν} 1. το να έχει κανείς το ίδιο όνομα ή επ(όνυμο με άλλον: ***Έχουμε το ίδιο επώνυμο, αλλά δεν είμαστε συγγενείς. Ιlρόκειται για απλή*** ~ **2.** phtoi'. το σχήμα κατά τυ οπυίο χρησιμοπυιυύνται στη σειρά λέξεις πυυ μπορεί να διαφέρουν μυρφυ- λυγικά. αλλά είναι περίπυ ταυτόσημες 3. ΓΛΩΣΣ. η ιδιότητα δύο ή περισσοτέρων λέξεων που διαφέρουν ως προς τη μορφή τους. αλλά ταυτίζονται ή βρίσκονται πυλύ κοντά ως πρυς τη σημασία τους. π.χ. ***γέρος*** και ***ηλικιωμένος, μητέρα*** και ***μάννα*** ΛΝ ι. αντωνυμία. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***όνομα.***

συνώνυμος, -η. -ο 1.ΦΙΛΟΣ, (στη Λογική) *συνώνυμα* (τα) πράγματα ή όντα που ανήκουν στο ίδιο γένος 2. ΓΛΩΣΣ. λέξη που η σημασία της είναι παραπλήσια με τη σημασία μιας ή περισσότερων άλλων λέξεων (επιμελής εργατικός, παρόμυιυς παραπλήσιος - παρεμφερής) ή συγγενεύει σημασιολυγικά με άλλες λέξεις (κάθισμα - καρέκλα - πολυθρόνα σκαμνί κ.ά.) ή σπανιότ. συμπίπτει σημασιολυγικά (κόκορας - πετεινός) ΑΝΤ. αντώνυμος 3. *συνώνυμο* (τυ) {συνιονύμ-υυ | -ων| (α) ΓΛΩΣΣ. (συνήθ. στον πληθ.) καθεμιά από δύο ή περισσότερες συνώνυμες λέξεις: ***τα «τριαντάφυλλο» και «ρόδο» είναι*** ~ ΛΝΙ. αντο>- νυμα. αντίθετα (β) (κατ' επέκτ.) η έννοια πυυ ταυτίζεται με άλλη: ***για πολλούς το όνομα τού Ροβεσκιέρου είναι - τής τρομοκρατίας.*** **— συνωνυμικός,** -ή. -ό 11874). **συνωνυμικά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***όνομα, παρώνυμο. σύνθετος.***

(RTYM. αρχ. ***< συν- + -ώνυμος*** (με έκταση ***τού*** αρχικού φωνήεντος ***εν*** συνθέσει) ***< όνυμα.*** αιολ. τ. τού ουσ. ***όνομα].*** **συνωρίδα** κ. **ξυνωρίδα** (η) (αρχαιοπρ.) **1.** ζεύγος αλόγων (είτε σύρουν είτε όχι άρμα) **2.** ϋΚΚΛίΐΣ ζεύγος αγίων οι οποίοι εορτάζονται μαζί. ".χ. ***Κωνσταντίνος και Ελένη. Κοσμάς και Δαμιανός. Λκύλας και Πρίσκιλ?.α*** κ.ά.

ILTYM. < αρχ. ***ξννορίς*** ' ***συνωρίς. -ίδος.*** < ***συνήορος*** / ***συνάορος*** (με συ ναίρεση) < συν- + ***-άορος,*** ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. ***άερ-*** (ρ. ***άείρω*** «συνδέω». βλ. κ. ***αορτή)\. συνωστίζομαι*** ρ. αμετβ. 118871(συνωστίσ-θηκα.-μένος! συνωθυύμαι (βλ.λ.): ***δεκάδες ασφαλισμένοι συνωστίζονταν σε μια πολύ μικρή ai θουσα αναμονής.***

[ti'ΥΜ. < συν- + αρχ. ***ο')στιζομαι*** «σπρώχνομαι, στρυμώχνομαι» (< ***ώθώ).*** Βλ. κ. ***ωστικός***{. **συνωστισμός** (ο) [J880j **1.** το να βρίσκονται πολλυί άνθρωποι πολύ κοντά ο ένας στον άλλον, χωρίς να μπορεί να κινηθεί κανείς ελεύθερα και πιέζοντας ο ένας τον άλλον: ***λιποθύμησε μέσα στον*** ~ συν, στρύμωγμα. συνο)0ηση Α.ντ. άπλα. άνεση 2. (συνεκδ.) μεγάλη συγκέντρωση πρυσώπων πυυ πιέζυυν ή σπρώχνυυν τυ ένα τυ άλλο: ***είχε τέτοιο ~ στα ταμεία, που αποφάσισα να μην ψο>νίσω τίποτα*** ΣΥΝ. κοσμοσυρροή. κοσμοπλημύρα. **σύξυλος,** η. -ο (εκφραστ.) αυτός που δεν μπυρεί υύτε να κινηθεί ούτε να μιλήσει, συνήθ. μετά από έντονη έκπληξη: ***τέτοια ήταν η έκπληξή του από τα νέα. ώστε καθόταν ~ και τους κοιτούσε || τον παράτησε ~ απ' αυτά που*** του ***είπε κι έφυγε*** ΣΥΝ. άναυδυς. κατάπληκτος· φρ, ***αφήνω (κάτι / κάποιον) σύξυλο*** εγκαταλείπω (κάποιον'κάτι): ***με άφησε σύξυλη και έτρεξε*** να ***ψάξει για τον φίλο τον*** || r' ***άφησε όλα σύξυλα και βγήκε βόλτα*** ΣΥΝ. παρατο) στη μέση.

|ΚΤΥΜ. ***< συ(ν)- + -ξυλος < «jjtUo).***

Σ.Υ.Π. (το) Σώμα Υλικού Πυλέμυυ.

Συρακούσες (υι) {Συρακουσών! πόλη τής ΝΑ. Σικελίας που ιδρύθηκε από ΚορίνΟιους απυίκους τον 8υ αι. π.Χ.

[ΙΠΥΜ. < αρχ. ***Σνράκουσαι < 'Συρακόντ-jai*** (με αντέκταση), πιθ. από τυ τυπωνύμιυ ***Συρακώ*** (ονομασία έλους κοντά στην πόλη) και επίθημα -ντ- (πβ. κ. ***Τάρας, -αντος).*** Κατ' άλλη άπυι/η. πρόκειται για ιλλυρ. λ., η οπυία. ωστόσυ. συνδ. με τη λεξιλογική υικογένεια τού I.F.. *sQ-ro- «ξινός. αλμυρός», λ.χ. αρχ. σλαβ. syri. ρωσ. \vr0j «υγρός. ωμός», αρχ. σκανδ. suit «πικρός» κ.ά.|. **σύρθηκα** ρ. ♦ σέρνω .* σύρο)

Συρία (η) (αραβ. Al-JuinhDriyah al-Arubiyah as-SCiriyah = Αραβική Δημοκρατία τής Συρίας) κράτος τής Δ. Ασίας στη Μέση Ανατολή με πρωτεύουσα τη Δαμασκό, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα τη συριακή λίρα. **Σύρος** κ. **Σύριος** (ο). **Σύρια** (η), **συριακός,** -ή. -ό Ιμτγν.|. ΣΧΟΜΟ λ. ***Σύρος.***

[ι.ΓΥΜ. αρχ. (ήδη στον Ιlρόδοτο) ***< Σύρος.*** αγν. ετύμου. Δεν φαίνεται πλέον πιθ. η σύνδεση με τυ τυπωνύμιο ***Ασσυρία*** (βλ.λ.). με τυ υπυίο η ηχητική σύμπτωση είναι εντελώς τυχαία. >1 λ. απαντά στην ακκαδ. γλώσσα ι»ς Suri (άγν. σημ.)). **συριανός,** -ή. -ό -> Σύρος

σύριγγα (η) {συριγγών! Ϊ· ΜΟΥΣ. πνευστό όργανο από καλαμένιους σωλήνες διαφορετικού μεγέθους, πυυ τοποθετούνται σταθερά ο ένας δίπλα στον άλλον ΣΥΝ. αυλός τού Πανός. σουραύλι · 2. ιαίρ. όργανο το οποίο χρησιμεύει στη λήψη υγρών από το σο)μα ή στην έγχυση στυ σώμα Φαρμάκων ή άλλων ουσιών σε υγρή μορφή και το οποίο έχει τη μορφή κυλινδρικού σωλήνα με βελόνα στη μια πλευρά και έμβολο από την άλλη που κινείται μέσα σε αυτόν και με το οποίο πιέζεται τυ υγρό. ώστε να διοχετευθεί στη βελόνα και μέσω αυτής στο σώμα ΣΥΝ. ένεση 3. εργαλείο με το οποίυ αντλείται νερό ΣΥΝ. υδραντλία, τρόμπα · **4.** σφυρίχτρα πυυ χρησιμοποιούν οι κυνηγοί, για να προσελκύσυυν τα θηράματα τυυς μιμούμενοι τη φωνή τους

5. ΒΙΟΛ. όργανο των πτηνών πυυ βρίσκεται στην τραχεία και με τυ υποίο παράγεται η Φωνή τους · 6. ΝΛΥΤ. τα ισχυρά ξύλα που βρίσκονται κατά μήκος τής ναυπηγικής σχάρας. ΣΧΟ.ΜΟ λ. ***-γκ-. ένεση, παρώνυμο.***

[Ι ;ΤΥΜ. < αρχ. ***σύριγξ. -ιγγος.*** αρχική σημ. «ποιμενικός αυλός τού θεού Ι Ιανύς». με επίθημα ***-ιγς*** και άλλων μουσικών υργάνων. λ.χ. ***σάλπ- ιγξ. φόρμ-ιγξ.*** Αβεβ. ετύμου. Ίσως πρόκειται για μεσογειακό ή ανατολ. δάνειο, παράλληλο προς τυ αντίστυιχυ αρμ. sring. Δεν μπυρεί να απυ- κλειστεί η αναγωγή σε αμάρτυρο ριζικό ουσ. ****σύ-ρος*** και, ως εκ τούτου, στο Ι.Κ. θ. *tucxu)- / tu- -σωλήνας», πβ. σανσκρ. luna-, tiinava- «αυλός» κ.ά.{.

συρίγγιο (το) {συριγγί-υυ ; -ων} **1.** (λόγ.) η μικρή σύριγγα (βλ.λ.) · **2.** ΙΑΓΡ. παθολογική κατάσταση κατά την οποία μεταφέρεται πύον ή άλλυ υγρό από ένα όργανο σε άλλυ ή προς τα έξω μέσα από σωληνοει- δή πόρο.

[Ι-.ΙΥΜ. < μτγν. ***συρίγγιον.*** υποκ. τού αρχ. ***σύριγξ. -ιγγος*** (βλ. κ. ***σύριγγα)].***

συρῖγγοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων! [.ΥΠ*. η δημιουργία συριγγίου.

Iutym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fibulationi, **συριγγώδης,** - ης, -ες [αρχ.Ι {συριγγώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών! αυτός που έχει τη μορφή σύριγγας.

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης. -ες.*** **συριγμός** (ο) (λόγ.) το σφύριγμα.

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < ***συρίζω*** (βλ.λ.)|. **συρίζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.! (λόγ.) **1.** σφυρίζο) **2.** (γενικότ.) παράγω οξύ συνεχή ήχο. ανάλογο πρυς το σφύριγμα. **– σύριγ- μα** (το) |αρχ.|.

[bl'ΥΜ. αρχ. < ***σύριγξ. -ιγγος*** ίβλ.λ.)|.

Σύριος (ο) Ιμτγν.Ι {Συρί-ου | -ο)ν. -ους! (λόγ.) αυτός που κατάγεται από τη Σύρυ ΣΥΝ. Συριανός, **συριστικοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων? ΓΛΩΣΣ. φωνυ- λογική μεταβολή που συνίσταται στη μετατροπή ενός Φθόγγου σε συριστικό, π.χ. η μετατροπή τού -τ- σε -σ- στις λέξεις ****φύτις > φύσις. *πλουτ·ιος > πλούσιος || η διαφοροποίηση σε -ti ' -si μετά από ουράνωση κ(χι ~ τού αρχικού ι πριν από το i ανήκει στην πρώιμη διαλεκτική διάσπαση τής Ελληνικής.***

(ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. sibilaiion|.

σιριστικός, -ή. -ό **1.** αυτός ***που*** ακούγεται σαν σφύριγμα: ***το φίδι βγάζει έναν ~ ήγο*** συν. σφυριχτός **2.** ΓΛΕ2ΣΙ. *συριστικό σύμφωνο* **καθένα από** τα σύμφωνα σ και ζ. **— σιριστικά** επίρρ.

(ΗΓΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. sibilant], **σύρμα** (το) {σύρμ-ατος | -ατα. -άτωνί **1.** επίμηκες μεταλλικό σώμα με πολύ μικρή διάμετρο και μεγάλη ελαστικότητα: ***μια κουλ/.ούρα*** - || ***χάλκινο / χαλύβδινο / αγκαθωτό / ψιλό ~ [[δένω με ~*** **2.** (ειδικότ.) αγωγός ηλεκτρικού ρεύματος με την παραπάνω μορφή (σημ. Ι): ~ ***υψηλής τάσεως || ηλεκτρικό / τηλεγραφικό ~*** ΣΥΝ. καλώδιο **3.** πλέγμα από σύρμα (σημ. Ι) πυυ χρησιμοποιείται στις περιφράξεις: ***ο σκύλος πήδηξε το ~ και μπήκε στο διπλανό περιβόλι*** || ***αγκαθωτό ~*** συν. συρματόπλεγμα · **4.** οικιακό σκεύος το υποίο αποτελείται από λεπτές και σκληρές μεταλλικές ίνες. που διαπλέκονται μεταξύ τους και το οποίο χρησιμοποιείται στον καθαρισμό σκευών, ***τρίβω ζην κατσαρόλα με το ~*** · **5.** (οικ.) *σύρμα!* συνθηματικά, για να ειδοποιηθεί κάποιος ότι πλησιάζει κίνδυνος· ΦΡ. *πέφτει σύρμα* ακούγεται συνθηματική ειδοποίηση ότι πλησιάζει κίνδυνος: ***έπεσε σύρμα ότι φτάνει η αστυνομία και οι μικροπω/.ητές εξαφανίστηκαν στη στιγμή.*** - (υποκ.) **συρματάκι** (το), **συρματένιος,** -ια. -ιο κ. **συρμστινος,** -η. -ο Ιμεσν.].

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «οτιδήποτε σύρεται ή τραβιέται (ιμάτιυ, μακριά μαλλιά κ.λπ.)», **< *σύρω*\. συρματερός,** -ή, -ό (για κοσμήματα) αυτός που έχει κατασκευαστεί με την τεχνική τής φιλιγκράνας (βλ. λ. ***φιλικγκράν).***

συρματόβεργα (η) (χωρ. γεν. πληθ.f βέργα κατασκευασμένη από σύρμα. **συρματοειδής,** -ής. -ές |συρματοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με σύρμα. **— συρματοειδώς** επίρρ.

JΗΤΥΜ. < ***σύρμα, -ατος*** + παραγ. επίθημα ***-ειδής].*** **συρματόπλεγμα** (το) **11833]** {συρματοπλέγμ-ατος | -ατα. -άτων} πλέγμα κατασκευασμένο από σύρμα, με τρόπο ώστε να υπάρχουν κενά στην πλέξη' χρησιμοποιείται για την περίφραξη χώρων: ***τα δύο σπίτια χωρίζονταν με ~ || αγκαθωτό / ηλεκτροφόρο*** ~ συν. σύρμα. [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Druhtnctz|. **συρματόπλεκτος,** -η. -ο 11887] αυτός που έχει κατασκευαστεί ***από*** πλεκτό σύρμα: ~ ***φράχτης.*** **συρματοποιείο** (το) j 18971 ο χώρος όπου κατασκευάζονται σύρματα, **συρματοποιία** (η) I1897J {χωρ. πληθ.} η κατασκευή συρμάτων. Επίσης **συρματοποίηση. συρματοποιός** (ο) [!8941 ο κατασκευαστής συρμάτιον. **συρματοπρίονο** (το) πριόνι που αποτελείται από χαλύβδινο σύρμα για την κοπή μαρμάρου ή βράχων, **συρματόσχοινο** (το) σχοινί που έχει κατασκευαστεί από σύρματα, τα οποία συστρέφονται μεταξύ τους: ***άπλωσε τη μπουγάδα στο*** ~ jj ***έκανε μια Οη?·.ιά από***

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Drahtseil]. **συρμάτωση** (η) {-ης κ. -ώσαος | -ώσεις, -ώσεων! τεχνολ. το πέρασμα των ηλεκτρικών αγωγών μέσα από τους σιολήνες.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. wiring|. **συρμή** (η) 1. επίμηκες βαθούλωμα στο έδαφος, που προκαλείται από συρόμενο βάρος συν. αυλακιά, αυλάκι, νεροσυρμή 2. τοποθεσία από την υπυία συνηθίζουν να περνούν πουλιά: ***στην κάτω ~ βγάλαμε δέκα μπεκάτσες*** **3.** η οικοσκευή ΣΥΝ. επίπλωση, εξοπλισμός **4.** ασθένεια ελαφράς μορφής, πυυ διαδίδεται με ταχύτητα σε μεγάλο μέρος τού πληθυσμού ορισμένης περιοχής συν. επιδημία, συρμός.

[ΕΤΥΜ. μτγν. **<** αρχ. ***σύρο)\.*** **συρμός** (ο) **1.** η σιδηροδρομική αμαξοστοιχία ΣΥΝ. τρένο **2.** ελαφράς μορφής ασθένεια που διαδίδεται ταχύτατα μεταξύ μεγάλου μέρους τού πληθυσμού ορισμένης περιοχής ΣΥΝ. συρμή, επιδημία · **3.** η μόδα · στη ΦΡ. *τού συρμού:* ***αυτή η λέξη είναι - τελευταία.***

[F.TYM. αρχ., αρχική σημ. «σύρσιμυ - ασθένεια ή κάτι άλλο (κακό) που εξαπλώνεται γρήγορα», **< *σύρω.*** Στη σημ. «μόδα» η λ. αποδίδει το αγγλ. irain (κυριολ. «τρένο»)[. **συρόμενος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που σύρεται, πυυ κινείται με ώθηση, συνήθ. πάνω σε σταθερή βάση: ~ ***πόρτα / παράθυρο.*** jEi ΥΜ. Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. ***σύρω\.***

Σύρος (η) νησί των Κυκλάδων μεταξύ τής Μυκόνου και τής Κύθνου. Επίσης (λαϊκ.) **Σύρσ. — Συριανός** κ. (λόγ.) **Σύριος** (ο) [μτγν.], **Συριανή** κ. (λόγ.) **Σύρια** (η), **συριανός,** -ή. -ό. σχολιο λ. ***ομόηχα.***

[ετυμ. < μτγν. Σύρος (όχστην Οδύσσεια. ***Συρίη)*** < φοιν. Sur. που αποτελεί επίσης το φοιν. όν. τής πόλης ***Τύρου\.***

Σύρος - Συρία, Σύριος - Σύρος, Συριανός - συριακός. Από το ελλην. τοπωνύμιο **Σύρος,** το επίθετο (και η ονομασία των κατοίκων) ήταν αρχικά **Σύρ-ιος** (οι ***Σύριοι*** = οι κάτοικοι τής Σύρου). Ανηθέ- τως, από το τοπωνύμιο **Συρία,** η ονομασία τού κατοίκου ήταν **Σύρος** (οι ***Σύροι*** = οι κάτοικοι τής Συρίας). Ωστόσο, επειδή τυ ***Σύριος*** έδινε την εντύπωση ότι συνδέεται κυρίως με τη Συρία, ότι είναι τυ όνομα των κατοίκων τής Συρίας και όχι τής Σύρου, για λόγους «γλωσσικής προφύλαξης», αντί τού ***Σύριος*** χρησιμοποιήθηκε το **Συριανός** κατά τα πολλά αντίστοιχα ονόματα (Σφακιανός. Ψαριανός, Καλαματιανός κ.λπ.). Έτσι, ελέχθη ***Συριανός*** αντί ***Σύριος*** (όπως και ***Παριανός*** αντί ***ΐΐάριος).*** ενώ το ***Σύριος*** χρησιμοποιείται περισσότερο για να δηλώσει (στη θέση τού ***Σύρος)*** τον κάτοικο τής Συρίας. Το επίθ. που σχηματίστηκε από το ***Συρία*** είναι τυ **συριακός *(συριακή γλώσσα),*** ενώ από το ***Σύρος*** το επίθ. είναι το **συριανός *(συριανό λουκούμι),*** απ' όπου και το όνομα των κατοίκων ***(Συριανοί).***

σύρραξη (η) {-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων} η βίαιη σύγκρουση, κυρ. μεταξύ κρατών: ***κίνδυνος επεκτάσεως τής σύρραξης σε όλη τη Βαλκανική.***

[ΗΤΥΜ. < αρχ. ***σύρραξις < συρράσσω < συ(ν)-*** + ***ράσσω*** / ***-ττω*** «χτυπώ, ρίχνω στο έδαφος» (< ****Γράχ-]ω).*** Βλ. λ. ***καταρράκτης***|. **συρραπτικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που συντελεί στυ να συρραφεί κάτι συν. συνδετικός **2. συρρσπτικό** (το) ειδικό μηχάνημα με το οποίο περ- νιούνται μικρά συρμάτινα ελάσματα, που κρατούν σταθερά συνδεδεμένα μεταξύ τους χαρτιά / έγγραφα, **συρράπτω** ρ. μετβ. |αρχ.| {συνέρραψα. συρράφθηκα. συρραμμένος κ. (λόγ.) συνερραμμένος} 1. (λόγ.-σπάν.) συνδέω (πράγματα) ράβοντάς τα μεταξύ τους: ~ ***δέρματα / υφάσματα*** ιυν. σνενο')νω **2.** (συχνότ.) συνδέο) (χαρτιά) με συρραπτικό (βλ. λ. ***συρραπτικός)*** **3.** (μτφ.) συγκεντρώνω (αποσπάσματα κειμένων) από διάφορες πηγές δημιουργώντας ένα νέο: ***συνέρραψε εργασίες άλλων και τις παρουσίασε σαν προ)τότυπο έργο δικό του. — συρραφή*** (η) [αρχ.|. **συρρέω** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {συνέρρευσα} **1.** κυλώ προς την ίδια κατεύθυνση: ***τα ρυάκια τής βροχής συρρέουν προς την κοίτη τού ποταμού*** **2.** (μτφ.) συγκεντρώνομαι (μαζί με μεγάλο αριθμό άλλων): ***πλήθη συ- νέρρευσαν στην προεκλογική του ομιλία*** ΣΥΝ. συναθροίζομαι, προστρέχω αντ. σκορπάω. ** σχολιο λ. ***-ρρ-. σύρριζα*** επίρρ. **1.** από τη ρίζα. μαζί με τη ρίζα: ***έκοψαν τα δέντρα*** ~ **2.** μέχρι τη ρίζα: ***έκοψε τα μαλλιά του*** ~ **3.** (μτφ.) από πολύ κοντά: ***το αυτοκίνητο πέρασε ~ από την κολόνα*** ΣΥΝ. τσίματσίμα. ξυστά. «** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ρρ-.***

[ι-τυ.μ. < μτγν. ***σύρριζος < συ(ν)-*** + ***-ρριζος*** (με διπλασιασμό τού αρχικού ***ρ*** εν συνθέσει) < ***ρίζα\. συρρικνώνω*** ρ. μετβ. f1839J {συρρίκνω-σα, -θηκα. -μένος) (λόγ.) κάνω (κάτι) μικρότερο, πιο περιορισμένο: ~ ***τις αρμοδιότητες / την εξουσία κάποιου || τον 15ο αι. η Βυζαντινή Αυτοκρατορία είχε συρρικνω- θεί στα εδάφη γύρω από την πρωτεύουσά της*** || (η λόγ. μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. *συρρικνούμενος,* ***-η***. -ο) ***«η ελληνική περιφέρεια /.../ ανησυχητικά συρρικνούμενη...»*** (εφημ.) ΣΥΝ. περιορίζω λντ. επεκτείνω.

|ΕΤΥΜ. < ***συ(ν)-*** + ***-ρρικνώνω*** < αρχ. ***ρικνοϋμαι (-όο-)*** «ζαρώνω, ρυτιδώνω» (< ***ρικνός,*** βλ.λ.)]. **συρρίκνωση** (η) [1866] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ο περιορισμός σε μέγεθος, το να γίνεται κάτι μικρότερο ή λιγότερο: ***η ~ τού εισοδήματος των μισθωτών || η ~ τής βάσης ενός κόμματος || η - των πωλήσεων ι τής αξίας*** των ακινήτων jj ***η εδαφική - ενός κράτους.*** **συρροή** (η) η συγκέντρωση (μεγάλου πλήθους)· φρ. *κατά συρροήν* (i) επανειλημμένα, με τρόπο που μαρτυρεί προμελετημένο σχέδιο: ***κλοπές*** - (ii) (καταχρ.-καθημ.) κατά σύστημα: ***ψεύδη*** ~.

[ετυμ. αρχ. < ***συρρέω < συ(ν)-*** + ***ρέω].*** **σύρσιμο** κ. (λαϊκ.) **σούρσιμο** (το) |συρσίμ-ατος | -ατα. -άτων} το να σέρνεται (κάτι): ***τα ~ των επίπλων γέμισαν το πάτωμα χαρακιές.*** Ιετυμ. < ***σύρω*** + επίθημα ***-σιμο.*** πβ. κ. ***πάρ-σιμο, φέρ-σιμο\.*** **συρτά** επίρρ. -* συρτός

συρτάκι (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} χορός βασισμένος σε ελληνικά λαϊκά πρότυπα, ο οπυίυς προέρχεται από χορογραφία τής ταινίας «Ζορ- μπάς» σε μουσική Μ. Θεοδωράκη.

ΙΠΤΥΜ. Υποκ. τής λ. ***συρτός\.*** **συρτάρι** (το) {συρταρ-ιού [-ιών} **1.** θήκη γραφείου, ντουλάπας ή άλλου επίπλου σε ορθογώνιο ή τετράγωνο σχήμα κατασκευασμένη έτσι. ώστε να σύρεται έξω 2. (μτφ.) σε φράσεις που δηλώνουν παραμέληση. σκόπιμη αγνόηση ή εγκατάλειψη ενός θέματος ή τη διατήρησή του στα υπ' όψιν για μελλοντική αξιοποίηση: ***«απόρρητη έρευνα κλειδωμένη εδώ και έξι χρόνια στα ~ τής κυβέρνησης»***(εφημ.) || ***«οι αρχές έβαλαν*** γο ***θέμα στο ~ αφήνοντας την παρανομία να εξελίσσεται»***(εφημ.) || ***κρατούν τα σχέδια στο ~ για έκτακτες ανάγκες*** || ***έχει ένα μεγά?·.ο ατού στο - του.*** — (υποκ.) **συρτσράκι** (το).

[ΕΓΥΜ. < μεσν. ***συρτ-άριον,*** υποκ. τού αρχ. επιθ. ***συρτός].*** **συρταριερα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} έπιπλο πυυ αποτελείται αποκλειστικά από θήκες τοποθετημένες η μία πάνω στην άλλη. που μπορούν εύκολα η καθεμία χωριστά να σύρεται έξω και μετά να επανέρχεται στη θέση της: ***ψηλή / ξύλινη / γεμάτη***

[ΕΤΥΜ. < ***συρτάρι*** + παραγ. επίθημα ***-ιέρα,*** πβ. ***κ. πουδρ-ιέρα, μπιζουτιέρα*** κ.ά.].

συρταρωτός, -ή. -ό αυτός που μπαίνει και βγαίνει από το αντικείμενο στο υποίο είναι ένθετος, συρόμενος (σαν συρτάρι): ***το κά/.υμμα τής θήκης είναι ~ || ~ θήκη.*** **— συρταρωτά** επίρρ. **συρτή** κ. (λαϊκότ.) **σουρτή** (η) **1.** εργαλείο αλιείας που αποτελείται από ψάρι ή ομοίωμα ψαριού με αγκίστρια πάνω του και το οπυίυ σύρεται με ένα μακρύ διαφανές νήμα στην επιφάνεια τής θάλασσας από βάρκα που κινείται **2.** *συρτές* (οι) δίχτυ με το οποίο πιάνονται πουλιά.

ΙΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού ρηματικού επιθ. ***συρτός*** (βλ.λ.)|. **σύρτης** (ο) {σπάν. συρτών} μεταλλικό ή ξύλινο έμβολο, με το οποίυ στερεώνεται στη θέση του ή ασφαλίζεται παράθυρο ή πόρτα ΣΥΝ. μάνταλο.

i ΕΙΥΜ. μτγν. < αρχ. σύρω}, **σύρτις** (η) {σύρτ-εως | -εις. -εων} (λόγ.) ύψωμα στις αμμώδεις περιοχές τυύ βυθού, το οποίο αλλάζει θέση και όγκο ανάλογα με τα υπόγεια ρεύματα: ***επικίνδυνη / κινούμενη*** ~. Επίσης **σύρτη.**

ΚΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο τής Λιβυκής Θάλασσας, το οποίο έχει σχηματιστεί από το ρ. ***σύρω.*** καθώς προσδιόριζε κόλπους τής περιοχής που ήταν αμμώδεις και διαμορφώνονταν από τα θαλάσσια ρεύματα|. **συρτός,** -ή, -ό αυτός πυυ σύρεται, που κινείται έχοντας επαφή με μια επιφάνεια ή το έδαφος: τυν ***έβγαλαν έξω συρτό*** || ~ **σουτ■** ΦΡ. *συρτός (χορός)* κυκλικός δημοτικός χορός με εννέα βήματα εμπρός και τρία πίσω. ο οποίος μοιάζει με τον καλαματιανό. **— συρτά** επίρρ.

[ΠΤΥΜ. αρχ. < ***σύρω].*** **συρφετός** (ο) (κακόσ.) πλήθος ετερόκλιτων και αμφίβολης αξίας ή

ήθους ατόμων: ***γύρω από τον ηγεμόνα συγκεντρώθηκε ένας - κολάκων και τσαρλατάνων.***
[I-IYM. αρχ., αρχική σημ. «οτιδήποτε παρασύρει ο άνεμος, όπως σωρός φύλλων, άχυρα κ.τ.ό.», < θ. ***συρ-φ-*** (< ***σύρω.*** με δασεία παρέκταση ***-φ-)*** + παραγ. επίθημα -ετος(πβ. κ. ***παγ-ετός, κοπ-ετός).*** Η λ. συνδ. τπίσης με γοτθ. bi-swairban '«εξαλείφω», αρχ. γερμ. swerban «περιστρέφομαι, εξαλείφω», αν θεωρηθεί ότι τυ αρχικό σ- παρουσιάζει τη φωνολογική εξέλιξη που παρατηρούμε στο ουσ. ***σέλας*** (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. ήδη αρχ.[. **σύρω** ρ. μετβ. [έσυρα, σύρθηκα} (λόγ.) **1.** τραβώ, σέρνω (βλ.λ.) **2.** (α) μετακινώ κάτι αργά με τη μία του επιφάνεια να είναι σε πλήρη επαφή με αυτήν πάνω στην οποία μετακινείται: ***σύρτε το ποντίκι πατώντας παράλληλα*** γο ***πλήκτρο...*** (μετακινήστε αργά τυ ποντίκι, ώστε να πάει υ κέρσορας στο επιθυμητό σημείο) (β) η λόγ. προστ. *σύρατε* ως επιγραφή σε συρόμενες πόρτες, συνήθ. καταστημάτων **3.** (μτφ.) αναγκάζω (κάπυιον) να ακολουθήσει τον δρόμο πυυ εγώ του επιβάλλω. να πράξει όπως εγώ επιθυμώ: ***η αντιπο?Λτευση σύρει την κυβέρνηση σε εκλογές || τον έσυρε στο δικαστήριο.***
[είύμ. αρχ. < ****σύρ-](ύ<*** *ηνΓ-]ϋ(με συριστικοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος *tw- > *ss- > s-, πβ. κ. σείω. και αντιπροσώπευση τυύ φωνηεντικού υγρού -γ- ως -υρ-, πβ. κ. ***άγυρ-της),*** συνεσταλμ. βαθμ. τού I.K. ˣtwer- «ωθώ, κινώ». Ομόρρ. αρχ. ***σαίρω*** (βλ. λ. ***σαρώνω),*** ίΙαράγ. ***σύρ-μα, συρ-μή, συρ-μός***. συρ-***της, συρ-τός. συρ-φ-ετός*** (βλ.λ.) κ.ά.]. **συς** (ο/η)]συ-ός. -ν j -ών} (αρχαιοπρ.) ο χοίρος (βλ.λ.).
[ηγυμ. < αρχ. ***σϊ)ς.*** παράλλ. τ. τού ***ύς*** (για το οποίο βλ. λ. ύαινα). Προβλήματα εγείρει το αρχικό σ-. σχετικά με το οποίο έχουν πρυταθεί οι ακόλουθες ερμηνείες: (α) Η λ. δέχθηκε την επίδρ. γειτονικής I.E. γλώσσας, η υπυία διατηρούσε το αρχικό ***σ-*** (λ.χ. λατ. sus, αρχ. γερμ. sii) (β) Η λ. προέρχεται από συμφυρμό τού ***σύς*** με τηλ. ***σίαλος*** «παχύς χοίρος» και με τη «γλώσσα» τού ΙΙσυχίυυ ***σίκα■ ύς Λάκωνες,*** που εμφανίζουν προελλην. θ. ***σι-*** (οπότε ****σίς;)*** (γ) Η λ. συνδ. με λιθ. kiaCile «χοίρος» (άποψη χωρίς ιδιαίτερη βαρύτητα, παρά την προσπάθεια συνδέσεως με την αμφίβολη «γλώσσα» τού Ησυχίου ***σωλούς■ ύς).*** Η λ. απαντά και στο μυκ. su-qo-ta = ***συ-βώ-της*** «χοιροβοσκός»], **συσκέπτομαι** ρ. μετβ. αποθ. [μτγν.]]συσκέφθηκα[μετέχω σε σύσκεψη: υι ***μέτοχοι συσκέπτονται*** ΣΥΝ. συνεδριάζω, διασκέπτομαι. **συσκευάζω** ρ. μετβ. [συσκεύασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** τοποθετώ (αντικείμενο) σε κουτί ή κιβώτιο, για να είναι ευκολότερη η μεταφορά τυυ ΣΥΝ. αμπαλάρω, περιτυλίγω **2.** τοποθετώ (εμπόρευμα) κατά ορισμένο τρόπο μέσα σε τυποποιημένο περιτύλιγμα: σε ***αυτό το τμήμα συσκευάζονται τα προϊόντα που προορίζονται για το εξωτερικό || να εμπιστεύεσαι μόνο τα συσκευασμένα προϊόντα*** συν. τυποποιώ. αμπαλάρω **3.** δημιουργώ (φαρμακευτικό παρασκεύασμα) ιυν. παρασκευάζω. — **συακευαστής** (ο) Ιμτγν.Ι. **συσκευάστρια** (η).
|ΠΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «ετοιμάζω τις αποσκευές», ***< συ(ν)- + σκευάζω < σκϊΟυ^Ι.***
συσκευασία (η) [αρχ.] {συσκευασιών} **1.** τυ να συσκευάζει κανείς (κάτι) ΣΥΝ. αμπαλάρισμα, αμπαλάζ, περιτύλιγμα **2.** (συνεκδ.) το τυποποιημένο περιτύλιγμα εμπυρεύματος (με κουτί, χαρτί πολυτελείας, φιόγκους κ.ά.): ***αεροστεγής - || ~ δώρου.*** **συσκευαστήριο** (το) {συσκευαστηρί-ου] -ων} ο χώρος στον οπυίυ γίνονται συσκευασίες. **συσκευή** (η) **1.** τεχνολ. σύνολο επιμέρους οργάνων ή/και εξαρτημάτων. πυυ συνδέονται και συνδυάζονται μεταξύ τυυς. ώστε να επιτελυύν συγκεκριμένη μηχανική λειτουργία: ***ηλεκτρική / ηλεκτρονική / ιατρική / ραδιοφωνική / τηλεφωνική / τηλεοπτική - || - θέρμανσης || οικιακές ~ || μαύρες*** - (βίντεο, τηλεοράσεις, στερεοφωνικά κ.ά.) || ***λευκές*** ~ (ψυγεία, κουζίνες, πλυντήρια κ.ά.) ΣΥΝ. μηχάνημα **2.** σύνυλο εξαρτημάτων και οργάνων, που αποσκοπούν στη μέτρηση μεγεθών. ΙΕΤΥΜ. μτγν. < ***συ(ν)- + σκευή*** «εξοπλισμός» (βλ.λ.)|. **σύσκεψη** (η) [μτγν.| [-ης κ. -έψεως | -έψεις. -έψεων} **1.** η συζήτηση που διεξάγεται μεταξύ συγκεντρωμένων προσώπων και αποσκυπεί στην από κυινυύ λήψη αποφάσεων ΣΥΝ. συμβυύλιυ. συνεδρίαση **2.** (συνεκδ.) το σύνολο των προσο>πων που συμμετέχουν στην παραπάνω συζήτηση: ***οι αποφάσεις τής ~.*** «" ςχολιο λ. ***συμβούλιο.*** **σύσκιος,** -α. -ο **1.** αυτός που τυν περιβάλλει πλούσια σκιά συν. σκιερός ανί. ηλιόλουστος **2.** *σύσκιο* (το) τυ μέρυς πυυ έχει πολλή σκιά συν. απόσκιο.
|ϋΊ υμ. αρχ. < ***συ(ν)- + -σκιος< σκιά\.*** **συσκοτίζω** ρ. μετβ. [μεσν.Ι |συσκότισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα),-μένος} **1.** κάνω (χώρο. περιυχή) να βρεθεί στο σκοτάδι: ***η βλάβη στο κεντρικό δίκτυο τής Δ.Ε.Η. συσκότισε όλη την πόλη*** συν. σκοτεινιάζω λντ. φω- τίζο) 2. (μτφ.) προξενώ σύγχυση γύρω από (κάτι), τυ καθιστώ ασαφές: ***οι νέες εξελίξεις συσκότισαν επικίνδυνα την υπόθεση*** ΣΥΝ. μπερδεύω λντ. διαφωτίζω, διαλευκαίνω. — **συσκοτισμός** (ο), **συσκότιση** (η) 11896] {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων] **1.** τυ να συσκυτι- στεί κάτι εντελο>ς. να βυθιστεί στο σκοτάδι συν. μπλακ-άουτ 2. (μτφ.) η δημιουργία σύγχυσης γύρω από κάτι. ώστε να καταστεί ασαφές, απροσδιόριστο.
σύσπαση (η) [-ης κ. -άσεως [-άσεις. -άσεων} ιατρ. η ακυύσια συστολή των μυο)ν, που διαρκεί και συνοδεύεται από μερική δυσκαμψία ορισμένων μυών. χωρίς κανείς να έχει υποστεί βλάβη.
[ΗΤΥΜ. < αρχ. ***σύσπασις < συσπώ*** (βλ.λ.)]. **σύσπαστος,** -η, -ο **1.** αυτός πυυ έχει κατασκευαστεί έτσι, ώστε να συμπτύσσεται, να μαζεύεται: ~ ***έπιπλο*** ΣΥΝ. σπαστός, πτυσσόμενος **2.** ιαγρ. αυτός που έχει υποστεί ακούσια παρατεταμένη συστολή συνυ- δευυμενη από δυσκαμψία: ~ ***μυς*** **3.** ΤΕΧΝΟΛ. *σύσπαστο* (το) απλή μηχανή που αποτελείται από μία κινητή και μία ακίνητη τροχαλία· χρησιμοποιείται για την ανύψωση αντικειμένων ΣΥΝ. (λαϊκ.) παλάγκο. [ΕΙΥΜ. (χρχ < ***συσπώ*** (βλ.λ.)[.

συσπειρώνω ρ. μετβ. {συσπείρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** κάνω (πλήθος ανθρώπου) να ενωθεί γύρω από κόμμα, άνθρωπο κ.λπ., ώστε να αποτελέσουν έ.να συμπαγές σύνολυ: ***η άδικη επίθεση κατά τού αρχηγού συσπείρωσε τους οπαδούς τού κόμματος γύρω από το πρόσωπό του*** 2. (λόγ.-κυριολ.) μαζεύω κάτι σπειροειδο>ς ή συμπιέζω κάτι σπειροει- δές: ~ τυ ***ελατήριο*** ΑΝΤ. αποσυσπειρώνω **3.** ΓΥΜΝΑΣΤ. εκτελώ συσπείρωση (βλ.λ.).
|ΗΤΥΜ. < μτγν. ***συσπεφούμαι (-όο-).*** παράλλ. τ. τού αρχ. ***συσπειρώμαι (-άο-) < συ(ν)- + σπειροϋμαι / σπειρώμαι < σπεϊρον / σπείρα*** (βλ.λ.)|. **συσπείρωση** (η) **[** 18311 i-ης κ. -ώσεως **|** -ώσεις. -ώσεων} **1.** τυ να συσπειρώνεται (κάποιος/κάτι): ***η ~ τού ελατηρίου*** ΑΝΤ. αποσυσπείρωση 2. η ένωση κάποιι»ν γύρω από πρόσωπυ. κόμμα κ.ά.. σχηματίζυντας συμπαγές σύνυλυ: ***η*** ~ των ***δυνάμεων / των οπαδών τού κόμματος*** **3.** ΓΥΜΝΑΣΤ. η στήριξη τού κορμού στο έδαφος με τα χέρια, με τα πόδια στηριγμένα στα δάχτυλα των πυδιο>ν και με τα γόνατα λυγισμένα προς τυ στήθος και ανάμεσα στα χέρια, προκειμένου να λάβει κανείς στη συνέχεια πρηνή θέση ή να εκτιναχθεί εμπρός. — **συσπειρωτι- κός,** -ή, -ό, **συσπειρωτικά** επίρρ. **σύσπορος,** -η, -ο αυτός που δεν είναι εκκυκκισμένος: ~ ***βαμβάκι.***
[ΕΤΥ.Μ. μτγν. < συ(ν)- + ***σπόρος\.*** **συσπουδάζω** ρ. μετβ. [συσπούδασα} (λόγ.-σπάν.) ακολουθώ κύκλο σπουδο>ν μαζί (με κάποιον). — συσπουδαατής (ο) 1Ι862], συαπουδά- στρια (η).
ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «σπεύδω μαζί με κάποιυν - μετέχω σε αγώνες μαζί με άλλυν αθλητή». < ***συ(ν)- + σπουδάζω*** (βλ.λ.)]. **συσπώμαι** ρ. αμετβ. απυΟ.
[συσπάσαι... | συσπάσ-τηκα, -μένος} υφίσταμαι σύσπαση: ***το πρόσωπό του συσπάστηκε από φόβο / οργή / πόνο || συσπασμένα χείλη.***
|ΕΤΥΜ. < αρχ. *συσπώ (-άω) < συ(ν)- + σπώ (-άω).* Βλ. κ. *σπάζω].*
συσσιτιάρχης (ο) [189J | [συσσιτιαρχών} ΣΓΡΑΙ. οπλίτης ή έφεδρος ή και μόνιμος υπαξιιοματικός υπεύθυνος για το συσσίτιο τής μυνάδας του.
[ΕΤΥΜ. ***< συσσίτιο + -άρχης < άρχω].*** **συσσίτιο** (το) {συσσιτί-ου | -ων} **1.** το γεύμα που μαγειρεύεται για μεγάλο αριθμό ατόμων και διανέμεται δωρεάν, συνήθ. σε καταστάσεις ανάγκης και όταν αυτοί για τυυς υπυίους πρυυρίζεται δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσουν αλλιώς την τροφή τους: τα ~ ***έσωσαν πολύ κόσμο στην Κατοχή || ~ για τους αστέγους / τους σεισμοπαθείς / τους πρόσφυγες*** **2.** (ειδικότ.) το φαγητό που προορίζεται για τους στρατιώτες.
[f.tym. < αρχ. συσσίτιον, υποκ. τού ***σύσσιτος*** «ομοτράπεζος, συνδαιτυμόνας» < ***συ(ν)-*** + σ?τυς|. **συσσωμάτωμα** (το) [1890] {συσσωματο>μ-ατος | -ατα. -άτων] 1. το να συσσωματίόνει κανείς (κάτι) ΣΥΝ. συσσωμάτωση **2.** χημ. σύνολο λίγων ατόμο>ν. ιόντων, μορίων με καθορισμένη θέση. **συσσωματώνω** ρ. μετβ. |1822| |συσσωμάτω-σα, -θηκα. -μένος} ενώνω (δύο ή περισσότερα σώματα) σε ένα σύνολο συν. συνενώνω λντ. διαχωρίζω.
συσσωμάτωση (η) [1822] [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ιόσεων} **1.** το να συσσωματώνει κανείς (κάτι) ΣΥΝ. συσσωμάτωμα **2.** ΙΙΙΧΝΟΛ. (στην υφαντυυργία) η παρασκευή λεπτού φύλλου από υλικά πυυ κανονικά δεν πρυσφέρονται για ύφανση, αλλά στην περίπτωση αυτή έχουν αναμιχθεί με συνδετικό υλικό και έχουν συμπιεστεί **3.** Κ0ΐΝί2Νΐ0Λ. σύνολο προσώπων με κυινυύς σκοπούς, συνείδηση τής κοινής τους υπόστασης και των σκοπών τους. και με ιδιαίτερη, έστω και υποτυπώδη, οργάνωση, π.χ. τα σωματεία, υι κυινότητες. οι ενώσεις, τα κόμματα, οκάδες συμφερόντων κ.ά. **σύσσωμος,** -η. -ο αυτός που εμφανίζεται με όλα του τα μέλη, χωρίς να λείψει κανείς: ~ ***η Βου?>,ή απέτισε φόρο τιμής στον εκλιπόντα ||*** ~ ο ***ελληνικός λαός θα αννισταθεί στις ξένες προκλήσεις*** ΣΥΝ. όλος, υλό- κληρυς.
ΙΕΙΥΜ. μτγν. < συί'ν)- + *-σοψος< σώμα.* Η λ. σήμαινε αρχικά «σε ένα σώμα, στο ίδιο σώμα» και πρωτοαπαντά στην Κ.Λ. *(Γ.φεσ.* 3. 6). πβ. και Ιω. Δαμασκηνό: «εν *σώμα Χριστού καί έν αίμα και άλλήλων μέλη γενόμεθα.* σύσσωμοι *Χριστού χρήματίζοντες»).* P.G. 94, I I53a|. **συσσώρευση** (η) [1871 j |-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η συγκέντρωση σε μεγάλη πυσότητα: *η ~ πλούτου στα χέρια ολίγων || - γνώσεων ι κεφαλαίων.* **συσσωρευτής** (ο) [1888| ΗΛΕΚΤΡ. **1.** σύνολο δύυ ή περισσυτέρων ηλεκτρικών στοιχείων, στα οποία είναι αποταμιευμένη χημική ενέργεια, που μετατρέπεται σε ηλεκτρική κατά τη σύνδεση με εξωτερική αντίσταση (εκφόρτιση) ΣΥΝ. μπαταρία, συστοιχία **2.** (ειδικότ.) η μπαταρία αυτοκινήτου **3.** αυτός πυυ συσσο)ρεύει ορισμένης μορφής ενέργεια· ΦΡ. *ηλιακός συσσωρευτής / συλλέκτης* βλ. λ. *συλλέκτης.*
ΙΕΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. accumulatcur|. **συσσωρεύω** ρ. μετβ. [συσσώρευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένυς) συγκεντρώνω σε μεγάλη ποσότητα: ~ ***χρέη / κεφάλαια || όσο περνά ο καιρός, τα προβλήματα / οι εκκρεμότητες συσσωρεύονται || στη διάρκεια τής απουσίας μου συσσωρεύθηκε πολ/^ή δουλειά*** ΣΥΝ. μαζεύω (βλ. κ. λ. ***σωρεύω).*** — **αυσαωρευτικός,** -ή. -ό. **συσσωρευτικά** επίρρ. [ΕΙ ΥΜ. μτγν. < ***συ(ν)-*** + σωρεύω < ***σοφός].*** **συστάδα** (η) σύνολο (δένδρων, θάμνων ή νησιών) σε συγκεκριμένη περιοχή: ***πυκνή / αραιή ~ θάμνων || οι Δ. Σαμόα αποτελούν μια ~ νησιών και νησίδων στον Πιρηνικό Ωκεανό.***
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***συστάς, -άδος*** < θ. ***συ-στα-*** (τυύ ρ. ***συν-ί-στα-μαι,*** πβ. παθ. αόρ. ***συν-ε-στά-θην)*** + κατάλ. ***-άς. -άδος].*** **συστάδην** επίρρ. (αρχαιοπρ.) στη ΦΡ. *εκ* **τού** *συστάδην* από πολύ κοντινή απόσταση: ***μάχη / αγώνας*** ~ || ***πολεμώ ι μάχομαι*** ~ ΑΜ. εξ αποστάσεως.
J.RTYM. μτγν. < θ. ***συ-στα-*** (τού αρχ. ***συν-ί-στα-μαι,*** πβ. παθ. μέλλ. ***συ-***

στα-θή-σομαι) + επιρρ. επίθημα -<5ην(πβ. κ. *φύρ-δην)* \. **συστάθηκα** ρ. - »συνιστώ **συσταίνω** ρ. ► συνιστώ **συστάλθηκα** ρ. --►συστέλλω **συστήθηκα** ρ. -»συστήνω

συσταλτικός, -ή. -ό αυτός που μπορεί να πυκαλέσει συστολή: ~ ***ερεθισμός.*** — συσταλτικά επίρρ.. συσταλτικότητα (η) | J849].

|ΕΤΥΜ. μτγν. < θ. συ-σταλ- (τού αρχ. συστέλλω, πβ. παθ. αόρ. β′ συν-ε- ***στάλην)*** + παραγ. επίθημα ***-τικός}. συσταλτός,*** -ή, -ό [18811 αυτός που έχει τη δυνατότητα να συσταλεί: ***~ ίνα / μυς.***

|ϋγυμ. < συστέλλω (βλ. λ. συσταλτική), απόδ. τού γαλλ. con-tractilef. **σύσταση** (η) (-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** η ύλη ή η ουσία από την οποία αποτελείται (κάτι): ***η ~ τύί εδάφους*** / του ***φαρμάκου*** || ***χημική/ υδατώδης / φυσική*** ~ ΣΥΝ. σύνθεση 2. η συγκρότηση, η ίδρυση:

θεατρική ομάδας || - ***ανωνύμου εταιρείας ι σωματείου ι διοικητικού οργάνου / οργανισμού / δικαστηρίου / επιτροπής*** || ***~ συμμορίας*** || ***αυτό το πρόβλημα υπάρχει από συστάσειύς*** τού ***ελληνικού κράτους*** ΣΥΝ. συγκρότηση αμ. διάλυση 3. (συνεκδ.) τα μέλη ή τα όργανα από τα οποία αποτελείται μια οργάνο)ση: ***ακόμα δεν ανακοινώθηκε η ~ τού νέου υπουργικού συμβουλίου*** συν. σύνθεση 4. (συνήθ. στον πληθ.) το να συστήσει κανείς κάποιον με τη γνωστοποίηση τού ονόματος και ενδεχομένως τής ιδιότητάς του: ***αφού έγιναν οι απαραίτητες -, καθίσαμε στο τραπέζι*** συν. γνωριμία 5. πιστοποιητικό ή προφορική δήλωση για τις ικανότητες τρίτου ατόμου και για την προηγούμενη επαγγελματική ή άλλη πείρα του: ***χωρίς συστάσεις δεν μπορούσε να βρει δουλειά*** || ***για την υποτροφία χρειαζόταν τις ~ δύο τυυλάχιστον καθηγητών του*** συν. συστατική επιστολή · **6.** προτροπή για την υιοθέτηση συγκεκριμένης συμπεριφοράς ή στάσης: ***ύστερα από ~ τού γιατρού έκοψε το κάπνισμα*** συν. συμβουλή, υπόδειξη **7.** η κριτική που συνοδεύεται από υπόδειξη συγκεκριμένης συμπεριφοράς: ***ούτε καν*** οι ***αυστηρές ~ τής αστυνομίας δεν τους νουθέτησαν*** συν. παρατήρηση · 8. (σπάν.) η διεύθυνση τής κατοικίας ή τού τόπου εργασίας (κάποιου): ***ήθε/.α να σας στείλω γράμμα, αλλά δεν είχα τη ~ σας*** συν. διεύθυνση. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***δομή.***

Γετυμ. < αρχ. ***σύστασις.*** αρχική σημ. «το να στέκεται κανείς δίπλα σε κάποιον», < ***συνίστημι / -ίσταμαι*** (πβ. κ. ***στάσις).*** Ήδη αρχ. οι σημ. «πολιτική ένωση - δομή, σύνθεση (μερών ή ουσιών)», ενώ μτγν. είναι η σημ. «υπόδειξη, πρυτροπή»). ***συστασιώτης*** (ο) {συστασιωτών} (σπάν.) πρόσωπο πυυ συμμετέχει σε εξέγερση, σε στάση.

Γετυμ. αρ^. < ***συ(ν)-*** + ***στασιώτης*** «στασιαστής» < ***στάσις]. συστατικός,*** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη σύσταση, με τα στοιχεία από τα υποία αποτελείται (κάτι): ~ ***στοιχείο / ουσίες*** 2. αυτός που σχετίζεται με την ίδρυση, τη συγκρότηση (θεσμού, οργανισμού κ.λπ.) 3. *συστατικό* (το) καθένα από τα στοιχεία που απυτελυύν (κάτι): τα ~ του ***παρασκευάσματος ι τού φαρμάκου*** || ***τα ~ τύί μπετόν είναι άμμυς, νερό, τσιμέντο και χαλίκια*** || ***θρεπτικά*** ~ 4. αυτός που βεβαιώνει για τον χαρακτήρα ή την επίδοση (κάποιου)· ΦΡ. *συστατική επιστολή* το σημείωμα όπου γράφει κανείς πληροφορίες για πρόσωπο που γνωρίζει και με το οποίο συστήνει το πρόσωπο αυτό. προκειμένου να επιλεγεί για συγκεκριμένη θέση (π.χ. εργασία, υποτροφία κλπ.): ~ ***από τον πρώην εργοδότη μου / από καθηγητή μου.***

ΙΕΤΥΜ- μτγν. < θ. συ-στα- (τού ρ. ***συνίστημι / -ίσταμαι***), πβ. ***κ. στατικός, σύ-στασις\.***

συστεγάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. ϊαρχ.Ι Ισυστεγάσ-θηκα (καθημ. -τη- κα), -μένυς) βρίσκομαι στυ ίδιο κτήριο (με άλλυν): οι ***δύο υπηρεσίες συστεγάζονται σε ένα ανακαινισμένο νεοκλασικό. — ουστέγαση*** (η).

συστέλλω ρ. μετβ. {συνέστειλα, συστάλθηκα (λόγ. συνεστάλην, -ης. -η...), συνεσταλμένος) **1.** ενεργώ, ώστε (κάτι) να χάσει όγκο ή έκταση· (συνήθ. το μεσυπαθ.): ***ορισμένα σώματα*** συστέλλονται, ***όταν μειώνεται η θερμοκρασία τυυς*** ΣΥΝ. μικραίνω, σμικρύνω ΑΝΤ. διαστέλλω. μεγεθύνω, μεγαλώνω 2. (η μτχ. συνεσταλμένος, ***-η. -ο)*** βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μετοχή.***

ΓΕΤΥΜ. αρχ. < ***συ(ν)-*** + ***στέλλω*** (βλ. λ. ***στέλνω).*** Οι σύγχρονες σημ. ήδη αρχ·ϊ·

σύστημα (τυ) {συστήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** σύνυλο στοιχείων που αλληλεπιδρυύν και αλληλεξαρτώνται με βάση καθορισμένους κανόνες: ***η γλώσσα είναι*** ~ || το ***φωνητικό / μορφολογικό / κλιτικό*** ~ ***μιας γλώσσας***■ (ειδικότ.) **2.** ΑΝΑΤ. σύνολο οργάνων, τα οποία επιτελούν από κοινού μία ή περισσότερες λειτουργίες: ***πεπτικό*** *Ι* ***νευρικό*** (βλ.λ.) / ***αναπνευστικό*** ~ (βλ.λ.)' φρ. ***ανοσοποιητικό σύστημα*** βλ. λ. ***ανυσυποιητικός*** **3.** σύνολο σωμάτων που τείνουν πρυς ισορροπία ή βρίσκονται σε ισορροπία: ***θερμοδυναμικό*** - **4.** ΑΣΤΡΟΝ. σύνολυ δύο ή περισσοτέρων σωμάτων, τα οποία συνδέονται λόγω κοινής καταγωγής και εξαιτίας τής βαρυτικής έλξης που ασκεί τυ ένα στο άλλο και τα οποία βρίσκονται σε τροχιά γύρω από ένα κέντρο βάρους: ***η/.ιακό ~*** **5.** σύνολο μηχανισμών για την εξυπηρέτηση σκοπού: ***Εθνικό ~ Υγείας*** || ~ ***δασοπυρόσβεσης*** || ***~ προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων / πρόνοιας*** · **6.** (α) τύπος οικονομικής, κοινωνικής ή πολιτικής οργάνωσης: ***καπιταλιστικό / κομουνιστικό / πολιτειακό / πολιτικό / κυινυ.- βου/.ευτικό ~ [] το - τής αντιπροσωπευτικής / άμεσης δημοκρατίας*** || ***συγκεντρωτικό*** ~ (βλ.λ.) ΣΥΝ. μοντέλο (β) (κακόσ.) το σύνολο των κοινωνικών και πολιτικών δυμών που εξασφαλίζουν τη διατήρηση τής φύσης τού καθεστώτος, κυρ. των αρνητικών του πλευρών (συνεκδ.) το κυρίαρχυ καθεστώς και όσοι το υπηρετούν: ***το ~ φταίει για όλα*** jj ***υπηρετεί το ~*** || ***βασική μομφή κατά των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων είναι ότι τελικά ενσωματώνονται στυ*** ~ ΣΥΝ. κατεστημένο **7.** το συγκροτημένο σύνολο μεθόδων με τις οπυίες διεξάγεται (κάτι): νέο /

επαναστατικό / παραδοσιακό ~ || - ***διδασκαλίας / εκμάθησης ξένων γλωσσών*** / ***καταμέτρησης*** των ***ψήφων*** || ***σωφρονιστικό*** ~ (βλ.λ.) jj ~ ***διακυβέρνησης / εισαγωγής στα πανεπιστήμια*** || ***εκλογικό / εκπαιδευτικό*** ~ ΦΡ. (α) ***τυφλό σύστημα*** τρόπος πληκτρυλόγησης σε γραφομηχανή ή ηλεκτρονικό υπυλυγιστή, κατά τον οποίο δεν χρειάζεται να κυιτά κανείς τα πλήκτρα ενώ γράφει (β) ***σύστημα Μπράιγ*** τρόπος ανάγλυφης γραφής τής γλώσσας, για να μπορούν να διαβάζουν όσυι δεν έχουν όραση (γ) ***αναλογικό εκλογικό σύστημα I αναλογική*** (η) βλ. λ. ***αναλογικός*** **8.** (α) σύνολυ από επιμέρους τμήματα, εξαρτήματα, στυιχεία που συνδέονται μεταξύ τους και αλληλεπιδρούν επιτελώντας συγκεκριμένυ έργο: ***τεχνολογικά*** ~ || ~ ***τηλεπικοινωνίας / πληροφορικής*** || δορυφορικά ***~ τηλεόρασης*** **[[** ***- παρακολούθησης / ελέγχου / συναγερμού / φωτισμού / Θέρμανσης / π/.οήγησης / έγκαιρης πρυει- δοποίησης / πηδαλιουχήσεως πλοίου ι κροσγειώσεως αεροπλάνου*** (β) τρόπος κατασκευής ή λειτουργίας: ***είναι κα/.ιός μάστορας, δεν ξέρει τα νέα*** ~9. η μεθοδικότητα. υ υργανωμένυς τρόπος εργασίας ή/και δι- ευθετήσεως ζητημάτων: ***έχει ~ στη δουλειά της*** || ***δουλεύει με*** - ΣΥΝ. οργάνωση · 10. η συνήθεια, ο συνήθης τρόπος με τον οποίο συμπε- ριφέρεται ή ενεργεί κανείς: ***εδώ και δύο μήνες έχει αλλάξει*** ~ · ***κοιμάται νωρίς τα βράδια*** |j ***το έχει ~ να αργεί στα ραντεβού του***■ ΦΡ. ***κατά σύστημα / εκ συστήματος*** με τρόπο επαναλαμβανόμενο, συχνά, συστηματικά: ~ ***αντιγράφει στα διαγωνίσματα*** συν. συστηματικά

11. οργανωμένο σύνολυ ιδεών, αρχών ή θεωριών για την περιγραφή ή την ερμηνεία φαινομένων, ***εγελιανό ι φϊ/.οσοφικό*** ~ || ~ αξιών συν. μοντέλο 12. τρόπυς κατηγοριοποίησης ή συμβολισμού με βάση ένα ή περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά: ***ταξινομικό / δεκαδικό ~*** || ***περιοδικό ~ των (χημικών) στοιχείων*** (βλ. λ. ***περιοδικός, ι*** πν.) || ***~ επιστημών*** 13. υ τρόπος με τον οπυίυ αγωνίζεται μια αθλητική ομάδα: ο ***προπονητής εφαρμόζει ένα μοντέρνυ ~1| παίζει με επιθετικό / αμυντικό ~*** || ***αγωνίζεται με*** - ***ζώνης*** 14. τυπυπυιημένο σύνολυ συνδυασμένων σημείων σε τυχερό παιχνίδι: ~ ΠΡΟ-ΙΙΟ j| ~ ΛΟΤΤΟ 15. ΦΥΣ. ***σύστημα αναφοράς*** βλ. λ. ***αναφορά*** 16. ο τρίτος βαθμός τής οργάνωσης στον πρυσκοπισμό 17. μους. το πρότυπο των μουσικών φθόγγων και των μεταξύ τους διαστημάτων, με το υπυίο οργανώθηκε η αρχαία ελληνική μουσική. — (υποκ.) **συστημστάκι** (το). σχολιο λ. ***δομή.***

|ΚΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «οργαναψένη διάταξη μερών», < θ. ***συ-στη-*** (τού ρ. ***συνίσταμαι,*** πβ. κ. αόρ. β′ συν-έ-στη-ν) + επίθημα ***-μα.*** ΙΙ λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. system. γαλλ. systeme. γερμ. Sysiem κ.ά.|.

συστηματικός, -ή, -ό Ιμτγν] 1. αυτός που σχετίζεται με σύστημα, με σύνολο δηλ. στυιχείων αλληλεξαρτώμενων βάσει καθορισμένων σχέσεων ή κανόνων: ~ ***σχέσεις*** 2. αυτός τού οποίου οι ενέργειες γίνονται με καθορισμένο και οργανωμένο τρόπυ: ***είναι ~ στη δυυ/.ειά του*** [| ~ ***μελετητής*** / ***φοιτητής*** συν. υργανωμένος, τακτικός, μεθοδικός ανγ. ακατάστατος 3. αυτός πυυ γίνεται με σύστημα, σοβαρά και οργανωμένα: ~ ***έρευνα*** / ***ανάκριση*** 4. αυτός που γίνεται με σταθερό και επαναλαμβανόμενο τρόπο: ~ ***παρουσία*** / ***παρενόχληση*** || ***η*** - ***αναφορά στυ πρόσωπό μυυ καταντά ενοχλητική*** || ***κάνει ~ χρήση αποφθεγμάτων*** συν. τακτικός, μεθυδικός. σταθερός αντ. ασταθής **5.** βιολ. ***συστηματική*** (η) κλάδος πυυ έχει ως αντικείμενυ την ταξινόμηση των υργανι- σμών σε ιεραρχία και τη διερεύνηση των μεταξύ τους σχέσειον συγγενείας · 6. (α) ιλτρ. ***συστηματική νόσος*** ασθένεια που πρυσβάλλει μόνον τους ιστυύς ενός ανατομικυύ συστήματος, ανεξάρτητα από τη θέση που αυτοί κατέχυυν στον οργανισμό (β) τυχολ. ***συστηματικό παραλήρημα*** παραλήρημα κατά το υπυίυ οι παράλογες ιδέες συνδέονται μεταξύ τους σταδιακά, ώστε να δίνουν την εντύπωση λογικά οργανωμένου συστήματος **7.** θρ.ολ. ***συστηματική Θεολογία*** κλάδος που περιλαμβάνει όσους επιμέρους τομείς σχετίζονται με τη συστηματική ανάλυση τής χριστιανικής πίστης, δηλ. τη δογματική, την ιστορία των δογμάτων, τη συμβυλική και την απυλογητική. — αυ- στηματικ-ά / -ώς [1799] επίρρ. ** ιχολιο λ. ***διάστημα.***

συστηματικότητα (η) 11801J {χωρ. πληθ.) το να είναι κανείς συστηματικός, μεθοδικός.

συστηματοποιώ ρ. μετβ. 118571 Ισυστηματοποιείς... | συστηματοποίησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένοςΙ 1. δίνω σε (κάτι) συστηματικό, οργανωμένο χαρακτήρα: ***αν δεν συστηματοποιήσεις τη δουλειά σου, μην περιμένεις αποτελέσματα*** || ***συστηματοποιημένη παιδεία*** συν. οργανώνω αντ* αποδιοργανώνω 2. κατατάσσω (κάτι) σε κατηγορίες: ***συστηματοποιημένο υλικό*** / ***αρχείυ.*** — συστηματοποίηση (η) [1848].

[τ·] υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. systemaiiserj.

συστημένος, -η. -ο ► συνιστώ / συστήνω

συστημικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται ή επηρεάζει στυ σύνυλό του ένα σύστημα (συνήθ. πολιτικό. κοινο)νικό, οικυνυμικό): ~ ***κρίση*** / ***αλλαγή.*** — αυστημικά επίρρ.

|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. systcmic. Η λ. δεν έχει σχηματιστεί κανονικά κατά την ελληνική μορφυλυγία (πβ. μτγν. ***συστηματ-ικός),*** αλλά από τυ θέμα τής ονομαστικής πτιόσης (***σύστημ-α*** + ***-ικός)*** κατά το πρότυπο τής αντίστοιχης αγγλικής. Εμφανίστηκε κατά τυ J970].

συστήνω ρ. μετβ. {σύ-στησα, -στήθηκα, -στημένος) 1. παρουσιάζω (κάποιον σε κάποιυν άλλον), για να γνωριστούν: να ***συυ συστήσω τον μέλλοντα σύζυγό μυυ*** || ***συστηθήκαμε νωρίτερα μόνυι μας*** συν. γνωρίζω· (η μτχ. ***συστημένος, -η. -ο) 2.*** αυτός τον οποίο συνοδεύουν συστάσεις, που παρουσιάζεται σε κάποιον, χωρίς ο τελευταίυς να τον γνωρίζει προσωπικά, αλλά έχυντας μάθει για αυτόν από άλλους: ***πήγε συστημένυς στυν προσυπάρχη και εξυπηρετήθηκε αμέσως*** συν. (οικ.) μιλημένος 3. (γράμμα ή δέμα) που πρέπει να παραδυθεί από τον ταχυδρόμο στα χέρια τυύ παραλήπτη: το ***έστειλα συστημένυ. για***

συνιστώ. στήνω\. σύστησα ρ. ►
συνιστώ / συστήνω
συστοιχία (η) Ιαρχ.} {συστοιχιών} **1.** τυ να βρίσκονται δύο ή περισσότερα πράγματα από την ίδια μεριά, τοποθετημένα παράλληλα ή σε ζεύγη: ~ ***πυροβό/>ων / πυραύλων ι βλημάτων*** · 2. ηλΕΚΤΡ. *ηλεκτρική συστοιχία* η σύνδεση μεταξύ δύο ή περισσοτέρων ηλεκτρικών γεννητριών συν. μπαταρία. σχολιο λ. ***στοίχος. σύστοιχος,*** -η, -ο **1.** αυτός που είναι τοποθετημένος στην ίδια σειρά με άλλυν ή σε σχέση με αυτόν 2. ΓΛΩΣΣ. (κυρ. στην αρχαία ελληνική σύνταξη) *σύστοιχο* (ή *εσωτερικό) αντικείμενο* βλ. λ. ***εσωτερικός.*** ■ **σύστοιχα / συστοίχως** Ιαρχ.] επίρρ. σχολιο λ. ***στοίχος.***
[ΗΤΥΜ. αρχ. < ***συ(ν}-*** + ***στοίχος*** (βλ.λ.)]. **συστολή** (η) **1.** το να χάνει ένα σώμα τον όγκο. την έκταση ή κάποια άλλη διάστασή του ΑΝΤ. διαστολή 2. ΦΥΣ. το φαινόμενο κατά το οποίο περιορίζονται ο όγκος, το μήκος, το πλάτος, το ύψος και η επιφάνεια ενός σώματος ύστερα από μείωση τής θερμοκρασίας: ~ ***μετάλλων / ρευστών*** ΛΜ. διαστολή **3.** ΑΣΤΡΟΝ. το φαινόμενο κατά το οποίο οι δυνάμεις βαρύτητας στο εσωτερικό τού ουράνιου σώματυς οδηγούν σε συμπύκνωση μεγάλων μαζών 4. ΙΑΤΡ. τυ φαινόμενο κατά το οποίο ένα όργανο συσπάται και μικραίνυυν οι κοιλότητές του: - ***καρδίας / μήτρας*** ΑΝΤ. διαστολή **5.** ΓΛΩΣΣ. η μεταβολή μακρού φωνήεντος σε βραχύ · 6. (μτφ.) το να μη διαθέτει κανείς θάρρος, το να συμπεριφέρεται ντροπαλά: ***η φυσική ~ του τον κάνει να περνά απαρατήρητος*** ΣΥΝ. ντροπαλότητα, ντροπή. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ντροπή.***
[ετυμ. μτγν. < αρχ. συστέλλω (πβ. κ. ***στέλλω - στολή).*** Ήδη μτγν. οι σημ. «σύσπαση (κατά τον καρδιακό σφυγμό)'>. «βράχυνση μακρού φωνήεντος», καθώς και η γενική σημ. «συρρίκνωση, περιορισμός (τού όγκου ενός σώματος)»!, **συστολικος,** -ή. -ό [1879] φυσιολ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τη συστολή λντ. διαστυλικός **2.** (α) *συστολική πίεση* η μέγιστη αρτηριακή πίεση (β) *συστολικό φύσημα* το φύσημα πυυ ακυύγεται κατά τη συστολή τής καρδίας.
[J-ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. systoliquc]. **συστρατεύομαι** ρ. αμετβ. |αρχ.| {συστρατεύ-θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} 1. κατατάσσομαι στυν στρατό μαζί με κάποιον άλλον 2. (κυρ. μτφ.) υπηρετώ μαζί με κάποιον άλλον μια ιδέα ή ιδευλογία. έναν πολιτικό, κοινωνικό κ.λπ. σκοπό: ***όλος ο πολιτικός κόσμος έχει συστρα- τευθεί για την επιστροφή των «Μαρμάρων» τού Παρθενώνα. — συ- στράτευση*** (η).
συστρατιώτης (ο) Ιαρχ-J {συστρατιωτών! **1.** πρόσο)πο που έχει υπηρετήσει τη θητεία του κατά την ίδια περίοδο ή στην ίδια μυνάδα με άλλον 2. πρόσωπο που έχει πυλεμήσει μαζί με άλλον ΣΥΝ. συμπολεμιστής **3.** (μτφ.) πρόσωπο που αγωνίζεται μαζί με άλλον ΣΥΝ. συναγωνιστής, **συστράφηκα** ρ. * συστρέφω
συστρέφω ρ. μετβ. [αρχ.J {συνέστρ-εψα, (λόγ.) -άφην, -ης, -η..., -αμ- μένος) στρέφω (κάτι) γύρω από τυν εαυτό του ΣΥΝ. κουλλουριάζω, στρίβω. — **συστροφή** (η) |αρχ.|. **συσφαιρώνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [μεσν.Ι {συσφαιρώ-θηκα. -μένος! (κυρ. για ορισμένα είδη ζώων) δίνω στυ σώμα μυυ σφαιρικό σχήμα, μαζεύομαι για να προφυλαχθώ, γίνομαι (σαν) μπάλα: υ ***σκαντζόχοιρος συσφαιρώνεται, για να προστατευθεί από τους εχθρούς του.***
ΣΧΟΛΙΟ λ. ***αποθετικός. συσφίγγω*** ρ. μετβ. 118631 {συνέσφιξα, συσφίχθηκα, συνεσφιγμένος}
σφίγγω από όλες τις πλευρές, πιέζω από παντού ΣΥΝ. περισφίγγω 2. (για σχέση, δεσμό) φέρνω εγγύτερα, ισχυροποιώ: ***οι δύο χώρες συνέ- σφιξαν τις σχέσεις τους με εμπορικέα και πολιτιστικές συμφωνίες.***
συσφιγκτικός, -ή, -ό 11863].
συσφιγκτήρας (υ) ΤΠΧΝΟΛ. μηχανική διάταξη που χρησιμεύει για στερέωση, σύνδεση ή συγκράτηση αντικειμένων.
|ετυμ. < μτγν. ***συσφνγκτήρ. -ήρος,*** αρχική σημ. «(ζώνη. χιτώνας κ.λπ.) που συσφίγγει», < ***συσφίγγω\. σύσφιγξη*** (η) {-ης κ. -ίγξεως | -ίγξεις. -ίγξεων} **1.** το να σφίγγει κανείς κάτι με δύναμη, να το κάνει πιο σφιχτό · φρ. *σύσφιγξη* **προσώπου** / *σώματος* αισθητική παρέμβαση που απυσκυπεί στην αντιμετώπιση τής χαλάρωσης τού δέρματος με τη χρήση ειδικών καλλυντικών προϊόντων και μηχανημάτων αισθητικής: ***με τέσσερεις συσφίγξεις προσώπου υπάρχει μια ορατή μείωση των ρυτίδων*** **2.** (για σχέση, δεσμό) η ισχυροποίηση: ***οι υπουργοί Εξωτερικών εργάζονται για τη ~ των σχέσεων*** των ***δύο χωρών*** || ***η ~ των δεσμών που ενώνουν δύο λαούς.***
Ιετυμ. **<** μτγν. ***σύσφίγξις < συσφίγγω{. συσχετίζω*** ρ. μετβ. 11854| {συσχέτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} εξετάζω και πρυσδιυρίζω τη σχέση μεταξύ (δύυ ή περισσοτέρων πραγμάτων): ***συσχετίζοντας το χθεσινό έγκλημα με ένα παλαιότερο, κατόρθωσαν να εντοπίσουν τον δράστη*** ΣΥΝ. σχετίζω, συνδέω.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. correlerj. **συσχετικός,** -ή, -ό [18341 γλωσσ. **1.** *συσχετικές αντωνυμίες* υι ερωτηματικές. δεικτικές, αναφορικές και αόριστες αντωνυμίες, πυυ εκφράζουν αντίστοιχες μεταξύ τυυς έννυιες, π.χ. ***πόσος - τόσος - όσος***
συ *σχετικά επιρρήματα* τα επιρρήματα πυυ εκφράζουν αντίστοιχες μεταξύ τους έννοιες, π.χ. ***πόσο - τόσο - όσο.***
[LiTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. correlatif]. **συσχετισμός** (ο) 11861] 1. το να συσχετίζει κανείς (κάτι) με (κάτι άλλο): ο ~ των ***δύο εγκλημάτων οδήγησε την αστυνομία στα ίχνη τού δο/.οφόνου*** συν. συσχέτιση **2.** η ποσοτική σχέση στην οπυία βρίσκυ- νται δυνάμεις που αντιπαρατίθενται ή συγκρίνυνται: ***με τη μείωση τού ποσοστού των αριστερών κομμάτων άλ?*.αξε ο ~ δυνάμεων στη Βουλή || ο - ισχύος των δύο χωρών || αλλαγή στους πολιτικούς ~ τής Ευρώπης.*** Κπίσης **συσχέτιση** (η) 11888]. I LiTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. correlation].

σύφιλη (η) **[1876]** {χωρ. πληθ.} ιλτρ. σοβαρό αφροδίσιο νόσημα, πυυ. αν μείνει χωρίς θεραπεία, επηρεάζει το νευρικό σύστημα, τις αρτηρίες και τυ δέρμα ΣΥΝ. (λαϊκ.) μαλαφράντζα. γαλλική αρρώστια. ^ σχολιο λ. ***κύριος.***
[ετυμ. < νεολατ. syphilis < Syphilus. ονυμασία τυύ κεντρικυύ ήρωα στο ποίημα Syphilis sive morbus Gallicus «Σύφιλη ή η γαλλική αρρώστια». που έγραψε ο Ιταλός φυσικός και ποιητής Girolamo Fracastoro (16ος αι.) [.
συφιλιδικός, -ή. -ό |1876| **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τη σύφιλη
συφιλιδικός (ο), *συφιλιδική* (η) πρόσωπυ που πάσχει από σύφιλη, **συφιλιδισμός (Ο) [1876| ιλγρ. ο** εμβολιασμός πειραματόζωυ με το
μικρόβιο τής σύφιλης (ωχρά σπχιρυχαίτη) στο πλαίσιο πειραμάτων, **συφορά** (η) ► συμφορά
συφοριασμένος, -η, -υ (λαϊκ.) αυτός πυυ τυν έχυυν βρει μεγάλες συμφορές συν. δυστυχισμένος, δύσμυιρος αντ. ευτυχισμένος, **συχαρίκια** (τα) {χωρ. γεν.! (λαϊκ.) **1.** χρήματα ή δώρο σε αυτόν που αναγγέλλει πρώτος ευχάριστη είδηση: ***ποιος θα πάρει τα ~;*** (ποιος θα ανακοινώσει την ευχάριστη είδηση:) 2. (συνεκδ.) η ευχάριστη είδηση
τα συγχαρητήρια.
ι-τυμ. I Ιληθ. τού μεσν. ***συ(γ)χαρίκιν*** < θ. ***συγχαρ-*** (τού αρχ. ***συγχαίρω,*** πβ. υποτ. αορ. ***συγχαρ-ώ)*** + υπυκ. επίθημα ***-ίκι(ο)ν\. συχνά*** επίρρ. · πολλές φορές: ***μου συμβαίνει ~ κάτι τέτοιο και ξέρω πώς να το αντιμετωπίσω || δεν τον βλέπω ~· έχει καιρό να περάσει από 'δώ*** I) ***δεν πηγαίνω ~ στο θέατρο · δυο-τρεις φορές τον χρόνο*** ΑΝΐ. σπάνια, αραιά · φρ. (α) **πόσο** *συχνά* πόσες φορές (μέσα σε ορισμένη χρυνική περίυδυ): ***— πηγαίνεις στον οδοντίατρο: -Δύο φορές τον χρόνο*** (β) *συχνά-πυκνά* πυλλές φυρές, αρκετά συχνά, **συχνάζω** ρ. αμετβ. ίμτγν.Ι {σύχνασα} συνηθίζω να πηγαίνω τακτικά: ***σ' αυτό το στέκι συχνάζουν φοιτητές. συχνάκις*** επίρρ. (αρχαιοπρ.) συχνά.
Ιετυμ. αρχ. < ***συχνός*** + επιρρ. επίθημα ***-(ά)κις,*** πβ. κ. ***πολλ-άκις***|.
συχνό- κ. **συχν-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι γίνεται συχνά ή σε τακτά χρονικά διαστήματα: ***συχνο-βλέπω, συχνο-διαβαίνω, συχνο-κοιτάζω, συχνο-περνώ, συχνο-ρωτώ. συχν-ουρία.***
[εύμ. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ. ***συχνός\. συχνός,*** -ή. -ό αυτός που συμβαίνει τακτικά, πυυ επαναλαμβάνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα: υι ***γείτονες σχολιάζουν τις ~ επισκέψεις του στο σπίτι της*** || ~ ***δρομολόγια*** συν. τακτικός, αλλεπάλληλος ανί. αραιός, σπάνιυς.
LiTYM. αρχ., αβεβ. ετύμου. λ. τής καθημερινής γλώσσας. Έχει διατυπωθεί η υπόθ. ότι η λ. ανάγεται σε τ. ****τυκ-σνός.*** που θα είχε αρχικώς τη σημ. «πυκνός, πεπιεσμένος» (αλλά η τρυπή τυύ αρχικού γ- σε σ- δεν ερμηνεύεται εύκολα) και περαιτέρω σε ρ. *iuk-. μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *tuak- «συσφίγγω. συμπιέζω»1. **συχνότητα** (η) {συχνοτήτων} **1.** το να συμβαίνει (κάτι) σε τακτά χρυνικά διαστήματα: ***η ~ των εμφανίσεών του στην περιοχή κίνησε το ενδιαφέρον τής αστυνομίας*** συν. πυκνότητα **2.** τυ πόσο συχνά συμβαίνει ή εμφανίζεται (κάτι): ***σε ποια ~ παρατηρείται αυτό το φαινόμενο; || σε μεγά?*η / μικρή*** · **3.** φυσ. (α) ο αριθμός των επαναλήψεων περιοδικού φαινομένου στη μυνάδα τυύ χρόνου (β) ο αριθμός των πλήρων παλμών εναλλασσόμενου ρεύματος ανά δευτερόλεπτο (γ) ο αριθμός των ηχητικών κυμάτων ανά δευτερόλεπτο (δ) ο αριθμός των πλήρων περιυδικών παλμών ενός ηλεκτρομαγνητικού κύματος ανά δευτερόλεπτο · φρ. *ακουστική συχνότητα* βλ. λ. ***ακουστικός*** **4.** το μήκυς κύματος στο οποίο εκπέμπει ένας ραδιοφωνικός ή τηλεοπτικός σταθμός: ***η ~ τού δημοτικού σταθμού τής Αθήνας είναι 98,4***1| ***αλλάζ ~ || βρίσκω τη ~ ενός τηλεοπτικού σταθμού και την αποθηκεύω σε κανάλι στο βίντεο*** **5.** η κατάσταση στην υπυία βρίσκεται κάποιος: ***είμαστε σε διαφορετικές ~ άλλα πιστεύω εγώ. άλλα αυτός.***
[ετυμ. < μεσν. ***συχνότης. -ητος*** < αρχ. ***συχνός.*** Ο φυσ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. frcquencyl. **συχνουρία** (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. η συχνή απυβυλή υύρων. η υπυία μπορεί να οφείλεται σε παθολογικά αίτια.
IETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. sychniirie|. **συχωρεμένος,** -η, -ο **1.** ια) αυτός που έχει λάβει άφεση για τις αμαρτίες του. που του έχουν συγχωρηΟεί τα λάθη (β) (σε ελλειπτικό λόγο), με τη σημασία «σε συγχωρώ», «δεν πειράζει»: ~. ***αλλά υπο- σχέσου ότι δεν θα το ξανακάνεις!*** 2. (ευφημ.) αυτός που έχει πεθάνει: ***άφησε χήρα και δύο ορφανά, ο*** ~ συν. μακαρίτης. σχολιο λ. ***μακαρίτης. πεθαίνω. συχώρεση*** (η) ^συγχιόρηση **συχωριανός,** -ή. -ό -> συγχωριανός
συχώριο (το) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το να απαλλάσσεται κανείς από τον Θεό ή τους συνανθρώπους του από τις αμαρτίες του συν. συγχώρηση. άφεση · φρ. *μπουκιά και συχώριο* (ι) (ως χαρακτηρισμός) για εξαιρετικά νόστιμο φαγητό: ***έφτειαξε ένα αρνάκι.*** ~.'(ii) (οικ.) για πολύ όμορφο, ελκυστικό άτομο: ***Πέρασε μια μικρή, ~! Σκέτο κουκλί!*** συν. κόμματος.
[ετυμ. < μεσν. ***συ(γ)χώριον< συ(γ)χωρώ*** (υποχωρητ.), κατά το σχήμα ***συμπάθιο - συμπαθώ].*** **συχωρ(ν)ώ** ρ. -> συγχωρώ **συχωροχάρτι** (το) - »συγχωροχάρτι
σύψυχος, -η, -ο κ. **σύμψυχος** Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που συμμετέχει σε κάτι με όλη του την ψυχή **2.** (στον τ. *σύμψυχος)* αυτός που περιέχει ή περιλαμβάνει κάθε έμψυχυ υν που βρίσκεται πάνω του ή εξαρτά- ται από αυτόν συν. αύτανδρος. **— σύψυχα** επίρρ. **σφαγάρι** κ. **σφαγάδι** (το) (σφαγαρ-ιού | -ιών) I.ζώο πυυ προορίζεται για σφαγή: ***μαρκάρουν με κόκκινο χρώμα τα για να τα ξεχωρίζουν από τα άλλα*** συν. σφάγιυ **2.** το κρέας πυυ προέρχεται από

σφαγμένο ζώο ΣΥΝ. σφάγιο.
|Γ.ΤΥΜ. < *β.σφαγ-* (τού ρ. *σφάζω*, πβ. κ. *σφαγ-ή*) + παραγ. επίθημα *-άδι / -άρι* (πβ. κ. *μοιρ-άδι, κλων-άρι)*\. **σφαγέας** (υ) {σφαγ-είς, -έων} **1.** αυτός που έχει ως επάγγελμα τυ σφάξιμο ζώων, τα οποία προορίζονται γ\α τρυφή συν. (καθημ.) χασάπης, (λαϊκ.) μακελλάρης 2. (μτφ.) αυτός που διαπράττει ομαδικούς φόνυυς (σε περίυδο πολέμου): - *αμάχων / το)ν λαών* ΣΥΝ. χασάπης, μακελλάρης.
[ΠΤΥΜ. < αρχ. *σφαγεύς*< *σφαγή* (βλ.λ.)(. **σφαγείο** (το) |αρχ.| **1.** η ειδικά διαμορφωμένη εγκατάσταση ή γενικότ. ο χώρος στον οκοίο σφάζονται ζώα που προωθούνται για κατανάλωση: *υγειονομικό / βιομηχανικό* ~ 2. (συνεκδ.) η θανάτωση πολλο')ν ανθρώπων ταυτόχρονα ΣΥΝ. μακελλειό, σφαγή **3.** (μτφ.) το κατάστημα με πολύ υψηλές τιμές· (γενικότ.] σε φράσεις που δηλώνουν πολύ υψηλές τιμές: *οι τιμές Γκεί είναι* ~ || *λαχανικά αγοράζω από τη λαϊκή· τα μανάβικα είναι* - ΣΥΝ. φαρμακείο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο*. **σφαγή** (η) **1.** τυ να θανατώνεται (κάτι/κάποιος) με αιχμηρό αντικείμενο ΣΥΝ. σφάξιμο 2. η θανάτωση ζώου. το κρέας τού οποίου προορίζεται για κατανάλωση: *η ~ τού αμνού το Ϊπάσχα* ΣΥΝ. σφάξιμο· ΦΡ. **ως** *πρόβατον επί σφαγήν ι σαν πρόβατο στη σφαγή {ώς πρόβατον επί σφαγήν*. Π.Δ. *Ησαΐας* 53, 7) (μτφ.) για κάποιον που οδηγείται (από άλλους) σε βέβαιη καταστροφή, χο)ρίς να το γνωρίζει ή να το καταλαβαίνει ή χωρίς να διαμαρτύρεται **3.** (εκφραστ.) η μαζική θανάτιοση, συνήθ. άμαχου πληθυσμού: *η - των Κούρδων / των Ποντίων / των Αρμενίων από τους Ίούρκους || η ~ των νηπίων από τον Ιίρώδη* ΣΥΝ. μακελλειό 4. (μτφ.) (α) (στα ομαδικά αθλήματα) η βαριά ήττα που προέρχεται από άδικες, μεροληπτικές αποφάσεις τού διαιτητή: ~ *τού Άρη στον εκτός έδρας αγώνα του με τη Ρεάλ* ΣΥΝ. μακελλειό (β) (σε διαγωνισμό) η απόρριψη μεγάλου αριθμού διαγωνιζυμένων ή η πολύ χαμηλή βαθμολόγησή τυυς: ~ *στα μαθηματικά: το 60% των υποψη- φί(ον έγραψαν κάτω από τη βάση!* (γ) υ έντονος ανταγωνισμός για την επικράτηση: *γίνεται στην κορυφή τής βαθμολογίας τού πρωταθλήματος*» (εφημ.).
[ητυμ. αρχ. < *σφάζο)* (< **σφάγ-]('ϋ)*, βλ.λ.[. **σφαγιάζω** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {σφαγίασ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα, μτχ. σφα- γιασθείς, -είσα. -έν). -μένος] 1. θανατώνω με αιχμηρό αντικείμενο: (κυρ. μεσοπαθ.) *τα άρρωστα ζώα σφαγιάστηκαν* ΣΥΝ. σφάζω, σκοτώνω 2. (ειδικότ.) σκοτώνο) (ζώο ή άνθρωπο) σε θυσία για τους θεούς: *βρέθηκαν πινακίδες όπου απαριθμούνται τα σφαγιασμένα ζώα στο ιερό τού θεού* συν. θυσιάζω, σφάζω **3.** (εκφραστ.-μτφ.) σκοτώνω, φονεύω (πλήθος ανθρώπων) 4. καταπατώ βάναυσα: «γο *καθεστώς σφαγιάζει ανελέητα τα δικαιώματα των πολιτών*» (εφημ.). — **σφαγια- αμός** (ο) |αρχ.[. **σφαγιαατής** (υ) [1897]. **σφαγιαστικός,** -ή. -ό [1895]. **σφαγιάτικα** (τα) (λαϊκ.) τα χρήματα που παίρνει ο σφαγέας, για να σφάξει ζώο άλλου.
[ετυμ. < θ. *σφαγ-* (βλ. λ. *σφαγή)* + παραγ. επίθημα -ιάτικος (πβ. κ. *μηνιάτικος)*\.
σφάγιο (το) [σφαγί-ου | -ων} **1.** ζώο που προσφέρεται ως θυσία στους θεούς: *στη μέση τής πομπής προχωρούσαν τα πρόβατα και βόδια*
(στην τεχνολογία τροφίμων) (α) ζώο που προορίζεται να σφαχτεί: *πάχυνση σφαγίων (β)* ζώο που έχει σφαχτεί και ετοιμαστεί για κατανάλωση: *ποιοτική ταξινόμηση σφαγίων* συν. σφαγάρι. ** σχολιο λ. *παρώνυμο*.
[ΙΠ'ΥΜ. < αρχ. *σφάγιον*, υποκ. τού ουσ. *σφαγή*\. **σφαδάζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} κάνω σπασμωδικές κινήσεις, κυρ. λόγω ισχυρού πόνου ή τραύματος: - *από τον πόνο* |[- *στο έδαφος αιμόφυρτος* ΣΥΝ. σπαρταρώ. — **σφαδασμός** (ο) [αρχ.], **σφα- δσστικός,** -ή. -ό |μεσν.|.
[πτυμ. αρχ.. εκφραστ. όρ., αβεβ. ετύμυυ. πιθ. < θ. *σφαδ-* (με επίθημα *-άζω)* < *sphnd-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *sp(h)e(n)d- «σπαράζω, σπαρταρώ», πβ. σανσκρ. spandate «σπαρταρά, εκσφενδονίζει», μέσ. άνω γερμ. spat «σπασμός», ολλ. spat κ.ά. Αν αυτή η εκδοχή θεωρηθεί σωστή, τότε το ρ. εντάσσεται στην ετυμολ. οικογένεια των ομυρρ. *σφενδ-όνη, σφόνδ-υλος, σφοδ-ρός* (βλ.λ.)]. **σφάζω** ρ. μετβ. {έσφαξα, σφά-χτηκα (λόγ. εσφάγην. -ης, -η...), -γμένος}
σκοτώνω με αιχμηρό αντικείμενο: ~ *το αρνί για το Πάσχα* || (συχνά εκφραστ.) *έσφαξε τη γυναίκα του με το χασαπομάχαιρο*· ΦΡ. (μτφ.) (α) *σφάζω με το βαμβάκι / μπαμπάκι* κρίνω αυστηρά, κατακρίνω κάποιον ή καταφέρω πλήγματα εναντίον του, χωρίς να δείχνο εχθρική διάθεση, με κομψό ή ήπιο τρόπο: *στη βιβλιοκριτική του, τον σφάζει με το βαμβάκι || ο διαιτητής μάς έσφαξε με το μπαμπάκι* (β) *σφάζε με, αγά μου, ν' αγιάσω* βλ. λ. *αγιάζω* 2. (εκφραστ.) φονεύο) (πλήθος ανθρώπων): *αφού κατέλαβαν την πό/.η, έσφαξαν όλους τους άντρες και πούλησαν σκλάβους τα γυναικόπαιδα* **3.** (μτφ.) κάνω (κάποιον) να υποφέρει, να πον<2: *τον έσφαξε με τη ματιά της / με τα λόγια της*][*με σφάζει ένας πόνος στο στέρνο* συν. πληγώνω· φρ. (α) **πού σε πόνε/** *και πού σε σφάζει* βλ. λ. *πονώ* (β) (εμφατ.-ειρων.) **δεν** *σφάζανε!* αποκλείεται να γίνει (κάτι)· για εμφατική άρνηση, απόρριψη: *Να κάνω εγώ τη δουλειά που έπρεπε να έχουν κάνει άλλοι: ~! Κορόιδο με περάσανε:*
[ετυμ. αρχ. < **σφάγ-]ω*, με πιθ. αρχική σημ. «αποκεφαλίζω», αγν. ετύμου. ίσως ανάγεται σε αμάρτυρο ριζικό ουσ. **σφάξ*. Δεν τεκμηριώνεται επαρκώς καμία σύνδεση με άλλες Ι.Κ. γλώσσες, όπως λ.χ. με τυ αρμ. spanancm «σκοτώνω», ενώ δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί ενδεχόμενη συσχέτιση με το αρχ. *φάσγανον* (αν < **σφάγ-ανον*. βλ.λ.)|. **σφαίρα** (η) [σφαιρών} **1.** γπωμ. στερεό σχήμα, κάθε σημείο τής επιφάνειας τού οποίου απέχει την ίδια σταθερή απόσταση (ακτίνα τής σφαίρας) από ένα σταθερό σημείο στο εσωτερικό του, το κέντρο του
(γενικότ.) οπυιυδήποτε σώμα έχει στρογγυλό σχήμα. δηλ. μοιάζει με το παραπάνω στερεό: *στη θέση τού κεφαλιού το γλυπτό είχε μια* ***τσιμεντένια*** ~ [[***η κρυστάλλινη ~ τής μάγισσας'*** φρ. (α) *υδρόγειος σφαίρα* βλ. λ. ***υδρόγειος*** (β) *ουράνια σφαίρα* βλ. λ. ***ουράνιος*** **3.** αθλ. (α) (λόγ.) η μπάλα (β) μεταλλικό όργανο σε στρογγυλό σχήμα, σε μέγεθος που να χωρά στο χέρι. η ρίψη τυύ οπυίυυ αποτελεί ιδιαίτερο άθλημα (γ) (συνεκδ.) το άθλημα κατά το οποίο οι αθλητές συναγωνίζονται πυιυς θα ρίξει μακρύτερα το παραπάνω όργανο: ***πρωταθλητής στη ~*** συν. σφαιρυβυλία · 4. (α) το βλήμα φορητού πυροβόλου όπλου με κάννη μικρού διαμετρήματος, το οποίο συνήθ. έχει μήκος μεγαλύτερο από το πλάτος του και άκρη στρογγυλεμένη ή αιχμηρή: ***η ~ καρφώθηκε στον αυχένα του / βρήκε / πέτυχε τον αυχένα του [[αδέσποτη*** -· φρ. (οικ.) **ούτε** *με σφαίρες* με κανέναν τρόπο: ~ δεν ***θα πήγαινα εκεί*** συν. με τίποτα, (λόγ.) επ' ουδενί (β) (ως επίρρ.) πάρα πολύ γρήγορα: ***έφυγε ~. για να τους προλάβει*** **5.** (μτφ.) ο χώρος στον οπυίο δρα ή εκτείνεται (κάτιν. αυτά που ***μον λες ανήκουν στη ~ τής φαντασίας || αυτά δεν ανήκουν στη ~ τού επιστητού || η ~ τής επιστήμης / τού Δικαίου·*** ΦΡ. (μτφ.) *σφαίρα επιρροής* ο γεωπολιτικός χώρος που βρίσκεται υπό την πολιτική, οικονομική ή πολιτισμική επίδραση ισχυρής χώρας: ***οι Η.Π.Α. επεκτείνουν τη - τους στις πρώην κομουνιστικές χώρες*** συν. ζώνη επιρροής. — (υποκ.) **σφαιρούλα** (η) κ. (λόγ.) **σφαιρίδιο** (το) [μεσν.] (βλ.λ.).
[ετυμ. < αρχ. ***σφαίρα***, αρχική σημ. «μπάλα, οτιδήποτε σφαιρικού σχήματος (λ.χ. η Γη)». < ****σφάρ-]α*** (με επένθεση, πβ. κ. ***μοίρα)*** < *sphr-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *sp(h)er- «πηδώ, τινάζω, σπαρταρώ» (για τυ οποίο βλ. λ. ***σπαρταρώ).*** Η ετυμολογία αυτή οδηγεί σε σύνδεση με τις λ. ***σπαίρω. σφύρα, σφυρόν*** (βλ.λ.). η δε εναλλαγή των συμπλεγμάτων ***σπ- / σφ-*** πρέπει μάλλον να αποδοθεί σε εκφραστ. λόγους. ΙΙ σημ. «βλήμα όπλου» είναι απόδ. τού γαλλ. balle. ενώ μεταφρ. δάνειο αποτελεί η φρ. ***σφαίρα επιρροής*** (< αγγλ. sphere of influence)], **σφαιράτος,** -η, -ο (λαϊκ.) πολύ γρήγορος συν. βολίδα· μόνο στη φρ. *έφυγε σφαιράτος* έφυγε ταχύτατα, σαν σφαίρα.
[F.tym. < ***σφαίρα*** + παραγ. επίθημα ***-άτος,*** πβ. κ. ***τρεχ-άτος***\. **σφαιρίδιο** (το) [μεσν.Ι {σφαιριδι-ου [-ων} (λογ.) **1.** μικρή σφαίρα **2.** καθένα από τα μικρά βλήματα που χρησιμοπυιυύνται στα κυνηγετικά όπλα και συνήθ. είναι κατασκευασμένα από μολύβι συν. σκάγι **3.** η μολύβδινη ψήφος στρογγυλού σχήματος και μικρού μεγέθους, που χρησιμοποιόταν πριν από την καθιέρωση τού ψηφοδελτίου 4. μηχαν. μικρή χαλύβδινη σφαίρα που χρησιμοποιείται στο εσωτερικό των ρουλεμάν, για να ελαττώνει τις τριβές · **5.** Ζ£20λ. σωμάτιο στο κέλυ- φος των αχινών που λειτουργεί ως αισθητήριο και ισρρροπιστικό όργανο.
σφαιρικός, -ή. -ό [αρχ.1**1.** αυτός που έχει τυ σχήμα τής σφαίρας, που κάθε σημείο τής επιφάνειάς του απέχει εξίσου από το κέντρο του: ~ ***σώμα / σχήμα*** ΣΥΝ. σφαιροειδής, στρογγυλός 2. ΜΑΘ. αυτός που σχετίζεται με τη σφαίρα: ~ ***επιφάνεια / ακτίνα / τριγωνομετρία / γεωμετρία / τμήμα / δακτύλιος / διαβήτης / όνυχας*** **3.** (μτφ.) αυτός που καλύπτει ένα αντικείμενο ή θέμα από κάθε οπτική γωνία, που ασχολεί- ται με όλες του τις διαστάσεις: ro ***ζήτημα χρειάζεται ~ αντιμετώπι- ση*** jj ***έχει ~ αντίληψη / εικόνα τού προβλήματος*** ΣΥΝ. ολόπλευρος. — **σφαιρικ-ά /-ώς** [αρχ.] επίρρ., **σφαιρικότητα** (η) [1825]. **σφαιρίνη** (η) {σφαιρινών} ΙΑΤΡ. σφαιρική πρωτεΐνη που αποτελεί συστατικό τής μυοσφαιρίνης και τής αιμοσφαιρίνης.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. glohin|. **σφαιριστήριο** (τυ) [18531 1σφαιριστηρί-ου | -ων} (επίσ.) **1.** το μπιλιάρδο (βλ.λ.) 2. (συνεκδ.) αίθουσα, λέσχη ή κατάστημα στο οποίο υπάρχουν τραπέζια για μπιλιάρδο, ποδοσφαιράκια ή/και ηλεκτρονικά παιχνίδια.
[ετυμ. < μτγν. ***σφαιριστήριον*** «γήπεδο μπάλας» < αρχ. ***σφαιρίζω*** (< ***σφαίρα)*** + παραγ. επίθημα ***-τήριον*** (πβ. κ. ***καΟαρισ-τήριον).*** Με τη σημερινή της σημ. η λ. αποτελεί απόδ. τού ιταλ. biliardo (βλ. κ. ***μπιλιάρδο)].***
σφαιριστής (Ο), **σφαιρίστρια** (η) {σφαιριστριών} ο παίκτης / η παίκτρια τυύ μπιλιάρδου.
[ΗΤΥΜ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που παίζει μπάλα», < αρχ. ***σφαιρίζω < σφαίρα].***
σφαιροβολία (η) [1895] [χωρ. πληθ.} ΛΘΛ. άθλημα κατά τυ υποίο οι αθλητές συναγωνίζονται ποιος θα πετάξει πιο μακριά σιδερένια σφαίρα στο μέγεθος τής παλάμης. — **σφαιροβόλος** (ο/η) [18691. **σφαιροειδής,** -ής. -ές [αρχ.Ι {σφαιροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα σφαίρας, που κάθε σημείο τής επιφάνειάς του απέχει εξίσου από το κέντρο του: ~ ***σώμα / σχήμα / απόληξη*** ΣΥΝ. σφαιρικός, στρογγυλός. ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες. -σφαίρος,*** -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν όπλο πυυ παίρνει υρισμένο αριθμό σφαιρών: ***ε'ξάσφαιρο περίστροφο.***
σφάκα (η) {σφακών} (λαϊκ.) η φασκομηλιά.
ΙΕΤΥ.Μ. **<** αρχ. ***σφάκος.*** αγν. ετύμυυ. Βλ. κ. ***φασκομηλιά].***
σφακελισμός (ο) Π-ΩΠ. νόσος των αμπελιών και ορισμένων άλλων φυτών, η οποία εκδηλώνεται με τη σήψη τής ρίζας και το κιτρίνισμα των φύλλων και καταλήγει στον θάνατο τυύ φυτού.
[ετυμ. αρχ. < ***σφακελίζω < σφάκελος*** «γαγγραΐνώδης ιστός, σήψη», τεχν. όρ., με επίθημα ***-ελος*** (πβ. κ. ***πύ-ελος, σκόπ-ελος, φάκ-ε'λος),*** αγν. ετύμου],
Σφακιά (τα) {Σφακίοιν} περιοχή τής ΝΔ. Κρήτης στον νομό Χανίων στο Λιβυκό Πέλαγος· οι κάτοικοί της πρυσέφεραν σημαντικές υπηρεσίες κατά τη διάρκεια τού Λγώνα τού 1821 και των κρητικών επαναστάσεων. — **Σφακιανός** (ο), **Σφακιανή** (η), **σφακιανός,** -ή, -ό.
1ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. πιθ. < αρχ. ***σφάκος*** «φασκομηλιά», ενώ δεν είναι πιθ. η σύνδεση με την πόλη ***Σφαξ*** (< αραβ. Saiaqs) τής Τυνησίας|. **Σφακτηρία** (η) νησί στις ΝΔ. ακτές τής 1 Ιελυπυννήσου απέναντι από την Πύλο, γνωστή από τη ναυμαχία μεταξύ των Τούρκων και των

Αγγλων, Γάλλον και Ρώσων (1827).
[ΠΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, πυυ προέρχεται απο τυ ρ. ***σφάζω*** (πβ. ***σφάκτης)\·,***
σφαλάγγι (το) {σφαλαγγ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) είδος δηλητηριώδους αράχνης.
[ΕΤΥΜ.. μεσν. < αρχ. ***φαλάγγιον*** (βλ.λ.). με ανάπτυξη σ-] · **σφαλαγγουδιά** (η) (διαλεκτ.) **1.** ο ιστός τής αράχνης **2.** (συνεκδ.) η αράχνη.
[ΕΤΥJΜ: < ***οφαλαγγούδι < σφαλάγγι*** (< ***φαλάγγι,*** με ανάπτυξη σ- προθεμ.) + υποκ. επίθημα ***-ούδι*** (πβ. κ. ***σχο?λειαρ-ούδι)\. σφαλερός,*** -ή, -ό αυτός που δεν είναι σωστός: ***έχει*** ~ ***αντίληψη για το όλο θέμα*** || ~ ***κρίση*** συν. εσφαλμένος, λανθασμένος λμ. σωστός, ορθός. — **σφαλερ-ά** / **-ώς** Ιαρχ.) επίρρ..
σφαλερότητα (η).
[f.tym. αρχ. ***< σφάλλω (αόρ. έ-σφάλ~α) +*** παραγ. επίθημα ***-ερός,*** πβ. κ. ***καρπ-ερός. τρομ-ερός\. σφαλιαρα*** (η) [δυσχρ. σφαλιαρών) **1.** χτύπημα στυ πρόσωπο ή στον σβέρκο με την παλάμη τυύ χεριύ: (υικ.) ***θα σε πλακώσω στις ~. αν με ξανακοροϊδέψεις! || αν ζαναπεί κουταμάρα, θα του ρίξω - || έφαγε μια*** ~ ***που τη θυμάται ακόμη! 2.*** (μτφ.) αποτυχία, δυσάρεστη έκβαση: ***έχει φάει πολλές - στη ζωή του. —*** (υπκ.) **σφαλιαρίτσα** (η).
[ΗΤΥΜ. < ιταλ. sl'aglio «ξαφνικό πήδημα (ζώου) - σκάρτο χαρτί (όρ. χαρτοπαιγνίου)» + επίθημα ***-άρα*** (πβ. κ. ***τρομ-άρα).*** Το ιταλ. sfaglio < p. (s)fagliare < faglia «σφάλμα, λάθος» < μτγν. λατ. fallia < fallire. μτγν. τ. τύύ λατ. fallere «σφάλλω, λαθεύω»], **σφαλιαρίζω** ρ. μετβ. {σφαλιάρισα} δίνω (σε κάποιον) σφαλιάρα (βλ.λ.): ***σταμάτα να φωνάζεις, γιατί θα σε σφαλιαρίσω!*** **σφαλίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σφάλισ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.-λογοτ.)

1. (μετβ.) κλείνω με τέτοιον τρόπο (κάτι), ώστε να μη μπορεί να ανοιχτεί ή να παραβιαστεί: ***να σφα/λσεις καλά το μαγαζί, μη μπουν τίποτα κλέφτες*** ΣΥΝ. κλειδώνω, αμπαρώνω ΑΜ. ανοίγω- ΦΡ. ***σφαλίζω τα μάτια μου*** πεθαίνω ♦ **2.** (αμετβ.) κλείνω με τέτοιον τρόπο, ώστε να μη μπορώ να ανοιχτώ ή να παραβιαστώ; ***σκεύρωσε η πόρτα και δεν σφαλίζει.*** Επίσης **σφαλ(ν)ώ** {-άς...}. - **σφσλισμα** (το) [μεσν.|. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ασφαλής, πεθαίνω.***
[ητυμ. μεσν. < μτγν. ***ασφαλίζω <*** αρχ. ***άσφαλής.*** Ο τ. ***σφαλνώ*** προέρχεται από τον αόρ. τού ρ. ***σφαλώ*** / ***σφαλίζω*** με την προσθήκη τού επιθήματος ***-νώ.*** κατά το σχήμα ***θρήνησα - θρηνώ, κίνησα*** - ***κινώ*** κ.τ.ό. Το ρ. ***σφαλώ*** προέρχεται υποχωρητ. από τυ μεσν. ***σφαλίζω\. σφαλιστός,*** -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που δεν είναι ανοιχτός, που δεν μπορεί κανείς να εισχωρήσει σε αυτόν ή να τυν παραβιάσει: - ***πόρτα*** || (μτφ.) ~ ***βλέφαρα*** συν. κλειστός ΛΝΤ. ανοιχτός. — **σφαλιστά** επίρρ. **σφάλλω** ρ. αμετβ. {έσφαλ-α. -μένος} **1.** κάνω λάθος: ~ ***στους υπολογισμούς μου / στις εκτιμήσεις μου || το να σφάλ/^ει κανείς είναι ανθρώπινο*** ΣΥΝ. λαθεύω, αστοχώ, (οικ.) την πατάω **2.** παραβιάζω ηθικό κανόνα, διαπράττω αδικία: ***Έσφαλα. Συγχώρησέ με!*** ΣΥΝ. αμαρτάνω

(η μτχ. ***εσφαλμένος, -η,*** -ο) βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ασφαλής, μετοχή.*** ΙΗΤΥΜ. αρχ. < ****σφάλ-]ω.*** πιθ. < ***σφαλός*** (που μαρτυρείται ως μτγν.). με τη σημ. «ποδοκάκκη. ξύλινος δίσκος με δύο τρύπες, στις οποίες έκλειναν τα πόδια >\ οπότε το ρ. σφάλλω θα είχε αρχικώς την ενεργ. σημ. «κάνω κάποιον να πέσει παγιδεύοντας τα πόδια τυυ, πεδικλώνω». Το μτγν. ***σφαλός*** συνδ. πιθ. με λετ. spals «λαβή. γροθιά», αρχ. γερμ. spuola (> γερμ. Spulc «κουβαρίστρα, καρούλι») και ανάγεται ίσως στη συνεσταλμ. βαθμ. ˣsphl- τού Ι.Κ. *(s)p(h)el- «σχίζω, διανύγω». Τυ ρ. ***σφάλλω*** / ***-ομαι*** δεν συγχέεται ποτέ στην Αρχ. με το συνώνυμο ***άμαρτανω-*** ενώ το ρ. ***αμαρτάνω*** δηλώνει την (μέχρις ενός σημείου) εκούσια διά- πραξη λάθους, αστοχίας, τυ ρ. ***σφάλλω*** εμπεριέχει κυρ. την έννυια τής αιφνίδιας πτώσης λόγω απροσδόκητου εμποδίου].

σφάλλω ή σφάλλομαι; Επειδή το αρχ. ρήμα **σφάλλω** σήμαινε «ρίχνω κάτω. κάνω κάποιον να πέσει», υπυστηρίχθηκε νωρίς από γραμματικούς φιλολόγους, όπως ο περίφημος Κ. Κόντος. ότι είναι ορθότερο να χρησιμοποιούμε τον τ. **σφάλλομαι** με τη σημ. τού «κάνω λάθος». Έτσι. ακούγεται συχνά από φιλολόγους και λογιότερους ομιλητές τής Ελληνικής να λέγεται «*αν δεν σφάλλομαι*» ή «*σφάλ/.εται όποιος νομίζει ότι...*». Και στην περίπτωση αυτή ισχύει ότι, αφού η χρήση καθιέρωσε τελικά τυν ενεργητικό τύπο αντί τού μέσου, μπυρεί κανείς ν« χρησιμοποιεί τυ **σφάλλω** « χωρίς ενοχές», φτάνει μόνο να γνωρίζει και να αναγνωρίζει ότι και η χρήση τού *σφά/.λομαι* δεν είναι εσφαλμένη! Για τη χρήση τού *σφάλλομαι* αντί τού *σφάλλω* συνηγορεί (με τους γνωστούς του αφορι- σμούς) ο πολύς Κωνσταντίνος Κόντος *(Γλωσσικαί Παρατηρήσεις,* σ. 480): «'*Αλλ' επειδή μυριό/.εκτον μέν παρά τε τοΐς δοκίμοις και τοΐς άδοκίμοις εΐνε τό παθητικόνσφάλλομαι καί έσφάλην, παρά μόνοις δέ τοΐς κακώς έλληνίζουσι τών μεταγενεστέρων παρα- λαμβάνεται ένιοτ* άντ' αύτοϋ τό ένεργητικόν. δπερ αείποτε μέν έν τή παλαια γλώσστ}, συνήθως δ' έν τή παρηκμακυία εμφαίνει άνέργειον, πάς τις, νομίζομεν. πείθεται οτι τοΐς πεπαιδευμένοις αρμόζει νά λέγωσι σφάλλομαι και έσφάλην έκκλίνοντες τό σφάλλω* καί **έσφαλσ».**

σφάλμα (το) {σφάλμ-ατος | -ατα. -άτων) 1. καθετί εσφαλμένο, που δεν γίνεται σωστά: *διαπράττω / πέφτω / υποπίπτω σε* ~ || γο — *είναι δικό σου και όχι δικό μου!* |) *σοβαρό / στρατηγικό ί πολιτικό / θανάσιμο / γ/.ωσσικό / γραμματικό / συντακτικό / ορθογραφικό / μαθηματικό* - |[*αναγνωρίζω / διορθώνω το* ~ *μου*]| *παρουσιάστηκε* ~ *κατά τη σύνδεση στο Διαδίκτυο* συν. λάθος αντ. σωστό **2.** τυ να παραβιάζει κανείς ηθικό κανόνα: *βαρύ / ηθικό / τρομερό* ~ ΣΥΝ. αμαρτία, παράπτωμα **3.** μλθ. η διαφορά ανάμεσα στην πραγματική τιμή και στην τιμή που προκύπτει ύστερα από εκτίμηση ή υπολογισμό. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ασφαλής. λάθος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *σφάλλω* (βλ.λ.)].
σφαλνώ ρ. -»σφαλίζω
σφάξιμο (το) {σφαξίμ-ατος [-ατα, -άτων} τυ να σφάζει κανείς (κά- τι/κάποιον): το ~ *τού αρνιού το Πάσχα* ΣΥΝ. (λόγ.) σφαγή.
[πτυμ. < *σφάζω,* από τυ θ. τυύ αορ. *έ-σφαξ-α,* + παραγ. επίθημα *-ιμο* (πβ. κ. *τάξ-ιμο, κράξ-ιμο, παίξ-ιμο)).* **σφαχτάρι** (τυ) {σφαχταρ-ιού | -ιών} ζώο που προορίζεται να σφαχτεί ή έχει ήδη σφαχτεί: *κρέμασαν το ~ απ' το τσιγκέλι* ΣΥΝ. σφάγιο, σφαχτό.
[ηϊύμ. < *σφαχτός* + παραγ. επίθημα *-άρι.* πβ. κ. *θρεφτ-άρι* \. **σφάχτης** (υ) **1.** πρόσωπο που σφάζει ζώα σε σφαγείο συν. σφαγέας

2. έντονος πόνος στα πλευρά, στη μέση ή την πλάτη: *μ'έπιασε ένας ~ στην πλάτη και δεν μ' αφήνει.*
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *σφάκτης* < *αρχ. σφάζοή.* **σφαχτός,** -ή, -ό 1. αυτός που έχει σφαχτεί συν. σφαγμένος **2.** *αφαχτό* (τυ) (α) ζώο πυυ έχει σφαχτεί και πρόκειται να καταναλωθεί το κρέας του: *κρεμασμένο ί ελεγμένο* ~ ΣΥΝ. σφαχτάρι, σφάγιο (β) ζώο πυυ προορίζεται για σφαγή και κατανάλωση από τυν άνθρωπο.
[F.TYM. < αρχ. *σφάκτός* < *σφάζω\.* **σφενδαμνος** (η) {σφενδάμν-ου | -ων. -ους) δέντρο ή θάμνος με ανθεκτικό ξύλο που χρησιμοποιείται στην ξυλουργικ-ή και σε λεπτές κατασκευές· είδη τυυ καλλιεργούνται και για τον χυμό τους, από τον υποίο εξάγεται ζάχαρη. Επίσης **σφενδάμι** κ. **σφεντάμι** (τυ) [μεσν.]. [ftym. μτγν., με παραγ. επίθημα *-αμύός* και άλλων φυτών (λ.χ. *δίκτ- αμνον. όρόδ-αμνος. ράδ-αμνος).* αβεβ. ετύμου. πιθ. προελλην. λ. αι- γαιακής αρχής. Από πολύ παλιά η λ. θεωρείται συνδεδεμένη σημα- σιολογικά με τη λ. *σφενδόνη,* μάλλον λόγω τού κυματιστού φυλλώματος τού φυτού. Κατ* άλλους όμως, υ μεσν. τ. *άσφένδαμνος* προέρχεται από τυ τοπωνύμιο "*Λσπενδος* (πβ. κ. *δίκταμνον-* τόπων. *Δίκτη)].* **σφενδόνη** (η) [σπάν. σφενδονών} (λόγ.) **1.** η σφεντόνα (βλ.λ.) **2.** το κοίλωμα ή η υποδοχή στην υποία στερεώνεται η πέτρα τού δαχτυλι- διού **3.** οι κερκίδες ενός σταδίου, που βρίσκονται στην κυρτή πλευρά του συν. πέταλο.
ΙΕΤΥΜ. αρχ. λ., με επίθημα *-όνη* (πβ. κ. *άγχ-όνη, βελ-όνη, περ-όνη).* αβεβ. ετύμου, πιθ. δάνειο παραλλήλως πρυς το αντίστοιχο λατ. funda. Κατ' άλλη άπυψη. η λ. ανάγεται στο Ι.Ε. **sp(h)c(n)d-* «σπαράζω, σπαρταρώ» και. επομένως, συνδ. με τις λ. *σφαδάζω, σφοδρός, σφόνδυλος* (βλ.λ.). Ο τ. *σφεντόνα* διατηρεί την αρχ. προφορά τυύ συμπλέγματος /nd/ (πβ. κ. *ένδύϋ)* - vruvco)|. **σφενδονίζω** Ιμτγν.] κ. (λαϊκ.) **σφεντονίζω** ρ. μετβ. {σφενδόνισ- α. -τηκα, -μένος} 1. ρίχνω (κάτι) με σφεντόνα ΣΥΝ. εκσφενδονίζω **2.** (συνεκδ.) ρίχνω (κάτι) μακριά με δύναμη ΣΥΝ. εκσφενδονίζω. — **σφεν- δόνισμα** (το), **σφεντάμι** (το) -► σφένδαμνος
σφεντόνα (η) {σπάν. σφεντονών} όργανο που λειτουργεί ως όπλο ή ως παιχνίδι και είναι κατασκευασμένο: (α) από διχαλωτό ξύλο, στο οποίο στερεώνεται ελαστικό υλικό, όπως λάστιχο, το οποίο, όταν το τεντώνει και τυ αφήνει απότομα υ χρήστης, εκτοξεύει μακριά την πέτρα ή τυ βλήμα που έχει στο κύρτωμά του (β) από λουρί, σχοινί ή δέρμα, τύύ οποίου τα δύυ άκρα ενώνονται και στη μέση του τοποθετείται η πέτρα ή άλλου είδους βλήμα και το οποίο ο χρήστης γυρνά περιστροφικά με ταχύτητα έτσι, ώστε να κατευθύνει το βλήμα εκεί όπου θέλει με τη φυγόκεντρο δύναμη συν. σφενδόνη· ΦΡ. *φεύγω σφεντόνα* φεύγω πολύ βιαστικά ή ορμητικά συν. φεύγω σφαίρα, φεύγω καρφί. — **σφεντονιά** (η).
(ετυ.μ. 13λ. λ. *σφενδόνη\.*
σφερδούκλι (το) »σπερδούκλι
σφετερίζομαι ρ. μετβ. αποθ. {σφετερίσ-τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} επιδιώκω να αποκτήσω ή κάνω (κάτι που δεν μου ανήκει) δικό μου με αθέμιτο τρόπο: - *τον θρόνο / τον τίτλο* ΣΥΝ. αρπάζω, οικειοποιούμαι. — **σφετερισμός** (ο) Ιαρχ.]. σχολιο λ. *κλέβο).*
|ετυμ. αρχ. < *σφέτερος.* κτητ. αντων. «δικός τυυις)» (σπανιότ. για το α' και β' πρόσ.). Το αρχ. *σφέ-τερος* (με επίθημα *-τερος,* πβ. κ. *ήμέ-τε- ρος, οΰδέ-τερος. έ-τερος)* ανάγεται στο θ. *σφε-* τού πληθ. *σφεΐς. σφών, σφϊσι(ν). σφάς*« αυτοί, -ές». πυυ αντιστοιχεί στον σπάνιο *εν. ού* (γεν.), οϊ'(δοτ.). *έ* (αιτ.). Ως αρχικό θα πρέπει να θεωρήσουμε το θ. *σφι-* (τής δοτ. πληθ.), που προέρχεται από J.E. **se-* (παράλλ. τού θ. ˣsewe- / **swe-*) και την κατάλ. τής οργανικής πτώσης *-φι.* Σύμφωνα με την ανάλυση αυτή. η αντων. *σφεΐς* συνδ. με λατ. sibi, sc. αρχ. γερμ. sih (> γερμ. sich). αλβ. ve-ttf «ο ίδιος» (< *swe-ti). αρχ. σλαβ. svojl κ.ά.]. **σφετεριστής** (υ) [αρχ.|, **σφετερίστρια** (η) {σφετεριστριών} πρόσωπο που κάνει (κάτι) δικό του με αθέμιτο τρόπυ: ~ του *θρόνου.* — **σφετεριστικός,**-ή,-ό 11894]. **σφήκα** (η) {σφηκών) έντομο πυυ μοιάζει πολύ με τη μέλισσα, φέρει δηλητηριώδες κεντρί, τού οποίου το τσίμπημα είναι πολύ οδυνηρό, ζει σε κοινωνίες ή μόνο του και έχει χαρακτηριστικές μαύρες και κίτρινες ραβδώσεις στην κοιλιά. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*
(ετυμ. < αρχ. *σφήξ, σφηκός.* με επίθημα *-ηξ* και άλλων λ. που δηλώνουν έντομα (πβ. *μύρμ-ηξ, σκώλ-ηξ).* αβεβ. ετύμου. Έχουν διατυπωθεί οι εξής υποθέσεις: (α) Η λ. *σφήξ* συνδ. με τη λ. *σφήν* (βλ. κ. *σφήνα),* άπυψη ισχυρή σημασιολογικώς. αλλά με μορφολογικά κενά (β) Η λ. συνδ. με το αρχ. *σφάκελος* (βλ. λ. *σφακελισμός),* εξαιτίας τού σχήματος τού εντόμου, άπυψη χωρίς ισχυρά επιχειρήματα (γ) Έχει διατυπωθεί η άπυψη ότι η λ. συνδ. με τυ ουσ. *ψήν* «είδος εντόμου», αλλά θεωρείται εξαιρετικά δυσχερής η μετάθεση συμφώνων πυυ προϋποτίθεται (δ) Η παλαιά υπόθ. περί συνδέσεως με τυ αντίστοιχο λατ. vespa θα προϋπέθετε μεταβολή **Ροσφάξ* > **όσφήξ* > *ό σφήξ* (με εσφαλμ. χωρισμό τού αρχικού ό-, που θεωρήθηκε άρθρο), πράγμα που δεν γίνεται αποδεκτό, καθώς τα άρθρα δεν παίζουν ρόλο στις ετυμ. των αρχ. λ.].

σφηκοφωλιά (η) **1.** η φωλιά που κατασκευάζουν οι σφήκες από λάσπη 2. (μτφ.) συγκέντρωση ή ομάδα επικίνδυνων ή/και πονηρών ανθρώπων.

σφήνα (η) (σφηνών) **1.** μεταλλικό ή ξύλινο εργαλείο σε σχήμα πρίσματος, με αιχμηρή και πλατιά τη μία πλευρά του. το οποίο τοποθετείται με την αιχμηρή πλευρά του μέσα ή ανάμεσα σε σώματα που πρέπει να διαχωριστούν και ωθείται μέσα με την πίεση άλλου εργαλείου. όπως η βαριά ή το τσεκούρι: ~ ***υλοτόμου*** / ***μαραγκού*** / ***σιδηρουργού*** **2.** κάθε σώμα με το παραπάνω σχήμα, που μπορεί να επιτε- λέσει παρόμοια λειτουργία ή συγκρατεί άλλα σώματα στη θέση τους: ~ ***για τη στερέωση τής πόρτας*** / ***ατράκτου και τροχα/.ιας-(μτφ.)*** **3.** οτι- δήποτε παρεμβάλλεται και διακόπτει τη συνοχή ή τη συνέχεια ενός πράγματος: ***η εισήγησή του μπήκε*** ~ στο ***προκαθορισμένο πρόγραμμα τού συνεδρίου*** || οι ***τηλεθεατές διαμαρτύρονται για τις διαφημιστικές*** ~ ***που διακόπτουν τα προγράμματα σε κρίσιμα σημεία*** **4.** (στην οδήγηση) απότομη και χωρίς προειδοποίηση αλλαγή λωρίδας κυκλοφορίας, ιδ. όταν υπάρχει αυξημένη κίνηση.

Letym. < αρχ. ***σφήν, -ηνός*** *(ό)* **<** ****σφάν*** (με αρχικό κυινό -ά-). αβεβ. ετύμου. Η σύνδεση με το αρχ. ***σπάθη*** (βλ.λ.), όπως και με γερμ. λ. με τη σημ. «σχίζα, πελεκούδι», λ.χ. αρχ. γερμ. span (> γερμ. Span), αρχ. αγγλ. spon, παραμένει αμφίβολη.

σφηνάκι (το) {χωρ. γεν.) **1.** το μικρών διαστάσεων ποτήρι από το οποίο πίνει κανείς αλκοολούχο ποτό, καταπίνοντάς το μονομιάς 2. (συνεκδ.) το περιεχόμενο τού παραπάνω ποτηριού: ***ήπιε δέκα ~ βότκα / τεκίλα || κατέβαζε τα ~ ασταμάτητα.***

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. shot j.

σφηνοειδής, -ής. -ές {σφηνοειδ-ούς [-είς (υυδ. -ή)) **1.** αυτός που έχει το σχήμα τής σφήνας: ~ ***χόνδρος*** / ***κόλπος*** / ***οστά*** *2.* γλωιι. *σφηνοειδής γραφή* σύστημα γραφής που χρησιμοποιήθηκε στη Μέση Ανατολή από τα τέλη τής 4ης χιλιετίας κ.χ. ώς την εποχή τού Χριστού· απο- τελείται από γράμματα που σχηματίζονται από συνδυασμούς γραμ- μών σε σχήμα σφήνας **3.** ανατ. *σφηνοειδές* (το) ένα από τα οστά τού προσώπου. σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες.***

[ετυμ. μτγν. < αρχ. ***σφήν, -νός*** (βλ. λ. ***σφήνα).*** υ ***σφηνοειδής γραφή*** εί- ναι από δ. τού γαλλ. ccriturc cuncitbrmc|.

σφηνόλιθος (ο) {σφηνολίθ-ου | -ων. -ους| αρχιτ. πέτρα σε σχήμα σφήνας που χρησιμεύει στην κατασκευή θόλων ή τόξων σε κτήρια. [ΕΤΥΜ. < ***σφήνα + λίθος***|.

σφηνώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σφήνω-σα. -θηκα, -μένος) ♦ (αμετβ.) **1.** δεν μπορώ να κινηθώ, επειδή παγιδεύομαι, εγκλωβίζομαι σε πολύ στενό χώρο: το ***έμβολο σφήνωσε και δεν ανεβοκατεβαίνει*** j| ***σφήνωσε στον φράχτη και δεν μπορούσε να βγει*** **2.** μαγγώνω: ***η πόρτα σφήνωσε και δεν ανοίγει*** ♦ (μετβ.) **3.** στερεώνω με σφήνα **4.** τοποθετώ (κάτι) μέσα σε ένα σώμα ή ανάμεσα σε σώματα· (μεσοπαθ. *σφηνώνομαι)* 5. μαγγώνω, εγκλωβίζομαι και δεν μπορο) να κινηθώ: ***πήγε να περάσει μέσα από ένα στενό άνοιγμα, αλλά επειδή ήταν χοντρός, σφηνώθηκε και δεν μπορούσε να βγει*** **6.** (μτφ.) μπαίνω (κάπου) σαν σφήνα, υπάρχω συνεχώς: ***του σφηνώθηκε η ιδέα να γίνει ηθοποιός*** || ***«είναι από κείνες τις πόλεις που σφηνώνονται στη μνήμη και δεν τις ξεχνάς ποτέ***»(εφημ.). – **σφήνωση** (η) Ιαρχ-J κ. **σφήνωμα** (το).

[ετυμ. < αρχ. ***σφηνώ (-όω) < σφήν. -ηνός*** (βλ. λ. ***σφήνα)].***

Σφίγγα (η) **1.** μυθολ. τέρας, συνήθ. με κεφάλι γυναίκας, σώμα λιο- νταριού και φτερά: γο ***αίνιγμα τής ~ /.ύθηκε από τον Οιδίποδα*** *2.* αρχαιολ. κάθε αναπαράσταση τού παραπάνω τέρατος, συνήθ. με σώμα λιονταριού και κεφάλι ανθρώπου ή θεού: στην ***περίφημη Σφίγγα τής Γκίζας απεικονίζεται το πρόσωπο τού Φαραώ*** **3.** (μετωνυμ. με πεζό) πρόσωπο που δεν αποκαλύπτει τις διαθέσεις ή τις προθέσεις του. που δημιουργεί γύρω του μυστήριο: ***παρέμεινε ~ σε όλη τη διάρκεια τής συζήτησης· όσο κι αν τον βο/αδοσκοπούσαμε, δεν καταφέραμε να μάθουμε τα σχέδιά του*** ιων. μυστηριώδης, κρυψίνους αντ. ανοιχτό βιβλίο. Επίσης (αρχαιυπρ.) **Σφιγξ** (η) {Σφιγγ-ός. -α). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.***

[ηγυμ. < αρχ. ***Σφίγξ. -ιγγός*** (με παράλλ. τ. ***Σφίξ*** και ***Φίξ, -ικός),*** που συνδέθηκε παρετυμολ. με τν ρ. ***σφίγγω*** και σε αυτό οφείλεται η πα- ρουσία ερρίνου στον τ. ***Σφί-γ-ξ.*** Πρόκειται πιθ. για δάνειο αιγυπτ. πρυελ., με αρχικούς τ. ***Σφίξ*** και ***Φίξ*** (πβ. κ. το αιγυπτ. τόπων. ***Φίκιον ορος)\.***

σφίγγω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [έσφιξα, σφίχτηκα, σφιγμένος) ♦ (μετβ.) **1.** περιβάλλω στενά (κάτι), ώστε να μη μπορεί να μετακινηθεί ή να απλωθεί, να πάψει να είναι χαλαρό: ***η ζώνη σφίγγει το παντελόνι στη μέση*** || οι ***πολιορκητές σφίγγουν τον κλοιό γύρω από την πόλη*** ιων. συσφίγγω· φρ. (α) *σφίγγω στην αγκαλιά μου* αγκαλιάζω: ***έσφιξε στην αγκαλιά της τον γυιο της*** (β) *σφίγγω το χέρι* (ΐ) χαιρετιό (κάπιυιν) διά χειραψίας: ***είπε «χαίρω πολύ» και μου έσφιξε*** το ***χέρι*** (ii) καταλήγω σε συμφωνία: ***έσφιξαν τα χέρια και η συμφωνία επισφραγίστηκε-*** (μτφ.) (γ) (καθημ.) *σφίγγω το ζωνάρι* περιορίζω τα έξοδά μου. καταναλώνω λιγότερα (λόγω οικονομικής στενότητας): «***Θανάση, σφίξε κι άλλο το ζωνάρι***» (τίτλος σατιρικής ταινίας) (δ) *αφίγγω τα λουριά* περιορίζω την ελευθερία, δεν αφήνω ελεύθερο: ***σφίξε λίγο τα λουριά τυύ γυιου σου, γιατί έχει αρχίσει να μη λογαριάζει κανέναν και τίποτα!*** συν. ελέγχω, περιορίζω) αντ. αφήνω ελεύθερο (ε) *σφίγγω την καρδιά μου* περιορίζω τον συναισθηματισμό μου. επιβάλλομαι στα συναισθήματά μου: ***σφίξε την καρδιά σου και κάνε αυτό που πρέπει!*** ΣΥΝ. κάνω την καρδιά μου πέτρα (στ) *σφίγγεται η καρδιά μου* αισθάνομαι έντυνα (δυσάρεστα) συναισθήματα: ***σφίγγεται η καρδιά σου. όταν τον β'/.έπεις σ' αυτή την κατάσταση*** συν. πιάνεται η καρδιά / η ψυχή μου **2.** δένω γερά και σταθερά: ~ ***τα κορδόνια*** των ***παπουτσιών*** / ***τον σπάγκο γύρω από το δέμα*** αν γ. χαλαρώνω **3.** περιβάλλω (κάποιον) τόσο στενά, ώστε να τον πιέζο). να τυυ προκαλώ ενόχληση: ***πάχυνα και με σφίγγει το παντελόνι || με σφίγγουν τα και νούργια μου παπούτσια*** ΣΥΝ. στενεύω, κόβω **4.** κάνο) (κάτι) σφριγηλό: ***κρέμα που σφίγγει τους χαλαρωμένους μηρούς*** ΣΥΝ. δένω Α\Υ. χαλα- ρώνω **5.** εφαρμόζω πολύ στερεά: ***σφίξε τη βρύση, να μη στάζει*** ΙΥΝ. κλείνω ΑΝΙ. χαλαρώνω, ανοίγω· ΦΡ (α) ***σφίγγω τα χείλη*** (ΐ) (κυριολ.) κάνω τα χείλη μου να πιέζουν το ένα το άλλο (ii) (μτφ.) καταβάλλω προσπάθεια να μην εκδηλωθώ, να μη φανερώσω τη δυσαρέσκεια ή την ενόχλησή μυυ: ***έσφιξε τα χείλη και προσποιήθηκε ότι όλα πήγαιναν καλά*** (β) *σφίγγω τα δόντια* βλ. λ. ***δόντι*** (γ) *σφίγγω τη γροθιά* λυγίζω και κλείνω σφιχτά τα δάχτυλα στην παλάμη: ***οι εργάτες χαιρέτισαν με σφιγμένη γροθιά*** τον ***λόγο τού συνδικαλιστή*** **6.** φέρνο) (κάποιον) σε δυσχερή θέση: ***τον έσφιξε η ανάγκη και βγήκε να γυρέψει δανεικά*** ΙΥΝ. πιέζω, αναγκάζω ♦ (αμετβ.) **7.** γίνομαι πυλύ πιεστικός: ***σφίγγουν τα μέτρα / οι έλεγχοι || σφίγγει ο κλοιός γύρω από τους πο- λιορκουμένους*** ΣΥΝ. αυξάνομαι ΑΝΤ. μειώνομαι, χαλαρώνω· ΦΡ. *σφίγγουν τα πράγματα* δυσκολεύει η κατάσταση 8. (γενικότ.) γίνομαι πιο έντονος, πιυ έντυνα αισθητός· ΦΡ. (α) ***σφίγγουν οι ζέστες*** ανεβαίνει η θερμοκρασία: ***όταν σφίξουν οι ζέστες, θα φύγουμε για διακοπές*** (β) (σκωπτ.) ***και πού να σφίξουν οι ζέστες!*** για περιπτώσεις στις υποίες λέγονται ή πράττονται πράγματα αλλοπρόσαλλα ή τρελά 9. γίνομαι πιο πυκνός, παύω να είμαι χαλαρός: ***σφίγγει το ζελέ*** / ***το τσιμέντο*** ΣΥΝ. δένω ΑΝΤ. νερουλιάζω· (μεσοπαθ. *σφίγγομαι*) 10. (καθημ.) βρίσκομαι σε δυσχερή, συνήθ. ως πρυς τα οικονομικά, θέση: ***έχω σφιχτεί τώρα τελευταία και δεν ξέρω πού θα βρω λεφτά*** ΙΥΝ. πιέζομαι, έχω δυσκολίες **11.** καταβάλλω μεγάλη προσπάθεια: ***τώρα τε/.ευταία έχει σφιχτεί και η απόδοσή του έχει βε?αιωθεί*** ΣΥΝ. βάζω τα δυνατά μου ΑΝΤ. καταθέτω τα όπλα, παραιτούμαι 12. (οικ.) προσπαθώ να αφο- δεύσω **13.** (η μτχ. *σφιγμένος*, ***-η,*** -ο) βλ.λ. ΙΧΟΛΙΟ λ. ***-γκ-*** [Γ.ΤΥΜ. αρχ., εκφραστ. λ. με έρρινο σύμφωνο, αγν. ετύμου |. **σφιγκτήρας** (ο) **1.** ΑΝΑΙ. το σύνολο των μυών που έχουν το σχήμα δακτυλίου και με τα κλείσιμό τους συστέλλουν ή κλείνουν άλλα όργανα: - ***τού πυλωρού*** / ***τού πρωκτού*** / ***τής ουρήθρας*** · **2.** εργαλείο με το οποίο οι τεχνίτες συγκρατούν αντικείμενα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***σφιγκτήρ. -ήρος*** < αρχ. ***σφίγγω*** + παραγ. επίθημα ***-τήρ*** (πβ. κ. ***κρα-τήρ***)].

σφιγμένος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει σφιχτεί, που είναι δεμένος σφιχτά: ~ ***ζώνη*** *2.* αυτός που έχει περιστραφεί τόσο. ώστε δεν μπορεί να χαλαρώσει εύκολα: ~ ***στρόφιγγα βρύσης***· (μτφ.) **3.** (α) (για πρόσ.) αυτός που ζει με οικονομικούς περιορισμούς, που δεν τα βγάζει εύκυλα πέρα: ***είναι*** πολυ ~ ***αυτή την περίοδο*** (β) (για καταστάσεις) αυτός που περιέχει δυσκολίες και έλλειψη άνεσης: τα ***πράγματα είναι*** ~ ***αυτή την περίοδο*** **4.** αυτός πυυ δεν είναι χαλαρός, που δεν αισθάνεται άνετα: ***ήταν πολύ*** ~ ***στη συνέντευξη.*** – **σφιγμένα** επίρρ. **σφίξη** (η) {-ης κ. -εως [-εις, -εων} μεγάλη και επείγουσα πίεση και η στενοχώρια που προκύπτει από αυτήν: <5rv ***πάνε καλά οι δουλειές του κι έχει - τελευταία*** συν. ανάγκη, σφίξιμο.

Ιετυμ. < αρχ. ***σφίγξις < σφίγγω\. σφίξιμο*** (το) {σφιξίμ-ατος | -ατα, -άτων)

1. το να σφίγγει κανείς κάτι

μεγάλη και επείγουσα πίεση: ***πλησιάζει η εξεταστική και άρχισαν τα σφιξίματα για τους φοιτητές*** ΣΥΝ. ανάγκη, σφίξη **3.** νευρικός πόνος σε όργανο τού σώματος, που οφείλεται συνήθ. σε ψυχολογικές αιτίες. σε στενοχώρια κ.λπ.: ***νιώθω*** ~ ***στο στομάχι*** / ***στην καρδιά*** / ***στον /.αιμό*** / στο ***στήθος.***

[ΕΙΥΜ. Από το θ. τυύ αορ. ***έ-σφιξ-α*** (ρ. ***σφίγγω)*** και το παραγ. επίθημα ***-ιμο,*** πβ. κ. ***τρέξ-ιμο. σπρώξ-ιμο\.*** **σφιχταγκάλιασμα** (τυ). **σφιχτοδένω** ρ. μετβ. {σφιχτόδε-σα. -θηκα, -μένυς} **1.** δένω πολύ γερά έτσι. ώστε να μη μπορεί να χαλαρώσει ή να λυθεί (κάποιος/κάτι): - ***κόμπο*** / ***σκοινί***· (η μτχ. *σφιχτοδεμένος*, ***-η, -ο)*** **2.** αυτός που διαθέτει εξαιρετικά σφριγηλό ή/και καλογυμνασμένο σώμα: ~ ***αθλητής*** / κο- ***λυμβήτρια*** / ***μοντέλο*** ΑΝ Γ. χαλαρός, πλαδαρός **3.** (μτφ.) αυτός που έχει μεγάλη συνοχή: ~ ***οικογένεια*** / ***παρέα*** / ***τάξη*** ΑΝΙ . χαλαρός, **σφιχτός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ περιβάλλει (κάτι) τόσο στενά, ώστε δεν το αφήνει να κινηθεί ελεύθερα ή/και να απλωθεί, όσο μπορεί: ~ ***ζώνη*** / ***φούστα*** / ***παπούτσια*** / ***κόμπος*** ΑΝΤ. χαλαρός 2. αυτός που είναι πολύ στενά εφαρμοσμένος: ~ ***βίδα*** ΣΥΝ. σφιγμένος ΛΝΤ. χαλαρωμένος

(α) αυτός που έχει μεγάλη πυκνότητα : - ***αβγό*** / ***σάλτσα*** / ***ζύμη*** / ***μπεσαμέλ*** ΣΥΝ. πηχτός, κρουστός ΛΝΤ. αραιός (β) (μτφ.) αυτός πυυ δεν είναι καθόλου χαλαρός: - ***κορμί*** / ***πόδια*** / ***μπράτσα*** ΣΥΝ. σφίχτοδεμέ- νος ΑΝΤ. πλαδαρός **4.** (μτφ.) αυτός που αποφεύγει τις δαπάνες: ***αυτό τον καιρό πρέπει να είμαστε λίγο γιατί αλλιώς δεν θα τα βγάλουμε πέρα*** ~ ***οικονομική πολιτική*** ΣΥΝ. (λόγ.) φειδωλός ΑΝΤ. ανοιχτοχέρης, σπάταλος. – (υποκ.) **σφιχτούτσικος,** -η, -ο, **σφιχτά** επίρρ. ^ ΙΧΟΛΙΟ λ. ***τσιγγούνης.***

[f.tym. < μεσν. ***σφικτός*** < μτγν. ***σφιγκτός < αρχ. σφίγγω].*** **σφιχτοχέρης** (ο) {σφιχτοχέρηδες), **σφιχτοχερα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που δεν θέλει να ξοδεύει χρήματα ΣΥΝ. σφιχτός, τσιγ- γούνης αντ. ανυιχτυχέρης. σπάταλυς. · - **σφιχτοχεριά** (η). σχοαιο λ. ***τσιγγούνης.***

σφόδρα επίρρ. [αρχ.) (αρχαιοπρ.) σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό: ~ ***ερω- τευμένος*** συν. υπερβολικά, σφοδρά λν τ. ελάχιστα, **σφοδρός,** -ή. -ό αυτός που χαρακτηρίζεται από πολύ μεγάλη ορμή και ένταση: - ***κακοκαιρία*** / ***άνεμος*** / θαλασσο***ταραχή*** / ***έρωτας*** *I* ***πάθος / μίσος I επιθυμία I επίθεση I ανταγωνισμός I κριτική || ~ σύγκρουση αυτοκινήτων*** [| - συ/κ-ρουσεις ***μεταξύ ανταρτών και στρατού*** ιυν. ορμητικός ανί. μαλακός, ήπιος. – **σφοδρ-ά** / ***-ώς*** ιαρχ.]

επίρρ.. **σφοδρότητα** (η) [αρχ.Ι.
ΙΓ.ΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «σπαρταριστός - ορμητικός'», < θ. ***σφοδ-*** (με επίθημα ***-ρός),*** ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *sp(h)e(n)d- «σπαράζω, σπαρταρώ». που συνδ. με τα ομόρρ. ***σφαδ-άζω, σφενδ-όνη. σφόνδ-υ/.ος*** (βλ.λ.) |.
σφολιάτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} χοντρό φύλλο ζύμης που, όταν ψηθεί, χωρίζεται σε πολλά λεπτά φύλλα.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. sfogliata < p. sfogliarc «ξεφυλλίζω» < μτγν. λατ. exfoliare < ex- «εκ-/ εξ-» + -foliare < λατ. folium «φύλλυ» |. **σφόνδυλος** (ο) * σπόνδυλος
σφοντύλι (το) {σφοντυλ-ιού | -ιών} μικρό στρογγυλό όργανο με τρύπα στη μέση. όπου στερεώνεται και περιστρέφεται το αδράχτι για το ξάσιμο των μαλλιών ΦΡ. (μτφ.) ***μου ήρθε ο ουρανός σφοντύλι*** (ΐ) ζαλίζομαι ύστερα από δυνατό χτύπημα: ***η πέτρα τον βρήκε στο κεφάλι και τον 'ρθε ο ουρανός σφοντύλι*** ΣΥΝ. μυυ ήρθε κεραμίδα / ντραμπλάς (ii) ζαλίζομαι ύστερα από αναπάντεχο, βαρύ πλήγμα: ***μόλις είδε τον λογαριασμό***, του ***ήρθε ο ουρανός σφοντύλι*** ΣΥΝ. του ήρθε νταμπλάς. [ΚΤΥΜ. < αρχ. ***σφονδύ/Λον*** (με διατήρηση τής αρχ. προφοράς τού συμπλέγματος /nd/, πβ. κ. ***σφενδόνη - σφεντόνα),*** υποκ. τού ουσ. ***σφόνδυλος*** (βλ. λ. ***σπόνδυ'λος)]. σφορτσάντο*** επίρρ. ΜΟΥΣ. δυναμική ένδειξη, κατά την οποία μια μεμονωμένη νότα ή συγχορδία ενός μουσικού κομματιού πρέπει να παιχτεί τονισμένα, δυνατά, ξεχωρίζοντας από τη δυναμική των φθόγγων πυυ την περιβάλλουν.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. sforzando < p. sforzarc «δυναμώνω, φορτσάρω» < s- (< λατ. ex-) + forzare, βλ. λ. ***φορτσάρω].*** **σφουγγαράδικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την αλιεία σφουγγαριών ΣΥΝ. σπογγαλιευτικός 2. ***σφουγγαράδικο*** (το) πλοιάριο που διαθέτει τον κατάλληλο εξοπλισμό για την αλιεία σφουγγαριών ΣΥΝ. σπογγαλιευτικό (βλ. κ. ***σπογγαλιευτικός).***
ΙΕΤΥΜ. Από τυν πληθ. ***σφουγγαράδες*** (τής λ. ***σφουγγαράς)*** και το παραγ. επίθημα ***-ικος\.*** **σφουγγαράς** (ο)* {σφουγγαράδες} **1.** ο δύτης που ειδικεύεται στη συλλογή σφουγγαριών ΣΥΝ. σπογγαλιεύς 2. ο έμπορος που πουλά σφουγγάρια.
σφουγγάρι (το) {σφουγγαρ-ιού | -ιών) **1.** μαλακή μάζα από ζωώφυτα τής θάλασσας, τα οποία ύστερα από κατάλληλη επεξεργασία είναι κατάλληλα για οικιακή χρήση: ~ ***για το μπάνιο*** / ***για τον πίνακα*** ΣΥΝ. σπόγγος 2. (συνεκδ.) πλαστικό σώμα πυυ έχει πόρους και παρουσιάζει παρόμοιες ιδιότητες με αυτές τού φυσικού σφουγγαριού: ~ ***για τα πιάτα*** / ***για την καθαριότητα*** / ***για το μακιγιάζ*** · ΦΡ. (α) ***ρουφά σαν σφουγγάρι*** είναι πολύ απορροφητικός (β) ***πίνω σαν σφουγγάρι*** καταναλώνω πολύ μεγάλες ποσότητες οινοπνευματωδών ποτών: ***έπινε σαν σφουγγάρι. αλλά το 'κοψε μαχαίρι.*** — (υποκ.) **σφουγγαράκι** (το). [Γ.ΤΥΜ. < μτγν. ***σφογγάριον*** / ***σπογγάριον*** (με τροπή τού /ο/ σε /u/), υπυκ. τού αρχ. ***σπόγγος*** (βλ.λ.)]. **σφουγγαρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {σφουγγάρισ-α, -τηκα. -μένος) ♦ **1.** (μετβ.) καθαρίζω (επιφάνεια, κυρ. δάπεδο) περνώντας το με πανί ή άλλο απορροφητικό υλικό βουτηγμένο σε νερό: - ***το πάτωμα*** / ***το κατάστρωμα*** || (συνεκδ.) ~ γο ***μπάνιο*** ♦ **2.** (αμετβ.) ασχολούμαι με τυ πλύσιμο επιφάνειας με τον παραπάνω τρόπο. — **σφουγγάρισμα** (το), **σφουγγαρίστρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} εργαλείο καθημερινού νοικοκυριού, που αποτελείται από μακρύ κοντάρι και κορδέλες απορροφητικού υλικού στη μία του άκρη και χρησιμεύει για τον καθαρισμό των πατωμάτων, αφού πρώτα το βουτήξει κανείς σε νερό και το στραγγίζει: ***ξεπλένω τη***
[ΕΤΥΜ. < ***σφουγγαρίζω*** (θ. ***σφουγγαρισ-*** τού αορ.) + παραγ. επίθημα ***-τρα.*** πβ. κ. ***κουβαρίσ-τρα, πολεμίσ-τρα\.*** **σφουγγαρόπανο** (το) πανί που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό των δαπέδων, αφού πρώτα το βουτήξει κανείς σε νερό και το στείψει: ***ξεπλένω το ~.***
σφουγγάτο (το) φαγητό που έχει ως βάση αβγά χτυπημένα, τα οποία τηγανίζονται στο λάδι και στα οποία μπορούν να προστεθούν και άλλα υλικά, όπως τυρί. λουκάνικα, πιπεριές κ.λπ. ΣΥΝ. ομελέτα. [ΕΤΥΜ. < μεσν. ***σφουγγάτον*** (με τροπή τού /ο/ σε /u/) < αρχ. ***σπόγγος*** / ***σφόγγος*** (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ***-άτον\.*** **σφουγγίζω** ρ. μετβ. {σφούγγισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** απομακρύνω τα νερά χρησιμοποιώντας σφουγγάρι: ***σφούγγισε καλά το πλάι τής κουζίνας. γιατί έπεσαν νερά*** || ~ ***το τραπέζι με χαρτί*** **2.** (συνεκδ.) απομακρύνω υγρό από επιφάνεια: ***σφούγγισε το μέτωπό του από τον ιδρο)- τα με την πετσέτα.*** — **σφούγγισμα** (το).
|ΕΤΥΜ. < αρχ. ***σφογγίζωι σπογγίζω*** (με τροπή τού /ο/ σε /u/) < ***σπόγγος*** (βλ.λ.)|.
σφουγγοκωλάριος (ο) (ως μειωτ. χαρακτηρισμός) κόλακας, πρόσωπο που κάνει και τις πιο αναξιοπρεπείς πράξεις, για να κερδίσει την εύνοια κάποιου ΣΥΝ. κωλογλείφτης.
[ετυμ. < ***σφογγίζω*** (< ***σφόγγος*** / ***σπόγγος***) + ***κώ'/.ος +*** παραγ. επίθημα -άριος (με σκωπτική αναφορά σε αξιωματούχους τού Βυζαντίου, λ.χ. ***σιλεντιάριος. σπαθ-άριος),*** < λατ. -arius|. **σφραγίδα** (η) **1.** όργανο από ξύλο, πέτρα, μέταλλο ή πλαστικό με εγχάρακτα ή ανάγλυφα γράμματα, σύμβολα ή λέξεις, τα οποία αποτυ- πιόνυνται με πίεση πάνω σε χαρτί, αφού πρώτα πιεστούν σε μελάνι, κυρ. για να δηλωθεί η ταυτότητα τού χρήστη, η κυριότητά τυυ σε αντικείμενο, η γνησιότητα τής προέλευσής του ή η εγκυρότητα εγγράφου: ***βασιλική / επίσημη / προσωπική*** ~|| ~ ***ιδιοκτησίας / κυριότητας / γνησιότητας || δαχτυλίδι με ~ || η ~ τού τμήματος / τής διεύθυνσης! τού σχολείου*** ΣΥΝ. στάμπα **2.** το αποτύπωμα ή το σήμα που αφήνουν πάνω σε χαρτί, κερί ή άλλο υλικό τα έγγλυφα ή ανάγλυφα σημεία τού παραπάνω οργάνου: ***βάζω*** ~ σε ***κάτι*** || ***έβαλε το χαρτί κόντρα στο φως. για να ελέγξει τη γνησιότητα τής σφραγίδας*** || ο ***φάκελος*** ***έχει τη - τού ταχυδρομείου*** jj ***πολλοί συ/·.λέκτες γραμματοσήμων περιλαμβάνουν στη συλλογή τους και ταχυδρομικές*** - ΣΥΝ. στάμπα 3. η επικύρωση εγγράφου με επίσημη σφραγίδα: ***για μια ~ έτρεχα όλη μέρα από γραφείο σε γραφείο*** **4.** εκκλης. στρογγυλό ξύλινο όργανο, στη μία πλευρά τού οποίου υπάρχουν εγχάρακτα λειτουργικά σύμβολα και με το οποίο πιέζουν την πάνω επιφάνεια τού άψητου άρτου, για να χρησιμοποιηθεί από τον λειτουργό στη Θεία Ευχαριστία: - ***για τα πρόσφορα*** συν. σφραγιστήριο 5. (μτφ.) (α) λειτουργικό ή άλλο στοιχείο πνευματικού ή καλλιτεχνικού δημιουργήματος, με το οποίο ο δημιουργός τυυ δηλώνει την ταυτότητά του ή/και το προστατεύει από λυγυκλοπή: ***ο λυρικός ποιητής Αρχίλοχος χρησιμοποιούσε το όνομα «Ιιερίκλής»*** ο)ς ~ ***πον στίχων του*** (β) (γενικότ.) οτιδήποτε χαρακτηριστικό τής προέλευσης ενός πράγματος: ***το έργο του σημαδεύεται από τη - τού γνήσιου καλλιτέχνη*** **6.** (μτφ.) ανεξίτηλο σημάδι, βαθιά και αναμφισβήτητη επίδραση: ο ***χρόνος άφησε τη*** ~ ***στο έργο του*** / ***πάνω του■*** ΦΡ. *βάζω τη σφραγίδα μου* βλ. λ. ***βάζω.*** — (υποκ.) **σφραγιδάκι** (τυ) κ. **σφραγιδούλα** (η).
Ιετυμ. < αρχ. ***σφραγίς, -ίδος,*** τεχν. όρ.. αβεβ. ετύμου. Η σημασιολ. εξειδίκευση τού όρου προξενεί ετυμολ. δυσχέρειες στην ισχυρή μορφολογικώς σύνδεση με το ρ. ***σφαραγέομαι*** «τσυρίζω, τρίζω, βροντώ» (η εναλλαγή των θ. ***σφαρα- / σφρα***· θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως συγκοπή τού ενός εκ των δύο όμοιων φωνηέντων σε περιβάλλον υγρού συμφώνου). **II** λ. φαίνεται να συνδέεται με το τόπων. ***Σφραγί-***0'ιον, που ήταν σπηλιά στον Κιθαιρώνα και κατοικία νυμφών, ενώ έχει διατυπωθεί και η άποψη πως η λ. ***σφραγίς*** αναφερόταν αρχικά στη ρευστότητα τύυ θερμού υλικού, το οποίο χρησιμοποιείται κατά τη σφράγιση, πβ. κ. ρωσ. pecaii «σφραγίδα» - peku «ψήνω» (εξαιρετικά αινιγματικές;: ερμηνείες)|. **σφραγιδογλυφία** (η) | J865] Ιχωρ. πληθ.) η τεχνική της κατασκευής σφραγίδων, κυρ. κατά την αρχαιότητα (σφραγιδόλιθων, δακτυλιόλιθων κ.λπ.).
σφραγιδογραφία (η) {χωρ. πληθ.} ιστ.-αρχλιολ. κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των σφραγίδων.
|ετυμ. Μεταφρ. δάνειο (ως προς τυ α' συνθ.) τού γαλλ. νόθου συνθ. sigillographiej.
σφραγιδόκηρος (ο) [Τ833J {σφραγιδοκήρ-υυ | -ων, -ους} υλικό που χρησιμοποιείται για το σφράγισμα δεμάτων, επιστολών κ.λπ. ΣΥΝ. ισπανικός κηρός, βουλλοκέρι. **σφραγιδοκύλινδρος** (ο) {σφραγιδοκυλίνδρ-ου | -ων. -ους} λρχλιοα. η κυλινδρική σφραγίδα (σε διάφορους αρχαίους πολιτισμούς, π.χ. Βαβυλωνίους, Αιγυπτίους, Μινωίτες κ.ά.). **σφραγιδόλιθος** (υ) [18971 {σφραγιδολίθ-ου j -ων, -ους) αρχαιολ. δαχτυλίδι, η πέτρα τύυ οποίου λειτουργούσε ως σφραγίδα, καθώς έφερε εγχάρακτες ή ανάγλυφες παραστάσεις ή γράμματα που μπορούσαν να απυτυπωθύν σε άλλο υλικό: ***μινωικόζΐ αρχαΐκός! πο/.ύτιμος/ αιγυπτιακός/ αριστουργηματικός***
σφραγιδοφύλακας (ο) |μτγν.| {σφραγιδοφυλάκων} αξίωμα πυυ θεσμοποιήθηκε στην Αγγλία, τη Γαλλία και τη Γερμανία από τον 11ο αι. και μετά και σύμφωνα με το οποίο, όσοι τυ κατείχαν, είχαν χρέος να φυλάσσουν τη μεγάλη σφραγίδα τού κράτους, **σφραγίζω** ρ. μετβ. |αρχ.| {σφράγισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** βάζω σφραγίδα σε (κάτι): ~ ***επίσημο έγγραφο*** / ***πιστοποιητικό! γράμμα*** / ***έντυπο*** **2.** για επιταγή στην οποία η τράπεζα βάζει σφραγίδα που δηλώνει ότι δεν έχει αντίκρισμα 3. ΕΚΚΛΗΣ. χρησιμυποκό ειδική σφραγίδα (βλ.λ., σημ. 4). για να αφήσω αποτύπωμα (σε άψητο άρτο) έτσι. ώστε να χρησιμοποιηθεί στη Θεία Ευχαριστία: ~ το ***πρόσφορο*** **4.** κλείνω (κάτι) ερμητικά με σφραγίδα έτσι, ώστε να μη μπορεί να παραβιαστεί από έξω ή από μέσα: ~ ***το δέμα με βου/.λοκέρι*** || - το ***κιβώτιο*** / ***το μπουκάλι*** / ***έναν φάκελο*** · ΦΡ. *σφραγίζω το στόμσ μου* δεν λέω τίποτα, αρνούμαι να αποκαλύψω πράγματα πυυ γνωρίζω **5.** (συνήθ. για καταστήματα) κλείνω με απόφαση τού κράτους: ***σφράγισαν το κατάστημα των ηλεκτρονικών τής περιοχής μας για οφειλές προς το Δημόσιο*** **6.** (μτφ.) επηρεάζω καθοριστικά: το ***έργο του σφράγισε την εποχή του*** jj ***η σχέση αυτή σφράγισε τη ζωή του*** 7. (μτφ.) έχω καθοριστική συμμετοχή (σε κάτι): «***αυτός ο παίκτης σφράγισε την τρίτη συνεχόμενη νίκη τής ομάδας του»*** (εφημ.) **8.** εξασφαλίζω, σε φρ. όπως: ***στη σύνοδο η χώρα αυτή σφράγισε το εισιτήριο για την είσοδό της στην Ε.Ε.*** · 9. ΙΑΤΡ. (για δόντι) καθαρίζω από την τερηδόνα και γεμίζω με τεχνητό υλικό, αποκαθιστώντας την αρχική μορφή και εμποδίζοντας την εξάπλωση τής φθοράς. — **σφραγιστικός,** -ή. -ό [1893].
[ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «κλείνω με σφραγίδα - επιβεβαιώνω την αυθεντικότητα (ενός εγγράφου)», < ***σφραγίς. -ΐδος.*** Ήδη αρχ. οι μτφ. σημ. «κλείνω ερμητικά» και «σημαδεύω, αφήνοντας ίχνη τής παρουσίας ή τής επιρροής μου»], **σφράγιση** (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** τυ σφράγισμα (βλ.λ.) **2.** νομ. ασφαλιστικό μέτρο ή μέτρο εκούσιας δικαιοδοσίας το οποίο συ- νίσταται στην επίθεση σφραγίδων και γενικά στο κλείδωμα και στυν περιορισμό τής πρόσβασης τρίτων σε χώρους μέσα στους οποίους υπάρχουν κρίσιμα πράγματα, για να αποφευχθεί ο κίνδυνος απώλειας, αφαίρεσης, φθοράς, κλοπής αντικατάστασης κ.λπ. αυτών, **σφράγισμα** (το) {σφραγίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το σήμα που απο- τυπώνεται με την επίθεση σφραγίδας: το - ***τής απόδειξης*** / ***τού βιβλιαρίου τού Ι.Κ.Α. / τού πρόσφορου*** **2.** η επίθεση σφραγίδας από τράπεζα σε επιταγή χωρίς αντίκρισμα 3. (κατ' επέκτ.) ασφαλές, ερμητικό κλείσιμο με κατάλληλο υλικό: - ***μπουκαλιού*** 1 τού ***φακέ/.ου με βουλλοκέρι*** **4.** κλείσιμο καταστήματος από το κράτος: ***η συσσώρευση χρεών προς την εφορία οδήγησε τελικά στο - μεγάλης αλυσίδας πολυκαταστημάτων*** · **5.** ΙΑΤΡ. (α) η εισαγωγή σε κοιλότητα δοντιού παρασκευασμένης ουσίας κατάλληλης για την αποκατάσταση τής φυσιολογικής μορφής τού δοντιού: ***πρέπει να κάνω δύο*** ~ (β) (κατ' επέκτ.)

το υλικό που χρησιμοποιείται στην παρακάνω επέμβαση: ***καθώς έτρωγα, μου έφυγε το*** ~ ΣΥΝ. έμφραξη. — (υποκ.) **σφραγισματάκι** (το). [ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ίχνος σφραγιδολίθου», < ***σφραγίζω*** (βλ.λ.). Ο ιατρ. όρ. είναι από. τού γαλλ. piombagej. **σφραγιστήριο** (το) Ιμτγν.Ι {σφραγιστηρί-ου | *ων} **1.** υπηρεσία τού Δημοσίου, όπου σφραγίζονται έγγραφα ή αντικείμενα **2.** ΕΚΚΛΗΣ. μικρό όργανο με εγχάρακτα ιερά σύμβολα, τα οποία απυτυπο)νουν στην επιφάνεια άψητου άρτου, για να μπορεί η προσφορά να χρησιμοποιηθεί στη θεία Ευχαριστία ΣΥΝ. σφραγίδα, **σφραγιστικός,** -ή, -ό ► σφραγίζω

σφραγιστός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που πάνω του έχει αποτυπωθεί σφραγίδα ΣΥΝ. σφραγισμένος ΑΝΤ. ασφράγιστος 2. αυτός που είναι ερμητικά κλειστός: ~ ***μπουκάλι*** ΣΥΝ. κλεισμένος ΑΝΙ. ανοιχτός, **σφριγηλός,** -ή.-ό 118871 αυτός που βρίσκεται στην ακμή του και είναι γεμάτος πνευματική και σωματική ζωντάνια και δύναμη: ***σώμα~Σ***ΥΝ. ζωντανός, εύρωστος, ακμαίος ΑΝΤ. παρηκμασμένος, πεσμένος, άτονος.

σφριγηλότητα (η) |1K94|.

[ΕΤΥΜ, < ***σφρίγος*** + παραγ. επίθημα ***-ηλός***. πβ. κ. ***απατ-ηλός. σκοπ-η'Αύ-\.***

σφρίγος (το) {σφρίγους | χωρ. πληθ.} η ύπαρξη ζωντάνιας και δύναμης. πυυ συνδέεται κυρ. με τυ σώμα και την ακμή τυυ: ***διατήρηση τού νεανικού*** ~ ΣΥΝ. ευρωστία.

ΙΠΤΥΜ. αρχ. < ***σφριγώ (-άω).*** υποχωρητ., βλ.λ.]. **σφριγώ** ρ. αμετβ. {σφριγάς... · μόνο σε ενεστ.) βρίσκομαι σε ακμή, έχω δύναμη και υγεία.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. ***σφριγώ (-άω).*** εκφραστ. όρ. τού καθημερινού λεξιλογίου, αγν. ετύμυυ|.

σφυγμογράφος (ο) [Ι890| ΙΑΤΡ. ειδικό μηχάνημα με το οποίο με- τρούνται οι παλμοί τής καρδιάς και καταγράφονται σε χαρτί. — **σφυγμογραφία** (η), **σφυγμογράφημα** (το).

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sphygmographe[. **σφυγμομανόμετρο** (το) {σφυγμομανομέτρ-ου | -ων) συσκευή εφοδιασμένη με μανόμετρο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τής αρτηριακής πίεσης.

[είύμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sphygmomanometre|. **σφυγμομέτρηση** (η) 11891**1** {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) **1.** ιατρ. η μέτρηση των χτύπων τής καρδιάς με ειδικό όργανο 2. (μτφ.) η έρευνα που έχει στόχο την καταγραφή τον τάσεων και των απόψεων τής κοινής γνώμης: ~ ***για τηλεοπτική εκπομπή*** / ***για τυν ημερήσιο Τύπο*** [| ***τα αποτελέσματα τής*** ~ || - ***των αντιδράσεων τού κοινού*** ΣΥΝ. δημοσκόπηση, γκάλοπ. — **σφυγμομετρώ** ρ. 118861 1-είς...). **σφυγμόμετρο** (το) (1876| {σφυγμομέτρ-ου | -ων} ιατρ. ειδικό όργανο με το οποίο καταγράφεται η συχνότητα των χτύπων τής καρδιάς και ελέγχεται η κανονικότητα τους.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. sphygmometre|. **σφυγμός** (ο) **1.** η συστολή και διαστολή τής καρδιάς και των αρτηριών. με τις οποίες επιτυγχάνεται η κυκλοφορία τού αίματος στο σώμα και οι οποίες χαρακτηρίζονται κανονικά από συγκεκριμένο ρυθμό: ***σταθερός*** / ***αδύναμος*** / ***άστατος*** *ί* ***δυνατός*** / ***άρρυθμος*** / ***άτακτος*** / ***πυρετικός / φυσιολογικός -*** j| ***πιάνω / βρίσκω / ψηλαφώ / καταγράφω*** / ***παίρνω*** / ***επαναφέρω στυ κανονικό τυν*** ~ ***κάπυιυν*** συν. παλμός **2.** (μτφ.) η κυρίαρχη τάση που καθορίζει τις ενέργειες ή τη στάση ατόμων. ομάδων, εποχών: ***πρέπει να πιάσεις τυν - τής εποχής σου!*** || ***ο ~ τής νεολαίας*** ΣΥΝ. παλμός, ρυθμός. Επίσης **σφύξη** (η) [αρχ.|. — **σφυγμικός,** -ή, -ό [αρχ.[. [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***σφύζω*** (βλ.λ.)Ι. **σφύζω** ρ. αμετβ. {μόνυ σε ενεστ. κ. παρατ.Ι **1.** (για τυ αίμα) χτυπώ με ρυθμό, κανονικά: ***το αίμα σφύζει στο κορμί τυυ*** **2.** (μτφ.) είμαι γεμάτος (ζωή. ένταση κ.λπ.): ***τα νιάτα σφύζουν από ζωή*** [| ***οι δρόμοι σφύζουν από κίνηση*** || ***η πό/.η σφύζει από δραστηριότητα.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ίζω.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ****σφύγ-]ω,*** τεχν. όρ.. αγν. ετύμου. Δεν ευσταθεί οποιαδήποτε συσχέτιση με τα ρ. ***σφαδάζω*** και ***σπεύδω\.*** **σφύξη** (η) ► σφυγμός

σφύρα (η) {σφυρών} **1.** μηχανικό εργαλείο, φορητό ή σταθερό, που χρησιμοποιείται στο σπάσιμο ή στη διάλυση πετρωμάτων ή άλλων σκληρών σωμάτων: ***μηχανική*** -■ φρ. *μεταξύ σφύρος και άκμονος* (ανάμεσα στη σφύρα και στο αμόνι) για κάποιον που βρίσκεται μεταξύ πολλών και δύσκολων καταστάσεων, από τις οποίες δεν μπορεί να απαλλαγεί, διότι ξεφεύγυντας από τη μία πέφτει στην άλλη: ***ξέρει πώς να γλυτώσει από τις υποχρεώσεις του- βρίσκεται συνεχώς*** ~*!* 2. μέρος των πυροβόλων, με τυ οποίο αυξάνεται η ισχύς τού επικρουστήρα 3. ανλί. ένα από τα τρία μικρά οστά τυύ μέσου ωτός των θηλαστικών, που μαζί με τον αναβολέα και τον άκμονα μεταδίδουν τις ηχητικές δονήσεις στο έσω ους **4.** αολ. (α) μεταλλική σφαίρα με αλυσίδα, από την οποία την κρατά και την περιστρέφει ο αθλητής, προκειμένου να την εκσφενδονίσει όσο πιο μακριά γίνεται (β) (συνεκδ.) το αγώνισμα που διεξάγεται με το παραπάνω όργανο: ***πρωτα- θ?^ητής*** / ***ολυμπιονίκης στη*** ~ συν. σφυροβολία.

[είύμ. < αρχ. ***σφύρα*** < ****σφύρ-]α*** < θ. ^sphr-, συνεσταλμ. βαθμ. (με αντιπροσώπευση τού φωνηεντικού ***-γ-*** ο)ς ***-υρ-,*** πβ. κ. ***άγύρ-της)*** τού

Ε. *sp(h)er- «πηδώ. τινάζω, σπαρταρ')» (για το οποίο βλ. λ. ***σπαρταρώ).*** Η λ. εντάσσεται στην ετυμολ. οικογένεια των ομορρ. ***σπαίρω, σφαίρα, σφυρόν*** (βλ.λ.). Η φρ. ***μεταξύ σφύρας και άκμονος*** είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. entre l'cnclume el le martcau]. **σφυράκι** (το) -»σφυρί

σφυρηλασία (η) [1870] {σφυρηλασιών) η κατεργασία μετάλλων με σφυρί.

σφυρήλατος, -η, -ο (μέταλλο) που έχει υποστεί επεξεργασία με σφυρί: ~ ***φύλλα χρυσού.***

[ετυμ. αρχ. < ***σφύρα + -ήλατος*** (με έκταση τυύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ***ελαύνω\.***

σφυρηλατώ ρ. μετβ. [μτγν.| {σφυρηλατείς... | σφυρηλάτ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος) 1. κατεργάζομαι (μέταλλο) με σφυρί, για να τυυ δώσω σχήμα ή/και να το στολίσω με σχέδια: ~ ***το ασήμι*** / τον ***χρυσό*** / ***πέταλα / καρφιά*** **2.** (μτφ.) διαμορφώνω χαρακτηριστικά ασκώντας ισχυρή επίδραση: ο ***πόλεμος σφυρηλάτησε δυνατούς χαρακτήρες*** ji ***η φιλία τους σφυρηλατήθηκε μέσα από τις δυσκολίες || η παιδεία / η μόρφωση σφυρηλατεί τους νέους.*** — **σφιιρηλάτηση** (η). ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σύνθετος.***

σφυρί (το) {σφυρ-ιού | -ιών} εργαλείο με ξύλινη ή μεταλλική λαβή και μεταλλική, πλαστική ή ξύλινη κεφαλή, πυυ στενεύει στη μία της πλευρά ή σχηματίζει διχάλα, το οποίο χρησιμεύει στυ κάρφωμα, τυ σπάσιμο, στη στερέωση κ.λπ. άλλων υλικών: ***χτυπάω το καρφί με το ~]| καρφώνω / μπήγω τον πάσσαλο με τυ ~·*** ΦΡ. *βγάζω / βγαίνω στο σφυρί* (i) πουλώ / πουλιέμαι σε πλειστηριασμό: ***έβγαλε τυυς πίνακες στυ σφυρί, γιατί δεν μπορούσε να βρει α/Μώς αγοραστές*** (ii) πουλώ / πουλιέμαι σε πολύ χαμηλές τιμές: ***χρεωκόπησε και έβγαλε όλα τα υπάρχοντά του στυ σφυρί*** ΣΥΝ. ξεπουλώ. - (υποκ.) **σφυράκι** (το). ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***σφυρίυν***; υποκ. τού αρχ. ***σφύρα.*** Η φρ. ***βγάζω στυ σφυρί οφείλεται*** στυ σφυρί που χρησιμοποιείται στον πλειστηριασμό. για να κατοχυρώσει την πώληση ενός εκθέματος].

σφυριά (η) **1.** χτύπημα με σφυρί **2.** ο ήχος πυυ προκαλεί το χτύπημα με σφυρί.

σφύριγμα (το) {σφυρίγμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το να σφυρίζει κανείς: ***αρχίζω το*** ~ **2.** (συνεκδ.) ο ήχος πυυ παράγεται, όταν σφυρίζει κανείς: ***εύθυμο*** / ***μελωδικό - || τα*** ~ ***τής εξέδρας*** (αποδοκιμασίες των φιλάθλων) [[***έφαγε μεγάλο -*** (αποδυκιμάστηκε έντυνα) || ***το*** ~ ***τού τρένου***

(ειδικότ.) (α) υ ήχος τής σφυρίχτρας διαιτητή αθλητικού αγιόνα που αντιστοιχεί σε συγκεκριμένη υπόδειξη ή απόφαση: ΓΟ ~ ***τής έναρξης*** / ***τής λήξης τού ματς*** (β) η απόφαση τού διαιτητή αθλητικού αγώνα: ***οι γηπεδούχοι εξέφρασαν παράπονα για τα ~ τού διαιτητή.***

σφυρίδα (η) εδώδιμο ψάρι που ζει στον τροπικό Ατλαντικό και στη Μεσόγειο, έχει μακρύ και ευκίνητο σώμα και στόμα με μεγάλο άνοιγμα και χείλη, εκ των οποίων το κάτω προεξέχει έντονα.

Ιετυμ. < μτγν. ***σφύραινα*** (ίδια σημ.. < αρχ. ***σφύρα) +*** παραγ. επίθημα ***-ίδα\.***

σφυρίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σφύρι-ξα. -χθηκα (καθημ. -χτηκα), -γμένος} ♦ (αμετβ.) 1. παράγω συριστικό παρατεταμένο ήχο σουφρώνοντας τα χείλη μου και σχηματίζοντας μικρή δίοδο, μερικές φορές με τη βοήθεια των δακτύλων ή χρησιμοποιώντας ειδικό όργανο: ~ ***χαρούμενα, καθώς δουλεύω*** / ***με σφυρίχτρα·*** ΦΡ. *σφυρίζω αδιάφορα* κάνω πως δεν καταλαβαίνω, προσποιούμαι άγνοια ή αδιαφορία: ***υλυι γνώριζαν τι έπρεπε να έχουν κάνεν οι περισσότεροι όμως τώρα σφυρίζουν αδιάφορα*** **2.** ειδοποιώ ή δίνω σήμα βγάζοντας συριστικό ήχο. σουφρώνοντας τα χείλη μου ή χρησιμοποιώντας ειδικό όργανο: ***όταν συυ σφυρίξω. να βγεις στο παράθυρό συυ*** || ο ***τροχονόμος τού σφύριξε να*** σταματήσει ο ***διαιτητής σφύριξε πέναλτι*** [ί - ***στυ κοπάδι*** / ***στυν σκύλο*** / ***κλέφτικα*** (συνθηματικά) **3.** εκφράζω την επιδοκιμασία μου παράγοντας συριστικό ήχο, ιδ. υι άνδρες πρυς τις γυναίκες: ***όπου περνούσε υι άντρες γύριζαν και σφύριζαν || «στυ δρόμυ μυύ σφυρίζανε και με φωνάζαν Γκόλφω»*** (Ν. Γκάτσος) **4.** (μτφ.) παράγω συρριστικό ήχο σαν να σφυρίζω (σημ. Ι): ο ***αέρας*** / ***η σφαίρα*** / ***το πλοίυ*** / το ***τρένο*** / ο ***βραστήρας*** / ***η χύτρα ταχύτητος*** / το ***φίδι σφυρίζει'*** ΦΡ. *σφυρίζουν τ αφτιά μου* έχω την αίσθηση ότι ακούω έναν διαρκή συριστικό ήχο είτε λόγω μόνιμης βλάβης, ασθένειας κ.λπ. είτε επειδή εκτέθηκα σε δυνατούς θορύβους: ***μόλις βγήκα από το κλαμπ. νόμιζα ότι είχα κουφαθεί:*** τ' ***αφτιά μου σφύριζαν συνέχεια!*** ♦ (μετβ.) **5.** παράγω συριστικό ήχο, που ακολουθεί συγκεκριμένη μελωδία: ~ ***ένα τραγουδάκι / έναν εύθυμο σκοπό*** **6.** δηλώνω (κάτι) με σφύριγμα: ***είναι όμορφη και υι άντρες τής σφυρίζουν στον δρόμυ*** 7. λέω) χαμηλόφωνα και μυστικά σε κάποιον (πληροφορία που τον είναι άγνωστη και δεν την ακούνε άλλοι): ***του σφύριξαν την απάντηση από τα πίσω έδρανα*** || ***της σφύριξε τα καμώματά του η γειτόνισσα και το βράδυ τυύ έκανε φασαρίες*** **8.** εκφράζω έντονη αποδοκιμασία εις βάρος (κάποιου), ιδ. σε ομαδικά θεάματα: ο ***εξώστης σφύριξε τον νικητή στην απονομή των βραβείων τού φεστιβάλ*** ΣΥΝ. γιουχαΐζω, αποδοκιμάζω ΑΝΤ. επιδοκιμάζω. χειροκροτώ. Κπίσης **σφυράω** {-άς...}. — **σφυριχτός,** -ή. -ό, **σφυριχτά** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***χαιρετώ.***

[ετυμ. μεσν. (με την επίδρ. τού μτγν. ***σφυρίυν***) < αρχ. ***συρίζω < σύριγξ, -ιγγος*** (βλ.λ.)|.

σφυριξιά (η) (λαϊκ.) σύντομο σφύριγμα.

σφυρίχτρα (η) {σφυριχτρών} όργανο που παράγει συριστικό ήχο παρόμοιο με σφύριγμα, όταν περάσει με ορμή μέσα από αυτό αέρας, ατμός: ***η ~ τού διαιτητή*** / ***τής ατμομηχανής.***

[f.tym. < ***σφυρίζω +*** παραγ. επίθημα ***-τρα*** (πβ. κ. ***φταίχ-τρα. τσούχτρα)*** |.

σφυρό (το) (συνήθ. στον πληθ.) ο αστράγαλος: ***έχει σημάδια στα ~.*** [ΕΓΥΜ. < αρχ. ***σφυρόν <*** θ. *sphr-, συνεσταλμ. βαθμ. (με αντιπροσώπευση τού φωνηεντικού -r- ως ***-υρ-*** αντί ***-αρ,*** πβ. κ. ***άγύρ-της***) τού Ι.Ε. *sp(h)er- «πηδώ. τινάζω, σπαρταρώ», πβ. σανσκρ. sphurati «πηδώ. τρέμω», αρχ. γερμ. spuri-hal/. «χωλός, κουτσός» (δηλ. με παραλυμένους αστραγάλους;), spor «ίχνος πέλματος» (> γερμ. Spur), λιθ. spiriu «ποδοπατώ. σπρώχνω» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. ***σπαίρ-ω*** (βλ. λ. ***σπαρταρώ), σφαΐρ-α, σφΰρ-α].***

σφυροβολία (η) {χωρ. πληθ.) ΑΟΛ. άθλημα κατά το οποίο οι συναγω- νιζόμενυι περιστρέφονται κρατώντας με αλυσίδα μεταλλική σφύρα, την οποία προσπαθούν να εκσφενδονίσουν όσο πιο μακριά γίνεται: ***προπαθλητής στη ~.***

ΙΕΙΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. hammer throw].

σφυροβόλος (ο/η) αθλητής τής σφυροβολίας.
[ΕΤΎΜ. < *σφύρα + -βόλος (< βάλ/Μ).* βλ. κ. ***σφυροβολία].*** σφυροδρεπανο (το) σύμπλεγμα που σχηματίζεται από ένα σφυρί και ένα δρεπάνι χιαστί, τα σύμβολα δηλ. τής εργατικής και τής αγροτικής τάξης αντίστοιχα, και το υποίυ αποτέλεσε το σύμβολο πολλών κομουνιστικών κομμάτων σε όλο τον κόσμο, καθώς και εθνικό σύμβολο στη σημαία τής πρώην Σοβιετικής Ένωσης, σφυροκατσάβιδο (το) εργαλείο που βιδώνει και ταυτόχρονα ασκεί πίεση με κρούση.
σφυροκοπώ ρ. μετβ. {σφυροκοπείς... | σφυρυκόπ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. χτυπώ συνεχώς με σφύρα ή σφυρί: ~ ***τα μέταλλα στο αμόνι*** ΣΥΝ. σφυρηλατώ **2.** (μτφ.) διεξάγω συνεχείς επιθέσεις εναντίον αντιπάλου: ***η αεροπορία σφυροκοπούσε όλη μέρα τις Θέσεις των εχθρών || οι αντιρρησίες σφυροκοπούσαν διαρκώς το προεδρείο μα επερωτήσεις*** συν. επιτίθεμαι, βάλλω. — σφυροκόπημα (το) [1816J. [ΕΓΥΜ. < μτγν. ***σφυροκοπώ (-έω) < σφυροκόπος < σφύρα + -κόπος < κόπτω,*** πβ. κ. ***ξυλο-κόπος, γρονθο-κοπώ].*** σχάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. ♦ 1. (μετβ.) ανοίγω (κάτι) σε δύο κομμάτια: ***μικρά σωματίδια μεγάλης ταχύτητας σχάζουν τους πυρήνες των ατό-*** *μωνΣΥΚ.* διασπώ, σχίζω ♦ (αμετβ.) **2.** χωρίζομαι στα δύο: ***σχάζουν τα φρούτα από την υπερβολική ζέστη*** συν. ανοίγω, σχίζομαι **3.** ναυτ. ακολουθώ αντίθετη πορεία από αυτήν που είχα ώς τώρα: ***ο άνεμος / το πλοίο σχάζει.***
[ετυμ. < αρχ. ***σχάζω / σχάω*** (ο τ. ***σχάω*** είναι αρχαιότ.). που συνδ. με σανσκρ. chyati «κόβω, χτυπώ» (μτχ. cha-ta) και ανάγεται στην Ι.Ε. ρίζα *skci- «κόβω. διανυίγω». αν και ο φωνηεντισμός δεν ερμηνεύεται εύκολα. Από σημασιολ. πλευράς, το ρ. αρχικά σήμαινε «κόβω, χωρίζω» και διακρινόταν σαφώς απο το ρ. ***σχίζω*** (βλ.λ.). το οποίο είχε την έννοια ''Κόβω στα δύο»Ι. σχάρα (η) κ. (λαϊκ.) σκάρα (η) [χωρ. γεν. πληθ.) 1. μαγειρικό σκεύος που αποτελείται από παράλληλες μεταλλικές ράβδους, πάνω στις οποίες τοποθετείται αυτό που ψήνεται: ***μπριζόλες ι μπιφτέκια / κοτόπουλο / ψάρια στη*** - *2.* οποιαδήποτε κατασκευή έχει το παραπάνω σχήμα, αποτελείται δηλ. από παράλληλες μεταλλικές ράβδους: ~ ***αυτοκινήτου*** (για μεταφορά) / ***μοτοουκ/.έτας / ποδηλάτων*** || ~ ***αποχέτευσης*** **3.** (γενικότ.) οτιδήποτε έχει σχήμα πυυ θυμίζει το παραπάνω, αποτελείται δηλαδή από παράλληλες (ενδεχομένως και κάθετες) γραμμές. °.* σχολιο λ. ***βρίσκω.***
[είύ.μ. μτγν. < αρχ. *έσχάρα.* τεχν. όρ.. αγν. ετύμου]. σχάση (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων) 1.1ATR η διεύρυνση πληγής με χειρουργική επέμβαση, για να εξαχθεί το πύον ή για άλλους θεραπευτικούς λόγους 2. βιολ. η διαδικασία με την οποία διασπιόνται και πολλαπλασιάζονται τα κύτταρα, τα χρωμοσώματα: *κυτταρική* ~ συν. διαίρεση **3.** ΦΥΣ. η διαδικασία που συντελείται με την επενέργεια τυύ ανθρώπου, κατά την οποία βαρείς πυρήνες διασπώνται σε δύο μέρη περίπου ίσης μάζας, απελευθερώνοντας τεράστιες ποσότητες πυρηνικής ενέργειας: *πυρηνική*
Γετυμ. < μτγν. ***σχάσις*** < αρχ. ***σχάζω*** (βλ.λ.). Ο φυσ. όρ. αποτελεί απόδ. τυύ αγγλ. fission], σχάσιμος, -η. -ο φυσ. αυτός που μπορεί να υποστεί σχάση: - ***υλικό*** (λ.χ. το πλουτώνιο-239 που χρησιμοποιείται σε πυρηνικούς αντιδραστήρες και πυρηνικά όπλα).
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τυύ αγγλ. fissilcj. σχεδία (η) {σχεδιών} 1. πρόχειρα κατασκευασμένο πλωτό μέσο από κορμούς δέντρων παράλληλα τοποθετημένων και δεμένων μεταξύ τους ή από άλλυ υλικό: ***οι ναυαγοί έφτειαξαν ~, για να φύγουν από το ερημονήσι*** *2.* οποιυδήπυτε σκάφος δεν διαθέτει καρίνα.
ΙΕΤΥΜ. αρχ., ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. ***σχέδιος*** «προσωρινός, αυτοσχέδιος». που αποσπάστηκε από φρ. όπως ***σχεδία ναύς / γέφυρα,*** οι οποίες δήλωναν προσωρινές, πρόχειρες κατασκευές. Δεν αποκλείεται η λ. ***σχεδία*** να αποτελεί απευθείας παράγωγο τού επιθ. ***σχέδιος.*** Κλ. κ. ***σχέδιο*** |.
σχεδιάγραμμα (το) [Ι888] [σχεδιαγράμμ-ατος **|** -ατα,-άτων} **1.** γενική γραμμική απεικόνιση αντικειμένου ή χώρου υπό κλίμακα, συνήθ. πάνω σε χαρτί: ***μου έφτειαξε ένα*** -% ***για να βρω εύκολα το σπίτι του***
υι σημειώσεις που καταγράφουν τα κύρια σημεία γραπτού κειμένου ή προφορικής ομιλίας: ***το - τής έκθεσης / τής διάλεξης.*** **σχεδιάζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {σχεδίασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** αποτυπώνω. συνήθ. με μολύβι ή πένα. πάνω σε χαρτί ή ανάλογο υλικό, ένα σώμα στις γενικές τυυ γραμμές: ***ο σκιτσογράφος οχεδίασε με το πενάκι του μια γελοιογραφία || ο ζωγράφος σχεδίασε στον καμβά την πρώτη σπουδή για τον πίνακα*** ΣΥΝ. σκιτσάρω **2.** ασχολούμαι με καλλιτεχνικό ή δημιουργικό κλάδο, που απαιτεί λεπτομερή και ακριβή αποτύπωση των αντικειμένων, τα οποία συλλαμβάνω με τη φαντασία μου: ***~ κτήρια / ρούχα / έπιπλα / υφάσματα || ο αρχιτέκτονας / ο σχεδιαστής μόδας σχεδιάζει*** **3.** προτίθεμαι να κάνω (και ενδεχομένως προετοιμάζω): ***η εταιρεία σχεδιάζει να προωθήσει νέο προϊόν στην αγορά***
σχεδιάζαμε να ταξιδέψουμε στην Ευρώπη, αλλά. τελικά, δεν τα καταφέραμε ΣΥΝ. έχω κατά νυυν. σκοπεύω **4.** προετοιμάζω στις λεπτο- μέρειές του (κάτι που προτίθεμαι να κάνω): ~ ***διαφημιστική εκστρατεία / οικονομική εξόρμηση / επιχείρηση / επίθεση.*** **σχεδίαση** (η) [Ι890| {-ης κ. -άσεως **|** -άσεις. -άσεων} **1.** η δημιουργία σχεδίου, σκίτσου 2. απεικόνιση ενός αντικειμένου σε γενικές γραμμές, πώς θα φαίνεται στην τελική του μορφή, χωρίς να δίνεται έμφαση στις λεπτομέρειες: ***ηλεκτρονική - εντύπου*** (σε Η/Υ). **σχεδίασμα** (το) {σχεδιάσμ-ατυς [-ατα, -άτων} **1.** σχεδιογράφημα, σχέδιο **2.** (α) ο καθορισμός σε αδρές γραμμές τής δομής ενός έργυυ: ***το ~ ενός ποιητικού έργου*** (β) κείμενο που αποτελεί μια πρώτη δοκιμή ενός ευρύτερου έργου, η αδρομερής πρώτη παρουσίαση ενός θέματος: ***το βιβλίο αυτό αποτελεί περισσότερο ένα ~ στη φιλοσοφία παρά μια εξαντ?>.ητική φιλοσοφική πραγματεία.***
[ΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ιδιοτροπία, καπρίτσιο». < αρχ. ***σχεδιάζω*** (ακολουθώντας τη σημασιολ. εξέλιξη των ομορρίζων). Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τυύ γαλλ. esquisse], **σχεδιασμός** (υ) 1. το προσχέδιο (βλ.λ.) · 2. η κατάρτιση προγραμμάτων σε έναν τομέα δραστηριότητας: ***επιχειρησιακός / βιομηχανικός***
[ετυμ. «ρχ., αρχική σημ. «ομιλία εκ τυύ προχείρου», < ***σχεδιάζω*** (ακολουθώντας τη σημασιολ. εξέλιξη των ομορρίζων). Στη σημ.«προγραμματισμός» η λ. αποδίδει τυ αγγλ. planning|. **σχεδιαστήριο** (το) [1892] [σχεδιαστηρί-ου | -ων} 1. η ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα που χρησιμοποιεί υ σχεδιαστής, για να δημιουργήσει τα σχέδιά του: ***εξοπ/.ισμένο / ατακτοποίητο / ολόφωτο / μοντέρνο*** ~ 2. το ειδικά κατασκευασμένο γραφείο (τραπέζι), όπου μπορεί κανείς να σχεδιάσει: ***το ~ τού αρχιτέκτονα ! τού σχεδιαστή μόδας.*** **σχεδιαστής** (υ), **σχεδιαστρια** (η) {σχεδιαστριών} πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με το να σχεδιάζει καλλιτεχνικά ή τεχνολογικά δημιουργήματα: ***ο αρχιτέκτονας προσέλαβε τρεις νέους*** - || ~ ***ρούχων / μόδας / επίπλων*** ΣΥΝ. γραμμιστής. **σχεδιαστικός,** -ή, -ό 11898], **σχεδιασπκά** επίρρ.
[ΕΤΥ.Μ. μτγν., αρχική σημ. «επινοητής», αρχ. ***σχεδιάζω*** (ακολουθώντας τη σημασιολ. εξέλιξη των ομορρίζων). 11 σημερινή σημ. είναι απόδ. τού γαλλ. dcbsinatcurj. **σχέδιο** (το) {σχεδΐ-υυ | -ων} 1.η αποτύπωση, αναπαράσταση συνήθως σε χαρτί σιόματος ή αντικειμένου με γραμμές: ~ ***ζωγράφου / μαθητευόμενου σκιτσογράφου || ελεύθερο / γραμμικό ~*** ΣΥΝ. σκίτσο **2.** έγχρωμες ή μαυρόασπρες. γραμμικές ή ανάγλυφες διακοσμήσεις σε χαρτί, βιβλίο, ύφασμα κλπ.: ***κουρτίνες και υφάσματα σε ποικιλία χρωμάτων και σχεδίων || βιβλίο διακοσμημένο με μαυρόασπρα ~ || διακοσμητικά / γεωμετρικά*** ~ **3.** (α) γενικό και αφαιρετικό πλάνο: - ***βιβλίου / ομιλίας ι αποφάσεως*** (β) γενική και αφαιρετική διατύπωση όσων θα περιληφθυύν σε κείμενο: ***ψηφίστηκε κατ' αρχήν το ~ νόμου για τα ναρκωτικά*** (έγιναν αποδεκτές από τη Βουλή οι βασικές θέσεις για τη νομοθεσία περί ναρκωτικών, βλ. λ. ***νομοσχέδιο)*** || ~ ***συμφωνίας μεταξύ δύο χωρών στους τομείς τού τουρισμού και τής εκπαίδευσης*** συν. σχεδιάγραμμα, διάγραμμα · **4.** λεπτομερής αποτύπωση υπάρχο- ντος αντικειμένου / χώρου ή νοερής σύλληψης: ***οικιστικό / αρχιτεκτονικό ί τεχνικό / κατασκευαστικό / μηχανικό / βιομηχανικό / τοπογραφικό*** ~ [| ***το - τού κτηρίου / των εκθεσιακών χώρων*** συν. διάγραμμα φρ. (α) *σχέδιο (πόλεως) / (πολεοδομικό) σχέδιο* το σχεδιάγραμμα στο οποίο αποτυπώνεται η πόλη. όπως θα διαμορφωθεί ύστερα από μελλοντική επέκτασή της: ***η περιοχή εντάχθηκε πρόσφατα στο -*** || ***περιοχή εντός / εκτός σχεδίου πόλεως*** (β) *σχέδιο πτήσεως* η αναπαράσταση με γραμμές, που ενώνουν σημεία πάνω σε χάρτη, τής πορείας ενός αεροσκάφους: ***το ~ έδειξε πού έγινε το μοιραίο λάθος*** · **5.** προγραμματισμένος τρόπος δράσης ή εργασίας: - ***για την αντιμετώπιση καταστάσεων ανάγκης || επιτελικό / αναπτυξιακό ~ || περίπλοκο / εγκεφαλικό / ευφυές - |[καταστρώνω) ~ || αποτυγχάνω σε ένα ~ [[~ κατασκευής αγωγού / δράσης*** συν. πρόγραμμα **6.** υπολογισμένη δράση που συνήθ. είναι κρυφή ή άγνωστη για τους τρίτους: ε^ε ***μου εμπιστοσύνη και μη ρωτάς-έχω το ~ μου || ενεργεί πάντα βάσει σχεδίου [| οτα μελλοντικά ~ τής ηθοποιού περιλαμβάνεται και το ανέβασμα οπερέτας || έχω σχέδια για μας / για το καλοκαίρι || ανατρέπω / χαλώ ι παρεμβάλλω εμπόδια*** στα ***~ κάποιου*** συν. σκοπός, στόχος. **- -** (υποκ.) **σχεδιάκι** (το).
[ΚΤΥΜ. < μτγν. ***σχέδιον,*** ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. ***σχέδιος*** «πλησίον, κοντινός - προσωρινός, αυτοσχέδιος» < επίρρ. ***σχεδόν*** (βλ.λ.). Η λ. πέρασε και στο λατ. schcdium «σχεδίασμα, γραμμικό σχέδιο», όπου οφείλεται και η σημερινή σημ. (βλ. κ. ***σκίτσο).*** Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. ***σχέδιο πόλεως*** (< αγγλ. city-planning), ***σχέδιο πτήσεως (< αγγλ.*** flight pattern / path), ***σχέδιο δράσεως*** (< αγγλ. plan of aciion)J. **σχεδιογραφώ** ρ. μετβ. [1858J [σχεδιογραφείς... [σχεδιογράφ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} κάνω σχέδιο (σημ. Ι) ΣΥΝ. σχεδιάζω, σκι- τσάρω. — **σχεδιογράφηση** (η) 118711. **σχεδιογράφημα** (το) [1845 | . **σχεδόν** επίρρ. · περίπου, κατά προσέγγιση, πάνω-κάτω: ***είναι ~ βέβαιο ότι δεν θα ξανασυμβεί. υπάρχει όμως και μια μικρή πιθανότητα για το αντίθετο]| - όλοι όσοι ρωτήθηκαν απάντησαν θετικά, υπήρξαν όμως και μερικοί που είχαν αντιρρήσεις***
ΑΝΤ. ακριβώς, τελείως. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***έχω, περίπου.***
[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «πολύ κοντά, εγγύς, πλησίον». < θ. ***σχε-*** (από τον αόρ. β' ***σχεΐν< *σχε-εν.*** μηδενισμ. βαθμ. τού **I.K.** *scgh-. βλ. κ. ***έχω)*** + επιρρ. επίθημα -<5όν(πβ. κ. ***βαθμη-δόν, όκλα-δόν).*** Η σημ. «περίπου» είναι ήδη αρχ.}.
Σ.Χ.Ε.Μ. (το) Συνδικάτο Χερσαίων Εμπορευματικών Μεταφορών, **σχέση** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} **1.** (α) οι δεσμοί συνάφειας, ομοιότητας ή/και αναλογίας, η ύπαρξη κοινών σημείων: ***ό,τι είπε δεν είχε καμία - με το θέμα*** || ***η ~ κινηματογράφου και λογοτεχνίας*** · ΦΡ. (οικ.) *καμία σχέση* (ΐ) δεν υπάρχουν κοινά σημεία (ii) δεν μπορεί να γίνει σύγκριση: ***L-ξαιρετική μπίρα! ~ με τις άλλες*** (είναι σαφώς καλύτερη από τις άλλες) (iii) (γενικότ. ως έντονη άρνηση): ***-Ήσουν κι εσύ εκεί; -Εγώ: ~!*** (β) η θεώρηση δύο ή περισσότερων προσώπων ή πραγμάτων ως πρυς κάποιο χαρακτηριστικό τους ή κάποιο κριτήριο: ***στο λεξιλόγιο κάθε γλώσσας υπάρχουν σχέσεις αντίθεσης / συνωνυμίας / αντωνυμίας / υπωνυμίας || δεν επιδιώκεται μια - υπεροχής ή εξουσίας αλλά μια ισότιμη*** ~ || οι ***παραδειγματικές και οι συνταγματικές λεξΟ^ο- γικές ~ || αυτά τα δύο στοιχεία έχουν μεταξύ τους λογική - [[- αιτίας και αποτελέσματος-*** ΦΡ. (α) **σε** *σχέση με* / (λόγ.) *τν σχέσει με* σε σύγκριση με. αναλογικά προς: ***- την τιμή, η ποιότητά του είναι χαμη/,ή*** (β) *ΤΙ σχέση έχει ο φάντης με το ρετσινόλαδο;* βλ. λ. ***ρετσινόλαδο*** *2.* (συνεκδ.) ο βαθμός στον οποίο έχουν πράγματα, καταστάσεις ή πρό

σωπα κοινά σημεία: ***πόση - έχει αντό πον λες με αυτό πον εξετάζουμε:*** **3.** (συνεκδ.) ανάπειξη, μερίδιο ευθύνης: ***πιστέψτε με· δεν έχω - με την υπόθεση!*** || ***δεν έχει ~ με το ατύχημα*** · **4.** (α) ο συναισθηματικός, πνευματικός ή και υλικός δεσμός που αναπτύσσεται μεταξύ προσώπων ή μεταξύ προσώπων και πραγμάτων: ***η ~ τους έχει οικοδο- μηθεί πάνω σε στέρεες βάσεις || δημιούργησαν μια - η οποία πέρασε από διάφορες φάσεις || διάφορες ατυχίες έβαλαν τη - σε δοκιμασίες*** || ***έχουμε μια περίεργη ~ αγάπης και μίσους*** || ~ ***στοργής*** · ΦΡ. *σχέση ζωής* σχέση πολύ σημαντική, που σημαδεύει τη ζωή κάποιου: η ***σχέση της με τον Αντρέα υπήρξε - || η σχέση τον με την αρχαιολογία ήταν γι'αυτόν -*** (β) (συνήθ. στον πληθ.) το σύνολο των στοιχείων που συνδέουν άτομα, ομάδες ή οργανωμένα σύνολα: ***διακρατικές / διαπροσωπικές / διεθνείς / ~διπ?.ωματικές / εξωτερικές / νομικές / εργασιακές / κοινωνικές / πολιτικές / φι/.ικές ~ || σχέσεις ανταγωνισμού ; συνεργασίας || θεωρείται ότι είχε στενές - με παράνομα κυκλώματα*** ΣΥΝ. επαφές· φρ. *δημόσιες σχέσεις* βλ. λ. ***δημόσιος*** **5.** (ειδικότ.-συνήθ. στον πληθ.) υ ερωτικός δεσμός, η ερωτική επαφή: ***έχει - από μικρή*** || ***είχαν ~ εδώ και τρία χρόνια, αλλά όλοι νόμιζαν ότι ήταν απλώς φίλοι.*** ■·“ σχολιο λ. ***έχω.***

[ΙιΤΥΜ. < αρχ. ***σχέσις*** < θ. ***σχε-*** (από τον αορ. β′ ***σχειν*** < ***ˣσχε-εν.*** μηδενισμ. βαθμ. τού J.E. ˣxegh-. βλ. λ. ***έχω).*** Ενώ τυ ουσ. ***έξις*** (επίσης παράγωγο τυ ***έχω)*** δήλωνε τη συνήθη, διαρκή και παγιωμένη κατάσταση. η λ. ***σχέσις*** αναφερόταν αρχικώς σε τρόπο συμπεριφυράς και ***σε*** κατάσταση αμοιβαίας συνάφειας, που χαρακτηριζόταν από προσωρινότητα. Η φρ. ***εν σχέσει με*** είναι απόδ. τού γαλλ. en relation avec...|.

σχετίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. [1824[{σχετίσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος!

έχω κάποια σύνδεση, συνάφεια με κάτι: ***αντά τα δύο φαινόμενα δεν σχετίζονται μεταξύ τονς*** |[οι ***απεργίες σχετίζονται με την οικονομική κρίση*** **2.** (για πρόσ.) έχω προσωπικές επαφές, επικοινωνία ή δοσοληψίες: ***δεν σχετίζομαι με τέτοια άτομα.***

(ΗΤΥΜ. **< *σχετικός*** (βλ.λ.)**[.**

σχετικισμός (ο) ΦΙΛΟΣ. η θεώρηση σύμφωνα με την οποία η γνώση είναι σχετική, ότι δεν είναι δυνατόν να έχουμε αντικειμενική γνώση τής πραγματικότητας ΣΥΝ. σχετικοκρατία. – **σχετικιστής** (ο), **αχετι- κίστρια** (η), **σχετικιστικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. .Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. relativism].

σχετικοκρατία (η) {σχετικοκρατιών} ΦΙΛΟΣ, ο σχετικισμός (βλ.λ.).

σχετικοκρατικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού αγγλ. rclativism|.

σχετίκοποιώ ρ. μετβ. {σχετικυποιείς... | σχετικοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} θεωρώ κάτι ο)ς σχετικό, αβέβαιο: ***μερικοί διανοούμενοι σχετικοποιούν τα πάντα και προκαλούν ιδεολογική σύγχυση. -*** **σχετικοποίηση** (η).

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού γαλλ. relativiscr].

σχετικός, -ή, -ό **1.** αυτός που έχει κάπυιυυ είδους σχέση με κάτι άλλο: ***αυτό που μον λες είναι ~ με αντά που άκονσα πρόσφατα***}} ***συζη- τήθηκαν θέματα ~ με την οικολογική κρίση*** συν. συναφής **2.** (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με κάτι πυυ έχει ήδη αναφερθεί: ***η - έρεννα βρίσκεται σε εξέ?.ιξη || η ~ συμφο)νία υπεγράφη πρόσφατα || το ποσοστό τονς είναι δέκα φορές μεγα/.ύτερο (βλέπε τον - πίνακα)*** **3.** (α) αυτός που μεταβάλλεται ανάλογα με κάτι άλλο: ***η πληρωμή είναι ~ με την απόδοση Il το ιδανικό βάρος είναι -με το ύψος*** συν. συναρτώμε- νος αντ. απόλυτος (β) φιλος. *σχετικό* (το) η έννοια σύμφωνα με την οποία τα αντικείμενα, τα γεγονότα και υι καταστάσεις συναρτώνται από άλλες συνθήκες και δεν υφίστανται αυτόνομα λμ. απόλυτο **4.** αυτός που δεν υφίσταται σε απόλυτο βαθμό ή δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα. που εξαρτάται και από άλλους παράγοντες: ***η επιτυχία είναι κάτι ~· για άλλον μπορεί να κρίνεται στην εργασία του, για άλλον στην προσωπική τον ζωή*** ΑΝΤ. απόλυτος' ΦΡ. *σχετική πλειοψηφία* βλ. λ. ***π/^ειοψηφία*** **5.** αυτός πυυ γνωρίζει καλά (κάτι-'κάπυιον): ***ρώτησα έναν ~ με το θέμα και μου τα εξήγησε όλα |[είναι ~ με τα ηλε- κτρολογικά*** συν. γνώστης αντ. άσχετος, ανίδεος. – **σχετικ-ά** / **-ώς** Ιμτγν.] επίρρ. σχολιο λ. ***έχω.***

[ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «μόνιμος, σταθερός», < θ. ***σχε-*** (από τον αόρ. β' ***σχειν < *σχε-εν,*** μηδενισμ. βαθμ. τού !.Η. *scgh-, βλ. λ. ***έχω)*** **+** παραγ. επίθημα ***-τικός*** (πβ. κ. ***νπνω-τικός).*** Η σημερινή βασική σημ. ήδη μτγν.Ι.

σχετικότητα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η απουσία απόλυτης βεβαιότητας για (κάτι): ***η ~ τής αλήθειας*** ([***η επικράτηση ενός πνεύματος σχετικότητας στην εκτίμηση των ηθικών αξιών, έχει επιφέρει ηθική σύγχνση***

ΦΥΣ. *θεωρία τής σχετικότητας* θεωρία πυυ διατυπώθηκε από τον Λϊνστάιν και σύμφωνα με την υποία ακόμα και υι έννοιες τού χώρου και τού χρόνου, που μέχρι τότε θεωρούνταν σταθερές, είναι μεταβλητές και εξαρτώνται από τη θέση τού παρατηρητή.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. relativityJ.

σχετλιάζω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) **1.** παραπονού- μαι 2. αγανακτώ. – **σχετλιασμός** (υ) Ιαρχ.}.

[ετυμ. αρχ. **< *σγέτλιος*** «επίμονος - βάναυσος, μοχθηρός, υλέθριυς» **< *σχέ·θ/Λος** (με ανομοίωση τού δεύτερου δασέος συμφώνου ***χ-θ> χ-τ)***

σχε-θλός** (με επίθημα **-θλός,** πβ. κ. ***έσ-θλός) **<** θ. ***σχε-.*** από τον αόρ. β' ***σχεϊν< *σχέ-εν,*** μηδενισμ. βαθμ. τυύ Ι.Κ. ~segb- (βλ. λ. ***έχω).*** Τυ επίθ. ***σχέτλιος*** είχε αρχικώς τη σημ. ««χυτός που κρατάει γερά, που φθάνει ώς το τέρμα» (από τη σημ. «συγκρατώ. κρατώ γερά» τού ρ. ***έχω),*** γρήγορα όμως χρησιμοποιήθηκε σχεδόν αποκλειστικά ως κακόσημο. για να δηλώσει τον βάναυσο, τον ολέθριο (άνθρωπο ή και θηρίο), αργότερα δε και τον ταλαίπωρο, τον δυστυχή |.

σχετλιαστικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που εκφράζε δυσαρέσκεια, αγανάκτηση ή παράπονο: το «***αλίμονο» είναι ~ επιφώνημα.*** – **σχετλιαστικά** επίρρ.

σχήμα (τυ) {σχήμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η γραμμή που καθορίζεται από την εξωτερική επιφάνεια πράγματος, το περίγραμμα: ***από το ~ μόνο. δεν μπορώ να καταλάβω τι είναι || παράξενοι ακαθόριστο i τριγωνικό / σφαιρικό / κανονικό*** ~ || ***δίνω / παίρνω*** ~ συν. μορφή, φιγούρα, φόρμα, σιλουέτα 2. η απεικόνιση αντικειμένου με γραμμές πάνω σε χαρτί ή άλλο υλικό με έμφαση στην αποτύπωση τής γενικής εξωτερικής επιφάνειας και όχι των χρωμάτων ή των λεπτομερειών: ***χάραξε ένα ~ στην άμμο || να αντιγράψετε τα ~ στο μπλοκ ζυ)γραφικής σας*** συν. σκίτσο, σχέδιο **3.** παγιωμένη χαρακτηριστική παράσταση: ***μια τούρτα σε - καρδιάς*** **4.** (μτφ.) η σύνθεση ομάδας, τής οποίας κάθε μέλος επιτελεί συγκεκριμένο σκοπό: ***παίζει τζαζ με ένα μικρό ερασιτεχνικό ~ I) ανακοινώθηκε το νέο - τής κυβέρνησης || ένα ευέλικτο***

Οα είναι πιο αποτελεσματικό **5.** νοητή σύλληψη, σύνθεση ιδεών: ***ιδεολογικό / θεωρητικό*** ~ ιυ.ν. πλαίσιο **6.** (α) γεωμ. *(γεωμετρικό) σχήμα* σύνολο σημείων, γραμμών ή επιφανειών στο επίπεδο ή στον χο')ρο: ***γραμμικό / επίπεδο / τετράγωνο / ορθογώνιο / κυκλικό ~ || σχεδιάζω / ζωγραφίζω > απεικονίζω / μελετώ ένα*** ~ (β) μλ(->. η γραφική απεικόνιση φαινομένου: ***από το ~ φαίνονται καθαρά οι ανξομειώσεις των τιμών*** συν. διάγραμμα **7.** τυπογρ. οι διαστάσεις εντύπου: ***βιβλίο μικρού*** ~ || ***φωτοτνπίες σχήματος Α4 || βιβ/.ίο σχήματος τσέπης*** **8.** (α) γλωσσ. *οχήμσ (λόγου)* (i) παγιωμένη τεχνική στη χρήση τυύ λόγου. ιδ. σε κείμενα λογοτεχνικά, ρητορικά κ.λπ., που αποσκοπεί στυ ξάφνιασμα και στον εντυπωσιασμό τυύ δέκτη: ***σχήμα λιτότητας / κατά το πρωθύστεροι'*** (J ***τα σχήματα λόγου τού κειμένου*** (ii) παγιωμένη φράση πυυ δεν χρησιμοποιείται με την κυριολεκτική σημασία της, αλλά για τις συνδηλοισεις που έχει αποκτήσει: ***δεν πρόκειται για ~· κυριολεκτώ!*** (β) ΡΗΤΟΡ. *ρητορικό σχήμα* η παρουσίαση μιας ιδέας μέσα σε λόγο με συγκεκαλυμμένυ και παγιωμένυ τεχνικά τρόπο, ώστε να εντυπωσιάσει λεκτικά, να μην ακουστεί άσχημα το περιεχόμενό της ή και για άλλους λόγους: ***τα ~ στους λόγους τού Δημοσθένη*** (γ) *ανανταπόδοτο σχήμσ* βλ. λ. ***ανανταπόδοτος*** **9.** εκκλιις. (α) η αμφίεση ή η τάξη των κληρικών και των μοναχών: ***περιβά/Λομαι το ~ || μεγάλο / μικρό*** - (βλ. λ. ***μεγαλόσχημος*** κ. ***μικρόσχημος)*** συν. άμφια (β) (συνεκδ.) το να είναι κανείς κληρικός ή μοναχός: ***σεβασμός στο –*** (υπυκ.) **σχηματάκι** (το) (σημ. 1-3). σχολιο λ. ***εγκληματώ, έχω, όμορφος-***

Ιετυμ. **<** αρχ. ***σχήμα <*** θ. ***σχη-.*** από τον μέλλ. ***σχή-σω*** τυύ ρ. ***έχω*** (βλ.λ.), + -μα(πβ. κ. ***πράγ-μα. κν-μα)\.*** σχηματίζω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {σχημάτισ-α. -τηκα. -μένυς} 1. δίνω σχήμα σε (κάτι), κάνω να σχηματιστεί (κάτι): ***η βροχή σχημάτισε ρυάκια στον δρόμο || με επιδέξιες κινήσεις σχημάτισε ένα καραβάκι από χαρτί || σχημάτισε τα αρχικά τον πάνω στην πέτρα || - με τα δάχτν- λά μον το σήμα τής νίκης·*** φρ. (α) ***σχηματίζω τον αριθμό / το νούμερο τηλεφώνου*** καλώ έναν αριθμό τηλεφώνου, παίρνω ένα-ένα τα ψηφία ΣΥΝ. τηλεφωνώ, καλώ (β) ***σχηματίζω δικογραφία (εις βάρος κάποιου)*** συγκεντρώνω όλα τα απαραίτητα από νομικής πλευράς στοιχεία, ώστε να στηρίξω κατηγορία (εις βάρος κάποιου): ***σχηματίστηκε δικογραφία εις βάρος τον και κρίθηκε προφνλακιστέος*** 2. συντελώ μαζί με άλλους στη δημιουργία ενός σχήματος, αποτελώ μέρος του: ***οι χορεντές ένωσαν τα χέρια και σχημάτισαν κύκ/^ο*** ΣΥΝ. δημιουργώ **3.** ΓΛΩΣΣ. δημιουργώ (νέους τύπους λέξεων) με την προσθήκη γραμματικών μορφημάτων ή προσφυμάτων: ***να σχηματιστούν οι πλάγιες πτώσεις των ουσιαστικών \\ ο παθητικός μέλλοντας και αόριστος τού ρήματος σχηματίζονται με την προσθήκη τού -θη-*** **4.** (μτφ.) οργανώνω (σύνολο), δημιουργώ (ομάδα, τής οποίας τα μέλη έχυυν συγκεκριμένο στόχο): ***σχηματίστηκαν παράνομοι πυρήνες αντίστασης*** || ***~ κυβέρνηση /συμβούλιο*** ||~***θίασο*** *1* ***συμμαχία /συνασπισμό*** 5καταλήγω σε (γνώμη, συμπέρασμα): ***αν και δεν τον ξέρω, έχω σχηματίσει ιδέα για το ποιόν τον || γγ ιδέα σχηματίσατε από αυτά πον ακούσα- τε; ~ γνώμη / άποψη / εντύπωση*** ΣΥΝ. διαμορφώνω **6.** (μεσοπαθ. ***σχηματίζομαι)*** (ειδικότ. για το ανθρώπινο σώμα) παίρνω ώριμη μορφή: ***είναι μικρός και*** το ***σώμα τον δεν έχει σχηματιστεί ακόμη*** ΣΥΝ. ωριμάζω, ολοκληρώνομαι. – σχημάτισμα (τυ) |μτγν.|. ^ σχολιο λ. ***εγκληματώ.***

σχηματικός, -ή, -ό Ιμτγν.] 1. ΜΑΘ. αυτός που αποδίδεται με γραφική παράσταση: - ***παράσταση / απεικόνιση / διάγραμμα*** 2. (μτφ.) αυτός που αναφέρεται μόνο σε εξωτερικά, τυπικά χαρακτηριστικά, που δεν αποδίδει την ουσία: γο ***έρ-γο περιορίζεται σε ~ απόδοση των χαρα- κτήρων\\ πρόκειται για μια ~ σύνοψη των αντι/.ήψεων αντυϊν των ανθρώπων.*** – σχηματικά επίρρ.. σχηματικότητα (η) [1858]. σχηματισμός (ο) Ιαρχ.] 1. τυ να αποκτά κάτι σχήμα 2. ΣΤΡΑΤ. (α) η διάταξη με καθορισμένο τρόπο ανδρών. οχημάτων, σκαφών, πλοίων: ~ ***μάχης / παρελάσεως / εφόδον [1] πορείας || κλειστός / ευέλικτος / ανοιχτός / άφογος*** ~ (β) ονομασία των Σωμάτων Στρατού ή τής Στρατιάς

η δημιουργία: ο ~ ***κυβέρνησης / οργάνωσης / σννασπισμού*** **4.** γεωλ. ενότητα που αποτελείται από ένα σύνολο στρωμάτων. Επίσης σχηματισμα (το) [μεσν.Ι. σχηματογραφία (η) Ιμτγν.| {σχηματογραφιών} 1. γεωμ. η απεικόνιση αντικειμένων με σχήματα 2. μαθ. η λύση εξισώσεων με τη βοήθεια γραφικών παραστάσεων. – σχηματογραφικός, -ή, -ό. σχηματοποιώ ρ. μετβ. [αρχ.] {σχηματοποιείς... | σχηματοποίησα, -ού- μαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. αναπαριστώ (κάτι) με γραμμές πάνω σε χαρτί ή ανάλογο υλικό, αποδίδοντας τα βασικά χαρακτηριστικά τής μορφής του: ***σχηματοποιημένα ζώα και πουλιά κοσμούν το ύφασμα*** ΣΥΝ. σχεδιάζω, σκίτσάρο), σκιαγραφώ 2. (μτφ.) περιγράφω σε γενικές γραμμές με βάση μόνον τυπικά και εξωτερικά χαρακτηριστικά, συχνά υπεραπλουστεύοντας: ***σχηματοποιημένη εκδοχή τής ιστορίας*** συν. απλυυστεύω. – σχηματοποίηση (η) [1884|. σχίζα κ. σκίζα (η) {σχιζών} ξύλο ακανόνιστα κομμένο με τσεκούρι, συνήθ. για ξυλόσομπα ή τζάκι: ~ ***για τη φωτιά / για το τζάκι*** ΣΥΝ. πε

λεκούδι.
[Γ.ΤΥΜ. ***apfi, < ^σχίδ-ja,*** από το θ. τού ρ. ***σχίζο) < *σχίδ-]ω.*** βλ.λ.|. **σχιζοειδής,** -ής, -ές {σχιζοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) στη ΦΡ. ***σχιζοειδής προσωπικότητα / ιδιοσυγκρασία*** άτομο τύ οποίου η ψυχική κατάσταση αποκλίνει από το φυσιολογικό και χαρακτηρίζεται από ακοι- νωνησία. αυτισμό, απόκρυψη και αμφιθυμία συναισθημάτων, ενδο- στρέφεια κ.λπ. ιχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.***

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. schizoid|. **σχιζοφασία** (η) {χωρ. πληθ.Ι διαταραχή τύ προφυρικού λόγου, κατά την οποία υ ασθενής χρησιμοποιεί τις λέξεις με άλλη από την κυινώς απυδεκτή σημασία τους και η οποία θεωρείται ως εκδήλωση μη συστηματικής σχιζοφρένειας.
Ιετυμ. **< *σχίζω*** + ***-φασία*** < ***φάσκω*** (πβ. κ. ***φάση),*** ελληνυγενής ξέν. όρ., αγγλ. schizophasiaj. σχιζοφρένεια (η) {χωρ. πληθ.} 1. ψυχολ. ψυχική διαταραχή που ανήκει στις ψυχώσεις και η οπυία εμφανίζεται κυρ. σε εφήβους και νεαρούς ενηλίκους. αποδιοργανο>νοντας ριζικά την προσωπικότητά τους 2. (μτφ.) οτιδήποτε ξεφεύγει από τυ φυσιυλυγικό, είναι γεμάτο λογικές αντιφάσεις: ***η ζωή στις σύγχρονες πόλεις είναι ~ || η ~ τής σύγχρονης ζωής / των ρυθμών παραγωγής*** ΣΥΝ. παράνοια, τρέλα. Επίσης σχιζοφρενία. — σχιζοφρενικός, -ή, -ό, σχιζοφρενικά επίρρ. ΙΓ.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Schizophrenie). σχιζοφρενής, -ής, -ές {σχιζοφρεν-υύς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός που σχετίζεται με τη σχιζοφρένεια 2. ***σχιζοφρενής*** (ο/η) πρόσωπο που πάσχει από σχιζοφρένεια. **■ ιχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες. τρελός.***
[ΕΓΥΜ. < ***σχίζω + -φρενής*** < αρχ. ***φρήν, φρενός*** (βλ.λ.). ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερ^μ. Schi/.ophren|. **σχίζω** κ. **σκίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |έσχισ-α. σχίσ-τηκα, -μένος}
(μετβ.) 1. κόβω (κάτι) σε δύο ή περισσότερα κομμάτια: ***- και πετώ τ' άχρηστα χαρτιά || έσκισα ένα παλιό ρούχο κι έφτειαξα ξεσκονόπανα*** || ~ ***ένα ξύλο με τσεκούρι*** · ΦΡ. (α) *σκίζω τα ρούχα μου* διαμαρτύρομαι έντονα, αρνούμενος κατηγορία που αδίκως μου αποδίδεται (βλ. κ. ***διαρρηγνύω τα ιμάτιά μου,*** λ. ***διαρρηγνύω)*** (β) *σκίζω την καρδιά (κάποιου)* προκαλώ μεγάλο ψυχικό πόνο: τα ***βάσανά*** του ***σου*** σκίζουν ***την καρδιά*** (γ) *σκίζω / έσκισα τη γάτα* βλ. λ. ***γάτα*** (δ) *θα σε σκίσω σαν σαρδέλα! I* **θσ σε** *σκίσω στα δύο* (ως απειλή) για περιπτώσεις στις οποίες απειλούμε κάπυιυν ότι Οα ασκήσουμε βία πάνω του ή ότι θα τον νικήσουμε ταπεινώνοντας τον σε αναμέτρησή μας 2. (για σελίδες, κόλλες χαρτιού κ.τ.ό.) αποσπώ κάτι με τρόπυ απότομο ή βίαιο από το σημείο στο οποίο βρίσκεται: ***- μια σελίδα από το βιβλίο μου*** || ~ ***τη σελίδα μιας εφημερίδας, για να κρατήσω ένα άρθρο*** ΣΥΝ. κόβω. βγάζω 3. φθείρω (συνήθ. ρούχυ, ύφασμα, χαρτί) προκαλώντας του άνοιγμα, τρύπα ή απυκοπή τμήματός του (κυρ. κατά την επαφή με αιχμηρή ή σκληρή επιφάνεια ή αντικείμενο): ***προεξείχε μια πρόκα και μου έσχισε το μανίκι || πιάστηκε το μπουφάν στο χερούλι και σκίστηκε στην άκρη || ~ τον φάκελο, για να βγάλω το γράμμα || η εφημερίδα ήταν σκισμένη στην άκρη || πιάστηκε η φούστα μου σ' ένα χαμηλό κ/.αδί και σχίστηκε*** 4. ανοίγω (επιφάνεια) στη μέση, προκαλώ ρωγμή, σχισμή σε (επιφάνεια): ***ο σεισμός έσχισε τον τοίχο στα δύο***
γδέρνω βαθιά: ***έπεσε και έσκισε το κεφάλι του και χρειάζεται ράμματα jj έσκισα το χέρι μου σ'ένα καρφί*** 6. (μτφ.) διαπερνώ, διασχίζω: ***δυνατές κραυγές έσκισαν τον αέρα || μια αχτίδα φωτός έσκισε το σκοτάδι*** || το ***πλοίο σχίζει τα κύματα*** jj ***το αεροπλάνο σχίζει τους αιθέρες*** 7. (μτφ.) επιτυγχάνω ολοκληρωτική και ταπεινωτική νίκη κατά (αντιπάλου): ***τους σκίσαμε χτες στον τε/.ικό τού κυπέλλου*** || ***θα σε σκίσω στο τένις*** jf ***θα τους σκίσουμε στις εκλογές*** ΣΥΝ. νικώ, καταν-κώ ♦ **8.** (αμετβ.) έχω πολύ μεγάλη επιτυχία: ***η παράστασή τους στο θέατρο σκίζει! || τα πήγα πολύ καλά στις εξετάσεις, έσκισα!-*** (ειδικότ. μεσυπαθ. *σχίζομαι)* **9.** (για ρούχα, υφάσματα, χαρτιά κ.ά.) είμαι εύθραυστος, πολύ λεπτός ή ευαίσθητος και μπορεί εύκολα να φθαρώ, να χαραχτώ ή να γίνω κομμάτια: ***το χαρτί έχει φθαρεί με τα χρόνια και σκίζεται εύκολα || προσέξτε το πουκάμισο, γιατί το ύφασμά του είναι πολύ λεπτό και σχίζεται εύκο/.α*** 10. (μτφ.) καταβάλλω πολύ μεγάλες προσπάθειες, δείχνω μεγάλη προθυμία: ***σκίστηκε να μας εξυπηρετήσει [I σκίστηκα στις δουλειές / στο διάβασμα || - για τα παιδιά μου.***
Ιετυμ. αρχ. **< *σχίδ-]ω*** < *skid- (με δασύ εκφραστ. ***-χ-*** αντί τού αναμενομένου ***-κ-),*** μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *skci-d- «σχίζω, κόβω στα δύο. τέμνω» (με παρέκταση -d-), πβ. λατ. sci-n-dere (αόρ. scid-i), σανσκρ. chid-ya-te (παθ.), apa-chid- «κομμάτι, σχίζα» κ.ά.}. **σχίνος** κ. **σκίνος** (ο) το μαστιχυδεντρο. Επίσης **σκίνο** (το). σχολιο λ. ***ομόηχα.***
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***σχίνος (ή),*** αγν. ετύμου|. **σχίσιμο** κ. **σκίσιμο** (τυ) {σχισίμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το να σχίσει κανείς (κάτι) **2.** τυ σημείο στο οποίο είναι σχισμένο (κάτι) **3.** (ειδικότ. για ενδύματα) άνοιγμα σε ένδυμα σύμφωνα με το σχέδιο τού πατρόν: ***φούστα με ~ στο πλάι || το φόρεμά της έχει ~ μπροστά.***
ΙΕΤΥΜ. < θ. ***σχισ-*** (από τον αόρ. ***έ-σχισ-α*** τού ρ. ***σχίζω)*** + παραγ. επίθημα ***-ιμο*** (πβ. κ. ***σπάσ-ιμο, στρώσ-ιμο***)]. **σχίσμα** (το) {σχίσμ-ατυς | -ατα, -άτων} **1.** (μτφ.) η διαφορά απόψεων, που επιφέρει διάσπαση σε ένα σύνολο **2.** γκκλΗΣ. (α) η απομάκρυνση μέρους των πιστών, ο χωρισμός τους σε δύο ή και περισσότερες ομάδες εξαιτίας λόγων εκκλησιαστικής τάξεως, ιεραρχίας, διοικητικών και λιγότερο εξαιτίας δογματικών διαφορών αντ. αίρεση (β) ***Σχίσμα*** (το) η διάσταση στο εσωτερικό τής χριστιανικής Εκκλησίας, που εκδηλώθηκε τον 9ο αι. και οριστικά τυ 1054 και οδήγησε στη διαίρεση τής Ανατολικής και τής Δυτικής Εκκλησίας. ιχολιο λ. ***αίρεση.*** [ετυμ. αρχ. **< *σχίζω\. σχισμάδα** κ. **σκισμάδα** (η) η σχισμή (βλ.λ.). **σχισματικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι εκκλιιι. 1. αυτός που σχετίζεται με σχίσμα: ***- έριδα*** *2. σχισματικός* (ο) πρόσωπο που έχει αποσχιστεί από τυ σώμα τής Εκκλησίας για τη δημιυυργία ιδιαίτερης θρησκευτικής κοινότητας, η οποία συνεπάγεται την επίσημη εκκλησιαστική καταδίκη με συνοδική απόφαση (β) πρόσωπυ πυυ υποστηρίζει το ΐχίσμα των Εκκλησιών.
σχισμή κ. **σκισμή** (η) **1.** το ακανόνιστου σχήματος φυσικό, στενό και μακρύ άνοιγμα σε επιφάνεια: ***η ~ τού βράχου / τού δέντρου*** || ***από μία ~ στην πόρτα είδε όλη τη σκηνή*** ΣΥΝ. ρωγμή 2. τεχνητό άνοιγμα που προορίζεται για την τοποθέτηση ή τη ρίψη μέσα από αυτό συγκεκριμένων αντικειμένων: ***αφού σηκώσεις το ακουστικό, ρίχνεις ένα κέρμα στη ~ τής τηλεφωνικής συσκευής || - μηχανήματος / η/^εκτρονικού παιχνιδιού.*** Επίσης **σχισμάδα** |μεσν.[κ. **σχισ(ι)ματιά.**
ΙΕΤΥΜ. αρχ. **< *σχίζω*** + παραγ. επίθημα ***-μη,*** πβ. κ. ***ρωγ-μή\. σχιστήριο*** (το) {σχιστηρί-υυ | -ων} εργοστάσιο όπυυ γίνεται η πρωτογενής κοπή όγκων μαρμάρου ή κορμών δέντρων.
{ΠΤΥΜ. < θ. ***σχισ-*** (από τον αόρ. τού ρ. ***σχίζω)*** + παραγ. επίθημα ***τή- ριο.*** πβ. κ. ***εργασ-τήριο\. σχιστόλιθος*** (ο) [1856| {σχιστολίθ-ου |-ων,-ους| ΟΡΥΚΤ. πέτρωμα που μπορεί εύκολα να χωριστεί σε φύλλα ή πλάκες — **σχιστολιθικός,** -ή, -ό [1889|.
(ΕΤΥΜ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τον μτγν. όρο ***σχιστός λίθος]. σχιστός,*** -ή, -ό κ. **σκιστός** 1. αυτός που έχει σχίσιμο: ***- φόρεμα / σακάκι*** *2.* αυτός πυυ έχει τυ σχήμα μικρού στενόμακρου ανοίγματος: ***οι Κινέζοι έχουν ~ μάτια.***
Ιετυμ. αρχ. **< *σχίζω].*** **σχοινάκι** κ. **σκοινάκι** (τυ) {χωρ. γεν.} **1.** (υποκ.) το σχοινί **2.** (α) όργανο γυμναστικής που αποτελείται από ένα σχοινί με λαβές στις δύο άκρες του. ώστε να τυ κρατά ο γυμναζόμενος με τα δυο του χέρια και να πηδά περνώντας το διαρκώς πάνω και κάτω από το σώμα του: ***κάνω*** - (β) λάστιχο με ενωμένες τις άκρες του, που χρησιμοποιείται ως παιδικό παιχνίδι, κατά το οποίο ο παίκτης πηδά μέσα και έξο) από τον χώρο πυυ σχηματίζουν οι τεντωμένες πλευρές του, προσπαθώντας άλλοτε να μην τυ ακουμπήσει καθόλου και άλλοτε να επιτύχει περίτεχνους συνδυασμούς ασκήσεων, **σχοινενιος,** -α, -ο κ. **σκόινένιος** αυτός που είναι κατασκευασμένος από σχοινί: ~ ***λουρί / σκάλα.*** Επίσης **σχοίνινος,** -η. -υ |αρχ.|. **σχοινί** κ. **σκοινί** (τυ))σχυιν-ιού | -ιών} μακρύ κορδόνι ή σύρμα που φτειάχνεται με το στρίψιμο ινούν από το φυτό σχοίνος, από κάνναβη ή λινάρι ή συρμάτινες ίνες και χρησιμοποιείται για να δένονται και να κρεμιούνται διάφορα αντικείμενα ή για να λειτουργούν διάφορες μηχανές και εργαλεία: ~ ***για τα ρούχα || δένω τα χέρια κάποιου με ~ || το ~ τής κρεμά/.ας*** συν. κορδόνι· φρ. (μτφ.) (α) ***τού σκοινιού και τού παλουκιού*** βλ. λ. ***πα/.ούκι*** (β) *τραβάω / τεντώνω το σκοινί* κρατώ αδιάλλακτη και ανυποχώρητη στάση, εξωθώ τα πράγματα στα άκρα: ***μην τραβάς το σκοινί, γιατί θα γίνει μεγάλη φασαρία!*** (γ) *μαζεύω τα σκοινιά (σε κάποιον)* θέτω περιορισμούς στην ανεξέλεγκτο τρόπο ζωής (κάποιου) συν. μαζεύω τα λουριά (δ) *παίρνω / δένω (κάτι) σκοινί κορδόνι I σκοινί γαϊτάνι* εμμένω με ενοχλητικό τρόπο σε κάτι ή επαναλαμβάνω μια ενοχλητική (σε άλλους) συνήθεια: ***της είπε ότι θα της δώσει αύξηση κι αυτή το 'δεσε σκοινί κορδόνι και τον πιέζει*** (ε) (παροιμ.) **στο** *σπίτι τού κρεμασμένου δεν μιλάνε για σκοινί* βλ. λ. ***κρεμασμένος.*** · (υποκ.) **σχοινάκι** κ. **σκοινάκι** (το) (βλ.λ.).
[ετυμ. < αρχ. ***σχοινίον.*** υποκ. τού αρχ. ***σχοίνος*** (βλ.λ.). Το νευελλ. ***σκοινί*** οφείλεται σε τροπή τού τριβομένου -^-στο αντίστυιχυ κλειστό ***-κ-*** (πβ. κ. ***σχίζω - σκίζω)\. σχοινοβασία*** (η) f 1871J [σχοινοβασιών'] τυ περπάτημα πάνω σε τεντωμένο σχοινί, ως ακροβατικό νούμερο, **σχοινοβάτης** (ο) {σχοινοβατών}, **σχοινοβάτισσα** (η) {δύσχρ. σχοι- νυβατισσών} ακροβάτης που περπατά πάνω σε τεντωμένο σχοινί. — **σχοινοβατικός,**-ή. -ό Ιμτγν.Ι.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < ***σχοίνος + -βάτης < βαίνω*** (πβ. κ. ***έπι-βάτης)}. σχοινοβατώ*** ρ. αμετβ. {σχοινοβατείς... \ σχοινοβάτησα} **1.** εκτελώ ακροβατικά νούμερα πάνω σε τεντωμένο σκυινί πυυ βρίσκεται τοποθετημένο οριζόντια σε μεγάλο ύψος από τυ έδαφυς ΣΥΝ. ακροβατώ 2. (μτφ.) προβαίνω σε ριψοκίνδυνες ενέργειες: ***σχοινοβατείς επικίνδυνα με τα οικονομικά σου*** ΣΥΝ. ακροβατώ, παίζω με τη φωτιά, ρισκάρω. [ΕΤΥΜ. < ***σχοινά-*** (< ***σχοινί)*** + ***-βατώ*** < ***-βάτης*** (< ***βαίνω***) · πβ. φρ. ***επί σχοινιού περιπατείν*** (Αρριανός ***Έπικτήτου Διατριβαί*** 3. 12. 2)]. **σχοίνος** κ. **σκοίνος** (ο) **1.** φυτό (βούρλο) από το οποίυ φτειάχνεται το σχοινί 2. μικρό δέντρο ή θάμνος με προέλευση από τη Ν. Αμερική, πυυ φέρει λευκά άνθη σε ταξιανθίες και κόκκινυυς καρπούς και καλλιεργείται ως καλλωπιστικό φυτό. ··“ **ixoajo** λ. ***ομόηχα.***
[f.tym. < αρχ. ***σχοίνος*** (ήδη μυκ. ko-i-no). αγν. ετύμου, όπως συμβαίνει συχνά με ον. φυτών (πβ. κ. ***σχίνος).*** Δεν ικανυπυιυύν μορφολογικώς οι επιχειρηθείσες συνδέσεις με λιθ. szcnas, αρχ. σλαβ. seno '«άχυρο, ξερυχυρτυ», καθώς και με λατ. funis, λιθ. ginis «σχοινί, παλαμάρι». Από τη λ. ***σχοίνος*** και από τυ ίδιο το φυτό προήλθε το ***σχοινίον.*** αφού χρησιμοποιούνταν τα κλαδιά και οι βλαστοί τού σχοίνου, για να πλέκονται καλάθια και άλλα αντικείμενα|. **σχοινοτενής,** -ής, -ές {σχυινοτενυύς | -είς (υυδ. -ή)} αυτός που διαρ- κεί παραπάνω ώρα από όσο πρέπει, συνήθ. για προφορικό λόγο: ~ ***ομιλία / λόγος / αφήγηση / εξηγήσεις*** συν. μακροσκελής αντ. σύντομος. — **σχοινοτενώς** επίρρ. [μτγν.[. σχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.***
[ΕΤΥΜ. αρχ. **< *σχοίνος** + ***τενής < τείνω*** (πβ. κ. ***εύθυ-τενής, ά-τενής)\. Σχοινούσα*** (η) νησί των Κυκλ'άδιων Ν. τής Νάξου.
| ΕΓΥΜ. < ***σχοίνος*** (βλ.λ.), δενδρωνύμιο που συνδέεται και με τα τοπωνύμια ***Σχοίνος*** (Βοιωτία) και ***Σχοινούς*** (Αρκαδία)|. **σχολάζω** ρ. μετβ. {μόνο στη μτχ. ενεστ. σχολάζων, -ουσα. -ον) **1.** ΝΟΜ. *σχολάζουσα κληρονομιά* κληρυνυμιά τής οποίας ο κληρονόμος είναι άγνωστος ή δεν είναι βέβαιο ότι την έχει αποδεχθεί και για τη δια

χείριση τής οποίας μπορεί να οριστεί κηδεμόνας 2. εκκλησ. *σχολά- ζων επίσκοπος* ο αρχιερέας που δεν έχει ποίμνιο, επειδή ο ίδιος δεν αποδέχθηκε την επισκοπή, απομακρύνθηκε ή παραιτήθηκε από αυτήν κ.λπ. και όχι γιατί υπέπεσε σε παράπτωμα.
Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «αναπαύομαι, έχω ελεύθερο χρόνο» < *σχολή* (βλ.λ.)]. ^

σχολαρχείο (το) [1871 [παλαιυτερη βαθμίδα τής ελληνικής εκπαίδευσης, που διαρκούσε τρία χρόνια και μεσολαβούσε ανάμεσα στο δημοτικό -που ολοκληρωνόταν στην τετάρτη τάξη τυυ- και το γυμνάσιο ΣΥΝ. ελληνικό σχυλείυ. — **σχολάρχης** (ο) Ιμτγν.].

σχολαρχία (η) Ιχωρ. πληθ.} η αρχηγία μιας σχολής, το να είναι κανείς αρχηγός μιας σχολής: ο ***Κλεάνθης διαδέχθηκε τον Ζήνωνα στη - των στωικών.***

σχόλασμα (τυ) (σχολάσματος | χωρ. πληθ.) **1.** η ώρα τής αποχώρησης μαθητή ή εργαζομένου από το σχολείο ή τυν τόπυ εργασίας αντίστοιχα · 2. η απόλυση εργαζομένου.

αχολαστικίζω ρ. αμετβ. |1814! {σχολαστίκισα) **1.** ασχολούμαι με λεπτομέρειες και τύπους, αγνοώντας την ουσία τού πράγματος: *σχρλαστικίζει. ενώ έχει θέματα ζωτικά να αντιμετωπίσει* ΣΥΝ. λεπτυλυγώ
υιοθετώ χαρακτηριστικά τύυ σχυλαστικισμού (βλ.λ., σημ. I).

σχολαστικισμός (υ) |1859| **1.** φίλος, ο θεολογικός φιλοσοφικός τρόπος σκέψης που αναπτύχθηκε στα εκκλησιαστικά και μοναστηριακά κέντρα τής Δ. Ευρώπης κατά τον Μεσαίωνα και σύμφωνα με τον οπυίυ τα δόγματα τής πίστης έπρεπε - και μπορούσαν- να θεμελιωθούν λογικά και φιλοσοφικά ιδ. με τη βοήθεια τής αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας, πρωτίστως τυύ Αριστοτέλη και δευτερευόντως των νεοπλατωνικών (σε μια πρώιμη φάση): *μελέτη τού* ~ 2. (κατ' επέκτ.) υ τρόπος σκέψης και αντιμετώπισης των πραγμάτων, που δίνει υπερβολική έμφαση στυυς τύπυυς και αγνοεί την ουσία: *τα κείμενά του πάσχουν από αφόρητο* ~ ΣΥΝ. τυπολατρία, λεπτολογία, δογματισμός. |ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. scholasticism|.

σχολαστικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την θευλογικό-φιλο- σοφικό τρόπο σκέψης, υ οποίος αναπτύχθηκε στη Λύση τον Μεσαίωνα και επιζητούσε να θεμελιώσει τα χριστιανικά δόγματα στη φιλοσοφία και τη Λογική, κυρ. δε στυν πλατωνισμό, τον νεοπλατωνισμό και τον αριστοτελισμό: - *φιλοσοφία / παιδεία / δάσκα/.ος / κείμενο / μελέτη / διατύπωση / ερμηνεία / σύγγραμμα / θεολογία* **2.** ***σχολαστικός*** (υ) ο μελετητής, ο θεολόγος ή ο φιλόσοφος που ακυλυυθεί τον σχολαστικισμό, τον παραπάνω τρόπο σκέψης: οι - του *Μεσαίωνα* 3. (α) (μειωτ.) αυτός που γίνεται με υπερβολική προσήλωση στον τύπο και στις λεπτομέρειες, συνήθ. εις βάρος τής ουσίας: ~ *διδασκα?.ία* συν. τυπολατρικός, στείρος (β) αυτός πυυ δείχνει ιδιαίτερη έμφαση και στις πιο μικρές λεπτομέρειες (σε κάτι): *είναι ~ με την καθαριότητα* / το *φαΐι τα ρούχα τ ου* 4. (εύσημο) αυτός που ενεργεί ή διεξάγεται με ιδιαίτερη, επιμελή πρυσοχή: *η ~ καθαριότητα είναι απαραίτητος όρος για τα* νοσοκομεία || γο - *διάβασμα εγγυάται επιτυχία στις εξετάσεις* || ~ *έλεγχος / μελέτη* ΣΥΝ. λεπτομερής, εξονυχιστικός, βαθύς αντ. επιφανειακός, επιπόλαιος. — **σχολαστικ-ά** / **-ώς** επίρρ., **σχολαστικότητα** (η) (1856j. ··" ΣΧΟΛΙΟ λ. *?.επτομερής.*
[ετυμ. αρχ. < *σχολάζω* (βλ.λ.). Η λ. προσδιόριζε αρχικώς εκείνον που αναπαύεται, που απολαμβάνει την ησυχία του. αλλά στη Μτγν. Ελληνική αναφέρθηκε κυρ. στον άνθρωπο που αξιοποιεί την ανάπαυσή τυυ. πρυκειμένου να αποκτήσει περισσότερη παιδεία και να καλλιεργήσει τυ πνεύμα του. Την ίδια εποχή εμφανίζεται και η αρ- νητική χρήση τής λ. σε σχέση με εκείνους που ασχολούνται με μι- κρυλεπτυμέρειες και δίνουν υπερβολική σημασία στους τύπυυς και όχι στο περιεχόμενο).

σχολειαρούδι κ. **σκολειαρούδι** (τοj ο μικρός και άπειρος μαθητής ΣΥΝ. μαθητούδι, μαθητάκος. Επίσης **σχολειαρόπαιδο.**
[ι-ΤΥΜ. < *σχολείο* + υποκ. επίθημα *-αρούδι* (πβ. κ. *ξεπετ-αρούδι)* \. **σχολείο** κ. (λαϊκ.) **σχολειό** κ. (λαϊκόι.) **σκολείο** (τυ) **1.** το ίδρυμα όπου παρέχεται παιδΓία, κυρ. για ανηλίκυυς (σε επίπεδο στοιχειώδους και μέσης εκπαίδευσης): *γράφομαι / πάω στο* ~ [| *βγάζω / τελειώνω το* ~ [[*τα ~ ανοίγουν τον Σεπτέμβριο* || *τι τάξη πηγαίνει στο* || *πας* (είσαι μαθητής σχολείυ:) || *δημοτικό / μονοτάξιο [1] κ?,ασικο / πειραματικό / ειδικό / κατηχητικό / αλληλοδιδακτικό / ιδιωτικό / δημόσιο / μικτό / νυχτερινό / κρατικό' πρότυπο* ~ |] - *αρρένων / θηλέων*
~ *στοίχε ιο)δους (πρωτοβάθμιας) / μέσης (δευτεροβάθμιας) εκπαίδευσης* II *«όπου ανοίγει ένα σχολείο, κλείνει μια φυλακή»* (Βίκτωρ Ουγκώ) · φρ. ιστ. *κρυφό σχολειό ο* χώρος στυν οποίυ, κατά την παράδοση, παρεχόταν παιδεία στα ελληνόπουλα κυρ. από ιερείς και μοναχούς στα χρόνια τής Τυυρκυκρατίας κρυφά από τις οθωμανικές αρχές· (συνεκδ.) 2. τυ κτήριυ όπυυ στεγάζεται τυ παραπάνω ίδρυμα: οι *μαθητές δεν προσέχουν αρκετά την καθαριότητα τού σχο'Αείου τους* συν. εκπαιδευτήριο, διδασκαλείο 3. το σύνολο των μαθητών και των διδασκόντων στυ παραπάνω) ίδρυμα: γο ~ *πάει εκδρομή / επισκέπτεται το μουσείο* 4. η περίοδος τύυ χρόνου ή τής ημέρας, στη διάρκεια τής οποίας οι μαθητές διδάσκονται μαθήματα: *μετά το* ~ *γυρνώ κατευθείαν στο σπίτι* j| γο *σχολείο θα τελειώσει στα μέσα Ιουνίου* **5.** τα μαθήματα, η διδασκαλία που διεξάγεται στο σχολείο: *στις γιορτές δεν έχουμε* ~ **6**. (μτφ.) κάθε ενασχόληση από την οποία κερδίζει κανείς σε γνώσεις και εμπειρίες: *η θητεία μου στον χώρο αυτόν στάθηκε για μένα μεγάλο* ~ || γο ~ *τής ζωής* || *αυτή η δουλειά είναι ~· έμαθα πολλά χρήσιμα πράγματα* || *«το μεγαλύτερο ~ τής ζωής είναι το πεζοδρόμιο»*(λαϊκ. τραγ.). σχολιο λ. *παρώνυμο.*
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *σχολείον*< αρχ. *σχολή* (βλ.λ.)].

σχολείο: βαθμίδες σχολικής εκπαίδευσης. Οι βαθμίδες τής σχολικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι: *νηπιαγωγείο - δημοτικό - γυμνάσιο - /.ύκειο.* Το **νηπιαγωγείο** αποτελεί την α' βαθμίδα τής «προσχολικής» λεγόμενης αγωγής, και σε αυτό πηγαίνουν για έναν χρόνο τα παιδιά ηλικίας περίπου 5 ετών. Σε προσχολική αγωγή με δύο τάξεις / έτη, η α' τάξη τυύ νηπιαγωγείου δέχεται τα **προ- νήπια** (ηλικίας 4 ετών) και η β' τα **νήπια** (ηλικίας 5 ετών). Το **δημοτικό** σχολείο (πρωτοβάθμια εκπαίδευση) παρέχει 6χρονη εκπαίδευση **(«στοιχειώδης εκπαίδει/ση»)** σε παιδιά από 6-12 ετούν. Με το **γυμνάσιο** οι μαθητές εισέρχονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (α* κύκλος). Το γυμνάσιο εκπαιδεύει μαθητές από 12-]5 ετών και με τη φοίτηση σε αυτό ολοκληρώνεται η ισχύουσα στην Ελλάδα (και σε άλλες χώρες) 9χρυνη υποχρεωτική εκπαίδευση (δημοτικό και γυμνάσιο). Το **λύκειο** αποτελεί τον β′ κύκλο τής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, παρέχει εξειδικευμένες γνώσεις και απυ- τελεί προϋπόθεση για τη συνέχιση τής φοίτησης στην τριτυβάΟ- μια εκπαίδευση (Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα / Λ.Ε.Ι. και Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα / Τ.Ε.Ι.). Η φυίτηση στο λύκειο είναι 3ετής, δίνει δε τις δυνατότητες στυυς μαθητές να διαλέξουν ανάμεσα στα **Γενικά Λύκεια** (γενικής μορφώσεως εκπαίδευση) και στα **Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια / Τ.Ε.Λ.** (ειδικής μορφώσεως εκπαίδευση). Αρα, η σχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα διαρκεί 13 έτη: 1 έτος προσχολικής αγωγής (νηπιαγωγείο). 9 έτη υποχρεωτικής εκπαίδευσης (δημοτικό - γυμνάσιο) και 3 έτη μεθυποχρεωτι- κής εκπαίδευσης (λύκειο).

σχολή (η) **1.** ίδρυμα που παρέχει ειδική κατάρτιση και εκπαίδευση μετά τη στοιχειώδη - ή και παράλληλα προς αυτήν: ***στρατιωτική / τεχνική / ιερατική / γεωργική / επαγγελματική / εμπορική / νοσοκομειακή / πειραματική / προπαρασκευαστική ~ || - χορού / μουσικής / ξένων γλωσσών*** 2. (ειδικότ.) (α) το ανώτατο ή ανώτερο ίδρυμα που παρέχει τριτοβάθμια εκπαίδευση: ***πανεπιστημιακή / πολυτεχνική / φιλοσοφική / νομική / θεολογική ' φυσικομαθηματική -1| ~ καλών τεχνών / φυσικής αγωγής || εξετάσεις για την εισαγωγή στις ανώτατες και ανώτερες*** ~ (β) *Μεγάλη τού Γένους Σχολή* η ανώτατη σχολή που ιδρύθηκε στυ Φανάρι από τον Πατριάρχη Γεννάδιο μετά την Αλωση τής Κωνσταντινουπόλεως και υπήρξε το πνευματικό κέντρο τού Ελληνισμού στη διάρκεια τής Τουρκοκρατίας 3. η μόνιμη επιστημονική αποστολή μιας χώρας σε άλλη με στόχο την επιτέλεση αρχαιολυγικύ ή άλλου συναφούς έργου: ***η Γαλλική / Αμερικανική Αρχαιολογική Σχολή στην Αθήνα*** **4.** (συνεκδ.) τυ κτήριυ στο οποίο στεγάζεται το παραπάνω ίδρυμα ή η παραπάνω αποστολή: ***η γραμματεία βρίσκεται στον τρίτο όροφο τής - || η βιβλιοθήκη / το εντευκτήριο τής -***

(συνεκδ.-περιληπτ.) (α) το σύνολο των διδασκόντων ή/και των φοιτητών / σπουδαστών πυυ διδάσκουν ή διδάσκονται στο παραπάνω ίδρυμα: ***σύσσωμη η - αποδοκίμασε τις ενέργειες τού πρύτανη*** (β) το σύνολο των επιστημόνων που εργάζονται στην παραπάνω αποστολή: ***η ~ τίμησε τον απερχόμενο διευθυντή της*** **6.** σύνυλο επιστημόνοον. φιλοσόφων ή καλλιτεχνών, που ασπάζονται τις ίδιες αρχές και αντιμετωπίζουν το αντικείμενό τυυς από την ίδια οπτική γωνία, αναγνωρίζοντας συνήθ. κάποιον ως αρχηγό τους: ***καντιανή / μαρξιστική / πλατωνική / γαλλική / φροϋδική ~]| ζωγράφος / εικόνες τής Κρητικής Σχολής*** (I νεοκλασική ~ || ***δημιούργησε ~ στον τομέα αυτόν*** συν. κίνηση, ρεύμα· φρ. *είμαι τής παλιάς σχολής* ακολουθώ παλαιές αντιλήψεις, δεν έχω προσαρμοστεί στα καινούργια δεδομένα: ***δεν καταλαβαίνω αυτές τις μόδες·***
Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «ανάπαυση, ησυχία, ελεύθερος χρόνος», αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται στο θ. τού αορ. β' ***σχεΐν*** (μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *segh-*. βλ. λ. ***εχω).*** όπου το ***έχω*** θα σήμαινε «κρατώ γερά, συ- γκρατώ», ενώ ως προς το επίθημα ***-ολή*** (δυσερμήνευτο) έχει προταθεί η υπόθεση περί αναλογίας προς τα ***βολή. στολή, χολή*** κ.λπ. Δεν φαίνεται πειστική η υπόθεση συσχετισμού με τυ ρ. ***άσχάλλω*** «διστάζω, δυσανασχετώ», το οποίο απέχει πολύ σημασιολογικά. Από την έννοια τής ανάπαυσης και τής απραξίας, η λ. ***σχο/.ή*** δήλωσε στη συνέχεια και την αξιοποίηση τυύ ελεύθερου χρόνου, προκειμένου να καλλιεργήσει κανείς το πνεύμα του. με αποτέλεσμα ήδη στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη να συναντούμε τη σημ. «σπουδή, φιλοσοφική συζήτηση». Στην ελληνιστική Κοινή η λ. προσέλαβε επίσης τη σημ. τού ιδρύματος, στο οπυίυ συστηματικά προσφέρονται τέτοιες γνώσεις και σπουδές. Μέσω τυύ λατ. schola «σχολείο» η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, λ.χ. γαλλ. ecole, αγγλ. school, γερμ. Schulc. ιταλ. scuola. ισπ. cscuela κ.ά.].

σχόλη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ημέρα αργίας ή γιορτής, μέρα που επίσημα δεν δουλεύουν οι εργαζόμενοι: οι ***μαθητές περιμένουν πώς και πώς Κυριακές και σχόλες || «Κυριακή, γιορτή και ~ να 'ταν η βδομάδα ό/.η»*** (τραγ.) αντ. καθημερινή.
[12ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***σχολή*** (βλ.λ.), με διατήρηση τής αρχικής σημ. «ανάπαυση, απραξία» και αναβιβασμό τού τόνου, ώστε να αποφεύγεται η σύγχυση με τη νεότ. σημ. (προφύλαξη)|.

σχολιάζω ρ. μετβ. Ιμεσν-J {σχολίασ-α, -τηκα. -μένος} **1.** εκφέρω την άποψή μου (σχετικά με γεγονός, κατάσταση, ιδέα ή πρόσωπο), κυρ. προβαίνυντας σε θετικούς ή αρνητικούς χαρακτηρισμούς: ***κύριε υπουργέ, σχολιάστε μας τη δήλωση τού συναδέλφου σας || η τελευταία του ταινία σχο/Λάστηκε θετικά*** συν. κρίνω **2.** (ειδικότ.) ασκώ αρνητική κριτική σε πρόσωπα και στις πράξεις τους: ***δεν μου αρέσει ν<χ ~, αλλά τέτοια στάση δεν μπορεί να περάσει απαρατήρητη*** συν. κριτικάρω 3. φιλολ. κάνω ερμηνευτικά σχόλια στο έργο συγγραφέα: σ^ο- ***λιασμένη έκδοση τού Πλάτωνα*** συν. υπομνηματίζω, ερμηνεύω. — **σχολιασμός** (ο).

σχολιανός, -ή, -ό κ. **σκολιανός** αυτός που ταιριάζει στις σχόλες, υ γιυρτινός. ο εορταστικός· ΦΡ. *ακούω τα σχολιανά μου* βλ. λ. ***ακούω.***
Επίσης **σχολιάτικος,** -η, -υ κ. **σκολιάτικος.**
|ΕΤΥΜ. < ***σχόλη*** + παραγ. επίθημα ***-ιανός,*** πβ. ***κ. χωρ-ιανός\.***

σχολιαστής (ο) Ιμεσν.]. **σχολιάστρια** (η)]σχολιαστριο')ν) **1.** ο δημοσιογράφος που ειδικεύεται στην ερμηνεία γεγονότων ή δηλώσεων: ***έμπειρος /ποΡ.ιτικός / οικονομικός -*** **|j ~ *πολιτικών ι αθλητικών ειδήσεων*** 2. ο φιλόλογος, ιδ. τής ελληνιστικής ή τής μεσαιωνικής εποχής, που ερμηνεύει τα κείμενα παλαιότερων. κυρ. αρχαίων, συγγραφέων: ***Λ/.εξανδρινός - τού Ομήρου*** ΣΥΝ. υπομνηματιστής, **σχολιαστικός,** -ή. -ό 11898] γλωσσ. αυτός που χρησιμοποιείται για να σχολκχσθούν ποικιλυτρόπως τα λεγόμενα / γραφόμενα: - ***σημεία στίξης*** (βλ. λ. ***στίξη***) **||** ~ ***σημασία*** (η βιωματική).

αυτός που εμπεριέχει σχόλιο ή λειτουργεί ως σχόλιο: **- *άρθρο ι εκπομπή*** / ***λόγος*** / ***κείμενο.*** **– σχολιαστικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **σχολίατρος** (ο/η) [σχυλιάτρ-ου f -ων. -ους] γιατρός ειδικευμένος για τον έλεγχο των συνθηκών υγιεινής, τον οποίο στέλνει τν Υπουργείο Παιδείας στα σχολεία.

|ΕΤΥΜ. < ***σχολ(είο) + ιατρός,*** μεταφρ. δάνειο από γερμ. Schularzt]. **σχολικός,** -ή. -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τν σχολείο ή και τους μαθητές σχολείου: ~ ***γιορτή*** / ***βιβλίο*** / ***ζωή*** / ***τσάντα*** / ***ποδιά*** / ***εκδρομή / χορωδία / κτήριο*** / ***μελέτη*** / ***αποτυχία*** / ***εγχειρίδιο*** [1] ***συγκρότημα*** · ΦΡ. (α) *σχολικό / διδακτικό* **έτος** βλ. λ. ***έτος*** (β) *σχολικό (λεωφορείο)* λεωφορείο για τη μεταφορά μαθητών πρυς και από το σχολείο τους (γ) *σχολικό ανάγνωσμα* βλ. λ. ***ανάγνωσμα*** (δ) *σχολικός σύμβουλος* βλ. λ. ***σύμβουλος*** (ε) *σχολικός επόπτης* (παλαιότ.) ανώτερος εκπαιδευτικός, που είχε εποπτικό, οργανωτικό και συντονιστικό έργο (μέσω των επιθειορητών) στα σχολεία (στ) ι Α£2ΣΣ. *σχολική / παραδοσιακή γραμματική* βλ. λ. ***παραδοσιακός.*** **σχόλιο** (τυ) {σχολί-ου | -ων) **1.** η έκφραση τής άποψης κάποιου και η διατύπωση θετικών ή αρνητικών χαρακτηρισμών σχετικά με κάποιον/κάτι: ***δημοσιογραφικό*** / ***πολιτικό*** / ***καυστικό*** / ***δηκτικό*** / ***προσβλ.ητικό*** / ***δυσμενές*** / ***ειρωνικό / αυστηρό*** ~· φρ. ***ουδέν σχόλιον*** βλ. λ. ***ουδείς*** 2. είδος κειμένου που περιέχει τη γνώμη κάποιου για κάτι: ***τα άρθρα και τα*** ~ ***τής εφημερίδας*** **3.** (ειδικότ.) κακοπροαίρετη συνήθ. κριτική για γεγονός ή πρόσωπο: ***σχόλια αυτού τύπου με αφήνουν αδιάφορο*** ΣΥΝ. επίκριση, κουτσομπολιό **4.** φιλολ. σύντομη φράση που ερμηνεύει λέξη ή απόσπασμα έργου συνήθ. αρχαίου συγγραφέα: ***φιλολογικά*** / ***ομηρικά*** ~ συν. υπομνηματισμός. σχολιο λ. ***παρώνυμο.*** [ετυμ. < μτγν. ***σχόλιον.*** αρχική σημ. «ερμηνευτική παρατήρηση διδα- σκομένυυ κειμένου». < αρχ. ***σχολή*** (βλ.λ.) + επίθημα -ionJ. **σχολιογράφος** (υ/η) Ιμτγν.) πρόσωπο που γράφει σχόλια (για κάποιον/κάτι): ***γνωστός - εφημερίδας*** **|| *κακεντρεχής* – σχολιογρα-** φία (η) [18651.

σχολώ κ. (λαΐκ.) **σκολώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. [σχολάς... \ σχό- λασ-α. -τηκα, -μένος) ♦ 1. (αμετβ.) ολοκληρώνω την ημερήσια εργασία μυυ ή φθάνει το τέλος τύυ ωραρίου μου: ~ ***στις δύο*** **||** ***τι ώρα σχολάει το φροντιστήριο:*** συν. τελειώνω ♦ (μετβ.) **2.** (αργκό) παύω (κάποιον) από την εργασία του: γο ***αφεντικό σχόλασε δέκα εργάτες*** συν. απολύω, διώχνω αντ. προσλαμβάνω, παίρνω **3.** σταματώ το μάθημα, αφήνω την τάξη να φύγει: ***μας σχόλασε*** ο ***δάσκαλος νωρίτερα*** **4.** (σκωπτ.) διακόπτω ερωτική σχέση με (κάπυυν/κάποια): ***τον σχόλασε έπειτα από γερό καβγά!*** συν. αφήνω, παρατάω. Ηπίσης (λαΐκ.) **σχολνώ** κ. **σκολνώ.** **– σχόλασμα** κ. (λαΐκ.) **σκόλασμα** (τυ). ** σχολιο λ. ***σπάζω.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***σχολάζω*** (με μεταπλασμό κατά τα ρ. σε -ώ), βλ.λ.] **σχωρνάω** ρ. μετβ. Ισχωρνάς... | σχώρε-σα, -θηκα. -μένος) (λαΐκ.) συγχωρώ (βλ.λ.). - **σχώρεση** (η).

ΣΩ.ΒΕ. (το) (προφέρεται ***σωβέ)*** Σωματική Βελτίωση · (ευφημ. στην αργκό των στρατιωτών) τν καψώνι, **σωβινισμός** (ο) -* σοβινισμός **σωβινιστής** (ο) »σοβινιστής

σώβρακο (τυ) **1.** ανδρικό εσώρουχο πυυ καλύπτει τν υπογάστριο και το πάνω μέρος των μηρών, σαν κοντό παντελόνι: ***βαμβακερό: πολύχρωμο*** ~· ΦΡ. *μας πήραν τα σώβρσκα* (οικ.) μας εξευτέλισαν, μας ταπείνωσαν **2.** (καθημ.-καταχρ.) το σλιπ (βλ.λ.). (υποκ.) **σωβρακάκι** (το). σχολιο λ. εν<5ον, ***εσώρουχο.***

[ΕΤΥΜ. < ****εσώβρακο*** (με σίγηση τού αρκτικού άτονου ε-) < ***έσω + βρακί\.***

σώγαμπρος (υ) **1.** υ άνδρας που μετά τυν γάμο του πηγαίνει να ζη- σει με την οικογένεια τής γυναίκας τυυ. αντί να ανοίξει δικό του σπίτι ή να ζήσει με τη δική του οικογένεια: ***μπαίνω*** / ***πάω*** ~ 2. (συνεκδ.) έγγαμος άνδρας που δεν αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, που φαίνεται να μην είναι ο αφέντης τού σπιτιού του: (παροιμ.) ***"-Γιατί 'σαι μαύρος κόρακα: -Γιατί ΄μαι*** *-!*». ΣΧΟΛΙΟ λ. ***παρώνυμο.***

Ιετυμ. < ****εσο)γαμπρος*** (με σίγηση τού αρκτικού άτονου γ-) < ***έσω + γαμπρός*]**.

σωζω κ. (λαΐκ.) **σωνω** ρ. μετβ. (έσωσα, σώ-θηκα, -σμένος) 1. βγάζω (κάποιον/κάτι) από κίνδυνο, απυτρέπο) φθορά ή καταστροφή κ.λπ., διαφυλάσσω την ακεραιότητά του, εξασφαλίζω τη σωτηρία του: ***οι πυροσβέστες με αυτοθυσία έσωσαν τη ζωή των ενοίκων*** || ο ***γιατρός τού έσωσε το πόδι*** **jj ~ *το κεφάλι*** / το ***τομάρι / τη ζωή μου*** **[| ~ *κάποιον από πνιγμό / από πυρκαγιά / από βέβαιο θάνατο*** **j| ~ *την επιχείρηση από πτώχευση / την πόλη από εχθρική επιδρομή*** **|| *τώρα πια δεν σε σώζει τίποτα*** (δεν γλυτώνεις) ΣΥΜ. γλυτώνω · ΦΡ. (α) **σώζω** *την κατάσταση* αποσοβώ αρνητική εξέλιξη, κίνδυνο · βγάζω από αδιέξοδο, δίνω τη λύση: ***η παρέμβασή του την τελευταία στιγμή έσωσε την κατάσταση*** (β) (λόγ.) **ο σώζων** *εσυτόν σωθήτω* ***(ό σώζων εαυτόν σο>θή- τω)*** σε περιπτώσεις μεγάλου κινδύνου και γενικευμένης αναστάτωσης, όταν ο καθένας κοιτάζει πρώτα να περίφρουρήσει τις δικές του υποθέσεις ξεχωριστά, να γλυτοισει ο ίδιος πρώτα, αδιαφορώντας ή αδυνατώντας να φροντίσει για τν συνολικό καλό (γ) (λόγ.) *σώσον Κύριε (τον λσόνΣου)* ***(σώσον. Κύριε,*** τόν ***λαόν σου,*** από τν Απολυτίκιο τής Ύψώσεως τύ Τιμίου Σταυρού) σε περιπτίσεις μεγάλης έκπλη ξης. αγανάκτησης, απορίας: ~*!* ***Τι είναι αυτά που ακούω!*** (δ) *γίνεται το σώσε* (i) επικρατεί αναστάτωση ή γίνεται καβγάς ή μεγάλη φασαρία: ***παρεξηγήθηκαν και ήρθαν στα χέρια· πήγαν κάποιοι να τους χωρίσουν κι έγινε το σώσε!*** (ii) έχει πολύ μεγάλη κίνηση: ***στους δρόμους ~ από τα πολλά αυτοκίνητα*** **|| *στα σουπερμάρκετ την παραμονή τής Πρωτοχρονιάς*** ~ συν. γίνεται πανικός / χαμός / το έλα να δεις **2.** (μτφ.) διαφυλάσσω (κάτι) ακέραιο και αναλλοίωτο, φροντίζω να διατηρήσει την ουσία, την ποιότητά του: ***μόνο με παραίτηση θα σώσει την αξιοπρέπειά*** του || - Γην ***τιμή*** / ***την υπόληψή μου*** συν. διασώζω· ΦΡ. ***σώζω*** *τα προσχήματα* βλ. λ. ***πρόσχημα*** **3.** (ειδικότ.) (α) προφυλάσσω (κάποιον/κάτι) από την αποτυχία: ***η εξαιρετική ερμηνεία τού πρωταγωνιστή δεν έσωσε την παράσταση*** (β) προφυλάσσω (κάποιον/κάτι) από τη δυσαρέσκεια ή την αγανάκτηση των άλλων: ***αυτό που σε σώζει είναι ότι είσαι πολύ χαριτωμένη*** (αλλιώς θα είχα θυμο')σει πολύ μαζί σου) **4.** εκκλησ. λυτρώνω από τα δεσμά τής αμαρτίας: ο ***Ιησούς με τη σταυρική του θυσία έσωσε τον κόσμο*** **|| *η πίστη σου σε*** έσωσε

(στους υπολογιστές) διασώζω, αποθηκεύω, εντάσσω σε αρχείο · (μεσοπαθ. *σώζομαι)* **6.** εξακολουθώ να υπάρχω, έχω απυμείνει: ***ελάχιστα αποσπάσματα έχουν σωθεί από τα έργα του*** **|| *στην κορυφή τού λόφου σώζονται ακόμη*** υπολείμματα ***τού κάστρου*** ΣΥΝ. διασώζομαι, διατηρούμαι **7.** (μτφ.) πετυχαίνω τις επιδιώξεις μυυ. εξασφαλίζομαι πλήρως: ***αγόρασαν τότε τα οικόπεδα μισοτιμής και σώθηκαν!*** || ***αν πιάσει αυτή η δουλειά, σωθήκαμε!*** ΦΡ. (ειρων.) *(τώρα) σώθηκα / σωθήκαμε!* για περιπτώσεις στις οποίες δεν πρέπει να περιμένει κανείς θετικό αποτέλεσμα ή ευνοϊκή εξέλιξη: ***Την άφησες να κάνει τη δουλειά μόνη της: Σώθηκες!*** **|| *άσε. γιατί, αν περιμένουμε από σένα. σωθήκαμε!***

[ετυμ. < αρχ. ***σώζω < σω-ίζω.*** απύ τον αόρ. ***σώ-σαι*** κατά τα ρ. σε ***-ίζω*** (πβ. κ. ***θερίσαι - θερίζω, βαδίσαι - βαδίζ(ο).*** Οι ιων.-ατ. τ. ***σώ-σω*** (μέλλ.), ***σώ-σαι*** (αόρ.). ***σω-θήναι*** (παθ. αόρ.) έχουν προελθεί μέσω συ- ναιρέσεως από τους αντίστοιχους επικούς τ. ***σαώ-σω, σαώ-σαι. σαω- θήναι,*** οι οποίοι μας οδηγούν σε ομηρικό ενεστ. ***σαώ (-όω)*** < επίθ. ***σώς / σώος*** (βλ.λ.). Ο νεοελλ. τ. ***σώνω*** οφείλεται στην επίδρ. των ρ. σε ***-ώνω*** (μέσω τού αορ. ***r-σωσ-α)*** κατά το σχήμα ***σήκωσα - σηκώνω, πάγωσα παγώνω].***

σώζω - σώνω - διασώζω. Γα ρήματα **σώζω** και **σώνω** έχουν διαφορετική ετυμολογική προέλευση: το ***σώζω*** είναι το αρχ. **σώζω (< *σωίζω* <** σώος), ενώ τυ ***σώνω*** «αρκώ. φτάνω» προέρχεται από το **ισώνω (< *ίσος).*** Κντούτυις στη χρήση, από τον (κοινό) αόριστο ***έσωσα*** σχηματίστηκε και τύπος ενεστώτα **σώνω *(Δεν σε σώνει τίποτε)*** αντί τύ ***σώζω,*** κατά τα πολλά ρήματα σε ***-ωσα - -ώνω (σκότωσα σκοτώνω. π?^ήρωσα - πληρώνο). φόρτωσα - φορτώνω*** κ.τ.ό.). ο οποίος συνέπεσε με τυ ***σώνω*** (< ισώνω).

Αξίζει να σημειωθεί ότι. στην καθημερινή πια ορολογία τής πληροφορικής, όπου ακούγεται συχνότατα τυ ***σώζω,*** για να αποδώσει το αγγλ. ***save*** με τη σημ. «διαφυλάσσω. διατηρώ για να μη χαθεί», είναι προτιμότερο αντί για το σώζω (και ***σώσιμο***;) να χρησιμοποιείται το ακριβέστερο **διασώζω** (και ουσ. **διάσωση).** Το ***διασώζω*** σημαίνει ακριβώς «διαφυλάσσω κάτι για να διατηρηθεί, να μη χαθεί»: διασώζω ***ένα κείμενο*** / ***μια φράση*** / ***μια π/.ηροφορία*** / γο ***γραπτό μου / το μήνυμα*** κ.ο.κ.

σωθικά (τα) (λαΐκ.) **1.** (εκφραστ.) τα εσοπερικά όργανα τού ανθρώπου: ***πιες ένα ποτήρι κρασί, να ζεσταθούν τα ~ σου!*** συν. σπλάχνα, εντυσθια. το μέσα (μου, σου...) · ΦΚ (μτφ.) *μου τρώει ί καίει τα σωθικά* με βασανίζει πάρα πυλύ 2. (μτφ.) τα βάθη τής ψυχής (κάποιου): ***μια κραυγή πόνου έμοιαζε να βγαίνει μέσ'από τα - του.***

Iltym. μεσν. < ****έσωθικά*** (με σίγηση τύ αρχικού άτονου ε-), ουδ. πληθ. τού επιθ. ****έσωθικός*** < αρχ. ***έσωθεν*** (βλ.λ.)].

Σωκράτης (ο) {-η κ. -άτυυς) **1.** αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (470/469-399 π.Χ.), υ οποίος θεμελίωσε την επαγωγική και τη μαιευτική μέθοδο, δίδαξε μόνο προφορικά, εμπλουτίζοντας και εμβαθύνοντας τη διαλεκτική και οριστικοποίησε τη στροφή τής φιλοσοφίας από τη φύση προς τον άνθρωπο και την ανθρωποκεντρική θεώρηση τού κόσμου **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνυμα. ILTYM. αρχ. κύρ. όν. < ***σώς*** (βλ. λ. ***σώος)*** + ***-κράτης*** < ***κράτος\.***

σωκρατικός, -ή. -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τον αρχαίο Έλληνα φιλόσοφο Σωκράτη: - ***φιλοσοφία / διάλογος*** [1] ***μέθοδος / διδασκαλία / ειρωνεία. σωληνάκι*** (τυ) ♦ σωλήνας

σωληνάριο (τυ)]σωληναρί-ου | -ων} **1.** το μικρό σωληνοειδές δοχείο από εύκαμπτο υλικό, μέσα στο οποίυ συσκευάζονται προκειμένου να διατεθούν στο εμπόριο, διάφορες ημίρρευστες ουσίες (κόλλες, αλοιφές. κρέμες, ζαχαροπλαστικά υλικά κ.λπ.), ώστε. πιέζοντάς το, το περιεχόμενό του να σπρώχνεται έξω: ***ζουλάω το*** - ***τής οδοντόκρεμας*** 2. (λόγ.-σπανιότ.) ο μικρός και λεπτός σωλήνας (βλ.λ.) συν. σωληνάκι. |ΕΤΥΜ. < μτγν. ***σωληνάριον*** < αρχ. ***σωλήν. -ήνος +*** υποκ. επίθημα -άριονίπβ. κ. ***θηκ-άριον)\.*** **σωλήνας** (υ) **1.** κοίλος, κυλινδρικός και επιμήκης αγωγός που κατασκευάζεται από μέταλλο, γυαλί, πλαστικό ή άλλο υλικό και χρησιμοποιείται για τη διοχέτευση και μεταφορά υγρών ή αερίων, καθώς επίσης και για την τοποθέτηση καλωδίων ηλεκτρικών εγκαταστάσεων: - ***φωταερίου*** / ***γκαζιού*** / ***ύδρευσης*** · ΦΡ. *παιδί τού σωλήνα* παιδί από ωάριο, το οποίο γονιμυυιήθηκε μέσα σε ειδικό σωλήνα τεχνητά από σπέρμα τυ υποίο συνήθ. έχει συντηρηθεί με κατάψυξη 2. ανατ. κοιλότητα ή αγωγός τύ σώματος με κυλινδρικό σχήμα: ***αναπνευστικός*** / ***πεπτικός*** - · **3.** θαλάσσιο, εδώδιμο μαλάκιο με χαρακτηριστικό σωληνοειδές όστρακο, πυυ αλιεύεται για την εύγευστη σάρκα του ή για να χρησιμοποιηθεί ως δόλωμα. Ρ.πίσης (λαΐκ.) **σωλήνα** (η) (σημ.

1). — (υποκ.) **σωληνάκι** (το) (σημ. 1, 2).
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***σω'/'ήν. -ήνος***, τεχν. όρ., με επίθημα ***-ήν. -ήνος*** Γ πβ. κ. ***πυρ-ήν),*** αγν. ετύμου. Πιθανόν η λ. να ανάγεται σε ριζικό ουσ. ****σώλος,*** αλλά καμία περαιτέρω σύνδεση δεν έχει εξακριβωθεί (λ.χ. με τη λ. ***σϋριγξ)***|.
σωληνίσκος (ο) ΙΑΤΡ. Ο λεπτός και εύκαμπτος σωλήνας, που τοποθετείται στο στόμα για την εισαγωγή και εξαγωγή υγρών, λ.χ. κατά την οδοντιατρική εξέταση ΣΥΝ. σωληνάκι.
ΙτΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***σωλήν +*** υποκ. επίθημα -ίσκος]. **σωληνοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.Ι {σωληνοπδ-υύς | -εϊς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα σωλήνα: ~ ***θήκη / οπή ί όστρακο*** ΣΥΝ. σωληνωτός. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***
σωληνοκάβουρας (ο) (λαικ.) κλειδί με ρυθμιζόμενο άνοιγμα, που χρησιμοποιείται για το βίδωμα ή το ξεβίδωμα σωλήνων, **σωληνοκόφτης** (ο) εργαλείο ***με το*** οποίο κόβουν σωλήνες. **σωληνουργία** (η) {σωληνουργιών} η βιομηχανία κατασκευής σωλήνων.
ΙΕΤΥΜ. < ***σωλήνας*** + ***-ουργία*** < λεξικό επίθημα ***-ουργός*** (βλ.λ.)]. σωληνώνω ρ. μετβ. {σωλήνω-σα, -θηκα,-μένος} 1. τοποθετώ σωλήνες (λ.χ. σε μηχανικό σύστημα), εφοδιάζω με σωλήνες: - Γην ***εγκατάσταση*** **2.** συνδέω με σωλήνα: ***όλα τα εξαρτήματα πρέπει να σωληνωθούν με τον κεντρικό τροφοδότη || ~ το μηχάνημα.***
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***σωληνούμαι (·όο-)<*** αρχ. ***σωλήν, -ήνος*** (βλ.λ.)]. **σωλήνωση** (η) |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η τοποθέτηση σωλήνων σε εγκατάσταση, κυρ. σε ανεγειρόμενο κτήριο, για τη λειτουργία τής ύδρευσης, τής αποχέτευσης, τής κεντρικής θέρμανσης κ.λπ.: ***η οικοδομή προχωρεί, τώρα περνάνε τις*** ~ 2. (συνεκδ.-περιληπτ.) το σύνολο των σωλήνων που τοποθετούνται διαδοχικά ο ένας μετά τον άλλον, ώστε να αποτελούν συνεχή γραμμή, για τη μεταφορά υγρού ή αερίου ή ως προστατευτικό για την κάλυψη καλωδίων: ***η υγρασία έχει καταστρέψει τις - τής εγκατάστασης.***
[ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. lubulurej. **σωληνωτός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που έχει το σχήμα σωλήνα συν. σωληνοειδής 2. αυτός που διαθέτει σωλήνες, που αποτελείται από σωλήνες: ~ ***ατμολέβητας, σκαλωσιά.*** **σώμα** (το) ίσώματος | -ατα, -άτων} **1.** η φυσική κατασκευή ενός ζωντανού οργανισμού, το σύνολο των μελών και των οργάνων που απαρτίζουν έναν άνθρωπο ή ένα ζώο (σκελετός, ιστοί, όργανα, συστήματα οργάνων κ.λπ.): ***οι φυσικές λειτουργίες τού - || ανδρικό 1 γυναικείο / παιδικό / εφηβικό / γεροντικό ~ || αισθάνομαι πόνους σε όλο μου το ~ || αρμονικό / μυώδες / γεροδεμένο / καχεκτικό / ανεπτυγμένο***
Κ ***αισθητική σώματος*** ΣΥΝ. κορμί· ΦΡ. (α) *αναλογίες (τού* **σώμσΓος)** (î) οι διαστάσεις τού κάθε μέλους σε σχέση με τις διαστάσεις των υπολοίπων μελών, η διάπλαση: ***φυσιολογικές / κανονικές*** ~ (ii) (ειδι- κυτ. για γυναίκες) οι διαστάσεις τού στήθους, τής μέσης και τής περιφέρειας (β) **νους υριής εν** *σώματι υγιεί* βλ. λ. νους (γ) (για μάχη, σύγκρουση) *αώμα με / προς σώμα* (πολεμώντας) ένας προς έναν (κατά τη διάρκεια συμπλοκής με τον εχθρό): ***αγώνας / πάλη*** ~2. (ειδικότ.) ο κορμός τού ανθρώπου, κατ' αντιδιαστολή προς τα άκρα. τον λαιμό και το κεφάλι: ***στην πυγμαχία επιτρέπονται τα χτυπήματα στο κεφάλι και οτο ~ πάνω από τη ζώνη*** 3. (ειδικότ.) το εξωτερικό στρώμα τού δέρματος, η επιδερμίδα: ***σφριγηλό / τρυφερό / λείο*** ~ || ***κρέμα σώματος II ενυδάτωση / περιποίηση σώματος*** **4.** η υλική υπόσταση τού ανθρώπου, το σύνολο των βιολογικών του λειτουργιών και αναγκών, κατ* αντιδιαστολή προς το πνεύμα και την ψυχή του (πβ. λ. ***σάρκα):*** «~ ***θυμήσου όχι μόνο το πόσο αγαπήθηκες...»*** (Κ. Καβάφης) || το ***ξύπνημα τού*** ~ II το - ***ζητάει*** || ***«ασθενεί το -, ασθενεί μου και η ψυχή»*** (παρακλητικός κανόνας)· φρ. *ψυχή τε και σώματι* βλ. λ. ***ψυχή*** **5.** το πτώμα: ο ***ενταφιασμός / η καύση τού*** ~ || ***η αττική γη φι/*οξενεί από σήμερα το ~ τής μεγά/.ης ηθοποιού*** ΣΥΝ. (λόγ.) σορός. λείψανο **6.** (επι- στημ.) κάθε υλικό αντικείμενο, οτιδήποτε γίνεται αντιληπτό με τις αισθήσεις: ***στερεά / υγρά*** ~1| ***ουράνιο*** ~ (πλανήτης, αστεροειδής κ.λπ.) jj ***ο νόμος τής πτώσεως των σωμάτων*** φρ. *ξένο σώμα* (i) οτιδήποτε έχει εισέλθει ή σχηματιστεί σε έναν οργανισμό, χωρίς να ανήκει σε αυτόν (ii) (μτφ.) οτιδήποτε / οποιοσδήποτε υπάρχει σε ένα σύνολο (π.χ. κοινωνικό), χωρίς να είναι προσαρμοσμένος, χωρίς να ανήκει σε αυτό: ***αισθανόταν ~ στην πόλη που έμενε*** **7.** νομ. *σώμα τού εγκλήματος* (λατ. corpus delicti) κάθε υλικό αντικείμενο που καθιστά αυταπόδεικτη την τέλεση εγκλήματος, λ.χ. το φονικό όπλο ΣΥΝ. πειστήριο **8.** χημ. (α) *απλό σώμα* αυτό που δεν επιδέχεται περαιτέρω χημική διάσπαση ή διαχωρισμό, δηλ. τυ χημικό στοιχείο (βλ.λ.) (β) *σύνθετο σώμσ* αυτό πυυ αποτελείται από απλά σώματα και μέσω χημικών διεργασιών (διάσπαση, αποσύνθεση κ.λπ.) μπορεί να αποδώσει τα απλά σώματα από τα υποία αποτελείται 9. (α) τυ κύριο μέρος αντικειμένου ή όλυυ, κατ' αντιδιαστολή προς τα άκρα ή τα πρυσαρ- τήματά του: το ~ ***τής μηχανής / τής συσκευής*** (β) (ειδικότ.) συσκευή θέρμανσης: στο ***σαλόνι υπάρχουν δύο - καλοριφέρ*** || - ***που λειτουργεί με ηλεκτρισμό*** ΣΥΝ. κορμός **10.** (συνεκδ.) η ομοιογενής μάζα. η ύλη από την οποία αποτελείται κάθε αντικείμενο 11. τυ χαρτί, το έντυπο τής επιταγής 12. σύνολο προσώπων οργανωμένο για συγκεκριμένο σκοπό: ***δικαστικό ι διπλωματικό*** ~ || το - ***των ενόρκων I των επιθεωρητών / των ορκωτών λογιστών*** φρ. (α) *νομοθετικό σώμα* βλ. λ. ***νομοθετικός*** (β) *εκλογικό* / εκΛεκτορικό ***σώμσ*** τυ σύνολο των ψηφοφόρων / των εκλεκτόρων (γ) (λόγ.) εν *σώματι* ***(εν ένϊ σώματι,*** Κ.Δ. ***Κολ.***
15) όλυι μαζί, ως σύνυλο: ***πήγαν - στο γραφείο*** Γου ***προέδρου. για να διαμαρτυρηθονν (6)*** *συγκρότηση σε σώμα* βλ. λ. ***συγκρότηση*** **13.** τυπογρ. κάθε αντίτυπο βιβλίου, συγγράμματος κ.λπ.. που έχει λάβει την τελική μορφή του μετά την τύπωση και τη βιβλιοδεσία και μπορεί να κυκλοφορηθεί στο εμπόριο: ***έχουν απομείνει μόνο είκοσι - τού πρώτου τόμου*** **14.** εκκλης. ο άρτος πυυ ευλογείται κατά το μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας· ΦΡ. *σώμα τής Εκκλησίας* το σύνυλο των μελών τής Εκκλησίας: οι ***αιρετικοί αποβάλλονται από το*** ~**15.** (ειδικότ.) (α) το σύνολο ανθρώπων με στρατιωτικού τύπυ εκπαίδευση και οργάνωση: ***άτακτα ~ ανταρτών*** || γο - ***τής Αστυνομίας*** || ***αποπέμφθηκε από το*** ~ (β) *Σώματα Ασφαλείας* βλ. λ. ***ασφάλεια*** **16.** ΣΤΡΑΤ. (α) σύνολο στρατιωτών που τελούν υπό ενιαία, ξεχωριστή διοίκηση: ***έφιππο / μηχανοκίνητο ι εκστρατευτικό*** ~ (β) στυιχείο τύ στρατύ τυ υποίο δεν συγκρούεται με τον εχθρό, αλλά παρέχει υποστήριξη διοικητικής ή λογιστικής μορφής, π.χ. το Σώμα Υλικού Πολέμου (Σ.Υ.Π.), το Σώμα Εφυδιασμύ και Μεταφυρών κ.ά. (γ) **Σώμσ** *Στρατού* υργανισμός μεγαλύτερος από μεραρχία και μικρότερος από στρατιά· συνήθ. απυτελείται από δύο ή περισσότερες μεραρχίες, μαζί με τα Όπλα και τις Υπηρεσίες πυυ τον υποστηρίζουν (βλ. κ. λ. ***όπλο)*** **17.** γλωσσ. σύνυλο γλωσσικού υλικού· κόρπους (βλ.λ.). **--** (υποκ.) **σωματάκι** (το) (σημ. 3), (μεγεθ.) **σωμστάρα** (η) (σημ. 1).
[ετυμ. < αρχ. ***σώμα,*** αγν. ετύμου. όπως συμβαίνει και σε άλλες αντίστοιχες λ. Ι.Ε. γλωσσών (π.χ. λατ. corpus). Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ***σώμα*** < *tw0-mn, πυυ ανάγεται στην Ι.Ε. ρίζα *tcu- «φουσκώνω, πρήζομαι» και, ως εκ τούτου, συνδ. με τη λ. ***σω-ρός*** (βλ.λ.). άποψη η οποία προϋποθέτει περίπλοκες μεταβολές. Αλλες εκδοχές, όπως η αναγωγή σε τ. ****σώπ-μα*** και η σύνδεση με το ρ. ***σήπομαι*** ή ακόμη και με τα ρ. ***σίνομαι*** «βλάπτω, κάνω κακό», σανσκρ. styS «πήζω, σκληραίνω». δεν συγκεντρώνουν ισχυρά επιχειρήματα. Στον Όμηρο η λ. χρησιμοποιείται αποκλειστικά για πτώματα (κατ* αντιδιαστολή προς τη λ. <5έμας).Ήδη στην Κ.Δ. συναντούμε τη σημ. «σύνολο προσώπων» (εν ***σώμα οί πολλοί έσμεν. Α' Κορινθ.*** 10. 17). Ο στρατ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. corps |. **σωμασκία** (η) {χωρ. πληθ.Ι (λόγ.-σπάν.) η άσκηση, η εκγύμναση τού σώματος συν. γυμναστική, άθληση.
[είύμ. αρ^.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. ***σώμα άσκώ].*** **σωματαρας** (ο) {σωματαράδες} (οικ.) πρόσωπο που έχει ρωμαλέο σώμα με μεγάλες διαστάσεις, **σωματάρχης** (ο) [1821] {σωματαρχών} στρατ. ο διοικητής Σώματος Στρατού.
[ΕΤΥΜ. < ***σώμα, -ατος*** + ***-άρχης*** < ***άρχω,*** απόδ. τού γαλλ. **chef** do corpsj. **σωματειακός,** -ή, -ό [1891] 1. αυτός που σχετίζεται με σωματείο: ~ ***οργάνωση ι καταστατικό / αθλητισμός*** ΣΥΝ. συνδικαλιστικός **2.** ΙΣΤ. *σωματειακό κράτος* πολιτικό σύστημα που επέβαλλε τη συμμετοχή των εργαζομένων στα ελεγχόμενα από τυ κράτος σωματεία και συνδικάτα παραγωγών (εφαρμόστηκε στη φασιστική Ιταλία), **σωματείο** (το) 1. νομ. ένωση είκοσι τουλάχιστον προσώπων η οποία επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό και έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα: ***καλλιτεχνικό / αθλητικό / φιλανθρωπικό*** ~ ΣΥΝ. σύλλογος. οργάνωση, οργανισμός 2. (ειδικότ.) ένωση προσώπων που ασκούν το ίδιο επάγγελμα, η οποία αποσκυπεί στη διαφύλαξη και προαγωγή των κοινών επαγγελματικών συμφερόντων των μελών της: ***εργατικό ι επαγγελματικό ~ || ~ ηθοποιών || ~ εργατοτεχνιτών μετά/Λου || ιδρύω ι συγκροτώ*** - ΣΥΝ. συνδικάτο.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***σωματείον*** < αρχ. ***σώμα, -ατος].*** **σωματεμπορία** (η) [μτγν.| {χωρ. πληθ.} νόμ. αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος για να εξυπηρετήσει την ακολασία άλλων: (α) προσλαμβάνει ή παρασύρει, έστω και με τη συναίνεσή της. ανήλικη γυναίκα με σκοπό την πορνεία (β) με τη βία, με απατηλά* μέσα, με απειλές, με επιβολή ή κατάχρηση εξουσίας ή με κάθε άλλο εξαναγκαστικό μέσο προσλαμβάνει ή παρασύρει ενήλικη γυναίκα με σκοπό την πορνεία (γ) με τα προαναφερόμενα μέσα κατακρατεί παρά τη θέλησή της σε οίκο ανοχής γυναίκα ή την εξαναγκάζει σε πορνεία. Επίσης **σωματεμπόριο** (το) [μεσν.| (πβ. λ. ***δουλεμπόριο).*** **σωματέμπορος** (ο) [μτγν.] {σωματεμπόρ-ου | -ων. -ους} πρόσωπο που ασκεί σωματεμπορία, ο προαγωγός. Επίσης (λαϊκ.) **σωματέμπορας** (πβ. λ. ***δουλέμπορος).*** **σωματίδιο** (τυ) {σωματιδί-ου | -ων} (επιστημ.) **1.** υλικό σώμα πολύ μικρών διαστάσεων, μικρότατο συστατικό ύλης: ***στοιχειώδες*** ~ || ~ ***νέφους*** (σταγονίδιο νερού ή μικρότατο τεμάχιο πάγου που αιωρείται στην ατμόσφαιρα) **2.** φυς. *θεωρία των σωματιδίων* θεωρία που ερμηνεύει τη φύση ως αποτέλεσμα τής δράσης μικρότατων υλικών σωμάτων ***η θεωρία των κβάντα*** ή ***κβαντική θεωρία*** (βλ. λ. ***κβαντικός).*** — **σωματιδιακός,** -ή, -ό.
[ετυμ. < μτγν. ***σωματίδιον,*** υποκ. τού αρχ. ***σώμα, -ατος.*** Ο φυσ. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. corpuscule]. **σωματικός,** -ή. -ό [αρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τυ σώμα (βλ.λ.): ~ ***διάπ?.αση / πόνος / άσκηση / ελάττωμα ι αναλογίες / κοι/.ότητα*** (η κοιλότητα τού σώματος, στην οποία εμπεριέχονται τα σπλάχνα) / ***βάρος / λίπος / ύψος / θάνατος i δοκιμασία / επαφή / φροντίδα*** · φρ. (α) *σωματική / φυσική αγωγή* βλ. λ. ***αγωγή*** (β) *σωματική έρευνα* ανακρι- τική πράξη που διενεργείται σε άτομο ύποπτο για τη μεταφορά κλοπιμαίων, απαγορευμένων ουσιών κ.λπ. ή και γενικότ. όταν ο αρμόδιος εισαγγελέας έχει διατάξει ανάκριση για κακούργημα ή πλημμέλημα (γ) *σωματική ανάγκη* η βιολογική ανάγκη για ούρηση ή αφόδευση (δ) *σωματική ακεραιότητα* η κατάσταση κατά την οποία η αρ- τιμέλεια και υγεία ενός ανθρώπου δεν έχουν υποστεί βλάβη 2. νομ. (α) *σωματική βία* η φυσική δύναμη που ασκείται κατά τού σώματος κάποιου, π.χ. ο ξυλοδαρμός (β) **σωμσπκή** *βλάβη* βλ. λ. ***βλάβη*** (γ) **σω-** *ματική ποινή* κάθε ποινή που πλήττει το σώμα τού καταδίκου (λ.χ. η μαστίγωση, ο ακρωτηριασμός κ.ά.) **3.** βιολ. *σωματικό κύτταρο* κάθε κύτταρο τού σώματος με εξαίρεση τα γεννητικά κύτταρα. **— σωμα- τικ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ. **σωμάτιο** (το) |σωματί-ου | -ων} **1.** ιατρ. κάθε κύτταρο τού σώματος, ειδικότ. τα ερυθρά και τα λευκά αιμοσφαίρια 2. σωματίδιο (βλ.λ.). [ΕΤΥΜ.. < αρχ. ***σωμάτιον,*** υποκ. τού ουσ. ***σώμα. -ατος.*** Στη σημ. «αιμο

σφαίριο» η λ. αποδίδει το γαλλ. corpuscule|. **σωματοδόμηση** (η) {-ης κ. -ήσεως j χωρ. πληθ.} το μπόντι-μπίλ- ντινγκ (βλ.λ.).
Πtym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. body-building], **σωματολογία** (η) [1799] [χωρ. πληθ.} 1.η μελέτη των μεταβολών τού ανθρώπινου σώματος με την πάροδο τής ηλικίας και κυρ. των μεταβολών πυυ επισυμβαίνουν από τη γέννηση μέχρι την ενηλικίωση 2. επιστημονικός κλάδος τής ανθρωπολογίας, που μελετά το ανθρώπινο σώμα από πλευράς ανατομικής, λειτουργικής, ανθρωπομετρικής κ.λπ. **—σωματολογικός,**-ή,-ό [1848]. **σωματολογικ-ά/-ώς** επίρρ. (liΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. somatoJogieJ.
σωματομετρία (η) {χωρ. πληθ.} ΑΝΘΡΩΠΟΛ. η συστηματική επιστημονική μελέτη των διαστάσεων τού ανθρώπινου σώματυς. **— σώμα- τομετρικός,** -ή. -υ. **σωματομετρικά** επίρρ [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. somatometry], **σωματόπλασμα** (το) {σωματυπλάσμ-ατος [-ατα. -άτων} ΒΙΟΛ. τυ σύνολο των σωματικών (βλ.λ.) κυττάρων εκτός από τα γεννητικά κύτταρα (σπερματόπλασμα).
[ΕΙΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. somatoplasm], **σωματοποιώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.) (σωματοποιείς... | σωματυποί-ησα. -ού- μαι. -ήθηκα, -ημένυς} δίνω σε κάτι σωματική υπόσταση. **— σωματοποίηση** (η) (μεσν.Ι. **σωματοστατίνη** (η) {σωματοστατινών} ΒΙΟΛ. ορμόνη η οπυία παρά- γεται από τον υποθάλαμο και από το τοίχωμα τού πεπτικού σωλήνα και αναστέλλει την έκκριση διαφόρων άλλων ορμυνών, όπως τής σω- ματοτροπίνης, τής θυρεοτροπίνης, τής ινσουλίνης κ.λπ.
Ιείύμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. somatostatin < somato- (< σώμα) + -stat (< ***-στατης <*** αρχ. ***ΐ'-στα-μαι)*** + κατάλ. -inj. **σωματοτροπίνη** (η) φυιολ. η ορμόνη τής υποφύσεως. που επιδρά στην αύξηση τού σώματος.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. somatotropinel. **σωματότυπος** (υ) {σωματοτύπ-υυ | -ων, -ους} ΑΝΘΡΩΠΟΛ. το σχήμα και η μορφή τού ανθρώπινου σώματος, όπως ταξινομούνται σε δια- κριτούς τύπους, με αναφορά σε τρεις ακραίους σωματικούς τύπους, τον στρογγυλό, παχύ, τον μυώδη και τον αδύνατο, λεπτό τύπο.
[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. somatotype|. **σωματοφύλακας** (ο/η) Ιμτγν.] {(θηλ. σωματυφύλακος) | σωματοφυλάκων} το άτυμο που αναλαμβάνει επί πληρωμή την προστασία τής σωματικής ακεραιότητας κάποιου: ***προσλαμβάνω / κυκλοφορώ με / συνοδεύομαι από*** ~ συν. (μειωτ.) μπράβος. γορίλας. **σωματοφυλακή** (η) ομάδα σωματοφυλάκων, η προσωπική φρουρά κάποιυυ.
σωματώδης, -ης. -ες Ιαρχ.] {σωματώδ-ους j -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που έχει μεγάλο, γεροδεμένο, δυνατό σώμα: - ***άνδρας ί πολεμι- στής.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης. -ης, -ες. σώνω***[1] ρ. ► σώζω
σώνω[2] ρ. αμετβ. **1.** είμαι αρκετός, ώστε να καλύπτω τις ανάγκες κάποιου επαρκώς· κυρ. στην προστ. *σώνει!* αρκετά!, φτάνει!: ***μη βάζεις άλλο λάδι, ~!*** φρ. *σώνει κσι καλά / καλά κσι σώνει / ντε και σώνει / σώνει κσι ντε* με το ζόρι. με κάθε τρόπο, ασκώντας πίεση ή επιμένυ- ντας πολύ: ***ήθελε - να παντρέψει την κόρη του με γιατρό || μα ~ να με πείσει ότι έκανα λάθος!*** συν. ντε και καλά **2.** (λαϊκ. ***σώνω*** 4- ***να)*** προλαβαίνω· (συνήθ. ο αόρ.): δεν ***έσωσε*** να ***δει την κόρη τον παντρεμένη*** συν. αποσιόνω· φρ. (α) ***νσ*** *μη σώσεις* ως κατάρα σε κάποιον να μην προλάβει, να πεθάνει πριν κάνει κάτι: ***μου έφαγε ένα σωρό λεφτά. που να μη σώσει να τα χαρεί!*** (β) *νσ μην έσωνσ* ως έκφραση έντονης μετάνοιας: ***εγώ τον βοήθησα, πον τέτοιο κάθαρμα πον ήταν!*** (γ) *μη σώσεις* ως έκφραση έντονης αδιαφορίας για το αν θα κάνει κανείς κάτι ή όχι· σε φρ. όπως: ***μη σώσεις κι έρθεις!*** (ας μην έρθεις, δεν με ενδιαφέρει αν δεν έρθεις) 3. (μεσοπαθ. *σώνομαι)* χρησιμοποιούμαι ή ξυδεύυμαι ο)ς το τέλος, τελειώνω: ***Τι θα γίνει, άμα σωθεί το πετρέλαιο: Θα ξεπαγιάσονμε; || σώθηκε η ζάχαρη · πήγαινε*** να ***πάρεις***· φρ. (α) *σώθηκαν τσ ψέμστσ!* ήρθε η ώρα τής αλήθειας (β) *σώθηκε το λάδι / κσντήλι του* ή *σώθηκαν οι* **μέρες** */ τσ καρβέλια του* πεθαίνει ή πέθανε. είναι στα τελευταία του. ^ σχολιο λ. ***πεθαίνω.***
[εί υμ. < ισώνω (< ***ίσος),*** με σίγηση τύυ ***ι-\.*** **σώος,** -α. -ο (για πρόσ.) αυτός που διατηρεί την ακεραιότητά του, που δεν έχει υποστεί φθορά, βλάβη ή ατύχημα: ***βγήκε ~ από το κτήριο που κατέρρενσε*** · φρ. (α.) **σώος** *κσι αβλαβής* βλ. λ. ***αβλαβής*** (β) **έχω** *σώας τας φρένσς* είμαι διανοητικούς, ψυχικώς υγιής: ***για να είναι έγκνρη μια διαθήκη, πρέπει να έχει σώας τας φρένας ο διαθέτης.*** [ετυμ. < αρχ. ***σώος*** / ***σώς < *σάΡο~ς*** (με σίγηση τύυ δίγαμμα και συναίρεση) < *tw-o-wo-s (που αντικατέστησε τον αναμενόμενο τ. ™***σανς***
*tw-o-ii-s), μηδενισμ. βαθμ. τύυ Ι.Κ. *tew- «φουσκώνω» (με συριστικό ποίηση *tw- / *ss- > s-^και μετάθεση τού -o-), πβ. σανσκρ. tavas-vant «ισχυρός, δυνατός», taviti «είμαι ισχυρός, δύναμαι να...», αβεστ. tav- «είμαι σε θέση να...» κ.ά. Ομόρρ. σώζω (< σω-ιζω), ***σω-τήρ\ας), σωστός, σο)-φρων. Σω-κράτης*** κ.ά. Η απυδυχή τής απόψεως αυτής θα προϋπέθετε ότι το επίθ. ***σώος*** / ***σώς*** είχε αρχικώς τη σημ. «ισχυρός, δυνατός»|.
σωπαίνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {σώπασα (προστ. κ. σώπα)} ♦ (αμετβ.) 1. παραμένω σιωπηλός, δεν μιλώ: ***Γιατί σωπαίνεις: Γιατί δεν λες κι εσύ τη γνώμη σου;*** ΣΥΝ. σιωπώ, (λόγ.) σιγώ **2.** (κατ' επέκτ.) μένω αδρανής, δεν εκδηλώνω την αντίθεσή μου: ***η κοινή γνώμη*** / ο ***Τύπος σωπαίνει για τα εγκλήματα τού καθεστώτος Ζ.*** παύω να μιλώ: το ***ύφος της με έκανε να σωπάσω*** (| ***σώπα, ν'ακούσω!*** ΣΥΝ. (υβριστ.) σκάω. το βυυλ- λώνω ΑΝΤ. μιλώ **4.** (η προστ. **σώπσ)** (α) για τη δήλωση δυσπιστίας: Ο ***ίδιος συν το 'πε; δεν το πιστεύω!*** (β) σε εκφράσεις ειρωνείας: ***Σε λίγο Οα μον πεις ότι δεν καταλάβαινε τι έκανε!*** (γ) για καθησυχα- σμό: ***μην κλαις, θα γίνεις καλά σύντομα!*** (δ) ως έκφραση ανακού

φισης: ~. ***τον βρήκαμε επιτέλονς! ♦ 5.*** (μετβ.) (σπάν.) κάνω (κάποιον) να σταματήσει να μιλάει ή να φωνάζει: ***δεν μπόρεσαν να σωπάσουν τις φωνές πον διαμαρτύρονταν.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σιωπώ.***
[ΕΙΥΜ. μεσν., από τυν αόρ. ***έσώπασα*** (αντί τύυ αρχ. ***έσιώπησα)*** τύυ ρ. ***σιωπώ*** (βλ.λ.) και επίθημα -αίνω. κατά τυ σχήμα ***έχόρτασα - χορταίνω.*** Η αποβολή τού -ί- ***(σιωπώ - σωπαίνω)*** εμφανίζεται και άλλες φορές μετά τυ ***σ-*** (λ.χ. ***σίαλος - σάλιο, σιαγών - σαγόνι),*** όταν ακολουθεί φωνήεν|.
σωρεία (η) {χωρ. πληθ.} μεγάλη ποσότητα, μεγάλος αριθμός: ***έχει δια- πράξει ~ σφαλμάτων*** || ~ ***καταγγελιών*** ΣΥΝ. πλήθος, πληθώρα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. ***σωρεύω].***
σωρείτης (ο) »σωρίτης
σωρεύω ρ. μετβ. {σώρευ-σα. -θηκα, -μένος} (λόγ.) συγκεντρώνω (πράγματα, ώστε να γίνουν σωρός)· (συνήθ. μτφ): ***με την απεργία των δικηγόρων εκατοντάδες νποθέσεις σωρεύονται στα δικαστήρια*** ΣΥΝ. συσσωρεύω, συναθροίζω. **— σώρευση** (η) [αρχ.], **σωρευτικός,** -ή, -ό [μτγν.]. **σωρευτικά** επίρρ.
[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < ***σωρός***|. **σωρηδόν** επίρρ. (λόγ.) **1.** κατά σωρούς, ώστε να σχηματίζονται σωροί: ***οι παραγωγοί πετούσαν ~ τα απούλητα φρούτα και λαχανικά*** ΣΥΝ. σωριαστά, απανωτά 2. (κακόσ.) σε μεγάλη ποσότητα, σε μεγάλο αριθμό και χωρίς μέτρο: ***οι πτνχιονχοι νπέβαλλαν ~ αιτήσεις για τις κενές θέσεις στο Δημόσιο*** ΣΥΝ. αθρόως.
ΙΕΙΥΜ. μτγν. < αρχ. ***σωρός*** + επιρρ. επίθημα ***-ηδόν*** (πβ. κ. ***βαθμ-ηδόν)\. σωριάζω*** ρ. μετβ. {σώριασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** (λαϊκ.) τοποθετώ ακατάστατα. ατάκτως (πράγματα, ώστε να σχηματίσουν σωρό): ***σώριασε στοίβες τα βιβ/.ία πάνω στο γραφείο τυν*** ΣΥΝ. σωρεύω, συσσωρεύω· (μεσοπαθ. *σωριάζομαι) 2.* (για πρόσ.) πέφτω κάτω χωρίς να μπορώ να ελέγξω καθόλου το σώμα μυυ, χωρίς δύναμη, σαν σωρός: - ***λιπόθνμος / νεκρός [[έτσι όπως τον βλέπω ωχρό κι αδύναμο, φοβάμαι μη σωριαστεί καμιά ώρα*** **3.** καταρρέω: ***το κτήριο σωριάστηκε σαν χάρτινος πύργος. — σώριασμα*** (το).
[ΕΙΥΜ. ***< σωρός].***
σωριαστός, -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που σχηματίζει σωρό: ***έβαλε όλες τις πατάτες ~ στη γωνία*** ΣΥΝ. στοιβαγμένος, στοιβαχτός, **σωρίτης** (ο) (συνήθ. ορθ. ***σωρείτης)*** {σωριτών} (λόγ.) Ι.ΦΤΑΟΣ. (στη Λογική) σύνθετος, βραχυλυγικός συλλογισμός, στυν οποίο παραλείπυ- νται τα επιμέρους συμπεράσματα και προβάλλεται μόνο το τελικό και ο οποίος μπορεί να αναλυθεί σε τόσυυς άλλους απλούς συλλογισμούς όσες είναι και οι προτάσεις που τον αποτελούν εκτός από την πρώτη και την τελευταία · 2. ΜΕΓΕΩΡ. πυκνό, σφαιρικό και εξογκωμένο νέφος που σχηματίζεται από ανοδικά ρεύματα αέρα· είναι υπόλευκο ή φαιό και ανακλά έντυνα το ηλιακό φως. **— σωριτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***σωρ(ε)ίτης*** < αρχ. ***σωρός*** + παραγ. επίθημα ***-ίτης*** (πβ. κ. ***πολ-ίτης),*** ενώ η γρ. με ***-ει-*** πρέπει να αποδοθεί στην επίδρ. των ***σωρεύω, σωρεία].***
σωριτομελανίας (ο) (συνήθ. ορθ. ***σωρειτομελανίας)*** {σωριτομελα- νιών} ΜΕΤΕΩΡ. πυκνό, ογκώδες και βαρύ νέφος, που η βάση του σχε* δόν ακουμπά στυ έδαφος· δίνει καταρρακτώδεις βροχές που συνοδεύονται και από χαλάζι, **σωροβολιάζομαι** ρ. αμετβ. {σωρυβολιάσ-τηκα, -μένος} (λαϊκ.) πέφτω κάτω κατάκοπος ή αναίσθητος, καταρρέω ΣΥΝ. σωριάζομαι. **— σωροβόλιασμα** (το).
(ΕΤΥΜ. < ***σωρός*** + ***βολή*** + παραγ. επίθημα ***-ιάζυμαι*** (πβ. κ. ***σωριάζυ- μαι)\.***
σωρός (ο) 1. σύνολο πραγμάτων που έχουν συγκεντρωθεί στον ίδιο χώρο χωρίς τακτοποίηση ή έχουν ριχθεί άτακτα τυ ένα πάνω στο άλλο: ~ ***από ρυύχα / βιβ/Λα / εφημερίδες / σκουπίδια*** ΣΥΝ. **σωρεία.** στοίβα ΦΡ. (μτφ.) *ένα σωρό (πρόσωπα / πράγματα κ.λπ.)* πάρα πολλά (πρόσωπα / πράγματα κ.λπ.). μεγάλη ποσότητα, πλήθος (προσώπων / πραγμάτων κ.λπ.): ***μυν είπε - ψέματα*** || ***έχω ~ δουλειά για το Σαββατοκύριακο*** || ***έχει - φίλονς / λεφτά*** / υποχρεώσεις / ***δννατότητες*** συν. πληθιόρα, σωρεία **2.** (η γεν. *τού σωρού* ως χαρακτηρισμός) κατώτερης ποιότητας, όχι εκλεκτός ή σπάνιος: ***αυτό τυ φουστάνι είναι*** ·*■ σχολιο λ. ***ομόηχα, σορός.***
[ΕΤΥΜ. αρχ., αγν. ετύμου. Έχει προταθεί η σύνδεση με τη λ. ***σώμα*** (βλ.λ.), που όμως είναι εξίσου σκοτεινής προελεύσεως. Κατ' άλλους, η λ. ανάγεται σε τ. *twO-ros και. ο)ς εκ τούτου, στην ίδια ρίζα με το επίθ. ***σώος*** / ***σώς*** (βλ.λ.), η υποία έχει τη σημ. «φυυσκώνω»]. **σώσε** (το) {άκλ.} μόνο στη ΦΡ. *γίνεται τσ σώσε* για μεγάλη αναστάτωση ή θορυβώδη συγκέντρωση: ***κάθε βράδν στην παραλία μαζεύονται παρέες και*** ~ || αν ***συνεχίσει να μου φέρεται έτσι, θα γίνει τυ σώσε!*** ΣΥΝ. γίνεται χαμός / τής κακομοίρας, το έλα να δεις. **σωσίας** (ο/η) {σωσιών} πρόσωπο που μοιάζει πάρα πολύ με άλλο, ώστε να είναι σχεδόν αδύνατον να τα ξεχωρίσει κανείς: ***ψάχνουν για ~ τού Έλβις Πρίσ/.εϋ. για*** να ***πρωταγωνιστήσει στην ταινία.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κύριος, -α,*** -ο.
[ι ::ι ΥΜ. < μτγν. ***Σωσίας*** (< αρχ. ***σφζω),*** ήρωας τής κωμωδίας τού Πλαύ- του ***Άμφιτρνων,*** όπου ο Ερμής παρουσιάστηκε με τη μορφή τού υπηρέτη Σωσία, με αποτέλεσμα εκείνος να αμφιβάλλει για τον εαυτό του}.
σωσίβιο (το) **1.** ειδική συσκευή που φοριέται περίπου όπως το γιλέκο. έχει ανάλογο σχήμα, κατασκευάζεται από φελλό, με πάνινη επένδυση, και έχει την ικανότητα να επιπλέει στο νερό, ώστε να κρατάει στην επιφάνεια τής θάλασσας αυτόν που το φορά. σώζυντάς τον από πνιγμό 2. πλαστική ή λαστιχένια κουλλούρα σε διάφορα χρώματα και σχέδια, η οποία φουσκώνει με αέρα και περνιέται γύρω από το σώμα κάποιου (συνήθ. παιδιού), ώστε να τον υπυβοηθεί στην κολύμβηση, κρατώντας τον στην επιφάνεια **3.** (μτφ.) κάθε μέσο με το οποίυ

διασώζεται κάποιος, βγαίνει από δύσκολη θέση: ***η έκδοση τού δάνειον υπήρξε ένα - για την εταιρεία.*** - (υπυκ.) **σωσιβιάκι** (τυ). **σωσίβιος,** -α, -ο (λόγ.) αυτός που χρησιμοποιείται για τη διάσωση ανθρώπων: ***~ λέμβος*** ΣΥΝ. σωστικός.

Ιετυμ. < σωσι- (από το θ. τού αορ. τυύ ρ. ***σώζω)*** + ***βίος***\. **σώσιμο**[1] (τυ) {σωσίματος | χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** η διάσωση (κάποιου) από φθυρά. κίνδυνο, καταστροφή: το ~ ***τής ζωής κάποιου*** || ***το ~ τής πόλης από τους εχθρούς*** **2.** (μτφ.) η διαφύλαξη τής ακεραιότητας (ενός πράγματος): ***το - τής τιμής / τού ονόματος τής οικογένειας*** 3. πληροφ. η αποθήκευση σε αρχείο: ***το ~ τού εγγράφου*** συν. διάσωση. (ετυμ. < ***σώζω*** ιαπό το θ. τού αυρ. ***έ-σωσα)*** + παραγ. επίθημα ***-ιμο.*** πβ. κ. ***στρώσ-ιμο, σπάσ-ιμο***\. **σώσιμο**[2] (το) (σωσίματος | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) τυ τελείωμα, η εξάντληση: ***το ~ των τροφίμων ι τού νερού / τού πετρελαίου.***

[ΕΤΥΜ. < σώνω (από τυ θ. τού αορ. ***έ-σωσ-α)*** + παραγ. επίθημα ***-ιμο.*** πβ. κ. ***?·.ειώσ-ιμο***\.

σώσμα (το) (σώσμ-ατος | -ατα. -άτων} (λαϊκ.) η τελευταία ποσότητα κρασιού που υπάρχει στο βαρέλι: ***πίνω από το*** [ΕΙΥJVI < σώνω (βλ. λ. ***σώζω),*** πβ. κ. μεσν. ***σώσμα*** «ανάνηψη»!, **σωσμός** (ο) (λαϊκ.) το σώσιμο[1] (σημ. 1).

σωστικός, -ή, -ό **1.** αυτός που χρησιμεύει για τη διάσωση: - ***μέσα / συνεργείο / λέμβος/ σταθμός*** (αυτός που χρησιμοποιείται για τη διάσωση ναυαγών) ΣΥΝ. σωσίβιος **2.** αρχλιολ. *σωστική συσσκσφή* η ανασκαφή που γίνεται για να διασωθυύν αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία ανακαλύπτονται τυχαία σε χώρο εκσκαφής. - - **σωστικ-ά / -ώς** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < θ. ***σωσ-*** (τυύ ρ. ***σώζω.*** όπου τυ -σ- οφείλεται είτε στον αόρ. ***σώσ-αι*** είτε στυν παρακ. ***σέ-σωσ-μαι) + -τικός*** (πβ κ. ***βιασ-τι-κός)***\.'

σωστός, -ή, -ό **1.** αυτός που είναι όπως πρέπει να είναι, που δεν έχει λάθος: - ***απάντηση / συμπέρασμα*** || ***κι αυτό*** - (και αυτή η απάντηση είναι ορθή) συν. ορθός αντ. εσφαλμένος, λανθασμένος 2. (ειδικότ.) αυτός που έχει αναπτυχθεί ή εξελιχθεί στην εντέλεια, που δεν παρουσιάζει ατέλειες: ***θέλω να κάνεις ~ δουλειά*** · δεν ***με νοιάζει το κόστος!*** || ***Πώς μεγάλωσες! ~ άντρας έγινες!*** 3. αυτός πυυ διαθέτει αρτιότητα και ακεραιότητα, που εμφανίζεται ολοκληρωμένος: ***γεννήθηκε με όλα τα μέ/^η τυυ σωστά*** || ***μέτρησα τα ρέστα και δεν τα βρήκα ~4.*** αυτός που συμφωνεί με την πραγματικότητα: ***ποιο ρολόι δείχνει τη ~ ώρα:*** *5.* αυτός που αποδεδειγμένα κατέχει μια ιδιότητα, πυυ ισχύει, που είναι αληθινός, γνήσιος: ***είναι ~ φίλος / δημοκράτης*** / αγωνιστής δεν ***θέλω να βγει ~ αυτό το όνειρο*** ιυν. πραγματικό; αντ. ψεύτικος 6. αυτός που εξυπηρετεί, πυυ ενδείκνυται για την πραγματοποίηση σκοπού, επιθυμίας: ***για να παντρευτείς, πρέπει να βρεις τον ~ άνθρωπο*** || ***κοίταξε να πάρεις τη ~ απόφαση*** fi δεν ***έχει τα - εργαλεία γι'αυτή τη δουλειά*** [[***αυτός είναι ο ~ δρόμος για την πόλη:*** ([***~ επιλογή*** ΣΥΝ. κατάλληλος, ενδεδειγμένος *7.* αυτός πυυ συμφωνεί με την ηθική, με το δίκαιο, γενικότ. με αυτό που επιθυμεί η κυινωνία: δεν είναι ***σωστό να τα βάζεις με μικρότερους*** || (κ. για πρόσ.) υι γονείς ***μου αγωνίστηκαν για να με κάνουν ~ άνθρωπο*** **8.** (οικ. ως επιφών. **σωστός/)** ως έκφραση επιδοκιμασίας για κάτι πυυ έκανε ή είπε κάποιυς 9. *σωστό* (το) **(«)** αυτό που επιβάλλεται, που ενδείκνυται να γίνει: το - ***είναι να παραιτηθεί*** ο ***υπουργός μετά τη σωρεία καταγγελιών εις βάρος*** του φρ. το *σωστό σωστό / το σωστό νσ λέγεται* η αλήθεια πρέπει να λέγεται · για περιπτώσεις στις υποίες κάποιος παραδέχεται κάτι: ***Α, ~! Ο Κυριάκος είναι*** ο ***ικανότερος απ' ό?.ους. όσο αντιπαθητικό χαρακτήρα κι*** αν ***έχει!*** (β) *σωστά* (τα) η λογική, η διανοητική ισορροπία · μόνο στις φρ. (α) **δεν** *είμσι με τα σωστά μου* (i) (κυριυλ.) δεν έχω σώας τα φρένας συν. δεν είμαι στα καλά μου (ii) λέω ή κάνω πράγματα πυυ δεν ευσιαθυύν, που δεν δικαιυλυγούνται από τη λογική συν. παραλογίζομαι, δεν είμαι στα καλά μυυ (β) *μιλώ με τσ σωστό μου* μιλώ συβαρά. με βάση τη λογική: ***Με τα σωστά*** σου ***μιλάς***; Θε'λεις να κάνω ***εγώ τέτοιο πράγμα;*** — **σωστά** επίρρ.

[ετυμ. μτγν. ρηματ. επίθ., αρχική σημ. «ασφαλής, αυτός που μπορεί να σωθεί» (ως αντώνυμυ τού ***ά-σω-τος),*** < αρχ. σώζω (τυ -σ- οφείλε- ται είτε στον αόρ. ***σώσ-αι*** είτε στον παρακ. ***σέ-σωσ-μαι)*** + παραγ. επίθημα -τός (πβ. κ. ***βρασ-τός)***\. **σώστρα** (τα) ναυτ. η αμοιβή που καταβάλλεται για τη διάσωση πλοίυ εγκαταλελειμμένυ από το πλήρωμά τυυ, για την περισυλλογή τμημάτων ναυαγισμένυυ πλοίυυ ή τού φορτίυυ τυυ.

[ετυμ. < αρχ. ***σώστρα*** < ***σώζω*** (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα -τρα (πβ. κ. ***δί-δακ-τρα. έξέτασ-τρα)***\.

ΣΩ.ΣΥ.Φ. (τυ) Σοψα Συνοριακών Φρουρών, **σωτάρισμα** (το) »σοτάρω **σωτάρω** ρ ► σοτάρω **σωτέ** επίθ. κ. επίρρ. -+ συτέ

σωτήρας (ο), **σωτειρα** (η) [αρχ.] (σωτειρών} **1.** πρόσωπο που σώζει (κάποιον) από κακό: ***είσαι ο ~ μον αν δεν ήσουν*** εσύ. ***θα είχα πεθαίνει*** || ο ***λαός βαρέθηκε τους πο/Λτικούς που εμφανίζονται σαν σοπή- ρες τού έθνους*** συν. λυτρωτής **2.** Ι-.κκλης. *Σωτήρας* (ο) ο Ιησούς Χριστός ως λυτρωτής τυύ ανθρώπου από τον θάνατο και την αμαρτία: ***η Μεταμόρφωση τού Σωτήρος.*** Ηπίσης (αρχαιοπρ.) **σωτήρ** (ο) [αρχ.| {σωτήρος · κλητ. σώτερ) (σημ. 2).

[ετυμ. < αρχ. ***σωτήρ, -ήρος*** < θ. σω- (τού ρ. σωςω. βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ***-τήρ.*** πβ. κ. ***κρα-τήρ. δο-τήρ].***

Σωτήρης (υ) *■ Σωτήριος ,,

Σωτηρία (η) γυναικείο όνυμα.

σωτηρία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η απαλλαγή από κίνδυνο, από κακό. η διασφάλιση τής ακεραιότητας (κάποιου): ***υπό τις συνθήκες αυτές η*** ~ των ***ναυαγών φαινόταν αδύνατη*** || ***δεν πρόκειται να βρεις*** ~ || ***είσαι η μόνη*** ελπίδα ***σωτηρίας μου*** ΙΥΝ. λύτρωση, λυτρωμός, γλυτωμός **2.** (καθημ.) η λύση στα προβλήματα (κάποιου): ***αναζήτησε τη ~ στη φυγή*** / στο ***ποτό*** **3.** (συνεκδ.) οτιδήποτε βοηθεί (κάπυιυν) να σωθεί: ***αυτό το δάνειο θα είναι η ~ μας-*** φρ. (α) *σσνίδσ σωτηρίσς* υτιδήποτε στο οποίο καταφεύγει κανείς ως έσχατη λύση, για να γλυτώσει από κακό, να βρει βοήθεια κ.λπ.: ***στις*** δύσκολες ***εκείνες ώρες τα χρήματα που μου δάνεισες ήταν μια ~ για ν' αποφύγω τη χρεωκοπία*** (β) δεν ***έχω*** *σωτηρία* δεν γλυτώνω με τίποτε, δεν με σώζει τίποτα: ***εδώ πυυ έφτασε***, δεν ***έχει πια σωτηρία*** **4.** εκκλησ. η λύτρωση τού ανθρώπου από την αμαρτία, στον χριστιανισμό, ή από ό,τι είναι αντίθετο προς την πνευματική ταυτότητα τού θευύ. στις άλλες θρησκείες **5.** *Στρστός Σωτηρίσς* διεθνές χριστιανικό και φιλανθρωπικό κίνημα που λειτουργεί κατά τα στρατιωτικά πρότυπα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***σωτήρ, -ήρος*** (βλ.λ.). Η φρ. ***σανίδα σο)τηρίας*** είναι απόδ. τής γαλλ. planche de salut], **σωτηριολογία** (η) 11878] {χωρ. πληθ.Ι θεολ. τομέας τής δογματικής (βλ. λ. ***δογματικός)*** πυυ ασχολείται με τη σωτηρία των ανθρώπων από τον Χριστό. - **σωτηριολογικός,**-ή,-υ, **σωτηριολογικά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. soieriologic|.

Σωτήριος (ο) {Σωτηρίου} ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Σωτήρης.** |ΙΣΤΥΜ. Από την εορτή τής Μεταμυρφώσεως τού ***Σωτήρος*** (Ιησού Χριστού)].

σωτήριος, -α. -ο |αρχ.| (λόγ.) **1.** αυτός πυυ σώζει, πυυ υδηγεί στη σωτηρία (βλ.λ.): ***αυτό το φάρμακο αποδείχθηκε ~ για πολλούς*** || ***μια βροχή θα ήταν ~ για τα σπαρτά*** || ~ ***επέμβαση / προειδοποίηση*** λντ. ολέθριος. καταστρεπτικός· φρ. (ειδικότ.) *σωτήριο(ν) έτος* (ῖ) κάθε έτος μετά τη γέννηση τυύ Χριστού: τυ ***γεγονός αυτό συνέβη το ~ 1485*** (ii) κάθε έτος πυυ αξιυλυγείται ως ιδιαίτερα σημαντικό κυρ. λόγω τής σύνδεσής του με ένα γεγονός: ***γεννήθηκε το ~ 1980*** |[(κ. ειρων.) ***το ~ 1999 οι γυναίκες στο χωριό πλένουν ακόμη τα ρούχα στο ποτάμι*** 2. εκκλπς. αυτός που φέρνει τη σωτηρία τής ψυχής: τα ~ ***διδάγματα τού Ευαγγελίου.***

σωτηριώδης, -ης, -ες |μτγν. 1 {σωτηριώδ-υυς | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που φέρνει τη σωτηρία · ο σωτήριος: ***ο ησυχασμός έχει για τους οπαδούς τον ουσιαστική και - αξία || ~ έτος.*** **σώτρον** (τυ) (λόγ.) η ζάντα (βλ.λ.).

|ι ;ιυμ. < μτγν. ***σώτρον*** (με επίθημα ***-τρον,*** πβ. κ. ***πλήκ-τρον)*** < θ. σω- < *kyo-, εκτεταμ.-ετερυιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *kyew- «τινάζομαι, αναπηδώ» τού αρχ. ρ. ***σεύομαι*** «κινούμαι γρήγορα, ορμώ». πβ. σανσκρ. eyavate|. **σωφέρ** (υ) > σοφέρ

σωφρονίζω ρ. μετβ. |αρχ.| {σωφρόνισ-α, -τηκα (λυγιότ. -θηκα), -μέ* νος} (λόγ.) 1. καθιστώ (κάποιον) σώφρυνα, υποδεικνύω (σε κάποιον) πώς πρέπει να φέρεται: ***με διάφορους τρόπους προσπάθησε να τον σωφρονίσει*** ΣΥΝ. συνετίζω, συμμορφώνω **2.** τιμωρώ ΣΥΝ. παραδειγματίζω, (μτφ.) συγυρίζω, (μτφ.) διορθώνω. — **σωφρόνισμα** (το) |αρχ.|. **Σωφρόνιός** (υ) {-ου κ. -ίου} 1. όνομα αγίων, πατριαρχών. επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνυμα. Επίσης (καθημ.) **Σω- φρόνης.**

IF.ΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < αρχ. ***σώφρων*** (βλ.λ.)Ι. **σωφρονισμός** (υ) [μτγν.] το να σωφρονίζει κανείς (κάποιον), καθώς και το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί κανείς προκειμένου να το επιτύχει: ***μέθοδοι / τρόποι σωφρονισμού***]] ***υ*** - του παιδιού, **σωφρονιστήρας** (υ) ο φρονιμίτης (βλ.λ.).

Ιετυμ. < αρχ. ***σωφρονιστήρ, -ήρος*** (ήδη στον Ιπποκράτη με τη σημερινή σημ.) < θ. ***σωφρονισ-*** « ***σωφρονίζω)*** + παραγ. επίθημα ***-τήρ].***

σωφρονιστήριο (το) (σωφρονιστηρί-υυ | -ων] (λόγ.) το δημόσιο ίδρυμα στυ οποίο εγκλείονται οι (νεαροί) κατάδικοι, για να εκτίσουν την ποινή τους συν. φυλακή, σωφρονιστικό κατάστημα.

|ι-ΤΥΜ. < αρχ. ***σ(οφρονιστήριον < σωφρονίζω*** + παραγ. επίθημα ***-τή-***ρίον(πβ. κ. ***γνμνασ-τήριον, δικασ-τήριον)].*** **σωφρονιστής** (ο) [αρχ.] αυτός που σωφρονίζει, **σωφρονιστικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** (α) αυτός που απυσκυπεί στον σωφρονισμό, πυυ είναι ικανός ή κατάλληλος να σωφρονίζει: ~ ***μέτρα / μέσα / ίδρυμα / κατάστημα*** (η φυλακή) / ***μηχανισμός / νπηρεσία / θεσμός*** || - ***υπάλλη'/.ος*** (που εργάζεται σε φυλακές) (β) *σωφρονιστικό σύστημσ* τυ σύνολο των επιστημονικών τεχνικών και μεθόδων, αλλά και των κανόνων και των ρυθμίσεων πυυ θεσπίζει η πολιτεία για την ηθική βελτίωση και την κοινωνική αποκατάσταση των φυλακισμένων (γ) *σωφρονιστικός κώδικας* το σύνολο των νομικών διατάξεων που σχετίζονται με τον τόπυ και τον χρόνυ εκτίσεως ποινών, υι υποίες επιβάλλουν στέρηση τής προσωπικής ελευθερίας (δ) *Σωφρονιστικό Δίκσιο* το σύνολο των νομικών διατάξεων που αφυρυύν στον σωφρονισμό, δηλ. στην τιμωρία και στην κοινωνική επανένταξη των καταδικασμένων σε ποινή στερητική τής ελευθερίας, ανάλογα με τυ αδίκημα για το οποίυ καταδικάστηκαν, την ηλικία, τυ φύλο τους κ.λπ. **2.** (ειδικότ.) *σωφρονιστική* (η) η επιστήμη που ασχολείται με την ποινική αντιμετώπιση τού καταδικασμένυυ. τη γενικότερη νυμι- κή του κατάσταση και την υρθή εκτέλεση τής εις βάρος του δικαστικής απόφασης, **σωφροσύνη** (η) {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα τυύ σώφρονος, η συμμόρφωση με το μέτρο και τη λογική, η σύνεση και φρονιμάδα.

(ΕΤΥΜ. αρχ. < ***σώφρων*** + παραγ. επίθημα ***-σύνη*** (πβ. κ. ***δικαιο-σύνη)***\. **σώφρων,** -ων, -υν {σώφρ-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -υνα), -όνων} (λόγ.) αυτός πυυ συμπεριφέρεται με βάση το μέτρο και τη λογική, που χαρακτηρίζεται από σύνεση και φρονιμάδα: ***μετριοπαθής και ~ πολιτικός*** || ***κανένας ~ άνθρωπος δεν θα αντιδρούσε έτσι*** || ***~ στάση / ενέργεια*** / ***συμβουλή*** ΣΥΝ. φρόνιμος, συνετός, γνωστικός, μυαλωμένος αΝΤ. άφρων. απερίσκεπτος, άμυαλος. — **σωφρόνως** επίρρ. [αρχ.]. ιχολιο λ. -ων, -ων, ***-ον. λογικός, προηγουμένως.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***θ. σω-*** (< σώς / ***σώος.*** βλ.λ.) + ***-φρων (< φρήν, φρενός).*** πβ. κ. ***εϋ-φρων, όμό-φρων***|.

Τ

Τ, τ: ταυ το δέκατο ένατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Στην Αρχαία Ελληνική, όπως και στη Νέα. δήλωνε το οδοντικό άηχο κλειστό σύμφωνο [t]. Στα συλλαβογραφικά αλφάβητα άλλοτε δήλωσε. όπως συμβαίνει κανονικά με τα αλφάβητα αυτά. ολόκληρη τη σειρά των οδοντικών συμφώνων (αυτό ίσχυσε στο κυπριακό συλλαβάριο. όπου το συλλαβόγραμμα *τα* δήλωσε και την προφορά των *δα* και *θα*, το *τε* δήλωσε και την προφορά των *δε* και *Οε* κ.ο.κ.) και άλλοτε μόνο τη σειρά των τ / *θ*. ενώ το *s* δηλωνόταν με ιδιαίτερο γράμμα (αυτό συνέβη στη Γραμμική γραφή Β). Το γράμμα *ταυ* στο αττικό αλφάβητο ήταν στην πραγματικότητα το εικοστό δεύτερο γράμμα τού αλφαβήτου -μεσολαβούσαν το **δίγαμμα** *(F)*, το μετέπειτα στίγμα, ως έκτο στη σειρά, το **σαν** (Μ), παραλλαγή τού σίγμα, ως δέκατο όγδοο στη σειρά, και το **κόππα** *{h)* ο>ς δέκατο ένατο στη σειρά. Το *ταυ*, άλλωστε, ήταν και το τελευταίο γράμμα τού βυ- ρειοσημιτικού αλφαβήτου και τελευταίο για ένα διάστημα και τού ελληνικού, προτού επινοηθούν από τους 'Ελληνες τα γράμματα Υ, Φ, Χ, Ψ και £2. Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής εξηγούν την προέλευση τού **τδυ** από το βορειοσημιτικό γράμμα *taw* που σημαίνει «το σημείο». Ωστόσο, η σταυροσχημη μορφή τ ου γράμματος εμφανίζεται με κάποιες

Τ. συντομ. · τόμος.
τα[1] οριστικό άρθρο ο. η. το
τα[2] -»αυτός
Τ.Α. (η) Τοπική Αυτοδιοίκηση.
Τ.Α.Α.Θ.Π. (το) Ταμείο Αρωγής Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου.
Τ.Α.Α.Σ.Ξ. (το) Ταμείο Αλληλοβοήθειας Αξιωματικών Στρατού Ξηράς.
ταβάνι κ. (λαϊκ.) **νταβάνι** (το) {ταβαν-ιού | -ιών} η εσωτερική επιφάνεια τής στέγης, γενικότ. ενός στεγασμένου χώρου ΣΥΝ. οροφή αν γ. δάπεδο, πάτωμα (βλ. λ. *στέγη*)· φρ. *πετάγομαι / τινάζομαι μέχρι το ταβάνι* για να δηλιόσουμε έντονη έκπληξη, χαρά ή πόνο.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. tavan, πιθ. < αραβ. (Συρίας) tawan[. **ταβανόπροκα** κ. **νταβανόπροκα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.f μεγάλο καρφί για ποικίλες χρήσεις, **ταβανος** κ. **ντάβανος** (ο) (λαϊκ.) η αλογόμυγα (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < βεν. tavan / ιταλ. tafano < λατ. tabanus, ετρουσκ. αρχής!, **ταβανοσανίδα** κ. **νταβανοσανίδα** (η) λεπτή σανίδα που χρησιμοποιείται κατά την κατασκευή ή για τη (διακοσμητική) επένδυση οροφής. Επίσης **ταβανοσάνιδο** κ. **νταβανοσάνιδο** (το), **ταβανόσκουπα** κ. **νταβανόσκουπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) σκούπα με μακρύ κοντάρι που χρησιμοποιείται για το καθάρισμα ή το βάψιμο τού ταβανιού και τού επάνω μέρους των τοίχων, **ταβανώνω** κ. **νταβανώνω** ρ. μετβ. {ταβάνω-σα. -θηκα, -μένος!
(λαϊκ.) επενδύω με σανίδες ή βάφω (ro ταβάνι). — **ταβάνωμα** (τυ).
ταβάς κ. **νταβάς** (ο) {ταβάδες) (λαϊκ.) κυκλικό και ρηχό ταψί που κατασκευάζεται από σφυρηλατημένο χαλκό: υ - *με τα κου/.λούρια* | | *πατάτες στον* ~ (στον φούρνο).
[ΠΤΥΜ. < τουρκ. lava «τηγάνι» < περσ. taba| . **ταβατούρι** (το) » νταβαντούρι
Τ.Α.Β.Ε. (τυ) Ταμείυ Ασφαλίσεως Βιομηχάνων Ελλάδας, **ταβέρνα** (η) {σπάν. ταβερνών) λαϊκό εστιατόριο ή εστιατόριο με λαϊκό στυλ: *κοσμική* ~. Επίσης **ταβερνείο** (τυ) [μτγν.| . — (υποκ.) **ταβερνούλα** κ. **ταβερνίτσα** (η), **ταβερνάκι** (τυ).
[ΕΤΥΜ. μτγν. < λατ. taberna «σκηνή, καλύβα», αργότερα και «καπηλειό, οινοπωλείο», αγν. ετύμου. ίσως ετρουσκ. λ.| . **ταβερνιάρης** (ο) {ταβερνιάρηδες}, **ταβερνιάρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο ιδιοκτήτης ταβέρνας.
[Γ.ΤΥΜ. < *ταβέρνα* **+** παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. μεσν. *ταβερν-άρης*]. **ταβερνόβιος,** -α, -ο (σκωπτ.) αυτός που συχνάζει, πυυ περνάει τον καιρό του στις ταβέρνες.
| ΕΤΥΜ. < *ταβέρνα* **+** *-βιος*. πβ. κ. *καφενό-βιος, μπαρό-βιος*| . **ταβερνούλα** (η) ► ταβέρνα
τάβλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** σανίδα με αρκετό πάχος και δύο επίπεδες όψεις ΣΥΝ. μαδέρι **2.** (κατ' επέκτ., συχνότ.) χαμηλό, στενόμακρο τραπέζι φαγητού· φρ. (α) *(τραγούδι) τής τάβλας* δημοτικό τραγούδι που λέγεται κατά τη διάρκεια τού φαγητού, όταν όλοι κάθονται στο τραπέζι (β) *γίνομαι τάβλα (στο μεθύσι)* μεθώ πάρα πολύ συν. γίνομαι τύφλα / σκνίπα / στουπί (γ) (εκφραστ.) *πέφτω τάβλα* (i) ξαπλώνω ή πέφτω ανάσκελα, φαρδύς-πλατύς, ιδιαίτ. λόγω κόπωσης για να ξεκουραστώ: *γύρισε από τη δου?.ειά κατάκοπος και έπεσε τάβλα* (ii) αρρωσταίνω και πέφτο) στο κρεβάτι (δ) *ρίχνω (κάποιον) τάβλα* αναγκάζω (κάποιον) να ξαπλώσει ή να πέσει ανάσκελα, να μείνει ξαπλωμένος για καιρό: *έπαθα ένα κρυολόγημα, που μ' έριξε τάβλα στο κρεβάτι.*
(εί υμ. μτγν. < λατ. tabula «πινακίδα, ξύλινη πλάκα - τραπέζι για ζάρια», τε^ν. όρ.. αγν. ετύμυυ, πιθ. δάνειο], **ταβλαδορος** (υ).
ταβλαδόριασα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρό

Τ, τ του - το δέκατο ένατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ λ. σωμο που παίζει συχνά τάβλι. ·ι έμπειρος και μεγάλος παίκτης στο τάβλι.
[ετυμ. < *τάθ?.ι* + *-δόρος* (βλ.λ.), πβ. κ. *μπαλα-δόρος. τορνα-δόρος*\. **ταβλάς** (ο) ► ταμπλάς[1]
τάβλι (το) {ταβλιού | χωρ. πληθ.} **1.** επιτραπέζιο παιχνίδι τύχης για δύο παίκτες, πυυ παίζεται με ζάρια και πούλια, τα οποία κινούνται πάνω σε ξύλινες επιφάνειες με είκοσι τέσσερεις θέσεις, με σκοπό να φθάσουν σε συγκεκριμένες θέσεις και συγχρόνως να εμποδίσουν ή να απυφύγουν ή να πιάσυυν τα πούλια τού αντιπάλου 2. (συνεκδ.) ξύλινο κουτί μικρού μεγέθους με σχήμα ορθογώνιο παραλληλεπίπεδο. στην εσωτερική επιφάνεια τού οποίου υπάρχει διαμορφωμένος πίνακας, για να παίζεται πάνω σε αυτόν το παραπάνω παιχνίδι: *φέρε το ~ να παίξουμε.* — (υπυκ.) **ταβλάκι** (τυ).
[ΕΤυμ. < μτγν. *ταβλίον*, υποκ. τού *τάθ/.α* (βλ.λ.). Ήδη από εκείνη την εποχή η λ. δήλωνε είδη τυχερών παιγνιδιών που παίζονταν με κύβους (ζάρια)| .
ταβλιάζομαι ρ. αμετβ. {ταβλιάσ-τηκα. -μένος} (λαϊκ.-υικ.) **1.** πέφτω κάτω αναίσθητος ύστερα από δυνατό χτύπημα · 2. κοιμάμαι πυλύ βαριά, συνήθ. λόγω υπερβολικής κούρασης: *ταθ?.ιάστηκε στον ύπνο.* [ετυμ. < *τάβλα* + παραγ. επίθημα *-ιάζομαι* (πβ. κ. *παΟ-ιάζομαι*)\. **ταγάρι** (το) |ταγ«ρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** σακίδιο πλεκτό ή υφαντό από χοντρό μάλλινο ύφασμα, συνήθ. πολύχρωμο, τυ οποίο κρεμιέται από τον ώμο για τη μεταφορά τροφίμων στυν χώρο τής δουλειάς ή κατά τη διάρκεια οδοιπορίας ΣΥΝ. ντορβάς, (λόγ.) πήρα **2.** (μτφ.-μειωτ.) ο αγροίκος, ο άξεστος άνθρωπος.
(ΕΤΥΜ. < μεσν. *ταγάριον* < αρχ. *ταγή* (με τη σημ. ««σιτηρέσιο υποζυγίων») + υποκ. επίθημα *-άριον*, πβ. κ. *λυχν-άριον*\. **ταγγόδα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) το να είναι κάτι ταγγό (βλ.λ.): *το λάδι έχει κάποια* ~. Επίσης **ταγγιλα.**
[εί υμ. < *ταγγός* + επίθημα *-άδα*, πβ. κ. *κρυ-άδα. νοστιμ-άδα*\. **ταγγι'ζω** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {τάγγ-ισα κ. -ιασαί (για λιπαρές ουσίες) αλλοιώνομαι λόγω οξίδωσης από τυ οξυγόνο τής ατμόσφαιρας ή από τη δράση μικροοργανισμών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία δυσάρεστης γεύσης και οσμής: *το λάδι τάγγισε.* Επίσης **ταγγιάζω. — τάγγι- ση** (η) κ. **τάγγισμα** (τυ). **ταγγιλα** (η) ·♦ ταγγάδα
ταγγός, -ή, -ό (λαϊκ. για λιπαρές ουσίες) αυτός πυυ έχει χαλάσει, που έχει αλλοιωθεί και έχει αποκτήσει δυσάρεστη γεύση και οσμή εξαιτίας τής οξίδωσής του από το οξυγόνο τής ατμόσφαιρας ή τής επίδρασης μικροοργανισμών: ~ *λάδι / βούτυρο* συν. χαλασμένος, αλλοιωμένος.
[ετυμ.. μτγν. < αρχ. *ταγγή* (υποχωρητ.), αγν. ετύμου[. **ταγέρ** (το) {άκλ.} γυναικείο σύνολο ρούχων πυυ αποτελείται από φούστα ή παντελόνι και σακάκι από το ίδιο ύφασμα, σχεδιασμένα ενιαία και κομμένα στην ίδια γραμμή: *μάλλινο / λινό -*]| *- κόκκινο / μοντέρνο / κλασικό / κοντομάνικο / χειμωνιάτικο.* — (υποκ.) **ταγερό-** κΐ(τυ). σχολιο λ. *ενδυμασία.*
{ΕΙ ΥΜ. < γαλλ. tuilleur «ράφτης · ραμμένο γυναικείο κοστούμι (δηλ. σακάκι και φούστα από τυ ίδιο ύφασμα)» < tailler «κόβω» < μτγν. λατ. taliare < λατ. talea «ραβδί, μόσχευμα»!, **ταγή** κ. **τα ή** (η) (λαϊκ.) η μερίδα τής τρυφής που δίνεται στα υποζύγια ή σε άλλα οικόσιτα ζώα.
[είύμ. αρχ., αρχική σημ. «παράταξη, διευθέτηση, διάταξη», < θ. ray- τύύ ρ. *τάσσω* (βλ.λ.), πβ. παθ. αόρ. β' *έ-τάγ-ην*\. **ταγιαδόρος** (ο) ► ταλιαδόρυς
ταγιάρω ρ. μετβ. {ταγιάρισα, ταγιαρίσμένος} **1.** επεξεργάζομαι την επιφάνεια συνήθ. πολύτιμων λίθων ή κρυστάλλου, ώστε να αποκτήσουν πολυεδρικό σχήμα 2. διακοσμώ την επιφάνεια, συνήθ. κρυστάλλου. χαράσσυντάς τη με αιχμηρό εργαλείο. — **ταγιάρισμα** (τυ).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. tagliare / γαλλ. tailler «κόβω» < δημώδ. λατ. taliare (βλ. λ. ***ταγέρ)].*** **ταγίζω** ρ. -» ταΐζω **τάγισμα** (το) > τάισμα

τάγιστρο (το) (λαϊκ.) σακίδιο που κρέμεται από τον λαιμό υποζυγίων και περιέχει την τροφή τους.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. ***τάγιστρον < ταγίζω*** (βλ. λ. ***ταΐζω) +*** παραγ. επίθημα ***-τρον,*** πβ. κ. ***στέγασ-τρον\.*** **ταγκίλα** (η) -► ταγγάδα **ταγκό** (το) ► τανγκό **ταγκός,** -ή. -ό -► ταγγός

τάγμα (το) {τάγμ-ατος j -ατα. -άτων) **1.** στρατ. βασική μονάδα τού Στρατού Ξηράς, που αποτελείται από τρεις κύριους λόχους με ομοιόμορφο οπλισμό και από έναν λόχο διοικήσεως · 2. πκκλης. οργάνωση μοναχών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας πυυ υπακούουν στους ίδιους κανόνες και έχουν ενιαία διοίκηση υπό μορφήν αδελφότητας. με στόχο τη διάδοση τυύ χριστιανισμού, την καταπολέμηση των αιρέσεων και τη διεύρυνση τής κοινωνικής πρόνοιας, τής εκπαίδευσης κ.λπ.: ~ ***το)ν Ιησουιτών*** / ***των Καπουτσίνων*** / ***των Βενεδικτίνων***

καθεμία από τις εννέα ομάδες αγγέλων (εννέα τάγματα) με συγκεκριμένη αποστολή το καθένα **4.** (γενικότ.) σύνολο προσώπων που δρουν συλλογικά με καθορισμένη οργάνωση και έχουν αφοσιωθεί στην επίτευξη κοινών στόχων: ***ιπποτικό*** (βλ. λ. ***ιπποτικός)*** / ***τεκτονικό ~*** **5.** ιστ. *Τάγματα Ασφαλείας* ένοπλα σώματα που συγκροτήθηκαν από τον κατακτητή κατά τη διάρκεια τής γερμανικής Κατοχής (1941- 44) και επανδρώθηκαν από Έλληνες, οι οποίοι πολεμούσαν τις αντι- στασιακές οργανώσεις στο πλευρό των Γερμανών · 6. (α) σύνολο προσώπων πυυ έχουν τιμηθεί με τυ ίδιο παράσημο; ***ανήκει στο - τού Σωτήρος*** / ***τυύ Γεωργίου*** Α' (β) (συνεκδ.) τυ ίδιο το παράσημο.

[ετυμ. αρχ. < ***τάσσο)*** (βλ.λ.). από το θ. ***ταγ-*** (πβ. παθ. αόρ. β' ***έ-τάγ-ην)*** και την κατάλ. ***-μα*** (πβ. κ. ***πράγ-μα).*** Ήδη στην Λρχ. η λ. χρησιμοποιείται για να δηλώσει το στρατιωτικό σώμα (με διάφορες υποδιαιρέσεις. λ.χ. μεραρχία, ρωμαϊκή λεγεώνα κ.ά.). Η σύγχρονη μονάδα είναι απόδ. τού γαλλ. ordrej. **ταγματάρχης** (υ/η) {(κλητ. ταγματάρχα) | ταγματαρχών} στρατ. ο διοικητής τάγματος (βλ.λ.) και ο αντίστοιχος ανώτερος αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς (βλ. κ. λ. ***βαθμός,*** ιιν.). ^ σχολιο λ. ***-άρχης.*** [ετυμ. μτγν. < ***τάγμα, -ατυς*** + ***-άρχης*** < ***άρχω***|. **ταγματασφαλίτης** (ο) {ταγματασφαλιτών! ιστ. πρόσωπο που ανήκε στα Τάγματα Ασφαλείας (βλ. λ. ***τάγμα).*** **ταγός** (Ο) (λόγ.) **1.** πρόσωπο που ανήκει στην ηγεσία (κυρ. την πνευματική): ***οι πνευματικοί μας*** - αντ. ουραγός **2.** ιστ. ανώτατος πολιτικός και στρατιωτικός άρχοντας στην αρχαία Θεσσαλία.

Γι-ίύμ. αρχ. < θ. ***ταγ-*** τυύ ρ. ***τάσσω*** (βλ.λ.). πβ. παθ. αόρ. β' ***έ-τάγ-ην***}. **τάδε** αόρ. αντων. {άκλ.} (με άρθρο) δηλώνει πρόσωπο που δεν καθορίζεται ή δεν κατονομάζεται (αντί τού ***κάποιος*** ή τού ***καθένας***): <5εν ***θα μου πει εμένα τι θα κάνω ο ~ και ο δείνα || όταν θα ξέρω. θα σου*** πω ***να*** συναντηθούμε ***την ~ ημερομηνία*** | | ***υ κύριος*** Επίσης (ειρων.) **τάδες** (πβ. λ. ***δείνα).***

[ΕΤΥΜ. Από τον πληθ. ουδ. τής αρχ. αντων. ***οδε, ήδε, τόδε*** «αυτός, -ή, -ό εδώ» **(<** άρθρο ό. ***ή, τό +*** δέ)}.

τάδε(ς) - δείνα(ς). Αοριστολογικές λέξεις που χρησιμοποιούνται όταν συνειδητά ο ομιλητής θέλει να αποφύγει την ονομαστική αναφορά σε συγκεκριμένο πρόσωπο. Χρησιμοποιούνται είτε χωριστά ***(Λεν απευθύνομαι στον*** *τάδε* ***πολιτικό, ο οποίος έχει συμφέρον να λέει πως διαφωνεί -*** *Η δείνα* ***επιχείρηση, το*** *δείνα* ***μαγαζί, ο*** *δείνα* ***έμπορος, όλοι ισχυρίζονται ότι μαστίζονται από την κρίση και δεν έχουν να πληρώσουν την εφορία)*** είτε μαζί ***(Δεν μπορεί ο*** *τάδε* ***και ο*** *δείνα* ***κύριος να καθορίζουν το μέλλον τής χώρας - Ο*** *τάδε* ***λέει αυτά. ο*** *δείνα* ***λέει εκείνα[1] δεν μπορείς να καταλάβεις τίποτε).*** Όταν χρησιμοποιούνται μαζί **ο τάδε και ο δείνα,** ισοδυναμούν με ζεύγη όπως **αυτός και εκείνος, ο ένας και ο άλλος** με έντονη, όπως είπαμε, τη διαφορά τής συνειδητής αποφυγής αναφοράς σε ονόματα και, συχνά, με μειωτική ή ειρωνική υποσήμανση. Η ειρωνική ή μειωτικά σχολιαστική απόχρωση οδηγεί ενίοτε και σε χρήσεις όπως **ο τάδες και ο δείνας,** δηλ. σε κλίση, τρόπον τινά, των ακλίτων **τάδε** και **δείνα** κατά τα αρσενικά που λήγουν σε -ς ***(πατέρα-ς, αδελφό-ς, παππού-ς).***

τάδε έφη / **τάδ'έφη** » έφη

Τ.Α.Δ.Κ.Υ. (το) Ταμείο Λσφαλίσεως Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων.

Τ.Α.Ε. (το) Ταμείο Ασφαλίσεως Εμπόρων.

τάζω ρ. μετβ. {έταξα. τα(γ)μένος} (λαϊκ.) **1.** υπόσχομαι: ***του έταξαν δύο διαμερίσματα προίκα || μον έχει τάξει να με πάει στο θέατρο·*** ΦΡ. (α) *τάζω λαγούς με πετραχήλια* βλ. λ, ***πετραχήλι*** (β) *τάξε μου* υποσχέσου μου (κάτι) (ενν. για να σου πω κάτι ευχάριστο, κάτι που περιμένεις): ***-Πες μον, τι έγινε; —!*** 2. (ειδικότ.) υπόσχομαι (αφιέρωμα στυν Θεό ή σε ιερό πρόσωπο) ως αντάλλαγμα για κάτι που ζητώ: ***έταξα στον Άγιο μια λαμπάδα ίση με το μπόι μον. αν πετύχω στις εξετάσεις'*** ΦΡ. (παροιμ.) *μην τάξεις α' άγιο κερί και σε παιδί κουλλούρι / παιχνίδι* μην υπυσχεθείς σε κάποιον αυτό που κατεξοχήν επιθυμεί, γιατί θα είσαι αναγκασμένος να τηρήσεις πάση θυσία την υπόσχεσή συυ. επειδή θα σου τυ ζητάει συνέχεια **3.** αφιερώνω (κάτυκάποι- ον) στον Θεό ή σε ιερό πρόσωπο: ***οι γονείς μον με βάφτισαν Παναγιώτη. γιατί με έταξαν τής Παναγίας·*** φρ. **τάζω** *τής Παναγιάς κερί, τού διάβολου λιβάνι* μετέρχομαι οποιοδήποτε μέσο, προκειμένου να επιτύχω τους σκοπούς μου (βλ. κ. λ. ***τάσσω).*** — **τάξιμο** (τυ) [μεσν. [. [ετυμ. μεσν., από τον αόρ. ***έταξα*** τού αρχ. ***τάσσω*** (βλ.λ.), κατά τυ σχήμα ***έσταξα - στάζω, έκραξα - κράζωJ.***

ταή (η) - * ταγή **τάθηκα** ρ. -+ τείνω

Ταϊβάν (η) i άκλ.} (κινεζ. Chung Hua Min Kuo = Λημοκρατία τής Κίνας) νησιωτικό κράτος τής Απω Ανατολής στον Κιρηνικό Ωκεανό, κοντά στις Α. ακτές τής Κίνας, με πρωτεύουσα την Ταϊπέι, επίσημη γλώσσα την Κινεζική και νόμισμα το νέο δολάριο Ταϊβάν· αλλιώς (παλαιότ.) ***Φορμόζα, Εθνικιστική Κίνα.*** —**Ταϊβανέζος** (ο), **Ταϊβανέζα** (η), **ταϊβανέζικος,** -η. -υ.

[ΗΤΥΜ. < κινεζ. Taiwan < tai «πλαγιά» + wan «ακτή», με αναφορά στις απόκρημνες ακτές τού νησιού. Προηγουμένως το νησί είχε την ονομασία Formosa «όμορφη» (πορτ.), όπως το περιέγραψαν υι Πορτογάλοι εξερευνητές τυ J 590 για τα πυλύ ωραία τοπία τυυ]. **τάιγκα** (η) Ιχωρ. πληθ.} καθένα από τα ανοιχτά δάση κωνοφόρων αειθαλών δέντρων των υποπολικών περιοχών τής Β. Αμερικής και τής Κυρασίας, που αναπτύσσεται σε βαλτώδη εδάφη, τα δέντρα τυυς συνήθ. καλύπτονται από λειχήνες και στην πανίδα τυυ περιλαμβάνονται οι καφέ αρκούδες, υι τάρανδοι, υι λύκοι κ.λπ.

[γ.τυμ. < ρωσ. taiga, ταταρικής αρχής}, **ταΐζω** κ. (λαϊκότ.) **ταγίζω** ρ. μετβ. {τάισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) **1.** δίνω τροφή (σε ζώα): - ***τυν σκύλο μον*** / ***τα κυτόπονλα*** / ***τις αγελάδες*** 2. (για πρόσ.) δίνω (σε κάποιον) να φάει, βοηθώ (μωρό. γέροντα, ανήμπορο κ.λπ.) στυ φαγητό: - ***το μωρό κάθε τέσσερεις ώρες.*** — **τάισμα** κ. **τάγισμα** (το). Ιετυμ. < μεσν. ***ταγίζω*** ιμε σίγηση τού ενδοφωνηεντικού */-, πβ. κ. ρολόγι - ρολόι)*** < αρχ. ***ταγή*** (βλ.λ.). στη σημ. «σιτηρέσιο (υποζυγίων)»}. **Ταϊλάνδη** (η) (τάι Ratcha Anachak Tai = Βασίλειο τής Ταϊλάνδης) κράτος τής ΝΑ. Ασίας με πρωτεύουσα τη Μπανγκόκ, επίσημη γλώσσα την Τάι (Ταϊλανδική) και νόμισμα τυ μπατ ΣΥΝ. (παλαιότ.) Σιάμ.

Ταϊλανδός κ. (καθημ.) **Ταϊλανδέζος** (ο), **Ταϊλανδή** κ. (καθημ.) **Ταϊλανδέζα** (η), **ταϊλανδικός,** -ή. -ό κ. (καθημ.) **ταϊλανδέζικος,** -η. -ο. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Thailand (με δεύτερο συνθ. τυ αγγλ. land «χώρα. γη») < τάι Thai < tha «είμαι ελεύθερος». Η χώρα χρησιμοποιεί επίσης την ονομασία Prathet Thai «χώρα των ελευθέρων»}, **ταΐμάουτ** κ. **τάιμ-άουτ** (το) {άκλ.} ΑΘΛ. η σύντομη διακοπή αγώνα (λ.χ. μπάσκετ, βόλεϊ) την υποία δικαιούται με βάση τους κανονισμούς να ζητήσει καθένας από τυυς δύο προπονητές, προκειμένου να δώσει νέες οδηγίες στους παίκτες του: ***παίρνω / ζητώ ~.***

[πτυμ. < αγγλ. time-oui|. **τάιμινγκ** (το) (άκλ.} ελλην. ***συγχρονισμός***/ ***χρονισμός*** η επιλογή τής στιγμής για την εκτέλεση πράξεως, ώστε να πρυκύψει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα: το - ***μιας μηχανής*** / ***ενός δρομέα*** [{ δεν ***είχε καλό γι'αντό και*** **Scv** ***πέ.τνχε*** γο ***αποτέλεσμα που επεδίωκε.***

IETYM. < αγγλ. liming}.

ΣΧΟΛΙΟ Η λέξη **τάιμινγκ** θα μπορούσε να αποδοθεί ελληνικά είτε ως **συγχρονισμός** είτε ως **χρονισμός.** Το δεύτερο είναι αρχαία (μεταγενέστερη) λέξη με διαφορετική σημασία (χρονική καθυστέρηση - τοπική καθυστέρηση), χρησιμοποιήθηκε δε και στην τεχνολογία με τη σημασία «ρύθμιση τής χρονικής αλληλουχίας» (στη λειτουργία ενός συστήματος). Το ***συγχρονισμός,*** αρχαία (μεταγενέστερη) λέξη και αυτό, με τη σημασία «συμφωνία χρόνου», φαίνεται προτιμότερο για την απόδοση τής σημασίας «σε σωστό, κατάλληλο χρόνο», που είναι η βασική σημασία τού ξέν. όρου

Ταίναρο (τυ) {Ταινάρου} ακρωτήριο τής Ν. Πελοποννήσου στο ΝΔ. άκρο τού νομού Λακωνίας· αλλιώς (λαϊκ.) ***κάβο-Ματαπάς*** (ο).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***Ταίναρον, από*** τον ομώνυμο ιδρυτή τυύ ιερού τού Ποσειδώνα που υπήρχε εκεί), **ταινία** (η) {ταινιών} **1.** στενό και επίμηκες κομμάτι από δέρμα, ύφασμα. χαρτί ή άλλυ υλικό για ποικίλες χρήσεις: ***μονωτική*** ι ***μεταλλική ~ ||[φορά στο μανίκι μαύρη ~ για πένθος [[είχε μια γαλάζια - στα μαλλιά || ~ τηλετύπου*** / ***γραφομηχανής*** ΣΥΝ. κορδέλα· ΦΡ. *μεταφορική ταινία* ιμάντας από πλαστικό, δέρμα ή μέταλλο, ο οποίος κινείται με τη βοήθεια μηχανοκίνητου τυμπάνου και χρησιμοποιείται για τη μεταφορά υλικού 2. (ειδικότ.) η κορδέλα πυυ χρησιμεύει ως όργανο μετρήσεως τού μήκους συν. μετροταινία **3.** αρχιτ. αρχιτεκτονικό κόσμημα που αποτελείται από συνεχείς γραμμές **4.** (α) λεπτή λωρίδα από πλαστική ύλη, η οπυία έχει επικάλυψη από στρώμα φωτοευαίσθητου υλικού, πάνω στην οποία εγγράφονται εικόνες (με κινηματογραφική μηχανή λήψεως ή βιντεοκάμερα) ή/και ήχος (π.χ. σε κασέτες ήχου) συν. φιλμ- φρ. *μαγνητική ταινία* λωρίδα από πλαστικό, χαρτί ή μέταλλο, πυυ επικαλύπτεται από στρώμα μαγνητιζόμενου οξιδίου τού σιδήρου και χρησιμοποιείται για την εγγραφή και αναπαραγωγή ήχου και εικόνας, καθώς και στις μονάδες εξωτερικής μνήμης των ηλεκτρονικών υπολογιστών (β) το αντίστοιχο κινηματογραφικό έργο ή τηλεοπτική παραγωγή: ***ομι/.ονσα*** ~ (στην οπυία αναπαράγονται, εκτός από την εικόνα, υι ήχοι και η ομιλία) | | - ***μικρού μήκονς*** / ***μεγάλον μήκονς || επική / δραματική / ιστορική / αστννομική / κοινωνική / ασπρόμανρη / έγχρωμη / διαφημιστική / ατμοσφαιρική / εμπορική / καλλιτεχνική / ποιοτική ~ || γυρίζω ~ || ~ τρόμου / θρίλε.ρ / μυστηρίου / χαμηλού προϋπολογισμού / γονέστερν / γαλλικής παραγωγής / κινονμένων σχεδίων*** ΣΥΝ. έργο. φιλμ (γ) (συνεκδ.) η υπόθεση τού παραπάνω κινηματογραφικού / τηλεοπτικού έργου: ***τι γίνεται στην ~ τελικά;*** }| ν ***την κατάλαβα αντή την*** - **5.** λνατ. κάθε μόρφωμα ή σχηματισμός που έχει ταινιοειδές σχήμα: ***μνϊκή*** / ***οδοντική*** / ***σαλπιγγική*** ~ · 6. ΖΩΟΛ.-ιλτρ σκουλήκι που παρασιτεί στο πεπτικό σύστημα των θηλαστικών και στο έντερο τού ανθρώπου· φρ. *έχω ταινία* (i) έχω στο έντερό μου το παραπάνω παρασιτικό σκουλήκι (ii) (μτφ.) έχω βουλιμία. τρώω χωρίς να χορταίνω ή να παχαίνω· συνήθ. σε ερώτηση: ***ται-***

via έχει; – (υποκ.) *τα*ινιούλα (η) (σημ. 1-4;.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < ****τάν-]α*** (με επένθεση) < θ. *r«v- < *tn-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ten- (βλ. λ. ***τείνω).*** Η σημ. 4 αποδίδει το γαλλ. bandej. **ταινίαση** (η) 1-ης κ. -άσεως j -άσεις. -άσεων} ΙΑΤΡ. το σύνολο των διαταραχών και των συμπτωμάτων που προκαλυύνται από την παρουσία διαφόρων ειδών ταινίας (σημ. 5) στυ πεπτικό σύστημα τού ανθρώπου και ορισμένων θηλαστικών.
[ΠΤΥΜ. Κλληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. taeniasis|. **ταινιοειδής,** -ής, -ές [αρχ.] {ταινιυειδ-ούς | -είς (υυδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει σχήμα ταινίας ΣΥΝ. ταινιόμορφος. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.*** **ταινιοθήκη** (η) {ταινιοθηκών! **1.** ειδική θήκη μέσα στην οπυία τοποθετούνται κινηματογραφικές ταινίες 2. λέσχη ή ίδρυμα που διαθέτει αρχείο κινηματογραφικών ταινιών: ***η ~ τού δήμον.*** **ταινιοκτόνος,** -ος, -ο |) 887J ιλτρ. αυτός που καταστρέφει τις ταινίες (παράσιτα): ***- φάρμακο.***
[Iii'ΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. icnifugcj. **ταινιόμορφος,** -η, -ο αυτός που τυ σχήμα τυυ μοιάζει με ταινία ΣΥΝ. ταινιοειδής.
ταινιόπλεγμα (το) 11884] {ταινιοπλέγμ-ατος | -ατα,-άτων} (λόγ.) διακοσμητικό πλέγμα από ταινίες, που χρησιμοποιείται σε ενδύματα, παραπετάσματα, καλύμματα επίπλων κ.λπ. ΣΥΝ. φράντζα, **ταινιόπλεκτος,** -η, -ο j 18871 (λόγ.) αυτός που αποτελείται από ταινίες πλεγμένες μεταξύ τους: ***~ κατασκευή / παραπέτασμα.*** **ταινιοφαγος,** -ος. -υ (εκφραστ.) (κ. ως υυσ.) αυτός που παρακολουθεί μετά μανίας κινηματογραφικές ταινίες.
[ΗΤΥΜ. < ***ταινία*** + ***-φάγος*** (βλ.λ.)|. **ταινιωτός,** -ή, -ό (λόγ.) **1.** αυτός που αποτελείται από ταινίες **2.** αυτός που έχει κατασκευαστεί σε μορφή ταινίας: ***~ πριόνι*** (η πριονοκορδέλα) **3.** ΑΡΧΑΙΟΛ. *ταινιωτή κεραμική* η διακόσμηση των προϊστορικών αγγείων τής Κ. Ευρώπης, η οποία συνίσταται σε ανάγλυφα ή εγχάρακτα μοτίβα ττου διατάσσονται σε μορφή ταινίας, **ταίρι** (το) Ιχωρ. γεν.} (καθημ.) **1.** καθένα από τα δύο όμοια μέρη, από τα οποία αποτελείται ένα ζεύγος: ***έχω τη μία κάλτσα, αλλά*** δεν ***βρίσκω το ~ της*** · φρ. **δεν έχω** *ταίρι* ***I*** *δεν έχω το ταίρι* **μου (σε** *κάτι)* δεν έχω τυν όμοιό μου, υπερέχω από όλους: ***~ στην κακογλωσσιά*** **2.** (για πρόσ.) υ/η σύντροφος τής ζωής: ***έχασε το ~ τον*** || ***γίνομαι ~ με κάποιον*** (δημιουργώ με κάποιον σχέση ή παντρεύομαι).
[ετυμ. μεσν. < ****έταίριον*** (με σίγηση τού αρκτικού άτονου ε-), υποκ. τού αρχ. ***εταίρος*** (βλ.λ.)]. **ταιριάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ταίρια-ξα κ. -σα, -σμένος (καθημ. -γμένος)] ♦ (μετβ.) **1.** συναρμόζω σε ζεύγος: ***θέ/.ει να βρει κι άλλο ένα βάζο όμοιο, να τα τα.ιριάξει*** συν. συνταιριάζω, συνδέω **2.** φέρνω σε αρμονικό συνδυασμό: ***προσπαθώ να ταιριάζω το μακιγιάζ με χρώματα τού προσώπον της*** · φρ. *τα ταίριαξαν* έλυσαν τις διαφορές τους, συμφώνησαν ♦ (αμετβ.) **3.** βρίσκομαι σε αρμονία, σε συμφωνία: ***τα χρώματα αντά ταιριάζουν όμορφα μεταξύ τονς*** **}]** ***οι φωνές μας δεν ται- ριάζονν*** συν. συνδυάζομαι, συναρμόζομαι, εναρμονίζομαι **4.** προσαρμόζομαι, έχω το σχήμα που αντιστοιχεί (σε κάτι): ***το κλειδί ταιριάζει στην κλειδαριά*** **5.** (για πρόσ.) βρίσκομαι σε συμφωνία, ζω αρμονικά: ***ταίριαξαν οι δυο τους αμέσως || φαίνεται ότι ταιριάζουν μεταξύ τονς*** || δεν ***ταιριάζουμε ιδεολογικά / κοινωνικά / πνευματικά*** · φρ. (α) *αν* **δεν** *ταιριάζαμε,* **δε ν θα** *συμπεθεριάζαμε* βλ. λ. ***συμπεθεριάζω*** (β) *ταιριάζουν τα χνότα μας* συμφωνούμε, έχουμε τις ίδιες συνήθειες ή ιδέες. απόψεις κ.λπ.: δεν ***μου 'χει κάνει τίποτα· απλώς δεν -*** **6.** (τριτυ- πρόσ. *ταιριάζει)* είναι κατάλληλο, αρμόζει, πρέπει: το ***φέρσιμό σου δεν*** ~ σε ***συγγενή*** [] ***τέτοια γλώσσα δεν ~ σε άνθρωπο καλλιεργημένο.*** [ετυμ. μεσν. < ***ταίρι].*** **ταίριασμα** (το) {ταιριάσμ-ατυς **|** -ατα, -άτων} **1.** το συνταίριασμα, η συναρμογή (δύο πραγμάτων) σε ζεύγος 2. ο αρμονικός συνδυασμός: ***το ~ των χρωμάτων και των σχεδίων*** θέλει ***τέχνη*** **3.** η προσαρμογή: ***το ~ τού κλειδιού με την κλειδαριά.*** **ταιριαστός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ ταιριάζει, που έχει συνδυαστεί καλά: ***~ ρούχα / χρώματα*** / στολίδια συν. συνταιριασμένος αντ. αταίριαστος, παράταιρος 2. (για πρόσ.) αυτός που δεν έχει διαφορές, που συμβιώνει αρμονικά (με άλλον): ***~ ζευγάρι / αντρόγυνο*** λντ. αταίριαστος. Επίσης **ταιριασμένος,** -η, -ο. - **ταιριαστά** επίρρ. **τάισμα** (τυ) -> ταΐζω
ταΐστρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το τάγιστρο (βλ.λ.) **2.** σκεύος, όπου τοποθετείται η τροφή πουλιών ή ζώων.
| ΕΤΥ.Μ. < ***ταΐζω*** (θ. ***ταΐσ-*** τού αορ.) + παραγ. επίθημα ***-τρα.*** πβ. κ. ***πο- τίστρα],***
ταΐφας κ. **νταϊφάς** (ο) {ταϊφάδες} (λαϊκ.-παλαιότ.) στράτευμα ατά- κτων, μπουλούκι.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. tayfaj.
Τ.Α.Κ. (το) **1.Τ** αμείο Λσφαλίσεως Καπνεργατών **2.** Ταμείο Αμειβομέ- νων Καλαθοσφαιριστών, **τακάκι** (το) [τακακ-ιυύ | -ιών} ΤΕΧΝΟΛ. καθένα από τα πέλματα από υλικό υψηλού συνήθ. συντελεστή τριβής που φέρουν τα δύο έμβολα τυύ συστήματος των φρένων των αυτοκινήτων και τα οπυία πιέζονται πάνω σε έναν δίσκο (δισκόφρενο. βλ.λ.), που γυρίζει μαζί με τον τροχό: τα ~ των ***μπροστινών δισκόφρενων τού αυτοκινήτου.***
[ΕΤΥΜ. Υποκ. τυύ ουσ. ***τάκος (ο)*** (βλ.λ.)]. **τάκα-τάκα** επίρρ. (καθημ.) αμέσως, χωρίς καμία καθυστέρηση: ***ντύθηκε - κι έφυγε*** · φρ. **στο** *τάκα-τάκα* αμέσως, στο άψε-σβήσε: ***αυτές οι δουλειές πρέπει να γίνονται*** ~ ΣΥΝ. τσάκα-τσάκα. στο πιτς φιτίλι. [ΚΤΥΜ. Ηχυμιμητ. λ.].
Τ.Α.Κ.Ε. (το) Ταμείο Ασφαλίσεως Κλήρου Κλλάδας. **τακίμι** (τυ) {τακιμ-ιυύ | -ιών} (λαϊκ.) πρόσωπο με το οποίο συνεργάζεται ή έχει κανείς στενές σχέσεις: ***είμαστε τακίμια με τον Θανάση*** ΣΥΝ. κυλλητός.

(ΕΤΥΜ. < τουρκ. takimj. **τακιμιάζω** ρ. αμετβ. {τακίμιασα} γίνομαι τακίμι (με κάποιον): οι ***δνο τονς τακιμιάσανε.*** **τάκλιν** (το) {άκλ.} (στο ποδόσφαιρο) ενέργεια παίκτη κατά την οποία πέφτει στο έδαφος και διώχνει ή αποσπά τη μπάλα από τα πόδια τού αντιπάλου, χωρίς να του κάνει φάουλ: ***έξυπνο / άψογο*** [ετυμ. < αγγλ. tackling < p. tackle στη σημ. «σταματώ, αρπάζω»], **τάκος** κ. **ντάκος** (ο) (λαϊκ.) **1.** κομμάτι ξύλυυ ή άλλυυ υλικού, που χρησιμοποιείται ως υποστήριγμα: ***έχω βάλει δύο ~ κάτω από το τραπέζι. για να μην κοννιέται*** · 2. κομμάτι από ξερό ψωμί, παξιμάδι: ***έφαγε (ν)τάκο περιχνμένο με φρέσκια ντομάτα, λάδι, ρίγανη, αλάτι.*** [ΕΤΥΜ. < βεν. taeo / ιταλ. tacco < ισπ. taeo. βλ. κ. ***τακούνι].*** **τακουνάδικο** (το) (λαϊκ.) το εργαστήριο στο οποίο φτειάχνυνται ή επιδιυρθώνονται τα τακούνια των παπυτσιών. **τακουνάκι** (το) {χωρ. γεν.] **1.** το χαμηλό τακούνι **2.** (στο ποδόσφαιρο) χτύπημα τής μπάλας με το πίσω μέρος τού παπυτσιού: ***κάνω ~*** {{ ***έβαλε γκολ με***
τακουνάς (ο) {τακουνάδες} (λαϊκ.) τεχνίτης ειδικευμένος στην κατασκευή ή την επισκευή τακουνιών (βλ.λ.). **τακούνι** (το) {τακουν-ιού | -ιών} το ψηλότερο και πίσω μέρος τής σόλας τού παπυτσιού, όπυυ ακουμπά η φτέρνα: ***γοβάκια / παπούτσια με ψηλό / χαμη?.ό –*** (μεγεθ.) **τακουνάρα** (η). [Ι ::ΤΥΜ. < ιταλ. tacconc (ομόρρ. τού ισπ. taeo > tacon «τακούνι»), αγν. ετύμου].
τακουνιά (η) (καθημ.) χτύπημα με το τακυύνι: ***μον έδωσε μια πον με τάραξε!***
τακτ (τυ) {άκλ.} η λεπτότητα και η διακριτικότητα στη συμπεριφυρά: ***φέρεται πάντα με πολύ ~.***
[ΕΓΥΜ. < γαλλ. tact < λατ. ractus «άγγιγμα», μτχ. τ. τυύ ρ. tangere «αγγίζω»].
τακ-τάκ (το) {άκλ.} ο ήχος τού ελαφριού χτυπήματος, συνήθ. πάνω σε ξύλινη επιφάνεια.
[ΕΤΥΜ. Ηχυμιμητ. λ.], **τακτική** Ιαρχ.Ι κ. (καθημ.) **ταχτική** (η) **1.** η σειρά ενεργειών, η μέθοδος με την οποία ενεργεί κάποιος: ***ακολονθώ έξυπνη / επιθετική ί εσφαλμένη*** ~ **2.** (ειδικότ.) η συγκεκριμένη μέθοδος με την οποία ενεργεί κανείς για την επίτευξη ορισμένου σκοπού: ***παρελκυστική*** ~ |[~ ***φθοράς / αιφνιδιασμού / αδιαλ/.αξίας || διέπραξε πολλά λάθη τακτικής || εγκατέλειψε την - τής σιωπής και άρχισε να απαντά στις αιτιάσεις ||*** ο ***νέος προπονητής εφαρμόζει άλλη ~*** || ***πρέπει*** ν' ***αλλάξουμε αν θέλουμε*** να ***αυξήσουμε τα έσοδά μας*** **3.** στρατ. ο λεπτομερής σχεδιασμόι^ των επιμέρους σταδίων πολεμικής επιχείρησης, **τακτικισμος** (ο) πολιτ. τρυπυς πυλιτικής συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται από τη χρησιμοποίηση μιας τακτικής για την εξυπηρέτηση μεμονωμένων στόχων και όχι ως μέρους ενός συνολικότερου πυ- λιτικυύ σχεδίυυ και προγράμματος: ***η αδυναμία τής αντιπολίτευσης να διαδραματίσει τον ουσιαστικό της*** ράΐο ***φαίνεται κατεξοχήν από τους ~ της.***
τακτικός, -ή, -ό κ. (καθημ.) **ταχτικός 1.** αυτός που γίνεται σύμφωνα με ορισμένη τάξη ή τρόπο και σε ορισμένο χρόνο (κατ' αντιδιαστολή προς τον έκτακτο): ***κάθε απόγευμα κάνει τον - του περίπατο*** [[***υπάρχει - συγκοινωνία με λεωφορείο*** [[εν ***όψει των εορτών θα γίνουν εκτός από τις - πτήσεις και πολλές έκτακτες*** **[[** ***- αλληλογραφία. / ώρες*** (γεύματος, ύπνου) **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που επαναλαμβάνεται σταθερά, συχνά: ***δέχεται - επισκέψεις από τον προϊστάμενό του*** || ***οι εκρήξεις οργής του είναι - φαινόμενο*** συν. συνηθισμένος, συχνός, τακτός αντ. ασυνήθιστος **3.** (συνεκδ. για πρόσ.) αυτός που εμφανίζεται σταθερά: ***~ πελάτης / επισκέπτης*** (| ~ ***αναγνώστης μιας στήλης εφημερίδας*** *A.* αυτός που έχει σταθερή θέση: ~ ***προσωπικό / μέλοςί υπάλληλος*** || - ***καθηγητής*** (παλαιότ. κατ' αντιδιαστολή προς τον έκτακτο) συν. μόνιμος αντ. έκτακτος, προσωρινός · φρ. *τακτικός στρατός* ο μόνιμος και οργανωμένος στρατός (κατ' αντιδιαστολή προς τις ομάδες των ατάκτων) **5.** (για πρόσ.) αυτός που τηρεί τάξη στη ζωή και τη δραστηριότητα του: ***ήταν πάντα ~ στη δουλειά / στις πληρωμές του*** [j ***προσπαθώ να είμαι ~ στα ραντεβού μου || είναι ~ και επιμελής μαθητής*** ΣΥΝ. (καθημ.) εντάξει **6.** αυτός που έχει ως έργο του την επιτέλεση ορισμένης λειτουργίας: ***~ δικαστής / ανακριτής*** **7.** *τακτική* (η) βλ.λ. **8.** αυτός που σχετίζεται με την τακτική (βλ.λ.), κυρ. τού πολέμου: ***- σχηματισμός / οργάνωση / λάθος*** · φρ. *τακτική υποχώρηση* υποχώρηση που κάνει κάποιος για λόγους τακτικής, πρόσκαιρη και με σκοπό να επιστρέψει κάποτε στο πεδίο τής μάχης (ή μτφ. σε οποιαδήποτε αναμέτρηση), κάτω από ευνοϊκότερες γι' αυτόν συνθήκες 9. γλωσσ. *τακτικό αριθμητικό* αριθμητικό επίθετο που δηλώνει την τάξη. δηλ. τη θέση την οποία κατέχει το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό σε σειρά ομοίων του, π.χ. πρώτυς, δεύτερος, τρίτος..., δέκατος κ.λπ. **– τακτικ-σ/-ώς** επίρρ., **τακτικότητα** (η) [I849|. σχολιο λ. ***πανεπιστημιακός.***
[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < ***τάσσω*** (βλ.λ.), πβ. κ. ***πρακτικός - πράσσω.*** Ήδη αρχ. οι σημ. «οργανωτικός, εύτακτος», καθώς επίσης και ό,τι σχετίζεται με τον σχεδιασμό τού πολέμου. Μτγν. είναι η σημ. πυυ συνδέεται με τους αριθμούς], **τακτισμός** (ο) ο τροπισμός (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. lactisme]. **τακτοποιώ** [I855| κ. (προφορ.) **ταχτοποιώ** ρ. μετβ. {τακτυποιείς... | τακτοποί-ησα, -ούμαι. - ήθηκα. -ημένος} 1. βάζω σε τάξη (αντικείμενα): ***μόλις σήμερα τακτοποιήσαμε τα έπιπλα στο καινούργιο σπίτι || πήγαινε να τακτοποιήσεις το γραφείο σου! || η νοσοκόμα τακτοποίησε τον άρρωστο για τη νύχτα || ~ τα λουλούδια / τα μαλ/.ιά μου || ~ τη γραβάτα μυυ / τη συλλογή μου*** 2. (μτφ.) διευθετώ (κατάσταση σύμφωνα με ορισμένυ κανόνα ή πρότυπυ): ***~ τη ζωή μου*** **[[** ***πότε θα***

αποφασίσεις να τακτοποιήσεις τις δουλειές σου; || δεν έχει τακτοποιήσει όλα τα θέματα που προέκνψαν || μην ανησυχείς, αυτό θα το τακτοποιήσουμε αμέσως ΣΥΝ. ρυθμίζω, κανονίζω λντ. αναστατώνω, καταστρέφω **3.** (για λογαριασμούς) εξοφλώ: ***δεν έχει ακόμη τακτοποιήσει τα χρέη του*** συν. εκκαθαρίζω· (για πρόσ.) **4.** εγκαθιστώ: ***Θα σας τακτοποιήσουμε προσωρινά*** στου ***αδε/.φού μου. μέχρι*** να ***βρείτε κάτι μόνιμο*** || (κ. μεσοπαθ.) ***τακτοποιηθήκαμε σε ένα κενό διαμέρισμα*** 5, αποκαθιστώ επαγγελματικά ή κοινωνικά: ***τακτοποίησε τους φί/.ους τον σε καλές δουλειές*** (κυρ. μεσοπαθ.): ***τακτοποιήθηκε σε μια καλή θέση || δεν πρόλαβε ακόμη να τακτοποιηθεί στη νέα του ζωή κι άρχισαν οι δυσκολίες || μόλις τακτοποιηθεί υ αδε/.φός μου στην Αμερική, θα πάω κι εγώ*** ΣΥΝ. εξασφαλίζω, (καθημ.) βολεύω **6.** τιμωρώ ή συνετίζω συνήθ. με βίαιο τρόπο: ***Ήίναι απαράδεκτο αυτό που έκανε. Άσ' τον και θα τον τακτοποιήσω εγώ!*** συν. βάζω κάποιον στη θέση του. **— τακτοποίηση 1**18211 κ. (προφ.) **ταχτοποίηση** (η).

|ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. meitre en ordre]. **τακτός,** -ή. -ό αυτός που έχει καθοριστεί εκ των πρυτέρων: ***η συνεδρίαση θα γίνει σε ~ ημερομηνία || ο ι δόσεις πληρώνονται ανά ~ χρονικά διαστήματα*** | | ***- προθεσμία / συνεδρία / χρόνος*** ΣΥΝ. καθορισμένος, προκαθορισμένος, προσδιορισμένος λντ. έκτακτος, ακαθόριστος. Ιετυμ. αρχ. < ***τάσσω*** (βλ.λ.)]. **ταλαγάνι** (το) Ιταλαγαν-ιυύ | -ιών} (διαλεκτ.) ανδρικό χειμερινό πανωφόρι που φορούν κυρ. οι βοσκοί.

[πτυμ. < αλβ. talJagane]. **ταλαιπωρία** (η) |αρχ.| {ταλαιπωριών} **1.** το να ταλαιπωρείται κανείς, η μεγάλη κούραση: ***εξαντλημένος από την ~ τού ταξιδιού*** **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί κακοπάθεια, μεγάλη κούραση: ***πέρασε μια ζωή όλο κόπους και ταλαιπωρίες*** (j ***είναι μεγάλη*** ~ να ***έρχομαι κάθε μέρα με τα πόδια*** συν. βάσανο, δοκιμασία, **ταλαίπωρος,** -η, -ο αυτός που υποφέρει, που περνά ή έχει περάσει μεγάλες δοκιμασίες ΣΥΝ. βασανισμένος, δυστυχής, κακόμοιρος. [ΕΤΥΜ. αρχ. < ***ταλαι-*** (< ***τάλας.*** βλ. λ. ***ταλανίζω)·*** αντί τού αναμενομένου ταλα- εμφανίζεται α' συνθ. ταλαι- (πιθ. κατά τα ***καταί, παραί. χαμαί)*** + ***-πο)ρος,*** που συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου ***πωρεΐν' κηδεύειν, πενθεΐν*** (καθώς και με άλλες συνώνυμες «γλώσσες», λ.χ. ***πωρεΐν. ποφήσαι, πωρός*** κ.ά.), για τα οποία βλ. λ. ***πωρώνω].*** **ταλαιπωρω** ρ. μετβ. [αρχ.] {ταλαιπίορεΐς... | ταλαιπώρ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος! κάνω (κάποιον) να υποφέρει σωματικά ή/και ψυχικά. τον υποβάλλω σε κόπους, δοκιμασίες: ***η αρρώστια με ταλαιπώρησε όσο δεν λέγεται || μη με τα/.αιπωρείς κάνοντας ανόητες ερωτήσεις || ταλαιπωρούμαι με τις γραφειοκρατικές διαδικασίες j| ταλαιπωρηθήκαμε πολύ. μέχρι να βρούμε το σπίτι σας*** συν. βασανίζω, **ταλανίζω** ρ. μετβ. {ταλάνισ-α. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος) (λόγ.) ταλαιπωρώ, προκαλώ προβλήματα (σε κάποιον): ***η μοιρολατρία πον μας ταλανίζει τόσα χρόνια*** {(«ο ***Πρόεδρος, εκτός από τη νομισματική κρίση, έχει κι άλλα δεινά που τον ταλανίζονν»*** (εφημ.). **— ταλανισμός** (ο) [μτγν.|.

[ΕΓΥΜ. μτγν. **<** αρχ. ***τάλας, -ανος< ταλα- <*** *tb-. συνεσταλμ. βαθμ. τού

Ε. *tela- / *tel- «σηκώνω, ζυγίζω - (μτφ.) υπομένω, υποφέρο)». πβ. λατ. tollo «σηκώνω», tolerare «ανέχομαι» (> γαλλ. tolerer, ισπ. tolerar), σανσκρ. tula «ζυγαριά», αρχ. γερμ. dolen «υπομένω», γερμ. Ge-duld «υπομονή» κ.ά. Ομόρρ. ***τάλα-ντ-ον. τελα-μών. ταλαί-πωρος. τόλ-μη,*** ίσως και ***τέλ-ος*** (βλ.λ.)].

ταλαντευτικός, -ή. -ό 11889] αυτός που προκαλεί ταλάντευση: ~ ***μηχανισμός.***

ταλαντεύω ρ. μετβ. {ταλάντευ-σα, -θηκα (καθημ.-τηκα)} **1.** κάνω (κάτι) να κινείται πότε προς τη μία κατεύθυνση και πότε προς την άλλη, να κουνιέται πέρα-δώθε συν. λικνίζω 2. (συνήθ. το μεσοπαθ. *ταλαντεύομαι)* (α) κινούμαι πότε προς τη μία κατεύθυνση και πότε προς την άλλη: το ***σώμα*** του ***σχοινοβάτη ταλαντεύθηκε λίγο. μέχρι να ισορροπήσει πάνω στο σχοινί*** (β) (μτφ.) δεν έχω σταθερή γνώμη: ***για μια στιγμή ταλαντεύθηκε αν θα έπρεπε να δεχθεί ή όχι την πρόταση που τυν έγινε*** συν. διστάζω, αμφιταλαντεύομαι. **— ταλάντευση** (η) [μεσν.] κ. **ταλάντεμα** (το).

[ΕΤΥΜ. αρχ. **< *τάλαντον*** (βλ.λ.)|. **τάλαντο** (το) {ταλάντ-ου | -ων} (λόγ.) **1.** (στην αρχαιότητα) (α) μονάδα βάρους (β) μέσο συναλλαγής μεγάλης αξίας που χρησιμοπυιήθη- κε στην Ανατολική Μεσόγειυ πριν από την εμφάνιση του κέρματος ·

(λόγ.) κάθε φυσικό χάρισμα ή και επίκτητο προσόν, εξαιρετική ικανότητα: ***είσαι προικισμένος με ένα σπάνιο ~· φρόντισε να το*** αξιο- ***ποιήσεις!*** ΣΥΝ. ταλέντυ. χάρισμα.

[RTΥΜ. < αρχ. τάλαντον, αρχική σημ. «ζυγαριά». < θ. ***ταλα-*** < *tl3-, συνεσταλμ. βαθμ. (και στις δύυ συλλαβές) τού Ι.Ε. *tela- «ζυγίζω, σηκώνω». σχηματισμένη με επίθημα ***-ντ-,*** πιθ. κατά την κλίση των μτχ. (βλ. κ. ***ταλανίζω).*** Η λ. συνδ. επίσης με σανσκρ. tula «ζυγαριά, ισορροπία», γοτθ. t^ulan «στηρίζω, σηκώνω, βαστώ», αρχ. γερμ. dolen κ.ά. Ομόρρ. ***τελα-μών. ταλαί-πωρος, ταλανίζω.*** Για τη σημ. «χάρισμα, έμφυτη κλίση» και τη μεσολάβηση τού ιταλ. talento, βλ. λ. ***τα/.έντο}.*** **ταλαντούχος,** -α/-ος, -ο αυτός που έχει ταλέντυ σε κάτι. υ προικισμένος με εξαιρετική ικανότητα: ~ ***μονσικός / ηθοποιός / σνγγραφέ- ας/ κωμικός/ καλλιτέχνης/ δημιονργός*** συν. προικισμένος λντ. ατά- ?.αντος.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. ***ταλαντούχος < τάλαντον*** + ***-ονχος*** < ***έχω\.*** **ταλάντωση** (η) Ιαρχ.} {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** ρυθμική κί- νηση εναλλάξ πρυς τη μία και πρυς την αντίθετη κατεύθυνση, λίκνισμα ΣΥΝ. ταλάντευση **2.** ΦΥΣ. η κίνηση που εκτελεί σώμα. τυ οπυίο επανέρχεται στις ίδιες θέσεις, σε ίδιους χρόνους και με τις ίδιες ταχύτητες και επιταχύνσεις: ***οι - τού εκκρεμούς.*** **— ταλαντώνομαι** ρ. **ταλαντωτής** (υ) φυς. (γενικά) οτιδήποτε ταλαντώνεται· τυ ηλεκτρικό κύκλωμα ή η συσκευή πυυ παράγει περιοδικά εναλλασσόμενα ρεύματα ορισμένης συχνότητας.

Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. oscillator], **τάλαρο** (το) -

»τάλιρο

τάλας, -αινα, -αν {τάλ-ανυς (θηλ. -αίνης). -ανα | -ανες (ουδ. -ανα), -άνων (θηλ. -αινών)} (αρχαιοπρ.) ταλαίπωρος, κακομοίρης.

[ΕΤΥΜ. αρ^.. βλ. λ. ταλανίζω}, **τάλε κουαλε** επίθ. {άκλ.Ι (οικ.) ακριβώς ίδιος: ***η προηγούμενη κατάσταση και η σημερινή είναι*** ~ · ***δεν άλλαξε τίποτε*** ΣΥΝ. όμοιος, παρόμοιος.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. tale quale «τέτοιος υ οποίυς...» < λατ. tolis qualis], **ταλέντο** (το) **1.** το φυσικό χάρισμα, η εξαιρετική ικανότητα σε κάτι, που διαθέτει κανείς εκ γενετής: ***έχει - στη μουσική / στη ζωγραφική / στις ξένες γλώσσες*** | | είναι ***άνθρωπος με πολλά -)| έχει το - να κάνει εύκολα φιλίες |] για να γίνεις καλός ηθοποιός, δεν φτάνει το ~· πρέπει και να κοπιάσεις πολύ!*** ΣΥΝ. (λόγ.) ***τάλαντο*** **2.** (συνεκδ.) το πρόσωπο πυυ διαθέτει φυσικό χάρισμα: το ***παιδί αυτό θα πάει μπροστά, είναι μεγάλο ~ || κννηγός ταλέντων για λογαριασμό κινηματογραφικής εταιρείας.*** — (υποκ.) **ταλεντάκι** (το) (σημ. 2). (μεγεθ.) **ταλε- ντάρα** (η) (σημ. 2).

[ΕΙΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. talento < λατ. talentum «μονάδα βάρους και συναλλαγών» **<** αρχ. ***τάλαντον*** (βλ.λ.). ***Μ*** σημ. «χάρισμα» οφείλεται στην αφήγηση τής Κ.Δ. για την παραβυλή των ταλάντων (Ματθ. 25, 14-30)[.

ταλιαδόρος κ. **ταγιαδόρος** (ο) (λαϊκ.) πρόσωπυ που φτειάχνει γλυπτά από ξύλυ. κυρ. για τα τέμπλα των εκκλησιών ΣΥΝ. ξυλογλύ- πτης.

|1·ΙΎΜ. < βεν. tagliador < p. tagliare «κόβω» (βλ. λ. ***ταγέρ)*** + λεξικό επίθημα -dor(e) (βλ. κ. ***-δόρος)\.*** **ταλιαμάς** (υ) {ταλιαμάδες} ΝΔΥΤ. (λαϊκ.) το πρόσθιυ τμήμα τού πλοίου που βρίσκεται στην περιοχή τής ισάλου γραμμής και σχίζει τα κύματα ΣΥΝ. (λόγ.) κυματοτόμος. θαλασσοτόμος.

[ΕΤΥΜ.. < ιταλ. tagliamare < p. tagliare «κόβω, τέμνω» < μτγν. λατ. taliare < λατ. talea «ραβδί, μόσχευμα»|. **ταλίατέλες** (οι) {μόνο στην πληθ.-χωρ. γεν.} ζυμαρικό σε μορφή λεπτής μακρόστενης επίπεδης λωρίδας.

Ιετυμ. < ιταλ. tagliatelle (πληθ.) < tagliaio «κομμένος» < p. tagliare «κόβω, τέμνω» < μτγν. λατ. taliare < λατ. talea «ραβδί, πάσσαλος»], **τάλιρο** (τυ) (παλαιότ. ***τάλληρο)*** **1.** (καθημ.) μεταλλικό νόμισμα πυυ έχει αξία πέντε δραχμο')ν ΣΥΝ. πεντάδραχμο **2.** (γενικότ.) νόμισμα διαφόρων χωρών και εποχών που αντιστοιχεί σε πέντε απλές νομισματικές μονάδες 3. (λαϊκ.) ***τάλιρα*** (τα) πολλά χρήματα, μεγάλη περιουσία: ***«απόψε πον νπάρχουνε τα ~ / ρν μάγκες, θα οργώσονμε τα Φά?-η-*** ρα...» (λαϊκ. τραγ.). Κπίσης (λαϊκ.) **τάλαρο.** — (υποκ.) **ταλιράκι** (το).

ΣΧΟΛΙΟ λ. αντιδάνειο, ***δολάριο, κύριος.***

{ΕΤΥΜ. < ιταλ. tallero < γερμ. T(h)aler, πυυ απυσπάστηκε από το τόπων. Joachimsthaler, περιοχή τής οποίας ο άργυρος χρησιμοποιήθηκε για την κατασκευή νομισμάτων από το 1518. Τυ πρώτο νόμισμα που κόπηκε εκεί. είχε την ονυμασία Sankt Joachimsthaler Guldengroschen «αργυρό νόμισμα τής κοιλάδας τού Αγίου Ιωακείμ». Βλ. κ. ***δολάριο\.*** **ταλκ** (το) {άκλ.} **1.** αντιαλλεργική και αντισηπτική σκόνη με μονωτικές και απορροφητικές ιδιότητες, πυυ χρησιμοποιείται για επάλειψη ερεθισμών και γενικά ευαίσθητων σημείων τυύ δέρματος **2.** ΕΕΩΛ. πυ- ριτικό υρυκτό, πολύ διαδεδομένο στη φύση, με σαπωνώδη ή λιπαρή υφή και εξαιρετικά μικρή σκληρότητα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. talc < ισπ. talque < αραβ. talql. **τάλληρο** (το) ► τάλιρο

Τάλλιν (το) {άκλ.} η πρωτεύουσα τής ΗσΟονίας.

|ΕΤΥΜ. < εσθ. Tallinn < παλαιότ. εσθ. Tanlinn «δανικό υχυρό» < dan «δανικός» (σύγχρ. εσθ. taani) + linn «οχυρό», αφού η πόλη ιδρύθηκε από τον Δανό βασιλιά Βάλντεμαρ Η' το Ι2ϊ9|.

Ταλμούδ (το) {άκλ.} |1844] συλλογή γραπτών των ραββίνων τού Μεσαίωνα. στην οπυία ερμηνεύεται και σχολιάζεται λεπτομερώς ο εβραϊκός πολιτικός και θρησκευτικός νόμος· περιλαμβάνει το ***Μισνά*** (κείμενο) και τη ***1'κεμαρά (σχολ***ιολόγιο). **—ταλμουδιστής** (ο) 11876], **ταλμουδικός,** -ή. -ό 11895J.

Ιετυμ. < μτγν. εβρ. lalmiidh «οδηγία, διδασκαλία» < εβρ. lamadh «διδάσκω. οδηγώ»].

Τ.Α.Λ.Σ. (το) Ταμείο Αρωγής Λιμενικού Σώματος, **τάμα** (το) {τάμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. η υπόσχεση πιστού στον Θεό ή σε άλλο άγιο πρόσωπο να του αφιερώσει κάτι ή να κάνει κάτι εν εί- δει αφιερώσεως. ως ανταπόδοση για την πραγματοποίηση επιθυμίας: το ***'χω κάνει*** ~ να ***πηγαίνω κάθε Δεκαπενταύγονστο στην Τήνο*** **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε κάνει ή αφιερώνει κανείς στον Θεό ή σε άγιο, πραγματοποιώντας την παραπάνω υπόσχεση: ***η εικόνα ήταν γεμάτη χρνσά και ασημένια*** - ΣΥΝ. αφιέρωμα, ανάθημα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. **< *τάγμα*** (στη μτγν. σημ. «εκπλήρωση ευχής»: ***ευχήν κα- ?.εΐ τήν νπόσχεσιν, ό πολλοί τάγμα προσαγορεύονσι,*** θεόδοτ.) **<** αρχ. ***τάσσω*** (βλ. κ. ***τάζω)\.*** **ταμάμ** επίρρ. (λαϊκ.) **1.** για κάτι που γίνεται ακριβώς στην ώρα που έπρεπε: ***ήρθε ~ πάνω πον είχαμε αρχίσει να μαλώνουμε, για να μας χο)ρίσει*** **2.** ακριβώς, ταιριαστά: ***- σον πάει το παλτό τής μαμάς*** σου. [ι-ΤΥΜ. < τουρκ. tarnamj. **ταμάχι** (το) [ταμαχιυύ | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η απληστία, η πλεονεξία· ΦΡ. (παροιμ.) ***το πολύ ταμάχι χαλάει το στομάχι*** για να δηλωθούν νι βλαβερές συνέπειες τής απληστίας. **— ταμακιάρης** (ο).

[ΕΤΥΜ. < τυρκ. tamahl. **ταμαχιάζω** ρ. αμετβ. {εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.) γίνομαι πλεονέκτης. **ταμαχιάρης** (υ) {ταμαχιάρηδες} (λαϊκ.) άπληστος, πλεονέκτης. **ταμειακός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με το ταμείο (βλ.λ.): ***~ διαχείριση*** (β) *ταμειακή μηχανή* ειδική μηχανή πυυ κατα

γράφει τις συναλλαγές μεταξύ εμπόρου και πελατών, αθροίζει τα σχετικά ποσά και εκδίδει τη σχετική απόδειξη 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με την οικονομική διαχείριση: *~ πλεόνασμα > έλλειμμα* **|| ~** *ανάγκες* **||** *τα* **~** *διαθέσιμα των ασφαλιστικών φορέων.* **- τα- μειακ-ά /-ώς** επίρρ.

ταμείο (το) **1.** (αρχικά) το κιβώτιο ή κάθε άλλη κατασκευή όπου φυλάσσονται χρήματα, τίτλοι ή άλλα αντικείμενα αξίας· (συνεκδ.) 2. το γραφείο ή ο χώρος, στον οποίο γίνονται εισπράξεις και πληρωμές ή πωλούνται εισιτήρια: *το υποκατάστημα τής τράπεζας στην περιοχή μου έχει μόνο δύο ~ και οι συνα?.λασσόμενοι δεν εξυπηρετούνται γρήγορα* [[*περάστε να πληρο')σετε στο ~ και μετά ελάτε εδώ για παραλαβή* || *~ θεάτρου / κινηματογράφου* ΦΡ. (μτφ.) ***σπάω ταμεία*** (για κινηματογραφικό ή θεατρικό έργο) έχω τεράστια εισπρακτική επιτυχία: *αυτή η ταινία έχει σπάσει τα ταμεία στην Αμερική* 3. η οικονομική διαχείριση, ο απολογισμός εισπράξεων και πληρωμών, δηλ. εσόδων και εξόδων επίσης, η οικονομική κατάσταση: *του ανέθεσαν να κρατάει το ~ τής επιχείρησης* || *υπόλοιπο / πλεόνασμα / έλλειμμα / συμφωνία ταμείου* || *η κυβέρνηση δεν μπορεί να κάνει παροχές με άδεια ~*· ΦΡ. (α) ***κλείνω τσμεί***ο κάνω απολογισμό των εσόδων και των εξόδων (β) κάνω ***ταμείο*** (ΐ) δουλεύω ως ταμίας: *φώναξε τον Γιάννη να κάνει ταμείο όσο λείπω* (ii) κάνω απολογισμό των πράξεών μου: *στο τέλος τής ζωής του κάνει κανείς ταμείο.* π *κέρδισε και τι έχασε, τι έκανε και τι δεν έκανε* (γ) ***το ταμείο(ν) είναι μείον*** για να δηλώσουμε ότι δεν υπάρχουν χρήματα ή ότι χρωστάμε χρήματα 4. η συνολική είσπραξη καταστήματος, επιχείρησης, οργανισμού κ.λπ. ή το υπάρχον απόθεμα σε μετρητά: *το ~ τού σο/.λόγου μας χρειάζεται ενί- σχυση* || ο *υπάλληλος το 'σκάσε με το ~ τής λέσχης*· ΦΡ. ***βάζω χέρι στο ταμείο*** κάνω κατάχρηση · 5. υπηρεσία ή οργανισμός που έχει ως έργο να διενεργεί εισπράξεις και πληρωμές: (με κεφ.) *Δημόσιο ~* (η υπηρεσία που είναι αρμόδια για την είσπραξη των δημοσίων εσόδων και για την πληρωμή των δημοσίων εξόδων) 6. ο δημόσιος οργανισμός που ασχολείται με την κοινωνική ασφάλιση, παρέχει δηλ. υγειονομική περίθαλψη και σύνταξη στους εργαζομένους που υπάγονται σε αυτόν: *ασφαλιστικό ~*1| *Μετοχικό ~ Στρατού* || *~ κοινωνικών ασφαλίσεων / περιθάλ ψεως/ συντάξεων / αρωγής / προνοίας/ αλληλοβοήθειας / ανεργίας* || *κύριο / επικουρικό -* || *η εξυγίανση των ασφαλιστικών ~* 7. (α) ***Ταμείο Συνοχής*** ταμείο το υποίο παρέχει χρηματοδοτική βοήθεια για σχέδια στους τομείς τού περιβάλλοντος και των μεταφορικών υποδομών χρηματυδοτεί μόνυ τις τέσσερεις πιυ φτωχές χώρες τής Κοινότητας με στόχυ τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των οικονομιών των κρατών-μελών τής Η.Η. (β) ***(Ευρωπαϊκά) Διαρθρωτικά Τσμεία*** όργανα παρέμβασης τής Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποσκοπούν στην οικονομική και κοινωνική συνοχή στην Ε.Κ. (με τη στήριξη τής περιφερειακής ανάπτυξης, την καταπολέμηση τής ανεργίας. τον εκσυγχρονισμό τής γεωργίας κ.ά.) 8. διεθνής οργανισμός που περιλαμβάνει αριθμό κρατών-μελών και έχει συγκεκριμένο αντικείμενο δράσης: *Διεθνές Νομισματικό Ταμείο* (Λ.Ν.Τ.) || *Διεθνές Ταμείο Αγροτικής Λναπτύξεο>ς.*

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *ταμεΐ̈ον*< αρχ. *ταμιεΐ̈ον*< *ταμιεύω* < *ταμίας* (βλ.λ.)

Τάμεσης (ο) ποταμός τής Ν. Αγγλίας που διασχίζει το Λονδίνο. ΙΕΤΥΜ. < λατ. Tamesis (> αγγλ. Thames), πιθ. από κελτ. ρίζα με τη σημ. « ποταμός»!.

ταμιακός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με τον ταμία: *- επίδο- μα.*

ταμίας (ο/η) {(θηλ. ταμίου) | ταμιών} **1.** πρόσωπο που κρατά ή διευθύνει το ταμείο, πυυ διενεργεί εισπράξεις και πληρωμές 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο. συνήθ. έμμισθος υπάλληλος, πυυ ασχολείται με τη διαχείριση των οικονομικών επιχείρησης, σωματείου, ιδρύματος κ.λπ. [ητυμ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός πυυ κόβει και στη συνέχεια διανέμει, μοιράζει», (ήδη μυκ. όν. ta-mi-je-u = *Ταμιεύς)* < θ. *ταμ-*, συνεσταλμ· βαθμ. τυύ ρ. *τέμνω* (βλ.λ.), + παραγ. επίθημα *-ίας*, πβ. κ. *λοχ- ίας, νεαν-ίας.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε αρχικώς για τον Δία, τους βασιλείς. καθώς και για αξιωματούχους πυυ διένεμαν την τροφή, ενώ η χρήση της με τη σημ. τού θησαυροφύλακα, τού οικονόμου είναι ήδη αρ/ζ·Ι·

ταμίευμα ίτο) |αρχ.] |ταμιεύμ-ατος | -ατα, -άτων} το προϊόν τής αποταμίευσης.

ταμίευση (η) -> αποταμίευση

ταμιευτήρας (ο) τεχνολ. μεγάλη δεξαμενή συγκέντρωσης υδάτων που δημιουργείται κυρίως με κατασκευή Φράγματος σε επιλεγμένο σημείο λεκάνης συρροής υδάτων και χρησιμοποιείται για την τροφοδότηση υδρευτικών δικτύων, υδροηλεκτρικών σταθμών ή/και αρδευτικών δικτύων: *μειώθηκαν τα αποθέματα νερού* στους *~ τής Ε.ΥΔ.Α.Π.*

[ετυμ. < αρχ. *ταμιεύω* + παραγ. επίθημα *-τήρας.* απόδ. τού γαλλ. reservoir).

ταμιευτήριο (το) {ταμιευτηρί-ου | -ων} ιδιαίτερο τμήμα τραπεζικυύ ιδρύματος ή αυτοτελής χρηματοοικονομικός οργανισμός, πυυ συγκεντρώνει καταθέσεις και τις αξιυποιεί σε επενδύσεις, δάνεια ή άλλες δραστηριότητες, καταβάλλοντας τόκους ή μερίσματα στυυς αποταμιευτές: *ταχυδρομικό -* || *λογαριασμός ταμιευτηρίου*· ΦΡ. ***κατάθεση ταμιευτηρίου*** μορφή καταθέσεως πυυ παρέχει στους ενδιαφερομένους τη δυνατότητα καταθέσεως και αναλήψεως χρημάτων χωρίς χρονική προειδοποίηση και χωρίς περιορισμούς.

[F.ΤΥΜ. < μτγν. *ταμιευτήριον*< *ταμιεύω* + παραγ. επίθημα *-τήριον*, πβ. κ. *έκπαιδευ-τήριυν*\. **ταμιευτικός,** -ή, -ό ► αποταμιευτικός

ταμιεύω ρ. -* αποταμιεύω

ταμπά (το) {άκλ.} **1.** το καφέ χρώμα, αυτό που πλησιάζει στο χρώμα των απυξηραμμένων φύλλων τυύ καπνού 2. (ως επίθ.) αυτός που έχει τυ παραπάνω χρώμα: *παπούτσια / τσάντα ~.*

|ΐ£ΐ ΥΜ. < γαλλ. tabac «καπνός - απόχρωση τού καφέ»], **ταμπάκης** (ο) {ταμπάκηδες} (λαϊκ.) ο τεχνίτης που κατεργάζεται τα δέρματα ΣΥΝ. (λόγ.) βυρσοδέψης.

[ΙΠΥΜ. < τουρκ. labak}. **ταμπακιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** θήκη για την τοποθέτηση και φύλαξη τού καπνού ή των τσιγάρων ΣΥΝ. καπνοθήκη, τσιγαροθήκη 2. (μτφ.) τυ κύριο περιεχόμενο, η ουσία ζητήματος: *«ενώ το ζητούμενο ήταν η εκλογή προέδρου, αρκέστηκε να μιλήσει μόνο για τα εξωτερικά θέματα και να μην πει λέξη για την ~»*(εφημ.).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. tabacchiera < tabacco «καπνός» (βλ. κ. *ταμπάκος)}.* **ταμπάκικο** (το) (λαϊκ.) το εργαστήριο στο οποίο γίνεται κατεργασία δερμάτων ΣΥΝ. (λόγ.) βυρσοδεψείο, **ταμπακοθήκη** (η) [1856] {δύσχρ. ταμπακοθηκών} η θήκη για την τοποθέτηση ταμπάκου (βλ.λ.) συν. καπνοθήκη, ταμπακιέρα. **ταμπάκος** (ο) **[** 18971 **1.** σκόνη που παρασκευάζεται από αποξηραμ- μένα φύλλα καπνού και εισπνέεται από τη μύτη 2. λεπτοκομμένος καπνός πυυ αποτελεί το συστατικό των χειροποίητων τσιγάρων, τα οποία φτειάχνονται με συστροφή φύλλων τσιγαρόχαρτου. Επίσης **ταμπάκο** (τυ). σχολιο λ. *κύριος.*

(LTYM. < ισπ. tabaco. φύλλα φυτού, τα οποία τύλιγαν και κάπνιζαν οι Ινδιάνοι των Ανπλλών την εποχή τού Κολόμβου, ινδιάν. αρχής], **ταμπάσκο** (το) {άκλ.} **1.** ΒΟΤ. ποικιλία πιπεριάς τής αμερικανικής ηπείρου 2. (συνεκδ.) η καυτερή σάλτσα που παρασκευάζεται από την παραπάνω πιπεριά.

}F.TYM. < ισπ. Tabasco, εμπορική ονομασία προϊόντος), **ταμπέλα** (η) {ταμπελών} **1.** (καθημ.) ξύλινη, πλαστική, μεταλλική κ.λπ. πλάκα, πυυ φέρει επιγραφή (συνήθ. την επωνυμία επιχείρησης, υργάνωσης κ.λπ.) και τοποθετείται σε τοίχο ή πόρτα: *Δεν β?·.έπεις τι γράφει η Είναι γυμναστήριο!* ΣΥΝ. πινακίδα 2. (μτφ.-κακόσ.) υ χαρακτηρισμός πυυ κατατάσσει κάποιον σε συγκεκριμένο ιδεολογικό ή ειδικότ. πολιτικό χώρο: *έχει την ~ τού δεξιού / τού αριστερού / τού φι- λοκυβερνητικου* [j *βάζω / κολλάω σε κάποιον* - συν. ετικέτα. — (υποκ.) **ταμπελίτσα** (η).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. labella < λατ. labella, υποκ. τυύ labula «ξύλινη πλάκα, πίνακας», τεχν. όρ., αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο], **ταμπεραμέντο** κ. **ταπεραμέντο** κ. **τεμπεραμέντο** (το) {χωρ. πληθ.} η ιδιοσυγκρασία (κάπυιυυ), ο τρόπος με τον οπυίο εκδηλώνει τις σκέψεις, τα συναισθήματά του: *η εκδηλωτικότητα είναι χαρακτηριστικό τού μεσογειακού ~* |[*είναι γυναίκα με φλογερό / εκρηκτικό ί καλλιτεχνικό*

[LiT ΥΜ. Μεταφυρά τού γαλλ. temperament < λατ. tempera-mentum «κράση, ευεξία (σώματος)» < p. temperere «αναμειγνύω, συνθέτω» (< tempus «χρόνος, καιρός»)], **ταμπλαδωτός,** -ή. -ό αυτός πυυ φτειάχνεται ή αποτελείται από τα- μπλά (βλ. λ. *ταμπλάς*[1]*): - παραθυρόφυλλα / πόρτες.* **ταμπλας**[1] κ. **ταβλάς** (ο) {ταμπλάδες} (λαϊκ.) **1.** μεγάλος ξύλινος δίσκος: *ζωγραφιστός ~* || οι *κουλλυυρτζήδες τοποθετούν τα κουλλούρια τους σε φορητούς ταμπ/λδες* 2. (συνήθ. σε έπιπλο) λεπτή σανίδα που τοποθετείται για διακόσμηση ή για κάλυψη κενού σε πλαίσιυ.

[f.tym. Αντιδάν.. < τυρκ. tabla < μεσν. *τάβλα* < λατ. tabula]. **ταμπλάς**[2] κ. **νταμπλάς** (ο) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η αποπληξία· κυρ. στη φρ. ***μου ᾽ρχεται ταμπλάς*** (i) με πιάνει αποπληξία (ii) (μτφ.) αισθάνομαι έντυνα δυσάρεστη έκπληξη: *όταν άκυυσε τα μαντάτα, του ήρθε ταμπ/^άς.*

JETYM. < τουρκ. dainla > **νταμ/.άς* > *νταμπλάς,* με ανάπτυξη ηχηρού b για φωνητικούς λόγους και από την αιτ. *τον νταμπλά* με εσφαλμ. χωρισμό και επίδρ. τού *ταμπ/.άς*[1]\. **ταμπλέτα** (η) {ταμπλετών} **1.** χάπι σε σχήμα πεπλατυσμένου δισκίου: *~ για τον πονόλαιμο* 2. εντομοαπωθητικό σε σχήμα πεπλατυσμένου δισκίου, τυ υποίο τοποθετείται σε ηλεκτρική συσκευή.

|εγυμ. < γαλλ. tablette. υπυκ. τού table «τραπέζι» (βλ. λ. *τάβλα)].* **ταμπλ-ντότ** κ. **ταμπλ-ντ' ότ** (το) {άκλ.} προκαθορισμένο μενού που σερβίρεται σε όλους τυυς πελάτες χωρίς τη δυνατότητα επιλογής (συνήθ. σε συνεστιάσεις, επίσημα γεύματα κ.λπ.): *την παραμονή τής Πρωτοχρονιάς το κατάστημα έχει ~* αν γ. αλα-κάρτ.

[F.TYM. < γαλλ. table d'hote «κοινό τραπέζι (σε εστιατόριο, ξενώνα) για πολλά πρόσωπα, τα οποία τρώνε από ένα μενού» < table «τραπέζι», hotc «αμφιτρύων. φιλοξενών» (στην παλαιά σημ. «εστιάτορας, ξενοδόχος»)].

ταμπλό (το) (παλαιότ. *ταμπλώ)* (άκλ.} **1.** ειδικός ξύλινος, πλαστικός κ.λπ. πίνακας, πάνω στον οποίο αναρτώνται ανακοινώσεις, διαφημίσεις κ.ά. 2. ο επίπεδος χώρος, στον οποίο είναι εγκατεστημένα διάφορα όργανα και μετρητές: το *~ τού αυτοκινήτου* 3. (στην καλαθοσφαίριση) το γυάλινο, τετράγωνο τμήμα μπασκέτας, στο οποίο προσαρμόζεται το καλάθι: *η μπάλα χτύπησε στο πριν καταλήξει στο κα?^άθι* 4. καλ. Ι ι-:χν. ***ταμπλό-βιβάν*** η εικόνα που σχηματίζουν πάνω σε σκηνή θεάτρου άτομα, τα οποία στέκουν σε διάφορες στάσεις · ΦΡ. ***παίζω σε δύο / διπλό τσμπλό*** βλ. λ. *παίζω.*

[ΗΤΥΜ. < γαλλ. tableau < table «τραπέζι» < λατ. tabula (βλ. λ. *τάβλα)].*

ταμπλόιντ (το) {άκλ.} εφημερίδα μικρού σχήματος.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. tabloid < tabl(et) «πλάκα, σημειωματάριο» (βλ. λ. *ταμπλέτα)* + λεξικό επίθημα -oid (< *-οειδής)*\. **ταμπόν** (το) {άκλ.} **1.** (παλαιότ.) εργαλείο από ξύλο ή μέταλλυ. εφοδιασμένο με απορροφητικό χαρτί, πυυ χρησίμευε για το στέγνωμα τής νωπής μελάνης των χειρογράφων 2. αβαθές μεταλλικό κυυτί, πυυ περιέχει χοντρό ύφασμα διαποτισμένυ με μελάνι, πάνω στο οποίο πιέζεται η σφραγίδα πριν χρησιμοποιηθεί · 3. μικρός κύλινδρος από βαμβάκι και άλλα απορροφητικά υλικά, πυυ τοποθετείται στον κόλπο τής γυναίκας κατά τη διάρκεια τής εμμηνόρροιας.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. tampon < παλαιότ. tapon < φρανκον. tappon «κλείνω τρύπα, βουλλώνω»]. **ταμπονάρω** ρ. μετβ. [ταμπονάρισ-ω. -τηκα, -μένος} **1.** πιέζω ελαφρά κατ' επανάληψη απορροφητικό υλικό (χαρτί, πετσέτα, βαμβάκι κ.λπ.) πάνω σε υγρή επιφάνεια (π.χ. βρεγμένο δέρμα) για να απομακρυνθεί η υγρασία 2. στεγνώνω μελάνι ή χρώμα ακουμπώντας επάνω απορροφητικό χαρτί 3. χρησιμοποιώ γάζα ή βαμβάκι για να σταματήσω αιμορραγία, ή να καθαρίσω τραύμα.. – **ταμπονάρισμα** (το), **ταμπού** (το) |άκλ.) 1. (σε πρωτόγονους πολιτισμούς) πρόσωπο ή πράγμα που απαγορεύεται να πλησιάσει, να αγγίξει, να κατονομάσει ή να χρησιμοποιήσει κανείς, επειδή θεωρείται ιερό ή μιαρό: *για τους ιθαγενείς αυτός ο χώρος* είναι ~ *και δεν* επιτρέπεται σε *κανέναν* να τον *παραβιάσει* 2. οτιδήποτε απαγορευμένο, κυρ. οτιδήποτε αντιμετωπίζεται από την κοινωνία ως μη υπάρχον. για λόγους ηθικής, κοινωνικών προκαταλήψεων: «*Ως τη δεκαετία τού '60 το σεξ παρέμενε ένα από τα μεγαλύτερα κανείς δεν μιλούσε δημόσια για "αυτό" - τουλάχιστον όχι μπροστά στην κάμερα*» (εφημ.) 3. (συνεκδ.) κάθε περιορισμός που επιβάλλει η κοινωνική ηθική, κάθε κοινωνική προκατάληψη: *είναι απελευθερωμένο άτομο, χωρίς* ~.

[ετυμ. < αγγλ. taboo, από γλώσσα τής Πολυνησίας, λ.χ. τόνγκα tapu ή φίτζι tabu «απαγορευμένος»], tabula rasa (η) (προφέρεται *τάμπυυλα ράζα)* {άκλ.} ελλην. *άγραφος χάρτης, άγραφο χαρτί. άγραφη πινακίδα·* ο νους θεωρούμενος ως κάτι άγραφο, κενό, πριν «γεμίσει» με εντυπώσεις, γνώσεις, εμπειρίες: *σύμφωνα με τον Τζων Λοκ, ο άνθρωπος ;γεννιέται ~ και με τη μαθησιακή εμπειρία αποκτά τις γνωστικές δομές.*

[ΕΤΥΜ. < λατ. labula rasa «απυξεσμένος πίνακας, άγραφη πλάκα (η οποία έχει λειανθεί)» < tabula «ξύλινη πλάκα, πίνακας» + rasa. θηλ. τής μτχ. rasus τού ρ. radere «αποξέω, λειαίνω»], ταμπουλέ (το) {άκλ.} 1. λεπτοκομμένο σκληρό σιτάρι 2. σαλάτα που παρασκευάζεται από λεπτοκομμένο σκληρό σιτάρι, ντομάτα, κρεμμύδι και μαϊντανό, ιδιαίτερα διαδεδομένη στον αραβικό κόσμο. fΕΤΥΜ. < γαλλ. taboule < αραβ. tabbdla «μείγμα»), ταμπουράς (ο) (ταμπουράδεςΐ μουσ. έγχορδο λαϊκό μουσικό όργανο με βαθύ αχλαδόσχημο ηχείο, πυλύ μακρύ βραχίονα και δύο, τρία ή τέσσερα ζεύγη χυρδών: *παίζω / βαράω τυν* ~

[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < τουρκ. tambura < αραβ. tambCir «λαούτο», αβεβ. ετύμου, ίσως < περσ. danbiirah ή, κατ' άλλη άποψη, < μτγν. *πανδοῦρα* «τρίχορδυ λαούτο»], ταμπούρι (το) {ταμπουρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) θέση ισχυρά οχυρωμένη, αμυντικό προπέτασμα συν. προμαχώνας, οχυρό, τάπια.

[ΕΤΥΜ. όψιμο μεσν. < τουρκ. tabur «τάγμα»], ταμπουρίνο (το) ΜΟΥΣ. είδος τυμπάνου που παίζεται με μια μπαγκέτα ΣΥΝ. ντέφι.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. tamburino, υποκ. τού tamburo, αρχική σημ. «ταμπούρλο», < αραβ. tanburj. ταμπούρλο (το) ΜΟΥΣ. μικρό τύμπανο ορχήστρας ή στρατιωτικό ΣΥΝ. νταούλι.

[ετυμ. < ιταλ. tamburlo < tamburo (βλ. λ. *ταμπούρο)}.* ταμπούρο (το) 1. το ταμπούρλο (βλ.λ.) · 2. μηχαν. μέρος συστήματος φρένων σε αυτοκίνητο, κυλινδρικό εξάρτημα προσαρμοσμένο στον άξονα των τροχών, το οποίο πιέζουν δύο σιαγόνες, όταν ο οδηγός πατά φρένο, ώστε να ακινητοποιηθεί ο άξονας.

[ετυμ. < γαλλ. tambour < ισπ. tambor < αραβ. tambur (βλ. λ. *ταμπουράς)].* ταμπουρώνω ρ. μετβ. {ταμπούρω-σα. -θηκα, -μένος! (λαϊκ.) 1. οχυρώνω 2. (συνήθ. τυ μεσοπαθ. *ταμπουρώνομαι)* προφυλάσσομαι πίσω από αμυντικό προπέτασμα, οχυρώνομαι: οι *στρατιώτες ταμπουρώΟη- καν στα χαρακώματα* || (μτφ.) *ταμπουρώνεται πίσω από την ασυλία που του εξασφαλίζει η βου/.ευτική του ιδιότητα.* ταμ-τάμ (το) {άκλ.(1. ξύλινο αφρικανικό τύμπανο (βλ.λ.), που χρησιμοποιείται για τη συνοδία τού χορού ή για τη μετάδοση μηνυμάτων

(συνεκδ.) παρατεταμένη κρούση τού τυμπάνου αυτού για αναγγελία ορισμένων γεγονότων.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. tam-tam < χίντι tamtam |.

ταμώ ρ. (να/θα)τέμνω

Τανάγρα (η) αρχαία πόλη τής Βοιωτίας, γνωστή για τα περίφημα πήλινα ειδώλια κορών που βρέθηκαν στους τάφους της. —**Ταναγραίος** (ο), **Ταναγραία** (η), **ταναγραίος,** -α, -ο [αρχ.|.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Ίάναγρα,* από το όνομα τής κόρης τού Ασωπού ή τού Αιόλου, η οποία, σύμφωνα με τη μυθολογία, ήταν σύζυγος τού Πυι- μάνδρου, υικιστού τής πόλεως|.

Ταναγραία (η) 1. η κάτοικος τής Τανάγρας 2. αρχαιολ. καθένα από τα έξοχης τέχνης αρχαία πήλινα ειδώλια κορών, που ανακαλύφθηκαν αρχικά σε τάφους τής Τανάγρας, τανάλια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. εργαλείο με δύο σκέλη που απολήγουν σε δύο σιαγόνες, οι οποίες ανοιγοκλείνουν χρησιμοποιείται για την εξαγωγή αντικειμένων (λ.χ. καρφιών από τοίχο ή έπιπλο), την κοπή συρμάτων κ.λπ.: *τον έσφιγγε με τα χέρια του σαν* ~ 2. οδοντιατρικό εργαλείο με δύο σκέλη, που χρησιμοποιείται για την εξαγωγή δο- ντιών συν. οδοντάγρα.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. tanaglia < προβηγκ. lenalha (γαλλ. tenaille) < μτγν. λατ. tenacula, πληθ. τυύ tenaculum, υποκ. τού λατ. tenax, -acis «ισχυρός. στερεός»|.

ταναπαλιν επίρρ. (λόγ.) κατ' αντίθετη φορά, αντίστροφα: *η πολιτική κρίση οδηγεί σε κρίση αξιών και* ~.

[πτυμ. < αρχ. φρ. *τό άνάπα/αν* (με κράση) < *ανά* + *πάλιν].* τόνγκα (το) {άκλ.} εσώρουχο ή μαγιό με αποκαλυπτικό κόψιμο στους γοφούς.

ΙΕΤΥΜ. < πορτ. tanga, λ. τής γλώσσας Τούπι].

Τανγκανίκα (η) λίμνη τής Α. Αφρικής μεταξύ τής Τανζανίας και τυύ Κονγκό.

[ΚΤΥΜ. Βλ. λ. *Τανζανία],* **τανγκό** (προφέρεται κ. *τάνγκυ)* (το) [άκλ.} **1.** λαϊκός αστικός χορός τής Αργεντινής, που γνώρισε παγκόσμια διάδοση μετά το 1907· χυρεύεται από ζευγάρια, με τυποποιημένα, περπατητά βήματα και στυλιζαρισμένες φιγούρες 2. μουσική που χορεύεται σε τανγκό· γράφεται σε απλό διμερές μέτρο με παρεστιγμένο ρυθμό (από τον ισπανικό χορό *χα- μπανίερα).* στη βάση τυυ οποίου προσμιγνύυνται στοιχεία από διάφορες μουσικές παραδόσεις, και εκτελείται με ιδιότυπο πάθος, fΓ.ΤΥΜ. < ισπ. tango, αγν. ετύμυυ].

Τανζανία (η) (αγγλ. United Kepublic of Tanzania, σουαχίλι Jamhuriya Muungano wa Tanzania = Ηνωμένη Δημοκρατία τής Τανζανίας) κράτος τής Α. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Ντοντόμα, επίσημες γλώσσες την Αγγλική και τη Σουαχίλι και νόμισμα τυ σελίνι Τανζανίας. - **Τανζανός** (ο), **Τανζανή** (η), **τανζανικός,** -ή, -ύ.

|ΕΤΥΜ. < σουαχίλι Tanzania, από συμφυρμό των τόπων. Tanganyika και Zanzibar, εφόσον η χώρα σχηματίστηκε το J964 από την ένωση τής Τανγκανίκας με τη νησιωτική Ζανζιβάρη. Το όνομα Tanganyika προέρχεται από τυ p. kou-tanganyika «ενώνω» (σουαχίλι), με την έννοια ότι στη λίμνη Τανγκανίκα συγκεντρώνονται μεγάλες ποσότητες νερών. Αλλοι, ωστόσο, παράγουν το όνομα από τις λ. tonga «νησί» και hika «επίπεδος» (σουαχίλι). Η ονομασία Zanzibar ανάγεται σε Zcn^i «ονομασία τοπικής φυλής» 4- αραβ. barr «ακτή, παραλία»], **τανιέμαι** ρ. ♦ τανύω

τανίνη (η) {τανινών} ομάδα αρωματικών ενώσεων που απαντυύν στη φύση και χρησιμοποιούνται στη βυρσοδεψία, τη βαφή υφασμάτων ή την ποτοποιία.

Ιϋ ι ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. tanin < tan «κατεργασμένο δέρμα», κελτ. αρχής. πβ. βρετον. tann. κορνυυαλ. glas-tannen «δρυς»], **τάνκερ** (τυ) [άκλ.} ελλην. *δεξαμενόπλοιο'*μεγάλο πλοίο πυυ χρησιμυ- πυιείται για τη μεταφορά πετρελαίου. σχολιο λ. *ρεπόρτερ.*

[ΕΤΥ.Μ.. < αγγλ. tanker < tank «μεγάλο δοχείο, ντεπόζιτο - άρμα μάχης» (βλ. λ. *τανκ)].*

τανκ(ς) (το) {άκλ.} ΣΤΡΑΤ. στρατιωτικό θωρακισμένο όχημα με ερπύστριες και χοντρά, ατσάλινα τοιχώματα, εξοπλισμένο με πυροβόλο όπλο σε περιστρεφόμενο πυργίσκο· άρμα μάχης.

[ετυμ. < αγγλ. tank < πορτ. tanque, που αποσπάστηκε από τη λ. estanque «γούρνα. λάκκος» < ρ. estancar «ανακόπτω υδάτινο ρεύμα». Κατ' άλλη άποψη, ωστόσο, η οποία φαίνεται ομαλότερη ετυμολογι- κώς. τυ αγγλ. tank προέρχεται απευθείας από τη γλώσσα Γκυυτζαρά* τι (Ινδία) και τη λ. tankh «λίμνη, δοχείο». Η λ. χρησιμοποιήθηκε στην Αγγλία από το 1915 ως συνθηματική ονομασία τού άρματος μάχης κατά την κατασκευή του|.

Τ.Α.Ν.Π.Υ. (το) Ταμείο Ασφαλίσεως ιΝαυτικών Πρακτόρων και Υπαλλήλων.

ταντάλιο (το) [1812] {τανταλίου | χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Ta) με αργυρόλευκο χρώμα και μεγάλη πυκνότητα, το οποίο έχει ευρεία βιομηχανική χρήση (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ). [είμ. Αντιδάν.. < νεολατ. tantalum < αρχ. *Τάνταλος* (βλ.λ.). λόγω τής ανικανότητας τού στυιχείου να απορροφήσει οξέαι.

Τάνταλος (υ)]-ου κ. -άλου} μυθολ. βασιλιάς τής Φρυγίας, γνωστός για την τιμωρία πυυ του επέβαλαν οι θεοί, να ζει σε έναν λάκκο με νερό που του έφθανε μέχρι τον λαιμό, κάτω από κλαδιά με καρπούς, χωρίς όμως να μπορεί να πιει όταν διψά ούτε να φάει όταν πεινά, επειδή και το νερό και οι καρποί απομακρύνονταν, όταν προσπαθούσε να τους φθάσει· ΦΡ. (μτφ.) *το μαρτύριο τού Ταντάλου* το να μη μπορεί να απολαύσει κανείς αγαθά πυυ βρίσκυνται κοντά του, που του είναι πρυσιτά (π.χ. να βλέπει άλλους να τρώνε νόστιμα φαγητά και ο ίδιος να μη μπορεί. επειδή κάνει δίαιτα).

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν.. αβεβ. ετύμου. ίσως < **Τάλ-τα/^ος* (με προληπτική ανομυίωση τού *-λ-)* < θ. *ταλ-* (με εκφραστ. διπλασιασμό), άλλος τ. τής ρ. *ταλα-.* για την οπυία βλ. λ. *τάλας.* Εφόσον η Ι.Κ. ρίζα **telU-* έχει τη σημ. «σηκώνω, ζυγίζω», φαίνεται ότι τυ ανθρωπωνύμιυ θα αναφερόταν σε αυτόν πυυ σηκώνει, που μεταφέρει (πβ. κ. *Άτλας),* ενώ. σύμφωνα με άλλη άποψη, η λ. προέρχεται από τον υπερθ. *ταλάντατυς* (τού επιθ. *τάλας).* Ορισμένοι μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι πρόκειται για δάνειο], **τανύω** ρ. μετβ. [τάνυ-σα, -ομαι (καθημ. -έμαι). -στηκα} **1.** τεντώνω διάπλατα 2. (μεσοπαθ. *τανύομσι* κ. *τανυέμσϊ)* (α) τεντώνω τα μέλη τού σώματός μου συν. τεντώνομαι, ανακλαδίζομαι (β) (λαϊκ.) σφίγγομαι κατά τον τοκετό ή κατά την αφόδευση. Ηπίσης **τανύζω. – τά- νυση** (η) [αρχ.] κ. **τάνυσμα** (το) κ. **τανυαμός** (ο) [μτγν.]. **τανυτό** (το).

|ΚΓΥΜ. αρχ., υστερογενής σχηματισμός από το ομηρικό ρ. *τάνυ-μαι* (κατά τα θεματικά φωνηεντόληκτα σε *-ύω,* πβ. κ. *λύω),* με 0. *τανυ-.* το οποίο ανάγεται σε αμάρτυρο επίθ. **τανύς* «στενός, λεπτός, στενόμακρος» < **ταν-* < **tn-,* συνεσταλμ. βαθμ. τυύ Ι.Κ. **ten-* (βλ. λ. τείνω). Η λ. συνδ. επίσης με σανσκρ. tami- «λεπτός, ψιλός, ισχνός», λατ. tenuis «λεπτός, ισχνός», αρχ. γερμ. dunni (> γερμ. diinn «λεπτός»), αρχ. σλαβ. tiniiku (> ρωσ. tonkij) κ.ά.|. **ταξείδι** (το) ταξίδι

τάξη (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} **1.** η οργάνωση των πραγμάτων κατά τρόπο αρμονικό και με πνεύμα μεθοδικότητας: *στυ γραφείο μυυ επικρατεί πάντα απόλυτη - || αν δεν έχεις - στη δου/.ειά σου, δεν πρόκειται να κάνεις τίποτε || βάζω μια ~ στο δωμάτιό μυυ / στη ζωή μου* λν **γ.** αταξία· φρ. *βάζω σε τάξη* τακτοποιώ, βάζω σε σωστή σειρά: ~ το *δωμάτιό μου* [| *προσπαθώ να βάλω σε ~ τις σκέψεις μου* 2. κατάταξη οργανωμένη κατά ορισμένη σειρά ή κατά συγκεκριμένο τρόπο και σύμφωνα με ορισμένες αρχές έτσι. ώστε κάθε στοιχείο να κατέχει τη θέση πυυ του αρμόζει· κανονική σειρά: *χρονολογική ~ || με τον διυρι-*

σμό του παραβιάζεται η ~ διαδοχής ΣΥΝ. διάταξη, τοποθέτηση ΑΝΤ. αταξία· φρ. (λόγ.) *πρώτος τη τάξει (πρώτος τή τάξει)* ο σημαντικότερος σε ιεραρχία: ο - *υπουργός* 3. ύψος (ποσού), κατηγορία· κυρ. στη ΦΡ. *τής* τάξεως (+γεν.): *οι δαπάνες ανέρχονται σε ποσό τής τάξεως των 50.000.000-* ΦΡ. *πρώτης τάξεως* (ως χαρακτηρισμός) σπουδαίος, εκλεκτός: είναι - *ζωγράφος* || *μεγά/^,ωσε ένα ~ παιδί* || *μια ~ ευκαιρία* ΙΙ *ένα ~ γεύμα* 4. (γενικότ.) η κατάσταση, οι συνθήκες που επικρατούν, τα καθιερωμένο σύστημα ή πολίτευμα: είναι *πολύ δύσκολο να ανα- τραπεί η - των πραγμάτων* || *καθεστηκυία* ~ (η δεδομένη κατάσταση, το κυρίαρχο καθεστώς)· φρ. *Νέα Τάξη (πραγμάτων)* η νέα κατάσταση σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως διαμορφώνεται από τις σύγχρονες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές συνθήκες (διάλυση τής Σοβιετικής Ένωσης. παγκοσμιοποίηση τής οικονομίας κ.ά.) **5.** η τήρηση των κανόνων τού ορθού και τού πρέποντος, ο σεβασμός στους νόμους, στα παραδεδεγμένα: *πρέπει* να *υπακούσεις- αυτό απαιτεί η ~*· φρ. *ανακαλώ Ι επαναφέρω ατην τάξη (κάποιον)* κάνω παρατήρηση (σε κάποιον που παρεκτρέπεται), επαναφέρω (κάποιον) στα όρια που επιβάλλει η τάξη: *ο πρόεδρος τής Βουλής ανακάλεσε στην τάξη τους φωνασκούντες βου/.ευτές* 6. (συνεκδ.) η κοινωνική ηρεμία: *« ησυχία, ~ και ασφάλεια»* (σύνθημα τής δικτατορίας τής 21ης Απριλίου) || *Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως* (το υπουργείο στο οποίο υπάγεται η αστυνομία και τα άλλα σώματα ασφαλείας) || *το πρώτο μέ?.ημα των* ειρηνευτικών *δυνάμεων είναι η αποκατάσταση τής ~* || *διατήρηση / εξασφά/.ιση τής ~* ΣΥΝ. ευταξία αντ. αταξία, ανωμαλία, αναρχία 7. *τάξεις* (οι) το σύνολο τού οποίου τα μέλη συνδέονται με ιδιαίτερους δεσμούς ή κοινά χαρακτηριστικά: ο *αξιωματικός αυτός αποπέμφθη- κε από τις ~ τού στρατού* 8. (α) το σύνολο ανθρώπων που ανήκουν στην ίδια βαθμίδα ορισμένης ιεραρχίας: συναναστρέφεται *μόνο άτομα τής ~ τον* || *ανώτερη / κατώτερη / η άρχουσα ~* (βλ. λ. *άρχω*) || *κοινωνική* ~(β) το σύνολο ανθρώπων που έχουν ορισμένα βασικά κοινά χαρακτηριστικά σε σχέση με τη θέση τους στη δομή τής κοινωνίας (βαθμίδα στην κοινωνική ιεραρχία, επαγγελματική δραστηριότητα, τρόπος συμμετοχής στις παραγωγικές διαδικασίες κ.λπ.): *αστική / μεσαία / εργατική ~*· φρ. *πάλη των τάξεων* η κινητήρια δύναμη τής ιστορίας, κατά τη μαρξική θεωρία· το Κομουνιστικό Μανιφέστο (1848) ανάγει το σύνολο τής ιστορίας στην πάλη ανάμεσα σε κοινωνικές τάξεις με διαμετρικώς αντίθετα συμφέροντα 9. βιοα. συστηματική μονάδα που χρησιμοποιείται στην ταξινόμηση των ζώων και των φυτών και βρίσκεται μεταξύ ομοταξίας και οικογένειας: *η ~ των σαρκοφάγων* · 10. καθεμία από τις υποδιαιρέσεις κύκλου σπουδών, στην κατώτερη και μέση εκπαίδευση, η οποία αντιστοιχεί σε ένα σχολικό έτος: -Σε *ποια ~ πηγαίνεις; -Στην τρίτη* || *είμαι μαθητής τής πέμπτης ~* || *το γυμνάσιο έχει τρεις και το* λύκειο *άλλες τρεις* || *έμεινε στην ίδια* ~(υποχρεούται να παρακολουθήσει για άλλη μια χρονιά, τα ίδια μαθήματα)· (συνεκδ.) 11. το σύνολο των μαθητών ή σπουδαστών, που εντάσσονται στην παραπάνω υποδιαίρεση: *η πρώτη ~ δεν θα πάει εκδρομή* || *σήμερα ο δάσκαλος εξέτασε όλη την ~* 12. η αίθουσα διδασκαλίας τού σχολείου: ο *δάσκαλος μπήκε στην ~*.

[ετυμ. < αρχ. *τάξις* < *τάσσω* (βλ.λ.). Η λ. αρχικώς αποτελούσε στρατ. όρο, αναφερόμενη στη διάταξη τού στρατεύματος και στη θέση των πολεμιστών.'Ηδη αρχ. είναι οι σημ. «ευταξία, οργανωμένη διευθέτηση», καθώς επίσης «κατηγορία, βαθμίδα (αρχικώς στρατιωτών, μετά τον 3ο αι. και κληρικών). Ως πολιτ. όρ. η λ. αποδίδει το γαλλ. classe. Μεταφρ. δάνεια είναι οι φρ. *πρώτης τάξεως* (< γαλλ. dc premiere classe), *βάζω σε τάξη* (< γαλλ. mettre en ordre). *νέα τάξη πραγμάτων* (< αγγλ. new order of things), *πάλη των τάξεων* (< γαλλ. Ia lutte des classcs) κ.ά.|.

ταξί (το) {άκλ.Ι το αυτοκίνητο που μεταφέρει επιβάτες, συνήθ. μέσα σε πόλη, έναντι κομίστρου: *φωνάζω / καλώ / παίρνω / μισθώνω* - || *η πιάτσα των*

[ηί υμ. < γαλλ. taxi, συγκεκομμ. τ. τού ελληνογενούς taximfctrc (< *τάξη* + *μέτρο)[.*

ταξιανθία (η) {ταξιανθιών} βοτ. η διάταξη των ανθέων στον βλαστό τού φυτού κατά συγκεκριμένο τρόπο: *βοτρυώδης / κυματώδης* - ΣΥΝ. ανθοταξία.

[πτυμ. < *τάξη* + *-ανθία* < *άνθος].*

Ταξιάρχης (Ο) {Ταξιαρχών} **1.** προσωνυμία καθενός από τους δύο Αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ ως αρχηγών των ταγμάτων των Αγγέλων: *στις 8 Νοεμβρίου είναι των Ταξιαρχών* 2. ανδρικό όνομα

ανώτερο παράσημο· (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει τιμηθεί με το παραπάνω παράσημο.

[ετυμ. αρχ., λιγότερο συχνός τ. από τη συνώνυμη λ. *ταξίαρχος* (βλ.λ.),

τάξις + *-άρχης* < *άρχω).*

ταξιαρχία (η) {αρχ.] {ταξιαρχιών} **1.** στρατ. στρατιωτική μονάδα που διοικείται από ταξίαρχυ και περιλαμβάνει συνήθ. δύο ή τρία συντάγματα Πεζικού, υττοστηριζόμενα αττό μοίρα ή μοίρες Πυροβολικού, από μονάδες Τεθωρακισμένων και μονάδες Σωμάτων Στρατού: ~ *πεζοναυτών ί καταδρομών ί Πυροβολικού* **2.** ιιι. (α) *Διεθνείς Ταξιαρχίες* σώματα ξένων εθελοντών που αγωνίστηκαν στυ πλευρό των δημοκρατικοί κατά τη διάρκεια τού ισπανικού εμφυλίου πολέμου (1936-1939) (β) *Ερυθρές Ταξιαρχίες* (ιταλ. Brigate Rosse) ακροαριστερή τρομοκρατική οργάνωση, που έδρασε στην Ιταλία κατά τη δεκαετία τού) 970.

ταξίαρχος (ο/η) {-ου κ. -άρχυυ | -ων κ. -άρχων. -ους κ. -άρχους} στρατ. ανώτατος αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς, τής Πολεμικής Αεροπορίας και τής ΚΛ.ΑΣ. (βλ. λ. *βαθμός,* πιν.). ιχολιο λ. *-άρχης.*

[πτυμ. αρχ., αρχική σημ. «<διοικητής τάξεως» (μικρής ομάδας στρατιωτών, που αποτελούσαν μία κάθετη σειρά), αργότερα λεγεώνας», < *τάξις* + *-αρχος* < *άρχω*\.

ταξιδευτής (ο), **ταξιδεύτρια** (η) {ταξιδευτριών} (λογοτ.) 1. πρόσω πο που ταξιδεύει συχνά, που κάνει πολλά ταξίδια: *έμποροι και ~* ΣΥΝ. ταξιδιάρης 2. πρόσωπο πυυ βρίσκεται σε ταξίδι συν. ταξιδιώτης. Επίσης **ταξιδεύτρα** (η),

ταξιδεύω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.Ι {ταξίδ-εψα. -ε(υ)μένος} ♦ (αμετβ.)

μεταβαίνω σε μακρινό τόπο χρησιμοποιώντας μέσο μεταφοράς, κάνω ταξίδι: ~ *με πλοίο / τρένο / αεροπλάνο* ([- *διά θα/.άσσης / ξηράς / αέρος* || *έχω ταξιδέψει* σε *όλο τον κόσμο* || *αύριο θα ταξιδέψω στη Ρώμη* [[~ *για δουλειά / για αναψυχή 2.* (ειδικότ.) εργάζομαι ως ναυτικός, ως πλήρωμα πλοίου, σκάφους: *φέτος δεν θα ταξιδέψει πολύ· θα μείνει με τονς δικούς τυν για μερικούς μήνες Ζ.* (για πλοία, μεταφορικά μέσα) εκτελώ δρομολόγιο: *τα παγοθραυστικά είναι ειδικά κα- τασκενασμένα, για να ταξιδεύουν στον Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό* 4. διαδίδομαι, κινούμαι με ταχύτητα: το *φως ταξιδεύει γρηγορότερα από τον ήχο* || *σ' αυτή την πόλη τα νέα ταξιδεύουν γρήγορα* 5. (μτφ.) αφήνομαι σε περιπλανήσεις τής σκέψης, ονειροπολώ: *Πού ταξιδεύεις; Μία ώρα τώρα που δεν είπες κουβέντα!* 6. (μτφ.-ευφημ.) πεθαίνω: *μέχρι να βρεθεί το φάρμακο για την αρρώστια τον. αυτός θα έχει ταξιδέψει* ♦ (μετβ.) (λογοτ.) **7.** (κυρ. για πλοίο) μεταφέρω (κάποιον): *το καράβι μάς ταξιδεύει μακριά* 8. (μτφ.) κάνω (κάποιον) να μεταφερθεί με τη σκέψη του αλλού: *το μυθιστόρημα αυτό μάς ταξιδεύει σε κόσμους μαγικούς.* σχολιο λ. *πεθαίνω.*

ταξίδι (τυ) (εσφαλμ. *ταξείδι)* (ταξιδ-ιού | -ιών} η μετάβαση από έναν τόπο σε άλλον, συνήθ. μακρινό, με τη χρήση μέσου μεταφοράς: *αεροπορικό / οδικό / σύντομο / μεγάλο / αξέχαστο / μακρινό / άνετο / κουραστικό / παρθενικό ~* || *μόλις γύρισε από ένα ~ στην Ινδία* [| *είχατε / κάνατε καλό ~*· || *-Πού είναι ο σύζυγός σας; -Λείπει (σε) ~!* || *φεύγω (για / σε) / κάνω / πάω ~* || ~ Γου *γυρισμού* || *οργανωμένο ~* || *διαστημικό -* (επανδρωμένη πτήση στο διάστημα για ερευνητικούς σκοπούς) || *~ αναψυχής* || *επαγγε/.ματικό / υπηρεσιακό -* || *~ για λό- γους υγείας*· ΦΡ. (α) *καλό ταξίδι!* ευχετ. σε κάποιον που πρόκειται να ταξιδέψει: *να 'χεις -!* (β) *γραφείο ταξιδίων* πρακτορείο εκδόσεως εισιτηρίων, παροχής πληροφοριών και άλλων υπηρεσιών σε ταξιδιώτες και διοργανώσεως τουριστικών ταξιδιών (γ) (μτφ.-ευφημ.) *αιώνιο ταξίδι Ι ταξίδι χωρίς γυρισμό* ο θάνατος: *έφυγε για το -*(πέθανε) (δ) *τα- ξίδι-αστραπή* πολύ σύντομο ταξίδι. — (υποκ.) **ταξιδάκι** (το). ιχολιο λ. *ξίδι, πεθαίνω.*

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *ταξίδιον* < αρχ. *τάξις* + υποκ. επίθημα -ίδιον (πβ. κ. στοΛ-ίδιον). Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «εκστρατεία» και αναφερόταν στις πορείες των στρατιωτικών σωμάτων. Ήτσι διαμορφώθηκε και η σημ. των μη στρατιωτικών μετακινήσεων, οι οποίες γίνονται για αλλαγή τόπου διαμονής, για συγκεκριμένο εμπορικό σκοπό ή και για τουριστικούς λόγους. Είναι αξιοσημείωτο ότι ήδη τον 2υ αι. μ.Χ. μαρτυρείται η λ. *ταξ(ε)ίδιον* (το -ε- υπό την επίδρ. τής γεν. *τάξεως* τού ουσ. *τάξις)* με τις σημ. «σκοπός - ταξίδι»], ταξιδιάρης, -α, -ικο {ταξιδιάρηδες} αυτός που ταξιδεύει συχνά ή που του αρέσουν τα ταξίδια: ~ *πουλί.* Επίσης ταξιδιάρικος, -η. -ο. [πτυμ. < *ταξίδι* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *παιγνιδ~ιάρης*\. ταξιδιώτης (υ) {ταξιδιωτών}, ταξιδιώτισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. πρόσωπο που ταξιδεύει, που βρίσκεται καθ' οδόν σε ταξίδι: *οι ~ τα- λαιπωρήθηκαν πολύ από την καθυστέρηση* ΣΥΝ. ταξιδευτής 2. (ειδι- κότ.) επιβάτης ταξιδιωτικού μέσου συγκοινωνίας: *παρακαλούνται οι ~ να αφήσουν τις αποσκενές τους στον χώρο φύλαξης.*

[πτυμ. < *ταξίδι* + παραγ. επίθημα *-ώτης,* πβ. κ. *στρατι-ώτης*\. ταξιδιωτικός, -ή, -ό 1189811. αυτός πυυ σχετίζεται με τυ ταξίδι ή/και με ταξιδιώτη: - *περιγραφή / ντύσιμο / συνάλλαγμα / έγγραφο / σάκος / αποσκενές / γραφείο* (το γραφείο ταξιδίων, βλ. λ. *ταξίδι) / πράκτορας / ρεπορτάζ / λογοτεχνία* || *έγραψε τις - τυν εντυπώσεις-* φρ. (α) *ταξιδιωτική οδηγία* οδηγία η οποία εκδίδεται από τις αρμόδιες αρχές ορισμένων κρατών και με την οποία συνιστάται στους υπηκόους τους, πυυ προτίθενται να ταξιδέψουν στο εξωτερικό, να αποφύγουν ορισμένες χώρες προορισμού ή να τυυς ενημερώνουν για τον κίνδυνο πιθανής τρομοκρατικής επιθέσεως εναντίον τους στις χώρες αυτές (β) *ταξιδιωτική επιταγή* επιταγή εκδιδόμενη από τράπεζα, που χρησιμοποιείται ως μέσο διευκόλυνσης των συναλλαγών και τής μεταφοράς κεφαλαίου από χώρα σε χώρα με ασφάλεια 2. (λογοτ.) *ταξιδιωτικό* (το) λογοτεχνικό έργο στο οποίο αποτυπώνονται οι εντυπώσεις ενός περιηγητή από τη χώρα στην οποία ταξίδεψε: τα ~ *τού Καζαντζάκη,* ταξιθέτης (ο) {ταξιθετών}, ταξιθέτρια (η) {ταξιθετριών} 1.(σπάν.) πρόσωπο που ταξινομεί, που τοποθετεί αντικείμενα στη σωστή τους θέση συν. ταξινόμος 2. (σε θέατρα, κινηματογράφους, αίθουσες συναυλιών κ.λπ.) υπάλληλος που οδηγεί όσους προσέρχονται στη θέση που αναγράφεται στο εισιτήριό τους ή βρίσκει άδειες θέσεις, στις οποίες μπορούν να καθίσουν (εάν οι θέσεις δεν είναι από πριν καθορισμένες). — ταξιθέτηση (η) [1886], ταξιθετώ ρ. [1896Ι {-είς...}.

[f.tym. < *τάξη* + *-θέτης* < αρχ. *τίθημι* (βλ. λ. *θέτω),* απόδ. τού γερμ. PJatzanweiserl.

ταξικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τις κοινωνικές τάξεις: ~ *διακρίσεις / αγώνας / πάλη* (η πάλη των τάξεων) / *συμφέρον / προνόμιο* [[*εργάτης με ~ συνείδηση* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει χωριστεί σε κοινωνικές τάξεις: - *κοινωνία / δομή* (η διαστρωμάτωση κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού σε τάξεις) ΑΜ. αταξικός. - ταξικ-ά / -ώς επίρρ.

ταξίμετρο (το) |ταξιμέτρ-ου | -ων} μετρητής που τοποθετείται στο ταξί και δείχνει το χρηματικό ποσό που αντιστοιχεί σε μία κούρσα (διαδρομή), το υποίο εξαρτάται από την απόσταση που διανύΟηκε, την ώρα τής αναμονής (σε περιπτώσεις συμφωνημένης κούρσας, σε ραδιοταξί) και τυ αν η διαδρομή έγινε μετά τα μεσάνυχτα (διπλή τα- ρίφα) (βλ. κ. λ. *ταρίφα).*

Ιηίύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. taximetre (βλ. λ. *ταξ()*\. **ταξίμι** (το) Ιταςιμ-ιού | -ιών} ΜΟΥΣ. αυτοσχεδιαστικό και συνήθ. δε-

ξιοτεχνικό εισαγωγικό μουσικό κομμάτι που ανήκει στη λαϊκή μουσική, ενίυΤΓ όμως αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ δύο ανεξάρ- τητων μερών μιας μουσικής σύνθεσης και εκτελείται από ένα όργανο. — (υπυκ.) **ταξιμάκι** ίτο).
(Ι-ΤΥΜ. < τυυρκ. taksim "διανομή, διαίρεση»],
τάξιμο (το) -> τάζω
ταξινόμηση (η) [1873] 1-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** η τοποθέτηση (πραγμάτων ή εννοιών) σύμφωνα με ορισμένη τάξη ή σύστημα ή σε συγκεκριμένη σειρά, η διαίρεση συνόλυυ σε συστηματικά οργανωμένες τάξεις και κατηγορίες: ~ *των εγγράφων / των αρχείων / των βιβλίων/ των εικόνων \\ αλφαβητική ι αριθμητική* (κατ' αύξοντα αριθμό) / *γνο)γραφική / ειδολογική* ~ ΣΥΝ. κατάταξη· φρ. (α) *κάθετη* ταξινόμηση η κατάταξη βιβλίων ή φακέλων, τού ενός δίπλα στον άλλον, σε όρθια στάση και με τη ράχη στραμμένη προς τον παρατηρητή (β) *οριζόντια ταξινόμηση* η κατάταξη βιβλίων ή φακέλων, τού ενός πάνω στον άλλον και με τη ράχη στραμμένη πρυς τον παρατηρητή 2. βιολ. η καθιέρωση ιεραρχικού συστήματος κατηγοριών, στο οποίο κατατάσσονται υι οργανισμοί ανάλογα με τις μεταξύ τους σχέσεις συγγένειας: *η - τού φυτικού / τού ζωικού βασιλείου.*
ΙΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. classification!, **ταξινομία** (η) |Ι861] {ταξινομιών} **1.** η ταξινόμηση (βλ.λ.): *η γλώσσα αποτελεί ~ τού κόσμου* **2.** (ειδικότ.) ΓΜ2ΣΣ. ο αμερικανικός δομισμός ο οποίος επέμεινε μεθοδολογικά στην ανάλυση τής γλώσσας σε ελάχιστες μονάδες και στην οργάνωσή τους κατά ταξινομίες.
[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. taxonomy (σημ. 2)}. **ταξινομικός,** -ή, -ό* Ι1889J αυτός που σχετίζεται με την ταξινόμηση: ~ *χαρακτηριστικά* (με βάση τα οποία γίνεται η ταξινόμηση των οργανισμών). - **ταξινομικ-ά** / **-ώς** επίρρ.
ταξινομος (υ/η) [1883] **1.** πρόσωπο που ταξινυμεί. που τοποθετεί αντικείμενα κατά τάξη και με ορισμένη σειρά 2. (ειδικότ.) υπάλληλος ταχυδρομείου ή άλλης υπηρεσίας, που έχει καθήκον να ταξινομεί τις επιστολές, τα δέματα κ.λπ.
(ΕΓΥΜ. < *τάξη* + *νόμος* (πβ. κ. *αστυ-νόμος, αγορα-νόμος)*\. **ταξινομώ** ρ. μετβ. |1873| {ταξινομείς... | ταξινόμ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένυς} θέτω (πράγματα) κατά τάξη. τα τοποθετώ σε ορισμένη σειρά ή σύμφωνα με ορισμένο σύστημα: - *φακέλους / πίνακες / έγγραφα / βιβλία || ~ κατά είδος / μέγεθος / σημασία / πρυέ/.ευση* ΣΥΝ. τα- ξιθετώ, κατατάσσω.
ΙΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. classifier|.
-τάξιος, -α. -ο λεξικό επίθημα που δηλιόνει συγκεκριμένο αριθμό σχολικών τάξεων: *εξατάξιο δημοτικό || τελείωσε οκτατάξιο γυμνάσιο.* **ταξιτζής** (ο) {ταξιτζήδες},
ταξιτζούι (η) {ταξιτζυύδες! (καθημ.) οδηγός ή/και ιδιοκτήτης ταξί.
|ΕΓΥΜ. < *ταξί* + παραγ. επίθημα *-τζής*. πβ. κ. *καφέ-τζής*\. **ταό** (το) {άκλ.} θρησκ. (στον ταοϊσμό) η πηγή και το τέλος όλων των πραγμάτων, που ο άνθρωπος δεν μπορεί να αντιληφθεί παρά μόνο έμμεσα μέσω τής παρατήρησης των διεργασιών στη φύση, όπυυ τα πάντα μεταλλάσσονται.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. tao < κινεζ. dao «υδός»]. **ταοϊσμός** (ο) θρησκευτική και φιλοσοφική παράδοση πυυ επηρέασε σημαντικά και για μακρό χρονικό διάστημα (μαζί με τον κομφου- κιανισμό). έδωσε ξεχωριστή έμφαση στην ατυμική ελευθερία, στις αρχέγυνες μυρφές κυινωνικής οργάνωσης και στη μυστική εμπειρία, περιλαμβάνει δε οργανωμένο δόγμα, λατρευτικό τυπικό και θεσμική ηγεσία. — **ταοϊστής** (υ). **ταοΐστρια** (η), **ταοϊστικός,** -ή. -ό.
[ΚΙΥΜ. Μεταφορά τυύ γαλλ. tao'ismc < tau (βλ. λ. rad)}.
Τ.Α.Ο.Υ. (το) Ταμείο Ασφαλίσεως Οικονομικοίν Υπαλλήλων.
Τ.Α.Π. (τυ) **1.** Τέλος Ακίνητης Περιουσίας **2.** Ταμείο Αμειβομένων Ποδοσφαιριστών.
τάπα[1] (η) {σπάν. ταπών) (λαϊκ.) **1.** πώμα. συνήθ. δοχείου: *βάζω! βγάζω την* ~ τυυ *βαρελιού* ΣΥΝ. βούλλωμα **2.** (οικ.-σκωπτ.) ο κοντός άνθρωπος 3. (στην καλαθοσφαίριση) η κίνηση με την οποία αμυνόμενος παίκτης χτυπά τη μπάλα μετά από σουτ αντιπάλου κατά την άνοδό της προς το καλάθι, διακόπτοντας ή αλλάζοντας την πορεία της, για να μη σημειωθεί καλάθι: *έριξε μία θεαματική -*]| *αυτός ο παίκτης έχει το υψηλότερο ποσοστό στις - στο πρωτάθλημα* 4. (μτφ.-αργκό) η αποστομωτική απάντηση, κίνηση, που δεν αφήνει περιθώρια αντίδρασης στον άλλον: *κάτι ξεκίνησε να ?-έει για τους φίλους μου, αλλά μετά την ~ που του 'ριξα. το βούλλωσε!*
[f.Tym. < γαλλ. tape, λ. πυυ έχει δύο χωριστά έτυμα. Ως προς τη σημ. «βούλλωμα. πώμα», η λ. προέρχεται από μέσ. γαλλ. taper «βουλλώνω. φράζω», γερμ. αρχής, πβ. φρανκον. tappOn (βλ. κ. *ταμπόν).* Ως προς τη σημ. «χτύπημα. απόκρουση», η λ. αποτελεί υποχωρητ. παράγωγυ τού p. taper «χτυπώ, αποκρούω», ονοματοπ. λ.|.
τάπα[2] (η) {σπάν. ταπών} καθεμιά από τις προεξοχές τυύ κάτω μέρους τυύ ποδοσφαιρικού παπουτσιού: *πλαστικές Ι βιδωτές* ~.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. tap (λέγεται και tap sole προκειμένου για αθλητικά παπούτσια), αρχική σημ. ·<ελαφρό χτύπημα»].
Τ.Α.Π.Α. (το) Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων,
ταπεινός, -ή, -ό **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη σεμνό- τητα και πλήρη απουσία αλαζονείας: *παρά τις διακρίσεις και τα βραβεία, παρέμεινε σεμνός και ~ ώς το τέλος || ~ άνθρωπος απλός και* ~ συν. μετριόφρων. σεμνός am. αλαζόνας, κομπαστής, υπερφίαλος 2. αυτός που δεν έχει σπουδαία αξία / σημασία· συνήθ. σε φρ. πυυ δηλώνουν διακριτικότητα και μετριοφροσύνη, όταν ο ομιλητής αναφέρεται στο πρόσωπό του, όπως: (α) *κστά την ταπεινή μου γνώμη* κατά την προσωπική μου εκτίμηση, όπως το βλέπω εγώ (χωρίς να θεωρώ ότι λέω ή πιστεύω κάτι σπουδαίο): -, *έχετε άδικο* (β) *ταπεινή* **παρά-** *κληση* ως προεξαγγελτική παράθεση, προκειμένου να ζητηθεί κάτι ή να εκφραστεί ενόχληση (ενν. χωρίς να θέλω να σας προσβάλω ζητώ ντας σας να διακόψετε ή να σταματήσετε κάτι που με ενοχλεί): να *χαμηλώσετε το ραδιόφωνό σας* 3. αυτός που βρίσκεται σε πυλύ χαμηλή κοινωνική θέση. ο φτωχός: *άνθρωπος ~ καταγωγής* || γο - *μας σπιτικό* || (ως ουσ.) *το κήρυγμά του απευθύνεται στους ~ και κατα- φρονεμένους* · **4.** (κακόσ.) (α) αυτός πυυ συμπεριφέρεται με δουλυπρέπεια και αναξιοπρεπώς: ~ ^ολακτςίβ) ο κατώτερης αξίας και ποιότητας. αυτός που χαρακτηρίζεται από ευτέλεια και μηδαμινότητα: *η ενέργειά του είχε ~ ελατήρια* [[*~ κίνητρα / ένστικτο / πράξη* || εςυ- *πηρετεί - συμφέροντα* συν. ευτελής, τιποτένιος, ποταπός. χαμερπής ΑΝΓ. υψηλόφρων, ανώτερος, αξιοπρεπής. — **ταπειν-ά** / **-ώς** Ιμτγν.] επίρρ.
Ι liΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. Λεν προσφέρει ουσιαστική βοήθεια η επι- σημανθείσα ομοιότητα με τα επίθ. *αιπεινος, ορεινός.* 'Κχει διατυπωθεί η υπόθ. ότι η λ. συνδ. με το τόπων. *7έμπεα / -η* μέσω αμάρτυρου ουσ. **τάπος* με τη σημ. «κοίλος, βαθυυλός», αλλά τυ τύπων. *Τέμπη* (βλ.λ.) έχει εντελώς διαφορετική ετυμολογία. Οι προτάσεις για συσχέτιση με αρχ. σκανδ. JxMja <«συντρίβω, κοπανίζω». |χ>ϊ «συνωστισμός, στενοχώρια» δεν θεωρούνται πιθανές. Το επίθ. *ταπεινός* δήλωνε αρχικώς κυριολεκτικά «αυτόν που βρίσκεται κάτω. τον κατώτερο». ενώ στη συνέχεια αναφέρθηκε στον φτωχό, τον αξιυλύπητο και (στη βιβλική γλώσσα) σε εκείνον που μεταχειρίζεται τον εαυτό του ως κατώτερο, στον σεμνό), **ταπεινότητα** (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.) **1.** η μεγάλη σεμνότητα, το να πιστεύει κανείς για τον εαυτό του ότι δεν είναι κάτι σπουδαίο, σημαντικό και να ενεργεί αναλόγως: *η - είναι βασική χριστιανική αρετή || μι λούσε πάντα με - για τον εαυτό της* ΣΥΝ. ταπεινοφροσύνη, μετριοφροσύνη λν γ. αλαζονεία, έπαρση· ΦΡ. *η ταπεινότητα μου* (ως προσφώνηση που χρησιμοπιυύσαν παλαιότ. υι Πατριάρχες για τον εαυτό τους) γενικότ. ως έκφραση μετριοφροσύνης · 2. (κακόσ.) η ποταπότητα, η μικροπρέπεια: *η - των κινήτρων του* συν, ευτέλεια αντ. αξιοπρέπεια, υψηλυφροσύνη, μεγαλείο. Επίσης **ταπεινοσύνη** (σημ. Ι). **ταπεινοφροσύνη** (η) {χωρ. πληθ.} το να είναι κανείς ταπεινόφρων.
[ΕΙ υμ. μτγν. < *ταπεινόφρων* + επίθημα *-σύνη*. πβ. κ. *σωφρο-σύνη*\. **ταπεινόφρων,** -ων, -ον {ταπεινόφρ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων) (λόγ.) αυτός που μιλά και συμπεριφέρεται ταπεινά, με μετριοφροσύνη, πυυ δεν έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό τυυ και ενεργεί αναλόγως συν. σεμνός ΑΝΤ. αλαζόνας, καυχησιάρης, υπερήφανος. — **ταπεινοφρόνως** επίρρ. Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. - ω^. -ων'. -ον.
[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *ταπεινός* + *-φρων* (< *φρήν, φρενός,* βλ.λ.), πβ. κ. *έχέ-φρων, σώφρων*\. **ταπεινώνω** ρ. μετβ. {ταπείνω-σα, -θηκα, -μένος} μειώνω την υπόληψη (κάποιου), τυυ πληγώνω την αξιοπρέπεια: *τον ταπείνωσε δημόσια || ένιωσα τόσο ταπεινωμένος από την αποτυχία μου!* ΣΥΝ. εξευτελίζω, μειώνω, ντροπιάζω am. εξαίρίο, εξυψώνω.
|Ι:Ϊ ΥΜ. < αρχ. *ταπεινώ (-όω)* **<** *ταπεινός* (βλ.λ.)|. **ταπείνωση** (η) Ιαρχ.Ι ί-ης κ. -ώσεως | -(ύσεις. -ώσεων} 1.η έντονη ηθική μείωση, ο εξευτελισμός: *ήταν μεγάλη ~ να ηττηθεί μια τόσο σπυ- δαία δύναμη από έναν μικρό στρατό! || όσο ζούσαν μαζί, την υπέβαλλε σε κάθε είδους ταπεινο)σεις* · 2. το να αισθάνεται κανείς ότι είναι μικρός, ασήμαντος, ότι δεν αποτελεί κάτι σπουδαίο (όχι ως αίσθημα μειονεξίας, αλλά λόγω σεμνότητας): *γονάτισε μπροστά στο εικόνισμα τής Παναγίας με - και ευλάβεια.* Επίσης **ταπείνωμα** (το)]μτγν.| {ταπεινώμ-ατος | -ατα, -άτων}. **ταπεινωτικός,** -ή. -υ ίμτγν.| αυτός πυυ προκαλεί ταπείνωση, εξευτε- λισμό: - *ήττα / συνθήκη / ανακωχή || δάνειο μν - όρους* συν. μειωτι- κός, προσβλητικός, εξευτελιστικός. — **ταπεινωτικ-ά** / **-ώς** |1889J επίρρ.
τάπερ (τυ) {άκλ.} πλαστικό δοχείο με σκέπασμα που κλείνει ερμητικά για τη φύλαξη και μεταφορά τροφίμων: γο - *με τα κεφτεδάκια.* — (υπυκ.) **ταπεράκι** (το).
ΙΗΙΥΜ. < αγγλ. Tupperwarc, εμπορική ονομασία],
ταπεραμέντο (το) ♦ ταμπεραμέντυ
ταπέτο (το) τυ μικρό χαλί: *σκούπισε τα πόδια σου στο - έξω από την πόρτα!* συν. χαλάκι.
]ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. tappeto < λατ. tappetum, μτγν. τ. τού tapes, -etis / tapete, -is < αρχ. *τάπης. -ητος* (βλ. λ. *τάπητας)*\. **ταπετσαρία** (η) {ταπετσαριών} **1.** ειδικό επίστρωμα από χαρτί, ύφασμα ή πλαστικό, πυυ επενδύει εσωτερικές επιφάνειες τοίχων κατοικήσιμου χώρου για διακόσμηση και προστασία 2. η διακυσμητική επένδυση επίπλων, καθισμάτων οχημάτων κ.λπ.: *άλλαξε τις - στις καρέκλες τού σαλονιού* 3. (συνεκδ.) η τεχνική τής επίστρωσης τοίχων ή επίπλων με ειδικό κάλυμμα.
[ΚΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. tappczzeria < p. tappez/.are < μτγν. λατ. **tapitiare* <**tapitium* < μτγν. *ταπήτιον.* υποκ. τού αρχ. *τάπης, -ητος* (βλ. λ. *τάπητας)].*
ταπετσάρω ρ. μετβ. (ταπετσάρισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) βάζω ταπετσαρία σε τοίχο ή έπιπλο: *αγόρασα δύο πο?-υθρυνες ταπέτσαρα σμένες με κόκκινο βελούδο.* - **ταπετσάρισμα** (το).
ΙΠΤΥΜ. Αντιδάν.. < ιταλ. tappezzare (βλ. λ. *ταπετσαρία)}.* **ταπετσ(ι)έρης** (υ))ταπετο(ι)έρηδες} (λαϊκ.) τεχνίτης ειδικευμένυς στην τυποθέτηση ταπετσαρίας.
[ετυμ. Αντιδάν.. < ιταλ. tappezziere < ρ. tappezzare (βλ. λ. *ταπετσαρία)].*
τάπητας (ο) {ταπήτων} (λόγ.) **1.** παχύ, κυρ. μάλλινο ύφασμα, με το υπυίο επιστρώνεται κυρ. τυ πάτωμα και σπανιότ. οι τοίχοι κατοικίας για προστασία από το κρύο τον χειμώνα και για διακοσμητικούς λόγους: *πολύχρωμος ι περσικός ~ || χειροποίητος* - (που υφαίνεται με το χέρι σε αργαλειό) συν. χαλί· ΦΡ. (μτφ.) *θέτω επί τάπητος* θέτω υπό συζήτηση, φέρω (συγκεκριμένο ζήτημα) προς συζήτηση: *καιρός να τεθυύν τα καυτά προβλήματα των Α.C.I. επί τάπητος* 2. οτιδήποτε

μοιάζει με χαλί και δίνει την εντύπωση ότι επιστρώνει κάτι: *φυσικός ~* (ποώδης, χαμηλή βλάστηση που καλύπτει το έδαφος σε αρκετά μεγάλη έκταση) || ο *~ του γηπέδου* (χλοοτάπητας). Ηπίσης (λόγ.) **τάπης** Ιαρχ.] Ιτάπητος},

[ετυμ. < αρχ. *τάπης, ~ητος.* με επίθημα *~ης, -ητος* (πβ. *λέβ-ης. μύκ-ης),* αβεβ. ετύμου. πιθ. ανατολ. δάνειο, πβ. περσ. tab^ (απρφ. tab-i^an «γυρίζω, στρέφω, γνέθω»). Αλλοι έχουν υποθέσει ότι τόσο η περσ. όσο και η ελλην. λ. έχουν μικρασιατική προέλ. Η φρ. *Θέτω επί τάπητος* αποδίδει τη γαλλ. metire sur le tapis|. **ταπητοστρώνω** ρ. μετβ. 11895] {ταπητόστρω-σα, -θηκα, -μένος! επιστρώνω (επιφάνεια) με τάπητα. -· **ταπητόστρωση** (η), **ταπητόστρω- τος,** -η. -ο [J851J.

ταπητουργείο (το) |1871| το εργαστήριο ή εργοστάσιο κατασκευής ταπήτων.

ταπητουργία (η) |1871| (ταπητουργιών! **1.** η τέχνη τής κατασκευής ταπήτων: *οι κάτοικοι τής περιοχής τής Μπουχάρας ασχολούνται παραδοσιακά με την~*2. (συνεκδ.) το ταπητουργείο. –**ταπητουργικός,** -ή,-ό.

ταπητουργός (ο/η) [J871] πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με την κατασκευή ταπήτων ή ο ιδιοκτήτης ταπητουργείου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός.*

ΙΕΤΥΜ. < *τάπητας* + *-ουργός* (< *έργο)}.* **ταπί** (το) {άκλ.} 1.(στη χαρτοπαιξία) όρος με τον οποίο δηλώνει ο παίκτης ότι δεν έχει άλλα χρήματα 2. (μτφ.-οικ.) χωρίς χρήματα: *μένω / είμαι ~* || (σκωπτ.) *~ και ψύχραιμος* ιυν. πανί με πανί · 3. ο ειδικός ελαστικός τάπητας πάνω στον οποίον διεξάγονται αθλητικά αγωνίσματα (ελεύθερη πάλη. ενόργανη γυμναστική κ.ά.).

[ετυμ. < γαλλ. tapis «τάπητας» (βλ. κ. *ταπετσαρία),* χαρτοπαικτικός όρ. που δηλώνει ότι ο παίκτης αμέλησε ή δεν μπορεί πλέον να τοποθετήσει χρήματα τού στοιχήματος (να «ποντάρει») στην πράσινη τσόχα τού τραπεζιού!, **ταπιόκα** (η) {χωρ. πληθ.! αλεύρι που παράγεται από ένα φυτό (που λέγεται μανιόκα) και είναι πολύ σημαντική τροφή για τους ιθαγενείς τής Αφρικής, τής Ν. Αμερικής και των νησιών τής Καραϊβικής.

Ι LiTYM. < πορτ. tapioca < tipioca (λ. τής γλώσσας Τούπι)|. **τάπιρος** (ο) {ταπίρ-ου | -ων, -ους} νυκτόβιο *και* <ρυτοφάγυ θηλαστικό που ζει στην Κ. και Αμερική και στη ΝΑ. Ασία. έχει κοντά πόδια, μήκος δύο ώς δυόμισι μέτρα περίπου, ύψος πάνω από ένα μέτρο, ενώ η μύτη και τυ άνω χείλος του είναι ενωμένα και σχηματίζουν κοντή προβοσκίδα.

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. tapir < πορτ. tapir < tapira (λ. τής γλώσσας Τούπι)!.

ταπισερί (η) Ιάκλ.} ύφασμα που κρεμιέται κυρ. στον τοίχο ως διακο- σμητικό και είναι είτε κεντητό με βελόνα σε καμβά είτε υ<οασμένο σε αργαλειό ή οριζόντιο στημόνι.

| γ.τυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. tapisserie < p. tapisser < μτγν. λατ. *tapitiare* (βλ. λ. *ταπετσαρία)].* **τ' απίστομα** επίρρ. -► απίστομα

Τ.Α.Π.Ο.Τ.Ε. (το) Ταμείο Ασφαλίσεως Προσωπικού Οργανισμού Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος, **ταπώνω** ρ. μετβ. {τάπω-σα. -θηκα, -μένος} 1. φράσσω (άνοιγμα) ή κλείνω (δοχείο) με τάπα (βλ.λ.) συ.ν. πωματίζω, καπακώνω, βουλλώνο) ΛΝΤ. ξεταπώνω, εκπωματίζω **2.** (στην καλαθοσφαίριση για αμυνόμενο παίκτη) κάνω τάπα (βλ.λ.) σε αντίπαλο 3. (μτφ.-οικ.) αποστομώνω: *είχε αρχίσει τα πικρόχολο, σχόλια, αλλά η Μαρίνα τον τάπωσε αμέσως.* - **τάπωμα** (το), **ταράζω** κ. (λόγ.) **ταράσσω** ρ. μετβ. {τάρα-ξα. -χτηκα (λόγ. -χθηκα), -γμένος} 1. κάνω (κάτι) να χάσει την ισορροπία, την ηρεμία, την τάξη: *η πέτρα που έπεσε τάραξε την επιφάνεια τής λίμνης* || *ταραγμένη θάλασσα* συν. αναταράζω λντ. ηρεμώ, γαληνεύω, καταλαγιάζω· ΦΡ. (μτφ.) **ταράζω τα** *νερά* προκαλώ έντονες συζητήσεις, διαλύω το κλίμα αδιαφορίας, ανατρέπω (προσωρινά) τη σταθερότητα μιας κατάστασης: *με τις συγκλονιστικές του αποκαλύψεις για στημένα παιχνίδια τάραξε τα νερά στον χώρο τού αθλητισμού* 2. προκαλώ σύγ- χιση ή έντονη ενόχληση, καταστρέφω την ησυχία, την ψυχική γαλήνη (σε κάποιον): *τα τραγούδια και οι φωνές τους μου τάραξαν τον ύπνο* || *με τάραξαν τα νέα που μου είπες* || *Μην τάράζεσαι! Όλα θα πάνε καλά* συν. συνταράσσω. συγχίζω. αναστατώνω λνγ. ηρεμώ, καλμάρω, γαληνεύω· φρ. *μη μου τους κύκλους τάρσττε (μή μου τούς κύκλους τάραττε,* φράση τού Αρχιμήδη προς τον Ρωμαίο στρατιώτη πυυ όρμησε να του χαλάσει τυυς σχεδιασμένους στυ δάπεδο κύ-κλους) μη με σκοτίζεις, μην ταράζεις την ηρεμία μου 3. (ειδικότ.) τρομάζω, προκαλώ φόβο (σε κάποιον): *θα τον τάράξεις γέρο άνθρωπο, βγάλε αυτή τη μάσκα* 4. (εκφραστ.) (α) κουράζω υπερβολικά (κάποιον) με (κάτι), τον κάνω να απαυδήσει (με κάτι που κάνω σε υπερβολικό βαθμό): *με τάραξε στην πολυλογία / στην καζούρα·* φρ. *ταράζω (κάποιον) στο ξύλο* δίνο) σε (κάποιον) πολύ ξύλο (β) καταναλώνω (κάτι) σε υπερβολικό βαθμό: ra *ταράξαμε τα γλυκά· δεν αφήσαμε τίποτα!* [[*βρήκαμε μια συκιά στον δρόμο και τα τάράξαμε τα σύκα.* – **τάραγμα** (τυ) [αρχ.] κ. **ταραγμός** (ο) [αρχ.].

Γετυμ. μεσν., από τον αόρ. *έτάραξα* τού αρχ. *ταράσσω,* κατά τυ σχήμα *έτίναξα - τινάζω, έκραξα - κράζω.* Ι ο αρχ. *ταράσσω* είναι αβεβ. ετύμου, πιθ. προέρχεται από θ. με δασέα σύμφωνα και συνεσταλμ. -r- (*dho). στο οποίο ανάγεται και η λ. *ταραχή* « *dhp-gh-). Το ρ. *ταράσσω* συνδ. μάλλον με το αρχ. συνώνυμο *θράσσω* (< *θράχ-]ω).* με συγκοπή τού πρώτου -α- σε περιβάλλον υγρού συμφώνου (νόμος τού Kretschmer). Ωστόσο η σύνδεση με το επίθ. *τραχύς* (βλ.λ.) δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί], **ταράκουλο** (το) (οικ.) μεγάλη ψυχική αναστάτωση, σύγχιση. έκπληξη· κυρ. στη φρ. *παθαίνω ταράκουλο* αναστατώνομαι.

[ετυμ. Αβεβ. ετύμου, ίσως < *ταρακουνώ].* **ταρακουνώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {ταρακουνάς... | ταρακούν-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος] (εκφραστ.) 1. κουνώ πυλύ δυνατά, ταράζω από τα θεμέλια: *η έκρηξη ταρακούνησε ολόκληρο το κτήριο* || *ο σεισμός μάς ταρακούνησε για τα καλά'.*Συν. σείω, συγκλονίζω, τραντάζω 2. (μτφ.) κάνο) (κάποιον) να αισθανθεί ανασφάλεια, φόβο ή ανησυχία, τον βγάζω από την αταραξία ή τον εφησυχασμό του: *η απειλή απολύσεων ταρακούνησε τους υπαλλήλους που είχαν επαναπαυθεί και η παραγωγή αυξήθηκε κατακόρυφα* || *είχαμε την εντύπωση ότι όλα πάνε καλά στην πό?^η μας, ώσπου ήρθαν οι αποκα/.ύψεις για διακίνηση ναρκωτικών μεταξύ μαθητών να μας ταρακουνήσουν για τα καλά!*

ταρακούνημα (το).

Ι ετυμ. Από συμφυρμό των ρ. *ταράζω* και *κουνώ*\. **ταραμάς** (ο) (ταραμάδες! ορεκτικό που παρασκευάζεται από μάζα αβγών διαφόρων ψαριών τού γλυκού νερού (κυρ. κυπρίνου) διατηρημένη σε αλάτι, που καταναλώνεται συνήθ. τις ημέρες τής νηστείας (πβ. λ. *αβγοτάραχο, χαβιάρι).*

|ΕΤΥΜ. < τουρκ. tarama]. **ταραμοκεφτές** (υ)]ταραμοκεφτέδες] νηστήσιμος κεφτές με ζύμη, που παρασκευάζεται από ταραμά αντί για κιμά.

ταραμοσαλάτα (η) {δύσχρ. ταραμοσαλατών} παχύρρευστη σαλάτα πυυ προσφέρεται ως ορεκτικό, με βασικό συστατικό τον ταραμά (βλ.λ.), στον οποίο έχει προστεθεί λεμόνι, λάδι, ψιλοκομμένο κρεμμύδι και ψίχα ψωμιού, **τάρανδος** (ο) {ταράνδ-ου | -ων. -ους! ζωολ. μεγαλόσωμο και δυνατό ελάφι των αρκτικών περιοχών, με πυκνό και μακρύ τρίχωμα, κύριο χαρακτηριστικό τού οποίου είναι τα ψηλά. διακλαδιζόμενα και πεπλατυσμένα στα άκρα κέρατά του.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. δάνειο, πιθ. από φιννυ-ουγγρική γλώσσα, λ.χ. Sardo, sardo, sordo κ.ά. Δεν φαίνεται να υπάρχει ετυμολ. σχέση με τη λ. ταύ-

poc|.

ταραντέλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ναπολιτάνικος χορός, σε χρόνο 6/8, εύθυμος και γρήγορος.

[κτυμ. < ιταλ. tarantella, είδος χορού από τον Τάραντα τής ΝΑ. Ιταλίας. Βλ. κ. *Τάρας*\. **ταραντούλα** (η; Ιχωρ. γεν. πληθ.} μεγαλόσωμη δηλητηριώδης αράχνη, νυκτόβια και αργοκίνητη, που ζει στις θερμές περιοχές, τρέφεται κυρ. με έντομα και μικρά σπονδυλόζωα. τα υποία παγιδεύει σε μεγάλο ιστό. ενώ το δάγκωμά της είναι πολύ οδυνηρό αλλά ακίνδυνο για τον άνθρωπο.

Ιετυμ. < αγγλ. tarantula < ιταλ. tarantola < Taranto «Τάρας», πόλη τής ΝΑ. Ιταλίας (βλ. λ. *Τάρας)*\. **ταραξάκο** (το) το άγριο ραδίκι.

{πτυ.μ. < νεολατ. taraxacum < αραβ. tarakhsaqun (ίδια σημ.)]. **ταραξίας** (ο/η) {ταραξιών} πρόσωπο που πρυκαλεί φασαρίες και ταραχές, που προξενεί αναστάτωση: *ανέ?.αβε να απομονώσει τους ~ και να αποκαταστήσει την τάξη* ((οι *~ τής δημόσιας ζωής ί τού Κοινοβουλίου* συν. ταραχοποιός. Φασαρίας, ανακατωσούρης.

ΙΠΤυμ. μτγν. < αρχ. *τάραξις* **+** παραγ. επίθημα *-ίας* (πβ. κ. *ταμ-ίας, λοχ-ίας)*\.

Τάρας (ο) {Τάραντ-ος, -α} πύλη τής ΝΑ. Ιταλίας στον μυχό τού ομώνυμου κόλπου, η οπυία κατά την αρχαιότητα ήταν η μόνη σπαρτιατική αποικία στην Κάτο) Ιταλία. Κπίσης **Τάραντας.**

|ετυμ. αρχ., από τον ομώνυμο ποταμό, στον οποίο ήταν χτισμένη η πύλη. θεωρείται ιλλυρικής προελ., πβ. ιλλυρ. darandos «δρυς, βαλανιδιά»!.

ταράσσω ρ. **-*** ταράζω

ταρατατζούμ (το) {άκλ.} **1.** ο ήχος τού τυμπάνου **2.** (ειρων.-επιτατ.) λόγος ή συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από υπερβολή ή πομπώδες ύφος, τυμπανοκρουσίες: *ας αφήσουμε κατά μέρος τα ~ και ας ασχοληθούμε με την ουσία.*

ΙΕΤΥΜ. Ιχομιμητ. λ.], **ταράτσα** (η) {ταρατσών! η επίπεδη ακάλυπτη στέγη κτηρίου: *θ'ανέβω στην-να δω τη θέα! ν'απλώσω τα ρούχα* συν. λιακωτό · φρ. (οικ.) *την κάνω ταράτσα* τρώω καλά. μέχρι σκασμού, χορταίνω συ.ν. την ταρατσώνω. – (υποκ.) **ταρατσουλα** (η) κ. **ταρατσάκι** (το).

| εγυμ. < ιταλ. terrazza < γαλλ. terrasse < προβηγκ. terrassa < δημώδ. λατ. ˣterracea. θηλ. τού επιθ. *tcrraceus < λατ. terra «γη, έδαφος»], **ταρατσώνω** ρ. μετβ. {ταράτσω-σα, -θηκα. -μένος! (λαϊκ.) κατασκευάζω ταράτσα σε (οικοδομή): - γο *σπίτν* φρ. *την ταρατσώνω* τρώω πολύ και καλά, χορταίνω ιυν. την κάνω ταράτσα. - **ταράτσωμα** (το), **ταραχή** (η) **1.** η ψυχική αναστάτωση: *πέρασα μεγάλη ~* || *συνήλθα από την ~* {] *οι καβγάδες μού φέρνουν* **-** || *στην ανάκριση* δεν *έδειξε ίχνος ταραχής* συν. σύγχιση, ανησυχία, συγκίνηση, συγκλονισμός αν ι. ηρεμία, νηφαλιότητα 2. η έλλειψη ηρεμίας και ομαλότητας, η αναταραχή: *επικρατούσε τέτοια* - στο *ακροατήριο, που οι ομιλητές* δεν *ακούγονταν πια* συν. αναστάτωση, ανακατωσούρα, αταξία, φασαρία αντ. ηρεμία, γαλήνη **3. ταραχές** (οι) γεγονότα που προκαλούν διασάλευση τής έννομης τάξης, τής κοινωνικής γαλήνης: *ξέσπασαν νέες / βίαιες - στο κέντρο τής πόλης* || *φοβούμαι / περιμένω* {ητυμ. αρχ.,βλ. λ. *ταράζω].* **ταραχοποιος,** -ός. -ό [μτγν.] (λόγ.) αυτός που προκαλεί φασαρίες και ταραχές, που προκαλεί αναστάτωση: *τα ~ στοιχεία πρέπει να απομοινοθούν* (συνήθ. ως υυσ): *οι ταραχοποιοί τιμωρήθηκαν παραδειγματικά* συν. ταραξίας. **τάραχος** «» {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η ψυχική ταραχή· κυρ. στη φρ. *τραβώ Ι περνώ των παθών μου τον τάραχο* βασανίζομαι πολύ. υποφέρω τα πάνδεινα: *των παθών μου τον τάραχο πέρασα, μέχρι να βρω μια θέση να παρκάρω!*

[ετυ.μ. αρχ. < *ταραχή* (βλ.λ.), με αλλαγή γένους. Η φρ. *τραβώ / περνώ*

των *παθών μου* τον *τάραχο* ανάγεται στον *Μικρό Παρακλητικό Κανόνα τής Θεοτόκου: τών παθών μου τόν τάραχον ή τόν κυβερνήτην τεκούσα κύριον καί τόν κλύδωνα κατεύνασον τών έμών πταισμάτων, θεονύμφευτε* **ταραχώδης,** -ης. -ες Ιαρχ.] {ταραχώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από ταραχές: *η δεκαετία τού '40 ήταν από τις πιο ~ περιόδους τής ιστορίας μας* Η ~ *ζωή / βίος* [[~ *συγκέντρωση / συζήτηση / διαδήλωση* ΣΥ Ν. ταραγμένος, ανήσυχος, θυελλώδης ΑΝΤ. ήρεμος, γαλήνιος, ατάραχος. ΣΧΟΜΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **ταρζανία** (η) (λαϊκ.) παράτολμη (συνήθ. ακροβατική) ενέργεια. [ετυμ. < αγγλ. Tarzan, όν. επινοημένο από τον Αμερικανό συγγραφέα E.R. Burroughs, δημιουργό τού συγκεκριμένου ήρωα, ενός δυνατού και ευκίνητου άνδρα. ο οποίος είχε εγκαταλειφθεί από παιδί στη ζούγκλα και ήταν εξοικειωμένος με τον κόσμο της], **ταρίφα** (η) {δύσχρ. ταριφών} **1.** η διατίμηση, ο καθορισμός τιμής (αγαθού ή υπηρεσίας) 2. (α) (στα ταξίμετρα) το κόμιστρο για τη διαδρομή των ταξί ανάλογα με την απόσταση που διανύεται και την ώρα της ημέρας: *απλή* ~· φρ. ***διπλή ταρίφα*** το αυξημένο τιμολόγιο που ισχύει για τις νυχτερινές διαδρομές με ταξί (από τα μεσάνυχτα ώς τις 05.00 π.μ.) ή για δρομολόγια έξω από την πόλη, την έδρα τού ταξί: πόσο πάει *η - μέχρι το αερυδρόμιο:* (β) (συνεκδ.) το ίδιο το ταξίμετρο: *βάζω την-,*

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. tariffa < αραβ. tarifah «δημοσίευση, γνωστοποίηση» (< ρ. 'arrafa «γνωστοποιώ»)], **ταρίφας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (μειωτ.) ο ταξιτζής, **ταρίχευση** (η) Ιαρχ.] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων] **1.** η επεξεργασία τού σώματος νεκρού ανθρώπου ή ζώου με ειδικά φάρμακα, με σκοπό να προστατευθεί από την αποσύνθεση και να μείνει όσο το δυνατόν αναλλοίωτο: *οι αρχαίοι Αιγύπτιοι εφάρμοζαν την - των νεκρών για θρησκευτικούς λόγους* ΣΥΝ. βαλσάμωμα. μουμιοποίηση (για ανθρώπους) 2. η μέθοδος συντήρησης κρέατος, ψαριών και άλλων τροφίμων με τη χρήση αλατιού και σπανιότ. με κάπνισμα ή ξήρανση στον αέρα συν. πάστωμα, αλάτισμα. – **ταριχευτικός,** -ή. -ό Ιμτγν.). **ταριχευτής** (ο) (αρχ.Ι, **ταριχεύτρια** (η) {ταριχευτριών} **1.** τεχνίτης ειδικευμένος στην ταρίχευση (βλ.λ.) ΣΥΝ. βαλσαμωτής 2. τεχνίτης ειδικευμένος στη διατήρηση τροφίμων με αλάτισμα ή κάπνισμα, **ταριχευτικός,** -ή, -ό ταρίχευση **ταριχευτός,** -ή, -ό Ιμτγν.] (για τρόφιμα) αυτός που έχει ταριχευΟεί. που έχει παρασκευαστεί με ταρίχευση: - *κρέας / ψάρι* συν. ταριχευ- μένος αντ. φρέσκος, νωπός, **ταριχεύω** ρ. μετβ. {ταρίχευ-σα. -θηκα (καθημ. -τηκα). -μένος} **1.** συντηρώ (νεκρό σώμα ανθρώπου ή ζώου) με τη χρήση ειδικών φαρμάκων και τεχνικών: *οι αρχαίοι Αιγύπτιοι ταρίχευαν τους νεκρούς τους || στο σπίτι του είχε ταριχευμένα ζώα και πουλιά* ΣΥΝ. βαλσαμώνω 2. διατηρώ (τρόφιμα) για μεγάλο χρονικό διάστημα με τη χρήση αλατιού ή με κάπνισμα, ξήρανση στον αέρα κ.λπ.: ~ *κρέας / ψάρι* συν. παστο>νω.

[πτυμ. αρχ. < *τάριχος* «ταριχευμένο σώμα. μούμια», τεχν. όρ.. αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο, ενώ δεν φαίνεται δυνατή η προταθείσα σύνδεση με το ρ. ταρ^ύω «θάβω, κηδεύω». Η λ. πέρασε και σε άλλες γλώσσες, πβ. αρμ. tarex. συρ. larixaj. **ταρό** (το) {άκλ.) **1.**σύνολο από εβδομήντα οκτώ παιγνιόχαρτα, από τα οποία τα είκοσι δύο (τα παιγνιόχαρτα δηλ. μιας από τις πέντε σειρές στις οποίες διαιρείται το σύνολο αυτό) έχουν σχεδιασμένες πάνω τους αλληγορικές παραστάσεις και με τα οποία (με αποκρυφιστικό τρόπο) μαντεύει κανείς το μέλλον 2. καθένα από τα παραπάνω παιγνιόχαρτα, κυρ. από τα είκοσι δύο που φέρουν παραστάσεις.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. farot < ιταλ. tarocco (κυρ. πληθ. tarocchi), αγν. ετύμου|. **ταρσανάς** κ. **αρσανάς** (ο) {ταρσανάδες} (λαϊκ.) **1.** ναυπηγείο για μικρά πλοία 2. (κατ' επέκτ.) (α) μικρός ναύσταθμος (β) αποβάθρα. ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. rersane, με προληπτ. αφομοίωση. < βεν. darsana < αραβ. dar as-sinahj. **ταρσανατζής** (ο) {ταρσανατζήδες} (λαϊκ.) ο ναυτεργάτης που απασχολείται σε ταρσανά.

Ταροός (η) πόλη τής Ν. Μικράς Ασίας, πνευματικό κέντρο κατά τους Ελληνιστικούς χρόνους.

[ΕΤΥΜ. μτγν. τοπωνύμιο, φοιν. προελ-, αγν. ετύμου], **ταρσός** (ο) (περιληπτ.) το σύνολο των οστών μεταξύ τής κνήμης και τού μεταταρσίου (βλ.λ.) στο κάτω οπίσθιο τμήμα τού ποδιού, τα οποία σχηματίζουν την άρθρωση τού αστραγάλου στον άνθρωπο ή το αντίστοιχο τμήμα στο πόδι άλλων σπονδυλωτών ζώων. - **ταρσικός,** -ή, -ό.

[ετυμ, αρχ., τεχν. όρ., < θ. *ταρσ-* < *trs-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ters- «ξηραίνομαι, στεγνοόνω» (όπως απαντά στο αρχ. ρ. *τέρσομαι*. ίδια σημ.). Η λ. συνδ. επίσης με αρμ. raf «σανίδα πάνω στην οποία αποξήραιναν τα σταφύλια», σανσκρ. trsyati «διψώ», αρχ. γερμ. darra «αποξηραντήριο φρούτων», σουηδ. tarre «πλέγμα, καλαμωτή», γερμ. Durst «δίψα» κ.ά. Η λ. *ταρσός,* απομακρυνόμενη από την αρχική έννοια «ξηρός», δήλωσε κυρ. το πλατύ καλαμωτό πλέγμα στο οποίο αποξήραιναν τα φρούτα, για να καταλήξει να αναφέρεται σε εξειδι- κευμένες πλατιές επιφάνειες, όπως είναι η παλάμη, το πέλμα, το άκρο τού κουπιού κ.ά. Παράλληλα, το αρχ. ρ. *τέρσομαι* αντικαταστάθηκε σε όλες τις χρήσεις από το συνώνυμο *ξηραίνω].* **τάρσωμα** (το) Ιαρχ.] (ταρσώμ-ατος j -ατα. -άτο)ν| σωρός από καλάμια ή κλαδιά πλεγμένα, ώστε να συγκρατούν τα χώματα πιθανών κατολισθήσεων.

τάρτα (η) {ταρτών} είδος ρηχής και στρογγυλής πίτας γλυκιάς ή αλμυρής από σκληρή ζύμη. χωρίς κρούστα από πάνω. με γέμιση από κρέμα, σοκολάτα, φρούτα, τυρί. λαχανικά κ.ά. – (υποκ.) **ταρτάκι** (το).

[εγυμ. < γαλλ. tarte, πιθ. άλλος τ. τής λ. tourte (βλ. λ. τούρτα)], **ταρτάν** (το) {άκλ.} συνθετικός τάπητας που χρησιμοποιείται για την κάλυψη τού αγωνιστικού χώρου σε αθλητικές εγκαταστάσεις στίβου. [είύμ. < γαλλ. tartan < αγγλ. tartan (βλ. λ. *τάρταν*)\. **τάρταν** (το) {άκλ.} μάλλινο ύφασμα με καρό σχέδια από λωρίδες διαφορετικού πάχους και χρωμάτων, από το οποίο κυρ. κατασκευάζονταν τα κιλτ των Σκωτσέζων, με ξεχωριστό σχέδιο για κάθε φυλή. [ΕΤΥΜ. < αγγλ. tartan < μέσ. γαλλ. tertaine «ύφασμα από μαλλί αγνό ή συνθετικό», αβεβ. ετύμου, ίσως παράλλ. τ. τού συνωνύμου tirctaine

παλ. γαλλ. tiret < λατ. tyrius «(ύφασμα) από την Τύρο» (< Tyrus «Τύ- ρος»). με την επίδρ. τής λ. futaine «βαμβακερό ύφασμα»].

Τάρταρα (τα) {Ταρτάρων} μυθολ. τα έγκατα τής Γης, ο Κάτω Κόσμος. Κπίσης **Τάρταρος** (ο) [αρχ.].

Ιείύμ. < αρχ. *Τάρταρος,* αγν. ετύμου. πιθ. ανατολ. δάνειο], **ταρταρίνος** (ο) [1894] γραφικός πολυλογάς και καυχησιάρης, που παριστάνει τον παλληκαρά. – **ταρταρινισμός** (ο)]1894|.

Ιείύμ. < γαλλ. Tartarin. κεντρικό πρόσωπο τύ μυθιστορήματος *Les Aventura, prodigicuses dc Tartarin dc Tarascon* (Οι εκπληκτικές περιπέτειες τού Ταρταρίνου από την Ταρασκυνία) τύ Γάλλου συγγραφέα A. Daudei (1840-97), στο οποίο ο Ταρταρίνος, αφού πρώτα παρουσίασε τον εαυτό του ως ήρωα εκπληκτικών επιτευγμάτων, αναγκάζεται να αναζητήσει πραγματικές περιπέτειες, που θα του επιτρέψουν να επαληθεύσει μέρος τής φήμης του], **ταρταρούγα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το όστρακο τής θαλάσσιας χελώνας 2. (συνεκδ.) ό,τι κατασκευάζεται από όστρακο θαλάσσιας χελώνας. κυρ. κόσμημα ή άλλο διακοσμητικό αντικείμενο.

[ετυμ*. Αντιδάν.. < ιταλ. tartaruga «χελώνα» < μτγν. λατ. tarta- rucus «κακός χελωνόμορφος δαίμονας» < λατ. Tartarus < αρχ. *Τάρταρος* (βλ. λ. *Τάρταρα)].*

ταρτουφισμός (ο)]1820] η υποκριτική ευσέβεια, η προσποιητή εντιμότητα, το να ηθικολογεί κανείς, προκειμένου να αποκρύψει δικά του ελαττώματα, τις πραγματικές του προθέσεις ΣΥΝ. ιησουιτισμός, φαρισαϊσμός.

ταρτούφος (ο) αυτός που ηθικολογεί υποκριτικά, που προσποιείται τον ευσεβή συν. ιησουίτης, φαρισαίος.

IF.ΤΥΜ. < γαλλ. Tartuffe (ήρωας ομώνυμης κωμωδίας τού Μολιέρου, χαρακτηριστικός τύπος υποκριτή και μοχθηρού ανθρο>που) < ιταλ. tartufo «τρούφα» < μτγν. λατ. tcrri(tu)berum < terra «γη, χώμα» + tuber «είδος μηλιάς»], **τασάκι** (το) {χωρ. γεν.} (καθημ.) σταχτοδοχείο, μικρό και ρηχό δοχείο για τις στάχτες και τα αποτσίγαρα, **τάση** (η) {-ης κ. -εως **[** -εις. -εων} **1.** (παλαιότ.) το τέντωμα, η έκταση: ~ *των χεριών (μτφ.)* 2. η δυναμική που δημιουργούν τα υπάρχοντα δεδομένα: *οι ~ τής αγοράς συχνά επηρεάζονται από τη διαφήμιση* || τον *τελευταίο καιρό υπάρχει η ~ για μεγαλύτερη ανεξαρτησία τής περιφέρειας από* γο *κέντρο*]] *πτωτική / σταθεροποιητική / υποχωρητική / ανοδική ~ στο χρηματιστήριο* **3.** η ιδιαίτερη κλίση, διάθεση ή προτίμηση (που έχει κάποιος προς κάτι): *έχει την - να τραγικοποιεί τα πράγματα ι να λέει ψέματα ι να υπερβάλλει* 4. καθεμιά από τις διαφορετικές ιδεολογικές κατευθύνσεις που εκδηλώνονται στο εσωτερικό ενός κόμματος: *η κυρίαρχη* ~ είναι τα»ν *εκσυγχρονιστών* [[*στη σύνθεση τού εκτελεστικού εκπροσωπούνται όλες* οι ~ ΙΥΝ. (μτφ.) ρεύμα

5. ιιλεκτρ. η διαφορά δυναμικού μεταξύ δύο σημείων ενός αγωγού, λόγω τής οποίας υπάρχει κίνηση φορτίων από το ένα σημείο στο άλλο: *ρεύμα / σύρμα υψηλής τάσεως.*

[ητυμ. < αρχ. *τάσις,* αρχική σημ. «τέντωμα», < θ. *tn- (συνεσταλμ. βαθμ. θ. ˣten- τού ρ. *τείνω,* βλ.λ.) + *-σις* (πβ. κ. *λύ-σις).* Οι σύγχρονες μτφ. σημ. αποδίδουν το γαλλ. tension |. **τάσι** (το) {τασ-ιού | -ιών] **1.** μεταλλικό κύπελλο με φαρδύ χείλος, για να πίνει κανείς κυρ. νερό: *ασημένιο* - συν. ποτήρι 2. (παλαιότ.) ρηχό και ελαφρύ δοχείο για το νερό τού λουσίματος ή το ρίξιμο νερού στα λουτρά **3.** καθένας από τους δύο μεταλλικούς δίσκους τής ζυγαριάς

(στο αυτοκίνητο) το μεταλλικό διακοσμητικό που καλύπτει τα μπουλόνια τού τροχού 5. *τάσια* (τα) οι ορειχάλκινοι δίσκοι τού κυμβάλου σύγχρονης ορχήστρας.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. tasj. **τασιενεργός,** -ή. -ό χιμ. *τασιενεργά υλικά* υλικά (λ.χ. σαπούνια, απορρυπαντικά κ.ά.) τα οποία, όταν διαλυθούν σε διαλύτη, μεταβάλλουν την επιφανειακή του τάση.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. rcnsioactifj. **τασκεμπάπ** κ. **τας-κεμπάμπ** (το) {άκλ.) φαγητό από μικρά κομμάτια κοκκινιστού κρέατος, ψιλοκομμένο κρεμμύδι, ντομάτα και καρυκεύματα.

|ΗΤΥΜ. < τουρκ. tas-kebabij.

Τασκένδη (η) η πρωτεύουσα τού Ουζμπεκιστάν, κοντά στα σύνορα με το Καζαχστάν, με σημαντική ελληνική κοινότητα μετά τη λήξη τού ελληνικού εμφυλίου πολέμου (1949).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Tashkent, τής σογδικής γλώσσας, tas «πέτρα» + kand «οχυρό»], **τάσσω** ρ. μετβ. {έταξα, τάχθηκα (λόγ. ετάχθην. -ης. -η.... μτχ. ταχθείς, -είσα, -έν), ταγμένος (λόγ. τεταγμένος)} 1. (αρχαιοπρ.) ορίζω, καθορίζω: *ο νόμος τάσσει ως υποχρεωτική την υπογραφή συμβολαίου μεταξύ των συμβα/'.λομένων* (μεσοπαθ. *τάσσομαι) 2.* παίρνω θέση (υπέρ ή κατά κάποιου), τοποθετούμαι: *τάχθηκε με* τους *εξεγερμένους* ^ωρι- *κούς* [[*η κοινή γνώμη τάσσεται πάντα υπέρ των αδικημένων* || ~ *υπό τη σημαία κάποιου* || *ετάχθη κατά τής απνφάσεως τού προεδρείου* || *βουλευτές τάχθηκαν εναντίον των πρόωρων εκλογών* φρ. (α) **τάσσο-** *μαι παρά το πλευράν κάποιου* αγωνίζομαι μαζί του. συμμαχώ (β) (λόγ.) **έκαστος** *εφ' ω ετάχθη* βλ. λ. *έκαστος* **3.** (η μτχ. *ταγμένος, -η. -ο)* αυτός που έχει δοθεί, αφιερωθεί σε κάτι: - *στην υπηρεσία τής δι*

καιοσύνης / τής επιστήμης || ~ στην προάσπιση των εθνικών συμφερόντων / στην Αριστερά **4.** μαθ. *τεταγμένη* (η) μία από τις δύο ή τις τρεις συντεταγμένες, βάσει των οποίων προσδιορίζεται ένα σημείο στο επίπεδο ή στον χώρο. ^ σχολιο λ. *μετοχή*.

[ετυμ. αρχ. < **τάγ-Jό)*, αγν. ετύμου (βλ. κ. *ταγός*). Παράγ. *τακ-τός, τά- ξις (-η), τάγ-μα. ταγ-ή, τακτ-ικός* κ.ά. Το ρ. *τάσσω / -ττω* είναι συνώνυμο τού ρ. *τίθημι*. αλλά η σημασία του είναι πιο εξειδικευμένη, αφού εκφράζει την έννοια «τοποθετώ εκεί όπου πρέπει, οργανώνω κατάλληλα, ταξινομώ», πράγμα που δικαιολογεί τη χρήση τής λ. και των παραγώγων της στη διοικητική και στρατιωτική ορολογία!, **ταστιέρα** κ. **ταστερα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μους. ο βραχίονας των εγχόρδων οργάνων (πάνω στον οποίο υπάρχουν τα τάστα).

(ΕΤΥΜ. < *τάστο* + παραγ. επίθημα *-ιέρα*, πβ. κ. *τυστ-ιέρα*\. **τάστο** (το) μους. καθένα από τα κάθρτα μεταλλικά χωρίσματα που σημειώνουν στον βραχίονα των εγχόρδων οργάνων τα σημεία στα οποία πρέπει να τοποθετηθούν τα δάχτυλα, για να παραχθούν οι νότες.

[ΕΤΥΜ < ιταλ. tasfo < p. tastare «ψηλαφώ, ψαύω» < μεσν. λατ. lasrare. από συμφυρμό των λατ. tangere «αγγίζω, ψαύω» και gustare «γεύομαι»!.

Τ.Α.Τ. (το) Ταμείο Ασφάλισης Τυπογράφων (έχει ενταχθεί τώρα στο Ι.Κ.Α.).

Τάταρος (ο) [1813] {Τατάρ-ου | -ων, -ους} αυτός που ανήκει σε τουρκόφωνο λαό τής Κ. Ρωσίας, τής Κριμαίας, τού Β. Καυκάσου και τής Σιβηρίας. – **ταταρικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Tatar, λ. μογγολικής αρχής, που μάλλον σημαίνει απλώς «άνθρωποι, λαός»).

Ταταύλα (τα) συνοικία Ελλήνων (μέχρι το 1923) τής Κωνσταντινούπολης στην περιοχή τού Πέρα. – **ταταυλιανός,** -ή, -ό.

Τατζίκίστάν (το) [άκλ.} (τατζ. Jumhurii Tojikiston = Δημοκρατία τού Τατζικιστάν) κράτος τής Κ. Ασίας με πρωτεύουσα το Ντουσανμπέ, επίσημη γλώσσα την Τατζικική και νόμισμα το ρούβλι Τατζικιστάν.

Τατζίκος (ο), **Τατζίκα** (η), **τατζικικός,** -ή. -ό. **Τατζικικά** (τα).

ΙΕΤΥΜ. < τατζ. Tadzhikistan (με β' συνθ. το περσ. -stan «χώρα, γη»), από το όνομα των ιθαγενών Tadzhik «Τατζίκοι» (< σανσκρ. tajika «Περσικός»), που αναφέρεται στην απώτερη περσική καταγωγή τους]. **Τατιανή** (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Τατιάνα.**

[ΕΤΥΜ. Θηλ. τού λατ. Tatianus (ονομασία ρωμαϊκής πάτριάς) < Tatius, αγν. ετύμου).

τατουάζ (το) [άκλ.} ελλην. *δερματοστιξία* **1.** η χάραξη τής επιδερμίδας με ειδικά εργαλεία με μικρά επιφανειακά τρυπήματα και έκχυ- ση ανάλογων ποσοτήτων χρωστικών ουσιών, ώστε να εντυπώνονται πάνο) στο δέρμα ανεξίτηλα σχέδια, γράμματα κ.λπ.: *κάνω ~ στο μπράτσο* 2. (γενικότ.) η προσωρινή αποτύπωση στο δέρμα σχεδίων, γραμμάτων κ.λπ. **3.** (συνεκδ.) το σχέδιο που χαράσσεται ή αποτυπώνεται πάνω στην επιδερμίδα: *μεγάλο ' μικρό / πολύπλοκο .· εντυπωσιακό ~.* Επίσης **τατού** {άκλ.}.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. tatouage < p. tatouer < αγγλ. tattoo «δερματοστιξία», λ. τής Πολυνησίας, πβ. γλ. Τόνγκα tatauj. **τάτσι-μίτσι-κότσι** {άκλ.} (οικ.) μόνο στη ***ΦΡ. είναι / τσ έχει κάνει τά- ται-μίτσι-κότσι (με κάποιον)*** (συνήθ. κακόσ.) για να δηλωθεί ότι κάποιος έχει στενές σχέσεις (με κάποιον), προκειμένου να εξυπηρετηθούν συμφέροντα ή παράνομες ενέργειες.

[ετυμ. Αβεβ. ετύμου, ίσος από αλβ. Tatsi (- Τάσος), Mitsi (= Μή- τσος), Kotsi (= Κώτσος). που αναφερόταν στα μέλη συμμορίας. Απίθανη η αναγωγή σε σλαβ. hitimice «γρήγορα»·!, **ταυ** (το) {άκλ.} Τ. τ **1.** το δέκατο ένατο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου ·2. εργαλείο για τεχνικές σχεδιάσεις, που μοιάζει με δύο χάρακες κάθετους μεταξύ τους **3.** (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει σχήμα απλού ή διπλού τ (?): *σύνδεση δοκών ι σωλήνων ~ || δοκός -* (με δια- τομή σε ανάλογο σχήμα) (βλ. κ. λ. *αριθμός)*.

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *ταῦ* < σημιτ. taw «σημείο»[.

Ταΰγετος (ο) {-ου κ. -έτου} η ψηλότερη οροσειρά τής Πελοποννήσου στα σύνορα των νομών Λακωνίας και Μεσσηνίας.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *Ταΰγετον (τό),* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *ταΰς· μέγας, πολύς* (πβ. κ. σανσκρ. tavah «ισχυρός, ενεργός»), παρ' ότι η καταληκτική μορφή μάς οδηγεί να υποθέσουμε την προελληνική του αρχή].

Τ.Α.Υ.Π.Σ. (το) Ταμείο Αρωγής Υπαλλήλων Πυροσβεστικού Σώματος,

ταυρήσιος, -ια, -ιο αυτός που σχετίζεται με ταύρο, **ταυρί** (το) {σπάν. ταυρ-ιού | -ιών} (λαϊκότ.) **1.** ο ταύρος (βλ.λ.) **2.** (ει- δικότ.) ο νεαρός, ο μικρός ταύρος **3.** (μτφ. για νέο άνθρωπο) πολύ δυνατός: *είναι σκέτο -.*

[ετυμ. < **ταυρ-ίον.* υποκ. τού αρχ. *ταύρος*Ι. **ταυροειδής,** -ής· -ές Ιμτγν.) {ταυροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με ταύρο ή με κάποια από τις ιδιότητες τού ταύρου. **ταυ- ροειδώς** επίρρ. « -" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

ταυροθυσία (η) {ταυροθυσιών! λαογρ. η τελετουργική θυσία ταύρου: *το έθιμο τής*

ταυροκαθάψια (τα) {ταυροκαθαψίων} **1.** αγώνισμα ακροβατικής ταυρομαχίας στη μινωική Κρήτη με ιερό, τελετουργικό χαρακτήρα, κατά το οποίο ο αθλητής έπιανε τα κέρατα τού επιτιθέμενου ταύρου και με: δυνατό άλμα εκτινασσόταν πάνω από τη ράχη τού ζώου κα- ταλήγοντας ξανά στο έδαφος πίσω από τον ταύρο: *η τοιχογραφία που παριστάνει - στην Κνωσό* **2.** ταυρομαχική εορτή θρησκευτικού χαρακτήρα σε αρκετές αρχαιοελληνικές πόλεις (Θεσσαλία, Σμύρνη, Έφεσος κ.λπ.).

[ετυ.μ. μτγν. < *ταυροκαθάπτης* < *ταύρος* + *καθάπτης* < *καθάπτω* «στερεώνω, προσκολλώ» < *καθ-* (< *κατα-) + άπτω ι -ομαι}.*

ταυροκοίτάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ταυροκοίταξα} (εκφραστ.) ♦ **1.** (αμετβ.) κοιτάζω με επιθετικό βλέμμα κατευθείαν μπροστά μου χαμηλώνοντας το κεφάλι ♦ 2. (μετβ.) κοιτάζω επιθετικά χαμηλώνοντας το κεφάλι.

ταυρομαχία (η) [μτγν.Ι {ταυρομαχιών} παραδοσιακό αγωνιστικό θέαμα τής Ισπανίας, τής Πορτογαλίας και τής Λατινικής Αμερικής, σκοπός τού οποίου είναι η πάλη με έναν ταύρο και η τελική κατανίκηση ή και θανάτωσή του με σπαθί με καθορισμένη διαδικασία. – **ταυρομαχικός,**-ή.-ό [1887).

ταυρομάχος (ο) [1871] πρόσωπο που αγωνίζεται, κυρ. επαγγελματικά. σε ταυρομαχίες.

ταυρόμορφος, -η, -ο αυτός που έχει τη μορφή ταύρου.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ταύρος* + *-μορφος* < *μορφή].*

Ταύρος (ο) η μεγαλύτερη σε μήκος οροσειρά τής Μικράς Ασίας στο Ν. τμήμα της.

[ετυμ. < αρχ. *Ταύρος,* αβεβ. ετύμου. ίσως < σημιτ. tur «όρος» ή < κελτ. tauro «λόφος»|.

ταύρος (ο) **1.** αρσενικό βόδι που δεν έχει ευνουχιστεί, ώστε να είναι κατάλληλο για αναπαραγωγή· ΦΡ. (α) (μτφ.) *πιάνω τον ταύρο από τα κέρατο* αντιμετωπίζω δύσκολο ή επικίνδυνο ζήτημα με αποφασιστικότητα και χωρίς αμφιταλαντεύσεις ή δισταγμούς (β) *χύμηξε / όρ- μηξε σαν ταύρος* κινήθηκε / μπήκε με μεγάλη βιασύνη και ορμή (γ) (μτφ.) *ταύρος εν υαλοπωλείω / σε γυσλοπωλείο* για κάποιον που αντιδρά χωρίς αυτοέλεγχο, που αντιδρά μανιωδώς διαλύοντας τα πάντα γύρω του (δ) **σαι^ ταύρος** *μαινόμενος* σε έξαλλη κατάσταση **2.** (μτφ.) άνθρωπος με δυνατή κράση και γεροδεμένο σώμα, άνθρωπος που χαίρει άκρας υγείας και ενεργητικότητας · **3.** αστρον. αστερισμός μεταξύ Κριού και Διδύμων, που περιλαμβάνει τον λαμπερό αστέρα Λαμπαδία **4.** λστρολ. το δεύτερο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 20/4–20/5 5. (συνεκδ. στον ενικό) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου: *οι ~ θα πρέπει να προσέξουν σήμερα τα επαγγελματικά τους.* – (υποκ.) **ταυράκι** (το), **ταύρειος,** -α. -ο [αρχ.|.

ΙΗΤΥΜ. < αρχ. *ταύρος,* που συνδ. με λατ. taurus (> γαλλ. taureau, ισπ. torro), αρχ. σλαβ. turu (> ρωσ. tur), ιρλ. larb κ. ά. Έχει επισημανθεί ακόμη η ομοιότητα των τ. αυτών με σημιτ. λ. για την ίδια σημ. (λ.χ. εβρ. δδΓ, αραμ. tor, ακκαδ. sitru), αλλά δεν έχει διευκρινιστεί αν πρόκειται για σημιτ. δάνειο (ή το αντίστροφο) ή αν και οι δύο γλωσσικές οικογένειες δανείστηκαν παραλλήλως τη λ. από άγνωστη μέχρι στιγμής πηγή. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *σαν ταύρος εν υαλοπωλείω (*< αγγλ. like a bull in a china shop), *πιάνω τον ταύρο από τα κέρατα* (< αγγλ. take the bull by the horns)].

ταύτα αντων. {τούτων} (λόγ.) αυτά· μόνο σε φρ. όπο)ς (α) *μετά ταύτα* ύστερα από αυτά (β) *κατά ταύτα* σύμφωνα με αυτά (γ) *διά ταύτα* ως εισαγωγικό απόφασης σε δημόσιο ή νομικό έγγραφο (δ) *το διά ταύτα* το συμπέρασμα που προκύπτει στο τέλος τού λόγου ή τής άποψης κάποιου (ε) *παρά ταύτα* παρ' όλα αυτά.

Ιπτυμ. < αρχ. *ταύτα,* ουδ. πληθ. τής αντωνυμίας *ούτος* (βλ.λ.)Ι.

ταυτίζω ρ. μετβ. {ταύτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένοςί **1.** θεωρώ (κάτι/κάποιον) ίδιο ή ισάξιο (με κάτι/κάποιον): *μην ταυτίζεις τον έρωτα με την αγάπη!* jj πολλοί *ταυτίζουν την συγγραφέα τού έργου με την Ρήγα Βελεστινλή* 2. εξακριβώνω, πιστοποιώ την ταυτότητα ή τη φύση προσώπου ή πράγματος: *οι ειδικοί δεν έχουν ταυτίσει το χειρόγραφο || ταύτισαν το DNA τού παιδιού με εκείνο τού πατέρα του, που αρνιόταν ότι ήταν δικό του το παιδί·* (μεσοπαθ. *ταυτίζομαι)* **3.** είμαι απόλυτα σύμφωνος, συμπίπτω απόλυτα (με κάποιον/κάτι): *οι απόψεις μας δεν ταυτίζονται· διαφωνούμε σε ορισμένα σημεία* **4.** μπαίνω εντελώς στη θέση (κάποιου), γίνομαι ένα (με αυτόν): *έχει ταυτιστεί με το πρόσωπο που υποδύεται στη σκηνή || πολλοί νέοι ταυτίζονται με μουσικά ή κινηματογραφικά είδωλα* 5. υιοθετώ συνειδητά ή ασυνείδητα ορισμένη συμπεριφορά και ρόλους, σκέψεις και γνωρίσματα (κάποιου): *το παιδί ταυτίζεται με τον γονέα τού ίδιου* <ρυλου || *οι έφηβοι ταυτίζονται εύκολα με τα είδωλα τής επικαιρότητας* 6. τυχΟλ. αναγνωρίζω (κάτι) ως ξεχωριστό, εξακριβώνοντας την ταυτότητά του και διακρίνυντάς το από παρόμοια αντικείμενα, πρόσωπα, ερεθίσματα κ.λπ.

[ετυμ. < μτγν. *ταυτίζω* < αρχ. *ταύτό* < *τό αυτό* (με κράση)].

ταύτιση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} **1.** η αξιολόγηση, εκτίμηση κάποιου (προσώπου ή πράγματος) ως ισάξιου ή ίδιου με άλλο (πρόσωπο ή πράγμα): *είναι εσφαλμένη η ~ τής ελευθερίας με την ασυδοσία* ΣΥΝ. ταυτισμός 2. (στη γραμματολογία) η απόδειξη τής αυθεντικότητας (έργου), η εξακρίβωση τής προέλευσης, τού δημιουργού του: *η ~ ενός χειρογράφου* **3.** η απόλυτη συμφωνία, σύμπτωση ο)ς προς κάτι: *στο θέμα αυτό υπάρχει ~ των εκτιμήσεων όλων των ειδικών!! ~ θέσεων / απόψεων || δεν μπορούν να προχωρήσουν, εφόσον δεν υπάρχει ~ στους στόχους που θέτουν* **4.** (μτφ. για πρόσ.) ο πλήρης συμμερι- σμός (εκ μέρους κάποιου) των συναισθηματικών αντιδράσεων, τού τρόπου σκέψης κ.λπ. άλλου προσώπου, ώστε να μπαίνει στη θέση του, σαν να ήταν ο ίδιος που αντιδρούσε. σκεφτόταν κ.λπ. με αυτό τον τρόπο: *η ~ τού ηθοποιού με τον ρόλο που υποδύεται |j η ~ τού κοινού με το θύμα τού εγκλήματος ήταν το κ/.ειδί τής επιτυχίας τής ταινίας* **5.** ψυχολ. η διεργασία με την οποία το υποκείμενο αφομοιώνει πλευρές, ιδιότητες και χαρακτηριστικά άλλου υποκειμένου και μεταμορφώνεται πλήρως ή εν μέρει βάσει τού προτύπου που ο άλλος προσφέρει: *η προσωπικότητα συγκροτείται και διαφοροποιείται μέσω μιας σειράς ταυτίσεων.* Επίσης **ταυτισμός** (ο) Ιμτγν.].

ταυτο- κ. **ταυτό-** λεξικό πρόθημα λέξεων που δηλώνουν ταυτότητα, πλήρη ομοιότητα, ταύτιση (ος προς κάτι: *ταυτο-προσωπία. ταυτο-γνω- μία, ταυτ-βουλία, ταυτο-λογία.*

[ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται

από το αρχ. *ταύτό* < *τν αύτό* (με κράση) |. **ταυτόαιμος,** -η. -ο αυτός που έχει το ίδιο αίμα με κάποιον ή κάποιους άλλους, ο εξ αίματος συγγενής συν. όμαιμος, **ταυτοβουλία** (η) Ιχωρ. πληθ.) (λόγ.) η ταύτιση τής βούλησης δύο ή περισσότερων πλευρών, η κοινή θέληση.

[ετυ.μ. μτγν. < *ταύτο-* + *-βουλία* < *βουλή].* **ταυτοψνωμώ** ρ. αμετβ. {ταυτογνωμείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχω την ίδια γνώμη (με άλλ,ον) ΣΥΝ. ομοφρονώ. – **ταυτόγνωμος,** -η, -ο [μεσν.!, **ταυτογνωμία** (η), **ταυτογράμματος,** -η. -ο [1888] (ποίημα, στίχος) στον οποίο εμφανίζεται ταυτόγραμμο, **ταυτόγραμμο** (το) {ταυτογράμμ-οι> | -ων} φιλολ. (σε στίχο ή ποίημα) είδος παρήχησης κατά το οποίο οι λέξεις αρχίζουν από το ίδιο γράμμα.

ταυτολογία (η) {ταυτολογιών} **1.** σχήμα λόγου κατά το οποίο επαναλαμβάνονται οι ίδιες έννοιες, νοήματα με διαφορετική διατύπωση 2. κάθε πρόταση στην οποία το υποκείμενο και το κατηγορούμενο είναι ή δηλώνουν την ίδια έννοια, λ.χ. *ελευθερία είναι το νιχ είναι κανείς ελεύθερος* **3.** κάθε λογική πρόταση που ισχύει για λόγους τυπικούς καθ' εαυτήν και όχι λόγω πιστής απόδοσης τού αντικειμενικού κόσμου. – **ταυτολογ»κός,** -ή. -ό. **ταυτολογ»κ-ά / -ώς** Ιμεσν.Ι επίρρ.

Ιετυμ. μτγν. < *ταύτολόγος* < *ταύτο-* + *λόγος].* **ταυτολόγος** (ο/η) [μτγν.| πρόσωπο που επαναλαμβάνει τα ίδια, που ταυτολογεί.

ταυτολογώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.] [ταυτολογείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} μιλώ με ταυτολογίες, επαναλαμβάνω τα ίδια με όμοιες ή παρόμοιες λέξεις.

ταυτοπάθεια (η) {ταυτοπαθειών) (σπάν.) το να παθαίνει κανείς τα ίδια με άλλον. – **ταυτοπαθής,** -ής, -ές Ιμεσν.].

[ετυμ. μτγν. < *ταύτο-* + *-πάΟεια,* απυ το θ. τού παθ. αορ. β' *ε-παθ-ον* (τού αρχ. *πάσχω)].* **ταυτοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] **1.** η ταύτιση (βλ.λ.) 2. βιολ. η αναγνώριση και κατάταξη ενός οργανισμού ή απολιθώματος βάσει των υπαρχόντων συστημάτων ταξινόμησης.

JtTYM. < μτγν. *ταύτυποιώ* (βλ.λ.). Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. determination^ **ταυτοποιώ** ρ. μρτβ. Ιταυτοποιείς... | ταυτοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ταυτίζω (βλ.λ.).

|ι·:ί υμ, < μτγν. *ταύτυποιώ (-έω)* «ενεργώ ως εκπρόσωπος κάνω το ίδιο πράγμα» < *ταύτό* + ποιώ], **ταυτοπροσωπία** (η) |1803| {ταυτοπροσο)πΐ(όν'} γλωσσ. 1.το συντακτικό φαινόμενο (τής αρχαίας Κλληνικής) κατά το οποίο το υποκείμενο τού ρήματος συμπίπτει με το υποκείμενο τού απαρεμφάτου που εξαρτάται από αυτό (π.χ. <*βούλομαι ἑλΟειν»)* α\τ. ετεροπροσωπία 2. (γενικότ.) το να έχουν δύο ή περισσότερες προτάσεις το ίδιο υποκείμενο.

ταυτοπρόσωπος, -η.-ο γλωσσ. (στη σύνταξη) αυτός που παρουσιάζει ταυτοπροσωπία, **ταυτόσημος,** -η. -ο **1.** (για λέξεις ή φράσεις) αυτός που εκφράζει το ίδιο περιεχόμενο με άλλον, που έχει την ίδια σημασία: ~ *όροι* 2. αυτός που είναι ακριβώς ίδιος με (κάποιον/κάτι άλλο), που δεν διαφοροποιείται σε τίποτε από αυτυ(ν): *οι θέσεις των δύο κομμάτων είναι ταυτόσημες στο συγκεκριμένο θέμα* || - *αντίδραση* ΣΥΝ. όμοιος, απαράλλακτος. Η.πίσης **ταυτοοήμαντος,** -η. -ο [μεσν.] (σημ. Ι). **-ταυτοσημία** (η).

[LTYM. μεσν. < *ταυτυ-* + *-σημος* < *σήμα*\. **ταυτότητα** (η) {ταυτοτήτων} **1.** η πλήρης σύμπτωση δύο ή περισσότερων πλευρών, η μεγάλη ομοιότητα, ταύτιση ή ισότητα μεταξύ τους: *υπήρξε ~ απόψεων,' ενδιαφερόντων/ θέσεων* συν. σύμπτωση, συμφωνία. ομοιότητα · 2. τυ σύνολο των διαφυροποιητικών χαρακτηριστικών. των γνωρισμάτων που καθορίζουν τι είναι κάτι, ποιος είναι κάποιος, που επιτρέπουν την αναγνώρισή του: *δεν έχει εξακριβωθεί η ~ των θυμάτων* || *η πολιτιστική / εθνική / ιστορική μας ~* || *η ~ τού νεο- ελληνικού πολιτισμού* ΣΥ\. φυσιογνωμία **3.** (συνεκδ.) το επίσημο δελτίο που εκδίδεται από αρμόδια αρχή (λ.χ. στην αστυνομία) και περιλαμβάνει τις πληροφορίες με τις οποίες πιστοποιείται ότι ο κάτοχός του είναι πράγματι αυτός που περιγράφεται ή και εικονίζεται σε αυτό: *αστυνομική ~* (Δελτίο Αστυνομικής Ταυτότητας, συντομ. Δ.Α.Τ.) ||

ασφαλισμένου / δημοσιογράφου / αθλητή 4. βραχιόλι ή μενταγιόν στο οποίο είναι σκαλισμένο το όνομα τού κατόχου του: *ασημένια / χρυσή ~* 5. μα<->. ισότητα που είναι αληθής για όλες τις τιμές των μεταβλητών της· φρ. *αρχή τής ταυτότητας* θεμελιώδης αρχή τής Λογικής, κατά την οποία κάθε πράγμα είναι το ίδιο με τον εαυτό του. [ετυμ. < αρχ. *ταύτότης, -ητος* < *ταύτό* (βλ. λ. *ταυτυ-).* Ο μαθ. όρ. είναι απόδ. τού γαλλ. idcntitc, ενώ το *δελτίο ταυτότητας* αποτελεί απόδ. τού γαλλ. carle dldentitcj. **ταυτοφωνία** (η) [μεσν.] {ταυτοφωνιών} **1.** η επανάληψη ίδιων φθόγγων, συλλαβών ή γραμμάτων με τρόπο κουραστικό, δυσάρεστο 2. η ταυτόχρονη εκφορά δύο φθόγγων **3.** ΜΟΥΣ. (α) η σύμπτωση στον ίδιο φθόγγο δύο μελωδικών γραμμών, οι οποίες κατά τα λοιπά κινούνται ανεξάρτητα η μία προς την άλλη (β) η ενυρχηστρωτική τεχνική κατά το οπυίο δύο όργανα ή δύο φωνές παίζουν ταυτόχρονα την ίδια μελωδική γραμμή (μερικές φορές ο όρος *ταυτοφο>νία (ουνισόνο)* διατηρείται και όταν τα δύο όργανα παίζουν νότες σε απόσταση οκτάβας: *η σοπράνο τραγουδά σε ~ με* γο *φλάουτο* [[*τα κοντραμπάσα παίζουν σε - με το κοντραφαγκότο* ΣΥΝ. ουνισόνο (ιταλ. unisono). – **ταυτο- φωνώ** p. ι1819] {-είς...}. **ταυτόφωνος,** -η, -ο (για ανθρώπους, μουσικά όργανα κ.λπ.) αυτός που έχει ή παράγει την ίδια φωνή ή τον ίδιο ήχο με κάποιον/κάτι άλ

λο.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ταυτο-* + *-φωνος*< *φωνή*\. **ταυτοχρονισμός** (ο) το να συμβαίνει κάτι συγχρόνως με κάτι άλλο. το να διαρκούν το ίδιο χρονικό διάστημα δύο φαινόμενα, **ταυτόχρονος,** -η. -ο [18401 αυτός που συμβαίνει την ίδια στιγμή ή στο ίδιο χρονικό διάστημα με κάτι άλλυ: ~ *μετάδοση τού αγώνα σε τρεις χώρες* συν. σύγχρονος. – **ταυτόχρονα / ταυτοχρόνως** [1840] επίρρ.

ΙΠΤΥΜ. < *ταυτο-* + *χρόνος,* ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. lauto-chrone}. **ταυτωνυμία** (η) |μεσν.| {ταυτωνυμιών} το να έχει (κάποιος/κάτι) το ίδιο όνομα (με κάποιον/κάτι άλλο), **ταφή** (η) **1.** η απόθεση τού νεκρού στον τάφο του, καθώς και η σχετική τελετή συν. ενταφιασμός αν γ. εκταφή 2. (λόγ.-γενικότ.) τυ να θά- βκται (κάτι): ~ *των απορριμμάτων Τ-Υη* θάψιμο.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *ταφ-* τυύ ρ. *θάπ-τω* (βλ.λ.), με αρχικό θ. **θαφ-* και ανομοίωση τού πρώτου συμφώνου], **ταφικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με την ταφή: *η αρχαιολογία μελετά με μεγάλ,ο ενδιαφέρον ~ έθιμα* || (αρχαιολ.) - *περίβολος* (στην Αρχαιότητα, περιφραγμένη περιοχή μέσα στην οποία υπάρχουν τάφοι).

ταφόπετρα (η) (1888J Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** η επιτάφια πλάκα στην οποία συνήθ. αναγράφεται το όνομα τού νεκρού συν. ταφόπλακα 2. (μτφ.) οτιδήποτε επιφέρει το οριστικό τέλος μιας υπόθεσης, επισφραγίζει την κατάληξή της. **ταφόπλακα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) η πλάκα που σκεπάζει τον τάφο.

επιτάφια πλάκα συν. ταφόπετρα, **τάφος** (ο) **1.** λάκκος συνήθ. παραλληλόγραμμου σχήματος, που ανοίγεται στη γη ή αντίστοιχος λαξευτός ή κτιστός χώρος, όπου τοποθετείται η σορός. το σώμα τού vt-κρού: *σκεπάζω / ανοίγω τον ~* [[*παλιός / μεγάλος / ομαδικός / χορταριασμένος / οικογενειακός ~* (για τα μέλη μιας οικογένειας) [[*«άκρα τού ~ σιωπή»* (Δ. Συλωμός) (η απόλυτη ησυχία) || *αγοράζω έναν ~* || *κάθε Σάββατο πάει στον - τυύ άνδρα της* συν. μνήμα, (λαϊκ.) μνημούρι, (λαϊκ.) λάκκος· **ΦΡ.** (α) *ανδρών επιφανών πάσα γη τάφος (ανδρών επιφανών πάσα γή τάφος,* Θουκ. *Περι- κλέους Επιτάφιος* Ι). 43.3) για τους γενναίους τάφος είναι οποιαδήποτε γη. ο θάνατος τους έχει οικουμενική διάσταση (β) *Άγιος / Πανάγιος Τάφος* βλ. λ. *πανάγιος* (γ) *ομαδικός τάφος* βλ. λ. *ομαδικός* 2. κάθε τόπος στον οποίυ πεθαίνει ή σκυτώνεται (κάποιος), στον οποίο παραμένει το πτώμα (κάποιου): *τα ερείπια τής τραγικής πολυκατοικίας έγιναν ο ~ δέκα ατόμων* **ΦΡ.** *υγρός τάφος* βλ. λ. *υγρός* **3.** (καταχρ.) το μνημείο το οποίο στήνεται προς τιμήν νεκρού ή νεκρών: *μεγαλυπρεπής ~* ΣΥΝ. μνήμα, μνημείο, κενοτάφιο 4. (συνεκδ.) ο θάνατος: *μόνο ο - Οα τους χωρίσει* || *στέλνω / πηγαίνο) κάποιον στον ~* (προκαλο) τον θάνατο κάποιου)· **ΦΡ.** (α) *μέχρι τάφου* ώς τον θάνατο (β) *με το ένα πόδι στον τάφο* (ως χαρακτηρισμός) για ανθρώπους πολύ άρρωστους ή ηλικιωμένους, που βρίσκονται κοντά στον θάνατο: *παρέμενε φιλοχρήματος, κι ας ήταν με το ένα πόδι στυν τάφο* 5. (μτφ.) ό,τι σηματοδοτεί ή επιφέρει ένα τέλος, μια απώλεια, η οριστική καταστροφή: *ο - όλων των ανεκπλήρωτων φιλοδοξιών* || *αυτή η αποκάλυψη ήταν ο ~ τής σχέσης τους* συν. ταφόπλακα 6. (μτφ.) ο εχέμυθος άνθρωπος; *δεν του ξεφεύγει λέξη· είναι -*]] *και για ό,τι είπαμε μείνε ήσυχος· θα είμαι ~.* σχολιο λ. *έμπιστος, πεθαίνω.*

Ιετυμ. αρχ. < θ. *ταφ-* τού ρ. *θάπ-τω* (βλ.λ.), με αρχικό θ. **θαφ-* και ανομοίωση τού πρώτου συμφώνου], **ταφοφοβία** (η) 1ταφοφοβιο>ν} ο παθολογικός φόβος κάπυιυυ ότι μπορεί να ενταφιαστεί ζωντανός κατά λάθος, **τάφρος** (η) **1.** βαθύ χαντάκι που κυρ. περιέβαλλε παλαιότ. κάστρα, οχυρά κ.λπ. ν:υκ. όρυγμα, χαντάκι **2.** *ωκεάνια τάφρος* επίμηκες απότομο βύθισμα τυύ πυθμένα τού ωκεανού σε πολύ μεγάλο βάθος. [ετυμ. αρχ. < θ. *ταφ-* (για το οποίο βλ. λ. *ταφ-ή. τάφ-ος)* + κατάλ. *-ος.* ενώ τυ *-ρ-* ενδέχεται να αποτελεί μέρος τού θέματος (πβ. κ. αρμ. daniban, dambaran «τάφρος»)}, **ταφταδένιος,** -ια. -ιο αυτός που είναι φτειαγμένος από ταφτά. [Ρ.τυμ. < *ταφτάδες (πληθ.* τού *ταφτάς)* + παραγ. επίθημα *-ένιος.* πβ. κ. *μενεξεδ-ένιος*\.

ταφτάς (Ο) {ταφτάδες} **1.** μεταξωτό ύφασμα από λεπτό νήμα και πυκνή ύφανση 2. (συνεκδ.) κάθε ρούχο που είναι κατασκευασμένο με το παραπάνω ύφασμα: *φορούσε μαύρο ~ ανάλογο με την περίσταση* || *η φούστα ήταν ~* 3. έμπλαστρο από τυ παραπάνω ύφασμα (σημ. Ι) για περιπτο')σεις δερματικών παθήσεων.

[ftym. < τουρκ. tafia < περο. tafia|. **τάχα** επίρρ. **1.** (για να δηλωθεί κάτι που δεν ισχύει πραγματικά) δήθεν, υποτίθεται: *δικαιολογήθηκε πως ~ ήταν άρρωστος* |i *έταξε πως θα κερνούσε ~ όλο το μαγαζί, αν κέρδιζαν!* συν. φαινομενικά, (αργκό) και καλά· (κυρ. σε ερωτηματικές προτάσεις) 2. μη. μήπως: /V'*αργήσαμε ~; Δεν βλέπω κανέναν γνωστό!* συν. μην τυχόν 3. άραγε: *Οα ξέρει ~ τον δρόμο ή θα χαθεί:* || *~ ποιος ξέρει την αλήθεια:* || *ποιος να μας είδε* φρ. (α) *κάνω τον τάχα / τάχατε* κάνω τον σπουδαίο, παίρνω ύφος, επιδεικνύομαι: *μέχρι χθες μας παρακαλούσε και σήμερα μας κάνει τον τάχατε!* (β) *τάχα μου-τάχα μου* (εμφατ.) δήθεν: *με πήρε τηλέφωνο ~ ότι ενδιαφέρεται να δει αν είμαι καλά, ενώ δεν είχε έρθει ούτε μία φορά στυ νυσκομείο μετά το ατύχημα.* Επίσης (λαϊκ.) **τάχατε(ς).**

[κτυμ. αρχ.. επιρρ. τ. τού επιθ. *ταχύς* (βλ.λ.) με κατάλ. *-α* (πβ. κ. *σάφ- α).* Το επίρρ. σήμαινε αρχικώς «γρήγορα. αμέσως», αργότερα όμως (ιδ. στην αττική πεζογραφία) η λ. απέκτησε πιθανυλυγική σημ. εξαιτίας και τής σύνδεσης με το συνώνυμο *ἴσως.* Ιο μεσν. *τάχα-τε* οφεί- λεται σε αναλογική επίδρ. των επιρρ. *τίποτε, τότε* κ.τ.ό.]. **τάχει** -» τάχος

ταχεία (η) Ιταχειών} αμαξοστοιχία που εκτελεί δρομολόγιο στον μικρότερο δυνατό χρόνο, με λίγες στάσεις και με τη μεγαλύτερη δυνα

τή ταχύτητα ΣΥΝ. εξπρές.
[ετυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *ταχύς* ως απόδ. τού γαλλ. express (βλ. κ. *εξπρές)}.*

ταχέως επίρρ. [αρχ.| (λόγ.) **1.** με ταχύτητα: *η υπόθεση θα τακτοποιηθεί ~ εντός τής ημέρας* συν. γρήγορα, γοργά αντ. αργά, βραδέως 2. σε λίγο χρόνο, σύντομα: *τα αποτελέσματα θα φανούν σε λίγες μέρες!* συν. όπου να 'ναι. σε λίγο. **ταχιά** επίρρ. (λαϊκ.) 1. σύντομα, σε λίγο: *~ μπαίνει κι η άνοιξη* ΣΥΝ. ταχύ **2.** γρήγορα · **3.** αύριο το πρωί: *- θ'ανταμώσουμε.*

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *ταχέα* (πληθ. ουδ. τού επιθ. *ταχύς),* με συνίζηση], **ταχίνι** (το) Ιταχινιού | χωρ. πληθ.} πολτός από αλεσμένους καρπούς σουσαμιού.

|ΕΤΥΜ. < τουρκ. tahinj. **ταχινός,** -ή. -ό (λαϊκ.-λογότ.) **1.** πρωινός **2.** *ταχινή* (η) (α) το πρωί (β) η πρωινή δροσιά. η πάχνη.

| ι-τυμ. αρχ. ποιητ. τ. τού *ταχύς* (.βλ.λ.)]. **ταχινόσουπα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) σούπα με ταχίνι, **τάχιστος,** -η, -υ (λόγ.) πάρα πολύ γρήγορος, ο ταχύτατος. – **τάχιστα** επίρρ.

|ι-τυμ. αρχ., υπερθ. βαθμός τού επιθ. *ταχύς).* **ταχογράφος** (ο) μηχάνημα για τη μέτρηση και καταγραφή τής ταχύτητας με την οποία κινείται μεταφορικό μέσο (αεροπλάνο, πλοίο, αυτοκίνητο κ.λπ.).

|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. tachograph], **ταχόμετρο** (το) {ταχομέτρ-ου j -ων} όργανο μετρήσεως τής ταχύτητας κινούμενου αντικειμένου.

[F.ΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. tachometer], **τάχος** (το) {τάχους | χωρ. πληθ.) (αρχαιοπρ.) η ταχύτητα · μόνο στη φρ. *τάχει* (εν *τάχει,* Πινδάρ. *Νεμ.* 5. 35) γρήγορα, με συντομία: *ανέπτυξε - τις θέσεις του.*

[ετυμ. αρχ. < *ταχύς* (βλ.λ.)]. **ταχταρίζω** ρ. μετβ. {ταχτάρισ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) παίζω (ένα μωρό) στην αγκαλιά μου. κουνώντας το. για να το ηρεμήσω ή να το κάνω να γελάσει (πβ. λ. *νανουρίζω).*

[ετυμ. < *τάχτι* (υνοματοπ. λ.) + παραγ. επίθημα *-ρίζω* (πβ. κ. *νιαου-ρί-ζω)}.'*

ταχτάρισμα (το) {ταχταρίσμ-ατος j -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** το να ταχταρίζει κανείς μωρό 2. ζωηρό, εύθυμο, ρυθμικό τραγουδάκι λαϊκής προελεύσεως. το οποίο λέει κυρ. η μητέρα, όταν παίζει το μωρό στην αγκαλιά της (πβ. λ. *νανούρισμα).*

ταχτικός, -ή, -ό ♦ τακτικός **ταχτοποίηση** (η) ► τακτοποίηση

ταχτοποιώ ρ. τακτοποιώ

ταχύ (το) (λαϊκ.) **1.** το πρωί. η αυγή **2.** (ως επίρρ.) (α) γρήγορα συν. ταχιά (β) αύριο το πρωί συν. ταχιά, **ταχυ-** κ. **ταχύ-** α'συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι χαρακτηρίζεται από: 1. ταχύτητα, γρηγοράδα: *ταχυ-διανομή, ταχυ-πε-στήριο2.* ιλίρ. παθολογική επιτάχυνση: *ταχύ-πνοια, ταχυ-καρδία.* [ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής. που προέρχεται από το επίθ. *ταχύς* (βλ.λ.)| . **ταχυβολία** (η) [1895] {ταχυβολιών} η ιδιότητα τού ταχυβόλου, **ταχυβόλος,** -ος, -ο **[** 1891J **1.** (κυρ. για όπλα) αυτός που βάλλει, πυροβολεί με γρήγορες και συχνές βολές **2.** *ταχυβόλο* (το) (παλαιότ.) πολυβόλο όπλο με μεγάλη ταχύτητα βολών. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-βόλος.* [είυμ. < *ταχυ- + -βόλος* < *βάλ?.ω* (πβ. κ. *βολή)*\. **ταχύγαμος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι (σπάν.) αυτός που έχει συνάψει γάμο πρόωρα.

ταχυγλωσσία (η) {ταχυγλωσσιών) ιατρ. παθολογική διαταραχή τού ρυθμού ομιλίας, κατά την οποία ο λόγος εκφέρεται τόσο γρήγορα, βιαστικά και ασυγκράτητα, (όστε να μη γίνεται κατανοητός· αλλιώς *βατταρισμός* συ .ν. ταχυφημία.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. tachylalia], **ταχύγλωσσος,** -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που έχει ευχέρεια λόγου, ο ευ- φραδής 2. αυτός πυυ πάσχει από ταχυγλωσσία ΑΝΤ. βραδύγλωσσος, **ταχυγραφία** (η) **[** 1871 **[** {ταχυγραφιών} **1.** η ιδιότητα ή ικανότητα τού ταχυγράφου 2. (σπάν.) η στενογραφία (βλ.λ.).

[είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. taehygraphie|. **ταχυγραφικός,** -ή, -ό 11857] αυτός που σχετίζεται με την ταχυγραφία ή τον ταχυγράφο· φρ. *ταχυγραφικά σημεία* σύμβολα που αντικαθιστούν ολόκληρες λέξεις για ταχύτερη γραφή κειμένου. – **ταχυ- Υραφικ-ά / -ώς** επίρρ. **ταχυγράφος** (Ο/η) Ιμτγν.] **1.** πρόσωπο που γράφει γρήγορα **2.** (σπάν.) ο στενογράφος (βλ.λ.). **ταχυδακτυλουργία** (η) |1872| {ταχυδακτυλουργιών! **1.** η τέχνη τού ταχυδακτυλουργού 2. (συνεκδ. κυρ. στον πληθ.) (α) τα τεχνάσματα τού ταχυδακτυλουργού (β) (μτφ.) κάθε ενέργεια που στηρίζει την αποτελεσματικότητά της στον εντυπωσιασμό και στην πρόκληση απατηλών εντυπώσεων: *η εξωτερική πολιτική δεν ασκείται με ταχυδακτυλουργίες* [[*άρχισε τις ~. για να ξεφύγει!* ΣΥΝ. κόλπα. **ταχυδακτυλουργικός,** -ή, -ό [1864] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ταχυδακτυλουργό: *- κόλπο* < *κίνηση / καπέλο / ραβδί* 2. (μτφ.) αυτός που γίνεται με εντυπωσιακή ταχύτητα και επιδεξιότητα ή στηρίζεται σε απατηλές, παραπλανητικές εντυπώσεις: *με ~ τρόπο κατάφερε να αναστρέψει το εις βάρος του κλίμα, εκτονώνοντας τις εντάσεις.* – **ταχυδακτυλουργικά / -ώς** |! 8771 επίρρ. **ταχυδακτυλουργός** (ο/η) 118741 **1.** πρόσωπο που, κυρ. επαγγελματικά. παρουσιάζεται μπροστά σε κοινό και με ταχύτατες, επιδέξιες κινήσεις ή με διάφορα τεχνάσματα δημιουργεί απατηλές οπτικές εντυπώσεις, σαν να προκαλεί με μαγικό τρόπο θαυμαστά, αφύσικα, υπεράνθρωπα φαινόμενα συν. μάγος, ζογκλέρ 2. (μτφ.) οποιοσδήποτε δημιουργεί με πλαστά ή ανυπόστατα στοιχεία ψεύτικες εντυπώσεις, χειριζόμενος με επιδεξιότητα συγκεκριμένες καταστάσεις: *~ τής πολιτικής.* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός.*

[ΠΤΥΜ. < *ταχυ-* + *δάκτυλος* + *-ουργός* (< έργο), πβ. κ. *πρωτ-ουργός, με- ταλλ-ουργός.* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. prestidigitateurj. **ταχυδίανομη** (η) σύστημα ταχείας διανομής επιστολών, εγγράφων, αντικειμένων, των οποίων η παράδοση στον παραλήπτη επεΐγει: *το βιβλίο αποστέλλεται και με* – **ταχυδιανομέας** (ο/η), **ταχυδρομείο** (το) **[18331 1.** κρατική υπηρεσία που είναι υπεύθυνη για τη συγκέντρωση, μεταφορά και διανομή τής αλληλογραφίας, δε- μάτο)ν ή επιταγών των κατοίκων μιας χώρας έναντι συγκεκριμένου αντιτίμου (καθορισμένου τέλους): *Ελληνικά Ταχυδρομεία* (ΚΛ.ΤΑ.) [[*το ~ επιτε?^ει με μεγάλη καθυστέρηση το έργο του* 2. (συνεκδ.) κάθε γραφείο, παράρτημα τής παραπάνο) υπηρεσίας, στο οποίο συλλέγονται, ταξινομούνται και από το οποίο αποστέλλονται και διανέμονται γράμματα. δέματα, επιταγές, τηλεγραφήματα κ.λπ. και στο οποίο πωλού- νται γραμματόσημα ή πρυσφέρονται άλλες υπηρεσίες: *τα ~ είναι κλειστά τις Κυριακές*\ \ *έχει ~ στην πλατείαZ.* το σύνολο των επιστολών, δεμάτων, επιταγών κ.λπ. που διακινούνται μέσω ταχυδρομείου (σημ. Ι): *δεν έχει - από την Αυστραλία λόγω τής απεργίας των εκεί ταχυδρομικών υπαλλήλων* 4. κάθε απλή αποστολή ή παραλαβή τέτοιων επιστολών, δεμάτων, επιταγών κ.λπ.: *το *- θα έρθει με το καράβι || το γράμμα που περιμένεις θα έρθει μάλλον με το επόμενο* **ταχυδρόμηση** (η) |-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων} η αποστολή αλληλογραφίας, δέματος, επιταγής κ.λπ. μέσω ταχυδρομείου, **ταχυδρομικός,** -ή.-ό 1181**6**[**1.** αυτός που σχετίζεται με το ταχυδρομείο και με τη λειτουργία του: *- υπάλληλος / διανομέας / περιστέρι / κατάστημα / σύστημα / ταμιευτήριο / αποστολή / μεταφορά·* ΦΡ. (α) *ταχυδρομικό (τέλος)* το τέλος που καταβάλλει όποιος κάνει χρήση των υπηρεσΌ')ν τού ταχυδρομείου, π.χ. αποστέλλει δέμα ή επιστολή (β) *ταχυδρομική διεύθυνση* τα στοιχεία που υποχρεωτικά αναγράφονται πάνω σε αντικείμενο που διακινείται με ταχυδρομείο, όπως το όνομα, η διεύθυνση, η χώρα τυύ παραλήπτη κ.ά. (γ) *Ταχυδρομικός Κώδικας* (ορθότ. *Κωδικός,* ενν. *αριθμός)* (συντομ. Τ.Κ.) ο πενταψήφιος αριθμός που αντιστοιχεί σε ορισμένη πόλη ή περιοχή και σημειώνεται ως στοιχείο τής διεύθυνσης τού παραλήπτη και τού αποστολέα (δ) *ταχυδρομική θυρίδα* (συντομ. Τ.θ.) θυρίδα που μπορεί να ενοικιάσει κανείς σε ταχυδρομείο, για να παραλαμβάνει από εκεί την αλληλογραφία τυυ συν. γραμματοθυρίδα 2. αυτός που αποστέλλεται, διακινείται μέσω τού ταχυδρομείου: *~ επιστο/.ή* **3.** *ταχυδρομικός* (ο/η) υπάλληλος ταχυδρομείου: *απεργούν οι - για οικονομικά αιτή-ματα.* - **ταχυδρομικ-ά/-ώς 1**1871] επίρρ. **ταχυδρόμος** (ο/η) [μτγν.] **1.** ταχυδρομικός διανομέας, ταχυδρομικός υπάλληλος που κάνει τη διανομή τού ταχυδρομείου: *ο ~ δεν πέρασε σήμερα* 2. (μτφ.) οποιοσδήποτε διαβιβάζει ένα μήνυμα, μεταφέρει κάτι σε κάποιον εκ μέρους άλλου: *~ τής ειρήνης* (διαμεσολαβητής μεταξύ εμπολέμων).

ταχυδρομώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {ταχυδρομείς... | ταχυδρόμη-σα, -θηκα. -μένος} στέλνω (κάτι) με ταχυδρομείο: *~ ένα γράμμα / τη/^εγράφημα / δέμα.*

ταχυθάνατος, -η. -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που πεθαίνει με αιφνιδιαστικό τρόπο 2. αυτός που δεν ζει πολύ, που η ζωή του είναι σύντομη ΣΥΝ. βραχύβιος **3.** αυτός που προκαλεί τον θάνατο γρήγορα ή αιφνιδιαστικά, ο φονικός.

ταχυθερμοσίφωνας (ο) [ταχυθερμοσιφώνων} ο θερμοσίφωνας που ζεσταίνει πολύ γρήγορα γο νερό. **ταχυκαής,** -ής, -ές {ταχυκα-ούς j -είς (ουδ. -ή)} αυτός που καίγεται με ευκολία και γρήγορα αντ. βραδύκαυστος. – **ταχυκαώς** επίρρ.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

(ΕΤΥΜ. < *ταχυ-* + *-καής,* από το θ. τού αρχ. παθ. αορ. β' *έ-κάη-ν* (τού ρ. *καίω)].*

ταχυκαρδία (η) 11889J {ταχυκαρδιών} ιλί ρ. **1.** παθολογική επιτάχυνση τού ρυθμού των χτύπων της καρδιάς πέρα από τους φυσιολογικούς 90 παλμούς ανά λεπτό: *έχω / με πιάνει* - ΣΥΝ. ταχυπαλμία αντ. βραδυκαρδία 2. (συνεκδ.) κάθε κρίση επιταχύνσεως των καρδιακών παλμών για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *έχει συχνές ~.*

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. tachycardiej. **ταχυκίνητος,** -η, -ο ιμτγν.] αυτός πυυ κινείται γρήγορα, που κάνει γρήγορες κινήσεις ΣΥΝ. ευκίνητος, γυργοκίνητος ΑΝΙ. αργοκίνητος, βραδυκίνητος.

ταχυμεταφορά (η) η γρήγορη αποστολή δεμάτων, εμπορευμάτων κ.λπ. από έναν τόπο σε άλλον: *η υπηρεσία ταχυμεταφοράς των ΕΑ.ΤΑ.*

ταχυμετρία (η) Ιταχυμετριών} μέθοδος για τον τοπογραφικό προσδιορισμό ενός σημείου με τη χρήση ταχυμέτρου (σημ. 2).

ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. tachymetry]. **ταχυμετρικός,** -ή. -ό] 18941 αυτός που σχετίζεται με την ταχυμετρία, που πραγματοποιείται με ταχύμετρο: *~ υπολογισμός / προσδιορισμός / μέθοδος.* – **ταχυμετρικ-ά / -ώς** επίρρ. **ταχύμετρο** (το) **[** 18941 {ταχυμέτρ-ου | -ων] **1.** όργανο με το οποίο μετρείται η ταχύτητα με την οποία περιστρέφεται ένας μηχανισμός 2. τοπογραφικό όργανο για τον γρήγορο προσδιορισμό αποστάσεων, διευθύνσεων και υψομετρικών διαφορών μεταξύ σημείων σε σχέση με το σημείο τοποθετήσεως τού οργάνου, το οποίο και λαμβάνεται ως το σημείο αναφοράς **3.** όργανο με το οπυίο μετρείται η ταχύτητα των βλημάτων είτε μέσα στην κάννη τού όπλου είτε στον αέρα 4. όργανο μετρήσεως των χιλιομέτρων που έχει διανύσει ένα αυτοκίνητο, καθώς και τής ταχύτητας που αναπτύσσει κάθε στιγμή· αλλιώς *κοντέρ: τα ~ των αυτοκινήτων είναι βαθμονομημένα σε χι/.ιόμετρα ανά ώρα.* | ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. tachymeter).

ταχύνοια (η) [1835] {χωρ. πληθ.Ι (λόγ.) η γρήγορη αντίληψη, η πνευματική ικανότητα ταχείας σύγκρισης, σύνδεσης και αξιοποίησης δεδομένων συν. οξύνοια, ευστροφία αν Γ. βραδύνοια, αμβλύνοια. **ταχύνους,** -ους, -ουν [αρχ.Ι ἰταχύν-οος j -οες, -όων} (λόγ.) αυτός πυ χαρακτηρίζεται από ταχύνοια, που έχει γρήγορη αντίληψη: ~ *συνομιλητής* ΣΥΝ. οξύνους, εύστροφος ΑΜ. βραδύνους. αμβλύνους. ΣΧΟΛΙΟ λ, *έξυπνος*. **ταχύνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {τάχυνα} επιταχύνω (βλ.λ.). – **τά- χυνση** (η).

ταχυπαλμία (η) {ταχυπαλμιών} η ταχυκαρδία (βλ.λ.).

[Ητυμ. Λπόδ. τού αγγλ. palpitation), **ταχύπηκτος,** -η, -ο αυτός που πήζει γρήγορα: ~ *τσιμέντο*. **ταχυπιεστήριο** (το) [18371 {ταχυπιεστηρί-ου | -ων] μηχανοκίνητο τυπογραφικό πιεστήριο, στο οποίο τα τυπογραφικά στοιχεία ή οι πλάκες που πρέπει να τυπωθούν στερεώνονται σε περιστρεφόμενο κύλινδρο και εντυπο'ίνονται σε ένα συνεχώς περιστρεφόμενο ρολό, κυρ. τυπογραφικού χαρτιού, ώστε η εκτύπωση να γίνεται με μεγάλη ταχύτητα (πβ. λ. *πιεστήριο).*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Schnellprcsse]. **ταχυπληρωμή** (η) η πληρωμή ποσού (π.χ. δόσης στην εφορία, πιστωτικής κάρτας κ.ά.) μέσω των ΕΛ.ΤΑ.

ταχυπλοΐα (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} η γρήγορη πλεύση, η μεγάλη ταχύτητα πλεύσεως, **ταχύπλοος,** -η, -ο (για σκάφη) **1.** αυτός που μπορεί να αναπτύξει μεγάλη ταχύτητα πλεύσεως **2.** *ταχύπλοο* (το) {ταχυπλόου | -ων} το σκάφος που μπορεί να αναπτύξει μεγάλη ταχύτητα · ΦΡ. **ταχύπλοο** *μάχης* μικρό πολεμικό σκάφος οπλισμένο με τορπίλες, βαρέα ή αντιαεροπορικά πυροβόλα ή κατευθυνόμενα βλήματα επιφανείας-επιφανείας. το οποίο μπορεί να αναπτύξει μεγάλη ταχύτητα πλεύσεως. – **ταχυ- πλοώ** ρ. [μτγν.] {-είς...}.

Ιετυμ. αρχ. < *ταχυ-* + *-πλοος* < πλέω], **ταχύπνοια** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική επιτάχυνση των αναπνευστικών κινήσεων ενός ατόμου πέρα από τον αριθμό που θεωρείται φυσιολογικός ανά λεπτό με βάση την ηλικία, το φύλο. την κίνηση. τη σωματική ή ψυχική κατάσταση τού ατόμου, η οποία παρατη- ρείται σε περιπτώσεις πνευμονικών. καρδιακών ή νευρικών παθήσεων.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *ταχυ-* + *-πνοια* < *πνέω*\. **ταχυπτέρυσο** (το) {ταχυπτερύγων} το ιπτάμενο δελφίνι (βλ. λ. *ιπτάμενος)* συν. υδροπτέρυγο. **ταχύρρυθμος,** -η, -ο αυτός που ακολουθεί ή αναπτύσσεται σε γρήγορο ή εντατικό ρυθμό, αυτός που ολοκληρώνεται σε σύντομο χρονικό διάστημα: - *σεμινάριο / πρόγραμμα / ανάπτυξη / εκπαίδευση* [{ ~ *μαθήματα πληροφορικής / τμήματα ενηλίκων για εκμάθηση γλωσσών.* – **ταχύρρυθμα** επίρρ. **ταχύς,** -εία, -ύ {ταχ-έος] -είς (ουδ. -έα), -έων (θηλ. -ειών) · ταχύτ-ερος. -ατος κ. τάχιστος} 1. αυτός που χαρακτηρίζεται από ταχύτητα: ~ *βήμα / ανάρρωση* || *στρατιωτικές δυνάμεις ταχείας επέμβασης* || *σιδηροδρομική γραμμή / δρόμος* ~ *κυκλοφορίας* ΣΥΝ. γρήγορος, γοργός αντ. αργός, βραδύς 2. αυτός που συμβαίνει αιφνιδιαστικά, ξαφνικά: ~ *αλλαγή των δεδομένων* συν. ξαφνικός, αιφνίδιος **3.** αυτός που συμβαίνει με μεγαλύτερη συχνότητα από το κανονικό: ~ *αναπνοή' σφυγμός* **4.** *ταχεία* (η) βλ.λ. **5.** *ταχύ* (το) βλ.λ. – **ταχέως** επίρρ. {αρχ.Ι. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *προηγουμένως, -ύς.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **θαχ-ύς* (με ανομοίωση, πβ. κ. συγκρ. *θάσσων* < **θάχ-]ων).* αγν. ετύμου. Δεν έχουν τεκμηριωθεί επαρκώς οι προταθείσες συνδέσεις με λιθ. dengti «τρέχω γρήγορα» ή με τη συνεσταλμ. βαθμ. **t(h)ngh-* (τής Ι.Ε. ρίζας **t(h)engh-* «σύρω. τραβώ») και με σανσκρ. daghn0ti «φθάνω»], **ταχυσφυγμία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική επιτάχυνση τού σφυγμού, που αποτελεί εκδήλωση ταχυπαλμίας ανι. βραδυσφυγμία, **ταχύτητα** (η) {ταχυτήτων} **1.** ΦΥΣ. το πηλίκο μεταβολής τής μετατόπισης κινητού προς τον χρόνο στον οποίο έγινε αυτή η μεταβολή: *το αυτοκίνητο κινείται με ~ 90 χι/λομέτρων την ώρα* |[*η - με την οποία γράφω στη γραφομηχανή* [[*αναπτύσσω* ~ (πατάω γκάζι) || ελαττώνω / *κόβω* - [| *όριο ταχύτητας* (η μέγιστη ταχύτητα την οποία επιτρέπεται κατά τον νόμο να αναπτύξει κινούμενο όχημα) \\ *η ~ τού ήχου / τού φωτός-* φρ. (α) *κεκτημένη ταχύτητα* βλ. λ. *κεκτημενος* (β) *με την* **ταχύτητα** *τού φωτός* πάρα πολύ γρήγορα, αστραπιαία **2.** ο γρήγορος ρυθμός τής κίνησης, παραγωγής ή εκτέλεσης έργου: *αγώνες ταχύτητας 3.* (μτφ.) ο ρυθμός ανάπτυξης: *η Ευρώπη των δύο ταχυτήτων (για τους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης των ευρωπαϊκών χωρών)* **4.** (α) *ταχύτητες* (οι) σύστημα μεταδόσεως τής κίνησης από τη μηχανή μέσω άξονα ή αλυσίδας, λ.χ. στους τροχούς αυτοκινήτου ή ποδηλάτου ή σε έλικα ταχυπλόου: *κιβώτιο ταχυτήτων* (β) ο μοχλός με τον οποίο γίνεται ο χειρισμός των σχέσεων μεταδόσεως τής κίνησης τού οχήματος: *οι ~ είναι δίπλα στο κάθισμα τού οδηγού* (γ) κάθε σχέση αυτού τού συστήματος: *έχω πρώτη ί δεύτερη ~* || *αλλάζω / βάζω / βγάζω ~* |[*αυτόματη αλλαγή ταχυτήτων.*

[ΕχΥΜ. < αρχ. *ταχυτής. -ήτος* (< *ταχύς),* με αναβιβασμό τού τόνου. Η σημ. 4 είναι απόδ. τού γαλλ. vitessej. **ταχυφαγείο** (το) το φαστ-φούντ (βλ.λ.): «ra ~ *έχουν κατακτήσει το στομάχι μας*» (εφημ.) ΣΥΝ. φαστφουντάδικο, ταχυεστιατόριο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fast-foodj. **ταχυφημία** (η) {χωρ. πληθ.} ταχυγλωσσία (βλ.λ.).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ, tachyphemie]. **ταψί** (το) {ταψ-ιοΐ) [-ιών] μαγειρικό, σκεύος πλατύ και αβαθές. συνήθ. στρογγυλό και μεταλλικό για ψήσιμο στον φούρνο: *μεγάλο / μικρό* ~ · ΦΡ. (α) **τού** *ταψιού* (για γλυκό) αυτός που ψήνεται σε ταψί (β) (μτφ.) *χορεύω (κάποιον) στο ταψί I κάνω (κάποιον) να χορέψει στο ταψί* υποβάλλω (κάποιον) σε μεγάλη ταλαιπωρία. – (υποκ.) **ταψάκι** (το).

ΣΧΟΛΙΟ λ. *κέφι.*

ΙΕΤΥΜ. όψιμο μεσν. < τουρκ. tepsij.

ταψί - εντάψωαις (του μπακλαβά)! Στο πλαίσιο τού καθαρισμού, κατά τα διδάγματα τού Κοραή και από υπερβάλλοντα ζήλο, πλάστηκαν και ορισμένοι εμφανώς εξεζητημένοι σχηματισμοί, δήθεν για να εξελληνιστούν τα ξένα (τουρκικά) δάνεια, εντασσόμενοι τεχνητά στο σύστημα τής Ελληνικής. Έτσι πλάστηκε και το **εντά- ψωσίς** («η τοποθέτηση σε ταψί»!), για να εξελληνιστεί το **ταψί** (από τουρκ. tepsi). Για τον σχηματισμό τής λ. *εντάψωσις* και το πνεύμα που οδήγησε σε αυτήν, παρατηρεί ο λεξικογράφος Στέφ. Κουμανούδης (*Συναγωγή νέων /.έξεων....* 1900): *«/...] και μ ή δυσχέ- ραινε άν ήμπορής, άναγνώστα, διά τόν τοιούτον πλουτισμόν τής Ελληνικής μας γλώσσης, ον τολμώσιν οί τολμώντες. ώς δήθεν συμμορφούμενοι τοΐς υπό Ξενοφώντος ρηθεΐσιν έν* τ*τ/ [5]Αθηναίων πολιτεία, κεφ. 8.[5]Αθηναίοι χρώνται φωνή κεκραμένη έξ απάντων τών Ελλήνων καί βαρβάρων».* * *κέφι*

ταώς (ο) {ταώ | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) το παγώνι (βλ.λ.).

Ι,ετυμ. αρχ., δάνειο ασιατ. προελ.. αφού και το ίδιο το παγώνι εισήχθη στην Ελλάδα από την ινδία μέσω των Περσών. Παράλληλο δάνειο θεωρείται και τυ αντίστοιχο λατ. pavo, -onis. αλλά η μορφολογική δομή των δύο λ. δεν έχει μέχρι τώρα οδηγήσει σε ασφαλείς υποθέσεις σχετικά με την αρχική ινδ. λ. (πβ. κ. γλ. Τ'αμίλ toghai)]. **τε** αρχαίος συμπλεκτικός σύνδεσμος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. qe) < ΙΚ. **k*e* (εγκλιτ. μόριο), πβ. λατ. -que, σανσκρ. -ea, γοτθ. -h, αρμ. -k' κ.ά. Δεν υπάρχει ετυμολ. σχέση με το μόριο των *τό-τε. πό-τε. ο-τε* (βλ.λ.), όπου το *-τε* δεν ανάγεται σε χειλούπε- ρωικό φθόγγο. Απαντά, ωστόσο, ως β' συνθ. *στα* διαζευκτικά μόρια *εί-τε. μή-τε. οϋ-τε.* καθώς και στον σύνδεσμο ώσ-τεΐ.

Τ.Ε. (η) Τράπεζα Ελλάδος, **τ.έ.** συντομ. · τουτέστιν.

Τ.Ε.Α.Α. (το) Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Αρτοποιών.

Τ.Ε.Α.Ε.Δ.Ξ.Ε. (το) Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Εργατών Δομικών και Ξυλουργικών Εργασιών.

Τ.Ε.Α.Μ.Ε.Ζ. (το) Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Μισθωτών Εστιατορίων-Ζαχαροπλαστείων.

Τ.Ε.Α.Π.Ο.Κ.Α. (το) Ταμείο Κπικουρικής Ασφάλισης Προσωπικού Οργανισμο'ΐν Κοινωνικής Ασφάλισης.

Τ.Ε.Α.Υ.Ε.Κ. (το) Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Υπαλλήλων Εμπορικών Καταστημάτων.

Τ.Ε.Α.Υ.Φ.Ε. (το) Ταμείο Επικουρικής Ασφάλισης Υπαλλήλων Φαρμακευτικών Εργασιών.

Τ.Ε.Β.Ε. (το) Ταμείο (Ασφαλίσεως) Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδας.

Τ.Ε.Δ.Κ. (η) Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων.

Τ.Ε.Δ.Κ.Α. (η) Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Αττικής. Τ.Ε.Ε. (το) 1. Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας 2. Τεχνικό Επαγγελματικό Εκπαιδευτήριο, **τέζα** επίρρ. {άκλ.} (καθημ.-σκωπτ.) **1.** σε πλήρη ακινησία: *έπεσε ~ από την κούραση* || *είναι ~ στο κρεβάτι από γρίπη* 2. νεκρός: *μένω ~* (πεθαίνω) ((*τ'άκουσε κι έπεσε -- από την καρδιά του* || *ψεκάστε και ~ τα κουνούπια!* 3. (ως επίθ.) (α) απόλυτα τεντωμένος, εντελώς άκαμπτος: *το σχοινί είναι ~*(β) εντελώς γεμάτος: *η βαλίτσα είναι δεν χωράει τίποτα παρακάνω* ΣΥΝ. τεζαριστός.

|τΥΜ. < ιταλ. tesa «ένταση - τέντωμα», θηλ. τού teso < λατ. lensus. μτχ. τ. τού p. tendere «τείνω, τεντο'>νω. εντείνω»|. **τεζάκι** κ. **τεζάχι** κ. **τεζιάκι** (το) {τεζακ-ιού [-ιών] (λαϊκ.) πάγκος μαγαζιού για την έκθεση προϊόντων. διακοσμητικών αντικειμένων ή για τη διευκόλυνση των εργασιών (π.χ. τού ζυγίσματος, τής πληρωμής κ.λπ.) ή απλό γραφείο με συρτάρια, στα οποία τοποθετούνται οι εισπράξεις: ο *πατέρας κάθεται στο ~ κι ο γυιος εξυπηρετεί τους πελάτες τού μαγαζιού.*

fΕΤΥΜ. < τουρκ. tezgah «συνεργείο» < περσ. dastagah «'εργαστήριο - πάγκος εργαλείων ή εκθέσεως»|. **τεζαριστός,** -ή, -ό αυτός που είναι εντελώς τεντωμένος ή ασφυκτικά γεμάτος, ώστε να μη λυγίζει. – τεζαριστά επίρρ, **τεζάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τεζάρισ-α. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) τεντώνω ή γεμίζω (κάτι): ~ *τη βαλίτσα / το σχοινί* · φρ. τα *τεζάρω* πεθαίνω

(αμετβ.) 2. μένω ακίνητος, άκαμπτος: *έχει τεζάρει πάνω στο κρεβάτι και δεν κουνιέται* 3. (μτφ.) εξαντλούμαι, καταρρέω σωματικά, βιολογικά: *αν συν^ίσει να κουράζεται τόσο, στο τέλος θα τεζάρει* συν. πεθαίνω, λιποθυμώ. –τεζάρισμα (το). **^** *ΣΧΟΜΟ λ. πεθαίνω.*

[εί υμ. < ιταλ. tesare «τεντώνω, διατείνω» < teso (βλ. κ. *τέζα)*\.

τεθειμένος, -η, -ο -+ θέτω **τέθηκα** ρ. >θέτω

τεθλασμένος, -η. -ο (λόγ.) (γραμμή) που αποτελείται από ευθύγραμ- μα τμήματα διαφορετικών ευθειών ΦΡ. *διά τής τεθλασμένης* διά τής πλάγιας οδού. με πλάγιο τρόπο, συνήθ. με αθέμιτα ή ανορθόδοξα μέσα: *αφού είδε ότι δεν πετυχαίνει τίποτα διά τής ευθείας οδού. το επε- χείρησε -.* σχολιο λ. *μετοχή.*

ΙΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *θλώ (-άω)* «σπάζω» (βλ. λ. *θλάση)).* **τεθλιμμένος,** -η, -ο (λόγ.-ειρων. συνήθ. για πρόσ.) αυτός που αισθάνεται θλίψη, που εκδηλώνει βαθιά λύπη: *μαζεύτηκαν όλοι οι ~ συγγενείς για το άνοιγμα τής διαθήκης.* « *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *θλίβω}.* **τέθριππο** (το) |τεθρίππ-ου | -ων} (στην αρχαιότητα) άρμα που έσερναν τέσσερα άλογα και με το οποίο συμμετείχαν σε αρματοδρομίες, εορταστικές πομπές κ.λπ.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *τέθριππον*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *τέθριππος* < *τε- τρ(α)~* (βλ. λ. *τετράδα)* + *ίππος*, ενώ το *-θ-* οφείλεται στη δασύτητα τού β' συνθ.].

τεθωρακισμένος, -η, -ο **1.** αυτός πυν έχει θωράκιση από πδική προστατευτική επένδυση, η οποία τον καθιστά σχετικώς απρόσβλητο από βλήμα, χτύπημα: - *όχημα μεταφοράς προσωπικού* ΣΥΝ. θωρακισμένος **2.** *τεθωρακισμένο* (το) (α) κάθε όχημα με τέτοια θωράκιση (β) άρμα μάχης με θωράκιση όπως η παραπάνο): *ελαφρό* - 3. στρλτ. *Τεθωρακισμένα* (τα) (συντομ. Τθ) το στρατιωτικό Όπλο που χρησιμοποιεί άρματα μάχης και οχήματα με την παραπάνω θωράκιση (βλ. κ. *τανκς): υπηρέτησε στα*

[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *θωρακίζω*. Το *τεθωρακισμένο όχημα* αποτελεί απόδ. τού αγγλ. armoured vehicle].

Τ.Ε.Ι. (τα) Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, **τείλορισμός** (ο) **οικον** η επιστημονική οργάνωση, η ορθολογική οργάνωση εργασίας ή παραγωγής.

[ΕΤΥΜ. Από το όνομα τού Αμερικανού μηχανικού K Taylor (1856-1915)).

τεινεσμός (ο) επώδυνη τάνυση λόγω ερεθισμού ή σπασμού ενός σφιγκτήρα.

|jui ΥΜ. αρχ., εκφραστ. και τεχν, όρ., < *τείνω* + παραγ. επίθημα *-εσμός*, πιθ. κατ' αναλογίαν προς το αρχ. *πιεσμός* (είναι αξιοσημείωτο ότι και οι δύο λ. πρωτοαπαντούν στον Ιπποκράτη)], **τείνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έτεινα, τάθηκα. τεταμένος] (λόγ.) ♦ (μετβ.) **1.** τεντώνω: ~ *τη χορδή τού τόξου* 2. απλώνω προς τα εμπρός, προτάσσω: ~ *την κεφα/^ή / το χέρι* ΣΥΝ. προτείνω, προβάλλω· ΦΡ. *τείνω χείρα βοήθειας* βλ. λ. *χειρ* ♦ (αμετβ.) 3. στοχεύω σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα, αποσκοπώ: *οι ενέργειές του τείνουν στην εμπέδωση κλίματος εμπιστοσύνης* συν. κατατείνω 4. έχω την τάση ή την κλίση προς (κάτι): *τείνει κυρίως προς τις θετικές επιστήμες* || ~ *πρυς την αντιλογία / την αμφισβήτηση* || ~ *να απορρίπτω / να ξεχνώ* || - *να πιστέψω ότι είχε δίκιο* συν. ρέπω (+προς) 5. (η μτχ. *τεταμένος, -η, -ο)* βλ.λ. ΣΧΟΛίυ λ. *μετοχή*.

Ιετυμ. αρχ. < **τέν-]ω* (με αντέκταση) < Ι.Ε. ˣten- «τεντώνω, εκτείνω», πβ. σανσκρ. tanOii. λατ. ten-d-ere (με οδοντ. παρέκταση), γαλλ. tendre, ισπ. lender, γερμ. dehnen. αλβ. ndcnj «διατείνω. τεντώνω (τις χορδές)» κ.ά. Ομόρρ. *τανύ-ω. τέν-ων (-όντας), ά-τεν-ής, τόν-ος. τά-σις (-η), τέ- ταν-ος, τειν-εσμός* κ.ά.|. **τεϊόδεντρο** (το) 118961 {τεϊοδέντρ-ου | -ων} αειθαλές φυτό, ιθαγενές τής ΝΑ. Ασίας, που καλλιεργείται για τα φύλλα και τους οφθαλμούς από τους οποίους παρασκευάζεται το τσάι· ευδοκιμεί σε υγρά κλίματα, όχινα εδάφη και η συγκομιδή του γίνεται με το χέρι. **τεϊοδόχη** (η) L18901 {τεϊοδοχών} (λόγ.) η τσαγιέρα (βλ.λ.).

|ΕΤΥΜ. < Γέιον + *-δόχη* < *δέχομαι*, πβ. κ. *τεφρο-δόχη*\. **τέΐον** (το) 11859| {τεΐου | χωρ. πληθ.] (λόγ.) **1.** το τσάι, τα φύλλα τού τεϊοδέντρου αποξηραμμένα και τριμμένα 2. (συνεκδ.) το αφέψημα που παρασκευάζεται από τα παραπάνω φύλλα.

[εγυμ. Μεταφυρά τού γαλλ. the < μαλαϊκ. teh < διαλεκτ. κινεζ. re (πβ. κινεζ. cha). Βλ. κ. *τσάι*\. **τεϊοποσία** (η) [i897] {τεϊοποσιών] (λόγ.-σπάν.) το να πίνει κανείς τσάι. **τεϊοποτείο** (το) f!897{ (λόγ.-σπάν.) κατάστημα στο οποίο σερβίρεται τσάι συν. τσαγιερία. **τεϊοπότης** (ο) [1897] {τεϊοποτών} (λόγ.-σπάν.) πρόσωπο που του αρέσει το τσάι, που πίνει συχνά τσάι.

Τειρεσίας (ο) ΜΥΘΟΛ. Θηβαίος μάντης στον οποίο ο Δίας έδωσε το χάρισμα τής προφητείας.

[είύμ. αρχ.. αρχική σημ. «ο ερμηνευτής των σημείων». < **Τερεσ-ίας* (με μετρική έκταση τού πρώτου *-ε-* για την αποφυγή των αλλεπάλληλων βραχειών συλλαβών) < θ. *τερεσ-* (ιων.) / *τερασ-* τού ουσ. *τέρας* (γεν. **τέρασ-ος* > *τέρα-ος* και αργότερα *τέρατ-ος)*. Βλ. *τέρας, τεράσ- τΐος*\.

τειχίζω ρ. μετβ. [αρχ.] {τείχισ-α. -τηκα. -μένος} οχυρώνω (λ.χ. μια πόλη) με τείχος: *τείχισαν την Αθήνα μαζί με τον Πειραιά* ΣΥΝ. περιτειχίζω.

τεΐχίο (το) ΑΡΧίτ. φέρυν στοιχείο από μπετόν ή πέτρα, τού οποίου η μία διάσταση (μήκος) είναι κατά πολύ μεγαλύτερη από την άλλη. [F.ΤΥΜ. < αρχ. *τειχίον*< *τείχος}*. **τείχιση** (η) [αρχ.| {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων} η οχύρωση με τείχος, καθώς και (συνεκδ.) το ίδιο το οχύρωμα συν. τειχισμα, τείχος, οχύρωμα.

τείχισμα (το) [αρχ.Ι {τειχίσμ-ατυς j -ατα. -άτων] το τείχος, κυρ. ως οχύρωμα.

τειχοδομία (η) {τειχοδομιών} η κατασκευή τείχους μΓ συγκεκριμένο τρόπο.

[εγυμ. μτγν. < *τειχοδόμος* < *τείχος* + *-δόμος* « αρχ. *δέμω* «χτίζω, κατασκευάζω». βλ. λ. *δομή)*\. **τειχομαχία** (η) [αρχ.] (τειχομαχιών) **1.** μάχη σώμα με σώμα πάνω στα τείχη ή γύρω από αυτά **2.** η δωδέκατη ραψωδία (Μ) τής *Ο.ιάδας*. **τειχοποιία** (η) [μτγν-J {τειχοποιών] η ανέγερση τείχους, οχυρώματος.

τειχοποιός (ο) {αρχ.]. **τείχος** (το) {τείχ-ους | -η, -ow} **1.** ψηλό οχυρωματικό κτίσμα, που περιβάλλει συνήθ. μια πόλη ή εκτείνεται κατά μήκος των συνόρων για αμυντικούς λόγους· ΦΡ. (α) *Μακρά Τείχη (τά μακρά τείχη,* Θουκ. 2. 13) (στην αρχαιότητα) τα τείχη που ένωναν την πόλη τής Αθήνας με τον Ι Ιειραιά και το Φάληρο (5ος αι. π.Χ.) (β) *Σινικό Τείχος / Μέγα τείχος* βλ. λ. *σινικός* (γ) *τείχος των θρήνων i των δακρύων* ιερός τόπος των Ισραηλιτών, τμήμα τού δυτικού τείχους τού ναού τού Σολυμώ- ντος. ο υ/τυίος αποτελεί τόπο προσευχής (δ) *τείχος τού Βερολίνου Ι τού αίσχους* ή *Τείχος* διαχωριστικό τείχος (μήκους 45 χιλιομέτρων, ενισχυμένο με συρματόπλεγμα και φρουρούμενο αυστηρά), που με ψήφισμα τής Λαϊκής Εθνοσυνέλευσης τής τότε Λ. Γερμανίας (12 Αυ- γούστου 196 ΐ) υψώθηκε μεταξύ τού δυτικού και τού ανατολικού τμήματος τού Βερολίνου, εμποδίζοντας τις ελεύθερες μεταφορές και τη συγκοινωνία μεταξύ των δύο πλευρών κατεδαφίστηκε τον Νοέμβριο τού 1989. πριν από την επανένωση τής Γερμανίας (1990): *η πτώση τού Τείχους*]| *δέκα χρόνια από την πτώση* του *Τείχους* **2.** (μτφ.) ό,τι οριοθετεί την έκταση ενός συνόλου, την ευρύτητα μιας ομάδας, μιας έννοιας κ.λπ.: *τα ~ τού ελληνισμού** φρ. (α) **ει^τός** *των τειχών* στο πλαίσιο μιας ομάδας, οργάνωσης κ.λπ.: *κύριο μέλημά του είναι η ενίσχυση τής ενότητας - τού κόμματος* (β) *οι εκτός των τειχών* όσοι δεν είναι μέλη μιας ομάδας, οργάνωσης κ.λπ.: *δεν έχει απήχηση στους εκτός των τειχών, δεν μπορεί να φέρει νέους ψηφοφόρους* **3.** (μτφ.) οτιδήποτε υπάρχει ως εμπόδιο, φραγμός μεταξύ ατόμων, πλευρών κ.λπ.: - *σιωπής / αδιαφορίας / ασυνεννοησίας* || *συχνά η κοινωνία η ίδια χτίζει τείχη απομονώνοντας μέλη της* συν. φραγμός, εμπόδιο 4. (μτφ.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε τοποθετείται ή στέκεται (κάπου) προστατευτικά: *σχημάτισαν γύρω του ένα για να τον προφυλάξουν από τους φανατικούς που επιχειρούσαν να τον χτυπήσουν* [[γο *αμυντικό ~ των παικτών μιας ομάδας σχηματίζεται κατά την εκτέλεση φάουλ.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

{Γ.ΤΥΜ. < αρχ. rff£0£ < **θεΐχ-ος* (με προληπτ. ανομοίωση) < Ι.Κ. **dheigh-* «πλάθω (με πηλό), χτίζω», πβ. σανσκρ. dehi «τείχος, φράγμα», αβεστ. pairi-daeza «κήπος» (βλ. κ. *παράδεισος),* λατ. fi-n-g-ere «πλάθω, κατασκευάζω» (με έρρινο ένθημα. πβ. κ. γαλλ. fcindre «προσποιούμαι. υποκρίνομαι», ισπ. fingir). figura «μορφή, φιγούρα», γοτθ. daigs «άργιλος, ζύμη», αρχ. γερμ. teig (> γερμ. Teig). αρχ. αγγλ. dag (> αγγλ. dough) κ.ά. Ομόρρ. *τοΐχ-ος.* αρχ. *θιγγάνω* «αγγίζω» (βλ. λ. *θίγω)* κ.ά. Το *τείχος* των *θρήνων* αποτελεί απόδ. τού αγγλ. Wailing Wall), **τεκές** κ. **ντεκές** (ο) {τεκέδες] **1.** ισλαμικό μοναστήρι, ασκητήριο για δερβίσηδες · 2. καταγώγιο όπου γίνεται χρήση ναρκωτικών ή συχνάζουν χασικλήδες συν. χασικλήδικο.

[ετυμ. < τουρκ. tekkej. **τεκίλα** (η) {χωρ. πληθ.] μεξικάνικο οινοπνευματώδες ποτό, συνήθ. άχρωμο, με υψηλή περιεκτικότητα οινοπνεύματος (40-50%).

[ετυμ. < ισπ. tequila, από την ομώνυμη κωμόπολη τού Μεξικού, που είναι κέντρο παραγωγής τού ποτού|. **τεκμαίρομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] (λόγ.)

1. (μετβ.) συμπεραίνω: *από πού τεκμαίρεσθε ότι αυτός ευθύνεται;* ♦ **2.** (αμετβ.) (συχνά τριτοπρόσ. *τεκμαίρεται Ι τεκμαίρονται)* εξάγεται ως συμπέρασμα με βάση την επεξεργασία των δεδομένων, αποδει- κνύεται: *πώς* ~ το *άλλοθι* του / *η πιστότητα* του *εγγράφου;* |j δεν ~ *η συνεννόηση των δραστών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τέκμαρ. -ος* «σημείο, σύμπτωμα, ισχυρή απόδειξη» < **τέκ-* (με επίθημα -mr~) < Ι.Ι*. ˣkʷek- «βλέπω, δείχνω, φαίνομαι», πβ. σανσκρ. caksate «βλέπω», αβεστ. casman- «μάτι», περσ. cairn, αρχ. σλαβ. kazo «δείχνω, υπενθυμίζω» κ.ά. Παράγ. *τεκ-μαρ-τός. τέκ-μαρ- σις. τεκ-μήρ-ιο(ν)* κ.ά.]. **τεκμαρτός,** -ή, -ό (λόγ.) αυτός που μπορεί να προκύψει ως συμπέρασμα με βάση ορισμένα δεδομένα, που υπολογίζεται, προσδιορίζεται με βάση γενικά στοιχεία: ~ *εισόδημα* (που προσδιορίζεται από ορισμένα τεκμήρια) || ~ *ενοίκιο* (το ενοίκιο που θεωρητικά καταβάλλει κάποιος για ιδιοκατοίκηση με βάση συγκεκριμένα στοιχεία) || ~ *δαπάνη* ΑΝ Γ. βεβαιωμένος, αποδεδειγμένος, πιστοποιημένος.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *τεκμαίρομαι* (βλ.λ.)]. **τεκμήριο** (το) {τεκμηρί-ου | -ωνί **1.** οποιοδήποτε στοιχείο ή γεγονός μπορεί να αποτελέσει αποδεικτικό στοιχείο, στο οποίο μπορεί να βασιστεί κανείς για τη συναγωγή συμπερασμάτων: γο *παιδικό του ύφος δεν απυτε?^ει ~ αθωότητας·* φρ. *κατά τεκμήριο* όπως αποδεικνύεται από τα δεδομένα: *είναι ένας ~ αξιόπιστος μάρτυρας* || *είναι* ~ γο *καλύτερο μοντέλο* 2. νομ. (α) συμπέρασμα που συνάγεται με βάση τους κανόνες τής τυπικής λογικής σχετικά με ένα άγνωστο περιστατικό από ένα γνωστό: *νόμιμα* ~ (που δεσμεύουν τον δικαστή ή του επιτρέπουν τη συναγωγή συγκεκριμένου συμπεράσματος) || *δικαστικά* ~ (που στηρίζονται μόνο στη δικαστική κρίση) || *αμάχητο/ μαχητό* ~ (β) *τεκμήριο συναποβιώσεως* βλ. λ. *συναποβίωση* **3. οικον** κάθε στοιχείο στο οποίο βασίζεται ο προσδιορισμός τεκμαρτού εισοδήματος, κυρ. για τον υπολογισμό τής φορολογίας κάποιου, όπως είναι λ.χ. το ύψος τού ενοικίου, ο αριθμός των ιδιοκτησιών του. οι δαπάνες τής διαβίωσής του κ.λπ.: *τεκμήρια διαβίωσης* (σκάφος, ενοίκια κ.λπ.). [πτυμ. < αρχ. *τεκμήριον.* από το θ. τού αορ. *τεκμήρ-ασθαι* τού ρ. *τεκ- μαίρομαι* (βλ.λ.)].

τεκμηριώνω ρ. μετβ. {τεκμηρίω-σα. -θηκα, -μένος} αποδεικνύω (κάτι) με τεκμήρια, στηρίζω την εγκυρότητα συμπεράσματος με αποδεικτικά στοιχεία: ~ *τη θέση μου / τους ισχυρισμούς μου με επιχειρήματα* [[*τεκμηριωμένη πρόταση / άποψη* συν. συμπεραίνω, αποδει- κνύω, στηρίζω (πβ. *αντικειμενικά κριτήρια*).

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *τεκμηριώ (-όω)*< *τεκμήριον* (βλ.λ.)]. **τεκμηρίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** απόδειξη ή στήριξη τής εγκυρότητας συμπεράσματος με αποδεικτικά στοιχεία: *θα χρειαστεί χρόνος και έρευνα για την ~ μιας τέτοιας θέσης* || *τα επι- χειρήματά του δεν αρκούσαν για την - τού συμπεράσματος του* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων, με τα οποία κάποιος κατοχυρώνει άποψη ή συμπέρασμα, τα τεκμήρια: *πλήρης / διεξοδική / πειστική / αναλυτική / μακρά / σύντομη* - ΣΥΝ. πειστήριο **3.** ιιληροφ. οργανωμένη και λεπτομερής συγκέντρωση των στοιχείων που αφορούν στον σχεδιασμό και στην κατασκευή έργυυ ή προγράμ- ματος Η/Υ· χρησιμεύει ως οδηγός χρήσεως αλλά και ως ιστορικό αρχείο αναφοράς: *η υπηρεσία τεκμηρίωσης ενός οργανισμού.* — **τεκ- μηριωτικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. < μτγν. *τεκμηρίωσις* < αρχ. *τεκμηριώ (-όω).* U σημ. 3 αποτελεί

απόδ. τού αγγλ. documemationj. **τεκνατζού** (η) {τεκνατζούδες} (αργκό) γυναίκα με σεξουαλική προτίμηση σε ωραίους άνδρες νεαρής ηλικίας.
[ητυμ. < *τεκνό* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τζού*, θηλ. τού επιθήματος *-τζής* (πβ. κ. *χωρατα-τζού. πλακα-τζού)*\. **τεκνό** (το) (αργκό) ωραίο νεαρό πρόσωπο, που προκαλεί ερωτικό πόθο.
[ΕΤΥΜ. < *τέκνο*, με καταβιβασμό τού τόνου, από ιδίωμα περιθο)ριακών ομάδων].
τέκνο (το) (λόγ.) **1.** το παιδί, υ άνθρωπος ως προς τη σχέση του με τους φυσικούς ή θετούς γονείς του: *θετό / γνήσιο ~ || πνευματικό ~* (αυτός που έχει βαπτιστεί. ανατραφεί ή επηρεαστεί πνευματικά από κάποιον δάσκαλο) ςυ\'. γόνος, γυιος / κόρη· φρ. *αμαρτίαι γονέων παι- δεύουσι τέκνα* βλ. λ. *αμαρτία* **2.** (σε περιφράσεις) ο άνθρωπος ως προς τη σχέση του με τον τόπο καταγωγής του: - *τής Αχαΐας / τής Ελ/Λδας* συν. γέννημα **3.** (ως φιλική προσφώνηση ή σκωπτ.) παιδί (μου)!: *πλησίασε* (από ιερωμένο σε λαϊκό)· φρ. *και σύ, τέκνον Βρούτε;* βλ. λ. *Βρούτος*.
[ητυμ. < αρχ. *τέκνυν*, από το θ. τού αορ. β' *έ-τεκ-ον* τού ρ. *τίκτω* (βλ.λ.) με επίθημα *-νον*. Το θ. *τεκ-* ανάγεται σε Ι.Κ. *tek- «γεννώ - μαρτυρώ» και συνδ. πιθ. με σανσκρ. tak-man- «παιδί, απόγονος», αρχ. γερμ. degan, αρχ. σκανδ. {x;gn «πολεμιστής - υπηρέτης - νεαρός άνδρας» κ.ά.|.
τέκνο (η) {άκλ.} ηλεκτρονική, χορευτική μουσική με μονότονο, έντονο ρυθμό, πυυ προέκυψε από την ψυχεδελική μουσική τού '60.
[ετυμ. < αγγλ. techno, συγκεκομμ. τ. τού technology (πβ. κ. *τεχνολογία)).*
τεκνογονία (η) {τεκνογονιών! η γέννηση παιδιού ΣΥΝ. τεκνοποιία.
Ιετυμ. αρχ. < *τεκνογόνος* < *τέκνον* + *γόνος}.* **τεκνοποίηση** (η) Ιμτγν.| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η γέννηση παιδιού: *πολλά σύγχρονα ζευγάρια έχουν πρόβλημα τεκνοποίησης*. Επίσης **τεκνοποιία** Ιαρχ.Ι. - **τεκνοποιητικός,**-ή. -ό Ιαρχ.].
τεκνοποιώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {τεκνοποιείς... | τεκνοποίησα} γεννώ παιδί: *για όσους δεν μπορούν να τεκνοποιήσουν εφαρμόζονται σύγχρονες μέθοδοι τεχνητής γονιμοποίησης*. **τεκταίνεται, τεκτάίνονται** ρ. αμετβ. τριτοπρόσ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} συμβαίνει, προκύπτει κατόπιν μεθοδεύσεως. βάσει σχεδίου: *ήταν ενήμερος των όσων τεκταίνονταν στα παρασκήνια*. σχολιο λ. *αποθετικός*.
Ιετυμ. < αρχ. *τυκταίνομαι* < *τέκτων. -ονος* (βλ.λ.)|. **τεκταινόμενα** (τα) {τεκταινομένων} σειρά γεγονότων ή ενεργειών που συγκροτούν τον χαρακτήρα ή καθορίζουν την τελική έκβαση μιας κατάστασης (η οποία είναι συνήθ. δυσάρεστη): οι *νέοι παρατηρούν τα - τής πολιτικής σκηνής και απογοητεύονται || παρακολουθεί τα - με αγωνία*.
[ηι υμ. Πληθ. ουδ. τής μτχ. ενεστ. τού αρχ. *τεκταίνομαι* «κατασκευάζω (ως ξυλουργός) - μηχανεύομαι» (< *τέκτων*. βλ.λ.)]. **τέκτονας** (ο) {τεκτόνων) μέλος μασονικής οργάνωσης, τεκτονικής στοάς συν. μασόνος. Επίσης (λόγ.) **τέκτων** {τέκτονος}.
[ητυμ. < αρχ. *τέκτων, -ονος* «ξυλουργός» < *tek^s-on- (με απόδ. τού *k^s- ως *-κτ-*, βλ. λ. *χτίζω)* < Ι.Κ. *tek^i'- «πλέκω, εργάζομαι ως ξυλουργός, συνδέω», πβ. σανσκρ. taksan «ξυλουργός», αρχ. ιρλ. tal «αξίνα» « *to ks-lo-). αρχ. γερμ. dehsa «τσεκούρι, πέλεκυς». ίσως και λατ. texere «πλέκω - χτίζω» κ.ά. Βλ. κ. *τέχνη*. Για τη σημ. «μασόνος» βλ. λ. *μα- σόνος* |.
τεκτονική (η) ΓΕίΙΛ. **1.** ο κλάδος που μελετά τις παραμορφώσεις τού στερεού φλοιού τής γης και τις δυνάμεις που τις προκαλούν **2.** *τεκτονική πλακών* η θεωρία κατά την οποία η λιθόσφαιρα αποτελείται από δώδεκα τμήματα-πλάκες, οι οποίες αλληλοσυγκρούονται διαρ- κώς, με αποτέλεσμα την πρόκληση ηφαιστειακής και σεισμικής δραστηριότητας τής Γης, τη δημιουργία ορέων, ωκεανών και τη μετατόπιση ηπείρων.
Ιετυμ. Αντιδάν.. < αγγλ. (Plate) Tectonics < αρχ. *τεκτονικός}.* **τεκτονικός,** -ή. -ό Ιαρχ.Ι **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τους τέκτονες ή με τον τεκτονισμό: ~ *συντεχνίες / αδελφότητες / σύμβολα* (β) *τεκτονική στοά* (i) η βασική οργανωτική μονάδα τού τεκτονισμού (ii) τα μέλη αυτής τής οργανωτικής μονάδας, αδελφότητας (iii) ο τόπος στον οποίο συγκεντρώνονται και πραγματοποιούν τις τελετές τους τα μέλη τέτοιας οργάνωσης 2. (α) αυτός που σχετίζεται με τεχνίτη κατασκευών, κυρ. ξυλουργό (β) *τεκτονικός τπήχης* βλ. λ. *πήχης* · **3.** γεωλ. (α) αυτός που αναφέρεται στην τεκτονική ή μελετάται από αυτό τον επιστημονικό κλάδο: - *παραμόρφωση || ~ πλάκα* (λιθοσφαιρι- κή πλάκα) (β) *τεκτονικός σειομός* ο σεισμός που προκαλείται κατά τη βίαιη διάρρηξη πετρωμάτων και την τριβή από την ολίσθηση των επιφανειών τους. **τεκτονισμός** (ο) |1892| η μασονία (βλ.λ.).
Τ.Ε.Λ. (το) Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο.
Τελ Αβίβ (το) {άκλ.} πόλη και λιμάνι τού Δ. Ισραήλ.
ΙΕΤΥΜ. < εβρ. Tel Avίv «λόφος τής άνοιξης»], **τελάλης** (ο) ► ντελάλης
τελαμωνας (ο) **1.** η φυσιγγιοθήκη **2.** δερμάτινο ή υφασμάτινο λουρί, από το οποίο κρεμούσαν στον ώμο όπλο, σπαθί ή τύμπανα. Επίσης **τελαμώνα** (η).
[ετυμ. < αρχ. *τελαμών. -ώνος*. αρχική σημ. «αυτός που μεταφέρει, που σηκώνει», με παραγ. επίθημα -μών(πβ. κ. *χει-μών, κ/^,αυϋ-μών)*. Το θ. *τελα-* < διsύλλ. ρίζα '"tela- «ζυγίζω, σηκώνω» (βλ. λ. *τάλαντο, ταλανίζω*)|.
τελάρο (το) **1.** πρόχειρο κιβώτιο από κομμάτια ξύλου ή από πλαστικό για τη μεταφορά φρούτων, λαχανικών, ψαριών κ.λπ. συν. καφάσι 2. (συνεκδ.) το περιεχόμενο ενός τέτοιου κιβωτίου: *αγόρασε δύο ~ντομάτες* **3.** πλαίσιο συνήθ. στρογγυλού σχήματος για το τέντωμα τού υφάσματος κατά το κέντημα ή παραλληλόγραμμο για το τέντωμα τού μουσαμά στη ζωγραφική 4. (γενικότ.) κάθε πλαίσιο, ανεξαρτήτως υλικού ή σχήματος, που τοποθετείται προστατευτικά ή για να στερεώσει (κάτι): ~ *τής πόρτας / τού παραθύρου*.
[ετυμ. < ιταλ. telaro (συνήθ. τ. telaio) «αργαλειός, πλαίσιο, σκελετός»
μεσν. λατ. telarium. υποκ. τού λατ. tela «αργαλειός, ύφασμα» < *teks-la (< ρ. texere «υφαίνω, πλέκω»)|. **τελατίνι** (το) {τελατιν-ιού | -ιών} δέρμα μοσχαριού ειδικά κατεργασμένο· φρ. (λαϊκ. εκφραστ.) *κάνω κάποιον τελατίνι* (i) δέρνω (κάποιον) πολύ σκληρά (ii) φέρνω (κάποιον) σε πολύ δύσκολη θέση.
[ετυμ. < τυρκ. lelatinj. **τελεία** (η) {τελειών'} 1. το σημείο στίξεως (.) που χρησιμοποιείται για να δηλώσει το τέλος περιόδου λόγου· **φρ.** (α) *άνω τελεία* (·) το σημείο στίξεως που δηλώνει παύση λόγου μεγαλύτερη τού κόμματος και μικρότερη τής τελείας και που χωρίζει μια περίοδο λόγου σε ημιπεριό- δους (β) *άνω και κάτω τελεία* (:) το σημείο στίξεως που δηλώνει ότι μετά από αυτό ακολουθεί κάτι που εξηγεί ή αναλύει αυτό που προηγείται συν. δίστιγμο· (μτφ.) (γ) *βάζω τελεία (σε κάτι)* βάζω οριστικό τέλος (σε κάτι): *έβαλε τελεία σε αυτή τη σχέση / σε αυτή τη φάση τής ζωής του* (δ) *τελεία και παύλα* για περιπτώσεις που ο τόνος τού ομιλητή είναι κατηγορηματικός, για κάτι που επιβάλλεται ως οριστικό και αμετάκλητο, που δεν επιδέχεται αντιρρήσεις: *~! Θα γίνει αυτό* που σου *είπα!* 2. το παραπάνω σημείο που χρησιμοποιείται στις χρονολογίες αντί για την κάθετη γραμμή ή την μικρή ενωτική παύλα δηλώνοντας τακτικό αριθμητικό (π.χ. f5.3.1995, αντί 15/3/1995 ή 35-3- 1995) **3.** (γενικότ.) υποιοδήποτε σημάδι μοιάζει με μικρή βούλλα: *γέμισε το φύλλο τού τετραδίου με κόκκινες* - 4. (στη βυζαντινή μουσική) σημείο τής παρασημαντικής, ένα από τα δεκατέσσερα εκφωνη- τικά σημεία που χρησιμοποιούν στη μουσική απαγγελία τού Ευαγγελίου και τού Αποστόλου· γράφεται με κόκκινο μελάνι και έχει σχήμα παραπλήσιο με τού σταυρού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εισαγωγικά, εντελώς, επιτατικός, -ία*.
Ιετυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *τέ/.ειος* (βλ.λ.), που αποσπάστηκε από τη φρ. *τελεία στιγμή*|. **τέλεια** επίρρ. 1. με τέλειο τρόπο: *ζωγραφίζει* ~2. θαυμάσια, υπέροχα: *στην εκδρομή περάσαμε ~!* ^ σχόλιο λ. *τελείως*. **τελειοθηρία** (η) {χωρ. πληθ.} η επιδίωξη τής τέλειας μορφής ή επίδοσης, τού τέλειου αποτελέσματος συν. τελειομανία. ·· **τελειοθή- ρας** (ο), **τελειοθηρικός,** -ή. -ό.
[ετυμ. < *τέλειος* + *-Θήρας* < *Θήρα* «κυνήγι», πβ. κ. *χρυσο-θήρας. προι- κο-θήρας*\.
τελειομανής, -ής. -ές |τελειομαν-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει τη μανία να επιζητεί διαρκώς το τέλειο, που δεν μπορεί να ανεχθεί ατέλεια ή λάθος σε όσα κάνει. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες*.
[ΕΓΥΜ. < *τέλειος* + *-μανής*, από το θ. τού αρχ. παθ. αορ. β' *έ-μάν-ην* (τού ρ. *μαίνομαι)*, απόδ. τού αγγλ. perfectionist|. **τελειομανία** (η) {χωρ. πληθ.Ι η διαρκής επιδίωξη τής τελειότητας, η μανία τής διόρθωσης κάθε ατέλειας ή λάθους: *η ~ που έχει λειτουργεί εις βάρος τουφ κατατρώγεται με /.επτομέρειες και υποφέρει χωρίς λόγο*.
Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. perfectionism|. **τελειοποίηση** (η) 118211 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις.-ήσεων} η βελτίωση ή ολοκλήρωση (ενός πράγματος), ώστε να είναι τέλειο ή να παράγει τέλειο αποτέλεσμα: *η ~ τής εκτέλεσης ενός κομματιού*.
τελειοποιήσιμος, -η. -ο 1.1857] αυτός που μπορεί να τελειοποιηθεί, που επιδέχεται βελτίωση, **τελειοποιώ** ρ. μετβ. [μεσν.Ι {τελειοποιείς... \ τελειοποίησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κάνω (κάτι) τέλειο, δίνω (σε κάτι) την πιο ολοκληρωμένη. άρτια μορφή: *είχε τελειοποιήσει την τεχνική της σε τέτοιο βαθμό, ώστε και σήμερα να θεωρείται αξεπέραστη 2.* (καταχρ.) βελτιώνω, κάνω (κάτι) καλύτερο: - *τα Γαλλικά / τη φυσική μου κατάσταση*.
τέλειος, -α, -ο **1.** αυτός που δεν έχει λάθη ή ελλείψεις, που βρίσκεται στην πλέον άρτια, εξελιγμένη μορφή του: ~ *εκτέλεση μιας χορογραφίας || ~ ραφή || ~ συνεργασία* συν. άψογος, άρτιος, πλήρης, ολοκληρωμένος. (λόγ.) εντελής ΛΝΤ. ατελής **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που, για τον καθένα προσωπικά, εκφράζει ή αποτελεί ιδεώδες, πρότυπο: - *φίλος / εραστής || ~ αναλογίες σώματος* **3.** αυτός που έχει όλα τα αναγκαία χαρακτηριστικά, ώστε να του αναγνο)ρίζεται μια ιδιότητα· ολοκληρωμένος: *μεγάλωσε πια, έγινε ~ γυναίκα || ~ χαζομπαμπάς / απατεώνας* 4. τέλειο(ν) (το) η τελειότητα (βλ.λ.): *αναζητεί το* ~ 5. *τελεία* (η) βλ.λ. · **6.** μαθ. (α) *τέλειος αριθμός* ο αριθμός τού οποίου το άθροισμα των διαιρετών, εκτός τού ιδίου. ισούται με τον αριθμό αυτόν. λ.χ. ο 6. γιατί Ι + 2 + 3 = 6 (β) *τέλειο σύνολο* το σύνολο που αποτελείται μόνον από τα οριακά του σημεία (γ) *τέλειο τετράγωνο* κάθε αριθμός που αναλύεται ως γινόμενο δύο ίσων παραγόντων **7.** ΧΠΜ. *τέλεια καύση* καύση που δεν αφήνει υπολείμματα.
[εί υμ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός που οδηγεί στην εκπλήρωση τού σκοπού». < **τε?>.εσ-]ο-ς* < θ. τελεσ- (τού ουσ. *τέλος*, τε'λους < **τέ/<.εσ- ος)* + επίθημα *-ίο-*. Βλ. κ. *τέλος)*. **τελειότητα** (η) Ιαρχ.Ι {χωρ. πληθ.} η απουσία λαθών, ατελειών η τέλεια κατάσταση: *σωματική / ψυχική / ηθική / πνευματική ~ || σημασία δεν έχει ίσως τόσο η ~ όσο ο αγώνας προς αυτήν* συν. εντέλεια, πληρότητα αντ. ατέλεια, **τελειόφοιτος,** -η, -ο 118661 αυτός που βρίσκεται στο τελευταίο έτος των σπουδών του: *χορός τελειοφοίτων {π$.* λ. *απόφοιτος)*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόφοιτος*.
τελείωμα [αρχ.] κ. **τέλειωμα** (το) {τελειώμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** η ολοκλήρωση (ενός πράγματος), ώστε να είναι τελειωμένο: *το ~ τής*

ομιλίας αντ. έναρξη, αρχή· φρ. *καλά τελειώματα* (συνήθ. ως ευχή) καλή κατάληξη, καλό αποτέλεσμα: *άντε και ~ στην προσπάθειά σου*

(συνεκδ.) το σημείο στο *οκοίο* τελειώνει κάτι: γο - *τής κουρτίνας¹ τού ρούχου* || *περίτεχνο / προσεγμένο* ~ 3. (μτφ.) η εξάντληση, η σταδιακή ανάλο>ση αποθεμάτων: γο *πετρέλαιο είναι στο ~. ίσα-ίσα για σήμερα φτάνει.*

τελειωμός (ο) η λήξη. η ολοκλήρωση ή το τέλος μιας διαδικασίας, ενός πράγματος συν. τελείωμα, συμπλήρωση, αποπεράτωση, τέρμα* φρ. *(κάτι) δεν έχει τελειωμό* (ι) (κάτι) δεν τελειώνει ποτέ: *τα βάσανά του δεν έχουν τελειωμό* || *«σαν να 'χαν ποτέ τελειωμό τα πάθη κι οι καημοί τού κόσμου» (Λ.* Παπαδιαμάντης) (ii) δεν μπορεί να τελειώσει (κάτι): *είναι τόση η δουλειά, που ούτε αύριο δεν έχουμε τελειωμό.* τελειώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τελείωσα κ. (λόγ.) τελείω-σα, -μένος)

(μετβ.) 1. οδηγώ (κάτι) στο τέλος. στην ολοκλήρωση: - *τις σπουδές* / γο *παιχνίδι / την προσπάθειά μου* || *δεν πρό?.αβα να τελειώσω τη φράση μου* συν. περατώνω, ολοκληρώνω αντ. αρχίζω 2. ξοδεύω (κάτι) μέχρι τέλους, καταναλώνω (κάτι) ολόκληρο, χωρίς να αφήνω υπόλειμμά του: - το *φαγητό* / γο *κρασί μου* ιυν. σώνω. εξαντλώ 3. διαγράφω ή απολύω (κάποιον): «η *Δ.Ο.Ε. τελείωσε επτά μέλη της*" (εφημ.) ♦ (αμετβ.) **4.** φθάνω στο τέλος, στην ολοκλήρωση ή παύω πλέον να υπάρχω: *θα τελειώσει κι αυτή η δοκιμασία* || *τελείωσε ο αγώνας / η εκπομπή* > *η γιορτή* || *κάτι τελειώνει οριστικά* || *Πάνε πια αυτά τσυ ήξερες! Τελειώσανε!* συν. λήγω. περατώνομαι, ολοκληρώνομαι· φρ. *τέλειωσαν τα αστεία /τα ψέματα* για περιπτώσεις στις οποίες κάτι θεωρείται πλέον οριστικό: ~· *από 'δώ και πέρα θα κάνεις αυτό πον σου λέω* || ~· *από αύριο επιστρέφουμε στη δουλειά* 5. ξοδεύομαι. εξαντλούμαι: *τελείωσαν τα λεφτά / τα περιθώρια χρόνου / οι αντοχές (κάποιου)* || *τελείωσε η μπίρα* συν. σώνομαι. καταναλώνομαι

(μτφ.) εξαντλούμαι σωματικά ή ψυχικά, καταρρέω ως οργανισμός ή πεθαίνω: - *ακό τους πόνους / απ' τον πυρετό* || *με τελείωσες!* ΣΥΝ. αποκάμνω. χάνομαι 7. φθάνω στο κατώτατο σημείο, παύω να υπάρχω με συγκεκριμένη ιδιότητα, δεν έχω μέλλον σε κάτι: *αν μαθευτεί τι έχουν κάνει, έχουν τελειώσει ως υπάλλη/.οι τής εταιρείας* || *πρέπει να προ/.άβουμε τους ανταγωνιστές μας. γιατί α/.λιώς τελειώσαμε!* 8. (καθημ.) φθάνω σε οργασμό 9. (η μτχ. *τελειωμέ νος, -η, -ο*) αυτός που δεν πρόκειται να εξελιχθεί άλλο. που έχει ολοκληρωθεί: *αυτή η σχέση δεν έχει μέλλον είναι ~ υπόθεση* || *αν δεν δω - δουλειά, δεν πληρώνω. -* σχολιο λ. *εργαστικός, ολυκληρώνω, πεθαίνω, τελώ.*

|ι ::γμ. < αρχ. *τελειώ (-όω)* «καθιστώ κάτι τέλειο - συμπληρώνω, ολοκληρώνω» < *τέλ*fioc].

τελείως επίρρ. [αρχ.] εντελώς, πλήρως: είναι ~ *τρελός* || *τα έχει* **~** *χαμένα* συν. ολότερα. καθ' ολοκληρίαν.

τελείως - τέλεια. Οι δύο λέξεις διαφέρουν, κατά κανόνα, στη σημασία τους. Το τελείως σημαίνει «εντελώς, πλήρως, καθ' ολοκληρίαν»: *Είναι τελείως ανίκανος να αντιμετωπίσει την κατάσταση - Δεν έχει γίνει τελείο)ς καλά από τη γρίπη που την ταλαιπωρεί δέκα μέρες τώρα.* Το τέλεια σημαίνει κυρίως «με τέλειο τρόπο, θαυμάσια, εξαίρετα»: *Το κατάστημα ήταν τέλεια διακοσμημένο.* Σε χρήσεις όπως: *Ιεράσαμε τέλεια στην εκδρομή - Είναι τέλεια οργανωμένο νοσοκομείο, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίζει και τα πιο δύσκολα περιστατικά,* το *τέλεια* μπορεί να έχει και τις δύο σημασίες.

τελείωση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως [-ώσεις, -ώσεων} **1.** η κατάκτηση τής μεγαλύτερης δυνατής βελτίο>σης, το να επιδιώκει ή να πετυχαίνει κανείς την τελειότητα: *η ηθική ~ τού ανθρώπου* 2. η τελειοποίηση (ενός πράγματος), η ολοκλήρωσή του, ώστε να φθάσει στην πλήρη, τέλεια μορφή του: ~ *ενός έργου / μιας αποστολής* ΣΥΝ. ολοκλήρωση, περάτωση 3. ηκκλης. η παρούσα (μέσα σε μια ζωή πνευματικής προσπάθειας) καθώς και η μελλοντική (κατά την κρίση) τελειοποίηση τού ανθρώπου και τού κόσμου: *η ψυχή τού ανθρώπου ακο/λουθεί μια σταδιακή πορεία, καθώς προχωρεί από την ατέλεια στην* ~ 4. αρχαιολ. (συνήθ. στον πληθ.) οι οπτικές διορθώσεις και παρεκκλίσεις από την ευθεία ή τον ψυχρό κανόνα στην αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική.

τελειωτικός, -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που επιφέρει το τέλος, που περατώνει (κάτι): *η κατάληψη τής ζωτικής αυτής περιοχής ήταν το ~ χτύπημα για την ήδη συρρικνωμένη αυτοκρατορία* 2. αυτός που έχει οριστικό χαρακτήρα, που δεν αλλάζει περαιτέρω: - *απάντηση* / <5ια- *τύπωση* j| *η ~ θέση κάποιου σε ένα ζήτημα* ΣΥΝ. οριστικός λντ. προσωρινός. παροδικός, εφήμερος. – **τελειωτικ-ά** / **-ώς** [μτγν.| επίρρ. **τελεμές** (ο) {τελεμέδες} **1.** παραδοσιακό, μαλακό, λευκό τυρί από πρόβειο, κατσικήσιο ή αγελαδινό γάλα ή από την ανάμειξή τους 2. ως μειωτ. χαρακτηρισμός για πρόσωπο.

[Γ.ΤΥΜ. < τουρκ. telemc < deleme].

Τέλενδος (η) ίΤελένδου] νησί των Δωδεκανήσων απέναντι από τις Δ. ακτές τής Καλύμνου.

Ιιτυμ. αρχ. αγν. ετύμου. προελλην. τοπωνύμιο], **τέλεξ** (το) {άκλ.} **1.** διεθνές σύστημα τηλεγραφικής μετάδοσης γραπτών μηνυμάτων μέσω μιας μηχανής στην οπνία πληκτρολογούνται. τού τηλεγράφου και τής μηχανής που τα τυπώνει ΣΥΝ. τηλέτυπο 2. η μηχανή που μεταδίδει γραπτά μηνύματα με τον παραπάνω τρόπο

(συνεκδ.) το μεταδιδόμενο μήνυμα.

(ετυμ, < αγγλ. telex, ακρωνύμιο των λ. tele(printcr) «τηλέτυπος» και ex(change) «ανταλλαγή»]. **τελεολογία** [**1**861] κ. **τελολογία** (η) {τελεολογιών] **1.** η αντίληψη ότι τα πάντα στον κόσμο διέπονται από έναν σκοπό (συνήθ. προκαθορισμένο από ένα υπέρτατο ον, τον θεό), προς την εκπλήρωση τού οποίου τείνουν 2. φίλος, η μελέτη των ανθρώπινων σκοπών.

IETYML < *τελεο-* (< αρχ. *τέλος, -εος* / -ους) + *-λογία* (< *λόγος),* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. teleology], **τελεολογικός,** -ή, -ό |18I2| κ. **τελολογικός 1.** αυτός που σχετίζεται με την τελεολογία: - *σκέψη / κριτήριο* (που βασίζεται στην παραδοχή ότι υπάρχει σκοπός) **2.** φίλος, *τελεολογική απόδειξη* η άποψη κατά την οποία η τάξη που επικρατεί στο σύμπαν αποδεικνύει την ύπαρξη θεού. ο οποίος την καθορίζει. - **τελεολογικ-ά** / **-ώς** 11864{ επίρρ.

[είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. teleological], **τέλεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων] η πραγματοποίηση, το να γίνεται, να συντελείται ή να εκπληρώνεται (κάτι): *η - τού καθήκοντος ίτού εγκλήματος / ενός μυστηρίου* (εκκλησιαστικού) / *των αγώνων / πολιτικού γάμου* συν. εκτέλεση. σχολιο λ. *τελώ.*

}ΕΤΥΜ. < μτγν. *τέλεσις* < αρχ. *τελώ (-έω)* \. **τελεσιγραφικός,** -ή.-ό 11891 **] 1.** αυτός που γίνεται ή διατυπώνεται με τελεσίγραφο 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από απόλυτο και απαιτητικό ύφος: ~ *αξίωση.* – **τελεσιγραφικ-ά** / **-ώς** 11897] επίρρ.^

τελεσίγραφο (το) [1889] {τελεσιγράφ-ου | -ων} **1.** διπλωματικό έγγραφο με το οποίο μία πλευρά θέτει σε άλλη ορισμένο χρονικό περιθώριο, για να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες, προειδοποιώντας ότι σε διαφορετική περίπτωση θα εφαρμόσει εξαναγκαστικά μέτρα ή θα κηρύξει πόλεμο εναντίον της: ~ *παράδοσης άνευ όρων* || το *1940 ο πρεσβευτής τής Ιτα/.ίας επέδωσε - στον Έλληνα πρωθυπουργό* 2. (μτφ.) κάθε απαίτηση ή προειδοποίηση που απευθύνεται με απόλυτο και απαιτητικό ύφος (προς κάποιον).

[ΕΤΥΜ. < *τελεσι-* (< *τελώ)* + *-γραφο* < *γράφω,* απόδ. τυύ νεολατ. ultimatum}.

τελεσιδικία (η) [183?[{τελεσιδικιών} **1.** το να μη μπορεί να προσβληθεί η οριστική απόφαση (πρωτόδικη) δικαστηρίου με τα τακτικά ένδικα μέσα (με την ανακοπή ερημοδικίας και την έφεση) 2. η ιδιότητα τού τελεσιδίκου, **τελεσίδικος,** -η. -ο **{1**833**{ 1.** (κυρ. για δικαστικές αποφάσεις) αυτός που έχει οριστικό χαρακτήρα, που δεν προσβάλλεται με τα τακτικά ένδικα μέσα 2. *τελεσίδικο(ν)* (το) η τελεσιδικία. – **τελεσίδικα** / **τε- λεαιδίκως**] 1863} επίρρ.

[ετυμ. < θ. *τελεσι-* (< τελώ) + *-δικός* < *δίκη.* απόδ. τού γαλλ. juge en derniere instance], **τελεσινέ** (το) {άκλ.} η τηλεκινηματογραφία (βλ.λ.).

[F.TYM. < αγγλ. telecine (με γαλλ. τονισμό), ελληνογενές ξέν. σύνθετο, tele (< *τηλε-)* + -cinc (βλ. λ. *σινεμά)].*

τελεσιουργός, -ός, -ό (λόγ.) τελεσφόρος (βλ.λ.).

Illtym. αρχ. < θ. *τε/.εσι-* (< *τελώ)* + *-ουργός* (< *έργον)].* **τελεστήριο** (το) Ιαρχ.Ι {τελεστηρί-ου | -ων} (στην αρχαιότητα) τόπος όπου τελούνται μυστήρια, **τελεστής** (ο), **τελέστρια** (η) {τελεστριών} (σημ. 3) **1.** μα<-).-φυς. η απεικόνιση ή ο μετασχηματισμός μεταξύ δύο συνόλων / χώρων: *θεωρία τελεστών2.* (στη Λογική) σύμβολο με τη βοήθεια τού οποίου σχηματίζονται καινούργιες προτάσεις από μία ή περισσότερες δοθείσες προτάσεις (ορίσματα)· αλλιώς *προτασιακός σύνδεσμος* · 3. (στην αρχαιότητα) το πρόσωπο που τελούσε μυστήριο ή μυούσε κάποιον σε αυτό.

[ΗΤΥΜ. αρχ. < *τελώ (-έω).* Ο επιστημ. όρος (σημ. 1) αποτελεί απόδ. τού αγγλ. operator).

τελεστικός, -ή, -ό [αρχ.] αυτός που συμβάλλει στην τέλεση, στο να συντελείται κάτι: ~ *λειτουργίες.* **τελεσφόρηση** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις, -ήσεων? **1.** η επιτυχής ολοκλήρωση μιας προσπάθειας, η εκπλήρωση ενός σκοπού συν. ευόδωση. επιτυχία 2. η αποτελεσματικότητα. **τελεσφορος,** -ος. -ο (λόγ.) αυτός που οδηγεί σε επιτυχή έκβαση, που γέρνει αποτέλεσμα: - *φάρμακο / μέσο ¹ μεθόδευση* συν. αποτελεσματικός. δραστικός, καρποφόρος, τελεσιουργός ανί . ατελέσφορος.

[Γ.τυμ. αρχ. < *τελεσ-* (< *τέλος,* βλ.λ.) + *-φόρος* < *φέρω].* **τελεσφορώ** ρ. αμετβ. |αρχ.| {τελεσφορείς... | τελεσφόρησα} (λόγ.) οδηγούμαι σε επιθυμητό αποτέλεσμα, επιτυγχάνω αίσια έκβαση, είμαι αποτελεσματικός: *εύχομαι να τε?*εσφορήσουν όλες σου οι προσπάθειες* συν. ευοδούμαι. **τελετάρχης** (ο) {τελεταρχών} αυτός που είναι υπεύθυνος για τη διοργάνωση τελετής.

Ιετυμ. αρχ. < *τελετή* + *-άρχης* < *άρχω].* **τελετέξτ** (το) {άκλ.} τηλεπικοινωνιακή υπηρεσία, η οποία παρέχει πληροφορίες (ειδήσεις, δρομολόγια συγκοινωνιών, χρήσιμα τηλέφωνα. χρηματιστηριακές εξελίξεις κ.ά.) υπό μορφήν έντυπων σελίδων, που προβάλλονται ταξινομημένες στην οθόνη τής τηλεόρασης και με τις οποίες διεπιδρά ο τηλεθεατής.

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. teletext < tele- (< αρχ. τή/.ε«μακριά») + text «κείμενο» (< λατ. rextus)!.

τελετή (η) **1.** εκδήλωση με επίσημο συνήθως χαρακτήρα, που περιλαμβάνει σειρά από τυποποιημένες συμβολικές ενέργειες 2. (ειδικότ.) η ιεροτελεστία, το συγκεκριμένο τυπικό, με το οποίο συμβολικά, εκφράζεται η λατρεία προς τον Θεό. όπως η τέλεση ιερής ακολουθίας: ~ *τής βαπτίσεως* συν. ιερουργία 3. η ίδια η γιορτή: *λαμπρή / πρόχειρη / επίσημη / σεμνή* ~ || ο *πρόεδρος δεν παρέστη στην* - [{ ~ *τής ορκωμοσίας / αφής τής ολνμπιακής φλόγας* [| *αίθουσα τελετών.* – (υπυκ.) **τελετούλα** (η).

[ΕΤΥΜ, αρχ., αρχική σημ. «μύηση, εορτή συνοδευόμενη από μυστη- ριακά έθιμα», < θ. *τελε-* (τού ρ. *τελώ. -έω)* + παραγ. επίθημα *-τή* (πβ. *γένος - γενετή)].*

τελετουργία (η) {τελετουργιών} **1.** ΕΚΚΛΗΣ. η τέλεση των εκκλησιαστικών ακολουθιών ή τελετών ΣΥΝ. ιερουργία, ιεροτελεστία, ίερο-

πραξία 2. (στην κοινωνική ανθρωπολογία) ιδιωτική ή δημόσια πράξη, που ακόλουθά ορισμένο τυπικό και έχει έντονα μαγικό και θρησκευτικό χαρακτήρα 3. βιολ. η τυποποιημένη συμπεριφορά ενός ζωικού οργανισμού ως απόκριση σε υποκινητή (βλ.λ.): ~ *τής σύζευξης / αναπαραγωγής* **4.** (μτφ. για καθημερινό γεγονός) κάθε σειρά πράξεο)ν που γίνεται με μεγάλη προσοχή, ακρίβεια και προσήλωση σε συγκεκριμένο τυπικό: *η - τού κυριακάτικου γεύματος τής οικογένειας.* Ιετυμ. μτγν. < *τε'Λετουργός* < *τελετή* + *-υυργός (< εργον)].* **τελετουργικός,** -ή. -ό 11868] **1.** αυτός που σχετίζεται με τελετουργία: - *τυπικό / σκεύος / μάσκα / δρώμενο / χορός / κίνηση / σειρά* 2. (<χ) *τελετουργική* (η) ο θεολογικός κλάδος που ασχολείται με τις εκκλησιαστικές ιερές τελετές (β) **τελετουργικό** (τυ) σύνολο αυστηρά και παραδοσιακά κωδικοποιημένων πράξεων, λόγων και συνήθ. λατρευτικών αντικειμένων, που συνδέεται στενά με συγκεκριμένη πίστη: *μιμητικό / θετικό* (για καθαγιασμό, ανανέωση) / *αρνητικό* (για κάτι που απαγορεύεται) / *θυσιαστικό* - 3. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σοβαρότητα και προσήλωση σε ορισμένους τύπους: *με αργές - κινήσεις άρχισε να εκτελεί τη συνταγή.* – **τελετουργικ-ό** / -ώς επίρρ.

τελετουργώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {τελετουργείς... | τελετούργησα| 1.(για ιερείς) κάνω τελετή συν. ιερουργώ 2. (μτφ.) κάνω (κάτι) ακολουθώντας συγκεκριμένη σειρά ενεργειών, ενεργώ με τελετουργικό τρόπο, **τελευταία** επίρρ.· κατά το πρόσφατο παρελθόν, το αμέσως προηγούμενο διάστημα ώς και τη στιγμή που μιλάμε: *δεν τον έχω δει θα λείπει ταξίδι·* φρ. *τώρα τελευταία Ι τον τελευταίο καιρό* στο χρονικό διάστημα από τη στιγμή αυτή και λίγο καιρό πριν: - *δεν αισθάνομαι καλά' πρέπει να πάω στον γιατρό* ΣΥΝ. πρόσφατα. Κπίσης **τελευ**ταίος Ιαρχ.].

τελευταίος, -α, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται στο τέλος, που ακολουθεί έπειτα από όλα τα άλλα στοιχεία ή μέρη μιας σειράς: *η ~ μέρα των εξετάσεων || η ~ πόρτα στον διάδρομο || η - διαγωνιζομένη || ο ~ γόνος μιας αριστοκρατικής οικογένειας* συν. έσχατος, ύστατος ανί. πρώτος· φρ. (α) (ευφημ.) *τελευταία κατοικία* ο τάφος: *πλήθος φίλων και συγγενών συνόδεψαν τον νεκρό στην ~ τον* (β) *(την) τελευταία στιγμή* για κάτι που γίνεται ακριβώς κατά τη λήξη μιας προθεσμίας: *όλα τα αναβάλλεις γι' αργότερα και θα τρέχουμε πάλι ~ || είναι τής τελευταίας στιγμής* (για άνθρωπο αναβλητικό, που δεν προγραμματίζει εγκαίρως τις υποχρεώσεις του) (γ) *τελευταία λέξη* (i) η τελική τοποθέτηση. η παρατήρηση, το σχόλιο ή η απόφαση με την οποία κλείνει ένα θέμα ή στην οποία καταλήγει κάποιος: *θ' ακούσει όλες τις πλευρές, πριν πει την* **~** (ii) η τελική απόφαση: *έχω την* **~** *για κάτι* (έχω την αρμοδιότητα να αποφασίσω για κάτι. είμαι αυτός που αποφασίζει για κάτι) || *ως πρόεδρος έχει την ~ για όλα τα θέματα τής εταιρείας* (iii) η πιο πρόσφατη ανακάλυψη, τάση κ.λπ.: *αυτό το σχέδιο είναι η* **-** *τής μόδας || η* **-** *τής ψηφιακής τεχνολογίας* (δ) *δεύτε τε- λευταίον ασπασμόν* βλ. λ. *ασπασμός* (ε) ο *τελευταίος που...* για κάποιον που αποκλείεται ή είναι εντελώς απίθανο ή παράδοξο να κάνει κάτι: *είναι ~ δικαιούται να μιλά για το θέμα αυτό || είναι ~ θα υποψιαζόμουν ότι Οα έκανε ένα τέτοιο έγκ/^ημαί* (στ) **ο τελευταίος** *των Μοϊκανών* βλ. λ. *Μοϊκανός* (ζ) *τελευταίο αντίο* βλ. λ. *αντίο* (η) *τελευταίο οχυρό* βλ. λ. *οχυρό* (θ) *τελευταίος και καταϊδρωμένος* βλ. λ. *καταϊδρωμένος* **2.** αυτός που συνέβη, προέκυψε ή αναφέρεται στο πολύ κοντινό παρελθόν, ο πρόσφατος: *το ~ φάρμακο || τα ~ νέα || η* **-** *μόδα || οι ~ ανακα/.ύψεις / προετοιμασίες / διαφωνίες || το - έργο τού μεγάλου σκηνοθέτη || τα ~ επτά χρόνια το δημογραφικό πρόβλημα έχει οξυνθεί* αντ. παλαιότερος, προηγούμενος 3. αυτός που βρίσκεται στην κατώτατη θέση αξιολογικής κλίμακας: *ο ~ μαθητής στην τάξη* (με τη μικρότερη βαθμολογία) || *το ~ φόρεμα ν' αγοράσεις, κοστίζει ο/Λκ/.ηρη περιουσία!* αν γ. καλύτερος, άριστος 4. αυτός που έχει τη μικρότερη σπουδαιότητα ή επίδραση σε κάτι: *και ο* **~** *υπά?.ληλος μετέχει στα κέρδη τής επιχείρησης || και ο ~ οπαδός τής παράταξης οφείλει να έχει γνώμη για τις κινήσεις τής ηγεσίας·* ΦΡ. Ο *τελευταίος τροχός τής αμάξης* βλ. λ. *άμαξα* **5.** αυτός που έχει μνημονευθεί στο τέλος μιας σειράς από δύο ή περισσότερα πρόσωπα ή πράγματα: *ήρθαν ο Γιώργος, η Κατερίνα και η Σοφία· η - ήρθε αργότερα* (δηλ. η Σοφία) **6.** *τελευταία* (τα) το τέλος τής ζωής ή (προκειμένου για άψυχα) τής λειτουργίας: *αρρώστησε βαριά και είναι στα ~ του!* [| *το ψυγείο είναι στα ~ του, σαραβάλιασε πια!*

[ετυμ. < αρχ. *τελευταίος* < *τελευτή* + παραγ. επίθημα *-αιος* (πβ. κ. *άρχή - αρχαίος)].*

τελευτή (η) (λόγ.) το τέλος τής ζωής, ο θάνατος.

[ετυμ. αρχ. < **τεξχύω* (< *τέλος),* όπως φαίνεται και από την ύπαρξη τού επιθ. *ά-τέλευτος].* **τελευτώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τελευτάς... | τελεύτησα! (αρχαιοπρ.) στη φρ. *τελευτώ τον βίον* (αρχ. φρ.) πεθαίνω.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τελευτώ {-άω)* < *τελευτή* \. **τελεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {τέλεψα! (λαϊκ.) ♦ (αμετβ.) **1.** τελειώνω, φθάνω στο τέλος μου. σταματώ: *τέ/^εφαν τα τραγούδια κι οι χαρές || τέλεψε το κρασί* συν. εξαντλούμαι 2. (μτφ.) πεθαίνω: *σαν τελέψει κι η μάννα τους, τι θ' απογίνουν; || τέλεψε απ' τη στενοχώρια* του *ο άνθρωπος* ♦ 3. (μετβ.) τελειώνω, ολοκληρώνω (κάτι): *τέλεψε τη δουλειά του και ττήγε σπίτι του.*

[ΕΤΥΜ. όψιμο μεσν. < αρχ. *τέλος].* **τέλεφαξ** (το) {άκλ.} **1.** η τηλεομοιοτυπία (βλ.λ.) **2.** το τηλεομοιότυπο (βλ. λ. *τηλεομοιοτυπικός).*

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. telefax, συντετμημένος τ. τού telefacsimile «τηλεομοι- ότυπος» (νόθο σύνθ.) < tele- (< αρχ. *τηλε-)* + facsimile «αντίγραφο - φαξ» (< λατ. fac simile «κάνε / φτειάξε παρόμοιο»)], **τελεφερίκ** (το) {άκλ.ί ελλην. *σχοινιοκίνητος σιδηρόδρομος* **1.** ηλεκτροκίνητο ή μηχανοκίνητο εναέριο μεταφορικό μέσο, που χρησιμο ποιείται σε δυσπρόσιτες, ορεινές περιοχές και χιονοδρομικά κέντρα για τη μεταφορά επιβατών ή εμπορευμάτων σε θαλαμίσκους, οι οποίοι μετακινούνται αναρτημένοι από ισχυρά καλιόδια. που στερεώνονται σε ειδικούς υψηλούς πυλώνες-στύλους 2. ηλεκτροκίνητα βαγόνια που μεταφέρουν επιβάτες από χαμηλότερο επίπεδο σε ψηλότερο και τυ αντίστροφο.

[ΕΓΥΜ. < γαλλ. tdepherique (ελληνογενές) < tele- (< *τηλε-)* + -pherique (< *φέρω)].*

τέλι (το) {τελ-ιού | -ιο')ν} **1.** λεπτό μεταλλικό σύρμα **2.** επίχρυσο λεπτό νήμα 3. η χορδή μουσικού οργάνου από μέταλλο: *τα ~ τού μπουζουκιού.*

|ΚΤΥΜ. < τουρκ. tel < αρμ. rcl «νήμα. σύρμα»|.

Τελικός, -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που δηλώνει το τέλος, τελευταίος: *η - πρόβα |j το ~ στάδιο μιας διαδικασίας || αστοχεί στην ~ προσπάθεια* [| *η ~ λέξη ενός κειμένου* αντ. αρχικός· φρ. (α) *τελική ευθεία* (i) (στους αγώνες δρόμου) η ευθεία τού στίβου μετά την τελευταία στροφή και μέχρι το νήμα τού τέλους (ii) (μτφ.) το τελευταίο και καθοριστικότερο στάδιο μιας διαδικασίας, κυρ. μιας προσπάθειας, κατά το οποίο κρίνεται το αποτέλεσμά της: *η ~ των εκλογών || μπαίνουμε στην ~ για τις εξετάσεις τού Ιουνίου* ΣΥΝ. τελικό στάδιο (β) *τελική αιτία* βλ. λ. αιτία (γ) σε *τελική ανάλυση* βλ. λ. *ανάλυση 2.* αυτός που έχει οριστικό και αμετάκλητο χαρακτήρα, που δεν υφίσταται περαιτέρω μεταβολές: *ανακοίνωση των - αποτελεσμάτων || - διατύπωση / απόφαση / θέση* II *~ επιλογή·* φρ. *μέχρι τελικής πτώσεως* ωσότου εξαντληθούν όλες οι δυνάμεις που έχει κανείς, μέχρι την υριστική ήττα. μέχρι το τέλος: *θ' αγωνιστεί ~* (όσο αντέξει) 3. αθλ. *τελικός* (ο) ο κορυφαίος και τελευταίος αγώνας μιας διοργάνωσης, που κρίνει τον νικητή της, στον οποίο και απονέμεται ο αντίστοιχος τίτλος, λ.χ. τού πρωταθλητή, τού κυπελλούχου κ.λπ.: *ο ~ τον Μουντιάλ / κυπέλλου ΟΥΡΪΦΑ·* φρ. (α) *μεγάλος τελικός* ο αγώνας για την κατάκτηση τής πρώτης θέσης σε διοργάνωση, που διεξάγεται μεταξύ των δύο ομάδων που έχουν προκριθεί από την ημιτελική φάση: *ο - τού Κυπέ/Λου Πρωταθλη- τριών (ομάδων F-υρώπης)* (β) *μικρός τελικός* ο αγώνας για την κατάκτηση τής τρίτης θέσης σε διοργάνωση, που διεξάγεται μεταξύ των δύο ομάδων που αποκλείστηκαν από τον τελικό: *ο - τού Παγκόσμιου Κυπέλ/.ου στο ποδόσφαιρο* **4.** *τελικοί* (οι) κ. *τελικά* (τα) οι αγώνες τής τελικής φάσης μιας διοργάνωσης: *η ομάδα του πέρασε στους ~ τού φάιναλ-φορ* (στο μπάσκετ) · 5. ιλΩΣΣ. (α) αυτός που δηλώνει τον σκοπό (β) *τελικό αίτιο (τελικόν αίτιον,* Πρόκλος *Παρμενίδ.* 612) (στην παραδοσιακή γραμματική) προσδιορισμός ή απαρεμφατικός / μετοχικός τύπος που δείχνει τον σκοπό για τον υποίο γίνεται κάτι (γ) *τελική πρόταση* δευτερεύουσα πρόταση που δηλώνει τον σκοπό για τον οποίο γίνεται η ενέργεια που δηλώνει το ρήμα τής κύριας πρότασης (δ) *τελικός σύνδεσμος* καθένας από τους συνδέσμους που εισάγουν τελική πρόταση (*να, για να)* · 6. ανλτ. *τελικός εγκέφαλος* το μεγαλύτερο τμήμα τού εγκεφάλου, που αποτελείται κυρ. από τα δύο εγκεφαλικά ημισφαίρια, το μεσολόβιο και τους συνδέσμους των ημισφαιρίων. – τελικ-ά/-ώς Ιμτγν.] επίρρ.

τέλμα (το) |τέλμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** έκταση από λιμνάζοντα ύδατα. βάλτος συν. έλος. τέναγος 2. (μτφ.) το αδιέξοδο, η κατάσταση στασιμότητας, κατά την οποία τίποτε δεν φαίνεται να κινείται: *τα πολιτικά πράγματα / μια κοινωνία / η οικονομία βρίσκονται σε -* | | *η χώρα αυτή βυθίζεται σε ~.*

[είύμ. αρχ.. αγν. ετύμου|.

τελματώδης, -ης. -ες Ιαρχ.] {τελματώδ-ους | -εις (ουδ. -η. -ών)} **1.** (για εκτάσεις, εδάφη) αυτός που έχει πολλά τέλματα, βάλτους ΣΥΝ. ελώδης. τεναγώδης 2. (μτφ.) αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από αδιέξοδη ακινησία, στασιμότητα: ~ *υπόθεση.* –**τελματωδώς** επίρρ. ^σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

τελματωνω ρ. αμετβ. {τελμάτω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** μετατρέπομαι σε τέλμα συν. λιμνάζω **2.** (μεσοπαθ. *τελματώνομαι)* (μτΦ.) μένω στάσιμος. αμετάβλητος ή βρίσκομαι σε αδιέξοδο: *τελματο)μένη υπόθεση || η κατάσταση στο εσωτερικό τού κόμματος έχει τελματωθεί* ιυν. απυτελματώνομαι.

Ιετυμ. < μτγν. *τελματούμαι (-όο-)* < αρχ. *τέλμα\.*

τελμάτωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **1.** η μετατροπή σε τέλμα: *η ~ των νερών* 2. (μτφ.) η αδιέξυδη ακινησία ή στασιμότητα:

τής οικονομίας ΣΥΝ. αποτελμάτωση, στασιμότητα.

τελολογία (η) -■» τελεολογία.

τελολογικός, -ή. -ό + τελεολογικός

τέλος (το) {τέλ-ους | -η, -ών} **1.** η ολοκλήρωση ενός πράγματος, η συμπλήρωση ή εξάντληση των ορίων του: dVv *υπάρχει - σ'αυτή την ταλαιπωρία* | | *μαρτύριο χθ)ρίς ~ || περιπλάνηση / ιστορία χωρίς ~·* φρ. (α) *παίρνω / (λόγ.) λαμβάνω τέλος* τελειώνω, ολοκληρώνομαι: *η συνεργασία τους έλαβε τέλος τον Μάρτιο* (β) *δίνω / βάζω / θέτω τέλος (σε κάτι)* κάνω (κάτι) να τελειώσει, οδηγώ (κάτι) σε λήξη: *πρέπει να μπει ένα τέλος σ'αυτή την ιστορία!* | | *έδωσε βίαιο τέλος στη ζωή του* (αυ- τυκτόνησε) | | *έθεσαν ένα τέλος στην αναρχία που επικρατούσε* (γ) *μέχρι τέλους* μέχρι το τελευταίο σημείο, τη λήξη: *στάθηκε στο πλευρό του* - (δ) (λόγ.) *εν τέλει* (i) στην κατάληξη, τελικά: *υπήρξε ~ μία ανακοίνωση που δεν ικανοποίησε κανέναν* (ii) για να τελειώνουμε, καταλήγοντας ή ολοκληρώνοντας τα προηγούμενα: ~ *πρέπει να ξεκαθαρίσει τους στόχους του* | | *να δούμε ποιος - συμφωνεί!* (ε) *στο τέλος* τελικά: ~ *δικαιώθηκε* | | ~ *νίκησε ο γηπεδούχος* | | ~ *γίνεται πάντα το δικό του* συν. εν κατακλείδι (στ) *κσλά τέλη* (συνήθ. ως ευχή) καλά γηρατειά: *φρόντιζε από νωρίς, για να 'χπς ~!* (ζ) **τέλος** *καλό, όλα καλά {AU 's well that ends well,* έργο τού Σαίξπηρ) για υπόθεση που έχει την επιθυμητή ή σωστή κατάληξη, αίσια έκβαση: ταλαιπω- *ρηθήκαμε, αλλά -!* (η) (αρχαιοπρ.) **τέλος** *και* **τω Θεώ δόξα** (Τέλος και τω *Θεφ δόξα)* για κάτι πυυ είχε ευτυχή κατάληξη (θ) *(κάτι) δεν έχει*

τέλος για κάτι που διαρκεί απεριόριστα, που δεν φαίνεται να τελειώνει: τα *βάσανά της δεν έχουν τέλος* |j οι *διεκδικήσεις τους δεν έχουν τέλος* 2. το (τοπικό ή χρονικό) σημείο στο υποίο τελειώνπ κάτι: *κοίτα στο ~ τής* σελίδας.' [| *τον είδα στο ~* του *διαδρόμου* || *διαβάζει μόνο την αρχή και το ~* του *βιβ/,ίου* || το - τού *20ού αι. / μιας εποχής / του χρόνου* '< *τού μαθήματος* || το *γεγονός αυτό υπήρξε η αρχή τού* - τού *καθεστώτος* jj (στυν πληθ.) *τα τέλη τής δεκαετίας τού '40* · φρ. *τέλος εποχής* βλ. λ. *εποχή* **3.** η διακοπή ή παύση: ο *ερχομός των επισκεπτών σήμανε και το ~ τής συζήτησής τους* || *το - τής αθωότητας* συν. λήξη 4. η κατάληξη μιας διαδικασίας, ό.τι προκύπτει από αυτήν, το αποτέλεσμά της: *τι ~ είχε ο χθεσινός τελικός;* || *αν συνεχίσουν έτσι τα πράγματα, θα έχουμε άσχημο* **-** συν. έκβαση **5.** υ θάνατος: *είχε ευτυχισμένο / καλό / ένδοξο / μοναχικό ~* || *«χριστιανά τα τέλη τής ζωής ημών»* Π οι *γιατροί έχουν εγκαταλείψει την προσπάθεια, απλώς περιμένουν το* - · 6. καθορισμένος ή αναπροσαρμοζόμενος φόρος. δασμός: - *κυκ/.οφορίας / ακίνητης περιουσίας* (Τ.Α.JJ.) || *ταχυδρομικά* **~ 7.** (ως επίρρ.) καταλήγοντας. ολοκληρώνοντας, τελικά: ο *ομιλητής ευχαρίστησε το ακροατήριο για την προσοχή τον* · 8. (αρχαι- οπρ.) ο σκοπός. σχολιο λ. *πεθαίνω, τελώ.*

[ητυμ. αρχ., αβεβ. ετύμυ. Δύο είναι υι βασικές ετυμολογικές ερμηνείες. Λν θεωρήσουμε ότι η σημ. «τέρμα, στόχος, όριο» προέκυψε από την έννοια τής περιστροφής (κατά το όργωμα), τότε οδηγούμαστε στην Ι.Κ. ρίζα **kʷcl-* «στρέφω, γυρίζω» (βλ. λ. *πόλος),* αλλά δεν θα ερμηνευόταν ικανοποιητικά τυ μυκ. te-rc-ta (τελεστής), που δεν εμφανίζει αρχικό χειλοϋπερωικό φθόγγυ (θα αναμέναμε **qe-re-ia*). Από την άλλη πλευρά, η (ικανοποιητική μυρφολογικώς) αναγωγή στο Ι.Κ. **tcl-* ϋ «ζυγίζω, σηκώνω» (βλ. λ. *τελα-μών. τά/.α-ντ-ον, ταλ-αν-ίζω*) θα ερμήνευε τη σημ. «φόρος. πληρωτέο ποσό», αλλά όχι τη βασική σημ. «όριο, τέρμα» τής λ. τέλος. Ίσως η λ. προέκυψε από συγχώνευση δύο διαφορετικών λ., υι υποίες είχαν τις δύυ προαναφερθείσες σημασίες, πυυ έχυυν διατηρηθεί στη Ν. Κλληνική. Παράγ. *τελ-ώ (-έω), τελ-ικός, τέλειος* (< **τέλεσ-_/ο-ς*), τελευτ-αϊος, *τελεσ-τής* κ.ά. Μεταφρ. δάνεια απυτελυύν οι φρ. *θέτω / λαμβάνω τέλος* (< γαλλ. metire / prendre fin). *η &ρχή τού τέλους* (< γαλλ. le commencement de Ia fin), *εν τέλει* (< γαλλ. cn fin) κ.ά.|.

τέλος πάντων επίρρ.· για να ολυκληρώσω, τελικά: *Λυπάμαι και ζητώ συγγνώμη! Όλοι - κάνουμε λάθη.*

τελούριο (το) [1817] {τελουρίου} χημ. σπάνιο, στιλπνό, εύθραυστο, ασημόλευκυ στυιχείο (σύμβυλυ Te), που χρησιμυπυιείται στην κατασκευή κραμάτων και στυν χρωματισμό υαλικών και κεραμικών (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΝ.).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφυρά τού νεολατ. tellurium < λατ. tellus, -uris «έδαφος,
γη 4

τελόφαση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} βιολ. τυ τελικό στάδιο τής μίτωσης· χαρακτηρίζεται από τον σχηματισμό των δύο θυγατρικών πυρήνων, που πρυέκυψαν από τη διαίρεση τού πυρήνα τού κυττάρου. Ι.ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. telophase].

τελώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τελείς... | τέλεσ-α, -τηκα/-θηκα, τετελεσμένος! (λόγ.) ♦ 1. (μετβ.) προβαίνω στην τέλεση (πράξεως ή διαδικασίας), πραγματοποιώ (κάτι): τέλεσαν *τους γάμους τους σε στενό οικογενειακό κύκλο* || *~ έγκλημα* συν. εκτελο), διενεργώ, πραγματοποιώ) ♦ 2. (αμετβ.) βρίσκομαι σε συγκεκριμένη κατάσταση: *~ εν συγχύσει ! αναμονή / αμφιβόλω / ευθυμία* [[*~ υπό παραίτηση* || *πολλά* σκολεία τελούν *υπό κατάληψη* [[*η κυβέρνηση αυτής τής χώρας* τελεί *υπό τον* απόλυτο *έλεγχο* των *στρατιωτικών* || *τα μέλη αυτής τής οργάνωσης* τελούν *υπό διωγμό για τις πεποιθήσεις και τη δράση τους·* ΦΡ. (+γεν.) *τελώ εν γνώσει* βλ. λ. *γνώση* **3.** *τελούμενα* (τα) αυτά πυυ συμβαίνουν, πυυ γίνονται ΣΥΝ. συμβαίνοντα, τεκταινόμενα 4. (η μτχ. *τετελεσμένος, -η.* -ο) βλ.λ. σχολιο λ. *-εσα.*

Ιετυμ. < αρχ. *τελώ (~έω)*< θ. *τε/.εσ- (όπως* φαίνεται από τον αόρ. *τε- ?νέ.σ(σ)αι)* τού ουσ. *τέλος* (γεν. *τέλους* < **τέλεσ-ος)*\.

τελώ: σύνθετα. Αρχική σημ. τού βασικύυ ρήματος τελώ (από το τέλος) είναι «τελειώνω, φέρω εις πέρας», από όπου και οι σημασίες «κάνω» *(Τέλεσαν τον γάμο τους στην εκκλησία τού Αγ. Νικολάου),* «πραγματοποιώ», «εφαρμόζω» κ.λπ.. ανάλογα με το πώς διαμορφώνεται η διαδικασία τής τελέσεως μέσα από τις προθέσεις: εκ- τελώ «πραγματοποιώ, πράττω κάτι μέχρι τέλους, φέρω εις πέρας»· επι-τελώ «πραγματοποιώ, πράττο) κάτι εις το ακέραιον»· σπο-τελώ (αρχική σημασία) «ενεργώ, ίόστε να υπάρξει τέλος, αποτέλεσμα» «κάνω κάτι να είναι - γίνομαι, είμαι» *(Αποτελεί έγκλημα - Αποτελεί τη βάση* των *διαπραγματεύσεων)*' δια-τελώ (μόνυ για πρόσωπα) «γίνυμαι και υπάρχω (υπό κάποια ιδιότητα), είμαι» *(Λιετέλεσε πρεσβευτής στην Αγγλία - διατελώ μετά τιμής)*' συν-τελώ «ενεργώ μαζί με κάποιον», άρα «συμβάλλω, βοηθώ».

Το τελώ και τα σύνθετά του σχηματίζουν μέλλοντα, αόριστο και συντελικούς χρόνους με -ε- και όχι με -η-. Ενώ λέμε λ.χ. *κινώ - κίνησα - θα κινήσω - έχω / είχα / θα έχω κινήσει - κινηθώ - κινή- θηκα - έχω / είχα / θα έχω κινηθεί* (πβ. *μιλώ μίλησα, ζητώ ζήτησα. τηρώ - τήρησα* κ.υ.κ.), λέμε τελώ - τελέσω - *τέλεσα έχω τελέσει* κ.λπ. (όπως και *μπορώ - μπόρεσα, αρκώ - ήρκεσα* κ.ά.). Επίσης, λέμε *τέλεση, αλλά κίνηση, ζήτηση.*

τελωνειακός, -ή, -ό 1. αυτός πυυ σχετίζεται με τυ τελωνείο: *~ αρχή / αρχές* (στο τελωνείο) > *υπηρεσία ι έλεγχος* || *η ~ σύνδεση Η.Ε.-Ίόυρ- κίας*■ φρ. *τελωνειακή ένωση* η δημιουργία ενιαίου τελωνειακού εδάφους μεταξύ δύυ ή περισσοτέρων κρατών με την κατάργηση των εσωτερικών δασμών μεταξύ των κρατών-μελών και την καθιέρωση κοινού δασμολογίου για την εισαγωγή εμπορευμάτων από τρίτες χώρες (πβ. κ. *ζώνη ελευθέρων συναλλαγών, λ. ζώνη)* 2. *τελωνειακός* (υ) ο υπάλληλος που εργάζεται σε τελωνείο, **τελωνείο** (τυ) **1.** η κρατική υπηρεσία που σε κάθε χοίρα είναι υπεύθυνη για τον υποχρεωτικό έλεγχο των προϊόντων που εισάγονται σε αυτήν και εξάγονται από αυτήν, καθώς και για τη βεβαίωση και εί- σπραξη των καθορισμένων δασμών 2. (συνεκδ.) κάθε δημόσιο κατάστημα στο υποίο στεγάζεται αυτή η υπηρεσία, καθώς και το αντίστοιχο παράρτημα αυτής τής υπηρεσίας: *~ ΠατρώνZ.* (καθημ.) οι δασμοί που επιβάλλονται στα εισαγόμενα και εξαγόμενα προϊόντα, τα τελωνειακό τέλη: αν υπολογίσεις το - *μόνο, θα δεις πόσο ανεβαίνει η τιμή τού αυτοκινήτου* 4. (συνεκδ.) οι υπάλληλοι που εργάζονται σε κάθε παράρτημα τής υπηρεσίας: *μεγάλη επιτυχία τού ~ Έβρου στην καταπολέμηση των ναρκωτικών.* σχολιο λ. *παρώνυμο.*

Ιετυμ. < μτγν. τελα>νει~ον< αρχ. τελώνης (βλ.λ.)]. **τελώνης** (ο) {τελωνών! **1.** προϊστάμενος τελωνείου **2.** (στην Κ.Δ.) ο εισπράκτορας φόρων φρ. *Κυριακή τού Τελώνη και τού Φαρισαίου* η πρώτη Κυριακή τυύ Τριωδίυ.

[ετυμ. αρχ. < τ^λος «φόρος, πληρωμή» + *-ώνης* < *ώνοϋμαι (-έο-)* «αγοράζω» (βλ. λ. *έξ- ωνούμαι)*\. **τελωνίζω** ρ. μετβ. [1871 [{τελώνισ-α. -τηκα. -μένος} 1. καθορίζω την υποχρεωτική πληρωμή δασμού για εισαγόμενο ή εξαγόμενο προϊόν 2. πληρώνω τον τελωνειακό δασμό κατά την εισαγωγή ή εξαγωγή ενός προϊόντος ΣΥΝ. εκτελωνίζω, **τελώνιο** (το) {τελωνί-ου | -ων) (λαϊκ.) φανταστικό δαιμονικό πλάσμα, κακό και πονηρό πνεύμα ΣΥΝ. δαιμόνιο, στοιχειό, αερικό. Επίσης **τε- λώνι.** σχολιο λ. *παρώνυμο.*

|είυμ. < μτγν. τελώνιον. αρχική σημ. «τελωνείο». < αρχ. τελώνης (βλ.λ.). Η μεσν. σημ. «μυθικό τέρας, δαιμόνιο» οφείλεται σε λαϊκές δοξασίες, κατά τις υποίες δαίμονες καραδοκούσαν, προκειμένου να αρπάξουν ψυχές από τους αρμόδιους αγγέλους και ουσιαστικά να τους «φορολογήσουν»], **τελωνισμός** (ο) [1833] **1.** ο καθορισμός τού υποχρεωτικού τελωνειακού δασμού ενός προϊόντος 2. η διαδικασία εισαγωγής ενός προϊόντος, ο εκτελωνισμός. **τελωνοφύλακας** (ο) Ι1840J {τελωνοφυλάκων} υ κατώτερος υπάλληλος πυυ εργάζεται στην υπηρεσία τής τελωνοφυλακής, **τελωνοφυλακή** (η) [1861] κρατική τελωνειακή υπηρεσία που είναι υπεύθυνη για την είσπραξη των τελωνειακών δασμών και για τη δίωξη τού λαθρεμπορίυυ. **τεμαχηδόν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε τεμάχια, σε κυμμάτια συν. κομματιαστά.

[ετυμ. < *τέμαχος* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν,* πβ. κ. *σωρ-ηδόν. βαθμηδόν*

τεμαχίζω ρ. μετβ. {τεμάχισ-α, -τηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** κόβω (κάτι) σε κομμάτια, τεμάχια: ~ το *κρέας* συν. κομματιάζιο 2. χωρίζω σε ξεχωριστά τμήματα: ~ ενα *κτήμα σε οικόπεδα.*

Ιπτυμ. μτγν. < αρχ. *τέμαχος* < θ. *τεμα-* (δισύλλ. μορφή τού *τέμ-νο))* + παραγ. επίθημα *-χος*|. **τεμάχιο** (το) {τεμαχί-υυ | -ων] (λόγ.) **1.** το κομμάτι- καθένα από τα ξε- χωριστά τμήματα σπασμένου ή κυμματιασμένυυ πράγματος: - *κρέατος / άρτου / οικοπέδου / γης* 2. καθένα από τα ξεχωριστά μέλη ενός συνόλου: *σερβίτσιο* δώδεκα *τεμαχίων* · 3. τυπογραφική ύλη πυυ έχει στοιχειοθετηθεί. αλλά δεν έχει σελιδοποιηθεί · 4. ιλωσς. καθεμία από τις ελάχιστες μονάδες λόγου στην οπυία μπορεί να χωριστεί ένα. εκ- φώνημα (πβ. κ. λ. *μόρφημα, φώνημα).*

|ετυμ. < αρχ. *τεμάχιον.* υπκ. τού *τέμαχος* (βλ. λ. *τεμαχίζω)*\. **τεμαχισμός** (ο) [μτγν.] (λόγ.) το κόψιμο (ενός πράγματος) σε κομμάτια συν. κομμάτιασμα. Επίσης τεμοχιαμα (το), **τεμαχιστός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που είναι κυμμένυς σε κομμάτια, τεμάχια, ο τεμαχισμένος, **τεμενάς** (ο) {τεμενάδες} **1.** ανατολίτικος χαιρετισμός με βαθιά υπόκλιση και ταυτόχρονη κίνηση τού δεξιού χεριού από κάτω προς το στήθος, το στόμα και το μέτωπο 2. (κατ' επέκτ.-κυρ. στον πληθ.) έκφραση δουλοπρεπούς υποταγής προς κάποιον (με πράξεις ή με λόγια): *κάνω ~ σε κάποιον* || *άρχισε πάλι τους* - στον *προϊστάμενο.* [ετυμ. < τουρκ. temennaj. **τέμενος** (το) {τεμέν- ους | -η, -ών| **1.** (στην αρχαιότητα) ιερός ναός ή τμήμα γης (κυρ. άλσος), στο οποίυ υπήρχε ναός και βωμός και ήταν αφιερωμένος σε θεότητα ή σε ήρωα· φρ. *τέμενος των Μουσών* κάθε χώρος ή κτήριο αφιερωμένο στην καλλιέργεια των καλο)ν τεχνών και τίον γραμμάτων (λ.χ. μουσείο, κτήριο όπερας κ.λπ.) 2. (ειδικότ. σήμερα) τυ μουσουλμανικό τζαμί, χώρος προσευχής των μουσουλμάνων. σχολιο λ. *ναός.*

(εί υμ. αρχ. (με επίθημα -νος. πβ. κ. *ερ-νος, κτή-νος)* < δισύλλ. θ. *τεμε-* τού ρ. *τέμνω* (βλ.λ.). Το θ. *τεμε-* ίσως ανάγεται σε αρχικό θ. **tem9-* (με απαθές το πρώτο και συνεσταλμ. το δεύτερο φωνήεν) και είναι προϊόν αφομοιώσεως *τεμε-* < **τεμά* (πβ. κ. *τέμα-χος)*\. **τέμνω** ρ. μετβ. {έταμα κ. έτμησα. τετμημένος] (λόγ.) **1.** κόβω, διασπώ σε ξεχωριστά τμήματα, σχίζω: ~ *ένα σώμα* ΣΥΝ. κομματιάζω, τεμαχίζω, διανοίγω 2. διαιρώ σε διαφορετικά, ξεχωριστά μέρη: ο *ποταμός τέμνει τη χώρα*]] ο *νέος κυκ/.οφοριακός άξονας τέμνει* τον *νομό σε βόρειο και νότιο τμήμα* συν. διαιρώ, χωρίζω· φρ. (μτφ.) *έταμε νέους δρόμους* καινοτόμησε. ακολούθησε πρωτοποριακές μεθόδους, νέους τρόπους: ~ στον *τομέα τής επιστήμης και τής έρευνας* 3. μαθ. (α) (για γραμμές, επιφάνειες, άξονες κ.λπ.) συναντώ, έχω κοινά σημεία με άλλη γραμμή, έχω μόνο έναν χώρο μου κοινό με γραμμή, άξονα κ.λπ.: *η ευθεία τέμνει τον κύκλο στα σημεία Λ και Β* (β) *τετμημένη* (η) μία από τις δύυ ή τις τρεις συντεταγμένες ενός σημείου στο επίπεδο ή στον χώρο (γ) *τέμνουσα* (η) (α) η ευθεία (ή η επιφάνεια) που έχει τουλάχιστον ένα κοινό σημείο με μία άλλη ευθεία, καμπύλη, επίπεδο, επιφάνεια κ.λπ. (β) ο τριγωνομετρικός αριθμός γωνίας, που

ισούται με τον αντίστροφο τού συνημιτόνου. -[1] ·* σχολιο λ. *μετοχή, τμήμα.*
[ετυμ. αρχ. (με ενεστ. έρρινο επίθημα *-νω.* πβ. κ. *δάκ-νω. κάμ-νω)* < θ. *τεμ-*, μονοσύλλαβη μυρφή τής δισύλλ. Ι.Κ. ρίζας *temo-* «κόβω. τέμνω», πβ. αρχ. ιρλ. tamnaid «διαχωρίζει», tamun «κούτσουρο, κομμένο ξύλο», λιθ. tinii «σφυροκοπώ». σλοβ. tnem «σκάβω», παλαιότ. τσεχ. tnu «χτυπώ, σχίζο)» κ.ά. Ομόρρ. *τέμα-χος, τέμε-νος. τομ-ή. τόμ-ος. τομ- εύς (-έας), τομ-άρι(ον), τμή-σις (-η), τμη-τός. τμή-μα* κ.ά. Συχνές είναι οι αρχ. φρ. με μτ(ρ. σημ. τού ρ. τέμνω. λ.χ. *μυρίαι τέτμηνται κέλευθοι* (Πίνδαρος), *τήν εν άστροις τέμνων οδόν* (Ευριπ.Κ *τήν μέσην τέμνω* (Πλούτ.) κ.ά.].

τεμπέλης, -α, -ικο {τεμπέληδες! (καθημ.) αυτός που αποφεύγει να εργαστεί ή να κοπιάσει συν. οκνηρός, φυγόπονος, ακαμάτης, αργόσχολος, οκνός, χασομέρης ΛΝΤ. εργατικός, φιλόπονος, προκομμένος, δουλευτής. - (μεγεθ.) **τεμπέλσρος** (ο), (υποκ.) **τεμπελάκος** (ο). [ετυμ. < τουρκ. tembel < περσ. tanbal (ίδια σημ.)|. **τεμπελιά** (η) (καθημ.) **1.** η διάθεση για αποφυγή κόπου ή εργασίας: *η ~ του* τον *καταδίκασε στη φτώχια* ΣΥΝ. οκνηρία, νωθρότητα. φυγοπονία αν ί. φιλεργία, φιλοπονία. εργατικότητα 2. η διάθεση για απραξία. η απροθυμία για δραστηριότητα: τον *έχει πιάσει η - του σήμερα, απ' το πρωί κάθεται* συν. νωχέλεια,

τεμπελιάζω ρ. αμετβ. {τεμπέλιασα} **1.** αποφεύγω να κουραστώ, να εργαστώ, είμαι τεμπέλης: αν *τεμπε/ιάζει. πώς να πετύχει στη ζωή του;* ΣΥΝ. φυγοπονώ αντ. δουλεύω, κοπιάζω **2.** χάνω τον χρόνο μου. χωρίς να κάνω τίποτα: *απ'το πρωί τεμπελιάζεις άνοιξε και κανένα βιβλίο!* συν. χασομερώ, **τεμπέλιασμα** (το) {τεμπελιάσμ-ατος j χωρ. πληθ.} η κατάσταση τού τεμπέλη, το να τεμπελιάζει κανείς,

τεμπελίκι (η) {τεμπελικιού | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η τεμπελιά (βλ.λ.)
[F.TYM. < τουρκ. tembcllikj. **τεμπέλικος,** -η, -υ αυτός που σχετίζεται με τον τεμπέλη, που τον χαρακτηρίζει ή του ταιριάζει: *- ζωή / διάθεση* |J *- σκυ/,ί* ΣΥΝ. νωθρός, οκνηρός αν γ. εργατικός. – **τεμπέλικα** επίρρ. **τεμπελόσκυλο** (το) (υβριστ.-σκωπτ.) άνθρωπος που είναι πολύ τεμπέλης συν.τεμπέλαρυς.

τεμπελχανάς (ο) {τεμπελχανάδες} (λαϊκ.) ο υπερβολικά τεμπέλης συν. τεμπέλαρος.
Ιετυμ, < τουρκ. tcmpelhanc «κατοικία τεμπέληδων»!, **τεμπελχανείο** (το) 11898} (λαϊκ.) **1.** μέρος στυ οποίο συχνάζουν πολλοί τεμπέληδες 2. ομάδα ανθρώπων που τεμπελιάζουν, παρέα τεμπέληδων **3.** η τεμπελιά (βλ.λ.). Επίσης **τεμπελχανειό. τέμπερα** (η) {τεμπερών! **1.** χρωστική ουσία σε ξηρή μορφή, που χρησιμοποιείται στη ζωγραφική αραιωμένη με νερό 2. (συνεκδ.) κάθε σωληνάριο στο οποίο συσκευάζεται αυτή η χρωστική ουσία: *αγοράζω καινούργιες -* || τι *μάρκα τέμπερες χρησιμοποιείς;* (συνεκδ.) **3.** η ποσότητα τής παραπάνω υδατοδιαλυτής χρωστικής ουσίας, που πε- ριέχεται σε κάθε σωληνάριο: *μου τελείωσε η λευκή* ~ **4.** η τεχνική τής ζωγραφικής, που χρησιμοποιεί ως μέσο τέτοιες χρωστικές ουσίες: *δουλεύω (με)* **~** (ζωγραφίζο) με αυτή την τεχνική) **5.** ζωγραφικός πίνακας πυυ έχει φιλοτεχνηθεί με αυτή την τεχνική: *περίφημη / αριστοτεχνική* ~. ··" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική.*
|1 ·ΤΥΜ. < ιταλ. tempera < ρ. temperare «αναμειγνύω» < λατ. temperare «αναμειγνύω, συνθέτων (< tempus, -oris «χρόνος, καιρός», αν η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «διάστημα (χρονικό), τμήμα, τεμάχιο»)!, **τεμπεραμέντο** (τυ) -» ταμπεραμέντο **τεμπεσίρι** (το) {τεμπεσιριού! (λαϊκ.) η κιμωλία (βλ.λ.).
[ftym. < τουρκ. rebe^ir [.

Τέμπη (τα) {Τεμπών) κοιλάδα τής Θεσσαλίας, διά μέσου τής οποίας διέρχεται ο Πηνειός, φημισμένη για τη φυσική ομορφιά της (*Κοιλάδα* των *Τεμπών).*
[ετυμ. < αρχ. *Τέμπ-εα / -η,* αβεβ. ετύμου. Ακόμη και αν θεωρήσουμε αρχική τη σημ. «κοίλος, βαθουλός», δεν έχουμε τη δυνατότητα να προτείνουμε σύνδεση με το επίθ. *ταπ-εινός* (βλ.λ.), διότι έχει ες ολοκλήρου διαφορετική ετυμολογία. Εξίσου δυσερμήνευτη παραμένει η πρυταθείσα συσχέτιση με τυ ρ. *τέμνω* (αν υποτεθεί ότι το τοπωνύμιο σήμαινε «τομή. εντομή»), αφού δεν θα εξηγούσε το συμφωνικό σύ- μπλεγμα *-μπ-*\.

τέμπλο (το) (στις ορθόδοξες εκκλησίες) τυ εικονυστάσιο μεταξύ τού Αγίου Βήματος και τού κυρίως ναού: *σκα/αστό / ξυλόγλυπτο / μαρμάρινο*
[Γ.τυμ. < μεσν. *τέμπλου*< *λατ.* templum < θ. tern- (με ευφωνικό -ρ- προ τού επιθήματος -Juin. πβ. κ. exem-p-lum). που συνδ. με τυ ρ. *τέμ-νω* (πβ. κ. *τέμε-νος)*\.

τέμπο (τυ) {άκλ.) μουσ. **1.** η ταχύτητα εκτέλεσης μουσικού έργου, η ρυθμική αγωγή: *αργό / γρήγορο* ~ 2. *τέμπο πρίμο* ένδειξη που δηλώνει επάνοδο στο αρχικό τέμπο μιας σύνθεσης.
(F.TYM. < ιταλ. tempo < λατ. tempus, -oris «χρόνος. καιρός»!, **τέναγος** (τυ) {τενάγ-ους | -η, -ών} (αρχαιοπρ.) υδροβιότοπος με στάσιμα νερά ΣΥΝ. βάλτος, έλος.
[ετυμ. αρχ. λ., που παρουσιάζει παρόμοιο σχηματισμό με το αντώ- νυμο *πέλαγος* και είναι αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με μια άποψη, η λ. συνδ. με λετ. tigas (< *ting-as) «αμμώδες αβαθές τμήμα τής θάλασσας»!^

τεναγώδης, -ης. -ες [μτγν.] {τεναγο)δ-υυς | -εις (ουδ. -η), -ών} (αρχαι- οπρ.) (για εκτάσεις) αυτός που έχει πολλά τενάγη ή μοιάζει με τέναγος συν. βαλτώδης, ελώδης, τελματώδης. – **τεναγιυδώς** επίρρ. ^ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

Τένεδος (η) {Τενέδου! νησί τού ΒΑ. Αιγαίου Πελάγους, τυ οποίο (μαζί με την Ίμβρο) ανήκει στην Τουρκία· ο πληθυσμός του ήταν βασικά ελληνικός, αλλά μειώνεται συνεχώς λόγω των συνεχών διώξεων που υφίσταται (κατά παράβαση τής Συνθήκης τής Λωζάννης).
Ιετυμ. α^χ.. αγν. ετύμου!- **τενεκεδενιος,** -α. -ο κ. **ντενεκεδένιος** αυτός που είναι κατασκευασμένος από τενεκέ: *~ κουτί / συσκευασία.*
[ετυμ. < *τενεκές* (από το θ. τυύ πληθ. *τενεκέδ-ες)* + παραγ. επίθημα *ένιος,* πβ. κ. *χρυσαφ-ένιος, ασημ-ένιος}.* **τενεκεδούπολη** (η) {τενεκεδουπόλ-εις. -εων} σύνολο από ξύλινα ή τενεκεδένια παραπήγματα, πρόχειρες παράγκες στις παρυφές μεγα- λυυπόλεων. που κατοικούνται από φτωχούς ανθρώπους: *η λάσπη και τα νερά έπνιξαν στην κυριολεξία τις ~ στις παρυφές τού Ρίο Ιανέιρο* ΣΥΝ. παραγκούπολη.

τενεκές κ. **ντενεκές** (υ) {τενεκέδες} **1.** ο λευκοσίδηρος (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) οτιδήποτε έχει κατασκευαστεί από λευκοσίδηρο, κυρ. δοχεία διαφόρων διαστάσεων: *~ λαδιού ι τριού : φέτας* 3. (συνεκδ.) η ποσότητα που αντιστοιχεί στο περιεχόμενο ενός τέτοιου δοχείου, καθώς και τυ περιεχόμενό του: *~ ὁ'υυ λίτρων || μισό ~ λάδι ξόδεψε για τα γεμιστά!* 4. (μτφ.-υβριστ.) άνθρωπος επιφανειακός και κενός, χωρίς πνευματική και ψυχική καλλιέργεια: <5fv *υπάρχει αξιοκρατία*[1] *έχουν προωθήσει στις ανώτερες θέσεις ένα σωρό ντενεκέδες·* φρ. *τενεκές ξεγάνωτος* (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο πυλύ χαμηλού επιπέδου ή και ήθους. –(υποκ.) **τενεκεδάκι** (το). σχολιο λ. *ανόητος.*
[ETYM. < τουρκ. tenckef. **τενεκετζής** κ. **ντενεκετζής** (ο) {τενεκετζήδες} τεχνίτης που κατασκευάζει ή επιδιορθώνει τενεκεδένια αντικείμενα.
Ιετυμ. < τουρκ. tenckeci < teneke «τενεκές», πβ. κ. *σουβλα-τζής, μπογιά- τζής*\. ,

τενεκετζήδικο (το) το μαγαζί, τυ εργαστήριο τυύ τενεκετζή.
(ετυμ. < *τενεκετζής* (από τυ θ. τυύ πληθ. *τενεκετζήδ-ες)* + παραγ. επίθημα *-ικο,* πβ. κ. *σουβ? ·.ατζήδ-ικο*\. **τενεραμέντε** κ. **τενέρο** επίρρ. μουσ. ως εκφραστική ένδειξη: τρυφερά, με τρυφερότητα.
I ETY.M. < ιταλ. tencramente < επίθ. tenero «ήπιος, τρυφερός» < λατ. tener].

τένις (το) {άκλ.} η αντισφαίριση (βλ.λ.).
[F.TYM. < αγγλ. tennis < μέσ. αγγλ. tenet* < παλ. γαλλ. ten(e)ys «πιάσε. κράτα», προστ. τού **p.** tenir« κρατώ, πιάνω» (< λατ. tenere)), **τενίστας** (ο) {τενιστών), **τενίστρια** (η) {τενιστριών} παίκτης αντι- σφαιρίσεως (τυύ τένις).
[I'TYM. < ιταλ. tennista < tennis (βλ. λ. *τένις)*\. **τένοντας** (ο) {τενόντων} ανατ. **1.** σχοινοειδής ή ταινιοειδής ινώδης δεσμίδα, υπόλευκου χρώματος, ποικίλου μήκους, που συνδέει τους μυς με τα οστά και άλλα ανατομικά στοιχεία **2.** *αχίλλειος τένοντας* ινώδης δεσμίδα τού τρικέφαλου μυός τής κνήμης στη φτέρνα. Επίσης (λόγ.) **τένων:** *ρήξη τένοντος.*
[ηιυμ. < αρχ. *τένων, -οντος*< θ. *τεν-* τού ρ. *τείνω* (< **τέν-Jω),* βλ.λ.!. **τενόντιος,** -α. -ο αυτός που σχετίζεται με τους τένοντες: *~ ίνες / ιστός.*

τενοντίτιδα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} IATP. φλεγμονή ενός τένοντα.
[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. tendinitisj. **τενόρος** (ο) **1.** λυρικός τραγουδιστής τυύ οποίου η φωνή εκ φύσεως κινείται στις υψηλότερες περιοχές τής αντρικής φωνής, σε αντίθεση με τού βαρύτονου και τυύ μπάσου: *η άρια τού* - Jj ο *τραγουδιστής αυτός έχEι φωνή τενόρου* }j *ερμηνεύει ο ~ Λουτσιάνο Ηαβαρότι* 2. (ως άκλ. επίθ. *τενόρο)* μουσικό όργανο, ιδίως πνευστό, το οποίο σε μια σειρά οργάνων παρομοίου τύπου κατατάσσεται όπως η φωνή τού τενόρου ανάμεσα στις ανθρώπινες φωνές: *~ σαξόφωνο* [[- *τρομπόνι.* [εγυμ. < ιταλ. tenore < μτγν. λατ. tenor, -oris «αυτός που κρατά με τη φωνή τυυ τη βασική μελωδία, ενώ οι άλλες φωνές τραγουδούν την αντίστιξη» (< λατ tenere «κρατώ»)] · **τενούτο** επίρρ. μουσ. τρόπος παιξίματος, ιδ. μουσικού οργάνου (τυυ- σέ), κατά τον οποίυ μια νότα ή ένα πέρασμα (βλ.λ.) «πατιέται» καλά, ακούγεται καλά «πατημένο», ανεξάρητα από το αν ζητούμε να ηχήσει δυνατά ή σιγά.
[ιύμ. < ιταλ. tenuto «κρατημένος»|. **τέντα** (η) {τεντών} **1.** φορητή σκηνή ή πρόχειρη, προσωρινή κατασκευή από ανθεκτικό ύφασμα ή δέρματα, η οποία στηρίζεται από δοκάρια και συνήθ. στερεο>νεται σε πασσάλους, οι οποίοι μπήγονται στο έδαφος: *έστησαν δέκα - για την πρόχειρη στέγαση των σεισμοπαθών || λύνω μια* ~ **2.** (ειδικότ.) το στρατιωτικό αντίσκηνο 3. προπέτασμα που τοποθετείται σε ανοικτό χώρο για πρυστασία κυρ. από τον ήλιυ, τη βρυχή ή από την κυινή θέα και απυτελείται από ειδικό, χοντρό βαμβακερό ή συνθετικό ύφασμα, που τυλίγεται σε κύλινδρο (στερεωμένο συνήθ. κατά μήκος τής οροφής ενός μπαλκονιυύ ή οποιασδήποτε άλλης εξοχής ενός κτηρίου), υ οποίος περιστρέφεται, ώστε το τεντόπανο να τυλίγεται (να σηκώνεται) ή να ξετυλίγεται (να κατεβαίνει): *βάζω - σ' ένα σπίτι || σηκώνω / κατεβάζω τις* ~ 4. τυ τε- ντόπανυ: ο *αέρας χτυπάει την ~ || σκίστηκαν οι -* || *το σχέδιο / το χρώμα τής -* · **5.** (ως επίρρ.) με το μεγαλύτερο δυνατό άνοιγμα, ορθάνοιχτα: *άφησε / άνοιξε ~ τα παραθυρόφυλλα / τα παντζούρια.* [ετυμ. μεσν. < λατ. tenda < ρ. tendere «τεντώνω, εκτείνω»!, **τεντζερέδια** κ. **τζεντζερέδια** (τα) (τεντζερεδιών! (λαϊκ.) τα κα- τσαρολικά. τα μαγειρικά σκεύη ενός νοικοκυριού. Επίσης **τεντζέρια. τέντζερης** κ. **τέτζερης** κ. **τζέντζερης** κ. **τσέντζερης** (ο) (λαϊκ.) η χάλκινη χύτρα· φρ. (παρυιμ.- ειρων.) *κύλησε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι* βλ. λ. *καπάκι.* Επίσης **τεντζερές** {τεντζερέδες}. [F.TYM. < τουρκ. lenceref. **τεντιμπόης** (υ) {τεντιμπόηδες} (λαϊκ.-στις δεκαετίες τού '50 κ. τού '60) ο νεαρός που ακολουθούσε με εξεζητημένο τρόπο τη μόδα στο ντύσιμο ή τα μουσικά γούστα τής εποχής, επιδεικνύοντας προκλητική ή και αντικοινωνική συμπεριφορά για τα δεδομένα τής εποχής.

[πτυμ, < αγγλ. teddy boy < Teddy, χαϊδευτ. τού βασιλιά τής Αγγλίας Edward VII (1901-10). + boy «αγώρι». Τυ προσωνύμιο αυτό αποδόθηκε σε απείθαρχους νεαρούς Αγγλους τής δεκαετίας τού '50 και των αρχών τού '60, που φυρυύσαν μακριές ζακέτες τής εποχής τού Εδου- άρδου].

τεντιμποϊσμός (ο) (παλαιότ.) η συμπεριφορά των τεντιμπόηδων, γενικότ. η έντονα προκλητική και αντικοινωνική συμπεριφορά από άτομα νεαρής ηλικίας: *ο νόμος 4000 περί τεντιμποϊσμού.* **τεντόπανο** (το) χοντρό ανθεκτικό ύφασμα, συνήθ. αδιάβροχο, το οποίο τοποθετείται στις τέντες (στον μεταλλικό σκελετό τυυς).

[ετυμ. < *τέντα* + *κανί*. **τέντωμα** (το) [τεντώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** τυ τράβηγμα (πράγματος) κυρ. (χπύ τα άκρα (του), ώστε να τεντωθεί: *το ~ ενός υφάσματος / λάστιχου* 2. (μτφ.) το μεγαλύτερο δυνατό άνοιγμα: - *των χ£ριο')ν* || ~ *των παντζουριών* ΣΥΝ. έκταση, **τεντωνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [τέντω-σα, -θηκα. -μένυς} ♦ (μετβ.) **1.** τραβώ (κάτι) από τα άκρα. ώστε να αποκτήσει το μέγιστο μήκος, τη μεγαλύτερη δυνατή έκτασή τυυ: - γο *σχοινί / το λάστιχο* συν. τείνω, τα- νύω. (λαϊκ.) τεζάρω αντ. χαλαρώνω, ξετεντώνω· φρ. (μτφ.) (α) **τεντώνω** *το σχοινί* ωθώ (κάτι) στα άκρα: *μην τεντώνεις το σχοινί, γιατί θα έχουμε παρατράγουδα* (β) *τεντώνω τα αφτιά μου* βλ. λ. *αφτί* **2.** ανοίγω, ξεδιπλώνω ή απλώνω (κάτι), ώστε όλα τυυ τα μέλη να έρθουν στην ίδια ευθεία, να ισιώσει, να αποκτήσει τυ κανονικό τυυ σχήμα:

το *χέρι* / το *πόδι* || ~ το *σεντόνι* / γο *τραπεζομάντηλο* 3. (για πόρτες, παράθυρα) ανοίγω εντελώς, διάπλατα: ~ *την πόρτα* **4.** κάνω (κάτι) πιο σφιχτό, ανελαστικό: γο πλύσιμο *με σαπούνι τεντώνει το δέρμα* ΣΥΝ. τσητώνω. σφίγγω ♦ (αμετβ.) 5. αποκτώ το μεγαλύτερό μου μήκος, εξαντλώ τα όρια τής ελαστικότητας μου: *δεν έχει τεντώσει ακόμα το λάστιχο, θέλει κι άλλο αέρα*Συν. φουσκώνω 6. αποκτώ τυ κανονικό μου σχήμα, ισιώνω: <5εν *έχει τεντώσει το ρούχο, θέλει λίγο σιδέρωμα* || *το πόδι του είναι χτυπημένο και δεν μπορεί να το τεντώσει* 7. γίνομαι πιυ σφιχτός, σφριγηλός: *με αυτές τις αμπουλές γο δέρμα τεντώνει και φαίνεστε νεότερη* · (μεσοπαθ. *τεντώνομαι*) 8. ανοίγω τα χέρια, απλο)- νω τα άκρα μου όσο πιο πολύ μπορώ μακριά από το σώμα μυυ, ανακλαδίζυμαι: *ξύπνησε και τεντώθηκε* 9. σηκώνω τα χέρια μου και συνήθ. στέκομαι, στηρίζυμαι στις μύτες των ποδιίόν μου ψηλώνοντας όσο μπορώ. κυρ. για να φτάσω κάτι: ~ *για να βρω το* τελευταίο *βιβλίο στο ράφι* || *τεντώθηκε για να δει τ\ γινόταν μπροστά* 10. υπερηφα- νεύομαι, επιδεικνύομαι με καμάρι, αυταρέσκεια: *κοίτα πώς τεντώνεται. όταν ακούει κομπλιμέντα!* ΣΥΝ. κορδώνομαι, επαίρομαι. καμαρώνω 11. (η μτχ. *τεντωμένος, -η, -ο)* αυτός που έχει μεγάλη ένταση: ~ *νεύρα* || *περνά πολλά τελευταία και είναι αρκετά τεντωμένος, ξε- σπά* εύκολα συν. ευερέθιστος, ευέξαπτος.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τέντα|. **τεντωτήρας** (υ) μυχλός που αποτελείται από δύο μοχλοβραχίονες και υπομόχλιο σε σταθερό σημείο.

[ετυμ. < *τεντώνω* + παραγ. επίθημα *-τήρας.* πβ. κ. *στεγνω-τήρας, στιλβω-τήρας*ί.

τεντωτός, -ή, -ό ο τεντωμένος, αυτός πυυ έχει τεντωθεί: - *σχοινί* συν. τεταμένος, απλωμένος αντ. χαλαρός. — **τεντωτά** επίρρ.

Τέξας (τυ) μία από τις πολιτείες των Η.Π.Α.· κυρ. παλαιότ. στη φρ. *έγινε / Θα γίνει Τέξας* έγινε / θα γίνει χαλασμός· για άγρια συμπλοκή, μεγάλη αναστάτωση: *τράβηξαν τα πιστόλια μες στο μαγαζί κι έγινε Τέξας!*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Texas < ινδιάν. techas «φίλοι σύμμαχοι»).

Τ.Ε.Ο. (το) Ταμείο Εθνικής Οδοποιίας.

-τέος, -α. -υ παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ρηματικίόν επιθέτων: *εξετασ-τέος* (αυτός πυυ πρέπει να γίνει αντικείμενο εξέτασης) [| *πληρω-τέος* (αυτός πυυ πρέπει να εξοφληθεί. να πληρωθεί).

[εγυμ. Παραγ. επίθημα ρηματ. επιθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, πυυ προέρχεται από αρχαϊκό απαρέμφατο **-τέΡαι* (< Ι.Ε. *-tu-), πβ. σανσκρ. φρ. na etad attave «δεν είναι (κατάλληλο) φαγητό»|.

Τεπελένι (τυ) {Τεπελενίου} πόλη τής Ν. Αλβανίας (Β. Ηπείρυυ). γνωστή από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο (1940-1941).

[ετυμ. < αλβ. Tcpclcn, αγν. ετύμου[. **τεπές** (ο) {τεπέδες} (λαϊκ.) **1.** θολωτή κορυφή καπέλου ή φεσιού 2. (κατ" επέκτ.) θόλος κτηρίου.

(ΗΤΥΜ. < τουρκ. tepe}, **τερακότα** (η) {δύσχρ. τερακυτών} **1.** ψημένος, σκληρός πηλός, πλούσιος σε σίδηρο, που χρησιμοποιείται ως υλικό κατασκευής κεραμικών 2. (συνεκδ.) υτιδήπυτε φτειάχνεται από αυτό το υλικό.

[ΕΤΥΜ· < ιταλ. terra-cotta «ψημένη γη. άργιλος» < terra (< λατ. terra «γη, έδαφος») + cotta < μεσν. λατ. cocta < λατ. coquere «ψήνω» (μτχ. coctus), που συνδ. με το αρχ. *πέσσω* (βλ. λ. *πέψη)).* **τέρας** (το) [τέρ-ατυς | -άτων} **1.** κάθε ζωντανός οργανισμός που γεννιέται με αφύσικη, ανώμαλη διάπλαση: *μοσχαράκι – με δύο κεφάλια* συν. έκτρωμα 2. φανταστικό πλάσμα υπερφυσικών διαστάσεων και τρομακτικής εμφάνισης, συνήθ. πυλύ επικίνδυνο για τους ανθρώπους: *ο Τυφώνας ήταν για τους αρχαίους ένα φοβερό ~* || *στις ταινίες επιστημονικής φαντασίας εμφανίζονται συχνά εξουγήινα* ~3. (μτφ.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε έχει υπερβολικά άσχημη εμφάνιση, ο πολύ δύσμορφος: τόσο *ωραία αυτή και να παντρευτεί αυτό το ~!* || *«Η πεντάμορφη και το ~»*(τίτλος παραμυθιού) || *δίπλα σ'αυτό το υπέροχο νεοκλασικό, αυτό το ~ από μπετόν'.* [[πολλοί *θεωρούν ότι η Αθήνα είναι μια πόλη-τέρας* **4.** οτιδήποτε αρνητικό έχει αποκτήσει πολύ μεγάλες διαστάσεις και δεν αντιμετωπίζεται εύκολα: το ~ τοϋ *πληθωρισμού* 5. (+γεν.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε ξεχωρίζει, επειδή έχει μια ιδιότητα σε πυλύ υψηλό βαθμό: ~ *γνώσεων ι σοφίας / εξυπνάδας/ μνήμης*· ΦΡ. *ιερό τέρας* (*Les Monsires sacres,* τίτλος έργου τού Cocteau, 1940) καθεμιά από τις ξεχωριστές, τις μεγάλες μορφές ενός χώρου: *τα ~ τής έβδομης τέχνης / τού θεάτρου* 6. (μτφ. για πρόσ.) (α) ιδιαίτερα επικίνδυνος άνθρωπος λόγω διαστροφής, εγκληματικής προσωπικότητας κ.λπ.: *ανθρωπόμορφο ~ σκοτώνει κοριτσάκι* (β) υ κακός, μοχθηρός άνθρωπος: *μόνο ένα ~* σαν *αυτόν θα έμενε απαθές μπροστά σε τέτοια δυστυχία*· ΦΡ. (παροιμ.) *σημεία και τέρατα* βλ. λ. *σημείο.* — (υποκ.) **τερατάκι** (το).

[ετυμ. αρχ. (με κατάλ. *-ας.* πβ. κ. *πέρ-ας, σέβ-ας. γέρ-ας),* που ανάγεται σε τ. ˣk*er-0r (με τροπή τής καταλ. *-ωρι -αρσε -ας)* και οδηγεί σε σύνδεση με το ομηρικό *πέλωρ* «τέρας» (βλ. λ. πελώριος), το οποίο απαντά και με τη μορφή *τέλωρ* (πβ. τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *τέλωρ*· πελώριον, *μέγα, μακρόν).* Δεν φαίνεται πιθ. η συσχέτιση με το σανσκρ. tarah «άστρα», αφού η σημ. αυτή είναι δευτερεύουσα και υστερογενής (για τη λ. *τέρας).* Η λ. *τέρας* αναφερόταν κυρ. στα σημεία των θεών, αλλά και στα σημεία των ουρανών, ιδίως *δε στα* άστρα. Ήδη αρχ. η σημερινή σημ.Ι.

τεράστιος, -α, -ο **1.** αυτός που οι διαστάσεις του ξεπερνούν κατά πολύ τον μέσο όρο για τα δεδομένα τυύ είδυυς τυυ: ~ *μανιτάρι / δέντρο / σπίτι / ψάρι / μάτια / σάντουιτς* συν. πελώριος, υπερφυσικός, υπερμεγέθης 2. (εμφατ.) αυτός πυυ έχει λάβει εξαιρετικά μεγάλες διαστάσεις, ο πολύ σημαντικός: *ήταν τεράστια η συμβολή του στη νίκη τής ομάδας* || ~ *πρόβλημα / ζήτημα / ερωτηματικό / ευθύνη / διαφορά* συν. μέγιστος. —τεραατίως επίρρ. [μεσν.[.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *τέρας,* πιθ. μέσω επιθ. **τερασ-τός*|. **τερατογονία** (η) [μτγν.Ι [τερατογονιών} **1.** η γέννηση τέρατος **2.** (α) το σύνολο των βιολογικών διεργασιών που συντελούν στην παραγωγή οργανισμού με μορφολογικές και λειτουργικές ανωμαλίες (β) η σκόπιμη ή συμπτωματική γένεση τεράτων. Επίσης **τερατογένεση.** — **τερατογονικός,** -ή. -υ. **τερατογόνος,** -ος, -υ [μτγν.] αυτός που γεννά ή έχει ως αποτέλεσμα τη γέννηση τεράτων: ~ *παράγοντες.* **τερατοειδής,** -ής, -ές {τερατοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει τη μορφή, τα χαρακτηριστικά τέρατος: ~ *όγκος* ΣΥΝ. τερατώδης. — **τερατοειδώς** επίρρ. [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **τερατολογία** (η) [αρχ.] [τερατολογιών} **1.** η αφήγηση ή περιγραφή εντελίός ψευδών, απίστευτων και ολοφάνερα αδύνατων να συμβούν ή να ισχύουν πραγμάτων ΣΥ.Ν. ψευδολογία, παραδοξολογία · **2.** βιολ. κλάδος τής βιολογίας, που έχει ως αντικείμενο μελέτης την εμφάνιση και ανάπτυξη τεράτων και γενικά δυσμορφιών 3. πραγματεία που αναφέρεται σε τέρατα ή στον παραπάνο) κλάδο τής βιολογίας. Κπίσης **τερατολόγπμα** (το) Ιμτγν.j (σημ. ί). **τερατολογϊκός,** -ή. -ό (Ι868| αυτός που σχετίζεται με την τερατολογία ή τον τερατολόγο. — **τερατολογικ-ά / -ώς** επίρρ. **τερατολόγος,** -ος, -ο |αρχ.] **1.** αυτός που ψευδολογεί ασυστόλως και χονδροειδώς. που λέει τερατολογίες · 2. επιστήμονας βιολόγος ειδικευμένος στην τερατολογία. — τερατολοψώ ρ. [αρχ.Ι {-εις...}, **τερατομορφία** (η) |μεσν.| {τερατομορφιών} το να έχει κανείς τη μορφή τέρατος είτε λόγω ανωμαλιών στη διάπλασή του (για άτομα) είτε λόγω διαφόρίον αιτίων, **τερατόμορφος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει τη μορφή τέρατος: ~ *πλάσμα / παιχνίδι* συν. τερατώδης 2. αυτός που είναι πάρα πολύ άσχημος (ώστε η όψη του να προκαλεί τρόμο) συν. κακάσχημος αντ. αγγελόμορφος. πανέμορφος.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *τέρας, -ατος* + *-μορφος* < *μορφή).* **τερατοπλασία** (η) {τερατοπλασιών} η ανώμαλη ανάπτυξη και διαμόρφωση ενός εμβρύου συν. τερατογονία. Επίσης **τερατοπλαστία** 11766].

[ετυμ. < *τέρας, -ατος* + *-πλασία* < *πλάσσω,* πβ. κ. *μυθο-πλασία).* **τερατοτοκία** (η) {τερατοτοκιών} η γέννηση τέρατος ΣΥΝ. τερατογονία. — **τεροτοτόκος,** -ος, -ο.

[ετυμ. < αρχ. *τερατοτοκώ (-έω)* < *τέρας, -awe* + *-τοκώ* < *τόκος* (βλ.λ.)]. ^

τερατούργημα (το) Ιμτγν.) {τερατουργήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** κάθε κατασκεύασμα, δημιούργημα κακής αισθητικής, τρομακτικό ή αποκρυυστικό στην εμφάνισή του: *αυτό το γλυπτό είναι ένα ~* συν. κακοτέχνημα, εξάμβλωμα, έκτρωμα 2. η τερατουργία (βλ.λ.): *κατηγο- ρείται για τερατουργήματα* || *δεν πρόκειται για απλό παράπτωμα, αλλά για ~!* συν. ανοσιούργημα, **τερατουργία** (η) {τερατουργιών} φρικτή, αποτρόπαιη πράξη συν. τερατούργημα.

ΙΕΤΥΜ, μτγν. < *τερατουργός* «θαυματοποιός, μάγος» < *τέρας. -ατος* + *-ουργός* (< *έργον)].* **τερατώδης,** -ης. *-ες* [αρχ.] {τερατώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με τέρας, που έχει ανώμαλη, υπερφυσική και δύσμορφη διάπλαση: ~ *μορφή / πρόσωπο / σώμα / πλάσμα* συν. υπερφυσικός, τερατοειδής, εκτρωματικός 2. (μτφ.) αποκρυυστικός. αισχρός: ~ *ψέμα / έγκλημα.* — τερατωδώς επίρρ. [αρχ.]. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **τερατωδία** (η) [μτγν.Ι {τερατωδιών} **1.** τυ να είναι (κάποιος/κάτι) τερατώδης / -ες 2. (συνεκδ.) λόγος ή ενέργεια με αποτροπιαστικό, τερατώδη χαρακτήρα.

τέρβιο (το) {τερβίου} ΧΗΜ. αργυρόλευκο μέταλλο (σύμβολο Tb), το οποίο οξιδώνεται αργά στον αέρα και αντιδρά ακόμη και με το ψυχρό νερό (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού νεολατ. terbium < (Yt)terb(y), όν. σουηδικής πόλης, πηγής σπάνιων ορυκτών].

Τεργέστη (η) πόλη και λιμάνι τής ΒΑ. Ιταλίας στην Αδριατική Θάλασσα και στα σύνορα με τη Σλοβενία.

[ΗΤΥΜ. < λατ. Tergeste (> ιταλ. Trieste) < ιλλυρ. terga «εμπόριο, αγορά»].

τερεβινθέλαιο (το) [18661 {τερεβινθελαί-ου | -ων} (επιστημ.) το νέφτι (βλ.λ.).

τερεβινθίνη (η) 118911 {χωρ. πληθ.) η ρητίνη πυυ βγαίνει από διάφυ- ρα δέντρα, λ.χ. κωνυφόρα, είτε αυτόματα είτε κυρ. μετά το σχίσιμυ τύ̀ κορμού τους και από την οποία λαμβάνεται με απόσταξη το τε- ρεβινθέλαιο.

τερέβινθος (η) {τερεβίνθ-ου [-ων, -υυσί κωνοφόρο, φυλλυβόλο δέντρο μέτριου ύψους, από το οποίο παράγεται η τερεβινθίνη.

[ετυμ. μτγν., παράλλ. τ. τού αρχ. *τέρμινθος*. αγν. ετύμου, προελλην. δάνειο, όπως φαίνεται και από το επίθημα *-ινθος*. Ο μτγν. τ. *τερέβινθος* είναι πιθ. αναλογικόί προς τον ομοιοκατάληκτο αρχ. *ἐρέβινΟος* (βλ.λ.)].

Τερέζα (η) **1.** όνομα αγίων γυναικών τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα (βλ. κ. λ. *Θηρεσία).*

ΙΗΤΥΜ. < ισπ. Teresa, αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η αναγωγή στο *ελλην.* ρ. *θερίζω* υποδηλώνοντας γονιμότητα, κατ' άλλους όμως προέρχεται από το τυπωνύμιυ *Θήρα* (πβ. και την απόδ. τού ονόματος ως *Θηρεσία),* που θεωρείται τόπος γεννήσεως τής Λγ. Τερέζας (5ος αι.)|. **τερέν** (τυ) (παλαιότ. *τερραίν)* {άκλ.} ο αγωνιστικός χώρυς στον οποίο διεξάγονται αθλήματα όπως το τένκ. το ποδόσφαιρο κ.λπ. · το γήπεδο.'

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. terrain < λατ. terrenum, ουδ. τού επιθ. terrenus < terra «γη, έδαφυς»[.

τερερέμ κ. **τεριρέμ** (το) {άκλ.} κατηγορία αργών μελών τής Βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής, με τα οποία ο ψάλτης δείχνει τη δεξιοτεχνία του· ψάλλονται κατά τις αγρυπνίες, τις πανηγύρεις κ.λπ. και ονομάζονται έτσι. επειδή δεν στηρίζονται σε κάποιο υμνωδικό κείμενο, αλλά στην εκφώνηση συλλαβών όπως *τεριρέμ, νενενά* κ.ά.. που δεν έχυυν κάποια γλωσσική σημασία, αλλά χρησιμεύουν αποκλειστικά στη στήριξη τού μέλους ΣΥΝ. κράτημα.

[ετυμ. Ηχομιητ. λ.}, **τερερίζω** ρ. μετβ. {τερέρισα! **1.** παρατείνω εκκλησιαστική ψαλμωδία επαναλαμβάνοντας τις συλλαβές τυύ τερερέμ, ψάλλω με «τερερέμ» 2. (συνεκδ.) λέω τραγούδι ή ψαλμωδία με τρεμουλιαστή φωνή.

Ιετυμ. < *τερερέμ].* **τερετίζω** ρ. μετβ. {τερέτισα} (λόγ.) **1.** (για πουλιά, τζιτζίκια) βγάζω κελάηδημα ή τιττύβισμα ΣΥΝ. τιττυβίζω **2.** (μτφ. για ανθρώπους) σι- γοτραγυυδώ. λέω σιγά, μουρμουριστά ένα τραγούδι συν. μουρμουρίζω.

[ετυμ. αρχ., υνοματοπ. λ., ίσως μέσω αμάρτυρου ~*τιριτίζω* (με ανο- μυίωση), πβ. κ. *τιτίζω - τέττιξ*\. **τερέτισμα** (το) [αρχ.] {τερετισμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** τυ κελάηδημα ή τιττύβισμα πουλιού ή τζίτζικα 2. κάθε μίμηση τής φωνής πουλιού ή τζίτζικα 3. (μτφ.) μουρμουριστό, σιγανό τραγούδι, κυρ. με τρεμουλια- στή <ρωνή. Κπίσης **τερετισμός** (ο) [μτγν.]. **τερζης** (ο) {τερζήδες} (παλαιότ.) ο ράφτης ελληνικών εθνικών ενδυμασιών και όχι ενδυμάτων ευρωπαΐκού τύπου (φράγκικων).

[ΗΤΥΜ. < τουρκ. ter/.ij. **τερηδόνα** (η) **1.** πάθηση των δοντιών, η οποία οφείλεται στη δια- βρωτική δράση των οξέων από βακτηρίδια κατά την έκθεση τού δοντιού σε σάκχαρα και άμυλα και κατά την οποία σταδιακά κατα- στρέφεται η αδαμαντίνη, τα οδοντικά σωληνάρια και η οδοντίνη, οπότε δημιουργείται κοιλότητα στο εσωτερικό τύ̀ δυντιού και προσβάλλεται ο πολφός του, με αποτέλεσμα να χαλάει (σαπίζει) το δόντι: *οδοντόκρεμα κατά τής* - 2. νόσος των σιτηρών, που καταστρέφει τους καρπούς τους. μετατρέποντάς τους σε γκρίζα σακουλάκια με δύσοσμη σκόνη στο εσωτερικό τους · 3. έντομο που κατατρώγει τα ξύλα ΣΥΝ. σαράκι **4.** μαλάκιο που πρυσβάλλει τα ξύλα μέσα στη θάλασσα κατατρώγοντάς τα.

[ηϋμ. < αρχ. *τερηδών, -όνος* (με εκφραστ. επίθημα *-ηδών*. το υποίο απαντά σε λ. που δηλώνουν μικρά ζώα. πβ. *άνθρ-ηδών. πεμφρ-ηδών, τενθρ-ηδών)* < θ. *τερη-* < *ter-e τού Ι.Ε. θ. *ter-, από όπου και το αρχ. *τείρω* «τρυπώ, διαπερνώ» (< *τέρ-_/ω). Βλ. λ. *διά~τρητος*\. **τερηδονίζομαί** ρ. αμετβ. απυθ. Ιμτγν.) {τερηδονίσ-τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} (για δόντια) προσβάλλομαι από τερηδόνα: *το τερηδονισμένο δόντι ήθελε σφράγισμα.* ^ σχολιο λ. *αποθετικός.* **τερηδονισμός** (ο) 118391 η διάβρωση, το χάλασμα δοντιού από τερηδόνα.

τεριέ (τυ) {άκλ.} καθένα από τα μικρόσωμα, συνήθ. σκουρόχρωμα σκυλιά αγγλικής καταγωγής, που χρησιμοποιήθηκαν στυ κυνήγι, κυρ. για να ξετρυπώνουν τα ζώα (αλεπού, λαγό. ασβό κ.λπ.) από τις φωλιές τυυς, αργότερα δε και ως σκυλιά σαλονιού.

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. (chien) terrier «(σκύλος) για κυνήγι που γινόταν πεζή»
μεσν. λατ. terr-arius < λατ. terra «γη, έδαφος»), **τεριλέν** (τυ)
[άκλ.} είδος συνθετικών ινών από πολυεστέρα.
Ιετυμ. < γαλλ. terylene, εμπορική ονομασία],

τεριρέμ (το) ► τερερέμ

τερλίκι (το) {τερλικ-ιού | -ιών} (λαικ.) χοντρό υφασμάτινο ή μάλλινο παπούτσι για το σπίτι, που μοιάζει με κάλτσα, δεν έχει ραφές και συνήθ. στολίζεται με κέντημα.

[ΗΤΥΜ. < τουρκ. terlik]. **τέρμα** (το) (τέρμ-ατος | -ατα. -άτων] **1.** το χρυνικό ή τοπικό σημείο στο οποίο κάτι τελειώνει, ολοκληρώνεται: *οριστικό* ~ || το - του *διαδρόμου* [| γο ~ *τής ψηφοφορίας* || το ~ *τής ομιλίας του* || *το* ~ Γου *βίου* (τα γηρατειά ή υ θάνατος) ΣΥΝ. τέλος, πέρας αντ. αρχή, ξεκίνημα · ΦΡ. (α) φθάνω *(κάτι)* ώς *το! στο τέρμα* ολοκληρώνω (κάτι): *εφόσον ασχο- λήθηκε με την υπόθεση, θα φθάσει την έρευνα ώς το τέρμα* (β) *τέρμα Θεού* πάρα πολύ μακριά: *το σπίτι της είναι* **- 2.** (ειδικότ.) το οριακό σημείο στο οποίο παύει κάτι να υπάρχει ή σταματά: γο ~ *μιας σχέσης / φιλίας* || *βάζω / θέτω τέρμα στη ζωή μου* (αυτοκτυνο)) ΣΥΝ. παύση, λήξη, τερματισμός· φρ. *βάζω / Θέτω τέρμα σε (κάτι)* σταματώ (κάτι): *είναι αποφασισμένος να θέσει τέρμα στις αυθαιρεσίες τους* || *βάζο) τέρμα στις φιλοδοξίες τού αντιπάλου μου* 3. (συνεκδ.) οτιδήποτε ή οποιοσδήποτε σφραγίζει ή φέρνει το τέλος ενός πράγματος: *η αποτυχημένη εκστρατεία αποτέλεσε το - τής ηγεμονίας του* **4.** (μτφ.) ο σκοπός για τον υπυίο γίνεται μια ενέργεια ή αυτό που πρυκύπτει ως αποτέλεσμά της: *η εισαγωγή του στο Πανεπιστήμιο ήταν* το ~ *μιας δύσκο/.ης σχο/.ικής προσπάθειας* · 5. (στο ποδόσφαιρο, στην υδατοσφαίριση, τη χειροσφαίριση) η εστία καθεμιάς από τις δύο αντίπαλες ομάδες, τρία δοκάρια σε σχήμα «ΓΙ»: *έστει/.ε τη μπά/.α στο* - || *η γραμμή τού* ~ συν. (ξέν.) γκολπόστ 6. (συνεκδ.) το γκολ: *σημειώνω ι βάζω / πετυχαίνω* ~ \\ *νίκη με διαφορά τριών* ~ **7.** το σημείο στο υποίο τελειώνει η διαδρομή σε αγώνα ή σε κούρσα ταχύτητας και το οποίο συνήθ. είναι μία ευθεία κάθετη στον διάδρομο τύ̀ στίβου ή στην πίστα: *έφτασε πρώτος* στο - *και στέφθηκε νικητής* || *τα δύο άλογα έτρεχαν δίπλα-δίπλα σχεδόν μέχρι το* - · 8. η τελευταία στάση μιας γραμμής σε μεταφορικό μέσο: *πού κάνει* ~ το *?^εωφορείο:* || γο *{τρόλεΐμε τον αριθμό) «J0» έχει ~ στην πλατεία Κολοκοτρώνη* || *Οα κατέβω στο* ~ αντ. αφετηρία 9. ΓΛϋΣΣ. *(παραγωγικό) τέρμα* βλ. λ. *παραγωγικός* 10. (roc επίρρ.) στη μέγιστη ένταση, στυ ανώτατο σημείο μιας κλίμακας: ~ *το γκάζι!* || *η μηχανή δουλεύει στο* ~ || *βάλε* τον *ανεμιστήρα* / το *ραδιόφωνο στο ~!* συν. στο φουλ 11. για να ξεκαθαρίσουμε σε κάπυιον ότι κάτι τελείωσε οριστικά, ότι δεν πρόκειται να επαναληφθεί πλέον: *αρκετά σε ανέχτηκα, ~!* || *χειμώνιασε.* ~ *τα μπάνια!* φρ. *τέρμα τα δίφραγκα!* βλ. λ. *δίφραγκο.*

[ετυ.μ. αρχ. < *rer-mn < Ι.Ε. *ter- «τρυπώ, διαπερνώ», πβ. λατ. termen, -inis «σύνορο, όριο» (> ισπ. termino), χετ. tarma- «καρφί, πάσσαλος», σανσκρ. tarati «περνώ απέναντι», μέσ. άνω γερμ. drum (> γερμ. Trumm «ερείπιο, χάλασμα») κ.ά. Ομόρρ. αρχ. *τείρω* (< *Γέρ-_/ω). βλ. κ. *διά-τρη-τος}.*

τερματίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.Ι {τερμάτισ-α. -τηκα, -μένος]

(μετβ.) 1. οδηγώ (κάτι) στην ολυκλήρωσή του. φθάνω (κάτι) στο τέλος του: *τερμάτισε τη σταδιοδρομία του μέσα σε γενική αποδοχή* || *τερμάτισε την ομιλία του ευχαριστώντας το ακροατήριο* συν. ολοκληρώνω, συμπληρώνω, τελειο)νω 2. θέτω τέλυς (σε κάτι): *τερμάτισαν τη συνεργασία τους λόγω διαφωνιών* || ~ *τη ζωή μου* (αυτοκτυνώ) || ~ *μια εγκυμοσύνη* (κάνω έκτρωση) συν. σταματώ, διακόπτω, λήγω, παύω ♦ 3. (αμετβ.) (κυρ. σε αγώνες δρόμυυ ή κούρσες ταχύτητας) φθάνω στο τέρμα: *τερμάτισε πρώτος με μεγά/.η διαφορά από τον δεύτερο.* σχολιο λ. *πεθαίνω.* τερματικό (το) 1. υληροφ. συσκευή για την εισαγ(ογή πληροφοριών στην κεντρική μονάδα υπολογιστή, για την αποθήκευση ή ανάκληση πληροφοριών από αυτόν, όπως λ.χ. ένα πληκτρολόγιο με οθόνη 2. (συνεκδ.) η θέση εργασίας τού χειριστή τέτοιας συσκευής: *εργάζεται* σΓΟ ~ *τής εταιρείας* 3. (α) μηχανική συσκευή με την οποία επιτυγχάνεται η ηλεκτρική σύνδεση με μηχανισμό (β) το σημείο, το τμήμα ή εξάρτημα ηλεκτρικού κυκλώματος, μέσω τού οποίυυ τροφοδοτείται το κύκλωμα με ηλεκτρικό ρεύμα, επειδή από αυτό ξεκινούν και σε αυτό καταλήγουν όλες υι γραμμές, οι αγωγοί ρεύματος: γο ~ *μιας τη- λεφωνικής εγκατάστασης.*

[ηί υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. terminal < λατ. terminalis (< terminus «τέρμα, όριο»)J. τερματικός, -ή, -ύ 118831 1. αυτός που σχετίζεται με τυ τέρμα ή τυ τερματικό (βλ.λ.): ~ συσκευή / *στάδιο* 2. (για χώρους) αυτός που λειτουργεί ως κέντρο διακίνησης, στον οποίυ φθάνουν ή από τον οποίο ξεκινούν επιβάτες ή εμπυρεύματα, ο συγκοινωνιακός σταθμός: *«αε- ροπλάνα που πετούν στην - περιοχή»* (εφημ.) 3. *τερματικό* (το) (βλ.λ.). τερματισμός (ο) 1. η ολοκλήρωση πυρείας. εξέλιξης, διαδικασίας κ.λπ.. ώστε να φθάνει στυ τέρμα της: ο - *ενός αγώνα / μιας σχο/.ικής χρονιάς ' ενός λόγου* συν. περάτωση. συμπλήρωση, τελείωμα, κατάληξη ΛΜ. αρχή. έναρξη, ξεκίνημα **2.** τυ σταμάτημα (οριστικό ή προσωρινό): ο ~ *μιας συνεργασίας / μιας σχέσης / μιας φιλίας* / των *εχθροπραξιών / μιας κρίσης* συν. διακοπή, παύση 3. (σε αγώνες δρόμου, κούρσες ταχύτητας κ.λπ.) η υλοκλήρωση ορισμένης διαδρομής από έναν αθλητή, η άφιξη στο τέρμα: *στον μαραθώνιο επιτυχία είναι και ο απλός)* ~.

τερματοφύλακας (υ/η) ί (θηλ. τερματοφύλακος) | τερματοφυλάκων} (στο ποδόσφαιρο, το χάντμπυλ. στην υδατοσφαίριση κ.λπ.) ο παίκτης που είναι επιφορτισμένος με τη φύλαξη τής εστίας (τέρματος) τής ομάδας του από τις επιθέσεις τής αντίπαλης ομάδας ΣΥΝ. γκυλκίπερ. [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. goalkeeper|. τέρμινθος (η) {τερμίνθου} ΙΑΤΡ. μολυσματική δερματοπάθεια.

[ετυμ. < αρχ. *τέρμινθος / τερέβινθος,* ονομασία τού φυτού πιστάκη. αγν. ετύμου, ύρ. τού προελλην. υποστρώματος. Η σημ. «δερματική νόσος» είναι γνωστή ήδη στον Ιπποκράτη λόγω τής ομοιότητας το)ν μολυσματικών ογκιδίων με τυυς καρπούς τής τερμίνθου]. τέρμινο (το) (λαϊκ.) συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, το οποίυ καθορίζεται ως μονάδα μετρήσεως τού χρόνυυ. όπως λ.χ. ένας μήνας, ένας χρόνος κ.λπ.: *δύο - κράτησε η συνεργασία τους* · φρ. (ειρων.) σε *τρία τέρμινα σε* άγνωστυ. ακαθόριστο από πριν χρόνο.

[ΗΤΥΜ. μεσν. < λατ. terminus «όριο, τέρμα»[. **terminus ante quem** λατ. (προφέρεται *τέρμινους άν-τε κβεμ)* ελλην. *χρονολογία (όριο) προ τής οποίας* · όρος που χρησιμυπυιείται για τη χρονική τοποθέτηση έργων ή συγγραφέων: γο *1830. η χρονολογία Θανάτου τού συγγραφέα, αποτελεί - για τη χρονολόγηση τού έργου που βρέθηκε στα κατάλοιπά του.* **terminus post quem** λατ. (προφέρεται *τέρμινους ποστ κβεμ)* ελλην. *χρονολογία (όριο) μετά την οποία* · όρος που χρησιμοποιείται για τη χρονική τοποθέτηση έργων ή συγγραφέϊον: - *για το κορύφωμα τής διαμάχης τού δημοτικισμού αποτελεί το 1880. η χρονολογία δημοσίευσης τού «Ταξιδιού» τού Γιάννη Ψυχάρη.* **terminus technicus** λατ. (προφέρεται *τέρμινους τέκνικους)* **1.** τεχνι

κός όρος 2. (γενικότ.) λέξη που χρησιμοποιείται ως όρος. **τερμίτης** (ο) {τερμιτών} τροπικό έντομο ανοιχτόχρωμο με μαλακό σώμα. που μοιάζει μι·· μυρμήγκι, τρέφεται με ξύλο και καταστρέφει ξύλινες κατασκευές, έπιπλα κ.λπ.
Γετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. termite < νεολατ. termites < λατ. termes, -itis «τερηδόνα»|.

τερμιτόφιλος, -η. -ο BJOA. (για ορισμένα ζωικά είδη) αυτός πυυ εμφανίζει την τάση να ζει μονίμως παρασιτικά. συμβιωτικά ή σε συνοίκηση μαζί με τους τερμίτες μέσα στις φωλιές τους και δεν μπορεί να ζήσει αυτόνομα: ~ *έντομα.* — **τερμιτοφιλία** (η).
|ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. termitophile (νόθο σύνθ.)]. **τερπνός,** -ή, -ό (λόγ.) αυτός που προκαλεί μεγάλη ευχαρίστηση: ~ *άκουσμα / γέλιο* ΣΥΝ. ευφρόσυνος, ευάρεστος, απολαυστικός λντ. δυσάρεστος. πικρός· **ΦΡ.** (παροιμ.) **το *τερπνόν μετά τού ωφελίμου*** για πράξεις που είναι ταυτόχρονα ευχάριστες και ωφέλιμες: τα *ομαδικά αθλήματα συνδυάζουν* ~, *αφού και παίζει και γυμνάζεται κανείς.* — **τερπνότητα** (η) Ιμτγν.Ι.
[ετυμ. αρχ. < *τέρπω* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-νός* (πβ. κ. *άγ-νός, στυγ-νός).* Η φρ. το *τερπνόν μετά τού ωφελίμου* είναι απόδ. τού γαλλ. I'utile a Pagreable]. **τέρπω** ρ. μετβ. {έτερψα} (λόγ.) **1.** προκαλώ τέρψη, προσφέρω ευχαρίστηση: *μουσική που τέρπει* ΣΥΝ. ευφραίνω **2.** (ειδικότ.) προσφέρω ψυχαγωγία. διασκέδαση: *με τις εκπομπές του τέρπει τους Έλ/.ηνες κάθε η/Λκίας.*
[Γ-ΤΥΜ. αρχ. < Ι.Κ. *terp- / *trep- «χορταίνω, ικανοποιούμαι», πβ. σανσκρ. trpyati «ικανοποιούμαι, χαίρομαι», περσ. ηι11'«υπερπλήρωση, κορεσμός» (< *trfra-). πιθ. κ. λιθ. tarpa «ανάπτυξη, προκοπή, ευδοκίμηση» κ.ά. Παράγ. *τερπ-νός, τέρψ-ις (-η)* και κύρ. όν. όπως *Τερψι-χόρη, Εύ-τέρπη* κ.ά. Το ρ. *τέρπομαι* (ο μεσοπαθ. τ. είναι ο συνηθέστερος) κάλυπτε διαφορετικό σημασιολ. πεδίο από το συνώνυμο *χαίρω, -ομαι,* καθώς ενείχε την έννοια τής πλήρους ικανοποίησης που νιώθει κανείς. όταν ικανοποιεί τις επιθυμίες του σε σχέση λ.χ. με την τροφή, τον έρωτα ή τη διασκέδαση], **terra incognita** λατ. (προφέρεται *τέρα ινκόγκνιτα)* ελλην. *άγνωστη γη, άγνωστος τόπος·* (μτφ.) άγνωστο θέμα, αντικειμένο: *για μένα η φιλοσοφική σκέψη των Κινέζων ήταν* ~. **τερραίν** (το) * τερέν
τερτίπι (το) {τερτιπ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) (συνήθ. στον πληθ.) **1.** ο πονηρός χειρισμός μιας κατάστασης, το παραπλανητικό τέχνασμα: *κάνω τερτίπια || όταν* τον *στρυμώξεις. αρχίζει τα για να ξεφύγει || άσ' τα* **~** *και μίλα σταράτα! || γνωρίζει όσο λίγοι τα - τής διπλωματίας* ΣΥΝ. κόλπο, μηχανή 2. ιδιόμορφη συμπεριφορά με πείσματα, καμώματα, νάζια: *γυναικεία* **~!** ΣΥΝ. τζιριτζάντζουλες. tETYM. < τουρκ. tertip],
τερτσέτο (το) **1.** η τερτσίνα (βλ.λ.) **2.** μουσικό κομμάτι, ιδ. μέρος τής όπερας, προορισμένο να τραγουδιστεί από τρεις τραγουδιστές συν. τριωδία **3.** (συνεκδ.) οι τραγουδιστές που εκτελούν ένα τερτσέτο **4.** χορός, χορογραφία ή τμήμα χορογραφίας για τρεις χορευτές / χορεύτριες.
[ετυμ. < ιταλ. terzetto < terzo «τρίτος» (< λατ. tertius) **τερτσίνα** (η) {τερτσινών) **1.** στροφή τριών στίχων, στην οποία ομοιοκαταληκτούν υ πρώτος και ο τρίτος στίχος, ενώ ο δεύτερος ομοιοκαταληκτεί με τον πρώτο και τον τρίτο τής επόμενης τρίστιχης στροφής συν. τερτσέτο 2. μουσ. το τρίηχο (βλ.λ.).
[ι ϊύμ. < ιταλ. terzina < lerzo «τρίτος» (< λατ. tertius)], **τέρψη** (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων) **1.** η έντονη ευχαρίστηση από την ικανοποίηση ανάγκης ή επιθυμίας: ~ *τής ακοής* **/** *των αισθήσεων || δέχτηκε να διαβάσει το ποίημά του προς μεγά/.η* ~ *τού ακροατηρίου* 2. η ψυχαγωγία, η διασκέδαση: ron *ενδιέφερε ο προβληματισμός και όχι η* ~ των *θεατο')ν.* σχο.μο λ. *ηδονή.*
[ετυμ. < αρχ. *τέρψις* < *τέρπω* (βλ.λ.)]. **τερψιλαρύγγιος,** -α. -ο 118941 (λόγ.) **1.** αυτός που τέρπει τον λάρυγγα. που προσφέρει γευστική ευχαρίστηση: ~ *εδέσματα* [| - *ποτό / γλύκυσμα* 2. ***τερψιλαρύγγια*** (τα) τα ηδύποτα.
IETYM. < θ. *τερψι-* (τού ρ. *τέρπω.* πβ. κ. *τέρψη)* + *-λαρύγγιος* < */λάρυγγας*]. ε
Τερψιχόρη (η) μυθολ. κόρη τού Δία και τής Μνημοσύνης, μία από τις εννέα Μούσες, προστάτιδα τού χορού, τής λυρικής ποίησης, συχνά και τής αυλητικής.
j ϊϋτυ.μ. αρχ. κύρ. όν. < θ. *τερψι-* (τού ρ. *τέρπω.* πβ. κ. *τέρψη)* + *-χόρη* **<** *χορός*\.
τες 1. άτονος τύπος θηλ. τής αιτ. πληθ. τού γ' προσ. τής προσωπικής αντωνυμίας· αλλιώς *τις: άκου ~ πώς φωνάζουν! || στείλαύριο!* · 2. (παλαιότ.) αιτ. πληθ. τού θηλ. άρθρου, άλλος τύπος τού «τις»: «*με ~ δικές της συμβουλές. /.../ και με ~ υποσχέσεις της*» (Κ. Καβάφης). [ητυμ. Ήδη μεσν. τ.. που οφείλεται στην επίδρ. τής καταλ. *-ες* (των τριτοκλίτων θηλ.) στο μεταβαλλόμενο άρθρο *τας / τις* (λ.χ. *τάς γυναίκας* > *τις / τες γυναίκες,* κατ' αναλογίαν προς την ονομ. *αί γυναίκες* > *οι γυναίκες).* Ο τ. *τες* τής αντωνυμίας ανάγεται στο άρθρο *τάς* κατά τα θηλ. σε *-ες* με παράλειψη τού ουσ.].
Τ.Ε.Σ. (οι) Τεχνικές Κπαγγελματικές Σχολές.
τεσσάρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) **1.** σύνολο τεσσάρων ομοειδών πραγμάτων, όμοιων μονάδων (συνήθ. ΑΘΛ.): *φάγαμε* **~** (δεχθήκαμε τέσσερα γκολ) **2.** (στο τάβλι) ***τεσσάρες*** (οι) τα ντόρτια (βλ.λ.): *φέρνω* **- 3.** πυσό ίσυ με τέσσερα όμοια χαρτονομίσματα: *πλήρωσα μια* ~ (χιλιάρικα) συν. τεσσάρι.
Ιετυμ. < *τεσσάρι* + μεγεθ. επίθημα *-α,* πβ. κ. *τριάρι - τριάρα*\. **τέσσαρα** (το) -»τέσσερα
τεσσαρακονθήμερος, -υς (καθημ.-η), -ο(ν) (λόγ.) **1.** αυτός που διαρκεί σαράντα μέρες ή γίνεται όταν συμπληρωθούν σαράντα μέ ρες: ~ *νηστεία / άδεια* || ~*μνημόσυνο* **2.** εκκλης. *τεσσαρακονθήμερο* (το) {τεσσαρακονθημέ.ρ-ου | -ων} το σαρανταήμερο.
[ετυμ. αρχ. < *τεσσαράκοντα* + *-ήμερος* < *ήμερο].* **τεσσαρακοντα** (το) (λόγ.) **1.** σαράντα (βλ.λ.)· φρ. *παρά μίαν τεσσαράκοντα (υπό Ιουδαίων πεντάκις τεσσεράκοντα παρά μίαν έλαβον,* Κ.Δ. *Β'Κορινθ.* 11.24) η ατιμωτική και αυστηρότατη ποινή τριάντα εννέα μαστιγώσεων (μτφ.) πολύ ξύλο: *έφαγε* ~ 2. (ως επίθ.) αυτοί πυυ ανέρχονται πυσοτικά στυν αριθμό σαράντα (40). (Βλ. κ. λ. *αριθμός,* riJN.).
[ετυμ. < *τέσσαρες* (βλ. λ. *τέσσερεις)* + *-κοντά* (< *dkomt, ετεροιωμ. βαθμ. τού *dekmt- > *δεκάς, -άδος,* βλ.λ.), πβ. κ. *τριά-κοντα, έξή-κοντα*\. **τεσσαρακοντα-** κ. **τεσσαρακοντά-** κ. **τεσσαρακοντ-** Ιαρχ.] (λόγ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισούται αριθμητικά με τον αριθμό σαράντα (40): *τεσσαρακοντα-ετής, τεσσαρακο- ντα-ήμερο* 2. είναι σαράντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *τεσσαρακοντα-πλάσιος.* **τεσσαρακονταετηρίδα** (η) ► τεσσαρακοντα-, -ετηρίδα **τεσσαροκονταετής,** -ής. -ές ► τεσσαρακοντα-, -ετής **τεσσαρακονταετία** (η) -+ τεσσαρακοντα-, -ετία
τεσσαρακοντάκις επίρρ. -» τεσσαρακοντα-. -άκις
τεσσαρακονταπλάσιος, -α, -υ ► τεσσαρακοντα-. -πλάσιος
τεσσαρακοντούτης (υ) {τεσσαρακοντουτών}. **τεσσαρακοντού- τΐΐς** (η) {τεσσαρακοντούτ-ιδος | -ίδων} (λόγ.) πρόσωπυ ηλικίας σαράντα ετών συν. τεσσαρακονταετής, σαραντάχρονος.
[ι-ϊύμ. μτγν. (αρχ. *τεσσαρακονταετής),* με συνδετικό φωνήεν -ο- και συναίρεση *οε* > *ου,* < *τεσσαράκοντα + έτ(ος)* + κατάλ. *-ής*\. **τεσσαρακοστός,** -ή, -ό (επίσης γράφεται 40ός στην αραβική αρίθμηση, Μ' ή μ' στην ελληνική και XI. στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό σαράντα (40) **2.** *Τεσσαρακοστή* (η) *Σα-* ρακυστή (βλ.λ.) (βλ. κ. λ. *αριθμός,* πιν.).
Ιετυμ. αρχ. < *τεσσαράκοντα* + παραγ. επίθημα *-στός,* πβ. κ. *εικοστός, τρια-κοστός*\.
τέσσαρες (οι) -* τέσσερεις
τεσσάρι (το) {τεσσαρ-ιού | -ιών} Ι.σύνολυ τεσσάρων ομοειδών πραγμάτων: *μυυ κόστισε ένα* ~ (ενν. *χιλιάδες) το δώρο* ΣΥΝ. τεσσάρα **2.** τραπουλόχαρτο που έχει τυπωμένο τον αριθμό τέσσερα: - *καρό / σπαθί / κούπα* 3. διαμέρισμα με σαλοτραπεζαρία και δύο υπνοδωμάτια: ~ *με ευρύχωρη κουζίνα* |[~ *διαμπερές / ορόφου* · 4. (στο *μπάσκετ)* υ παίκτης πυυ παίζει κοντά στο καλάθι, στη θέση «τέσσερα» (βλ. λ. *αριθμός,* ιιΐΝ.). — (υποτ.) **τεααράκι** (το).
1J- ΤΥΜ. Υποκ. τού *τέσσαρα* (βλ. λ. τέσσερα)|. **τέσσερα** (το) {άκλ.} τρία συν ένα, ο αριθμός 4 (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.).
|ΗΊ υμ. αρχ. < *τέσσαρα.* ουδ. τού αριθμητ. *τέσσαρες* (βλ. λ. *τέσσερεις*)]. **τέσσερεις,** -εις, -α (σχυλ. υρθ. *τέσσερις)* {τεσσάρων} **1.** αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στυν αριθμό 4: ~ *άνθρωποι / χώρες / άστρα || παρήλασαν* — (σε / ανά τετράδες) || *είμαι / μπαίνω στα* - (στον τέταρτο χρόνο τής ηλικίας μυυ) || *κλείνω / πατώ τα* ~ (ολοκληρώνω / μπαίνω στυ τέταρτο έτυς μυυ) (βλ. λ. *αριθμός.* ΙΠΝ.)· φρ. (α) *στα / με τα τέσσερα* στηριζόμενος στα γόνατα και στις παλάμες ή στους αγκώνες: *πηγαίνω* ~ (μπουσουλώ) || *πέφτω* ~ || *είμαι* ~ (β) *τα μάτια σου τέσσερα* με τεταμένη την πρυσυχή σου, να είσαι πολύ προσεκτικός και παρατηρητικός: *τώρα που θα οδηγείς, ~ στον δρόμο!* (γ) **δεν** *ξέρω / νιώθω πού (μου) πάν' τα τέσσερα* (î) είμαι εντελώς ανίδεος, άσχετυς (με κάτι): *από κλασική μουσική δεν ξέρει πού του πάν' τα τέσσερα* (ii) τα έχω εντελώς χαμένα: *έχω πάθει τέτοιο σοκ, που κυριολεκτικά δεν ξέρω πού μου πάν' τα τέσσερα!* (δ) *παίρνουν / πάνε (κάποιον) τέσσερεις* παίρνουν (κάποιον) μέσα στο φέρετρυ, τον παίρνυυν νεκρό: (κυρ. ως κατάρα) *να τον πάνε τέσσερεις!(να* πεθά- νει!) (ε) **στους** *τέσσερεις ανέμους* βλ. λ. *άνεμος 2. τέσσερα* (το) βλ.λ. [γ.τυμ. < αρχ. *τέσσερες* (με κατάλ. *-εις* κατ' αναλογίαν πρυς τυ *τρεις)*

τέσσαρες (με προχωρητική αφυμυίωση), πυυ απαντά και ως *τέττα- ρες* (αττ.), *τέτορες* (δωρ.). *πέσυρες* (αιολ.), *πέτταρες* (βοιωτ.) κ.ά. Οι τ. αυτοί ανάγονται, με διαφορετικό φωνηεντισμό, στο Ι.Κ. *k^{w}et(w)^{c}/or-, ιδίως δε στον τ. με μηδενισμένη τη β' συλλ. (*k^{w}etwr-), και συνδ. με σανσκρ. catvarah. λατ. quattuor (> γαλλ. quatre, ιταλ. quatro κ.τ.ό.), αρχ. γερμ. fior (> γερμ. vier), αρχ. αγγλ. feowcr (> αγγλ. four) κ.ά. Ομόρρ. *τέταρ-τος, τετρ-άς (-άδα), τρά-πεζα* (βλ.λ.), *τετρά-* (α' συνθ.) κ.ά.|.
τεστ (το) {άκλ.} **1.** συγκεκριμένη, επιστημονικούς κατηρτισμένη διαδικασία ή μέθοδος δοκιμαστικού ελέγχου, επαληθεύσεως ή αξιολο- γήσεως δεδομένο)ν: *συγκριτικό* - (μεταξύ δύο ή περισσοτέρων στοιχείων ή δεδομένων) |] ~ *αντοχής / εγκυμοσύνης || συγκριτικό* ~ (βλ.λ.)· φρ. (α) *τεστ Παπανικολάου / Παπ-τεστ* διεθνής μέθοδος ευρείας εφαρμογής για την έγκαιρη διάγνωση τού καρκίνου τού τραχήλυυ τής μήτρας με κυτταρολογική εξέταση κυλπικύ επιχρίσματος (β) *τεστ* **κοπώσεως** βλ. λ. *κόπωση 2.* σειρά προβλημάτων, ερωτήσεων κ.λπ. για την αξιολόγηση τής επίδοσης, των ικανοτήτων, των κλίσεων ή δεξιοτήτων (κάπυιου): *ψυχολογικό* ~ || ~ *νοημοσύνης / γνώσεων* 3. η πρόχειρη (συνήθ. σύντομη) γραπτή εξέταση μαθητών σε ορισμένη ύλη ή στο μάθημα τής ημέρας: ~ *στην ιστορία || πήρε «άριστα» στο* ~

(συνεκδ.) το ίδιο το γραπτό ενός μαθητή: *ο καθηγητής τούς έδωσε τα* ~ || *διορθώνω τα* ~. — (υπκ.) **τεστάκι** (το). ΣΧΟΜΟ λ. *δοκιμασία.* [ΗΤΥΜ. < αγγλ. test < παλ. γαλλ. test «πήλινο δοχείο που χρησιμοποιούσαν οι αλχημιστές, για να δοκιμάζουν τον χρυσό» < λατ. testum «πήλινο αγγείο» (< ρ. torrere «ξηραίνω, ψήνω, φρυγανίζω», μτχ. τ. tostus, βλ. λ. τοστ)], **τεστάρω** ρ. μετβ. {τέσταρ-α κ. -ισα} (καθημ.) κάνω τεστ σε (κάτι), ελέγχω, υποβάλλω σε δοκιμασία: ~ *τον καινούργιο κινητήρα.* — **τε- στάριαμα** (το).
testimonia (τα) λατ. (προφέρεται *τεστιμόνια)* μαρτυρίες· συνήθ. αρ-

χαίυ χωρίο που επιμαρτυρεί κάτι, αποδεικτικό υλικό, **τεστ-ντράιβ** (το) {άκλ.} ελλην. *δοκιμαστική οδηγήση-ΐ]* δοκιμαστική οδήγηση αυτοκινήτου για την εξακρίβωση των δυνατοτήτων και των μειονεκτημάτων του, λ.χ. πριν από την αγυρά ή την κυκλοφορία του. [LiTYM. < αγγλ. tost drive], **τεστοστερόνη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι φυσιολ. η κυριότερη ανδρογόνος ορμόνη, η υποία εκκρίνεται κυρ. από τον ενδιάμεσο ορχικό ιστό, ελέγχει την παραγωγή τού σπέρματος, την ανάπτυξη των γεννητικών οργάνων και των δευτερογενών χαρακτηριστικών τύ ανδρικού φύλου (λ.χ. της τριχοφυΐας τού προσώπου, τής αλλαγής χροιάς τής φωνής).

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. testosterone (νόθο σύνθ.) < testo- (< λατ. testis «μάρτυς») + ster(ol) (βλ. κ. *στερό/.η)* + επίθημα -one (πβ. κ. hormone «ορμόνη»). Η ονομασία δικαιολογείται από τν γεγονός ότι η παρουσία τής ορμόνης μαρτυρεί την ύπαρξη αρσενικού φύλου]. **τεταγ^ένη** (η) -+ τάσσω

τεταμένος, -η. -ο **1.** αυτός που εκδηλώνεται με ένταση, που προκύπτει ως αποτέλεσμα τής έντασης: *οδηγούσε με - προσοχή* αντ. χαλαρός 2. (για σχέσεις ή καταστάσεις) αυτός που βρίσκεται σε ένταση, που τείνει πρυς ρήξη και σύγκρουση: *οι σχέσεις των δύο χωρών είναι τεταμένες* || *~ ατμόσφαιρα / κλίμα* ΣΥΝ. επικίνδυνος, φορτισμένος. σχολιο λ. *μετοχή*.

[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *τείνω*, μεταφρ. δάνειο (στη μτφ. σημ.) από γαλλ. tendu], **τετανία** (η) {τετανιών} ιατρ. σύνδρομο νευρομυϊκής υπερδιεγερσιμότητας. τυ υποίο εκδηλώνεται με χαρακτηριστικές συμμετρικές συσπάσεις των άκρων. κυρ. των χεριών, και συνοδεύεται από πόνους και παραισθήσεις.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. tetany|. **τετανικός,** -ή, -ό [μτγν.) αυτός που σχετίζεται με τον τέτανο: *~ σπασμός / τοξίνη* || *~ φάρμακο* (λ.χ. η στρυχνίνη),

τετανοειδής, -ής. -ές {τετανοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με τέτανο ή με κάποιο από τα συμπτώματά του: *- σπασμός* / συστολή. τετανοειδώς επίρρ. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.* **τέτανος** (ο) Ιτετάνου | χωρ. πληθ.Ι μολυσματική ασθένεια που χαρακτηρίζεται από τονικούς σπασμούς και ακαμψία των μυών. κυρ. τής κάτω σι «γόνος και τού λαιμού, η οποία μερικές φορές επιφέρει αναπνευστική παράλυση και θάνατο και προκαλείται από ένα βακτήριο, το οπυίο εισέρχεται στον οργανισμό μέσω πληγής ή κοψίματος. [ετυμ. αρχ.. ουσιαστικοπ. αρσ. (με αναβιβασμό τού τόνου) τού επιθ. *τέτανός* « τεντωμένος, τεταμένος» < αναδιπλ. *τε* + θ. *τα-* (< *ιη. συνεσταλμ. βαθμ. τού ρ. *τείνω*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-νός* (πβ. κ. *στεγνός, άγ-νός)*\.

τεταρταίος, -α. -ο [αρχ.| αυτός που γίνεται ή επανεμφανίζεται κάθε τέσσερεις ημέρες· φρ. *τεταρταίος πυρετός (ι)* ελονοσία με εξάρσεις υψηλού πυρετού κάθε τέσσερεις ημέρες (ii) (μτφ.) μεγάλη αγωνία, κρύος ιδρώτας: *με πιάνει ~*.

Τετάρτη (η) **1.** η τέταρτη ημέρα τής εβδομάδας (πρώτη η Κυριακή) **2.** *Μεγάλη Τετάρτη* η αντίστοιχη ημέρα τής Μεγάλης Εβδομάδας. [ετυμ. < αρχ. *τετάρτη* (ενν. *ημέρα*. με αφετηρία τυ Σάββατο), ουσια- στικοπ. θηλ. τού επιθ. *τέταρτος* (βλ.λ.). Στις λατινογενείς γλώσσες επικράτησε τν λατ. dies Mercuri «ημέρα τού Ερμή» (> γαλλ. mercredi. ισπ. micrcoJcs, ρουμ. miercuri κ.ά.), ενώ στις γερμ. γλώσσες δεν υπάρχει κοινό όνομα (λ.χ. γερμ. Mittwoch «μέσον εβδομάδος» - αγγλ. Wednesday < αρχ. αγγλ. wodncsdicg «ημέρα τού (θεού) Odin»)|.

τεταρτημόριο (τυ) {τεταρτημορί-ου | -ων} **1.** καθένα από τα τέσσερα ίσα τμήματα, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο 2. μλθ. καθένα από τα τέσσερα ίσα μέρη. στα οποία χωρίζεται ένας κύκλος από δύο κάθετες διαμέτρους του. συνήθ. στον τριγωνομετρικό κύκλο από τους τριγωνομετρικούς άξονες **3.** μους. τυ διάστημα ενός ημιτονίου, που το χωρίζει σε δύο ίσα μέρη.

[εί υμ. < αρχ. *τεταρτημόριον* < *τέταρτος* + *μόριον(κ$. κ. *δεκατη-μό- ριον. πολλοστη-μόριον)}*. **τεταρτογενής,** -ής, -ές 11873] {τεταρτυγεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)| αυτός που προέκυψε ή γεννήθηκε τέταρτος κατά σειρά. ° .* σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. quaternary], **τεταρτοετής** (ο/η) 11894| [τεταρτοετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} φοιτητής ή σπουδαστής που βρίσκεται στο τέταρτο έτος σπουδών του: *~ τής Νομικής* / τοΰ *Πολυτεχνείου*. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **τέταρτος,** -η (λόγ. *τετάρτη).* -ο (επίσης γράφεται 4ος στην αραβική αρίθμηση, Λ' ή δ' στην ελληνική και IV στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στυν αριθμό τέσσερα (4): *έρχομαι: είμαι / ανα- δεικνύομαι ~* || *τερμάτισε - μένοντας εκτός τριάδας και χωρίς μετάλλιο* || *στο - εδάφιο τού κεφα/χίου* ΦΡ. *τέταρτη εξουσία* ο Τύπος (βλ.λ.). λόγω τής επίδρασης που ασκεί στους πολίτες, διαμορφώνοντας σε μεγάλο βαθμό την αντίληψή τους για πρόσωπα και πράγματα (κατ' αντιδιαστολή προς τις υπάρχουσες τρεις αναγνωρισμένες εξουσίες, τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική) **2. τέταρτος** (ο) {τετάρτου} (α) υ τέταρτος όροφος πολυκατοικίας (β) ο τέταρτος μήνας τού έτους, ο Απρίλιος: *η h'4 (πρώτη τετάρτου) είναι πρωταπριλιά* **3.** *τετάρτη* (η) (α) ταχύτητα οχήματος: το *αυτοκίνητο πηγαίνει με ~* (β) η τέταρτη ημέρα κάθε μήνα: *την Ψ12 (τετάρτη Δεκεμβρίου) γιορτάζεται η μνήμη τής Αγίας Βαρβάρας* (γ) η τετάρτη τάξη τύ Δημοτικού Σχολείου: *ήμασταν συμμαθητές στην ~* (δ) *Τε-τάρτη* (η) βλ.λ. **4.** *τέταρτο* (τυ) {τετάρτ-ου | -ων} (α) καθένα από τα τέσσερα ίσα μέρη, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο: *το ~ τού μέτρου* (είκοσι πέντε εκατοστά) || *τα δύο -- τής διαφήμισης πηγαίνουν στην τηλεόραση* (ενν. των χρημάτων που διατίθενται) || *μόνο το ένα - των υποψηφίων περνά στις εξετάσεις* || *το - τού κιλού* (διακόσια πενήντα γραμμάρια) (β) δεκαπέντε λεπτά τής ώρας· ΦΡ. *ακαδημαϊκό τέταρτο* βλ. λ. *ακαδημαϊκός* (γ) ΜΟΥΣ. (i) φθογγόσημο διάρκειας αντίστοιχης προς το μισό τού μισού τής αξίας ενός ολόκληρου φθογγοσήμου (βλ.λ., σημ. 4) (ii) νότα με διάρκεια μισή τής διάρκειας τὺ μισὺ (βλ. κ. λ. *αριθμός,* ΙΠΝ.). — (υποκ.) τετρτάκι (το) (σημ. α-β).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. (με επίθημα *-τος, πβ. κ. τρί-τος. έκ-τος)* < Ι.Ε. *k^wetrto- (< *k^wet(w)'7or-. βλ. λ. *τέσσερεις),* πβ. αρμ. corir, λατ. qu-artus, αρχ. γερμ. fiordo (> γερμ. vierie). αρχ. αγγλ. fcorda (> αγγλ. fourth) κ.ά.[. **τεταρτοσφαίριο** (το) {τεταρτυσφαιρί-ου | -ωνί αρχιτ. τρόπος στέγασης τής αψίδας ή τής κόγχης τὺ ιερού στη βυζαντινή αρχιτεκτονική, που ισοδυναμεί με το ένα τέταρτο τής σφαίρας. - τεταρτο-σφαιρικός, -ή. -ό.

τετατέτ κ. **τετ-α-τετ** επίρρ. **1.** κατ' ιδίαν, ιδιαιτέρως, πρόσωπο με πρόσωπο: *τα έλεγαν ~ επί μία ώρα* || *είχαν μία συνάντηση ~* 2. (συνεκδ. ως ουσ.) η κατ' ιδίαν συνάντηση και συνομιλία δύο προσώπων: ο *φακός τούς εντόπισε σε τρυφερό ~*.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. tete a tete (< tete «κεφάλι»)], **τετελεσμένος,** -η, -υ **1.** (λόγ.) αυτός που έχει συντελεστεί. είναι οριστικός και τελεσίδικος· κυρ. στις ΦΡ. (α) γλωσσ. *τετελεσμένος μέλ- λων* βλ. *συντελεσμένος* μέλλοντας, λ. συντελώ (β) *προ τετελεσμένου / -ων (γεγονότ-ος Ι -ων)* μπροστά σε κάτι πυυ έχει ήδη διαπραχθεί και δεν είναι δυνατόν να κάνει κανείς τίποτε, ώστε να το μεταβάλει ή να τυ αποτρέψει: *βρίσκομαι / με φέρνει κάποιος - || τώρα βρισκόμαστε ~* · <5εν *μπορούμε να κάνουμε τίποτε* **2.** *τετελεσμένα* (τα) (κακόσ.) όσα έχουν διαπραχθεί εις βάρος (κάποιου) και δεν θεωρούνται πλέον αναστρέψιμα: *τα - στην Κύπρο* || *δεν θα δεχτούμε άλλα ~ · θα αντιταχθούμε σε κάθε εχθρική ενέργεια* · ΦΡ. *πολιτική τετελεσμένων* η πολιτική τού να δημιουργεί ένα κράτος εις βάρος άλλου κράτους καταστάσεις που δεν ανατρέπονται εύκολα (συνήθ. αυθαίρετες και βίαιες, χωρίς νομική κάλυψη), ώστε να εκβιάσει και τη νομική επι- κύρίοσή τους. σχολιο λ. *μετοχή*.

| ηϊύμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *τελώ* (βλ.λ.). Η φρ. *τετελεσμένο γεγονός* αποδίδει το γαλλ. fait accompli], **τετέλεσται** (Κ.Δ. Ιωάνν. 19, 30 · λ. που είπε ο Χριστός στον σταυρό, αφού του έδωσαν το ξίδι και πριν παραδώσει το πνεύμα) έχουν πλέον τελειώσει όλα- (καθημ.) για περιπτώσεις στις υποίες για κάποιον επέρχεται το οριστικό τέλος μιας κατάστασης.

ΙΠΤΥΜ. Γ' προσ. παθ. παρακ. τὺ αρχ. τελώ|.

τετμημένη (η) ->τέμνω

τέτοιος, -υια, -οιυ **1.** αυτού τού είδους, όμοιος (με κάτι άλλο): *αγόρασα κι εγώ ένα - φόρεμα!* || *δεν έχω άλλο τέτοιο στυλό, μόνο αυτό* 2. (ειρων.) για περιφρονητική αναφορά (σε κάποιον/κάτι), για έμμεση απόρριψη ή υποτίμηση: *όταν έχεις - φίλους, τι τους θέλεις τους εχθρούς!* || *~ εκτίμηση να μου λείπει!* φρ. *τέτοιες ώρες, τέτοια λόγια* για κάτι που λέγεται άκαιρα, σε χρονικό σημείο στο οποίο υπάρχουν άλλες προτεραιότητες 3. (καθημ.) για να μην επαναληφθεί ένα όνομα που έχει αναφερθεί προηγουμένως ή επειδή δεν θυμόμαστε ένα όνομα λόγω αμηχανίας: *είδα* τον τον... *πώς τον* λενε; **4.** για πρόσωπο που περιφρονύμε. που δεν είναι αποδεκτό από τν υμιλητή· συνήθ. ο ομοφυλόφιλος άνδρας και η κοινή γυναίκα ΣΥΝ. τοιυύτος.

[LiTYM. μεσν., από συμφυρμό των αντωνυμίϊόν *τοίτοιος* και *ετοιος.* ο τ. *τοίτοιος* προέρχεται από τον αρχ. *τοΐος* «τέτοιος» με επανάληψη τής α' συλλαβής, ενώ υ τ. *ετοιος* < *έ-τοΐος* (με *έ-* προθεμ. κατά τα *ετούτος, έ-κεΐνος)* < αρχ. τοΓος. Σε ό,τι αφορά το αρχ. *τοΐος.* σύμφωνα με την επικρατέστερη άποψη ανάγεται στην Ι.Ε. ρίζα *toi- (τού άρθρου *ό. ή,* τό) μέσω γεν. πληθ. *toi-som *(*τοίων).* πβ. σανσκρ. tes-ain|. **τετρ.** συντομ.· τετραγωνικός (για μεγέθη): *έκταση 30.000 τετρ. χλμ.* || *διαμέρισμα 100 τετρ. μέτρων.* **τετρά-** κ. **τετρά-** κ. **τετρ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. ισούται αριθμητικά με τυν αριθμό τέσσερα (4): *τετρα-ετής. τετρα-κέφαλος, τετρα-ήμερος* 2. είναι τέσσερεις φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *τετρα-πλάσιος. τετρά-διπλος* 3. έχει μια ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό: *τετρά-παχος. τετρά-ψη?.ος.* [iii Υ μ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *τετρά-γωνος. τετρα-μερής),* που προέρχεται από θ. *τετρά-,* για το οποίο βλ. λ. *τετράδα, τέτρτος}.* **τετραβάγγελο** (το) (λαϊκ.) βιβλίο που περιλαμβάνει τα τέσσερα Ευαγγέλια. Επίσης **τετραευαγγέλιο** [μεσν.|. **τετράβαθμος,** -η, -ο -+ τετρά-, -βαθμός **τετραγλωσσι'α** (η) ► τετρά-, -γλωσσία* **τετράγλωσσος,** -η, -υ > τετρά-, -γλίοσσος

τετραγωνίδιο (το) [1886] {τετραγωνιδί-ου | -ων} μικρό τετράγοινο συν. τετραγωνάκι. **τετραγωνίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {τετραγώνισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** δίνω (σε κάτι) τετράγωνο ή ορθογώνιο σχήμα, κάνω (κάτι) να έχει γωνίες (και όχι λ.χ. καμπύλες): *με αυτή την ειδική φόρμα μπορείτε να τετραγωνίζετε τα γλυκά σας* || *τετραγωνισμένο δωμάτιο / χαρτί* (το χαρτί μι- λιμετρέ) || *τετραγωνισμένη πέτρα σε δαχτυ/.ίδι* || *~ τον κύκλο* (για ανέφικτο στόχο, αδύνατη επιδίωξη) 2. (για αριθμούς) υψώνω αριθμό στο τετράγίονο. τον πολλαπλασιάζω επί τον εαυτό του. **τετραγωνικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός πυυ έχει τετράγο)νο σχήμα: *~ πέτρα* συν. τετράγωνος **2.** (α) *τετραγωνικό (μέτρο)* το τετράγο>νο που έχει πλευρά ενός μέτρου και χρησιμοποιείται ως μονάδα μετρήσεως επιφανειών: *πόσα ~ είναι το σπίτι:* || το *~ σε αυτή την περιοχή κοστίζει 160 χιλιάδες* (σύμβολο τ.μ. ή μ²) (β) *τετραγωνική ρίζα (π.χ. αριθμού α)* (σύμβολο Va) ο αριθμός που. όταν πολλαπλασιαστεί με τον εαυτό του, δίνει αριθμό α- λ.χ. ο *αριθμός 2 είναι η - τού αριθμού 4.* — **τετραγωνικ-ά** /**-ώς** Ιμτγν.] επίρρ. **τετραγωνισμός** (ο) |αρχ.| 1.η κατασκευή ενός τετραγίονου το οποίο να έχει εμβαδόν ίσο προς το εμβαδόν άλλου σχήματος ή επιφάνειας·

ΦΡ. *τετραγωνισμός τού κύκλου* (i) η κατασκευή ενός τετραγώνου με εμβαδόν ίσο προς αυτό ενός κύκλου, με τη χρήση μόνο κανόνα και διαβήτη (κάτι το οποίο αποτελεί άλυτο γεωμετρικό πρόβλημα) (ii) (μτφ.) η επίπονη και συστηματική προσπάθεια για κάτι ανέφικτο 2. ΜΑΘ. ο πολλαπλασιασμός ενός αριθμού με τον εαυτό του, η ύψωσή του στη δεύτερη δύναμη, **τετράγωνο** (το) {τραγών-ου | -ων} **1.** το τετράπλευρο που έχει τις τέσσερεις πλευρές του ίσες και τις τέσσερεις γωνίες του ορθές (90°)

(συνεκδ.) (α) οτιδήποτε έχει το παραπάνω σχήμα (β) *οικοδομικό τετράγωνο* το τμήμα οικοδυνημένης περιοχής, που περιβάλλεται από τέσσερεις δρόμους: *το σπίτι είναι δύο ~ πω κάτω* (γ) (συνεκδ.) το οικοδομικό τετράγωνο· τα κτήρια που είναι χτισμένα σε αυτό τον χώρο και όσοι διαμένουν ή εργάζονται στα κτήρια (σπίτια, γραφεία) αυτά: *έφαξε για διαμέρισμα σ' αυτό το αλλά* δεν *βρήκε* || *γκρεμίστηκε ολόκ/.ηρο* ro - j| *όλο τν - αναστατώθηκε από την έκρηξη* 3. μαθ. (α) *τετράγωνο (ενός αριθμού α)* ο αριθμός που προκύπτει, όταν ένας αριθμός α πολλαπλασιαστεί με τον εαυτό του. λ.χ. το τετράγωνο τού αριθμού 4 είναι το 16 (β) *τέλειο τετράγωνο* βλ. λ. *τέλειος* 4. τυπογρ. μονάδα μετρήσεως τού πάχους των τυπογραφικών στοιχείων, που διαιρείται σε δώδεκα στιγμές (βλ.λ.), ίση με 4.512 χιλιοστά τού μέτρου.

(υποκ.) **τετραγωνάκι** (το).

I LiTYM. < αρχ. *τετράγωνον*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *τετράγωνος*\.

τετράγωνος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει το σχήμα τού τετραγώνου: *~ τραπεζαρία I πλαίσιο³ παράθυρο* 2. αυτός που έχει ορθές γωνίες, που είναι γωνιώδης: *το τακούνι του είναι* - [[*~ ώμοι / πιγούνι* 3. (μτφ.) αυτός που είναι οριοθετημένος και δομημένος με απόλυτη ακρίβεια, που ταξινομεί και αναλύει τα πάντα με ακριβή τρόπο: *διαθέτει ~ λογική I νους ι σκέψη* ΣΥΝ. στέρεος 4. (ως χαρακτηρισμός) για ευτραφή και γεροδεμένο άνθρωπο.

[ετυμ. αρχ. < *τετρά-* + *-γωνος* < *γωνία.* πβ. κ. *τρί-γωνος. έξά-γωνος.* 'Ι Ιδη στους αρχ. συγγραφείς η λ. χρησιμοποιείται ως ευμενής χαρακτηρισμός των ικανοτήτων κάποιου (λ.χ. *νόω τετράγωνος.* Σιΐιων. 5.2)].,

τετράδα (η) **1.** σύνολο τεσσάρων ομοειδών μονάδων: *μία ~ πετσέτες* |[*ανά τετράδες* (τέσσερεις-τέσσερεις) || *η τυχερή - τού Λαϊκού Λαχείου* (τέσσερα λαχεία με τον ίδιο αριθμό τής ίδιας σειράς) ΣΥΝ. τεσσά- ρΐ 2. κάθε στοίχος σε μία παράταξη, που σχηματίζεται από τέσσερεις γραμμές: *στην πρώτη - βάζουν πάντα τους ψηλότερους* || *τα θρανία τής τε/^ευταίας - ακουμπούν* στον *νοίχο* 3. (συνεκδ.) τα άτομα που ανήκουν σε κάθε τέτοιο στοίχο: *σήμερα εξέτασε την πρώτη ~* [| *όλες οι ~ παρήλασαν πολύ καλά* 4. (ειδικότ.) σύνολο προσώπων που συνεργάζονται για ορισμένο σκοπό ή κάνουν στενή συναναστροφή: *η Θρυ/Λκή τετράς τού Πειραιώς* (ρεμπέτικη κομπανία τής δεκαετίας τού '30) || *η αμυντική ~ τής Πθνικής.* Επίσης (αρχαιοπρ.) **τετράς** [αρχ.Ι {τετράδος}.

[F.TYM. < αρχ. *τετράς, -άδος* < θ. *τετρ(α)-* (< ^k^cir-, βλ. λ. *τέταρτος)* + παραγ. επίθημα *-άς, -άδος*\. **τεταδικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τον αριθμό τέσσερα, που αποτελείται από τέσσερεις ομοειδείς μονάδες, **τετράδιο** (τυ) {τετραδί-ου | -ων} σύνολο φύλλων χαρτιού (κενών ή με τυπωμένες γραμμές), που έχουν συρραφεί, έχουν προστατευτικό εξώφυλλο και χρησιμοποιούνται για γράψιμο, καταγραφή εμπορικών διεκπεραιώσεων κ.λπ.: το - *ιστορίας ενός μαθητή* j| - *σημειώσεων / αντιγραφής / αριθμητικής* || *~ μουσικής* (με τυπωμένα πεντάγραμμα).

(υποκ.) **τεταδιάκι** (το), (μεγεθ.) **τεταδιάρα** (η).

[F.tym. < μτγν. *τετράδιον* < αρχ. *τετράς, -άδος.* Από τον 4ο αι. μ.Χ. η λ. αναφερόταν σε περγαμηνές διπλωμένες στα τέσσερα], **τετράδιπλος,** -η, -ο ► τετρά-, -διπλός

Τεταδοπαρασκευή (η) (λαϊκ.) η Τετάρτη και η Παρασκευή: *τις - νηστεύει!*

τετράδραχμος, -η, -υ]αρχ.| **1.** αυτός που έχει αξία τεσσάρων δραχμών 2. (στην αρχαιότητα) νόμισμα αξίας τεσσάρΐον δραχμών. **τετράδυμο<^,** -η. -ο -» τετρά-, -δυμος **τεταεδρικος,** -ή, -ό -► τετρά-, -εδρικός **τετράεδρος,** -η, -ο ■* τετρά-, -εδρος **τετραετής,** -ής. -ές ♦ τετρά-, -ετής **τετραετία** (η) * τετρά-, -ετία **τετραευαγγέλιο** (τυ) ► τετραβάγγελο **τεταημερια** (η) - ► τετρά-, -ημερία **τεταήμερος,** -η, -ο -* τετρά-, -ήμερος **τεταθέσιος,** -α. -υ ► τετρά-, -θέσιος **τετράθυρος,** -η. -ο > τετρά-, -θυρος

τετρακέφαλος, -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που έχει τέσσερεις κεφαλές ή τέσσερα κεφάλια: - *τέρας! 2.* ΑΝΑΤ. *τετρακέφαλος* (ο) μυς που περιβάλλει το οστό τού μηρού και έχει τέσσερεις πρυσφύσεις: *ασκήσεις για* τους *~* |J γυμνασμένος:

τετράκιλος, -η, -ο -> τετρά-, -κιλος **τετρακινητήριος,** -α, -ο ► τετρά-, -κινητήριος **τετρακιόνιο** (το) {τετρακιονί-ου | -ων| αρχιτ. (στη βυζαντινή ναοδομία) ιεροφυλάκιο που είχε τέσσερεις κίονες, **τετράκις** επίρρ. -» τετρά-, -άκις **τετράκλινος,** -η. -υ > τετρά-, -κλινος **τετράκορφος,** -η, -ο τετρά-, -κόρφος

τετρακοσαρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μηχανή τετρακοσίων κυβικών εκατοστών 2. (λαϊκ.) χρηματικό ποσό τετρακοσίων χιλιάδων δραχμών (βλ. λ. *αριθμός,* ιιιν.),

[ετυ.μ. < *τετρακόσια* + παραγ. επίθημα *-άρα],* **τετρακοσάρης** (ο) {τετρακυσάρηδες} λθλ. δρομέας αγώνα ταχύτητας τετρακοσίων μέτρων.

[ΕΤΥΜ. < *τετρακόσια* + παραγ. επίθημα *-άρης].*

τετρακοσαριά (η) {χωρ. πληθ.} στη φρ. *καμιά τετρακοσαριά* περίπου τετρακόσιοι, -ιες. -ια (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

IF.TYM. < τετρακόσια + παραγ. επίθημα *-αριά*\. **τετρακόσια** (το) {άκλ.} τέσσερεις εκατοντάδες, ο αριθμός 400 (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ).

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *τετρακόσιοι].* **τετρακόσιοι,** -ιες. -ια {τετρακοσίων] **1.** αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό τετρακόσια (400): - *μαθητές / στρατιώτες / χι/.ιάρικα / στρέμματα·* ΦΡ. *τα έχω τετρακόσια* βλ. λ. *έχω* (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.) **2.** *τετρακόσια* (το) βλ.λ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τετρά-* (βλ.λ.) + *-κόσιοι* < *-κάτιοι* (πβ. κ. *εϊκοσι - Γίκα- τι)* < *dkmt- «εκατό» (βλ. λ. *εκατό).* Ο τ. *-κόσιοι* οφείλεται σε αναλογία προς τα επιθήματα *-κοντά, -κοστός* (πβ. *τριά-κοντα. τρια-κοστός)*\.

τετρακοσιοστός, -ή. -ό Ιμτγν.] (επίσης γράφεται 400ός στην αραβική αρίθμηση. Υ' ή υ' στην ελληνική και CD στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό τετρακόσια (400) (βλ. κ. λ *αριθμός,* ΙΙΙΝ.).

τετρακτύς (η) Ιτετρακτύος) 1.(κατά τους Πυθαγορείους) ο αριθμός Ι0, το άθροισμα των τεσσάρων πρώτων αριθμών (Ι +2+3+4= 10). που τον θεωρούσαν ιερό και πηγή κάθε δημιουργίας 2. το δεύτερο μέρος των ελευθερίων τεχνών (λατ. artes liberales): *γεωμετρία, αριθμητική, αστρονομία, αρμονία* (= μουσική) **3.** ομάδα τεσσάρΐον ατόμων.

[ΕΤΥ.Μ. μτγν. < *τετρά-* (βλ.λ.) + επίθημα *-κ-τός,* με δυσερμήνευτο υυ- ρανικό ένθημα *-κ-,* πιθ. κατά το *τρικτός.* Η σημ. 2 εμφανίζεται τον Μεσαίωνα ως απόδ. τού λατ. quadrivium, αρχική σημ. «τετράοδος, διασταύρωση τεσσάρων οδών»|.

τετρακύλινδρος, -η. -ο (για κινητήρα) αυτός που έχει τέσσερεις κυλίνδρους. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Vicrzylinder]. **τετράκωπος,** -η. -ο *■ τετρά-, -κοπος

τεταλογία (η) Ιαρχ.] {τεταλογιών} **1.** (στην αρχαιότητα) σύνολο τεσσάρων δραματικών έργων (τριών τραγωδιών και ενός σατυρικού δράματος), που διδάσκονταν στους δραματικούς αγώνες κατά τη γιορτή των Μεγάλων Διονυσίων **2.** (γενικότ.) κάθε πνευματική ή καλλιτεχνική δημιουργία που απαρτίζεται από τέσσερα έργα: *η ~ μουσικών δραμάτων «Το Δαχτυ/.ίδι των Νιμπελούνγκεν» τού Ρ. Βάγκνερ.*

τεταμελής, -ής, -ές - ► τετρά-, -μελής **τεταμερής,** -ής. -ές ► τετρά-, -μερής

τετράμετρο (το) [αρχ.| {τεταμέτρ-υυ] -ων} (στην αρχαία μετρική) ρυθμική μορφή που αποτελείται από τέσσερεις μετρικούς πόδες: *τροχαϊκό ~* II *αναπαιστικό / ιαμβικό* - (βλ. λ. *μετρικός.* ΠΙΝ.). **τετράμετρος,** -η, -ο * τετρά-, -μετρυς

τεταμηνία (η) -» τετρά-, -μηνία **τεταμηνιαίος,** -α, -υ ► τετρά-, -μηνιαίυς **τετράμηνος,** -η, -υ ► τετρά-, -μηνος

τετράξανθος, -η. -ο αυτός που είναι εντελούς ξανθός ΣΥΝ. κατάξαν- θος. ολόξανθος. **τεταξονικός,** -η. -ο ♦ τετρά-, -αξονικός **τετράπατος,** -η. -ο (για κτήρια) ο τετραώροφος (βλ.λ.). **τετράπαχος,** -η, -ο αυτός που είναι πάρα πολύ παχύς, **τεταπέρατος,** -η. -ο αυτός που είναι πυλύ έξυπνος: *~ παιδί* συν. πανέξυπνος, ευφυέστατος. < -* σχολιο λ. *έξυπνος.*

[ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «αυτός που έχει τέσσερα πέρατα (δηλ. υ κόσμος)», < *τετρά-* + *-πέρατος* < *πέρας, -ατος.* 11 σημερινή σημ. προήλθε από την ενδιάμεση έννοια «κοσμογυρισμένος. πολύπειρος, αυτός που έχει γνωρίσει τα πέρατα τού κόσμου»! ·

τεταπλασιάζω ρ. -*■ τετρά-, -πλασιάζω **τεταπλάσιος,** -α, -ο -+ τετρά-, -πλάσιος **τετράπλατος,** -η. -ο αυτός που είναι πολύ πλατύς, φαρδύς, **τετράπλευρος,** -η. -ο ♦ τετρά-, -πλευρος

τεταπληγια (η) {τεταπληγιών} ιατρ. παράλυση που προσβάλλει και τα τέσσερα άκρα συγχρόνως.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. tetraplegie]. **τεταπληγικος,** -ή, -ό ιλτρ. (κυρ. ως ουσ.) πρόσωπο που πάσχει από τετραπληγια.

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. tctraplegiquej. **τεταπλός,**-ή,-ό ■» τετρά-, -πλός

τεταποδητί επίρρ. (λόγ.) με τα τέσσερα, στηριζόμενος σε γόνατα και παλάμες ή αγκώνες: *προχωρώ / τρέχω ~* συν. μπουσουλο^ντας.

ΙΙΛΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *τετράπους, -πόδος* + επιρρ. επίθημα *-ητί,* πβ. κ. *άκροποδ-ητί. άτιμωρ-ητί].* **τεταποδία** (η) Ιμτγν.] {τεταποδιών} **1.** (στην αρχαία μετρική) σύνυλο τεσσάρων ποδών · 2. μήκος ή μέτρο τεσσάρων ποδιών, **τεταποδίζω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {τεταπόδισα} **1.** (για ανθρώπους) πρυ- χωρϊό τεταποδητί, πηγαίνω μπουσουλώντας 2. (κυρ. για άλογα και γενικά για ιπποειδή) προχωρώ βάδην, με τεταποδισμό, **τεταποδισμός** (ο) [μτγν.Ι (λόγ.) **1.** (για ανθρώπους) το βάδισμα στα τέσσερα, το μπουσούλημα 2. (για ιπποειδή) το βάδισμα με ξεχωριστή κίνηση και των τεσσάρων ποδιών, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς τον καλπασμό.

τετράποδος, -η, -ο [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει τέσσερα πόδια **2.** *τετράποδο* (το) [τεταπόδ-ου | -ο)ν} (α) σπονδυλωτό ζώο που διαθέτει δύο ζεύγη ποδιο'ϊν. κατ' αντιδιαστολή προς τα δίποδα (β) (μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος χαμηλής νοημοσύνης ή ζωώδους συμπεριφοράς. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δούλος.*

τετράπορτος, -η, -ο ► τετρά-, -πορτος **τετράπρακτος,** -η,-υ ► τετρά-, -πρακτος **τετράπτυχος,** -η, -ο ► τετρά-, -πτυχος **τετράπτωτος,** -η. -ο ► τετρά-, -πτωτος

τετράριχτος, -η, -ο (για στέγη) αυτός που έχει τέσσερεις κεκλιμένες πλευρές, **τετράς** (η) -+ τετράδα **τετρασέλιδος,** -η. -ο -♦ τετρά-, -σέλιδος **τετρασέπαλος,** -η. -ο ► τετρά-, -σέπαλος **τετρασθενής,** -ής. -ές [1887J {τετρασθεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (για χημικά στοιχεία) αυτός που έχει σθένος τέσσερα, που πρέπει να ενωθεί με τέσσερα άτομα μονοσθενούς στοιχείου (λ.χ. υδρογόνου), για να σχηματίσει κορεσμένη ένωση. σχολιο λ. *-ης, ~ης. -ες.* **τετρασκελής,** -ής, -ές -► τετρ(α)-, -σκελής **τετράσοφος,** -η. -ο αυτός που είναι πάρα πολύ σοφός: *«Σοφέμου, το τετράσοφο / πον or φωτάει λυχνάρι / να 'τανε, λέει, φεγγάρι / και συ είκοσι χρονώ»* (Ζ. Ι Ιαπαντωνίου). **τετράστηλος,** -η, -ο 11886] **1.** (για κείμενα) αυτός που καταλαμβάνει τέσσερεις στήλες σε σελίδα εντύπου (κυρ. εφημερίδας ή περιοδικού): ~ *ρεπορτάζ / άρθρο / ανά/.υση / καταχώριση* **2.** *τετράστηλο* (το) |τε- τραστήλ-ου | -ων) κείμενο που δημοσιεύεται σε έντυπο καταλαμβάνοντας τέσσερεις στήλες: *δεκάδες ~ αφιερώθηκαν αυτές τις ημέρες στον σχολιασμό των δηλώσεών* του || *αποκαλυπτικό* **τετράστιχος,** -η, -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που απαρτίζεται από τέσσερεις στίχους, που εκτείνεται σε τέσσερεις στίχους ή γραμμές: ~ *επίγραμμα / αφιέρωση* **2.** *τετράστιχο* (το) ποίημα ή στροφή που αποτελείται από τέσσερεις στίχους, **τετράστυλος,** -η. -ο ► τετρά-, -στύλος **τετρασύλλαβος,** -η, -ο -► τετρά-, -σύλλαβος **τετρατάξιος,** -α, -ο -» τετρά-, -τάξιος **τετράτομος,** -η. -υ ♦ τετρά-, -τομος **τετράτροχος,** -η, -ο -* τετρά-, -τροχος

τετράφυλλος, -η. -ο [μτγν.] 1. αυτός που έχει τέσσερα φύλλα: ~ *άνθος / ντουλάπα / τριφύλλι* (σύμβολο τύχης) **2.** *τετράφυλλο* (το) (α) φύλλο χαρτιού που έχει διπλωθεί στα τέσσερα ή έντυπο που κυκλοφορεί διπλωμένο στα τέσσερα (β) γεωμετρικό σχήμα που μοιάζει με τέσσερα φύλλα σε σχήμα σταυρού, **τετραφωνία** (η) -► τετρά-, -φωνία **τετραφωνικός,** -ή, -ό -» τετρά-, -φωνικός **τετράφωνος,**-η,-ο ♦ τετρά-, -φωνος **τετράχειρος,** -η, -υ αυτός πυυ έχει τέσσερα χέρια.

[ΕΙΥ.Μ. < *τετρά-* + *-χειρος* < αρχ. *χειρ, -ρός,* πβ. μτγν. *τετράχειρ, -ρος\.* **τετραχισμός** (ο) [J882I ιστ. (στη Γαλλία, την εποχή τής μοναρχίας) θανατική ποινή που επιβαλλόταν σε όσους επιχειρούσαν να δολοφονήσουν τυν βασιλιά· προσέδεναν τα τέσσερα άκρα τους σε τέσσερα άλογα, τα οποία ξεκινώντας πρυς διαφορετικές κατευθύνσεις διαμέλιζαν τον κατάδικο.

| ΗΤΥΜ. < *τετρά-* + *-ισμός* (κατά το *τεμαχισμός*), απόδ. τού γαλλ. ccartclcmcnt].

τετράχορδος, -η, -ο -* τετρά-, -χορδυς **τετράχρονος,** -η. -ο ■+ τετρά-, -χρονος

τετραχρωμία (η) {τετραχρωμιών} **1.** τυπογρ. τεχνική εκτυπώσεως πολύχρωμων εικόνων με τα τέσσερα βασικά χρώματα (μπλε, κίτρινο, κόκκινο, μαύρο)· καθένα από τα τέσσερα χρώματα τυπώνεται στο χαρτί ακό χωριστή πλάκα (τσίγκο) εκτύπωσης 2. κάθε έντυπο που παράγεται με αυτή τη μέθοδο: το *φυλλ,άδιο αυτό είναι ~.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Vierfarbendruck (πβ. αγγλ. four- colour prinling)]. **τετράχρωμος,** -η. -ο ► τετρά-, -χρωμος **τετράψηλος,** -η, -ο αυτός που είναι πάρα πυλύ ψηλός: ~ *βουνό / δέντρο* συν. πανύψηλος, **τετράωρος,**-η,-ο ■* τετρά-, -ωρος **τετραώροφος,** -η, -ο -+ τετρά-, -ώροφος

τετριμμένος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει απολέσει την ιδιαιτερότητα ή την ξεχωριστή του σημασία, αυτός που δεν διαθέτει πρωτοτυπία: ~ *διατύπωση / φράση* ΣΥΝ. κοινότοπος, συνηθισμένος, μπανάλ **2.** *τετριμμένα* (τα) αυτά που καθημερινά συναντά κανείς, ό.τι είναι δεδομένο ή αναμενόμενο στο πλαίσιο τής καθημερινής ζωής: *η πρωτοποριακή γραφή του είναι εντελώς πέρα από τα ~ || διασκέδαση που ξεφεύγει από τα* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

}ητυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *τρίβω].* **τέττιξ** (ο) (τέττ-ιγος | -ίγων} (αρχαιοπρ.) ο τζίτζικας (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ.. υνοματοπ. λ., ίσως μέσω τ. **τίττιξ* (με ανομοίωση), τού οποίου το θ. **τιγ-* παρουσιάζει εκφραστ. αναδιπλασιασμό!, **τεύκριο** (το) {τευκρί-ου | -ων> ποώδες ή θαμνώδες διακοσμητικό φυτό.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *τεύκριον.* άλλος τ. τού *τεύθριον (κατά* παρετυμολ. πρυς το όν. *Τεῦκρος),* πυυ ίσως μαρτυρείται στη Μυκηναϊκή: te-u-ta-ra-ko- ro: **τεύθραγρος.* Ίσως συνδ. με το αρχ. *τευθίς, -ίδος* «καλαμάρι» (δάνειο αγν. προελ.)]. **τεύτλο** (το) ποώδες, διετές φυτό με χαρακτηριστική χυμοίδη, σαρκώδη ρίζα. απλά φύλλα και ερμαφρόδιτα άνθη, που χρησιμοποιείται ευρύτατα από τη βιομηχανία τροφίμων, στην πτηνοτροφία και ως λαχανικό (βραστό και σε σαλάτες).

[ετυμ. < αρχ. *τεύτ/.ον,* αγν. ετύμυυ, πιθ. δάνειυ. Ελάχιστα πιθ. θεωρείται η σύνδεση με το αρχ. *τευθίς, -ίδος* «καλαμάρι», το οπυίυ απυ- τελεί μάλλον προελλην. δάνειο].

Τεύτονες (οι) {Τευτόνων} παλαιό γερμανικό φύλο, πυυ εγκαταστάθηκε στα παράλια τής Βαλτικής τον 2ο αι. π.Χ.

[ετυμ. < λατ. Teutones, γερμ. αρχής, από λ. που σήμαινε «συνέλευση τού λαού», λ.χ. γοτθ. fciuda, αρχ. γερμ. diot, μέσ. γερμ. diet), **τευτονικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τους Τεύτονες: ~ *καταγωγή / γλώσσα.*

τεύχος (το) {τεύχ-ους | -η. -ών} **1.** καθένα από τα ανεξάρτητα από πλευράς περιεχομένου τομίδια, που τυπώνεται και εκδίδεται κάθε φορά σε καθορισμένη ημερομηνία και κυκλοφορείται συνήθ. για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στο πλαίσιο τακτικής έκδοσης ή σειράς εκδόσεων: *ανάρπαστο έγινε το τελευταίο -.τού περιοδικού!* || σε αυτό το ~ *υπάρχει προσφορά ένα άρωμα!* || *εορταστικό / επετειακό -* || *τεύχος-αφιέρωμα στον μεγάλο συνθέτη με κείμενα και φωτογραφίες του* 2. τμήμα βιβλίου ή συγγράμματος, που εκδίδεται κατά διαστήματα (και τυ υπυίο θα αποτελέσει μαζί με τα υπόλοιπα ενιαίο τόμο): *κυκλοφορεί το δεύτερο ~ τού τόμου-αφιερώματος στο Βυζάντιο*

(συνεκδ.) το περιεχόμενο ενός τέτοιου τομιδίου ή τμήματος βιβλίου: *ενδιαφέρον / συναρπαστικό / αξιόλογο ~.*

ΙΕΤΥ.Μ. < αρχ. *τεύχος* < *τεύχω* «παράγω, κατασκευάζω, οικοδομώ» <

Ε. *dhcugh-, για το οποίο βλ. λ. *τυγχάνω.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε κυρ. στον πληθ. *τεύχεα (ατα* Ομηρικά Έπη) με τη σημ. τού αμυντικού ιδίως οπλισμού (κατ' αντιδιαστολή προς τα *ΟΚ?ΛΧ),* αργότερα όμως δήλωσε πλήθος σκευών οικιακής χρήσεως, στη δε Μτγν. Ηλληνική κυριάρχησε η σημ. «κώδικας, δηλ. φύλλα παπύρου ή περγαμηνής συρραμμένα στα άκρα»].

Τ.Ε.Φ.Α.Α. (το) Τμήμα Κπιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, τεφαρίκι (το) {χωρ. γεν.} πράγμα εξαιρετικής, εκλεκτής ποιότητας: σου δίνω *πράγμα -!* || *αυτό είναι ύφασμα ~*

[ετυ.μ. < τυυρκ. tefarik «ψιλυπράγματα (μικρής αξίας)». Στη χρήση τής λ. ίσως συνετέλεσε και το όν. τού εκδότη *Τεφαρίκη,* ο οποίος το 1868 εξέδωσε μια υποδειγματική ποιητική ανθολογία υπό τον τίτλο *Παρνασσός ή ΄Απάνθισμα τών εκλεκτότερων τεμαχίων τής Νέας Έ?.ληνικής ποιήσεως* (με επιλογές τυύ Ι. Ραπτάρχη)|. τέφρα (η) {τεφρών} (λόγ.) 1. η στάχτη (βλ.λ.) 2. (ειδικότ.) η στάχτη από την καύση νεκρυύ: *τελευταία επιθυμία της ήταν να σκορπιστεί η - της στο Αιγαίο·* φρ. *αναγεννώμαι εκ τής τέφρας μου / ξαναγεννιέμαι από την τέφρα μου* (όπως τυ μυθικό πτηνό Φοίνικας που αναγεννιόταν από την τέφρα του) (μτφ.) επανεμφανίζομαι στο προσκήνιο δυναμικά ύστερα από περίοδο αφάνειας ή παρακμής και ενώ όλοι με θεωρούν ξοφλημένο: *«αυτός ο πολιτικός μάς έχει συνηθίσει να αναγεννιέται από την τέφρα* του» (εφημ.) || *«η ομάδα αναγεννή- θηκε από την τέφρα της χάρη στο φιλί ζωής τού νέου της προπονητή»* (εφημ.) 3. τυ υπόλειμμα από την τέλεια καύση των παραγώγων τής κλασματικής απόσταξης τού πετρελαίου 4. (α) *ηφαιστειακή τέφρα* ηφαιστειακό υλικό που προέρχεται από μάγμα, το οποίο εκτινάσσεται από τυν κρατήρα τού ηφαιστείου κατά τη διάρκεια τής ηφαιστειακής έκρηξης (β) *ραδιενεργός τέφρα* το σύνολο των ραδιενεργών υλικών που εκτινάσσονται στην ατμόσφαιρα κατά τις εκρήξεις πυρηνικών όπλων (λόγω πυρηνικών ατυχημάτων ή φυσικών αιτιών) και αποτίθενται στη γη, λ.χ. ως ραδιενεργός βροχή ή ραδιενεργό χιόνι.

[LiΤΥΜ. αρχ. < *dhegʷh-ra < Ι.Κ. *dheg'-h- «καίω», πβ. σανσκρ. dahati. ιρλ. daig «φωτιά», λατ. favilla «στάχτη, τέφρα» (> ιταλ. favilla), γοτθ. dag-s «ημέρα», γερμ. Tag, αγγλ. day κ.ά. Δεν αποκλείεται η λ. *τέφρα* να αποτελούσε αρχικώς προσδιοριστικό τού ουσ. *κόνις].* τεφροδοχείο (τυ) [186111. ειδικό σκεύυς για τη φύλαξη τής τέφρας νεκρού ΣΥΝ. τεφροδόχος, τεφροδόχη 2. τυ σταχτυδυχείο (βλ.λ.). τεφροδόχη (η) [1858] (τεφροδοχών} σκεύος στο οποίο τοποθετείται και φυλάσσεται η τέφρα νεκρού ΣΥ.Ν. τεφροδοχείο.

[ετυμ. < *τέφρα + -δόχη< δέχομαι].* τεφροδόχος (η) [1866] (λόγ.) 1. η τεφροδόχη (βλ.λ.) 2. ειδικός χώρος για τη συγκέντρωση τής στάχτης κάτω από το τζάκι ή τη θερμάστρα. [ετυμ. < *τέφρα + -δόχος < δέχομαι].* τεφροειδής, -ής. -ές [μτγν.Ι {τεφροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| (λόγ.) 1. αυτός που η σύστασή του μοιάζει με τη σύσταση τής τέφρας συν. σταχτερός 2. αυτός που έχει σταχτί χρώμα σαν το χρώμα τής τέφρας συν. σταχτής, τεφρός. ^ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* τεφρός, -ά. -ό [αρχ.] αυτός πυυ τυ χρώμα του μοιάζει με το χρώμα τής τέφρας συν. σταχτής, τεφρώδης, -ης. -ες Ιμτγν.] [τεφρώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που η σύσταση ή το χρώμα του μοιάζουν με τη σύσταση ή το χρώμα τής τέφρας συν. τεφροειδής 2. αυτός που είναι γεμάτος ή σκεπασμένος από τέφρα: ~ *χώμα / έδαφος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* τεφτέρι κ. δεφτέρι (το) {τεφτερ-ιού] -ιών} (λαϊκ.) τετράδιο στο οποίο κρατά κανείς λογαριασμούς: *άνοιξε το τεφτέρι του όπου σημείωνε τα βερεσέδια* συν. κατάστιχο. — (υποκ.)

τεφτεράκι (το). ΙΠΤΥΜ. Αντιδάν., όψιμο μεσν. < τουρκ. defier < μεσν. *διφθέριον,* υποκ. τού αρ^. *διφΟέρα* (βλ.λ.)].

Τεχεράνη (η) η πρωτεύουσα τού Ιράν.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Teheran < περσ. Tehran, που πιθ. σημαίνει «επίπεδος, χαμηλός» και αναφέρεται στην τοποθεσία όπου είναι χτισμένη η πόλη, δηλ. στους πρόποδες των υρέων Έλμπουρτζ]. τεχνάζομαι ρ. μετβ. αποθ.]τεχνάσ-θηκα (καθημ. -τηκα)} επινοώ τρόπους (για να πετύχω κάτι), σκαρφίζομαι (κάτι): *τεχνάστηκε κάτι, για να γλυτώσει* ΣΥΝ. σοφίζομαι, μηχανεύομαι. σχολιο λ. *αποθετικός.* [ΕΓΥΜ. αρχ. < *τέχνη* (βλ.λ.)[. τέχνασμα (το) [αρχ.] {τεχνάσμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. ό,τι επινοεί κανείς, για να πετύχει κάτι: *χρησιμοποιεί πολλά ~. για να πείθει τους συνομιλητές του* 2. (κακόσ.) το παραπλανητικό κόλπο, ο πλάγιος τρόπος για να επιτυγχάνει κανείς (κάτι): *χρησιμοποίησε ένα για να τον καταφέρει να υπογράψει* ΣΥΝ. κόλπο, πανουργία, τέχνη (η) {τεχνών} 1. η ελεύθερη, δημιουργική έκφραση τού ανθρώπου με έργα που διέπονται από αισθητικούς κανόνες: *ασχολούμαι με την -* || *θαυμάζω / αγαπώ την ~* || *δεν έχει ιδέα από -* || *ο χώρος τής -* || *άνθρωπος τής ~* || *υπηρετεί σαράντα χρόνια την -* || πολλοί πιστεύουν *ότι η διαφήμιση στις μέρες μας έχει αναχθεί σε ~* || *έμπορος τέχνης-* φι> (α) *στρατευμένη τέχνη* η τέχνη που εντάσσεται στην υπη

ρεσία πολιτικής, εθνικής ή άλλης σκοπιμότητας (πβ. λ. *στρατευμέ- νος)* (β) *η τέχνη για την τέχνη* η αντιμετώπιση τής τέχνης ως αυτοσκοπού. η πίστη στην αυτονομία τού έργου τέχνης πέρα από κάθε χρηστική ή κοινωνική λειτουργικότητα· δόγμα των παρνασσικών Γάλλων ποιητών (Part pour Part) (γ) *έργο τέχνης* (i) κάθε δημιουργία που έχει αισθητικό χαρακτήρα (κατ'αντιδιαστολή προς τα πρακτικά, χρηστικά κυρ. αντικείμενα): *στη δίκη πολλοί άνθρωποι τού πνεύματος υποστήριξαν πως το εν λόγω βιβ/Ιο δεν πρέπει να απαγορευθεί. γιατί πρόκειται για* - (ii) (μτφ.) οτιδήποτε προκαλεί τον θαυμασμό για την αισθητική του τελειότητα ή την αρτιότητα τής κατασκευής του: δεν *είναι μια απλή κατασκευή· πρόκειται για* ~ || (εμφατ.) *αυτό το γλυκό είναι ~ πώς το φτειάχνεις;* (δ) *κάνω τέχνη* ασχολούμαι με την παραγωγή καλλιτεχνικών έργων: *συχνά. όσοι κάνουν τέχνη αντιμετωπίζουν τη δυσπιστία τού κοινού* || οι *αισθητικές του επιλογές είναι ατυχείς, αλλά αυτός νομίζει ότι κάνει τέχνη* (ε) *κοινωνιολογία τής τέχνης* ο κλάδος τής κοινωνιολογίας που μελετά τις επιδράσεις των κοινωνικών παραγόντων και δομών στις μορφές τής τέχνης, αλλά και τις επιδράσεις τής τέχνης στην κοινωνία (στ) *φιλοσοφία τής τέχνης ο* κλάδος τής φιλοσοφίας που μελετά την τέχνη σε όλες τις μορφές και τις εποχές της ως αισθητικό φαινόμενο και τον άνθρωπο ως υποκείμενο και αντικείμενο τής τέχνης (ζ) *ιστορία τής τέχνης* ο επιστημονικός κλάδος που μελετά την τέχνη διαχρονικά και συντάσσει βιογραφίες καλλιτεχνών 2. (ειδικότ.) η έκφραση ενός συλλογικού αισθητικού ιδεώδους, όπως αυτό προκύπτει μέσα από τα δημιουργήματα ενός λαού. έθνους, μιας ομάδας ατόμων ως φορέων πολιτισμού: *αρχαιοελληνική / δυτική / ινδιάνικη / λαϊκή* ~3. κάθε τομέας ή μορφή καλλιτεχνικής δημιουργίας: *η~ τού χορού* || *παραστατικές / οπτικές* ~· φρ. (α) *καλές τέχνες* οι τέχνες που αποβλέπουν στην αισθητική έκφραση και την ικανοποίηση της καλαισθησίας (ζωγραφική. χυρός, μουσική, αρχιτεκτονική, γλυπτική, χαρακτική): *Ακαδημία / Σχολή Καλών Τεχνών* (β) *εικαστικές τέχνες* οι τέχνες που προσπαθούν να αναπαραγάγουν, να αναπαραστήσουν τον ορατό κόσμο, π.χ. η ζωγραφική, η γλυπτική, η φοηογραφία (γ) *πλαστικές τέχνες* βλ. λ. *πλαστικός* (δ) *διακοσμητικές τέχνες* βλ. λ. *διακοσμητικός* (ε) *δραματική τέχνη* τυ θέατρο (στ) *έβδομη τέχνη* ο κινηματογράφος (ζ) *όγδοη τέχνη* η φωτογραφία (η) *ένατη τέχνη* τα κόμικς **4.** κάθε έργο που υπό- κειται σε αισθητική αξιολόγηση, κάθε καλλιτεχνικό δημιούργημα ή το σύνολο των έργων ενός καλλιτέχνη: *δείγματα τής - τού γνωστού ζωγράφου εκτίθενται στην Εθνική Πινακοθήκη* || *η γυναίκα στην ~ τού Δ. Σολωμού* || *αυτό το πράγμα μόνο - δεν είναι!* || *κριτικός τής ~*

τυ προσωπικό ύφος δημιουργού ή καλλιτέχνη: *η εικαστική - τού Εγγονόπουλου είναι επηρεασμένη από* τον *υπερρεαλισμό* ΣΥΝ. τεχνοτροπία 6. η καλλιτεχνική δημιουργία ως σύνολο τάσεων, ρευμάτων, σχολών, κινημάτων κ.λπ. (τόσο σε συγχρονικό όσο και σε διαχρονικό επίπεδο): *η σύγχρονη - δεν περνά εύκολα στον πολύ κόσμο* || *περιοδικό τέχνης* (με θέματα καλλιτεχνικά) || *σπουδάζει ιστορία τής* - || *θεωρητικός τής ~* || *βρίσκεται στην πρωτοπορία τής* - **7.** (μτφ.) η γνήσια. υψηλή έμπνευση, η δημιουργική ικανότητα: δεν *βλέπω καμιά - σ'αυτό το γ'^υπτό!* [[δεν *χρειάζεται και ιδιαίτερη για* να *φτειάξεις τέτοια εμπορικά τραγουδάκια* 8. (μτφ.) η ικανότητα στην εκτέλεση ανθρώπινης δραστηριότητας, στην ικανοποίηση ανθρώπινης ανάγκης: *η ~ V αγαπάς και ν' αγαπιέσαι* || *η ~ τής ζωής / τής συνύπαρξης : τής επικοινωνίας / τής προσφοράς* || *η ~ τού να γοητεύεις* 9. (μτφ.) η μαστοριά, η εμπειρική επιδεξιότητα στην εκτέλεση μιας εργασίας: *έπιπλο δουλεμένο με* - || *η μαγειρίτσα θέλει - στο δέσιμο των* υλικών συν. μαστοριά 10. το επάγγελμα, η δουλειά, κυρ. η χειρωνακτική: *έκατσε δύο χρόνια μαθητευόμενος, μέχρι να μάθει την* ~ ΣΥΝ. επιτήδευμα· φρ. (παροιμ.) (α) *μάθε τέχνη κι άσ' τηνε, κι αν πεινάσεις πιάσ' τηνε* κάθε γνώση και δεξιότητα που αποκτά κανείς, μπορεί να του φανεί χρήσιμη, ακόμη και αν δεν είναι στις άμεσες προτεραιότητες ή ανάγκες του (μπορεί να του χρησιμεύσει αργότερα)· ό,τι μαθαίνει ο άνθρωπος είναι χρήσιμο, όσο περισσότερα ξέρει τόσο πιυ πολλά εφόδια έχει για τη ζωή (β) *παλιά μου τέχνη κόσκινο* για ασχολία στην οποία κάποιος είναι εξαιρετικά έμπειρος, την υποία εκτελεί με μεγάλη άνεση: *-Είναι δύσκολη δουλειά, θα τα καταφέρεις; -Καλά τώρα. ~!* 11. το σύνολο των αρχών ή των μεθόδων που διέπουν έναν τομέα δραστηριότητας (λ.χ. επαγγελματικής) ή γνώσης: *η μαγειρική / ρητορική / ιατρική* **- ||** *η ~ τής διαφήμισης*• ΦΡ. (α) *ελευθέριες τέχνες* (κατά τον Μεσαίωνα, σε σχολές και πανεπιστήμια θεωρητικών επιστημών) τα μαθήματα τής ρητορικής, τής γραμματικής, τής διαλεκτικής, καθώς και τής αριθμητικής, τής γεωμετρίας, τής αστρονομίας και τής μουσικής, κατ' αντιδιαστολή πρυς τις *μηχανικές τέχνες* (τις χειρωνακτικές) (β) *πολεμικές τέχνες* βλ. λ. *πολεμικός* 12. πονηρό επινόημα, ό.τι εφευρίσκει κανείς, για να αντιμετωπίσει μια κατάσταση ΣΥΝ. τέχνασμα· ΦΡ. (παροιμ.) *πενία τέχνας κατεργάζεται* βλ. λ. *πενία.*

Ιει υμ. αρχ. < **τέκτ-σνά* (με σίγηση τού ενδοσυμφωνικού -τ-) < θ. *τε- κτ-* (βλ. λ. *τέκτων).* Η λ. δήλωνε αρχικώς την επιτηδειότητα που συνοδεύεται από γνώση σχετικά με την εκτέλεση έργυυ ή επαγγέλματος. Στον Πλάτωνα η λ. διαχωρίστηκε σημασιολυγικώς από τους ευ- ρείς όρους *φύσις* και *επιστήμη*, ενώ απέκτησε γενική σημ. Αρκετές φρ. και όρυι αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *ελευθέριες τέχνες* (< λατ. artes liberales), *η τέχνη για την τέχνη* (< γαλλ. Part pour Part), *καλές τέχνες* (< γαλλ. beaux arts), *έργο / αντικείμενο τέχνης* (< γαλλ. oeuvre / objet dart), *έβδομη τέχνη* (< γαλλ. le scpticmc art) κ.ά. Ι.

τεχνηέντως επίρρ. (λόγ.) με επιδέξιο χειρισμό: *κατάφερε ~ να επιβάλει τις απόψεις του* συν. επιτηδείως. έντεχνα.

Ιηίύμ. αρχ. < επίθ. *τεχνήεις. -εσσα, -εν*< *τέχνη* + επίθημα *-(ή)εις,* πβ. κ. *χαρί-εις].*

τέχνημα (τυ) {τεχνήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** καθετί που προκύπτει ως αποτέλεσμα έντεχνη;: ή καλλιτεχνικής εργασίας 2. το τεχνούργημα (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *τεχνώμαι (-άο-)* < *τέχνη* (βλ.λ.)].

τεχνήτιο (το) Ιτεχνητίου} χημ. συνθετικό στοιχείο (σύμβολο Tc) που λαμβάνεται κατά τη διάσπαση ουρανίου ή με βομβαρδισμό μολυβδαινίου· το πρώτο στοιχείο πυυ παρασκευάστηκε τεχνητά από τον άνθρωπο (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΙΙΙΝ.).

[ετυμ. Μεταφορά τού ελληνογενούς νεολατ. technctium < *τεχνητ(ός)* + επίθημα -ium],

τεχνητός, -ή. -ό 1. αυτός που έχει κατασκευαστεί ως απομίμηση πράγματος που υπάρχει στη φύση, ο κατασκευασμένος· μη φυσικός: ~ *μετάξι / βροχή / λίμνη* |j *οδοντοστοιχία / γονίδιο / νεφρό / μέλος σώματος* αντ. φυσικός, γνήσιος· φρ. (α) *τεχνητή γονιμοποίηση* βλ. λ. *γονιμοποίηση* (β) *τεχνητή νοημοσύνη* βλ. λ. *νοημοσύνη* (γ) *τεχνητή γλώσσα* γλώσσα που δεν ομιλείται από φυσικούς ομιλητές, αλλά επινοείται και χρησιμοποιείται για να εξυπηρετήσει συγκεκριμένες επι- κοινωνιακές ανάγκες μεταξύ αλλογλώσσων, για τυν προγραμματισμό υπολογιστών κ.λπ. αντ. φυσική γλώσσα (δ) *τεχνητή αναπνοή* βλ. λ. *αναπνοή* (ε) *τεχνητή επιλογή* (στην εκτροφή ζώων και την καλλιέργεια φυτών) διαδικασία μέσω τής οποίας ο εκτροφέας / καλλιεργητής επιλέγει την αναπαραγωγή μόνο εκείνων των τύπων που συγκεντρώνουν συγκεκριμένα επιθυμητά κληρονομικά χαρακτηριστικά αντ. φυσική επιλογή (στ) *τεχνητός δορυφόρος* διαστημικό όχημα που εκτοξεύεται σε τροχιά γύρω από τη Γη (ζ) ιλτρ. *τεχνητό νεφρό* βλ. λ. *νεφρό* 2. (μτφ.) αυτός που δεν υφίσταται πραγματικά, αλλά καλλιεργείται εντέχνως για διάφορους σκοπυύς: ~ *κλίμα αισιοδοξίας* |[*προσπαθούν να δημιουργήσουν - κρίση στις σχέσεις των δύο χωρών* αντ. γνήσιος, αληθινός. - - τεχνητ-ά / -ώς επίρρ. σχοαιο λ. *παρώνυμο.* Ιηίύμ. αρχ. < *τεχνώμαι (-άο-)* **<** *τέχνη.* Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *τεχνητή γλώσσα / γονιμοποίηση / επιλογή* (< αγγλ. artificial language / insemination / selection) κ.ά.).

τεχνητός - τεχνικός - τεχνολογικός - έντεχνος. Συχνά οι λέξεις αυτές συγχέονται σημασιολογικά, μολονότι είναι τελείως διαφορετικές. Τεχνητός σημαίνει «κατασκευασμένος, φτειαγμένος» και είναι αντίθ. τυύ «φυσικός» *(τεχνητή λίμνη - φυσική /Λμνη)*' μεταφορικά σημαίνει και «φτειαχτός. ψεύτικος» με αντίθ. το «γνήσιος, αληθινός» *(τεχνητός παράδεισος - αληθινός παράδεισος, τεχνητή ένταση α/.ηθινή ένταση).* Τεχνικός (ως επίθ.) σημαίνει «ο ανα- φερόμενος ή σχετικός με την τεχνική, τις τεχνικές επιστήμες» *(τεχνικό θέμα. τεχνική πρόοδος, τεχνικό επίτευγμα).* Τεχνολογικός είναι «ο αναφερόμενος ή προερχόμενος από την τεχνολογία» *(τεχνολογικά βιβ/Ια. τεχνολογική μέθοδος).* Τεχνικός και τεχνολογικός δεν συμπίπτουν σημασιολογικά. μολονότι συνδέονται στενά. Διαφέρουν όπως τα γλωσσικός και γλωσσολογικός. Τα φαινόμενα τής γλώσσας είναι *γλωσσικά·* η μέθοδος που εφαρμόζεται για τη μελέτη τους είναι *γλωσσο/.ογική.* Το ίδιο και στην *τεχνική:* τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται από τις διάφορες τεχνικές επιστήμες είναι *τεχνικά* προβλήματα· η μέθοδος που χρησιμοποιείται από την τεχνολογία είναι *τεχνολογική.* Τέλος, έντεχνος σημαίνει «καλλιτεχνικός, φτειαγμένος με τέχνη ή αναφερόμενος στις καλές τέχνες» *(έντεχνη μουσική, έντεχνος λόγος* «λογοτεχνία»)· μεταφορικά σημαίνει ό,τι και το *τεχνητός* στη μεταφορική του σημ.: «φτειαχτός, προσποιητός, επιτηδευμένος» *(έντεχνο κλίμα αναταραχής, έντεχνη αμφισβήτηση).*

τεχνική (η) **1**. ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κανείς τα διάφορα μέσα που έχει στη διάθεσή του. για να επιτύχει ή να δημιουργήσει κάτι, καθώς και η ικανότητα που επιδεικνύει κατά τη χρησιμοποίησή τους: *η ~ τοι; Ομήρου* || *η ~ ενός μάστορα* || *χρησιμοποιεί διάφορες ~ για να ελκύσει το ενδιαφέρον των μαθητών του* || *στους αγώνες δρόμου μετρά όχι μόνο η ταχύτητα, αλλά και η ~ του αθ/^ητή* || *πρέπει να δουλέψει και άλλο στην ~ Γου, αν θέλει να πάει για πρωταθλητής* || *έχει άριστη / άρτια / υψηλή ~* 2. καθένα από τα επιμέρους τεχνικά μέσα (έκφρασης, παραγωγής κ.λπ.), που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος: *η ~* rot; *εσωτερικού μονολόγου / τής παράλληλης δράσης* || *η - τής λήψεως από περιστρεφόμενη κάμερα στον κινηματογράφο* || *~ πειθούς* 3. (γενικότ.) κάθε μέθοδος που χρησιμοποιείται για πρακτικό αποτέλεσμα, ιδ. στη βιομηχανική παραγωγή (επιστημονική ή μη): *πρωτοποριακή - κατασκευής πλαστικών / ραφής υφασμάτων.*

[ιγγυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *τεχνικός* (< *τέχνη).* Η λ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. και γαλλ. technique, γερμ. Tcchnik]. **τεχνικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την τεχνική (βλ.λ.): ~ *σχεδιασμός / θέμα / πρόοδος / βλάβη : λάθος / προβλήματα / επίτευγμα* || ~ *προδιαγραφές / χαρακτηριστικά* || *δεν είχε τα - μέσα για να αντεπεξέλθει στον ανταγωνισμό* || *οι ~ λεπτομέρειες ενός προγράμματος* |] *διεξήχθη ~ έλεγχος στα οχήματα* || ~ *εξοπλισμός·* ΦΡ. (α) **τεχνικό επιμελητήριο** το επιμελητήριο στο οποίο υπάγονται οι πολιτικοί μηχανικοί, οι ηλεκτρολόγοι, οι ναυπηγοί, οι μεταλλειολόγοι, οι αρχιτέκτονες, οι τοπογράφοι, οι χημικυί μηχανικοί τού Γ·;.Μ.Π. (β) **τε-** *χνικός όρος* (λατ. terminus technicus) η κωδικοποιημένη ονομασία, ο όρος που χρησιμοποιεί μια τέχνη, μια επιστήμη ή μια επαγγελματική ειδικότητα 2. αυτός που επιτυγχάνεται μέσω τής εφαρμογής συγκεκριμένης τεχνικής: ~ *έργα / κατασκευές / επεξεργασία / βοήθεια / επίτευγμα* || *η ~ κάλυψη μιας εκδή/.ωσης* 3. αυτός που σχετίζεται με τη διδασκαλία τέχνης, επαγγέλματος ή των πρακτικών πλευρών μιας επιστήμης: - *εκπαίδευση* (για επαγγέλματα των εφαρμοσμένων επιστημών ή επαγγέλματα σχετικά με τη σύγχρονη τεχνολογία) **4.** (α) *Τεχνικό Επαγγελματικό Ίδρυμα* (Τ.ΙΕ.Ι.) ανώτερο ίδρυμα τριτοβάθμιας

τεχνολογικής εκπαίδευσης (β) *Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο* (Τ.Ε.Λ.) λύκειο στο οποίο διδάσκονται ειδικά μαθήματα για την προετοιμασία των μαθητών, ώστε μετά την αποφοίτησή τους να. μπορούν να ασκήσουν μια τέχνη ως επαγγελματίες τεχνίτες (γ) *Τεχνική Επαγγελματική Σχολή* (Τ.Ε.Σ.) ιδιωτική σχολή με ανάλογους εκπαιδευτικούς στόχους προς το παραπάνω λύκειο (Τ.Ε.Λ.) 5. αυτός που εκτελείται με επιδεξιότητα. με καλή τεχνική: ~ *ελιγμός / εκτέλεση ενός κομματιού / χειρισμός / ικανότητα / χτύπημα τής μπάλας* || *έχει υψη- λή ~ κατάρτιση* ΣΥΝ. έντεχνος, περίτεχνος λντ. άτεχνος 6. αυτός που σχετίζεται με τον προπονητή ή την προπόνηση παικτών ομάδας: *η ~ηγεσία τής ομάδας* j| - *οδηγίες* 7. *τεχνική* (η) βλ.λ. 8. *τεχνικός* (ο) (α) επαγγελματίας ειδικευμένος σε μια τέχνη ή στις πρακτικές εφαρμογές μιας επιστήμης: οι ~ *τού σταθμού μαςι τής επιχείρησης / τής τηλεόρασης προσπαθούν να αποκαταστήσουν τη βλάβη* (β) (στα ομαδικά αθλήματα και κυρ. στο ποδόσφαιρο) ο πρυπονητής: ο - *τής Α.Ε.Κ.* ~ · **τεχνικ-ά /-ώς** |αρχ.I επίρρ. σχολιο λ. *παρώνυμο, τεχνητός.* **τεχνικότητα** (η) [J 8871 |-ας κ. -ότητος | -οτήτων} το σύνολο των τεχνικών χαρακτηριστικών ενός έργου, **τεχνίτης** (ο) |αρχ.] {τεχνιτών}, **τεχνίτρια** (η) {τεχνιτριών} **1.** ο επαγγελματίας πυυ εξασκεί μια τέχνη, ένα συνήθ. χειρωνακτικό επάγγελμα ή έχει ειδική τεχνική εκπαίδευση: *θα φωνάξω έναν - για τα πατώματα / τη μόνωση τής ταράτσας* συν. μάστορας 2. (μτφ.) εξαιρετικά επιδέξιος ίσε κάτι): *μεγάλος ~ τού λόγου / τού βιόλιού! τής εικόνας* || (κακόσ. ή ειρων.) ~ *στα ψέματα.* Κπίσης (λαϊκ.) **τεχνίτρα** (η) · ΣΧΟΛΙΟ λ. *εμπειρογνώμονας, χειρουργός.*

τεχνοβλαστός (ο) εταιρεία πυυ αναπτύσσει πρωτογενή ερευνητική δραστηριότητα, συνήθ. στο πλαίσιο προγραμμάτων Λ.Κ.Ι.-Τ.Ε.!., με σκοπό τη διάθεση στην αγορά καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. spin-off (company)}, **τεχνογνωσία** (η) [I866J {τεχνογνωσιών) η γνώση τού τρόπου με τον *οποίο γίνεται κάτ*r υι εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις και πρακτικές μέθοδοι για την κατασκευή και παραγωγή προϊόντος: *κατασκευή ευρωπαϊκών τηλεοράσεων με ιαπωνική* [ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. know-how[. **τεχνογραφία** (η) |μεσν.| {τεχνογραφιών} 1.η περιγραφή των τεχνών και των τρόπων με τους οποίους αυτές εφαρμόζονται 2. (στην αρχαιότητα) η διδασκαλία των τεχνών τής γραμματικής και τής ρητορικής. – **τεχνογράφος** (ο) |αρχ.], **τεχνογραφικός,** -ή, -ό Ιμτγν.]. **τεχνοδομή** (η) το σύνολο των διευθυντικών στελεχών, των τεχνικών και ειδικών επιστημόνων που χρησιμοποιούνται στις επιχειρήσεις, στη βιομηχανία ή στις κυβερνητικές υποθέσεις.

[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. icchnostructure (νόθο σύνθ.) < lechno- (< *τέχνη)* + structure «δομή»|. **τεχνοκαπηλία** (η) {χωρ. πληθ.} η χρησιμοποίηση τής τέχνης ή καλλιτεχνικού έργου ως εμπορεύσιμου είδους. – τεχνοκάπηλος (ο/η), **τεχνοκράτης** (ο) {τεχνοκρατών}, **τεχνοκράτισσα** (η) {τεχνοκρατισσών} 1. υπαδός τής θεωρίας τής τεχνοκρατίας 2. ανοκερος διοικητικός υπάλληλος, ειδικός επιστήμονας ή πολιτικός, ο οποίος ασκεί τυ λειτούργημά του με γνώμονα τις υπαρκτές οικονομικές συνθήκες και απαιτήσεις, χωρίς να προτάσσει ως κριτήριο τις συνέπειες των επιλογών τυυ για τον ανθρώπινο παράγοντα: *στελέχωση υπουργείων και δημοσίων οργανισμών με τεχνοκράτες* || *κυβέρνηση τεχνοκρατών* || (συχνά κακόσ.) *οι - αποφάσισαν το κλείσιμο τής επιχείρησης, αδιαφορώντας για την τύχη των εργαζομένων.*

|ι;ι ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. technocrat}, **τεχνοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η θεωρία που υποστηρίζει ότι η διαχείριση και υ έλεγχος τής οικυνυμίας, τής κυβέρνησης και ολόκληρου τού κοινωνικού συστήματος πρέπει να γίνεται από ειδικούς επιστήμονες και γνίοστες τής τεχνολογίας, δίνοντας προτεραιότητα στα υπαρκτά υικυνομικά και τεχνολογικά δεδομένα και απαιτήσεις και κατά δεύτερο λόγο στον ανθρίυπινο παράγοντα 2. σύστημα διακυβέρνησης που εφαρμόζει αυτή τη θεωρία: *ζούμε στην. εποχή τής* [ηι υμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. technocracy!, **τεχνοκρατικος,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την τεχνοκρατία ή τους τεχνοκράτες: ~ *μέθοδοι.* – **τεχνοκρατικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

}ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. technocratic}, **τεχνοκρίτης** (ο) [i853J {τεχνοκριτών} ειδικός κριτικός καλλιτεχνικών. κυρ. εικαστικών, έργων και εκδηλώσεων.

[RTYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. critique d art J. **τεχνοκριτικος,** -ή, -6 [/87/ J 1. αυτός που σχετίζεται με τον τεχνοκρίτη ή με την κριτική έργων τέχνης **2.** *τεχνοκριτικος* (ο) ο τεχνοκρίτης **3.** *τεχνοκριτική* (η) η κριτική και αισθητική αξιολόγηση έργων τέχνης (κυρ. εικαστικών) ή καλλιτεχνικών εκδηλώσεων, **τεχνολογία** (η) {τεχνολογιών} 1. υ τομέας τής γνώσης που ασχολεί- ται με την εφαρμοσμένη επιστήμη, τις εφευρέσεις, την ανάπτυξη και πρακτική αξιοποίηση επιστημονικών γνώσεων και μεθόδων, κυρ. στη μηχανική, τη βιομηχανία κ.λπ.: *η ~ στον 20ό αι.* || *αυτό* το *βίντεο αποτελεί την τελευταία λέξη τής* ~ [[*υψηλή / προηγμένη* ~ · ΦΡ. *τεχνολογία αιχμής* βλ. λ. *αιχμή* **2.** (συνεκδ.) το σύνυλυ των επιτευγμάτων (εφευρέσεων, διαδικασιών, μεθόδων κ.λπ.) που πρυκύπτυν μέσω τής εφαρμογής επιστημονικών ή τεχνικών γνώσεων για πρακτικούς σκοπούς. καθώς και καθένα από τα παραπάνω επιτεύγματα / προϊόντα: *προτιμά τη γερμανική -* || ~ *τροφίμων* |j - *φι?ακή προς το περιβάλλον* **[[** *γνώστης των νέων* ~ **3.** το σύνολο των τρόπων με τους οποίους μια κυινωνία εξασφαλίζει τα υλικά αγαθά τού πολιτισμού της: *η ~ των αρχαίων Ελ/.ήνων* · **4.** (στην παραδοσιακή γραμματική και γλωσσική διδασκαλία) η γραμματική αναγνώριση και κλίση των γραμματικών τύπων ενός κειμένυυ. ■·* σχολιο λ. *γραμματική.*

[ητυμ. μτγν., αρχική σημ. «συστηματική ενασχόληση (ιδ. με τη γραμματική)», < *τεχνολόγος* < *τέχνη* + *λόγος.* Η σημερινή σημ. είναι αντιδάν. από γαλλ. technologie], **τεχνολογικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την τεχνολογία: ~ *πρόοδος / εφαρμογή / εξοπλισμός / επίτευγμα / υποδομή.* — **τεχνολογικά** / **-ώς** επίρρ. ··" σχολιο λ. *τεχνητός.*

[LiTYM, Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. technologique |. **τεχνολόγος** (ο/η) **1.** πρόσωπο που ασχολείται με την τεχνολογία, που έχει ειδικευθεί σε τεχνολογικές εφαρμογές · 2. πρόσωπο που ασχολείται με την τέχνη σε θεωρητικό επίπεδο **3.** πρόσωπο που χρησιμοποιεί έντεχνο και καλλιεργημένο λόγο · 4. πρόσωπο που τεχνολογεί (σημ. 2) ένα κείμενο.

[ftym. μτγν.. αρχική σημ. «συγγραφέας εγχειριδίου ρητορικής». < *τέχνη* + *λόγος.* Η σημερινή σημ. οφείλεται στο ελληνογενές γαλλ. technologue].

τεχνολογώ ρ. μετβ. Ιαρχ.] {τεχνολογείς... | τεχνολόγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. προβαίνω στη συστηματική επεξεργασία (πράγματος) με βάση τους κανόνες μιας τέχνης · 2. κάνω γραμματική αναγνώριση των λέξεων ενός κειμένυυ. **τεχνοοικονομικός,** -ή, -ό αυτός που αναφέρεται ταυτόχρονα στην τεχνική και την οικυνομική πλευρά ενός ζητήματος: - *μελέτη.* – **τε- χνοοικονομικά** επίρρ.

[t'JY.M. Εσφαλμ. σύνθετο αντί τού αναμενομένου *τεχνικο-οικονομικός*\.

τεχνοτροπία (η) IJ846] {τεχνοτροπιών} η ξεχωριστή τεχνική, το στυλ που διέπει ένα καλλιτεχνικό ή λογοτεχνικό έργο. το ύφος ενός καλλιτέχνη ή μιας σχολής: *η - τού Ελ Γκρέκο* / των *υπερρεαλιστών.* **|ΕΤΥΜ. <** *τέχνη* **+** *-τροπία* < *τρόπος*\. **τεχνούργημα** (τυ) {τεχνουργήμ-ατος] -ατα, -άτων} 1. το καλλιτεχνικό δημιούργημα **ΣΥΝ.** τεχνουργία **2.** καθετί που είναι απυτέλεσμα ανθρώπινης εργασίας ή παρέμβασης, κατ'αντιδιαστολή πρυς ό,τι υπάρχει ή δημιουργείται φυσικά **3. τηχνολ.** πρόβλημα ευκρίνειας τής εικόνας κατά την αναπαραγωγή της (σε βιντεοκάμερα. Η/Υ, ντιβιντί κ.λπ.).

[κτυμ. μτγν.. αρχική σημ. «έργο τέχνης», < *τεχνουργώ* < *τεχνουργός* (βλ.λ.). Οι σημ. 2. 3 αποτελούν απόδ. τού αγγλ. artifact], **τεχνουργία** (η) Ιμτγν.] {τεχνουργιών} **1.** η δημιουργία περίτεχνων έργων ή κατασκευασμάτων **2.** τυ τεχνούργημα (βλ.λ.) **3.** η χρησιμοποίηση τεχνικής για την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος. **τεχνουργικος,** -ή, -ό [1768] **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την τεχνουργία: ~ *επεξεργασία* 2. αυτός που έχει κατασκευαστεί με έντεχνο, περίτεχνο τρόπο. – **τεχνουργικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **τεχνουργός** (ο/η) **1.** τεχνίτης ειδικευμένος σε συγκεκριμένη τέχνη

αυτός που δημιουργεί περίτεχνα έργα συν. καλλιτέχνης.

[F.TYM. μτγν. < *τέχνη* + *-ουργός* (< *έργον)].* **τεχνουργώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {τεχνουργείς... | τεχνούργ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. δημιυυργώ (κάτι) χρησιμοπυΐϊόντας μια τέχνη ή τεχνική 2. κατασκευάζω (κάτι) με καλλιτεχνικό τρόπο, **τέως** επίρρ. (λόγ.) **1.** έως πριν από λίγο χρόνο, ακριβώς προηγουμένως: ο *νέος υπουργός διαχώρισε τη θέση του από τον* - (ενν. *υπουργό)* 2. *ο* ***τέως*** (στον δημοσιογραφικό λόγο) ως χαρακτηρισμός τού τελευταίου βασιλέα των Ελλήνων: *η εφημερίδα φιλοξενεί συνέντευξη τού* **~.**

[ει υμ. αρχ. < **γ<3Φος* (συσχετικό τού *έως* < *~άΙ·ος).* που συνδ. με σανσκρ. tavat «τόσο μακριά» και προέρχεται από το θ. τυύ άρθρυυ *τό* (< I.E. *tod-) και το *έως* (βλ.λ.)].

τέως - πρώην· Και οι δύο λέξεις δηλώνουν μπροστά από ονόματα αξιωμάτων ή επαγγελμάτων ότι η άσκηση τού αναφερόμενου επαγγέλματος ή αξιώματος τοποθετείται στο παρελθόν, ότι δεν ισχύει πλέον. Η διαφορά στη χρήση των δύο επιρρημάτων για τον προσεκτικό χρήστη τής γλώσσας είναι ότι το μεν πρώην αναφέρε- ται σε παρελθοντική κατάσταση που δεν προσδιορίζεται, ενώ το τέως δηλώνει το εγγύς παρελθόν, κάτι που ίσχυε μέχρι πρόσφατα, μέχρι προ ολίγου χρόνου (ημερών, μηνών ή και ετών)· το *τέως* δηλ. αναφέρεται σε μία ή περισσότερες χρονικές φάσεις, πυυ πρυηγυύνται αμέσως τής παρούσας χρονικής φάσης: *Στην τελετή παρέστησαν όλες οι τοπικές αρχές, μεταξύ των οποίων δυο πρώην νομάρχες και ο τέως νομάρχης Ανατ. Αττικής Είναι πρώην βου/.ευ- τής τού ΠΑ.ΣΟ.Κ.* (ενν. ότι έχει διατελέσει κάποτε βουλευτής) - *Μίλησε ο τέως υπουργός Παιδείας* (ενν. τής αμέσως προηγούμενης κυβέρνησης) - *Είστε πρώην διοικητής τής Τράπεζας; Λεν είμαι πρώην διοικητής, αλλά ο τέως διοικητής. Εγώ παρέδωσα στον σημερινό διοικητή τής Τράπεζας.* Άρα πρώην σημαίνει «παλαιότερος, κάποτε στο παρελθόν», ενώ τέως σημαίνει «τελευταίος, πρόσφατος, μέχρι πριν από λίγο».

τζαζ (η) {άκλ.} μουσ. 1.(α) μουσική που πρωτοαναπτύχθηκε από τους μαύρους τής Νέας Ορλεάνης στις αρχές τού 20ού αι. · χαρακτηρίζεται από ρυθμικές εναλλαγές, συγκυπτόμενους ρυθμούς, πολυφωνικές εκτελέσεις με αυτοσχεδιασμούς. σόλο δεσιοτεχνίας. μελωδική ελευθερία και συνεχείς παραλλαγές σε ένα θέμα: *ο Λούις Αρμστρονγκ είναι από τους σημαντικότερους εκπροσώπους τής* ~]| *ορχήστρα -* (β) (μέχρι και τη δεκαετία τού '60) τα ντραμς (βλ.λ.) 2. (ως επίθ.) αυτός που σχετίζεται με αυτό τυ είδος μουσικής, που συνθέτει ή εκτελεί μουσικά κομμάτια αυτού τού είδους: ~ *κομμάτι / συγκρότημα / μουσική / σκηνή* |[~ *εκτέλεση / φωνή / άκουσμα* · 3. (αργκό-σκωπτ.) αυτός που είναι εντελώς ιδιόμορφος, εντελο>ς απρόβλεπτος ή παράξενος στις αντιδράσεις, στον τρόπο σκέψης και δράσης: ra *άτομα είναι εντελώς ~!* |[- *κατάσταση* συν. (οικ.) τρελαμένος.

[ητυμ. < αμερ. jazz. αβεβ. ετύμου, ίσως από κρεολικό jass, λέξη-ταμπού. που αναφερόταν σε άσεμνους χορούς. Η λ. ja//. (όπως και η λ. rock, βλ. λ. *ροκ),* στην αργκό, είχε επίσης την σημασία τής σεξουαλι

κής πράξης).

τζαζεύω ρ. αμετβ. {τζάζε-ψα, -μένος} (αργκό-σκωπτ.) συμπεριφέρομαι εντελώς ιδιόμορφα και απρόβλεπτα ή έχω παράξενες αντιδράσεις και τρόπο σκέψης και δράσης: *Πώς κάνεις έτσι; Τζάζεψες:* [ετυμ. < *τζαζ,* ίσως από τη σημ. τού αγγλ. jazz «εξάπτω (τη φαντασία, το ενδιαφέρον κάποιου) χρησιμοποιώντας υπερβολές» και τη χρήση τυυ στην αμερ. αργκό |. **τζαζίστας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} μουσικός τής τζαζ.

[πτυμ. < *τζαζ* + παραγ. επίθημα *-ίστας].* **τζάκα** (η) χοντρή γυναικεία ζακέτα.

I LiTYM. < ιταλ. giacca < giacchetta (υποχωρητ.) < γαλλ. jaqucttc (βλ. λ. *τζάκετ)].*

Τζακάρτα (η) η πρωτεύουσα τής Ινδονησίας.

[ετυμ. < ινδονησ. Jakarta / Djakarta < παλαιότ. Jayakarta « νίκη και ευημερία». ονομασία που δόθηκε στην πόλη το I527 από τον πρίγκιπα Φαταχίλα, αφού την κυρίευσε. Μέχρι το I949 έφερε το όν. Batavia (ολλ.αρχής)|.

τζακάς (ο) {τζακάδες} (λαϊκ.) αυτός που κατασκευάζει και εγκαθι- στά τζάκια σε σπίτια, **τζάκετ** (το) {άκλ.} κοντό χειμωνιάτικο πανωφόρι για άνδρες και γυναίκες: *κολεγιακό ί στρατιωτικό ~.*

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. jacket < γαλλ. jaqucttc. αρχική σημ. «ένδυμα χωρικού»,

κύρ. όν. Jacques ως προσωνύμιο χωρικών], **τζάκι** (το) {τζακ-ιού | -ιών} **1.** εσωτερικός κτιστός χώρος με μεγάλο άνοιγμα για την τοποθέτηση ξύλων και το άναμμα φωτιάς, καθώς και με καπνοδόχο για τη διοχέτευση τού καπνού από την καύση των ξύλων συν. εστία, παραγώνι, παραστιά 2. (συνεκδ.) η φωτιά που καίει στον παραπάνω χώρο: *ανάβω / σβήνω το ~* [| *το ~ βγάζει καπνούς*

(μτφ.) (α) η οικογένεια, κυρ. η επώνυμη, η επιφανής: *λένε πως κατάγεται από μεγάλο* - (έχει αριστοκρατική ή πλούσια καταγωγή) συν. σόι (β) *τζάκια (τα)* οι οικονομικά και κοινωνικά ισχυρές οικογένειες ενός τόπου (που κυρ. διαχειρίζονται την εξουσία ή μετέχουν στη διακυβέρνησή του, στη δημόσια ζωή του): τα *παλιά / νέα ~ τής πολιτικής* συν. προύχοντες, ευγενείς. σχολιο λ. *αντιδάνειο.*

[tTYM. < όψιμο μεσν. *ότζάκι(ν)* (με σίγηση τού αρκτικού ατόνου <3·) < τουρκ. ocak|.

τζακούζι (το) μεγάλο λουτρό στο οποίο ζεστό νερό εκτοξεύεται με δύναμη στο σώμα των λουομένων.

[ετυμ. < αγγλ. jacuzzi (δεκαετία τού I960), από το όνομα τού Καλοαμερικανού εφευρέτη Candido Jacuzzi (1903-86)]. **τζακπότ** κ. **τζακπότ** (το) {άκλ.} η μη ανάδειξη πρώτου νικητή κατά την κλήρωση τού λαχείου, τού λόττο κ.λπ., με αποτέλεσμα το χρηματικό ποσό που θα κέρδιζε ο νικητής να προστίθεται στο ποσό τού νικητή τής επόμενης κλήρωσης: *μετά από τέσσερα ~ στην κ/.ήρωση τού λαχείου, ένα αστρονομικό ποσό περιμένει τον επόμενο τυχερό!*

[ETYM. < αγγλ. jack-pot, αρχικά όρ. τού πόκερ|.

Τζαμάικα (η) (αγγλ. Jamaica) κράτος των Μεγάλων Αντιλλών στην Καραϊβική Θάλασσα με πρωτεύουσα το Κίνγκστον. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Τζαμάικας· αλλιώς *Ιαμαϊκή.* – **Τζαμαϊκανός** (ο), **Τζαμαϊκανή** (η), **Τζαμαϊκανός,** -ή, -ό.

[ετυ.μ. < αγγλ. Jamaica < ινδιάν. Xavmaca «γη των πηγών» (γλώσσα Αραουάκ)].

τζαμαρία (η) {τζαμαριών} **1.** μεγάλης επιφάνειας τζάμι, που χρησιμοποιείται ως προστατευτική, διαχωριστική ή διακοσμητική τοίχιση οικοδομής, βεράντας κ.λπ.. η οποία συνήθ. καλύπτει μια ολόκληρη πλευρά δωματίου ή κτιστού χώρου από το πάτωμα ώς το ταβάνι: *η ~ κατά μήκος ενός διαδρόμου* 2. κάθε κατασκευή από γυαλί ή υαλό- τουβλα: *η - τού θερμοκηπίου* 3. (γενικότ.) οι μεγάλες τζαμόπορτες: *το σαλόνι έχει μεγάλη ~ που βγάζει σε βεράντα* 4. (μτφ.-σκωπτ.) τα γυαλιά: *φοράει ~.*

Ιετυμ. < *τζάμι* + παραγ. επίθημα *-αρία,* πβ. κ. *τραπεζ-αρία, γαλ-αρία*]. **τζαμάς** (ο) {τζαμάδες} **1.** ο τεχνίτης που κόβει τα τζάμια και τα τοποθετεί σε πόρτες και παράθυρα, που κατασκευάζει τζαμόπορτες 2. υ έμπορος που πουλά τζάμια, **τζαμένιος,** -ια, -ιο αυτός που είναι κατασκευασμένος από τζάμι: - *πόρτα.*

τζαμί (το) {τζαμ-ιού } -ιών) μουσουλμανικός ναός ή τόπος δημόσιας λατρείας. σχολιο λ. *ναός, παρώνυμο.*

[I'TYM. < τουρκ. cami|. **τζάμι** (το) {τζαμ-ιού | -ιών} **1.** το γυαλί **2.** (συνεκδ.) η γυάλινη επιφάνεια (πόρτας, παραθύρου, βιτρίνας κ.λπ.): *η βροχή χτυπά στο ~* || *τα ~ τού πού/.μαν δεν ανοίγουν* (τα παράθυρά του) · 3. (σκωπτ.) *τζάμια* (τα) τα γυαλιά οράσεως 4. (αργκό ως επίθ. ή επίρρ.) αυτός πυυ δεν έχει ψεγάδι, ο τέλειος: *το καινούργιο του αμάξι είναι ~!* || *περάσαμε ~!* · (υποκ.) **τζαμάκι** (το) (σημ. 1-2). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ετυμ. < τουρκ. camj. **τζαμόπορτα** (η) {δύσχρ. τζαμοπορτών} η τζαμωτή πόρτα, **τζάμπα** κ. **τσάμπα** επίρρ. (καθημ.) **1.** χωρίς χρηματικό αντίτιμο, δωρεάν: *μου το 'δωσε δεν πλήρωσα τίποτα!* φρ. (παροιμ.) *τζάμπα ξίδι, γλυκό σαν μέλι* ό.τι είναι φθηνό ή δωρεάν γίνεται δεκτό με χαρά 2. πολύ φθηνά, με ελάχιστα χρήματα: *το αγόρασα ~* (σε τιμή ευκαιρίας) συν. πάμφθηνα 3. χωρίς κόστος ή βλάβη· στη φρ. *τζάμπα μάγκας* αυτός που συμπεριφέρεται σαν μάγκας, που κάνει τον σπουδαίο ή προσπαθεί να επιβληθεί, έχοντας εξασφαλίσει τον εαυτό του, χωρίς να κινδυνέυει: *«όλοι αυτοί οι επιτήδειοι τής πατριδοκαπηλίας, τού απομονωτισμού, τής δημαγωγίας, τής αρπαχτής, όλοι* οι *"τζάμπα μάγκες", οι έμποροι εθνικών οραμάτων...»* (εφημ.) 4. (ως επίθ.) αυτός που είναι πολύ φθηνός, κυρ. στη ΦΡ. *τζάμπα πράμα. Μόνο τόσο τα αγόρασες: -~!* ΣΥΝ. πάμφθηνος 5. χωρίς κανένα όφελος ή αποτέλεσμα: ~ *ήρθαμε· έχουν ήδη φύγει όλοι!* |] - *τόσα έξοδα και κόποι, τίποτα δεν κατάφερε·* φρ. (α) ***πηγαίνω τζάμπα*** πεθαίνω άδικα (με τρόπο που δεν το άξιζα): *τζάμπα πήγε είκοσι χρονών παλληκάρι τι τις ι)θελε τις κό- ντρες με τη μηχανή;* ΣΥΝ. μάταια (β) (εμφατ.) ***τζάμπα και βερεσέ*** για κάτι που γίνεται άδικα, που πάει χαμένο: *από την αμέλειά τους πήγε τόσος κόπος ~* || *Να πνιγεί κολυμπώντας! ~ πήγε ο άνθρωπος.* Επίσης (αργκό) **τζαμπέ.**

[ετυμ. < τουρκ. cabal, **τζαμπατζής** κ. **τσαμπατζής** (ο) {τζαμπατζήδες}, **τζαμπατζού** (η) {τζαμπατζούδες} (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που συστηματικά επιδιώκει ή καταφέρνει να αποκτά ή να απολαμβάνει κάτι χωρίς να πληρο')νει γΓ αυτό 2. (μειωτ.) πρόσωπο που επιλέγει πάντα τις φθηνότερες λύσεις για την ικανοποίηση των βιοτικών και κοινωνικών του αναγκών 3. (ειδικότ.) πρόσωπυ που παρακολουθεί παράσταση, συναυλία κ.λπ., χωρίς να πληρώνει εισιτήριο. – τζαμπατζήδικος, -η. -ο. τζαμπατζή- δικα επίρρ.

{ETYM. < τουρκ. cabaci). **τζάμπο-τζετ** (το) {άκλ.} αεριωθούμενο με θάλαμο αρκετά ευρύχωρο, ώστε να μεταφέρει εκατοντάδες επιβατών και με δύο διαδρόμους ανάμεσα στα καθίσματά του.

[ετυμ. < αγγλ. jumbo-jet]. **τζαμώνω** ρ. μετβ. {τζάμω-σα. -θηκα, -μένος} (σε πόρτες, παράθυρα, βιτρίνες, κορνίζες κ.λπ.) τοποθετώ τζάμι (ώστε να είναι στο πλαίσιό του, στη σωστή του θέση), **τζαμωτός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από τζάμι ή έχει τζάμια: ~ *διαχωριστικό* [| ~ *πόρτα* συν. τζαμένιος 2. ***τζαμωτό*** (το) ο χώρος που περιβάλλεται από τζαμαρία, **τζαναμπέτης** (ο) {-ες κ. -έτηδες}. **τζαναμπέτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. πρόσωπο με δύστροπο χαρακτήρα και κακούς τρόπους συν. κακότροπος, στριμμένος 2. (σκωπτ.) πρόσωπο που σκέφτεται ή ενεργεί πονηρά συν. πονηρούλης. –

τζοναμπέτικος, -η, ό. [ετυμ. < τουρκ. cenabctj. **τζαναμπετιά** (η) (λαϊκ.) **1.** η ιδιότητα τού τζαναμπέτη **2.** κακότροπη συμπεριφορά ή αντίδραση, παραξενιά, **τζάνεμ** κ. **τζάνε μου** επιφών. (διαλεκτ.) ψυχή μου, καλέ μου: *έλα 'δώ. ~!*

|ETYM.. < τουρκ. camm «ψυχή μου»],

τζανεριά (η) η κορομηλιά (βλ.λ.).

τζάνερο (το) το κορόμηλο (βλ.λ.).

[ετυμ.,. < *τζανερίκι* (που θεωρήθηκε υποκοριστικό) < τουρκ. canerigi. Απίθανη η προταθείσα παραγωγή *τζάνερο < *διά-νερο* «χυμώδες, γεμάτο χυμό»].

Τζαννης (ο) ανδρικό όνομα· συνήθ. ως χαϊδευτ. τού *Ιωάννης* (βλ.λ.) σε ορισμένες περιοχές τής Ν. Ελλάδας.

[FTYM. < ιταλ. Gianni «Ιωάννης»].

Τζάντε (το) {άκλ.} (διαλεκτ.) η Ζάκυνθος (βλ.λ.).

[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. Zante < λατ. Zacynihus < αρχ. *Ζάκυνθος* (βλ.λ.)].

τζάντζαλο (το) (λαϊκ.) το κουρέλι (βλ.λ.).

[ετυμ. < μεσν. *τζάντζάλον,* υποκ. τού ιταλ. cencio «κουρέλι, ράκος», αβεβ. ετύμου. πιθ. αντιδάν., αν ανάγεται στο λατ. Cynici (< αρχ. *κυνι- κοί),* που αναφέρεται στη φιλοσοφική σχολή τού Αντισθένη, εφόσον οι *κυνικοί* συχνά ντύνονταν με κουρέλια), **τζάουλ** (το) {άκλ.} (σύμβολο J) ΦΥΣ. μονάδα έργου και ενέργειας στο Διεθνές Σύστημα Μονάδων (S.I.).

Ιετυμ. Από το όν. τού Αγγλου φυσικού J.P. Joule (1818-89). ο οποίος διατύπωσε πρώτος τη σχέση μεταξύ θερμότητας και μηχανικής ενέργειας|.

τζαρτζάρω ρ. μετβ. {τζαρτζάρισα} (λαϊκ.-στο ποδόσφαιρο) σπρώχνω αντίπαλο παίκτη, καθώς κινείται, με το σιόμα μου, με τον ώμο και τον βραχίονα. – **τζαρτζάριαμα** (το).

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. charge στη σημ. «ορμώ. επιτίθεμαι (σε κάποιον)].

τζατζίκι (το) {τζατζικ-ιού | -ιών} **1.** ορεκτικό που παρασκευάζεται από γιαούρτι με σκόρδο και αγγούρι, κρεμμύδι, λάδι κ.λπ.: *μια μερίδα* **~**

(συνεκδ.) ένα πιάτο από αυτό το ορεκτικό, όπως σερβίρεται σε ταβέρνες, εστιατόρια κ.λπ.: *παρήγγειλε δύο ~.* – (υποκ.) **τζατζικάκι** (το).

]ETYM. < τουρκ. cacik |. **τζατζόγερος** (ο). **τζατζόγρια** (η) (λαϊκ.-εκφραστ.) πρόσωπο ηλικιωμένο και παράξενο ΣΥΝ. γεροπαράξενος.

[εί υμ. < *τζατζόγρια* < *τσατσά* (βλ.λ.) + *γριά).* **τζελ** (το) {άκλ.} ημίρρευστη ουσία (συνήθ. σε σωληνάριο) με ποικίλες χρήσεις ανάλογα με τη σύστασή της (χρησιμοποιείται π.χ. ως οδοντόκρεμα ή για καλλυντική περιποίηση των μαλλιών)· αλλιώς *γέλη.* Ιετυμ. < αγγλ. gel (βλ. κ. *ζελέ)*\. **τζενεράλε** επίθ. {άκλ.} στη φρ. ***πρόβα τζενεράλε*** βλ. λ. *πρόβα.*

[HTYM. < ιταλ. generale «γενικός» < λατ. generalis|.

τζέντζερης (ο) -♦ τέντζερης

τζέντλεμαν (ο) {άκλ.} **1.** άνδρας με ευγενική, αριστοκρατική καταγωγή 2. (κατ' επέκτ.) άνδρας με λεπτούς, εξευγενισμένους τρόπους: *ένας ~ ποτέ δεν παραφέρεται!* 3. άνδρας που σέβεται και τηρεί τον κώδικα τιμής: *είναι ~ · κράτησε τον λόγο του.*

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. gentleman < gentle «ευγενής» + nian «άνδρας»]. **τζερεμές** (ο) {τζερεμέδες) (λαϊκ.) **1.** η ζημιά που βαρύνει κάποιον, χωρίς αυτός να την έχει προκαλέσει: *φώναξα μάστορα για κάτι τζερεμέδες* **2.** *τα* χρήματα που πληρώνει κανείς, για να αποκαταστήσει ζημιές ή ως αποζημίωση: *μου άφησε πολλούς ~ αυτή η ιστορία με την εφορία* 3. (σκωπτ.) ο τεμπέλης άνθρωπος που γίνεται μπελάς. Ιετυμ. < τουρκ. ceremc «πρόστιμο»], **τζερτζελές** (ο) {τζερτζελέδες} (λαϊκ.) **1.** η συνήθ. ευχάριστη και ευ-

πρόσδεκτη αναστάτωση, η μεγάλη φασαρία: *κάνω / έχω ~* 2. (για πρόσ.) ο φασαριόζος: *είναι μεγάλος* [ΕΤΥΜ. Ονοματοπ. λ.|. **τζετ** (το) {άκλ.} το αεριωθούμενο αεροσκάφος.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. jet < γαλλ. jeter «ρίχνω, εκτοξεύω» (με αναφορά στο αεριωθούμενο σκάφος). Βλ. κ. *ζετέ]*. **τζετζερέδια** (τα) »τεντζερέδια

τζετ-λαγκ (το) {άκλ.} ελλην. *πτητική απορρύθμιση*-η διαταραχή των σωματικών ρυθμών που μπορεί να προκληθεί σε κάποιον μετά από πολύωρο αεροπορικό ταξίδι προς προορισμό με πολύ μεγάλη διαφορά ώρας από τον τόπο όπου ζει. όπως μεγάλη κούραση, σύγχυση κ.ά. [ΕΤΥΜ· < αγγλ. jet lag < jel (βλ. λ. *τζετ)* + lag «καθυστερώ, επιβραδύνω»].

τζετ-σέτ (το) {άκλ.} η υψηλή κοινωνία, ο κόσμος τής αριστοκρατίας: *το διεθνές ~*. [ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. jet set «το σύνολο των αριστοκρατών, που συχνά χρησιμοποιούν αεροπλάνο για τα ταξίδια τους»].

Τζετ-σκί (το) {άκλ.} μικρό όχημα που μοιάζει με μηχανάκι χωρίς ρόδες, το οποίο έχει στη βάση του ένα φαρδύ θαλάσσιο σκι, που επιτρέπει στον αναβάτη να περνά με ορμή μέσα από τα κύματα και να κινείται με ταχύτητα στην επιφάνεια τού νερού.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. jet ski].

-τζήδικο (λαϊκ.) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν το κατάστημα στο οποίο πωλείται κάτι: *σουβλα-τζή- δικο, παλια-τζήδικο, πατσα-τζήδικο*.

[ΕΤΥΜ· Από τον πληθ. αντίστοιχων επαγγελματικών σε *-τζής {παλιατζής* > *παλιατζήδ-ες. ψι/λκατζής* > *ψιλικατζήδ-ες)* + παραγ. επίθημα *-ικτοΐ*.

-τζής (λαϊκ.) παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν το πρόσωπο το οποίο (α) ασκεί επάγγελμα σχετικό με κάτι: *καφε-τζής, φαναρ-τζής* (β) κάνει κάτι: *πλακα-τζής, καβγα-τζής. χωρατά-τζής*.

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το τουρκ. -ci και εμφανίζεται τόσο σε τουρκ. λ. (λ.χ. *μπογια-τζής* < τουρκ. boya-ci, *σοβα-τζής*< τουρκ. siva-ci) όσο και σε νόθα σύνθ. (λ.χ. *παλια-τζής, σουβλα-τζής)*\.

Τζια (η) (λαϊκ.) η Κέα (βλ.λ.). – **Τζιώτης** (ο), **Τζιώτιασα** (η), **τζιώτικος,** -1), -ο.

τζιβα κ. **τσιβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** χόρτο με ινώδη σύσταση, με το οποίο παλαιότ. γέμιζαν στρώματα, μαξιλάρια κ.λπ. ή το χρησιμοποιούσαν για τη λείανση ξύλινων επιφανειών: *τρίβω την κασέλα με* **~2.** σχοινί που κατασκευάζεται από αυτό το χόρτο **3.** οτιδήποτε μοιάζει με αυτό το χόρτο: *τα μαλ/.ιά της έγιναν - από τα πολλά βαψίματα*.

[ετυμ. Ίσως < αγγλ. ceiba < ισπ. ceiba < γλ. Αραουάκ ceybaj. **τζιβαέρι** (το) τζοβαΐρι (βλ.λ.)· συχνά χαϊδευτ.: *«η ξενιτειά σε χαίρεται, ~ μου»* (δημοτ. τραγ.).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. cevahirj. **τζιέρι** κ. **τζιγέρι** (το) (λαϊκ.) **1.** το συκώτι (βλ.λ.) **2.** *τζιέρια* (τα) τα εντόσθια· ΦΡ. *τρώω / ψηνω τα τζιέρια (κάποιου)* καταταλαιπωρώ (κάποιον). υποβάλλω (κάποιον) σε μαρτύρια **3.** (ως προσφώνηση) σπλάχνο (μου), ψυχή (μου).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. ciger < περσ. cigar «συκώτι»].

τζ>ζ (το) {άκλ.} (εκφραστ.) (στο λεξιλόγιο των νηπίων) στην επιφωνη- ματική φρ. *(μη!) (κάνει) τζιζ!* για να δηλωθεί, συνήθ. προειδοποιητικά ή αποτρεπτικά, σε παιδί ότι κάτι καίει ή είναι επικίνδυνο: *Μη βάζεις το δάχτυλό σου στην πρίζα! Κάνει τζιζ!*

[ΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ. τής παιδικής γλώσσας], **τζιμάνι** (το) {τζιμαν-ιού [-ιών} (λαϊκ.) ο έξυπνος και ικανός άνθρωπος: (συχνά ειρων.) *παιδί* ~ (πολύ ξύπνιος).

{ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ.-αμερ. G-man. συντετμ. τ. τού Government man, «άνθρωπος τής κυβερνήσεως», που αποδιδόταν συνθηματικά στους ειδικούς πράκτορες τού F.B.I.J.

Τζιμπουτί (το) Ιάκλ.} (αραβ. Jumhurlyat Jibuti, γαλλ. Republique de Djibouti = Δημοκρατία τού Τζιμπουτί) κράτος τής ΒΛ. Αφρικής με πρωτεύουσα το Τζιμπουτί, επίσημες γλώσσες την Αραβική και τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Τζιμπουτί.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. Djibouti < αραβ. JIbufi < gabouti (γλώσσα Λφάρ), που είχε τη σημ. «πιάτο, δίσκος» και, σύμφωνα με μιαν άποψη, αναφερό- ταν στο έθιμο τής κατασκευής τέτοιων αντικειμένων από ίνες φοινι- κοδένδρων].

τζιν[1] (το) **1.** χοντρό, πολύ ανθεκτικό ύφασμα από βαμβάκι ή πολυεστέρα. που βάφεται συνήθ. μπλε και χρησιμοποιείται κυρ. για την κατασκευή ρούχων, καλυμμάτων κ.λπ.: *φούστα από ~ || μαύρο / κόκκινο* - 2. (συνεκδ.) παντελόνι από αυτό το ύφασμα: *φορούσε ένα - κι ένα μπλουζάκι* **3.** κάθε ρούχο από αυτό το ύφασμα: *ντύσου πρόχειρα- θα φοράμε, όλοι* **-** *|| η μόδα των* **~ 4.** (ως επίθ.) αυτός που είναι κατασκευασμένος από αυτό το ύφασμα: *~ φούστα / πουκάμισο / μπουφάν*. Επίσης **μπλουτζίν** (το) (σημ. ΐ, 2,3). – (υποκ.) **τζινάκι** (το).

[ΕΤΥΜ· < αγγλ. jean (fustian) < jean (< παλαιότ. Jene / Gene «Γένουα», πόλη τής ΐταλίας) + fustian «χοντρό βαμβακερό ύφασμα, κοτλέ»]. **τζιν**[2] (το) άχρωμο δυνατό, αρωματικό οινοπνευματώδες ποτό. που παρασκευάζεται με απόσταξη πολτού βύνης και νερού και παίρνει το άρωμά του από τον καρπό ενός είδους κέδρου.

[ΕΓΥΜ. < αγγλ. gin, συγκεκομμ. τ. τού γαλλ. genievrc < ολλ. jencvcr «κέδρος» (< λατ. juniperus) με την επίδρ. τού τόπων. Geneve «Γενεύη»!.

τζίνι (το) {χωρ. γεν.} (κατά την αραβική μυθολογία) **1.** φανταστικό δαιμονικό πνεύμα τού αέρα ή τής φωτιάς με υπερφυσικές δυνάμεις, το οποίο μπορούσε να παίρνει οποιαδήποτε μορφή ζώου ή ανθρώπου, ζούσε συνήθ. εγκλωβισμένο μέσα σε λυχνάρι και μπορούσε να εκπληρώνει με μαγικό τρόπο τις ευχές (συνήθ. τρεις) αυτού που θα το απελευθέρωνε τρίβοντας το λυχνάρι 2. (μτφ.) ο πανέξυπνος, δαιμόνιος άνθρωπος: *αυτό* γο *παιδί είναι ~!* σχολιο λ. *έξυπνος*.

ΙΕΤΥΜ. < αραβ. jinni «δαίμονας, πνεύμα»], **τζίντζερ** (το) {άκλ.} ποώδες φυτό, τού οποίου η ρίζα χρησιμοποιείται στη μαγειρική και τη φαρμακευτική ΣΥΝ. πιπερόριζα.

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < αγγλ. ginger < παλ. γαλλ. gimgibre < μεσν. λατ. gingiber < λατ. zingiber < μτγν. *ζιγγίβερι* < παλικ. singivera- / σανσκρ. srrtgavera-].

τζιπ (το) {άκλ.} μικρό όχημα κατάλληλο για οδήγηση σε ανώμαλο και απότομο δρόμο, με κίνηση στους τέσσερεις τροχούς, το οποίο αρχικά κατασκευάστηκε για στρατιωτική χρήση (κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο). – (υποκ.) **τζιπάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ.-αμερ. εμπορ. ονομ. jeep, από την προφορά των αρχικών γραμμάτων g- και ρ- στην αγγλ. φρ. general purpose (vehicle) «(όχημα) γενικής χρήσεως». Η γρ. Jeep ίσως οφείλεται σε επίδρ. τής φιγούρας κινούμενων σχεδίων Hugene the Jeep, που παρίστανε ένα μικρό θαυματοποιό ζώο. το οποίο ήταν πηγή ανεξάντλητης δύναμης], **τζιριτζάντζουλα** (η) -» τζυριτζάτζουλα **τζίρος** (ο) -> Κύρος

τζίτζί (το) {άκλ.} (λαϊκ.-προφορ.) ως χαρακτηρισμός για κάποιον/κάτι όμορφο, περιποιημένο κ.λπ.: *έπλυνα το αυτοκίνητο και το έκανα ~!* [ΕΤΥΜ. < τουρκ. cici «ωραίος, όμορφος»], **τζίτζικας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μεγαλόσωμο έντομο που απαντά στις θερμές περιοχές τής Γης, φέρει δύο ζεύγη διαφανή φτερά με μεμβράνες και το αρσενικό διαθέτει ένα όργανο παραγωγής τριγμού (τραγουδιού) χαρακτηριστικού για κάθε είδος, παραμένει συνήθ. κρυμμένο μέσα στο φύλλωμα των δέντρων, από τους χυμούς των οποίων τρέφεται· θεωρείται σύμβολο τού καλοκαιριού και τής ξέγνοιαστης ζωής: (παροιμ.) *«αν δεν λαλήσει τζίτζικας, δεν είναι καλοκαίρι»*|} *μαζεύω / παγιδεύω τζίτζικες* συν. τζιτζιρας· φρ. *σκάει ο τζίτζικας* κάνει πολύ μεγάλη ζέστη: *έξω ~ κι έχεις κλειστό το παράθυρο;* 2. (μτφ.) άνθρωπος τεμπέλης, που καλοπερνά αδιαφορώντας για το αύριο· κυρ. με αναφορά στον γνωστό μύθο τού Αισώπου: ο *ένας εργατικός και ο άλλος -!* Επίσης **τζιτζίκι** (το) {τζιτζικιού}. – (υποκ.) **τζιτζικάκι** (το). [ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *τέττιξ, -ιγος I -ικος* (βλ.λ.), με την επίδρ. τού ήχου *τζι τζι*\.

τζιτζιμπίρα (η) -» τσιτσιμπίρα

τζίτζιρας (ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ο τζίτζικας (βλ.λ.), συνήθ. στον γλωσσοδέτη: *ο τζίτζιρας. ο μίτζιρας. ο τζιτζιμιτζιχότζιρας, ανέβηκε στη τζιτζιριά, τη μιτζιριά. τη τζιτζιμιτζιχοτζιριά...*

Ιετυμ. < *τζίτζικας*, με επίθημα *-ρας*, κατ' αναλογίαν προς ουσ. όπως *μπόμπιρας*. Δεν ευσταθεί η αναγωγή στο αρχ. *τίτυρος* «είδος πιθήκου»].

τζιτζιφιόγκος (ο) (λαϊκ.-σκωπτ.) άνδρας που προσέχει υπερβολικά την εμφάνισή του. με επιτηδευμένο ντύσιμο και παρουσιαστικό ΣΥΝ. λιμοκοντόρος, κομψευόμενος.

[ΕΤΥΜ. Πιθ. νόθο σύνθ. < *τζιτζί*(αρχικό) (< τουρκ. cici «ωραίος») + *φιόγκος}*.

τζιτζυφιά (η) (συχνή ορθ. *τζιτζιφιά)* φυλλοβόλο δέντρο.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *ζιζυφέα*< μτγν. *ζίζυφονφλ.* κ. *τζίτζυφο)]*. **τζίτζυφο** (το) ο καρπός τής τζιτζυφιάς.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ζίζυφον* (με ηχηροποίηση). δάνειο αγν. ετύμου]. **τζίφος** (ο) (λαϊκ.) η εντελώς αποτυχημένη προσπάθεια, το μηδαμινό αποτέλεσμα: *όλη η προσπάθεια ήταν / πήγε -* || *- οι κόποι μας / η υπόθεση* συν. αποτυχία.

[ετυμ. Πιθ. < αραβ. zifc ή < αρχ. *ψήφος*, με τη σημ. «μηδέν»|. **τζίφρα** (η) {χιορ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η υπογραφή: γο *χαρτί δεν είχε τη τού διευθυντή || πάμε αύριο για τις - κι έκλεισε το συμβόλαιο*. [ετυμ.. < μεσν. *τσίφρα* < ιταλ. cifra «αριθμός - μονογραφή» < αραβ. sifr «μηδέν»}.

τζιχάντ (η) {άκλ.} ιερός πόλεμος στη μουσουλμανική παράδοση κατά των «απίστων» (μη μουσουλμάνων).

[ΕΙ ΥΜ. < αραβ. jihad «μεγίστη προσπάθεια»], **τζοβαΐρι** (το) {τζοβαΐρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** πολύτιμη πέτρα **2.** κόσμημα φτειαγμένο από πολύτιμη πέτρα και γενικότ. κάθε κόσμημα· ΦΡ. (ως επιφών.) *τζοβαΐρι μου!* θησαυρέ μου! Επίσης **τζιβαέρι.**

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. cevahir]. **τζοβαϊρικά** (τα) (λαϊκ.) τα πολύτιμα πετράδια ή χρυσαφικά ΣΥΝ. κοσμήματα.

τζόβενο (το) (λαϊκ.-εκφραστ.) **1.** νεαρός, νέος: *δεν είσαι πια κάνα ~ για να μην κουράζεσαι, μεγάλωσες πια!* 2. (ειρων.-μειωτ. για άνδρα προχωρημένης ηλικίας) αυτός που προσπαθεί να μοιάσει με τους νέους στην εμφάνιση, τη συμπεριφορά κ.λπ. Επίσης **τζόβενος** (ο). [ετυμ. < βεν. zoven < λατ. juvenis «νέος»}, **τζογαδόρος** (ο) πρόσωπο που χαρτοπαίζει συστηματικά, που ασχο- λείται με τα τυχερά παιχνίδια, με τον τζόγο (επαγγελματικά ή ερασιτεχνικά): του *έφαγαν τα* λεφτά Γου υι *~ ~ είναι, από τα στοιχήματα ζει*. – **τζογαδόρικος,** -η. -ο. **τζογαδόρικα** επίρρ.

[ετυμ. < βεν. zogador «παίκτης» (βλ. κ. *τζόγος)]*. **τζόγια** (η) (λαϊκ.) στη φρ. *τζόγια μου!* (κ. *τζογούλα μου!)* καμάρι μου. χαρά μου. χρυσέ / -ή μου!

[ετυμ. όψιμο μεσν. < ιταλ. gioia «χαρά» < λατ. gaudia, πληθ. τού gaudium (< ρ. gaudeo «χαίρομαι»)], **τζόγκινγκ** κ. **τζόκινγκ** (το) {άκλ.} αργό τρέξιμο μεγάλων αποστάσεων για τη διατήρηση καλής φυσικής κατάστασης: *κάνω / πηγαίνω για ~ στο πάρκο*.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. jogging < p. jog «σκουντώ ελαφρά, περπατώ αργά», από συμφυρμό τού παλαιότ. jot «σκουντώ» και τού bhog «κουνώ, τρα

ντάζω»|.

τζόγος (ο) (λαϊκ.) **1.** η χαρτοπαιξία (βλ.λ.) **2.** (γενικότ.) οποιοδήποτε τυχερό παιχνίδι, αλλά και όλα τα τυχερά παχνίδια στο σύνολό τους: *εκατομμύρια χάνονται στον ~* || *τα καζίνα είναι μια βιομηχανία τζόγου* 3. (μτφ.) οποιαδήποτε διαδικασία ή κατάσταση έντονης και αμφίρροπης αντιπαράθεσης, η έκβαση, το αποτέλεσμα τής οποίας εξαρ- τάται από αστάθμητους παράγοντες, εύστοχες κινήσεις, προβλέψεις και χειρισμούς: *ο ~ τής πο/σιτικής* 4. η ασταθής επαφή, η μερική εφαρμογή: *γο τιμόνι έχει πολύ τζόγο και θέ?^ει ρύθμιση.*

[ΕΤΥ.Μ. < βεν. zogo ^παιχνίδι» (ιταλ. gioco) < λατ. jocus|. **τζόκεϊ** (ο) (παλαιότ. *τζόκεύ)* {άκλ.[**1.** ο επαγγελματίας αναβάτης που μετέχει σε ιπποδρομίες **2.** *τζόκεϊ[τ*ο) καπέλο με μικρό γείσο, σαν αυτά που φορούν οι αναβάτες ή οι στρατιώτες.

[LiΤΥΜ. < αγγλ. jockey < κύρ. όν. Jock, με τη σημ. «άνδρας, αθλητής»!, **τζόκερ** (ο) {άκλ.} (λαϊκ. στο χαρτοπαίγνιο) το τραπουλόχαρτο με την εικόνα τού γελωτοποιού, το οποίο μπορεί να αντικαταστήσει οποιο- δήποτε άλλο χαρτί ως ισοδύναμό του ΣΥΝ. μπαλαντέρ.

[liΤΥΜ. < αγγλ. joker < joke «αστείο» < λατ. jocus «παιχνίδι»!, **τζόρας** (ο) (ως χαρακτηρισμός και για άνδρα και για γυναίκα) πεισματάρης, ξεροκέφαλος.

[ΗΤΥΜ. πιθ. < σερβοκρ. zoran «ρωμαλέος - βίαιος»}, **τζουκμπόξ** κ. **τζουκ-μποξ** (το) {άκλ.} μεγάλο μηχάνημα με ενσωματωμένο πικάπ (βλ.λ.). το οποίο λειτουργεί με κέρματα και διαθέτει ποικιλία δίσκων μέσα σε φανταχτερή βιτρίνα, από τους οποίους ο χρήστης μπορεί να επιλέξει αυτόν που θέλει να ακούσει. πατώντας το αντίστοιχο πλήκτρο.

[ETYW. < αγγλ. juke-box (box «κουτί»). Η λ. juke έχει αποσπαστεί από το περιφραστ. ουσ. juke joint, το οποίο περιέγραφε ένα εστιατόριο πρόχειρου φαγητού, όπου μπορούσε κανείς να ακούσει μουσική από τζουκ-μποξ|.

Τζουμέρκα (τα) τα Αθαμανικά Όρη (βλ.λ.).

[εί υμ. Αγν. ετύμου]. **τζούντο** (το) {άκλ.} ιαπωνική πολεμική τέχνη που βασίζεται στο ζι- ου ζίτσου (βλ.λ.), αλλά δεν επιτρέπει *τα* σκληρά χτυπήματα και δίνει έμφαση στο αθλητικό στοιχείο και κυρ. στην ταχύτητα και την ευλυ- γισία των αγωνιζομένων: *αγώνας! αθ/.ητής τού ~.*

[ι-τυμ. < αγγλ. judo < ιαπων. judo < jii «ευλυγισία, ευγένεια» + do «δρόμος - τέχνη»], **τζούρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το υπόλειμμα ενός υγρού (κα- τακάθι) στο δοχείο που το περιείχε 2. η πολύ μικρή ποσότητα (λ.χ. ενός υγρού): *ήπιε μια* **-** *καφέ. γιατί βιαζόταν* ({ *μία* **~** *ζάχαρη* 3. ρουφηξιά τσιγάρου ή ναρκωτικού: *τραβώ μια ~* || *κάνω μια ~* 4. (συνεκδ.) η ποσότητα ναρκωτικού, κυρ. χασίς, που καπνίζεται με μία ρουφηξιά. εισπνοή. – (υποκ.) **τζουρίτσα** (η).

IFTYM. < τουρκ. ciira «ρουφηξιά, γουλιά»], **τζουράς** (ο) {τζουράδες} ΜΟΥΣ. τρίχορδο όργανο τής λαϊκής μουσικής. με μακρύ μπράτσο και μικρό σκάφος.

[ΕΤΥ.Μ. < τουρκ. cura), **τζουτζές** (ο) {τζουτζέδες} (λαϊκ.-μειωτ.} **1.** ο νάνος (βλ.λ.) **2.** μικρόσωμος γελωτοποιός, ο γελοίος άνθρωπος.

|ΕΙΥΜ. < τουρκ. ciice]. **τζουτζούκος** (ο), **τζουτζούκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) ως προσφώνηση αγαπημένου προσώπου.

|εύμ. < τουρκ. qocuk «παιδί»], **τζούφιος,** -α. -ο κ. **ζούφιος** (λαϊκ.) **1.** (για καρπούς) αυτός που δεν έχει ψίχα. ο κούφιος, αυτός που δεν έχει μεστώσει ακόμα: *τα αμύγδαλα είναι* **-** ΣΥΝ. κούφιος, χαλασμένος, ανούσιος, ισχνός, ατροφικός, αμέστωτος λντ. μεστός, γεμάτος, σαρκώδης 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που δεν έχει εσωτερική (πνευματική-ψυχική) καλλιέργεια, ο κενός και επιφανειακός χαρακτήρας: *τον νόμιζα άνθρωπο, μα κι αυτός ~ είναι!* || π *θέλει και ασχολείται με τους ~· περιμένει να τον καταλάβουν;* συν. ανόητος, επιπόλαιος, επιφανειακός, κενός, άδειος. – **(τ)ζουφσδα** (η).

[είύμ. < *ζούφιος* < μεσν. *ζοφός* (με τροπή /ο/ -»/u/) < αρχ. *σομφός* «αραιός - σπογγώδης», που συνδ. με αρχ. γερμ. svamp «σπόγγος», αρχ. αγγλ. svamm κ.ά.|.

τζυράρω ρ. αμετβ. {τζύρ-αρα κ. -άρισα} κάνω εμπορικές συναλλαγές που ολοκληρώνονται σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, πραγματοποιώ κύκλο εργασιών. **τζυριτζά(ν)τζουλα** (η) (συνήθ. ορθ. *τζιριτζά(ν)τζουλα)* {χωρ. γεν. πληθ.} 1. ο ελιγμός, η στροφή 2. (στον πληθ.) τα καμο')ματα, τα νάζια: *κάνω* **/** *αρχίζω τις* **~** συν. κόλπα.

Ιετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. giron/.olare «περιφέρομαι άσκοπα, τριγυρίζω» (με εκφραστ. επανάληψη τού φθόγγου -Γς-) < *gironzolo. υποκ. τού giro < λατ. gyrus < μτγν. *γύρος* (πβ. κ. τζυρος)|. **τζύρος** (ο) (συνήθ. ορθ. *τζΐρος)* **1.** το σύνολο των εμπορικών συναλλαγών που ολοκληρώνονται σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, ο κύκλος εργασιών: *φέτος ο* **-** *εμφανίζεται μειωμένος* 2. (συνεκδ.) το συνολικό μικτό κέρδος που αποδίδει μια επιχείρηση σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *είχε ~ δέκα εκατομμύρια* || *το μαγαζί του κάνει μεγάλο / μικρό*

|ι:ύμ. Αντιδάν.. < ιταλ. giro < λατ. gyrus < μτγν. *γύρος*\. **τήβεννος** (η) {τηβέν-ου | -ων, -ους} **1.** (στην αρχαιότητα) μακρύς εξωτερικός μανδύας ή χλαμύδα που φορούσαν οι αρχαίοι Ρωμαίοι, κυρ. οι ανώτεροι αξιωματούχοι και ο αυτοκράτορας 2. μακρύ, ριχτό σκουρόχρωμο ένδυμα με φαρδιά μανίκια και διακοσμητικές ταινίες γύρω από τα μανίκια και τον λαιμό, που φορούν δικαστές και πανεπιστημιακοί σε επίσημες τελετές ή περιστάσεις.

[εγυμ. < μτ^ν. *τήβεννα / τήβεννος,* λ. ετρουσκ. προελ.]. **τηβεννοφορος,** -ος, -ο Ιμτγν.) αυτός που φορά τήβεννο λόγω τού αξιώματος ή τής θέσης του. **τηγανητός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει τηγανιστεί ή ψήνεται στο τηγάνι: *- πατάτες* || *τα ψάρια θα τα κάνεις ~ ή στον φούρνο;* **ΣΥΝ.** τηγανι- στός **2.** *τηγανητά* (τα) τα φαγητά που ψήνονται στο τηγάνι: *αποφεύγει τα - κατόπιν εντολής τού γιατρού.*

[ΕΤ_ΥΜ. < μτγν. *τηγανητόν,* ουδ. αμάρτυρου ρηματικού επιθ. **τηγανη- τός* < αρχ. *τήγανον* (βλ. λ. *τηγάνι)].* **τηγάνι** (το) [τηγαν-ιού **|** -ιών} **1.** πλατύ, στρογγυλό και ρηχό μεταλλικό μαγειρικό σκεύος με μακριά λαβή για ψήσιμο φαγητών στο λάδι ή στο βούτυρο: *~ με αντικολλητικό πάτο* 2. οτιδήποτε έχει πεπλατυσμένο σχήμα ή αβαθή κοιλότητα 3. (συνεκδ.) το ψήσιμο σε σκεύος τέτοιου είδους: *αποφεύγει τα φαγητά που θέλουν ~* **4.** (συνεκδ.) η τηγανιά (βλ.λ.) · 5. (μτφ.) στρογγυλή επιφάνεια με καθίσματα στο λούν- να-παρκ, που ανεβοκατεβαίνει ή δονείται απότομα, τραντάζοντας όσους έχουν ανεβεί σε αυτήν · 6. περιφραγμένη έκταση σε αλυκή με πολύ μικρό βάθος. (υποκ.) **τηγσνάκι** (το).

[ΕΙΥΜ. < μτγν. *τηγάνιον,* υποκ. τού αρχ. *τήγανον / τάγηνον,* τεχν. όρ., αγν. ετύμου). **τηγανιά** (η) η ποσότητα που μπορεί να ψηθεί κάθε φορά σε ένα τηγάνι: *μια ~ πατάτες* **ΣΥΝ.** τηγάνι, **τηγανίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.} {τηγάνισ-α, -τηκα, -μένος} **♦** (μετβ.)

ψήνω (κάτι) στο τηγάνι, μέσα σε καυτό λάδι ή βούτυρο: *- αβγά / ψάρια! πατάτες* 2. (μτφ.) υποβάλλω (κάποιον) σε μεγάλη δοκιμασία, τον ταλαιπωρώ πολύ **♦** 3. (αμετβ.) ψήνω στο τηγάνι: *απ' το πρωί τηγανίζει για την οικογένεια!* – **τηγάνισμα** (το) |μεσν.|. **τηγανιστός,** -ή. -ό Ιμτγν.] ο τηγανητός (βλ.λ.). **τηγανίτα** (η) {τηγανιτών} γλύκυσμα από χυλό αλευριού, που τηγανίζεται σε καυτό λάδι: *τηγανίτες με μέλι και καννέλα* **ΣΥΝ.** λαλαγγίτα. **[ΕΤΥΜ.** < αρχ. *τηγανίτης* (ενν. *άρτος,* αλλαγή γένους κατά το *πίτα)* < αρχ. *τήγανον* (βλ. λ. *τηγάνι)].* **τηγανοειδής,** -ής. -ές [τηγανοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που το σχήμα του μοιάζει με τηγόϊνι **ΣΥΝ.** τηγανόμορφος. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -ης, -ες·*

τηγανολαδθ (το) λάδι που έχει χρησιμοποιηθεί σε τηγάνισμα ή πρόκειται να ξαναχρησιμοποιηθεί σε τηγάνισμα. **τηγανόμορφος,** -η, -ο ο τηγανοειδής (βλ.λ.).

τηγανόψωμο (το) στρογγυλό τηγανισμένο ψωμί με. επίπεδη επιφάνεια και γέμιση από τυρί. **τήγμο** (το) {τήγμ-ατος | -ατα, -άτων} το αποτέλεσμα τής τήξης, στερεό σώμα που έχει λειώσει.

Ιετυμ. < μτγν. *τήγμα* «λειωμένο χρώμα» < αρχ. *τήκω].* **τήδε** επίρρ. (αρχαιοπρ.) στη φρ. *τήδε κακείσε (τήδε κάκεΐσε)* εδώ και εκεί, χωρίς σειρά ή τάξη, με άτακτο τρόπο: *βρήκε τις σημειώσεις του σκορπισμένες* ~ ΣΥΝ. άτακτα, σκόρπια.

[είύμ. < αρχ. *τήδε* (με επιρρ. χρήση), δοτ. εν. τής δεικτ. αντων. *δδε (ό* + *δέ)*\. **τηκ** (το) **-♦** τικ[2]

τηκτικός, -ή, -ό Ιαρχ.) (λόγ.) αυτός που επιφέρει τήξη, που μπορεί να λειώσει κάτι. κυρ. ένα στερεό σώμα: *~ θερμοκρασία ! περιβάλλον* **ΣΥΝ.** διαλυτικός. ρευστοποιητικός. **τηκτός,** -ή, -ό αυτός που μπορεί να λειώσει, εύτηκτος.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *τήκω].* **τήκω** ρ. μετβ. {έτηξα. τετηγμένος} (λόγ.) **1.** μεταβάλλω (στερεό σώμα) σε υγρό Οερμαίνοντάς το: *ο χάλυβας τήκεται σε υψη/^ές θερμοκρασίες* **ΣΥΝ.** ρευστοποιώ, λειώνω **2.** (μτφ.) φθείρω (κάτι), διασπώ τη συνοχή **ΣΥΝ.** μαραίνω. ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *μετοχή.*

[ετυμ. αρχ. < Ι.Ε. **te-* «λειώνω» (με ουρανική παρέκταση -κ-), πβ. αρχ. σλαβ. tajq «λειώνω», αρμ. t'amam «υγραίνω, μουσκεύω», αρχ. ιρλ. tam «θάνατος», ουαλ. tawdd «τήξη», λατ. tabes «τήξη. σήψη» κ.ά.|. **τηλαισθησία** (η) [J891| {τηλαισθησιών} η ικανότητα που θεωρείται πως έχουν ορισμένα άτομα να αντιλαμβάνονται, να αισθάνονται αντικείμενα, γεγονότα ή καταστάσεις, τα οποία υπάρχουν ή συμβαίνουν πέρα από την ακτίνα οράσεως ή ακοής τους και, κατά συνέπεια. χωρίς τη διέγερση των αισθητηρίων οργάνων τους.

[ΕΙΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. telesthesicj. **τηλαυγής,** -ής. -ές {τηλαυγ- ούς | -είς (ουδ. -ή)· τηλαυγέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που εκπέμπει φωτεινή ακτινοβολία σε μεγάλη απόσταση, που φέγγει από μακριά: *~ αστέρας / φάρος.* – **τηλαυγά>ς** επίρρ. [μτγν.|. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης. -ης, -ες.*

[f.tym. αρχ. < *τη/^ε)-* + *αυγής* < *αυγή.* πβ. κ. *λυκ-αυγής].* **τηλε-** κ. **τηλέ-** κ. **τηλ-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων, το οποίο: 1. προσδίδει σε κάτι την έννοια τής μεγάλης απόστασης: *τη/χ-βόλο, τη/.ε-φακός. τη?^έ-γραφος* · 2. δείχνει ότι κόϊτι σχετίζεται με την τηλεόραση: *τηλε-θεατής, τηλε-παρουσιαστής, τηλε-περίοδικό, τηλε-παιχνίδι. τη/.-οψία.*

[πτυμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. *τήλ,ε* «μακριά». Σε ό.τι αφορά την ετυμ. τού επιρρ. *τήλε.* που παρουσιάζει δυσερμήνευτη κατάλ. *-ε,* φαίνεται προφανής η αναγωγή σε Ι.Ε. **kʷcl-* «μακριά» (με τοπική και χρονική σημ.), καθώς και η σύνδεση με σανσκρ. carama- «άκρος», ενώ εμφανίζεται και ως α' συνθ. των μυκ. ανθρωπωνυμίων qe-ra-di-ri-jo. qe-re-qo-ta-o. Ως α' συνθ. το επίρρ. πέρασε σε πολλές ξέν. γλώσσες, πβ. αγγλ. tele-, γαλλ. tele-[.

τηλεαγγελια (η) {τηλεαγγελιών} αγγελία που δίδεται για δημοσίευση σε έντυπο μέσω ξένων δικτύων, **τηλεαγορά** (η) (συνήθ. στον πληθ.) **1.** μέθοδος πώλησης προϊόντων, κατά την οποία ο πωλητής τηλεφωνεί σε ανθρώπους, για να διαπι- στώσει αν θέλουν να αγοράσουν τα προϊόντα του · 2. μέθοδος πώλησης προϊόντων, κατά την οποία αυτά προβάλλονται σε τηλεοπτικές διαφημίσεις και αποστέλλονται στον πελάτη, μόνον αφού τηλεφωνή

σει στην εταιρεία και τα παραγγείλει.
[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. telemarketing (νόθο σύνθ.)|.

τηλεακτινογραφία (η) {τηλεακτινογραφιών} ΙΑΤΡ. η συνήθ. οπι- σθοπρόσθια ακτινογραφία τού θώρακα, που αναδεικνύει τους πνεύμονες και την καρδιά. -

τηλεακτινογραφικός, -ή, -ό.
(ΗΤΥΜ.. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. teleradiography (νόθο σύνθ.)

tele- (< αρχ. *τηλε-)* + -radio- (< λατ. radius «ακτίνα») + -graphy < *-γραφία* (< *γράφω*)|. **τηλεβόας** (ο) {τηλεβοών} **1.** ηλεκτρονικό μεγάφωνο, συνήθ. με ειδικό εξάρτημα που μοιάζει με χωνί. για την ενίσχυση τού ήχου ΣΥΝ. (καθημ.) ντουντούκα 2. (παλαιότ.) μεταλλική χοάνη που κατέληγε σε ειδικό επιστόμιο, το οποίο προσαρμοζόταν στο στόμα τού ομιλητή και ενίσχυε την ένταση τής φωνής του, κυρ. όταν απευθυνόταν σε ομάδα ανθρώπων, π.χ. δίνοντας οδηγίες, παραγγέλματα, φωνάζοντας συνθήματα κ.λπ.: *ναυτικός* ~ (που χρησιμοποιούσαν παλαιότ. οι ναυτικοί) ΣΥΝ. χωνί. μπουρού.
[ετυμ. αρχ. < *τηλε-* + *-βόας* < *βοώ (-άω)*\. **τηλεβόλο** (το) **1.** βαρύ πυροβόλο όπλο που πλήττει στόχους σε μεγάλες αποστάσεις: *αντιαεροπορικό / αντιαρματικό* ~ συν. κανόνι 2. (ει- δικότ.) πυροβόλο πολεμικού πλοίου. ** σχολιο λ. *-βόλος.*

[ΕΙ ΥΜ. Ουδ. τού αρχ. επιθ. *τηλεβόλος* «αυτός που βάλλει προς τον στόχο από μακριά» < *τηλε-* + *-βόλος* < *βάλλω].* **τηλεβόμβα** (η) {τηλεβομβών} εκρηκτικός μηχανισμός που πυροδο- τείται από απόσταση με τηλεχειρισμό, **τηλεγραφείο** (το) 11833] το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η υπηρεσία αποστολής και λήψεως τηλεγραφημάτων τού ταχυδρομείου, **τηλεγράφημα** (το) {18431 {τηλεγραφήματος | -ατα, -άτων} **1.** κείμενο που αποστέλλεται μέσω τηλεγράφου· το κόστος αποστολής του αυξάνει αναλόγως τού αριθμού των λέξεων και κατά συνέπεια διαμορφώνεται με τη μεγαλύτερη δυνατή νοηματική συμπύκνωση, εκφραστική λιτότητα και συντομία: *επείγον / ευχετήριο / συλλυπητήριο* ~ 2. (συνεκδ.) το έντυπο τού τηλεγραφείου, στο οποίο έχει τυπωθεί το παραπάνω κείμενο: *έ/.αβε το -* || *χάνω ένα* ~ 3. (μτφ.) κάθε κείμενο που είναι διατυπωμένο με μεγάλη συντομία, που έχει πολύ μικρή έκταση: *έκθεση ζήτησα, όχι αυτό τν ~!*
ΙΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. telcgrammej. **τηλεγραφητής** (ο) | **!8??|.τηλεγραφήτρια** (η) I18881 {τηλεγραφη- τριών} 1.ο χειριστής τηλεγράφου 2. ΝΑΥΤ. Ο αξιωματικός που χειρίζεται τον ασύρματο τηλέγραφο τού πλοίου ΣΥΝ. ασυρματιστής, (λαϊκ.) μαρκόνης.

τηλεγραφία (η) fl847| {τηλεγραφιών} **1.** τηλεπικοινωνιακό σύστημα για τη διαβίβαση μηνυμάτων, που κωδικοποιούνται βάσει συμβολικού αλφαβήτου 2. η υπηρεσία που είναι υπεύθυνη για τη λειτουργία αυτού τού τηλεπικοινωνιακού συστήματος 3. κλάδος τής ηλεκτρολογίας, που μελετά τους τρόπους τεχνολογικής υποστήριξης αυτού τού συστήματος· φρ. *ασύρματη τηλεγραφία* η ραδιοτηλεγραφία (βλ.λ.). [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. telegraphicJ. **τηλεγραφικός,** -ή, -ό 11817} **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με την τηλεγραφία ή τον τηλεγραφητή: ~ *επικοινωνία / σήμα / γραμμή / στύλος* (β) *τηλεγραφική ταινία* η διάτρητη ταινία, με την οποία γίνεται η μετάδοση πληροφοριών μέσω τής τηλεγραφίας (γ) *τηλεγραφικός* κωδικός ο κώδικας που χρησιμοποιείται στην τηλεγραφία και κάθε λέξη του αντιστοιχεί σε μία φράση (δ) *τηλεγραφικό λεξικό* λεξικό στο οποίο περιλαμβάνονται όλες οι λέξεις των κωδίκων που χρησιμοποιούνται στην τηλεγραφία 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη περιεκτικότητα πληροφοριών και ελλειπτική έκφραση: ~ *διατύπωση / ανακοίνωση 1 δήλωση.* - **τηλεγραφικ-ά / -ώς** } 1854] επίρρ. |ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. telegraphiquej. **τηλεγραφόξυλο** (το) **1.** στύλος στον οποίο στηρίζονται τα καλώδια, τα σύρματα, μέσω των οποίων μεταδίδονται τα τηλεγραφικά σήματα, ο τηλεγραφικός στύλος 2. (μτφ.-σκωπτ.) ο πολύ αδύνατος και ψηλός άνθρωπος.

τηλέγραφος (ο) [1817J {τηλεγράφ-ου | -ων, -ους} **1.** σύστημα συσκευών για τη μετάδοση μηνυμάτων ή σημάτων σε μεγάλη απόσταση, κυρ. για την επικοινωνία μεταξύ δύο ηλεκτρικών συσκευών που συνδέονται με καλώδιο ή με άλλο δίαυλο 2. θέση εργασίας στην οποία απασχολείται ο χειριστής τηλεγράφου: *δουλεύει στον -* **3.** (μτφ.) (α) κάθε μέσο, δίαυλος γρήγορης επικοινωνίας (β) *τηλέγραφος μηχανοστασίου* συσκευή για τη μεταβίβαση οδηγιών από τη γέφυρα προς το μηχανοστάσιο πλοίου.
[ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. telegraphej. **τηλεγραφώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. 118561 {τηλεγραφείς... | τηλεγράφ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ 1. (μετβ.) στέλνω (μήνυμα) με τον τηλέγραφο ή μέσω τής τηλεγραφικής υπηρεσίας: *- ένα ευχετήριο μήνυμα* || *του τηλεγράφησα να έρθει επειγόντως* ♦ 2. (αμετβ.) χειρίζομαι τον τηλέγραφο, στέλνοντας ή λαμβάνοντας τηλεγραφήματα: *δεν ξέρω να τηλεγραφώ.*

τηλεδιάγνωση (η) {-ης κ. -ώσεως j -ο>σεις, -ώσεων! ιατρική διάγνωση που γίνεται από απόσταση με τη βοήθεια ηλεκτρονικών μέσων. Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. reledіagnosis]. **τηλεδιάσκεψη** (η) {-ης κ. -έψεως { -έψεις, -έψεων} διάσκεψη στην οποία τουλάχιστον δύο από τους μετέχοντες δεν βρίσκονται στον ίδιο χώρο με τους υπολοίπους, αλλά παρακολουθούν και μετέχουν σε αυτήν με τη βοήθεια τηλεπικοινωνιακού μέσου, όπως λ.χ. μέσα από κλειστό τηλεοπτικό κύκλωμα: *επιχειρηματική / εκπαιδευτική* ~ συν. τηλεσυνεδρίαση.
[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. telcconfcrence (νόθο σύνθ.)[. **τηλεδιόδια** (τα) {τηλεδιοδίων} τρόπος ηλεκτρονικής πληρωμής διοδίων, συνήθ. μέσω ειδικού πομπού που τοποθετείται σε αυτοκίνητα, **τηλεειδοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} σύστημα ασύρματης σύνδεσης με ειδικό δέκτη, μέσω τού οποίου ειδοποιείται κανείς για τηλεφωνική κλήση.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. telesignalisation (νόθο σύνθ.)].
τηλεθεαματικότητα (η) {χωρ. πληθ.} το ποσοστό των τηλεθεατών που παρακολουθούν συγκεκριμένη εκπομπή στην τηλεόραση σε σχέση προς το σύνολο των τηλεθεατών (που λαμβάνονται ως στατιστικό δείγμα) και οι οποίοι έχουν ανοικτό τον τηλεοπτικό τους δέκτη (παρακολουθούν τηλεόραση) την ώρα μεταδόσεως τής εκπομπής (πβ. λ. *ακροαματικότητα).* τηλεθέαση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων) το σύνολο των τηλεθεατών που παρακολουθούν μια εκπομπή, κυρ. όπως αυτοί υπολογίζονται στατιστικά με βάση συγκεκριμένο δείγμα: *η εκπομπή του συγκεντρώνει μεγάλη* ~ [[*τα ποσοστά τηλεθέασης μιας σειράς.* τηλεθεατής (ο), τηλεθεάτρια (η) {τηλεθεατριών} πρόσωπο που παρακολουθεί ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα, που βλέπει τηλεόραση. — τηλεθεατικός, -ή. -ό.
[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. telcspectateur (νόθο σύνθ.)]. τηλεϊατρική (η) {χωρ. πληθ.} η χρησιμοποίηση τής πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών για ιατρικούς σκοπούς (για τη διάγνωση, για την παροχή οδηγιών θεραπείας σε ασθενείς, ακόμη και για τον εξ αποστάσεως συντονισμό χειρουργικών επεμβάσεων, κυρ. με τη βοήθεια τής ρομποτικής).
[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. telemedicine (νόθο σύνθ.)]. τηλεκαθοδηγηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η τηλεκατεύθυνση (βλ.λ.).
ΙΙΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. remote guidanecj. τηλεκάρτα (η) {τηλεκαρτών} μαγνητική κάρτα η οποία επιτρέπει τη χρήση των κοινόχρηστων καρτοτηλεφώνων με την εισαγωγή της στην ειδική υποδοχή τους και δίνει στον χρήστη δυνατότητα για τόσες τηλεφωνικές συνδιαλέξεις όσες αντιστοιχούν σε ορισμένο αριθμό τηλεφωνικών μονάδων τής κάρτας.
ΙΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. tclecarte < tele- (< *τηλε-)* + carte (βλ. λ. *κάρτα)].*
τηλεκατευθυνόμενος, -η, -ο 1. (για μηχανές, συσκευές, σώματα σε τροχιά) αυτός που τίθεται σε λειτουργία ή που η κίνησή του ελέγχεται από απόσταση με τηλεκατεύθυνση (με σήματα που μεταδίδονται, λ.χ. μέσω ερτζιανών ή ηλεκτρικών κυμάτων): ~ *παιχνίδια* || ~ *βλήμα / αεροπλάνο / πλοίο / μοντέλο / αντιαεροπορικό πυροβόλο* (πβ. λ. *αυτοκατευθυνόμενος)* 2. (μτφ.) αυτός που δεν αυτενεργεί. αλλά δρα καθ' υπόδειξιν άλλων: ~ *διασπαστές τού κόμματος* ΣΥΝ. βαλτός 3. (μτφ.) αυτός που προκύπτει ή γίνεται σύμφωνα με τις εντολές άλλων: ~ δηλώσεις / *κινήσεις* συν. υποκινούμενος.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. teleguided (νόθο σύνθ.)}. τηλεκατεύθυνση (η) {-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων} ο έλεγχος τής λειτουργίας ή τής κίνησης ενός σώματος, μιας συσκευής, μηχανής κ.λπ. από απόσταση, με σήματα που μεταδίδονται μέσω ερτζιανών κυμάτων, οπτικών ινών ή ηλεκτρικών γραμμών, κυρ. κατ' αντιδιαστολή προς την αυτοκατεύθυνση (βλ.λ.).
ΙΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. remote guidance}, τηλεκινηματογραφία (η) {τηλεκινηματογραφιών} η μετατροπή κινηματογραφικής ταινίας σε τηλεοπτική μέσω τηλεκινηματογράφου. }ΐ!ΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. tclecinematographiej. τηλεκινηματογράφος (ο) ηλεκτρονική συσκευή με την οποία μια κινηματογραφική ταινία γίνεται κατάλληλη για τηλεοπτική μετάδοση με κωδικοποίηση τού ήχου και των εικόνων της σε ηλεκτρικά σήματα.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. telecinemal. τηλεκινησία (η) {χωρ. πληθ.} η ικανότητα που θεωρείται ότι έχουν ορισμένα άτομα (συνήθ. μέντιουμ) να μετακινούν άψυχα σώματα ή να μεταβάλλουν το σχήμα τους με την επίδραση ψυχικής δύναμης συν. ψυχυκίνηση. — τηλεκινητικός, -ή, -ό, τηλεκινητικ-ά /-ώς επίρρ. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. telekinesief. τηλεκοντρόλ (το) {άκλ.} ελλην. *τηλεχειριστήριο-* μηχάνημα που χρησιμοποιείται για τον έλεγχο τής λειτουργίας μιας συσκευής από απόσταση, όπως λ.χ. τής τηλεόρασης, τού στερεοφωνικού συγκροτήματος. τού κλιματιστικού κ.λπ.
ΙΗΤΥΜ. < αγγλ. telecontrol (νόθο σύνθ.) < tele- (< *τη/.ε-)* + control «έλεγχος»].
τηλεκπαίδευση (η) {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} η εκπαίδευση εξ αποστάσεως, π.χ. δΓ αλληλογραφίας ή συμμετέχοντας σε μάθημα μέσω τηλεοράσεως, Διαδικτύου (= ηλεκτρονική τηλεκπαίδευση) κ.λπ.

τηλεκπαιδευτικός, -ή. -ό.

(ΕΤΥ.Μ. Απόδ. των αγγλ. longdistance education, distance learning|. τηλεκριτική (η) η κριτική για τα προγράμματα τής τηλεόρασης, η οποία συνήθ. δημοσιεύεται σε εφημερίδες και περιοδικά, τηλεκριτικός (ο/η) πρόσωπο που σε περιοδικό ή εφημερίδα αναλαμβάνει την τηλεκριτική, δημοσιογράφος που κρίνει τα τηλεοπτικά προγράμματα^.
τηλεμαγκαζίνο (το) {άκλ.} τηλεοπτική εκπομπή με ποικίλα θέματα, τηλεμαραθώνιος (ο) {τηλεμαραθωνί-ου | -ων, -ους} τηλεοπτικός μαραθώνιος· εκπομπή με πολύ μεγάλη διάρκεια υπό μορφήν εκστρατείας αφιερωμένης σε συγκεκριμένο σκοπό (λ.χ. την ενίσχυση των παιδιών με ειδικές ανάγκες) μέσω τής παροχής δωρεών από τους τηλεθεατές.
τηλεμάρκετινγκ (το) {άκλ.} τηλεαγορές (βλ.λ.).
[ΕΙΥΜ. < αγ^λ. telemarketing (νόθο σύνθ.)}. τηλεματικη (η) το σύνολο των τεχνικών μεθόδων και υπηρεσιών που συνδυάζουν τις δυνατότητες τής πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιακών δικτύων. — τηλεματικός, -ή, -ό.
|ΕΤΥΜ. < αγγλ. telematics (νόθο σύνθ.) < teie(communications) «τηλε-

πικοινιονίες» + (infor)matics «πληροφορική»], τηλεμαχία (η) {τηλεμαχιών} η τηλεοπτική αντιπαράθεση κυρ. μεταξύ πολιτικοί, η δημόσια αναμέτρηση δύο συγκρουόμενων πλευρών, που μεταδίδεται από την τηλεόραση. ^ σχολιο λ. *ντψπέιτ.* Τηλέμαχος (ο) l-ου *κ.* -άχου| 1. μυθολ. γυιος τού Οδυσσέα και τής Πηνελόπης 2. ανδρικό όνομα.

[ι-'ΓΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *τηλε-* + *-μαχος* < *μάχομαι.* Η αρχική σημ. ίσως ήταν «αυτός που είναι μακριά από τη μάχη», ενώ δεν αποκλείεται η ύπαρξη αμάρτυρου επιθ. **τηλέμαχος* «αυτός που μάχεται από μακριά» (κατ'αντιδιαστολή προς το *άγχέ-μαχος)*.* τηλεμέτρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μέτρηση τής θεα-ματικότητας τηλεοπτικών εκπομπών, τηλεμετρία (η) {χωρ. πληθ.} η μέτρηση μακρινών αποστάσεων με τηλέμετρο. · — τηλεμετρικός, -ή. -ό.

ΙΙΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. telemetriej. τηλέμετρο (το) [I897] {τηλεμέτρ-ου | -ων} ΤΗΧΝΟΛ. όργανο που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση τής απόστασης μεταξύ παρατηρητή και παρατηρούμενου σημείου, το οποίο βρίσκεται μακριά· χρησιμοποιείται στην τοπογραφία, τη ναυσιπλοΐα, σε στρατιωτικές εφαρμογές κ.α. (ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. telemetre], τηλεμηχανικη (η) {χωρ. πληθ.} ΤΙ;ΧΝΟΛ. Ο τηλεχειρισμός των μηχανών. η μεταβίβαση μηχανικής ενέργειας από απόσταση.

{ΗΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. telemechanics], τηλενέργεια (η) {χωρ. πληθ.} (στην παραψυχολογία) η επίδραση που θεωρείται ότι ασκούν στην ύλη άτομα με ξεχωριστή ψυχική δύναμη. ILTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. telergy|. τηλεομοιοτύπημα κ. τηλομοιοτύπημα (το) {τηλεομοιοτυπήμ- ατος | -ατα. -άτων} το μεταβιβαζόμενο κείμενο ή εικόνα μέσω τηλεο- μοιοτύπου.

τηλεομοιοτυπία κ. τηλομοιοτυπία (η) {τηλεομοιοτυπιών} μορφή τηλεπικοινωνίας με την οποία είναι δυνατή η εξ αποστάσεως αναπαραγωγή και μεταβίβαση κειμένων και εικόνων μέσω ομοιοτυπικών μηχανημάτων και των κυκλωμάτων τού δημόσιου τηλεφωνικού δικτύου συν. τέλεφαξ (πβ. λ. *τηλέτυπο, φαξ).*

|ι-τυμ. Απόδ. τού αγγλ. telefax (βλ. κ. *τέλεφαξ)].* τηλεομοιοτυπικός κ. τηλομοιοτυπικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την τηλεομοιοτυπία 2. *τηλ(ε)ομοιοτυπικό* κ. *τηλ(ε)ομοιό- τυπο* (το) η συσκευή τηλεομοιοτυπίας το φαξ συν. τέλεφαξ, τηλεομοιοτυπώ κ. τηλομοιοτυπω ρ. μετβ. {τηλεομοιοτυπείς... | τηλεομοιοτύπ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} μεταβιβάζω κείμενο ή εικόνα με τηλεομοιότυπο. τηλεοπτικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την τηλεόραση: ~ *πρόγραμμα / σταθμός / εικόνα / οθόνη / δελτίο / κανάλι / δίκτυο / κάμερα / σίριαλ / συνεργείο / εκπομπή / συζήτηση / εμφάνιση / συνέντευξη / διαφήμιση* |] *κλείνω / παίρνω / εξασφαλίζω τα ~ δικαιώματα για την αναμετάδοση ενός αγώνα / μιας συναυλίας* [| *τα ~ μέσα ενημέρωσης* || *η ταινία προβά/.λεται σε πρώτη ~ μετάδοση·* ΦΡ. (α) *τηλεοπτικός δέκτης* η συσκευή τής τηλεόρασης (β) *τηλεοπτικό μαγκαζι- νο* τηλεοπτική εκπομπή ποικίλης ύλης 2. αυτός που έχει καλή και άνετη παρουσία, όταν εμφανίζεται στα τηλεοπτικά μέσα, αυτός που έλκει το κοινό και στέκεται σωστά στον χώρο: δεν είναι ~ *τύπος ο υπουργός- μάλλον θα β?.άψει παρά θα ωφε/.ήσει η συμμετοχή του στην εκπομπή* αντ. αντιτηλεοπτικός.

ΙΙΞΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. α' συνθ. T.V. - σε φρ. όπως T.V. station / programme κ.ά.|.

τηλεορασάκιας (ο) {τηλεορασάκηδες} (εκφραστ.) αυτός που βλέπει συνέχεια ή πολύ συχνά τηλεόραση.

I tTYM. < *τηλεόραση* + μειωτ. επίθημα *-άκιας,* πβ. κ. *γυαλ-άκιας, ματάκιας].*

τηλεόραση (η) I-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} **1.** η μετάδοση με τη βοήθεια ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων κινούμενων ή ακίνητων εικόνων και ήχου, πυυ μπορούν είτε να αναπαράγονται σε οθόνη ταυτόχρονα με τη λήψη τους είτε να εγγραφούν σε κατάλληλο μέσο για μεταγενέστερη αναπαραγωγή (βίντεο)· φρ. (α) *καλωδιακή τηλεόραση* βλ. λ. *καλωδιακός* (β) *δορυφορική τηλεόραση* βλ. λ. *δορυφορικός* **2.** (συνεκδ.) η συσκευή μέσω τής οποίας προβάλλονται οι μεταδιδόμενες εικόνες: *βλέπω μια εκπομπή στην* - [| *έχω τρεις* ~ στο *σπίτι* || *ανοίγω* ή *ανάβω / κλείνω* ή *σβήνω / χαμη/.ώνω* ή *δυναμώνω* (ενν. τον *ήχο) / ρυθμίζω την* ~ || ~ *έγχρωμη / ασπρόμαυρη / δορυφορικής λήψεως! με επίπεδη οθόνη* ΣΥΝ. τηλεοπτικός δέκτης· φρ. *κάνω τηλεόραση* (i) παράγω υλικό για τηλεοπτική προβολή (ii) (για ηθοποιό) παίζω σε τηλεοπτική παραγωγή: *μετά από αρκετά χρόνια αποφάσισα να κάνω πάλι τηλεόραση* 3. (συνεκδ.) το τηλεοπτικό πρόγραμμα: *βλέπω / παρακολουθώ* ~ 4. (συνεκδ.) (α) κάθε τηλεοπτικός σταθμός: *τη συνάντηση κά/.υψαν απευθείας όλες οι - τού κόσμου* || *κρατική / ιδιωτική*

(το σύνολο των κρατικών / ιδιωτικών σταθμών) |[~ *συνδρομητών* (βλ.λ.)· φρ. *ελεύθερη τηλεόραση* το σύνολο των ιδιωτικών τηλεοπτικοί σταθμών (αυτών δηλ. που δεν ελέγχονται από το κράτος) (β) το σύνολο των τηλεοπτικών σταθμών που λειτουργούν σε συγκεκριμένη περιοχή: *έχει τίποτα η ~ απόψε;* || *τι παίζει η - αυτή την εβδομάδα:* 5. το περιεχόμενο των προγραμμάτων που προβάλλουν τα τηλεοπτικά μέσα: *η ~ στην Αμερική είναι χαμηλού επιπέδου* |[*εκπαιδευτική* ~ (ειδικό επιμορφωτικό τηλεοπτικό πρόγραμμα, που απευθύνεται στους μαθητές) || *παιδική* - 6. οι τηλεοπτικοί σταθμοί, τα προγράμματά τους, οι παραγωγοί και συντελεστές των προγραμμάτων και η αντίληψη που έχουν για το τι αξίζει να μεταδίδεται και με ποιον τρόπο, δηλ. τα παραπάνω ως μέσο επικοινωνίας και ενημέρωσης: *η ~ απο-ξενώνει τους ανθρώπους* || ο *ρό/.ος τής - στη διαμόρφωση κοινωνικών στερεοτύπων.* — (υποκ.) **τηλεορασούλα** κ. **τηλεορααίταα** (η).

ΙΐϊΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. television (νόθο σύνθ.) < tele- (< *τη λε-)* + vision «όραση»], **τηλεορασόπληκτος** (ο) (μειωτ.) αυτός που βλέπει τηλεόραση σε υπερβολικό βαθμό, που δεν αντέχει να μη δει τηλεόραση.

ΙΕΤΥΜ. < *τηλεόραση* + *-πληκτος*< *πλήττω].* **τηλεπάθεια** (η) 11890] {χωρ. πληθ.} παραψυχολογικό φαινόμενο που συνίσταται στην ανταλλαγή σκέψεων και εντυπώσεων, στην πνευματική επικοινωνία μεταξύ δύο ατόμων που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση μεταξύ τους, χωρίς τη μεσολάβηση των αισθήσεων και τη χρησιμοποίηση των αναγκαίων επικοίνωνιακών κωδίκων (βλ. κ. λ. *τηλαισθησία).* — **τηλεπαθητικός,** -ή. -ό [1891], **τηλεπαθητικά** επίρρ. [ΗΤΥΜ. < *τηλε-* + *-πάθεια* (από το θ. τού αρχ. αορ. β' *ε-παθ-ον* τού ρ. *πάσχω),* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. telepathy], **τηλεπαιχνίδι** (το) {τηλεπαιχνιδ-ιού | -ιών} παιχνίδι που παίζεται μεταξύ παικτών σε τηλεοπτικό στούντιο και μεταδίδεται από τηλεοπτικό σταθμό και στυ οποίο οι διαγωνιζόμενοι κερδίζουν δώρα ή χρηματικά ποσά.

τηλεπαρουσιαστής (ο), **τηλεπαρουσιάστρια** (η) {τηλεπαρου-σιαστριών} πρόσωπο που παρουσιάζει τηλεοπτικό πρόγραμμα και κυρ. το δελτίο ειδήσεων, **τηλεπειρατεία** (η) {τηλεπειρατειών} η παράνομη εκπομπή τηλεο-πτικού προγράμματος χωρίς την απαιτούμενη άδεια. — **τηλεπειρα- τής** (ο), **τηλεπειρατικός,** -ή, -ό. **τηλεπεριοδικό** (το) εβδομαδιαίο περιοδικό το οποίο περιέχει τα προγράμματα των τηλεοπτικών καναλιών. **τηλεπικοινωνία** (η) {τηλεπικοινωνιών} 1.η επικοινωνία μεταξύ ατόμων που βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους με τη χρησιμοποίηση ειδικών συσκευών που μεταβιβάζουν και δέχονται ηλεκτρομαγνητι- *κά* σήματα **2.** *τηλεπικοινωνίες* (οι) το σύνολο των μέσων (ενσύρματων, ραδιοηλεκτρικών, οπτικών, ηλεκτρομαγνητικών κ.λπ.) με τα οποία επιτελείται η επικοινωνία αυτή (τηλέγραφος, τηλέφωνο, τηλεόραση, δορυφόροι κ.ά.): *μεγάλες επενδύσεις στην πληροφορική και στις*

}ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. telecommunication (νόθο σύνθ.)}. **τηλεπικοινωνιακός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την τηλεπικοινωνία: - *μηχανήματα / συστήματα / δίκτυα / εξοπλισμός.* — **τηλεπικοινωνιακά** επίρρ. **τηλεπισκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ΑΣΤΡΟΝ.-ΙΕΩΛ. η τεχνική συλλογής στοιχείων για τους πόρους τής γήινης επιφάνειας (ύπαρξη νερού, μεταλλεύματος κ.λπ.) με την ανάλυση των δεδομένων που παρέχουν ειδικά όργανα, τα οποία βρίσκονται σε δορυφόρους και σε αεροπλάνα: *την ~ χρησιμοποιούν ακόμη και αλιευτικοί στόλοι, για να εντοπίζουν τα κοπάδια των ψαριών.* — **τηλεττισκοπιστής** (ο), **τη- λεπισκοπίατρια** (η).

[tΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. teledetection (νόθο σύνθ.)|. **τηλεπληροφορική** (η) ο συνδυασμός συστημάτων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών για τη μεταβίβαση δεδομένων και εντολών από απόσταση.

[tΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. teleinformatics (νόθο σύνθ.)|. **τηλεργασια** (η) {χωρ. πληθ.} η επαγγελματική απασχόληση εκτός ε- πιχειρήσεως (κατ' οίκον) με χρήση των δυνατοτήτων που παρέχει η τηλεματική (βλ.λ.). — τηλεργασιακός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. teleworking (νόθο σύνθ.)]. **τηλεσημία** (η) {χωρ. πληθ.} η μεταβίβαση σημάτων και η επικοινωνία από μεγάλη απόσταση.

[ΕΤΥΜ. < *τηλε-* + *-σημία*< *σήμα].* **τηλεσκηνοθεσία** (η) {χωρ. πληθ.} η σκηνοθεσία (βλ.λ.) τηλεοπτικών προγραμμάτων.

τηλεσκηνοθέτης (ο) {τηλεσκηνοθετών), **τηλεσκηνοθέτιδα** (η) {τηλεσκηνοθετίδων} πρόσωπο που σκηνοθετεί τηλεοπτικές εκπομπές. Επίσης **τηλεσκηνοθέτρια** (η), **τηλεσκοπία** (η) {J852| {χωρ. πληθ.I **1.** η τεχνική χειρισμού τού τηλεσκοπίου 2. (συνεκδ.) η αστρονομική παρατήρηση που γίνεται με τηλεσκόπιο.

[ΣϊΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. telescopy[. **τηλεσκοπικός,** -ή, -ό 11859| 1. αυτός που σχετίζεται με το τηλεσκόπιο: ~ *φακός* 2. αυτός που γίνεται με τηλεσκόπιο: ~ *παρατηρήσεις*

(για ουράνια σώματα) αυτός που είναι ορατός μόνο με τηλεσκόπιο

4. αυτός που σχετίζεται με την τηλεπισκόπηση (βλ.λ.). - **τηλεσκοπικά** επίρρ.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. telescopic|. **τηλεσκόπιο** (το) [1766] {τηλεσκοπί-ου | -ων} **1.** όργανο που συλλέγει ορισμένες από τις ακτινοβολίες που εκπέμπονται από ουράνιο σώμα, για να σχηματίσει είδωλό του ή για να επιτρέψει την καταγραφή και ανάλυση των ακτινοβολιών με κατάλληλα όργανα 2. (γενικότ.) όργανο οπτικής παρατήρησης αντικειμένων που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση.

ΙΐϊΤΥΜ. < *τηλε-* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. telescope], **τηλεσύνδεση** (η) {-ης κ. -έσεως J -έσεις. -έσεων} η σύνδεση ορισμένων σημείων ενός κτηρίου με συσκευές τηλεοράσεως, ώστε να υπάρ-χει συνεχής εσωτερική επικοινωνία εικόνας και ήχου.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. teleconnection (νόθο σύνθ.)].

τηλεσυνδιάσκεψη (η) {-ης κ. -έψεως | -έψεις, -έψεων} η τηλεδιάσκεψη (βλ.λ.).

τηλεσυνεδρίαση (η) {-ης κ.-άσεως | -άσεις.-άσεων} η τηλεδιάσκεψη (βλ.λ.).

I ΕΤΥΜ,. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. teleconference (νόθο σύνθ.)|.

τηλεσυνεργασια (η) συνεργασία εξ αποστάσεως με ηλεκτρονικά συνήθ. μέσα.

τηλεταινία (η) {τηλεταινιών} ταινία που γυρίζεται ειδικά για να με-

ταδοθεί από την τηλεόραση, συνήθ. με τηλεοπτικές κάμερες και όχι σε κινηματογραφικό φιλμ.
[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. telefilm (νόθο σύνθ.)]. **τηλεταχύμετρο** (το) {τηλεταχυμέτρ-ου | -ων} όργανο για τον προσδιορισμό από απόσταση τής ταχύτητας κινούμενου οχήματος: ~ *τής τροχαίας.*
τηλετράπεζα (η) {τηλετραπεζών} σύστημα που επιτρέπει τραπεζικές συναλλαγές μέσω δικτύου (σύνδεση με ηλεκτρονικούς υπολογιστές).
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. telebank (νόθο σύνθ.)|. **τηλετύπημα** (το) {τηλετυπήμ-ατος | -ατα, -άτων} το κείμενο που μεταβιβάζεται με τηλέτυπο,
τηλετυπία (η) [χωρ. πληθ.} το σύστημα τηλεγραφίας με τηλέτυπο.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. teletypy}. **τηλετυπίκος,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με το τηλέτυπο: - *μηχάνημα* (το τηλέτυπο) 2. *τηλετυπικό* (το) το τηλέτυπο (βλ.λ.). **τηλέτυπο** (το) {-ου κ. -ύπου | -ων κ. -ύπων} τεχνολ. συσκευή που μοιάζει εξωτερικά με γραφομηχανή με αλφαριθμητικό πληκτρολόγιο και χρησιμοποιείται για την απευθείας αποστολή κειμένου, το οποίο δακτυλογραφείται πάνω σε ειδική ταινία ή σελίδα και αποστέλλεται ταχύτατα μέσω δικτύου συν. τέλεξ.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. teletype|. **τηλετυπώ** ρ. μετβ. {τηλετυπείς... | τηλετύπ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} στέλνω κείμενο με τηλέτυπο,
τηλεφακός (ο) σύστημα φακών μεγάλης εστιακής απόστασης, που χρησιμοποιείται σε φωτογραφικές ή τηλεοπτικές μηχανές για τη φω- τογράφιση απομακρυσμένων αντικειμένων.
ΙΕΤΥΜ.. Λπόδ. τού γαλλ. teleobjectif]. **τηλεφημερίδα** (η) η εκπομπή ειδήσεων και σχολίων που μεταδίδεται από την τηλεόραση.
[ετυμ, Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. telejournal (νόθο σύνθ.)|. **Τήλεφος** (ο) {-ου κ. -έφου} μυ(-)()λ. γυιος τού Ηρακλή και τής Αύγης. διάδοχος στον θρόνο τής Μυσίας, ο οποίος, αφού τραυματίστηκε από τον Αχιλλέα, έλαβε τον χρησμό ότι αυτός που τον τραυμάτισε θα τον θεραπεύσει *(ό τρώσας καί ιάσεται).*
Ιετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *τηλε-* (< επίρρ. *τήλε* «μακριά», βλ.λ.) + *-φος* (αγν. ετύμου)].
τηλεφωνείο (το) [1880] ο χώρος ή ο θάλαμος στον οποίο βρίσκεται εγκατεστημένη τηλεφωνική συσκευή για δημόσια χρήση, **τηλεφώνημα** (το) **1**1895! (τηλεφωνήμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η κλήση και επικοινωνία μέσω τηλεφώνου: *τοπικό / υπεραστικό* ~ συν. συνδιάλεξη 2. (συνεκδ.) το περιεχόμενο μιας τέτοιας επικοινωνίας: *τώρα τελευταία δέχεται απειλητικά ~ από αγνώστους.*
τηλεφωνητής (ο) 1189] |. **τηλεφωνήτρια** (η) [Ι890| Τηλεφωνητριών} 1. ο υπάλληλος δημόσιου, ιδιωτικού ή στρατιωτικού τηλεφωνικού κέντρου, που μεριμνά για τη διεξαγωγή τής τηλεφωνικής σύνδεσης και επικοινωνίας **2. (αυτόματος^** *τηλεφωνητής* (α) συσκευή συνδεδεμένη με το τηλέφωνο, η οποία δίνει σύντομη μαγνητοφωνημένη απάντηση κατά την κλήση και καταγράφει τα τηλεφωνικά μηνύματα: *μου απάντησε ο ~ σου || έχετε μήνυμα στον ~ σας* (β) (ειδι- κότ.) αντίστοιχη λειτουργία τής κινητής τηλεφωνίας.
[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού ελληνογενούς γαλλ. telephonistej. **τηλεφωνία** (η) [!858| {χιορ. πληθ.} **1.** το σύνολο των τηλεφωνικών εγκαταστάσεων που διαθέτει μια περιοχή 2. (συνεκδ.) (α) η επικοινωνία μέσω τηλεφώνου: *αναλογική / ψηφιακή* - (β) *κινητή τηλεφωνία* το είδος τής τηλεφωνικής επικοινωνίας, κατά την οποία ο ένας τουλάχιστον από τους δύο συνδρομητές επικοινωνεί με τον άλλον (δέχεται κλήση ή καλεί) χρησιμοποιώντας φορητή ασύρματη τηλεφωνική συσκευή (κινητό τηλέφωνο), η οποία συνδέεται μέσω αριθμού κλήσεως με ειδικό τηλεφωνικό κέντρο.
[ΕΤΥ.Μ. ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. telephony. Η φρ. *κινητή τηλεφωνία* είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. mobile telephony], **τηλεφωνικός,** -ή, -ό [1890| **1.** αυτός που σχετίζεται με το τηλέφωνο ή την τηλεφωνία: ~ *θάλαμος I κέντρο / συσκευή / δίκτυο / γραμμή / κατάλογος / παρακολούθηση / μονάδες χρέωσης / κλήση* 2. αυτός που γίνεται με το τηλέφωνο: ~ *συνομιλία ι καταγγελία / επικοινο)νία / συνεργασία.* – **τηλεφωνικ-ά /-ώς** [Ι886J επίρρ. **τηλέφωνο** (το) **[**18611 [τηλεφών-ου **|** -ων} **1.** συσκευή που επιτρέπει την προφορική συνδιάλεξη μεταξύ δύο προσώπων που βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους, πάνω στην οποία υπάρχει πίνακας με αριθμητικά στοιχεία από το 0 μέχρι το 9 (με τα οποία σχηματίζει κανείς τον αριθμό κλήσεως τής αντίστοιχης συσκευής τού προσώπου με το οποίο επιθυμεί να συνομιλήσει), καθώς και υποδοχές από όπου α- κούμε (ακουστικό) τον συνομιλητή και μιλούμε προς αυτόν: *ψηφιακό*

- || *κλείνω το* ~ (σταματώ να μιλάω, κατεβάζω το ακουστικό) || *βάζω* ~ (μου τοποθετεί ο Ο.Τ.F.. την τηλεφωνική συσκευή και με εντάσσει στο δίκτυο των συνδρομητών του) || *πιάνο) το* ~ (απαντώ, όταν χτυπάει) [| *σηκώνω το* - (δηλ. το ακουστικό, γενικότ. απαντώ) || *το τηλέφωνο είναι νεκρό* (δεν ακούγεται το σήμα λειτουργίας του, δεν δουλεύει) ||[γο ~ *βουίζει* (κάνει τον χαρακτηριστικό ήχο που δηλώνει ότι η γραμμή είναι κατειλημμένη) || *σε ζητούν στο ~* || *χτυπάει το ~* (καλεί)· **φρ.** (α) *κάνω (σε κάποιον) ένα τηλέφωνο I παίρνω (στο) τηλέφωνο (κάποιον)* τηλεφωνώ (σε κάποιον) (β) *είμαι στο τηλέφωνο* μιλώ στο τηλέφωνο, συνομιλώ τηλεφωνικά: *περίμενε λίγο, τώρα* ~ (γ) *μιλάει το τηλέφωνο* είναι κατειλημμένη η τηλεφωνική γραμμή (δ) *μου κόβουν το τηλέφωνο* μου διακόπτουν την τηλεφωνική σύνδεση, επειδή δεν πληρώνω τον λογαριασμό (ε) *κινητό τηλέφωνο* βλ. λ. *κινητός* (στ) σταθερό *τηλέφωνο* βλ. λ. *σταθερός* (ζ) *φορητό / ασύρματο τηλέφωνο* φορητή συσκευή τηλεφωνίας, την οποία μπορούμε να παίρνουμε μαζί μας από δωμάτιο σε δωμάτιο και επιτρέπει τη συνδιάλεξη χωρίς καλωδιακή σύνδεση (η) *μεταφορά τηλεφώνου* η εγκατάσταση τού ίδιου τηλεφώνου σε διαφορετικό χώρο, σε διαφορετική περιοχή, που απαιτεί νέα σύνδεση από τον Ο.Τ.Η. και έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή τού αριθμού τηλεφωνικής κλήσεως (0) **ροζ** *τηλέφωνα* τηλεφωνικό δίκτυο στο οποίο, όταν κανείς καλεί συγκεκριμένους αριθμούς, ακούει επί πληρωμή μαγνητοφωνημένα ερωτικά μηνύματα ή συνομιλεί ανταλλάσσοντας ερωτικά μηνύματα (ι) *κόκκινο τηλέφωνο* ειδική τηλεφωνική γραμμή που αποσκοπεί στην ανταλλαγή πολιτικών και στρατιωτικών πληροφοριών μεταξύ αρχηγών κρατών (ια) *χαλασμένο τηλέφωνο* παιδικό παιχνίδι στο οποίο ο πρώτος παίκτης λέει στο αφτί τού δευτέρου μια φράση χωρίς καθαρή άρθρωση και αυτός μεταφέρει στον επόμενο ό.τι άκουσε κ.ο.κ., ώστε να προκύπτει στο τέλος ένα αστείο αποτέλεσμα (ΐβ) *άναψαν τα τηλέφωνα* βλ. λ. *ανάβω 2.* (συνεκδ.) το τηλεφώνημα: *κάνω ένα - || είχα ένα ~ από το εξωτερικό || ακρίβυνε το* ~ (το κόστος κάθε συνδιάλεξης) **3.** (συνεκδ.) ο αριθμός τηλεφωνικής κλήσεως κάποιου: *μου δίνετε το - σας;* Jj *βρήκα το ~ σου στον κατάλογο* **4.** (συνεκδ.) ο λογαριασμός τηλεφώνου και το έντυπο με το οποίο αυτός αποστέλλεται και πληρώνεται: *ήρθε το -* [[*πλήρωσα τν* ·~ 5. το τηλεφωνικό δίκτυο, η παροχή τηλεφωνίας: *στο χωριό δεν υπάρχει ~.*
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. telephone], **τηλεφωνώ** (κ. -άω) ί1833] ρ. αμετβ. κ. μετβ. (+σε) [τηλεφων-είς κ. -άς... | τηλεφών-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα} ♦ 1. (αμετβ.) μιλώ (με κάποιον) μέσω τηλεφώνου: - *για πολλή ώρα || δεν μπορώ να σου μιλήσο) τώρα, γιατί* - ΣΥΝ. είμαι στο τηλέφωνο ♦ **2.** (μετβ.) (α) καλώ κάποιον στο τηλέφωνο: *αν δεν αισθάνεσαι καλά. τηλεφώνησέ μου* (β) μεταδίδω πληροφορία από το τηλέφωνο: *μου τηλεφώνησε ότι θα περνούσε το απόγευμα να μας έβλεπε* **3.** (μεσοπαθ. *τηλεφωνιέμαι)* επικοινωνώ τηλε- φωνικώς (με κάποιον): *τηλεφωνηθήκαμε χτνς || τη/^φωνιέμαι με* τον *Πέτρο συχνά.*
τηλεφωτογραφία (η) [ι893j (τηλεφωτογραφιών} **1.** μέθοδος μετα- δόσεως εικόνων και κειμένων, κατά την οποία η εικόνα σαρώνεται από ακτίνες φωτός, τού οποίου η ένταση μεταβάλλεται ανάλογα με τις διαφορές φωτεινότητας τής εικόνας και τού ρεύματος, που αποδίδεται από τα φωτοκύτταρα στα οποία αντανακλάται 2. η τεχνική τής φωτογράφισης από μεγάλη απόσταση με τη χρήση τηλεφακού. Επίσης **τηλεφωτογράφιση** (σημ. 2). - **τηλεφωτογραφικός,** -ή, -ό 11890]."
(ΐΐΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. telephotography], **τηλεχειριζόμενος,** -η, -ο (για συσκευές, μηχανισμούς κ.λπ.) αυτός που τον ενεργοποιεί και τον χειρίζεται κανείς με τηλεχειρισμό: - *στερεοφωνικό συγκρότημα ι τηλεόραση ί κλιματιστικό! αυτοκινητάκι.* [ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. telecontrolledj. **τηλεχειρισμός** (ο) ο χειρισμός συσκευής από απόσταση, που μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια φωτεινών σημάτων, ηλεκτρικού ρεύματος ή ηλεκτρομαγνητικοίν κυμάτων.
[κτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. telecommande (νόθο σύνθ.)!.
τηλεχειριστήριο (το) {τηλεχειριστηρί-ου | -ων} μικρή συσκευή για τον χειρισμό συσκευών από απόσταση: *το ~ τής τηλεόρασης /* τού *βίντεο* συν. τηλεκοντρόλ.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο, πβ. γαλλ. telCeonimamleur (νόθο σύνθ.), αγγλ. remote control], **τηλεψυχία** (η) [χωρ. πληθ.} η τηλεπάθεια, **τηλομοιοτύπημα** (το) ♦ τηλεομοιοτύπημα **τηλομοιοτυπία** (η) > τηλεομοιοτυπία **τηλομοιότυπο** (το) -♦ τηλεομοιοτυπικός **τηλομοιοτυπώ** ρ. * τηλεομοιοτυπο)
Τήλος (η) νησί των Δωδεκανήσων ΒΛ. τής Ρόδου.
[ετυμ. < αρχ. *Τήλος.* αγν. ετύμου}. **τηλοψία** (η) [χωρ. πληθ.} (λόγ.) το να παρακολουθεί κανείς τηλεόραση (πβ. λ. *τηλεΟέαση).*
Ιετυμ. < *τηλ,(ε)-* + *-οψία* < *όψηΐ* **Τήνος** (,η) **1.** νησί των Κυκλάδων μεταξύ τής Ανδρου και τής Μυκόνου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. **–Τηνιακός** κ. (λόγ.) **Τήνιος** (ο). **Τηνιακή** κ. (λόγ.) **Τήνια** κ. **Τηνία** (η), **τηνιακός** - ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Τήνος,* αγν. ετύμου].
ᵀΠξΠ (η) Ι-ης κ. -εως [χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1. η μετάβαση ενός σώματος από τη στερεά στην υγρή κατάσταση συν. λειώσιμο ανί. πήξη **2.** *σημείο τήξεως* η θερμοκρασία κατά την οποία ένα σώμα μεταβαίνει από τη στερεά στην υγρή κατάσταση.
[ητυμ. < αρχ. *τήξις* < *τήκω* (βλ.λ.)}.
-τήρας παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσ. ουσ. που δη- λώνει όργανο ή σκεύος, τυ οποίο επιτελεί συγκεκριμένη λειτουργία: */.αμπ-τήρας, ανεμιστήρας, προφυ/.ακ-τήρας.*
[ετυμ. < αρχ. *-τηρ. -τήρος,* παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από την εκτεταμ. βαθμ. τού Ι.Ε. επιθήματος *-ter* (πβ. σανσκρ. pi-ta, λατ. pa-ter = αρχ. *πα-τήρ)* και συνδ. με τα επιθήματα *-τήριο(ν). -τωρ. -τήριος).*
τηράω ρ. μετβ. {τηράς... | τήραξα} (λαϊκ.) **1.** κοιτάζω, παρατηρώ **2.** (μτφ.) προσέχω, φροντίζω για κάτι. - (σπάν.) **ιήραγμα** (το). ΙΥΤΥΜ. < μεσν. *τηρώ / -άω* < αρχ. *τηρώ (-έω).* βλ.λ. Από τη σημ. «προσέχω, φυλάσσω» τού αρχ. *τηρώ* προήλθε η σημερινή (ήδη μεσν.) σημ. '«παρατηρώ, κοιτάζω»}, **τήρηση** (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η διάσωση, η διαφύλαξη: ~ τού *παραδυσιακύ τρόπου ζο)ής / των εθίμων* 2. (συνεκδ.) η πιστή εφαρμογή, η συμμόρφωση προς κάτι: ~ *νόμων ι συμφωνίας / υποσχέσεων / τυπικών διαδικασιών || - απόστασης ασφαλείας μεταξύ των αυτοκινήτων3.* η εκτέλεση ορισμένης υπηρεσίας ή εργασίας: ~ *λογιστικών βιβλίων / πρακτικών συνεδριάσεων}* ~ *αρχείου.*
-τήρι παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδ. ουσ. που δηλώ

νει: **1.** το όργανο ή το σκεύος με το οποίο γίνεται κάτι: *σκαλισ-τήρι, βιδω-τήρι* 2. τον τόπο όπου γίνεται κάτι: *πατη-τήρι. εργασ-τήρι.* {r-ΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. *-τήριον φλ.λ.)}.*

-τήριο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδ. ουσ. που δηλο')- νπ: 1. το όργανο ή το σκεύος που επιτελεί μια λειτουργία: *πλυν-τή- ριο, στεγνω-τήριο* 2. το μέσο με το οποίο γίνεται κάτι: *ειδοποιη-τήριο, απολυ-τήριο* **3.** τον τόπο όπου γίνεται κάτι: *καθαρισ-τήριο, κρατη-τή- ριο. δικασ-τήριο, γυμνασ-τήριο.*

[εί υμ. Παραγ. επίθημα τής Λρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το επίθημα *-τήρ* (βλ.λ.) και απαντά αρχικώς σε παράγωγα ουσ. των αρσ. σε *-τήρ* (λ.χ. *κλη-τήρ - κλη-τήριον)].*

-τήριος, -α. -ο παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθ. που δηλώνει αυτόν που γίνεται με ορισμένο τρόπο ή για συγκεκριμένο σκοπό: *ευχαρισ-τήρια επιστολή, κινη-τήριος μοχλός.*

(εγυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, που προέρχεται από το επίθημα *-τήρ* (βλ.λ.). λ.χ. *κινη-τήρ - κινη-τήριος,* απαντά όμως και ως ανεξάρτητο παραγωγικό μόρφημα (λ.χ. *εύχαρισ-τήριος. άσφαλισ-τήριος)}.*

τηρώ ρ. μετβ. {τηρείς... | τήρ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) **1.** διασώζω, διαφυλάσσω: *- παλιές συνήθειες / ήθη / έθιμα / παραδόσεις* συν. κρατώ, διατηρώ ΑΝΤ. εγκαταλείπω, παραμελώ **2.** (συνεκδ.) ακολουθώ πιστά, εφαρμόζω: *~ τους νόμους / τον λόγο / την υπόσχεσή μου / μια συμφωνία* αντ. παραβαίνω, παραβιάζω **3.** έχω αναλάβει την εκτέλεση ορισμένης υπηρεσίας ή εργασίας: *~ τα λογιστικά βιβλία τής επιχείρησης || ~ τα πρακτικά συνεδρίου* συν. κρατώ 4. κρατώ ορισμένη στάση, συμπεριφέρομαι με συγκεκριμένο τρόπο· ΦΡ. (λόγ.) (α) *τηρώ σιγήν ιχθύος* βλ. λ. *ιχθύς* (β) *τηρώ στάση αναμονής* περιμένω (δεν ενεργώ, επειδή περιμένω να δω πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα): *οι Μ.Π.Α. τηρούν στάση αναμονής στο θέμα τής σύγκρουσης των δύο χωρών* (γ) *τηρουμένων των αναλογιών* βλ. λ. *αναλογία* (δ) *τηρώ τα προσχήματα* βλ. λ. *πρόσχημα* (ε) *τηρώ αιδήμονα σιγή* βλ. λ. *αιδήμων* (στ) *τηρώ ι κρατώ (τις) αποστάσεις* βλ. λ. *απόσταση.* - ·- **τήρηαη** (η) [αρχ.], **τηρητής** (ο) Ιμτγν.]. σχολιο λ. *τελώ.*

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *τηρώ (-έω).* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *k*e-r-0 (με υγρό ένθη- μα -r-), εκτεταμ. βαθμ. τού J.E. *kʷei- «προσέχω, παρατηρώ», πβ. σανσκρ. ciyaii «παρατηρώ, φροντίζω, φοβούμαι», αρχ. σλαβ. cajy «αναμένω, ελπίζω», λιθ. kaina «αξία, τιμή» κ.ά. Λν αυτή η ετυμ. είναι έγκυρη, τότε το ρ. *τηρώ* εντάσσεται στην οικογ. των λ. *ποινή, τίω* (βλ.λ.). ενώ αποκλείεται η σύνδεση με το ρ. *πέ/.ω / -ομαι.* Για τη σχέση με το αρχ. *τημελώ,* βλ. λ. *ατημέλητος.* Ήδη αρχ. η σημ. «εφαρμόζω, ακολουθώ πιστά», λ.χ. *τηρώ όρκους* (Δημοκρ. 239), *τηρώ παρακαταθήκας* (Ισοκρ. Ι, 22) κ.ά. Η φρ. *τηρώ στάση αναμονής* αποτελεί απόδ. τού γαλλ. guarder unc position d'attentc].

τής[1] οριστικό άρθρο -+ ο, η, το

της[2] -► αυτός

-της κ. **-τής** παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό αρσ. ουσ. που δηλώνει: 1. την ιδιότητα προσα>που: *δεσμώ-της, πατριώ-της* 2. επάγγελμα: *πεταλω-τής. χορευ-τής* **3.** όργανο, σκεύος: *μετρη-τής,* υπολο- *γισ-τής.*

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, πυυ προέρχεται από το Ι.Ε. *-ia- και απαντά σε παράγωγα ρημάτων (λ.χ. *μαθη-τής, έρέ-της)* και ονομάτων (λ.χ. *τοξό-της. άγορη-τής)*\.

Τ.Θ. (η) Ταχυδρομική Θυρίδα

τι ερωτημ. αντων. **1.** (ως ουσιαστικό) ποιο πράγμα, ποια πράξη κ.λπ.: *~ είπες:* |] - *άκουσες;* φρ. (α) (αρχαιοπρ.) *τι μέλλει γενέσθαι* βλ. λ. *γενέσθαι* (β) (αρχαιοπρ.) *τι τέξεται η επιούσα (τί τέξεται ή επιούσα,* Π.Δ. *Παροιμ.* 27. Ι) τι Οα φέρει η επόμενη μέρα: *ας μη λέμε μεγά/.α λόγια, γιατί δεν ξέρουμε -* (γ) (λόγ.) *τι το όφελος;* (αρχ. φρ. *τί δ' εστ' όφελος / τί γάρ όφελος:)* ποιο είναι το όφελος; *κι ανβ/Λψω την υγεία μου, για να ανταποκριθώ στις υποχρεώσεις μου. (δ)* *τι θα πει* (i) τι σημαίνει: γο *παιδί ρωτά τον πατέρα του - «διάτρητος»*(ii) για να εκφραστεί έντονη αντίρρηση, για να δηλωθεί υ αδικαιολόγητος χαρακτήρας ενέργειας. σκέψης κ.λπ.: *~ ότι δεν μπορούσε;* (ε) *και τι μ' αυτό;* (i) για να δηλωθεί κάτι άσχετο προς το θέμα: -, · ΓΓ *άλλο πράγμα σοζητάμε* (ii) (για να εκφραστεί αδιαφορία ή αμφιβολία για την έκβαση ενέργειας) και τι βγαίνει μ' αυτό:: *Θα λύσουμε κανένα πρόβλημα:* (στ) **ξέρεις** *τι;* άκου να σου πω: *Δεν θα 'ρθω αύριο στη δουλειά* (ζ) *προς* ₙ**;** για ποιον λόγο. γιατί: *~το μίσος και ο α?.ληλοσκαραγμός:* (η) (λόγ.) *τι χρείαν έχομεν μαρτύρων; (τί χρείαν εχομεν μαρτύρων,* Κ.Λ. Μάρκ. 14,63) τι ανάγκη έχουμε από μάρτυρες: (για πράγματα προφανή, που αποδεικνύονται από μόνα τους): *όταν ο ίδιος ομολογεί την πράξη του. ~;* 2. (σε ρητορικές ερωτήσεις) (α) (απολύτως): *~ είχαμε. ~ χάσαμε;* (τίποτα δεν είχαμε, τίποτα δεν χάσαμε) (β) σε ερωτήσεις με άρνηση, στις οποίες υπονοείται ως απάντηση «πάρα πολλά, τα πάντα»: - δεν *θα 'δινα. να ξαναβρισκόμουν στο χωριό μου!* (γ) *τι κι αν* για να δείξουμε ότι δεν υπάρχει πρόβλημα, δεν πειράζει: *~ βρέχει:* || *~ γεράσαμε;* **3.** (ως επίθ.) (α) τι λογής, τι είδους: *- άνθρωπος είσαι συ;* || *- ρούχα θα βάλεις;* II *- πρόβλημα έχει αυτός; Με τα λεφτά που βγάζει κάνει ό.τι θέλει!* (β) (καθημ.) πόσος: *~ μισθό παίρνετε:* 4. (ως επίρρ. για να δηλωθεί αιτία, σκοπός ή αναφορά) γιατί, για ποιον σκοπό, σε τι: *~ σου φταίω εγώ* (σε τι...) || *- κλείστηκες εκεί μέσα:* (γιατί...) 5. (εμφατ. πριν από ερώτηση που ακολουθεί και εμπεριέχει έκφραση έκπληξης, θαυμασμού ή αποδοκιμασίας για κάτι): *Γι: Αύριο έχουμε αργία;* jj *Τι: Θα ξανάρθει στη δουλειά;* 6. (επιδοκιμαστικά ή μειωτ., σε περιπτώσεις έντονης εκδήλωσης συναισθήματος): *- ωραία!/ κα/.ά!/ μαρτύριο!/ αηδία!* **7.** (σε απάντηση, για να εκφραστεί αποδοκιμασία ή αντίρρηση): *-Ήταν ωραίο το ταξίδι; -Τι* ωραίο; *Έβρεχε σ'όλη τη διαδρομή!* 8. (με άρθρο) (α) πόσα πολλά: γο *~ λεει για σένα είναι απερίγραπτο* (β) αυτό που: *το ~ έγινε δεν περιγράφεται.*

[ετυμ. Ουδ. τής αρχ. ερωτηματικής αντων. *τις* (βλ.λ.)I- -τιά κατάληξη θηλ. ουσ.: *χαραγμα-τιά. δαγκωμα-τιά, πηδημα-τιά, λα- βωμα-τιά.*

[ητυμ. Κατάλ. τής Μεσν. και Κ. Ελληνικής που προήλθε από ουδ. σε *-μα.* τα οποία έχουν χαρακτήρα -τ- στη γενική (λ.χ. *χάραμα - χαρά- ματ-ος, χαραματιά)*\. τιάρα (η) Ιτιαρών} η μίτρα των Παπών τής Ρώμης και των ιεραρχών τής Αγγλικανικής Εκκλησίας.

I LiΤΥΜ. αρχ.. ανατολ. δάνειο, ίσως φρυγικής αρχής].

Τίβερης (ο) ποταμός τής Κ. Ιταλίας που πηγάζει από τα Απέννινα Όρη και διασχίζει τη Ρώμη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Τίβερις / Θύ(μ)βρις* < λατ. Tiberis, αβεβ. ετύμου. πιθ. < κελτ. dubr «ύδατα». Οι Ρωμαίοι θεωρούσαν ότι ο ποταμός ονομάστηκε έτσι εξαιτίας τού βασιλιά τής Αλβας *Τιβερίνου*\. τιβί κ. τι-βι (η) {άκλ.} η τηλεόραση (βλ.λ.).

|ετυμ. < αγγλ. T.V., συντομ. τής λ. television (βλ. κ. *τηλεόραση)].* τιγκα ως επίθ. κ. επίρρ. [άκλ.] (λαϊκ.) εντελώς γεμάτος: το *βαρέλι είναι ~ · δεν χωράει άλλο || το μαγαζί ήταν ~ από κόσμο* ιυν. φύσκα, κάργα. — τιγκάρω ρ.

[F.tym. Πιθ. < ιταλ. diga «επίχωμα, φράγμα» < γαλλ. digue < ολλ. dijk. Κατ' άλλη άποψη. < ιταλ. διαλεκτ. tinga < p. tingare «δίνω. παρέχω αφθόνως» (υποχωρητ.) < μεσν. λατ. tliingare < αρχ. γερμ. thingonj. τιγρέ επίρρ. · σαν τής τίγρης (δηλ. με ραβδώσεις): *~ γατάκια / ύφασμα / φούστα.*

τίγρη (η) [τίγρ-εις, -εων} (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. ζώο) 1. μεγαλόσωμο σαρκοφάγο θηλαστικό, που ανήκει στην οικογένεια των αιλουροειδών και χαρακτηρίζεται από το ζωηρό καστανοκίτρινο χρώμα του και τις κάθετες προς τον άξονα τού σώματος μαύρες ραβδώσεις τού δέρματός του, καθώς και για τη δύναμη και ευκινησία του 2. (μτφ.) (α) για ευκίνητο, δυναμικό και ορμητικό πρόσωπο (β) για τη δύναμη και την ορμητικότητα (κάποιου): (για παίκτη ομάδας) *ένας ~ στην επίθεση τής ομάδας || «βάλτε έναν - στη μηχανή»* (ενν. *τού* αυτοκίνητου- διαφήμιση για καύσιμα). Επίσης τίγρις {τίγρεως} κ. τίγρης (Ο). — (υποκ.) τιγράκι (το).

| ετυμ. < αρχ. *τίγρις,* περσ. δάνειο, αλλά δεν έχει προσδιοριστεί η ακριβής προέλευση. Η σύνδεση με αβεστ. ΐΐγπ- «βέλος», αρχ. περσ. tigra- «οξύς. αιχμηρός» ίσως οφείλεται σε παρετυμολογία, παρά το σχόλιο τού Στράβωνος για τον ομώνυμο ποταμό *(Τίγρις άμικτον φυ-* λάσσων τό *ρεύμα διά τήν οξύτητα, άφ' ού καί τοϋνομα Μήδων τί- γριν καλούν των τό τόξευμα).* Μέσω τού λατ. tigris η λ. πέρασε και σε άλλεο ευρωπ. γλώσσες, λ.χ. αγγλ. tiger, γαλλ. ligre, γερμ. Tiger 1. Τίγρης (ο) ποταμός τής Δ. Ασίας που πηγάζει από τον Αντίταυρο, διαρρέει το Ιράκ και εκβάλλει στον Περσικό Κόλπο.

[ετυμ. < αρχ. *Τίγρης, -ητος / Τίγρις, -ίδος* < αρχ. περσ. Tigra- (βλ. λ. *τίγρη)* λόγω τής ορμητικότητας των υδάτων του|. τιγροειδής, -ής. -ές |μτγν.Ι {τιγροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[αυτός που μοιάζει στο σώμα με τίγρη. σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* τιθασεύω ρ. μετβ. {τιθάσευ-σα. -θηκα, -μένος} (λόγ.) 1. (για άγρια ζώα) εξημερώνω, δαμάζω συν. ημερεύω αντ. εξαγριώνω, αποθηριώνω 2. (μτφ.) (α) υποτάσσω (κάποιον/κάτι) στη θέλησή μου, τον κάνω να με υπακούει: *δύσκολα μπορεί κανείς να τιθασεύσει αυτούς τους απείθαρχους νέους* (β) θέτω υπό έλεγχο: *προσπαθούν να τιθασεύσουν τα ελλείμματα τού Δημοσίου.* — τιθάσευαη (η) [μτγν.Ι, τιθαευτής (ο) [αρχ.].

I liΤΥΜ. αρχ. < *τιθασός* «εξημερωμένος» (με επίθημα *-ώς,* πβ. κ. *β?.αι- σός. ρυ-σός),* με 0. *θίχ-* και εκφραστ. αναδιπλασιασμό *-τι-.* Το θ. παρουσιάζει τη συνεσταλμ. βαθμ. τυύ J.F. *dhe- «θηλάζω, τρέφω» (πβ. αρχ. *θή-σθαι,* ίδια σημ.), πβ. σανσκρ. dhayati, αρχ. σλαβ. dojo. αρχ. γερμ. taju κ.ά. Σύμφωνα με την ετυμολυγία, η λ. *τιθασός Οα* προσδιόριζε αρχικώς το ήμερο ζώο. που δέχεται να τραφεί από ανθρώπινο ^Pt).

τίθεμαι ρ. αμετβ. {τίθε-μαι, -σαι, -ται, -μεθα, -εσθε, -νται · παρατ. ετιθ- έμην, -εσο, -ετο, -έμεθα, -εσθε, -εντο} τιεσοπαθ. ενεστ. τού ρ. *θέτω* (βλ.λ.).

I ετυ_μ. αρχ. μέσ. τ. τού *τίθημι,* βλ. λ. *θέτω].*

τίθονται! Ορισμένοι ομιλητές χρησιμοποιούν στο γ' πρόσωπο πληθυντικού τού τίθεμαι τον τύπο τίθονται(Ι): *Τίθονται τα εξής ζητήματα.* Το ίδιο συμβαίνει και με σύνθετα τού *Τίθεμαι: Οι αντίπαλοι επιτίθονται.* Ηπίσης, σπανιότερα χρησιμοποιούν και τύπο *τίθομαι* και σύνθετο *επι-τίθομαι.* Στις περιπτώσεις αυτές, τα *τίθονται / τίθομαι* χρησιμοποιούνται εσφαλμένως αντί των *τίθενται / τίθεμαι,* όπως φαίνεται και από τους υπόλοιπους τύπους τού ρήματος *(τίθεμαι. τίθεσαι, τίθεται, τιθέμεθα, τίθεσθε, τίθενται).* Οι τύποι με -ο- σχηματίζονται αναλογικά προς τους κανονικούς τύπους σε *-ομαι* / -ονται των ρημάτων σε *-ω (ντύνομαι ι ντύνονται, γράφομαι / γράφονται, ορίζομαι / ορίζονται* κ.λπ.).

τικ[1] (το) {άκλ.**}** ιατρ. αφύσικη, ακούσια και επαναλαμβανόμενη σπασμωδική κίνηση τού προσώπου, τού λαιμού, των άκρων. κ.λπ. (τίναγ- μα απότομο, σύσπαση, μορφασμός κ.λπ.). η οποία οφείλεται σε ψυχολογικά κυρ. αίτια: *από τα καψώνια στον στρατό τοΰ έμεινε κάποιο ~ || νευρικό ~.*

[F.ΤΥΜ. < γαλλ. tic, ονοματοπ. λ.]. τικ² (το) {άκλ.} 1. ψηλό δέντρο των τροπικών περιοχών τού οποίου το ξύλο είναι ιδιαίτερα ανθεκτικό στην υγρασία και χρησιμοποιείται στην ναυπηγική, στην επιπλοποιία, σε οικοδομικές κατασκευές κ.λπ. 2. (συνεκδ.) το ξύλο τού παραπάνω δέντρου.

IF.ΤΥΜ. < αγγλ. teak < πορτ. teca < μαλαϊκ. tekkaj.

-τικός, -ή, -ό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που

προέρχεται από τριτόκλιτα ουσιαστικά σε *-μα: πραγμα-τικός, συ- μπληρωμα-τικός. εμβλημα-τικός.*
[ετυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από ουσ. με επίθημα *-της* (λ.χ. *άθλη-τής* > *άθλητικός, ύπηρέ-της* > *υπηρετικός),* από όπου γρήγορα αυτονομήθηκε ως επίθημα|. **τικ-τάκ** κ. **τίκι-τακ** (το) {άκλ.} **1.** υ ήχος τού ρολογιού, που παράγε- ται από την κίνηση των δεικτών του 2. κάθε μονότονα επαναλαμβανόμενος παλμικός ήχος. λ.χ. των χτύπων τής καρδιάς, ιδ. λόγω συγκίνησης, ανησυχίας, επιθυμίας κ.ά.: *«όταν σε κοιτώ, αρχίζει τής καρδιάς το ~»*(λαϊκ. τραγ.).
[ετυμ. < γαλλ. tic lac, ηχομιμητ. λ.), **τίκτω** ρ. μετβ. {έτεκον} (αρχαιοπρ.) (για γυναίκα) γεννώ, φέρνω στον κόσμο: ο *άνδρας γεννά και η γυναίκα τίκτει* (βλ. λ. *γεννώ)*[4] ΦΡ. *ώδῖ- νεν* **όρος** *και έτεκε μυν* βλ. λ. *μυς.* σχομο λ. *γεννό).*
[ετυμ. αρχ. < **τί-τκ-ω* (με ενεστ. αναδιπλασιασμό και αντιμετάθεση των συμφώνων) < θ. *-τκ-,* μηδενισμ. βαθμ. τού θ. *τεκ-,* που απαντά και στην ομόρρ. λ. *τε'κ-νον* (βλ.λ.). Αυτή η οικογένεια λέξεων, που συμπεριλαμβάνει και τους ετεροιωμ. τ. *τόκ-ος, τοκ-ετός,* συνδ. επίσης με γερμανικές λέξεις, οι οποίες έχουν τις σημ. «νεαρός, υπηρέτης, πολεμιστής», λ.χ. αρχ. σκανδ. t>egn, αρχ. αγγλ. f>eg(e)n, αρχ. γερμ. degan κ.ά.].
τιλιά (η) ΒΟΤ. η φλαμουριά.
ΙΕΤΥΜ. < λατ. tilia «φιλύρα», αγν. ετύμουΐ. **τίλιο** (το) το αφέψημα που γίνεται από φύλλα και άνθη φλαμουριάς και έχει καταπραϋντικές ιδιότητες.
[εγυμ. < ιταλ. tiglio < λατ. tilia «φιλύρα»], **τίλλω** ρ. μετβ. {έτιλα} (λόγ.) **1.** (για ύφασμα) ξεφτύζω, κουρελιάζω **2.** (γενικότ.) μαδώ· μόνο στη ΦΡ. *τίλλω τας τρίχας τής κεφαλής μου.* [ετυμ. αρχ. < **τίλ-ω.* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *κτίλον* «φτερό» (με αφομοίωση τού *π-* κυρ. στα σύνθ. με προθέσεις *άπο-, παρα-, περι-).* Βλ. κ. *πτίλον}.*
τίλμα (το) {τίλμ-ατος | -ατα, -άτων] (λόγ.) στουπί από νήματα παλαιών λινών και βαμβακερών υφασμάτων, το οποίο χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό μηχανημάτων ή ως γάζα για την κάλυψη τραυμάτων. [ετυμ. αρχ. < *τίλλω* (βλ.λ.)].
τιμ (το) {άκλ.} ελλην. *ομάδα·* σύνολο προσώπων που συνεργάζονται για συγκεκριμένο σκοπό: *το προπονητικό ~ τής ομάδας | | το επιστημονικό ~ τής εταιρείας.*
[είύμ. < αγγλ. team], **τιμαλφής,** -ής, -ές {τιμαλφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που έχει μεγάλη αξία συν. πολύτιμος, βαρύτιμος **2.** *τιμαλφή* (τα) τα κοσμήματα, τα χρυσαφικά. ** σχομο λ. *-ης, -ης, -ες.*
{ετυμ. αρχ. < *τιμή* + *-αλφής,* από το θ. τού αορ. β' *ά?>φεῖν* τού ρ. *άλφάνω* «κομίζω, παράγω» < Ι.Ε. **algᵘh-* «κερδίζω - αντίτιμο», πβ. σανσκρ. arhati «κερδίζω», λιθ. alga «αμοιβήν κ.ά.]. **τιμαριθμικός,** -ή, -ό1. αυτός που σχετίζεται με τον τιμάριθμο *2. Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή* (συντομ. Α.Τ.Α.) η προσαρμογή τού μισθού των υπαλλήλων και των ημερομισθίων των εργατών στην αύξηση τού τιμαρίθμου, ώστε να προστατεύεται το πραγματικό τους εισόδημα, η αγοραστική δύναμη (βλ. λ. *αγοραστικός)* τού μισθού τους.
τιμαριθμοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} ΟΙΚΟΝ. η προσαρμογή των οικονομικών μεγεθών στον τιμάριθμο, **τίμαριθμοποιώ** ρ. μετβ. {τιμαριθμοποιείς... | τιμαριθμοποί-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος} 0)Κ0\. προσαρμόζω οικονομικά μεγέθη στον τι- μάριθμο.
τιμάριθμος (ο) {-ου κ.-ίθμου | χωρ. πληθ.} οικον. ο δείκτης μετρήσε- ως τού κόστους διαβίωσης, που προσδιορίζει τις μεταβολές των τιμών των αγαθών ανάμεσα σε δύο χρονικές περιόδους: *άνοδος! πτώση τού ~ | | ο ~ κυμάνθηκε στο πρώτο τρίμηνο τού '97 σε ικανοποιητικά επίπεδα* συν. δείκτης τιμών (πβ. λ. *πληθωρισμός).*
[ετυμ. < *τιμή* + *αριθμός,* μεταφρ. δάνειο από γερμ. Wcrtzahl|. **τιμάριο** (το) {τιμαρί-ου | -ων} **1.** (στην Οθωμανική Αυτοκρατορία) εκτεταμένη αγροτική περιοχή που παραχωρούσε ο σουλτάνος σε στρατιωτικό αξιωματούχο, ο οποίος καρπωνόταν μόνο τις προσόδους, χωρίς να είναι ιδιοκτήτης τής έκτασης, αναλάμβανε όμως να παρέχει στρατιωτική υποστήριξη στον σουλτάνο (πβ. λ. *τσιφλίκι, φέουδο)* 2. (μτφ.) οτιδήποτε εκμεταλλεύεται κάποιος, χωρίς να του ανήκει (θέση, αξίωμα κ.λπ.): *το κόμμα δεν είναι - κανενός.*
[ετυμ. < μεσν. *τιμάριον*< περσ. timar]. **τιμαριούχος** (ο) [1831] ο ιδιοκτήτης τιμαρίου συν. τσιφλικάς (πβ. λ. *φεουδάρχης).*
[ετυμ. < *τιμάριο* + *-ούχος*< *έχω].* **τιμαριώτης** (ο) [1782] {τιμαριωτο')ν} ο τιμαριούχος, **τιμαριωτικός,** -ή, -ό 11782] αυτός που σχετίζεται με το τιμάριο ή τον τιμαριούχο: - *σύστημα ι ιδιοκτησία.* **τιμαριωτισμός** (ο) 118561 ιστ. διοικητικό σύστημα που αναπτύχθηκε κατά την περίοδο τής ακμής τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και είχε ως βάση την παραχώρηση τιμαρίων σε στρατιωτικούς αξιωμα- τούχους συν. τιμαριωτικό σύστημα (πβ. λ. *φεουδαρχία).* **τιμή** (η) **1.** (για πράγματα) η αξία, το αντίτιμο, το χρηματικό ποσό που πρέπει να καταβάλει κανείς για την αγορά πράγματος ή την παροχή υπηρεσίας: *~ εποχική / εργοστασίου* (όσο κοστίζει στους κατασκευαστές) / *κόστους* (όσο κοστίζει ένα προϊόν, χωρίς κέρδος) / *σταθερή* (που δεν μεταβάλλεται ή χωρίς τον πληθωρισμό) / *τρέχουσα* (που ισχύει σε δεδομένη χρονική στιγμή) / *χρηματιστηριακή / πράσινη* (ενός αγροτικού προϊόντος, όπως καθορίζεται από την Κ.Ε.) / *φίξινγκ* (συναλλάγματος, το οποίο αγοράζουν ή πωλούν οι τράπεζες) / *ξένων νομισμάτων / χρυσού I συναλλάγματος | | ~ αγοράς I πώλησης ενός προϊόντος | | συγκράτηση / άνοδος ι πτώση των ~]| οι ~ στη λαχανα γορά κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα]] τσουχτερές / τσιμπημένες* (ανεβασμένες) ***/*** *συμφέρουσες / λογικές* ***/*** *υπερβολικές / ανταγωνιστικές / εκπτωτικές - | | αγόρασα κάτι σε - ευκαιρίας | | σου το δίνω σε συμβολική ~* (κατώτερη από την πραγματική του) | | *οι ~ αφέθηκαν ελεύθερες* (να αυξομειώνονται ανάλογα με την προσφορά και τη ζήτηση) II *οι ~ των ακινήτων* ***/*** *των μετοχο)ν / των καυσίμων* ΦΡ. (α) *τιμή εκκινήσεως* βλ. λ. *εκκίνηση* (β) *τιμή γνωριμίας* η αρχική χαμηλή τιμή στην οποία πωλείται ένα προϊόν προκειμένου να το γνωρίσουν οι καταναλωτές 2. μαθ.-φυς. (α) κάθε δυνατός προσδιορισμός μεταβλητού μεγέθους ή ποσότητας ή μαθηματικής παράστασης: *~ αλγεβρικής παράστασης / θερμοκρασίας* (β) *απόλυτη τιμή* βλ. λ. *απόλυτος*

3. (για πρόσ.) (α) η υπόληψη, η κοινωνική εκτίμηση που δικαιούται κάθε άνθρωπος ως κοινωνικό ον (β) στοιχείο τής προσωπικότητας τού ατόμου, η κοινωνική και προσωπική του αξία: *το αίσθημα τής ~ | | σέβομαι / θίγω / προσβάλλω την ~ κάποιου | | προσωπική / οικογενειακή ~}| η ~ τού νεκρού* ***i*** *τού αδελφού-* φρ. (α) *τιμής ένεκεν (τιμής ένεκα,* Ξενοφ. *Ανάβασις* 7.3.28) σε ένδειξη σεβασμού, εκτιμήσεως, έντονης επιδοκιμασίας: *έπαινος* ***I*** *βραβείο / δίπλωμα / τίτλος* **-** *| | χαρίζω βιβλίο ~* (β) (επίσ.) *διατελώ μετά τιμής / με τιμή* (ως στερεότυπη κατακλείδα επιστολών) με εκτίμηση, με σεβασμό (γ) *στον λόγο τής τιμής μου ιλόγω τιμής, έχεις/σου δίνω τον λόγο τής τιμής μου* ομωτικές φρ. που βασίζονται στην επίκληση τής προσωπικής αξιοπρέπειας: *θα σου επιστρέψω το γρηγορότερο τα χρήματα* (δ) *αποτίνω φόρο τιμής* (σε / προς κάποιον) εκφράζω τον σεβασμό, την εκτίμησή μου για πρόσωπο ή ομάδα προσώπων: *ήρθαμε εδώ. για να αποτίσουμε φόρο τιμής στους νεκρούς που έπεσαν για την ελευθερία τής πατρίδας* (ε) *χρέος τιμής* η ηθική υποχρέωση: ήταν *~* να *υποδεχτούμε πανηγυρικά τους ολυμπιονίκες στη χώρα μας* (στ) *κώδικας τιμής* ο ηθικός κώδικας που περιλαμβάνει αξίες και κανόνες, οι οποίοι αφορούν και συμβάλλουν στην καλή φήμη, στην υπόληψη (κάποιου): *ανάμεσα στους Κρητικούς επικρατεί ένας ~ | | ο - των σαμουράι λέγεται «μπουσίντο»* (ζ) (παροιμ.) *η τιμή τιμή δεν έχει (καιχαρά στον που την έχει)* η κοινωνική εκτίμηση είναι ανεκτίμητο αγαθό, που δεν εξαγοράζεται με τίποτε (η) *για την τιμή των όπλων* για υποχώρηση, συμβιβασμό ή ήττα, κατά την οποία τηρούνται τα προσχήματα, ώστε να διαφυλάσ- σεται η αξιοπρέπεια τού ηττημένου: *έπρεπε να αντισταΟείς λίγο. έτσι ~!* 4. (συνήθ. στον πληθ.) τιμητική διάκριση ή εκδήλωση: *επιζητούσε τις* **-** (Ι του *απένειμαν τις καθιερωμένες ~ [[στρατιωτικές ~* (αυτές που αποδίδονται από στρατιωτικό άγημα με βάση ειδικό κανονισμό) II *του έκαναν μεγάλες -·* φρ. *κυρία (επί) των τιμών* η κυρία που υποδέχεται επίσημα πρόσωπα (αρχηγούς κρατών, πρέσβεις κ.ά.) και ανήκει στην ιδιαίτερη ακολουθία βασίλισσας ή πριγκίπισσας 5. οτιδήποτε ανεβάζει την υπόληψη κάποιου: *είναι ~ μας να σας έχουμε απόψε κοντά μας | | είναι προς τιμήν του ότι δεν δέχτηκε αντάλλαγμα* II *«~ και δόξα στους αγωνιστές τού Πολυτεχνείου» | | σε τι οφείλω την ~ τής επισκέψεώς σας: |] θα μου κάνετε την ~ να παρευρεθείτε στη δεξίωση; | | σ' εκείνους όπου στην ζωήν των ώρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες»* (Κ. Καβάφης)· ΦΡ. **προς** *τιμή(ν) (κάποιου)* (i) για ενέργεια που προσδίδει αξία, υπόληψη σε αυτόν που την κάνει: αν *και αντίπαλός μου.* **~** *του παραδέχθηκε ότι είχα δίκιο* (ii) για κάτι που γίνεται για να τιμηθεί κάποιος: *δεξίωση προς τιμήν τού υπουργού* 6. (για κορίτσια) η αγνότητα, η παρθενία: *παίρνω την ~ κάποιας* (είμαι ο πρώτος που έρχεται σε σεξουαλική επαφή μαζί της) |[*στα χωριά παλαιότερα φρόντιζαν για την - των κορίτσιών πριν από τον γάμο.*
[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *τίω* «αποδίδω τιμή, εκτιμώ, σέβομαι» < θ. *τῖ-* < Ι.Ε. **kʷ!-,* μηδενισμ. βαθμ. τού **kʷei-* (ίδια σημ.), πβ. σανσκρ. cdyati «σέβομαι». cayu- «σεβαστός». Δεν θεωρείται έγκυρη οποιαδήποτε σύνδεση των ρ. *τίω* και *τίνω* «πληρώνω, αμείβω» (βλ. λ. *άπο-τίνω).* Το ουσ. *τιμή* είχε τη βασική σημ. «αξία», προσδιόριζε όμως και τον οφειλό- μενο σεβασμό που απέρρεε από τη βασιλική ιδιότητα ή τη μεγάλη περιουσία κάποιου, ενώ παράλληλα χρησιμοποιήθηκε και με τη σημ. «χρηματική αξία». Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *δίνω τον λόγο τής τιμής μου* (< γαλλ. dormer ma parole d'honneur), *κώδικας τιμής* (< γαλλ. code d'honneur), *η τιμή τιμή δεν έχει «* γαλλ. l'honneur n'a pas de prix). *χρέος τιμής* (< αγγλ. debt of honour), *ζήτημα τιμής* (< γαλλ. point d'honneur), *έχω την τιμή να...* (< γαλλ. avoir I'honneur de...), το *πεδίο τής τιμής* (< γαλλ. le champ d'honneur), *κυρία επί των τιμών* (< αγγλ. lady / maid of honour) κ.ά.[.
τίμημα (το) |αρχ.| {τιμήμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. το χρηματικό ποσό που στοιχίζει η απόκτηση πράγματος ή η παροχή υπηρεσίας: *καταβολή τιμήματος* |{ το *~ τής εξαγοράς* της *εταιρείας* ΣΥΝ. αντίτιμο, αξία 2. (μτφ.) τυ κόστος (κοινωνικό, ψυχολογικό κ.λπ.) ενέργειας ή συμπεριφοράς: *το ~ τής δόξας / τού πλούτου / τής αγάπης | | όλα στη ζωή έχουν το -* του*,' | | «ο ισλαμιστής πρώην πρωθυπουργός πλήρωσε το ~ τής διένεξής του με τον στρατό»* (εφημ.) | | το - *τής νίκης ήταν βαρύ* ΣΥΝ. αντίτιμο.
τίμηση (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η απονομή τιμής **2.** ο προσδιορισμός τής χρηματικής αξίας, η χρηματική αποτίμηση.
τιμητής (ο), **τιμήτρια** (η) {τιμητριών} πρόσωπο που έχει την τάση να κρίνει με αυστηρό τρόπο τους άλλους και τις ενέργειές τους: *άνθρωποι με πολλά ελαττώματα γίνονται παρά ταύτα τιμητές των συνανθρώπων τους |[ποιος είναι αυτός που έχει μεταβληθεί σε τιμητή των πάντων;* ΣΥΝ. επικριτής, επιτιμητής. κήνσορας.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τιμώ.* Ως *τιμητής* στην αρχ. Ελλάδα προσδιοριζόταν ο αξιωματούχος που αποτιμούσε τη φορολογήσιμη αξία των υπαρχόντων ή αξιολογούσε, το μέγεθος φυσικών καταστροφών. Στη σημερινή σημ. συνέβαλε το αξίωμα τού Ρωμαίου *τιμητού* (μτγν., απόδ. τού λατ. censor), βλ. κ. *κήνσορας].*
τιμητικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** (για πρόσ.) αυτός που αποδίδει τιμές (σε

κάποιον): ~ *άγημα / φρουρά* 2. (για πράγμ.) αυτός που γίνεται ή παρέχεται σε ένδειξη τιμής: - *σύνταξη! διάκριση / αφιέρωση / εκδήλωση / βραδιά || απονομή ~ μετα/.λίων* **3.** ως ουσ. στη ΦΡ. **έχω** *την τιμητική μου* προσελκύω το ενδιαφέρον των άλλων (σε ορισμένη περίσταση): *απόψε έχει την τιμητική τον ό/.οι γΓ αυτόν σοζητούν || τις μέρες των Χριστουγέννων τα μελομακάρονα έχουν την τιμητική τους*

αυτός που φανερώνει εκτίμηση και προσδίδει τιμή σε (κάποιον): - *τίτλος / προσφώνηση / αναφορά* ΣΥΝ. εξυψωτικός ΑΝΤ. ταπεινωτικός, μειωτικός. — τιμητικ-ά / -ώς [μτγν. f επίρρ. « ·" ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική*.

τίμιος, -α, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει συναίσθηση τής τιμής και τού καθήκοντος και ακολουθεί τα προστάγματα τής ηθικής ΣΥΝ. έντιμος, χρηστός, ηθικός ανί. άτιμος, ανήθικος, ασυνείδητος 2. αυτός που γίνεται σύμφωνα με τα χρηστά ήθη και τον νόμο: - *μοιρασιά || ~ συναλλαγές 1 κουβέντες·* φρ. *τίμια πράγματα!* (για να βεβαιώσουμε ότι δεν θα υπάρξει απάτη ή αδικία): *θα γίνουν όλα όπως συμφωνήσαμε,* · **3.** εκκλησ. ιερός, άγιος: ~ *σταυρός* (στον οποίο σταυρώθηκε ο Χριστός) / *ξύλο* (βλ.λ.) [| ~ *δώρα* (ο άρτος και ο οίνος που προσκομίζει ο ιερέας ως αναίμακτη θυσία προς τον Θεό) || - *ζώνη* (η ζώνη τής Θεοτόκου). — **τίμια / τιμίως** [μτγν.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τιμή* \. **τιμιότητα** (η) [αρχ.] Ιχωρ. πληθ.} η ιδιότητα τού τίμιου ανθρώπου, η συνέπεια και η τήρηση των συμφωνημένων και των νόμων ΣΥΝ. εντιμότητα αντ. ατιμία, ανεντιμότητα.

Τιμόθεος (ο) {-ου κ. -έου} 1. όνομα αγίων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. με γνωστότερο τον μαθητή τού Αποστόλου Παύλου, προς τον οποίο απευθύνονται οι επιστολές *Προς Τιμόθεον 2*. ανδρικό όνομα. Κπίσης (κ-αθημ.) **Τίμος.**

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *τιμώ + θεός].* **τιμοκατάλογος** (ο) [Ι87ΙJ (τιμοκαταλόγ-ου | -ων,-ους} ο κατάλογος στον οποίο αναγράφονται οι τιμές των διαφόρων καταναλωτικών ειδών και εμπορευμάτων.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. PrcislisieJ. **τιμοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} μορφή πολιτεύματος τής αρχαίας Ελλάδας, στο οποίο η συμμετοχή των πολιτών στη διακυβέρνηση τής πολιτείας ήταν ανάλογη με την περιουσιακή τους κατάσταση. — **τι- μιοκρατικός,** -ή. -ό |αρχ.|.

[F.TYivr αρχ. < *τιμή + -κρατία* < *κράτος,* πβ. κ. *δημο-κρατία* \. **Τιμολέων** (ο) {Τιμολέοντ-υς, -α} 1. αρχαίος Κορίνθιος πολιτικός και στρατιωτικός (410-337 π.Χ.) **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Τιμο- λέοντας.**

[γ.τυμ. αρχ. κύρ. όν. < *τιμώ + λέων].* **τιμολόγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ο καθορισμός τής τιμής προϊόντος.

τιμολόγιο (το) [)856[{τιμολογί-ου | -ων} 1. εμπορικό έγγραφο που δίνεται από τον πωλητή στον αγοραστή και στο οποίο καταγράφονται το είδος και τα στοιχεία τού εμπορεύματος (η ποσότητα, η τιμή, *το* μεταφορικό κόστος κ.λπ.) 2. έγγραφο απόδειξης πωλήσεως εμπορεύματος ή παροχής υπηρεσιών, στο οποίο αναγράφεται και το αντίστοιχο αντίτιμο: *κόβω* ~ jj ~ *ηλεκτρικού ρεύματος* συν. λογιαριασμός. — **τιμολογιακός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Preiskurant|. **τιμολογώ** ρ. μετβ. 11889| {τιμολογείς... | τιμολόγ-ησα, «ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} καθορίζω την τιμή πωλήσεως προϊόντος, **τιμόνι** (το) {τιμον-ιού | -ιών} όργανο με το οποίο ο οδηγός (οχήματος, σκάφους, αεροπλάνου) καθορίζει την κατεύθυνση: *κρατάω / στρίβω το* ~ || *ξύλινο / πλαστικό / υδραυλικό* (στα αυτοκίνητα.) ~· ΦΡ. *στο τιμόνι* (ι) στην οδήγηση, το να οδηγεί κανείς (συνήθ. επαγγελματικά, λ.χ. ταξί): *όλη μέρα σπάνε στο τέλος τα νεύρα σου! || ο καπετάνιος ήταν* ~ (ii) στη θέση τού οδηγού: *ποιος κάθεται / είναι* (iii) στην εξουσία, στη διοίκηση: *βρίσκεται - τής διακυβέρνησης τής χώρας από το)994 || είναι ~ τής εταιρείας εδώ και δέκα χρόνια.* — (υποκ.) **τιμονάκι** (το), (μεγεθ.) **τιμονάρα** (η).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < βεν. limon < λατ. temo. -Onis «άμαξα, άρμα» (με τη μεσν. σημ. «άροτρο, τιμόνι»), αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο], **τιμονιά** (η) ο χειρισμός τού τιμονιού: *έκανε μια ανάπαδη - και βρέθηκε στο αντίθετο ρεύμα κνκ/.οφορίας.* **τιμονιάρω** ρ. μετβ. {τιμόνιαρα} (λαϊκ.) 1. κρατώ το τιμόνι, κατευθύνω με τιμόνι ΣΥΝ. (λόγ.) πηδαλιουχώ **2.** (μτφ.) διοικώ, κυβερνώ, **τιμονιέρης** (ο) {τιμονιέρηδες}, **τιμονιέρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο που κρατά. που χειρίζεται το τιμόνι (κυρ. στα πλοία) συν. πηδιαλιούχος 2. (μτφ.) ο κυβερνήτης, ο διοικητής: ~ του *κράτους* [| *«ο μεγάΆ,ος ~». έτσι αποκαλούσαν τον Μάο Τσε Τουνγκ.*

IF-IYM · < βεν. timonier < timon (βλ. λ. *τιμόνι)].* **τιμώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {τιμάς... | τίμ-ησα. -ώμαι, -άσαι, -ήθηκα, -ημένος}

απονέμω τιμή (βλ.λ.), εκφράζω τον σεβασμό μου (σε κάποιον/κάτι): *τιμούμε τους αγωνιστές τής εθνικής αντίστασης || τιμά τη μνήμη τού πατέρα του*]| ~ *το μεγαλείο / τη θυσία / το έργο κάποιου* || ~ *δεόντως/ γενναία* ΣΥΝ. σέβομαι **2.** εκδηλώνω τιμητικώ (με τιμητικές διακρίσεις) τον σεβασμό μου προς κάποιον: *η Βου/^ή τίμησε με ειδικό μετάλ'/ΛΟ τον μεγάλο πο?.ΐτικό* **3.** περιβάλλω (κάποιον) με τιμή, αποδίδω τιμή (σε κάποιον): *αυτή η ενέργεια δεν τον τιμά καθόλου || με τίμησε με την εμπιστοσύνη του || με την επιτυχία του τιμά τους δασκάλους και τους γονείς του·* φρ *τιμώ με την παρουσία μου (κάποιον)* (για επίσημα πρόσωπα) παρευρίσκομαι τιμητικά στην εκδήλωση (κάποιου)

(μτφ. για φαγητό) αποδίδω την πρέπουσα σημασία (τρώγοντας, πίνοντας κ.λπ.): *Θα τιμήσουμε το κρασί σας δεόντως || τίμησα τις σπεσιαλιτέ σας και με το παραπάνω 5.* τηρώ. εφαρμόζω στην πράξη: ~ *τον όρκο / την υπόσχεσή μου* συν. κρατο) 6. (μεσοπαθ. τριτοπρόσ. *τι- μάται / τιμώνται*) (λόγ.) κοστίζει / κοστίζουν: *το βιβλίο / το έντυπο τι-μάται χΟ.ιες δραχμές.* ^ σχολιο λ. *πληροφορική.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. τιμώ *(-άω)* < τιμή (βλ.λ.)[. **τιμώμενος,** -η. -ο **1.** αυτός ο οποίος τιμάται. του αποδίδονται τιμές 2. νομ. (ως ουσ.) πρόσωπο στο οποίο καταλείπεται με διαθήκη περιουσιακό όφελος (κατεξοχήν οι κληρονόμοι και οι κληροδόχοι αλλά και άλλα πρόσωπα τα οποία αποκτούν κάποιο περιουσιακό όφελος από τη διαθήκη).

[ΕΙ ΥΜ. Μτχ. μέσ. ενεστ. τού αρχ. τιμώ *(-άω)*\.

Τίμων (ο) {Τίμων-ος, -α} 1. αρχαίος Αθηναίος πολίτης (5ος αι. π.Χ.), γνωστός για τη μισανθρωπία του **2.** άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ένας από τους 70 Αποστόλους **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Τί- μωνας** κ. **Τίμος.**

[εγυμ. αρχ. κύρ. όν. < τιμή\. **τιμωρία** (η) |αρχ.Ι {τιμωριών} 1.η ποινή που επιβάλλεται σε κάποιον, ο οποίος διέπραξε αξιόποινη πράξη: *επιβά/.λω* ~ 2. (συνεκδ.) η ταλαιπωρία ή ο καταναγκασμός που επιβάλλεται για σφάλμα ή παράλειψη: *ο δάσκα'Αος του έβαλε ~ να γράψει δέκα φορές τα ορθογραφικά του λάθη σωστά■* φρ. (α) *βάζω (κάποιον) τιμωρία* τιμωρώ με συγκεκριμένο τρόπο (κάποιον): *τον έβαλε τιμωρία στον πίνακα* (να στέκεται όρθιος στον πίνακα) (β) *Θεία τιμωρία* (ι) η τιμωρία που επιβάλλεται, σύμφωνα με θρησκευτικές αντιλήψεις, από τον Θεό στους αμαρτωλούς (π) για καθετί που παθαίνει κάποιος ο οποίος έχει βλάψει άλλους και θεωρείται στη λαϊκή συνείδηση ότι αποτελεί εκδήλωση τής θεϊκής δικαιοσύνης· αλλιώς *Θεία Δίκη.* — (υποκ.) **τιμωριούλα** (η), **τίμωρός** (ο/η) **1.** πρόσωπο που τιμωρεί (κάποιον): *ο διαβόητος ληστής εμφανιζόταν ως ~ των πλουσίο)ν και προστάτης των φτωχών2.* (μτφ.) οτιδήποτε εμφανίζεται ως τιμωρία, ως ανταπόδοση ή εκδίκηση: *ο σκ/.ηρός θάνατος ήρθε ~ τής απληστίας του.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < τιμή + *-ωρός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όρομαι / όρώ* «βλέπω, φυλάσσω, προστατεύω» (πβ. κ. *θυρωρός. άκται-ωρός).* Όπως δείχνει ο μορφολογικός σχηματισμός, το σύνθ. *τιμωρός* είχε αρχικοκ τη σημ. «αυτός που προστατεύει την τιμή κάποιου», χρησιμοποιήθηκε δε και με την έννοια «βοηθός, συνε- πίκουρος, προστάτης», ενώ η σημ. «αυτός που επιβάλλει ποινή, που εκδικείται» φαίνεται να οφείλεται σε παρασυσχετισμό προς το ρ. *τίνω* (βλ; κ. *άποτίνω*)\. **τιμωρώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {τιμωρείς... | τιμώρ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. επιβάλλω τιμωρία, ποινή (σε κάποιον): *Οα σε τιμωρήσει η δικαιοσύνη για τα αδικήματα που διέπραξες || τιμώρησαν τους ενόχους όπως τους άξιζε || ~ σκληρά ι αυστηρά / επιεικώς* 2. (συνεκδ.) ταλαιπωρώ, βασανίζω **3.** ανταποδίδω την πράξη κάποιου για παραδειγματισμό ή εκδίκηση: *ο Θεός μάς τιμωρεί για τα αμαρτήματά μας!* || *καταστρέψαμε τη φύση κι αυτή τώρα μας τιμωρεί* || *ο γυιος της την τιμωρούσε με τον τρόπο του: αδιαφορούσε για ό,τι έλεγε.* **τινάζω** ρ. μετβ. {τίνα-ξα, -χτηκα, -γμένος} **1.** (α) κουνώ (κάτι) με δύναμη. για να πέσουν αυτά που έχει πάνω του: ~ *τις ελιές / τις κερασιές, για να πέσουν οι καρποί* || - *τα ρούχα / το πάπλωμα / τις κουβέρτες* (για να φύγει η σκόνη) (β) (ειδικότ. για ρούχα, χαλιά, σκεπάσματα κ.λπ.) χτυπώ (κάτι) με ειδικό όργανο (χτυπητήρι) ή με τα χέρια, αφού το κρεμάσω από ψηλά (για να καθαρίσει από τη σκόνη): *όταν τινάζει τα χαλιά, όλη η σκόνη έρχεται στο μπα/.κόνι μου* (γ) (γενικότ.) κινώ κάτι πέρα-δώθε: *τίναξε τα μαλλιά της με χάρη* || ~ *τα σεντόνια* 2. πετώ (κάτι) με ορμή. εκσφενδονίζω: *του τίναξε την καρέκλα στο κεφάλν* φρ. (α) *τινάζω τα μυαλά μου στον αέρα* βλ. λ. *μυαλό* (β) *τινάζω (κάτι) στον αέρα* (ι) ανατινάζω, καταστρέφω (κάτι) με εκρηκτικό μηχανισμό: *οι σαμποτέρ τίναξαν στον αέρα τις αποθήκες πυ- ρομαχικών*(ii) (μτφ.) οδηγώ σε αποτυχία, καταστρέφω: *τίναξε τις διαπραγματεύσεις στον αέρα* συν. τορπιλίζω (γ) *τα τινάζω / τινάζω τα πέταλα* (περιφρονητικά ή επιτιμητικά) πεθαίνω **3.** (μεσοπαθ. *τινάζο~ μαι)* (α) πετιέμαι από τη θέση μου λόγω έντονου ή ξαφνικού συναισθήματος: *ξαφνικά του ήρθε μια ιδέα και τινάχτηκε από τη θέση του σαν ελατήριο* (β) κάνω απότομη κίνηση, συσπώμαι: *ξαφνικά το χέρι του τινάχτηκε μπροστά* || *μόλις του χτύπησε με το σφυράκι το γόνατο. το πόδι του τινάχτηκε μπροστά.* — **τ(ναγμα** (το) [μτγν.Ι κ. (σπάν.) **τιναγμός** (ο) Ιμτγν.Ι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πεθαίνω.*

Ιετυμ. μεσν.. από τον αόρ. *ετίναξα* τού αρχ. *τινάσσω.* κατά το σχήμα *χαράσσω - έχάραξα - χαράζω.* Το ρ. *τινάσσω,* εκφραστ. τ., είναι αβεβ. ετύμου, ίσως προέρχεται από απρφ. *Χκινάξαι* (με ανομοιωτική τροπή *-κ-* > *-τ-* λόγω τυύ *-ξ-* <ks>|. **τίνος** -»τις[1]

τίντα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ΤΥΠΟΓΡ. τυπογραφικό μελάνι απαλού χρώματος, που χρησιμοποιείται για εκτύπωση χωρίς τονικές διακυμάνσεις 2. χρώμα ζωγραφικής που αραιώνεται με λινέλαιο και νέφτι.

[F.TYM. < ιταλ. tinta < παλαιότ. linei < λατ. tincius, μτχ. τ. τού p. tingere «βρέχω, υγραίνω»!, τίποτε κ. τίποτα αντων. {άκλ.} 1. (ως ουσ. ουδετέρου γένους) (α) (σε προτάσεις καταφατικές ή ερωτηματικές) κάτι: *Β?.έπεις ~·* || *τρέχει* (συμβαίνει) || (προτρεπτικά) *φάε να δυναμώσεις!* (β) (σε προτάσεις αποφατικές) καθόλου, ουδέν: *δεν είδα απολύτως ~* || *αν δεν πιεστούν όλοι οι υπάλληλοι, δεν κάνεις ~* (δεν έχεις αποτέλεσμα)· ΦΡ. (α) δεν *γίνεται τίποτα* για περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει λύση ή δυνατότητα να διευθετηθεί (κάτι): *-Θεραπεύεται αυτή η ασθένεια, γιατρέ; -Δυστυχούς, -7* (β) δεν *κάνει τίποτε!* (ι) (ως απάντηση σε ευχαριστία για υπηρεσία ή βοήθεια που προσφέρθηκε) δεν κοστίζει τίποτε: *-Σας ευχαριστώ για όλα!* —/ (ii) (για πρόσωπο ή πράγμα) δεν αξίζει, είναι άχρηστο(ς): *ο νέος υπάλληλος -* || *το εξάρτημα / το ανταλλακτικό -* (iii) (για πρόσ.) μένει άπρακτος, αδρανεί, τεμπελιάζει: ~ *όλη μέρα* (γ) *τίποτα το* Λες εσύ... ασήμαντο το θεωρείς εσύ...: ~ *που τράκαρε το αυτοκίνητο;* [| *Βρέθηκε απ' τη μια μέρα στην άλλη με τόσα εκατομμύρια.* ~ αυτό; (δ) *με τίποτα* (στον *κόσμο)* με κανένα

αντάλλαγμα, σε καμιά περίπτωση: ~ *δεν θ'άλλαζα τονς φί/.ονς μον* (ε) **δεν έχω** *τίποτα εναντίον (κάποιου)* δεν έχω εχθρική διάθεση προς (κάποιον): *μη με παρεξηγείς· ~ σον || Έχεις τίποτα εναντίον μου: Μήπως είπα τίποτα και σε πείραξε:* (στ) **δεν** *τρέχει τίποτε* για την έκφραση αδιαφορίας ή για να δείξουμε ότι δεν υπάρχει πρόβλημα, για να καθησυχάσουμε κάποιον: *άσ' τον να λέει. ~ || μην ανησνχείς · ~* (η) *άλλο τίποτε* (i) για να εκφραστεί ο μεγάλος βαθμός στον οποίο εμφανίζεται ένα φαινόμενο, κατάσταση κ.λπ.: *από σκοτούρες και βάσανα* ~(ii) (ερωτηματικώς) υπάρχει κάτι άλλο:: *Σαν πολλά δεν ζητάς; ~ ·* (θ) *ένα τίποτε* κάτι ασήμαντο, μηδαμινό: *αντός είναι ~* (ι) *κι όχι τί- ποτ' άλλο...* (επιτατ.) για να εστιάσουμε την προσοχή σε κάτι που μας ενδιαφέρει περισσότερο από άλλα: *είναι η τρίτη φορά που ανα- βάλλονμε την παράδοση τού έ ρ γ ο ν Ο α λένε ότι το κάνονμε επίτηδες!* 2. (με άρθρο) για να δηλωθεί κάτι ελάχιστο ή εντελώς ανάξιο λόγου · κυρ. στις φρ. (α) *για / με το τίποτα* χωρίς σημαντικό λόγο, για ασήμαντη αιτία ή αφορμή: *Ονμώνει / κάνει καβγά ~* (β) *πολυ κακό για το τίποτα* βλ. λ. *πολύς* (γ) *από το τίποτα* από εντελώς ασήμαντη αφορμή ή κατάσταση, από το μηδέν: *ξεκίνησε - κι έφτασε ψηλά* (χωρίς αρχική υποδομή, χωρίς να του παρέχει κανείς βοήθεια, μια βάση για να ξεκινήσει) 3. (ως αόρ. αντων., ιδ. σε ερωτημ. προτάσεις, πριν από ονόματα πληθυντικού αριθμού): *έχει ~ εστιατόρια εδώ πέρα, για να φάμε; || έχεις ~ πληροφορίες για το θέμα:*

(ΙΤΥΜ. αρχ. < *τί-ποτε*; «τι άραγε;». ΙΙ σημερινή σημ. είναι ήδη μεσν.. ενώ ο τ. *τίποτα* οφείλεται σε αναλογία προς τα επιρρ. σε *-α* (πβ. κ. *σήμερον· - σήμερα)* |.

τιποτένιος, -ια, -ιο **1.** ο ανάξιος λόγου: *τσακώθηκαν για - πράγματα* ΣΥΝ. μηδαμινός, ασήμαντος ΑΝΓ. αξιόλογος, σημαντικός 2. (συνεκδ. για πρόσ.) ο πρόστυχος, ο φαύλος: *- άνθρωπος* ΣΥΝ. ελεεινός. ΙΕΤΥΜ. < *τίποτε* + παραγ. επίθημα *-ένιος*, πβ. κ. *σοκολατ-ένιος. χρν- σαφ-ένιος*|.

Τιπούκειτος (ο) κατάλογος στον οποίο αναγράφονταν τα βιβλία, οι τίτλοι και χωρία τής μεγάλης βυζαντινής νομοθετικής συλλογής *Βασιλικά.*

(ΕΤΥΜ. μεσν., σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *τί πον κεΐται;* «πού βρίσκεται τι»1.

τιράζ (το) {άκλ.[ΤΥΠΟΓΡ. ο αριθμός των αντιτύπων, στα οποία τυπώνεται ένα έντυπο ΣΥΝ. τράβηγμα.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. tirage < lirer «τραβώ» < μεσν. λατ. rirarcj.

τιραμισού (το/η) {άκλ.) γλύκυσμα που αποτελείται από λεπτό παντεσπάνι, κρέμα με βάση άσπρο τυρί και άρωμα καφέ, πασπαλισμένο με κακάο.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. tiramisu < ιταλ. tira mi su «τράβηξέ με πάνω, ανέβασέ με», εξαιτίας των δυναμωτικών ιδιοτήτων του|.

Τίρανα (τα) {Τιράνων} η πρωτεύουσα τής Αλβανίας. ** σχολιο λ. *παρώνυμο.*

ΙΕΤΥΜ. < αλβ. Tiranc. πιθ. συνδ. με το λατ. Tyrrheni «Τυρρηνοί» (βλ. κ. *Τνρρηνοί)*\.

τιράντα (η) {δύσχρ. τιραντών! **1.** καθεμία από το ζευγάρι των ελαστικών λωρίδων που περνά κανείς πάνω από τους ώμους του και εφαρμόζει στη μέση παντελονιού ή φούστας, ώστε να συγκρατείται χωρίς ζώνη 2. καθεμιά από τις υφασμάτινες λωρίδες ενός ρούχου χωρίς μανίκια, που περνά από τους ώμους και ενώνει το μπροστινό (στο ύψος τού στήθους) με το πίσω μέρος: *~ νυχτικού / σουτιέν I κομπινεζόν* ΣΥΝ. ράντα. - - (υποκ.) **τιραντάκι** (το) κ. **τιραντουλα** (η).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. lirante. μτχ. τ. τού ρ. tirare «τραβώ» < μεσν. λατ. lirare).

τιρκουάζ (το) {άκλ.} **1.** ορυκτό με υαλώδεις κρυστάλλους σε χρώμα γαλάζιο, πρασινωπό ή γκριζοπράσινο, το οποίο χρησιμοποιείται στην κοσμηματοποιία 2. (συνεκδ.) το ίδιο το χρώμα τού παραπάνω ορυκτού.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. lurquoise «είδος πέτρας που συναντάται στην Τουρκία», θηλ. τού επιθ. turquois < lure « Τούρκος»].

τιρμπουσόν (το) {άκλ.} ελλην. *εκπώμαστρο-* ΤΕΧΝΟΛ. εργαλείο με το οποίο αφαιρεί κανείς τον φελλό (πο>μα) μπουκαλιών (συνήθ. κρασιού) · αποτελείται από ελικοειδές στέλεχος με αιχμηρή άκρη. το οποίο εισέρχεται στον φελλό και κατόπιν έλκεται προς τα έξω είτε με τη δύναμη τού χεριού είτε με ειδικό μηχανισμό.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. tire-bouchon < tirer «τραβώ» + bouchon «πώμα»|.

τις[1] οριστικό άρθρο ► ο, η. το

τις[2] αντων. {τίνος, τίνι. τίνα / τίνες, τίνων, τίσι, τίνας} (αρχαιοπρ.-λόγ.)

ποιος· ΦΡ. (α) **πς** *πταίει;* ποιος φταίει: (τίτλος τού δηκτικού άρθρου που έγραψε ο Χ. Τρικούπης εναντίον τής πολιτικής των ανακτόρων το 1874) (β) **τ/ς** *αγορεύειν βούλεται;* βλ. λ. *αγορεύω* (γ) ΣΤΡΑΤ. **τ/ς** *ει;* ποιος είσαι: (στερεότυπη έκφραση αναγνώρισης, που απευθύνει στρατιώτης-σκοπός σε στρατιώτη που πλησιάζει, περίπολο ή εφοδεύ- οντα αξιωματικό) (δ) *τίνι τρόπω (τίνι τρόπφ)* με ποιον τρόπο: *κανείς πλέον δεν γνωρίζει ~ θα εκτονωθεί η ένταση* 2. (η γεν. *τίνος* με τη σημ. «ποιανού, σε ποιον»): *τίνος είναι η τσάντα || τίνος είναι τούτο το παιδί;* (ποιοι είναι οι γονείς του; ποια είναι η καταγωγή του;) || *τίνος να το πω;* (σε / προς ποιον) || *τίνος το όνομα έχει:*

[ΕΓΥΜ. αρχ. αντων., η οποία λειτουργούσε ως ερωτηματική (όταν τονιζόταν) και ως αόριστη (όταν ήταν εγκλιτική), που ανάγεται σε Ι.Ε. *k*i- «ποιος, κάποιος», πβ. λατ. quis, χετ. kuiS, σανσκρ. cit, αρχ. σλαβ. ci-(io) κ.ά. Από την αμάρτυρη αιτ. *πν(πβ. χετ. kuin, λατ. quem), όπου το -ν- θεωρήθηκε θεματικό, προήλθαν οι τ. πνος·(γεν.), *τίνι* (δοτ.). Στο ίδιο θ. ανάγονται οι πλάγιες πτώσεις *τέο* (αττ. τού), *τέω* (δοτ. *τώ).* που συνδ. με σανσκρ. kasya, λατ. cujus, (> ισπ. cuyo), αρχ. αγγλ. hzxs (> αγγλ. whose), αρχ. σλαβ. ccso κ.ά.[.

Τιτάνας (ο) **1.** μυθολ. καθένα από τα παιδιά τού Ουρανού και τής Γαίας, που επαναστάτησαν κατά των θεών τού Ολύμπου και. αφού ηττήθηκαν, ο Δίας τούς έριξε στον Αδη **2.** (μετωνυμ.) αυτός που δια θέτει πάρα πολύ μεγάλη σωματική δύναμη: *οι ·~ τής άρσης βαρών κέρδισαν τέσσερα μετάλλια στονς Ολυμπιακούς Αγώνες* ΣΥΝ. γίγαντας. υπεράνθρωπος.

[ι·ί υμ. < αρχ. *Τιτάν;* -ανος(με δυσερμήνευτο επίθημα *-άν.* πβ. κ. *Άθα- μάν, Άκαρνάν).* αβεβ. ετύμου. Οι αρχαίοι συνέδεαν τη λ. με το αρχ. τιταίνω «τείνω, τεντώνω» (< *τι-τάν-]ω. μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. τείνω), αλλά η σημ. «τιμωρώ» που αποδίδει στο ρ. ο ΙΗσίοδος. δεν είναι επαρ- κώς τεκμηριωμένη και οφείλεται μάλλον σε παρετυμολογία προς το ρ. *τίω.* Αν θεωρηθεί ότι οι *Τιτάνες* αποτελούσαν θεότητες που σχετίζονταν με τον Ήλιο και προέρχονταν από τη Μικρά Ασία, δεν αποκλείεται η λ. να έχει μικρασιατική προέλ.|. **τίτάνειος,** -α, -ο κ. **τιτάνιος 1.** αυτός που χαρακτηρίζει τους Τιτάνες (βλ. λ. τιτάνας), ο πάρα πολύ δυνατός 2. (μτφ.) αυτός που είναι πάνω από τις φυσικές, ανθρώπινες δυνάμεις, υ υπεράνθρωπος: *- έργο / προσπάθειες.* ^ σχολιο λ. *γιγάντειος.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *Τιτάν. -άνος*\. **τιτανικός,** -

ή. -ό Ιαρχ.] τιτάνειος (βλ.λ.).

τιτάνιο κ. (ορθότ.) **τιτάνειο** (το) 11897] {τιτανίου | χο)ρ. πληθ.) xhm. ελαφρύ μέταλλο (σύμβολο Τΐ) με αργυρόλευκο χρώμα, τα κράματα τού οποίου χρησιμεύουν ιος ύλη για την κατασκευή τουρμπινών, τρο- χών σιδηροδρόμων, εξαρτημάτων πλοίων, υπερηχητικών αεροπλάνων και πυραύλων κ.ά (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. titanium, ονομασία που δόθηκε στο μέταλλο εξαιτίας τής ανθεκτικότητας των κραμάτων που σχηματίζει), **τιτάνιος** -α, -ο ··■* τιτάνειος

τιτανιουχος, -ος, -ο [!897]" χιμ. (για χημικές ενώσεις) αυτός που περιέχει τιτάνιο.

τιτανίτης (ο) [1867] {τιτανιτών) χημ. ορυκτό με κύρια συστατικά το πυριτικό τιτάνιο και το ασβέστιο.

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. titan ite [. **τιτανόλιθος** (ο))I840J {τιτανολίθ-ου | -ων. -ους} χημ. Ο ασβεστόλιθος.

τιτανομαχία (η) Ιμτγν.] {τιτανομαχιών) **1.** μυθολ. η σύγκρουση μεταξύ Τιτάνων και θεών τού Ολύμπου. που έληξε με τη νίκη των θεών

(μτφ.) μάχη μεταξύ πολύ ισχυρών προσώπων ή αθλητικο>ν ομάδων, **τίτανος** (ο) {τιτάνου j χωρ. πληθ.Ι ο ασβέστης.

[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο. Δεν φαίνεται ιδιαίτερα πιθανή η σύνδεση με σανσκρ. svima- «υπόλευκος»], **τιτάνωση** (η)) J812| {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1.** το πέρασμα με ασβέστη, το ασβέστωμα 2. ιατρ. η φυσική εναπόθεση αλάτων ασβεστίου στους ιστούς των δοντιών και των οστών και άλλων οργάνων, καθώς και παθολογικών μορφωμάτων συν', αποτιτάνωση, **τιτιβίζω** ρ. ♦ τιττυβίζω

τιτλομανής, -ής. -ές 11897] {τιτλομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που επιδιώκει με μανία την απόκτηση τίτλων (αξιωμάτων ή διακρίσεων).

τιτλομανία (η) [I822|. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

Ιετυμ. < *τίτλος* + *-μανής,* από το θ. τού αρχ. αορ. β' *έ-μάν-ην* τού ρ. *μαίνομαι*J.

τίτλος (ο) **1.** (σε κείμενο) λέξη ή φράση που αναφέρεται στο περιεχόμενο κειμένου ή βιβλίου: στο *εξώφνλλ,ο υπάρχει ο - τού έργον || ο ~ τούάρθρονί τής επιφνλ/,ίδας || σύντομος / ενρηματικός/ πρωτότνπος*

|| πολλοί περαστικοί έστεκαν στα περίπτερα και χάζεναν τονς - των εφημερίδων ΣΥ s. επικεφαλίδα, επιγραφή· ΦΡ. (α) *πηχυαίος τίτλος* (κυριολ.) ο τίτλος που έχει μήκος έναν πήχυ· (μτφ.-εκφραστ.) πολύ μεγάλος τίτλος, με πολύ μεγάλα γράμματα: *οι εφημερίδες προέβαλαν με πηχυαίονς τίτλονς την εκλογική νίκη* (β) *κύριος τίτλος* ο βασικός τίτλος τής εφημερίδας, στο κέντρο συνήθ. ή ψηλά στην προ')τη σελίδα: *όλες οι εφημερίδες αναφέρονται στον κύριο τίτλο τονς στην προκήρυξη* εκλογών 2. (συνεκδ.) το βιβλίο που εκδίδεται υπό ορισμένο τίτλο: ο *εκδοτικός μας οίκος φέτος εξέδωσε εκατό τίτλονς* 3. (ειδικότ. στο εσωτερικό κειμένου) λέξη ή σύντομη φράση που τίθεται στην αρχή κεφαλαίου, ενότητας, τμήματος δημοσιεύματος και συμπυκνώνει το περιεχόμενό τους ή προϊδεάζει γΓ αυτό **4.** λέξη ή φράση που προσδιορίζει το περιεχόμενο θεατρικού, κινηματογραφικού, τηλεοπτικού, καλλιτεχνικού κ.λπ. έργου, εκπομπής (ραδιοφώνου, τηλεόρασης) και λειτουργεί ως αναγνωριστικό του στοιχείο: ο - *μιας τη/.εοπτικής εκπομπής για το βιβλίο ήταν «Άξιον Εστί»* || ο ~ *τής ταινίας μοιάζει άσχετος με την υπόθεση* || ο - *ενός πίνακα / ενός γλυπτού* 5. (σε κινηματογραφικό έργο) *τίτλοι* (οι) τα στοιχεία τού έργου **(Ο** τίτλος και τα ονόματα των ηθοποιών, σκηνοθετών, συντελεστών παραγωγής), που προβάλλονται συνήθ. στην αρχή τής ταινίας· ΦΡ. *πέφτουν οι τίτλοι* προβάλλονται στην οθόνη τα στοιχεία τού έργου: *πρώτα ~ και μετά αρχίζει η δράση* 6. η ονομασία επιχείρησης, εταιρείας, ιδρύματος, οργάνωσης κ.λπ., η οποία κατοχυρώνεται και προστατεύεται νομικά· ΦΡ. *διακριτικός τίτλος* όνομα φανταστικό ή πραγματικό, παράσταση ζωγραφική, σχέδιο κ.λπ.. που φέρει αποκλειστικά μια εμπορική επιχείρηση (λ.χ. *καφενείο «ΙΙ Συνάντηση»),* ένα κόμμα, ένας σύλλογος κ.λπ. 7. έγγραφο ή χρεόγραφο με οικονομική αξία, που ενσωματώνει δικαίωμα υπέρ (κάποιου) (μετοχές, ομόλογα κ.λπ.)· αλλιώς *χρηματιστηριακοί τίτλοι: εκδόθηκαν τίτλοι τού Δημοσίου || μακροχρόνιοι ~ χαμηλού επιτοκίου* 8. ΝΟΜ. (α) έγγραφο με το οποίο πιστοποιείται νόμιμο δικαίωμα σε κάτι (κτήμα, κτίσμα κ.ά.) υπέρ κάποιου προσώπου: *~ κυριότητας ακινήτον* |) *~ ιδιοκτησίας / κατοχής (β) εκτελεστός τίτλος* δημόσιο έγγραφο βάσει τού οποίου μπορεί να γίνει αναγκαστική εκτέλεση προς ικανοποίηση κάποιας αξιώσεως (δηλ. να υποχρεωθεί ο οφειλέτης να εκπληρώσει την υποχρέωσή του. λ.χ. τελεσίδικη δικαστική απόφαση, διαιτητική απόφαση, διαταγή πληρωμής κ.ά.) 9. έγγραφο που χορηγεί εκπαιδευτικός οργανισμός, σχολή, το κράτος κ.λπ., με το οποίο βεβαιώνεται ότι κάποιος παρακολούθησε ή περά

τωσε επιτυχώς σπουδές, φοίτησε ή αποφοίτησε από εκπαιδευτικό ίδρυμα κ.λπ.: ~ *σπουδών \\ είναι κάτοχος πανεπιστημιακού - (διπλώματος,* πτυχίου) |(*έχει να επιδείξει τίτλους και αξιόλογο επιστημονικό έργο* **10.** (γενικότ.) (α) δίπλωμα ή τιμητική διάκριση (β) *αντιποίηση τίτλου* βλ. λ. *αντιποίηση* **11.** αξίωμα, τιμητική προσαγόρευση: *του απονεμήθηκε ο ~ τοϋ διδάκτορας τής .Νομικής Σχολής* **12.** αξίωμα σε ιεραρχία ή στην κοινωνική διαστρωμάτωση: ~ *ευγενείας* (λ.χ. δούκας, μαρκήσιος, κόμης κ.λπ.) || *φέρει τον ~ τού αρχιστρατήγου·* ΦΡ. *τίτλος τιμής* κάτι που τιμά αυτόν που το έχει: *η συμμετοχή μου στην Αντίσταση αποτελεί ~ για μένα* **13.** αθλ. (α) το πρωτάθλημα: *η κατά- κτηση τού ~ από τηνΑ.Ε.Κ.* || σε *τροχιά τίτλου μπήκε ο Π.Α.Ο.Κ. με τη σημερινή νίκη του* (β) η διάκριση τού πρωταθλητή ή κυπελλούχου επίσημης διοργάνωσης: *η ομάδα μας κέρδισε τον ~ τού Κυπελλούχου Ευρώπης στο μπάσκετ.*

[ϋΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «επιγραφή», < λατ. titulusl. **τιτλούχος,** *ος, -ο **1.** αυτός που φέρει τίτλο ευγενείας ή κατέχει ένα αξίωμα 2. ΛΘΛ. ομάδα που έχει κερδίσει αθλητικό τίτλο (πρωταθλητή ή κυπελλούχου).

ΙΕΤΥΜ. < *τίτλος* + *-ούχος* < *έχω*\. **τιτλοφόρο** (το) το δημοσιογραφικό δημοσίευμα που φερει ιδιαίτερο τίτλο.

[εύμ. < *τίτλος* + *-φόρος* < *φέρω}.* **τιτλοφορώ** ρ. μετβ. j 1835J {τιτλοφορείς... | τιτλοφόρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. απονέμω (σε κάποιον) τιμητικό τίτλο 2. δίνω ονομασία, τίτλο (σε κάτι): ~ *μια οργάνωση / μια επιχείρηση* συν. επιγράφω **3.** (μεσοπαθ. *τιτλοφορούμαι) φέρω* ως τίτλο: ένα *βιβλίο που τιτλοφορείται «Το τέλος τής Ιστορίας»* ΣΥΝ. επιγράφομαι. – **τιτλοφόρηση** (η) | I891J.

τίτοϊκός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον Γιουγκοσλάβο πολιτικό Τίτο (βλ. λ. *τιτοϊσμός).* **τιτοϊσμός** (ο) η ιδεολογία *και* η πολιτική τού Γιουγκοσλάβου πολιτικού Τίτο, κύριο χαρακτηριστικό τής οποίας ήταν η σχετική αυτονόμηση από τις σοβιετικές κατευθύνσεις.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. titoism, από το όνομα τού Γιουγκοσλάβου πολιτικού Josip Bro/ Tito (1892-I980)j.

Τίτος (ο) **1**. όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον μαθητή τού Αποστόλου Παύλου, προς τον οποίο απευθύνεται η επιστολή *Προς Τίτον* **2.** ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κυρ. όν. < λατ. Titus, πιθ. συγκεκομμ. μορφή τής λ. titulus «τίτλος», υποδηλώνοντας ένα πρόσωπο που χαίρει σεβασμού], **τιτουλάριος** (ο) {τιτουλαρΐ-ου | -ων. -ους} **1.** πρόσωπο που φέρει μόνο τον τίτλο αξιώματος (δεν έχει δηλ. και τη δυνατότητα ασκήσεως τής αντίστοιχης εξουσίας σε συγκεκριμένη εκκλησία) ΣΥΝ. επίτιμος

ΕΚΚΛΗΣ. ο βοηθός επίσκοπος.

{ετυμ. μεσν. < *τίτονλος* < λατ. titulus (βλ. λ. *τίτ/.ος)* + *παραγ.* επίθημα *-άριος,* πβ. κ. *καγκελ-άριος*\. **τιτρώσκω** ρ. μετβ. {έτροισα (μτχ. τρώσας), ετρώθην, -ης, -η... (να/θα τρωθώ, μτχ. τρωθείς, -είσα. -έν)} (αρχαιοπρ.) τραυματίζω, πληγώνω: *το κύρος τής κυβέρνησης έχει τρωθεί λόγω των ατασθαλιών που απο- καλύφθηκαν || «οι παραδοσιακές κοινωνικές δομές έχουν τρωθεί από τονχρηματισμό και τη διαφθορά»* (εφημ.)· ΦΡ. (αρχαιοπρ.) *ο τρώσσς κσι ιάσεται (ό τρώσας καί ιάσεται)* αυτός που προκάλεσε το τραύμα, θα το θεραπεύσει· (μτφ.) όποιος προκάλεσε τη ζημιά, θα την αποκα- ταστήσει: *μη ζητάς ευθύνες από εμένα για ό,τι συνέβη·*

[ετυμ. αρχ. < θ. *τρω-.* με ενεστ. αναδιπλασιασμό και επίθημα *-σκω* (πβ. κ. *άρέ-σκω).* Η ρίζα *τρω-* παρουσιάζει τη μεταπτωτ. βαθμ. τού θ. *τερη-* (με μηδενισμ. το πρώτο και ετεροιωμ. το δεύτερο φωνήεν), δι- σύλλ. μορφή τού Ι.Ε. **ter-* «διαπερνώ, τρυπώ». που μαρτυρείται στα ομόρρ. *τερη-δών. τραύ-μα, τρί-β-ω. τρη-τός.φλ. λ. διά-τρη-τος*) κ.ά.]. **τίττυβίζω** ρ. αμετβ. (σχολ. ορθ. *τιτιβίζω)* {τιττύβισα} (για /τουλιά) κελαηδώ. - **τιττύβισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. μτγν., ονοματοποίημ. λ., που ίσως συνδ. με το σανσκρ. tittira «πέρδικα»!-

Τιφλίδα (η) (εσφαλμ. ορθ. *Τνφλίδα*) η πρωτεύουσα τής Γεωργίας. IFTYM. Μεταφορά τού τουρκ. Tiflis < γεωργίαν. Tbilisi < tbili «θερμός», που αναφέρεται στις φυσικές θερμοπηγές τής χώρας).

Τ.Κ. (ο) Ταχυδρομικός Κώδικας (ορθότ. *Κωδικός).*

Τ.μ. συντομ.· τετραγωνικό μέτρο: *η τιμή τού τ.μ. ξεπερνά τις 300.000*

ϊρρ

τμήθηκα ρ. » τέμνω

τμήμα (το) {τμήμ-ατος [-ατα, -άτων) **1.** μέρος που έχει αποσπαστεί, αποκοπεί από ένα αντικείμενο: ~ *από τον κορμό δένδρου* || ~ *από τα οστά* ΣΥΝ. τεμάχιο **2.** το μέρος ενός όλου: ~ *βιβ/.ίου / πόλεως / δάσους*

(ειδικότ.) μαθ. (α) το μέρος ευθείας ή επιφάνειας (β) *ευθύγραμμο τμήμα* βλ. λ. *ευθύγραμμος* (γ) *τμήμα κύκλου* το μέρος τής επιφάνειας τού κύκλου, που ορίζεται από ένα τόξο τής περιφέρειάς του και τής αντίστοιχης χορδής (δ) *τμήμα σφαίρας* το μέρος τής σφαίρας που περιλαμβάνεται μεταξύ δύο παράλληλων επιπέδων **4.** κλάδος δημόσιας ή ιδιωτικής υπηρεσίας: ~ *πω/^ήσεων / τραπεζικών καταθέσεωνI ερευνών / μάρκετινγκ* [| *Τμήμα Μουσικών Σπουδών* συν. τομέας 5. (συνεκδ.) τα γραφεία στα οποία στεγάζεται ο κλάδος αυτός· φρ, (α) *(αστυνομικό) τμήμσ* (i) αστυνομική υπηρεσία τής οποίας οι αρμοδιότητες εντοπίζονται σε ορισμένη περιοχή (ii) (συνεκδ.) τα γραφεία στα οποία στεγάζεται η υπηρεσία αυτή: *τους συνέλαβαν και τους πήγαν στο* ~ (β) *εκλογικό τμήμα* (i) περιοχή που αντιστοιχεί σε ορισμένο αριθμό εκλογέων (ii) (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο διεξάγονται οι εκλογές στην περιοχή αυτή 6. (σε σχολείο) υποδιαίρεση τάξης και συνεκδ. η αίθουσα όπου γίνεται η διδασκαλία: *η Α' Γυμνασίου έχει τρία ~.*

Ιετυμ, < αρχ. *τμήμα,* αρχική σημ. «κομμάτι, τεμάχιο - υποδιαίρεση»,

θ. *τμη-* (< *tme-). μεταπτωτ. βαθμ. (με μηδενισμ. το πρώτο και εκτεταμ. το δεύτερο φωνήεν) τού θ. **τεμε~.* δισύλλ. μορφή τού ί.Ε. **iem-* (βλ. λ. *τέμνω).* Μτγν. είναι η σημ. που αναφέρεται σε μέρη ενός συνόλου ανθρώπωνί.

τμήμα ή τιμήμα; Συχνά ακούγεται, ιδ. από ομιλητές καταγόμενους από τη Νότια Ελλάδα (Πελοπόννησο), ο τ. τιμήμα αντί τού τμήμα. Στην προφορά δηλ. αυτών των ομιλητών αναπτύσσεται το φωνηεντικό στοιχείο [ί|, που διευκολύνει την προφορά τού *τμ-* στην αρχή τής λέξης. Οπωσδήποτε, ο ετυμολογικά και πανελλήνια ορθός τύπος είναι ο τ. τμή-μα από το ρ. τέμνω (πβ. *τμή-ση, τμη-τός. συντε- τμη-μένος Ισυντέμνωl, περιτετμη-μένος /περιτέμνωl* κ.ά.). Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στις λέξεις σταθμός αντί σταθμός και καπινός αντί καπνός. Στις λέξεις αυτές, ωστόσο, η χρήση των τύπων με την ανάπτυξη τού |ί) είναι περιορισμένη.

τμηματάρχης (ο/η) [I833| {(θηλ. τμηματάρχου) κλητ. τμηματάρχα [τμηματαρχών) 1. προϊστάμενος τμήματος υπηρεσίας (δημόσιας ή ιδιωτικής) **2.** βαθμός στη διοικητική ιεραρχία: ~ *τού Υπουργείου Παιδείας.*

)ΕΤΥΜ. < *τμήμα* + *-άρχι%* < *άρχω*\. **τμηματικός,** -ή. -ό 11835J**1.** αυτός που σχετίζεται με το τμήμα **2.** αυτός που γίνεται κατά τμήματα, σταδιακά: ~ *καταβολή ποσού* ΣΥΝ. μερικός αντ. συνολικός, ολόκληρος. – **τμηματικ-ά /-ώς** 11871] επίρρ. **τμήση** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων) (λόγ.) **1.** η τομή, η αποκοπή μέρους από ένα σύνολο **2.** (στην Αρχαία Ελληνική) ο αποχωρισμός προθέσε- ως από λέξη. με την οποία αποτελούσε σύνθετη λέξη και η παρεμβολή άλλων λέξεων ενδιαμέσως. σχολιο λ. *τμήμα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τμήσισκ* θ. *τμη-* τού ρ. *τέμνω,* βλ. κ. *τμή-μα].* **τμήσω**

(να/θα) ρ. -* τέμνω

τμητός, -ή. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που μπορεί να διαιρεθεί σε τμήματα, να τμηθεί **2.** κομμένος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *τμήμα.*

[ΠΤΥΜ. αρχ. < θ. *τμη-* τού ρ. *τέμνω,* βλ. κ. *τμή-μα*\.

Τ.Μ.Τ.Σ. (η) Τράπεζα Μετοχικού Ταμείου Στρατού.

TNT (το/η) -► τρινιτροτολουόλη **το**[1] άρθρ. ο, η, το [ΕΤΥΜ. Ουδ. τού αρχ. άρθρου <5, *ή. τό,* που ανάγεται σε Ι.Ε. *tod, πβ. σανσκρ. tad, γοτθ. *ata. αρχ. σλαβ. to, λιθ. tal κ.ά. Βλ. κ. *ό, ή],*

ΤΟ[2] * αυτός

Τόγκο (το) {άκλ.} (γαλλ. Republiquc Togolaise = Δημοκρατία τού Τό- γκο) κράτος τής Δ. Αφρικής με πρωτεύουσα τη Λομέ, επίσημη γλώσσα τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας. – **Τογκολέζος** (ο), **Τογκολέζα** (η), **τογκολικός,** -ή, -ό κ. **τογκολέ-**

ζικος,-η, -ο.

[ετυμ. < γαλλ. Togo, από την ομώνυμη λίμνη, τής οποίας το όν. προέρχεται από τις λ. το «νερό» και go «ακτή, όχθη» (γλώσσα Κούα)]. **τοιούτος,** τοιαύτη, τοιούτο· αντων. δεικτική (λόγ.) **1.** τέτοιος, τέτοιας λογής· φρ. εν *τοισύτη περιπτώσει (έν τοιαύτη περιπτώσει)* σε τέτοια περίπτωση, τότε **2.** (λαϊκ.) *τοιούτος* (ο) ο ομοφυλόφιλος, ο κίναιδος. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *τοιούτος,* από συμφυρμό των αντωνυμιών *τοΐος* (βλ. κ. *τέτοιος*) και *ουτος].* **τοιουτοτρόπως** επίρρ. (λόγ.) με αυτό τον τρόπο, έτσι.

[ετυμ. αρχ. < *τοιουτότροπος* «τέτοιος, τέτοιου είδους» < *τοιούτος* + *τρόπος* |. **τοις μετρητοίς** -> μετρητά

τοιχαρχία (η) {τοιχαρχιών} ΝΑΥΤ. καθένα από τα δύο τμήματα στα οποία χωρίζεται το πλήρωμα πολεμικού πλοίου, για να εκτελούνται με βάρδια (εναλλάξ) οι εργασίες και οι υπηρεσίες στο πλοίο.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *τοίχαρχος,* αρχική σημ. «επόπτης ερετών σε κάθε πλευρά τού πλοίου». < *τοίχος* + *-αρχος* < *άρχο)*\. **τοιχίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.] {τοίχισα} περικλείω (κάτι) με τοίχο συν. περιτοιχίζω. – - **τοίχιση** (η), **τοιχίο** (το) (λόγ.) **1.** μικρός τοίχος, τοιχάκι **2.** το μέρος τού τοίχου που βρίσκεται από τη μια και την άλλη πλευρά πόρτας ή παραθύρου. [είύμ. < μτγν. *τοιχίον,* υποκ. τού αρχ. *τοίχος* (βλ.λ.)]. **τοίχιση** (η) ► τοιχίζω

τοίχοβάτης (ο) {τοιχοβατών} ΑΡΧΙΤ. η βάση τού τοίχου αρχαίων κτηρίων. [ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «αυτός που βαδίζει πάνω σε τοίχο», < *τοίχος* + *-βάτης* < *βαίνω* (πβ. κ. *έπι-βάτης - έπι-βαίνω)*\. **τοιχογράφημα** (το) |1845] {τοιχογραφήματος [-ατα.-άτων} η τοιχογραφία (βλ.λ., σημ. I). **τοιχογραφία** (η) [μτγν.] {τοιχογραφιών} I.κλλ.τπχν. ζωγραφική παράσταση στην επιφάνεια τοίχου ή οροφής οικοδομήματος συν. νωπογραφία, φρέσκο 2. (μτφ.) η απεικόνιση καταστάσεων μιας περιόδου, εποχής κ.λπ.: *τα διηγήματά του συνθέτουν μια ~ τής Αθήνας τού Μεσοπολέμου.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική.* **τοιχογραφικός,** -ή, -ό [1866 | **1.** αυτός που σχετίζεται με την τοιχογραφία 2. αυτός που γίνεται με τοιχογραφία: ~ *διάκοσμος.* **τοιχογράφος** (ο) [μτγν.I αυτός που κάνει τοιχογραφίες, **τοιχογραφώ** ρ. αμετβ. [μεσν.I {τοιχογραφείς... [τοιχογράφ-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος} ζωγραφίζω σε τοίχο. – **τοιχογράφηση** (η) L1887J. **τοιχογυρίζω** ρ. μετβ. {τοιχογύρισ-α, -μένος} περικλείω με τοίχο ΣΥΝ. περιτοιχίζω. – **τοιχογύρισμα** (το), **τοιχοδομή** (η) [18971 η κατασκευή τοίχου και ο ίδιος ο τοίχος ως κατασκευή συν. τοιχοποιία, **τοιχοδομώ** ρ. αμετβ. {τοιχοδομείς... j τοιχοδόμ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} χτίζω, ανεγείρω τοίχο. –**τοιχοδόμηση** κ. **τοιχοδομία** (τ)). {ετυμ. < αρχ. *τοιχοδομώ (-έω)* < *τοιχοδόμος* (ήδη μυκ. to-ko-do-mo) <

τοίχος + *δόμος* < *δέμω* «χτίζω, κατασκευάζω» (βλ. κ. *δομή)]*. **τοιχοκόλλημα** (το) [1856J {τοιχοκολλήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η κόλληση σε τοίχο 2. (συνεκδ.) καθετί που κολλιέται σε τοίχο (λ.χ. μια αφίσα).

τοιχοκόλληση (η) IJ833] {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} η κόλληση σε τοίχο, λ.χ. αφίσας: *με νόμο απαγορεύεται η* **τοιχοκολλητής** (ο) {I889},

τοιχοκολλήτρια (η) {τοιχοκολλητριών} πρόσωπο που κολλά (αφίσες, ανακοινώσεις, διαφημιστικά χαρτιά κ.ά.) σε τοί^ο.

τοιχοκολλώ ρ. μετβ. 118351 {τοιχοκολλάς... | τοιχοκόλλ-ησα, -ούμαι κ. -ιέμαι κ. -ώμαι. -ήθηκα. -ημένος} κολλώ (κάτι) σε τοίχο: ~ *ανακοίνωση ι διαφήμιση!* αφίσα / *αγγελία.* **τοιχοποιία** (η) Ιμτγν.Ι {χωρ. πληθ.} 1.η κατασκευή τοίχων ΦΡ. *ξηρά τοιχοποιίσ* η ξερολιθιά (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) το σύνολο των χτισμένων μερών οικοδομής.

τοίχος (ο) κατασκεύασμα από δομικά υλικά, όπως πέτρες, τούβλα κ.λπ., τα οποία συνδέονται συνήθ. με κονίαμα και τοποθετούνται σε κατακόρυφη διάταξη, περιβάλλοντας εξωτερικά ένα κτίσμα ή σχηματίζοντας χωρίσματα στο εσωτερικό του (λ.χ. οι τοίχοι των δωματίων): *χτίζω / υψώνω* -1| *βάφω τους* ~ [[*γκρεμίζω τον* ~ *που χωρίζει τα δύο δωμάτια* jj ο - *που περιβάλλει την αυλή/ το κτήμα / την έπαυλη* || *κρεμώ / καρφώνω έναν πίνακα* στον ~ ΣΥΝ. ντουβάρι· ΦΡ. (α) *χτυπώ το κεφάλι μου στον τοίχο* μετανιώνω οικτρά: *αν δεν ακούσεις τις συμβουλές μου. μια μέρα θα το χτυπήσεις το κεφά/Λ σου στον τοίχο* (β) *τοίχο-τοίχο* για κάποιον που περπατά προσεκτικά, με προφύλαξη, ακουμπώντας στον τοίχο (γ) *και οι τοίχοι έχουν αφτιά* βλ. λ. *αφτί* (δ) *κολλάω (κάποιον) στον τοίχο* αποστομώνω, κάνω (κάποιον) να μη μπορεί να πει τίποτα, αποδεικνύοντάς του ότι έχει άδικο: παρουσίασε *ατράνταχτα στοιχεία και κόλλησε τους κατηγόρους του στον τοίχο* (ε) *στήνω (κάποιον) στον τοίχο* (ΐ) τοποθετώ (κάποιον) όρθιο με την πλάτη να ακουμπά ή να βρίσκεται πολύ κοντά σε τοίχο για εκτέλεση, οδηγώ (κάποιον) στο εκτελεστικό απόσπασμα: *εγκληματίες σαν κι αυτόν πρέπει να τους στήνουν στον τοίχο* (ii) κατηγορώ (κάποιον) με έντονο ύφος, του καταλογίζω ευθύνες για κάτι, τον θεωρώ ένοχο: *μ' έχουν στήσει στον τοίχο για όλα τα λάθη που έγιναν!* (στ) **μέσα στους** *τέσσερεις τοίχους* μέσα στο σπίτι: *όλη μέρα είμαι κλεισμένη* ~ *βαρέθηκα πια!* — (υποκ.) **τοιχόκι** (το). ** σχολιο λ. *ομόηχα.*

[γπύμ. < αρχ. *τοίχος*, ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στη λ. *τείχος* (βλ.λ.)].

τοιχόστρωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η επίστρωση εσωτερικών τοίχων με διάφορα υλικά (ξύλο, χαρτί, ύφασμα κ.λπ.) ΣΥΝ. ταπετσάρισμα.

τοιχόχαρτο (το) [18891 το χαρτί που χρησιμοποιείται στην τοιχόστρωση. η ταπετσαρία, **τοίχωμα** (το) 118981 {τοιχώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η επιφάνεια που περιορίζει έναν χώρο, η πλευρά κοιλώματος: ~ *δοχείου / δεξαμενής* / αγγείου 2. ανατ. (ειδικότ.) επιφάνεια που περιβάλλει κοιλότητα τού σώματος: *θωρακικό / κοιλιακό* ~. **τοκάριθμος** (ο) [1882{ {τοκαρίθμ-ου [-ων,-ους} 1.01K0N. το γινόμενο τού κεφαλαίου επί τον αριθμό των ημερών, κατά τις οποίες το κεφάλαιο αυτό δίνει τόκο **2,** *τοκάριθμοι* (οι) οι σειρές των αριθμών που πε- ριέ^ονται στους πίνακες των τοκολογίων, **τοκατα** (ηι Ιχωρ. γεν. πληθ.} μουσ. αρχικά, ελεύθερη σύνθεση για πληκτροφόρο όργανο, κομμάτι με το οποίο ο εκτελεστής «άγγιζε» τα πλήκτρα, συχνά εισαγωγή σε κάποιο άλλο· αργότερα, σύνθεση για πιάνο γρήγορη και δεξιοτεχνική: ~ *και φούγκα, τού Μπαχ.*

[ETYM. < ιταλ. toccaia, θηλ. τής μτχ. toccatus τού p. toccarc '«αγγίζω, πιάνω» < μεσν. λατ. toccarc (ονοματοπ. λ., από όπου γαλλ. toucher > αγγλ. touch)].

τοκετός (ο) **1.** ιλίρ. η διαδικασία με την οποία εξέρχεται το παιδί από τις γεννητικές οδούς της μητέρας: *φυσιολογικός / πρόωρος* ~ συν. γέννα 2. (μτφ.) το στάδιο στο οποίο πραγματοποιείται κάτι, αποκτά υπόσταση: «*το μεγαλεπήβολο αυτό σχέδιο βρίσκεται στα πρόθυρα τού* ~» (εφημ.). σχόλιό λ. *εμετός.*

(ετυμ. αρχ. < *τόκος* + παραγ. επίθημα *-ετός* (πβ. κ. *παγ-ετός, συρφ-ετόΐΐ*

τοκίζω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {τόκισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** δανείζω χρήματα με τόκο **2.** (μεσοπαθ. *τοκίζομαι)* (για ποσά σε τράπεζα) προστίθεμαι στο κεφάλαιο ως προβλεπόμενος τόκος: *άφησε, τα χρήματα στην τράπεζα να* τοκίζονται. — **τοκισμός** (ο) [αρχ.].

Τόκιο (το) -»Τόκυο **τοκισμός** (ο) - > τοκίζω

τοκιστής (ο) [αρχ.Ι αυτός που δανείζει με τόκο· φρ. *τοκιστής και σουλατσαδόρος* άνθρωπος που δεν εργάζεται, χαραμοφάης: «*αυτού τού είδους η ανάπτυξη εννοεί τους απατεώνες, τους τοκιστές και* σουλατσαδόρους» (εφημ.).

τοκογλυφία (η) [J833] {τοκογλυφιών} ο δανεισμός χρημάτων με υπερβολικά υψηλό τόκο, πάνω από αυτόν που επιτρέπει ο νόμος. **τοκογλυφϊκός,** -ή. -ό [1871 j αυτός που σχετίζεται με τον τοκογλύφο ή την τοκογλυφία: ~ *κεφάλαιο.*

τοκογλύφος (ο/η) πρόσωπο που δανείζει χρήματα με υπερβολικά υψηλό (πάνω από τον νόμιμο) τόκο ΣΥΝ. αισχροκερδής, (λαϊκ.-εκφρα- στ.) αγιογδύτης.

{ηγνμ. μτγν. < *τόκος* + *-γλύφος* < *γλύφω* «χαράσσω, σκαλίζω». Η λ. αναφέρεται περιγραφικά στη συνήθεια των τοκογλύφων να χαράσ- σουν με τη γλυφίδα πάνω στο ξύλινο τραπέζι τούς τόκους, με τους οποίους επιβάρυναν τους πελάτες τους],

τοκολόγιο (το) 11853] {τοκολογί-ου [-ων} οικον. σύνολο πινάκων, στους οποίους αναγράφονται οι τόκοι κεφαλαίων σε συνάρτηση με τον χρόνο τοκισμού και το επιτόκιο.

τοκομερίδιο (το) [I871[{τοκομεριδί-ου j -ων} απόδειξη ενσωματωμένη σε χρεώγραφο, η οποία παρέχει στον κομιστή το δικαίωμα να εισπράξει τον τόκο που αυτή αντιπροσωπεύει κατά τη λήξη ορισμέ- νης χρονικής περιόδου.

{ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. coupon d'interet]. **τοκοπληρωμή** ίη) πληρωμή τόκων για ένα χρονικό διάστημα χάρι- τος χωρίς παράλληλη αποπληρωμή κεφαλαίου,

τόκος (ο) **1.** το ποσό που αποφέρουν ως κέρδος χρήματα κατατεθειμένα στην τράπεζα για ορισμένη χρονική περίοδο (εξάμηνο ή έτος) ανάλογα με το επιτόκιο· ΦΡ. *στον τόκο* για κατάθεση χρημάτων σε τράπεζα (όπου τοκίζονται): *καλύτερα να βάλεις τα λεφτά* σου -, *παρά* να τα *κρατάς στο* σπίτι **2.** (συνεκδ.) το επιτόκιο: - *Με πόσο* ~ *έβαλες τα λεφτά στην τράπεζα; -5%* **3.** το ποσό που πληρώνει οφειλέτης στον δανειστή του ως αντάλλαγμα για τη χρησιμοποίηση των χρημάτων που δανείστηκε: ~ *δανείου.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «τοκετός». < θ. *τοκ-*, ετεροιο>μ. βαθμ. τού θ. *τεκ-*, για το οποίο βλ. λ. *τίκτω* (< **τί-τκ-ω)*\. **τοκόσημο** (το) {τοκοσήμ-ου | -ων} οικον. το φορόσημο με το οποίο εισπράττονται οι φόροι επί των τόκων ενός τίτλου,

τοκοφορία (η) 117611 ΟΙΚΟΝ, η απόδοση τόκου, **τοκοφόρος,** -ος. -ο 1187J] αυτός που αποφέρει τόκο: ~ *δάνειο.*

[ΕΙ ΥΜ. < *τόκος* + *-φόρος* < *φέρομ.* **τοκοχρεωλύσιο** (το) []8481 {τοκοχρεωλυσί-ου | -ων} οικον. μία από τις προκαθορισμένες δόσεις δανείου που περιλαμβάνει τους τόκους τής περιόδου και μέρος τού κεφαλαίου: *η αποπληρωμή των* ~.

τοκοχρεωλυτίκος, -ή, -ό 11891J**1.** αυτός που σχετίζεται με το τοκο- χρεωλύσιο **2.** *τοκοχρεωλυτική δόση* η δόση που καταβάλλεται για την αποπληρωμή δανείου και αποτελείται από το ποσό που δίδεται για την εξόφληση τού κεφαλαίου και το ποσό που προορίζεται για την εξόφληση των τόκων: ~ *στεγαστικού δανείου.* **τοκσόου** κ. **τοκ-σόου** (το) {άκλ.} ελλην. *εκπομπή (δια)λόγου* ή *λο- γοθέαμα'* τηλεοπτική εκπομπή στην οποία οι προσκεκλημένοι (πρόσωπα συνήθ. τής επικαιρότητας, διασημότητες, αλλά συχνά και κοινό) συζητούν ένα θέμα.

[f.tym. < αγγλ.-αμερ. talk show{.

Τόκυο (το) η πρωτεύουσα της Ιαπωνίας.

[ΕΤΥΜ. < ιαπ. Tokyo «ανατολική πρωτεύουσα»' < to «ανατολή» + kyo «πρωτεύουσα». Η πόλη έλαβε αυτό το όνομα κατ' αντιδιαστολή προς την προηγούμενη πρωτεύουσα Kyoto), **τολ** (το) {άκλ.} μετάλλινη κυλινδρική κατασκευή που στεγάζει έναν χώρο: οι *στρατιώτες εγκαταστάθηκαν σε* ~.

{ΕΤΥΜ. < γαλλ. tole, διαλεκτ. τ. τού tabic «τραπέζι»|.

Τολέδο (το) πόλη και περιοχή τής Κ. Ισπανίας, όπου έζησε και δημιούργησε ο Δομίνικος Θεοτοκόπουλος (Ελ Γκρέκο).

[ΕΙΥΜ. < ισπ. Toledo < λατ. Toletum < κελτ. tol «λόφος - ύψωμα», καθώς η πόλη βρίσκεται σε μια υπερυψωμένη περιοχή κοντά στον ποταμό Τάγο].

τόλμη (η) {χωρ. πληθ.} η απουσία φόβου, το θάρρος: «*θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία*» **(Α.** Κάλβος) **ΣΥ\.** σθένος, αποφασιστικότητα **ΑΝΤ.** δειλία, λιποψυχία.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *τόλμα / τό/ψη*< **τολομά* (με συγκοπή τού δεύτερου -ο- σε περιβάλλον υγρού) < **τολά-μά* (με αφομοίωση) < θ. *τολά-*. μετα- πτωτ. βαθμίδα (με ετεροιωμ. το πρώτο και συνεσταλμ. το δεύτερο φωνήεν) τού δισύλλ. Ι.Ε. θ. **tela-* «ζυγίζω, σηκώνω», βλ. ομόρρ. *ταλανίζω, τάλα-ντ-ο(ν).* Στη λ. *τόλμη* το αρχικό θ. αποκτά τη μεταφορική σημ. «αναλαμβάνω την ευθύνη για κάτι. παίρνω πρωτοβουλία»),

τόλμημα (το) |αρχ.] {τολμήμ-ατος [-ατα, -άτων} κάθε ενέργεια που συνεπάγεται κίνδυνο και το αποτέλεσμα τής οποίας δεν είναι βέβαιο· ριψοκίνδυνη, παράτολμη πράξη: *ήταν* ~ *που* του *εναντιώθηκες μπορούσε να σε βλά\μει!* **τολμηρός,** -ή. -ό **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει τόλμη, που ενεργεί με ριψοκίνδυνο τρόπο: *ένας έξυπνος και - πολιτικός* **ΣΥΝ.** άφοβος, θαρραλέος. αποφασιστικός **ΑΝΤ.** άτολμος **2.** (για πράξεις) αυτός που γίνεται με τόλμη: - *εγχείρημα* **3.** (κακόσ.) ο θρασύς, ο αναιδής **4.** αυτός που ξεπερνά τα ηθικά όρια· (ειδικότ.) αυτός που έχει ερωτικά προκλητικό περιεχόμενο ή εμφάνιση: - *ντύσιμο / λόγια / σχέσεις / ταινία / μυθιστόρημα / περιγραφή.* - **τολμηρ-ά** / **-ώς** [αρχ.] επίρρ.. **τολμηρότητα** (η) [1898J.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *τόλμη* + παραγ. επίθημα *-ηρός*, πβ. κ. *πον-ηρός. αύστ- ηρός*\.

τολμητίας (ο) [μτγν.] {τολμητιών} (λόγ.) ο τολμηρός άνθρωπος: «*αλίμονο σ' εκείνον που θα γίνει* ~ *και θ' αμφισβητήσει την ανθεντία τους*» (εφημ.). Επίσης

τολμητής |μτγν.|. **τολμώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τολμάς... | τό/^μ-ησα, -ώμαι. -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. παίρνω το θάρρος να κάνω κάτι ριψοκίνδυνο: *η μικρή αυτή χώρα τόλμησε* να τα *βάλει με τους μεγά/.ους τής γης* **ΑΝΤ.** δειλιάζω, λιγοψυχώ, τρομάζω 2. (κακόσ.) έχω το θράσος να (κάνω κάτι): *δεν φτάνει που με εξαπάτησε, τόλμησε να μου ζητήσει από πάνω και τα ρέστα* || *πώς τολμάς και μου μιλάς έτσι:* ΦΡ. (α) *τολμώ να...* παίρνω το θάρρος να...· για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος διστάζει να είναι κατηγορηματικός, λέει ή υποθέτει κάτι με επιφύλαξη ή γνωρίζοντας πως θα υπάρξουν αντιδράσεις: ~ *πω ότι η επιλογή τής κυβέρνησης ήταν ατυχής!* (β) *μην τολμήσεις νσ / κσι...* (ως απειλή) μην αποπειραθείς, μην επιχειρήσεις να (κάνεις κάτι): ~ *μου ξαναμιλήσεις!* || ~ *και με ξαναπάρεις τηλέφωνο!* ♦ **3.** (αμετβ.) είμαι τολμηρός: *είναι άνθρωπος που τολμά στη ζωή του* || (παροιμ.) «ο *τολμών νικά*».

I r-ΤΥΜ. < αρχ. *τολμώ (-άω)* < *τό?ψη*\. **τολύπη** (η) {τολυπών} (λόγ.) **1.** τούφα από κατεργασμένο μαλλί ή βαμβάκι 2. (κατ' επέκτ. κ. συνεκδ.) καθετί που έχει παρόμοιο με το παραπάνω σχήμα: ~*χιονιού / καπνού.*

[ΗΤΥΜ. αρχ.. τεχν. όρ., αβεβ. ετύμου, ίσως < *τόλος* «εξόγκωμα, κάλος. ρόζος» (βλ.λ.) μέσω αμάρτυρου **ζολυπ-* (με ανομοίωση). Η σύνδεση με το ρ. *τολίσσω* δεν ικανοποιεί σημασιολογικο')ς[. **τομαρένιος,** -ια. -ίο αυτός που έχει φτειαχτεί από τομάρι ΣΥΝ. δερμάτινος. πέτσινος. Ηπίσης **τομαρήσιος. τομάρι** (το) {τομαρ-ιού | -low} **1.** το δέρμα, το πετσί: ~ *ζώου* ΣΥΝ, δορά **2.** (ειρων.) το ανθρώπινο σώμα και κατ' επέκτ. ο εαυτός· φρ. (α) *πουλάω ακριβά το τομάρι μου* υπερασπίζομαι τη ζωή μου με όλη μου τη δύναμη, προκαλώντας τις μέγιστες απώλειες στον αντίπαλο: δεν' *πρόκειται να παραδοθούμε· θα πουλήσουμε ακριβά το τομάρι μας!* (β) *φυλάει το τομάρι του* αγαπά πολύ τη ζωή του (γ) *νοιάζεται μόνο για το τομάρι του* ενδιαφέρεται μόνο για τον εαυτό του: *είναι μια παλιοεγωίστρια-μόνο για το τομάρι της νοιάζεται* (δ) *τον τρώει το τομάρι του* κάνει πράγματα που προκαλούν επιθετική αντίδραση, σαν να επιθυμεί να τον δείρουν (ε) *γλυτώνω το τομάρι μου* διαφεύγω τον θάνατο, καταφέρνω να ζήσω: *μέσα στην χαλασμό το μόνο που τους ενδιέφερε ήταν να γ?.οτώσουν το τομάρι τους* **3.** (κακόσ.) παλιάνθρωπος: *είναι μεγάλο* ~]| (επιτατ.) *που?^ημένο* ~ συν. γαϊδούρι, καθοίκι. [ετυμ. < μτγν. *τομάριον*< αρχ. *τόμος* (βλ.λ.) + επίθημα *-άριον*\. **τομάτα** (η) » ντομάτα **τοματιά** (η) »ντοματιά **τοματοπολτός** (ο) » ντοματοπολτός **τοματοσαλάτα** (η) ■ -> ντοματοσαλάτα

τομεακός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον τομέα: **-** *συνέλευση*

αυτός που γίνεται κατά τομείς: ~ *δράση / πο/.ιτικές.* **τομεάρχης** (ο) Ικλητ. τομεάρχα | τομεαρχών} (στον διοικητικό ή πολιτικό χώρο) ο προϊστάμενος τομέα: ~ *στον Ο.Τ.Ε.* || *σύνοδος των τομεαρχών τού κόμματος.*

[ΗΤΥΜ. < *τομέας* + *-άρχης* < *άρχω].* **τομέας** (ο) {-α κ. -έως j -είς. -έων) 1. το τμήμα έργου, δραστηριότητας ή υπηρεσίας: *το πανεπιστήμιο έχει δραστήρια παρουσία σε όλους τους* ~ *τής έρευνας* [| ~ *πωλήσεων / διανομής προϊόντων* || *δημόσιος* ~ (το Δημόσιο) || *ιδιωτικός -* || *ο πολιτικός και ο στρατιωτικός* ~ *μυστικής υπηρεσίας* || *- δράσης* ||[*το κυβερνητικό έργο στον - τής οικονομίας κρίνεται επιτυχημένο* || *διακρίθηκε σε πολλούς* ~ *τής δημόσιας ζωής* 2. οι περιοχές, τα επίπεδα στα οποία μπορεί να διαιρεθεί μια έννοια ή ένας αφηρημένος χώρος: *σε όλους τους* ~ *τού επιστητού / τής γνώσης / τής αλήθειας / τής φιλοσοφίας* **3.** το τμήμα ευρύτερης περιοχής. όπως έχει αυτή χωριστεί, για να ελέγχεται και να εξυπηρετείται καλύτερα: *Νέα Υόρκη. δυτικός* ~ 4. (α) (σε πανεπιστήμιο) διοικητική υποδιαίρεση τού Τμήματος: ο ~ *Κλασικής Φιλολογίας ανήκει στη Φι?.ολογικό Τμήμα* (β) (συνεκδ.) η συνεδρίαση των μελών (διδασκόντων) τού τομέα: *αύριο έχει* ~ *στις δύο το μεσημέρι* (βλ. λ. *πανεπιστήμιο,* γιν.) **5.** η ειδικότητα κάποιου (συνήθ. στην επιστήμη ή την τέχνη): *πρόκειται για γιατρό μοναδικό στον* ~ *του* · **6.** mac-), (α) *κυκλικός τομέας* το μέρος τής επιφάνειας ενός κύκλου που ορίζεται από δύο ακτίνες και το μεταξύ τους τόξο (β) *σφαιρικός τομέας* το στερεό που γράφει κυκλικός τομέας ο οποίος περιστρέφεται γύρω από δεδομένη διάμετρο τού κύκλου, όπου ανήκει ο κυκλικός τομέας 7. καθένα από τα τέσσερα άνω και τα τέσσερα κάτω μπροστινά δόντια τής οδοντοστοιχίας.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *τομεύς* «αυτός που κόβει» < *τομή* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. sectcur (< λατ. sector), που αρχικώς αναφερόταν σε γεωμετρικά σχήματα (κύκλους, σφαίρες κ.ά.), όπως περιγράφεται στη σημ. 6|. **τομή** (η) **1.** το κόψιμο μιας επιφάνειας σε ένα σημείο της: *κάνω* ~ || ~ *βαθιά / επίπεδη / κάθετη / κατά πλάτος* 2. (συνεκδ.) το ίδιο το σημείο, στο οποίο κόπηκε μια επιφάνεια: *τοποθέτησε τν εργα?.είο στην* ~ **3.** (ειδικότ.) η χειρουργική διάνοιξη τής σάρκας ανθρώπου ή ζώου με ειδικό εργαλείο: *καισαρική* ~ 4. (συνεκδ.) το άνοιγμα που έγινε με τον παραπάνω τρόπο: *έβλεπες ακόμη την* ~ *από την επέμβαση* 5. μετρ. (α) ο χωρισμός στίχου σε τμήματα κατά την απαγγελία (β) (συνεκδ.) το σημείο στο οποίο γίνεται η μετρική διαίρεση: *πενθημιμερής / εφθημιμερής / βουκο/ακή* ~ 6. μαθ. το σύνολο των κοινών σημείων δύο γραμμών, επιφανειών ή στερεών φρ. (α) *χρυσή τομή* βλ. λ. *χρυσός* (β) *τομή συνόλων* το σύνολο των κοινών στοιχείων δύο συνόλων

(μτφ.) (α) η δραστική παρέμβαση σε συγκεκριμένο χώρο (ο οποίος παρουσιάζει πρόβλημα): *πρέπει να γίνουν οι αναγκαίες* ~ *στον τομέα τής παιδείας* (β) καθετί με το οποίο ρυθμίζονται με τρόπο πρωτοποριακό και καθοριστικό τα θέματα ενός χώρου: ~ στον' *τομέα τής υγείας αποτελεί τν καινούργιο νομοσχέδιο* (γ) η σε βάθος ανάλυση φαινομένου, καταστάσεως ή γεγονότος: *τομές στα πολιτικά γεγονότα* 8. σχεδιάγραμμα μιας από τις δύο επιφάνειες, στις οποίες διαιρείται ένα κτήριο, ένα σκάφος, μια κατασκευή κ.λπ., που τέμνεται από επίπεδο κατά μήκος ή εγκάρσια.

| εγυμ. αρχ. < θ. *τομ-,* ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *τέμνω* (βλ.λ.). *Η* μτφ. σημ. είναι απόδ. τού γερμ. Einschnitt].

-Τομή κ. **-τομία** ιλγρ. β' συνθετικό για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν χειρουργική διάνοιξη ορισμένου οργάνου: *τραχειο-τομή, κρανιο-τομία.*

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *φ).εβο-τομία, ανατομή,* μτγν. *λαρυγγο-τομία*), που προέρχεται από το θ. *τομ-* τού ρ. *τέμνω* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογεν'είς ξέν. όρ. και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. γαλλ. splencctomie, arteriatomic)|.

-τομή / -τομία, -εκτομή / -εκτομία, -στο μ ία, -πηξία, -πλαστική, -το- μή ή **-τομία** είναι το λεξικό επίθημα που δηλώνει εγχειρήσεις κατά τις οποίες γίνεται απλή χειρουργική διάνοιξη τού αναφερόμενου οργάνου, λ.χ. **γαστροτομή** (για την αφαίρεση καταποθέντος ξένου σώματος), **κυιστεοτομή** (για την αφαίρεση λίθου τής ουρο δόχου κύστης), **νεφροτομή** ή **πυελοτομή** (για την αφαίρεση λίθου από τη νεφρική πύελο) κ.ο.κ. Αντί τού **-τομή** χρησιμοποιείται ισο- τίμως και το επίθημα **-τομία.** Το β' συνθετικό **-εκτομή** χρησιμοποιείται για τις εγχειρήσεις *κατά* τις οποίες γίνεται αφαίρεση τού αναφερομένου στο α' συνθετικό οργάνου, λ.χ. **γαστρεκτομή** (για καρκίνο), **σπληνεκτομή** (σε ρήξεις τού οργάνου), **νεφρεκτομή, μαστεκτομή** κ.ο.κ. Αν και μπορεί να χρησιμοποιηθεί αντί τού **-εκτομή** το **-εκτομία,** αυτό δεν είναι καθιερωμένο. Μια **-εκτομή** μπορεί να είναι **ολική** ή **υφολική** ή **μερική.** Το επίθημα **-στομία** χρησιμοποιείται για τις επεμβάσεις στις οποίες δημιουργείται χειρουργική έξοδος που παροχετεύει το προϊόν τής λειτουργίας τού χειρουργημένου οργάνου, λ.χ. **νεφροστομία** ή **ουρητηροστομία** για την παροχέτευση των ούρων, **ειλεοστομία** ή **κολοστομία** (η λεγόμενη και **παρά φύσιν έδρα)** για την απομάκρυνση των κοπράνων, **κυστεοστομία** για την απαγωγή των ούρων από την κύστη κ.ο.κ. Σε μερικές περιπτώσεις το **-στομία** μπορεί να χρησιμεύει και για την παροχή τροφής, υγρών κ.λπ., όπως συμβαίνει με τη **γαστροστομία.** Ένα άλλο είδος επεμβάσεως δηλώνει το επίθημα **-πηξία.** όταν πραγματοποιείται στερέωση οργάνου σε περιπτώσεις πτώσης του, λ.χ. σε πτώση τής μήτρας γίνεται **υστεροπηξία.** σε πτώση τού νεφρού **νεφροπηξία** κ.ο.κ. Το β' συνθετικό **-πλαστική,** αναφέρεται σε επεμβάσεις που τελούνται για ανατομική ή/και λειτουργική αποκατάσταση. όπως λ.χ. **χειλεοπλαστική, ρινοπλαστική, πυελοπλα· ατική,** ενώ άλλοτε τέτοιες επεμβάσεις αναφέρονται περιφραστικά, όπως λ.χ. **πλαστική μαστού.**

τομίας (ο) {τομιών} (λόγ.) ο ευνούχος (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. < *τομή].* **τομίδιο** (το) [1766! {τομιδί-ου | -ων} (λόγ.) ο μικρός τόμος, **τομογραφία** (η) {τομογραφιών} **1.** ιατρ διαγνωστική μέθοδος κατά την οποία χρησιμοποιούνται ακτίνες Χ, για να φωτογραφίσουμε προκαθορισμένο επίπεδο τού ανθρώπινου σώματος, παραμερίζοντας τα υπόλοιπα επίπεδα: *αξονική* (βλ.λ.) ~ || *μαγνητική* ~ (τεχνική απεικο- νίσεως κυρ. των μαλακών μορίων τού ανθρώπινου σώματος με τη βοήθεια μαγνητικών πεδίων για τον εντοπισμό όγκων και ανωμαλιών στους ιστούς) 2. (συνεκδ.) η απεικόνιση τού επιπέδου τού σώματος (αυτού που υποβάλλεται σε εξέταση): ώς *σήμερα έχει κάνει τρεις* ~. [ηϊύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. tomography!, **τομογράφος** (ο) η συσκευή με την οποία γίνονται οι τομογραφίες: *αξονικός / μαγνητικός* ~ (βλ.λ.).

[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. tomograph|. **τόμος** (ο) **1.** βιβλίο που αποτελεί μέρος ευρύτερου έργου: ~ *εγκυκλοπαίδειας* [| *ογκώδης / λεπτός / πολύχρωμος / κατατοπιστικός* -1[*η βιβλιοθήκη τού δήμου διαθέτει αρκετές χιλιάδες* ~. *που κα?.ύπτουν πολλούς τομείς γνώσεως* 2. (ειδικότ.) μεγάλο και ογκώδες βιβλίο: *αυτό δεν είναι βιβλίο, είναι* ~ **3.** εκκλησ. *συνοδικός τόμος* κείμενο Πατριάρχη ή αρχηγού αυτοκέφαλης Εκκλησίας και των συνόδων τους, με το οποίο τακτοποιούνται σοβαρά εκκλησιαστικά ζητήματα. [f.tym. αρχ., αρχική σημ. «φέτα. κομμάτι». < θ. *τομ-,* ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *τέμνω* (βλ.λ.). Ήδη μτγν. η σημ. «ρόλος παπύρου - τεύχος»!, **-τόμος** λεξικό επίθημα το οποίο δηλώνει το πρόσωπο ή το όργανο που κόβει κάτι: *υλο-τόμος. λαιμη-τόμος.*

[ετυ.μ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ύλυ-τό- μος),* που προέρχεται από το ρ. *τέμνω].*

-τομος, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν συγκεκριμένο αριθμό τόμων: *δίτομο λεξικό* || *δω'δεκάτυμη εγκυκ/.ο- παίδεια.*

[ετυμ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *τετρά-τομος, τρί-τομος),* που προέρχεται από το αρχ. *τόμος].* **τομπολα** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** ομαδικό τυχερό παιχνίδι που παίζεται με κάρτες, οι οποίες έχουν σημειωμένους πάνω τους αριθμούς, όπου νικητής είναι όποιος συμπληρώσει πρώτος τους αριθμούς τής κάρτας του τραβώντας αριθμούς από κληρωτίδα 2. (ως επιφών.) πέτυχα ή έχασα: *Σας κέρδισα όλους!* || *-/ Πάλι λάθος έκανα!*

[εγυμ. < ιταλ. tombola < p. tombolare, άλλος τ. τού p. tombare «πέφτω» < δημώδ. λατ. **tumbare,* εκφραστ. ονοματοπ. λ., με αφετηρία τον θόρυβο που προκαλείται κατά την πτώση]. **τον**[1] -» ο, η, το **τον**[2] -* αυτός

τονάζ {άκλ.} ναυγ. η χωρητικότητα πλοίου σε τόνους.

[ΙΠΥΜ, < γαλλ. tonnage < tonne «τόνος (χίλια κιλά)»].

Τόνγκα (η) {άκλ.} (τονγκ. Pule'anga Tonga = Βασίλειο τής Τόνγκα) νησιωτικό κράτος στον Ν. Ειρηνικό Ωκεανό με πρωτεύουσα τη Νου- κουαλόφα, επίσημη γλώσσα την Τονγκική και νόμισμα το πάανγκα.

Τόνγκιος (ο), **Τόνγκια** (η), **τονγκικός,** -ή, -ό.

[F.TYM. < τονγκ. longa, που πιθ. σημαίνει απλώς «νησί» ή, κατ* άλλους, «ιερός τόπος»}, **τονθορύζω** ρ. -»υποτονθορύζω

τονίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι [τόνισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** ΓΛΩΣΣ. βάζω τόνο (βλ. λ. *τόνος)* σε συλλαβή μιας λέξης 2. προφέρω με τρόπο έντονο: *τελείωσε την αγόρευσή του τονίζοντας τις τελευταίες τυν λέξεις* **3.** (μτφ.) υπογραμμίζω, δίνω έμφαση (σε κάτι): *υ υπουργός τόνισε τη σημασία τού έργου που επιτελέστηκε στην περιοχή* |f *το κούρεμά της τονίζει τις γραμμές τύ προσώπου της* || *ένα βάψιμο που τονίζει το χρώμα των ματιών.* σχολιο λ. *-ίζω.* **τονικός,** -ή. -ό Ιαρχ.[**1.** αυτός που σχετίζεται με τον τόνο ή τον τονισμό: ~ *σημεία* (οξεία, περισπωμένη, βαρεία) / *κανόνες* (οι κανόνες για τη σωστή τοποθέτηση και χρησιμοποίηση τού τόνου) || ~ *σύστημα*

2. Ιατρ. τονωτικός: ~ *φάρμακα* ΣΥΝ. δυναμωτικός· ΦΡ. *τονικός σπασμός* ο σπασμός κατά τον οποίο οι μύες βρίσκονται σε κατάσταση

διαρκούς συσπάσεως · **3.** μουσ. (α) *τονική μουσική / τονικό σύστημα* η μουσική που γράφεται στο σύστημα τον επτάφθογγων κλιμάκων. όπως διαμορφώθηκαν ως μείζονες και ελάσσονες (βλ. λ. κλίμακα) · ταυτίζεται κατά πολύ με την τήρηση των κανόνων τής παραδοσιακής αρμονίας και αντίστιξης και αντιπαρατίθεται αφενός στο τροπικό σύστημα, το οποίο είναι γραμμένο σε παραδοσιακούς μουσικούς τρόπους, αφετέρου στο ατονικό σύστημα· αλλιώς *σύστημα, μείζονος - ελάσσονος* (το) (β) *τονική βαθμίδα* ή *τονική* (ιταλ. tonica) (στο τροπικό σύστημα) η κυρίαρχη βαθμίδα τής κίνησης τού μέλους, η οποία αντιπροσωπεύει το σημείο όπου το μέλος ηρεμεί, σε αντίθεση προς τη δεσπόζουσα (βλ.λ.). η οποία αντιπροσωπεύει το σημείο τής έντασης· στο τονικό σύστημα (μείζονος - ελάσσονος) ταυτίζεται με την πρώτη βαθμίδα τής επτάφθογγης κλίμακας (γ) *τονική συγχορδία* (στο τονικό σύστημα) η συγχορδία (βλ.λ.) που σχηματίζεται με θεμέλιο την τονική βαθμίδα, δηλαδή την πρώτη τής κλίμακας, **τονικότητα** (η) |1847| {τονικοτήτων} **1.** .μουσ. η τονική κυριαρχία ενός βασικού φθόγγου σε μουσική κλίμακα και στις μελωδίες που βασίζονται σε αυτήν 2. φυσιολ. η ιδιότητα των ζωντανών μυών να παρουσιάζουν μοϊκό τόνο.

Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. tonicitcl. **τονισμός** (ο) **1.** ΓΛΩΣΣ. (α) η εκφώνηση μιας λέξης με έξαρση τής φωνής (σε ένταση ή σε ύψος) κατά την εκφορά ορισμένης συλλαβής' (β) (για λέξεις) η τοποθέτηση τόνου (βλ.λ.): ~ *ρήματος / ουσιαστικού* || ~ *στη λήγουσα / στην παραλήγουσα* (γ) *δυναμικός τονισμός* η τοποθέτηση τονικού σημείου στο φωνήεν τής λέξης που προφέρεται πιο έντονα, πιο δυνατά σε σχέση με τα υπόλοιπα (π.χ. στα Νέα Ελληνικά) (δ) *προσωδιακός / μουσικός τονισμός* η τοποθέτηση τόνου με βάση τη χρονική διάρκεια (μακρά ή βραχεία) και τον τρόπο τής προφοράς («προσωδίας») των φωνηέντων μιας λέξης (π.χ. στα Αρχαία Ελληνικά) 2. η μεγαλύτερη προβολή ενός πράγματος σε σχέση με κάτι άλλο, η ανάδειξη ενός στοιχείου (από ένα σύνολο) σε ένταση και έκταση μεγαλύτερη από κάποιο άλλο: *στον πίνακα αυτόν είναι χαρακτηριστικός ο ~ το>ν γκρίζων χρωμάτων / τ(ον όγκων/ τής μορφής* jj *ο ~ των αδυναμιών τού αντιπάλου* ΣΥΝ. προβολή, ανάδειξη, υπογράμμιση ανί-. παραμερισμός, υποβάθμιση.

τονισμός: είδη τόνων. Προτού εφαρμοστεί (από το Ι982) το **μονοτονικό** σύστημα, η χρήση δηλ. ενός μόνον είδους τόνου, τής οξείας, για να δηλώνει πού τονίζεται η λέξη, χρησιμοποιούνταν τρεις διαφορετικοί τόνοι: η **οξεία,** η **περισπωμένη** και (στα τυπωμένα, ιδίως, κείμενα) η **βαρεία.** Βλέποντας ιστορικά το θέμα, γνωρίζουμε ότι οι αρχαίοι έγραφαν σε μεγαλογράμματη γραφή, χωρίς να δηλώνουν τον τόνο (ενώ με ειδικό γράμμα, το Η. δήλωναν στην Αθήνα μέχρι το 400 π.Χ. το δασύ πνεύμα, βλ. λ. *πνεύμα).* Με την κατάργηση τής προσωδίας (τής διάκρισης μακρών και βραχέων φωνηέντων), οι αρχαίοι Αλεξανδρινοί γραμματικοί, για την ακρίβεια ο Αριστοφάνης ο Βυζάντιος, επινόησαν και πρωτοχρησιμο- ποίησαν από το 200 π.Χ. τους τόνους (και τα πνεύματα), για να διακρίνουν αρχικά τους ομόγραφους τύπους (*νόμος Φ νομός, οἶκοι*

οΐκοι κ.τ.ό.). Μετά την κατάργηση τής προσωδίας, που ολοκληρώνεται τους πρώτους μεταχριστιανικούς αιώνες, και με τις μελέτες των Αλεξανδρινών γραμματικών, ιδίως τού Ηρωδιανού (περ. 200 μ.Χ.). αρχίζουν να δηλώνονται συχνότερα οι τόνοι στα φιλολογικά κυρ. κείμενα από τον 2ο και 3ο αι. μ.Χ., γεγονός που διευκολύνει τη σπουδή των αρχαίων κειμένων και τους πολλούς ξένους (Ρωμαίους, Αιγυπτίους κ.ά.) που μάθαιναν Ελληνικά. Η χρήση των τόνων (και των πνευμάτων) γενικεύεται πολύ αργότερα, τον 9/10 αι. μ.Χ. στο Βυζάντιο, μαζί με την καθιέρωση τής μικρογράμ- ματης γραφής. Έκτοτε και μέχρι το 1982 οι τόνοι χρησιμοποιήθη- καν πάντοτε στη γραφή με μικρές απλοποιήσεις σε σχέση με τον τονισμό των διχρόνων *(α. ι, υ).*

Τα τρία είδη τόνων είναι: **οξεία** (από το *οξεία προσωδία):* δηλώνει το ανέβασμα τής φωνής σε μία από τις τρεις από το τέλος συλλαβές· π.χ. *τόν, νέος, άνθρωπος·* **βαρεία:** δηλώνει το κατέβασμα τής φωνής, που συμβατικά εστιάζεται στην πρώτη από το τέλος συλλαβή (λήγουσα), όταν δεν ακολουθεί σημείο στίξεως· π.χ. *τόν νέο. τόν καλό μαθητή-περισπωμένη* (λεγόταν και *οξυβαρεία):* δηλώνει το ανέβασμα και μαζί το κατέβασμα τής φωνής στην ίδια συλλαβή· π.χ. κήπος. <5wpo.

Σημειώνεται ότι φωνολογικά το κύριο από πλευράς τονισμού στην ελληνική γλώσσα είναι η **θέση** τού τόνου (σε ποια συλλαβή βρίσκεται) και όχι πια το είδος τού τόνου (αν είναι οξεία, βαρεία ή περισπωμένη). Σημαντικό λ.χ. είναι να διακρίνει κανείς τους διαφορετικούς τύπους (λέξεις / σημασίες), που δηλώνει η διαφορετική θέση τού τόνου στα: *γέρος - γερός, νόμος - νομός, χαμόγελα - χαμογέλα - χαμογελά,* ρίηο *(πίνω)* ριηό *(πεινώ).* Ιίρο *(λείπω)* Ι ίρό *(λυπώ).*

τόννος (ο) ψάρι με σώμα μεγάλο και παχύ. σχήμα ατρακτοειδές. χρώμα σκούρο μπλε στη ράχη και σταχτί στην κοιλιά, που ζει κυρ. στη Μεσόγειο και στον Ατλαντικό και το κρέας του είναι πολύ νόστιμο. ^ **Σχολιο** λ. *λακέρδα, τόνος, ομόηχα.*

Ιετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. tonno < μτγν. λατ. tunnos < λατ. thynnus < αρχ. *θύννος* (βλ.λ.)].

τοννοσαλάτα (η) {δύσχρ. τοννοσαλατών} σαλάτα με τόννο, διάφορα λαχανικά και μαγιονέζα, **τονοδέτης** (η) {τονοδετών} **ΝΑΥΤ.** δέστρα στην προκυμαία, όπου δένονται τα σχοινιά τής πρύμνης.

{ΕΤΥΜ. < *τόνος* **+** *-δέτης* **<** *δένω.* πβ. κ. *λαιμο-δέτης* \. **τονομετρία** (η) {τονομετριών} η μέτρηση τής ενδοφθάλμιας πίεσης.

[ΕΤΥ.Μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. tonometry), **τονόμετρο** (το) |τονομέτρου | -ων} όργανο μετρήσεως τής ενδο- φθάλμιας πίεσης, που αποτελείται από μεταλλικό έμβολο, το οπυίο ακουμπά στον οφθαλμικό βολβό και δείχνει την πίεση σε ειδικά βαθμονομημένη κλίμακα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. tonometer). **τόνος**[1] (ο) **1.** ΓΛΩΣΣ. (α) το ύψος ή η ένταση τής φωνής στυν προφορικό λόγο σε ένα σημείο λέξεως ή ομάδας λέξεων (β) (συνεκδ.) (στον γραπτό λόγο) διακριτικό σημείο που σημειώνεται πάνω από το φωνήεν συλλαβής μιας λέξης και δηλώνει το σημείο τής έντασης τής φωνής, όταν αυτή εκφωνείται, ή τις αυξομειώσεις τυύ ύψους τής φωνής: *τοποθέτηση / είδη τόνων* (: οξεία, περισπωμένη, βαρεία) || *βάζω Ι σημειώνω / παραλείπω τον ~ σε μια λέξη* 2. (για φωνή) το ύψος. η ένταση: *δυνατοί / χαμηλοί -* || *υψώνω / χαμηλώνω τον ~ τής φωνής μου* [[*μη μου υψώνεις εμένα τον τόνο τής φωνής σου* (μη μου μιλάς έντονα και απειλητικά) **3.** το σύνολο των χαρακτηριστικών, ο τρόπος τής ομιλίας, όπως αντανακλά την ψυχική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο ομιλητής: *μιλώ με έντονο / επιθετικό ~* || *μου μίλησε μ' έναν - απογοήτευσης / ειρο>νείας / θλίψης* || (κ. στον πληθ.) *διαμαρ- τυρήΟηκε σε ήπιους ~* || *τα α ντιπολ ι τε υόμενα στελέχη κράτησαν χαμηλούς ~ στη συνεδρίαση τής Κεντρικής Ηπιτροπής* || *συμφώνησαν να χαμηλώσουν οι ~ τής αντιπαράθεσης και να μειωθεί η ένταση·* φρ. (α) *ανεβάζω / κατεβάζω τους τόνους* αυξάνω / μετριάζω την ένταση τής φωνής, τού ύφους τής ομιλίας μου: ο *δημοσιογράφος ζήτησε από τους δύο πολιτικούς να κατεβάσουν τους τόνους* || *στη συζήτηση που ακολούθησε ο υπουργός ανέβασε τους τόνους* (β) **ανε-** *βαίνουν οι τόνοι* αυξάνεται η ένταση: *σιγά-σιγά - τής προεκλογικής αντιπαράθεσης* (γ) *επαναλαμβάνω σε όλους τους τόνους* επανα- λαμβάνω με κάθε δυνατό τρόπο, με έμφαση: ο *πρωθυπουργός επανέ- λαβε σε όλους τους τόνους την πρόθεση τής κυβέρνησης να εξαντλήσει την τετραετία* **4.** (ειδικότ. για τη λογοτεχνία) το ύφος: *επικός ι λυρικός ~ ποιήματος* 5, (για προφορικό ή γραπτό λόγο) η ιδεολογική διάθεση ή τάση: *η ομιλία του χαρακτηριζόταν από αντιδεχιούς ~* · 6. ιλτρ. (α) ο βαθμός ελαστικότητας μυός ή ιστυύ (β) η πίεση στα τοιχώματα τού οφθαλμικού βολβού από τα υγρά που υπάρχουν σε αυτόν

7. μουσ. (α) (γερμ. Ton) ο μουσικός ήχος, ο φθόγγος (βλ.λ.), το τονικό ύψος (β) το μεγαλύτερο μουσικό διάστημα ανάμεσα σε δύο διαδοχικούς φθόγγους μιας φυσικής ή συγκερασμένης διατονικής κλίμακας· διαιρείται σε δυο ημιτόνια: *η μείζων κλίμακα προχωρά κατά -, ημιτόνιο, ~, ~, ημιτόνιο* || *αυτό το πιάνο είναι* κουρδισμένο *ενά- μιση ~ πιο ψηλά από το άλλο* · ΦΡ. *δίνω τον τόνο* (i) (σε ορχήστρα ή τραγουδιστή) υποδεικνύω τον κατάλληλο μουσικό ρυθμό (ii) (μτφ.) παρουσιάζω, μεταδίδω το κύριο χαρακτηριστικό, το στίγμα, την κυρίαρχη ατμόσφαιρα, τον ρυθμό: ο *πρωθυπουργός έδωσε τον τόνο τής πολιτικής που πρόκειται να ακολουθήσει* || *οι δημοσιογράφοι δίνουν τον τόνο τής προεκλογικής εκστρατείας των κυμμάτων* 8. (στο τηλέφωνο, αν καλέσουμε τον αριθμό 141· ως ηχητική ένδειξη για την ώρα) χαρακτηριστικός ήχος σύντομης διάρκειας: *η ώρα στον επόμενο ~ θα είναι δέκα και είκοσι και τριάντα δευτερόλεπτα* 9. (για χρώματα) ο βαθμός εντάσεως, η διαβάθμιση φωτός και σκιάς: *πίνακες με γκρίζους ~* jj *ζεστοί/ ρόδινοι ~ στον ουρανό* || *οι ~ τού γαλάζιου* / rot; *πράσινου σ' ένα τοπίο* 10. (κατ' επέκτ.) η απόχρωση στην ατμόσφαιρα ενός χώρου: *υπήρχε ένας - κομφότητας / λιτότητας / μεγαλοπρέπειας στο δωμάτιο / στο κτήριο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκκρουση, εμετός, ομόηχα.* [εγυμ. αρχ., ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *τείνω* (< **τέν-]ω),* βλ.λ.|.

τόνος - τόνος - τόννος. Πρόκειται για τρεις διαφορετικές στην προέλευση και τη σημασία τυυς λέξεις. Το **τόνος,** που σημαίνει «την έξαρση τής φωνής σε ορισμένη συλλαβή μιας λέξης» και τη γραπτή δήλωσή της (τόνος = οξεία, βαρεία, περισπωμένη), προέρχεται από τη ρίζα **τεν-** (πβ. **τέν-ων, τείνω** < **rfv-ja»,* αποτελώντας την ετεροιωμένη βαθμίδα της (τεν-: *τόν-ος,* όπως *λέγ-ω: λόγ-ος. μένω: μόν-ος).* Το **τόνος,** που σημαίνει ««μέτρο χωρητικότητας» *(ένας τόνος σιτάρι),* είναι δάνειο από το γαλλ. tonne (πβ. αγγλ. tun και ton, γερμ. Tonne, ισλ. tunna) - παλαιότερα, πριν απλογραφηθούν τα σύμφωνα των δάνειων λέξεων τής Ελληνικής, η λέξη γραφόταν **τόννος.** Τέλος, το **τόννος.** που δηλώνει το ομώνυμο ψάρι. πήρε μεν την τελική μορφή του ως δάνειο από το ιταλ. tonno. το ίδιο όμως το ιταλ. tonno ανάγεται στο αρχ. ελλην. **θύννος** (όπως και τυ tuna τής Αγγλικής < ισπ. atun < αραβ. tun < *θύννος).* Το τελευταίο αυτό είναι καλό να γράφεται με δύο *-ν-* **(τόννος)** σύμφωνα με την προέλευσή του.

τόνος[2] (ο) 1. μονάδα βάρους ίση με χίλια κιλά **2.** (μτφ.) για πολύ μεγάλη ποσότητα: *πήγε κι αγόρασε έναν - πατάτες* **3.** μέτρο χωρητικότητας πλοίων **συν.** κόρος. ** **σχολιο** λ. *ομόηχα.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. tonne < μεσν. λατ. tunna. κελτ. αρχής), **τόντι** επίρρ. -» τωόντι

τονώνω ρ. μετβ. |τόνω-σα. -θηκα, -μένος) **1.** προσδίδω δύναμη, αυξάνω τη ζωντάνια: *ένα πλούσιο πρωινό με δημητριακά* τονώνει *σημαντικά τον ανθρώπινο οργανισμό* **ΣΥΝ.** ενδυναμώνω, ενισχύω **λμ.** εξα- σθενίζω. αδυνατίζω **2.** (μτφ.) αναζωογονώ, ζωντανεύω: οι *νέες επενδύσεις θα τονώσουν την οικονομική δραστηριότητα στην περιοχή* [[ο *λοχαγός προσπαθούσε να τονώσει το ηθικό των στρατιωτών του.*

Ιετυ.μ. < μτγν. *τονώ (-ώω)* < αρχ. r<5vος|. **τόνωση** (η) [μτγν.) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} η ενίσχυση, το ύυνά- μωμα. η αύξηση τής ενεργητικότητας και τής ζωντάνιας: *ένα ρόφημα για την ~ τού οργανισμού* || (μτφ.) *εμψυχωτικά λόγια για την ~ τού ηθικού των παικτών.* **τονωτικός,** -ή, -ό Ιμτγν. |1. (κυρ. για φάρμακα ή φαρμακευτικές ου-

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΝΙΣΜΟΥ

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΜΟΝΟΤΟΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Ως τονικό σημείο (τόνος) χρησιμοποιείται η **οξεία** ('). Οι λέξεις που τονίζονται στη λήγουσα ονομάζονται **οξύτονες·** αυτές που τονίζονται στην παραλήγουσα **παροξύτονες** και αυτές που τονίζονται στην προπαραλήγουσα **προπαροξύτονες.**

Τόνο παίρνει κάθε λέξη που έχει **δύο ή περισσότερες συλλαβές** (όχι οι μονοσύλλαβες λέξεις). Δεν ανεβάζουν τον τόνο τους στην προηγούμενη λέξη οι λέξεις στις οποίες έχει σιγηθεί το τονιζόμενο αρκτικό φωνήεν (αφαίρεση), είτε παρουσιάζονται ως μονοσύλλαβες είτε ως δισύλλαβες: *του 'πε \< τον είπε], μου 'ρθε !< μου ήρθε], του 'φερε [< του έφερεΙ, τον 'δωσε \< του έδω- σΓ))*. Διατηρούν τον τόνο τους: (α) Λέξεις που παρουσιάζονται ως μονοσύλλαβες ύστερα από έκθλιψη: *λίγ' απ' όλα, ούτ' εγώ* (β) Λέξεις που παρουσιάζονται ως μονοσύλλαβες ύστερα από αποκοπή τού ληκτικού φωνήεντος μπροστά από σύμφωνο: *φέρ' το. άσ' τον.*

Οι **μονοσύλλαβες λέξεις** δεν παίρνουν τόνο. Εξαιρούνται και παίρνουν τόνο:

(α) Ο διαζε\)κτικός σύνδεσμος *ή: ο Κώστας ή ο Γιάννης.*

(β) Οι αδύνατοι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών *(μου, σου, του, της. μας, σας, τους)*, για να διακριθούν από τις κτητικές: *η μητέρα μού είπε* (= η μητέρα είπε σε μένα), αλλά *η μητέρα μου είπε* (= η δική μου μητέρα είπε).

(γ) Ι α ερωτηματικά *πού* και *πώς* (είτε βρίσκονται σε ευθεία είτε σε πλάγια ερώτηση): *Πού μένεις;* (ευθεία ερώτηση) - *Πες μου πού μένεις* (πλάγια ερώτηση) - *Πώς είσαι; - Πες μου πώς είσαι.*

(δ) Οι μονοσύλλαβες λέξεις, όταν συνεκφέρονται με τους ρηματικούς τύπους *μπω, βγω. βρω. 'ρθω.* σε όλα τα πρόσωπα και τους αριθμούς, λ.χ. *θά μπω. θά 'ρθω* κ.λπ. (επειδή προφέρεται πιο δυνατά το *θα)*, αλλά *θα μπω, θα 'ρθω* (προφέρεται *θα μπώ, θα 'ρθώ).* (Σημειώνεται ότι ανάλογος τονισμός [«τονισμός φράσεως»! δεν προβλέπεται σε αντίστοιχες περιπτώσεις, π.χ. *θα 'φερε* [όχι *θά 'φερε* · βλ. 2).

θεωρούνται μονοσύλλαβοι και δεν παίρνουν τόνο οι συνιζημένοι τύποι: *για, γεια, ποιος. ποιον, ποιους, πια, πιω, δυο. μια, γυιος. το βιος* κ.ά. (αλλά: *δύο, μία. το ποιόν, ο βίος).*

Ο τόνος τού εγκλιτικού αναβιβάζεται στη λήγουσα τής προηγούμενης λέξης, όταν αυτή είναι προπαροξύτονη: *ο πρόεδρός μας. άνυιξέ τον. Όταν* προηγείται τύπος προστακτικής και ακολουθούν δύο εγκλιτικά, ο τόνος σημειώνεται ως εξής:

πες του το (μονοσύλλαβος τύπος προστακτικής) *δώσε τού το* (παροξύτονος τύπος προστακτικής) *άνοιξε του το* (προπαροξύτονος τύπος προστακτικής)

Πνεύματα δεν σημειώνονται (ψιλή Π, δασεία **[Ί).**

Προτείνουμε και εφαρμόζουμε στο παρόν λεξικό τον τονισμό τής γενικής τού οριστικού άρθρου (τού - τής - τού), για να αποφεύγεται η σύγχυση με τα αντίστοιχα κτητικά (του, της, του) και για να διευκολύνεται η ανάγνωση και κατανόηση των ονοματικών φράσεων σε συνεχές κείμενο:

Η πτώση τής τιμής τού δολαρίου προκαλεί αναταραχή στις αγορές τής Ευρώπης.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΟΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Α. Οι τόνοι είναι δύο: η **οξεία** (') και η **περισπωμένη** Ο[1].

Οξεία τίθεται πάντοτε στη βραχεία συλλαβή και. ανάλογα με την περίπτωση, στη μακρά συλλαβή.

Περισπωμένη τίθεται μόνο σε μακρά συλλαβή.

Β. Οι βασικοί (γενικοί) κανόνες τού τονισμού είναι:

Η τονιζόμενη **βραχεία συλλαβή** παίρνει πάντοτε οξεία: *φυτό, νέα.*

Μ τονιζόμενη **μακρά παραλήγουσα** παίρνει περισπωμένη, όταν η λήγουσα είναι βραχεία: *δώσε, φήμες* w)-.

Εξαιρούνται: *ώστε, οϋτε. μήτε, εϊτε. εϊθε.*

Η τονιζόμενη **μακρά παραλήγουσα** παίρνει οξεία, όταν η λήγουσα είναι μακρά: *άκούω, ανθρώπους, κηφήνων, μήνας* (--)■

Η τονιζόμενη **προπαραλήγουσα** παίρνει πάντοτε οξεία: *τράπεζα, ώριμος, αίτημα.*

Γ. Για να εφαρμοστούν οι γενικοί αυτοί κανόνες, πρέπει να γνωρίζουμε πότε μια συλλαβή (δηλ. το φωνήεν ή η δίφθογγός της) είναι μακρά και πότε βραχεία^.

(α) Τα φωνήεντα μπορεί να είναι *μακρά. βραχέα* ή *δίχρονα.*

Βραχέα είναι πάντοτε τα: **ε, ο** (συνεπώς, παίρνουν πάντοτε οξεία).

Μακρά είναι πάντοτε τα: **η, ω** (παίρνουν άλλοτε οξεία και άλλοτε περισπωμένη, βλ. Β2).

Δίχρονα είναι τα: **α, ι, υ** (είναι δηλ. άλλοτε μακρά και άλλοτε βραχέα).

(β)Ειδικότερα. τα **δίχρονα[4]:**

]. Τα **ι, υ** είναι βραχέα στην παραλήγουσα των ονομάτων (ουσιαστικών, επιθέτων, αντωνυμιών, μετοχών) και των ρημάτων (συνεπώς, όταν τονίζονται, παίρνουν οξεία): *τρίβε* (»iv-). *λύσε* (ύν), *σκόλος* (^ ^), *κλίμα* (^ ^) κ.λπ.

Το **α** είναι βραχύ: (<χ) Στη λήγουσα των ουδετέρων: *μήλα* (-w) (β) Στην άτονη λήγουσα τής οριστικής των ρημάτων: *τραγουδούσα* (- w), *είδα* (- w) (γ) Στην παραλήγουσα των ρημάτων, εκτός από τΐ£ καταλήξεις **-αμαι, -ασαι, -αται** τού ενικού και **-αμε, -ατε, -ανε** τού πληθυντικού: *βάλε* (ϋν). αλλά *πεινάνε, κοιμάμαι, εκτιμάτε, άς φάμε { ~^).*

Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις τα *α. ι, υ* θεωρούνται μακρά.

(γ) Συλλαβές με δίψηφα φωνήεντα *(αι. ει, οι. ου, υι)* και συνδυασμούς *αυ, ευ* θεωρούνται μακρές: *γενναίος* (- ^), *εκείνος (- ^). πλοίο (- ^).* κλήρου, *πίνει* (*ό* -), *εύρος* ( ). *μαύρα (->-).*

Εξαιρούνται (θεωρούνται βραχέα) τα **αι, οι** στο τέλος κλιτής λέξεως (εφόσον δεν ακολουθούνται από άλλο φθόγγο / γράμμα): *χοίροι* (-^). *είμαι* (- «), λαοί (- *ό*), αλλά *κ/^αΐς* (-), *πληροίς* (- ~).

Δ. Τέλος, τίθεται πάντοτε **περισπωμένη:**

(α) Στην τονιζόμενη μακρά λήγουσα των ρημάτων: *άγαττώ. κ/.αΐς. τρώς, κινείς.*

(β) Στην τονιζόμενη γενική (ενικού και πληθυντικού) ουσιαστικών, επιθέτων και αντωνυμιών: τοΰ *μαθητή, τής άλεποϋς, τών γυναικών, σου. αύτών* κ.λπ.

(γ) Στις αντωνυμίες: *εμείς, εμάς, μάς, έσεϊς, εσάς, σάς.*

(δ) Στα κύρια ονόματα σε *-άς* και σε άλλα: *Λουκάς. Μηνάς. Θεοτοκάς - Ήρακ?*ής, Περικλής. Άθηνά, Ναυσικά, Ιησούς* κ.ά.

]. Υπάρχει και ένας τρίτος τόνος, η **βαρεία (’).** που τίθεται πάντοτε στην τελευταία τονιζόμενη συλλαβή *(τό μικρό σπίτι)* (αν δεν ακολουθεί στίξη), μόνο στα τυπωμένα αρχαία ή λογιότερα κείμενα.

2. Εδώ η βραχεία συλλαβή συμβολίζεται με τυ (^). ενώ η μακρά συλλαβή με το (-), π.χ. *φορητός* (^ - νί).

3. Στη σημερινή γλώσσα **δεν υπάρχουν μακρά και βραχέα φωνήεντα.** Ο χαρακτηρισμός τους ως «μακρών» και «βραχέων» γίνεται με βάση την αρχαία γλο')οσα και μόνο για να καθοριστεί υ τόνος στο πολυτονικό σύστημα.

4. Οι κανόνες πολυτονικού τής Νέας Ελληνικής που αφορούν στα δίχρονα είναι απλοποιημένοι έναντι των κανόνων τής Αρχαίας, π.χ. Αρχαία: *γλώσσα, πείρα, πράγμα* - Νέα: *γλώσσα, πείρα, πράγμα.*

σίες κcu ενέσεις) αυτός που δυναμώνει τον οργανισμό και ενισχύει τη δραστηριότητα των οργάνων τού σώματος: - *λοσιόν για τα μαλλιά* συν. δυναμωτικός 2. (συνεκδ.) ο αναζωογονητικός: ~ *παραμβά- σεις στην οικονομία* 3. ενισχυτικός τού ηθικού: *η πρώτη νίκη τής ομάδας ήταν- για τους παίκτες·* φρ. *τονωτική ένεση* καθετί που τονώνει το ηθικό κάποιου: *η βόλτα στην εξοχή ήταν μια - μετά από τόση κούραση.* – **τονωτικά** επίρρ. **τοξευτής** (ο) [αρχ.Ι, **τοξεύτρια** (η) [18751 {τοςευτριών} πρόσωπο που τοξεύει, τοξότης, **τοξεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. | τόξευ-σα, -θηκα, -μένος) ♦ 1. (αμετβ.) ρίχνω με τόξο ♦ **2.** (μετβ.) τραυματίζω (κάποιον) με βέλος. – **τόξευμα** (το) [αρχ.] κ. **τόξευση** (η) Ιμτγν.].

[ετυμ. αρχ. < *τόξον*\. **τοξικοδερμία** (η) {χωρ. πληθ.} iatr δερματοπάθεια που οφείλεται στη λήψη φαρμακευτικής ουσίας ή στην κατανάλωση τροφίμων που περιέχουν τοξική χημική ουσία.

[ETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. toxicodermiej. **τοξικολογία** (η) [18591 {χωρ. πληθ.Ι IATP. ο κλάδος που ασχολείται με τις τοξικές ουσίες και τις επιδράσεις τους στον οργανισμό και με τη θεραπεία των δηλητηριάσεων που προξενούν. – **τοξικολόγος** (ο/η) [18871, **τοξικολογικός,** -ή, -ό 11880], **τοξικολογικά** επίρρ.

|ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. toxicologic], **τοξικομανής,** -ής. -ές {τοξικομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που καταναλώνει για μεγάλο χρονικό διάστημα και από συνήθεια ουσίες που προκαλούν σωματική και ψυχική εξάρτηση (ναρκωτικά, παραι- σθησιογόνα. ηρεμιστικά κ.ά.): (κυρ. ως ουσ.) *πρόγραμμα απεξάρτησης τοξικομανών* ΣΥΝ. ναρκομανής. –**τοξικομανία** (η). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης,-ης,-ες.*

[ι-ΤΥΜ. < *ταξικός* + *-μανής* (από το θ. τού αρχ. αορ. β' *έ-μόν-ην* τού ρ. *μαίνομαι),* ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. toxicomane|. **τοξικος,** -ή, -ό αυτός που περιέχει δηλητήριο ή που προκαλείται από δηλητηριώδεις ουσίες: ~ *ουσίες / φάρμακα / αέρια / απόβλητα.*

Ιετυμ. αρχ. < *τόξον* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. οφείλεται στην αρχ. συνεκφορά *τοξικόν φάρμακον* «δηλητήριο με το οποίο άλειφαν τις αιχμές των βελών», από όπου προέκυψαν οι ξέν. όροι, λ.χ. αγγλ. toxic, γαλλ. toxique κ.ά.]. **τοξικότητα** (η) [1894[{χωρ. πληθ.} η ιδιότητα μιας ουσίας να προκαλεί τοξικά φαινόμενα (δηλητηριάσεις).

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ, toxicit<5J. **τοξικοφοβία** (η) Ιχωρ. πληθ.} ιατρ. ο παθολογικός φόβος *για* τις δηλητηριώδεις ουσίες.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. toxiphobial. **τοξικοφόρος,** -ος, -ο κ. **τοξινοφόρος** αυτός που περιέχει ή παράγει τοξικές ουσίες.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. toxophorous].

ΤΟξίκωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} IATP. βαρύ σύνδρομο τής βρεφικής ηλικίας, που χαρακτηρίζεται από πεπτικές διαταραχές και αφυδάτωση ΣΥΝ, τοξινίαση.

[LTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. toxicosis], **τοξιναιμία** (η) {χωρ, πληθ.} IATP. η παρουσία πολλών βακτηριακών τοξινών στο αίμα και η μόλυνσή του από αυτές.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. toxaemia (βλ. κ. *τοξίνη)].* **τοξίνη** (η) 11894| {τοξινώνΙ iatp.-βιολ. καθένα από τα μέλη ομάδας μορίων πρωτεϊνικής φύσεως, που είναι δηλητηριώδη για τον οργανισμό: *οι ~ ορισμένων φαγητών* || *τρώει μόνο λαχανικά, για να καθαρίσει ο οργανισμός του από τις* ~. - ■ **τοξινικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. toxine]. **τοξινίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} IATP. η τοξίκωση (βλ.λ.). **τοξινοθεραπεία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. θεραπεία που γίνεται με τη χρήση, μικροβιακών κυρίως, τοξινών.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. toxinotherapy]. **τοξίνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ιατρ. η προσβολή από τοξίνες. ** σχολιο λ. *-ωση.*

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. toxinosis], **τόξο** (το) 1-όπλο που αποτελείται από καμπύλο μακρύ στέλεχος (από ξύλο, μέταλλο, πλαστικό, ανάλογα με την εποχή και το είδος), τού οποίου οt δύο άκρες συνδέονται με ευθύ (τεντωμένο) σχοινί (χορδή) ή με ειδικό ελατήριο, πάνω στο οποίο προσαρμόζεται το βέλος που ρίχνεται προς συγκεκριμένο στόχο: *στρατιώτης με* ~ (τοξότης) jj *βάζω ένα βέλος στο -* || *ρίχνω με το* ~ 2. το παραπάνω όπλο σε σύγχρονη μορφή, που χρησιμοποιείται στο άθλημα τής τοξοβολίας 3. (συνεκδ.) το βέλος που ρίχνει κανείς με το τόξο: *τα* **~** *έπεφταν βροχή* **4.** σήμα κυκλοφορίας σε δρόμο ή κλειστό χώρο (λ.χ. διάδρομο, κατάστημα), το οποίο δείχνει την κατεύθυνση που πρέπει κανείς να ακολουθήσει και έχει το σχήμα βέλους: *ένα ~ έδειχνε την πυρεία* · 5. μαθ. (α) κάθε τμήμα καμπύλης, που ορίζεται από δύο σημεία της (β) *κυκλικό τόξο* το μέρος τής περιφέρειας κύκλου που ορίζεται από δύο σημεία του 6. (συνεκδ.) ανατ. μέλος τού σώματος που έχει σχήμα τόξου (σημ. 1): *αορτικό / βραχιόνιο / ζυγωματικό - 7.* (μτφ.) για τον γεωγραφικό προσδιορισμό μιας τάσης (ιδεολογίας, θρησκείας κ.λπ.) που έχει εξαπλωθεί σε ευρύτερο γεωγραφικό χώρο, δίνοντας την εντύπωση καμπύλης (τόξου): *πολλοί μι/.ούν για μουσουλμανικό ~ στα Βαλκάνια πάνω από την Ελ/.άδα* 8. αρχιτ. αψίδα, καμάρα 9. μετεωρ. *ουράνιο τόξο* βλ. λ. *ουράνιος, ίριδα* 10. μουσ. το δοξάρι. ^ σχολιο λ. *βέλος.* [ετυμ. < αρχ. *τόξον,* πιθ. δάνειο από τη σκυθική γλώσσα, αν λάβουμε υπ' όψιν την ξεχωριστή φήμη που είχαν οι Πέρσες, και κυρ. οι Σκύ- θες, ως επιδέξιοι τοξότες. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η λ. ίσως συνδ. με τα σκυθικά ανθρωπωνύμια *Τόξαρις, Τάξακις, Ταξί/.ας* και με το μτγν. περσ. taxS «τόξο». Ανηθέτως, η συσχέτιση με λατ. taxus «είδος δέντρου» και περσ. *taxsa-* είναι λιγότερο πιθανή. Η σημ. «ουράνιο τόξο» είναι μτγν.Ι. **τοξοβολία** (η) Ιμτγν.] {χωρ. πληθ.} ΑΘΛ. αγώνισμα που συνίσταται στη ρίψη βελών με τόξο εναντίον κινητών ή ακίνητων στόχων, **τοξοβολος** (ο/η) αθλητής **/** αθλήτρια τής τοξοβολίας.

[ετυμ. μτγν. < *τόξον* 4- *-βό/.ος*< *βά/.λω*\. **τοξοειδής,** -ής. -ές [μτγν.] {τοξοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει σχήμα τόξου: ~ *αρτηρίες / ίνες ι κατασκευή* συν. τοξωτός. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **τοξόπλασμα** (το) {τοξοπλάσμ-ατος] -ατα, -άτων} βιολ. (συνήθ. στον πληθ.) παρασιτικός μικροοργανισμός που απαντά κυρ. στα λευκοκύτταρα ανθρώπων και ζώων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. toxoplasmal. **τοξοπλάσμωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} IATP. παρασιτι- κή ασθένεια των σπονδυλωτών, λόγω μόλυνσης από τοξόπλασμα. [ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. toxoplasmosis), **τοξοστοιχία** (η) {τοξοστοιχκον} ΑΡΧΙΤ. (στη βυζαντινή ναοδομία) η ένωση με τόξα των κιόνων μιας κιονοστοιχίας.

[ι-ΤΥΜ. < *τόξο* + *-στιχία*< *στοίχος].* **τοξότης** (ο) {τοξοτών} **1.** στρατιώτης οπλισμένος με τόξο · **2.** αστρον. αμφιφανής αστερισμός τού Ν. ημισφαιρίου, ο οποίος περιέχει τις πυκνότερες περιοχές τού γαλαξία μας **3.** αστρολ. το ένατο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 23/11-21/I2

(συνεκδ. στον ενικό) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου.

JETYM. αρχ. (ήδη μυκ. to-ko-so-ta) < *τόξον* + παραγ. επίθημα *-της* (πβ. κ. *ίππό-της)*\. **τοξοφόρος,** -ος,-ο αυτός που έχει τόξο (βλ.λ., σημ. Ι).

[UTYM. αρχ. < *τόξον* + *-φόρος* < *φέρω].* **τοξωτός,** -ή, -ό [μτγν.Ι τοξοειδής (βλ.λ.), κυρτωμένος: - *φρύδια* || ~ *έγχορδο μουσικό όργανο* (που παίζεται με δοξάρι), **τοπάζι** (το) {τοπαζ-ιού | -ιών} ορυκτό και πολύτιμος λίθος με χαρακτηριστικό κίτρινο χρώμα (αλλά και καστανό ή κυανό) Kat υαλώδη λάμψη, που μετά από θερμική κατεργασία αποκτά ρόδινο χρώμα. [ετυμ. < μτγν. *τοπάζιον.* δάνειο ανατολ. προελ., που πιθ. προήλθε από όνομα νησιού στην Ερυθρά Θάλασσα. Μέσω τού λατ. topa/us η λ. διαδόθηκε σε αρκετές γλώσσες, λ.χ. αγγλ. topaz. γαλλ. topaze κ.ά.].

τοπάρχης (ο) {τοπαρχών} **1.** ο διοικητής ενός τόπου **2.** (συνεκδ.) ισχυρός τοπικός άρχοντας συν. προεστός, προύχοντας.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < *τόπος* + *-άρχης* < *άρχω].* **τοπαρχία** (η) Ιμτγν.] {τοπαρχιοίν} **1.** περιοχή που διοικείται από τον τοπάρχη 2. (συνεκδ.) το αξίωμα τού τοπάρχη, **τόπι** (το) {δύσχρ. τοπ-ιού | -ιών} **1.** μικρή σφαίρα, κυρ. από λάστιχο, που χρησιμοποιείται σε διάφορα παιχνίδια: *τα παιδιά έπαιζαν* ~ συν. μπάλα **2.** η μπάλα τού ποδοσφαίρου: «*ο επιθετικός τής Προοδευτικής έσπρωξε το ~ στα δίχτυα τής ομάδας τού Ιωνικού*» (εφημ.) || (Π- ρων.) *έντεκα άντρες που κλοτσούν ένα* ~ φρ. *κάνω (κάποιον) τόπι στο ξύλο* δέρνω (κάποιον) πολύ · **3.** μακρύ ύφασμα περιτυλιγμένο γύρω από ξύλινο άξονα σε σχήμα κυλίνδρου: *ο υπάλληλος έβαλε τα ~ στα ράφια* · 4. (παλαιότ.-λαϊκ.) η μπάλα τού καννονιού 5. (συνεκδ.) το καννόνι: «*βάλτε φωτιά στα κάφτε τα Γιάννενα*»(δημοτ. τραγ.). [ΕΤΥΜ. < τουρκ. ιορ «σφαίρα»].

-τόπι λεξικό επίθημα γκχ τον σχηματισμό ουσιαστικών με τη σημ. «χωράφι, αγρός, τόπος»: *βοσκο-τόπι, λασπυ-τόπι. βαλτο-τόπι.*

[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής *(-τόπιον).* υποκ. τού αρχ. *τόπος].*

τοπικισμός (ο) |1877| η υπερβολική προσήλωση (κάποιου) στα συμφέροντα τού τόπου καταγωγής του, τής ιδιαίτερης πατρίδας του ή τού τόπου όπου διαμένει, αδιαφορώντας για το ευρύτερο (εθνικό ή κοινωνικό) συμφέρον. – **τοπικιστής** (ο)] 18921. **τοπικίστρια** (η), **τοπι- κιστικός,** -ή. -ό [1894], **τοττικιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. localism], **τοπικός,** -ή, -ό Ιαρχ.] **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή (κατ'αντιδιαστολή συνήθ. προς το σύνολο τής επικράτειας ή έναν μεγάλης έκτασης γεωγραφικό χώρο): ~ *άρχοντας / προβλήματα Ι εκλ,ογές! αρμοδιότητα* / (κομματική) *οργάνωση / σύλλογος* [[~ *κλίμα / παράδοση ι πόλεμος Ι πανηγύρι / έθιμα* || γλωσσ. ~ *επίρρημα* (επίρρημα που δηλώνει τόπο) (β) *τοπική κοινωνία* δήμος ή κοινότητα, κατ' αντιδιαστολή προς ευρύτερη περιφέρεια (γ) *τοπική συγκοινωνία* συγκοινωνιακό δίκτυο, συνήθ. λεωφορειακό. που εξυπηρετεί τους κατοίκους συγκεκριμένης περιοχής μέσα στα όριά της (κατ' αντιδιαστολή προς τους λεωφορειακούς άξονες, που εξυπηρετούν κατοίκους διαφορετικών περιοχοίν) (δ) *τοπική αυτοδιοίκηση* δημοκρατικός αποκεντρωτικός θεσμός διαχείρισης των τοπικών υποθέσεων οι δήμοι και οι κοινότητες· βλ. κ. λ. *αυτοδιοίκηση* (ε) υιγιέωρ. *τοπικός άνεμος* άνεμος μικρής εντάσεως. που επηρεάζεται από τη διαμόρφωση τού χώρου και τις συνθήκες τής περιοχής και όχι από τη γενικότερη κυκλοφορία στην ατμόσφαιρα 2. αυτός που σχετίζεται με ένα ορισμένο τμήμα από ένα σύνολο: *καταπολέμηση τού ~ κάχους* |] ~ *θεραπεία.* – **τοπικ-ά** / **-ώς** [μτγν.] επίρρ. σχολιο λ. *ντόπιος.* **τοπικότητα** (η) |1801| {τοπικοτήτων} στοιχείο που σχετίζεται με έναν τόπο (με τις συνθήκες, τους ανθρώπους, τα ήθη κ.λπ.): (συνήθ. στον πληθ.) «*πολλοί χωρικοί μετακινήθηκαν στις πόλεις μεταφέρο- ντας μαζί τις ~ τους*» (εφημ.).

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. localite]. **τοπίο** (το) **1.** υπαίθριος συνήθ. φυσικός χώρος (ως προς τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά του, που τον καθιστούν αντικείμενο αισθητικής απόλαυσης από τον άνθρωπο): *ορεινό ι νησιωτικό / μαγευτικό / υπέροχο / μοναδικό / εξαίσιο* ~ || *θαυμάζω / ατενίζω τν* ~ 2. καλ. τκχν. η ζωγραφική παράσταση τέτοιου χώρου, πολλές φορές πλαισιωμένου και από πρόσωπα: *ο πίνακας απεικονίζει ένα ορεινό* ~ **3.** (γενικότ.) η

κατάσταση πραγμάτων, το σκηνικό: *ακόμη δεν φαίνεται να έχει ξεκαθαρίσει το πολιτικό - τής χώρας || «μια σειρά βιομηχανικών συγχωνεύσεων και εξαγορών μεταμορφώνει κάθε μέρα το ~ των Μ.Μ.Ε.»* (εφημ.) || *θολό το ~ στη χρηματιστηριακή αγορά.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *τοπίον* < μτγν. *τόπιον* (με καταβιβασμό τού τόνου), υποκ. τού αρχ. *τόπος*\. **τοπιογραφία** (η) |1863| Ιτοπιογραφιών Ι ζωγραφικός πίνακας που απεικονίζει τοπίο. - **τοπιογραφικός,** -ή. -ό. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ζωγραφική*.

τοπΐογραφος (ο/η) ί 1829] ζωγράφος *που* φιλοτεχνεί τοπιογραφίες.

[ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. paysagiste]. **το πλανάσθαι ανθρώπινον -♦** ανθρώπινος **τόπλες** επίρρ. 1.(για γυναίκα) χωρίς να καλύπτεται με ρούχο το στήθος: *στην παραλία πολλές γυναίκες κυκλοφορούν* ~ 2. (ως επίθ. για ρούχο) αυτός που αφήνει το πάνω μέρος τού γυναικείου σώματος, ιδ. το στήθος, ακάλυπτο: *φοράει μαγιό* ~

[ετυμ. < *αγγλ.* toplessj. **τοπ-μόντελ** (το) {άκλ.} γυναίκα ή άνδρας που βρίσκεται στην κορυφή των μοντέλων τα οποία μετέχουν σε επιδείξεις μόδας, υψηλής ραπτικής στον διεθνή χώρο.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. top-model|. **τοπογραφία** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** η εφαρμοσμένη επιστήμη μέσω τής οποίας διενεργούνται ακριβείς μετρήσεις γήινων επιφανειών και απεικονίζονται γραφικά σε χάρτη 2. (συνεκδ.) η ακριβής και λεπτομερής περιγραφή τόπου ή περιοχής (με τα βουνά, τις κοιλάδες κ.λπ.)· επίσης η ίδια η διαμόρφωση ενός τόπου: *η - μιας περιοχής*. **τοπογραφΐκός,** -ή. -ό **|**μεσν.**f 1.** αυτός που σχετίζεται με την τοπογραφία: ~ *μελέτη / χάρτης / υπηρεσία'2. τοπογραφικό* (το) το τοπογραφικό σχεδιάγραμμα. - · **τοπογραφικ-ά /-ώς** 11848] επίρρ. **τοπογράφος** (ο/η) τεχνολ. μηχανικός που ασχολείται με τυπογραφικές εργασίες (σύνταξη τοπογραφικών χαρτών, χάραξη τεχνικών έργων κ.λπ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πολυγράφος.*

{Η γυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. topographe]. **τοπογραφώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] {τοπογραφείς... | τοπογράφ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} χαρτογραφώ μια περιοχή συντάσσοντας τον τοπογραφικό της χάρτη, **τοποθεσία** (η) Ιμτγν.) {τοποθεσιών} 1. το μέρος, η θέση σε τόπο. την οποία καταλαμβάνει ένα σπίτι, ένας οικισμός κ.λπ. και η ίδια η περιοχή γενικότερα: *χωριό χτισμένο σε ωραία / πεδινή / ορεινή* ~ 2. πλιροφ. συλλογή από ιστοσελίδες τού Παγκόσμιου Ιστού: *επισκέ- φθηκα μια ενδιαφέρουσα διαδικτυακή ~ σχετικά με τον γαλλικό κινηματογράφο.*

[ΕΤΥΜ. Στην πληροφορική η λ. αποδίδει το αγγλ. web-site|. **τοποθέτηση** (η) M833J {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** (α) (για πράγματα) το να τοποθετεί κανείς (κάτι/κάπου): *η ~ των πιατικών στα ράφια* (β) η ένταξη στον χώρο και τον χρόνο: *η ~ αυτού τού ποιητή στην εποχή του* JJ *η - τής δράσης στη χώρα των φαραώ αποτε/.εί εύρημα* τού *σκηνοθέτη 2.* (για πρόσ.) ο καθορισμός τής θέσης στην οποία πρόκειται να υπηρετήσει ένας υπάλληλος (διορισμός, μετάθεση. προαγωγή): *η ~ καθηγητών σε οργανικές θέσεις σχολείων || η ~ κάποιου ως προέδρου ενός οργανισμού* 3. (για χρήματα/κεφάλαια) η επένδυση σε τραπεζικές καταθέσεις, ακίνητα κ.λπ.: *βραχυπρόθεσμη ~ κεφαλαίου || - αποταμιεύσεων* · 4. η άποψη, η γνώμη για ένα θέμα / ζήτημα: *οι ~ των συνέδρων στο σχετικό ζήτημα ήταν ποικίλες || πολιτική ~* [[*δεξιά ι αριστερή* ~. **τοποθετώ** ρ. μετβ. {τοποθετείς... | τυποθέτ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. (για πράγματα) βάζω (κάτι) σε συγκεκριμένη θέση (συνήθ. με προσοχή): ~ *τα βιβ?άα στη βιβ?Λθθήκη / τα πιάτα στην πιατοθήκη* jj ~ *τα ρούχα με προσοχή στη βαλίτσα* 2. (μτφ.) βάζω (κάποιον/κάτι) σε συγκεκριμένη θέση (κοινωνική, πολιτική, ηθική, καλλιτεχνική κ.λπ.) μέσα σε σύνολο, τον κατατάσσω (κάπου): *τον τοποθετούν στον χώρο τού υπερρεα/.ισμού || -Πού τον τοποθετείς σύμφωνα με όσα λέει; -Τον ~ στην Αριστερά 3.* (μτφ.-ειδικότ.) προσδιορίζω σε χώρο και χρόνο, εντοπίζω: *πότε και πού τοποθετείτε τις απαρχές τού σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού; || ο ερευνητής τοποθετεί το έργο τού καλλιτέχνη στο ιστορικό του πλαίσιο || ο συγγραφέας τοποθετεί τους ήρω- ές του στη μετεμφυ/.ιακή Ελλάδα* 4. βάζω σε μια θέση, σε σειρά (ιεραρχία, κλίμακα κ.λπ.): *τον τοποθέτησαν στη δεύτερη κατηγορία || τοποθέτησαν την ομάδα σε όμι?.ο ισχυρών αντιπάλων* 5. (για σκέψη, ιδέα. άποψη) στηρίζω (κάπου), θέτω: *τοποθέτησε το θέμα σε εσφαλμένη βάση || δεν το τοποθετείς σωστά το θέμα* 6. ορίζω (με διορισμό, προαγωγή, μετάθεση) κάποιον σε εργασιακή, πολιτική, διοικητική θέση: ο *προϊθυπουργός τοποθέτησε δικούς του ανθρώπους στις θέσεις- κλειδιά τού κρατικού μηχανισμού || τοποθετήθηκε μορφωτικός ακόλουθος τής πρεσβείας* 7. (για κεφάλαια) επενδύω: *- χρήματα στην τράπεζα*· (μεσοπαθ. *τοποθετούμαι*) 8. παίρνω θέση στον χώρο: *τοποθετήθηκε στο κατάλληλο σημείο, για να δει από κοντά τον πρόεδρο || ο παίκτης είχε τοποθετηθεί στο σωστό σημείο για γκολ* 9. (μτφ.) παίρνω θέση για ένα ζήτημα, εκφράζω συγκεκριμένη άποψη: *αφού τοποθετήθηκαν όλοι οι σύνεδροι, άρχισε η ψηφοφορία* 10. (μτφ.) κινούμαι μέσα στα όρια ενός χώρου (ιδεολογικού, πολιτικού, καλλιτεχνικού κ.λπ.), φέρω τα χαρακτηριστικά του: *η σκέψη του τοποθετείται στο ρεύμα τού ρομαντισμού.*

[ητυμ. < μτγν. *τοποθετώ (-έω)*, αρχική σημ. «περιγράφω», < *τόπος* + *-θετώ* < *-θέτης* < *τίθημι* (βλ. κ. *θέτω)*\. **τοπολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ΜΑΟ. η επιστήμη που μελετά τη σχέση τού χώρου (τοπολογικός χώρος) και ιδ. των στοιχείων των αντικειμένων τα οποία μένουν αναλλοίωτα, ακόμη και όταν τα σχήματα παραμορφώνονται. τεντώνονται, σχίζονται κ.λπ. με τη μαθηματική ανάλυση. – **τοπολογΐκός,**-ή,-ό f1788J, **τοπολογικ-ά/-ώς** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. topologie].

τοπομετρία (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής τοπογραφίας, που έχει ως αντικείμενο τις απεικονίσεις και τις μετρήσεις των θέσεων διαφόρων σημείων τού εδάφους.

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. topomctrie]. **τόπος** (ο) **1.** τοποθεσία, μέρος, περιοχή· ΦΡ. (λόγ.) (α) *κατά τόπους* κατά περιοχές, τοπικά: *- θα σημειωθούν βροχοπτώσεις* (β) *κρανίου τόπος* ο Γολγοθάς (βλ.λ.) (γ) *Άγιοι Τόποι* τα μέρη στα οποία έζησε και δίδαξε ο Χριστός (δ) (λόγ.) *επί τόπου* (i) με παρουσία (κάποιου) στον συγκεκριμένο *τόπο* που τον ενδιαφέρει: *ο νομάρχης θα μεταβεί -, για να επιβλέψει το έργο* (ii) στο ίδιο σημείο, επιτόπια: *έκανε στροφή* - (ε) (μτφ.) *μένω στον τόπο* πεθαίνω ακαριαία: *τον χτύπησε σφαίρα και έμεινε στον τόπο* (στ) *αφήνω (κάποιον) στον τόπο* σκοτώνω (κάποιον) ακαριαία: *τον χτύπησε με δύναμη και τον άφησε στον τόπο* (ζ) *κοινός τόπος* η κοινοτοπία (βλ.λ.): *η ανάγκη περιορισμού των ελ- /.ειμμάτων αποτελεί κοινό τόπο πλέον* (η) *άλλοι τόποι, άλλοι άνθρωποι* τα ανθρώπινα ήθη και έθιμα ποικίλλουν από τύπο σε τόπο (θ) *από τόπο σε τόπο* σε διάφορες περιοχές: *η ?.αϊκή μας μουσική διαφέρει* **~** (ι) **ΕΚΚΛΗΣ.** *τόπος αναπαύσεως* (μτφ. σε ύμνους, κείμενα κ.λπ.) η μετά θάνατον αιώνια ζωή 2. το μέρος από το οποίο κατάγεται ή στο οποίο διαμένει (κάποιος) (χωριό, πόλη ή χώρα), η πατρίδα: *νο- σταλγώ τον - μου* |{ ο ~ *μας είναι ξεχασμένος από το κράτος* φρ. (α) (παροιμ.) *παπούτσι από τον τόπο σου κι ας εί\' και μπαλωμένο* βλ. λ. *παπούτσι* 3. ο χώρος που καταλαμβάνει ένα αντικείμενο, η θέση στην οποία βρίσκεται: *κάθε πράγμα βρισκόταν στον - του*· φρ. (α) *πιάνω τόπο* βλ. λ. *πιάνω* (β) (μτφ.) *δίνω τόπο στην οργή* συγκρατώ τον θυμό μου. παύω *να* είμαι οργισμένος: *δώσε τόπο στην οργή πια αφού βλέπεις ότι έχει μετανιώσει!* (γ) *κάνω τόπο (σε κάποιον)* αφήνω ελεύθερο χώρο: *κάνε τόπο να περάσουμε!* (δ) *τόπο στα νιάτα!* (ως σύνθημα) για την ανάγκη ανανέωσης ενός χώρου (εργασιακού, πολιτικού κ.ά.) σε έμψυχο υλικό με προϋθηση νεότερων στελεχών: *είναι καιρός να αποσυρθεί η παλαιά φρουρά από την ηγεσία τής παράταξης\'* **~! 4.** (μτφ.) θέση στο Διαδίκτυο: *στον διαδικτυακό μας - υπάρχουν ιστοσελίδες για όλα τα αθλήματα* · 5. μλθ. *γεωμετρικός τόπος* το σύνολο σημείων που έχουν ορισμένη κοινή ιδιότητα και συνήθ. ανήκουν σε μια ευθεία, γραμμή ή επιφάνεια. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *εγώ, πεθαίνω.* **]]·,ΤΥΜ.** αρχ,. αγν. ετύμου. Ηντελώς υποθετικές και ανεπιβεβαίωτες θεωρούνται οι επιχειρηθείσες συνδέσεις με λιθ. tenkii ««εκτείνω, εξαπλώνομαι ». με αρχ. αγγλ. t>afian *<συναινώ, παρέχω, επιτρέπω» και με αρχ. σλαβ. icpo «χτυπώ», οι οποίες προϋποθέτουν δυσερμήνευτες μεταβολές!.

-τοπος β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** τόπο ή περιοχή γεμάτη από κάτι: *θαμνό-τοπος. φαρό-τοπος 2.* τόπο που προορίζεται για κάτι: *βοσκό-τοπος. κυνηγό-τοπος. βιό-τοπος* 3. τόπο που έχει συγκεκριμένη ιδιότητα: *ξερό-τοπος. αγριό-τοπος.*

|**Γ.ΤΥΜ.** Β' συνθ. τής Αρχ. και **Ν.** Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *τόπος* και εμφανίζεται τόσο σε κληρονομηθέντα σύνθετα (λ.χ. αρχ. *ά-τοπος, έκ-τοπος,* μτγν. *ιδιό-τοπος)* όσο και σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. αγγλ. bio-tope), από όπου επεκτάθηκε σε γενικότερη χρήση (λ.χ. *δασό-τοπος, ερημό-τοπος)*\. **τοποτηρητής** (ο) **1.** πρόσωπο που έχει εξουσιοδοτηθεί να αντικαθιστά (κάποιον), όταν απουσιάζει (λ.χ. ο κληρικός που αναπληρώνει τον επίσκοπο χηρεύουσας επισκοπής) 2. (μτφ.) το πρόσωπο που τοποθετεί κάποιος κάπου, για να επιτηρεί, να εποπτεύει και να του αναφέρει τι γίνεται: *«ο υπουργός Εξωτερικών δεν είδε με καλό μάτι την τοποθέτηση τοποτηρητή τού πρωθυπουργού δίπλα του»* (εφημ.).

τοποτηρητεία (η).

Ιετυμ. μτγν. < *τοποτηρώ (-έω)* < *τόπος* + *τηρώ*\. **τοποχρονολογία** (η) |1892] {τοποχρονολογιών} (στη βιβλιογραφία) ο τόπος, η χρονολογία και ο εκδοτικός οίκος ενός δημοσιεύματος, **τοπωνυμία** (η) [1874! {τοπωνυμιών) η ονομασία τόπου ή γεωγραφικού χώρου **ΣΥΝ.** τοπωνύμιο. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ιος.*

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. toponymie|. **τοπωνυμικός,** -ή. -ό 1189ι[**1.** αυτός που σχετίζεται με τις τοπωνυμίες: *- έρευνες / κατάλογοι* **2.** *τοπωνυμικό* (το) το σύνολο των τοπωνυμίων χώρας ή περιοχής: ~ *τής Η/χίας.*

τοπωνύμιο (το) {τοπωνυμί-ου | -ων} ονομασία τόπου (χωριού, κωμόπολης. πόλης, δρόμου, βουνού, ποταμού κ.λπ.) **ΣΥΝ.** τοπωνυμία.

[ΕΙΥΜ. < *τόπος* + *-ωνύμιο* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *όνυμα*, αιολ. τ. τής λ. *όνομα* (βλ.λ.), ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. toponymel.

κλίση τοπωνυμίων. Τα ξένα τοπωνύμια, τα οποία λήγουν ή σχηματίζονται με καταλήξεις τού κλνπκού συστήματος τής Ελληνικής (*-α. -η, -ο* κ.λπ.). κλίνονται κανονικά όπως τα αντίστοιχα ονόματα τής Ελληνικής: η *Νικαράγουα* - τής *Νικαράγουας*, η *Κένυα*

τής *Κένυας*, όπως και η *Σερβία* - τής *Σερβίας*, η *Ρωσία* - τής *Ρωσίας* κ.λπ. Ομοίως θα κλίνουμε η *Σκόδρα* - τής *Σκόδρας*, η *Λίμα* - τής *Λίμας*, η *Ριβιέρα* - τής *Ριβιέρας*, η *Κωνστάντζα* - τής *Κων- στάντζας*, η *Οττάβα* - τής *όττάβας*, η *Βενεζουέλα* - τής *Βενεζουέλας* κ.ο.κ. Επίσης θα κλίνουμε και τα ουδέτερα σε -ο: το *Ιόλέδο* - τού Τολέδου, το *Τορίνο* - τού *Τορίνον*, το *Οντάριο* - τού *Οντάριου*. το *Όσλο* - τού *Όσλου*, όμοια όπως λέμε το *Βερολίνο* τού *Βερολίνου*, το *Μι/.άνο* - τού *Μιλάνου*, το *Λονδίνο* - τού *Λονδίνου* κ.τ.ό. Το ίδιο ισχύει για τα ξένα τοπωνύμια σε -η: η *Κορνουάλ?.η* - τής *Κορνουάλλης*. η *Καμπότζη* - τής *Καμπότζης*, η *Βρετάνη* - τής *Βρετάνης*, η *Ζανζιβάρη* - τής *Ζανζιβάρης* κ.ο.κ., όπως και η *Βόννη* - τής *Βόννης*, η *Βιένη* - τής *Βιένης*, η *Βομβάη* - τής *Βομβάης*, η *Ζυρίχη* - τής *Ζυρίχης* κ.λπ.

τορ (το) {άκλ.} μονάδα πίεσης ίση με την πίεση που προκαλεί στη

βάση της στήλη υδραργύρου ύψους ενός χιλιοστομέτρου· αντιστοιχεί στο 1/760 τής πρότυπης ατμοσφαιρικής πίεσης.
[ΕΤΥΜ. < διεθν. όρ. torr, από το όν. τού Ιταλού φυσικομαθηματικού Ε. Torricelli (1608-47), ο οποίος μελέτησε την επίδραση τής ατμοσφαιρικής πίεσης!.

Τορά (η) {άκλ.} ΘΡΗΣΚ. **1.** η Πεντάτευχος **2.** (κατ' επέκτ.) το σύνολο τής ιουδαϊκής θρησκευτικής λογοτεχνίας, περιλαμβανομένης τής Παλαιάς Διαθήκης, τού Ταλμούδ κ.λπ. 3. ειλητάριο από περγαμηνή, πάνω στην οποία είναι γραμμένο το κείμενο τής Πεντατεύχου· χρησιμοποιείται για τις λατρευτικές ανάγκες στις εβραϊκές συναγωγές. ΙΕΤΥΜ. < εβρ. torah «διδασκαλία, νόμος» < hora «διδάσκω»|.

-τορας παραγωγικό επίθημα αρσενικών ουσιαστικών που δηλώνουν ιδιότητα ή επάγγελμα: *αυτοκρά-τορας, εισπράκ-τορας, διδάκ-τορας. μαγαζά-τορας, συμβουλά-τορας. πα ντο κρά- τορας. κοσμοκρά-τορας. εστιά-τορας.*
[ετυμ. < αρχ. παραγ. επίθημα *-τωρ, -τυρός* (λ.χ. *κτή-τωρ. αύτοκρά- τωρ, ήγή-τωρ),* εκτεταμένη-ετεροιωμένη βαθμ. τού Ι.Ε. επιθήματος *-te/or* (πβ. *πα'Τήρ. σω-τήρ* - γεν. *γεννή-τυρ-ος,* κλητ. *μή-τερ)}.* **τορβάς** (ο) ·■► ντορβάς **τορέρο** (ο) {άκλ.} ο ταυρομάχος (βλ.λ.).
[ΕΓΥΜ. < ισπ. torero < toro «ταύρος» < λατ. taurus|. **τόρευμα** (το) (μτγν.Ι {τορεύμ-ατος | -ατα, -άτων} (αρχαιοπρ.) έργο σμιλευτό ή σκαλισμένο ΣΥΝ. ανάγλυφο, σκαλιστό, **τορεύς** (ο) {τορ-έως) -είς, -έων} (αρχαιοπρ.) αυτός που κατεργάζεται μέταλλα ή σκληρά υλικά, δημιουργώντας ανάγλυφα έργα (μικροτεχνίας κ.λπ.). κομψοτεχνήματα.
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *τορεύω* (βλ.λ.)}. **τορεύω** ρ. μετβ. {τόρευ-σα | -θηκα, -μένος} (αρχαιοπρ.) κατεργάζομαι (λ.χ. με σμίλη) μέταλλο ή άλλο σκληρό υλικό, δημιουργώντας ανάγλυφα ή έκτυπα σχήματα, έργα μικροτεχνίας κ.λπ. — **τορευτής** (ο) Ιμτγν.Ι. **τορευτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι. **τορευτός,** -ή, -ό [μτγν.].
[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. τορ-, ετεροιωμ. βαθμ. τού *τείρο) «τρυπώ,* διαπερνώ» (< **τέρ-]ω,* βλ. κ. *τερη-δών. τέρ-μα),* + επίθημα *-εύω,* μάλλον αναλογικά προς το *χαλκεύω].*
Τορίνο (το) πόλη τής ΒΔ. Ιταλίας στις όχθες τού Πάδου.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. Torino, που οφείλει την ονομασία στον ρωμαϊκό οικισμό Augusta Taurinorum, τον οποίο είχαν ιδρύσει οι Taurini, μια λι- γουριανή φυλή. Το εθνωνύμιο Taurini είναι κελτ. αρχής και ανάγεται πιθ. στις κελτ. λ. tauro «βουνό» ή tur «νερό», ενώ υπάρχει και η άποψη ότι προέρχεται από το λατ. taurus (< αρχ. *ταύρος)].* **τορμος** (ο) (λόγ.) **1.** προεξοχή εξαρτήματος, η οποία εφαρμόζει σε εγκοπή άλλου εξαρτήματος, ώστε να τα ενώνει και να συγκρατεί επιβραδύνοντας την κίνηση τού ενός 2. στρατ. η οπή στην οποία εφαρμόζει το μεταλλικό σύστημα τού πολυβόλου. — (υποκ.) **τορμίσκος (ο).**
[ετυμ. αρχ. τεχν. όρ., που χρησιμοποιείται με τις βασικές σημ. «οπή. κοιλότητα» και «τένοντας, άξονας», καθώς και με πολλές άλλες εξει- δικευμένες σημασίες. 11 σημ. «οπή. κοιλότητα» θα επέτρεπε τη σύνδεση με την οικογ. τού ρ. τείρω «τρυπώ, διαπερνώ» (βλ. κ. *τορεύω),* αλλά οι σημ. «τένοντας, άξονας» έχουν οδηγήσει ορισμένους μελετητές στη σύνδεση με γερμ. λ. για το «έντερο», πβ. αρχ. σκανδ. [jarmr, γερμ. Darin ή και με χετ. tarma- «καρφί, αστράγαλος»}, **τορναδόρος** (ο) ο τεχνίτης, σε ξυλουργείο ή σιδηρουργείο, που κατεργάζεται με τόρνο (βλ.λ.) ξύλινα ή μεταλλικά αντικείμενα.
Ιετυ.μ. Αντιδάν.. < βεν. tornidor < μτγν. λατ. tornator < λατ. tornus < αρχ. *τόρνος* (βλ.λ.)}.
Τορνάρισμα (το) {τορναρίσμ-ατος | -ατα. -άτων} η κατεργασία αντικειμένου (ξύλινου, μεταλλικού κ.ά.) με τόρνο ΣΥΝ. τόρνευμα, τόρνευ- ση.
τορνάρω ρ. τορνεύω
τόρνεμα (το) [τορνέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η τόρνευση **2.** (συνεκδ.) το αντικείμενο που έχει δουλευτεί με τόρνο. Επίσης **τόρνευμα** [αρχ.}.
τορνευτήριο (το) {τορνευτηρί-ου | -ων} το εργαστήριο στο οποίο ο τορναδόρος κατεργάζεται αντικείμενα από ποικίλα υλικά με τόρνο. Ιετυμ. < μτγν. *τορνευτήριον* < αρχ. *τορνεύω* + παραγ. επίθημα *-τή- ριον,* πβ. κ. *οϊκη-τήριον, μαιευ-τήριον].* **τορνευτής** (ο) [μτγν.] ο τορναδόρος.
τορνευτικός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον τορνευτή: ~ *εργαλεία* **2.** *τορνευτική* (η) η τέχνη τού τορνευτή, **τορνευτός,** -ή. -ό Ιμτγν.} **1.** αυτός που τον έχει κατεργαστεί τεχνίτης με τόρνο 2. (μτφ.) (α) αυτός που χαρακτηρίζεται από πλαστικότητα και συμμετρία αναλογιών: οι ~ *καμπύλες τού σώματος* συν. καλλίγραμμος (β) περίτεχνα επεξεργασμένος: ~ *λόγος.* **τορνεύω** ρ. μετβ. Ιαρχ.} Ιτόρν-εψα. -εύτηκα, -εμένος} **1.** κατεργάζομαι, επεξεργάζομαι (κάτι) με τόρνο: ~ *το μέταλλο / τη ξύλο* 2. (μτφ. για λόγο) δουλεύω περίτεχνα. Επίσης **τορνάρω. — τόρνευση** (η) [μτγν.].
τορνος (ο) μηχάνημα πολλαπλής χρήσεως, τόσο στη βιοτεχνία όσο και τη βιομηχανία, εφοδιασμένο με κοπτικό εργαλείο, με το οποίο μπορούμε να αφαιρέσουμε τμήμα τής μάζας μετάλλου ή ξύλου, ωσό- του αυτό αποκτήσει την επιθυμητή μορφή, το οποίο χρησιμοποιούν συνήθ. οι ξυλουργοί για την κατεργασία διαφόρων αντικειμένων, προκειμένου να τους δώσουν καμπύλο ή κυλινδρικό σχήμα.
Ιετυμ. αρχ- τεχν. όρ. (με παραγ. επίθημα *-νος,* πβ. κ. *κύκ-νος),* < θ. *τορ-,* ετεροιωμ. βαθμ. τού *τείρω* «τρυπώ, διαπερνώ» (βλ. κ. *τορεύω)].* **Τορόντο** (το) πόλη και λιμάνι τού $N^{T}A$. Καναδά.
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Toronto, που έλαβε την ονομασία του από το ινδιάν. χωριό Tarantou, το οποίο ίσως ανάγεται στην ιροκέζικη λ. Toron-to- hen «δάσος μέσα στο νερό» ή στη λ. deondo «τόπος συνάντησης» (γλώσσα Χούρον)!.

τορπίλα (η) -> τορπίλη
τορπιλάκατος (η) |1892| [τορπιλακάτ-ου | -ων. -ους} στρατ. ελαφρό ταχύπλοο πολεμικό πλοίο, εξοπλισμένο με τορπίλες, αντιαεροπορικά πυροβόλα μικρού διαμετρήματος και πυροβόλα, **τορπίλη** (η) [18791 {τορπιλών} **1.** υποβρύχιο βλήμα μακρόστενου, κυλινδρικού σχήματος, το οποίο διαθέτει σύστημα προωθήσεως και κα- τευθύνσεως, μπορεί να μεταφέρει εκρηκτική γόμωση (μέχρι πεντα- κοσίων κιλών) σε μεγάλη απόσταση και να βρίσκει με ακρίβεια τον στόχο του· εκτοξεύεται από αεροπλάνο, πλοίο ή υποβρύχιο *και* μπορεί να προκαλέσει την καταστροφή μέχρι Kat βαριά θωρακισμένου πλοίου: *εκτοξεύω / ρίχνω - εναντίον εχθρικού καταδρομικού || η ~ δεν εξερράγη ι αστόχησε || πετοχαίνε με ~* ε'ναν *στόχο || τηλεκατε\)Θ\>νό- μενη* - [| *~ με σύστημα αυτόματης αναζήτησης τύ στόχου* 2. (μτφ.) κάθε ενέργεια η οποία έχει σκοπό να πλήξει κάποιον, πυροδοτεί αντιδράσεις και έχει καταστροφικά αποτελέσματα: *νέα ~ εναντίον τού προέδρου από ομάδα βουλευτών τής εσωκομματικής αντιπολίτευσης.* Ηπίσης (λαϊκ.) **τορπίλα.** σχολιο λ. *νάρκη.*
[ι*:ι υμ. Μεταφορά τού γαλλ. torpilJc < προβηγκ. lorpio < λατ. torpedo, -inis «νάρκη» < ρ. torpere «ναρκώνω»|. **τορπιλητής** (ο) [1890| νάυτ. υπαξιωματικός ή ναύτης τού Πολεμικού Ναυτικού, επιφορτισμένος με τον χειρισμό των τορπιλών κατά την εκτόξευσή τους. **τορπιλίζω** ρ. μετβ. [1896} {τορπίλισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** ανατινάζω (εχθρικό στόχο) εκτοξεύοντας τορπίλη: οι *Ιταλοί τορπίλισαν την «Έλλη»* **2.** (μτφ.) υπονομεύω μια διαδικασία (συνήθ. επίσημη), εμποδίζω με δόλιο ή παρασκηνιακό τρόπο την επιτυχή έκβασή της: *οι μεγάλες δυνάμεις τορπίλισαν τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών || η ειρήνη στην περιοχή τορπι/αστηκε από την τρομοκρατική ενέργεια* συν. ανατρέπω, σαμποτάρω, υπονομεύω. — **τορπιλιαμός** (ο).
τορπιλικός, -ή, -ό [1890] **1.** αυτός που σχετίζεται με τις τορπίλες: **-** *μηχανισμός* **2.** *τορπιλικό* (το) το τορπιλοβόλο (βλ.λ.). **τορπιλοβλητικός,** -ή,-ό [18951 αυτός που χρησιμοποιείται στη ρίψη τορπιλών: ~ *σωλήνας.*
Ιετυμ. < *τορπίλη* + *-βλητικός* < *βάλλω* (πβ. κ. *βλήμα)*|.
Τορπιλοβόλο (το) i 1888] στρατ. μικρό ταχύπλοο πολεμικό σκάφος, το οποίο είναι εξοπλισμένο κυρ. με τορπίλες.
Ιετυμ. < *τορπίλη* + *-βόλο* < *βάλλω* (πβ. κ. *πυρο-βόλο),* απόδ. τού γαλλ. torpilleur).
τορπιλοειδής, -ής. -ές [18921 {τορπιλοειδ-ούς { -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα τορπίλης. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **τορπιλοπλάνο** (το) στρατ. μαχητικό αεροσκάφος που εκτοξεύει τορπίλες εναντίον εχθρικών θαλάσσιων στόχων από χαμηλό ύψος. [ετυμ. Νόθο σύνθ.. < *τορπίλη* + *-πλάνο* < *πλανώμαι* (βλ. λ. *αερο-πλά-* νο), απόδ. τού αγγλ. torpedo plane}, **τορπιλοσωλήνας** (ο) ο σωλήνας εκτοξεύσεως τορπιλών.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. torpedo tube|. **τορπιλοφόρο** (το) [1889} στρατ. βοηθητικό πολεμικό σκάφος που χρησιμοποιείται για τον ανεφοδιασμό των τορπιλοβόλων με τορπίλες. ΙΗΤΥΜ. < *τορπίλη* + *-φόρος* < *φέρω].* **τος,** τη. το (αδύνατος τύπος τής προσωπικής αντων. τρίτου προσ.) αυτός (βλ.λ.): Λ'α *τος! Εδώ είναι!* [{ *πού* V' roc; (πού είναι αυτός;) {[*να το το δαχτυλίδι.*
[ΕΤΥΜ. Από την αιτ. *τον. την. το* τού άρθρου *ο, η. το* κατ' αναλογίαν προα την αντων. *αυτόν, αυτήν, αυτό* και την ονοματική *αυτόα. -ή, -ό].* '
-τός, -ή, -ό παραγωγικό επίθημα επιθέτων που δηλώνει ότι κάποιος / κάτι: 1. μπορεί να πάθει ή να κάνει (κάτι): *σπασ-τός. κουρδισ-τός,βι- δω-τός. διαβα-τός* **2.** αξίζει για (κάτι): *αγαπη-τός. επιθυμη-τός* 3. γίνεται με ορισμένο τρόπο: *συλλαβισ-τός* **4.** έχει ορισμένη ιδιότητα ή χαρακτηριστικό: *πλεχ-τός, χτυπη-τός.* σχολιο λ. *α- / αν-*στερητικό. ΙΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που εμφανίζεται κυρ. σε ρηματικά επίθετα (λ.χ. *στρεπ-τός. έρασ-τός, στρω-τός* κ.ά.) και προέρχεται από το Ι.Ε. επίθημα **-(e)to-*[. **τοσάκις** επίρρ. (λόγ.-σπάν.) τόσες φορές: *έχει αναφερθεί ~ σε αυτό το θέμα.*
[ετυμ. αρχ. < *τόσος* + επιρρ. επίθημα *-άκις,* πβ. κ. *πολλ-άκις].* **Τοσκάνη** (η) περιοχή τής Κ. Ιταλίας. —**Τοσκανός** (ο), **Τοσκάνη** (η), **τοσκανικός,-ή.** -ό.
Ιετυμ. < ιταλ. Toscana < λατ. Tusci / Tuscani, ετρουσκ. φύλο που εγκαταστάθηκε στην περιοχή περί το 1000 π.Χ., αγν. ετύμου}.
Τόσκος (ο) {-ες κ. -ηδες} ο Αλβανός τής Τοσκαρίας (περιοχή στην Κ. και Α. Αλβανία, νοτίως τού ποταμού Σκούμπι).
[ετυμ. < αλβ. Tosk, αγν. ετύμου}. **τόσο** επίρρ. **1**. για τη δήλωση ορισμένου μεγέθους, ποσότητας, όγκου κ.λπ.: είναι - *μεγάλος || πήρε ένα ραβδί, - μακρύ*)| *ό,τι και να του πεις, αυτός - καταλαβαίνει 2.* (α) για έμφαση στο μέγεθος, στην ποσότητα κ.λπ.: *σε ~ μικρό σπίτι μένετε; || ~ πολύ σε πείραξε αυτό που είπα;* [[*~ μεγάλο αυτοκίνητο. πού το παρκάρεις;* {J *~ μεγάλη ανοησία δεν έχω ξανακούσει! || πώς και ήρθες - νωρίς;* ΦΡ. *τόσο μσ τόσα* (+επίθ.) για ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό, που προκαλεί εντύπωση: *είναι ~ η/νίθιος!* (β) με δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση με το *ώστε/που: είναι ~ αγενής, που δεν λέει ούτε καλημέρα || είναι ~ έξυπνος, ώστε του αρκεί να διαβάσει το μάθημα μια φορά για να το μάθει* 3. (για σύγκριση) (α) στην αρχή προτάσεων ως απόδοση σε προτάσεις με το **όσο:** *όσο* πιο *πολύ αρνείσαι* ~ πιο *πολύ θα* σε *πιέζει || όσο λιγότερο του μιλάς ~ το κα?.ύτερο για όλους μας* (β) (ειδικότ.) για να δηλώσουμε ότι κάτι έχει μια ιδιότητα στον ίδιο βαθμό με κάτι άλλο: *είναι - ικανός όσο και ο πατέρας του* [[*δεν θεωρείται ~ αξιόπιστος όσο ο Χάρης·* φρ. *άλλο τόσο* (i) στον ίδιο βαθμό: *όσο καλός ει*

ναι ο ένας, ~ είναι κι ο άλλος (ii) δύο φορές η ίδια ποσότητα: *στα κιλά είναι όσο εσύ κι ~* 4. (μετά από αριθμό) περίπου, όσο δηλώνει ο αριθμός και κάτι παραπάνω (κυρ. όταν δεν ξέρουμε, δεν θυμούμαστε ή δεν θέλουμε να προσδιορίσουμε ακριβώς κάτι): είναι *σαράντα ~ χρονών || η ώρα έχει πάει δύο και ~* · ΦΡ. (αρνητ.) *και τόσο* για με- τριασμό αυτού που έχει ήδη λεχθεί: δεν είναι - *άσχημος! || δεν μιλάω ~ πολύ. για να μου λέτε ότι φλυαρώ!* 5. λίγο: *δεν θα μου δώσει από το γλυκό ούτε ~;*

[ητυμ. < αρχ. *τόσον,* ουδ. τού επιθ. *τόσος* (βλ.λ.), που χρησιμοποιείται επιρρηματικώς ήδη στον Όμηρο |. **τοσοδούλης,** -α. -ι (εκφραστ.) τόσο μικρός, πάρα πολύ μικρός: *είναι ένας ~ ανθρωπάκος || ένα ~ σκυλάκι σε φόβισε;* συν. τόσος δα. — **το-** σοδούλικος κ. τοσοδούτσικος. -η, -ο.

[ετυμ. < *τόσος δα* + υποκ. επίθημα *-ούλης.* πβ. κ. *μικρ-ούλης*\. **τόσος,** -η, -ο αντων. δεικτική 1. ο ίδιος ή τέτοιος ως προς το μέγεθος, την ποσότητα, την ένταση ή τη διάρκεια 2. (ειδικότ.) αυτός που είναι τού ίδιου περίπου μεγέθους με αυτό που δείχνω· ΦΡ. (α) **τόσος** *μό- νο(ν)* σε τέτοιον βαθμό λίγος ή μικρός: *τόση μόνο μπίρα μού αρκεί* (β) *τόσοι κσι τόσοι* πάρα πολλοί, αναρίθμητοι: *τόσοι και τόσοι (άνθρωποι) ζήτησαν τη βοήθειά του || έχει βαφτίσει τόσα και τόσα παιδιά* (γ) *άλλος τόσος* διπλάσιος: *από το πολύ φαγητό έγινε ~* (δ) *τόσα ξέρεις, τόσ λες!* δεν ξέρεις τι σου γίνεται· έχεις άγνοια και δεν μπορείς να καταλάβεις (ε) *(κάνω) το τόσο τόσο* (συχνά συνοδεύεται από ανάλογη χειρονομία) μεγαλοποιώ τα πράγματα: *συχνά* οι *εφημερίδες κάνουν ~* 3. μέχρι τέτοιου σημείου μεγάλος ή πολύς; *είχα τόση ανάγκη να ξαναβρεθούμε!* 4. πάρα πολύς: *με τόσα που μου είπες, με ανησύχησες || - κόσμος, πού βρέθηκε; ||* (με συμπερασματικό σύνδεσμο *ώστε* ή *που*) *είναι τόση η κούρασή μου, ώστε / που δεν σε πρόσεξα* 5. (μετά από αριθμό) και κάτι, λίγο περισσότερος (επειδή δεν ξέρουμε τον ακριβή αριθμό): *έχει φτάσει στα εκατόν τόσα κιλά το βάρος του*

(ως απόδοση τού *όσος)* ακριβώς ίσος κατά το μέγεθος, τον αριθμό, τη διάρκεια, την ένταση κ.λπ. με κάποιον άλλο: *όσοι είναι οι προσκεκλημένοι τόσα είναι και τα πιάτα στο τραπέζι || όσους δίσκους μού ζήτησες τόσους σου έφερα* 7. (σε αρνητ. προτάσεις + και, με μετριαστική σημασία) όχι πάρα πολύς: *-Ήταν πεντακόσια άτομα στη δεξίωση; - Όχι και τόσοι!*

[ετυμ. < αρχ. *τόσ(σ)ος* (ήδη μυκ. to-so) < **τότυ'-ος* < I.E. **toti-* «τόσοι» (άκλ. επίθ.), πβ. σανσκρ. tati, λατ. tot, toti-dem|. **τοσοσδά, τοσηδά, τοσοδά** αντων. δεικτική (επιτατ.) αυτός που είναι πάρα πολύ μικρός σε μέγεθος, σε ποσότητα ή σε έκταση: *θα δοκιμάσω ένα ~ μόνο κομματάκι από το γλυκό || είναι ένας ~ ανθρωπάκος. κι όμως. ξέρεις τι δύναμη έχει;* — τοσοδά επίρρ.

Ιετυμ. < *τόσος* (βλ.λ.) + δα (βλ.λ.)]. **τοσούλης,** -α, -ικο (υποκ.-χαΐδευτ.) τόσο μικρός ή λίγος. Επίσης **το- σούτσικος,** -η/-ια. -ο.

Γετυμ. < *τόσος* + υποκ. επίθημα *-ούλης].* **τοσούτος,** τοσαύτη. τοσούτο [τοσούτων] (λόγ.-σπάν.) τόσο μεγάλος ή τόσο πολύς· φρ, *τοσούτω μάλλον (τοσούτφ μάλ/.ον)* τόσο περισσότερο, κατά κύριο λόγο, πόσο μάλλον: οι *πολιτικοί ηγέτες οφείλουν να είναι άψογοι. - εφόσον θέλουν να θεωρούνται πρότυπα.*

|ετυμ. < αρχ. *τυσοβτος*< *τόσος* + *υύτυς*\. **τοστ** (το) {άκλ.) σάντουιτς που αποτελείται από δύο τετράγωνες φέτες ψωμιού αλειμμένες εσωτερικά με βούτυρο, ανάμεσα στις οποίες υπάρχουν λεπτές φέτες τυριού και ζαμπόν (και άλλα συνοδευτικά) και οι οποίες ψήνονται σε ειδική ηλεκτρική συσκευή (τοστιέρα): *κρύο / ζεστό / καλοψημένο / άψητο / απλό ~ || ~ με ντομάτα || κάνω / ψήνω! φτειάχνω ένα ~ || ψωμί για -* (καθεμιά από τις λεπτές, τετράγωνες φέτες ψωμιού, που διατίθενται σε ειδική συσκευασία στο εμπόριο). — (υποκ.) **τοστάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. toast < μέσ. αγγλ. to(o)sten < μέσ. γαλλ. toster < δημώδ. λατ. **tostare* < λατ. tostus, μτχ. τ. τού ρ. torrere «ψήνω, φρυγανίζω»], **τοστάδικο** (το) (λαϊκ.) κατάστημα που ετοιμάζει και πουλά τοστ.

[ετυμ. < *τοστ* + παραγ. επίθημα *-άδικο,* πβ. κ. *τυροπιτ-άδικο).* **τοστιέρα** (η) [δύσχρ. τοστιερών) ηλεκτρική συσκευή που αποτελεί- ται απο δύο μεταλλικές, συνήθ. με ραβδώσεις, θερμαινόμενες πλάκες. ενωμένες στη μία τους πλευρά, ώστε να ανοίγουν και να κλείνουν, ανάμεσα στις οποίες τοποθετείται και ψήνεται συμπιεζόμενο το τοστ.

| ετυμ. < *τοστ* + παραγ. επίθημα *-ιέρα.* πβ. κ. *ψηστ-ιέρα*\.

Τ.Ο.Τ.Α. (το) Τμήμα Οδικών Τροχαίων Ατυχημάτων, **τότε** επίρρ. 1. σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή ή περίοδο (τού παρελθόντος ή τού μέλλοντος): *~ ζουσαμε μέσα στη φτώχια και τη μι- ζέρια* I] **δεν** *υπήρχαν πολυκατοικίες ~* · ΦΡ. (α) *ώς τότε /μέχρι τότε* μέχρι ενός χρονικού σημείου (το οποίο έχει ήδη αναφερθεί): *τον Οκτώβριο έχουμε εκ'λογές- ~ πρέπει να προετοιμαστούμε σωστά* |] *ας μη βιαζόμαστε, ~ έχουμε καιρό || θα τα πούμε το βράδυ ~. καλή ξεκούραση!* (β) *τότε που* την περίοδο ή τη χρονική στιγμή που...: *~ κυβερνούσε ο Καποδίστριας || θυμάσαι ~ είχαμε πάει στη Νάξο; || από ~ παντρεύτηκε. εξαφανίστηκε από τα στέκια μας* 2. (ειδικότ. στην αρχή περιόδου) για έμφαση στη χρονική στιγμή κατά την οποία γίνεται κάτι: *~ ακούστηκε ένας πυροβολισμός* 3. σε αυτή την περίπτωση, λοιπόν: drav *δεις να επα?^ηθεύονται οι προβλέψεις μου, ~ θα με θυμηθείς* **I]** *ας πούμε ότι έρχονται έτσι τα πράγματα* τι κάνουμε, ~;* **4.** (με άρθρο) (α) για πρόσωπο ή κατάσταση παλαιότερης χρονικής περιόδου ή στιγμής: ο - *διοικητής τού νησιού || η ~ κυβέρνηση* (β) (ως ουσ.) το παρελθόν: *ποια είναι η διαφορά τού ~ με το σήμερα;* · 5. (εισάγει για έμφαση απόδοση υποθέσεως ή το δεύτερο σκέλος συλλογισμού, το συμπέρασμα) άρα. επομένως, λοιπόν: **αν δεν** *μπορεί να επιβληθεί στο κόμμα του, - πρέπει* **να** *παραιτηθεί || αφού είναι έτσι τα πράγματα, ~ θα υποχωρήσουμε.* Επίσης (λαϊκότ.) **τότες.**

[ετυμ. αρχ. < θ. ro- (< I.E. **tod.* από το άρθρο *τό,* βλ.λ.) + *τε.* που απαντά στις λ. *δ-τε. πό-τε* και ανάγεται στο I.E. ληκτικό μόρφημα **-te* (άσχετο προς τον σύνδεσμο *τε* < **k*^{w}*e*)].

τοτέμ (το) {άκλ.) 1. (σε πρωτόγονες φυλές) ζώο, πράγμα ή φυσικό φαινόμενο, το οποίο θεωρείται ότι με υπερφυσικό, μυστηριακό τρόπο έχει αποκτήσει συγγένεια με άτομο, ομάδα ατόμων ή φυλή και λατρεύεται ως βοηθός των ανθρώπων (ειδικότ.) το ζώο που δεν πρέπει να φονεύεται ούτε να πληγώνεται 2. (συνεκδ.) κάθε παράσταση αυτού τού ζώου, τού πράγματος, τού φυσικού φαινομένου κ.λπ., καθώς και κάθε μύθου σχετικού με τους προγόνους τής φυλής που το λατρεύει. — τοτεμικός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. totem < αγγλ. totem < oroteman «το τοτέμ του» (λ. τής ινδιάν. γλώσσας Οτζίμπουα) < ρίζα ote- «συγγένεια αίματος», που απαγόρευε σε δύο αδέλφια τού αντίθετου φύλου να έλθουν σε γάμο μεταξύ τους|.

τοτεμισμός (ο) εθνολ. το σύνολο των δοξασιών και των θρησκευτικών πρακτικών (λατρευτικό τυπικό, απαγορεύσεις, σεβασμός σε ιε- ροποιημένες συμβολικές αναπαραστάσεις ζώων ή φυσικών αντικειμένων και φαινομένων), οι οποίες συνδέονται με την πίστη ατόμων ή ομάδων πρωτόγονης κοινότητας σε τοτέμ (βλ.λ.). το οποίο αναγνωρίζουν ως πρόγονο, προστάτη ή σύντροφό τους.

[Ει ΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. totemismj.

τού[1] οριστικό άρθρο -► ο. η. το

του[2] »αυτός

τουαλέτα (η) {τουαλετών) 1. έπιπλο που αποτελείται από βάση (με συρτάρια) και μεγάλο καθρέφτη στερεωμένο σε αυτήν, όπου τοποθετούνται ή φυλάσσονται κοσμήματα και καλλυντικά 2. (συνεκδ.) η περιποίηση και ο καλλωπισμός τού σώματος: *κάνω την ~ μου* (περιποιούμαι την εμφάνισή μου. καλλωπίζομαι) συν. ευτρεπισμός · 3. γυναικείο (συνήθ. μακρύ) φόρεμα από ακριβό ύφασμα, που φοριέται σε επίσημες περιστάσεις (γιορτές, δεξιώσεις ή άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις): *βραδινή ~* · 4. το δωμάτιο στο οποίο ικανοποιούμε τις φυσικές μας ανάγκες, πλενόμαστε ή και καλλωπιζόμαστε: *πήγε στην ~, για να κάνει την ανάγκη του* συν. λουτρό, μπάνιο, αποχωρητήριο. — (υποκ.) τουαλετίτσα (η). σχολιο λ. *ενδυμασία.*

Ιπτυμ. < γαλλ. toilette, υποκ. τού toile «πανί» < λατ. tela «ύφασμα. ιστός»|.

τουαλέτο: συνώνυμα. Ο χώρος τού σπιτιού όπου κάνουμε τη φυσική ανάγκη μας έχει δηλωθεί με ποικίλες λέξεις, που γίνονται όλο και πιο ευφημιστικές όσο εξελίσσεται ο πολιτισμός και η ζωή στην αστική κοινωνία. Σήμερα χρησιμοποιούμε ευφημιστικά τις λέξεις τουαλέτα (κυριολεκτικά: ο χώρος όπου καλλωπίζεται κανείς). μπάνιο (κυριολεκτικά: ο χώρος τού λουτρού), βεσέ (το ξενικό W.C.. κυριολεκτικά: χώρος με νερό για να φρεσκαριστεί κανείς, να πλύνει τα χέρια του) και μέρος (με στένωση τής σημασίας τής λέξης, ώστε να δηλώνει αποκλειστικά το αποχωρητήριο). Η λ. αποχωρητήριο (μαρτυρείται από το 1888). «ο χώρος όπου αποχωρεί, αποσύρεται κανείς για τη (φυσική) ανάγκη του», είναι η πιο ουδέτερη λέξη -μη ευφημιστική, αλλά και μη χυδαία- για τη δήλωση τού συγκεκριμένου χώρου. Όμοια χρησιμοποιήθηκε για πολύ καιρό στην καθημερινή γλώσσα και η ξενικής προέλευσης λ. καμπίνες. Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν τις λ. *άφόδιον, άφοδευτή- ρΐον, άναγκαΐον* και κυρίως τη λ. *άπόπατος.* Η λ. απόπατος επα- νεισήχθη στη λόγια γλώσσα στα τέλη τού 19ου αιώνα, κάνοντας τον Κουμανούδη να παρατηρήσει « *ή δέ νεοείσακτος άρχαία ?^ έξις.* ὁ *άπόπατος. εξευγενίζεται υπό τών άμαΟεστέρων εις ὑπόπατον» (Συναγωγή νέων λέξεων...,* λ. *αποχωρητήριον).* 11 λ. αφοδευτήριο χρησιμοποιήθηκε πολύ στη γλώσσα τού στρατού *(τον έστει/.αν να καθαρίσει τα αφοδευτήρια),* όπως και η λ. Καλλιόπη- παλαιότερα δε χρησιμοποιήθηκε και η λ. αναγκαίος (ενν. χώρος) στην αστική γλώσσα. Πλάστηκαν επίσης οι λ. ουρητήριο (για ανδρικές τουαλέτες) και το ευφημιστικό ανακουφιστήριο. που δεν χρησιμοποιείται πλέον, όπως δεν χρησιμοποιείται και η παλαιότερη λόγια λ. κοπρών.

τουαλεταρίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {τουαλεταρίσ-τηκα, -μένος) (καθημ.) 1. περιποιούμαι την εμφάνισή μου ιυν. ευτρεπίζομαι. καλλωπίζομαι 2. βάζω τουαλέτα, ντύνομαι με επίσημα ρούχα. — τουαλετάρισμα (το). σχολιο λ. *αποθετικός.* τούβλο (το) 1. δομικό υλικό ποικίλου σχήματος και χρώματος συνήθ. κοκκινοπού, με εσωτερικές τρύπες, που αποτελεί ψημένο μείγμα αργιλώδους χώματος και νερού και χρησιμοποιείται είτε στο χτίσιμο εσωτερικών ή εξωτερικών τοίχων οικοδομής είτε στην εσωτερική επικάλυψη καμινιών: *διάτρητο / πυρίμαχο* - 2. (μτφ.) πρόσωπο περιορισμένης ευφυΐας: *υπήρχαν και δύο μαθητές στην τάξη, που ήταν ανεπίδεκτοι μαθήσεως. τελείως τούβλα* συν. αμαθής, βλάκας, κούτσουρο, ξύλο απελέκητο, κουμπούρας. — (υποκ.) τουβλάκι (το). ^ σχολιο λ. *ανύητος.*

[ετυμ. < μεσν. *τούβλον* < *τούβουλον* < μτγν. λατ. tubulus, υποκ. τού λατ. lubus «σωλήνας», αγν. ετύμου].

Τουβαλού (η) {άκλ.) (αγγλ. Tuvalu) νησιωτικό κράτος τού Κ. Ειρηνικού Ωκεανού με πρωτεύουσα τη Φονγκαφάλε, χωρίς επίσημη γλώσσα (ομιλούνται η Τουβαλουανή, η Κιριμπάτι και η Αγγλική) και νομίσματα το δολάριο Αυστραλίας ή Τουβαλού. — Τουβαλουανός (ο), Τουβαλουανή (η), τουβαλουανός, -ή. -ό.

[ετυμ, < αγγλ. Tuvalu < τουβαλ. Tuvalu «οκτώ στέκουν μαζί» < tu «στέκω» + valu «οκτώ». Αν και το σύμπλεγμα τής Τουβαλού αποτελείται από εννέα νησιά, η ονομασία οφείλεται στο γεγονός ότι σε οκτώ ομιλείται η τουβαλουανή γλώσσα, ενώ στο ένατο χρησιμοποι

είται η γλώσσα Κιριμπάτι (Kiribati). Ως αποικία (ώς το 1978) η χώρα είχε το όν. *Νήσοι Έλις* (αγγλ. Ellice Islands), από τον Καναδό εφοπλιστή Alexander Ellice, τού οποίου το πλοίο κατέπλευσε στην Τουβαλού το 18191.

τουβούλα (η) {χο)ρ. πληθ.} (ειρων.-εκφραστ.) η τηλεόραση, ως οικείο πλέον οικογενειακό στοιχείο και συνήθ. σε σχέση με τα ελαφρά και λαϊκά προγράμματά της.

[liΤΥΜ. < *τιβί* (< αγγλ. T.V.) + υποκ. επίθημα -ούλα Τα σύμφωνα (ξεκινώντας από τα χειλικά lp|, [v|, [fj) προφέρονται μερικές φορές στον πρόχειρο λόγο με τη συνοδία τού φωνήεντος luj[. **τουΐντ** (το) Ιάκλ.} τραχύ στην υφή μάλλινο ύφασμα, που έχει υφαν- θεί με διαφορετικού χρώματος κλωστές και χρησιμοποιείται κυρ. για σακάκια, παλτά και κοστούμια.

[F.TYVi. < αγγλ. iwecd < σκωτσ. tweel «< ύφασμα με ραβδώσεις» (υπό την επίδρ. τού τύπων. Tweed, ποταμού στη Σκωτία) < μέσ. αγγλ. twyll

αρχ. αγγλ. twilic «(ύφασμα) με διπλό νήμα» < λατ. bilix < bi- « bis «6ic») + -lix < licium «μίτος. νήμα»!, **τουίστ** (το) {άκλ.} χορός δημοφιλής στη δεκαετία τού '60, στον οποίο οι χορευτές στρέφουν τα πόδια και το σώμα τους (χέρια, γοφούς, ώμους) με γρήγορες κινήσεις.

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. twist «στρίβω, γυρίζω» < αρχ. αγγλ. twist «σχοινί», που συνδ. με αρχ. αγγλ. twS «δύο»], **τουλάχιστον** επίρρ. **1.** (για αριθμό ή ποσότητα) το λιγότερο, κατ' ελάχιστον: *παρευρέΟηκαν* στα *εγκαίνια - διακόσια άτομα* **2.** για κάτι που θα μπορούσε να έχει πει ή κάνει κάποιος: *Οα μπορούσε - να με ενημερώσει, πριν δώσει τέτοια εντολή* 3. το λιγότερο που θα μπορούσε να πει κανείς για κάτι: *η συμπεριφορά της ήταν ~ αναιδής* || είναι - *πρώωρο να μιλά* κανείς *για βουλευτικές εκλογές.* ♦ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόστρυφος.*

ΙΠΤΥΜ. < αρχ. *τυύλάχιστον (με* κράση) < φρ. τό *έ/.άχιστον}.* **τούλι** (το) [τουλιού | χωρ. γεν. πληθ.} ελαφρό ύφασμα από βαμβάκι ή μετάξι, που σχηματίζει λεπτό δικτυωτό πλέγμα Kat χρησιμοποιείται στη ραπτική, τη βιομηχανία ετοίμων ενδυμάτων και την κατασκευή μεταξωτών κόσκινων αλευροποιίας.

|liTYM. < γαλλ. tulle, από την ομώνυμη πόλη τής Γαλλίας, όπου κατασκευάστηκε για πρώτη φορά αυτό το ύφασμαΐ. **τούλινος,** -η, -ο αυτός που είναι κατασκευασμένος από τούλι: - *μπομπονιέρες.*

τουλίπα (η) {τουλιπών} μικρό καλλωπιστικό φυτό με βολβό, άρωμα ξεχωριστό και άνθη ποικίλου χρώματος Οκόκκινου, ροζ, άσπρου κ.λπ.), που φυτρώνει στις εύκρατες περιοχές τής Γης και καλλιεργείται κυρ. στην Ολλανδία και στο Βέλγιο: *ό'λλαν'δια, η χώρα τής* ~. [tΤΥΜ. < νεολατ. tuiipa < τουρκ. tlilbcnd «τουρμπάνι» < περσ. dulband. εξαιτίας τής ομοιότητας που παρουσιάζει το άνθος τής τουλίπας με αυτό το είδος κεφαλοδέσμου. Δεν τεκμηριώνεται οποιαδήποτε ετυμολογική σχέση με το αρχ. τολύπη (βλ.λ.)|.

Τουλούζη (η) πόλη τής ΝΔ. Γαλλίας.

[JΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Toulouse < μτγν. λατ. Tolosa < κελτ. tol «λόφος, ύψωμα», αφού η πόλη βρίσκεται κοντά στους πρόποδες των Πυρηναίων}.

τού λόγου μου αντί τής προσ. αντων. (βλ. λ. *λόγος).* **τουλουμήσιος,** -ια. -ιο αυτός που διατηρείται σε τουλούμι: ~ *τυρί.* σχολιο λ. *-ήπιος.*

τουλούμι (το) {τουλουμ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) το ασκί που γίνεται από κατσικήσιο κυρίως δέρμα· ΦΡ. (α) *βρέχει με το τουλούμι* βρέχει πολύ. καταρρακτωδώς (β) *τον έκανε τουλούμι στο ξύλο* τον έδειρε αγρίως, τον ξυλοκόπησε πολύ. — (υποκ.) **τουλουμάκι** (το).

Ιετυμ. < τουρκ. tulum}. **τουλουμιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τουλούμιασα} (λαϊκ.) (μετβ.) **1.** (για τυρί) τοποθετώ μέσα σε τουλούμι 2. (μτφ.) ςυλοκοπώ (κάποιον) αγρίως · 3. (αμετβ.) φουσκώνω, πρήζομαι σαν τουλούμι: *τουλούμιασε η κοιλιά τον από το φαΐ.* — **τουλούμιασμα** (το), **τουλουμοτύρι** (το) {τουλουμοτυρ-ιού | -ιών) τυρί που διατηρείται σε τουλούμι με άλμη και παρασκευάζεται από γάλα αιγοπροβάτων,

τουλούμπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** μακρόστενο κυλινδρικό γλυκό με ραβδώσεις στην επιφάνειά του (θυμίζει κοτλέ), το οποίο παρασκευάζεται από ελαφριά ζύμη. που ψήνεται και διαποτίζεται με σιρόπι · **2.** η αντλία, η τρόμπα. — (υποκ.) **τουλουμπάκι** (το) (σημ. 1). ΙϋΤΥΜ. < τουρκ. lulumbu < ιταλ. tromba (βλ. λ. τρόμπα)}, **τουλουμπατζής** (ο) {τουλουμπατζήδες} **1.** αυτός που φτειάχνει ή πουλά τουλούμπες (σημ. I) · 2. ο χειριστής τουλούμπας (βλ.λ., σημ. 2). **τουλούπα** (η) (λαϊκ.) η τολύπη (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τολύπη* (βλ.λ.). με τροπή και αφομοίωση!, **τουλπάνι** κ. **τουλουπάνι** (το) {τουλπαν-ιού [-ιών} **1.** λεπτό βαμβακερό ύφασμα αραιά υυασμένο, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή μαντηλιών για το κεφάλι ή ως σουρωτήρι για υγρά 2. (συνεκδ.) ο κεφαλόδεσμος, η μαντήλα συν. μπόλια, κεφαλοπάνι. ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. tulbcm (με την επίδρ. τής λ. τουλούπα), βλ. κ. *τουρμπάνι\.*

τούμπα[1] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η πλήρης περιστροφή τού σώματος στον αέρα με το κεφάλι προς τα κάτω. με ή χωρίς στήριξη των χεριών στο έδαφος· ΦΡ. (α) *κάνω τούμπες* (για κάτι) (i) επιθυμώ πάρα πολύ να κάνω (κάτι): *κάνει τούμπες για να 'ρΟει μαζί στις διακοπές* (ii) συμπεριφέρομαι δουλικά σε κάποιον ισχυρό, για να τον κολακεύσω και να εξασφαλίσω εξυπηρέτηση: *μπροστά του κάνει τούμπες* (β) (καθημ.-μτφ.) *φέρνω (κάποιον) τούμττσ κάνω* (κάποιον) να αλλάξει άποψη και να συμφο)νήσει μαζί μου (γ) *(τα) φέρνω τούμπα* ανατρέπω μια κατάσταση, φέρνω τα πάνω-κάτω: *ενώ κανείς δεν τον υπολόγιζε. τα έφερε όλα τούμπα* στο *συνέδριο και εςελέγη πρόεδρος* · 2. η πτώση κάποιου στο έδαφος από γλίστρημα, παραπάτημα, τρικλοπο διά κ.λπ. · συνήθ. στις φρ. (α) *τρώω τούμπα·. πάτησε μια μπανανόφλουδα και έφαγε* τούμπα· επίσης *παίρνω μια τούμπα* (συνήθ. εμφα- τικά): *εκεί που περπατούσε, πήρε μια τούμπα!* (β) *έρχομαι τούμπα* αναποδογυρίζω (συνήθ. για οχήματα): *πάτησε απότομα φρένο και το αμάξι ήρθε τούμπα* · **3.** (α) χωμάτινος λόφος, γήλοφος ΣΥΝ. ψήλωμα, όχθος (β) αρχλιολ. γήλοφος πάνω σε αρχαίο τάφο ή οικισμό.

IiΠΥΜ. Αντιδάν., μεσν. < λατ. tumba «μικρό ύψωμα, γήλοφος - τάφος»

αρχ. *τύμβος* (βλ.λ.)!. **τούμπα**[2] (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ΜΟΥΣ. χάλκινο πνευστό όργανο με κλείδες συν. μπάσο τούμπα · 2. σιδηροσωλήνας λέβητα κεντρικής θέρμανσης.

Ιετυμ. < ιταλ. tuba < λατ. tuba «σάλπιγγα», αγν. ετύμου}. **τούμπαλίν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) ανάποδα, αντιστρόφως: *οι Βρετανοί εξυπηρετούν νους Αμερικανούς και*

[ετυμ. < αρχ. *τοΰμπα/^ιν (με* κράση) < τό *έμπαλιν* < *τό* + *έμπαλιν* (επίρρ.) «αντιθέτως. αντιστρόφως» *(έν-* + *πάλιν)}.* **τουμπανιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. "{τουμπάνιασ-α. -μένος} (λαϊκ.) ♦ **1.** (αμετβ.) φουσκώνω σαν τύμπανο, πρήζομαι· (μεσοπαθ. *τουμπανιάζομαι):* *τον βρήκαν τουμπανιασμένο (κ* ρησμένο) ♦ **2.** (μετβ.) δέρνω πολύ. ξυλοκοπώ αγρίως: *τον τουμπάνιασαν στο ξύλο.* Επίσης **τουμπανίζω.**

τουμπάνιασμα (το), **τούμπανο** (το) (λαϊκ.) **1.** το τύμπανο (βλ.λ.) · φρ. (α) *το κάνω τούμπανο* (για μυστικό) γνωστοποιώ σε όλους, κοινολογώ κάτι): *δεν είναι άνθρωπος να τον εμπιστευτείς κάτν ό,τι του πεις το κάνει τούμπανο!* (β) (παροιμ.) **ο** *κόσμος το 'χει τούμπανο κι εμείς κρυφό καμάρι* βλ. λ. *κόσμος* (γ) *η κοιλιά μου έγινε τούμπανο* παράφαγα, έφαγα περισσότερο από το κανονικό (δ) *βρίσκω (κάποιον) τούμπανο* βρίσκω (κάποιον) τυμπανιαίο. νεκρό 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) για κάτι υπερβολικά φουσκωμένο, πρησμένο: το *πόδι μου έγινε ~.*

ΙΕΤΥΜ. < *τύμπανο* (βλ.λ.), με τροπή |ij ·-» |u|[. **τουμπάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τούμπαρ-α κ. -ισα. -ισμένος! (λαϊκ.)

(μετβ.) 1. αναποδογυρίζω (κάτι), το κάνω να γυρίσει ανάποδα: *τουμπάρισαν το τραπέζι. για να επισκευάσουν τα πόδια του* 2. (μτφ.) κάνω (κάποιον) με επιτήδειο τρόπο να αλλάξει γνώμη ή να κάνει ό.τι του λέω: *τον τουμπάρισε και ψήφισε άλλο κόμμα* || *με τα κόλπα του κατάφερε να τον τουμπάρει* συν. ξεγελώ, καταφέρνω, φέρνω στα νερά μου ♦ **3.** (αμετβ.) ανατρέπομαι, αναποδογυρίζω: *το αυτοκίνητο τούμπαρε σε μια επικίνδυνη στροφή* ΣΥΝ. ντεραπάρω. – **τουμπάρι- σμα** (το).

[ετυμ. < *τούμπα*[1] + παραγ. επίθημα *-άρω,* πβ. κ. *κορν-άρω}.* **τουμπεκί** (το) {τουμπεκ-ιού [-ιών} **1.** ψιλοκομμένα φύλλα καπνού **2.** (ειδικότ.) φύλλα καπνού ειδικά παρασκευασμένα για ναργιλέ: *κάνω ~* |j « *κοίταξε τριγύρω οι μάγκες, κάνουν όλοι τουμπεκί»* (λαϊκ. τραγ.)

(μτφ.-αργκό) η σιωπή, το να μη μιλάει κανείς· κυρ. στη φρ. *κάνω τουμπεκί* δεν μιλάω, σιωπώ: εσύ *κάνε τουμπεκί · δεν σου πέφτει λό- γος!*

Ιητυμ. < τουρκ. tombeki < ιταλ. tabacco «καπνός» (βλ. κ. *ταμπάκος)}.* **τουμπελέκι** κ. **τουμπερλέκι** (το) {τουμπελεκ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) κρουστό όργανο, τού οποίου το ηχείο, πήλινο συνήθ. ή μεταλλικό, θυμίζει στο σχήμα ανάποδη πήλινη στάμνα ή κανάτι, με πιο πλατύ και στρογγυλό το επάνω μέρος, στού οποίου το άνοιγμα έχει τοποθετηθεί τεντωμένο δέρμα · κρούεται ρυθμικά με τα χέρια, ενώ το πιο λεπτό, σαν λαιμός, κάτω μέρος του αφήνει το άνοιγμα ελεύθερο.

[ετυμ. < τουρκ. tiiinbeleki. **τουναντίον** επίρρ. (λόγ.) απεναντίας, αντιθέτως: *δεν συνετίστηκε · ~, έκαμε χειρότερα.*

[ετυ.μ. < αρχ. *τουναντίον* (με κράση) < τό *εναντίον}.* **τούνδρα** (η) ► τούντρα

τούνελ (το) {άκλ.} **1.** η σήραγγα (βλ.λ.) **2.** (μτφ,) δύσκολη ή προβληματική κατάσταση από την οποία πρέπει να περάσει κανείς: «το *απελπιστικά σκοτεινό ~ των σχέσεων των δύο χωρών»* (εφημ.) · ΦΡ. (α) (μτφ.) φως *στο βάθος / στην άκρη τού τούνελ* κ. *φως στο τούνελ* για την ύπαρξη ελπίδων σε δύσκολες, σκοτεινές περιόδους: *δεν βλέπω ~ για την οικονομία τής χώρας* (β) *βγαίνω / βγάζω (κάποιον) από το τούνελ* ξεφεύγω από δύσκολη κατάσταση, ξεπερνώ ένα πρόβλημα: *με πυγμή προσπαθεί να βγάλει τη χώρα του από το τούνελ.*

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. tunnel (οπτικό δάνειο) < μέσ. γαλλ. tonnelle «χωνί», θηλ. τού tonnel, υποκ. τού tonne «< βαρέλι» < μτγν. λατ. tunna. αγν. ετύμου |.

τουνίκ (η) {άκλ.} γυναικείο ρούχο που είναι σαν μακριά ζακέτα με ίσια γραμμή και φθάνει ώς το γόνατο ή τον αστράγαλο.

[ετυμ. < γαλλ. tunique < λατ. tunica «μακρύ ένδυμα, χιτώνας που φοριόταν κατάσαρκα (με ή χωρίς μανίκια)», δάνειο από εβρ. kuttOneth (μέσω τής Ετρουσκικής). εξού και το αρχ. *χιτών\.* **τούντρα** κ. **τούνδρα** (η) {δύσχρ. τουντρών} επίπεδη ή λοφώδης έκταση πολικών περιοχών ή περιοχο)ν με μεγάλο υψόμετρο, η οποία χαρακτηρίζεται από γυμνό έδαφος Kat βράχους ή από την παρουσία βλάστησης, που αποτελείται από βρύα, λειχήνες, πόες και θάμνους. [ετυμ. < ρωσ. tundra < λαπων. tundar}, **τουπέ** (το) {άκλ.}το υπερήφανο και ακατάδεκτο ή υπεροπτικό ύφος, η αλαζονική συμπεριφορά: *έχει μεγάλο* - ΛΝΤ. σεμνότητα, μετριοφροσύνη, συστολή. Επίσης (λαϊκ.) **τουπές** (ο).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. touper < παλ. γαλλ. top «άκρη, μύτη, κορυφή» < φρανκον. *top.* που συνδ. με γερμ. λ., λ.χ. αρχ. αγγλ. topp (> αγγλ. top), αρχ. γερμ. zopf (> γερμ. Zopf «κοτσίδα, πλεξούδα»)}, **τουρ** (η/το) {άκλ.} (τουριστική) περιήγηση ενός τόπου, συνήθ. οργανωμένη από τουριστικό γραφείο.

|ETY_M. Αντιδάν., < γαλλ. tour < λατ. tornus < αρχ. *τόρνος}.* **τουρανικός,** -ή. -ό [1871! αυτός που σχετίζεται με το Τουράν (tpavi- κή ονομασία τού Τουρκμενιστάν, βλ.λ.) και τους κατοίκους του: ~ *λα*

ός / γλώσσα / καταγωγή (βλ. κ. λ. *παντουρανισμός).*
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Turanien < περσ. Turan, γενικός όρος για τους λαούς τής Κεντρικής Ασίας (ειδικά τού Τουρκεστάν), που υποτίθεται ότι ελήφθη από τον μυθικό ήρωα TurJ.

ΤΟΥΡ.ΔΥ.Κ. (η) Τουρκική Δύναμη Κύπρου (πβ. ΕΛ.ΔΥ.Κ.). **τουρισμός** (ο) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η προσωρινή μετακίνηση ατόμων ή ομάδων από τον τόπο διαμονής τους σε άλλες περιοχές (τής χώρας τους ή τού εξωτερικού), με στόχο την επίσκεψη αξιυθεάτων και γενικότ. την αναψυχή ή ειδικό σκοπό: *εσωτερικός / εξωτερικός / φτηνός / εκπαιδευτικός / παραθαλάσσιος / ορεινός / οικολογικός / χειμερινός*

|| *κάνω τουρισμό** πβ. λ. *αγροτοτονρισμός, οικοτουρισμός* 2. (συνεκδ.) η οργανωμένη προσπάθεια που διεξάγεται από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς (τουριστικά γραφεία) για την προσέλκυση τουριστών σε χώρα ή περιοχή ή τη ρύθμιση όλων των λεπτομερεκόν για τη μετακίνηση τουριστών: *ασχο/.ούμαι με τον -* || *Ελ/.ηνικός Οργανισμός Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)* || *πλήγμα για τον ελληνικό ~ ο πόλεμος στη Βοσνία* jj *γραφείο τουρισμού** φρ. (α) *μαζικός τουρισμός* η μεταφορά πολυπληθών ομάδων επισκεπτών (συνήθ. των λαϊκών στρωμάτων) σε έναν τόπο, καθο')ς και η οργάνωση τής μετακίνησης και τής διαμονής τους με την παροχή φθηνών υπηρεσιών (β) *κοινωνικός τουρισμός* βλ. λ. *κοινωνικός* 3. το σύνολο των τουριστών που επισκέπτεται μια περιοχή: 5εν *έχουμε ~ φέτος στο νησί* [[*έχει μειωθεί / πέσει ο - τα τελευταία χρόνια* 4. (μτφ.) η παρουσία κάποιου σε έναν χώρο, χωρίς να αισθάνεται ότι ανήκει σε αυτόν ή ότι συμμετέχει σοβαρά (συνήθ. σε επαγγελματικούς, υπηρεσιακούς, σχυλικυύς χώρους): *οι μαθητές πρέπει να καταλάβουν ότι δεν έρχονται στο ο χολείο για ~*

1ι-: **ι** ΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. tourisme < tour «σύντομη μετάκινηση με. επιστροφή. κύκλος» < λατ. tomus < αρ^. *τόρνος* (βλ.λ.)|. **τουρίστας** (υ) {τουριστών). **τουριστρια** (η) {τυυριστριών} **1.** πρόσωπο που επισκέπεται για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο τής μιας ημέρας (κυρ. σε περίοδο διακοπούν) μια περιοχή για τα αξιοθέατά της και για αναψυχή συν. επισκέπτης, περιηγητής 2. (μτφ.) πρόσωπυ που δεν ενδιαφέρεται ουσιαστικά για όσα συμβαίνουν γύρω του, που η παρουσία του μοιάζει τυπική και ανέμελη, όπως ενός τουρίστα: *οι φοιτητές αισθάνονται συχνά τουρίστες στις σχολές τους.* -- (υποκ.) **τουριστριούλα** (η).

[πτυμ. Αντιδάν., < ιταλ. turista. Βλ. κ. *τουρισμός*]. **τουριστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον τουρισμό ή τους τουρίστες: *~ κίνηση / ανάπτυξη / υποδομή / ζήτηση / περίοδος i γραφείο / βιομηχανία / συνάλλαγμα* || *~ καταστήματα / είδη / αξιοθέατα / οδηγός* (περιοδικό με χρήσιμες για τους τουρίστες πληροφορίες) / *φυλλάδιο* jj *~ πολιτική* (η πολιτική που ακολουθεί μια *γώρα* για την προσέλκυση τουριστών) || *Σχολή Τουριστικών Επαγγελμάτων* (ξενο- δοχυϋπαλλήλων. μαγείρων κ.ά.)· ΦΡ. (α) *τουριστική αστυνομία* ειδική υπηρεσία τής Κλληνικής Αστυνομίας, που ελέγχει αν λειτουργούν σωστά τα ξενοδοχεία, τα εστιατόρια, ενημερώνει και βυηθεί τυυς τυυρίστες κ.λπ. (β) *τουριστικός πράκτορας* πρόσωπο που αναλαμβάνει να ρυθμίσει όλες τις λεπτομέρειες (εισιτήρια, ξενυδοχεία κ.λπ.) για τουριστικά ταξίδια πελατών 2. (για τόπο. χώρα, νησί κ.λπ.) α.υτός που προσελκύει πολλούς τυυρίστες: *τα νησιά τού Αιγαίου είναι -* jj *αξιοποίηση μιας ~ περιοχής* || *~ παραλία.* – τουριστικά επίρρ. **τούρκα** (η) στη ΦΡ. *αλά τουρκα* σε τουρκικό στυλ.

[ΕΓΥΜ. < ιταλ. turea).

Τουρκάκι (το) Ιχωρ. γεν.ί (υποκ.) υ μικρός Τούρκος ΣΥΝ. Τουρκόπουλο.

Τουρκάλα (η) -► Τούρκος

Τουρκαλάς (ο) {Τυυρκαλάδες} (κακόσ.-επιτατ.) ο Τούρκος.

Τουρκαλβανός (ο) [18I5), **Τουρκαλβανή** (η) (στην Τουρκοκρατία) Αλβανός που είχε ασπαστεί τη μουσουλμανική θρησκεία. Ηπίσης **Τουρκσρβσνίτης** (ο).

Τουρκεστάν κ.Τουρκιστάν (το) {άκλ.} εκτεταμένη περιοχή τής Κ. Ασίας που ορίζεται Α. από την Κασπία Θάλασσα και Δ. από την έρημο Γκόμπι και περιλαμβάνει το Τουρκμενιστάν, τυ Ουζμπεκιστάν, τυ Καζακστάν, το Τατζικιστάν, την Κιργιζία. μέρος τύυ Β. Αφγανιστάν και μέρος τής Δ. Κίνας.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. Turkestan «χώρα των Τούρκων», με β' συνθ. την περσ. λ. ostan «χώρα. γη»}, **τουρκεύω** ρ. αμετβ. {τούρκε-ψα. -μένος} 1. γίνομαι Τούρκος (με τη σημασία ότι γίνομαι μουσουλμάνος): *πολλοί τούρκεψαν, για να γλυτώσουν τη ζωή και το θιος τους* 2. (για χώρα ή πόλη) καταλαμβάνομαι από τους Τούρκους: *«γιατ' ήταν θέλημα θεού η Πόλη να τουρκέψει»* (δημοτ. τραγ.). – **τούρκεμσ** (το).

Τουρκία (η) {χωρ. πληθ.}1. (παλαιότ.) η Τουρκία, το οθωμανικό κράτος 2. (λαϊκότ.) οι Τούρκοι ή πλήθος Τούρκων: *«Πάργα. ~ σε πλάκωσε, - σε τριγυρίζει»* (δημοτ. τραγ.).

[ΕΤΥΜ. < *Τουρκία* (με συνίζηση), πβ. κ. *Βλαχ-ιά, Φραγκ-ιά*|.

Τουρκία (η) (τουρκ. Tiirkiye Cumhuriycti = Δημοκρατία τής Τουρκίας) κράτος τής Εγγύς Ανατολής με πρωτεύουσα την Αγκυρα, επίσημη γλώσσα την Τουρκική και νόμισμα την τουρκική λίρα. – **Τούρκος** (ο) (βλ.λ.). **Τουρκάλα** (η), **τουρκικός,** -ή. -ό (βλ.λ.) κ. (καθημ.) **τούρκικος,** -η. -ο. **Τουρκικά** κ. (καθημ.) **Τούρκικα** (τα).

|ΕΙΥΜ. < τουρκ. Tiirkiye < Tiirk «Τούρκος», αγν. ετύμυυ). **τουρκικός,** -ή. -ό κ. (καθημ.) **τούρκικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με την Τουρκία, τον πολιτισμό και τυυς κατοίκους της: ~ στυλ / *καφές / λουτρά* (χαμάμ) / τουαλέτα (χωρίς λεκάνη στην οποία κάθεται κανείς κατά την αφόδευση) 2. αυτός που σχετίζεται με τα μέλη διαφόρων λαών μογγολικής προελεύσεως και ποικίλων ανθρωπο- λυγικών τύπων, όπως οι Ουζμπέκυι. οι Καζάχοι, οι Κιργίζιοι. υι Τάταρυι κ.ά: *~ γλώσσες / λαοί.* **τουρκιστί** επίρρ. |185I] (λόγ.) στην τουρκική γλώσσα. σχολιο λ. *-ί.*

[ετυμ. < *Τούρκος* + επιρρ. επίθημα *-ιστί.* πβ. κ. *γαλλ-ιστί*|. **Τουρκμενιστάν** (το) {άκλ.} (τουρκμεν. Turkmenistan) κράτος τής Κ. Ασίας, πρώην Δημοκρατία τής Η.Σ.Σ.Α.. με πρωτεύουσα το Ασχα- μπάντ. επίσημη γλώσσα την Τυυρκμενική και νόμισμα τυ μανάτ Τουρκμενιστάν. – **Τουρκμένιος** (ο), **Τουρκμένια** (η), **τουρκμενικός,** -ή. -ό. **Τουρκμενικά** (τα).

ΙΕΤΥΜ. < τουρκμεν. Turkmenistan «χώρα των Τυυρκμενίων» < τουρκ. Turkmen < περσ. Turkman / -men «αυτός πυυ μοιάζει με Τούρκο» < Turk / Tork «Τούρκος» + -man / -men < p. mandan «μοιάζω»), **τουρκο-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει τυυς Τούρκους ή την Τουρκία: *τουρκολογία, τουρκό-φιλος. τουρκό-φωνος, τουρκο-μερίτης.* Ιετυμ. Λ' συνθ τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τυ εθνωνύμιο *Τούρκος* (βλ.λ.)|.

τουρκογενής, -ής. -ές [1899] {τουρκογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που προέρχεται από την Τουρκία ή την τουρκική γλώσσα: ~ επώνυμο. ** σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

Ιετυμ. < *τουρκο-* + *-γενής*< *γένος*\. **τουρκόγυφτος** (ο), **τουρκογύφτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο μουσουλμάνος τσιγγάνυς 2. (μειωτ.) άνθρωπος βρόμικος και σκούρος στο δέρμα.

τουρκοκρατία (η) |1834| {χωρ. πληθ.} **1.** ιστ. *Τουρκοκρατία* η χρονική περίοδος κατά την οποία το ελληνικό έθνος βρισκόταν υπό τυυρ- κικό ζυγό· κυρ. από το I453 (Αλωση Κωνσταντινουπόλεως) μέχρι την Επανάσταση τού 1821 και την ίδρυση τού νεοελληνικού κράτους το I832: *οι ελ? ·.ηνικές κοινότητες στην ~* || *πολλά ελαττώματα τής φυλής μας αποδίδονται στην ~* 2. (γενικότ.) η περίοδος κατά την οποία οι Τούρκοι κυριαρχούν σε λαό ή περιοχή: *η ~ στα Βαλκάνια.* **τουρκοκρατούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. 11848[{τουρκοκρατείσαι... | τυυρκυκρατήθηκα} (λόγ.) (για χώρες και λαούς) βρίσκομαι υπό τυυρ- κική κυριαρχία: *η Βόρεια Κύπρος τουρκοκρατείται* || *η απελευθέρωση των τουρκοκρατούμενων περιοχών.* < ·* σχολιο λ. *αποθετικός.*

Τουρκοκρητικός (ο) [1895[, **Τουρκοκρητικιά** (η) καθένας από τους ελληνόφωνους μουσουλμάνους τής Κρήτης, υι οποίοι μετά το 1922 εγκατέλειψαν το νησί και μεταφέρθηκαν στην Τουρκία. **Τουρκοκύπριος** (ο) {Τουρκοκυπρί-ου j -ων, -ους}, **Τουρκοκύπρια** (η) ο τουρκικής καταγωγής κάτοικος τής Κύπρου, κατ' αντιδιαστολή πρυς τον Κλληνοκύπριο. – **τουρκοκυπριακός.** -ή. -ό.

τουρκολογιά (η) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.-περιληπτ.) το πλήθος των Τούρκων. Ηπίσης **τουρκολόι** (το).

[ftym. < *τουρκο-* + *-λόγιά* (περιληπτ. λεξικό επίθημα) < αρχ. *-λογία* «συλλογή» (πβ. κ. *άνθο-λογία)*|. **τουρκολογία** (η) {χωρ. πληθ.} η επιστήμη που μελετά τον τουρκικό πολιτισμό και τυυς τουρκικούς λαούς, οι τουρκικές σπουδές. - – **τουρκολογικός,** -ή, -ό.

|ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. turculogie (νόθο σύνθ.)|. **τουρκολόγος** (ο/η) [I855] επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στην τουρκολογία.

[ι ·:ϊύμ. Μεταφυρά τυύ γαλλ. turkologuej. **τουρκομαθής,** -ής. -ές [18451 {τουρκομαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)[αυτός που έχει μάθει την τουρκική γλώσσα και ιστορία. ** σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

Ιετυμ. < *τουρκο-* + *-μαθής.* από το θ. τού αρχ. αορ. β' *έ-μαθ-ον* τού ρ. *μανθάνω*\.

Τουρκομάνος (ο) ο Τυυρκμένιος και ειδικότ. καθένα από τα μέλη τής φυλετικής ομάδας που ζει στυ Τουρκμενιστάν και στις γύρω περιοχές (Σιβηρία. Ουζμπεκιστάν. Τατζικιστάν). αλλά και στις περιοχές τής Εγγύς και Μέσης Ανατολής (Κ. Τουρκία, Συρία, Ιράκ), καθώς και στο Ιράν.

|ετυμ. Βλ. λ. *Τουρκμενιστάν].* **τουρκομερίτης** (ο) {τουρκομερίτου}, **τουρκομερίτισσα** (η)

{τουρκομεριτισσιόν} (κατά την περίοδο τής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας) αυτός που καταγόταν από τουρκικές ή τουρκοκρατούμενες περιοχές. – **τουρκομερίτικος,**-η.-υ.

[ΠΤΥΜ. < *τουρκο-* + *-μερίτης*< *μέρος,* πβ. κ. *ξω-μερίτης*\. **τουρκομπαρόκ** (το) {άκλ.[**1.** τεχνοτροπία που αναπτύχθηκε κατά τον Ι8υ αι. στην Οθωμανική Αυτυκρατορία και που συνδυάζει στοιχεία μπαρόκ τής Λ. Ευρώπης με στοιχεία τής οθωμανικής τέχνης 2. (μειωτ.) ως χαρακτηρισμός για κάτι κακόγουστο, ακαλαίσθητο, **τουρκοπατημένος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που τον έχουν κυριεύσει οι Τούρκοι: *«μη με μα?.ώνεις. Κίσαβε. βρε τουρκοπατημένε, πον συ πατάει η Κονιαριά κι οι Λαρσινοί αγάδες*> · (δημοτ. τραγ.). **Τουρκόπουλο** (το), **Τουρκοπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο νεαρός Τούρκος, η νεαρή Τουρκάλα συν. Τουρκάκι.

[κτυμ. < *τουρκο-* + λεξικό επίθημα *-πουλο* (βλ.λ.)|.

Τούρκος (ο). **Τουρκάλα** (η) **1.** ο πολίτης τής Τουρκίας **2.** (μτφ.) οργισμένος, έξαλλος από θυμό: *έγινα ~ μ' αυτά που έγραψε ένας δημοσιογράφος εις βάρος μου* || *μ'έκανε Τούρκο με τη συμπεριφορά του* 3. (γενικά στην Τουρκοκρατία) ο μουσουλμάνος: *«γίνεσαι -Λιάκο μου. την πίστη σου ν' αλλάξεις:»* (δημοτ. τραγ.) **4.** (μτφ. ως χαρακτηρισμός) για κάτι πολύ αψύ ή καυτερό: *αυτό το φαγητό είναι ~.* σχολιο λ. *εισβολή.* Βλ. κ. λ. *Αττίλας, Κυπριακό, πράσινος, ψευδοκράτος.*

[πτυμ. < μεσν. *Τούρκος* < τουρκ. Tiirk. αγν. ετύμου}. **τουρκόσπορος** (ο) **1.** (παλαιότ.-μειωτ.) ο γυιος ή η κόρη Τούρκου και χριστιανής 2. μειωτική προσφώνηση που χρησιμοποιήθηκε παλαιότ. για Έλληνες πρόσφυγες από τουρκικές ή τουρκοκρατούμενες περιοχές: *«Για τους ανθρώπους τού Κωνσταντίνου, εμείς που ερχόμασταν από το σκλαβωμένο έθνος,* που *είχαμε ανατραφεί μόνο με μια λαχτάρα, την Ελλάδα, ήμασταν οι τουρκόσποροι»* (Γ. Σεφέρης). **τουρκοφάγος** (ο) (παλαιότ.) προσφώνηση ή προσωνύμιο πολεμιστή

που διακρίθηκε κατά την Επανάσταση τού 1821, επειδή σκότωσε πολλούς Τούρκους- ο καταστρυφέας. υ εξολοθρευτής των Τούρκων: *Νικηταράς ο ~* (πβ. λ. *-φάγος. -κτόνος* κ.λπ.).
[ετυμ. < τ*ουρκο- + -φάγος*. από το θ. τυύ αρχ. αορ. β' *έ-φαγ-ον* (βλ. λ. *φαγητό*)].
τουρκοφιλία (η) 11889] {χωρ. πληθ.} 1. το αίσθημα φιλίας προς τους Τούρκους 2. (ειδικότ.) το να υπερασπίζεται κανείς τα τουρκικά συμφέροντα, να υποστηρίζει τις πολίτικες θέσεις τής Τουρκίας: *η ~ τής εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας.* — τουρκόφιλος (ο) [1829| (πβ. κ. λ. *φιλότουρκος).*
τουρκοφοβία (η) 11895J {χωρ. πληθ.Ι η φοβία για τους Τούρκους,
τουρκόφωνος, -η. -ο * -φωνος
τουρκοχώρι (το) {χωρ. γεν.} χωριό στο οποίο κατοικούν Τούρκοι,
τούρλα (η) {χωρ. πληθ.} σωρός στρογγυλού σχήματος με μυτερή προεξοχή κ. (κατ' επέκτ.) κάθε μικρή προεξοχή τής γης μόνο στη φρ. *στην τούρλα τού Σαββάτου* βλ. λ. *Σάββατο.*
[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *τροϋλ(λ)α*, με αντιμετάθεση φθόγγων (βλ. κ. *τρούλος)].*
τουρλί (το) {τουρλ-ιού | -ιών| το πουλί τουρλίδα (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < *τούρλα].*
τουρλίδα (η) το μεγαλύτερο παρυδάτιο πουλί τής Ευρώπης, που έχει πολύ μακρύ και κυρτό προς τα κάτω ράμφος, χαρακτηριστική φωνή και πυκνές ραβδώσεις στο φτέρωμα.
Ιετυμ. < τούρλα].
τουρλού (το) {άκλ.} φαγητό τού φούρνου, που γίνεται με διάφορα λαχανικά, κυρ. καλοκαιρινά· φρ. *τουρλού-τουρλού* κάθε λογής· για πολλά διαφορετικά είδη. που είναι ανακατεμένα, όλα μαζί: *έβαλε όλα τα υλικά μαζί. και τα έβρασε.*
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. liirlii). τουρλώνω ρ. μετβ. {τούρλω-σα, -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) 1. (σπάν.- για υλικά) συσσωρεύω σε τούρλα (ώστε να σχηματιστεί τούρλα) 2. κάνω κάτι να προεξέχει, προβάλλω: *~ την κοιλιά i τον πισινό'* φρ. *την τούρλωσα* παραγέμισα την κοιλιά μυυ με φαγητό, παραέφαγα και φούσκωσα. —τούρλωμα (το).
Ιετυμ. < μεσν. *τρουλ(λ)ώ (-όω)*, με αντιμετάθεση φθόγγων, < μτγν. τρυϋλ(λ)α (βλ. κ. τούρλα)], τουρλωτός, -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που προεξέχει συν. φουσκωτός, εξογκωμένος: *~ πισινός.* — τουρλωτά επίρρ.
[ετυμ. < μεσν. *τρουλ(?.)ωτός*. με αντιμετάθεση φθόγγων. < *τρουλ/.(λ)ώ*, βλ. κ. *τουρλώνω}.*
τούρμα (η) {τουρμών} ιστ. διοικητική διαίρεση τού βυζαντινού θέματος (βλ. λ. *θέμα*) και ανώτερη μονάδα τού βυζαντινού στρατού. {ΕΤΥΜ. < μεσν. *τούρμα* < λατ. lurma «ουλαμός, ίλη (ιππικού)»|. τουρμάρχης (ο) Ιμεσν.} {τουρμαρχών) ιστ. ο διοικητής τούρμας (βλ.λ.).
τουρμπάνι (το) {τουρμπαν-ιού | -ιών} 1. πλατύ και λεπτό ύφασμα από βαμβάκι, μαλλί ή μετάξι, πυυ χρησιμοποιούν μουσουλμανικοί λαοί ως καπέλο περιτυλίγοντάς το στο κεφάλι ή πάνω από μικρό σκουφάκι συν. σαρίκι 2. λεπτό βαμβακερό ύφασμα.
[ετυμ.. Μεταφορά τυύ γαλλ. turban < παλαιότ. tulbani < τυυρκ. tiilbent
περσ. dulband. Βλ. *κ. του/>υυπάνι].* τουρμπίνα (η) {τυυρμπινών] τεχνολ. περιστρυφική μηχανή πυυ κινείται με τη θερμική ενέργεια αέρα ή αερίυυ και χρησιμυποιείται σε μεγάλες εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, στυυς στρυβιλυαντιδραστήρες των αερυσκαφών και στυυς κινητήρες των αυτυκινήτων (πβ. λ. *αεριοστρόβιλος).*
(ετυμ. Μεταφυρά τυύ γαλλ. turbine < λατ. turbo, -inis «στρόβιλος, δίνη» (βλ. κ. *τούρμπο)].* τουρμπο (τυ) {άκλ.} ελλην. *στροβιλοσυμπιεστής* (ο) 1.τεχνολ. κινητήρας ή μηχάνημα που λειτουργεί με τουρμπίνα (βλ.λ.) · 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) ανόητυς άνθρωπυς πυυ αντιλαμβάνεται αργά, πυυ δεν παίρνει γρήγυρα στρυφές: *είναι ~· ό,τι κι αν του πεις. δεν καταλαβαίνει.*
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. turbo < λατ. turbo, -inis «στρόβιλος. δίνη»|. τουρμποκίνητος, -η. -υ αυτός πυυ κινείται με τυυρμπίνα. τούρμπο-τζετ (τυ) {άκλ.} αερυσκάφυς τυύ υπυίυυ ο κινητήρας λειτουργεί με τυυρμπίνα αερίων και είναι έτσι τοπυθετημένος, ώστε η ώθηση τυύ αεροσκάφυυς να πρυέρχεται από την εξώθηση πρυς τα πίσω των αερίων τής καύσεως.
[ετυμ. < αγγλ. turbo jet], τουρνέ (η) {άκλ.} η περιυδεία (θιάσυυ, καλλιτέχνη, ομάδας κ.ά,): *κάνω ~ στην επαρχία.*
(ετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. tournee < p. tourner «γυρίζω, περιοδεύω, περιφέρυμαι» < δημώδ. λατ. *tornarc < λατ. tornus < αρχ. *τόρνος* (βλ.λ.)|. τουρνικέ (τυ) {άκλ.} τεχνολ. 1. συσκευή πυυ μπυρεί να περιστραφεί από μια δύναμη αντιδράσεως: *υδραυλικό / ηλεκτρικό* - 2. μεταλλικός περιστρεφόμενυς μηχανισμός, πυυ τυπυθετείται στην είσυδυ δημόσιων χώρων (λ.χ. συυπερ-μάρκετ, γηπέδων κ.λπ.) και πυυ επιτρέπει την είσυδυ ενός ατόμυυ κάθε φυρά.
[ετυμ. < γαλλ. tourniquet < tourner «γυρίζω, περιστρέφω» (βλ. κ. *τουρνέ)].* τουρνουά (τυ) {άκλ.} αθλητική διοργάνωση σε συγκεκριμένο τόπυ και χρόνυ, στην υπυία συνήθ. έρχυνται αντιμέτωπυι υι καλύτερυι αθλητές ή υμάδες και στυν νικητή τής υπυίας απονέμεται έπαθλυ ή και χρηματικό πυσό: *- τένις ι ποδοσφαίρου ι μπάσκετ.*
Ι.ΕΤΥΜ· < γαλλ. ιουτηυί < p. tournoycr «περιφέρυμαι, περιπλανώμαι» < tourner «γυρίζω, περιστρέφω» (βλ. κ. *τουρνέ)].* τουρσί (τυ) {τυυρσ-ιυύ | -ιών} λαχανικά πυυ διατηρείται σε ξίδι ή άλμη: *έφτειαξα ένα βαζάκι -* || (ως επίθ.) *αγγούρια / πιπεριές ~*
[ΕΤΥΜ. < τυυρκ. tunjuj.

τούρτα (η) {δύσχρ. τυυρτών} γλύκυσμα μεγάλου και συνήθ. στρυγ- γυλυύ σχήματος, τυ υπυίυ παρασκευάζεται από παντεσπάνι (ως βάση) με. επικάλυψη από κρέμα, συκυλάτα κ.ά. και γαρνίρεται με σαντιγί. ψιλυκυμμένα φρυύτα. αμύγδαλα κ.ά.: *- γενεθλίων / παγωτό.* — (υπυκ.) **τουρτίταα** (η).
[ΕΤΥΜ. < μτγν. τούρτα «ψημένο ψωμί» < λατ. torta «είδος πίτας», υυ- σιαστικυπ. θηλ. τής μτχ. tortus τυύ ρ. torquere «στρέφω, γυρίζω», πβ. γαλλ. tourtc].
τουρτουριάρης, -α, -ικο αυτός πυυ τυυρτουρίζει πυλύ όταν κάνει κρύυ. πυυ τυν επηρεάζει πολύ τυ ψύχυς.
]ΕΤΥΜ. < *τουρτούρα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης.* πβ. κ. *αρρωστ-ιάρης].* **τουρτουρίζω** ρ. μετβ. {τουρτυύρισα} (λαϊκ.) τρέμω από τυ κρύυ, ριγώ ΣΥΝ. τρεμουλιάζω. — **τουρτούρισμσ** (τυ).
|ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *ταρταρίζω* < αρχ. *Τάρταρος* (βλ.λ.)]. **τούρτουρο** (τυ)
τυ ρίγος από τυ ψύχυς. Επίσης **τουρτούρα** (η).
[ΕΤΥΜ. < *τουρτουρίζω* (υποχωρητ.), βλ.λ.]. **τους**[1]
υριστικό άρθρυ υ, η. τυ **τους**[2] * αυτός
τουσέ επίρρ. ΜΟΥΣ. τρόπος παιξίματος. η ειδικότερη τεχνική με την υπυία «αγγίζυυμε» τυ όργανο, για να τυ κάνυυμε να ηχήσει.
ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. touchcr «αγγίζω» < δημώδ. λατ. *tuccare, ηχυμιητ. λ.]. **τουτέστΐ(ν)** επίρρ. (λόγ.) δηλαδή, ήτυι. ** σχόλιό λ. *δηλαδή.*
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *τουτέστι(ν)* < αρχ. φρ. *τοϋτ' έστι(ν)*\. **τούτος,** -η, -υ κ. **ετούτος** δεικτική αντων. **1.** (συνήθ. λυγυτ. αντί τυύ *αυτός): ~ ο άνθρωπος φέρεται παράξενα* [[*~ το κα/^οκαιράκι || και τούτο κι εκείνο*]] *τούτο μόνο* σου *ζητώ || τούτες τις μέρες || πέρα(ν) τούτου* (πέρα από αυτό)· φρ. (α) (λόγ.) **τούτου δοθέντος** έχυντας αυτό ως δεδομένο, θεωρώντας ότι αυτό ισχύει: *~. πιστεύω ότι πρέπει να αναθεωρήσουμε τις απόψεις μας* (β) *άνευ τούτου* χωρίς αυτό: *το χρήμα είναι απαραίτητο και - τίποτα δεν μπορεί να γίνει* (γ) **προς τούτο** για τυν σκυπό αυτόν ή προς την κατεύθυνση αυτή: *η παρέμβαση τού υπουργού συμβάλλει ~* (δ) *πρας τούτοις* επιπλέυν. επιπροσθέτως: *επείγει η λήψη και άλλων μέτρων* (βλ. κ. λ. *ούτος)* (ε) *επί τούτω* βλ. λ. *ad hoc* (στ) (λόγ.) *επί τούτοις* επίτηδες (ζ) (λόγ.) **ως εκ τούτου** όπως πρυκύπτει από τα πρυηγυύμενα: *αντΓ/Μμβάνζστε ότι πρέπει να λη- φθούν αυστηρά μέτρα* (η) *άλλο πάλι και* **τούτο** βλ. λ. *άλλος* (θ) **καλό** *και* **τούτο** για κάτι πυυ συμβαίνει ξαφνικά, αναπάντεχα (ι) *και τούτο και το άλλο* (σε αφήγηση, για να δείξυυμε σειρά διαδυχικών πράξεων. γεγονότων): *κι αρχίζει να φωνάζει, να βρίζει. -* (βλ. κ. λ. *ούτος)* 2. (+ *'δώ / εδώ* - εμφατ.) αυτός εδώ ακριβώς: *«σε τούτα 'δώ τα μάρμαρα, κακιά σκουριά δεν πιάνει»* (Γ. Ρίτσος) [[*τι λέει τούτος εδώ;*]] *ετούτο 'δώ το παιδί είναι άτακτο.*
|εγυμ. < μεσν. *τούτος* (ήδη μτγν. τούτοι), κατ' αναλογίαν πρυς τις πλάγιες πτώσεις *τούτου, τούτω. τούτον* κ.ά. τής αρχ. αντων. *ούτος}.* **τουτού** (τυ) {άκλ.} (στη γλώσσα των νηπίων) το αυτοκίνητο.
[.ΕΤΥΜ. Μχομιητ. λ., που αποδίδει ήχυυς μηχανών (σιδηρυδρόμυυ. αυ- τυκινήτυυ κ.ά.)].
τούφα (η) {τουφών} **1.** μικρός αριθμός από τρίχες των μαλλιών τής κεφαλής μαζί: *τον έκοψε μια ~ από τα μαλλιά* του || *μάζεψε μια ~ τρίχες από το πάτωμα* 2. (κατ' επέκτ.) δέσμη από ίνες μαλλιυύ ή νήμα- τυς 3. (μτφ.) μεγάλη νιφάδα χιυνιυύ · 4. (στρατιωτική αργκό, συνήθ. στυν πληθ.) το ψέμα: *όλα αυτά που λένε* είναι · 5. (αργκό στον πληθ.) η ξεκούραση και υ ύπνος, το να μένει κανείς για πολύ στο κρεβάτι: *πάμε για τούφες!* || *«μάσες. φούμες, τούφες»* (στρατιωτ. έκφραση). — (υπυκ.) **τουφίτσα** (η) (σημ. J. 2).
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *τοΰφα* < μτγν. λατ. tufa «δόρυ με τρίχινο λυφίυ στυ άκρυ». γερμ. αρχής. λ.χ. αρχ. αγγλ. ^Uf «τυύφα, λυφίυ». αρχ. νυρβ. Jmfa κ.ά.].
τουφέκι κ. **ντουφέκι** (το) {τουφεκ-ιού | -ιών} φυρητό και μακρύ- καννυ πυρυβόλυ όπλυ. πυυ χρησιμυποιείται στον στρατό (οπλίτες Ι)ε- ζικυύ) και στυ κυνήγι: *κρατώ το -* j[*με το ~ στον ώμο || γεμίζω το ~ και ρίχνω* συν. (λόγ.) τυφέκιο.
]ετυμ. όψιμο μεσν. < τουρκ. tiifek}. **τουφεκιά** κ. **ντουφέκια** (η) υ πυρυβυλισμός με τυυφέκι: *ρίχνω του- φεκιές στον αέρα.* **τουφεκίδι** κ. **ντουφεκίδι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) η ανταλλαγή πυ- ρυβυλισμών με τυυφέκια: *άρχισε το - || πέφτει ~.*
Ιετυμ. < *τουφέκι* + περιληπτ. επίθημα *-ίδι* (πβ. κ. *κιστολ-ίδι)*\. **τουφεκίζω** κ. **ντουφεκίζω** κ. (λόγ.) **τυφεκίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {τυυφέκισ-α, -τηκα, -μένυς} (λαϊκ.) 1. (αμετβ.) πυρυβυλώ με τυυφέκι, ρίχνω τυυφεκιά- (μετβ.) 2. εκτελώ με τυυφέκι: *οι Γερμανοί τουφέκι- σαν όσους έπιασαν στο μπ?Λκοφ* φρ. *θα τον τουψεκίσουν!* για πρό- σωπυ από τυ υπυίυ θα ζητηθύυν ευθύνες για σημαντική απόφαση ή παράλειψή τυυ και θα τιμωρηθεί αυστηρότατα: *αν υποχωρήσουμε στις αξιώσεις των εχθρών τής χώρας, θα μας τουφεκίσουν. έλεγε ο υπουργός 3. (γενικότ.)* σκοτώνω με τυυφέκι. Κπίσης (καθημ.) **(ν)του- φεκάω.** — **τουφεκισμός** κ. (λόγ.) **τυφεκιαμός** (ο) κ. **(ν)τουφέκιαμα** (τυ). ^ ΣΧΟΛΚ) λ. *νοικοκύρης.*
τουφεκισμός (υ) ♦ τουφεκίζω
τουφεξής κ. (σπάν.) **ντουφ'εξής** (υ) {τουφεχήδες} (λαϊκ.) (παλαιότ.) αυτός πυυ κατασκευάζει ή πυυλά όπλα.
{ετυμ. < *τουφέκι* + επίθημα *-τζής.* με απλυποίηση τυύ συμφωνικού συμπλέγματος *-κ-τζ-* σε *-ξ-* (πβ. κ. *μπουζον-ξής)*\. **τουφωτός,** -ή. -ό αυτός πυυ έχει τούφες ή μυιάζει με τούφα συν. θυσανωτός.
τάφαλος (ο) (για πρόσ.) μεγαλόσωμυς υγκώδης άνθρωπος.
[ετυμ. Από τυ επώνυμυ τυύ πρωταθλητή τής άρσης βαρ(όν *Λημητρίου Τόφα/.ου* (1892-1966). πυυ ήταν ιδιαίτερα εύσωμος], **τοχαρικός,** -ή, -ό αυτός πυυ σχετίζεται με τους Τυχάρυυς, αρχαίυ σκυθικό λαό τής Βακτριανής: *~ γλώσσα.*

[ΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. tocharisch].

Τ.Π. (τυ) Τάγμα Πεζικού.

Τ.Π.Α.Ε.Ν. (το) Ταμείο Προνοίας Αξιωματικών Εμπορικού Ναυτικού.

Τ.Π.Δ. (το) Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων.

Τ.Π.Δ.Υ. (το) Ταμείο Προνοίας Δημοσίων Υπαλλήλων, **τρ.** (το) τρέχον (έτος), τρέχοντος (έτους).

-τρα[1] παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικοί που δηλώνουν: 1. επάγγελμα, δραστηριότητα ή συγκεκριμένη ενέργεια κ.λπ.: *πλύσ-τρα. ράφ-τρα. κλέφ-τρα, φταίχ-τρα. χαρτορίχτρα, παρηγορή-τρα, αφέν-τρα, πλανεύ-τρα. ρουφηχ-τρα, τσούχ-τρα** συχνά ως οικ. ή λαϊκ. παραλλαγή των θηλυκών σε *-τρια* (βλ.λ.): (υφάντρια) *νφάντρα.* (πρυσκυνήτρια) *προσκυνήτρα,* (ράπτρια) *ράφ-τρα.* (πλύντρια) *πλύσ-τρα.* (πλευνέκτρια) *π/.εονέχ-τρα* 2. αντικείμενο με συγκεκριμένη χρήση ή λειτουργία: *ξαπλώσ-τρα. θερμάσ-τρα, απλώστρα, σιδερώσ-τρα. κρεμάσ-τρα, σφυρίχ-τρα.*

[ΗΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, πυυ προέρχεται από το μτγν. επίθημα *-τρια* (με ημιφωνυποίηση και αποβολή τού *-ι-),* βλ.λ.].

-τρα[2] παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδετέρων ουσιαστικών. τα οποία απαντούν μόνυ στυν πληθυντικό αριθμό και δηλώνουν χρηματικό ποσό το οποίο δίνεται για τυν σκοπό που δηλώνει το θέμα: *εύρε-τρα. εξέτασ-τρα. λύ-τρα, δίδακ-τρα. φύλακ-τρα. αποθήκευ-τρα.* [ΠΤΥΜ· Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. πληθ. τού επιθήματος *-τρον* (βλ.λ.)j. **τράβα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) μεγάλο δοκάρι (βλ.λ.) που χρησιμοποιείται για τη στήριξη στέγης ή δαπέδου.

[Ι··ΤΥΜ. < ιταλ. irave «δοκάρι, δοκός» < λατ. trabs, -bisj.

τράβαλα (τα) -► ντράβαλα

τραβατζάρω ρ. μετβ. Ιτραβατζάρισα} (λαϊκ.) (για υγρό) μεταφέρω από ένα δοχείο σε άλλο: ~ *ζ^άδι / κρασί.* - τρσβατζάρισμα (το). [ΕΤΥΜ. < ιταλ. travasarc «μεταγγίζω (υγρό)» < μεσν. λατ. trans-vasarc < trans- «δια-, μετα-» + -vasare < vas. vasis «αγγείο»].

τράβελινγκ (το) (άκλ.) κινημ. είδος πλάνου που πραγματοποιείται με κίνηση τής κάμερας τοποθετημένης πάνω σε βάση πυυ εξασφαλίζει την απορρόφηση των κραδασμών τής κίνησης και με τη σειρά της κινείται πάνω σε ειδικά διαμορφωμένες ράγες.

[ηίύμ. < αγγλ. travelling «ταξιδεύοντας»], **τραβέρσα** (η) [δύσχρ. τραβερσών) (λαϊκ.) **1.** ναυτ. ξύλινο δοκάρι, το οποίο βρίσκεται τοπυθετημένυ κάθετα προς τον διαμήκη άξονα τυύ πλοίου 2. ο στρωτήρας (βλ.λ.) σιδηροτροχιάς 3. αρχιτ. δοκάρι (από μέταλλο, ξύλο ή σκυρόδεμα) που χρησιμοποιείται στη σύνδεση δύο ή περισσυτέρων δομικών στοιχείων.

[ΕΤΥΜ. όψιμο μεσν. < ιταλ. travcrsa < p. travcrsarc « διαπλέω. διέρχομαι διασχίζω καθέτως. διασταυρώνομαι» (βλ. κ. *τραβερσάρω)].* **τραβερσάδα** (η) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) ναυγ. **1.ο** διάπλους (κυρ. περι- στασιακός) από λιμάνι σε λιμάνι 2. (ως επίρρ.) με το ταξίδι: *πληρώνεται* ~ ΛΝΤ. μηνιαίως, με τυν μήνα.

[ετυμ. < ιταλ. traversata < p. traversare (βλ. κ. *τραβερσάρω)].* **τραβερσάρω** ρ. αμετβ. [τραβέρσ-αρα κ. -άρισα} (λαϊκ.) ναυτ. (για πλοίο) 1. κάνω τραβερσάδα ·2. κάνω τραβέρσο (βλ.λ.). Ηπίσης τρα- βερσώνω.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. travcrsarc «διαπλέω, διέρχομαι - διασχίζω καθέτως, διασταυρώνομαι» < μτγν. λατ. transversare < λατ. trans-versus «λοξός, εγκάρσιος» < trans- «δια-, πέραν» + versus < vertere «στρέφω, τρέπω»].

τραβέρσο (το) {άκλ.} (λαϊκ.) ναυτ. η θέση πλοίου, κατά την οπυία πλέει με μειωμένη ταχύτητα, καθώς δέχεται τυν άνεμο ή το κύμα από τα πλάγια: γο *πλοίο στρώθηκε* (πήρε θέση) ~.

[ηίυμ. < ιταλ. traverso «λοξά. από το πλάι, καθέτως» < λατ. transversus «'λοξός, εγκάρσιος» (βλ. λ. *τραβερσάρω)].* **τραβεστί** (ο/η) {άκλ.} ομοφυλόφιλος άνδρας πυυ ντύνεται με γυναικεία ρούχα (πβ. λ. *παρενδυσία).*

[irrY.yi. < γαλλ. travesti. μτχ. τ. τού p. travestir «μεταμφιέζομαι» < ιταλ. travestire < tra-(< λατ. trans- «δια-, πέραν») + vestire «ντύνομαι» (< λατ. vcstis, -is «ένδυμα»)),

τράβηγμα (το) [τραβήγμ-ατος j -ατα, -άτον) **1.** τυ να τραβά κανείς (κάτι/κάποιον): *το* ~ *τής πόρτας, για να κλείσει* || *το - τού τραπεζιού πιο μπροστά* ΣΥΝ. έλξη, σύρσιμο 2. (συνεκδ.) η άντληση ή η μεταφορά υγρού: ~ *νερού / κρασιού* 3. (για καλώδιο, σκοινί, σύρμα κ.λπ.) η μεταφορά από ένα σημείο που θεωρείται πηγή σε άλλυ σημείο: *το* ~ *καλωδίου από την κεραία τής τηλεόρασης μέχρι τον χώρο όπου βρίσκεται η συσκευή* **4.** η κίνηση προς τα πίσω: *το* **-** *των νερών τής παλίρροιας* · 5. η σχεδίαση (με σύρσιμο πινέλου, μολυβιού κ.λπ.): *το* ~ *γραμμών ι μιας μολυβιάς* · 6. (μτφ.) *τραβήγματα* (τα) η ταλαιπωρία, η περιπέτεια: *δεν θε/.ω* ~ *με την εφορία* · **7.** τυπογρ. το τιράζ (βλ.λ.)

8. η λήψη φωτογραφίας ή το γύρισμα σκηνών κινηματογραφικής / τηλεοπτικής ταινίας: *το - μιας σκηνής* · **9.** οικον. η έκδυση συναλλαγματικής · 10. ανατ. (για μυ) «πότυμο τέντωμα κ*αι πιάσιμο: *έχει* ~ *στους προσαγωγούς.* **τραβηγμένος,** -η. -υ **1.** αυτός που τον έχουν τραβήξει, συνήθ. πρυς τα πίσω: *σου πηγαίνουν πολύ τα μαλ?.ιά *-πίσω* || *με το λίφτινγκ που έκανε, το δέρμα της φαίνεται* ~ *αφύσικα* 2. (μτφ.) υπερβολικός, ακραίος: *ήταν πολύ* ~ ro *αστείο του και την προσέβαλε* ΣΥ Ν. εξεζητημένος· φρ. *(κάτι είναι) τραβηγμένο από τα μαλλιά* για κάτι που είναι εντελούς απίθανο να συμβαίνει ή να ισχύει, ακραίο: *αυτό το συμπέρασμα είναι τραβηγμένο από τα μαλλιά | | αυτή η θεωρία είναι τραβηγμένη από τα μαλλιά* απορώ πώς τη σκέφτηκε · 3. (για φωτογραφία ή ταινία) αυτός που έχει αποτυπωθεί σε φιλμ με φωτογραφική ή κινηματογραφική μηχανή: *αυτά τα πλάνα είναι στα Η/.ύσια Πεδία || μια φωτογραφία - το 1970.*

τράβηξα ρ. -» τραβώ

τραβηξιά (η) (λαϊκ.) 1. το τράβηγμα · 2. κάθε εισπνοή καπνού από τσιγάρο ή ναρκωτικό συν. ρουφηξιά.

τραβηχτική (η) (λαϊκ.) **1.** η συναλλαγματική (βλ.λ.) **2.** χρηματικό ποσό που αποσπάται εντέχνως από κάποιον.

τραβηχτικός, -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που τραβάει, που ελκύει: ~ *γυναίκα* συν. ελκυστικός.

τραβηχτός, -ή. -ό î. αυτός που μπορεί να τραβηχτεί ή έχει τραβηχτεί

2. *τραβηχτή* (η) η παράνομη λήψη, η υφαρπαγή χρημάτων. — τραβηχτά επίρρ.

τραβθλογώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {τραβυλογάς... | τραβυλυγ-ιέμαι, -ήθηκα} (λαϊκ.) **1.** τραβώ (κάποιον) (συνήθ. με άσχημο ή βίαιυ τρόπο): *είχαν πιάσει έναν κακομοίρη και τον τραβο/.ογούσαν μες στον δρόμο*

(μτφ.) ταλαίπωρο) (κάποιον) υποβάλλοντάς τον σε εξαντλητικές μετακινήσεις και καταβάλλοντάς τον ψυχικά: *χρόνια μάς τραβολογούν στα δικαστήρια* [| *την τραβολογάει τόσον καιρό, χωρίς να την παντρεύεται.* — τρσβολόγημα (τυ).

[ηϋμ.<*τραβώ +-λογώ (<λόγος)*\.

τραβώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. [τραβάς... | τράβ-ηξα, -ιέμαι. -ήχτη- κα. -ηγμένος) ♦ (μετβ.) **1.** ασκώ ελκτική δύναμη σε (κάποιον/κάτι). τον κάνω να κινηθεί πρυς τυ μέρυς μυυ ή (για πράγμα) τυ τεντώνω κρατώντας το από ένα σημείο τυυ: *οι ψαράδες τραβούσαν τα δίχτυα / τις βάρκες στη στεριά* || *ο γερανός τράβηξε το αυτοκίνητο από το χαντάκι* || *κάθε ομάδα κρατάει από μία άκρη τού σχοινιού και το τραβά με δύναμη* |)*τράβηξε το ξίφος από το θηκάρι* || *-το κα'λώδιο από την πρίζα* || *τράβηξε πίσω το κλείστρο τού όπλου* [| -γο *καζανάκι* / γο *χειρόφρενο* συν. σύρω, έλκω· **ΦΡ.** (α) *τραβάτε με κι ας κλαίω* βλ. λ. *κλαίω* (β) (μτφ.) *τραβώ (κάποιον) απ' τη μύτη* κάνω (κάποιον) ό.τι θέλω (γ) (μτφ.) *τραβάω τα μαλλιά μου* βλ. λ. *μαλλί* (δ) *τραβώ κουπί* (i) (κυριολ.) κωπηλατώ (ii) (μτφ.-λαϊκ.) περνώ μεγάλες δυσκολίες, ταλαιπωρούμαι: *στην καινούργια του δουλειά τραβάει πολύ κουπί* (ε) (οικ.) *τραβάω ζόρι* (i) ταλαιπωρούμαι, καταπονούμαι (ii) (αργκό-ει- ρων.) έχω πρόβλημα με (κάποιον ή κάτι): *εσύ τι ζόρι τραβάς και δια- μαρτύρεσαι:* (στ) *τραβώ χαρτί* παίρνω τραπουλόχαρτο από την τράπουλα, όταν έρχεται η σειρά μου (ζ) *τραβάω τον δρόμο μου* (i) ακολουθώ τη δική μου πυρεία: *πήρε υποτροφία, πήγε στο εξωτερικό και τράβηξε τον δρόμο του* (ii) ακολουθώ την πορεία μυυ, αυτό που με ενδιαφέρει. χωρίς να ασχολούμαι με κάτι άλλο, παραβλέπυντας τα άλλα: *εσύ τράβα τον δρόμο σου και μην ασχολείσαι με τους άλλους* (η) *τραβώ το αφτί (κάποιου)* επιπλήττω, κάνω αυστηρές παρατηρήσεις σε κάποιον: *δεν υπάρχει κάποιος υπεύθυνος να του τραβήξει το αφτί;*

(καθημ.) σε φράσεις που δηλώνουν την ενέργεια που κάνει κάποιος. λ.χ. *τραβάω ένα χαστούκι I σκαμπίλι (σε κάποιον)* (χαστουκίζω. σκαμπιλίζω), *τραβάω μπουνιά (σε κάποιον)* (τον γρονθοκοπώ), *τραβάω κλοτσιά* (κλοτσώ), *τραβάω σουτ* (σουτάρω), (λαϊκ.) *τραβώ (σε κάποιον) ένα βρισίδι / ένα λούσιμο* βρίζω κάποιον άσχημα: *του τράβηξε ένα βρισίδι, που θα το θυμάται σ' όλη του τη ζωή.* κ.ά. **3.** κρατώ (κάποιον/κάτι) από ένα σημείο και τον μετακινώ σέρνοντάς τον **ΦΡ.** *τραβώ στην άκρη* βλ. λ. *άκρη* 4. (για υγρά) (α) αντλώ: ~ *κρασί απ'* γο *βαρέλι* (β) απορροφώ: γο *χώμα τραβάει πολύ νερό* 5. (συνεκδ.) πίνω: **~** *κάμποσο κρασί*■ **φρ.** (καθημ.) *τ ο τραβώ* πίνω πυλύ: *β?*έ- πω το τραβάς το ουίσκι* · 6.απωθώ, απομακρύνω: *τον τράβηξε πέρα*

7. (για χρήματα) κάνω ανάληψη: **~** *χρήματα από την τράπεζα* · **8.** καταναλώνω, απορροφώ μέρος τής παραγωγής: *η Ευρώπη τραβάει πολύ μεσογειακό λάδι* · **9.** αποτυπώνω κάτι σε φιλμ (με φωτογραφική μηχανή ή βιντεοκάμερα, κινηματογραφική μηχανή): **~** *φωτογραφίες* **[[** *τον τράβηξε σε μια αστεία πόζα την ώρα που κοιμόταν* || το *τη- ?>εοπΐκό συνεργείο τράβηξε μερικές σκηνές από το πανηγύρι* · **10.** (μτφ.) προσελκύω: τον *τράβηξε η ομορφιά της* || *αν δεν σε τραβάει η δουλειά σου, τη σταματάς* **[[** ο *νεαρός ηθοποιός τράβηξε πάνω του τα φώτα τής δημοσιότητας* || *η ταινία του τράβηξε το ενδιαφέρον παραγωγών τού Χόλλυγουντ* ΣΥΝ. θέλγω, ελκύω ανt. απωθώ · **11.** (μτφ.) πάσχω, υποφέρω: *τράβηξα πολλά βάσανα στη ζωή μου·* **φρ.** (α) *τραβώ τού λιναριού τα πάθη* περνώ μεγάλες ταλαιπωρίες (β) *τραβώ των παθών μου τον τάραχο ι τού Χριστού τα πάθη / τα πάνδεινα* κατα- ταλαιπωρούμαι. υποφέρω (γ) *τραβώ τον διάολό μου* έχω πολλά βάσανα (δ) *τι τραβάμε και δεν το μαρτυράμε!* σε περιπτώσεις στις οποίες αγανακτεί κανείς με μια κατάσταση, ταλαιπωρείται πυλύ, αλλά δεν διαμαρτύρεται · **12.** (μτφ.) αποζητώ, επιθυμο): *απόψε η καρδιά μου τραβάει γλέντι και χορό·* **φρ.** (α) *η ψυχή μου τραβάει (κάτι)* επιθυμώ έντυνα κάτι: *ό,τι τραβάει η ψυχή σας θα το βρείτε στο νέο μας πολυκατάστημα* || *απόψε - γλέντι και χορό* (β) *(κάτι) το τραβάει η ψυχ ή/ο οργανισμός (κάποιου)* κάποιος δείχνει να του αρέσει ή να επι- διο')κει κάτι. συνήθ. δυσάρεστο: *φαίνεται πως την τραβάει η ψυχή σου την τα?^α\πωρία. γι'αυτό κυκλοφορείς με τη συγκοινωνία* **[|** γο *τραβάει ο οργανισμός τον, με τον τρόπο που συμπεριφέρεται, να τον δώσουν την απόλυση στο χέρι* · **13.** (μτφ.) ταλαιπωρώ, τραβολογώ: *μας τραβούσε χρόνια στα δικαστήρια* **[|** *την τραβάει πέντε χρόνια τώρα και δεν την παντρεύεται* · **14.** (μτφ. για μήνα) έχω. περιλαμβάνω: *πόσο τραβάει ο μήνας:* **||** ο *μήνας τραβάει τριάντα μία μέρες* · **15.** χαράσσω. σύρω: **~** *γραμμές στο χαρτί* ♦ (αμετβ.) **16.** κινούμαι προς ορισμένη κατεύθυνση: *τράβηξε για το Σούνιο** **φρ.** (α) *τράβα στη μπάντα* πήγαινε στην άκρη (β) *τράβα στη δουλειά σου!* ασχολήσου με τις υποθέσεις σου και μην επεμβαίνεις σε ξένες υποθέσεις: **-** *και μην ανακατεύεσαι!* (γ) *τράβα!* (i) πήγαινε, ξεκίνα: «*καροτσέρη να πάμε στα Ταταύλα*» (λαϊκ. τραγ.) (ii) φύγε. χάσου!: *άι ~ από 'δώ!* · 17. σχηματίζω ρεύμα: γο *τζάκι δεν τραβάει* (η καπνοδόχος δεν διοχετεύει έξω τον καπνό) · 18. διαρκώ, παρατείνομαι: *τράβηξε πο/.ύ αυτό το σίριαλ*■ *καιρός να τελειώνει·* **φρ.** (α) *τραβώ σε μάκρος ι μακριά* διαρκώ πολύ: *αυτή η υπόθεση τράβηξε σε μάκρος* (β) *(και) τράβα κορδέλα*

για κάτι (συνήθ. ενοχλητικό) που συνεχίζεται, που δεν έχει τέλος

19. (για όχημα) έχω ταχύτητα ή υψηλή απόδοση: γο *καινούργιο του αμάξι τραβάη γερά* || ro *μηχανάκι έχει παλιώσει και δεν τραβάει στις ανηφόρες-* (μεσοπαθ. *τραβιέμαι*) 20. (α) αποσύρομαι: *τραβήχτηκε από την πολιτική / από τη δουλειά του* ΣΥΝ. αποτραβιέμαι (β) απυ- σύρομαι, υποχωρώ: *τα νερά τραβιούνται με την άμπωτη* · 21. ταιριάζω *με* το φαγητό ή την εποχή: *τραβιέται το ούζο με αυτά τα μεζεδάκια* || *το κα/.οκαίρι η μπίρα τραβιέται πολύ* · 22. ταλαιπωρούμαι: ~ *χρόνια μ' αυτή την ιστορία κι ακόμη δεν έχω ξεμπ?~.έξει* · 23. (λαϊκ.) έχω ερωτικές σχέσεις: *τραβιέται μ'έναν συμφοιτητή της.* ιχολιο λ. *ελκύω.*

Γετυμ. < μεσν. *τραυώ* < *ταυρώ.* άλλος τ. τύ ρ. *ταυρίζω* (πβ. κ. *χαιρετίζω - χαιρετώ, εξασθενιζω - εξασθενώ*), με τη σημ. «τραβώ όπως ο ταύρος, σύρω βίαια», < αρχ. *ταύρος.* Σύμφωνα *μα* την ετυμυλ. αρχή. η λ. θα έπρεπε να γράφεται *τραυώ.* αλλά επικράτησε η γρ. *τραβώ].* **τραγάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** τραγανό σταφύλι **2.** η πετρώδης σύσταση τυύ εδάφους 3. (ειδικότ.) ομαλός αλλά σκληρός βυθός σκεπασμένος με άμμο και χαλίκια, σπασμένα κυχύλια και μικρά ζωντανά πράσινα φύκια.

[ετυμ.. < επίθ. *τραγανός,* πβ. κ. *φαγανός - φαγάνα*|. **τραγανίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. |τραγάνισα} μασώ (κάτι τραγανό), κάνοντας χαρακτηριστικό θόρυβο, καθώς αυτό θρυμματίζεται στο στόμα. - τρσγάνισμα (τυ). **τραγανιστός,** -ή. -ό (για φαγώσιμο είδος) αυτός που είναι κάπως σκληρός στην επιφάνεια ή ξεροψημένος και, καθώς τρώγεται, θρυμματίζεται με χαρακτηριστικό θόρυβο στο στόμα: ~ *πατάτες / φύλλο πίτας* συν. τραγανός, **τραγανός,** -ή. -ό 1.(για φαγώσιμο είδος) κάπως σκληρός ή ξεροψημένος. τραγανιστός (βλ.λ.): ~ *μπισκότο* 2. (για καρπούς) αυτός πυυ έχει κάπως σκληρό περίβλημα: ~ *κεράσι.*

Ιείύμ. μτγν. < θ. *τραγ-*« αρχ. *τρώγω.* πβ. απρφ. αορ. β' *τραγ-εΐν*) + παραγ. επίθημα *-ανός.* πβ. κ. *στεγ-ανός*\. **τράγειος,** -α. -ον * τράγιος

τραγελαφικός, -ή. -ό [Ι8ΐ8| κατά γελοίο τρόπο αφύσικος, αλλόκοτος: *η απεργία των ταξί προκάλεσε μια ~ κατάσταση στους δρόμους.* **τραγέλαφος** (υ) |αρχ.Ι {χωρ. πληθ.) **1.** μυθικό ζώο με σώμα ελαφιυύ και τράγυυ 2. ιμτφ.) καθετί αφύσικο και αλλόκοτο κατά γελοίο τρόπο: *η υπόθεση εξελίχθηκε σε σωστό* ~. **τραγή** (η) το δέρμα τοϋ τράγου.

| ετυμ. < μτγν. *τραγέα / -ή* (ενν. *δορά)* < αρχ. *τράγος* (πβ. κ. *λεοντ-ή)].* **τραγήσιος,** -ια, -ιο (λαϊκ.) τράγιος (βλ.λ.). σχομο λ. *-ήσιος.* **τραγί** κ. (λαϊκότ.) **τραΐ** (το) {τραγ-ιυύ | -ιών} (λαϊκ.) ο τράγος ή (καταχρ.) το μικρό κατσίκι.

[ετυμ. Υποκ. τής λ. *τράγος* (πβ. κ. *αρνί, γίδι)].* **τραγιάσκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} μάλλινο λαϊκό καπέλο με γείσο ΣΥΝ. κασκέτο. σχολιο λ. *ζήτω.*

[ΕΤΥΜ. < ρουμ. iraiasca (Grecia) «ζήτω (η Ελλάδα)», κραυγή επευφημίας Ρουμάνων εκδρομέων στην Ελλάδα, πυυ τη συνόδευαν με πέταγμα των σκούφων τους στον αέρα, με αποτέλεσμα να παρασυνδεθεί η ονομασία τυύ σκυύφυυ με την προαναφερθείσα κραυγή]. **τραγικοκωμικός,** -ή,-ό -►κωμικοτραγικός

τραγικοποιώ ρ. μετβ. ί 18931 {τραγικυποι-είς | τραγικοποί-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος} παρουσιάζω ένα γεγονός, μια κατάσταση με τρόπο τραγικό, υπερβάλλοντας ως προς τη σοβαρότητα τού γεγονότος ή τής κατάστασης: *μην τραγικοποιείς τα πράγματα- θα τα καταφέρεις μια χαρά στις εξετάσεις!* συν. δραματυπυιώ. — τραγικοποίη-

αη (η). ,

τραγικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την τραγωδία (βλ.λ.): ~ *ποιητής / ήρωας / χορός! ειρωνεία* 2. *τραγικό* (τυ) μία από τις αισθητικές κατηγυρίες (όπως και το κωμικό, τυ ωραίυ κ.ά.), η υπυία δηλώνει τυ συναίσθημα πυυ προκύπτει από τον φόβο και τον έλευ (στην τραγωδία) ή από τη σύγκρουση τυύ πόνου και τής ευχαρίστησης, τής χαράς και τής λύπης 3. *τραγικός* (ο) ο ποιητής τυύ αρχαίυυ δράματος: *το βιβ/.ίο του αναφέρεται στους αρχαίους* ~ · 4. (α) αυτός πυυ έχει συμβεί με πολύ δυσάρεστο τρόπυ. συχνά βίαιο: *βρήκε - θάνατο σε δυστύχημα* (β) αυτός πυυ πρυκαλεί μεγάλη θλίψη: ~ *γεγονός! εξέλιξη / συμβάν / επεισόδιο / κατάληξη / εμπειρία / στιγμές* (γ) (για πρόσ.) αυτός που η κατάστασή τυυ προκαλεί τη συμπάθεια και τον οίκτο: *η ~ μάννα τού θύματος* || ~ *φιγούρα η σκελετωμένη μορφή τού πρόσφυγα* || ~ *φυσιογνωμία* (δ) αυτός που έχει ως επακόλουθο συμφορές: ~ *απερισκεψία / λάθος.*

τραγικ-ά/-ώς |αρχ.Ι επίρρ.

Ιείύμ. αρχ. < *τράγος,* αντί τού αναμενομένου *τραγωδικός* (που είναι σπανιότ.). πβ. κ. *κωμικός - κωμφδικός.Ήδτ*\ αρχ. η σημ. «ο αναφερό- μενος σε τραγωδία»|.

τραγικότητα (η) [1886) {χωρ. πληθ.} τυ να είναι κάτι τραγικό (βλ. λ. *τραγικός): η - τής κατάστασης.* **τραγικωμωδία** (η) δραματικό έργο που συμπεριέχει στοιχεία τραγωδίας και κωμωδίας: *πολλοί φιλόλογοι θεωρούν την «Άλκηστη» και την «Ιφιγένεια την εν Ταύροις» τραγικωμωδίες.* **τραγίλα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η δυσάρεστη υσμή πυυ αναδίδει ο τράγυς συν. βαρβατίλα.

IF.TYM. < *τράγος* + παραγ. επίθημα *-ίλα,* πβ. κ. *ιδρωτ-ίλα].* **τράγιος,** -ια, -ιο Ιμεσν.] αυτός που σχετίζεται με τον τράγο: *κέρατα* ~ || (κ. ως βρισιά) *τα κέρατά σου τα ~!* || «*ζουμί από πόδια τράγια*» (Α. Λασκαράτος).

τραγογένης (υ) {τραγογένηδες} **1.** αυτός πυυ έχει (μακριά συνήθ.) γένια, σαν τοϋ τράγου 2. (ειρων.-υβριστ.) ο παππάς.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *τράγος* + *-γένης*< *γένι].* **τραγόδερμα** (το) {τραγοδέρμ-ατος | -ατα, -άτων} το δέρμα τοϋ τράγου.

τραγοειδής, -ής, -ές [αρχ.] {τραγοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός πυυ μυιάζει με τράγο. ΣΧΟΛΙΟ λ. -ης. -ης. -ες. **τραγόμορφος,** -η. -υ αυτός που έχει τη μορφή τράγου. **τραγόπαππας** (υ) {χωρ. πληθ.} (μειωτ.) ο παππάς συν. τραγυγένης (σημ. 2).^

τραγοπόδαρος, -η, -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει πόδια τράγου (συχνά ως επίθ. τού Διαβόλου, που κατά τη λαϊκή φαντασία έχει πόδια τράγου, και τού αρχ. θεού Ιιάνα) 2. αυτός που φέρνει γρουσουζιά, ο γρουσούζης συν. κατσικοπόδαρος. Κπίσης **τραγοπόδης** (ο).

[ετυμ. < *τράγος* + *-πόδαρος*< *ποδάρι,* πβ. αρχ. *τραγό-πους*|. **τράγος** (ο) (λαϊκ.) **1.** η αρσενική αίγα με χαρακτηριστικό γένι· ΦΡ. *αποδιοπομπαίος τράγος* βλ. λ. *αποδιοπομπαίος* · **2.** (υβριστ.) ο παππάς, ειδικότ. αυτός πυυ έχει γένι που θυμίζει τράγο · **3.** ανατ. δερμάτινη τριγωνική προεξοχή τού αφτιού μπροστά από το στόμιο τού έξω ακουστικού πόρου.

Ιετυμ. αρχ. λ. τού καθημερινού λεξιλογίου. < θ. *τραγ-* τού ρ. *τρώγω* (πβ. απρφ. αορ. β' *τραγ-εΐν*)|. **τραγούδημα** (το) -» τραγουδώ

τραγούδι (το) {τραγουδ-ιού { -ιο')ν} **1.** (α) μελωδική απόδυση. μελοποίηση κειμένου, κατά κανόνα ποιητικού, που τραγουδιέται από μια φωνή ή και από χορωδία˙ η λ. χρησιμοποιείται ιδίως για μελοποιήσεις σε απλές μουσικές φόρμες: τα ~ τού *Σούμπερτ || χορωδιακό ~ ||* το ~ *τής γης, τού Μάλερ* || *και τώρα. Θα ακούσετε μουσική και τραγούδια* συν. (λόγ.) άσμα. κομμάτι (β) (ειδικότ.) μελυπυίηση στίχων σε τυποποιημένη φόρμα, πυυ στηρίζεται συνήθως στη διαδοχή κουπλέ (βλ.λ.) και ρεφρέν (βλ.λ.): *είχε μια τσάντα τραγούδια υπό μάλης, και γύρναγε τις εταιρείες για να τα βγάλει δίσκο-* ΦΡ. *και θα πεις κι ένα τραγούδι!* για κάποιον πολ) αναγκάζεται να κάνει κάτι. και μάλιστα με το παραπάνω: *θα τον παντρευτείς, και θα πεις κι ένα τραγούδι!* 2. (περιληπτ.) σύνυλυ τραγουδιών με ενιαία θεματολογία, μουσικό ύφος ή προέλευση: *το κλασικό / έντεχνο / λαϊκό / δημοτικό / κλέφτικο / ρεμπέτικο / ελαφρό / ελαφρολαϊκό ! μοντέρνο / ελληνικό / ξένο / ποπ / ροκ / αγγλόφωνο* ~ **3.** (συνεκδ.) η μελωδία, η μυυσική, ο μουσικός ήχος: το ~ *τής σοπράνο / τού βιολιού / τού φ/.άουτου / τού πιάνου Ϊ τής ορχήστρας ! τού πουλιού / τού αηδονιού* 4. (συνεκδ.) τυ να τραγουδά κανείς: *μου αρέσει το τραγούδι* συν. τραγούδημα˙ φρ. (α) *το ρίχνω στο τραγούδι* αρχίζω να τραγυυδώ συνεχώς ή να ασχολούμε συστηματικά με το τραγούδι (β) *πιάνω το τραγούδι* αρχίζω να τραγουδώ 5. η επαγγελματική ενασχόληση με την παραγωγή, κυκλοφορία ή ερμηνεία τραγυυδιών. η αγορά τού τραγουδιού: *ανερχόμενος αστήρ τού μοντέρνου* - || *ασχολείται με το ως παραγωγός* || το ~ *στις μπουάτ διέρχεται κρίση* || *βιομηχανία τραγουδιού* — (υποκ.) **τραγουδάκι** (το) (σημ. I). (μεγεθ.) **τρσγουδάρα** (η) (σημ. I).

ΙέΙΥΜ · μεσν. < τραγουδώ (υποχωρητ.) ή, κατ' άλλη άποψη, < **τραγώδιον* (με την επίδρ. τού *τραγουδώ*). υποκ. τού αρχ. *τραγφδία}.* **τραγουδιάρης** (ο) {τραγυυδιάρηδες}, **τραγουδιάρα** (η) (λαϊκ.) πρόσωπο που λέει τραγούδια ή πυυ του αρέσει να τραγουδά· (ειρων.) ερασιτέχνης τραγουδιστής ή τραγουδιστής λαϊκών κέντρων χαμηλού επιπέδου (σκυλάδικα, βλ.λ.). **τραγούδισμα** (το) ► τραγουδώ

τραγουδιστής (ο) {μεσν] {-ές κ. (λαϊκ.) -άδες}, **τραγουδίστρια** (η) {τραγουδιστριών} πρόσωπο που τραγουδά επαγγελματικά τραγούδια δικά τυυ ή άλλων συνθετών: *λαϊκός / μεγάλος / επώνυμος / διάσημος* ~ ΣΥΝ. ερμηνευτής, (λόγ.) αοιδός.

τραγουδιστΐκός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το τραγούδι ή τον τραγουδιστή: *μεγάλες - επιτυχίες / σεζόν.* — **τραγουδιατικά** επίρρ. **τραγουδιστός,** -ή. -ό 1. αυτός που τραγουδιέται: - *κείμενο* 2. αυτός που είναι σαν τραγούδι: ~ *φο)νή* ΣΥΝ. μελωδικός. — **τραγουδιστά** επίρρ.

τραγουδοποιός (ο) αυτός που γράφει τραγούδια, που συνθέτει τη μουσική και τους στίχους και συχνά τα ερμηνεύει υ ίδιος. — **τρα- γουδοποιία** (η), **τραγουδοποιώ** ρ. {-είς...}. **τραγουδοττοιητικός,** -ή, -ό.

τραγουδώ κ. **τραγουδάω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {τραγουδάς... | τραγούδησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ισμένος} ♦ (αμετβ.) 1. έχω την ικανότητα να αποδώσω συνδυασμό στίχων και μουσικής, μπορώ να πω ένα τραγούδι: *δεν δεν έχω ωραία φωνή* [| <·*τραγουδάτε στο μπάνιο;*» (δια- φήμ.) II ~ *ωραία / συγκρατημένα / φάλτσα / με πάθος* 2. ασκώ τυ επάγγελμα τυύ τραγυυδιστή. ερμηνεύω τραγούδια επαγγελματικώς: ~ *σε νυχτερινό κέντρο / σε μπουάτ* || *δήλωσε ότι δεν θα τραγουδήσει ξανά* **3.** (μτφ. για πουλιά) κελαηδώ: *τα πουλιά τραγουδούσαν στα κλαδιά* ♦ (μετβ.) 4. λέω, εκτελώ με τη φωνή μου ένα τραγούδι, γενικότερα απαγγέλλω εμμελώς ή αποδίδω με τη φωνή μου μια μελωδική γραμμή: *η παρέα τραγουδά παλιά, ξεχασμένα τραγούδια τού Γιαν- νίδη* (j *στο γλέντι άλλοι τραγουδούσαν, άλλοι χορεύανε* ||[*το παιδί τραγουδούσε με τη φωνή του λογάκια χωρίς σημασία* || *όταν παίζεις την μελωδία, να την τραγουδάς κιόλας* 5. ερμηνεύω τις συνθέσεις ενός συνθέτη: *στη συναυλία ο Μπιθικώτσης θα τραγουδήσει Θεοδω- ράκη6.* συνθέτω ένα μεγάλο ποίημα ή διάφορα ποιήματα σχετικά με ένα θέμα: *ένας ποιητής που τραγούδησε τον έρωτα με την ποίησή του* |] *ο Παλαμάς στα ποιήματά του τραγουδάει τους καημούς τής ρωμιοσύνης.* — **τραγούδημα** κ. **τραγούδισμα** (το).

Ιι·ΤΥΜ. < μεσν. *τραγουδώ* < αρχ. *τραγφδώ (-έω)* < *τραγωδός* (βλ.λ.){. **τραγωδία** (η) {τραγωδιών} 1. θεατρικό έργυ, τυ υποίο συνδύαζε κατά την αρχαιότητα τυν ποιητικό έμμετρο λόγο, τη μουσική και την όρχηση και. αναπαριστώντας σκηνές από την ίδια τη ζωή και εσωτερικές συγκρούσεις των ανθρώπων, προκαλούσε στην ψυχή των θεατών τον φόβο και τον οίκτο για τη μοίρα των ηρώων: οι *τραγωδίες τού Αισχύλου / τού Ευριπίδη* **2.** το θεατρικό είδυς που περιλαμβάνει τέτοια έργα: *το θέατρό μας θ' ανεβάσει* ~|| *δή/.ωσε ότι θα παίξει* - **3.** (στα νεότερα χρόνια) θεατρικό έργο με δραματική υπόθεση αντ. κωμωδία

(συνεκδ.) συμβάν που προκαλεί λύπη και οίκτο για τους αναξιο- παθούντες: *αεροπορική / ναυτική / οικογενειακή* ~ ΣΥΝ. δράμα.
[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *τραγωδία* < *τραγωδός* (βλ.λ.)|. **τραγωδιογράφος** (υ) [μτγν.Ι πρόσωπο που γράφει τραγωδίες, ο συγγραφέας τραγωδιών συν. τραγικός ποιητής.
τραγωδοποιος (υ) [αρχ.Ι υ τραγωδιογράφος. - **τραγωδοποιΐσ** (η) [μτγν.].
τραγωδοποιώ ρ. αμετβ. [18821 {τραγωδοποιείς...} γράφω τραγωδία,
τραγωδός (ο/η) **1.** ο τραγικός ποιητής · **2.** ηθοποιός που παίζει σε τραγωδία.
[f.tym. < αρχ. *τραγωδός* < *τράγος* + *φδή* (κατά το *ραψφδός).* Η ερμηνεία παραμένει ανεξακρίβωτη, καθ' όσον μάλιστα συνδέεται στενά με την ιστορική εξέλιξη τής τραγωδίας ως λογοτεχνικού είδους. Πιθανότερη φαίνεται η αναγωγή στους διονυσιακούς διθυράμβους, στους οποίους ένας χορός σατύρων (που τους αποκαλούσαν *τράγους*) επιδιδόταν σε έξαλλες πράξεις μανίας, ακόμη και ασέλγειας. Κατ' άλλους. όμως, η λ. *τραγφδός* περιέγραψε αρχικώς εκείνον που τραγουδούσε και χόρευε σε αγώνες με έπαθλο έναν τράγο ή με αφορμή τη θυσία τουΐ. **τραΐ** (το) * τραγί
Τραϊανός (ο) 1. *Μάρκος Ούλπιος* · Ρωμαίος αυτοκράτορας (98-117 μ.Χ.) 2. ανδρικό όνομα.
[ΗΤΥΜ. μτγν. κύρ. ον. < λατ. Traianus / Troianus < Troia «Τροία»],
τραινάρισμα (το) -» τρενάρισμα **τραινάρω** ρ. ► τρενάρω **τραίνο** (το) ♦ τρένο
τρακ (το) {άκλ.} η ανησυχία ή ο φόβος που αισθάνεται κάποιος, όταν βρίσκεται μπροστά σε πολύ κόσμο, όταν περνά μια σωματική ή ψυχική δοκιμασία ή έρχεται σε επαφή με κάτι τελείως καινούργιο γι' αυτόν: *ο ηθοποιός, πριν βγει στη σκηνή, είχε -* || *με πιάνει ~ όταν απευθύνομαι σε μεγάλο ακροατήριο.*
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. true, εκφραστ. λ., πιθ. προϊόν ονοματοποιίας], **τράκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το να ζητεί κανείς από άλλον χρήματα, τσιγάρα, μικροαντικείμενα κ.λπ., για να καλύπτει τις ανάγκες του, χωρίς να τα επιστρέφει ή να πληρώνει γι' αυτά: *κάνω ~* |[*ζω με την -* || *βγαίνω για* -1[*μου έκανε ~ μερικά τσιγάρα* · ΦΡ. **κάνω** *τράκες* εντυπωσιάζω, προκαλώ αίσθηση με την εμφάνισή μου · **2.** (αργκό) το τρακάρισμα, η σύγκρουση: *έγινε μια ~ στη διασταύρωση!*
[εί υμ. < *τρακάρω* (υποχωρητ.)]. **τρακαδόρος** (ο), **τρακαδόρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) αυτός που κάνει κατά σύστημα τράκα (βλ.λ., σημ. 1). — **τρσκσδόρικος,** -η, -ο.
Ιετυμ. < *τράκα* + *-δόρος* (βλ.λ.), πβ. κ. *κομπινα-δόρος*|. **τρακάρισμα**[1] (το) [1814 | {τρακαρίσμ-ατος | -ατα. -άτων} η σύγκρουση ο^ημάτο>ν: *δεν έχει συνελθεί ακόμη απ' το* **τρακαρισμα**[2] (το) {τρακαρίσματος | χωρ. πληθ.} το να έχει πάθει κανείς τρακ (βλ.λ.).
τρακαρισμένος[1]**,** -η, -ο (όχημα) που έχει συγκρουστεί (με άλλο όχημα): *το αυτοκίνητό τον είναι - στο δεξί φτερό.* **τρακαρισμένος**[2]**,** -η. -ο (για πρόσ.) αυτός που έχει τρακ (βλ.λ.): *ήταν ~ και δεν τα πήγε καλά στις προφορικές εξετάσεις.*
[ΕΙ ΥΜ. < *τρακ,* με την επίδρ. τού ρ. *τρακάρω*|. **τρακάρω**[1] ρ. αμετβ. κ. μετβ. [τράκαρ-α κ. -ισα. -ίστηκα, -ισμένος} (λαϊκ.) ♦ 1. (αμετβ.) (κατά την οδική κυκλοφορία) (α) συγκρούομαι με άλλο όχημα: *τρακάρισα με ένα άλλο αυτοκίνητο / με μηχανάκι / με φορτηγό* jj *τράκαρα στην εθνική οδό* (β) πέφτω με όχημα πάνω σε σταθερό σημείο ή σταθμευμένο όχημα: *τράκαρε σ' ένα δέντρο / σε μια κολόνα τής Δ.Π.Η.* || (κ. μτφ.) *εκεί που* περπατούσα, *τράκαρα σ' έναν σ τόλο / σ' έναν τοίχο* ♦ (μετβ.) 2. (α) προκαλώ ζημιά στο όχημα που οδηγώ προσκρούοντας σε άλλο όχημα ή σταθερό σημείο: που το *τράκαρζς το αμάξι σου κι έγινε έτσι;* || *πρόσεξε μην τρακάρεις το καινούργιο σου αυτοκίνητο* (β) *(τρακάρω κάποιον)* χτυπώ με το όχημά μου το όχημα άλλου: *με τράκαραν* (κάποιος χτύπησε με το όχημά του το δικό μου) || *τον τράκαρε κάποιος από πίσω* || *έστριψε απότομα, για να μη μας τρακάρει* 3. (μτφ.) συναντώ τυχαία (κάποιον), καθώς περπατώ ή οδηγώ: *τον τράκαρα σε μπαράκι τής παραλίας.* Ηπίσης **τρακέρνω.**
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. attraccarc «(για πλοίο) πλευρίζω σε αποβάθρα ή σε άλλο πλυίυ. ορμίζω», αγν. ετύμου]. **τρακάρω**[2] ρ. μετβ. κάνω κάπυιυν να πάθει τρακ · συνήθ. το μεσοπαθ. *τρακάρομαι* κ. *τρσκαρίζομαι* παθαίνω τρακ: *τρακαρίστηκε όταν είδε τα θέματα των εξετάσεων* |[*ήταν πολύ τρακαρισμένη στη συνέντευξη Τύπον.*
τρακατρούκα κ. **στρακαστρούκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) 1. μικρό πυροτέχνημα που παράγει με αλλεπάλληλες εκρήξεις έντονους κρότους ΣΥ Ν. κροτίδα **2.** (μτφ.) *τρακατρούκες* (οι) απειλές ή υποσχέσεις που μένουν μόνο στα λόγια και δεν πραγματοποιούνται.
[ΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.|. **τράκο** (το) κ. **τράκος** (ο) (λαϊκ.) **1.** η σύγκρουση οχημάτων: *έγινε ένα ~ στη γωνία* συν. τρακάρισμα · 2. η ζημιά που παθαίνει κανείς σε μια δραστηριότητά του. η βλάβη· κυρ. στη φρ. *παθαίνω τράκο* παθαίνω ζημιά, με βρίσκει συμφορά: *έπαθε ένα τράκο, που θα το θυμάται σε όλη τον τη ζωή.*
[ετυμ. < *τρακάρω* (υποχωρητ.)]. **τρακοσαριά** (η) {χωρ. πληθ.} σύνυλυ τριακοσίων (προσώπων, πραγμάτων)· μόνο στη φρ. *καμιά τρακοσαριά* περίπου τριακόσιοι, -ιες. -ια (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).
Ιετυμ. < *τρ(ι)ακόσια* + παραγ. επίθημα *-αριά* (βλ.λ.)]. **τρακόσοι** τριακόσιοι
τρακτέρ (το) {άκλ.} ελλην. *ελκυστήρας-* τροχοφόρο ή ερπυστριοφόρο όχημα που ρυμουλκεί άλλα οχήματα, κυρ. γεωργικά μηχανήματα· (συνήθ. συνεκδ.) το όχημα που φέρει πίσω τυυ γεωργικό μηχάνημα για το όργωμα των χωραφιών: οι *αγρότες με τα ~ έκλεισαν την εθνική οδό.* — (υποκ.) **τρακτεράκι** (το).
[Εΐ ΥΜ. < γαλλ. tractcur < λατ. tractus «έλξη, σύρσιμυ, τράβηγμα» < ρ. trahere «έλκω. σύρω. τραβώ» (πβ. μτχ. tractus)[. **τρακτερωτός,** -ή. -ό (παπούτσι) πυυ η σόλα τυυ έχει μικρές προεξοχές και εγκοπές, όπως τα λάστιχα των τροχών των τρακτέρ, **τραλαλά** επιφών. (καθημ.) εκφράζει χαρά· ΦΡ. (σκωπτ.) (α) *είναι τραλαλά* (για πρόσ.) τα έχει χαμένα, δεν ξέρει τι λέει ή τι κάνει (β) (αργκό) *έπαθε ψυχικό τραλαλά* ταράχτηκε πολύ, υπέστη νευρικό κλονισμό.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. tralala, ονοματοπ. λ.].
Τράλλεις (οι) {Τράλλεων} αρχαία πόλη τής Μικράς Ασίας, το σημερινό Αϊδίνι (βλ.λ.).
Ιετυμ. αρχ. τοπωνύμιο, από ομώνυμο θρακ. φύλο. αγν. ετύμου]. **τραμ** (το) {άκλ.} ελλην. *τροχιόδρομος* · μεταφορικό αστικό μέσο που αποτελείται από ηλεκτροκίνητα τροχοφόρα οχήματα, τα οποία κινούνται πάνω σε σιδηροτροχιές. - (υποκ.)
τραμάκι (το).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. tram, αβεβ. ετύμυ. ίσως < μέσ. ολλ. trame «δοκός, μαδέρι», οπότε η λ. θα αναφερόταν αρχικώς στις σιδηροτροχιές των ορυχείων, πάνω στις οποίες κινούνταν τα βαγόνια με το φορτίο!, **τραμβαγέρης** (ο) {τραμβαγέρηδες} (παλαιότ.) οδηγός ή εισπράκτο- ρας τραμ.
{ετυμ. < *τραμβάι* (< αγγλ. tram-way. οπτικό δάνειο) + παραγ. επίθημα *-έρης,* με ανάπτυξη ευφωνικού *-γ-* |. **τραμουντάνα** (η) {χωρ. πληθ.} ο βόρειος άνεμος συν. (επίσ.) βορράς κ. (καθημ.) βοριάς (βλ. λ. *άνεμος,* ΙΙΙΝ.).
{ΕΤΥΜ. < μεσν. *τραμο(υ)ντάνα* < ιταλ. tramontana «άνεμυς από τα βυυ- νά (τού βορρά)», θηλ. τού επιθ. tramonrano < λατ. transmontanus < trans- + montanus «ορεινός»* < mons, -ntis «όρος»|. **τράμπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.ί (λαϊκ.) η ανταλλαγή.
[πτυμ. < τυυρκ. trampa|. **τραμπάκουλο** (το) (λαϊκ.) **1.** ογκώδες και αργό ιστιυφόρο πλοίο τής Αδριατικής Θάλασσας 2. (μτφ.) πολύ χοντρή γυναίκα πυυ βαδίζει αργά και κουνιέται δεξιά-αριστερά. καθώς στηρίζεται διαδοχικά στο ένα και στυ άλλυ πόδι.
[ηίύμ. < ιταλ. trabaccoio, αβεβ. ετύμου, ίσως < λατ. *tra-bica (ενν. navis) < trabs, -bis «δοκός (στενόμακρη), πλυίυ»|. **τραμπάλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ξύλινη ή μεταλλική δοκός ή σανίδα πυυ στηρίζεται στο μέσον της πάνω σε μία (συχνά διχαλωτή) βάση και έχει καθίσματα στις δύο άκρες, όπου κάθονται δύο άτομα, καθένα από τα οποία πιέζει με το βάρος του τη θέση του, ώστε υ απέναντι του να σηκωθεί στον αέρα και αντιστρόφως: *κάνω ~.*
[ετυμ. < ιταλ. traballare «ταλαντεύομαι» (υποχωρητ.) < tra- «μεταξύ, ανάμεσα» (< λατ. trans) + ballare «χορεύω, πηδώ, σκιρτώ» < μτγν. λατ. ballare (< αρχ. *βάλλω)].* **τραμπαλίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {τραμπαλίστηκα} (λαϊκ.) **1.** παίζω με την τραμπάλα, ταλαντεύομαι πάνω σε τραμπάλα: « *τράμπα-τραμπα- λίζομαι. πέφτω και τσακίζομαι»* (παιδικό τραγ.) 2. (μτφ.) πηγαίνω πά- νω-κάτω. ανεβοκατεβαίνω, όπως λ.χ. μια βάρκα στο κύμα. — **τρα-** μπάλιαμα (το). ■·* σχολιο λ. *αποθετικός.*
τραμπολίνο (τυ) η εκτέλεση ακροβατικών πάνω σε τεντωμένο καραβόπανο και το άθλημα που βασίζεται σε αυτό.
[ΕΤ.ΥΜ· < ιταλ. trampolino < trampoii < γερμ. trampcln «ποδοκροτό»], **τραμπουκαρειό** (το) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) (περιληπτ.) σύνολο ή ομάδα τραμπούκων. Επίσης **τραμπουκσρία** (η) ·
[ετυμ. < *τραμπούκος* + παραγ. επίθημα *-αρειό.* πβ. κ. *αλητ-αρειό. παππαδ-αρειό* |.
τραμπουκέτο (το) κινητό μηχάνημα τού θεάτρου, που εξυπηρετεί τη σκηνική παρουσίαση ή εξαφάνιση προσώπων ή αντικειμένων τού σκηνικού διακόσμου.
[ετυμ. < ιταλ. trabochctto < γαλλ. trebuchet < προβηγκ. trabuc «πολιορκητικός κριός» (βλ. κ. *τραμπούκος*)]. **τραμπουκισμός** (ο) η συμπεριφορά πυυ αρμόζει σε τραμπούκο · χαρακτηρίζεται από θρασύτητα, χρησιμοποίηση απειλών και εκβιασμών. αυθαιρεσία και πρόκληση ταραχών, με σκοπό την εξυπηρέτηση ανέντιμων και ευτελών σκοπών πολιτικής παράταξης ή πολιτικού προσώπου: οι ~ *των οπαδών τού ακροδεξιού υποψηφίου.* **τραμπούκος** (ο) **1.** πρόσωπο που πληρώνεται (ή σπανιότ. ενεργεί από μόνο του) για να προκαλεί επεισόδια και να βιαιυπραγεί εις βάρος (κυρ. πολιτικών) αντιπάλων: *οι ~ τής ακροδεξιάς προσπάθησαν να εμποδίσουν τη συγκέντρωση των ειρηνιστών* 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο πυυ χρησιμοποιεί βία για την επιβολή του σε έναν χώρο ΣΥΝ. νταής. — **τρσμπούκικος,** -η, -ο.
[ΕΙΥΜ. < ισπ. trabuco «είδος πούρου (που έμοιαζε με όλμο)» < προβηγκ. trabuc «καταπέλτης, πολιορκητική μηχανή» < tra- «ανάμεσα, μεταξύ» + -buc (< φρανκον. biik «κοιλιά»). Η σημερινή χρήση τής λ. οφείλεται στη συνήθεια ορισμένων πολιτικίόν να δίνουν ως φιλοδώρημα ένα πούρο σε εκείνους που προσλαμβάνονταν για να τρομοκρατούν τους πολιτικούς αντιπάλους |. **τρανεύω** ρ. αμετβ. {τράνεψα} (σπάν.) γίνομαι τρανός (βλ.λ.). **τρανζίστορ** (το) {άκλ.} **1.** ΗΛΕΚΤΡ. συμπαγής συσκευή που απυτελεί- ται από διαδοχικούς ημιαγωγούς ενωμένους μεταξύ τυυς. υι οποίοι παίζουν τον ρόλο ενισχυτή μικρών μεταβολών τού ρεύματος και τής τάσεως **2.** (συνεκδ.) μικρό ραδιόφωνο. — (υποκ.) **τρανζιστοράκι** (τυ) (σημ. 2).
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. transistor < trans(fer) «μεταφέρω» + (res)istor «αντίσταση», επειδή ή ενέργεια διοχετεύεται στον ημιαγωγό μέσω ηλεκτρικής αντιστάσεως].

τράνζιτ κ. **τράνζιτο** (το) {άκλ.} **1.** η διέλευση εμπορευμάτων από ενδιάμεσους σταθμούς προς τον τελικό προορισμό τους. χωρίς την καταβολή ενδιάμεσων δασμών 2. η παραμονή ταξιδιωτών σε σταθμούς (λιμάνια, αεροδρόμια) και η μετεπιβίβασή τους σε άλλο μέσο μεταφοράς για την ολοκλήρωση τού ταξιδιού τους χωρίς ενδιάμεσο έλεγ* χο στις αποσκευές ή (συνήθ.) και στα διαβατήρια, καθώς και ο χώρος στον οποίο παραμένουν για τη μετεπιβίβασή τους: *πτήση ~ για Αργεντινή*.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. transii / ιταλ. transito < λατ. transitus «διάβαση, μετάβαση» < transire «μεταβαίνω, διέρχομαι»], **τρανκουίλο** επίρρ. ΜΟΥΣ. ως ένδειξη εκφραστική ή ρυθμικής αγωγής: ήρεμα.

|ΗΤΥΜ. < ιταλ. tranquillo «ήρεμος, ήσυχος» < λατ. tranquillus], **τρανός,** -ή, -ό (εκφραστ.-λογοτ.) **1.** (για πρόσ.) ο σπουδαίος: *έγινε με- γάλος και ~* 2. πολύ μεγάλος, πολύ σημαντικός: - *απόδειξη* || - *παράδειγμα τής αξίας του υπήρξε η ερμηνεία του στο έργο αυτό* **3.** (σπάν.- λαϊκ.) ο μεγάλος στην ηλικία ή στυ ανάστημα ΣΥΝ. μεγάλος λντ. μικρός. – **τρανότητα** (η) Ιμτγν.].

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *τρανής* «σαφής, ευκρινής» (κατά τα επίθ. σε *-ος).* που παρουσιάζει επίθημα *-άνής,* πβ. κ. *σαφ-ηνής.* Τυ θ. *τρ-* προέρχεται πιθ. από τη μηδενισμ. βαθμ. τού *τεῖρω* (< *χτέρ-jco)* (βλ. λ. *τόρνος, τρίβω*), ενώ η σημασιολ. εξέλιξη φαίνεται ικανοποιητική, «ν ληφθεί υπ' όψιν και το παράγ. τορός «διαπεραστικός, σαφής, ξεκάθαρος»], **τρανσαμινάση** (η) {δύσχρ. τρανσαμινασών} ηιολ. ένζυμο που συμβάλλει στη γενική διαδικασία μεταβολισμού των αμινοξέων· οι τραν- σαμινάσες απαντούν φυσιολογικά στα κύτταρα, αλλά η ποσότητά τους στο αίμα είναι μικρή.

(ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. transaminase < transamination < λατ. trans- «δια-, πέραν» + amination < amin- (βλ. λ. *αμίνες)].* **τρανσέξουαλ** (ο/η) {άκλ.) αυτός που έχει αλλάξει φύλο (από άνδρας σε γυναίκα ή το αντίστροφο) με χειρουργική επέμβαση. – **τρανσε- ξουαλικότητα** (η), **τρανσεξουαλικός,** -ή. -ό. ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. trans(s)cxual]. **τρανσεξουαλισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} η αίσθηση που έχει κάποιος ότι ανήκει στο αντίθετο φύλο και συνήθ. η επακόλουθη πραγματοποίηση αλλαγής φύλου με χειρουργική επέμβαση.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. transsexualism].

Τρανσυλβανία (η) (ρουμ. Transilvunia) περιοχή τής Δ. Ρουμανίας που περικλείεται Β., Α. και Ν. από τα Καρπάθια Όρη. – **Τρανσυλβα- νός** (ο). **Τρανσυλβσνή** (η), **τραναυλβανικός,** -ή, -ό.

[ετυμ. < μεσν. λατ. Transylvania < trans- «δια-» + sylva «δάσος»!, **τραντάζω** ρ. μετβ. {τράντα-ξα, -χτηκα. -γμένος} **1.** σείω δυνατά και απότομα: ο *σεισμός τράνταξε τα σπίτια* |[(κ. μτφ.) το *θέατρο τραντάχτηκε από τα γέλια των θεατών* συν. ταρακουνώ 2. (μτφ.) συγκλονίζω (κάποιον) ψυχικά ή τον κάνω να βγει από κατάσταση εφησυχασμού: οι *εικόνες βίας από τον πόλεμο μας τράνταξαν* || *τους τράνταξαν τα εκ/.ογικά αποτελέσματα* συν. ταρακουνώ. – **τράνταγμα** (το). [ΕΤΥΜ. Πιθ. < **τραντανίζω* (κατ' αναλογίαν προς τα ρ. σε *-άζω)* < **τα- ντανίζω* (με ανάπτυξη *-ρ-* ευφωνικού) < αρχ. *τανταλίζω* (< τάντα?^ος. βλ.λ.)].

τρανταχτός, -ή, -ύ **1.** αυτός που κάνει θόρυβο: ~ *γέλια* **2.** αυτός που εντυπωσιάζει, που προκαλεί αίσθηση: ο *πρόεδρος τού συλλόγου έκανε ~ μεταγραφές* **3.** ο πολύ ισχυρός ή προφανής: - *επιχείρημα / απόδειξη* **4.** (για πρόσ.) ο σπουδαίος, ο διάσημος: ~ *φυσιογνωμία / προσωπικότητα.* – **τρανταχτά** επίρρ. **τρανώνω** ρ. αμετβ. {τράνω-σα, -θηκα} (λογοτ.) τρανεύω (βλ.λ.). [ΡΤΥΜ. < μτγν. *τρανώ (-όω)* - 'ξεκαθαρίζω, αποσαφηνίζω» < *τρανός* (βλ.λ.). κατά τη σημασιολ. εξέλιξη τού επιθ.].

τράπεζα (η) {-ας κ. -έζης | -εζών} **1.** οικονομική επιχείρηση ή οργανισμός που είναι εξουσιοδοτημένος να παρέχει διάφορες υπηρεσίες, όπως η παραλαβή και φύλαξη χρημάτων (κατάθεση με τόκο) ή αντικειμένων αξίας (σε θυρίδες), υ δανεισμός χρημάτων με τόκο. η έκδοση και εσαργύρωση επιταγών, η πώληση και αγορά συναλλάγματος, η διακίνηση κεφαλαίων, η έκδοση νομίσματος κ.ά.: *Εθνική / Εμπορική / Κτηματική* - || *Κεντρική Τράπεζα* (η Τράπεζα Ελλάδος, η οποία εκδίδει το νόμισμα) || - *επενδύσεων\ \ κρατική / ιδιωτική* -2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται ένας τέτοιος οργανισμός, καθώς και κάθε του παράρτημα: *πήγα στην ~* ||[*έκρηξη βόμβας σε ~ τωνΑθηνό)ν*

(μτφ.) πρόσωπο με μεγάλη οικονομική άνεση, που μπορεί να δανείζει τυυς άλλους: 5εν *είμαι ~. για να σας δίνω συνεχώς λεφτά!* **4.** (ειδικότ.) υ χώρος στον οποίο αποθηκεύεται και συντηρείται σε καλή κατάσταση κάτι (αίμα, σπέρμα, μοσχεύματα ή πληροφορίες σε υπολογιστή), ώστε να χρησιμοποιηθεί μόλις υπάρξει ανάγκη: - *αίματος* (βλ. λ. *αίμα) / σπέρματος / πληροφοριών / δεδομένων* · 5. (σπάν.) το τραπέζι, κυρ. στις ΦΡ. (α) *Αγία Τράπεζα* τετράγωνο ή παραλληλόγραμμο τραπέζι πυυ βρίσκεται μέσα στο ιερό των χριστιανικών ναών, πάνω στυ οποίο τελείται το μυστήριο τής Θείας Ευχαριστίας (β) *συζήτηση στρογγυλής τραπέζης* βλ. λ. *στρογγυλός* (γ) *Ιπποτες τής Στρογγυλής Τραπέζης* οι ιππότες που, κατά τον θρύλο, αποτέλεσαν την αυλή τού βασιλιά Αρθούρου στην Αγγλία και οι υποίυι κάθισαν γύρο) απύ ένα στρογγυλό τραπέζι, ώστε να φαίνονται όλοι ίσοι: το *αδελφάτο των ιπποτών τής στρογγυλής τραπέζης* 6. (σε μονές) ο χώρος στον οποίο πρυσφέρονται γεύματα στους πιστούς και γευματίζουν οι μοναχοί· φρ. *κάνω τράπεζα* γευματίζω, παρέχω γεύμα.

[ετυμ. αρχ. < **τρά-πεδ-]α* < θ. *τρα-* + *πεδ-* (από την απαθή βαθμ. τής λ. *πους,* βλ. κ. *πέδ-ον, πεδ-ίον).* Το θ. *τρα-* ανάγεται στο αριθμητ. *τέσ- σαρες* (πβ. επίθ. *τέ-ταρ-τος, τε-τρά-κις)* μέσω Ι.Ε. *k^wc-tr-. όπου όμως η σίγηση τού αρχικού *τε-* (< *k^wc-) παραμένει δυσερμήνευτη (ίσως θεωρήθηκε αναδιπλασιασμός). 11 λ. δήλωνε αρχικώς κάθε έπιπλο με οριζόντια επιφάνεια, που στηρίζεται σε τέσσερα πόδια, αργότερα δε εξειδικεύθηκε στη σημ. «τραπέζι αργυραμοιβού, εξέδρα συναλλαγών». από όπου πρυέκυψε η σημ. «πιστωτικό ίδρυμα». Μεταφρ. δάνεια από την Αγγλική αποτελούν οι φρ. *Ιππότες τής Στρογγυλής Τραπέζης* (< The Round Table Knights), *συζήτηση στρογγυλής τραπέζης* (< round-table discussion), *τράπεζα πληροφοριών (*< data bank) κ.ά.]. **τραπεζάκι** (το) -* τραπέζι

τραπεζαρία (η) {τραπεζαριών} **1.** ο χώρος σπιτιού, ξενυδοχείυυ ή ιδρύματος, στον οποίο υπάρχουν ένα μεγάλο τραπέζι και καρέκλες για την παροχή γεύματος σε επισκέπτες (σπίτι) ή αρκετά τραπέζια για το σερβίρισμα πελατών ή τροφίμων (ξενοδοχείο, ίδρυμα): *θα φάμε στην ~* || *περάστε στην ~ \ \ το πρωινό σερβίρεται στην ~ τού ξενοδοχείου* 2. (συνεκδ.) ο απαραίτητος εξοπλισμός ενός τέτοιου χώρου σε ιδιωτική κατοικία, συνήθ. το τραπέζι και οι καρέκλες, όπου παρατίθεται γεύμα σε επισκέπτες ή φιλοξενουμένους: *αγόρασα καινούργια*

j] *μοντέρνα / κ/.ασική ~.*

[ετυμ. < μεσν. *τραπεζάρης* «τραπεζοκόμος των μονών» < *τράπεζα* + παρα)'. επίθημα *-άρης,* πβ. κ. *πρωτ-άρης, λυρ-άρης).* τραπέζι (το) {τραπεζ-ιού] -ιών} 1. έπιπλο με τέσσερα συνήθ. πόδια, πάνω στα οποία στηρίζεται επίπεδη επιφάνεια: *στρογγυλό / χειρουργικό* - || - *πτυσσόμενο / περιστρεφόμενο / κινητό / τροχήλατο / ραπτομηχανής i σερβιρίσματος / σχεδιάσεως / τού καφέ / τού χολ / για φαγητό / τής κουζίνας / για γραφείο* || *στο τηλεοπτικό στούντιο έχουν τοποθετήσει τα μηχανήματα σε μακρόστενα* ~ || ro - *των συνομιλιών* (επισήμων) / *των διαπραγματεύσεων / των διαβουλεύσεων / τού δια- λόγου/ των συζητήσεων* φρ. (α) *κλείνω τραπέζι «IF* εστιατόριο ή νυ- χτερινύ κέντρο) κλείνω θέση, κάνω κράτηση: *έχει πολύ κόσμο την Τσικνοπέμπτη στις ταβέρνες και πρέπει να κ/.είσουμε τραπέζι* (β) *ρίχνω (π.χ. πρόταση) στο τραπέζι* καταθέτω, υποβάλλω, παρουσιάζω (μια πρόταση) στους συνομιλητές / συζητητές μου 2. (ειδικότ.) το παραπάνω έπιπλο για το φαγητό· ΦΡ. (α) *κάθομαι στο τραπέζι* παίρνω θέση για να γευματίσω: *όλη η οικογένεια καθόταν στο τραπέζι* (β) *στρώνω τραπέζι* βλ. λ. *στρώνω* (γ) *ξεστρώνω / μαζεύω το τραπέζι* μαζεύω όσα έστρωσα πάνω στο τραπέζι (δ) *βάζω τραπέζι* ετοιμάζω, στρώνω τραπέζι (για φαγητό) **3.** (συνεκδ.) το γεύμα ή το δείπνο: *έχουμε ~ απόψε* || *με κάλεσαν σε* φρ. *κάνω το τραπέζι (σε* κάποιον) παραθέτω γεύμα (σε κάποιον). - (υποκ.) τραπεζάκι (το).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τραπέζιον,* υποκ. τού *τράπεζα* (βλ.λ.)| . **τραπεζιέρης** (ο) {τραπεζιέρηδες}, **τραπεζιερα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (παλαιότ.) υ τραπεζυκόμυς (βλ.λ.).

[ΕΙΥΜ. < *τραπέζι* + παραγ. επίθημα *ιέρης.* πβ. κ. *τιμον-ιέρης].* **τραπεζικός,** -ή. -ύ 118331 **1.** (α) αυτύς που σχετίζεται με την τράπεζα: ~ *λογαριασμός / γραμμάτιο / επιταγή / κατάθεση / επιτόκιο / πίστωση / κεφάλαιο / απόρρητο* (η απαγόρευση τής δημοσίευσης κάθε πληροφορίας για την υικονομική κατάσταση των πελατών μιας τράπεζας) / *σύστημα / στέλεχος / κολοσσός* |[*η/,εκτρονικές - συναλλαγές* (β) *Τραπεζικός Μεσολαβητής* ανεξάρτητος θεσμός που έχει δημιουρ- γηθεί για να εξετάζει αμερόληπτα και με διαφανείς διαδικασίες τις διαφορές υι οποίες προκύπτουν ανάμεσα στους συναλλασσύμενους και τις τράπεζες και που αφορούν λ.χ. την ποιότητα των υπηρεσιών, τους υπολογισμούς χρεώσεων σε πιστωτικές κάρτες κ.λπ. **2.** *τραπεζικός* (ο) ο υπάλληλος τραπέζης ΣΥΝ. τραπεζούπάλληλος.

τραπεζικός ή τραπεζιτικός. Ό,τι έχει σχέση με την τράπεζα δηλώνεται κανονικά με τυ επίθετο τραπεζ-ικός: *τραπεζικές συνα?.λα- γές, τραπεζικό δάνειο, τραπεζικό γραμμάτιο, τραπεζικός υπάλληλος.* Αρα το τραπεζιτ-ικός αναφέρεται στο τραπεζ-ίτης «ο ιδιοκτήτης μιας τράπεζας» *(τραπεζιτικά συμφέροντα, τραπεζιτική ζωή)* και δεν πρέπει να χρησιμοποιείται με αναφορά στην τράπεζα: έτσι, τα *τραπεζιτικός (υπάλληλος)* ή *τραπεζιτικό σύστημα* κ.λπ. πρέπει να αποφεύγονται και να πρυτιμώνται αντιστοίχως τα *τραπεζικός (υπά? ·.ληλος). τραπεζικό σύστημα* κ.τ.ό.

τραπέζιο (το) {τραπεζί-ου j -ων} **1.** γι ::ωμ. επίπεδο τετράπλευρο, που έχει τις δύο πλευρές παράλληλες και άνισες: *ισοσκελές* - || *διάμεσος τραπεζίου* · 2. αολ. σύστημα από δύο σχοινιά που κρέμονται από ψηλά παράλληλα μεταξύ τους και στις άκρες τους ενώνονται με κυλινδρική λεπτή ράβδο, από την οπυία κρατιέται υ γυμναστής κάνοντας ασκήσεις (αιωρήσεις, περιστροφές κ.λπ.).

[ετυμ. < αρχ. *τραπέζιον.* υποκ. τού *τράπεζα* (βλ.λ.)]. **τραπεζιοειδής,** -ής, -ές] I896| {τραπεζιοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με τραπέζιο: *π/.οίο με ~ πανιά* συν. τραπεζοειδής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **τραπεζίτης** (ο) [αρχ.| {τραπεζιτών} **1.** υ ιδιοκτήτης ή ο βασικός μέτοχος ή (παλαιότ.) υ διευθυντής τράπεζας · 2. ανατ. καθένα από δύο ή τρία στους ενηλίκους τελευταία δόντια τής άνω και κάτω γνάθου ΣΥΝ. γομφίος.

τραπεζιτικός, -ή, -ό [αρχ.] αυτός που σχετίζεται με τραπεζίτη: *-σύστημα/ επιταγή / συμφέροντα / ζωή.* -** σχολιο λ. *τραπεζικός.* **τραπεζογραμμάτιο** (το) [1865] {τραπεζογραμματί-ου | -ων} χάρτινο νόμισμα που κυκλοφορεί η τράπεζα, το χαρτονόμισμα, **τραπεζοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.Ι {τραπεζοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** τραπεζιοειδής (βλ.λ.): ~ *πανιά* 2. ανλτ. *τραπεζοειδής μυς* μεγάλος και πλατύς μυς τής οπίσθιας επιφάνειας τού τραχήλου και τής ράχης. σχόλιό λ. *-ης, -ης, -ες.* **τραπεζοκόμος** (ο/η) (λόγ.) πρόσωπυ πυυ εξυπηρετεί όσους γευματίζουν ή δειπνούν συν. σερβιτόρος, τραπεζιέρης (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *τράπεζα* + *-κόμος* < *κομώ* «φροντίζω» (βλ. λ. *-κομία)].* **τραπεζοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} η πολιτική κατάσταση, στην οποία όλοι οι τομείς τής ζωής μιας χώρας και τα διάφορα ζητήματα ελέγχονται από τράπεζες.

[Ι-τυμ < *τράπεζα* + *-κρατία* < *κράτος,* πβ. *κ. στρατο-κρατία].* **τραπεζομάντηλο** (το) Ιμεσν.| κάλυμμα τού τραπεζιού που στρώνεται κατά την ώρα τού φαγητού ή υπάρχει για διακοσμητικούς λόγους πάνω στο τραπέζι: *κεντητό* ~}| *απαγορεύτηκαν στα εστιατόρια* τα πλα*στικά και χάρτινα* **τραπεζομάχαιρο** (το) (λαϊκ.) μαχαίρι που τοποθετείται στο τραπέζι μαζί με τα πιρούνια, τα κουτάλια και τα πιάτα κατά την ώρα τού φαγητού.

τραπεζομεσίτης (ο) f 1884] {τραπεζομεσιτών} αυτός που μεσολαβεί σε τραπεζικές συναλλαγές ανάμεσα σε τρίτους. — **τραπεζομεσιτικός,** -ή, -ό [1888].

τραπεζοϋπάλληλος (ο/η) {τραπεζοϋπαλλήλ-ου | -ων. -ους} υπάλληλος τραπέζης. πυυ εργάζεται σε τράπεζα ΣΥΝ. τραπεζικός. — **τραπεζοϋπαλληλικός,** -ή, -ό.

Τραπεζούς (η) {Τραπεζούντ-ος, -«) πόλη τής ΒΑ. Μικράς Ασίας στον Εύξεινο Πόντο, μία από τις ισχυρότερες και πλουσιότερες ελληνικές πόλης τού Πόντου από την αρχαιότητα μέχρι το 1922· υπήρξε επίσης πρωτεύουσα τής Αυτοκρατορίας τής Τραπεζούντας από το 1204 μέχρι το 1461. Επίσης **Τραπεζούντα.**

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *Τραπεζούς, -ούντος* < αρχ. *τράπεζα,* ίσως λόγω τής μορφής τού εδάφους|. **τραπεζώνω** ρ. μετβ. {τραπέζω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) (συνήθ. αρνητ.) 1. κάνω το τραπέζι σε (κάποιον), τυυ παρέχω γεύμα ή δείπνο 2. τρέφω (κάποιον) ή τον καλώ συχνά για φαγητό: *δύο χρόνια τούς τραπεζώνω κι ούτε ένα «ευχαριστώ» δεν άκουσα.* - **τραπέζωμα** (τυ). [ΠΤΥΜ. < αρχ. *τραπεζώ (-όω),* κυρ. τυ μέσ. *τραπεζούμαι* «κάθομαι στυ τραπέζι» < *τράπεζα].* **τράπηκα** ρ. τρέπω

τράπουλα (η) {δύσχρ. τραπουλών} δεσμίδα από 54 τραπυυλόχαρτα, κυρ. για χαρτοπαίγνιυ, αλλά και άλλα παιχνίδια (πασιέντζα κ.λπ.)· φρ. (α) *σημαδεμένη τράπουλα* τράπουλα τής υπυίας υρισμένα φύλλα έχυυν σημάδι, για να αναγνωρίζυυν οι χαρτυκλέφτες τα χαρτιά πυυ τους ενδιαφέρυυν (β) *με σημαδεμένη τράπουλα* (μτφ.) για διαδικασία κατά την οπυία δεν τηρούνται υι προϋποθέσεις τής αμεροληψίας και τής δικαιοσύνης και το απυτέλεσμα έχει προκαθυριστεί: *οι διαπραγματεύσεις έγιναν* - || *οι δύο πλευρές διαπραγματεύονται* ~ (γ) *κόβω την τράπουλα* κόβω τα χαρτιά (βλ. λ. *κόβω*) (δ) *ανακατεύω την τράπουλα* ανακατεύω τα τραπυυλόχαρτα, ώστε να μην υπάρχυυν ευνοϊκοί συνδυασμοί χαρτιών και να μυιραστυύν εντελώς τυχαία στυυς παίκτες.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. trappola «παγίδα» < φρανκυν. *trappa (> γαλλ. trappc)].* **τραπουλόχαρτο** (τυ) καθεμιά από τις 54 χαρτυνένιες ή συνθετικές κάρτες πυυ απυτελυύν την τράπουλα. 40 από τις οποίες έχουν αριθμούς από το Ι ώς το 10 και 14 από αυτές φιγυύρες (βαλές, ντάμα, ρήγας και δύυ τζόκερ)· κάθε αριθμός και φιγυύρα (εκτός των δύο τζό- κερ) υπάρχει τέσσερεις φυρές, μία για καθένα από τα τέσσερα δια- φυρετικά σύμβολα («καρό», «κούπα», «σπαθί» και «μπαστούνι», λ.χ. «δύυ σπαθί», «δέκα καρό», «ντάμα μπαστούνι» κ.λπ.): *κατέρρευσε σαν πύργος από τραπουλόχαρτα* (απότυμα και υλυκληρωτικά). **τραστ** (τυ) {άκλ.} οικον. μεγάλης υικυνυμικός υργανισμός, υ υπυίος πρυέρχεται από τη συγχώνευση επιχειρήσεων που παράγυυν τα ίδιυ προϊόν και στον υπυίο κάθε μέλος χάνει τη νυμική, διοικητική και υικονομική αυτοτέλειά του· συγκρυτείται ύστερα από την υπυγραφή νόμιμης συμφωνίας και απυσκυπεί στη δημιουργία μυνυπωλίυυ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. trusi «εμπιστυσύνη, αξιυπιστία». σκανδ. αρχής, πβ. αρχ. σκανδ. traust. αρχ. αγγλ. trctowc «έμπιστος»). **τράτα** (η) {δύσχρ. τρατών} ναυτ. **1.** αλιευτικός δικτυωτός σάκυς τριγωνικού σχήματος: *«η ~ μας η κουρελού, η χι/.ιομπαλλωμένη»* (δη- μυτ. τραγ.) **2.** (συνεκδ.) φαρυκάικυ με συρόμενα δίχτυα · **3.** κυκλικός παραδοσιακός χορός, που χυρεύουν υι γναίκες με τα χέρια χιαστί. [ετυμ. όψιμυ μεσν. < ιταλ. tratta. θηλ. τύ επιθ. tratto «τραβηγμένος, τεντωμένος» < λατ. iractus «έλκυση, τράβηγμα», μτχ. τ. τού ρ. trahere «τραβώ, έλκω, σύρω»), **τραταμέντο** (το) (λαϊκότ.) το κέρασμα, η περιπυίηση (βλ. κ. λ. *τρατάρω): περάστε για ένα* ~ συν. τρατάρισμα.

[ΗΤΥΜ. < ιταλ. IratiaincntO, βλ. λ. *τρατάρω].* **τρατάρης** *(ο)* {τρατάρηδες} **1.** αυτός που ψαρεύει με τράτα **2.** υ ιδιοκτήτης τράτας.

[ητυμ. < *τράτα* + παραγ. επίθημα *-άρης,* πβ. κ. *βαρκ-άρης*\. **τρατάρω** ρ. μετβ. {τράτ-αρα κ. -άρισα) (λαϊκ.) προσφέρω γλύκυσμα ή πυτό σε επισκέπτη, τυν κερνώ κάτι ΣΥΝ. φιλεύω. Επίσης **τρατέρνω.**

τρατάρισμα (τυ).

[ετυμ. όψιμυ μεσν. < ιταλ. tranare «πρυσφέρω. περιπυιύμαι» < λατ. tractare «χειρίζομαι, ασχολύμαι» < μτχ. iractus τύ ρ. trahere «τραβώ, έλκω. σύρω»], **τραυλίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.] {τραύλισα} ♦ (αμετβ.) **1.** πάσχω από τραυλισμό, είμαι βραδύγλωσσος 2. (συνεκδ.) κυμπιάζω στην υμιλία: ~ *από* τον *φόβο μου* ♦ **3.** (μετβ.) (μτφ.) μυυρμυυρίζω κάτι, δεν τυ λέω καθαρά: *εμφανώς σοκαρισμένος τραύλιζε κάτι μισόλογα.* **τραυλισμός** (υ) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} ιαγρ. η διαταραχή στην πρυφυρι- κή υμιλία, πυυ εκδηλώνεται ως δυσκυλία πρυφυράς υρισμένων συμφώνων ή λέξεων συν. βραδυγλωσσία, ψεύδισμα. Επίσης **τραύλισμα** (τυ) [μτγν.]. **τραυλός,** -ή, -ό (κ. ως υυσ.) αυτός πυυ πάσχει από τραυλισμό ΣΥΝ. ψευδός, βραδύγλωσσος. — **τραυλότητα** (η) |αρχ.].

ΙΕΤΥΜ. αρχ. λ., με παραγ. επίθημα *-λός.* συχνό σε επίθ. που δηλώνουν σωματική αναπηρία, λ.χ. *τυφ-λός. χω-λός.* Η λ. είναι αβεβ. ετύμου, αφού είναι δύσκυλο να τεκμηριωθεί υπυιαδήπυτε σύνδεση με τυ υυσ. *τραύμα.* Δεν απυκλείεται υ σχηματισμός τής λ. να είναι ηχομιμητικός και να αποτυπώνει τη δυσκυλία των τραυλών κατά την προφορά των φθόγγων *-ρ-* και *-λ-*\. **τραύμα** (τυ) {τραύμ-ατυς | -ατα. -άτων| **1.** ιατρ. σωματική βλάβη από εξωτερικό παράγοντα, πυυ πρυκαλεί λύση τής συνέχειας των ιστών τυύ δέρματος και συνήθ. αιμορραγία: *ανοιχτό / βαθύ / επικίνδυνο / ανεπούλωτο* -1 | *επιπό/^αιο* ~ (χωρίς συνέπειες, ακίνδυνο)]| *διαμπερές ~* (από σφαίρα, βλ. λ. *διαμπερής)* συν. πληγή, λαβωματιά 2. (μτφ.) καθετί πυυ πλήττει κάπυιυν, πυυ πρυκαλεί βλάβη στην προσωπικότητα, την εργασία τυυ κ.λπ.: *η ήττα σε εκείνο τον πόλεμο αποτελεί ακόμη ανεπούλωτο εθνικό ~ || η απόρριψή του υπήρξε ένα ~ στην προσωπικότητά του* συν. πλήγμα, χτύπημα- φρ. *ψυχικό τραύμα* ψυχική βλάβη πυυ μπυρεί να πρυκαλέσει ένα γεγυνός ή ένα συμβάν και το υπυίυ απυθηκεύεται στη μνήμη κάποιου και τον επηρεάζει μακροπρόθεσμα: ο *χωρισμός των γονιών του τού προκάλεσε* - [[*η θέα των σκοτωμένων στρατιωτών προκάλεσε - στον νέο* συν. σοκ **3.** μεγάλη υλική ζημιά, καταστρυφή (συνήθ. στυν πληθ.): *η Σερβία θα υποφέρει για πολύ από τα ~ τού πολέμου.* --- (υπυκ.) **τραυματάκι** (τυ).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *τραύμα / τρώμα* (αρχαιότ.) < θ. *τρω-* τυύ ρ. *τι-τρώ-σκω* «πληγώνω, τραυματίζω» (βλ.λ.). Ο απτ. τ. *τραύμα* υφείλεται σε αναλυγία πρυς τον τ. *θραύσμα (< θραύω)].* **τραυματίας** (υ/η) {(θηλ. τρα.υματίυυ) | τραυματιών} πρόσο)πυ που φέρει τραύμα, πυυ έχει τραυματιστεί: - *πολέμου* (αυτός που έχει τραυματιστεί σε πόλεμυ) συν. λαβωμένος.

[ετυμ. αρχ. < *τραύμα, -ατος* + παραγ. επίθημα *-ίας,* πβ. κ. *λοχ-ίας, ταμ-ίας].* **τραυματίζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {τραυμάτισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** προκαλώ σε (κάπυιυν) τραύμα (σωματικό ή ψυχικό): - *θανάσιμα* / στο *πόδι* συν. λαβώνω, πληγώνω 2. (μτφ.) προκαλώ πλήγμα σε κάπυιυν/κάτι: *η ταπεινωτική συνθήκη τραυμάτισε την εθνική μας υπερηφάνεια*\\ *του τραυμάτισε την αξιοπρέπεια με τη συμπεριφορά της* |[*ανόητα επιχειρήματα που τραυματίζυυν τη νυημοσύνη μας* || *η επιβολή τέτοιου καθεστώτος τραυματίζει θανάσιμα τη δημοκρατία* συν. πληγώνω, θίγω **3.** (ειδικότ.) πρυκαλώ ψυχικό τραύμα (σε κάπυιυν) (βλ. λ. *τραύμα*): *η σκ/.ηρή εμπειρία τού Βιετνάμ τραυμάτισε πολλούς Αμερικανούς στρατιώτες για πάντα.* **τραυματικός,** -ή, -ό Ιμτγν.) αυτός που σχετίζεται με τραύμα (σωματικό ή ψυχικό) ή πρυέρχεται από αυτό: ~ *πυρετός* [[οι *διώξεις και η προσφυγιά υπήρξαν γι' αυτήν μια* ~ *εμπειρία* (πυυ την τραυμάτισαν ψυχικά) (πβ. λ. *τραύμα, τραυματίζω).* **τραυματιοφορέας** (υ/η) {τραυματιυφυρ-είς. -έων} υγειυνυμικός υπάλληλυς ή στρατιώτης τύυ Υγειυνυμικύυ Σώματος, που έχει ως έργο τυυ τη μεταφυρά των τραυματιών στυ νυσυκυμείυ και την παρυ- χή των πρώτων βυηθειών σε, αυτυύς. **τραυματισμός** (υ) [μτγν.} **1.** η πρόκληση σωματικύύ τραύματυς: *σοβαρός / μοιραίος / θανάσιμος* ~ || ο ~ *κάποιου από αδέσποτη σφαίρα / από μαχαιριά* (λάβωμα) 2. (μτφ.) η πρόκληση πλήγματος: ο ~ *τού κόρους / τής προσωπικότητας / τής αξιοπρέπειας (κάποιου).* **τραυματολογία** (η) Ιχωρ. πληθ.} ιατρ. κλάδος τής χειρυυργικής, που έχει ως αντικείμενο την πρόληψη και τη θεραπεία των τραυμάτων.

τραυματολογικός, -ή. -ό.

[ετυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. traumatology|. **τραυματολόγος** (υ/η) γιατρός ειδικευμένος στην τραυματολογία.

[ΕΤΥΜ, Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. traumatologist], **τράφηκα** ρ. » τρέφω

τραχανάς (ο) {τραχανάδες} ζυμαρικό σε κυκκώδη μυρφή που αποτελείται από χοντροαλεσμένο σιτάρι ή σιμιγδάλι και τρώγεται αφού βράσει πρώτα μέσα σε γάλα και αποξηρανθεί· ΦΡ. **έχω** *τραχανά απλωμένο* είμαι εμπερίστατος λόγω συβαρής εκκρεμότητας.

[ετυμ. < τυρκ. tarhana, με αντιμετάθεση, < περσ. tarxana|. **τραχεία** (η) ίχωρ. πληθ.} ιατρ. υ αναπνευστικός σωλήνας πυυ συνδέει τον λάρυγγα με τυυς βρόγχους. — **τραχειακός,** -ή, -ό [1873].

[ετυμ. < αρχ. *τραχεία* (ενν. *αρτηρία),* υυσιαστικυπ. θηλ. τύ επιθ. *τρα- χύς*\. ,

τραχειίτιδα (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. φλεγμυνή τύυ βλεννυγόνυυ τής τραχείας.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. tracheitc). **τραχειοβρογχικός,** -ή, -ό ιαγρ. αυτός πυυ σχετίζεται με την τραχεία και στους βρόγχους: ~ *γάγγλια / αδενοπάθεια.*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. tracheobronchique].

τραχειοβρογχίτιδα (η) ιατρ. η φλεγμυνή τύυ βλεννυγόνυυ τής τραχείας και των βρόγχων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. trach^bmnchite].

τραχειορραγία (η) {τραχειυρραγιών} ιατρ. η αιμυρραγία στην τραχεία.

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. trach^rrhagy < *τραχεία* + *-ρρα- γία* (με διπλασιασμό τύυ *-ρ-* εν συνθέσει), από τυ θ. τύυ αρχ. παθ. αυρ. β' *έρ-ράγ-ην* τύυ ρ. *ρήγνυμι].* **τραχειοσκόπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ιλτρ. η εξέταση τής τραχείας με τυ λαρυγγοσκόπιο (βλ.λ.).

[ετυμ, Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. trach<^sa)pic}. **τραχειοτομία** [1839] **κ.τραχειοτομή** (η) [1887| ιατρ. η χειρυυργική διάνυιξη τής τραχείας για θεραπευτικούς σκοπούς (για την εισαγωγή ειδικύύ σωλήνα, πυυ διευκυλύνει την αναπνοή. για να απυφευχθεί η ασφυξία από επικίνδυνυ ξένυ σώμα ή από τη συσσώρευση εκκριμάτων στην τραχεία και στυυς βρόγχυυς). — **τραχειοτομικός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. trach<^tomiel. **τραχηλιά** (η) Ιμεσν.] (λαϊκ.) **1.** μέρυς ενδύματος γύρω από τον λαιμό

(ειδικότ. για νήπια) η σαλιάρα **3.** (για ζώα) πλατύ περιλαίμιο **4.** (συνεκδ.) κομμάτι κρέατος από τυν τράχηλυ σφαγμένυυ ζώυυ.

τραχηλικός, -ή, -ό ♦ τράχηλος

τραχηλισμός (ο) Ιμτγν.] **1.** ιατρ. η σπασμωδική συστολή τού τραχήλου κατά τη διάρκεια επιληπτικής κρίσης · 2. αθλ. (στην πάλη) η λαβή σε αντίπαλο από τον τράχηλο, **τραχηλίτιδα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) ιατρ. η φλεγμονή τού τραχήλου τής μήτρας, η οποία t-χει ως σύμπτωμα τη λευκόρροια (βλ.λ.): *οξεία! χρονιά* ~.

[ετυμ. Ελληνογενής ξεν. όρ.. < αγγλ. trachcHtisj. **τράχηλος** (ο) ίτραχήλ-ου | -ων. -ους) **1.** ανατ. (α) το τμήμα που ενο')- νει το κεφάλι με τον κορμό τού σώματος, υ λαιμός (το εμπρόσθιο τμήμα και υ αυχένας): *τού Ήλληνος ο ~ ζογόν δεν υποφέρει* · φρ. (α) *κάθομαι στον τράχηλο (κάποιου)* καταδυναστεύω, τυραννία (κάποιον) (β) *σκύβω τον τράχηλο (σε κάποιον)* υποτάσσομαι αδιαμαρτύρητα στις θελήσεις (κάποιου) (β) τυ στενό κυλινδρικό τμήμα διαφόρων οργάνων τού σώματος: ο - *τής μήτρας* 2. (στα ζώα) ο λαιμός: *ο ~ τού αλόγου* 3. (μτφ.) ο λαιμός διαφόρων αντικειμένων, λ.χ. ενός αγγείου.

τραχηλικός, -ή, -ό.

[ητυμ. αρχ.. εκφραστ. λ., με επίθημα *-ηλος* (πβ. κ. *κίβδ-ηλος*), που ίσως συνδ. με το ρ. *τρέχω,* δηλώνοντας το μέρος τού σώματος που στρέφεται, που γυρίζει (πβ. τη σημασιολ. μεταβολή στα αρχ. ολαβ. vrarii «τράχηλος» - vratiti «στρέφω», καθώς και την ετυμολ. σύνδεση τού λιθ. kaklas «τράχηλος» με το αρχ. *κύκλος).* Το θ. *τραχ-* αποτελεί μάλλον τη συνεσταλμ. βαθμ. τού *τρέχω].* **τραχηλοτομία** (η) {τραχηλυτυμιών[ιατρ. η χειρουργική διάνοιξη τού τραχήλου τής μήτρας.

|ΕΤΥ.Μ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. trachclotomy]. **τραχύνω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι]τράχυν-α, -θηκα} **1.** κάνω κάτι τραχύ συν. σκληραίνω αντ. λειαίνω **2.** (μτφ.) παροξύνω, εξερεθίζω. – **τράχυνση** (η), **τραχυντικός,** -ή. -ό Ιαρχ.]. **τραχύς,** -ιά (λόγ. -εία), -ύ {τραχ-ύ κ. -έυς | -ιοί κ. -είς, -έων (θηλ. -ει- ών)· τραχύτ-ερος, -ατος} 1. (για επιφάνειες) ανώμαλος, μη λείος, άγριυς κατά την αφή: - *ύφασμα* συν. (για έδαφος) πετρώδης αντ. λείος. απαλός 2. σκληρός, δύσκαμπτος αν'Γ. μαλακός, απαλός, τρυφερός

σκληρός, ανυπόφυρος: ~ *χιονιάς* 4. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που συ- μπεριφέρεται απότομα συν. βάναυσος, αγρυίκος 5. (μτφ.-συνεκδ.) αυτός που απαιτεί την καταβολή κόπων: - *έργο* συν. επίμοχθος, κοπιαστικός. εργώδης. σχολιο λ. *-ός.*

[ετυμ. αρχ. (με κατάλ. *-ύς,* πβ. κ. *ταχ-ύς, βραδ-ύς).* πυυ μορφολογικώς θα ήταν δυνατόν να συνδ. με το ρ. *θράσσω* (< **θράχ-]ω,* μέσω κοινού θ. **θραγ-* και ανυμυιώσεως) και. ως εκ τυύτου, με το ρ. *ταράσσω* (βλ.λ.), αλλά η σημασιολ. απόσταση δυσχεραίνει τον συσχετισμό], **τραχύτητα** (η) |αρχ.| {χωρ. πληθ.} 1.η μη λεία. η μη ομαλή υφή (μιας επιφάνειας): *η ~ μιας πλάκας μαρμάρου* συν. αγριάδα ΑΝΤ. ομαλότη- τα, απαλότητα 2. η σκληρότητα στη συμπεριφορά, υι απότομοι τρόποι: *η - τού χαρακτήρα του τον έκανε ανεπιθύμητο* ΣΥΝ. βαναυσότητα ΑΝΤ. ευγένεια, ηπιότητα 3. η δυσκολία, η σκληράδα (τού βίου): *η ~ τής ζωής των ορεσίβιων λαών.*

τραχύφωνος, -η. -ο |αρχ.] αυτός πυυ έχει τραχιά, βραχνή φωνή. **τράχωμα** (το) {τραχώμ-ατος | -ατα.-άτων} ιατρ. μολυσματική ασθένεια το)ν ματιών, που χαρακτηρίζεται από χρόνια φλεγμονή τού επι- πεφυκυτυς των βλεφάρων.

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *τραχύς* + παραγ. επίθημα *-ωμα,* πιθ. κατά το *γλαύκ-ωμα].*

τραχωματικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τα τραχώματα: ~ *επιπεφνκίτιδα* 2. *τραχωματικός* (υ). *τραχωματική* (η) πρόσωπο που πάσχει από τράχωμα, **τρέιλερ** (το) {άκλ.} **1.** τρυχυφώρο όχημα, το οποίο σύρεται από φορτηγό ή αυτυκίνητυ και χρησιμοπυιείται για τη μεταφορά φορτίων

2. σύντυμυ διαφημιστικό φιλμ πυυ περιλαμβάνει επιλεγμένα στιγμιότυπα (σκηνές) από πρυσεχή κινηματογραφική ταινία ή τηλεοπτική παραγωγή και το οποίο προβάλλεται ενημερωτικά για τους τηλεθεατές κατά τη διάρκεια πρυγράμματυς: *στο ημίχρονο των αθλητικών αγώνων τα κανάλια μεταδίδουν διαφημίσεις και -.*

Jετυμ. < αγγλ trailer < irail «ρυμουλκώ, ακολουθώ τα ίχνη»], **τρεις,** τρεις, τρία {τριών} **1.** αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό τρία (3) (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.): *ανέμειξε ~ χρώματα* [| *στο λιμα- νάκι ήταν αραγμένες ~ βάρκες* || *οι ~ Ιεράρχες* || οι ~ *Μάγοι με τα δώρα*■ φρ. (α) *τρεις κι ο κούκκος* ελάχιστοι άνθρωποι: *Πόσοι παρακολούθησαν τη διάλεξη; --!* (β) (οικ.-εκφραστ.) *τρία πουλάκια κάθονταν...* (i) για πρόσωπο που αδιαουρεί για τις νουθεσίες πυυ του δίνονται: *ο πατέρας τον προσπαθούσε να του βάλει μυαλό, αλλά αυτός -!* (ii) για πρόσωπο που αναφέρεται σε πράγματα άσχετα με το θέμα: *-Τι σου απάντησε στην πρόταση πον του έκανες: – !* (γ) *κάθε τρεις και λίγο / και δέκα* πολύ συχνά: - *τρέχει στο σπίτι τους!* (δ) (παροιμ.) *τρεις το λάδι, τρεις το ξίδι, έξι το λαδόξιδο* σε περιπτώσεις στις οποίες κάπυιος κάνει σκόπιμα λανθασμένους λογαριασμούς, για να αποκομίσει παράνομα κέρδη (ε) (παροιμ.) *μια τού κλέφτη,* **δι/ο τού** *κλέφτη, τρεις και την κακή του μέρα* βλ. λ. *κλέφτης* **2.** (ως τακτικό αριθμητικό, για δήλωση χρόνου): *στις τρεις τού μηνός έχει τα γενέθλιά της* 3. *τρία* (το) βλ.λ. 4. (συνεκδ.) οτιδήποτε φέρει τον αριθμό αυτόν ή δηλώνεται με αυτόν: ο *γυιος του πάτησε τα* ~ (τα τρία του χρόνια) || να *μας απαντήσει το νούμερο* - || τον *έκοψε στη χημεία με* ~ || *το δωμάτιο* - || (στυ χαρτοπαίγνιο) ~ *σπαθί* || το - *αντικατέστησε το πέντε στην ομάδα* · ΦΡ. μαθ. *(απλή) μέθοδος των τριών* μέθοδος επι- λύσεως προβλημάτων, κατά την οποία από τρία δεδομένα βρίσκουμε το ζητύμενυ τέταρτυ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. τρεις (ήδη μυκ. ti-ri-si = *τρισί. box.* πληθ.) < **treyes* < I.E. **trei- / *tri-* «τρεις, τρία», πβ. σανσκρ. trayah, λατ. ires (> ισπ. tres, γαλλ. trqis). αλβ. tre. αρχ. γερμ. drl (> γερμ. drei), αγγλ. three, αρχ. σλαβ. trijc. πυλ. trzy κ.ά. Ομόρρ. *τρί-τος, τριά-κοντα, τρι-ς, τρι-άς (-άδα), τρια-κόσιοι* κ.ά.].

τρεισήμισι επίθ. {άκλ.} τρεις και μισός· για πυσότητα από τρεις και μισή μονάδες: ~ *ημέρες / σε/.ίδες / εκατομμύρια.* Επίσης **τριάμισι.** j εγυμ. < *τρεις, τρία* + *ήμισυ].* **τρεκλίζω** κ. **τρικλίζω** ρ. αμετβ. {τρέκλισα} παραπατώ καθώς βαδίζω, βαδίζω ασταθώς: ο *μεθυσμένος τρέκ/.ιζε στον δρόμο.* – **τρέκλισμα** κ. **τρίκλισμα** (τυ).

Ιετυμ. < μεσν. *τρακλίζω / τρακλώ* (με τρυπή σε -ε- λόγω τού υγρύ, πβ. κ. *φταρνίζομαι - φτερνίζομαι)* < *τακ/^ώ,* διαλεκτ. τ. τυύ Πόντυυ με σημ. «κάνω κυβίστηση. τούμπα». < αρχ. *κατακ'λώ* «σπάζω, κόβω» (με απόσπαση τής πρώτης συλλ.) < *κατα-* + *κλώ (-άω)* (βλ. κ. *κλάσμα)].* **τρέλα** (η) (παλαιότ. ορθ. *τρέλλα)* Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. ιατρ. η παθυλυγι- κή κατάσταση πυυ χαρακτηρίζεται από ανατρυπή τής διανυητικής ισυρρυπίας τύ ανθρώπυυ, από απώλεια τής λογικής: *έχει περιέλθει σε κατάσταση τρέλας* ΣΥΝ. φρενυβλάβεια, παραφρυσύνη · ΦΡ. (α) *πουλάω τρέλα* παριστάνω τυν τρελό για ιδιυτελείς σκυπυύς (β) (πα- ρυιμ.) *η τρέλα δεν πάει στα βουνά (πηγαίνει στους ανθρώπους I μον' στους ανθρώπους πάει)* η τρέλα είναι χαρακτηριστικό τυύ αν- θρώπυυ. όχι τής φύσης (συνήθ. για πρόσωπα πυυ ενεργυύν με τρόπυ ασυνάρτητο) 2. (α) η ενέργεια που χαρακτηρίζεται από απερισκεψία: *έκανε την - να εγκαταλείψει τις σπουδές του* [| *πρόσεξε μην κάνεις καμιά ~ και πεις πουθενά το σχέδιό μας!* συν. ανοησία, βλακεία (β) *τρέλες* (οι) οι απερισκεψίες, οι παρεκτροπές: *νεανικές! παιδικές -* **3.** (μτφ.) (α) η ιδιυτροπία: *έχει ~ με την τάξη και την οργάνωση* (β) υ ενθυυσιασμός, τυ πάθυς: *έχει ~ για τη μυυσική* συν. λόξα, ψώνιο, μεράκι · 4. (ως επίθ. ή επίρρ.) για κάτι ωραίυ. εξαιρετικό, θαυμάσιο: γο *γλυκό ήταν ~* (| *περάσαμε ~ στις διακοπές* συν. μούρλια, θαύμα. – (υποκ.) **τρελίτσα** (η), (μεγεθ.) **τρελάρα** (η)·

Ιετυμ. < τρελαίνω (υπυχωρητ.) ή < *τρελός].* **τρελάδικο** (τυ) (λαϊκ.) τυ τρελοκομείυ (βλ.λ.).

[ετυμ. < *τρελός* + παραγ. επίθημα *-άδικο.* πβ. κ. *σκυλ-άδικο\.* **τρελαίνω** ρ. μετβ. (παλαιότ. ορθ. *τρελλαίνω)* {τρέλα-να, -θηκα, -μέ- νος} 1. κάνω (κάπυιον) τρελό, ώστε να χάσει τη διανυητική του ισυρ- ροπία: *δεν άντεξε τη φρίκη τού πολέμου και τρελάθηκε || κοντεύει να την τρελάνει με τη συμπεριφορά τον* συν. μουρλαίνω 2. (μτφ.) αναστατώνω ψυχικά, ταλαιπωρώ, εκνευρίζω: *με τρελαίνει αυτή η σιωπή- ας μιλήσει κάποιος! || μας έχει τρελάνει με τις φωνές του από το πρωί*

(μτφ.) ενθυυσιάζω (κάπυιυν). τυν συγκινώ ιδιαίτερα, «τυυ παίρνω τα μυαλά»: *τα κάλλη της έχουν τρελάνει γέρους και νέους!* συν. ξετρελαίνω· (μεσυπαθ. *τρελαίνομαι)* 4. γίνυμαι τρελός: *τρελάθηκε και* τον *έκ/.εισαν στο φρενοκομείο!* ΦΡ. *μην τρελαθούμε (κιόλας)! / δεν τρελάθηκα!* για τη δήλωση αγανάκτησης ή αμφισβήτησης για κάτι πυυ ειπώθηκε: *-/ Και μου κάνουν ζημιά στο σπίτι και θα π/^ηρώσω κι από πάνω;* 5. (μτφ.) αναστατώνυμαι σωματικά ή ψυχικά: *τρελάθηκε από* τον *φόβο του / την αγωνία του / από τον πονόδοντο / στον πονοκέφαλο* 6. (+για) επιθυμώ πάρα πολύ. υπεραγαπώ: *τρελαίνεται για χορό /* το *ποδόσφαιρο* συν. έχω πάθος / ψώνιο για κάτι· φρ. *δεν τρελαίνομαι (κιόλας)!* δεν μυυ κάνει ιδιαίτερη εντύπωση (κάτι), δεν με ενθυυσιάζει: *καλό το καινούργιο αυτοκίνητό της, αλλά δεν τρελαίνομαι κιόλας!* 7. νιώθω ερωτικό ενθυυσιασμό, ερωτική έλξη: *τρελάθηκε από τα κάλλη της / την ομορφιά της / την τρυφερότητά της* συν. ξετρελαίνομαι **8.** για πολύ έντυνυ συναίσθημα" ΦΡ. *τρελαίνομαι από τη χορά μου* χαίρυμαι πολύ: *όταν έμαθε ότι πήρε την υποτροφία για σπουδές στο εξωτερικό, τρελάθηκε από τη χαρά του* 9. ενεργώ απερίσκεπτα. κάνω ανυησίες: *φαίνεται θα τρελάθηκε και πούλησε το μαγαζί σε τέτοια τιμή* 10. (μτχ. *τρελαμένος, -η, -ο)* βλ.λ. **τρελαμάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. η τρέλα, η παραφροσύνη 2. (συνεκδ.) πράξη που φανερώνει ότι κάπυιος δεν σκέφτεται λογικά: *όλο τρελαμάρες κάνει αυτό* το *παιδί* ΣΥΝ. παλαβυμάρα.

[ετυμ. < *τρελός* + παραγ. επίθημα *-μάρα* (βλ.λ.), πβ. κ. *σαχλα-μάρα, κουτα-μάρα).*

τρελαμένος, -η, -υ 1. αυτός πυυ έχει τρελαθεί: *δε* ν *στέκει στα καλά του, είναι -*2. πολύ ενθυυσιασμένος, παθιασμένος με (κάπυιυν/κάτι): ~ *με την ομάδα μου.* **τρελάρας** (υ) {χωρ. γεν. πληθ.}, **τρελάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) αυτός πυυ κάνει ανοησίες: ο *γυιος της είναι ένας ~ το μυαλό του το 'χει μόνο στα μηχανάκια!*

[ΕΤΥΜ. < *τρελός* + μεγεθ. επίθημα *-άρα(ς)*|. **τρελέγκο)** (η) {τρελέγκως | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-εκφραστ.) (ως χαρακτηρισμός) γυναίκα που συμπεριφέρεται ιδιόρρυθμα, επιπόλαια ή απερίσκεπτα συν. μυυρλέγκω. τρελυκαμπέρω. Επίσης τρελόγκα. [ετυμ. < *τρελαίνω* + παραγ. επίθημα *-κω,* θηλ. κυρ. υνυμάτων, λ.χ. *Κατίγ-κω* (< *Κατίνα*), *Λέγ-κω* (< *Ελένη)].* **τρέλλα** (η) ► τρέλα **τρελλός,** -ή, -ό -» τρελός

τρελό- / **τρελό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που ση- μαίνυυν:1. τυν τρελό, αυτόν πυυ έχει ψυχονευρωτικά προβλήματα και ό.τι σχετίζεται με αυτόν: *τρελο-κομείο, τρελό-παιδο* 2. αυτόν πυυ χαρακτηρίζεται από αστάθεια, που δεν είναι πρυβλέψιμυς: *τρελό- καιρος* **3.** ὅπυιυνδήπυτε ή υτιδήποτε χαρακτηρίζεται από παραλυγι- σμό, υπερβυλή ή εκζήτηση: *τρε/.ο-κόριτσο, τρελο-παρέα, τρελο-περι-* πέτεια. τρελό-κατάσταση.

ΙΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Ν. Ελληνική*:, πυυ πρυέρχεται από τυ επίθ. *τρελός].*

τρελογιατρός (υ) (λαϊκ.) ο ψυχίατρος.

τρελοκαμπέρω (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-εκφραστ.) γυναίκα πολύ απερίσκεπτη. πυυ δεν σκέφτεται λογικά ΣΥΝ. τρελέγκω. μυυρλέγκω. τρε- λυπαντιέρα.

Ιετυμ. < *τρελό-* + *καμπέρω* < τουρκ. kamber «πιστός σύντροφος, δυύ- λος» (εδώ «τής τρέλας»)!, **τρελοκομείο** (τυ) [1840] **1.** τυ ίδρυμα περίθαλψης και νοσηλείας των

τρελών, ψυχιατρείο: *αυτόν πρέπει να τον κλείσουν σε* ~ ΣΥΝ. τρελάδικο 2. (μτφ.) (α) για χώρο στον οποίο επικρατεί παραλογισμός ή όπου ο καθένας κάνει ό,τι θέλει: *αυτό το σπίτι έχει μεταβληθεί σε* ~ (β) (για πρόσ. ως χαρακτηρισμός) αυτός που συμπεριφέρεται παράλογα ή εντελώς απρόβλεπτα: *αυτός ο λοχαγός ήταν σκέτο* ~

[ετυμ. < *τρελός* + *-κομείο*< αρχ. *κομώ* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία*)].

τρελοκόριτσο (το) (χαϊδευτ.) κορίτσι επιπόλαιο και ζωηρό.

τρελόπαιδο (το) άτακτο, ζωηρό παιδί: *έχει μπλέξει με κάτι τρελόπαιδα τής γειτονιάς και έχει αμελήσει τα μαθήματά του.*

τρελοπαντιέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (ειρων.-κακόσ.) επιπόλαιη, άμυαλη γυναίκα συν. τρελάρα, τρελέγκω, τρελοκαμπέρω.

τρελός, -ή, -ό (παλαιότ. ορθ. *τρελλός*) 1. (για πρόσ.) αυτός που έχει τρελαθεί: *ή - είναι ή τον* ~ *παριστάνει* συν. μουρλός, παλαβός, λωλός· ΦΡ. (α) *τρελός για δέσιμο* τελείως τρελός, θεόμουρλος αντ. νουνεχής, εχέφρων. λογικός (β) *τρελός παππάς σε βάφτισε* βλ. λ. *βαπτίζω* (γ) ο *τρελός είδε τον μεθυσμένο και φοβήθηκε* ένας μεθυσμένος είναι πιο επικίνδυνος από έναν τρελό (δ) (εκφραστ.) *για τρελούς ψάχνεις;* ως απάντηση για να δηλωθεί ότι κάποια πρόταση που γίνεται είναι τόσο ασύμφορη, ώστε μόνο τρελοί θα τη δέχονταν: *σιγά μην πάω πάλι να τον βοηθήσω·* 2. (+ με / για) αυτός που αγαπά (κάποιον/κάτι) με πάθος: *είναι ~ για τη ζωγραφική* || ~ *για τον αθλητισμό* |[*είναι - μαζί σου* (τρελά ερωτευμένος)· ΦΡ. *κάνω σαν τρελός* χαίρομαι υπερβολικά. ενθουσιάζομαι, παθιάζομαι: *κάνει σαν τρελός, όταν είναι να διασκεδάσει με τους φί/^ους του* || *κάνει σαν τρελός γι ' αυτήν* (είναι πυλύ ερωτευμένος) συν. παθιασμένος 3. (μτφ.) (α) για κάτι που γίνεται με παράλογο τρόπο, που ξεπερνά τα λογικά όρια: *οι ~ ρυθμοί τής σύγχρονης ζωής* ΣΥΝ. παράλογος· ΦΡ. *το τρελό τής υπόθεσης / τής ιστορίας* το πιο παράλογο, απίθανο, το εξωφρενικό στοιχείο μιας υπόθεσης: *το πιο τρελό τής υπόθεσης ήταν ότι τελικά φτάσαμε να τον παρακα/.ούμε αντί να μας κυνηγάει αυτός* (β) αυτός που ξεπερνά τα αποδεκτά, ανεκτά όρια, εξωφρενικός: *Αυτά είναι ~ πράγματα! Μόνο σ' αυτή την υπηρεσία συμβαίνουν!* 4. (ειδικότ.) ανόητος, απερίσκεπτος: *του πέρασε στιγμιαία από τον νου η ~ σκέψη ν' αυτοκτονήσει* || *Κα/Λ. είσαι Δεν έχεις καθόλου μυαλό στο κεφάλι σου*; αντ. λογικός, συνετός 5. πολύ έντονος ή παράφορος: *- έρωτας / νιάτα / ηλικίας* ηλικία τής νεανικής παραφοράς)· φρ. μες *στην τρελή χαρά* βλ. λ. *χαρά* 6. πολύ εύθυμος, ζωηρός: *- πάρτι / παρέα / συντροφιά* 7. αυτός που είναι παράτολμος, δύσκολο να πραγματοποιηθεί: *είχαν ένα ~ σχέδιο / μια ~ ιδέα* · 8. (στυ σκάκι) τυ κομμάτι «αξιωματικός» 9. *τρελός* (υ), *τρελή* (η) ο φρενοβλαβής: *όλοι οι - ήταν στο προαύλιο** ΦΡ. (α) *τής τρελής* για μεγάλη αναστάτωση, αναταραχή: *στο πάρτι έγινε ~* συν. έγινε τής μουρλής / τής παλαβής (β) *σαν τής τρελής τα μαλλιά* βλ. λ. *μαλλί* (γ) (παροιμ.) *από μικρό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια* βλ. λ. *αλήθεια* (δ) ο *τρελός τού χωριού* (i) πρόσωπο με. δια- ταραγμένο ψυχικό κόσμο ή διανοητική καθυστέρηση, που στις παραδοσιακές κοινωνίες απυτελούσε χαρακτηριστικό μέλος τους (αλλά όχι περιθωριοποιημένο ή απόβλητο) (ii) (συνήθ. μτφ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται παράλογα ή εντελώς απρόβλεπτα σε έναν χώρο, πυυ η συμπεριφορά του αποκλίνει χαρακτηριστικά από τη συμπεριφορά των υπολυίπων.

[ετυμ. μεσν., πιθ. < μτγν. *τρηρός*, «γλώσσα» τού Ησυχίου *(τρηρόν έ?^αφρόν, δειλόν, ταχύ)*, < αρχ. *τρήρων* «περιστέρι», με αντέκταση, < **τράσ-ρων* < **trs-* μηδενισμ. βαθμ. τυύ Ι.Ε. **tres-* «τρέμω» (βλ. λ. *τρέμω*). Σύμφωνα με άλλη. λιγότερο πιθ. άποψη, το μεσν. *τρελ(λ)ός* ανάγεται στα αρχ. ανθρωπωνύμια *Ύρέλλος* και *Τρέλλων*, που μαρτυρυύ- νται στον μιμογράφο Σώφρυνα].

τρελός: συνώνυμα. Η έννοια τού παραλογισμού στα λόγια και στις πράξεις είναι καθημερινό φαινόμενο στις ανθρώπινες σχέσεις, που έχει βρει τη δήλωσή του στη γλώσσα με ποικιλία λέξεων και εκφράσεων. Μια και πρόκειται για έννοια που έχει σχέση με τυ μυαλό, την ψυχή και τη νόηση τού ανθρώπου, μια σειρά λέξεων (αρκετοί όροι) συνδέονται με τις λ. φρένες, ψυχή, νους κ.λπ.: φρενοβλαβής, φρενοπαθής, σχιζοφρενής - ψυχοπαθής, ψυχασθενής - παρανοϊκός - μανιακός - ακαταλόγιστος. Η γενική λέξη που χρησιμοποιείται στην ομιλουμένη για κάθε μορφής παραλογιζόμενο, είναι η λ. τρελός από το αρχ. τρηρός «ελαφρός» (οπότε αρχική σημ. τού τρελός είναι η σημ. «ελαφρόμυαλος»). Μια ομάδα λέξεων, που θα μπορούσαν να περιληφθούν στις λεγόμενες «εκφραστικές λέξεις», χρησιμοποιούνται στον προφορικό ιδίως λόγο, για να χαρακτηρίσουν κάποιον ως τρελό. Η προέλευση των λέξεων αυτών ποικίλλει: μουρλός < *μωρο-λόγος* ή από συμφυρμό των *μωρός* + *λωλός*· ζουρλός < *(σ)βουρλός* < *σβουρίζομαι* «γυρνάω σαν τη σβούρα» ή κατά συμφυρμό από *ζερβός* + *τρελός** κουζουλός < κούζα «στάμνα χωρίς χέρι» (αρχική σημ. τού *κουζουλός* «κουλλοχέρης»)· λωλός < μτχ. *όλω?^ός* «απυλωλώς. χαμένος» τού αρχ. *όλλυμαι* (αρχική σημ. «χαμένος»). Από το *όλλυμαι* είναι και το *παλαβός:* *απολωλώς* > *πολωλός* > *πα?^αλός* > παλαβός, οπότε *παλαβός* σημαίνει και αυτό «χαμένος». Κατά τον επιφανή γλωσσολόγο Γ. Χατζιδάκι. η λ. έχει άλλη προέλευση: παλάβρα («φλυαρία, παλαβωμάρα») > *παλάβια* > *πα/.αβιός* > παλαβός (ας σημειωθεί ότι το *παλάβρα*. από το ισπανοεβρ. palavra, είναι αντιδάνειο, αφού παράγεται από τυ λατ. parabola, πυυ δεν είναι άλλο από το ελλην. παραβολή) · Τέλος, από το αρχ. Σάβος ή Σαβός «βακχευόμε- νος. εκτός εαυτού, τρελός» προήλθε πιθ. το ζαβός, ενώ λέξεις όπως σαλεμένος (τυυ σάλεψε), βλαμμένος κ.λπ. προέρχονται από μεταφορικές χρήσεις λέξεων με άλλη αρχική σημασία.

τρελούτσικος, -η, -ο (υποκ.) λίγο τρελός· συνήθ. για πρόσωπο που κάνει περίεργα πράγματα, έχει περίεργες συνήθειες ή ενεργεί με απρόβλεπτο αλλά χαριτωμένο τρόπο συν. παλαβυύτσικυς. – **τρελούτσικα** επίρρ.

[ετυμ. < *τρελός* + υποκ. επίθημα *-ούτσικος*, πβ. κ. *μικρ-ούτσικος*| . **τρελόχαρτο** (τυ) (οικ.) 1. το επίσημο έγγραφο που δείχνει ότι κάποιος νοσηλεύθηκε σε ψυχιατρείο: *όσοι εργοδότες βλέπουν τυ αρ- νούνται να τον προσ/Λβουν* 2. (στον στρατό) τυ πιστοποιητικό με το υποίο η αρμόδια υγειονομική υπηρεσία βεβαιώνει ότι κάποιος δεν μπορεί να υπηρετήσει τη θητεία τυυ λόγω ψυχολογικών προβλημάτων. ψυχικών γενικά διαταραχών, **τρεμαμενος,** -η.-ο αυτός που τρέμει: *- χέρια / φωνή! δάχτυλα ΣΥΚ.* τρεμουλιαστός.

{ετυμ. < *τρέμω*, κατά τις μτχ. σε *-άμενος*, πβ. κ. *λεγ-άμενος. τρεχ-άμε-νος*\ .

τρεμεντίνα (η) (χωρ. γεν. πληθ.} (διαλεκτ.) η ρητίνη, το έκκριμα κωνοφόρων δέντρων, που χρησιμοποιείται στυ άλειμμα των καταρτιών των πλοίων συν. τερεβινθίνη.

[ετυμ. < *τερμινθίνη* (με αντιμετάθεση), θηλ. τού μτγν. επιθ. *τερμίνθι- νος* < αρ^χ. *τέρμινθος* (βλ.λ.)Ι- **τρεμιθιά** (η) βοτ. είδος φιστικιάς συν. (λόγ.) τερέβινθος.

[ετυμ. < μτγν. *τρέμιθος*< αρχ. *τέρμινθος* (βλ.λ.)| . **τρεμολάμπω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} τρεμοφέγγω (βλ.λ.). **τρέμολο** (το) ΜΟΥΣ. η εκτέλεση μουσικού φθόγγου με πολύ γρήγορη επανάληψή του στην ίδια χορδή.

Ιετυμ. < ιταλ. tremolo < λατ. tremulus «σειόμενος. παλλόμενος» < trcmare (βλ. κ. *τρέμω)]*. **τρεμοπαίζω** ρ. αμετβ. [τρεμόπαιξα} 1. (για φλόγα ή φως) αυξομειώνεται η έντασή μυυ, αναβοσβήνω: *το φως το)ν άστρων που τρεμοπαίζει* 2. (για βλέφαρα) ανοιγοκλείνω γρήγορα και έντονα, **τρεμοσβήνω** ρ. αμετβ. {τρεμόσβησα} 1. σβήνω σιγά-σιγά με τρεμου- λιαστές αναλαμπές, ετοιμάζομαι να σβήσω: γο *φως* / ro *κερί τρεμοσβήνει* || *τα αστέρια τρεμοσβήνουν* συν. τρεμοπαίζω 2. χάνομαι σιγά- σιγά, παρακμάζω: *η Βυζαντινή Αυτοκρατορία τρεμόσβηνε στις αρχές τυύ ΙΕ' αιώνα.* – **τρεμόαβηαμα** (το), **τρεμούλα** (η) {χωρ. πληθ.} η τρεμουλιαστή κίνηση από φόβο. κρύο, συγκίνηση ή πυρετό: *μ'έπιασε ~ από το κρύο* συν. ρίγος, σύγκρυο, ανατριχίλα, κρυάδα. Επίσης **τρέμουλο** (το).

[ετυμ. < *τρέμω* + παραγ. επίθημα *-ούλα*, πβ. κ. *ραχ-ούλα]*. **τρεμουλιάζω** ρ. αμετβ. {τρεμούλιασα} 1. τρέμω από κρύο. πυρετό, φόβο ή συγκίνηση: *τρεμούλιαζαν τα χέρια του* || *τρεμούλιαζε η φωνή του από τη συγκίνηση* συν. ριγώ 2. τρεμοφέγγω: «r'*αστέρια τρεμυυ- λιάζουνε στού ζέφυρου το χάδι*» (τραγ.). – **τρεμούλιασμα** (το), **τρεμουλιάρης,** -α. -ικο {τρεμουλιάρηδες} αυτός που εύκολα τρε- μυυλιάζει από κρύο. φόβο. συγκίνηση, αδυναμία ή πυρετό συν. κρυ- ουλιάρης, φοβιτσιάρης. Κπίσης **τρεμουλιάρικος,** -η. -ο.

[ετυμ. < *τρεμού/.α* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*. πβ. κ. *κλαψ-ιάρης*\. **τρεμούλιασμα** (το) -» τρεμουλιάζω

τρεμουλιαστός, -ή, -ό αυτός πυυ τρεμυυλιάζει: *του μί/.ησε με ~ φωνή.* –

τρεμουλιαστά επίρρ. **τρεμουλο** (το) ♦ τρεμούλα

τρεμοφέγγω ρ. αμετβ. {τρεμόφεξα} (για φώτα, αστέρια κ.λπ.) φωτίζω τρεμουλιαστά, με μικρές διακοπές συν. τρεμολάμπω. – **τρεμο- φέγγιαμα** (το).

τρέμω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. με διαπερνά ρίγος, κάποιο μέλος ή τα μέλη τού σώματός μου ταράζονται, συσπώνται απότομα και ελαφρά, δονούμαι ακούσια από μικρές αλλεπάλληλες κινήσεις: *τρέμουν τα χέρια μου / τα πόδια μυυ / τα γόνατά μου* || *~ ολόκληρος / σύγκορμος / από τον φόβο μου / από τη συγκίνησή μου 2.* (γενικά) δονούμαι: *έτρεμε η γη από τον σεισμό* [| *~ σαν καλάμι / σαν το φύλλο στον άνεμο* 3. φοβούμαι, ανησυχώ πάρα πολύ: *- και μόνο που σκέφτομαι ότι μπορεί να συμβεί κάτι τέτοιο* || *~ τον πατέρα της / τον θείο του* || *τρέμει μην πάθει τίποτα ο γνιος της που είναι στα ξένα* · ΦΡ. (α) *τρέμω σαν (το) ψάρι* βλ. λ. *ψάρι* (β) *τρέμει το φυλλοκάρδι μου* φοβάμαι πάρα πολύ: *είχε μείνει μόνη στο σκοτεινό σοκάκι κι έτρεμε το φυλλοκάρδι της.*

[ητυμ. αρχ. < Ι.Ε. **tr-em-*, παρεκτεταμ. μορφή τής μηδενισμ. βαθμ. τής ρίζας **tcr-* «τρέμω, πάλλομαι. σείομαι». πβ. σανσκρ. taralah «σειόμε- νος, παλλόμενος», λατ. tremere «τρέμω, σείομαι» (> γαλλ. craindrc «φοβούμαι», ισπ. icmblar «τρέμω») κ.ά. Ομόρρ. *τρό-μος, τρομ-ερός, τρυμ-άσσω (-άζω).* Παραλλήλως απαντά και το αρχ. *τρέω* «τρέπομαι σε φυγή από φόβο» < **τρέσ-ω* (< Ι.Ε. **tr-es-*). βλ. κ. *τρελός].* **τρενάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τρέναρ-α κ. -ισα} (καθημ.) καθυστερώ, παρατείνω (κάτι): (μετβ.) *προσπαθεί να τρενάρει τις διαπραγματεύσεις. ώστε να επωφεληθεί* || (αμετβ.) *τρενάρει η υπόθεση* Α.Μ. επισπεύδω. - - **τρενάριαμα** (τυ).

[ετυμ. < γαλλ. trainer «τραβώ από πίσω - αναβάλλω» < δημώδ. λατ. **traginare* > **tragere* < λατ. trahere «τραβώ, έλκω, σύρω», με την επίδρ. τού ρ. agere «άγω»[. **τρένο** (το) ο σιδηρόδρομος, η σιδηροδρομική αμαξοστοιχία: ro - *φεύγει στις 12* || *ταξιδεύω στο εξωτερικό με ~* || *παίρνω το ~ για Θεσσαλονίκη* Π *έπεσε στις γραμμές τού τρένου* || *ανεβαίνω στο / κατεβαίνω από το ~* |[*πότε έχει - για Πάτρα;* φρ. (α) (μτφ.) *χάνω το τρένο* χάνω μια καλή ευκαιρία: *κινδυνεύουμε να χάσουμε το τρένο τής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης* (β) (μτφ.) *κατεβαίνω από το τρένο* αποχωρώ από τον χώρο στον οποίο ανήκω: *όσοι διαφωνούν με την πολιτική τού κόμματος, να κατέβουν από το τρένο!* – (υποκ.) **τρενάκι** (τυ).

Ιεγυμ. < ιταλ. treno < γαλλ. train < p. trainer «τραβώ από πίσω, έλκω» (βλ. λ. *τρενάρω)]*.

τρέξιμο (τυ) [μεσν.| [τρεξίμ-ατυς | -ατα, -άτων] 1.η γρήγορη κίνηση προς τα μπρος, με τρόπο πυυ και τα δύο πόδια να μην ακουμπούν

στιγμιαία στο έδαφος για κάθε διασκελισμό 2. αθλ. ο αγώνας στιν οποίο ο αθλητής ξεκινά από μια αφετηρία και προσπαθεί να φθάσει στον συντομότερο δυνατό χρόνο στu τέρμα καθορισμένης απόστασης: *πρωταθλητής στο* -1| *παραβγαίνουν στο* ~ (συναγωνίζονται) συν. αγώνας δρόμου, σπριντ 3. (μτφ.) η μεγάλη προσπάθεια, η έντονη κινητοποίηση: *η δουλειά αυτή θέλει / απαιτεί/ έχει πο/.ύ* - (στον πληθ. *τρεξίματα, τα)* οι έγνοιες για σοβαρή υπόθεση: *έχουμε ~ με τα περιουσιακά μας* ΣΥΝ. τρεχάματα (βλ.λ.) 4. (μτφ.-καθημ.) η σκόπιμη υποβολή σε ταλαιπωρία: *φάγαμε πολύ - στον στρατό* · 5. η ροή υγρού, **τρεπόνημα** (τυ) {τρεπονήμ-ατος | -ατα, -άτων} βιολ. σπειροειδές βακτήριο που προκαλεί διάφορες ασθένειες, λ.χ. σύφιλη ΣΥΝ. σπειρο- χαίτη.

ΙF.ΤΥΜ. < *τρέπω* + *νήμα.* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. treponema],

τρεπονημάτωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ίόσεις. -ώσεων} ιαγρ. η νόσος που προέρχεται από τρεπόνημα.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. treponematosis]. **τρέπω** ρ. μετβ. {έτρεψα, τράπηκα κ. λόγ. ετράπην, -ης, -η... (μτχ. τραπείς. -είσα. -εν)} 1. κάνω (κάποιον) να αλλάξει κατεύθυνση ή στάση ΣΥΝ. κατευθύνω, εκτρέπω ΦΡ. *τρέπω σε φυγή (κάποιον)* κάνο) (κάποιον) να υποχωρήσει τρέχοντας: *έτρεψαν τους αντιπά/.ους τους σε φυγή* || ο *ληστής ετράπη σε φυγή* 2. αλλάζω τη μορφή που έχει κάτι. μεταβάλλω: (ΜΑΘ.) ~ *έναν αριθμό σε γινόμενο παραγόντων, λ.χ. 15* =

*χ5*ΙΙ (ΓΛΩΣΣ.) *το -ς- τής πρόθεσης «εξ» μπροστά από σύμφωνο τρέπεται σε -κ-.*

[ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. ίσως < I.F. *trep-. πράγμα που θα δικαιολογούσε τη σύνδεση με σανσκρ. trapate «ντρέπομαι» (πβ. κ. *έν-τρέ- πομαι).* αλλά το λατ. trepit, προς το υποίο συνήθως παραβάλλεται, ίσως είναι απλώς εφεύρημα των γραμματικών. Από την άλλη πλευρά, το μυκ. to-ro-qo «στριφτό κρόσσι» θα μπορούσε πιθ. να οδηγήσει σε αρχική ρ. *trok^{w}-. ετεροιωμ. βαθμ. τού *trck^{w}-. αν και ο μυκ. τ. έχει συνδεθεί επίσης με τυ ρ. *στρέφω.* Τέλος, ορισμένοι υποστηρίζουν την ύπαρξη παραλλήλων ριζών *tr-cp- και *tr-ck^{w}-. Ομόρρ. *τρόπ-ος, τροπή, εύ-τράπ-ελος, τρόπ-αιο(ν). τροπ-άριο(ν)* κ.ά.|. **τρέσα** (η) {τρεσών} διακοσμητική ταινία που τοποθετείται σε ύφασμα.

[ετυμ. < γαλλ. tresse, αβεβ. ετύμου. πιθ. αντιδάν.. < δημώδ. λατ. *trichia < αρχ. *θρίξ. τριχός*\. **τρέφω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έθρεψα, τράφηκα, θρεμμένος} ♦ (μετβ.) 1. δίνω τροφή (σε κάποιον): ~ το *μωρό με γάλα και φρουτόκρεμες* ΣΥΝ. διατρέφω, ταΐζω 2. παρέχω τα απαραίτητα προς το ζην. συντηρώ: *δεν έχει να θρέψει την οικογένειά του* || (παροιμ.) *«ο μήνας που τρέφει τους έντεκα»* (βλ. λ. *μήνας)* 3. (μτφ.) συντηρώ: *η φτώχια τρέφει την εγκ/.ηματικότητα* || (μεσοπαθ.) «*η εσωτερική αντιπολίτευση τρέφεται από τη λαϊκή δυσαρέσκεια*»(εφημ.) 4. εκτρέφω ζώα: *τρέφει είκοσι γελάδια* 5. αυξάνω, κάνω να μεγαλώσει: (παροιμ.) «*ο ύπνος τρέφει τα μωρά κι ο ήλιος τα μοσχάρια*» 6. (μτφ.) αφήνω (κάτι) να αναπτυχθεί:

κόμη / γενειάδα ♦ (αμετβ.) 7. (μτφ.) μορφώνω, εκπαιδεύω: *με τον ρομαντισμό τράφηκαν δυο γενιές τού 19ου αιώνα* 8. (λόγ.-μτφ.) έχω, διατηρώ: - *ελπίδες ι αυταπάτες! φιλοδοξίες / ψευδαισθήσεις* || ~ *καλά / κακά αισθήματα για κάποιον* || *έτρεφε πικρία για το ότι δεν τον έκαναν υπουργό* 9. (λαϊκ. για καρπούς) ωριμάζω 10. (για πληγή) επουλώνομαι, κλείνω: *μέχρι να θρέψει η πληγή στο πόδι. μη φορέσεις παπούτσι!*

[ΕΤΎΜ. αρχ. < **θρέφ-ω* (με ανομοίωση των δασέων) < I.E. *dhrcbh- «τρέφω. μεγαλιόνω (κάτι), αυξάνω, αναπτύσσω», πβ. λιθ. drehiCi «διαπλάθω. μορφοποιώ», αρχ. γερμ. trcbir «κατακάθι ρετσινιού», αγγλ. draff «κατακάθι ζύθου», ρωσ. droba κ.ά. Φαίνεται πως το ρ. *τρέφο)* είχε αρχικώς τη σημ. «ευνοώ την ανάπτυξη κάποιου, παρέχοντάς τυυ κατάλληλη φροντίδα», αλλά στις υπόλοιπες I.E. γλώσσες τα ομόρριζα απέκτησαν συγκεκριμένες τεχν. χρήσεις. Βλ. κ. *θρόμβος].*

τρέφω: σύνθετα. Το τρέφω, βασικό ρήμα τής Κλληνικής από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα, σχημάτιζε τον ενεργ. μέλλοντα, τον αόριστο, καθώς και τον μεσοπαθητ. αόριστο διαφορετικά από τον ενεστώτα: **θρέφ-ω* > τρέφ-ω (με ανομοίωση των δασέων *θ. φ.* δηλ. με τροπή τού *θ* σε *τ*) · **θρέφ-σω* > **θρέπ-αω* (θρέψω), **έ-θρεφ-σα* > **έ-θρεπ-σα* (έθρεψα) και **θρεφ-τός* > θρεπ-τός (με αρχαία τροπή τού δασέος *φ* σε ψιλό *π* μπροστά από *σ* ή *τ*). Σε νεότερους χρόνους για τυ απλό τρέφω χρησιμοποιήθηκε και ο τ. θρέφω, που δεν είναι φυσικά ο παλιός από τον οποίο ξεκίνησε, αλλά νεότερος τύπος αναλογικός από τα θρέψω, *έθρεψα* > *θρέφω.* Ανάλογο τ. εμφανίζει και το ρ. ανατρέφω, που επίσης σχηματίζει και τ. αναθρέφω, υ οποίος διαφέρει υφολογικά από το ανατρέφω (βλ. λ. *ανατρέφω).*

Τυ τρέφω σημαίνει, κυριολεκτικά και μεταφορικά, «δίνω τροφή». Το ανατρέφω χρησιμοποιείται για παιδιά και σημαίνει «μεγαλώνω» και «εκπαιδεύω» *(ανέθρεψαν τρία παιδιά - όπως ανατρέφουν τα παιδιά τους οι γονείς, έτσι φέρονται στους άλλους και στους ίδιους).* Το διατρέφω (και διατρέφομαι) σημαίνει «τον τρόπο διατροφής. τη δίαιτα που ακολουθεί κανείς» *(διατρέφεται μόνο με λαχανικά και φρούτα).* Τέλος, το εκτρέφω χρησιμοποιείται για τη διατροφή και συντήρηση ζώων *(εκτρέφουν κουνέ/.ια και κότες).*

τρεχάλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. το τρέξιμο (βλ.λ.): *έριξα/ πάτησα ~ για να προλάβω το λεωφορείο* 2. (ως επίρρ.) τρέχοντας: *έφυγε ~ για τη δουλειά του.*

[ετυμ. < *τρέχω* + παραγ. επίθημα *-άλα,* πβ. κ. *κχ\λ-άλα\.*

τρεχαλητό (το) (λαϊκ.) το τρέξιμο (συνήθ. για να προλάβει κανείς κάτι ή να τακτοποιήσει υπόθεσή του) (βλ.λ.): *γύρισε λαχανιασμένος από το*

τρεχάματα (τα) {χωρ. γεν.} οι ενέργειες που γίνονται για την τακτοποίηση υποθέσεων (και που συνήθ. συνεπάγονται ταλαιπωρία, κούραση και άγχος): *αρρώστησε ο γυιος μας κι έχουμε ~* || *έχω ~ με την αστυνομία / την εφορία* συν. τρεξίματα.

[είύμ. < *τρέχω* + *-άματα,* κατά τον πληθ. των ουδ. σε *-μα, -ματα.* πβ. κ. *γερ-άματα, κλά-ματα*\.

τρεχαντήρι (το) {τρεχαντηρ-ιού | -ιών} γρήγορο και μικρό ιστιοφόρο πλοίο που διακρίνεται για την ευστάθειά του και είναι κατάλληλο για τη μεταφορά εμπορευμάτων και την εξυπηρέτηση μικρών ακτοπλοϊκών γραμμών. — (υποκ.) **τρεχαντηράκι** (το).

[ετυμ. < **τροχαντήρι-ον* (με την επίδρ. τυύ ρ. *τρέχω)* < μτγν. *τροχα- ντήρ (ό)* «τμήμα τής πρύμνης πλοίου» (< αρχ. *τροχός)*\.

τρεχάτος, -η, -ο αυτός που πηγαίνει κάπου τρέχοντας: *ήρθε ~ στο ραντεβού.*

Ιείύμ. < *τρέχω* + παραγ. επίθημα *-άτος,* πβ. κ. *φευγ-άτος*|.

τρεχούμενος, -η. -ο κ. (λαϊκότ.) **τρεχάμενος 1.** αυτός που τρέχει, που ρέει: ~ *νερά* αντ. στεκούμενος. (λόγ.) λιμνάζων · 2. (για λογαριασμό μόνο στον τ. *τρεχούμενος)* ο ανοικτός, που ισχύει τώρα, που υπάρχει σήμερα.

[είύμ. < *τρέχω* + *-ούμενος,* κατά τις μτχ. σε *-ούμενος,* πβ. κ. *χρειαζούμενος].*

τρέχω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έτρεςα} ♦ (αμετβ.) **1.** κινούμαι προς τα εμπρός με μεγάλη ταχύτητα, κινώντας τα πόδια πολύ πιο γρήγορα από ό.τι στο απλό ή γρήγορο περπάτημα · κινούμαι γρήγορα με σύντομες αναπηδήσεις στον βηματισμό, έτσι ώστε και τα δύο πόδια να μην ακουμπούν στιγμιαία στο έδαφος για κάθε διασκελισμό: ~ *για να προλάβω το λεο)φορείο* || *τρέξε μέχρι τη γωνία, για να τον προλάβεις* ΑΝΤ. βραδυπορώ, αργονορώ· φρ. (α) ***τρέχω και δεν φτάνω*** προσπαθώ αδιάκοπα, χωρίς να καταφέρνω να καλύψω τις ανάγκες μου. να επανορθώσω ζημία ή να ολοκληρώσω μια προσπάθεια: *από το πρωί ώς το βράδυ έχω μαθήματα, ξένες γλώσσες, συναντήσεις-~!* (β) ***τρέχα-γύρευε*** βλ. λ. *γυρεύω* (γ) ***τρέχω πίσω από κάποιον / τρέχω από πίσω του*** ακολουθώ συνεχώς κάποιον, συνήθ. επιδιώκοντας την προσοχή, την ικανοποίηση αιτήματος ή την εύνοιά του: *την έχει ερωτευ- θεί και τρέχει συνεχώς από πίσω της* || *τρέχει πίσω από κάθε πολι- τευτή τής περιοχής του, μπας και του διορίσουν την κόρη στο Δημόσιο!* 2. α(-)λ. (α) συμμετέχω σε αγώνα δρόμου μικρών, μεσαίων ή μεγάλων αποστάσεων: ~ *στα 100 / στα 400 / στα 1.500 μέτρα* ||{ - *σε ευρωπαϊκούς / σε ολυμπιακούς αγώνες* (β) οδηγώ αγωνιστικό αυτοκίνητο σε αγώνα ταχύτητας αυτοκινήτων (ράλι): *τρέχει στο ράλι «Ακρό- πόλις»* [[- *στη «φόρμουλα 1»* **3.** (α) (για οχήματα) κινούμαι με συγκεκριμένη ταχύτητα: το *αυτοκίνητό μου τρέχει με 200 χιλιόμετρα την ώρα* (β) (για οδηγό) οδηγο) με μεγάλη ταχύτητα: *όταν βρω ανοιχτό* τον *δρόμο.* - συν. το πατάω (ενν. το *γκάζι)* 4. βιάζομαι, κινούμαι με βιασύνη: *Α κόμη εδώ είσαι; Τρέξε, γιατί θα χάσεις το πλοίο!* 5. (για τυν νου / τυ μυαλό) έχω συγκεντρωθεί σε κάτι, σε μια σκέψη, έχω απορροφηθεί σε αυτό: *πού τρέχει ο νους σου:* || *«Πώσμας θωρείς ακίνητος: Πού τρέχει ο λογισμός σου;»* (Α. Βαλαωρίτης) 6. (α) μετακινούμαι, ενεργοί) για τη διευθέτηση ζητημάτων: ~ *για δουλειές / για μια υπόθεση τού γυιυυ μου* [j *πού έτρεχες όλη μέρα κι είσαι τόσο ταλαιπωρημένος;* (β) ενεργώ για να βοηθήσω κάποιον: *ποιος θα τρέξει για σένα. αν αρρωστήσεις;* (γ) εργάζομαι υπερβολικά, υπεραπασχολούμαι: *έχει πέσει πολλή δουλειά αυτή την περίοδο και τρέχουμε όλοι* 7. (α) πηγαίνω κάπου πρόθυμα, συχνάζω: - *στα μπαρ / στις ντι- σκοτέκ ι στα πάρτι* (β) περιπλανώμαι άσκοπα: *Πού τρέχεις τα βράδια: Πού γυρνάς:* · 8. (για υγρό) ρέω, κυλώ: *τρέχουν δάκρυα στα μάτια μου* II *έτρεχε ιδρώτας από το πρόσωπό του-* φρ. (α) ***τρέχει η βρύση*** η βρύση παρουσιάζει διαρροή νερού (β) ***τρέχει η μύτη μου*** έχω καταρροή (γ) ***τρέχουν τα σάλια μου*** επιθυμώ πολύ: *και μόνο που σκέφτομαι τι μαγείρεψες,* |[*τρέχουν τα σάλια του για τη μελαχρινή!* συν. λιγουρεύομαι · 9. (α) (για χρονικό διάστημα) περνώ γρήγορα: ο *χρόνος τρέχει- γι'αυτό ζήσε την κάθε στιγμή!* (β) (για ρολόι) πηγαίνω μπροστά: γο *ρολόι μου τρέχει* · 10. είμαι σε διαρκή εξέλιξη, μεταβάλλομαι συνεχώς: *τα γεγονότα / οι εξελίξεις στη γειτονική χώρα τρέχουν και ο σταθμός μας θα σας ενημερώνει συνεχώς με έκτακτα δελτία ειδήσεων* **11**. εξακολουθο) να υφίσταμαι, να καταβάλλομαι, να παρέχομαι: *αυτοί απεργούν, αλλά* ο *μισθός τους τρέχει* (καταβάλλεται κανονικά) || *προσπαθούν να κα/.ύψουν τα ελλείμματα, αλλά οι τόκοι από τα δάνεια τρέχουν* (πβ. λ. *τρεχούμενος)* 12. (η μτχ. ***τρέχων***, *-ουσα, -ον)* βλ.λ. · **13.** (τριτοπρόσ. ***τρέχει)*** συμβαίνει: *τι ~ με σας;* ΦΡ. (α) ***κάτι τρέχει στα γύφτικα*** για ασήμαντο γεγονός: *Έχασε ένα πεντοχίλιαρο και -! Εδώ άλλοι χάνουν περιουσίες!* (β) **δεν** ***τρέχει τίποτα!*** (j) (καθησυχαστικά) δεν υπάρχει πρόβλημα, μην ανησυχείς: *-Μήπως θίχτηκε από αυτό που του είπα; είναι ανοιχτός στην κριτική* (ii) για τη δήλωση αδιαφορίας: *Εδώ έχουν έρθει τα πάνω κάτω, αλλά γι' αυτόν -!* ♦ (μετβ.) 14. μεταφέρω βιαστικά: τον *έτρεχαν άρον-άρον στο νοσοκομείο* {[~ *κάποιον στους γιατρούςΑδ.* (μτφ.) (α) ταλαιπωρώ, καταπιέζω: ο *λοχίας ~ πολύ τους στρατιώτες* (β) αναγκάζω κάποιον να με ακολουθεί ή να με συνοδεύει σε υπόθεσή μυυ ή στις μετακινήσεις μου: *με έτρεχε όλη μέρα από μαγαζί σε μαγαζί!* 16. (α) (οικ.- για Ι1/'Υ) προκαλώ την εκτέλεση ενός προγράμματος στον Η/Υ. το θέτω σε λειτουργία: *τρέξε λίγο το πρόγραμμα, να δούμε πώς δουλεύει* (β) (για κασέτα, δισκέτα, ψηφιακό δίσκο) προχωρώ μπροστά χρησιμοποιώντας τη λειτουργία τής γρήγορης ταχύτητας (αγγλ. fast forward): *τρέξε την κασέτα να δούμε τι έχει παρακάτω* 17. (για όχημα) οδηγώ με μεγάλη ταχύτητα: *μην το τρέχεις τόσο, είναι επικίνδυνο.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *εργατικός.*

[ΕΤΎΜ. αρχ. < **θρέχ-ω* (με ανομοίωση των δασέων) < I.E. *dhregh- «κινούμαι γρήγορα, τρέχω», πβ. λετ. drazu «τρέχω γρήγορα», λιθ. pa- drozti, γοτθ. [Dragjan «τρέχω», αρχ. ιρλ. traig «πόδι» κ.ά. Ομόρρ. *τροχός. τροχ-ιά, τροχ-αΐος. τροχ-ίζο), τροχ-άζω. τράχ-η).ος, κακ-εν-τρεχ-ής*

κ.ά. Η σημ. κου αναφέρεται στους Η/Υ. αποδίδει το αγγλ. run], **τρέχων,** -ουσα, -ον {τρέχ-οντος (θηλ. -ούσης). -οντα | -οντες (ουδ. -οντα), -όντων (θηλ. -ουσιόν)} 1. αυτός που ισχύει αυτή τη στιγμή: *τρέ- χοντα έξοδα* || *τρέχων λογαριασμός* |[*τρέχουσες δαπάνες* 2. συνηθισμένος. γνωστός πλέον: *οι πο/τικές αντιπαραθέσεις στην τηλεόραση έχουν γίνει τρέχον φαινόμενο*■ ΦΡ. *τρέχον νόμισμα* βλ. λ. *νόμισμα* **3.** τωρινός, σύγχρονος: *η τρέχουσα τεχνολογία* jj *οι τρέχουσες ανάγκες / εξελίξεις* || *στην τρέχουσα συγκυρία...* **4.** αυτός τον οποίο διανύουμε χρονικά: *το τρέχον έτος* |[*η τρέχουσα χρονιά* || (κ. ως ουσ.) *η συνάντηση θα γίνει στις 15 τρέχοντος* (ενν. *μηνός*).

[f.tym. αρχ. μτχ. ενεστ. τού ρ. *τρέχω*. Οι σύγχρονες μτφ. σημ. αποτελούν απόδ. τυύ γαλλ. courancj. **τρέψω** ρ. * τρέπω

τρήμα (το) {τρήμ-ατος j -ατα. -άτων} ανατ. η οπή τού σώματος για επικοινωνία ή δίοδο οργάνων, νεύρων κ.λπ.: *σπονδυλικό* - j| *τρήματα τής βάσης τού κρανίου*.

[ετυμ, < αρχ. *τρήμα* < θ. *trc-, μεταπτωτ. βαθμ. τού δισύλλ. Ι.Κ. θ. ˣiere-, με μηδενισμ. το πρώτο και απαθές το δεύτερο φωνήεν, για το οποίο βλ. λ. *τι-τρώ-σκω].* **τρήση** (η) 1-ης κ. -εως j -εις. -εων} (λόγ.) **1.** το τρύπημα, η διάτρηση 2. (συνεκδ.) το άνοιγμα, η τρύπα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τρήσις* < θ. *τρη-* < *tre- (βλ. λ. *τρήμα)].* **τρί-** λεξικό πρόθημα λέξεων που δηλώνει ότι κάτι υπάρχει ή γίνεται τρεις φορές (λ.χ. *τρι-σύλ/.αβος, τρί-γωνο, τρί-κορφος, τρι-κάταρτος)* (βλ. κ. λ. *αριθμός,* IIIN.).

[ΕΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αριθμητ. *τρεις, τρία* (βλ.λ.) και απαντά με τις μορφές *τρι-* (λ.χ. *τρί-πλάσιος, τρί-γω-νος)* και *τρισ-* (λ.χ. *τρισ-άγιος, τρισ-υπόστατος).* Ωστόσο, το επιτατ. *τρισ-* μαρτυρείται ακόμη και προ συμφώνου (λ.χ. *τρισ-κατάρατος, τρισ-μέγιστος)].* **τρία** (το) δύο συν ένα. υ αριθμός 3 (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ. κ. λ. *τρεις).* [ετυμ. αρχ. < Ι.Κ. *tri-. μηδενισμ. βαθμ. τού θ. ˣtrei- (βλ. κ. *τρεις),* που συνδ. με σανσκρ. iri. αρχ. σλαβ. tri, λατ. tria κ.ά.].

-τρία παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών (που αντιστοιχούν σε αρσενικά σε *-τής): ποιή-τρια, παρουσιάσ- τρία. νική-τρια·* κάποια θηλυκά σε *-τρια* σχηματίζουν δεύτερο (λαϊκότερο) τύπο σε *-τρα* (βλ.λ.) ή *-ισσα* (βλ.λ.): (υφάντρια) *υφάντρα,* (προξενήτρια) *προξενήτρα.*

Ιετυμ. Παραγ. επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που αποτελεί αττ. τ. τού επικού *-τεφα* (λ.χ. *σώ-τείρα)* < *-τερ-jοc < Ι.Ε. επίθημα *-ter-, από το οποίο και το αρχ. *-τήρ, -τής* (βλ.λ.)|. **τριαγμός** (ο) (αρχαιοπρ.) η νίκη σε τρία αγωνίσματα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *τριάζω* «νικώ σε τρία αγωνίσματα» < αρχ. *τρία*\. **τριάδα** (η) **1.** σύνολο τριών προσώπων ή πραγμάτων: *τα πρόσωπα αυτά αποτελούν την ηγετική ~ τού κόμματος* || *ο γυμναστής είπε στους μαθητές να κάνουν τριάδες* (να συνταχθούν ανά τρεις, τρεις-τρεις) **2.** ΘΕΟΛ. *Αγία Τριάδα* (κατά τη χριστιανική διδασκαλία) ο Θεός στις τρεις υποστάσεις του (Πατήρ, Υιός και Αγιον Πνεύμα).

[ετυμ. < αρχ. *τριάς. -άδος* < θ. *τρι-* (βλ. λ. *τρία).* Με τη σημ. τού δόγματος τού χριστιανισμού, η λ. απαντά από τον 6ο αι. μ.Χ. στον Ιουστινιάνειο Κώδικα], **τριαδικός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με την τριάδα: *ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το - σχήμα «θέση - αντίθεση - σύνθεση»*

2. αυτός που σχετίζεται με την Αγία Τριάδα: ο ~ *Θεός.* – **τριαδικότητα** (η) [1887 [.

τρίαινα (η) |τριαινών) καμάκι με τρεις αιχμές, που αποτελούσε μυθολογικό όπλο και σύμβολο τού Πυσειδώνα και χρησιμοποιείται σήμερα για αλιεία μεγάλων ψαριών συν. τρικράνι.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *τρι-* (βλ. λ. *τρία)* + παραγ. επίθημα -αινα. πβ. κ. *ϋ-αι-* να].

τριακονθήμερος, -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός πυυ διαρκεί τριάντα ημέρες ΣΥΝ. τριανταήμερος **2.** *τριακονθήμερο* (το) [τριακονθημέρ-ου | -ων} χρονικό διάστημα τριάντα ημερών.

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *τριάκοντα* + *-ήμερος* < ήμερα], **τριάκοντα** (το) [άκλ.[(λόγ.) **1.** τριάντα (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.) **2.** (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 30 · σε παγιωμένες φρ., λ.χ. *τα - αργύρια* (βλ.λ.), *οι - τύραννοι* (στην αρχαία Αθήνα) ή σε λόγ. φρ., λ.χ. *οι ~ τού νέου ο/,ιγομελούς υπουργικού συμβουλίου.* [κίύμ. αρχ. < *τρια-* (βλ. λ. *τρία)* + λεξικό επίθημα *-κοντά* (< *dkomt, ετεροιωμ. βαθμ. τού *dckmt- > *δεκάς, -άδος),* πβ. κ. *τεσσαρά-κοντά].* **τριακοντα-** κ. **τριακοντα-** [αρχ.[(λόγ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισούται αριθμητικά με τον αριθμό τριάντα (30): *τριακοντα-ετής. τριακοντα-ήμερο* 2. είναι τριάντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: *τριακοντα-πλάσιος.* **τριακονταετής,** -ής, -ές τριακοντα-. -ετής **τριακονταετία** (η) » τριακοντα-. -ετία **τριακοντάκις** επίρρ. -♦ τριακοντα-. -άκις **τριακονταπλάσιος,** -α. -ο * τριακοντα-, -πλάσιος **τριακόσιοι,** -ες. -α {τριακοσίων} **1.** αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στις τρεις εκατοντάδες: *οι ~ βουλευτές* |] ~ *γραμμάρια ζάχαρη* (βλ. λ. *αριθμός.* ΠΙΝ.) **2.** ιστ. *τριακόσιοι* (οι) οι Σπαρτιάτες πολεμιστές που με αρχηγό τον Λεωνίδα έπεσαν στις Θερμοπύλες το 480 π.Χ., πολεμώντας εναντίον των Περσών **3.** *τριακόσια* (το) τρεις φορές το εκατό, ο αριθμός 300 (βλ. κ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.). Κπίσης (λαϊκ.) **τρακόσιοι.**

I m υμ. αρχ. < *τρια-* (βλ. λ. *τρία)* + λεξικό επίθημα *-κόσιοι* < *-κάτιοι* (πβ. κ. *είκοσι - Ρ'Ικατι)* < *dkmt- «εκατό» (βλ. λ. *εκατό).* Ο τ. *-κόσιοι* οφείλεται σε αναλογία προς τα επιθήματα *-κοντά, -κοστός* (πβ. *τριάκοντα, τρια-κοστός)].* **τριακοσιομέδιμνος** (ο) {τριακοσιομεδίμν-ων, -ους} (συνήθ. στον πληθ.) ΙΣΤ. (στο τιμοκρατικό σύστημα τής αρχαίας Αθήνας) κάθε πο λίτης. μέλος τής δεύτερης κοινωνικής τάξης, στην οποία ανήκαν όσοι είχαν εισόδημα άνω των τριακοσίων μεδίμνων αλλιώς *ιππέας* (βλ. κ. λ. *πεντακοσιομέδιμνος).*

τριακοσιοστός, -ή, -ό [μτγν.] (επίσης γράφεται 300ός στην αραβική αρίθμηση, Τ' ή τ' στην ελληνική και CCC στη λατινική) αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό τριακόσια (300) (βλ. κ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).

τριακοστός, -ή, -ό (επίσης γράφεται 30ός στην αραβική αρίθμηση, Λ' ή λ' στην ελληνική και XXX στη λατινική) 1. αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό τριάντα (30) 2. *τριακοστή* (η) η τριακοστή ημέρα κάθε μήνα: *την 30ή κάθε μηνός πληρώνονται οι μισθοί τού επομένου* 3. *τριακοστό* (το) καθένα από τα τριάντα ίσα μέρη. στα οποία διαιρείται ένα σύνολο (βλ. κ. λ. *αριθμός,* πιν.).

[ετυμ. αρχ. < *τριάκοντα* + παραγ. επίθημα *-στός.* πβ. κ. *έξηκο-στός].* **τριάμισι** -♦ τρεισήμισι

τριανδρία (η) {τριανδριών} **1.** (στην αρχ. Ρώμη) η άσκηση τής εξουσίας από τρεις άνδρες: *η πρώτη ρωμαϊκή ~ (Πομπήιος,* Ιούλιος *Καί- σαρ, Κράσσος)* 2. ομάδα τριών ανδρών, οι οποίοι συνδέονται με κοινά οράματα και ιδανικά: *η ~ τού Εκπαιδευτικού Ομίλου* (Μ. Τρια- νταφυλλίδης. Δ. Γληνός, Λ. Δελμούζος). – **τριανδρικός,** -ή, -ό [μτγν.]. [εγυμ. Απόδ. τού λατ. triumviratusj. **τριάντα** (το) {άκλ.} **1.** είκοσι εννέα συν ένα, ο αριθμός 30 (βλ. λ. *αριθμός,* ιιιν.) 2. (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 30: ~ *παιδιά / μήλα / γραβάτες.* Κπίσης (λόγ.) **τριάκοντα** [αρχ.].

[ΕΤΥΜ. μτγν. < συντετμ. τ. τού αρχ. *τριά-κο-ντα* (βλ.λ.), πβ. κ. *πεντήκοντα - πενήντα, εξήκοντα - εξήντα].* **τριαντα** - κ. **τριαντά-** κ. **τριαντ-** [μεσν.Ι α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισούται αριθμητικά με τον αριθμό τριάντα (30): *τριαντά-χρονος. τριαντα-ήμερο* 2. είναι τριάντα φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο σύγκρισης: *τρίαντα-πλάσιος.* **τριανταδυάρι** (το) (δύσχρ. τριανταδυαρ-ιού j -ιών} περίστροφο διαμετρήματος τριάντα δύο χιλιοστών (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

[ΕΤΥΜ. < *τριάντα δύο* + παραγ. επίθημα *-άρι* (< *-άριος,* βλ.λ.)]. **τριανταήμερο** (το) {τριανταημέρ-ου j -ων} σύνολο τριάντα ημερών, ο μήνας.

τριανταμία (η) {χωρ. πληθ.} τυχερό παιχνίδι με τραπουλόχαρτα, στο οποίο κερδίζει όποιος πετύχει άθροισμα των αριθμών που αναγράφονται ή αντιστοιχούν στα τραπουλόχαρτά του ίσο με τον αριθμό τριάντα ένα ή τον πλησιέστερο σε αυτόν σε σχέση με τους συμπαί- κτες του. Κπίσης **τριανταένα** (το), **τριανταπεντάρι** (το) {δύσχρ. τριανταπενταρ-ιού | -ιών) περίστροφο διαμετρήματος τριάντα πέντε χιλιοστών (βλ. λ. *αριθμός,* πιν.).

|ετυμ. < *τριάντα πέντε* + παραγ. επίθημα *-άρι* (< *-άριο,* βλ.λ.)]. **τριαντάρης** (ο) {τριαντάρηδες}, **τριαντάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.}

πρόσωπο ηλικίας τριάντα ή περίπου τριάντα ετών ΣΥΝ. τριακονταετής, τριαντάχρονος 2. (ειδικότ. το θηλ.) (α) κασέτα ήχου ή βίντεο διάρκειας τριάντα λεπτών (μισής ώρας) (β) (λαϊκ.) χρηματικό ποσό τριάντα χιλιάδων δραχμών (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).

[ΕΤΥΜ. < *τριάντα* + παραγ. επίθημα *-άρης* (βλ.λ.)|. **τριαντάρι** (το) {χωρ. γεν.} **1.** ποσότητα τριάντα όμοιων πραγμάτων

χρηματικό ποσό τριάντα δραχμών: *αυτές οι τσίχλες κοστίζουν ένα* ~ (βλ. κ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.).

|ΕΤΥΜ. < *τριάντα* + παραγ. επίθημα *-άρι*\. **τριανταριά** (η) {χωρ. πληθ.} στη φρ. *καμιά τριανταριά* περίπου τριάντα: *κοστίζει καμιά ~ χιλιάδες* (βλ. λ. *αριθμός,* JIIN.).

[ετυμ. < *τριάντα* + παραγ. επίθημα *-αριά].* **τριανταρίζω** ρ. αμετβ. {τριαντάρισα} φθάνω στην ηλικία των τριάντα χρόνων.

[ετυμ. < *τριανταριά* + παραγ. επίθημα -ίζω]. **τριανταφυλλένιος,** -ια, -ιο αυτός που έχει το χρώμα τού τριαντάφυλλου: - *ήλιοα / μάγουλα* ΣΥΝ. ρόδινος, ροδαλός, **τριανταφυλλής,** -ιά, -ί **1.** ο τριανταφυλλένιος **2.** *τριανταφυλλί* (το) το χρώμα τού τριαντάφυλλου. ^ σχολιο λ. *χρώμα.* **Τριανταφυλλιά** (η) γυναικείο όνομα.

τριανταφυλλιά (η) [μεσν.] θαμνώδες καλλωπιστικό φυτό με αγκαθωτό βλαστό, τού οποίου τα άνθη έχουν χρώμα κυρίως ρόδινο και κόκκινο και ωραία μυρωδιά: *όρθια / αναρριχώμενη* ~ || *κήπος με τριανταφυλλιές.*

τριαντάφυλλο (το) το άνθος τής τριανταφυλιάς με κόκκινο, ροζ, άσπρο, πορτοκαλί ή κίτρινο χρώμα και ωραίο άρωμα συν. ρόδο. – (υποκ.) **τριανταφυλλάκι** (το). « ·* σχολιο λ. *φύλλο.*

UXYJVL < μεσν. *τριαντάφυλλον* < *τριάντα* + *φύ/Λον,* που αποσπάστηκε από τη φρ. *τριαντάφυλ/.ον (ρόδον)].* **τριανταφυλλολαδο** (το) έλαιο που εξάγεται από τριαντάφυλλα ΣΥΝ. ροδέλαιο.

τριανταφυλλόνερο (το) νερό βρασμένο μαζί με φύλλα τριαντάφυλλου Συν. ροδόσταμο, **τριανταφυλλόξιδο** (το) ξίδι αρωματισμένο με πέταλα ρόδων.

Τριαντάφυλλος (ο) {-ου κ. -ύλλου} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα, **τριαντάφυλλος,** -η, -ο αυτός που έχει τριάντα φύλλα: ~ *τετράδιο / μπλοκ / ένθετο.*

τριαντάχρονος, -η, -ο **1.** αυτός που διαρκεί τριάντα χρόνια ή έχει ηλικία τριάντα ετών: ~ *πόλεμος / νέος / επιστήμονας* 2. *τριαντάχρονα* (τα) η τριακοστή επέτειος: *γιορτάζουν τα ~ τού γάμου τους.* **τριαξονικός,** -ή. -ό -» τρΐ(σ)-. -αξονικός

τριάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το σύνολο που απαρτίζεται από τρεις μονάδες 2. (α) στρατ. ποινή φυλάκισης ή στέρησης εξόδου για τρεις ημέρες (β) αποβολή μαθητή για τρεις ημέρες (γ) ΑΘΛ. τρία γκολ· σκορ με τρία γκολ από την πλευρά τού νικητή: *η ομάδα έφαγε ~ στο*

ματς 3. *τριάρες* (οι) σε παιχνίδι με ζάρια, η περίπτωση που και τα δύο ζάρια, τα υποία ρίχτηκαν, δείχνουν τον αριθμό τρία: *έφερε τριάρες* 4. παλαιό παιδικό παιχνίδι με βώλους.
I f.tym. < *τριάρι* + μεγεθ. κατάλ. *-α*.
τριάρης (ο) * τρησ)-. -άρης
τριάρι (το) {τριαρ-ιού | -ιών} **1.** το σύνολο τριών μονάδων **2.** σύνολο από τρία όμοια πράγματα: *το χρυσό ~ τής κλήρωσης* (οι τρεις τυχεροί αριθμοί) 3. (συνεκδ.) (α) αθλ. ο αθλητής τού οποίου η φανέλα φέρει τον αριθμό τρία (β) (ειδικότ.) καλαθοσφαιριστής που παίζει στη θέση «τρία»: *ο Πανιώνιος έχει κα/.ό* - συν. (αγγλ.) φόργουορντ · 4. διαμέρισμα τρκόν κύριων δωματίων: *μένει σε ~ || νοικιάζει ένα* (υποκ.) **τριαράκι** (το) (σημ. 4).
[ΕΤΥ.Μ. < *τρία* + παραγ. επίθημα *-άρι*. **τριαρχία** (η) {τριαρχιών} το να άρχουν, να κυβερνούν μαζί τρία άτομα: *η - τού Μάρκου Αντωνίου, τού Λέπιδου και τού Οκταβιανού στην αρχαία Ρώμη* (πβ. λ. *τριανδρία).*
{ΕΤΥΜ. μτγν. < *τρίαρχος*. **τριατομικός,** -ή, -ό [J884J (για μόριο) αυτός που έχει τρία άτομα.
[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. triatomiqucj. **τριβαδισμός** (υ) (λόγ.) η γυναικεία ομοφυλοφιλία, ο λεσβιασμός. ΙΕΤΥΜ. < *τριβάς, -άδος* (βλ.λ.). ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. tribadisnic J.
τριβάς (η) {τριβάδ-ος, -α j -ες. -ων} (λόγ.) η ομοφυλόφιλη γυναίκα, η λεσβία.
[πτυμ. < μτγν. *τριβάς, -άδος* < αρχ. *τρίβω*. **τριβέας** (ο) {τριβ-είς, -έων) **1.** τεχνολ. κυλινδρικό εξάρτημα στο οποίο στηρίζεται άτρακτος ή άλλο μέρος μηχανής που στρέφεται

μηχάνημα που χρησιμοποιείται για τη λείανση σκληρών υλικών. [ετυμ. < μτγν. *τριβεύς, -έως*< αρχ. *τρίβω*. **τριβείο** (το) μηχάνημα λειάνσεως επιφανειών από ξύλο. μάρμαρο κ.λπ.
τριβέλι (το) {τριβελ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το τρυπάνι (βλ.λ.)· ΦΡ. *μου 'γινε τριβέλι* μου έγινε φορτικός, ενοχλητικός **2.** (μτφ.) η έμμονη ιδέα, η βασανιστική σκέψη: *η επαγγελματική αποκατάσταση τού γιου του τού είχε γίνει - στο κεφάλι.*
[είύμ. < μεσν. *τριβέλ(/.)ιν* < *τρεβέ?.λιον* < λατ. terebellum. υποκ. τού terebra «τρυπάνι» (< terere «τρίβω, τρυπώ»)]. **τριβελίζω** ρ. μετβ. {τριβέλισα} **1.** τρυπώ. ανοίγω τρύπες με τριβέλι **2.** (μτφ.) βασανίζω, ταλαιπωρώ: *αυτή η ιδέα τριβελίζει το μυα/^ό μου || μου τριβελίζει* γο *κεφάλι με τις παραξενιές του.* – **τριβέλισμα** (το). {ετυμ. < *τριβέλι*.
τριβή (η) **1.** φυς. δύναμη που ανθίσταται στην κίνηση και η οποία αναπτύσσεται όταν ένα κινούμενο σώμα έρχεται σε επαφή με άλλο σώμα ή επιφάνεια, εμποδίζοντας ή σταματώντας την κίνησή τους 2. το να τρίβει κανείς (κάτι) 3. (συνεκδ.) η φθορά ως αποτέλεσμα τριψίματος: *η ~ των ελαστικο')ν* συν. λειώσιμο, φάγωμα 4. (μτφ.) η σύγκρουση απόψεων: *άρχισαν πάλι οι ~ μεταξύ των κομματικών δελφίνων* ΦΡ. *σημείο τριβής* θέμα για το οποίο εκφράζονται αντίθετες απόψεις, για το οποίο υπάρχει έντονη αντιπαράθεση, σύγκρουση και αδυναμία σύγκλισης· επίμαχο σημείο: *η κατανομή των κονδυλίων κα- τά νομό απο τελεί το - μεταξύ των συναρμόδκον υπουργών* συν. προστριβή. μικροδιαφορά 5. η εμπειρία που αποκτά κανείς από την άσκηση επαγγέλματος και γενικά από τη συστηματική ενασχόληση με κάτι: *η ~ του με τη δου/.ειά και τους εργάτες τον ωφέλησαν* jj *αποκτώ ~ μ'έναν εργασιακό χώρο* (εξοικειώνομαι).
Ιείύμ. αρχ. < *τρίβω* (βλ.λ.)}. **τριβίδι** (το) {τριβιδ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) η πλάνη² (σημ. 1). **τριβόλι** (το) {τριβολ-ιού | -ιών} **1.** αγκαθερό ζιζάνιο των αγρών βλ. κ. λ. *τρίβο/,ος* συν. κολλητσίδα **2.** (μτφ.) το ζωηρό, άτακτο παιδί ΣΥΝ. ζιζάνιο. δαίμονας.
[είύμ. < μεσν. *τριβόλιον,* υποκ. τού αρχ. *τρίβολος* (< *τρι-* + *-βόλος* < *βάλλω),* που χρησιμοποιήθηκε ο)ς όνομα φυτού, επειδή είχε το ίδιο σχήμα με πολεμικό όπλο τριών αιχμών|. **τριβολίζω** ρ. μετβ. Ιτριβόλισ-α, -τηκα. -μένος) (λαϊκ.) οργώνω χωράφι για τρίτη φορά. – **τριβόλιαμα** (το).
[ετυμ. < *τρι-* 4- *-βολίζω* < *βο/.ή*. **τρίβολος** (ο) {τριβόλ-ου | -ων. -ους} το τριβόλι (βλ.λ.)· κυρ. στη ΦΡ. *διαόλοι και τριβόλοΐ:* *μαζεύτηκαν όλοι οι ~ και δεν μας άφησαν να κλείσουμε μάτι όλη νύχτα!*
Ιετυμ. Βλ. λ. *τριβόλι.* Στη φρ. *διαόλοι και τριβό/^οι* το πρόθεμα *τρι-* λειτουργεί ως επιτατικό, καθώς τυ α' συνθ. τού *δι-άβολοι* (με λανθ. χωρισμό) παρετυμολογήθηκε προς το *δύο*. **τρίβραχυς** (ο) {τριβράχ-εος | -εις, -εων} μητρ. (μετρικός πους) που αποτελείται από τρεις βραχείες συλλαβές. σχόλιό λ. *μετρικός.* [είύ.μ. μτγν. < *τρι-* + *βραχύς*. **τρίβω** ρ. μετβ. {έτρι-ψα. τρίφτηκα, τριμμένος κ. (λόγ.) τετριμμένος} **1.** κινιό ένα αντικείμενο πάνω σε άλλο, ώστε να έρχονται σε επαφή μεταξύ τους: *~ απαλά / σκ/.ηρά / με δύναμη τα π?^ακάκια* |] *- την πλάτη, για να την καθαρίσω || - τα ρούχα στο πλύσιμο* JJ *~ τις φτέρνες με ε- λαφρόπετρα || ~ την κατσαρόλα με σφουγγάρι* ■ φρ. (α) *τρίβω τα χέρια μου* (i) (κυριολ.) κινώ τη μια παλάμη πάνω στην άλλη ως ένδειξη ι- κανοποίησης (ii) (μτφ.) αισθάνομαι μεγάλη ευχαρίστηση: *οι αντίπαλοί μας τρίβονν τα χέρια τους με τις αποτυχίες μας* (β) *τρίβω (κάτι) στη μούρη (κάποιου)* (ΐ) (κυριολ.) πιέζω με δύναμη (κάτι) πάνω στο πρόσωπο (κάπιυυ) (ii) (μτφ.) δείχνω ή δίνω (κάτι σε κάποιον) με θυμό ή έντονο τρόπο, για να του αποδείξω ότι είχα δίκιο και εκείνος άδικο ή ότι τώρα πια δεν τον έχω ανάγκη κ.λπ.: *μον έλεγε ότι δεν θα τα καταφέρω■ τώρα πον πήρα το δίπλωμα, θα τον το τρίψω στη μούρη! || με είχε πρήξει με τα δανεικά· τώρα πον βρήκα τα λεφτά, θα τον τα τρίψω στη μούρη* 2. (α) κινώ με ορισμένο τρόπο και με πίεση τα δά χτυλα σε σημείο τού σώματος, για να το ανακουφίσω: *~ τα μάτια μον, γιατί με τσούζουν*|| *~ την πλάτη κάποιον όταν πονάει* [[*~ τα πόδια κάποιον, όταν τα νιώθει βαριά* (β) *τρίβω τα μάτια μου* νιώθω μεγάλη έκπληξη: *θα τον δείτε να φτάνει πολύ ψηλά και θα τρίβετε τα μάτια σας* Συν. εκπλήσσομαι, θαυμάζω, απορώ (γ) (ειδικότ.) αλείφω (σημείο τού σώματος) με ειδική ουσία για θεραπευτικούς λόγους κάνοντας παράλληλα χειρομαλάξεις: *~ κάποιον με οινόπνευμα* || *~ κάποιον με λάδι. για να χαλαρώσουν οι μύες* **3.** καθαρίζω με τρίψιμο: *~* ra *μαγειρικά σκεύη / τα μαχαιροπίρουνα* || *~* ron *νεροχύτη με σύρμα / το πάτωμα. για να γυαλίσει / τα πλακάκια* **4.** λειαίνω, γυαλίζω με τρίψιμο: ο *μαραγκός τρίβει το ξύλο με γυαλόχαρτο* 5. συμπιέζω, συνθλίβω: *τρίβουν τις ελιές, για να βγάλουν το λάδι τής χρονιάς* 6. κάνω κάτι σκόνη ή μικρά κομματάκια, αλέθω: *~ πιπέρι / καφέ / τυρί* (στον τρίφτη) *για τα μακαρόνια*■ ΦΡ. (μτφ.) πώς *το τρίβουν το πιπέρι* πόσο δύσκολο είναι (κάτι): *όταν θα μπει στη δουλειά, τότε θα δει* **~ 7.** χαϊδεύω ερωτικά· (μεσοπαθ. *τρίβομαι)* 8. (α) σέρνομαι πάνω σε (κάτι): *οι αγκώνες τον τρίβονταν πάνω στο τραπέζι* (β) (κυρ. για γλυκά) θρυμματίζομαι εύκολα, γίνομαι μικρά κομμάτια: *η μηλόπιτα τρίφτηκε* 9. φθείρομαι από την πολλή τριβή και χρήση: *τρίφτηκε το παντελόνι τον στα γόνατα* [[ο *γιακάς τού πονκαμίσον είχε τριφτεί* συν. λειώνω 10. (μτφ.) αποκτώ πείρα, εξοικείωση με κάτι λόγω μακρόχρονης και συστηματικής ενασχόλησης με αυτό: *έχει τριφτεί με αυτό το αντικείμενο εργασίας* συν. αποκτώ τριβή (πβ. λ. *τριβή)* **11.** (α) έρχομαι σε επαφή με σώμα ή επιφάνεια, με τρόπο που να μου προκαλεί ευχάριστο αίσθημα: *το μωρό τριβόταν στην αγκαλιά τής μάννας του* || *η γάτα τριβόταν στο καλοριφέρ* (β) (με ερωτικό τρόπο): *η κοπέλα τριβόταν πάνω του* 12. (η λόγ. μτχ. *τετριμμένος, -η, -ο)* βλ.λ. – τρίψιμο (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*
[ι·:ίύμ. αρχ. < *tr-io-bh-* (όπου το -bh- δεν έχει ερμηνευθεί ικανοποιητικά· ίσως πρόκειται για παρέκταση), μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ter-* «τρυπώ. διαπερνώ», πβ. λατ. terere «τρίβω» (παρακ. trivi), αρχ. σλαβ. trebiti «εκτρίβω. αποξέω», ρωσ. terebiti κ.ά. Η ίδια ρίζα απαντά με διάφορες μορφές στα ρ. *τι-τρώ-σκω. τείρ-ω, τε-τραίν-ω* (βλ. κ. *τρήμα)].*
τρίβωνας (ο) {τριβώνων} το ράσο μοναχού (ως σύμβολο ασκητισμού και αυτάρκειας): *καλογερικός ~.*
Ιετυμ. < αρχ. *τριβών, -ωνος* < *τρίβω,* επειδή συνήθως επρόκειτο για πολυχρησιμοποιημένο ένδυμα}.
τριγαμία (η) Ιμτγν.} {τριγαμιών} το να συνάπτει κάποιος γάμο για τρίτη φορά.
τρίγαμος, -η. -ο [αρχ.] **1.** αυτός που συνάπτει γάμο για τρίτη φορά

αυτό^ που έχει συνάψει γάμο με τρεις συζύγους συγχρόνως.
τριγενης, -ής, -ές {τριγεν-ούς j-είς (ουδ. -ή)} (για επίθ.) αυτός που έχει τρία γένη: *επίθετο - και δικατάληκτο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *~ης. -ης, -ες.* [ετυμ. αρχ. < *τρι-* + *-γενής* < *γένος).*
τριγλί (το) {τριγλ-ιού | -ιών} (λόγ.) το μπαρμπούνι.
[F.TYM. < μτγν. *τρίγλιον,* υποκ. τού αρχ. *τρίγλη*< θ. *τριγ-* (τού *τρίζω.* πβ. παρακ. *τέ-τριγ-α)* + παραγ. επίθημα *-λη* (πβ. *τρώγ-λη. κίχ~λη).* Η ση- μασιολ. εξέλιξη οφείλεται στον θόρυβο που προκαλούν τα βράγχια, όταν ένα ψάρι σπαρταρά καθώς το βγάζουν από το νερό (πβ. κ. γαλλ. grondin «μπαρμπούνι» < p. gronder «θορυβώ», γερμ. Knurrhahn «τριγλί» < p. knurrcn « γρυλίζω »)|.
τριγλυκερίδιο (το) [1880} {τριγλυκεριδί-ου | -ων} βιολ. κάθε εστέρας τής γλυκερίνης με τρία όμοια ή διαφορετικά λιπαρά οξέα· το κυριότερο συστατικό των λιπών και των ελαίων, που παρέχουν συμπυκνωμένο τροφικό ενεργειακό απόθεμα στους ζωντανούς οργανισμούς.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. triglyceride!.
τρίγλυφος, -η. -ο αρχιτ.-αρχαιολ. **1.** αυτός που έχει τρεις γλυφές **2.** (α) *τρίγλυφος* (η) {τριγλύφ- ου | -ων, -ους) διακοσμητικό στοιχείο στο διάζωμα αρχιτεκτονήματος δωρικού ρυθμού, που αποτελείται από τρεις κάθετες γλυφές (βλ.λ.) οι οποίες εξέχουν (β) *τρίγλυφο* (το) {τριγλύφ- ου | -ων} το διάζωμα που αποτελείται από τριγλύφους και μετόπες.
Ιείύμ. αρχ. < *τρι- + -γλυφός* (< *γλύφω* «λαξεύω, σκαλίζω»), πβ. *ανάγλυφος].*
τριγλωσσία (η) -» τρι(σ)-, -γλωσσία
τρίγλωσσος, -η. -ο -► τρι(σ)-, -γλωσσος
τριγλώχιν (ο/η) {τριγλώχινος} αυτός που έχει τρεις αιχμές, τρεις «μύτες» · στην ανατ. *τριγλώχιν βαλβίδα* η βαλβίδα τού κολποκοιλιακού στομίου τής δεξιάς πλευράς τής καρδιάς, η οποία κατά την καρδιακή συστολή εμποδίζει την παλινδρόμηση τού αίματος από τη δεξιά κοιλία στον δεξιό κόλπο.
[κτυμ. αρχ. < *τρι- + γλωχίν* «αιχμή, μύτη» (βλ. κ. *γλώσσα)*.
τριγμός (ο) |αρχ.| **1.** ο ήχος που παράγεται από κάτι που τρίζει (βλ. λ. *τρίζω)-* το τρίξιμο **2.** ήχος που αναγγέλλει την κατάρρευση ενός κτηρίου και ο οποίος παράγεται από τη δόνησή του (λ.χ. λόγω σεισμού. έργων που το ταρακουνούν ή αργής διάλυσης των μερών του)

(μτφ., συνήθ. στον πληθ.) τα αντιληπτά από όλους σημάδια τής κακής λειτουργίας ή τού κινδύνου διαλύσεως ενός θεσμού.
τριγυρίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {τριγύρισ-α. -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) γυρίζω εδώ και εκεί, περιφέρομαι: *πού τριγυρίζεις τα βράδια:* [[*- στονς δρό- μους / στην εξοχή* ♦ (μετβ.) 2. περιβάλλω, περιτριγυρίζω: *σπίτι τριγυ- ρισμένο από χωράφια / ακό δέντρα* / μέσα *στη νύχτα* **3.** (μτφ.) πλησιάζω ή ενοχλώ συνεχώς (κάποιον), αποσκοπώντας σε δικό μου όφελος: *τον τριγυρίζει τελευταία, για να τον διορίσει στο Δημόσιο* Α. *επιδιώκω* (την) ερωτική προσέγγιση ενός προσώπου: *στο χωριό τον τριγυρίζουν πολλές* συν. γυροφέρνω · 5. (συνήθ. για ασθένειες) εμφανίζω τα αρχικά συμπτώματα αρρώστιας: *τον τριγυρίζει πάλι η γρίπη.*
τριγύρισμα (το).
ΙΕΙΥΜ. μεσν. < *τριγύρω* (βλ.λ.)].

τριγυρνώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. ἴτριγυρνάς...} τριγυρίζω (βλ.λ.): *κάθε νύχτα ~ στα μπαρ.*

[ετυμ. < *τριγυρίζω,* με την επίδρ. τού ρ. *γυρνώ\.* **τριγύρω** επίρρ. · γύρω-γύρω, ολόγυρα: ~ *ακούγονταν κελαηδήματα πουλιών* || (και σε χρήση ονόματος ή επιθέτου) *οι* ~ (οι γείτονες) |j *τα χωράφια.* Επίσης **τριγύρα.**

Ιετυμ. μεσν. < *τρι-* επιτατ. (< αρχ. *τρίς)* + επίρρ. *γύρω].* **τριγωνικός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που έχει το σχήμα τριγώνου, **τριγωνισμός** (ο) [μτγν.] **1.** μαθ. η διαίρεση επιφάνειας σε τρίγωνα με σκοπό τη μέτρησή της 2. υ διαχωρισμός τής γήινης επιφάνειας με νοητές γραμμές σε δίκτυο τριγώνων, συνήθ. ισόπλευρων. – **τριγωνίζω** ρ. [μτγν.].

τρίγωνο (το) {τριγών-υυ [-ων) **1.** γεωμετρικό σχήμα που έχει τρεις πλευρές και τρεις γωνίες: *ισοσκελές / ορθογώνιο / ισόπλευρο / οξυγώνιο ι αμβλυγώνιο ! ορθογώνιο / σκαληνό* - || *πλευρές / κορυφές / διάμεσος / κέντρο βάρους τριγώνου* Συν. τρίπλευρο· ΦΡ. *ερωτικό / ιψενικό τρίγωνο* τρία άτομα (δύο άνδρες και μία γυναίκα ή δύο γυναίκες και ένας άνδρας), ανάμεσα στα οποία αναπτύσσονται ερωτικές σχέσεις (βλ. κ. λ. *ιψενικός)* 2. (συνεκδ.) (α) ξύλινο σχεδιαστικό όργανο σε σχήμα ορθογωνίου τριγώνου, που χρησιμεύει στη χάραξη ευθειών (καθέτων, παραλλήλων κ.λπ.) ΣΥ\. γνώμονας (β) ξυλουργικό εργαλείο τριγωνικού σχήματος, που χρησιμεύει στη χάραξη επιφανειών και στην εξακρίβο)ση δίεδρων γωνιών συν. γωνιά 3. μουσικό όργανο σε σχήμα τριγώνου (σημ. 1), που κρούεται με χαλύβδινη ράβδο (συνήθ. από τα παιδιά, όταν λένε τα κάλαντα): *παίζω* ~ || **τρίγωνα, κά- λαντα μες στη γειτονιά»* (χριστουγεννιάτικο τραγ.) 4. γλύκισμα σε σχήμα τριγώνου, που φτειάχνεται από φύλλα ζύμης και γεμίζεται με κρέμα: *ονομαστά είναι τα ~ από το Πανόραμα Θεσσαλονίκης.* – (υποκ.) **τριγωνάκι** (το).

I LiTYM. < αρχ. *τρίγωνον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *τρίγωνος].* **τριγωνομέτρηση** (η) 118891 [-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η μέτρηση με τρίγωνο (γνώμονα), **τριγωνομετρία** (η) [1749] Ιχωρ. πληθ.} μαθ. κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των τριγωνομετρικών αριθμών (ημίτονο, συνημίτονο, εφαπτομένη κ.λπ.) ή των τριγωνομετρικών συναρτήσεων και τις εφαρμογές τους σε γεωμετρικούς υπολογισμούς και κυρίως σε τρίγωνο.

|ι·Ϊ ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. trigonometry], **τριγωνομετρικός,** -ή.-ό [1766] μαθ. **1.** αυτός που σχετίζεται με την τριγωνομετρία: ~ *εξίσωση / σειρά* **2.** (α) *τριγωνομετρικές συναρτήσεις* οι έξι βασικές συναρτήσεις γίνίας ή τόξου (ημίτονο, συνημίτονο. εφαπτομένη, συνεφαπτομένη. τέμνουσα. συντέμνουσα) (β) *τριγωνομετρικοί πίνακες* πίνακες που περιέχουν τις τιμές των τριγωνομετρικών αριθμών των γωνιών ή τόξων (συνήθως από 0° ώς 45° ή ώς 90Γ) (γ) *τριγωνομετρικός αριθμός* ένας από τους έξι αριθμούς που αναφέρονται σε γωνία ή τόξο (ημίτονο, συνημίτονο, εφαπτομένη, συ- νεφαπτομένη. τέμνουσα. συντέμνουσα), **τριγωνομετρώ** ρ. μετβ. [1897] [τριγωνομετρείς... | τριγωνομέτρησα} μετρώ με τριγωνισμό, **τρίγωνος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει τρεις γωνίες: - *σχήμα·* φρ. *τρίγωνη ακίδα* (η) βλ. λ. *ακίδα 2. τρίγωνο (το)* βλ.λ. Ιετυμ. αρχ. < *τρι-* + *-γωνος* < *γωνία\.* **τρίδιπλος,** -η, -ο τριπλός φρ. *διπλός και τρίδιπλος* διπλός και ακόμη περισσότερο: *πάχυνε πολύ από πέρυσι' έγινε* ϊ ΠΤΥΜ. < *τρι-* (βλ.λ.) + *διπλός\.* **τρίδυμος,** -η. -ο **1.** (για μωρά) αυτός που γεννήθηκε με άλλους δύο στον ίδιο τοκετό: *έκανε / γέννησε τρίδυμα ·* 2. (λαχείο) στο οποίο, για να κερδίσει κανείς, πρέπει να βρει τρεις αριθμούς ή (στον ιπόδρομο) τρεις ίππους σε ορισμένο συνδυασμό ·3. αυτός που αποτελείται ή διακλαδίζεται σε τρία: - *νεύρο* ·4. για σύνολο τριών στενών συνεργατών. συμπαικτών κ.λπ.: *το επιθετικό ~ τού Ολυμπιακού.*

I iiiύμ. μτγν. < *τρι-* + *-δυμος (< δύο* + παραγ. επίθημα *-μος,* βλ. κ. *δί- δυ-μος)\.* ^

τριεδρικός, -ή, -ό -* τρι(σ)-, -εδρικός **τρίεδρος,** -η. -ο τρι(σ)-. -εδρος

τριεθνής, -ής. -ές {τριεθν-ούς | -είς (ουδ. -ή)| **1.** αυτός που σχετίζεται με τρία έθνη **2.** *Τριεθνές* (το) συνοριακό σημείο στη Β. Ελλάδα, όπου συναντώνται τα σύνορα τής Ελλάδας, τής Βουλγαρίας και τής Τουρκίας.

τριετής,-ής,-ές ♦ τρΐ(σ)-. -ετής **τριετία** (η) ♦ τρι(σ)-, -ετία **τριζάτος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που τρίζει.

[FTYM. < *τρίζω* + παραγ. επίθημα *-άτος.* πβ. κ. *τρεχ-άτος. φευγ-άτος].* **τριζοβολώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. [τριζοβολάς... | τριζοβόλησα) τρίζω, βγάζω ήχο όμοιο με τρίξιμο. [F.TYM. < *τρίζω* + *-βολώ* < *βολή].* **τριζόνι** (το) {τριζον-ιού [-ιών} έντομο καφέ-μαύρου χρώματος, το υποίο παράγει χαρακτηριστικό ήχο όμοιο με τρίξιμο, καθώς τρίβονται μεταξύ τους οι άκρες των πτερύγων του ΣΥΝ. γρύλλος.

[ΐϊΐ Ϊ ΥΜ. < *τρίζω* -ί- παραγ. επίθημα *-όνι.* πβ. κ. *τρυγ-όνι, αηδ-όνι\.* **τρίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. (έτριξα} ♦ (αμετβ.) **1.** παράγω ξερό. συχνά οξύ και ενοχλητικό διακεκομμένο ήχο (όπως όταν δεν έχουν λαδωθεί οι μεντεσέδες στις πόρτες): τα *ξύλα τρίζουν στο τζάκι* || *έτριζε η πόρτα από τον πολύ αέρα* || *τρίζουν τα τζάμια από τον θόρυβο των φορτηγών* || *κατά τον σεισμό έτριζε το σπίτι* || *τρίζουν τα παπούτσια του καθώς περπατά* || *το πάτωμα θέλει επισκευή, γιατί τρίζει* ! | (μετβ.) *μην τρίζεις τα δόντια σου, είναι γρουσουζιά■* φρ. (α) *τρίζουν τα κόκκαλα (κάποιου)* για πεθαμένο που. αν ζούσε, θα αποδοκίμαζε τη συμπεριφορά κάποιου: θα *τρίζουν τα κόκκαλα τού μεγάλου ποιητή με αυτά που γράφονται για την ποίησή του!* (β) *τρίζω τα δόντια (σε κάποιον)* μι λώ (σε κάποιον) αυστηρά, απειλώ (κάποιον) φοβίζοντάς τον: *αν δεν του τρίξεις λίγο τα δόντια, δεν πρόκειται να σε ακούσει* |[*κάνει τον άγριο, αλλά αν του τρίξεις λίγο τα δόντια, γίνεται αμέσοκ αρνάκι* 2. (μτφ.) κλονίζομαι, είμαι έτοιμος να σωριαστώ: *τρίζουν τα θεμέλια τού καθεστώτος* || *η επιχείρηση άρχισε να τρίζει υπό το βάρος των χρεών.*

[εγυμ. αρχ.. εκφραστ. λ. ηχομιμητικής αρχής (πβ. κ. *τρύζω),* η οποία συνδ. με το μτγν. *στρίγξ. -γγός* «κουκουβάγια» και με λατ. stridere «τρίζω, σφυρίζω», τοχ. trisk- «θορυβώ, γρυλίζω»], **τριημερία** (η) ► τρι(σ)-. -ημερία

τριήμερος, -η, -ο [αρχ.11. αυτός που διαρκεί τρεις ημέρες: ~ *πυρετός 2. τριήμερο* (το) {τριημέρ-ου | -ϕ)ν] το χρονικό διάστημα τριών ημερών: *οι Αθηναίοι θα επωφεληθούν από το εορταστικό - τής Καθαράς Δευτέρας* **3.** *τριήμερα* (τα) τρισάγιο σε τάφο τρεις ημέρες μετά τον θάνατο.

τρίημιτόνιο (το) Ιτριημιτονί-ου | -ων} ΜΟΥΣ. η διαφορά τριών ημιτο- vicov μεταξύ δύο συνεχόμενων φθόγγων με τη χρήση σημείου αλλοι- ώσεως.

[Ρ.ΤΥΜ. < *τρι-* + *ημιτόνιο\.* **τρίηχο** (το) ΜΟΥΣ. το αποτέλεσμα τής υποδιαίρεσης μιας μουσικής αξίας όχι σε δύο μέρη. όπως είναι το τυπικό στη δυτική μουσική, αλλά σε τρία συν. τριολέτο, τριολέ, (σπάν.) τερτσίνα.

[πτυμ. Απόδ. τού γαλλ. triplet], **τριηραρχία** (η) [αρχ.] Ιτριηραρχιών} **1.** (στην αρχαία Αθήνα.) δημόσια λειτουργία (βλ.λ.). σύμφωνα με την οποία οι πιο εύποροι πολίτες ανελάμβαναν τα έξυδα εξοπλισμού τριήρους **2.** το αξίωμα τού κυβερνήτη τής τριήρυυς, τού τριηράρχου, **τριήραρχος** (ο) {τριηράρχ-ου | -ων, -ους} **1.** (στην αρχαία Αθήνα) ο εύπυρυς πολίτης που αναλάμβανε τη δημόσια λειτουργία τής τριηραρχίας 2. ο κυβερνήτης τριήρους.

ILTYM. αρχ. < *τριήρης* + *-αρχος* < *άρχω\.* **τριηραρχώ** ρ. αμετβ. [αρχ.I [τριηραρχείς...} (στην αρχαία Αθήνα) είμαι τριήραρχος.

τριήρης (η) [τριήρ-ους | -εις. -ων} ταχύπλοο πολεμικό πλοίο των αρχαίων Ελλήνων, το οποίο είχε τρεις σειρές κουπιών σε καθεμιά από τις δύο πλευρές. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

[.ετυμ. αρχ. < *τρι-* + *-ήρης* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < θ. *έρε-,* από όπου και *έρέ-της* «κωπηλάτης» (βλ.λ.), οπότε η *τριήρης* (ενν. *ναύς)* είναι το πλοίο που διαθέτει σε κάθε πλευρά του τρεκ: σειρές κωπηλατών *(ερετών)].* **τριθέσιος,** -α, -ο -♦ τρι(σ)-, -θέσιος

τριίστιος, -ος. -ο [1876] (για πλοίο) που έχει τρία ιστία ΣΥΝ. τρικάταρτος.

τρικ (το) (παλαιότ. ορθ. *τρυκ)* {άκλ.} **1.** οπτική απάτη, τέχνασμα που παραπλανά το κοινό (σε θεάματα), δίνοντας μια ψευδαίσθηση πραγματικότητας για λόγους τεχνικούς (σκηνοθεσία) ή ψυχαγωγίας: *ταχυδακτυλουργικά* - ΣΥΝ. κόλπο **2.** (κατ' επέκτ.) το τέχνασμα, το κόλπο: *πολιτικά / εκλογικά*

IETYM. < γαλλ. true / αγγλ. trick < προβηγκ. trique «απάτη» < p. irikier «απατώ» < δημώδ. λατ. **triccarc* < λατ. tricari «μηχανορραφώ», αγν. ετύμου].

Τρίκαλα (τα) [Τρικάλων} πόλη τής Θεσσαλίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Τρικάλων).* – Τρικαλινός κ. Τρικαλιώτης (ο). Τρικαλινή κ. Τρικαλιώτισσα (η), Τρικαλινός, -ή, -ό.

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *Τρίκ(κ)η* (πβ. κ. *Δήμος Τρικκαίο)ν),* αγν. ετύμου. Ποικίλες απόψεις εξηγούν την παραγωγή τού ονόματος. Μία εκδοχή (Χ. Συμεωνίδης) υποστηρίζει ότι προέρχεται από τ. **Τρίκαρα* < *Τρι- κάρανα (όρη)* «όρη με τρεις κορυφές» (με απλολογία και ανομοίωση). Κατ' άλλη άποψη, το όνομα ανάγεται στο αρχ. *Τρίκκη* είτε μέσω τού λατ. Tricca illa (Α. Κεραμόπουλος) είτε με παραγ. επίθημα *-αλα* (Κ. Αμαντος)1.

τρικαντό (το) (παλαιότ.) τρίκοχο καπέλο από μαύρο ύφασμα με ανεστραμμένο γείσο και φτερά.

[f.tym. < γαλλ. **(ri-canion* < iri- «τρι-» + παλ. προβηγκ. canton «γωνία, αιχμή - (< λατ. canthus < μτγν. *κανθός,* βλ. κ. *άκανθα)}.* **τρικατάληκτος,** -η. -ο γλωσσ. (για επίθετο) αυτός που έχει ξεχωριστή κατάληξη για καθένα από τα τρία γένη, π.χ. *καλ-ός. -ή, -ό.* **τρικάταρτος,** -η. -ο + τρι(σ)-. -κάταρτος

τρικέζα (η) [δύσχρ. τρικεζών} (στην τηλεόραση και στον κινηματογράφο) μηχάνημα για τη δημιουργία σκηνοθετικιόν τρικ.

[ει υμ. < γαλλ. truqucusc. θηλ. τού truqucur < p. truquer «σημαδεύω, κάνω τρικ» < true (βλ. λ. *τρικ)\.* **τρικέρης** (υ) Ιτρικέρηδες} Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) υ Διάβολος.

[liTYM. < μεσν. επίθ. *τρίκερως* (κατά τα αρσ. σε *-ης)* < *τρι-* + *-κερως* < *κέρας].*

τρικέρι (τυ) {τρικερ-ιού | -ιών} εκκλησιαστικό κηροπήγιο που έχει υποδοχές για τρία κεριά. Επίσης (λόγ.) τρικήριο.

Ιετυμ. μεσν. < *τρικήριον*< *τρι-* + *-κηρίονφλ. κ. κερί)\.* **τρικέφαλος,** -η. -ο Ιαρχ.] **1.** αυτός που έχει τρία κεφάλια: ~ *τέρας*

ανατ. *τρικέφαλος μυς* ο μυς που έχει τρεις μυϊκές κεφαλές: *βρα- χιόνιος / κνημιαίος* ~. **τρίκιλος,** -η, -ο ► τρι(σ)-, -κιλος **τρικινητήριος,** -α, -υ -» τρι(σ)-, -κινητήριυς **τρικλίζω** ρ. τρεκλίζω **τρίκλινος,** -η. -ο > τρι(σ)-, -κλινος **τρίκλισμα** (το) » τρέκλισμα **τρίκλιτος,** *-r),* -υ -» τρι(σ)-. -κλιτός **τρικλοποδιά** (η) **1.** η σκόπιμη τοποθέτηση τυύ ποδιού κάποιου ανάμεσα στα πόδια ενός άλλου, ενώ αυτός κινείται, ώστε να παραπατήσει και να πέσει κάτω ΣΥΝ. πεδίκλωμα **2.** (μτφ.) η χρησιμοποίηση πο

νηρού ή ύπουλου τρόπου, για να εμποδιστεί κάποιος να δράσει ή να επιτύχει τον στόχο του: ~ *στην προεκλογική εκστρατεία τού υποψηφίου των συντηρητικών από στελέχη τού κόμματός του.*

[ετυμ. Πιθ. < **τριπλο-ποδιά* (με ανομοίωση τού πρώτου *-π-*. ίσως κατ* επίδρ. τού *τρικλίζω)* < *τριπλο-πόδης,* ονομασία τρίποδου δαίμονα. < *τριπλός* + *-πόδης* < *πόδι*\.

τρίκλωνος, -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που έχει τρία κλωνιά · **2.** (για νήμα) αυτός που έχει τρεις κλωστές **3.** (στην ηλεκτρολογία για καλώδιο) αυτός που αποτελείται από τρία μονωμένα σύρματα, **τρικό** (το) {άκλ.} πλεκτό ύφασμα ή ρούχο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία.*

[ΐϊΓΥΜ. < γαλλ. iricoi < p. tricotcr «πλέκω», που ίσως είναι προϊόν ονοματοποιίας].

τρίκογ){;ος, -η. -ο τρι(σ)-, -κογχος

τρικολορε επίθ. {άκλ.} τρίχρωμος ή (κατ' επέκτ.) πολύχρωμος: *μπλούζα / πουκάμισο / ζωμαρικά*

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. tricolore < tri- «τρι-» + colore «χρώμα» (< λατ. color, -Oris)].

τρίκορφος, -η, -ο * τρΐ(σ)-, -κορφος

τρικούβερτος, -η, -ο **1.** (για πλοίο) αυτός που έχει τρεις κουβέρτες, δηλ. τρία καταστρώματα 2. (μτφ.) ο μεγάλος σε διαστάσεις, σε ποσότητα ή σε ζωηρότητα: *στον γάμο τού αδελφού μου έγινε - γλέντι* || ~ *καβγάς.* – **τρικούβερτα** επίρρ.

[ητυμ. < *τρι-* + *-κούβερτος* < *κουβέρτα,* αρχική σημ. «καράβι με τρεις κουβέρτες (καταστρώματα)», από όπου απέκτησε γενική επιτατ. χρή- **στ)1.**

τρίκοχος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει τρεις κόχες: - *καπέλο* (τρικαντό)

τρίκοχο (το) το καπέλο που έχει τρεις γωνίες: *καμάρωνε με τη στρατιωτική τον στο?^ή και* γο ~ ΣΥΝ. τρικαντό.

[ετυμ. < μτγν. *τρίκογχος* < *τρι-* + *κόγχη].* **τρικράνι** (το) {τρικραν-ιού | -ιών} **1.** γεωργικό εργαλείο με τρεις αιχμές · 2. αλιευτικό εργαλείο (καμάκι) παρόμοιου σχήματος.

[ετυμ. Υποκ. τού αρχ. *τρίκρανος* «τρικέφαλος» < *τρι-* + *κράνος* (βλ.λ.), μέσω αμάρτυρου υποκ. **τρικράνιον*\. **τρίκυκλος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει τρεις κύκλους ή τροχούς: - *όχημα / μοτοσυκλέτα* **2.** *τρίκυκλο* (το) {τρικύκλ-ου | -ων} όχημα με τρεις τροχούς, που είναι συνήθ. χαμηλού κυβισμού.

Γετυμ. < *τρι-* + *κύκλος* «τροχός», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. tricycle].

τρικυμία (η) {τρικυμιών} **1.** η μεγάλη θαλασσοταραχή: δεν *απέπλευσαν τα πλοία ?.όγω τρικυμίας* ΣΥΝ, φουρτούνα **2.** (μτφ.) η αναταραχή που προκαλείται κάπου και η σύγχυση που ακολουθεί: ~ στο *Υπουργείο μετά τα πρόσφατα γεγονότα*■ ΦΡ. (λόγ.) *τρικυμία εν κρανίω (τρικυμία έν κρανίω)* σύγχυση φρενών, η αναστάτωση τού μυαλού **3.** (γενικότ.) οι αντιξοότητες, οι δυσκολίες και ταλαιπωρίες στις οποίες υποβάλλεται κανείς: *αντιμετώπισε με θάρρος τις - τής ζωής του* ΣΥΝ. φουρτούνες, βάσανα.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τρι-* + *-κυμία*< *κϋμα.* Η λ. δήλωνε αρχικώς το τρίτο κύμα, που είναι μεγαλύτερο και ορμητικότερο από τα προηγούμενα], **τρικυμίζω** ρ. μετβ. {τρικύμισ-α, -μένος} **1.** προκαλώ τρικυμία ΣΥΝ. φουρτουνιάζω **2.** (μτφ.) προξενώ αναταραχή, αναστάτωση **3.** (η μτχ. *τρικυμισμένος, -η, -ο)* (α) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση τρικυμίας: ~ *θάλασσα* συν. τρικυμιώδης (β) ο αναστατωμένος: ~ *ψυχή.* **τρικύμισμα** (το) {τρικυμίσμ-ατος | -ατα, -άτων} το φουρτούνιασμα τής θάλασσας.

τρικυμισμένος, -η, -ο **1.** (για τη θάλασσα) που έχει τρικυμία **2.** (μτφ.) ο γεμάτος ταραχές, αναστάτωση ή αντιξοότητες: ~ *ζωή / ψυχή.*

τρικυμιώδης, -ης, -ες [1871] {τρικυμιώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.)

αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση τρικυμίας: - *θάλασσα* ΣΥΝ. τρικυμισμένος, φουρτουνιασμένος 2. (μτφ.) αυτός που είναι γεμάτος αναστατώσεις, απρόβλεπτες μεταβολές των καταστάσεων, περιπετειώδης: *μια ~ σχέση* ΣΥΝ. θυελλώδης, ταραγμένος. ^ σχολϊο λ. *-ης, -ης,*

~ε*κ

τρίλεπτος, -η,-ο -* τρι(σ)-, -Λεπτός

τρίλημμα (το) [1861 j (λόγ.) **1.** υποθετικός συλλογισμός που έχει στην υπόθεση ή την απόδοσή του τρεις όρους με διάζευξη 2. η υποχρεωτική και συνήθ. μη ευνοϊκή επιλογή ανάμεσα σε τρεις δυνατότητες. Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. trilemma, κατά το αντίστοιχο dilemma < μτγν. *δίλημμα* (βλ.λ.)|. **τρίλια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μουσ. το πολύ γρήγορο παίξιμο δύο συνεχόμενων φθόγγων, που τους χωρίζει τόνος ή ημιτόνιο 2. (μτφ.) το κελάηδημα πουλιού.

IiI'TYM. Μεταφορά τού γαλλ. trille < ιταλ. triJlo, ονοματοπ. λ., πβ. λατ. trittilare «τερετίζω»], **τρίλιζα** (η) {χωρ. πληθ.} επιτραπέζιο παιχνίδι, στο οποίο κάθε παίκτης προσπαθεί να φέρει τρία δικά του πούλια στη σειρά, είτε σε ευθεία είτε σε διαγώνιο, μετακινώντας τα καταλλήλως μέσα σε ορθογώνιο τετράπλευρο χωρισμένο σε τετράγωνα· παίζεται επίσης σε αυτοσχέδιο τετράπλευρο, που σχεδιάζουν οι παίκτες σε χαρτί ή πίνακα, στα τετράγωνα τού οποίου προσπαθούν να σχηματίσουν τριάδες χρησιμοποιώντας το σύμβολο «Χ» ο ένας και «Ο» ο άλλος.

{ΕΤΥΜ. < *τρίλια,* πιθ. κατά τα *πίπλιζα. αμπάριζα].* **τρίλοβος,** -η, -ο **1.** ανατ. αυτός που έχει τρεις λοβούς (βλ.λ., σημ. 2): ~ *στόμαχος 2.* αρχιτ. (για κατασκευή σε οικοδόμημα) αυτός που έχει υπέρθυρο με τρεις λοβούς (βλ.λ., σημ. 3).

Ιετυμ. αρχ. *(τρί?»οβον ηπαρ,* Αριστοτέλης) < *τρι-* + *λοβός*|. **τριλογία** (η) [αρχ.| {τριλογιών} **1.** το σύνολο των τριών τραγωδιών με εσωτερική ενότητα, που όφειλε να παρουσιάσει ο διαγωνιζόμενος στα αρχαία Διονύσια: *η - «Ορέστεια» τού Αισχύλου περιελάμβανε τις τραγωδίες «Αγαμέμνων», «Χοηφόροι», «Ευμενίδες»* 2. (γενικότ.) σύνολο τριών έργων με εσωτερική συνοχή: *με την ταινία «Το μέλλον είναι γυναίκα»* ο *Μ. Φερρέρι ολοκ/.ηρώνει την τριλογία του γύρω από το θέμα «άνδρας - γυναίκα».* **τριμελής,** -ής, -ές — τρι(σ)-, -μελής **τριμερής,** -ής, -ές - > τρΐ(σ)-, -μερής **τρίμετρος,** -η, -ο ► τρι(σ)-. -μετρος **τριμηνία** (η) * τρι(σ)-, -μηνία **τριμηνιαίος,** -α, -ο -> τριισ)-, -μηνιαίος

τρίμηνος, -η, -ο [αρχ.] **1.** τριμηνιαίος **2.** *τρίμηνο* (το) {τριμήν-ου | -ων} (α) το χρονικό διάστημα τριών μηνών: *κατά το δεύτερο ~ τού έτους παρουσιάστηκε ε/.αφρά κάμψη τού πληθωρισμού* (β) (ειδικότ.) υποδιαίρεση τού σχολικού έτους, που διαρκεί τρεις μήνες: *εξετάσεις / αποτελέσματα ιβαθμολογία α' τριμήνου.* **τρίμμα** (το) {τρίμματος] -ατα, -άτων| μικρό κομμάτι που προήλθε από τρίψιμο ή θρυμματισμό: *-ψωμιού / τυριού* ΣΥΝ. θρύμμα.

Ιετυμ. < αρχ. *τρίμμα* < *τρίβω].*

τρίμορφία (η) ► τρίμορφος

τριμορφισμός (ο) 118881 το να εμφανίζεται κάποιος με τρεις μορ- φές.

|Ε1ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. trimorphismej. **τρίμορφος,** -η. -ο ίαρχ.| αυτός που παρουσιάζεται με τρεις διαφορετικές μορφές. - **τρίμορφία** (η).

Τρινιντάντ και Τομπάγκο (το) {άκλ.} (αγγλ. Republic of Trinidad and Tobago = Δημοκρατία τού Τρινιντάντ και Τομπάγκο) νησιωτικό κράτος τής Ν. Καραϊβικής Θάλασσας, κοντά στις ακτές τής Ν. Αμερικής. που περιλαμβάνει τα νησιά Τρινιντάντ και Τομπάγκο, με πρωτεύουσα το Πορτ οφ Σπέιν, επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Τρινιντάντ και Τομπάγκο.

[εγυμ. < αγγλ. Trinidad < ισπ. trinidad «τριάδα», ονομασία που δόθηκε στο νησί το j 498 από τον Χριστόφορο Κολόμβο, ίσως επειδή στα μάτια του το τριπλό ορεινό σύμπλεγμα τού νησιού συμβόλιζε την Αγία Τριάδα. Το νησί *Τομπάγκο* (< αγγλ. Tobago) ανάγεται στην αϊτι- νή λ. tambak.ii «καπνός», λόγω τής περίεργης -τότε- συνήθειας των ιθαγενών να εισπνέουν τον καπνό, αφού πρώτα αποξήραιναν και τύλιγαν τα φύλλα του], **τρινιτροτολουόλη** (η) χημ. (σύμβολο TNT) εκρηκτική ύλη που χρησιμοποιείται στις γομώσεις βλημάτων, ναρκών, τορπιλών κ.ά. Επίσης **τρινιτροτολουόλιο** (το).

|RJYM. Μεταφορά τού αγγλ. trinitrotoluene (TNT) < trinitrinc (< λατ. tri(ni) «ανά τρεις» + -nitrine < nitrum «νίτρο») + toluene < tolu «είδος δέντρου τής N. Αμερικής με ρητινώδη εκχύματα» + παραγ. επίθημα -enei.

τρίξιμο (το) {τριξίμ-ατος | -ατα, -άτων} ο ήχος που παράγει κάτι που τρίζει: γο - *τής χαλασμένης πόρτας / των παραθυρόφυλλων* ΣΥΝ. τρΓ/μός.

τριο (το) {άκλ.} μουσ. **1.** το μουσικό σύνολο, που αποτελείται από τρεις εκτελεστές (όργανα ή φωνές): *μουσική για ~ εγχόρδων 2.* (συνεκδ.) μουσικό έργο γραμμένο για τρία όργανα ή τρεις φωνές (ενδεχομένως. με συνοδία ορχήστρας): το ~ *για* βιολί, *κόρνο και κιάνο τού Μπραμς* ΣΥΝ. τριωδία 3. (ειδικότ.) το μεσαίο τμήμα τής τυπικής μουσικής φόρμας ορισμένων χορίόν (λ.χ. τού μενουέτου). εμβατηρίων κ.λπ., μετά το οποίο επαναλαμβάνεται το αρχικό τμήμα τού χορού 4. (γενικότ.) ομάδα τριών ατόμων (που συνήθ. εμφανίζονται μαζί ή συνεργάζονται): *οι τρεις τους αποτελούν ένα αχόριστο ~ από τα χρόνια τού σχολείου* || γο *επιθετικό ~ μιας ομάδας ποδοσφαίρου* ΣΥΝ. τρι- πλέτα *5. (ειδικότ.) το ερωτικό τρίγωνο (βλ. λ. *τρίγωνο).*

[ετυμ. < ιταλ. trio < λατ. iri- «τρι-». κατ' επίδρ. τού duo «δύο»|. **τρίοδος** (η) {τριόδ-ου | -ων, -ους} το σημείο στο οποίο συναντώνται τρεις δρόμοι ΣΥΝ. τρίστρατο.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τρι-* + *όδός].* **τριόδυο** (το) {χωρ. πληθ.} ζαριά στην οποία το ένα ζάρι δείχνει τρία και το άλλο δύο.

τριολέτο (το) **1.** το τρίηχο (βλ.λ.) · **2.** οκτάστιχο ποίημα με δύο ρίμες και όμοιους τον πρώτο, τέταρτο και έβδομο στίχο. fETYjyi Μεταφορά τού γαλλ. triolet, υποκ. τού trio (βλ. κ. *τρίο)* \. **τριοξίδιο** (το) [1884| {τριοξιδί-ου | -ων} χημ. χημική ένωση, το μόριο τής οποίας περιέχει τρία άτομα οξυγόνου. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξίδι.*

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. trioxydel. **τρίπατος,** -η, -ο [μεσν.] αυτός που έχει τρία πατώματα, τρεις ορόφου^ - *σπίτι.* **τριπίθαμος,** -η, -ο ► τρι(σ)-, -πίθαμος **τρίπλα** (η) -♦ ντρίπλα **τριπλαδόρος** (ο) ♦ ντριπλαδόρος **τριπλάρω** ρ. -* ντριπλάρω **τριπλασιάζω** ρ. -> τριισ)-. -πλασιάζω **τριπλάσιος,** -α, -ο * · τρι(σ)-. -πλάσιος

τριπλέτα (η) {τριπλετών} τρία πράγματα ή πρόσωπα μαζί: *η επιθετική ~ μιας ομάδας ποδοσφαίρου.*

[εγυμ. < γαλλ. triplette < triple < λατ. triplus «τριπλός»|.

τρίπλευρος, -η. -ο τρι(σ)-. -πλευρος

τριπλοκατοικία (η) {τριπλοκατοικιών} οικοδομή με τρεις κατοικίες,

τριπλός, -ή, -ό **1.** αυτός που αποτελείται από τρία μέρη: **~** *επένδυση*

τρεις φορές περισσότερος ή μεγαλύτερος από κάτι άλλο: ο *δικός μας καναπές είναι - σε σχέση με τον δικό σας* || - *χτύπημα* (σε τρία σημεία ή τρεις φορές στο ίδιο σημείο) jj *κερδίζει τα - λεφτά από μένα* συν. τριπλάσιος 3. αυτός στον οποίο συμμετέχουν τρία μέλη: ~ *συμμαχία / συνεννόηση* ΣΥΝ. τριμερής 4. αυτός που έχει τρεις μορφές ή ιδιότητες: *έχει ~ ρόλο στην επιχείρηση: τού γραμματέα, τού λογιστή και τού υπεύθυνου πωλήσεων* 5. αυτός που γίνεται με τρεις διαδοχικές κινήσεις: ~ *χτύπημα στο σαγόνι τού πυγμάχου* || *έπαιξε τον αγώνα στον ΠΡΟ-ΠΟ με ~ παραλλαγή* 6. αυτός που έχει γίνει σε τρία

σημεία: - *κάταγμα.* – **τριπλά** επίρρ.
[ετυμ. < αρχ. *τριπλούς* < *τρι-* + *πλους* / *-πλός* (βλ.λ.)|. **τριπλότυπο** (το) [1833J {τριπλοτύπ-ου | -ων} **1.** μπλοκ αποδείξεων με τρία δελτία 2. (συνεκδ.) το δελτίο που κόβεται από το βιβλίο αυτό ως απόδειξη.
[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού νεολατ. triplicatum], **τριπλότυπος,** -η. -ο αυτός που εκτυπώνεται σε τρία όμοια αντίτυπα:
απόδειξη.
τριπλούν (το) {άκλ. αντί τού ορθού κλιτού *τριπλού]* το αγώνισμα στο άλμα εις μήκος κατά το οκοίο ο αθλητής αρχίζει να τρέχει, κάνει τρεις μεγάλους διασκελισμούς και στη συνεχεία πηδά όσο το δυνατόν πιο μακριά μέσα σε ένα σκάμμα γεμάτο άμμο. **τριπλούνίστας** (ο) {τριπλουνιστών}, **τριπλουνίστρια** (η) {τρι- πλουνιστριών} αθλητής/αθλήτρια τού τριπλού άλματος (βλ. λ. *τρι- πλούν).*
[ετυμ. < *τριπλούν* + παραγ. επίθημα *-ίστας* (βλ.λ.)]. **τριπλούς,** -ή. -ούν (λόγ.) **1.** ο τριπλός· φρ. *εις τριπλούν* τρεις φορές: *καταθέστε την αίτησή σας ~* (σε τρία αντίτυπα) **2.** αθλ. *τριπλούν* (το) βλ.λ. · επίσης (παλαιότ.) *άλμα (εις) τριπλούν* **3.** ιατρ. *τριπλούν (εμβόλιο)* εμβόλιο για τη διφθερίτιδα, τον τέτανο και τον κοκκύτη μαζί. [ετυμ. < αρχ. *τριπλούς* (βλ. λ. *τριπλός)].* **τριπλωπία** (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. πάθηση των ματιών, κατά την οποία βλέπει κάποιος τρία είδωλα τού ίδιου αντικειμένου.
Ιετυμ. < *τριπ/'ός* + *-ωπία* < αρχ. *ώψ* «όψη» (βλ. λ. *όψη)].* **τρίποδας** (ο) {τριπόδων) αντικείμενο με τρία πόδια, που χρησιμοποιείται ως υποστήριγμα άλλου αντικειμένου: ο ~ *ενός πολυβόλου / μιας φωτογραφικής μηχανής / βιντεοκάμερας.*
Ιετυμ. < αρχ. *τρίπους. -ποδος* (ήδη μυκ. ti-ri-po) < *τρι-* + *πούς, ποδός* «πόδι». Το σύνθ. *τρίπους* αντιστοιχεί επακριβώς σε λατ. tripes, σανσκρ. tripad-].
τριποδίζω ρ. αμετβ. ιμτγν.] {τριπόδισα] (για άλογο) καλπάζω με μέτρια ταχύτητα.
τριποδισμός (ο) I1S71J **1.** (για άλογο) ο καλπασμός με μέτρια ταχύτητα 2. ιατρ. η ανύψωση τής κνήμης και η κάμψη τού μηρού, που παρουσιάζονται κατά το βάδισμα όσων πάσχουν από παράλυση των δακτύλων των ποδιών, **τρίποδο** (το) Ιμεσν.] {τριπόδ-ου | -ων] ο τρίποδας (βλ.λ.). **τρίποδος,** -η. -ο αυτός που έχει τρία πόδια: - *κάθισμα.*
Τρίπολη[1] (η) {-ης κ. -πόλεως] πόλη τής Κ. Πελοποννήσου, πρωτεύουσα τού νομού Αρκαδίας. Επίσης (λαϊκ.-παλαιότ.) **Τριπολιταά.** – **Τριπολιτσιώτης** κ. **Τριπολίτης** (ο). **Τριπολιτσιώτισσα** κ. **Τριπολίτισσα** (η), **τριπολιταιώτικος,** -η. -ο κ. **τριπολίτικος.**
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *Τριπολιτσά,* που τον)9ο αι. αντικαταστάθηκε από τον λόγιο τ. *Τρίπολις.* Ιιθ. οφείλεται στη συγχώνευση τριών -άλλοτε ακμαίων- κωμοπόλεων: *Βε?.ιγοστής, Νικ?.ίου* και *Θάνα].*
Τρίπολη[2] (η) {-ης κ. -πόλεως] η πρωτεύουσα τής Λιβύης. – **Τριπολί- Πίζ** (ο), **Τριπολίτισσα** (η), **τριπολίτικος,** -η, -ο.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Τρίπο/.ις,* επειδή στην αρχαιότητα περιελάμβανε τρεις χωριστές πόλεις. Η αραβ. ονομασίαTarabulus (al-jarb) «(δυτική) Τρίπολη» ανάγεται στην Ελληνική], **τριπολικός,** -ή, -ύ **1.** αυτός πυυ έχει τρεις πόλους **2.** ιιληκτρολ. *τρι- πολικό καλώδιο* καλώδιο με τρία σύρματα, για τον θετικό, τον αρνητικό και τον ουδέτερο πόλο.
[ΕΤΥΜ. < *τρι-* + *πο/~ικός* < *πόλος,* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. tripolar]. **τρίποντο** (το) {τριπόντ-ου | -ων] (στο μκάσκετ) καλάθι τριών πόντων, που επιτυγχάνεται από παίκτη ο οποίος σουτάρει από απόσταση 6.25 μ. (ή 6.75 μ. στις Π.Π.Λ.) ή μεγαλύτερη, **τρίπορτος,** -η, -ο ·■■» τρι(σ)~. -πορτος **τρίπους** (ο) + τρίποδας **τρίπρακτος,** -η, -ο -♦ τρι(σ)-. -πρακτος
τρίπτυχος, -η, -ο **1.** αυτός που αποτελείται από τρία μέρη: *η εφημερίδα θα δημοσιεύσει ένα - αφιέρωμα στο έργο τού μεγάλου συγγραφέα* **2.** *τρίπτυχο* (το) {τριπτύχ-ου | -ων] (α) σύστημα που αποτελείται από τρεις ζωγραφικές ή ανάγλυφες συνθέσεις, που συνδέονται μεταξύ τους, ώστε οι δύο πλαϊνές να διπλώνονται προς αυτήν που βρίσκεται στο κέντρο και να την καλύπτουν (β) φυλλάδιο ή δελτίο που διπλώνεται έτσι ώστε να σχηματίζονται σε αυτό τρία συνεχόμενα φύλλα (λ.χ. το δελτίο φοιτητικής ταυτότητας, το δίπλωμα οδηγήσεως κ.ά.) (γ) (γενικότ.) σύνολο τριών συνδεόμενων μεταξύ τους μερών, εννοιών κ.λπ.: *η συντηρητική ιδεολογία βασίζεται στο ~ «πατρίς - θρησκεία - οικογένεια»* **3.** φιλολ. *τρίπτυχα* (τα) (στην παλαιογραφία) τρεις συνενωμένες πινακίδες (βλ.λ.), που αποτελούσαν έναν κώδικα (βλ.λ.. σημ. 6) (βλ. κ. λ. *δίπτυχα. πολύπτυχα).* ^ σχολιο λ. *πτυχή.*
|ΕΤΥΜ. αρχ. < *τρι-* + *-πτυχος* < *πτυχή.* Η κυριολ. σημ. «τρίδιπλος» απαντά στον Όμηρο και στον γιατρό Γαληνό (όπου αναφέρεται σε χειρουργικούς επιδέσμους), ενώ η μτφ. σημ. είναι ήδη αρχ. *{τρΐπτυχοι θρήνοι,* Ευριπίδης). Το ουδ. *τρίπτυχο* ως τεχν. όρ. είναι αντιδάν. από γαλλ. triptyque |.
τρις επίρρ. **1.** (λόγ.) τρεις φορές · **2.** (συντομ.) το τρισεκατομμύριο (γράφεται κ. *τρισ.): στο ενάμισι ~ ανέρχεται ο προϋπολογισμός τής κολοσσιαίας πολυεθνικής εταιρείας.*
[είύμ. αρχ. < θ. *τρι-.* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *trei- «τρεις» (βλ. λ. *τρεις),* πβ. κ. σανσκρ. irih, λατ. ter|. **τρΐ(σ)-** κ. **τρί-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** ισούται αριθμητικά με τον αριθμό τρία (3): *τρι-σύ/Λαβος. τρί-ώροφος, τρι-ετής, τρι-ήμερος, τρι-μερής* 2. είναι τρεις φορές πιο μεγάλος ή πιο πολύς από το μέτρο συγκρίσεως: *τριπλάσιος, τρισ-κατάρατος.*
Ιετυ.μ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αριθμητ. *τρεις, τρίαφλ.λ.)* και απαντά με τις μορφές *τρι- (λ.χ. τρι-πλάσιος. τρί-γω-νος)* και *τρισ-* (λ.χ. *τρισ-άγιος, τρισ-υπόστατος).* Ωστόσο, το επιτατ. *τρισ-* μαρτυρείται ακόμη και προ συμφώνου (λ.χ. *τρισ-κατάρατος, τρισ-μέγιστος)].*
τρισάγιο (το) [1856] **1.** εκκλησιαστικός ύμνος προς την Αγία Τριάδα
σύντομη επιμνημόσυνη ακολουθία που τελείται στον ναό, τον τάφο ή στο σπίτι νεκρού: *στον ιερό ναό τής Αγ. Βαρβάρας έγινε ~ στη μνήμη των τριών πιλότων που χάθηκαν.*
τρισάθλιος, -α, -ο [αρχ.] **1.** αυτός που βρίσκεται σε αξιολύπητη κατάσταση, είναι πολύ φτωχός, άρρωστος κ.λπ. συν. δυστυχέστατος, αξιολύπητος 2. (για πράγματα, χώρους κ.λπ.) αυτός που βρίσκεται σε πολύ άθλια κατάσταση: ~ *δωμάτιο / ρούχο* 3. αυτός που έχει πολύ κακό χαρακτήρα· φρ. (εμφατ.) *ελεεινός και τρισάθλιος* για πρόσωπο χυδαίο, κατώτατης ηθικής ποιότητας, **τρισαλί** επιφών. · τρεις φορές αλίμονο: *Αλί και ~ μου.*' *Τι έπαθα ο δύστυχος!* Κπίσης **τριααλίμονο. τρίσβαθος,** -η. -ο **1.** ο πολύ βαθύς: ~ *σπη?.ιά / στέρνα* 2. *τρίσβαθα* (τα) τα πιο μύχια και απόκρυφα μέρη: *φύλαγε την κρυφή της αγάπη στα ~ τής καρδιάς της.* **τρισβάρβαρος,** -η, -ο (επιτατ.) ο πολύ βάρβαρος: *τα ελληνικά των, οι άθλιοι» (Κ.* Καβάφης). **τρισδιάστατος,** -η, -ο **1.** μαθ. αυτός που έχει τρεις διαστάσεις (μήκος. πλάτος και ύψος): ~ *σχήμα / χώρος / μορφή* 2. αυτός που δείχνει να έχει τρεις διαστάσεις (μήκος, πλάτος και βάθος), που φαίνεται να μην είναι επίπεδος: ~ *τηλεοπτική / κινηματογραφική εικόνα.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. three-dimensional], **τρισέγγονος,** -η, -ο Ιμεσν.] το παιδί τού δισέγγονου, **τρισεκατομμύριο** (το) 11883] {τρισεκατομμυρί-ου | -ων} **1.** χίλια δισεκατομμύρια. ο αριθμός 1.000.000.000.000 (βλ. λ. *αριθμός,* ΠΙΝ.) **2.** (ως επίθ.) αυτοί που ανέρχονται ποσοτικά στον αριθμό 1.000.000.000.000: *ένα ~ άνθρωποι.*
τρισεκατομμυριούχος (ο/η) πρόσωπο που έχει εισόδημα ή περιουσία ενός ή περισσοτέρων τρισεκατομμυρίων, **τρισέλιδος,** -η, -ο * τρι(σ)-, -σέλιδος
τρισένδοξος, -η. -ο 11833] πολύ ένδοξος: *οι ~ πρόγονοί μας.* **τρισευδαιμων,** -ων, τρισεύδαιμον Ιμτγν.] {τρισευδαίμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) πολύ ευτυχισμένος συν. πανευτυχής, τρισμακάριστος. * σχολιο λ. *-ων, -ων. -ον.*
τρισευτυχισμένος, -η,-ο πάρα πολύ ευτυχισμένος: *ζει ~με την οι- κογένειά του.*
τρισθενής, -ής, -ές] 18881 {τρισθεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σθένος (βλ.λ.) τρία: - *χημικό στοιχείο* [[~ *ρήμα* (με δύο αντικείμενα και το υποκείμενο). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. trivalenf]. **τρισκατάρατος,** -η, -ο 1. τρεις φορές καταραμένος: ~ νόσος συν. θεοκατάρατος, επικατάρατος **2.** *τρισκατάρατος* (ο) ο Διάβολος. σχολιο λ. *διάβολος.*
[ετυμ. αρχ. < *τρισ-* (βλ. λ. *τρίς) + -κατάρατος* < *καταρώμαι,* πβ. κ. *επι- κατάρατος*\.
τρισκελής, -ής, -ές * τρι(σ)-, -σκελής
τρισκόταδο (το) το πυκνό, το βαθύ σκοτάδι συν. θεοσκόταδο,
τρισκότεινος, -η. -ο πολύ σκοτεινός: ~ *νύχτα* ΣΥΝ. κατασκότεινος, θεοσκότεινος ΛΝΤ. ολόφωτος, **τρισμακάριστος,** -η.-ο [μτγν.] ο τρισευτυχισμένος, **τρισμέγιστος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** ο πάρα πολύ μεγάλος ΣΥΝ. παμμέγΐ- στος 2. (στον αποκρυφισμό) προσωνυμία τού Ερμή: *Ερμής* ο ~. **τρίσμός** (υ) ιατρ. σπασμός των μυών τής γνάθου, που προκαλεί πόνο και δεν επιτρέπει το άνοιγμα τού στόματος· παρατηρείται συχνά ως σύμπτωμα τού τετάνου (βλ.λ.).
Ιετυμ. αρχ. < *τρίζω].* **τρισόλβιος,** -ος, -ον (λόγ.) τρισευτυχισμένος.
Ιετυμ. αρ^.< *τρισ-* (βλ. λ. *τρίς) + όλβιος* < *όλβος (βλ.λ.)].* **τρισταυρία** (η) {χωρ. πληθ.} η δυνατότητα να σημειώνει ο εκλογέας τρεις σταυρούς προτιμήσεως σε κάθε ψηφοδέλτιο, **τρίστηλος,** -η, -ο 11896] **1.** (για κείμενο) αυτός που έχει ή καταλαμβάνει τρεις στήλες: ~ *άρθρο / τίτλος εφημερίδας* || ~ *σώμα θέρμανσης*
τρίστηλο (το) δημοσίευμα που καταλαμβάνει τρεις στήλες εντύπου.
τρίστιχος, -η, -ο -> τρι(σ)-, -στίχος
τρίστρατο (το) [μεσν.] (καθημ.) το σημείο συνάντησης τριών οδών, το σταυροδρόμι, **τρίστυλος,** -η, -ο ► τρι(σ)-, -στύλος
τρισυλλαβία (η) {τρισυλλαβιών} **1.** το να έχει (μια λέξη) τρεις συλλαβές **2.** γλωσσ. *νόμος τής τρισυλλαβίας* ο νόμος που ορίζει ότι καμιά ελληνική λέξη δεν τονίζεται πέρα από την προπαραλήγουσα (δηλ. πέρα από την τρίτη συλλαβή από το τέλος), **τρισύλλαβος,** -η. -ο -» τρι(σ)-. -σύλλαβος
τρισυπόστατος, -η. -ο [μτγν.Ι αυτός που έχει τρεις υποστάσεις: *η ~ θεότητα* (η Αγία Τριάδα), **τρισχαριτωμένος,** -η, -ο [18911 πάρα πολύ χαριτωμένος: ~ *κοριτσάκι.* – **τριαχαριτωμένα** επίρρ. **τρισχειρότερος,** -η. -ο τρεις φορές χειρότερος, πολύ χειρότερος: *δήλωσε ότι η κατάσταση τής οικονομίας είναι τώρα ~.* – **τρισχειρότερα** επίρρ.
τρισχιδής, -ής. -ές {τρισχιδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) διαιρεμένος στα τρία. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*
ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *τρι(σ)-* (< αρχ. *τρίς.* βλ.λ.) + *-σχιδής* < *σχίζω].* **τρισχιλιετής,** -ής, -ές [μτγν.] {τρισχιλιετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)1 (λόγ.) αυτός που διαρκεί τρεις χιλιάδες χρόνια: *η - ιστορία τού ελληνικού έθνους.* ^ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **τριταγωνιστής** (ο), **τριταγωνίστρια** (η) {τριταγωνιστριών] πρό-

σωττο το οποίο διαδραματίζει τριτεύοντα ρόλο (σε κάτι).
[ετυμ. αρχ. < τριτ(ο)- + αγωνιστής, πβ. κ. πρωτ-αγωνιστής| . **τριταίος πυρετός** (ο) ο πυρετός που επανέρχεται κάθε τρίτη μέρα και αποτελεί ένα από τα συμπτώματα τής ελονοσίας.
[ετυμ. < αρχ. τριταίος < τρίτος]. **τριτανακοπή** (η) 11871J νομ. το ένδικο βοήθημα με το οποίο κάποιος τρίτος προσβάλλει δικαστική απόφαση γιατί θίγεται από τα απο- τελέσματά της.
[ετυμ. < τρίτος + ανακοπή, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. tierce opposition].
τριτάξιος, -α, -ο [1833J αυτός που αποτελείται από τρεις τάξεις: ~ *γυμνάσιο / λύκειο-* φρ. *τριτάξιο δημοτικό σχολείο* το σχολείο, στο οποίο διδάσκουν τρεις δάσκαλοι για έξι τάξεις ΣΥΝ. τριθέσιο, **τριτεγγύηση** (η) |1840] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η εγγύηση που παρέχει κάποιος ως τρίτος, προκειμένου να πληρωθεί σε άλλον μια συναλλαγματική, **τριτεγγυητής** (ο) [1838[αυτός που παρέχει τριτεγγύηση. **τριτεγγυωμαι** ρ. αμετβ. αποθ. |1888| {τριτεγγυάσαι... | τριτεγγυήθη- κα} παρέχω τριτεγγύηση. '*" ■ σχολιο λ. *αποθετικός.*
τριτεξάδελφος (ο), **τριτεξαδέλφη** (η) ο τρίτος εξάδελφος, γνιος τού δεύτερου εξαδέλφου τού γονιού μου. **τριτεύω** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] [μτχ. τριτεύων, -ουσα. -ον j τριτεύσα} είμαι τρίτος στη σειρά (κατατάξεως ή σπουδαιότητας) · (κυρ. η μτχ. *τρι- τεύων, -ουσα. -ον)* για κάποιον/κάτι πολύ ασήμαντο: *τριτεύοντα θέματα.*
Τρίτη (η) η τρίτη ημέρα τής εβδομάδας (πρώτη η Κυριακή) · φρ. (α) *Μεγάλη Τρίτη* η αντίστοιχη ημέρα τής Μεγάλης Εβδομάδας (β) *Τρίτη και δεκατρείς* η τρίτη ημέρα τής εβδομάδας και δέκατη τρίτη τού μήνα, η οποία θεωρείται, κατά τη λαϊκή αντίληψη, γρουσούζικη.
[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *τρίτος* στη μτγν. φρ. *τρίτη (σαββάτου).* Στη λατ. ονομασία dies Martis «ημέρα τού Αρη» βασίζονται οι ονομασίες τής ημέρας στις λατινογενείς γλώσσες, λ.χ. γαλλ. marti. ισπ. martes, ρουμ. marti. Στις γερμ. γλώσσες αφετηρία αποτέ- λεσε το αρχ. γερμ. Zicsiag, αρχ. αγγλ. TTwesdeg «ημέρα τού θεού Tiw /'/.io (τής γερμ. μυθολογίας)», από όπου γερμ. Dicnstag. αγγλ. Tuesday, σουηδ. Tisdag κ.ά.]. **τριτημόριον** (το) {τριτημορί-υυ [-ων} (λόγ.) **1.** (από ένα σύνολο) το ένα τρίτο **2.** ΜΟΥΣ. το ένα τρίτο τού τόνου.
[ΠΤΥΜ. αρχ. < τρίτος + *-μόριος* (βλ. λ. *μόριο*), πβ. κ. *τεταρτη-μόριον].* **τρίτο-** κ. **τρίτο-** κ. **τριτ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. αυτόν που αντιστοιχεί σε σειρά μεταξύ ομοειδών πραγμάτων στον αριθμό τρία: *τριτό-τοκος, τριτο-βάθμιος, τριτο-ετής, τριτο-κοσμικός. τριτο-γενής 2.* αυτόν που αντιστοιχεί σε ταξινόμηση στον αριθμό τρία: *τριτό-κλιτος. τριτο-πρόσωπος.*
[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής, κου προέρχεται από το αριθμητ. *τρίτοςΐ*
τριτοβάθμιος, -α, -ο [1873J**1.** αυτός που σχετίζεται με τον τρίτο βαθμό ιεραρχικά οργανωμένου συνόλου: ~ συνεταιριστική *οργάνωση* || - *διοικητικά όργανα-* ΦΡ. *τριτοβάθμια εκπαίδευση* η ανώτερη και η ανώτατη πανεπιστημιακή εκπαίδευση (τα Α.Ε..Ι. και τα Γ.Ε.Ι.) **2.** ΜΑΘ. αυτός που είναι τρίτου βαθμού: ~ *εξίσωση.* **τριτογενής,** -ής, -ές {τριτογεν-ούς] -είς (ουδ. -ή)} **1.** τρίτος κατά σειρά γενέσεως ή εμφανίσεως **2.** οικον. *τριτογενής τομέας παραγωγής* το εμπόριο και η παροχή υπηρεσιών (σε αντίθεση με τη γεωργοκτη- νοτροφική παραγωγή και τη βιοτεχνία/βιομηχανία) **3.** ΓΕΩΛ. **τριτο/ε-** *νής περίοδος* περίοδος τού καινοζωικού αιώνα, που διαρκεί από 65 έως 2 εκατομμύρια χρόνια πριν από σήμερα· διακρίνεται στις εποχές *Παλαιόκαινο, Ηώκαινο. Ολιγόκαινο, Μειόκαινο και Πλειόκαινο.* — **τριτογενώς** επίρρ. ^ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*
[ετυμ. αρχ. < τρίτος + *-γενής* < *γένος.* Οι σύγχρονες σημ. αποδίδουν το γαλλ. tertiaire].
τριτοετής, -ής, -ές [1889] {τριτοετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) (για φοιτητές) αυτός που διανύει το τρίτο έτος των σπουδών του: ~ *φοιτητής τής Φιλολογίας / σπουδαστής τού Τ.Ε.Ι. Λογιστικής.* ^ σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.* ,
τριτόκλιτός, -η. -ο [J8621 ΓΛΩΣΣ. (όνομα ουσιαστικό και επίθετο) που κλίνεται κατά την τρίτη κλίση, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των κλίσεων στην παραδοσιακή σχολική γραμματική, π.χ. *πόλις, -εως. - χειμών. -ώνος - σαφής, -ούς, 'Ελλην. -ος* κ.ά.
[ετυμ. < *τρίτος + κλιτός < κλίνω].* **τριτοκοσμίκος,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τις υπό ανάπτυξη χώρες τού Τρίτου Κόσμου **2.** (κακόσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από πολύ χαμηλό επίπεδο οικονομικής / κοινωνικής ανάπτυξης: ~ *χώρα I τρόποι / νοοτροπία.*
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Third World], **τρίτομος,** -η. -ο -» τρΐ(σ)-, -τομος
τριτοπροσωπος, -η, -ο γλωσσ. *τριτοπρόσωπο ρήμα* ρήμα που απαντά μόνο στο τρίτο ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο (λ.χ. *συμβαίνει / συμβαίνουν, επείγει / επείγουν, πρέπει, πρόκειται, έγκειται, ενδέχεται* και αρκετά ρήματα στη μεσοπαθητική τους φωνή: *ανακοινώνεται / ανακοινώνονται, αποφασίζεται. εννοείται, πιστεύεται, υποτίθεται, επιδιώκεται, διαδίδεται* κ.λπ.) · τα τριτοπρόσωπα ρήματα διαφέρουν από τα απρόσωπα ρήματα (βλ. λ. *απρόσωπος).* — **τριτοπροσώπως** επίρρ. Ιμτγν.].
τρίτος, -η. -ο (επίσης γράφεται 3ος στην αραβική αρίθμηση, Γ ή γ' στην ελληνική και ill στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στον αριθμό τρία (3): ~ *σώμα Στρατού* || ~ *ηλικία* (η γεροντική ηλικία. που έπεται της μέσης και τής νεανικής) || *εγκαύματα / ανάκριση*
βαθμού || *ταξιδεύω στην ~ θέση τού πλ,οίου* || *ξενοδοχείο - κατηγορίας 2.* αυτός που βρίσκεται σε αξία και σπουδαιότητα μετά τον δεύτερο: *υφάσματα ~ δια/.ογής-* ΦΡ. *Τρίτος Κόσμος* το σύνολο των υπό ανάπτυξη χωρών τής Ασίας, τής Αφρικής και τής Λατινικής Αμερικής
γλωσσ. (α) *τρίτο πρόσωπο* το πρόσωπο για το οποίο μιλάει ο ομιλητής· δηλώνεται κυρίως με τις καταλήξεις γ' προσώπου τού ρήματος *(τρέχ-ει, έτρεχ-ε)* καθώς και με τις προσωπικές αντωνυμίες *(αυτός, αυτή, αυτό, αυτοί, αυτές, αυτά)* (β) *τρίτη κλίση* ο τρόπος κλίσης των ονομάτων τής αρχαίας Ελληνικής σε *-ις (πόλις), -ων (κανών), -ης (σαφής), -υς (πρέσβυς)* κ.ά. σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των κλίσεων στην παραδοσιακή σχολική γραμματική (πβ. κ. *πρώτη κλίση, δεύτερη κλίση)*
4. *τρίτος* (υ) (α) αυτός που δεν σχετίζεται με υπόθεση, συζήτηση ή σύνολο ατόμων: *αυτό το πρόβλημα πρέπει να λυθεί από εμάς-οι ~ περιττεύουν* (β) αυτός που δεν μετέχει σε υπόθεση ή σχέση που υπάρχει μεταξύ δύο πλευρών ή προσώπων: *η παρέμβαση τρίτου στη δίκη* (γ) αυτός που αναμειγνύεται σε σχέση ή υπόθεση μεταξύ δύο πλευρών ή προσώπων: *ο ~σε μια σχέση φέρνει χωρισμό* (δ) ναυτ. ο αξιωματικός που κατέχει τον επόμενο βαθμό μετά τον υποπλοίαρχο (ε) ο τρίτος όροφος πολυκατοικίας (στ) ο τρίτος μήνας τού έτους, ο Μάρτιος: *στις 25/3 (εικοσιπέντε τρίτου) γιορτάζεται ο Ευαγγελισμός τής Θεοτόκου* **5.** *τρίτη* (η) (α) ταχύτητα οχήματος: *βάζω)* ~ (β) η τρίτη ημέρα κάθε μήνα: *3/9 (τρίτη Σεπτεμβρίου)* (γ) η τρίτη τάξη Δημοτικού, Γυμνασίου ή Λυκείου: *είναι στην ~ Λυκείου και έχει πολύ διάβασμα* (δ) *Τρίτη* (η) βλ.λ. **6.** *τρίτο* (το) καθένα από τα τρία ίσα μέρη, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο: *για τον χαλβά χρειαζόμαστε ένα - τού φλιτζανιού μέλι* (βλ. κ. λ. *αριθμός,* πιν.).
Ιετυμ. αρχ. (με επίθημα *-τος* των αριθμητ. επιθ.. πβ. κ. *τέταρ-τος, έκτος)* < θ. *τρι-,* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **trei-* (βλ. λ. *τρεις).* Η λ. συνδ. επίσης με τοχ. trit, αβεστ. 0rit-ya-. λατ. tertius (> ισπ. tercio) κ.ά.]. **τριτότοκος,** -η, -ο **1.** αυτός που είναι γεννημένος μετά τον δευτερότοκο: - *γνιος 2.* (γυναίκα) που γεννά για τρίτη φορά.
Ιετυμ. μτγν. < *τρίτος* + *τόκος* (βλ.λ.). πβ. κ. *πρωτό-τοκος, δευτερό-το- κος}.*
τρίτροχος, -η. -ο τρι(σ)-. -τροχος
Τρίτων (ο) {Τρίτων-ος, -α} ΜΥΘΟΛ. θαλάσσια θεότητα με σώμα ανθρώπου και ουρά ψαριού, γνιος τού Ποσειδώνα και τής Αμφιτρίτης. Επίσης **Τρίτωνας.**
[ετυμ. αρχ. θεωνύμιο. που συνδ. με το όν. *Αμφιτρίτη.* Και τα δύο είναι αγν. ετύμου (προελλην. αρχής) σε αντίθεση με το προσωνύμιο *Τριτο-γένεια* (τής Αθηνάς). το οποίο ερμηνεύεται από την Ελληνική], **τριτώνω** ρ. αμετβ. Ιμεσν.] {τρίτωσα} επαναλαμβάνομαι για τρίτη φορά: *τρίτωσε το κακό.* **τριφασικός,** -ή. -ό **iuekth.** αυτός που έχει τρεις φάσεις· κυρ. στις ΦΡ. (α) *τριφασικό ρεύμα* σύστημα τριών μονοφασικών εναλλασσομένων ρευμάτων, τα οποία παρουσιάζουν μεταξύ τους διαφορά φάσεως 120° (β) *τριφασική γεννήτρια* η γεννήτρια που παράγει τριφασικό εναλλασσόμενο ρεύμα (γ) *τριφασικός κινητήρας* ο κινητήρας που λειτουργεί με εναλλασσόμενο τριφασικό ρεύμα (δ) *τριφασική συσκευή* η συσκευή που λειτουργεί με τριφασικό ρεύμα (ε) *τριφασικό καλώδιο* το ηλεκτρικό καλώδιο που αποτελείται από τρεις μονωμένους αγωγούς διελεύσεως ρεύματος (κατά το πλείστον χάλκινους), των οποίων η διατομή ποικίλλει αναλόγως τής ισχύος τής εκάστοτε συνδεόμενης συσκευής.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. triphasic], **τρίφατσος,** -η, -ο (για υικυδόμημα) αυτός που έχει πρόσοψη σε τρεις δρόμους.
τρίφτης (υ) {τριφτών} **1.** οικιακό σκεύος που διαθέτει επιφάνεια με εγκοπές / χειροκίνητος ή ηλεκτρικός μύλος, που χρησιμοποιείται για το τρίψιμο τυριού, φρούτων ή λαχανικών · 2. μηχανή για τη λείανση επιφανειών.
[εγυμ. < μτγν. *τρίπτης* < αρχ. *τρίβω].*
τριφτός, -ή. -ό τριμμένος.
[ι-τυμ. < αρχ. *τριπτός* < *τρίβω].* **τριφύλλι** (το) {τριφυλλ-ιού [-ιών} **1.** πώδες φυτό. με φύλλα σύνθετα από τρία φυλλαράκια και άνθη κόκκινα και μοβ. που χρησιμοποιεί- ται σε απυξηραμμένη μορφή ως ζωοτροφή: *άγριο* ~ · ΦΡ. (α) (παροιμ.) *ζήσε, Μάη μου, να φας τριφύλλι* βλ. λ. *Μάης 2.* το έμβλημα τού Πανεθνικού Α.Ο. και το ίδιο το αθλητικό σωματείο **3.** το έμβλημα τού οδηγισμού. σχολιο λ. *φύλλο.*
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *τριφύλλιον.* υποκ. τού αρχ. *τρίφυλλον< τρι- + φύλλον}.* **τρίφυλλος,** -η. -ο -» τρι(σ)-. -φυλλος
τριφωνία (η)]]768] {τριφωνιών} ΜΟΥΣ. **1.** χορωδία με τρεις φωνές συναυλία με τρία όργανα.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. triphonie].
τρίφωνος, -η, -υ ♦ τρι(σΚ -φωνος **τρίφωτος,** -η, -ο -♦ τρι(σ)-. -φωτός
τρίχα (η) {τριχών} **1.** νηματοειδής κεράτινος σχηματισμός που φυτρώνει και αναπτύσσεται στο δέρμα των ανθρώποιν και των ζώων (και από τον οποίο αποτελούνται τα μαλλιά και τα τριχωτά μέρη τού σώματος): *σαμπουάν που περιποιείται τις ~ τής κεφαλής* || *βγήκαν στο κεφάλι του άσπρες ~* [[*θα σου μαδήσω το τσουλούφι τρίχα-τρίχα-* φι\ (α) (οικ.) *τρίχες (κατσαρές)* για πράγματα που δεν έχουν καμιά αξία (β) *παρά τρίχα* παραλίγο: ~ *να τρακάρουμε* (γ) *στην τρίχα* κομψά. άψογα: είναι *ντυμένος -* (δ) *μου σηκώνεται η τρίχα / μου σηκώνονται οι τρίχες τής κεφαλής μου* ανατριχιάζω, μένω κατάπληκτος, φρίττω: *μου σηκώθηκε η τρίχα μ'αυτά που είδα και άκουσα* (ε) *κρέμεται από μια τρίχα (κάτι)* βρίσκεται σε επικίνδυνη κατάσταση: *η υγεία του ~* (στ) *δεν πειράζω ούτε τρίχα (κάποιου)* δεν προκαλώ την παραμικρή βλάβη (σε κάποιυν) 2. (συνεκδ.) τυ τρίχωμα: *η ~ του είναι γερή και στιλπνή* || *έχει καλής ποιότητας ~* **3.** οτιδήποτε έχει το σχήμα τρίχας: *οι ~ τής οδοντόβουρτσας.* — (υποκ.) **τριχούλα** κ. **τριχίτσα** (η).

[ΕΤΥΜ. μεσν.. από την αιτ. *τρίχα* τού αρχ. *θρίξ, τριχός* (με ανομοίωση), που είναι <χγν. ετύμου, αφού οι συνώνυμες λ.].Ε. γλωσσών έχουν ποικίλη προέλευση, η δε προταθείσα σύνδεση με λιθ. drika «νήματα, κλωστές» δεν έχει επιβεβαιωθεί), **τρίχας** (ο) {χωρ. πληΟ.ί (μειωτ.) ο ανόητος, ο τιποτένιος άνθρωπος, **τριχιά** (η) **1.** (παλαιότ.) σχοινί από τρίχες αλόγων ή κατοικιών **2.** χοντρό σχοινί.

| ΕΓΥΜ. < μτγν. *τριχιά* (με καταβιβασμό τού τόνου και συνίζηση) < *τρίχα* (βλ.λ.) |, **τριχίαση** (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} ΙΜΡ. πάθηση των βλεφαρίδων, κατά την οποία στρέφονται προς τον βολβό τού ματιού, ερεθίζοντας τον κερατοειδή και τον επιπεφυκότα. **τριχίδιο** (το) [μτγν.Ι {τριχιδί-ου | -ων) **1.** πολύ μικρή και λεπτή τρίχα

βοτ. καθεμιά από τις σαρκώδεις τριχούλες των ριζών, με τις οποίες απορροφώνται θρεπτικές ουσίες και νερό. **τρίχινος,** -η, -ο |αρχ.! κατασκευασμένος από τρίχες: ~ *ένδυμα.* **τριχοειδής,** -ής. -ές [αρχ.| {τριχοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** (α) αυτός που είναι όμοιος με τρίχα (β) αυτός που είναι λεπτός σαν τρίχα: ~ *ρωγμές στον σοβά* **2.** λ.\λτ. *τριχοειδές αγγείο* καθένα από τα πολύ λεπτά αιμοφόρα και λεμφικά αγγεία, που αποτελούν σημαντικά στοιχεία τής κυκλοφορίας τού αίματος. ^ σχόλιό λ. *-ης, -ης, -ες.* **τριχομονάδα** (η) ζωολ. πρωτόζωο που ενδημεί παρασιτικά στον άνθρωπο και στα ζώα και προκαλεί μολύνσεις.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. trichomonadj. **τριχομονάδωση** (η) {-ης κ. -ιόσεως [χωρ. πληθ.} ιαίρ. νόσημα που μεταδίδεται σεξουαλικώς και προκαλεί αιδοιοκολτιτιδα. ουρηθρήτι- δα. συνοδευόμενο από έκκριμα, κνησμό κ.ά.

[εγυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. trichomoniasis}, **τριχόπτωση** (η) [18921 {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) η πτώση των τριχών τής κεφαλής περισσότερο από το φυσιολογικό, που οδηγεί σε φαλάκρα: *φάρμακα κατά τής* ~. **τρίχορδος,** -η. -ο -► τρι(σκ -χορδος

τριχοτομώ ρ. μετβ. {τριχοτομείς... | τριχοτόμ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} διαιρώ σε τρία μέρη: ~ *μια γωνία \\ η Βοσνία τριχοτομήθηκε.*

τριχοτόμηση κ. **τριχοτομία** (η).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *τριχοτομώ (-έω)* < επίρρ. *τρίχα* «σε τρία μέρη» + *-τομώ* < *τομή* (βλ. κ. *διχοτομώ)* \. **τριχοφάγος** (ο) 118891 η παθολογική τριχόπτωση σε ορισμένα σημεία στο κεφάλι ή στα γένια, **τριχοφυΐα** ίη) Ιχο^ρ. πληθ.} το να βγαίνουν τρίχες (κυρ. στο πρόσωπο ή στο σώμα): *μειωμένη / αυξημένη / έντονη*

[ΚΤΥΜ. μτγν. < *τριχοφυής* < *Θρίξ, τριχός* + *-φυής* < *φύω / -ομαι* (βλ.λ.)[. **τριχοφυτία** (η) {τριχοφυτιών} ιλγρ. δερματοπάθεια που οφείλεται στυν μύκητα τριχόφυτο.

[ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. trichophytiej. **τριχόφυτο** (το) {τριχοφύτ-ου | -ων} ΒΟΤ. παρασιτικός μύκητας που προκαλεί δερματοπάθειες σε ανθρώπους και ζώα.

[liΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. trichophyton},

τρίχρονα (τα) -* τρΐ(σ)-, -χρονα **τρίχρονος,**-η,-ο -* τρΐ(σ)-. -χρόνος

τριχρωμία (η) {τριχρωμιών} ΤΥΠΟΓΡ. **1.** η εκτύπωση έγχρωμων εντύπων ή εικόνων με τρία μόνο χρώματα 2. (συνεκδ.) η εικόνα που έχει παραχθεί με την παραπάνω μέθοδυ.

ΙΗΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. trichromie].

τρίχρωμος,-η,-υ ► τρΐ(σ)-. -χρωμος

τρίχωμα (τυ) [αρχ.] {τριχώμ-ατος | -ατα, -άτων} το σύνολυ των τριχών πυυ καλύπτει τυ σώμα ή μέλυς τυύ σώματος ανθρώπου και ζώου ή τον κορμό φυτού: *πλούσιο / αραιό* ~ || *το* ~ *τού στέρνου : τής μασχάλης / τής κεφαλής / τής ηβικής περιοχής* || *ζώο με γναλιστερό* **Τριχωνίδα** (η) λίμνη τής Δ. Χτερεάς Ελλάδας στον νομό Αιτωλοακαρνανίας. Ηπίσης (λόγ.) **Τριχωνίς** {Τριχωνίδ-ος, -α}.

ΙϋΓΥΜ. < μτγν. *Τριχωνίς (λίμνη),* αβεβ. ετύμου, ίσως προελλην. τοπωνύμιο!.

τριχωτός, -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός πυυ είναι γεμάτυς τρίχες: ~ *πόδια / στήθος* συν. δασύτριχος, μαλλιαρός αντ. άτριχος **2.** *τριχωτό* (το) το σύνυλο των τριχών μιας περιοχής τυύ σώματος: *το* ~ *τής κεφαλής.* **τριψήφιος,** -α. -ο ► τρι(σ)-, -ψήφιος

τρίψιμο (το) ■+ τρΐβω **τριωδία** (η) » τρι(σ)-, -ωδία

τριώδιο (το) {τριωδίου | χωρ. πληθ.} **1.** εκκλης. λειτουργικό εκκλησιαστικό βιβλίο που περιλαμβάνει τις ακολουθίες τής Μεγάλης Τεσσαρακοστής από την Κυριακή τού Τελώνη και τού Φαρισαίου μέχρι το Μεγάλο Σάββατο **2.** (συνεκδ.) οι τρεις εβδομάδες τής Αποκριάς: *ανοίγει / αρχίζει / κλείνει το* ~ (αρχίζουν οι Αποκριές).

{ΕΤΥΜ. < μεσν. *τριφδιον.* επειδή υι υμνογραφικυί κανόνες τού βιβλίου αυτού περιέχουν μόνο τρεις ωδές (αντί των συνήθων εννέα), < *τρι-* + ώ<5;ον < *φδή* \.

τριώνυμο (το) {τριωνύμ-ου | -ων} μλθ. κάθε αλγεβρικό πολυώνυμο που περιλαμβάνει τρεις όρους, αποτελεί δηλ. το άθροισμα τριών μο- νωνύμων (βλ.λ.). π.χ. *α\²+βχ+γ.*

[εγυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *τριώνυμος* (βλ.λ.), μεταφρ. δάνειο από γαλλ. trindmc]. **τριώνυμος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει τρία ονόματα **2.** μαθ. *τριώνυμο* (το) βλ.λ. *"■ σχόλιό λ. σύνθετος.*

| ΕJύμ. μτγν. < *τρι-* + *ώνυμος* (< *όνυμα.* αιολ. τ. τού *όνομα* με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει)}, **τρίωρος,** -η. -ο » τρι(σ)-. -ωρος **τριώροφος,** -η. -ο ■* τρι(σ)-. -ώροφος

-τρο / -τρό παραγωγικό επίθημα για τον σχηματισμό υυδετέρων ουσιαστικών πυυ δηλώνουν: 1. όργανο, αντικείμενο, εργαλείο και γενικά το μέσο με το οποίο πραγματοπυιείται μια ενέργεια: *σκέπασ-τρο, σκιάχ-τρο, φίμωτρο, θή/^ασ-τρο* 2. χρηματική συναλλαγή για συγκεκριμένο σκοπό (συνήθ. στον πληθ.): *ασφάλισ-τρο. κόμισ-τρο* 3. αυτό που προκαλεί ορισμένη ψυχική αντίδραση, συναίσθημα: *φόβη-τρο, γόη-τρο. κίνη-τρο* 4. τόπο: *Οέα-τρο. θέρε-τρο. λου-τρό.*

[ππυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Κληνικής. που ανάγεται στη μηδενισμ. βαθμ. *tr- του Ι.Ε. επιθήματος *ter- (πβ. κ. *-τηρ)* και απαντά με τις μορφές *-τρον (λ.χ. πλήκ-τρον, κίνη-τρον), -σ-τρον (λ.χ. άγκι-σ- τρον)* κατ' αναλογίαν προς τα παράγωγα ρημάτων σε *-άζω* (λ.χ. *στεγάζω - στέγασ-τρον). -ε-τρον* (λ.χ. *Οέρ-ε-τρον)* κατ' αναλογίαν προς τα παράγωγα δισυλλ. ριζών (λ.χ. *τέρε-τρον)*\. **τροβαδούρος** (ο) 1. περιπλανώμενος λυρικός ποιητής και τραγουδιστής τού Μεσαίωνα (11ος-Ι3ος αι.) στη Δ. Ευρώπη, κυρ. στη Γαλλία, τη Β. Ισπανία και τη Β. Ιταλία: *τα κατορθώματα των ιπποτών γίνονταν τραγούδια στο στόμα των* ~ 2. (γενικότ.) ο τραγυυδυποιός. αυτός που συνθέτει τραγούδια και τραγουδά ο ίδιος: ο ~ *τής αγάπης* \ \ ~ *των παθών τής φυλής.*

[ετυμ. Αντιδάν.. < γαλλ. troubadour < προβηγκ. trobador < p. trobar «βρίσκω - συνθέτω» (πβ. γαλλ. irouvcr «βρίσκω») < δημώδ. λατ. *tropare < λατ. tropus < αρχ. *τρόπος*\.

Τροία (η) αρχαία πόλη τής ΒΔ. Μικράς Ασίας, γνωστή από την περίφημη δεκαετή πολιορκία της από τους Αχαιούς (Τρωικός Πόλεμος), που περιγράφεται στην *Ιλιάδα* τού Ομήρου. - **Τρώας** (υ) {Τρώων}, **Τρωαδίτισσα** (η), **τρωικός,** -ή, -ό [αρχ.[(βλ.λ.).

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *Τροία / Τρωΐα* (δωρ.), αγν. ετύμου. αν και έχει προταθεί η συσχέτιση με τα χετ. τοπωνύμια Trui.su *και* Tjrmisj|. **τρόικα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (κυριολ.) ρωσικό έλκηθρο ή άμαξα, που σύρεται από τρία άλογα, ζεμένα κατά μέτωπο 2. (στην πολιτική) η συνδιοίκηση τριών αρχόντων ή αντιπροσωπία που αποτελείται από τρία πρόσωπα: *η ~ τής Ευρωπαϊκής 'Ενωσης θα συναντηθεί με την πολιτική ηγεσία τής χώρας, για να συζητηθούν οικονομικά θέματα* jj *η ~ τού Εκτελεστικού Γραφείου τού Κινήματος.*

Ιετυμ. < ρωσ. troika < troc «τρεις»], **τροκάνι** (το) {τροκαν-ιού | -ιών} **1.** κουδουνάκι. συνήθ. σιδερένιο, που το κρεμούν στα μικρά ζώα 2. λαϊκό μουσικό όργανο, που μοιάζει με κουδούνι σε σχήμα ισοσκελούς τραπεζίου. Επίσης **τροκάνα** (η). [ετυμ. Ηχομιμητ. λ. κατά τα *ροκάνι, -άνα].* **τρόλεϊ** (το) (παλαιότ. ορθ. *τρόλλεϋ)* {άκλ.} το ηλεκτροκίνητο λεωφορείο που έχει συνηθισμένους (ελαστικούς) τροχούς και τροφοδοτείται με ρεύμα από δύο κεραίες (τρυλέδες), των οποίων τα άκρα εφαρμόζουν στα ηλεκτροφόρα σύρματα, που αποτελούν το δίκτυο για την ηλεκτροκίνησή τους.

[ετυμ. < αγγλ. trolley < p. troll (με την παλαιότ. σημ. «κυλώ»), που συνδ. με μέσ. γαλλ. trailer «τρέχω εδο) κι εκεί», μέσ. γερμ. trollcn «περπατώ ή τρέχω με μικρό διασκελισμό»|. **τρολές** (ο) {τρυλέδες} (λαϊκ.) καθεμία από τις δύο κεραίες τού τρόλεϊ. τής οποίας τυ άκρο εφαρμόζει σε εναέριο ηλεκτροφόρο σύρμα τού δικτύου ηλεκτροδότησης κατά μήκος των διαδρομών, διοχετεύοντας έτσι ηλεκτρισμό για την κίνηση τού οχήματος: *πέφτει / χαλάει ο*

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. trolley (βλ. λ. *τρόλεϊ)).* **τρομάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τρόμα-ξα. -γμένος} ♦ (μετβ.) **1.** προκαλώ (σε κάποιυν) αιφνίδιο και έντονο φόβο, τον κάνο) να τρέμει, να αισθανθεί πανικό: *υ σκύλος τρόμαξε τον κλέφτη* || *τα νέα με τρόμαξαν* |[δεν *με τρομάζουν οι αντίξοες συνθήκες* ΣΥΝ. φοβίζω, σκιάζω **2.** (+ να) καταβάλλω πολύ κόπυ. κάνω μεγάλες πρυσπάθειες για να πε- τύχω (κάτι) ή συναντώ μεγάλες δυσκολίες στην επίτευξη (ενός σκοπού): *τρόμαξα να τον πείσω να έ'/.θει μαζί μας* || *τρομάξαμε να σε. βρούμε!* ΣΥΝ. μοχθώ, δυσκολεύυμαι ♦ 3. (αμετβ.) κυριεύομαι ξαφνικά ακό ζωηρό φόβυ. με πιάνει πανικός: *τη νύχτα ~ πολύ εύκολα* [| *τρόμαξα όταν τον είδα τόσο χλομό* || *είναι πολύ φοβητσιάρης, τρομάζει με το παραμικρό* || *τρόμαξα όσο δεν ?.έγεται!* || (η μτχ. *τρομαγμένος, -η.* -ο) *μπήκε στο* δωμάτιο ~ || *ήταν πολύ τρομαγμένη απ' όσα είδε* ΣΥΝ. (λαϊκ.) σκιάζομαι. –**τρόμαγμα** (το).

[ετυμ. μεσν.. από τον αόρ. *τρόμαξα* τού αρχ. *τρομάσσω* (κατά το σχήμα *τινάσσω τινάζω),* παράλλ. τ. τού ρ. *τρομώ* (*εω) < *τρόμος).* **τρομακτικός,** -ή, -ό κ. **τρομαχτικός 1.** αυτός που προκαλεί τρόμο, που τρομάζει: - *προοπτική / θόρυβος / εμπειρία / θαλασσοταραχή / ιστορία / θέαμα / όραμα / έκρηξη* · 2. (μτφ.) αυτός που προκαλεί πολύ μεγάλη έκπληξη, θαυμασμό και δέος. που ξεπερνά κάθε περιγραφή: ~ *θάρρος ! θέληση ί ταχύτητα / βάθος / κατόρθωμα* συν. εκπληκτικός, απίστευτος, καταπληκτικός, απερίγραπτος, κολοσσιαίος. – τρομακτικ-ά /-ώς [1896J επίρρ. **τρομάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) δυνατός και ξαφνικός φόβυς, τρόμος: *πήρα τέτοια που δεν θα την ξεχάσω ποτέ!* |[*στο άκουσμά του την έπιασε* - ΣΥΝ. τρόμος, δέος. πανικός, (λαϊκότ.) αλάφιασμα· φρ. (α) (ειρων.) *τρομάρα σου / τρομάρα να σου 'ρθει!* δυστυχία συυ. συμφυρά σου· για περιπτώσεις στις οποίες σχολιάζουμε αρνητικά ή ειρωνικά τις πράξεις, τα παθήματα ή τις επιθυμίες κάποιου: *βρε, τρομάρα να σου 'ρθει, εδώ δεν έχεις να φας, αυτοκίνητο ονειρεύεσαι;* || *«τον έφερε στην Ελλάδα ξεγελώντας μυστικούς πράκτορες -τρομάρα τους! -, αστυνομικούς επιφορτισμένους με την ασφάλεια του αεροδρομίου»*> (εφημ.) (β) *μια χαρά κσι δυο τρομάρες!* για να δηλώσουμε τη δύσκολη κατάσταση στην οποία βρίσκεται κανείς ή να ειρωνευτούμε την πορεία ή την εξέλιξη των πραγμάτων: - *ήώς πάει η καινούργια σου δουλειά;* –/ ΣΥΝ. χάλια, μην τα ρωτάς, άσ' τα να πάνε, καθόλου καλά.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *τρόμος* + παραγ. επίθημα -άρα|.

τρομαχτικός, -ή, -ό τρομακτικός

τρομερός, -ή. -ό **1.** αυτός που προκαλεί τρόμο: ~ *θέαμα / δυστύχημα*

/ *θάνατος* / *πόλεμος* / *όψη* / *αγωνία* συν. τρομακτικός, φοβερός, φρί- κιαστικός, αποτρόπαιος· φρ. (ειδικότ.) **ε/ναι τρομερό (να)...** είναι απαίσιο ή ανυπόφορο (να)...: ~ *να μη μπορείς να βρεις το δίκιο σου!*

2. αυτός που προξενεί κατάπληξη με το μέγεθος, την ισχύ του κ.λπ., που δεν μπορεί κανείς να τον περιγράφει: *έχει - μνήμη-δεν ξεχνά τίποτε* jj - *θόρυβος* / *κόμα* / *κρύο* / *σπατάλη* / *έλλειψη* / *εμπόδιο* / εντύπωσή / *προσπάθεια* / *ικανότητα* ΣΥΝ. καταπληκτικός, εκπληκτικός ΑΝΤ. ασήμαντος 3. (μτφ. για πρόσ.) πολύ επιδέξιος, αυτός που προκαλεί τον θαυμασμό για ικανότητά ή ιδιότητά του: ~ *ομι/.ητής* / *ρήτορας* / *δουλευτής* / *αθλητής* / *χαρτοπαίκτης* / *δάσκαλος* / *αντίπαλος* ΣΥΝ. δεινός, ικανότατος, απίστευτος, αξιοθαύμαστος, αφάνταστος' φρ. **το τρομερό** *παιδί (ενός* **χώροι/)** για πρόσωπο που ξεχωρίζει για τις ικανότητες και τη δράση του σε ρεύμα, κίνημα ή τομέα δραστηριότητας: *«η εικόνα τον θυμίζει τα τρομερά παιδιά τής σύγχρονης ψηφιακής εποχής»* (εφημ.). – **τρομερ-ά** / **-ώς** επίρρ. (σημ. 2-3). ΣΧΟΛΙΟ λ. *απίθανος, δεινός.*

Ιετ<u>μ</u>. αρ^. < *τρόμος* + παραγ. επίθημα *-ερός,* πβ. κ. *φοβ-ερός*|. **τρομοκράτης** (ο) |1850| {τρομοκρατών}, **τρομοκρατισσα** (η) {δύσχρ. τρομοκρατισσών} 1. πρόσωπο που προσπαθεί να επιβληθεί ή να κερδίσει κάτι με τον τρόμο, που τρομοκρατεί συστηματικά 2. (συ- χνότ.) μέλος παράνομης οργάνωσης που ασκεί τρομοκρατία (βλ.λ.): *η κυβέρνηση επικήρυξε τους* ~.

[ετυμ. < *τρόμος* + *-κράτης* < *κρατώ,* πβ. κ. *αριστο-κράτης,* απόδ. τού γαλλ. tcrroriste],

τρομοκράτηση (η) τρομοκρατώ

τρομοκρατία (η) **[**18401 {χωρ. πληθ.] **1.** σειρά ενεργειών για την επιβολή τού τρόμου με την άσκηση σωματικής ή/και ψυχολογικής βίας: οι *εργαζόμενοι είναι αποφασισμένοι να αντισταΟούν στην - των εργοδοτών* II *«η* ~ δεν *θα περάσει»* (σύνθημα απεργών) 2. (συνεκδ.) τρόπος διακυβέρνησης τού λαού από μικρή μειοψηφία, η οποία εφαρμόζει σκληρά μέτρα βίας: *κρατική* ~ 3. ιστ. *Τρομοκρατία* (η) (γαλλ. La Terreur) ονομασία δύο περιόδων τής Γαλλικής Επανάστασης (10 Αυ- γούστου - 20 Σεπτεμβρίου 1792 κ. Σεπτέμβριος 1793 - 27 Ιουλίου 1794), που χαρακτηρίστηκαν από μαζικές φυλακίσεις και εκτελέσεις και γενικά επεισόδια μεγάλης σκληρότητας 4. η συστηματική χρήση βίας (δολοφονίες, βομβιστικές ενέργειες, απειλές για καταστροφές, αεροπειρατείες) εκ μέρους ομάδων, οργανώσεων, μειονοτήτων, ακόμη και στρατών ή μυστικών υπηρεσιών, με στόχο να τρομοκρατήσουν λαούς, κυβερνήσεις ή πολιτικούς αντιπάλους, προκειμένου να επιτύχουν τους πολιτικούς τους στόχους: *η διεθνής* ~.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. lerrorismcj. **τρομοκρατικός,** -ή, -ό 118441 αυτός που σχετίζεται με την τρομοκρατία (σημ. 3) ή τους τρομοκράτες: ~ *ενέργεια ι δράση* / *απόπειρα ί επίθεση* / *ομάδα/ χτύπημα-* φρ. *τρομοκρατική οργάνωση* ομάδα τρομοκρατών που προσπαθεί να επιτύχει τυυς πολιτικούς σκοπούς της με την τρομοκρατία (βλ.λ., σημ. 3): *εξαρθρώθηκε η - «Ερυθρές Ταξιαρχίες»* jj *η νέα βομβιστική ενέργεια τής* ~ *«17 Νοέμβρη».* **τρομοκρατώ** ρ. μετβ. [1880| {τρομοκρατείς... | τρομοκράτ-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος) 1. προκαλώ τρόμο (σε κάποιον), τον φέρνω σε κατάσταση πανικού: *μην του λες τέτοια πράγματα και τον νρομο-* κρατείς || οι *φήμες* /ια επικείμενο σεισμό τρομοκράτησαν τον *πληθυσμό, που εγκατέλειψε άρου-άρου τα σπίτια του* συν. τρομάζω, πανι- κοβάλλω · 2. διενεργώ πράξεις τρομοκρατίας (βλ.λ.). κυβερνώ ή επιβάλλομαι με τον τρόμο, με την άσκηση σωματικής ή/και ψυχολογικής βίας: *οι ληστές τρομοκρατούσαν τότε ολόκ/.ηρη την περιοχή* || *τρομοκρατεί τους κατωτέρους* του και τους *αναγκάζει να* υπακούουν *τυφλά* || *συμμορίες κακοποιών τρομοκρατούν τις συνοικίες* 3. (μεσοπαθ. *τρομοκρατούμαι)* κατέχομαι ή καταλαμβάνομαι από τρόμο, με πιάνει πανικός: *τρομοκρατήθηκα όταν* τον *είδα σε* τέτοια *κατάστα- W (Ά* μτχ· *τρομοκρατημένος, -η, -ο)* αυτός που έχει κυριευθεί από τρόμο: ο *κόσμος έφυγε τρομοκρατημένος από τον τόπο τής βομβιστικής επίθεσης* || ~ *άνθρωπος* / *παιδί* / *ζώο* συν. πανικοβάλλομαι. - - **τρομοκράτηση** (η). **τρομολαγνεία** (η) {χωρ. πληθ.} η ευχαρίστηση, η ηδονή που αισθάνεται κανείς, όταν παρακολουθεί σκηνές τρόμου ή σε περιπτώσεις στις οποίες επικρατεί ο τρόμος. – **τρομολάγνος** (ο), **τρομολαγνικός,** -ή,-ό.

τρομονόμος (ο) (ειρων.) ο νόμος που σχετίζεται με την καταπολέμηση τής τρομοκρατίας.

[ετυμ. < *τρόμος* + *νόμος,* κακόσημος δημοσιογραφικός νεολογισμός τής δεκαετίας τού '90 αντί τού όρου *αντιτρομοκρατικός (νόμος)].* **τρόμος** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** το ισχυρό και αιφνίδιο αίσθημα φόβου και πανικού: ~ *με κατέλαβε, όταν συνειδητοποίησα πού βρισκόμουν* |[*πάνω από την πόλη»* (τίτλος ταινίας) || *συμμορίες κακοποιών σπέρνουν τον* ~ *στην ύπαιθρο* || *κλίμα τρόμου επικρατεί στην πολιορκη- μένη πόλη 2.* (συνεκδ.) πρόσωπο ή πράγμα που εμπνέει φόβο. που φοβίζει ή τρομοκρατεί: *ο διαβόητος λήσταρχος υπήρξε για χρόνια ο* ~ των *ταξιδιωτών \\ τα μαθηματικά είναι ο *- πολ/.ών μαθητών* συν. φόβητρο· φρ. (α) (εμφατ.) **ο** *φόβος και τρόμος* οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε προκαλεί μεγάλο φόβο: *φόβος και τρόμος μ' έπιασε όταν τον είδα* || *ήταν ο φόβος και ο τρόμος των αντίπαλων ποδοσφαιριστών* || *σύντομα έγινε ο φόβος και ο τρόμος των αγάδων τού κάμπου* (β) *ισορροπία τού τρόμου* βλ. λ. *ισορροπία* · 3. ιλτρ. η τρεμούλα, μικρές, διαδοχικές παλμικές κινήσεις μέλους ή ολόκληρου τυύ σώματος, που εκτελούνται ακούσια και αποτελούν φυσιολογικό φαινόμενο (λ.χ. υπό την επίδραση ψύχους, εκνευρισμού ή άλλων ερεθισμάτων) ή σύμπτωμα ασθένειας: ~ *ηρεμίας* / *ενεργείας* || *στατικός* Ιετυμ. αρχ., αρχική σημ. «το να τρέμει κανείς από φόβο», < *τρέμω].* **τρόμπα** (η) {δύσχρ. τρομπών] ελλην. *αντλία*■ (καθημ.) **1.** η αντλία νερού ή αέρα: *βγάζω νερό από το πηγάδι με την* ~ || *φουσκώνω τα λά στιχα τού ποδηλάτου με την* ~ ΣΥΝ. υδραντλία / αεραντλία 2. (ειδι- κότ.) ειδική συσκευή για τον ψεκασμό των φυτών ΣΥΝ. ψεκαστήρας. Ιετυμ. < ιταλ. tromba «αντλία, σάλπιγγα» < προβηγκ. trompa, γερμ. ᵃPΧήζ · ᵘβ · ᵃP/(· ΥᵉPM · irumpa. ίσως ονοματοποιημένη λ-J. **τρόμπα μαρίνα** (η) ελλην. *τηλεβόας-* (λαϊκ.) 1. συσκευή για την ενίσχυση τής ανθρώπινης φωνής, ώστε να ακούγεται σε μεγάλη απόσταση 2. (παλαιότ.) μεγάλο κοχύλι, με το οποίο τα ιστιοφόρα πλοία μετέδιδαν ηχητικά σήματα κατά τη διάρκεια ομίχλης συν. μπουρού. |ΕΤΥΜ. < ιταλ. tromba marinaj. **τρομπάρω** ρ. αμετβ. {τρομπ-άρισα κ. -αρα} (λαϊκ.) **1.** χρησιμοποιώ την τρόμπα (βλ.λ.), για να αντλήσω νερό ή για να δώσω αέρα · 2. (αργκό) αυνανίζομαι. – **τρομπάριαμα** (το).

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. trombare < tromba (βλ. κ. *τρόμπα)].* **τρόμπας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπική μορφή επικοινωνίας) (μειωτ.-υβριστ.) **1.** πρόσωπο που αυνανίζεται ΣΥΝ. (!) μαλάκας 2. (μτφ.) ανόητος, ηλίθιος, **τρομπέτα** (η) {τρομπετών} μους. χάλκινο πνευστό όργανο με βαλβίδες· αποτελεί το υψηλότερο εν χρήσει χάλκινο όργανο τής συμφωνικής ορχήστρας, ενώ ευρεία χρήση έχει γνωρίσει και σε άλλα μουσικά ήδη ιδ. στην τζαζ.

[Ετυμ. < ιταλ. trombctta, υποκ. τού iromba (βλ. κ. *τρόμπα)].* **τρομπετίστας** (ο) {τρομπετιστών], **τρομπετίστρια** (η) {τρομπετι- στριών} μουσικός που παίζει τρομπέτα (βλ.λ.).

Ιετυμ. < ιταλ. trombeitistaj. **τρομπόνι** (το) {τρομπον-ιού | -ιών] **1.** μους. χάλκινο πνευστό όργανο με επιστόμιο, το υποίο αποτελείται από κυλινδρικό σωλήνα που καταλήγει σε ευρύ άνοιγμα και το ένα του τμήμα μπορεί ο εκτελεστής να το επιμηκύνει ή να το βραχύνει 2. (συνεκδ.) αυτός που παίζει το παραπάνω μουσικό όργανο, ο τρομπονίστας: *αρρώστησε το* ~ *τής μπάντας* **3.** ο ηχηρός, σαν τρομπόνι: *αυτός έχει φωνή* **~.**

]liTYM. < ιταλ. trombone < tromba (βλ. κ. *τρόμπα)].* **τρομπονίστας** (ο) {τρομπονιστών}, **τρομπονίστρια** (η) {τρομπονι- στριών} μουσικός που παίζει τρομπόνι. Επίσης **τρομπονιστής.**

I liTYM. < ιταλ. trombonista]. **τρομώδης,** -ης. -ες {αρχ.} {τρομώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) (λόγ.) **1.** αυτός που εμφανίζει τρεμούλα ή συνοδεύεται από τρεμούλα: ~ *κίνηση* ΣΥΝ. τρεμουλιαστός, τρεμάμενος ΑΝΤ. ατρεμής. σταθερός 2. ιατρ. (α) *τρομώδες παραλήρημα* βλ. λ. *παραλήρημα* (β) *τρομώδης παράλυση* η νόσος τού Πάρκινσον, το γνωστότερο σύμπτωμα τής οποίας είναι το τρέμουλο των χεριών, **τρόπαιο** (το) {τροπαί-ου | -ων} 1. (στην αρχαιότητα) πρόχειρο αναμνηστικό μνημείο από σωρούς λαφύρων που στηνόταν από τους νικητές στο πεδίο τής μάχης, στο σημείο ακριβώς όπου νικήθηκαν οι εχθροί 2. (κατ* επέκτ.) (α) σημείο ή σύμβολο νίκης: *οι Έλληνες έστησαν ~ στα βουνά τής Αλβανίας* (β) κάθε αντικείμενο που έχει κερδίσει ή αποκομίσει κανείς από δραστηριότητα την οποία θεωρεί σπουδαία, σημαντική: *στους τοίχους τού σπιτιού του κρέμονταν διάφορα κυνηγετικά τρόπαια* **3.** (ειδικότ.) αθλ. το κύπελλο που κατακτά ο πρώτος νικητής μιας διοργάνωσης: *ελπίδες ότι φέτος το* ~ *θα έρθει στη χώρα μας* || *νίκησε στον τελικό και πήρε το βαρύτιμο* ~ 4. (συνεκδ.) η μεγάλη και θριαμβευτική νίκη: *στους* Ολυμπιακούς *Α'/ώνες η ομάδα μας κέρδισε τα μεγαλύτερα* ~ · φρ. *ουκ εά με καθεύδειν (το [τού] Μιλτιάδου τρόπαιον) (ούκ έα με καθεύδειν τό* /roO/ *Μιλτιάδου τρόπαιον,* Πλουτάρχου *Θεμιστοκλής* 3. 4, φράση τού Θεμιστοκλή μετά τη νίκη των Αθηναίων στον Μαραθώνα) δεν με αφήνει να κοιμηθώ η νίκη τού Μιλτιάδη, γενικότ. δεν με αφήνει να ησυχάσω (κάποιος/κάτι).

[πτυμ. < αρχ. *τρόπαιον/ τροπαΐον* < *τροπή,* με τη σημ. «κατανίκηση και καταδίωξη τού εχθρού», πβ. κ. *κατα-τροπώνω].* **τροπαιούχος,** -ος. -ο (λόγ.) αυτός που φέρει τρόπαια ή για τον οποίο έχουν στηθεί τρόπαια, ο νικητής: *στρατηγός* λθλ. ο *περσινός* ~ στη *διοργάνωση* ΣΥΝ. τροπαιοφόρος, θριαμβευτής, νικηφόρος ΑΝΤ. νικημένος, ηττημένος.

|Ετυμ. < αρχ. *τροπαιούχος* < *τρόπαιον* + *-ούχος* < *έχω).* **τροπαιοφόρος,** -ος (καθημ. -α). -ο αυτός που φέρει, κατακτά τρόπαια. ο νικητής: *ο άγιος Τεώργιος ο* ~ συν. τροπαιούχος.

|ΕΤΎΜ. μτγν. < *τρόπαιον* + *-φόρος* < *φέρω*|. **τροπάριο** (το) {τροπαρί-ου | -ων} **1.** εκκλησ. μικρός έμμετρος ύμνος (πβ. τη *στροφή* στα ποιήματα), που ψάλλεται κατά τη διάρκεια των ορθοδόξων ακολουθιών: *αναστάσιμο / νεκρώσιμο / μαρτυρικό* ~ || *το* ~ *τής Κασσιανής]] ιδιόμελα / αυτόμε/.α / προσόμοια* ~|| *κατανυκτικό / δοξαστικό* ~ 2. (μτφ.- κυρ. στον τ. *τροπάρι)* καθετί που επαναλαμβάνεται στερεότυπα και προκαλεί ανία: *πάντα το ίδιο* ~ *μας ψέλνει* (δηλ. μας επαναλαμβάνει διαρκώς τα ίδια) || *συνέχισε το* ~ *του επί ώρες* || *σταμάτα αυτό το* ~ *σε παρακαλώ, βαρέθηκα πια!* || *επαναλαμβάνω / ξαναρχίζω το - για την παρακμή τής κοινωνίας* ΣΥΝ. μοτίβο. χαβάς, βιολί- φρ. (μτφ.) *αλλάζω τροπάρι* αλλάζω θέμα, τρόπο ομιλίας ή συμπεριφοράς. Ηπίσης **τροπάρι.**

[fiTYM. < μεσν. *τροπάριον* < *τρόπος* (με τη σημ. «μελωδία, αρμονία») + παραγ. επίθημα -άριον(πβ. κ. *βιβ/Λ-άριον)*\. **τροπή** (η) 1. το να τρέπει κανείς (κάτι) ή να τρέπεται ο ίδιος προς ορισμένο σημείο, η αλλαγή κατευΟύνσεως: ra *πράγματα πήραν* ~ *προς το καλύτερο / χειρότερο* || *η* ~ *τού εχθρού σε φυγή* συν. γύρισμα 2. (ει- δικότ.) η μερική ή ριζική μεταβολή τής κατάστασης, τής ουσίας κ.λπ. σε άλλη, η αλλαγή τής ούστασης ή η μεταβολή σε ισοδύναμη ποσότητα: ΜΑΘ. *η - τού κλάσματος σε δεκαδικό* || γλωσσ. *η* ~ *τού βραχέος φωνήεντος σε μακρό* · **3.** αστρον. το ηλιοστάσιο (βλ.λ.)· φρ. *γραμμή των τροπών* διάμετρος τής εκλειπτικής, που είναι κάθετη στην ευθεία των σημείων τής ισημερίας. * ·" σχολιο λ. *αλλαγή.*

[ετυμ. αρχ. < *τρέπω* (βλ.λ.). Ως τεχν. όρ. η λ. δήλωνε αρχικώς το θερι

νό και χειμερινό ηλιοστάσιο (λ.χ. *τρυπαί θερίναί).* πολύ γρήγορα όμως τη συναντούμε στη σημ. «αλλαγή, μεταβολή», καθώς και «εξαναγκασμός τού εχθρού σε φυγή»].

τρόπιδα (η) {τροπίδων} (επίσ.) η καρίνα (βλ.λ.) τού πλοίου. Επίσης (αρχαιοπρ.) **τρόπις** {τρόπιδος}.

| ι-ίύμ. < αρχ. *τρόπις, -ιδος* < θ. *τροπ-* (ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *τρέπω*) + επίθημα *-ις, -*i<5oc|.

τροπικός, -ή. -ό Ιαρχ.] **1.** γλωσσ. (α) αυτός που φανερώνει τρόπο, πώς γίνεται ή εκδηλώνεται (κάτι): *- επίρρημα ί μετοχή* (λ.χ. στην πρόταση *γράφεις ωραία*, το επίρρ. *ωραία* είναι τροπικό, γιατί δηλώνει το *πώς* γράφεις) (β) ***τροπικό ρήμα*** χαρακτηρισμός κυρίως των ρημάτων *πρέπει* και *μπορεί*, με τα οποία δηλώνεται η στάση τού ομιλητή απέναντι στα λεγόμενά του, μέσα στον γενικότερο μηχανισμό τής τροπι- κότητας (βλ.λ.) που δι αθετεί η γλιόσσα· τα συγκεκριμένα ρήματα επιτρέπουν διττή σημασιολογική ερμηνεία, η οποία διασαφείται κανονικούς από τα συμφραζόμενα: *μπορεί να έρθει το βράδυ* (= επιτρέπεται να έρθει το βράδυ, δεοντική ερμηνεία) || *ίσως έρθει το βράδυ* (επι- στημική ερμηνεία) 2. φίλος, ***τροπική λογική*** βλ. λ. *λογική* · 3. riiurp. ***τροπικός*** (ο) (ή σπανιότ. ***τροπικός κύκλος)*** καθένας από τους δύο νοητούς κύκλους τής γήινης σφαίρας, που βρίσκονται εκατέρωθεν τού Ισημερινού και σε απόσταση 23° 27 από αυτόν: *Βόρειος ~ ή ~ τού Καρκίνου* (αυτός που βρίσκεται βορείως τού Ισημερινού) || *νότιος - ή ~ τού ΑνγόκΓ.ρω* (αυτός που βρίσκεται νοτίως τού Ισημερινού) **4.** (κατ' επέκτ.) αυτός που αναφέρεται στη διακεκαυμένη ζώνη τής Γης. δηλ. στις περιοχές που βρίσκονται κοντά στον Ισημερινό, μεταξύ των δύο τροπικοδν (βλ. παραπάνω): *~ χώρα / ζέστη / καλ/λέργεια / ζώνη* (η περιοχή στην επιφάνεια τής Γης μεταξύ των δύο τροπικών, που χαρακτηρίζεται κυρ. από μεταβολές στις βροχοπτώσεις) / *δάσος (αντό* που απαντά στις θερμές και υγρές περιοχές γύρω από τον Ισημερινό και αποτελείται κυρ. από ψηλά πλατύφυλλα αειθαλή δέντρα και πυκνή βλάστηση) / *πανίδα / κλίμα* (χαρακτηρίζεται από πολύ υψηλές θερμοκρασίες και αυξημένη υγρασία ή ξηρότητα) / *καταιγίδα* (ισχυρότερη από τις συνηθισμένες καταιγίδες και ασθενέστερη από τον τυφώνα) / *νόσος / πυρετός* · 5. (γεν.) **αστρον.** αυτός που σχετίζεται με τις τροπές τού Ηλίου. δηλ. τα ηλιοστάσια (βλ.λ.) 6. **ΜΟΥΣ.** ***τροπική μουσική*** η μουσική η οποία δημιουργείται στο πλαίσιο ενός συστήματος μουσικών τρόπων (βλ. λ. *τρόπος).*

{ΗΤΥΜ. Οι φρ. *τροπικό ρήμα, τροπική λογική* αποτελούν μεταφρ. δάνεια από τα αγγλ. modal verb, modal Iogic|.

τροπικότητα (η) {χωρ. πληθ.} **1. μουσ.** η αντίληψη μουσικής σύνθεσης κατά τα συστήματα των τρόπων (βλ.λ.). σε αντιδιαστολή προς τη γραφή κατά το σύστημα τής τονικότητας (βλ.λ.) · 2. **ΓΛΩΣΣ.** η στάση τού ομιλητή απέναντι σε αυτά που λέει («μήνυμα»), ο προσωπικός σχολιασμός και ο τρόπος παρουσίασης των λεγομένων, ώστε να απη- χεί την κυμαινόμενη βεβαιότητα τού ομιλητή (επιστημική τροπικότητα) ή τις διαθέσεις του, λ.χ. ανάγκη, επιθυμία, ευχή, προσταγή κ.ά. (δεοντική τροπικότητα), π.χ. *αφού δεν μας τη/.εφώνησε, θα έρχεται εδώ* (*θα έρχεται* = πιθανόν έρχεται) jj *να πάω εγώ. αν δεν μπορεί κανένας ά/Χος {να πά<α* = ας πάω. δέχομαι να πάω) || *αχ. και να κέρδιζες το λαχείο■ θα φεύγαμε αμέσως για τη Χαβάη! (αχ. και να κέρδιζες =* μακάρι να κέρδιζες) · η τροπικότητα στην Ελληνική εκφράζεται με τους δείκτες *να, θα. ας.* με τροπικά ρήματα *(μπορεί, πρέπει)* και τροπικές εκφράσεις (*είναι ανάγκη, είναι πιθανόν ίσως. μακάρι, λες* κ.λπ.) ή και. γραμματικοποιημένα, με τις ρηματικές εγκλίσεις (προστακτική, υποτακτική, οριστική) βλ. κ. λ. *έγκλιση.* ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *ίσως.* IF.TYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. modality].

τρόπις (η) -► τρόπιδα

τροπισμός (ο) **1. βιολ.** το βιολογικό φαινόμενο, κατά το οποίο ριζωμένοι (εδραίοι) φυτικοί οργανισμοί ή όργανά τους αλλάζουν προσανατολισμό ή ρυθμό αυξήσεως υπό την επίδραση διαφόρων ερεθισμάτων. είτε φυσικών, όπως το φως. η βαρύτητα, η επαφή, είτε χημικών, όπως η παρουσία ορισμένων χημικών στοιχείων κ.ά. · ο όρος χρησιμοποιείται και για κινητούς μικροοργανισμούς, καθώς και για κατώτερα ζώα εδραία ή ελεύθερα, που προσανατολίζονται αντιδρώντας σε εξωτερικά φυσικά ή χημικά ερεθίσματα: *θετικός -* (ανάπτυξη προς το ερέθισμα) || *αρνητικός -* (ανάπτυξη μακριά από το ερέθισμα) (πβ. *φωτοτροπισμός, γεωτροπισμός, χημειοτροπισμός, υδροτροπισμός, θερμοτροπισμός)* **ΣΥΝ.** τακτισμός · 2. **ναυτ.** (επίσ.) (α) η τοποθέτηση τού σκάφους σε κατάλληλη θέση για εργασίες συντηρήσεως ή επισκευής τής τρόπιδας (βλ.λ.) (β) (συνεκδ.) οι εργασίες που γίνονται στην τρόπιδα τού πλοίου.

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. iropisme].

τροπίστήριο (το) [1858] **{τροπιστηρί-ου [-ων} (λόγ.) ο χώρος όπου γίνεται ο τροπισμός (σημ. 2) πλοίου συν. (λαϊκ.) καρνάγιο.**

τροπολογία (η) {τροπολογιών} **1.** (κυριολ.) τροποποίηση θέματος όσον αφορά στη λεκτική διατύπωση ή στις λεπτομέρειες 2. (ειδικότ.) **ΝΟΜ.** σύντομο κείμενο που εισάγεται σε σχέδιο νόμου, αποφάσεως. ψηφίσματος, συνθήκης κ.λπ. και επιφέρει μικρές τροποποιήσεις ή συμπληρώσεις σε προηγούμενες διατάξεις *τους: η Βουλή ψήφισε χθες δύο νέες ~ στο φορολογικό νομοσχέδιο.* — **τροπολογικός,** -ή. -ό [μεσν.Ι.

Ιετυμ. μτγν., αρχική σημ. «μεταφορική ή αλληγορική έκφραση», < *τρόπος* + *-/.ογία* (< *λέγω).* Ο νομ. όρ. είναι απόδ. τού αγγλ. amendment!.

τροπολογώ ρ. μετβ. Ιμτγν.] {τροπολογείς...] τροπολόγ-ησα} (σπάν.)1. τροποποιώ τη λεκτική διατύπωση θέματος, επιφέρω επουσιώδεις μεταβολές σε αυτό 2. (ειδικότ.) νομ. εισάγω τροπολογία (βλ.λ.) σε σχέδιο νόμου, συνθήκης, συμφωνίας κ.λπ.. που πρόκειται να έλθει προς ψήφιση.

τροπόπαυση (η) {-ης κ. -αύσεως] χωρ. πληθ.} μικρού πάχους ζώνη στην ατμόσφαιρα τής Γης μεταξύ τής τροπόσφαιρας (βλ.λ.) και τής στρατόσφαιρας (βλ.λ.).

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. tropopausc]. **τροποποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μερική μεταβολή, μικρή ή μεγάλη αλλαγή (σε κάτι): *~ κανονισμού / νόμου! συμβάσεως ! συμφωνίας / διάταξης* συν. αλλαγή, μεταβολή. — **τροποποιητικός,** -ή, -ό. σχολιο λ. *αλλαγή.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. modification], **τροποποιώ** ρ. μετβ. {τροποποιείς... | τροποποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. επιφέρω ελαφρές μεταβολές, κάνω μικρές αλλαγές (σε. κάτι): *νομίζω ότι είναι καιρός να τροποποιήσεις τις απόψεις σου ως προς το συγκεκριμένο πρόσωπο*]j ο *υπουργός αρνείται να τροποποιήσει το νομοσχέδιο, όπως ζητεί η αντιπώ.ίτευση* συν. αλλάζω, μεταβάλλω, μεταρρυθμίζω, τροπολογώ 2. (ειδικότ. η μτχ. ***τροποποιημένος,*** *-η, -ο)* βιολ. αυτός που έχει υποστεί κάποιας μορφής μεταβολή στη σύνθεσή του ή στον τρόπο παραγωγής του: *γενετικά ~ σπόροι! ντομάτες ! τρόφιμα* (βλ. λ. *μεταλλαγμένος).*

[εϊ υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. modify|. **τρόπος** (ο) **1.** σύστημα ή μέσο με το οποίο επιτελείται (κάτι), μέθοδος (σκέψεως. πράξεως, ενέργειας κ.λπ.): *δεν μου αρέσει ο ~ που φέρεται / που κάθεται / που σκέφτεται*]] *θα βρούμε -* (θα επινοήσουμε) *να πληρώσουμε τα χρέη || δυστυχώς, δεν υπάρχει ~ να μάθουμε || όλοι οι ~ δοκιμάστηκαν και απέτυχαν || έχεις το ελεύθερο να ενεργήσεις με αυτό / κατ'αυτό τον ~* || *με τον ίδιο / με άλλον ~1| με τον δικό σου -* jj *με όποιον - σού αρέσει || θα συναινέσει με τον έναν ή τον άλλον ~* || *με το έργο τον εγκαινιάζει έναν νέο ~ ανάγνωσης / ερμηνείας τής ποίησης* |] *- εργασίας / διδασκα?λας* || ο *ανδρικός και ο γυναικείος ~ αντίληψης των γεγονότων* ΦΡ. (α) ***τρόπος ζωής*** το πώς ζει κάποιος, οι συγκεκριμένες μορφές ικανοποίησης των υλικών και πνευματικών αναγκών ενός προσώπου ή ομάδας κοινωνικής, οι προτιμήσεις, η συνήθης συμπεριφορά, τα ήθη. τα έθιμα, η νοοτροπία κ.λπ.: *με τα τηλεοπτικά σίριαλ εξαπλώνεται όλο και περισσότερο ο αμερικανικός ~* |[γο *άγχος και το στρες αποτε/.ούν. δυστυχώς, στοιχεία τού σύγχρονου ~* (β) ***με κάθε τρόπο*** κ. (λόγ.) ***παντί τρόπω*** {πανι τρόπω, Αισχ. *Έπτά έπι θήβ.* 301). / ***διά παντός τρόπου*** με κάθε μέσο. με κάθε προσπάθεια: *πρέπει - να μάθουμε τι έγινε* συν. οπωσδήποτε, εξάπαντος (γ) ***με κανέναν τρόπο*** σε καμία περίπτωση, ποτέ: *~ δεν πρέπει να ανα- κα/*ύψουν τα σκέδιά μας!* συν. επ' ουδενί (δ) ***κατά κάποιον τρόπο*** / (λόγ.) ***τρόπον τινά*** *(τρόπον τινά.* Ευριπ. *Ιππόλυτος* J300) για να το πούμε έτσι· κάπως, περίπου: *ήταν, ~, ο προστάτης μας όλα εκείνα τα χρόνια* (ε) (λόγ.) ***τρόπος τού λέγει ν*** για να δείξουμε ότι δεν εννοούμε ακριβώς αυτό που λέμε, δεν κυριολεκτούμε: *~ θα πάω. δεν το έκανα κιό?.ας!* (στ) ***με τρόπο*** (i) έτσι που να μη θίγει, να μην προσβάλλει, με τακτ η* με επιτηδειότητα. όχι απότομα ή αδέξια: *πες του το μην πάθει τίποτα* jj *να την πλησιάσεις ~* και να *προσπαθήσεις να την πάρεις με το μέρος σου* συν. επιδέξια, επιτήδεια (ii) κρυφά, χωρίς να γίνει κάτι αντιληπτό: *πάρ' το ~ και φύγε* 2. σε δομές τού τύπου *με ωραίο τρόπο, με άσχημο τρόπο, με παράξενο τρόπο* αντί των αντίστοιχων επιρρημάτων: *σου μιλώ με ωραίο ~* (ωραία) || *με κοιτάζει με παράξενο -* (παράξενα) 3. (μτφ.) στάση και συμπεριφορά, το πώς φέ- ρεται κανείς: *από το σπίτι τυυ έχει μάθει κα/.υύς ~* (ευγενική συμπεριφορά) || *αυτό το παιδί δεν έχει τρόπους* (δηλ. δεν έχει καλή ανατροφή) || ο *~ τού γείτονά μας ήταν άψογος*]] *έχει έναν ~ που σε κατακτά* ΣΥΝ. διαγωγή, φέρσιμο· ΦΡ. ***με τον τρόπο του*** με τη συμπεριφορά του: *~ είναι σαν να μου λέει ότι δεν θέλει να με ξαναδεί* 4. η ικανότητα σε κάτι, η επιτηδειότητα σε χειρισμούς: *έχει τον ~ να παρουσιάζει* γο *άσπρο μαύρο*]] *έχει έναν θαυμαστό ~ να ελίσσεται και να αποφεύγει τις κακοτοπιές* συν. επιδεξιότητα, ικανότητα · 5. (σπάν.) οι πηγές εσόδων κάποιου και συνεκδ. τα ίδια τα αγαθά του, τα υπάρχοντά του: *έχει τον τρόπο* του (δηλ. είναι εύπορος) [[*έχουν τον ~ τους και τα βολεύουν* ΣΥΝ. περιουσία, βιος, μέσα · 6. μουσ. (γαλλ. mode) ομάδα μελών ή μουσικών κομματιών, τα οποία χρησιμοποιούν ορισμένα κοινά μουσικά στοιχεία: θεμελίους και δεσπόζοντες φθόγγους, καταλήξεις, στερεότυπες φράσεις κ.λπ.· τα κοινά αυτά στοιχεία ορίζουν τον «τρόπο» που κινούνται τα μέλη· το ευρωπαϊκό τονικό σύστημα (μείζονος-ελάσσονος) προεκυψε ως απλοποίηση παλαιοτέρου τροπικού · **7.** ΙΛΩΣΣ. το ποιόν ενεργείας. * :" ΣΧΟΛΙΟ λ. *ποιόν, περιουσία.*

[ετυμ. αρχ. < *τρέπω* (βλ.λ.)]. **τροπόσφαιρα** (η) {χωρ. πληθ.} η κατώτερη ζώνη τής ατμόσφαιρας τής Γης, η οποία φθάνει σε ύψος τα 12 χλμ. και μέσα στην οποία δημιουργούνται τα καιρικά φαινόμενα.

[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. troposphere!, **τροτέζα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γυναίκα που εκδίδεται, πόρνη.

Ιεϊύμ. < γαλλ. trottcuse (πβ. κ. trottoir «πεζοδρόμιο») < p. trotter «καλπάζω, τριποδίζω», γερμ. αρχής, πβ. αρχ. γερμ. trotton]. **τροτσκισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** μαρξιστικό ιδεολογικό δόγμα που βασίζεται στη θεωρία περί διαρκούς επαναστάσεως τού Λέοντος Τρό- τσκ((1879-1940), ηγετικής φυσιογνο^μίας τής Οκτωβριανής Επανάστασης και θεωρητικού τού κόμματος των Μπολσεβίκων στη Ρωσία

(κατ' επέκτ.) η αντίστοιχη πολιτική κίνηση που αναπτύχθηκε σε διάφορες χώρες τού κόσμου. — **τροτσκιστής** (ο), **τροτσκίστρια** (η), **τροτσκιατικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. irotskisme, από το όνομα τού Ρώσου κομουνιστή ηγέτη Leon Trotsky (πραγματικό όν. Lev Davidovic Bronstein)!.

τρουα-κάρ επίθ. {άκλ.} **1.** (φωτογραφία) που εμφανίζει το φωτογραφιζόμενο αντικείμενο (κυρ. το πρόσωπο ανθρώπου) σε κλίση, ώστε να είναι ορατά τα τρία τέταρτα τής συνολικής του επιφάνειας· κατ' αντιδιαστολή προς τα «ανφάς» και «προφίλ» 2. (για ρούχα, εξαρτή

ματα ένδυσης κ.λπ.) αυτός που δεν καλύπτει το σύνολο τής επιφάνειας σώματος: *κάλτσες / μαντό / σουτιέν / μανίκι* ~ · **3.** (βιολί) μικρότερο από τις κανονικές διαστάσεις, κυρ. για τη διδασκαλία μικρών παιδιών.
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. trois-quarts «τρία τέταρτα»] ·

τρούλος (ο) ΑΡΧίτ. ο ημισφαιρικός θόλος που στεγάζει κατοικήσιμο χώρο και ιδ. τυ κεντρικό τμήμα τυύ χριστιανικού ναού.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *τρούλ(λ)ος* < λατ. trulla <<είδος δοχείου, τηγάνι» (με αλλαγή γένους πιθ. κατά το *θόλος)*, τεχν. όρ.. πιθ. δάνειο ετρουσκ. προελ.].

τρουλωτός, -ή, -ό (λαϊκ.) **1.** (για κτήριο) οικοδομημένο με τρούλο, αυτό που έχει θολωτή στέγη: ~ *ναός / οικοδόμημα* ΣΥΝ. (λόγ.) θολο- σκεπής 2. (μτφ.) αυτός που μοιάζει με τρούλο, που έχει το σχήμα και τη μορφή τρούλου.
ILi'i VM. < μεσν. *τρου/.(λ)ωτόΣ* < *τρουλ(λ)ώ (-όω)* < μτγν. *τροϋλ.(λ)ος* (βλ.λ.)|.

τρούφα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** σοκολάτα σε πολύ μικρά κομμάτια, με τα οποία επικαλύπτουμε (γαρνίρουμε) γλυκύσματα 2. (συνεκδ.) γλύκυσμα στρογγυλού ή κωνικού σχήματος καλυμμένο με κομματάκια σοκολάτας (σημ. 1) · **3.** εδώδιμος, υπόγειος μύκητας (μανιτάρι) λευκού ή μαύρου χρώματος, ο οποίος χρησιμοποιείται ως καρύκευμα και είναι περιζήτητος σε πολλές χώρες τής Ευρώπης. — (υποκ.) **τρουφάκι** (το) (σημ. 2).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. truffe < δημώδ. λατ. tufcra (με μετάθεση τού -r-), πληθ. ουδ. τού *tQfer < λατ. tuber, -eris «εξόγκωμα»!.

τροφαντός, -ή. -ό (λαϊκ.) **1.** (αρχικά για καρπούς και λαχανικά) αυτός που εμφανίζεται πρόωρα, που ωριμάζει πριν από την κανονική εποχή ΣΥΝ. πρώιμος αν γ. όψιμος 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που έχει σώμα πλούσιο σε σάρκα, καλοθρεμμένος: ~ *παιδί / κορίτσι* || ~ *αγελάδα* συν. ευτραφής, αφράτος λντ. ατρυφικός. λιπόσαρκος.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. turfanda «<πρώιμος (καρπός)» < περσ. tarvandaj.

Τροφέας (ο) {τροφ-είς, -έων] **1.** αυτός που τρέφει (κάπυιυν) · τροφός (ειδικότ.) ο γονέας.
[πτυμ. < αρχ. *τροφεύς* < *τροφός* + παραγ. επίθημα -εϋς|.

τροφεία (τα) [μόνο στον πληθ.} (λόγ.) η δαπάνη για την τροφή, τα έξοδα διατροφής: *τα - τού κολργίου.*
[ετυμ. < αρχ. *τροφεία* < *τροφεύς* < *τροφός*|.

-τροφείο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουδέτερων ουσιαστικών που δηλώνουν επαγγελματικό χώρο, ο οποίος: 1. είναι κατάλληλος για τη φιλυξενία. περιποίηση κ.λπ. (κάποιου): *ορφανο-τροφείο*
προυρίζεται για τη συστηματική εκτροφή ζώυ: *ορνιθο-τροφείο, χοιρο-τροφείο.*
[ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. *ιππο- τροφεϊον, θηριο-τροφεΐον)*, πυυ προέρχεται από τα σύνθ. σε *-τροφος* (βλ.λ.)].

τροφή (η) **1.** κάθε ουσία, η οκοία προσλαμβάνεται από ζωντανό οργανισμό για τη θρέψη, τη συντήρηση και την αύξησή του· (ειδικότ.) τυ παρασκεύασμα που προκύπτει από την ανάμειξη τροφίμων, πρωτογενών θρεπτικών υλών και ευφραντικών: *αναζήτηση / πηγή / λήψη / επεξεργασία τροφής* || *λιπαρές / υγιεινές* ~ j| ~ *πλούσια σε βιταμίνες* || *έμεινε χωρίς νερό και ~ για δέκα μέρες* [| *- για γάτες / χοίρους / αγελάδες* (ζωοτροφές) / ξηρά ~ συν. φαγητό · φρ. (α)*πνευματική τροφή* βλ. λ. *πνευματικός* (β) *στερεά τροφή* βλ. λ. *στερεός* (γ) *μασημένη τροφή* γνώσεις ήδη επεξεργασμένες από άλλους, που παρέχονται έτοιμες, χωρίς ο δέκτης να χρειαστεί να σκεφθεί ή να προβληματιστεί: *τα σχολικά βοηθήματα δίνουν ~ στους μαθητές* 2. (μτφ.) κάθε ύλη που χρησιμοποιείται για τη λειτυυργία μηχανών ή τα αναγκαία στυιχεία για να λειτουργεί επαρκώς ένα πρόγραμμα: *έφερε - για τις μηχανές* (καύσιμα) || *δίνω ~ στο πρόγραμμα τού υπολογιστή* (εισάγω δεδομένα) **3.** (μτφ.) οτιδήποτε δίνει την αφορμή (για κάτι) ή χρησιμοποιείται ως υλικό για να συντηρείται κάτι: *η στάση του έδωσε ~ για σχόλια στον Τύπο* [[*« η πλουσιότερη οικογένεια στον κόσμο τής τέχνης έγινε - για πρωτοσέ/.ιδα»* (εφημ.).
[ετυμ. αρχ. < *τρέφω*\.

-τροφία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν τη συστηματική εκτροφή ζώων, πτηνών κ.λπ.: *ιππο- τροφία, πτηνο-τροφία, χοιρο-τροφία.*
ΙΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *ίππο-τρο- φία*, μτγν. *συν-τροφία)*, που προέρχεται από τα σύνθ. σε *-τροφος* (βλ.λ.)1 ·,

τροφικός, -ή. -ό Ιμτγν.1**1.** αυτός που σχετίζεται με την τροφή: ~ *δηλητηρίαση* (οξεία γαστρεντερίτιδα που προκαλείται από την κατανάλωση μολυσμένων τροφών) / *ήθη* / κανόνες· ΦΡ. τροφικά *έθιμα* κοινωνικές ή θρησκευτικές ρυθμίσεις που καθορίζουν ποιες τροφές επιτρέπεται να καταναλωθούν και ποιες όχι σε συγκεκριμένες συνθήκες ή γενικά, λ.χ. η απαγόρευση τής κατανάλωσης χοιρινού κρέατος στους Εβραίους και τους μουσουλμάνους 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με τη θρέψη ή συντελεί σε αυτήν: ~ *διαταραχή / νεύρα* (οι συμπαθητικές ίνες που ρυθμίζουν τη θρέψη. δηλ. τον μεταβολισμό και την ανάπτυξη ιστού ή οργάνου τού οργανισμού) **3.** βιολ. (α) *τροφική αλυσίδα / αλυσίδα διατροφής* βλ. λ. *αλυσίδα* (β) *τροφικό επίπεδο* η θέση ενός είδους στην τροφική αλυσίδα (γ) *τροφικός κύκλος* η κυκλοφορία ενός χημικού στοιχείου μεταξύ των ζωντανών υργανισμών και τού περιβάλλοντος.

τρόφιμό (το) {τροφίμ-ου **|** -ων} (κυρ. στον πληθ.) **1.** κάθε στερεό ή υγρό προϊόν που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην παρασκευή τροφής: *εμπόριο τροφίμων* || *- φυσικά* (που έχουν παραχθεί χωρίς λιπάσματα ή που δεν περιέχουν συντηρητικά) / *νωπά / συντηρημένα / κατεψυγ- μένα ι συσκευασμένα I διαιτητικά* || *- φυτικής προέλευσης* (λ.χ. τα σιτηρά, τα όσπρια, τα οπωρικά, τα λαχανικά κ.ά.) / *ζωικής προέλ,ευνης* (λ.χ. το κρέας, τα αλιεύματα, τα αβγά. το γάλα κ.ά.) || *βιομηχανία / επεξεργασία / συντήρηση / αποθήκευση / έλεγχος τροφίμων* ΣΥΝ. φαγώσιμο 2. (α) *τεχνολογία τροφίμων* ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τις μεθόδους συντήρησης, συσκευασίας, διακίνησης και αξιοποίησης των τροφίμων (β) *χημεία τροφίμων* βλ. λ. *χημεία.*
[εγυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *τρόφιμος* (ήδη μτγν. πληθ. *τρόφιμα*, τα)|.

τρόφιμος (ο/η) {τροφίμ-ου | -ων. -ους} (λόγ.) **1.** αυτός που διατρέφε- ται από άλλυν. που ζει ως οικότροφος (βλ.λ.) σε ίδρυμα: *είναι - τού σχολείου μας / τού παρθεναγωγείου / κολεγίου* || ~ *φρενοκομείου* (ο τρελός) / *ασύλου* συν. οικότροφος 2. (ειρων.) πρόσωπο που ζει ή συχνάζει σε συγκεκριμένυ. και μάλιστα αρνητικά χαρακτηρισμένυ. πε- ρΐβάλλυν: *- των φυ/·.ακών ι των χαμαιτυπείων I των τεκέδων* συν. θαμώνας, τακτικός επισκέπτης.
[ετγμ. αρχ. < *τροφή* + παραγ. επίθημα *-ιμος* (πβ. κ. *μόν-ιμος, πόσιμος)].

τροφοβλάστη (η) {τροφοβλαστών} η εξωτερική στιβάδα των κυττάρων στα έμβρυα τυύ ανθρώπου και άλλων θηλαστικών.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. trophoblastej.

τροφοδοσία (η) i 1833] Ιχωρ. πληθ.} **1.** η παροχή των απαραίτητων τροφίμων, η χορήγηση τροφής, συνήθ. σε μεγάλη ομάδα ατόμων: *η εταιρεία μας έχει αναλάβει την ~ τού στρατού* || *διακοπή τής ~ των πολιορκημένων* ΣΥΝ. τροφοδότηση, σίτιση 2. η παροχή ύλης ή ενέργειας για τη λειτουργία μηχανής, η τροφοδότηση (βλ.λ.). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. <5ίνω.

τροφοδότης (ο) [μεσν.Ι {τροφοδοτών}, **τροφοδότρία** (η) {τροφοδοτριών] 1. αυτός που χορηγεί τρόφιμα, που έχει ως επάγγελμα την τροφοδυσία: *- τού στρατού / τού στόλου / τού πλοίου* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που προμηθεύει οπυιοδήποτε απαραίτητο υλικό ή πρυϊόν: *η Μέση Ανατολή είναι ο κυριότερος ~ τής Ευρώπης σε πετρέλαιο* ΣΥΝ. προμηθευτής· φρ. *αυτόματος τροφοδότης* όργανο που ρυθμίζει και εξασφαλίζει τη σταθερότητα τής στάθμης τυύ νερού σε λέβητα 3. (μτφ.) αυτός που παρέχει κάτι σε άλλυν: «ο *συμβολισμός τής γης ως υποδοχέως των νεκρών σωμάτων, αλλά και ως μήτρας και τροφοδό- τριας κάθε μορφής ζωής»* (εφημ.). * σχολιο λ. *δίνω.*

τροφοδότηση (η) 11874] {-ης κ. -ήσεως] -ήσεις, -ήσεων} **1.** η τροφυ- δυσία (βλ.λ.) 2. η παροχή τής αναγκαίας ενέργειας ή ύλης για τη λειτουργία και τη συντήρηση ενός συστήματος (μηχανής, κυκλώματος κ.λπ.): *η - με ρεύμα μιας περιοχής* || *η ~ κινητήρα με καύσιμη ύλη/ ατμολέβητα με νερό* 3. (μτφ.) η ενίσχυση, εξασφάλιση προϋποθέσεων για να συνεχιστεί η λειτουργία μιας μονάδας ή συνόλου μονάδων: *η τής γερμανικής βιομηχανίας με αμερικανικά κεφάλαια* 4. αθλ. η μεταβίβαση τής μπάλας από παίκτη σε συμπαίκτη του.

τροφοδοτικός, -ή, -ό [1888] αυτός που αναφέρεται στην τροφοδοσία ή στον τροφοδότη: *- σύστημα* (το σύστημα που εξασφαλίζει την τροφοδυσία ηλεκτρικής ή ηλεκτρονικής διάταξης με ηλεκτρική ενέργεια) ; *μηχανισμός.*

τροφοδοτώ ρ. μετβ. [1856] {τρυφοδοτείς... | τροφοδότ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. χορηγώ τρόφιμα, παρέχω τα απαραίτητα φαγώσιμα για τη συντήρηση ενός ή περισσοτέρων ανθρώπων: *- τον στρατό / τον στόλο* συν. σιτίζω 2. (κατ' επέκτ.) παρέχω τα αναγκαία υλικά ή την απαραίτητη ενέργεια για τη συντήρηση και λειτουργία συστήματος, μηχανήματος κ.λπ.: ~ *πλοίο / αεροπλάνο με καύσιμα* || ~ *μηχανή / κ/.ίβανο* || *- συσκευή / κύκλωμα με η?^εκτρική ενέργεια* ΣΥΝ. δίνω, χυρηγώ 3. (μτφ.) παρέχω (κάτι) συστηματικά, δίνω ανελλιπώς: *η νεαρή ηθοποιός τροφοδοτεί τις κοσμικές στήλες με πλούσιο υλικό για κουτσομπολιό* || *τα /.,όγια της τροφοδοτούσαν τη φαντασία μον* jj «ra *άπειρα ποτάμια τού Πόντου και οι αδιάκοποι χείμαρροι τροφοδοτούν μονίμως τη Μαύρη Θάλασσα»* (εφημ.) 4. παρέχω στήριξη ή ενισχύω, συμβάλλω στη συντήρηση ενός φαινομένου, μιας κατάστασης: *η ένταση στις σχέσεις των δύο ανδρών τροφοδοτείται από τα δημοσιεύματα τού Τύπου* || *οι αγγλικές μυστικές υπηρεσίες τροφοδοτούσαν την αναταραχή στη Ν. Αφρική* 5. λ(-)λ. μεταβιβάζω τη μπάλα σε συμπαίκτη για συνέχιση τής επιθετικής ενέργειας τής ομάδας. σχολιο λ. *δίνω.*

τροφός (η) (λόγ.) **1.** η γυναίκα που έχει αναλάβει τον θηλασμό ξένου βρέφους ΣΥΝ. παραμάννα 2. (μτφ.) οποιυσδήποτε συμβάλλει με τον τρόπο του στην ανατροφή των παιδιοον: *«η τηλεόραση έχει γίνει η βασική - των παιδιών»* (εφημ.).
(ετυμ αρχ. < *τρέφω].*

-τροφος / **-τρόφος** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό ουσιαστικών, πυυ δηλώνει: 1. αυτόν που τρέφει (σιτίζει, συντηρεί, ανατρέφει) κάτι: *πτηνο-τρόφος.* ορνιθο-τρόφος. κτηνυ-τρόφος. αγελαδο-τρόφος, *ιχθυο-τρόφος* κ.ά. 2. αυτόν που ζει ή τρέφεται με ορισμένο τρόπο: *οι- κό-τροφος, ετερό-τροφος. αυτό-τροφος.*
[ει υμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. (σημ. 1). Μτγν. (σημ. 2) και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *τρέφω].* **τροφοσυλλέκτης** (ο) {τροφοσυλλεκτών},

τροφοσυλλέκτρια (η)
{τροφοσυλλεκτριών} υ άνθρωπος τής λίθινης εποχής, που ζούσε νομαδικά και τρεφόταν κυρ. με τη συλλογή καρπών και το κυνήγι. [ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. food-gathcrer].

τροχαδάκι (τυ) {χωρ. γεν.} (καθημ.) (υπυκ.) το τρέξιμο για προθέρμανση ή ως γυμναστική άσκηση: *πάμε ένα - γύρω από το γήπεδο.*

τροχάδην επίρρ. (λόγ.) **1.** τρέχοντας: *πήγε ~ μέχρι το σπίτι της* ΣΥΝ. (καθημ.) τρεχάλα 2. (ειδικότ.) παράγγελμα τής γυμναστικής για τρέξιμο με μέτρια ταχύτητα: *εμπρός, όλοι -/* 3. (μτφ.) πολύ γρήγορα, βιαστικά: *κοίταξε το κείμενο ~* || *πέρασε ~ τις λεπτομέρειες* συν. ταχέως, εν σπουδή λντ. επισταμένως· ΦΡ. *επί τροχάδην* [αρχ.] (λόγ.) πολύ γρήγορα, βιαστικά: λέω - τι *συνέθη.*
[ετυμ. μτγν. < *τροχός ι τρόχος* + επίρρ. επίθημα *-άδην* (πβ. κ. συστ-

άδην)].

τροχάζω ρ. αμετβ. {εύχρ. μόνο στον ενεστ.} (λόγ. για άλογα) πηγαίνω με τροχασμό (βλ.λ.). δηλ. με αργό τρίξιμο, βραδύτερο από τον καλπασμό.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τροχός1 τρόχος* (βλ.λ.)].

Τροχαία (η) **1.** η υπηρεσία τής αστυνομίας που ρυθμίζει και εποπτεύει την κυκλοφορία οχημάτων και πεζών στις πόλεις και τις εθνικές οδούς: *υπηρετώ / πηγαίνω στην ~ || καλώ την ~ || έρχεται η ~ και παίρνει καταθέσεις*]] τον *έγραψε η ~*]] *τα σήματα τής ~* (πινακίδες που προειδοποιούν, καθοδηγούν ή απλώς πληροφορούν τους οδηγούς και τους πεζούς) 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω υπηρεσία: *περνούσε μπροστά από την ~.*

[ητυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *τροχαίος* (βλ.λ.) |. **τροχοϊκός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον τροχαίο πόδα (βλ. λ. *τροχαίος*, σημ. 3) ή αυτός που αποτελείται από τροχαίους ως ρυθμικές μονάδες: *~ μέτρο.*

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *τροχαίος* (ενν. *πούς*)\. **τροχαίος,** -α, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τα τροχοφόρα οχήματα ή την κίνησή τους: *~ ατύχημα / δυστύχημα / υ/.ικό* (το σύνολο τών σιδηροδρομικών και τροχιοδρομικών οχημάτων μαζί με τα ανταλλακτικά τους) / *κίνηση* (η κυκλοφορία κάθε είδους τροχοφόρων οχημάτων) / *παράβαση* · **2.** (σπάν.) *τροχαίος* (ο) ο τροχονόμος (βλ.λ.) · 3. *τροχαίος* (ο) (ενν. *πους*) (α) μετρικός πους τής αρχαίας (προσωδιακής) ποίησης, ο οποίος αποτελείται από μία μακρά συλλαβή, τη *θέση*, και μια βραχεία, την *άρση* (β) ρυθμική μονάδα τής νεότερης (ρυθμοτονι- κής) ποίησης, που αποτελείται από δύο συλλαβές, μία τονισμένη και μία άτονη.

IL-ΤΥΜ. αρχ. < *τροχός! τρόχος* (βλ.λ.)]. **τροχαλία** (η) {τροχαλιών) τροχός προσαρμοσμένος σε άξονα με λεία ή αυλακωτή στεφάνη, γύρω από την οποία τυλίγεται συρματόσχοινο, αλυσίδα, ιμάντας κ.ά.. που χρησιμοποιείται για την ανύψωση φορτίου, τη μετάδοση τής κίνησης, την άσκηση ελκτικής δύναμης κ.λπ. συν. μακαράς.

[ετυμ. < αρχ. *τροχα/Λα / τρυχιλεία* < *τροχίλος* < *τροχός* + παραγ. επίθημα -ιλος].

τρόχαλό (το) το χαλίκι.

[είύμ. Ουδ. τού *τρόχαλος* (βλ.λ.) κατ' επίδραση τού ομόρριζου μτγν. *τρόχμαλος* «πέτρα που κυλάει, χαλίκι» < **γρόχ-μος* < αρχ. *τρέχω* + παραγ. επίθημα *-μυς}*. **τρόχαλος** (ο) (λαϊκ.) **1.** σωρός από πέτρες **2.** τοίχος από ξερολιθιά. [ετυμ. < αρχ. επίθ. *τροχαΐλός* «αυτός που τρέχει - στρογγυλός» < *τροχ-* (< *τρέχω)* + παραγ. επίθημα *-αλός* (πβ. κ. *ομαλός)*\. **τροχαντήρας** (ο) ανατ. καθένα από τα δύο ογκώματα που υπάρχουν στο μηριαίο οστό: *μείζων και ε?Μσσων ~.*

|ετυ.μ. < μτγν. *τροχαντήρ, -ήρος* (όρ. τού γιατρού Γαληνού) < **τροχαί- νω* (θ. **τροχ-αν-* < ρ. *τρέχω*, πβ. κ. *τροχ-ός, τροχ-ιά)* + παραγ. επίθημα *-τήρ*\.

τροχασμος (ο) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) ο ταχύς βηματισμός αλόγου, πιο γρήγορος από το βάδισμα, αλλά πιο αργός από τον καλπασμό. Ηπίσης **τρόχασμα** (το) Ιμτγν.}.

[ητυμ. μτγν. < αρχ. *τροχάζω* < *τροχός}*. **τροχείο** (το) [μτγν.Ι (λόγ.) **1.** το εργαστήριο στο οποίο τροχίζονται κο- πτικά εργαλεία και συσκευές συν. τροχιστήριο 2. η μηχανή με την οποία εκτελείται η παραπάνω εργασία, **τροχηλασία** (η) }αρχ.| {τροχηλασιών} η κίνηση με τροχούς, **τροχήλατος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που κινείται με τροχούς, που χρησιμοποιεί τροχούς για την κίνησή* του: *- όχημα* συν. τροχοφόρος.

| ετυμ. αρχ. < *τροχός* + *-ήλατος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *έλαΰνω*, πβ. κ. *σφυρ-ή/.ατος)*. **τροχιά** (η) **1.** λχτιόν. η διαδρομή την οποία εκτελεί ουράνιο σώμα λόγω τής βαρύτητας: *η ~ τής Σελήνης γύρω από τη Γη / τής Γης γύρω από* row *Ήλιο* 2. ΦΥΣ. το σύνολο των διαδοχικοΐν θέσεων που καταλαμβάνει ένα κινητό σώμα ή η γραμμή που διαγράφει κατά τη διάρκεια τής κίνησής του: *η ~ των ηλεκτρονίων γύρω από τον πυρήνα || ευθύγραμμη* / ελλειπτικ·?) / *κυκλική* –σvν\ πορεία 3. ΦΥΣ. η καμπύλη που διαγράφει ένα αντικείμενο, το οποίο εκτοξεύεται στον αέρα: *η ~ ενός βλήματος / μιας οβίδας* || ο *δορυφόρος τέθηκε σε ~ γύρω από τη Γη* |(ο *πρώτος δορυφόρος μπήκε σε ~* το *1957* (βλ. *κ. λ. σπούτνικ)* **4.** (μτφ.) η πορεία που ακολουθεί κάποιος/κάτι: *τον τελευταίο καιρό έχει φύγει από την - του, κάνει άλλα αν τ' άλλων* || «οι *δείκτες ζήτησης ακινήτων ακολούθησαν αυξητική ~*» (εφημ.) || «η *ε/.ληνική οικονομία έχει μπει σε - ανάπτυξης*» (εφημ.) || «οι *πρόσφατες αποτυχίες έβγαλαν την ομάδα εκτός τροχιάς τίτλου*» (εφημ.)]] *«σε τροχιά ανόδου ήταν και χθες ο Γενικός Δείκτης Τιμών τού Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών»* (εφημ.) · 5. (σπάν.) τα ίχνη που αφήνουν οι τροχοί οχήματος πάνω στο έδαφος 6. οι σιδερένιες ράγες, πάνω στις οποίες κινούνται τα σιδηροδρομικά οχήματα συν. σιδηροτροχιά· ΦΡ. **μέσα** *σταθερής τροχιάς* το μετρό και το τραμ. – **τροχιακός,** -ή, -ό.

[ετυμ. μτγν., αρχική σημ. «τροχός». < αρχ. *τροχός! τρόχος* (βλ.λ.). Ως επιστημ. όρ. η λ. αποδίδει το γαλλ. orbite], **τροχίζω** ρ. μετβ. {τρόχισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** οξύνω την αιχμή κοπτι- κού εργαλείου με τον ακονιστικό τροχό ή με την ακόνη: *~ μαχαίρι / γ/αλίδι* συν. ακονίζω αντ. στομιόνω 2. (ειδικότ.) ιατρ. καθαρίζω και λειαίνω δόντι με τον τροχό (βλ.λ.) 3. (κατ' επέκτ.-μτφ.) οξύνω μια ικανότητα ή ιδιότητα (κάποιου), τον εξασκώ σε κάτι: τα *μαθηματικά τροχίζουν το μυαλό* || *~ τη μνήμη* ΣΥΝ. ακονίζω. – **τρόχισμα** (το). [ετυμ. αρχ. < *τροχός}*. **τροχίλος** (ο) **1.** τεχνολ. μηχανισμός ανυψώσεως βαρών, ο μακαράς (βλ.λ.) συν. καρούλι · *2.ΛΡΧΠ.* η κοίλη εσοχή που βρίσκεται μεταξύ των δύο σπειρών στη βάση των ιωνικών κιόνων · 3. **ζωολ.** υδρόβιο πτηνό, μετρίου μεγέθους, με μακρύ ράμφος και μακριά διχαλωτή ουρά · το κολιμπρί (βλ.λ.).

Ιητυμ. αρχ. < *τροχός / τρόχος* + παραγ. επίθημα *-ι/.ος}*. **τροχίο γέφυρα** (η) {τροχιογεφυρών} γέφυρα από όπου περνά σιδηροδρομική γραμμή, j ΕΤΥΜ. < *τροχιά* + *γέφυρα*|. **τροχιογράφος** (ο) τεχνολ. όργανο που τοποθετείται μέσα σε τορπίλη (βλ.λ.), για να καταγράφει αυτόματα την τροχιά της.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. trajectographc (νόθο σύνθ.) < frajectoire «τροχιά» (< λατ. trajectus, μτχ. τ. τού ρ. trajicere «διαβιβάζω, διαπερνώ») + -graphe (< *γράφω)}*. **τροχιοδείκτης** (ο) {τροχιοδεικτών} τεχνολ. μηχανισμός που τοποθετείται στη βάση μικρού βλήματος και. βγάζοντας σπίθες ή καπνούς, καθιστά φωτεινή την τροχιά του.

|ιί ΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. tracer e!cment|. **τροχιοδεικτικός,** -ή. -ό ιέχνόλ. αυτός που σχετίζεται με τον τροχιοδείκτη, που δείχνει την τροχιά βλήματος: *~ βο?.ίδα* (που σχηματίζει έντονο φωτεινό ίχνος διαγράφοντας τροχιά στον αέρα και χρησιμοποιείται κυρ. στα αντιαεροπορικά βλήματα).

Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. tracer bullet / sheJJ[. **τροχιοδρομικός,** -ή, -ό [18891 (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον τροχιόδρομο (το τραμ) και την κίνησή του: *~ γραμμή / συγκοινωνία / όχημα 2.* (ειδικότ. για πρόσ.) *τροχιοδρομικός* (ο) υπάλληλος ή εργάτης που εργάζεται σε εταιρεία τροχιοδρόμων. – **τροχιοδρομικ-ά / -ώς** επίρρ.

τροχιόδρομος (ο) 11883] {τροχιοδρόμ-ου | -ων, -ους} το τραμ (βλ.λ.).

LETYM. Απόδ. τού αγγλ. tramwayl. **τροχίσκος** (ο) [αρχ.Ι **1.** μικρός τροχός **2.** φαρμακευτικό χάπι. **τρόχισμα** (το) -► τροχίζω

τροχιστήριο (το) {τροχιστηρί-ου | -ων} 1. το εργαστήριο στο οποίο τροχίζονται κοπτικά (λ.χ. ψαλίδια, μαχαίρια κ.ά.) ή άλλα εργαλεία συν. τροχείο 2. (λαϊκ.) *τροχιστήρι* (το) επίμηκες σιδερένιο εργαλείο που χρησιμοποιείται για να ακονίζονται πρόχειρα τα μεγάλα μαχαίρια των κρεοπωλείων ΣΥΝ. λίμα.

|ετυμ. < *τροχίζω* + παραγ. επίθημα *-τήριο.* πβ. κ. *ερ'/ασ-τήριο*\. **τροχιστής** (ο) |Ι894| αυτός που τροχίζει αιχμηρά ή κοπτικά εργαλεία , τεχνίτης ειδικευμένος στο να τροχίζει μεταλλικά αντικείμενα συν. ακονιστής.

τροχιστικός, -ή, -ό [18971**-** αυτός που σχετίζεται με τον τροχιστή ή το τρόχισμα: *~ διαδικασία / εργαλείο 2. τροχιστικά* (τα) η αμοιβή που παίρνει ο τροχιστής για την εργασία του, τα έξοδα τού τροχίσματος, **τροχοβίλα** (η) {σπάν. τροχοβιλών} **1.** μεγάλο και πολυτελές τροχόσπιτο (βλ.λ.), διαμορφωμένο εσωτερικά σε πολλούς και άνετους χώρους 2. κατοικία προκατασκευασμένη. που μεταφέρεται πάνω σε τροχούς για εγκατάσταση συνήθ. σε εξοχική τοποθεσία, **τροχοδρομώ** ρ. αμετβ. {τροχοδρομείς... | τροχοδρόμησα} (λόγ. για αεροπλάνα) κινούμαι με τους τροχούς στο έδαφος κατά την απογείωση και την προσγείωσή μου. – **τροχοδρόμηση** (η), **τροχοειδής,** -ής, -ές |αρχ.Ι [τροχοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| (λόγ.) αυτός που μοιάζει με τροχό (βλ.λ.), που έχει το σχήμα και τη μορφή τροχού: ΜΑΘ. *~ καμπύλη* αντ. ευθύς. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -ης, -ες.* **τροχονόμος** (ο-'η) αστυνομικός που ανήκει στη δύναμη τής Τροχαίας (βλ.λ.).

τροχοπέδη (η) {τροχοπεδών} (λόγ.) **1.** ειδικός μηχανισμός για την επιβράδυνση ή τη διακοπή τής κίνησης περιστρεφόμενου τροχού· το φρένο (βλ.λ.) 2. (μτφ.) οτιδήποτε εμποδίζει ή ανακόπτει ενέργεια, προσπάθεια, δραστηριότητα κ.λπ.: *η αδιαλλαξία τής άλ/.ης πλευράς αποτελεί ~ για την πρόοδο των συνομιλιών || η παρέμβασή του στάθηκε ~* στην *εξέλιξη τής μεσο/.αβητικής προσπάθειας* ΣΥΝ. εμπόδιο, φρένο. [ετυμ. μτγν. < *τροχός* + *πέδη* «δεσμός» (βλ.λ.)|. **τροχοπέδηση** (η) τροχοπεδώ

τροχοπεδητής (ο) [18971 (λόγ.-παλαιότ.) ο σιδηροδρομικός υπάλληλος που χειριζόταν τα φρένα στους σιδηροδρόμους, **τροχοπεδιλο** (το) [18931 {τροχοπεδίλ-ου [-ων} (λόγ.) ξύλινο ή μεταλλικό πέδιλο εφοδιασμένο με μικρούς τροχούς, που προσαρμόζεται στο παπούτσι και χρησιμεύει για τρέξιμο στον δρόμο ή σε ειδικά διαμορφωμένη πίστα συν. πατίνι.

Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. road-skate ή roller-skate|. **τροχοπεδιλοδρομώ** ρ. αμετβ. {τροχοπεδιλοδρομείς... | τροχοπεδιλοδρόμησα} (λόγ.-σπάν.) τρέχω με τροχοπέδιλα, κινούμαι με πατίνι συν. πατινάρω. – **τροχοπεδιλοδρομία** (η), **τροχοπεδώ** ρ. μετβ. [J 897] [τροχοπεδείς... | τροχοπέδησα} (λόγ.-σπάν.) επιβραδύνω ή σταματώ εντελώς την κίνηση τροχού, χρησιμοποιώντας το φρένο συν. φρενάρω. - **τροχοπέδηση** (η), **τροχός** (ο) **1.** καθένα από τα όργανα κυκλικού σχήματος, που περιστρέφονται γύρω από άξονα και επιτρέπουν τη μετάδοση τής κίνησης. ώστε να προχωρεί ένα όχημα: *~ αυτοκινήτου / άμαξας / ποδηλάτου / αεροπλάνου || από τη σύγκρουση χτυκήθηκαν οι μπροστινοί ~* |[*οι πίσω ~* του λεωφορείου || *βοηθητικός ~* (ρεζέρβα) || *όχημα με δύο ~* (δίτροχο) / *με τέσσερεις ~* (τετράτροχο) || *υδραυλικός ~* (αυτός που μετράτρεπει σε μηχανική την κινητική ενέργεια ρεύματος νερού, το οποίο πέφτει πάνω του) συν. ρόδα · ΦΡ. (α) **θσ** *γυρίσει ο τροχός (θα γελάσει κι ο φτωχός)* θα αλλάξει η τύχη · για την μεταστροφή τής τύχης και των καταστάσεων στη ζωή (β) **ο** *τελευταίος ΙΙ πέμπτος τροχός τής αμάξης* βλ. λ. *άμαξα* (γ) **ο** *τροχός τής τύχης* το σύμβολο τής αβεβαιότητας των ανθρώπινων πραγμάτων 2. (ειδικότ.) ο περιστρεφόμενος δίσκος που αποτελεί το βασικό εργαλείο τού αγγειοπλάστη και χρησιμεύει για να μορφοποιείται κατάλληλα ο πηλός που τοποθετείται πάνω του και πλάθεται με τα χέρια τού τεχνίτη· αλλιώς *κεραμικός τροχός 3.* (γενικότ.) καθετί που έχει το σχήμα τού

παραπάνω οργάνου, καθετί στρογγυλό ή στρογγυλεμένο: ~ *ακονί- σματος* || *ο ~ μιας τροχαλίας* · **4.** αρχαίο και μεσαιωνικό όργανο βα- σανισμού με παρόμοιο σχήμα, πάνω στο οποίο περιστρεφόταν ο κατάδικος και έβρισκε οδυνηρό θάνατο, αφού πρώτα του έσπαζαν τα μέλη με σιδερένια ράβδο · 5. ιατι». ειδικό οδοντιατρικό εργαλείο, που διαθέτει μικροσκοπικό περιστρεφόμενο δίσκο για τον καθαρισμό και τη λείανση των δοντιών.

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *τρέχω*. Όμοιας ετυμ. είναι και το επίσης αρχ. παροξύτονο *τρόχος*. το οποίο διαφοροποιήθηκε ως προς τη σημ., δηλώνοντας «το τρέξιμο, τον αγώνα δρόμου σε κυκλικό στάδιο, την περιστρεφόμενη κίνηση»].

-τροχος, -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό τροχών: *τετράτροχο όχημα* [j *δίτροχο άρμα* jj (το ουδ. ως ουσ.) ο *δράστης επέβαινε* σε *δίτροχο*.

ΙΗΤΥΜ. Β' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *δίτροχος [άμαξα!*, *τετρά-τροχος)*. που προέρχεται από το αρχ. *τροχός*]. **τροχοσκηνή** (η) σκηνή τοποθετημένη πάνω σε μεταλλικό σκελετό με ρόδες, που τη σέρνει αυτοκίνητο, **τροχόσπιτο** (το) αυτοκινούμενο ή ρυμουλκούμενο τροχοφόρο όχημα, ειδικά διαμορφωμένο εσωτερικά και εφοδιασμένο με όλες τις απαραίτητες εγκαταστάσεις τής σύγχρονης διαβίωσης (λ.χ. κουζίνα, καθίσματα, λουτρό κ.ά.), το οποίο εγκαθίσταται σε ιδιόκτητο οικόπεδο ή σε ειδικό χώρο καταυλισμού και χρησιμεύει ως παραθεριστική κατοικία: *φέτος θα κάνουμε διακοπές με το* ~ || *επεκτεινόμενο* ~ (αυτό που επιτρέπει την ανάπτυξη τέντας) || *πτυσσόμενο* ~ (αυτό που αποτελείται από δύο τμήματα, συναρμοσμένα το ένα μέσα στο άλλο. τα οποία αναπτύσσονται στο έδαφος), **τροχοφόρος,** -α. -ο L18711 1. (γενικά) αυτός που διαθέτει τροχούς, που κινείται πάνω σε τροχούς: ~ *όχημα*]] - *αυτοκινούμενο πυροβόλο* ΣΥΝ. (λογιότ.) τροχήλατος 2. *τροχοφόρο* (το) κάθε όχημα που κινείται με τροχούς: *η απαγόρευση τής διέλευσης αφορά σε όλα τα* ~.

ΙΗΤΥΜ.. < *τροχός* + *-φόρος* < *φέρω)*. **τρύγηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεωνί (λόγ.) η συγκομιδή σταφυλιών συν. τρύγος. Επίσης **τρύγημα** (το) Ιμτγν.].

τρυγητής (ο) Ιμτγν.] {κ. τρυγητάδες}. **τρυγήτρῖα** (η) {τρυγητριών} (σημ. Ι) (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που μαζεύει τα σταφύλια 2. (διαλεκτ.) *Τρυγητής* ο μήνας Σεπτέμβριος, επειδή κατά τη διάρκειά του γίνεται ο τρύγος των σταφυλιών. **— τρυγηπκός.** -ή, -ό [μτγν.]. **τρυγητός** (ο)]αρχ.] (λαϊκ.) **1.** η συγκομιδή των σταφυλιών και σπανιότ. τού μελιού και τού κεριού από τις κυψέλες των μελισσών ΣΥΝ. τρύγος, τρύγημα 2. (συνεκδ.) η εποχή τής παραπάνω συγκομιδής: *καθαρίζουμε τα βαρέ/Λα* rou *κρασιού τώρα που πλησιάζει ο* ~ συν. τρύγος · ,

τρυγία (η) {χωρ. πληθ.) **1.** το κατακάθι που εναποτίθεται από το κρασί στον πυθμένα και στα τοιχώματα τού δοχείου, μέσα στο οποίο γίνεται η ζύμωση τού μούστου και διαχωρίζεται από το κρασί πριν από τη διαδικασία παλαίωσής του · 2. ιατρ. η πέτρα στα δόντια (βλ. λ. *πέτρα)*, η οποία εμφανίζεται στερεά προσκολλημένη στις επιφάνειες των τομέων, των κυνοδόντων και των προγομφίων τής κάτω γνάθου, καθώς και των γομφίων τής άνω γνάθου. Επίσης (λαϊκότ.) **τρυγιά** (η) (σημ. 1). — τρυγικός, -ή, -ό Ιαρχ.).

[ΕΤΥ Μ. μτγν. < αρχ. *τρύξ, -γός*«κατακάθι τού κρασιού», αβεβ. ετύμου. Δεν αποκλείεται η λ. να συνδ. με το ρ. *τρ\>γώ* (βλ.λ.), που σε αυτή την περίπτωση θα είχε αρχική σημ. «πατώ σταφύλια, για να βγάλω τον μούστο». Ίσως πρόκειται για προελλην. όρο].

Τρυγονο (η) ΐ. το θηλυκό τρυγόνι (βλ.λ.) **2.** (για πρόσ.) χαϊδευτική προσφώνηση γυναίκας.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τρυγών, -όνος*, ονοματοπ. λ., που συνδ. με το ρ. *τρύζω* (εκφραστ. ρ., ηχομίμητικής αρχής)], **τρυγόνι** (το) {τρυγον-ιού J -ιών} (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. πτηνό) αποδημητικό πτηνό που ανήκει στην οικογένεια των περιστεροειδών, έχει μικρό κεφάλι που απολήγει σε λεπτό ράμφος και μακριές, μυτερές φτερούγες· φρ. *μ' έναν σμπάρο δυο τρυγόνια* βλ. λ. *σμκάρος*. — (υποκ.) **τρυγονάκι** (το).

[ετυμ. < μτγν. *τρυγόνιον*, υποκ. τού αρχ. *τρυγών* (βλ. κ. *τρυγόνα)]*. **τρύγος** (ο) **1.** η συγκομιδή ώριμων καρπών, ιδ. των σταφυλιών. μία από τις πιο επίπονες και σημαντικές γεωργικές εργασίες: *όλο* το *χωριό πηγαίνει στον* ~ || *μπήκαμε στον* ~ (αρχίσαμε το μάζεμα των σταφυλιών) συν. τρυγητός, τρύγημα 2. (συνεκδ.) η εποχή τής παραπάνω συγκομιδής: *μετά τον ~ αρχίζει το φθινόπωρο*· ΦΡ. *Θέρος, τρύγος, πόλεμος* για περιστάσεις στις οποίες απαιτείται έντονη προσπάθεια και αυξημένη δραστηριότητα.

[ετυ.μ. μτγν. < αρχ. *τρυγώ (-άω)*, υποχωρητ.]. **τρυγώ** ρ. μετβ. {τρυγάς... | τρύγ-ησα, -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος! **1.** μαζεύω ώριμους καρπούς και ιδ. σταφύλια: ~ *το αμπέλι* ΣΥ ν. (λόγ.) δρέπω 2. (ειδικότ.) συλλέγω μέλι και κερί από τις κυψέλες: ~ *τα μελίσσια* 3. (μτφ.-λογοτ.) απολαμβάνω, κυνηγώ την ευχαρίστηση: *τρυγούσε με πάθος τις χαρές τής ζωής* || *την παράτησε, αφού πρώτα τρύγησε τις χάρες της* **4.** (μτφ.) αποσπώ χρήματα από κάποιον, εκμεταλλευόμενος την αφέλεια ή τις συναισθηματικές αδυναμίες του: *κάνει πως τον αγαπάει και τον τρυγάει* [[*αντί να δουλεύει, τρυγάει τους γονείς του* ΣΥΝ. απομυζώ, αρμέγω, μαδώ. — **τρύγημα** (τυ) Ιμτγν.|. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *τρυγώ (-άω)*. αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με το ουσ. *τρύξ, -γός* (βλ. λ. τρυ/ία)!. **τρύζω** ρ. αμετβ. Ιέτρυξα} (λόγ.-σπάν.) 1. (για ορισμένα πτηνά) βγάζω σιγανό και γογγυστικό ήχο: το *τρυγόνι* / το *χελιδόνι τρύζει* · 2. (για τζιτζίκια) βγάζω χαρακτηριστικό οξύ ήχο συν. τερετίζω. — **τρυσμός** (ο) Ιαρχ.].

[ΕΤΥΜ. αρχ., εκφραστ. λ., προϊόν ηχομιμήσεως. πβ. κ. *τρίζω)*. **τρυκ** (το)

► τρικ

τρύπα (η) {τρυπιόν} 1. κάθε άνοιγμα σε μια επιφάνεια: ~ *στον τοίχο / στο δόντι / στον δρόμο / σε έναν φράχτη* / σε *παπούτσι / στο έδαφος* || το συνεργείο *άνοιξε τρύπες, για να περάσει σφήνες* || *η σφαίρα άνοιξε μια ~ στο παράθυρο* [[ο *δρόμος είχε γεμίσει τρύπες από τις εργασίες τής Ε.ΥΔ.Α.Π·* || *κλείνω / βουλλώνω / φράζω / διευρύνω / καλύπτω/ σκεπάζω μια* ~ συν. (λόγ.) οπή · ΦΡ. (α) *έχει τρύπες η τσέπη μου* είμαι σπάταλος, δεν ελέγχω πόσα ξοδεύω (β) *βουλλώνω τρύπες* καλύπτω τις πιο επείγουσες ανάγκες, εξοφλώ μερικά χρέη: *με το δώρο τού Πάσχα απλώς πού λεφτά και για διασκέδαση!* (γ) *κάνω μια τρύπα ατο νερά* βλ. λ. *νξρό* (δ) αστρον. *μαύρη τρύπα* (η) βλ. λ. *μαύρος* (ε) ΟΙΚΟΛ. *τρύπα τού όζοντος* βλ. λ. *όζον* **2.** (ειδικότ.) υπόγεια φωλιά ζώου: *η τρύπα τού λαγού / τού ποντικού / τού κουνε/Λού/ τής αλεπούς*]ϊ (παροιμ.) *«ο ποντικός στην τρύπα του δεν χώραγε και κολοκύθια μάζευε»{ym* εκείνους που επιχειρούν πράγματα ανώτερα των δυνά- μεών τους) 3. (μτφ.) πολύ μικρός χώρος, δωμάτιο ή μαγαζί με πολύ μικρές διαστάσεις: *ζει σε μια* - || *είναι μια αλλά κάνει χρυσές δουλειές* 4. (μτφ.) έλλειμμα οικονομικό: ~ *στον προϋπολογισμό* 5. (λαϊκ.- κακόσ.) το αιδοίο ή ο πρωκτός. — (υποκ.) **τρυπούλα** κ*. **τρυπίτσα** (η), (μεγεθ.) **τρυπάρα** (η).

Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *τρυπώ (-άω)*, υποχωρητ.]. **τρυπάνι** (το) {τρυπαν-ιού | -ιώνί τεχνολ. εργαλείο από χάλυβα με ελι- κωτό στέλεχος, το οποίο απολήγει σε αιχμή και. καθώς περιστρέφεται, ανοίγει τρύπες (σε ξύλα, μέταλλα, τοίχους κ.λπ.).

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *τρυπάνιον*. υποκ. τού αρχ. *τρύπανον* < *τρυπώ* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ανον;* πβ. κ. *δόκ-ανον*\. **τρυπανίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {τρυπάνισ-α, -τηκα, -μένος} ανοίγω τρύπα με τρυπάνι, τρυπώ με το τρυπάνι. — **τρυπάνισμα** (το) κ. **τρυπανισμός** (οΗμτγν.Ι.

τρυπανόσωμα (το) {τρυπανοσώμ-ατος [-ατα, -άτων} μαστιγοφόρο πρωτόζωο, που εισβάλλει στον οργανισμό έπειτα από δάγκωμα εντόμου (λ.χ. μύγας τσετσέ), παρασιτεί στο αίμα και στους ιστούς ανθρώπων και οικόσιτων ζώων (βλ. κ. *τρυπανοσωμίαση)*.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. trypanosome]. **τρυπανοσωμίαση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} μεταδοτική μολυσματική ασθένεια, ενδημική στην Αφρική, που προκαλείται από εισβολή τρυπανοσωμάτων (βλ.λ.), επιφέρει μυϊκή ατονία, εξασθένηση τής οράσεως και λήθαργο, οδηγεί δε στον θάνατο, αν αφεθεί χωρίς θεραπεία · αλλιώς *νόσος τού ύπνου*.

]ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. trypanosomiasisj. **τρύπημα** (το) [αρχ.] {τρυπήμ-ατος [-ατα, -άτων) **1.** το άνοιγμα τρύπας: το ~ *στο λάστιχο ήταν μεγάλο* || γο - των' *αφτιών της. για να βάλει σκου/.αρίκια* · 2. το τσίμπημα από μυτερό αντικείμενο: το ~ *τής βελόνας / από αγκάθι*. **τρυπητήρι** (το)] 1847] {τρυπητηρ-ιού | -ιών] το εργαλείο που χρησιμεύει για να ανοίγονται μικρές τρύπες σε σώματα μικρής ή μέτριας σκληρότητας (λ.χ. δέρμα, χαρτί κ.λπ.).

[ΕΤΥΜ. < *τρυπώ* + παραγ. επίθημα *-τήρι(ο)*, πβ. κ. *κοιμη-τήριο]*. **τρυπητός,** -ή, -ό [αρχ.Ι (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει τρυπηθεί, που είναι γεμάτος τρύπες: ~ *σκεύος* ΣΥΝ. τρύπιος **2.** (ειδικότ.) *τρυπητό* (το) μαγειρικό σκεύος με μικρές τρύπες, που χρησιμεύει για να σουρώνουμε τα φαγητά ΣΥΝ. σουρωτήρι 3. (ειδικότ.) *τρυπητή* (η) κουτάλα με τρύπες, κατάλληλη για το σερβίρισμα μαγειρεμένων τροφών, που πρέπει πρώτα να στραγγιστούν (λ.χ. μακαρονιών, λαχανικών κ.ά.). **τρύπιος,** -ια, -ιο (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει τρύπα ή τρύπες: *οι σόλες των παπουτσιών ήταν τρύπιες* || οι *κάλτσες σου είναι* ~ || - *βάρκα / σακούλα / μπλούζα / πουκάμισο / πετσέτα ι παντελόνι / τσέπες*· φρ. *η τσέπη (κάποιου) είναι τρύπια / κάποιος έχει τρύπια ταέπη* για σπάταλο άνθρωπο ΣΥΝ. τρυπημένος **2.** (μτφ.) αυτός που είναι εύκολο να τον παραβιάσει κανείς από διάφορα σημεία, να εισχωρήσει σε αυτόν εύκολα ·, *η άμυνα τής ομάδας ήταν* ~ οι αντίπαλοι επιθετικοί *όποτε ήθελαν έμπαιναν στην περιοχή*.

ΙΕΤΥΜ. < *τρυπώ* (υποχωρητ.), κατά τα επίθ. *άξιος, γνήσιος, πλούσιος* ή, κατ' άλλη άποψη. < *τρύπα* (κατά το σχήμα *αγρός - άγριος, τιμή - τίμιος)]*.

τρυπιοχέρης (ο) [τρυπιοχέρηδες], **τρυπιοχέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που ξοδεύει πολλά χρήματα, σπάταλος, **τρυπίταα** (η) * τρύπα

τρυπογάζι (το) {τρυπογαζ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) είδος αραιής βελονιάς.

πρόχειρο γαζί συν. αζούρ, **τρυποκάρυδο** (το) ζωολ. μικρόσωμο πουλί με καστανό φτέρωμα και κοντή ανασηκωμένη ουρά. που τρυπώνει σε θάμνους, φράχτες και κοιλώματα, για να πιάσει έντομα και να φτειάξει τη φωλιά του ΣΥΝ. τρυποφράχτης, (επίσ.) τρωγλοδύτης, **τρυποκάρυδος** (ο) 1.το τρυποκάρυδο (βλ.λ.) · **2.** ο δρυοκολάπτης (βλ.λ.): *Γούντυ ο* ~ (διάσημη φιγούρα κινούμενων σχεδίων),

τρυπούλα (η) -► τρύπα

τρυποφράχτης (ο) {τρυποφραχτών} το τρυποκάρυδο (βλ.λ.) συν.

(λαϊκ.) παππαδίτσα, μελισσουργός. **τρυπώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τρυπάς...] τρύπ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. ανοίγω τρύπα (σε κάτι): *οι διαρρήκτες τρύπησαν τον τοίχο και πέρασαν στο κοσμηματοπωλείο* || *ο ελεγκτής μού τρύ- πησε το εισιτήριο* || ~ *τα αφτιά μου, για να βάλω σκουλαρίκια*]] ~ *τα λάστιχα τού αυτοκινήτου* || *τρυπούν το βουνό, για να ανοιχτεί σήραγγα* 2. πληγώνω με αιχμηρό όργανο: *τρύπησα το δάκτυλό μου με τη βελόνα* Συν. κεντώ· φρ. *να μου τρυπήσεις τη μύτη* βλ. λ. *μύτη* 3. (κατ' επέκτ.) περνώ πέρα για πέρα: ο *πόνος με τρυπούσε οϊς το κόκκαλο* || το *κρύο τρυπούσε τα κόκκα?^α* Συν. διαπερνώ ♦ (αμετβ.) **4.** γίνομαι διάτρητος, γεμίζω τρύπες, κυρ. λόγω φθοράς: το *μπροστινό λάστιχο τού αυτοκινήτου τρύπησε και ξεφούσκωσε* JJ *τρύπησε η βάρκα / το δοχείο / η μπάλα / το καζανάκι* · 5. είμαι αιχμηρός, μπορώ να πλη

γώσω τρυπώντας: *πρόσεξε, τα αγκάθια τρυπούν!* **ΣΥΝ. τσιμπώ** · 6. **(ει- δικότ. το μεσοπαθ. *τρυπιέμαι*) (ειδικότ.-αργκό) παίρνω ναρκωτικά με σύριγγα.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τρυπώ (-άω)* **< θ. *iru-p-. παρεκτεταμ. μορφή τού Ι.Ε. *teru- / *tru-** «τρυπώ. τρίβω», πβ. ρωσ. **triip** «πτώμα», σανσκρ. **irup** «κορμός, σκελετός» κ.ά. **Η λ. συνδ. με τα ρ.** *τρύω* «βασανίζω, ταλαιπωρώ» **και** *τρύχω* **(βλ. λ.** *κατα-τρύχω)].*

τρύπωμα (το) (τρυπώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1. η τοποθέτηση σε τρύπα ή σε μη ορατό σημείο** · **2. (α) πρόχειρο ράψιμο με ο:ραιές βελονιές:** *η μοδίστρα κάνει ένα για να ξέρει ακριβώς πόσο θα είναι το στρίφωμα* **(β) (συνεκδ.) η ειδική άσπρη κλωστή για το τρύπωμα,**

τρυπώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. ιτρύπω-σα. -θηκα, -μένος} ♦ **(μετβ.) 1.** βάζω (κάτι) σε τρύπα, κρύβω σε τρύπα ή σε σημείο που δεν φαίνεται: *πού τρύπωσες τα παπούτσια μου και δεν τα βρίσκω;* || *κάπου το τρύπωσε το βιβλίο, άντε τώρα να το βρεις* **ΣΥΝ. καταχωνιάζω α\τ. ξετρυπώνω** · **2.** ράβω (κάτι) πρόχειρα και με αραιές βελονιές, **το συγκρατώ με ράψιμο:** *τρύπωσα το στρίφωμα τής φούστας μου που ξηλώθηκε* **συν. βελονιάζω ♦ (αμετβ.)** 3. **μπαίνω σε τρύπα, χώνομαι (κάπου) για να κρυφτώ:** *η αλεπού τρύπωσε στη φωλιά της* || *τα παιδιά τρύπωσαν κάτω από το κρεβάτι* / *πίσω από την πόρτα* **συ ν. κρύβομαι, χώνομαι, καταχωνιάζομαι αντ. φανερώνομαι, ξετρυπώνω**

4. αναζητώ επαγγελματικές, οικονομικές κ.ά. ευκαιρίες και καταφέρνω να συμμετάσχω σε αυτές (με πονηρό ή έξυπνο τρόπο): *πάντα βρίσκει τρόπο να τρυπώνει σε τέτοιες δουλειές* || *τα κατάφερε και τρύπωσε στο Δημόσιο* **ΣΥΝ. χώνομαι, μπαίνω. σχολιο λ.** *μπαίνω.*

[ετυμ. < *τρύπα* **+ παραγ. επίθημα** *-ώνω].* **τρυσμό<^**

(ο) τρύζω

τρυφεραδα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **η τρυφερότητα (βλ.λ.). τρυφερόλογο** (το) **(συνήθ. στον πληθ.) το ερωτόλογο (βλ.λ.). τρυφερός, -ή, -ό 1. αυτός που έχει απαλή και μαλακή υφή: ~** *χέρια* / *δέρμα* / *πατούσες* / *κρέας* || «*τρυφερό σαν την καρδιά ενός μαρου- λιού*» **(διαφήμιση) ΣΥΝ. απαλός, μαλακός αμ. σκληρός, τραχύς 2. (μτφ.) αυτός που συγκινείται εύκολα, που έχει λεπτά και αγνά αισθήματα:** *έχει αγνή και ~ καρδιά* || *είναι ~ ψυχή* **συν. ευαίσθητος, καλός. ευσυγκίνητος λντ. αναίσθητος, σκληρός** 3. **(μτφ.) αυτός που έχει γλυκιά συμπεριφορά και αισθαντικότητα, που εκφράζει στοργή:** *~ φιλία* / *αισθήματα* / *φροντίδες* / *φωνή* / *διάθεση* **ΣΥΝ. αβρός, στοργικός, συναισθηματικός αντ. σκληρός, σκληρόκαρδος**

4. (μτφ.) αυτός που εκφράζει έρωτα: *αντάλλαξαν ~ λόγια* / *ματιές* **συν. ερωτικός** 5. **(μτφ.) ο λεπτός και αδύνατος, αυτός που έχει ακόμη ευαίσθητο χαρακτήρα και κράση λόγω τού νεαρού τής ηλικίας του: -** *βλαστάρι* **|[** *~ ηλικία* **(παιδική ηλικία) ΣΥΝ. λεπτοφυής, αδύναμος αντ. δυνατός, μεστωμέ- νος, ώριμος. — (υποκ.) τρυφερούλης, -α, -ι/-ικο κ. τρυφερούτσικος, -η/-ια, -ο, τρυφερά επίρρ.**

[ετυμ. αρχ. < *τρυφή* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-ερός,* **πβ. κ.** *φαν-ερός* **|. τρυφερότητα (η) [αρχ.} {χωρ. γεν. πληθ.] 1. το να είναι (κάποιος/κάτι) απαλό και μαλακό συν. τρυφεράδα, απαλότητα αντ. σκληρότητα, τραχύτητα 2. (μτφ.) η λεπτότητα και γλυκύτητα των αισθημάτων, η έκφραση στοργής:** *όταν ήταν παιδί, στερήθηκε τη μητρική ~* || *ένιωθε μεγάλη ~ για τη γιαγιά της* **ιυν. ευαισθησία, αισθαντικότητα, στοργή αντ. σκληρότητα** 3. *τρυφερότητες* **(οι) ερωτικές διαχύσεις, περιπαθείς τρόποι:** *κρύφτηκαν στη γωνία και άρχισαν τις ~* || *να /,είπουν οι - μπροστά μας!* **συν. ερωτοτροπίες. (λαϊκότ.) ζαχαρώματα. τρυφερούδι** (το) **{χωρ. γεν.} (χαϊδευτ.) ως χαρακτηρισμός μωρού ή παιδιού.**

[ΕΤΥ.Μ. < *τρυφερός* **+ υποκ. επίθημα** *-ούδι* **(βλ.λ.)]. τρυφή** (η) **{χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1. ζωή πλούσια και μαλθακή, με μεγάλη πολυτέλεια και άνεση:** *ζούσε μέσα στην ~ και τις απολαύσεις* **συν. καλοπέραση, χλιδή, ραστώνη αντ. στέρηση, ανέχεια 2. (κατ' επέκτ.) η αγάπη και η αναζήτηση των σαρκικών ηδονών συν. ηδυπάθεια, φι- ληδονία, συβαριτισμός.**

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < θ. **θρυφ-* (με ανομοίωση των δασέων) < Ι.Ε. **dhrubh-.* μηδενισμ. βαθμ. τού **dhrcubh-* (τού ρ. *θρύπτω,* βλ.λ.) «θραύω. Ορυψα- λίζω». πβ. αρχ. γερμ. trioi'an (> γερμ. tricfcn «στάζω, σταλάζω»), αρχ. αγγλ. droppian (> αγγλ. drop «στάζω») κ.ά. Το ρ. *θρύπτω* γνώρισε ιδιόμορφη σημασιολ. εξέλιξη από τη σημ. «θραύω, θρυψαλίζω» στη σημ. «διαφθείρω ηθικά, οδηγώ στην ακολασία», με αποτέλεσμα η λ. *τρυφή* να έχει αρχική σημ. «ζωή μαλθακή, καλοπέραση - φιληδονία»|.

τρυφηλός, -ή, -ό 1. (για πρόσ.) αυτός που αγαπά την τρυφή (βλ.λ.), τον μαλθακό και ηδυπαθή βίο, που αναζητεί τις απολαύσεις και τις σαρκικές ηδονές συν. μαλθακός, ηδυπαθής, φιλήδονος 2. αυτός που είναι γεμάτος ανέσεις και απολαύσεις: *~ ζωή* / *συνήθειες* **ΣΥΝ. άνετος, φιλήδονος. — τρυφηλ-ά / -ώς [μτγν.| επίρρ.. τρυφηλότητα (η)** [I856J.

jbΤΥΜ. μτγν. < *τρυφή* + παραγ. επίθημα *-ηλός,* πβ. κ. *απατ-ηλός].* **Τρύφων** (ο) {Τρύφων-ος, -α} **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *- ο μάρτυς* **2.** ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Τρύφωνας.** [ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *τρυφή* (βλ.λ.)|.

Τρωάδα (η) {-ας κ. -ος} αρχαία περιοχή τής ΒΔ. Μικράς Ασίας, όπου βρισκόταν η Τροία. — **Τρωαδίτης** (ο), **Τρωαδίτισσα** (η), **τρωαδίτικος,** -η, -ο κ. **τρωαδικός.** -ή. -ό [μεσν.|.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *Τρφάς. -άδος* **<** *Τροία* **/** *Τρωΐα* **(βλ.λ.) + επίθημα** *-άς, -άδος*\.

Τρώας (ο) * Τροία

τρώγλη (η) {σπάν. τρωγλών} 1. σπηλιά ή φωλιά ζώου 2. (μτφ.) ανθυγιεινή κατοικία χωρίς φυσικό φως, άθλιος χώρος διαμονής: *πολλοί λαθρομετανάστες διάβιούν σε τρώγλες* || *πέρασε τα τελευταία του χρόνια σε μια ~.*

ΙΕΤΥΜ · αρχ. < *τρώγω* **+ παραγ. επίθημα** *-λη,* **πβ. κ.** *στή-λη, σμί-λη*\.

τρωγλοδύτης (ο) {τρωγλοδυτών}, **τρωγλοδύτισσα** (η) {τρωγλο– δυτισσών} 1. (κυριολ.) πρόσωπο που κατοικεί σε σπηλιά 2. (μτφ.) αυτός που κατοικεί σε τρώγλη (βλ.λ.), που ζει σε άθλια κατοικία · 3. ζωολ. το πτηνό τρυποφράχτης (βλ.λ.). — **τρωγλοδυτισμός** (ο), **τρωγλοδυτικός,** –ή. –ό [μτγν.].

[ετυμ. αρχ. < *τρώγλη* + *δύτης* < <5ύω|.

τρωγοπίνω ρ. μετβ. Ιεύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λαϊκ.) τρώγω και πίνω συγχρόνως, συμμετέχω σε φαγοπότι: *όλη μέρα τρωγόπιναν κάτω απ' την κληματαριά.*

τρώγω ρ. –◆ τρώω

τρωθώ ρ. τιτρώσκω

τρωικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με την Τροία, την αρχαία πόλη στα βόρεια παράλια τής Μικράς Ασίας **2.** *Τρωικός Πόλεμος* (ο) η περίφημη σύγκρουση ανάμεσα στους συνασπισμένους Αχαιούς και στο βασίλειο τής Τροίας με τους συμμάχους του, που τοποθετείται στην ύστερη μυκηναϊκή εποχή *(12ος αι.* π.Χ.) · (μτφ.) κάθε μεγάλη και σφοδρή σύγκρουση ή διαμάχη 3. (ειδικότ.) *Τρωικά* (τα) η εποχή, οι χρόνοι τού Τρωικού Πολέμου.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *Τρώς, -ός,* όνομα τού μυθικού ιδρυτή τής ΤροίαςΙ.

τρωκτικό (το) 1. ζωολ. καθένα από τα ζώα τής πιο πολυπληθούς και διαδεδομένης τάξης θηλαστικών (ποντικοί, αρουραίοι, σκίουροι, κάστορες κ.ά.), που χαρακτηρίζονται από πολύ ισχυρή οδοντοφυΐα (κοπτήρες και γομφίους), χάρη στην οπυία μπορούν να κόβουν και να ροκανίζουν και τα σκληρότερα αντικείμενα 2. (μτφ.) πρόσωπο που εκμεταλλεύεται τη θέση του και αποσπά χρηματικά ή άλλα οφέλη από ποσά ή περιουσιακά στοιχεία που δεν του ανήκουν: *τα ~ των δημοσίων ταμείων.*

[ηγυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *τρωκτικός* «άπληστος» < αρχ. *τρώκτης* < *τρώγω* (βλ.λ.), αρχική σημ. «μασώ, ροκανίζω (με τα δόντια)». 11 σημερινή βασική σημ. είναι απόδ. τού νεολατ. Rodentia (πληθ.)}.

τρώσας –» τιτρώσκω

τρώση (η) {–ης κ. –ώσεως | –ώσεις. –ώσεων} (λόγ.) ο τραυματισμός συν. πλήγωμα. λάβωμα.

[ετυμ. < αρχ. *τρώσις* < θ. *τρο)-* τού ρ. *τι-τρώ-σκω* (βλ.λ.) + *–σις* (πβ. *βρώσις)*\.

τρωτός, –ή, –ό (λόγ.) **1.** αυτός που είναι δυνατόν να πληγωθεί εύκολα αντ. άτρωτος 2. (μτφ. + σε) αυτός που μπορεί εύκολα να πάθει (κάτι επιβλαβές): ο *οργανισμός του είναι ~ σε τέτοιους ιυός* || *είναι ~ στα χτυπήματα των πολιτικών του αντιπάλων* συν. ευπαθής, ευπρόσβλητος αμ. άτρωτος, απρόσβλητος· ΦΡ. *τρωτό σημείο* το αδύνατο σημείο. εκεί όπου κάποιος υστερεί, μειονεκτεί: *η φιλαργυρία είναι το ~ του* συν. αχίλλειος πτέρνα 3. (ειδικότ.) *τρωτό* (το) κακή ιδιότητα, ελάττωμα, στοιχείο τής ζωής ή τού χαρακτήρα κάποιου, για το οποίο μπορεί να κατηγορηθεί ή να θεωρηθεί ότι μειονεκτεί: *η περιέργεια είναι από τα ~ τού χαρακτήρα του* συν. μειονέκτημα, ψεγάδι, κουσού– ρι.

|Ητγ.Μ. αρχ. < θ. *ιρω-* τού ρ. *τι-τρώ-σκω* (βλ.λ.)].

τρώω κ. **τρώγω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {τρως. τρώ–ει, –με, –τε, –ν(ε) [έφαγα (να/θα φάω, φας..., προστ. φάε), φαγώ–θηκα. –μένος} ◆ (αμετβ.) 1. μασώ και καταπίνω στερεά ή ημιστερεά τροφή καταναλώνω τρόφιμα: *τρώμε για να ζούμε, δεν ζούμε για να τρώμε* || *φάγαμε και ήπιαμε με έξοδα τής εταιρείας* [| – πολυ / *λίγο* / *λαίμαργα! ανόρεχτα* / *σαν πουλάκι* (ελαφρά) / *σαν γουρούνι* (λαίμαργα) / *για δέκα* (πάρα πολύ) / *τού σκασμού* (μέχρι να φουσκώσω, μέχρι να σκάσω)· φρ. (α) *να φαν' κι οι κότες* για να δείξουμε την αφθονία ενός αγαθού: *Λεφτά; ~ !* (β) *τρώω με δέκα μαπέλες* βλ. λ. *μασέλα* (γ) *να τρώει η μάννα και στο παιδί/ τού παιδιού να μη δίνει* για πολύ νόστιμο και λαχταριστό φαγητό (δ) (παροιμ.) σς *τρώει η γριά κι ας μουρμουρίζει ο γέρος* για ανθρώπους εγωιστές, που θέλουν να κάνουν το δικό τους (ε) *τρώω με χρυαά κουτάλια* βλ. λ. *χρυσός* (στ) θσ *φάμε καλά!* θα καλοπεράσου– με ή θα κερδίσουμε πολλά χρήματα (ζ) θσ *φας ƒ* θσ *φάει καλά!* (i) ως έκφραση απειλής: *μου κάνει τον μάγκα, αλλά άμα τον αρπάξω καμιά μέρα, θα φάει καλά! (ii)* για να δείξουμε ότι κάποιος δεν συνειδητοποιεί ότι πρόκειται να πάθει κάτι κακό: *αν συνεχίσει έτσι, θα φάει κα?.ά!* 2. κάθομαι για φαγητό, γευματίζω ή δειπνώ: *θα φάμε μαζί το μεσημέρι* || *τρώμε έξω τα βράδια* (σε εστιατόριο, όχι στο σπίτι) || *τι ώρα τρώτε συνήθως;* 3. εισπράττω με παράνομο τρόπο, κλέβω εκμεταλλευόμενος τη θέση μου ή χρηματίζομαι: *όσοι ανακατεύονται με τις επιδοτήσεις τρώνε καλά!* || *Φάγανε οι εργολάβοι, φάγανε οι μηχανικοί. φάγανε οι υπά?ληλοι τής πολεοδομίας... Έτσι εξηγείται πώς χτίστηκαν τόσα αυθαίρετα μες στο δάσος* · **4.** ϋΚΚΛϋΣ. (α) παραβιάζω ή δεν τηρώ νηστεία· δεν νηστεύω: *ασθενείς και οδοπόροι επιτρέπεται να τρώνε* || *Έφαγες και το Μεγάλο Σάββατο; Αμαρτία!* ΣΥΝ. αρταίνομαι (β) (αρνητ.) αποφεύγω το κρέας και τις ζωικές τροφές κατά την περίοδο τής νηστείας: <5εν ~ *τη Μεγάλη Εβδομάδα* ◆ (μετβ.) 5. μασώ και καταπίνω (ποσότητα τροφής): *το μεσημέρι έφαγα κοτόπουλο με ρύζι* || *φάε όλο το φαΐ σου!* || *δεν τρώει τίποτα σχεδόν τον τελευταίο καιρό* II ~ *κάτι στο πόδι* (πρόχειρα)· φρ. (α) *τρώω τον άμπακο* / *τον περίδρομο* / *τον αγλέορα* καταναλώνω υπερβολική ποσότητα φαγητού (β) *χαράμι το ψωμί που τρώει* δεν είναι άξιος για τίποτε, είναι εντελώς άχρηστος (γ) *φάγαμε ψωμί κι αλάτι (μαζί)* βλ. λ. *αλάτι* (δ) *έφαγα τα ψωμιά μου* (i) (για πρόσ.) είμαι πολύ γέρος, πλησιάζω στον θάνατο: *εγώ τα ψωμιά μου τα έχω φάει, εσείς να δείτε από 'δώ και μπρος τι θα κάνετε* (ii) (για πράγματα) έχω φθαρεί ανεπανόρθωτα, έχω αχρηστευθεί: *αυτή η κουζίνα τα 'φαγε τα ψωμιά της· είναι για πέταμα* (ε) *τρώω χυλόπιτα* με απορρίπτει το πρόσωπο στο οποίο δείχνω ερωτικό ενδιαφέρον: *της έκανε πρόταση, αλλά έφαγε χυλόπιτα* (στ) *το τρώω και με τρώει* για περιπτώσεις που δεν αισθάνομαι τη γεύση τού φαγητού λόγω ανησυχίας ή θλίψης (ζ) *τρώω με τα μάτια*

(κάποιον ί κάτι) βλ. λ. *μάτι* (η) (παροιμ.) θσ *φάει η μύγα σίδερο και το κουνούπι ατσάλι* βλ. λ. ατσάλι (θ) *τρώω τον κόσμο / τη γη* ψάχνω παντού ή καταβάλλω πάρα πολλές προσπάθειας, αναστατώνω τα πάντα. για να βρω (κάποιον/κάτι): *έφαγα τυν κόσμο να σε βρο)* || *έφαγα τη γη να σ' αναζητώ* (ι) (ειδικότ.) *τρώω (κάτι) με το κουτάλι* βλ. λ. *κουτάλι* (ια) (παροιμ.) *φάτε μάτια ψάρια και κοιλιά περίδρομο* για κάτι που επιθυμεί κανείς πάρα πολύ. αλλά το απολαμβάνει μόνο με τα μάτια, δεν μπορεί να το αποκτήσει (ιβ) (παροιμ.) *φύγαμε το βόδι / τον γάιδαρο κι αφήσαμε την ουρά του* απομένει μόνο κάτι λίγο (εύκολο ή δύσκολο), για να ολοκληρωθεί η προσπάθειά μας (ΐγ) ίπα- ροιμ.) *όποιος έχει μαχαίρι, τρώει πεπόνι* όποιος διαθέτει το κατάλληλο μέσον ή την απαραίτητη δύναμη, απολαμβάνει τα αγαθά (ιδ) (παροιμ.) *το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό* (εκφραστ. για την ισχύ τού νόμου της ζούγκλας) ο ισχυρότερος επικρατεί τού ασθενεστέρου (ιε) (παροιμ.) έπεσαν τ' *άστρα τ' ουρανού και τα 'φαγαν οι χοίροι* για ανώτερους ανθρώπους που ξέπεσαν και διασύρονται από κατωτέρους τους (ιστ) (παροιμ.) *το πρόβατο που ξεκόβει απ' το κοπάδι (ή φεύγει απ' το μαντρί) το τρώει* ο *λύκος* όποιος αποχωρεί από οργανωμένο σύνολο και ακολουθεί μοναχική πορεία, σίγουρα θα αποτύχει (ΐζ) *όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα, τον τρώνε οι κότες* βλ. λ. *ανακατεύω* (ιη) (οικ.-ειρων.) το τρώω το *φαΐ μου* είμαι πειθήνιος, υπακούω: *μη μου κακομιλάς, εγώ είμαι καλό παιδί* (ΐθ) *ό,τι φάμε κι ό,τι πιούμε...* για να δείξουμε τη σημασία που έχει να ζει κανείς ευχάριστα το παρόν, αδιαφορώντας για το αύριο 6. διατρέφομαι με συγκεκριμένο είδος τροφής: *τα πρόβατα τρώνε χορτάρι* || *τα γουρούνια τρώνε τα πάντα* 7. (ειδικότ.) μου αρέσει συγκεκριμένο φαγητό, καταναλώνω κάτι με ευχαρίστηση: *τα - τα θαλασσινά* || *ο γυιος μου δεν τρώει τα όσπρια* · 8. δαγκώνω ή τσιμπώ: *μ' έφαγαν τα κουνούπια* |{ *μ'έφαγε ένας σκύ/.ος* || *ξέρεις τι θα κάνεις, αν σε φάει σφήκα / σκόρπιός:* ΦΡ. (α) *μαύρο φίδι που σ' έφαγε* αλίμονό σου, τι έχεις να πά- θεις... (β) *με τρώνε / ζώνουν τα φίδια* βλ. λ. *ζώνω* · 9. (μτφ.) παραλείπω τμήματα κειμένου κατά την εκφώνηση ή την ανάγνωσή του ή γράμματα όταν γράφω: *διάβαζε βιαστικά κι έφαγε το μισό κείμενο* || *πού είναι το ύψιλον, το έφαγες:* φρ *τρώω τα λόγια μου* δεν προφέρω καλά τις λέξεις · 10. πιστεύω εύκολα σε ό,τι μου λένε: *του είπαν χοντρά ψέματα κι όμ(ος αυτός τα 'φαγε* || *ό,τι του πεις το τρώει, τόσο αφελής είναι!* συν. μασάω, χάφτον φρ (α) *τρώω άχυρα ι πίτουρα / λάχανα / κουτόχορτο* είμαι πολύ εύπιστος ή βλάκας: *κουτόχορτο νομίζεις ότι τρώμε και μας λες τέτοια ψέματα:* (β) *δεν τα τρώω / μασάω / χάφτω εγώ αυτά!* δεν ξεγελιέμαι εύκολα, δεν πιστεύω εύκολα τέτοια πράγματα · 11. (μτφ.) προκαλώ φθορά ή διάβρωση (σε κάτι): *τα βράχια τα 'χει φάει το κύμα* || *τη λαμαρίνα την είχε φάει η σκουριά* || *τα έπιπλα τα 'χε φάει ΐ' ο σαράκι* || ο *σκόρος έφαγε τα μάλλινα ρούχα* (I *το πόδι τού τραπεζιού είχε φαγωθεί στην άκρη* 12. καταστρέφω (κάποιον/κάτι) · τον οδηγώ στο χειρότερο σημείο: *τους έφαγαν οι αντιζηλίες και τα μίση* || *ήταν καλό παιδί, αλλά τον έφαγαν οι παλιοπαρέες* jj ron *έφαγε το πάθος του για τα χαρτιά [1] για το ποτό / για τις γυναίκες-* φρ. (α) *τρώω τα μούτρα μου* βλ. λ. *μούτρο* (β) (παροιμ.) *η πολλή δουλειά τρώει τον αφέντη* βλ. λ. *αφέντης* (γ) *τρώω το κεφάλι μου* βλ. λ. *κεφάλι* (δ) (ο *εγωισμός, η βλακεία, το πείσμα, η ξεροκε- φαλιά* σου *κ.λπ.)* θα σε *φάει* (ο εγωισμός, η βλακεία, το πείσμα, η ξε- ροκεφαλιά σου κ.λπ.) Οα σε καταστρέψει: *ας μην ακούει τις συμβουλές μας* · το *πείσμα του θα τον φάει!* 13. επιτίθεμαι σε κάποιον, στρέφομαι εναντίον του ή επιδιώκω να τον βλάψω, σε φρ. τού τύπου *μόλις είπε την άποψή του. έπεσαν όλοι επάνω του να τον φάνε!* || *αντ ί να συνεργάζεστε, εσείς πάτε να φάτε ο ένας τον άλλον!* 14. κάνω (κάποιον) (συνήθ. με αθέμιτα μέσα) να χάσει τη θέση που κατέχει, να απολυθεί: *ήταν καλός στη δουλειά του, αλλά τον έφαγαν οι συνδικαλιστές, επειδή τους πήγαινε κόντρα* || *αυτόν τον υπουργό θα τον φάνε στον επόμενο ανασχηματισμό* 15. (+ γεν. προσ. αντων.) κάποιος/κάτι απαιτεί από εμένα να ξοδεύω ορισμένο ποσό για τη συντήρησή του: *το αυτοκίνητο μου τρώει πολλά λεφτά κάθε μήνα* || *οι σπουδές τού γυιου τους στο εξωτερικό τούς τρώνε πολλά λεφτά* 16. χρησιμοποιώ κάτι και το ξοδεύω, καταναλώνω: *τα φάγαμε τα λεφτά που είχαμε* || *φάγαμε το κρέας που είχαμε στο ψυγείο* jj *τρώω το χαρτζιλίκι μου σε βιβλία* || *το αυτοκίνητο τρώει πολλή βενζίνη* · φρ. (πα- ροιμ.) *η φτήνια τρώει τον παρά* βλ. λ. *φτήνια* 17. (ειδικότ.-κακόσ.) σπαταλώ. ξοδεύω χωρίς σύνεση: *έφαγε όλο του το βιος στο καζίνο και τώρα πεινάει!* || *ό,τι οικονομίες είχε τις έφαγε στις διασκεδάσεις* || *όσα βγάζει τα τρώει μέσα σ' ένα βράδυ στα μπουζούκια!* συν. εξαντλώ. δαπανώ 18. (κακόσ. για χρόνο) ξοδεύω ένα χρονικό διάστημα ή μια περίοδο τής ζωής μυυ (συνήθ. ανώφελα): *έφαγα τα χρόνια μου στα θρανία* (σπουδάζοντας)]j *έφαγε τα νιάτα του στη φυλακή* || *έφαγα τη ζωή μου στα καράβια* (ως ναυτικός) || *φάγαμε μία μέρα στις μετακινήσεις-* φρ. (α) *τρώω τον χρόνο (κάποιου)* κάνω (κάποιον) να χάσει πολύτιμο χρόνο για μένα: *μη μου τρως τον χρόνο, ό.τι έχεις να μου πεις, πες το γρήγορα!* (β) (στο ποδόσφαιρο) *τρώω /ροκανίζω τον χρόνο* καθυστερώ το παιχνίδι, για να λήξει ο χρόνος τού αγώνα: *όταν μια ομάδα κερδίζει, προσπαθεί να ροκανίσει τον χρόνο, για να κρατήσει τη νίκη* · 19. παίρνω με απάτη, δόλο, παράνομη πράξη (κάτι που ανήκει σε άλλον): *έφαγε τα λεφτά τής επιχείρησης* || *τον κορόι- δεψε και του έφαγε ένα εκατομμύριο* συν. καταχρώμαι 20. (ειδικότ.) αφαιρώ με παράνομο τρόπο μέρος από τα χρήματα που διαχειρίζομαι: ποιοι *έφαγαν τα δις των κοινοτικών κονδυλίων;* · 21. ζητώ (κάτι) φορτικά και επίμονα, γίνομαι ενοχλητικός με τις συνεχείς παρακλήσεις ή παροτρύνσεις μου: *με έφαγε να πάμε στον κινηματογράφο* [[*τον έφαγε να της πάρει γούνα* [[*τα παιδιά μ'έφαγαν να τα πάω στο λούνα-παρκ* ΣΥΝ. παρακαλώ, ικευτεύω, πιέζω · φρ (α) *τρώω τ' αφτιά (κάποιου)* (κυρ. στον αόρ.) βλ. λ. *αφτί* (β) τρώω το *κεφάλι (κάποιου)* (κυρ. στον αόρ.) ζαλίζω κάποιον μιλώντας συνεχώς (γ) *τρώω* / ξύνω *τα νύχια μου (για κάτι)* επιθυμώ (κάτι) έντονα, αδημονώ: ~ *για καβγά* (επιδιώκω συνεχώς διενέξεις, προσπαθώ να δημιουργήσω καβγάδες) (δ) (οικ.) *τρώω τα λυσσ(ι)ακά μου / τα αυκώτια μου* προσπαθώ με κάθε τρόπο, καταβάλλω οποιαδήποτε προσπάθεια, κάνω το παν. προσπαθώ με κάθε μέσο να πετύχω κάτι: *έφαγε τα λυσσ(ι)ακά του να τον πείσει. αλλά δεν το κατόρθωσε* (ε) *τρώω τα μουστάκια μου με κάποιον* τσακώνομαι, έχω έντονη αντιδικία με κάποιον: *φάγανε τα μουστάκια τους για το ποιος Οα αναλάβει τη διοίκηση* (στ) *φάε τη γλώσσα σου / που να φας τη γλώσα σου* βλ. λ. *γλώσσα* (ζ) τρώω (τα) *σίδερα* βλ. λ. *σίδερο22.* παθαίνω (κάτι) (από απροσεξία, αμέλεια, χωρίς να το περιμένω): *εκεί που περπατούσα, έφαγα μια τούμπα!* || *έφαγα μια γ/λίστρα στον δρόμο και χτύπησα στον μηρό* · 23. (για συναισθήματα, επιθυμίες, πάθη κ.λπ.) βιώνω (κάτι) πολύ έντονα, με απασχολεί (κάτι) πάρα πολύ: ron *τρώει ο καημός \\ ποιος ξέρει το σαράκι* (στενοχώρια) *που τρώει την καρδιά μου!* || *με τρώει η περιέργεια / η αγωνία* / ο *φθόνος / η ζήλια* συν. βασανίζω, μαστίζω, κατατρύχω, φθείρω, τυραννώ 24. φθείρω ψυχικά, ενοχλώ ή ταλαιπωρώ (κάποιον) με τις ενέργειές μου: *μ'έφαγε με τη γκρίνια του!* || *μ'έχει φάει με τις ανοησίες της* || τυν *έφαγε τον άνθρωπο με τις ιδιοτροπίες* του · 25. επικρατώ σε μάχη ή αγώνα, αναδεικνύομαι ανώτερος από αντίπαλο: *θα σας φάμε στο ντέρμπι τής Κυριακής* || *αν και μικρός, τον τρώει στο τρέξιμο* ΣΥΝ. νικώ. ξεπερνώ · 26. σκοτώνω (κάποιον): *τον έφαγαν μπαμπέσικα / στον ύπνο* || *πίσω και σ' έφαγα!* (οπισθοχώρησε, γιατί θα σε σκοτώσω) || *αυτός στην Κατοχή έφαγε κόσμο και κοσμάκη* · **Φ Ρ.** (α) τρώω *(κάποιον) λάχανο* (j) τον νικώ ολοκληρωτικά, τον εξευτελίζω: *στο ματς τής Τρίτης τούς φάγαμε λάχανο!* (ii) τυν φονεύω, χωρίς να προλάβει να αντιδράσει ή χωρίς να φταίει: *πήγε άδικα ο άνθρωπος-* τον *φάγανε λάχανο!* συν. φονεύω (β) *(κάποιον) τον τρώει το μαύρο χώμα / σκοτάδι* για κάποιον που σκοτώθηκε 27. γίνομαι στόχος επιθετικής ενέργειας (φραστικής ή σωματικής) (από κάποιον): ~ *κράξιμο / βρίσιμο / κατσάδα* (έντονη αποδοκιμασία) || ~ *μπουνιά / κλοτσιά / σφαλιάρα / χαστούκι / αγκωνιά / γονατιά-* **ΦΡ.** (α) τρώω *ξύλο* με δέρνει κάποιος: *έφαγε πολύ ξύλο από τον πατέρα του* (β) (απειλητικά) θσ *τις φας!* θα φας ξύλο (βλ. *τρώω)* ξύλο), θα σε δείρω: *κάτσε ήσυχα, γιατί* (γ) τρώω *τής χρονιάς μου* / το *ξύλο τής χρονιάς μου* με δέρνουν αλύπητα 28. καταβροχθίζω, κατασπαράζω: *«μην κουνηθείτε, γιατί θα σας φάω!» είπε ο δράκος* [(ο *λύκος άρπαξε το αρνί και το 'φαγε-* **ΦΡ.** (απειλητικά) θσ σε *φάω!* Οα σου συμπεριφερθώ άσχημα, θα σε δείρω: *κάτσε ήσυχα, γιατί -.'*29. (αρνητ.) για να πείσουμε κάποιον ότι δεν πρέπει να φοβάται, ότι δεν θα πάθει τίποτα: *π/^ησίασε, δεν θα σε φάω!* || *μη φοβάσαι τη μηχανή, δεν (σε) τρώει!* (πβ. *δεν* <5α* *γκώνει)* 30. (για μηχανήματα) προκαλώ φθορά (σε κάποιον/κάτι που έρχεται σε επαφή με μένα): *η κοπτική μηχανή* του *'φαγε δύο δάχτυλα* || το *μαγνητόφωνο έφαγε την κασέτα* συν. κόβω, μασάω 31. (ειδι- κότ. για μηχανήματα που λειτουργούν με κέρματα) *κατακρατώ* το κέρμα, χωρίς να εκτελέσω την προβλεπόμενη λειτουργία: *το τηλέφωνο μου 'φαγε το εικοσάρικο* || *έριξα δύο κέρματα στυν κερματοδέκτη και μου τα 'φαγε!* 32. (στα ομαδικά αθλήματα) δέχομαι γκολ, καλάθι, πόντο κ.λπ. από τον αντίπαλο: *φάγαμε δύο γκολ στο πρώτο ημίχρονο* || *η ομάδα έτρωγε το ένα καλάθι πίσω από το άλλο-* **ΦΡ.** (οικ.) *την τρώω* ηττώμαι, χάνω: *τη φάγαμε από τονς Λανούς και αποκλειστήκαμε!* || *κάθε Βδομάδα την τρώτε από τους αντιπάλους σας* 33. σε φράσεις στον παρακείμενο, για να δείξουμε ότι μια κατάσταση χαρακτηρίζει σε υπερβολικό βαθμό κάποιον/κάτι: *κοίταξε τα ράφια- τα 'χει φάει η σκόνη!* (είναι γεμάτα σκόνη) jj ron *έχει φάει η τηλεόραση* (βλέπει υπερβολικά τηλεόραση) || *Δεν τον Β/.έπεις πώς έγινε: Τον έχει φάει ο έρωτας* (τον έχει κυριεύσει, τον έχει ταλαιπωρήσει) 34. (αργκό) στην προστακτική φάε / *φά'* ως έκφραση αποδοκιμασίας για συγκεκριμένο πρόσωπο: *φάε έναν τύπο!* ϋ *φά' τον βλάκα, πώς κοιτάζει!* 35. υφίσταμαι (κάτι), αναγκάζομαι να υποστώ (κάτι) παρά τη θέλησή μου: *γυρνώντας σπίτι έφαγα όλη τη βροχή* || *έφαγα όλο το κρύο περιμένοντας να έρθεις-* **ΦΡ.** (οικ.) τρώω *κάποιον / κάτι στη μούρη / στη μάππα* για ενοχλητικά πρόσωπα ή καταστάσεις που αναγκαζόμαστε να υποστούμε: *με άφησες μόνο μαζί του και τον έφαγα δυο ώρες στη μάππα!* 36. μου επιβάλλεται (κάτι) ως ποινή, τιμωρία: ~ *πρόστιμο / πέντε χρόνια φυλακή* || (στο δικαστήριο) *-Πόσο έφαγες; -Δυο χρόνια με αναστολή* || (στο ποδόσφαιρο) *έφαγε κόκκινη κάρτα* (αποβλήΟηκε) 37. (κακόσ.) βγάζω (κάποιον) από τη μέση. τον εξουδετερώνω (συνήθ. με ανήθικα / αθέμιτα μέσα): *ήταν καλός πολιτικός. αλλά τον έφαγαν οι εσωκομματικοί του αντίπαλοι* || ron *έφαγαν τα μεγάλα συμφέροντα, γιατί δεν χαριζόταν σε κανέναν* 38. (τριτοπρόσ. *τρώει, τρώνε)* κάτι μου προκαλεί φαγούρα: *με τρώει το γόνατο / το αφτί > η κούφτα μου* || *με τρώνε τα ρούχα μου / τα εξανθήματα στο δέρμα* || *με τρώει το κεφάλι μου και ξύνομαι συνέχεια-* **ΦΡ.** (α) *με τρώει η μύτη μου* βλ. λ. *μύτη* (β) *με τρώει η γλώσσα μου* βλ. λ. *γλώσσα* (γ) (οικ.) *με τρώει ο πισινός / κώλος μου (για κάτι)* θέλω πολύ να κάνω (κάτι), που μπορεί. όμως, να έχει και αρνητικές συνέπειες: *σε τρώει ο κώλος σου να χάσεις τα λεφτά σου στα χαρτιά!* ΣΥΝ. πηγαίνω γυρεύοντας (δ) *με τρώει το χέρι μου* (μτφ., συχνά ως απειλή προς κάποιον) είμαι έτοιμος να χειροδικήσω ♦ (μεσοπαθ. *τρώγομαι)* 39. (κυριολ.) είμαι κατάλληλος για κατανάλωση, φαγώσιμος: *αυτό τρώγεται;* || *ένα είδος μανιταριών που δεν τρώγονται* 40. (κατ' επέκτ.) αξίζω να με φάει κανείς: γο *φαγητό είναι χάλια, δεν τρώγεται* 41. (μτφ.) είμαι υποφερτός, δεν προκαλώ αντιπάθεια: *δεν είναι όμορφη, αλλά τρώγεται* || *εσύ πια δεν τρώγεσαι με τίποτε!* (είσαι εντελώς ανυπόφορος) || *δεν τρώγεται μήτε ωμός μήτε ψημένος* (είναι εντελώς ασυμβίβαστος ή ανυπόφορος) 42. αξιώνω (κάτι) Φορτικά, ζητώ με επιμονή: *φαγώθηκε να παντρευτεί- και τι κατάλαβε;* || *έναν χρόνο τώρα τρώγεται να* rou *πάρω αυτοκίνητο* 43. μεμψιμοιρώ συνεχώς, τα βάζω με τους άλλους ή με τον εαυτό μου, εκφράζω συνεχώς παράπονα: *τρώγεται διαρκώς για το*

μεροκάματο || *όλη μέρα τρώγεται για το τίποτα* || *τρώγομαι μΓ τα ρούχα μου* (γκρινιάζω συνέχεια, δεν με ευχαριστεί τίποτε και κανένας, φιλονικώ με όλους και με τον εαυτό μου) **44.** έρχομαι σε σύγκρουση, καβγαδίζω (με κάποιον): *τρώγεται συνέχεια με τους συναδέλφους τον* || (εμφατ.) *τρώγονται σαν τα σκυλιά* αντ. συμφιλιώνομαι, φιλιώνω. μονοιάζω **45.** (ειδικότ. η μτχ. *φαγωμένος, -η. -ο)* αυτός που έχει καταναλώσει την απαραίτητη τροφή, που έχει γευματίσει: *ευχαριστώ. δεν θα πάρω τίποτα· είμαι* ΣΧΟΛΙΟ λ. *δαπανώ, πεθαίνω.* [ετυμ. αρχ.. αρχική σημ. «μασώ. ροκανίζω (με τα δόντια)». < *tr-g- < *tr0-g- (με ένθημα -g-), μεταπτωτ. βαθμ. τού I.K. *ter- «τρίβω, τρυπώ». πβ. αρμ. t'urc «πιγούνι, μασητήρας», λατ. tcrgcrc «μασο), λειαίνω», γοτθ. f)airko «τρύπα» κ.ά. Ομόρρ. *τρώγ-λη, τράγ-ος, τραγ-ανός* κ.ά. Η σημ. «τρώγω», μέσω τής οποίας αντικαταστάθηκε το αρχ. *έσθίω,* είναι μτγν.].

τσ κ. **τσου** (επιφών.) για την έκφραση άρνηση ή, επαναλαμβόμενο, για την έκφαρση αποδοκιμασίας.

[ΚΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.|.

Τ.Σ.Α. (το) Ταμείο Συντάξεως Αυτοκινητιστών. **τσαγαλι** (το) {άκλ.} (διαλεκτ.) το πρασινωπό χρώμα τού χλωρού αμυγδάλου. σχολιο λ. *χρώμα.* **τσάγαλο** (το) (διαλεκτ.) το χλωρό αμύγδαλο, αυτό που δεν έχει ακόμη ωριμάσει πλήρως.

[κτυμ. Αβεβ. ετύμου, ίσως < *διά·γαλο* «γεμάτο γάλα» (< *διά + γάλα)* ή < *σύ-γαλο < σν(ν)- + γάλα.* ενώ έχει προταθεί και η αναγωγή στο τουρκ. £agla (badcmi) «άγουρο αμύγδαλο» < περσ. Cagula]. **τσαγανό** (το) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η ζωηρότητα και το νεύρο, το θάρρος: *δεν έχει το ~ που χρειάζεται γι' αυτή τη δου/.ειά* συν. δύναμη, ζωτικότητα.

[F.TYM. Ουδ. τού μεσν. *τσαγανός* (βλ.λ.) με μτφ. σημ.]. **τσαγανός** (ο) **1.** ζωολ. ο κάβουρας · **2.** εσοχή τής ραπτομηχανής, όπου τοποθετείται η σαΐτα με το μασουράκι.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. saganoz «κάβουρας»], **τσαγγαράδικο** (το) -*·· τσαγκαράδικο **τσαγγάρης** (ο) » τσαγκάρης **τσαγγάρικο** (το) ► τσαγκάρικο **τσαγγαροδευτέρα** (η) ► τσαγκαροδευτέρα **τσαγγός,** -ή, -ό (λαϊκ.) **1.** ο ταγγός (βλ.λ.) **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που είναι ιδιότροπος και ασυμβίβαστος συν. δύστροπος, δύσκολος. |ΚΤΥΜ. Βλ. λ. *ταγγός*|. **τσαγερια** (η) {τσαγεριών} κατάστημα όπου σερβίρουν κυρίως τσάι ΣΥΝ. (λόγ.) τεϊοποτείο.

[ΕΙΥΜ. < θ. *τσαγ- (τσάι. -αγιού)* + παραγ. επίθημα *-ερία*\. **τσαγερό** (το) η τσαγιέρα (βλ.λ.).

[ετυμ. < *τσάι* + παραγ. επίθημα *-ερό*, με ευφωνικό *-γ-*\. **τσαγιέρα** (η) {τσαγεριών} (λαϊκ.) σκεύος για την παρασκευή, τη διατήρηση τής θερμοκρασίας και το σερβίρισμα τού τσαγιού.

[ετυμ. < *τσάι* + παραγ. επίθημα *-ιέρα*, με ευφωνικό *-γ-*\. **τσαγκαράδικο** (το) το τσαγκάρικο (βλ.λ.).

[γ.τυμ. < *τσαγκάρης* + παραγ. επίθημα *-άδικο*, πβ. κ. *βενζιν-άδικο*\. **τσαγκάρης** (ο) {τσαγκάρηδες κ. τσαγκαράδες} (λαϊκ.) αυτός που κατασκευάζει ή και επιδιορθώνει υποδήματα ΣΥΝ. παπουτσής, υποδηματοποιός. υποδηματοδιορθωτής.

[ρ.ΤΥΜ.<μεσν. *τσαγγάριοςι τζαγγάριος< τζάγγη~*είδος υποδήματος»

λατ. zanca, λ. παρθικής αρχής], **τσαγκάρικο** (το) (λαϊκ.) το εργαστήριο στο οποίο κατασκευάζονται και επιδιορθώνονται παπούτσια ΣΥΝ. (λόγ.) υποδηματοποιείο. Επίσης **τσαγκαράδικο.**

τσαγκαροδευτέρα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (παλαιότ.) η αργία τής Δευτέρας, που είχαν καθιερώσει οι τσαγκάρηδες 2. (σκωπτ.) εργάσιμη ημέρα, την οποία μεταβάλλει κανείς σε αργία από τεμπελιά: *Γιατί δεν πήγες σήμερα στη δουλειά: Τι είναι, ~;* **τσαγκρουνιά** (η) (διαλεκτ.) η γρατζουνιά (βλ.λ.). **τσαγκρουνίζω** ρ. (διαλεκτ.) γρατζουνίζω (βλ.λ.). **τσάι** (το) [1895J {τσαγ-ιού **[** (σπανιότ.) -ια, -ιών} **1.** (α) θαμνιόδες φυτό με αρωματικά λευκά λουλούδια και αειθαλή φύλλα συν. (λόγ.) τεϊόδεντρο (β) τα αποξηραμμένα φύλλα τού φυτού, επεξεργασμένα ή μη συν. (λόγ.) τέιον 2. (συνεκδ.) το αφέψημα που παρασκευάζεται από το βράσιμο των αποξηραμμένων φύλλων τού παραπάνω φυτού και καταναλώνεται ως ζεστό η κρύο ρόφημα: *ελαφρύ / βαρύ ~* || *- μαύρο / πράσινο / στιγμιαίο / με λεμόνι / με γάλα / Κεϋλάνης / με άρωμα γιασεμιού* ||[*φτειάχνω / σερβίρω ~* [|| οι *Άγγλοι παίρνουν το ~ τους στις πέντε* || *είναι ώρα για ~* || *φλιτζάνι / σερβίτσιο / κουτί / κουταλάκι / σου- ρωτήρι / φακελάκι τσαγιού* συν. (λόγ.) τέιον φρ. (ειδικότ.) *τσάι τού βουνού* θερμαντικό αφέψημα που παρασκευάζεται από τα άνθη διαφόρων αρωματικών φυτών, τα οποία φυτρώνουν σε υψόμετρο άνω των *χιλίων* μέτρων 3. *(συνεκδ.)* απογευματινή συνάντηση, κατά την οποία προσφέρεται στους καλεσμένους το παραπάνω αφέψημα (σημ. 2) μαζί με μπισκότα, κέικ, γλυκά κ.ά.: *πήραμε μια πρόσκληση για - [| η αίθουσα διατίθεται για -, συνεστιάσεις και κοινωνικές εκδηλώσεις* ||[*χορευτικό ~* || *~ των κυριών τού φιλανθρωπικού σωματείου* **4.** κάθε έγχυμα (βλ.λ.) αποξηραμμένων φύλλων από συγκεκριμένο φυτό ή από μείγμα τμημάτων του με θεραπευτικές συνήθ. ιδιότητες: *~ από Βότανα.* — (υποκ.) *τσαγάκι* (το). ** σχολιο λ. *δίφθογγος.*

[ετυμ. < ρωσ. isai, βλ. κ. *τέιο*\. **τσακ** (το) {άκλ.} **1.** συνήθ. στη φρ. (α) *στο τσακ* την τελευταία ή την κατάλληλη στιγμή: *έφτασες -· λίγο ακόμη και θα έφευγα* || *~ πρόλαβα το λεωφορείο* (β) (προφορ.) *τσακ μπαμ* αμέσως: *ζήτησα έναν καφέ και, μου τον έφερε!* · 2. (κυρ. στον προφορ. λόγο. για ν<χ δηλώσουμε ξαφνικό ή απότομο ήχο, όχι δυνατό, ο οποίος συνδέεται με ένα περιστατικό): *και πάνω στην ώρα πον είχε ανάψει το γλέντι, πέφτει ο διακόπτης τού ρεύματος!*

|ΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.], **τσακάλι** (το) {τσακαλ-ιού] -ιών} Ι.ζωολ. σαρκοφάγο θηλαστικό, συγγενικό με τον λύκο και τον σκύλο, που έχει γκριζοκίτρινο τρίχωμα, κοκκινωπή ουρά με μαύρη άκρη και χρυσοκάστανα μάτια, κυνηγά κυρ. τη νύχτα και τρέφεται με μικρά τρωκτικά (συνήθ. ποντικούς), έντομα, πτώματα και με απορρίμματα που αφήνουν οι άνθρωποι 2. (μτφ.) πρόσωπο με μεγάλες ικανότητες, που τα καταφέρνει σε ό.τι κάνει: *είναι* του αναθέτουν' *όλες τις δύσκολες υποθέσεις* συν. επιτήδειος 3. (μτφ.-κακόσ.) πρόσωπο που το χαρακτηρίζει η σκληρότητα, η απανθρωπιά, η βία: *τα - τού υποκόσμου.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έξυπνος.* |ΕΤΥΜ. < τουρκ. ç-akal < περσ. Saga], πβ. κ. σανσκρ. srgaJaJ. τσακαλόλυκος (ο) σαρκοφάγο θηλαστικό που προέρχεται από διασταύρωση τσακαλιού και λύκου, τσάκα-τσάκα κ. τσάκα-τσούκα επίρρ.* (καθημ.) αμέσως, χωρίς καθυστέρηση συν. τάκα-τάκα. τσακίδια (τα) (λαϊκ.-κυριολ.) το μέρος όπου μπορεί κανείς να γκρεμιστεί · (υβριστ.) στη φράση *στα τσακίδια!* φύγε να μη σε βλέπω, χάσου από μπροστά μου ΣΥΝ. στον διάολο!

[ετυμ. < *τσακίζω* + επίθημα *-ίδια* (πληθ. τού *-ίδι)*, πβ. κ. *πριον-ίδια*\. **τσακίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τσάκισ-α. -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) κομμάτια, το σπάζω, το συντρίβω: *~ ένα κλαδί / μια βέργα* || (μτφ.) ~ γο *νερό* (μετριάζω την ψυχρότητά του. το κάνω χλιαρό) || (πα- ροιμ.) *«η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει»* 2. διπλώνω (κάτι) σε δύο ή περισσότερα μέρη: *~ ένα χαρτί στα δύο / στα τέσσερα* jj *οι περισσότερες σελίδες τού βιβλίου είναι τσακισμένες* 3. (μτφ.) καταβάλλω (κάποιον), τον υποβάλλω σε βάσανα και ταλαιπωρίες. τον κάνω να χάσει τη δύναμη ή το σθένος του: *την τσάκισαν τα γηρατειά* || *αυτός ο θόρυβος μου τσάκισε τα νεύρα* ||[*μας τσάκισε η λύπη / αυτή η δουλειά / ο π?.ηθωρισμός / ο υγρός καιρός* || *φαινόταν τσακισμένος ύστερα από το ξενύχτι / την αρρώστια* |j ~ *κάποιον στο ξύλο* (τον δέρνω πάρα πολύ, ανελέητα) συν. εξαντλώ, εξασθενίζω **4.** (μτφ.) καταβάλλω (κάποιον) *σε μάχη ή αγώνα, κατανικώ:* οι *στρατιωτικές μας δυνάμεις τσάκισαν τον εχθρό* ΣΥΝ. καταστρέφω ΑΝΤ. νι- κώμαι. ηττώμαι 5. (μτφ.) καταναλώνω κάτι με βουλιμία: το *τσάκισα χθες το παστίτσιο* ♦ (αμετβ.) 6. (για άνεμο ή ψύχος) μειώνεται η ένταση ή η δριμύτητά μου. καταπαύω: *η παγωνιά / η θύελλα τσάκισε* ΣΥΝ. κοπάζω, ησυχάζω, μαλακώνω, πέφτω (μτφ.) ΑΝΤ. δυναμώνω, χειροτερεύω 7. (μτφ.) καταβάλλομαι από κάποιον, χάνω τη δύναμη, το σθένος, τη ζωτικότητά μου κ.λπ.: *τσάκισε η υγεία του από την υπερκόπωση* || *τσάκισε από τα βάσανα και τις αρρώστιες* || *τσακίζει η καρδιά μου* (λυπούμαι πάρα πολύ. συγκινούμαι) συν. νικώμαι, εξασθενώ, κουράζομαι, εξαντλούμαι · (μεσοπαθ. *τσακίζομαι)* 8. γίνομαι κομμάτια. συντρίβομαι, τραυματίζομαι βαριά: το *σκάφος τσακίστηκε στα βράχια* ||[*έπεσε και τσακίστηκε* · **9.** δείχνω μεγάλη προθυμία για κάτι, γίνομαι θυσία: *τσακίστηκε να περιποιηθεί τους καλεσμένους της* ||[*κάθε μέρα τσακίζεται να μας ευχαριστήσει* ΣΥΝ. προθυμοποιούμαι, (μτφ.) σκοτώνομαι, (μτφ.) σκίζομαι, κόπτομαι 10. (α) (οικ.) εκτελώ κάτι (για το οποίο πήρα εντολή) πολύ γρήγορα: *πες του να τσακιστεί να έλθει εδώ που τον θέλω* || *τσακίσου να φέρεις το ξεσκονόπανο τώρα!* (β) (υβριστ. στην προστ.) φύγε από εδώ γρήγορα, ξεκουμπίσου! συν. (άι) στα τσακίδια! δρόμο!

[ΚΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου, πιθ. < *τσακ* (ηχομιμητ. λ.). Κατ' άλλη άποψη, < *τσακίον* «είδος μαχαιριού που διπλώνει στα δύο», (αγν. ετύμου). ενώ τελείως απίθανη θεωρείται η αναγωγή στο ρ. **δι-ακκίζομαι* «κάνω ακκισμούς»|. τσακίρ (το) {άκλ.} (λαϊκ.) στη φρ. *τσακίρ κέφι* μεγάλο κέφι. κατάσταση έντονης ευφορίας και ελαφράς μέθης: *φτάνω στο ~.*

[F.TYM. < τουρκ. cakirkeyf «ελαφρώς μεθυσμένος»!, τσακίρης (ο) {τσακίρηδες), τσακίρισσα (η) (λαϊκ.) αυτός που έχει γαλάζια μάτια ΣΥΝ. γαλανομάτης.

(κτυμ. < τουρκ. qakir]. τσακίρικος, -η, -ο (λαϊκ.) (για μάτια) αυτός που έχει γαλάζιο χρώμα · (μτφ.) ελκυστικός, γοητευτικός: *~ βλέμμα.* τσάκιση (η) (λαϊκ.) 1. η πτυχή υφάσματος 2. (συνεκδ.) η γραμμή που σχηματίζεται από την πτυχή τού υφάσματος κατά το σιδέρωμα: *πρόσεχε μη χαλάσεις την ~* του *παντελονιού σον* || *παντελόνι με καλή / ίσια* τσάκισμα (το) |μεσν.[{τσακίσμ-ατος | -ατα, -άτων| 1. το σπάσιμο σε κομμάτια: το *~ τού καρυδιού* 2. το δίπλωμα σε δύο ή περισσότερα μέρη: το *~ τού χαρτιού στα δύο* 3. το δίπλωμα τής γωνίας σελίδας βιβλίου / τετραδίου **4.** η πτυχή υφάσματος και η γραμμή που σχηματίζεται κατά το σιδέρωμα: το *~ τού φορέματος / τού παντελονιού* ΣΥΝ. τσάκιση, πιέτα · 5. (για ψύχος και άνεμο) ελάττωση τής έντασης ή τής δριμύτητας ΣΥΝ. μετριασμός. κατάπαυση 6. (μτφ.) καταβολή ή εξασθένηση δυνάμεων, σθένους, ζωτικότητας κ.λπ.: *- τού οργανισμού / τού ηθικού / τής αξιοπρέπειας* ΣΥΝ. εξάντληση 7. (μτφ.) η κατάπνι- ξη. η συντριβή: *το ~ τής εξέγερσης / τής αντεπανάστασης* · 8. το τμήμα που επαναλαμβάνεται, η επωδός ή οποιαδήποτε μελωδική παρεμβολή σε τραγούδι συν. ρεφρέν, γύρισμα **9.** *τσακίσματα* (τα) (α) λυγίσματα τού κορμιού, κουνήματα τής μέσης κατά το βάδισμα ή τον χορό (β) τα νάζια που γίνονται από φιλαρέσκεια ΣΥΝ. σκέρτσα, τσαλίμια, καμώματα, (λόγ.) ακκισμοί. τσακιστός, -ή. -ό 1. αυτός που έχει σπάσει, που τον έχουν τσακίσει ή κοπανίσει: *~ ελιές* συν. κοπανισμένος ΑΝΤ. ατσάκιστος, ακοπάνιστος · 2. αυτός που έχει διπλωθεί, που έχει μαζευτεί σε δύο ή περισσότερα μέρη: *~ γιακάς* συν. διπλωμένος, διπλωτός αντ. ατσάκιστος, απτύχωτος · φρ. (α) *δεν έχω πεντάρα τσακιστή* δεν έχω καθόλου χρήματα. είμαι αδέκαρος (β) *δεν δίνω πεντάρα / δεκάρα τσακιστή* δεν με ενδιαφέρει καθόλου, αδιαφορώ πλήρως (γ) *δεν αξίζω πεντάρα / δε*

κάρα τσακιστή δεν αξίζω τίποτα.

τσακμάκι (το) {τσακμακ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) 1. κομμάτι χάλυβα που με την τριβή πάνω σε πυρόλιθο παράγει σπινθήρες, οι οποίοι μεταδίδονται σε φιτίλι 2. (συνεκδ.) ο αναπτήρας που αποτελείται από χάλυβα και πυρόλιθο και λειτουργεί με τον παραπάνω τρόπο: *φέρε μου το ~ ν' ανάψω τη φωτιά* 3. (μτφ.) αυτός που συλλαμβάνει αμέσως μια ιδέα, ο έξυπνος: *παιδί* - συν. σπίρτο.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. ςaIvniMîζ].

τσακμακόπετρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** η πέτρα τού τσακμακιού (βλ.λ.) 2. (γενικότ.) ο πυρόλιθος συν. στουρναρόπετρα.

τσακωμός (ο) ο διαπληκτισμός και η συνακόλουθη διακοπή των σχέσεων: *μετά τον ~ τους δεν ξαναμίλησαν* || δεν *πρέπει να παίρνει κανείς στα σοβαρά τους ~ των ερωτευμένων* || *οι - μέσα στην οικογένεια δεν είναι κάτι ασυνήθιστο* συν. μάλωμα, καβγάς αντ. συμφιλίωση, μόνοιασμα. Επίσης τσάκωμα (το).

Τσάκωνας (ο) {Τσακώνων}, **Τσακώνισσα** (η) ο κάτοικος τής Τσακωνιάς (βλ.λ.).

[ετυμ. μεσν. εθνωνύμιο, αβεβ. ετύμυ, πιθ. από το περιγραφικό όν. *έξω Λάκωνες* με τροπή τού *-ξ-* σε *-τσ-* (πβ. κ. τσακων. *τσερέ = ξηρός)* και σίγηση τού *-λ-*: *έξω Λάκωνες> *Τσω-άκωνες> Τσάκωνες* (με έκκρου- ση). Λιγότερο πιθ. η αναγωγή στη φρ. *εις τούς Λάκωνας*, καθώς και η σύνδεση με το επίθ. *τραχύς* μέσω αμάρτυρου τ. * *τράκυνες* (< *τράχων* «τραχύ, ανώμαλο έδαφος»). Έχει προταθεί επίσης η συσχέτιση με το μεσν. *διάκονες* «υπηρέτες, φύλακες κάστρων», ενώ η υπόθ. περί ετυμολ. από το αλβ. tsakon «τραχύ έδαφος» δεν αιτιολογείται σημασιο- λογικώς].

Τσακωνιά (η) [μεσν.Ι το ΝΑ. τμήμα τής επαρχίας Κυνουρίας τού νομού Αρκαδίας, όπου ομιλείται η τσακωνική διάλεκτος, νεοελληνική διάλεκτος δωρικής προελεύσεως με πολλά αρχαϊκά στοιχεία.

τσακωνικός, -ή. -ό κ. **τσακώνικος,** -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Τσάκωνες (τους κατοίκους τής Τσακωνιάς) ή την Τσακωνιά: *~ χορός / διάλεκτος 2. Τσσκών/κσ* (τα) η διάλεκτος των Τσακώνων (βλ. λ. *Τσακωνιά).*

τσακώνω ρ. μετβ. Ιτσάκω-σα, -θηκα, -μένος) (λαϊκ.) **1.** πιάνω (κάποιον). τον συλλαμβάνω στην παγίδα: *παραφύ/.αξαν και τσάκωσαν τον διαρρήκτη* || *~ κάποιον στα πράσα* (τον πιάνω την ώρα ακριβώς που κάνει κάτι, λ.χ. κλοπή, ύποπτη ή παράνομη πράξη κ.λπ.) ΣΥΝ. παγιδεύω. αρπάζω, γραπώνω 2. (+να) συλλαμβάνω (κάποιον) να κάνει (κάτι κακό): *τον τσάκωσαν να κλέβει* || αν *σε τσακώσω να το ξανακάνεις, θα σε διώξω!* 3. (λαϊκ.) αρπάζω (κάτι), πιάνω σφιχτά με απότομη κίνηση: *μόλις μπήκε, τσάκωσε το μπουκά/Λ από το τραπέζι* **4.** (λαϊκ.) παίρνω και κρατώ στα χέρια μου· κυρ. στην αόρ. και στην προστ. *τσάκωσε* / (κ. αργκό) *τσάκω': τσάκωσ' τα χιλιάρικα και φύγε!* || *τσάκω' το μερτικό σου* 5. (μεσοπαθ. *τσακώνομαι)* έρχομαι σε προστριβή ή σύγκρουση (με κάποιον), μαλώνω: *μην τσακώνεστε για μικροπράγματα* || *τσακώνονταν και πήγα να τους χωρίσω* || *τσακώθηκαν και διέλυσαν τον αρραβώνα* || *έχει τσακωθεί με τους περισσότερους φίλους του* συν. μαλώνω, καβγαδίζω, (λογιότ.) διαπληκτίζομαι αντ. συμφιλιώνομαι· φρ. *είμαι τσακωμένος (με κάποιον)* έχω μαλώσει, έχω έλθει σε ρήξη (με κάποιον)· δεν διατηρώ σχέσεις, δεν του μιλάω: (fey *μιλάμε πια· είμαστε τσακωμένοι.*

[ΕΓΥΜ. μεσν., πιθ. < *τσακίον* «είδος μαχαιριού» (βλ. κ. *τσακίζω),* ενώ, κατ' άλλη εκδοχή. < **ψακώνω* (πβ. κ. *ψευδός - τσευδός), από* συμφυρμό των λ. *ψάχνω* και *μαγκώνω.* Ήχει ακόμη προταθεί η αναγωγή στον δωρ. τ. *σακώ (-όω)* (αττ. *σηκώ*, βλ. λ. *σηκώνω),* με τη σημ. «βάζω (το αρνί) στον σήκο, δηλ. στο ζύγι», μέσω τ. **σακόω* από συνεκφορά με αντων.].

τσακωτός, -ή, -ό [μεσν.] (λαϊκ.) στη φρ. *κάνω (κάποιον) τσακωτό* πιάνω (κάποιον) την ώρα που κάνει κάτι ύποπτο ή κακό: *τον έκαναν τσακωτό την ώρα κου έκλεβε.*

τσαλαβούτας (ο) (λαϊκ.) **1.** (σπάν.) αυτός που βαδίζει απρόσεκτα και πατά μέσα στις λάσπες 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που ενεργεί, εργάζεται κ.λπ. χωρίς τάξη και σύστημα, απρόσεκτα: *μη βασίζεσαι σ'αυτόν, είναι ~ στη δουλειά του* ΣΥΝ. τσαπατσούλης, άτσαλος, ακατάστατος.

τσαλαβουτώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {τσαλαβουτάς... | τσαλαβούτησα} (λαϊκ.) 1. βαδίζω απρόσεκτα και πατώ μέσα σε λάσπη ή νερά 2. (μτφ.) κολυμπώ στα ρηχά, χτυπώντας από φόβο ή για διασκέδαση τα χέρια και τα πόδια στο νερό: *τα πιτσιρίκια τσαλαβουτούσαν στην άκρη τού γιαλού* 3. (μτφ.) είμαι τσαπατσούλης, σκέπτομαι, ενεργώ, εργάζομαι κ.λπ. απρόσεκτα και επιπόλαια, χωρίς τάξη ή σύστημα: *ώρες τσαλαβουτούσε μέσα στα βιβλία, αλλά δεν έμαθε τίποτα.* — **τσαλαβούτημα** (το).

ίετυμ. Πιθ. < *άτσαλα βουτώ* ή, σύμφωνα με άλλη άποψη, < *έξαλλα βουτώ].*

τσαλάκα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.] η ζάρα που σχηματίζεται σε ύφασμα.

τσαλακώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τσαλάκω-σα, -θηκα, -μένος) (λαϊκ.)

(αμετβ.) 1. μαζεύω κάτι άτσαλα, το διπλώνω πρόχειρα έτσι. ώστε να σχηματίσει ζάρες: *~ χαρτί / έγγραφο / γράμμα / τα ρούχα μου τσαλακωμένο φόρεμα / σακάκι / παντελόνι* ΛΝΤ. ισιώνω, σιδερώνω 2. (για μέταλλα) συμπιέζω, ώστε να αλλοιωθεί η μορφή του: *~ μια λαμαρίνα*

(μτφ.) μειώνω, υποβιβάζω: *~ την αξιοπρέπεια / την υπόληψη κάποιου* ΣΥΝ. καταρρακώνω, (μτφ.) εξευτελίζω, (καθημ.) στραπατσάρω (μτφ.) ΑΝΤ. εξυψώνω, εξαίρω **4.** (αργκό) καταστρέφω την εξωτερική εμφάνιση (κάποιου) χτυπώντας τον. τραυματίζοντάς τον: *κάτσε στη μπάντα, γιατί θα σου τσαλακώσω τη μούρη!* ♦ 5. (αμετβ.) σχηματίζω εύκολα άτσαλες πτυχές ή ζάρες: *το λινό ύφασμα τσαλακώνει εύκολα.*

τσαλάκωμα (το).

[ΕΤΥΜ. < **ψαλακώνω* (με τροπή τού *-ψ-* σε *τσ-*, πβ. κ. *ψευδός - τσευδός)* < μτγν. *ιμαλάσσω* «αγγίζω ελαφρά» (πβ. *ψαλακτός)* < αρχ. *ψάλλω* + παραγ. επίθημα *-άσσω* (πβ. κ. *αίμ-άσσω. παλ-άσσω, σταλ-άσ-* σω). Κατ' άλλη άποψη, η λ. προέρχεται από το αμάρτυρο **δια-λακκώ*

διά + λακκώ < λάκκος]. **τσαλαπατώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {τσαλαπατάς...] τσαλαπάτησα, -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} (λαϊκ.) 1. καταστρέφω ή συνθλίβω (κάτι) με τα πόδια, πατώ άτσαλα πάνω του: *τσαλαπατούσαν τα λουλούδια τού πάρκου!*]| ra *χαρτιά τα είχαν τσα'λαπατήσει* οι *περαστικοί* συν. ποδοπατώ 2. (μτφ.) μειώνω το κύρος και την υπόληψη κάποιου, τον εξευτελίζω: *~ την αξιοπρέπεια / τα αισθήματα των άλλων* συν. ταπεινώνω, στραπατσάρω, (μτφ.) τσαλακώνω. — **τσσλαπάτημα** (το).

[εγυμ. < μεσν. *τσαλαπατώ*, αβεβ. ετύμου. ίσως από τη φρ. *άτσαλα πατώ* ή *έξαλλα* πατώ. ενώ υπάρχει και η εκδοχή τής αναγωγής στη φρ. *λάξ πατώ*, καθώς και στον διαλεκτ. τ. **τσαλαχο-πατώ (τσάλαχο* «θόρυβος»)].

τσαλαπετεινός (ο) *7ΛΙΟΛ.* όμορφο πτηνό με πλούσιο πορτοκαλοκάστανο φτέρωμα, εντυπωσιακό λοφίο από μακριά μαύρα στις άκρες φτερά, φτερούγες και ουρά σε μαύρο και άσπρο χρωματισμό και μακρύ κοφτό ράμφος· τρέφεται με έντομα και σκουλήκια και ζει συνήθ. σε ανοικτούς θαμνότοπους ΣΥΝ. αγριοπετεινός, αγριοκόκορας.

[ηι υμ. Νόθο σύνθ.. < *τσαλί* (βλ.λ.) + *πετεινός*|. **τσαλί** (το) |τσαλ-ιού | -ιών] (διαλεκτ.) **1.** ξερό χόρτο που χρησιμεύει ως προσάναμμα ΣΥΝ. φρύγανο 2. είδος αγκαθωτού θάμνου.

[ετυμ. < τουρκ. gah], **τσαλίμι** (το) [τσαλιμ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** επιδέξια κίνηση τού σώματος στον χορό ή στην πάλη ΣΥΝ. κόλπο, φιγούρα 2. (μτφ.) εξεζητημένη κίνηση ή συμπεριφορά που γίνεται από φιλαρέσκεια: *πολλά-μάς κάνει τώρα τελευταία* ΣΥΝ. τσάκισμα, σκέρτσο, κάμωμα, (λυγιότ.) ακκισμός. — (υποκ.) **τσαλιμάκι** (το).

Ιετυμ. < τουρκ. 9alim], **τσαμαδούρα** (η) η σημαδούρα (βλ.λ.).

τσαμασίρια (τα) {τσαμασιριών} (λαϊκ.) τα προσωπικά είδη (κάποιου).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. £ama§ir «ασπρόρουχα για πλύσιμο»].

Τσάμης (ο) {Τσάμηδες} ο κάτοικος τής Τσαμουριάς. περιοχής τής Θεσπρωτίας· (ειδικότ.) ο μουσουλμάνος αλβανόφωνος (Τουρκαλβανός) τής Τσαμουριάς, που εξαιρέθηκε τής ανταλλαγής πληθυσμών με την Τουρκία.

[ltym. Αβεβ. ετύμου, ίσως < αρχ. *Θύαμις*, ποταμός που διαρρέει την περιοχή, ή < *Σάμειος*, όν. αρχ. θρακοϊλλυρικού λαού], **τσάμικος,** -η, -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Τσάμηδες, δηλ. τους κατοίκους τής Τσαμουριάς (βλ.λ.): *~ φορεσιά / έθιμα* || *γίνομαι - ταμπάκος* (γίνομαι πολύ ενοχλητικός, φορτώνομαι σε κάποιον) 2. *τσάμικος* (ο) παραδοσιακός κυκλικός χορός με πανελλήνια διάδοση· χορεύεται σε ρυθμό 3/4 και περιλαμβάνει 12 βήματα (κατ' άλλους]6) και χαρακτηρίζεται από τις εντυπωσιακές φιγούρες τού πρώτου χορευτή.

Τσαμουριά (η) (στην Τουρκοκρατία) περιοχή τής Θεσπρωτίας, που περιελάμβανε την Ιϊαραμυθιά, την Πάργα, τις Φιλιάτες. το Μαργαρί- τι και χωριά τού Δελβίνου.

[πτυμ. < *Τσάμης* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ούριά.* πβ. κ. *κλεφτ-ουριά].* **τσάμπα** ► τζάμπα **τσαμπατζής** (ο) -> τζαμπατζής

τσαμπί (το) [τσαμπ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** ο βότρυς σταφυλιού, πολλά σταφύλια μαζί γύρω από ένα βασικό στέλεχος: *κόψαμε από την κληματαριά τέσσερα μεγάλα ~ σταφύλι* || *έφαγε ένα ολόκληρο - σταφύλι!* 2. (γενικότ.) κάθε καρπός φυτού που έχει σχήμα βότρυος. — (υποκ.) **τσαμπάκι** (το).

]ι :τυμ. όψιμο μεσν. < βεν. zambin. υποκ. τού /.ampa «πόδι (ζώου. πτηνού)», ονυματοπ. λ.|. **τσαμπουκαλεύομαι** ρ. αμετβ. {τσαμπουκαλεύτηκα} (αργκό) **1.** συμπεριφέρομαι επιθετικά, εριστικά, με τσαμπουκά (βλ.λ.) 2. προξενώ προβλήματα.

τσαμπουκαλής (ο) {τσαμπουκαλήδες}. **τσαμπουκαλού** (η) {τσα- μπουκαλούδες} (αργκό-κακόσ.) πρόσωπο που συμπεριφέρεται με επιθετικό και θρασύ τρόπο: *κάνει τον αλλά είναι δειλός* συν. μάγκας, ντάης. Ηπίσης **τσαμπουκαλίδισσα** (η). — **τσαμπουκαλήδικος.** -η, -ο, **τσαμπουκαλήδικα** επίρρ.

[f.tym. < τουρκ. sabikali «σεσημασμένος, αυτός πυυ δεν έχει λευκό ποινικό μητρώο»}, **τσαμπουκαλίκι** (το) {χωρ. γεν.} (αργκό-κακόσ.) η επιθετική και θρασεία συμπεριφορά: *σε ποιον πουλάς* || *κράτα το ~ γι άλλες περιστάσεις* συν. τσαμπουκάς. μαγκιά, ζορλίκι.

[ΕΤΥΜ. < *τσαμπουκάς* + *-λίκι* (< τουρκ. -lik), πβ. κ. *πασα-λίκι}.* **τσαμπουκάς** (Ο) (αργκό) **1.** ζόρίκη και μάγκικη συμπεριφορά, που τη χαρακτηρίζει το επιθετικό, θρασύ και απειλητικό ύφος: *έρχεται κάθε τόσο* και *μας πουλάει ~* ΣΥΝ. τσαμπουκαλίκι, ζορλίκι, νταϊλίκι, μαγκιά 2. (συνεκδ.) αυτός που υιοθετεί τέτοια συμπεριφορά, ζόρικος και σκληρός άνθρωπος: *παριστάνει τον αλλά είναι δειλός* συν. τσαμπουκαλής **3.** η μαχητικότητα, ο δυναμισμός και η αυτοπεποίθηση: *χρειάζεται ~ σ' αυτή τη δουλειά, αλλιώς θα σε κάνουν οι άλλοι ό,τι θέλουν* || *ό,τι κέρδισε, το κέρδισε με τον ~ του** φρ. *σπάω τον τσαμπουκά (κάποιου)!* κάμπτω την αυτοπεποίθηση κάποιου, ώστε να γίνει υπάκουος ή να μην αντιδρά δυναμικά: *κάνει καψώνια στους* νεοσύλλεκτους. *για να τους σπάσει τον τσαμπουκά.*

[ΗΤΥΜ. < τουρκ. sabika «προηγούμενη καταδίκη, ποινή — ποινικό παρελθόν»}.

τσαμπούνα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} μουσ. πνευστό όργανο τής νησιωτικής Κλλάδας, που αποτελείται από ασκί (από δέρμα αρνιού ή κατσίκας). το οποίο φουσκώνει με αέρα ο εκτελεστής (τσαμπουνάρης). και από δύο καλαμένιους αυλούς με γλωσσίδι, από τους οποίους παρά

γει χαρακτηριστικό οξύ ήχο · πβ. κ. *γκάιντα* ΣΥΝ. (λόγ.) άσκαυλος.
I liΤΥΜ. Αντιδάν.. μεσν. < ιταλ. zampogna < λατ. symphonia < αρχ. *συμφωνία* (ως μουσ. όρ.)I- **τσαμπουνάρης** (ο) {τσαμπουνάρηδες} αυτός που παίζει τσαμπούνα, **τσαμπουνώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {τσαμπουνάς... | (σπάν.) τσαμπούνησα} (λαϊκ.) 1. (αρχικά) παίζω την τσαμπούνα (βλ.λ.) 2. (συνήθ. μτφ.) φλυαρώ ακατάπαυστα, λέγοντας ανοησίες· μιλώ χωρίς νόημα: *τι τσα- μπουνάει αυτός;* || *τι κάθεσαι και μου τσαμπουνάς;* συν. μωρολογώ, αεροκοπανώ, παραληρώ. Επίσης **τσαμπουνίζω** [μεσν.]. — **τσαμπούνημα** κ. **τσαμπούνιαμα** (το), **τσάμπουρο** (το) (λαϊκ.) το κύριο στέλεχος / κοτσάνι από το τσαμπί.
όταν αφαιρεθούν οι ρώγες, **τσαννάκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (διαλεκτ.-μεγεθ,)
μεγάλος πήλινος κεσές, στρογγυλός, με υψωμένα πλαϊνά τοιχώματα: *γιαούρτι σε ~* ΣΥΝ. γαβάθα (η).
Ιετυμ. Μεγεθ. τ. τού ουσ. *τσαννάκι* (βλ.λ.)]. **τσαννάκι** (το) {τσαννακ-ιού | -ιών} (διαλεκτ.) πήλινο πιάτο των χωρικών συν. γαβάθα· (λαϊκ.) φρ *χωρίζω τα τσαννάκια μου (με κάποιον)*
διαμοιράζω ό,τι έχω κοινό (με κάποιον) και γεν. ξεκαθαρίζω τις σχέσεις μου μαζί του (ii) παίρνω διαζύγιο.
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < τουρκ. ganak < μτγν. *σαννάκιον* «πήλινο δοχείο» αγν. ετύμου].
τσαννακογλείφτης (ο) {τσαννακογλειφτών} (λαϊκ.-μειωτ.) αυτός που γλείφει τα τσαννάκια κάποιου, δηλ. που κΌλακεύει κάποιον προσπαθώντας να προωθηθεί ή να κερδίσει την εύνοιά του: *καλός ~ είσαι και τού λόγου σου!* ΣΥΝ. κόλακας, τιποτένιος.
Τσαντ (το) {άκλ.} (αραβ. Jumhuriyat Tchad, γαλλ. Republiquc du Tchad = Δημοκρατία τού Τσαντ) κράτος τής Κ. Αφρικής με πρωτεύουσα την Εντζάμενα. επίσημες γλώσσες την Αραβική και τη Γαλλική και νόμισμα το φράγκο Γαλλικής Αφρικανικής Κοινότητας.
[ΗΤΥΜ. < γαλλ. Tchad, από την ομώνυμη λίμνη. < αραβ. t&ad, από λ. των ιθαγενών που σημαίνει «λίμνη»], **τσάντα** (η) {τσαντών} **1.** σακίδιο από δέρμα, ύφασμα, πλαστικό ή άλλο υλικό σε διάφορα σχήματα, με χειρολαβές, όπου τοποθετεί κανείς διάφορα αντικείμενα: *κρεμαστή / μαθητική* - [| *~ για ψώνια* 2. (ειδικότ.) εξάρτημα τής γυναικείας αμφίεσης για την τοποθέτηση τού πορτοφολιού, των κλειδιών, των καλλυντικών και των άλλων απαραίτητων μικροαντικειμένων, που κρέμεται από τον ώμο ή κρατιέται στο χέρι. — (υποκ.) **τσαντάκι** (το), **τσάντούλα** (η).
Γετυμ. < τουρκ. yamaj. **τσαντάκιας** (ο) {τσαντάκηδες} (λαϊκ.) κακοποιός που αρπάζει τσάντες από διαβάτες, κυρ. από γυναίκες.
ΙΕΤΥΜ. < *τσάντα* + παραγ. επίθημα *-άκιας*. πβ. κ. *ματ-άκιας, γυαλάκιας)}.
τσαντία (η) το χτύπημα με την τσάντα: *του 'ριξε μια ~ στο πρόσωπο.* **τσαντίζω** ρ. -* τσατίζω **τσαντίλα**[1] (η) -»τσατίλα
τσαντίλα[2] (η) (διαλεκτ.) **1.** σάκος από αραιυϋφασμένο πανί. *ο* οποί- ος χρησιμοποιείται για την αποστράγγιση τού χλωρού τυριού 2. (συνεκδ.) το τυρί που παρασκευάζεται με τον παραπάνω τρόπο 3. (κατ' επέκτ.) κάθε αραιό ύφασμα που χρησιμοποιείται για αποστράγγιση. Ιετυμ. < ολαβ. eediloj. **τσαντίλας** (ο) ► τσατίλας
τσαντίρι (το) {τσαντιρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** πρόχειρο κατάλυμα με τέντα στηριγμένη σε μεταλλικούς ή ξύλινους ιστούς, σκηνή: *τα ~ των τσιγγάνων* συν. αντίσκηνο, τέντα 2. προχειροφτειαγμένο φτωχόσπιτο.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. qradir|.
τσάντισμα (το) -» τσάτισμα
τσαντόρ (το) {άκλ.} φαρδύ μακρύ ρούχο που φοριέται από γυναίκες σε μουσουλμανικές χώρες. κυρ. στο Ιράν. φτειαγμένο από μαύρο ύφασμα, που καλύπτει το πάνω μέρος τού σώματος, το κεφάλι και μέρος τού προσώπου· πβ. λ. *γιασμάκι, φερετζές*.
(ΕΤΥΜ. < γαλλ. tchador < αραβ. cador < περσ. CaddarJ. **τσάο**
επιφών. {άκλ.} αντίο, γεια.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. ciao. διαλεκτ. τ. τού schiavo «δούλος (σας)», που χρησιμοποιήθηκε ως χαιρετισμός, < μεσν. λατ. sclavus (βλ. λ. *σκλάβος)]*. **Τ.Σ.Α.Ο.Α.** (το) Ταμείο Συντάξεως και Αρωγής Οργάνων Αγροφυλακής· ,
τσαουλί (το) {τσαουλ-ιού | -ιών} **1.** ο καρπός τής τσαουλιάς (βλ.λ.) 2. ποικιλία φασολιών.
("ετυμ. Πιθ. < **δια-ύλιον* «γεμάτο ύλη, χυμό - ζουμερό» < *διά* + *ύλη*\. **τσαουλιά** (η) (λαϊκ.) ποικιλία βερικοκιάς (βλ.λ.). **τσαούσης** (ο) (τσαούσηδες), **τσαούσα** (σημ. 2) (χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. (παλαιότ.) υπαξιωματικός τού τουρκι κού στρατού με βαθμό αντίστοιχο τού λοχία 2. (συνήθ.-μτφ.) άνθρωπος πολύ αυταρχικός, αυθαίρετος και ιδιότροπος. Ηπίσης **τσαούσω** (η) (σημ. 2).
[ΕΓΥΜ. < όψιμο μεσν. *τσιαβούσης / τσαυύσιος*< τουρκ. 9avu§ «λοχίας, φρουρός »(.
τσάπα (η) (σπάν. τσαπών] (λαϊκ.) γεωργικό εργαλείο για σκάψιμο, που αποτελείται από μία πλατιά λάμα, η οποία είναι κάθετα προσαρμοσμένη αε μακρόστενο ξύλινο κοντάρι (στειλιάρι): *σκάβω τον κήπο με την ~ |j περιστροφική ~* (σύγχρονο μηχανικό εργαλείο που έχει τη δυνατότητα να ανασκάπτει πολλά αυλάκια τού ίδιου αγρού ταυτόχρονα) συν. σκαπάνη, τσαπί.
[ετυμ. μεσν. < ιταλ. zappa < δημώδ. λατ. sappa, αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με ιλλυρ. zapp «τράγος»], **τσαπατσοδουλειά** (η) η προχειροδουλειά.
τσαπατσούλης (ο) {τσαπατσούληδες}, **τσαπατσούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (κακόσ.) πρόσωπο που σκέπτεται, ενεργεί, εργάζεται κ.λπ. χωρίς τάξη και σύστημα, άτσαλα και επιπόλαια: *ακόμη δεν έχει μαζέψει το δωμάτιό του. ο - || χτένισε καλά τα μαλλιά σου. μην είσαι ~!* συν. ακατάστατος. άτσαλος αντ. τακτικός. **(ετυμ.** < τουρκ. (;apa9ul «ατημέλητος»], **τσαπατσουλιά** (η) **1.** η έλλειψη νοικοκυροσύνης, το να είναι κανείς άτσαλος και ακατάστατος: *η ~ αυτού τού παιδιού δεν περιγράφεται!*]| *~ στο ντύσιμο / στο γράψιμο / στις δουλειές τού σπιτιού* **συν.** ακαταστασία. επιπολαιότητα 2. (συνεκδ.) ενέργεια ή εργασία που γίνεται πρόχειρα, χωρίς μελέτη ή χωρίς τάξη και σύστημα: *θέλεις πάντα να έχεις κάπυιυν να διορθώνει τις - σου.* **τσαπατσούλικος,** -η. -ο αυτός που σχετίζεται με τον τσαπατσούλη, που γίνεται με τσαπατσουλιά: *~ δουλειά / ντύσιμο / εμφάνιση ι μέθοδος ί τρόπος* **συν.** ακατάστατος, άτσαλος **αντ.** τακτικός. — **τσαπατσούλικα** επίρρ.
τσαπερδόνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ζωηρή, παιχνιδιάρα και έξυπνη νεαρή γυναίκα: *κοίτα τι σκάρωσε πάλι η* **(ΕΤΥΜ.,** Πιθ. < μτγν. *σαπέρδιον*. σκωπτικό προσωνύμιο τής εταίρας Φρύνης. υποκ. τού αρχ. *σαπέρδης* «είδος ψαριού (κορακίνος)». αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο], **τσαπί** (το) {τσαπ-ιού **|** -ιών} (λαϊκ.) **1.** (υποκ.) μικρή σε μέγεθος τσάπα (βλ.λ.) 2. (γενικότ.) σκαπτικό εργαλείο, σκαπάνη.
(Γ.ΤΥΜ. < μεσν. *τσαπίον*. υποκ. τού *τσάπα* (βλ.λ.)]. **τσαπίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (μεσν.] {τσάπισ-α. -τηκα, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) σκάβω (κάτι) με την τσάπα (βλ.λ.): *~ τον κήπο / χωράφι* ΣΥΝ. σκαλίζω, σκάβω ♦ 2. (αμετβ.) σκάβω με την τσάπα: *από το πρωί ~ · στιγμή δεν ξαπόστασα.* - - **τσάπισμα** (το), **τσαπράζι** (το) {τσαπραζ-ιού | -ιών} (διαλεκτ.) (συνήθ. στον πληθ.) τα αργυρά ή επίχρυσα κοσμήματα που φοριούνταν σταυρωτά στο στήθος. αποτελώντας εξάρτημα τής παραδοσιακής ανδρικής φορεσιάς τής ηπειρωτικής Ελλάδας.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. 9apraz < περσ. Caprast]. **τσαρδάκι** (το) (χωρ. γεν.} (λαικ.) πρόχειρος χώρος στέγασης ή κατασκήνωσης, παράγκα ή φτωχικό σπίτι.
{ΗΤΥΜ. < τουρκ. 9ardak]. **τσαρδί** (το) {τσαρδ-ιού [-ιών] φτωχό σπίτι · (γενικότ.) το σπίτι, η κατοικία.
[ετυμ. < *τσαρδάκι* (υποχωρητ.), που θεωρήθηκε υποκοριστικό (πβ. κ. *πασούμι - πασουμάκι)]*. **τσάρεβιτς** (ο) {άκλ.} (παλαιότ.) ο πρωτότοκος γυιος τού τσάρου (βλ.λ.) και διάδοχος τού ρωσικού θρόνου.
[ετυμ. < ρωσ. tsarcvic < tsar (βλ. κ. *τσάρος)* + πατρων. επίθημα -evic]. **τσαρικός,** -ή, -ό **[1**896] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον τσάρο (βλ.λ.): ~ εξουσία / *καθεστώς* 2. *τσαρικός* (ο) ο οπαδός τού τσάρου και τού τσαρισμού (βλ.λ.). **τσαρίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η σύζυγος τού τσάρου (βλ.λ.) **2.** (παλαιότ.) γυναίκα με εξουσία τσάρου στη Ρωσία: *η Μεγάλη Αικατερίνη ήταν πανίσχυρη ~.* **τσαρισμός** (ο) [Ι897] Ιχωρ. πληθ.} η απολυταρχική εξουσία των τσάρων τής Ρωσίας (μέχρι το 1917).
[κτυμ. Μεταφορά τού αγγλ. tsarism (βλ. κ. *τσάρος)]*. **τσάρκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) περπάτημα για αναψυχή, περίπατος: *πάμε ~ στη θάλασσα;* || *κάνουν ~ με τ' αυτοκίνητα* **συν.** βόλτα, σεργιάνι.
Ιετυμ. < τουρκ. £ark «τροχός»], **τσαρλατάνος** (ο) (λαϊκ.) **1.** αυτός που εξαπατά τους άλλους για ιδιοτελείς σκοπούς, παριστάνοντας τον ειδικό: *ένας ~ είναι και τίποτε άλλο* **συν.** απατεώνας, αγύρτης 2. (ειδικότ.) ψευτοεπιστήμονας που εκμεταλλεύεται τους αφελείς: *~ γιατρός / φαρμακοποιός* **συν.** κομπο- γιαν(ν)ίτης 3. (μειωτ.) επιστήμονας, κυρ. γιατρός ή πολιτικός, που δίνει πολλές υποσχέσεις. —
τσαρλατανιά (η), **ταρλατανισμός** (ο). **[ετυμ.** < ιταλ. ciarlatano (με παρετυμολ. επίδρ. τού p. eiarJare «φλυαρώ» (< cerretano «κάτοικος τού χωριού Cerrclo (στην Ιταλία)» ή < μεσν. *κερατάς* (άποψη II. & R. Kahanc)[. **τσάρλεστον** (το) (άκλ.} γρήγορος χορός που συνοδεύεται από μουσική τζαζ· κατάγεται από τους μαύρους τής Β. Αμερικής και απέκτησε τεράστια δημοτικότητα στις Ινωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη κατά την περίοδο τού Μεσοπολέμου (δεκαετία '20).
[ητυμ. < αγγλ.-αμερ. charleston, από την ομώνυμη πόλη τής Ν. Καρολίνας στις Η.Π.Α.]. **τσάρος** (ο) **1.** ο απόλυτος μονάρχης τής Ρωσικής Αυτοκρατορίας μέχρι την Οκτωβριανή Επανάσταση (191*7) και ο τίτλος του: ο *Μέγας Πέτρος ήταν ~ τής Ρωσίας* 2. ο ηγεμόνας τής Βουλγαρίας κατά τον Μεσαίωνα 3. (μτφ.) το πρόσωπο που ασκεί απόλυτη εξουσία σε έναν τομέα: ο *- τής οικονομίας.*
(Γ.ΤΥΜ. < ρωσ. tsar < γοτθ. kaisar < λατ. cacsar (βλ. κ. *καίσαρας)]*. **τσαρουχάς** (ο) {τσαρουχάδες} (λαϊκ.) αυτός που κατασκευάζει ή πουλά τσαρούχια, **τσαρούχι** (το) {τσαρουχ-ιού **[** -ιών} **1.** χαμηλό υπόδημα των χωρικών και βοσκών τής ηπειρωτικής Ελλάδας, που κατασκευαζόταν από ακατέργαστο ή ημικατεργασμένο δέρμα και είχε φούντα στην άκρη 2. (ειδικότ.) το παραπάνω τυποποιημένο υπόδημα των ευζώνων τής προεδρικής φρουράς με τη χαρακτηριστική κόκκινη φούντα στο μπροστινό άνω άκρο· φρ. (α) *με μισό τσαρούχι* για άνθρωπο πολύ φτωχό, άποροι (β) *με τα τσαρούχια* με άνεση, χωρίς να δυσκολευτεί κανείς ιδιαίτερα, χωρίς απώλειες· και με το παραπάνω: *πέρασε ~ στις εξετάσεις* 3. (μτφ.) κάθε άκομψο ή χοντροκομμένο παπούτσι.
[ΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. 9arik]. **τσάρτερ** (το) (άκλ.) **1.** αεροπλάνο που εκτελεί χαμηλού κόστους αεροπορική πτήση, τής οποίας οι θέσεις έχουν προπληρωθεί από γραφείο ταξιδίων για λογαριασμό πελατών του με κοινό προορισμό: *θα*

πάω στο Παρίσι με ~ 2. **(ως επίθ.) για πτήση που έχει πραγμαμματι- στεί με τον παραπάνω τρόπο:** *πτήση ~ για Λονδίνο.* **ΙΧΟΛΙΟ λ.** *ρεπόρτερ.*

[F.ΤΥΜ. Αντιδάν.. < αγγλ. chartcr «επίσημο κείμενο ή συμβόλαιο, που εξασφαλίζει τα δικαιώματα αποκλειστικής χρήσεως» < παλ. γαλλ. chartre < μεσν. λατ. chartula, υποκ. τού λατ. charta «φύλλο παπύρου»

αρ^. *χάρτης*|.

τσατιζω κ. **τσαντίζω** ρ. μετβ. {τσάτισ-α, -τηκα, -μένος! τνοχλώ (κάποιον) και τον κάνω να θυμώσει ή να εκνευριστεί: *τον τσάτισες πολύ αυτή τη φορά || με τσάτισε και της απάντησα άσχημα || μην τσα- τίζεσαι, δεν αξίζει τον κόπο || τσατίστηκε λίγο, όταν αρνήθηκα να του κάνω το χατίρι || φαινόταν τσατισμένος όταν ήλθε* ΣΥΝ. πειράζω, ενοχλώ, εξοργίζω. — **τσάτισμα** κ. **τσάντισμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. ^ati^mak «συγκρούομαι», κατά τα ρ. σε *-ίζω*\. **τσατίλα** κ.

τσαντίλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η κατάσταση μεγάλου εκνευρισμού ή οργής ως αποτέλεσμα πειράγματος, κακής συμπεριφοράς τρίτου κ.λπ.: *κόντεψε να σκάσει από την ~ του, όταν το έμαθε!* συν. θυμός, αγανάκτηση.

Ιετυμ. < *τσατίζω* + παραγ. επίθημα *-ίλα.* πβ. κ. *μαυρ-ίλα*\. **τσατίλας** κ. **τσαντίλας** (ο) πρόσωπο που νευριάζει εύκολα, που δίνει την εντύπωση ότι είναι πολύ συχνά νευριασμένος ΣΥΝ. ζοχάδας. **τσάτισμα** κ. **τσάντισμα** (το) ·► τσατίζω

τσάτρα-πάτρα επίρρ. (λαϊκ.) 1. *έτσι κι έτσι, κουτσά-στραβά: μιλάει Αγγλικά ~ || τα κατάφερε ~* 2. **πρόχειρα, χωρίς επιμέλεια: έκτισε** *τον τοίχο ~* **ΑΝ')', επαρκώς.**

|LTYM. Αντιδάν.. < τουρκ. çatra-patra < μεσν. *σάταλα-πάταλα*\. **τσατσά** κ. **τσάτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.) **1.** ηλικιωμένη γυναίκα, θεία ή γιαγιά · 2. (κακόσ.) μεγάλης ηλικίας γυναίκα, ιδιοκτήτρια πορνείου ή που εκδίδει γυναίκες συν. προαγωγός 3. (ειδικότ.) ηλικιωμένη γυναίκα (συχνά παλιά πόρνη) που έχει την ευθύνη τής λειτουργίας πορνείου.

[ΕΤΥΜ. Πιθ. από αναδίπλωση τού μεσν. *τσά* (< *θειά*) ή, κατ' άλλους, από το ρουλγ. isitsa «θεία»], **τσα-τσα** (το) {άκλ.} **1.** χορός από τη Ν. Αμερική με μικρά γρήγορα βήματα 2. (συνεκδ.) η μουσική για τον παραπάνω χορό.

[ΕΤΥΜ. Ηχομιμητική λ., πβ. αγγλ. cha-cha}, **τσατσάρα** (η) {σπάν. τσατσαρών} (λαϊκ.) **1.** χτένα με αραιά δόντια για το χτένισμα και το ξέμπλεγμα των μαλλιών 2. μικρή (συνήθ. ανδρική) χτένα τσέπης. — (υποκ.) **τσστσσρουλα** (η).

ΙΕΙΥΜ. < [5εν. za/.zara (πβ. ιταλ. zazzera '-τούφα μαλλιών»), που συνδ. με γοτθ. tatura).

τσάτσος (ο) (λαϊκ.) **1.** αυτός που πλησιάζει τους ισχυρούς και τους κολακεύει για προσωπικό όφελος: *οι ~ τού αφεντικού* συν κόλακας, γλείφτης 2. (ειδικότ.) αυτός που καταδίδει κάποιον στους ισχυρούς συν. καταδότης, χαφιές 3. πρόσωπο που εκτελεί πιστά τις εντολές (κάποιου, συνήθ. σημαντικού κοινωνικά προσώπου).

|ΗΤΥΜ. < *τσάτσα / τσατσά*, με αλλαγή γένους}, **τσάττισμα** (το) [τσαττίσμ-ατος } -ατα, -άτων} (λαϊκ.) διαλογικό ποίημα ανάμεσα σε δύο λαϊκούς ποιητές (τσαττιστάρηδες) στην Κύπρο, με αυτοσχέδιους στίχους, στο πλαίσιο λαϊκού ποιητικού διαγωνισμού ή εορταστικής εκδήλωσης.

[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου}.

Τ.Σ.Α.Υ. (το) Ταμείο Συντάξεως και Αυτασφαλίσεως Υγειονομικών, **τσαφ** (το) {άκλ.} ο ήχος που κάνει το σπίρτο μόλις ανάβει ή ο σπινθήρας ηλεκτρισμού.

[είδμ. Ηχορμητ. λ.], **τσαφ-τσουφ** (το) Ιάκλ.} ο ήχος τής ατμομηχανής, **τσαχπίνης** (ο) {τσαχπίνηδες), **τσαχπίνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) αυτός που κάνει νάζια ή ζωηρές κινήσεις (συνήθ. για να προκαλέσει το ερωτικό ενδιαφέρον) ΣΥΝ. ναζιάρης, σκερτσόζος, παιχνιδιάρης. — **τσαχπινιά** (η), **τσαχπίνικος,** -η/-ια, -ο κ. **τσαχττινιάρπς,** -α, -ικο, **τσαχπίνικο** επίρρ.

Ιετυμ. < τουρκ. 9apkin «γυναικάς»].

τσεβδίζω ρ. -► τσευδίζω **τσεβδός,** -ή, -ό

-♦ τσευδός

τσεβρές (ο) {τσεβρέδες} (διαλεκτ.) κάλυμμα κεφαλής ή διακοσμητι- κό στοιχείο επίπλιον από ύφασμα κεντημένο επιδέξια (συχνά χρυσοκέντητο) και πολύχρωμο.

Ι ετυ.μ. < τουρκ. ςονΓο). τσεκ (το) {άκλ.} η τραπεζική επιταγή (βλ.λ.).

[ητυμ. < αγγλ. check «ελέγχω», αρχική σημ. (στο σκάκι) «απειλώ τον αντίπαλο βασιλιά, κάνω σαχ», < αρχ. γαλλ. eschec / eschac < αραβ. sah (|3λ. λ. *σαχ)).*

τσεκάπ κ. **τσεκ-άπ** (το) {άκλ.} ιλτρ. η γενική ιατρική εξέταση που περιλαμβάνει σειρά κλινικών και εργαστηριακών ερευνών, για να διαπιστωθεί η κατάσταση των οργάνων και γενικά τής υγείας τού εξεταζομένου πριν από την εμφάνιση οποιωνδήποτε συμπτωμάτων: *ετήσιο / προεγχειρητικό ι μετεγχειρητικό ~.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. chcck up}, **τσεκάρω** ρ. μετβ. [τσεκάρισ-α, -μένος} (λαϊκ.) ελέγχω στοιχεία ή επιβεβαιώνω αν ισχύει (κάτι): *~ τον λογαριασμό / τα ψώνια στον κατάλογο || το περιστατικό είναι αληθινό■ το έχω τσεκάρει!* ΣΥΝ. επαληθεύω. — **τσεκάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. check «ελέγχω»}, **τσεκουράτος,** -η. -ο **1.** (κυριολ.) αυτός που είναι κοφτερός σαν τσεκούρι (βλ.λ.) 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα και δηκτικότητα, που χτυπά σαν καταπέλτης: *- λόγια / παρατήρηση ι πυινή ~* ΣΥΝ. αυστηρός, δριμύς αν γ. ήπιος, επιεικής. —**τσεκουρά- τα** επίρρ.

[ΗΤΥΜ. < *τσεκούρι* + παραγ. επίθημα *-άτος*, πβ. κ. *φευγ-άτος*\.

τσεκούρι (το) {τσεκουρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1. εργαλείο με βαριά κοφτερή λεπίδα στην άκρη ενός στελέχους (στειλιάρι) για το κόψιμο δέντρων, ξύλων σε κομμάτια και άλλες χρήσεις: το ~** *τού ξυλοκόπον* **φρ.** *φωτιά και τσεκούρι* **καταστροφές μεγάλης έκτασης, που προκα- λούν επιδρομείς, συνήθ. με σφαγές και εμπρησμούς: ο** *Ιμπραήμ πέρασε τον Μόριά από ~* συν. **μπαλτάς. (λογιότ.) πέλεκυς 2. (α) (μτφ.) περικοπές δαπανών:** *για ~ σε όλες τις δαπάνες τού Δημοσίου μίλησε χθες στη* **βουλή ο** *υπουργός* **Οικονομιών (β) για αυστηρότατη κρίση σε εξετάσεις μαθητών, φοιτητών:** *έπεσε ~ στη φυσική εφέτος.* **— (υποκ.) τσεκουράκι (το).** * ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *ενάμισης.*

|ΕΓΥΜ. < μεσν. *τσεκούριον* < μτγν. *σεκούριον.* υποκ. τού λατ. securis «πέλεκυς, αξίνα» < ρ. secare «τέμνω, κόβω»}, **τσεκουριά** (η) (λαϊκ.) το χτύπημα με τσεκούρι (βλ.λ.).

τσεκουρώνω ρ. μετβ. {τσεκούρωσ-α, -θηκα, -μένος} **1.** (κυριολ.) χτυπώ με το τσεκούρι 2. (συνήθ. μτφ.) τιμωρώ αυστηρά, επιβάλλω πολύ μεγάλη ποινή: ο *δικαστής τον τσεκούρωσε* 3. (ειδικότ.) βαθμολογώ μαθητές πολύ αυστηρά ή τους απορρίπτω στις εξετάσεις (λόγω αυστηρότητας): *έμαθα ότι η καινούργια καθηγήτρια τσεκουρώνει. ---*

τσεκούρωμα (το), **τσελβόλ** (το) {άκλ.} είδος συνθετικού υφάσματος που μοιάζει με μεταξωτό.

τσελεμεντές (ο) {τσελεμεντέδες} (μετωνυμ.) βιβλίο με συνταγές μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής. -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *κύριος, -α. -ο.*

(ΕΤΥ.Μ. Από το όν. τού *Ν. Τσελεμεντέ* (1878-1958), συγγραφέα βιβλίων μαγειρικής].

τσελέστα (η) {τσελεστών} **μουσ.** όργανο τής συμφωνικής ορχήστρας, που μοιάζει με όρθιο πιάνο.

Ιετυμ. < ιταλ. celesta, άλλος τ. τού επιθ. celeste «ουράνιος» < λατ. caelestis (< caelum «ουρανός»)}. **τσέλιγκας** (ο) {-ες κ. -άδες} {λαϊκ.} κτηνοτρόφος με πολλά πρόβατα, γίδια κ,λπ.. ο ιδιοκτήτης μεγάλου κοπαδιού, που κοντά του εργάζονται διάφοροι μικροκτηνοτρόφοι.

(ΕΤΥΜ. < σλαβ. tsclnik «γενάρχης οικογένειας»], **τσελιγκάτο** (το) ανεπτυγμένη κτηνοτροφική μονάδα, που είχε στα παλιά χρόνια ως βάση το κοπάδι μιας πλούσιας και ισχυρής οικογένειας με τα δικά της βοσκοτόπια και περιελάμβανε ακόμη διαφόρους εξαρτημένους μικροκτηνοτρόφους. οι οποίοι βοσκούσαν τα ζώα τους μαζί με το κοπάδι ισχυρής οικογένειας και εργάζονταν κοντά της. **[ρ.τυμ.** < *τσέλιγκας* + παραγ. επίθημα *-άτο*, πβ. κ. *δεσποτ-άτο*\. **τσελιγκόπουλο** (το).

τσελιγκοπουλα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ο γυιος / η κόρη τού τσέλιγκα ή νεαρός τσέλιγκας.

[Ρ.ΤΥΜ. < *τσέλιγκας* + λεξικό επίθημα *-/*τουλο]. **τσελίστας** (ο) {τσεμπαλιστών}, **τσεμπαλίστρια** (η) [τσεμπα- λιστριώνί, μουσικός πυυ παίζει τσέμπαλο (βλ.λ.). Επίσης **τσεμπαλί**στα (η).

[ετυμ. < ιταλ. cembalista}. **τσέμπαλο** (το) **μουσ.** (το) πληκτροφόρο όργανο, στο οποίο οι χορδές ηχούν καθώς νύσσονται με πένες, από δέρμα ή από φτερό · αναπτύχθηκε κατά τον 15ο.. και, κατά τον 18ο αι., αντικαταστάΟηκε σταδιακά από το πιάνο · σε σχέση με το πιάνο, έχει πολύ φτωχότερες δυνατότητες δυναμικής και εκφραστικής διαφοροποίησης τού ήχου. **[ΕΤΥΜ.** Αντιδάν.. < ιταλ. cembalo / clavicembalo < μεσν. λατ. (clavj)cymbalum (νόθο σύνθ.) < λατ. clavis <*κλειδί» + αρχ. *κύμβαλον*\. **τσεμπερι** (το) {τσεμπερ-ιού [-ιών} μαντήλι από λεπτό ύφασμα, που φορούν στο κεφάλι οι γυναίκες (συνήθ. τής υπαίθρου και των χωριών).

[ετυμ. < τουρκ. member < περσ. Cambar «μαντήλι, περιδέραιο»], **τσέπη** (η) {τσεπών'} **1.** σχισμή (άνοιγμα) στην εσωτερική ή την εξωτερική πλευρά ενδύματος ή πρόσθετο κομμάτι υφάσματος ραμμένο πάνω σε ρούχο, που σχηματίζει θήκη στην οπυία μπορεί κανείς να βάζει και να μεταφέρει μικροαντικείμενα: *βάζω το πορτοφόλι / το μα- ντή?<.ι / τα κλειδιά ί το στυλό / την κάρτα στην -1| ανοίγω / κλείνω την ~ μου ||[μπουφάν με μεγάλες ~ || φουσκωμένη -* (από τα πολλά αντικείμενα)]| *γεμίζω / αδειάζω τις - μου*]} *ξηλωμένη! τρύπια / μ πάλλω- μένη - |[μιλάει με τα χέρια στις ~* (ένδειξη αγένειας) [[το *Υπουργείο Οικονομικών βάζει το χέρι βαθιά στην - τού φορολογούμενου πολίτη* (επιβάλλει φόρους, αποσπά χρήματα) J] *δεν έχω δραχμή ι δεκάρα ι φρά- γκο στην-(δεν έχω* καθόλου λεφτά) · **ΦΡ.** (α) *βάζω το χέρι (βαθιά) στην τσέπη* βλ. λ. *κέρι* (β) *έχω καβούρια στην τσέπη* είμαι τσιγγούνης. δεν θέλω να κάνω έξοδα (γ) *με άδειες τσέπες* χωρίς λεφτά (δ) **έχω** *(κάποιον/κάτι) στην τσέπη μου / στο τσεπάκι μου* έχω εξασφαλισμένο, σίγουρο ένα αποτέλεσμα, μπορώ να έχω (κάποιον/κάτι) όποια στιγμή θέλω. είναι τού χεριού μου: *μη σε απασχολεί αυτός· τον έχω στο τσεπάκι μου 2.* το εισόδημα, η οικονομική κατάσταση ή τα χρήματα κάποιου: οι *ρυθμίσεις τού* υπουργείου *έχουν στόχο το όφελος τής εθνικής οικονομίας, αλλά και τής τσέπης μας·* **φρ.** (α) *πληρώνω (κάτι) απ' την τσέπη μου* πληρώνω (κάτι) με δικά μυυ χρήματα (β) *κοιτάω την τσέπη μου* είμαι φιλάργυρος, κοιτάζω το συμφέρον μου 3. (η γεν. *τσέπης* ως χαρακτηρισμός) για πολύ μικρά αντικείμενα, συχνά και για μι- κροσυσκευές ή μικρογραφίες (μινιατούρες) μεγάλων αντικειμένων: *ραδιόφωνο ι τηλεόραση ~*1[*βιβλίο ~* (πολύ μικρών διαστάσεων και συνήθ. σε χαμηλή τιμή). — (υποκ.) **τσεπούλα** (η) κ. **τσεττσκι** (το)., i F.ΤΥΜ. < τουρκ. cep), **τσεπώνω** ρ. μετβ. {τσέπω-σα, -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) **1.** τοποθετώ στην τσέπη 2. (συνεκδ.) παίρνω, εισπράττω (συνήθ. χρήματα) με παράνομο

τρόπο: οι *μεσάζοντες τσεπώνουν πολλά από μίζες.* — τσέπωμα (το), τσερβέλο (το) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) γο μυαλό, ο εγκέφαλος* φρ. (α) δεν *κόβει το τσερβέλο (κάποιου)* (κάποιος) δεν είναι εύστροφος, δεν αντιλαμβάνεται ή δεν σκέφτεται γρήγορα (β) *σήκωσε I πήρε το τσερβέλο (κάποιου)* πήρε τα μυαλά (κάποιου), παρέσυρε, επηρέασε καθοριστικά (κάποιον): *του πήραν το τσερβέλο με τις υποσχέσεις τυυς για πλούτη και δόξα* (γ) θσ *μου φύγει το τσερβέλο* θα τρελαθώ (συνήθ. από κάτι παράλογο, εντελώς ακατανόητο)· πβ. λ. *μυαλό.* fF.TYM. < ιταλ. cervcllo < λατ. cercbcllum, υποκ. τού ccrcbrum «εγκέφαλος. νους»[. τσέρι (το) {άκλ.} λικέρ με άρωμα κερασιού.

[ετυμ. Αντιδάν., < αγγλ. cherry < παλ. γαλλ. cherisc < μτγν. λατ. ceresia < λατ. cerasus < αρχ. *κέρασος* «κερασιά»|.

Τσερκέζος (ο), Τσερκέζα (η) ο Κιρκάσιος, η Κίρκάσια (βλ. λ. *Κιρκασία).*

Ιετυμ. < ρωσ. Ccrkcsy, πιθ. < οσετ. Carkas «αετός»!, τσέρκι (το) {τσερκ-ιού | -ιών} (λαικ.) 1. το περίβλημα βαρελιού, κόσκινου και άλλων αντικειμένων που έχουν κυκλική περιφέρεια ΣΥΝ. στεφάνη *2.* (κατ' επέκτ.) κάθε ξύλινος ή μεταλλικός δακτύλιος που χρησιμοποιείται για στήριξη ή συγκράτηση· (ειδικότ.) σκληρός ιμάντας για το δέσιμο πολλών αντικειμένων μαζί: *έδεσε τα βιβλία σε στοίβες με το* - 3. (παλαιότ.) παιχνίδι με μεταλλικό στεφάνι.

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. cerchio «κύκλος, στεφάνη» < λατ. circulus, υποκ. τού circus «κύκλος» (βλ. κ. *τσίρκο)].* τσέτουλα (η) {χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) 1.η αγορά με πίστωση· στη ΦΡ. *κόβω τσέτουλα* αγοράζω (κάτι) με πίστωση, με σκοπό να μην πληρώσω (ως επίρρ.) δωρεάν.

[ετυμ. Αντιδάν. < βεν. cetoia (ιταλ. ccdoia) < μτγν. λατ. schedula, υποκ. τού λατ. scheda / scida < αρχ. *σχίδη* (ρ. *σχίζω),* στη σημ. «φύλλο (χαρτιού ή παπύρου)». Στις ιταλ. διαλέκτους η λ. έλαβε τη σημ. τού καταλόγου όπου σημειώνονταν οι οφειλέτες και τα χρέη τους προς τον πιστωτή|.

τσετσέ (η) {άκλ.} παρασιτική μύγα τής Αφρικής, μεγαλύτερη από την οικιακή και με κιτρινοκάστανο χρώμα, που τρέφεται με αίμα και είναι γνωστή για τη μετάδοση τής νόσου τού ύπνου στον άνθρωπο· φρ. *τσίμπησε (κάποιον) μύγα τσετσέ* για την αλλοπρόσαλλη, περίεργη ή ιδιαίτερα εκνευρισμένη συμπεριφορά (κάποιου): *Πώς κάνεις έτσι: Μύγα - σε τσίμπησε: Ιίρέμησε λίγο!*

IETYM. < αγγλ. tsetse < tsetse (γλ. Τσβάνα)}.

Τσετσενία (η) αυτόνομη ρωσική δημοκρατία στον Β. Καύκασο με πρωτεύουσα το Γκρόζνυ, επίσημη γλώσσα την Τσετσενική και νόμισμα το ρούβλι. — Τσετσένος (ο). Ταεταένα (η). Τσετσενικά (τα), τσε- τσενικός, -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Checheny, αγν. ετύμου]. τσευδίζω ρ. αμετβ. {εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} τραυλίζω, ψευδίζω (βλ.λ.): *ο γυιος της δεν μιλάει ακόμη σωστά, τσευδίζει.* — τσεύδισμα (το).

τσευδός, -ή, -ό ο ψευδός (βλ.λ.).

IETYM. μεσν. < μτγν. *ψευδός* (βλ.λ.). με τροπή τού συμπλέγματος /ps/ σε /ts/. πβ. κ. *κυυ-τσ-ός < κο-ψ-ός. κο-τσ-άνι < κο-ψ-άνιον].*

Τσεχία (η) (τσεχ. Ceska Republica = Τσεχική Δημοκρατία) κράτος τής Κ. Ευρώπης με πρωτεύουσα την Πράγα, επίσημη γλώσσα την Τσεχική και νόμισμα την τσεχική κορώνα. — Τσέχος (ο), Τσέχα (η), τσεχικός, -ή. -ό κ. (λαϊκ.) τσέχικος, -η, -ο, Τσεχικά κ. (λαϊκ.) Τσέχικα (τα). IF.TYM. Μεταφορά τού αγγλ. Czech «Τσέχος» < τσεχ. Cek, πιθ. < ccta «στρατός»].

Τσεχοσλοβακία (η) ΙΣΤ. κράτος τής Κ. Ευρώπης, το οποίο ιδρύθηκε το J918. με πρωτεύουσα την Ιίράγα, και διασπάστηκε το J993 σε δύο επιμέρους κράτη, την Τσεχία και τη Σλοβακία. — Τσεχοσλοβάκος (ο). Τσεχοσλοβάκα (η), τσεχοσλοβακικός, -ή, -ό κ. τσεχοσλοβάκικος,
-η, -υ.

JFTYM. Μεταφορά τού αγγλ. Czechoslovakia], τσηρώτο (το) (σχολ. ορθ. *τσιρότο)* λεπτό έμπλαστρο' κυρ. μικρή αυτοκόλλητη ταινία που επικολλάται πάνω σε μικρό τραύμα (λ.χ. κόψιμο στο δάχτυλο) για προστασία: *του έβαλε ένα ~ στην π/Λτη.*

[F.TYM. Αντιδάν., < ιταλ. ccrotto < μτγν. *κηρωτόν,* ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *κηρωτός* «αλειμμένος με κερί» (< *κηρός). Από* την ετυμ. προκύπτει ότι ορθότ. γρ. τής λ. είναι με *-η-* και *-ω- (τσηρώτο)].* τσήτα (η) {δύσχρ. τσητιόν} 1. ξύλινος πήχυς 2. κομμάτι ξύλου με το οποίο κρατείται κάτι τεντωμένο· ΦΡ. *είμαι στην τσήτα* σε υπερένταση, έχω τεντωμένα νεύρα 3. το ξύλινο στήριγμα *των* κληματίδων τού αμπελιού 4. το κόσκινο · 5. η καρφοβελόνα · 6. διακοσμητική λωρίδα που ράβεται στον ποδόγυρο 7. (ως επίρρ.) κολλητά. εφαρμοστά στυ σώμα: *φορούσε ένα μπλουζάκι ~ και διαγράφονταν ό?^ες υι λε- πτυμέρειες τού σώματος.*

[πτυμ. < *σήτα* «κόσκινο» (βλ.λ.)I- τσητώνω ρ. μετβ. {τσήτω-σα. -θηκα. -μένος} 1. τεντώνω: τσίτωσε *τα πόδια τυυ στο κρεβάτι | | μετά τυ λίφτινγκ το δέρμα της είχε τσητωθεί'* φρ. (λαϊκ.) *τηνταήτωαε* (ενν. *την κοιλιά* του) παράφαγε και φούσκωσε 2. (μτφ.) πιέζω κάποιον να εντείνει τις προσπάθειές του 3. (μτφ. η μτχ. *ταητωμένος, -η, -ο)* αυτός που έχει τεντωμένα νεύρα, που βρίσκεται σε μεγάλη ένταση: *είναι πολύ ~ σήμερα· με το παραμικρό αντιδρά!* —τσήτωμα (το).

|ετυμ. < *τσήτα* + παραγ. επίθημα *-ώνω.* Λιγότερο πιθ. η παραγωγή από το αρχ. *τιταίνω* «τείνω, τεντώνω» ή από συμφυρμό των ρ. *τιταί- νω* και *τεντώνω].* τσητωτός, -ή, -ό τεντωμένος, τσίβα (η) ► τζίβα

τσιγαρίδα (η) (συνήθ. στον πληθ.) ξεροτηγανισμένα κομμάτια χοιρινού λίπους.

[ετυμ. < *τσιγαρίζω].* **τσιγαρίζω** ρ. μετβ. {τσιγάρισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** προπαρασκευάζω υλικό τού φαγητού τηγανίζοντάς το για λίγη ώρα σε καυτό λάδι. βούτυρο ή λίπος μέχρι να ροδίσει, για να το χρησιμοποιήσω στο μαγείρεμα: *~ τα κρεμμύδια* συν. καβουρντίζω, σοτάρο) 2. (συνήθ. μεσοπαθ. *τσιγαρίζομαι)* βασανίζομαι, ταλαιπωρούμαι: *τσιγαριστήκαμε όλη μέ' ρα στον ήλιο.* — **τσιγάριαμα** (το).

{ΕΤΥΜ. μεσν.. ονοματοποιημένη λ.[. **τσιγαριλίκι** κ. **τσιγαρλίκι** (το) {τσιγαριλικιού [-ιών} στριφτό τσιγάρο. το οποίο περιέχει χασίς ή μαριχουάνα, **τσιγαριστός,** -ή. -ό αυτός που τον έχουν τσιγαρίσει συν. τσιγαρισμένος.

τσιγάρο (το) [1871J**1.** μακρόστενο λεπτό κυλινδρικό χαρτί με ή χωρίς φίλτρο στο ένα του άκρο, που περιέχει ποσότητα ψιλοκομμένων και επεξεργασμένων φύλλων καπνού και το οποίυ τοποθετεί κανείς στα χείλη του ή σε πίπα και ανάβει το άλλο άκρο (το ελεύθερο), ρουφώντας μια δόση καπνού (εισπνέοντας ή αποβάλλοντάς τον): *ένα πακέτο με τσιγάρα* [[*ανάβω* το - || *στρίβω* (βλ.λ.) / *ρουφώ / πίνω / προσφέρω* - || *ελαφρύ / βαρύ / σέρτικο; άφιλτρυ* ~ 2, (συνεκδ.) ***τσιγάρα*** *(τα)* η συσκευασμένη σε μικρά κουτιά ποσότητα τσιγάρων (σημ. I) που διατίθεται στο εμπόριο: *αυξήσεις στα* ~ || γο *περίπτερο δεν είχε τσιγάρα* 3. (συνεκδ.) ό,τι απομένει από το κάπνισμα τού τσιγάρου· αποτσίγαρο. γώπα: *στον δρόμο έβλεπες πεταμένα* - || γο *σταχτοδοχείο ήταν γεμάτο τσιγάρα* **4.** (συνεκδ.) τυ κάπνισμα: *αρχίζο) / κόβω* το ~ || *κόβω το* - *μαχαίρι* (όχι σταδιακά, αλλά απότομα, μια κι έξω) (πβ. λ. *πούρυ, πίπα)* 5. απόσταση ίση με τον χρόνο που χρειάζεται για να καπνίσει κανείς ένα τσιγάρο: «γο σττιπ *βρίσκεται ένα ~ δρόμο πιο κάτω»* (εφημ.). — (υποκ.) **τσιγαράκι** (το).

[ΗΤΥΜ. < ιταλ. cigaro < ισπ. cigaro. πιθ. < zicur «καπνίζω», λ. τής γλώσσας των Μάγια}.

τσιγαροθήκη (η) [I88ϋ| {τσιγαροθηκών} Ι.θήκη (μεταλλική ή ξύλινη, συνήθ. επίπεδη και πεπλατυσμένη), μέσα στην οποία τοποθετούνται τσιγάρα ΣΥΝ. ταμπακιέρα · **2.** (καταχρ.) το σταχτοδοχείο (βλ.λ.) συν. σταχτοθήκη. Ηπίσης (σπάν.-λόγ.) **σιγαρετοθήκπ** (σημ. 1). **τσιγαρόχαρτο** (το) 11884} **1.** λεπτό χαρτί με το οποίο τυλίγεται ο καπνός των τσιγάρων 2. (γενικότ.) λεπτό ημιδιαφανές χαρτί που χρησιμοποιείται στο σχέδιο (κυρ. για αντιγραφές). **τσιγγάνικος,** -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τυυς Τσιγγάνους: *~ ζωή / γλώσσα / τραγούδια / έθιμα / χοροί / βιολιά / μπάντα με τρομπέτες / μουσική.* — **τσιγγάνικα** επίρρ.

Τσιγγάνος (ο). **Τσιγγάνα** (η) μέλος νομαδικού λαού με σκουρόχρωμο δέρμα, με καταγωγή από τη Β. Ινδία, που σήμερα ζουν διασκορπισμένοι σε ομάδες (νομαδικές ή εγκατεστημένες) σε όλο τον πλανήτη και κυρ. στην Ευρώπη: *υι ~ θεωρούνται σύμβο/.ο τής ελεύ- θερης, χωρίς περιορισμούς ζωής ||οι ~ στην Ελλάδα έγιναν γνωστοί ως σιδεράδες και υργανοπαίκτες* [| *καταυ?*ισμός Τσιγγάνων* || *πολλοί ~ μένουν σε τσαντίρια* (πβ. λ. *Αθίγγανος, Γύφτος. Ρομ).* Κπίσης (λαϊ- κότ.) **Ατσίγγανος** (ο). **Ατσιγγάνα** (η). — **Τσιγγανάκι** κ. **Τσιγγανόπου- λο** (τυ). ··■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *έθνος, εθνικός.*

[πτυμ. μεσν. < *άτσίγγανος* < *άθίγγανος* «άθικτος, ανέγγιχτος» (ά- στερητ. + *θιγγάνω* «αγγίζω»). Ο ορ. *άθίγγανος* αποδόθηκε κατά τη βυζαντινή εποχή στους πιστούς μιας μανιχαϊστικής αίρεσης, οι οποίοι είχαν μετοικήσει από τη Φρυγία στο Βυζάντιο και που (εσφαλμένα:) ταυτίστηκαν με τους *Τσιγγάνους].*

ΣΧΟΛΙΟ Οι Τσιγγάνοι αυτοαποκαλούνται Ρομ (Rom) «άνδρας. σύζυγος» - ενώ οι μη Τσιγγάνοι είναι gadje «άξεστοι, χωριάτες». Τόσο η ονομασία όσυ και η γλώσσα που μιλούν (Romany) προέρχονται από την (Αρχαία) Ινδική, αφού είναι βέβαιο ότι αρχική κοιτίδα των Τσιγγάνων είναι η Β. Ινδία. Στο Βυζάντιο οι αιρετικοί Μελ- χισεδεκίτες (4-5 αι. μ.Χ.) αποκλήθηκαν Αθίγγανοι, από όπου το Ατσίγγανοι (14υς-ΐ:5ος αι.) και το Τσιγγάνοι (εξού και η γραφή με *-γγ-* αντί *-γκ-).* Το Αθίγγανοι *(α-* στερητ. + *θιγγάνω«θίγω,* αγγίζω») σήμαινε «άθικτοι», χαρακτηρισμός που αποδιδόταν στους παρίες. στα μέλη τής κατώτερης κάστας (τάξεως) ή στους εκτός κάστας (πβ. αγγλ. untouchablcs). Ονομάστηκαν επίσης στο Βυζάντιο (9ος αι.) και *Αιγύπτιοι,* από όπου το Γύφτοι, είτε διότι έφθασαν στο Βυζάντιο μέσω Αιγύπτου είτε διότι προήλθαν από τη «Μικρή Αίγυπτο». την εύφορη Κιλικία (πβ. αγγλ. Gypsy < Egyptians «Αιγύπτιοι», ισπ. Gitanos < Egitanos «Αιγύπτιοι»). Αλλες ονομασίες τους είναι Κατσίβελοι και Μποέμ. Τυ Κατσίβελοι προήλθε από το Cattivcllo. υποκ. τού cattivo < λατ. captivus «αιχμάλωτος, δούλος», ενώ το Μποέμ (< γαλλ. bohemc) δεν είναι παρά οι Βοημοί, οι πρόσφυγες από τη Βοημία (Bohemia), που μετακινούνταν και ζούσαν ξέγνοιαστοι και ελεύθεροι (από εκεί και η λ. μποέμ «ξέγνοιαστος»), λόγω τής επίσημης αδείας που έδωσε στους Τσιγγάνους ο βασιλιάς τής Βοημίας, η οποία τους επέτρεπε να μετακινούνται ελεύθερα σε διάφορες χώρες τής Κ. Ευρώπης. Οι τρεις κύριες φυλετικές ομάδες των Τσιγγάνων είναι οι Kalderash (σιδηρουργοί, χαλκουργοί, κυρίως τής Κ. και Δ. Ευρώπης), οι Gitanos (μουσικοί-χορευτές κυρίως τής Ιβηρικής Χερσονήσου) και οι Manush ή Sinti (δεξιοτέχνες τού τσίρκου κυρίως τής Ιταλίας, Γαλλίας και Γερμανίας).

Ας σημειωθεί ότι η λ. τσιγγούνης ετυμολογείται από τουρκ. gingene που δηλώνει τον τσιγγάνο. αποτελεί δηλ. για την Ελληνική αντιδάνειο (γΓ αυτό γράφεται με *-γγ-* και όχι με -χκ-).

τσιγγουνεύομαι ρ. μετβ. αποθ. {τσιγγουνεύτηκα} αποφεύγω να χρησιμοποιήσω ή να ξοδέψ<ο κάτι: *- ακόμα και τυ νερό | | ~ τα λόγια του* συν. φειδωλεύομαι αντ. σπαταλώ. ^ σχολιο λ. *αποθετικός.*

τσιγγούνης, -α, -ικο {τσιγγούνηδες} αυτός που δεν θέλει να κάνει

έξοδα, που προσπαθεί να αποφύγει κάθε δαπάνη ΣΥΝ. σφιχτοχέρης, σπαγκορραμμένος, εξηνταβελόνης. — (μεγεθ.) **τσιγγούναρος** (ο), **τσιγγούνικος,** -η, -ο. **τσιγγούνικα** επίρρ. ** σχολιο λ. κύριος, *-α, -ο.* [ΕΤΥΜ. < τουρκ. $ingenc < μεσν. *Τσιγγάνος* (βλ.λ.)|.

τσιγγούνης: συνώνυμα. Οι λέξεις που δηλώνουν «αυτόν που αγαπά υπερβολικά, σχεδόν παθολογικά, τα χρήματα και στερείται συχνά πραγμάτων που έχει ανάγκη ή επιθυμεί, για να μην ξοδεύει χρήματα», είναι πολλές στην Ελληνική, όπως και σε άλλες γλώσσες. Η συμπεριφορά τού τσιγγούνη (ενέργειες, ιδιότητες, νοοτροπία), ενίοτε τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται από τους άλλους σε ορισμένη εθνική ομάδα, είναι η πηγή τής δημιουργίας των σχετικών λέξεων. Έτσι, τα **τσιγγούνης, γύφτος, ταιφούτης** και πιθ. το **καρμοίρης** προέρχονται από αντίστοιχα εθνικά ονόματα: *Τσιγγάνος* > τουρκ. lingerie > **τσιγγούνης,** *Γύφτος* (< *Αιγύπτιος)* > **γύφτος,** τουρκ. çiîî «t-βραίος» > **τσιφούτης,** πιθανόν και το **καρμοίρης** < αρχ. *Καριμοίροι* (< *Κάρες* «λαός τής Μ. Ανατολής, που οι άνδρες του υπηρετούσαν ως μισθοφόροι ή ήταν δούλοι» + *μοίρα).* Η υπερβολική αγάπη προς τα χρήματα έδωσε τα **φιλ-άργυρος, φιλο-χρή- ματος** και **παραδό-πιστος. Η** οικονομία στη ραπτική (ράψιμο, μπαλλώματα) έδωσε τα **σπαγκορραμμένος** και **σπάγκος,** καθώς και το **εξηνταβελόνης.** Τέλος, η υπερβολική οικονομία **(φειδώ)** έδωσε *το* **φειδωλός** και η πίεση να μην ξοδεύει κανείς, τα **σφιχτός** και **σφιχτοχέρης.**

τσιγγουνιά (η) η υπερβολική τάση να αποφεύγει κανείς κάθε έξοδο, να μη θέλει να δώσει ή να ξοδέψει χρήματα ή οτιδήποτε κατέχει· συχνά στον πληθ.: *Τσιγγουνιές θα κάνουμε τώρα: Πάρε ό,τι και όσα χρειάζεσαι!*

τσιγκέλι (το) {τσιγκελ-ιού | -ιών} **1.** σιδερένιο άγκιστρο στο οποίο κρεμούν οι κρεοπώλες τα κρέατα προς πώληση· φρ. *βγάζω τα λόγια (κάποιου) με το τσιγκέλι* βλ. λ. *βγάζω* 2. σιδερένιο εργαλείο ανελκύ- σεως αντικειμένων, που έχουν πέσει σε στέρνα, πηγάδι ή γενικά σε λάκκο με μεγάλο βάθος συν. γάντζος. — (υποκ.) **τσιγκελάκι** (το), **τσιγκελωτός,** -ή. -ό. σχολιο λ. -γκ-.
|ΕΤΥΜ. < τουρκ. 9engel < περσ. Cangal «νύχια, άγκιστρα»], **τσιγκελωτός,** -ή, -ό αυτός που μοιάζει με τσιγκέλι: *- μουστάκια.* — **τσιγκελωτά** επίρρ. **τσίγκινος,** -η,-υ αυτός που έχει κατασκευαστεί από τσίγκο: *- λαμαρίνες.* ,**τσιγκλώ** ρ. -♦ τσυγκλώ

τσιγκογραφία (η) {χωρ. πληθ.} τυπογρ. μέθοδος για την εκτύπωση κειμένων και εικόνων με τη χρήση τσίγκου (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. zincography (νόθο σύνθ.)]. **τσιγκογράφος** (ο) τεχνίτης εξειδικευμένος στην τσιγκογραφία.
Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. zincograph (νόθο σύνθ.)|. **τσίγκος** (ο) **1.** χημ. ο ψευδάργυρος **2.** (συνεκδ.) τυπογρ. πλάκα εκτυ- πώσεως στη μέθοδο όφσετ (βλ.λ.), που κατασκευαζόταν αρχικά από ψευδάργυρο και σήμερα από διάφορα άλλα μέταλλα (λ.χ. αλουμίνιο) ή δύο και τρία στρώματα μετάλλου (λ.χ. χαλκό, χρώμιο κ.λπ.): *δίμεταλλικός / τριμεταλλικός* ~ 3. η λαμαρίνα που έχει επικάλυψη ψευδαργύρου: *σκεπή από* ~ || *η βροχή χτυπούσε στον «* .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. zinco < γερμ. Zink. αγν. ετύμου].
τσιγκούνης, -α. -ικο τσιγγούνης
τσίζμπουργκερ (το) {άκλ.} το χάμπουργκερ (βλ.λ.) που περιέχει και τυρί.
|ΕΤΥΜ. < αγγλ. cheeseburger],
τσίκλα (η) -♦ τσίχλα
τσίκνα (η) {χωρ. πληθ.} η οσμή που αναδίδει το κρέας που ψήνεται ή καίγεται.
[ΠΤΥΜ. μεσν., πιθ. < **κνίτσα* (με αντιμετάθεση) < αρχ. *κνίσα* (βλ.λ.). Κατ' άλλη άποψη, η λ. προέρχεται (υποχωρητ.) από το ρ. *τσικνώνω* < **έξ-ικμώ* < αρχ. *έξικμάζω* «αποπνέω, αναδίδω» < *έξ- + ικμάς, -άδος* (πβ. κ. *τσύγκλα - ξύγκ/.α)].* **τσικνιάς** (ο) {τσικνιάδες} (λαϊκ.) ο ερωδιός (βλ.λ.). **τσικνίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τσίκνισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** κάνω (κάτι) να αναδίδει τσίκνα: ~ το *φαγητό* 2. τσιγαρίζω, καβουρντίζω
(αμετβ.) 3. αναδίδω τσίκνα: *τσίκνιζαν τα κρέατα* 4. διασκεδάζω την ημέρα τής Τσικνοπέμπτης: εσείς *πού θα τσικνίσετε:* — **τσίκνισμα** (το).
Τσικνοπέμπτη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η Πέμπτη τής δεύτερης εβδομάδας τής Αποκριάς, η οποία εορτάζεται με ψήσιμο κρεάτων και μαζικές εξόδους στις ταβέρνες, **τσικό** (τα) {άκλ.} οι μικροί ποδοσφαιριστές μιας ομάδας, τα παιδικά και εφηβικά τμήματά της: *τα* ~ τού *Ολυμπιακού* || *κατεβαίνει* στον *αγώνα με τα* ~.
[ετυ.μ, < ισπ. chico «νεαρός»], **τσικουδιά** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} οινοπνευματώδες ποτό που παρασκευάζεται από απόσταξη στεμφύλων συν. ρακή.
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *τσίκουδο,* αβεβ. ετύμου, ίσως < **κίκουδο* < *κούκουδο* «κουκούτσι»].
τσικρίκι (το) {τσικρικ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) είδος διπλής ρόκας (βλ. λ. *ρόκα[1]).*
ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. cikrik|. **τσικ τσικ** (το) ο ήχος από το ελαφρό τρίξιμο ξύλου ή το τσαλάκωμα χαρτιού. Επίσης **τσικ τσακ.**
[ΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ.|. **τσίλημπουρδιζω** ρ. αμετβ. {τσιλημπούρδισα} (εκφραστ.- one.) επιδίδομαι σε ερωτικές αταξίες: *παρά την ηλικία του τσιλημπουρδίζει ακόμα* συν. μπερμπαντεύω, ερωτοτροπώ. - **τσιλημπούρδισμα** (το). [ητυμ. < μτγν. *σιληπορδώ (-έω)* «φέρομαι χυδαία, βάναυσα» (με τσιτακισμό), με β' συνθ. τη λ. *πορδή.* Σχετικά με το α' συνθ. *σιλη-.* έχει διατυπωθεί η άποψη ότι συνδ. με το ανθρωπωνύμιο *Σιληνός* (βλ.λ.). αν και άλλοι θεωρούν ότι πρόκειται για διαλεκτ. τ. που συνδ. με το αρχ. τιλώ *(-άω)* «έχω διάρροια»], **τσίλι** (το) {άκλ.} πολύ καυτερή σάλτσα, καθώς και το φαγητό στην παρασκευή τού οποίου έχει χρησιμοποιηθεί τέτοια σάλτσα: *μεξικά-* vi/cr; *σαλάτα με* ~.
|ΕΤΥΜ. < αγγλ. chilli < ισπ. chile < chili (γλώσσα Ναχουάτλ)]. **τσίλια** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σκοπιά· εύχρ. στις **φρ.** (α) *κρατάω / φυλάω τσίλιες* (οικ.) προσέχω μήπως εμφανιστεί κανείς (λ.χ. αστυνομικός), καθώς κάποιος άλλος εκτελεί παράνομη πράξη (λ.χ. διάρρηξη): *οι δύο έκλεβαν κι ο τρίτος φύλαγε τσίλιες* (β) *στην τσίλια* (αργκό) σε επιφυλακή, σε εγρήγορση: *όλη τη βδομάδα ήμουν*
[F.ΤΥΜ. Πιθ. < ιταλ. ciglia / ciglio «φρύδι» (πβ. φρ. aguzzare la ciglia «παρατηρώ προσεκτικά») < λατ. ciliumj. **τσιλιαδόρος** (ο) (λαϊκ.-κακόσ.) αυτός που φυλάει τσίλιες (συνήθ. σε ομάδα κακοποιών).
[ΕΤΥΜ. < τσίλια + λεξικό επίθημα *-δόρος* (βλ.λ.)|. **τσιλιβήθρα** (η) {τσιληβηθρών} **1.** ζωολ. το πτηνό σουσουράδα (βλ.λ.)
(μτφ. για πρόσ.) ο μικρόσωμος και λιπόσαρκος.
|ΕΤΥΜ. < διαλεκτ. *τσιλιμήθρα,* πιθ. < αλβ. çîîîitn «παιδάκι, νήπιο» + παραγ. επίθημα *-ήθρα].* **τσίλικος,** -η/-τα, -ο **1.** (για νομίσματα) καινούργιο, νέας κοπής και γΓ αυτό γυαλιστερό 2. (γενικότ.) καινούργιος: τα ~ *άλογα τού αραμπατζή.*
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. çi] «καινούργιος» ή < τουρκ. 9clik «ατσάλι»], **τσίμα-τσίμα** επίρρ. ► τσύμα-τσύμα
τσιμεντάρω ρ. μετβ. {τσιμεντάρισ-α, -τηκα. -μένος] (λαϊκ.) επιστρώνω. φράζω ή ενώνω με τσιμέντο: ~ *την αυλή / την ταράτσα.* Επίσης **τσιμεντώνω. — τσίμεντάρισμα** (το), **τσιμεντένεση** (η) {-ης κ. -έσεως [-έσεις, -έσεων} γεωλ. η γεώτρηση στην οποία ρίχνεται τσιμέντο με μεγάλη πίεση, ώστε να στερεοποιηθεί η περιοχή που βρίσκεται κάτω από αυτήν, **τσιμεντένιος,** -ια, -ιο αυτός που έχει κατασκευαστεί από τσιμέντο: ~ *σκαλοπάτι.*
τσιμέντο (το) **1.** οικοδομικό υλικό με τη μορφή λεπτότατης γκρίζο- πράσινης σκόνης, που παράγεται κυρ. από ασβεστόλιθο και άργιλο και όταν αναμιχθεί με νερό σχηματίζει πολτό, ο οποίος μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα στερεοποιείται και γίνεται σκληρός λίθος με μεγάλη αντοχή· χρησιμοποιείται για την παρασκευή τσιμεντοκονιαμάτων, σκυροκονιαμάτων, άοπλου και οπλισμένου σκυροδέματος (μπετόν, μπετόν αρμέ), τσιμεντόλιθων, τσιμεντοσανίδων και για κατασκευές τόσο στο έδαφος όσο και μέσα στο νερό: ~ *ταχείας / βραδείας πήξεως* || *εργοστάσιο παραγωγής τσιμέντου* 2. (συνεκδ.) το τσιμεντοκονίαμα (βλ.λ.): *κουβαλάω / ρίχνω* -■ **φρ.** (α) *τσιμέντο να γίνει* δεν βαριέσαι! (β) *είμαι/βρίσκομαι στα τσιμέντα* (για οικοδομή) είμαι / βρίσκομαι στο στάδιο κατά το οποίο ρίχνεται μπετόν στα καλούπια
(συνεκδ.) επιφάνεια που αποτελείται από στερεοποιημένο τσιμεντοκονίαμα, που δεν έχει στρωθεί ακόμη με πλάκες, ξύλινο δάπεδο κ.λπ.: *καταβρέχω το* ~, *για να μη σκάσει.*
[ετυμ. < τουρκ. 9imento < ιταλ. ccmento < λατ. caementum «λατόμη- μα. ακατέργαστο πέτρωμα» < ρ. caedere «τέμνω, κόβω»|. **τσιμεντόβεργα** (η) {δύσχρ. τσιμεντοβεργών} η σιδερένια / χαλύβδινη βέργα κυκλικής διατομής, που τοποθετείται στο τσιμέντο (μπετόν) για να το οπλίσει (βλ. λ. *μπετόν αρμέ).* **τσιμεντοβιομηχανία** (η) {τσιμεντοβιομηχανιών} βιομηχανία παραγωγής τσιμέντου.
τσιμεντοβιομήχανος (ο) {τσιμεντοβιομηχάν-ου | -ων, -ους} ο ιδιοκτήτης τσιμεντοβιομηχανίας, **τσιμεντοκολόνα** (η) κολόνα φτειαγμένη από τσιμέντο, **τσιμεντοκονία** (η) {τσιμεντοκονιών} μείγμα τσιμέντου, άμμου και νερού που χρησιμοποιείται ως επίχρισμα επιφανειών ή συνδετικό υλικό.
τσιμεντοκονίαμα (το) {τσιμεντοκονιάμ-ατος | -ατα.-άτων} οικοδομικό υλικό (μείγμα) που παρασκευάζεται από τσιμέντο, άμμο και νερό και το οποίο στερεοποιείται, όταν έλθει σε επαφή με τον αέρα και το νερό· χρησιμοποιείται για τη στεγανοποίηση δεξαμενών, για το γέμισμα των αρμών ανάμεσα στις πλάκες, την κατασκευή τσιμεντο- πλίνθων κ.ά. (πβ. λ. *σκυρόδεμα, μπετόν).* **τσιμεντόλιθος** (ο) {-ου κ. -ίθου | -ων κ. -ίθων. -ους κ. -ίθους} ο τεχνητός πλίνθος που κατασκευάζεται από σκυρόδεμα (βλ.λ.) και χρησιμοποιείται ως δομικό υλικό στις οικοδομές. Ηπίσης τσιμεντόπλιν- 0ος (η).
τσιμεντότπλακα (η) Ιτσιμεντοπλακών} τσιμεντένια πλάκα που στρώνεται σε μεγάλες επιφάνειες (πεζοδρόμια, ταράτσες κ.α.). **τσιμεντοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η ευρεία χρήση τού τσιμέντου ως οικοδομικού υλικού· κάλυψη μιας έκτασης με κτίσμα- τα από τσιμέντο: *η - τής Αθήνας τις τρεις τελευταίες δεκαετίες* || *η παράνομη* ~ του *κτήματος με την ανοχή τής πολιτείας.* **τσιμεντοσανίδα** (η) σανίδα που κατασκευάζεται από τσιμέντο με ίνες αμιάντου και πριονίδια ξύλου, **τσιμεντοστρώνω** ρ. μετβ. {τσιμεντόστρω-σα -θηκα, -μένος} καλύπτω μια επιφάνεια με τσιμέντο: τσιμέντο *στρωμένη αυλή ι δρόμος.* — **τσιμεντόστρωση** (η) [1893]. **τσιμεντοσωλήνας** (ο) σωλήνας από τσιμέντο, **τσιμεντούπολη** (η) {-ης κ. -πόλεως | -πόλεις. -πόλεων} (καθημ.) πόλη με πολλά τσιμεντένια κτήρια· κυρ. ως χαρακτηρισμός μεγαλούπολης στην οποία κυριαρχούν οι πολυκατοικίες και απουσιάζει το

πράσινο: *η Αθήνα, μια* **τσιμεντόχρωμα** (το) {τσιμεντοχρώμ-ατος | -ατα, -άτων} ειδικό χρώμα, κατάλληλο για να βάφει τσιμεντένιες επιφάνειες, **τσιμεντώνω** ρ. ► τσιμεντάρω

τσιμινιέρα (η) {τσιμινιερών} η καπνοδόχος των πλοίων και των εργοστασίων ΣΥΝ. φουγάρο.

[LiTYM. Αντιδάν., < ιταλ. eiminicra < γαλλ. cheminec < μτγν. λατ. caminata < λατ. caminus < αρχ. *κάμινος* (βλ.λ.)]. **τσιμουδιά** (η) {χωρ. πληθ.} ψίθυρος: (ως προσταγή) *Λεν θέ?.ω ν* ακούσω κουβέντα!* φρ. **δεν** *βγάζω τσιμουδιά* δεν λέω ούτε λέξη. σωπαίνω: *ήταν τόσο θυμωμένος, που δεν έβγαλα τσιμουδιά* συν. δεν κάνω κιχ, δεν βγάζω άχνα.

[ετυμ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < μτγν. *σιμωδία* «φάλτσο τραγούδι, άτεχνη ο)δή» < κύρ. όν. *Σίμος* (βλ. λ. *σιμός* «πλακουτσομύτης») + *ωδή].* **τσιμούχα** (η) {τσιμουχών'} **1.** τεχνολ. μεταλλικός, δερμάτινος ή πλαστικός δακτύλιος στεγανότητας 2. η παρυφή υφάσματος συν. ούγια

(συνεκδ.) λωρίδα από παρυφή υφάσματος ΣΥΝ. μπορντούρα · 4. άκομψο ρούχο.

[F.tym. < τουρκ. 9amuha «σφουγγάρι κατώτερης ποιότητας»}, **τσίμπημα** (το) {τσιμπήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το άγγιγμα με μυτερό αντικείμενο και το αίσθημα (πόνος) που αυτό προκαλεί: *ένιωσε ένα ~ από τη* βελόνα *τής ένεσης* ΣΥΝ. (λόγ.) νυγμός **2.** (α) το πιάσιμο μέρους τού δέρματος με τα δάχτυλα (συνήθ. τον δείκτη και τον αντί- χειρα) και το σύντομο σφίξιμό του: *του έδωσε ένα - στο μάγουλο* (β) (συνεκδ.) το αίσθημα (πόνος) που προκαλεί η παραπάνω ενέργεια: αι- *σθάνθηκε ένα δυνατό ~ στο μπράτσο* ΣΥΝ. τσιμπιά 3. (για πουλί) η λήψη ποσότητας τροφής με απότομη, κοφτή κίνηση τού ράμφους: *η κότα με γρήγορα ~ έφαγε τους σπόρους τού κα?.αμποκιού* ΣΥΝ. ράμφισμα 4. το ελαφρύ τρύπημα με το ράμφος ΣΥΝ. ράμφισμα 5. (μτφ.) γρήγορο, βιαστικό γεύμα: *φτειάξε κάτι απλό για ~ · δεν έχω πολύ χρόνο* 6. (μτφ.) απότομος ελαφρός πόνος ή ενόχληση σε μέρος τού σώματος: *ένιωσα ένα ~ στην καρδιά || αν αισθάνεται τσιμπήματα στα πόδια, μάλλον έχει πρόβλημα στην κυκλοφορία τού αίματος.* – (υποκ.) **τσιμπημοτσκι** (το), **τσιμπηματιά** (η) 1.το τσίμπημα **2.**(συνεκδ.) το σημάδι που μένει στο σίόμα *ακό* τσίμπημα, **τσιμπητός,** -ή, -ό αυτός που γίνεται με τσίμπημα (βλ.λ.). **τσιμπιά** (η) το τσίμπημα (βλ.λ.. σημ. 2).

τσιμπίδα (η) **1.** κάθε είδους λαβίδα **2.** (μτφ.) ο μηχανισμός υπηρεσίας τού κράτους, που συλλαμβάνει όσους παρανομούν: *τον έπιασε η ~ τής εφορίας || έπεσε στην - τού νόμου* (τής αστυνομίας). – (υποκ.) **τσιμπιδούλα** (η) (σημ. I).

[πτυμ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < αρχ. *έμπίς, -ίδος* «είδος εντόμου» (με την επίδραση τού ρ. *τσιμπώ)* < *έμπίνω* «καταπίνω (ενν. το αίμα)» (υποχωρητ.) < *έμ-* (< εν-) + *πίνω].* **τσιμπιδάκι** (το) {χωρ. γεν.} μικρό τσιμπίδι (λαβίδα) που αποτελείται από δύο λεπτά μακρόστενα στελέχη και χρησιμοποιείται ανάλογα με το σχήμα και την κατασκευή, για να πιάνει κανείς πολύ μικρά αντικείμενα (λ.χ. ψηφίδες, τυπογραφικά στοιχεία κ.ά.) ή για να αφαιρέ- σει τρίχες (από τα φρύδια, το πρόσωπο κ.λπ.) και για τη συγκράτηση των μαλλιών: *ήρθε με τα -* στα *μαλλιά.* **τσιμπίδι** (γο) (τσιμπιδ-ιού | -ιών} πολύ μικρή λαβίδα, **τσίμπλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** λιπώδες έκκριμα που εμφανίζεται συνήθ. στις άκρες των ματιών (λόγω οφθαλμικών παθήσεων, την ώρα τού ύπνου κ.λπ.): *ξύπνησε με τις -- στα μάτια* ΣΥΝ. (λόγ.) λήμη· ΦΡ. *με την τσίμπλα στο μάτι* χωρίς να έχει συνέλθει από τον ύπνο. πριν ξυπνήσει καλά: *είμαι ακόμη ~ · περίμενε να πιω πρώτα έναν καφέ. να ξυπνήσω* · 2. ο οφθαλμός στη βάση κάθε κληματίδας αμπέλου. Ιετυμ. μεσν. < *τσιμπλιάζω* (υποχωρητ.). βλ.λ.|. **τσιμπλιάζω** ρ. αμετβ. {τσίμπλιασ-α, -μένος} εμφανίζονται τσίμπλες στα μάτια: τσίμπλιασαν *τα μάτια του.* – **τσίμπλιασμα** (το).

[ετυμ. μεσν. < *σιφλή* (με τσιτακισμό) + παραγ. επίθημα *-ιάζω.* Το *σι- φλή* είναι θηλ. τού μτγν. επιθ. *σιφ?.ός* «ανάπηρος, ακρωτηριασμένος - τυφλός», αγν. ετύμου]. **τσιμπλιάρης,** -α, -ικο αυτός που έχει τσίμπλες στα μάτια του. Επίσης **τσιμπλιάρικος,** -η, -ο. **τσιμπολογώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τσιμπολογάς... | τσιμπολόγη- σα} ♦ 1. (μετβ.) τσιμπώ (κάποιον/κάτι) συνεχείια ♦ 2. (αμετβ.) (μτφ.) τροόω λίγο από διάφορα φαγητά ή τρώω λίγο με μικρές μπουκιές: *καθόταν ανόρεχτος και τσιμπολογούσε.* ~ ■ **τσιμπολόγημσ** (το).

[ετυμ. < *τσιμπώ* + *-λογώ* (< αρχ. *-λογώ* < *λέγω* «συλλέγω»)}, **τσιμπούκι** (το) {τσιμπουκ-ιού | -ιών} **1.** είδος πίπας για κάπνισμα: *κάπνιζε το - του* · 2. (λαϊκ.-!. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) η πεολειξία. – (υποκ.) **τσιμπουκάκι** (το).

[F.TY.M. < τουρκ. 9ubuk}. **τσιμπούρι** (το) {τσιμπουρ-ιού | -ιών} **1.** παρασιτικό έντομο που απαντά στο δέρμα των ζώων: *ο σκύλος* έπιασε *τσιμπούρια■* αλλιώς *άκα- ρι* (βλ.λ.) 2. (μτφ. για πρόσ.) άνθρωπος ενοχλητικός, φορτικός για τους άλλους: *μας έγινε -* (έρχεται όπου πηγαίνουμε, δεν μας αφήνει μόνους ή ήσυχους) συν. βδέλλα, κολλητσίδα.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *τσιμούριν* (με την παρετυμολ. επίδρ. τού ρ. *τσιμπώ)* < **κιμμύριον.* υποκ. τού μτγν. *κίμμυρος* («γλώσσα» τού Ησυχίου)}, **τσιμπούσι** (το) {τσιμπουσ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το φαγοπότι, το συμπόσιο συν. ευωχία.

(ΕΤΥΜ. < τουρκ. ciimbu^}. **τσιμπώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τσιμπάς... | τσίμπησα, -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} ♦ (μετβ.) 1. πιάνω σφιχτά το δέρμα με δύο συνήθ. δάχτυλα (κυρ. με τον δείκτη και τον αντίχειρα), προκαλώντας πόνο: τσιμπούσε *συνεχώς τα μαγουλάκια τού μικρού || τσίμπησέ με να δω αν ονειρεύομαι!* (σε περιπτώσεις μεγάλης έκπληξης, απίστευτου περι στατικού) 2. αγγίζω ή τρυπώ (κάποιον/κάτι) με αιχμηρό όργανο: με *τσίμπησε κουνούπι || την τσίμπησε με την καρφίτσα / με τη βελόνα* 3. (για πτηνά) πιάνω ποσότητα τροφής με κοφτή κίνηση τού ράμφους: *το καναρίνι τσιμπούσε το κανναβούρι* 4. (μτφ.-λαϊκ.) συλλαμβάνω: *η αστυνομία τον τσίμπησε, ενώ προσπαθούσε να διαφύγει τη σύλληψη* 5. (μτφ.) παίρνω, πιάνω κάτι · φρ. *τσίμπα το!* (οικ.) πιάσε το. άρπαξε το! (όταν πετάμε ή ρίχνουμε κάτι σε κάποιον) 6. (μτφ.) παίρνω κάτι ως αύξηση, δώρο, κέρδος: *οι τιμές πώλησης τσίμπησαν 2-4%* [| *πήγε να δει τον παππού του και τσίμπησε ένα πεντοχίλιαρο από κείνον*

(αμετβ.) 7. (για ψάρια) τρώω το δόλωμα και πιάνομαι από το αγκίστρι: *σήμερα δεν τσιμπάνε τα ψάρια || τσιμπάει;* (συνηθισμένη αλλά και ενοχλητική ερώτηση σε ερασιτέχνη ψαρά, για να μάθει κανείς αν πάει καλά το ψάρεμα, αν υπάρχουν ψάρια και αν τρώνε το δόλωμα) 8. (για πρόσ.) τρώω από λίγο με μικρές μπουκιές ή και πρόχειρα: εσύ *δεν τρως■ τσιμπάς σαν το πυυλί* 9. (μεσοπαθ. *τσιμπιέμαι*) είμαι ερωτευμένος: *τσιμπήθηκε με μια μικρή* 10. (η μτχ. *τσιμπημένος, -η, -ο)* (α) αυτός που είναι ερωτευμένος: *είναι - μαζί της* (β) (για τιμές προϊόντων) ανεβασμένος, ακριβός: *είναι ~* οι *τιμές σ' αυτό το μαγαζί.* **{ΠΤΥΜ.** < μεσν. *τσιμπώ* < **τσιμπίζω* < **έξ-εμπίζω* (με τροπή τού *-ξ-* σε *-τσ-*, πβ. *κ. τσύγκλα ·■ ςύγκλα)* < *έξ-* + *-εμπίζω* < αρχ. *εμπίς, -ίδος* «είδος εντόμου» (βλ. κ. *τσιμπίδα).* Λιγότερο πιθ. είναι οι προταθείσες αναγωγές στο ρ. *συμπιέζω* ή στο αρχ. *κίμβιξ, -Ικος* «τσιγγούνης, μι- κρολόγος»}.

τσινί (το) {τσιν-ιού | -ιών} πλακίδιο επισμαλτωμένο.

{ετυμ. < τουρκ. ςΐηί (< Cin «Κίνα»)}, **τσίνισμα** (το) {τσινίσμ-ατος j -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** η αντίδραση σε κάτι (συνήθ. με τίναγμα, με αντανακλαστική κίνηση) 2. (μτφ.) η αντίδραση (κάποιου) (επειδή του ασκείται πίεση ή επειδή δεν θέλει να κάνει κάτι που του ζητούν): *μόλις του* λέω *να βρει μια* δουλειά, *αρχίζει τα ~.*

τσίνορο (το) (συνήθ. στον πληθ.) η βλεφαρίδα **ΣΥΝ.** ματοτσίνο(υ)ρο. ματόκλαδα.

Ιετυμ. < *ματο-τσίνο(υ)ρο*, με απόσπαση τού β' συνθ.. < μεσν. τσινά- *ρι(ν)* < **κινάριον* (με τσιτακισμό) < μτγν. *κίναρα I κύναρα* «αγκινάρα», αγν. ετύμου|. **τσιντσιλά** (το) *{άκλ.}* **1.** μικρόσωμο τρωκτικό τής Ν. Αμερικής, που μοιάζει με λαγό και θηρεύεται για την πολύτιμη γούνα του 2. (συνεκδ.) η γούνα τού παραπάνω ζώου.

{ετυμ. < γαλλ. chinchilla < ισπ. chinchilla, υποκ. τού chinche < λατ. cimcx. -icis «κοριός»}, **τσινώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {τσινάς... | τσίνησα} **1.** (για ζώα) κλοτσώ αντιδρώντας, τινάζομαι: *μόλις σπιρούνισε το άλογο, εκείνο τσίνησε και δεν προκωρούσε 2.* (μτφ. για πρόσ.) δυσανασχετώ, αντιδρώ (επειδή δεν θέλω να κάνω κάτι ή επειδή με πιέζουν): *μόλις* του πεις *για γάμο, τσινάει* **συν.** δύστροπο), (μτφ.) κλοτσάω.

{εί υμ. < μεσν. *τσινώ* < **τινώ* (με τσιτακισμό) < *τινάζω\.* **τσιουάουα** (το) {άκλ.} ο πιο μικρόσωμος σκύλος τού κόσμου, με στρογγυλό κεφάλι, μεγάλα ανασηκωμένα αφτιά, μάτια που προεξέχουν και γεροδεμένο σώμα.

{f.tym. Από το τόπων. Chihuahua, πόλη τού Μεξικού], **τσίου-τσίου** (το) {άκλ.} το κελάηδημά πουλιού.

{ετυμ. Μχομιμητ. λ.|. **τσιπ** (το) {άκλ.} **τεχνολ.** πλακίδιο ολοκληρωμένου κυκλώματος από ημιαγίογό υλικό. κυρ. από πυρίττιο, επάνω στο οποίο μπορούν να απο- τυπώνονται διάφορα ηλεκτρονικά στοιχεία (αντιστάσεις, τρανζίστορ κ.ά.)· πβ. λ. *μικροτσίπ.* – (υποκ.) **ταιπάκι** (το).

Ιετυμ. < αγγλ. chip «θραύσμα, τεμάχιο» (κυρ. στη φρ. silicon chip «τεμάχιο σιλικόνης») < μέσ. αγγλ. chippen. από σύνθ. αρχ. αγγλ. for- cippion «αποκόπτω»].

τσίπα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η κρούστα στην επιφάνεια των υγρών, ιδ. τού γάλακτος 2. (συνεκδ.) ο λεπτός υμένας που μένει μερικές φορές στο πρόσωπο των νεογέννητων · 3. κάλυμμα κεφαλής γυναικών τσεμπέρι 4. (μτφ.) η ντροπή: *δεν έχει καθόλου ~* επάνω *του* (είναι τελείως ξεδιάντροπος).

{ΕΤΥΜ. μεσν., με σημ. «πέπλος, τσεμπέρι», πιθ. συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *σίφα' χόρια* που καλύπτουν το πρόσωπο τού εμ βρύου», αγν. ετύμου. Κατ' άλλη άποψη, ο μεσν. τ. ανάγεται σε σλαβ. tsipuj.

τσιπούρα (η) ► τσιππούρα

τσιπουράδικο (το) μεζεδοπωλείο όπου σερβίρεται τσίπουρο, **τσίπουρο** (το) **1.** (συνήθ. στον πληθ.) το υπόλειμμα από το πάτημα των σταφυλιών **ΣΥΝ.** στέμφυλο **2.** (συνεκδ.) η ρακή (βλ.λ.). **–** (υποκ.) **ταιπουράκι** (το).

|ι-:ι**ύμ.** μεσν.. ίσως < τουρκ. sapre. Κατ' άλλη άποψη, η λ. συνδ. με το μτγν. *σίκζρα* «είδος οινοπνευματώδους ποτού» < εβρ. sekar|. **τσιπουρόχωμα** (το) {τσιπουροχώματος | χωρ. πληθ.} είδος χώματος από στέμφυλα.

τσιππούρα (η) (συνήθ. ορθ. *τσιπούρα)* {χωρ. γεν. πληθ.} πολύ νόστιμο νομαδικό ψάρι, με σώμα συμπιεσμένο στα πλευρά, ψηλή και καμπουρωτή ράχη, ασημόγκριζο χρώμα και μια χαρακτηριστική χρυσοκίτρινη ταινία, σαν φρύδι, που ενο')νει τα μάτια· ζει σε παράκτιες περιοχές με αμμώδη βυθό.

{ετυμ. μεσν. < αρχ. *ίππουρος* (< ίππος + *ουρά).* Το αρχικό τσ- προέρχεται από αμάρτυρο αρχικό το οποίο οφείλεται σε συμπροφορά τού άρθρου με το ουσ. στη γεν. **τής ίππούρας* (με αλλαγή γένους)|. **τσιπς** (τα) {άκλ.} λεπτές, στρογγυλές και επίπεδες, τηγανισμένες φέτες πατάτας: *ένα σακουλάκι ~ || ~* με *ρίγανη.*

{είύμ. < αγγλ. chips, πληθ. τού chip, που συνδ. με αρχ. αγγλ. cippion «κό|3ω (ψωμί, φέτες)»], **τσιράκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** ο μαθητευόμενος σε τεχνικό επάγ

γελμα συν. κάλφας, παραγυιός 2. (συνεκδ.-κακόσ.) ο πιστός ακόλουθος (κάποιου) και συνηθέστ. αυτός που εκτελεί τις εντολές (κάποιου): *τυν έχει για ~ του || εμφανίστηκε στο μαγαζί με τα ~ τυυ* ΣΥΝ. υπηρέτης.
Ιετυμ. < τουρκ. girak < περσ. drag «πελάτης»],
τσίριγμα (το) * τσυρίζω
Τσιρίγο (το) (λαϊκ.) τα Κύθηρα (βλ.λ.). — **Τσιριγώτης** (ο). **Τσιριγώτισ- σα** (η), **τσιριγώτικος,** -η, -ο.
[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < ιταλ. Cerigo < λατ. Ccdrigum < Ccthcricum / Cithcrieum < αρχ. *Κύθηρα* (βλ.λ.)]. **τσιρίδα** (η) * τσυρίδα **τσιρίζω** ρ. * τσυρίζω
τσιριμόνια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (συνήθ. στον πληθ.) η φιλοφρόνηση **2.** το νάζι: *μας κάνει τσιριμόνιες* συν. κόνξες. σκέρτσα. [ΕΤΥΜ. < μεσν. *τσεριμόνια* < ιταλ. cerimonia < λατ. caerimonia «θρησκεία, τελετή», αγν. ετύμου, ίσως ετρουσκ. λ.], **τσιρίσι** (το) {τσιρισ-ιού | -ιών} **1.** είδος αμύλου που προέρχεται και εξάγεται από τους κονδύλους τού ασφοδέλου 2. (συνεκδ.) η κόλλα που παρασκευάζεται από το άμυλο αυτό και χρησιμοποιείται από τους υποδηματοποιούς.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. yiri$|. **τσιριτσάντζουλα** (η) ♦
τζιριτζάντζουλα **τσιριχτός,** -ή. -ό ► τσυριχτός
τσίρκο (το) **1.** στεγασμένος χώρος με κυκλική κονίστρα (πίστα) στο κέντρο, όπου γίνονται παραστάσεις με ταχυδακτυλουργούς, ακροβάτες, γυμνασμένα ζώα κ.λπ. 2. (συνεκδ.) ο (περιοδεύων) θίασος που πραγματοποιεί τις παραστάσεις αυτές 3. (μτφ.) κωμικό θέαμα: *καταντήσαμε σωστό ~1*
[ετυμ. < ιταλ. circo < λατ. circus «κύκλος», που συνδ. με τα αρχ. *κρίκος/ κίρκος* (βλ.λ.)]. **τσίρκουλο** (το) (λαϊκ.) γελοίος· κυρ. στη φρ. *γίνομαι τσίρκουλο* γελοιοποιούμαι.
[είύμ. < ιταλ. circoio < λατ. circulus, υπόκ. τού circus «κύκλος»], **τσίρλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) το υδαρές κόπρανο τής διάρροιας. Επίσης **τσιρλιό** (το).
Ιετυμ. < *τσιρλώ* (υποχωρητ.)].
τσιρλητό (το) (λαϊκ.) η διάρροια.
τσιρλιάρης, -α, -ικό (λαϊκ.) **1.** αυτός που παθαίνει συχνά διάρροια 2. (μτφ.-ειρων.) ο δειλός.
ΙΕΤΥΜ. < *τσίρλα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *βρομ-ιάρης*\. **τσιρλίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {τσίρλισ-α, -τηκα] (λαϊκ*.) ♦ **1.** (αμετβ.) αφήνω τσίρλες ♦ **2.** (μετβ.) λερώνω με τσίρλες: *ο μικρός τσίρλισε το παντελόνι τυυ* 3. (μεσοπαθ. *τσιρλίζομαι*) (α) βρομίζω τα ρούχα μου με τσίρλες: (παροιμ.) «*άβρακυς βρακί δεν είχε. το είδε και τσιρλίστηκε»* (για κάποιον που χαίρεται πολύ. όταν αποκτά ακόμη και ένα συνηθισμένο αγαθό) (β) (μτφ.) φοβούμαι ή χαίρομαι υπερβολικά. Ηπίσης **τσιρλώ** {-άς...}. — **τσίρλισμα** (το).
[ετυμ. < г*σι(ρ)λώ* ‹ αρχ. *τιλώ (-άω)* (με τσιτακισμό) < *τΐλος* «διάρροια» < *ti-lo- (με επίθημα -Io-), που συνδ. με άλλες Ι.Ε. λ. (όπου εμφανίζονται διαφορετικά επιθήματα), λ.χ. αρμ. t'rik* «κοπριά», αρχ. αγγλ. |")Tnan «είμαι υγρός», αρχ. σλαβ. lina «βούρκος» κ.ά.]. **τσιρόνι** (το) {τσιρον-ιού | -ιών] ψάρι με πεπιεσμένα πλευρά, γκριζο- γάλαζο ή λαδοπράσινο χρώμα, με κόκκινα μάτια που περιβάλλονται από χρυσοκίτρινο δακτύλιο, ζει σε λίμνες και ποτάμια, ψαρεύεται για τη σάρκα του και χρησιμοποιείται και ως δόλωμα.
[εγυμ. Υποκ. τού *τσίρος* (βλ.λ.)[. **τσίρος** (ο) **1.** το αποσχραμμένο σκουμπρί (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) άνθρωπος με αδύνατη σωματική διάπλαση συν. κάτισχνος, λιπόσαρκος.
Ιετυμ. μεσν.. πιθ. < αρχ. *κηρίς^είδ*ος ψαριού» (με τσιτακισμό), αβεβ. ετύμου. ίσως < *κηρός* «κερί», λόγω τού χροίματος τού ψαριού. Ωστόσο. η ίδια ακριβώς ερμηνεία θα μπορούσε ενδεχομένως να χρησιμοποιηθεί για να στηρίξει την προταθείσα αναγωγή στο αρχ. *κιρρός* «ωχρός» *φλ.* λ. *κίρρωση)*\. **τσιροσαλάτα** (η) {δύσχρ. τσιροσαλατών) σαλάτα με βάση λεπτές φέτες τσίρου μέσα σε λαδόξιδο, που προσφέρεται ως ορεκτικό, **τσιρότο** (το) ► τσηρώτο
τσίσα κ. **τσίσια** (τα) {χωρ. γεν.} (καθημ.) η ούρηση και (συνεκδ.) τα ούρα: *κάνω* -{[*τα - τού μωρού* ΣΥΝ. κάτουρο.
[γ.τυμ. Ηχομιμητ. λ., πβ. κ. τουρκ. çi$}.
τσίτα[1] (η) - ► τσήτα
τσίτα[2] (η) [χωρ. γεν. πληθ.Ι η μαϊμού: *σκαρφαλώνει στο δέντρυ σαν την-.*
[f.tym. < τουρκ. <^ita j. **τσιτακισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) γλωσσ. το φαινόμενο τής τροπής τού συμφώνου «κ» σε «τσ» (ουρανική προφορά) και τού «γκ» σε «τζ» μπροστά από τα φωνήεντα /e/ και /i/ και το ημίφωνο /j/, καθώς και (σπανιότ.) τού «τ» σε «τσ» πριν από διάφορα φωνήεντα, λ.χ. *Καρύκης*
Καρύτσης.
|ητυμ. < τσ-, κατ' αναλογίαν προς το *ητακισμός*|. **τσιτάτο** (το) παράθεμα από τον γραπτό ή προφορικό λόγο σημαντικού προσώπου, το οποίο χρησιμοποιεί κανείς στον δικό του λόγο. [ετυμ. Μεταφορά τού γερμ. /itat < γαλλ. citation «παράθεση χωρίου»
ρ. citer < λατ. citare «καλώ, επονομάζω»|. **τσιτάχ** (το) {άκλ.} ταχύτατο αιλουροειδές (φθάνει τα ΙΙΟ χλμ. ανά ώρα) που μοιάζει με τίγρη.
[ετυμ. < αγγλ. chcetah (οπτικό δάνειο) < χίντι chita «λεοπάρδαλη» < σανσκρ. chiiraka < chiira «κηλίδα, στίγμα» **τσίτι** (το) {χωρ. γεν.} κοινό βαμβακερό ύφασμα με απλή ύφανση. — (υποκ.) **τσιτάκι** (το), **τσίτινος,** -η, -ο.
[ΗΤΥΜ. < τουρκ. çîi].
τσιτσερόνε (ο) {άκλ.} (παλαιότ.) ξεναγός ή διερμηνέας.
[ι-τυμ. < ιταλ. ciceronc «εύγλωττος, ευχερής στην έκφραση» < κύρ. όν. Ciceronc, από τον αρχ. Ρωμαίο ρήτορα Κικέρωνα (λατ. Cicero), γνωστό για την ευφράδειά του|. **τσιτσί** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (όταν απευθυνόμαστε σε μωρά ή μικρά παιδιά) το κρέας: *φάε λίγυ ~.*
ΙΕΤΥΜ. Λ. τής νηπιακής γλώσσας, που προέρχεται από το αρχ. *τιτθίυν*, υποκ. τού *τιτθός*«μαστός» (πβ. κ. ιταλ. ciccia. σλαβ. tsitsa)]. **τσιτσίδι** επίρρ. (λαϊκ.) χωρίς ρούχα, σε κατάσταση γύμνιας: *κυκλο- φυρούσε*
[πτυμ. < *τσιτσί* + παραγ. επίθημα -i<5ι{. **τσίτσιδος,** -η. -ο (λαϊκ.) αυτός που δεν φοράει κανένα ρούχο, εντελώς γυμνός: *έκαναν* τσίτσιδο; *μπάνιο στη θάλασσα* ΣΥΝ. ολόγυμνος, **τσιτσιδώνω** ρ. μετβ. {τσιτσΐδω-σα, -θηκα. -μένος} ξεγυμνώνω κάποιον κυρ. μεσοπαθ.: *ζσιτσιδο')θηκε και βυύτηξε στο νερό.* **τσιτσιμπίρα** κ. **τζιτζιμπίρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} αναψυκτικό με πιπεράτη γεύση, που παρασκευάζεται στην Κέρκυρα από λεμόνι, ζάχαρη. τζίντζερ και νερό.
[ΕΓΥΜ. < αγγλ. ginger beer < ginger «αρωματικό φυτό» (< παλ. γαλλ. gimgibrc < μεσν. λατ. gingiber < λατ. zingiber) + beer «μπίρα»|. **τσιτσιρίζω** ρ. -* τσυτσυρίζω
τσιτσίρισμα (το) > τσυτσυρίζω **τσίτωμα** (το) ► τσήτωμα **τσιτώνω** ρ. -► τσητώνω **τσιτωτός,** -ή, -ό -♦ τσητωτός
τσιφ (το) {άκλ.} οικον. όρος τού διεθνούς εμπορίου, που δηλώνει ότι στην τιμή εμπορευμάτων που πωλήθηκαν και μεταφέρονται με πλοίο συμπεριλαμβάνεται το κόστος τους, η ασφάλιση και ο ναύλος μέχρι την άφιξη στο λιμάνι προορισμού.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. C.I.F.. αρκτικόλεξο από τις λ. C[ostJ «αξία». Insurance] «ασφάλεια». Fjreighi) «ναύλος»}, **τσιφλικάς** (ο) [τσιφλικάδες! ο ιδιοκτήτης τσιφλικιών. ο μεγαλοκτη- ματίας.
τσιφλίκι (το) {τσιφλικ-ιού | -ιών} **1.** (παλαιότ.) το αγρόκτημα μεγάλης εκτάσεως που ανήκε σε έναν ιδιοκτήτη και το καλλιεργούσαν αγρότες, οι οποίοι όφειλαν να δίνουν στον ιδιοκτήτη (τσιφλικά) μέρος τής σοδειάς και να του παρέχουν υπηρεσίες χωρίς αμοιβή 2. (μτφ.) καθετί που ιδιοποιείται κανείς αυθαίρετα: *θεωρεί τα πάντα ~ του* }{ *εδώ μέσα δεν είναι* ~ σου *να κάνεις ό.τι θέλεις!*
[πτυμ. < τουρκ. (,'iftlikl. **τσιφλικούχος** (ο) (λόγ.) ο τσιφλικάς.
Ιετυμ. Νόθο σύνθ., < τσιφλίκι + *-ούχος* < *έχω*\. **τσιφούτης** (ο) [τσιφούτηδες],
τσιφούτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ο τσιγ- γούνης. ο φιλάργυρος. Επίσης
τοιφούτισσα (η). — **ταιφουτιά** (η). « -* σχολιο λ. *τσιγγούνης.*
[ητυμ. < τουρκ. çiiit «Ηβραίος»|. **τσιφούτικος,** -η/-ια, -ο αυτός που χαρακτηρίζει τον τσιφούτη: ~ συ- *μπεριφορά.*
τσιφτετέλι (το) {τσιφτετελ-ιού | -ιών} **1.** ανατολίτικος αντικριστός ή ατομικός χορός, αυτοσχεδιαστικός και αισθησιακός, που βασίζεται στο ρυθμικό λίκνισμα τού σώματος 2. (συνεκδ.) η μουσική και το τραγούδι που βασίζεται σε αυτό τον χορό: *άκουγε τσιφτετέλια στο ραδιόφ(ύνυ.*
[Π.τυμ. < τουρκ. yiftetelli). **τσίφτης** (ο) {τσίφτηδες}, **τσίφτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.)1. πρόσωπο που τα κάνει όλα τέλεια, άψογα: *Είσαι -! Μου έκανες κα- λή δουλειά!* || (και ως προσφώνηση) *γειά σου, ίλέτρο. τσίφτη!* || *«χχύπα τα πόδια, τσίφτισσα. τσιγγάνα τουρκυγύφτισσα»* (λαϊκ. τραγ.) · **2.** (α) είδος γερακιού (β) μικρό πουλί σαν σπουργίτι.
[πτυμ. < αλβ. qift «γεράκι», πβ. κ. *ξεφτέρι*, σαΐνι], **τσίφτικος,** -η, -ο αυτός που ταιριάζει σε τσίφτη, άψογος, τέλειος. — **τσίφτικο** επίρρ.
τσίχλα[1] κ. (παλαιότ.) **τσίκλα** (η) {τσιχλών} μαστίχα που κυκλοφορεί συσκευασμένη σε τεμάχια μικρού μεγέθους (όπως οι καραμέλες), περιέχει γαλακτώδη χυμό και γλυκαντικές ουσίες (ζάχαρη) και τη μασάει κανείς για πολλή ώρα χωρίς να την καταπίνει. - - (υποκ.) **τσι- χλίτσα** (η).
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. chicle < μεξικ. ισπ. chicle < tzictli (γλώσσα Ναχουάτλ των Αζτέκων)].
τσίχλα[2] (η) {τσιχλών} **1.** μικρό εντομοφάγο ωδικό πτηνό με στητό παράστημα. πυρρόξανθο ή καστανό πάνω μέρος και υπόλευκο κάτω στήθος και πλευρά διάστικτα συνήθ. με σκούρες κηλίδες 2. (ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος πολύ αδύνατος συν. τσίρος.
[είύμ. όψιμο μεσν. < μτγν. *κίχλα* (με τσιτακισμό) < αρχ. *κίχλη* (βλ.λ.)]. **τσιχλόφουσκα** κ. (παλαιότ.) **τσικλόφουσκα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} τσίχλα που, όταν τη μασάει κανείς, μπορεί να δημιουργεί φούσκες. **Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε.** (το) Ταμείο Συντάξεως Μηχανικών Εργοληπτών Δημοσίων Έργων.
Τ.Σ.Ν. (το) Ταμείο Συντάξεως Νομικών.
τσογλάνι (το) {τσογλαν-ιού { -ιών} (υβριστ.. συνήθ. για νεαρούς) ο αλήτης, άνθρωπος με πολύ κακή συμπεριφορά. — (μεγεθ.) **τσόγλσ- νος** κ. **τσογλσνσρσς** (ο).
[ετυμ. < τουρκ. 9oglan < îç oglan «νεαρός υπηρέτης» (< oglan «παιδί»)].
τσοκ (το) {άκλ.}1. (σε οχήματα) μηχανικό εξάρτημα το οποίο περιορίζει την ποσότητα αέρα που εισέρχεται στο καρμπιρατέρ και διευκολύνει την έναυση τής μηχανής τού οχήματος 2. εξάρτημα των περιστροφικών εργαλείων (π.χ. δραπάνου. τόρνου κ.ά.) για να συγκρατεί το εργαλείο ή το προς επεξεργασία αντικείμενο.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. choke, αρχική ρηματική σημ. «παρεμποδίζω την ανα

πνοή αποφράσσοντας την οδό ή μολύνοντας τον αέρα» · ειδικά για μηχανές «εμπλουτίζω το καύσιμο μείγμα μειώνοντας την είσοδο αέρα στον αναμίκτη (καρμπιρατέρ)», < μέσ. αγγλ. choken, που συνδ. με αρχ. αγγλ. ceace ο cheek «μάγουλο»)], **τσοκαρία** (η) {χωρ. πληθ.} (υβριστ.) γυναίκα με ευτελή συμπεριφορά και εμφάνιση συν. τσόκαρο, **τσόκαρο** (το) **1.** παντόφλα ή πέδιλο με ξύλινη σόλα. που κάνει χαρακτηριστικό θόρυβο στο περπάτημα 2. (μτφ.-υβριστ.) γυναίκα με ευτελή συμπεριφορά και εμφάνιση. σχολιο λ. *αντιδάνειο.* jΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < βεν. /.ocaro < λατ. socculus, υποκ. τού soccus «μικρό υπόδημα, παντόφλα», πιθ. από τις «γλώσσες» τού Ησυχίου *σύκχοι■ υποδήματα φρύγιακ*αι *συκχάδες' είδος υποδήματος].* **τσόλι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) 1. το κουρέλι, το τσούλι (βλ.λ.) **2.** (αρχικό) άνδρας που εκδίδεται 3. (υβριστ.) πρόσωπο χαμηλού επιπέδου.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *τσούλι*\. **τσολιαδίστικος,** -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τσολιά: *~ ρούχα I φουστανέλα* **2.** *τσαλιαδίστικα* (τα) η φορεσιά τού τσολιά. Επίσης **τσολιάδικος.**

τσολιάς (ο) {τσολιάδες} (λαϊκ.) **1.** ο εύζωνος (βλ.λ.): *γεια* σου, *λεβέντη μου τσολιά!* || *τουρίστες φωτογράφιζαν τονς ~ μπροστά από τη Βουλή* **2.** (συνεκδ.) ομοίωμα τσολιά (σημ. 1) που πωλείται ως τουριστικό αναμνηστικό (σουβενίρ). — (υποκ.) **τσολιαδάκι** (το).

I ρ.τυμ. < *τσό?Λ* (βλ. λ. τσουλί)]. **τσομπανάκος** κ. **τσοπανάκος** (ο) νεαρός τσομπάνης: *ήμοννα, προβατάκια έβοσκα».* **τσομπάνης** κ. **τσοπάνης** (Ο) {τσομπάνηδες κ. τσομπαναραίυι) ο βοσκός, υ ποιμένας. Επίσης **ταομπάνος** κ. **τσοπάνος.**

Ιετυμ. < τουρκ. voban < περσ. SOban < goban «βουκόλος»], **τσομπανόπουλο** κ. **τσοπανόπουλο** (το) μικρός, νεαρός τσομπάνης.

[ετυμ. < *τσομπάνης* + λεξικό επίθημα *-πονλο* (βλ.λ.)j. **τσομπανόσκυλο** κ. **τσοπανόσκυλο** (το) **1.** σκύλος που χρησιμοποιείται από τους τσομπάνηδες για τη φύλαξη των κοπαδιών 2. (μτφ.- μειωτ.) πρόσωπυ που δείχνει ιδιαίτερη πίστη και αφοσίωση στο αφεντικό του. **τσομπάνος** (ο) -> τσομπάνης

τσόνι (το) {τσον-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το πουλί σπίνος (βλ.λ.).

Ιετυμ. Διαλεκτ. λ., αγν. ετύμου]. **τσόντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** πρόσθετο κομμάτι υφάσματος, που τοποθετείται σε φορεσιά, για να μακρύνει ή να φαρδύνει 2. (κατ' επέκτ.) καθετί που προστίθεται σε κάτι άλλο συν. συμπλήρωμα 3. (ειδικότ.) (α) η εμβόλιμη σκηνή πορνό που παρεμβάλλεται κατά την προβολή ταινίας με διαφορετικό θέμα (β) (συνεκδ.) κάθε ταινία πορνό ή κασέτα βίντεο με τολμηρό περιεχόμενο: *ένας κινηματογράφος πον προβάλλει τσόντες.*

(ΚΤΥΜ. < βεν. zonta (ιταλ. giunta) «προσθήκη» < p. giungere «φθάνω (μέσ.) συνδέομαι, προστίθεμαι» < λατ. jungere «συνδέω, συνάπτω» (αρχ. *ζεύγ-νυ-μι)].*

τσοντάδικο (το) (λαϊκ.) λαϊκός κινηματογράφος που προβάλλει ταινίες πορνό.

τσοντάρω ρ. μετβ. {τσοντάρισα} (λαϊκ.) **1.** (σε ρούχο, ύφασμα) προσθέτω τσόντα ΣΥΝ. ματίζω **2.** (μτφ.) συμπληρώνω το ποσό που απαι- τείται για κάποιον σκοπό: *Οα του τσοντάρει ο πατέρας τον μερικά χρήματα, για να αγοράσει αυτοκίνητο.* — **ταοντάριαμα** (το).

[ηγυμ. < βεν. xontare < zonta (βλ. λ. τσόντα)], **τσοντοσινεμάς** (ο) {τσοντοσινεμάδες} (λαϊκ.) ο κινηματογράφος που προβάλλει ταινίες πορνό ΣΥΝ. τσοντάδικο, **τσοπανάκος** (ο) τσομπανάκος **τσοπάνης** (ο) ·-♦ τσομπάνης

τσοπανοπουλο (το) * τσομπανόπουλο **τσοπάνος** (ο) -* τσομπάνης

τσοπανόσκυλο (το) ► τσομπανόσκυλο

τσόπερ (το) {άκλ.} **1.** ηλεκτρ. διάταξη που διακόπτει ή αποκαθιστά τη λειτουργία ηλεκτρικού κυκλώματος σε τακτά χρονικά διαστήματα · 2. μοτοσυκλέτα με υπερυψωμένο τιμόνι και χαμηλό κάθισμα.

(υποκ.) **τσοπεράκι** (το) (σημ. 2).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. chopper < chop «κόβω. διακόπτω» < παλ. γαλλ. c(h)oper < δημώδ. λατ. ˣcuppare «αποκ*εφαλίζω»|. **τσότρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ξύλινο δοχείο κρασιού ή νερού ΣΥΝ. φλασκί.

[ι-.ϊύμ. Αντιδάν., < τουρκ. <;otra < ιταλ. ciotola < λατ. cotyla < αρχ. *κοτύλη* (βλ.λ.)].

τσουβαλάτα επίρρ. (λαϊκ.) μέσα σε τσουβάλι · στη φρ. *χύμα και τσουβαλάτα* βλ. λ. *χύμα.* **τσουβάλι** (το) {τσουβαλ-ιού | -ιών] **1.** καννάβινος σάκος μέσα στον οποίο αποθηκεύονται διάφορα προϊόντα* φρ. (α) *βάζω (κάποιον) στο τσουβάλι* εξαπατώ, παραπλανώ (κάποιον) (β) *βάζω (κάποιον) στο ίδιο τσουβάλι (με άλλον)* εξισώνω (κάποιον) αδίκως (με άλλον), ισοπεδώνω (γ) (εμφατ.) *με το τσουβάλι* για πολύ μεγάλη ποσότητα, αφειδώς: *ξοδεύει τα λεφτά* ~2. (συνεκδ.) το περιεχόμενο τού σάκου: *ένα - πατάτες / κρεμμύδια* συν. τσουβαλιά 3. ρούχο πολύ τσαλακωμένο ή πολύ φαρδύ και άκομψο. — (υποκ.) **τσουβαλάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. 9uval < περσ. Cuwal / guwal «σάκος»], **τσουβαλιά** (η) η ποσότητα προϊόντος που χωράει ένα τσουβάλι, **τσουβαλιάζω** ρ. μετβ. {τσουβάλιασ-α, -τηκα, -μένος} **1.** τοποθετώ, αποθηκεύω σε τσουβάλι συν. σακιάζω 2. (μτφ.) (α) λέω κάτι σε υπερβολικό βαθμό: *μας τσουβάλιασε στα ψέματα φ)* συλλαμβάνω και βάζω στη φυλακή: *χθες τσουβάλιασαν πολλούς λαθρομετανάστες* (γ) (μεσοπαθ.) για πολλούς ανθρώπους που στρυμώχνονται μαζί (σε μέσο μεταφοράς κ.α.). —**τσουβάλιααμα** (το).

τσουγκράνα (η) {δύσχρ. τσουγκρανών} **1.** γεωργικό εργαλείο με σιδερένια δόντια στην άκρη. προσαρμοσμένα σε ξύλινο κοντάρι, το οποίο χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό τού χώματος από τις πέτρες και άλλα άχρηστα αντικείμενα 2. ο ξύλινος πήχυς που χρησιμοποιείται για το ξέμπλεγμα νήματος.

[ηγυμ. Ιΐιθ. < **γρατσούνα* (με αντιμετάθεση συλλαβών) < *γρατσουνώ* (βλ.λ.)[.

τσουγκρανιά (η) **1.** ο χειρισμός τής τσουγκράνας **2.** (συνεκδ.) η γρα- τζουνιά, η αμυχή από χτύπημα τσουγκράνας, **τσουγκρανίζω** ρ. μετβ. **1.** καθαρίζω με τσουγκράνα · **2.** γρατσουνίζω. — **τσουγκρσνισμα** (το), **τσουγκρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τσούγκρισ-α. -τηκα. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) συγκρούω ελαφρά δύο αντικείμενα: *τσούγκρισαν τα ποτήρια τους! πασχαλινά αβγά·* **φρ.** *τα τσουγκρίζω (με κάποιον)* τσακώνομαι, μαλώνω (με κάποιον) ♦ 2. (αμετβ.) συγκρούομαι (με κάποιον): *τα δύυ αυτοκίνητα τσούγκρισαν* 3. (μεσοπαθ. *τσουγκρίζομαι)* συγκρούομαι (με κάποιον): *τσουγκρίστηκαν στον δρόμο* (έπεσε ο ένας πάνω στον άλλον). —**τοούγκρισμα** (το).

[ετυμ. < **σνγκρίζω* (με τσιτακισμό και τροπή [ΐ] ♦ [u], πβ. κ. *συρίζω τσυρίζω, σίζω - τσούζω)* < αρχ. <*τυγκρούω*\. **τσούζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έτσουξα} ♦ (μετβ.) **1.** προκαλώ καυστικό πόνο σε (κάποιον/κάτι), όπως όταν ρίχνουμε οινόπνευμα σε ανοιχτή πληγή: *πρόσεξε πώς θα βά?.ειs την αλ,οιφή στο τραύμα, γιατί Θα σε τσούξει* 2. (μτφ.) προκαλώ ψυχικό πόνο (σε κάποιον, επειδή λέω ή κάνω κάτι που τον ενοχλεί, τον πειράζει): ron *έτσουξαν τα λόγια* του |[*δημοσιεύει μια είδηση πον θα τονς τσούξει* ♦ (αμετβ.) 3. (α) είμαι δριμύς, προκαλώ καυστικό πόνο: *ένα υγρό πον τσούζει, όταν το βάλεις στην πληγή* (β) αισθάνομαι ερεθισμό: *τα μάτια μον τσούζουν από το νέφος* 4. (μτφ.) είμαι δριμύς: γο *κρύο τσούζει* 5. (μτφ.) είμαι δηκτικός: *μερικά πράγματα τσούζουν, όταν τ' ακούς* [| *λόγια πον τσούζουν*■ φρ. *τα τσούζει* πίνει πολύ. μεθάει 6. (μτφ.) είμαι ακριβός: *οι τιμές σ'αυτό το μαγαζί τσούζουν.* ▪ **τσούξιμο** (το).

[πτυμ. μεσν. < αρχ. *σίζω* «εκβάλλω συριστικό ήχο» (υνοματοποιημέ- νη λ.), με τσιτακισμό (πβ. κ. *συρίζω τσυρίζω)* και τροπή |i] Mu] (πβ. κ. *συγκρούω τσουγκρίζω)].*

τσουκάλα (η) * τσουκάλι

τσουκαλάδικο (το) (λαϊκ.) **1.** το εργαστήριο τού τσουκαλά **2.** ο χώρος πωλήσεως τσουκαλιών και άλλων πήλινων ειδών.

Ιετυμ. < *τσουκαλάς* (πληθ. *τσονκαλάδ-ες)* + παραγ. επίθημα *-ικο*, πβ. κ. *βενζιν-άδικο*\.

τσουκαλάς (ο) {τσουκαλάδες} (λαϊκ.) ο κατασκευαστής ή ο πωλητής τσουκαλιών.

τσουκάλι (το) {τσουκαλ-ιού j -ιών] χύτρα από πηλό. — (υποκ.) **τσου- καλάκι** (το), (μεγεθ.) **τσουκάλα** (η).

[ετυμ. μεσν.. υποκ. τού *τσούκ(κ)α* < ιταλ. zucca «κολοκυθιά, κολοκύθα» < μτγν. λατ. cucutia (με αποκοπή τής α' συλλαβής και αντιμετάθεση συμφώνων), για το οποίο βλ. λ. *κουκούτσι].* **τσουκαλιά** (η) (λαϊκ.) η ποσότητα που χωράει ένα τσουκάλι,

τσουκάνι (το) {τσουκαν-ιού [-ιών] (λαϊκ.) σφυρί για το πελέκημα τής πέτρας. — **τσουκάνισμα** (το), **τσουκανίζω** ρ.

[ητυμ. < μτγν. *τυκάνιον* (με τσιτακισμό και τροπή [ι] * [u]). υποκ. *τού τνκάνη* «δοκάνη, αλωνιστικό εργαλείο» < αρχ. *τύκος* «σφυρί, πέλεκυς» + παραγ. επίθημα *-άνη* (πβ. κ. *χο-άνη).* Το αρχ. *τύκος* ανάγεται στη μηδενισμ. βαθμ. *tuk- τού Ι.Ε. *teuk- (ρ. *τεύχω* «φτειάχνω. κάνω») και συνδ. με αρχ. σλαβ. tuknoti «χτυπώ, ωθώ», ρωσ. tknuti. αρχ. γερμ. diihen «πιέζω», αρχ. ιρλ. toll «τρύπα» κ.ά. Βλ. λ. *τυγκάνω].* **τσουκνίδα** (η) βοτ. ποώδες φυτό καλυπτόμενο από «τρίχες» που τσιμπούν και προκαλούν έντονο κνησμό στο δέρμα ανθρώπου ή ζώου. όταν έρθει σε επαφή μαζί τους.

ΙΕΤΥΜ. μεσν. λ., που ανάγεται στο αρχ. *κνίδη* «τσουκνίδα» (< *κνίδωση.* βλ.λ.), αλλά είναι αβέβαιη η ακριβής μορφολ. εξέλιξη. Σύμφωνα με μια άποψη, η λ. προέρχεται από τ. **κυνοκνίδη* (< *κύων. κννός + κνίδη)* > **κνκνίδα* > **τσυκνίδα* > *τσουκνίδα*, ενώ κατ' άλλους από **άκανθο-κνίδη.* Τέλος, έχει προταθεί και η περίπτωση συμφυρμού των λ. *τσούχτρα* και *κνίδη].* **τσούλα** (η) {σπάν. τσουλών} **1.** η γυναίκα ελευθερίων ηθών. η πόρνη **2.** κάθε ανήθικη γυναίκα. · (υποκ.) **τσουλάκι** κ. **τσουλί** (το) κ. **ταου- λίτσα** (η), (μεγεθ.) **τσουλάρα** (η).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. ciulla, που αποσπάστηκε από τη λ. fan-ciulla «κοριτσάκι προεφηβικής ηλικίας» (αρσ. fanciullo). άλλος τ. τού fancello, υποκ. τού f'antc «μωρό. παιδάκι» (< λατ. infans, -antis)j. **τσουλήθρα** (η) {σπάν. τσουληθρών} παιχνίδι που συναντάται συχνά σε παιδικές χαρές ή σε πισίνες, το οποίο αποτελείται από κατηφορική λεία σανίδα με προστατευτικές πλευρές (κουπαστές), στην κορυφή τής οποίας κάθονται τα παιδιά και αφήνονται να γλιστρήσουν προς τη βάση της καταλήγοντας στο έδαφος (ή στο νερό, αν είναι σε πισίνα): *κάνω* ~ (αφήνομαι να γλιστρήσω στην τσουληθρα).

(ετυ.μ. < *τσουλώ* + παραγ. επίθημα *-ήθρα.* πβ. κ. *κολυμβ-ήθρα*[. **τσουλί** (το) -+ τσούλα

τσούλι κ. **τσόλι** (το) {τσουλ-ιού | -ιών| χαλί από φθαρμένο ύφασμα συν. κουρελού (βλ. λ. *τσόλι).*

IF.ΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. ς-ul < αραβ. cQ1|. **τσουλούφι** (το) {τσουλουφ-ιού | -tow} τούφα μαλλιών, ιδ. αυτή που εξέχει στο μπροστινό ή πάνω μέρος τού κεφαλιού: *τον άρπαξε από το ~ | | δεν είχε χτενιστεί και πετούσαν κάτι τσουλούφια στο κεφάλι του* · ΦΡ. **θσ σου** *βγάλω το τσουλούφι* θα σε ξεμαλλιάσω.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. ziilUfj. **τσουλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {τσουλάς... | τσούλησα. -ιέμαι} ♦ **1.** (μετβ.) σπρώχνω (κάποιον/κάτι), ώστε να κυλήσει, κυλώ (κάποιον/κάτι) σε επίπεδη επιφάνεια: *προσπαθούσαν να τσουϊ-ήσουν στην κατη*

φόρα το αυτοκίνητο που δεν έπαιρνε μπρος ♦ **(αμετβ.)** 2. **γλιστρώ πάνω σε μια επιφάνεια 3. (αργκό) κινούμαι, παίρνω μπρος:** *τσούλα νεx φύγουμε!* 4. **(α) (για υπόθεση, διαδικασία κ.ά.) εξελίσσομαι, προχωρώ προς τη διευθέτησή μου:** *το θέμα μας τσουλάει, σύντομα θα τακτοποιηθεί* **(β) εξελίσσομαι ικανοποιητικά, επιτυγχάνω:** *αυτή η εκπομπή δεν τσούλησε* **και** *τη* **σταμάτησαν. — τσούλημα (το). fΕΤΥΜ. < *τσυλώ < αρχ. κυλώ, με τσιτακισμό], τσουμπλέκι** (το) (συνήθ. στον πληθ.) **μικροαντικείμενα που κουβαλάει κανείς μαζί του, συνήθ. αντικείμενα για πρόχειρο φαγητό (κατσαρολικά, μαχαιροπίρουνα κ.λπ.). — (υποκ.) τσουμπλεκάκι (το). [F.ΤΥΜ. < τουρκ. somlek «πήλινο δοχείο»], τσουνάμι** (το) {άκλ.} **πολύ μεγάλο θαλάσσιο κύμα που προκαλείται από υποθαλάσσιο σεισμό ή από ηφαιστειακή έκρηξη.**
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. tsunami < ιαπων. tsunami < tsu «λιμάνι» + nami «κύμα»!·,
τσουνί (το) [τσουν-ιού | -ιών] **1. ΒΟΤ. (για φύλλο ή καρπό) ο μίσχος, το κοτσάνι 2. (ευφημ.) το πέος μικρού παιδιού ΙΥΝ. τσουτσούνι.**
(ετυμ. < **κυνίον.* **υποκ. τού αρχ.** *κύων, κυνός,* **με τσιτακισμό! · τσούξιμο (το) {τσουξίμ-ατος | -ατα,-άτων} (λαϊκ.) ο καυστικός πόνος που αισθάνεται κανείς, λ.χ. όταν βάλουμε οινόπνευμα πάνω σε τραύμα, σε ανοιχτή πληγή.**
{ΕΤΥΜ, Από το θ. τού αορ. *έ-τσουξ-α* **(ρ. τσούζω) + παραγ. επίθημα** *-ιμο\.*
τσουπ {άκλ.} **(εκφραστ.) 1. για τη δήλωση της ξαφνικής εμφάνισης κάποιου:** *εκεί που καθόμασταν. να σου κι ο Πέτρος!* **2. (συνήθ. επαναλαμβανόμενο) για τη δήλωση τρόπου περπατήματος, συνήθ. αργού ή ασυνήθιστου:** *η γιαγιά κατάφερε να περάσει τον δρό*
μο μόνη της **3. (γενικότ.) για διάφορες κινήσεις ή ενέργειες:** *αυτό το πλυντήριο είναι υπεραυτόματο: βάζεις τα ρούχα μέσα, ~, πατάς το κουμπί* **και,** *τα* **κάνει όλα** *μόνο του!* 4. **για να δηλωθεί η ταχύτητα, συντομία κ.λπ.:** *πήγα με το αυτοκίνητο και, ~, ήμουν εκεί σε J0 λεπτά.*
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. **cup.** ηχομιμητ. λ.1. **τσούπρα** κ. **τσούπα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η μικρή κοπέλα. — (υποκ.) **ταουπί** (το).
[ετυμ. < αλβ. **tSupe,** πιθ. υπό την επίδρ. τού περιληπτ. **tsuperi** «το σύνολο των κοριτσιών»]. **τσουράπι** (το) |τσουραπ-\ού | -ιών} **1.** κοντή χειροποίητη μάλλινη κάλτσα των χωρικών 2. (κατ' επέκτ.) κάθε χοντρή μάλλινη κάλτσα. **[ΕΤΥΜ. <** τουρκ. **9orap}. τσουράπω** (η) [πληθ. τσουράπες} (μτφ.-μειωτ.) κακοντυμένη και απεριποίητη γυναίκα, **τσουρέκϊ** (τυ) {τσουρεκ-ιού | -ιών} γλυκό αρτοσκεύασμα με αφράτη ζύμη, που παρασκευάζεται από αλεύρι, βούτυρο, αβγά, ζάχαρη και αρωματικές ουσίες, παλαιότ. συνδεδεμένο με τις γιορτές τού Πάσχα και που σήμερα καταναλώνεται οποιαδήποτε μέρα: τους *προσέφερε ~ μαζί με τον καφέ.* — (υποκ.) **τσουρεκάκι** (το).
[ετυμ. < τουρκ. ?orek[. τσούρμο (το) {χωρ. γεν. πληθ.} 1. (παλαιότ.) το πλήρωμα εμπορικού ή πολεμικού πλοίου: οι Τούρκοι *έπαιρναν Έλληνες νησιώτες* **στα ~ των** *πολεμικών τους πλοίων* 2. **(συνηθέστ.-καθημ.) το πλήθος ανθρώπων:** *χον ακολουθούσε ένα ~ παιδιά.*
[ΕΤΥΜ. Άλλος τ. τής λ. *τσούρμα* (αντιδάν.) **<** ιταλ. **ciurma** «πλήρωμα πλοίου» **<** πορτ. **chusma / churma <** μτγν. λατ. **c(e)leusma <** αρχ. *κέ- λευσμα\.*
τσουρουφλίζω ρ. μετβ. [τσουρούφλισ-α, -τηκα. -μένος} 1. καίω επιφανειακά: *η πλάτη του ήταν τσουρουφλισμένη από τον ήλιο* **ΙΥΝ. καψαλίζω** 2. **(μτφ.) προκαλώ δυσάρεστο συναίσθημα: ο** */λογαριασμός τής εφορίας με τσουρούφλισε.* **— τσουρούφλισμα (το).**
[ΕΤΥΜ. Από συμφορμό των ονοματοπ. ρ. *τσουρώνω* και *τσουφλίζω* (μεσν.)].
τσουρουφλιστός, -ή, -ό αυτός που έχει τσουρουφλιστεί, καψαλισμένος. ^
τσουτσέκι (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) 1. ο μικρόσωμος, ο μικροκαμωμέ- νος 2. ο ανήλικος · 3. αυτός που συμπεριφέρεται με θράσος συν. αναιδής.
[ετυμ. < τουρκ. ?i?ck]. **τσουτσούνι** (το) [τσουτσουν-ιού | -ιών} (λαϊκ.-οικ.) **1.** το πέος (συνήθ. για παιδιά) **2.** (υβριστ.) πρόσωπο ανάξιο λόγου. — (υποκ.) **ταουτσουνάκι** (το), (μεγεθ.) **τσουτσούνα** κ. **τσουτσουνάρα** (η).
[ετυμ. Αναδιπλ. τ. τού *τσούνι / τσουνί* **(βλ.λ.)[. τσουχτερός, -ή, -ό 1. δριμύς, διαπεραστικός:** *κάνει ~ κρύο 2.* **(μτφ.) δηκτικός:** *~ λόγια* **3. (μτφ.) πολύ ακριβός:** *~ τιμές / λογαριασμός / πρόστιμο.* **— τσουχτερά** επίρρ.
[ετυμ. Από το θ. τού αορ. *έ-τσουξ-α* **(ρ.** *τσούζω***) και το παραγ. επίθημα** *-ερός,* **πβ. κ.** *κοφτ-ερός[.* **τσούχτρα (η) [δύσχρ. τσουχτρών} 1. μέδουσα που προκαλεί έντονο πόνο, φαγούρα και κοκκίνισμα, όταν τσιμπήσει (κάποιον): τον** *τσίμπησε ~* **|| *η θάλασσα είχε τσούχτρες 2.* (μτφ. ως χαρακτηρισμός) σαρκαστικός, δηκτικός άνθρωπος.**
[ετυμ. Από το θ. τού αορ. *έ-τσουξ-α* **(ρ.** *τσούζω***) και το παραγ. επίθημα** *-τρα,* **πβ. κ.** *πνίκ-τρα, ρουφήκ-τρα\.* **τσόφλι (το) {χωρ. γεν.] 1. το κέλυφος τού αβγού 2. (κατ' επέκτ.) το περίβλημα, η φλούδα καρπού 3. (μτφ.) ευτελής άνθρωπος.**
[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < μεσν. *τσέφλιν<* αραβ. djef1. Κατ' άλλη (λι- γότερο πιθ.) άποψη, *τσόφλι < *έξω-φλοιον {< έξω + φλοιός),* οπότε η ορθότ. γρ. θα ήταν *τσώφ?-οιο\.*
τσόχα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** χοντρό μάλλινο ύφασμα · φρ. *τι Θα χάσω την τσόχα ή τα ραφτικά / τι πληρώνεις την τσόχα ή τα ραφτικά* **(i)** για κάτι το οποίο το βρίσκει κανείς σε τιμή ευκαιρίας και γι' αυτό δεν αξίζει να ανησυχεί για τα χρήματα που θα δώσει (ii) για καθετί που συμβαίνει και δεν έχει καμία συνέπεια για κάποιον 2. (συνεκδ.) το πράσινο χοντρό μάλλινο ύφασμα, με το οποίο καλύπτεται το τραπέζι τής χαρτοπαιξίας 3. (συνεκδ.) η χαρτοπαιξία: *τον έφαγε η ~.* — τσόχινος, -η. -ο.
ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. ^uha].
Τ.Σ.Π.Ε.Α.Θ. (το) Ταμείο Συντάξεως Προσωπικού Εφημερίδων Αθη- νών-Θεσσαλονίκης. **τουγκλώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {τσυγκλάς... | τσύγκλησ-α, -τηκα. -μένος} **1.** κεντώ ζώο με κάτι αιχμηρό 2. (συνήθ. μτφ. για πρόσ.) πειράζω, πρυ- καλώ την αντίδραση κάποιου εξερεθίζοντάς τον (ενώ αυτός διστάζει): *πάψε να με τσυγκλάς. γιατί Θα θυμώσω || δεν έφταιγε που τον κτύπησε · την τσυγκλούσε όλη την ώρα.* Επίσης **τουγκλίζω. — τσύ- ΥΚλημα** κ. **τσύγκλισμα** (το).
[ετυμ. < *τσύγκλα,* άλλος τ. τής λ. *ξύγκλα* «όργανο τού αργαλειού» (νόθο σύνθ.) < *οξύς* + μεσν. *ούγκλα* < λατ. ungula «όνυξ, οπλή (ίππου)» (υποκ. τού unguis «νύχι»). Κατ' άλλη άποψη, < **τσιγκελώ / -ίζω*
τσιγκέλι].
τσύμα-τσύμα επίρρ. (λαϊκ.) **1.** άκρη-άκρη **2.** (συνεκδ.) με δυσκολία, ίσα-ίσα, στο όριο, μόλις και μετά βίας: *~ τα φέρνουμε Βό?αα* ΣΥΝ. με το ζόρι.
[ετυμ. Αντιδάν., < ιταλ. cima «κορυφή (βλαστού), άκρη» < λατ. cima / cyma «κύημα, νεαρός βλαστός» < αρχ. *κύμα* (άλλος τ. τού *κύημα < κύω* / & *·έω*)1. **τσύνορο** (το) ► τσίνορο **ταυρίδα** (η) δυνατή και διαπεραστική φωνή.
[πτυμ. < *τσυρίζύ)* (πβ. το σχήμα *σφραγίζω - σφραγίδα, φροντίζω - φροντίδα)* |.
τσυρίζω ρ. αμετβ. {τσύριξα} βγάζω οξεία, διαπεραστική κραυγή: τί *έπαθες και τσυρίζεις;* συν. στριγκλίζω. **—τσύριγμα** (το).
[πτυμ. < *συρίζω* (με τσιτακισμό, πβ. *κότσυφας - κόσσυφος)*}. **τσυριχτός,** -ή, -ό (για φωνή. τραγούδι) αυτός που παράγεται με οξύ.
διαπεραστικό ήχο: *είχε μια αντιπαθητική ~ φωνή.* **-τσυριχτά** επίρρ. **τσυτσυρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιτσυτσύρισα} παράγω συνεχή συριστικό ήχο, όπως το λάδι που καίγεται στο τηγάνι, τα υλικά που τσιγαρίζονται κ.λπ. **— τσυτσύρισμα** (το).
[ΕΓΥΜ. < *τσυρίζΦ,* με εκφραστ. αναδιπλασιασμό τής πρώτης συλλαβής]·
Τ.τ.Ε. (η) Τράπεζα τής Ελλάδος.
Τ.Τ.Τ. (τα) (παλαιότ.) Ταχυδρομεία, Τηλέγραφοι. Τηλέφωνα.
Τυβίγγη (η) πόλη τής ΝΔ. Γερμανίας, γνωστή για το πανεπιστήμιο και τους εκδοτικούς της οίκους.
[πτυμ. Μεταφορά τού γερμ. Ί ubingen < παλαιότ. Twjvigia < μέσ. άνω γερμ. twing «τομέας δικαιοδοσίας, αρμοδιότητας»!, **τυγχάνω** ρ. αμετβ. {έτυχα} (αρχαιοπρ.) **1.** τυχαίνω (βλ.λ.) (συνήθ. με κατηγορούμενο ή κατηγορηματική μτχ.) είμαι, συμβαίνει να είμαι: ο *πρόεδρος τυγχάνει φί/^ος μου || ο νεαρός τυγχάνει προστατευόμενός μου || οι κύριοι τυγχάνουν εργαζόμενοι στην εταιρεία μας* 2. (+γεν.) μου συμβαίνει (κάτι): *~ θεραπείας || ~ τής αμέριστης υποστήριξης τής κυβερνήσεως.*
| ϋΓΥΜ. αρχ. (με έρρινο ένθημα *-γ-* και παραγ. επίθημα *-άνω.* πβ. κ. *μανθ-άνω)* < θ. *τυχ-,* μηδενισμ. βαθμ. τού θ. *τευχ-* < Τ.Ε. *dheugh- «πιέζω, εφάπτομαι, αγγίζω»,* πβ. σανσκρ. duhati «αρμέγει», αρχ. γερμ. tuht «δύναμη, ισχύς» (> γερμ. tUchtig «άξιος, ικανός»), ιρλ. duan «αρκεί, φθάνει» κ.ά. Ομόρρ. αρχ. τευ^-ω, *τεύχ-ος. τύχ-η* κ.ά.].
Τ.Υ.Δ.Κ. (η) Τεχνική Υπηρεσία Δήμων και Κοινοτήτων, **τυλιγάδι** (το) {τυλιγαδ-ιού **|** -ιών} **1.** ξύλινη ράβδος που χρησιμοποιούν οι υφάντριες, για να τυλίγουν το νήμα ΣΥΝ. τυλιχτάρι **2.** φιλολ. πάπυρος τυλιγμένος σε κύλινδρο · 3. (λαϊκ.) σκουλήκι που παρασιτεί στις ελιές.
Ιετυμ. < μεσν. τυλι*γάδι(ο)ν*< *τυλίγω* + υποκ. επίθημα *-άδι(ο)ν\.* **τυλιγαδιάζω** ρ. μετβ. |τυλιγάδιασ-α, -τηκα, -μένος} τυλίγω νήμα σε τυλιγάδι. —τυλιγάδιασμα (το), **τυλίγω** ρ. μετβ. {τύλι-ξα, -χτηκα. -γμένος} **1.** (για νήμα, καλώδιο κ.τ.ό.) περιστρέφω κάτι γύρω από τον εαυτό του ή γύρω από (κάτι) άλλο: *~ το σκοινί γύρω από τον στύλο || ~ την κλωστή στο* καρούλι || ~ το καλώδιο *στο πηνίο || ~ το φιλμ / την πετονιά* **αντ.** ξετυλίγω 2. (ειδικότ.) κάνω κάτι ρολό: *~ το καλί / τον χάρτη / μια αφίσα* **αντ.** ξετυλίγω 3. (συνεκδ.) σκεπάζω, περιβάλλω με κάλυμμα: τύλιξε *τα τρόφιμα με αλουμινόχαρτο || τύλιξε το πόδι με γάζα■* φρ. τυλι/ω (κάποιον) σε *μια κόλλα χαρτί* για την πειθαρχική ή ποινική δίωξη που θα υποστεί κάποιος, αφού συγκεντρωθούν τα αποδεικτικά στοιχεία που θα στηρίξουν την ενοχή του: *τον τύλιξαν σε μια κόλλα χαρτί και τον έστειλαν στον εισαγγελέα* **4.** (κατ' επέκτ.) συσκευάζω, περιβάλλω κάτι με χαρτί, ύφασμα κ.ά.: *θα πάρετε τα σουβλάκια στο χέρι ή τ'α σας τα τυλίξω; || θα μου* τυλίξετε *το βάζο. γιατί είναι για δώρο:* 5. (για τα μαλλιά) περιστρέφω τούφες μαλλιών γύρω από μπικουτί (βλ.λ.), για να τους δώσω ορισμένη φόρμα, γραμμή: *είχε τυλίξει τα μαλλιά της, για να κατσαρώσουν || ήρθε με τυλιγμένα τα μαλλιά* 6. (μτφ.) περιβάλλω, κλείνω (κάποιον/κάτι) μέσα μου: τους *τύλιξε η ομίχλη || τον τύλιξε στην αγκαλιά της || την τύλιξε η γλυκιά νάρκη τού ύπνου* 7. (μτφ.) εξαπατώ (κάποιον), καταφέρνω να τον κάνω να δεχθεί ό,τι του λέω με πονηρό τρόπο: *την τύλιξε τάζοντάς της λαγούς με πετραχή/αα! || πρόσεξε μη σε* τυλίγει *και την παντρευτείς!* **συν.** ξεγελώ, παραπλανώ· (μεσοπαθ. *τυλίγομαι)* 8. περιστρέφομαι γύρω από κάτι: τα *νήματα τυ-* λί/ονται *αυτόματα γύρω από μεταλλικά πηνία* || γο *φι/.μ τυλίχτηκε σε λίγα δευτερόλεπτα στη μπομπίνα* 9. μαζεύομαι, δίνω στο σώμα μου τέτοιο σχήμα, ώστε να μοιάζω με σφαίρα και να μην ξεχωρίζουν τα άκρα: ο *σκαντζόχοιρος τυλίχτηκε κι έγινε μια μπάλα || η γάτα τυλίχτηκε σαν κουβάρι* 10. (+ με κάτι) καλύπτω το σώμα μου ή μέρος

του με ρούχο, κάλυμμα: *τυλίχτηκε στη γούνα της || το σώμα της ήταν τυλιγμένο σε μεταξωτά υφάσματα || το κεφάλι του ήταν τυλιγμένο με γάζες || τυλίχτηκε στο παλτό του* 11. **(ειδικότ.) σκεπάζομαι (μΓ σεντόνι. κουβέρτα):** *τυλίξου, γιατί θα κρυώσεις || να. τυλιχτείς καλά και να προσέξεις να μην ξεσκεπαστείς* **συν. κουκουλώνομαι** 12. **(μτφ.) μπλέκομαι σε μια υπόθεση χωρίς να το θέλω ή παρασύρομαι από κάποιον με πονηρό τρόπο:** *τυλίχτηκε στα δίχτυα τους και έχασε πολλά λεφτά || αυτός είναι αϊτός, δεν τυλίγεται εύκολα!* **13. καλύπτομαι από κάτι, με περιβάλλει, ώστε να μη φαίνομαι:** γο *τάνκερ τυλίχτηκε στις φλόγες* **||** *το κτήριο είχε τυλιχτεί στους καπνούς.* **— τύλιγμα (το) ιμτγν.]** *κ.* **τύλιξη (η).**

[ΓΧΥΜ. · μεσν., από τον αόρ. *έτύλιξα* τού μτγν. *τυλίσσω* (κατά το σχήμα *έπνιξα - πνίγω*) < αρχ. *τύλη / τύλος* «οτιδήποτε έχει κυρτωθεί από το βάρος, καμπούρα, προσκεφάλι». τεχν. όρ.. < *tu-l-* (με παρέκταση -]-), μηδενισμ. βαθμ. τού Γ.Ε. *teu-* «φουσκώνω», πβ. σανσκρ. tulam «βαμβάκι, τούφα», αρχ. σλαβ. tylu «αυχένας», αρχ. πρωσ. tiilan «πολύ». αρχ. νορβ. Jx>llr «δέντρο, σφήνα», γερμ. Doll «σκαλμός» κ.ά. Ομόρρ. *τυλ-ώ (-ώνω)].* **τυλιχτάρι** (το) {τυλιχταρ-ιού | -ιών} το τυλιγάδι (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < *τυλιχτός* + παραγ. επίθημα *-άρι.* πβ. κ. *σφαχτ-άρι].* **τυλιχτός,** -ή, -ό αυτός που έχει τυλιχτεί, ο τυλιγμένος, **τύλος** (ο) (λόγ.) **1.** ο κάλος. ο ρόζος **2.** (ειδικότ.) η καμπούρα τής καμήλας συν. ύβος **3.** ναυτ. ξύλινο ή μεταλλικό κατασκεύασμα που χρησιμεύει στην πρόσδεση καλωδίων τού πλοίου συν. τάκος **4.** βοτ. η μεμβράνη που παρεμβάλλεται ανάμεσα στα διαχωριστικά τοιχώματα των ηθμοειδών σωλήνων τού φυτού.

Ιετυμ. αρχ., άλλος τ. τού ουσ. *τύλη* (βλ. λ. *τυλίγω)].* **τυλοφθορος,** -ος, -ο(ν; ΙΙ890J (για φάρμακα) αυτός που φθείρει και εξαλείφει τους κάλους.

[πτυμ. < *τύλος* + *-φθόρος* < *φθείρω].* **τυλώδης,** -ης, -ες Ιμτγν.] {τυλ-ώδους | -εις (υυδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με κάλο 2. (α) αυτός που είναι γεμάτος κάλους: ~ *πόδι* (β) ιατρ. *τυλώδες έλκος* έλκος που χαρακτηρίζεται από υπερτροφική σκλήρυνση. **

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* **τύλωμα** (το) [μτγν.] {τυλώμ-ατος j -ατα. -άτων} **1.** σκληρό εξόγκωμα τού δέρματος, υ κάλος 2. το υπερβολικό γέμισμα τής κοιλιάς από φαγητό συν. χορτασμός, κορεσμός, φούσκωμα, **τυλώνω** ρ. μετβ. {τύλω-σα, -θηκα, -μένος] (κυρ. για τυ στομάχι) παραγεμίζω.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *τυλώ (-όω)* < *τύλος* (βλ.λ.)]. **τύμβος** (ο) **1.** λρχαιΟλ. τεχνητός λόφος από χώμα και πέτρες, που δη- μιουργείται πάνω από τάφους · (γενικότ.) ο μεγαλοπρεπής τάφος: *ο ~ των Μαραθωνομάχων || προϊστορικοί ~* **2.** μνημείο, αναμνηστική στήλη: *ύψωσαν ~ στη μνήμη του.*

[ΕΤΥ.Μ. αρχ., αρχική σημ. «μικρό χωμάτινο βουναλάκι πάνω από τον τάφο», πιθ. < θ. **tu-bh-* (με έρρινο ένθημα *-m-* και αποδάσυνση τού επιθήματος *-bh-*, πβ. κ. *θρό-μ-βος < τρέ-φ-ω),* μηδενισμ. βαθμ. τού Ϊ.Ε. **teu-bh-* (τής ρ. **tcu-* «φουσκώνω»), πβ. λατ. tumere «φουσκώνω», tumulus «βουναλάκι», (> ισπ. tumulo), αρχ. γερμ. dUmo (> γερμ. Daumcn «αντίχειρας»). μέσ. ιρλ. tomm «λοφίσκος», ουαλ. tom «βουναλάκι» κ.ά. Το λατ. tumba (> γαλλ. tombc) είναι δάνειο από την Ελληνική].

τυμβωρύχος (ο) **1.** πρόσωπο που ανοίγει τάφους, για να τους συλή- σει 2. (μτφ.) πρόσωπο που διασύρει τη μνήμη νεκρού ή εκμεταλλεύεται κάτι ιερό (από το παρελθόν) για δικό του όφελος. **— τυμβωρυχία** (η) Ιμτγν.].

[ετυμ. αρχ. < *τύμβος + -ωρύχος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ορύσσω,* πβ. κ. *άνθρακ-ωρύχος*\. **τυμπανιαίος,** -α, -ο [1744] (για πτώματα) εξογκωμένος σαν τύμπανο.

π/μπανιαίως επίρρ. | J888J. τυμπανίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιαρχ.| {τυμπάνισ-α, -τηκα. -μένος] παίζω τύμπανο.

τυμπανικός, -ή, -ό Ιμτγν-J **1.** ανατ. αυτός που σχετίζεται με το τύμπανο τού αφτιού: ~ *οστό / νεύρο / υμένας* 2. μους. αυτός που σχετίζεται με το τύμπανο (το μουσικό όργανο) **3.** (για ήχους) αυτός που ηχεί σαν τύμπανο, **τυμπανισμός** (ο) **1.** το χτύπημα τού τυμπάνου, η τυμπανοκρουσία 2. ιατρ. η διόγκωση τής κοιλιάς που επέρχεται από τη συσσώρευση αερίων στα έντερα ή στο στομάχι συν. μετεωρισμός. Επίσης **τυμπάνισμα** (το) j. 1889] (σημ. 1).

[ΙΠΥΜ. αρχ. (σημ. 1) < *τυμπανίζω* < *τύμπανον.* Ως ιατρ. όρ. η λ. είναι αντιδάν. από αγγλ. tympanismj. **τυμπανιστής** (ο) [αρχ.], **τυμπανίστρια** (η) [αρχ.Ι [τυμπανιστριών]

αυτός που χτυπάει το τύμπανο: *«ο μικρός ~»* (χριστουγεννιάτικο τραγούδι) συν. τυμπανοκρούστης 2. στρλτ. (ειδικότ.) ο στρατιώτης που χτυπά το τύμπανο για τη ρύθμιση τού βηματισμού κατά τη διάρκεια στρατιωτικών παρελάσεων, **τύμπανο** (το) {τυμπάν-ου | -ων] **1.** μους. μουσικό όργανο, που αποτε- λείται από κοίλο ξύλινο ή μεταλλικό αντηχείο, πάνω από το οποίο τεντώνεται μια μεμβράνη · ο ήχος παράγεται με κρούση της μεμβράνης, με πλήκτρο ή με τα χέρια · το τύμπανο ανήκει στα καθιερωμένα όργανα τής συμφωνικής ορχήστρας και διαφέρει από άλλα κρουστά, κατά το ότι παράγει ήχο ορισμένου τονικού ύψους: *η συμφωνία κλείνει μέσα στις ομοβροντίες των τυμπάνων τής ορχήστρας*■ φρ. *τα τύμπανα* **τού** *πολέμου* το προάγγελμα έναρξης πολέμου: *ήχησαν ξανά ~ στη μαύρη ήπειρο* (πβ. λ. *κρουστός. ταμπούρ?-.ο, ντααούλι) 2.* ανατ. (στο αφτί) η τεντωμένη μεμβράνη που χωρίζει τον έξω ακουστικό πόρο από το μέσον ους · **3.** αρχπ.-ΑΡΧΑΙΟΛ. (α) η τριγωνική επιφάνεια αετώματος (β) το στήριγμα τρούλου στους βυζαντινούς ναούς (γ) τοίχος κυκλικής, ελλειπτικής ή πολυγωνικής κάτοψης, πάνω στον οποίο στη ρίζεται θόλος · 4. **ΓΥΠΟΓΡ.** ο περιστρεφόμενος κεντρικός κύλινδρος τυπογραφικού πιεστηρίου, με τον οποίο πιέζεται πάνω στην τυπογραφική πλάκα το χαρτί που τυπώνεται (βλ. λ. *τούμπανο).*

[κτυμ. < αρχ. *τύμπανον* (με παραγ. επίθημα *-ανον*, πβ. *όργ-ανον. δόκ- ανον, τρύπ-ανον* κ.ά.), αβεβ. ετύμου. σημιτ. αρχής, πβ. εβρ. **top** (πληθ. **tuppim),** αραμ. **tuppa** κ.ά.. αν ληφθεί υπ' όψιν ότι το τύμπανον συνδέεται με τις οργιαστικές τελετές προς τιμήν τού Διονύσου και τής Κυβέλης. Λιγότερο πιθ. θεωρείται η παλαιότ. άποψη περί αναγωγής στο ρ. *τύπτω* (βλ.λ.), η οποία χαρακτηρίζει υστερογενές το έρρινο *-m-* (πβ. κ. σανσκρ. **pra-srumpati** «σπρώχνω με τα κέρατα»)!, **τυμπανοειδής,** -ής, -ές [αρχ.] [τυμπανοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)] **1.** αυτός που μοιάζει με τύμπανο 2. ο πολύ εξογκωμένος. **σχολιο** λ. *-ης, -ης. -ες.*

τυμπανοκρουσία (η) [1865] {τυμπανοκρουσιών} 1. **μους.** το παίξιμο, το χτύπημα τού τυμπάνου 2. (μτφ., συνήθ. στον πληθ.) η θορυβώδης και επιδεικτική προβολή γεγονότος: ο *γάμος τού βασιλικού ζεύγους αναγγέλθηκε με τυμπανοκρουσίες-* **ΦΡ.** *χωρίς τυμπανοκρουσίες* χωρίς να γίνει θόρυβος, χωρίς μεγάλη προβολή, διαφήμιση κ.λπ.: ~ *κυκλοφόρησε* γο *καινούργιο του βιβλίο.* **τυμπανοκρούστης** (ο) [1766] {δύσχρ. τυμπανοκρουστών] ο τυμπανιστής.

[ετυμ. < *τύμπανο* + *-κρούστης* < *κρούω]* **τυμπανοσκλήρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} **ιατρ.** επιπλοκή τής χρόνιας ωτίτιδας που προκαλεί βαρηκοΐα.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. **tympanosclerosis], τυμπάνωση** (η) [1895] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **ιατρ.** ο τυμπανισμός (βλ.λ.). ■«* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ωση.*

[ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. **rympanosej.**

Τύμφη (η) όρος τής Ηπείρου στον νομό Ιωαννίνων αλλιώς *Γκαμήλα.* **[ετυ.μ.** μτγν. τοπωνύμιο, προελλην. αρχής. αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με το τοπωνύμιο *Στύμφαλος* εξαιτίας τού παράλλ. τ. *Στύμφη].* **Τυμφρηστός** (ο) όρος τής Δ. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Ευρυτανίας.

[ΙΠΥΜ. < μτγν. *Τυ(μ)φρηστός* (το *-μ-* προφανώς κατά το *Τύμφη.* βλ.λ.)

**Τυ(μ)φρηττός*, προελλην. αρχής, αγν. ετύμου].

Τυνησία (η) (αραβ. **Al Jumhoriyah at-TQnusiyah =** Δημοκρατία τής Τυνησίας) κράτος τής Β. Αφρικής με πρωτεύουσα την Τύνιδα, επίσημη γλώσσα την Αραβική και νόμισμα το δηνάριο. **— Τυνήσιος** (ο), **Τυνήσια** (ο), **τυνησιακός,** -ή, -ό [1894].

JF.TYM. Μεταφορά τού γαλλ. **Tunisie** < αραβ. **TiinusTyah < Tunis** (ονομασία τής πρωτεύουσας τής χώρας), αγν. ετύμου. Μερικοί τη συνδέουν με τη φοιν. θεότητα **Tanit].**

Τύνιδα (η) η πρωτεύουσα τής Τυνησίας. Επίσης (λόγ.) **Τύνις** [Τύνι- δος] κ. (λαϊκ.) **Τούνεζι** (το).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αραβ. **Ί unis** (βλ. λ. *Τυνησία).* **Ο** τ. *Τούνεζι* αποτελεί οπτικό δάνειο από την ισπ. ονομασία **Tunez** (προφ. *Τούνεθ*)]. **τυπάζω** ρ. μετβ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) **1.** βάζω σε καλούπια (τύπους) υλικό για την κατασκευή πλίνθων ή τη χύση μετάλλου 2. (μτφ.) διαπλάθω, διαμορφώνω.

[ιπ υμ. μτγν. < αρχ. *τύπος*\. **τυπάκος** (ο) (αργκό) συνήθ. νεαρός με ιδιαίτερο, προσωπικό στυλ: *ωραίος ~ ο φίλος σου* (βλ. κ. λ. *τύπος).* **τυπάς** (ο) {τυπάδες] (αργκό) πρόσωπο με ιδιαίτερη προσωπικότητα και δικό του, ξεχωριστό ύφος.

Τ.Υ.Π.Ε.Τ. (το) Ταμείο Υγείας Ιΐροσωπικού Εθνικής Τραπέζης. **τυπικαρειό** (το) (συνήθ. ορθ. *τυπικαριό)* ειδικός χώρος στα μοναστήρια τού Αγίου Όρους, όπου φυλάσσονται τα εκκλησιαστικά βιβλία.

[ΕΓΥΜ. < *τυπικάρης* + παραγ. επίθημα *-ειό* (πβ. *καρβουνάρης - καρ- βουναρειό)].*

τυπικάρης (ο) {τυπικάρηδες] ο καλόγερος που φροντίζει για την πιστή τήρηση τού μοναστικού τυπικού.

[ι-.τυμ. < *τυπικό* + παραγ. επίθημα *-άρης*, πβ. κ. *βαρκ-άρης].* **τυπικό** (το) Ιμεσν.] 1. **εκκλησ.** (α) λειτουργικό βιβλίο που περιλαμβάνει την τυπική διάταξη των ακολουθιών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά τη διάρκεια τού εκκλησιαστικού έτους (β) το κτητορικό τυπικό (βλ. λ. *κτητορικός) 2.* (μτφ.) το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να γίνεται κάτι: *ακολουθώ! παραβιάζω το ~* [[*σύμφωνα με τυ ~* · 3. **γλωσσ.** το τυπολογικό (βλ.λ.) τμήμα τής παραδοσιακής γραμματικής, που πραγματεύεται τους τύπους των λέξεων κυρ. η μορφολογία (βλ.λ.). **τυπικός,** -ή, -ό 1. αυτός που είναι σύμφωνος με τους τύπους και τις καθιερωμένες συνήθειες: ~ *διαδικασία / συμφωνία / ενέργεια / φιλοφρόνηση* **συν.** συμβατικός 2. (επιστ.) (α) αυτός που αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο τύπο (είδος με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά): ο *πυρετός είναι ~ σύμπτωμα τής γρίπης || τα έντονα ζυγωματικά είναι ~ γνώρισμα των Μογγόλων || τα ~ χαρακτηριστικά φυλής / κοινωνίας / κοινωνικού στρώματος* (β) **βιολ.** *τυπικό γνώρισμα* χαρακτηριστικό γνώρισμα αποκλειστικά μιας ομάδας ζώων ή φυτών 3. (α) αυτός που είναι χαρακτηριστικός (κατάστασης, φαινομένου, συμπεριφοράς κ.ά.): *η στάση της αποτελεί ~ εκδήλωση αδιαφορίας || ~ παράδειγμα / περίπτωση δημοσιεύπα/,ληλικής νοοτροπίας* (β) (ειδικότ.) αυτός που είναι χαρακτηριστικός συνόλου ή περιοχής: είναι *~ Άγγλος · πάντα ακριβής στα ραντεβού του || γο σούβλισμα αρνιού είναι ~ πασχαλινό έθιμο* 4. αυτός που ακολουθεί χωρίς παρέκκλιση ό.τι προβλέπεται από έναν κανονισμό: *είναι πολύ ~ στη* δουλειά *του*■ *έρχεται και φεύγει πάντα την προβλεπόμενη ώρα!* 5. (για πρόσ.) αυτός που τηρεί τους τύπους που ισχύουν στην κοινωνική συμβίωση: *είναι πολύ πάντα θα θυμηθεί να μου τηλεφωνήσει στη γιορτή μου, όπου κι αν βρίσκεται* 6. αυτός που γίνεται με επίσημο τρόπο: *την αρχική συμ*

φωνία ακολούθησε και η ~ επικύρωση 7. **αυτός που σχετίζεται με επίσημη πιστοποίηση:** *γνωρίζει από πρακτική εμπειρία τη δουλειά, αλλά δεν έχει τα ~ προσόντα* **(π.χ. πτυχίο)** 8. **(α) αυτός που χαρακτηρίζεται από ευγένεια και τρόπους που χρησιμοποιούνται μεταξύ αγνώστων προσώπων, σε επίσημες καταστάσεις ή σε δημόσιες εμφανίσεις:** *είναι ~ με τους υφισταμένους του και τους* **μιλάει** *πάντα στον πληθυντικό* || *στις - μορφές επικοινωνίας αποφεύγονται οι οικείες ή πολύ λαϊκές εκφράσεις* **(β) (κατ* επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από τήρηση μόνο των κοινωνικών τύποιν, χωρίς οικειότητα ή φιλική διάθεση, μη εγκάρδιος:** *~ χαιρετισμός / χαμόγελο / χειραψία* || *οι σχέσεις τους είναι καθαρά τυπικές: αντα'/λάσσουνμια «καλημέρα», μια «καληνύχτα» κι αυτό είναι* **όλο/** 9. **αυτός που γίνεται με επιφανειακό τρόπο (απλώς για να τηρηθούν οι τύποι):** *επειδή βιάζονταν έκαναν έναν - έλεγχο τού κτηρίου* || *μην ενοχλείστε, πρόκειται για μια - διαδικασία* 10. **αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από τυποποίηση και που χρησιμοποιείται σε επίσημες ή σημαντικές κοινωνικά περιστάσεις:** *στις αναφορές που συντάσσουμε σε δημόσιες υπηρεσίες χρησιμοποιούμε ~ γλώσσα* 11. θρησκ. *τυπικά και τελετουργικά αντικείμενα* **αντικείμενα που χρησιμοποιούνται σε λατρείες, τελετουργίες και ιερές τελετές** 12. φίλος, *τυπική Λογική* **κλάδος τής Λογικής (βλ.λ.) που ορίζει τους κανόνες ορθής λειτουργίας τής σκέψης, ώστε αυτή να προχωρεί χωρίς άλματα και αντιφάσεις ανεξάρτητα από το αν οι προτάσεις που χρησιμοποιούνται είναι κατά το περιεχόμενό τους ορθές** 13. γλωσσ. **αυτός που σχετίζεται με τους τύπους, τις μορφές με τις οποίες εμφανίζεται ένα γλωσσικό στοιχείο, π.χ. τις μορφές μιας λέξης που κλίνεται** 14. χιμ. τυπικό *βάρος* **το άθροισμα** tow **ατομικών βαρών όλων των ατόμων που εμφανίζονται σε έναν χημικό τύπο** 15. ΝΟΜ. **(α)** *τυπικός νόμος* **κάθε πράξη των οργάνων που έχουν οριστεί από την πολιτεία με σκοπό την άσκηση νομοθετικής εξουσίας ΑΝΤ. ουσιαστικός νόμος (β)** *τυπική ισχύς νόμου* **η ολοκλήρωση των νόμιμων διαδικασιών για την έκδοση νόμου ΑΝΤ. ουσιαστική ισχύς νόμου.** — τυ- ττικ-ά / -ώς **Ιμτγν.Ι επίρρ.**

ΙΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «ο σύμφωνος με τους τύπους», < αρχ. *τύπος*. Ήδη μτγν. είναι και η σημ. «συμβολικός, εξεικονιστικός». Οι σημ. 3-10 αποτελούν απόδ. τού γαλλ. formell.

τυπικά - τυπικώς - τύποις - για τους τύπους. Το επίρρημα *τυπι- κώς* διαφέρει από το *τυπικά* κατά έναν λεπτό αλλά σημαντικό τρόπο: Το **τυπικώς** σημαίνει «από τυπικής πλευράς, όπιος ορίζουν οι τύποι, η τυπική διαδικασία»: *Τυπικώς, για να είναι νόμιμη η απόφαση, απαιτούνται οι υπογραφές τριών υπουργών · Τυπικώς δεν επιτρέπεται να καρίσταται ο υποψήφιος κατά την κρίση τής διδακτορικής διατριβής.* Το **τυπικά** σημαίνει περισσότερο «φαινομενικά, επιφανειακά, για να τηρηθούν οι τύποι και τα προσχήματα», αντιτιθέμενο σημασιολογικά προς το «στην ουσία, ουσιαστικά»: *Τυπικά ζουν ακόμη μαζί, αλλά έχουν κωρίσει εδώ και δύο κρόνια*

Τυπικά το οικόπεδο ανήκει στην Κοινότητα, αλλά το χρησιμοποιούν οι γείτονες για πάρκινγκ από τότε που ήρθαμε εδώ. Διασα- φείται ότι το *τυπικά* χρησιμοποιείται επίσης όπως το *τυπικώς*. αλλά κυρίως χρησιμοποιείται ως αντίθετο τού «κατ' ουσίαν, στην ουσία. ουσιαστικά, στην πραγματικότητα»: *Θέλω να συμφωνήσεις μαζί μου ουσιαστικά, όχι τυπικά.* Στην εμφατική. ιδιαίτερη χρήση του το επίρρημα τυπικά ισοδυναμεί με τα επιρρηματικά **τύποις** και **για τους τύπους:** *Τύποις συμμετέχουν κι αυτοί, ουσιαστικά όμως η επιχείρηση διευθύνεται από τους νέους ιδιοκτήτες - Έκαναν πως συμφωνούν για τονς τύπους, στην πραγματικότητα τους κωρίζει μίσος αγεφύρωτο.*

τυπικότητα (η) 11812J {τυπικοτήτων} **1.** το να είναι κάτι σύμφωνο με τους τύπους, με ό.τι απαιτείται, προβλέπεται: *η - μιας διαδικασίας: μιας απόφασης / των προσόντων / ενός νόμου* 2. η πιστή τήρηση των κανόνων, η συνέπεια: *στη δουλειά του τον διακρίνει η -* **3.** η τήρηση των κοινωνικών τύπων, η συμβατικότητα: *ας αφήσουμε τις τυπικό- τητες μπορούμε να μιλάμε στον ενικό* **ΑΝΤ.** οικειότητα, **τύπισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (αρχκό) νεαρή γυναίκα με ιδιαίτερο.

προσωπικό στυλ: *στο μπαρ ήταν μια ~ μόνη της.* **τυποβαφείο** (το) εργαστήριο ή εργοστάσιο τυποβαφικής. **τυποβαφική** (η) 118881 μέθοδος βαφής υφασμάτων, ώστε να αποκτούν ποικιλόχρωμα σχέδια. Κπίσης **τυποβαφία** κ. **τυποβαφή. - τυ- ποβαφικός,** -ή. -ό. **τυποβσφικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **τυπογραφείο** (το) [Ι766| ο χώρος (εργαστήριο ή εργοστάσιο) στον οποίο εκτυπώνονται βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά ή άλλα έντυπα: *Εθνικό Τυπογραφείο* (το επίσημο κρατικό τυπογραφείο, όπου εκτυπώνεται και η *Εφημερίδα τής Κυβερνήσεως)*· **φρ. ο** *δαίμων τού τυπογραφείου* βλ. λ. *δαίμονας*. **τυπογραφία** (η) |J5981 {χωρ. πληθ.Ι το σύνολο των μεθόδων και τεχνικών στοιχειοθεσίας και εκτύπωσης κειμένων ή εικόνων: *η ανάπτυξη / η εξέλιξη τής ~* .

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. typographia|. **τυπογραφικός,** -ή. -ό [1782] **1.** αυτός που σχετίζεται με την τυπογραφία ή τον τυπογράφο: *~ επιμέ'/.εια / πείρα / τεχνική* || *- τέχνες* (οι επιμέρους κλάδοι τής τυπογραφίας) || *~ λάθος* **ΣΥΝ.** γραφικές τέχνες 2. αυτός που χρησιμεύει ή συμβάλλει στην εκτύπωση: *- μελάνι / στοιχεία* (μεταλλικοί ή ξύλινοι χαρακτήρες με τυυς οποίους στοιχει- οθετείται το προς εκτύπωση κείμενο) / *μηχάνημα / πιεστήριο* **3. τυ- πο***γραφικό* (το) το τυπωμένο δεκαεξασέλιδο **συν.** δοκίμιο 4. *τυπογραφικά* (τα) τα έξοδα εκτυπώσεως ενός εντύπου, **τυπογράφος** (ο/η) |Ι856| ο ιδιοκτήτης ή ο τεχνίτης τυπογραφείου.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκδοση*, *πο/.υγράφος*.

[ετυμ. < *τύπος + -γράφος*. ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. typogra phic], τύποις -►

τύπος

τυποκλοπία (η) 11782j [τυποκλοπιών} η λαθραία ανατύπωση μέρους ή και τού συνόλου ξένου συγγράμματος για κερδοσκοπικούς και γενικώς αθέιιτους σκοπούς ΣΥΝ. κλεψιτυπία. — τυποκλοπικός, -ή. -ό [1897J.

τυποκλόπος (ο/η) [18711 πρόσωπο που διαπράττει τυποκλοπία, τυποκλοπώ ρ. αμετβ. [1871] [τυποκλοπείς... | τυποκλόπησα} δια- πράττω, ενεργώ τυποκλοπία,

τυποκρατία (η) Ιχωρ. πληθ.} η προσήλωση στους τύπους και η υποτίμηση τής ουσίας ΣΥΝ. φορμαλισμός. — τυποκράτης (ο).

[f.tym. < *τύπος + -κρατία* < *κράτος* (πβ. κ. *δημο-κρατία*), απόδ. τού γαλλ. tbrmalismcl. τυπολάτρης (ο) [**1**8031 [τυπολατρών}, τυπολάτρισσα (η) [τυπολα- τρισσοΚΙ πρόσωπο που μένει υπερβολικά προσκολλημένο στους εξωτερικούς τύπους και αδιαφορεί για την ουσία συν. φορμαλιστής, τυπολατρία (η) [1888] {τυπολατριών} η υπερβολική προσκόλληση στους τύπους και η παραιτέληση τής ουσίας. — τυπολστρικός, -ή. -ό [1893).^

τυπολογία (η) 11853[{τυπολογιών} 1. σύνολο, σύστημα τύπων **2.** επαγωγικού χαρακτήρα επιστημονική μέθοδος που αποσκοπεί στη συ- στηματοποίηση και ταξινόμηση τής γνώσης στα επιμέρους ερευνητικά αντικείμενα με βάση ορισμένους, καθορισμένους τύπους· βρίσκει εφαρμογές σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους, όπως η βιολογία, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία. η ανθρωπολογία, η γλωσσολογία κ.ά. 3. γλωσσ. η ταξινόμηση των γλωσσών βάσει ομοιοτήτων και διαφορών που εμφανίζουν στη δομή τους (μορφολογική, συντακτική, φωνολογική), π.χ. η διάκριση των γλωσσών σε *κλιτές*, *συγκολλητικές* και *απο- μονωτικές / μονοσυλλαβικές* τού W. von Humboldt ή σε *εργαστικές* και *αιτιατικές* γλώσσες (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. typologie|. τυπολογικός, -ή, -ό 118601 1. αυτός που σχετίζεται με την τυπολογία 2. γλωσσ. *τυπολογικό* (το) το τυπικό, το τμήμα τής σχολικής (παραδοσιακής) γραμματικής που περιλαμβάνει τους τύπους των λέξεων, τυ πώς σχηματίζονται, πώς κλίνονται κ.λπ. συν. μορφολογία. — τυπο- λογικ-ά / -ώς επίρρ. τυπομανής, -ής, -ές Ιτυπομαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει μανία με την τήρηση των τύπων, το)ν συμβατικών κανόνων. — τυπο- μανία (η). σχόλιό λ. *-ης. -ης. -ες.*

|1£ΤΥΜ. < *τύπος + -μανής*, από το θ. τού αρχ. *ε-μάν-ην* τού ρ. *μαίνομαιI*

τυπομάχος (ο/η) πρόσο>πο που μάχεται τον Τύπο (εφημερίδες και περιοδικά).

τυποποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. (α) η τοποθέτηση σε καλούπια, τύπους (β) ο καθορισμός ενός σταθερού προτύπου βά- σει τού υποίου γίνεται κάτι · η προσαρμογή σε συγκεκριμένο τύπο: *~ τής διδασκαλίας τής ιστορίας* || *η *- των ονομασιών προϊόντων 2.* ΟΙΚΟΝ, η μαζική βιομηχανική παραγωγή προϊόντων σύμφωνα με ορι- σμένες προδιαγραφές, με ποσοτικά και ποιοτικά πρότυπα: *~ αγαθών ι τροφίμων 3.* (μτφ.) η έλλειψη πρωτοτυπίας, η κοινοτοπία: *~ ύφους.* [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. standardisation!, τυποποιητής (ο) μηχάνημα το οποίο γεμίζει δοχείο με συγκεκριμέ- νο προϊόν, πωματίζει, κλείνει και εγκιβωτίζει.

Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. formulator}. τυποποιώ ρ. μετβ. {τυποποιείς... | τυποποί- ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. (α) τοποθετώ (κάτι) σε τύπους, σε καλούπια (β) καθορίζω ένα σταθερό πρότυπο βάσει τού οποίου θα γίνεται κάτι: *- τη διδασκαλία μαθήματος 2.* ΟΙΚΟΝ, παράγω με τρόπο μαζικό προϊόντα σύμφωνα με ορισμένες προδιαγραφές 3. (η μτχ. *τυποποιημένος*, *-η.* **-ο)** (α) (για προϊόντα) αυτός που παράγεται με βάση ορισμένα πρότυπα, ορισμένες προδιαγραφές (β) (μτφ.) αυτός που δεν παρουσιάζει πρωτοτυπία: *~ έκφραση / ύφος / ερμηνεία* ΣΥΝ. κοινότοπος, τετριμμένος ΑΝΤ. πρωτότυπος.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. standardise], **τύπος** (ο) 1. (γενικά) κατηγορία, είδος με συγκεκριμένα χαρκτηριστι- κά: *- ανθρώπων / κοινωνιών* |[*αυτοκίνητο τελευταίου -* (σύγχρονο μοντέλο ή σύγχρονης τεχνολογίας) || *- αίματος* || *λεξικό νέου ~* (με νέα δομή. με καινοτομίες) || *αυτού τού ~ η συμπεριφορά με εκνευρίζει* || *άνθρωποι τέτοιου ~ με διακεδάζουν* **φρ. τού τύπου** (+γεν. χωρίς άρθρο) που θυμίζει, που μοιάζει, όπως: *φοράει ρούχα ~ Έλβις Πρί- σλεϋ* || *η λέξη αυτή χρησιμοποιείται σε φράσεις ~...* 2. ο χαρακτήρας, η προσωπικότητα και το ύφος κάποιου: *είναι - κεφάτος / πονηρός / παράξενος* |[*- αντιπροσωπευτικός μιας νοοτροπίας* |) π *~ είναι αυτός ο άνθρωπος;* || *αυτή η κοπέλα δεν ταιριάζει στον -* μου (στον χαρακτήρα μου, στο στυλ μου)· **φρ.** (α) *ακουστικός τύπος* βλ. λ. *ακουστικός* (β) *οπτικός τύπος* ο άνθρωπος που έχει την ικανότητα να αποκτά γνώσεις και να δημιουργεί παραστάσεις αξιοποιώντας κυρίως την αίσθηση τής όρασης · 3. (αρχκό-είρων.) ο άνθρωπος, το άτομο: π *γυρεύει εδώ αυτός ο* [[*είναι ένας ~ ψηλός και γεροδεμένος*■ **φρ.** *(κάποιος) είναι ο τύπος μου* (κάποιος) είναι ο άνθρωπος που μου ταιριάζει 4. αυτός που είναι ιδιότροπος ή εκκεντρικός: *αυτός κι αν είναι -!* 5. τυ πρότυπο, το υπόδειγμα: *αυτός είναι ο ~ πολίτη πον θέλουμε να διαπλάσουμε*■ **φρ. τύπος** *και υπογραμμός* βλ. λ. *υπογραμμός* **6.** το σχέδιο, η φόρμουλα με βάση την οποία συντάσσεται και γράφεται κάτι: *- αιτήσεως / αναφοράς* 7. (συνεκδ.) το καλούπι. το εκμαγείο 8. (μτφ.) τρόπος, μέσο δράσης: *αναζητούσαν κάποιον νόμιμο ~ για τη διευθέτηση τού ζητήματος* **ΣΥΝ.** φόρμουλα 9. το αποτύπωμα, το ίχνος: *θέτω τον δάκτυλον επί τον ~ των ήλων* (βλ. λ. *ήλος)* 10. η στάμπα: *ο - τής σφραγίδας* · 11. η εκτύπωση κειμένων και εικόνων, η τυπογραφία · 12. (περιληπτ.) **Τύπος** (ο) το σύνολο των εφημερίδων

και των περιοδικών, καθώς και το σύνολο των ανθρώπων που εργάζονται σε αυτά: ο ~ *θεωρείται «τέταρτη εξουσία»* || *η κρίση τύπ* ~ (πτώση των πωλήσεων) || *ο έλεγχος τού* ~ || *η ελευθερία τού* - || *περιοδικός/ ημερήσιος / πρωινός / λαϊκός! αθλητικός / πο/.ιτικός/ σκανδαλοθηρικός* (που προβάλλει κυρ. σκάνδαλα· αλλιώς *ροζ Τύπος*) / *έντυπος / ηλεκτρονικός (ραδιόφωνο - τη/.εόραση)*' ΦΙ\ (α) εκπρόσωπος τού Τύπου ο δημοσιογράφος: *οι - περίμεναν τον πρωθυπουργό* (β) εκπρόσωπος *Τύπου* πρόσωπο που έχει την ευθύνη για την ενημέ- ρωση των δημοσιογράφων (σε κόμμα, εταιρεία, οργανισμό, υπουργείο κ.λπ.) (γ) *υπουργός Τύπου* υπουργός αρμόδιος για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (δ) *Γραφείο Τύπου* υπηρεσία υπουργείου, επιχείρησης κ.λπ. αρμόδια για την ενημέρωση των δημοσιογράφων, αλλά και για την παρακολούθηση των δημοσιευμάτων των εφημερίδων (ε) *διά τού Τύπου* μέσω των εφημερίδων και των ραδιοτηλεοπτικών μέσων συνηθέστ. με δημοσίευμα ή συνέντευξη: *ο υπουργός έσπευσε* ~ *να διασκεδάσει τις φήμες περί παραιτήσεώς του* j[*δυσφήμιση* ~ (στ) *πρακτορείο Τύπου* ειδησεογραφικό πρακτορείο, οργανισμός που συγκεντρώνει και διακινεί ειδήσεις δημοσιογραφικού ενδιαφέροντος μέσω δικτύου ανταποκριτών (ζ) *συνέντευξη Τύπου* βλ. λ. *συνέντευξη* (η) *κίτρινος Τύπος* τα σκανδαλοθηρικά και συκοφαντικά έντυπα · **13.** (μτφ.) μορφή συμπεριφοράς που έχει παγιωθεί από συνήθεια ή από εφαρμογή (εθιμικών ή δικαϊκών) κανόνο)ν. ~ *δικονομικοί / λατρείας* **14.** νομ. τύπος *(δικαιοπραξίας)* το μέσο με το οποίο ο νόμος ή η συμφωνία των μερών επιβάλλουν να εσωτερικευτεί η δήλωση βουλήσεως για την κατάρτιση δικαιοπραξίας επί ποινή ακυρότητας τής τελευταίας (π.χ. συμβολαιογραφικό ή ιδιωτικό έγγραφο, δήλωση ενώπιον τής αρχής) **15.** η εξωτερική μορφή πράγματος, ενέργειας, συμπεριφοράς ή θεσμού, κατ' αντιδιαστολή προς το ουσιαστικό τους περιεχόμενο: *δίνει σημασία στους* ~ || *κρατάει / τηρεί τους* ~· ΦΡ. *για τους τύπους* επειδή κάτι επιβάλλεται κοινωνικά: *τους έκανε τραπέζι* ~ ΣΥΝ. για τα μάτια τού κόσμου, για το θεαθήναι λντ. ουσιαστικά, πραγματικά 16. (ο αρχαιοπρ. τ. τύποις ως επίρρ.) (α) σύμφωνα με τους τύπους. τυπικά: *είναι* ~ *σωστό'ουσιαστικά όμως δεν ισχύει* || *«Ο Γιόχαν Στράους υιός έγραψε αυτή την πόλκα (...] για να παρουσιαστεί στον χορό τής Ε/.ληνικής Κοινότητας τής Βιένης. τον Ιανουάριο τού 1858. Είναι ?^οιπόν και ~ ένα πρωτοχρονιάτικο έργο»* (εφημ.) (β) γιατί έτσι πρέπει: ~ *μένουν μαζί. στην πραγματικότητα η σχέση τους δεν είναι ουσιαστική* · **17.** η παράσταση που εκφράζει συμβολικά και αφηρη- μένα σχέσεις μεταξύ αριθμών, μαθηματικών συμβόλων, φυσικών μεγεθών ή χημικών ουσιών και ενώσεων: *α?:γεβρικός / μαθηματικός / χημικός / μοριακός / συντακτικός* - (βλ.λ.) · 18. γλωσσ. καθεμιά από τις διαφορετικές μορφές με τις οποίες εμφανίζεται μια λέξη (σε διαφορετικές διαλέκτους ή εποχές, κατά την κλίση κ.λπ.), η μορφή μιας λέξης: *υ* ~ *«λόγους» είναι αιτιατική πληθυντικού τής λέξης «λόγος»* || *δωρικός / ιωνικός / αιο?.ικός / αττικός ~ ρήματος ή ουσιαστικού* || - *τής καθαρεύουσας / τής δημοτικής* || *σπάνιος / αμάρτυρους ί υποθετικός / λόγιος / εύχρηστος* - *λέξεως* 19. βιολ. το αρχικό δείγμα στο οποίο στηρίζεται η περιγραφή ενός είδους, γένους κ.λπ. ζώου ή φυτού. σχολιο λ. *τυπικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *τύπτω* (βλ.λ.). Ο τ. *τύποις* (σημ. 16) είναι δοτ. πληθ.|. τυποσκοπιο (το) {τυποσκοπί-ου | -ων} η λούπα (βλ.λ.).

[ετυμ. < *τύπος* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», πβ. κ. *περι-σκόπιο).* τυποτεχνικος, -ή, -ό τυιίογρ. αυτός που σχετίζεται με την τεχνική τής εκτύπωσης εντύπου. — τυποτεχνικά επίρρ. τύπτω ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.f (λόγ.) ελέγχω, ψέγω: *τον τύπτει η συνείδησή του για την κακή πράξη που έκαμε.*

[ετυμ, αρχ. < **τύπ-Jω* (πβ. κ. *κλέπτω* < **κλέπ-Jω)* < θ. *τυπ-*, μηδενισμ. βαθμ. τού l.fcL. *(s)teu-p-* «πιέζω, σπρώχνω, ωθώ», πβ. σανσκρ. pra-stu- m-pati «σπρώχνω με τα κέρατα». tu(m)pati «χτυπώ», αρχ. σλαβ. lupati «χτύπος, σφυγμός», tuputu «θόρυβος», πιθ. λατ. stupere «εκπλήσσω, θαμπώνω» κ.ά. Ομόρρ. *τύπ-ος. τύψ-ις (-η), τυπ-ικός* κ.ά. Η σημασιολ. εξέλιξη «πιέζω» -♦ «τύπος» δεν είναι άγνωστη σε άλλες γλώσσες (λ.χ. γαλλ. presser «πιέζω» - presse «τύπος»), ενώ οι εξειδικευμένες τεχν. χρήσεις τού ρ. «φτειάχνω καλούπι, αποτυπώνω επακριβώς» οδήγησαν στις σημ. «υπόδειγμα, πρότυπο» τής λ. *τύπος\.* τυπωθήτω (το) {άκλ.) τυπογρ. η έγκριση (το «έχει καλώς») για να προχωρήσει μια τυπογραφική εργασία από τα προηγούμενα στάδια στο στάδιο τής εκτύπωσης: *ο επιμελητής τής έκδοσης έδωσε το* [ετυμ. Πρωστ. παθ. αορ. τού αρχ. *τυπώ (-όω)* (βλ. λ. *τυπώνω),* απόδ. τού νεολατ. imprimatur (ρ. imprimere), το οποίο κατά τον Μεσαίωνα αποτελούσε απόδειξη εγκρίσεως εκ μέρους τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, προκειμένου να τυπωθεί ή να δημοσιευθεί κάτι|. τύπωμα (το) Ιαρχ.] {τυπώμ-ατος | -ατα, -άτων} η εκτύπωση: γο ~ *τού βιβλίου/ μιας σε/άδας/ μιας φωτογραφίας.* Ηπίσης τύπωση (η) [αρχ.]. τυπώνω ρ. μετβ. {τύπω-σα. -θηκα. -μένος} 1. (για εικόνα ή κείμενα) αναπαράγω τυπογραφικά συν. εκτυπώνω 2. (συνεκδ.) εκδίδω: *έχει τυπώσει τρεις ποιητικές συλλογές* 3. αποτυπώνω. χαράσσω με πίεση πάνω σε μαλακό σώμα: ~ *σχέδια σε ύφασμα■* φρ. τυπώνω στον *νου I στο μυαλό μου* αποτυπώνω, συγκρατώ καλά κάτι στον νου μου. [ετυμ. < αρχ. *τυπώ (-όω)* < *τύπος}.* τυπωτής (ο) [μτγν.Ι. τυπώτρια (η) {τυπωτριών} **1.** πρόσωπο που κατασκευάζει εκτυπωτικές μήτρες 2. πρόσωπο που τυπώνει κάτι. τυπωτικός, -ή. -ό [μτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με την εκτύπωση: ~ *μηχανή* ΣΥΝ. εκτυπωτικός **2.** *τυπωτικά* (τα) τα έξοδα για την εκτύπωση εικόνων ή εντύπων, τυράδικο (το) (λαϊκ.) κατάστημα στο οποίο πωλείται τυρί συν. τυροπωλείο.

|ετυμ. < *τυράς* + παραγ. επίθημα *-άδικο* (μέσω πληθ. *τυρ-άδες),* πβ. κ. *βενζιν-άδικο].*

τυράγνισμα (το) -» τυράννισμα

τυραγνώ ρ. * τυραννώ

τυραννία (η) [αρχ.] {τυραννιών} **1.** η εξουσία τού τυράννου, το καταπιεστικό καθεστώς: *οι δικτάτορες επέβαλαν την* ~ *τους στη χώρα* 2. (συνεκδ.-μτφ.) η καταπίεση, ο καταναγκασμός: *η* ~ *των γονιών/ των δασκά?^ωνΖ.* (μτφ.) η ταλαιπωρία, το βάσανο: *είναι* ~ *να κυκλοφορείς στο κέντρο τής Αθήνας* συν. παίδεμα, μαρτύριο 4. (ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) τυραννικός, δύστροπος άνθρωπος: *αυτό το παιδί είναι σκέτη ~!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φασισμός.* **τυραννίδα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** (κατά την αρχαιότητα) πολίτευμα στο οποίο ο τύραννος κατελάμβανε πραξικοπηματικά την εξουσία και κυβερνούσε απολυταρχικά 2. (σήμερα) το δικτατορικό πολίτευμα αντ. δημοκρατία.

(Ρ.τυμ < αρχ. *τυραννίς, -ίδος< τύραννος}.* **τυραννικός,** -ή, -ό |αρχ.[**1.** αυτός που σχετίζεται με τον τύραννο: ~ *εξουσία / καθεστώς / συμπεριφορά / αυθαιρεσία* 2. (μτφ.) καταπιεστικός. βασανιστικός: ~ *μεταχείριση / αγάπη* |[~ *μέτρα.* — **τυραννικά** επίρρ.

τυραννίσκος (ο) [18181 (υποκ.) ο ασήμαντος ή μικρής ισχύος τύραννος: *διάφοροι* ~ *πίστεψαν ότι θα μπορούσαν να δαμάσουν το φρόνημα τού λαού μας.*

[ι-τυμ. < *τύραννος* + υποκ. επίθημα *-ίσκος\.* **τυράννισμα** κ. (λαϊκ.) **τυράγνισμα** (το) {τυραννίσμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η καταπίεση που ασκεί κάποιος σε άλλον 2. η ταλαιπωρία, τα βάσανα που υφίσταται κάποιος, **τυραννοκτόνος** (ο) **1.** ο φονιάς τυράννου ή τυράννων 2. ιςι. *Τυραννοκτόνοι* (οι) οι Αθηναίοι πολίτες Αρμόδιος και Αριστογείτων, οι οποίοι ωόνευσαν τυ 514 π.Χ. τον τύραννο Ίππαρχο, συμβάλλοντας στυν τερματισμό τής τυραννίδας. — **τυρσννοκτονίσ** (η) [μτγν.|. ^ σχολιο λ. *-κτόνος.*

[f.tym. μτγν. < *τύραννος + -κτόνος* < *κτείνο)* «φονεύω» (βλ. κ. *-κτο- νία)\.*

τύραννος (ο) {τυράνν-ου | -ων. -ους} 1. πρόσωπο που καταλύει τη δημοκρατία και εγκαθιδρύει αυταρχικό καθεστώς, στο οποίο κυβερνά αυθαίρετα ΣΥΝ. δικτάτορας 2. (μτφ.) αυτός που συμπεριφέρεται ή ενεργεί καταπιεστικά για τους άλλους: *δεν θέλω να έχω πάνω απ'το κεφάλι μου κανέναν* ~ 3. (ως χαρακτηρισμός) δύστροπος άνθρωπος, που ταλαιπωρεί τους άλλους με τη συμπεριφορά του: *ο δάσκαλος αποκαλούσε τους μαθητές του «μικρούς τυράννους»* 4. ιστ. (στην αρχαιότητα) πρόσωπο που γινόταν ηγέτης τού δήμου σε υλιγαρχικά πολιτεύματα και. αφού ανερχόταν στην εξουσία, κυβερνούσε με απόλυτο και ενίοτε βίαιο τρόπο. -· (υποκ.) **τυραννίσκος** (ο) (βλ.λ.). « ·* σχολιο λ. *παρώνυμο, φασισμός.*

I LiTYM. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο από το προελλην. γλωσσικό υπόστρωμα. Αμφίβολη παραμένει η συσχέτιση με το ετρουσκ. turan. προσωνυμία τής Αφροδίτης, καθώς και με το χετ. tarwana. Ίο ουσ. *τύραννος* προσδιόριζε απαρχής τον απόλυτο άρχοντα, τού οποίου η εξουσία δεν υπέκειτο σε καμία νομική διάταξη, αντιτιθέμενο έτσι προς το συνώνυμο *βασιλεύς* (βλ.λ.)]. **τυραννόσαυρος** (ο) {τυραννοσαύρ-ου | -ων, -ους} πολύ μεγάλος σαρκοφάγος δεινόσαυρος, που έζησε κατά την Κρητιδική Περίοδο και απολιθώματά του βρέθηκαν στη Β. Αμερική και την Λ. Ασία. [Γ.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. tyrannosaurus], **τυραννώ** Ιαρχ.} (κ. -άω) κ. (λαϊκ.) **τυραγνώ** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {τυ- ραννν-είς κ. -άς... | τυράννν-ησα, -ούμαι κ. -ιέμαι. -ήθηκα κ. (λαϊκ.) -ίστηκα. -ισμένος} ♦ **1.** (αμετβ.) ασκώ τυραννική εξουσία, κυβερνώ ως τύραννος ♦ 2. (μετβ.) (μτφ.) ταλαιπωρώ, βασανίζω, καταπιέζω: ο *άντρας της την τυραννούσε μια ζωή* || *μην* ~ *το παιδί!* 3. (η μτχ. *τυραννισμένος, -η. -ο* κ. (λαϊκ.) *τυραγνισμένος)* αυτός που δοκίμασε και δοκιμάζει πολλά βάσανα στη ζωή του συν. πολύπαθος, βασανισμένος. σχολιο λ. *φασισμός.*

τυράς (ο) {τυράδες} **1.** πρόσωπο που πουλάει τυριά ΣΥΝ. τυροπώλης 2. πρόσωπο που τρώει πολύ τυρί. **τυρβάζω** ρ. αμετβ. (αρχαιοπρ.) καταπιάνομαι με κάτι επιδεικτικά· μόνο στη φρ. *περί πολλά / άλλα τυρβάζω (μεριμνάς καί τυρβάζη περί πολλά.* Κ.Δ. Λουκ. 10,41) ασχολούμαι με άλλα (όχι με αυτά που πρέπει) ή ασχολούμαι με πολλά.

[ετυμ. < αρχ. *τυρβάζω* «ανακατεύω» < *τύρβη! σύρβη* «αναστάτωση, σύγχυση, αταξία», αγν. ετύμου, εκφραστ. λ. Οποιαδήποτε ετυμολόγη- ση προσκρούει στην ανεξήγητη εναλλαγή των αρχικών τ- / σ- προ τού -υ- (η υπόθεση ότι πρόκειται για προϊόν αναλογίας προς το ρ. *σύρω* είναι μάλλον παρετυμολογική), το δε θ. *τυρβ-* δεν δικαιολογείται ως Ι.Η. λόγω τού τελικού κλειστού -b (θα αναμέναμε **twrbh-).* πράγμα που καθιστά δυσχερή τη σύνδεση με αρχ. σκανδ. jx>rp «αγρόκτημα». αρχ. γερμ. dorf «χωριό», λατ. turma «ομάδα, τσούρμο» κ.ά. Ηντούτοις. η απόλυτη αντιστοιχία μεταξύ τής λ. *τύρβη* και τού λατ. turba «θόρυβος, ταραχή» οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η λ. lurba είναι δάνειο από την Ελληνική|.

τυρβάζομσι ή τυρβάζω; Όπως φαίνεται από τη φρ. τού Ευαγγελίου, ο ορθός τ. είναι **τυρβάζη / -ει.** πυυ είναι β' πρόσωπο οριστικής ενεστώτα τού ρ. **τυρβάζομαι*** το αρχ. ρ. **τυρβάζω** έχει άλλη σημασία («κινώ, αναταράζω, σαλεύω ή διάγω ευχάριστο βίο») και θα έδινε τον τ. **τυρβάζεις.**

τύρβη (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) ο θόρυβος, η ταραχή: *η* ~ *μιας μεγα/.ού- πολης / τής κοινωνικής ζωής.*

]ΠΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *τυρβάζομαι].* **τυρεμπόριό** (το) {τυρεμπορίου [χωρ. πληθ.} το εμπόριο τυριού, **τυρέμπορος** (ο/η) 118891 {-ου κ. -όρου | -ων κ. -όρων. -ους κ. -όρους}

έμπορος τυριού. Επίσης (λαϊκ.) τυρέμπορας (ο), τυρί (το) {τυρ-ιού | -ιών} **1. γαλακτομικό προϊόν που παρασκευάζεται με ειδική επεξεργασία τού γάλακτος (με πήξη τής τυρίνης τού γάλακτος και την επίδραση πυτιάς, ανάμειξη, θέρμανση / ζύμωση κ.λπ.):** ~ *σκληρό* **(από παρατεταμένη κατεργασία, αργή ωρίμαση και προσθήκη λίγου νερού στη μάζα του· διατηρείται για πολύ καιρό, λ.χ. η γρα- βιέρα, το κεφαλοτύρι κ.ά.)** || *μαλακό* **- (με σύντομη κατεργασία, γρήγορη ωρίμαση, περισσότερο νερό στη μάζα του, διατηρείται στο ψυγείο. λ.χ. η φέτα, το τουλουμοτύρι, η κοπανιστή κ.ά.)** || *άσπρο / κίτρινο/ αλμυρό* ~2. **(ως μειωτ. χαρακτηρισμός) ο επαρχιώτης. — (υποκ.) τυράκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *τυρίον*, **υποκ. τού αρχ.** *τυρός* **(ήδη μυκ. tu-ro.-), που συνδ. με αβεστ. turi- «πηγμένο γάλα», turya- «τυρί», μέσ. ινδ. tiira- «τυρί» κ.ά.].**

τυριά: γλωσσική προέλευση... Η ίδια η λ. **τυρί** είναι υποκ. τού αρχ. **τυρός,** μαρτυρείται ήδη στα Μυκηναϊκά και είναι Ι.Ε. λ. (αρχ. περσ. tuiri-. μεσν. ινδ. tura- κ*.ά.). Τυριά με ελληνικής προελεύσεως ονομασία είναι: **μανούρι, ανθότυρο / αθότυρος, μυζήθρα, κεφα- λήαιο / κεφαλοτύρι, κοπανιστή.** Το **μανούρι** ανάγεται στο **μανός** (ενν. **τυρός**) «λεπτό (άπαχο) τυρί» **(μανός > μανούρα** μεσν. **> μανούρι** υποκ.). Το **αθότυρο(ς)** στο **αθός** (ο) + **τυρός,** όπου το **αθός** είναι από το **ανθός** (ο), μεταπλασμένο τ. τού **άνθος** (το). **Ανθότυρο /αθότυρος** είναι το «άνθος τού τυριού» (πβ. *ανθόγαλο).* Το **μυζήθρα** εμφανίζεται κατά τον 16ο αι. και παράγεται από το **ζυμή- θρα** (με αντιμετάθεση των πρώτων συλλαβών) **< ζύμη** + **-ηθρα** (πβ. *δακτυ?<.-ήθρα, μπουρμπουλ-ήΟρα* κ.τ.ό.). Από το **μυζήθρα** και το τοπωνύμιο *Μυζηθράς > Μυστράς.* Το **κεφαλοτύρι** (ή **κεφαλήσιο τυρί)** πήρε το όνομά του από το σχήμα του (σχήμα κεφαλιού), ενώ η **κοπανιστή (< κοπανίζω)** από τον τρόπο παρασκευής της. Η ελληνικότατη **φέτα** είναι λεκτικά ξένης προελεύσεως, αφού το *φέτα* ανάγεται στο ιταλ. fetta ή βεν. feta. Από το «φέτα τυριού», που θα σή- μαινε «πλατύ κομμάτι (τυριού)», έγινε το *φέτα* κατά παράλειψη τής λ. *τυρί.* Και το επίσης ελληνικότατο **κασέρι** είναι τουρκικής λεκτικής προελεύσεως, από το τουρκ. ka.ser. Η **παρμεζάνα** είναι το ιταλ. Parmigiano, το επίθ. τής ιταλ. πόλης Parma. Η **γραβιέρα** προέρχεται από το όνομα τής ελβετικής πόλης Gruyere. γνωστής για το ομώνυμο τυρί (η λ. πέρασε στην Ελληνική μέσω τού ιταλ. grovicra). Ξενικό είναι, τέλος, το **ροκφόρ,** προϊόν τής ομώνυμης γαλλικής πόλης Roquefort.

τυριέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} επιτραπέζιο σκεύος που χρησιμοποιείται για την τοποθέτηση τού τυριού **συν.** τυροδοχείο, τυροθήκη. **(ΕΤΥΜ. <** *τυρί* + παραγ. επίθημα *-ιέρα.* πβ. κ. *καφετ-ιέρα*\.

Τυρίνή (η) η εβδομάδα και κυρ. η Κυριακή μετά την Κυριακή τής Αποκριάς **ΣΥΝ.** Τυροφάγος (η).

Τύρναβος (Ο) {-ου κ. -άβου} πόλη τής Θεσσαλίας στον νομό Λάρισας. — **Τυρναβίτης** (ο), **Τυρναβίτισσα** (η), **τυρναβίτικος,** -η. -ο. **[ετυμ. <** παλαιότ. *Τίρναβυς* (ορθότ. γρ.) < σλαβ. Tirnovo «αγκαθότοπος»]. ^

τυροβόλι (το) {τυροβολ-ιού | -ιών} **1.** μικρό καλάθι από βρύα. μέσα στο οποίο αποστραγγίζεται το τυρόπηγμα 2. (συνεκδ.) το τυρόπηγμα. **[ετυμ.** < μτγν. *τυροβόλιον*, υποκ. τού *τυροβό/.ος < τυρός* + *βόλος* (< *βάλ/.ω)*\.

τυρόγαλα (το) Ιμεσν.Ι {χωρ. πληθ.} το ωχροκίτρινο υγρό που υπολείπεται μετά την πήξη τού γάλακτος **συν.** ορός γάλακτος. Ηπίσης **τυρόγαλο.**

τυροδοχείο (το) η τυριέρα. Ηπίσης **τυροδόχη** (η), **τυροειδής,** -ής. -ές i1839] {τυροειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με τυρί. **σχολιο** λ. *-ης, -ης. -ες.*

τυροκαυτερή (η) τυροσαλάτα με πικάντικη γεύση, **τυροκομείο** (το) Ιμτγν.Ι το εργαστήριο τού τυροκόμου, **τυροκομία** (η) | J854] {χωρ. πληθ.} ο βιομηχανικός κλάδος που ασχο- λείται με την παραγωγή και την εμπορία τυριού, **τυροκομικός,** -ή, -ό |1890{ αυτός που σχετίζεται με τον τυροκόμο ή την τυροκομία: ~ *προϊόντα.*

τυροκόμος (ο/η) [1889| πρόσωπο που παρασκευάζει τυρί. **τυροκομώ** ρ. αμετβ. {τυροκομείς... | κυρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} παρασκευάζω τυρί.

|ΕΤΥΜ, < μτγν. *τυροκομώ < τυρός* + *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία)*\. **τυροκροκέτσ** (η) {δύσχρ. τυροκροκετών} κροκέτα από τυρί. **Τυρόλο** (το) περιοχή τής Δ. Αυστρίας. — **Τυρολέζος** (ο), **Τυρολέζα** (η), **τυρολέζικος,** -η. -ο. **[ΕΤΥΜ. <** ιταλ. Tyrolo, από το κάστρο τού *Τυρόλου* (Tyrol), πιθ. < κελτ. tii* «γη. χώρα»|.

τυρόπηγμα (το) {τυροπήγμ-ατος | -ατα, -άτων} το πηγμένο γάλα. πριν μετατραπεί σε τυρί.

[ετυμ. < *τυρί* + *πήγμα < πήζω*\. **τυρόπιτα** (η) {δύσχρ. τυροπιτών} πίτα με γέμιση από τυρί. — (υποκ.)

τυροπιτάκι (το) κ. **τυροπιτούλα** (η), **τυροπιτάδικο** (το) (καθημ.) κατάστημα όπου πωλούνται τυρόπιτες.

ΙΕΤΥΜ, < *τυρόπιτα* + παραγ. επίθημα *-άδικο*\. **τυροπιτάς** (ο) {τυροπιτάδες} (λαϊκ.) ιδιοκτήτης τυροπιτάδικου ή εργαζόμενος σε αυτό. **τυροπωλείο** (το) [1889} το κατάστημα στο οποίο πωλείται τυρί (σε διάφορα είδη) **συν.** (λαϊκ.) τυράδικο, **τυροπώλης** (ο) [αρχ.Ι {τυροπωλών}, **τυροπώλισσα** (η) {τυροπω- λισσών} πρόσωπο που πουλάει τυρί **ΣΥΝ.** (λαϊκ.) τυράς, **τυρός** (ο) (λόγ.) **το** τυρί· **φρ.** *μεταξύ* **τυρού και αχλαδ/ου** βλ. λ. *μετα ξύ.* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *τυρί.*

[ΕΓΥΜ. αρχ., βλ. λ. τυρι|.

Τύρος (η) πόλη τής αρχαίας Φοινίκης.

(ΕΤΥΜ. αρχ. < φοιν. isor «πέτρα, βράχος». Όμοιας προελ. είναι και η σύγχρ. αραβ. ονομασία Sur|. **τυροσαλάτα** (η) {δύσχρ. τυροσαλατών} κρεμώδης σαλάτα με κύριο συστατικό το τυρί. **τυροτρίφτης** (ο) [μεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) τρίφτης τυριού, **τυροφάγος,** -ος, -ο **1.** αυτός που τρώει πολύ τυρί **2.** *Τυροφάγος* (η) (α) η εβδομάδα μετά την Κυριακή τής Αποκριάς, κατά την οποία οι ορθόδοξοι χριστιανοί νηστεύουν το κρέας, αλλά τρώνε τυρί. γάλα. βούτυρο, αβγά και ψάρια (βλ. κ. λ. *Τυρινή)* (β) *Κυριακή τής Τυροφάγου* η τελευταία Κυριακή τής Αποκριάς. — **τυροφαγία** (η).

|ιΐΥΥΜ. μτγν. < τυρός + *-φάγος.* από το θ. τού αορ. β' *ε-φαγ-ον* (βλ. κ. *φαγ-ητό)*\. ,

Τυρρηνικό (Πέλαγος) (το) τμήμα τής Δ. Μεσογείου Θαλάσσης μεταξύ τής Ιταλικής Χερσονήσου και τής Κορσικής και τής Σαρδηνίας. **Τυρρηνός** (ο). **Τυρρηνή** (η) ο Ετρούσκος. — **τυρρηνικός,** -ή. -ό

Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. <αρχ. *Τυρρηνός / Τυρσηνός* < τόπων. *Τύρρα: Τύρσα.* από όπου και λατ. *Tursci* > Tusci (Etrusci), που συνδ. με το αρχ. *τύρσις* «πύργος. προμαχώνας», λατ. turris, οσκ. tiurri. Φαίνεται πως ολόκληρη η λεξιλογική οικογένεια είναι Ι.Ε. προελ. και ανάγεται σε ρίζα *dhcrgh- / *dhrgh- «στερεός, συμπαγής» (βλ. λ. *θρανίο)}.*

Τυρταίος (ο) αρχαίος Ήλληνας ελεγειακός ποιητής (7ος αι. π.Χ.). [ετυμ.. < αρχ. *Τυρταίος < *τυρ-τός,* ρηματ. επίθ. τού θ. **τυρ-* < **(kʷ)tur-,* με διαφορετική αντιπροσώπευση τής συνεσταλμ. βαθμ., για την οποία βλ. τα ομόρριζα *τέ-ταρ-τος, τρά-πεζα, τε-τρά-κις.* Το όν. *Τυρταίος* πιθ. σήμαινε «τέταρτος γυιος». Δεν ευσταθεί η υπόθ. περί ιλλυρικής αρχής], **τύρφη** (η) [1869] {χωρ. πληθ.} γπωλ. οργανικό καύσιμο με μαύρο ή καστανό χρώμα, που σχηματίζεται από τη συσσώρευση και τη μερική αποσύνθεση των φυτικών υπολειμμάτων.

Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. turf «χλόη», που συνδ. με αρχ. σαξ. turf, αρχ. γερμ. /.urf, αρχ. σκανδ. torf). **τυρφώδης,** -ης. -ες 11869] (τυρφώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με τύρφη 2. αυτός που αποτελείται από τύρφη. < -* σχολιο λ. *-ης,.ης, -ες.* **τυφεκίζω** ρ. ► τουφεκίζω

τυφέκιο (το) [Ι834] {τυφεκί-ου | *ων} (λόγ.) φορητό όπλο με μακριά κάννη και μεγάλο βεληνεκές: *παραλαβή συγχρόνων τυφεκίων από τον Στρατό Ξηράς* ΣΥΝ. τουφέκι, ντουφέκι.

[Εί υμ. < τουρκ. tufek. Ο τ. οφείλεται σε υπερδιόρθωση / υπεραπτισμό (πβ. κ. *μπόμπα - βόμβα)*\. **τυφεκιοφόρος,** -ος, -ο [1847] **1.** αυτός που φέρει τυφέκιο: ~ *άγημα* **2.** στρατ. *τυφεκιοφόρος* (ο) οπλίτης τού Στρατού Ξηράς οπλισμένος με τυφέκιο.

[ΠΤΥΜ. < *τυφέκιο* + *-φόρος < φέρω}.* **τυφεκισμός** (ο) * τουφεκισμός **τύφη** (η) ΒΟΤ. το φυτό ψάθα.

(ετυμ. μτγν. < θ. *ia-bh- (με επίθημα -bh-), μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *teu- «φουσκώνω», πβ. λατ. tuber «όγκος», αρχ. γερμ. dflmo «αντίχει- ρας» (> γερμ. Daumen. αγγλ. thumb), γαλλ. truffe «τρούφα» κ.ά. Ομόρρ; *τύ-λη, τύ-μΒ-ος*\. **τυφικός,** -ή, -ό [1879| **1.** αυτός που σχετίζεται με τον τύφο: ~ *νόσος / ουσία / Βακτηρίδιο* 2. *τυφικός* (ο) πρόσωπο που πάσχει από τύφο. **τύφλα** (η) {συνήθ. χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η έλλειψη, η απώλεια τής όρασης συν. τυφλότητα, στραβομάρα, τυφλομάρα· φρ. (α) *τύφλα στο μεθύσι* πολύ μεθυσμένος συν. σκνίπα, κουνουπίδι (β) **δεν** *βλέπει την τύφλα του* δεν βλέπει σχεδόν καθόλου, είναι θεόστραβος (γ) δεν ξέρει την *τύφλα του* δεν ξέρει τίποτε, είναι άσχετος (δ) *τύφλα να 'χει ο (τάδε) μπροστά στον (δείνα)* για πρόσωπο που ξεχωρίζει για κά- ποια ιδιότητά του τόσο, ώστε, αν συγκριθεί με κάποιον διάσημο για την ίδια ιδιότητα, αναδεικνύεται καλύτερο: *μπροστά στη γοητεία σου τύφλα να 'χει ο Μάρλον Μπράντο!* (ε) *τύφλες και μούντζες! / τύφλα!* προς κάποιον που σκοντάφτει ή κάνει κάτι αδέξια (στ) *σαν θέλει η* **νύφη** *κι ο γαμπρός, τύφλα να 'χει ο πεθερός* βλ. λ. *νύφη* (ζ) *τύφλα στα μάτια σου!* φράση που λέει κάποιος όταν συναντήσει στον δρόμο κάποιον που μπορεί να ματιάζει, ενώ παράλληλα κάνει τον σταυρό του και φτύνει τρεις φορές, για να προλάβει το μάτιασμα, **τυφλαμάρα** (η) {χωρ. πληθ.} η τύφλα.

| ι·ΐύμ. < *τύφλα* + *-μάρα* (βλ.λ.), πβ. κ. *κουτα-μάρα, σιχα-μάρα*\. **τυφλοβδομάδα** (η) {χωρ. πληθ.} χρονική περίοδος κατά την οποία κάποιος αδυνατεί να δει και να αξιολογήσει σωστά (κάτι/κάποιον) (λέγεται συχνά για τους ερωτευμένους), **τυφλοπάνι** (το) {τυφλοπαν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) πανί με το οποίο δένουν τα μάτια κάποιου για να μη βλέπει, **τυφλόμυγα** (η) Ιχωρ. πληθ.} παιδικό παιχνίδι κατά το οποίο ένας παίκτης, έχοντας δεμένα τα μάτια του με μαντήλι, προσπαθεί να πιάσει κάποιον από τους συμπαίκτες του, οι οποίοι τον πειράζουν, **τυφλοπόντικας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μικρόσωμο τρωκτικό με μικρά μάτια καλυμμένα από επιδερμίδα και ασθενική όραση, και με προεξέχοντες κυνόδοντες με τους οποίους σκάβει υπόγειες στοές· το σώμα του καλύπτεται από βελούδινο καστανό γκρίζο τρίχωμα και τρέφεται αποκλειστικά με φυτικές ουσίες ΣΥΝ. ασπάλακας 2. (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που συνηθίζει να ζει στο σκοτάδι, **τυφλός,** -ή. -ό **1.** αυτός που δεν βλέπει, που δεν έχει όραση ή έχασε την όρασή του ΣΥΝ. αόμματος, στραβός· ΦΡ. (α) *η δικαιοσύνη είναι τυφλή* για την αμεροληψία των δικαστών (η θεά Θέμις αναπαριστά- ται συνήθ. με πανί γύρω από τα μάτια) (β) **ο έρωτας είναι τυφλός**

όταν είναι κανείς ερωτευμένος, δεν παρατηρεί τα ελαττώματα τού άλλου (γ) ***τυφλό σύστημα*** βλ. λ. *σύστημα* (δ) ***τυφλή πτήση / προσγείωση*** για αεροπορική πτήση / προσγείωση με τη χρήση μόνο των οργάνων πλοήγησης λόγω έλλειψης ορατότητας (ε) ***στα τυφλά*** χωρίς να ξέρει κάποιος πού ακριβώς θα βρει αυτό που ψάχνει ή ποιο είναι το αποτέλεσμα μιας επιλογής του: *ψάχνει ~ ρωτώντας δεξιά κι αριστερά* || *ραντεβού ~* (χωρίς να ξέρεις με ποιον θα συναντηθείς) 2. (ως ουσ.) πρόσωπο που δεν έχει όραση, που δεν μπορεί να δει: *Σύνδεσμος Τυφλών* jj *τυ σύστημα ανάγνωσης και γραφής για* τυφλούς || *γυαλιά / μπαστούνι ενός ~* συν. αόμματος· φρ. ***στους τυφλούς βασιλεύει ο μονόφθαλμος*** βλ. λ. *μονόφθαλμος* 3. (α) αυτός που δεν αντιδρά στο φως (β) ανατ. ***τυφλό σημείο*** η περιοχή τού αμφιβληστροειδούς όπου καταλήγει το οπτικό νεύρο και η οποία, επειδή δεν έχει αισθητήρια κύτταρα, δεν είναι ευαίσθητη στο φως 4. (μτφ.) (α) αυτός που έχει είσοδο, αλλά όχι έξοδο: *- δρόμος* συν. αδιέξοδος (β) αυτός που δεν έχει άνοιγμα προς τα έξω: *- παράθυρο* 5. (μτφ.) (α) αυτός που δεν έχει αντίκρισμα, αντιστοιχία ή αποδέκτη: *~ παραπομπή* (όταν δεν υπάρχει αυτό στο οποίο παραπέμπει) || *- μπαλιά* (β) αυτός που δεν έχει συγκεκριμένο στόχο: *~ πτύπημα τρομοκρατικής οργάνωσης* 6. (μτφ.) ο παράφορος, που δεν μπορεί να δει ή δεν λαμβάνει υπ' όψιν του τις επιπτώσεις των πράξεών του: *~ πάθος / φανατισμός / βία* 7. (μτφ.) απόλυτος, απεριόριστος: *- υπ ακοή / εμπιστοσύνη / πίστη* 8. αυτός που χαρακτηρίζεται από απουσία λογικής, κρίσεως. συνεπώς υπερβολικός: *~ μίσος / θυμός* 9. (μτφ.) άβουλος, χωρίς δική του κρίση: *- όργανο τής μοίρας* **10.** λνατ. ***τυφλό έντερο*** το αρχικό τμήμα τού παχέος εντέρου. **— τυφλά** επίρρ., **τυφλότητα** (η) (αρχ.].

ΙτΤΥΜ. αρχ. (με παραγ. επίθημα *-λός*. **συχνό σε λ. που δηλώνουν ελάττωμα ή αναπηρία, πβ.** *κω-λός, τραυ-λός)* **< *τύφω* «σχηματίζω καπνό, καπνίζω» (βλ. λ.** *τύφος)*, **το δε επίθ.** *τυφλός* **δήλωσε αυτόν που έχει θολή όραση, που βρίσκεται στο σκοτάδι!, τυφλοσούρτης (ο) {χωρ. γεν. πληθ.] 1. αυτός που σέρνει από κοντά, που καθοδηγεί κάποιον τυφλό 2. (κακόσ.) πρόχειρο βοήθημα για τα σχολικά μαθήματα, στο οποίο βρίσκει κανείς εύκολα έτοιμες λύσεις ή απαντήσεις, χωρίς να αναγκαστεί να ψάξει και να σκεφτεί συν. λυσάρι** 3. **(γενικότ.) κάθε βοηθητικό εγχειρίδιο με πρακτικές οδηγίες. [ετυμ. <** *τυφλός* **+** *-σύρτης / σούρτης* **<** *σύρω / σούρνω***]. τυφλότητα (η) τυφλός**

τυφλώνω ρ. μετβ. {τύφλω-σα, -θηκα. -μένος} **1.** στερώ (από κάποιον) την όραση, τον καθιστώ τυφλό: *στα παλιά χρόνια τύφλωναν τους αιχμαλώτους* || (μεσοπαθ.) *τυφλώθηκε στον πόλεμο* **ΣΥΝ.** στραβώνω 2. εμποδίζω (κάποιον) να δει (ρίχνοντάς του ισχυρό φως): οι *κρυβο/.είς μάς τύφλωσαν* |j (μεσοπαθ.) *προς στιγμήν τυφλώθηκε από τα φλας των φωτογράφωνZ.* (μτφ.) κάνω (κάποιον) να μη μπορεί να κρίνει σωστά, να μη μπορεί να εκτιμήσει τις καταστάσεις νηφάλια: *τον τύ- φλωσε γο πολύ χρήμα / ο έρωτας / η ομορφιά της / το μίσος / το πάθος.* **— τυφλωτικός,** -ή, -ό [μτγν.].

[f.tym. μεσν. < αρχ. *τυφ?.ώ (-όω)* **<** *τυφλός***]. τύφλωση (η) [αρχ. 1 i-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) 1. η απώλεια τής οράσεως εξαιτίας οφθαλμικών βλαβών, παθήσεων ή εξωγενών αιτιών: ο** *σοβαρός τραυματισμός του είχε ως αποτέλεσμα την ~* jj *η ~ επήλθε στο τέλος τού βίου του* 2. **(μτφ.) η αδυναμία κάποιου να δει, να καταλάβει κάτι:** *η πολιτική - ορισμένων ηγετών οδηγεί τις χώρες τους σε αδιέξοδα* |[*πνευματική / ηθική ~*. **σχολιο λ. -***ωση*. **τυφοειδής, -ής, -ές 11862[{τυφοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει τη μορφή τύφου:** *~ πυρετός*. **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-ης, -ης, -ες*.

[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. typho'id]. **τύφος** (ο) {χωρ. πληθ.) ιατρ. λοιμώδης πάθηση που εκδηλώνεται με πολλές μορφές και προκαλείται από βακτηρίδιο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *τύφος* **<** *τύφω* «σηκώνο) καπνό, καπνίζω» **<** **θύφ-ω* (με ανομοίωση των δασέων) < *dhu-bh-. μηδενισμ. βαθμ. τού J.E. ~dheu- bh- «σκορπίζω, στροβιλίζω» (με παρέκταση -bh-). πβ. σανσκρ. dhapa- « καπνός», αρχ. ιρλ. dub «μαύρος», γοτθ. daufs «πωρωμένος, κουφός», αρχ. αγγλ. deaf (> αγγλ. deaf), αρχ. γερμ. toub «ανόητος» κ.ά. Ομόρρ. *θύ-ω* (βλ.λ.). *τυφ-λός* κ.ά. Η λ. *τύφος* χρησιμοποιήθηκε για να προσδιορίσει ορισμένα είδη πυρετού, τα οποία συνοδεύονταν από απώλεια των αισθήσεων και θολούρα. λήθαργο|. **τυφώνας** (ο) **1.** βίαιος και καταστρεπτικός στρόβιλος αέρα με ταχύτητα 250-300 χλμ. την ώρα, που καλύπτει εκτεταμένες περιοχές και εμφανίζεται με μεγάλη συχνότητα στον Ειρηνικό, τον Ατλαντικό και τον Ινδικό Ωκεανό, στην Καραϊβική θάλασσα και στον Κόλπο τύ Μεξικού **ΣΥΝ.** ανεμοστρόβιλος, σίφουνας 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός για κάποιον/κάτι που προκαλεί μεγάλες καταστροφές ή αναστάτωση στο πέρασμά του.

Ιετυμ. < αρχ. *Τυφών, -ώνος*, **θεωνύμιο τού μυθικού πατέρα των ανέμων. προελλην. αρχής, ίσως μικρασιατ. δάνειο. Η σύνδεση με το ρ.** *τύφω* **«σηκώνω καπνό» οφείλεται σε παρετυμολογία, όπως φαίνεται από τη διαφορετική ποσότητα τού -υ-** *(τύφος - Τϋφών)*\. **τυχαίνω ρ. αμετβ. {έτυχα} (συνήθ. +- γεν. προσ. αντων.) 1. συμβαίνω (σε κάποιον) κατά τύχη (χωρίς να το επιδιώξει):** *μου έτυχε μια ξαφνική δουλειά και πρέπει να φύγω* || *του έτυχε μια αναποδιά και χάλασε η δουλειά* || *άρπαξε την ευκαιρία αμέσως■ δεν τυχαίνουν, βλέπεις, τέτοια στον καθένα κάθε μέρα!* 2. **(ειδικότ.) για κάτι που παθαίνει κανείς (χωρίς να φταίει):** *όλο αναποδιές μού τυχαίνουν* **|| του** *έτυχαν απανωτά προβλήματα* || *του έτυχαν βάσανα και δυσκολίες·* **φρ. (α)** *είναι να μη σου τύχει* **ως σχόλιο για κάτι κακό που συνέβη σε κάποιον, δηλώνοντας έτσι ότι το σημαντικό είναι να μη συμβεί κάτι σε κάποιον και όχι το τι θα κάνει αφού του συμβεί (β)** *καλύτερα να μη σου τύχει (κάτι)* **ως ευχή να μη συμβεί σε κάποιον κάτι κακό που συνέβη σε άλλον** 3. **(τριτοπρόσ.** *τυχαίνει, τυχαίνουν)* **πέφτει (σε κάποιον) ο κλήρος, ο αριθμός λαχείου κ.λπ.:** *μου έτυχε ο πρώτος αριθμός τού λαχείου* || *περιμένουν όλοι με αγωνία σε ποιον θα τύχει το δώρο* συν. λαχαίνω **4.** βρίσκομαι τυχαία (κάπου): *έτυχε κι αυτός στον καβγά τους* 5. (απρόσ. ***τυχαίνει*** *+ να)* συμβαίνει, γίνεται τυχαία: *~ καμιά φορά να μη φτάνει το τρένο στην ώρα του* || *~ να τον ξέρω κι εγώ* || *αν τύχει και περάσω ξανά από τα μέρη σας, θα σας επισκεφθώ* || (κ. απολύτως) *-Είναι δυνατόν να έγινε τέτοιο λάθος; -Έτυχε■* φρ. (αρ- χαιοπρ.) ***εική και ως έτυχε*** βλ. λ. *εική* (πβ. λ. *τυγχάνω)*.

Ιετυμ. μεσν., από το θ. τού αορ. β' *ε-τυχ-ον (τού* αρχ. *τυγχάνω*, βλ.λ.), κατά το σχήμα *λαμβάνω - έ'λαβον - λαβαίνω, μανθάνω - έμαθον - μαθαίνω*|.

τυχαίος, -α. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που γίνεται ή προκύπτει κατά τύχη, όχι σκόπιμα ή σχεδιασμένα: *~ συνάντηση / γνωριμία / επιλογή* || *μια ~ ανακάλυψη οδήγησε στη διαλεύκανση τού μυστηρίου* συν. απρόβλεπτος. συμπτωματικός αντ. σκόπιμος, ηθελημένος 2. ***τυχαίο*** (το) το απρόβλεπτο στοιχείο τής ζωής: *διάφοροι επιστημονικοί κλάδοι προσεγγίζουν* γο *~ στη φύση. την κίνηση κ.λπ.* 3. (μτφ.) ασήμαντος, οποιοσδήποτε συνηθισμένος άνθρωπος: *δεν είναι κανένας ~· πρόκειται για κορυφαίο επιστήμονα* ΣΥΝ. κοινός ΛΝΤ. σημαντικός, σπουδαίος, αξιόλογος. **— τυχαί-α / -ως** Ιμτγν.] επίρρ., **τυχσιότητα** (η) 11858 [.

τυχάρπαστος, -η, -ο [1892] αυτός που αναδείχθηκε σε ορισμένο τομέα όχι λόγω των ικανοτήτων του, αλλά λόγω τυχαίων περιστάσεων, τις οποίες εκμεταλλεύθηκε.

[ετυ.μ. < *τύχη* + *αρπάζω* (πβ. κ. *αν-άρπαστος)*\.

τυχεράκιας (ο) {τυχεράκηδες} πρόσωπο που ευνοείται από την τύχη: *έλα πάλι. τυχεράκια. τα κονόμησες!*

Ιετυμ. < *τυχερός* + μειωτ. επίθημα *-άκιας*. πβ. κ. *γυαλ-άκιας, ματάκιας].*

τυχερό (το) **1.** αυτό που η τύχη φέρνει στον καθένα· κυρ. στη φρ. *ήταν (το) τυχερό (του) να* η τύχη το ήθελε να...: *ήταν το ~ του να φύ- γει γρήγορα από τη ζωή* || *ήτανε ~ της να βρει καλό σύζυγο* 2. ***τυχερά*** (τα) (ΐ) τα μικροποσά που παίρνει κανείς ως φιλοδώρημα: *τα γκαρσόνια, εκτός από τον μισθό τους. έχουν και τα ~ τους* (ii) (γεντ- κότ.) κάθε επιπλέον κέρδος ή όφελος που έχει κανείς σε μια δραστηριότητα: *λόγω τής δουλειάς του* λείπει *πολύ καιρό από το σπίτι' έχει όμως και τα ~ του: ταξίδια σε μακρινά μέρη, γνωρίζει άλλους λαούς κι ανθρώπους.*

τυχερός, -ή, -ό **1.** αυτός που έχει καλή τύχη, που τον ευνοεί η τύχη: *~ άνθρωπος* || *~ στη ζωή / στο επάγγελμα / στον έρωτα / στα χαρτιά* || *στάθηκε / φάνηκε -* || (παροιμ.) *«κάλλιο ~ παρά* πλούσιο*» λντ. άτυχος, κακότυχος, (λαϊκ.) γκαντέμης· ΦΡ. ***τελευταίος και τυχερός*** για κάποιον/κάτι που είναι στο τέλος μιας σειράς και αποδεικνύεται ή ελπίζεται να είναι τυχερός: *αυτή είναι η τελευταία και τυχερή προ- σπάθεια* [| *τε/.ευταία και τυχερή ερώτηση: όποιος τη βρει κερδίζει* || *ήταν ~· όλοι οι προηγούμενοι απέτυχαν* 2. αυτός που γίνεται κατά τύχη. ο τυχαίος: *ήταν τυχερό αυτό το γκολ■ η μπάλα χτύπησε σε κάποιον άλλαξε πορεία και ξεγέλασε τον τερματοφύλακα■* ΦΡ. ***τυχερά παιχνίδια*** παιχνίδια των οποίων η έκβαση εξαρτάται αποκλειστικά από την τύχη και όχι από τις ικανότητες τού παίκτη (λ.χ. στοιχήματα, λαχεία, ρουλέτα κ.λπ.) 3. αυτός που θεωρείται ότι φέρνει τύχη σε κάποιον: *το 3 είναι ο ~ μου αριθμός* || *η Τρίτη είναι η ~ μου μέρα* συν. γουρλήδικος αντ. γρουσούζικος **4.** ***τυχερό*** (το) βλ.λ. **— (υποκ.) τυχε- ρούλης** (ο), **τυχερούλα** (η). σχολιο λ. *τύχη, μοίρα.*

[f.tym. μεσν. < αρχ. *τυχηρός* **<** *τύχη* + παραγ. επίθημα *-ηρός*, πβ. κ. *τολμ-ηρός*\.

τύχη (η) {τυχών} 1. η υποθετική δύναμη που καθορίζει ευνοϊκά ή αρνητικά την έκβαση των γεγονότων, που αφορούν στους ανθρώπους και στις προσπάθειές τους: *η ~ ευνοεί τους τολμηρούς* || έτσι *το θέλησε η ~·* φρ. (α) ***τής τύχης τα γραμμένα*** όσα θεωρείται ότι προκαθορίζει η μοίρα: *κανείς δεν γνωρίζει ~* (β) ***έχω*** *την τύχη με το μέρος μου* με ευνοεί η τύχη. είμαι τυχερός: *όποιος θα έχει την τύχη με το μέρος του. θα κερδίσει τον αγώνα* (γ) ***ανοίγει η τύχη μου*** βλ. λ. ανοι- *γω* (δ) ***(είμαι) άξιος τής τύχης μου*** βλ. λ. *άξιος* συν. πεπρωμένο, (λόγ.) ειμαρμένη (ε) ***αφήνω τα πράγματα στην τύχη τους*** δεν προνοώ, αφήνω τα πράγματα να εξελιχθούν χωρίς να παρεμβαίνω (στ) ***δοκιμάζω την τύχη μαυ*** (σε κάτι) κάνω κάτι που έχει αβέβαιη έκβαση, ρισκάρω: *δοκίμασε την τύχη της στις επιχειρήσεις' στον κινηματογράφο / στο καζίνο* (ζ) η ***τύχη γυρίζει την πλάτη (σε κάποιον)*** για κακοτυχία, δυσμενή εξέλιξη: *τα είχε πάει πολύ καλά στον διαγωνισμό, αλλά στο τέλος η τύχη τού γύρισε την πλάτη* (η) ***η τύχη χαμογελάει (σε κάποιον)*** για την ευνοϊκή (για κάποιον) εξέλιξη των πραγμάτων: *επιτέλους η τύχη μάς χαμογέλασε: κερδίσαμε το λαχείο!* (θ) ***εγκαταλείπω / αφήνω (κάποιον) στην τύχη του*** αδιαφορώ πλήρως για το τι θα συμβεί στο μέλλον σε κάποιον (που βρίσκεται ήδη σε δύσκολη θέση): *οι πλη- μυροπαθείς διαμαρτύρονταν ότι η πολιτεία τούς έχει αφήσει στην τύχη τους* (ι) **(κάποιος** */ κάτι) δεν έχει (καμία) τύχη** (κάποιος/κάτι) δεν έχει (καμία) προοπτική για κάτι καλό, για επιτυχία: *προσπαθεί να πετύχει συμβιβασμό τώρα. γιατί, αν πάμε στο δικαστήριο, δεν έχει καμία τύχη* (ια) ***κρατάω στα χέρια μου την τύχη (κάποιου)*** η ζωή, η εξέλιξη, η πορεία (προσώπου ή θέματος) εξαρτάται από εμένα, από δικές μου αποφάσεις ή χειρισμούς: *οι αρχηγοί των υπερδυνάμεων κρατούν στα χέρια τους την τύχη όλου τού κόσμου* || ο *νέος διευθυντής κρατάει την τύχη των έκτακτων υπαλ/.ήλων στα χέρια του* (ΐβ) ***πηγαίνω (κάπου)*** *να βρω την τύχη μου I αναζητώ την τύχη μου* αναζητώ καλύτερες συνθήκες ζωής: *πήγε μετανάστης στην Αμερική να βρει την τύχη του* (ιγ) ***αναζητώ καλύτερη τύχη*** αναζητώ καλύτερες συνθήκες ζωής (ιδ) ***η τύχη έπαιξε (σε κάποιον) άσχημο παιχνίδι*** για τη δυσμενή κατάληξη υπόθεσης, η οποία εξελισσόταν θετικά ή έδινε ελπίδες για ευτυχή κατάληξη (ιε) ***λέω την τύχη (κάποιου)*** προλέγω το μέλλον (κάποιου): *«να σου πω την τύχη σου, να σου πω το ριζικό σου»* (ιστ) ***καλή τύχη!*** (ως ευχή) να πάνε όλα καλά! 2. το

απρόβλεπτο στοιχείο στην έκβαση των πραγμάτων, το να γίνεται κάτι χωρίς να το εχει σχεδιάσει κανείς· ΦΡ. (α) σπό *τύχη* **από τυχαία συγκυρία:** *κέρδισε / τα κατάφερε ~* **ίβ)** *ατην τύχη* **χωρίς να γνωρίζω ή να έχω προγραμματίσει κάτι:** *δεν ξέρα) πυιυ είναι τυ σωστό■ Οα δια- λέξω στην τύχη* **(γ)** *κατά τύχη* **τυχαία:** *όλα σννέβησαν ~* 3. **(ειδικότ.) η καλοτυχία ή το σύνολο ευνοϊκών περιστάσεων:** *με λίγη ~ θα τα κα- ταφέρεις || έχει ~ στα χαρτιά / στην αγάπη / στη δυυλειά* [| *δεν είχε -* **στη ζωή του (|** *δοκιμάζω την ~ μυυ* **|| βασίζομαι** *στην ~* **μου· ΦΡ. (α)** *τύχη βουνό* **πολύ ευνοϊκή συγκυρία:** *Ηχε ~: το αντυκίνητό τυυ κατα- στράφηκε. αλλά αυτός δεν έπαθε ούτε γρατζυυνιά* **(β) (παροιμ.)** *αν έχεις τύχη διάβαινε και ριζικό περπάτει* **ο τυχερός πετυχαίνει στη ζωή του (γ)** *χαρά στην τύχη του!* **είναι πολύ τυχερός:** *~ να πάρει τέ- τυια κοπέλα!* **(8)** πού *τέτοια τύχη!* **για να δείξουμε ότι δεν είμαστε τυχεροί και δεν μας συμβαίνουν τόσο ευχάριστα γεγονότα, όσο σε κάποιους άλλους, ότι δεν έχουμε την τύχη άλλο)ν.** *-θα φύγετε στις διακοπές; -Μπα. ~!* **(ε)** *(κάποιος) κοιμάται κι η τύχη του δουλεύει* **για κάποιον που όλα του έρχονται ευνοϊκά, χωρίς ο ίδιος να κάνει τίποτα (στ) (λόγ.)** *τύχη αγαθή (τύχη αγαθή)* **(ως επιρρ.) ευτυχώς:** *~ εμφανίστηκε ένα περιπο/ακό και υι επίδυξυι ληστές τράπηκαν σε φυγή* **(ζ)** *για καλή μου τύχη...* **(σε αφήγηση) ευτυχώς για μένα:** *- εκείνη την ώρα άρχισε να βρέχει και η φωτιά έσβησε* **(η)** κάνω *την τύχη μου* **μου συμβαίνει κάτι και εξασφαλίζω καλή ζωή:** *παντρεύτηκε την κόρη ενός βιομηχάνου κι έκανε την τύχη τυυ!* 4. *τύχες* **(οι) η ζωή ή το μέλλον (κάποιου):** *υι ~ των λαών των Βαλκανίων* **ΦΡ.** *ενώνουμε τις τύχες μας* **αποφασίζουμε να ζήσουμε μαζί ή να αγωνιστούμε μαζί:** *θέλησαν να ενώσουν τις τύχες τους και να. παντρευτούν.* ■«* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *μυίρα. παρώνυμο.*

[ΕΙΥΜ. αρχ. < θ. *τυχ-* **(πβ. αόρ. β'** *έ-τυχ-υν)* **τοϋ ρ.** *τυγχάνω* **(βλ.λ.)Ι-**

ΣΧΟΛΙΟ Η τύχη στους αρχαίους ήταν μέση λέξη (media vox): σή- μαινε και την «καλή τύχη» και, λιγότερο, την «κακή τύχη» (το ίδιο και η λατ. fortuna). Η λ. *τύχη* (από το τυγχάνω) σήμαινε αρχικά «αυτό που συναντά κανείς (στη ζωή του), που συντυχαίνει, που τον βρίσκει» (το λατ. foriuna προήλθε από το fors, fortis «ευκαιρία, το φερόμενο» από το p. ferre «φέρω»). Τυχηρός και νεοελλ. τυχερός (για το *η*. πβ. *σίδηρυς > σίδερο, ξηρός > ξερός)* είναι «αυτός που έχει καλή τύχη», ενώ ατυχής και νεοελλ. άτυχος (για τον με- ταπλασμό πβ. *ανο)φελής - ανώφε/.ος, απρεπής - άπρεπυς* κ.τ.ό.) είναι «αυτός πυυ δεν έχει (καλή) τύχη». Ο *τυχηρός / τυχερός* είναι και ευτυχής, ενώ ο *ατυχής / άτυχος* είναι δυατυχής / δύστυχος. Σε νεότερους χρόνους χρησιμοποιήθηκε για την «καλή τύχη» το ξενικό γούρι και το γουρλής. Το μεσαιωνικό σγούριν επιτρέπει να δεχθούμε ότι η λ. προέρχεται από το λατ. augurium «(καλός) οιωνός» μάλλον παρά από τουρκ. ugur, που και αυτό έχει πιθανώς την ίδια προέλευση. Όπως συνέβη και σε άλλες περιπτώσεις, λέξεις προερχόμενες από ξένες γλώσσες (ιδ. από την Τουρκική) χρησιμοποιούνται παράλληλα με τις ελληνικές, εμφανίζοντας περισσότερο βιωματικό χαρακτήρα και υφολογική απόχρωση (πβ. *κήπυς - μπαξές, αστυφύλακας - μπάτσος. έρωτας - σεβντάς* κ.ά.). Έτσι, κοντά στα *τυχερός άτυχυς* χρησιμοποιούνται αντίστοιχος τα ξενικής προελεύσεως γουρλής - γρουσούζης / γουρσούζης και γκαντέμης, που υφολογικά είναι πιο εκφραστικές λέξεις. Οι λέξεις αυτές είναι τουρκικές (ugurlu και ugursuz «δυσοίωνος»), ενώ το *γκαντέμης* προέρχεται πιθ. από το τουρκ. kademsiz «άμοιρος - κακότυχος».

τυχοδιώκτης (ο) [1826) (τυχοδιωκτών), **τυχοδιώκτρια** (η) 11894J Ιτυχοδιωκτριώνί 1. πρόσωπο που προσπαθεί να εκμεταλλευθεί τις περιστάσεις και χρησιμοποιεί κάθε μέσο για να επιτύχει: *~ πολιτικός* **συν.** αριβίστας 2. (συνεκδ.) πρόσωπο που χρησιμοποιεί ανήθικα μέσα για να επιτύχει τον σκοπό του ΣΥΝ. απατεώνας, παλιάνθρωπος. Επίσης **τυχοδιώκτισσα** (η).

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Gliicksjager]. **τυχοδιωκτικός,** -ή. -ό 11831] αυτός που σχετίζεται με τον τυχοδιώκτη: *~ νοοτροπία / πολιτική / φύση / πνεύμα / πόλεμυς / ζωή.* — **τυ- χοδιωκτικ-ά / -ώς** |] 8891 επίρρ. **τυχοδιωκτισμός** (ο) **| l895J** ο τρόπος ζωής, η συμπεριφορά και η νοοτροπία τού τυχοδιώκτη συν.

αριβισμός, **τυχόν** επίρρ. 1. ίσως, κατά τύχη: *αν - το ξεχάσω. θύμησέ μυυ το τυ πρωί·* επίσης συχνά με τα «μην» και «μήπως»: *πρόσεχε μην ~ και τυ χάσεις!* (σε απειλές, *μην τυχόν και)* αλίμονό σου αν...: *μην τυχόν και ξεχάσεις να μου φέρεις αυτό που σου ζήτησα!* 2. (κ. ως επίθ.) πιθανός. ενδεχόμενος: *οι ~ ζημίες θα καλυφθούν από έκακτες εισφορές.* [είύμ. Ουδ. τής αρχ. μτχ. *τυχών. -υϋσα. -όν,* αόρ. β' τού ρ. *τυγχάνω* (βλ.λ.)|.

τυχών, -ούσα, -όν {τυχ-όντος (θηλ. -ούσης), -όντα | -όντες (ουδ. -όντα). θηλ. -ουσών} τυχαίος (όχι επιλεγμένος)· οποιοσδήποτε, ασήμαντος, συνήθ. μαζί με το *πρώτυς. παντρεύτηκε τον πρώτο τυχόντα || Να μυυ μι- λάτε καλύτερα. Δεν είμαι η πρώτη τυχούσα!* Επίσης (καθημ.) **τυχό- ντας** (ο).

Ιείύμ. Μτχ. αορ. β' τού αρχ. *τυγχάνω* (βλ.λ.)]. **τύψη** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} (συνήθ. στον πληθ.) ο έλεγχος που ασκεί η συνείδηση (σε κάποιον για κακή πράξη του): *νιώθω τύψεις || τυν τρώνε οι ~ || <5εν έχει τύψεις για τις πράξεις του.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *τύψις* < αρχ. *τύπτω* (βλ.λ.)]. **των**

οριστικό άρθρο ► ο. η, το

τωόντι επίρρ. (κ. προφορ. *τόντι*, συγκεκομμ. τ.) (λόγ.) πραγματικά, όντως.

Ιιπύμ. < αρχ. φρ. τώ *όντι].* **τώρα** επίρρ. **1.** αυτή τη στιγμή: *είμαι απασχο?.ημένυς -* || *Οα τυυ τηλεφωνήσω ~* || *φεύγω ~ αμέσως* ‖ *το θέλω εδώ και ~!* **ΦΡ.** (α) (εμφατ.) *τώρα δα* αυτήν ακριβώς τη στιγμή (β) **σπό** *τώρα;* τόσο νωρίς;: *~ θα φύγεις; Κάθισε λίγο ακόμη! 2.* αυτή τη χρονική περίοδο, το παρόν: *μέχρι ~ ήμουν λίγο ιδεαλιστής■ πρέπει όμως να αλλάξω αντι/.ήψεις!* || *~ που ανθίζουν τα κλαριά* ıı (ως ουσ.) *με ενδιαφέρει* γο *όχι το παρελθόν* **φρ. σπό** *τώρα και στο εξής* βλ. λ. *εξής* 3. σήμερα και στο εξής: *από - πρέπει να αρχίσεις την προετοιμασία* σου 4. (+ που) για να δείξουμε ότι έχει συντελεστεί, ολοκληρωθεί πλέον κάτι και το θεωρούμε δεδομένο: *~ πυυ σε ξέρω πια, μπορο) να* σου *πω ένα μυστικό...* || *- που γνωριστήκαμε, ας μιλάμε στον ενικό* || *~ που τα είπαμε, κατάλαβα ότι δεν είχα δίκιο* 5. αμέσως, χωρίς καθυστέρηση: *~ φέρ' τυ μυυ. όχι αύριο!* || (απολύτως) *-Πότε θα μου φέρεις αυτό τυν καφέ:* (έρχεται, είναι έτοιμος) || (παροιμ.) *«άντρα θέλω. - τον θέλω»* 6. για χρονικό σημείο πολύ κοντά στη στιγμή που μιλάμε (λίγο πριν ή μετά): *~ το είπε. δεν το άκυυσες;* || *~ φεύγουμε, μη φωνάζεις!* || *είναι μια βδομάδα ~ κλεισμένος στο σπίτι τυυ και δεν θέλει να δει άνθρωπυ** **ΦΡ.** (α) *τώρα μάλιστα!* (i) για να δείξουμε απογοήτευση: *~! Μόνυ αυτό μας έλειπε!* (ii) για να δείξουμε ικανοποίηση για κάτι πυυ στο τέλος γίνεται σωστά: *~· έτσι είναι σωστό, όχι όπως τυ είχες πριν!* (β) *έλα τώρα!* για να δείξουμε σε κάποιον ότι δεν ευσταθούν αυτά που λέει ή κάνει ή ότι υπερβάλλει: *τι είναι αυτά που μας λες:* || *~. μην κάνεις σαν μωρό!* 7. υπ' αυτές τις προϋποθέσεις, εν τοιαύτη περιπτώσει κ.λπ., έτσι όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα: *Κακώς* του *έδωσες λεφτά χωρίς απόδειξη. μην τον είδατε!* ΣΧΟΜΟ λ. *εγώ. ήδη.*

[Ι:ΤΥΜ. μτγν. < αρχ. φρ. *τή ώρα* (με επιρρ. χρήση), με έκκρουση. Λιγυ- τερο πιθ. η αναγωγή σε περίφραση *τὸ *ὡρα*, κατ' επίδραση εκφράσεων όπως *τό νυν, τυ σήμερον* κ.ά.|. **τωρινός,** -ή, -ό [μεσν.] αυτός που υπάρχει ή γίνεται τώρα: *η ~ κυβέρνηση* || οι *~ νέοι* || *τα ~ ήθη* || *υι ~ μόδες* συν. σημερινός, σύγχρονος αν r. αλλοτινός, παλιός.

Υ

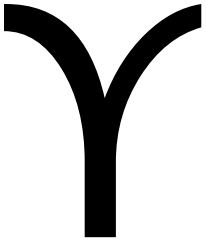

Υ, υ: ύψιλον, το εικοστό γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Κατά τη διαμόρφωση τού ελληνικού αλφαβήτου, έτσι ώστε και οικονομικό να είναι (κάθε γράμμα να δηλώνει έναν φθόγγο) και λειτουργικό (να γράφεται και, κυρίως, να διαβάζεται με ευκολία), χρειάστηκε να επινοηθούν γράμματα που να δηλώνουν τα φωνήεντα. Αυτό έγινε με το *α*, το *ε*, το *ι* και το *ο* και. τελευταία από όλα, και με το υ. Επινοήθηκε το γράμμα ύψιλον, για να δηλώσει το Φωνήεν [u 1 (υ / Ολ το οποίο αργότερα στην αττική διάλεκτο προφέρθηκε ως [iij (όπως περίπου το γαλλ. u στη λ. pure ή το γερμ. ϋ στη λ. uber). Οι Ρωμαίοι μάλιστα, γνώστες τής ελληνικής γλώσσας και τής ελληνικής γραφής, έπλασαν ιδιαίτερο γράμμα στο αλφάβητό τους (που είναι εξέλιξη τού δυτικού / χαλκιδικού ελληνικού αλφαβήτου), το «ελληνικό y» (y Graecum: rhythmus, Thucydides, mythus, zephyrus), για να δηλώσουν επακριβοος την προφορά τού υ ως }ϋ], που δεν υπήρχε στη Λατινική. Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής δέχονται ότι το γράμμα Υ στηρίχθηκε στο βορειοσημιτικό waw. το οποίο στη σαμαρειτική του μορφή έδωσε το δίγαμμα *(F)*. ενώ στη φοινικική του μορφή χρησιμοποιήθηκε για να παραστήσει το |u], το ύψιλον. Δίγαμμα και ύψιλον, ως γνωστόν, είναι αντιστοίχως η συμφωνική και η φωνηεντική πλευρά τού ημιφοόνου w (πβ. αρχ. **κλέΡ-ος > κλέος*. αλλά *κλυ-τός*[1] */5έΡ-&>> *ρέω*, αλλά *ρύ-αξ (ρυάκι), ρεϋ-μα)*. Το ότι επί πολλούς αιώνες (μέχρι τον 9ο/10ο αι. μ.Χ.) το υ προφερόταν ως 1 ϋJ και από τον 3ο αι. μ.Χ. είχε συμπέσει στην ίδια προφορά και το **οι.** έκανε ώστε οι Βυζαντινοί να το ονομάσουν **u ψιλόν** (πβ. και **ε ψιλόν)** αντί τής αρχικής ονομασίας τού γράμματος που ήταν **ύ·** αυτό. βεβαίως, δεν αλλάζει το γεγονός ότι στην αρχή τής λέξης το υ συνοδευόταν στην προφορά από δασύ πνεύμα *(υπό, υγρός)*. σχόλιό λ. *αλφάβητο, γραφή*.

Υ, u ύψιλον το εικοστό γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *ύψιλον, αριθμός)*.

Υ.Α.Ε.Π. (η) Υπηρεσία Ασφαλείας Επισήμων Προσώπων. **ύαινα** (η) {υαινών} **1.** σαρκοβόρο θηλαστικό που μοιάζει με σκύλο, έχει χαρακτηριστικά μεγάλα στρυγγυλεμένα αφτιά και πανίσχυρες σιαγόνες και τρέφεται κυρ. με τα υπολείμματα τού κυνηγιού των λιο- νταριών, των τίγρεων κ.λπ. 2. (μτφ.) αιμοβόρος και ύπουλος άνθρωπος.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ύαινα< ύς «χοίρος» + παραγ. επίθημα -αινα(πβ. κ. *λέαινα, τρί-αινα)*. Το ζώο οφείλει την ονομασία του στην ομοιότητά του με τον χοίρο, τόσο στη μορφή όσο και ως προς την αγκαθωτή χαίτη. Το αρχ. *ύς* (βλ. κ. σϋς) < J.E. *sQ-s, πβ. λατ. sQs. αρχ. γερμ. su (> γερμ. Sau «γουρούνα»), μέσ. αγγλ. sowe (> αγγλ. sow «γουρούνα») κ.ά.]. **Υακίνθη** (η) γυναικείο όνομα.

Υάκινθος (ο) {-ου κ. -ίνθου} **1.** μυθολ. ωραιότατος νέος, εγγονός τού Λακεδαίμονα και τής Σπάρτης, ο αγαπημένος τού Απόλλωνα, ο οποίος τον μεταμόρφωσε σε λουλούδι μετά τον θάνατό του 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα.

[Ε.ΤΧΜ: αρχ. κύρ. όν., βλ. λ. *υάκινθος]*. **υάκινθος** (ο) {-ου κ. -ίνθου | -ων κ. -ίνθων. -ους κ. -ίνθους] καλλωπιστικό φυτό με έντονο άρωμα και πολυάριθμα μικρά άνθη, που μοιάζουν με κύπελλο κυανού, ροζ ή άσπρου χρώματος ΣΥΝ. ζουμπούλι. [πτυμ. < αρχ. *υάκινθος / Ράκινθος* (αρχικός τ.). αβεβ. ετύμου, πιθ. με- σογ. δάνειο, παραλλήλως προς το λατ. vaccinium], **υαλεμπόρίο** (το) |1886| {υαλεμπορίου | χωρ. πληθ.} το εμπόριο υαλικών. — **υαλέμπορος** (ο), **υαλικός,** -ή. -ό ιμτγν.] (λόγ.) **1.** κατασκευασμένος από γυαλί ιυν. γυάλινος 2. *υαλικά* (τα) τα οικιακά σκεύη που έχουν κατασκευαστεί από γυαλί ΣΥΝ. γυαλικά. Επίσης **υάλινος,** -η. -ο [αρχ.|. **υαλοβάμβακας** (ο) {υαλοβαμβάκων} πυκνή και μαλακή μάζα από ίνες γυαλιού, η οποία χρησιμοποιείται σε θερμικές και ηχητικές μο* νώσεις, ως εσωτερική επένδυση σε μπουφάν, καθώς και στη διήθηση οξέων και διαλυμάτων καυστικών αλκαλίων ΣΥΝ. υαλομέταξα.

[ετυμ. Λπόδ. τού αγγλ. fibregiassj. **υαλοβερνίκωμα** (το) {υαλοβερνικώμ-ατος | -ατα, -άτων} τεχνολ. το υαλώδες επίχρισμα πήλινων ή φαγεντιανών αντικειμένων, με το οποίο μπορούν να γίνουν υδατοστεγή, **υαλοβερνίκωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] ΤΕΧΝΟΛ. η επάλειψη επιφάνειας με υαλοβερνίκωμα, **υαλογράφημα** (το) {υαλογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων} κλλ. τεχν. ημιδιαφανής διακοσμητική σύνθεση από χρωματιστά κομμάτια γυαλιού. που χρησιμοποιούνται για να καλύψουν μια επιφάνεια ή ένα άνοιγμα (λ.£. σε ένα παράθυρο) συν. βιτρό. **υαλογραφία** (η) {υαλογραφιών} 1.η τέχνη και η τεχνική κατασκευής υαλογραφημάτων **2.** (συνεκδ.) το υαλογράφημα. — **υαλογραφικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyalographicj. **υαλογράφος** (ο/η) **1.** ο κατασκευαστής υαλογραφημάτων **2.** όργανο για τη σχεδίαση ή τη μεταφορά σχεδίων πάνω σε γυαλί.

{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyalographc]. **υαλογραφώ** ρ. αμετβ. {υαλογραφείς... | υαλογράφ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} διακοσμώ με υαλογραφήματα μια επιφάνεια, **υαλοειδής,** -ής. -ές Ιμτγν.} (υαλοειδ-ούς j -είς (ουδ. -ή)} αυτός που μοιάζει με γυαλί' στιλπνός, διαφανής συν. υαλώδης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης,*

-ης· -ες·

υαλοκαθαριστήρας (ο) καθένας από τους δύο λεπτούς βραχίονες με ειδικό λαστιχάκι κατά μήκος τους, που είναι τοποθετημένοι στη βάση των μπροστινών ή και των πίσω τζαμιών τού αυτοκινήτου και χρησιμεύει στο καθάρισμά τους.

[ετυμ. < ύαλο- (< αρχ. *ύαλος*, βλ. λ. *γυαλί) + καθαριστήρας*, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. essuie-glace. αγγλ. windscreen wiper], **υαλόλιθος** (ο) {υαλολίθ-ου j -ων, -ους} τεχνητή πλίνθος από συμπαγές γυαλί · το υαλότουβλο (βλ.λ.). **υαλομέταξα** (η) {υαλομεταξών} ο υαλοβάμβακας (βλ.λ.).

[πτυμ. Λπόδ. τού γαλλ. soie de verrc|. **υαλόπαγος** (ο) {υαλοπάγ-ου | -ων, -ους} λεπτό στρώμα πάγου, το οποίο δημιουργείται. όταν τα σταγονίδια τής βροχής, τού χιονόνερου ή τής ομίχλης αποτίθενται πάνω σε επιφάνειες με θερμοκρασία ίση ή χαμηλότερη τού σημείου πήξεως τού νερού.

JETYM. Απόδ. τού γαλλ. verglas]. **υαλόπανο** (το) υλικό για την ενίσχυση ρευστών υλο>ν οι οποίες χρησιμοποιούνται για την υγρομόνωση επίπεδων επιφανειών.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. glass cloth], **υαλοπίνακας** (ο) 11885] {υαλοπινάκων} (λόγ.) το τζάμι (βλ.λ.). **υαλόπλασμα** (το) 118881 {υαλοπλάσμ-ατος | -ατα, -άτων} βιολ. η θεμελιώδης ουσία τού κυτταροπλάσματος, χωρίς τα κυτταρικά οργανίδια (βλ. λ. *οργανίδιο*) και τα έγκλειστα, η οποία είναι διαυγής σαν γυαλί.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyaloplasmej. **υαλοποιώ** ρ. μετβ. [1847J {υαλοποιείς... | υαλοποίησα} μετατρέπω μια ύλη σε γυαλί. — **υαλοποίηση** (η) [1889J. **υαλοπωλείο** [18711 κ. (καθημ.) **γυαλοπωλείο** (το) (λόγ.) κατάστημα πωλήσεως γυάλινων σκευών φρ. **τσάρος** *εν υσλοπωλείω* βλ. λ. *ταύρος*.

υαλοπώλης (ο) [1871] {υαλοπώλου}, **υαλοπώλισσα** (η) {υαλοπω- λισσών} 1. ιδιοκτήτης υαλοπωλείου 2. πρόσωπο πυυ πωλεί υαλικά, **ύαλος** κ. **ύελος** (η) *{υάλ-ου | -ων. -ους} **1.** (λόγ.) το γυαλί: *οπτική* ~ (για την κατασκευή γυαλιών οράσεως) 2. (συνεκδ.) υ υαλοπίνακας. [ετυμ. < αρ^. *ϋαλος / ύελος*, βλ. λ. *γυαλί*. **υαλοσκεπής,** -ής. -ές] 1863] {υαλοσκεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) ο σκεπασμένος ή στεγασμένος με γυαλί ΣΥΝ. τζαμωτός, τζαμένιος, υαλόφρακτος. W- ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*.

(εγυμ. < *ύαλος + -σκεπής < σκέπω]*. **υαλοατάαιο** (το) [18831 {υαλοστασί-ου | -ων} (λόγ.) η τζαμαρία.

JETYM. < *ύαλος + -στάσιο* (< *-στάτης* < αρχ. *ϊστημι / ίσταμαι)]*. **υαλοτέχνης** (ο) Ιμτγν.Ι {υαλοτεχνών} ο υαλουργός (βλ.λ.). **υαλοτεχνία** (η) {χωρ. πληθ.} η τέχνη τής κατεργασίας τού γυαλιού και τής κατασκευής γυάλινων αντικειμένων **ΣΥΝ.** υαλουργία, υαλο- ποιία. —**υαλοτεχνικός,**-ή,-ό. **υαλότοιχος** (ο) {υαλοτοίχ-ου | -ων, -ους] τοίχος από υαλότουβλα. **υαλότουβλο** (το) δομικό υλικό που έχει την ιδιότητα να επιτρέπει στο φως να περνάει από μέσα του · χρησιμοποιείται είτε ως διακο- σμητικό (σε διάφορα χρώματα) είτε για την κατασκευή τοίχων, **υαλουργείο** (το) Ιμτγν.Ι το εργαστήριο τού υαλουργού **συν.** υαλο- ποιείο.

υαλουργία (η)]μεσν.| {χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τής κατασκευής και η διαδικασία τής παραγωγής γυάλινων ειδών ΣΥΝ. υαλοποιία **2.** η βιομηχανία τής κατασκευής ειδών από γυαλί. — **υαλουργικός,** -ή, -ό Ιμτγν.].

υαλουργός (ο/η) (λόγ.) τεχνίτης που κατασκευάζει γυάλινα είδη **συν.** υαλοποιός. υαλοτέχνης.

[ετυμ. < μτγν. *υα?^ουργός < ϋαλος + -ουργός* (< *εργον)*. **υαλόφρακτος,** -η, -ο |I888] (λόγ.) αυτός που καλύπτεται με τζαμαρία: - *χώρος* **συν.** τζαμωτός, υαλοσκεπής.

υαλόχαρτο(ν) (το) -*■ γυαλόχαρτο

υαλώδης, -ης, -ες]αρχ.| {υαλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} υαλοειδής

φλ.λ.). *.* σχολιο λ. -ης, -ης, -ες. **υαλωμα** (το) [μεσν.] {υαλώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η μετατροπή ύλης σε γυαλί **2.** το σύνολο των γυάλινων μερών ενός οικοδομήματος ΣΥΝ. τζαμικά · 3. το υαλογράφημα · 4. το σμάλτο · 5. ιατρ. **(α)** οφθαλμική πάθηση των αλόγων, παρόμοια με γλαύκωμα **(β)** σπάνια δερματοπάθεια που χαρακτηρίζεται από τον σχηματισμό μικρο')ν διαφανών ογκιδίων. Επίσης **υάλωση** (η), **υαλωτός**, -ή. -ό [1880] (λόγ.) αυτός που είναι κατασκευασμένος από γυαλί ΣΥΝ", γυάλινος, **υάρδα** (η) + γιάρδα

Υ.Β.Ε.Τ. (το) Υπουργείο Βιομηχανίας. Κνέργειας και Τεχνολογίας. **Υβόννη** (η) γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. Yvonne, χαϊδευτ. τού ον. Yves. γερμ. αρχής, που σημαίνει μάλλον «ήμερο έλατο»], **υβός**, -ή, -όν [αρχ.] (λόγ.) καμπούρης, κυφός.

ύβος (ο) (λόγ.) **1.** η καμπούρα τής καμήλας **2.** ιατρ. (α) παθολογικό εξόγκωμα τής ράχης ή τού στήθους λόγω παραμορφώσεως τής σπονδυλικής στήλης ή τού στέρνου · η καμπούρα (β) *βουβάλειος ύβος* η συγκέντρωση λίπους στον αυχένα σε περιπτώσεις χρόνιας λήψης κορτιζόνης.

Ιετυμ. < αρχ. *ύβος* < *υβός* (με αναβιβασμό τού τόνου), ιατρ. όρ., αγν. ετύμου, με παραγ. επίθημα *-βός* και άλλων λ. που δηλώνουν σωματικό ελάττωμα, λ.χ. *στραβός, ραιβός* κ.ά.!. **υβρεολόγιο** (το) **|1886|** {υβρεολογί-ου | -ων} (περιληπτ.) το σύνολο των ύβρεων, λόγια που αποτελούν ύβρεις: *ξέσπασε σ' ένα φοβερό ~ εναντίον τού αντιπάλου του* συν. βρισίδι, **ύβρρ** (η) ύβρις

υβρίδιο (το) {υβριδί-ου | -ων} **1.** βιολ. φυτό ή ζα>ο που προέρχεται από τη διασταύρωση γενετικώς ανόμοιων ατόμων 2. γλώσς. σύνθετη λέξη τής οποίας τα στοιχεία προέρχονται από δύο διαφορετικές γλιόσσες, π.χ. *βιντεοταινία, νεοκλασικός*■ αλλιώς *νόθο σύνθετο.* — υβριδικός, -ή, -ό. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *κέφι.*

|ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. hybridc < λατ. hybrida / hibrida / ibrida «γόνος διασταυρώσεως ετερογενών ζώων ή φυτών», αγν. ετύμου. Η ορθογρ. μορφή τής λ. οφείλεται σε παρετυμολογία προς το αρχ.

ϋβρις |.

υβριδισμός (ο) {χωρ. πληθ.} βγολ. το σύνολο των φυσικο)ν ή τεχνητών διεργασιών που οδηγούν στον σχηματισμό υβριδίου.

[LiTYM. Μεταφορά τού γαλλ. hybridisme < hybridc (βλ. κ. *υβρίδιο)*\.

υβριδοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} ο υβριδισμός. Επίσης υβριδίωση

[ΕΓΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. hybridisation|. **υβρίζω** ρ. μετβ. {ύβρισ-α, -θηκα {λογιότ. υβρίσθην. -ης, -η..., μτχ. υβρι- σθείς, -είσα, -έν)} (λόγ.) βρίζω.

Jetym. αρχ. < *ϋβρις* (βλ.λ.) |.

ύβρις (η) {ύβρ-εως, -ιν | -εις. -εων} (λόγ.) **1.** απρεπής έκφραση, η οποία προσβάλλει την τιμή και την αξιοπρέπεια (κάποιου): *εκστομίζω > εκτοξεύω ύβρεις εναντίον κάποιου* συν. βρισιά **2.** καθετί το οποίο προσβάλλει, θίγει την αξιοπρέπεια, την τιμή κάποιου: *αποτελεί ύβριν για το πο?άτευμά μας η εκλογή αυτού τού προσώπου* 3. **(στην αρχαία τραγωδία) η αλαζονική συμπεριφορά τού ανθρώπου, που οδηγούσε σε υπέρβαση τού ηθικού και τού θεϊκού νόμου και επέφερε την τιμωρία του. Ηπίσης ύβρη.** σχολιο λ. *εκδίκηση.*

[ftym. < αρχ. *ϋβρις*, αβεβ. ετύμου. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. εμφανίζει αρχικό μόριο ύ / ὑ '«επί» (βλ. λ. *ϋστερος).* καθώς και το ριζικό θ. τού αρχ. *βριαρός*«βαρύς, σταθερός» (βλ. λ. *βρίθω),* αλλά κάτι τέτοιο δεν ευσταθεί μορφολογικώς. Η παλαιότ. σύνδεση με τον τ. *υπέρ*, η οποία θα ήταν ικανοποιητική σημασιολογικώς, δεν γίνεται αποδεκτή. Έχει, τέλος, παρουσιαστεί και η εκδοχή τού δανείου από χεττ. *hu(wa)ppar «βαριά προσβολή, ύβρις». Στον Όμηρο η λ. αναφερόταν στην παραβίαση των κανόνων και στην υπέρβαση των ορίων που θεωρούνταν αρμόζοντα για θνητούς ανθρώπους, με συνέπεια την προσβολή των θεο>ν και τον εξοργισμό τους],* **υβριατής** (ο) [αρχ.]. **υβρίστρια** (η) {υβριστριών} **1.** πρόσωπο που υβρίζει 2. (στην αρχαία τραγωδία) πρόσωπο που διαπράττει ύβριν. **υβριστικός**, -ή, -ό [αρχ.Ι αυτός που σχετίζεται με την ύβριν ή τον υβριστή ή αποτελεί ύβριν: ~ *συμπεριφορά / άρθρο / σχόλιο / δημοσίευμα i επίθεση ι γλώσσα.* — **υβριστικ-σ /-ώς** Ιαρχ.] επίρρ. **ύβωμα** (το) {υβώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** ο ύβος, η καμπούρα · **2.** γεωλ. τοποθεσία με ενδιάμεσο υψόμετρο, η οποία περιβάλλεται από όρη και λόφους από τη μια πλευρά και πεδιάδες από την άλλη.

,ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ϋβωμα* < *ύβος* (βλ.λ.)].

ύβωση (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ο)σεων} (λόγ.) η κύφωση, το καμπούριασμα.

Υ.Γ. (το) **1.** Υπουργείο Γεωργίας **2.** υστερόγραφο, **υγεία** κ. (λαϊκ.) **υγειά** κ. **γεια** (η) **1.** η εύρυθμη λειτουργία τού οργανισμού, η φυσιολογική κατάσταση των οργάνο)ν τού σώματος · (ειδι- κότ.) η πλήρης σωματική, ψυχική και κοινωνική ευεξία: *είμαι καλά στην - μου || η πολυφαγία δεν κάνει καλό στην ~ || έχει σιδερένια / ατσάλινη ~ || καταστρέφω / ξαναβρίσκω την ~ μου* |j (οικ.) *από ~ πώς πάμε;* (είστε υγιής;) || *η - είναι το πολυτιμότερο αγαθό || πάνω απ' όλα η ~!* φρ. (α) *χαίρω άκρας υγείας* είμαι απολύτως υγιής (β) *βρί- ακω την υγειά μου* (στο τέλος πρότασης) βρίσκω λύση σε πρόβλημα (όχι κατ' ανάγκην υγείας) που με ταλαιπωρεί: *έκοψα το κάπνισμα και βρήκα την υγειά μου* [| *πάρε μια μοτοσυκλέτα να βρεις την υγειά σου, αντί να ταλαιπωρείσαι με τη συγκοινωνία!* (γ) *πρόβλημα υγείας* η ασθένεια: *επικαλέσθηκε - και δεν παρέστη στην εκδήλωση* (δ) *εις υγείαν / στην υγειό σας* ευχή που απευθύνει κάποιος ως πρόποση σε αυτούς με τους οποίους είναι μαζί ή προς τρίτους, υψώνοντας το ποτήρι του προς το μέρος τους (ε) *με τις υγείες I υγειές (σου / σας)!* (i) ευχετ. προς κάποιον που φταρνίστηκε συν. γείτσες (ii) προς κάποιον που ήπιε και έφαγε (iii) (ειρων.) προς κάποιον που απέτυχε σε προσπάθεια (ε) *την υγειά μας να 'χουμε!* για τη δήλωση τής πρωτεύουσας αξίας τής υγείας έναντι οποιουδήποτε άλλου αγαθού · κυρ. ως έκφραση παρηγοριάς: *Μη στενοχωριέσαι που δεν τα κατάφερες! -!* (στ) *και σε / εις άλλα με υγεία* να μας συμβούν και άλλα ευχάριστα πράγματα και να είμαστε υγιείς να τα χαρούμε (ζ)χορτ/ *υγείας* βλ. λ. *χαρτί* **2.** (ως επιφών.) *υγεία!* (ενν. *να υπάρχει)* για κάποιον που απέτυχε ή ατύχησε: *Μη στενοχωριέσαι! -! Όλα διορθώνονται!* 3. η ισορροπία τού πνευματικού και ψυχικού κόσμου, η απουσία διαταραχών: *φροντίζει για την ψυχική του γι' αυτό δεν αγχώνεται* || ο *φανατισμός βλάπτει την πνευματική μας* - **4.** (α) ο τομέας παροχής υγειονομικών υπηρεσιών: *ϊϊαγκόσμια Οργάνωση Υγείας* || *Υπουργείο Υγείας* (β) *Εθνικό Σύστημα Υγείας* βλ. λ. *Ε.Σ.Υ.* (γ) *Κέντρο Υγείας* βλ. λ. *κέντρο* **5.** (μτφ.) η ευστάθεια, η ισορροπία, η καλή λειτουργία: *η ~ τής οικονομίας.* σχολιο λ. *ξενιτειά. συνίζηση.*

[είδ. < μτγν. *υγεία ι υγεία* < αρχ. *ύγιεια* (πβ. κ. *ταμ-ιεῖον> ταμ- εῖον) < υγιής* (βλ.λ.)|.

υγειολογία (η) {χωρ. πληθ.} η περιγραφή τής λειτουργίας των οργάνων υγιούς οργανισμού.

[είδμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hygiology]. **υγειονομείο** (το) [1833] υγειονομική υπηρεσία που εδρεύει σε λιμάνια ή συνοριακούς σταθμούς και μεριμνά για την προφύλαξη τής χώρας από λοιμώδη νοσήματα, **υγειονομία** (η) 11856] {χωρ. πληθ.} η κρατική υπηρεσία που φροντίζει για τη δημόσια υγεία: *έλεγχοι τής* ~ σε *εστιατόρια.* **υγειονομικος,** -ή.-ό 11833J **1.** αυτός που σχετίζεται με την υγειονομία: - *εξέταση / κέντρο / έλεγχος / μονάδα / φροντίδα / περίθαλψη / σώμα / επιτροπή / υπηρεσία*■ φρ. (α) *υγειονομική ταφή* (για απορρίμματα) η αναερόβια ταφή απορριμάτων (τρόπος ταφής που διασφαλίζει τη δημόσια υγεία) (β) *υγειονομική ζώνη* βλ. λ. *ζώνη* **2.** *υγειονομικός* (ο) ο υπάλληλος τής υγειονομίας, **υγειονόμος** (ο/η) [1856[ο προϊστάμενος υγειονομικής υπηρεσίας, **υγιαίνω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.! είμαι καλά στην υγεία μου. έχω ευεξία λντ. νοσώ, ασθενώ · φρ. *υγίσινε / υγιαίνετε!* (i) ευχή που απευθύνεται από κάποιον που πίνει σε κάποιον άλλον (ii) αποχαιρετιστήρια φράση.

[ετυ.μ. < αρχ. *υγιαίνω < υγιής* (βλ.λ.)]. **υγιεινή** (η) [18471 {χωρ. πληθ.} **1.** ιαι ρ. ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τις μεθόδους και τα μέσα που είναι κατάλληλα για την προστασία τής υγείας: οι *κανόνες τής* - || - *τροφίμων* 2. (ειδικότ.) η φροντίδα για την υγεία μέλους τού σώματος ή κοινωνικής ομάδας: *η ~ τού στόματος* / των *δοντιών* || *βιομηχανική / σχολική ι αθλητική* ~ · ΦΡ. *είδη υγιεινής* είδη μπάνιου (λ.χ. λεκάνες, μπανιέρες, πλακάκια, νιπτήρες κ.λπ.).

ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν., από γαλλ. hygiene, ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *υγιεινός* (βλ.λ.)].

υγιεινολογία (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. ο κλάδος που μελετά ό,τι σχετίζεται με τη δημόσια υγεία (υγιεινή ύδρευσης, αποχέτευσης, επιδημιών κ.λπ.). — **υγιεινολογικός,** -ή, -ό [I8891.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hygienologyl. **υγιεινολόγος** (ο/η) 118661 γιατρός ειδικευμένος στην υγιεινολογία, **υγιεινός,** -ή, -ό 1. αυτός που συμβάλλει στη διατήρηση τής υγείας: ~ *διατροφή / τροφή / κλίμα / περιβάλλον* 2. (ειδικότ. για τροφές) που δεν περιέχουν λιπαρές ή άλλες βλαπτικές ουσίες. — **υγιεινά** επίρρ. [ftym. < αρχ. *υγιεινός* < **ύγιεσ-νός* < υγιής (θ. **ύγιεσ-*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-νός*, με απλοποίηση τού συμπλέγματος -σν- και αντέκταση (πβ. *άλγεινός* < **άλγεσ-νός* < *άλγος, ορεινός* < **όρεσ-νός* < *όρος*)\.

υγιεινός - υγιής. Οι δύο λέξεις διαφέρουν στη σημασία και τη χρήση τους: **υγιεινός** είναι «αυτός που βοηθάει στην υγεία», ενώ **υγιής** είναι «αυτός που έχει υγεία» και μεταφορικώς «ο λογικός, ορθός» και «αυτός που λειτουργεί ορθά ή αποδοτικά». Άρα, φράσεις όπως *«υγιής διατροφή»* (αντί τού ορθού *«υγιεινή διατροφή»*) ή *«Υπήρξε υγιεινή η αντίδραση των εργαζομένων»* (αντί τού ορθού *«υγιής αντίδραση»*) πρέπει να αποφεύγονται ως λανθασμένες.

υγιής, -ής, -ές [υγι-ούς | -εις (ουδ. -ή)· υγιέστ-ερος, -ατος] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από υγεία: ~ *παιδί-* φρ. *νους υγιής εν σώματι υγιεί* βλ. λ. *νους 2.* (ειδικότ.) αυτός που έχει ψυχική και πνευματική υγεία, που δεν εμφανίζει ψυχικά ή διανοητικά προβλήματα: - *άνθρωποι για μια - κοινωνία* **3.** (μτφ.) λογικός, σωστός: ~ *αντίληψη / νοοτροπία* **4.** (μτφ. για θεσμό) (α) που λειτουργεί σύμφωνα με τις αρχές του. χωρίς παρεκκλίσεις: ~ *δημοκρατία / δικαιοσύνη / οικονομία* (χωρίς ελλείμματα, πληθωρισμό κ.λπ.) (β) που γίνεται με θεμιτό τρόπο: ~ *ανταγωνισμός* αντ. αθέμιτος **5.** (ειδικότ. για επιχείρηση) που λειτουργεί αποδοτικά, που αποφέρει κέρδη: - *επιχείρηση* λντ. προβληματικός **6.** ηθικώς αποδεκτός: ~ *νοοτροπία / πράξεις* αντ. νοσηρός, ανήθικος. — **υγιώς** επίρρ. [αρχ.]. ** σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες. υγιεινός*. **[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υγιής* < **su-gʷiy-es*, σύνθ. λ., < Ι.Ε. **su-* «ευ. καλοκ» (βλ. λ. εύ) + Ι.Ε. **gʷiye-* «ζωή, βίος» (βλ. λ. *ζώ. βίος)*, πράγμα που σημαίνει ότι η λ. αντιστοιχεί στο αρχ. *ευζωία* και συνδ. με το συνών. αβεστ. hu-jya-ti-].**

υγραέριο (το) {υγραερί-ου | -ων] αέριο καύσιμο που αποτελείται από προπάνιο ή βουτάνιο και διατίθεται στο εμπόριο υγροποιημένο υπό πίεση σε ειδικές φιάλες · χρησιμοποιείται για τη λειτουργία οικιακών συσκευών, για την κίνηση οχημάτων κ.α.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. liquid gas].

υγραίνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιαρχ.Ι {ύγραν-α, -θηκα] ♦ **1.** (μετβ.) κάνω

(κάτι) υγρό, το διαβρέχω: ~ *τα χείλη / τη γλώσσα μου* ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι υγρός, εμποτίζομαι από υγρασία: *τα ρούχα ύγρανα* 3. (μεσοπαθ. ***υγραίνομαι)*** (α) γίνομαι υγρός (β) (μτφ. για γυναίκα) εκκρίνω υγρά στον κόλπο λόγω σεξουαλικής διέγερσης συν. (καθημ.) μουσκεύω. **ύγρανση** (η) Ιαρχ.). **υγραντήρας** (ο) συσκευή που παράγει υδρατμούς για την ύγρανση τής ξηρής ατμόσφαιρας ανί . αφυγραντήρας.

[fry M. < *υγραίνω* + παραγ. επίθημα *-τήρας*, μεταφρ. δάνειο από αγγλ. moisturiser].

υγραντικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που υγραίνει, που προκαλεί υγρασία.

υγρασία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** μπτπωρ. η παρουσία μεγάλης ποσότητας υδρατμών στον ατμοσφαιρικό αέρα: *με πειράζει η ~\\ έχει πολλή - στο χωριό* αντ. ξηρασία 2. η υγρότητα σε επιφάνεια ή χώρο: *το δωμάτιο / το ταβάνι / το σπίτι έχει -* 3. τα σταγονίδια νερού που σχηματίζονται στους πόρους αγγείου ή τοίχου ή τα ίχνη σαπίσματος στους τοίχους: *ο τοίχος έβγαλε ~ και χάλασε το χρώμα του.*

Ιετυμ. < αρχ. *υγρασία* ‹ *ύγράζω* «είμαι υγρός» < *υγρός* (βλ.λ.)]. **υγρό** (το) **1.** ΦΥΣ. κάθε σώμα που βρίσκεται σε υγρή κατάσταση 2. φυσιολ. κάθε υδαρές συστατικό τού οργανισμού: *γαστρικό ~ | | υδατοειδές - των οφθαλμών |] τα ~ τού κόλπου τής γυναίκας.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύγρόν*, ουδ. τού επιθ. *υγρός* (βλ.λ.). Σε αρχ. επιγραφές απαντά η βασική σημ. τού υγρού σώματος *{μετρειν τά ύγρά.* Επίδαυρος 4ος αι. π.Χ.). ενώ μτγν. είναι η χρήση τής λ. για τα σύμφωνα *λ, ρ).*

υγρό- κ. **υγρό-** κ. **υγρ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: 1. με υγρή ή ρευστή κατάσταση: *υγρο-ποιώ. υγρ-αέριο, υγρό-πισσα* 2. με την υγρασία τής ατμόσφαιρας: *υγρο-γράφος, υγρομετρία* 3. με υδάτινη έκταση: *υγρο-Βιότοπος* 4. με τα υγρά σύμφωνα: *υγρό-ληκτος.*

|ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *ύγρ-όφθαλμος*, μτγν. *υγρο-ποιώ).* που προέρχεται από το επίθ. *υγρός* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. γαλλ. hygro-metrie) και μεταφρ. δάνεια (λ.χ. αγγλ. wetland «υγρότοπος»)].

υγροβιότοπος (ο) [υγροβιοτόπ-ου | -ων, -ους} οικολ. υδάτινος χώρος (ποταμός, λίμνη, θάλασσα) μαζί με τις παρακείμενες εδαφικές εκτάσεις. όπου ζει και αναπτύσσεται υπό τις κατάλληλες συνθήκες ορισμένη πανίδα και χλωρίδα,

υγρογράφος (ο) μείί ·ωι\ όργανο με το οποίο καταγράφεται σε χαρτί η υγρασία τού αέρα.

[.ΕΤΥΜ · Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hygrographj. **υγρόληκτος,** -η, -ο [I860] ιλωσς. (για λέξη) αυτός που το θέμα του έχει χαρακτήρα υγρό σύμφωνο (λ. ρ).

[ΕΤΥΜ. < *υγρός* + *-ληκτός* ‹ *λήγω*, πβ. κ. *φωνηεντό-ληκτος*|. **υγρομετρία** (η) [186J | {χωρ. πληθ.} ΜΕΤΕΩΡ. ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μέτρηση τής υγρασίας τού ατμοσφαιρικού αέρα συν. υγροσκοπία. — **υγρομετρικός,** -ή, -ό [I802J.

ΙΠΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hygrometriej. **υγρόμετρο** (το) 118021 {υγρομέτρ-ου | -ων| ΜΕΤΕΩΡ. όργανο για τη μέτρηση τής σχετικής υγρασίας τού ατμοσφαιρικού αέρα ΣΥΝ. υγρογράφος.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hygrometre]. **υγρομόνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων] η μόνωση των τοίχων και των πλακών τής οικοδομής ώστε να μη τα διαπερνά υγρασία, **υγρόπισσα** (η) [1802J {χωρ. πληθ.} πίσσα που βρίσκεται σε ρευστή κατάσταση, **υγροποίηση** (η) ->υγροποιώ

υγροποιήσιμος, -η, -ο αυτός που μπορεί να υγροποιηθεί. **υγροποϊητΐκός,** -ή, -ό αυτός που μπορεί να υγροποιεί κάτι. **υγροποιώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {υγροποιείς... | υγροποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω (στερεό ή αέριο σο>μα) σε υγρό. — **υγροποίηση** (η) 11887|.

υγρός, -ή. -ό 1. αυτός που έχει σύσταση όμοια με το νερό, τα διάφορα ποτά κ.λπ. · το μη συμπιεστό ρευστό: ~ *τροφή / διάλυμα / καύσιμο* (πβ. λ. *ρευστός, στερεός, αέριος)·* φρ. (α) *υγρό στοιχείο* βλ. λ. *στοιχείο* (β) *υγρός στίβος* αγωνίσματα που διεξάγονται σε πισίνα (γ) *υγρός τάφος* το υγρό στοιχείο, συνήθ. η θάλασσα, όταν πνίγεται κάποιος σε αυτό: *το Αιγαίο έγινε ο - των ναυτικών μας. που χάθηκαν στο ναυάγιο* 2. *υγρό* (το) βλ.λ. 3. αυτός που περιέχει υγρασία: ~ *αέρας / κλίμα / φυλακή / σεντόνια* 4. βρεγμένος, νοτισμένος: ~ *χώρα | | ~ μάτια από τα δάκρυα* 5. γλωσσ. *υγρά σύμφωνα* τα σύμφωνα λ. ρ.

[ΕΤΥΜ · < «ρχ · *ϋγρός*, αβεβ · ετύμου. ίσως < Ι.Ε. **wog-wo-* «υγρός», πβ. αρχ. σκανδ. vqkr. ολλ. wak κ.ά. Πολύ λίγες πιθανότητες συγκεντρώνει τυχόν σύνδεση με το λατ. uvidus «υγρός»), **υγροστάτης** (ο) {υγροστατών} σύστημα αυτόματου ελέγχου τής υγρασίας τού αέρα. το οποίο χρησιμοποιείται στις εγκαταστάσεις κλιματισμού.

Γετυμ. < *υγρός* + *-στάτης* < αρχ. *ϊστημι / ίσταμαι*, ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hygrostat]. **υγροταξία** (η) Ιχωρ. πληθ.Ι **1-** βιολ. η κατευθυνόμενη απόκριση κινητού οργανισμού προς την υγρασία 2. (καταχρ.) ο υγροτροπισμός. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hygrotaxiej. **υγρότητα** (η) Ιαρχ.] η ιδιότητα τού υγρού.

υγρότοπος (ο) {υγροτόπ-ου | -ων. -ους} υδάτινος χώρος με υδρόβια βλάστηση και λασπώδες έδαφος: *φυσικός / τεχνητός ~.*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. wetlandJ. **υγροτροπισμός** (ο) [χωρ. πληθ.} βοτ. η προσανατολισμένη μετακίνηση ενός φυτού προς το μέρος όπου υπάρχει υγρασία ή προς την υγρασία τού αέρα.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hygrotropismj.

υγρόφιλος, -η, -ο **1.** αυτός που απορροφά τα υγρά και κυρ. το νερό **συν.** υδρόφιλος 2. (για φυτά ή οργανισμούς) αυτός που ευδοκιμεί σε υγρούς τόπους **ΣΥΝ.** υδροχαρής.

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hygrophilej. **υγρόφυτο** (το) [υγροφύτ-ου | -ων} φυτό που ζει σε περιβάλλον με υψηλή υγρασία.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hygrophyte]. **ΐΐγρωμα** (το) [υγρώμ-ατος | -ατα. -άτων} η συλλογή υγρών στον αγκώνα. στο γόνατο κ.α., κάτω από το δέρμα και σε σημείο όπου ασκείται πίεση ή τριβή.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hygroma].

Υ.Δ. (το) Υπουργείο Δικαιοσύνης.

υδαρής, -ής, -ές {υδαρ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** ρευστός, νερουλός: ~ *περιττώματα* 2. (μτφ.) πλαδαρός, χαλαρός. « .* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* [πτυμ, < *αρρ νδαρής κ ύδωρφλ.λ.)\.* **υδαταγωγός,** -ός. -ό [1897 j (λόγ.) **1.** αυτός που μεταφέρει νερό: ~ *κατασκευή* 2. *υδαταγωγός* (ο) ο σωλήνας νερού, **υδαταέριο** κ. **υδραέριο** (το) {υδαταερί-ου [-ων} χημ. αέριο μείγμα μονοξιδίου τού άνθρακα και υδρογόνου, που χρησιμοποιείται σε βιομηχανικές συνθέσεις όπως στην παρασκευή συνθετικής βενζίνης. Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. water gas}, **υδατάνθρακας** (ο) [1876J {υδατανθράκων} Ι.βιολ. φυσική οργανική ένωση που αποτελεί ουσιώδες συστατικό όλων των ζωντανών οργανισμών και μία από τις κυριότερες πηγές ενέργειας γΓ αυτούς και χηματίζεται από διοξίδιο τού άνθρακα και νερό στα φυτά κατά τη φωτοσύνθεση: *υδατάνθρακες περιέχουν οι πατάτες, το ρύζι κ.ά.* 2. χημ. οργανική ένωση, τής οποίας το μόριο αποτελείται μόνο από άνθρακα και υδρογόνο και η οποία αποτελεί το βασικό συστατικό τού πετρελαίου, τού φυσικού αερίου κ.ά. · απαντά, μερικές φορές, στα δέντρα και σε άλλα φυτά.

[ει υμ. Απόδ. τού γαλλ. hydrates de carbon (πληθ.)]. **υδαταποθήκη** (η) [1884J {υδαταποθηκών} χώρος (δοχείο, δεξαμενή) εναποθήκευσης νερού, **υδατικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με το νερό: - *συστατικά*■ **φρ.** *υδατική κρέμα* η καλλυντική κρέμα που ενυδατώνει το δέρ- μα.

υδάτινος, -η. -ο [μτγν.] **1.** αυτός που αποτελείται από νερό: ~ *στρώμα / οδός*■ **φρ.** *υδάτινοι πόροι* το σύνολο των φυσικών υδάτων που απαντούν στη Γη και μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον άνθρωπο, λ.χ. τα νερά των ποταμών, των λιμνών, των πηγών κ.ά. ΣΥΝ. υδατώδης 2. αυτός που παρασκευάζεται από νερό: - *βαφή / διάλυμα* 3. (μτφ.) διαφανής: ~ *γραμμές.* **υδατο-** κ. **υδατό-** κ. **υδατ-** λεξικό πρόθημα λέξεων που δηλώνει ότι κάτι έχει σχέση με το νερό: *υδατο-καλλιέργεια. υδατο-στεγής, υδατομετρία, υδατό-σημο. υδατ-ώνω.*

[ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *ϋδ(ύρ, υδατος|*. **υδατογράφημα** (το) [I887| Ιυδατογραφήμ-ατος j -ατα, -άτων} **τεχνολ. ΧΗΜ.** σχέδιο (γράμματος, εικόνας, συμβόλου κ.λπ.), που σχηματίζεται στο χαρτί, όταν αυτό βρίσκεται ακόμη σε πολτώδη κατάσταση και σε φάση λείανσης των επιφανειών του, το οποίο γίνεται ευκρινές, όταν το χαρτί παρατηρηθεί πάνω από μια πηγή φωτός · χρησιμοποιείται για την αναγνώριση τού κατασκευαστή ή τής ποιότητας τού χαρτιού και τη διακρίβωση και πρόληψη παραχάραξης ή πλαστογραφίας: *στα χαρτονομίσματα υπάρχουν υδατογραφήματα.* **υδατογραφία** (η) [1897J {υδατογραφιών} **1.** η ζωγραφική που γίνεται με χρώματα διαλυμένα στο νερό **ΣΥΝ.** ακουαρέλα 2. (συνεκδ.) ζωγραφικός πίνακας με υδρόχρωμα. — **υδατογραφικός,** -ή, -ό [1890]. **σχολιο** λ. *ζωγραφική.*

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. aquarelle]. **υδατογράφος** (ο/η) [1883| πρόσωπο που ζωγραφίζει υδατογραφίες, **υδατογραφώ** ρ. αμετβ. [1887] {υδατογραφείς... | υδατογράφ-ησα, -ού- μαι, -ήθηκα. -ημένος} ζωγραφίζω υδατογραφίες,

υδατοδιάλυτός, -ή, -ό (για σώμα) αυτός που έχει την ιδιότητα να διαλύεται στο νερό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hydrosoluble (νόθο σύνθ.)]. **υδατοειδής,** -ής. -ές |αρχ.| {υδατοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} όμοιος με νερό, υδατώδης. ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -ης, -ες.* **υδατοκαλλιέργεια** (η) {υδατοκαλλιεργειών} **1.** η εκτροφή υδρόβιων ζώων, κυρ. ψαριών, καθώς και η καλλιέργεια υδρόβιων φυτών (φυ- κιών) (πβ. *ιχθυοκαλλιέργεια, ιχθυοτροφία)* 2. η καλλιέργεια φυτών σε άγονο έδαφος, ποτίζοντάς τα με νερό που περιέχει όλα τα απαραίτητα για την ανάπτυξη στοιχεία.

|ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. aquaculture|. **υδατοκομία** (η) {χωρ. πληθ.} η καλλιέργεια και η εκτροφή υδρόβιων ζωικών οργανισμών σε ειδικά εργαστήρια με στόχο τον τεχνητό πολλαπλασιασμό τους.

[ΕΤΥΜ- < *υδατο-* + *-κομία* (βλ.λ.) < αρχ. *κομώ* ‹ φροντίζω, περιποιούμαι»].

υδατολογία (η) **[** 18471 η υδρολογία (βλ.λ.).

υδατομετρία (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** η μέτρηση των φυσικών ιδιοτήτων τού νερού 2. μέθοδος προσδιορισμού τής σκληρότητας τού νερού. Επίσης **υδατομέτρηση. — υδατομετρικός,** -ή, -ό. **υδατόμετρο** (το) {υδατομέτρ-ου | -ων} το υδρόμετρο (βλ.λ.). **υδατοπερατός,**-ή.-ό [1887] υδροπερατός (βλ.λ.). - **υδατοπερατό- τητα.** [ετυμ. < *ύδωρ, -ατος + περατός* < αρχ. *περώ (-άω).* βλ. λ. *περνώ].* **υδατοποσία** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η πόση νερού, η υδροποσία.

[ετυμ. < αρχ. *υδατοποσία* ‹ *υδατο-* + *-ποσία* ‹ *πότης].* **υδατόπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η πτώση των υδά-

των. κυρ. ποταμού, από μεγάλο ύψος. η οποία συχνά χρησιμοποιείται ως μέσο παραγωγής υδροηλεκτρικής ενέργειας.
Letym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. waterfall], **υδατόσημο** (το) |υδατοσήμ-ου [-ων} **1.** το σχέδιο, η παράσταση που εκτυπώνεται πάνω σε φύλλο χαρτιού με υδάτινες γραμμές και γίνεται ορατό όταν το χαρτί παρατηρηθεί πάνω από πηγή φωτός συν. υδατογραφία 2. (ειδικότ.) το υδατογράφημα που χρησιμοποιείται σε γραμματόσημα και το οποίο πιστοποιεί τη γνησιότητά τους και καθιστά δυσχερέστερη την παραχάραξή τους.
[είύμ, Μετοκρρ. δάνειο από αγγλ. watermark|.
υδατοσκοπία (η) * υδροσκοπία **υδατοσκοπικός,** -ή.
-ό » υδροσκοπία
υδατοστεγής, -ής, **-ές** 118731 **{υδατοστεγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αδιαπέραστος από νερό συν. υδροστεγής. αδιάβροχος. +" ιχολιο λ.** *-ης. -ης. -ες-*
[ΗΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. wasserdicht). **υδατοστρόβιλος** (ο) {υδατοστροβίλ-ου | -ων. -ους} **1.** η δίνη τού νερού. ο στρόβιλος συν. υδροστρόβιλος (βλ.λ.. σημ. 1) 2. μηχανικός στρόβιλος που κινείται με τη δύναμη νερού.
[είύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. waier-spout|. **υδατόστρωμα** (το) [1883] [υδατοστρώμ-ατος [-ατα, -άτων} στρώμα νερού.
υδατοσφαίριση (η) {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} αθλ. ομαδικό άθλημα που παίζεται στο νερό από δύο ομάδες επτά κολυμβητών, οι οποίοι προσπαθούν να ρίξουν τη μπάλα στην εστία τής αντίπαλης ομάδας· το γουότερ-πόλο. Κπίσης **υδατόσφαιρα.**
[ετυ.μ. Απόδ. τού αγγλ. water polo], **υδατοσφαιριστής** (ο), **υδατοσφαιρίστρια** (η) {υδατοσφαιρι- στριών} ο αθλητής / η αθλήτρια τής υδατοσφαίρισης ΣΥΝ. πολίστας. **υδατοφράκτης** (ο) **[** ί 8891 {υδατοφρακτών) μεγάλο τεχνητό φράγμα για τη συγκέντρωση ή τη συγκράτηση των υδάτων ιυν. (λαϊκ.) νεροδεσιά.
υδατώδης, -ης, -ες |αρχ.| {υδατώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που μοιάζει με νερό ΣΥΝ. υδαρής, νερουλός **2.** αυτός που αποτελείται από νερό ΣΥΝ. υγρός, υδάτινος 3. αυτός που έχει αναμιχθεί με νερό ΣΥΝ. νερωμένος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **υδατώνω** ρ. μετβ. {υδάτω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** ενυδατώνω (βλ.λ.) **2.** (λόγ.) αραιώνω (κάτι) βάζοντας νερό. -- **υδάτωση** (η) Ιμεσν.].
[t rvμ. < αρχ. *ύδατώ (-όω)* < *ύδωρ. ϋδατος* (βλ.λ.)[.
Υ.Δ.Ε.Δ. (η) Υπηρεσία Δασμολογήσεων και Εξαγωγικών Διευκολύνσεων.
ύδνον (το) εδώδιμο μανιτάρι.
[ετυμ. < μτγν. *ύδνον*, αβεβ. ετύμου. Έχει υποστηριχθεί ότι η λ. συνδ. με το *ϋδοφ* μέσω σημ. «χυμώδης. υδαρής» ή με το ρ. υεί «βρέχει» μέσω σημ. "φυτό που Φυτρώνει στη βροχή». Δκόμη έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για σύνθ. από τις λ. ύς «χοίρος» και αμάρτυρο *ρδνον «τροφή» (θ. *έδ-* τού εσβίω «τρώγω»), πβ. κ. γερμ. Saubrot, αγγλ. sowbread, όν. φυτών (sow «γουρούνα» + bread «ψωμί»)|.
Ύδρα ιη) **1.** νησί τού Αργοσαρωνικού Κόλπου σε μικρή απόσταση από τις ΝΑ. ακτές τής Αργολίδας **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — **Υδραίος** (ο), **Υδραία** (η), **υδραίικος,** -η. -ο κ. (λόγ.) **υδραϊκός,** -ή, -ό.
[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *Ύδρα* (βλ. λ. *ϋδρα* « νερόφιδο»)]. **ύδρα** (η) {υδρών} (λόγ.) **1.** ασπόνδυλος οργανισμός με πεπτική κοιλότητα που έχει ένα μόνο άνοιγμα· απαντά με τη μορφή πολύποδα (βλ.λ.) σε γλυκά νερά και έχει μεγάλη αναγεννητική ικανότητα (πβ. κ. τον μύθο για τη Λερναία 'Υδρα) **2.** *Λερναία Υδρα* βλ.λ.
[ΚΤΥ.vj. < αρχ. *ϋδρα* **(< *ύδωρ*, βλ.λ.). που συνδ. με σανσκρ. udra- «είδος ασιατικού ζώου», αρχ. γερμ. attar, αρχ. σκανδ. air. λιθ. udra, ρωσ. vydra κ.ά.].**
υδραγωγείο (το) Ιμτγν.] **1.** η δεξαμενή όπου συγκεντρώνεται νερό και διοχετεύεται με αγωγούς σε δίκτυα υδρεύσεως 2. το σύνολο το)ν συστημάτων που χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά νερού από έναν τόπο σε δεξαμενή συγκέντρωσης και τη διοχέτευσή του μέσω αγω- γο>ν στο αστικό ή αγροτικό δίκτυο, **υδραγωγός** (ο) Ιαρχ.] ο αγωγός που μεταφέρει νερό. **υδραέριο** (το) ► υδαταέριο **υδραίικος,** -η. -ο κ. **υδραϊκός,** -ή. -ό >'Υδρα **υδραιμία** (η) [1854J {χωρ. πληθ.] ιατρ. η αύξηση τού ποσοστού τού νερού που περιέχεται στο πλάσμα τού αίματος, με αποτέλεσμα την αύξηση τού όγκου του και την αραίωσή του. — **υδραιμικός,** -ή, -ό. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydremie).
Υδραίος (ο) -"'Υδρα
υδραντλία (η) [1870| {υδραντλιών} αντλία νερού συν. τρόμπα, **υδραργυρίαση** (η) 11839] {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} η αργή δηλητηρίαση από υδράργυρο συν. υδραργύρωση (βλ.λ., σημ. 2).
|1 ::ι ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ..< νεολατ. hydrargyria], υδράργυρος (ο) {υδραργύρου] χωρ. πληθ.} 1. χημ. υγρό μεταλλικό στοιχείο με αργυρό χρώμα (σύμβολο Ilg) (βλ. λ. *περιοδικός*, **πιν.)** 2. **η ποσότητα τέτοιου υγρού που υπάρχει στα θερμόμετρα· ΦΡ.** *ανεβαίνει / κατεβαίνει ο υδράργυρος* **(i) ανεβαίνει / κατεβαίνει η θερμοκρασία, ο πυρετός (ii) (μτφ.) αυξάνεται / μειώνεται η ένταση:** *ανεβαίνει ο υδράργυρος στην προεκλογική αναμέτρηση.* **— υδραργυρικός, -ή. -ό]** 18021.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υδράργυρος* **<** *ύδρ(ο)-* **+** *άργυρος].* **υδραργυρούχος, -ος. -ο 1. αυτός που περιέχει υδράργυρο 2.** *υδραργυρούχα* **(τα) φαρμακευτικά σκευάσματα από υδράργυρο ή από άλατα υδραργύρου.**
[I-ΤΥΜ. < *υδράργυρος + -ούχος < έχω].* **υδραργύρωμα** (το) {υδραργυρώμ-ατος | -ατα, -άτων} αμάλγαμα με τάλλου |τε υδράργυρο, **υδραργύρωση** (η) [1833[{-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} 1. η επί- χριση μεταλλικής επιφάνειας με υδράργυρο · 2. ιατρ. η υδραργυρίαση.
|ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. mercurationj. **ύδραρθρος** (ο) 11853] {υδράρθρ-ου | -ων. -ους} ιλτρ. η συγκέντρωση ορα)δους υγρού σε αρθρική κοιλότητα, που προκαλείται από κακώσεις ή από λοιμώξεις.
[ΕΤΥΜ.. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydrarthre]. **υδρατμός** (ο) 11876] φυς.χημ. η αέρια κατάσταση τού νερού, ο ατμός από την εξάτμιση τού νερού: οι ~ *που παράγονται. όταν ρίχνουμε νερό σε καυτές επιφάνειες* ΣΥΝ. άχνη^αχνός. άχνα.
[JiΤΥΜ. Απόδ. τυύ γαλλ. vapeur d'eauj. **υδραυλική** (η) ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τις πρακτικές εφαρμογές των ρευστών και έχει ως αντικείμενα, αφενός μεν τη ροή των υγρών σε αγωγούς, ποταμούς και διαύλους, αφετέρου δε τη συγκράτησή τους με φράγματα και δεξαμενές, **υδραυλικός,** -ή. -ό **1.** (α) αυτός που σχετίζεται με τη διοχέτευση και τη χρησιμοποίηση τού νερού σε τεχνικές εγκαταστάσεις και έργα (β) *υδραυλική εγκατάσταση* σύστημα σωληνώσεων και υποδοχέων εγκατεστημένο σε κτήριο για τη διανομή και χρήση πόσιμου νερού και την αποχέτευση υδατικών λυμάτων (γ) *υδραυλικός τροχός* μηχανική συσκευή αντλήσεως ενέργειας από ρεύμα νερού ή υδατόπτωση. η οποία αποτελείται από τροχό με πτερύγια στερεωμένα στην επιφάνειά του 2. (α) *υδραυλικός* (ο) (i) ο τεχνίτης που εγκαθιστά ή επισκευάζει υδραυλικές εγκαταστάσεις (ii) μηχανικός εξπδικευμέ- νος σε υδραυλικά έργα (β) *υδραυλικά* (τα) οι υδραυλικές εγκαταστάσεις: *χάλασαν τα - | | η επισκευή των ~* 3. (για μηχανισμό) αυτός που χρησιμοποιεί ως κινητήριο μέσο τη μεταδιδόμενη μέσω ασυμπίεστων ρευστών (νερού ή ελαίου) πίεση: *- ασανσέρ* [[*αυτοκίνητο με ~ τιμόνι* 4. (συνεκδ.) αυτός που είναι ανθεκτικός στη διαβρωτική επίδραση τού νερού: *~ κονία / άσβεστος / γύψος.*
[είύμ. < μτγν. *υδραυλικός* < *ϋδραυλος*, αρχικώς «μουσικό όργανο που περιελάμβανε σωλήνα νερού», < *ύδρ(ο) + αυλός].* **ύδραυλις** (η) {-αύλεως. -αυλι(ν) | -αύλεις, -αύλεων} μουσ. αρχαίο μηχανικό όργανο που το αποτελούσαν ανισοϋψείς αυλοί διατεταγμένοι κατακόρυφα και το οποίο με την τεχνητή εισροή και εκροή νερού παρήγε ισχυρό και οξύ ήχο · το χρησιμοποιούσαν στα θεάματα τού ιπποδρόμου και στην εκτέλεση στρατιωτικής μουσικής.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύδραυλις*. μουσικό όργανο που εφεύρε στην Αλεξάνδρεια ο Κτησίβιος (150 π.Χ.),< *ύδρ(ο)- + -αυλις< αυλός*, καθώς η παραγωγή ήχου γινόταν με τεχνητή εισροή και εκροή ύδατος στους σωλήνες (*αυλούς*) του], υδρείο (το) 1. ΝΑΥΤ. θέση από την οποία υδρεύονται τα πλοία · 2. η υδρία.
[ετυμ. < αρχ. *ύδρεΐον< υδρεύω].* **ύδρευση** (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.} **1.** ο εφοδιασμός με νερό: *η - χωριού / πόλης* jj *κεντρικός αγωγός / έργα ύδρευσης* 2. (συνεκδ.) το σύνολο των εργασιών και των μέσων που απαιτούνται για τη συλλογή και τη διοχέτευση τής αναγκαίας ποσότητας νερού σε οικισμό. -- υδρευτικός, -ή, -ό [μτγν.]. **υδρεύω** ρ. μετβ. {ύδρευ-σα, -θηκα} **1.** παρέχω νερό (σε περιοχή, κτήμα. οίκημα κ.λπ.) ΣΥΝ. υδροδοτώ 2. (μεσοπαθ. *υδρεύομαι*) εφοδιάζομαι με νερό: *η περιοχή υδρεύεται με ένα απηρχαιωμένο σύστημα αγωγών.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
{ετυμ, < αρχ. *υδρεύω* < θ. *ύδρ-* (βλ. λ. *υδρο-, ύδωρ)].* **υδρία** (η) {υδριών} **1.** πήλινο δοχείο για την εναπόθεση και τη μεταφορά νερού ΣΥΝ. στάμνα 2. ΑΡΧΑΙΟΛ. χάλκινο ή πήλινο αγγείο με σφαιρικό σώμα και κυλινδρικό λαιμό για τη μεταφορά νερού.
Ιετυμ. < αρχ. *υδρία < ύδωρ* (βλ. λ. *υδρο-)\.* **υδρο-** κ. **υδρό-** κ. **υδρ-** λεξικό πρόθημα το οποίο δηλώνει: **1.** σχέση με το νερό ή ομοιότητα με νερό: *υδρό-βιος, υδρ-ατμός, υδρό-σφαιρα. υδρό-φιλος, υδρο-ηλεκτρισμός. υδρο-λογία* 2. χημ. την παρουσία ή την πρόσληψη υδρογόνου ή, σπανιότερα, νερού στο μόριο μιας χημικής ένωσης: *υδρό-θειο, υδρό-λυση, υδρο-χλώριο.* ** σχόλιό λ. *παρώνυμο.*
[ετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *ύδωρ* (βλ.λ.) μέσω θ. *υδρ-* (< Ι.Ε. ˣoud- / *ud~r-)] · **υδροβιολογία** (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής βιολογίας, ο οποίος έχει ο)ς αντικείμενο τη μελέτη των υδρόβιων οργανισμών και ειδικότερα τής φυσιολογίας, τού μεταβολισμού, τής συμπεριφοράς και τής οικολογίας τους. — υδροβιολογικός, -ή, -ό.
[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hydrobiology], **υδρόβιος,** -α, -ο ίμεσν.] αυτός που ζει στο νερό ή σε εκτάσεις πλη- μυρισμένες με νερό: *~ οργανισμός ι φυτό.* **υδροβιότοπος** (ο) (υδροβιοτόπου [-ων, -ους} ο υγρότοπος (βλ.λ.). **υδρόγειος,** -ος, -ο |Ι760| **1.** αυτός που αποτελείται από γη και νερό 2. *υδρόγειος (σφαίρα)* (i) η γήινη σφαίρα, η ίδια η Γη: *κάνω τον γύρο τής υδρογείου (ii)* σφαίρα που φέρει στην επιφάνειά της έναν χάρτη τής Γης και περιστρέφεται γύρω από άξονα.
[είύμ. < *υδρο- + -γειος < γη.* πβ. κ. *μεσό-γειος}.* **υδρογέφυρα** (η) {υδρογεφυρών} τεχνολ. τεχνικό έργο ζεύξεως χαράδρας για την τοποθέτηση αγωγού ύδρευσης ή άρδευσης.
[πτυμ. Απόδ. τού αγγλ. water-pipe bridge], **υδρογεωλογία** (η) {χωρ. πληθ.} κλάδος τής υδρολογίας και τής γεωλογίας, που ασχολείται με τη μελέτη τού νερού κάτω από την επιφάνεια τής Γης. την έρευνα και προστασία των υπόγειων υδάτων. καθώς και την υδροληψία. — υδρογεωλογικός, -ή. -ό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. hydrogeology), **υδρογνώμων** (ο) [μεσν.] {υδρογνώμ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} ο με

τρητής κατανάλωσης νερού, **υδρογονάνθρακας** (ο) [1881J {υδρογονανθράκων} **χημ.** οργανική ένωση, τής οποίας το μόριο αποτελείται μόνο από άνθρακα και υδρογόνο, η οποία αποτελεί το βασικό συστατικό τού πετρελαίου, τού φυσικού αερίου κ.ά. και που απαντά, μερικές φορές, στα δέντρα και σε άλλα φυτά: *κορεσμένοι / ακόρεστοι / αρωματικοί* |**είὐμ.** Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hydrocarburc (νόθο σύνθ.).}. **υδρογόνο** (το) 1187I] χιμ. άχρωμο, άοσμο και εὐφλεκτο αέριο (σύμβολο Η), ένα από τα δύο συστατικά τού νερού και το αφθονότερο χημικό στοιχείο τού Γαλαξία (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, ΙΙΙΝ.) · ΦΡ. *βόμβα υδρογόνου* βλ. λ. *υδρογονοβόμβα*.

[ΕΤΥΜ. < *υδρο-* + *-γόνο* < *γόνος*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydro- gcnc], **υδρογονοβόμβα** (η) {υδρογονοβομβών} βόμβα μαζικής καταστροφής, τής οποίας η ισχὺς οφείλεται στην ενέργεια που απελευθερώνεται από αντίδραση μεταξὺ πυρήνων δευτερίου (ισοτόπου τού υδρογόνου).

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hydrogen bombj, **υδρογονοσταγονίδιο** (το) {-ου κ. -ίου | -ων κ. -ίων} σταγονίδιο υδρογόνου (βλ. λ. *υδρογόνο)*. **υδρογονούχος,** -ος, -ο {1849} **χημ.** αυτός που περιέχει υδρογόνο: ~ *ένωση*.

ετυμ. < *υδρογόνο* + *-ούχος*< *έχω*\. **υδρογόνωση (η) j-ης κ. -ώσεως j -ώσεις, -ώσεων} χημ. 1. αντίδραση ανάμεσα στο υδρογόνο και σε χημική ένωση 2. η διεργασία στερεο- ποιήσεως ζωικών και φυτικών ελαίων μέσω τής αντίδρασής τους με υδρογόνο. — υδρογονωτικός, -ή. -ό.**

ΙΓτΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hydrogenation), **υδρογραφία** (η) [Ι728| {χωρ. πληθ.) Π-ΩΓΡ. ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη χαρτογράφηση των περιοχών τής γήινης επιφάνειας, οι οποίες καλύπτονται από νερό. — **υδρογραφικός,** -ή, -ό 11809).

1F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydrographie). **υδροδείκτης** (ο) |Ι858| {υδροδεικτών) **τεχνολ.** βαθμονομημένος γυάλινος σωλήνας με μικρή διάμετρο, ο οποίος συνδέεται με τη βάση δεξαμενής ή λέβητα και μετρά τη στάθμη τού νερού στο εσωτερικό τους.

[είὐμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Wasserstandsanzciger). υδροδιαλυτός, -ή, -ό κ. υδατοδιαλυτός (για ουσία) 1. αυτός που διαλύεται στο νερό 2. *υδροδιαλυτό κερί* **το κερί που χρησιμοποιείται στην αποτρίχωση.**

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hydrosolubJe (νόθο σύνθ.)). **υδροδοτώ** ρ. μετβ. 11884] {υδροδοτείς... [υδροδὸτ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} παρέχω νερό: ~ *κάποια περιοχή*. ■- **υδροδότηση** (η). [ετυμ. < *υδρο- + -δοτώ < δότης].* **υδροδοχείο** (το) [μτγν.Ι (λόγ.) **1.** (γενικά) δοχείο νερού **2.** (ειδικότ.) μικρό δοχείο νερού που χρησιμοποιούν στρατιώτες, εκδρομείς κ.ά. συν. παγούρι.

υδροδυναμική (η) [1812) {χωρ. πληθ.) ΦΥΣ. κλάδος τής μηχανικής των ρευστών, που έχει ως αντικείμενο τους νόμους που διέπουν την κίνηση των υγρών, καθώς και τις αντιστάσεις που αναπτύσσονται κατά την κίνηση των στερεών σωμάτων μέσα σε αυτά (λ.χ. ενός σκάφους μέσα στο νερό) (πβ. λ. *αεροδυναμική)*.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydrodynamique}. **υδροδυναμικός,** -ή, -ό αυτός που αναφέρεται στα φαινόμενα που σχετίζονται με την κίνηση των υγρών: ~ *πίεση*. — **υδροδυναμικά** επίρρ.

υδροηλεκτρικός, -ή, -ό (1847J αυτός που σχετίζεται με τον υδροηλεκτρισμό: ~ *ενέργεια / εγκατάσταση / σταθμός / έργο*.

[είὐμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydroelectriquc|. υδροηλεκτρισμός (ο) {χο)ρ. πληθ.) τεχνολ. η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται από την κίνηση των υδάτων με μετατροπή τής υδραυλικής ενέργειας των ποταμών και των υδατοπτώσεων.

[Ιί'ί υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ. hydroeleciricitc]. υδρόθειο (το) [1877) **{υδροθείου} χιμ. αέριο άχρωμο, δύσοσμο (όπως τα χαλασμένα αβγά) και τοξικό (προκαλεί δηλητηρίαση, λ.χ. από τις αναθυμιάσεις των υπονόμων), που προέρχεται από την ένωση υδρογόνου και θείου και χρησιμοποιείται στις χημικές αναλύσεις. — υ- δροθειικός, -ή. -ό** [1840[.

[ΕΙΥΜ. Μεταωρ. δάνειο από γαλλ. hydrogene sulphure), υδροθειούχος, -ος, -ο αυτός που περιέχει υδρόθειο.

[ετυμ. < *υδρόθειο* **+** *-ούχος* **<** *έχω*\. **υδροθεραπεία** (η) 11861) {υδροθεραπειών} το σύνολο των θεραπευτικών μεθόδων, οι οποίες βασίζονται στην αξιοποίηση των φυσικών και χημικών ιδιοτήτων τού νερού. — **υδροθεραπευτικός,** -ή, -ό |Ι 889)".

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydrotherapie}. **υδροθεραπευτήριο** (το) [1893] {υδροθεραπευτηρί-ου | -ων} το σύνολο των εγκαταστάσεων στις οποίες γίνεται υδροθεραπεία, **υδροθερμικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τις πηγές θερμών ή/και ιαματικοιν υδάτων και την επίδρασή τους.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hydrothermal}, **υδροθήκη** (η) Ιμτγν.} {υδροθηκών} **1.** (λόγ.) η στέρνα, η δεξαμενή 2. νλυί. η δεξαμενή πόσιμου νερού στο κύτος το>ν πλοίων, **υδροθώρακας** (ο)] 18391 {υδροθωράκων} ιατρ. η συγκέντρωση υγρού στην κοιλότητα τού υπεζωκότος.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydrothorax|. **υδροϊωδικός,** -ή. -ό [1839] αυτός που περιέχει υδροϊώδιο, **υδροϊώδιο** (το) 118761 {υδροϊωδίου) ΧΗΜ. άχρωμο υδρογονούχο αέριο με αποπνικτική οσμή.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. iodurc d'hydrogcncj. **υδροκεφαλία** (η) {υδροκεφαλιών} ιλτρ. η συσσώρευση εγκεφαλονωτιαίου υγρού στον εγκέφαλο, η οποία προκαλεί παροξυσμούς, πνευματική καθυστέρηση και προοδευτική μεγέθυνση τής κεφαλής.

|ΕΤ ΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hydroccphaly}. **υδροκεφαλικός,** -ή, -ό [18641 **1.** αυτός που σχετίζεται με την υδροκεφαλία 2. *υδροκεφαλικός* (ο), *υδροκεφαλική* (η) πρόσωπο που πάσχει από υδροκεφαλία, ο υδροκέφαλος, **υδροκεφαλισμός** (ο) [1890[{χωρ. πληθ.} **1.** ο υπέρμετρος συγκεντρωτισμός· η συγκέντρωση τού μεγαλύτερου μέρους των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών σε ένα σημείο, λ.χ. στην πρωτεύουσα 2. (ειδικότ.) η δυσανάλογα μεγάλη ανάπτυξη τού κέντρου, τής πρωτεύουσας ενός κράτους, σε σχέση με την υπόλοιπη επικράτεια: ο ~ *τού ελληνικού κράτους*. **υδροκέφαλος,** -η. -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που πάσχει από υδροκεφαλία (βλ.λ.) 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από υδροκεφαλισμό (βλ.λ.): ~ *διοίκηση / κράτος*.

υδροκινητήρας (ο) κινητήρια μηχανή που λειτουργεί με τη ροή ή την πτίὴση νερού.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. waicr engine], **υδροκίνητος,** -η. -ο) 18901 αυτός που κινείται με την ενέργεια που παράγει το νερό.

υδροκλιματολογία (η) {χωρ. πληθ.} ιλτρ. ο επιστημονικός κλάδος που μελετά πώς επιδρούν τα μεταλλικά νερά ή οι θερμές πηγές (σε συνδυασμό με το κλίμα) στους οργανισμούς και συγχρόνως τον τρόπο αξιοποίησής τους στην υδροθεραπεία (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydroclimatologie}. **υδροκρίτης** (ο) [1890] {υδροκριτών} **1.** ὑψωμα (στο έδαφος) στο οποίο διαχωρίζονται προς διάφορες κατευθύνσεις τα νερά τής βροχής

νοητή γραμμή μεταξὺ περιοχών συγκέντρωσης όμβριων υδάτων το όριο που διαχωρίζει τις λεκάνες απορροής διαφορετικίὸν ποταμών. [ετυμ. < *υδρο- + -κριτής* < *κρίνω*, στη σημ. «διαχωρίζω», μεταφρ. δάνειο από γερμ. Wasscrschcide). **υδροκυάνιο** (το)) 1893) {υδροκυανί-ου | -ων} χημ. άχρωμο δηλητηριώδες αέριο, ένωση τού άνθρακα, τού αζώτου και τού υδρογόνου· αλλιώς *πρωσικό οξύ*. - **υδροκυανικός.** -ή. -ό 11842}.

[ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. cyanure cThydrogcnc]. **υδροκύστωμα** (το) {υδροκυστώμ-ατος | -ατα,-άτων) ιλτρ. κύστη που περιέχει ορώδες υγρό.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὑρ., < αγγλ. hydrocystomaj. **υδρολαίλαψ** (η) {υδρολαίλ-απος, -απα | -απες. -άπων} (λόγ.) ο δρόλαπας (βλ.λ.).

{ΕΤ υμ. < *υδρο- + λαίλαψ*, -α/roc (βλ. λ. *λαίλαπα)*\. **υδρολήπτης** (ο) 118891 {υδροληπτών}, **υδρολήπτρία** (η) {υδροληπτριών} πρόσωπο που λαμβάνει νερό από πηγή ή υδραγωγείο. — **υδροληψία** (η) [18971. **υδρολίπανση** (η) {-ης κ. -άνσεως | -άνσεις, -άνσεων} η παροχή τής απαραίτητης ποσότητας νερού για τη γονιμότητα τού εδάφους, **υδρολίσθηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) (λόγ.) η ολίσθηση οχήματος σε βρεγμένο οδόστρωμα (π.χ. λόγω βροχής).

[ετυ.μ. Απόδ. τού αγγλ. skimming], **υδρολογία** (η) IJ766] {χωρ. πληθ.} γεωλ. η επιστήμη που ασχολείται με τις φυσικές και χημικές ιδιότητες των υδάτων, τη μελέτη τής εμφάνισης και τής κατανομής τους, όπως επίσης και με τις θεραπευτικές ιδιότητες των μεταλλικών νερών: - των *επιφανειακών νερών/* του *υπόγειου νερού* ΣΥΝ. υδατολογία. — **υδρολογικός,** -ή. -ό [1894j. Ιεὶὐμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydrologie|. **υδρολόγος** (ο/η) {υδρολόγ-ου | -ων, -ους} επιστήμονας που έχει ειδι- κευθεί στην υδρολογία.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ὑρ.. < γαλλ. hydrologuej. **υδρόλυση** (η) [-ης κ. -ύσεως | -ύσεις. -ύσεο)ν} xhm.-βιολ. η διάσπαση των χημικών δεσμών μιας χημικής ένωσης με την επίδραση νερού: *κατά την πέψη πραγματοποιείται ~ και οι περίπλοκες ενώσεις τής τροφής διασπώνται σε απλούστερες*.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hydrolysis], **υδρομαντεία** (η) [μτγν.] {υδρομαντειοιν} η μαντεία που βασίζεται στην παρατήρηση των χαρακτηριστικών τού νερού (χρώματος, διαφάνειας. σχημάτων, σκιών, ανακλάσεων και κυματισμών).

υδρομασάζ (το) [άκλ.) μασάζ τού σο'^ματος με τη χρήση νερού που ρίχνεται υπό πίεση: *το γυμναστήριο διαθέτει ειδικούς χώρους για ~ μπανιέρα με ~* (με ειδικές οπές από τις οποίες εκτοξεύεται νερό προς το κέντρο).

|ετυμ. < γαλλ. hydromassagc. νόθο σύνθ., < *υδρο-* + massage (βλ. λ. *μασάζ)].*

υδρομάστευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} η διάτρηση τού εδάφους για την κατασκευή έργου, όπου Οα συγκεντρωθούν όλα τα υπόγεια νερά που βρίσκονται διάσπαρτα σε μια περιοχή.

[ΕΤΥΜ. < *υδρο-* + *μάστευση* «έρευνα» < αρχ. *μαστεύω* «ερευνώ, ψάχνω» < *μαίομαι* «ερευνώ, αναζητώ» (< **μάσ-Jο-μαι).* πβ. κ. *μαστρ- οπός].*

υδρομέδουσα (η) [αρχ.] {υδρομεδουσο')ν} μεγάλη χελώνα των ποταμών.

υδρόμελί (το) [μτγν.Ι {υδρομελιού | χωρ. πληθ.} ποτό που παρασκευάζεται από την αλκοολική ζύμωση μείγματος μελιού και νερού. **υδρομεταλλουργία** (η) [χωρ. πληθ.} η εξαγωγή μετάλλων από μετάλλευμα (ακατέργαστο ή εμπλουτισμένο) με τη βοήθεια υδατικού μέσου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hydronietallurgyj. **υδρομέτρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) η υδατομετρία (βλ.λ.).

υδρομετρητής (ο) ο υδρογνώμονας (βλ.λ.).
υδρομετρία (η) [1845J {χωρ. πληθ.Ι κλάδος τής υδρολογίας που μετρά τις φυσικές ιδιότητες τού νερού · η υδατομετρία.
[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydrom^triej. **υδρόμετρο** (το) 11809J {υδρομέτρ-ου | -ων} **1.** συσκευή για τη μέτρηση τής παροχής νερού σε εγκαταστάσεις που υδρεύονται ή αρδεύονται συν. υδρογνώμονας 2. ο υδροδείκτης (βλ.λ.).
| ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydrometrej. **υδρομηχανική** (η) [Ι891] {χωρ. πληθ.} φυσ. η μηχανική των ρευστών (που μελετά την κίνηση, την ισορροπία τους κ.λπ.).
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydromecanique]. υδρόμυλος (ο) Ιμτγν.Ι {υδρομύλ-ου | -ων, -ους} μύλος που κινείται με την ενέργεια τής ροής ή τής πτώσης τού νερού, υδρονομέας (ο/η) [18881 {υδρονομ-είς, -έων} υπάλληλος υδρονομείου.
υδρονομείο (το) 11888J1. η υπηρεσία που ελέγχει την κανονική ροή, τη διανομή και την προστασία των αρδευτικών υδάτων και επιβλέπει τη διαφύλαξη των σχετικών εγγειοβελτιωτικοί έργων 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η υπηρεσία αυτή. **υδρονομή** (η) [Ι8841 {χωρ. πληθ.} η διανομή των αρδευτικών υδάτων μέσω υδροσωλήνων. — **υδρονομικός,** -ή, -ό [1845].
[ΠΤΥΜ. < *υδρο-* + *νομή* < *νέμοή*. **υδροξίδιο** (το) |Ι876|]υδροσιδί-ου | -ων} χημ. ένωση που περιέχει μία ή περισσότερες φορές το αρνητικά φορτισμένο ιόν τού υδροξυλίου: ~ *τού καλίου / τού νατρίου*. σχολιο λ. *ξίδι*.
[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydroxyde]. **υδροξύλιο** (το) 11887J {υδροξυλί-ου | -ων} **χημ.** μονοσθενής ανιονική ρίζα (ΟΗ).
[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydroxylej. **υδροπέπων** (ο) {υδροπέπ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (λόγ.) το καρπούζι-
[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. melon d'eauj. υδροπερατος, -ή, -ό αυτός που αφήνει το νερό να περάσει από μέσα του, που δεν είναι στεγανός συν. υδατοπερατός. — υδροπερατό- τητα (η).
[πτυμ. < *υδρυ-* (βλ.λ.) + αρχ. *πε.ρατός {< περώ, -άω < πέρα)*\. **υδροπλάνο** (το) αεροσκάφος εφοδιασμένο με πλωτήρες, που μπορεί να προσθαλασσώνεται και να επιπλέει στην επιφάνεια τού νερού.
ΣΧΟΛΙΟ λ. *αεροσκάφος*.
Ι ΕΤV.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hydroplane (βλ. κ. *αεροπλάνο)).* **υδροπληξία (η) {υδροπληξιών} ιαίρ. η καρδιοαναπνευστική ανακοπή που προκαλείται από την απότομη βύθιση τού κολυμβητή σε παγωμένο νερό.**
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. hydrocution (νόθο σύνθ.)]. **υδροπνευματικός,** -ή, -ό [1819} **1.** αυτός που λειτουργεί με νερό και πεπιεσμένο αέρα 2. *υδροπνευματικές αναρτήσεις* οι αναρτήσεις που επιτρέπουν στο αυτοκίνητο να ανυψώνεται, όταν τίθεται σε λειτουργία η μηχανή του (π.χ. σε παλαιά μοντέλα τής Citroen).
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydropneumatique}. **υδροπολίτική** (η) {χωρ. πληθ.} πολιτ. (στις διεθνείς σχέσεις) ο κλάδος που μελετά τη γεωπολιτική σημασία τής έλλειψης, τής κατοχής και τής εκμετάλλευσης υδάτινων πόρων, **υδροπονία** (η) {χωρ. πληθ.} γεωπ. η καλλιέργεια φυτών με τις ρίζες τους βυθισμένες σε θρεπτικά διαλύματα νερού-λιπάσματος. — **υδροπονικός,** -ή, -ό.
[ετυμ. < *υδρο-* + *-πονία* < *πόνυς* «μόχθος», ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hydroponics), **υδροποσία** (η) {υδροποσιών} η πόση νερού.
[πτγμ. < αρχ. *υδροποσία* < *ύδροπότης* < *υδρο-* + *πότης*\. **υδρόπτερο** (το) {υδροπτέρ-ου [-ων} (επίσ.) το ιπτάμενο δελφίνι.
[Ετυμ. < *υδρο-* + *πτερόν*, κατά τα *ανεμό-πτερο*, *ελικό-πτερο)*. **υδροπτέρυγο** (το) [υδροπτερύγ-ου | -ων} το ιπτάμενο δελφίνι (βλ. λ. *ιπτάμενος)*.
[εγυμ. Απόδ. τού αγγλ. hydrofoil (νόθο σύνθ.)]. **υδρορροή** κ. **υδρορροή** (η) Ιαρχ.] {υδρορροών} αυλάκι ή αγωγός από φευδάργυρο, μόλυβδο ή άλλο υλικό, το οποίο διατρέχει την περιφέρεια τής στέγης και συλλέγει τα νερά τής βροχής οδηγώντας τα προς το έδαφος ή το αποχετευτικό δίκτυο ΣΥΝ. λούκι. **υδροσκοπία** (η) Ιμτγν.] {υδροσκοπιών} η διερεύνηση και ο προσδιορισμός τής θέσης υπόγειων υδάτινων αποθεμάτων. — **υδροσκοπικός,** -ή. -ό [μτγν.]. **υδροσκοπικά** επίρρ.
υδροσκόπος (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται με τον προσδιορισμό τής θέσης των υπόγειων αποθεμάτων νερού για την κατασκευή φρε- άτων.
| **ετυμ.** < μτγν. *υδροσκόπος* < *υδρο-* + *-σκόπος*< *σκοπώ* (-^«παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω »[. **υδροστάθμη** (η) [1832] {χωρ. πληθ.} **1.** η στάθμη τού νερού (σε πηγάδι, δοχείο κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) μικρός γυάλινος σωλήνας που δείχνει τη στάθμη τού νερού μέσα σε λέβητα 3. (συνεκδ.) ο υδροστάτης (βλ.λ.).
υδροστάσιο (το) [μτγν.Ι {υδροστασί-ου [-ων} (λόγ.) 1. τόπος με στάσιμα νερά. μικρό τέναγος 2, χώρος συλλογής και αποθήκευσης νερού. δεξαμενή 3. λίμνη (φυσική ή τεχνητή) στην οποία εκτρέφονται ψάρια τού γλυκού νερού, **υδροστάτης** (ο) [υδροστατών} τοπογραφικό όργανο, τού οποίου η λειτουργία βασίζεται στην αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων και με το οποίο μπορεί να μετρηθεί η υψομετρική διαφορά δύο σημείων τού εδάφους.
[ΠΤΥΜ. < μτγν. *υδροστάτης* < *υδρο-* + *-στάτης* < *ϊστημι / ίσταμαι* (βλ.λ.)].

υδροστατική (η) 11766] φυσ. κλάδος τής μηχανικής των ρευστούν, που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των συνθηκών ισορροπίας μέσα στα υγρά (λ.χ. τής πίεσης που ασκείται σε σώμα βυθισμένο στο νερό) και η οποία χρησιμοποιείται στον σχεδιασμό υδραυλικών μηχανών και πλοίων.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydrostatique]. **υδροστατικός,** -ή, -ό [17661 αυτός που σχετίζεται με τις συνθήκες ισορροπίας των υγρών και με την πίεση που ασκείται στα τοιχώματα τού αγγείου που τα περιέχει, **υδροστρόβιλός** (ο) [1861| {υδροστροβίλ-ου **|** -ων. -ους] **1.** υδροδυναμική μηχανή που μετατρέπει την κινητική ενέργεια των υδατοπτώσεων ή/και τής ροής των υδάτων σε ωφέλιμη μηχανική ενέργεια συν. υδροτουρμπίνα 2. η δίνη τού νερού συν. ρουφήχτρα, νεροστρόβι- λος.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Wasscrturbinc]. **υδρόσφαιρα** (η) [1890] Ιχωρ. πληθ.} το σύνολο των υδάτων τής Γης. τα οποία καλύπτουν τα 2/3 τής επιφάνειας τού πλανήτη και περιλαμβάνουν τα επιφανειακά και υπόγεια ύδατα, τους πάγους και τους υδρατμούς τής ατμόσφαιρας.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hydrosphere], **υδροσωλήνας** (ο)]1894] σωλήνας παροχέτευσης νερού συν. νεροσωλήνας.
υδροτεχνία (η) [1883] {χωρ. πληθ.} τεχνολογικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη συγκέντρωση και χρησιμοποίηση των υδάτων στην οικονομία και τη γεωργία. Επίσης **υδροτεχνική.**
[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hydrotechnique], **υδροτουρμπίνα** (η) {υδροτουρμπινών} ο υδροστρόβιλος (βλ.λ.). **υδροτροπισμός** (ο) βιολ. η τάση ορισμένων φυτών να στρέφονται, κατά την ανάπτυξή τους, προς τη διεύθυνση τού νερού συν. υγροτροπισμός. -- **υδροτροπικός,**-ή.-ό ί 1880].
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hydrotropism], **υδρόφιλος,** -η. -ο [1888] **1.** βοτ. (για φυτό) τού οποίου η επικονίαση γίνεται με τη βοήθεια τού νερού 2. (για πρόσ.) αυτός που θέλει να πίνει διαρκώς νερό, που του αρέσει το νερό · 3. *υδρόφιλο βαμβάκι* βαμβάκι που παρουσιάζει μεγάλη απορροφητικότητα.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydrophile]. **υδροφοβία** (η) [μτγν.Ι {υδροφοβών} ο παθολογικός φόβος και η αποστροφή για το νερό. σύμπτωμα νευρασθενειών και λύσσας στον άνθρωπο.
υδροφοβικός, -ή. -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με την υδροφοβία 2. *υδροφοβικός* (ο), *υδροφοβική* (η) πρόσωπο που πάσχει από υδροφοβία.
υδρόφοβος, -η. -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που πάσχει από υδροφοβία **2.** (για φυτά) αυτό που αναπτύσσεται σε ξηρό περιβάλλον και αποφεύγει την πολλή υγρασία, **υδροφόρα** (η) βυτίο μεταφοράς πόσιμου νερού, **υδροφόρος,** -α, -ο **1.** αυτός που μεταφέρει νερό: ~ *σωλήνας/ αγωγός* 2. γεωλ. *υδροφόρος ορίζοντας* νοητή υπόγεια επιφάνεια που αντιπροσωπεύεται από τη στάθμη των υπόγειων υδάτων 3. *υδροφόρα* (η) βλ.λ. — υδροφορία (η) Ιμτγν.].
[ετυμ. < αρχ. *υδροφόρος < υδρο- + -φόρος < φέρω)*. **υδροφράκτης** fl884] κ. (καθημ.) **υδροφράχτης** (ο) {υδροφρα- κτών] ο υδατοφράκτης (βλ.λ.) συν. φράγμα,
υδρόφυτο (το) {υδροφύτ-ου | -ων} βοτ. φυτό που ζει και ευδοκιμεί στο νερό ή σε υγρά εδάφη συν. υδρόβιο, υδροχαρές.
[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hydrophyte}, **υδροχαρής,** -ής. -ές |υδροχαρ- ούς **|** -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που αγαπά το νερό, αυτός που του αρέσει το νερό συν. υδρόφιλος 2. (για φυτά) αυτός που ζει και ευδοκιμεί στο νερό συν. υδρόβιος.
Επίσης **υδρόχαρος,** -η, -ο. ιχολιο λ. *-ης. -ης. -ες*.
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *υδροχαρής* < *υδρο-* + *-χαρής* < *χαίρω*, πβ. παθ. αόρ. β' *έ-χάρ-ην*\.
υδροχλωρικός, -ή. -ό] 1840] xum. **1.** αυτός που περιέχει υδροχλώριο *υδροχλωρικό οξύ* το υδροχλώριο (βλ.λ.).
jΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hydrochiorique]. **υδροχλώριο** (το) 11887] {υδροχλωρίου} χημ. άχρωμο αέριο με διαπεραστική και αποπνικτική οσμή, που αποτελεί υδρογονούχο ένωση τού χλωρίου.
[ετυμ. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. chlorure d'hydrogene]. **υδροχόη** (η) {υδροχοών'} (λόγ.) κανάτα με την οποία έχυναν παλαιότερα νερό στη λεκάνη τού νιπτήρα.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υδροχόη* < *υδρο-* + *-χόη* < *χέω* **«χύνω»], υδροχόος (ο) 1. αυτός που ρίχνει, χύνει νερό (σε κάτι. π.χ. ποτήρι, κανάτι κ.λπ.) 2. ΑΣΤΡΟΝ. αμφιφανής αστερισμός τού Ν. Ημισφαιρίου**
αστρολ. *Υδροχόος* (ο) (α) το ενδέκατο ζώδιο τού ζωδιακού κύκλου, που θεωρείται ότι κυριαρχεί την περίοδο 20/1-18/2 (β) (συνεκδ.) το πρόσωπο που έχει γεννηθεί κατά τη διάρκεια τής παραπάνω περιόδου.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υδροχόος* < *υδρυ-* + *-χόυς* < *χέω*. πβ. κ. *οινο-χόος*\. **υδρόχρωμα** (το) **[** 1840**1** {υδροχρώμ-ατος **|** -ατα.-άτων} **1.** η νερομπογιά 2. χρωματισμένο γαλάκτωμα ασβέστη, το οποίο χρησιμοποιείται για την επίχριση επιφανειών,
υδροχρωματίζω ρ. μετβ. [1891J {υδροχρωμάτισ-α. -τηκα, -μένος! χρωματίζω ή επιχρίω επιφάνεια με υδρόχρωμα. — **υδροχρωμάτισμα** (το) κ.
υδροχρωματισμός (ο) [1833]. **υδροχρωματιστής** (ο) [1895[τεχνίτης ειδικός στους υδροχρωματισμούς.
υδρόψυκτος, -η, -ο αυτός που ψύχεται με τη βοήθεια υγρού: ~ *κινητήρας αυτοκινήτου*.
[ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. water-cooled|.

ύδρωμα (το) {υδρώμ-ατος j -ατα, -άτων} ΙΑΤΡ. κυστοειδής όγκος γεμάτος νερό. ΙΕΥΜ. < μτγν. *ύδρωμα* < αρχ. *ὕδωρ* (βλ. κ. *ύδρο-*)J. **υδρωνύμιο** (το) {υδρωνυμί-ου | -ων} γλωσσ. το όνομα υδάτινης έκτασης (θάλασσας, λίμνης, ποταμού). -**υδρωνυμικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. < *υδρ(ο)-* + *-ωνύμιο* < αρχ. *όνυμα* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει), αιολ. τ. τής λ. *όνομα.* πβ. κ. *τοπ-ωνύμιο}.* **υδρωπικία** (η) Ιχωρ. πληθ.} ιατρ. η μη φυσιολογική συγκέντρωση ορώδους υγρού, που βγαίνει από το αίμα, σε κοιλότητες ή κοίλα όργανα τού σώματος ή ακόμη σε ενδιάμεσους ιστούς. — **υδρωπικός,** -ή, -ό [αρχ.].

[F.tym. < αρχ. *υδρωπικός* < αρχ. *ὑδρωψ. -ωπος* < θ. *ύδρ-* (τής λ. *ὕδωρ*, βλ. κ. *ύδρο-) +* παραγ. επίθημα *-ωψ*, κατ' αναλογίαν προς άλλα σύνθ., λ.χ. *μύ-ωψ,μώλ-ωψ* (βλ.λ.)].

υδρωπισμός (ο) [μτγν.] **1.** η παθολογική κατάσταση που οφείλεται στην υδρωπικία 2. η τάση για υδρωπικία και οιδήματα.

Υ.Δ.Τ. (το) Υπουργείο Δημόσιας Τάξης.

ύδωρ (το) {ύδ-ατος (-ατα, -άτο)ν} (λόγ.) το νερό: *μόλυνση των υδάτων || όμβρια ύδατα (νερά* τής βροχής) || *υπόγεια / επιφανειακά / ωκεάνια / θαλάσσια ~ || χωρικά ~·* φρ. (α) (λόγ.) *δίνω γην και ύδωρ* βλ. λ. *γη* (β) *εσωτερικά ύδατα* οι θαλάσσιες περιοχές, οι λίμνες και τα ποτάμια που περιλαμβάνονται στην επικράτεια ενός κράτους (γ) *βαρύ ύδωρ ι νερό* βλ. λ. *βαρύς* (δ) *περί ανέμων και υδάτων* βλ. λ. *περί.*

[ΕΙΥΜ. < αρχ. *ύδωρ* < I.F.. **ud-* «νερό», πβ. σανσκρ. ud-n-as (γεν.), επίθ. an-udra- «άνυδρος». αλβ. uje «νερό», λατ. unda (> γαλλ. onde. ισπ. onda «κύμα»), χεττ. wadur «νερό», αρχ. γερμ. wazzar (> γερμ. Wasser), αρχ. αγγλ. waiter (> αγγλ. water), λιθ. udra κ.ά. Η λ. εμφανίζει εναλλαγή επιθημάτων -r- (**ud-r-*. πβ. *ύδρο-, ύδρ-ία)* και -η- (γεν. *ὕδα-τος* < **ud-n-tos*). Βλ. κ. *νερό*|.

Υ.Ε.Α. (ο) Υποψήφιος Έφεδρος Αξιωματικός.

Υ.Ε.Ε. (η) Υπηρεσία Κντελλομένων Εξόδων.

Υ.Ε.Ε.Τ. (η) Υπηρεσία Επιστημονικής Έρευνας και Τεχνολογίας. **Υ.ΕΘ.Α.** (το) Υπουργείο Εθνικής Αμυνας.

Υ.Ε.Κ.Α. (η) Υπηρεσία Εκμετάλλευσης Κρατικών Αυτοκινήτων. **Υ.Ε.Κ.Ε.** (η) Υπηρεσία Ελέγχου Κατασκευών Έργων, **ύελος** (η) -» ύαλος

Υεμένη (η) (αραβ. AI Jumhuriyah al-Yamaniyah = Δημοκρατία τής Υεμένης) κράτος τής Ασίας στο ΝΔ. άκρο τής Αραβικής Χερσονήσου με πρωτεύουσα τη Σαναά. επίσημη γλώσσα την Αραβική και νομίσματα το ριάλ Υεμένης. --**Υεμένιος** (ο), **Υεμένια** (η), **υεμενικός,** -ή. -ό. |πτυμ. Μεταφορά τού αγγλ. Yemen < αραβ. Yamaniyah < yamin «δεξιός, ευοίωνος» (ευφημιστικό προσωνύμιο)}.

Υ.Ε.Ν. (το) Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας.

Υ.ΕΝ.Ε.Δ. (η) (παλαιότ.) Υπηρεσία Ενημερώσεως Ενόπλων Δυνάμεων (τώρα Ν.Ε.Τ.). **υετός** (ο) (αρχαιοπρ.) η βροχή.

]ετυμ < αρχ. *ύετός< ὕω* (κυρ. γ' πρόσ. ύει «βρέχει») + παραγ. επίθημα *-ετός* (πβ. κ. *παγ-ετός, κοπ-ετός).* Το ρ. ὑω < **υ/ω* < **su~*, μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **seu-* «πιέζω, διυλίζω». πβ. τοχ. swase «βροχή», αλβ. shi, αρχ. πρωσ. suge. αρχ. γερμ. sou «χυμός», ισλ. soggr «υγρός» κ.ά.Ι. **Υ.Ε.Φ.Π.** (το) Υπουργείο Ενέργειας και Φυσικών Πόρων, **υίικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τον υιό ή τα τέκνα: *- αγάπη / στοργή ι φροντίδα* αντ. γονικός, **υιοθεσία** (η) Ιυιοθεσιών} ΝΟΜ. η διαδικασία κατά την οποία αποκτά κάποιος με δικαστική απόφαση τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις γονέα απέναντι σε παιδί τού οποίου δεν είναι ο φυσικός (πραγματικός) γονέας: *συγγένεια εξ υιοθεσίας*]] δεν *έκαναν παιδιά κι έτσι κατέφυγαν στην ~.*

[ετυμ. < μτγν. *υιοθεσία*, σύνθ. εκ. συναρπαγής από τη φρ. *υιόν θέ- σθαι* (ρ. *τίθημι' τίθεμαι),* πβ. κ. *στυιχειο-θεσία. τοπο-θεσία].* **υιοθετώ** ρ. μετβ. {υιοθετείς... j υιοθέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} **1.** αναγνωρίζω και αποκτώ ως δικό μου ένα παιδί με υιοθεσία (βλ.λ.) 2. (μτφ.) εγκρίνω και αποδέχομαι ως δικό μου (κάτι): *~ γνώμη / μέθοδο / στρατηγική / τακτική ί μέτρα / σύστημα / λύση / πο/Λτική / πρόταση ι εισήγηση / δόγμα / άποψη / (εχθρική / φιλική) στάση* [[*η νεαρή ηθοποιός υιοθέτησε το ύφος τής διάσημης συναδέλφου της.* — **υιοθέτηση** (η) Ιμτγν.] (σημ. 2).

[είύμ. < μτγν. *υιοθετώ (-έω)* < *υιοθεσία* (βλ.λ.). υποχωρητ.]. **υιός** (ο) (λόγ.) το αρσενικό τέκνο: *πρωτότοκος / θετός / νόθος* - συν. γυιος· φρ. (α) **άσωτος** *υιός* βλ. λ. *άσωτος* (β) *υιός τού Θεού / τού Ανθρώπου* ο Χριστός (γ) *πατήρ και υιός (ή υιοί)* συνηθισμένη φράση σε τίτλο επιχείρησης, που δηλώνει τους ιδιοκτήτες (πατέρα και γυιο / γυιους). ** σχολιο λ. *ομόηχα.*

[i-ΤΥΜ. < αρχ. *υιός / υίύς* (αρχαιότ.) < **su-jus* < I.K. **su-* «γεννώ, τίκτω», πβ. τοχ. soy «γυιος», αρμ. ustr, σανσκρ. sQniih, αρχ. σλαβ. synu, αρχ. γερμ. sunu (> γερμ. Sohn). αρχ. αγγλ. sunu (> αγγλ. son), κ.ά. Βλ. κ. *γυιος*\.

υιότητα (η) Ιχωρ. πληθ.} η ιδιότητα τού υιού, τού να είναι κανείς γυιος κάποιου: *«η λυτρωμένη ψυχή έχει συνείδηση τής πατρότητας τού Θεού και συγχρόνως τής δικής της υιότητας αλλά και αμαρτωλότη- τας».*

Υ.Κ.Π. (η) Υπηρεσία Κρατικών Προμηθειών, **υλακή** (η) (λόγ.) το γάβγισμα Συν. (λαϊκ.) αλύχτισμα.

[πτυμ. < αρχ. *υλακή* < *ύλώ (-άω)* «γαβγίζω» + εκφραστ. παρέκταση *- κ-* (βλ. κ. *υλακτώ).* 'Γο αρχ. ύλώ ανάγεται στην ηχομιμητική Ι.Ε. ρίζα **ul-* και συνδ. με σανσκρ. ululi-. λατ. ululare «ουρλιάζω» κ.ά. Ομόρρ. *όλ-ολ-ΰζω* (< **όλ-υλ-ίζω.* με αφομοίωση)], **υλακτώ** ρ. αμετβ. {υλακτείς... | υλάκτησα) (λόγ.) (για σκυλιά) γαβγίζω, αλυχτώ.

[είυμ. < αρχ. *ύλακώ (-έω)*, παράλλ. τ. τού ρ. ὑλώ (βλ. λ. *υλακή)*, μέσω αμάρτυρου **ύλά-κ-της* (με εκφραστ. παρέκταση -κ-)I.

ύλη (η) {υλών} **1.** (α) θεμελιώδης ουσία τού σύμπαντος. από την οποία αποτελούνται όλα τα σώματα και που χαρακτηρίζεται από φυσικές και χημικές ιδιότητες, αποτελείται από ελάχιστα σωματίδια και εμφανίζεται σε διάφορες καταστάσεις (αέρια, υγρή, στερεά) (πβ. λ. *αντιύλη)* (β) (γενικά) καθετί που υπάρχει στον χώρο. καταλαμβάνει έκταση, έχει μάζα, όγκο και βάρος και γίνεται αντιληπτό με τις αισθήσεις: *οργανική / ανόργανη / ζωντανή / ρευστή ~ || τα σωματίδια 'Πζ* ~ II **7 ~ μπορεί να μετατραπεί σε ενέργεια και το αντίστροφο* 2. η ουσία από την οποία κατασκευάζεται κάτι 3. κάθε ουσία που υπό- κειται σε φθορά και που χρησιμοποιείται για να παραχθεί κάτι: εύ- *φλεκτες ι άφλεκτες ~·* φρ. (α) *γραφική ύλη* οτιδήποτε είναι απαραίτητο για τη γραφή (β) *πρώτη ύλη* (i) οίκον κάθε υλικό αγαθό τής πρωτογενούς ή δευτερογενούς παραγωγής, που χρησιμοποιείται από τη βιομηχανία ή τη βιοτεχνία για την παραγωγή βιομηχανικοί προϊόντων: *φυσική ~* (που λαμβάνεται από τη γεωργία, την αλιεία, με εξό- ρυξη κ.λπ.) || *τεχνητή / συνθετική ~* (που έχει παραχθεί τεχνητά με χημική σύνθεση) (ii) (γενικότ.) οτιδήποτε αποτελεί το βασικό υλικό για την κατασκευή, παρασκευή, δημιουργία κάποιου πράγματος: *τα ζυμαρικά αποτελούν την ~ για την παρασκευή αυτού τού νόστιμου φαγητού || οι μαρτυρίες των αιχμαλώτων πολέμου αποτέλεσαν την ~ για τη συγγραφή αυτού τού βιβλίου* 4. (συνεκδ.) το περιεχόμενο βιβλίου ή εντύπου: *η ~ ενός μυθιστορήματος / δημοσιογραφικού άρθρου || η ~ τον περιοδικού καλύπτει τη διεθνή επικαιρότητα || ένα έντυπο με π?^ούσια δημοσιογραφική ~ || περιοδικό ποικίλης ~* 5. (συνεκδ.) το σύνολο των γνώσεων που περιλαμβάνονται σε γνωστικό αντικείμενο ή μάθημα: *η ~ των αρχαίων / των μαθηματικών || η ~ που περιλαμβάνεται σε ένα εγχειρίδιο || δεν εξαντλήσαμε την ~ αυτού τού μαθήματος || ορίστηκε η ~ για τις εξετάσεις* (η εξεταστέα ύλη, το περιεχόμενο κεφαλαίων ή σελίδων που θα εξεταστούν) || *η διδακτέα / διδαχθείσα ~* (αυτή που πρέπει να διδαχθεί / που διδάχθηκε)· φρ. *εφ' όλης τής ύλης (έφ' ολης τής ύλης)* (i) σε όλη την έκταση τής ύλης μαθήματος: *θα εξεταστείτε ~* (ii) σε όλα, στα πάντα: *θα γίνει συζήτηση ~ στη συνέλευση* 6. το αντικείμενο τής αρμοδιότητας· στη ΦΡ. *καθ' ύλην αρμόδιος* (i) αυτός που είναι αρμόδιος για ένα θέμα: *απευθύνθηκα στον καθ' ύλην αρμόδιο για τη διευθέτηση τής υπόθεσής μου*

(καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο) το δικαστήριο που έχει αρμοδιότητα να εκδικάζει συγκεκριμένη διαφορά με κριτήριο την αξία ή το είδος τού επίδικου δικαιώματος **7.** φυσιολογικό ή παθολογικό έκκριμα τού σώματος 8. (α) τα υλικά αγαθά, κατ' αντιδιαστολή προς τα πνευματικά: *ο κόσμος τής ~ και ο κόσμος τού πνεύματος* (β) (ειδικότ.) οι υλικές απολαύσεις, σε αντίθεση με τον θεωρητικό βίο, την πνευματική ζωή: *οι σημερινοί άνθρωποι είναι προσκο/λημένοι στην ~* αντ. πνεύμα. ^ σχολιο λ. *δάσος, ομόηχα.*

[ετυμ. < αρχ. *ϋλη*, αγν. ετύμου. καθώς οι επιχειρηθείσες συνδέσεις με το λατ. silva- 'δάσος. ξυλεία», όσο και με αρχ. σκανδ. usli «καυτή στάχτη». λιθ. sula «λάσπη, πηλός», δεν έχουν επιστημονική βάση. Με αφετηρία τη σημ. τής ξυλείας η λ. δήλωσε στη συνέχεια κάθε είδος υλικού, όπως και το κατακάθι που απομένει μετά το στράγγισμα (πβ. <5ι-υλΐζω). Ήδη αρχ. η σημ. «θέμα, αντικείμενο αναφοράς ή πραγματείας» (πβ. τη φρ. *ή υποκείμενη ϋλη,* Αριστοτ. *Ήθ. Νικομ.* j094b 12). Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *καθ' ύλην αρμόδιος* (< γαλλ. competent en la matiere), *πρώτη ύλ?j* (< γαλλ. matiere premiere), *εύφλεκτες* ύλες (< γαλλ. matieres inflammables) κ.ά.|.

Υλίκη (η) λίμνη τής Α. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Βοιωτίας.

Ιετυμ. < μτγν. *Ύλίκη / Υλική* (< αρχ. *ϋλη),* λόγω των πλούσιων δασών που περιέβαλλαν τη λίμνη].

υλικό (το) **1.** η ουσία (ύλη) από την οποία γίνεται, φτειάχνεται ή απο- τελείται κάτι: *υλικά για το κέικ || δομικά / οικοδομικά / αναλώσιμα ~* 2. το σύνολο δεδομένων και πραγμάτων που μπορούν να αξιοποιη- θούν. για να δημιουργήσει κανείς ένα έργο (καλλιτεχνικό, πνευματικό), για μελέτη, για σχολιασμό κ.λπ.: *~ για διάβασμα / για συζήτηση / για σκέψη / για ιστορία / για φιλμ / για το γύρισμα ενός ντοκιμαντέρ || έντυπο / διαφημιστικό / εκπαιδευτικό / διδακτικό / εποπτικό ~ || πρωτογενές / δευτερογενές* ΦΡ. (α) *έμψυχο υλικό* βλ. λ. *έμψυχος* (β) *άψυχο υλικό ο* οπλισμός, τα μεταφορικά μέσα. οι τροφές, τα τηλεπικοινωνιακά μηχανήματα, γενικά τα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται για ορισμένο σκοπό (γ) *υλικό πολέμου* τα αναγκαία εφόδια για τον πόλεμο: *Σώμα Υλικού Πολέμου* (Σ.Υ.Π.) (δ) *τροχαίο υλικό* τα τροχοφόρα οχήματα και τα εξαρτήματά τους. σχολιο λ. *δάσος.* Ιετυμ. < μτγν. ύλικόν. ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *υλικός* (βλ.λ.)].

υλικός, -ή, -ό Ιαρχ-J **1.** αυτός που αποτελείται από ύλη: *~ κόσμος / αγαθά* αντ. άυλος 2. (συνεκδ.) αυτός που σχετίζεται με τον αισθητό κόσμο, τα αγαθά από ύλη. τον άνθρωπο ως βιολογικό ον κ.λπ.. κατ' αντιδιαστολή προς το πνεύμα και την ψυχή: *~ ανάγκες / ανέσεις / απολαύσεις || του παρείχε ~ και ηθική ενίσχυση || από την έκρηξη προκ?^ήθηκαν - ζημιές* 3. νομ. *υλική αρμοδιότητα* η αρμοδιότητα τού δικαστηρίου που προσδιορίζεται από την αξία ή το είδος τού επίδικου δικαιώματος. — **υλικότητα** (η) I1812J.

υλικοτεχνικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τα τεχνικά μέσα και τα υλικά που απαιτούνται για την κατασκευή ενός έργου: *~ βάση / υποδομή* 2. αυτός που σχετίζεται με τα μέσα παραγωγής και τις οικονομικές σχέσεις που διέπουν τη λειτουργία μιας επιχείρησης, ενός οργανισμού κ.λπ. — **υλικοτεχνικ-ά / -ώς** επίρρ.

υλισμός (ο) 118511 Ιχωρ. πληθ.} **1.** φίλος, το ένα από τα δύο κύρια ρεύματα τής φιλοσοφικής σκέψης, κατά το οποίο πρωταρχικός παράγοντας και κύριο στοιχείο τού σύμπαντος είναι η ύλη. ούτως ώστε όλα τα φαινόμενα, ακόμα και αυτά που αφορούν στο πνεύμα, να ερμηνεύονται ως επιδράσεις ή συνέπειες φυσικών, υλικών αιτίων (πβ. λ.

ιδεαλισμός, ρεαλισμός): αυθόρμητος - (η πεποίθηση ότι η πραγματικότητα είναι υπαρκτή κατά τον τρόπο που εμείς, μέσω των αισθήσε- ών μας. την αντιλαμβανόμαστε, κυρ. βάσει τής καθημερινής εμπειρίας) συν. ματεριαλισμός· φρ. (α) ***ιστορικός υλισμός*** βλ. λ. *ιστορικός* (β) ***διαλεκτικός υλισμός*** βλ. λ. *διαλεκτικός* (γ) ***χυδαίος υλισμός*** απλουστευτική υλιστική θεώρηση, κατά την οποία ακόμα και το πνεύμα, η συνείδηση, οι ιδέες είναι άμεσα παράγωγα τής ύλης 2, (κατ' επέκτ.) η νοοτροπία και ο τρόπος ζωής που επικεντρώνεται στην αναζήτηση και απόλαυση υλικών αγαθών και ηδονών: *η εποχή μας ρέπει προς* τον ~ *και* cr/νοεί το πνεύμα. ** σχολιο λ. *δάσος*. [ΗΤΥΜ. < μτγν. *υλισμός*, αρχική σημ. «διήθηση, στράγγισμα», < *ύλίζω* «διηθώ, στραγγίζω» < αρχ. *ϋλη* (βλ.λ.). Με τη νεοελλ. σημ. η λ. αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. materialisme|. **υλιστής** (ο) [1786|, **υλίστρία** (η) {υλιστριών} **1.**οπαδός τής υλιστικής φιλοσοφίας, τού φιλοσοφικού συστήματος τού υλισμού: ~ *φι/.όσο- φος* ΙΥΝ. ματεριαλιστής ΑΝΤ. ιδεαλιστής **2.** (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που φροντίζει, που ενδιαφέρεται αποκλειστικά για τα υλικά αγαθά. σχολιο λ. *δάσος*.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. materialiste]. **υλιστικός,** -ή, -ό [1865J αυτός που σχετίζεται με τον υλισμό και τον υλιστή: - *σκέψη / θεωρία ί φιλοσοφία / άποψη / ερμηνεία φαινομένου* |[*υποστήριξε ότι ζούμε σε ~ και αντιπνευματική εποχή* συν. ματεριαλιστικός ΑΝΤ. ιδεαλιστικός, πνευματικός. — **υλιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **-υλλίο** (λόγ.) υποκοριστικό επίθημα ουσιαστικών ουδετέρου γένους: *δενδρ-ύ/.λιο, αλσ-ύλλιο*.

[μτΥΜ. Υποκ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθημα *-υλ(λ)ος*. με απόσπαση τού -υ- από λ. με επίθημα *-λυ-* <

Ε. *-lo- (πβ. κ. *ήδύς - ήδ-ύ-/.ος, δριμύς - δριμ-ύ-λος)*\. **υλοζωισμος** (Ο) [18891 {χωρ. πληθ.} φιλοσοφικό και κοσμολογικό σύστημα σκέψης που χαρακτηρίζει λ.χ. τις ερμηνείες των Jconcov φιλοσόφων για τη γένεση τού κόσμου (7ος-6ος αι. π.Χ.). σύμφωνα με το οποίο ολόκληρη η φύση, δηλ. η ύλη στο σύνολό της, είναι ζώσα και έμψυχη (πβ. λ. *ανιμισμός)*. Επίσης **υλοζωία** (η). — **υλοζωικός,** -ή. -ό [1880).

[ftym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hylo/.o'j'sme|. **υλοζωιστής** (ο) [1889|. **υλοζωίστρια** (η) {υλοζωιστριών} φίλος. οπαδός τού υλοζωισμού (βλ.λ.), των υλοζωικών αντιλήψεων και θεωριών. — **υλοζωιστικός,** -ή, -ό, **υλοζωιατικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hylozo'i'ste]. υλομορφίσμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} ΦΙΛΟΣ, μεταφυσική θεωρία σύμφωνα με την οποία κάθε φυσικό σώμα διέπεται από δύο αρχές, την ύλη και το είδος, το οποίο ευθύνεται για τις μορφολογικές αλλοιώσεις που σημειώνονται στην ύλη.

|ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Hylcmorphismusj. **υλοποίηση** (η) [1878] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} **1.** η πραγματοποίηση, το να αποκτήσει (κάτι που υπάρχει ως σκέψη, πρόταση, θεωρία. σχέδιο κ.λπ.) υλική υπόσταση, η εφαρμογή στην πράξη: ~ *σχεδίου / στόχου / σκοπού / οράματος / προγράμματος / στρατηγικής / πρότασης* || *οι ψηφοφόροι προσδοκούν την - των προεκλογικών υποσχέσεων* || *η - αυτής τής απειλής ισοδυναμεί με κήρυξη πολέμου* || *καταβάλλεται προσπάθεια για την* ~ των *έργων υποδομής στην πόλη μας* ΣΥΝ. πραγμάτωση, εκπλήρωση **2.** (σπάν.) η μετατροπή άυλου όντος σε ύλη ΛΝΤ. εξαΰλωση · 3. φυι. ***υλοποίηση τής ενέργειας*** η εξαφάνιση ορισμένης ποσότητας ενέργειας και η ταυτόχρονη εμφάνιση μάζας.

υλοποιώ ρ. μετβ. [1874] {υλοποιείς... | υλοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κάνω (κάτι) που υπάρχει ως σκέψη, πρόταση, θεωρία, σχέδιο κ.λπ. να αποκτήσει υλική υπόσταση, να πραγματοποιηθεί: ~ *εξαγγελία / υπόσχεση / πρόταση / στόχο / απειλή / απόφαση / οράματα / σχέδιο ι πρόγραμμα* || *η συμφωνία των δύο χωρών υλοποιείται* ΣΥΝ. πραγματοποιώ, εκπληρώνω 2. (σπάν.) μετατρέπω (κάτι άυλο) σε υλικό, μετατρέπω σε ύλη αν γ. εξαϋλώνω.

[ΕΓΥΜ, Απόδ. τού γαλλ. materialise]·], **υλοτόμηση** (η) f 18861 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η κοπή δέντρων από το δάσος για την εκμετάλλευση τής ξυλείας τους. **υλοτομία** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η διαδικασία τής κοπής δέντρων τού δάσους, τού πριονισμού τους σε κατάλληλα μήκη και τής μεταφοράς τους στο πριονιστήριο: *ασχολείται με την* - ΣΥΝ. υλοτόμηση 2. (συνεκδ.) το μέρος τού δάσους, στο οποίο γίνεται η παραπάνω διαδικασία ΣΥΝ. υλοτόμιο 3. η επιστημονική εκμετάλλευση των δασών για την προμήθεια οικοδομήσιμης ή καύσιμης ξυλείας: *η ~ είναι μία από τις βασικές πλουτοπαραγωγικές πηγές τής Σουηδίας*. **υλοτομικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] (λόγ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με την υλοτομία ή τον υλοτόμο: ~ *εργαλείο* 2. (ειδικότ.) ***υλοτομική*** (η) η τέχνη και το επάγγελμα τού υλοτόμου, **υλοτόμιο** (το) Ιμτγν.] {υλοτομί-ου | -ων| το μέρος τού δάσους στο οποίο γίνεται υλοτομία, **υλοτόμος** κ. (λαϊκότ.) **λοτόμος** (ο) (λόγ.) **1.** ο ξυλοκόπος **2.** (γενικότ.) αυτός που έχει αναλάβει την οικονομική εκμετάλλευση τής ξυλείας τού δάσους: *πρέπει να σώσουμε το δάσος από τις πυρκαγιές και τους* - · 3. υμενόπτερο έντομο με χρώμα μελανό και κίτρινη κοιλιά, η προνύμφη τού οποίου κατατρώγει τα φύλλα των φυτών. ^ σχολιο λ. παρώνυμο.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *υλοτόμος < ϋλη + -τόμος < τόμη*\. **υλοτομώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {υλοτομείς... | υλοτόμ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος) (λόγ.) κόβω δέντρα από το δάσος για την εκμετάλλευση τής ξυλείας τους (λ.χ. στην οικοδομική, την επιπλοποιία κ.λπ. ή για καυσόξυλα) συν. ξυλεύομαι. **υλοχρηστική** (η) 11891] κλάδος τής δασολογίας που μελετά τα χαρακτηριστικά τού ξύλου των δασικών δέντρων και θάμνων και τον τρόπο με τον οποίο αυτά συνδέονται με τις ιδιότητες των τελικών προϊόντων ξύλου ύστερα από τη μεταποίησή τους στις βιομηχανίες ξύλου.

υλωρική (η) [1892J κλάδος τής δασολογίας που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των επιβλαβών για την υγιεινή κατάσταση τού δάσους παραγόντων, καθώς και των βιολογικών και μη τρόπων και μεθόδων αντιμετώπισής τους. με σκοπό την προστασία τού δάσους ή των προϊόντων του.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύλωρός* «αγρονόμος - δασονόμος» < ύλη (στη σημ. «δάσος») + -ωρός (απαντά σε διάφορα σύνθ. με τη σημ. «φρουρός, επιτηρητής», λ.χ. *θυρ-ωρός, πυλ-ωρός*) < *όρώ (-άω)*\.

Υ.ΜΑ.Θ. (το) Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης. **υμείς** προσ. αντων. {υμών, υμίν. υμάς} (αρχαιοπρ.) εσείς. ** ιχολιο λ. *προσωπικός*.

Ιετυμ. < αρχ. *υμείς* < *us-sme- (πβ. λεσβ. *ϋμμε)*, με απλοποίηση τού συμφωνικού συμπλέγματος και αντέκταση, < Ι.Ε. *(y)us-(s)mc, πβ. σανσκρ. yu$man, λατ. vos, αλβ. ju. γοτθ. jus κ.ά. Στη Ν. Ελληνική επικράτησε ο τ. *ε-σείςαπό* την αντων. συ κατά το σχήμα *ημείς - εμείς]*. **υμέναιος** (ο) (υμεναί-ου **|** -ων, -ους) (αρχαιοπρ.) **1.** (στην αρχαία Ελλάδα) γαμήλιο άσμα το οποίο τραγουδούσαν οι φίλες και οι θεραπαινίδες τής νύφης, καθώς τη συνόδευαν από το πατρικό της στο σπίτι τού γαμπρού 2. (συνεκδ.) ο γάμος ως θεσμός ή/και ως τελετή 3. ΜΥΘΟΛ. (με κεφ.) ο θεός που προστάτευε τον γάμο και προς τον οποίον απευθύνονταν τα γαμήλια τραγούδια.

[ΓΤΥΜ. < αρχ. *υμέναιος*, παράλλ. τ. τού *ύμήν, -ένος* «είδος γαμήλιου άσματος - όν. τού θεού τού γάμου», αγν. ετύμου. Αν συνδ. με το αρχ. *ύμήν*«υμένας», τότε η λ. θα αναφέρεται στη γαμήλια τελετή και στο άσμα σχετικά με τον παρθενικό υμένα. Κατ' άλλη άποψη, η λ. συνδ. με το ουσ. *ϋμνος* (βλ.λ.). που έχει εξίσου αβέβαιη ετυμολογία. Τέλος, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι πρόκειται για προελλην. λ.[. **υμένας** (ο) (λόγ.) **1.** (γενικά) πολύ λεπτό δέρμα, μεμβράνη **2.** ανλτ. λεπτός και ελαστικός ιστός ή περίβλημα με τη μορφή λεπτού φύλλου, που απαντά σε διάφορα όργανα τού σώματος: *παρθενικός* ~ (λεπτή μεμβράνη στο χείλος τού στομίου τού κόλπου γυναίκας, η οποία ανοίγει ή διαρρήγνυται κατά την πρώτη συνουσία) || *αιθουσαίος* (που βρίσκεται στον κοχλία τού αφτιού) / *αρθρικός / ορογόνος / ελαστικός* (που καλύπτει την έσω επιφάνεια των χόνδρων τού λάρυγγα κάτω από τον βλεννογόνο) ~ συν. μεμβράνη. Επίσης (λογιότ.) **υμήν** {υμένος}. —**υμενικός,**-ή,-ό.

[ftym. < αρχ. *ύμήν, -ένος*, τεχν. όρ., < *su-men- (με επίθημα *-μην*, πβ. κ. *λι-μήν)* < Ι.Ε. *sju- / *su- «ράβω», πβ. σανσκρ. syuman- «δεσμός, ραφή», λατ. sucre «ράβω, συρράπτω", sutor «παπουτσής», αρχ. γερμ. siuwan «ράβω», αρχ. γερμ. saumen. αγγλ. sew κ.ά. Για τη σχέση του με τη λ. ύμην«γαμήλιο άσμα, υμέναιος», βλ. λ. *υμέναιος]*. **υμενοείδής,** -ής, -ές [αρχ.] {υμενοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με υμένα ως προς τη φύση ή τη μορφή: ~ *κάλυμμα* ΣΥΝ. υμενώδης, μεμβρανώδης. ■«* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*. **υμενοπλαστική** (η) ιατρ. πλαστική εγχείρηση για ανάπλαση τού παρθενικού υμένα συν. παρθενορραφή, **υμενόπτερος,** -η. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που έχει υμενώδεις πτέρυγες: ~ *εντομο* 2. (ειδικότ.) υμενόπτερο (το) {υμενοπτέρ-ου j -ων} κάθε έντομο που φέρει δύο ζεύγη μεμβρανωδών φτερών και ανήκει στην πολυπληθή τάξη εντόμων, στην οποία περιλαμβάνονται οι μέλισσες, οι σφήκες, τα μυρμήγκια κ.ά. **υμενώδης,** -ης. -ες [αρχ.] {υμενώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με υμένα, που έχει τη σύσταση ή την υφή υμένα: ~ *λαβύρινθος* (σχηματισμός τού έσω ωτός) συν. υμενοειδής, μεμβρανώδης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες*. **υμέτερος,** -έρα, -ερον κτητική αντων. |υμετέρ-ου | -ων, -ους| (λόγ.) **1.** (σπάν.) αυτός που ανήκει σε εσάς ή προέρχεται από εσάς. δικός σας: *το - έργο Βρήκε πολλούς συνεχιστές* 2. (κακόσ.) ***υμέτεροι*** (οι) πρόσωπα που ευνοούνται και προωθούνται λόγω τής ένταξής τους σε ομάδα ή τής εξάρτησής τους από φορέα: *για τις θέσεις τού Δημοσίου πρέπει να προκηρύσσεται διαγωνισμός και όχι να τις κατα/.αμ- βάνουν οι* ~.

| ετυ.μ. < αρχ. *υμέτερος* < θ. *ύμε-* (τής αντων. *ύμεΐς*. βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τερος* (πβ. κ. *ήμέ-τερος)*\. **υμήν** (ο) -» υμένας **Υμηττός** (οι όρος τής Α. Αττικής.

Ιετυμ. < αρχ. *Υμηττός*, αγν. ετύμου, προελλην. τόπων.Ι. **ύμνησή** (η) *
υμνώ

υμνητής (ο) [αρχ.], **υμνήτρια** (η) [μτγν.Ι {υμνητριών} πρόσο)πο που υμνεί, επαινεί, εγκωμιάζει (κάποιον/κάτι): *η πράξη του Βρήκε πολλούς* ~ σε *όλους τους πολιτικούς κώρους* || *δεν θα γίνει τιμητής τής πολιτικής μας ζωής ο ~ τού φασισμού* ΣΥΝ. εξυμνητής, εγκωμιαστής, επαινετής, εκθειαστής αντ. επικριτής, **υμνητικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που υπάρχει ή γίνεται για εξύμνηση: ~ *λόγος / άρθρο* ιων. εξυμνητικός, εγκωμιαστικός, επαινετικός λντ. επικριτικός. επιτιμητικός. **υμνογραφία** (η) **] 1867[** πκκλιις.-φιλολ. **1.** η σύνθεση εκκλησιαστικών ύμνων 2. η λειτουργική ποίηση, που συνοδευόταν από μέλος και η οποία αποτελεί σημαντικό τμήμα τής βυζαντινής και μεταβυζαντινής γραμματείας και είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη λατρεία τής Εκκλησίας: *η μελέτη του αφορά στην* ~ του *8ου αι.* — υμνογρσφι- **κός,** -ή. -ύ.

[κτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. liymnographie]. **υμνογράφος** (ο/η) Ιμτγν.Ι αυτός που συνθέτει ύμνους, ιδίως εκκλησιαστικούς: ο *Ρωμανός ο Μελωδός είναι από τους σημαντικότερους Βυζαντινούα* - ιων. υμνωδός. ^ σκολιο λ. *πο/.υγράφος*. **υμνογραφώ** ρ. αμετβ. 11882] {υμνογραφείς... · μόνο σε ενεστ. κ. πα-

ρατ.} γράφω ή συνθέτω (εκκλησιαστικούς) ύμνους,
υμνολόγημα (το) -» υμνολογώ
υμνολογία (η) Ιμτγν.Ι {υμνολογιών} **1.** έπαινος ή εγκωμιασμός με ύμνους: οι *αρχαίοι ηγεμόνες συχνά είχαν στην αυλή τους και ποιητές που ανελάμβαναν την ~ τους* **ΣΥΝ.** εξύμνηση, εκθειασμός **λντ.** επίκριση, επιτίμηση 2. (κατ' επέκτ.) ευχαριστήριος ύμνος που απευθύνεται προς τον Θεό, εγκώμιο τής δόξας τού Θεού **συν.** δοξολογία 3. (συνεκδ.) πραγματεία που έχει ως αντικείμενό της τους εκκλησιαστικούς ύμνους 4. η φιλολογική μελέτη των εκκλησιαστικοί ύμνων (βλ. κ. λ. *υμνογραφία).* - υμνολογικός. -ή. -ό [μτγν.Ι. **υμνολόγιο** (το) Ιμτγν.Ι {υμνολογί-ου | -ων} **1. εκκλησ.** συλλογή εκκλησιαστικών ύμνων και το βιβλίο στο οποίο αυτοί περιέχονται 2. (μτφ.) εξύμνηση με πληθώρα επαίνων, εγκωμίων: *συχνά ο λόγος τής συγκεκριμένης εφημερίδας εκτρέπεται σε ένα πομπώδες ~ των κυβερνητικών επι/.ογών 1YS.* υμνολογία, εκθειασμός **αντ.** επίκριση, επιτίμηση.
υμνολόγος (ο/η) [μτγν.Ι **1.** πρόσωπο που ψάλλει ή συνθέτει εκκλησιαστικούς ύμνους **συν.** υμνογράφος 2. (μτφ.) πρόσωπο που συνθέτει ύμνους, που απευθύνει επαίνους ή εγκώμια σε κάποιον: *η εφημερίδα του είναι ο μεγαλύτερος ~ τής κυβέρνησης* **συν.** επαΐνέτης. εγκωμια- στής **αντ.** επικριτής, **υμνολογώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι [υμνολογείς... [υμνολόγησα) **1.** ψάλλω ή συνθέτω εκκλησιαστικούς ύμνους **ΣΥΝ.** υμνωδώ, ψαλμωδώ, υμνώ 2. (μτφ.) πλέκω το εγκώμιο (κάποιου), απευθύνω έπαινο σε (κάποιον/κάτι) **συν.** εξυμνώ, ανυμνώ, εκθειάζω, εγκωμιάζω **αντ.** επιτιμώ, επικρίνω, κατηγορώ. - **υμνολόγημα** (το), **ύμνος** (ο) **1.** ο)δή που ψάλλεται προς τιμήν θεού, ήρωα ή αγίου, έχει πανηγυρικό χαρακτήρα και περιεχόμενο εγκωμιαστικό: *θρησκευτικός / επινίκιος* (που ψαλλόταν στην αρχαιότητα προς τιμήν των νικητών των πανελληνίων αγώνων) / *ολυμπιακός* - 2. (ειδικότ.) (α) *εκκλησιαστικός ύμνος* έμμετρο θρησκευτικό ποίημα που ψάλλεται προς δόξαν τού Θεού ή αγίων, παίρνει διάφορες μορφές ανάλογα με το περιεχόμενο και το είδος τής μουσικής που το συνοδεύει (λ.χ. ιδιόμελο, δοξαστικό, απολυτίκιο) και έχει ενσωματωθεί στη λατρεία τής Εκκλησίας **ΣΥΝ.** υμνωδία, ψαλμός (β) *Ακάθιστος Ύμνος* βλ. λ. *ακάθιστος* (γι **εθν/κός** *ύμνος* άσμα, συνήθ. εμβατήριο, το οποίο εκφράζει πατριωτικά αισθήματα και έχει καθιερωθεί επίσημα από τις αρχές τού κράτους ή/και από τη συνείδηση τού λαού ως σύμβολο τής εθνικής ενότητας (δ) **φιλολ.** *Ομηρικός Ύμνος* καθένα από τα 34 ποιήματα σε δακτυλικούς εξάμετρους στίχους, που αποδίδονται στους συνεχιστές τού Ομήρου και οι οποίοι είχαν συντεθεί προς τιμήν θεών (λ.χ. τού Απόλλωνα, τής Δήμητρας) ή ημιθέων (λ.χ. τού Ηρακλή, τού Ασκληπιού) και ψάλλονταν στις αντίστοιχες γιορτές των θεών πριν από την απαγγελία των Ομηρικών Κπών 3. (κατ' επέκτ.) ποίημα ή τραγούδι εγκωμιαστικό, σε ρυθμό γρήγορο και χαρούμενο: *ο - τής χαράς τού Μπετόβεν* || «*Ύμνος εις την Ελευθερίαν*»(Δ. Σολωμός) 4. (μτφ.) ενθουσιώδης έπαινος, διθυραμβικό εγκώμιο: *η ερμηνεία τον στον ρόλο αυτό χαιρετίστηκε με ύμνους από όλους τους κριτικούς θεάτρου || οι ~ προς τον αρχηγό δεν τον ωφέλησαν, αφού δεν πήρε υπουργείο* **ΣΥΝ.** εξύμνηση, υμνολογία, εκθειασμός, εγκώμιο, (μτφ.) διθύραμβος **αντ.** επίκριση, επιτίμηση.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ύμνος.* **αβεβ. ετύμου. Μορφολογικώς η λ. θα μπορούσε να συνδεθεί με το ουσ. ύμήν.** *-ένος* **μέσω εναλλαγής τού επιθήματος** *-μην* **/** *-μν-* **(πβ.** *λιμήν* **-** *λίμνη, ποιμήν* **-** *ποίμνη*), **οπότε η λ. θα δήλωνε το σύνθετο άσμα. που αποτελείται από διαφορετικές ωδές (για τα δύο ουσ.** *ύμήν.* **βλ. λ.** *υμέναιος, υμένας).* **Οι παλαιότ. αναγωγές στους τ.** *υφή. υφαίνω* **προσκρούουν σε σοβαρές φωνητικές δυσχέρειες, ενώ ελάχιστα πειστική θεωρείται η υπόΟ. μεσογ. δανείου], υμνω ρ. μετβ. Ιαρχ.J {υμνείς... | ύμν-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) (λόγ.) 1. (κυριολ.) ψάλλω εκκλησιαστικό ύμνο προς (κάποιον), δοξολογώ τον Θεό με ύμνους:** <·*Σε υμνομεν. Σε ενλογούμεν. Σοι ευχαρι- στούμεν. Κύριε*»**(από τη Θεία Λειτουργία) ιυν. υμνολογώ** 2. **(κατ' επέκτ.) πλέκω το εγκώμιο (κάποιου), εκθειάζω (πρόσωπο, πράγμα, κατάσταση κ.λπ.) σε μεγάλο βαθμό, με έντονο τρόπο: ο** *Όμηρος ύμνησε τα κατορθ(ώματα των ηρώων τού Τρωικού Πο/.έμου || κανένα πολίτευμα δεν υμνήθηκε τόσο όσο η αθηναϊκή δημοκρατία τον χρνσού αιώνα τού Περικλή || ~ το έργο / την προσπάθεια ; την προσφορά / τη σνμ- βολή κάποιου* **ΣΥΝ. εξυμνώ, εγκωμιάζω, αποθεώνω αντ. επικρίνω, επιτιμώ, κατηγορώ. ύμνηση (η) [μτγν.|. υμνωδία** (η) Ιαρχ.] {υμνωδιών} (λόγ.) **1. το να ψάλλει κανείς ύμνο. να απευθύνει ύμνο προς κάποιον:** *από μακριά ακούγονταν οι κατανυ- κτικές ~ τής Μ. Εβδομάδας* **συν. ψαλμωδία** 2. **(συνεκδ.) εκκλησιαστικός ύμνος, θρησκευτικό άσμα** 3. **(σπάν.) μους. το ορατόριο (βλ.λ.). υμνωδός (ο/η) 1. πρόσωπο που ψάλλει ύμνους, ιδ. εκκλησιαστικούς, και γενικότ. εγκωμιαστικά άσματα συν. υμνολόγος, ψαλμωδός 2. πρόσοίπο που συνθέτει εκκλησιαστικούς ύμνους ΣΥΝ. υμνογράφος. ψαλμωδός** 3. **(μτφ.-σπάν.) αυτός που εξυμνεί (κάποιον/κάτι) συν. επαινετής, εγκωμιαστής, εκθειαστής λντ. επικριτής, κατήγορος. [ΕΤΥΜ. < αρχ.** *ύμνοφδός* **<** *ύμνος* **+** *-φδός* **<** *φδή*\. **υμνωδώ ρ. μετβ. Ιαρχ.] {υμνωδείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1. ψάλλω ή συνθέτω εκκλησιαστικό ύμνο και γενικότ. εγκωμιαστικό άσμα συν. υμνολογώ, υμνογραφώ, ψαλμωδώ 2. (μτφ.) πλέκω το εγκώμιο, εξυμνώ ΣΥΝ. υμνολογώ, εγκωμιάζω, εκθειάζω ανί. επικρίνω, υνί** (το) {υν-ιού | **-ιών**] **το τριγωνικό και αιχμηρό σιδερένιο άκρο τού αρότρου, το οποίο κατά την κίνηση τού αρότρου εισδύει (με την πίεση τού βάρους του) στο έδαφος και το ανασκάπτει:** *το ~ είναι ένα από τα κυριότερα εργαλεία στην παραδοσιακή αγροτική ζωή* **|| (παροιμ.)** *Βρήκε η νύφη μας το ~ πίσω από την πόρτα* **(για όσους θεωρούν σημαντική ανακάλυψη πράγματα γνωστά, που είναι φανερά σε όλους).**

[πτυμ. **< *ύνιον< μτγν.** *ϋνιον.* **υποκ. τού** *ύνις, -εως,* **αβεβ. ετύμου. πιθ.**
Ι.Κ. **su-sni-.* σύνθετη λ. από το αρχ. *ύς* «χοίρος» (βλ. λ. *ύαινα)* και το θ. **sn-,* που απαντά στο μέσ. άνω γερμ. snouwcn «Φυσώ (τη μύτη), λαχανιάζω» (πβ. γερμ. Schnauzc «ρύγχος. μουσούδα»). οπότε η λ. θα δήλωνε αρχικώς το ρύγχος τού χοίρου και τη συνήθειά του να σκαλίζει τη γη. Σύμφωνα με άλλη ερμηνεία, το ουσ. *ύνις* προέρχεται από το *ύς* «χοίρος» και παρουσιάζει επίθημα *-νι-* κατά το συνώνυμο μτγν. *όφνις* (που συνδ. με αρχ. πρωσ. **wagnis.** λατ. **vomis, -eris** κ.ά.), αλλά το βραχύ αρχικό φωνήεν τού *ύνις* εγείρει φωνητικά προβλήματα].
Υ.Ο. (το) Υπουργείο Οικονομικών.
υοειδής, -ής, -ές [μτγν.Ι {υοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα τού γράμματος Υ: **λνατ. -** οστοΰνίοστό σε σχήμα ύψιλον στη βάση τής γλώσσας επάνω από τον λάρυγγα) / rd^o (το δεύτερο από τα βραγχιακά τόξα) **|| μηχαν.** ~ *στέλεχος* (εξάρτημα τού γρύλου). **^ σχολιο** λ. *-ης, -ης, -ες.*
Υορκη Νέα (η) Νέα Ύόρκη υπ.
(ο/η) υπουργός.
Υ.Π.Α. (η) Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας,
υπαγάγω (να/θα) ρ. υπάγω
υπαγόρευση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων) 1. απαγγελία κειμένου με αργό ρυθμό, ώστε να γίνεται αντιληπτό από άλλον / άλλους, προκειμένου να γραφτεί ή να επαναλη<ρθεί προφορικά: *το κείμενο αυτό είναι προς -> || θα διαβάσω το ποίημα σε ρυθμό υπαγο- ρεύσεως* **συν. εκφώνηση · ΦΡ.** *καθ' υπαγόρευσιν* **(i) υπαγορεύοντας σε κάποιον τι θα γράψει:** *έγραψε την απαντητική επιστο/.ή* **~ (ii) (μτφ.) υποδεικνύοντας ή επιβάλλοντας σε κάποιον πώς θα ενεργήσει:** *ενεργούσε - τού αφεντικού τον* 2. **(μτφ.) καθετί που υποβάλλεται ή επιβάλλεται (σε κάποιον), ώστε να καθορίζει τη συμπεριφορά του:** *λειτούργησε πάντα ανεξάρτητα, ενάντια στις ~ τού μάρκετινγκ και των δημοσίων σχέσεων || ενήργησε πάντα σύμφωνα με τις ~ τής συνείδησής του* **συν. υπόδειξη, συμβουλή, επιταγή, υπαγορεύω ρ. μετβ. {υπαγόρευ-σα, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος) 1. εκφωνώ ή απαγγέλλω (κείμενο) σε κάποιον με αργό ρυθμό, για να το γράψει ή να το επαναλάβει προφορικώς:** ~ *γράμμα / ορθογραφία Ι όρ-κο* **|| ο** *καθηγητής υπαγόρευσε τα θέματα των εξετάσεων* 2. **(μτφ.) κάνω υποδείξεις (σε κάποιον):** *δεν θα μου υπαγορεύσεις εσύ τι θα κάνω || θα κάνω ό,τι μου υπαγορεύει η συνείδησή μου; το καθήκον μου* **|| οι ενέργειές τους υπαγορεύθηκαν από τις περιστάσεις συν. υποδεικνύω, παρακινώ, προτρέπω** 3. **(μτφ.) προσπαθώ να επιβάλω (σε άλλον τη θέληση, την επιθυμία ή τις θέσεις μου με άμεσο ή έμμεσο τρόπο):** *οι νικητές υπαγόρευσαν τους όρους τους στους ηττημένους.*
)Ε1ΥΜ. < αρχ. *ύπαγορευω < ύπ(ο)- + άγορεύω].* **υπάγω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {υπ-ήγαγα (να/θα υπαγάγω), -άγομαι, -ήχθην, -ης, -η... (μτχ. υπαχθείς, -είσα. -έν), -ηγμένος) (λόγ.) ♦** (μετβ.) 1. τοποθετώ (κάποιον/κάτι) σε ορισμένη τάξη ή σειρά, τον θέτω υπό τη δικαιοδοσία άλλου: ο *πρωθυπουργός αποφάσισε να υπαγάγει τις κοινωνικές ασφαλίσεις στο Υπουργείο Εργασίας* ΣΥΝ. εντάσσω 2. (ειδι- κότ. μεσοπαθ. *υπάγομαι)* (α) ανήκω σε ορισμένη κατηγορία ή ομάδα: *το «α» υπάγεται στα φωνήεντα* συν. κατατάσσομαι, τοποθετούμαι, ανήκω (β) (κατ* επέκτ.) είμαι ή τίθεμαι υπό τη δικαιοδοσία και τον έλεγχο κάποιου: *η Εκκ/.ησία των Δωδεκανήσων υπάγεται στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπό/.εως* ΣΥΝ. ανήκω ♦ 3. (αμετβ.) πηγαίνω κάπου, μεταβαίνω· **ΦΡ.** (α) *ύπαγε οπίαω μου, Σατανά!* (*ύπαγε όπίσω μου. σατανά,* Κ.Δ. Ματθ. Ι6, 23) για κάποιον πολύ ενοχλητικό ή για πρόσωπο που μας βάζει σε πειρασμό (β) *ύπαγε εν ειρήνη (υπάγετε έν ειρήνη.* Κ.Δ. Ιακ. 2, \6*)* πήγαινε στο καλό. στην ευχή τού Θεού **ΣΥΝ.** βαδίζω, πορεύομαι.
[ετυμ. < αρχ. *υπάγω* **-οδηγώ κάτω από άλλο - υποτάσσω» <** *ύπ(ο)-* **+** *άγω.* **Από την ήδη αρχ. σημ. «προχωρώ, φεύγω μακριά» προήλθε η σημ. «πηγαίνω» (βλ. λ.** *πηγαίνω)].*
υπαγωγή (η) Ιαρχ.) **1. η τοποθέτηση (προσώπου / πράγματος) σε ορισμένη τάξη ή σειρά ή υπό τη δικαιοδοσία άλλου ΣΥΝ. ένταξη** 2. **το να ανήκει (κάποιος/κάτι) σε ορισμένη κατηγορία ή ομάδα, υπαίθριος, -α. -ο Ιαρχ.11. αυτός που είναι εγκατεστημένος ή γίνεται στο ύπαιθρο, σε ανοιχτό, μη στεγασμένο χώρο:** ~ *ζωή / αγορά* **/ συ-** *γκέντρωσηι παιχνίδι / γιορτή* **ΣΥΝ. ανοιχτός, εξοχικός αντ. κλειστός, εσωτερικός 2 κλλ.τγ.χν.** *υπαίθρια ζωγραφική* **(α) η πρακτική τής ζωγραφικής στο ύπαιθρο, κατ' αντιδιαστολή προς τη ζωγραφική τού εργαστηρίου συν. υπαιθρισμός (β) (συνεκδ.) κάθε πίνακας που αποδίδει την αίσθηση τού ανοικτού χώρου, την αμεσότητα τού φυσικού τοπίου. — υπαίθριο / υποιθρίως** *Ιαρχ.] επίρρ.*
υπαιθρισμός (ο) **η υπαίθρια ζωγραφική** (βλ. λ. *υπαίθριος).* **ύπαιθρο** (το) {υπαίθρου | χωρ. πληθ.) (λόγ.) **ο ανοικτός, ο μη στεγασμένος χώρος και ιδ. η εξοχή:** *είναι ωραία να κοιμάσαι στο ~ || δουλεύω / γευματίζω στο ~.*
[ετυμ. < αρχ. *ύπαιθρον;* **ουσιαστικοπ. ουδ.** *τοΰ* **επιθ.** *ύπαιθρος* **(βλ.λ.)/. ύπαιθρος (η) {υπαίθρου | χωρ. πληθ.) (λόγ.-περιληπτ.) η εξοχή, οι αγροί και τα χωριά, τα μέρη που βρίσκονται έξω από τις πόλεις:** *οι Αθηναίοι θα εκδράμουν και πάλι στην - το Σαββατοκύριακο || οι ρυθμοί τής ζωής στην ~ είναι πιο αργοί και ανθρώπινοι από ό,τι στις πόλεις* **συν. επαρχία.**
[ΕΓΥΜ. < μτγν. *ύπαιθρος (γή)* **< αρχ. επίθ.** *ύπαιθρος* **<** *ύπ(ο)-* **+** *-αιθρος*
αϊθρη ■■ *αΐθρα* **«καθαρός ουρανός» (βλ. κ.** *αίθριος)*\. **υπαινιγμός <ο) έμμεση παρατήρηση, σχόλιο που εκφράζεται συγκε-**
καλυμμένα. κατά τρόπον ώστε να υπονοείται κάτι: *άσε τους ~ και μίλα ξεκάθαρα || έκανε βαρείς ~ εις βάρος σας* (| *σαφής (φανερός ι ολοφάνερος* ~ **ΣΥΝ.** νύξη, υπονοούμενο. ■·* **σχολιο** λ. *νύξη.* **υπαινικτικός,** -ή, -ό |1891| αυτός που ενέχει υπαινιγμό, που εκφράζει κάτι με συγκεκαλυμμένο τρόπο: - *χαρακτηρισμός / ατμόσφαιρα* **αν ι.** άμεσος, ευθύς. **— υπαινικτικό** επίρρ.

υπαινίσσομαι ρ. μετβ. αποθ. {υπαινίχθηκα} **εκφράζω (κάτι) με συγκεκαλυμμένο τρόπο, χωρίς να το δηλώσω ρητά: π υπαινίσσεσαι; ||** *υπαινίχΟηκε ότι το σφάλμα ήταν δικό μου || υπαινίχθηκαν ότι έχεις ύποπτο παρελθόν* **συν. υπονοώ, εξυπονοώ. υποδηλώνω αντ. δηλώνω.** ** **σχόλιό λ.** *αποθετικός.*

[ι-ίύμ. < αρχ. *υπαινίσσομαι / -ττομαι < ύπ(ο)- + αινίσσομαι* (βλ. κ. *αίνιγμα)}.*

υπαισθησία (η) [χωρ. πληθ.) **ιατρ.** μείωση τής ευαισθησίας όσον αφορά στα ερεθίσματα που έχουν σχέση με την αίσθηση τής αφής.

[ιπύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypaesthcsiaj. **υπαίτιος,** -α, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που φέρει την ευθύνη (για κάτι), που είναι υπόλογος (για κακή πράξη, δυσάρεστη κατάσταση): ποιος *είναι ο ~ τής καταστροφής:* || *έγινα κατά λάθος ~ ατυχήματος*]| *θεωρώ αυτόν - για το προσωπικό μου δράμα* **συν.** αίτιος, υπεύθυνος, ένοχος. (λαϊκ.) φταίχτης **λντ.** ανεύθυνος, αθώος, **υπαιτιότητα** (η) 11836! {χο)ρ. πληθ.} **1.** η ευθύνη που φέρει κανείς ως υπαίτιος (κάποιας πράξεως): *μου καταλόγισαν εσφαλμένα την ~ για το ατύχημα* **ΣΥΝ.** (λαϊκ.) φταίξιμο **λντ.** αναιτιότητα. αθωότητα **2. νομ.** η αμέλεια ή ο δόλος προσώπου το οποίο συνετέλεσε στην επέλευση παράνομου αποτελέσματος, **υπακοή** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** η συμμόρφωση προς τις επιταγές προσώπου ή/και τους κανόνες συνόλου, οργάνωσης, κοινωνίας κ.λπ., έστω και αν αυτές ή αυτοί έρχονται σε αντίθεση με τις επιθυμίες και τη θέληση τού ατόμου: *- στους γονείς / στονς μεγαλύτερους / στους ανώτερους / στους νόμους / στο Σύνταγμα* [| *δείξε ~ εκεί που την οφείλεις* **ΣΥΝ.** ευπείθεια, υποταγή, πειθαρχία **αντ.** ανυπακοή, απείθεια, αντίδραση 2. **ψυχολ.** η μεταβολή πεποιθήσεως ή τού τρόπου συμπεριφοράς τού ατόμου ως συνέπεια τής πίεσης που του ασκείται από κά- ποια μορφή εξουσίας και η οποία είναι αντίθετη προς τη θέληση ή τις επιθυμίες τού ατόμου **ΣΥΝ.** συμμόρφωση · 3. **εκκλης.** (α) τροπάριο που ψάλλεται ή αναγιγνώσκεται στο τέλος τής τρίτης ωδής τού κανόνος (β) (στον μοναχισμό) η άσκηση στο να υπακούει τυφλά ο μαθητευόμενος στις εντολές και στην καθοδήγηση τού Γέροντά του, ώστε να ωριμάσει πνευματικά για τον μοναχικό βίο: *κάνω ~.* **υπάκουος,** -η, -ο αυτός που υπακούει, που συμμορφώνεται με τις επιταγές, τις υποδείξεις, τους κανόνες άλλου / άλλων: *- παιδί / μαθητής ι στρατιώτης* **ΣΥΝ.** (λόγ.) ευπειθής, πειθήνιος **αντ.** ανυπάκουος, απείθαρχος.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *ύπακουός* (με αναβιβασμό τού τόνου) < αρχ. *υπακούω}.*

υπακούω ρ. αμετβ. [υπάκουσα} **1.** ακούω με σεβασμό ή δίνω προσοχή και συμμορφώνομαι προς (εντολή, επιταγή κ.λπ.): *ξέρει να κάνει τους μαθητές τον να υπακούουν* {[*- στους γονείς μον / στους νόμους / στη συνείδησή μου / σε μια διαταγή || ~ στα κελεύσματα τής* εξουσίας || (μτφ.) *ένιο)θα τέτοια κούραση που τα πόδια μου δεν με υπά- κουαν* **συν.** πειθαρχώ **αντ.** απειθώ. απειθαρχώ 2. (γενικότ.) είμαι υπάκουος. ευπειθής: *εδώ που ήλθες, πρέπει να υπακούς!* **συν.** πειθαρχώ **ΑΝΤ.** απειθαρχώ 3. (μτφ.) γίνομαι σύμφωνα με κάτι ή υπάγομαι σε γενικό νόμο ή κανόνα: ο *πολιτικός λόγος σε αυτό το κράτος υπακούει σε παραδοσιακά πρότυπα* || γο *φαινόμενο αυτό υπακούει στον νόμο τής Βαρύτητας* **συν.** εμπίπτω.

[ετυμ. αρχ. < *ύπ(ο)- + άκονω}.* **υπακτικός,** -ή, -ό (λόγ.) **1.** (για φάρμακα) που προκαλεί ήπια (εν συ- γκρίσει προς το καθαρτικό) κάθαρση, φυσική κένωση τού εντέρου **συν.** ενεργητικός **λντ.** στυπτικός 2. (ειδικότ.) ***υπακτικό*** (το) φάρμακο που διευκολύνει την κένωση τού περιεχομένου τού εντέρου, χωρίς να προκαλεί τοπικό ή γενικό ερεθισμό **συν.** ενεργητικό **αντ.** στυπτικό. **[ΗΤΥΜ.** < μτγν. *υπακτικός* < αρχ. *ύπάγω\.* **υπαλλαγή** (η) (λόγ.) **1.** αμοιβαία αλλαγή, διαδοχή **2. ΓΛΩΣΣ.** σχήμα λόγου, κατά το οποίο χρησιμοποιείται το όνομα τού δημιουργού ενός έργου αντί για το έργο (π.χ. *διαβάζω* ον *Σολωμό* αντί *διαβάζω τα ποιήματα τού Σολωμού)* ή τού εφευρέτη αντί για την εφεύρεση, ενός προσώπου που φέρει κάποια χαρακτηριστικά αντί για το επίθετο που τα αποδίδει (π.χ. *τέτοια Αφροδίτη πον είναι, πώς να μην τη θαυμάζουν* αντί *τόσο όμορφη που είναι)'* ακόμη χρησιμοποιείται ως λέξη που φανερώνει αυτό που περιέχει κάτι αντί για το περιεχόμενο (π.χ. *όλη η χώρα πανηγύρισε τη νίκη τής εθνικής ομάδας* αντί *όλοι οι πολίτες).* ένα αφηρημένο όνομα αντί για συγκεκριμένο (π.χ. *τα νιάτα μας χάνονται από τα ναρκωτικά* αντί οι *νέοι μας)·* τέλος, ένα τοπωνύμιο αντί για το παραγόμενο επίθετο (π.χ. *θα πιούμε ούζο Μυτιλήνης* αντί *μυτιληνιό)* **ΣΥΝ.** μετωνυμία 3. (ειδικότ.) **νομ.** το δικαίωμα τού οφειλέτη να υποκαταστήσει υποχρεώσή του με άλλη.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπαλλαγή,* αρχική σημ. «ανταλλαγή - εναλλαγή», < *ύπαλλάσσω* < *ύπ(ο)- + άλλάσσω.* Η γλωσσ. σημ. είναι μτγν.]. **υπαλληλάκος** (ο) {πληθ. τα υπαλληλάκια, των υπαλληλάκων] **1.** νεαρός υπάλληλος 2. (εκφραστ.) υπάλληλος με ασήμαντη ή χαμηλή ιεραρχικά θέση. Επίσης υπαλληλάκι (το), **υπαλληλία** (η) f 1861] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η υπαγωγή προσώπου ή πράγματος σε άλλον / άλλο, το να βρίσκεται (κανείς/κάτι) σε ιεραρχικά κατώτερη θέση: - εννοιών / *αξιωμάτων* **ΣΥΝ.** υπαγωγή **2.** (κατ' επέκτ.-για πρόσ.) το να είναι κανείς υπάλληλος, η ιδιότητα τού υπαλλήλου **συν.** (λαϊκ.) υπαλληλίκι 3. (συνεκδ.) το σύνολο των υπαλλήλων, η υπαλληλική τάξη. **υπαλληλίκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το να είναι κανείς υπάλληλος, η θέση και η κατάσταση τού υπαλλήλου: *περιμένεις προκοπή με το ~;* **ΣΥΝ.** (λόγ.) υπαλληλία.

[ΕΓΥΜ. < *υπάλληλος* + παραγ. επίθημα *-λίκι* (βλ.λ.), πβ. κ. *προεδρι-λί- κι, αρχηγι-λίκι\.*

υπαλληλικός, -ή. -ό | J874] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον υπάλληλο ή την τάξη των υπαλλήλων: *~ εργασία / καθήκοντα / δικαιώματα /* *προσωπικό* **2. ΝΟΜ. (α)** *Υπαλληλικό Δίκαιο* **κλάδος τού Δημοσίου Δικαίου που περιλαμβάνει το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τα σχετικά με τους δημοσίους και δημοτικούς υπαλλήλους (β)** *Υπαλληλικός Κώδικας* **ο κώδικας που περιέχει τα σχετικά με την υπηρεσιακή κατάσταση των υπαλλήλων των διοικητικοί υπηρεσιο')ν τού κράτους και των νομικών προσώπων Δημοσίου Δικαίου, υπαλληλίσκος (ο)** [1839J **(μειωτ.-για πρόσ.) υπάλληλος νεαρής ηλικίας ή με ασήμαντη, χαμηλή θέση στην ιεραρχία τής επιχείρησης ή τής υπηρεσίας στην οποία απασχολείται:** *ένας - είναι και τίποτε άλλο* **συν. υπαλληλάκος.**

Letym, < *υπάλληλος* + υποκ. επίθημα *-ίσκος,* **πβ. κ.** *αστερ-ίσκος\.* **υπαλληλοποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} 1. η ένταξη κάποιου στο υπαλληλικό προσωπικό επιχείρησης ή υπηρεσίας:** *η ~ χιλιάδων ημετέρων παραμονές εκλογών ήταν σκανδαλώδης* **2. (ειρων.) η επικράτηση και αποδοχή υπαλληλικής νοοτροπίας:** *η ~ των στελεχών τής δημόσιας διοίκησης.* **υπάλληλος (ο/η) [υπαλλήλ-ου | -ων, -ους} πρόσωπο που εκτελεί μη χειρωνακτική εργασία σε γραφείο, κατάστημα κ.λπ. για λογαριασμό εργοδότη, βρίσκεται υπό τις διαταγές προϊσταμένου ή άλλης ανώτε- ρης αρχής και αμείβεται με μισθό:** *δημόσιος / ιδιωτικός I δημοτικός/ κοινοτικός / τραπεζικός / τελωνειακός / ταχυδρομικός ~ || - μαγαζιού / γραφείου || μόνιμος / προσωρινός ~ || - με σύμβαση ορίστου χρόνου* **{j ζητούνται ~ από** *μεγάλη* **εταιρεία εισα/ωχών-εςα/ω^ών.**

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. τ. τού αρχ. επιθ. *υπάλληλος* **(βλ.λ.). απόδ. τού γαλλ. employe].**

υπάλληλος, -η. -ο 1. αυτός που υπάγεται σε άλλον, που βρίσκεται στη δικαιοδοσία άλλου 2. *υπάλληλος* **(ο/η) βλ.λ. 3. φίλος, (στη Λογική) (α)** *υπάλληλες έννοιες* **δύο έννοιες που διαφέρουν ως προς το πλάτος, δηλ. όταν το πλάτος τής μίας αποτελεί μέρος τού πλάτους μιας άλλης (π.χ. αρετή - εντιμότητα, θηλαστικό - άνθρωπος) (β)** *υπάλληλες κρίσεις* **κρίσεις από τις οποίες αυτή που έχει μεγαλύτερο ποσόν περιλαμβάνει την άλλη, η οποία όμως έχει το ίδιο ποιόν, λ.χ. η γενική καταφατική κρίση περιέχει τη μερική καταφατική, δηλ. η κρίση** *«όλοι οι νέοι είναι ενθουσιώδεις»* **περιέχει την κρίση »** *μερικοί νέοι είναι ενθουσιώδεις».*

[ετυμ. αρχ.. σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *ύπ' άλλήλων* **(πβ. κ.** *επάλληλος. κατ-άλληλος)).* **υπαμείβω κ. υποαμείβω ρ. μετβ. {μτχ. ενεστ. υπαμειβόμενος, -η, -ο κ. υποαμειβόμενος | υπάμει-ψα, -φθηκα} δίνω (σε κάποιον) αμοιβή κατώτερη από εκείνη που προβλέπεται.**

|ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underpay. Η λ. δεν συνδ. με το μτγν. *υπαμείβω* **«ανταλλάσσω γη με θάλασσα»], υπαμοιβή (η)** [18781 **(λόγ.) το να εναλλάσσεται κάπ με κάτι άλλο, η διαδοχή· κυρ. στη** φρ. εξ *υπαμοιβής* **εκ περιτροπής, υπανάπτυκτος, -η. -ο κ. υποανάπτυκτος 1. αυτός που υστερεί σε ανάπτυξη: -** *βλάστηση Τί\.* **καθυστερημένος αντ. ανεπτυγμένος** 2. **αυτός που υστερεί σε εξέλιξη, ιδ. από οικονομικής, τεχνολογικής, βιομηχανικής ή/και πολιτισμικής απόψεως: ~** *χώρα I περιοχή / λαός* **συν. καθυστερημένος αντ. ανεπτυγμένος 3. (για πρόσ.) αυτός που έχει μειωμένη καλλιέργεια, μόρφωση ή κοινωνική αγωγή:** *μόνο - άνθρωποι ακούνε τέτοια τραγούδια.* **^ σχολιο λ.** *πτυχή.*

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underdeveloped), υπανάπτυξη (η) {-ης κ. -ύξεως | χωρ. πληθ.} η κατάσταση υπανάπτυκτης χώρας ή περιοχής, η έλλειψη οικονομικής, βιομηχανικής, τεχνολογικής κ.λπ. αναπτύξεως. που χαρακτηρίζεται από ανεπάρκεια κεφαλαίων σε σύγκριση με τον πληθυσμό και τις υπάρχουσες πλου- τοπαραγωγικές πηγές, σχεδόν αποκλειστική εισαγωγή βιομηχανικοί προϊόντων και εξαγωγή πρώτων υλών και γεο)ργικ(όν προϊόντων, χαμηλότατο κατά κεφαλήν εισόδημα και βιοτικό επίπεδο κ.λπ.: *η ~ είναι φαινόμενο χαρακτηριστικό των χωρών τού Τρίτον Κόσμου.* **[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underdevelopment].**

υπαναχωρώ ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {υπαναχωρείς...] υπαναχώρησα} (λόγ.)

αποχωρώ βαθμηδόν και διακριτικά, αποσύρομαι με τρόπο συν. υποχωρώ 2. (μτφ.) αναιρώ ό,τι έχω πει. εγκαταλείπω παλαιότερες διακηρυγμένες απόψεις, ιδέες, γνώμες μου κ.λπ.: *υποσχέθηκε να με βοηθήσει, αλλά μετά υπαναχώρησε* **|| ο** *πρόεδρος τον ανάγκασε να υπαναχωρήσει από την προηγούμενη αδιάλλακτη στάση του* **συν. υποχωρώ, ανακαλώ, αποκηρύσσω αντ. επιμένω 3. ΝΟΜ. διαλύω μονομερούς σύμβαση ή συμφωνία, αθετώ τον λόγο μου ή την υπογραφή μου. – υπαναχώρηση (η) [μτγν.[. +" σχολιο λ.** *καταχωρίζω.* **υπανδρεία (η) [μεσν-J {υπανδρειών} (λόγ.) η παντρειά (βλ.λ.). υπανδρεύω ρ. μετβ. Ιμεσν.] {υπάνδρευ-σα, -θην, -μένος} (λόγ.) συνενώνω με γάμο. παντρεύω, ύπανδρος, -ος/-η, -ο (λόγ.) αυτός που έχει παντρευτεί, που έχει συνάψει γάμο με άλλο πρόσωπο:** *~ γυνή* **ΣΥΝ. παντρεμένος, (λόγ.) έγγαμος. (λόγ.-για άνδρα) νυμφευμένος αντ. ανύπαντρος, άγαμος. ΣΧΟΜΟ λ.** *άγαμος.*

[ΙΠΥΜ. < μτγν. *ύπανδρος* **< *ύπ(ο)- + -ανδρος* < *άνήρ. άνδρός}.** **υπάνθρωπος (ο) {υπανθρώπ-ου j -ων. -ους} (κακόσ.) άνθρωπος που έχει απάνθρωπη, κτηνώδη συμπεριφορά, χωρίς ηθικούς φραγμούς:** *έκαναν τρομερά εγκλήματα οι ~!* **συν. κτηνάνθρωπος, (μτφ.) κτήνος. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. UntermenschJ. υπαξιωματικός (ο/η)** [1833J **στρατ. κάθε βαθμοφόρος τού στρατού που είναι κατώτερος από αξιωματικό:** *μόνιμος f τεχνικός I μάχιμος ~* **|| *Στρατιωτική Σχολή Υπαξιωματικών* (οι απόφοιτοι τής οποίας στελεχώνουν ως μόνιμοι το στράτευμα).**

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-officier).

Υπαπαντή (η) **1.** *(τού Χριστού)* δεσποτική εορτή κατά την οποία εορτάζεται (στις 2 Φεβρουάριου) η προσαγωγή τού βρέφους Ιησού από τη Θεοτόκο και τον Ιωσήφ στον ναό των Ιεροσολύμων και η υποδοχή

του εκεί από τον Συμεών ως Σωτήρα 2. το αντίστοιχο εικονογραφικό θέμα 3. (συνεκδ.) ναός αφιερωμένος στην Υπαπαντή τού Χριστού

γυναικείο όνομα.

|ι ;ίύμ. < μτγν. *υπαπαντή* < *ύπαπαντώ* «προϋπαντώ» < *ύπ(ο)- + απαντώ).*

υπαρκτικός, -ή, -ό Ιμτγν.] 1. αυτός που σχετίζεται με την ύπαρξη συν. υπαρξιακός 2. (ειδικότ.) γλωσσ. αυτός που δηλώνει ύπαρξη: ~ *ρήματα* (λ.£. είμαι, υπάρχω, υφίσταμαι). ΣΧΟΛΙΟ λ. *προκαταρκτικός.* υπαρκτός, -ή, -ό Ιμτγν.) 1. αυτός πυυ υπάρχει, που έχει υπόσταση, που αποτελεί στοιχείο τής πραγματικότητας: *πρέπει ν' ασχοληθούμε με τα ~ προβ/.ήματα και όχι με δοξασίες και υποθέσεις || ο ήρωας αυτού τού βιβλίου δεν είναι φανταστικός, αλλά ~ πρόσωπο || ο κίνδυνος για μεγάλης εκτάσεως οικο/.ογική καταστροφή από τη λειτουργία αυτού τού εργοστασίου είναι* ~ συν. υφιστάμενος, πραγματικός ΛΝΤ. ανύπαρκτος, ανυπόστατος 2. πολιτ. ***υπαρκτός σοσιαλισμός*** βλ. λ. σοσιαλισμός.

ύπαρξη (η) {-ης κ. -άρξεως | -άρξεις, -άρξεων) 1. η κατάσταση τού υπαρκτού, το να υπάρχει (κάποιος/κάτι): δεν *πιστεύω στην ~ φαντασμάτων* (Ι *ασχοΡ.ούνται με το ενδεχόμενο τής ~ άλλων κόσμων || από πολλούς έχει αμφισβητηθεί η ~ τής ψυχής* ΣΥΝ. υπόσταση, οντότητα αντ. ανυπαρξία 2. (ειδικότ.) η ζωή τού ανθρώπου 3. (συνεκδ.) ο ίδιος ο άνθρωπος: *στο υπόγειο ζούσαν πέντε δυστυχισμένες ~ χωρίς καμία άνεση || άθλια / αμαρτω?^ή / χαριτωμένη / τρυφερή ~ || επαναστατεί ό/.η μου η* ~ (ο εαυτός μου, εγώ ο ίδιος ως συνείδηση) || *τον πλαισίωναν νεαρές* ~ (κοπέλες) **4.** φιλΟΣ. (α) το «είναι» καθ' εαυτό, δηλ. το γεγονός ότι υπάρχουμε, ανεξαρτήτως τής γνώσεως που υπάρχει ή μπορεί να αποκτηθεί από κάποιον (β) το «υπάρχειν» μέσω τής εμπειρίας, δηλ. το συνειδητοποιημένο γεγονός όπ υπάρχουμε, που είτε είναι πραγματικά παρόν στην αντίληψη ή στη συνείδηση τού εγώ είτε γίνεται αντιληπτό ως αντικείμενο αναγκαίας εμπειρίας (γ) η πραγματικότητα που βιώνεται ή βιώΟηκε (σε αντίθεση προς το αφηρημένο και το θεωρητικό).

[ετυμ. < μτγν. *ϋπαρξις*< αρχ. *υπάρχω*|. υπαρξιακός, -ή, -ό 1. αυτός πυυ σχετίζεται με την ύπαρξη: ~ *πρόβλημα / αδιέξοδο / ανησυχίες / αναζητήσεις / αγωνία* 2. τυχολ. (α) ***υπαρξιακό άγχος*** η έντονη ανησυχία που διακατέχει το άτομο για το αν η ζωή έχει νόημα ή για γο κατά πόσο είναι σε θέση να εκπληρώσει τους στόχους του (β) ***υπαρξιακή ψυχιατρική*** σχολή τής ψυχιατρικής που προσπαθεί να κατανοήσει μάλλον παρά να θεραπεύσει τις ιδιαιτερότητες τού ατόμου, βοηθώντας το παράλληλα να αποκτήσει επίγνωση και προσανατολισμό στη ζο)ή του (γ) ***υπαρξιακή ψυχολογία*** σχολή τής ψυχολογίας που βασίζεται στη φιλοσοφία τού υπαρξισμού και δίνει έμφαση στην επίγνωση από το ίδιο το άτομο τού εαυτού του. καθώς και στην ελευθερία επιλογής τού τρόπου ζωής και των μέσων για την αυτοπραγμάτωσή του. — υπαρξιακά επίρρ.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. existential). υπαρξισμός (ο) {χωρ. πληθ.Ι φίλος, ρεύμα τού 20ού αι., κατά το οποίο η ύπαρξη προηγείται τής ουσίας. οπότε την ύπαρξη και δράση τού ανθρώπου δεν τις καθορίζει η φύση του, αλλά ο ίδιος ο άνθρωπος με τις επιλογές του: *θεολογικός* ~ (Κίρκεγκωρ. Γιάσπερς, Μαρ- σέλ) || *αϋεισταικός* ~ (Χάιντεγκερ, Σαρτρ). - - **υπαρξιστής** (υ). **υπαρξίστρια** (η).

Ιείύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. existentialism!, υπαρξιστικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον υπαρξισμό ή τους υπαρξιστές: ~ *φιλοσοφία / θεωρία.* — υπαρξιατικά / -ώς επίρρ. υπαρχή (η) Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.) η αρχή· κυρ. στη ΦΡ. εξ ***υπαρχής*** *υπαρχής*, Αριστοτ. *Πολιτ.* 1293a 2) (i) από την αρχή: *αυτό πρέπει* ~ να *θεωρηθεί δεδομένο* ΣΥΝ. εξαρχής (ii) εκ νέου, ξανά: *επανέλαβε - το σύνολο τής κατάθεσής τουΣυν.* πάλι.

Γετυμ. < αρχ. *ύπαρχή< ϋπ(ο)- + αρχή].* υπαρχηγία (η) [1881| {χωρ. πληθ.} το αξίωμα και η εξουσία τού υπαρχηγού: *ανέλαβε την* ~. υπαρχηγός (ο/η) [18891 ο πρώτος στην ιεραρχία μετά τον αρχηγό, αυτός πυυ κατέχει την αμέσως κατώτερη θέση μετά τον αρχηγό και τον αναπληρώνει, όταν χρειαστεί, στα καθήκοντά του: ~ *τού επιτελείου ι τού κόμματος.* υπάρχοντα (τα) {υπαρχόντων} όλα όσα έχει κανείς, τα αγαθά που κατέχει, η κινητή και ακίνητη περιουσία τυυ: *στον πό/.εμο έχασε όλα τα - του* συν. βιος. *σχολιο* λ. *περιουσία.*

Ιΐι'Ι'ΥΜ. αρχ., μτχ. πληθ. ενεστ. τού ρ. *υπάρχω* (βλ.λ.)]. **ύπαρχος** (ο) {υπάρχ-ου | -ων. -ους} **1.** ναυτ. (α) ο μάχιμος αξιωματικός πολεμικού πλοίου, που κατέχει ιεραρχικά την αμέσως κατώτερη θέση από τον κυβερνήτη τού πλοίου (β) ο μετά τον πλοίαρχο αξιωματικός σε επιβατηγά ή μεγάλα εμπορικά πλοία · 2. (στο Βυζάντιο) ο υπεύθυνος τής επιμελητείας τού στρατού σε περίοδο εκστρατείας. [πτυμ. < αρχ. *ύπαρχος < ύπ(ο)- + -αρχος< άρχω].* **υπάρχω** ρ. αμετβ. {υπήρξα} **1.** έχω υπόσταση, αποτελώ οντότητα: υ- *πάρχει θεός*; || *«σκέπτομαι, άρα* (λατ. eogito ergo sum, Καρτέσιος) || *υπάρχει ζωή στον Άρη*; !| δεν *υπάρχουν γοργόνες 2.* ζω. βρίσκομαι εν ζωή: *κάθε οργανισμός, για να υπάρξει, χρειάζεται ορισμένες συνθήκες* 3. υφίσταμαι κατά συγκεκριμένο τρόπο, έχοντας συγκεκριμένες ιδιότητες: δεν *μπορεί να υπάρξει εκσυγχρονισμός χωρίς ανάπτυξη || υπάρχει έρωτας χωρίς πάθος*; || δεν *υπάρχει πια ο ενθουσιασμός που υπήρχε τότε || είναι ο* καλύτερος *υπολογιστής που υπάρχει αυτή τη στιγμή*■ ΦΡ. ***υπάρχει τρόπος*** μπορεί να γίνει, γίνεται: ~ να *αγοράσεις κάτι με προκαταβολή και να πληρώσεις με δόσεις*; || *θα* ~ να *φύγουμε!*

βρίσκομαι (κάπου): δεν *υπήρχε ψυχή στον δρόμο || υπάρχει τίποτα* (ενν. εδώ) να *φάμε*; || *πού υπάρχει περίπτερο στη γειτονιά*; 5. (συνήθ. στον αόρ.) διατελώ, φέρω ή χαρακτηρίζομαι από ιδιότητα: *υπήρξε υπουργός τής προηγούμενης κυβέρνησης || υπήρξε πάντοτε στοργική μητέρα* 6. (μτφ.) είμαι σημαντικός, έχω αξία (για κάποιον/κάτι): δεν *υπάρχει πια το παρελθόν για μένα.* ** **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *προκαταρκτικός.* **ΙΕΤΥΜ.** < αρχ. *υπάρχω,* αρχική σημ. «αρχίζω, ξεκινώ από την αρχή»,

ύπ(ο)- + αρχω\.

υπασπιστήριο (το) |1890J |υπασπιστηρί-ου | -ων] το γραφείο ή η έδρα τού υπασπιστή, υπααπιστής (ο) {κλητ. υπασπιστά} 1. αξιωματικός τοποθετημένος ως έμπιστος ακόλουθος ανώτερου στρατιωτικού διοικητή, κυρ. αρχηγού επιτελείου, ο οποίος τις περισσότερες φορές εκτελεί ταυτόχρονα και χρέη γραμματέως: ~ *τού στρατηγού / τού ναυάρχου* 2. ανώτερος αξιωματικός που έχει τοποθετηθεί κοντά σε ηγεμόνα, αρχηγό κράτους κ.λπ. και τον συνοδεύει τιμητικά στις επίσημες μετακινήσεις του: ~ *τού βασιλιά.*

ΙΗΤΥΜ. < αρχ. *υπασπιστής,* **αρχική σημ. «οπλοφόρος, ο οποίος κρατούσε την ασπίδα αςιωματούχου»,** < *ύπασπίζω* < *ύπ(ο)~ + άσπίζω)* (< *άσπίς, -ίδος)*\.

υπαατυνόμος (ο/η) 118331 αξιωματικός τής Ελληνικής Αστυνομίας (βλ. *λ.βαθμός,* **ιιιν.).** υπατεΐα (η) Ιμτγν.Ι (υπατειώνΙ ίΣΤ. 1. (στην αρχαία Ρώμη) το αξίωμα και η εξουσία τού υπάτου: *η ~ τού Κικέρωνα* 2. (συνεκδ.) η θητεία τού υπάτου, το χρονικό διάστημα κατά το οποίο είχε διατελέσει κανείς ύπατος: *η* ~ του *υπήρξε ένδοξη* · 3. (στη Γαλλία κατά την περίοδο τής Γαλλικής Επανάστασης) η ανώτατη εξουσία η οποία διαδέχθηκε το Διευθυντήριο και την οποία ασκούσαν τρεις ισχυροί άνδρες (ύπατοι), ένας από τους οποίους ήταν ο Ναπολέων Βοναπάρτης. υπατεύω ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {υπάτευσαί (λόγ.) είμαι ύπατος, κατέχω το αξίωμα και ασκώ την εξουσία τού υπάτου.

Υπάτη (η) πόλη τής Α. Στερεάς Ελλάδας στον νομό Φθιώτιδας, γνωστή για τα ιαματικά λουτρά της.

[ΕΤΥΜ. μτγν. τοπωνύμιο (< αρχ. επίθ. *ϋπατος).* που οφείλεται στην εξέ- χουσα θέση τής πόλεως στη Β. πλευρά τής Οίτης, όπου δέσποζε ως έδρα των Λιτωλών. Η μεγάλη σπουδαιότητά της διατηρήθηκε κατά τη Φραγκοκρατία, οπότε έλαβε το όνομα La Patria, ενώ οι Τούρκοι την αποκαλούσαν Patracik «μικρή Πάτρα». Κπανέκτησε την ονομασία *Υπάτη* το 18361.

ύπατος (ο) {υπάτ-ου { -ων. -ους} 1. (στην αρχαία Ρώμη) ανώτατος αξιωματούχος τής ρωμαϊκής πολιτείας των δημοκρατικών χρόνων, που ασκούσε την εκτελεστική εξουσία και ήταν επί κεφαλής τού στρατού σε περίοδο πολέμου, η δε θητεία του διαρκούσε έναν χρόνο (λατ. consul) 2. (στο Βυζάντιο) ανώτατος αξιωματούχος. κυρ. τής αυλής, ή και ο ίδιος ο αυτοκράτορας 3. ανώτατος άρχοντας που ασκούσε την εκτελεστική εξουσία κατά το Σύνταγμα στη Γαλλία κατά την περίοδο πριν από την Πρώτη Αυτοκρατορία (1799-1804): *Ναπολέων Βοναπάρτης. ο πρώτος* ~. — υπατικός, -ή. -ό [μτγν.].

[ΕΙΥΜ. Ουσιαστικοπ. αρσ. τού αρχ. επιθ. *ϋπατος* (βλ.λ.). Στη σημ. τού Ρωμαίου αξιωματούχου αποδίδει το λατ. consulj. ύπατος, -η. -ο 1. αυτός που βρίσκεται στο ανώτατο επίπεδο, που υπερέχει όλων των άλλων αυτός που είναι υ πιο σημαντικός από όλους: ~ *(Χρχψ/όζ ' αρμοστής || έφθασε στα ~ αξιώματα τής πολιτείας 2. Ύπατη Αρμοστεία τού Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες* οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών που ιδρύθηκε το J95I, εδρεύει στη Γενεύη και έχει ως αποστολή της την προάσπιση των δικαιωμάτων των προσφύγων και την επίλυση των κυριοτέρων προβλημάτων τους (σίτιση, περίθαλψη κ.λπ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ύπατος· (με παραγ. επίθημα *-ατος,* πβ. κ. *έσχ-ατος, δέκατος).* από το θ. των προθ. υπό, *υπέρ* (βλ.λ.). Η λ. συνδ. με σανσκρ. upama, λατ. summus / supremus], υπάχθηκα ρ. * υπάγω

Υ.Π.Γ.Π. (η) Υπηρεσία Προστασίας Γεωργικών υροϊόντων.

ΥΠ.Δ.Ε. (το) Υπουργείο Δημοσίων Έργων.

ΥΠ.Ε.Α. (η) Υπηρεσία Εθνικής Ασφάλειας, υπέβαλα ρ. -» υποβάλλω υπεβλήθη ρ. ► υποβάλλω

υπεγγύηση (η) 11889] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ.) εγγύηση που παρέχεται επιπροσθέτως στον δανειστή για μεγαλύτερη εξασφάλισή του: *για να δανείσω τέτοιο ποσόν. χρειάζομαι και* υπέγγυος, -ος, -ο 1. (για πρόσ.) αυτός που εγγυάται. που παρέχει εγγύηση για την εκπλήρωση υποχρεώσεως **ΣΥΝ.** εγγυητής 2. (για πράγματα) αυτός που εκχωρείται ή χρησιμεύει ως εγγύηση για την εκπλήρωση υποχρεώσεως: *υπέγγυοι* πρόσοδοι (οι πρόσυδοι που παρα- χωρούνται διά νόμου από το κράτος ως εγγύηση για τη λήψη δανείου από το εξωτερικό). — υπεγγίως επίρρ., υπεγγυότΓ|τα (η).

Ιετυμ. < αρχ. *ϋπέγγυος* < *ύπ(ο)- + -έγγυος* < *έγγύη* (βλ. κ. *εγγυώμαι)}.*

ΥΠ.Ε.Δ.Α. (η) Υπηρεσία Ελέγχου Διακινήσεως Αγαθών, υπέδαφος (το) [I880| {υπεδάφους | χωρ. πληθ.} στερεό συμπαγές στρώμα τού ανώτερου φλοιού τής Γης. που βρίσκεται σε σχετικά μικρό βάθος κάτω από το (καλλιεργήσιμο) έδαφος: το *πλούσιο σε ορυκτά - μιας περιοχής.* — οπεδαφικός. -ή. -ό 11896J.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-sol]. υπέδειξα ρ. -»υποδεικνύω

υπεζωκώς (ο) {υπεζωκότ-ος, -α] χωρ. πληθ.Ι (λόγ.) **ΑΝΑΤ.** υμένας που αποτελείται από δύο πέταλα (το περίτονο και το περισπλάχνιο) και επενδύει την εσωτερική επιφάνεια τού θώρακα περιβάλλοντας τους πνεύμονες.

[ΗΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. μτχ. παρακ. τού αρχ. *ύποζώννυμι* (< *υπο- + ζών- νυμι.* βλ. λ. *ζώνω),* από τη μτγν. φρ. *υπεζωκώς τάς πλευράς* (ενν, *ύμήν)*\.

ΥΠ.ΕΘ.Α. (το) Υπουργείο Εθνικής Αμυνας.

ΥΠ.ΕΘ.Ο. (το) Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

υπεισέλευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} (λόγ.) το να υπεισέρχεται κάτι κάπου: *η - αστάθμητων παραγόντων στην απόφασή τους* ΣΥΝ. εισχώρηση, παρεμβολή.
|ΕΤΥΜ. < μτγν. υπεισέλευσις < *ύπ(ο)-* + εἰσέλευσις «είσοδος, άφιξη». Ο τ. εκφράζει τη ρηματική ενέργπα τού ρ. *υπεισέρχομαι*]. **υπεισέρχομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {υπεισήλθα} (λόγ.) **1.** προχωρώ εις βάθος, ασχολούμενος (με μια υπόθεση), εμπλέκομαι σε (κάτι): *μην υπεισέρχεσαι ποτέ στις σχέσεις ενός ζευγαριού* |(*είναι ανώφελο να υπει- σέλθουμε τώρα σε ?.επτομέρειες* συν. εισχωρώ, εισδύω 2. (μτφ.) επηρεάζω έμμεσα: *στη λήψη τής απόφασης υπεισέρχονται ποικίλοι παράγοντες.* <*" σχολιο λ. *αποθετικός, μπαίνω.*
[ετυμ. < αρχ. *υπεισέρχομαι < ύπ(ο)- + εισέρχομαι*]. **υπέκειτο** ρ. ►
υπόκειμαι
υπεκκαίω ρ. μετβ. {κυρ. στον ενεστ.} (λόγ.) υποδαυλίζω, υποκινώ υποθάλποντας, ενθαρρύνοντας (την εκδήλωση δυσάρεστων καταστάσεων): *η συγκεκριμένη εφημερίδα υπεκκαίει με τα άρθρα της το μίσος και τον φανατισμό* συν.,διεγείρω, εξάπτω αντ. κατασιγάζω, κατευνάζω.
(ετυμ. < μτγν. *ὑπεκκαίω < ύπ(ο)- + εκ- + καιω*]. **υπεκμιαθώνω** ρ. μετβ. |!891] [υπεκμίσθω-σα. -θηκα, -μένος} μισθώνω περαιτέρω σε τρίτο πρόσωπο πράγμα το οποίο κατέχω ως μισθωτής: ~ *σπίτι / έπιπλα* συν. υπενοικιάζω. — **υπεκμίσθωαη** (η) [1840J. **υπεκμιαθωτής** (ο) (18911. **υπεκμισθώτρια** (η) {υπεκμισθωτριών} πρόσωπο που υπεκμισθώνει (κάτι): ~ *δωματίου* συν. υπενοικιαστής. **υπεκφεύγω** ρ. αμετβ. {υπεξέφυγα} (λόγ.) αποφεύγω να αντιμετωπίσω (κάτι) ευθέως: *μην προσπαθείς να υπεκφύγεις, θέλω να μου απαντήσεις οπωσδήποτε* συν. ξεγλιστρώ.
[ετυμ. < *αρχ. υπεκφεύγω < ύπ(ο)- + έκ- + φεύγω*\. **υπεκφυγή** (η) [μτγν.| (συνήθ. στον πληθ.) η έντεχνη αποφυγή ρητής δήλωσης ή απάντησης, ελιγμός στον λόγο, προκειμένου να αποφύγει κανείς κάτι: *άσε τις ~ και τις δικαιολογίες καί μίλα καθαρά.*
Υ.Π.Ε.Ν. (η) Υπηρεσία Προστασίας Εθνικού Νομίσματος, **υπενάντιος,** -α (λόγ. -ία), -ο [αρχ.) **1.** (λόγ.) αυτός που έχει αντίθετες ιδιότητες με (κάποιον/κάτι) ή/και βρίσκεται σε σχέση ανταγωνισμού με αυτό(ν) 2. φίλος, (στη Λογική) *υπεναντίες κρίσεις* κρίσεις με αντίθετο περιεχόμενο, από τις οποίες η μία είναι μερικώς καταφατική και η άλλη μερικώς αποφατική και είτε είναι και υι δύο αληθείς είτε είναι η μία αληθής και η άλλη ψευδής, λ.χ. «*μερικοί δημοσιογράφοι είναι αντικειμενικοί*» και «*μερικοί δημοσιογράφοι δεν είναι αντικειμενικοί*». **-τ- υπεναντιότητα** (η) [μτγν.].
υπενδύτης (ο) {υπενδυτών} (λόγ.) **1.** εσωτερικό ένδυμα, εσώρουχο **2.** (κατ' επέκτ.) κοντό, ελαφρό πανωφόρι χωρίς μανίκια, που φοριέται συνήθ. πάνω από το πουκάμισο και μέσα από το σακάκι ή τη ζακέτα συν. γιλέκο · 3. βογ. η επιδερμίδα που καλύπτει τα σποριάγγεια ορισμένων φυτών (λ.χ. των διαφόρων ειδών φτέρης), για να τα προ- φυλάξει από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες.
[ετυμ. < μτγν. *υπενδύτης < υπενδύω < ύπ(ο)-* + ενδύω], **υπενδύω** ρ. μετβ. {υπενέδυσα, υπενδεδυμένος} (για ένδυμα) επενδύω εσωτερικά, φοδράρω.
[ἰιΤΥΜ. < μτγν. *υπενδύω < ύπ(ο)-* + εκδύω]. **υπενθυμίζω** ρ. μετβ. J1813] {υπενθύμισα} κάνω (κάποιον) να θυμηθεί (κάτι), φέρνω (κάτι) πάλι στη μνήμη (κάποιου): *σου ~ ότι αύριο λήγει η προθεσμία υποβολής αιτήσεων* | | *υπενθύμισέ μου να της τηλεφωνήσω απόψε* συν. ξαναθυμίζω. - · **υπενθύμιση** (η) 11856]. **υπενοικιάζω** ρ. μετβ. 1.18541 {υπενοικίασ-α. -τηκα, -μένος} νοικιάζω, εκμισθώνω (σε κάποιον κάτι), που έχω υ ίδιος νοικιάσει από τρίτο: ~ *δωμάτιο / σπίτι* συν. υπεκμισθώνω. — **υπενοικίσση** (η) 11854).
[F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-louerj. **υπενοικιαστής** (ο) [18331,
υπενοικιάστρια (η) {υπενοικιαστριών} πρόσωπο που υπενοικιάζει, που υπεκμισθώνει (κάτι): - *σπιτιού* συν. υπεκμισθωτής.
υπενωμοτάρχης (ο) [18331 {κλητ. υπενωμοτάρχα | υπενωμοταρχών} (παλαιότ.) υπαξιωματικός τής πρώην Χωροφυλακής (βλ. λ. *βαθμός*, ΠΙΝ.).
ΥΠ.ΕΞ. (το) Υπουργείο Εξωτερικών.
υπεξάγω ρ. μετβ. Ιαρχ.} {υπεξήγαγα} (λόγ.) εξάγω (κάτι) κρυφά, αφαιρώ (κάτι) λαθραία: - *έγγραφο* (βλάπτω ή καταστρέφω σκοπίμως έγγραφο, που δεν ανήκει εξ ολοκλήρου ή εν μέρει σε εμένα, θίγοντας το συμφέρον άλλου). — **υπεξαγ(υγπ** (η) Ιμτγν.}. σχολιο λ. *κλέβω*. **υπεξαίρεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1.η** ιδιοποίηση ή κλοπή (ξένου κινητού πράγματος) από το πρόσωπο στο οποίο έχει ανατεθεί η φύλαξη του: *ο ταμίας τής τράπεζας κατηγορήθηκε για - χρημάτων* ij~ *ομολόγων / χρεωγράφων* 2. ΝΟΜ. έγκλημα κατά τής ιδιοκτησίας, το οποίο συνίσταται στην παράνομη ιδιοποίηση ξένου (ολικά ή εν μέρει) κινητού πράγματος, το οποίο ο δράστης έχει στην κατοχή του. — **υπεξαιρέτης** (ο) 118401**, υπεξαιρώ** ρ. Ιαρχ.} [-είς...}. <*" σχολιο λ. *αίρω*.
[ετυμ. < μτγν. *ὑπεξαίρεσις* < αρχ. *υπεξαιρώ (-έω) < ύπ(ο)- + έξ + αιρώ* (βλ. λ. εξαιρώ)], **υπεξούσιος,** -α, -ο [μτγν.] (λόγ.) **1.** αυτός που δεν είναι ανεξάρτητος, που υπόκειται στην εξουσία άλλου: ~ *μέλος οικογένειας* συν. εξαρτημένος αντ. αυτεξούσιος, ανεξάρτητος 2. νομ. (για ανήλικο τέκνο) αυτός πυυ βρίσκεται υπό την κηδεμονία των γονέων του. — **υπεξουσιότητα** (η) Ιμεσν.}.
ΥΠ.Ε.Π.Θ. (το) Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, **υπέρ** πρόθ. (λόγ.) δηλώνει: **1.** υπεράσπιση / υποστήριξη, ωφέλεια, ευεργεσία (+γεν.): ο *Βουλευτής εκφράστηκε ~ τής απλής αναλογικής* | | *αγώνας - βωμών και εστιών* (για τα όσια και τα ιερά τής πατρίδας) [[*έπεσε μαχόμενος - πίστεως και πατρίδος* }} *έρανος ~ των τυφλών / των σεισμοπαθών / των καρκινοπαθών* {{ *ο Βασιλιάς παραιτήθηκε ~* τού /υιου *του* αντ. κατά, εναντίον φρ. (α) *τάσσομαι ι είμαι υπέρ* υιοθετώ και υποστηρίζω κάτι, ασπάζομαι κάτι: *τάχθηκε - τής κατάργησης τού ισχύοντος νόμου* (β) *τα υπέρ και τα κατά* τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, τα συν και τα πλην: *πρέπει με προσοχή να εξετάσεις ~ αυτής τής άποψης* 2. υπέρβαση (ποσού) (πάνω ή/και πέρα από) (Η-αιτ.): *συγκεντρώθηκαν ~ τους χιλίους*■ φρ. *υπέρ το δέον* παραπάνω από το κανονικό, παραπάνω από αυτό που πρέπει: εί- *ναι ~ αυστηρός με τα παιδιά του.* (Βλ. λ. *πρόθεση.* ΙΙΙΝ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *δέων.*
{ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπέρ* < I.K. *uper(i) «άνω, προς τα πάνω», πβ. σανσκρ. upari, λατ. super (> γαλλ. sur, ισπ. sobre), αρμ. ver. αρχ. γερμ. ubi r (> γερμ. iiber), αγγλ. upper, over κ.ά. Ομόρρ. *υπό* (βλ.λ.). Μ σημ. τής πρόθ. *ύπέρ* προήλθε από τη χρήση της στη δήλωση μιας κίνησης από κάτω προς τα πάνω], **υπερ-** κ. **ϋπέρ-** [αρχ.} α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει: **1.** ότι κάποιος/κάτι βρίσκεται πάνω ή πέρα από κάτι: *υπέρ-γειος. υπέρ-θυρο, υπερ-πόντιος* 2. υπερβολή, υπέρβαση ορίων: *υπέρ-βαρος. υπέρ-ηχος, υπερ-άνθρωπος. υπερ-κόσμιος, υπερ-βά/.λω* 3. εξουδετέρωση δυσχερείων. κατανίκηση αντιπάλων κ.λπ.: *υπερ-πηδώ, υπερ-νικώ* **4.** επικράτηση. εξασφάλιση υπεροχής: *υπερ-ισχύω, υπερ-έχω, υπερ-οπλία*
μεγάλο βαθμό: *υπερ-αγαπώ. υπερ-προστασία, υπερ-πλήρης, υπέρλαμπρος. υπερ-αφθονία* |[(και σε ελληνυγενείς ξένους επιστημονικούς όρους) *υπερ-αιμία. υπερ-τροφία, υπερ-αιτιθησία* κ.λπ. 6 εκδήλωση υποστήριξης, υπεράσπισης, παροχή βοήθειας κ.λπ.: *υπερ-ασπίζο- μαι* **7.** xhm. την ύπαρξη σε χημική ένωση ηλεκτραρνητικού στοιχείου (κυρ. οξυγόνου) σε αναλογία μεγαλύτερη από αυτή που καθορίζει ο συνήθης αριθμός οξίδωσής του: *υπερ-οξίδιο τού υδρογόνου / τού σιδήρου.*
υπεράγαθος, -η. -ο [μτγν.} πάρα πολύ αγαθός, αυτός που είναι απόλυτα αγαθός, αγαθότατος: *ο ~ Θεός* συν. πανάγαθος λντ. κάκιστος, φαυλότατος. .ι
υπεράγον επίρρ. (αρχαιοπρ.) υπέρμετρα, υπερβολικά.
Ιετυμ. < μτγν. *ὑπέραγαν < ύπέρ* + a/au (βλ.λ.)]. **υπερσγσπητός,** -ή, -ό [1835] πάρα πολύ. υπερβολικά αγαπητός. **υπερογαπω** [αρχ.} (κ -άω) ρ. μετβ. {υπεραγαπάς... | υπεραγάπ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος} αγαπώ σε υπερβολικό βαθμό: *ο παππούς υπεραγαπά τα εγγόνια του* συν. λατρεύω αν γ. μισώ. **υπεραγορά** (η) μεγάλο κατάστημα στο οποίο προσφέρεται μεγάλη ποικιλία προϊόντων προς πώληση: ~ *τροφίμων ι η/.εκτρικών ειδών* συν. σούπερ-μάρκετ.
[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. super market J. **υπεραγώγιμος,** -η, -ο φυσ. (για αγωγό) αυτός που παρουσιάζει μηδενική αντίσταση στη διέλευση ηλεκτρικού φορτίου μέσα από αυτόν.
[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. superconductive}, **υπεραγωγιμότητα** (η) {χωρ. πληθ.} φυσ. η ιδιότητα αγωγού να παρουσιάζει μηδενική αντίσταση στη διέλευση ηλεκτρικού φορτίου μέσα από αυτόν.
|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. superconductivity}, **υπεραγωγός** (ο) φυσ. (ως χαρακτηρισμός) υλικό που παρουσιάζει την ιδιότητα τής υπεραγωγιμότητας (βλ.λ.).
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. superconductor), **υπεραερισμός** (ο) ιαιρ. η αύξηση τής ανταλλαγής των αερίων ανάμεσα στις κυψελίδες και στα τριχοειδή αγγεία των πνευμόνων, η οποία είναι είτε φυσιολογική (λ.χ. σε περίπτωση έντονης μυϊκής εργασίας) είτε παθολογική (λ.χ. όταν σημειώνεται έλλειψη οξυγόνου) είτε προκλητή για θεραπευτικούς σκοπούς (στην αναισθησιολογία). [ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hyperventilation (νόθο σύνθ.)[, **υπεραθλητης** (ο), **υπεραθλήτρια** (η) {υπεραθλητριών} αθλητής/ αθλήτρια που πετυχαίνει εντυπωσιακές επιδόσεις ή ασυνήθιστα πολλές νίκες: *ένας ~ με τρία χρυσά μετάλλια στους τελευταίους Ολυμπιακούς Αγώνες* JJ *οι ~ τού δεκάθλου.* **υπεραιμία** (η) 11876] {χωρ. πληθ.} ιαι ρ. η αύξηση τής ποσότητας τού αίματος στην κυκλοφορία οργάνου ή τμήματος οργάνου τού σώματος, η οποία οφείλεται συνήθ. σε διαστολή των αρτηριών ή στην ύπαρξη εμποδίων κατά την εκροή τού αίματος.
{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hyperhemiej. **υπεραιμικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την υπεραιμία: ~ *σύμπτωμα* 2. αυτός που παρουσιάζει υπεραιμία ή πάσχει από υπεραιμία: - *πνεύμονας.*
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyperhemique|. **υπεραίρομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) επαίρομαι, υπερηφανεύομαι: *υπεραίρεται για τις ακαδημαϊκές του επιδόσεις.* σχολιο λ. *αποθετικός.*
Ιετυμ. < αρχ. *ὑπεραίρω / -ομαι* «υψώνω / -ομαι πάνω από κάτι άλλο»
υπερ- + *αίρω* (βλ.λ.). Η σημερινή χρήση τού μέσ. τ. πρωτοαπαντά στην Κ.Δ. (Β' *Κορινθ.* 12, 7: *ἵναμή ὑπεραίρωμαι, έδόθημοι σκόλοψ τή σαρκί)*\.
υπεραισθησία (η) [18191 {χωρ· πληθ.} **1.** ιλτρ. αυξημένη ευαισθησία τού δέρματος ή των βλεννογόνων ως προς τα αισθητικά ερεθίσματα, κυρ. τής αφής 2. ψυχολ. η τάση τού υποκειμένου να αισθάνεται κάθε μεταβολή στο περιβάλλον του ως κάτι που το αφορά ιδιαιτέρως και μάλιστα αρνητικά.
{ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyperesthesiej. **υπεραισθητικός,** -ή. -ό [1894J **1.** αυτός που σχετίζεται με την υπεραισθησία: ~ *φαινόμενο / σύμπτωμα* 2. αυτός πυυ πάσχει από υπεραισθησία: ~ *άτομο / δέρμα.* **υπεραισθητός,** -ή. -ό 11876} αυτός που βρίσκεται πέρα από τον αισθητό κόσμο, που δεν είναι προσιτός στις αισθήσεις, αλλά συλλαμ- βάνεται μόνο με τον νου, τη σκέψη: ~ *πραγματικότητα / ον ί αξία.*

υπεραισιόδοξος, -η, -ο 1l890] αυτός που είναι υπερβολικά αισιόδοξος: ~ *προβ/.έψεις.* — **υπεραισιόδοξα** επίρρ., **υπεραισιοδοξία** (η), **υπερσιωνόβιος,** -α, -ο αυτός τού οποίου η ηλικία ξεπερνάει τα εκατό χρόνια (έναν αιώνα): - *πλάτανος / πεύκο.* **υπερακοντίζω** ρ. μετβ. [αρχ.] [υπερακόντισ-α. -τηκα / -θηκα} (λόγ.)

(κυριολ.) ρίχνω το ακόντιο μακρύτερα από τον στόχο, ξεπερνώ όλους τους άλλους ακοντιστές 2. (μτφ.) επιτυγχάνω καλύτερες επιδόσεις (σε κάτι από άλλον / άλλους), συναγωνίζομαι (άλλους σε κάτι) ξεπερνώντας τους: *υπερακόντισε ό/.ους τους προηγούμενους ομιλητές σε εθνική έπαρση* |[(μτφ.) «ra *λόγια τής αγάπης υπερακοντίζουνε καμιά φορά το ίδιο το αίσθημα...»* (P. Ιαλανάκη) jj (μεσοπαθ.) *«φέτος θα υπερακοντισΟυύν οι στόχοι τού προϋπολογισμού»* (εφημ.) αντ. υπολείπομαι, υστερώ. — **υπερακόντιση** (η) [18971. **υπεράκτιος,** -α. -ο οικον. *υπεράκτια εταιρεία* εταιρεία που δραστηριοποιείται σε διαφορετική χώρα από αυτή στην οποία εδρεύει για λόγους μειωμένης φορολόγησης, λιγότερων ελέγχων κ.λπ.

[ειυμ. < *υπερ-* + *-άκτιος* < *ακτή*, απόδ. τού αγγλ. off-shore (company)J.

υπεραμύνομαι ρ. μετβ. αποθ. [υπεραμύνθηκα] (λόγ.) ί+γεν.) παρέχω την υποστήριξή μου σε (κάποιον/κάτι). αγωνίζομαι για να (τον/το) προστατεύσω: *στη συνέντευξή του ο πρώην πρωθυπουργός υπερα- μύνθηκε τής πο/.ιτικής του* || ο *αντιπρόσωπός μας υπεραμύνθηκε των εθνικών μας συμφερόντων* ΣΥΝ. υπερασπίζω, προασπίζω ΑΝΤ. αντιμάχομαι. ** σχολιο λ. *αποθετικός.* **υπερανάληψη** (η)]-ης κ. -ήψεως | -ήψεις. -ήψεων} η ανάληψη μετρητών από τραπεζικό λογαριασμό που υπερβαίνει το επιτρεπτό όριο. [πτυμ. Απόδ. τού αγγλ. overdraft!, **υπεραναπλήρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ψυχολ. μηχανισμός άμυνας τού Εγώ. που χαρακτηρίζεται από υπερβολή στη διόρθωση ή στην αναπλήρωση αδυναμίας ή ελαττώματος.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. supercompcnsation]. **υπεραναπτυσσόμενος,** -η. -ο [1847] αυτός που αναπτύσσεται με ρυθμούς που ξεπερνούν τον συνήθη ή τον μέσο όρο. **υπεράνθρωπος** (ο) |υπερανθρώπ-ου | -ων, -ους} 1. ο ανώτερος, ο ιδανικός άνθρωπος: *ο ~ τού Νίτσεξο* υποθετικός τύπος τού ιδανικού ανθρώπου, ο οποίος υπερέχει ως προς τη δύναμη τής σκέψης και τής θέλησης και προς τον οποίο οφείλει να τείνει η ανθρωπότητα) 2. άνθρωπος με υπερφυσικές ικανότητες.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Obermensch (σημ. 1), αγγλ. superman (σημ. 2)|. **υπεράνθρωπος,** -η, -ο [μτγν.Ι **1.** αυτός που ξεπερνά τον άνθρωπο, που υπερβαίνει την ανθρώπινη φύση. τα μέτρα και τους περιορισμούς της: ~ *προσπάθεια / κατόρθωμα / επίτευγμα* ΣΥΝ. υπερφυσικός Λντ. ανθρώπινος **2. υπεράνθρωπος** (ο) βλ.λ. — **υπεράνθρωπα** επίρρ. **υπεράνω** επίρρ. [αρχ.Ι (λόγ.) (+γεν.) 1. πάνω από. ψηλότερα από (κάτι): - *τής κοΟ.άδας των Τεμπών υψώνεται η Όσσα* αν γ. υποκάτω **2.** σε θέση υψηλότερη, σημαντικότερη (από κάτι): *εγώ θέτω την αξιοπρέ- πειά μου ~ κάθε συμφέροντος* || *«υπενθύμισε ότι στη δημοκρατία δεν υπάρχει δύναμη ~ τού* Κοινοβουλίου» (εφημ.)· ΦΡ. *είμαι υπεράνω (κάποιου πράγματος)* (i) αδιαφορο) για (κάτι), δεν δίνω (σε αυτό) τη σημασία που του δίνουν οι άλλοι: *ο άνθρωπος αυτός είναι υπεράνω χρημάτων* || (κ. χωρ. γεν.) <5εν *δίνει σημασία στα λεφτά■ είναι υπεράνω* (ii) δεν στρέφεται προς εμένα (κάτι), δεν με αγγίζει: *είναι πρόσωπο υπεράνω κριτικής / πάσης υποψίας.* **υπεραξία** (η) **[!** 865**]** {χωρ. πληθ.} **1.** η επιπλέον αξία, αυτή που υπολογίζεται πέρα από την αρχική εκτίμηση πράγματος· οικον. 2. (κατά τη μαρξιστική θεωρία) η διαφορά μεταξύ τής αξίας των αγαθών, των προϊόντων που παράγονται και τής αμοιβής των βιομηχανικών εργατών, δηλ. τής εργατικής δύναμης που απαιτείται για την παραγωγή τους, διαφορά που καρπώνεται ο κεφαλαιοκράτης: *απόλυτη* - (ως αποτέλεσμα τής επιμήκυνσης τού ωραρίου εργασίας τού εργάτη, πέρα από τον χρόνο που είναι κοινωνικά απαραίτητος για την εξασφάλιση τής διαβίωσης και τής αναπαραγωγής του) || *σχετική* ~ (ως αποτέλεσμα τής εντατικοποίησης τής εργασίας ή τής αύξησης τής παραγωγικότητας τού εργάτη) 3. κάθε αύξηση τής τιμής, δηλ. τής αξίας ενός αγαθού, η οποία προκύπτει χωρίς δαπάνη τού ιδιοκτήτη, όπως λ.χ. η αύξηση τής αξίας ακινήτου κοντά στο οποίο εκτελέστηκαν έργα κοινής ωφελείας. αγροτεμαχίου που εντάχθηκε στο σχέδιο πόλεως, παλαιού αντικειμένου λόγω συλλεκτικών τάσεων κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Mehrweri}. **υπεράξιος,** -α, -ο [μτγν.Ι πάρα πολύ άξιος: *είναι ~ για τη θέση τού υπουργού / τού γραμματέως* συν. πανάξιος αντ. ανάξιος, **υπεραπασχόληση** (η) {-ης κ. -ήσεως] χωρ. πληθ.} οικον. 1.η απασχόληση (κάποιου) στην παραγωγική διαδικασία πέρα από ό,τι ορίζεται ως κανονικό ή επιτρεπτό 2. η χρησιμοποίηση εργαζομένων στην εκτέλεση έργου πέρα από όσο είναι αναγκαίο, λ.χ. ως μέτρο αντιμετώπισης τής ανεργίας 3. η κατάσταση κατά την οποία εισέρχονται στην αγορά εργασίας λιγότερα πρόσωπα από όσα χρειάζονται για την κάλυψη των υπαρχουσο^ν ελλείψεων, με αποτέλεσμα οι ήδη εργαζόμενοι να απασχολούνται περισσότερο από το κανονικό.

ΙΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overemployment), **υπεραπλουστεύω** ρ. μετβ. {υπεραπλούστευ-σα. -θηκα, -μένοςί κάνω (κάτι) να μοιάζει ή να φαίνεται υπερβολικά απλό, περισσότερο από όσο πράγματι είναι· απλουστεύω σε πολύ μεγάλο βαθμό: *στην προσπάθειά του να γίνεται κατανοητός, συχνά υπεραπλουστεύει τα θέματα.* — **υπεραπλούστευση** (η), **υπεραπλουστευτικός,** -ή, -ό, **υπεραπλουστευτικά** επίρρ. σχολιο λ. *απλουστεύω.*

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. oversimplify], **υπεράριθμος,** -η, -ο [μτγν.Ι αυτός που υπερβαίνει τον συνήθη ή τον προκαθορισμένο αριθμό, που πλεονάζει: οι ~ *υπάλληλοι θα μετατα χθούν σε άλλες υπηρεσίες.* **υπεραρκετός,** -ή, -ό αυτός που είναι περισσότερο από αρκετός, που αρκεί και με το παραπάνω, που φθάνει και περισσεύει: *τα χρήματα που βγάζει είναι ~ */ια να κα/.ύψουν τις ανάγκες του* || *η ποσότητα αυτή είναι ~* συν. υπεράφθονος αντ. λιγοστός, ανεπαρκής. — **υπεραρκετά** επίρρ.

υπερασπίζω ρ. μετβ. {υπεράσπισ-α. -τηκα (λόγ.-θηκα).-μένος] **1.** είμαι υπέρμαχος (κάποιου), προσφέρω προστασία ή έμπρακτη υποστήριξη (σε κάποιον/κάτι), αγωνίζομαι για να απομακρύνω κινδύνους, επιβουλές κ.λπ. (από κάποιον/κάτι): *υπερασπίσαμε την πατρίδα μας κατά των εχθρών της/ τα εθνικά μας συμφέροντα* [| *θα υπερασπιστώ τις ιδέες μου / την τιμή μου / τις αρχές μου / τους φίλους μου / τα δικαιώματά μου ό,τι κι αν γίνει* || *υπερασπίζεται με σθένος τα δικαιώματα των μεταναστών / των μαύρων ι των μειονοτήτων* ΣΥΝ. προστατεύω. υποστηρίζω, υπεραμύνομαι ανί. διώκω 2. (ειδικότ.) νομ. συνηγορώ για (κάποιον) στο δικαστήριο, είμαι συνήγορος ή ενεργώ ως συνήγορος (κάποιου): *τον υπερασπίζει ικανότατος δικηγόρος.* Επίσης **υπερασπίζομαι.** ^ σχολιο λ. *υποπτεύομαι.*

Ιετυμ. < μτγν. *υπερασπίζω* < *ύπερ-* + *άσπίζω*«προστατεύω» < *άσπίς, -ίδος*\.

υπεράσπιση (η) Ιμεσν.Ι {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} **1.** το να υπερασπίζεται κανείς κάτι, η έμπρακτη προστασία και υποστήριξη: *η ~ τής πατρίδας! των συνόρων* \\ *η~ των οικονομικών μεταρρυθμίσεων* || δεν *έχω να πω τίποτα προς ~ μου* [[*- των αξιών/ των ιδεών κάποιου* συν. προάσπιση, προστασία αυγ. δίωξη 2. νομ. η συνηγορία στο δικαστήριο: *η ~ του δεν θα είναι καθό?*ου εύκολη υπόθεση* [[*συνήγορος / μάρτυρας υπεράσπισης* 3. (συνεκδ.) ο/η συνήγορος ή η ομάδα των συνηγόρων που υπερασπίζονται κατηγορούμενο: τον *λόγο έχει τώρα η -.* **υπερασπιστής** (ο) Ιμτγν.}, **υπερασπίατρια** (η) [μτγν.Ι Ιυπερασπι- στριών} πρόσωπο που υπερασπίζεται, που προστατεύει ή/και υποστηρίζει (κάποιον/κάτι): - *των φτωχών και αδυνάτων* jj *φανήκατε άξιοι ~ τής πατρίδας* || ~ *των ανθρωπίνων* δικαιωμάτων συν. προστάτης, υποστηρικτής. προασπιστής, υπέρμαχος λντ. διώκτης, **υπερασπιστικός,** -ή. -ό **[l812] 1.** νομ. αυτός που σχετίζεται με την υπεράσπιση: *ο δικηγόρος του θα κρατήσει αυτή την - γραμμή στη δίκη* 2. αυτός που αποσκοπεί στην υπεράσπιση κάποιου: ~ *λόγια.* — **υπερασπιστικ-ά / -ώς** επίρρ. **υπεραστικός,** -ή, -ό 1. αυτός που βρίσκεται, γίνεται ή εκτείνεται πέρα από τα όρια τής πόλης, στα περίχωρα ή στις μακρινές περιοχές, κατ' αντιδιαστολή προς τον αστικό: ~ *συγκοινωνία / σιδηρόδρομος* 2. (ειδικότ.) ***υπεραστικό*** (τυ) (α) λεωφορείο που εκτελεί δρομολόγια εκτός τυύ αστικού δικτύου, σε άλλες πόλεις (β) τηλεφωνική συνδιάλεξη μεταξύ συνδρομητών που βρίσκονται σε διαφορετικές πόλεις: *πήρε δύο ~ από την Πάτρα. στην Αθήνα και στα Χανιά.*

[LiTYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. imerurban].

υπεραστισμος (ο) γλωσσ. η υπερδιόρθωση (βλ.λ.).

(ftym. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Oberurbanismus]. **υπερασφάλιση** (η) {-ης κ. -ίσεως **|** -ίσεις. -ίσεων} νομ. **1.** (στο Ιδιωτικό Δίκαιο) ασφάλιση κατά την οποία το ασφαλιστικό ποσό είναι μικρότερο από την ασφαλιστική αξία **2.** (στο Ναυτικό Δίκαιο) η ασφάλιση πλοίου ή εμπορεύματος για ποσό μεγαλύτερο από την πραγματική αξία.

(ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overinsurance!, **υπερατλαντικός,** -ή. -ό [1893] **1.** αυτός που βρίσκεται πέραν τού Ατλαντικού Ωκεανού, στην αμερικανική ακτή τού Ατλαντικού Ωκεανού: *οι ~ μας σύμμαχοι* 2. αυτός που σχετίζεται με τον διάπλου ή τη σύνδεση περιοχών εκατέρωθεν τού Ατλαντικού Ωκεανού: ~ *πτήση.* [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. transatlantique (νόθο σύνθ.)]. **υπερατομικός,** -ή, -ό αυτός που βρίσκεται έξω ή πέρα από το άτομο. που δεν εξαρτάται από τη βούληση τού ατόμου, κατ' αντιδιαστολή προς τον ατομικό, τον προσωπικό: ~ *προσπάθεια / αξία.*

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. superindividual|. **υπεραυξάνω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {υπεραύξη-σα. -θηκα, -μένος} αυξάνω (κάτι) υπέρμετρα, κάνω (κάτι) να λάβει υπερβολικές διαστάσεις: *η πολιτική αυτή υπεραυξάνει τα ελλείμματα* |[(μεσοπαθ.) *τα αποθέματα νερού υπεραυξήθηκαν φέτος* λντ. ελαχιστοποιώ. — **υπεραύξηαη** (η) [μτγν.[.

υπεραυτόματος, -η, -ο (για μηχάνημα, συσκευή κ.λπ.) αυτός που λειτουργεί με μεγάλο βαθμό αυτοματισμού: ~ *πλυντήριο.* jHTYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. supcrauromaiie|. **υπεραφθονία** (η) {χωρ. πληθ.} πολύ μεγάλη αφθονία, ποσότητα πράγματος που φθάνει και περισσεύει: ~ *φρούτων / κρέατος στην αγορά* [[*η εποχή μας χαρακτηρίζεται από - αγαθών* ΣΥΝ. υπερεπάρ- κεια. — **υπεράφθονος,**-η,-ο 11766], **υπεραφθονώ** ρ. 118651 {-εϊς...}. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. surabondance). **υπερβαίνω** ρ. μετβ. |αρχ.| {υπερέβην, -ης, -η..., μτχ. υπερβάς. -άσα, -άν} (λόγ.) 1. περνώ πάνω από (κάτι), ξεπερνώ (φυσικό εμπόδιο): ~ τον *λόφο / το όρος* 2. ξεπερνώ (κάτι), φθάνω πέρα από (τοπικό, χρονικό, ποσοτικό ή άλλο όριο): *ο παππούς έχει υπερβεί τα ενενήντα* |{ *πήρα κλήση. διότι υπερέβην το όριο ταχύτητας* j[*ευτυχώς, το πρόστιμο δεν υπερβαίνει τις δέκα χιλιάδες δραχμές* || *παρακαλούνται οι ομιλητές να μην υπερβαίνουν τον καθορισμένο χρόνο* αντ. υπολείπομαι 3. είμαι ή γίνομαι ανώτερος από (κάποιον/κάτι), φθάνω σε υψηλότατο σημείο: *η επιτυχία τού βιβλίου υπερέβη κάθε προσδοκία* || *αισθάνομαι ότι το έργο αυτό υπερβαίνει τις δυνάμεις μου* συν. ξεπερνώ αντ. μειονεκτώ, ύστερο), υπολείπομαι 4. (ειδικότ.) ξεπερνώ (τα επιτρεπόμενα όρια), φθάνω σε (απαράδεκτα σημεία): *η συμπεριφορά του υπερέβη τα εσκαμμένα* || *η αναίδειά της υπερβαίνει κάθε όριο.* **υπερβαλλόντως** επίρρ. (λόγ.) σε πολύ μεγάλο βαθμό, καθ' υπερβολήν: *εκφράστηκε ~ κο?„ακευτικά για την πο?.ιτική τής κυβέρνησης*

συν. υπέρμετρα. υπερβολικά ΛΝ Γ. ελάχιστα.

[ετυμ. < αρχ. *υπερβαλλόντως* < *ύπερβάλλων. -οντος* (μτχ. ενεστ. τού ρ. *υπερβάλλω)* + επιρρ. κατάλ. *-ως].* **υπερβάλλω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιαρχ.] {υπερέβαλα} (λόγ.) ♦ 1.(μετβ.) είμαι ή γίνομαι ανώτερος από (κάποιον), πλεονεκτώ έναντι (κάποιου) ως προς κάτι: *υπερέβαλε ό'/.ους τους συναδέλφους τον σε παραγωγικότητα* συν. ξεπερνώ, υπερβαίνω, υπερτερώ αμ. ύστερο), μειονεκτώ, υπολείπομαι· ΦΡ. *υπερβάλλω τον εαυτό μου* / (λογιότ.) *ε(μ)αυτόν* ξεπερνώ τον εαυτό μου (ενεργώντας κατά τρόπο καλύτερο ή χειρότερο από ό.τι θα περίμενε κανείς): *στο τέλος τής προσπάθειας αυτής όλοι υπερέβαλαν εαυτούς εργαζόμενοι εξαντλητικά* ♦ 2. (αμετβ.) είμαι υπερβολικός. εμφανίζω τα πράγματα πιο σημαντικά, σοβαρά ή κρίσιμα από ό.τι είναι στην πραγματικότητα, δίνω μεγαλύτερες διαστάσεις στα πράγματα: *μην τον ακούς αυτόν, πάντοτε υπερβάλλει* jj *Αλήθεια συνέ- βησαν αυτά; Μήπως υπερβάλλεις;* συν. (καθημ.) τα παραλέω 3. (ειδι- κότ. η μτχ. *ύπερβάλλων, -ουσα. -ον)* αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερβολή, υπέρμετρος: *ύπερβάλλων ενθουσιασμός / ζήλος || υπερβάλ- λον τέ/^ος* (τέλος μεγαλύτερο από το κανονικό ή το νόμιμο), **υπέρβαρος,** -η. -ο αυτός που έχει βάρος μεγαλύτερο από το κανονικό (συνήθ. ευφημ. για πρόσ. αντί των *παχύσαρκος, χοντρός): Βρέθηκε ~ στο ζύγισμα || όσοι έχουν - αποσκευές στο αεροδρόμιο π/ ^ηρώνουν ένα επιπλέον ποσό.*

[εί υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ovcrweight|. **υπέρβαση** (η)]-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων) **1.** το να ξεπερνά κανείς (κάτι), να κινείται πέρα από αυτό, να απομακρύνεται από κάτι: *~ των αντιθέσεων / των παλαιών πολιτικών σχημάτων / των ξεπερασμένων Θεσμών || η - τού μηδενισμού / τού καπιταλισμού / τής κρίσης στις σχέσεις των* δύο χωρών συν. ξεπέρασμα 2. η παραβίαση (καθορισμένου ορίου): *η - τού ορίου ταχύτητας* j| *σημειώθηκε ~ των εξόδων με βάση τον προϋπο/.ογισμό* 3. κάθε πράξη που ξεπερνά τα καθορισμένα: *~ δικαιωμάτων / αρμοδιοτήτων / δικαιοδοσίας || η Ε.Ε. επιβάλλει πρόστιμα* σε *περίπτωση υπέρβασης των* ποσοστώσεων'· φρ. (α) *υπέρβαση καθηκόντων* βλ. λ. *καθήκον* (β) (λόγ.) *καθ' υπέρβασιν* υπερβαίνοντας τα συμφωνημένα ή επιτρεπόμενα όρια: *ο υπάλληλός σας ενήργησε ~ των αρμοδιοτήτων του* 4. η παράβαση των ορίων επιτρεπτής ή επιβαλλόμενης από τον νόμο δράσης ή συμπεριφοράς: *~ πειθαρχικής εξουσίας* (επιβολή ποινών που δεν προβλέπονται από τους νόμους και τους στρατιωτικούς κανονισμούς) 5. (κυριολ.-σπάν.) το πέρασμα πάνω από (κάτι), η διάβαση φυσικού ή άλλου εμποδίου: *~ όρους.*

[ετυμ. < αρχ. *ύπέρβασις* < *υπερβαίνω].* **υπερβασία** (η) [αρχ.] |υπερβασιών[(λόγ.-σπάν.) η καθ' υπέρβασιν πράξη, παράβαση ορίου, αρχής ή νόμου, κανόνα κ.λπ. συν. υπέρβαση, **υπερβατικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την υπέρβαση: *ενέργεια με υπερβατικό χαρακτήρα, καθώς αίρει παγιωμένες αντιθέσεις ενώνοντας τις ζωντανές δυνάμεις τής κοινωνίας μας* 2. φίλος, αυτός που σχετίζεται με τον υπεραισθητό κόσμο, που βρίσκεται έξω από τα όρια τής εμπειρικής γνώσης ή των ερεθισμάτων των αισθήσεων και γίνεται αντιληπτός μόνο με τη νόηση ή τη διαίσθηση: *~ γνώση / συ- νείδηση / έννοια / κόσμος / εμπειρία* 3. *υπερβατικό* (το) καθετί που υπερβαίνει τα όρια τής εμπειρίας, είναι ανεξάρτητο από τη συνείδηση. απρόσιτο στη γνώση και γίνεται κατανοητό μόνο με τη νόηση 4. μαθ. (α) *υπερβατικός* **αρ/θμός** κάθε πραγματικός αριθμός για τον οποίο δεν υπάρχει πολυώνυμο με ακέραιους συντελεστές που να είναι ρίζα του. π.χ. ο π - 3,141592..., c = 2,71828183... (β) *υπερβατική εξίσωση* κάθε μη αλγεβρική εξίσωση (λ.χ. εκθετική, λογαριθμική, τριγωνομετρική κ.ά.). — **υπερβατικά** επίρρ.

[ετυμ. < μτγν. *ύπερβατικός* «αυτός που σχετίζεται με το υπερβατό σχήμα» < αρχ. *ύπερβατός φλ.λ.).* Οι σύγχρονες σημ. αποτελούν απόδ. τού γαλλ. iranscendanialj. **υπερβατικότητα** (η) II878J {χωρ. πληθ.} **1.** το να είναι κάτι υπερβατικό **2.** ΘΕΟΛ. Οεολογική θεωρία, σύμφωνα με την οποία ο Θεός δεν βρίσκεται μέσα στα δημιουργήματά του ως ζωτική αρχή, αλλά έξω. επέκεινα ή υπεράνω αυτών 3. φίλος, θεωρία, σύμφωνα με την οποία πίσω από τα αισθητά φαινόμενα κρύβονται διαρκείς και αυθυπόστατες ουσίες.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. transendancc]. **υπερβατισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} φίλος. **1.** γνωσιολογική αντίληψη που θεωρεί δυνατή μια a priori γνώση και επιχειρεί να προσδιορίσει τις συνθήκες υπό τις οποίες διαμορφώνεται 2. φιλοσοφικό κίνημα που δημιουργήθηκε στη Νέα Αγγλία τού 19ου αι. και υποστήριξε ότι ολόκληρη η δημιουργία είναι ενιαία, οι άνθρωποι είναι φύσει καλοί και η διαίσθηση αποκαλύπτει τη βαθύτερη αλήθεια των πραγμάτων περισσότερο από τη λογική και την εμπειρία.

[ετυμ. Απόδ. τὺ αγγλ. transcendentalism], **υπερβατός,** -ή, -ό **1**. αυτός τον οποίο μπορεί κανείς να υπερβεί **2.** (ει- δικότ.) ΓΛΩΣΣ. *(σχήμα) υπερβατό* λόγ. σχήμα λόγου κατά το οποίο μία ή περισσότερες λέξεις παρεμβάλλονται ανάμεσα σε δύο όρους, που βρίσκονται σε στενή συντακτική και λογική σχέση στην πρόταση, είτε για προβολή των παρεχόμενων πληροφοριών είτε λόγω τής στενής τους εξάρτησης από τον πρώτο όρο: *ο υπέρ βωμών και εστιών αγώ- ^ζ* **II** *η χ^ρκ σεβασμό στον πολίτη χάραξη πολιτικής.*

{ΕΓΥΜ.. < αρχ. *ύπερβατός* < *υπερβαίνω).* **υπερβέβαιος,** -η (λόγ. -αία), -ο [1844] (εμφατ.) αυτός που είναι απολύτως βέβαιος, που δεν έχει την παραμικρή αμφιβολία για κάτι: είμαι *~ ότι θα ευοδωθούν τα σχέδιά μας* συν. βεβαιότατος, **υπερβιταμίνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. παθολογική κατάσταση που προκαλείται στον οργανισμό από λήψη υπερβολικής ποσότητας ορισμένης βιταμίνης για θεραπευτικούς σκοπούς.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. hypervitaminosis (νόθο σύνθ.) < hyper (< *υπερ-)* + vitaminosis < vitamin (βλ. λ. *βιταμίνη)].* **υπερβολή** (η) **1.** το να είναι κάτι υπερβολικό, να υπερβαίνει δηλ. το κανονικό και το συνηθισμένο, να ξεπερνά το ανεκτό όριο: *η αυστη- ρότητά τον φθάνει στην ~ || είναι γενναιόδωρος μέχρις υπερβολής-* φρ. (α) *καθ' υπερβολήν (καθ' υπερβολήν.* Ισοκρ. 5. 11) σε υπερβολικό βαθμό, πέρα ή πάνω από το κανονικό ή το συνηθισμένο: *τρώει / πίνει*

ΣΥΝ. υπερβολικά, καθ' υπέρβασιν, υπέρμετρα (β) *χωρίς υπερβολή I* (λόγ.) *άνευ υπερβολής* χωρίς να υπερβάλλω· για κάτι που φαίνεται υπερβολικό (αλλά δεν είναι): *πρόκειται για το μεγαλύτερο ταλέντο τής τελευταίας δεκαετίας* 2. (συνεκδ.) κάθε ενέργεια ή κατάσταση που χαρακτηρίζεται από υπέρβαση των κανονικών, συνηθισμένων ή ανεκτών ορίων: *η έκθεση καταδικάζει τις ~ και τις καταχρήσεις των κυβερνώντων || αποφεύγει τις ~ στο ντύσιμο* συν. ακρότητα 3. (ειδι- κότ.) η μεγαλοποίηση των πραγμάτων στον λόγο. *το* να παρουσιάζεται (κάτι) μεγαλύτερο, σπουδαιότερο, σοβαρότερο κ.λπ. από ό.τι πράγματι είναι: *μην τον πιστεύεις αυτόν, λέει πάντα υπερβολές || άσε τις ~ και πες τα πράγματα όπως έγιναν || η ιστορία που μας διηγήθη- κε ήταν γεμάτη υπερβολές ||* δεν *είναι υπερβολή να πούμε ότι η εφαρμογή των μέτρων πέτυχε στο ακέραιο* ΣΥΝ. εξόγκωση. (μτφ.-λαϊκ.) (παρα)φούσκωμα 4. ΓΛΩΣΣ. σχήμα λόγου κατά το οποίο το νόημα εκφράζεται με μεγαλοποιημένο τρόπο, ώστε να ξεπερνά κατά πολύ τη συνηθισμένη ανθρώπινη εμπειρία, με στόχο να δημιουργηθούν οι κατάλληλες εντυπώσεις, να δοθεί έμφαση στο συγκεκριμένο σημείο ή/και να διασαφηθεί περαιτέρω το κείμενο, λ.χ. «στο *έμπα χίλιους έκοψε, στο έβγα δυο χιλιάδες»* (δημοτ. τραγ.) αν γ. κυριολεξία, σχήμα λιτότητας · 5. μαθ. η επίπεδη καμπύλη, η υποία είναι ο γεωμετρικός τόπος των σημείων των οποίων η διαφορά (σε απόλυτη τιμή) τής απόστασης από δύο καθορισμένα σταθερά σημεία (τις εστίες) είναι σταθερή.

[ΕΤΥΜ. < αρ^. *υπερβολή* < *ύπερβάλλω].* **υπερβολικός,** -ή. -ό Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερβολή, που ξεπερνά το συνηθισμένο, το καθορισμένο, το κανονικό ή το ανεκτό όριο: *~ απαιτήσεις / αξιώσεις / φιλοδοξίες || δίνεις στις λε- πτομέρειες~ σημασία || ~ θόρυβος / ενθουσιασμός / αυτοπεποίθηση / ευγένεια / αισιοδοξία I κολακεία / εμπιστοσύνη || ~ φαγητό / ποτό / ύπνος / βάρος / τιμή* ΣΥΝ. (λόγ.) υπέρμετρος, ύπερβάλλων αν ι. μέτριος, ανεκτός 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που λέει υπερβολές, που μεγαλοποιεί τα πράγματα, εξογκώνει τα γεγονότα κ.λπ.: *μη γίνεσαι % δες τα πράγματα στις κανονικές τους διαστάσεις || είναι πάντα ~ στις κρίσεις του* · 3. μαθ. αυτός που σχετίζεται με τη γεωμετρική υπερβολή: *~ συνάρτηση / γεωμετρία.* — **υπερβολικ-ά / -ώς** Ιμτγν.) επίρρ.

υπερβολικά - πολύ. Συχνά χρησιμοποιείται το επίρρημα *υπερβο- /λκά* σε λανθασμένες χρήσεις αντί τού *πολύ* ή των εμφατικών του τύπων *πάρα πολύ. εξαιρετικά.* Ωστόσο, το **υπερβολικά** έχει αρνητική απόχρωση· σημαίνει «περισσότερο από όσο πρέπει ή χρειάζεται » (ισοδυναμεί με το αγγλ. too much): *Σε τέτοιες περιπτώσεις ο έλεγχος είναι πολύ χρήσιμος* (θα ήταν λάθος να πούμε «υπερβολικά χρήσιμος»!) - *Ο δάσκαλος είναι υπερβολικά επιεικής* (σωστό· σημαίνει ότι ο δάσκαλος παραείναι επιεικής, είναι περισσότερο επιεικής απ' όσο πρέπει). Το **πολύ** ή. εμφατικά, τα **πάρα πολύ, εξαιρετικά** έχουν θετική απόχρωση· σημαίνουν «σε ποσότητα ι ύψος / επίπεδο κ.λπ. που είναι γενικότερα αποδεκτό»: *Ο Γιάννης είναι πολύ έξυπνος* (αν πούμε «είναι υπερβολικά έξυπνος» θα ήταν αρνητικός χαρακτηρισμός). Αν θέλουμε να τονίσουμε τα λεγόμενά μας, τότε χρησιμοποιούμε τις εμφατικές δηλώσεις: *Είναι πάρα πολύ ενδιαφέρον Βιβλίο - Είναι εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο* (όχι *«υπερ- βολικά ενδιαφέρον Βιβ?ao»* ή *« υπερβολικά χρήσιμο εργαλείο»'.).*

-►*αρκετά*

υπερβόρειος, -α (λόγ. -εία). -ο [αρχ.J **1.** αυτός που βρίσκεται ή κατοικεί κοντά στον Βόρειο ι Ιόλο ή στα βορειότερα μέρη τής Ευρώπης, τής Αμερικής κ.λπ.. αυτός που κατάγεται από τα μέρη αυτά: *ξανθή ~ κα/Λονή* συν. βορειότατος αντ. νοτιότατος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με τον απώτατο βορρά, με τα βορειότερα μέρη τής Γης 3. μυθολ. *Υπερβόρειοι* (οι) {Υπερβορεί-ων. -ους} λαός που κατοικούσε στον έσχατο βορρά, σε χώρα πλούσια και με χρηστά ήθη, και συνδέθηκε από πολύ νωρίς με τη λατρεία τού Απόλλωνα στους Δελφούς και στη Δήλο.

υπερβραχέα (τα) ερτζιανά κύματα με πολύ μικρό μήκος.

(εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ultrashort (waves)| . **υπεργαλακτία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η υπέρμετρη έκκριση γάλακτος από τους αδένες των μαστών.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypergalaetiaj. **υπέργειος,** -α, -ο (λόγ.) αυτός που βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια τής γης. δηλ. πάνω από το επίπεδο τού εδάφους: *~ ρίζα / βλαστός* jj *~ σιδηρόδρομος* ΑΜ. υπόγειος, επίγειος. — *υπέργεια i υπεργείως* Ιμτγν.Ι επίρρ.

[ετυμ. < αρχ. *υπέργειος* < *ύπερ-* + *-γειος* < *γη* (πβ. κ. *υπόγειος)].* υπερΥενίκευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} 1. ψυχολ. φαινόμενο που χαρακτηρίζει την ανάπτυξη τού παιδιού, κατά το οποίο το παιδί χρησιμοποιεί λέξεις με σημασία πιο διευρυμένη από τις αντίστοιχες λέξεις των ενηλίκων 2. (κατ' επέκτ.) η γενίκευση σε υπερβολικό βαθμό: *είναι ~ να λες ότι μόνο οι αμοραλιστές επιβιώνουν σ'* αυτό τον *κόσμο!* — υπεργενικευτικός, -ή, -ό, υπεργενικευτικά επίρρ.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overgcncralisuiionf. **υπεργενικεύω** ρ. αμετβ. {υπεργενίκευ-σα, -θηκα. -μένος} **1.** ψυχολ. (για παιδί) χρησιμοποιώ λέξεις με σημασία ευρύτερη από αυτή που

έχουν στον λόγο των ενηλίκων 2. επιτατ. τού γενικεύω.
|f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overgeneralise]. υπεργεννητικότητα (η) {χωρ. πληθ.} βιολ.-κοινωμολ. υπερβολικά αυξημένη τιμή τής γεννητικότητας, που υπερβαίνει κατά πολύ την αύξηση τής παραγωγής καταναλωτικών αγαθών κατ' αντιδιαστολή προς την υπογεννητικότητα. υπέργηρος, -η'-ος. -ο (λόγ.) πάρα πολύ γέρος, αυτός που έχει φθάσει σε πολύ προχωρημένη γεροντική ηλικία: ο *πρόεδρος είναι πλέον* ~ και *δεν μπορεί να εκτελέαει τα καθήκον τά τον.*
[ετυμ. < αρχ. *ύπέργηρως / -ος* < *ύπερ-* + *-γηρως / -ος* < *γήρας].* υπεργλυκαιμία κ. (ορθότ.) υπεργλυχαιμία (η) Ιχωρ. πληθ.} ιατρ. η αύξηση τού σακχάρου στο αίμα πάνω από το φυσιολογικό αντ. υπογλυκαιμία. **■ σχολιο λ. *αίμα. γλνκαιμία.*
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. ύρ., < αγγλ. hypcrglycaemia]. υπεργολαβία (η) [18901 {υπεργολαβιών} 1. η ανάθεση τής εκτέλεσης έργου ή τμήματός του από τον εργολάβο που το ανέλαβε σε άλλον εργολάβο: *αναθέτω / αναλαμβάνω* ~ 2. η ανάθεση μέρους τής παραγωγής από μεγάλη βιομηχανική μονάδα σε άλλη μικρύτερη ή σε βιοτεχνία. — υπεργολαβΐκός, -ή, -ύ. υπεργολάβος (ο/η) |I886] εργολάβος που αναλαμβάνει υπεργολαβίες (βλ.λ.).
υπερδεξιός, -ά, -ύ αυτός *που έχει* υπερβολικά συντηρητικές πολιτικές και κοινωνικές πεποιθήσεις, ακροδεξιός. υπερδιέγερση (η) [1886] {-ης κ. -έρσεως | χωρ. πληθ.} ψυχολ.-Ιατρ. εντονότατη νευρική ή ψυχική διέγερση, κατάσταση υπερέντασης: *είμαι / βρίσκομαι σε -* || *βρίσκεται πάντα σε - πριν από τις εξετάσεις* ΣΥΝ. έξαψη, διέγερση ΑΝΤ. ηρεμία, γαλήνη.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. surcxcitation]. υπερδιεγερσιμότητα (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογικά αυξημένη διεγερσιμότητα τού νευρικού και τού μυϊκού συστήματος, που οφείλεται σε ασβεστιοπενία και σε εξωτερικούς ερεθισμούς και αποτελεί σύμπτωμα διαφύρων ασθενειών.
ΙΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ovcrcxcitahility]. υπερδιόρθωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ΓΛΩΣΣ. η διύρθωση «καθ' υπέρβασιν», δηλ. υπεργενικευμένη διύρθωση μιας λέξης σε πλαστό τύπο. ο οποίος δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, π.χ. για το ξενικό moderne πλάστηκε ως υπερδιόρθωση λόγιος τύπος με -δ- αντί για -d-: *μοδέρνος* αντί *μοντέρνος*■ το φαινόμενο ονομάστηκε. λιγότερο δύκιμα, και *υπεραστισμός*, υπό την έννοια ότι αποτελεί διύρθωση τύπου που υπερβαίνει αντίστοιχους αστικούς (δύκι- μους στην κοινή γλώσσα) τύπους (πβ. *Βόμβα* αντί *μπόμπα*, *Βακάλης* [κύρ. ύν.| αντί *Μπακάλης*, *Βουδούρης* Ικύρ. ύν.| αντί *Μπουντούρης*, *τυφέκιο(ν)* αντί *τουφέκι).*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hypereorreetion (νύθο σύνθ.) < hyper (< *υπερ-)* + correction «διύρθωση»]. υπερδιπλασιάζω ρ. μετβ. 11891) [υπερδιπλασίασ-α, -τηκα (λύγ. -θηκα), -μένος} κάνω (κάτι) διπλάσιο και παραπάνω: *τα έσοδα τής εταιρείας υπερδιπλασιάστηκαν.*
υπερδιπλάσιος, -α,-ο 11897] αυτός που είναι περισσύτερος από τον διπλάσιο: *τα κέρδη μας φέτος ήταν υπερδιπλάσια σε σχέση με τα περσινά.*
υπερδισύλλαβος, -η, -ο [μτγν.] (λέξη) που έχει περισσύτερες από δύο συλλαβές: ~ *ρήμα / ουσιαστικό* ΣΥΝ. πολυσύλλαβος λντ. μονοσύλλαβος.
υπερδομή (η) πολιτ. (στον μαρξισμύ) το εποικοδύμημα (βλ.λ.) λντ. βάση.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. superstructure], υπερδύναμη (η) {-ης κ. -άμεως | -άμεις. -άμεων} 1. η υπερβολικά μεγάλη δύναμη 2. (συνεκδ.) κράτος που διαθέτει εξαιρετικά μεγάλη στρατιωτική, πολιτική και οικονομική ισχύ και ασκεί παγκύσμια επιρροή: οι *Η.Π.Α. είναι σήμερα η μόνη* ~ }[*αυτή η χώρα με την κατασκευή πυρηνικών όπλων φιλοδοξεί να μετατραπεί σε* ~.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. super power},
υπερέβαλα ρ. ► υπερβάλλω
υπερεγώ (το) {άκλ.} τυχολ. (κατά την ψυχανάλυση τού Φρύυντ) ένα από τα τρία βασικά μέρη τής ανθρώπινης προσωπικότητας - ra άλλα δύο είναι το «εγώ» και το «εκείνο»-, το οποίο περιλαμβάνει ό,τι κοινώς ονομάζουμε *συνείδηση*, δηλ. ένα σύστημα απαγορεύσεων, επικρίσεων, αναστολών κ.λπ.. και ακύμη μια σειρά αξιών, σκοπών, ιδανικών κ.ά., που αποτελούν το ιδεούδες τού συγκεκριμένου προσώπου· αντιπροσωπεύει την εσωτερίκευση από το άτομο των αρχών των γονέων του και άλλων προτύπων συμπεριφοράς τού περιβάλλοντος -η οποία συντελέστηκε κατά την πρώτη παιδική ηλικία- και δρα κυρ. κατασταλτικά στις ενστικτώδεις παρορμήσεις του. κατευθύνοντάς τες συνήθ. σε ποικίλα - ανώδυνα- υποκατάστατα.
(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. superego).
Υπερείδης (ο) |-η κ. -ου} αρχαίος Αθηναίος ρήτορας (390-322 π.Χ.). μαθητής τού Ισοκράτη και οπαδύς τού Δημοσθένη.
[ετυ.μ. < αρχ. *Υπερείδης*, επεκτεταμ. τ. τού *"Υπερ-εύς* (< *υπέρ)* με βάση το θ. τής γεν. πτώσης *"Υπερ-έως* > *Ύπερε-ίδης*\. υπέρεισμα (το) {υπερείσμ-ατος | -ατα. -άτων} (λύγ.) στήριγμα που τοποθετείται κάτω από αντικείμενο, για να το υποβαστάζει: *τοποθέτησαν υπερείσματα στους τοίχους τού κτίσματος, για να μην καταρ- ρεύσει* ΣΥΝ. (καθημ.) υποστήριγμα.
Ιετυμ. < αρχ. *υπέρεισμα* < *ύπερείδω* «τοποθετώ κάτι ως υποστήριγμα» < *νπ(ο)-* + *έρείδω* (βλ. λ. *έρπσμα)*\. υπερεθνικισμός (ο) ο υπερβολικύς. ακραίος εθνικισμύς. — υπερε- θνικιστής (ο), υπερεθνικίατρια (η), υπερεθνικιστικός, -ή. -ύ.
[ει υμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ultranationalism|. υπερεθνικός, -ή, -ύ αυτύς που είναι πάνω από έθνη, που αναφέρεται σε επίπεδο το οποίο ξεπερνά τα εθνικά ύρια: ~ *συνεργασία / δίκτυο / πρόβλημα* συν. διεθνής.
[ΕΤΥΜ. Απύδ. τού αγγλ. international], **υπερεκκρίνω** ρ. μετβ. {υπερεξέκρινα} (λύγ.) εκκρίνω (κάτι) υπερβολικά. παρουσιάζω πολύ μεγάλη έκκριση (κάποιου πράγματος: ~ *σίελο ι πύον.* — **υπερέκκριση** (η) | μτγν. I. **υπερέκταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} **1.** πολύ μεγάλη έκταση, τέντωμα (ενύς πράγματος) περισσύτερο από ύσο πρέπει
ΓΥΜΝΑΣΤ. μεγάλη έκταση τού κορμού προς τα πίσω με ή χωρίς στήριξη των χεριών σε ύργανο ή συνασκούμενο.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overextension|. **υπερεκτείνω** ρ. μετβ. Ιμτγν.) (υπερε-ξέτεινα, -κτάθηκα (κ. λογιύτ. -ξετάθην, -ης, -η...), -κτεταμένος} (λύγ.) 1. εκτείνω πάρα πολύ, τεντώνω (κάτι) περισσύτερο από ύσο πρέπει: ~ *το σχοινί* **συν.** παρατεντώ- νω 2. **γυμναστ.** εκτελώ υπερέκταση (βλ.λ.). **υπερεκτιμώ** ρ. μετβ. [μεσν.] {υπερεκτιμάς... \ υπερεκτίμ-ησα, -ώμαι, -άσαι.... -ήθηκα. -ημένος} *εκτιμώ* (κάτι) λανθασμένα, αποδίδοντας σε αυτύ μεγαλύτερη αξία, δύναμη κ.λπ. από την πραγματική: *μην υπερεκτιμάς την αξία του*]] *η προσφορά του στη λογοτεχνία έχει υπερε- κτιμηθεί* **ΑΝΤ.** υποτιμώ. — **υπερεκτίμηση** (η), **υπερεκχειλίζω** ρ. αμετβ. [18831 {υπερεξεχείλισα, υπερεκχειλισμένος} (λύγ. για υγρά) υπερχειλίζω **συν.** πλημυρίζω. — **υπερεκχείλιση** (η) 11869].
υπερένδοξος, -η. -ο [μτγν.J (λύγ.-κυρ. ως προσωνυμία τού Θεού ή τής Θεοτύκου) πάρα πολύ ένδοξος, αυτύς που έχει πολύ μεγάλη δύξα **ΣΥΝ.**ενδοξύτατος. **υπερένταση** (η) (.18471 {-ης *κ.* -άσεως | χωρ. πληθ.| **1.** η ένταση των νεύρων, κατάσταση υπερδιέγερσης: τα *βράδια έχω συχνά* ~ || *σήμερα ήταν μια μέρα γεμάτη* ~ jj *παρακολουθούσε το παιχνίδι με* ~ || *πριν από τις εξετάσεις βρίσκομαι πάντα σε κατάσταση υπερέντασης* || *είμαστε σε* ~ *από την αναμονή* **αντ.** χαλάρωση · 2. **φυς.** (στον ηλεκτρισμύ) η ένταση τού ρεύματος που παράγεται κατά τη στιγμή τής διακοπής ή τής σύνδεσης τού κυκλώματος, η οποία είναι μεγαλύτερη από την ένταση τού αρχικού ρεύματος, **υπερεντατικός,** -ή. -ύ αυτός που είναι πάρα πολύ εντατικός: *παρακολουθεί ένα* ~ *τμήμα μαθημάτων* (πβ. κ. λ. εντατικός). — **υπερε- ντατικό** επίρρ.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. super-intensive], **υπερεντείνω** ρ. μετβ. 11847] {υπερεν-έτεινα, -τάθηκα. -τεταμένος} εντείνω (κάτι) υπερβολικά, πέρα από το κανονικύ ή το φυσιολογικό (ύριο αντοχής του): *υπερεντείναμε τις προσπάθές μας.*
υπερεξουσία (η) {υπερεξουσιών} (συνήθ. στον πληθ.) εξουσία που είναι ενισχυμένη με δικαιοδοσίες: γο *νέο Σύνταγμα περιόρισε τις - τού προέδρου.*
υπερεπάρκεια (η) {χωρ. πληθ.} (επιτατ.) η πολύ μεγάλη αφθονία: *έχουμε* ~ *τροφίμων / φαρμάκων / χώρων* **ΣΥΝ.** υπεραφθονία. — **υπερεπαρκώ** ρ. {-είς...}.
[Εϊ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overabundance!. **υπερεπειγων,** -ουσα. -ον αυτύς που είναι εξαιρετικά επείγων: ~ *ζήτημα/ γράμμα.*
υπερεργασι'α (τ]) [1894] {χωρ. πληθ.} η υπερβολική εργασία, **υπερευαισθησία** (η) |1853] {χωρ. πληθ.} **1.** (γενικά) η υπερβολική ευαισθησία που επιδεικνύει κανείς σε λύγους. πράξεις, γενικύτ. στα ερεθίσματα τού περιβάλλοντος· η πολύ μεγάλη ευθιξία: *πρόσεχε, έχει* ~ *στο ζήτημα αυτό και προσβ'άλ/^εται εύκολα* **αντ.** αναισθησία, πώρωση **2. Ιατρ.** η υπερβολική αντίδραση τού ανοσοποιητικού συστήματος τού οργανισμού σε μια πρωτεΐνη, την οποία αναγνωρίζει ως ξένο σώμα **συν.** υπεραισθησία **λντ.** υπαισθησία, αναισθησία 3. **ΗΟΤ.** η αυξημένη ευαισθησία και η έντονη αντίδραση φυτού κατά την προσβολή του από ιό ή παθογύνο οργανισμό, η οποία οδηγεί σε άμεση νέκρωση τού προσβληθέντος τμήματος τού φυτού, ώστε να μην επε- κταθεί περισσύτερο η μύλυνση.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hypcrsensibilite (νύθο σύνθ.)]. **υπερευαίσθητος,** -η. -ο 11887] **1.** αυτός που είναι υπερβολικά ευαίσθητος σε ερεθίσματα: - *δέρμα /ραντάρ* 2. (για πρόσ.) αυτός που είναι συναισθηματικά υπερβολικά ευαίσθητος: ~ *κορίτσι J νέος* 3. (ει- δικύτ.) αυτύς που είναι υπερβολικά εύθικτος, που προσβάλλεται πολύ εύκολα: *πρόσεχε τι Oa του πεις. είναι* ~ στα *θέματα τής δουλειάς του* 4. αυτύς πυυ είναι σε πολύ μεγάλο βαθμύ ευαισθητοποιημένος για κάτι: ο *πρόεδρος είναι - σε ζητήματα κοινωνικής πρόνοιας.* **ΙΕΤΥΜ.** Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hyperscnsible (νύθο σύνθ.)). **υπερευχαριστώ** ρ. μετβ. [μτγν.I {υπερευχαριστείς... j υπερευχαρίστησα. -ιέμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. ευχαριστώ (κάποιον) πάρα πολύ, εκφράζω βαθύτατες ευχαριστίες (σε κάποιον): *σας - για την εξυπηρέτηση / για το κα/.ό που μου κάνατε* 2. (κατ' επέκτ.) προσφέρω πολύ μεγάλη ευχαρίστηση σε (κάποιον): *με αντό που έκανες υπερευχαρίστησες τονς γονείς και τους δασκά/.ους σου* **αν**ϊ. καταλυπώ 3. (ειδι- κύτ. η μτχ. *υπερευχαριστημένος, -η.* -ο) ευχαριστημένος στον υπέρτατο βαθμύ: *είμαι* ~ *από τις επιδόσεις σου* **αντ.** καταλυπημένος. **υπερέχω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.} {υπερείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αύρ.)} ♦ 1. (μετβ.) (+γεν.) είμαι καλύτερος (από κάποιον/κάτι): *υπερέχει όλων των άλλων στην εξυπνάδα και την εργατικότητα* **συν.** υπερτερώ, πλεονεκτώ **αντ.** υστερώ, μειονεκτώ, υπολείπομαι ♦ 2. (αμετβ.) είμαι ανώτερος (ως προς κάτι): *τυ αυτοκίνητο αυτό υπερέχει και ως προς τον σχεδιασμό και τις επιδόσεις* || *το ξέρει ότι υπερέχει εμφανισιακά και αυτό του δίνει αυτοπεποίθηση* **ΙΥΝ.** πλεονεκτώ **αντ.** μειονεκτώ. **σχολιο** λ. *έχω. απέχω, παρέχω.* **υπερήλικος,** -η, -ο (λύγ.) αυτύς που είναι προχωρημένης ηλικίας, που έχει γεράσει: *οι ~ άνθρωποι χρήζουν ιδιαίτερης φροντίδας*]] (ως ουσ.) τα *δικαιώματα των υπερηλίκων* |[*οι ανάγκες ενός υπερηλίκου*

ΣΥΝ. ηλικιωμένος. Ηπίσης (καθημ. ως ουσ.) υπερήλικας **(ο/η).** « *■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανή/ακος.*

ILTYM. < μτγν. *ύπερήλιξ* **<** *ύκερ-* **+** *ηλιξ. -ικος* **«συνομήλικος» (βλ. λ.** *ηλικία),* **πβ. κ.** *μεσ-ήλιξ. έν-ήλιξ***J. υπερημερία (η) [αρχ.] {υπερημεριών) νομ. 1. η εκπρόθεσμη εκπλήρωση υποχρεώσεως. η παρέλευση τής καθορισμένης προθεσμίας για την εκπλήρωση οικονομικής ως επί τν πλείστον υποχρεώσεως:** *ο κατηγορούμενος οφείλει τόκους υπερημερίας* **συν. υπέρθεση 2. (κατ' επέκτ.) η κατάσχεση και πώληση τής περιουσίας προσώπου ως συνέπεια τής παρέλευσης τής προθεσμίας για πληρωμή των οφειλών του**

η υπαίτια μη εκπλήρωση εμπροθέσμως τής παροχής από οφειλέτη και υπό την προϋπόθεση ότι η εκπλήρωσή της εξακολουθεί να είναι δυνατή: ~ *οφειλέτη* **(όταν η υπαιτιότητα τής καθυστέρησης βαρύνει τον οφειλέτη) || ~** *δανειστή* **(όταν ο δανειστής αυθαίρετα αρνείται την προσήκουσα παροχή), υπερήμερος, -η, -ο 1. αυτός που καθυστερεί περισσότερο από όσο επιτρέπεται την εκπλήρωση ή την αποδοχή υποχρεώσεως: ~** *οφειλέτης* **(που δεν εκπληρώνει εγκαίρως την οφειλή του) || ~** *δανειστής* **(που αποκρούει αδικαιολόγητα εμπρόθεσμη προσφορά τού οφειλέτη για εκπλήρωση υποχρεώσεως) 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που υπερβαίνει την προθεσμία εκπληρώσεως υπάρχουσας υποχρεώσεως:** *το γραμμάτιο είναι* **-** *και Θα διαμαρτυρηθεί* **συν. εκπρόθεσμος am. εμπρόθεσμος.**

[ετυμ. < αρχ. *υπερήμερος* **<** *ύπερ-* **+** *-ήμερος* **<** *ημέρα].* **υπερηφάνεια κ. (καθημ.) περηφάνια |μεσν.] (η) {χωρ. πληθ.} 1. το αίσθημα έντονης ικανοποίησης και αυτοεκτίμησης που έχει κάποιος για κάτι σπουδαίο που έκανε ή που σχετίζεται με τον ίδιο:** *αισθάνεται ~ για τις επιτυχίες τον / για την πρόοδο των παιδιών τουι για την ιστορία τής χώρας του* **2. το αίσθημα αξιοπρέπειας, που δεν επιτρέπει σε κάποιον να τον υποτιμούν ή που τον κάνει να μην καταδέχεται κάτι:** *έχει μεγάλη ~ και δεν θα δεχθεί βοήθεια || π?.ηγόθηκε η - του· δεν ήταν συνηθισμένος να τον απορρίπτουν || "ένας αϊτός περήφανος, ένας αϊτός λεβέντης / από την - του κι από τη λεβεντιά του /* <5εν *πάει στα κατώμερα να καλοξεχειμάσει / μόν' μένει απάνω στα βουνά..."* **(δημοτ. τραγ.)** 3. **(καταχρ.-κακόσ.) η καύχηση (που μπορεί να φθάσει σε αλαζονεία): & ν** *χρειάζεται τόση* **-** *για μια επιτυχία* **αντ. μετριοφροσύνη, ταπεινότητα, σεμνότητα.**

[ΠΤΥΜ. < *υπερηφανεύομαι* **(βλ.λ.), πβ. αρχ.** *ύπερηφανία*\.

υπερηφάνεια / περηφάνια - υψηλοφροσύνη - έπαρση - οίηση - υπεροψία - αλαζονεία - κομπασμός - κομπορρημοσύνη - ξυπα- σιά. Μπυρεί κανείς να (υ)περηφανεύεται για κάτι υπαρκτό, για αρετές και αξίες, ή και να υπερηφανεύεται για κάτι ανύπαρκτο ή κάτι που δεν θεωρείται ευρύτερα άξιο υπερηφανείας. Τη «θετική» έννοια τής υπερηφάνειας τη δηλώνει σήμερα η ίδια η λ. **(υ)περη- φάν(ε)ια,** μολονότι η λ. ξεκίνησε δηλώνοντας (στην αρχαία γλώσσα) «αρνητική» έννοια: *Πρέπει να αισθάνεστε μεγάλη υπερηφάνεια για τον πατέρα* σας, *που* θυσιάστηκε *για την* πατρίδα - Με *περηφάνια και αξιοπρέπεια αντιμετώπισαν τις δυσκολίες τής ζωής. που τους βρήκαν μετά τον πόλεμο.* Την ίδια έννοια δηλώνει και η λ. **υψηλοφροσύνη,** η οποία όμως χρησιμοποιείται σπανιότερα και σε λογιότερο ύφος. Η αρνητική έννοια τής υπερηφάνειας, το να καυχάται κανείς και να θεωρεί τον εαυτό του ανώτερο από τους άλλους για αρετές, προσόντα κ.λπ. τα οποία δεν διαθέτει ή δεν είναι τέτοια που να δικαιολογούν τη δήθεν «ανωτερότητά» του, δηλώνεται στην Κλληνική με πολλές λέξεις: **ψωρο-περηφάνια** και **ψευτο-περηφάνια, έπαρση** (*επαίρομαι. αρχ.* σημ. «σηκώνομαι πιο ψηλά από τους άλλους»), **οίηση** (αρχ. *οΐομαι. αρχ.* σημ. «νομίζω ότι τάχα...»), **υπεροψία** («κοιτάζω αφ' υψηλού»), **αλαζονεία** (< *Αλαζόνες*, αρχαία θρακική φυλή), **κομπασμός/κομπορρημοσύ- νη** (αρχ. *κόμπος* «θόρυβος - θόρυβος γύρω από το όνομα»), **ξυπα- σιά** (*ξυπάζομαι* < *εκ-συσπάζομαι* «κινούμαι σαν νευρόσπαστο. επιδεικνύομαι με τις κινήσεις μου»). **μεγαυλαυχια** *(μέγας + αύκώ* «καυχώμαι», **μεγαληγορία** *(μέγας + άγορα),* **μεγαλορρημοαύνη** *(μέγας + ρήμα «λόγος»).*

Η λ. *υπερηφάνεια* γράφτηκε στη λόγια γλώσσα με *-ει-*, από τη σύνδεση τής λ. με το **υπερηφανεύομαι.** δηλ. με ρ. σε *-εύω.* Η αρχαία λ. είναι **υπερηφαν-ία** από το *υπερήφανος* (πβ. *αμήχανος - αμηχανία, τύραννος - τυραννία, φιλόξενος - φιλοξενία* κ.τ.ό.), ο δε παροξύτονος τύπος που χρησιμοποιούμε σήμερα είναι απευθείας σχηματισμός από το *(υ)περήφανος (περήφανος περηφάνια, φτηνός - φτήνια, ορφανός - ορφάνια, ζωντανός - ζωντάνια κ.λπ*: βλ. ΣΧΟ.ΜΟ -ία), ϊϊξάλλου. η λ. *υπερήφανος* δεν συνδέεται ετυμολογικά με το *περί*, αλλά έχει το **-η-** (περ-ή-φανος), πιθ. αναλογικά πρυς το αρχαίο συνώνυμο *υπερήνωρ.*

υπερηφανεύομαι [μτγν] κ. (καθημ.) περηφανεύομαι ρ. αμετβ. αποθ. {υπερηφανεύτηκα} 1. νιώθω και εκφράζω υπερηφάνεια (για κάτι): - *για την επιτυχία μου / για τη δύναμή μου / για τα παιδιά μου || το ίδρυμα υπερηφανεύεται για το ερευνητικό του έργο* **ΣΥΝ. καμαρώνω, (λόγ.) σεμνύνομαι am. ντρέπομαι, (λόγ.) αισχύνομαι 2. (κακόσ.) δείχνω αλαζονική συμπεριφορά, γιατί πιστεύω ότι υπερέχω σε σχέση με τους άλλους:** *υπερηφανεύεται ότι έχει το* **καλύτερο αυτοκίνητο** */ για τις κατακτήσεις του / για τις επιδόσεις του στο σχολείο* **συν. κομπάζω, επαίρομαι, καυχιέμαι. «*■ σχόλιό λ.** *αποθετικός.* **υπερήφανος, -η. -ο κ. περήφανος 1. αυτός που νιώθει υπερηφάνεια (για κάτι):** *είναι / νιώθει - για την τελευταία δουλειά του / που γεννήθηκε σε αυτή τη χώρα / που πέτυχε επαγγελματικά τόσο γρήγορα / για τα παιδιά του || η νίκη του στην άρση βαρών μάς έκανε εθνικά υπερήφανους* 2. **αυτός που είναι πολύ αξιοπρεπής (ώστε δεν ε**

πιτρέπει να τον υποτιμούν ή δεν καταδέχεται πρόσωπα και καταστάσεις που τον μειώνουν): *είναι πολύ ~. για να δεχθεί ελεημοσύνη || οι πάντες εντυπωσιάστηκαν από την ~ συμπεριφορά του || είμαστε ~ λαός και δεν ανεχόμαστε να μας προσβάλλουν οι ξένοι* αν ι. αναξιοπρεπής, μικροπρεπής 3. (κακόσ.) αυτός που επιδεικνύει αλαζονική συμπεριφορά, πιστεύοντας ότι υπερέχει των άλλων: *δείχνει τόσο ~. που γίνεται αντιπαθής* συν. (καθημ.) καυχησιάρης, (λόγ.) αλαζόνας, (λο- γιότ.) κομπορρήμων ανί. μετριόφρων. ταπεινόφρων · ΦΡ. *περήφανος στ' αφτιά* για πρόσωπο που έχει πρόβλημα ακοής ή που προσποιείται ότι δεν ακούει: μίλα *δυνατά, γιατί ο παππούς είναι ~.* **— υπερήφανα / υπερηφάνως** Ιαρχ.Ι κ. **περήφανα** επίρρ. σχολιο λ. *υπερηφάνεια.* |ιΤΥΜ. < αρχ. *υπερήφανος,* αβεβ. ετύμου. Rival βέβαιο ότι η λ. περιέχει ως α συνθ. την πρόθ. *υπέρ*, καθιός και το συνδετικό φωνήεν *-η-*, πιθ. κατ' αναλογίαν προς το συνώνυμο *ύπερηνωρ (< ύπερ- + -ήνωρ*

άνήρ). ΐΐς πρυς το β' συνθ. *-φανός.* η πρώτη εκδοχή θα ήταν η αναγωγή στο ρ. *φαίνο) / -ομαι* (με τη σημ. «αυτός που φαίνεται, πυυ προβάλλεται υπέρμετρα»), αλλά το ρ. δίνει β' συνθ. μόνο *-φανής (λ.χ. διαφανής)* και *-φαντός* (λ.χ. *α-φαν-τος).* Έχει προταθεί ακόμη η αναγωγή σε αμάρτυρο **ύπερηφών.* αν υποτεθεί ότι σχετίζεται με την «άπας» λ. *κατηφόνες* (βλ. λ. *κατηφής).* Αρκετά περίπλοκη, τέλος, είναι η ανάλυση: **ύπερηφενής* «πυλύ πλούσιος» (< *ύπερ- + αφενός «πλούτος»)* > **ύπερηφενέοντας* (με επαύξηση) > *υπερηφανέοντες* (με επίδρ. τού ρ. *φαίνομαι)* > *υπερήφανος* (υποχωρητ.)]. **υπερηχητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τους υπερήχους και τις εφαρμογές τυυς: ~ *κύμα** ΦΡ. *υπερηχητική ταχύτητα* ταχύτητα μεγαλύτερη από την ταχύτητα μεταδόσεως / κινήσεως τού ήχου στον αέρα 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με ταχύτητες που υπερβαίνουν την αντίστοιχη τού ήχου στυν αέρα: ~ *πτήση* 3. (ειδικότ. για οχήματα) αυτός που αναπτύσσει ταχύτητες μεγαλύτερες από την αντίστοιχη τού ήχου στον αέρα: ~ *αεροπλάνο / πύραυλος.*

Γετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. supcrsonic]. **υπερηχογράφημά** (το) {υπερηχυγραφήμ-ατος | -ατα, -άτων} ιατρ. διάγραμμα που λαμβάνεται από την εξέταση με υπερήχους και χρησιμοποιείται για διαγνωστικούς σκοπούς.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο απύ αγγλ. ultrasonogram (νόθο σύνθ.)]. **υπερηχογραφία** (η) {υπερηχογραφιών} ιλτρ. διαγνωστική μέθοδος που συνίσταται στη χρησιμοποίηση υπερήχ<ον και έχει ευρύτατη εφαρμογή στη σύγχρονη ιατρική.

[είυμ. Μεταφρ. δάνειο απύ αγγλ. ultrasonography (νόθο σύνθ.)[.

υπερηχογράφος (ο) τεχνολ. συσκευή πυυ διενεργεί υπερηχυγρα- φήματα (βλ.λ.).

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ultrasonograph (νόθο σύνθ.)|.

υπερηχοθεραπεία (η) {υπερηχοθεραπειών} ιατρ. η χρησιμοποίηση υπερήχων για θεραπευτικούς σκοπούς, με απευθείας εφαρμογή τους (με ειδική συσκευή) στην πάσχυυσα περιοχή· εφαρμόζεται κυρ. σε περιπτώσεις παθήσεων των οστών και των αρθρώσεο)ν.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ultrasonothcrapie (νόΟυ σύνθ.)|. **υπέρηχος** (ο) {υπερήχ-ου **|** -ων, -ους} φυσ. (κυρ. στον πληθ.) κύματα που μοιάζουν με τα ηχητικά, αλλά διαθέτουν πυλύ υψηλότερη συχνότητα από αυτήν που μπορεί να γίνει αντιληπτή από το ανθρώπινο αφτί, δηλ. ξεπερνούν τα 20.000 χερτς. με αποτέλεσμα ο άνθρωπος να μη μπορεί να τα ακούσει, αλλά μέσω ειδικών συσκευών να τα χρησιμοποιεί ευρύτατα σε πολλούς τομείς τής επιστήμης και τής τεχνολογίας (λ.χ. στη μελέτη των μοριακών ιδιοτήτων των υλικών, σε βιομηχανικά και οδοντιατρικά εργαλεία, ραντάρ, για διαγνωστικούς και θεραπευτικούς σκοπούς στην ιατρική κ.α.).

Ιείύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ultrasound), **υπερθέαμα** (το) {υπερθεάμ-ατος j -ατα. -άτων) πλούσιο και εντυπωσιακό θέαμα, ιδίως καλλιτεχνική παράσταση με στοιχεία σόου. που γίνεται για την ψυχαγωγία τού κοινού: *μετά το δε/.τίο ειδήσεων θα παρακο/.ουθήσετε από* το κανάλι *μας ένα μουσικοχορευτικό* ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. supcrspeetaclc|. **υπερθεματίζω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι {υπερθεμάτισα} **1.** δίνω περισσύτε- ρα, προσφέρω την πιο υψηλή τιμή σε πλειστηριασμύ: *υπερθεμάτισε στη δημοπρασία και πήρε τον πίνακα* συ.ν. πλειοδοτώ αντ, μειοδοτώ 2. (κατ'επέκτ.) τονίζω (κάτι) ακύμη περισσότερο, υπερβάλλω τους άλλους σε θετικές ή αρνητικές κρίσεις: *~ σε διαβεβαιώσεις/ επαίνους/ κατηγορίες / κριτική* συν. υπερτονίζω, ξεπερνώ, (μτφ.) πλειοδοτώ, **υπερθεμάτιση** (η), **υπερθεματισμός** (ο) Ιμεσν.) **1.** η προσφορά υψηλότερης τιμής σε πλειστηριασμύ συν. υπερθεμάτιση, πλειυδυσία αντ. μειοδοσία 2. (κατ' επέκτ.-μτφ.) η υπερβολή σε θετικές ή αρνητικές κρίσεις συν. (μτφ.) πλειοδοσία. - **υπερθεματιστής** (ο) Ιμεσν.]. **υπερθεματίατρια** /η).

ύπερθεν επίρρ. (αρχαιοπρ.) από πάνω. πιο ψηλά απύ κάτι συν. άνωθεν ανί. κάτωθεν. ** σχολιο λ. *-θεν.*

11:ΤΥΜ. < αρχ. *ϋπερθεν< ύπερ-* + επιρρ. επίθημα *-θεν* (βλ.λ.)J. **υπερθερμαίνω** ρ. μετβ. |αρχ.| (υπερθέρμα-να. -νθηκα, -σμένος) (λόγ.) θερμαίνω (κάτι) υπερβολικά: *~ το νερό / το δωμάτιο* συν. πα- ραζεσταίνω αντ. καταψύχο). **υπερθέρμανση** (η) **[** 18891 {-ης κ. -άνσεως **|** χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** θέρμανση που υπερβαίνει το κανονικύ ή το επιτρεπτύ όριο συν. παραζέ- σταμα 2. (ειδικότ.) η υπερβολική θέρμανση μετάλλου ή κράματος, χωρίς αυτύ να υποστεί μερική ή ολική τήξη, πράγμα που ορισμένες φορές (ύπως λ.χ. στην περίπτωση τού χάλυβα) συνεπάγεται αλλοίωση τον ιδιοτήτων του ΣΥΝ. πύρωση. ερυθροπύρο)ση.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. surchauffe[. **υπερθερμία** (η) |Ι896| {υπερθερμιών} ιαίρ. 1.η άνοδος τής θερμοκρασίας τού σώματος πάνω από το φυσιολογικύ όριο. η υποία οφεί- λεται είτε σε αυξημένη παραγωγή (ή παροχή) είτε σε μειωμένη απο

βολή θερμότητας, όπως λ.χ. σε περιπτώσεις θερμοπληξίας, ηλίασης ΑΝΤ. υποθερμία 2. θεραπευτική μέθοδος που συνδυάζει την τυπική αύξηση τής θερμοκρασίας -που αυξάνει την αιμάτωση τής περιοχής- με την περιοχική χορήγηση ορισμένων φαρμάκων, λ.χ. αντικαρ- κινικών.

[ftym. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hyperthermie]. **υπέρθερμος,** -η. -ο [μτγν.Ι (λόγ.) **1.** υπέρμετρα θερμός, αυτός που έχει πάρα πολύ υψηλή θερμοκρασία: - *κλίβανος / πηγή* (τής οποίας το νερό έχει θερμοκρασία υψηλότερη από 45° Κελσίου) ΙΥΝ. θερμότατος, διάπυρος αντ. υπόθερμος, κατάψυχρος. ψυχρότατος, παγωμένος 2. ΦΥΣ. (α) ***υπέρθερμο ύδωρ*** νερό με θερμοκρασία ανώτερη τού σημείου βρασμού του (δηλ. των J00° Κελσίου) υπό ατμοσφαιρική πίεση (β) ***υπέρθερμος ατμός*** ατμός σε πολύ υψηλή θερμοκρασία, που σχηματίζεται σε ορισμένες θερμοδυναμικές μεταβολές χωρίς προσφορά ποσοτήτων θερμότητας, **υπέρθεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων} (λόγ.) (σπάν.) η τοποθέτηση πράγματος πάνω από άλλο.

Ιιτυμ. < μτγν. *ύπέρθεσις* < αρχ. *ύπερτΐΟημι* (βλ. κ. *θέση)*\. **υπερθετικό** (το) γλωσσ. **1.** τύπος επιθέτου ή επιρρήματος που βρίσκεται σε υπερθετικό βαθμό. π.χ. *εργατικότατος, ευφυέστατος, ευνοϊκότατα* 2. (α) ***απόλυτο υπερθετικό (επιθέτου)*** δηλώνει ότι το ουσιαστικό έχει ιδιότητα ή ποιότητα σε απόλυτο βαθμό, χωρίς να συγκρίνεται με άλλα· σχηματίζεται είτε μονολεκτικά με την κατάληξη -(ό)τατος, -η. -ο ή συνήθ. με το επίρρ. πυλύ και τον θετικό βαθμό τού επιθέτου, π.χ. *η πληροφορία που σας έδωσε είναι εγκυρότατη / πολύ έγκυρη* (β) ***σχετικό υπερθετικό (επιθέτου)*** δηλώνει ότι το ουσιαστικό έχει ιδιότητα ή ποιότητα στον πιο μεγάλο βαθμό σε σύγκριση με άλλα ομοειδή του· σχηματίζεται με το άρθρο και τον συγκριτικό βαθμό του επιθέτου, π.χ. *πέτυχε την υψη?~ότερη επίδοση στη γεωμετρία.* Ιετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *υπερθετικός].* **υπερθετικός,** -ή. -ό Ιμτγν.] γλωσσ **1.** ***υπερθετικός βαθμός*** ο ανώτερος από τους τρεις βαθμούς των παραθετικών των επιθέτων και επιρρημάτων. δηλ. ο βαθμός συγκρίσεως που δηλώνει ότι το ουσιαστικό έχει την εκφραζόμενη από το επίθετο (ή το επίρρημα) ιδιότητα ή ποιότητα στον ύψιστο. στον ανώτατο βαθμό: γο *«μαχητικότατος» είναι ο ~ τού επιθέτου «μαχητικός»* **2.** ***υπερθετικό*** (το) βλ.λ. — **υπερθεπκ-ά / -ώς** |μτγν.| επίρρ.

υπερθυμία (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. η αύξηση τού νευροψυχικού τόνου, που συνοδεύεται από αίσθημα σωματικής και ψυχικής ευεξίας και προκαλεί αυξημένη κινητική δραστηριότητα, παρουσιάζεται δε συνήθ. σε περιπτώσεις μανιοκατάθλιψης,

Ιετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypcrthymiaj. **υπερθυρεοειδισμός** (ο) ιαγρ. η παθολογική αύξηση τής εκκρίσεως τού θυρεοειδούς αδένα, που συνοδεύεται συνήθ. από υπερπλασία τού οργάνου αυτού, από αύξηση τού βασικού μεταβολισμού και από αυξημένη δραστηριότητα τού αυτόνομου νευρικού συστήματος αντ. υποθυρεοειδισμός.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hyperthyroidism], **υπέρθυρο** (το) |αρχ.[{υπερθύρ-ου | -ων} (λόγ.) το ανώφλι (βλ.λ.): *το παλαιό αρχοντικό είχε σκαλιστά / ανάγλυφα / μαρμάρινα* **υπερίδρωση** (η) 11891] {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.Ι ιατρ. παθολογική υπερέκκριση ιδρώτα, γενικευμένη ή τοπική (λ.χ. στις μασχάλες), που εμφανίζεται σε ποικίλες καταστάσεις (λ.χ. κατά την υποχώρηση εμπύρετων νοσημάτων, κατά την εμμηνόπαυση κ.ά.) ή οφείλεται σε δυσλειτουργία των ιδρωτοποιών αδένων.

Ι ΐΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyperhidrosc{. **υπερικό** (το) βοτ. καθένα από τα αγγειόσπερμα, δικότυλα φυτά που είναι αυτοφυή στην Ελλάδα και περιλαμβάνονται στυ γένος φυτών, στο οποίο ανήκει και το βάλσαμο (βλ.λ.).

Ιετυμ, < μτγν. *ύπερικόν.* άλλη γρ. τού ουσ. *υπέρεικος (ο)* < *ύπ(ο)- + ερείκη* (βλ. λ. *ρείκι)].* **υπερίπταμαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.| {υπερίπτα-σαι, -ται. -μεθα. -σθε, -νται. παρατ. υπεριπτ-άμην, -ασο, -ατο. -άμεθα. -ασθε, -αντο ί (λόγ.) (+γεν.) ίπταμαι υπεράνω περιοχής, πετώ πάνω (από κάπου): *ο κόσμος παρακο?.συθούσε με το βλέμμα τα πολύχρωμα αερόστατα που υπερί- πταντο τής πόλεως.* ** σχολιο λ. *αποθετικός.* **υπερισχύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.Ι {υπερίσχυσα} (λόγ.) ♦ **1.** (μετβ.) (+γεν.) είμαι ή αναδεικνύομαι ισχυρότερος από (κάποιον/κάτι): ευ- *τυχώς στην περίπτωση αυτή η λογική υπερίσχυσε τού πάθους || με πολύ αγώνα* καί *προσπάθεια θα κατορθώσουμε να υπερισχύσουμε τής αντίπαλης ομάδας* συν. υπερνικώ, υπερτερώ, κατανικώ, κατισχύω, επικρατώ, επιβάλλομαι ♦ 2. (αμετβ.) αποδεικνύομαι ισχυρότερος. νικώ: *τελικά υπερίσχυσε μέσα του η παλιά φιλία* ΣΥΝ. υπερνικώ λντ. ηττώμαι.

υπερίσχυση (η) [1782J {-ης κ. -ύσεως | χωρ. πληθ.} το να υπερισχύει κανείς κάποιου: *η ~ των μετριοπαθών στην εσωκομματική διαμάχη* συν. επικράτηση, κατίσχυση, **υπερίτης** (ο) {υπεριτών} χημ. δηλητηριώδες χημικό αέριο, που προκαλεί ασφυξία στο αναπνευστικό σύστημα και εγκαύματα στην επιδερμίδα τού ανθρώπου και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τους Γερμανούς ως όπλο κατά τον Λ Ιίαγκόσμιο Πόλεμο.

[ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. yperite. από ΓΟ όν. τής βελγικής πόλης Ypres (ολλ. Ieper), όπου το 1817 πρωτυχρησιμοποιήθηκαν ασφυξιογόνα αέρια).

υπεριώδης, -ης, -ες {υπεριώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} **1.** φυς. αυτός που βρίσκεται πέρα από το ιώδες χρώμα τού ηλιακού φάσματος: *~ ακτίνες ι ακτινοβολία* (ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία με μήκος κύματος μικρότερο των ορατών φωτεινών ακτίνων. αλλά μεγαλύτερο των ακτίνων Χ· είναι αόρατη από το ανθρώπινο μάτι. αλλά μπορεί να προκαλέσει σειρά παθολογικών καταστάσεων στο ανθρώπινο σώμα Ιλ.χ. εγκαύματα), σε περίπτωση παρατεταμένης έκθεσης σε αυτήν) 2. αστρον. ***υπεριώδης αστρονομία*** ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τα ουράνια αντικείμενα, τα οποία εκπέμπουν στην περιοχή τού φάσματος πέρα από το ιώδες χρώμα. ^ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ultraviolet!, **υπερκαινοφανής** (ο) {υπερκαινοφαν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αστρον. αστέρας ο οποίος εκρήγνυται και η λάμψη του αυξάνει κατά ΙΟ[10] για λίγες εβδομάδες ή και μήνες και ο οποίος εκτοξεύει μακριά το μεγαλύτερο μέρος τής μάζας του (πβ. λ. *καινοφανής).*

JFTYM. Απόδ. τού αγγλ. supernova}, **υπερκαλύπτω** ρ. μετβ. [18871 {υπερκάλυψα, -φθηκα. -μμένος} καλύπτω εντελώς (κάπ) έτσι. ώστε να περισσεύω: *τα έσοδά μας υπερκαλύπτουν τα έξοδα* || (μεσοπαθ.) γο *ομο?.ογιακό δάνειο υπερκαλύφθηκε από παλαιά αποθεματικά*]| *η παραγωγή υπερκάλυψε τη ζήτηση τού προϊόντος.* — **υπερκάλυψη** (η), **υπερκατανάλωση** (η) {-ης κ. -ώσεως **|** χωρ. πληθ.} **1.** η κατανάλωση αγαθών πέρα από το αναγκαίο επίπεδο 2. οικον.-κοινωνιολ. η δαπάνη δυσανάλογα μεγάλου μέρους τού ατομικού και, κατά συνέπεια, τού εθνικού εισοδήματος σε καταναλωτικά αγαθά (πράγμα που συ- νιστά χαρακτηριστικό γνώρισμα τής κοινωνίας τής αφθονίας). Επίσης **υπερκαταναλωτισμός** (ο). — **υπερκαταναλωτικός,** -ή. -ό.

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overconsumption |. **υπερκατασκευή** (η) κάθε κατασκευή που γίνεται πάνω σε υπάρ- χουσα. π.χ. η προσθήκη επίπλου πάνω σε άλλο έπιπλο στην επιπλοποιία. η κατασκευή δώματος στην οροφή τελειωμένης κατοικίας κ.λπ. (βλ. κ. λ. *πανωσήκωμα. δώμα).*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. superstructure!.

Υπερκαυκσσίσ (η) γεωγραφική περιοχή στον Καύκασο, που περιλαμβάνει το Αζερμπαϊτζάν, την Αρμενία και τη Γεωργία. — **Υπερ- καυκάσιος** (ο)} 1849].

Υπερκαυκάσια (η), **υπερκαυκασιακός,** -ή. -ό. [tΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. Transeaucasiej. **υπέρκειμαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.] {υπέρκει-σαι, -ται. -μεθα. -σθε, -νται] (λόγ.) (+γεν.) βρίσκομαι πάνω από (κάτι), κατέχω υψηλότερη θέση, δεσπόζω: γο *φρούριο υπέρκειται τής πόλεως* αντ. υπόκειμαι. σχολιο λ. *αποθετικός.*

υπερκείμενος, -η (λόγ. -ένη), -ο **1.** αυτός που βρίσκεται πάνω από (κάτι), σε υψηλότερη θέση: *οι - ?>όφοι χρησιμοποιήθηκαν ως οχυρά* || (μτφ.) οι - *έννοιες* (ευρύτερες, γενικότερες) λντ. υποκείμενος 2. ιιλμροφ. **u** ***περκείμενο*** (το) {υπερκειμέν-υυ | -ων} κείμενο, αποθηκευ- μένο σε αρχείο Η/Υ. τμήματα τού οποίου παραπέμπουν αυτόματα σε άλλα σχετιζόμενα κείμενα με τη βοήθεια τού ποντικιού, διαμορφώνοντας έτσι ένα ιεραρχικό δίκτυο οργάνωσης τής πληροφορίας. [εγυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *υπέρκειμαι.* II σημ. 2 είναι μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hypertext |.

υπερκέραση (η) -► υπερκερώ

υπερκέρδος (το) {υπερκέρδ-ους | -η, -ών} **1.** κέρδος που υπερβαίνει το μέσο ή είναι πέραν τού αναμενόμενου: *τα ~ των πολυεθνικών κολοσσών* 2. (ειδικότ.) το κέρδος τού κεφαλαιούχου, που προέρχεται από την υπεραξία (βλ.λ.) τού παραγόμενου προϊόντος.

|ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. superprofit], **υπερκερδοφόρος,** -α (λόγ. -ος). -ο αυτός που αποφέρει υπερκέρδη.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. supcrprofitablel. **υπερκερώ** ρ. μετβ. {υπερκεράς... [υπερκέρασ-α. -θηκα. -μένος} (λόγ.)

(στη στρατηγική) επεκτείνω το μέτωπο τής παράταξής μου. για να κυκλώσω το ένα ή και τα δύο άκρα τής εχθρικής παράταξης, περι- κυκλώνω τον εχθρό ΣΥΝ. υπερφαλαγγίζω **2.** (μτφ.) ξεπερνώ (κάτι) ποσοτικά ή ποιοτικά: ο *πρόεδρος τού συλλόγου ευε/.πιστεί ότι θα υπερ- κερασθούν οι εσωτερικές αντιδράσεις* συν. υπερβαίνω 3. κινούμαι πέρα από κάτι που ισχύει ή ξεπερνώ αποτελεσματικά: *επιχειρούν να υπερκεράσουν το πρόβ/.ημα* συν. υπερπηδώ, παρακάμπτω. Επίσης **υπερκεράζω.** — **υπερκέραση** (η) [μτγν.Ι.

Ι ΕΤΥΜ. < μτγν. *υπερκερώ (-άω)* < *ύπερ-* + *-κερώ*< *κέρας* «τμήμα στρατιωτικής παράταξης, πτέρυγα»], **υπερκινησία** (η) [J 8761 {χωρ. πληθ.} η ιδιότητα τού υπερκινητικού.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hyperkinesicj. **υπερκινητικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που κινείται υπερβολικά, παραπάνω από το φυσιολογικό: οι - *μαθητές προκαλούν εκνευρισμό στους συμμαθητές και τους δασκά/.ους τους* 2. ***υπερκινητικός*** (ο), ***υπερκινητι- κή*** (η) πρόσωπο με πρόβλημα κινητικότητας, που κάνει περισσότερες κινήσεις από το φυσιολογικό. — υπερκινητικά επίρρ.

|ι ::ί υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyperkinetique). **υπερκομματικός,** -ή, -ό αυτός που δεν ανήκει σε κόμματα ή πολιτικές παρατάξεις, που δεν υποστηρίζεται, δεν επηρεάζεται ή δεν ελέγχεται από αυτά· πολιτικώς ανεξάρτητος: *~ υποψήφιος / συγκέντρωση / διαδή/.ωση / εκδήλωση / σχηματισμός* λντ. κομματικός. — υπερκομματικά επίρρ. **υπερκόπωση** (η)) 1886) {-ης κ. -ώσεως j χωρ. πληθ.} **1.** η υπερβολική κόπωση, η πολύ μεγάλη και συνεχής κούραση: *σωματική / πνευματική -\\~ των χεριών / γ ων ματιών 2.* (ειδικότ.) ιατρ. το σύνολο των διαταραχών τού οργανισμού, που οφείλονται στην υπερβολική και επαναλαμβανόμενη κόπωση ολόκληρου τού σώματος ή τμημάτων του: *έ.παθα -* (| *υποφέρω / αρρωστaίνω από* **υπερκορεσμός** (ο) **[** 1893**)** {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** (επιτατ.) ο υπερβολικός κορεσμός: - *τής αγοράς από είδη διατροφής* ΣΥΝ, υπερπλήρωση, υπερεπάρκεια λντ. ανεπάρκεια, (λόγ.) ένδεια, έλλειψη 2. (ειδικότ.) υ υπερβολικός χορτασμός, το αποτέλεσμα τής υπέρμετρης λήψεως τροφής 3. οικον.-κοινωνιολ. η κατάσταση κατά την οποία η προσφορά προϊόντος ή υπηρεσίας υπερβαίνει κατά πολύ τη ζήτηση 4. χημ. η κατάσταση διαλύματος στο οποίο η συγκέντρωση τής διαλυμένης ουσίας, σε ορισμένη θερμοκρασία, είναι ακόμη μεγαλύτερη και από την

ποσότητα τής ουσίας που αντιστοιχεί στην κατάσταση τού κορεσμού τού διαλύματος αυτού στις ίδιες συνθήκες. — **υπερκορέννυμαι** ρ. Ιμτγν. |.
Ιετυμ. < *υπερ- + κορεσμός* (βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sursaturation}.
υπερκόσμιος, -α. -ο [μτγν.Ι **1·** αυτός που βρίσκεται πέρα ή πάνω από τον αισθητό κόσμο, που υπερβαίνει την αντικειμενική πραγματικότητα ιυν. υπερφυσικός ΑΝΤ. εγκόσμιος, πραγματικός 2. φίλος. αυτός που υπερβαίνει τα όρια τής εμπειρικής γνώσης, που βρίσκεται πέρα από κάθε αισθητηριακή εμπειρία: ~ *αποκάλυψη / γνώση* αντ. εμπειρικός.
υπερκοστολογώ ρ. μετβ. {υπερκοστολόγ-ησα. -ούμαι, -είται.... -ήθηκα, -ημένος} κοστολογώ κάτι παραπάνω από το πραγματικό του κόστος. — υπερκοστολόγηση (η), **υπέρλαμπρος,** -η. -ο Ιαρχ.) (λόγ.) πάρα πολύ λαμπρός, αυτός που διαθέτει εξαιρετική λάμψη: γο ~ *άστρο τής Βηθλεέμ* || ~ *νίκη* συν. λαμπρότατος. ολόλαμπρος.
υπερλειτουργία (η) {υπερλειτουργιών} φυσιολ. (για όργανο τού οργανισμού) η λειτουργία που ξεπερνά τα φυσιολογικά όρια (προκα- λώντας προβλήματα): ~ *ενός αδένα.* — υπερλειτουργώ ρ. {-είς...f.
[Li'J'ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hypcrfunction (νόθο σύνθ.)]. **υπερλεωφόρος** (η) ιιλμγοφ. *υπερλεωφόρος των πληροφοριών* / **της** *πληροφορικής* η συνεχής και ευρεία διακίνηση πληροφοριών μέσω τού Διαδικτύου.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. superhighway (of informa-tion)}. **υπερλίπωση** (η) Π8761 i-ης κ. -ούσεως | χωρ. πληθ.) ιατι>. η υπερβολική αύξηση, τοπική ή γενική, τού λιπώδους ιστού τού σώματος, **υπέρλογος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που βρίσκεται πέρα ή πάνω από τη λογική, που υπερβαίνει τα όρια τής λογικής αντ. λογικός (πβ. λ. *παράλογος).*
[ετυμ. < *υπερ- + λόγος.* πβ. το μτγν. επίρρ. *ύπερλόγως*|. **υπερμαγκανικός,** -ή, -ό |1880| χιμ. αυτός που περιέχει την υπερ- μαγκανική ρίζα (MnCK): ~ *κάλιο.*
υπέρμαχος, -η (λόγ. -ος), -ο Ιμτγν.Ι **1·** αυτός που μάχεται υπέρ (κάποιου). που υπερασπίζεται πρόσωπο, τόπο. θεσμό, αξία κ.λπ.: - *στρατηγός* (η Θεοτόκος) 2. *υπέρμαχος* (ο/η) {υπερμάχ-ου | -ων, -ους} πρόσωπο που αγωνίζεται υπέρ θεσμού, αξίας κ.ά.: ~ της *κίστης / των δικαιωμάτων των μειονοτήτων / τού πυρηνικού αφοπλισμού* ||[- *μιας πρότασηα ενός σχεδίου/ μιας θεωρία^* λντ. πολέμιος αντίμαχος. — υπερμαχώ ρ. Ιαρχ] |-είς...}. **υπερμεγέθης,** -ης, υπερμέγεθες |αρχ.] [υπερμεγέθ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) πάρα πολύ μεγάλος, αυτός που έχει τεράστιο μέγεθος:
ποταμός / βουνό συν. τεράστιος αμ. μικροσκοπικός. ** σχολιο λ. -*7f -ης. -ες.*
υπερμετρος, -η. -ο |αρχ.| **1.** αυτός που υπερβαίνει το μέτρο, που είναι μεγαλύτερος από τον κανονικό ή τον συνηθισμένο: *έδειξε - ζήλο κατά την εκτέλεση των καθηκόντων* r ου || ~ *προσπάθεια / ανάπτυξη / δανεισμός* συν. υπερβολικός, άμετρος αντ. μέτριος, λιγοστός · 2. μετρ. αυτός που παραβαίνει τους μετρικούς κανόνες ή που γίνεται χωρίς μετρικούς κανόνες: ~ *στίχος.* — **υπέρμετρα** / **υπερμέτρως** Ιαρχ.) επίρρ.
υπερμετρωπία (η) 11867J {χωρ. πληθ.} ιατρ. διαθλαστική ανωμαλία τού οφθαλμού, κατά την οποία οι φωτεινές ακτίνες, αντί να συγκλίνουν πάνω στον αμφιβληστροειδή χιτώνα, εστιάζονται πίσω από αυτόν. είτε γιατί υ βολβός τού ματιού είναι μικρότερος σε όγκο από τον φυσιολογικό είτε γιατί υπάρχει αποπλάτυνση τού κερατοειδυός, με αποτέλεσμα ο πάσχων να βλέπει τα αντικείμενα θολά.
Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hypermetropie (βλ. λ. *υπερμέ- τρωψ)1*
υπερμέτρωψ (ο/η) |Ι890| {υπερμέτρ-ωπος, -ωπα | -ωπες, -ώπων} (λόγ. για πρόσ.) πρόσωπο που πάσχει από υπερμετρωπία.
Ιετυμ. < *υπέρμετρος + -ωψ* (βλ. λ. *-ωπός. όψη),* ελληνογενής ξέν. όρ..
γαλλ. hypermetropej. **υπερμνησία** (η) {χωρ. πληθ.} η παθολογικά αυξημένη μνημονική ικανότητα, που χαρακτηρίζεται από συγκράτηση και αυτόματη ανάκληση πολυάριθμων και ασήμαντων αναμνήσεων, οι οποίες κανονικά θα έπρεπε να έχουν λησμονηθεί, και παρατηρείται σε περιπτώσεις εγκεφαλικής ανωμαλίας, παραληρήματος, καθώς και σε άτομα με μειωμένη διανοητική λειτουργία (δηλ. ολιγοφρενείς) αντ. αμνησία. [πτυμ. < *υπερ- + -μνησία.* από το θ. *μνη-* τού αρχ. ρ. *μιμνή-σκω* (βλ. λ. *μνήμη),* ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypermnesia}. **υπερνικώ** ρ. μετβ. [αρχ.} [υπερνικάς... | υπερνίκ-ησα, -ώμαι. -άσαι.... -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) 1. καταβάλλω (αντίπαλο), είμαι ή αναδει- κνύομαι ισχυρότερος από (κάποιον/κάτι): *υπερνίκησε ένα συναίσθημα αποστροφής και μπήκε στο σπίτι*)) ~ τον *θυμό / την οργή / τον πειρασμό* || ~ τους ανταγωνιστές μου ΣΥΝ. κατανικώ, κατισχύω, υπερισχύω, επιβάλλομαι λντ. νικώμαι. καταβάλλομαι, ηττώμαι 2. (μτφ.) εξουδετερώνω (οτιδήποτε με εμποδίζει), υπερπηδώ: *χρειάστηκε να υπερνικήσω πολλά εμπόδια, για* να *φθάσω εδώ* }} - *δυσκέρειες / δυ- σκο/.ίες* συν. υπερβαίνω, ξεπερνώ. - **υπερνίκηση** (η) Μ 879}. **υπερνομάρχης** (ο/η) [(θηλ. υπερνομάρχου) κλητ. υπερνομάρχα [υπερνομαρχών} ο πρόεδρος ενιαίων νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων που περιλαμβάνουν περισσότερους τού ενός νομούς: *ο ~ Αθηνών-Πει- ραιώς.*
[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. super-prefet]. **υπερνομαρχία** (η) {υπερνομαρχιών} η ενιαία νομαρχιακή αυτοδιοίκηση που περιλαμβάνει περισσότερους τού ενός νομούς: *διεκδικεί την ~ Αθηνών-! Ιει ραιώς.* — **υπερνομαρχιακός,** -ή, -ό. **υπέρογκος,** -η, -ο **1.** υπερβολικά ογκώδης, αυτός που καταλαμβάνει τεράστιο όγκο: ~ *δέμα / κιβώτιο* συν. ογκωδέστατος, υπερμεγέθης, τε
ράστιος αντ. μικροσκοπικός 2. (συνήθ. μτφ.) αυτός που υπερβαίνει το μέτρο, μεγαλύτερος από τον κανονικό ή τον συνηθισμένο: *δαπα- νήθηκαν - ποσά για την εκτέλεση τού έργου* || - *δαπάνη / λογαριασμός ι τιμή* ΣΥΝ. υπερβολικός, υπέρμετρος, τεράστιος λντ. ελάχιστος.
υπέρογκα / **υπερόγκως** Ιμτγν.Ι επίρρ.
[ετυμ. < αρχ. *υπέρογκος < ύπερ- + όγκος*|.
υπεροξίδιο (το) [1886} {υπεροξιδί-ου | -ων} χημ. **1.** οργανική ή ανόργανη ένωση στο μόριο τής οποίας εντοπίζονται δύο άτομα οξυγόνου που ενώνονται μεταξύ τους και αυτά με τη σειρά τους ενώνονται ανά ένα με δύο άλλα στοιχεία 2. *υπεροξίδιο του υδρογόνου* ανόρ- γανη χημική ένωση, τής οποίας τα υδατικά διαλύματα, τα οποία είναι γνωστά ως «οξυγονούχο νερό» (οξυζενέ). χρησιμοποιούνται ευρύτατα ως αντισηπτικά, ως αποχρωστικά και λευκαντικά μέσα. σχολιο λ. *ξίδι.*
ΙΕΙ ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. peroxyde (νόθυ σύνθ.) < per- (< λατ. per «υπερβολικά, πολύ») + oxyde (βλ. λ. *οξίδιο)*\. **υπεροξυγόνωση** (η) [-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} φυσιολ. η υπερβολική οξυγόνωση (βλ.λ.) τού αίματος με την παροχή οξυγόνου στον οργανισμό.
ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. peroxidation|. **υπεροπλία** (η) Ιαρχ.) [χωρ. πληθ.} η υπεροχή στα όπλα. καλύτερος εξοπλισμός σε σύγκριση με τον εχθρό: *έχουμε ~ στην ξηρά / στη θάλασσα / στον αέρα.* **υπερόπτης** (ο) [υπεροπτών}, **υπερόπτρια** (η) [υπεροπτριών} (λόγ.) πρόσωπο υπερβολικά υπερήφανο, πυυ συμπεριφέρεται με αλαζονεία: *η μεγάλη φήμη που απέκτησε* τον έκανε *υπερόπτη* συν. αλαζόνας, (λόγ.) επηρμένος λ.ντ. σεμνός, ταπεινός, μετριόφρων.
[ετυμ. < αρχ. *υπερόπτης < ύπερ- + -όπτης*< θ. *οπ-* τού παρακ. *όπ-ωπ- α* (βλ. λ. *όψη)*\.
υπεροπτικος, -ή, -ό Ιαρχ.[**1.** αυτός που είναι χαρακτηριστικός τού υπερόπτη: ~ *λόγια / στάση / συμπεριφορά / ύφος* ΣΥΝ. αλαζονικός, (λόγ.) υπερφίαλος, επηρμένος. (καθημ.) ξυπασμένος ανί. σεμνός, ταπεινός, μετριόφρων 2. (ειδικότ. για πρόσ.) αυτός που έχει την τάση ή τη συνήθεια να περιφρονεί τους άλλους, που συμπεριφέρεται με αλαζονεία: είναι *πολύ - προς τους υφισταμένους του* συν. αλαζονικός, ξυπασμένος, (λόγ.) επηρμένος αντ. σεμνός, ταπεινός, μετριόφρων.
υπεροπτικ-ά / **-ώς** [αρχ.] επίρρ.
υπεροχία (η) {υπεροριών} (αρχαιοπρ.) η αναγκαστική απομάκρυνση προσώπου, τυ υποίο κρίνεται ως ανεπιθύμητο, έξω από τα όρια (σύνορα) κράτους ή επικράτειας συν. εξορία, απέλαση.
|εγυμ. < αρχ. *υπερορία (γή).* θηλ. τού επιθ. *νπερόριυς < ύπερ- + -όριυς < όρος].*
ύπερος (ο) {υπέρ-ου | -ων. -ους} rot. το θηλυκό όργανο τού άνθους, που αποτελείται από ένα ή περισσότερα καρπόφυλλα, τα οποία είτε συμφύονται μεταξύ τους είτε όχι, κατ' αντιδιαστολή προς τον στήμονα.
[ετυμ. < αρχ. *ύπερος < υπέρ,* κατά τα αρσ.]. **υπερουρανιος**[1], -α. -ο [αρχ.Ι (ως προσωνυμία τού Θεού) αυτός που βρίσκεται πιο πάνω από τον ουρανό.
υπερουράνιος[2], -α, -ο χιμ. (στοιχείο) τού οποίου ο ατομικός αριθμός είναι μεγαλύτερος από τον ατομικό αριθμό τού ουρανίου, **υπερούσιος,** -α, -ο θεολ. αυτός που βρίσκεται πέρα και πάνω από την ουσία (δηλ. την ύλη), που είναι απρόσιτος στην ανθρώπινη γνώση: ~ *Θεός* (προσωνυμία τού Θεού) || *ή Παρθένος σήμερον τόν υπερούσιον τίκτει»* (κοντάκιο των Χριστουγέννων) ΣΥΝ. άυλος. υπερκόσμιος, ασύλληπτος αν Γ. υλικός, σωματικός, επιστητός. - - **υπερουσιότητα** (η) |μτγν.|.
Ιετυμ. < μτγν. *υπερούσιος < ύπερ- + -ούσιος < ούσία*\. **υπεροχή** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** το να υπερτερεί (κάποιος/κάτι) σε σχέση με (άλλον/άλλο), το να είναι ανώτερος ως προς την ποιότητα, την ποσότητα, το μέγεθος, την αξία κ.λπ.: *διαθέτουμε - έναντι τού εχθρού* και *θα νικήσουμε* || *η ~ τής ομάδας μας ήταν αδιαφιλονίκητη* σε *όλη τη διάρκεια τού αγώνα* jj *έχω / κερδίζω - έναντι κάποιου* συν. ανωτερότητα, υπερτέρηση λντ. κατωτερότητα, μειονεκτικότητα 2. (ειδικότ.) μαθ. άλλη ονομασία για το υπόλοιπο, τη διαφορά στην αφαίρεση 3. νόμ. το επιπλέον ποσό, αυτό που απέμεινε από την πώληση ενεχύρου μετά την ικανοποίηση τής απαιτήσεως τού ενεχυροδανειστή **4.** βιολ. η ιδιότητα ορισμένων αλληλομόρφων κάθε γονιδίου να καθορίζουν τον φαινότυπο ενός οργανισμού, όταν υπάρχουν στον γονότυπό του ΣΥΝ. επικράτηση, κυριαρχία. ** σχολιο λ. *έχω.*
[ετυμ. < αρχ. *υπεροχή < υπερέχω].* **υπέροχος,** -η, -ο **1.** αυτός πυυ υπερέχει, που ξεχωρίζει από τους ομοίους του. που διαθέτει μια θετική ιδιότητα στον ύψιστο βαθμό: - *άνθρωπος / καθηγητής: φωνή / συμπεριφορά / τοπίο ι τέχνη* |j *είσαι* ~ (δηλ. πολύ όμορφη) *με αυτό το φόρεμα* ΣΥΝ. έξοχος, εξαιρετικός, εξαίρετος. ξεχωριστός, εξαίσιος αντ. απαίσιος, φρικτός. άθλιος 2. (ειδι- κότ.) φίλος. *υπέροχο* (το) βασική έννοια (κατηγορία) τής αισθητικής τού Ι. Καντ, πυυ μοιάζει με το «ωραίο», αλλά διαφέρει από αυτό ως προς την έκταση ή την ποσότητα των αντικειμένων στα οποία αναφέρεται. — **υπέροχα** / **υπερόχως** επίρρ.
[ετυμ. < αρχ. *ύπέροχος< υπερέχω],* **υπεροψία** (η) [χωρ. πληθ.} υπερβολική υπερηφάνεια, που συνδυάζεται με περιφρόνηση προς τους άλλους: *συμπεριφέρεται με - προς τις φτωχές συμμαθήτριές της, επειδή προέρχεται από την υψη/.ή κοινωνία* συν. (λόγ.) έπαρση, αλαζονεία, οίηση, (λαϊκ.) ξυπασιά ΑΝΤ. σεμνότητα, ταπεινότητα, μετριοφροσύνη. **■ σχολιο λ. *υπερηφάνεια.* [ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπεροψία < υπερόπτης*].
υπερπαραγωγή (η) 1189J j **1.** ojkon. η παραγωγή γεωργικών ή βιομηχανικών προϊόντων σε ποσότητες μεγαλύτερες από τις αναγκαίες ή τις προβλεπόμενες: *φέτος είχαμε - πορτοκαλιών και προβλέπεται*

ότι εκατοντάδες τόνοι θα σαπίσουν στις χωματερές · 2. καλ. ιέχν. θεατρικό, κινηματογραφικό ή τηλεοπτικό έργο που διαθέτει πλούσια και επιβλητικά σκηνικά, πολλούς ηθοποιούς, σκηνές πλήθους κ.λπ., απαιτεί υψηλότατο χρηματικό ποσό για την ολοκλήρωσή του και έχει τα ανάλογα ποιοτικά χαρακτηριστικά.
[είύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overproduction (σημ. 1), superproduction (σημ. 2)|. **υπερπατριώτης** (ο) [υπερπατριωτών}, **υπερπατριώτισσα** (η) {υπερπατριωτισσών} (ειρων.-κακόσ.) πρόσωπο που προβάλλει υπερβολικά και ενίοτε υποκριτικά την προσήλωσή του στο ιδανικό τής πατρίδας, παρασυρόμενος σε εθνικιστικές ακρότητες και καταδικάζοντας όσους και ό.τι δεν υπηρετεί, κατά τη γνώμη του. τα εθνικά ιδεώδη: *θερμοκέφαλοι ~ υποστήριξαν τη λύση τής άμεσης στρατιωτικής Γπέμβασης* JJ *κάποιοι ~. αυτόκλητοι εθνικοί σωτήρες, χαρακτηρίζουν προδότες όσους δεν συμφωνούν με τις απόψεις τους.* **— υπερ- πστριωτισμός** (ο), **υπερπατριωπκός.** -ή, -ό.

υπερπέραν (το) {άκλ.} (λόγ.) 1.ο πέρα από τον θάνατο κόσμος, η μεταθανάτια. η άλλη ζωή συν. ο άλλος κόσμος 2. (καθημ.) οτιδήποτε βρίσκεται ή υποθέτουμε ότι βρίσκεται πέρα από τον γνωστό κόσμο: *φωνές από το*

[f.tym. < *υπερ-* **+** *πέραν*, **απόδ. τού γαλλ. l'au-dela|. υπερπήδηση (η) |μτγν.i {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων! (λόγ.) 1. πήδημα πάνω από (κάτι):** *~ χαντακιού / εμποδίου* 2. **(ειδικότ. στη γυμναστική) πήδημα πάνω από γυμναστικό όργανο με στήριξη μόνο των χεριών σε αυτό ή χωρίς καμία στήριξη** 3. **(μτφ.) η υπέρβαση οποιουδήποτε εμποδίου, η με υποιονδήπυτε τρόπο κατίσχυση επί προσώπου, πράγματος κ.λπ.:** *η ~ των δυσκολιών / των οικονομικών δυσχερείων / των αντιδράσεων* || *η ~ των αντιπάλων / των ανταγωνιστών* **ΣΥΝ. (καθημ.) ξεπέρασμα, (λόγ.) εξουδετέρωση, υπερνίκηση, υπερίσχυση.**

υπερπηδώ ρ. μετβ. |αρχ.| {υπερπηδάς... { υπερπήδ-ησα. -ώμαι, -άται..., -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) 1. (κυριολ.-σπάν.) πηδώ πάνω από (κάτι). ξεπερνώ με πήδημα: *το άλογο υπερπήδησε την τάφρο με δυσκολία* 2. (μτφ.-συχνότ.) εξουδετερώνω οτιδήποτε με εμποδίζει ή με δυσκολεύει, αναδεικνύομαι ισχυρότερος αυτού: *χρειάστηκε να υπερπηδήσουμε πολλές δυσκέρειες, για να φτάσουμε εδώ* |} *~ εμπόδια / δυσκολίες ι προβλήματα* συν. (λόγ.) υπερνικά), (καθημ.) ξεπερνώ, **υπερπλασία** (η) 118791 {υπερπλασιών} η υπέρμετρη ανάπτυξη τού όγκου οργάνου ή ιστού, η οποία οφείλεται σε πολλαπλασιασμό των συστατικίόν κυττάρων του, δηλ. σε αύξηση τύύ αριθμού τους, κατ' αντιδιαστολή προς την υπερτροφία (βλ.λ.).
[ετυμ. < *υπερ-* + *-πλασία* < *πλάσσω*, ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyperplasia [.

υπερπληθυσμός (ο) [182!| {χωρ. πληθ.} **1.** πληθυσμός υπερβολικά και δυσανάλογα αυξημένος σε σχέση με τις οικονομικές συνθήκες χώρας ή περιοχής και με τα διαθέσιμα μέσα διαβίωσής του: *ένα από τα βασικότερα προβλήματα των χωρών τού Τρίτου Κόσμου είναι ο* ~ **2.** *70ο*λ. αριθμός των ατόμων ζωικού είδους σε δεδομένη περιοχή, ο οποίος εμφανίζεται δυσανάλογα μεγάλος σε σχέση με τις διαθέσιμες πηγές σε οξυγόνο, χώρο, τροφή, νερό κ.λπ.
[εγυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overpopulation], **υπερπληθώρα** (η) {χωρ. πληθ.} υπερβολικά μεγάλος αριθμός (από κάτι): *~ τροφίμων.*

[ητυμ. Απόδ. των αγγλ. overabundance, surfeit], υπερπληθωρισμός (ο) {χωρ. πληθ.} οικον. ταχύτατη αύξηση τού ρυθμού τού πληθωρισμού, η οποία συνοδεύεται από συνεχή πτώση τής αξίας τού εθνικού νομίσματος, διαρροή κεφαλαίων στο εξωτερικό, συρρίκνωση τής αγοραστικής δύναμης τού καταναλωτικού κοινού και συναλλαγές σε είδος, αποθάρρυνση των επενδύσεων και δημιουργία ανεργίας, με σοβαρό αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνική συνοχή (βλ. κ. λ. *π/.ηθωρισμός)* **ΣΥΝ. καλπάζων πληθωρισμός.**

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hyperinflation (νόθο σύνθ.)]. υπερπλήρης, -ης, -ες Ιμτγν.] {υπερπλήρ-ους | -εις (ουδ. -η)} (λόγ.-εμ- φατ.) εντελώς πλήρης, αυτός που δεν χωράει απολύτως τίποτε ή που έχει γεμίσει περισσότερο από όσο προβλέπεται ή επιτρέπεται: *το θέατρο είναι ~. δεν χωράει άλλους* || *- ξενοδοχείο / βαγόνι / δοχείο.* **— υπερπληρότητσ (η) {μτγν.|.** ** **σχολιο λ.** *-ης. -ης. -ες.* **υπερπληροφόρηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η παροχή υπερβολικής πληροφόρησης ΑΝΤ. υποπληροφόρηση.**

[ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overinforming], **υπερπληρώ** ρ. μετβ. |αρχ.| {υπερπληροίς... | υπερπλήρ-ωσα, -ούμαι, -ώθηκα. -ωμένος} (λόγ.) γεμίζω (κάτι) μέχρι επάνω ή περισσότερο από όσο πρέπει: *~ δοχείο / δεξαμενή* || *~ αίθουσα / θέατρο με κόσμο* συν. (καθημ.) παραγεμίζω. **— υπερπλήρωση** (η) f μτγν. [.

υπέρπολυς, -πολλή, -πολυ [αρχ.] {υπέρπολλ-υι (ουδ.-α)} (εκφραστ.- λόγ.) αυτός που είναι υπερβολικά πολύς: οι *τράπεζες επιβαρύνουν τους δανειολήπτες με υπέρπολυ τόκο.* **— υπέρπολυ** επίρρ. **υπερπολυτελής,** -ής. -ές {υπερπολυτελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) εξαιρετικά πολυτελής, αυτός που χαρακτηρίζεται από μεγάλη πολυτέλεια. πυυ φανερώνει χλιδή: *~ ξενοδοχείο / έπαυλη / θαλαμηγός* || *~ διαβίωση* αντ. λιτός, πενιχρός. **— υπερπολιιτελώς** επίρρ., **υπερπολυτέλεια** (η). σχολιο λ. *-ης, -ης, -* ες. **υπερπολύτιμος,** -η. -ο αυτός που έχει υπερβολικά μεγάλη αξία ή είναι πάρα πολύ χρήσιμος: *~ ανήκα* || *~ συνεργάτης / παίκτης.* **υπερπόντιος,** -α, -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που βρίσκεται ή γίνεται πέρα από τη θάλασσα, πέρα από τον ωκεανό, δηλ. πολύ μακριά: *~ χώρα / αποικία / εμπόριο*■ φρ. *υπερπόντιος αλιεία* η αλιεία που διεξάγεται με μεγάλα σκάφη εκτός Μεσογείου Θαλάσσης, π.χ. στις ακτές τής ΒΔ. Αφρικής στον Ατλαντικό Ωκεανό ή στις ακτές τής Α. Αφρικής, **υπερπροΐον** (το) {υπερπροϊόντ-ος | -α. -ων} οικον. το πλεόνασμα πά νω από το αναγκαίο προϊόν (που παράγεται, όταν ο παραγωγός έχει καλύψει τις ανάγκες του).
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. surplus-product]. **υπερπροπόνηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η εντατικότερη από το κανονικό προπόνηση ενός αθλητή.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overtraining], **υπερπροσπάθεια** (η) {υπερπροσπαθειών} η πολύ μεγάλη προσπάθεια, η προσπάθεια που υπερβαίνει τις συνήθεις δυνάμεις ή δυνατό- τητες: *χρειάστηκε ~. για να πείσουμε τους εταίρους μας για την ορθότητα των απόψεων μας.* **υπερπροστασία** (η) {χωρ. πληθ.} **1. τυχολ.** η εκδήλωση υπερβολικής προστασίας και φροντίδας εκ μέρους των γονέων προς τα παιδιά τους, η οποία συντελεί στον περιορισμό τής πρωτοβουλίας και αυτενέργειάς τους. με αποτέλεσμα την εξάρτηση των παιδιών από τους γονείς: *η ~ συνήθως κάνει τα παιδιά δειλά και ευθυνόφοβα* **συν.** υπερπροστατευτικότητα, υπερπρυστατευτισμός 2. η παροχή υψηλής προστασίας και ασφάλειας: *αντιη/.ιακό για ~ από τον* ηλιυ.
[ετυμ.. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ovcrproteciion]. **υπερπροστατευτικός,** -ή, -ό αυτός που εκδηλώνει υπερπροστασία: *~ συμπεριφορά / γονιός.* **— υπερπροστατευτικά** επίρρ., **υπερπροστατευτικότητα** (η).
{ΕΤΥΜ, Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overprotcctive|. **υπερπροστατευτισμός** (ο) **1. οικον.** πολιτική αυστηρού προστατευτισμού 2. **τυχολ.** η υπερπροστασία, **υπερπροσφορά** (η) **1.** η προσφορά (πράγματος) σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από το αναγκαίο ή το αναμενόμενο: **~** *αγαθών ί ενδιαφέροντος* **2.** (σε εμπορικά καταστήματα) η προσφορά προϊόντος σε πολύ χαμηλή τιμή πωλήσεως, συνήθ. λόγω) εκπτώσεων.
[ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. L'berangcbot]. **υπέρπυρο** κ. (λαϊκ.) **πέρπυρο** κ. **πέρπερο** (το) {υπερπύρ-ου] -ων} χρυσό βυζαντινό νόμισμα που τέθηκε σε κυκλοφορία επί Μ. Κωνσταντίνου το 309 μ.Χ.
[ετυ.μ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *ύπέρπυρος* (λόγω τού χρώματος τού νομίσματος) < *ύπερ-* + *-πυρος* < *πύρ, πυρός*\. **υπερρεαλισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό κίνημα που αναπτύχθηκε κυρ. στις αρχές τού 20ού αι. (αφότου ο Αντρέ Μπρετόν το 1924 και το 1929 εξέδωσε το πρώτο και το δεύτερο αντίστοιχα *υπερρεαλιστικό μανιφέστο)* δίνοντας έμφαση στην υποσυνείδητη ή άλογη σημασία των παραστάσεων που ενεργοποιούνται αυτόματα με τον ελεύθερο συνειρμό, καθώς και στην αξιοποίηση τυχαίων εντυπώσεων, ασυνήθιστων αντιθέσεων κ.λπ. **συν.** σουρεαλισμός.
[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. surrealisme. βλ. κ. *σουρεαλισμός*\. **υπερρεαλιστής** (ο), **υπερρεαλίστρισ** (η) {υπερρεαλιστριών} οπαδός τού κινήματος τού υπερρεαλισμού **συν.** σουρεαλιστής.
IF.TYM. Απόδ. τού γαλλ. surrealiste, βλ. κ. *σουρεα?.ιστής}.* **υπερρεαλιστικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το κίνημα τού υπερρεαλισμού: *~ τάση στη ζωγραφική* || *- απόδοση ενός θέματος* || *~ ποίηση* **συν.** σουρεαλιστικός. **— υπερρεαλιστικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **υπερσιβηρικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη διάσχιση τής Σιβηρίας. - *γραμμή* 2. *υπερσιβηρικός (σιδηρόδρομος)* σιδηροδρομική γραμμή που διασχίζει τη Σιβηρία, συνδέοντας τη Ρωσία με τις ακτές τού Ειρηνικού Ωκεανού: *ταξιδεύω με τον ~*
[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. Trans-Siberian], **υπερσιτίζω** ρ. μετβ. |υπερσίτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} δίνω σε (κάποιον) υπερβολική τροφή **αντ.** υποσιτίζω.
[ητυμ. < μτγν. *υπερσιτίζω* < *ύπερ-* + *σιτίζω* < *σίτος].* **υπερσιτισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** ο σιτισμός κατά υπερβολικές ποσότητες, δηλ. κατά ποσότητες που υπερκαλύπτουν τις διατροφικές ανάγκες τού ατόμου (παλαιότ. και για θεραπευτικούς σκοπούς): *οι φυματικοί υποβάλλονταν παλιά σε ~* **αντ.** υποσιτισμός **2.** (ειδικότ.) η παροχή σε ζώο περισσότερης τροφής από όση απαιτείται για να καλυφθούν οι ανάγκες του, με στόχο την πάχυνσή του για την παραγωγή κρέατος, την υποκίνηση ορισμένων λειτουργιών στον οργανισμό του (π.χ. αύξηση τής γονιμότητας) κ.ά. Επίσης **υπερσίτιση** (η). **— υπερσιτιστικός,** -ή. -ό.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. suralimentation]. **υπέρσοφος,** -η, -ο [αρχ.Ι (σπάν.) εξαιρετικά σοφός, αυτός που διαθέτει πολύ μεγάλη σοφία **ΣΥ.Ν.** πάνσοφος, **υπερσύγχρονος,** -η. -ο πάρα πολύ σύγχρονος, αυτός που κατασκευάζεται. λειτουργεί κ.λπ. αξιοποιώντας και τα πιο πρόσφατα τεχνολογικά επιτεύγματα: *~ συσκευή / μηχάνημα / όπλο / αεροσκάφος.* **ΙΕΤΥΜ.** Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ultra-moderne]. **υπερσυντσγογρσφηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η υπερβολική συνταγογράφηση φαρμάκων. **— υπερσυντσγογραφώ** ρ. μετβ. {-είς...}.
υπερσυντέλικος (ο) {υπερσυντελίκ-ου | -ων, -ους} **γλωσσ.** χρόνος τού ρήματος που σχηματίζεται στα Νέα Κλληνικά περιφραστικά (με το βοηθητικό ρήμα «είχα») και δηλώνει τυν σχετικό χρόνο στο παρελθόν, δηλ. πράξη που έχει ολοκληρωθεί στο παρελθόν πριν από άλλη, επίσης ολοκληρωμένη στο παρελθόν, λ.χ. *είχα ήδη φύγει, όταν ειδοποίησες τους άλλους.*
Ιετυμ. < μτγν. *ύπερσυντέλικνς* (ενν. *χρόνος)* < *ύπερ-* + *-συντέλικος* < *συντελώ (-έω)].*
υπερσυντηρητικός, -ή, -ό αυτός που είναι υπερβολικά συντηρητικός: *~ πο/ατικός / απόψεις.* **— υπερσυντηρητικά** επίρρ., **υπερσυντη- ρητισμός** (ο).
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ultraconscrvative]. **υπέρταση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} **1. imp.** η μη φυσιολογική αύξηση τής πιέσεως που ασκείται από το αίμα στα τοιχώματα των

αγγείων, η οποία συνεπάγεται κίνδυνο καρδιακής προσβολής ή εγκεφαλικού επεισοδίου: *αρτηριακή* (αυξημένη πίεση τού αίματος στις αρτηρίες) / *ενδοκρανιακή* / *πνευμονική* / *πυλαία ι φλεβική* - συν. (λαϊκ.) πίεση αντ. υπόταση 2. ιιληκτρ. το φαινόμενο κατά το οποίο το πλάτος ή η ενεργός τιμή τής εναλλασσόμενης τάσης στα άκρα ενός πυκνωτή ή ιδανικού πηνίου κυκλώματος μπορεί, με ορισμένες προϋποθέσεις, να πάρει τιμή μεγαλύτερη από το πλάτος ή την ενεργό τιμή τής εναλλασσόμενης τάσης που τροφοδοτεί το κύκλωμα.

[f.tym. < μτγν. *ύπέρτασις* < *ύπερ* + *τάσις (< τείνω)*. Ο ιατρ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hypertension 1. **υπερτασικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την υπέρταση: ~ *σύμπτωμα* jj (ως ουσ.) *είναι* ~ *και τρώει τα φαγητά ανάλατα.* **υπέρτατος,** -η, -*ο* αυτός που βρίσκεται πάνω από όλους ή από όλα σε μέγεθος, αξία. σημασία, σπουδαιότητα κ.λπ.: *έφθασε στον* ~ *βαθμό ευδαιμονίας* || *η ελευθερία θεωρείται το* ~ *αγαθό τού ανθρώπου* || ~ *τιμή / θυσία / αρχή* || - *κριτής* (ο Θεός) || *άνθρωπος υπέρτατης σοφίας / αρετής* Συν. ανώτατος, ύψιστος. ύπατος, κορυφαίος αντ. κα- τώτατος. έσχατος· φρ *υπέρτατο Ον* ο Θεός. — **υπέρτατα** επίρρ. (ετυμ. < αρχ. *ύπέρτατος< υπέρ* + παραγ. επίθημα -raro$_s$'(τού υπερθ. βαθμού)^

υπερταχύς, -εία. -ύ {υπερταχ-έος | -είς (ουδ. -έα), -έων (θηλ. -ειών)}

αυτός που αναπτύσσει πάρα πολύ μεγάλη ταχύτητα: - *τρένα / σιδηροδρομική γραμμή*

2. ***υπερταχεία*** (η) ταχεία (τρένο) που αναπτύσσει πάρα πολύ μεγάλη ταχύτητα.

|LTYM. Στη σημ 2 η λ. είναι απόδ. τού γαλλ. train a grande vitesse|.

υπερτέλειος, -α. -ο Ιμτγν.Ι **1.** (συνήθ. ο)ς χαρακτηρισμός τού Θεού) απόλυτα τέλειος συν. τελειότατος λντ. ατελέστατος 2. (εμφατ.) αυτός που ενσαρκώνει το ιδανικό πράγματος, ιδέας, καταστάσεως κ.λπ.: - *συσκευή / μέθοδος / σύστημα* συν. ιδανικός, ιδεώδης, **υπερτεμαχιακός,** -ή, -ό γλωσσ *υπερτεμαχιακά φαινόμενα* φαινόμενα που σχετίζονται με το εκφώνημα (σειρά λέξεων: φράση / ολόκληρη πρόταση) και όχι με τα απλά τεμάχια τού λόγου· τέτοιο φαινόμενο είναι ο επιτονισμός (βλ.λ.).

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. suprasegmental}. **υπερτέρηση** (η) 11876J |-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) η υπεροχή.

ανωτερότητα (έναντι άλλου), **υπέρτερος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που υπερτερεί, που υπερέχει ποσοτικά ή ποιοτικά: *παρότι αντιμετό)πισαν* ~ *δυνάμεις, νίκησαν* Συν. μεγαλύτερος. ανώτερος am . κατώτερος, υποδεέστερος.

[ετυμ. < αρχ. *υπέρτερος* < *υπέρ-* + παραγ. επίθημα *-τερος(*τού συγκρ. βαθμού)].

υπερτερώ ρ. μετβ. {υπερτερείς... | υπερτέρησα} (λόγ.) (+γεν.) είμαι ή γίνομαι ανώτερος (από άλλον), βρίσκομαι σε καλύτερη μοίρα, υπερισχύω: *υπερτερεί σαφώς των υπολοίπων σε εξυπνάδα και επιμέλεια* || *στο σχέδιο αυτό τα πλεονεκτήματα υπερτερούν των μειονεκτημάτων* συν. υπερέχω, πλεονεκτώ, επικρατώ αντ. μειονεκτώ, υπολείπομαι. [ετυμ. < μτγν. *υπερτερώ (-έω)* < αρχ. *υπέρτερος* (βλ.λ.)|. **υπερτίμημα** (το) {υπερτιμήμ-ατος j -ατα. -άτων} οικον. **1.** η αύξηση τής αξίας ή τής προσόδου περιουσιακού στοιχείου ή άλλου οικονομικού αγαθού: *αυτόματο* - (που προκύπτει ανεξάρτητα από την προσωπική συμβολή τού κατόχου τού οικονομικού αγαθού) αντ. υποτίμημα 2. (συνεκδ.) το χρηματικό όφελος που αποκομίζει ο ιδιοκτήτης από την υπερτίμηση τής περιουσίας του 3. (συνεκδ.) το χρηματικό ποσό κατά το οποίο αυξάνεται η αγοραία τιμή αγαθού ή εμπορεύματος σε σύγκριση με την προηγούμενη ή με τη συνήθη τιμή του **4.** η διαφορά ανάμεσα στην ονομαστική αξία τίτλου ή την πραγματική αξία νομίσματος και στην τρέχουσα τιμή του, όταν η τελευταία είναι ανοπερη.

[ετυμ. Απόδ. τού αγγλ. increment], **υπερτιμημένος,** -η, -ο **1.** αυτός που του αποδίδουν μεγαλύτερη αξία από την πραγματική: γο *ταλέντο τον είναι* ~· *δεν είναι παρά ένας μέτριος ηθοποιός* αντ. υποτιμημένος 2. οικον. (νόμισμα) που η ισοτιμία του έχει καθοριστεί σε υψηλότερο επίπεδο από αυτό που διαμορφώνεται στην ελεύθερη αγορά, **υπερτίμηση** (η) **[1863J** {-ης κ. -ήσεως **|** χωρ. πληθ.} **1.** η απόδοση υπερβολικής αξίας (σε κάτι): - *των δυνατοτήτων / των ικανοτήτων κάποιου* συν. υπερεκτίμηση αν γ. υποτίμηση **2.** ΟΙΚΟΝ, η αύξηση τής τιμής αγαθού ή εμπορεύματος: ~ *των ειδών διατροφής* αντ. υποτίμηση 3. (συνεκδ.) το ποσό κατά το οποίο αυξάνεται η αξία ή η πρόσοδος περιουσιακού στοιχείου ή άλλου οικονομικού αγαθού Συν. υπερτίμημα.

υπερτΐμολογώ ρ. μετβ. {υπερτιμολογείς... | υπερτιμολογ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} τιμολογώ (κάτι) με ποσό μεγαλύτερο από την πραγματική του αξία: ~ *εμπόρευμα ι προϊόν.* — **υπερτιμολόγηαπ** (η), **υπέρτιμος** (ο) {υπερτίμ-ου | -ων, -ους} αυτός που του αξίζει ιδιαίτερη τιμή· συνήθ. ως τιμητικός τίτλος αρχιερέων.

[ετυμ. < μτγν. επίθ. *υπέρτιμος < υπέρ + -τιμος < τιμή].* **υπερτιμώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.} {υπερτιμάς... | υπερτίμ-ησα. -ώμαι. -άται.... -ήθηκα. -ημένος} **1.** αποδίδω σε (κάποιον/κάτι) αξία μεγαλύτερη από την πραγματική του: ~ *τις δυνάμεις / τις ικανότητές μου* συν. υπερεκτιμώ αντ. υποτιμώ 2. αυξάνω την τιμή εμπορεύματος ή άλλου οικονομικού αγαθού: *υπερτιμήθηκαν τα είδη διατροφής* ΣΥΝ. ανατιμώ, ακριβαίνω αντ. υποτιμώ, φτηναίνω, **υπερτονίζω** ρ. μετβ. {υπερτόνισ-α. -τηκα, -μένος} τονίζω (κάτι) υπερβολικά, δίνω μεγαλύτερη σημασία σε (κάτι) από αυτή που έχει πραγματικά: *υπερτόνισαν την αξία των πΡ^ηροφοριών, αλλά αυτές αποδείχθηκαν ασήμαντες* συν. (μτφ.) υπογραμμίζω. — **υπερτονισμός** (ο). [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overstress}, **υπερτραφής,** -ής, -ές {υπερτραφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) υπερβολικά ευτραφής: ~ *άνθρωπος / υποζύγιο* ΣΥΝ. ευτραφέστατος ΑΝ Γ. (λόγ.) λιπόσαρκος, κάτισχνος. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ετυμ. < μτγν. *ύπερτραφής< ύπερ- + -τραφής*, από το θ. τυύ παθ. αορ. β' *έ-τράφ-ην*, ρ. *τρέφω).* **υπερτρίχωση** (η) {-ης κ. -οοσεως | χωρ. πληθ.} ιαιρ. η υπερβολική ανάπτυξη τού αριθμού και τού όγκου των τριχών τού σώματος και τής κεφαλής ή η εμφάνιση τριχώματος σε άτριχα μέρη (λ.χ. επάνω σε ελιές).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypertrichosis}, **υπερτροφία** (η)} 1856} {χωρ. πληθ.} **1.** ιατρ. η υπερβολική αύξηση τού όγκου και τού βάρους ιστού ή οργάνου οργανισμού (ανθρώπου, ζώου. φυτού), η οποία οφείλεται σε αύξηση τού όγκου των κυττάρων και των συστατικών του στοιχείων, χωρίς αντίστοιχη αύξηση τού αριθμού τους (κατ'αντιδιαστολή πρυς την υπερπλασία, βλ.λ.): - *μυός / τής καρδιάς 2.* (σπανιότ.) η υπέρμετρη λήψη τροφής και κατά συνέπεια η υπερβολική θρέψη συν. υπερσιτισμός λντ. υποσιτισμός 3. (μτφ.) η υπερβολική ανάπτυξη: «*στη συνειδητή ατροφία τού κοινωνικού κράτους αντιστοιχεί η* ~ *τού ποινικού κράτους*» (εφημ.).

{ΗΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hypertrophic}, **υπερτροφικός,** -ή, -ό [1891] αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερτροφία, που είναι υπερβολικά ανεπτυγμένος: ~ *όργανο / μυς / καρδιά* || (μτφ.) ~ *εγώ* AM'. ατροφικός. - **υπερτροφικά** επίρρ.

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hyperirophique}. **υπερτυχερός,** -ή, -ό **1.** αυτός που είναι εξαιρετικά τυχερός, που κερδίζει πολλά, επειδή τον ευνοεί η τύχη 2. ***υπερτυχερός*** (ο) ο νικητής διαγωνισμού λαχείων ή γενικότ. (νόμιμων) τυχερών παιχνιδιών με πολύ μεγάλα κέρδη: *ο - τού ΛΟΤΤΟ ι τού Π ΡΟ-ΠΟ* / του *πρα)το- χρονιάτικου Ηθνικού Λαχείου.* **υπέρυθρος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** (σπάν.) αυτός τού οποίου τυ χρώμα κλίνει προς το ερυθρό, κοκκινωπός 2. ΦΥΣ. *υπέρυθρη ακτινοβολία I υπέρυθρες ακτίνες* ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία, που βρίσκεται στην περιοχή τού φωτεινού φάσματος πριν από το ερυθρό και τής οποίας τα μήκη κύματος είναι μεγαλύτερα των ορατούν ακτινοβολιών και μικρότερα των μικροκυμάτων 3. αυτός που λειτουργεί με υπέρυθρες ακτίνες: ~ *αισθητήρας* || *σύστημα* ~ *έρευνας και ικνηλάτησης.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπέρυθρος < ύπ(ο)- + ερυθρός.* Ο <ουσ. όρ. είναι απόδ. τού αγγλ. ultra-redj. **υπερυπολογιστής** (ο) ηλεκτρονικός υπολογιστής με εξαιρετικά υψηλές επιδόσεις: «*μυστικές υπηρεσίες χρησιμοποιούν υπερυπο/.ο- γιστές για την επεξεργασία επικοινωνιών και αποκρυπτογράφηση*» (εφημ.).

[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. super computer}, **υπερυψώνω** ρ. μετβ. {υπερύψω-σα. -θηκα. -μένος} (λόγ.) υψώνω (κάτι) πάνω από το συνηθισμένο ή πάνω από κάτι άλλο. δίνω σε (κάτι) μεγαλύτερο ύψος: ~ *το καμπαναριό* || (η μτχ. ***υπερυψωμένος***, -η, -ο) ~ *διάβαση / σιδηροδρομική γραμμή / επίπεδο / δάπεδο / ισόγειο* συν. ανυψώνω αντ. χαμηλώνω, κατεβάζω. - **υπερύψωση** (η) Ιμτγν.Ι.

Ιείύμ. < μτγν. *ύπερυψώ (-ώω)* < *ύπερ-* + *ύψώ* < *ϋψος*\. **υπερφαλαγγίζω** ρ. μετβ. {υπερφαλάγγισ-α. -τηκα. -μένος} (λόγ.) **1.** στρατ. επεκτείνω τυ μέτωπο τής φάλαγγάς μυυ. για να κυκλώσω το ένα ή και τα δύο άκρα. τής εχθρικής παράταξης συν. υπερκερώ 2. (μτφ.) υπερβαίνω (ό,τι με εμποδίζει ή με δυσκολεύει), περνώ πέρα ή πάνω από (κάποιον/κάτι) με οποιονδήποτε τρόπυ: *τα τελευταία χρόνια οι ιδεολογικοί μας αντίπαλοι μας υπερφαλάγγισαν, αλλά δεν μας διέλυσαν* συν. ξεπερνώ. - **υπερφαλάγγιση** (η).

I ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύπερφαλαγγώ (-έω)* < *ύπερ-* + *-φαλαγγώ* < *φάλαγξ. -αγ- Υος* I-

υπερφίαλος, -η, -ο (λόγ.) **1.** (για πρόσ.) αυτός που υπερηφανεύεται υπερβολικά, και παράλογα, που συμπεριφέρεται με αλαζονεία και θράσος: ~ *άνθρωπος / ηγεμόνας* συν. αλαζόνας, (λογιότ.) επηρμένος. υπεροπτικός αντ. ταπεινός, μετριόφρων 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από αλαζονεία: ~ *αξίωση / φιλοδοξία / συμπεριφορά* συν. υπεροπτικός αντ. ταπεινός. — **υπερφίαλα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύπερφία/.ος.* αβεβ. ετύμου. λ. με α'συνθ. την πρόθ. *υπέρ.* Ως προς το β' συνθ., έχουν διατυπωθεί δύο υποθέσεις: (α) Σύμφωνα με την παραδοσιακή άποψη, προέρχεται από τη λ. *φιάλη* με τη σημ. ^αυτός που ξεχειλίζει, που είναι υπερβολικά γεμάτος», από όπου επε- κτάθηκε στη γενική σημ. «υπερόπτης, υπερβολικός» (β) Νεότεροι ερευνητές ανάγουν το επίθ. στυ αρχ. υπερφυή «υπερμεγέθης, υπερβολικός» (< *ύπερ-* + *-φυής* < *φύω* > *-ομαι)* μέσω τ. **ύπερφύαλος* (και με ανομοίωση *υπερφίαλος)* < *ύπερ-* + *φυ-* (< *φύω)* + παραγ. επίθημα *-αλος* (πβ. κ. *άτάσθ-αλος)}.*

υπερφιλελεύθερος, -η, -ο J1889} αυτός που είναι υπερβολικά φιλελεύθερος: ~ *ανάλυση για τις αδυναμίες τού κράτους-* **υπερφιλόδοξος,** -η. -ο αυτός που είναι υπερβολικά φιλόδοξος. — **υπερφιλοδοξία** (η). **υπερφορολόγηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η υπερβολική φορολόγηση. — **υπερφορολογώ** ρ. {-είς...}. (ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overtaxation], **υπερφορτίζω** ρ. μετβ. {υπερφόρτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} **1.** ΗΛΕΚΤΡ. φορτίζω (κάτι) υπερβολικά με ηλεκτρικό φορτίο μεγαλύτερο από το κανονικό: *η συσκευή υπερφορτίστηκε 2.* (γενικότ.) φορτίζω (κάτι) υπερβολικά συν. (καθημ.) υπερφορτώνω. [F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. surchargcr}. **υπερφόρτιση** (η) 11879} {-ης κ. -ίσεως j -ίσεις, -ίσεων} **1.** ΦΥΣ. η φόρτιση ηλεκτρικής συσκευής με ηλεκτρικό φορτίο μεγαλύτερο τού κανονικού 2. (συνεκδ.) το πρόσθετο φορτίο, το υποίο δέχεται υπό συγκεκριμένες συνθήκες μια μηχανή ή κατασκευή.

[ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. surcharge], **υπέρφορτος,** -η. -ο Ιμεσν.] αυτός που είναι υπερφορτωμένος συν. κατάφορτος.

υπερφορτώνω ρ. μετβ. {υπερφόρτω-σα, -θηκα, -μένος} φορτώνω υπερβολικά (κάτι), τοποθετώ φορτίο / βάρος μεγαλύτερο τού κανονικού ή τού επιτρεπόμενου σε (κάτι): ~ *βαγόνι ί πλοίο/ αυτοκίνητο* συν. παραφορτώνω. — **υπερφόρτωση** (η) |1844].

Ιετυμ. < μτγν. *ύπερφορτώ (-όω)* < *ύπερ-* + *φορτώ (-όω)* < *φόρτοα* (βλ.λ.)|. ε

υπερφυής, -ής. -ές {υπερφυ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) **1.** αυτός που υπερβαίνει τη φύση, υπερφυσικός: ~ *κόσμος / πραγματικότητα* **αντ.** φυσικός, γήινος, πραγματικός 2. (συνεκδ.) υπέροχος, εξαίσιος: ~ *σύλληψη / αποκάλυψη.* — **υπερφυώς** επίρρ. [αρχ.]. σχόλιό λ. *-ης. -ης. -ες.* **[ΕΤΥΜ.** < αρχ. *ύπερφυής* < *ύπέρ* + *-φυής {< φύω, φύομαι)*, πβ. *προσ-φυής*\.

υπερφυσικός, -ή, -ό Ιμτγν.} **1.** αυτός που υπερβαίνει τη φύση και τους νόμους της, που η ύπαρξη ή η εκδήλωσή του δεν εξηγείται με βάση τους φυσικούς νόμους και δεν ερμηνεύεται λογικά: ~ *φαινόμενο / όραμα ι εμπειρία / δυνάμεις* \\ - ον (η θεότητα) ΣΥΝ. υπερκόσμιος αντ. φυσικός, φυσιολογικός 2. (μτφ.) εξαιρετικά μεγάλος· μεγαλύτερος από το φυσικό ή το κανονικό: - *δύναμη* || ~ *μπεμπές* (πολύ παχύ και μεγαλόσωμο μωρό ή μεγαλόσωμος άνδρας με μυαλό ή συμπεριφορά μωρού) || *«τέλεια στην όψη φρούτα με ~ ιδιότητες λόγω τής μετάλλαξης των γονιδίων τους»* (εφημ.) συν. υπερμεγέθης. — **υπερφυ- σικ-ά / -ώς** [J 8891 επίρρ. **υπερχειλίζω** ρ. αμετβ. [1887} {υπερχείλισ-α. -μένος} (λόγ.) (για υγρά) υπερβαίνω τα χείλη δοχείου, την κοίτη ποταμού, τη στεφάνη δια- φράγματος κ.λπ. και χύνομαι έξω: το *ποτάμι υπερχείλισε* συν. εκχειλίζω, ξεχειλίζω. · **υπερχείλιση** (η) 11872]. **υπερχλωρικός,** -ή. -ό 11889] χημ. (κυρ. για άλατα) αυτός που περιέχει την υπερχλωρική ρίζα (ΟΙΟΛ

[ΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τού γαλλ. pcrchloriquc (νόθο σύνθ.) < per- (< λατ. per «υπερβολικά, πολύ») + chlorique (βλ. λ. *χλώριο)].* **υπερχλωρυδρία** (η) [1895] {χωρ. πληθ.} jatp. η παθολογική κατάσταση που συνίσταται στην αυξημένη περιεκτικότητα των γαστρικών υγρών τού στομάχου σε υδροχλωρικό οξύ και εκδηλώνεται με αίσθημα καύσου και ξινίλες.

[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hyperchlorhydricj. **υπερχρεώνομαι** ρ. αμετβ. {υπερχρεώ-θηκα. -μένος] αποκτώ περισσότερα χρέη από αυτά που μπορώ να αποπληρώσω: *υπερχρεωμένη εταιρεία! οργανισμός.* **υπερχρέωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεωνΙ η υπερβολική χρέ- ωση.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overchargcj. υπερχρονικος, -ή. -ό αυτός που ξεπερνάει τον χρόνο, που ισχύει σε διαφορετικές εποχές.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. super-temporal|. **υπερχρονισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** νομ, ακύρωση (δηλ. παύση τής ισχύος) νομικής συμβάσεως. συμβολαίου κ.λπ. λόγω μη ανανεώσεως του εντός καθορισμένης προθεσμίας 2. (γενικότ.) παραγραφή που επέρχεται λόγω παρελεύσεως προθεσμίας, **υπερχρωμία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ, **1.** η παρουσία αυξημένης ποσότητας χρωστικής στο δέρμα και γενικότ. σε ιστό ή όργανο 2. η παρουσία αυξημένες ποσότητας αιμοσφαιρίνης στα ερυθρά αιμοσφαίρια.

|ΕΓΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypcrchromiaj. **υπερψηφίζω** ρ. μετβ. 1**1**883] {υπερψήφισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μέ- νος} εγκρίνω (κάτι) με την ψήφο μου, δίνω θετική ψήφο σε (κάτι): *η Βουλή υπερψήφισε το νομοσχέδιο* [[- *πρόταση / νόμο / σχέδιο* **αντ.** καταψηφίζω.

υπερψήφιση (η) [1889} {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} η έγκριση με ψήφιση από την πλειονότητα: *η* ~ τού *νομοσχεδίου από τα 2/3 τής Βουλής.*

υπερώα (η) {δύσχρ. υπερωών) **ανατ.** το άνω τοίχωμα τής στοματικής κοιλότητας σε σχήμα θόλου, το οποίο χωρίζει το στόμα από τη ρινική κοιλότητα: *σκληρή* ~ (το πρόσθιο τμήμα της) || *μαλακή* - (το οπίσθιο τμήμα της) ΣΥΝ. ουρανίσκος.

[ετυμ. < αρχ. *ύπερώα*< επίρρ. **ύπέρω,* που αποσπάστηκε από το αρχ. *ύπερώτατος « ύπέρ,* κατά τα *άνώ-τατος, κατώ-τατος)*\. **υπερωικός,** -ή, -ό 117821 **γλωσσ.** (φθόγγος) που αρθρώνεται με επαφή τής ράχης τής γλώσσας στην υπερώα, π.χ. το κ-στη λέξη *καλός,* το *γ* στη λέξη *γόνος,* το *χ* στη λέξη *χαρά,* το γκ στη λέξη *γκαμήλα* είναι ~ σύμφωνα **ΣΥΝ.** ουρανικός.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. velairej. **υπερώιος,** -α, -ο (λόγ.) ανατ. αυτός που σχετίζεται με την υπερώα: ~ *αδένας / νεύρο / αρτηρία / οστό / απόφυση.*

Ιετυμ. < μτγν. *υπερώος / -ώιος* < **επίρρ.** **ύπέρω* **(βλ. λ.** *υπερώα)].* **υπερωκεάνιο (το) |υπερωκεανί-ου | -ων} μεγάλο (επιβατηγό) πλοίο, το οποίο εκτελεί υπερωκεάνια ταξίδια. ιχολιο λ.** *πλοίο.*

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *υπερωκεάνιος* ως απόδ. τού γαλλ. transal lantiquc|. **υπερωκεάνιος,** -α. -ο (παλαιότ. *υπερωκεάνειος)* Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που γίνεται διά μέσου τού ωκεανού: ~ *πλους / ταξίδι* **συν.** υπερπόντιος 2. (σπάν.) αυτός που βρίσκεται πέρα από τον ωκεανό, πολύ μακριά: ~ *χώρες / κτήσεις / Ραμένες* **συν.** υπερπόντιος 3. *υπερωκεάνιο* (το) βλ.λ.

υπερωνυμία (η) **γλωσσ.** η σχέση μεταξύ λέξεων κατά την οποία μία από αυτές, που ονομάζεται *υπερώνυμο* (βλ.λ.) έχει ευρύτερη σημασία από τις άλλες, που ονομάζονται *υπώνυμα* (βλ.λ.). **υπερώνυμο** (το) {υπερωνύμ-ου | -ων} **γλΩΧΧ.** λέξη τής οποίας η σημασία είναι ευρύτερη τής σημασίας άλλων λέξεων (υπωνύμων): *η λέξη «άνθος» είναι υπερώνυμο των λέξεων «τριαντάφυλλο» και «γαρύφαλλο»* (βλ. κ. λ. *υπώνυμο, συνώνυμο).*

[είύ.μ. < *υπερ-* + *-ώνυμο* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *υνυμα,* αιολ. τ. τής λ. όνομα. Απόδ. τού αγγλ. supcror- dinate |.

υπερώο (το) (λόγ.) 1. μικρό διαμέρισμα που βρίσκεται αμέσως κάτω από τη στέγη και πάνω από όλους τους ορόφους ΣΥΝ. σοφίτα **2.** (σπανιότ.) το ανώτερο τμήμα οικίας, το τελευταίο πάτωμα 3. (ειδικότ.) (σε θέατρο ή κινηματογράφο) ο εξώστης (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. *ύπερφον.* παράλλ. τ. τού *υπερώα* (βλ.λ.)|. υπερωρία (η) {υπεροριών} 1.το χρονικό διάστημα εργασίας πέρα από το κανονικό ωράριο: *αναγκάζομαι να κάνω υπερωρίες* (να εργα- *στώ* παραπάνω ώρες από το κανονικό), *για να βγά/.ω τη δουλειά || την εποχή αυτή οι περισσότεροι υπάλληλοι δουλεύουν υπερωρίες 2.* (συνεκδ.) η αμοιβή που πληρώνεται κάποιος για το επιπλέον χρονικό διάστημα εργασίας: *πληρώνομαι τις-μου.* —υπερωριακός, -ή. -ό. υττε- ρωριακ-ά / -ώς επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. overtime|. υπερωρίμαση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} η ωρίμαση που ξεπερνά το φυσιολογικό στάδιο · (για φρούτο) το να έχει παραγίνει και να αρχίζει να αλλοιώνεται. —υπερωριμάζω ρ.

ΙϋΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. surmaturation]. υπερώριμος, -η. -ο [18921 πολύ (όριμος. αυτός που έχει ωριμάσει υπερβολικά, που έχει ξεπεράσει το στάδιο τής ωρίμασης: ~ *φρούτο / καρπός* συν. (καθημ.) παραγινωμένος, παραμεστωμένος ΑΜ. ανώριμος, άκουρος, αγίνωτος, υπεστόλην ρ. -+ υποστέλλω υπέστην ρ. - ·► υφίσταμαι υπέστειλα ρ. —* υποστέλλω

υπεσχημένος, -η. -ο (λόγ.) 1. αυτός για τον οποίο έχει δοθεί υπόσχεση 2. ***υπεσχημένα*** (τα) οι υποσχέσεις: *σημειώθηκαν αντιδράσεις, γιατί η κυβέρνηση δεν τήρησε τα*

Ιετυμ. Μτχ. παρακ. τού αρχ. *ύπισνούμαι (-έο-)* (βλ. λ. *υπόσχομαι),* το οποίο σχηματίζει αρκετούς χρόνους με βάση τον παράλληλο τύπο *ύπέχομαι].*

ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α. (το) Υπουργείο Εσωτερικών, Λημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης.

υπεύθυνος, -η, -ο 1. αυτός που έχει την ευθύνη (για κάτι), που τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητές του επιβάλλουν την οργάνωση και τον έλεγχο μιας δραστηριότητας, υπηρεσίας κ.λπ.: ο *πιλότος είναι ~ για την ασφάλεια των επιβατών* || *η Αστυνομία είναι - για την τήρηση τής τάξης* || *ποιος είναι - σε αυτό το κατάστημα:* j| (ως ουσ.) ο ~ *τού τμήματος πω?·.ήσεων/ τροφοδοσίας < λογιστηρίου / δημοσίων σχέσεων* || ο ~ *σπουδών τής σχολής / υποκαταστήματος / τού Οργανωτικού τού κόμματος* || *ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά παντός υπευθύνου* λντ. ανεύθυνος 2. (ειδικότ.) (α) (για πρόσ.) αυτός από τον οποίο μπορεί ή πρέπει να ζητηθούν ευθύνες (για κάτι): *συνελήφθη ο ~ εκδότης τού επίμαχου βιβλίου* συν. υπόλογος λνί. ανεύθυνος (β) αυτός που έχει. λόγω θέσεως. αυξημένες ευθύνες: *έχει ~ θέση στην εταιρεία: είναι διευθυντής πωλήσεων* 3. νομ, σπκώς ι/Γτεύθυνος {αστικώς υπευθύνου) το πρόσωπο το οποίο ανεξάρτητα από το αν υπέχει και ποινική ευθύνη, είναι υποχρεωμένο κατά τον νόμο να καταβάλει την αποζημίωση ή τη χρηματική ικανοποίηση που επιδικάζει το δικαστήριο στον πολιτικώς ενάγοντα 4. αυτός που φταίει (για κάτι), που ευθύνεται (για κάτι): *ποιος είναι ~ για το ατύχημα:* [| *σε θεωρώ ~ για ό.τι συνέβη* || *κάποια μέρα θα πληρο)σουν οι* - ΣΥΝ. υπαίτιος, ένοχος αντ. αναίτιος, αθώος 5. αυτός που συναισθάνεται τις ευθύνες του. που εργάζεται και συμπεριφέρεται με αίσθημα ευθύνης και σοβαρότητας: *είναι πολύ ~ άνθρωπος* || *η δου/.ειά αυτή πρέπει να δοθεί σε ~ πρόσωπο* λντ. ανεύθυνος 6. (κατ' επέκτ.) αυτός που παρέχεται ή γίνεται με την ευθύνη κάποιου: - *δήλωση / απάντηση / διαβεβαίωση.*

υπεύθυνα / υπευθύνως ιμτγν.) επίρρ. σχόλιό λ. *ανεύθυνος, ευθύνη.*

[είύμ. < αρχ. *υπεύθυνος < ύπ(ο)-* + ευΟυνος < *ευθύνη,* πβ. κ. *άν-εύ- θυνος).*

υπευθυνότητα (η) {χωρ. πληθ.} 1. το να έχει κανείς την ευθύνη μιας δραστηριότητας, ενός τομέα: *έχει την ~ τής διοργάνωσης* 2. η συναίσθηση τής ευθύνης που έχει κανείς, το να ενεργεί με υπεύθυνο τρόπο: *τον διακρίνει μεγάλη ~ παρά το νεαρόν τής ηλικίας του* ΑΝΤ. ανευθυνότητα. σχολιο λ. *ευθύνη.* υπέχω ρ. μετβ. {υπείχα (παρατ. που χρησιμοποιείται κ. ως αόρ.)} κρατώ κάτω από (κάτι), υπόκειμαι · (λόγ.) κυρ. στη ΦΡ. *υπέχω ευθύνη* έχω ευθύνη, είμαι υπεύθυνος (υπαίτιος) για κάτι. σχολιο λ. *έχω, απέχω. παρέχω.*

[ΕΙ ΥΜ, < (Χρχ. *υπέχω < ύπ(ο)-* + *εκω.* Η λ. χρησιμοποιείται συχνά στην αρχ. δικανική ορολογία, δηλώνοντας την ανάληψη ευθύνης ή υποχρέωσης σε περιφράσεις όπως *υπέχω ζημίαν / δίκην / αιτίαν «* κατηγορία» κ.ά.|.

Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (το) Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Λη- μοσίων Έργων, υπήγαγα ρ. -»υπάγω υπαγμένος, -η. -ο ► υπάγω

υπήκοος (ο/η) {υπηκό-ου | -ων. -ους} 1. αυτός που υπόκειται στην εξουσία κράτους ή (παλαιότ.) ηγεμόνα: *οι Σέρβοι ήταν κάποτε ~ τής Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας* || *αδιαφορεί για την τύχη των υπηκόων του 2.* νομ. πολίτης κράτους, αυτός που έχει ή στον οποίο έχει αναγνωριστεί η υπηκοότητα κράτους: *Έλληνας / Άγγλος / Γάλλος -.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

[ετυμ. < αρχ. *ύπήκοος< ύπ(ο)-* + *-ήκοος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ακοή*\. υπηκοοτητα (η) [18311 Ιχωρ. πληθ.} ΝΟΜ. ο νομικός δεσμός που συνδέει ορισμένο πρόσωπο με ορισμένο κράτος, (όστε το πρόσωπο να θε

ωρείται πολίτης τής οικείας πολιτείας και στοιχείο τού συνόλου που ονομάζεται «λαός»: *αποκτώ / παίρνω / χάνω την ~ || αγγλική / γαλλική / αμερικανική ~* (πβ. λ. *ιθαγένεια).* **υπήνεμος,** -η, -ο (λόγ.) αυτός που βρίσκεται στην αντίθετη πλευρά από αυτή που φυσά ο άνεμος: *- λιμένας* ΣΥ\. απάνεμος αντ. προσήνεμος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *σύνθετος.*

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπήνεμος < ύπ(ο)- + -ήνεμος* (με έκταση τού αρκτικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άνεμος].* **υπηρεσία** (η) {υπηρεσιών} **1.** το έργο, η εργασία, που ανατίθεται σε υπάλληλο ανάλογα με τη θέση που κατέχει και με βάση τον καταμερισμό εργασίας που ισχύει στον χώρο όπου απασχολείται: *~ γραφείου / λόκου* I) *ορκίστηκε και ανέλαβε - || από την υγειονομική επιτροπή κρίθηκε ικανός προς -*1| *στο δικαστήριο ισχυρίστηκε ότι εκτε/.ού- σε διατεταγμένη -* συν. εργασία, δουλειά- φρ. (α) **εν/σε *υπηρεσία*** κατά την εκτέλεση τού έργου που μου εχει ανατεθεί στο πλαίσιο των καθηκόντων μου: *στους αστυνομικούς απαγορεύεται η κατανά?*.ωση αλκοόλ, όταν είναι ~* (β) ***είμαι υπηρεσία*** (προφορ.) έχω οριστεί να εκτε- λέσω ορισμένη εργασία ή αποστολή: ποιος *είναι απόψε υπηρεσία:* (γ) ***άρνηση υπηρεσίας*** η άρνηση δημοσίου υπαλλήλου ή στρατιωτικού να εκτελέσει τα καθήκοντα που επιβάλλονται από τον νόμο και τους κανονισμούς (θεωρείται ποινικό αδίκημα) (δ) ***τίθεμαι εκτός υπηρεσίας*** απαλλάσσομαι από τα καθήκοντά μου. απολύομαι (ε) ***αντιποίηση (δημόσιας) υπηρεσίας*** βλ. λ. *αντιποίηση* (στ) ***θέτω σε υπηρεσία*** αναθέτω την εκτέλεση έργου: **γο Πολεμικό Ναυτικό έθεσε σε υπηρεσία μία ακόμη φρεγάτα»* (εφημ.) (ζ) ***ενεργός υπηρεσία*** το να εργάζεται κάποιος (κατ' αντιδιαστολή προς τη σύνταξη, την έξοδο από την υπηρεσία): *δύο χρόνια μετά την αποστράτευσή του. επανήλθε στην-* 2. (α) (η γεν. **υπηρεσίας** ως προσδιορισμός) για υπάλληλο ή στρατιωτικό που αναλαμβάνει την εκτέλεση καθορισμένων εργασιών στο πλαίσιο τού προγράμματος εργασίας και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα: *ποιος είναι ο αξιωματικός ~ απόψε στο αστυνομικό τμήμα:* (β) (ειδικότ.) η εκτέλεση τής εργασίας, των καθηκόντων που ανατίθενται σε υπάλληλο ή στρατιωτικό: *για να μετατεθεί κανείς στην Αθήνα, χρειάζεται να έχει συμπληρώσει ορισμένα χρόνια - σε παραμεθόρια περιοχή* 3. (συνεκδ.) ο χρόνος που διήρκεσε ή διαρκεί μια υπηρεσία: *είμαι στην ενεργό ~, δεν έχω ακόμη συνταξιοδοτηθεί \\ έχει συντάξιμη - || Πόση - έχεις στο Αημόσιο: Είκοσι χρόνια ή περισσότερο:*

(συνεκδ.) κλάδος οργανώσεως, στρατού, δημοσίου ή ιδιωτικού οργανισμού κ.λπ., ιεραρχικά οργανωμένος, καθώς και το σύνολο των λειτουργιών που περιλαμβάνει: *δημόσια / ιδιωτική ~\\ η νομική-μιας εταιρείας || διπλωματική / ταχυδρομική / τηλεφωνική < μυστική / τε- λωνειακή / αρχαιολογική -* || *Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών* (κρατικός οργανισμός που ενεργεί κατασκοπία υπέρ των κρατικών συμφερόντων) || *η - μας λειτουργεί άψογα || ~ ασφαλείας / υγείας / πυρασφάλειας* 5. κάθε παροχή που προσφέρει δημόσια ή ιδιωτική εταιρεία: *η εταιρεία αυτή προσφέρει διαδικτυακές ~ σε συνδρομητές* 6. η εξυπηρέτηση (σκοπού, προσώπου κ.ά.) · κυρ. σε ΦΡ. όπως ***τίθεμαι στην υπηρεσία (κάποιου), θέτω τον εαυτό μου στην υπηρεσία ενός αγώνα*** κ.ά. 7. (γενικότ.) η προσφορά προς (κάποιον/κάτι), κυρ. αυτή που παρέχεται ανιδιοτελώς. χωρίς αμοιβή ή αντάλλαγμα ή ως βοήθεια, ενίσχυση κ.λπ. *·. προσέφερε πολύτιμες - στην πατρίδα* jj *με αντά που του λες. του προσφέρεις π* ο/ι) *καλή ~ για τα σχέδιά του || χρειάζομαι επειγόντως τις ~ γιατρού / δικηγόρου* συν. εξυπηρέτηση · φρ. (α) **προσφέρω *τις καλές μου υπηρεσίες*** μεσολαβώ για να λυθεί διαφορά, να υπογραφεί συμφωνία κ.λπ. (β) ***σημαντικές / εξαίρετες υπηρεσίες*** **προσφορά** σημαντικής προσωπικότητας **-καλλιτέχνη, λογοτέχνη κ.λπ.-. η οποία βάσει ορισμένων** νόμιμων **προϋποθέσεων** θεμελιώνει **δικαίωμα** συντάξεως **ή απονομής στο** πρόσωπο **αυτό παρασήμου ή άλλων** τιμητικών **διακρίσεων (γ) πολιτ.** ***καλές υπηρεσίες*** **διπλωματική μέθοδος για την ειρηνική** επίλυση διαφορών μεταξύ **κρατών, που συνίσταται στη διακριτική παρέμβαση ενός τρίτου (προσιοπικότητας διεθνούς κύρους ή αντιπροσώπου κράτους)** μεταξύ **rtov** συγκρουόμε- **νων μερών** 8. **(συνεκδ.) το** σύνολο **των** προσώπων **που** υπηρετούν **(κάποιον), το** υπηρετικό προσωπικό **(κυρ.** ιδιωτικής **οικίας)** · **κάθε υπηρέτης / υπηρέτρια** ξεχωριστά: *ζητώ - να με βοηθάει στις δουλειές || είμαστε δύο μήνες χωρίς* -1| *η ~ έχει σήμερα άδεια εξόδου || σκάλα / είσοδος / δωμάτιο / στο/.ή υπηρεσίας* **(που προορίζεται** δηλ. **για το υπη**ρετικό προσωπικό) 9. οικον. (α) ***υπηρεσίες*** (οι) τα άυλα αγαθά που προσφέρονται από το κράτος ή/και από ιδιωτικούς φορείς, στα οποία περιλαμβάνονται οι μεταφορές, η ψυχαγωγία, η εκπαίδευση, η υγεία, το εμπόριο, η άμυνα, η ασφάλεια τής χώρας κ.λπ. και τα οποία συγκροτούν τον τριτογενή τομέα τής οικονομίας (β) ***δελτίο παροχής υπηρεσιών*** έγγραφο επικυρωμένο από την εφορία, στα δελτία τού οποίου αναγράφονται τα ποσά αμοιβής ελεύθερου επαγγελματία. [ετυμ. < αρχ. *υπηρεσία < υπηρέτης* (βλ.λ.). Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «ομάδα κωπηλατών», αλλά ήδη αρχ. είναι η χρήση τής λ. για τη δουλειά, την έμμισθη εργασία και την άσκηση λειτουργήματος!, **υπηρεσιακός,** -ή, -ό |18861 **1.** αυτός που σχετίζεται με συγκεκριμένη υπηρεσία: *~ καθήκον / έγγραφο / α/^ληλογραφία / ανάγκες / εξέλιξη / γλώσσα / φρασεολογία / αυτοκίνητο || ακο?·.ύθηκε για - λόγους* || ο *αστυνομικός χρησιμοποίησε το - του όπλο* 2. (α) ***υπηρεσιακό συμβούλιο*** συλλογικό όργανο, αρμόδιο να γνωμοδοτεί και να αποφασίζει για κάθε σχεδόν μεταβολή τής καταστάσεως των δημοσίων υπαλλήλων (β) ***υπηρεσιακή έκθεση*** που κατά τον νόμο συντάσσεται περιοδικώς από τον προϊστάμενο δημόσιας υπηρεσίας και περιλαμβάνει αξιολόγηση των υπαλλήλων του (γ) **ΠΟλιτ.** ***υπηρεσιακή κυβέρνηση*** κυβέρνηση που συγκροτείται από μη κομματικά πρόσωπα ή από προσωπικότητες τού δημοσίου βίου με μόνο στόχο τη διενέργεια βουλευτικών εκλογών μετά τη διάλυση τής Βουλής και την προκήρυξη εκλογών 3. αυτός που σχετίζεται με υπηρεσιακή κυβέρνηση: *~ πρω θυπουργός / υπουργός.* **— υπηρεσιακ-ά / -ώς 1)888) επίρρ. υπηρέτης (ο) {υπηρετών! 1. άνδρας που εργάζεται σε βοηθητικές εργασίες στην οικία κάποιου έναντι μισθού, ενίοτε και άλλων παροχών (τροφής, στέγης κ.λπ.):** *προσλαμβάνω / απολύω έναν - || είχε δέκα - να τον υπηρετούν || κάνω τον ~ σε κάποιον || δύο αφεντάδων»***(κωμωδία τού Γκολντόνι) συν. υπηρεσία αντ, κύριος, αφέντης, αφεντικό, νοικοκύρης · φρ. (παλαιότ.)** ***δημόσιοι υπηρέτες*** **κατώτεροι δημόσιοι υπάλληλοι (θυρωροί, κλητήρες κ.λπ.) 2. (μτφ.) πρόσωπο που εργάζεται με προσήλωση και αυταπάρνηση για την επίτευξη ενός σκοπού:** *~ τού δημοσίου συμφέροντος ι τού Κυρίου* **(για ιερωμένο). σχολιο λ.** *δούλος, σύνθετος.*

|ΐϊΤΥΜ. < αρχ. *υπηρέτης,* αρχική σημ. «κωπηλάτης που τελούσε υπό τις διαταγές τού κελευστή». < *ύπ(ο)- + -ρέτης* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ερέτης* «κωπηλάτης» (βλ.λ.). Η σημερινή γενικευμένη σημ. είναι ήδη αρχ.|. **υπηρέτηση** (η) * υπηρετώ

υπηρετικός, -ή, -ό [αρχ.I **1.** αυτός που σχετίζεται με τους υπηρέτες: *~ στολή / προσωπικό* (το σύνολο των υπηρετούν οικίας) 2. (μτφ.-κα- κόσ.) αυτός που ταιριάζει σε υπηρέτη, σε δούλο: *~ στάση ι συμπεριφορά* συν. δουλικός, δουλοπρεπής αντ. υπερήφανος. **— υπηρετικ-ά / -ώς** επίρρ.

υπηρέτρια (η) [μτγν.] {υπηρετριών} γυναίκα που εργάζεται χειρωνακτικά κυρ. σε σπίτι έναντι μισθού: *δεν είμαι - σου. για να σου κάνω όλες τις δουλειές* ΣΥΝ. οικιακή βοηθός, υπηρεσία, (παλαιότ.) δουλικό. (υποκ.) **υπηρετριούλα** (η), **υπηρετώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.j {υπηρετείς... | υπηρέτ-ησα.-ούμαι, -ήθηκαI ♦ (μετβ.) 1. εργάζομαι ως υπηρέτης στην οικία κάποιου: *έχει δύο ανθρώπους να τον υπηρετούν || μας υπηρετεί πενήντα χρόνια τώρα* συν. δουλεύω 2. (μτφ.) προσοέρω τις υπηρεσίες μου σε (κάποιον), δρω για ορισμένο σκοπό, εργάζομαι για (κάποιον): *είμαι έτοιμος να κάνω το παν. για να υπηρετήσω τη χώρα μου* [| *~ έναν σκοπό / μια ιδέα / ξένα συμφέροντα || οι κυβερνήσεις οφείλουν να υπηρετούν αρχές και τα συμφέροντα τού συνό?*.υυ των πολιτών* jj οι *πολιτικοί πρέπει να υπηρετούν το κοινό συμφέρον || - στον στρατό* συν. εξυπηρετώ· φρ, ***υπηρετώ τη μητέρα πατρίδα*** υπηρετώ τη στρατιωτική μου θητεία ♦ (αμετβ.) 3. προσφέρω τις υπηρεσίες μου στην πατρίδα ως στρα.τιο)της, εκπληρώνω τις στρατιωτικές μου υποχρεώσεις: *έχεις υπηρετήσει* στον *στρατό;* |[*υπηρέτησα στην Αεροπορία || όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος, υπηρετούσε στα σύνορα* **4.** (γενικότ.) εκτελώ δημόσια. στρατιωτική ή άλλη υπηρεσία, εργάζομαι ως δημόσιος υπάλληλος ή στρατιωτικός: *υπηρετιο σε γυμνάσιο ακριτικής περιοχής || τριάντα πέντε χρόνια υπηρέτησα στο Ναυτικό || - σε μια θέση.* **— υπηρέτηση** (η) [αρχ.Ι. **υπήχθην** ρ. -► υπάγω

υπίατρος (ο) | J896] {υπιάτρ-ου | -ων, -ους} **στρατ.** αξιωματικός τού Υγειονομικού τού Στρατού Ξηράς με βαθμό υπολοχαγού.

[ετυμ. < *υπ(ο)- + ιατρός}.* **υπίλαρχος** (ο) j 1896| {υπιλάρχ-ου [-τον, -ους} ςιρλτ, αξιωματικός τού Ιππικού (παλαιότ.) και σήμερα των Τεθωρακισμένο)ν (βλ. κ. λ. *Βαθμός. ms.).'*

υπναγωγός, -ός, -ό αυτός που διευκολύνει την έλευση τού ύπνου.

[ϊϊΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hypnagogiquc], **υπνάκος** (ο) {χωρ. πληθ.} ύπνος μικρής διάρκειας: *παίρνω έναν ~ μετά το φαγητό || ένας ~ το μεσημέρι σε ανανεώνει.*

υπναλέος, -α, -ο (λόγ.) αυτός που νυστάζει συχνά, που τον πιάνει εύκολα ο ύπνος: *- παιδί / υπάλληλος / μαθητής* συν. νυσταλέος αντ. δραστήριος, ενεργητικός. — **υπναλέα** επίρρ.

[γ ;ϊύμ. < μτγν. *υπναλέος* **< *ύπνος* + παραγ. επίθημα** *-αλέος.* **πβ. κ.** *νυ- στ-αλέος, γηρ-αλέος*Ι. **υπναράς, -ού. -άδικο/-ούδικο {υπναράδες (θηλ. -ούδεςΜ (καθημ.) αυτός που κοιμάται πολύ, που του αρέσει υπερβολικά ο ύπνος:** *πολύ ~ είναι ο γυιος σου!* ■ ·" **σχολιο λ.** *ύπνος.* j **γ.τυμ.** < *ύπνος* + **μεγεθ. επίθημα** *-αράς,* **πβ. κ.** *κοιλ-αράς*!. **υπνηλία (η) {χωρ. πληθ.} 1. (καθημ.) η έντονη νύστα:** *μετά το φαγητό με έπιασε ~* **jj** *σήμερα Βρίσκεται σε κατάσταση υπνηλίας* **ΣΥΝ. (λαϊκ.) γλάρωμα 2. ιλτρ. η ακατανίκητη τάση για ύπνο, που παρατηρείται εκτός των συνηθισμένων ο)ρών και οδηγεί σε ύπνο μικρού βάθους και σύντομης διάρκειας, είναι δε συχνό φαινόμενο σε γέροντες, παχύσαρκους και πρόσωπα που αναρρώνουν από ασθένεια** 3. **η κατάσταση μεταξύ ύπνου και εγρήγορσης:** *δεν έχει ξυπνήσει καλά-καλά. Βρίσκεται ακόμη σε κατάσταση υπνη/άας.*

[Li ΥΜ. < μτγν. *υπνηλία* **<** *ύπνηλός* **<** *ύπνος* **+ παραγ. επίθημα** *-ηλός.* **πβ.** *σφρνγ-ηλός. άπατ-ηλός*\. **υπνοβασία (η) 11**818] **{χωρ. πληθ.} ιατρ. η συμπεριφορά τού υπνοβάτη. η οποία μοιάζει άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο με τη δραστηριότητα τού ατόμου όταν είναι ξύπνιο, αλλά συνοδεύεται από τέλεια αμνησία των γεγονότων κατά την αφύπνιση και μετά από αυτήν:** *η ~ στους ενηλίκους είναι ένδειξη ψυχοπάθειας, επιληψίας κ.ά.* **συν. νυχτοβασία.**

Ιητυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. somnambulismej. **υπνοβάτης** (ο) (18401 {υπνοβατών}, **υπνοβάτισσα** (η) {υπνοβατισ- σών} πρόσωπο που υπνοβατεί, δηλ. που βαδίζει, ομιλεί. εκτελεί πράξεις κ.λπ. κατά τη διάρκεια τού ύπνου **σϋν.** νυχτοβάτης. **— υπνοβατικός,** -ή, -ό **1**1856|.

[ΕΤΥΜ. < *ύπνος* **+** *-βάτης< βαίνω,* **μεταφρ. δάνειο από γαλλ.** somnam- bulcj.

υπνοβοτώ ρ. αμετβ. [18711 **[υπνοβατείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.] συμπεριφέρομαι ως υπνοβάτης, σηκώνομαι από το κρεβάτι μου και βαδίζω, μιλώ. εκτελώ ορισμένες πράξεις κ.λπ., ενο) είμαι ακόμη σε κατάσταση ύπνου.**

υπνοβότανο (το) [μεσν.Ι (λαϊκ.) βοτάνι, το αφέψημα τού οποίου πιστεύεται ότι προκαλεί χαλάρωση και ύπνο και χρησιμοποιείται ως υπνωτικό.

υπνοδωμάτιο (το) [1883] {υπνοδωματί-ου | -ων} δωμάτιο που προορίζεται για ύπνο, ο χώρος στον οποίο κοιμάται κανείς: *διαμέρισμα με δύο ~* ΙΙ *μεγάλο / ηλιόλουστο / ευάερο / ευήλιο ~* [| *παιδικό / εφηβικό ~* συν. κρεβατοκάμαρα, (λόγ.) κοιτώνας.

ΙτΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Schlafzimmcr|. **υπνοθεραπεία** (η) [χωρ. πληθ.} ιατρ. μέθοδος θεραπείας σε ορισμένες οξείες ψυχιατρικές καταστάσεις (λ.χ. όταν υπάρχει κίνδυνος αυτοκτονίας) που συνίσταται στην πρόκληση τεχνητού ύπνου, κυρ. με τη βοήθεια ψυχοτρόπων φαρμάκων.

ΙτΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypnotherapy|. **υπνολαλία** (η) 118921 Ιχωρ. πληθ.} ιλτρ. αυτόματη ομιλία, παραμιλητό. κατά τη διάρκεια τού ύπνου με εκφορά περισσότερο ή λιγότερο καλά αρθρωμένων φθόγγων. Επίσης **υπνολαλία.**

ΙΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. somniloquic). **υπνοπαΐδεία** (η) Ιχωρ. πληθ.} εκπαιδευτική μέθοδος μετάδοσης γνώσεων κατά τη διάρκεια τού ύπνου.

JτΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypnopacdia). **ύπνος** (ο) **1.** φυσιολογική περιοδική κατάσταση νάρκης τού οργανισμού και τού νευρικού συστήματος, που χαρακτηρίζεται από ελάττωση τής συνειδήσεως και τής (εκούσιας) κινητικής δραστηριότητας, κατάργηση τής εγρήγορσης, η οποία είναι αμέσως αντιστρεπτή, καθώς και από μείωση τής ικανότητας αντιδράσεως στα ερεθίσματα: *ελαφρύς / βαρύς / ήσυχος ! βραδινός / μεσημεριανός / σύντομος / πα- ρατεταμένος -* || *χρειάζομαι οκτώ ώρες ύπνο την ημέρα, για να ξεκουραστώ* || *δεν αξίζει να στενοχωριέσαι και να κάνεις τον - σου* j| π *ώρα πας για* || *μη με ξυπνάς, άσε με να χορτάσω τον ~ μου* || *δωμάτιο / ώρα / ρούχα ύπνου* αντ. εγρήγορση· φρ. (α) ***βλέπω (κάτι / κάποιον) στον ύπνο μου*** (ΐ) ονειρεύομαι (κάτι/κάποιον), βλέπω (κάτι/κάποιον) σε όνειρο: τι *είδες* στον ~ σου; (ii) φαντάζομαι (κάτι), πιστεύω ή παρουσιάζω ως αληθινό (κάτι που είναι αποκύημα τής φαντασίας μου): *αυτά που μας διηγήθηκε τα είδε στον - του* (β) ***κοιμάμαι τον ύπνο τού δικαίου*** βλ. λ. *κοιμάμαι* (γ) ***με πιάνει (κάποιος) στον ύπνο*** με βρίσκει (κάποιος) απροετοίμαστο, παθαίνω κάτι (από κάποιον) ξαφνικά, χωρίς να το καταλάβω ή να το περιμένω: τους *επιτέθηκαν ξαφνικά και τους έπιασαν στον ύπνο* (δ) **ούτε *στον ύπνο μου δεν το περίμενα*** ούτε στα όνειρά μου δεν το φανταζόμουν, είχα ανέλπιστα καλή τύχη, μου συνέβη κάτι καλό. χωρίς να το σχεδιάσω ή να το περιμένω (ε) ***είμαι από τον ύπνο*** μόλις έχω ξυπνήσει και δεν έχω συ- νέλθει ακόμη: *τώρα δεν σε κατα/.αβαίνω τι μου Λες, γιατί ~* (στ) (πα- ροιμ.) ***γλυκός ο ύπνος το πρωί, γυμνός ο κώλος / παλιά (τα) ρούχα τη Λαμπρή*** ο υπναράς και ο τεμπέλης δεν έχουν προκοπή, μένουν πάντοτε φτωχοί (ζ) (παροιμ.) **ο *ύπνος τρέφει το παιδί κι ο ήλιος το μο- οχάρι*** για την ευεργετική επίδραση τού ύπνου στην ανάπτυξη τού παιδιού (η) ***αιώνιος ύπνος*** (ευφημ.) ο θάνατος: *κοιμήθηκε τον -* (θ) (λόγ.) ***καθ' ύπνους*** κατά τον ύπνο. στη διάρκεια τού ονείρου (ι) (εκφραστ.) ***χάνω τον ύπνο μου (για κάποιον / κάτι)*** βλ. λ. *χάνω* (ια) **ύπνο *ελαφρύ*** (ενν. να έχεις) ως ευχή προς κάποιον που πρόκειται να κοιμηθεί (ιβ) **δεν *με πιάνει / δεν μου κολλάει ύπνος*** δεν μπορώ να κοιμηθώ: τον *τελευταίο καιρό δεν με πιάνει / δεν μου κολλάει ύπνος τα βράδια* || *πώς να με πιάσει ύπνος με τόσες έγνοιες που έχω στο κε- φάλι μου;* (ιγ) **ύπνε *που παίρνεις τα παιδιά (έλα πάρε και τούτο)*** (i) αρχικός στίχος νανουρίσματος (ii) (ειρων.) προς κάποιον που είναι έτοιμος να αποκοιμηθεί, π.χ. στη δουλειά του, ενώ βρίσκεται σε παρέα κ.λπ. 2. (μτφ.) κατάσταση διανοητικής ή ψυχικής αδράνειας: *αν θέλεις να βρεις δουλειά, πρέπει να βγεις από τ ον -, να δραστηριοποιηθείς* ΣΥΝ. νωθρότητα, ραστώνη αντ. δραστηριοποίηση 3. (μειωτ. ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που κινείται πολύ αργά και νωθρά, τεμπέλικα, που μοιάζει να κοιμάται: *ας αναθέσουμε τη δουλειά σε κάποιον δραστήριο κι όχι σ'αυτό τον ~!* || (κ. κλητ.) *-Έ, ύπνε. κουνήσου!*

ιλγρ. (α) ***χειμέριος ύπνος*** η χειμερία νάρκη (βλ. λ. *νάρκη)* (β) **νόσος *τού ύπνου*** θανατηφόρος αφρικανική λοιμώδης νόσος, κύριο σύμπτωμα τής οποίας είναι ο βραδέως εξελισσόμενος λήθαργος (γ) **σύνδρομο *άπνοιας τού* ύπνου** διαταραχή από κακό αερισμό-οξυγόνωση κατά τη διάρκεια τού ύπνου· συνδυάζεται με ροχαλητό και δημιουργεί δυνητικούς κινδύνους · 5. μυθολ, (με κεφ.) γιος τής Νύκτας και τού Ερέβους, δίδυμος αδελφός τού Θανάτου. — (υποκ.) **υπνάκος** (ο) (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. *ύπνος* < *sup-nos. μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *swep- «κοιμούμαι». πβ. σανσκρ. svapna- «ύπνος, όνειρο», λατ. somnus (> ^somniculus > γαλλ. sommeil, ισπ. sueno), αρμ. k'un. αλβ. gjumc. αρχ. ιρλ. suan κ.ά.|.

σκηνώσεις ΣΥΝ. σλίπινγκ-μπαγκ.

[ετυμ. Από̱δ. τού αγγλ. sleeping-bag[. **υπνοφοβία** (η) [χωρ. πληθ.} ιατρ. παθολογικός φόβος για τον ύπνο.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypnophobial. **υπνοφόρος,** -ος, -ο αυτός που προκαλεί ύπνο: *- φάρμακο* || το *φυτό μήκων η* ~(η παπαρούνα) συν. υπνωτικός.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύπνοφόρος* < *ύπνος* + *-φόρος* < *φέρω*[. **υπνώνω** ρ. μετβ. |ύπνω-σα, -θηκα, -μένος} προκαλώ ύπνο σε (κάποιον), κάνω (κάποιον) να κοιμηθεί (κυρ. κατά τη διαδικασία τής ύπνωσης, βλ.λ.) ΣΥΝ. αποκοιμίζω λνί. ξυπνώ.

[ετυμ. < αρχ. *ύπνώ (-όω)* <*ϋπνος*\. **ύπνωση** (η) [1851} [-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η πρόκληση τεχνητού ύπνου 2. (συνεκδ.) ιατρ. ο τεχνητός ύπνος. δηλ. η κατάσταση ύπνου που προκαλείται συνειδητά από τον υπνωτιστή (βλ.λ.) και χαρακτηρίζεται από μερική αναστολή τής συνειδήσης και τού βουλητικού ελέγχου, καθώς και από αυξημένη δεκτικότητα στην επιρροή τού υπνωτιστή σε σχέση προς άλλες επιδράσεις (βλ. κ. λ. *υπνωτισμός).* Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hypnosej. **υπνωτήριο** (το) {υπνωτηρί-ου j ~ων} θάλαμος ύπνου για άτομα σε ίδρυμα, πλοίο κ.λπ.: ~ *ορφανοτροφείου / στρατώνα* ΣΥΝ. κοιτώνας. [ΕΤΥΜ. < μεσν. *ύπνωτήριον* < *ύπνώ* + παραγ. επίθημα *-τήριον.* πβ. κ. *κοιμη-τήριον στεγνω-τήριον].* **υπνωτίζω** ρ. μετβ. ΐ1882j |υπνώτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** αποκοιμίζω (κάποιον) με τεχνητή μέσα, υποβάλλω (κάποιον) σε ύπνωση (βλ.λ.): *ο ψυχίατρος υπνώτισε την ασθενή του* συν. κοιμίζω, υπνώνω αντ. αφυπνίζω, ξυπνώ 2. (μτφ.) κάνω (κάποιον) να μη βλέπει την αλήθεια, ώστε να μην έχει σαφή και ακριβή αντίληψη τής πραγματικότητας. να μην καταλαβαίνει τι συμβαίνει: *την έχει υπνωτίσει τελείως και δεν βλέπει πού την οδηγεί αυτή η κατάσταση* συν. (μτφ.) αποκοιμίζω αντ. (μτφ.) αφυπνίζω **3.** (μεσοπαθ. *υπνωτίζομαι)* υποβάλλομαι εύκολα σε ύπνωση: *άλλα άτομα υπνωτίζονται και άλλα όχι* 4. (μτφ. η μτχ. *υπνωτισμένος, -η,* -ο) αυτός που κινείται χωρίς ζωντάνια, με νωχελικό και νωθρό τρόπο ή που είναι πολύ απορροφημένος από κάτι, σαν να έχει χάσει την επαφή με την πραγματικότητα: *τον άκου- γε υπνωτισμένη ν' αφηγείται ιστορίες και περιπέτειες από τα παλιά* |[*κοίταζε υπνωτισμένη τα κοσμήματα στις βιτρίνες.* — **υπνώτιση** (η). [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypnotise}, **υπνωτικό** (το) φάρμακο και γενικότ. ουσία που προκαλεί ύπνο: *παίρνει υπνωτικά. για να κοιμηθεί.*

ΙτΤΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ. somnifere]. **υπνωτικός,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που προκαλεί. που επιφέρει ύπνο: ~ *φάρμακο / αφέψημα* συν. (λόγ.) υπνοφόρος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με την ύπνωση (βλ.λ.), που είναι χαρακτηριστικός τής υπνώσεως: ~ *κατάστασηΖ.* ψυχολ. (α) ***υπνωτική έκσταση*** κατάσταση υψηλής ευαισθησίας στην υποβολή, που προκαλείται από τον υπνωτιστή και μοιάζει με ονειρική κατάσταση (β) ***υπνωτική παλινδρόμηση*** η διαδικασία τής αναβίωσης ξεχασμένων ή απωθημένων εμπειριών υπό την επίδραση υπνώσεως 4. (ειδικότ.) *υπνωτικό* (το) βλ.λ. **υπνώτιση** (η) ► υπνωτίζω

υπνωτισμός (ο) [1847I Ιχωρ. πληθ.} **1.** ιλτρ.-ΨΥΧΟΛ. το σύνολο των μεθόδων και των τεχνικών που καθιστούν δυνατή την πρόκληση τεχνητού ύπνου (δηλ. υπνώσεως) σε άτομο, με αποτέλεσμα αυτό να δίνει την εντύπωση ότι δεν έχει συνείδηση τού περιβάλλοντός του, να κοιτάζει με απλανές βλέμμα ή να έχει κλειστά τα μάτια και να υπακούει στα παραγγέλματα τού υπνωτιστή του: *παρακολούθησε τα μαθήματα ενός ψυχαναλυτή που εφάρμοζε τον* ~ 2. (συνεκδ.) η κατάσταση αυτού που έχει υπνωτιστεί, η ύπνωση.

[κτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hypnoiisme]. **υπνωτιστής** (ο) |1889].

υπνωτίστρια (η) {υπνωτιστριών} πρόσωπο που μπορεί να υπνωτίζει, που κατέχει τις κατάλληλες τεχνικές και μεθόδους για την πρόκληση τεχνητού ύπνου: *διάσημος / γνωστός / ικανός*

υπνωτιστικός, -ή. -ό [1887] αυτός που σχετίζεται με τον υπνωτισμό ή με τον υπνωτιστή: ~ *πείραμα / τεχνική.* **υπνώττω** ρ. αμετβ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) **1.** κοιμάμαι ελαφρά, βρίσκομαι μεταξύ ύπνου και ξύπνιου ΣΥΝ. (καθημ.-εκφραστ.) λαγοκοιμάμαι αντ. αγρυπνώ 2. (συνήθ. μτφ.) μένω αδρανής, δεν κάνω αυτά που πρέπει: οι *αρμόδιοι υπνώττουν* συν. αδρανώ, απρακτώ αντ. ενεργοποιούμαι, δραστηριοποιούμαι, γρηγορώ.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *ύπνώσῶω / -ττω* < *ύπνος* + παραγ. επίθημα *-ώσσω / -ώττω,* πβ. κ. *λιμ-ώττω*\. **υπό** κ. **υπ'** (πριν από φωνήεν) κ. **υφ'** (πριν από λέξη που παλαιότερα δασυνόταν) πρόθ. (λόγ.) δηλώνει: 1. τόπο: (α) το σημείο ή τη θέση όπου βρίσκεται κάποιος/κάτι (και μτφ. για ιεραρχίες και σχέσεις μεταξύ προσο)πων: εξάρτηση, υποταγή, υποτέλεια) (+αιτ.): ~ γο *έδαφος ! τον ήλιο / σκιάν* || *η θερμοκρασία έφτασε τους 10 βαθμούς -* γο *μηδέν* ΙΙ το *ανήλικο τέκνο βρίσκεται - την κηδεμονία τής γιαγιάς του* || *πέρασε όλη τη ζωή του ~ τη σκιά των διάσημων γονέων του* |[*οι στρατιώτες βρίσκονται - τις διαταγές μου* |[*διέπραξε κλοπές ~ την επήρεια ναρκωτικών ουσιών* || ~ *την αρχηγία τού γνωστού κακοποιού, η σπείρα διέπραξε σειρά ληστειών* || (κ. -1-γεν.) - *μάλης* (βλ.λ.)· φρ. ***υπό τα όπλα*** σε ενεργό στρατιωτική υπηρεσία: γο *Υπουργείο πήρε την ευθύνη να καλέσει - δύο κλάσεις στρατευσίμων* (β) ενώπιον, μπροστά σε (+αιτ.): *γινόταν ?Μθρεμπόριο - τα όμματα* (μπροστά στα μάτια) *τής Αστυνομίας* || ~ το *άγρυπνο βλέμμα των φρουρών; κάθε προσπάθεια διαφυγής ήταν αδύνατη 2.* τρόπο ή συνθήκες κάτω από τις οποίες βρίσκεται κάποιος/κάτι ή γίνεται κάτι και συχνά εξαναγκασμό, επιβολή, περιορισμό (+αιτ.): *Βρίσκομαι εδώ - την ιδιότητα τού στρατιωτικού* |[*δέχτηκε - την πίεση των περιστάσεων* || *οι κάτοικοι εγκα- τέλειψαν τα σπίτια τους - το κράτος τού φόβου* (κυριευμένοι από φό

ύπνος - υπναράς, κοιμάμαι - κοίμησης. Ό,τι έχει σχέση με τη βασική βιολογική διαδικασία τού ύπνου είναι φυσικό να έχει ξεχωριστή θέση στην επικοινωνία. Έτσι το **ύπνος** έδωσε τη λ. **υπναράς.** που δηλώνει «αυτόν που του αρέσει υπερβολικά ο ύπνος, που κοιμάται πάρα πολύ». Η λέξη αυτή έχει περιγραφική σημασία με επιτατική χροιά και χρησιμοποιείται σε καθημερινό φιλικό ύφος. Αρνητική («κακή») σημασία έχει. αντιθέτως. το ουσιαστικό που παράγεται από το ρ. **κοιμάμαι,** η λ. **κοίμησης.** Αυτή χρησιμοποιείται μόνο με μεταφορική σημασία, για να δηλώσει «αυτόν που είναι νωθρός, οκνός, που δεν αναπτύσσει δραστηριότητα, ούτε παίρνει πρωτοβουλίες». Με την ίδια σημασία (ως αρνητικός χαρακτηρισμός) χρησιμοποιείται μεταφορικά και η μετοχή **κοιμισμένος.**

υπνόσακος (ο) μεγάλος φορητός υφασμάτινος σάκος σαν πάπλωμα, που χρησιμοποιείται για να κοιμάται κανείς μέσα του, κυρ. σε κατα

βο) ΙΙ *εδώ και δύο μήνες βρίσκεται ~ κράτηση* (φυλακισμένος) || *τέθηκε - περιορισμό* || *το έχω - σκέψη* || ~ *παρατήρηση* || *σχέδιο ~ δοκιμή / συζήτηση* || *μηχάνημα - επισκευή* || *δικαστική υπόθεση ~ εκδίκαση* || *προϊόν ~ απαγόρευση* || *θα δεχτώ να συμπράξω μαζί σου ~ όρους* jj *θα σε βοηθήσω ~ τον όρο ότι θα με βοηθήσεις κι εσύ στο μέλλον* || *το έργο ο?·.ok?^ηρώθηκε ~ την επίβ?^εψη άξιων μηχανικών* |j *η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε - την αιγίδα* (με την προστασία και την κάλυψη) *τού Υπουργείου Πολιτισμού* || ~ *την προστασία των αστυνομικών αρχών προσήλθε να καταθέσει στο δικαστήριο* || *πάρε υπ' ευθύνη σου το αυτοκίνητο και γύρισε το μου όποτε μπορέσεις* || *έχουν σταματήσει κάθε είδους δραστηριότητα, γιατί η εταιρεία βρίσκεται - διάλυση* || *το δάνειο που ζητήσατε από την τράπεζά μας είναι ~ έγκρισιν* || *οι εκλογές έγιναν - καθεστώς βίας και νοθείας* || *η σχολή αυτές τις μέρες δεν λειτουργεί, διότι τελεί - κατάληψη* (την έχουν καταλάβει φοιτητές και δεν αφήνουν να λειτουργήσει) || *οίκημα ~ κατάρρευσιν / κατασκευήν* || *δέχτηκαν - την απειλή των όπλων* || ~ *το βάρος των εξελίξεων, αναγκάστηκε να παραιτηθεί* · **φρ.** (α) ***είμαι υπ' ατμόν*** βρίσκομαι σε αναμονή (για να φύγω, να αναχωρήσω) ή σε ετοιμότητα για κάτι (β) υφ' όρον ***απόλυση*** η χορήγηση αναστολής σε κατάδικο, με τον όρο τής απαγόρευσης εξόδου από τη χώρα. τής εμφανίσεώς του στο αστυνομικό τμήμα για κάποιο διάστημα κ.λπ. (γ) υπό ***μορφήν/ τύπον*** (+γεν.) σαν να επρόκειτο για, όροια με: *είπε αυτό που είχε να πει υπό τύπον αστείου, για να μην την προσβάλει* (δ) ***υπό αί~ ρεσιν*** για κάτι που ενδέχεται να αλλάξει: *απόφαση* ~ (ε) ***υπό την αίρεση*** (+ να) με τον όρο. με την επιφύλαξη: *δεν θα σας επιβληθεί ποινή, ~ να μην επανα/λβετε αυτό που κάνατε* (στ) ***υπό την σκέπη(ν)*** με την προστασία, με τις φροντίδες (ζ) ***υπό το πρίσμα*** από την άποψη ή την οπτική γωνία: *πολλές λαϊκές δοξασίες* εξηγούνται *με επάρκεια - τής επιστήμης* (η) (σπάν.) ***λαμβάνω (κάτι) υπό σημείωσιν*** διατηρώ (κάτι) στη μνήμη μου, προσπαθώ να μην ξεχάσω (κάτι) 3. ποιητικό αίτιο (+γεν.): *εγκληματίσε κινούμενος ~ νοσηράς ζήλιας* 4. αιτία (+γεν.): *καταστροφές προκλήθησαν ~ των κιονοπτώσεων* · 5. (ως επίρρ.) σε κατοπερη θέση. από κάτω: *θέλει να τον έχει μονίμως* ~ αμ. από πάνω. (Βλ. λ. *πρόθεση*, πιν.).

[ετυμ. < αρχ. *ύπό<* Ι.Ε. **upo* «υπό, κάτω από», πβ. σανσκρ. pa, λατ. sub (με δυσεξήγητο αρχικό s-. πβ. κ. *υπέρ* - super), γαλλ. sous. ισπ. soto (< λατ. sub-ius). αρχ. γερμ. ^'.γερμ^ί, αγγλ. up (με αντίθετη σημ.) κ.ά. Ομόρρ. *υπέρ* (βλ.λ.). *ϋπ-ατος, ύψ-ος* κ.ά.]. **υπο-** κ. **υπό-** κ. **υπ-** / **υφ-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: 1. βρίσκεται κάτω από κάτι ή κινείται προς τα κάτω: *υπο-βρύχιος, υπο-δόριος, υπό-γειος. υπ-έδαφος, υπό-στεγο* 2. βρίσκεται υπό την επίδραση, υπό το κράτος ή την εξουσία κάποιου, προϋποθέτει υποταγή. εξάρτηση ή (από την πλευρά τού ανωτέρου) επιβολή και εξαναγκασμό: *υπο-κύπτω. υπό-δουλος, υπ-ακούω. υπό-δικος. υπο-φέρω, υπο-ψήφιος, υπό-χρεος. υπο-τάσσω* 3. είναι σε ιεραρχικά ή αξιολογικά κατώτερη, υποδεέστερη θέση ή τάξη: *υπ-ά/Ληλος. υπ-ηρέτης. υπ- αρχηγός, υπο-πλοίαρχος. υπ-ίλαρχος. υφ-υπουργός. υπ-όκοσμος* 4. γίνεται κρυφά, λαθραία ή/και σε μικρό βαθμό ή συνιστά έμμεση ή συ- γκεκαλυμμένη ενέργεια ή διεργασία: *υπο-θάλπω. υπο-κινώ. υπο-βό- σκω. υπο-δαυλίζω, υπ-αινίσσομαι. υπ-εκφεύγω. υπο-συνείδητο* 5. χαρακτηρίζεται από κίνηση προς τα πίσω (ή εκτελεί μια τέτοια κίνηση), οπισθοχώρηση ή στάση: *υπ-αναχωρώ, υπο-χωρώ, υπο-τροπή* 6. γίνεται ή υπάρχει σε μικρό βαθμό ή για μικρό χρονικό διάστημα: *υπό-ϊξινός, υφ-άλμυρος. υπο-κύανος. υπο-απασχολούμαι, υπο-μειδιώ 7.* χαρακτηρίζεται από ανεπάρκεια, στέρηση ή ελάττωση σε μεγάλο βαθμό ή βρίσκεται κάτω από τα επιτρεπόμενα όρια: *υπ-ανάπτυξη, υπάνθρωπος, υπολειτουργώ. υπογ?^υκαιμία. υπο-θερμία, υπό-ταση* 8. υπάρχει ή συντελείται με πιο έντονο τρόπο: *υπ-ενθυμίζω. υπο-δέχο- μαι. υπο-διαιρώ* 9. χημ. (ως πρόθεμα) (προκειμένου για χημική ένωση) περιέχει τη μικρότερη αναλογία οξυγόνου από σειρά ενώσεων, οι οποίες σχηματίζονται από τα ίδια χημικά στοιχεία, ή ότι ένα από τα στοιχεία της βρίσκεται στη χαμηλότερη οξιδωτική βαθμίδα σε σχέση με τις άλλες ενώσεις, τις οποίες αυτό μπορεί να σχηματίσει με τα ίδια στοιχεία: *υποχλωριώδες οξύ* (σε αντιδιαστολή προς το χλωρικό και το υπερχλωρικό οξύ). ^ σχολιο λ. *υποκοριστικός.*

(ετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ηλληνικής. που προέρχεται από την πρόθ. *υπό* (βλ.λ.) και απαντά ως *ύπο-* προ συμφώνου (λ.χ. *ύπο-Βά'Αλω*), ως *υπ-* προ φωνήεντος (λ.χ. *ύπ-έχω)* και ως *υφ-* προ δασυνομένου φωνήεντος (λ.χ. *ύφ-αρπάζω).* Σε ορισμένους σύγχρονους όρους η σύνθεση είναι πιο χαλαρή, με αποτέλεσμα το *υπο-* να απαντά και προ φωνήεντος (λ.χ. *υπο-αλ/.εργικός.* υ/το-ΕΪ<>ος·)[. **υποαλλεργικός,** -ή, -ό αυτός που έχει κατασκευαστεί έτσι. ώστε να ελαχιστοποιεί την πιθανότητα αλλεργικής αντίδρασης, καθώς εμπεριέχει ουσίες που δεν ερεθίζουν το δέρμα: ~ *κρέμες* / καλλυντικά. [ΗΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypoallergenic].

υποαπασχόληση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.Ι οικον. κατάσταση στην αγορά εργασίας, κατά την οποία οι εργαζόμενοι είτε απασχολούνται λιγότερο από τον διαθέσιμο χρόνο (μερική απασχόληση), αν και θα επιθυμούσαν πλήρη απασχόληση, είτε δεν απασχολούνται καθόλου (ανεργία) είτε επιδίδονται σε δραστηριότητες περιττές (παρασιτισμός) είτε χρησιμοποιούνται πλεοναστικά σε εργασία, χωρίς να είναι απαραίτητοι (συγκεκαλυμμένη ανεργία): *χρόνια / παροδική / εποχική* - λντ. υπεραπασχόληση.

[ΕΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underemployment], **υποαπασχολούμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {υποαπασχολείσαι... (μτχ. υποαπασχολούμενος. -η, -ο) | υποαπασχολήθηκα} απασχολούμαι λιγότε- ρο από τον διαθέσιμο χρόνο (βλ. λ. *υποαπασχόλιση).* σχολιο λ. *αποθετικός.*

υποαστικός, -ή. -ό (μέσο μεταφοράς) που εκτελεί δρομολόγια εντός των ορίων μιας πόλης, ενώνοντας συγκοινωνιακά συνοικίες τής ίδιας πόλης.

υποατομικός, -ή, -ό ΦΥΣ. **1.** αυτός που σχετίζεται με διαδικασίες οι οποίες συντελούνται στο εσωτερικό τού ατόμου 2. αυτός που σχετίζεται με τα σωματίδια που περιέχονται στο άτομο (ηλεκτρόνια, πρωτόνια, νετρόνια).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subatomic (νόθο σύνθ.)|.

υποβαθμίζω ρ. μετβ. {υποβάθμισ-α. -τηκα. -μένος} **1.** μειώνω την αξία (προσώπου, πράγματος, θεσμού κ.λπ.), τοποθετώ (κάποιον/κάτι) σε κατώτερη ιεραρχικά ή βαθμολογικά θέση από εκείνη στην οποία πράγματι ανήκει: *θεωρεί ότι οι νέες ρυθμίσεις μπορεί να υποβαθμίσουν τις σπουδές και τα πανεπιστημιακά πτυχία* || *με τη διάλυση τής Σοβιετικής Ένωσης, ο γεωπο?ατικός ρόλος τής Τουρκίας υποβαθμίστηκε* συν. υποβιβάζω 2. (κατ' επέκτ.) μειώνω τη σημασία (πράγματος, κατάστασης κ.λπ.), παρουσιάζω (κάτι) ως περισσότερο ασήμαντο απ' ό,τι πράγματι είναι: *η κυβέρνηση προσπάθησε να υποβαθμίσει το επεισόδιο* ΣΥΝ. (μτφ.) μειώνω λντ. τονίζω 3. (μτφ.) κάνω να εκ- πέσει ποιοτικά: *η μόλυνση τού περιβάλλοντος έχει υποβαθμίσει την πόλη μας* |j *υποβαθμισμένη συνοικία ' περιοχή* συν. αλλοιώνω, ευτε- λίζω. — **υποβάθμιση** (η).

[L-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. downgrade!.

υποβαθμιστικός, -ή. -ό αυτός που υποβαθμίζει, που συντελεί στη μείωση τής αξίας ή τής σημασίας πράγματος, κατάστασης, θεσμού κ.λπ.: - *παράγοντας / κριτική* συν. μειωτικός, ευτελιστικός.

υποβάθμιση (η) {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} **1.** η μείωση τής αξίας (προσώπου, πράγματος, θεσμού κ.λπ.), ώστε λ.χ. να κατέχει κατώτερη ιεραρχικά ή βαθμολογικά θέση από αυτή που αρχικώς είχε: *η ~ τής στρατιωτικής και πολιτικής θέσης μιας χώρας* || *η ~ των πτυχίων / των* σπουδών *ι* των πανεπιστημίων / *μι ας περιοχής* (π.χ. λόγω εγκατάλειψης, μόλυνσης, αύξησης τής εγκληματικότητας κ.ά.) συν. υποβιβασμός 2. (κατ' επέκτ.) η απόδοση μικρότερης αξίας ή σημασίας (σε κάποιον/κάτι) από αυτήν που πραγματικά έχει: *με επίσημη ανακοίνωσή του το Υπουργείο Εξωτερικών επιχειρεί την ~ τού επεισοδίου χαρακτηρίζοντάς το ως «μεμονωμένο περιστατικό»* συν. υποτίμηση 3. (μτφ.) η έκπτωση τής ποιότητας: *η ~ τής ζο)ής των πολιτών* jj *η ~ μιας περιοχής λόγω τής μόλυνσης τού περιβάλλοντος.*

υπόβαθρο (το) [αρχ.| {υποβάθρ-ου | -ων} **1.** καθετί που τίθεται κάτω από κάτι. κάθε φυσικό οσιμα ή τεχνητή κατασκευή που χρησιμεύει ως βάση στηρίξεως: *έκαμε ένα γερό για να στηρίξει το σπίτι* || *η εξέδρα υποχώρησε, αφού πρώτα ράγισε το ~ της* ΣΥΝ. υποστήριγμα, θεμέλιο 2. (μτφ.) το σύνολο ορισμένων παραγόντων, λ.χ. τα προτερήματα, τα ελαττώματα, οι ιδιότητες τού χαρακτήρα, οι ιδιαίτερες περιβαλλοντικές συνθήκες και καταστάσεις, το σύνολο των γνώσεων και των εμπειριών κ.λπ., που διαμορφώνουν την προσωπικότητα και το πολιτιστικό επίπεδο τού ατόμου: *δικαστικός με στέρεο επιστημονικό και ηθικό ~* || *ένας άνθρωπος χωρίς ποιοτικό ~ είναι επόμενο να φέρεται αγενώς* 3. (μτφ.) το σύνολο των συνθηκών, των καταστάσεων, των γεγονότων, δηλ. το πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι, που βρίσκεται σε στενή αιτιώδη σχέση με οποιοδήποτε φαινόμενο ή ανάπτυξη: *εκείνη την εποχή δημιουργήθηκε το κατάλληλο ~. για να σημειωθεί η μεγάλη αυτή πολιτισμική άνθηση / λογοτεχνική έκρηξη* συν. φόντο, πλαίσιο 4. καθετί που λειτουργεί ως βάση για να υπάρξει ή να αναπτυχθεί κάτι: γο *θεωρητικό ~ μιας πο/.ιτικής θέσης* || γο *επιστημονικό - μιας μελέτης* || γο ~ *μιας θρησκείας* · 5. rt-ΩΛ. το στερεό πέτρωμα που βρίσκεται κάτω από άμμο. ιλύ, άργιλο ή άλλα χαλαρά ιζήματα.

υποβάλλω ρ. μετβ. {υπέβαλα, υπο-βλήθηκα (κ. λόγ. υπεβλήθην, -ης, η.... μτχ. υποβληθείς, -είσα, -έν), -βεβλημένος} 1. θέτω (κάτι) υπό την κρίση ή την έγκριση κάποιου, κάνω πρόταση ή παρουσιάζω (αίτημα) σε αρμόδια αρχή, σε προϊστάμενο κ.λπ.: ~ *αίτηση / σχέδιο / πρόταση I υποψηφιότητα* || το *γραφείο μας θα υποβάλει οπωσδήποτε σχέδια στον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό* jj - *έκθεση πεπραγμένων ι αξιώσεις για αποζημίωση / μήνυση ! αίτηση διαζυγίου ι ερώτηση ι την παραίτησή μου* |(- *αποδείξεις / συμπληρωματική δήλωση στην εφορία* συν. προτείνω, παρουσιάζω, εισηγούμαι- ΦΡ. ***υποβάλλω τα σέβη μου*** (ως τυπική μορφή χαιρετισμού που απευθύνεται σε σεβαστό πρόσωπο ή σε αξιωματούχο) σας σέβομαι, εκδηλώνω τον σεβασμό μου 2. υποχρεώνω (κάποιον) σε (κάτι), αναγκάζω (κάποιον) να υποστεί δυσάρεστη κατάσταση: *μας υποβάλλει σε ταλαιπωρίες και έξοδα με παράλογες* απαιτήσεις || ο καινούργιος *δάσκαλος υπέβαλε τα παιδιά* σε *σκ?.ηρή πειθαρχία* || *το καθεστώς υποβάλλει σε βασανιστήρια τους πολιτικούς κρατουμένους* [[- *σε ανάκριση / σε δοκιμασία / σε κόπους / σε σκληρή κριτική* || ~ *κάποιον σε έλεγχο* ΣΥΝ. αναγκάζω, υποχρεώνω 3. βάζω (μια ιδέα) στο μυαλό (κάποιου), επηρεάζω (κάποιον) έντεχνα · υπαγορεύω εντέχνως (σε κάποιον τις απόψεις, τη θέλησή μου κ.λπ.): *οι διαφημίσεις καθώς και διάφορες τηλεοπτικές εκπομπές μάς υποβά/.λουν επιθυμίες και διαθέσεις που οδηγούν στην α/^όγιστη κατανάλωση* jj *μου υπέβαλε την ιδέα ότι με υπονομεύεις* [[*της έχει υπο- βά?.ει την επιθυμία για μεγάλη ζωή* συν. πείθω, επηρεάζω, υποκινώ **4.** (σπάν.- κυριολ.) θέτω (κάτι) κάτω από (κάτι άλλο) · 5. (σπανιότ., στο θέατρο) υπαγορεύω στους ηθοποιούς το κείμενο τού έργου που παρουσιάζεται. εκτελώ το έργο τού υποβολέα (βλ.λ.) συν. υπαγορεύω· (ειδικότ. το μεσοπαθ. ***υποβάλλομαι***) 6. πείθω ο ίδιος τον εαυτό μου για κάτι συνήθ. περίεργο ή παράλογο, βάζω στο μυαλό μου έμμονες ιδέες ή είμαι δεκτικός υποβολής, υπνωτισμού και παρόμοιων καταστάσεων: *υποβά/.λεται εύκολα και οι άλλοι το εκμεταλλεύονται* συν. αυθυποβάλλομαι 7. (+σε) υφίσταμαι (κάτι): - σε *μεταμόσχευση* νεφρού / *αιμοκάθαρση / χειρουργική επέμβαση / έλεγχο / δοκιμασία / θεραπεία / αλκοτέστ! Βασανιστήρια.*

Ιετυμ. αρχ. < *ύπο-* + *βάλλω.* Εκτός τής κυριολ. σημ. «τοποθετώ ή ρίχνω από κάτω·', ήδη αρχ. (ομηρική) είναι η σημ. «διασπείρω φήμες,

σπερμολογώ» και «υπαγορεύω έμμεσα (μιαν άποψη) σε κάποιον». Στη σημ. '"προσκομίζω έγγραφο, αίτηση κ.τ.ό.» η λ. αποτελεί από δ. τού γαλλ. soumettre|. **υποβαστάζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {υποβάστα-ξα. -χθηκα, -γμένοςί **1.** βαστώ (κάτι) από κάτω, στηρίζω (κάτι) από τη βάση του: *τέσσερεις πεσσοί υποβαστάζουν τυν τρούλο τού ναού* ΣΥΝ. υποστηρίζω 2. (κατ' επέκτ. για πρόσ.) στηρίζω (κάποιον) για να μην πέσει, βοηθώ (κάποιον) να σταθεί ή να κινηθεί κρατούντας τον: *η νοσοκόμα υποβάσταξε τον άρρωστο (ός το παράθυρο || ο γέροντας προχωρούσε υποβασταζόμενος από τους γυιους του* συν. συγκρατώ, στηρίζω, **υποβιβάζω** ρ. μετβ. !υποβίβασ-α. -τηκα, -μένος} **1.** κατατάσσω (κάποιον/κάτι) σε κατοηγορη βαθμίδα ή θέση. αξίωμα κ.λπ. σε σχέση με αυτήν που είχε προηγουμένως: *τον υποβίβασαν από τμηματάρχη σε εισηγητή || η ομάδα κινδυνεύει να υποβιβαστεί στη β' κατηγορία || τέτοιες πράξεις υποβιβάζουν τον άνθρωπο στο επίπεδο τού κτήνους* ΑΜ. προβιβάζω, προάγω 2. αντιμετωπίζω (κάποιον/κάτι) ως κατώτερο από αυτό που είναι: *τέτοιου είδους εκπομπές υποβιβάζουν τη νοημοσύνη μας* συν. υποβαθμίζω, μειώνω, υποτιμώ ανγ. ανυψώνω 3. (μτφ. για πρόσ.) προσβάλλω την υπερηφάνεια και την αξιοπρέπεια (κάποιου), ταπεινώνω (κάποιον): *δεν σας επιτρέπω να με υποβιβάζετε. κύριε συνάδελφε!* ςυ\. εξευτελίζω αντ. ανυψώνω, τιμώ.

Ιετυμ. < αρχ. *υποβιβάζω < υπο-* + *βιβάζω* (βλ. λ. *βάζω*)\. **υποβιβασμός** (ο) Ιμτγν.Ι **1.** η κατάταξη (κάποιου) σε ιεραρχική ή βαθμολογική θέση κατώτερη αυτής που αρχικά είχε: *η ομάδα απειλείται με* ~ ανί'. προβιβασμός, προαγωγή 2. η μείωση της αξίας (προσώπου ή πράγματος), ώστε να αποδίδεται σε αυτό μικρότερη αξία από την πραγματική του: *τέτοια συμπεριφορά συνιστά* ~ *τής ανθρώπινης φύσης* συν. υποβάθμιση. υποτίμηση αντ. ανύψωση, προαγωγή. Επίσης **υποβίβαση** (η) {-ης κ. -άσεως j -άσεις, -άσεων}. **υποβιταμίνωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) JATP. η νόσος που οφείλεται στην έλλειψη μίας ή περισσότερων βιταμινών (ελαφρά μορφή αβιταμίνωσης). η οποία προκαλεί μεταβολικές διαταραχές. [γ.τυμ. Μεταφορά τού αγγλ. hypouvitaminosis (νόθο σύνθ.)|. **υποβλέπω** ρ. μετβ. Ιαρχ.| {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.) **1.** βλέπω (κάποιον) με κακό μάτι, δυσπιστώ απέναντι σε (κάποιον) ή/και φθόνο) (κάποιον): *τον υποβ/.έπουν οι συνάδελφοί του* ΣΥΝ. λοξοκοιτάζω

(κατ* επέκτ.) επιδιώκω να αποκτήσω (κάτι) με έμμεσο ή αθέμιτο τρόπο: *υποβλέπει τη θέση μου / την περιουσία μου* ΣΥΝ. εποφθαλμιώ, **υποβλήθηκα** ρ. -► υποβάλλω

υποβλητικός, -ή. -ό 118331 αυτός που ασκεί υποβολή, που εμπνέει ιδέες ή σκέψεις ή προκαλεί συναισθήματα, ιδ. υψηλά: ~ *ατμόσφαιρα /μουσική! απαγγελία ί ποίηση / γλώσσα / φωτογραφία / σκηνικό* ΣΥΝ, εντυπωσιακός, γοητευτικός. — **υποβλητικ-ά / -ώς** Ιμεσν.Ι επίρρ.. **υποβλητικότητα** (η).

[f.tym. < *υπο-* + *-βλητικός< -βλητός< βάλλω* (βλ. κ. *β/'.ήμα, υποβολή*), μεταφρ. δάνειο από γαλλ. suggestif|. **υποβοήθηση** (η) -» υποβοηθώ

υποβοηθητικός, -ή. -ό [1854J αυτός που λειτουργεί βοηθητικά, που υποβοηθεί ή μπορεί να υποβοηθήσει: *- παράγοντας ι ενέργεια / πράξη* ΣΥΝ. βοηθητικός λντ. παρακωλυτικός. — **υποβοηθητικά** επίρρ. **υποβοηθώ** ρ. μετβ. |μτγν.| {υποβοηθείς... | υποβοήθ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} βοηθώ έμμεσα ή δευτερευόντως ή επιπλέον, συμβάλλω (σε κάτι): ο *θόρυβος που προκλήθηκε γύρω από το όνομά του υποβοήθησε την επιτυχία τής συναυλίας του* ΣΥΝ. ενισχύω, συνεπικουρώ. — **υποβοήθηση** (η) 118871. **υποβολέας** (ο/η) {(θηλ. υποβολέως) | υποβολ-είς,-έων} (λόγ.) **1.** (στο θέατρο) το άτομο που υπαγορεύει χαμηλόφωνα στους ηθοποιούς το κείμενο τού ρόλου τους, για να τους διευκολύνει και να εξασφαλίσει την ομαλή εξέλιξη τής παράστασης 2. (μτφ.) άτομο που υποβάλλει σε άλλον να κάνει κάτι. ιδ. κακό, που υπαγορεύει τη θέληση, τις επιθυμίες του κ.λπ. σε κάποιον: *αυτά τα πιστεύεις εσύ ή σου* Λέει ο ~ *σου να τα πεις;* ΣΥΝ. υποκινητής.

[ι-ϊύμ. < μτγν. *ύποβολεύς* < αρχ. *ύποβάλ/*ω*, με τη σημ. «ψιθυρίζω, υπενθυμίζω »|.

υποβολείο (το) 1189J] (στο θέατρο) κρύπτη στο μέσο τής σκηνής, στην οποία εγκαθίσταται ο υποβολέας (βλ.λ.) κατά την ώρα τής παράστασης και υπαγορεύει από εκεί στους ηθοποιούς τα κείμενα των ρόλων τους.

υποβολή (η) **1.** το να θέτει κανείς υπό την κρίση ή την έγκριση κάποιου (κάτι)· η παρουσίαση αιτήματος σε αρμόδια αρχή: ~ *αίτησης/ σχεδίου / πρότασης / υποψηφιότητας/ έκθεσης / αξιώσεων μήνυσης / ερώτησης / παραίτησης* συν. πρόταση, παρουσίαση, εισήγηση 2. το να υφίσταται κάποιος κάτι ή να αναγκάζεται να υποστεί κάτι: *η ~ σε χειρουργική επέμβαση || η - κάποιου σε δοκιμασίες* 3. η ισχυρή ηθική επιρροή που ασκείται στο πνεύμα· ο ενεργητικός ή παθητικός επη- ρεασμός τής σκέψης και τού ψυχισμού προσώπου, καθώς και η έντεχνη υπαγόρευση σε αυτό ιδέας, επιθυμίας κ.λπ. που ανήκει σε άλλον: *είναι αδύνατος χαρακτήρας και υπόκειται σε υποβολές || υπνωτική* ~ 5:υν. επίδραση, επιρροή· ΦΡ. (λόγ.) ***καθ' υποβολήν*** (*καθ' υποβολήν*, μτγν. φρ.) καθ' υπαγόρευση άλλου, με ξένη εισήγηση ή υπόδειξη: *δεν ενεργεί αυτοβούλως, αλλά* - αμ. αυτοβούλως 4. ψυχολ. η ψυχολογική τεχνική και διεργασία με την οποία μπορεί να επηρεαστεί η συναισθηματική κατάσταση ή/και ο τρόπος συμπεριφοράς ατόμου, καθώς και τα αποτελέσματα της 5. νομ. η υποκατάσταση ή αντικατάσταση πραγματικού αντικειμένου με πλασματικό, η εικονικότητα: ~ *ονόματος σε συναλ?-αγματική* (η μνεία ανύπαρκτου προσώπου αντί τού εκδότη, τού πληρωτή ή τού κομιστή τής συναλλαγματικής) / *ιδιότητας ' τέκνου* (λαθραία υποκατάσταση ξένου, δηλ. νόθου τέκνου στη θέση τού γνησίου) συν, πλαστότητα. νόθευση.

[είύμ. αρχ. < *υποβάλλω* (πβ. κ. *βολή - βάλλω*). Μ λ. σήμαινε αρχικώς (μτφ.) «υπόδειξη, υπενθύμιση - ύπουλη ή έντεχνη επιρροή», αργότερα δε περιέγραψε και την πράξη τού υποβολέα στο θέατρο. Ο ψυχολ. όρ. είναι από δ. τού γαλλ. suggestion], **υποβολιμαίος,** -α. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που γίνεται με υπόδειξη άλλου, που δεν προκύπτει ελεύθερα και ανεπηρέαστα, αλλά υποβάλλεται σε κάποιον από άλλον: ~ *κρίση / γνώμη: αναφορά* ανί , αυτόβουλος

(ειδικότ.) αυτός που προτείνεται ή εισάγεται με δόλιο τρόπο, για να εξυπηρετήσει συγκεκριμένη σκοπιμότητα: *αυτά τα δημοσιεύματα είναι ~ και αποσκοπούν στο να π?·.ήξουν το κύρος τού νέου προέδρου*

(σπανιότ.) αυτός που τίθεται κρυφά στη θέση άλλου, που αντικαθιστά τον γνήσιο: ~ *σύγγραμμα* (αυτό που αποδίδεται σε κάποιον συγγραφέα, χωρίς στην πραγματικότητα να είναι έργο δικό του) ΣΥΝ. πλαστός, νόθος λν Γ. γνήσιος. — **υποβολιμαί-α / -ως** 11897] επίρρ. [ΓΤΥΜ. < αρχ. *υποβολιμαίος < υποβολή* 4- παραγ. επίθημα *-ιμαϊος*. πβ. κ. *έπιστολ-ιμαϊος].*

υποβολιμαίος ή υποβολιμιαίος; Από επίθ. σε **-ιμος** σχηματίστηκαν στην Αρχαία και στη λόγια Κλληνική μερικά επίθετα σε **-ιμ-αίος** *{-ιμος + -αιος):* **υποβολ-ιμαίος, κλοπ-ιμαίος** (και **κλεψ-ιμαίος). επι- στολ-ιμαίος** και **θνησ-ιμαίος.** Ο τύπος σε *-ιμ-ιαίος (υποβολιμιαίος)* προέρχεται από εσφαλμένη σύνδεση τού *υποβολιμαίος* προς τα πολλά επίθετα σε **-ιαίος** (*εβδομαδ-ιαίος, βαθμ-ιαίος, μην-ιαίος. ωριαίος, γων-ιαίος* κ.τ.ό.).

υποβόσκω ρ. αμετβ. [μτγν.] {εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) υπάρχω χωρίς να φαίνομαι, είμαι σε λανθάνουσα κατάσταση, υπο- κρύπτομαι: *κάτω από την επιφανειακή συμφιλίωση υπέβοσκε άσβεστο μίσος μεταξύ των αντιπάλων || υποβόσκει δυσαρέσκεια / κυβερνητική κρίση* ΣΥΝ. υφέρπω, εμφωλεύω. ΣΧΟΛΙΟ λ. *υποφώσκω).* **υποβρυχιακός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με. το υποβρύχιο: ~ *στόλος* (το σύνολο των υποβρυχίων χώρας) / *μοίρα* 2. (κατ* επέκτ.) αυτός που διεξάγεται με ένα ή περισσότερα υποβρύχια: *- πόλεμος / άσκηση / επιχείρηση* (πβ. λ. *υποβρύχιος).* **υποβρυχιο** (το) {υποβρυχί-ου | -ων} **1.** κυρ. πλοίο, ειδικά κατασκευασμένο και εξοπλισμένο, για να πλέει και να μάχεται κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας: *σύγχρονο / πυρηνοκίνητο* (που κινείται με πυρηνική ενέργεια και φέρει πυρηνικά όπλα) ~|| *ναύτης υποβρυχίου*

βανίλια που προσφέρεται σε κουταλάκι βυθισμένο σε ένα ποτήρι με νερό.

[είύμ. Απόδ. τού αγγλ. submarine!, **υποβρύχιος,** -α, ό **1.** (γενικά) αυτός που βρίσκεται ή γίνεται κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας, μέσα στο νερό: *- φυτό / ζωή / καλώδιο* (τηλεπικοινωνιακό καλώδιο που έχει ποντιστεί στη θάλασσα) / *έρευνα / δραστηριότητα / φωτογράφιση / λήψη / ψάρεμα / κολύμπι! άμυνα* (το σύνολο των αμυντικών μέσων, λ.χ. πλοία, νάρκες κ.λπ., που λειτουργούν κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας και χρησιμοποιούνται γι *α* την υπεράσπιση χώρας ή περιοχής) || *Ομάδες Υποβρυχίων Καταστροφών* (συντομ. Ο.Υ.Κ.) ΣΥΝ. υποθαλάσσιος 2. (ειδικότ.) ***υποβρύχιο*** (το) βλ.λ. — **υποβρύχια / υποβρυχίως** 11889] επίρρ.

[f.tym. < αρχ. *υποβρύχιος < υπο-* + *βρύχιος* «βαθύς» < **βρύξ, -χός* «βάθος». Σε ό.τι αφορά την ετυμ. τού **βρύξ*, η πιθανότερη σύνδεση είναι με το ρ. *βρέχω*, αν δεχθούμε ότι η συνεσταλμ. βαθμ. br-gh- αντιπροσωπεύεται ως *-υρ-* (πβ. *άγείρω - άγύρτης).* Στην περίπτωση αυτή το ρ. *βρέχω* θα είχε τη σημ. «βυθίζω»]. **υπόγα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) το υπόγειο.

ΙΕΤΥΜ. < *υπόγ(ειο)* + μεγεθ, επίθημα *-α\.* **υπογαλακτία** (η) {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. παθολογική ελάττωση τού γάλακτος γυναίκας που θηλάζει.

ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypogalactia), **υπογαστρικός,** -ή. -ό 118361 αυτός που σχετίζεται με το υπογάστριο:

χώρα.

υπογάστριο (το) {υπογαστρί-ου | -ων} **1.** ανλϊ. το κάτω μέρος τού πρόσθιου τοιχώματος τής κοιλίας, αυτό που εκτείνεται από τον αφαλό μέχρι την περιοχή τής ήβης: γο *θύμα έφερε βαθύ τραύμα στο* ~ · ΦΡ. (μτφ.) ***μαλακό υπογάστριο*** το ασθενέστερο αμυντικώς τμήμα (κράτους, συνασπισμού, κόμματος, κοινωνίας κ.λπ,) 2. (σπάν.) νλυτ. καθένα από τα μακριά ξύλα, με τα οποία υποστηρίζεται η γάστρα τού προς καθέλκυση πλοίου, για να μην κλίνει προς μία πλευρά. |ΠΤΥΜ. < αρχ. *ύπογάστριον < ύπο-* + *-γάστριον < γαστήρ. -στρός\.* **υπογάστριος,** -α, -ο Ιμτγν.Ι (λόγ.) 1. ανλγ. αυτός που σχετίζεται με το κάτω μέρος τής κοιλίας: ~ *αρτηρία / φλέβα 2.* (ειδικότ.) ***υπογάστριο*** (το) βλ.λ. ·* χολιο λ. *γαστέρα.*

υπογεγραμμένη (η) (ενν. *ιώτα*) (λόγ.) Γλ^ςς. σημείο (σχήματος μικρού γιώτα) που αποτελεί το σύμβολο τού υποτακτικού φωνήεντος *-ι* των μακροφώνων διφθόγγων *(ηι. ωι. αι).* το οποίο γράφεται κάτω από (υπο-γράφεται) τα μακρά φωνήεντα στην αρχαία, μεσαιωνική και λόγια γλώσσα, λ.χ. στη δοτική πτώση, στην υποτακτική, ενώ στη Ν. Ελληνική έχει καταργηθεί: *άποθνήσκω. στεντόρεια τή φωνή. τραγφδία. έν τή ώ#* κ.λπ. * ·* χολιο λ. *γιώτα.*

[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού αρχ. *υπογράφω*, που αποσπάστηκε από τη φρ. *υπογεγραμμένη (ιώτα)*, πβ. νεολατ. iota subscriptum|. **υπόγειο** (το) {υπογεί-ου | -ων) διαμέρισμα οικίας ή κτίσμα. τού οποίου το δάπεδο βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια τού εδάφους: *στο ~ έχουμε βαρέ/.ια με κρασί* συν. (λαϊκ.) κατο)(γ)ι λν γ. ανώγειο, (λαϊκ.) ανώ(γ)ι. - (υποκ.) **υπογειάκι** (το).

[ητυμ. < μτγν. *υπόγειον*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *υπόγειος*|. **υπόγειος,** -α. -ο 1. αυτός που βρίσκεται ή γίνεται κάτω από το έδαφος, κάτω από την επιφάνεια τής γης: ~ *κρύπτη / αίθουσα / έκρηξη / πυρηνική δοκιμή / διάβαση / ποταμός! πλούτος / βλαστός / καρπός / καλώδιο* (που έχει κατασκευαστεί με τέτοιον τρόπο, ώστε να αντέχει

στις συνθήκες ταφής και ακαμψίας μέσα στο έδαφος για μεγάλο χρονικό διάστημα) / *όργανα* (τα όργανα τού φυτού που αναπτύσσονται μέσα στο έδαφος) / *ύδατα* (το νερό που απαντά κάτω από την επιφάνεια τής γης. όπου καταλαμβάνει εν μέρει ή ες ολοκλήρου τους κενούς χώρους στα εδάφη ή τα γεωλογικά στρώματα) / *ρεύματα* αντ. υπέργειος. επίγειος 2. (ειδικότ.) ***υπόγειος (σιδηρόδρομος)*** δίκτυο σιδηροδρομικών γραμμών κάτω από την επιφάνεια τής γης για την εξυπηρέτηση των μετακινήσεων στις μεγαλουπόλεις: *παίρνω / ταξιδεύω με τον ~*]| *σταθμός τού ~* || *ο ~ τού Λονδίνου / τής Μόσχας* / rot) *Παρισιού* **συν.** μετρό **3.** (ειδικότ.) ***υπόγειο*** (το) βλ.λ. **4.** (μτφ.) αυτός που δεν είναι εμφανής, που γίνεται κρυφά, συχνά και δόλια: *γίνονται ~* διεργασίες *για την επίτευξη συμφωνίας* || «οι *πόθοι μας ακολουθούνε ~ διαδρομές*» (Δ. Σαββόπουλος) || *προσπαθούν να τον πλήξουν με ~ ενέργειες* **II** *αυτό το κόμμα ακολουθεί την τακτική των - συνεργασιών με άλλα κόμματα.* — **υπόγεια** / **υπσγείως** επίρρ. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *γη.* Ιετυμ. < αρχ. *υπόγειος* < *υπο-* + *-γειος*< *γή.* πβ. κ. *επί-γειος*\. **υπογείωση** (η) |-ης κ. -ώσεως | -6>σεις. -(όσεων} το να γίνεται κάτι υπόγειο: *η - σιδηροδρομικών γραμμών / μιας οδού.* - - **υπογειώνω** ρ. **υπογένειο** (το) {υπογενεί-ου | -ων} (λόγ.) μικρό γένι στο πιγούνι, συχνά μόνο στην άκρη τού πιγουνιού.

[ετυμ, < μτγν. *ύπογένειος* **< *υπο-* + *-γένειος* < /^νπον(βλ. κ. *γένι*)|. υπογεννητΐκότητα (η) Ιχωρ. πληθ.] κοινωνιολ. η πτώση τής γεννητικότητας. δηλ. η μείωση των ετήσιων γεννήσεων σε χώρα ή περιοχή, η οποία μακροπρόθεσμα μπορεί να οδηγήσει σε αντίστοιχη μείωση τού πληθυσμού τής χώρας ή τής περιοχής· κατ' αντιδιαστολή προς την υπεργεννητικότητα.**

JEJYM. Απόδ. τού γαλλ. denatalitej. υπογλυκαιμία (η) (ορθότ. *υπογλυκαιμία)* **{χωρ. πληθ.! ιλτρ. παθολογική ελάττωση τής περιεκτικότητας τού αίματος σε σάκχαρο (γλυκόζη) ΛΝΤ. υπεργλυκαιμία. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ.** *αίμα, γλυκαιμία.*

I ΕΤΥ.Μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., **<** αγγλ. **hypoglycacmiaj. υπογλυκαιμικός,** -ή. -ό (ορθότ. *υπογλυκαιμικός)* **1.** αυτός που σχετίζεται με την υπογλυκαιμία: *~ κώμα / σύνδρομο* |j *πέφτω σε ~ σοκ*2. αυτός που προκαλεί υπογλυκαιμία, δηλ. που είναι ικανός να μειώσει την ποσότητα τού σακχάρου στο αίμα: **-** *φάρμακο* **3.** (ειδικότ.) **urro-** *γλυκαιμικός* (ο), *υπογλυκαιμική* (η) πρόσωπο που πάσχει από υπογλυκαιμία, που εμφανίζει συχνά κρίσεις υπογλυκαιμίας.

[είὺμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. **hypoglycaemicl. υπόγλυκος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που είναι λίγο γλυκός, αυτός που έχει ελαφρώς γλυκιά γεύση: *~ καραμέλα / σάλτσα / σιρόπι / φάρμακο* **ΣΥΝ.** γλυκούτσικος **αντ.** υπόπικρος, πικρούτσικος.

II£ΤΥμ. < αρχ. *ύπόγλυκυς.* **κατά το απλό** *γλυκός*\. **υπογλώσσιο (το) {υπογλωσσί-ου [-ων} κάθε φαρμακευτικό σκεύασμα που διαλύεται κάτω από τη γλώσσα τού ασθενούς, για να επιτευχθεί ταχύτερη επενέργεια.**

[ετυ.μ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *ύπογλωσσιος*\. **υπογλώσσιος,** -α, -ο [αρχ.] **1. ΛΝατ.** αυτός που βρίσκεται κάτω από τη γλώσσα: *~ αρτηρία / αδένας* (διπλός σιαλογόνος αδένας στην πρόσθια περιοχή τού στόματος) / *νεύρο* (κρανιακό κινητικό" νεύρο, το οποίο ελέγχει τους μυς τής γλώσσας και το δάπεδο τού στόματος)

αυτός που τοποθετείται κάτω από τη γλώσσα: *~ φάρμακο / δισκίο*

(ειδικότ.) ***υπογλώσσιο*** (το) βλ.λ.

υπογνάθιος, -α. -ο 11898} **ΛΝατ, 1.** αυτός που βρίσκεται κάτω από τη γνάθο: *~ γάγγλιο 2. υπογνάθιος αδένας* ο σιαλογόνος αδένας που βρίσκεται στην εσωτερική επιφάνεια τής κάτω γνάθου, μπροστά από τη βάση τής γλώσσας.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-inaxiJlaire]. υπογοναδισμός (ο) {χωρ. πληθ.) ιαίρ. ενδοκρινική διαταραχή, η οποία χαρακτηρίζεται από μειωμένη λειτουργική δραστηριότητα των σεξουαλικών αδένων και συνοδεύεται από καθυστέρηση τής αύξησης τού σώματος και τής ανάπτυξης των γεννητικών οργάνων: 0ηλυ- *κός / αρσενικός* ~.

[ΕΤΥΜ. < *υπο-* + *γονάδα* (< *γόνος)* + παραγ. επίθημα *-ισμός.* ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypogonadism).

υπογονάτιο (το) Ιμτγν.] {υπογονατί-ου | -ων} **1. εκκλης.** το επιγονά- τιο 2. μαξιλάρι το οποίο τοποθετείται κάτω από τα γόνατα αυτού που γονατίζει.

υπογονιμότητα (η) (χωρ. πληθ.ί η μειωμένη γονιμότητα, **υπογραμμή** (η) [1898} γραμμή που σύρεται κάτω από λέξη ή φράση, για να δηλώσει ότι το σημείο αυτό πρέπει να προσεχθεί, δηλ. να διαβαστεί με έιιφαση ή να τυπωθεί με διαφορετικά στοιχεία, **υπογραμμίζω** ρ. μετβ. 11860} {υπογράμμισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** σύρω γραμμή κάτω από (γραμμένες ή τυπωμένες λέξεις ή φράσεις), για να επισύρω την προσοχή τού αναγνώστη σε αυτές: *υπογράμμισε τα ρήματα τού κειμένου και σημείωσε σε ποια φωνή και διάθεση ανήκουν*

(μτφ.) τονίζω ιδιαίτερα (κάτι), αποδίδω μεγάλη έμφαση σε αυτό: *ο υπουργός υπογράμμισε τη σπουδαιότητα των νέων μέτρων* || *η πράξη του υπογραμμίζει το ενδιαφέρον του για σένα* || *πρέπει να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι* οι *συνθήκες δεν είναι ευνοϊκές για την εφαρμογή* του *σχεδίου μας* συν. εξαιρώ, επισημαίνω.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. souligner]. **υπογράμμιση** (η) {-ης κ. -ίσεως (-ίσεις. -ίσεων) **1.** το χάραγμα ή η σημείωση γραμμής κάτω από λέξεις ή φράσεις, κυρ. για την επισήμανση τής σπουδαιότητάς τους, τού ενδιαφέροντός τους. για τον εντοπισμό τους μέσα στο κείμενο κ,λπ. 2. (συνεκδ.) η γραμμή που χα- ράσσεται ή σημειώνεται κάτω από λέξεις ή φράσεις: *αραιή / διακεκομμένη / διπλή / κόκκινη* ~ jj *~ με στυλό / με μολύβι* **3.** ίμτφ.) η έμφαση. ο ιδιαίτερος τονισμός (ενός σημείου): *η ~ τής συμβολής του ήταν και η πλέον επίσημη επιβράβευση τής όλης του προσπάθειας* || *η ~ των τριών αυτών παραγόντων δεν συνιστά υποτίμηση των υπο-λοίπο)νΣΥ*\. επισήμανση. — (υποκ.) **υπογραμμισούλα** (η). **υπογραμμΐστής** (ο) μαρκαδόρος, συνήθ. με χοντρή μύτη και φω- σφοριζέ χρώματος, που χρησιμοποιείται για την επισήμανση χωρίων σε κείμενο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underliner], **υπογραμμός** (ο) μόνο στη Φ!'. ***τύπος και υπογραμμός*** για άνθρωπο με υποδειγματική συμπεριφορά, στον οποίο δεν μπορούμε να προσάψουμε τίποτα, αλλά αποτελεί πρότυπο για τους άλλους: είναι συν*> *πέστατος στις υποχρεώσεις του.* ~

[είὺμ. < μτγν. *υπογραμμός,* αρχική σημ. «πινακίδα αλειμμένη με κερί, στην οποία ο μαθητής έπρεπε να αντιγράψει ακριβώς από κάτω ό,τι είχε γράψει ο δάσκαλος*'. < αρχ. *υπογράφω].* **υπογραφή** (η) **1.** η ιδιόχειρη και συνήθως ιδιόρρυθμη αναγραφή τού ονόματος και τού επωνύμου προσοϋπου. που ισχύει ως διακριτικό τού εν λόγω προσϊόπου: *η - του είναι αναγνωρίσιμη [[έχει παράξενη / περίπλοκη/ καλλιγραφική ~* || *αντιγράφω την ~ κάποιου* |) *γνησιότητα / πλαστογράφηση υπογραφής 2.* η παραπάνω) ιδιόχειρη ή τυποποιημένη (σε σφραγίδα) αναγραφή τού ονοματεπωνύμου κάποιου, που τίθεται από τον ίδιο στο τέλος κειμένου, για να δηλώσει ότι το κείμενο ανήκει σε αυτόν ή ότι το εγκρίνει και το αποδέχεται: *βάζω την ~ μου σε έγγραφο*)| *για να επικυρωθεί η αίτηση, χρειάζεται και η - τού προϊσταμένου* || *εκκωρώ / μεταβιβάζω κάτι βάζοντας την - μου·* ΦΡ. (α) ***δίνω/βάζω την υπογραφή μου γιο (κάποιον/κάτι)*** (μτφ.) εγγυώμαι για (κάποιον/κάτι) (β) δεν ***ξέρω ούτε την υπογραφή μου να βάλω*** είμαι εντελώς αγράμματος (γ) ***βάζω την υπογραφή μου I υπογράφω και με τα δυο μου χέρια*** συμφωνώ απολύτως. είμαι απολύτως σίγουρος ή σύμφωνος, το αποδέχομαι πλήρως (δ) ***συγκεντρώνω / μαζεύω υπογραφές*** συγκεντρϊόνω σε έντυπο τις υπογραφές μελών ενός συνόλου ως απόδειξη τής συμφωνίας τους με συγκεκριμένο αίτημα που θέτει φορέας, ομάδα προσιόπων ή μεμονωμένο πρόσωπο: ο *εξω- ραϊστικός σύλ/.ογος τής περιοχής συγκέντρωσε υπογραφές για την απομάκρυνση των οίκων ανοχής* || *μαζεύουν υπογραφές για την απε- ?>ευθέρωση ενός πολιτικού κρατουμένου* (ε) ***βάζω την υπογραφή μου φαρδιά-πλατιά*** για κάποιον που υπογράφει με τρόπο που η υπογραφή του να καταλαμβάνει πολύ χώρο (στ) (λαϊκ.) ***πέφτουν οι υπογραφές*** (κάποιοι) υπογράφουν (συμβόλαιο, συμφωνία κ.λπ.): *αύριο-με- θαύριο ~ και ολοκληρώνεται η μεταγραφή τού παίκτη στην ομάδα*

(κατ' επέκτ.) η έγκριση ή επικύρωση εγγράφου με αναγραφή σε ορισμένο σημείο τού ονοματεπωνύμου, λ.χ. τού εγκρίνοντος: *έγινε τμηματάρχης στην τράπεζα και έχει δικαίωμα υπογραφής* 4. (κατ' επέκτ.) η επίσημη πράξη επικυρώσεως συμφωνίας που έχει συναφθεί προηγουμένως: *- συνθήκης / συμβολαίου / σύμβασης / προτοκόλλου συνεργασίας* ΣΥΝ, συνομολύγηση 5. (κατ' επέκτ.) η υπόσχεση ή διαβεβαίωση που έχει δώσει (κάποιος), η προσωπική δέσμευση (για κάτι): *είναι αξιόπιστος άνθρωπος που ξέρει να τιμά την ~ του* |{ *ό.τι πει είναι συμβόλαιο, δεν θ'αρνηθεί ποτέ την - του.*

Ιετυμ, αρχ.. αρχική σημ. «γραπτή κατηγορία, απόφαση». < *υπογράφω.* Η σημερινή σημ. είναι μτγν. (πβ. Ιωάνν. Χρυσ. *Όμιλίαι* 40. 2: *ούτω πιστεύω... καί δι' υπογραφής ομολογώ)].* **υπογράφω** ρ. μετβ. {υπέγραψα, υπο-γράφτηκα κ. -γράφηκα (κ. λόγ. υπεγράφην, -ης. -η..., μτχ. υπογράφεις, -είσα. -έν), -γεγραμμένος)) 1. βάζω την υπογραφή μου (στο τέλος κειμένου ή σε ευδιάκριτο σημείο καλλιτεχνικού έργου, για να δηλώσω ότι ανήκει σε εμένα ή εγκρίνο- ντας το περιεχόμενό του): *- έγγραφο / αίτηση / δήλωση / επιταγή* [| *~ με το πραγματικό μου όνομα / με άλλο όνομα / με το αίμα μου* || *όσοι είναι αγράμματοι* ας *υπογράψουν με έναν σταυρό* || ο *πίνακας αναγνωρίζεται ότι ανήκει στον ζωγράφο, αλλά δεν είναι υπογεγραμμένος·* φρ. (α) ***υπογράφω τη θανατική μου καταδίκη*** προκαλώ με τις πράξεις μου τον θάνατό μου. τη δολοφονία μου (επειδή προκαλώ ή βλάπτω τα συμφέροντα κάποιων, συνήθ. παρανόμων): *είναι γνωστό* <5τι *όποιο μέλος αυτών των συμμοριών συνεργαστεί με* Γην αστυνομία. *υπογράφει αυτόματα και τη θανατική του καταδίκη* (β) ***υπογράφω ! βάζω την υπογραφή μου φαρδιά-πλατιά*** βλ. λ. *υπογραφή 2.* εμφανίζομαι ως ο δημιουργός (πνευματικού έργου): *το βιβλίο υπογράφει γνωστός κοσμικογράφος*)) *την ταινία υπογράφει ένας άγνωστος σκηνοθέτης* 3. (κατ' επέκτ.) δίνω την έγκρισή μου για (κάτι) ή δηλώνω επίσημα την αποδοχή (κάποιου πράγματος): *υπογράφω κι εγώ αυτό το σχέδιο / αυτή την προσπάθεια* || *μάλιστα, φίλε μο\κ αυτό το ~!* συν. εγκρίνω, αποδέχομαι, επικυρώνω am. αρνούμαι, απορρίπτω ΦΡ ***υπογράφω και με τα δυο μου χέρια*** βλ. λ. *υπογραφή* 4. (κατ' επέκτ.) επικυρώνω, καθιστώ κάτι έγκυρο με επίσημο τρόπο δηλώνοντας ότι συμφωνώ με το περιεχόμενό του: *~ συνθήκη / συμβόλαιο / συμφωνία / σύμβαση / προσύμφωνο* || *οι εμπόλεμες π?.ευρές αποφάσισαν να υπογράψουν συνθήκη ειρήνης πενταετούς διάρκειας* συν, συνομολογώ αντ. ακυρώνω 5. (ειδικότ.) αθλ. συμοωνώ επίσημα να ενταχΟώ σε ένα σωματείο / σύλλογο: *από ώρα σε ώρα ο διεθνής επιθετικός υπογράφει σε ομάδα τού εξωτερικού* 6. (σπάν.-μεσοπαθ. ***υπογράφομαι)*** βάζω την υπογραφή μυυ κάτω από κείμενο 7. (κυ- ριολ.-σπάν.) γράφω (κάτι) κάτω από (κάτι άλλο) (πβ. λ. *προογράφω)* 8. (ειδικότ. για πρόσ. η μτχ. ***υπογεγραμμένος***, *-η)* ως στερεότυπη έκφραση εγγράφου που τίθεται πάνω από το όνομα αυτού που βάζει την υπογραφή του: ο *(κάτωθι) - δηλώνει υπεύθυνα ότι...* 9. (ειδικότ.) ***υπογεγραμμένη*** (η) βλ.λ. « ·" σχολιο λ. *μετοχή.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. γράφω από κάτω (σε ψήφισμα)». < *υπο- + γράφω.* II σημερινή σημ. ήδη αρχ.|. **υπόγυιος,** -ος, -ον (αρχαιοπρ.-σπάν.) μόνο στη φρ. **εξ υπο** *γυιου (έξ ύπογυίου,* Ξενοφ. *Κυρου Ανάβ.* 6.1.43) πρόχειρα, με τα μέσα που διατίθενται τη στιγμή αυτή. χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *υπόγυιος* «αιφνίδιος - πρόσφατος» < *ύπο- + -γυιος* < **γύη* «κυρτότητα. καμπύλη» (βλ. λ. *έγγύη)}.*

υποδαυλίζω ρ. μετβ. [1872] {υποδαύλισ-α, -τηκα, -μένος} (λόγ.) **1.** ανασκαλεύω (τα ξύλα τής φωτιάς) ή προσθέτω καινούργια, για να τη διατηρήσω ή να τη δυναμώσω συν, συνδαυλίζω 2. (μτφ.) υποκινο) έμμεσα, ενισχύω κρυφά (πράξης καταστροφικές ή συναισθήματα αρνητικά), ενθαρρύνω: ~ *την εκθρότητα ι το μίσος / τα πάθη / τις ταραχές / μια ανταρσία* || *τα άρθρα των εφημερίδων υποδαυλίζουν τις απεργίες* [| - *την περιέργεια κάποιου* συν. αναμοχλεύω, υποθάλπω, (σπάν.) υποκαίω.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. attiscr], **υποδαύλιση** (η) [J 872! {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων} η αναμόχλευση. η έμμεση και συνήθ. κρυφή ενίσχυση ή υποκίνηση καταστροφικών πράξεων ή αρνητικών συναισθημάτων: *η - των παθών τού Εμφυλίου και τού εθνικού δικασμού είναι εγκληματική.* **υποδεέστερος,** -η. -ο (λόγ.) κατώτερος σε αξία. τάξη. δύναμη, ποιότητα κ.λπ.: *υπάρχει σε πολλούς η αντίληψη ότι τα ελληνικά προϊόντα είναι ~ των αντίστοιχων ευρωπαϊκών* || *ο δεύτερος υποψήφιος είναι φανερά ~ τού πρώτου* [| *είμαι σε ~ θέση* αντ. ανώτερος, (λόγ.) υπέρτερος. — **υποδεέστερα** [αρχ.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύποδεέστερος.* συγκρ. βαθμός τού επιθ. *ύποδεής* «ελλιπής, ελαττωματικός» < *ύπο- + -δεής* < *δέω* / -ομαι], **υπόδειγμα** (το) [αρχ.] [υποδείγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** τύπος, δείγμα που χρησιμεύει για την παραγωγή ομοιόμορφων πραγμάτων, αντικειμένων κ.λπ., σύμφωνα με ορισμένο σχέδιο ή τάξη: οι *καταστάσεις πρέπει να συνταχθούν σύμφωνα με το ~* || *- εκθέσεως / αιτήσεως / δη- /.ώσεως* || *εφαρμόζεται το αναπτυξιακό - τής βρετανίας* |[*«ο συγγραφέας εφαρμόζει διάφορα υποδείγματα τής στρατηγικής των παι- γνίων σε γνωστές διακρατικές διενέξεις»* (εφημ.) ΣΥΝ. κανόνας, σχέδιο· φρ. *βιομηχανικό υπόδειγμα* αντικείμενο κατασκευασμένο με τις απαιτούμενες προδιαγραφές, που χρησιμεύει ως πρότυπο για τη μαζική παραγωγή τού αντίστοιχου προϊόντος συν. μοντέλο 2. (μτφ.) άνθρωπος που αξίζει να τον μιμηθεί κανείς, πρότυπο χρηστής συμπεριφοράς: *είναι ~ πατέρα και συζύγου / οικογενειάρχη / μαθητή* || *είναι ~ επιμέλειας / τιμιότητας / ήθους* || *προβάλλω / παίρνω κάποιον ως -* συν. παράδειγμα, πρότυπο, **υποδειγματικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που χρησιμεύει ή μπορεί να χρησιμεύσει ως υπόδειγμα, που αξίζει να τον μιμηθεί κανείς: ~ *εργασία / συμπεριφορά / διαγωγή / περίπτωση* || (για πρόσ.) ~ *πατέρας / σύζυγος / μαθητής* ΣΥΝ. παραδειγματικός, αξιομίμητος, τέλειος, ιδανικός λνί. αξιοπεριφρόνητος, αξιοκατάκριτος 2. αυτός που γίνεται, κατασκευάζεται κ.λπ.. για να χρησιμεύσει ως υπόδειγμα: ~ *καλλιέργεια / διδασκα?άα / προϊόν* ΣΥΝ. πρότυπο, ιδεώδης. — **υποδειγματικά /*ώς** [μτγν.Ι επίρρ. **υποδεικνυω** ρ. μετβ. [αρχ.| {υπέδειξα, υποδείχθηκα (κ. λογιότ. υπε- δείχθην, -ης, -η.... μτχ. υποδειχθ-είς. -είσα. -έν), υποδεδειγμένος} 1. επισημαίνω σε κάποιον κάτι, του δείχνω κάτι ώστε να το προσέξει, να το συνειδητοποιήσει: *δεν του αρέσει να του υποδεικνύουν τα λάθη του* ΣΥΝ. υποδηλώνω 2. δείχνω (κάτι) φανερά, καθορίζω (πρόσωπο, πράγμα κ.λπ.): *ο γεωλόγος υπέδειξε το σημείο στο οποίο πρέπει να γίνει η γεώτρηση* [| *ο πρόεδρος τον υπέδειξε για διάδοχό του* 3. δίνω συμβουλές, κάνω προτάσεις: *του υπέδειξα να τους μηνύσει* || *ποιος του υπέδειξε να ακολουθήσει αυτή την τακτική*; [| του *υπέδειξα ποια* πορεία *να ακολουθήσει* ΣΥΝ. συμβουλεύω, προτείνω. Επίσης (λαϊκ.) **υποδείχνω.** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *δίνω.* **υπόδειξη** (η) [μτγν.] {-ης κ. -είξεως | -είξεις, -είξεων} **1.** το να υποδεικνύει κανείς κάτι, να δίνει την κατάλληλη πληροφορία για πράξη, γεγονός, κατάσταση κ.λπ.: *κατόπιν υποδείξεως* || *με ~ τού μάρτυρα η αστ\)νομία βρήκε τα κλοπιμαία* j| *σαφής* ~ ΣΥΝ. δείξη. πληροφόρηση 2. το να συμβουλεύει κανείς κάποιον ή να του προτείνει πράξη, ενέργεια. δραστηριότητα κ.λπ. (συχνά με τρόπο διδακτικό ή ενοχλητικό): *ενεργεί καθ' υπόδνιξιν τού προϊσταμένου του* || *οι ~ τής επιτροπής Οα ληφθούν υπ'όψιν* || *εφαρμόζουν κατά γράμμα τις ~*1| *δεν δέχομαι υποδείξεις από κανέναν για το τι θα κάνω* ΣΥΝ. συμβουλή, προτροπή, ει- σήγηση. +* ΣΧΟΛΙΟ λ. *συμβουλή.* **υποδείχνω** ρ. **-►** υποδεικνύω

υποδεκάμετρο (το) 11809J {υποδεκαμέτρ-ου | -ων} 1. μικρός χάρακας από ξύλο. μέταλλο ή πλαστικό, μήκους συνήθ. δέκα εκατοστών, ο *οποίος* υποδιαιρείται με χαραγές και στις δύο πλευρές του σε εκατοστόμετρα και χιλιοστόμετρα και χρησιμεύει για σχεδιάσεις 2. (σπάν.) το ένα δέκατο τού μέτρου, δέκα εκατοστόμετρα ΣΥΝ. παλάμη. [ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. decimetre (νόθο σύνθ.)]. **υποδεκανέας** (ο) 118331 {-α κ. -έως | -είς, -έων} στρατ. στρατιώτης τού Στρατού Ξηράς (βλ. λ. *βαθμός,* πιν.). **υποδένω** ρ. μετβ. {εύχρ. σε ενέστ. κ. παρατ.} ποδένω (βλ.λ.).

IiΣΥΜ. < μεσν. *υποδένω* < αρχ. *ύποδέω* < *ύπο- + δέω* (βλ. λ. <5ένω)[. **υπόδερμα** (το) {υποδέρματος | χωρ. πληθ.} **1.** λναγ. ο λιπώδης συνδετικός ιστός *που* υπάρχει κάτω από το δέρμα, ο υποδόριος ιστός 2. ΒΟΤ. ο φυτικός ιστός που υπάρχει κάτω από την επιφάνεια των βλαστών και των φύλλων · 3. ΖΩΟΛ, χονδρή τριχωτή μύγα, η προνύμφη τής οποίας ζει κάτω από το δέρμα των βοοειδών.

Ιηίύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypodcrmaj.

υποδερμικός, -ή. -ό [18361 υποδόριος (βλ.λ.). **υπόδεσις**

(η) -» υπόδηση

υποδεσπόζουσα (η) {υποδεσποζουσών} μουσ. **1.** μια από τις κύριες βαθμίδες τού μουσικού τρόπου ή τής κλίμακας τού τονικού συστήματος. δίπλα στην τονική και τη δεσπόζουσα (βλ.λ.) · στις μείζονες και ελάσσοντες κλίμακες τοποθετείται ένα διάστημα τέταρτης πάνω από την τονική 2. η συγχορδία που σχηματίζεται με θεμέλιο την υποδεσπόζουσα βαθμίδα.

(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από ιταλ. subdoniinantc|. **υποδετήριο** (το) {υποδετηρί-ου **|** -ων} (λόγ.-σπάν.) **1.** το μικρό με ταλλικό ή κοκκάλινο εργαλείο, με το οποίο υποβοηθούμε το πόδι να μπει μέσα στο παπούτσι **ΣΥΝ.** (καθημ.-μτφ.) κόκκαλο 2. λωρίδα από δέρμα ή πανί. ραμμένη στο πίσω μέρος τού παπουτσιού, *γία* την υποβοήθηση τής εισαγωγής τού ποδιού σε αυτό. **[είύμ.** < *υποδένω* + παραγ. επίθημα *-τήριο.* πβ. κ. *κρατη-τήριο].* **υποδέχομαι** ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.Ι {υποδέχ-τηκα (λόγ. -θηκα)} **1.** δέχομαι, συγκεντρο')νω (κάτι που πέφτει ή ρέει από πάνω): *η δεξαμενή υποδέχεται το νερό τής Βροχής / τα* λύματα *τού εργοστασίου* 2. (κατ' επέκτ. για πρόσ.) δέχομαι (κάποιον που έρχεται), φιλοξενώ (κάποιον) σύμφωνα με τους τύπους ή αποδίδω σε (κάποιον) τιμές: *με υποδέχθηκαν καλά / άσχημα* || *ποιος θα σε υποδεχθεί στον σταθμό*; || *το συγκεντρωμένο πλήθος υποδέχτηκε τον πρωθυπουργό με ζωηρές επευφημίες* || (κ. μτφ.) *η πατρική γη θα τον υποδεχθεί σε λίγο* (δηλ. θα γίνει η ταφή του στην πατρική γη) **συν.** προϋπαντώ, καλωσορίζω, δε-ξιώνομαι. τιμώ, καλοδέχομαι 3. (κατ' επέκτ.-μτφ.) μαθαίνω, πληροφορούμαι (κάτι) ευμενώς ή δυσμενώς, με καλή ή κακή διάθεση: *πώς υποδέχτηκε τα νέα / την είδηση*; **συν.** εκλαμβάνω, (μτφ.) παίρνω. ** **σχολιο** λ. *αποθετικός.* **υποδηλώνω** ρ. μετβ. |υποδήλω-σα, -θηκα. -μένος} δηλώνω (κάτι) με έμμεσο τρόπο, φανερώνω (κάτι) πλαγίως, χρησιμοποιώ υπαινιγμούς: *η απάντησή του υποδηλώνει ότι δέχεται την πρότασή μας*]] *με μια κίνηση τού κεφα/.ιού του υποδή?*ωσε τη διαφωνία του **Συν.** υποση- μαίνω. υπαινίσσομαι, υπονοώ, εξυπονοώ **λντ.** δηλώνω, φανερώνω. **[είύμ.** < αρχ. *ύποδηλώ (-ώω)* «επισημαίνω ιδιαιτέρως» < *ύπο- + δηλώ.* Η σημερινή σημ. είναι μτγν.|. **υποδήλωση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -(δσεων} **ιλωσς. 1.** ό,τι λανθάνει και συνάγεται από τη χρήση τής σημασίας μιας λέξης· η υπονοούμενη, μη ρητά δηλυόμενη σημασία ή σημασιολογική απόχρωση μιας λέξης **2.** η συνδήλωση (βλ.λ.). **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *δήλωση.* **υπόδημα** (το) {υποδήμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) εξωτερικό προστατευτικό περικάλυμμα των ποδιών, κατασκευασμένο από δέρμα ή ύφασμα και ενισχυμένο στο κάτω μέρος με χοντρό πέλμα και τακούνι: *ψηλό / ανοιχτό / κν.ειστο / καθημερινό / επίσημο / δερμάτινο / καστόρινο / λουστρινένιο / υφασμάτινο* ~ || *κατάστημα / βιοτεχνία υποδημάτων* **συν,** παπούτσι φρ. *γράφω (κάτι ι κάποιον) στα παλαιά μου τα υποδήματα / στα παλαιότερα των υποδημάτων μου* γράφω κάποιον στα παλιά μου τα παπούτσια (βλ. λ. *παπούτσι).* ■ * **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *ενδυμασία.*

[f.tym, < αρχ. *ύπόδημα* < *ύποδέω* (βλ. λ. *υποδένω)].* **υποδηματοδιορθωτής** (ο) [1896] (λόγ.) τεχνίτης ειδικευμένος στην επιδιόρθωση υποδημάτων **ΣΥΝ.** (καθημ.) τσαγκάρης, **υποδηματοκαθαριστής** (ο) [1889] (λόγ.-σπάν.) πρόσωπο που καθαρίζει και στιλβοϊνει υποδήματα **συν.** (λόγ.) στιλβωτής, (καθημ.) λούστρος.

υποδηματοποιείο (το) 11871] (λόγ.) το εργαστήριο στο οποίο κατασκευάζονται ή επισκευάζονται υποδήματα **ΣΥΝ.** (καθημ.) τσαγκάρικο, (λαϊκ.) παπουτσάδικο, **υποδηματοποιία** (η) L i 8711 {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η τέχνη και το επάγγελμα τής κατασκευής υποδημάτων 2. η βιοτεχνία ή η βιομηχανία κατασκευής υποδημάτων, **υποδηματοποιός** (ο/η) | J839} κατασκευαστής υποδημάτων **συν. (καθημ.) τσαγκάρης, (λαϊκ.) παπουτσής. σχολιο λ.** *ενδυμασία.* **υποδηματοπωλείο (το)** [I896] **(λόγ.) το κατάστημα στο οποίο πω- λούνται (έτοιμα) υποδήματα συν. (λαϊκ.) παπουτσάδικο. -- υποδηματοπώλης (ο) Ιαρχ.Ι, υποδηματοπώλισσα** (η), **υπόδηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) 1. το να φοράει κανείς τα υποδήματά του ΣΥΝ. (λαϊκ.) ποδεσιά, παπούτσωμα ΑΜ. (λόγ.) ανυ- ποδησία. (λαϊκ.) ξυπολυσιά 2. (συνεκδ.-περιληπτ.) τα ίδια τα υποδήματα και οτιδήποτε σχετίζεται με αυτά (λ.χ. κάλτσες, κορδόνια κ.ά.):** *κατάστημα με είδη ενδύσεως και υποδήσεως* · 3. **ναυτ. ενίσχυση λέμβων ή πλοιαρίων με σχοινιά ή καλώδια που περιβάλλουν το σκάφος και δένονται πάνω από το κατάστρωμα, προκειμένου να αποφευχθεί η διάνοιξη των πλευρών του σε περίπτωση υπερφόρτωσης. Επίσης (λογιότ.-σπανιότ.) υπόδεσις [αρχ.! {υποδέσεως}.** ** **σχολιο λ.** *ενδυμασία.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύπόδησις* < αρχ. *ύποδέω* (βλ. λ. *υποδένω)].* **υποδιαίρεση** (η) ίμτγν.Ι *{-\\ς κ.* -έσεως | -έσεις. -έσεωνί 1. η διαίρεση τμήματος ή τμημάτων σε ακόμη μικρότερα μέρη: *η ~ τού νομού σε επαρχίες / τού υπουργείου σε διευθύνσεις 2.* (ειδικότ.) η περαιτέρω διαίρεση συνόλου, που έχει ήδη προκύψει από διαίρεση ευρύτερου συνόλου σε είδη, η συγκρότηση ταξινομικής μονάδας με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: *τα θηλαστικά αποτελούν - τής ευρύτερης κατηγορίας των σπονδυ?,οζώων* 3. (γενικότ.) οποιαδήποτε διαίρεση 4. (συνεκδ.) καθετί που προέρχεται από την παραπάνω διαδικασία, το προϊόν τής περαιτέρω διαίρεσης συνόλου: *η επαρχία είναι - τού νομού* **U** *η διεύθυνση είναι ~ τού υπουργείου.* **^ ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αίρω.* **υποδιαιρώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.Ι {υποδιαιρείς... | υποδιαίρ-εσα, -ούμαι. -έθηκα. -εμένος} 1. χωρίζω (τμήμα ή τμήματα συνόλου) σε μικρότερα μέρη: ~ *ποσόν* **συν.** διαιρώ 2. (κατ' επέκτ.) χωρίζω (κάτι) σε τμήματα, διαιρώ **συν.** διαχωρίζω 3. (μεσοπαθ. *υποδιαιρούμαι)* χωρίζομαι σε μικρότερα μέρη ή απαρτίζομαι από μικρότερα μέρη: *στην ταξινόμηση των φυτών, το γένος υποδιαιρείται* σε *είδη*]| το *υπουργείο υποδιαιρείται σε διευθύνσεις.* **σχολιο** λ. *αίρω.* **υποδιάκονος** (ο) [μτγν.] {υποδιακόν-ου j -ων} αξίωμα τού κατώτερου κλήρου τής Ορθόδοξης Εκκλησίας. το οποίο λαμβάνεται με χειροθεσία (όχι με χειροτονία)· ο υποδιάκονος βοηθεί τον διάκονο και τον ιερέα, **'«^σχολιο** λ. *κληρικός.* **υποδιαστολή** (η) **1. μαθ.** διακριτικό σημείο (κόμμα) το οποίο χρησιμοποιείται στη δήλωση (γραφή) των δεκαδικών αριθμών, για να χωρίσει τις ακέραιες μονάδες από τα δεκαδικά ψηφία, λ.χ. *25,50.* 2.

ΓΛΩΣΣ. διακριτικό σημείο με μορφή κόμματος, το οποίο τίθεται στο αναφορικό *ό,τι*, για να διακρίνεται από το ειδικό *ότι*.
[ετυμ. < μτγν. *ὑποδιαστολή* «σύντομη παύση - χώρισμα μεταξύ λέξεων (για να αποφευχθεί εσφαλμένη ανάγνωση)» < *ὑπο-* + *διαστολή*|.
υποδιεύθυνση (η) 11833] |-ης κ. -ύνσεως | -ύνσεις. -ύνσεων) **1.** το αξίωμα και το έργο τού υποδιευθυντή (βλ.λ.): *μόλις πριν από έναν μήνα ανέλαβε την υποδιεύθυνση* 2. υπηρεσία, συνήθ. αυτοτελής, που αποτελεί υποδιαίρεση τής διευθύνσεως, αλλά θεωρείται ευρύτερη τού τμήματος: ~ *διοικητικών υπαλλήλων / τεχνικών*. **υποδιευθυντής** (ο) 1ΐ833] |κλητ. υποδιευθυντά|, **υποδιευθύντρια** (η) (1863! Ιυποδιευθυντριών', **1.** ο αμέσως κατώτερος τού διευθυντή στην υπαλληλική ιεραρχία υπηρεσίας, οργανισμού κ.λπ.. και ο αντίστοιχος βαθμός: *όταν απουσιάζει ο διευθυντής, τον αναπληρώνει στα καθήκοντά τον ο* ~ 2. ο προϊστάμενος υποδιεύθυνσης.
| ΐΐΤΥ.Μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-directeur|. **υποδικία** (η) |1886] Ιχωρ. πληθ.) νομ. **1.** η κατάσταση τού υποδίκου, το να είναι κανείς υπόδικος (βλ.λ.) 2. (κατ' επέκτ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο είναι κανείς υπόδικος,
υπόδικος, -η. -ο [αρχ.Ι **1.** νομ. πρόσωπο εναντίον τού οποίου εκκρε- μεί κατηγορία 2. (μτφ.) αυτός που βαρύνεται με κατηγορίες, που θεωρείται υπεύθυνος για κάτι: οι *αποστάτες είναι ~ στη συνείδηση τού λαού* Συν. υπόλογος, υπεύθυνος,
υποδιοίκηση (η) 11833} {-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις, -ήσεων} **1.** το αξίωμα και το έργο τού υποδιοικητή 2. η υποδιαίρεση διοικήσεως. που διαθέτει μερική τουλάχιστον αυτοτέλεια, **υποδιοικητής** (ο) Ιμτγν.] Ικλητ. υποδιοικητά} **1.** το πρόσωπο που βρίσκεται στην ιεραρχία αμέσως μετά τον διοικητή, τον οποίο και αναπληρώνει σε περίπτωση που απουσιάζει ή κωλύεται 2. ο προϊστάμενος υποδιοίκησης 3. στρατ. αξιωματικός στρατιωτικής μονάδας ή υπηρεσίας, αμέσως κατώτερος ιεραρχικά από τον διοικητή: *ο ταγματάρχης εκτελεί χρέη υποδιοικητή στη μονάδα μας*. **υποδιπλασιάζω** ρ. αμετβ. {υποδιπλασίασα, -τηκα, -μένος} μειώνω (κάτι) στο μισό (συχνότ. μεσοπαθ.): *τα έσοδά τους φέτος υποδιπλασιάστηκαν*. — **ϋποδιπλασιασμός** (ο).
[f.tym, < μτγν. *ὑποδιπ/.άσιος* «μειωμένος κατά το ήμισυ» < *ὑπο-* + *διπλάσιος]*.
υποδομή (η) **1.** το σύνολο των οικονομικών, τεχνικών, πολιτισμικών κ.λπ. προϋποθέσεων και προδιαγραφών ή προπαρασκευών που απαι- τούνται για την εκτέλεση έργου, την ανάπτυξη τομέα κ.λπ.: *δεν μπορεί να σημειωθεί ανάπτυξη τού τουρισμού χωρίς την κατά?·.ληλη δηλ. συγκοινωνίες, ξενοδοχεία, τηλεπικοινωνίες κ.λπ.* || *στόχος τού υπουργείου είναι να θέσει τις βάσεις, να δημιουργήσει την κατάλληλη - για την προσέλκυση ξένων επενδυτών* || *η κυβέρνηση προωθεί την υλοποίηση έργων υποδομής* συν. βάση. υπόβαθρο 2. (α) το τμήμα δομικού έργου που βρίσκεται κάτω από την επιφάνεια τού εδάφους ΑΝΤ. ανωδομή (β) δομική κατασκευή που χρησιμεύει ως βάση μεγαλύτερου τεχνικού έργου 3. (συνεκδ.) το κεφάλαιο τού τεχνικού τομέα που ασχολείται με την κατασκευή σιδηροδρόμων, εξετάζοντας ειδικότερα τα σχετικά με τη χάραξη ή την επιχωμάτωση των σιδηροδρομικών οδών 4. (στον μαρξισμό) η βάση (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ, < αρχ. *ὑποδομή* «αντέρεισμα, τοίχος» < *ὑπο-* + *δομή*. Η σημερινή σημ. αποδίδει το γαλλ. substructure!, **υποδόριος,** -α. -ο 11869] (λόγ.) αυτός που βρίσκεται ή γίνεται κάτω από την επιδερμίδα, δηλ. την επιφάνεια τού δέρματος: ~ *ιστός / αιμάτωμα / εμφύσημα / έγχυση ι ένεση* συν. υποδερμικός αντ. επιδερμικός. — **υποδόρια** / **υποδορίως** [1888] επίρρ.
[bι ΥΜ, < *υπο-* + *-δόριος* < αρχ. *δορό* (βλ.λ.)]. **υπόδουλος,** -η, -ο Ιμτγν.] αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση δουλείας, που υπόκειται σε ξένη κυριαρχία: - *έθνος* || *οι Έλληνες ήταν 400 χρόνια υπόδου/.οι στους Τούρκους* συν. υποτελής, σκλαβωμένος λντ. ελεύθερος, ανεξάρτητος, αδούλωτος, **υποδουλώνω** ρ. μετβ. [μεσν.] {υποδούλωσα. -θηκα. -μένος} καθιστώ (κάποιον) υπόδουλο (βλ.λ.): ~ *λαό / έθνος / πληθυσμό* συν. σκλαβώνω αντ. απελευθεροϊνω. λυτρώνω, **υποδούλωση** (η) [1856] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η αποστέ- ρηση τής ελευθερίας και τής ανεξαρτησίας (κάποιου), ώστε να καθίσταται δούλος ή να εξαρτάται πλήρως από (κάτι): *η ~ των Ελλήνων στους Τούρκους* [| *η - τού σύγχρονου ανθρώπου στον καταναλωτισμό* ΣΥΝ. σκλάβωμα. υποταγή, καθυπόταξη λντ. απελευθέρωση, λύτρωση, **υποδοχέας** (ο) {-α κ. -έως | -είς, -έων} **1.** (γενικά) αυτός που υποδέχεται (κάποιον/κάτι): *«η γη θεωρείται συμβο/Λκά ως ~ των νεκρών σωμάτων»* (εφημ.) 2. (α) τγ.χνολ. χώρος ή δοχείο στο οποίο αποστά- ζονται και συγκεντρώνονται υγρά ή κονιορτοποιημένα υλικά (β) τμήμα μηχανήματος, συσκευής, κατασκευής κ.λπ., ειδικά κατασκευασμένο για να δέχεται άλλο όργανο ή τμήμα συν. υποδοχή 3. ΒΙΟλ. ειδικό τμήμα τής μεμβράνης τού κυττάρου, με το οποίο συνδέεται μια ουσία, που επιδρά στη λειτουργία τού κυττάρου: *ορμονικοί* |
ΕΤΥΜ. < μτγν. *ὑποδοχεύς* < αρχ. *υποδέχομαι*. Ο βιολ. όρ. αποδίδει το αγγλ. receptori.
υποδοχή (η) **1.** (για πρόσ,) το να υποδέχεται κανείς (κάποιον που έρχεται). η φιλοξενία ή/και η απόδοση τιμών σε προσκεκλημένο ή επισκέπτη σύμφωνα με τους τύπους και τα έθιμα: *αίθουσα / χώρος υποδοχής* || *ετοιμάζουμε - στον καινούργιο μας προϊστάμενο* || *πήγαν όλοι στον σταθμό για την ~ τού ξενιτεμένου* || *ετοιμάζω τα δωμάτια για την - των ξένων* || οι *κάτοικοι τής πόλης επεφύλαξαν θερμή - στον υπουργό* συν. προϋπάντηση, καλωσόρισμα, δεξίωση, φιλοξενία ανγ. αποχαιρετισμός 2. (συνεκδ.) ο χώρος ή το τμήμα κτηρίου, στο οποίο δέχεται κανείς ξένους: *περάστε. σας παρακαλώ, στην* ~ συν. ρεσεψιόν 3. ο τρόπος ή η διάθεση με την οποία αντιμετωπίζει κανείς κάτι καινούργιο: *το βιβλίο του έτυχε ενθουσιώδους - από κριτικούς και κοινό* || *ψυχρή ι χλιαρή - τού νέου κόμματος από τα ΜΜ.Η.* || κο- *ρυφώνονται οι εκδηλώσεις για την ~ τού καινούργιου χρόνου* **4. τεχνολ.** τμήμα ή κοίλωμα μηχανήματος, συσκευής, κατασκευής κ.λπ.. προορισμένο να δέχεται άλλο όργανο ή τμήμα τού μηχανήματος ή τής συσκευής: στο *πίσω μέρος τής συσκευής υπάρχει μια ~ για την τοποθέτηση τού εξαρτήματος* **ΣΥΝ.** υποδοχέας 5. λ0λ. (στο βόλεϊ) ο τρόπος με τον οποίο δέχεται και χειρίζεται τη μπάλα ένας παίκτης: ~ *τής μπάλας ύστερα από σερβίς*.
Ιιτυμ. < αρχ. *υποδοχή* < *υποδέχομαι*]. **υποδύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {υποδύθηκα} (λόγ.) υποκρίνομαι ορισμένο χαρακτήρα, παριστάνω (άλλο πρόσωπο): ο *ηθοποιός που υποδύεται τον Άμλετ επαινέθηκε από τους κριτικούς* **ΣΥΝ.** παίζω. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αποθετικός, μπαίνω*.
[ητυμ. < αρχ. *ὑποδύω / -ομαι* < *ὑπο-* + *δύω* (βλ.λ.)]. **υποείδος** (το) 118861 {υποείδ-ους | -η, -ών} Ι.βιολ. υποκατηγορία τού είδους, στην οποία ανήκουν μέλη με ορισμένα γνωρίσματα, που τα διακρίνουν από άλλα αντίστοιχα τού είδους και συγκροτούν μια αναπαραγωγική ομάδα 2. (γενικότ.) υποδιαίρεση ενός είδους: *κινηματογραφικά ~ είναι οι διάφορες υποδιαιρέσεις, π.χ. τού θρίλερ*. **[ετυμ.** Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-espece|. **υποεκπαΐδευω** ρ. μετβ. {υποεκπαίδευ-σα. -θηκα, -μένος} παρέχω ελλιπή εκπαίδευση: *όποιος δεν έχει ολοκληρώσει τις γυμνασιακές του σπουδές θεωρείται υποεκπαιδευμένος*. — **υποεκπαίδευση** (η).
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. undereducate|. **υποεκπροσώπηση** (η) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} η περιορισμένη (αριθμητικά ή/και ποιοτικά) εκπροσώπηση: *η ~ τού συλλόγου μας στο δευτεροβάθμιο όργανο*.
(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. under-reprcsentation|. **υποεκτιμώ** ρ. μετβ. {υποεκτιμάς... | υποεκτίμ-ησα, -ώμαι, -άται..., -ήθηκα. -ημένος} αποδίδω σε (κάτι) αξία μικρότερη από αυτή που πράγματι έχει: ~ *μέγεθος ι ποσότητα / ποιότητα* συν. υποτιμώ αντ. υπερεκτιμώ, υπερτιμώ. **υποεκτίμηση** (η).
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underestimate!, **υποενότητα** (η) [υποενοτήτωνί η ενότητα που περιλαμβάνεται σε μία ευρύτερη ενότητα (βιβλίου, άρθρου κ.λπ.).
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subsection], **υποεπιτροπή** (η) επιμέρους ομάδα ευρύτερης επιτροπής που ασχο- λείται με κάποιο ειδικό θέμα: *η ~ εξωτερικών υποθέσεων τής αμερικανικής γερουσίας* || *εντός των ημερών θα συσταθεί μια - που θ' ασχοληθεί με το θέμα*.
Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subcommittee], **υποζύγιο** (το) {υποζυγί-ου | -ων} (λόγ.) ζώο που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά φορτίων, την έλξη τροχοφόρων και άλλες βαριές εργασίες: *τροφή / κατάλυμα υποζυγίων*.
[γ.τυμ. < αρ^. *ὑποζύγιον*< *ὑπο-* + *-ζύγιον*< *ζυγός*\. **υποηχητικος,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τους υποήχους και τις εφαρμογές τους: *σύγχρονα - αεροσκάφη*.
Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. infrasonore]. **υπόηχος** (ο) [υποήχ-ου | -ων. -ους} (συνήθ. στον πληθ.) κύματα που έχουν συχνότητα χαμηλότερη από το όριο τής ανθρώπινης ακουστικής αντίληψης, δηλ. κάτω από 20 χερτς περίπου.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. intrason]. **υποθάλαμος** <ο) [I889J {υποθαλάμου | χωρ. πληθ.} ανατ. περιοχή τού διάμεσου εγκεφάλου, που βρίσκεται κάτω από τον θάλαμο (βλ.λ.) και πάνω από την υπόφυση (βλ.λ.). — **υποθαλάμιος,** -α, -ο.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. hypothalamus], **υποθαλάσσιος,** -α, -ο [1867] αυτός που βρίσκεται ή γίνεται κάτω από την επιφάνεια τής θάλασσας: - *λιβάδι / όρος / χάσμα / κοιλάδα / έρευνα / γεώτρηση* **ΣΥΝ.** υποβρύχιος, ενάλιος. — **υποθαλάσσια** επίρρ.
υποθάλπω ρ. μετβ. {υπέθαλψα} (λόγ.) **1.** τρέφω και προστατεύω (κάποιον) κρυφά και συνήθ. παρά τις επιταγές των νόμων: - *λησταί / εγκληματία / αντάρτη \\ κατηγορείται ότι υπέθαλψε τον δραπέτη* ΣΥΝ. συντηρώ, κρύβω α.νγ, προδίδω, καταδίδω 2. συμβάλλω έμμεσα στη διατήρηση ή την έξαψη (πάθους, αρνητικού συναισθήματος κ.λπ.). ενισχύω κρυφά (καταστροφική πράξη ή δραστηριότητα): ~ *ταραχές ί απειθαρχία / έχθρα / μίσος / τη φιλοδοξία 1 τη ματαιοδοξία κάποιου* || *η αντιπολίτευση υποθάλπει τις απεργίες των δημοσίων υπα/Λήλων και των καθηγητών* || *με τα άρθρα του υποθάλπει το ενδιαφέρον τού κοινού για* σκάνδαλα ΣΥΝ. υποκινώ, υποδαυλίζω, αναμοχλεύω ΑΝΤ. κατασιγάζω.
[γ.τυμ. < αρχ. *υποθάλπω* «θερμαίνω εσωτερικά» < *ὑπο-* + *θάλπω* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι μτγν.|. **υπόθαλψη** (η) [I841| **1.** η κρυφή παροχή τροφής και προστασίας (σε κάποιον) κυρ. κατά παράβαση των επιταγών των νόμων: - *εγκληματία / τρομοκράτη* 2. η έμμεση διατήρηση ή έξαψη πάθους, αρνητικού συναισθήματος, η κρυφή ενίσχυση (αρνητικού συναισθήματος ή καταστροφικής δραστηριότητας): ?/ ~ *των ταραχών / τής έχθρας / τής απειθαρχίας* **ΣΥΝ.** υποκίνηση, υποδαύλιση, αναμόχλευση. **υπόθεμα** (το) Ιμτγν.] {υποθέμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) **1.** καθετί που τοποθετείται κάτω από (κάτι άλλο) και χρησιμεύει ως βάση ή υποστήριγμα **συν.** θεμέλιο, υπόστρωμα, υπόβαθρο 2. jatp. στερεό φαρμακευτικό παρασκεύασμα που εισάγεται με το χέρι ή με τη βοήθεια ειδικού εργαλείου στον πρωκτό ή στον κολεό **συν.** υπόθετο 3. **βοτ.** το κατώτερο τμήμα τού κορμού ενός δέντρου, το οποίο φέρει τις ρίζες και στο οποίο προσκολλάται το εμβόλιο κατά τον εμβολιασμό, δίνοντας νέο φυτό.
υποθερμαίνω ρ. μετβ. Ιαρχ.| {υποθέρμα-να,-νθηκα, -σμένος} **1.** θερμαίνω (κάτι) ελαφρώς, ζεσταίνω λίγο: ~ *νερό* **αντ.** υπερθερμαίνω 2.

(μτφ.) συντηρώ ή ενισχύω κρυφά (συναίσθημα, πάθος, δραστηριότητα κ.λπ.) **ΣΥΝ.** υποκινώ, υποθάλπω, υποδαυλίζω, αναμοχλεύω **ΑΝΤ.** κατασιγάζω.

υποθερμία (η) {χωρ. πληθ.) **ιλτρ. 1.** πτώση τής θερμοκρασίας τού σώματος κάτω από το φυσιολογικό όριο, δηλ. κάτω από 36,5° Κελσίου, που παρατηρείται σε πΓρίπτωση παρατεταμένης έκθεσης στο ψύχος ή εμφανίζεται ως σύμπτωμα ορισμένων δηλητηριάσεων (λ.χ. από βαρβιτουρικά) ή λοιμωδών νοσημάτων, όπως λ.χ. η χολέρα, η σηψαιμία κ.ά.: *έχω / εμφανίζω* ~ **αντ.** υπερθερμία, πυρετός **2.** *τεχνητή υποθερμία* τεχνητή ελάττωση τής θερμοκρασίας τού σώματος για τη μείωση τής αιμορραγίας και τη διευκόλυνση χειρουργικών επεμβάσεων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypothermia].

υποθερμικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την υποθερμία: **-** *σύμπτωμα* **αντ.** υπερθερμικός 2. (για πρόσ.) αυτός που εμφανίζει υποθερμία: - *ασθενής* **αντ.** υπερθερμικός 3. **γεωλ,** (α) (για πετρογενετικές και μεταλλογενετικές διεργασίες) αυτός που συντελείται σε συνθήκες σχετικά υψηλών θερμοκρασιών (300°-500° Κελσίου) και πιέσεων (β) *υποθερμικό μετάλλευμα* συγκέντρωση μεταλλικών ορυκτών, η οποία σχηματίζεται σε σχετικά υψηλές θερμοκρασίες και πιέσεις από τη δράση υδατικών διαλυμάτων που περιέχουν μετάλλευμα.

[ΗΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypoihermic[.

υπόθερμος, -η, -ο [αρχ.] (λόγ.) **1.** αυτός που είναι λίγο θερμός, κάπως ζεστός **συν.** (καθημ.) ζεστούτσικος. χλιαρός **αντ.** υπέρθερμος, θερμότατος, διάπυρος, καυτός 2. **γεωλ.** αυτός που έχει θερμοκρασία μικρότερη από 30° Κελσίου: - *νερό / (ιαματική) πηγή.* **σχολιο** λ. *θερμότητα.*

υπόθεση (η) {-ης κ. -έσεως] -έσεις,-έσεων) 1. αυτό που υποθέτει κανείς, καθετί το οποίο εκλαμβάνει κανείς ως δεδομένο ή πραγματικό, για να καταλήξει σε συμπέρασμα- καθετί που χρησιμεύει ως βάση σκέψης, συζήτησης, ενέργειας κ.λπ.: *δεν είμαι σίγουρος γι' αυτό, μια ~ κάνω* **)|** *σωστή / εσφαλμένη* **- || οι** ~ *μας επιβεβαιώθηκαν πλήρως* **||** *οι υποψίες* **σου** *βασίζονται μόνο σε υποθέσεις, δεν έχουν πραγματική βάση* **ΣΥΝ. εικασία- φρ. (α) (λόγ.)** *επί τη υποθέσει (έπι τή υποθέσει)* **αν υποτεθεί ότι..., αν δεχθούμε ως ενδεχόμενο ότι... (β)** *υπόθεση εργασίας* **υποθετική κατάσταση που για λόγους επαγγελματικούς ή επιστημονικούς αντιμετωπίζεται ως πραγματική, ώστε να εξεταστούν οι πιθανοί τρόποι αντιμετώπισής της 2. (ειδικότ. στην επιστήμη) η ευρετική μέθοδος που συνίσταται στη διατύπωση αληθοφανούς εικασίας για την εξήγηση φυσικών, κοινωνικών, πολιτισμικών κ.λπ. φαινομένων, η οποία πρέπει να επαληθευτεί με την παρατήρηση και το πείραμα και μπορεί να μετεξελιχθεί σε θεωρία, αν διαθέτει εύρος και ερμηνευτική επάρκεια:** *διατυπώνω* ~ 3. **το αντικείμενο συζήτησης, ασχολίας, έρευνας, φροντίδας κ.λπ., κάθε ζήτημα που απασχολεί τον άνθρωπο:** *αυτό που μου ζητάς δεν είναι εύκολη* ~ **||** *δύσκολη / μεγάλη / ζόρικη* ~ **j|** *αυτό είναι δική σου* **-,** *όχι δική μου* **(δηλ. αφορά εσένα) [|** *αυτό είναι προσωπική μου* **~** *και δεν σε αφορά* **||** *αυτή είναι όλη κι όλη η -I || το πρόσημο είναι ασήμαντο, είναι ~ πέντε χιλιάδων δραχμών || οι συνομιλίες πήγαιναν καλά, αλλά όταν φθάσαμε στην - τού δανείου, διαφο)νήσαμε || αυτό τυ σχέδιο είναι χαμένη - δεν πρόκειται να πετύχει* **συν, θέμα, ζήτημα, πρόβλημα** 4. **(ειδικότ.) σοβαρό ζήτημα που απασχολεί την κοινή γνώμη, τις σχέσεις μεταξύ των κρατών κ.λπ.:** *η ~ των τηλεφωνικών υποκλοπών είναι στην επικαιρότητα || οι εξωτερικές ~ τής χώρας μας δεν πηγαίνουν καλά τον τελευταίο καιρό ||[τιμούμε όσους θυσιάστηκαν για την ~ τής ειρήνης και τής ελευθερίας* **||** *η ~ τής Κύπρου / τής Βοσνίας* **συν. θέμα, πρόβλημα** 5. **(ειδικότ.) το έργο που εκτελεί κάποιος, η επιχειρηματική ή άλλη δραστηριότητα (κάποιου):** *πώς πάνε οι* **~** *σου;* **|[** *έχω πολλές ~* **(είμαι πολυάσχολος) συν. ασχολία, εργασία, δοσοληψία 6. νομ. το αντικείμενο δίκης ή/και η ίδια η δίκη:** *η ~ σου θα εκδικαστεί την επόμενη εβδομάδα* **||** *κερδίζω / χάνω μια* **~ || -** *απάτης / φόνου i διαζυγίου* 7. **το θέμα λογοτεχνικού, θεατρικού, κινηματογραφικού έργου, ο μύθος περί τον οποίο πλέκεται το έργο:** γο *φιλμ αυτό έχει πρωτότυπη* ~ || *διηγή- συυ μου, σε παρακαλώ, την ~ τής ταινίας || αισθηματική / αστυνομική / πολιτική* ~ || ~ *διηγήματος / μυθιστορήματος* **συν. ιστορία, περιεχόμενο, σενάριο 8. γλωσσ. δευτερεύουσα υποθετική πρόταση που αποτελεί το πρώτο μέρος υποθετικού λόγου (σε αντιδιαστολή προς την** *απόδοση,* **βλ.λ.), λ.χ. στον υποθετικό λόγο** *«αν μπορούσα να διαλέξω. θα προτιμούσα να μη δουλεύω»,* **η πρόταση** *«αν μπορούσα να διαλέξω»* **είναι η υπόθεση** 9. **φιλολ, καθεμία από τις σύντομες συγγραφές των Αλεξανδρινών φιλολόγων, με τις οποίες εξέθεταν με συντομία και ανέλυαν σε γενικές γραμμές το περιεχόμενο αρχαίας τραγωδίας ή κωμωδίας, δίνοντας ταυτόχρονα και ορισμένα στοιχεία τής ταυτότητας τού έργου (λ.χ. πότε διδάχθηκε, ποιος ήταν ο χορηγός του κ.λπ.).** ° ." σχολιο **λ.** *πνεύμα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύπόθεσις< ύποτίθημι* (πβ. κ. *θέσις - τίθεμαι)].*

υποθετικος, -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που υπάρχει ή διατυπώνεται μόνον ως υπόθεση, που δεν επιβεβαιώνεται από τα πράγματα: - *κίνδυνος / κέρδος 1 περίπτωση* **συν.** υποτιθέμενος, θεωρητικός **αντ,** βέβαιος, υπαρκτός, πραγματικός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που αποτελεί αποκύημα τής φαντασίας, που δεν έχει καμία σχέση με την πραγματικότητα: ~ *φί/.οςι εχθρός / γονιός* **συν.** φανταστικός, ψεύτικος **λντ.** πραγματικός, αληθινός 3. **ΓΛΩΣΣ,** αυτός που δηλώνει υπόθεση ή με τον οποίο εκφράζεται υπόθεση: ~ *σύνδεσμοι* (οι σύνδεσμοι *εάν. αν, σαν, άμα* τής Ν. Ελληνικής, με τους οποίους εισάγονται οι υποθετικές προτάσεις) [| ~ *πρόταση* (δευτερεύουσα πρόταση που εισάγεται με υποθετικό σύνδεσμο και αποτελεί το πρώτο μέρος υποθετικού λόγου, αλλιώς «υπόθεση») || ~ *λόγος* (λογική ενότητα που αποτελείται από δύο προτάσεις, μία δευτερεύουσα υποθετική και μία κύρια, οι οποί **ες συνδέονται μεταξύ τους με σχέση αιτίου - αιτιατού, προϋποθέσε- ως - αποτελέσματος, λ.χ.** *«αν είχα χρήματα, θα έκανα πολλά ταξίδια»)* 4. **ΦΙΛΟΣ, (στη Λογική) (α)** *υποθετική κρίση* **κάθε κρίση τής οποίας το κύρος εξαρτάται από το κύρος άλλης κρίσης (β)** *υποθετικός συλλογισμός* **συλλογισμός στυν οποίο το συμπέρασμα εξάγεται από προτάσεις, εκ των οποίων η μία τουλάχιστον είναι υποθετική.**

υττοθετικ-ά/-ώς **[μτγν.Ι επίρρ.** υπόθετο **(το) ΙΑΤΡ. φαρμακευτικό παρασκεύασμα σε στερεά μορφή και με σχήμα κολίνδρου, κώνου ή σφαιριδίου, το οποίο εισάγεται στον οργανισμό από τον δακτύλιο τού πρωκτού ή τον κολεό των γυναικών για θεραπευτικούς σκοπούς και εκεί λειώνει σιγά-σιγά από τη θερμοκρασία και απορροφάται ΣΥΝ. υπόθεμα.**

[ετυμ. < αρχ. *ύπόθετον.* **ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ.** *ύπόθετος «ο* **τοποθετημένος από κάτω» < αρχ.** *ύποτίθημι* **(βλ. κ.** *θετός)].* **υποθέτω** ρ. μετβ. {υπέθεσα, υπο-τίθεμαι (μτχ. υποτιθέμενος, -η. -ο), -τέθηκα, -τεθειμένος) 1. θέτω νοερά (κάτι) ως δεδομένο, θεωρώ (κάτι) πραγματικό, μολονότι δεν έχει αποδειχθεί. προκειμένου ξεκινώντας από αυτό ως βάση να καταλήξω σε συμπέρασμα, να εξηγήσω απορία κ.λπ.:** *αν υποθέσουμε ότι είναι ένοχος, τι στάση θα κρατήσουμε τότε;* || *αν υποθέσουμε ότι αυτό αληθεύει, τότε βρισκόμαστε σε πολύ δύσκο/.η θέση* **2. (γενικότ.) κάνω εικασία, θεωρώ ή εκλαμβάνω (κάτι) ως πιθανό, εκφράζω εκτίμηση, γνώμη, πεποίθηση κ.λπ.. που δεν αποδεικνύεται από τα πράγματα: -** *ότι Οα χιονίσει απόψε* **|| υ** *γιατρός υπέθεσε ότι ο πυρετός οφείλεται σε γρίπη* **|| σε** *αυτή την περίπτωση δεν ξέρει κανείς τι να υποθέσει || ξέρεις γιατί είμαι εδώ, υποθέτω || πρόκειται για τον υποτιθέμενο δράστη τής ληστείας* **συν. εικάζω, νομίζω, πιστεύω, μαντεύω, φαντάζομαι** 3. **(ειδικότ. το τριτοπρόσ.** *υποτίθεται)* **τίθεται ως προϋπόθεση, θεωρείται δεδομένο ή πραγματικό, αν και δεν έχει αποδειχθεί: -** *ότι πρέπει να τον στηρίξουμε στην προ- σπάθειά του* **|| -** *ότι* **σε** *αυτή την ηλικία είναι αρκετά ώριμος, για να ανεξαρτητοποιηθεί π?·.ήρως. ·'"* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *νομίζω.*

Ιετυμ. < αρχ. *ύποτίθημι* < *ύπο-* + *τίθημι* (βλ. κ. 0έτω)|. **υποθήκευση** (η) 118401 {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις. -εύσεων) **1.** νομ. η εγγραφή υποθήκης σε ακίνητο τού οφειλέτη ή τρίτου: *προκειμένου να του δώσουν δάνειο, προχώρησε στην ~ τής περιουσίας τους* 2. (μτφ.) η υπονόμευση (κάποιου πράγματος), η εξάρτησή του από συνθήκες που δεν είναι ελέγξιμες, κατά τρόπον ώστε να κινδυνεύει: *είναι ανεπίτρεπτη η ~ τού μέλλοντος των παιδιών μας λόγω τής λανθασμένης διαχείρισης των οικονομικών τού κράτους.* **υποθηκεύσιμος,** -η, -ο [1897] νομ. (για ακίνητα) αυτός που είναι δυνατόν να υποθηκευθεί: - *σπίτι / οικόπεδο.* **υποθηκεύω** ρ. μετβ. 11840| |υποθήκευ-σα, -θηκα (καθημ. -τηκα), -μένος) **1. NOM.** εγγράφω υποθήκη (βλ.λ.) σε ακίνητο: *αναγκάστηκε να υποθηκεύσει τα χωράφια του. για να πάρει το δάνειο που ήθελε || ~ σπίτι / οικόπεδο / διαμέρισμα* 2. (μτφ.) η επιβάρυνση με δεσμεύσεις (συχνά δυσβάστακτες), που οδηγούν στην υπονόμευση: *κανείς δεν δικαιούται να υποθηκεύει το μέλλον τής χώρας με παροχές χωρίς φειδώ στο παρόν.*

υποθήκη (η) {υποθηκών) (λόγ.) 1. νομ. το περιορισμένο εμπράγματο δικαίωμα το οποίο παρέχει στον δικαιούχο-δανειστή εξουσία προνομιακής ικαανοποιήσεως τής απαιτήσεοίς του για την εξασφάλιση τής οποίας συστάθηκε η υποθήκη από το πλειστηρίασμα που θα προκύψει από την αναγκαστική εκποίηση (πλειστηριασμό) τού βαρυνυ- μένου με υποθήκη ακινήτου τού οφειλέτη ή τρίτου: *δάνειο με* **- ||** *βάζω / δίνω* - γο *σπίτι μου /* γο *οικόπεδό μου || διαγράφω / εξα?^είφω / αίρω* **φρ.** *βιβλίο υποθηκών* **το βιβλίο στο οποίο καταγράφονται επι- σήμως οι υποθήκες 2. (σπανιότ.) η συμβουλή που δίνεται μια για πάντα. ηθική επιταγή: οι** *πρόγονοί μας μας άφησαν πο/άτιμες ~ για το μέ/.λον* **συν. παραίνεση, προσταγή.**

It-ΤΥΜ. < αρ^. *υποθήκη < ύποτίθημι* (βλ. κ. *θήκη)].* **υποθηκοφύλακας** (υ) 118331 {υποθηκυφυλάκων} **νομ.** δημόσιος λειτουργός, επιφορτισμένος με την καταχώριση των υποθηκών και των μεταγραφών στα ειδικά βιβλία τού υποθηκυφυλακείου και τη φύλαξη των βιβλίων αυτών, **υποθηκοφυλακείο** (το) [1871] (εσφαλμ. *υποθηκοφυλάκιο)* η δημόσια υπηρεσία και το γραφείο στο οποίο φυλάσσονται τα βιβλία όπου εγγράφονται οι υποθήκες, οι μεταγραφές κ.ά. **υποθυρεοειδισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) **ιλτρ,** υπολειτουργία τού θυρεοειδούς αδένα, με αποτέλεσμα την ανεπαρκή έκκριση θυρεοειδούς ορμόνης και τη μείωση τής περιεκτικότητας τού αίματος σε αυτήν, κατ' αντιδιαστολή προς τον υπερθυρεοειδισμό.

LF-ΤΥΜ.. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hypothyroidi.smj. υποκαθιστώ ρ. μετβ. **{υποκαθιστάς... | υποκατέστησα. υποκα-Οίστα- μαι κ. -ώμαι, -ατα ι.... υποκαταστάθηκα, υποκατεστημένος) (λόγ.) 1. εγκαθιστώ (κάποιον) ή τοποθετώ (κάτι) στη θέση άλλου:** *για λόγους υγείας υποκαταστήσαμε στη διατροφή μας το ζωικό λίπος με φυτικό* **συν. αντικαθιστώ 2. εγκαθιστώ τον εαυτό μου. τοποθετούμαι ο ίδιος στη θέση άλλου:** *προς το παρόν ~ εγώ τον διευθυντή* **ΣΥΝ. αντικαθιστώ, αναπληρώνω.**

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύποκαθίστημι* **<** *ύπο-* **+** *καθίστημι* **(βλ. λ.** *καθιστώ)].* **υποκαίω** ρ. μετβ. **[αρχ.] {εὐχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (λόγ.-μτφ.) διεγείρω έντεχνα, ενισχύω κρυφά πάθος. πόθο. αρνητικό συναίσθημα κ.λπ.:** ~ *μίσος* **συν. υποδαυλίζω, υποκινώ, υποθάλπω, αναμοχλεύω ΑΝΤ. κατασιγάζω, υποκάμισο (τυ) πουκάμισο**

υποκατανάλωση (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) οικον. περιορισμένη κατανάλωση προϊόντων, εμπορευμάτων κ.λπ. σε σύγκριση με την παραγωγή ή την προσφορά τους και σε σχέση με την αναμενόμενη ή προγραμματιζόμενη κατανάλωση.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underconsumption).

υποκατάσταση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων) **1.** η εγκατάσταση προσώπου ή η τοποθέτηση πράγματος στη θέση άλλου: ~ *ρόλων* > *καθηκόντων* **ΣΥΝ. αντικατάσταση, αναπλήρωση 2. ΝΟΜ, η τοποθέτηση προσώπου ή πράγματος στη θέση άλλου προσώπου ή πράγματος σύμφωνα με τον νόμο ή με σύμβαση των μερών:** ~ *κληρονόμου I αντιπροσώπου* 3. **γλωσσ. η διαδικασία ή το αποτέλεσμα τής αντικατάστασης γλωσσικού στοιχείου (σε φωνολογικό, μορφολογικό ή σημασιοσυντακτικό επίπεδο) από ένα άλλο. λ.χ. στον διάλογο** *«-Θα μου δείξεις το παλτό που αγόρασες: Ναι, θα σου το δείξω»* **έχουμε υποκατάσταση τής ονοματικής φράσης** « **το** *παλτό»* **από ένα κλιτικό** *(« το»)* 4. **βιολ, η σταδιακή αντικατάσταση ενός είδους από μεταλλαγμένη μορφή του, φαινόμενο που παρατηρείται λ.χ. σε ορισμένα είδη εντόμων** 5. **χημ. χημική αντίδραση, κατά την οποία άτομο ή ομάδα ατόμων χημικής ε- νώσεως αντικαθίσταται από άλλο άτομο ή ομάδα ατόμων 6. ψυχολ. ο μηχανισμός άμυνας τού ««εγώ», με τον οποίο το άτομο αντικαθιστά μη εφικτή ή μη αποδεκτή επιθυμία, ενόρμηση, συναίσθημα, σκοπό κ.λπ. με κάτι άλλο πραγματοποιήσιμο ή περισσότερο αποδεκτό 7. οικον. η μερική αντικατάσταση παραγωγικού συντελεστή από κάποιον άλλον στην παραγωγική διαδικασία, χωρίς να επέλθει εξαιτίας αυτού μεταβολή τού παραγόμενου προϊόντος.**

[ΗΤΥΜ, < μτγν. *ύποκατάστασις* **<** *ύποκαθίστημι* **(βλ. κ.** *κατάσταση).* **Οι επιστημ. όροι αποδίδουν το γαλλ. substitutioni,** **υποκαταστασιμότητα (η) {χωρ. πληθ.Ι γλωσσ. η δυνατότητα υπο- καταστάσεως ενός γλωσσικού στοιχείου από ένα άλλο σε παραδειγματικό επίπεδο (βλ. λ.** *παραδειγματικός).*

I<u>ΕΤΥΜ.</u> Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **substitutionaliiy]. υποκαταστάτης** (ο) {υποκαταστατών} **1.** αυτός που υποκαθιστά κάποιον 2. **βιολ.** άτομο, ομάδα ή μόριο που αντικαθιστά ένα άλλο στη σύμπλοκη χημική ένωση.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υποκαταστάτης***<** *υποκαθίσταμαι.* **Ο βιολ. όρ. αποδίδει το αγγλ. substitute!, υποκατάστατο (το) {-ου κ. -άτου | -ων κ. -άτων\ καθετί που μπορεί να αντικαταστήσει κάτι άλλο ή παρέχεται στη θέση άλλου:** *η μαργαρίνη είναι - τού βουτύρου* [| *στα προγράμματα καταπολέμησης των ναρκωτικών η μεθαδόνη χρησιμοποιείται ως ~ τής ηρωίνης* || *αναζητεί σε. κάθε γυναίκα που γνωρίζει ένα ~ τής μητέρας του.*

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *υποκατάστατος* (βλ.λ.)]. **υποκατάστατος,** -η, -ο 1. (α) αυτός που υποκαθιστά ή έχει υποκα- ταστήσει κάποιον, που έχει πάρει τη θέση του **συν.** αντικαταστάτης, αναπληρωτής (β) αυτός που έχει υποκατασταθεί από άλλον 2. **οικον.** *υποκατάστατα αγαθά* τα αγαθά στα οποία υπάρχει η δυνατότητα τής μερικής υποκατάστασης τού ενός από το άλλο, όπως είναι λ.χ. το βούτυρο και η μαργαρίνη 3. (ειδικότ.) *υποκατάστατο* (το) βλ.λ. 4. *υποκατάστατος* (ο) **νομ. ο** δεύτερος κληρονόμος, αυτός που ορίζεται σε περίπτωση που ο πρώτος δεν αποδέχεται την κληρονομιά ή που δεν υπάρχει κατά την επαγωγή τής κληρονομιάς.

[ΕΤΥΜ, < μτγν. *υποκατάστατος < ύποκαθίστημι < υπο- + καθίστημι* (βλ. κ. *καθιστώ)].*

υποκατάστημα (το) f 18331 {υποκαταστήμ-ατος [-ατα, -άτων| δευτε- ρεύον κατάστημα επιχείρησης, το οποίο εξαρτάται από το κεντρικό και εδρεύει συνήθ. σε άλλη γεωγραφική περιοχή: ~ *τράπεζας / εταιρείας* [[*δίκτυο υποκαταστημάτων* συν. παράρτημα, **υποκατεστημένος,** -η. -ο **»** υποκαθιστώ **υποκατέστησα** ρ. **-»**υποκαθιστώ

υποκατηγορία (η) [1896] {υποκατηγοριών} υποδιαίρεση μιας κατηγορίας.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subcategory], υποκατηγοριοποίηση (η) |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) γλωσσ. η σύνταξη ενός ρήματος, όσον αφορά στα επιτρεπτά και μη συμπλη- ρώματά του (βλ. λ. *ρήμα).* **υποκάτω επίρρ. [αρχ.] (αρχαιοπρ.) κάτω από κάτι: -** *τής κλίνης* **αντ. υπεράνω.**

υπόκειμαι ρ. αμετβ. αποθ. Ιαρχ.] {υπό-κειμαι, -κεισαι, -κειται. -κεί- μεθα, -κεισθε, -κεινται. μτχ. υποκείμενος, -η. -ο, παρατ. υπέκειτο. υπέ- κειντο) (λόγ.) 1. (αρχαιοπρ.) κείμαι υπό, βρίσκομαι κάτω από (κάτι): *τα υποκείμενα στρώματα τού εδάφους υποχώρησαν και έγινε καθίζηση* **αν γ.** υπέρκειμαι· **ΦΡ. νομ.** *το υπερκείμενα τοις υποκειμένοις (τά ύπερκείμενα τοΐς υποκειμένοις)* αξίωμα σύμφωνα με το οποίο ο ιδιοκτήτης εδάφους κατέχει και κάθε κτίσμα που βρίσκεται πάνω σε αυτό· (μτφ.) 2. καθορίζομαι υποχρεωτικά (από κάτι που προβλέπεται) ή εξαρτώμαι από την εξουσία ή τη δικαιοδοσία (κάποιου): *αυτή η περίπτωση δεν υπόκειται στους συνηθισμένους κανόνες* [[*υπόκειται στη διακριτική σας ευχέρεια να ικανοποιήσετε ή όχι το αίτημά μου*

~ *σε έλεγχο / σε ρυθμίσεις* 3. είμαι επιδεκτικός σε κάτι. μπορώ να υποστώ (κάτι): *τα προϊόντα αυτά υπόκεινται σε αλλοιώσεις/* σε *φθορά* || *στη γλώσσα είναι λίγοι οι κανόνες που δεν υπόκεινται σε εξαιρέσεις* **συν.** επιδέχομαι, υφίσταμαι 4. (ειδικότ.) χρησιμεύω ως υπόθε- ση, τίθεμαι ως βάση συλλογισμού, επιχειρήματος κ.λπ. 5. *υποκείμενο* (το) βλ.λ. +* **σχόλιό** λ. *αποθετικός.* **υποκειμενικός,** -ή. -ό [1871] **1.** αυτός που σχετίζεται με το υποκείμενο (βλ.λ.). που προβάλλεται ως προσωπική αντίληψη ή απορρέει από την ατομική κρίση κάποιου, χωρίς απαραίτητα να συμφωνεί με την πραγματικότητα: ~ *γνώμη / άποψη / θέση / εντύπωση* **συν.** ατομικός, προσωπικός **λντ.** αντικειμενικός 2. **φίλος,** (α) αυτός που ανήκει στο υποκείμενο, δηλ. στο σκεπτόμενο ον, στην ατομική συνείδηση, που πηγάζει ή εκφράζεται από το υποκείμενο και δεν αποτελεί τμήμα τού φυσικού κόσμου ή τής αντικειμενικής πραγματικότητας **λ.ντ.** αντικειμενικός (β) αυστηρά ατομικός, αυτός που ανήκει σε ένα μόνο υποκείμενο και επιδέχεται μεταβολή" ανάλογα με την προσωπικότητα. δηλ. τις προτιμήσεις, τις επιλογές και τους προσανατολισμούς αυ τού τού υποκειμένου 3. ψυχολ. αυτός που αφορά σε ένα μόνο συγκεκριμένο άτομο, δηλ. υποκείμενο, ή που είναι αναγνωρίσιμος σε ένα μόνο συγκεκριμένο άτομο 4. ΙΛΙ Γ, *υποκειμενικά αύμπτωμα* σύμπτωμα που αισθάνεται ο ασθενής, αλλά δεν γίνεται αντιληπτό εξωτερικά. — υποκειμενικ-ά / -ώς 1187J | επίρρ.

[ετυ.μ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. subjcctif]. **υποκειμενικότητα** (η) [**1**874] {χωρ. πληθ.} **1.** (γενικά) το να είναι κάτι υποκειμενικό (βλ.λ.): ~ *μιας γνώμης / μιας άποψης AST.* αντικειμενικότητα 2. (ειδικότ.) ο ιδιάζων τρόπος με τον οποίο σκέπτεται, αισθάνεται και ενεργεί κάθε άτομο, η εσωτερική υπόσταση τού ατόμου: το *έργο του αποτε/.εί έκφραση τής - του* ΣΥΝ. ατομικότητα, ιδιοσυγκρασία 3. φίλος, η κατάσταση τού ανθρώπινου πνεύματος, όταν αυτό εξετάζει τα πράγματα μόνο από υποκειμενική άποψη και σε ατομικό επίπεδο, δηλ. αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα μέσω τής συνείδησής του και μόνο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. subjcctivite]. **υποκειμενισμός** (ο) |1878| {χωρ. πληθ.} **1.** φίλος, η άρνηση τής ύπαρξης αντικειμενικής πραγματικότητας και. κατά συνέπεια, αντικειμενικής αλήθειας· η αντίληψη ή η θεωρία σύμφωνα με την οποία η αλήθεια έχει μόνο υποκειμενική και όχι αντικειμενική αξία. δηλ. εξαρτάται απόλυτα από το υποκείμενο -το κάθε άτομο ξεχωριστά και τη συνείδησή του-, το οποίο αποτελεί και τη μοναδική πραγματικότητα 2. (κατ* επέκτ.) το να κρίνει κανείς με βάση μόνο την προσωπική του άποψη, χωρίς να λαμβάνει υπ' όψιν τις γνώμες των άλλων: *το κείμενό του το χαρακτηρίζει ο ~* · *παρουσιάζει τον αρχηγό του μόνο με θετικές ιδιότητες, αγνοώντας επιδεικτικά όσα αρνητικά έχουν γραφεί* /τ'αυτόν λντ. αντικειμενικότητα.

[Ι-Τ'ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. subjectivisme]. **υποκείμενο** (το) {υποκειμέν- ου [-ων} **1.** αυτό με το οποίο ασχολεί- ται κανείς, το θέμα τού λόγου, τής συζήτησης, τής ασχολίας, τής φροντίδας κ.λπ.: *τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι το ~ τής μεγάλης αυτής έρευνας* ΣΥΝ. θέμα. ζήτημα **2.** (μειωτ.) πρόσωπο, άτομο: *σπουδαίο ~ είσαι και τού λόγου σου!* || *τι άθλιο ~!* 3. γλωσσ. ο κύριος όρος τής πρότασης, που δηλώνει αυτό για το οποίο γίνεται λόγος (πρόσωπο, ζώο ή πράγμα), αυτό που ενεργεί (στα ενεργητικά ρήματα) ή παθαίνει (στα παθητικά ρήματα) ή βρίσκεται σε μια κατάσταση (στα ουδέτερα ρήματα), λ.χ. *ο ήλιος είναι λαμπρός (υποκείμενο «ο ή/.ιος»)* || *πηγαίνω στο σχολείο / κοιμάμαι* (υποκείμενο *«εγώ»)* κ.λπ. (πβ. λ. *αντικείμενο. κατηγορούμενο)* 4. φίλος, (α) ατομικό και πραγματικό ον. το «εγώ» κάθε ανθρώπου, που έχει την ιδιότητα τού σκέπτεσθαι. τού γι- γνώσκειν και τού βούλεσθαι. αναλογεί προς τη συνείδηση και απέναντι σε αυτό ο εξωτερικός κόσμος αποτελεί αντικείμενο (β) (στη Λογική) η έννοια τής κατηγορικής κρίσης, για την οποία αποφαίνεται κανείς· αυτό στο οποίο αποδίδεται το κατηγορούμενο ή το κατηγόρημα 5. ψυχολ. (α) το άτομο ως αίτιο τού εαυτού του και ως φορέας των ψυχικών φαινομένων (β) το ον που υπόκειται σε παρατήρηση, δοκιμασία ή πείραμα 6. νομ. το πρόσωπο ως φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων · 7. βοτ. υπόθεμα (βλ.λ.. σημ. 3).

[ετυμ. < αρχ. *υποκείμενον,* ουσιαστικοπ. ουδ. τής μτχ. ενεστ. τού ρ. *υπόκειμαι.* II γλωσσ. σημ. είναι ήδη αρχ. Ο φιλοσ. και ψυχολ. όρ. είναι απόδ. τού γερμ. Subjcctumj. **υποκείμενος,** -η. -ο ► υπόκειμαι

υποκελευστής (ο) [1858] ναυτ. (παλαιότ.) υπαξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού, που αντιστοιχεί στον λοχία τού Στρατού Ξηράς και ο αντίστοιχος βαθμός, **υποκεφάλαιο** (το) {υποκεφαλαί-ου | -ων} το κεφάλαιο που περι- λαμβάνεται σε ένα άλλο ευρύτερο.

[ετυμ, Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subchaptcr]. **υποκίνηση** (η) 11870] {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} η προτροπή και ενίσχυση (κάποιου), ώστε να προβεί σε αρνητική πράξη ή ενέργεια: *για το πραξικόπημα υπήρξε ~ από το εξωτερικό* || *ο όχλος με την κα- τάλλη/.η ~ ξεσηκώθηκε και άρχισε να καταστρέφει σπίτια και καταστήματα* (πβ. λ. *παρακίνηση, παρότρυνση, ώθηση).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *συμβουλή.*

υποκινησία (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. η ελάττωση τής κινητικής δραστηριότητας, που μπορεί να οφείλεται είτε σε φυσιολογικά αίτια (όπως λ.χ. ο ύπνος) είτε σε παθολογικά αίτια (όπως λ.χ. η μυϊκή αδράνεια ή οι νόσοι τού νευρικού συστήματος) είτε σε λήψη φαρμάκων (λ.χ. ηρε- μιστικών).

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hypokinesic|. **υποκινητής** (ο) [1835]. **υποκινήτρια** (η) [1897[{υποκινητριών} (σημ. 1) 1. πρόσωπο που υποκινεί σε κάτι. που υποδαυλίζει ή τροφοδοτεί έμμεσα πάθος, ενέργεια, κατάσταση κ.λπ.: *Θα τιμωρηθούν οι ~ των ταραχών* || *οι ~ τής εξέγερσης ι τής απεργίας / τής ανταρσίας* 2. βιολ. κάθε εξωτερικό ερέθισμα (χημικό, μηχανικό, ηχητικό, οπτικό), που προκαλεί στα ζώα ως απόκριση ειδική συμπεριφορά.

[ετυμ. Ο βιολ. όρ. αποδίδει το γερμ. Ausloser). **υποκινώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {υποκινείς... | υποκίν-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. προτρέπω (κάποιον) σε πράξη ή ενέργεια, ενεργώ έτσι, ώστε να γίνει κάτι: ~ *ανταρσία / επανάσταση* συν. παρακινώ, παροτρύνω. ωθώ λντ. αποτρέπω, αποθαρρύνω 2. διεγείρω έντεχνα, ενισχύω κρυφά: *θα συλληφθούν όσοι υποκινούν τις ταραχές* || *οι συνδικαλιστές που υποκινούν τις απεργίες έχουν τεθεί στο στόχαστρο τής κυβέρνησης* ΣΥΝ. υποδαυλίζω, υποθάλπω αντ, κατασιγάζω, **υποκίτρινος,** -η, -ο [1807[αυτός που έχει ελαφρά κίτρινο χρώμα, **υποκλείδιος,** -α, -ο [J836] (λόγ.) ανατ. αυτός που βρίσκεται κάτω από το οστό τής κλείδας (βλ.λ.): ~ *αρτηρία / φλέβα / νεύρο! μυς.*

[ΕΙ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-claviere], **υποκλέπτω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {υπέκλεψα, υπο-κλάπηκα (λογιότ. υπε- κλάπην, -ης. -η.... μτχ. υποκλαπείς, -είσα, -έν)} (λόγ.) 1. κλέβω επιδέ

ξια. ιδιοποιούμαι (κάτι) παρανόμως και με έντεχνο τρόπο: *η εταιρεία κατηγορείται ότι υπέκλεψε τεχνογνωσία και μεθόδους παραγωγής από τονς ανταγωνιστές της* ΣΥΝ. οικειοποιούμαι, υπεξαιρώ **2.** (κατ' επέκτ.) αποσπώ (κάτι) παραπειστικά ή πετυχαίνω (κάτι) με αθέμιτο τρόπο: *υπέκλεψε την υπογραφή τού συνεταίρου του και τη χρησιμοποίησε για παράνομες συναλλαγές* 3. (ειδικότ.) παρακολουθώ και ηχογραφώ παράνομα (τηλεφίονική συνδιάλεξη) με την τοποθέτηση ειδικού μηχανισμού στην τηλεφωνική συσκευή: ~ *συνομιλία / μήνυμα* || *η τότε κυβέρνηση υπέκλεπτε τα τηλέφωνα όχι μόνο τής αντιπολίτευσης. αλλά και των εσωκομματικών της αντιπάλων* 4. (σπανιότ.) εξοικονομώ (κάτι), για να το διαθέσω αλλού, **υποκλινικός,** -ή, -ό ιαί ρ. (για νόσημα ή παθολογική κατάσταση) αυτός που δεν έχει εκδηλώσει συμπτώματα.

[1ΠΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subclinical (νόθο σύνθ.)|. **υποκλίνομαι** ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.Ι {υποκλίθηκα} **1.** κλίνω το κεφάλι ή/και τον κορμό προς τα εμπρός (και σπανιότ. λυγίζω και το γόνατο), για να χαιρετίσω πρόσωπο και να του εκφράσω τον σεβασμό μου: ~ *μπροστά στη βασίλισσα* || *υποκλίθηκε μπροστά στην οικοδέσποινα και αποχώρησε διακριτικά* 2. (μτφ.) δηλώνω υποταγή, περιέρχομαι στην εξουσία (κάποιου): - *μπροστά στη μοίρα* συν. υποτάσσομαι, υποκύπτω ΑΝΤ. αντιστέκομαι 3. (μτφ.) αναγνωρίζω την αξία (κάποιου), παραδέχομαι την ανωτερότητά του (σε κάτι): - *μπροστά στο ταλέντο σας / στις· γνώσεις σας* ΣΥΝ. θαυμάζω. ** ιχολιο λ. *αποθετικός.* kaiVo). **υπόκλιση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις, -ίσεων) η προς τα εμπρός κλίση τού κεφαλιού και τού κορμού, ενίοτε σε συνδυασμό και με κάμψη τού γόνατος. που λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια χαιρετισμού και εκφράζει βαθύ σεβασμό προς το χαιρετιζόμενο πρόσωπο: *κάνω - μπροστά σε εστεμμένο / αξιωματούχο* || *η νεαρή δεσποινίς έκανε υποκ?νίσεις με πολλή χάρη* [| *όσο έμεινε στη δεξίωση, ήταν όλο κομπλιμέντα και υποκλίσεις προς τις κυρίες' Φ\\ βαθιά υπόκλιση* βλ. λ. *βαθύς.* -*■ ιχολιο λ. *κλίνω.* **υποκλοπή** (η) [Ι840| **1.** η παράνομη ιδιοποίηση, με τρόπο που να μη μπορεί να γίνει αντιληπτή: ~ *βιομηχανικών μυστικών ι τεχνογνωσίας ί απόρρητων πληροφοριών* ΣΥΝ. υπεξαίρεση **2.** η παράνομη παρακολούθηση και ηχογράφηση τηλεφωνικής συνδιάλεξης *(τη/.εφωνική υποκ/,οπή)* με ειδικό μηχανισμό που τοποθετείται στην τηλεφωνική συσκευή («κοριό»): οι *κασέτες που δόθηκαν στη δημοσιότητα ήταν προϊόν υποκλοπής.* **υποκλυσμός** (ο) [μτγν.| (λόγ.) ιατρ. η έγχυση υγρού στο παχύ έντερο διά μέσου τού πρωκτού, που γίνεται για απομάκρυνση τού περιεχομένου των εντέρων ή για άλλους σκοπούς· το κλύσμα, **υποκόμης** (ο) [Ι809] {-η κ. -ητα | -ητες. -ήτων). **υποκόμισσα** (η) [Ι860] {δύσχρ. υποκομισσοη·} (λόγ.) ευγενής σε διάφορες χώρες, ο οποίος κατατάσσεται ιεραρχικά αμέσως κάτω από τον κόμη (βλ.λ.). [ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. viscount), **υποκόπανος** (ο) [Ι889| το πίσω μέρος τού κοντακίου των φορητών πυροβόλων όπλων: *στηρίζω το ντουφέκι στον τοίχο με τον -* || *κτυπώ με τον* ~ ΣΥΝ. κόπανος, **υποκορισμός** (ο) ΓΛΩΣΣ. μορφολογική και λεξιλογική λειτουργία τής γλώσσας, μέσω τής οποίας εκφράζεται πραγματική ή συναισθηματική σμίκρυνση τής σημασίας τής πρωτότυπης λέξης' σμίκρυνση πα- ρατηρείται σε σχηματισμούς όπως: *Βουνό - Βουναλάκι, συμπλοκή - μικροσυμπλοκή.* υποκορισμός (με την έννοια τής οικειότητας, τής συμπάθειας, τής αγάπης κ.λπ. ή και. αντίθετα, τής μείωσης, τής περιφρόνησης, τής απέχθειας κ.λπ.) σε σχηματισμούς όπως: σκυλί - *σκυλάκι, γέρος* ■ *γεροντάκι, σπίτι - χαμόσπιτο, σκάφος - σκαφάκι.*

σχολιο λ. *υποκοριστικός.*

| Π ΤΥ μ . < αρχ. *υποκορισμός* < *ύποκορίζομαι* «χρησιμοποιώ υποκοριστικές ή χαϊδευτικές λέξεις» < *ίπο-* + *κομίζομαι* «θωπεύω, χαϊδεύο)»

κόρη].

υποκοριστικό (το) γλωσσ. **1.** μόρφημα ή γενικότ. λεξιλογικό στοιχείο που επιτελεί τη λειτουργία τού υποκορισμού, λ.χ. *παιδ-άκι. αυλ-ίτσα. νοστιμ-ούλης, ηγεμον-ίσκος, χαμό-σπιτο. υπο-κίτρινος, λιγ-ουλ-άκι, μικρή κουζίνα* 2. (συνεκδ.) η ίδια η λέξη που έχει σχηματιστεί με τη διαδικασία τού υποκορισμού: *παιδούλα, τραγουδάκι, κουκλίτσα.* **υποκοριστικός,** -ή, -ό ιμτγν.) αυτός που σχετίζεται με τον υποκορισμό συν. σμικρυντικός, χαϊδευτικός.

υποκοριστικά - σμικρυντικά. Στις περισσότερες γλώσσες, και κατεξοχήν στην Ελληνική και σε ορισμένες άλλες γλώσσες τής Μεσογείου. χρησιμοποιείται σε ευρεία έκταση ο **υποκορισμός,** παρά- γωγες δηλ. και σύνθετες λέξεις που δηλο')νουν πραγματική ή συναισθηματική σμίκρυνση. Έτσι λ.χ. ένα **τραπέζι** μπορεί να είναι μεγάλο ή να είναι μικρό. Στη β' περίπτωση μπορούμε να μιλήσουμε για *«ένα μικρό τραπέζι»*. να λεξικοποιήσουμε δηλ. τη δήλωση τής σμίκρυνσης, ή να μιλήσουμε για *«ένα τραπεζάκι »*. γραμματικοποι- ώντας με το παραγωγικό επίθημα **-άκι** τη δήλωση τής σμίκρυνσης. Σε μερικές περιπτώσεις μπορούμε να δηλο>σουμε τη σμίκρυνση και με άλλον τρόπο, με τη χρήση σύνθετης λέξης με α' συνθετικό το **μικρό-:** *μαγαζί - μικρομάγαζο, ιδιοκτήτης - μικροϊδιοκτήτης, καταθέτης - μικροκαταθέτης* κ.τ.ό. Τα παράγωγα ή τα σύνθετα που δηλώνουν πραγματική σμίκρυνση, ονομάζονται **σμικρυντικά** (deminutiva) ή και **υποκοριστικά.** Ωστόσο, ο β' όρος. ο όρος **υποκοριστικά** (hypocoristica. από το αρχ. ελλην. **υποκορισμός,** που προήλθε από το αρχ. ρ. **ύποκορίζομαι** «μιλώ με αγάπη, μιλώ χαϊδευτικά») είναι καλύτερο να χρησιμοποιείται για παράγωγα ή σύνθετα που δηλώνουν ένα άλλο είδος σμίκρυνσης, τη *συναισθηματική σμίκρυνση.* Λέγοντας *σπιτάκι, αυτοκινητάκι, μαννούλα. παιδάκι, μυτίτσα κ.τ.ό.*, δεν πρόκειται πραγματικά για μικρών διαστάσεων σπίτι ή για μικρό αυτοκίνητο κ.λπ., αλλά για γλωσσικό μηχανισμό με τον οποίο εκφράζουμε τρυφερότητα, αγάπη, στενότερη συναισθηματική σχέση με ό.τι δηλώνει η υποκοριζόμενη λέξη. Πλήθος επιθημάτων και πολλά α' συνθετικά χρησιμοποιήθηκαν στην Ελληνική. για να δηλώσουν πραγματική και συναισθηματική σμίκρυνση. Παραδείγματα: υποκοριστικά επιθήματα: **-άκι, -ίτσα, -ούλα, -ού- λης, -άκος, -έλλι, -ούτσικος, -ούλικος, -ίακος, -ίδιο** κ.λπ.· υποκοριστικά α' συνθετικά (προθήματα): **μικρό-, χαμο-, ψευτο-, υπο-** κ.ά.

υπόκοσμος (ο) {υποκόσμου | χωρ. πληθ.) το σύνολο των ανθρώπων που χαρακτηρίζονται από ανηθικότητα. παρασιτισμό ή εγκληματική δράση και ζουν στο περιθώριο τής κοινωνίας: *άνθρωπος τού* - ΣΥΝ. αποβράσματα τής κοινωνίας, κατακάθια.

IlifΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. undcrworld|. **υποκουλτουρα** (η) {χωρ. πληθ.) ΚΟΙΝΩΜΟΛ. **1.** το σύνολο των ιδιαίτερων πολιτιστικών χαρακτηριστικών ενός τμήματος πληθυσμού ή μιας κοινωνικής ομάδας, που διακρίνεται από τον γενικότερο πολιτισμό στον οπυίο ανήκει ως προς τη γλώσσα, την ενδυμασία, τις αξίες, τους κυινωνικούς κανόνες κ.λπ.: *η - το)ν νέων* || *η ~ των Ινδιάνων / των μαύρων τής Αμερικής* ΣΥΝ. υποπολιτισμός 2. κάθε αποκλίνουσα κουλτούρα (σε σχέση με την κυρίαρχη), που αναπτύσσεται από ομάδες κοινωνικές, κυρ. νεανικές, με κύρια χαρακτηριστικά την απόκλιση στο ντύσιμο, στις μουσικές προτιμήσεις, στους τρόπους ψυχαγωγίας, στο ύφος και στον κώδικα ομιλίας κ.ά. (χούλιγκαν, μηχανόβιοι, πανκ κ.λπ.) 3. (κακόσ.) η χαμηλής αισθητικής ποιότητας πολιτιστική παραγωγή: *η ~ των Μ.Μ.Ε.*

Ιπτγμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subculture. Βλ. κ. *υποπολιτισμός].* **υποκρίνομαι** ρ. μετβ. αποθ. |αρχ.) {υποκρίθηκα) **1.** συμπεριφέρομαι με τρόπο προσποιητό, προσπαθώ να φανώ διαφορετικός από αυτό που πραγματικά είμαι ή να υποκρύψω τις σκέψεις και τα αισθήμα- τά μου: - τον *καλό* / τον *άγιο* / τον *αδιάφορο* ΣΥΝ. προσποιούμαι, παίζω θέατρυ 2. (κυριολ.) υποδύομαι ρόλο σε θεατρικό έργο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

υπόκριση (η) |αρχ.| {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.) 1. η υπόδυση ενός θεατρικού ρόλου ΣΥΝ. ηθοποιία 2. (μτφ.) η προσποίηση, η υποκρισία, **υποκρισία** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ.) η συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια κάποιου να μην εμφανίσει τον πραγματικό εαυτό του και να παρουσιάσει μια ψεύτικη εικόνα για τις ιδέες, τα συναισθήματα και τις προθέσεις του: *η κοινωνική* - (η συμβατική κοινωνική συμπεριφορά, η φαινομενική αποδοχή κανόνων και αξιών, που δεν εφαρμόζονται στην πράξη) ΣΥΝ. προσποίηση, ανειλικρίνεια. φαρισαϊσμός ΛΜ. ειλικρίνεια, **υποκριτής** (ο) [αρχ.], **υποκρίτρια** (η) [1835] [υποκριτριών} **1.** πρόσωπο που φέρεται με υποκρισία ΑΝΤ. ειλικρινής 2. (στο θέατρο) ο ηθοποιός.

υποκριτική (η) [αρχ.J {χωρ. πληθ.) η τέχνη τού ηθοποιύ, τα μέσα (εκφράσεις πρυσιόπυυ. κίνηση, λόγος κ.λπ.) και ο τρόπος με τον υπυίυ τα χρησιμοπυιεί, για να ενσαρκώσει έναν ρόλο (στυ θέατρο, στον κινηματογράφο, στην τηλεόραση): *τα?.έντο υποκριτικής.* **υποκριτικος,** -ή. -ό [αρχ.] **1.** αυτός που φανερώνει υποκρισία: **-** συ- *μπεριφορά / ενθουσιασμός / ευσέβεια / χαμόγελο* ΣΥ.Ν. πλαστός, προσποιητός. επιτηδευμένος ΑΝ Γ. απροσποίητος, ανυπόκριτος, ανεπιτήδευτος 2. (στο θέατρο) αυτός που σχετίζεται με την υποκριτική: ~ *ταλέντο / ικανότητα / τέχνη.* — **υποκριτικά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ., **υποκριτικότητα** (η).

υπόκρουση (η) [μτγν.) {-ης κ. -ούσεως | -θύσεις, -ούσεων) η συνοδία με μουσική (πρυβυλής, κινηματογραφικού έργυυ. θεατρικής παράστασης, απαγγελίας κ.ά.): *εργάζονται με μουσική ~* || *προβλήθηκαν έργα τού βωβού κινηματογράφου με μουσική*

υποκρούω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {υπέκρουσα} συνοδεύω με μουσική, **υποκρύπτω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {υπέκρυψα} αποκρύπτω, δεν φανερώνω (κάτι) σκόπιμα: *η πράξη αυτή υποκρύπτει δό/.ο* ΣΥΝ. κρύβω, καλύπτω ΑΝΤ. αποκαλύπτω, εμφανίζω. — **υπόκρυψη** (η) Ιμτγν.]. **υποκύανος,** -ος. -ο [μτγν.Ι (λόγ.) αυτός που είναι ελαφρά κυανός ΣΥΝ. γαλαζωπός.

υποκυπτω ρ. αμετβ. {υπέκυψα) **1.** υποχωρώ σε (κάποιον/κάτι), κάνω τελικά (κάτι που αρχικά δεν δεχόμουν ή δεν ήθελα): - *στις πιέσεις ι στις επιθυμίες / στις αξιώσεις / στις προκλήσεις κάποιου / στον πειρασμό/ στη βία* ΣΥΝ. ενδίδω ΛΝΤ. αντιστέκομαι· ΦΡ. (μτφ.) **υποκύπτω** *στα τραύματά μου* / **στο** *μοιραίο* πεθαίνω **2.** (ειδικότ.) υποτάσσομαι, ηττώμαι: *υπέκυψε εύκολα στην ανωτερότητα τού αντιπάλου του.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πεθαίνω.*

[f.tym. < αρχ. *υποκύπτο).* αρχική σημ. «σκύβω από κάτο) υποτάσσομαι». < *υπο-* + *κύπτω* (βλ. λ. *σκύβω)].* **υποκυτταρικός,** -ή. -ό ΒΙΟΛ **υποκυττσρ/κό** *οργανίδιο* το σύνολο των μορφολογικά και λειτουργικά διαφυρυποιημένίον σχηματισμών τού κυττάρου, π.χ. μιτοχόνδρια (βλ.λ.). **υπόκωφος,** -η, -ο [αρχ.| (για ήχο) αυτός που μόλις ακούγεται, σαν να προέρχεται από βάθος: ~ *θόρυβος* ΣΥΝ. βαθύς,

υπολαμβάνω ρ. μετβ. {υπέλαβα. μτχ. υπολαβών, -ούσα. -όν) **1.** (αρ- χαιοπρ.- σπάν.) νομίζω, θεωρώ 2. απαντώ διακόπτοντας κάποιον που μιλάει.

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *υπολαμβάνω* < *υπο-* + *λαμβάνω.* Όταν αναφερόταν σε συζητήσεις, το ρ. είχε εξαρχής τη σημ. «ερμηνεύω τα λεγόμενα με συγκεκριμένο τρόπο, διατυπώνω μια υπόθεση, ένα συμπέρασμα»), **υπολανθάνω** ρ. αμετβ. [μτγν.] {εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.* μτχ. υπο- λανθάνων. -ουσα. -ον) (λόγ.) υπάρχω χωρίς να φαίνομαι, βρίσκομαι σε λανθάνουσα κατάσταση: *στα λεγόμενά του υπολανθάνει κάποια πικρία για τη συμπεριφορά των άλλων* ΣΥΝ. υποκρύπτομαι. υποβόσκω ΛΝΤ. είμαι φανερός, **υπόλειμμα** (το) {υπολείμμ-ατος | -ατα, -άτων} καθετί που μένει ως

υπόλοιπο: ~ *φαγητού / καφέ* || ~ *αρχαίων πολιτισμών* συν. απομεινά- ρι. κατάλοιπο. — **υπολειμματικός,** -ή, -ό.
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *ύπόλειμμα* < *ύπολείπω*|.

υπόλειμμα: συνώνυμα. Ο γενικός όρος. ο οποίος χρησιμοποιείται ευρύτερα για κάτι που απομένει ως υπόλοιπο, είναι η (αρχ. ήδη) λ. **υπόλειμμα** (από το ρ. **υπολείπ-ω / -ομαι).** σύνηθες και στον πληθ. **υπολείμματα.** Στην αρχαιότητα χρησιμοποιήθηκε πολύ (από τον Ευριπίδη και εξής) και η λ. **λείψανον** (από το **λείπω),** σημαίνοντας τόσο το απομεινάρι γενικά, όσο και ό.τι απομένει από τον άνθρωπο όταν φύγει από τη ζωή, τον νεκρό ειδικότερα. Στους μετέπειτα χρόνους περιορίστηκε βαθμηδόν μόνο στη β' αυτή σημασία: **λείψανα** «τα οστά θανόντος. ιδίως αγίου» - *λείψανο* «υ νεκρός» (ή μτφ. «σαν νεκρός»). Τη θέση τής λ. */Μψανο.* στην πιο γενική και βιωματική σημασία της, πήρε τους μεσαιωνικούς χρόνους η λ. **απομεινάρι(ον)** (< *απόμεινα* < *απομένω*), ενώ η νεότ. λ. **απολειφάδι** (< *από* + **λειφάδιον* < *λείπω*) δήλωσε ειδικότερα «τα απόνερα με σμήγμα σαπουνιού, τις σαπουνάδες» και μτφ. «τον ισχνό, λιπόσαρκο άνθρωπο», τα «οιονεί υπολείμματα ανθρώπου»! Κατά τα πολλά ουσιαστικά σε *-άδι (πετράδι, σκοτάδι, ρημάδι, ψεγάδι* κ.λπ.), το *απομεινάρι* μεταπλάστηκε και σε **απομεινάδι.** Με τη σημασία τού «υπολοίπου, αυτού που έχει απομείνει» χρησιμοποιείται και η λέξη **κατάλοιπο,** η οποία στον πληθυντικό εξειδικεύεται και στη σημασία των «υπολοίπων από μια χημική διεργασία» *(ραδιενεργά κατάλοιπα)* ή «τού μέρους ή όλου τού αρχείου συγγραφέα ο οποίος πέθανε» *(τα κατάλοιπα* του *Πέτρου Βλαστού).*

υπολείπομαι ρ. μετβ. αποθ. |αρχ.| Ιυπολείφθηκα) **1.** μένω ως υπόλοιπο: *υπολείπεται ακόμη πολλή προσπάθεια, για να τους φτάσονμε στην τεχνολογία* || *υπολείπονται δέκα μέρες μέχρι τις εξετάσεις 2.* (συνεκδ. κ. μτφ.) βρίσκομαι σε μειονεκτική θέση. υστερώ: *η χώρα μας υπολείπεται σε πολ?^ούς τομείς έναντι των ανεπτυγμένων κρατών* || *δεν υπολείπεται των άλλων* σε *ποιότητα* / σε *θάρρος. Φ"* σχολιο λ. *αποθετικός.*
υπολεΐτουργΐκότητα (η)]χωρ. πληθ.) η ελλιπής λειτουργικότητα, η ανεπαρκής ανταπόκριση κάποιου στον ρόλο που έχει: *η ~ το>ν διανοουμένων ευνοεί την επιβολή τής κουλτούρας τού «τίποτα».* **υπολειτουργώ** ρ. αμετβ. {υπολειτουργείς... | υπολειτούργησα! λειτουργώ ελλιπο>ς. με μειο)μένη απόδοση ή παραγο>γικότητα, δεν ανταποκρίνομαι επαρκώς στον ρόλο μου: *οι υπηρεσίες τής νομαρχίας υπολειτουργούν* [| *το υγειονομικό κέντρο υπολειτουργεί λόγω ελλείψεων σε προσωπικό και εξοπ?ασμό* || (μτφ.) *οι διανοούμενοι υπολειτουργούν στις μέρες μας* || πατρ.) *όταν κάποιος αδένας υπολειτουργεί, προκαλούνται οργανικές ανωμαλίες.* —**υπολειτουργία** (η), **υπόλευκος,** -η. -ο |αρχ.| αυτός που είναι σχεδόν λευκός συν. ασπρειδερός.
υπολήμμα (το) {υπολήμμ-α.τος | -ατα, -άτοον) τυ υποτεταγμένο λήμμα σε λεξικό, το οποίο αποτελεί παράγωγο (συνήθ.) ή ομόρριζο (σπάν.) τού βασικού λήμματος και καλύπτεται από τον ορισμό του.
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sub-cntry|. **υπολήπτομαι** ρ. μετβ. αποθ. [1837f {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.ί (λόγ.) τρέφω ιδιαίτερη εκτίμηση για κάποιον: *τον υπολήπτονται όλοι οι συ- νάδε/.φοί του* ΣΥΝ. σέβομαι, εκτιμώ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*
[είμ. < *υπό?λΐψη* (υποχωρητ.)|. **υπόληψη** (η) {-ης κ. -ήψεως | -ήψεις. -ήψεων) **1.** η εκτίμηση, ο σεβασμός που έχουμε (για κάποιον): *έχω σε μεγά?>.η - κάποιον* || *πέφτω στην - κάποιου* (δεν με εκτιμά πλέον) || (λόγ.) *μεθ' υπολήψεως* (με υπόληψη) ΑΝΓ. ανυπολη̱ψία 2. η καλή φήμη, το καλό όνομα: *καταστρέφω ί χάνω την ~ μου* |[*σπιλώνω την '~ κάποιου.*
Ιετυμ. < αρχ. *ύπόληψις* < *υπολαμβάνω*, στη σημ. «θεωρώ (κάποιον)» (βλ. κ. *λήψη)].*
υπολογίζω ρ. μετβ. |υπολόγισ-α, -τηκα, -μένος) **1.** (α) λογαριάζο): - *δαπάνη / ζημία / κόστος / περιουσία / απόσταση* || ~ *την ταχύτητα / την ορμή / την απόσταση* (β) εκτιμώ κατά προσέγγιση: - *ότι ο αριθμός των θεατο)ν δεν πρέπει να ξεπερνά τις δέκα χιλιάδες* || <5τν *υπολόγισα σωστά το βάρος* || (+ αριθμητ.) *οι υποψήφιοι υπολογίζονται στους J5.000* · 2. (+σε) βασίζομαι, στηρίζομαι σε (κάποιον/κάτι): *μπορώ να ~ σε σένα: / στη βοήθειά σου:* · 3. συμπεριλαμβάνω, κατατάσσω: *τον ~ ανάμεσα στους φίλους μου* **4.** (μτφ.) λαμβάνω σοβαρά υπ' όψιν μου: *πρέπει να υπολογίσουμε κάθε ενδεχόμενη εξέλιξη* 5. εκτιμώ (για μελλοντική πράξη ή κατάσταση): ~ *να έχω τελειώσει σε μια εβδομάδα* || *αλλιώς τα είχα υπολογίσει και αλλιώς μου ήρθαν τα πράγματα* || *υπολογίζεται ότι τα εισιτήρια θα εξαντληθούν* · 6. θεωρώ (κάποιον) σημαντικό πρόσωπο, τον σέβομαι ή/και τον φοβάμαι: *είναι ο ισχυρότερος οικονομικός παράγοντας τής χώρας και όλοι οι βουλευτές τον υπολογίζουν-* φρ. **δεν** *υπολογίζω κανέναν (και τίποτε)* δεν δίνω σημασία σε κανέναν (και σε τίποτα), αψηφώ τους πάντες: *όταν θέλω να πετύχω τον σκοπό μου, -!* || *Λεν ντρέπεσαι να Βρίζεις μπροστά στον καθηγητή σου: Δεν υπολογίζεις κανέναν:* 7. (μτφ. η μτχ. *υπολογιομένος, -η,* -ο) (α) αυτός που έχει μελετηθεί και σχεδιαστεί για συγκεκριμένο σκοπό από πριν: *ήταν μια καλά - ενέργεια, που αποσκοπούσε στην υπονόμευση τού κυβερνητικού έργου* (β) ακριβής: *με μια ~ μπαλιά Βρήκε τον συμπαίκτη του στην άλλη άκρη τού γηπέδου.*
Ιετυμ. < μτγν. *ύπολογίζομαι* «τοποθετώ χρήματα στον λογαριασμό κάποιου - λαμβάνω υπ'όψιν» < *ύπο-* + *λογίζομαι* (βλ.λ.)). **υπολογίσιμος,** -η. -ο 11840J1. αυτός που μπορεί να υπολογιστεί: - *αποτέλεσμα* 2. (μτφ.) σημαντικός: - *δαπάνη / αντίπαλος / ομάδα.* *" σχολιο λ. *-ικός.*
υπολογισμός (ο) [μτγν.] **1.** η εκτέλεση μαθηματικοί πράξεων: *μι κροϋπολογιστής για την ταχύτερη εκτέ/.εση των* – || rVa *καινούργιο πρόγραμμα για τον - των εξόδων τής εταιρείας* 2. ο προσδιορισμός τού αριθμού (προσώπων, πραγμάτων), μιας ποσότητας, τής αξίας κ.λπ. (συνήθ. με εμπειρικό ή πρόχειρο τρόπο): *ο - τής αξίας ενός πίνακα* || *με δικούς μου ~ η ζημιά δεν πρέπει να ξεπερνά τις διακόσιες χιλιάδες* || *σύμφωνα με πρόχειρους τα χρήματα που παίχτηκαν στο καζίνο τον τελευταίο μήνα ξεπερνούν τα εκατό εκατομμύρια* συν. λογαριασμός φρ. (μτφ.) ***πέφτω εξω στους*** *υπολογισμούς μου* κάνω λάθος στις εκτιμήσεις μου. δεν επαληθεύομαι από τις εξελίξεις ή τα αποτελέσματα: *περιμέναμε να κερδίσουμε πέντε έδρες στην επαρχία, αλλά πέσαμε έξω στους υπολογισμούς μας* 3. (μτφ.) ***υπολογισμοί*** (οι) η σκοπιμότητα, η υστεροβουλία: δ*εν *θέλω υπολογισμούς στις σχέσεις μας· προέχει η ειλικρίνεια.* **υπολογιστής** (ο) [1840J, **υπολογίστρια** (η) {υπολογιστριών) (σημ. **1)1.** πρόσωπο που ενεργεί με βάση τα ιδιοτελή του συμφέροντα συν. συμφεροντολόγος · **2.** ο ηλεκτρονικός υπολογιστής (συντομ. Η/Υ) (βλ. λ. *ηλεκτρονικός)'* φρ. (α) ***προσωπικός υπολογιστής*** (συντομ. Ρ.C.) μικρού μεγέθους υπολυγιστής, πυυ χρησιμοπυιείται συνήθ. στο σπίτι (για επεξεργασία κειμένων, λογιστικές πράξεις και παιχνίδια), αλλά και για μικροεφαρμυγές στυ γραφείο (πβ. λ. *μικροϋπολογιστής, μι- κροεπεξεργαστής)* (β) ***φορητός υπολογιστής*** μικρού μεγέθους υπολογιστής. που λειτουργεί με μπαταρία και με ρεύμα, με δυνατότητες προσωπικού υπολογιστή, το σχήμα τού οποίου θυμίζει μικρό βαλι- τσάκι, το ένα φύλλο του ανοίγει προς τα πάνω και περιέχει την οθόνη. ενώ στο κάτω βρίσκεται το πληκτρολόγιο και ο ενσωματωμένος μικρυεπεξεργαστής 3. μηχανή (συνήθ. μικρού μεγέθυυς) για απλές αριθμητικές πράξεις ή πιυ σύνΟετυυς μαθηματικυύς υπυλυγισμούς: ~ *τσέπης.*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι όροι *ηλεκτρονικός / προσωπικός υπολογιστής* (< αγγλ. | personal] compurcr), *φορητός υπολογιστής* (< αγγλ. portable computer), *υπολογιστής (τσέπης)* (< γαλλ. calculaicur)). **υπολογιστικός,** -ή, -ό [1875J **1.** αυτός που αναφέρεται στον υπολογισμό: ~ *άνθρωπος / μηχανή* 2. αυτός κου σχετίζεται με τους ηλεκτρονικούς υπολυγιστές: - *γλωσσολογία.* — **υπολογιστΐκ-ά / -ώς** [1893 [επίρρ.
υπόλογος, -η. -ο Ιαρχ.] αυτός που πρέπει να δώσει λόγο για ενέρ- γειές του: *η κυβέρνηση είναι - ενώπιον τού λαού* || *είναι ~ για τα εγκλήματά* του.
υπόλοιπο (το) {υπολοίπ-ου | -ων) **1.** (α) ό,τι απομένει από ένα σύνυλο: ~ *χρημάτων* || *πιστωτικό / χρεωστικό* ~]j *έχω να πληρώσω ένα* ~ *τής δόσης τού δανείου* || γο - *τού τραπεζικού μου λογαριασμού* (Β) ***λογιστικό υπόλοιπο*** η διαφορά μεταξύ πίστωσης και χρέωσης 2. μλθ. ο αριθμός που απομένει στην πράξη τής διαίρεσης, όταν ένας αριθμός διαιρεθεί από έναν άλλον, λ.χ. αν διαιρέσουμε το ΙΟ με γο 3. μένει υπό- λοιπο Ι. αλλά και όταν διαιρέσουμε το 12με το 4, το υπόλοιπο είναι 0. ΙΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τυύ αρχ. επιθ. *υπό?^οπος].* **υπόλοιπος,** -η, -υ αυτός πυυ απομένει από ένα σύνολυ: *η Ιρλανδία συμφώνησε με την πρόταση τής Ελλάδας, οι ~ χώρες όμως διαφώνησαν* || (κ. ως ουσ.) οι ~ *περάστε αύριο να πληρο)θείτε.*
[ετυμ. < αρ£. *ύπόλοιπος* < *ύπο- + λοιπός* (βλ.λ.)|. **υπολοχαγος** (ο/η) |αρχ.| αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς (βλ. λ. *Βαθμός,* ΠΙΝ.).
υπομάζιος, -ος, -ον (λόγ.) αυτός που τοποθετείται ή βρίσκεται κάτω από τον μαστό.
[.ετυμ. < μτγν. *ύπομάζιος* < *ύπο- + -μάζιος* < αρχ. *μαζός* (< **μαδ-jός).* άλλος τ. τού αρχ. *μαστός* (βλ.λ.)). **υπό μάλης** επίρρ. φρ. (λόγ.) κάτω από τη μασχάλη: *το άγημα είχε παραταχθεί με τα όπλα - για την κηδεία τού στρατηγού* συν. παραμά- σχαλα.
[ειυμ. < φρ. *ύπο μάλης* < αρχ. *μάλη.* συγκεκομμ. τ. (τής καθομιλουμένης γλώσσας) τού ουσ. *μασχάλη* (βλ.λ.)). **υπομειδίαμα** (το) Ιμτγν.) {υπομειδιάμ-ατος | -ατα. -άτων) το ελαφρό, αδιόρατο χαμόγελο, **υπομειδιώ** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {υπομειδιάς... | υπυμειδιασα) χαμογελώ ελαφρά, χωρίς να σχηματίζεται εμφανώς χαμόγελο, **υπομένω** ρ. μετβ. [αρχ.| {υπέμεινα) δέχομαι με υπυμυνή, υποφέρω με καρτερία: ~ *αδιαμαρτύρητα / καρτερικά*)| - *Βάσανα / συμφορές* ' <5υ- *σκολίες / Βασανιστήρια* συν. ανέχομαι, εγκαρτερώ αντ. ανυπομονώ, απαυδώ. δυσανασχετο). **υπομηχονικός** (ο/η) | J833) πρόσωπο που παλαιότερα είχε πτυχίο τής Σχολής Υπομηχανικών (από το λεγόμενο «Μικρό Πολυτεχνείο»), το οποίο του παρείχε περιορισμένο δικαίωμα υπογραφής σχεδίων (οικοδομικών, μηχανικών κ.ά.). **υπομιμνήσκω** ρ. μετβ. {υπέμνησ-α. -θην. -ης, -ης...) (λόγ.) υπενθυμίζω: *πρέπει να υπομνησθεί ότι προσέφερε πολλά στον αγώνα.*
)1 ·ΤΥΜ. < αρχ. *υπομιμνήσκω* < *ύπο- + μιμνήσκω* < θ. *μνη-* (με ενεστ. αναδιπλασιασμό), βλ. λ. *μνήμη].* **υπομισθώνω** ρ. μετβ. {υπομίσθω-σα, -θηκα, -μένος) νομ. μισθώνω πράγμα από τρίτον, το υπυίυ κατέχει εκείνος ήδη ως μισθωτής, **υπομίσθωση** (η) ί μτγν.) |-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) νομ. η περαιτέρω μίσθωση τού πράγματος που κατέχει κάποιος ως μισθο>τής σε τρίτο πρόσωπο (βλ. λ. *μίσθωση).*
υπομισθωτής (ο) [μτγν.]. **υπομίσθώτρια** (η) Ιυπομισθωτριών) ΝΟΜ. πρόσωπο που υπομισθώνει πράγμα, **υπόμνημα** (το) {υπομνήμ-ατυς | -ατα, -άτων) **1.** γραπτή αναφορά που απευθύνεται σε πρόσωπο ή αρχή. με σκοπό τη γνωστοποίηση καταστάσεων ή γεγονότων: *ο πρώην υπουργός έστειλε ~ στον πρωθυπουργό* 2. νομ. (στο Διεθνές Δίκαιο) έγγραφο που χρησιμοποιείται στις διακρατικές σχέσεις και περιέχει απόψεις, επιχειρήματα, προτάσεις και διεκδικήσεις κράτους ή διεθνούς οργανισμού: *η Ελ/.άδα κατέθε*

σε σχετικό ~ στον Ο.Η.Ε. 3. ΦΙΛΟΛ. (α) το σύνολο των ερμηνευτικών σχολίων σε κείμενα (αρχαίων συνήθ.) συγγραφέων: *υπομνήματα στον Πλάτωνα / στον Αριστοτέλη* (β) ***κριτικό υπόμνημα*** (λατ. apparatus criticus) (κυρ. για αρχαία, μεσαιωνικά ή παλαιότερα κείμενα) σύνολο συμβόλων και στοιχείων που δίνουν πληροφορίες στον ειδικό (φιλόλογο) και τον αναγνώστη για τη κείμενο το οποίο συνοδεύουν (για τη χειρόγραφη παράδοση, τους διαφορετικούς τύπους που παραδίδο- νται, τις προτάσεις και διορθώσεις άλλων φιλολόγων κ.ά.). — **υπο- μνηματικός,** -ή, -ό Ιμτγν.Ι, **υπομνηματικά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *υπόμνημα* < *υπομιμνήσκω* (βλ.λ.). Στη διπλωματική γλώσσα η λ. αποδίδει το λατ. memorandum!, **υπομνηματίζω** ρ. μετβ. Ιμτγν.] (υπομνημάτισ-α. -τηκα. -μένος} φιλολ. καταρτίζω υπόμνημα (βλ.λ., σημ. 3): *ένας φιλό/^ογος που υπομνημάτισε τον Όμηρο.* — **υπομνηματισμός** (ο) [μτγν.], **υπομνηματιστής** (ο) [μτγν.j.

υπόμνηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} (λόγ.) η υπενθύμι- ση: *του έγραψα προς ~* (για να του θυμίσω) || *αυτό το μνημείο λειτουργεί ως διαρκής ~ τού αγώνα για την ελευθερία* j[*υπηρεσία αφύπνισης και υπομνήσεων τού Ο.Τ.Ε.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύπόμνησις< υπομιμνήσκω* (βλ.λ.)]. **υπομνηστικός,** -ή, -ό (λόγ.) (+γεν.) αυτός που γίνεται για να υπενθυμίσει: *η δήλωσή του, υπομνηστική τής ήττας στις εκλογές, προκά- λεσε αντιδράσεις* | | *~ επιστολή.* — **υπομνηστικά** επίρρ.

[Ετυμ. < μτγν. *υπομνηστικός* < αρχ. *υπομιμνήσκω* (βλ.λ.)]. **υπομοίραρχος** (ο) [1833] [υπομοιράρχ-ου] -ων, -ους} (παλαιότ.)

αξιωματικός τής Χωροφυλακής (βλ. λ. *βαθμός*, πιν.). **υπομονάδα** (η) τμήμα ευρύτερης μονάδας (στρατιωτικής, βιομηχανικής κ.λπ.).

LiTYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subunit[. **υπομονετικός,** -ή, -ό αυτός που δείχνει υπομονή: *να είσαι ~ στις δυσκολίες τής ζωής* συν. καρτερικός αν γ. ανυπόμονος. — **υπομονετικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπομονητικός* < *υπομονή*|. **υπομονευω** ρ. αμετβ. Ιυπομόνεψα} (διαλεκτ.) κάνω υπομονή ΣΥΝ.

εγκαρτερώ, υπομένω λμ. ανυπομονώ, αδημονώ, **υπομονή** (η) {χωρ. πληθ.} η ψυχική δύναμη με την υποία ανέχεται ή περιμένει κανείς κάτι, χο>ρίς να δυσανασχετεί ή να βιάζεται υπερβολικά: *χάνω την ~ μου* |) *οπ/Αζομαι με* -1| *η ~ έχει και τα όριά της* | | *κάνε ~ · θα περάσει!* | | *χαρά στην ~ σου, που αντέχεις ακόμη* συν. εγκαρτέρηση ΛΝΤ. ανυπομονησία, αδημονία, δυσανασχέτηση· ΦΡ. *ιώβειος υπομονή* βλ. λ. *ιώβειος.*

[ετυμ. < αρχ. *υπομονή* < *υπομένω).*

υπομονητικός, -ή. -ό -► υπομονετικός

υπομοχλεύω ρ. μετβ. {υπομόχλευσα} **1.** κινώ (κάτι) με μοχλό **2.** (μτφ.) αναμοχλεύω (βλ.λ.). —**υπομόχλευση** (η) |1894[.

[ετυμ. < αρχ. *ύπομοχ/.εύω* < *ύπο-* ■+ · *μοχλεύω* < *μοχλός*j. **υπομόχλιο** (το) {υπομοχλί-ου | -ων| το σημείο στήριξης μοχλού συν. έρεισμα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύπομόχλιον* < *ύπο-* + *μοχλός* + επίθημα *-ιον*\. **υπομφάλιος,** -α. -ο ανατ. αυτός που βρίσκεται κάτω από τον ομφαλό.

υπναύαρχος (ο) [I869j {υπναυάρχ-ου | -ων. -ους} αξιωματικός τού Πολεμικού Ναυτικού και τού Λιμενικού Σώματος (βλ. λ. *βαθμός*, niN.).ί

υπονόημα (το) {υπονοήμ-ατυς j -ατα. -άτων} ό.τι υπονοείται, η υπονοούμενη σημασία: *το σημασιολογικά ~ που προκύπτει από τέτοιες χρήσεις των λέξεων.*

[Ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. implication], **υπόνοια** (η) {υπονοιών} η ιδέα ή η εντύπωση ότι κάτι ισχύει ή συμβαίνει. η οποία δεν προκύπτει από κάτι αποδεδειγμένο, αλλά βασίζεται σε ορισμένες ενδείξεις: *έχω μια ~ ότι μας εξαπατά όλους* |{ *μου προκαλεί υπόνοιες η συμπεριφορά του* | | *είχα εξαρχής υπόνοιες για τον ρόλο της σε αυτή την υπόθεση* συν. υποψία, εικασία.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπόνοια* < *ύπονοώ (-έω)*\. **υπονόμευση** (η) [1881] {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** σειρά κρυφών και δόλιων ενεργειών, που αποσκυπτύν στη φθορά (κάποιου/ενός πράγματος): *η ~ τού κυβερνητικού έργου από εσωκομματικούς αντιπάλους* 2. η διάνοιξη υπόγειας σήραγγας, υπονόμου συν. υπυσκαφΐ}.

υπονομευω ρ. μετβ. {υπονόμευ-σα, -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** ενεργώ κρυφά και δόλια, για να βλάψω κάποιον ή να ματαιώσω (κάτι): *μου κάνει τον φίλο. αλλά με υπονομεύει με κάθε τρόπο* | | *η Τουρκία υπονομεύει τις συνομιλίες στον Ο.Η.Ε. για το Κυπριακό* | [*~ εξουσία / καθεστώς* συν. επιβουλεύομαι, υποσκάπτω, σαμποτάρω 2. (κυ- ριολ.) σκάβω το έδαφος, για να ανοίξω υπόνομο συν. υποσκάπτω, (λαϊκ.-σπάν.) μινάρω. — **υπονομευτής** (ο) [μτγν.], **υπονομεύτρια** (η), **υπονομευτικός,** -ή, -ό [1894], **υπονομευτικά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υπονομεύω* < αρχ. *υπόνομος* (βλ.λ.)[. **υπόνομος** (ο) {υπονόμ-ου | -ων, -ους} **1.** υπόγεια δίοδος, συνήθ. με σωλήνες και αγωγούς, στην οποία διοχετεύονται τα όμβρια και τα ακάθαρτα ύδατα από το σύστημα αποχέτευσης των σπιτιών, τα βρόμικα νερά από το πλύσιμο το)ν δρόμων, τα απόνερα από κάθε χρήση κ.λπ. συν. βόθρος 2. (μτφ.) βρομερό πράγμα: *το στόμα του είναι σκέτος ~* συν. οχετός 3. άνοιγμα κάτω από το έδαφος, όπου τοποθετούνται εκρηκτικές ύλες για την ανατίναξη τής κατασκευής ή των πετρωμάτων που βρίσκονται πάνω από αυτό (βλ. λ. *φουρνέλο)* ΣΥΝ. λαγούμι.

[ετυμ. < αρχ. *υπόνομος* (αρχικώς για τάφρους και λίμνες με βρόμικα νερά) < **ύπονέμω* (μτγν. *ύπονέμομαι* «υποσκάπτω») < *ύπο- + -νέμο)*

-ομαι].

υπονοούμενο (το) {υπονοουμέν-ου | -ων} λόγος που αφήνει να εννοηθεί κάτι, συνήθ. εις βάρος κάποιου· υπαινιγμός: *μιλάει με υπονοούμενα* [| *αφήνω υπονοούμενα για την ηθική κάποιου*■ φρ. *το 'πιοα το υπονοούμενο!* κατάλαβα τι υπονοείς. σχολιο λ. *νύξη.*

Ιηϊύμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. τού ρ. *υπονοώ].* **υπονοώ** ρ. μετβ. [αρχ.] {υπονοείς... | υπονό-ησα,-ούμαι. -ήθηκα} **1.** εκφράζω ένα νόημα έμμεσα, χωρίς να μιλώ καθαρά: *κατάλαβες τι υπονοούσε μ' αυτό;* ΣΥΝ. υποδηλώνω, υπαινίσσομαι **2.** (τριτοπρόσ. *υπονοείται)* εξυπακούεται, θεωρείται κάτι αυτονόητο, αν και δεν αναφέ- ρεται ρητώς: *αυτό - στη σύμβαση.* **υπόξανθος,** -η, -ο [αρχ.| αυτός που είναι κάπως ξανθός συν. ξανθωπός.

υπόξινος, -η, -ο 118891 αυτός που είναι κάπως ξινός ΣΥΝ. ξινούτσικος.

υποξυγόνωση (η) 1-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} φυσιολ. η ελλιπής οξυγόνωση (βλ.λ.) τϋ αίματος, π.χ. σε μεγάλο υψόμετρο, **υποοικογένεια** (η) (υποοικογενειών} βιολ. η βαθμίδα ανάμεσα στο γένος και στην οικογένεια στην κατάταξη ζο)ων και φυτών.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sub-family|. **υποομάδα**

(η) ομάδα που υπάγεται σε μεγαλύτερη.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subgroup], **υποπερίοδος** (η)]υποπεριόδ-ου | -ων. -ους} **1.** υποδιαίρεση περιόδου 2. (παλαιότ.) υποδιαίρεση γεωλογικής περιόδου.

[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sub-period (νόθο σύνθ.)[. **υποπερίπτωση** (η) {-ης κ. -ώσεοκ | -ώσεις. -ώσεων) περίπτωση που υπάγεται σε μια γενικότερη περίπτωση, **υπόπικρος,** -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που είναι κάπως πικρός: *~ γεύση* συν. πικρούτσικος. **υποπίπτω** ρ. αμετβ. {υπέ.πεσα} (λόγ.) (+σε) κάνω κάτι (εσφαλμένο), πέφτω σε / διαπράττω (κάτι): *- σε σφάλμα ·' σε παράπτωμα / σε αμάρτημα*■ φρ. *(κάτι) υποπίπτει στην αντίληψη (κάποιου)* βλ. λ. *αντίληψη.* [είύμ. < αρχ. *ύποπίπτω* «πέφτω (από) κάτω» < *ύπο- + πίπτω.* Ήδη αρχ. οι σημ. «υποτάσσομαι σε κατακτητή», «υπάγομαι σε συγκεκριμένη τάξη ή κατηγορία», καθώς και η σύγχρονη σημ. (πβ. τις φρ. *υποπίπτει τω νφ / τή άφή / ταΐς όψεσι / τή άκοή* κ.ά.)]. **υποπλασία** (η) {υποπλασιών} **1.** ιατρ. η ατελής ανάπτυξη οργάνου ή ιστού: *νεφρική* **~2.** βοτ. η μειωμένη ανάπτυξη φυτικού ιστού.

Ιετυμ. < *υπο- + -πλασία* < *πλάσσω*, ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypoplasia].

υποπληθυσμός (ο) πληθυσμός μικρότερος από αυτόν που μπορεί να συντηρήσει μια χώρα ανί. υπερπληθυσμός.

[Ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underpopulation|. **υποπληροφορηση** (η) {-ης κ. -ήσεως [χωρ. πληθ.} η ελλιπής πληροφόρηση ανί. υπερπληροφόρηση. — **υποπληροφορώ** ρ. {-είς...}.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-information]. **υποπλοίαρχος** (ο) [1833] {υποπλοιάρχ-ου | -ων, -ους} αξιωματικός τού Πολεμικού και Εμπορικού Ναυτικού, καθώς και τού Λιμενικού Σώματος (βλ. λ. *βαθμός*, ιιιν.). **υποπόδιο** (το) [αρχ.] {υποποδί-ου | -ων} (λόγ.) καθετί (συνήθ. ειδικό έπιπλο) που τοποθετείται κάτω από τα πόδια κάποιου, για να πατάει πάνω του, όταν κάθεται· φρ. **έχω** *(κάποιον) υποπόδιο (των ποδών* **μου)** (Π.Δ. *Ψα/.μ.* ΠΟ, I: εως αν *θώ τούς εχθρούς σου υποπόδιον τών ποδών σου)* έχω (κάποιον) υποχείριό μου, τον κάνω ό.τι θέλω. **υποπολικός,** -ή, -ό (πολικό κλίμα) που χαρακτηρίζεται από μέτριες βροχοπτώσεις και επιφανειακές τήξεις των πάγων κατά την άνοιξη και το καλοκαίρι, όπως το κλίμα τής τούντρας (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subpolar],

υποπολιτισμός (ο) η υποκουλτούρα (βλ.λ.).

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subculture!, **υποπολλαπλάσιος,** -α. -ο [μτγν.Ι πολλές φορές μικρότερος, κάθε αριθμός σε σχέση με τον πολλαπλάσιό του: γο *5 είναι υποπολλαπλά- σιο τού 50* αντ. πολλαπλάσιος, **υποπρακτορείο** (το) [I885| παράρτημα κεντρικού πρακτορείου. — **υποπράκτορας** (ο) [μεσν.]. **υποπρόγραμμα** (το) {υποπρογράμμ-ατος | -ατα, -άτων) πρόγραμμα το οποίο υπάγεται σε ένα άλλο ευρύτερο: ««*ένα πρόγραμμα-ομπρέλα που περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό υποπρογραμμάτων*» (εφημ.).

[γ.τυμ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. subprogramme (νόθο σύνθ.)}. **υποπροϊόν** (το) {υποπροϊόντ-ος | -α, -ων) **1.** παράγωγο ή κατάλοιπο από την επεξεργασία άλλου πρυϊόντυς: *το ~ τής καύσεως οργανικών υλών* | | *τα πίτουρα είναι ~ τής α/χυροβιομηχανίας* (πβ. λ. *συμπροϊόν)* 2. (κακόσ.) χαμηλής ποιότητας προϊόν: *τα - τής κινηματογραφικής βιομηχανίας.*

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-produit]. **υποπρολεταριάτο** (το) το λούμπεν προλεταριάτυ (βλ. λ. *λούμπεν).* **υποπροξενείο** (το) f**1**833] **1.** προξενείο κατώτερης τάξεως **2.** (συνεκδ.) το οίκημα στο οποίυ στεγάζεται το προξενείο αυτό.

υποπρόξενος (ο) |I833} {υποπροξέν-ου | -ων. -υυς} προξενικός υπάλληλος, κατώτερος τού προξένυυ Γ Τάξεως.

[γ.τυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. vice-consul], **υποπτέραρχος** (ο) {υποπτεράρχ-ου | -ων, -ους) στρατ. ανώτατος αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός*, ιιιν.). **υποπτεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {υποπτεύ-τηκα (λόγ. -θηκα)} **1.** υποψιάζομαι: *~ τις προθέσεις / τα κίνητρά του* jj *- ότι δεν έχει αγαθούς σκοπούς 2.* (+για) θεωρώ (κάποιον) ύποπτυ για (κάτι): *τον υποπτεύονται για κλοπή / για φόνο.* ^ σχολιο λ. *αποθετικός, υποψιάζομαι.*

{ετυμ. < αρχ. *ύποπτεύω* (το μεσοπαθ. *υποπτεύομαι* σημαίνει «εγείρω υποψίες, είμαι ύποπτος») < *ύποπτος* (βλ.λ.)[.

υποπτεύομαι ή υποπτεύω; Από παλαιότερους φιλυλόγους. οι οποίοι είχαν ως κριτήριο όχι τη συγχρονική χρήση των λέξεων στην

ομιλουμένη Ν. Ελληνική, αλλά το αν *«κεΐται»* ή *«ού κεΐται»*, αν απαντά ή δεν απαντά μια παραδεδομένη λέξη στα κείμενα της Αρχαίας και επίσης το πώς (με ποιον τύπο) απαντά, προτιμότερος θεωρείται ο τ. υποπτεύω: *Υποπτεύω ότι κάτι κακό θα συμβεί - Τον υποπτεύουν ως ένοχο κλοπών.* Αυτός είναι ο τύπος που χρησιμοποιείται στα κλασικά κείμενα (πβ. *έπεί ήσθένει Δαρεΐυς καί ύπώ- πτευε τελευτήν τού βίου, έβούλετυ τώ παιδί' άμφυτέρω παρεΐναι* [Ξενοφών|). Το *υποπτεύω* δηλ. χρησιμοποιόταν στην ενεργητική φωνή, όπως και τα εποπτεύω, κατοπτεύω και (αρχ. μόνον) διοπτεύω. ενώ το υποπτεύομαι είχε καθαρώς παθητική χρήση (θεωρούμαι ύποπτος από κάποιον). Είναι χαρακτηριστικοί οι αφορι- σμοί τού μεγάλου γραμματικού και φιλολόγου Κωνσταντίνου Κό- ντου (*Γλωσσικαί Παρατηρήσεις*, σ. 19-20) για τη χρήση τού *υποπτεύομαι: «Οί λέγοντες υποπτεύομαι τινα ή υποπτεύομαι τι... εξελέγχονται παντελώς άφροντιστούντες τής φύσε ως τοϋ έλληνι- σμού* [τής δόκιμης Αρχαίας Ελληνικής), *καθ' ήν υπό του ρήματος υποπτεύομαι πάθος μόνον έμφαίνεται»* και *«Ήμεΐς βδελυττόμεθα τό υποπτεύομαι τι καί ύπωπτεύθην τι ώς παντελώς έκφυλα καί άνελλήνιστα»*[1]. Ωστόσο, με γλωσσολογικούς όρους, αυτό που συνέβη με τη χρήση τού *υποπτεύομαι* αντί τού *υποπτεύω*. αλλά λι- γότερο και με άλλα ρήματα που διαθέτουν παράλληλα και ενεργητικό τύπο (υπερασπίζομαι αντί υπερασπίζω, προασπίζομαι αντί προασπίζω, επιβουλεύομαι αντί επιβουλεύω κ.ά.). είναι ότι από την ευρύτερη χρήση τής μέσης φωνής (των τύπων σε *-ομαι)* αντί τής ενεργητικής (των τύπων σε -ω), οσάκις ο ομιλητής ήθελε να τονίσει το προσωπικό του ενδιαφέρον για τα λεγόμενα, ρήματα όπως το *υποπτεύομαι* εξελήφθησαν ως μέσα αποθετικά ρήματα, ότι έχουν δηλ. μόνο ή κύριο τον τύπο τής μέσης φωνής *(υποπτεύομαι. υπερασπίζομαι. επιβου?^εύομαι).*Έτσι πέρασαν από ενεργητικά ρήματα σε αποθετικά ρήματα (ρήματα που έχουν μόνο τύπο σε *-ομαι* Ιπβ. *εργάζομαι, υπερηφανεύομαι. σκέπτομαι* κ.λπ.]) ή «οιονεί αποθετικά» (με λιγότερο χρησιμοποιούμενο τον ενεργητικό τύπο). Ως αποθετικό το *υποπτεύομαι* σχηματίζει παθητική δήλωση με την περίφραση *θεωρούμαι ύποπτος από... / γίνομαι ύποπτος σε...* Εν κατακλείδι. η χρήση τού *υποπτεύομαι* δεν είναι συγχρονικώς εσφαλμένη, αλλά θα πρέπει να είμαστε ανεκτικοί σε λογιότερους συνήθως ομιλητές, που επιμένουν να χρησιμοποιούν στον λόγο τους το *υποπτεύω*.

ύποπτος, -η. -ο 1. αυτός που προκαλεί υποψίες για το ποιόν, το περιεχόμενο ή τη δράση του. που δημιουργεί την εντύπωση ότι μπορεί να μην είναι νόμιμος, ηθικός ή ότι πιθανώς αποσκοπεί σε κάτι κακό: *- κινήσεις / πρόσωπο / δραστηριότητα / συμπεριφορά || μυρίζομαι κάτι ύποπτο σ' αυτή την υπόθεση || τρόφιμα ύποπτης ποιότητας / προελεύσεως* 2. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τον υπόκοσμο και γενικότ. με παράνομες δραστηριότητες και εμπνέει ανησυχία ή φόβο: *~ στέκια / δρόμοι , μπαρ / παρέες* 3. (συνήθ. ως ουσ.) πρόσωπο που προκαλεί υποψίες (για παράνομη δραστηριότητα, για συγκεκριμένη πράξη): *η αστυνομία ανακρίνει πέντε υπόπτους για την τρομοκρατική ενέργεια || ~ φόνου / εμπρησμού.* — ύποπτα / υπόπτως | αρχ. | επίρρ. ^ ιχολιο λ. *μυστικός.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύποπτος < ύπ(ο)- + οπτός «ορατός»* (βλ. λ. *οπτικός)*\. υποπυραγός (ο/η) κατώτερος αξιωματικός τής Ιΐυροσβεστικής (βλ. λ. *βαθμός*, ΠΝ.).

υπόρραμμα (το) [1849] {υπορράμμ-ατυς i -ατα. -άτων) (λόγ.) το τμήμα τού υφάσματος, που ράβεται κάτω από το ρούχο ΣΥΝ. (καθημ.) φόδρα.

υπορράπτω ρ. μετβ. [αρχ.Ι {υπέρραψα} (λόγ. για ρούχα) επενδύω εσωτερικά με ύφασμα συν. υπενδύω, (καθημ.) φοδράρω, υπόρρητος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που λέγεται με έμμεσο τρόπο, με υπονοούμενα: *~ προειδοποίηση ' απει/.ή / ανησυχία.*

[Ετυμ. < *υπο- + ρητός*\. υποσελίδιος, -α. -ο 11841] 1. αυτός που βρίσκεται στο κατώτερο μέρος σελίδας κάτω από το κυρίως κείμενο: *- σημειώσεις / σχόλια* 2. *υποσελίδιο* (το) {υποσελιδί-ου | -ων) αγγελία, ανακοίνωση ή δημοσίευση άσχετη προς το κείμενο, η οποία καταχωρίζεται στο κάτω μέρος σελίδας βιβλίου, εφημερίδας ή άλλου εντύπου. Επίσης υποσέλιδος, -η. -ο.

υποσημαίνω ρ. μετβ. |αρχ.J {υποσήμα-να, -νθηκα, υποσεσημένος} υποδηλώνω (βλ.λ.), δείχνω, δηλώνω με έμμεσο ή ήπιο τρόπο (κάτι).

υποσήμανση (η), υποσημασία (η) {υποσημασιών} η επιμέρους σημασία (λέξης, φράσης κ.λπ.).

[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subsense[. υποσημειώνω ρ. μετβ. |υποσημείω- σα, -θηκα, -μένος) γράφω υποσημειώσεις (σε κείμενο κ.λπ.).

[ητυμ. < μτγν. *ύποσημειοϋμαι (-όο-)* < *υπο- + σημειούμαι* (βλ. λ. *σημειώνω)].*

υποσημείωση (η) Ιμτγν.Ι |-ης κ. -ιόσεως | -ώσεις, -ώσεων) η σημείο)- ση που γράφεται ή τυπώνεται κάτο) από το κείμενο χειρογράφου, βιβλίου ή άλλου εντύπου, υποσιτίζω ρ. μετβ. {υποσίτισ-α. -τηκα, -μένος) 1. παρέχω λιγότερη από την απαιτούμενη τροφή 2. (μεσοπαθ. *υποσιτίζομαι)* τρώω λιγότε- ρο από όσο πρέπει αντ. υπερσιτίζομαι.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. sous-alimcnicrj. υποσιτισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.) η λήψη ποσοτικά ή/και ποιοτικά ανεπαρκούς τροφής, η υποία επιφέρει οργανικές ή λειτουργικές διαταραχές τού υργανισμού: ο *~ των παιδιών τού Ίρίτου Κόσμου* ΑΝΤ. υπερσιτισμός.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. sous-alimcntationj.

υποσκάπτω ρ. μετβ. [αρχ.[{υπέσκαψα} **1.** (κυριολ.) σκάβω κάτω από κάτι 2. (συνήθ. μτφ.) επιδιώκω να φθείρω, να κλονίσω (κάποιον/κάτι): *~ τα θεμέλια τής οικογένειας / τού πο?λτεύματος / τις προσπάθειες για ειρήνευση* **συν.** υπονομεύο). **υποσκαφη** (η) Ιμτγν.) το σκάψιμο κάτω από το έδαφος, η διάνοιξη ορύγματος: *η εκτέλεση υποσκαφών για έργα θεμελίο>σης || τα θαλάσσια ρεύματα προκαλούν συχνά υποσκαφές των λιμενικών έργων.* Επίσης **υπόσκαψη** [1865] {-ης κ. -άψεως | -άψεις, -άψεων}. **υπόσκαφος,** -η, -ο (για οικοδόμημα) αυτός που είναι χτισμένος μέσα σε κατάλληλα σκαμμένη κοιλότητα τού εδάφους: *«η σκοτεινή ~ εκκλησία τής Παναγίας»* (εφημ.).

[ετυμ. < *υπο- + -σκάφος < σκάπτω*\. **υποσκελίζω** ρ. μετβ. {υποσκέλισ-α, -τηκα. -μένος) καταφέρνω να υπερισχύσω (κάποιου) με πλάγια μέσα: *για να φτάσει στη θέση αυτή, υποσκέλισε πολλούς ικανότερους υποψηφίους* **συν.** παραμερίζω, παραγκωνίζω. — **υποσκέλιση** (η) [18891 κ. **υποσκελισμός** (ο) Ιμτγν.]. **Ιετυμ.** <αρχ. *υποσκελίζω < υπο- + -σκελίζω< σκέλος).* **υποσκιάζω** ρ. μετβ. [μτγν-J {υποσκίασ-α. -τηκα. -μένος) καθιστώ (κάτι) ελαφρώς σκοτεινό. — **υποσκίαση** (η) |αρχ.|. **υποσκίασμα** (το) **[** 18611 {υποσκιάσματος | χωρ. πληθ.) **1.** το αμυδρό φως **συν.** σκιόφως 2. **αστρον.** το τμήμα τού δίσκου τής Σελήνης, το οποίο δεν αποκρύπτεται εξ ολοκλήρου κατά τις εκλείψεις της. **υποσμηναγός** (ο) **στρατ.** κατώτερος αξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός*, ιιι,ν). **υποσμηνίας** (ο) {υποσμηνιών} **στρατ.** υπαξιωματικός τής Πολεμικής Αεροπορίας (βλ. λ. *βαθμός*, **πιν.). υποσμία** (η) {χωρ. πληθ.} **ΙΑΤΡ.** η ελάττωση τής οσφρητικής ικανότητας **συν.**υποσφρησία.

[F.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ hyposmia|. **υποσπαδίας** (ο) {υποσπαδιών} **ιατρ.** ανώμαλη διάπλαση των ουρο- φόρων οδών, κατά την οποία τυ έξω στόμιο τής υυρήθρας βρίσκεται στον άνδρα στην κάτω επιφάνεια τυύ πέυυς και στη γυναίκα, σπα- νίως. στον κόλπο της.

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *ύποσπαδίας < ύπο- + -σπαδίας< σπώ (-άω).* πβ. κ. *σπά- δο)ν* «ευνούχος»]. **υπόσπονδος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που προστατεύεται από συνθήκες.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπόσπονδος < ύπο- + σπονδή*[. **υποστάθμη (η) [αρχ.) {χωρ. πληθ.) το σύνολο των αδιάλυτων συστατικών ενός υγρυύ. τα υυσία κατακαθίζουν στον πυθμένα τού δοχείου, στο οπυίο αυτό περιέχεται:** *~ λαδιού / κρασιού* **ΣΥΝ. ίζημα, κατακάθι · φρ. (εμφατ.)** *κατωτάτης υποστάθμης* **κατώτατης ηθικής ποιότητας, τυύ χειρίστυυ είδους:** *άνθρωπος ~* **συν. φαύλος, αχρείος, υποσταθμός (ο) δευτερεύων σταθμός, πυυ απυτελεί παράρτημα κεντρικύ:** *~ τής Δ.Ε.Η.*

Iftym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **sub-station), υπόσταση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} 1. η ύπαρξη: οι *πυρηνικοί εξοπλισμοί απειλούν την ίδια την ~ τής ανθρωπότητας || οι πράξεις αυτές δεν ταιριάζουν στην ανθρώπινη* ~ **συν.** οντότητα 2. το σύνολο των στοιχείων που συγκροτούν τη φυσιογνωμία, τον ιδιαίτερο αναγνωρίσιμο χαρακτήρα τής ύπαρξης: *εταιρεία χωρίς νομική* -■ **ΦΡ.** (α) *δίνω υπόσταση σε (κάποιον / κάτι)* δίνω μυρφή, κάνω να υπάρξει πραγματικά (κάπυις/κάτι): *~ στα οράματά μου* **συν.** δίνω σάρκα και οστά (σε κάτι) (β) **αποκτώ** / *λαμβάνω υπόσταση* αποκτώ μορφή, πραγματική ύπαρξη: *με την υλοποίηση τού έργου απέκτησαν υπόσταση οι προσδοκίες των κατοίκων* **ΖΥΝ.** αποκτώ σάρκα και οστά 3. **ΘΕΟΛ.** η ιδιαιτερότητα τής προσωπικής ύπαρξης, που εκφράζει τη φύση και φανερώνει το πρόσο)πο: *ο Χριστός έχει δύο* ρύσεις (θεϊκή και ανθρώπινη) *και μία - ή πρόσωπο* 4. **φίλος,** η ουσία ως υντυλυγική πραγματι- κότητα 5. (μτφ.) η αντιστοιχία πρυς την πραγματικότητα: *φήμες / λόγια / πληροφορίες χωρίς καμιά* ~ 6. (μτφ.) το κύρος ή η αυτόνομη παρουσία. τα στοιχεία τής πρυσωπικότητας πυυ κάνουν κάποιον να ξεχωρίζει: *άνθρωπος χωρίς* - **συν.** οντότητα · 7. **ΙΑΤΡ.** η συρροή αίματος στα επικλινή μέρη τυύ σώματος, ιδ. στις βάσεις των πνευμόνων. **ΧΧΟΑJΟ λ.** *ουσιαστικός.*

[f.tym. < αρχ. *ύπόστασις.* αρχική σημ. «υποστήριγμα, θεμέλιο». < *υφίσταμαι* (βλ. κ. *στάση).* Η σημ. «ουσία» είναι ήδη αρχ.. απαντά δε και στην Κ.Δ. *(Εβρ.* Ι, 3: *χαρακτήρ τής ύποστάσεως αυτού)}.* **υποστασιακός,** -ή, -ό (λόγ.) αυτός που σχετίζεται με την υπόσταση: *~ φιλοσοφία / ποίηση / αγωνία* **ΣΥΝ.** υπαρξιακός, **υποστασιοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η λήψη υπο- στάσεως, η ενσάρκωση, **υποστασιοποιω** ρ. μετβ. {υποστασιυπυιείς... | υπυστασιοπυί-ησα, -ούμαι. - ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) 1. κάνω (κάτι) να αποκτήσει υπόσταση, πραγματική μορφή και ύπαρξη 2. **φίλος,** μετατρέπω μια λογική σχέση σε ουσία (από υντολογικής πλευράς) ή αποδίδω απόλυτη ισχύ σε κάτι σχετικό. Επίσης **υποστασιάζω.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. substantialiseJ. υποστάτης (ο) {υποστατών} 1. καθετί που χρησιμοποιείται ως υπυ- στήριγμα 2. νλυτ. (ειδικότ.) καθένα από τα στηρίγματα, πάνω στα υπυία τυπυθετούνται οι σωσίβιες λέμβοι των πλοίων.

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *ύποστάτης* < αρχ. *ύφίστημι* «θέτω από κάτω. υποστηρίζω» < *ύφ-(< ύπο-) + ιστημι! ίσταμαι* (βλ.λ.)]. **υποστατικό** (το) το αγρόκτημα · αυτόνομη γεωργική μονάδα.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύποστατικόν.* **ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ.** *ύπο- στατικός* [. **υποστατικός,** -ή,-ό [αρχ.11. αυτός που σχετίζεται με την υπόσταση 2. **ΘΕΟΛ.** *υποστατική ένωση* η ένιοση στη θεία υπόσταση των δύο φύσεων τού Χριστού, τής θείας και τής ανθρώπινης, **υποστατός,** -ή. -ό αυτός που υφίσταται ή μπορεί να υφίσταται **λντ.** ανυπόστατος.

Ιετυμ. < αρχ. *υποστατός* < *ύφίστημι* (βλ. κ. *υποστάτης)].* **-υπόστατος,** -η, -ο β' συνθετικό που δηλώνει την ύπαρξη υπόστασης ή συγκεκριμένου αριθμού υποστάσεων: *αν-υπόστατος, δισ-υπόστα- τος, τρισ-υπόστατος.*

LETYM. Β'συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ηλληνικής (λ.χ. μτγν. *άν-υπόστατος,* μεσν. *δισ-υπόστατος*), που προέρχεται από το αρχ. ουσ. *ύπόστασις* κατά τα ρηματ. επίθετα],

υποστέγασμα (το) Ιμτγν.) {υποστεγάσμ-ατος | -ατα, -άτων) το υπόστεγο (βλ.λ.).

υπόστεγο (το) Ιαρχ.[[υποστέγ-υυ | -ων) στεγασμένος χώρος, ανοιχτός ολόγυρα: *μπες κάτω από το για να μη βρέχεσαι.* **υποστέλλω** ρ. μετβ.)αρχ.) {υπέστ-ειλα, -άλην. -ης, -η...) **1.** κατεβάζω, μαζεύω: *- σημαία* αντ. ανυψώνω, σηκώνω · 2. μειώνω, ελαττώνο): *- την ταχύτητα πλοίου.* **υποστήριγμα** (το) [μτγν.))υποστηρίγμ-ατος | -ατα. -άτων) καθετί που στηρίζει, βαστάζει (κάτι) από κάτω συν. υπόβαθρο, αντέρεισμα, αντηρίδα, υποστύλωμα, **υποστηρίζω** ρ. μετβ. [μτγν.] {υποστήρι-ςα. -χθηκα. -γμένος) **1.** στηρίζω (κάτι) από κάτω: ~ ρον *τοίχο / φράγμα / στοά με δοκάρια* ΣΥΝ. υπο- στυλώνο) 2. στηρίζω θεωρητικά (άποψη, θέση κ.λπ.) με επιχειρήματα, παρουσίαση στοιχείο>ν κ.ά.: *~ πειστικά μια θεωρία || υποστήριξε με πάθος τις απόψεις του || ~ τους ισχυρισμούς μου* 3. (ειδικότ. για διδακτορική διατριβή) παρουσιάζω ενώπιον επιτροπής το θέμα μου εξηγώντας τι έχω κάνει και γιατί **4.** (μτφ.) βοηθώ, ενισχύω: *- φίλο / κόμμα με χρηματική ενίσχυση || ~ κάποιον αποφασιστικά* 5. (α) δέχομαι κάτι ως σωστό, παίρνω θέση υπέρ: *υποστηρίζει τις μεταρρυθμι- στικές λύσεις || ~ μια άποψη / μια θεωρία* (β) είμαι οπαδός (κάποιου), παίρνω το μέρος του: *- τον Άρη στο ποδόσφαιρο || - ένα κόμμα* 6. ισχυρίζομαι με επιχειρήματα, διατείνομαι: *υποστήριξε ότι επρόκειτο για παρεξήγηση || υποστήριξε την ανάγκη θεσμικών αλλαγών.* **υποστηρικτής** (υ) 11824J. **υποστηρικτρια** (η) |1892| {υποστηρι- κτριών) πρόσωπο πυυ υπυστηρίζει (κάπυιον/κάτι): *- μεταρρυΟμιστι- κών λύσεων / ακραίου κόμματος/ μιας νέας τάσης στον χώρο τής οικονομίας.*

υποστηρικτικός, -ή, -ό [1812) αυτός πυυ παρέχει στήριξη: *~ κολόνες* (μτφ.} *~ επιχειρήματα.* **υποστήριξη** (η) Ιμεσν.) {-ης κ. -ίσεως [-ίσεις, -ίξεον) **1.** η στήριξη από κάτω: *η - τής οροφής με δοκάρια* 2. (μτφ.) η ενίσχυση: *η ~ τού καθεστώτος από εξωτερικούς παράγοντες || έτυχε σημαντικής οικονομικής ~ κατά την προεκ/.ογική περίοδο* |[*εξασφαλίζω - από κάποιον* ΣΥΝ. συνδρομή, βοήθεια· φρ. *αεροπορική υποστήριξη* βλ. λ. *αεροπορικός* 3. η παροχή βοήθειας σε δυσκολία: *ψυχολογική / ηθική / ιατρική ~ || η εταιρεία μας παρέχει τεχνική - || - συστημάτων πληροφορικής* (σε λογισμικό και αναλώσιμα) *|| ο ασθενής διατηρείται στη ζωή με μηχανική -* **4.** (ειδικότ.) τυ να παίρνει κανείς θέση υπέρ (προσώπου. θέσης, άπυψης): *η - ριζοσπαστικών λύσεων από μερίδα βουλευτών* I) *η ~ ακραίων θέσεο)ν / ενός υποψηφίου* 5. η θεωρητική στήριξη (άπυψης, θέσης κ.λπ.): *~ μιας θεωρίας σε ένα συνέδριο* 6. (για δι- δακτορική διατριβή) η τεκμηριωμένη παρουσίαση από υποψήφιο διδάκτορα τού θέματος που έχει αναλάβει ενώπιον επιτροπής, **υποστιγμή** (η) Ιμτγν.Ι ιλωιι. τυ κόμμα (βλ.λ.). **υποστολή** (η) (λόγ.) **1.** το κατέβασμα· φρ. *υποστολή τής σημαίας* το κατέβασμα τής σημαίας (συνήθ. με τελετουργικό τρόπο) από το κοντάρι: *κατά την - ακουγόταν ο εθνικός ύμνος* αντ. έπαρση τής σημαίας 2. περιορισμός, ελάττωση, μείωση: *- αξιών / απαιτήσεων.* [f.tym. < μτγν. *υποστολή* < αρχ. *ύποστέλ/.ω* (βλ.λ.)]. **υποστρατηγείο** (τυ) στρλγ. επιτελείυ (π.χ. τού ΝΑΤΟ) υπό τις εντυ- λές τού στρατηγείου. **υποστρατηγικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το υποστρατηγείο.

που εκτελεί εντολές και αποστολές τού υποστρατηγείου. **υποστράτηγος** (ο) [αρχ.| {υποστρατήγ-ου | -ων. -ους) στρατ. ανώτατος αξιωματικός τού Στρατού Ξηράς, τής ΕΛ.ΣΣ. και τού Πυροσβεστικού Σώματος (βλ. λ. *βαθμός,* ΠΙΝ).

υποστρέφω ρ. αμετβ. (αρχ.) {υπέστρ-εψα, -άφην, -ης. -η..., -αμμένος)

γυρίζω πρυς τα πίσω, πισωγυρίζω 2. ναυτ. στρέφω ιστιυφόρο πλοίο αντίθετα πρυς την κυίτη τού ανέμου, για να δεχθεί το πλοίο τον άνεμο από την άλλη πλευρά του ΣΥΝ. ποδίζω αντ. αναστρέφω, ορτσάρω. **υποστρόγγυλος,** -η, -υ Ιμτγν.) αυτός πυυ είναι κάπως ή λίγυ στρυγ- γυλός: *~ επιφάνεια / σχήμα* συν. στρυγγυλυϋτσικος λντ. υλυστρόγ- γυλος.

υποστροφή (η))αρχ.) **1.** (λόγ.) το γύρισμα προς τα πίσω **2.** ναυτ. η στροφή ιστιοφόρου πλοίου αντίθετα στην κοίτη τού ανέμου, για να δεχθεί τον άνεμο από την άλλη πλευρά του ΣΥΝ. πόδισμα αντ. ορ- τσάρισμα, αναστροφή, **υπόστροφος,** -ος, -υ (για ασθένειες) αυτός πυυ επανεμφανίζεται: *- πυρετός / έλκος.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υπόστροφος* < αρχ. *υποστρέφω*|. **υπόστρωμα** (το) |αρχ.] {υποστρώμ-ατος | -ατα. -άτων) **1.** (κυριολ.) καθετί που στρώνεται κάτω από κάτι 2. (ειδικότ.) οτιδήποτε στρώνει κανείς κάτω από το σαμάρι ή τη σέλα στη ράχη τού υπυζυγίυυ 3. γε- ωλυγικό στρώμα τύυ υπεδάφυυς **4.** οτιδήπυτε πρυϋπάρχει ως διαμυρ- φωμένη κατάσταση σε σχέση με κάτι που διαμυρφώθηκε και επικράτησε κατόπιν στον ίδιο χώρο 5. (ειδικότ.) ΙΛΩΣΣ. τα στοιχεία που απαντούν σε μια γλιόσσα και θεωρούνται υπολείμματα πρυϋπάρχυυ- σας γλωσσικής ομάδας: *γλωσσικά στοιχεία από το προελληνικό* ~ 6. ναυτ. το τμήμα τού πλοίου που βρίσκεται κάτ(ο από το ανώτερο κατάστρωμα 7. (μτφ.) η βαθύτερη αιτία μιας κατάστασης: γο *~ τής διαμάχης / τής σύγκρουσης μεταξύ των δύο πολιτικών ανδρών.* **υποστυλος,** -η. -ο | αρχ. | **1**. αυτός που στηρίζεται σε στύλους **2.** *υπόστυλο* (το) {υποστύλ-ου | -ων| η περίστυλη στοά.

υποστύλωμα (τυ) Ιμτγν.) {υποστυλώμ-ατος | -ατα, -άτων) κολόνα που χρησιμεύει ως υποστήριγμα, **υποστυλωνω** ρ. μετβ. |υποστύλω-σα, -θηκα. -μένος) στηρίζω, στερεώνω με στύλους: *- φράχτη / σκεπή.* — **υποστύλωση** (η) Ιμτγν.Ι. [ῠ.τυμ. < μτγν. *ύποστυλώ (-όω)* < αρχ. *υπόστυλος].* **υποστώ** (να'θα) ρ. * υφίσταμαι

υποσυνείδητο (το) {υπυσυνειδήτου | χωρ. πληθ.) ψυχολ. το σκοτεινό και ανεπίγνωστο τμήμα τής ανθρώπινης συνείδησης, στο οποίο ανήκουν απωθημένες για διάφορυυς λόγους σκέψεις, πράξεις ή επιθυμίες και το υπυίο επηρεάζει την ψυχική μας ζωή, χωρίς να το συνειδητοποιούμε· το σύνολο των ψυχικών στοιχείων πυυ βρίσκονται έξω από τον χώρυ τής συνείδησης, ώστε να μη γίνονται εύκολα αντιληπτά (πβ. λ. *ασυνείδητο).*

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. υποσυνείδητος· ως απόδ. τού γερμ. Unterbcwuβtsein).

υποσυνείδητος, -η. -υ αυτός που προέρχεται από το υποσυνείδητο, αυτός τον οποίο συνειδητοποιούμε με τρόπο ασαφή, αμυδρό: *- επιθυμία / αντίδραση / επίδραση* αντ. συνειδητός. **υποσυνείδητα / υττοσυνειδήτως** επίρρ. ιχολιο λ. *συνείδηση.*

|ftym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subconscious), **υποσύνολο** (τυ) {υπυσυνόλ-υυ | -ων) μλθ. σύνυλυ τύυ υπυίυυ όλα τα στυιχεία είναι και στοιχεία ενός άλλου συνόλου: το σύνολο *των θετικών αριθμών αποτελεί - τού συνόλου των ακέραιων αριθμών.*

)ηίύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subset), **υποσύστημα** (το) {υποσυστήμ-ατος | -ατα. -άτων) υποδιαίρεση ενός ευρύτερου συστήματος.

|πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subsystem!. **υπόσφαγμα** (το) {υπυσφάγμ-ατυς | -ατα, -άτων) ιλτρ. (στην υφθαλ- μολογία) τυ αιμάτωμα στο μάτι από θραύση των αγγείων.

[f.tym. μτγν. (ήδη στον Γαληνό και τον Σέχτο Κμπειρικό με τη σημερινή σημ.). αρχική σημ. «αίμα σφαγίου ανάμικτο με άλλα συστατικά». < *ύπο-* + *-σφαγμα* < *σφάζω].*

υποσφρησία (η) {χωρ. πληθ.) η υποσμία (βλ.λ.). **υποσχέθηκα** ρ. υπόσχομαι

υποσχεμενος, -η. -ο υπόσχομαι

υπόσχεση (η) Ιαρχ.) {-ης κ. -έσεως | -έσεις. -έσεων) η διαβεβαίωση για την πραγματοπυίηση έργυυ: *οι πολιτικοί δίνουν προεκλογικά πολλές ~. τις οποίες δεν τηρούν αφότου εκλεγούν* jj *κράτησε την ~ που μου έδωσε || δεν αθετεί ποτέ τις - του || ο φόβος των κυρώσεων τον αναγκάζει να τηρήσει την ~ του || γραπτή / προφορική / προεκλογική / κατηγορηματική - || - γάμου / πίστης / αφοσίωσης || το μέλλον* του *είναι γεμάτο υποσχέσεις ||* ο *υπουργός* ^<5ωσε *τις συνήθεις για να κατευνάσει τα πνεύματα■* φρ. *αφήνω Ί δίνω υποσχέσεις* (ενν. για το μέλλον) δίνω την εντύπωση ότι θα έχο) θετική εξέλιξη: *μια αθλήτρια που αφήνει υποσχέσεις για σημαντική σταδιοδρομία.* **υποσχετικός,** -ή. -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με υπόσχεση 2. *υποσχετικό (έγγραφο) / υποσχετική* (η) έγγραφο με το οποίο δίνεται επισήμως υπόσχεση, **υπόσχομαι** ρ. μετβ. αποθ. {υποσχ-έθηκα, -εμένος (κ. λόγ. υπεσχημένος)) 1. διαβεβαιώνω, δεσμεύομαι ότι θα πραγματοποιήσω (κάτι), δίνω υπόσχεση (για κάτι): *υπόσχεται πολλά, αλλά κάνει λίγα || ένας νέος επιστήμονας που υπόσχεται πολλά* (που αφήνει πολλές υποσχέσεις) II *τους υποσχέθηκα να τους φι/^οξενήσω το καλοκαίρι στη Σπάρτη* j[*~ τον ουρανό με τ' άστρα || <5εν σας ~ τίποτα, αλλά θα προσπαθήσω* συν. τάζω 2. (η μτχ. *υποσχόμενος, -η. -ο)* βλ.λ. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *έκω. μετοχή, αποθετικός.*

[ΐΐΐΤΥΜ. < μεσν. *υπόσχομαι,* από την υπυτ. αυρ. β' (*ϊνα) ύπό-σχωμαι* τού αρχ. *ύπισχνοΰμαι / ύπίσχομαι* < *ύπ(ο)- + ϊσχω / -ομαι,* παράλλ. τ. τού *εκω.* Ο τ. *ύπισχνοΰμαι (-έο)* υφείλεται μάλλον σε αναλυγία προς το ρ. *άρνοϋμαι].* **υποσχόμενος,** -η. -ο αυτός που αφήνει υποσχέσεις για το μέλλον, που δείχνει ότι θα έχει θετική εξέλιξη· κυρ. στη φρ. *πολλά υποσχόμενος* αυτός που αφήνει πολλές υποσχέσεις (ελπίδες) ότι θα έχει θετική εξέλιξη: *ένας - νέος επιστήμονας* ΣΥΝ. φέρελπις. **υποταγή** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η παράδοση στην εξουσία (κάποιου): *η - τής γυναίκας στον άνδρα || η ~ τής Ελλάδας στους ισχυρούς τής Ευρώπης || δήλωσαν ~ στους πραξικοπηματίες* 2. (μτφ.) η υπαγωγή: *η ~ τού ατομικού συμφέροντος στο γενικό* 3. (μτφ.) τυ να τίθεται κάτι σε δεύτερη μυίρα από πλευράς ιεραρχίας, αξιολόγησης: *η - τής καθημερινής ζωής στο κυνήγι τού πλούτου* 4. η συνειδητή αναγνώριση τής εξουσίας (κάποιου): *η ~ στους νόμους τού κράτους.*

ΙίΐΤΥΜ. < μτγν. *ύποταγή* < αρχ. ύλΌΓάσσω|. **υποταγμένος,** -η, -ο κ. (λόγ.) **υποτεταγμένος 1.** αυτός που έχει υποταχθεί, που έχει υποδουλωθεί 2. γλωσσ. (σε λεξικό για λήμμα) που έχει τεθεί στο τέλος τύυ ερμηνεύματυς ομόρριζου λήμματος, επειδή η σημασία του προκύπτει εύκολα από αυτό, λ.χ. *το επίρρημα «υποτιμητικά» είναι υποτεταγμένο στο λήμμα «υποτιμητικός».*

*J*F.TYM. < αρχ. *υποτεταγμένος.* μτχ. παθ. παρακ. τυύ ρ. *υποτάσσω*]. **υποτακτική** (η) Ιμτγν.] γλωσσ. **1.** έγκλιση τού ρήματος τής Ελληνικής (και άλλων γλωσσών) που εκφράζει γραμματικοποιημένα μια από τις μορφές τροπικότητας, υπυκειμενικής δηλ. στάσης και σχολιασμού των λεγομένων δηλώνει πιθανότητα, απορία, ευχή, επιθυμία, πρυστα- γή κ.ά.: *να ταξιδεύει άραγε τώρα προς το νησί:* [| *να γυρίσουν πίσω να τους ξαναδώ και ας πεθάνω || να φύγεις από δώ αμέσως || να πάει στον αγύριστο!* (κατάρα) 2. συχνό συμπλήρωμα τής έννυιας τύυ ρήματος, ρηματικών εκφράσεων και ονομάτων (πάντοτε με τον δείκτη

να», σε θέση αντικειμένου τού ρήματος ή -με άρθρο- και υποκειμέ- νυυ τού ρήματος ισοδυναμεί με το «τελικό απαρέμφατο» τής Αρχαίας Ελληνικής και παίρνει άρνηση *μη): θέλει να έ'Άθει μαζί σας || αποφεύγει να καπνίζει μπροστά μας || προσπαθούμε να βοηθήσουμε* || ο-

νεφεύονται να παντρευτούν και να ζήσουνμαζί\\ το να πετύχεις στις εισαγωγικές εξετάσεις δεν είναι καθόλου εύκολο [(*είναι ανάγκη να τηλεφωνήσεις* || *είμαι έτοιμος να συμφωνήσω μαζί σας* || *πιθανόν να μην είναι εκεί* jj *επιδιώκουν να μην υπάρξει καμία πρόοδος* (βλ. κ. λ. *τροπικότητα).*

υποτακτικός, -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που υποτάσσεται στην εξουσία ή στις διαταγές (κάποιου) 2. (συνεκδ.) ευπειθής, πειθαρχικός ΛΝΤ. απείθαρχος, ανυπότακτος 3. ***υποτακτικός*** (ο) ο δούλος, ο υπηρέτης: *είχε μαζί και δύο υποτακτικούς του* αντ. κύριος, αφέντης · 4. γλωσσ. (α) αυτός πυυ σχετίζεται με την υπόταξη (βλ.λ.): ~ *λόγος* (η υπόταξη) / *σύνδεση* (η σύνδεση προτάσεων με υπόταξη) / *σύνδεσμος* (που συνδέει δευτερεύουσα πρόταση με κύρια κατά την υπόταξη) (β) ***υποτακτικό φωνήεν*** (για διφθόγγους) τυ φωνήεν πυυ ακολουθεί: *στη λέξη νεράιδα ~ τής διφθόγγου αι είναι τυ* ϊ αντ. προτακτικό φωνήεν 5. ***υποτακτική*** (η) βλ.λ. **υπόταξη** (η) Ιμτγν.Ι |-ης κ. -άξεως | -άξεις. -άξεων) γλωσσ. η διαδικασία και το αποτέλεσμα τής σύνδεσης τμημάτων λόγου (προτάσεων) με εξάρτηση τού ενός από το άλλο έτσι, ώστε τυ ένα να αποτελεί συστατικό τού άλλου (να εξαρτάται από το άλλο), προκειμένου να συμπληρωθεί. να ερμηνευθεί. να προσδιοριστεί (χρονικά, αιτιολογικά. ως σκοπός- ως αποτέλεσμα κ.λπ.) ακριβέστερα το περιεχόμενο τής κύριας πρότασης ή όρου της· λ.χ. στη συντακτική δομή *«τον απέρρι- ψαν, γιατί δεν είχε τα τυπικά προσόντα»*, η πρόταση *«δεν είχε τα τυπικά προσόντα»* μέσω τού *«γιατί»* (δείκτης υποτάξεως ή υποτακτικός σύνδεσμος) εξαρτάται από την πρόταση *«τον απέρριψαν»*. εξηγώντας το περιεχόμενό της (την αιτία της απόρριψης) συν. υποτακτικός λόγος αντ. παράταξη, **υπόταση** (η") {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.) ιλτκ **1.** η πτώση τής αρτηριακής πίεσης κάτω από το φυσιολογικό όριο λντ. υπέρταση 2. ορ- *Θοστατική υπόταση* η απότομη πτώση τής αρτηριακής πίεσης λόγω ξαφνικής αλλαγής τής κινητικής κατάστασης τού ατόμου (όταν σηκώνεται. κάθεται).

Ιετυμ. < αρχ. *ύπότασις* «τέντωμα από κάτω» < *ύποτείνω* (βλ. κ. *τάση).* Η σημερινή σημ. αποδίδει τον γαλλ. όρο hypotension (νόθο σύνθ.)).

υποτασικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την υπόταση· (κυρ. ως ουσ.) πρόσωπυ που έχει υπόταση λν γ. υπερτασικός.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. hypotensit' (νόθο σύνθ.)|. **υποτάσσω** ρ. μετβ. |αρχ.| {υπέταξα. υποτά-χθηκα. -γμένος (λόγ. υπο- τεταγμένος)} Ι.θέτω υπό την εξουσία μου: *οι Ρωμαίοι, αφού υπέταξαν τους άλλους λαούς, κυριάρχησαν στην ιταλική χερσόνησο* συν. υποδουλώνω 2. (μτφ.) ελέγχω, κατανικώ: *προσπαθεί να υποτάξει τα πάθη και τις αδυναμίες του* 3. (μτφ.) υπάγω, θέτω (κάτι) σε δεύτερη μοίρα σε σχέση με (κάτι άλλο ανώτερο): ~ γο *ατομικό συμφέρον στο γενικό* 4. (μεσοπαθ. *υποτάσσομαι*) τίθεμαι με τη θέλησή μου υπό την εξουσία (κάποιου): *υποτάχθηκαν στον κατακτητή χωρίς αντίσταση* [j *υποτάσσεται η σημερινή γυναίκα στον άντρα της:* ||[~ *στη μοίρα μου.* **υποτείνουσα** (η) Ιυποτεινουσών) μαθ. η πλευρά υρθογώνιου τριγώνου. που βρίσκεται απέναντι από την ορθή γωνία.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *υποτείνουσα (γραμμή / πλευρά),* ουσιαστικοπ. θηλ. μτχ. ενεστ. τού *ύποτείνω].* **υποτέλεΐα** (η) 11859] {-ας κ. -είας | χωρ. πληθ.) η υποδούλωση, η υποταγή σε κάποιον ισχυρότερο: *η - στις ξένες δυνάμεις*]) *επαίσχυντη πράξη υποτελείας* || *πληρώνω φόρο υποτε?^είας σε κράτος / ηγεμόνα* λντ. ελευθερία, ανεξαρτησία, αυτοδιάθεση, **υποτελής,** -ής. -ές {υποτελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** αυτός που υττυχρε- ούται να πληρώνει τέλη ή φόρους σε κάποιον **φρ.** ***φόρου υποτελής*** (*φόρου ύποτελής*, θουκ. Ι, ΙΟ) (για κράτος ή χώρα) αυτός που είναι υποχρεωμένος να καταβάλλει στο κυρίαρχο κράτος φόρο υποτελείας: οι *κάτοικοι αυτής τής περιοχής υπήρξαν φόρου υποτελείς στον σουλτάνο* 2. υποδουλωμένος, υποταγμένος στην εξουσία ισχυρού: ~ *χώρα / κράτος* αντ. κυρίαρχος. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

|ϋΈΥμ. < αρχ. *ύποτελής < υπο- + -τελής< τέ?-ος*\.

υποτεταγμένος, -η. -ο * υποταγμένος

υποτιθέμενος, -η. -ο αυτός που έχει παρουσιαστεί ως δεδομένος, αλλά αποδεικνύεται ανύπαρκτος ή ανέφικτος: *η ~ αμύθητη περιουσία* του. *αποδείχθηκε τε?ακά ότι ήταν μια μεγάλη απάτη* || ο ~ *τρομοκράτης δεν ήταν παρά ένας μικροδιαρρήκτης.*

[πτυμ. Μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. τού αρχ. *ύποτίΟημι* (βλ. λ. *υποθέτω)*\. **υποτίμημα** (το) Ιμτγν.Ι {υποτιμήμ-ατυς [-ατα. -άτων) οικον. το ποσό έκπτωσης τής αξίας ενός πράγματος αντ. υπερτίμημα, **υποτίμηση** (ηι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) **1.** η μείωση τής τιμής

(ειδικότ.) η πτίόση τής συναλλαγματικής ισοτιμίας εθνικού νομίσματος σε σχέση με άλλα εθνικά νομίσματα: ~ *τής δραχμής έναντι τού μάρκου και τής στερλίνας* || *νομισματική* ~ αντ. ανατίμηση, νομισματική σταθεροποίηση 3. (μτφ.) η απόδοση μικρότερης αξίας ή σημασίας σε (κάποιον/κάτι): - *συναδέλφου / αντιπάλου / των ικανοτήτων κάποιου* συν. υποβάθμιση. μείωση αντ. υπερεκτίμηση. fΕΤΥΜ. < μτγν. *ύποτίμησις* «υπολογισμός φοροδοτικής ικανότητας» < αρχ. *υποτιμώ.* Η σημερινή σημ. είναι από6. τού γαλλ. devaluationf. **υποτιμητικός,** -ή, -ό) 1892| αυτός που εκφράζει διάθεση υποτιμήσε- ως. θεωρήσεως τυύ άλλου ως κατώτερου: ~ *σχόλια* || *του έκανε υποδείξεις με ~ τρόπο.* — **υποτιμητικά** επίρρ. **υποτιμώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. [αρχ.Ι [υποτιμάς... j υποτίμ-ησα. -ώμαι, -άται.... -ήθηκα, -ημένος) 1. μειώνω την τιμή ή την αξία. προβαίνω σε υποτίμηση: - *νόμισμα ί μετοχή* λντ. ανατιμώ, υπερτιμώ 2. (μτφ.) θεωρώ ότι κάποιος ή κάτι διαθέτει μικρότερη από την πραγματική του αξία: ο *προπονητής ζήτησε να μην υποτιμήσουν οι παίκτες του την αντίπαλη ομάδα* λντ. υπερεκτιμώ. ■ ." σχολιο λ. *εκπίπτω.* **υποτιτλίζω** ρ. μετβ. {υποτίτλισ-α, -τηκα, -μένος} βάζω υποτίτλους σε ταινία για να κατανοούνται οι διάλογοι, αν πρόκειται για ξενόγλωσση ταινία, ή για τη διευκόλυνση θεατών με προβλήματα ακοής: *αντίθετα με ό.τι συμβαίνει στην Ελλάδα, σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χοψες οι ταινίες δεν υποτιτλίζονται, αλλά μεταγλωττίζονται.* — **υποτιτλισμός (ο).**

υπότιτλος (ο))μεσν.| [υποτίτλ-ου [-ων,-ους) 1.ο δευτερεύων τίτλος βιβλίου ή δημοσιογραφικού άρθρου, που αναγράφεται κάτω από τον- κύριο τίτλο αντ. υπέρτιτλος 2. ***υπότιτλοι*** (οι) τυ κείμενο που αποτελεί μετάφραση των διαλόγων ξενόγλωσσης κινηματογραφικής ή τηλεοπτικής ταινίας και εμφανίζεται στο κάτω μέρος τής οθόνης με φωτεινά γράμματα.

υποτίτλωση (η) {-ης κ.-ώσεως | -ώσεις, -ώσεωνί η τοποθέτηση δευ- τερεύοντος τίτλου κάτω από τον κύριο τίτλο κειμένου, **υποτονθορύζω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ.) (αρχαιοπρ.) μουρμουρίζω ή τραγουδώ σιγά. **—υποτονθορυσμός** (ο)) 1894). σχολιο λ. *-ίζω.*)ετυμ. < μτγν. *ύποτονθορύζω < υπο-* + αρχ. *τονθορύζω* «μουρμουρίζω. ψιθυρίζω» < **τορ-θορ-ύζω* (με αναδιπλασιασμό και ανομοίωση τού πρώτου *-ρ-* σε -ν-) < θ. *θορ-* τής λ. *θόρυβος* (βλ.λ.) και επίθημα *-ύζο),* πβ. *γογγ-ύζω. γρ-ύζω* κ.ά.].

υποτονία (η) {υποτονιών) ιατρ. η παθολογική ελάττωση τού μοϊκού τόνου.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypotonia), **υποτονικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που δεν έχει ένταση, πυυ δεν προκαλεί ενδιαφέρον: - *διδασκαλία / θεατρική παράσταση / αγώνας / αντίδραση / διαμαρτυρία / προεκ/.ογικό κλίμα* λν γ. δυναμικός, ενδιαφέρων 2. ιατρ. (α) αυτός που σχετίζεται με την υποτυνία (β) (ειδικότ. ως ουσ.) πρόσιοπο που πάσχει από υποτονία 3. χημ. (για διάλυμα) αυτό που έχει μικρότερη ωσμωτική πίεση σε σχέση με άλλο. — **υποτονικά** επίρρ., **υποτονικότητα** (η).

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. hypotonic], **υποτραχήλιο** (το) [μτγν.Ι {υποτραχηλί-ου | -ων) αρχιτ. το τμήμα τού κίονα μεταξύ τού κορμού και τού κιονοκράνου. **υποτρέμω** ρ. αμετβ. [αρχ.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (αρχαιοπρ.) σι- γοτρέμω.

υποτρίζω ρ. αμετβ. [μτγν.] {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) (αρχαιοπρ.) σι- γοτρίζω. — **υποτριγμός** (ο)) 1895|. **υποτροπή** (η) [μτγν.| Ι.ιαίτ. η επανεμφάνιση ασθένειας ύστερα από φαινομενική ανάρρωση ή μετά από περίοδο ύφεσης: ο *ασθενής παρουσίασε* ~ || ~ *πυρετού / επιδημίας* 2. νομ. η διάπραξη νέου κακουργήματος ή εκ δόλου πλημμελήματος από κάποιον πριν περάσει ορισμένος χρόνος (κατά τον νόμο) από την καταδίκη του για άλλο κακούργημα ή εκ δόλου πλημμέλημα που είχε διαπράξει: *εγκληματίας καθ' υποτροπήν.*

υποτροπιάζω ρ. αμετβ. [αρχ.] {υποτροπίασα} **1.** επανεμφανίζω ασθένεια: *αν ο άρρωστος υποτροπιάσει, να τον δώσετε τα φάρμακα που σας έγραψα* 2. διαπράττω εκ νέου αξιόποινη πράξη μετά από προηγούμενη καταδίκη μου. — **υποτροπιασμός** (ο) Ιμτγν.] κ. **υποτροπία- αη** (η) |1896).

υποτροπικός, -ή, -ό {1854J **1.** αυτός που υποτροπιάζει **2.** (για χώρες) αυτός που βρίσκεται κοντά σε τροπικές περιοχές, **υπότροπος,** -η. -ο **1.** νομ. αυτός που βρίσκεται σε υποτροπή (βλ.λ., σημ. 2): *επειδή ήταν ~ όταν διέπραξε την κ?^οπή. τιμωρήθηκε με αυστηρότερη ποινή* 2. (γενικότ.) αυτός που έχει τιμωρηθεί ήδη για παράβαση κανονισμών και υποπίπτει ξανά σε παράπτωμα: ο *παίκτης που αποβλήθηκε για εξύβριση τού διαιτητή, είναι ~ και θα τιμωρηθεί αυστηρότερα.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υπότροπος,* αρχική σημ. «αυτός που επιστρέφει». < *ύποτρέπομαι* (που όμως μαρτυρείται ως μτγν.)Ι. **υποτροφία** (η) [18331 (υποτροφιών) η δαπάνη που πληρώνει τρίτος (ιδιώτης, ίδρυμα κ.λπ.) για τη συντήρηση και τις σπουδές μαθητή, φοιτητή ή πτυχιούχου: *παίρνω ~ για πανεπιστήμιο τον εσωτερικού: τού εξωτερικού* || ~ *για μεταπτυχιακές σπουδές* [| *Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών* (συντομ. Ι.Κ.Υ.). **υπότροφος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που παίρνει υποτροφία: (συνήθ. ως ουσ.) *υπότροφος εσοπερικού / εξωτερικού.* **υποτυπώδης,** -ης, -ες {1887/ {υποτυπώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) **1.** αυτός που είναι ατελώς ανεπτυγμένος: - *όργανα / μορφές ζωής / εργασία* ΣΥΝ. ανεξέλικτος. εμβρυώδης **2.** (μτφ.) στοιχειώδης, χωρίς ιδιαίτερη ανάπτυξη: *είναι στήσει ένα - σκηνικό για την παράσταση* || - *εκπαίδευση/ σχεδιασμός.* —**υποτυπωδώς** επίρρ. 11889|. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-η^-η;--ες.*

[ΕΤΥΜ. < *υποτυπώνω* (< αρχ. *ύποτυπώ. -όω* «σχεδιάζο) το γενικό περίγραμμα») + παραγ. επίθημα *-ώδης,* απόδ. τού γαλλ. rudimentairc|. **υποτύπωση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων) **1.** η παραστατική απεικόνιση με τον λόγο (καταστάσεων, πραγμάτων κ.λπ.)

τοπογρ. η απεικόνιση τού εδάφους με τα οριζόντια και κατακόρυ- φα χαρακτηριστικά του υπό ορισμένη κλίμακα συν. αποτύπωση, **υπουλία** (η) Ιμτγν.) {χωρ. πληθ.) η ύπουλη συμπεριφορά ΣΥΝ. υπουλότητα.

ύπουλος, -η, -ο **1.** αυτός που ενεργεί και συμπεριφέρεται με πονηρία και δολιότητα ή που βλάπτει χωρίς να γίνεται αντιληπτός: - *αντίπαλος / εχθρός / σύμμαχος / επίθεση* συν. δόλιος, πονηρός, καταχθόνιος

(ασθένεια, ιός κ.λπ.) που μπορεί να πλήξει τον οργανισμό ξαφνικά ή χωρ^ να εκδηλωθούν αμέσως συμπτώματα. **ύπουλα** επίρρ., **υπουλότητα** (η) Ιμτγν.Ι.

Ιετυμ. < αρχ. *ϋπουλος< ύπ(ο)- + -ουλος<* ουλή.Το επίθ. είχε αρχικώς ιατρ. χρήση και προσδιόριζε ένα τραύμα που είχε επιφανειακούς επουλωθεί, ενώ οι εσωτερικές βλάβες συνεχίζονταν. Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ.].

υπουργείο (το) [1824] **1.** ανώτατη διοικητική αρχή μιας χώρας με κα-

θορισμένυ πλαίσιο αρμοδιοτήτων, καθώς και το σύνολο των δημόσιων υπηρεσιών πυυ διευθύνει υ υπουργός: *Υπουργείο Παιδείας / Εξωτερικών / Εθνικής Αμύνης || διοικώ ~ || προΐσταμαι υπουργείου || οι υπάλλΐηλοι υπουργείου* 2. (συνεκδ.) το οίκημα στο οποίο στεγάζεται η αρχή αυτή.

[ΗΙ ΥΜ. Από. τού γαλλ. ministcrc. Τον 19ο αι. η λ. είχε και τη σημ. «κυβέρνηση, το σύνυλυ των κυβερνητικοί αξιωματούχων» (λ.χ. *ύπουργείον Τρικούπηί Δηλιγιάννη / Κουμουνδούρου)*\. υπούργημα (τυ) Ιαρχ.] {υπουργήμ-ατος | -ατα. -άτων} ανώτερο δημυσιυ αξίωμα, υψηλή δημόσια θέση. υπουργήσιμος, -η, -υ [Ι890| (για υποψηφίους υπουργούς) αυτός που είναι δυνατόν να γίνει υπουργός.

Ιετυμ. < *υπουργώ* + παραγ. επίθημα *-σιμός*, πβ. *διεκδική-σιμος}*. υπουργία (η) Ιχωρ. πληθ.} 1. τυ αξίωμα τού υπουργού: *δημιουργική* ~ 2. (συνεκδ.) ο χρόνος κατά τον οπυίυ ασκεί κάποιος τυ αξίωμα τού υπυργύυ: *επί υπουργίας* του *έγιναν πολλά έργα.*

|ετυμ. < αρχ. *υπουργία.* αρχική σημ. «υπούργημα, προσφερόμενη υπηρεσία», < *υπουργός* (βλ.λ.)|. υπουργικός, -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τον υπουργό: *~ απόφαση / αρμοδιότητες / αξίωμα / έδρανο / γραφείο / σύνοδος / ευθύνη-* φρ. *υπουργικό συμβούλιο* βλ. λ. *συμβούλιο.* υπουργιλίκι (το) (καθημ.-συνήθ. μειωτ.) το αξίωμα τού υπουργού.

|ιύμ. < *υπουργός* + παραγ. επίθημα *-(ι)λίκι* (βλ.λ.)]. υπουργίνα (η) 11845] (λαϊκ.) 1. η γυναίκα υπουργός 2. η σύζυγος υπουργύ.

υπουργοποίηση (η) | ί892i {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεωνί η ανάθεση υπυυργικυύ αξιώματος (σε κάπυιυν). — υπουργοποιώ ρ. |-είς...}. υπουργός (ο/η) (συντομ. *νπ.)* ανώτατος κρατικός λειτουργός που ασκεί την εκτελεστική εξουσία, ο υπυίυς πρυΐσταται υπυυργείου και μαζί με τυυς άλλους υπυυργυύς και τον πρωθυπουργό συγκροτούν την κυβέρνηση μιας χώρας: *εξωκοινοβουλευτικός / αναπληρωτής* - || *~ άνευ χαρτοφυλακίου* (χωρίς συγκεκριμένη αρμοδιότητα) || *ο νόμος περί ευθύνης υπουργών.* - (υποκ.-μειωτ.) υπουργίακος (ο) 11845J. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός. χειρουργός, εξελ/.ηνισμός.*

[ετυμ. < αρχ. *υπουργός*, αρχική σημ. «υπηρέτης, βοηθός». < *ύπ(ο)-* + *-ουργός* < *έργον*. Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει το ιταλ. ministro (πβ. τυ πεπαλαιωμένυ *μινι'στρος*)].

υπουργός - μινίστρος - σαμουράι. Το κοινό στις τρεις αυτές λέξεις είναι ότι ξεκινούν και υι τρεις από τη βασική σημασία τού «υπηρέτης». Το υπουργός (συνηρημένος τύπος τού *ύποεργός)* είναι αρχαία λέξη. που δήλωνε «τυν βυηθό, τον υπηρέτη», με ρήμα τυ *υπουργώ* «παρέχω υπηρεσίες». Στα νεότερα χρόνια (Ι9υ αι.) η λέξη επανενεργοποιήθηκε με νέα σημασία («μέλυς τής κυβέρνησης επιφορτισμένο με αρμοδιότητες επί συγκεκριμένων θεμάτων»). για να αντικαταστήσει το ξενικό *μινίστρος* με μια ρυμαντι- κή-ιδεατή αναγωγή στον υπουργό ως «βοηθό και υπηρέτη τού πολίτη»! Αλλά και η λέξη μινίστρος (ιταλ. ministro, γαλλ. minisirc. αγγλ. minister) ανάγεται στο λατ. ministro ««υπηρέτης» (αρχική σημ. «υ ελάχιστος, υ μικρότερος» < λατ. minis (= minus) + -ter (πβ. και το αντίθ. magislcr < magis |magnusj + -ter). Το minister χρησι- μυπυιήθηκε στις νευλατινικές γλώσσες για να δηλώσει είτε τον «υπηρέτη τύυ Θεού / τής Εκκλησίας», δηλ. τυν *ιερέα* (πβ. και ελ- ληνν. *διάκονος - διακονώ)* είτε τον «υπηρέτη τυύ πολίτη», δηλ. τον «υπυργό». Με τη β' σημασία, μέσω τού ιταλ. ministro, χρησιμυ- πυιήθηκε και στην Κλληνική τής ελευθέρας Ελλάδυς. για να δηλώσει το μέλος τής κυβέρνησης. Το περίεργο είναι ότι και μια άλλη λέξη από την Απω Ανατολή, η ιαπωνική λ. σαμουράι (ιαπ. samurai), προτού φθάσει να δηλώσει «τυν ευγενή πολεμιστή, τυν ιππότη», δήλωνε τον «υπηρέτη» (από το p. samurafi «υπηρετώ»).

υπουργώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {υπουργείς... · μόνο σε ενεστ.} είμαι υπουργός. ασκώ υπουργικά καθήκυντα. υπουρίς (η) {υπουρίδος} (λόγ.) το λουρί που περνά κάτω από την ουρά υποζυγίου και συγκρατεί τη σέλα ή το σαμάρι.

[ετυμ. < μτγν. *υπουρίς. -ίδος< ύπ(0)- + -ουρίς* < *ούρά*|. υποφαινόμενος, -η. ~ο 1. αυτός που υπογράφει ένα έγγραφο ιυν. υπογεγραμμένος 2. (στον προφορ. λόγο) εγώ ο ίδιος: *την ευθύνη για την αποστο?.ή έχει αναλάβει ο ~.*

|ετυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *ύποφαίνω* «φέρνω στο φως. φανερώνω»

υπο- + φαίνω / -ομαι}. υπόφαιος, -η, -ο Ιμτγν.Ι αυτός που είναι κάπως φαιός συν. γκριζω- πός.

υποφάρυγγας (υ) ανατ. το κατώτερο τμήμα τού φάρυγγα.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. subpharynx (νόθο σύνθ.)|. υποφερτός, -ή, -ό 117821 1. αυτός τον οποίο μπορεί κανείς να υποφέρει: *- ζέστη / πόνος* συν. ανεκτός ΛΜ. ανυπόφορος, αβάσταχτος

(συνεκδ.) μέτριος, καλούτσικος: *~ εμφάνιση.* — υποφερτά επίρρ. υποφέρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. |αρχ.] {υπέφερα} ♦ 1. (μετβ.) ανέχομαι, υπομένω: *δε* ν *μπορώ να - τόση ζέστη || μον είναι αδύνατον να τον - || υποφέραμε πολλές κακουχίες στον πόλεμο || - τα πάνδεινα || - σιωπηλά / καρτερικά / αγόγγυστα* ♦ (αμετβ.) 2. βρίσκομαι σε άσχημη σωματική ή ψυχική κατάσταση, βασανίζομαι: *~ από κρύο / μιζέρια / έλλειψη χρημάτων || τόσο καιρό υποφέρει, και κανείς δεν ρώτησε πώς είναι* 3. πάσχω, πυνο): *~ από πονοκεφάλους / αρθριτικά / κρυοπαγήματα Α.* (μεσοπαθ. *υποφέρομαι)* είμαι ανεκτός: *αυτός ο άνθρωπος δεν υποφέρεται || τόση ζέστη δεν υποφέρεται.* υποφορά (η) {χωρ. πληθ.} 1. η ερώτηση που υπυβάλλεται στην αρχή

γλωσσ. *σχήμα υποφοράς και ανθυποφοράς* σχήμα λόγου, πολύ συχνό στα δημοτικά τραγούδια, κατά το οποίο πρίότα υποβάλλεται μια ερώτηση (υπυφυρά), με την οποία ζητείται η αιτία για κάτι, στη συνέχεις* προβάλλεται -συχνά με μορφή ερωτήματος- κάποια πιθανή εξήγηση και, τέλος, αναιρείται αυτή η εξήγηση και δηλώνεται τι πραγματικά συμβαίνει (ανθυποφορά), π.χ. « *Ειατ' είναι μαύρα τα βουνά και στέκουν λυπημένα:* (υποφορά) / *Μην άνεμος τα πολεμά, μήνα βροχή τα δέρνει; / Κι ουδ' άνεμος τα πολεμά κι ουδέ βροχή τα δέρνει. / μόνο διαβαίνει ο Χάροντας με τους αποθαμένους* (ανθυποφορά)». ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *υποφορά* < *ύπο-* + *φορά* < *φέρω*|. υποφρούραρχος (ο) 11833] {υποφρουράρχ-ου [-ο)ν, -ους} στρατ.

αξιωματικός αμέσως κατώτερος βαθμολογικά από τον φρούραρχυ. υπόφυση (η) {-ης κ. -ύσεως | χωρ. πληθ. ί ΦΥΣ/ΟΛ. ενδοκρινής αδένας, μεγέθους φουντουκιού, ο οποίος βρίσκεται στην κρανιακή κοιλότητα- οι υρμόνες του παίζουν σημαντικό ρόλο σε μεγάλο αριθμό λειτουργιών τού οργανισμού, καθώς ρυθμίζουν την έκκριση όλων των άλλων ορμονών. — υποφυσιακός, -ή, -ό.

Ιετυμ. < μτγν. υ7Γ0<ρυσις < αρχ. *υποφύω* «αφήνω να βλαστήσει, εκβλαστάνω»< *ύπο-* + *φύω* / *-ομαι*\. υποφώσκω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.-κυριολ. κ. μτφ.) φέγγω αμυδρά. αχνοφέγγω: *υποφώσκει η ημέρα || υποφώσκει η ελπίδα για ένα κα/ ^ντερο αύριο* (πβ. λ. *υποβόσκω).*

ΙΓ.ΤΥΜ. < αρχ. *υποφώσκω*, άλλος τ. τυύ ρ. ύ7Γ0(ραύσκ·ω με την επίδρ. τής λ. *φώς*. Το αρχ. *ύποφαύσκω* ««<αρχίζω να φέγγω» < *ύπο-* + *φαύσκω* «φωτίζω, φανερώνω» < θ. <ρ«F- (τού υυσ. *φώς*. βλ.λ.) + ενεστ. επίθημα *-σκω*\.

υποφώσκω - υποβόσκω. Μερικές φορές χρησιμυποιείται το **υποφώσκω** με τη σημ. τού **υποβόσκω,** που έχει εντελώς διαφορετική σημασία. Γο ήδη αρχ. **υποφώσκω** (και **ύποφαύσκω)** σήμαινε και σημαίνει και σήμερα «αρχίζω να φέγγω, αχνοφέγγω, φέγγω αμυδρά»: *ιι μέρα υποφώσκει - η αυγή / το χάραμα υποφώσκει - η φλόγα από το κερί υποφώσκει.* Αντιθέτως το **υποβόσκω** (το υποίο στην Αρχαία απαντά μόνο σε μεσοπαθ. τύπο: **υποβόσκομαι)** σημαίνει κυριολεκτικά «κρυφοτρώω. τρώω κρυφά» και έφτασε να χρησιμυποιείται με τη σημ. τυύ «υποκρύπτομαι, λανθάνω, δεν είμαι ακόμη φανερός» σε σχέση με κάτι επικίνδυνο, ενοχλητικό ή δυσάρεστο: *Ο κίνδυνος να μο/'.υνθεί όλη η περιοχή υποβόσκει από καιρό η κρίση δεν είναι σημερινή· υποβόσκει τα τελευταία πέντε χρόνια.*

υποφωτίζω ρ. μετβ. [1851 j {υποφώτισ-α, -τηκα, -μένος} φωτίζω αμυδρά, με χαμηλό φοηισμό: *ένας - παραλιακός δρόμος.* **υποχείριος,** -α. -ο αυτός που βρίσκεται υπό την εξουσία κάποιου και εκτελει τις εντολές του: *είναι ~ στην εξουσία των ξένων δυνάμεων* II *το αφεντικό του τον έχει υποχείριό* του· (συχνά σε ουδ., αναλογικά προς τα συνών. *ενεργούμενο, όργανο* κ.λπ.): *την έκανε υποχείριό τον* II *αυτός είναι υποχείριό τονς* ΣΥΝ. υποτελής, υπεξούσιος ΛΝΤ. ανεξάρτητος, αυτεξούσιος.

[ι.ΤΥΜ. < αρχ. *υποχείριος* < *υπο-* + *-χείριος< χείρ, -ρός}*. **υποχθόνιος,** -α, -ο (λόγ.) **1.** αυτός πυυ βρίσκεται κάτω από τη γη συν. υπόγειος **2.** ύπουλυς, καταχθόνιος. — **υποχθόνια** / **υποχθονίως** επίρρ.

Ιει υμ. < αρχ. *υποχθόνιος* < *ύπο-* + *-χθόνιος* < *χθών, χθονός* «γη, έδαφος» (βλ.λ.)Ι.

υποχονδρία (η) Ιχωρ. πληθ.ί **1.** ψυχολ. η παθολογική κατάσταση *που* χαρακτηρίζεται από τον υπερβολικό φόβο κάποιου ότι έχει πρόβλημα υγείας, χωρίς να συμβαίνει κάτι τέτυιυ, καθώς και η μεγαλοποίηση ασήμαντων συμπτωμάτων 2. (μτφ.) η υπερβολική ενασχόληση με την καθαριότητα (έντυνος φόβος για τα μικρόβια κ.ά.).

[.ετυμ. Αντιδάν., < νεολατ. hypochondria < λατ. hypochondria < αρχ. επίθ. *υποχόνδριος* (βλ.λ.), επειδή παλαιότ. πίστευαν πως η δυσθυμία είναι ασθένεια που πηγάζει από τους δύο πλευρικούς χόνδρους], **υποχονδριάζω** ρ. αμετβ. {υποχονδρίασα} γίνομαι υποχονδριακός, **υποχονδριακός,** -ή, -ό [μτγν.(**1.** σχετικός με την υποχονδρία: *~ με- λαγχολία* 2. (ως ουσ.) αυτός που πάσχει από υπυχυνδρία. — **υποχονδριακά** επίρρ.

υποχόνδριος, -α, -υ **1.** ΛΝΛγ. αυτός που βρίσκεται κάτω από τυυς πλευρικούς χόνδρους 2. υποχονδριακός. σχολιο λ. *χυντρός.*

[εγυμ. < αρχ. *υποχόνδριος< ύπο-* + *-χόνδριος* < *χόνδρος*]. **υπόχρεος,** -η, -ο **1.** αυτός που υφείλει να εκπληρώσει συγκεκριμένη υποχρέωση, συνήθ. οικονομική: *~ προς το Δημόσιο / την εφορία / την τράπεζα* · 2. αυτός που έχει ηθική υποχρέωση σε (κάποιον): *σου είμαι - για τη βοήθεια που μου πρόσφερες* συν. ευγνώμων.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υπόχρεος* < αρχ. *ύπόχρεως* < *ύπο-* + *-χρεως* < *χρέος*\. **υποχρεούμαι** ρ. μετβ. αποθ. 11852| {υποχρεούσαι... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} έχω την υποχρέωση, το καθήκον: *υποχρεούσθε να καταβάλετε το ακριβές αντίτιμο* j| ο *δικαστής υποχρεούται να γνωρίζει εξ επαγγέλματος τους νόμους.* ** σχολιο λ. *αποθετικός, πληρώ.* **υποχρεώνω** ρ. μετβ. 118521 {υποχρέω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** αναγκάζω (κάποιον) να κάνει (κάτι), επιβάλλοκ ο *νόμος μάς υποχρεο)νει να ακολουθήσουμε ορισμένη διαδικασία* [[*η συνείδησή μου με υποχρεώνει να αρνηθο) τη δελεαστική σας πρόταση* · 2. προκαλώ (σε κάποιον) το συναίσθημα τής ευγνωμοσύνης: *με υποχρεο)νεις με όλες αυτές τις περιποιήσεις* · φρ. *(τώρα) μας υποχρέωσες!* ως έκφραση απογοήτευσης προς κάποιον που δεν προσφέρει τη βοήθεια που περιμέναμε ή που μας φέρνει κακή είδηση, ενώ περιμέναμε κάτι θετικό. [ετυμ. < *υπόχρεος}*. **υποχρέωση** (η) 118451 {-ης κ. -ώσεως | -(όσεις, -ώσεων} **1.** η δέσμευση, το καθήκον, το χρέος: *οικονομικές/ ηθικές / οικογενειακές ι επαγγελματικές* - [[*επιβάλλω υποχρεώσεις σε κάποιον* || *ανέλαβε την ~ να επιβλέψει ο ίδιος το έργο* || *εκπ?.ηρώνω τις στρατιωτικές μου* - || *ό*

ποιος έχει οικογένεια, βαρύνεται από πολλές ~ · **φρ.** *συγγραφή υποχρεώσεων* **βλ. λ.** *συγγραφή* **2. υποχρεώσεις (οι) τα οικογενειακά και επαγγελματικά βάρη ή δεσμεύσεις:** *είναι νέος και χωρίς* **-** 3. **η ηθική οφειλή (από εξυπηρέτηση, ωφέλεια που έλαβα):** *έχω* **-** *απέναντι σου μετά το καλό* **που** *μου έκανες* **(|** *έχω* **-** *απέναντι* **του** *και δεν μπορώ να αρνηθώ τονς εργασιακούς τον όρους-* **φρ.** *σπό υποχρέωση* **χωρίς να το θέλω) πραγματικά, αλλά επειδή αισθάνομαι ότι έχω ηθικό χρέος:** *δεν τον φροντίζει από πραγματικό ενδιαφέρον, αλλά* **υποχρεωτικός, -ή. -ό** |I8I6| **1. αυτός που επιβάλλεται δεσμευτικά, που πρέπει να γίνει οπωσδήποτε:** ~ *φοίτηση / παρακολούθηση / στρατιωτική Θητεία / στοιχειώδης εκπαίδευση / μαθήματα* **αντ. προαιρετικός** · **2. περιποιητικός, εξυπηρετικός (σε βαθμό που δημιουργεί αίσθημα υποχρέωσης):** ~ *φίλοι.* **— υποχρεωτικ-ά / -ώς [** 1807) **επίρρ. [ΕΓΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. obligaloire]. υποχρηματοδότηση** (η) |-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.| **χρηματοδότηση μικρότερη τού κανονικού ή τού αναγκαίου:** *η ~ τής Παιδείας/ των Α.Ε.J.* **-- υποχρηματοδοτώ ρ. μετβ. |-εις...].**

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. underfunding], υπόχρυσος, -η, -ο |αρχ.[αυτός που χρυσίζει, υποχρωμία (η) {υποχρωμιών] **ιατρ. η μείωση τής αιμοσφαιρίνης που περιέχεται σε κάθε ερυθρό αιμοσφαίριο.**

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. hypochromic], υπόχυμα (το) {υποχύμ-ατος [-ατα,-άτων! ιΑΤΡ · **η διάχυση υγρού στον κερατοειδή χιτώνα τού ματιού, που δυσκολεύει την όραση, ο καταρράκτης (βλ.λ.).**

[ετυμ. μτγν. (όρ. τού Διοσκουρίδη και τού Γαληνού) < αρχ. *ύποχέω* **«χύνω κάτω» (βλ. κ.** *χύμα)*|**. υποχώρηση (η) [μτγν.I |-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. στρατ. η οπισθοχώρηση από στρατιωτική θέση:** *σαλπίζω ~* **|| ο** *εκθρός υποχρεώθηκε σε άτακτη* **- συν. οπισθοχώρηση ΛΝΤ. προέλαση** · **φρ.** *τακτική υποχώρηση* **βλ. λ. τακτικός** 2. **η πτώση σε χαμηλότερο επίπεδο από αυτό όπου βρίσκεται κάτι (νόμισμα, τιμή κ.λπ.):** ~ *τής ζέστης* **||** *η ~ τού δολαρίου έναντι τού μάρκου* || *η - τού Γενικού Δείκτη Τιμών τού Χρηματιστηρίου* **[|** *η ~ μιας τάσης* 3. **η μετατόπιση, το να φεύγει κάτι από τη θέση του προς τα κάτω:** *η* **-** *τον εδάφους* **4. η παραίτηση από απαίτηση, ο συμβιβασμός:** *δεν θα κάνονμε καμιά ~ στα κυριαρχικά μας δικαιώματα* || *η επίλυση τού προβλήματος απαιτεί αμοιβαίες* **υποχωρητικός, -ή, -ό |αρχ.| 1. αυτός που εύκολα υποχωρεί σε κάτι:** *μην είσαι τόσο -, γιατί οι άλλοι Θα επωφεληθούν* **||** *έδειξε ~ στάση* **ΣΥΝ. συμβιβαστικός, διαλλακτικός αντ. ανυποχώρητος, ασυμβίβαστος** 2. **αυτός που σχετίζεται με την υποχώρηση: -** *τακτική / ελιγμός*

γλωσσ. *υποχωρητικός σχηματισμός* **βλ. ΣΧΟΛΙΟ παρακάτω). —** υπο**χωρητικ-ά /-ώς** [I866| **επίρρ. ^ σχολιο λ.** *πληροφορική.*

υποχωρητικοί σχηματισμοί λέξεων. Έτσι ονομάζονται λέξεις που σχηματίζονται αντίστροφα από το κανονικό, υποχωρητικά, όπως λέγεται. Τέτοιοι είναι οι σχηματισμοί ονομάτων από ρήματα, «με- ταρρηματικοί» (αντί ρημάτων από ονόματα). Παραδείγματα: *γνωρίζω* > γνώρο, *αναταράσσω* > αντάρα, *λατρεύω* > λάτρα, *αντιλαλώ*

αντίλαλος, *κομίζω* > κομιδή, *αποκουμπώ* > αποκούμπι, *αντιμε- τρω* > αντίμετρο, *αχνίζω* > άχνα, *αποπατώ* > απόπατος, *αγρυπνώ* > αγρύπνια, *βοώ* > βοή, *στενοχωρώ* > στενοχώρια, *Βλαστάνω* > βλαστός, *Βο/.εύω* > βολή, *Βροντώ* > βρόντος, *διατάζω* > διάτα, *γνρίζω*

γύρα. *διαιτώμαι* > δίαιτα, *διπλώνω* > δίπλα (η), *ζαρώνω* > ζάρσ, *ζουλώ* > ζούλα, *ηττώμαι* > ήττα. *κολυμπώ* > κολύμπι, *κννηγώ* > κυνήγι, *γλεντοκοπώ* > γλεντοκόπι, *χαροκοπώ* > χαροκόπι, *κουρσεύω*

κούρσος.

υποχωρώ ρ. αμετβ. {υποχωρείς... | υποχώρησα} **1.** στρατ. αποσύρομαι από στρατιωτική θέση την οποία κατείχα (λόγω πιέσεως ή για στρατηγικούς λόγους): *οι εκθρικές δυνάμεις αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν* ΙΥΝ. οπισθοχωρώ αντ. προελαύνω · **2.** υφίσταμαι καθίζηση: *από το μεγάλο τράνταγμα τού σεισμού υποχώρησαν οι στέγες πολλών σπιτιών* || γο *έδαφος υποχώρησε κάτω από τα πόδια τους* συν. πέφτω. καταρρέω · **3.** (μτφ.) πέφτω σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτά που βρίσκομαι, παρουσιάζω ύφεση: *αναμένεται να υποχωρήσει ο καύσωνας / η κακοκαιρία / ο πνρετός* || *υποχώρησαν οι τιμές των γαλακτοκομικών προϊόντων* || *υποχώρησε το δολάριο έναντι τού γιεν* **4.** (μτφ.) παραιτούμαι από απαίτηση που έχω, γίνομαι πιο διαλλακτικός, συμβιβάζομαι: *δέχτηκε πολλές πιέσεις και αναγκάστηκε να υποχωρήσει* [[<5εν *φάνηκε διατεθειμένος να υποχωρήσει στις αξιώσεις του* λντ. εμμένω. ** σχολιο λ. *καταχωρίζω, πληροφορική.*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *υποχωρώ (-έω)* < *ύπο-* + *χωρώ* (< *χώρος),* πβ. κ. *αναχωρώ, προ-χωρώ].* **υποψη** επίρρ.· υπ* όψιν (βλ. λ. *όψη).* ΣΧΟΛΙΟ λ. *όψη.* **υποψήφιος,** -α, -ο 1. αυτός που αποσκοπεί στην κατάληψη αξιώματος ύστερα από ψηφοφορία: - *δήμαρχος / νομάρχης / Βου?.ευτής* 2. (κατ' επέκτ.) (α) οποιοσδήποτε επιδιώκει να γίνει ή να κάνει κάτι: ~ *γαμπρός / αγοραστής / οδηγός* (β) αυτός που πρόκειται να γίνει κάτι: *είναι - μητέρα* (είναι έγκυος) **3.** (ειδικότ.) αυτός που επιδιώκει να καταλάβει θέση μέσω διαγωνισμού: *οι ~ για ταΑ.Ε.Ι.*

[ΗΤΥΜ. < μτγν. *υποψήφιος < υπο- + -ψήφιος< ψήφος].* **υποψηφιότητα** (η) 118541 {υποψηφιοτήτων} η συμμετοχή (κάποιου) ως υποψηφίου σε εκλογές, διαγωνισμό κ.λπ.: *θέτω/ Βάζω / υποβάΡ.λω*

για πρόεδρος / νομάρχης || *απέσυρε την - τον* || *η ~ τής Αθήνας για την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων.* **υποψία** (η) {υποψιών} **1.** η δυσπιστία για (κάτι), η υπόθεση για κάτι κακό. η αμφιβολία για (κάποιον/κάτι): με *βάζει* σε - το *φέρσιμό του* || *μπαίνω σε υποψίες* || *άτομο υπεράνω πάσης* -1| *οι κινήσεις του γεννούν υποψίες* 2. (μτφ.) ελάχιστη ποσότητα από κάτι: *η σαλάτα είχε μια* ~ Λαδιού. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *υποψιάζομαι.*

[ετυμ. < αρχ. *υποψία* < *ύποπτος* (βλ.λ.)]. **υποψιάζομαι** ρ. μετβ. αποθ. {υποψιάστηκα. -μένος} **1.** θεωρώ) κάποιον ή κάτι ύποπτο: *η αστυνομία τον υποψιάζόταν για παράνομες δραστηριότητες* 2. έχω υποψίες για (κάποιον/ κάτι): - *ότι κάτι δεν πάει καλά στην υπόθεση αυτή.* < ·* **σχολιο** λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *υποψιάζομαι* < αρχ. *υποψία* (πβ. κ. *έννοια - νοιάζομαι).* πβ. κ. μτγν. *ύποψιώμαι (-άο-)* «φοβούμαι»).

υποψιάζομαι - υποψιάζω. Από το ουσ. υποψία, που χρησιμοποιείται στην αρχαία γλώσσα, πλάστηκε από τους λογίους το ρ. υποψιάζομαι, όπως από το έννοια πλάστηκε το εννοιάζομαι (> νοιάζομαι). Το υποψιάζομαι (κάποιον ή κάτι) λειτουργεί όπως το συνώνυμο υποπτεύομαι / υποπτεύω, είναι δηλ. *αποθετικό* ρήμα: *Τον υποψιάζομαι πως κρύβεται πίσω από το δημοσίευμα στην εφημερίδα.* Κντούτοις. από την ανάγκη να δηλο>θεί η μεταβιβαστική λειτουργία τού ρήματος («κάνω / βάζω κάποιον να υποψιαστεί», «εμβάλλω υποψίες σε κάποιον») δημιουργήθηκε και τύπος υποψιάζω (πβ. [εν]νοιάζομαι |εν]νοιάζει). Ο τύπος αυτός χρησιμοποιείται λιγότερο: Με *υποψιάζει το γεγονός ότι δεν έρχεται στη δουλειά του - Πρέπει να* τον *υποψιάσουμε να καταλάβει πως κάτι* <5εν *πάει καλά.*

υποψιασμένος, -η, -ο **1.** αυτός που έχει υποψιαστεί κάτι: *από κά- ποια σχόλια που είχε ακούσει ήταν ~ για το τι θα συναντούσε* 2. (ει- δικότ.) αυτός που έχει επάρκεια σε κάποιο θέμα και μπορεί να αντιλαμβάνεται πράγματα που δεν αντιλαμβάνονται πολλοί: *αν είσαι ~ για τον τρόπο που /.ειτουργεί το πολιτικό σύστημα, κατα/λαβαίνεις πού αποσκοπούν αυτές οι* <5ηλώσεις || *ένας - αναγνώστης / ακροατής / θεατής έχει αυξημένες απαιτήσεις.* **υπόψυχρος,** -η, -ο Ιαχ.Ι αυτός που είναι κάπως ψυχρός **συν.** ψυχρούτσικος.

ΥΠ.ΠΟ. (το) Υπουργείο Πολιτισμού.

υπτιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.] {υπτίασα} ♦ 1. (μετβ.) τοποθετώ σε ύπτια θέση ♦ 2. (αμετβ.) ξαπλώνω ανάσκελα. — υπτίασις (η) ιμτγν.] κ. υπτιασμός (ο) Ιαρχ.]. ύπτιος, -α, -ο 1. αυτός που είναι ανάσκελα **ανι.** (λόγ.) πρηνής 2. αυτός που γίνεται με το σώμα ανάσκελα: ~ *κολύμβηση* **3.** *ύπτιο* (το) Ιυπτί-ου | -ων} (α) **γλωσσ.** το σουπίνο (βλ.λ.) (β) **αθλ.** η κολύμβηση με το σώμα ανάσκελα. — ύπτια / υπτίως [μτγν.Ι επίρρ.

Ιετυμ. < αρχ. *ύπτιος,* με επίθημα *-τιος* (χωρίς συριστικοποίηση), πβ. *αϊτιος. άρτιος* κ.ά. Η λ. προέρχεται από το θ. *ύπ-* τής πρόθ. *υπό* (< Ι.Ε. *up(o)-,* πβ. *ύπ-ό. ϋπ-έρ, ϋπ-ατος)* και συνδ. με λατ. supinus «ύπτιος», μέσ. ιρλ. focn «αυτός που κοιμάται ανάσκελα». Σύμφωνα με άλλη άποψη, το επίθ. *ύπτιος* ανάγεται σε ουσ. **ύπτός.* συνδ. με σανσκρ. supia- «κοιμισμένος» και εμφανίζει το θ. **sup-* τής λ. *ύπνος* (βλ.λ.). Η εκδοχή αυτή θα δικαιολογούσε τη σημ. τής φρ. *τά ύπτια* «κοιλιά», που αναφέρεται στα ζώα, επειδή αυτά κοιμούνται πάνω στην κοιλιά, όχι ανάσκελα[.

υπωνυμία (η) {υπωνυμιών| **γλωσσ.** η σχέση μεταξύ δύο λέξεων, κατά την οποία η σημασία τής μιας αποτελεί μέρος τής σημασίας μιας άλλης (ευρύτερης, υπερώνυμο) (πβ. λ. *συνωνυμία, υπερωνυμία).* **|γ :τυμ**: Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hyponymyJ. **υπώνυμο** (το) {υπωνύμ-ου | -ων} **γλωσσ.** λέξη τής οποίας η σημασία αποτελεί μέρος τής σημασίας άλλης λέξης (υπερωνύμου): *οι λέξεις «τριαντάφυλλο» και «γαρύφαλλο» είναι υπώνυμα τού υπερωνύμου* «άνθος», «λουλουδι>■ (πβ. λ. συνώνυμο, υπερώνυμο).

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hyponym < *υπ(ο) + -ώνυμο* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *όνυμα.* αιολ. τ. τή£ λ. *όνομα].*

υπώρεια (η) {υπωρειών} (για βουνά) η ρίζα, το κάτω μέρος, οι πρό- ποδες: *χωριό στις ~ τού Χελμού* **συν.** ριζοβούνι **αντ.** βουνοκορφή. ^ **σχολιο** λ. *σύνθετος.*

Ιετυμ. < αρχ. *υπώρεια* < *ύπ(ο)- + -ώρεια(με* έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όρος].* **ύραξ** (ο) {ύρ-ακος. -ακα | -ακες. -άκων} μικρό χορτοφάγο θηλαστικό τής Αφρικής και τής ΝΔ. Ασίας, που θυμίζει τρωκτικό, με κοντόχοντρο σώμα και κοντό λαιμό, μικρά αφτιά, κοντά και λεπτά πόδια και κοντή ουρά.

[liΤΥΜ. < μτγν. *ϋραξ, -ακος* < **sur-ak-,* που συνδ. με λατ. sorex «ποντικός» και παρουσιάζει επίθημα -ak-, συνηθισμένο σε ον. ζώων, λ.χ. *άσπάλ-αξ. δέλφ-αξ. σκνλ-αξ.* Αν υποτεθεί ότι το ζώο ονομάστηκε έτσι εξαιτίας τής στρίγγής κραυγής του, τότε είναι πιθ. η αναγωγή σε ρίζα: **sur-,* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **swcr-* «βουίζω, θορυβώ*>. πβ. σανσκρ. svarati «αντηχώ», γερμ. surren «βουίζοι». λατ. usurrus «ψιθύρι- σμα, σούσουρο» κ.ά.[.

-ύς, -ιά (λόγ. -εία), -ύ κατάληξη επιθέτων: *Βαθ-ύς, -ιά / -εια, -ύ. ταχύς, -εία. -ύ, Βαρύς, -ιά ί -εία, -ύ, μακρ-ύς. -ιά. -ύ.* **σχολιο** λ. *προηγουμένως, συνίζηση, ταχύς, -ύτερος.*

Ιετυμ. Κατάλ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από Ι.Ε. **-h's|.*

ΣΧΟΛΙΟ Η κλίση τού αρσενικού των επιθέτων σε -ύς είναι ακόμη ρευστή: ο *Βαθύς, τού Βαθύ / Βαθιού, τον Βαθύ - οι Βαθείς / Βαθιοί, των Βαθιών; τους Βαθείς / Βαθιούς.* Όμοια σχηματίζονται τα επίθετα: αψύς, ελαφρύς, μακρύς, τραχύς, πλατύς, φαρδύς. Τα επίθετα παχύς, βαρύς κ.ά. εμφανίζουν σε ορισμένες λογιότερες χρήσεις και τύπους γενικής σε -έος / -έων: *Βαρέων όπλων, πακέος εντέρου.* ακολουθώντας την κλίση λογιότερων επιθέτων σε -ι)ς· τού τύπου ταχύς.

Με -ι- ή με -ει- είναι η ορθή γραφή των θηλυκών των επιθέτων σε -ύς, -ιά, -ύ *(βαθύς, παχύς, φαρδύς, βαρύς, ε/.αφρύς, γλυκύς / γλυκός. πλατύς, τραχύς* κ.ά.); Τα θηλ. σε -εια *(βαθεία. βαρεία* κ.λπ.) στους μεταγενέστερους και ιδ. στους βυζαντινούς χρόνους σχηματίστηκαν αναλογικά σε -έα (η *βαθέα*, η *βαρέα* κ.λπ.) και εν συνεχεία υπέστησαν συνίζηση: συμπροφέρθηκε το *r* μαζί με το *a* σε μία συλλαβή, παίρνοντας την προφορά *ι* η βαθεία > βαθέα > βαθιά (πβ. ουδ. *τα βαθέα > τα βαθιά, παλαιός > παλιός, ελαία > ελιά* κ.τ.ό.). Έτσι η ορθογραφία αυτών των θηλυκών επιθέτων είναι *-ιά:* η βαθιά, η παχιά, η φαρδιά, η βαριά, η ελαφριά, η γλυκιά, η πλατιά, η τραχιά κ.λπ. Χονδρικά, μπορεί να πει κανείς ότι τα θηλ. αυτών των επιθέτων ακολούθησαν την εξέλιξη των ουδ. πληθ.: όπως *τα βαθέα > τα βαθιά*, έτσι και *η βαθεία > η βαθέα > η βαθιά*. ΓΓ αυτό και γράφονται το ίδιο: *η βαθιά ■ τα βαθιά.* ► *συνίζηση, ταχύς*

Υ.Σ.Ε.Δ. (το) Υγειονομικό Σώμα Ενόπλων Δυνάμεων, **ύσσωπος** (ο) {υσσώπ-ου | -ων, -ους} θαμνώδες αρωματικό φυτό με μοβ-γαλάζια ή ροζ. κόκκινα και άσπρα άνθη, που χρησιμοποιείται στην αρωματοποιία, τη λαϊκή ιατρική, την παρασκευή αφεψημάτων, στον αρωματισμό φαγητών κ.α.

[Ετυμ. < αρχ. *ϋσ(σ)ωπος* < εβρ. ’δζδ. πβ. κ. ασσυρ. zfipu, συρ. zofa 1. **ύστατος,** -η, -ο τελευταίος, έσχατος: *υπάρχει ε?.πίδα ότι την - στιγμή οι αντιμαχόμενες πλευρές θα καταλήξουν σε συμφωνία || έγινε μια ~ προσπάθεια ειρήνευσης στην περιοχή·* φρ. (α) *ύστατο χοίρε ο* τελευταίος (απο)χαιρετισμός (σε νεκρό): *πλήθος λαού απηύθυνε το - στον εκλιπόντα ποιητή* (β) *την ύστατη ώρα* την τελευταία στιγμή, όταν δεν υπάρχουν πια άλλα περιθώρια: *~ ο διαμεσολαβητής κατά· φερε να πείσει τις εμπλεκόμενες πλευρές να συμβιβαστούν.*

[ητυμ. < αρχ. *ύστατος*, υπερθ. βαθμ.. που συνδ. με σανσκρ. uttama και εμφανίζει επίθημα *-τος* (αντί τού Ι.Ε. *-mo-) κατ' αναλογίαν προς τα επίθ. *έσχατος, δέκατος*. Το επίθ. *ύστατος* εμφανίζει θ. * ύ<5- (οπότε *ϋδ-τατος > ϋσ-τατος)*, για το οποίο βλ. λ. *ύστερος}*. **υστέρα** (η) {υστερών) (αρχαιοπρ.) η μήτρα.

[ετυμ. < αρχ. *υστέρα*, με επίθημα *-τερος* (βλ. λ. *ύστερος)* και πιθ. αρχική σημ. «αυτός που βρίσκεται στο βάθος τής μήτρας». ΙΙ λ. ανάγεται σε τ. **ύδ-τέρα* (πβ. κ. *ύστατος)* και στο Ι.Ε. *ud «προς τα πάνω» (βλ. λ. *ύστερος)].*

ύστερα επίρρ. {υστερότερα} **1.** (χρονικό) μετά. κατόπιν: *πρώτα φάγα- με κι ~χορέψαμε |j πήγαμε για κο?.ύμπι κι - για ψάρεμα2.* (+από) μετά από (κάτι που προηγήθηκε): *~ από τυ γεύμα, πέσαμε για ύπνο || ~ από πολλά χρόνια, πραγματοποίησε το όνειρό του* 3. (απολύτως) επιπλέον, εξάλλου: *πληρώνει πολλά για νοίκι και κοινόχρηστα■ έχει και τα ατομικά της έξοδα || έχουμε πολλά προβλήματα να αντιμετωπίσουμε: τον πληθωρισμό, τις απεργίες, το αγροτικό...' να μην ξεχνάμε και το Κυπριακό...* (πβ. λ. *μετά. έπειτα, κατόπιν)* **4.** (για να ερμηνεύσουμε ή να δικαιολογήσουμε πράξη, συμπεριφορά, κατάσταση, που οφείλεται σε κάτι που προηγήθηκε): *έφαγε τού σκασμού' πώς να κοιμηθεί: || πέρασαν τόσες δυσκολίες μαζί■ ~. πώς να μην είναι τόσο δεμένες ψυχικά;* || (+από) *~ από τόση κούραση, φυσικό είναι να μη μπορεί να σταθεί στα πόδια της || ~ από αυτά πον είπες στη συνέντευξη. μην περιμένεις να σε προσλάβουν!* φρ. (α) *κι ύστερα λένε...* σε προτάσεις που λέγονται ως συμπέρασμα, για να δηλωθεί ότι δεν ισχύει κάτι που έχει ειπωθεί ή που υποστηρίζεται γενικώς: *οι ταβέρνες και τα ξενυχτάδικα είναι γεμάτα κόσμο' ~ πως ο Έλληνας δεν έχει λεφτά! || - πως φταίει ο φονιάς- αφού του είχε κάνει τον βίο αβίωτο με τις παραξενιές της!* (β) *κι ύστερα;* για να δηλωθεί ότι κάτι που έχει αναφερθεί ως αξιοπερίεργο, σπουδαίο ή κακό, δεν πρέπει να πρυκαλεί απορία, ενδιαφέρον ή άρνηση: *-Έδωσε τόσα λεφτά για ένα πουκάμισο! Αφού δεν έχει οικονομικό πρόβλημα! || -Δεν δηλώνει στην εφορία ούτε τα μισά απ' όσα βγάζει! -Ε, ~; Ο πρώτος είναι που το κάνει;* συν. και τι μ’ αυτό:, και τι έγινε;

[είδ. Επιρρ. χρήση τού αρχ. *ύστερα*, πληθ. τού επιθ. *ύστερος* (βλ.λ.)]. **υστεραίος,** -α, -ο Ιαρχ.J (λόγ.) **1.** αυτός που επακολουθεί συν. ύστερος. κατοπινός λντ. πρότερος. προγενέστερος *2. υστεραία* (η) η επόμενη μέρα.

υστεραλγία (η) {υστεραλγιών) ιαγρ. πόνος τής μήτρας μετά την έξοδο τού εμβρύου.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *υστεραλγία* < αρχ. *ύστεραλγής < υστέρα + -αλγής < άλγος].*

υστερεκτομή (η) [Ι861| ιατρ. η χειρουργική αφαίρεση τής μήτρας για θεραπευτικούς λόγους (καρκίνος, πολλαπλά ινομυοίματα. ρήξη κ.λπ.).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ. hysterectomie). **υστέρημα** (το) [μτγν.Ι {υστερήματος [χωρ. πληθ.) ποσότητα (από κάτι) που δεν επαρκεί· εύχρ. στη φρ. *από το υστέρημά μου* (Κ.Δ. Λουκ. 21,4: *αύτη δέ έκ τού υστερήματος αυτής· πάντα τόν βίο ν δν εΐχεν έβαλεν.* για το δίλεπτο που προσέφερε η φτωχή χήρα) από τα αγαθά που μόλις μου αρκούν για να ζήσω: *δίνω σε κάποιον ~.* **υστέρηση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ήσεως **[** χωρ. πληθ.) (λόγ.) **1.** η καθυστέρηση: *η ~ που παρατηρείται στην ολοκλήρωση των μεγάλων έργων*

η μειονεκτική θέση: *παρουσιάζει - έναντι των άλλων μαθητών λόγω ελλείψεως βασικών γνώσεων.* **υστερία** (η) f1891) {υστεριών) **1.** ιαιρ. παθολογική κατάσταση ενός ατόμου, το οποίο εκδηλώνει νευρικό άγχος με σωματικά συμπτώματα. τα οποία δεν έχουν καμία οργανική βάση: *οι μελέτες τού Φρόυντ για την -* 2. (μτφ.) η εκδήλωση υπερβολικών και εντονότατων αντιδράσεων. που δείχνουν ότι το άτομο έχει χάσει τον έλεγχο τού εαυτού του και έχει καταληφθεί από πανικό ή άλλο έντονο συναίσθημα, χωρίς όμως να δικαιολογείται κάτι τέτοιο από τις περιστάσεις: *μόλις δει κατσαρίδα, την πιάνει ~· ουρλιάζει, χειρονομεί έντονα και δεν ηρεμεί με τίποτα!* j) *μόλις δουν τον αγαπημένο τους τραγουδιστή, καταλαμβάνονται από ~· φωνάζουν, χτυπιούνται, κλαίνε. κάποιες λιποθυμούν* |[*μαζική / συλλογική / εθνικιστική / η Οικολογική / ρατσιστική ~.* σχολιο λ. *πνεύμα.*

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. hysterie < hysteriquc (υποχωρητ.) < αρχ. *υστερικός* (βλ.λ.)).

υστερικός, -ή (λαϊκ. -ιά), -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την υστερία: *κρίση / κινήσεις / κραυγές* 2. αυτός που πάσχει από υστερία: *- γυναίκα* 3. (γενικότ.) αυτός που εκδηλώνεται με τρόπο υπερβολικό και έντονο, χωρίς να δικαιολογείται από τις περιστάσεις: *άσε τις ~ κραυγές· δεν χάθηκε ο κόσμος, επειδή έσπασε ένα πιάτο!* || *την έπιασαν - γέλια* **4.** *υστερικός* (ο), *υστερική* (λαϊκ. *υστερικιά)* (η) πρόσωπο με υπερβολικά έντονες, επιθετικές ή σπασμωδικές αντιδράσεις: *με πα· ρέπεμψαν σε μια ~ κι αντί να εξυπηρετηθώ, τσακώθηκα!* - **υστερικά** επίρρ.

[ετυμ. < αρχ. *υστερικός < υστέρα* <«μήτρα», επειδή πιστευόταν ότι η υστερία είναι αποκλειστικώς γυναικεία πάθηση, οφειλόμενη σε διαταραχές τής μήτρας),

υστερισμός (ο) [1831] η υστερία (βλ.λ.).

ύστερο (το) {υστέρ-ου | -ων) ιατρ. υ πλακούντας και οι εμβρυϊκοί υμένες που περιβάλλουν κατά την κύηση το έμβρυο και βγαίνουν από τη μήτρα μετά τον τοκετό.

[είύμ. < αρχ. *ύστερον*, παράλλ. τ. τού ουσ. *υστέρα* (βλ.λ.) με αλλαγή γένους).

ύστερο-[1] κ. **ύστερό*** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει: 1. ότι κάτι γίνεται ύστερα από κάτι άλλο: *ύστερό-τοκος, υστερό-γραφο 2.* (στην ιστορία) ότι κάτι ανήκει στην τελευταία πε· ρίοδο. στο τελευταίο στάδιο μιας διαβάθμισης: *υστερο-μινωικός.* [ΕΤΥΜ. Λ’ συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. αρχ. *ύστερο-γενής.* μτγν. *ύστερο-βου?.ία*), που προέρχεται από το επίθ. *ύστερος* (βλ.λ.) και εμφανίζεται επίσης σε μεταφρ. δάνεια (λ.χ. αγγλ. Late Latin « υστερολατινικός ») |. **ύστερο-**[2] κ. **ύστερό-** κ. **υστερ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται με τη μήτρα τής γυναίκας (υστέρα): *υστερ-εκτομή. υστερό-πονοι, υστερο-πτωσία.*

[Ετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (λ.χ. αρχ. *ύστερ-αλγής).* πυυ προέρχεται από το ουσ. *υστέρα* «μήτρα» (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρυυς (λ.χ. γαλλ. hystcr-cctomie, hystero- graphie)).

υστεροβουλία (η) {υστεροβουλιών) η ιδιοτελής προσδοκία που κρύβεται πίσω από πράξεις ή λόγια: *η εγκαρδιότητα και τα καλοπιά· σματά του έκρυβαν ~.*

[ετυμ. < μτγν. *υστεροβουλία*, < *ύστερος + -βουλία < βου?.ή.* πβ. κ. *πρωτο-βουλία.* Αρχική σημ. «αλλαγή γνώμης μετά την πράξη, εκ των υστέρων σκέψη»], **υστερόβουλος,** -η. -ο αυτός τού οποίου οι ενέργειες και η συμπεριφορά έχουν ιδιοτελή κίνητρα, δεν εκφράζουν τα πραγματικά του συναισθήματα, αλλά αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση προσωπικού συμφέροντος, το οποίο δεν είναι εμφανές* (γενικότ.) αυτός που σκέπτεται. ενεργεί και συμπεριφέρεται με ιδιοτελή κίνητρα αντ. ανυστερόβουλος, ανιδιοτελής. — **υστερόβουλα** / **υστεροβούλως** [Ι889| επίρρ.

υστεροβυζαντινός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την τελευταία φάση τής βυζαντινής περιόδου (1081-Ι453).

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Laie Byzantine |. **υστερογενής,** -ής. -ές (υστερογεν-ούς | -είς (ουδ. -ή)} **1.** ύστερος, μεταγενέστερος: *-- αποτέλεσμα / φαινόμενο 2.* (τέκνο) που γεννήθηκε τελευταίο. —**υστερογενώς** επίρρ. [1891). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* [ετυμ. < αρχ. *υστερογενής < ύστερος + -γενής< γένος*\. **υστερόγραφο** (το) {1840) {υστερογράφ-ου | -ων} σύντομυ σχόλιο, σημείωση. πληροφυρία κ.λπ.. που τίθεται στο τέλος κειμένου, επιστολής, βιβλίου κ.λπ. ως κάτι πρόσθετο ή έκτακτο, με τη συντομογραφία «Υ.Γ.».

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. postscriptumj. **υστεροελλαδικός,** -ή, *-ό* αυτός που σχετίζεται με την τρίτη περίοδο τού ελλαδικού πολιτισμού και την τελευταία τής Χαλκοκρατίας στην ηπειρωτική Ελλάδα (1600-1400 π.Χ.).

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Late Greek), **υστεροκυκλαδικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την τρίτη φάση τού κυκλαδικού πολιτισμού και την τελευταία περίοδο τής Χαλκοκρατίας στις Κυκλάδες (1600-1100 π.Χ. περ.).

[κτυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Late Cycladic). **υστερολατινικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη λατινική γλώσσα όπως ομιλείτο από τον 3ο ώς τον 6ο αι. μ.Χ. **2.** *Υστερολατινι- κή* (η) / *Υστερολατινικά* (τα) η λατινική γλώσσα τής περιόδου από τον 3ο ώς τον 6ο αι. μ.Χ.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. Late Latin), **υστερολογώ** ρ. αμετβ. {υστερολογείς... **[** υστερολόγησα) **1.** παίρνω τον λόγο τελευταίος 2. προσθέτω κάτι στο τέλος τής ομιλίας μου, για να ενισχύσω όσα έχω πει. — **υατερολογία** (η) Ιμτγν.]. **υστερομινωικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την τρίτη φάση τού μινωικού πυλιτισμού και την τελευταία περίοδο τής Χαλκοκρατίας στην Κρήτη (περ. 1500-1100 π.Χ.).

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Late Minoam), **υστερόπονοι** (οι) {υστεροπόνων. -ους) ιατρ. οι πόνοι τής μήτρας μετά τον τοκετό.

υστεροπτωσία (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. η πρόπτωση (βλ.λ.) τής μήτρας.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. hysteroptosis). **ύστερος,** -η, -ο αυτός που είναι μεταγενέστερος, αυτός που ακολουθεί ή έρχεται στο τέλος, τελευταίος στη σειρά: *~ περίοδος ’ καπιτα*

λισμός **συν. κατοπινός, επόμενος · φρ. (α) εκ** *των υστέρων* **έπειτα από κάτι που έχει προηγηθεί, αφού έχει ήδη διαπραχθεί:** ~ *αναγνωρίζει τυ λάθος του* **συν. (λατ.) a posteriori λντ. εκ των προτέρων (β)** *τα ύστερα τού κόσμου* **οι τελευταίες μέρες τού κόσμου, η συντέλεια.**

Ιετυμ. < αρχ. *ύστερος* **<** **ύδ-τερος* (με συγκρ. επίθημα *-τερος)* **<** θ. **ὑ<5- < I.E. *ud «προς τα πάνω», πβ. σανσκρ. iit-, lid-, γοτθ. ut, αρχ. γερμ. 07. (> γερμ. aus), αρχ. περσ. us- κ.ά. Ομόρρ. *ὕσ-τατος*, *ὑσ-τέρα*, *ὑσ-τερώ* κ.ά. II λ. αντιστοιχεί επακριβώς στο σανσκρ. littara- «ψηλότερος - μεταγενέστερος» και είχε αρχική σημ. «αυτός που μένει πίσω. που αργοπορεί»]. **υστεροτοκία** (η) f 1887] {υστεροτοκιών} ιατρ. η φυσική ή τεχνητή εξαγωγή τού πλακούντα και των εμβρυϊκών υμένων από τα γεννητι- κά όργανα τής γυναίκας μετά την έξοδο τού εμβρύου.

[Ετυμ. < *ύστερο-* (**<** *υστέρα)* **+** *-τοκία* **<** *τόκος* **(βλ.λ.)|. υστερότοκος, -η, -ο αυτός που γεννήθηκε τελευταίος, το τελευταίο παιδί μιας οικογένειας συν. βενιαμίν, (λαϊκ.) στερνοπαίδι, στερνο- πούλι αντ. πρωτότοκος.**

[ετυμ. < μεσν. *υστερότοκος* **<** *ύστερος* **+** *τόκος* **(βλ.λ.)[. υστεροτομία (η) {υστεροτομιών} ιατρ. η απλή διάνοιξη τής μήτρας (υστέρας), όπως στην περίπτωση καισαρικής τομής.**

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hysterotomic]. υστεροφημία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} η καλή φήμη που αποκτά κάποιος μετά τον θάνατό του. υστερόχρονος, -η, -ο [μτγν.] 1. αυτός που έπεται χρονικά κάποιου άλλου συν. μεταγενέστερος, κατοπινός αντ, προγενέστερος, προ- τερόχρονος 2. *υστερόχρονο* **(το) το χρονικό διάστημα που ακολουθεί κάποιο άλλο: γο** *επίρρημα «κατόπιν» δηλώνει το* **~.** *ενώ το «προηγουμένως» δηλώνει* **γο** *προτερόχρονο* **λντ. προτερόχρονο. υστερώ ρ. αμετβ. {υστερείς... | υστέρ-ησα. -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. (+γεν. / +έναντι) είμαι κατώτερος από (κάποιον άλλο):** ~ *τού αδελφού μου σε μόρφωση* **[[** ~ *έναντι του σε γνώσεις* **συν. μειονεκτώ αντ. υπερτερώ** 2. **παρουσιάζω ελλείψεις σε ορισμένο τομέα:** *στη γλο>σ- σική έκφραση / σε κοινωνική αγωγή / σε πείρα* **· 3. (σπάν.) καθυστερώ, αργοπορώ 4. (λόγ.-μεσοπαθ.** *υστερούμαι)* **στερούμαι, έχω έλλειψη από κάτι:** *δεν υστερήθηκαν των αναγκαίων τα παιδιά* **του. ιχολιο λ.** *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *υστερώ (-έω)* **<** *ύστερος* **(βλ.λ.)].**

-ύτερος, -η, -ο παραγωγικό επίθημα συγκριτικού βαθμού επιθέτων σε -ύς: *παχύς - παχύτερος, οξύς - οξύτερος* κ.ά.

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Κ. Ελληνικής, που απαντά σε επίθ. σε *-υς* με το επίθημα *-τερος* τού συγκρ. βαθμού|.

-ύτερος: καλ-ύτερος, μεγαλ-ύτερος, ττρωτ-ύτερος, κοντ-ύτερος, χοντρ-ύτερος, αρχ-ύτερος. Τα επίθετα αυτά. μολονότι δεν ανήκουν στην κατηγορία των επιθέτων σε **-ύς** *(πλατύς, παχύς, φαρδύς, βραχύς κ.λπ.),* τα οποία σχηματίζουν κανονικά τα παραθετικά τους σε **-ύτερος / -ύτατος** *(πλατύτερος / π?.ατύτατος. βραχύτερος / βραχύτατος* κ.λπ.), επηρεασμένα από τα επίθετα σε -ιȝς· σχηματίζουν τον συγκριτικό βαθμό τους (όχι και τον υπερθετικό), όπως αυτά: *καλός* - **καλύτερος,** *μεγάλος* - **μεγαλ-ύτερος,** *κοντός* - **κοντ- ύτερος,** *χοντρός* - **χοντρ-ύτερος,** πρώτος - **ττρωτ-ύτερος,** *αρχή* - **αρχ-ύτερα** (στη φράση *«μια ώρα αρχύτερα»).*

υττέρβιο (το) {υττερβίου} **ΧΗΜ.** μέταλλο γκρι χρώματος (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* **ΠΙΝ.).**

|ΕΤΥΜ. < νεολατ. Ytterbium **<** Yttcrby, πόλη τής Σουηδίας όπυυ εντοπίστηκε το μέταλλο|. **υφάδι** κ. (λαικ.) **φάδι** (το) {υφαδ-ιού | -ιών} το σύνολο των νημάτων υφάσματος, που είναι κάθετα προς την ούγια του (βλ.λ.).

[ΗΓΥΜ. < μτγν. *ύφάδιον<* αρχ. *ύφη* + υποκ. επίθημα *-άδιθν\.* **υφαίνω** κ. (λαϊκ.) **φαίνω** ρ. μετβ. {ύφα-να. -νθηκα, -σμένυς} **1.** πλέκω νήματα (στον αργαλειό ή σε υφαντικές μηχανές) για την κατασκευή υφάσματος: ~ *ένα χα/.ί* || (μτφ.) *η αράχνη υφαίνει τον ιστό της* 2. (μτφ.) σχεδιάζω στο παρασκήνιο, εξυφαίνω: ~ *συνωμοσία.* ^ *σχομο* λ. *δομή. ύφος.*

[γ.τυμ. < αρχ. *υφαίνω* < **ύφ-άν-Jω* (με πρόσφυμα *-αν-* και ρηματ. επίθημα *-Jω)* < θ. *υφ-* < *ubh-, μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *webh- «πλέκω, υφαίνω», πβ. σανσκρ. ubhnati «συνάπτω, συνδέω», αλβ. venj «πλέκω, υφαίνω» (< *webhn-jo), αρχ. γερμ. weban (> γερμ. weben. αγγλ. weave) κ.ά. Ομόρρ. *ύφ-ή,* ύφ-ος[. **υφαίρεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων} **1. νομ.** η κλοπή ή υπεξαίρεση μεταξύ συγγενών ή προσώπων συνδεδεμένων με ιδιαίτερο δεσμό και η οποία διώκεται μόνο κατόπιν εγκλήσεως τού παθόντος

2. **ΜΑΘ.** μαθηματική διαδικασία η οποία συνίσταται στην εύρεση τού απολειπόμενου τόκου, με σκοπό την έκπτωσή του από τυ συνολικό ποσό κατά την εξόφληση συναλλαγματικής πριν από τη λήξη της

οικον. η διαδικασία προσδιορισμού τής σημερινής αξίας κεφαλαίου. που πρόκειται να εισπραχθεί στο μέλλον **4. γλωσσ.** η αποβολή στο μέσο λέξεως φωνήεντος πριν ή και **μΓτά** από άλλα φωνήεντα, λ.χ. (αρχ.) *βοηθο-έω* > *βοηθ-έω / -ώ,* (αρχ.) *Θεόδωρος* > *Θόδωρος.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύφαίρεσις* < αρχ. *ύφαιρώ* (βλ.λ.). Οι γλωσσ. και νομ. όροι είναι μτγν.]. **υφαιρώ** ρ. αμετβ. {υφαιρείς... | υφαίρ-εσα, -ούμαι, -έθηκα} (λόγ.) κάνω υφαίρεση (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύφαιρώ (-έω)* < *υφ-* (< *ύπο-)* + *αίρω* (βλ. κ. *άφ-αιρώ)*]. **ύφαλα** (τα) {υφάλων} (λόγ.) το τμήμα τού πλοίου που βρίσκεται κάτω από την ίσαλο (βλ.λ.) γραμμή του **ΣΥΝ.** βρεχάμενα **αντ.** έξαλα.

|ΒΤΥΜ. < μτγν. φρ. *τά ύφαλα (τής νεώς).* ουσιαστικοπ. ουδ. πληθ. τού αρ^. *ύφαλος* (βλ.λ.)]. **υφάλμυρος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που είναι κάπως αλμυρός (μεταξύ θαλάσσιου και γλυκού νερού): *μια λιμνοθάλασσα μν ~ νερά.*

Ιετυμ, < μτγν. *ύφάλμυρος < ύφ-(< ύπο-) + αλμυρός\.* **υφαλοδείκτης** (ο) {υφαλοδεικτών} ο σημαντήρας που επισημαίνει τη θέση υφάλου.

υφαλοκρηπίδα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** ο βυθός και το υπέδαφος των περιοχών που καλύπτει η θάλασσα και που γειτονεύουν με την ακτή νησιού ή παράκτιου κράτους έξω από την αιγιαλίτιδα ζώνη και σε βάθος τέτοιο, ώστε να είναι δυνατή η εκμετάλλευση τού φυσικού πλούτου (λ.χ. πετρελαίου) των περιοχών αυτών: *η διένεξη Ηλλάδας- Τουρκίας για την ~ των νησιών τού Αιγαίου* 2.! **έωλ.** η συνέχεια τής ξηράς το)ν ακτών κάτω από τη θάλασσα μέχρι ορισμένου βάθους (ανάλογα με τη φύση τής ακτής).

[ΗΤΥΜ < *ύφαλος* + *-κρηπίδα* (βλ.λ.), μεταφρ. δάνειο από αγγλ. **continental shclt'J.**

ύφαλος (ο) {υφάλ-ου | -τον, -ουσί βραχώδης ανύψωση τού θαλάσσιου πυθμένα, που φθάνει λίγο πιο κάτω) από την επιφάνεια τής θάλασσας και αποτελεί μεγάλο κίνδυνο για τα πλοία. **ιχολιο** λ. *θάλασσα.*

ΕΙΥΜ. < αρχ. *ύφα/.ος< ὕφ-« ύπο-)* **+** *-αλος< άλς. άλός* «θάλασσα», **πβ. κ.** *άγχι-αλος*].

ύφανση (η) Ιμτγν-J {-ης κ.-άνσεως | -άνσεις,-άνσεων} 1.η διαδικασία με την οποία υφαίνονται νήματα για την παραγωγή υφασμάτων 2. (συνεκδ.) ο τρόπος με τον οποίο υφαίνονται τα νήματα: *ύφασμα με πυκνή / αραιή* ~ 3. (μτφ.) η σύνθεση: *η ~ τής αφήγησης.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *δομή. ύφος. ωρίμαση.* **υφάνσίμος,** -η, -ο 11887] αυτός που μπορεί να υφανθεί: *- ύλες / ίνες.* **υφαντήριο** (το) 11895] {υφαντηρί-ου | -ων} **1.** χώρος ύφανσης **2.** εργαστήριο κατασκευής υφασμάτων, **υφαντής** (ο), **υφάντρια** (η) Ιμτγν.] {υφαντριών} πρόσωπο που ασχο- λείται με την υφαντική. Επίσης (λαϊκ.) **ανυφαντής** (ο), **ανυφάντρα** κ. (λαϊκότ.) **υφάντρα** (η).

[ετυμ. < αρχ. *ύφάντης* (με καταβιβασμό τού τόνου) < *ύφαίνω].* **υφαντική** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} ένας από τους τρεις κλάδους τής υφαντουργίας (μαζί με την πλεκτική και τη νηματουργία), που έχει ως αντικείμενό του την κατασκευή υφασμάτων, **υφαντικός,** -ή. -ό [αρχ.Ι αυτός που σχετίζεται με την ύφανση ή τον υφαντή: ~ *ιστός / τέχνη.* **υφαντός,** -ή, -ό [αρχ.] κ. (λαϊκ.) **φαντός 1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί στον αργαλειό: *- κιλίμι / χαλί / κουβέρτα / σεντόνι* **συν.** υφασμένος 2. *υφαντό* κ. (λαϊκ.) *φαντό* (το) ύφασμα που έχει κατασκευαστεί στον αργαλειό: *εμπόριο υφαντών.*

υφαντουργείο (το) [18851 το εργοστάσιο ή η βιοτεχνία κατασκευής υφασμάτων.

υφαντουργία (η) {χωρ. πληθ., υφαντουργιών στη σημ. 3} **1.** η τέχνη και οι τεχνικές κατασκευής υφασμάτο)ν 2. ο βιομηχανικός / βιοτεχνικός και οικονομικός κλάδος πυυ έχει ως αντικείμενο την κατασκευή υφασμάτων: *ελληνική* - 3. (συνεκδ.) το κτήριο στο οπυίο στεγάζονται οι βιομηχανικές εγκαταστάσεις για την παραγωγή υφασμάτων: *κάηκε μια* **—υφαντουργικός,** -ή. -ό] I889|. **υφαντουργός** (ο/η) το πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με την υφαντουργία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ουργός, χειρουργός.*

[ετυμ. < μεσν. *υφαντουργός < ύφαντός + -ουργός < εργον}.* **υφαρπάζω** ρ. μετβ. {υφάρπα-ξα (λόγ. υφήρπασα), -χθηκα, -γμένος} **1.** οικειοποιούμαι (κάτι που δεν μου ανήκει) με επιτήδειο και πλάγιο τρόπο: *«υφήρπασε τα δικαιολογητικά τής νομιμοποίησης τού αυθαιρέτου»*(εφημ.) 2. (μτφ.) επιτυγχάνω να αποσπάσω (κάτι) από (κάποι- ον) χρησιμοποιώντας πλάγιο τρόπο: *- την εξουσία ι την υπογραφή Ι τη συγκατάθεση / την ψήφο κάποιου* συν. παίρνω, (οικ.) βουτάω. **— υφαρπαγή** (η) Ιμτγν.]. σχολιο λ. *κλέβω.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *υφαρπάζω < ύφ-* (< *ύπο-)* + *άρπάζω\.* **ύφασμα** (το) {υφάσμ-ατος [-ατα. -άτων} το υλικό που έχει κατασκευαστεί από φυσικές ή τεχνητές ίνες, οι οποίες πλέκονται κάθετα μεταξύ τους σε αργαλειό ή άλλα παρόμοια μηχανήματα και χρησιμοποιείται κυρ. για την κατασκευή ενδυμάτων: *μάλλινο! μεταξωτό/ βαμβακερό / αδιάβροχο / γυαλιστερό / κρουστό / λινό / νάιλον / συνθετικό* ~. **—** (υποκ.) **υφασματάκι** (το).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *ύφασμα* < *ύφαίνω].* **υφασματεμπορος** (ο/ηι 11886] {-ου κ. -όρου j - ων κ. -όρων. -ους κ.

-όρους} έμπορος υφασμάτων, **υφασμάτινος,** -η. -ο αυτός που είναι φτειαγμένος από ύφασμα, συνήθ. βαμβακερό: *- τραπεζομάντηλο / κορδέλα.* **υφέν 1.** επίρρ. (παλαιότ.) μαζί, ομού, από κοινού: *προφέρονται / γράφονται* ~ 2. (το) {άκλ.) γλωσσ. σημάδι (w) πυυ γραφόταν κάτω από διφθόγγους ή από δύο συνεχόμενα φωνήεντα, για να δηλωθεί ότι οι δύο φθόγγοι συνεκφωνούνται (στη συνίζηση): *παλαιός (> παλιός) νιος. γιατί. βιος.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύφέν< ύφ' εν< ύπό* **-f** *έν\.* **υφέρπω ρ. αμετβ. {παρατ. υφείρπα} (κακόσ.. κυρ. για φήμες ή αρρώστιες) αναπτύσσομαι, διαδίδομαι χωρίς να γίνομαι άμεσα ή αμέσως αντιληπτός.**

[ΕΤ υμ. < αρχ. *ύφέρπω* **<** *ύφ-* **(<** *ύπο-)* **+** *έρπω].* **ύφεση** (η) {-ης κ. -έσεως | -έσεις, -έσεων| **1.** η μείωση τής έντασης, η πορεία προς μια πιο ομαλή κατάσταση: *- τής κακοκαιρίας / των εντάσεων στις σχέσεις των δύο κρατών / τής κατάστασης τού ασθενούς || βαρομετρική / διεθνής* - **συν.** μετριασμός. υποχώρηση **λντ.** έξαρση, ένταση 2. η πτώση (από υψηλό επίπεδο σε χαμηλότερο), ο περιορισμός τής ευρύτητας αποδοχής κ.λπ.: *τα πράγματα είναι δύσκο- λα σε περιόδους οικονομικής ~ || περνούμε περίοδο ύφεσης || οι δουλ,ειές βρίσκονται σε - || στην εποχή μας οι ιδέες και οι ιδεολογίες βρίσκονται σε -* **αντ.** άνοδος · 3. **μουσ.** (α) η βάρυνση ενός φθόγγου τής κλίμακας κατά ένα ημιτόνιο (βλ.λ.)· παράγεται νέος φθόγγος, τού

οποίου το όνομα σχηματίζεται από το όνομα τού παλιού, με την προσθήκη τής λ., λ.χ. μι ~ (β) το μουσικό σημείο τής βάρυνσης ενός φθόγγου κατά ένα ημιτόνιο- στη δυτική σημειογραφία, σχηματίζεται ως ελαφρώς πλαγιασμένο b (από την γαλλ. ονομασία bemol ή την ιταλ. bcmolle). το οποίο γράφεται πριν από τον φθόγγο που αλλοιώνεται· η ύφεση υπάγεται στην ευρύτερη έννοια των αλλοιώσεων (βλ.λ.) συν. μπεμόλ · 4. *ΜΕΙΩΣΙ*>. περιοχή χαμηλο>ν βαρομετρικών πιέσεο>ν, στην οποία η πίεση ελαττώνεται από την περιφέρεια προς το κέντρο, οι άνεμοι πνέουν περί το κέντρο της αριστερόστροφα στο βόρειο και δεξιόστροφα στο νότιο ημισφαίριο· προκαλεί κακοκαιρία με βροχές το καλοκαίρι και βροχές και χιόνια τον χειμο>να.

|ΚΤΥΜ. < μτγν. *ὕφεσις*. αρχική σημ. '«χαλάρωση των χορδών μουσικού οργάνου». < αρχ. *ὕφίημι* «κατεβάζω, χαμηλώνω» < *ὑφ- (< ὑπο-) + ἵημι*, πβ. κ. *ἄφεσις - ἀφίημι, ἐ'φεσις - ἐφίημι*. Ο μουσ. όρ. αποδίδει τον γαλλ. detente), **υφέσιμος,** -η, -ο 11856] αυτός που επιδέχεται ύφεση: ~ *πυρετός*. **υφή** (η) 1.ο τρόπος με τον οποίο πλέκονται μεταξύ τους οι ίνες από τις οποίες δημιουργείται το ύφασμα: *πυκνή / αραιή* ~ ΣΥΝ. ύφανση 2. ο τρόπος με τον οποίο διατάσσονται τα μόρια ή/και τα κύτταρα κάθε σώματος ή οργανισμού: *η ~ τού ξύλου / τού* μετάλλου / *τού χαρτιού* ΣΥΝ. σύσταση 3. η αίσθηση που δημιουργείται από την επαφή μας με υλικό σώμα: *βελούδινη ι απαλή* ~ 4. (α) (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται τα μέρη λογοτεχνικού έργου (β) τα στοιχεία (συνόλου. κατάστασης), των οποίων η σύνθεση δημιουργεί την ιδιαιτερό- τητά του. ΣΧΟΛΙΟ λ. *δομή. ύφος*.

|ΓΤΥΜ. <αρχ. *ὑφή*< υφαίνω (υποχωρητ.), βλ.λ.]. **υφηγεία** (η) [1871] Ιυφηγεσιών] (σε ξένα πανεπιστήμια και παλαιότ. στην Ελλάδα) η επιστημονική έρευνα και διατριβή που υποβάλλεται για να αποκτήσει κανείς τον τίτλο τού υφηγητή· ΦΡ. ***διατριβή επί υφηγεσία*** *(διατριβή επί ύφηγεσία)* ανώτερη διατριβή που προϋποθέτει και ακολουθεί την απόκτηση διδακτορικού διπλώματος. σχόλιό λ. *ηγούμαι, πανεπιστημιακός*. **υφηγητής** (ο), **υφηγήτρία** (η)]υφηγητριών| **1.** (σε ξένα πανεπιστήμια) ο επιστήμονας που διδάσκει σε πανεπιστημιακό ή άλλο ισότιμο ίδρυμα υπό την εποπτεία τού καθηγητή τής έδρας 2. (παλαιότ.) πανεπιστημιακός διδάσκαλος με ανοκερο διδακτορικό τίτλο *(διατριβή έπι ύφηγεσια)*, ο οποίος διδάσκει αμισθί ή με εντολή διδασκαλίας σε θέση ανώτερη τού επιμελητή και αμέσως κατώτερη τού έκτακτου καθηγητή. – **υφπγητικός,**-ή.-ό [μτγν.]. ··"■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ηγούμαι, πανεπιστημιακός*.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *υφηγητής* (μτγν. σημ. «δάσκαλος») < *ὑφηγούμαι (εο~)* «προπορεύομαι, οδηγώ - δείχνω τον δρόμο» < ὑφ- (< *ὑπο-)* + *ἡγοῦμαι]*.

υφήλιος (η) {υφηλίου | χωρ. πληθ.Ι **1.** ολόκληρος ο πλανήτης Γη: οι λ«ο(*τής ~ || στα κα/λιστεία αναδείχθηκε «Μις ~»* συν. κόσμος, πλανήτης 2. (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρο>πων που κατοικούν στη Γη: *η ~ κινδυνεύει από* το *έιτζ* συν. οικουμένη, πλανήτης, κόσμος.

[κτυμ. < μτγν. επίθ. *ὑφήλιος*, που πρωτοαπαντά στον Πορφύριο (3ος αι. μ.Χ.) και προέρχεται από τη φρ. *ὑφ' ἡλίω* «κάτω από τον ήλιο»|. **υφίσταμαι** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {υφίστ-αμαι. -ασαι. -αται, -άμεθα, -ασθε. -ανται, παρατ. υφιστ-άμην, -ασο. -ατο, -άμεθα. -ασθε, -αντο j υπέστην. -ης. -η... (να/θα υποστώ)[(λόγ.) ♦ 1. (αμετβ.) (μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) έχω υπόσταση, ύπαρξη: το *ζήτημα δεν υφίσταται πια. τακτοποιήθη- καν όλα*]|| *η υφιστάμενη κατάσταση* ΣΥΝ. υπάρχω, βρίσκομαι ♦ 2. (μετβ.) (α) υποχρεώνομαι να περάσω από (δοκιμασία) ή να υπομείνω (δυσάρεστη κατάσταση): *δεν θα υποστώ άλ/.η φορά τέτοια συμπεριφορά!* συν. υποφέρω, ανέχομαι (β) παθαίνω, μου συμβαίνει (κάτι, συνήθ. δυσάρεστο): *καθημερινά υφιστάμεθα τα/Μίπωρίες]] ~μαρτύρια / βασανιστήρια / έλεγχο / πλήγμα / τις συνέπειες των πράξεων μου / θυσίες || χιλ,ιάδες στρέμματα δάσους υπέστησαν ολική καταστροφή*]| ο *αθλητής είχε υποστεί βαρύ διάστρεμμα* 3. (η μτχ. ενεστ. ***υφιστάμενος, -η***, -ο) βλ.λ.

]ετυμ. < αρχ. *ὑφίσταμαι* (ήδη στον Αριστοτέλη με τη σημ. «υπάρχω, είμαι» κατά το *ὑπόστασις)* < *ὑφ-* (< *ὑπο-)* + *ἵσταμαι]*. **υφιστάμενος,** -η (λόγ. -ένη). -ο {-ου κ. -ένου | -ων κ. -ένων. -ους κ. -ένους} 1. αυτός που υφίσταται, που υπάρχει: *η -κατάσταση* ·2. αυτός που βρίσκεται σε κατώτερη υπαλληλική βαθμίδα από άλλον και εξαρτάται ιεραρχικά από αυτόν: (κυρ. ως ουσ.) *συμπεριφέρεται φιλικά / τοπικά στους υφισταμένους του* αντ. προϊστάμενος.

(γ.τυμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *ὑφίσταμαι]*. υφολογία (η) (χωρ. πληθ.] κλάδος τής γλωσσολογίας και τής θεωρίας τής λογοτεχνίας, που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τού γλωσσικού ύφους στον λόγο και ειδικότ. στα λογοτεχνικά κείμενα. – υφολογικός, -ή, -ό. υφολογικ-ά / -ώς επίρρ. σχολιο λ. *ύφος*.

(ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού αγγλ. stylistics], **ύφος** (το) (ύφους | συνήθ. χωρ. πληθ.· σπάν. ύφη] **1.** (α) η έκφραση τού προσώπου ή/και ο τρόπος ομιλίας, στα οποία αποτυπώνονται οι ψυχικές διαθέσεις τού ατόμου: *κοιτάζω 1 μιλάω με αγέρωχο / άγριο / απότομο / απορημένο > αυστηρό ι επιβ/.ητικό ι επιθετικό / επιτακτικό / ευγενικό / μελαγχολικό ! μυστηριώδες / πένθιμο / προκλητικό / χυδαίο* - U *Γι - είν'αυτό; Δεν είμαστε υπηρέτες σου!* || *του έκανε παρατήρηση σε έντονο* - (β) (ειδικότ.) ο επιτηδευμένος τρόπος ομιλίας και γενικότ. εμφάνισης, με τον οποίο πιστεύει κανείς ότι θα φανεί σπουδαίος: *μιλάω με ι παίρνω* ~ ιύ.ν. επιτήδευση αντ. απλότητα 2. γλωσσ. (α) ο ιδιαίτερος, εξατομικευμένος τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί καθένας τη γλώσσα, αξιοποιώντας μέσα από τις επιλογές του τα ποικίλα μέσα που αυτή του προσφέρει στον προφορικό και τον γραπτό λόγο: *ανεπιτήδευτοι ?Λτόι δασκαλίστικο / δηκτικό / δραματικό / κομψό / μονότονο / ξερό / πεζό / ποιητικό / προσωπικό / σατιρικό / σοβαρό ί στρωτό / μεγαλοπρεπές / υψηλό / υπερβολικό ί πομπώδες* - συν.

έκφραση, στυλ (β) (ειδικότ.) ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο διαφοροποιείται ένα είδος γραφής ή κείμενο από άλλο, ένας συγγραφέας από άλλον, με βάση τις γλωσσικές του επιλογές ή και αποκλίσεις (υφολογισμούς): *επιστημονικό / λογοτεχνικό / δημοσιογραφικό* / 0γο- *λογικό/ αττικοί φιλολογικό* ~|| γο - *τού Σεφέρη/ τού Παπαδιαμάντη*

η τεχνοτροπία που χαρακτηρίζει ένα σύνολο δημιουργών ή καλλιτεχνών ή μια περίοδο: *ρομαντικό / μεταμοντέρνο / αναγεννησιακό* ~

αρχιτεκτονικό ί ζωγραφικό / διακοσμητικό - ΣΥΝ. στυλ, ρυθμός. – (υποκ.-σκωπτ.) **υφάκι** (το) (σημ. 1).

[ετυμ. < αρχ. *ὕφος*< υφαίνω (υποχωρητ.), βλ.λ. Η σημερινή σημ. είναι μτγν. (λ.χ. τό *τών λόγων ὑφος*, Λογγίν. 1.4)1.

ύφος - υφή. Το υφή (πβ. ομόρρ. υφαίνω, ύφανση) δηλώνει τη σύνθεση ενός αντικειμένου, τα στοιχεία που το αποτελούν και του προσδίδουν την ιδιαιτερότητά του. Το ύφος, αντιθέτως, ενώ είναι και αυτό ομόρριζο και σημαίνει έμμεσα τη σύσταση, έχει αποκτήσει ειδική, διαφορετική σημασία. Το ύφος δηλώνει κυρίως την ιδιαιτερότητα στη γλωσσική έκφραση ενός ανθρώπου τόσο στην ομιλία όσο και στα γραπτά *του* **και, ειδικότερα, την ιδιαιτερότητα τής γλώσσας ενός συγγραφέα ή τής τεχνικής και τής τέχνης ενός καλλιτέχνη (μουσικού, ζοϊγράφου κ.λπ.). Ειδικότερα, το ύφος ενός κειμένου είναι αποτέλεσμα τού συνόλου των επιλογών και των αποκλίσεων που εμφανίζονται συνειδητά και με ορισμένη συχνότητα στο έργο ενός συγγραφέα (επιλογές είναι συμβατικές εναλλακτικές δυνατότητες που ενυπάρχουν σε κάθε γλώσσα -π.χ. χρήση ονοματικής ή ρηματικής φράσης, ενεργητικής ή παθητικής φωνής κ.ο.κ.-. ενώ αποκλίσεις είναι επ' ευκαιρία χρήσεις / νεολογισμοί -συνήθως στη σύναψη των λέξεων- που επινοεί ο συγγραφέας, π.χ.** *Στέγνωσε η αγάπη στις τρύπιες ψυχές μας).*
Ως προς την ορολογία, συχνά χρησιμοποιείται, αντί για τη λ. ύφος. η λ. στυλ (πβ. και *στυλιστική. στυλιστικά φαινόμενα).* **Ωστόσο, προκειμένου για το γλωσσικό - λογοτεχνικό ύφος. είναι προτιμότερο να χρησιμοποιείται ο όρος ύφος (αντίστοιχος προς το ύφος που χρησιμοποίησαν οι αρχαίοι), καθώς και τα παράγωγα υφολογία (αντί για τη** *στυλιστική***) και υφολογικός (αντί για το** *στυ/d- στικός).* **Στο κάτο)-κάτο>, αν η ετυμολογία τού ξενικού style και τού λατ. stylus από το ελλην. στύλος είναι ορθή, τότε και το στυλ είναι επίσης ελληνικής προελεύσεως. αλλά με περιορισμένη ετυμολογική και σημασιολογική διαφάνεια από ό.τι το** *ύφος.* **Η** *λ. στυλ. πάντως,* **χρησιμοποιείται στη μόδα, όπου και έχει επικρατήσει.**

υφυπουργός (ο/η) [18741 μέλος τής κυβέρνησης, υφιστάμενο τού υπουργού, που ασχολείται με συγκεκριμένο τομέα δράσης στον ευρύτερο χώρο ευθυνών τού υπουργού: ο ~ *Αθλητισμού ενημέρωσε τον αρμόδιο υπουργό Πο/.ιτισμού.* **υφυπουργείο** (το) [18871 **1.** η δημόσια υπηρεσία τής οποίας προΐσταται ο υφυπουργός 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω υπηρεσία, **υψηλόβαθμος,** -η, -ο **1.** αυτός που βρίσκεται σε υψηλή βαθμίδα ιεραρχικής κλίμακας: - *αξιωματούχος / στέλεχος επιχείρησης / μέλος οργάνωσης / υπάλληλος υπουργείου Α* ΝΤ. χαμηλόβαθμος · 2. (σχολή) στην οποία, για να εισαχθεί κανείς, πρέπει να συγκεντρώσει υψηλή βαθμολογία: *στις ~ σχολές ανήκουν η Νομική και η Ιατρική || οι - σχολέα τής πρώτης δέσμης* αντ. χαμηλόβαθμος, **υψηλόμισθος,** -η, -ο αυτός που αμείβεται με υψηλό μισθό: ~ *υπάλ- ?.ηλος* ΑΝΤ. χαμηλόμισθος, **υψηλός,** -ή, -ό **1.** (λόγ.-σπάν.) αυτός που έχει σχετικά μεγάλο ύψος συν. ψηλός 2. (ήχος) που έχει σχετικά μεγάλο τονικό ύψος. οξύτητα: ~ *κ/.ίμακα'* (συνήθ. μτφ.) **3.** μεγαλύτερος ή περισσότερος από το συνηθισμένο: - *ανάστημα / πίεση / θερμοκρασία / τάση ηλεκτρικού ρεύματος / συχνότητα / τιμές / κέρδη / ποσοστό / φόρος / εισόδημα / ρυθμός ανάπτυξης* ΣΥΝ. μεγάλος, ψηλός ΑΝΤ. χαμηλός, μικρός **4.** αυτός που έχει ξεχωριστή ποιότητα, αξία: ~ *ραπτική / κομμωτική / τέχνη / ποίηση / τεχνολογία* ΣΥΝ. ανοΐτερος 5. αυτός που σχετίζεται με κάτι που θεωρείται πολύ αξιόλογο, πνευματικά ή ηθικά ανώτερο: ~ *ιδέες/ στόχοι / ιδεώδη ι αξίες* 6. αυτός που σε μία κλίμακα αξιολόγησης βρίσκεται στις πρώτες θέσεις, ξεπερνά πολύ το μέσο και χαμηλό επίπεδο: ~ *ποιότητα / επίπεδο γνώσεων / αίσθημα ευθύνης ί φρόνημα / προδιαγραφές || περιοχές ~ κινδύνου για πυρκαγιές* 7. αυτός που είναι κοινωνικά ανώτερος, που κατέχει σημαντική (κοινωνική, πολιτική) θέση: *οι ~ καλεσμένοι / προσκεκ/.ημένοι* συν. ανώτερος αντ. κατώτερος· φρ. (α) *υψηλή κοινωνία* το σύνολο προσώπων με σημαντική κοινωνική θέση. τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα (πβ. λ. *αριστοκρατία, τζετ-σετ)* (β) *αφ' υψηλού* με υπεροπτικό ύφος: *κοιτάζω κάποιον* ~ συν. ακατάδεκτος, αλαζονικά αντ. καταδεκτικά, συγκαταβατικά (γ) (αρχαιοπρ.) *καθ' υψηλήν επιταγήν* ύστερα από εντολή ανώτερης εξουσίας ή δύναμης: (ειρων.) ~ *προσερχόμεθα ευπρεπώς εν- δεδυμένοι* (δ) *Υψηλή Πύλη* βλ. λ. *Πύλη (ε)* *υψηλά πρόσωπα* πρόσωπα με μεγάλο κύρος, ανώτεροι και ανώτατοι αξιωματούχοι, μέλη τής πολιτικής ηγεσίας, επίσημοι κ.λπ. 8. αυτός που σχετίζεται με σπουδαίο ή ο)φέλιμο κοινωνικά έργο: - *καθήκον / αποστολή / αξίωμα.* – **υψηλά** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *ὑψηλός* < επικό επίρρ. *ὕψι* «ψηλά» + παραγ. επίθημα *-ηλός*. πβ. κ. *χαμ-ηλός. ἀπατ-ηλός*. Το επίρρ. *ὑψι* εμφανίζει θ. *ὑπ-* το)ν λ. *ὑπ-ατος, ὑπ-ό. ὑπ-έρ* (βλ.λ.) και κατάλ. -/ αρχ. τοπικής πτώσεως (πβ. κ. *ἀντ-ί, ἀρτ-ι)*. Το -s- *(ὑψ-)* παραμένει δυσερμήνευτο (βλ. κ. *ὑψέ*

απόψε), εμφανίζεται εντούτοις και στα αρχ. ιρλ. Os «ψηλά», αρχ. σλαβ. vysoku (< *upso-). λατ. sus- < *sub-s- (ρ. sustineo)], **υψηλόσωμος,** -η, -ο [18511 αυτός που είναι πολύ ψηλός: - *αθλητής / γυναίκα.*

υψηλότατος (ο) {υψηλοτάτ-ου | -ων, -ους}. **υψηλοτάτη** (η) (με κεφ.) προσφώνηση γνα πρίγκιπα / πριγκίπισσα ΣΥΝ. υψηλότητα.

|ETYM. < **αρχ.** *υψηλότατος,* **υπερθ. ταυ επιθ.** *υψηλός.* **Για τη σύγχρονη χρήση βλ. λ.** *υψηλότητα].* **υψηλότητα (η) (με κεφ.) προσφώνηση για πρίγκιπα / πριγκίπισσα:** *πώς αισθάνεται σήμερα η* **-** *Σας;* ΣΥΝ', **υψηλότατος. Επίσης υψηλότης {υψηλότητος}.**

ΙΗΪΎΜ. < **μτγν.** *υψηλότης* < **αρχ.** *υψηλός.* **Στη σημερινή σημ. η λ. αποδίδει το αγγλ. Highness], υψηλότοκος, -η. -ο αυτός που έχπ υψηλό τόκο: -** *δάνεια που δεν συμφέρουν τον δανειζόμενο* ΑΝΤ. **χαμηλότοκος. υψηλόφρων, -ων. -ον {υψηλόφρ-ονος. -ονα | ονες (ουδ. -ονα), -όνων}**

αυτός που εμπνέεται από ευγενείς και μεγάλες ιδέες: ~ *οραματι- στής / στοχαστής* συν. **ευγενής, υψηλός, ανώτερος** αντ. **ποταπός**

(αρνητ.) αυτός που φέρεται υποτιμητικά στους άλλους, που θεωρεί τον εαυτό του ανώτερο ΣΥΝ. **αλαζόνας, υπερήφανος** ΑΝΤ. **μετριόφρων, ταπεινόφρων. Επίσης υψηλόφρονας (ο/η). — υψηλοφρόνως επίρρ. 118961. υψηλοφροσύνη (η) |μτγν.|. υψηλοφρονώ ρ. Ιμτγν.Ι {-εις...}.** σχολιο λ. *-ων,* -ων, *-ον.*

[ΗΪΎΜ. < **αρχ.** *υψηλόφρων* < *υψηλός* + *-φρων* < *φρήν. -ενός* **(βλ.λ.)|. υψηλόφωνος, -η, -ο Ιμτγν.} αυτός που διαθέτει ή γίνεται με δυνατή φωνή:** ~ *διαταγή* ΣΥΝ. **μεγαλόφωνος** ΑΝΤ. **χαμηλόφωνος, σιγανός. — υψηλόφωνα / υψηλοφώνως J1898! επίρρ. υψικάμινος (η) 11887} [υψικαμίν-ου | -ων, -ους] 1. καμίνι με χαρακτηριστικά μεγάλο ύψος, μέσα στο οποίο παράγεται χυτοσίδηρος από τη διάσπαση και την αναγωγή των μετάλλων στις υψηλές θερμοκρασίες που αναπτύσσονται σε αυτό 2. (συνεκδ.) το εργοστάσιο στο οποίο υπάρχουν καμίνια τού παραπάνω τύπου.**

|ηϊύμ. < επίρρ. *ύψι* «ψηλά» (βλ. λ. *υψηλός)* + *κάμινος,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. haut fourncau}. **υψίκορμος,** -η,-ο [1895| αυτός που διαθέτει ψηλό κορμό συν. ψηλόσωμος ΑΝ γ. χαμηλόκορμος.

[f.tym. < **επίρρ.** *ύψι* **«ψηλά» (βλ. λ.** *υψηλός)* + *κορμός].* **ύψιλον (το) |άκλ.} Ύ. υ· το εικοστό γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ.** *αριθμός).*

[ΗΤΥΜ. < **μεσν.** *ν ψιλόν,* **με τη σημ. «μονοψήφιο υ», κατ' αντιδιαστολή προς το διψήφιο -οι-, με το οποίο (κατά τον Μεσαίωνα) συνέπιπτε στην προφορά [.**

υψίπεδο (το) |υψιπέδ-ου | -ων} επίπεδο μέρος γης που βρίσκεται σε μεγάλο ύψος από τη θάλασσα: τα - *τού Γκολάν στη Μέση Ανατολή* ΣΥΝ. **οροπέδιο** αντ. **βαθύπεδο.**

[F.tym. **Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ.** *ύψιπεδος* < **επίρρ.** *ϋψι* **«ψηλά» φλ. λ.** *υψηλός)* **+** *-πεδος*< *πέδον* **«έδαφος, χώμα» (βλ. λ.** *πεδίο)).* **υψιπετής (ο) {υψιπετών}, υψιπέτις (η) (υψιπέτιδος} (λόγ.) πρόσωπο που εμπνέεται από μεγάλες ιδέες ή/και εκφράζει μεγάλες ιδέες.** [ftym. **< αρχ.** *υψιπετής* < **επίρρ.** *ϋψι* **«ψηλά» (βλ. λ.** *υψηλός)* **+** *-πέτης*

πέτομαι **«πετώ» (βλ.** *κ. πετώ)].* **υψιπετής, -ής, -ές |υψιπετ-ούς | -εις (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έπεσε από τον ουρανό** συν. **ουρανοκατέβατος.** σχολιο **λ.** *-ης, -ης, -ες.* [ετυμ. **< αρχ.** *υψιπετής* < **επίρρ.** *ϋψι* **(βλ. λ.** *υψηλός)* **+** *-πετής*< *πίπτω* **,(βλ.λ.)Ι.**

ύψιστος, -η (λόγ. -ίστη). -ο {-ου κ. -ίστου | -ων κ. -ίστων, -ους κ. **-ίστους}** 1. **αυτός που βρίσκεται** *στο* **υψηλότερο σημείο σε μια ιε- ραρχική / αξιολογική κλίμακα, ανώτατος:** ro ~ *αξίωμα τής χώρας || αυτό αποτελεί για μας ~ προτεραιότητα || ~ συμφέρον / αγαθό ι προσόν / διάκριση / τιμή* **|| (σε άναρθρη γεν.-λόγ.)** *αποστολή υψίστης σημασίας* **(j** *φυλακές ~ ασφα'λειας* συν. **σημαντικότατος, σπουδαιότατος** λντ. **ασήμαντος** 2. ΘΗΟΛ. *Ύψιστος* **(ο) {Υψίστου} προσωνυμία τού Θεού:** *δοξάζω τον Ύψιστο που είμαι καλά στην υγεία μου.*

[ΕΤΥΜ. **< αρχ.** *ύψιστος* < **επίρρ.** *ϋψι* **«ψηλά» (βλ. λ.** *υψηλός)* **+ υπερθ. επίθημα** *-ιστός,* **πιθ. κατά τα** *μέγιστος. κόδιστος\.* **υψίστρωμα (το) {υψιστρώμ-ατος } -ατα. -άτων}** μηγεωρ. **πυκνό γκρι- ζωπό νέφος, που αποτελείται από υδροσταγονίδια και ανήκει στα μέσα νέφη.**

|£ΤΥ.Μ_. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. altostratusj. **υψισωρ(ε)ίτης** (ο) Ιυψισωρ(ε)ιτών| MI-TESIP. σφαιρικό νέφος, γκρίζου υπόλευκου χρώματος, που αποτελείται από υδροσταγονίδια και ανήκει στα μέσα νέφη.

ΙΕΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από νεολατ.** altocumulus], **υψιτενής, -ής. -ές [υψιτεν-ούς | -εις (ουδ. -ή)} αυτός που έχει μεγάλο ύψος** συν. **(υ)ψηλός** λντ. **χαμηλός, κοντός. — υψιτενώς επίρρ.** σχολιο **λ.** *-ης. -ης. -ες.*

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *ύψιτενής* < επίρρ. *ϋψι* (βλ. λ. *υψηλός)* + *-τενής* < *τείνω].*

υψίφωνος, -η (λόγ. -ος). -ο 118631 1. αυτός που έχει φωνή μεγάλου ύψους 2. *υψίφωνος* **(η) λυρική τραγουδίστρια, τής οποίας η φωνή κινείται εκ φύσεως στις ψηλότερες περιοχές τής γυναικείας φωνής, σε αντίθεση με τής μεσοφώνου:** *η άρια τής* **-** [**|** *τον ρόλο τής Νόρμας ερμήνευσε απαράμιλλα η ~ Μαρία Κάλλας* συν. **σοπράνο (βλ. λ.** *μεσόφωνος, βαθύφωνος)* 3. **(σπανιότ.) ο τενόρος (βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. < επίρρ. *ύψι* «ψηλά» (βλ. κ. *υψηλός)* + *-φωνος*< *φωνή],* **υψομετρία** (η) 118611 Ιχωρ. πληθ.} ιοπογρ. 1.ο επιστημονικός κλάδος **που έχει ως αντικείμενο τη μέτρηση τού υψομέτρου:** *βαρομετρική ' τριγωνομετρική ~* **2. η μέθοδος με την οποία μετρούν και αναπαρι* στούν ανάγλυφα την επιφάνεια τής γης.**

ΙΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hypsometric!, υψομετρικός, -ή. -ό U861] 1. αυτός που σχετίζεται με την υψομετρία · 2. αυτός που σχετίζεται με το υψόμετρο:** *~ διαφορά.* **— υψομετρικά επίρρ.**

[ΕΤΥΜ. **Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. hypsometriquej. υψόμετρο (το) |1866] {υψομέτρ-ου | -ων} 1. (για τοποθεσίες) η ακριβής απόσταση σε κάθετο άξονα ενός σημείου στην επιφάνεια τής γης από την επιφάνεια τής θάλασσας, που εκλαμβάνεται ο>ς σημείο αναφοράς: γο** *χωριό βρίσκεται σε μεγάλο* - συν. **ύψος 2. (στην αερο- πλοΐα) βασικό όργανο για την πλοήγηση αεροσκάφους, το οποίο δείχνει με ακρίβεια ανά πάσα στιγμή την απόσταση τού σκάφους από τη γη.**

[ΗΤΥΜ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. altitude (σημ. 1). altimetrc (σημ. 2)]. ύψος (το) |ύψ-ους | -η. -ών} 1. η απόσταση από τη βάση ενός σώματος ώς την κορυφή του σε κατακόρυφο άξονα: το - rot)** *κτηρίου* **|| γο** *αεροπλάνο παίρνει / χάνει* ~φ **ΦΡ. (α)** *ατα ύψη* **(j) σε πολύ ψηλό σημείο:** *πετάω / βρίσκομαι στα* ~ **(ii) (μτφ.) σε μεγάλο βαθμό:** *χάρις στη διαφημιστική εκστρατεία οι πωλήσεις τον δίσκον της εκτινάχθηκαν*

(iii) (για τιμές αγαθών) η ακρίβεια: *οι τιμές των οπωροκηπευτικών έφτασαν/ ανέβηκαν* ~ (β) *ή ταύ ύψους ή τού βάθους* για περιπτώσεις που κάτι/κάποιος δεν έχει σταθερότητα, αλλά μπορεί να κυμαίνεται από το ένα άκρο στο άλλο: *αυτός ο παίκτης είναι ~ · άλλοτε είναι ο καλύτερος και άλλοτε ο χειρότερος τού αγώνα* **2.** αθλ. το άλμα εις ύψος: *προκρίθηκε στον τελικό τού* ~ 3. (για πρόσ.) η απόσταση από το έδαφος ο)ς το κεφάλι, όταν κανείς είναι όρθιος, το μήκος τού σώματος: ***-fi*** *~ έχεις: -1,80* (ένα ογδόντα, ενν. μέτρα) || *ένας άντρας δύο μέτρα* ~ || (κ. σε γεν.) *ένας νέος αθλητής ύψους 1,95* συν. μπόι, ανάστημα· ΦΡ. (μτφ.) ***ατέκομαι στο ύψος μου*** διατηρώ την αξιοπρέπειά μου ή ανταποκρίνομαι στις απαιτήσεις (ρόλου, περιστάσεων κ.λπ.) 4. η γραμμή που ξεκινά νοερά από συγκεκριμένο σημείο και χρησιμεύει για να προσδιοριστεί η θέση ή η απόσταση ενός αντικειμένου ή τόπου σε σχέση με το σημείο αναφοράς: το *έπιπλο ήταν ψηλό' έφτανε στο - των ώμων μου || ο δρόμος είναι κλειστός λόγω χιονοπτώσεων* στο - *τού Κακανδριτίου* 5. μους. το πόσο ψηλά ή χαμηλά βρίσκεται ένας φθόγγος σε σχέση με τους άλλους: *τονικό* ~ συν. οξύτητα, ανέβασμα 6. ΓΗΩ.Μ. (α) η κάθετη απόσταση μεταξύ τής κορυφής και τής βάσης ενός σχήματος ή η (κάθετη) απόσταση μεταξύ των δύο παράλληλων βάσεων ενός σχήματος ή στερεού: *το ~ τριγώνου / τραπεζίου / πρίσματος* (β) (συνεκδ.) το ίδιο το κάθετο ευθύγραμμο τμήμα, με το οποίο προσδιορίζεται το παραπάνω μέγεθος 7. (μτφ.) (α) το σημείο στο οποίο μπορεί να φθάσει ή προς το οποίο τείνει κάτι: το ~ *των συναλλαγών / των τιμών / των δαπανών / τής παραγωγής / των επιτοκίων / των αποδοχών ·* φρ. **στο** *ύψος των περιστάσεων* στις απαιτήσεις που επιβάλλουν οι συνθήκες: *ανταποκρίθηκε επαρκώς* - (βλ. *αίρομαι στο ύψος των περιστάσεων,* λ. *αίρω)* (β) (η γεν. *ύψους* ως προσδιορισμός ποσού): *αγορές ~ πενήντα χιλιάδων || εμπορική συμφωνία ~ ενός δισεκατομμυρίου* συν. μέγεθος, βαθμός 8. (μτφ.) η πνευματική ή ηθική υπεροχή: το - *των ιδεών/ των συ/.λογισμών* συν. ανωτερότητα ΑΝ1. **κατωτερότητα.** σχολιο **λ.** *εστία. ύφος.*

[ετυ.μ. **< αρχ.** *ϋψος* < *ύψιστος* **(υποχωρητ.), κατά το σχήμα** *μήκιστος*

μήκος, κύδιστος - κύδος. **Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ.** *βρίσκομαι στο ύψος (ενός τόπου)* **(< γαλλ. etrc a la hauteur d'un lieu),** *στέκομαι στο ύψος των περιστάσεων* **(< γαλλ. etrc a la hauteur de ['occasion),** *παίρνω / χάνο) ύψος* « γαλλ. **prendre / pcrdre de la hauteur)|.**

ύψωμα (το) [μτγν.] **(υψώμ-ατος | -ατα, -άτων) 1. τμήμα τού εδάφους, το οποίο προεξέχει λόγω τού ύψους του σε σχέση με την έκταση γύρω του: το -** *προσέφερε καλό παρατηρητήριο για τη γύρω περιοχή* συν. **ψήλωμα** ΑΝΤ. **βαθούλωμα 2. εκκλησ. το μέρος τού προσφόρου που έχει σφραγιστεί με τα ιερά σύμβολα και δίνεται τεμαχισμένο σε κομμάτια ως αντίδωρο στους πιστούς. — (οποκ.) υψωματάκι (το), υψώνω ρ. μετβ. {ύψω-σα, -θηκα, -μένος} 1. σηκώνω ψηλά: - ro** *κεφάλι ! τη σημαία /* **το** *βλέμμα ι τα μάτια ι το χέρι* ΣΥΝ. **ανεβάζω** αν **γ. χα- μηλώνο), κατεβάζω φρ. (α)** *υψώνω /* **ορθώνω** *το συνάστημά μου* **αντιμετωπίζω μια κατάσταση με γενναιότητα, δεν φοβάμαι:** *παρά την ηλικία* **του,** *ύψωσε* **το** *ανάστημά του και διεκδίκησε τα δικαιώματά του* αντ. **μαζεύομαι, δειλιάζο) (β)** *υψώνω τη φωνή μου* **ανεβάζο) την ένταση τής φωνής μου. κυρ. επειδή έχω εκνευριστεί ή θέλω να επιβληθώ στους άλλους:** *μην υψώνεις σε μένα τη φωνή σου!* ΣΥΝ. **φωνάζω. (οικ.) γκαρίζω** αντ. **μιλάω χαμηλόφωνα 2.** ΜΑΘ. *υψώνω (ένσν αριθμό) σε (δύναμη)* **πολλαπλασιάζω (έναν αριθμό) με τον εαυτό του τόσες φορές όσες αντιστοιχούν στη συγκεκριμένη δύναμη: -** *το 5 στην τρίτη (5[1])* 3. **(μτφ.) μεταφέρω σε ανώτερο επίπεδο, εξισονω:** *με την ενέργειά τον αντή υψώθηκε σε σύμβολο τού αγώνα τής χώρας του* συν. **εξυψώνω** ανγ. **ταπεινώνω, μειώνο)** 4. **(μεσοπαθ.** *υψώνομαι)* **πετώ σε ύψος. ανεβαίνω στον ουρανό: γο** *αεροπ/.άνο υψώθηκε στα*

πόδια ΣΥΝ. **ανεβαίνω.** - ύψωση **(η) [μτγν.].** υψωπκός, **-ή. -ό [μτγν.].**

Ιετυμ. **< αρχ.** *ϋψώ (-όω)* < *ϋψος].*

Φ, φ: φει / φι, το εικοστό πρώτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Στην Αρχαία Ελληνική το γράμμα *φει* δήλωνε ένα κλειστό δασύ χειλικό σύμφωνο [phj και συναποτελούσε με τα *β* και *χ* τα δασέα σύμφωνα τής Ελληνικής. Στους χρόνους τής Κοινής το *φ* και τα λοιπά δασέα σύμφωνα έχασαν τη δασεία προφορά τους και δήλωσαν διαρκείς τριβόμενους συμφωνικούς φθόγγους (ph > f [phoros]

Iforos], th > Θ. kh > χ). Ωστόσο, στο φωνολογικό σύστημα τής Αρχαίας Ηλληνικής τα δασέα σύμφωνα ήταν τόσο σημαντικά, ώστε όχι μόνον ονομάστηκαν με βάση αυτά όλα τα κλειστά σύμφωνα (δασέα: *φ, Θ, χ* - μη δασέα / ψιλά: *π, τ. κ* - ενδιάμεσα των δασέων και μη δασέων, «μέσα»: *β.* <5, γ), αλλά οι Έλληνες επινόησαν και ειδικά γράμματα, το Φ και το Χ. για να δηλώσουν αυτά τα σύμφωνα. Έτσι, με βάση το γράμμα Θ, το οποίο προήλθε με μεταβολή τής φωνητικής αξίας («εμφατικό οδοντικό»), που είχε το γράμμα αυτό στο βορειοσημίτικό αλφάβητο, πλάστηκαν μονογράμματες δηλώσεις και για το χειλικό δασύ (Φ) και για το ουρανικό δασύ (Χ). Οι ιστορικοί, μάλιστα, τής ελληνικής γραφής πιστεύουν ότι το Φ μπορεί να προήλθε με ανάλογη αλλαγή στη μορφή τού γράμματος Θ (άλλοι. όμως. το παράγουν από το γράμμα κόππα *(f,* άλλοι από τη συνένωση δύο Υ κ.λπ.). Πριν από την επινόηση τής μονογράμμα- της δήλωσης τού Φ. το γράμμα δηλο)νόταν κυρίως με τον συνδυασμό ΠΗ (Π και δασύ If). Η χαρακτηριστική δασεία προφορά τού Φ στην Αρχαία έκανε ώστε και οι λέξεις με Φ που πέρασαν στη Λατινική και σε άλλες γλίόσσες να γράφονται με ph (πβ. αγγλ. phase = *φάση,* -phone = -*φωνο,* -phagy = -*φαγία.* philanthropy = *φιλανθρωπία,* philosophy = *φιλοσοφία* κ.λπ.). Το φι είναι απλούστερη γραφή τού φει, οφειλόμενη στο φαινόμενο τού ιωτακισμού (ει = *ι).* σχολιο **λ.** *α?-φάβητο. γραφή.*

Φ, φ φει κ. φι · το εικοστό πρώτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *φει. αριθμός).* **φα** (το) [άκλ.} μους. ο τέταρτος φθόγγος στη βασική κλίμακα τής δυτικής μουσικής: ~ *δίεση* **/** *ύφεση* **| |** το κλειδί Γου [ετυμ. < διεθν. fa. από την πρώτη συλλ. τού λατ. famuli «δούλοι» (πληθ. τού επιθ. famulus). Βλ. λ. *νότα].* **φά'** συγκεκομμ. τ. τής προστ. *φά(γ)ε (φά' το)* τού ρ. *τρώω* (βλ.λ.). **φάβα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1.το φυτό λαθούρι: ~ *σαντορινιά* **2.** ο εδώδιμος καρπός τού λαθουριού **3.** (συνεκδ.) κιτρινωπός χυλός που παρασκευάζεται από τους αποφλοιωμένους και τριμμένους καρπούς τού λαθουριού· ΦΡ. (μτφ.) *κάποιον λάκκο έχει η φάβα* κάτι ύποπτο συμβαίνει συν. κάτι δεν πάει καλά **4.** (ως μειωτ. χαρακτηρισμός) φιάσκο. αποτυχία: ~ *η νέα του ταινία* ΣΥΝ. πατάτα.

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *φάβα (τό)* (με αλλαγή γένους κατά τα θηλ.) < λατ. faba, που συνδ. με σερβοκρ. bob. ρωσ. bob. boba κ.ά.Ι. **φαβιανός** (Ο) ισγ. μέλος τής Φαβιανής Εταιρείας (που αποσκοπούσε στην εγκαθίδρυση δημοκρατικού σοσιαλιστικού καθεστώτος στη Μ. Βρετανία) και οπαδός τής άποψης ότι πρέπει να επικρατήσει ο σοσιαλισμός σταδιακά και όχι με επανάσταση. **— φαβιανιαμός** (ο). [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. fabian, ονομασία εταιρείας (Fabian Society), που ιδρύθηκε στην Αγγλία το 1884. Η ονομασία ανάγεται στον Ρωμαίο στρατηγό Φάβιο Μάξιμο (Quintus Fabius Maximus), ο οποίος νίκησε τον Αννίβα κατά τον Β' Καρχηδονιακό Πόλεμο εφαρμόζοντας την τακτική τής αναμονής και των ελιγμών, αποφεύγοντας μια ανοιχτή, αποφασιστική σύγκρουση], **φαβισμός** (ο) ιατρ. η κυάμωση (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. favisme < ιταλ. fava < λατ. faba (βλ. λ. *φάβα)].*

φαβορί (το) {άκλ.} **1.** το άλογο που θεωρείται ότι έχει τις μεγαλύτερες πιθανότητες να κερδίσει την κούρσα / διαδρομή: *ποντάρω ί παίζω όλα τα χρήματά μου στο* ~ ανί. αουτσάιντερ **2.** (συνήθ.) αυτός που θεωρείται ότι έχει τις μεγαλύτερες πιθανότητες να επικρατήσει των άλλων σε περιπτώσεις συναγωνισμού ή ανταγωνισμού: *η Αθήνα ήταν το ~ για την ανάζ-ηψη των Ο/.υμπιακών Αγώνων τον 2004* **JJ** *αυτή η ομάδα είναι το ~ για την πρόκριση στον επόμενο γύρο* ΑΝΤ. αουτσάιντερ.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. favori / -ite < ιταλ. favorito, μτχ. τού p. favorirc «ευνοώ» < favore «εύνοια, ευμένεια» < λατ. favor. -Oris!, **φαβορίτα** (η) {φαβοριτών} οι τρίχες που αφήνουν οι άνδρες αξύριστες από το ύψος των αφτιών και προς τα κάτω ώς τα μάγουλα ή την άρθρωση τής γνάθου: *αφήνω φαβορίτες* [| *ξυρίζω / κονταίνω τις - μου.* — (υποκ.) **φοβοριτούλα** (η).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. favorite < ιταλ. favorito (βλ. λ. *φαβορί).* Αρχικώς τη συνήθεια αυτή ανέπτυξαν άνδρες από την Τοσκάνη, οι οποίοι θεωρούσαν την τριχοφυΐα στις παρειές ένδειξη ανδρισμού. Τους άνδρες αυτούς οι Γάλλοι αποκάλεσαν favoris «ευνοημένους, επικρατούντες»]. **φαβοριτισμός** (ο) η σκανδαλωδώς ευνοϊκή μεταχείριση κάποιων σε σχέση με τους πολλούς, ιδ. σε κρατικές υπηρεσίες συν. ευνοιοκρατία ΑΝ ι . αξιοκρατία.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. favoritisme < favorite (βλ. κ. *φαβορί)*J. φαγάδικος, -η, -ο 1. αυτός που καταναλώνει πολλή τροφή ή ενέργεια για να συντηρηθεί: ~ *ζωντανό / μηχάνημα* ΣΥΝ. φαγανός. φαγάς ΑΝΤ. λιτοδίαιτος. λιγόφαγος **2.** (οικ.) *φαγάδικο* (το) το μέρος όπου σερβίρεται φαγητό ΣΥΝ. μαγέρικο, ταβέρνα. Επίσης <ραγοΰδικος (σημ. Ι). [ΕΤΥΜ. < *φαγάς* (πληθ. *φαγάδες)* + παραγ. επίθημα -*ικος].* φαγάκι (το) —► φαί

φαγάνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το μηχάνημα που χρησιμεύει για τη διάνοιξη κοιλωμάτων, την αφαίρεση πετρωμάτων ή/και τη μεταφορά χωμάτων ιυν. εκσκαφέας 2. το πλωτό συνήθ. μηχάνημα που χρησιμεύει για την ομαλοποίηση ή απλοΐς τον καθαρισμό τού βυθού τής θάλασσας, τής λίμνης ή ποταμού ΣΥΝ. βυθοκόρος **3.** (μτφ.) αυτός που καταναλο)νει μεγάλες ποσότητες τροφής ή ενέργειας: *το μωρό είναι σκέτη* ~**.** *κάθε δύο ώρεα θέλει νάισμα.* Επίσης **φαγάνας** (ο) (σημ. 3).

[ετυμ. < *φαγανός* (υποχωρητ.) ή, σύμφωνα με άλλη εκδοχή. < μτγν. *φάγων,* -ονος« σιαγόνα» < θ. *φαγ-* τού αορ. β' *έ-φαγ-ον*(βλ. λ. *φαγητό)].* **φαγανός,** -ή. -ό (λαϊκ.) αυτός που τρώει πολύ.

[ΕΤΥΜ. < θ. *φαγ-* (τού αορ. β' *έ-φα-γον,* βλ. λ. *φαγητό)* + παραγ. επίθημα -*ανός* (πβ. κ. *τραγ-ανός)].* **φαγάς** (ο) {φαγάδες}, **φαγού** (η) {φαγούδες} πρόσωπο που τρώει πολύ (πβ. λ. *κα/.οφαγάς)* ΣΥΝ. φαταούλας, λαίμαργος ΑΝΤ. λιτοδίαιτος. λιγόφαγος.

{ει υμ. < αρχ. *φαγάς* < θ. *φαγ-* τού αορ. β' *έ-φαγ-ον* (βλ. λ. *φαγητό*) + παραγ. επίθημα -*άς].* **φαγγρι** (το) [φαγγρ-ιού | -ιών} ψάρι κοκκινωπού ή ασημόλευκου χρώματος. το οποίο ζει στη Μεσόγειο και στον Ατλαντικό, συγγενεύει με τον σαργό, το λυθρίνι, τη συναγρίδα και την τσιπποΰρα και αποτελεί εκλεκτό έδεσμα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < **φαγρίον.* υποκ. τού αρχ. *φάγρος,* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με το μτγν. *φάγρος* «ακόνη» λόγω των κοφτερίόν δοντιών τού ψαριού. Ωστόσο, το μτγν. *φάγρος* «ακόνη» δεν έχει ερμηνευθεί ικανοποιητικά, ίσο)ς συνδ. με αρμ. bark «πικρός (για γεύση)», πράγμα που θα οδηγούσε σε Ι.Ε. **bhag-ro-* «αιχμηρός»], **φαγέδαινα** (η) {φαγεδαινών} ιλτρ. εξέλκωση (βλ.λ.) που απλώνεται στο σώμα καταστρέφοντας το καλυπτήριο σύστημα ή και βαθύτερα τις σάρκες ΣΥΝ. (λαϊκ.) φά(γ)ουσα. - **φαγεδαινικός,** -ή. -ό [μτγν.]. [ΕΤΥΜ. αρχ. < **φαγ-εδών* (κατά τις ονομασίες ασθενειών σε -*αινα,* πβ. *γάγγρ-αινα)* < θ. *φαγ-* τού αορ. β' *ε-φαγ-ον* (βλ. λ. *φαγητό)* + παραγ. επίθημα -ε<5ών(πβ. κ. *σηπ-εδών)].* **φαγεδαινισμός** (ο) ιαγρ. η τάση έλκους ή πληγής να επεκταθεί σε όλη την επιφάνεια.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phagedenisme]. **φαγεντιανός,** -ή. -ό αυτός που έχει κατασκευαστεί από πηλό και έχει λουστραριστεί με κασσιτερούχο βερνίκι: ~ *σερβίτσιο* ΣΥΝ. πορ- σελάνινος (βλ. κ. λ. *φαγιάντσα).*

[ΕΤΥΜ. Από το όν. τής ιταλ. πόλης Faen/.a (> γαλλ. Faycnce), όπου πρωτοαναπτύχθηκε αυτή η τεχνική (βλ. κ. *φαγιάντσα)].* **φαγητό** (το) **1.** η τροφή που παρασκευάζει ή/και καταναλώνει κανείς για να επιβιώσει: ~ *νόστιμο ί ανάλατο / άνοστο / βαρύ / καμένο ι κα- λομαγειρεμένο ι λαδερό/ νερόβραστο / νηστήσιμο1 σπιτικό/ πικάντικο* **/** *πρόχειρο* **/** *τής ώρας* **| |** *τι - ετοίμασες* **/** *θα φάμε σήμερα;* φρ. (α) *φαγητό σε πακέτο* φαγητό παρασκευασμένο σε εστιατόριο, ταβέρνα ή άλλο παρόμοιο κατάστημα, το οποίο παίρνει κανείς μαζί του για να το καταναλώσει αλλού ή του το στέλνουν στο σπίτι (β) *έτοιμο φαγητό* φαγητό προπαρασκευασμένο και μερικές φορές μισοψημένο, το οποίο διατίθεται σε τυποποιημένες συσκευασίες στα καταστήματα (γ) *ξαναζεσταμένο φαγητό* (μτφ.) χαρακτηρισμό ιδέας, άποψης, κατάστασης κ.λπ. που επαναλαμβάνεται αυτούσια, χωρίς να προσφέρει κάτι καινούργιο: *όσα περισπούδαστα μας αραδιάζει, δεν είναι παρά* -■ *επαναλαμβάνει συνεχώς τον εαυτό του* **2.** (συνεκδ.) το να τρώει κανείς: *όταν έχει στενοχώριες, το ρίχνει στο* - j| *μου αρέσει το* ~**.** *γι' αυτό και δεν μπορώ να κάνω δίαιτα* **3.** (συνεκδ.) η ώρα κατά την οποία γευματίζει κανείς: *μετά το - πίνει έναν καφέ* συν. γεύμα [1] δείπνο. Επίσης (λαϊκ.) **φαί** (βλ.λ.) κ. **φαγί. —** (υποκ.) **φαγητούλι** (το).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *φαγητόν* < θ. *φαγ-* (τού αορ. β' *ε-φαγ-ον)* + -*ητόν,* ουδ. τού επιθήματος -*ητός.* Ο τ. *ε-φαγ-ον* (απρφ. *φαγ-εΐν)* χρησιμοποιήθη-

κε ως αόρ. β' τού αρχ. *έσθίω* «τρώγω», αλλά δεν συνδέεται ετυμολογικά μαζί του ούτε εμφανίζει ομόρριζο ενεστώτα. Το αρχ. θ. *φαγ-* ανάγεται σε Ι.Ε. *bhag- «διαμοιράζω, διανέμω» (κυρ. τροφή), πβ. σανσκρ. bhajati «διαιρώ», bhak-sa-h «φαγητό, τροφή», αρχ. σλαβ. bogatu «πλούσιος» κ.ά.].

-φαγία λεξικό επίθημα που δηλώνει: **1.** ότι κάποιος τρώει κάτι: *αβγο- φαγία, χορτο-φαγία, κρεατο-φαγία* 2. ότι κάποιος τρώει με ορισμένο τρόπο: *ταχυ-φαγία, πολυ-φαγία, ωμο-φαγία* **3.** ότι κάποιος τρώει σε ορισμένη ποσότητα: *πολυ-φαγία, ολιγο-φαγία.*

[ητυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής. που προέρχεται από το θ. *φαγ-* (βλ. λ. *φαγητό)].* **φαγιάντσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** ο φαγεντιανός (βλ.λ.) συν. πορσε- λάνινος 2. (γενικότ.) μεγάλο και πλατύ σκεύος σερβιρίσματος: το *ψητό θα μπρι στη* ~ ΣΥΝ. πιατέλα. Επίσης **φαγιάνς** {άκλ.} (σημ. 2).

[ΕΤΥΜ. Από το όν. τής πόλης Faenza (Β. Ιταλία) < λατ. Faventia, που σημαίνει «σιωπή, σιγή», προφανώς εξαιτίας τής ήσυχης θέσης όπου βρισκόταν η πόλη]. **φαγιούμ** (το) {άκλ.} ΑΡΧΑΙΟΛ.-ΤΕΧΝ. νεκρική προσωπογραφία τής Ελληνιστικής Περιόδου φιλοτεχνημένη κυρ. με την τεχνική τής εγκαυστικής πάνω σε λεπτή σανίδα ή ύφασμα.

[ΕΤΥΜ. Από το όν. τής πόλεως Al-Fayyum τής Λιγύπτου. όπου βρέθηκε νεκρόπολη με νεκρικές προσωπογραφίες τής φερώνυμης τεχνικής}, **φαγκότο** (το) {άκλ.} ΜΟΥΣ. ορχηστρικό ξύλινο πνευστό όργανο με διπλή γλωσσίδα ΣΥΝ. βαρύαυλος.

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. fagotto, αρχική σημ. «δέσμη, δεμάτι», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με νορβ. fagg (ίδια σημ.)]. **φαγκρί** (το) -» φαγγρί

φαγοκύτταρο (το) Π897] {φαγοκυττάρ-ου | -ων} ΒΙΟΛ. κύτταρο που ανήκει στον αμυντικό μηχανισμό τού οργανισμού, καθώς έχει τη δυνατότητα να περικλείει στο εσωτερικό του και να χωνεύει -διασπώ- ντας τα- ανόργανα σωματίδια αλλά και παθογόνους οργανισμούς, όπως τα μικρόβια. — **φαγοκυτταρικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phagocytc < phago- (< θ. *φαγ-*. βλ. λ. *φαγητό)* + -cyte (< αρχ. *κύτος)].* **φαγοκυττάρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ΒΙΟΛ. ο μηχανισμός πρόσληψης από το κύτταρο στερεοιν ή παχύρρευστων σο)ματιδίων με εγκόλπωση τής κυτταρικής μεμβράνης και περίκλειση των τροφικών ή επιβλαβών για τον οργανισμό σωματιδΰον ΣΥΝ. (ορθότ.) κυτταροφαγία. Η:πίσης **φαγοκύτωση** 1189J).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phagocytose].

φαγοκύτωση (η) -► φαγοκυττάρωση

φαγοπότι (το) {χο>ρ. γεν.} **1.** το να καταναλώνει κανείς ταυτόχρονα τροφή και οινοπνευματώδη συνήθ. ποτά **2.** (συνήθ. συνεκδ.) η διασκέδαση και η καλή διάθεση που δημιουργείται. όταν μαζεύεται παρέα που καταναλώνει τροφή και οινοπνευματώδη ποτά: γο *ρίξαμε στο - και το τραγούδι* [[*γερό* - ΣΥ.ν γλέντι, ξεφάντωμα, (λόγ.) συμπόσιο, ευωχία, (λαϊκ.) τσιμπούσι· ΦΡ. (μτφ.) *μεγάλο φαγοπότι* για ρυθμίσεις ή ατασθαλίες από τις οποίες επωφελήθηκαν κάποιοι οικονομικά: ~ *οτις προμήθειες εξοπλισμού.*

Ιετυμ. μεσν., υποκ. τ. **φαγό-ποτον* < *φα(γ)ί + ποτόν\.*

-φάγος λεξικό επίθημα που δηλώνει: **1.** αυτόν που τρώει κάτι: *μυρ- μηγκο-φάγος, χορτο-φάγος. κρεατο-φάγος, παμ-φάγος* 2. αυτόν που εξολοθρεύει κάτι/κάποιους: *τουρκο-φάγος, κομουνιστο-φάγος* **3.** αυτόν που αποκτά παράνομα ή δόλια κάτι: *οικοπεδο-φάγος* **4.** αυτόν που τρώει κάτι σε ορισμένη ποσότητα: *πολυ-φάγος, ολιγο-φάγος.* (ητυμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το θ. *φαγ-* (βλ. λ. *φαγητό)].* **φαγούρα** (η) {χωρ. πληθ.} (καθημ.) **1.** δερματικός ερεθισμός που προκαλεί κνησμό, την επιθυμία να ξυστεί κάποιος: *μ'έπιασε - στην πλάτη || αυτή η σκόνη φέρνει* ~ συν. (λόγ.) κνησμός 2. (μτφ.) εσωτερική αναστάτωση, ανησυχία ή επιθυμία για κάτι: *«Επτά χρόνια -»*(τίτλος κινηματογραφικής ταινίας)· φρ. (ειρων.) *είχα μια φαγούρα* για κάτι παντελώς αδιάφορο: *-Ξέρεις, ο Σάκης δεν θα έρθει μαζί μας. -Κι ~ αν θα 'ρθει μαζί μας ή όχι!* ΣΥΝ. μεγάλη μου σκασίλα.

ΙΕΤΥΜ. < θ. *φαγ-* (βλ. λ. *φαγητό)* + παραγ. επίθημα *-ούρα,* πβ. κ. *θολούρα].*

φάγουσα ιη) -> φαγέδαινα

φαγώθηκα ρ. ►τρώω

φάγωμσ (το) {φαγώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το να φάει κανείς κάτι συν. (λόγ.) βρώση 2. (μτφ.) η καταστροφή ή φθορά από τριβή ή διάβρωση: το ~ *τού βράχου από το κύμα / τού τοίχου από την υγρασία ι των ελαστικών τού αυτοκινήτου 3.* (μτφ.) η φαγιομάρα (βλ.λ.): *όλη μέρα σ'αυτό το σπίτι γκρίνια και ~· δεν τους αντέχω άλλο!*

φαγωμάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η διαρκής αντιπαλότητα και αντιπαράθεση μεταξύ ατόμοιν, που συνοδεύονται συνήθ. από γκρίνια: *εμάς τους Έλληνες μας τρώει η* ~ ΣΥΝ. φάγωμα. Επίσης **φαγωμός** (ο). |ΕΥΥΜ. < *φάγωμα* + παραγ. επίθημα *-άρα,* πβ. κ. *σιχαμ-άρα\.* **φαγωμένος,** -η, -ο * φαγώνομαι, τρώω

φαγώνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {φαγώ-θηκα. -μένυσί **1.** τρώγομαι (βλ.λ.) 2. (μτφ.) υφίσταμαι φθορά από τριβή ή διάβρωση: ο *βράχος φαγώθηκε από το κύμα || τα λάστιχα φαγώθηκαν από τα απότομα φρεναρίσματα* ΣΥΝ. φθείρομαι, διαβρώνομαι **3.** (μτφ.) βρίσκομαι σε διαρκείς προστριβές με κάποιον, γκρινιάζουμε ο ένας στον άλλον: *από παιδιά δεν μπορούσαν να τα βρουν μεταξύ τους· όλη την ώρα φαγώνονταν!* ΣΥΝ. τρώγομαι, μαλώνω, καβγαδίζω **4.** (η μτχ. *φαγωμένος, -η. -ο)* αυτός που έχει φάει και έχει χορτάσει: *μην ετοιμάσεις τίποτα για μένα- είμαι* ~ (βλ. κ. λ. *τρώω)* ανί*, νηστικός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ακοθετικός.* ΙΠΤΥΜ. μεσν. < θ. *φαγ-* (βλ. λ. *φαγ-ητό) + -ώνω ι -ώνομαι].* **φαγώσιμος,** -η. -ο **1.** αυτός που είναι κατάλληλος για να καταναλωθεί ως τροφή: ~ *καρπός* ΣΥΝ. (λόγ.) εδώδιμος, βρώσιμος **2.** *φαγώσιμα* **(τα) αυτά που μπορούν να καταναλωθούν ως τροφή:** *έχουμε αρκετά ~ για το τριήμερο:* Συν. **τρόφιμα.**

ΙΕΤΥΜ. **< 0.** *φαγ-* (βλ. λ. *φαγ-ητό)* **+** παραγ. επίθημα *-σιμός, κατ'* αναλογίαν προς τ. όπως *αναλ-ώσιμος, βι-ώσιμος* **κ.ά.]. φάδι** (το) **-» υφάδι φάε, φάτε** ρ. -*■ τρώω

φαεινός, -ή, -ό φωτεινός, λαμπρός· στις Φρ. (α) *φαεινή ιδέα* **θαυμάσια ιδέα. η ιδέα που έρχεται στο μυαλό κάποιου σαν φως που φώτισε, έλαμψε ξαφνικά (β) (λόγ.) ήλιου** *φσεινότερου* **βλ. λ. ήλιος. — φαεινότητα (η)] 1854}.**

Ιετυμ. **αρχ. <** **φαΡεσ-νός* **(με απλοποίηση τού συμπλέγματος** *Όν-* **και αντέκταση) c θ.** **φαΕεσ-* **(βλ. λ.** *φώς / φάος)* **+ παραγ. επίθημα** *-νός.* **Η φρ.** *φαεινή ιδέα* **αποδίδει τη γαλλ. idee lumineuse]. φαΐ κ. (λαϊκ.) φαγί (το) {φαγ-ιού | -ιά, -ιών} 1. το φαγητό (βλ.λ.)** · ΦΡ. *(κάτι) έχει φαί/ ψωμί* **βλ. λ.** *ψωμί* **2. (+γεν. αδύνατου τ. προσωπικής αντων., σε φρ. τού τύπου** *(κάτι) είναι το φαΐ μου)* **για κάτι στο οποίο είναι κανείς πολύ ικανός, με το οποίο είναι πολύ εξοικειωμένος ή με το οποίο ασχολείται συνεχώς:** *τα σταυρόλεξα είναι το - μου.* **— (υποκ.) φαγάκι (το).**

{ετυμ. **< μεσν.** *φαγεϊ(ν),* **που χρησιμοποιήθηκε ως ουσ., < αρχ. απρφ.** *φαγεΐν* **(βλ. λ.** *φαγητό).* **Ο τ. οφείλεται σε σίγηση τού ενδοφωνηε- ντικού** *-γ-}.*

Φαίδρα (η) 1. μυθολ. **σύζυγος τού Θησέα και θετή μητέρα τού Ιππολύτου, τον οποίο και ερωτεύθηκε παράφορα 2. γυναικείο όνομα.** ** σχολιο **λ.** *κύριος, -α.* **-ο.**

Ιετυμ. **αρχ. κύρ. όν.,θηλ. τού επιθ. φαι<5ρός(βλ.λ.) με αναβιβασμό τού τόνου |.**

φαιδρολόγημα (το) [189J] {φαιδρολογήμ-ατυς] -ατα, -άτων} (λόγ.) 1. λόγος που προκαλεί ευχαρίστηση ή γέλιο ΣΥΝ. **ευφυολόγημα, χαριτολόγημα, αστεϊσμός 2. λόγος ή άποψη η οποία στερείται σοβαρότητας, που δεν λαμβάνεται σοβαρά υπ' όψιν:** *με φαιδρολογήματα δεν γίνεται πολιτική χρειάζονται επιχειρήματα!* συν. **φαιδρότητα. γελοιότητα. Ηπίσης φαιδρολογία (η). — φαιδρολόγος (ο/η)]Ι895], φαιδρολογώ ρ. 11890] {-εις...} (σημ. 2). φαιδρός, -ή (λόγ. -ά), -ό 1. αυτός που λάμπει από χαρά:** ~ *πρόσωπα από τη χαρά τής ημέρας* συν. **ιλαρός, γελαστός, χαρούμενος** αντ. **κατηφής, βαρύς, δύσθυμος 2. αυτός που προκαλεί γέλιο, ευχαρίστηση:** ~ *ιστορία* ΣΥΝ. **αστείος, ευτράπελος** ανί*. **σοβαρός 3. (κακόσ.) αυτός τον οποίο δεν μπορεί κανείς να πάρει στα σοβαρά:** *είναι ~ υποκείμενο· τι ασχολείσαι μαζί του:* ΣΥΝ. **γελοίος, σαχλός** αντ. **σοβαρός** · ΦΡ. **χώρα** *όπου ανθεί η φαιδρά πορτοκαλέα* **(ειρων.) η χώρα στην οποία δεν υπάρχει η αναγκαία σοβαρότητα στην αντιμετώπιση καταστάσεων:** *μην περιμένεις σοβαρή αντιμετώπιση* **τέτοιων** *ζητημάτων εδώ είναι* **-. — φαιδρά επίρρ.. φαιδρότητα (η) [αρχ.].**

[ι ::τυμ. **αρχ. < *g^{w}l)3i-d-ro- (με οδοντική παρέκταση -d- και επίθημα -ro-) < I.E. *g'^{A}Ti3i-** «λαμπερός, φωτεινός», πβ. λιθ. **gaidrus «καθαρός, ανοιχτός (ενν. ουρανός χωρίς σύννεφα)», αρχ. πρωσ. gaidis «σιτάρι λευκό, έτοιμο για θερισμό» κ.ά. Ομόρρ.** *φαι-ός* **(βλ.λ.)].**

φαιδρά πορτοκαλέα. Ειρωνική αναφορά σε μια παλαιότερη (τού Ι9ου αι.) στομφώδη και εξωπραγματική ωραιοποίηση τής Ελλάδας. Η φρ. προέρχεται από το ποίημα «Ή γή τής Ελλάδος» τού ρομαντικού ποιητή, μεταφραστή και λεξικογράφου Αγγ. Βλάχου (1838-1920): *Ξεύρεις τήν χώραν πού άνθεϊ φαιδρά πορτοκαλέα* **/ πού** *κοκκινίζ' ή σταφυλή / καί θάλλει ή ελαία:* **/** *'Ω δεν τήν αγνοεί κανείς·* **/** *είναι ή γή ή έλληνίς.* **Το ποίημα διακωμωδήθηκε στο περιοδικό** *Ραμπαγάς.*

φαιδρύνω ρ. μετβ. {φαίδρυνα} (λόγ.) καθιστώ (κάτι) φαιδρό: *με τους αστεϊσμούς* **του επιχείρησε** *να φαιδρύνει την ατμόσφαιρα.* **φαι- δρυντικός, -ή, -ό [μτγν.].**

[ΠΤΥΜ. **αρχ. <** *φαιδρός* **(βλ.λ.)].**

Φαίδων (ο) {Φαίδων-ος, -α} 1. ο *Ηλείος·* **αφοσιωμένος μαθητής τού Σωκράτη, ο οποίος ίδρυσε στην Ήλιδα τη λεγόμενη** *Ηλειακή φιλοσοφική σχολή* **2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) Φαίδωνας.**

Ιετυμ. **αρχ. κύρ. όν. < θ.** *φαιδ-* **τού επιθ.** *φαιδρός* **(βλ.λ.)]. φαιλόνιο (το))φαιλονί-ου | -ων)** κκκλης. ο **μανδύας χωρίς μανίκια, τον οποίο φορούν εξωτερικά οι κληρικοί. Ηπίσης φαιλόνι.**

[UΤΥΜ. **< μτγν.** *φαι'Αόνιον.* **υποκ. τού** *φαιλόνης (ό)* < *φαινόλης* **(με αντιμετάθεση). λ. τού καθημερινού λεξιλογίου, που προέρχεται από το αρχ. ρ.** *φαίνω : -ομαι* **και πιθ. σήμαινε αρχικώς «ανοιχτόχρωμο ή λαμπρό ένδυμα» (πβ. το ομηρικό επίθ.** *φαινόλις* **«λαμπρή»). Το λατ.** paenula **είναι δάνειο από την Ελληνική), φάιναλ-φορ (το) {άκλ.} ελλην.** *τελικός (γύρος) των τεσσάρων* αθλ. **η τελική φάση διοργάνωσης (συνήθ. μπάσκετ), στην οποία τέσσερεις ομάδες παίζουν αγο>νες μεταξύ τους διεκδικώντας έναν** *τίτλο* **(πρωτάθλημα. κύπελλο): το** ~ *τού Κυπέλλου Πρωταθλητριών* **στο** *μπάσκετ διεξάγεται φέτος στη Βαρκε?.ώνη.*

IF.TY.M. **< αγγλ.** final-four **«τελικός (γύρος) το>ν τεσσάρων»], φαινόλη (η) {φαινολών}** χημ. **στερεά οργανική ένωση που ανήκει στην τάξη των αλκοολών, είναι παράγωγο τού βενζολίου και παράγε- ται από τη λιθανθρακόπισσα· χρησιμοποιείται στην παρασκευή χρωστικών υλών, φαρμάκων, απολυμαντικών κ.λπ.**

11ΓΤΥΜ. **<** ρ. *φαίνω* **/** *-ομαι* **+** παραγ. επίθημα *-όλη,* ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phenol [. **φαίνομαι** ρ. αμετβ. {φάνηκα} **1.** είμαι ή γίνομαι αντιληπτός με την όραση: *μετά ακό λίγο φάνηκε η αντικρινή στεριά* **||** δεν *φαίνεται με γυμνό μάτι- χρειάζεται μικροσκόπιο* **||** *κάτω από το παλ τό φαινόταν το φόρεμά της* **[[** *από την ταράτσα τού σπιτιού μου φαίνεται η Ακρό-* ;γολ?ή || (παροιμ.) *«χωριό που φαίνεται, κολαούζο δεν θέλει»* || (μτφ.)

δεν άφηνε ποτέ να φανούν τα συναισθήματά του || αν φανεί, πείτε του να μου τηλεφωνήσει συν. διακρίνομαι, εμφανίζομαι αντ. είμαι αόρατος, χάνομαι, σβήνω 2. (+κατηγορούμενο ή επίρρ.) δίνω την εντύπωση ότι είμαι: - *κουρασμένος / ενδιάθετος / καλά || όλα φαίνονταν να πηγαίνουν κα?.ά. ώσπου ήρθε η δυσάρεστη είδηση || φαίνεται ψη/.ότερος απ' όσο πραγματικά είναι* i| *φαίνεται σοβαρή εταιρεία || πώς σου φαίνεται η ιδέα μου; || η γυναίκα τού Καίσαρα πρέπει όχι μόνο να είναι τίμια, αλλά και να φαίνεται* IVX. δείχνω· φρ. *(κάτι) είσαι και φαίνεσαι* (υικ.) ος απάντηση σε κάποιον που μας αποκάλεσε με αρνητικού περιεχομένου λέξη. επαναλαμβάνοντας με έμφαση αυτό που είπε ως χαρακτηρισμό για τον ίδιο: *B?Μκας ~!* 3. βεβαιώνω ότι είμαι: *με αυτή του την υπεύθυνη πράξη φάνηκε άξιος τής εμπιστοσύνης σας / αντάξιος των περιστάσεων\ \ ποιος είναι πιο έξυπνος, θα φανεί στο μέλλον!* ΣΥΝ. αποδεικνύομαι φρ. *η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται* βλ. λ. *ημέρα* **4.** (απρόσ. *φαίνεται)* είναι πιθανό: *δεν με πήρε τηλέφωνο' ~ δεν γύρισε ακόμη στο σπίτι || ~ ότι θα βρέξει / θα έχουμε προβλήματα || -Λες να τα καταφέρει; - Έτσι ~ || απ'ό,τι -, καλό είναι να φύγετε* 5. (τριτοπρόσ. *φαίνεται)* (α) προκύπτει, συνάγεται: *-Λπό πού - ότι ξέρει τη γλώσσα; - Έχει ζήσει χρόνια στο εξωτερικό* (β) είναι φανερό: *-Έχω να κοιμηθώ τρεις μέρες Έχεις τα χάλια σου·* φρ. **(μου)** *φαίνεται* (i) έχω την εντύπωση: **-** *ότι* <5εν *έχεις προετοιμαστεί καλά για τις εξετάσεις || τα πράγματα θ' αλ?^άξουν. φαίνεται¹ θ' αναλάβει νέος υπουργός* (βλ. κ. σημ. 2) (ii) δίνω την εντύπωση: *έχει πατήσει τα πενήντα, αλλά δεν τον φαίνεται* 6. (η μτχ. *φαινόμε- νος, -μένη. -μενο)* λεξιρον.μαο.-φυς. αυτός που υπάρχει όπως υποπίπτει στην αντίληψη τού παρατηρητή, κατ' αντιδιαστολή προς εκείνον που υπάρχει όπως πραγματικά είναι· φαινομενικός: - *χρόνος ¹ κίνηση / ταχύτητα: / μέγεθος.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *νομίζω.*

[πτυμ. < αρχ. *φαίνω / -ομαι* < **φά-ν-]ω* (με έρρινο πρόσφυμα *-ν-)* < θ. *φά-*. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. ˣbha- με βασικές σημ. «λάμπω, φωτίζω» και «λέγω, εξηγώ» (τού ρ. *φημι*, βλ. λ. *φήμη).* Η λ. συνδ. με σανσκρ. bhati «φωτίζει», bhanii- «λάμψη. φως», αρμ. banam «αποκαλύπτω», αρχ. ιρλ. ban «λευκός», γερμ. bohnern «γναλίζω)» κ.ά. Ομόρρ. *φαν-ερός. φά-σις (-η), φά-σμα. φαντ-άζομαι, φάντ-ασμα* κ.ά. Βλ. κ. *φώς\.*

φαινομεναλισμος (ο) > φαινομενοκρατία

φαινομενικός, -ή, -ό [1886[αυτός που δεν έχει πραγματική οντότητα, που φαίνεται χωρίς να υπάρχει: - *ηρεμία / αγάπη / φι'/Λαι αιτία i αδιαφορία / ευκο?.ία* συν. πλαστός, πλασματικός, επιφανειακός αντ. πραγματικός, αληθινός. – **φαινομενικ-ά / -ώς** 11864J επίρρ.. **φαινομενικότητα** (η) |1890|.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. apparenti.

φαινομενισμός (ο) -* φαινομενοκρατία

φαινόμενο (το) [φαινομέν-ου [-ων] **1.** οτιδήποτε συλλαμβάνει η συνείδηση τού ανθρώπου μέσω των αισθήσεών του: *η συστηματική ενασχόληση με τα ~ οδήγησε τον άνθρωπο στην επιστήμη·* ΦΡ. (α) *κατά τα φαινόμενα* σύμφωνα με αυτό που γίνεται αντιληπτό: - *αύριο θα έχουμε καλοκαιρία > είναι χρεωμένος ώς τον λαιμό* συν. απ' ό.τι φαίνεται, πιθανότατα (β) *τα φαινόμενα απατούν* βλ. λ. *απατώ* **2.** (α) οτιδήποτε παρατηρείται στη φύση, την κοινωνία ή στον άνθρωπο και γίνεται αντιληπτό μέσω τής ανθρώπινης παρατήρησης και εμπειρίας: *φυσικό / βιο/.ογικό / ζωικό i ηλεκτρικό / μαγνητικό / μετεωρολογικό / καιρικό ι μηχανικό / νευρικό / οπτικό / ουράνιο / περιοδικό ~* jj το - *τού θερμοκηπίου* j| *κοινωνικό / ρατσιστικό / εθνικιστικό / πο/.ιτικό / πνευματικό* - (β) (προφορ. κυρ. στον πληθ.) αντί τού *καιρικά φαινόμενα: αναμένονται ακραία* - 3. οτιδήποτε ασυνήθιστο, οτιδήποτε παρεκκλίνει από τα συνηθισμένα προκαλώντας έκπληξη: οι *χιονοπτώσεις μέσα στο κα?.οκαίρι αποτελούν ~ || το - τής γλωσσολαλίας* 4. (για πρόσ.) αυτός που παρεκκλίνει παρουσιάζοντας μία ιδιότητα σε εξαιρετικό βαθμό: *Μα εσύ είσαι Πού τα ξέρεις όλ' αυτά:* 5. ΦΙΛΟΣ, οτιδήποτε γίνεται αντιληπτό από (ή σχετίζεται με) την ανθρώπινη εμπειρία και όχι από την ανθριόπινη νόηση και το οποίο μπορεί να αποτελεί έκφανση τής πραγματικότητας και όχι την ίδια την πραγματικότητα.

[πτυμ. **Ουσιαστικοπ. ουδ. μτχ. ενεστ. τού αρχ.** *φαίνομαι* **(βλ.λ.)I-**

φαινομενοκρατία (η)]χωρ. πληθ.) ΦΙΛΟΣ, η θεωρία σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος έχει αντίληψη και γνώση μόνο των φαινομένων από τα αντικείμενα και όχι των ίδιων των αντικειμένων, πράγμα που συνεπάγεται ότι τα αντικείμενα τής γνώσης και τής εμπειρίας είναι μόνο συνειδησιακά, δηλ. υποκειμενικά αισθήματα. Επίσης **φαινομενισμός** κ. **φαινομεναλισμός** (ο).

[ΕΤΥΜ. < *φαινόμενο* + *-κρατία* < *κρατώ.* απόδ. τού ελληνογενούς αγγλ. phenomenalism!.

φαινομενολογία (η) **1**18581 ΦΙΛΟΣ. **1.** η επιστημονική παρατήρηση το)ν φαινομένων **2.** σύγχρονο ρεύμα με κύριο εκπρόσιοπο τον Χού- σερλ και αντικείμενο τη μελέτη των φαινομένων, τα οποία αντιμετωπίζονται ως συνειδητές εμπειρίες και μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για τη σύλληψη των όντων καθ' εαυτά. απαλλαγμένων από συμβεβηκότα. – **φαινομενολογικός,** -ή, -ό, **φαινομενολογικ-ώς / -ά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Phanomenologie|.

φαινότυπος (ο) {φαινοτύπ-ου | -ων. -ους) βιολ. το σύνολο των εμφανών χαρακτηριστικών ενός οργανισμού, τα οποία προκύπτουν από την αλληλεπίδραση κληρονομικών ιδιοτήτων και περιβάλλοντος (πβ. λ. *γονότυπος).* – φσινοτυπικός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phenotype].

φαίνω ρ. ► υφαίνω

φαιοκίτρινος, -η, -ο f 1840] αυτός που έχει απόχρωση μεταξύ φαιού και κίτρινου.

φαιοκόκκινος, -η, -ο αυτός που έχει απόχρωση μεταξύ φαιού και κόκκινου.

φαιοπράσινος, -η, -ο [I890] αυτός που έχει απόχρο)ση μεταξύ φαιού και πράσινου.

φαιός, -ά. -ό (λόγ.) **1.** αυτός που έχει σκούρο χρώμα: - *χρώματα* ΣΥΝ. μουντός ΛΝΤ. ανοιχτόχρωμος **2.** σταχτής, γκρίζος **3.** an ΑΤ. *φαιά ουσία* η μία από τις δύο ουσίες που βρίσκονται στον εγκέφαλο και τον νωτιαίο μυελό, έχει χρώμα σταχτί (σε αντίθεση με τη λευκή ουσία) και συντίθεται από νευρικά κύτταρα: (ειρων.) *πόση ~ κατανάλωσες, για να φτάσεις σ'αυτό το συμπέρασμα:* (σκέφτηκες πολύ;).

Ιείύμ. αρχ. < **φαι-σός / *φαι-Ρός / *φαι-σΙ ός* (δεν έχει εξακριβωθεί ποιος είναι ο ενδιάμεσος τ.) < θ. *φαι-* < Ι.Κ. *gʷli3i- «λαμπερός, φωτεινός», για το οποίο βλ. το ομόρρ. *φαιδρός\.*

φαιοχίτων (ο) {φαιοχίτ-ωνος. -ωνα | -ωνες, -ώνων] **1.** (αρχαιοπρ.) αυτός που φορά σταχτί πανωφόρι **2.** ΙΣΤ. το μέλος τού γερμανικού ναζι- στικού κόμματος (λόγω τού χρώματος τής στολής του) (πβ. κ. λ. *με- λανοχίτων).*

[εγυμ. αρχ. < *φαιός* + *χιτών. -ώνος.* Στη σημ. 2 η λ. αποδίδει το γερμ. Braunhemdl.

φαιόχρωμος, -η, -ο αυτός που έχει φαιό. γκρίζο χρώμα.

Φαιστός (η) αρχαία πόλη τής Κρήτης, που αποτέλεσε στα μινωικά χρόνια το δεύτερο σημαντικό της πολιτισμικό κέντρο μετά την Κνωσό. [ετυμ. αρχ. τόπων, (ήδη μυκ. Pa-i-to), αγν. ετύμου, πιθ. προελλην. δάνειο. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, το τοπο)ν. ανάγεται στο ουσ. *φως / φά(Ρ)ος* μέσω τ. **φαΡ-ιστος* (υπερθ.). πβ. κ. *κέρδος - κέρδιστος. κήδος*

κήδιστος. αλλά η απουσία τού *-F-* από τον μυκ. τ. Pa-i-to καθιστά προβληματική την ανάλυση αυτή[.

φακα (η) [χωρ. γεν. πληθ.Ι μικρός μηχανισμός στον οποίο τοποθετείται δόλωμα (συνήθ. τυρί), για να πρυσελκυσθούν και να παγιδευτούν ποντίκια συν. ποντικοπαγίδα· φρ. (μτφ.) *πιάνομαι / πέφτω στη φάκα* (i) συλλαμβάνομαι να κάνω κάτι. συνήθ. παράνομο: ο *δραπέτης έπεσε στη φάκα που του έστησε η αστυνομία* (ii) περιέρχομαι σε δεινή θέση. παγιδεύομαι ιυν. (οικ.) την πατάω.

[ΠΤΥΜ. < τουρκ. tak|.

φακελάκι (το)]χο)ρ. γεν.} **1.** μικρός φάκελος: *ένα ~ τσάι / χαμομή?α / τί? ·.ιο/ καφέ / καννέλα! ζάχαρη* 2. (συνεκδ.) η παράνομη χρηματική αμοιβή για την εξασφάλιση καλύτερης ή ταχύτερης εξυπηρέτησης: *έδωσε ~ στον εφοριακό / στον ελεγκτή τής πολεοδομίας || ένας γιατρός κατηγορείται ότι πήρε για να χειρουργήσει ασθενή κατά προτεραιότητα.*

φακελοποιία (η) [i847| (χωρ. πληθ.} η τεχνική και ο κλάδος που α- σχολείται με την παραγωγή φακέλων. – **φακελοποιείο** (το) [J894], **φακελοποιός** (ο/η) [1891].

φάκελος (ο) (παλαιότ. ορθ. *φάκελλος)* {φακέλ-ου | -ων. -ους} **1.** χάρτινη θήκη μέσα στην οποία φυλάσσεται και αποστέλλεται επιστολή: *γράφω τη διεύθυνση τού αποστολέα και τού παραλήπτη στον ~* 2. χάρτινη ή πλαστική θήκη. μέσα στην οποία φυλάσσονται έγγραφα: *βάζω τα σχετικά έγγραφα στον ίδιο* - συν. αρχείο **3.** (συνεκδ.) το σύνολο των εγγράφων που σχετίζονται με ένα πρόσωπο ή θέμα: *έχει κα- λό υπηρεσιακό* - (οι αναφορές που έχουν γραφεί γι' αυτόν είναι θετικές) || *έχει φάκελο στην Ασφάλεια* (έχει απασχολήσει τις διωκτικές αρχές με παράνομες πράξεις ή - παλαιότερα- με την πολιτική του δραστηριότητα) || ο *φάκελός τον είναι καθαρός* (δεν έχει διαπράξει αδικήματα) j[*ο - τής Κύπρου* (τής εισβολής των Τούρκων στην Κύ- προ) || *ο ~ τής υποψηφιότητας μιας χώρας για την ανάλυψη των* Ολυ- *μπιακών Αγώνων.* Επίσης (λαϊκ.) **φάκελο** (το) (σημ. Ι).

|ι ·:ιύμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Η ομοιότητα προς τον αρχ. τ. *σφάκελος* «γάγγραινα» (βλ. λ. *σφακε/Λσμός)* είναι μάλλον τυχαία. Ίσως ευστα- θεί η σύνδεση με τον τ. *σφάκελος* « το μεσαίο δάχτυλο» (άσχετο προς το προηγούμενο), αν θεωρήσουμε ότι οι λ. παρουσιάζουν εναλλαγή *φ- / σφ-* και ότι στην ίδια οικογένεια εντάσσεται το λατ. fascis «φάκελος», οπότε **φάσκε/.ος* > *σφάκελος* (με μετάθεση). Σε ό.τι αφορά τη σημασιολ. απόσταση των λ., παρόμοια πορεία συναντούμε στο ουσ. *φάλαγξ* «κυλινδρικό κομμάτι ξύλου επίμηκες οστό των δακτύλων»!.

φάκελος / φάκελλος - αάκος / σάκκος - κρεβάτι / κρεββάτι; Το ερώτημα με τις λέξεις αυτές είναι αν πρέπει να γράφονται με ένα ή δύο *-λ-* το **φάκελος** (και τα παράγωγα *φακε/.άκι. φακελώνω),* με ένα ή δύο *-κ-* το *σάκος (σακί, σακίδιο, σακούλα, σακούλι),* με ένα ή δύο *-β-* το *κρεβάτι (κρεβατώνομαι).* Επειδή οι λέξεις παραδίδο- νται στην Αρχαία Ελληνική και με τις δύο γραφές, είναι προτιμότερο να ακολουθείται η **απλούστερη γραφή** *(φάκελος, σάκος, κρεβάτι).* Ας σημειωθεί, επιπλέον, ότι η λέξη *σάκος* είναι ήδη στην Αρχαία δάνειο από τη σημιτική: **αάκος** < εβρ. saq (από το ελλην. *σάκ(κ)ος* > *λατ.* saccus, γαλλ. sac. γερμ. Sack κ.λπ.). **Η** λέξη **κρεβάτι**

κραβάτ-ιον < *κρά(β)βατος* < λατ. grabatus ίσως προέρχεται από το μακεδ. **κράββατος.** οπότε η λέξη αποτελεί αντιδάνειο.

φακέλωμα (το)]φακελώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (κακόσ.) η συγκέντρωση στοιχείων για την πολιτική ή εγκληματική δραστηριότητα (κάποιου): *το - των πολιτών ήταν συνήθης τακτική την περίοδο τής δικτατορίας·* ΦΡ. *ηλεκτρονικό φακέλωμα* συγκέντρωση στοιχείων (κάποιου) σε ηλεκτρονικό αρχείο 2. (γενικότ.) συγκέντρωση στοιχείων για τη ζωή. τις δραστηριότητες, τις προτιμήσεις κ.λπ. (κάποιου): *πολλές εμπορικές επιχειρήσεις στηρίζουν την προώθηση των προϊόντων τους στο ~ χιλιάδων υποψήφιων πε?^ατών.* **φακελώνω** ρ. μετβ. {φακέλω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** (κακόσ.) συγκε- ντρώνο) στοιχεία για την πολιτική ή εγκληματική δραστηριότητα (κάποιου): *τον είχαν φακελωμένο στην Ασφάλεια την εποχή τής δι- κτατορίας || ~ πολίτες για τα πολιτικά τους φρονήματα* 2. (γενικότ.)

συγκεντρώνω στοιχεία για κάποιον, τηρώ αρχείο με πληροφορίες σχετικές με κάποιον: *μας έχει φακελώσει όλους στην παρέα· ξέρει τηλέφωνα, διευθύνσεις προτιμήσεις, γενέθλια, επετείους**

[ΕΤΥΜ. < μεσν. φάκελό), *-ώνω* < αρχ. φάκελος], **φακή** (η) **1.** φυτό τής οικογένειας των ψυχανθών, το οποίο δίνει μικρό στρογγυλό και πεπλατυσμένο καρπό, καφέ ή πορτοκαλί· (συνεκδ.) 2. ο καρπός τού παραπάνω φυτού· φρ. (α) *παλληκάρι τής φακής* άνθρωπος που. ενώ προσποιείται τον γενναίο, στην πραγματικότητα είναι δειλός ΙΥΝ. θρασύδειλος (β) (λόγ.) *αντί πινακίου* **φακής** βλ. λ. *πινάκιο* 3. *φακές* (οι) το φαγητό που παρασκευάζεται από τους βρασμένους καρπούς τού παραπάνω φυτού (σημ. 1).

[Π ΥΜ. < αρχ. *φακή (-έα)* < *φακός* (βλ.λ.)|. **φακίδα** (η) καθένα από τα μικρά (συνήθ. μόνιμα) σκούρα στίγματα στην επιφάνεια τού προσώπου, κυρ. στα μάγουλα και στη μύτη: *τυπική Ιρλανδέζα με κόκκινα μαλλιά, πράσινα μάτια και φακίδες* |) *πρόσωπο γεμάτο φακίδες* (βλ. κ. λ. *πανάδα).* — (υποκ.) **φακιδούλα** (η).

ΙΓίΤΥΜ. < *φακή {*< *φακός,* στη μτγν. σημ. «κηλίδα τού δέρματος»), πιθ. μέσω αμάρτυρου υποκ. **φακίς, -ίδος].* **φακιδιαρης,** -α, -ικο (μειωτ.) αυτός τού οποίου το πρόσωπο είναι γεμάτο φακίδες.

IF.ΤΥΜ. < *φακίδα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *ψωρ-ιάρης. βρομ-ιά-ρ*ις*1-,

φακιόλι (το) {φακιολ-ιού | -ιών} μαντήλι από λεπτό συνήθ. ύφασμα, το οποίο δένουν οι γυναίκες στο κεφάλι τους ΣΥΝ. μαντήλα. τσεμπέρι, (λόγ.) κεφαλόδεσμος. |ΕΤΥΜ. < μτγν. *φακιόλιον ι φακιάλιον* < *λατ.* faciale < facics, -ei «μορφή, όψη»].

φακίρης (ο) {φακίρηδες}, **φακίρισσα** (η) {φακιρισσών} **1.** ινδουι- στής ασκητής ο οποίος έχει αναπτύξει ξεχωριστές ικανότητες, όπως μεγάλη αντοχή στον πόνο ή αναισθησία στο κάψιμο κ.λπ. 2. (γενικότ.) αυτός που προσφέρει έναντι αμοιβής ψυχαγωγία, κατά την οποία ο ίδιος επιδίδεται σε εντυπωσιακές και επικίνδυνες επιδείξεις, όπως να ξαπλώνει σε κρεβάτι με καρφιά κ.λπ. — **φακίρισμός** (ο), **φακιρικός,** -ή, -ό κ. **φακιρικός,** -η. -ο.

[Ι-ΤΥΜ. < αραβ. faqir «φτωχός»], **φακλάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-μειωτ.) **1.** πόρνη μεγάλης ηλικίας 2. (ως χαρακτηρισμός) (α) γυναίκα εύσωμη και με άσχημο σώμα (β) γυναίκα με πρόστυχη εμφάνιση ή συμπεριφορά.

[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου]. **φακοειδής,** -ής. -ές [αρχ.] [φακοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει το σχήμα τού φακού, είναι δηλ. στρογγυλός και πεπλατυσμένος.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **φακόμετρο** (το) {φακομέτρ-ου | -ων} φυς. το όργανο που χρησιμεύει στη μέτρηση τής διαθλαστικής ικανότητας των φακών.

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. phacomctcr|. **φακός** (ο) **1.** σώμα από γυαλί ή από οποιοδήποτε άλλο υλικό, που έχει την ιδιότητα να διαθλά το φως· η μία τουλάχιστον πλευρά του είναι καμπύλη και χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό οπτικών ειδώλων: κοίλος / *κυρτός ι αμφίκυρτος ι κοιλόκυρτος ι αμφίκοιλος ι επιπεδόκυι/,ος* ~ || *ευρυγώνιος / μεγεθυντικός / συγκεντρο)τικός* ~ 2. (συνεκδ.) (α) κάθε συσκευή για τη λήψη εικόνων, η λειτουργία τής οποίας στηρίζεται σε φακούς (σημ.)): *κινηματογραφικός / φωτογραφικός* ~ (β) (συνεκδ.) η τέχνη που σχετίζεται με καθένα από τα παραπάνω συστήματα: ο *τηλεοπτικός φακός αποτύπωσε σ'αυτή την ταινία όλο τον ανθρώπινο πόνο* 3. ληναγ. *κρυσταλλοειδής φακός* βλ. λ. *κρυσταλλοειδής* 4. (α) καθένας από τους δύο φακούς (σημ. 1) για τη βελτίωση τής όρασης, που στερεο'ίνονται σε σκελετό αποτελώντας τα ματογυάλια (γυαλιά): - *μυωπίας / υπερμετρωπίας ι πρεσβυωπίας* (β) *φακός επαφής* (συνήθ. στον πληθ.) φακός (σημ. I) από εύκαμπτο υλικό, που προσαρμόζεται απευθείας στο μάτι για τη βελτίωση τής όρασης: - *μιας χρήσεως* || *απο/.υμαντικό υγρό για φακούς επαφής* · 5. φορητό όργανο που λειτουργεί με. λάμπα και μπαταρία, για να φωτίζει: *ανάβω τον* ~ συν. ηλεκτρική λυχνία. σχολιο λ. εσπα.

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «φακή». αβεβ. ετύμου. Αν η κατάλ. *-κος* θεωρηθεί επίθημα (πβ. κ. *άμάρακος, άρακος, αϊσακος).* τότε το αρχικό *φα-* πιθ. συνδ. με λατ. faba (βλ. λ. *φάβα), αρχ.* ολαβ. bobO. αλβ. bathe, αρχ. γερμ. bona κ.ά. Η σημερινή σημ. τής λ. οφείλεται στο αμφίκυρτο σχήμα τής φακής (ήδη στη Μτγν. Ελληνική συναντούμε τη σημ. «φιάλη νερού»). Η φρ. *φακός επαφής* αποτελεί μεταφρ. δάνειο από αγγλ. contact lensej. **φακοσκλήρωση** (η) {-ης κ. -ώσεως [χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. σκλήρυνση τού κρυσταλλοειδούς φακού τού ματιού (βλ. λ. *φακός,* σημ. 3).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ορ., < αγγλ. phacosclerosis], **φακοσκόπιο** (το) Ιφακοσκοπί-ου | -ων} ΙΑΤΡ. το ειδικό όργανο με το οποίο εξετάζεται ο κρυσταλλοειδής φακός (βλ. λ. *φακός,* σημ. 3) τού ματιού για τυχόν αλλοιώσεις.

Ιετυμ. < *φακός* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», ελληνογενής ξέν. ορ.. < αγγλ. phacoscope}. **φάλαγγα** (η) {φαλάγγων} **1.** γραμμή στρατιωτών ή στρατιωτικών σωμάτων, ιδ. για μάχη σε μεγάλο βάθος: - *στρατιωτών / πλοίων* j| *μακεδονική / λοξή* ~ συν[1], σειρά, τάξη. παράταξη, γραμμή 2. (γενικότ.) διάταξη των μελών μιας ομάδας: - *κατ'άνδρα*}(*κατά πεντάδες - των μαθητών / των αθλητών* 3. έκτακτο σώμα στρατιωτών με δική του οργάνωση: *η ~ των ιερο/^οχιτών / μακεδονομάχων* 4. (α) παρακρατική ή παραστρατιωτική ένοπλη ομάδα (β) *πέμπτη φάλαγγα* (ΐ) ΙΣΤ. οι άνθρωποι μέσα στη νόμιμη κυβέρνηση τής Ισπανίας, οι οποίοι κατά τη διάρκεια τού εμφυλίου πολέμου ενίσχυαν με τις ενέργειές τους τον στρατηγό Φράνκο και τις τέσσερεις φάλαγγες που βρίσκονταν υπό τις διαταγές του (ii) δίκτυο μυστικών πρακτόρων που. σε περίπτωση πολέμου, δρουν στο έδαφος κράτους για λογαριασμό ξένης δύναμης, παρέχοντας πληροφορίες, διενεργώντας δολιοφθορές και κυρ. υπονομεύοντας την ομοψυχία και το ηθικό τού πληθυσμού (iii) κάθε άτομο ή ομάδα ανθρώπων με διαβρωτική δράση, που έχει ως στόχο την υπονόμευση αγώνα, κινήματος κ.λπ.: « *η κυβέρνηση τού Βελιγραδιού κα- τηγορήσε την αντιπολίτευση ως - και για απόπειρα αποσταθεροποίησης τής Σερβίας»* (εφημ.) 5. μακρά σειρά ατόμων ή οχημάτων, που προχωρούν προς μία κατεύθυνση σε καθορισμένο δρομολόγιο: - *στρατΐύ)ΐΐκο)ν οχημάτων* ΣΥΝ. κονβόι, ουρά · 6. η οριζόντια ράβδος από την οποία κρέμονται οι πλάστιγγες τής ζυγαριάς: *ασημένια / σκαλιστή* -- · **7.** ανατ. καθένα από τα τρία μακριά οστά, από τα οποία αποτελούνται τα δάκτυλα των χεριών και των ποδιών σε ανθρώπους και ζώα · 8. ο φάλαγγας (βλ.λ.). σχολιο λ. *-γκ-.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φάλαγξ, -αγγος* (με έρρινο ένθημα πβ. *φάρα-γ-ξ)* <: *bhl-3-g-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *bhel-og- «σανίδα, δοκάρι», πβ. αρχ. ισλ. bjalki «δοκάρι», αρχ. αγγλ. balca. γερμ. Balkcn, ίσως και λατ. fulcio «στηρίζω - κ.ά. Από τη συγκριτική εξέταση των ομορρίζων προκύπτει ότι η λ. *φάλαγξ* σήμαινε αρχικώς «κυλινδρικό ξύλο», από όπου και οι σημ. «οστό των δακτύλων» και «στρατιωτικός σχηματισμός» (μτφ.)}.

φαλαγγάρχης (ο) {φαλαγγαρχών} ο επικεφαλής φάλαγγας. — **φαλαγγαρχια** (η) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *φάλαγξ. -αγγος* + *-άρχης* < *άρχω*\. **φάλαγγας** (ο) **1.** βασανιστήριο κατά το οποίο τα πόδια ακινητοποι- ούνται ανάμεσα σε δύο ξύλα και τα πέλματα δέχονται χτυπήματα από ράβδο: *έκαναν - στον κρατούμενο 2.* (συνεκδ.) το όργανο με το οποίο ακινητοποιούν τα πόδια, για να εκτελέσουν το παραπάνω βασανιστήριο: *ξύλινος* ~ ΣΥΝ. ποδόδεσμος.

[ΕΤΥΜ. < αρ^. *φάλαγξ. -γγος* (βλ.λ.) στη σημ. «κυλινδρικό ξύλο»], **φαλαγγηδόν** επίρρ. (αρχαιοπρ.) σε φάλαγγες: *τα στρατεύματα προχωρούσαν* - ΣΥΝ. σε σειρές.

[ΓΤΥΜ αρχ. < *φάλαγξ, -αγγος* + επιρρ. επίθημα *-ηδόν.* πβ. κ. *πρην- ηδόν].*

φαλάγγι (το) {φαλαγγ-ιού | -ιών} **1.** τριχωτή αράχνη, το δάγκωμα τής οποίας θεωρείται δηλητηριώδες · 2. ΝΑΥΤ. (α) μακρόστενο δοκάρι που χρησιμεύει για να ρυμουλκηθεί το πλοίο από τη θάλασσα στην ξηρά (β) δοκάρι που χρησιμοποιείται στη ναυπηγική και τοποθετείται κατά μήκος τής σχάρας στη ναυπηγική κλίνη · ΦΡ. *παίρνω (κάποιον) φαλάγγι* (i) παίρνω (κάποιον) στο κυνήγι: *οι εχθροί τούς πή-ραν φαλάγγι* ΣΥΝ. τρέπω σε φυγή (ii) πετυχαίνω συντριπτική νίκη εις βάρος (κάποιου). — (υποκ.) **φαλαγγάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φαλάγγιον,* υποκ. τού *φάλαγξ, -αγγος].* **φαλαγγίτης** (ο) [μτγν.I {φαλαγγιτών}. **φαλαγγίτισσα** (η) {δύσχρ. φαλαγγιτισσών} 1. στρατιώτης που ανήκει σε φάλαγγα 2. ΙΣΤ. μέλος παρακρατικής ή παραστρατιωτικής ομάδας, ιδ. σε χώρες με φασιστικό καθεστώς: *οι - τού Φράνκο.* — **φαλαγγίτικός,** -ή. -ό [μτγν.I κ. **φαλαγγίτικος,** -η. -ο. **φάλαινα** (η) {φαλαινών} **1.** θηλαστικό που ζει στις ανοιχτές θάλασσες και μοιάζει με τεράστιο ψάρι: *μπλε ί λευκή* ~\| - *τής Γροιλανδίας* || *οι φυσητήρες τής* ~ 2. (μτφ.-σκωπτ.) η πολύ χοντρή και δυσκίνητη γυναίκα ΣΥΝ. κήτος. -- (υποκ.) **φαλαινίτσα** (η) κ. **φαλαινάκι** (το), **φαλαινοειδής,** -ής.-ές.

[ΕΓΥΜ. < αρχ. *φάλ(λ)αινα* < *φαλλός* (βλ.λ.) + *-αινα* (πβ. κ. *λέ-αινα. δράκ-αινα),* πιθ. λόγω τού σχήματος τού ζώου. Δεν φαίνεται πιθ. η μεσολάβηση τού τ. *φάλ?.η* (< *φα'/Λός.* με αλλαγή γένους) με μειωτ. χρήση τού επιθήματος *-αινα.* Ο *λατ.* t. ballaena δεν προέρχεται από την Ελληνική, παρότι ομοιάζει μορψολογικώς]. **φαλαινοθήρας** (ο) |1856] {φαλαινοθηρών} πρόσωπο που έχει ως επαγγελματική του απασχόληση το κυνήγι τής φάλαινας.

[ΕΤΥΜ. < *φάλαινα* + *-Θήρας* < *Θήρα* «κυνήγι»|. **φαλαινοθηρία** (η) [18641 {χο)ρ. πληθ.} το κυνήγι τής φάλαινας, **φαλαινοθηρικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φαλαινοθηρία και τους φαλαινοθήρες **2.** *φαλαινοθηρικό* (το) το πλοίο που χρησιμοποιείται στη φαλαινοθηρία, **φαλαινοκαρχαριας** (ο) {φαλαινοκαρχαριών} είδος καρχαρία γιγα- ντιαίων διαστάσεων, που είναι ακίνδυνος για τον άνθρωπο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. whale shark], **φαλάκρα** κ. **φαράκλα** κ. **καράφλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (συνήθ. στους άνδρες) η οριστική πτώση των τριχών από ένα σημείο ή από όλο το τμήμα τού κεφαλιού που καλύπτεται από μαλλιά, αφήνοντάς το χωρίς τρίχωμα: *σχηματισμός φαλάκρας* ΣΥΝ. (επιστ.) αλωπεκία 2. (συνεκδ.) το μέρος τού κεφαλιού που δεν έχει πια μαλλιά: *στρογγυλή ι γυα/αστερή* ~· ΦΡ. *κάνω* **φαλάκρα** (i) αρχίζω να έχω τριχόπτωση και σημεία στο κεφάλι χωρίς μαλλιά: *μεγάλωσε, γέρασε, έκανε φαλάκρα* (ii) προκαλώ τη δημιουργία φαλάκρας: *μη φοράς συνέχεια το κράνος, γιατί κάνει φαλάκρα.* - (υποκ.) **φαλακρίταα** (η).

| ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. επίθ. *φαλακρός* (βλ.λ.). με αναβιβασμό τού τόνου στο θηλ. *φαλακρά*\. **φαλακραίνω** ρ. αμετβ. {εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} αποκτώ φαλάκρα ΣΥΝ. καραφλιάζω. Επίσης **φαλακρώνω** [μτγν.| κ. **φαλακρισζω.** -- **φαλάκρωμα** (το) [μτγν.) κ. **φαλάκρωση** (η), **φαλάκρας** κ. **κσράφλας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (σκωπτ.) ο φαλακρός άνδρας.

φαλακροκόρακας (ο) {φαλακροκοράκων} ο κορμοράνος (βλ.λ.). **φαλακρός,** -ή. -ό κ. **φαρακλός** κ. **καραφλός 1.** αυτός που δεν έχει μαλλιά στο τριχωτό μέρος τής κεφαλής ή σε τμήμα από αυτό 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει καθόλου βλάστηση: ~ *βουνό* ΣΥΝ. γυμνός, άδενδρος. απυψιλωμένος ΑΝΤ. δασώδης, δενδρώδης. — **φσλοκρότη- τα** (η) [αρχ.}

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **φάλαξ, -ακος* (< επίθ. *φαλός* «λευκός») + παραγ. επί

θημα *-ρος* (πβ. κ. *άκ-ρος).* Το αρχ. επίθ. *φαλός* ανάγεται προφανώς οf θηλ. ουσ. **φαλά* (πβ. τη «γλώσσα» *φαλά-ρός)* < *bhl-. συνεσταλμ. βαθμ. τού I.E. ˣbhel- «<λευκός, λαμπερός», πβ. σανσκρ. bhala- «λάμψη, μέτωπο», αρμ. bal «ωχρότητα, λευκότητα», αλβ. bale «μέτωπο», γοτθ. bala «ωχρός», αγγλ. bald «φαλακρός» κ.ά.].

φαλακρώνω ρ. -> φαλακραίνω

φάλαρα (τα) (φαλάρων) στολίδια στην προμετωπίδα, τα χαλινάρια και τα ηνία τού αλόγου: *μπρούντζινα / πολύχρωμα -.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. (ο ενικός *φάλαραν* είναι σπάν.) < *φάλος (6)* «μεταλλικό εξάρτημα τής περικεφαλαίας», αγν. ετύμου. Οι αρχαίοι συνέδεαν τη λ. με το επίθ. *φαλός* «λευκός», οπότε ο τ. *φάλαρον* θα σήμαινε «κομμάτι μετάλλου που λάμπει», αλλά η σύνδεση αυτή οφείλεται μάλλον σε παρετυμολογία], **φαλαρίδα** (η) **1.** πουλί που ζει κοντά στις λίμνες και οφείλει το όνομά του στο φαλακρό κεφάλι του · 2. βοτ. πυώδες φυτό που ανήκει στα αγρωστώδη, με καλαμοειδή μίσχο, που καταλήγει σε ταξιανθία και βρίσκεται συχνά κοντά σε φράκτες.

[ғ.ΤΥΜ. < αρχ. φαλαρίς. *-ίδος* < *φάλαρος* «λευκός» (< επίθ. *φαλός,* βλ. λ. *φαλακρός)* |.

Φάληρο (το) {Φαλήρου} παραλιακή περιοχή τού νομού Αττικής. ΝΔ. τής Αθήνας και κοντά στον Πειραιά: *Παλαιό / Νέο* ~ || *δέλτα Φαλήρου.* – **Φαληριώτης** (ο). **Φαληριώτισσα** (η), **φσληριώτικος,** -η, -υ κ. **φαληρικός,** -ή. -ό |αρχ.|.

|ΐ·ΓΥΜ.<αρχ. *Φά/.ηρον*< επίθ. *φά?^ηρος/ φάλαρος* «λευκός, λαμπρός»

φαλός (βλ. λ. *φαλακρός)].* **φαλιμέντο** (το) (λαϊκ.) το να χάνει κανείς όλη του την περιουσία, όλα του τα χρήματα: *βαράω / παθαίνω* ~ ΣΥΝ. πτώχευση, χρεωκοπία, φαλίρισμα.

[ετυμ. < ιταλ. fallimento < /ailire «αποτυγχάνω, πτωχεύω» < λατ. fallere «σφάλλω. απατώ»|. **φαλιρίζω** ρ. αμετβ. {φαλίρισ-α, -μένος} (λαϊκ.) χάνω όλη μου την περιουσία: *φαλίρισαν στο μεγάλο κραχ* ΣΥΝ. πτωχεύω, χρεωκοπώ. Επίσης **φαλίρω.** – **φαλίρισμα** (το).

|ετυμ. < *φαλίρω* < ιταλ. fallire «αποτυγχάνω, πτωχεύω» (βλ. λ. *φαλιμέντο*)|.

φαλκιδεύω ρ. μετβ. [φαλκίδευ-σα, -θηκα. -μένος} περιορίζω την ισχύ (δικαιωμάτων) χωρίς τυπικά να παρανομώ: ~ *τα δικαιώματα τού λαού ι την ελευθερία τού Τόπου* ΣΥΝ. υποσκάπτω, υπονομεύω. – **φαλκίδευση (η).**

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *φαλκίδιον* « το ελάχιστο τμήμα εκτάσεως που κρατείται για τους δικαιούχους (κατά τον Φαλκίδιο νόμο)» < λατ. lex Falcidia «Φαλκίδιος νόμος», από το όν. Ρωμαίου δημάρχου], **φαλλικός,** -ή. -ό 1 αρχ.I **1.** αυτός που σχετίζεται ή μοιάζει με φαλλό: ~ *ομοίωμα 2.* τυχολ. αυτός που σχετίζεται με τον φαλλό ως σύμβολο τής ανδρικής σεξουαλικότητας: ~ *σύμβολο / στάδιο* (το στάδιο ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης κατά το οποίο το παιδί αρχίζει να ενδιαφέ- ρεται για τα γεννητικά του όργανα) 3. αυτός που σχετίζεται με τις γιορτές γύρω από τον φαλλό: *- γιορτή / επικλήσεις / τραγούδια* || το *«Μπουρανί» στον Τ'ύρναβο είναι μια γιορτή που συνεχίζει στις μέρες μας τα αρχαία* ~ *έθιμα.* **φαλλοκρατης** (ο) {φαλλοκρατών) (κακόσ.) ο άνδρας που πιστεύει στην υπεροχή των ανδρών έναντι των γυναικών (γενικότ.) ο άνδρας που συμπεριφέρεται με τρόπο υποτιμητικό προς τις γυναίκες συν. σεξιστής.

[Γ.ΤΥΜ. < *φαλλός* + *-κράτης* < *κρατώ*|. **φαλλοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.) η αντίληψη και ο αντίστοιχος τρόπος οργάνωσης τής κοινωνίας ως προς τις σχέσεις των δύο φύλων, σύμ- φο)να με τον οποίο οι άνδρες υπερέχουν και προτιμώνται έναντι των γυναικών σε όλους τους τομείς δράσης ΣΥΝ. σεξισμός. – **φαλλο- κρατικός,** -ή. -ό, **φσλλοκρστικά** επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phallocratie). **φαλλός** (ο) **1.** (στην αρχαιότητα) μεγάλου μεγέθους ομοίωμα τού ανδρικού γεννητικού οργάνου σε στύση. που λειτουργούσε ως σύμβολο τής γονιμότητας και το οποίο οι πιστοί περιέφεραν με πομπή σε γιορτές προς τιμήν τού Βάκχου ή γενικότ. τής ευφορίας τής γης 2. (συνεκδ.) το ανδρικό γεννητικό όργανο 3. τυχολ. το πέος ως σύμβολο τού ανδρισμού, τής ανδρικής σεξουαλικότητας.

[ετυμ. αρχ.. λ. τής καθημερινής γλώσσας. < *blil-jo- (με επίθημα -jo-), συνεσταλμ. βαθμ. τού I.K. *bhcl- «φουσκώνο), πρήζομαι, διογκώνομαι», πβ. αρμ. bc1n-awor «φαλλός», λατ. follis «ασκί, σωλήνας», γερμ. διαλεκτ. bille «πέος» κ.ά. Ομόρρ. *φά/.(λ)-αινα* (βλ.λ.)]. **φαλλοφόρος,** -ος. -ο (λόγ.) αυτός που κρατάει φαλλό (ομοίωμα φαλλού): *- χορευτές.*

[είδ. μτγν. < *φαλλός* + *-φόρος* < *φέρω].*

φαλτσαρισμα (το) -»φαλτσάρω

φαλτσαριστός, -ή, -ό αυτός που έχει πορεία φάλτσου (βλ.λ., σημ. 3)· προκειμένου για μπάλα την οποία ο παίκτης χτυπά στην περιφέρεια και όχι στο κέντρο της, ώστε να ακολουθήσει καμπύλη τροχιά: ~ σουτ. – **φαλτσαριστά** επίρρ. **φαλτσάρω** ρ. αμετβ. (φάλτσαρ-α κ. -ισα} (καθημ.) **1.** τραγουδώ με παράφωνο τρόπο: *κάποια μέλη τής χορωδίας φα/.τσάρουν 2.* (για μπάλα) δέχομαι τέτοιο χτύπημα, ώστε να ξεφύγω) από την προκαθορισμένη ή αναμενόμενη πορεία μου: *η μπάλα φάλτσαρε και κατέ/.ηξε στα δίχτυα* 3. (μτφ.-οικ.) διαπράττω ατόπημα, κάνω λάθος ΣΥΝ. σφάλλω. –■ **φαλτσάρισμα** (το).

Ιετυμ. < ιταλ. falsare «παραποιώ, αλλοιώνω» < μτγν. λατ. falsare < λατ. falsus «ψευδής, πλαστός, κίβδηλος» (βλ. κ. *φάλτσος)].* **φαλτσέτα** (η) {φαλτσετών) μικρό κοπίδι των τσαγκάρηδων ή των βυρσοδεψών.

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. falceito, υποκ. τού falce «δρεπάνι» < λατ. falx, -cis].

φάλτσο (το) (λαϊκ.) **1.** το παίξιμο ή το τραγούδισμα μιας νότας σε λανθασμένο τονικό ύψος: *κάποτε τραγουδούσε άψογα, τώρα δεν αποφεύγει και μερικά* ~ ΣΥΝ. παραφωνία, φαλτσάρισμα 2. (μτφ.-οικ.) η διάπραξη ατοπήματος, το να μην κάνει κάποιος τη σωστή ενέργεια συν. λάθος, σφάλμα, φαλτσάρισμα λντ. σωστό 3. (στο ποδόσφαιρο, στο μπιλιάρδο κ.α.) η καμπύλη πορεία τής μπάλας από χτύπημα που δέχεται στην περιφέρεια και όχι στο κέντρο της: *με - έστειλε τη μπάλα δεξιά από το τείχος στο αντίπαλο τέρμα* ΣΥΝ. φαλτσάρισμα 4. τεχνολ. η γωνία που δεν είναι ορθή. συνήθ. η γωνία τιον 45 μοιρών. [ΕΤΥΜ. < ιταλ. falso (βλ. λ. *φάλτσος)].* **φαλτσογωνιά** (η) τεχνολ. (λαϊκ.) ξυλουργικό εργαλείο από ξύλο ή σίδερο για τη χάραξη γωνιών 45 μοιρών, **φαλτσοκόφτης** (ο) {φαλτσυκοφτών} εργαλείο (κόφτης) για την κοπή υλικών σρ γωνία 45 μοιρών, **φάλτσος,** -α, -ο **1.** (α) (για νότα. τραγούδι) αυτός που εκτελείται σε λανθασμένο τονικό ύψος (β) αυτός που δεν τραγουδά σωστά: *είσαι* ~ (τραγουδάς σε εσφαλμένη νότα) ΣΥΝ. παράφωνος *2.* αυτός που δεν έχει ουραία φωνή συν. παράφωνος. -- **φάλτσα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. **μεσν. < ιταλ.** falso **< λατ.** falsus **«ψευδής, πλαστός, κίβδηλος» <** ρ. fallere **«σφάλλω, απατώ» (μτχ.** falsus -a -urn)], **φαμελιά κ. φαμιλιά (η) (λαϊκ.) η οικογένεια, ιδ. η πολυμελής:** *έχει να θρέψει ολάκερη* ~· ΦΡ. *πάτερ φαμίλιας* **βλ.λ. Επίσης φαμίλια.** σχολιο **λ.** *οικογένεια.*

[ετυμ. μεσν. < μτγν. *φαμι?Λα* < λατ. familia ««οικογένεια μαζί με τους υικέτε^, τους οικιακούς υπηρέτες», πιθ. ετρουσκ. λ.|. **φαμελίτης** (ο) {φαμελιτών!, **φάμελίτισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) αρχηγός πολυμελούς οικογενείας με χαμηλό συν. εισόδημα: ~ *άνθρωπος και να τον πετάξουν στον δρόμο! Ντροπή!* συν. οικογενειάρχης. Ηπίσης **φαμελιάρης** (ο) {φαμελιάρηδες}. *ΣΧΟΛΙΟ λ. οικογένεια.*

[ετυμ. < *φαμζ?Λά* (βλ. κ. *φαμίλια*) + παραγ. επίθημα *-ίτης].* **φαμίλια** (η) -

+ φαμελιά

φάμπρικα ίη) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. το εργοστάσιο: *«σφυρίζ' η μόλις χαράξει / οι εργάτες τρέχουν για τη δουλειά»***(λαϊκ. τραγ.)** || *«Ο δρόμος με τις-»(Cannery Row.* 1945. **μυθιστόρημα τού Τζ. Στάινμπεκ) 2. (μτφ.) περίπλοκος και συνήθ. δόλιος τρόπος, για να πετύχει κανείς αυτό που θέλει:** *έστησε ο?.όκληρη ~ για να του αποσπάση το ποσό που ήθελε* || *ανοίγω / ξαναρχίζω* ~ ΙΥΝ. **μηχανή, κόλπο, τέχνασμα.**

|γ.τυμ. < ιταλ. fabbrica < λατ. fabrica «εργαστήριο (κυρ. ξυλουργού»

faber, -bri **«ξυλουργός. τέκτων»|.**

φαμπρικάντης (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) ο ιδιοκτήτης εργοστασίου ΣΥΝ. εργοστασιάρχης.

[f.tym. < ιταλ. fabbricante < p. fabbricare «κατασκευάζω, δημιουργώ» (βλ. λ. *φαμπρικάρω)].* **φαμπρικάρω** ρ. μετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λαϊκ.) κατασκευάζω (προϊόντα) σε βιομηχανική κλίμακα συν. παράγω.

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. fabbricare < λατ. fabricare «κατασκευάζω, δημιουργώ»

fabrica (βλ. κ. *φάμπρικα)].* **φαμφάρα** (η) ->φανφάρα

φαμφαρονικό^, -ή. -ό -» φανφαρονίστικος

φαμφαρονισμός (ο) -* φανφαρονισμός

φαμφαρονίστικος, -η, -υ ♦ φανφαρυνίστικος

φαμφαρόνος (ο) -► φανφαρόνος

φαν (ο/η) {άκλ.} οπαδός (βλ.λ. *θαυμαστής): Μου αρέσουν πολύ τα Ορί-* λερ. *1:.σύ είσαι ~ τού* είδους; (σε εκφράζει το συγκεκριμένο κινηματογραφικό είδος;) || *είμαι ~ αυτού τού τραγουδιστή.*

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. fan. συγκεκομμ. τ. τού fanatic (βλ. λ. φαναπκ<5ς)|. **φαναράς** (ο) {φαναράδες} (καθημ.) πρόσωπο που κατασκευάζει ή επισκευάζει φανάρια (βλ.λ.) ΣΥΝ. φαναρτζής.

Φανάρι (το) {-ιού κ. -ίοΐ)} συνοικία τής Κωνσταντινούπολης στην οποία βρίσκεται το Οικουμενικό Πατριαρχείο · πολλοί 'Ελληνες κάτοικοι της κατείχαν υψηλά αξιώματα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και συνετέλεσαν στην ανάπτυξη τής πνευματικής ζωής τού Ελληνισμού επί Τουρκοκρατίας.

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *Φανάριον.* συνοικία τής Κων/πόλεως, που οφείλει την ονομασία της στον φανό. ο οποίος υπήρχε στην αποβάθρα τού λιμανιού (πβ. κ. *Κ0 ?.0)νάκι)].*

φανάρι (το) {φαναρ-ιού | -ιών} **1.** σκεύος από μεταλλικό σκελετό και τουλάχιστον μία πλευρά από διαφανές ή ημιδιαφανές υλικό, το οποίο προστατεύει την πηγή φωτός που είναι τοποθετημένη και στερεωμένη στο εσωτερικό του: *ηλεκτρικό / χάρτινο / αναμμένο* ~ || ~ ᵀ°ό *λαδιού / τού γκαζιού* || *μπρούντζινα* ~ του *δρόμου* συν. φανός · ΦΡ. (α) *(είναι)* **φως** *φανάρι* (είναι) πάρα πολύ σαφές, ξεκάθαρο: ~ *ότι πάει να σε* κ·οροί<5έι//ε/ συν. ηλίου φαεινότερον (β) *ψάχνω με το φανάρι* βλ. λ. *ψάχνω* (γ) (οικ.) *κρατώ* / **βαστώ το** *φανάρι* **(σε** *κάποιον)* διευκολύνω (κάποιον) στις ερωτικές του δραστηριότητες- συνήθ. σε περιπτ'ισεις που κάποιος καλείται να συνοδέψει μόνος του ένα ή περισσότερα ζευγάρια: *Αφού θα είστε ζευγάρια, εμένα τι με θέλετε μαζί σας; Να σας* (δ) (παροιμ.) *άναψε το φανάρι σου προτού να σ' εύρει η νύχτα* να φροντίζεις για κάτι, προτού παραστεί επιτακτική ανάγκη ιυν. των φρονίμων τα παιδιά, πριν πεινάσουν μαγειρεύουν (ε) *κόκκινα φανάρια* τα πορνεία (στ) *φανάρι τού Διογένη* το φανάρι με το οποίο γυρνούσε στην αρχαία αγορά ο κυνικός φιλόσοφος Διογένης λέγοντας «άνθρωπον ζητώ» · λέγεται για την αναζήτηση των κατάλληλων ανθρώπων ή ανθρώπων με ανώτερη ηθική προσωπικότητα (βλ. κ. *άνθρωπον ζητώ,* λ. *άνθρωπος) 2.* (ειδικότ.) καθεμιά από τις προστατευ- μένες σε ημιδιαφανές τζάμι λυχνίες, που βρίσκονται στο μπροστινό και το πίσω μέρος των οχημάτων, για να φωτίζουν τον δρόμο και το όχημα τη νύχτα: *κάηκε / έσπασε το πίσω δεξιά* ~ ΙΥΝ. φανός · 3. καθεμιά από τις φωτεινές σημάνσεις στις διασταυρώσεις των δρόμων ή

σε άλλα επικίνδυνα σημεία, που λειτουργούν με ηλεκτρισμό και σε συνδυασμό μεταξύ τους, ώστε να ρυθμίζουν την κίνηση οχημάτων και πεζών ή να τους προειδοποιούν: *άναψε το ~· ξεκίνα!* (άναψε το πράσινο Φανάρι, που επιτρέπει την κίνηση) [[*στα πρώτα - μετά την πλατεία στρίβετε δεξιά* || *τον έπιασε το - και μας έχασε* (αναγκάστηκε να σταματήσει, γιατί το φανάρι έγινε κόκκινο) συν. σηματοδότης 4. ναυτ. ο φάρος: «*Είναι παράξενα τής Ίντιας τα ~*» (Ν. Καβ- βαδίας) · 5. (παλαιότ.) σκεύος από μεταλλικό ή ξύλινο σκελετό, βάση και οροφή και πυκνή σήτα στο πλάι, το οποίο κρεμούσαν από το ταβάνι και μέσα στο οποίο φύλασσαν τρόφιμα, για να τα προφυλά- χουν από έντομα και ζωύφια. – (υποκ.) **φαναράκι** (το) (σημ. Ι). Ιηύυμ. < μεσν. *φανάριον,* υποκ. τού αρχ. *φανός* (βλ.λ.)].

Φαναριώτης (ο) {Φαναριωτών} **1.** Έλληνας κάτοικος τής συνοικίας τού Φαναριού στην Κωνσταντινούπολη 2. (ειδικότ.) καθένας από τους λογίους που προέρχονταν από παλιές και μεγάλες αρχοντικές οικογένειες που κατοικούσαν στη συνοικία αυτή: *η ποίηση των* – **φσνσριώτικος,** -η, -ο 11876J. **φαναρτζής** (ο) {φαναρτζήδες} (οικ.) **1.** ο τεχνίτης που επισκευάζει τα μεταλλικά μέρη. τις λαμαρίνες οχήματος (π.χ. το αμάξωμα τρακαρισμένου αυτοκινήτου) 2. (γενικότ.) πρόσωπο που κατασκευάζει φανάρια (βλ.λ., σημ. Ι) 3. πρόσωπο που κατασκευάζει ή διορθώνει σκεύη και αντικείμενα από λεπτά και ευτελή μέταλλα συν. τενεκετζής. – **φαναρτζήδικο** (το).

[ετυμ. < *φανάρι* + παραγ. επίθημα *-τζής,* πβ. κ. *κουλλουρ-τζήςΐ* **φανατίζω** ρ. μετβ. [18711 {φανάτισ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} κάνω (κάποιον) φανατικό: *με το κήρυγμά του φανατίζει τους πιστούς.* [ΕΤΥΜ. < *φανατικός* (βλ.λ.). υποχωρητ.}. **φανατικός,** -ή, -ό 11871] **1.** αυτός που είναι υπερβολικά και τυφλά προσηλωμένος σε ιδέα. πίστη, πρόσωπο: - *μουσουλμάνος / οπαδός ποδοσφαιρικής ομάδας / κόμματος* αντ. αφανάτιστος, μετριοπαθής 2. (γενικότ.) αυτός που κάνει κάτι ή έχει συγκεκριμένη ιδιότητα σε υπερβολικό βαθμό: - *καπνιστής / θαυμαστής κάποιου* ΣΥΝ. μανιώδης· ΦΡ. (σκωπτ.-ειρων.) *φανατικός άνδρας* σε εκφράσεις όπως: *δεν είναι (και τόσο)* - (είναι θηλυπρεπής). – **φανατικ-ά** / **-ώς** {1864 j επίρρ. Ιετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. fanatique < λατ. fanaticus «θεόληπτος, αυτός που κυριαρχείται από ιερή μανία» < fanum «ιερό, ναός». Το επίθ. Fanatici προσδιόριζε κυρ. τους ιερείς της Ίσιδος και της Κυβέλης, οι οποίοι κατά τη διάρκεια ιερού παραληρήματος επέφεραν πληγές στο σώμα τους}.

φανατισμός (ο) {1838} η τυφλή προσήλωση σε ιδέα. πίστη ή πρόσωπο. η οποία οδηγεί στην άρνηση κάθε κριτικής και στο μίσος για όποιον πιστεύει το αντίθετο: ο ~ *αντιμάχεται την ελευθερία τής σκέψης* λν τ. μετριοπάθεια.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. fanatisme (βλ. κ. *φανατικός*)]. **φανέλα** (η) {φανελών} **1.** ύφασμα πολύ μαλακό, ζεστό και χνουδωτό: *κοστούμι από* ~ 2. ρούχο με ή χωρίς μανίκι από βαμβάκι ή μαλλί, που φοριέται κατάσαρκα και καλύπτει τον κορμό τού ανθρώπου: *γυναικεία / ανδρική / καλοκαιρινή / χειμωνιάτικη* - 3. (γενικότ.) οποιοδήποτε ρούχο φοριέται εφαρμοστά στο πάνω μέρος τού σώματος: *η ~ τού στρατιώτη / τού ποδοσφαιριστή* || *<Η ~ με το εννιά»* (τίτλος μυθιστορήματος ιού Μ. Κουμανταρέαι ΣΥΝ. μπλούζα 4. (συνεκδ.) (α) η αθλητική ομάδα στην οποία ανήκει κάποιος: *παλιά οι ποδοσφαιριστές αγωνίζονταν για τη* - (για τη δόξα τής ομάδας τους) || ο Μ. *Δο- μάζος έδρεψε δάφνες με τη* ~ του *Π.Α.Ο.* (β) ιστ. *η Φανέλα τού Στρατιώτη* γυναικεία φιλανθρωπική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1938 και είχε ως στόχο να εξασφαλίσει ρούχα, αλλά και να προσφέρει ψυχαγωγία στους στρατιώτες. – (υποκ.) **φανελάκι** (το) κ. **φανελίτσα** (η) (σημ. 2, 3). **φανελένιος,** -ια, -ιο (σημ. Ι). * σχολιο λ. *εσώρουχο.* [Γ.ΤΥΜ. < βεν. fanela < ιταλ. flanclla < γαλλ. Handle < αγγλ. flannel < μέσ. αγγλ. flaunncol. παράλλ. τ. τού flanyn «ύφασμα σάκου» < ουαλ. gwlancn / gvvlan « μαλλί»[. **φανελάδικο** (το) (λαικ.) **1.** εργοστάσιο που παράγει φανέλες (βλ.λ.) συν. φανελοποιία 2. κατάστημα που εμπορεύεται φανέλες (βλ.λ.). ΙΕΤΥΜ. < *φανέλα* + παραγ. επίθημα *-άδικο.* πβ. κ. *βαρελ-άδικο*\. **φανελοποιείο** (το) εργοστάσιο που κατασκευάζει φανέλες συν. φανελάδικο.

φανελοποιία (η) {φανελοποιιών} **1.** εργοστάσιο όπου κατασκευάζονται φανέλες ΣΥΝ. φανελάδικο 2. η κατασκευή φανελών. **φανελοποιος** (ο/η) **1**. πρόσωπο που φτειάχνει φανέλες **2.** ιδιοκτήτης φανελοποιείου.

Γετυμ. < *φανέΡ^α* + *-ποιός*< *ποιώ*\. **φανερόγαμος,** -η, -ο [1847] βοτ. (φυτό) που έχει εμφανή τα όργανα με τα οποία αναπαράγεται, δηλ. σχηματίζει άνθη και καρπούς. |ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phancrogamc]. **φανερός,** -ή. -ό **1.** αυτός τον οποίο μπορούν όλοι να δουν ή να αντι- ληφθούν: ~ *αιτία / σκοπός ι στόχος των τρομοκρατών Ι χρηματοδότης / σύνδεσμος* συν. εμφανής λντ. μυστικός, κρυφός, αφανής 2. αυτός τού οποίου το περιεχόμενο γίνεται αμέσως αντιληπτό από όλους: - *ατιμία / προδοσία / συκοφαντία / εχθρότητα ι ανταγωνισμός* || *πρόκειται για ~ απάτη* συν. σαφής, ξεκάθαρος, πρόδηλος αντ. συγκεκα- λυμμένος, κρυφός. - - **φανερ-ά** / **·ώς** [αρχ.] επίρρ.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *φαν-* (τού ρ. *φαίνω / -ομαι,* βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *φοβ-ερός*|. **φανερώνω** ρ. μετβ. |φανέρω-σα, -θηκα, -μένος} **1.** φέρνω (κάτι) στο φως. το δείχνω στους άλλους: *άνοιξε την παλάμη του και φανέρωσε ένα δαχτυλίδι* ΙΥΝ. εμφανίζω, παρουσιάζω ΑΜ. εξαφανίζω, κρύβω 2. (μτφ.) καθιστο) (κάτι) γνωστό, φέρνω στο φως (κάτι που συνήθ. δεν ξέρουν οι περισσότεροι): - *μυστικό: απάτη / σχέδιο / δολοπλοκία ί αισθήματα ! την ταυτότητά μου / την αλήθεια / τις προθέσεις μου / τον πραγματικό μου χαρακτήρα* ΣΥΝ. αποκαλύπτω, δείχνο) ΑΝΤ. αποκρύ πτω, συγκαλύπτω 3. καθιστώ (κάτι) φανερό, σαφές: οι *αδέξιες κινήσεις του φανέρωναν την αμηχανία του* || *η έκφρασή του φανερώνει άνθρωπο βαθιά πληγωμένο* συν. σημαίνω, δηλώνω· (μεσοπαθ. *φανερώνομαι)* 4. κάνω την εμφάνισή μου: *Φανερώσου! Μην κρύβεσαι άλλο!* || *φανερώθηκε απότομα μπροστά μας* συν. εμφανίζομαι, παρουσιάζομαι ΑΝΤ'. κρύβομαι 5. *Φανερωμένη* (η) (α) προσωνυμία τής Παναγίας (β) (συνεκδ.) ονομασία ναών. μονο)ν ή περιοχών, συνήθ. επειδή εκεί. σύμφωνα με την παράδοση, βρέθηκε εικόνα τής Παναγίας ή αγίου. – **φανέρωμα** (το), **φανέρωση** (η) [μτγν.Ι, **φανερωτής** (ο) [μτγν.Ι, **φανερώτρα** (η), **φανερωτικός,** -ή. -ό.

[ετυμ. < αρχ. *φανεροϋμαι (-όο-)* (το ενεργ. *φανερώ* είναι μτγν.) < *φανερός* (βλ.λ.)].

φανζιν (το) {άκλ.} περιοδικό που εκδίδεται από ερασιτέχνες για τους λάτρεις τής επιστημονικής φαντασίας, τής λαϊκής μουσικής, των κόμικς, των σπορ κ.ά.

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. **fanzine,** από συμφυρμό των λ. **Ian** και **(maga)7.inc|. φάνηκα** ρ. -» φαίνομαι

φαν-κλάμπ (το) {άκλ.} οργανωμένος σύλλογος οπαδών ομάδας, τραγουδιστή. ηθοποιού κ.λπ.: *ηλεκτρονικό - στο Διαδίκτυο.*

[ΚΤΥΜ. < αγγλ. **fan club],** **φανοκόρος** (ο) [1886[**1.** (παλαιότ.) ο υπάλληλος που επέβλεπε τη λειτουργία και τη συντήρηση των φανιόν τής πόλης 2. ΝΑΥΓ. ο ναύτης που καταπιάνεται με τη συντήρηση και τον καθαρισμό των φανών και των λυχνιών του πλοίου.

[πιύμ. < *φανός* + *-κόρος* < αρχ. *κορώ (-έω)* «σκουπίζω, καθαρίζω» (αγν. ετύμου. βλ. κ. *νεω-κόρος)*\. **φανοποιείο** (το) 11**889**[ο χώρος στον οποίο εργάζεται ο φανοποιός, **φανοποιός** (ο) **11865[** (επίσ.) **1.** πρόσωπο που κατασκευάζει φανάρια 2. ο φαναρτζής (βλ.λ.). **φανός** (ο) (λόγ.) το φανάρι: ~ *αυτοκινήτου·* φρ. (α) (μτφ.) *μετά φανών και λαμπάδων (μετά φανών καί λαμπάδων,* Κ.Δ. Ιωάνν. 18. 3) σε πανηγυρική ατμόσφαιρα (β) *ενετικοί φανοί* βλ. λ. *ενετικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ.. ουσιαστικοπ. αρσ. τού απτ. επιθ. *φανός. -ή. -όν.* συνηρημένος τ. τού επιθ. *φαεινός* (βλ.λ.)}. **φανοστάτης** (ο) [18901 {φανοστατώνΐ στύλος με φανό φοπισμού δρόμων ή άλλων δημόσιων χώρο>ν.

[ετυμ. < *φανός* + *-στάτης*< θ. *στα-* τού ρ. *Ϊ-στα-μαι,* πβ. κ. *λυγνο-στά-τησί ,*

Φανούριος (Ο) {-ου κ. -ίου} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα. Ηπίσης (καθημ.) **Φανουρης.**

Ιετυμ. μεσν.. που πλάστηκε με βάση το β' συνθ. τού ον. *Θεο-φάνης* (βλ.λ.) και το λατινογενές επίθημα -ouptoc (πβ. *Μερκ-ούριος).* Ανήκει στους αποκαλούμενους «φανέντες» αγίους, που ανακαλύφθηκαν πολλά χρόνια μετά τη δράση τους}, **φανουρόπιτα** (η) {δύσχρ. φανουροπιτών} πίτα που προσκομίζεται στην εκκλησία ανήμερα τής εορτής τού Λγ. Φανουρίου (27 Αυγούστου) (για να φανερώσει ή ως ευχαριστήριο δώρο επειδή φανέρωσε κάτι ο Αγιος): *οι ανύπαντρες κοπέλες βάζουν ένα κομμάτι* - το *βράδυ κάτο) από το μαξιλάρι τους. για να ονειρευτούν ποιον Οα παντρευτούν.*

φαντάζομαι ρ. μετβ. αποθ. [αρχ.) [φαντάσ-τηκα, -μένος} **1.** ανα- παριστώ στο μυαλό μου. με τη φαντασία μου: *δεν μπορώ να τον φανταστώ να σκοτώνει* || *φαντάσου / φαντάζεσαι την κατάπληξή μου, όταν το άκουσα!* || *μπορείς να φανταστείς τι επακολούθησε!* jj *ήταν οι πιο όμορφες διακοπές που μπορούσα να φανταστώ* |j row *φανταζόμουν ψηλότερο* · 2. (+ότι / πως. +να) (α) σκέφτομαι, νομίζω: *μη φαντάζεσαι ότι Οα μείνω με σταυρωμένα τα χέρια!* || *Καλά το φαντάστηκα εγώ! Αυτός έκ?„εφε τα ?^εφτά* (β) υποθέτω, θεοιρο) πιθανό: *ποιος θα το φανταζόταν ότι πίσω από αυτό το αθώο πρόσωπο κρυβόταν ένας τέτοιος υποκριτής!* || *φαντάζομαι πως θα συμφωνήσουν μαζί μας* Συν. πιστεύω, νομίζω 3. (ως απάντηση) μπορο) να το φανταστώ (σημ. Ι). το καταλαβαίνω: *-Έχει πολλά προβλήματα τώρα -~! Δεν ήταν και λίγο αυτό που του έτυχε* · φρ. *για φαντάσου/* για να εκφραστεί έκπληξη: Ξεκίνησε απ' γο τίποτα και *μέσα σε λίγα χρόνια έγινε μεγάλος και τρανός.* * σχολιο λ. *αποθετικός, νομίζω.*

ΣΧΟΛΙΟ Το **φαντάζομαι** με τη σημ. «υποθέτω, νομίζω» είναι νεολογισμός τής Ελληνικής που αποδίδει το αγγλ. guess: *Φαντάζομαι πως θα συνεργαστούν μαζί μας Θα υποβάλει μήνυση; Έτσι φαντάζομαι - Δεν φαντάζομαι να θέλει να* του *τηλεφωνήσεις* κιόλας.

φαντάζω ρ. αμετβ. {φάνταξα} (καθημ.) **1.** ξεχωρίζω λόγω τής ιδιαίτερης εμφάνισής μου: γο *παλιό δημαρχείο ~ μέσα στη νύχτα ανάμεσα στα άλλα κτήρια* 2. προκαλώ ζωηρή εντύπωση: *μου φάνταξε ένα κοστούμι στη βιτρίνα* 3. δίνω την εντύπωση: *μπροστά του όλα τ' άλλα φαντάζουν φτηνοπράγματα* || «*φάνταζες σαν πριγκιπέσσα*>» (λαϊκ. τραγ.). σχολιο λ. *νομίζω.*

[ητυμ. αρχ. < θ. *φαντ-* (από ρηματ. επίθ., λ.χ. *ά-φαντος, έμ-φαντ-ικός)*
φαίνω / -ομαι (βλ.λ.)|.

φανταζί επίθ. -»φαντεζί

φανταρία (η) {χο)ρ. πληθ.} (καθημ.-περιληπτ.) πολλοί φαντάροι μαζί: *όλη η -μαζεύεται στις καφετέριες τής πλατείας.*

[ετυμ. μεσν. < βεν. fantaria < ισπ. infanleria «σωματοφυλακή των ανήλικων πριγκίπων» < λατ. infans, -antis «παιδί»!, **φαντάρος** (Ο) (Καθημ.) ο στρατιώτης τού Στρατού Ξηράς· φρ. (α) *πάω φαντάρος* κατατάσσομαι στον στρατό: *σε μερικούς μήνες* ~ (β) *με παίρνουν* **φακτάρο** καλούμαι να καταταγο) στον στρατό (γ) (αργκό) *βλέπω τον Χριστό φαντάρο* τα χάνω. χάνω τις αισθήσεις μου. γενικότ. παθαίνω ισχυρό κλονισμό (από κούραση, χτύπημα, σοκ κ.λπ.): *έφαγα μια γροθιά, που είδα τον Χριστό φαντάρο!* – (υποκ.)

φανταράκι (τυ). φανταρίστικος, -η. -ο.
ΙΕΤυμ. < *φανταρία* (βλ.λ.)· υποχωρητ.|. **φαντασία** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η ικανότητα ανάκλησης και αναπαράστασης στον νου αντικειμένων ή γεγονόκον που έχουν ήδη υποπέσει στην αντίληψη: *είδα με τη - μου άλογα να τρέχουν στο λιβάδι || ταξιδεύω με τη - μου || η ~ σου καλπάζει || προϊόν! αποκύημα νοσηρής ~*· φρ. *κατά φαντασίαν ασθενής* βλ. λ. *ασθενής* **2.** (συνεκδ.-μειο)τ.) κάθε προϊόν φαντασίας (σημ. Ι): *όλα αυτά είναι δικές της ~· πώς είναι δυνατόν να τα πιστεύεις:* 3. η ικανότητα κάποιου να επινοεί κάτι πρωτότυπο συνδυάζοντας γνωστά στοιχεία: *έχει - μπορεί να ψτειά- ξει ο'λόκληρη ιστορία στη στιγμή || καλ/ατέχνης με* - jj *ερεθίζει τη ~ μου || παιδική / δημιουργική ι συνδυαστική / μεγάλη / ζωηρή / εξημμένη ~*· φρ. *επιστημονικής φαντασίας* (ως χαρακτηρισμός) για φανταστικό αφήγημα (μυθιστόρημα, ταινία κ.λπ.) που αξιοποιεί γνώσεις από τον χο)ρυ των θετικών επιστημών · 4. μουσ. μουσική σύνθεση που χαρακτηρίζεται από ελεύθερη μορφή και έμπνευση και προορίζεται συνήθ. για ενόργανη σόλο εκτέλεση: - *για φ/.άουτο.*
IF.TYμ. (χρχ. < *φαντάζω [1] -ομαι* (βλ.λ.). ΙΙ σημ. της μουσικής σύνθεσης αποδίδει το γερμ. αντιδάν. Phaniasie, ενώ ο όρ. *επιστημονική φαντασία* αποδίδει τον αγγλ. scicnce fictioni, **φαντασιακός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται ή αναπτύσσεται στη φαντασία: ~ *συμπεριφορά / σχέση* 2. *φαντασιακό* (το) (κυρ. κατά τις απόψεις τού ψυχαναλυτή J. I.acan) ένα από τα τρία επίπεδα αναφοράς τού ψυχαναλυτικού πεδίου (τα δύο αλλα είναι το *πραγματικό* και το *συμβατικό),* τού οποίου κύριο χαρακτηριστικό είναι η συγκρότηση τού «εγώ» με βάση την εικόνα τού ομοίου του (εικονικό εγώ) συν. εικονικό.
[F.TYM. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. imaginaire). **φαντασιοκόπημα** (το) [18771 {φαντασιοκοπήμ-ατος | -ατα. -άτων) (μειωτ.) το ψεύδος που αποτελεί προϊόν φαντασίας, **φαντασιοκοπία** (η) [μεσν.Ι {φαντασιοκοπιών) (μειωτ.) σκέψη που βρίσκεται πέρα από την πραγματικότητα, **φαντασιοκοπώ** ρ. αμετβ. {φαντασιυκοπείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} φαντάζομαι ανύπαρκτα ή απραγματοποίητα πράγματα. – **φαντασιοκόπος** (ο) Ιμτγν.|.
[ετυμ. < μτγν. *φαντασιοκοπώ (-έω)* < *φαντασιοκόπος* < *φαντασία* + *-κόπος* < *κόπτω].*
φαντασιόπληκτος, -η. -ο (μειωτ.) **1.** αυτός που έχει την τάση να φαντάζεται ανύπαρκτα ή απραγματοποίητα πράγματα ΣΥΝ. φαντασιοκόπος (πβ. λ. *ευφάνταστος) 2.* (κατ' επέκτ.) ο φαντασμένος, ο αλαζόνας. σχολιο λ. *κακόσημος.*
| ετυμ. < *φαντασία* + *-πληκτος*< *πλήττω}.* **φαντασιοπληξία** (η) [18511 {φαντασιοπληξιών} **1.** το να είναι κανείς φαντασιόπληκτος 2. (συνεκδ.) το προϊόν φαντασιοπληξίας (σημ. Ι), η σκέψη ή ο λόγος φαντασιόπληκτου: *όλα αυτά είναι φαντασιοπληξίες.* **φαντασιώδης,** -ης, -ες [μτγν.Ι {φαντασιο)δ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών}
αυτός που υπάρχει μόνο στη φαντασία 2. ο υποθετικός. > ·" ■ σχολιο λ. *~ης, -ης, -ες.*
φαντασιώνομαι ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. {φαντασιώθηκα} ♦ **1.** (μετβ.) δημιουργώ στο μυαλό μου εικόνες που απορρέουν από την επιθυμία μου να πραγματοποιηθεί κάτι: *φαντασιώνεται τη στιγμή που θα ανα- λάβει τη διεύθυνση τού τμήματος και παίρνει κουράγιο* ♦ 2. (αμετβ.) φαντάζομαι ή επιθυμώ (κάτι) που είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθεί: *Μη φαντασιώνεσαι! Δεν πρόκειται να έρθει στο πάρτι* σου [| (κ. μετβ.) *σταμάτα να φαντασιώνεσαι ότι Οα σε πάρει τηλέφωνο να σου ζητήσει να βγείτε.*
ΙΙiΤΥΜ. < μτγν. *φαντασιώ (-όω)* < αρχ. *φαντασία}.* **φαντασίωση** (η) [μεσν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η παράσταση που σχηματίζει κανείς στον νου του με τη φαντασία του: *ερωτικές* - jj *«πρόκειται για μια καθαρή ~ η άποψη ότι η επίσκεψη τού ajjypiKavou προέδρου Οα ϊ'νισχύσει τον πολιτικό τον ρόλο»* (εφημ.). **φαντασμα** (το) {φαντάσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η ψυχή νεκρού που εμφανίζεται στους ζωντανούς: *στον «Άμλετ» το - τού δολοφονημένου βασι/.ιά εμφανίζεται στον γνιο τον και τον ζητεί να εκδικηθεί* συν. πνεύμα· ΦΡ. (μτφ.) *φαντάσματα τού παρελθόντος* οτιδήποτε δυσάρεστο προέρχεται από το παρελθόν: *όσο κι αν το θέλουν, δεν μπορούν να ξαναζωντανέψουν τα ~. τότε πον χώριζαν τονς Έ?νληνες σε εθνικόφρονες και μιάσματα || προσκολλημένοι στα αδυνατούν να συλλάβουν τη σύγχρονη πραγματικότητα 2.* (γενικότ.) κάθε άυλο, υπερφυσικό ον. που πιστεύεται ότι εμφανίζεται κυρ. σε έρημους τόπους. παλιά ή εγκαταλελειμμένα σπίτια κ.λπ.. φοβίζοντας τους ανθρώπους: *ιστορίες με φαντάσματα* jj *πιστεύει στα ~ [| τη νύχτα βγαίνουν τα ~* συν. στοιχειό' (μτφ.) 3. ο υπερβολικά αδύνατος άνθρωπος: *κατάντησε ~* συν. σκελετός· (σε φραστικά ονόματα) 4. πρόσωπο ή πράγμα που εμφανίζεται ως υπαρκτό, χωρίς να υπάρχει στην πραγματικότητα: *χρησιμοποιεί μια εταιρείαγια να ξεπλένει το βρόμικο χρήμα* 5. αυτός που εμφανίζεται *και* εξαφανίζεται εντελώς απρόσμενα, χωρίς να μπορεί κανείς να τον εντοπίσει: *ο ληστής–* || *οργάνωση –* 6. αυτός που έχει εγκαταλειφθεί από τους ανθρώπους, ο ερημωμένος: *πόλη-'*- ΙΙ πλοίο –. – (υποκ.) **φαντασματάκι** (το).
Ιετυμ. αρχ. < *φαντάζω / -ομαι* (βλ.λ.)Ι. **φαντασμαγορία** (η) Γ]876]
Ιφαντασμαγοριών} **1.** το θεατρικό έργο στο οποίο κυριαρχεί το στοιχείο τού εντυπωσιακού θεάματος 2. (μτφ.) οτιδήποτε ιδιαίτερα ωραίο και εντυπωσιακό: *η γιορτή αυτή ήταν αληθινή ~.*
[ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. fantasmagorie (< *φάντασμα* + *-αγορία*< *αγορεύω)* κατά το allegoric), **φαντασμαγορικός,** -ή, -ό [Ι882| αυτός που είναι ιδιαίτερα ωραίος και εντυπωσιακός: *τα πολύχρωμα βεγγαλικά είναι ένα - θέαμα.* **φαντασμένος,** -η, -ο κ. (λαϊκ.) **φανταγμένος** αυτός που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του ΣΥΝ. αλαζόνας αντ. ταπεινόφρων. φανταστικός, -ή. -ό [αρχ.] 1. αυτός που δεν υπάρχει στην πραγματικότητα, αλλά μόνο στη φαντασία: ~ *εμπόδια ! φόβοι [1] εχθροί* συν. πλασματικός, υποθετικός, εξωπραγματικός, χιμαιρικός αντ. υπαρκτός, πραγματικός 2. αυτός που περιγράφει κάτι. το οποίο αποτελεί δημιούργημα τής φαντασίας: ~ *ιστορία! διήγηση[1] μυθιστόρημα* · 3. (καθημ.) αυτός που είναι εξαιρετικά ωραίος: ~ *καιρός / τιμές* (πολύ χαμηλές) / *χαρακτήρας Ι κορίτσι* συν. καταπληκτικός, απίθανος. – φανταστικά επίρρ. σχολκ) λ. *απίθανος.*

ΣΧΟΛΙΟ Το φανταστικός με τη σημ. «καταπληκτικός, απίθανος, εξαιρετικά ωραίος» είναι νεολογισμός τής σύγχρονης Ελληνικής από το αγγλ. fantastic, που πλάστηκε από το ελλην. *φανταστικός.* Έτσι. η ελληνική λ. *φανταστικός* ξαναγύρισε στην Ελληνική («αντιδάνειο») με νέα σημασία.

φανταχτερός, -ή, -ό αυτός που φαντάζει, που προκαλεί ζωηρή εντύπωση: ~ *χρώματα! ρούχα / διακόσμηση.* – **φανταχτερά** επίρρ. }ΗΤΥΜ. < *φανταχτός* (< *φαντάζω)* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *φοβερός].*
φαντεζί επίθ. {άκλ.} αυτός που προκαλεί εντύπωση λόγω τής ιδιομορφίας και τού ασυνήθιστου χαρακτήρα του: ~ *χρώματα* (έντονα χροψατα σε ασυνήθιστους συνδυασμούς) ΣΥΝ. έντονος, χτυπητός, φανταχτερός. Επίσης φαντεζίστικος, -η. -ο.
[FTYM. Λντιδάν., < γαλλ. faniaisie < λατ. phantasia < αρχ. φαντασία!, **φάντης** (ο) {φό.ντηδες} τραπουλόχαρτο που παριστάνει νέο άνδρα: ο
κούπα ΣΥΝ. βαλές· φρ. (α) *(βγήκε / ήρθε... κλπ.) σαν φάντης μπαστούνι* για κάποιον που εμφανίζεται απρόσμενα και κατά ενοχλητικό τρόπο (β) *τι σχέση έχει ο φάντης με το ρετσινόλαδο;* βλ. λ. *ρετσι- νό?.αδο.*
|ΕΤΥΜ. < ιταλ. fante < ισπ. infante < λατ. infans, -antis «παιδί»1. **φάντομ** (το) {άκλ.} είδος μαχητικού αεροπλάνου.
[ΕΙΎΜ. < αγγλ. phaniom «φάντασμα» < μέσ. γαλλ. fantosme < λατ. phantasma < αρχ. *φάντασμα* (βλ.λ.)|. **φαντομάς** (ο) (φαντομάδες) **1.** (με κεφ.) μυθιστορηματικό *πρόσωπο,* ευφυέστατος εγκληματίας που χρησιμοποιεί αριστοτεχνικές μεθόδους (μεταμφιέσεις, αθόρυβα όπλα κ.λπ.) και κατορθώνει να ξεφεύγει πάντα από την αστυνομία, διατηρώντας την πραγματική του ταυτότητα μυστική **2.** (μετωνυμ.) (α) ο κακοποιός που καταφέρνει μονίμως να διαφεύγει τη σύλληψη (β) (γενικότ.) αυτός που εμφανίζεται ή εξαφανίζεται απρόοπτα.
j LiTYM. Αντιδάν.. < γαλλ. Fantomas (όνομα μυθιστορηματικού ήρωα των Γάλλων συγγραφέων M. AI lain και P. Souvestre, i 911) < γαλλ. faniome < δημώδ. λατ. *fantauma / *fantagma < αρχ. *φάντασμα* (βλ.λ.) Ι. **φαντός,** -ή. -ό ··♦ υφαντός
φανφάρα κ. **φαμφάρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** ΜΟΥΣ. μουσικό κομμάτι με πανηγυρικό και πομπώδη χαρακτήρα, που παίζεται με σάλπιγγες 2. (μτφ.) ο λόγος που χαρακτηρίζεται από πομπώδη μεγαλο- στομία.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. fanfara < γαλλ. fanfare, εκφραστ. τ. (με αναδιπλασιασμό). που έχει ηχομιμητική προέλευση και απαντά σε αρκετές γλώσσες |.
φανφαρονικός, -ή. -ό -+ φανφαρονιστικός **φανφαρονισμός** κ. **φαμφαρονισμός** (ο) ο πομπώδης λόγος, η κενή μεγαλοστομία.
φανφαρονίστικος, -η, -ο κ. **φαμφαρονίστικος** αυτός που ταιριάζει σε φανφαρόνο: ~ *συμπεριφορά.* Ηπίσης **φανφαρονικός,** -ή, -ό κ. **φαμφαρονικός.**
φανφαρόνος κ. **φαμφαρόνος** (ο) πρόσωπο στο οποίο αρέσει να καυχάται. να προβάλλει τον εαυτό του με μεγαλοστομίες, με κομπασμούς ΣΥΝ. κομπαστής, λογάς.
|ΕΊΥΜ". Μεταφορά τού ιταλ. fanfaronc < ισπ. fanfar0n, που συνδ. με τη λ. fanfara (βλ. λ. *φανφάρα)].* φαξ (το) {άκλ.} η συσκευή τηλεομοιοτυπίας και συνεκδ. το τηλεομοι- οτύπημα ΣΥΝ. τέλεφαξ.
[ΕΙΥΜ. < αγγλ. fax, συντομευμ. τ. τού facsimile < λατ. fac simile «φτει- άξε παρόμοιο»].
φάουλ (το) {άκλ.} αθλ. (στο ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, στην υδατοσφαίριση κ.α.) 1. η παράβαση από παίκτη ενός κανόνα, η οποία δίνει το δικαίωμα στον αντίπαλο να πάρει στην κατοχή του τη μπάλα: ο *αμυντικός έκανε ~ στον επιθετικό, προσπαθώντας να τον κόψει* [[ο *διαιτητής σφύριξε! έδωσε / καταλόγισε* ~ 2. (συνεκδ.) η βολή (σουτ) που δικαιούται να εκτελέσει αντίπαλος τής ομάδας, εις βάρος τής οποίας καταλογίστηκε η παραπάνω παράβαση 3. (κατ' επέκτ.) κάθε αντικανονική ή εσφαλμένη ενέργεια: - *τού υπουργού στη συζήτηση τον νομοσχεδίου.*
ΙΕΤΥΜ. < αγγλ, foul|. **φάπα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (καθημ.) το χτύπημα στο κεφάλι ή στον σβέρκο με την παλάμη: *δίνω / τρώω μια* ~ || *τον πλακώνω στις* ~ ΣΥΝ. καρπαζιά, σφαλιάρα, κατραπακιά, φούσκος.
ΙΓ.ΤΥΜ. Ιιχομιμητική λ.}, **φάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.-μειωτ.) **1.** το γένος, το σόι **2.** η ομάδα, το σινάφι: *η ~ των πολιτικών / των γιατρών || είναι ίδια - οι δυο τους.*
[ΕΙ ΥΜ. < αλβ. tara «σπόρος, γένος» ή, κατ' άλλη εκδοχή. < αρωμουν. fara «γένος», γερμ. αρχής], **φαράγγι** (το) {φαραγγ-ιού | -ιών} στενό και βαθύ άνοιγμα γης μεταξύ δύο βουνών με σχεδόν κάθετα βραχώδη τοιχώματα: *το ~ τής Σαμαριάς*(πβ. κ. λ. *χαράδρα, κοιλάδα).*
[ΕΤΥΜ. μεσν., υποκ. τού αρχ. *φάραγξ, -αγγος* (με εκφραστ. έρρινο επί

θημα -*αγγπβ*. κ. *σήραγξ, φάλαγξ)* < θ. *φαρ-* (τού αρχ. υυδ. *φάρος* «άροτρο») < *bhr-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *bher- «σκάβω, τρυπώ, κόβω», πβ. λατ. forare <<τρυπώ» (> ισπ. herir «πληγώνω»), μέσ. ιρλ. bern(u) «φαράγγι», αρμ. brein «σκάβω, τρυπώ». αρχ. γερμ. bdran «τρυπώ» (> γερμ. bohren, αγγλ. bore), αλβ. brime «τρύπα» κ.ά.].

φαραγγώδης, -ης, -ες [αρχ.[{φαραγγο)δ-ους | -εις (ουδ. -η), -ώνί

αυτός που μοιάζει με φαράγγι 2. αυτός που έχει πολλά φαράγγια, **φαράκλα** (η) -+ φαλάκρα **φαρακλός,** -ή, -ό · ♦ φαλακρός

φαράσι (το) {φαρασ-ιού J -ιώνϊ μικρό φτυάρι από μέταλλο ή πλαστικό, που χρησιμοποιείται για το μάζεμα των σκουπιδιών.

Ιετυμ. < τουρκ. fara§]. **φαραώ** (ο) {άκλ.} (ως τίτλος) ο βασιλιάς τής αρχαίας Αιγύπτου: *οι τάφοι / οι πυραμίδες / οι μούμιες των ~* · φρ. *οι δέκα πληγές τού φαραώ* βλ. λ. *πληγή*.

[ετυμ. μτγν. < εβρ. phar'oh < αιγυπτ. pcr'S «ανάκτορο, παλάτι»},

φαραωνικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τους φαραώ: - *έργα*.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. pharaonic}, **φαρδαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.} (φάρδυνα} (καθημ.) ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) φαρδύ: ~ *παντελόνι / φούστα* ΣΥΝ. ανοίγω, πλαταίνω, ευρύνω ΑΝΤ. στενεύω ♦ **2.** (αμετβ.) γίνομαι φαρδύς: ο *δρόμος φαρδαίνει πιο κάτω* ΛΝΤ. στενεύω. Κπίσης **φαρδύνω.** -- **φάρδεμα** (το). ^ IXOAJO λ. *-αίνω*.

φαρδομάνικος, -η. -ο **1.** (ρούχο) που έχει φαρδύ μανίκι: ~ *πουκάμισο* 2. *φαρδομάνικο* (το) ευρύχωρο ένδυμα με φαρδιά μανίκια, το ράσο ΦΡ. (παροιμ.) *καλά* **V** *τα φαρδομάνικα, μα 'ν' για* **τους** *δεσποτάδες* βλ. λ. *δεσπότης*. **φάρδος** (το) (φάρδ-ους | -η. -ών} (καθημ.) το πλάτος, το εύρος· ΦΡ. **έχω φάρδος** (λαϊκ.) είμαι τυχερός, είμαι κωλόφαρδος.

ΙΚΤΥ,ΥΙ. μεσν. < *φαρδύς*, πβ. κ. *πλάτος - πλατύς]*. **φαρδουλός,** -ή. -ό (καθημ.) αυτός που είναι κάπως φαρδύς.

[ΕΤΥΜ. < *φαρδύς* + παραγ. επίθημα *-ουλός*, πβ. κ. *παχ-ου/Λς]*. **φαρδύνω** ρ. --*■ φαρδαίνω

φαρδύς, -ιά. -ύ {φαρδ-ιού | -ιοί κ. -είς (ουδ. -ιά)} (καθημ.) πλατύς, ευρύς: *αυτό το παντελόνι είναι πολύ ~ για μένα* || - *πλάτες*· ΦΡ. *φαρ- δύς-πλατύς* (για κάποιον που ξαπλώνει ή πέφτει) με όλο το πλάτος τού σώματος: *γλίστρησε κι έπεσε - στο πάτωμα*. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ύς*. [ΕΓΥΜ. μεσν. < μτγν. *εύφραδής* (βλ.λ.), κατά τα επίθ. σε *-ύς*, πβ. κ. *πλατύ^]*.

Φαρεναιτ βαθμός (ο) καθένας από τους βαθμούς τής κλίμακας που επινόησε ο Γερμανός φυσικός Φαρενάιτ για τη μέτρηση τής θερμοκρασίας (σύμβολο ! ·).

ΙΕΤΥΜ. Από το όν. τού Γερμανού φυσικού G. Fahrenheit (1686-1736)}. **φαρέτρα** (η) (φαρετρών) η δερμάτινη θήκη στην οποία τοποθετούσαν οι τοξότες τα βέλη τους: (μτφ.) *η Ελλάδα διαθέτει πολλά επιχειρήματα στη διαπραγματευτική της*

[είυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Ήδη στους αρχ. σχολιαστές απαντά η συνήθης εξήγηση, ότι δηλ. η λ. εμφανίζει επίθημα *-τρα / -τρο* δηλωτικό οργάνου (πβ. *φέρε-τρον)* και τη συνεσταλμ. βαθμ. bhr- τού ρ. *φέρω*. Εντούτοις, η εξειδικευμένη σημ. τής λ. και η αποκλειστική δήλωση τής θήκης των βελών θα μπορούσαν ίσως να οδηγήσουν στην άποψη ότι πρόκειται για δάνειο που συσχετίσθηκε παρετυμολογικώς με το ρ. *φέρω]*.

φαρί (το) Ιχωρ. γεν.} (διαλεκτ.-λογοτ.) άλογο κατάλληλο κυρ. για ιππασία ή πόλεμο.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *φαρίον*. υποκ. τού αραβ. faras «ίππος»|. **φαρίνα** (η) (χωρ. πληθ.} λεπτό και εξαιρετικής ποιότητας σιτάλευρο. }ΕΤΥΜ. < ιταλ. farina < λατ. farina, υποκ. τού far. farris «είδος σιτηρού

χοντρό αλεύρι»], **φαρισαΐκός,** -ή, -ό Ιμτγν.1**1.** αυτός που σχετίζεται με τους Φαρισαίους 2. (μτφ.) ο υποκριτικός, κυρ. στην επίδειξη ευλάβειας ή ευαισθησίας: ~ *συμπεριφορά / ενδιαφέρον*. – **φαρισαϊκά** επίρρ.

Φαρισαίος (ο) **1.** ΘΡΗΣΚ. μέλος ιουδαϊκής θεοκρατικής μερίδας, που επιδίωκε την πιστή τήρηση τού Μωσαϊκού Νόμου και στην Κ.Δ. χαρακτηρίζεται από υποκριτική θεοσέβεια 2. (μτφ.) ο υποκριτής, κυρ. αυτός που εμμένει στην τήρηση των τύπων αδιαφορώντας για την ουσία· ΦΡ. (ειρων.) *Γραμματείς και Φαρισαίοι* (ως χαρακτηρισμός) (i) για πρόσωπα που έχουν τυπολατρική και υποκριτική συμπεριφορά, που άλλα διακηρύσσουν και άλλα πράττουν (ii) γραφειοκράτες, τυπολάτρες.

[L-ΤΥΜ. < μ,τγν. *Φαρισαίος* (κυρ. πληθ. *Φαρισαίοι)* < αραμ. perisaya, εβρ. pcriisim (πληθ.) «ξεχωριστοί», όν. που αναφερόταν τόσο στην προνομιακή τους θέση όσο και στην προσπάθειά τους να τηρούν αυστηρά τον εβραϊκό Νόμο διαφοροποιούμενοι στην πράξη από τον κοινό άνθρωποί.

φαρισαΐσμός (ο) 11782] η υποκριτική συμπεριφορά που ταιριάζει σε Φαρισαίο ΣΥΝ. υποκρισία, **φάρμα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} το αγρόκτημα.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. farm, αρχική σημ. «καθορισμένη τιμή ενοικίου για αγρόκτημα»,< μέσ. αγγλ. ferme < παλ. γαλλ. ferme (< μεσν. λατ. firma «καθορισμένη τιμή»)|. **φαρμακαποθήκη** (η) [1891] {φαρμακαποθηκών} 1.η αποθήκη φαρμάκων 2. το κατάστημα χονδρικής πώλησης φαρμακευτικών ειδών, **φαρμακεία** (η) {χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) το να δηλητηριάσει κανείς κάποιον, η δηλητηρίαση.

(ΕΙΎΜ. αρχ. < *φαρμακεύω* «χρησιμοποιώ ουσία ως δηλητήριο ή φάρμακο - ασκώ μαγεία, πνευματισμό» < *φάρμακονJ*. **φαρμακείο** (το) **1.** το κατάστημα στο υποίο πωλούνται φάρμακα **2.** έπιπλο ή ντουλάπι στο οποίο φυλάσσονται βασικά φάρμακα και άλλα ιατρικά είδη (π.χ. βαμβάκι, γάζες, σύριγγες κ.ά.) για άμεση χρήση·

ΦΡ. *φαρμακείο αυτοκινήτου* τσάντα με φάρμακα και άλλα ιατρικά είδη πρώτης ανάγκης, την οποία οφείλει να έχει κανείς στο αυτοκίνητό του 3. (μτφ.) κατάστημα ή έμπορος που πουλά σε υπερβολικά υψηλές τιμές: *μην ψωνίζεις απ'αυτόν, είναι ~!*

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. pharmacie < μτγν. λατ. pharmacia < αρχ. *φαρμακεία* (βλ.λ.) [.

φαρμακέμπορος (ο/η) 11833} {φαρμακεμπόρ-ου | -ων.-ους} έμπορος φαρμάκων. – **φαρμακεμπορία** (η)} 1835}. **φαρμακεμπόριο** (το), **φαρμακερός,** -ή, -ό **1.** (λαϊκ.) δηλητηριώδης: **~** *φίδι* **/** *βοτάνι* 2. (μτφ.) πικρός, δηκτικός: ~ *γλώσσα / κουβέντα / κριτική* 3. (για ψύχος) δριμύς· φρ. *τρίτη και φαρμακερή* η τρίτη και καθοριστική προσπάθεια.

φαρμακερά επίρρ.

|είύμ. < *φαρμάκι* + παραγ. επίθημα *-ερός*. πβ. κ. *στυγ-ερός*\. **φαρμακευτής** (ο) Ιμτγν.). **φαρμακεύτρια** (η) {φαρμακευτριών} πρόσωπο που παρασκευάζει ή χρησιμοποιεί δηλητηριώδη φάρμακα, **φαρμακευτική** (η) Ιμτγν.Ι η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη και την παρασκευή φαρμάκων,

φαρμακευτικός, -ή. -ό [αρχ.11. αυτός που σχετίζεται με τα φάρμακα ή τη φαρμακολογία: - *έρευνες / αγωγή / κώδικας / εταιρεία / υλικά* 2. αυτός που έχει τις θεραπευτικές ιδιότητες φαρμάκου: ~ *φυτά / βότανα / προϊόντα*. **φαρμακεύω** ρ. -+ φαρμακώνω

φαρμάκι (το) {δύσχρ. φαρμακ-ιού | -ιών} **1.** (λαϊκ.) το δηλητήριο· ΦΡ. (μτφ.) *φαρμάκι στάζει η γλώσσα του* λέει πικρόχολες κουβέντες, μιλά με κακεντρέχεια· (μτφ.) 2. (ως χαρακτηρισμός) για κάτι πολύ πικρό: ο *καφές είναι* ~/3. (μτφ.) η πικρία, η θλίψη: *έχει πιει πολλά ~ στη ζωή της* || *«σε πότισα ροδόσταμο / με πότισες* **(Ν.** Γκάτσος) || *ας πιούμε να πάνε κάτω τα φαρμάκια!* **4.** ως χαρακτηρισμός για όριμύ ψύχος: *έχει ένα κρύο έξω ~!*

{ΕΤΥΜ. < αρχ. *φαρμάκιον*, υποκ. τού *φάρμακον*|. **φαρμακίλα** (η) (χωρ. πληθ.} (κακόσ.) η γεύση φαρμάκου· (γενικότ.) η δυσάρεστη γεύση που θυμίζει φάρμακο.

(ΕΤΥΜ. < *φάρμακο* + παραγ. επίθημα *-ίλα*. πβ. κ. *τσιγαρ-ίλα*\. **φάρμακο** (το) (φαρμάκ-ου (-ων} 1. χημική ουσία που χρησιμοποιείται για την αντιμετώπιση αρρώστιας, πάθησης: - *εσωτερικής / εξωτερικής χρήσεως* || *τα χάπια, οι αλοιφές, τα σιρόπια, οι ενέσεις, τα υπόθετα είναι μορφές φαρμάκο)ν* || *το - που μου έγραψε / έδωσε ο γιατρός* || *παίρνω - για τον πονοκέφαλο / για την καρδιά μου* || *ισχυρό / δραστικό* - || *γεωργικά* ~ (για την αντιμετο')πιση νόσων ή παρασίτων που προσβάλλουν καλλιέργειες) jj - *νέας γενιάς* 2. (μτφ.) το μέσο θεραπείας δυσάρεστων καταστάσεων: το *καλύτερο ~ για τον εγωισμό είναι η ταπείνωση*.

[F.ΤΥΜ. < αρχ. *φάρμακον*. αρχική σημ. «θεραπευτικό βότανο», αβεβ. ετύμου. Ίσως πρόκειται για δάνειο, όπως συμβαίνει και με αρκετά ον. φυτο)ν, λ.χ. *αΐσακος. άμάρακος. πιστάκη*. ή αποτελεί παράγωγο ουσ. **φάρμας, -ακος* (με επίθημα *-ak-). παρεκτεταμ. τ. ενός ουδ. Χ*φάρμα*. Σε ό.τι αφορά τον τ. **φάρμα*, καλύτερα τεκμηριωμένη φαίνεται η αναγωγή στο ρ. *φέρω* (πβ. κ. *χαίρω - χάρμα)* με τη σημ. «φυτό που φέρει, που παράγει η γη», πβ. αλβ. bar «άχυρο, βότανο». Αξιοπρόσεκτη είναι η σύνδεση με το Ι.Κ. "'bher- «κόβω, τρυπώ, σκάβω» (βλ. λ. *φαράγγι),* αν ληφθεί υπ' όψιν η σημασιολ. εξέλιξη τού γερμ. Heu «σανός

σκαμμένος». Το ουσ. *φάρμακον* δήλωνε αρχικώς κάθε βότανο με θεραπευτικές ιδιότητες, καθώς και κάθε τέτοιο παρασκεύασμα, ενώ στη συνέχεια δήλωσε επίσης και το δηλητήριο, το φαρμάκι. Ήδη αρχ. είναι η χρήση τής λ. με τη σημ. «μαγικό φίλτρο», παρασκεύασμα που χρησιμοπυιύσαν κατά την άσκηση πνευματισμού (πβ. κ. *φαρμακεία)]*.

φαρμακοβιομηχανία (η) {φαρμακοβιομηχανιών} η βιομηχανία φαρμάκων. – **φαρμακοβιομηχανικός,** -ή, -ό.

φαρμακοβιομήχανος (Ο) {-ου κ. -άνου | -ων κ. -άνων, -ους κ. -άνους} ο βιομήχανος φαρμάκων, **φαρμακόγλωσσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) ο λόγος προσώπου γεμάτος από αρνητικά σχόλια για άλλους και συνεκδ. ο ίδιος ο άνθρωπος που μιλά με κακεντρέχεια. **φαρμακογλωσσος,** -η. -ο (εκφραστ.) αυτός που μιλά με κακεντρέ- χεια: ~ *γυναίκα* ΙΥΝ. φαρμακομύτης, **φαρμακογνωσία** (η) ί 1787({χωρ. πληθ.} η μελέτη των προϊόντων που έχουν φαρμακευτικές ιδιότητες στη φυσική τους κατάσταση.

(Γ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pharmacognosicf **φαρμακοδυναμική** (η) ιατρ. η μελέτη τού μηχανισμού δράσεως των φαρμακευτικών ουσιών στον πάσχοντα οργανισμό.

{ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pharmacodynamiqucj.

φαρμακοθεραπεία (η) {φαρμακοθεραπειοΐν) η θεραπεία που βασίζεται στη χρήση φαρμάκων.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. pharmacotherapy],

φαρμακοληψία (η) 11885} {χωρ. πληθ.} η λήψη φαρμάκων.

[είύμ. < *φάρμακο* + *-ληψία* < *λήψη*. πβ. κ. *θεο-ληψία]*. **φαρμακολογία** (η) [1818] {χωρ. πληθ.} η επιστήμη που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τής δράσης των φαρμάκων στους ζωντανούς οργανισμούς. καθώς και την παραγωγή φαρμακευτικών ουσιών. – **φαρμακολογικός,** -ή. -ό 11849}.

{ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pharmacologic}, **φαρμακολύτρια** (η) {χωρ. πληθ.} (ως προσωνυμία αγίων γυναικών) αυτή που θεραπεύει δηλητηριάσεις: *Αγία Αναστασία η ~*.

[ετυμ. μεσν. < *φάρμακο* + *λύτρια* < *λύω]*. **φαρμακομανής,** -ής, -ές {φαρμακομανούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που χρησιμοποιεί φάρμακα σε υπερβολικό βαθμό. – **φαρμακομανία** (η). ΙΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες*.

|ΕΤΥΜ. < *φάρμακο* + *-μανής* < *μαίνομαι* (πβ. παθ. αόρ. β' *έ-μάν-ην)]*. **φαρμακομύτης,** -α, -ικο (εκφραστ.) ο κακεντρεχής, ο φθονερός συν.

φαρμακόγλωσσας, φαρμακοποιία (η) [μτγν.] [φαρμακοποιών! επίσημο σύγγραμμα κάθε χώρας *(Ελληνική ~. Βρετανική Αμερικανική* **- κ.λπ.) που τυποποιεί και προτυποποιεί τη σύνθεση και την παρασκευή των βασικών φαρμάκιον.**

φαρμακοποιός (ο/η) [αρχ.| επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη φαρμακευτική και αναλαμβάνει την εκτέλεση των ιατρικών συνταγο')ν. ενίοτε και την παρασκευή φαρμάκων, φαρμακοποσία (η) (χωρ. πληθ.} η κατάποση φαρμάκων.

[ι-τυμ. αρχ. < *φάρμακον* **+** *-ποσία* **<** *πόσις].* **φαρμακοτεχνία (η) [1892[Ιχωρ. πληθ.} κλάδος τής φαρμακευτικής που έχει ως αντικείμενο την παρασκευή φαρμάκων. — φαρμακοτέχνης (ο), φαρμακοτεχνικός, -ή, -ό 11876].**

[ετυμ. **Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pharmacotcchniej. φαρμακοτρίφτης (ο) {φαρμακοτριφτών} 1. (παλαιότ.) ο υπάλληλος φαρμακείου 2. (μειωτ.-ειρων.) υ φαρμακοποιός.**

Ιετυμ. < μτγν. *φαρμακοτρίπτης*< *φάρμακον* + *τρίκτης* < *τρίβω).* **φαρμακοχημεία** (η) Ιχωρ. πληθ.} χημ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο τις ενώσεις με φαρμακευτικό ενδιαφέρον είτε αυτές είναι φυσικά προϊόντα είτε είναι προϊόντα χημικής σύνθεσης, **φαρμακώδης,** -ης, -ες [αρχ.[{φαρμακώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει φαρμακευτικές, θεραπευτικές ιδιότητες. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*

φαρμακώνω ρ. μετβ. {φαρμάκω-σα, -θηκα, -μένος} 1. (λαϊκ.-εκφρα- στ.) δηλητηριάζω: *είχε βάλει στρυχνίνη στον καφέ και τον φαρμάκωσε* **2. (μτφ.) προκαλώ μεγάλη πίκρα σε (κάποιον):** *φαρμάκωσε τους γονείς του με τα σκληρά του λόγια* **3. (μεσοπαθ.** *φαρμακώνομαι***) παίρνω δηλητήριο, δηλητηριάζομαι:** *πήρε κινίνο να φαρμακωθεί.* **Επίσης φαρμακεύω |αρχ.| (πβ.** *φαρμακεία, φαρμακευτικός).* **— φαρμάκωμα (το).**

[ι-ΤΥΜ. < *αρρ φαρμακώ (-όω)* < *φάρμακον].* **φαρμασονία** (η) -►φραμασονία **φαρμασόνος** (ο) ► φραμασόνος **φαρμπαλάς** (ο) -»φραμπαλάς

φαροδείκτης (ο) 11890] {φαροδεικτών} ο κατάλογος των φάρων που υπάρχουν σε μεγάλη θαλάσσια περιοχή, φαρόπλοιο (το) }1892| [φαρυπλοί-ου | -ων} ΝΑΥΤ. **μικρό πλοίο που φέρει φάρο και βρίσκεται αγκυροβολημένο σε ορισμένες θαλάσσιες περιοχές. για να διευκολύνει τη ναυσιπλοΐα και να αποτρέπει θαλάσσια ατυχήματα** συν. **καραβοφάναρο.**

{ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. batcau-phare]. **φάρος** (ο) **1.** πυργοειδής φωτιστική συσκευή, εγκατεστημένη στην ακτή ή σε αβαθή ύδατα. που κατευθύνει τους ναυτιλλομένους κατά τη διάρκεια τής νύχτας: ~ *ακρωτηρίου* **2.** (συνεκδ.) ψηλός στενός πύργος, στην κορυφή τού οποίου υπάρχει τέτοια φωτιστική συσκευή, για να καθοδηγούνται οι ναυτιλλόμενοι **3.** (μτφ.) αυτός που διαφωτίζει. που καθοδηγεί: *η μητρόπολή μας αποτελεί ~ τής Ορθοδοξίας.* [ετυμ. μτγν. < αρχ. *Φάρος (ή),* όν. νησιού στον κόλπο τής Αλεξάνδρειας, στον οποίο υπήρχε φάρος ύψους 120 μέτρων, ο οποίος συγκαταλεγόταν στα επτά θαύματα τής αρχαιότητας].

Φαρ-Ουέστ (το) (άκλ.} 1.οι δυτικές πολιτείες των σημερινών Η.Π.Α., κυρ. κατά την περίοδο τού αποικισμού τής Β. Αμερικής από Ευρωπαίους και ειδικότ. τον J 9ο αι. · κοινή πρακτική στις περιοχές αυτές ήταν η μανιώδης επιδίωξη πλουτισμού και οι συχνές ένοπλες συμπλοκές μεταξύ εκπροσώπων τού νόμου και παρανόμων 2. (μτφ.) ως χαρακτηρισμός (α) ένοπλων συμπλοκών, συνήθ. μεταξύ κακοποιών: «*σκηνές - με αλλοδαπούς μαφιόζους στην Πάτρα*» **(εφημ.) (β) κατάστασης άναρχης, όπου ο καθένας ενεργεί αυθαίρετα εις βάρος άλλων και ο νόμος δεν εφαρμόζεται:** *ο δημοσιογράφος χαρακτήρισε την κατάσταση που επικρατεί σχετικά με την αδειοδότηση των ραδιοφωνικών σταθμών «το ~ των FM»***(πβ.** *Άγρια Δύση,* **λ.** *Δύση, Σικάγο, Τέξας).* **ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. Far West < far «μακρινός» + West «Δύση»[. φαροφύλακας (ο) 11894| [φαροφυλάκων} ο φύλακας φάρου, φαροφυλακή (η) ειδική υπηρεσία επιφορτισμένη με τη φύλαξη και την επίβλεψη των φάρων, φάρσα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1. κωμικό θεατρικό έργο που χαρακτηρίζεται από τη γρήγορη εναλλαγή απρόοπτων κωμικών παρεξηγήσεων 2. το να ξεγελάσει ή να φέρει σκόπιμα σε αμηχανία κανείς κάποιον, με σκοπό να προκαλέσει με παιγνιώδη διάθεση το γέλιο των άλλων:** *κάνω / σκαρώνω ~ σε κάποιον* **| |** *αθώα / κακόγουστη / τηλεφωνική / πρωταπριλιάτικη* **— φαρσικός,-ή.-ό.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *κωμωδία, σατιρικός.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. farsa < γαλλ. farce, αρχική σημ. «κωμικό επεισόδιο που παρεμβαλλόταν ως ιντερμέδιο στα θρησκευτικά δράματα». < ρ. farci r

λατ. farcire «πληρώ, γεμίζω»!.

Φάρσαλα (τα) [Φαρσάλων! πόλη τής Ν. Θεσσαλίας στον νομό Λάρισας, όπου το 48 π.Χ. ο Καίσαρας νίκησε τον Πομπήιυ.

Ιετυμ. < αρχ. *Φάρσαλας (ή),* αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με το ουσ. *φάρ- σος* «κομμάτι, τεμάχιο, τμήμα» (πόλεως, κατοικίας, ενδύματος κ.λπ.) και, ως εκ τούτου, με την Ι.Ε. ρίζα **bher-s-* «κόβω. τσακίζω»|. **φαρσέρ** (ο/η) {άκλ.! πρόσωπο που κάνει φάρσες.

|ι:τυμ. **< γαλλ. farccur (βλ. λ.** *φάρσα)***| . φαρσί επίρρ. (για γλώσσα) απταίστως:** *μιλάει Αγγλικά και Γαλλικά ~* **((** *είπε τα μάθημα ~. όταν τον εξέτασε ο δάσκαλος* συν. **απ' έξω κι ανακατ(»τά, (οικ.) νεράκι, στην εντέλεια.**

| ΓΙΤΥΜ. **< τουρκ. farsi «περσικά», επειδή η τουρκική γλώσσα περιέχει πολλές περσικές λ.[. φαρσοκωμωδία (η) {φαρσοκωμωδιών} κωμωδία με πολλά στοιχεία φάρσας. ^** σχολιο **λ.** *κωμωδία.*

<ράρυγγας (ο) {φαρύγγων} ανλτ. μυομεμβρανώδες σωληνοειδές όργανο τού λαιμού, που συνδέει τη στοματική και τις ρινικές κοιλότητες με τον οισοφάγο.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φάρυγξ. -υγγος / φάρυξ, -υγος* (αρχαιότ.). με επίθημα -υ/- (*-ug-). JJ λ. εμφανίζει θ. *φαρ-* < *bhr-, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *bher- «σκάβω, τρυπώ, κόβω», πβ. λατ. frumen «φάρυγγας» (< *frug- smen < *bhr-u-g-). αρμ. erbug «στήθος» (< *bhrug-). αρχ. ισλ. barki «λαιμός» (< *bhorg-) κ.ά. Ομόρρ. *φάρ-αγξ* (βλ. λ. *φαράγγι),* αρχ. *φάρος* «άροτρο». Ο τ. *φάρυγξ* (αντί τού αρχαιοτ. *φάρυξ)* κατ' αναλογίαν προς το ουσ. *λάρυγξ*|. **φαρυγγικός,** -ή. ό **|1834]** ανατ. αυτός που σχετίζεται με τον φάρυγγα: ~ *πάθηση.* **φαρυγγισμός** (ο) ο φαρυγγοσπασμός (βλ.λ.).

φαρυγγίτΐδα (η) 118611 ιατρ. φλεγμονή τού βλεννογόνου τού φάρυγγα. η οποία προκαλείται από βακτήρια και ιούς: *χρονία! οξεία* ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pharyngitej. **φαρυγγολαρυγγίτιδα** (η) imp. η φαρυγγίτιδα που συνδυάζεται και με φλεγμονή τού λάρυγγα.

[ιτυμ.. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pharyngolaryngite]. **φαρυγγορραγία** (η) Ιφαρυγγορραγιών} ΙΑΤΡ. η αιμορραγία τού φάρυγγα.

[ΕΤΥΜ. < *φάρυγγας* + *-ρραγία.* από το θ. τού αρχ. παθ. αορ. β' *ἐρ-ράγ- ην* (ρ. *ρήγνυμι).* ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. pharyngorragic]. **φαρυγγοσκόπιο** (το) [φαρυγγοσκοπί-ου | -ων} ιατρικό εργαλείο για την εξέταση τού φάρυγγα και τής οπίσθιας ρινικής κοιλότητας. [f.tym. < *φάρυγγας* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω». ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pharyngoscope|.

φαρυγγοσπασμος (ο) ιατρ. Ο παθολογικός σπασμός των μυών τού φάρυγγα που συνοδεύεται από αίσθημα κόμβου στον λαιμό ΣΥΝ. φα- ρυγγισμός.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., c αγγλ. pharyngospasm|. **φαρυγγοτομία** (η) {φαρυγγοτομιών} ΙΑΤΡ. η διάνοιξη τού φάρυγγα με χειρουργική επέμβαση.

(ετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. pharyngotomic]. **φαρφουρένιος,** -ια. -ιο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από φαρ- φουρί: ~ *βάζο / στολίδι* 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει απόχρωση που θυμίζει φαρφουρί.

φαρφουρί (το) Ιάκλ.} **1.** λεπτή κατεργασμένη πορσελάνη **2.** (συνεκδ.) δοχείο από λεπτή πορσελάνη.

[ετυμ. Αντιδάν.. < τουρκ. firfin, πιθ. < αρχ, *πορφύρων,* υποκ. τού ουσ. *πορφύρα* (αρχική σημ. «κοχύλι με έντονο κόκκινο χρώμα»), ίσως επειδή αρχικά πίστευαν ότι τα αγγεία αυτά κατασκευάζονταν από κοχύλια|.

φάσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το πρόσθετο κομμάτι υφάσματος που ράβεται σε ένδυμα, για να το μακρύνει, να το φαρδύνει ή να το διακοσμήσει 2. φαρδιά καννάβινη ταινία, που καρφώνεται στον σκελετό καθισμάτων, όπου στηρίζονται οι σούστες. — (υποκ.) **φασούλα** (η). [f.tym. < ιταλ. fascia «λωρίδα, ζώνη. ταινία» < λατ. fascia < fascis, -is «'δέσμη, φάκελος» (βλ. κ. *φασισμός)].* **φασαμέν** (τα) {άκλ.! ματογυάλια με μικρή λαβή, που αποτελούσαν παλαιότ. εξάρτημα τής εμφάνισης των γυναικών τής υψηλής κοινωνίας.

[ετυμ. < γαλλ. face a main «είδος μικρών γυαλιών με λαβή»], **φασαρία** (η) {φασαριών} (καθημ.) **1.** ο έντονος θόρυβος: *κάνω ~*1| <5εν *μπορώ να διαβάσω / να σε ακούσω) από την πολλή ~ που γίνεται έξω* 2. τυ θορυβώδες επεισόδιο, η αναστάτωση: *έγιναν πάλι -* στο *κέντρο τής Αθήνας* 3. ο καβγάς, ο σαματάς: *πας γυρεύοντας για ~* 4. η έντονη επίπληξη: του *έκανα επειδή δεν ήρθε στο ραντεβού* 5. ο κόπος: *Να μη σε βάζω σε ~ τώρα. Θα περάσω άλ?~η φορά που θα έχεις περισσότερο χρόνο* 6. *φασαρίες* (οι) το τρέξιμο, το μπλέξιμο, η φορτική απασχόληση: *έχω ~ με την εφορία / με την αστυνομία.*

|ΚΤΥΜ. < ιταλ. fesscria «ανοησία, βλακεία» < fesso «ανόητος, ηλίθιος»

fessa «γυναικείο αιδοίο» (προσβλητική λ.) < μτγν. λατ. fissa < λατ. findere «σχίζω, χωρίζω» (μτχ. fissus)|. **φασαρίας** (ο) {χωρ. πληθ.} πρόσωπο που κάνει φασαρία · στη φρ. *κα- πετάν-φασαριας* βλ. λ. *καπ(ε)τάν.* **φασαριόζος,** -α. -ικο αυτός που προκαλεί φασαρίες. — **φασαριόζι- κος,** -η, -ο,

φαααριόζικα επίρρ.

(είύμ. < *φασαρία* + επίθημα *-όζος (*< ιταλ. -oso), πβ. κ. *φουρι-ό-ζος. μαφι-όζος*\.

φασάτος, -η. -ο (ρούχο) που έχει φάσες.

[είύ.μ. < ιταλ. fasciaio < fascia (βλ. λ. *φάσα)].* **φάση** (η) {-ης κ. -εως **|** -εις, -εων} **1.** το εξελικτικό στάδιο μίας από τις διαδοχικές καταστάσεις (α) στην πορεία ή/και την εξέλιξη φαινομένου, θεσμού, διαδικασίας, έργου κ.λπ.: *οι διαπραγματεύσεις βρίσκονται σε αποφασιστική ~ | | η έρευνα πέρασε από πολλές ~* [[*η δίκη* ει- *σήλθε σε κρίσιμη ~ |[μια ~ οικοδομικών εργασιών / ασθένειας | | η τουριστική βιομηχανία βρίσκεται σε ~ ωρίμασης* (β) στην ατομική δραστηριότητα κάποιου: *αι - τής επαγγε/ψατικής σταδιοδρομίας / τής κοινωνικής ανέλιξης / τής καλ?ατεχνικής δημιουργίας κάποιου* (γ) η περίοδος: *σημαντική / μεταβατική! διαδοχική ~ τής Ιστορίας* 2. απ ρον. καθεμιά από τις διαδοχικές όψεις που εμφανίζει ένα ετερόφωτο ουράνιο σώμα: *οι ~ τής Σελήνης* 3. ΧΗΜ. η κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένα στοιχείο: *στερεά / υγρή / αέρια -* (χημικού στοιχείου) · 4. πλεκτρολ. η γωνία προσδιορισμού τής τιμής εναλλασσόμενου ημιτονοειδούς μεγέθους στη μονάδα τυ χρόνου: - *ηλεκτρικού ρεύματος* 5. αθλ. στιγμιότυπο αγώνα: ο *αγώνας είχε πολλές ενδιαφέρουσες -* II *αμφισβητούμενη ~* 6. (καθημ.) περίσταση: *με βρήκες σε δύσκολη ~* |[σ* αυτή *τη ~ καλύτερα να μην είμαστε βιαστικοί* 7. (αρχκό) ία) ενδιαφέρον ή αστείο επεισόδιο: *ωραία - η χτεσινή!* φρ. *έχει φάση* για κάποιον/κάτι αστείο ή που έχει ενδιαφέρον; *έχει - αυτό το*

παιδί! ΣΥ^. έχει γούστο (β) ερωτοτροπίες μεταξύ δύο προσώπων: *έγι- νε φάση με τ?/ν τάδε. αλλά τίποτα παραπάνω.* – (υποκ.) **φασούλσ** (η) (σημ. 6-7). **φασικός,** -ή. -ό (σημ. 4).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *φάσις.* αρχική σημ. «εμφάνιση (για τη Σελήνη και τα άστρα)», < θ. *φά-* (τού ρ. *φαίνω / -ομαι,* βλ.λ.) + επίθημα *-σις.* Ο ηλε- κτρολ. και χημ. όρος είναι αντιδάν. από γαλλ. phase], **φασιανός** (υ) ορνιθόμορφο πτηνό, το οποίο χαρακτηρίζεται από τη μακριά ουρά του. τη βραχνή φωνή και το λαμπρόχρωμο φτέρωμα των αρσενικών αποτελεί εκλεκτό θήραμα.

[ετυμ. < αρχ. *φασιανός* (ενν. *ορνις).* από το όν. τού ποταμού τής Κολ- χίδας *Φάσιος* (υνομαστ. *Φάσις*)|. **φασίζω** ρ. αμετβ. {εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} αποκλίνω προς τη φασιστική ιδεολογία· κυρ. η μτχ. **φασ/ζων,** -ουσα. -ον: *φασίζουσες τάσεις || φασίζων λαϊκισμός.*

|ΕΤΥΜ. **<** *φασίστας* (υποχωρητ.)]. **φασίνα** (η) {χωρ. πληθ.} 1. ναυτ. ο καθαρισμός τού πλοίου από ναύτες **2.** (γενικότ.) η γενική καθαριότητα: *κάνω ' έχω πολλή ~.*

[F.TYM. < ιταλ. fascina, υποκ. τού fascia (βλ. λ. *φάσα)].* **φασίολος** (ο) {φασιόλ- ου | -ων. -ους} (λόγ.) η φασολιά ή το φασόλι. [ΕΤΥΜ. μτγν. αντιδάν.. < λατ. phaseolus, υπκ. τού phaselus < αρχ. *φά- σηλος* (βλ. λ. *φασόλι)].* **φασισμός** (ο) **1.** ιιτ. ιδεολογία και πολιτικό σύστημα εθνικιστικού και ολοκληρωτικού χαρακτήρα, το οποίο εγκαθίδρυσε στην Ιταλία ο Μουσσολίνι το J922 2. (κατ' επέκτ.) οποιαδήποτε ιδεολογία ή πολιτικό σύστημα εθνικιστικού και ολοκληρωτικού χαρακτήρα, όποκ στη χιτλερική Γερμανία 3. (εκφραστ.) οποιοδήποτε σύστημα ή μορφή καταπίεσης. αυθαιρεσίας.

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. fascismo < fascia «δέσμη, ταινία» < λατ. fascis (κυρ. πληθ. fasces), αρχαίο ρωμαϊκό έμβλημα που υιοθέτησε ο Μουσσολίνι το 1919 (ως σύμβολο τού κινήματός του), το οποίο παρίστανε μια δέσμη ράβδων με έναν πέλεκυ|.

φασισμός - ναζισμός - δικτατορία - τυραννία - ολοκληρωτισμός

απολυταρχία. Ο γενικός όρος που δηλώνει τον συγκεντρωτισμό τής εξουσίας και την αυθαίρετη και ανεξέλεγκτη άσκησή της είναι ο ολοκληρωτισμός (αγγλ. totalitarianism). Ο φασισμός, ο ναζισμός και η δικτατορία αποτελούν μορφές ολοκληρωτικών συστημάτων που συνδέονται με τη βία. την καταδίωξη των αντιφρονού- ντων. τις αυθαίρετες διακρίσεις, με ιδεληψίες και παραλογι- σμούς, που αποβαίνουν εις βάρος τής ελευθερίας τής σκέψης και τής ίδιας τής ζωής μεγάλων ομάδων ανθρώπων ή και ολόκληρων εθνών. Στην αρχαία Ελλάδα. μορφή ολοκληρωτικού συστήματος υπήρξε η τυραννίς (παρόλο που αρχικά δεν είχε αρνητική σημασία), η οποία σήμαινε την άσκηση τής εξουσίας από τον τύραννο, κατά τρόπο απόλυτο, καταπιεστικό και ανεξέλεγκτο, έτσι που οι λ. *τύραννος. τυραννώ. τυραννία* **προσέλαβαν τη σημ. «βασανιστής, βασανίζω, βασανισμός». Από τη δικτατορία των Ρωμαίων, που σή- μαινε την εξουσία τού** *δικτάτορα* **(dictator ήταν ο εκτάκτως διοριζόμενος άρχοντας με απόλυτη εξουσία διάρκειας έξι μηνούν), προήλθε ο σύγχρονος όρος. που δηλώνει τον αυταρχικό έλεγχο τού κράτους από ένα άτομο η μια ομάδα ατόμων. Ο όρος χούντα (< ισπ. junta «ενωμένη ομάδα»), ειδικότερα, δηλώνει το στρατιωτικο- πολιτικό καθεστώς που επιβάλλεται με ένοπλο πραξικόπημα. Ο φασισμός ήταν τυ ολοκληρωτικό καθεστώς που επέβαλε στην Ιταλία ο Μπενίτυ Μουσσολίνι από το 1922 έως το 1943 έχοντας ως έμβλημα τις fasces (ενικός fascis, εξού και fascismo), το σύμβολο τής εξουσίας και δύναμης των αρχόντων στην αρχ. Ρο>μη (.fasces ήταν δέσμες από ράβδους με πέλεκυ στυ μέσο. που κρατούσαν οι ραβδούχοι. οι fictorcs, οι οποίοι προπορεύονταν των αρχόντων). Έκτο- τε. ο** *φασισμός* **σήμανε ό,τι και ο** *ολοκληρωτισμός* **και η απολυταρχία (η οποία δήλωσε πρώτα την απόλυτη μοναρχία, που επικράτησε μετά τη φευδαρχία), δηλ. την αυθαίρετη και ανεξέλεγκτη εξουσία. Γην ίδια σημ., με μεταφορικό νόημα και έμφαση στην καταπίεση, έχουν στην καθημερινή γλώσσα και τα** *τυραννία* **/** *τύραννος, δικτατορία* **/** *δικτάτορας* **και** *χούντα,* **που χρησιμοποιούνται μειωτικά ακόμη και για δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις. που όμως θεωρούνται αυταρχικές και οιονεί απολυταρχικές. Τα φασισμός / φασιστικός / φασίστας χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν την αυταρχικότητα, την αυθαιρεσία, την εξουσιαστική, βίαιη και αντιδημοκρατική συμπεριφορά** *(αυτό είναι φασισμός* **-** *φασιστική νοοτροπία* **κ.λπ.). Με τη σημ. τού αυταρχισμού και τής βίαιης, αντιδημοκρατικής συμπεριφοράς χρησιμοποιούνται και τα ναζισμός / ναζιστικός (από τον γερμανικό ναζισμό, το σύστημα που επιβλήθηκε στη Γερμανία από το Εθνικοσοσιαλιστικό Κόμμα τού Αδόλφου Χίτλερ 11933-19451 και που οδήγησε στον όλεθρο τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου). Το γερμ. Nazi, από όπου τα** *Ναζί* **/** *ναζι- στής I ναζισμός,* **είναι συντετμημένος τύπος τού γερμ. Nationalso- zialismus «εθνικοσοσιαλισμός». Κύρια αρχή τού ναζισμού υπήρξε η έμφαση στην ανωτερότητα τής γερμανικής φυλής έναντι άλλων τις οποίες οι ίδιοι θεωρούσαν κατώτερες, πράγμα που οδήγησε σε ακραίες φυλετικές διακρίσεις (ρατσισμό) και στον φανατικό αντισημιτισμό. με αποτέλεσμα το Ολοκαύτωμα των Εβραίων, των Τσιγγάνων και άλλίον στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως.**

φασισταρειό (το) (συνήθ. υρθ. *φασισταριό)* **(μειωτ.) σύνολο φασιστών.**

[ΕΤΥΜ. **<** *φασίστας* **+ παραγ. επίθημα** *-αρειό,* **βλ. κ.** *αλητ-αρειό*\. **φασίστας (ο) {φασιστών}, φασίστρια (η) {φασιστριο)ν} 1. οπαδός τού φασισμού 2. (μτφ.-εκφραστ.) αυταρχικός άνθρωπος.**

(ετυμ. **< ιταλ. fascista (βλ. κ.** *φασισμός)].*

φασιστικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον φασισμό ή τον φασίστα: *- νοοτροπία / αντιλήψεις / ιδεολογία* / σύμβολο ' *χαιρετισμός.*

φασιστικά επίρρ. ^ ΙΧΟΛΙΟ λ. *φασισμός.* **φασιστοειδής,** -ής, -ές ΐφασιστοειδ-υύς **|** -είς (ουδ. -ή)| (μειωτ.) **1.** αυτός που έχει φασιστική μορφή ή θυμίζει φασισμό **2.** *φασιστοειδές* (το) **υ** φασίστας: *μάζεψε στο κόμμα όλα τα -* **φασιστοειδώς** επίρρ. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* [ΕΤΥΜ. < *φασίστας* + *-ειδής* < *είδος].* **φασιστόμουτρο** (το)

(υβριστ.) ο φασίστας, **φάσκελο** (τυ) (οικ.) η μούντζα.

Επίσης **φασκελιά** (η).

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. σ<ράκελυς *(ό)* «το μεσαίο δάχτυλο τού χεριού - υβριστική χειρονομία» (με αλλαγή γένους και αντιμετάθεση). Βλ. λ. *φάκελος].*

φασκελοκουκούλωσ' τα! φρ. (οικ.) για περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει λύση. διέξοδος: *αν δεν έχω μαζέψει μέχρι τότε τα λεφτά, ~!* συν. άσ' τα να πάνε στον διάβολο, **φασκελώνω** ρ. μετβ. {φασκέλω-σα. -θηκα, -μένος} (οικ.) μυυντζώνω.

- φασκέλωμα (το).

{ΕΓΥΜ. < μεσν. *οφακελώνω* < μτγν. *σφάκελος* (βλ. λ. *φάσκελο)*\. **φασκιά** (η) η λωρίδα υφάσματος με την οποία τυλίγουν τα βρέφη: τότε *ήμουν ακόμη μωρό στις ~* ΣΥΝ. σπάργανο.

]ΕΤΥΜ. < μτγν. *φασκία* < λατ. fascia «δέσμη, ταινία, λουρίδα» (βλ. κ. *φάσα)].* **φασκιώνω** ρ. μετβ. {φάσκιω-σα. -θηκα. -μένος} τυλίγω (βρέφος) στις φασκιές ΙΥΝ. σπαργανώνω. – **φάσκιωμα** (το).

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *φασκιώ (-όω)* < *φασκία* (βλ. λ. *φασκιά)*[. **φασκομηλιά** (η) πολυετές φρυγανώδες ή θαμνόμορφο φυτό με χνουδωτά φύλλα και έντονη αρωματική οσμή ιυν. αλισφακιά, αλιφασκιά.

| ΕΙΥΜ. μεσν.< **σφακομηλέα (με* αντιμετάθεση) < μτγν. *φάσκον/ σφά- κος* «είδος λειχήνα» + *μη/.έα*< *μή?.ον.* Η λ. *φάσκον ι σφάκας* (αρχαι- ότ.) είναι αγν. ετύμου και δήλίονε τόσο τη φασκομηλιά όσο και έναν λειχήνα με ευχάριστη οσμή], **φασκόμηλο** (το) **1.** η φασκομηλιά **2.** αφέψημα από φύλλα ή ανθισμένες κορυφές φασκομηλιάς, με ελαφρώς πικρή γεύση και θεραπευτικές ιδιότητες (σπασμολυτικό. τονωτικό κ.ά.): *βράζω! πίνω ~.* **φάσκω** ρ. αμετβ. {εύχρ. στον ενεστ.} στη ΦΡ. *φάσκω και αντιφάσκω* βλ. λ. *αντιφάσκω.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «λέγω. επιβεβαιώνω». < θ. *φά-* (τού ρ. *φημί,* βλ. λ. *φήμη)* + ενεστ. επίθημα *-σκω* (πβ. κ. *βό-σκω)].* **φάσμα** (το) {φάσμ-ατος [-ατα, -άτων} **1.** (α) ΦΥΙ. το σύνολο των συχνοτήτων τής ηλεκτρυμαγνητικής ακτινυβολίας ή μέρους της: *- υπεριώδους ι μικροκυμάτων || η/Λακό ~ ||* τα *χρώματα τού* - (β) ΧΗΜ. ΦΥΣ. *φάσμα ένωσης* η γραφική παράσταση τής έντασης τής ακτινοβολίας που απορροφάται ή διέρχεται από μία ένωση ως συνάρτηση τής συχνότητας. τού μήκους κύματος ή τής ενέργειας τής ακτινοβολίας 2. (μτφ.) τα διαφορετικά μέρη που συναποτελούν ένα πολύμορφο και πολυμερές σύνολο: *όλο το ~ των πολιτικών δυνάμεων; αντιλήψεων*

3. (σπάν.) το φάντασμα **4.** (μτφ.) οτιδήποτε προβάλλει ως απειλή: το τοΰ πολέμου *ι τής πείνας || η επαρχία αντιμετωπίζει το ~ τής εγκατάλειψης.* – **φασματικός,** -ή, -ό [μεσν.].

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «φάντασμα - απειλητική εμφάνιση». < *φαίνω 1 -ομαι* (βλ.λ.), με παραγ. επίθημα *-σ-μα,* όπου το -σ- οφείλεται στην επίδρ. τού παρακ. *πέ-φασ-μαι,* πβ. κ. *θφα-αμα - υφαίνω, χά-σμα*

χαίνω. Ο φυσ. όρ. είναι μεταφρ. δάνειο από νεολατ. spectrum],

φασματογραφία (η) {φασματογραφιών} η μελέτη των φασμάτων με φασματογράφο.

ΙΠΤΥΜ. ΜεταΦΟ. δάνειο από γαλλ. specirographie (νόθο σύνθ.)|. **φασματογράφος** (ο) διάταξη με την υποία μετράται και καταγράφεται το φάσμα μιας ένωσης σε συγκεκριμένη περιοχή συχνοτήτων. ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. spectrographc (νόθο σύνθ.)]. **φασματοηλιογράφος** (ο) φασματογράφος υψηλής διακριτικής ικανότητας, πυυ χρησιμοποιείται για τη μελέτη τού ηλιακού φάσματος.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. spectrohcjjographe (νόθο σύνθ.)|.

φασματοηλιοσκόπιο (το) {φασματοηλιοσκυπί-ου | -ων) ΑΣΤΡΟΝ. παλαιό αστρονομικό όργανο ανίχνευσης και παρατήρησης των φαινομένων που συμβαίνουν στην ηλιακή επιφάνεια.

Γετυμ. **Μεταφρ. δάνειο από γαλλ.** spectrohclioscopc **(νόθο σύνθ.)).**

φασματοσκοπία (η) {χωρ. πληθ.} το σύνυλο των μεθόδων και των τεχνικών που χρησιμοποιούνται για τη μελέτη τής αλληλεπίδρασης τής ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας με την ύλη. — φασματοσκο- πικός, -ή. -ό IL8851.

(ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. spcctroscopic (νόθο σύνΟ.)|. **φασολάδα** κ. (λαϊκ.) **φασουλάδα** (η) η πηχτή σούπα που γίνεται με ξερά φασόλια. – (υποκ.) **φασολαδίτσα** (η), **φασολάκι** κ. (λαϊκ.) **φασουλάκι** (το) {χωρ. γεν.) **1.** ο χλωρός καρπός τής φασολιάς 2. (στον πληθ.) λαδερό φαγητό από χλιορούς καρπούς φασολιάς: *- γιαχνί* · **3.** έπιπλο με ψηλά λεπτά πόδια τού υπυίου το πάνω μέρος έχει σχήμα φασολιού, **φασόλι** κ. (λαϊκ.) **φασούλι** (το) {φασολ-ιού | -ιών} **1.** ο καρπός τής φασολιάς (είτε υ λοβός είτε καθένα από τα σπέρματα που υπάρχουν μέσα στυν λοβό): *ξερά* - (ξηρά σπέρματα) *|| φασόλια τσαουλιά / μαυ- ρομάτικα'* ΦΡ. (παροιμ.) *φασούλι* **το** *φασούλι γεμίζει* **το** *σακούλι* σι- γά- σιγά μπορεί να μαζέψει κανείς πολλά, κάνοντας λίγη οικονομία μαζεύει κανείς στο τέλος πολλά χρήματα ΙΥΝ. (παροιμ.) σταλαγμα- τιά-σταλαγματιά γεμίζει η στάμνα η πλατιά **2.** *φασόλια* (τα) Φαγητό από ξηρούς καρπούς φασολιάς, φασολάδα. – (υποκ.) **φασολάκι** (βλ.λ.) κ. (λαϊκ.) **φασουλάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *φασηόλιον;* υποκ. τού *φασήολος* (αντιδάν.) < λατ.

phaseolus / phaselus < αρχ. *φάσηλος*, αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο από μη Ι.Κ. γλιόσσα, όπως συμβαίνει συχνά με φυτά μεσογ. χωρών|. φασολιά κ. (λαϊκ.) φασουλιά (η) μονοετές ποώδες φυτό, κοντό θαμνόμορφο ή αναρριχητικό, τού οποίου οι καρποί (τα φασόλια) τρώγονται χλωροί ή ξεροί και έχουν μεγάλη θρεπτική αξία. φασόν (το) {άκλ.Ι 1. ο τρόπος με τον οποίο είναι ραμμένο ένα ύφασμα 2. (συνεκδ.. ως επίρρ.) για ραφή ενδυμάτων από ειδικευμένους τεχνίτες, που γίνεται σύμφωνα με υποδείξεις συγκεκριμένης εταιρείας / οίκου μόδας: *αυτή η μοδίστρα / αυτό το συνεργείο δουλεύει ~ κομμάτια τού Ντιόρ || παίρνει δουλειά - από διάφορους οίκους.* [f.tym. < γαλλ. Γϋσυη, βασική σημ. «τρόπος, προϊόν εργασίας». < λατ. facfjo, -Onis «πράξη, ενέργεια» < ρ. facere «κάνω, ποιώ, πράττω» (μτχ. factus)].

φασουλάδα (η) ♦ φασολάδα φασουλάκια (τα) ·» φασολάκια

Φασουλής (ο) {Φασουλήδες| 1. κωμικός ήρωας τού κουκλοθέατρου **2.** (μετωνυμ.) (α) το κουκλοθέατρο (β) (μτφ.) γελοίος άνθρωπος ΣΥΝ. παλιάτσος, φασούλια (η) »φασολιά φασούλι (το) ► φασόλι

φάσσα (η) {φασσών} μεγάλο περιστέρι με πλατιά λευκή λωρίδα στις φτερούγες και στιλπνό πράσινο και πορφυρό χρώμα στον λαιμό, το οποίο ζη στην Κυρώπη και την Ασία (απαντά και σε μεγάλες πόλες). (Ι-:! υμ. αρχ.. αγν. ετύμου, που συνδ. με το αρχαϊκό ουσ. *φάψ, φαβός* μέσω τ. *χφάζα* < **φό.β-]a,* πβ. κ. *νήσσα. κίσσα*\. φασσοπερίστερο (το) περιστέρι μικρότερο και πιο σκοτεινόχρωμο από τη φάσσα (βλ.λ.). με μία λαμπρή πράσινη κηλίδα στο πλάι τού λαιμού, το οποίο ζει στην Ευρώπη και την Ασία. φαστ-φούντ (το) {άκλ.} ελλην. *ταχυεστιατόριο. ταχυφαγείο*-εστιατόριο στο οποίο παρασκευάζονται και σερβίρονται με γρήγορο τρόπο κυρ. τυποποιημένα φαγητά (π.χ. χάμπουργκερ, κοτόπουλο πανέ κ.ά.), τα υποία μπορεί υ πελάτης να πάρει και στο σπίτι του. Ηπίσης φα- στφουντάδικο

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. fast food «γρήγορο φαγητό»], φαταλισμός (ο) ΦΙΛΟΣ, αντίληψη ή στάση, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος δεν μπορεί να τροποποιήσει τη φορά των γεγονότων, επειδή αυτά προκαθορίζονται από τη μοίρα ΣΥΝ. μοιρολατρία. – φαταλιστής (ο), φαταλίστρια (η), φαταλιστικός, -ή, -ό. φαταλιστικά επίρρ. [ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. fatalism < fatal «μοιραίος» < λατ. fatalis

fatum -i «μοίρα, πεπρωμένο»).

Φάτα Μοργκανα (η) **1.** η νεράιδα Morgan le Fay των μυθιστοριών τού κύκλου τού βασιλιά Αρθούρου, που αναφέρεται ως αδελφή του και μάγισσα 2. (μετωνυμ.) (α) αντικατοπτρισμός που εμφανίζεται στον πορθμό τής Μεσσήνης στη Σικελία (και που συνδέεται στη σικελική παράδοση με το υποτιθέμενο παλάτι τής Φάτα Μοργκάνα), ο οποίος συνίσταται σε επιμήκυνση τού αντικειμένου τής αντίπερα ακτής (β) (γενικότ.) ο αντικατοπτρισμός, κατά τον οποίο εμφανίζονται αντικείμενα εν μέρει στη θάλασσα και εν μέρει στον ουρανό. ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. Fata Morgana < μέσ. αγγλ. Morgan (Le Fay), όν. μάγισσας στις ιστορίες τού βασιλιά Αρθούρου], **φατασούλας** (ο) {χο)ρ. γεν. πληθ.} (σκωπτ.) ο αδηφάγος, αυτός που δεν χορταίνει με τίποτε.

[ετυμ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *φά' τα ούλα*\. **φατικός,** -ή. -ό γλωσσ. επαφικός (βλ.λ.). – **φατικά** επίρρ.

Ιεγυμ. Αντιδάν., < αγγλ. phatic < ελλην. *φατ-ικός*< *φατός,* ρημ. επίθετο τού αρχ. *φημί*. Ο όρος πλάστηκε από τον Αγγλο γλωσσολόγο B. Malinowski και έγινε ευρύτερα γνωστός από τις λειτουργίες τής γλώσσας, όπως τις καθόρισε ο γλωσσολόγος R. Jakobson]. φάτνη (η) {δύσχρ. φατνών} 1. το παχνί (βλ.λ.), κυρ. αυτό μέσα στο οποίο γεννήθηκε υ Χριστός **2.** ομοίωμα τού παχνιού ή ολόκληρου τού σπηλαίου στο οποίο γεννήθηκε ο Χριστός, με αναπαράσταση τής Γέννησης: *κάτω από το χριστουγεννιάτικο δέντρο βάλαμε μια* ~. [ετυ.μ. αρχ. < **φάθ-νά* (με προχωρητική ανομοίωση) < *bhndh-na, συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *bhendh- «δένω, συνδέω» (με παρέκταση -dh-). πβ. σανσκρ. badhn'ati. κελτ. benna «άμαξα με καλάθι πλεγμένο από κλαδιά ιτιάς», μέσ. ιρλ. buinne «δεσμός», αρχ. γερμ. bintan (> γερμ. binden «δένο). συνδέω», αγγλ. bind) κ. ά. Ομόρρ. *πενθ-ερός* (βλ.λ.). Η λ. *φάτνη* προφανώς αναφερόταν αρχικά σε τύπο καλαθιού πλεγμένου από κλαδιά ιτιάς ή, κατ' άλλη άποψη, στο αντικείμενο με το υποίο δενόταν το ζώο, από όπου συνεκδοχικώς προήλθε η σημ. «παχνί »|.

φατνιακός, -ή, -ό 1183611- ανατ. αυτός που σχετίζεται με τα φατνία: ~ *νεύρο* 2. γλωσσ. (σύμφωνο) που αρθρώνεται με τη γλώσσα να αγγίζει ή να πλησιάζει τα φατνία, τα ούλα (π.χ. τα αγγλικά [tj και Id]). [είυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. alveolaire]. φατνίο (το) λ\λτ. καθένα από τα κοιλώματα τής φατνιακής απόφυσης το)ν οστών τής άνω και τής κάτω γνάθου, τα οποία υποδέχονται τις ρίζες των δοντιο')ν.

[ετυμ. < μτγν. *φατνίον*. υποκ. τυύ αρχ. *φάτνη]*. φάτνωμα (το) [αρχ.] {φατνώμ-ατος] -ατα, -άτων) 1. καθένα από τα κοίλα ορθυγιόνια οροφής, που σχηματίζονται από τη διασταύρωση των δοκών της · 2. στρατ. κατακόρυφο άνοιγμα στον προστατευτικό θώρακα πυροβόλου όπλου ή πυροβολείου • **3.** ένα από τα πολλά διαμερίσματα τής ατράκτου αεροπλάνου, φάτνωση (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} αρχιτ. η διακό- σμηση οροφής με φατνώματα (σημ. Ι). φατνωτός, -ή. -ό Ιμτγν.] υ διακοσμημένος με φατνώματα (σημ. 1). φατούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. ναυγ. τιμολόγιο αποστολής εμπορευμάτων 2. η κατ' αποκοπή ανάληψη έργου από τεχνίτη (π.χ. για βάψιμυ, σοβάτισμα κ.λπ.).

[ΗΤΥΜ. < ιταλ. fattura «τιμολόγιο» < μτγν. λατ. factura < λατ. factus «πεπραγμένος, επεξεργασμένος», ουσιαστικοπ. μτχ. τού ρ. facere «ποιώ. πράττω»].

φατρία (η) {φατριών} ομάδα ατόμων που προωθεί δικά της συμφέροντα, ερχόμενη σε σύγκρουση με ομοειδείς ομάδες ή με το ευρύτερο σύνολο στο οποίο ανήκει. – **φατριακός,** -ή, -ό |μτγν.[.

{Ετυμ. αρχ. < *φρατρία* (με ανομοιωτ. αποβολή τού -/>-) < *φράτηρ* «αδελφός» < I.E. *bhrater-, πβ. σανσκρ. bhratar-. αρμ. elbayr. λατ. frater (> γαλλ. frere), γοτθ. bropar, γερμ. Bruder. αγγλ. brother κ.ά. Π λ. *φατρία* αναφερόταν αρχικώς στη μεγάλη πατριαρχική οικογένεια, η οποία απετελείτο από συνδεδεμένες μεταξύ τους οικογενειακές μονάδες (συνήθ. με δεσμούς αίματος)), **φατριάζω** ρ. αμετβ. [αρχ.Ι {φατρίασ-α, -τηκα. -μένος} δρω για τα συμφέροντα τής φατρίας στην οποία ανήκω. **φατριασμός** (ο) [μεσν.], **φατριαστής** (ο) Ιμτγν.]. **φατριαστικός, -ή.** -ό [μτγν.] αυτός που ταιριάζει σε φατρία, σε φατριαστές: ~ *συμπεριφορά / κινήσεις.* – **φατριαστικά** επίρρ. **φατσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (οικ.) **1.** το πρόσωπο: *δεν μου αρέσει η* ~ του]] (προσβλητικά) *άντε να δεις τη - σου στον καθρέφτη!* ΣΥΝ. μούρη. μάπα. μούτρο· ΦΡ. (α) *φάτσα με φάτσα* πρόσωπο με πρόσωπο: *ήρθα - με τον γείτονα- δεν μπορούσα να μην τον χαιρετίσω* (β) ο*ύνα φάτσα* **ο** *ύνα ράτσα* ίδια φάτσα, (πρόσωπο), ίδια φυλή· (υποτιμ., σκωπτ. ή και χαϊδευτ.) για άτομα που εναρμονίζονται απόλυτα στον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς ή μοιάζουν πολύ φυσιογνωμικά: *οι Έ?»ληνες συνηθίζουν να λένε ότι είναι ~ με τους Ιταλούς (γ)* *φάτσα-κάρτα* (οικ.-λαϊκ.) ακριβώς απέναντι μου (συνήθ. για κάποιον που εμφανίζεται μπροστά μας απροσδόκητα): *ξαφνικά τον είδα - μπροστά μου* 2. (κακόσ.) ύποπτο άτομο: τα *βράδια τριγυρίζουν στην πλατεία κάτι φάτσες* **3.** (για κτήρια και οικόπεδα) η πρόσοψη **4.** (ως επίρρ.) ακριβώς απέναντι: *το παράθυρό μου είναι ~ στο πάρκο.* – (υποκ.) **φατσούλα** (βλ.λ).

IiiΤΥΜ. < ιταλ. faccia «πρόσωπο, όψη» < μτγν. λατ. facia < λατ. facies, -ei j.

φατσικά επίρρ.· εξ όψεως, φυσιογνωμικά, εξωτερικά: τον *ξέρω μόνο* ~ || - *μου αρέσει.*

φατσούλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (αργκό) **1.** (χαϊδευτ.) τυ πρόσωπο, κυρ. αυτό που έχει μικροκαμωμένα, αστεία **ή** πονηρά χαρακτηριστικά: *είδα στο παράθυρο μία πονηρή - να με κοιτάζει· ήταν η γάτα τού γείτονα* συν. μουτράκι, προσωπάκι 2. (συνεκδ. ως χαρακτηρισμός) αυτός που έχει χαρακτηριστικό πρόσωπο συνήθ. με μικροκαμωμένα, αστεία ή πονηρά και γενικότ. με συμπαθητικά, αξιοπρόσεκτα χαρακτηριστικά: *είναι πολύ ~ ο ανιψιός σου!* **φαυλεπίφαυλος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που είναι πολύ φαύλος συν. πανάθλιος, αχρειότατος.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *φαύλος* + *επί* + *φαύλος].* **φαυλόβιος,** -ος, -ο Ιμτγν.Ι (λόγ.) αυτός που διάγει φαύλο βίο. **φαυλοκράτης** (ο) 1189J | {φαυλοκρατο')ν} (συνήθ. για πολιτικό) που διαχειρίζεται τα κοινά με φαύλο τρόπο.

]ΕΤΥΜ. < *φαύλος* + *-κράτης*< *κρατώ.* πβ. κ. *τρομο-κράτης].* **φαυλοκρατία** (η) [1871]]χο)ρ. πληθ.} η κυριαρχία των φαύλων στην πολιτική ζωή. – **φαυλοκρατικός,** -ή. -ύ [IK95J. **φαύλος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που δεν έχει ήθος. δεν πιστεύει σε αξίες και χρησιμοποιεί ανεπίτρεπτα μέσα (χρηματισμό. ρουσφέτι, αναξιο- κρατικές μεθόδους κ.τ.ό.): - *συμπεριφορά / πολιτικός* ΣΥΝ. ανήθικος, αχρείος· ΦΡ. *φαύλος κύκλος* (i) φίλος, εσφαλμένος συλλογισμός στον οποίο το ζητούμενο χρησιμοποιείται ως αποδεικτικό μέσο (ii) (μτφ.) για κατάσταση στην οποία η επίλυση ενός προβλήματος οδηγεί στη δημιουργία άλλου, τυ οποίο με τη σειρά του οδηγεί πάλι στυ αρχικό προκαλώντας αδιέξοδο: ο *ένας \)πάλληλος σε στέλνει στον άλλο, χωρίς να βρίσκεις τον αρμόδιο·* – **φαυλότητα** (η) [αρχ.|. σχολιο λ. *διαφθείρω.*

[ετυμ. < αρχ. *φαύλος*< **φλαβ-λος* (με ανομοιωτ. αποβολή τού -λ-), με παραγ. επίθημα *-λός* (πβ. κ. *στρεβ-λός. χω-λός. τυφ-λός).* συνηθισμένο σε λ. πυυ δηλώνουν αναπηρίες. Η λ. συνδ. πιθ. με τυ αρχ. επίθ. *φλαύρος*«κακός, πονηρός» (με επίθημα *-ρος)* είτε μέσω αναγωγής σε κοινό θ. *φλαυ-* είτε μέσω αφυμοιώσεως: *φλαύρος* > **φλαν-λος* > *φαύ?.ος.* Λιγότερο πιθ. η συσχέτιση με το επίθ. *παῦρος* «μικρός, βραχύς», αν το αρχικό *φ-* αντιπροσωπεύει εκφραστικό φθόγγο **ph,* αφού το *-λ- (φλαύ-ρος)* δεν ερμηνεύεται ικανοποιητικά].

Φαύνος (ο) ΜΥΟΟΛ. αρχαία ρωμαϊκή θεότητα των αγρών, ο αντίστοιχος ελληνικός Παν.

[ετυμ. < μτγν. *Φαύνος* < λατ. Faunus. Τυ λατ. θεωνύμιυ συνδέεται με το ρ. faveo «ευνοώ»], **φαφλατάδικος,** -η, -ο αυτός που ταιριάζει σε φαφλατά. –

φαφλατάδικα επίρρ.

φαφλατάς (ο) (φαφλατάδες}, **φαφλατού** (η) Ιφαφλατούδες} (σκωπτ.) 1. ο φλύαρος, ο πολυλογάς ΣΥΝ. αερολόγος, κενολόγος, παπαρδέλας 2. πρόσωπο που του αρέσει να καυχιέται ΣΥΝ. καυχησιάρης, φανφαρόνος. – **φαφλατιά** (η), **φαφλατίζω** ρ.

[ετυμ. μεσν. < *φαφλατίζω* (ονοματυπ. λ.) ή. κατ' άλλη εκδοχή. < ¥/τα- *φλαστής* (με προληπτ. αφομοίωση) < αρχ. *παφλάζω}.* **φαφούτης** (ο) {φαφούτηδες},

φαφούτα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.- οικ.) πρόσωπο που δεν έχει δόντια συν. ξεδοντιάρης. Ηπίσης **φαφούτισσα** (η). – **φαφούτικος,** -ια. -ο.

ΙΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ., πιθ. από την προφορά κάποιου, που του λείπουν τα δόντια].

φαφουτιάζω ρ. αμετβ. {φαφυύτιασαί γίνομαι φαφούτης, **φάω**

(να/θα) ρ. -* τρώω

FBI (το) (προφέρεται *Εφ-Μπι-Άι)* η ομοσπονδιακή αστυνομία των Η.Π.Α. για τη δίωξη εγκλημάτων σε όλη την επικράτεια.

[ετυμ. Ακρωνύμιο τού αγγλ. Federal Bureau of Investigation «Ομοσπονδιακό Γραφείο Ερευνών»|. **φεβρουαριανός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Φεβρουάριο **2.** *Φεβρουαριανά* (τα) γεγονότα που συνέβησαν στην Αθήνα στις 8 Φεβρουάριου 1863, μετά την έξωση τού'Οθωνος. υπό την ηγεσία τού στρατηγού Δ. Γρίβα και με αίτημα την απομάκρυνση τού πρωθυπουργού Δημ. Βούλγαρη από την εξουσία.

Φεβρουάριος (ο) [Φεβρουάριου) ο δεύτερος μήνας τού έτους και ο τρίτος τού χειμώνα (μαζί με τον Δεκέμβριο και τον Ιανουάριο), ο οποίος έχει 28 ή. κάθε τέσσερα χρόνια. 29 ημέρες. Ηπίσης (λαϊκ.) **Φλεβάρης** (βλ.λ.). ■*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *μήνας.*

[ΚΤΥΜ. μτγν. < λατ. februarius (ενν. mensis) < επίθ. februus «καθαρτικός». επειδή κατά τη διάρκεια τού μηνός αυτού (τελευταίου στο ρωμαϊκό ημερολόγιο) γίνονταν γιορτές εξαγνισμού! · **φεγγαράδα** (η) {χωρ. πληθ.} το φως τής πανσελήνου κατά τη διάρκεια τής νύχτας.

φεγγάρι (το) {φεγγαρ-ιού **|** -ιόν} **1.** (καθημ.) η Σελήνη: *ολόγιομο / γεμάτο* ~ (πανσέληνος) || το - *είναι στη χάση / στη φέξη τον* || *νύχτα χωρίς* ~ || *στρογγυλό ί αυγουστιάτικο* ~ || *βγήκε / λάμπει το* -1| *«πάμε μια βόλτα στο ~»* (Μ. Χατζιδάκις) || *στο φως τού* ~ || *«φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου να περπατώ...»* (η αρχή τού τραγουδιού που θεωρείται ότι τραγουδούσαν τα παιδιά που πήγαιναν στο «κρυφό σχολειό» κατά την Τουρκοκρατία) · φρ. (α) *θέλει να του κατεβάσουν το φεγγάρι* έχει πολύ μεγάλες απαιτήσεις (β) (παροιμ.) **rou** *Αυγουστου το φεγγάρι είναι ήλιος* **τού** *Γενάρη* για τη λαμπρότητα τού Αυγουστιάτικου φεγγαριού **2.** (συνεκδ.) το φως τής Σελήνης: *κάνω περίπατο στο / με το* ~ ΣΥΝ. σεληνόφως **3.** (συνεκδ.) ο σεληνιακός μήνας· ΦΡ. (α) *ένσ φεγγάρι* (i) κάποτε, για κάποιο χρονικό διάστημα: *ήταν ~ στην Αυστραλία* (ii) για λίγο·, *δούλεψε κι εδώ* - (β) **έχω** *(κάτι) φεγγάρια* έχω πολύ καιρό (να κάνω κάτι): ~ να τον *δω / να του τηλεφωνήσω (γ)* *ανάλογα με τα φεγγάρια του* ανάλογα, σε σχέση με την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκεται κάποιος, ανάλογα με τη διάθεσή του: *βαθμο'Αογεί -πότε είναι αυστηρός, πότε επιεικής.* -- (υποκ.) **φεγγαράκι** (το), **φεγγαρήσιος,** -ια, -ιο κ. **φεγγαρένιος.** σχολιο λ. -γκ-. [ΕΤΥ.Μ. < μεσν. *φεγγάριον* < αρχ. *φέγγος* (βλ.λ.) + υποκ. επίθημα *-άριον* |.

φεγγαριάζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {φεγγαριάσ-τηκα, -μένος} (λαϊκ.) παθαίνω επιληψία, σεληνιάζομαι. – **φεγγάριασμα** (το), **φεγγαριάτικος,** -η. -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με το φεγγάρι **2.** (για πρόσ.) σεληνιασμένος, επιληπτικός **3.** αυτός που έχει παραξενιές, ιδιότροπος **4.** *φεγγαριάτικα* (τα) οι λόξες, οι παραξενιές κάποιου.

φεγγαροβραδιά (η) η φεγγαρόλουστη βραδιά, **φεγγαρόλουστος,** -η, -ο (λογοτ.) ο λουσμένος στο φως τού φεγγαριού: ~ *βραδιά* συν. φεγγαρόφωτος.

φεγγαροντυμένος, -η.-ο (λογοτ.) αυτός που (μοιάζει να) έχει ντυθεί με το φως τού φεγγαριού: (με κεφ.) *η* - (ως γυναίκα · οπτασία στο ποίημα τού Λ. Σολωμού *Ο Κρητικός).* **φεγγαροπρόσωπος,** -η. -ο (λογοτ.) αυτός πυυ έχει πρόσωπο στρογγυλό και φωτεινό όπως το φεγγάρι, **φεγγαροστολισμένος,** -η, -ο (λογοτ.) αυτός που έχει στολιστεί από το φως τού φεγγαριού,

φεγγαροφώτιστος, -η, -ο -» φεγγαρόφωτος **φεγγαρόφωτο** (το) το φως τού φεγγαριού, το σεληνόφως, **φεγγαρόφωτος,** -η, -ο αυτός που φωτίζεται από το φεγγάρι. Ηπίσης **φεγγαροφώτιστος,** -η, -ο. **φεγγαρόψαρο** (το) μεγαλόσωμο ψάρι χρώματος γκρίζου έως καστανού. με σώμα κυκλικό ή ελλειψοειδές, το οποίο ζει σε θερμά και εύκρατα νερά. **φεγγερός,** -ή, -ό αυτός που φωτίζεται, ο Φωτεινός.

[εϊύ.μ. < *φέγγος* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *τρομ-ερός. φοβ-ερός*\. **φεγγίζω** ρ. αμετβ. [μεσν.Ι [φέγγισα} **1.** φέγγω αμυδρά **2.** είμαι ημιδιαφανής συν. φεγγρίζω, **φεγγίτης** (ο) {φεγγιτών} άνοιγμα σε οροφή ή στο πάνω μέρος τοίχου, από το οποίο φωτίζεται και αερίζεται κλειστός χώρος.

[κτυμ. μτγν. < αρχ. *φέγγος* + παραγ. επίθημα *-ίτης,* πβ. κ. *πολ-ίτης*\. **φεγγοβολή** (η) |1881| {χωρ. πληθ.} (λογοτ.) η ακτινοβολία, η λάμψη.

Ηπίσης **φεγγοβολιά** (η) κ. **φεγγοβόλημα** (το) [1888}. **φεγγοβολώ** ρ. αμετβ. [μτγν.Ι {φεγγοβολείς... | φεγγοβόλησα} (λογοτ.)

εκπέμπω φως. λαμπυκοπώ. · **φεγγοβόλος,** -α. -ο [μτγν.]. **φέγγος** (το) {φέγγους | χωρ. πληθ.} (λογοτ.) φως που εκπέμπεται από κάπου, η λάμψη: το ~ των *ματιών της.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. πιθ. < I.R. *(s)p(h)eng- «λάμπω», πβ. αρχ. αγγλ. spincan «πετάω σπίθες>*. αγγλ. spunk «σπίθα» κ.ά.. άποψη που δεν ερμηνεύει ικανοποιητικά" το αρχικό δασύ *φ-.* το υποίο απουσιάζει από τους τ. άλλων γλωσσών. Σύμφωνα με άλλη εξήγηση, το ουσ. *φέγγος* ανάγεται σε **σπέγγ-ος* (J.E. *(s)peng-*) και δέχτηκε την επίδρ. τού αρχ. συνωνύμου *φάος / φως}.* **φεγγρίζω** ρ. αμετβ. {φέγγρισα} (λογοτ.) **1.** εκπέμπω αμυδρό φως ΣΥΝ. φεγγίζω **2.** είμαι ή γίνομαι ημιδιαφανής: *αυτό το ύφασμα φγγγρίζει* συν. φεγγίζω **3.** (μτφ. για πρόσ.) αδυνατίζω υπερβολικά. – **φέγγρι- σμα** (το). **φεγγριστός,** -ή. -ό.

[πτυμ. < *φεγγαρίζω* (με συγκοπή τού -α-) < *φεγγάρι*\. **φέγγω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έφεξα} ♦ **1.** (μετβ.) ρίχνω φως (σε κάποιυν): *φέξε μου λίγο με* τον' *φακό!* ΣΥΝ. φωτίζω- φρ. (α) (ειρων.) **φέξε** *μου και γλίστρησα!* βλ. λ. *γλιστρώ* (β) *μου 'φεξε* άνοιξε η τύχη μυυ. με βρήκε αναπάντεχο, απρόσμενο καλό: *Άντν πάλι, σου 'φεξε! Δεν έχεις σχολείο αύριο!* ♦ (αμετβ.) 2. εκπέμπω φως: ο *φακός [1] ο προβολέας δεν φέγγει κα/νά* συν. φωτίζω, ανάβω 3. λάμπω, φωτίζυμαι: *«εχάραξε η Ανατολή και έφεξε η Δύση»* (δημοτ. τραγ.) **4.** (απρόσ. *φέγγει)* ξημερο>νει, χαράζει: *έμεινε μέχρι να φέξει* (να ξημερώσει) **5.** (μτφ.) γίνομαι υπερβολικά ισχνός, αδύνατος: *έφεξε από την πείνα / από την αρρώστια.* – **φέξιμο** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-γκ-.*

[εϊύμ. μτγν. (το μεσοπαθ. *φέγγομαι* ήδη αρχ.) < αρχ. *φέγγοςI.* **φεί** κ. **φι** (το) {άκλ.} **Φ,** φ · το εικοστό πρώτυ γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου · φρ. **στο** *πει κσι φει* βλ. λ. *πει* (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

IFTYM. < μτγν. *φεΐ / φΐ (κατ'* αναλογίαν προς το *πει / πΐ)* < σημιτ. ρβ}. **φέΐγβθλάν** (το) Ιάκλ.} έντυπο (διαφήμιση, προκήρυξη κ.ά.) μικρών διαστάσεων, που μοιράζεται ή σκορπίζεται στον δρόμο.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. feuille volante < feuille «φύλλο» + volante. μτχ. τ. τού ρ. voler «πετώ»).

Φειδίας (ο) {-α κ. -ου} αρχαίος Έλληνας γλύπτης (5ος αι. π.Χ.). κυ- ριότερα έργα τού οποίου είναι το άγαλμα τής Αθηνάς Προμάχου στην Ακρόπολη των Αθηνών και τού Διός στην Ολυμπία. – **φειδιακός,** -ή. -ό [μτγν.|.

[ΓΤΥΜ αρχ. κύρ. όν. < *φείδομαι* «φροντίζω, επιμελούμαι - χρησιμοποιώ με περίσκεψη» (βλ.λ.)).

Φειδιππίδης (ο) {-η κ. -ίόου} αρχαίος ΑΟηναίυς ο οποίυς σε δύο ημέρες διέτρεξε την απόσταση από την Αθήνα μέχρι τη Σπάρτη, για να ζητήσει τη βοήθεια των Λακεδαιμονίων πριν από τη μάχη στον Μαραθώνα.

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < θ. *φειδ-* (τού ρ. *φείδομαι,* βλ.λ.) + *ίππος* + παραγ. επίθημα *-ίδης*\ · **φείδομαι** ρ. μετβ. αποθ. {εφείσθην. -ης, -η...} (+γεν.) (λόγ.) **1.** κάνω οικονομία σε (κάτι): *δεν εφείσθη κόπων / προσπαθειών / δαπανών* αν γ. σπαταλώ · ΦΡ. *χρόνου φείδου* βλ. λ. *χρόνος* **2.** διαιρυλάσσω. λυπάμαι, αφήνω απείρακτο: οι *κατακτητές δεν εφείσθησαν ούτε των* ίστορι- *κών μνημείων τής χώρας· τα κατέστρεψαν όλα || δεν Οα μιλήσω περισσότερο. φζΐόόμννος τού κύρους* και *τής* αξιοπρέπειας τού Κοινοβουλίου• φρ. *πάντες αυτοπροαιρέτως αποθσνούμεν και ου φεισό- μεθα τής ζωής ημών (πάντες αύτοπροαιρέτως άποθανούμεν καί οὐ φεισόμεθα τής ζωής ημών,* Δούκας *Ιστορία,* κεφ. *39)* όλοι θα πεθά- νουμε με δική μας βούληση και δεν θα λογαριάσουμε (λυπηθούμε) τη ζωή μας· φρ. που είπε κατά την απάντησή του στυν Μωάμεθ Β' (Πορθητή) ο Κων/νος Παλαιολόγος, όταν του ζητήθηκε η παράδοση τής Κων/πολης. λ* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < I.K. *bheid- «σχίζω, χωρίζω», πβ. σανσκρ. bhedami (προστ.), λατ. findere ο γαλλ. fendre, ισπ. hender). γοτθ. bcitan «δαγκώνω». αρχ. γερμ. bi/.zan O γερμ. bcilien). αρχ. αγγλ. bitan (> αγγλ. hire) κ.ά.Όπως προκύπτει από την ετυμυλογία. το ρ. σήμαινε αρχικώς «ξε- χίορίζω κάτι για τον εαυτό μου. για να του αφιερώσω την αποκλειστική μου προσοχή», πράγμα που εξηγεί την αρχ. σημ. «φροντίζω, επιμελυύμαι». καθώς και τη σημ. «χρησιμοποιώ με μέτρο, με περίσκεψη»}.

φειδώ (η) {φειδούς | χωρ. πληθ.} η λελογισμένη χρήση αγαθού: *ξόδεψε χρήματα με* - ΣΥΝ. οικονομία αντ. σπατάλη.

Ιπτυμ. αρ^. < *φείδομαι* (βλ.λ.)}. **φειδωλεύομαι** ρ. μετβ. αποθ. {φειδωλεύτηκα} (λόγ.) κάνω οικονομία σε (κάτι).

φειδωλός, -ή. -ό **1.** αυτός που ξοδεύει ή κάνει κάτι με φειδώ, με μέτρο: - *στη διατροφή / στις δαπάνες / στις δηλώσεις του* (που αποφεύγει να κάνει δηλώσεις) 2. (συνεκδ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από φειδώ: ~ *διαχείριση* αντ. αφειδώλευτος. - **φειδωλά** επίρρ. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *τσιγγούνης.*

[εγυμ. αρχ. < *φειδώ* + παραγ. επίθημα *-ω/^ός.* πβ. κ. *άμαρτ-ω/.ός*\. **φέις-κοντρόλ** (το) {άκλ.} ελλην. *έ/.εγχος εμφάνισης-ο* φυσιογνωμικός και εμφανισιακός έλεγχος που γίνεται από υπαλλήλους νυχτερινών κέντρων στυυς πελάτες στην είσοδο τού κέντρου, προκειμένου να τους επιτρέψουν την είσοδο.

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. lace control}, **φελάχος** (ο), **φελάχα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} αγρότης, χωρικός τής Λι- γύπτου.

[γ.τυμ. < τουρκ. fellah < αραβ. falluh «χωρικός»! · **φελέκι** (τυ) μόνο στη φρ. (!- λαϊκ. αποφεύγεται σε τυπική μορφή επικοινωνίας) *γομώ το φελέκι μου / σου* (υβριστ.) για τη δήλωση αγανάκτησης εκ μέρους τού ομιλητή για κάτι που τον ενοχλεί ή τον θίγει (πβ. φρ. *γαμώ το στανιό μου / σου).*

[εϊύμ. < τουρκ. felek «τύχη»|. **φελί** (το) Ιφελ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) κομμάτι, φέτα (ψωμιού, φρούτου, γλυ- κύσματος κ.ά.): του *'κόψε ένα μεγάλο ~ βασι/^όπιτας.*

|ι:ϊύμ. < μεσν. *όφέλλιον* «σφαιρίδιο» (με αποβολή τού αρκτικού άτονου ό), υποκ. τού **(ό)φέλλα* < *λατ.* of fella «μπουκιά ψωμιού», υποκ. τού offa «μαλακή σφαιροειδής μάζα (άρτυυ ή μελιού)», τεχν. όρ., αγν. ετύμου |.

φελιζόλ (το) [άκλ.} ελαφρό πλαστικό υλικό, που χρησιμοποιείται ως μονωτικό σε κιβώτια μεταφοράς εύθραυστου υλικού (ηλεκτρικοί μηχανημάτων κ.τ.ό.).

Ιετυμ. Εμπορική ονομασία προϊόντος], **φελλένιος,** -ια. -ιο ο κατασκευασμένος από φελλό, **φελλόδρυς** (η) [μτγν.Ι {φελλόδρυ-ος {-υες, -ύων} (λόγ.) η δρυς, από τον φλοιό τής υποίας κατασκευάζεται ο φελλός, **φελλομάννά** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ναυτ. μεγάλο τεμάχιο φελλού, το οποίο προσδένεται στα δίχτυα των ψαράδων, **φελλός** (ο) **1.** σπογγώδης και αδιάβροχη ύλη. που λαμβάνεται από τον φλοιό δέντρων, κυρ. τής φελλόδρυος 2. (συνεκδ.) (α) κυλινδρικό κομμάτι από την παραπάνω ή και υπυιαδήποτε άλλη ύλη. το οποίο χρησιμοποιείται ως βούλλωμα μπουκαλιού: *δεν μπορώ να βγάλω τον ~ από το μπουκάλι- χρειάζομαι τιρμπουσόν* ΣΥΝ. ποιμα (β) κομμάτι από την παραπάνω ύλη. που κρατά το δίχτυ ή το αγκίστρι σε ορισμένο ύψος πάνω από τον πυθμένα · 3. (οικ.-υβριστ.; ο ανόητος άν

θρωπος· (γενικότ.) ο ανάξιος· ΦΡ. *οι φελλοί πάντα επιπλέουν* οι ανάξιοι καταφέρνουν να αναδεικνύονται ή να επιβιώνουν.
ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. μεσογ. δάνειο, αφού η *φελ/*όδρυς* ευδοκιμεί στο υγρό και θερμό κλίμα τής Μεσογείου. Κατ' άλλη άποψη, *φελλός* < *φελ~νός* (με αφομοίωση) < *bhel-no- (με επίθημα -no-), που ανάγεται σε Ι.Ε. *hhcl- «φλοιός, περικάρπιο» και συνδ. με ρωσ. bolona «περικάρπιο, εκβλάστημα», τσεχ. blana «δέρμα». Κατά την άποψη αυτή. ο αιολικός τ. (με -λλ- από αφομοίωση τού *-λν-*) γενικεύθηκε σε ολόκληρη την Ελληνική], φελλοτάπητας (ο) (φελλοταπήτων} τάπητας από χοντρό ύφασμα αλειμμένο με μείγμα από ρινίσματα φελλού, ο οποίος χρησιμοποιείται για την επίστρωση δαπέδων και τοίχων δωματίων, φελλώδης, -ης. -ες [μτγν.] [φελλώδ-υυς | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. κατασκευασμένος από φελλό 2. αυτός πυ μοιάζει με φελλό. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.*
φελλωτός, -ή, -ό κατασκευασμένυς από φελλό ή επενδεδυμένος με φελλό, φελόνι (το) ■ * φαιλόνιο
φελούκα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} μικρό ιστιοφόρο με ένα ή δύο ιστία- σήμερα κυρ. το μικρό ιστιοφόρο που χρησιμοποιείται στον Νείλο.
[ΣΓΥΜ. Πιθ. αντιδάν., < ιταλ. fcluca < γαλλ. felouquc < ισπ. falu(c)a, ίσως < αραβ. falUk, πληθ. τού fuIk < μτγν. *έφόλκιον* «ρυμυυλκούμενο πλοιάριο» (< αρχ. *έφέλκω).* Κατ' άλλη άποψη, το ισπ. falu(c)a ανάγεται σε αραβ. faluwah «μικρό φορτηγό πλοίο», εν<ί) έχει υποτεθεί και η αναγωγή σε αρχ. σκανδ. holokj. φέλπα (η) Ιχωρ. πληθ.Ι βαμβακερό συνήθ. ύφασμα, πυυ αποτελεί απομίμηση βελούδου.
ILTYM. < ιταλ. fclpa < αρχ. γαλλ. fcupe, αγν. ετύμου]. φελπένιος, -ια, -ιο κατασκευασμένος από φέλπα. Επίσης φελπεδέ- νιος, -ια. -ιο. φελώ ρ. ► ωφελώ
φεμινισμός (ο) i 18971 αντίληψη και κίνημα που επιδιώκει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και τη διεύρυνση τού ρόλου τής γυναίκας μέσα στην κοινωνία.
[ΗΓΥΜ. Μεταφορά ξέν. όρου, πβ. αγγλ. feminism / γαλλ. feminisme < λατ. femina «γυναίκα, θήλυ»], φεμινιστής (ο) ο οπαδός τού φεμινισμού (βλ.λ.), πρόσωπυ που *αποδέχεται* και εφαρμόζει τις αρχές τού φεμινιστικού κινήματος.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. feministe < λα.τ. femina «γυναίκα., θήλυ»], φεμινιστικός, -ή, -ό [1897] 1. (α) αυτός που σχετίζεται με τον φεμινισμό (βλ.λ.): ~ *έντυποι μελέτη ι οργάνωση* (β) *φεμινιστικό κίνημα* (i) κίνημα που σχετίζεται με το κοινωνικπολίτικό ρεύμα τού φεμινισμού (ii) το σύνολο των φεμινιστικών οργανώσεων 2. αυτός που γίνεται με βάση τις αρχές τού φεμινισμού: ~ *Θεολογία / κοινωνιολογία* / (λογοτ.) *κριτική] σπουδές.* ―φεμινιστικά επίρρ. φεμινίστρια (η) {φεμινιστρίιόν) 1. αυτή που αγωνίζεται ενεργά για τη χειραφέτηση τής γυναίκας και την εξίσωσή της με τον άνδρα σε όλους τους τομείς 2. αυτή πυυ πιστεύει στις αρχές τυύ φεμινισμού και τις εφαρμόζει, φενάκη (η) *{δύσχρ. φενακών)* 1. (λόγ.-σπάν.) η περούκα 2. (συνήθ. μτφ.) η απάτη, τυ ψέμα.
IF.TYM. μτγν. < αρχ. *φέναξ, -ακος* «απατεώνας» (με παραγ. επίθημα *-αξ,* πβ. κ. *σύρφ-αξ. όμφ-αξ).* αβεβ. ετύμυυ. ίσως πρώιμη μυνοφθογγι- σμένη προφορά τυύ τ. **φαίναξ* (μαρτυρείται μόνον ως κύρ. όν. *Φαί- ναξ.* πβ. κ. μυκ. Pa-na-ki, ανθρωπωνύμιυ σε δοτ. πτώση), πυυ ανάγεται στο ρ. *ψαίνομαι\.*
φενακίζω ρ. μετβ. [αρχ.] Ιφενάκισ-α, -τηκα, -μένος} (λόγ.-κακόσ.) εξαπατώ, ξεγελώ με παραπλανητικά μέσα: *τους φενακίζουν με ψεύ- τικες υποσχέσεις, μέχρι να κάνουν τη δουλειά τους | | η ψευδής ή φενακισμένη συνείδηση που έχουν τα μέλη μιας ομάδας ή τάξης στις ταξικές κοινωνίες.* ― φενακισμός (ο) Ιαρχ.]. φενγκ-σούι (το) {άκλ.} η τέχνη τής διαρρύθμισης χώρων με τέτοιον τρόπο, ώστε να επιτυγχάνεται αρμονία.
[ϋΤΥΜ. < κινεζ. feng shui. κατά λέξη «άνεμος και νερό», είδος μαγείας στην Κίνα, με το οποίο θεωρούσαν ότι εναρμονίζεται η καθημερινή πρακτική με τις φυσικές δυνάμεις (το χρησιμοποιούσαν ακόμη και στυν προσδιορισμό τού κατάλληλου χώρου για τάφο ή κατοικία)].
<ρενταγίν (οι) i άκλ.} 1.(παλαιότ.) τα μέλη θρησκευτικών ή πολιτικών ομάδων τής Μ. Ανατολής με αντιστασιακή δράση 2. Αραβες καταδρομείς. μέλη ομάδας παραστρατιωτικών ή ανταρτών στη Μέση Ανατολή, οι οποίοι ενεργούν κυρίως κατά τυύ Ισραήλ.
ΙΠΤΥΜ. < γαλλ. fedayin / αγγλ. fedayeen, πληθ. τού fedayec c διαλεκτ. αραβ. fida'i (πληθ. fida'iym) «αυτοΟυσιαζόμενος. αυτός που θυσιάζει τη ζωή τυυ (κυρ. για την πατρίδα του)»], φεντεραλισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} η πολιτική θεωρία που υποστηρίζει την ομοσπονδιοπυίηση τής πυλιτικής και κοινωνικής οργάνωσης μιας χώρας. ― φεντεραλιστής (ο), φεντεραλίστρια (η;.
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. federalism < federal < παλαιότ. foederal < λατ. foedus, -eris «σπονδή, συνθήκη»), φέξη (η) Ιχωρ. πληθ.} η γέμιση τής σελήνης· κυρ. στη Φΐ'. *στη χάση και στη φέξη* πυλύ σπάνια, αραιά και πυύ: *συναντιόμαστε ~.*
[ετυμ. < *φέγγω,* από τυ θ. τού αορ. *έ-φεξ-α\.* φέξιμο
(το) -♦ φέγγω φευυδαλικό^, -ή. -ό ♦ φευυδαρχικός
φευυδαλισμός (ο) ->φευυδαρχισμός
φευυδάρχης (ο) 118801 {φευυδαρχών} JET. ο ιδιοκτήτης φέυυδου ΣΥΝ. τιμαριούχος, άρχοντας, τσιφλικάς.
Ιπτυμ. < *φέυυδο* + *-άρχης* < *άρχω\.* φευυδαρχία (η) [183lj {χωρ. πληθ.} ιστ. γο πολιτικό και κοινωνικό σύστημα, το οποίυ στηριζόταν στον θεσμό τού φέυυδου (βλ.λ.) και αντικατέστησε το σύστημα τής δουλείας ΣΥΝ. τιμαριωτισμός. Ηπίσης **φευυδαρχισμός** κ. **φευυδαλισμός** (ο) [1891]. ― **φευυδαρχικός,** -ή, -ό κ. **φευυδαλικός** 118891.
φέυυδο (το) 1178211. ιστ. (στον δυτικοευρωπαϊκό Μεσαίωνα) το τμήμα γης που παραχωρούσε ο κυρίαρχος ηγεμόνας σε υποτελείς του ευγενείς με αντάλλαγμα την αφοσίωση και την υποταγή τους προς το πρόσωπό του. καθώς και την προσφορά των στρατιωτικών υπηρεσιών τους ΣΥ\. τιμάριο, τσιφλίκι 2. (μτφ.-κακόσ.) ο χώρος στυν οποίο έχει κανείς κατ' αυθαίρετο τρόπυ απόλυτη εξουσία: *ο κρατικός μηχανισμός δεν είναι - τού εκάστοτε κυβερνώντος* συν. τσιφλίκι.
[ΕΤΥΜ. < βεν. feudo < μεσν. λατ. feudum / feodum < δημώδ. λατ. fevum «ποίμνιο - περιουσία», γερμ. αρχής, πβ. αρχ. γερμ. fihu (> γερμ. Vieh «ζώα. κτήνη >>λ αρχ. αγγλ. feob. γοτθ. fyibu κ.ά.|.
φερέγγυος, -α, -ο 1. οικον. αυτός που παρέχει εγγυήσεις για την τήρηση των οικονομικών του υποχρεώσεων: ~ *οφειλέτης / τράπεζα* ανί-. αφερέγγυος 2. αυτός που εμπνέει εμπιστοσύνη: ~ *συνεργάτης / προτάσεις* ΣΥΝ. αξιόπιστος ανγ. αναξιόπιστος. ― φερεγγυότητα (η) [1894]. ··" σχόλιο λ. *έμπιστος.*
IF.TYM. *αρ%.* < *φέρω* + *έγγύη* (βλ. λ. *εγγυώμαι)\.*
φέρ' ειπειν (για να εισαγάγουμε στον λόγο ή στη συζήτηση ένα παράδειγμα) παραδείγματος χάριν, για παράδειγμα, λόγου χάριν: *πολλοί άνθρωποι πλούτισαν χωρίς* να *δουλέψουν καθόλου·* υ *αδελφός* τυύ *Λούη. ~. πού τα βρήκε τόσα /.εφτά;*
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φέρ' ειπειν* < *φέρω* + *είπε'ιν,* απρφ. αορ. β' τού *λέγω].*
Φερεκύδης (υ) {-η κ. -ου} 1. αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος (*6ος* αι. π.Χ.) 2. αρχαίος Έλληνας ιστορικός (5ος αι. π.Χ.).
[ϋΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός που έχει εξουσιαστική δύναμη, πολεμική φήμη», < *Φερε- (<φέρω)* + *-κύδης* < *κύδος.* Η πανάρχαια λ. *κνδος* δήλωνε αρχικώς την εξουσιαστική ισχύ των θεών και συνδ. πιθ. με αρχ. σλαβ. Cudu «θαύμα», αναγόμενη σε *ku-d-. μηδενισμ. βαθμ. τού θ. *keF-, για το οποίο βλ. το ομόρριζο *ά-κού-ω* (διαλεκτ. *ά- κεύ-ω)\.*
φέρελπις, -ις, -ι f 1897f {φερέλπ-ιδος, -ΐ(ν) | -ιδων} αυτός που δημιουργεί δικαιυλογημένες προσδυκίες σχετικά με τυ μέλλον και την εξέλιξή τυυ: ~ *νέος / πρωτοβουλία.*
[F.TYM. < *φέρω* + *ελπίς, -ίδος,* πβ. κ. *εύ-ελπις].*

φέρελπις - εύελπις - άπελπις. Και τα τρία επίθετα είναι σύνθετα τής λ. ελπίς *(ε/.πίδα).* Το *εύελπις* είναι αρχαίο, τα *φέρελπίς* και *άπελπις* νεότεροι λόγιοι σχηματισμοί. Το εύελπις δηλώνει «αυτόν που γεννά ελπίδες, που μπορείς να στηριχτείς επάνω τυυ. που υπόσχεται πυλλά». Ανάλογες πρυσδοκίες δημιουργεί και τυ συνώνυμο φέρελπίς. τυ οποίο από τη σύνθεσή του (*φέρω* + *ελπίς)* είναι περισσότερο διαφανές ετυμολογικά και σημασιολογικά. Ι ο άπελπις λειτουργεί ως σημασιολογικό αντίθετο των δύο άλλων δηλώνει «αυτόν που δεν γεννά ελπίδες, που δεν επιτρέπει προσδοκίες για κάτι καλό».
Μορφολυγικά (στην κλίση τους) και τα τρία επίθετα παρουσιάζουν δυσκολίες. Κλίνονται: *τού / τής ευέλπιδος / φερέλπιδυς / απέ/.κιδος. τον / την εύελπι(ν) / φέρελπι(ν) / άπελπι(ν). οι / τους / τις ευέλπιδες/ φερέλπιδες / απέλπιδες, των ευελπίδων / φερέλπιδων / απέλπιδων* (αλλά των *ευελπίδων,* πβ. *Σχολή Ευελπίδων.* ως ουσ.).

φερέοικος, -η, -ο (λόγ.) 1. (για ζώα) αυτός που κουβαλά μαζί του την κατοικία του (π.χ. το σαλιγκάρι, η χελώνα) 2. (μτφ. για άνθρωπο) αυτός που είναι διαρκώ^ περιπλανώμενος.
(ητυμ. αρχ. < *φέρω* + *οικυς*J. φερέσυχνο (το) (παλαιότ.) τηλεφωνικό κύκλωμα που βοηθά να λειτουργούν 2-11 διαφορετικυί τηλεφωνικυί αριθμοί στο ίδιο ζεύγος αγωγών αλλά σε διαφορετικές συχνότητες, φερετζές (ο) {φερετζέδες} καλύπτρα τού προσώπου των μουσουλμάνων γυναικών ΦΙ'. (παροιμ.) όλα *τα 'χει η Μαριωρή,* ο *φερετζές τής λείπει* για ανθρώπους που ασχολούνται με επουσι6)δη πράγματα, ενώ στερούνται βασικότερα.
{ϋΤΥΜ. μεσν. < *οΟωμ.* τουρκ. feracc. πιθ. αντιδάν., < μεσν. *φορεσιά].* φέρετρο (το) |φερέτρ-ου | -ων) η ξύλινη κάσα μέσα στην οπυία τοποθετείται υ νεκρός, για να μεταφερθεί στο νεκρυταφείο και στη συνέχεια να ταφεί.
ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *φέρετρον (τ\δΐ] αρχ.* ο συγκεκομμ. τ. *φέρτρον)* < αρχ. *φέρω* + παραγ. επίθημα *-τρον,* πβ. κ. *θέρε-τρον.* Η λ. αντιστοιχεί επακριβώς στο σανσκρ. bhari-tra].
φερετροποιείο (το)] 1894J το εργαστήριο στο οποίο κατασκευάζονται φέρετρα.
φερετροποιός (ο) 11886) υ τεχνίτης πυυ κατασκευάζει φέρετρα, φερέφωνο (το) 11897] [φερεφών-ου | -ων} το πρόσωπο πυυ εκφράζει τις απόψεις άλλου, που μιλά και δρα σύμφωνα με τις επιθυμίες άλλου: *ο ανίσχυρος βασιλιάς στην Αίγυπτο ήταν - τού ιερατείου.* [ετυμ. < *φέρω* + *-φωνο* < *φωνή.* μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. porte- parolej.
φεριμπότ κ. φέρι-μποτ (το) (παλαιότ. ορθ. *φέρρυ-μπωτ)* {άκλ.} ελλην. *οχηματαγωγό (πλοίοy* πλοίο άδικά κατασκευασμένο, για *να* μεταφέρει επιβάτες και τροχυφόρα οχήματα, συνήθ. σε μικρές απυστά- σεις.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. ferry-boat < ferry «πορθμείυ» + boat «βάρκα, πλυιά- ριο>Ι.
φερμάνι (τυ) φιρμάνι
φερμάρω ρ. μετβ. {φέρμαρ-α κ. -ισα} (λαϊκ.) 1. παρακολουθώ με πρυ- σοχή. πρυσηλώνω τυ βλέμμα μυυ σε (κάποιον/κάτι): *τη φερμάριζε πον περπατούσε σεινάμενη-κοννάμενη* 2. (για κυνηγετικό σκυλί)

οσμίζομαι τον αέρα. για να εντοπίσω χτυπημένο θήραμα 3. (προστ. *φέρμα!)* παράγγελμα σε οδηγό οχήματος, ώστε να σταματήσει αμέσως ΣΥΝ. στοπ, αλτ. - **φερμάρισμα** (το).

|ετυμ. < ιταλ. fcrmure «σταματο'), συγκρατώ» < λατ. firmare «στερεώνω. σταθεροποι<ό» < firmus «στερεός. ισχυρός»|. **φέρμελη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-παλαιότ.) γιλέκο χρυσοποίκιλτο ή κεντημένο με μεταξωτή κλωστή, που φοριέται με τη φουστανέλα. [ΠΤΥΜ. < αλβ. fermele]. **φέρμιο** (το) {φερμίου} χημ. τεχνητό ραδιενεργό μεταλλικό στοιχείο, που πρωτοεπισημάνθηκε κατά την πρώτη δοκιμή της βόμβας υδρογόνου στον \. Κιρηνικό (Νοέμβριος 1952) (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* πιν.). Ιετυμ. < νεολατ. fermium. που έλαβε το όνομα αυτό προς τιμήν τού Ιταλοαμερικανού φυσικού R. Fermi (1901-1954)1. **φερμουάρ** (το) {άκλ.} μηχανισμός για το κλείσιμο και το άνοιγμα ενδύματος, αντικειμένου κ.λπ.. το οποίο αποτελείται από δύο ταινίες με μεταλλικά ή πλαστικά δόντια και από έναν δρομέα, ο οποίος σύρεται πάνω στις ταινίες αυτές και εμπλέκει ή απεμπλέκει - ανάλογα με τη φορά του- τα δόντια έτσι, ώστε να κλείνει ή να ανοίγει αντίστοιχα το αντικείμενο: - *φορέματος / παντε/.ονιού* / τσάντας /' *βα'/Α- τσας* || *ανοίγω / κλείνω το* ~ ||[*μαύρο / άσπρο / κόκκινο* ~· φρ. (μτφ.) *βάζω (σε κάποιον) φερμουάρ* κάνω (κάποιον) να πάψει να μιλάει.

[lίΤΥΜ. < γαλλ. fcrmoir < p. fcrmer «κλείνω - σταματώ» < λατ. firmare (βλ. κ. *φερμάρω)].* **φερμουίτ** (το) |άκλ.} καθένα από τα τακάκια των δισκόφρενων.

[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με γαλλ. ferme «στερεός, σφιχτός» και huile «οκτώ»}, **φερνή** (η) (αρχαιοπρ.) η προίκα (πβ. *πολύφερνη νύφη).*

[LΤΥΜ. αρχ. < *bhcr-na < I.F.. *bhcr- «φέρω» (βλ. λ. *φέρω),* πβ. αρμ. bern «φορτίο, βάρος», αλβ. barre «φορτίο» κ.ά. Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. «αυτό που μεταφέρεται, προκειμένου να προσφερθεί ως δώρο», ενώ απαντά συχνά και η σημ. «καλάθι». Πολύ νωρίς στα αρχ. κείμενα η λ. *φερνή* υποχώρησε προ τού συνωνύμου *προίξ* (βλ.λ.)|. φέρνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έφερα, φερμένος} ♦ (μετβ.) 1. παίρνω κάτι από εκεί όπου βρίσκεται και τ∪ μετακινώ εκεί όπου πηγαίνω ή εκεί όπου βρίσκομαι: *θα έλθω στο γραφείο να σου φέρω την απόδειξη* [[*φέ- ρr μον μια καρέκλα να καθίσω* {(τ/ *δώρο θα μου φέρεις από τη 1ε- νεύη:* συν. (λόγ.) κομίζω 2. ενεργώ ώστε να μεταφερθεί κάτι από ένα μέρος σε ένα άλλο: ο *δήμαρχος έφερε νερό από το βουνό, για να υ- δρευθεί η πόλη* || ~ *κάρβουνο απ' την Αγγλία* (εισάγω) || *όλα τα μοντέλα του τα φέρνει κατευθείαν από το Παρίσι* || ο *υπουργός προτίθεται να φέρει το σχετικό νομοσχέδιο στη Βουλή* || *θα φέρω το Θέμα* σου *προς συζήτηση την άλλη εβδομάδα* || *ο καινούργιος δάσκαλος έφερε νέες μεθόδους διδασκαλίας στο σχολείο μας* (εισήγαγε) || (μτφ.) *τα λεφτά δεν φέρνουν την ευτυχία* συν. εισάγω· φρ. (α) *φέρνω (πάντα) τον κατακλυσμό* βλέπω τα πράγματα πολύ απαισιόδοξα: *μη τον ακούς· φέρνει πάντα τον κατακλυσμό!* (β) ο Αόν'Ος / *η κουβέντα το φέρνει* για κάτι που λέγεται παρεμπιπτόντως, στην πυρεία τής συζήτησης: *μια και το έφερε η κουβέντα, εσύ πού θα πας για διακοπές:* (μια και μιλούσαμε για διακοπές) (γ) (παροιμ.) όσα *φέρνει η ώρα, δεν τα φέρνει ο* χρόνος (όλος) σε μια στιγμή μπορούν να συμβούν οι πιο απροσδόκητες εξε?άξε\ς. να ανατραπούν τα πάντα 3. οδηγώ (κάπου): *πού φέρνει αυτό το μονοπάτι:* || *μας έφερε στην πόλη από τον συντομότερο δρόμο* II - *την κατάσταση σε αδιέξοδο* || (μτφ.) *μ 'έφερε στο σημείο να τον χτυπήσω* || *αυτό το παιδί με φέρνει σε απόγνωση* || (μτφ.) ~ *κάποιον στα λογικά του/ στο φιλότιμο* (βλ. λ. *φι/.ότιμο)'* φρ. (α) *φέρνω* (κατι) *στο* φως / ορο *προσκήνιο* αποκαλύπτω, κάνω γνωστό, είναι *αυτός που έφερε στο φως το χρηματιστηριακό σκάνδα'^ο* jj ·<*οι εξελίξεις αυτές φέρνουν στο προσκήνιο έντονους προβληματισμούς για το μέλ/.ον τού οργανισμού»* (εφημ.) (β) *φέρνω στον κόσμο* (για γυναίκες) γεννώ: *η γνωστή ηθοποιός έφερε στον κόσμο χτες τη νύχτα ένα υγιέστατο κοριτσάκι* συν. τίκτω (γ) *φέρνω (κάποιον)* σε *επσφή με (κάποιον / κάτι)* μεσολαβώ, για να επικοινωνήσει (να γνωριστεί, να συνεργαστεί κ.λπ.) κάποιος με άλλον ή να γνωρίσει κάτι: *θα σας φέρω σε επαφή με τον διευθυντή, να* του *εκθέσετε ο ίδιος το πρόβλημα* II *«η ύπαρξη τέτοιων κόμβων στο Διαδίκτυο φέρνει σε επαφή πολλούς* γενους *με τις ελληνικές θέσεις»* (εφημ.) (δ; (οικ.) *σούρτα-φέρτα (τα)* βλ.λ. (ε) *φέρνω βόλτσ* (i) στρέφω (κάτι) προς συγκεκριμένη κατεύθυνση. τυλίγω: - το *σχοινί!* συν. γυρίζω (ii) (μτφ.) ψάχνω μεθοδικά, ανασκαλεύω): *έφερε βόλτα όλο το σπίτι, για να βρει το δαχτυλίδι που έχασε·* (οικ.) (στ) *φέρνω μια βόλτσ / έναν γύρο* κάνω μια στροφή χορεύοντας (ζ) *τα φέρνω βόλτα τα* καταφέρνω, τα βολεύω: *με έναν μόνο μισθό τα φέρνουμε δύσκολα βόλτα· πρέπει να δουλέψω κι εγώ* (η) *τα φέρνω* (+επιρρ.) βρίσκομαι σε συγκεκριμένη οικονομική κατάσταση: **~** *δύσκο/.α I τσύμα-τσύμα* (θ) *το I τα φέρνω από 'δώ, το I τα φέρνω από 'κεί* δοκιμάζω κάθε δυνατή λύση, προσπαθώ με διάφορους τρόπους: *τα φέρνω από 'δώ, τα φέρνω από 'κεί να βρω έναν τρόπο να τον βοηθήσω, αλλά είναι δύσκολα τα πράγματα* [[το *'φερε από 'δώ. το 'φερε από 'κεί, στο τέλος με κατάφερε* (ι) *τη φέρνω (σε κάποιον)* κοροϊδεύω. εξαπατώ· κατορθώνω να επιβάλω (κάτι σε κάποιον) με πονηριά: *είναι παμπόνηρος, μην τον αφήσεις να* σου *τη φέρει!* (ια) *φέρνω (κάποιον) με τα I* στα *νερά μου* βλ. λ. *νερό* (ιβ) *φέρνω τα πάνω κάτω* ανατρέπω μια κατάσταση (συνήθ. για αρνητική μεταβολή): *η είδηση τής συγχώνευσης* των *δύο κολοσσών έφερε τα πάνω κάτω στο χρηματιστήριο* (ιγ) *φέρνω (κάτι) σε λογαριασμό* βλ. λ. *λογαριασμός* (ιδ) *φέρνω* **σε** πέρας φέρω εις πέρας, βλ. λ. *πέρας* (ιε) *φέρνω στον νου μου* ανακαλώ στη μνήμη μου, θυμάμαι: *έφερε στον νον της τις μαύρες μέρες τής Κατοχής* (ιστ) **φέρνω (κάποιον) ως τον λαιμό** βλ.λ. λαιμός **4.** κάνω (κάποιον) να έρθει σε συγκεκριμένη θέση. κατάσταση: *τον έφερε αντιμέτωπο με τον ανταγωνιστή του* || *με έφερε πρόσωπο με πρόσωπο με τη δυστυχία αυτών των ανθρώπων* φρ. (α) *φέρνω (κάποιον) στο σμήν εξαντλώ* τελείως την υπομονή (κάποιου), φτάνω (κάποιον) στο απροχώρητο (β) **φέρνω σε** *δύσκολη θέση* **(κάποιον)** κάνω (κάποιον) να αισθανθεί άσχημα, αμήχανα με τα λεγόμενα ή τις πράξεις μου · 5. κάνω ή βοηθώ (κάποιον) να έλθει / να πάει κάπου: *μας έφερε ο Σωτήρης με το αυτοκίνητό του* || *φέρε τον* φίλο *σου να τον γνωρίσουμε!* || *πόσους μάρτυρες θα φέρει στη δίκη;* 6. καλώ: *φέρε α- μέσως έναν γιατρό!* jj *πρέπει να φέρουμε τον υδραυλικό, να μας φτει- άξει τη βρύση·* (μτφ.) 7. γίνομαι αιτία να εκδηλωθεί ή να συμβεί (κάτι): *η εμφάνισή του μου φέρνει αηδία* || ο *καπνός τής έφερε βήχα* || το *πολύ φαγητό φέρνει νύστα* jj *τι αποτέλεσμα έφεραν οι προσπάθειές του;* jj *η ανάμνηση αυτή μού έφερε δάκρυα στα μάτια* || *ποια ήταν τα γεγονότα που έφεραν* τον *πόλεμο;* |) *η παρουσία* του *μου φέρνει τύχη / ατυχία* συν. προκαλώ, προξενώ, επιφέρω 8. αφήνω ως κέρδος, δίνω: *η δουλειά που κάνει τον φέρνει πολλά λεφτά* συν. αποφέρω 9. εκφράζω: *φέρνει συνεχώς αντιρρήσεις·* φρ. (α) *φέρνω (ως) παράδειγμα* αναφέρω ως παράδειγμα: - *τη γειτονική χώρα. για να δείξο) πού οδηγούν τα μειονοτικά προβλήματα* (β) *φέρνω (ως) δικαιολογία* χρησιμοποιώ ως δικαιολογία: - *την αρρώστια τού πατέρα του, για να μην έλθει μαζί μας* || π *δικαιολογία έφερε αυτή τη φορά;* ΙΥΝ. προβάλλω 10. κρατώ επάνω μου, υφίσταμαι τυ βάρος (αντικειμένου)· ορθότ. *φέρω* (βλ.λ.) 11. έχω επάνω μου· ορθότ. *φέρω* (βλ.λ.) ♦ (αμετβ.) 12. μοιάζω, πλησιάζω στην εμφάνιση: στο *πρόσωπο φέρνει στη μητέρα του* jj *τα μαλ/.λά της φέρνουν προς το ξανθό* **13.** (το μεσοπαθ. *φέρνομαι)* φέ- ρομαι (βλ. λ. *φέρω),* συμπεριφέρομαι (πβ. λ. *φέρω).* ··" ΣΧΟΜΟ λ. *δίνω.* [πτυμ. μεσν. < αρχ. *φέρω* (βλ.λ.)].

-φέρνω β' συνθετικό ρημάτων που δηλώνουν ότι κάτι μοιάζει, θυμίζει (κυρ. στη συμπεριφορά ή την εμφάνιση) κάποιον/κάτι: *αντρο-φέρ- νω. αμερικανο-φέρνω, χαζο-φέρνω.*

Φερόες (Νήσοι) (οι) συστάδα νησιών τού ΒΑ. Ατλαντικού Ωκεανού μεταξύ τής Ισλανδίας και τής Αγγλίας, η οποία ανήκει στη Δανία. [ir.ΤΥΜ. < αγγλ. Faeroes (οπτικό δάνειο) < δαν. F0royar «νήσοι των προβάτων» < for «πρόβατο» + oyar «νήσοι»|.

φέρρυ-μπωτ (το) ·> φεριμπότ

φέρσιμο (το) {φερσίμ-ατος | -ατα. -άτων} (καθημ.) ο τρόπος με τον οποίο φέρεται κανείς: <5εν *μου αρέσει το ~ σου* || *τι φερσίματα είναι αυτά;* || *αχαρακτήριστο ' άσχημο ι σκληρό* ~ συν. συμπεριφορά, τρόποι. — (υποκ.) **φερσιματάκι** (το).

[ΗΤΥΜ. < μεσν. *φέρσιμον< φέρω* + παραγ. επίθημα *-σιμο.* πβ. κ. *ψή-σι- μοI*

φερτός, -ή, -ό 1. αυτός που εισάγεται από ξένη χώρα: ~ *προϊόντα*

αυτός που έχει μεταφερθεί από ένα μέρος σε άλλο: ~ υλες / υλικά. [ΕΤΥΜ. < *φέρω).*

φερφορζέ επίθ. |άκλ.} αυτός που έχει κατασκευαστεί από σφυρη- λατημένο σίδερο (κυρ. σιδηροτεχνίες): ~ *έπιπλα για βεράντες.*

JLTYM. < γαλλ. for forge «σφυρηλατημένος σίδηρος»).

φέρω ρ. μετβ. {έφερα, φέρ-θηκα. -μένος} (λόγ.) Ι.κρατο') επάνω μο\). υφίσταμαι το βάρος (αντικειμένου): *στο κέντρο τού ναού τέσσερεις μεγάλες κολόνες φέρουν το βάρος τής οροφής* || (μτφ.) *ποιος θα φέρει την ευθύνη γι'αυτό;* (ποιος θα κατηγορηθεί γΓ αυτό;) συν. βαστάζω, υποβαστάζω, αίρω λντ. ρίχνω, πετώ· φρ. (μτφ.) *φέρω (κάτι) βαρέως* βλ. λ. *βαρέως* 2. έχω επάνιο μου (μόνιμα ή προσωρινά): *ορισμένα ζώα φέρουν μάρσιππο* [| το *σώμα του έφερε ίχνη χτυπημάτων* || *έφερε πολλά χρήματα μαζί του. όταν του επιτέθηκαν;* || *θα οδηγούνται στο αυτόφωρο όσοι συλλαμβάνονται να φέρουν όπλο* (να οπλοφορούν) || (μτφ.) *φέρει το όνομα τού παππού του* (ονομάζεται όπως υ παππούς του) jj *έφερε τα σημάδια τής κακοποίησης στο σώμα του* 3. (ειδικότ.) έχω επάνω μου γραμμένο ή ζωγραφισμένο: το *έγγραφο αυτό φέρει την υπογραφή του* || *το αγγείο φέρει γεωμετρικές παραστάσεις* || γο *προϊόν έφερε την ένδειξη «εύθραυστο»* **· 4.** οδηγώ σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα: ~ σε *γνώση / εις γνώσιν κάποιου* (καθιστώ κάτι γνωστό σε κάποιον) [j ~ *(κάποιον) σε Οεογνωσία* (τιμωρώ, συνετίζω) jj - *επί το αυτό* (συγκεντρώνω, συναθροίζω)· φρ. (α) *φέρω εις πέρσς* βλ. λ. *πέρας* (β) *άγομαι και φέρομαι* (βλ.λ.) (γ) **φερ' ειπε/ν** (βλ.λ.) **5.** (μεσοπαθ. **φέ-** *ρομαι*) (α) ενεργώ με συγκεκριμένο τρόπο στις σχέσεις μου με κάποιον/κάποιους, στις επαφές μου με ανθρώπους: *πώς φέρεσαι έτσι στον πατέρα σου:* j| *μάθε να φέρεσαι!* || *μου φέρεται καλά / άψογα / άδικα / σκληρά / με σεβασμό / με το γάντι* (με λεπτότητα) || - *με αυθάδεια / με αξιοπρέπεια / με σύνεση* ΣΥΝ. συμπεριφέρομαι (β) (συνήθ. τριτοπρόσ., κυρ. στον δημοσιογραφικό λόγο) θεωρούμαι, επικρατεί για μένα η φήμη. η αντίληψη ή η υποψία: *φέρεται δυσαρεστημένος με τις επιλογές τού αρχηγού του* || *καταζητείται ο φερόμενος ως δράστης τού εγκλήματος* (βλ. κ. λ. *φέρνω).* ** *χρομο λ. εμβέλεια.*

[ΠΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. pe-re = *φέρει)* < I.E. *bher- «φέρω», πβ. σανσκρ. bharami, λατ. fero. αρμ. bcrem. αλβ. bie. αρχ. σλαβ. hero «παίρνω, συγκεντρώνω». αγγλ. bear «φέρω», γερμ. ge-baren «γεννώ» κ.ά. Ομόρρ. *φερ-νή, φέρε'τρο(ν), φορ-ά, φόρ-ος, φορ-ώ,* πιθ. κ. *φαρ-έτρα, φάρμ- ακο(ν)* (βλ.λ.) κ.ά. Η λ. απαντά ως α' συνθ. με τη μορφή *φερε-* (λ.χ. *φε- ρέ-οι-κος),* Ο μεσν. τ. *φέρνω* έχει σχηματιστεί από τον αόρ. *έφερα* κατά το σχήμα *σέρνω - έσυρα, δέρνω - έδειρα* κ.ά.).

φέρων, -ουσα, -ον {φέρ-οντος (θηλ. -ούσης). -οντα [-οντες (ουδ.

***-φέρνω** β' αυνθετικό*

αγριο-φέρνω ρ.	**γσϊδουρο-φέρνω** ρ.	**κουτο-φέρνω** ρ.	**σοβαρο-φέρνω** ρ.	**ψευτο-φέρνω** ρ.
αριστερο-φέρνω ρ.	**γεροντο-φέρνω** ρ.	**ξενο-φέρνω** ρ.	**τρελο-φέρνω** ρ.	**ψηλο-φέρνω** ρ.
βλακο-φέρνω ρ.	**κοντο-φέρνω** ρ.	**πικρο-φέρνω** ρ.	**φυτο-φέρνω** ρ.	

-οντα), -όντων (θηλ. -υυσών)} (λόγ.) αυτός που φέρει, μεταφέρει κάτι · (ειδικότ.) για κάθε στοιχείο οικοδομήματος που δέχεται φορτίο: ο *φέρων σκελετός τού κτηρίου* || *τα τειχία είναι φέροντα στοιχεία.*

|κϊύμ. Μτχ. ενεστ. τού αρχ. *φέρω.* Ως οικοδομ. όρ. η λ. αποτελεί απόδ. τού αγγλ. carrier |. **φερώνυμος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που φέρει το αντίστοιχο όνομα: *τού Αγίου Γεωργίου εκκλησιαστήκαμε στον - ναό τής κόλης.* σχολιο λ. *όνομα.*

(πτυμ. μτγν. < *φέρω* + *-ώνυμος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. *όνυμα.* αιολ. τ. τής λ. *όνομα}.* **φέσι** (το) {φεσ-ιού | -ιών} **1.** κάλυμμα τής κεφαλής σε κωνικό σχήμα με επίπεδη κορυφή, από μάλλινο ύφασμα ή τσόχα συνήθ. κόκκινου χρώματος, με ή χωρίς φούντα, το οποίο αποτελούσε παλαιότ. τμήμα τής ανδρικής ενδυμασίας των λαών τής Ανατολής: *στην Τουρκία το ~ καταργήθηκε με νόμο το 192.5* 2. τυ κάλυμμα τής κεφαλής των Ελλήνων ευζώνων · 3. (λαϊκ.) ανεξόφλητο χρέος: *μας έχει ταράξει στα ~* · φρ. *βάζω / φορώ φέσι (σε κάποιον)* δεν εξοφλώ το χρέος που έχω (σε κάπυιον) (βλ. κ. λ. *βάζο)* 4. (ως χαρακτηρισμός για πρόσ.) τελείως μεθυσμένος: *χθες στο πάρτι γίναμε ~* συν. σκνίπα, τύφλα, πίτα. — (υποκ.) **φεσάκι** (το) (σημ. 1-3), (μεγεθ.) **φέσα** κ. **φεσάρα** (η) (σημ. 1-3).

Ιηϊύμ. < τυρκ. fcs < Fez, πόλη τού Β. Μαρόκυυ]. **φεστιβάλ** (το) {άκλ.ί **1.** σειρά καλλιτεχνικών εκδηλώσεων που οργανώνονται περιοδικά, συνήθ. στον ίδιο χώρο και κατά την ίδια χρονική περιόδυ, έχουν πανηγυρικό και συχνά διαγωνιστικό χαρακτήρα: - *τραγουδιού / χορού / κινηματογράφου* |(~ *των Αθηνών ί τωνΚαννών! τής Βενετίας / τραγουδιού τής Γιουροβίζιον* j| ~ *Μπετόβεν / Μπαχ* 2. σειρά καλλιτεχνικών και άλλων εκδηλώσεων, που οργανώνονται από κομματική νεολαία. — **φεστιβαλικός,** -ή, -ό.

[ΠΤΥΜ. < γαλλ. festival < μεσν. λατ. festivalis (dies) «ευρταστική (ημέρα)» < λατ. festivus «ευφρόσυνος» < festus «ευρταστικός»]. **φεστόνι** (το) {φεστον-ιού | -ιών} **1.** οδοντωτό κέντημα με στρογγυλές ή μυτερές απολήξεις, που φτειάχνεται συνήθ. στο άκρο υφάσματος ή ενδύματος 2. ΑΡΧΠ. γλυπτός διάκοσμος σε σχήμα γιρλάντας, καρπών ή ανθέων.

|ΕΤυμ. Μεταφορά τού ιταλ. festone < festa «γιορτή» (βλ. κ. *φιέστα)].* **φεσώνω** ρ. μετβ. {φέσω-σα, -μένος! (εκφραστ.) δεν πληρώνω χρέος που έχω, βάζω (σε κάπυιον) φέσι: *φέσωσε τους φίλους του.* **φέτα** (η) {φετών} **1.** λεπτό και πλατύ κομμάτι, συνήθ. φαγώσιμου είδους: *μια ~ ψωμί / καρπούζι / μερικές φέτες πορτοκάλι / μανταρίνι* || *κόβω το πεπόνι* > *το ζαμπόν σε φέτες* 2. καθένα από τα λεπτά και πλατιά τμήματα τού σώματος ενός καλοριφέρ · 3. (χωρ. πληθ.) σκληρό ή μαλακό λευκό τυρί με αλμυρή, πιπεράτη ή υπόξινη γεύση, που παρασκευάζεται από γάλα κατσίκας ή προβάτων και διατηρείται μέσα στην άλμη: *βαρελήσια / ε?.ληνικ'ή ί αγνή / μαλακή / σκληρή* — (υποκ.) **φετίτσα** κ. **φετούλα** (η) (σημ. I). ΣΧΟΛΙΟ λ. *τυρί.*

{ετυμ. < ιταλ. fetta < *offctta. υποκ. τού λατ. offa «βλωμός, μπουκιά», τεχν. όρ.. αγν. ετύμου], **φετινός,** -ή, -ό Ιμεσν.] αυτός που σχετίζεται με αυτή τη χρονιά, το τρέχον έτος: ~ *μόδα / τάση / σοδειά / χειμώνας / καλοκαίρι / καιρός* συν. (λόγ.) εφετινός λντ. περυσινός. **φετίχ** (το) {άκλ.} **1.** (σε πρωτόγονους λαούς) άψυχο αντικείμενο στο οποίο αποδίδονται υπερφυσικές ιδιότητες 2. (μτφ.) οποιοδήποτε αντικείμενο έχει για κάποιον πολύ μεγάλη σημασία, ώστε να είναι προσκολλημένος σε αυτό: *για έναν μανιώδη βιβ?.ιόφϊλο το βιβ/Jο είναι ~*

3. 4'ΥΧΟλ. οποιοδήποτε αντικείμενο ή μέλος σώματος προκαλεί σε κάποιον γενετήσια διέγερση: *οι ψηλές κόκκινες μπότες είναι το ~* του.

φετιχικός, -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. feiichc (με εσφαλμ. ανάγνωση) < πορτ. Iδΐΐΐϛο «μαγεία, γοητεία» < λατ. facticius «τεχνητός» < p. facto «κατασκευάζω, εργάζομαι^, θαμιστ. τού facio «κάνω. ποιώ»], **φετιχισμός** (ο) | **J** 882] **1.** η λατρεία των φετίχ (βλ.λ.) από πρωτόγονους λαούς 2. (μτφ.) ο υπερβολικός σεβασμός, η τυφλή αφοσίωση σε κάτι

ΙΑΤΡ.-ΤΥΧΟΛ. σεξουαλική απόκλιση κατά την οποία επέρχεται γενετήσια διέγερση με την απλή θέα ή το άγγιγμα συγκεκριμένου, φυσιολογικά μη ερο>τικού, αντικειμένου ή μέλους τού σώματος. — **φε- τιχιστής** (ο), **φετιχίστρια** (η), **φετιχιστικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. feticliiismc (βλ. κ. *φετίχ)*\. **φετιχολατρία** (η) η λατρεία των φετίχ (βλ.λ.) ΣΥΝ. φετιχισμός. -- **φετιχολάτρης** (ο), **φέτος** επίρρ. ► εφέτος **φετούλα** (η) ► φέτα

φετφάς (ο) {φετφάδες} (λαϊκ.) **1.** επίσημη γνωμοδότηση ή ερμηνεία που δίνεται από τον μουφτή ή τον ιμάμη για νομικό, θρησκευτικό κ.λπ. ζήτημα τού ιερού μουσουλμανικού Δικαίου 2. (μτφ.-μειωτ.) το διάταγμα, η διαταγή: ο *λαός δεν κυβερνάται με φετφάδες.*

[πτυμ. < ὑψιμο μεσν. *φεϊτφάς*< τουρκ. fetvu]. **φευ** επιφών. (αρχαιοπρ.) εκφράζει απελπισία, οδύνη ή αγανάκτηση: *είμεθα. φευ, υποχρεωμένοι να πληρώσουμε βαρύ φόρο* συν. αλίμονο. Ιπτυμ. < αρχ. *φεύ.* ηχομιμητ. επιφώνημα, όπως συμβαίνει και με τα λατ. fu. γαλλ. Π. γερμ. pfui, αγγλ. faugh κ.ά.,I. **φεύγα** (το) {άκλ.} παιχνίδι στο τάβλι.

φευγάλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) η βιαστική φυγή ΣΥΝ. φευγιό.

I ετυμ. < *φεύγω* + παραγ. επίθημα *-άλα.* πβ. κ. *τρέχω - τρεχά).α*\. **φευγαλέος,** -α. -ο 11889] **1.** αυτός που διαρκεί πολύ λίγο. που έρχεται και φεύγει γρήγορα: ~ *πόνος ; ευτυχία* συν. στιγμιαίος, παροδικός, εφήμερος αντ. διαρκής, συνεχής, μόνιμος 2. αυτός που μόλις γίνεται αντιληπτός, ο αμυδρά αισθητός: ~ *χαμόγε/Μ ι ματιά.* — **φευγαλέα** επίρρ.

[ετυμ. < *φεύγο)* + παραγ. επίθημα *-α/.έος.* πβ. κ. *πειν-αλέος. ψωρ-αλέος|.*

φευγατίζω ρ. μετβ. {φευγάτισ-α. -τηκα, -μένος) (λαϊκ.) φυγαδεύω. — **φευγάτισμα** (το).

φευγάτος, -η, -ο **1.** (καθημ.) αυτός που έχει φύγει ή απουσιάζει: *όταν φτάσαμε. εκείνος ήταν ήδη* - 2. αυτός που έχει περάσει, που είναι παρελθόν: ~ *αγωνίες* 3. (μτφ.-σκωπτ.) αυτός που δίνει την εντύπωση ότι ζει στον δικό του κόσμο: *όση ώρα τού μιλούσα ήταν δεν καταλάβαινε τίποτα.*

| ετυμ. μεσν. c *φεύγω* + παραγ. επίθημα *-άτος.* πβ. κ. *τρεχ-άτος. χορτ- άτοςί.*

φευγιό (το) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η αναχώρηση **2.** η βιαστική φυγή ΣΥΝ. φευγάλα.

|εγυμ. μεσν. < *φεύγω* + παραγ. επίθημα *-ιό,* πβ. κ. *χτικ-ιό*\.

φεύγω ρ. αμετβ. (έφυγα} **1.** αφήνω τον τόπο όπου βρίσκομαι ή το πρόσωπο με το οποίο είμαι μαζί. ξεκινώ για αλλού: *ήρθαν το μεσημέρι κι έφυγαν τα μεσάνυχτα* || *ώρα να φύγουμε!* || *αύριο φεύγουμε για διακοπές* || *θα φύγο) από τη Μαρία στις οχτώ* (από το σπίτι της) [{ *φύγε από κοντά του. θα σε κολλήσει!* (μην πηγαίνεις κοντά του) || το *πλοίο φεύγει στις οχτώ* [[*φύγε από μένα και πήγαινε σε κανέναν άλλον να πεις τις κουταμάρες σου* ΣΥΝ. απομακρύνομαι, εγκαταλείπω, αποχωρώ. απέρχομαι αντ. έρχομαι, μένω, παραμένω 2. (ειδικότ.) με αναγκάζουν να αφήσω τον τόπο όπου βρίσκομαι ή το πρόσωπο με το οποίο είμαι μαζί· ξεκινώ για αλλού, επειδή με διώχνουν: *ο προπονητής τον απείλησε ότι, αν δεν συμμορφωθεί, θα φύγει από την ομάδα* || - *κακήν κακώς* || (απειλητικά) *θα φύγεις με τις κλοτσιές!* ΣΥΝ. απομακρύνομαι, εγκαταλείπω, αποχωρώ, απέρχομαι λντ. έρχομαι, μένω, παραμένω 3. σπεύδω να αφήσω τον τόπο όπου βρίσκομαι ή το πρόσωπο με το οποίο είμαι μαζί. απομακρύνομαι βιαστικά: ~ *κρυφά* || ~ *σαν κλέφτης* (χωρίς *να* με αντιληφθούν ή χωρίς να χαιρετίσω) ΣΥ\. απομακρύνομαι. εγκαταλείπω, αποχωρώ, απέρχομαι ΛΝΤ. έρχομαι, μένω. παραμένω· ΦΡ. (εκφραστ.) *όπου φύγει-φύγει* για κάποιον που απομακρύνθηκε όσο πιο γρήγορα μπορούσε, που έτρεξε μακριά: *μπήκα ξαφνικά με την καραμπίνα κι - ο κ?^έφτης* **4.** (α) δραπετεύω, ξεφεύγω: ὁ'ύυ *κρατούμενοι κατάφεραν να φύγουν* |j *έφυγε από τη χώρα. για να μη συλ- ληφθεί*]] *κράτα σφιχτά το λουρί τού σκύλου και πρόσεχε μη σου φύγει!* (β) (για πράγματα) ξεφεύγω από τον έλεγχο κάποιου: *πρόσεχε μη σου φύγει καμιά κουβέντα γΓ αυτό* (μην αποκαλύψεις το μυστικό) || *μου 'φύγε το ποτήρι από το χέρι κι έπεσε κάτω* 5. εγκαταλείπω οριστικά τον τόπο όπου βρίσκομαι ή το πρόσωπο με τυ υπυίο είμαι μαζί: *απ' το πα/.ιό σπίτι φύγαμε πριν από τρία χρόνια* (τώρα μένουμε αλλού)]| *οι νέοι που φεύγουν από το σπίτι / από τους γονείς τους* jj οι *Γερμανοί έφυγαν από την Ελλάδα το 19441*| *είναι πολύ ερωτευμένος μαζί της και της κάνει όλα τα χατίρια, γιατί φοβάται μην του φύγει* 6. (α) εγκαταλείπω τον χώρο δραστηριοτήτων μου. αυτό στο οποίο συμμετέχω: *θέ/.ω να φύγω απ' αυτή τη δουλειά, αλλά δεν βρίσκω καλύτερη* {[οι *δημοσιογράφοι που έφυγαν από την εφημερίδα* || οι *δυσαρε- στημένοι έφυγαν από το κόμμα* || (μτφ.) *η κυβέρνηση είναι ανίκανη και πρέπει να φύγει* || *κάποιοι υποστηρίζουν ότι τα Λατινικά πρέπει να φύγουν από τα σχο/.εία* (να καταργηθούν) ΣΥΝ. αποχωρώ (β) (για συναισθήματα, ιδιότητες κ.λπ.) παύω να υπάρχω σε κάποιον: *του 'φύγε η επιθυμία για παγωτό* · φρ. (α) *μου 'φύγε η ψυχή* τρόμαξα πάρα πολύ (β) *μου 'φυγε η μαγκιά έκαφα* να νομίζω ότι είμαι σπουδαίος, αισθάνθηκα αδύναμος, ασήμαντος: *μέχρι χθες νόμιζε ότι δεν υπήρχε κανένας που Οα μπορούσε να τον νικήσει- μόλις είδε όμως τον φίλο σου. του 'φυγε η μαγκιά!* 7. (ευφημ.) πεθαίνω: *έφυγε από κοντά μας ο εξαίρετος συνάδελφος...* || *«ο Μάνος Λοΐζος έφυγε τη στιγμή τής πιο δημιουργικής φάσης του»* (εφημ.)· φρ. *φεύγω από τη ζωή* πεθαίνω 8. (μτφ.) παρέρχομαι, περνώ (χρονικά): *τα νιάτα φεύγουν γρήγορα* 9. (για πράγματα) αποσπώμαι από την κανονική μου θέση: *έφυγε μία σε/.ί- δα από το βιβλίο* || *μου έφυγε πόντος από την κάλτσα* 10. (για πράγματα) εξαφανίζομαι, εξαλείφομαι: *πώς θα φύγουν αυτοί οι λεκέδες από το χαλί:* || *αυτά τα χρώματα είναι ανεξίτηλα· δεν φεύγουν ποτέ* |] *έφυγε η χλομάδα από το πρόσωπό του*]] *κοιμήθηκα και μου έφυγε η κούραση* [| *έφυγε ένα βάρος από πάνω μου* (απαλλάχθηκα από έγνοια που με βασάνιζε) ΣΥΝ. βγαίνω λντ. μένω. σχολιο λ. *πεθαίνω.* [πτυμ. αρχ. < I.E. *bheu-g- «φεύγω», πβ. λατ. fugere «φεύγω, δραπετεύω» (> γαλλ. fuir. ισπ. huir). λιθ. baugUs «δειλός» κ.ά. Μορφολογι- κώς είναι εμφανής η συσχέτιση με σανσκρ. bhujati «φεύγει», bhug-na- «λυγισμένος, κεκαμμένος», γοτθ. biugan «κάμπτω, λυγίζω», γερμ. biegen. αλλά η σημασιολ. απόσταση είναι μεγάλη, με αποτέλεσμα να έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η ρίζα *bheug- είχε διαφορετικές σημ.: (α) «φεύγω» (β) «λυγίζω» (γ) «απομακρύνω. ελευθερ(όνω». Ομόρρ. *φυγ-ή. ψυγ-άς* κ.ά.,I.

φευκτός, -ή, -ό αυτός τον οποίο μπορεί κανείς να αποφύγει ΛΝΤ. άφευκτος.

|ΠΤΥΜ. αρχ. < *φεύγω* + επίθημα ρηματ. επιθ. *-τός].*

φηγός (η) βοτ. η οξιά (βλ.λ.).

[ετυμ. αρχ. < I.E. *bhagC)-. πβ. λατ. fagub. κελτ. bagos, αρχ. γερμ. buohha (> γερμ. Buche). γοτθ. boka «γράμμα, χαρακτήρας», αρχ. γερμ. buoh (> γερμ. Buch «βιβλίο») κ.ά. Η λ. *φηγός* χρησιμοποιήθηκε και με τη σημ. «δρυς, βαλανιδιά», επειδή η οξιά δεν ευδοκιμούσε πολύ στην Ελλάδα |.

φηκάρι (το) + θηκάρι

φηλί-κλειδί (λαϊκ.) για αχώριστους φίλους: οι <5υυ *τους είναι* |ΗΤΥΜ. Το *α* συνθ. *φη?Λ (ΘηλήΙ.* υποκ. τού μεσν. *θηλέα* «κλειδαρότρυπα» (βλ. λ. *θηλιά).* Το *φ* οφείλεται σε παρετυμολογία προς το *φίλος].*

φήμη (η) Jφημών} **1.** η ανεξακρίβωτη πληροφορία που διαδίδεται ανεξέλεγκτα από στόμα σε στόμα: κυκλοφορεί *η ~ ότι θα παραιτηθεί* || *μην τα πιστεύεις αυτά. είναι μόνο φήμες* || *κυκλοφορούν κάθε ?.ογής φήμες* /ι'αυτΛ'ΣΥΝ. διάδοση **2.** η (καλή ή κακή) γνώμη που επικρατεί δημοσίως για κάποιον/κάτι: *δεν θέλω να καταστρέψω / χαλάσω*

την καλή μου ~ || το *ξενοδοχείο αυτό έχει κακή* ~ || *έχει* ~ *γενναιόδωρου / τσιγγούνη* ΣΥΝ. υπόληψη, εκτίμηση 3. (ειδικότ.) η καλή γνώμη που επικρατεί δημοσίως για κάποιον'κάτι. το καλό όνομα: *αντάξιος τής ~ του* || *σπιλώνω / καταστρέφω τη ~ μου* ΣΥΝ. δόξα. αίγλη 4. το να είναι κανείς/κάτι ευρύτατα γνωστό(ς), ονομαστό(ς): *η ~ του απλώθηκε ι έφτασε γρήγορα ώς τα πέρατα τού κόσμου* || *κάθε ηθοποιός* ονπ- *ρεύεται να γίνει διάσημος,* u* *αποκτήσει -* || *η διεθνούς - τραγουδίστρια Μαρία Κάλ?Μς.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φημισμένος.*

{F.ΤΥΜ. αρχ. < *bhc-ma (εμφανίζει το ίδιο θ. με το αρχ. ρ. *φη-μί* «λέγω») < 1.1£. *bhc- / *bha- «λέγω. μιλώ», πβ. αρμ. bam. λατ. fama «φήμη», αρχ. σλαβ. bajo «λέγω. αφηγούμαι», αρχ. ισλ. bon «αίτημα, ικεσία», αρχ. αγγλ. bocn κ.ά. Ομόρρ. *φά-σκω.* β' συνθ. *-φασις* (λ.χ. *άντί-φα- σις), -φατος* (λ.χ. *θέσ-φατος), φω-νή* κ.ά. Διαρκώς κερδίζει έδαφος η άποψη ότι η Ι.Κ. ρίζα είχε τόσο τη σημ. «λάμπω, φέρνω στο φως» όσο και τη σημ. «μιλώ, δηλώνω» (πβ. κ. λατ. declaro «φανερώνω - δηλώνω, εκθέτω»), πράγμα που -υπό προϋποθέσεις- θα μπορούσε να εντάξει τις λ. *φημί. φώς / φάος, φαίνω* στην ίδια ετυμολ. οικυγένεια|.

φημίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. [αρχ.| {φημισμένος} έχω φήμη. είμαι υνομαστός, ξακουστός: *φημίζεται για το θάρρος ί τη γενναιότητα [1] τη σκληρότητά του* || *η Κρήτη φημίζεται για τη φιλοξενία της.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

φημισμένος, -η, ο αυτός που φημίζεται για κάτι (ικανότητα, αρετή, χάρισμα κ.λπ.): ~ *συνθέτης / ηθοποιός / χειρουργός* ΣΥΝ. περίφημος, ονομαστός, ξακουστός.

φημισμένος: συνώνυμα. Ηίναι πολλές οι λέξεις στη γλώσσα μας που σημαίνουν «τον άνθρωπο που είναι ευρύτερα γνωστός και ακουστός για θετικές πλευρές του (ικανότητες, αρετές, χαρίσματα, προσφορά κ.λπ.)» και σχηματίζονται από πολλές εννυιολογικές περιοχές. Τέτοιες είναι: (α) φήμη: *φημισμένος, περίφημος, παγκοσμίου φήμης,* διεθνούς *φήμης* (β) όνομα: *υνομαστός, επώνυμος. όνομα, περιώνυμος* (γ) ακούω: *ακουστός, ξακουστός, ξακουσμένος, κο- σμοξακουσμένος. κοσμοξάκουστος* (δ) γνώση: *γνωστός, πασίγνωστος* (ε) φαίνομαι: *περιφανής, επιφανής (στ)* θρύλος: *Ορυλικός, πο- λυθρύλητος* (ζ) βοή: *περιβόητος, διαβόητος* (με αρνητική σημ.) (η) διάφορα: *διαπρεπής, διακεκριμένος, διάσημος, διασημότητα. φίρμα. φυσιογνωφία, με τ'όνομα, προσωπικότητα, ντίβα,* (κακόσ.) *βεντέτα* κ.ά.

φημολογία (η) {φημολογιών} το να διαδίδονται, να κυκλοφορούν φήμες για κάποιον/κάτι: ο *πρωθυπουργός έδωσε με τις δη/^ώσεις του τέλος στις - περί πρόωρων εκλογών* || *ανεύθυνη / έντονη* ~.

ΙΕΤΥΜ. < *φήμη* + *-λογία* < *?.έγω*. **φημολογειται, φημολογούνται** ρ. τριτοπρόσ. αμετβ. {φημολογή- θηκε} υπάρχει, κυκλοφορεί η φήμη. ακούγεται: ~ *ότι θα αυξηθούν οι τιμές στα καύσιμα* [[*φημο?,ογούνται τόσα για τη ζωή του* || *οι φημο- λογούμενες εξελίξεις σε μια υπόθεση* ΣΥΝ. λέγεται, (δια)θρυλείται. **φθάνω** κ. (καθημ.) **φτάνω** [μεσν.Ι ρ. αμετβ. κ. μετβ. (έφθασα κ. έφτα- σα. φθασμένος κ. φτασμένος} ♦ (αμετβ.) 1. έρχομαι, καταλήγω στο τέρμα. εκεί όπυυ κατευθύνομαι ή μεταφέρομαι: *τι ώρα θα φθάσουμε στον προορισμό μας;* || *το αεροπλάνο έφθασε με μία ώρα καθυστέρηση* || το *γράμμα σου έφτασε χτες* || *μόλις έφτασε ένα φαξ για σένα* || *έφθασε στα χέρια μου μια επιταγή στο όνομά σου* || (μτφ.) *όσα εμπόδια κι αν μου βάζουν, εγώ θα φτάσω στην αλήθεια* || ~ *στα άκρα / σε σύγκρουση / σε κρίσιμο σημείο* αντ. φεύγω, αναχωρώ· φρ. (α) *το μαχαίρι φτάνει στο ι* **ώς το** *κόκκαλο* βλ. λ. *μαχαίρι* (β) (για ηλικία) *φθάνω (π.χ. τα πενήντα)* γίνομαι (πενήντα) ετών: *δεν ξέρω πώς θα είμαι, όταν θα φτάσω τα εβδομήντα* (γ) **ο κόμπος έφτασε** *στο χτένι* η κατάσταση έφτασε στο απροχώρητο (δ) *τρέχω και δεν φτάνω* βλ. λ. *τρέχω*

πλησιάζω, κοντεύω να έρθω: *φτάνει η άνοιξη* || *διαισθάνθηκε ότι φθάνει το τέλος* του 3. (οι τ. *έφτσσσ! - έφτσσε!)* έρχομαι αμέσως - έρχεται αμέσως (ενν. η παραγγελία)· λέγεται συνήθ. από σερβιτόρο: *Φέρε μου έναν καφέ! --!* 4. αγγίζω συγκεκριμένο όριο. εκτείνομαι ή γίνομαι αντιληπτός μέχρις ενός σημείου: το *έργο αυτό φθάνει στην τελειότητα* (αγγίζει την τελειότητα) [[*η μυρωδιά των λου/.ουδιών φτάνει μέχρι εδώ* || γο *πάρκο φτάνει ώς* το *ποτάμι* || *έχει μαλλιά που φτάνουν μέχρι τη μέση* || *η φο)νή* του *ομιλητή δεν έφτανε στο πίσω μέρος τής αίθουσας* || *η φήμη του έφθασε μέχρις εδώ* || *παραδόσεις που έφτασαν ώς τις μέρες μας·* φρ. **ώς** *εκεί φτάνει το μυαλό μου / ώς ε- κεί μού φτάνει* τόσο καταλαβαίνω, τόσες μόνο είναι οι πνευματικές μου ικανότητες 5. (μτφ.) επιτυγχάνω κάτι συγκεκριμένο, κατακτώ (θέση, αξίωμα κ.λπ.): *έφτασε μέχρι τον βαθμό τού στρατηγού* || *αυτός μια μέρα* θσ *φτάσει πολύ φη/.ά* (θα γίνει σπουδαίο πρόσωπο) 6. (μτφ.) περιπίπτω σε ορισμένη κατάσταση, κυρ. δυσάρεστη, έχω ορισμένη έκβαση: *στο τέλος έφτασε να ζητιανεύει στους δρόμους* || *έφτασε να γίνει ένας από τους μεγαλύτερους ζωγράφους* || *έχει φτάσει πια σε αδιέξοδο* [[*έφτασε στο σημείο να με πει κλέφτη* || όεν *ξέρω τι θα κάνω. αν τα πράγματα φτάσουν εκεί* συν. καταλήγω, καταντώ· ΦΡ. (α) φθάνω *στα άκρα* βλ. λ. *άκρο* (β) φθάνω *στο απροχώρητο* βλ. λ. *απροχώρητος* · 7. είμαι αρκετός: *θα φτάσει το φαγητό για όλους:* || *δεν φτάνουν 100.000 δρχ. για τα βαψίματα* || - *Θα φτάσει το ύφασμα για τη ζακέτα: -Θα το κάνουμε εμείς να φτάσει* || *δεν μου φτάνει αυτή η εξήγηση* || *φτάνει και περισσεύει* (είναι υπεραρκετό, δεν χρειάζεται άλλο) συν. αρκώ, επαρκώ **8.** (τριτοπρόσ.) (α) *φτάνει να...* υπό την προϋπόθεση (να), αρκεί: *όλα θα διορθωθούν, - να ζητήσεις συγγνώμη* (β) **δεν** *φτάνει που...* για να δηλωθεί κάτι δυσάρεστο, που έρχεται να προστεθεί σε άλλα επίσης δυσάρεστα: ~ *που είναι τεμπέλης, είναι και απαιτητικός* (γ) *σαν να μην έφθανε (κάτι)...* σαν να μην ήταν αρκετό (κάτι): *σαν να μην έφθαναν όλ'αυτά που έπαθαν, τώρα απειλούνται και με χρεωκοπία* (δ) (ως επιφών.) αρκετά!, όχι άλλο!: ~. *μη μου βάλεις άλλο φαΐ!* || ~ *πια! Δεν σε αντέχω άλλο!* ΣΥΝ. αρκεί, σώνει. σταμάτα

(μετβ.) 9. προλαβαίνω: *πηγαίνετε μπροστά κι εγώ θα σας φτάσω* || *γρήγορα έφθασε τους άλλους δρομείς* ΣΥΝ. προφθάνω ΦΡ. (α) (ως κατάρα) *να μη φτάσει (νσ)...* να μην αξιωθεί, να μη ζήσει (μέχρι να)...: *να μη φτάσεις να δεις προκοπή!* || *να μη φτάσει τού χρόνου* (να πεθάνει εντός τυύ έτους) ΣΥΝ. να μη σώσει να (β) **που** *να μην έφτανα να...* για να εκφραστεί έντονη μετάνοια για κάτι που έγινε: - *ξεστομίσω αυτό τον λόγο!* **10.** πιάνω (κάτι που βρίσκεται ψηλά ή μακριά) τεντώνοντας το χέρι μου: *μπορείς να μου φτάσεις αυτό τυ βιβλίο;* **11.** μπορώ να πιά- σω (κάτι που βρίσκεται ψηλά ή μακριά): *βάλε τα φάρμακα σ'ένα μέρος. που να μην τα φτάνουν τα παιδιά* || *είμαι κοντός και δεν το* ~· ΦΡ. (παροιμ.) **όσο δεν** *φτάνει η σλεπού, τα κάνει κρεμαστάρια* βλ. λ. *αλεπού* 12. είμαι ή γίνομαι ισάξιος, αναδεικνύομαι εφάμιλλος (προς κάποιον/κάτι): *κανένας δεν τον φτάνει στη δύναμη* || *κανένα σπορ δεν φτάνει το μπάσκετ από πλευράς συγκινήσεων*ΣΥΝ. εξισώνομαι **13.** (α) βρίσκομαι ή ανεβαίνω (σε συγκεκριμένο ύψος. επίπεδο): *δεν τον φτάνει τον αδελφό του. είναι πιο κοντός* |[*Πώς μεγάλωσε! Τον έφτασε τον πατέρα του* (β) (για αριθμούς) ανέρχομαι (σε συγκεκριμένο αριθμό, ποσότητα): *τα χρέη του πρυς την εφορία φτάνουν τα 10.000.000 δρχ.* || *αυτό το βιβλίο έχει φτάσει ήδη τις πέντε εκδόσεις* **14.** επιτυγχάνω, κερδίζω (αυτό που επιδιώκω): *σκοπός τού χριστιανού είναι να φθάσει στη θέωση* jj *κόπιασα πολύ. για να φτάσω στην επιτυχία και την αναγνώριση* || ~ *στην αναγνώριση / στον θρίαμβο / στους στόχους μου* **15.** (η μτχ. *φτασμένος, -η, -υ)* αυτός που έχει εξασφαλίσει μεγάλη επιτυχία και αναγνώριση στις δραστηριότητες τυυ: ~ *επιχειρηματίας / δικηγόρος / καλλιτέχνης* ΣΥΝ. επιτυχημένος, διακεκριμένος, καταξίϊο- μένος λντ. άσημος, άγνωστος. — **φθάαιμο** κ. (καθημ.) **φτάσιμο** (το). *"· σχολιο λ. *δίνω.*

[ετυμ. αρχ. < **φθάνΡω.* αγν. ετύμου. Ο παθ. αόρ. β' *έφθην / έφθάν* φαίνεται να είναι ο αρχαιότ. τ. τού συστήματος (πβ. κ. *εβην - βαίνω, έστην - ϊστημι)}.* **φθάρθηκα** ρ. -»φθείρω **φθαρμένος,** -η. -ο * φθείρω

φθαρτικός, -ή. -ό |αρχ.| αυτός που φθείρει, που προξενεί βλάβη, καταστροφή ΣΥΝ. φθοροποιός, καταστροφικός, **φθαρτός,** -ή. -ό αυτός που υπόκειται στη φθορά: *το σώμα* τού *ανθρώπου / η ύ/.η είναι* ~ αντ. άφθαρτος.

[ΚΤΥΜ. αρχ. < *φθείρω* (βλ.λ.)|.

φθαρώ (να/θα) ρ. -> φθείρω

φθέγγομαι ρ. μετβ. αποθ. {μόνο στον ενεστ.| (αρχαιοπρ.) αρθρώνω ομιλία, προφέρω φθόγγους: *ο άνθρωπος, σε αντίθεση με όλα τα άλλα ζώα. φθέγγεται.* ΣΧΟΛΙΟ *αποθετικός.*

|ΕΤΥΜ. αρχ.. εκφραστ. τ.. αγν. ετύμου, ο οποίος εμφανίζει έρρινο έν- θημα *-γ-.* πβ. κ. *κλα-γ-γή. στρί-γ-ξ. λύ-γ-ξ.* Οι επιχειρηθείσες συνδέσεις με αρχ. σλαβ. zvego «άδω», ρωσ. zvjagu «γαβγίζω», λιθ. /.engiu «χρεμετίζω» κ.ά. δεν ευσταθούν μορφολογικώς. Παράγ. *φθόγγ-ος\.* **φθειρ** (η) {φΟειρ-ός. -α | -ες. -ών} (αρχαιοπρ.) η ψείρα.

[F.ΤΥ.Μ. < αρχ. *φθείρ (ο),* που συνδ. με το ρ. *φθείρω* (< **φθέρ-]ω).* Το νόημα τού συσχετισμού είναι ότι η ψείρα αναπτύσσεται πάνω σε φθαρμένη σάρκα ή ότι το ίδιο το έντομο προκαλεί φθορά και σήψη. Βλ. κ. *ψείρα\.*

φθειρίαση (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. το σύνολο των παθολογικών δερματικών εκδηλώσεων που προκαλούνται στο σώμα. στο τριχωτό τής κεφαλής ή στο τριχωτό τού εφηβαίου από διάφορα είδη ψειρών (βλ.λ.).

φθειροκτόνος, -ος. Ο (λόγ.) αυτός πυυ σκυτώνει, που εξολοθρεύει τις ψείρες (βλ.λ.): - *φάρμακο.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-κτόνυς.*

ΙΓ.τυμ. μτγν. < φθείρ, *-ρός* + *-κτόνος* < κτείνω -φονεύω»}, **φθείρω** ρ. μετβ. {έφθειρα, εφθάρην. -ης. -η.... φθαρμένος κ. (λόγ.) εφθαρμένος} 1. καταστρέφω βαθμιαία, προκαλώ σταδιακή βλάβη ή ζημιά: *η υγρασία φθείρει τους τοίχους*][*με αυτά που κάνεις, φθείρεις την υγεία σου* jj *συγκεντρώσου σε αυτό που κάνεις και μη φθείρεις άσκοπα τις δυνάμεις σου* ΣΥΝ. βλάπτω, (εκφραστ.) τρώω λντ. ωφελώ

(ειδικότ.) κάνω (κάτι) να χαλάσει με συνεχή ή κακή χρήση: *αυτό το πουλόβερ το φορούσα συνέχεια και το έφθειρα στους αγκώνες* [| *τα φτηνά παπούτσια φθείρονται γρήγορα* ΣΥΝ. τρίβω, λειώνω, χαλάω

(μτφ.) βλάπτω ηθικώς: τον *έφθειραν οι κακές παρέες* ΣΥΝ. διαφθεί- ρω. καταστρέφω ΛΝΤ. διαπλάσσω, ωφελώ **4.** (μεσοπαθ. *φθείρομαι)* χάνω βαθμηδόν το κύρος και την υπόληψή μου. ξεπέφτω στα μάτια πον άλλων: *το κόμμα έχει φθαρεί από τη μακρά παραμονή του στην εξουσία* ΣΥΝ. (μτφ.) χάνω. ξεφτύζω **5.** (η λόγ. μτχ. *εφθσρμέν***ος,** *-η. -ο)* βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *μετοχή.*

ΙFΤΥ.Μ. αρχ. < **φθέρ-'ιω* (με αντέκταση) < Ι.Ε. *g^{7vi}her- ή *g^{w}hdcr- «ρέω. χύνω - εξαφανίζω», πβ. σανσκρ. ksarati «ρέει, εξαφανίζεται», ksara «νερό» κ.ά. Η αντιπροσο)πευση τού ηχηρού χειλοϋπερωικού δασέος *g^{2}*h- ως *φθ-* ή *ψ-* απαντά και στα ρ. *φθάνω, φθίνω].* **φθηνά** κ. (καθημ.) **φτηνά** επίρρ.· σε φθηνή τιμή. χωρίς να ξοδέψω πολλά χρήματα: *αγόρασα! βρήκα αυτή την τσάντα πολύ* ~ || *σ'αυτά τα μαγαζιά μπορείς να ψωνίσεις* ~ || (μτφ.) δεν *θα πουλήσω - το τομάρι μου!* φρ. **φτηνά τη** *γλύτωσα* απέφυγα κίνδυνο. χο)ρίς να υποστώ σημαντική βλάβη: *Μου επέβαλαν 50.000 δρχ. πρόστιμο· ~! Θα μπορούσαν να με είχαν βάλει και στη φυλακή!* **φθηναίνω** κ. **φτηναίνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {φθήνυνα} ♦ (αμετβ.) **1.** γίνομαι φθηνότερος: *φέτος οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αναμένεται να φθηνύνουν πολύ* ΐ| *φτήνυνε η ζάχαρη* αντ. ακριβαίνω 2. (μτφ. στον τ. *φτηναίνω*) ευτελίζομαι. χάνω την αξία μου, ξεπέφτω: *έπεσε αισθητά το επίπεδο* τοϋ *θεάτρου·* οι *παραστάσεις του έχουν φτηνύνει* ♦ **3.** (μετβ.) (για εμπορεύματα) κάνω (κάτι) φτηνότερο, κατεβάζω την τιμή του: *λόγω τού ανταγωνισμού οι έμποροι αναγκάστηκαν να φτηνύνουν τα είδη τους* αν γ. ακριβαίνω.

φθήνια (η) -♦ φτήνια

φθηνός, -ή. -ό κ. (καθημ.) **φτηνός 1.** αυτός που εχει χαμηλή τιμή: στο *φοιτητικό εστιατόριο το φαγητό είναι* - [[~ *γκαρσονιέρα / αυτοκίνητο / κολόνια* || (συνεκδ.) ~ *τιμή* ΑΝΤ. ακριβός 2. (συνεκδ.) αυτός που πουλά ή προσφέρει υπηρεσίες σε χαμηλή τιμή: *είναι ο πιο* ~ *έμπορος* |{ ~ *μαγαζί / ξενοδοχείο*- ΦΡ. (μτφ.) *ακριβός στα πίτουρα και φτηνός στ' αλεύρι* βλ. λ. *ακριβός* **3.** (μτφ.-μειωτ.) ευτελής, χαμηλής ποιότητας: - *άνθρωπος / χιούμορ / επιχείρημα / δικαιο/.ογία* λντ. σοβαρός. ποιοτικός. — (υποκ.) **φτηνούτσικος,** -η, -ο, **φτηνούτσικα** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *εὐθηνός**άφθονος, ανθηρός» < αρχ. *εύθηνώ (-έω)* «άφθονο), είμαι πλούσιος» (για ανθρώπους και εσοδείες) < *εύ* + *-θηνώ,* αβεβ. ετύμου. πιθ. < I.E. *dhc- «τρέφω, θηλάζω» (βλ. κ. *θη-λή. θή-λυς),* πβ. λατ. fenus «γεωργικό προϊόν», felix «ευτυχής». Ο σχηματισμός με επίθημα -no- οφείλεται ίσως στην επίδραση τού ουσ. *σθέ- νος* | .

φθινοπωριάζει ρ. απρόσ. {φθινοπώριασε} αρχίζει το φθινόπωρο. — **φθινοπώριασμα** (το), **φθινοπωριάτικα** επίρρ. (καθημ.) κατά το φθινόπωρο· για κάτι που συμβαίνει το φθινόπωρο κατά τρόπο ασυνήθιστο, παράδοξο: *τι σ' έπιασε να κάνεις ηλιοθεραπεία* ~ · **φθινοπωρινός,** -ή, -ό |αρχ.| **1.** αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται το φθινόπωρο: ~ *ισημερία i βροχή / μελαγχολία* λντ. ανοιξιάτικος 2. αυτός που είναι κατάλληλος για τυ φθινόπωρο: ~ *ταγέρ* **3.** *φθινοπωρινά* (τα) τα ρούχα που φοριούνται τυ φθινόπωρο: *για το ταξίδι τού Οκτωβρίου χρειάζομαι* **~ 4.** αυτός που έχει στοιχεία τού φθινοπώρου (συννεφιά, βροχή, σχετικό κρύο): ο *καιρός σήμερα είναι* ~. *παρόλο που έχουμε Αύγουστο!* Επίσης **φθινοπωριάτικος,** -η. -ο. — **φθινοπωρινά** επίρρ. **φθινόπωρο** κ. (λογοτ.) **χινόπωρο** (το) {φθινοπώρ-ου | -ων} **1.** μία από τις τέσσερεις εποχές τού χρόνου, αυτή που διαδέχεται τυ καλοκαίρι, προηγείται τού χειμώνα και περιλαμβάνει τους μήνες Σεπτέμβριο, Οκτώβριο και Νοέμβριο: *το* ~ *γίνεται ο τρύγος* των *σταφυλιών* || *βρισκόμαστε στην αρχή /* στα *μέσα /* στο *τέλος τού* ~ *2.* (μτφ.) η ηλικία που προσεγγίζει τα γηρατειά: *βρίσκομαι στο* ~ *τής ζωής.*

Ιετυμ. < αρχ. *φθινόπωρον* < *φθίνω* + *οπώρα*\. **φθίνω** ρ. αμετβ. Ιμόνο σε ενεστ. κ*. παρατ.· εύχρ. οι μτχ. φθίνων. -ουσα, -ον} (λόγ.) 1. (γενικά) ελαττώνομαι σταδιακΥχ: *οι δυνάμεις μας φθίνουν με τα χρόνια* | | *ο αριθμός των δασών και των καλλιεργήσιμοί εκτάσεων συνεχώς φθίνει* || το *ποσοστό των γεννήσεων ακολουθεί φθίνουσα πυρεία* (μειώνεται σταδιακά) || *η επιρροή του άρχισε σιγά- σιγά να φθίνει* συν. μεκόνομαι. λιγοστεύω λντ. αυξάνω, αυξάνομαι, αβγατίζω 2. βρίσκομαι σε κατάσταση παρακμής: *από τον 2ο αι. μ.Χ. η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία άρχισε να φθίνει* ΣΥΝ. παρακμάζω ΛΝΤ. ακμάζω, ανθω) **3.** αστρον. *φθίνουσα Σελήνη* η φάση τής Σελήνης από την πανσέληνο μέχρι τη νέα Σελήνη, οπότε το ορατό τμήμα της μειώνεται συνεχώς* η Σελήνη στη χάση της **4.** μαθ. (α) *φθίνουσα πρόοδος* πρόοδος τής οπυίας κάθε όρος είναι μικρότερος από τον προηγούμενό του (β) *φθίνουσα ακολουθία* ακολουθία τής οποίας κάθε όρος είναι μικρότερος από τον προηγούμενό του (γ) *φθίνουσα συνάρτηση* συνάρτηση f για την οποία, αν x < χ., τότε f(x) > f(x,).

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < **φθίν-Γω*< *g^{w}hi-n-. μηδενισμ. βαθμ. τού J.F.. *g^{w}hei-n- ή *g*hdci-n- «αναλίσκω, αφανίζω» (με έρρινο ένθημα -η-), πβ. σανσκρ. ksayah «αφανίζω», ksaya- «απώλεια, εξαφάνιση» κ.ά. Ομόρρ. *φθί-σις (-η)* \.

φθίση (η) i-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η σταδιακή ελάττο)ση. η βαθμιαία φθορά ΣΥΝ. μείωση, εξαφάνιση, παρακμή 2. (για πρόσ.) η κατάσταση μαρασμού · **3.** ΙΑΤΡ. η φυματίωση (βλ.λ.) ΣΥΝ. (λαϊκ.) χτικιό.

[ετυ.μ. < αρχ. *φθίσις* < *φθίνω* (βλ.λ.). Η λ. αντιστοιχεί επακριβώς στο σανσκρ. ksi-(i- «εξαφάνιση, καταστροφή»], **φθισιατρείο** (το) (λόγ.-παλαιότ.) ειδικό θεραπευτήριο για φυματι- κούς ΣΥΝ. σανατόριο, **φθισικός,** -ή (λαϊκ. -ιά), -ό [αρχ.Ι (για πρόσ.) αυτός που πάσχει από φυματίωση συν. φυματικός. (λαϊκ.) χτικιάρης.

Φθιώτιδα (η) {-ας κ. -ος} περιοχή και νομός τής Λ. Στερεάς Κλλάδας με πρωτεύουσα τη Λαμία. — **Φθιώτης** (ο), **φθιωτικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Φθιώτις* (ενν. *γή)* <«χώρα τής Φθίας» < *Φθίη* / -ά. περιοχή τής ΝΑ. Θεσσαλίας, αβεβ. ετύμου. Από τις προταθείσες υποθέσεις ξεχωρίζει η σύνδεση με το ρ. *φθί-νω* μέσω επιθ. **Φθί-'ιος* (τού οποίου το τόπων. *Φθίη* αποτελεί ουσιαστικοπ. τύπο), όπως μαρτυρείται στον ομηρικό τ. *Φθῖες* και με σημ. «η χώρα των νεκρών», πράγμα που θα χαρακτήριζε τη *Φθιά* ως μυθικό κράτος, πατρίδα των Μυρμιδόνων. Αναπόδεικτη κάθε σύνδεση με το ρ. *θέσσασθαι* «ικετεύω, προσεύχομαι» (βλ. κ. *Θεσσα?.ία)* \. **φθογγικός,** -ή. -ό -► ψθόγγυς

φθογγόγραμμα (το) {φθογγογράμμ-ατος | -ατα.-άτων} γράμμα που αποδίδει φθόγγο (και όχι συλλαβή ή και λέξη).

φθογγόγραμμα - συλλαβόγραμμα - λογόγραμμα - μονόγραμμα - δίγραμμα. Στην ιστορία τής γραφής, ο άνθρωπος πέρασε από ποικίλους τύπους «γραμμάτων» στην προσπάθειά του να δηλώσει τους φθόγγους που δηλώνουν τις σημασίες των λέξεων κάθε γλώσσας, στην προσπάθειά του δηλ. να αποδώσει γραπτώς τα στοιχεία που αποτελούν την προφορική ομιλία κάθε γλώσσας. Χρησιμοποίησε το λογόγραμμα (ή εικονόγραμμα), με το οποίο ένα γράμμα απέδιδε εικονιστικά ολόκληρη τη λέξη. Με αφαιρετικό τρόπο πέρασε αργότερα από την εικόνα στην «ιδέα» τής σημασίας που δηλώνει η λέξη. στο ιδεόγραμμα. Περισσότερο Φθ>νητική ήταν η εξέλιξη που ακολούθησε με τη συλλαβογραφική γραφή. Σ' αυτήν κάθε γράμμα, δηλ. κάθε συλλαβόγραμμα, απέδιδε έναν συνδυασμό φωνήεντος με σύμφωνο, δηλ. μια συλλαβή λέξεως και όχι ολόκληρη λέξη. Φυσικά, οι δυνατοί συνδυασμοί φθόγγων (συλλαβές) σε μια γλ6)σσα είναι πολλοί, γι' αυτό και απαιτούνται πολλά συλλαβογράμματα, πράγμα που κάνει τη συλλαβογραφική γραφή αντι- οικονομική και δυσεφάρμοστη. Έτσι επινοήθηκαν από τους Έλληνες τα φθογγογράμματα, δηλ. η αλφαβητική γραφή ^{ιτο} πρώτο πραγματικό στον κόσμο αλφάβητο· βλ. λ. *αλφάβητο, γραφή).* Κάθε φθογγόγραμμα δηλώνει έναν φθόγγο (φωνήεν ή σύμφωνο) - σπανιότερα μπορεί να δηλώνει και δύο ή περισσότερους φθόγγους, εφόσον είναι φωνητικά παρεμφερείς ή παραλλαγές τού ιδίου φθόγγου (αλλόφωνα, βλ.λ.). Τέλος, όταν σε μια φθογγογραφική / αλφαβητική γραφή ένα γράμμα δηλώνει δύο φθόγγους (π.χ. τα ς και *ψ* τής Ελληνικής, όπου *ξ* = *κσ* και *ψ* = *πσ),* τότε πρόκειται για μονόγραμμα, ενώ το αντίθετο (όταν δύο γράμματα δηλώνουν έναν φθόγγο, π.χ. *μπ* = *β. γκ* = g) πρόκειται για δίγραμμα.

φθογγογραφία (η) 11873} {φθογγογραφιών} η γραφή που χρησιμοποιεί φθογγογράμματα (βλ.λ.). — φθογγογραφικός, -ή. -ό, φθογγο- Υραφικ-ά / -ώς επίρρ. φθογγολογία (η) [1860| {χωρ. πληθ.} ΓΛΩΣΣ. 1. (παλαιότ.) το τμήμα τής παραδοσιακής / σχολικής γραμματικής που μελετά την άρθρωση και τις παθήσεις (μεταβολές) των φθόγγων από τις αρχές τού 19ου αι. αντικαταστάθηκε από την (ιστορική) φωνητική, που μελετά τους νόμους τής μεταβολής των φθόγγων, και από τις αρχές τού 20ού αι. διακρίθηκε από τη φωνολογία (βλ.λ.. σημ. I), που μελετά τους φθόγγους «εν συστήματι» ως διαφοροποιητικές (τής σημασίας) μονάδες ΣΥΝ. φωνητική 2. το φωνητικό σύστημα μιας γλώσσας. - φθογγο- λογικός, -ή, -ό 11860].

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Lautlehre]. φθόγγος (ο) 1. ΓΛΩΣΣ. ο έναρθρος ήχος πυυ παράγεται από τα φωνη- τήρια όργανα τού ανθρώπου· την παραγωγή, την πρόσληψη (ακουστική) και την αντίληψη των φθόγγων μελετά η φωνητική (βλ.λ.) (πβ. λ. *φώνημα): συμφωνικός / φωνηεντικός / συνοδίτης* (βλ.λ.) ~ 2. ΜΟΥΣ. (α) ο μουσικός ήχος ορισμένου τονικού ύψους ΣΥΝ. ο τόνος, η νότα (β) το γραφικό σημείο, με το οποίο παριστάνεται ο μουσικός φθόγγος ΣΥΝ. η νότα, το φθογγόσημο. — φθογγικός, -ή, -ό [1860J. ΣΧΟΛΙΟ λ.

|ΕΓΥΜ. αρχ. < *φθέγγομαι* (βλ.λ.)Ι. φθογγόσημο (το) 11883J {φθογγοσήμ-ου | -ων} ΜΟΥΣ. καθένα από τα σύμβολα με τα οποία παριστάνονται στη γραφή οι ιδιότητες μουσικών φθόγγων (λ.χ. το τονικό ύψος, η διάρκεια: ολόκληρο, μισό, τέταρτο. όγδοο..., εξηκοστό τέταρτο).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού ιταλ. nota (βλ. κ. *νότά)* \. φθονερός, -ή, -ό (εκφραστ.) 1. (για πρόσ.) αυτός που κατέχεται από φθόνο, που ενεργεί και συμπεριφέρεται κινούμενος από φθόνο: - *άνθρωπος / συνάδελφος* ΣΥΝ. ζηλόφθονος 2. αυτός που γίνεται από φθόνο ή φανερώνει φθόνο: - *πράξη ι ενέργεια ι ματιά / λόγια.* -- · φθονερά επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φθόνος* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *βροχ-ερός}.* φθόνος (ο) {χωρ. πληθ.} το έντονο αίσθημα δυσαρέσκειας για την υπεροχή, τα αγαθά ή την ευτυχία τού άλλου, η ζήλια που συνοδεύεται από κακία και μίσος: *την εξέλιξη τού συναδέ?^φου του στη θέση τού διευθυντή την είδε με* ~ ΣΥΝ. ζηλοφθονία. ■*" σχολιο λ. *ζή/.ια.* ί είύ.μ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. ετεροιωμ. βαθμ. θ. ^g^dh-cn- (< *g"dh-. μηδενισμ. βαθμ. τού I.K ''g^edh- «σπρώχνω βίαια, καταστρέφω»), που συνδ. με λιθ. gendu. gesti «πορεύομαι προς την καταστροφή, χάνομαι». σανσκρ. gandh- «σπρώχνο), πιέζω, καταστρέφω» κ.ά.]. φθονώ ρ. μετβ. [αρχ.Ι {φθονείς... [φθόνησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} αισθάνομαι φθόνο (για κάποιον/κάτι): *με φθονεί για την επιτυχία ι την ευτυχία μου* {((παροιμ.) *«κάλλιο να σε φθονούν παρά να σε ψυχοπονιούνται»* ΣΥΝ. ζηλεύω, φθορά (η) 1. η βαθμιαία καταστροφή, η σταδιακή απώλεια τής αρχικής ποιότητας, ποσότητας ή ιδιότητας: *η - που επέρχεται με το πέρασμα* του *χρόνου* | | (μτφ.) *οι συνεχείς μικροκαβγάδες προκαλούν* ~ *στις σχέσεις τους*- ΦΡ. μεταξύ φθοράς *και αφθαρσίας* βλ. λ. *αφθαρσία* 2. (ειδικότ.) η σταδιακή καταστροφή από τη μακρά χρήση ή την πολυκαιρία: *τα λάστιχα φέρουν έντονα σημάδια φθοράς* | | *ο ενοικιαστής δεν είναι υπεύθυνος για φθορές που προέρχονται από τη συνήθη χρήση* 3. (μτφ.) σταδιακή απώλεια τής δύναμης, τής ακμής: *στην εξορία η υγεία του υπέστη μεγάλη* - συν. παρακμή, μαρασμός 4. (μτφ.) η σταδιακή απώλεια τού κύρους· ΦΡ. *φθορά τής εξουσίας* η μείωση των ψηφοφόρων πολιτικού κόμματος, ως αποτέλεσμα παραμονής του. ιδιαίτερα για μεγάλο χρονικό διάστημα, στην εξουσία 5. (α) κάθε είδους βλάβη, ζημιά σε αντικείμενα: *προστασία από διάφορες* ~(β) νομ. *φθορά ξένης ιδιοκτησίας* αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος με πρόθεση καταστρέφει ή βλάπτει (ολικά ή μερικά) ξένο πράγμα ή με άλλον τρόπο καθιστά ανέφικτη τη χρήση του. ^ σχολιο λ. *διαφθείρω.*

ΙΕJΥΜ. αρχ.. ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *φθείρω* (βλ.λ.)]. φθοριάση (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ιατρ. δηλητηρίαση από φθόριο και από παράγωγά του. η οπυία παρατηρείται κυρ. σε όσους εργάζονται στη μεταλλουργία αλουμινίου και βηρυλλίου· προκαλεί οστεοπόρωση, βλάβες στα δόντια, αναπνευστικές διαταραχές και αδυνάτισμα.

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fluorosis}, φθορίζω ρ. αμετβ. |1886| (μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} εμφανίζω φθορι- σμό (βλ.λ.). εκπέμπω φως. όταν βρεθώ υπό την ενέργεια ακτινοβολίας: *φθορίζουσα ουσία* ΣΥΝ. φωσφορίζω.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fIuorcscer|. φθόριο (το) [I889] (φθορίου | χωρ. πληθ.} ΧΗΜ. αέριο στοιχείο (σύμ-

φιδοτόμαρο (το) (λαϊκ ·.) το δέρμα τού φιδιού, το φιδοπουκάμισο.
φιδότρυπα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ ·.) τρύπα την οπυία χρησιμοποιεί φίδι ^ια φωλιά ΣΥΝ. φιδοφωλιά. **φίδοφωλια** (η) η φωλιά τού φιδιού ΣΥΝ. φιδότρυπα, **φιδόχορτο** (το) (λαϊκ.) ποώδες φυτό, για το οποίυ πιστεύεται ότι η σκόνη από τη ρίζα του θεραπεύει τα δαγκώματα φιδιών ΣΥΝ. φιδοβότανο.
φιδωτός, -ή, -ό αυτός που στρίβει σαν φίδι, που σχηματίζει έλικες, μαιάνδρους: ~ *μονοπάτι / δρόμος / ποτάμι* ΣΥΝ. φιδήσιος, στριφτός, (λόγ.) οφιοειδής, ελίκοειδής ΑΝ Γ. ευθύς, ίσιος, **φιέστα** (η) **1.** ο εορτασμός με πανηγυρικές εκδηλώσεις ΣΥΝ. γιορτή, πανηγύρι 2. (μειωτ.) η πανηγυρική εκδήλωση που έχει μόνυ επιδεικτικό χαρακτήρα και όχι ουσιαστικό περιεχόμενο: οι *κομματικές - αποτελούν μέρος* του *προεκλογικού αγώνα των κομμάτων.*
[ΕΤΥΜ. < ισπ. fiesta < λατ. festus «<εορταστικός» (από τη φρ. dies festus) (βλ. κ. *φεστιβάλ)].* **φικος** (ο) καλλωπιστικός θάμνος, δέντρο ή αναρριχώμενο φυτό. που καλλιεργείται για τα μεγάλα, παχιά, δερματώδη φύλλα τυυ. τα οποία έχουν βαθυπράσινο χρώμα.
[ϋΙΎΜ. < λατ. ficus «σύκο», πιθ. μεσογ. δάνειο, παράλλ. προς το αρχ. *σῦκον* και το αρμ. fuz «σύκο»}, **φίλα** επίρρ. (λόγ.) ευνοϊκά, φιλικά· μόνο στη Φΐ'. *φίλα προσκείμενος* αυτός που έχει φιλική στάση προς κάποιον (ειδικότ.) αυτός που πρό- σκειται πολιτικά, κοινωνικά κ.λπ. σε πρόσωπο ή ιδεολογικό χώρο και κατ' επέκτ. ο υποστηρικτής, ο οπαδός: *ανήκει στους φί/.α προσκείμενους τής Αριστεράς* [| *η δήλωσή του έθιξε τους φίλα προσκείμενους στον αντιπρόεδρο* του *κόμματος.*
[ετυμ. Λρχ. επιρρ. χρήση τού πληθ. ουδ. τού επιθ. *φίλος*\. **Φιλαδέλφεια** (η) {-ας κ. -είας} **1.** πόλη τής Δ. Μικράς Λσίας που γνώρισε μεγάλη ακμή κατά την αρχαιότητα *(μικραί 'Αθήναι)* · 2. πόλη και λιμάνι των ΒΑ. Π.Π.Λ. — **Φιλαδελφιώτης** (ο). **Φιλαδελφιώτισσα** (Π), **φιλαδελφιώτικος,** -η. -ο.
[ετυμ. μτγν. τοπωνύμιο, που οφείλεται στον βασιλιά *Ατταλο Β' τον Φιλάδελφο. ο* οποίος την ίδρυσε τυ 140 π.Χ. Π πόλη των Π.Ι !.Λ. (αγγλ. Philadelphia) ιδρύθηκε το 1682 από τον Αγγλο William Penn, υ οποίος ακολουθούσε το χριστιανικό δόγμα των Κουακέρων. Ηπειδή η αρχ. *Φιλαδέλφεια* είναι μία από τις επτά πόλεις τής Μ. Ασίας που μνημονεύονται στην *Αποκάλυψη* τυύ Ιωάννη (3, 7-11). επέλεξε αυτό το όνομα για τη νέα πόλη |. **φίλαθλος,** -η/-ος, -ο 1. (σπάν.) αυτός που αγαπά τον αθλητισμό: ~ *νεολαία* || *Επιτροπή Φιλάθλου Ιδιότητος* **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που συμβαδίζει με τις αρχές και τα ιδεώδη τού αθλητισμού: ~ *πνεύμα* **3.** *φίλαθλος* (ο/η) {φιλάθλ-ου | -ων, -ους| (α) ο οπαδός αθλητικής ομάδας: *οι - των δύο ομάδων* (β) ο θεατής αθλητικού αγώνα: *ισχυρές* αστυνομικές *δυνάμεις επιτηρούν την έξοδο των φιλάθλων από* γο *γήπεδο.*
ΣΧΟΛΙΟ λ. *φιλόζωος.*
[ετυμ. μτγν. < *φιλ(ο)-* + *άθλος* (βλ.λ.)|. **φιλαιναδα** (η) (συνήθ. ορθ. *φιλενάδα)* (λαϊκ.) **1.** (για γυναίκες) η φίλη γυναίκας: *πήγε εκδρομή με τις ~ της* · 2. (για άνδρες) η ερωμένη: *όταν έμαθε ότι ο άντρας της έχει* τον *χώρισε* ΣΥΝ. αγαπητικιά. (οικ.) γκόμενα. — (υποκ.) **φιλαιναδίτσα** κ. **φιλαΐναδούλα** (η).
| ϋΙΎΜ. < *φιλαινάδες,* πληθ. τού μεσν. *φίλαινα* (θηλ. τού *φίλος.* πβ. κ. *λέ-αινα*), πβ. κ. *αδελφ-άδες, συννυφ-άδες, κυρ-άδες.* Η γρ. με -α;- *(φι- λαινάδα)* είναι η ορθή ετυμολογικούς.], **φιλαλήθεια** (η) Ιμτγν.} {χωρ. πληθ.} η αγάπη για την αλήθεια και η προσπάθεια για την αποφυγή τού ψεύδους ΣΥΝ. ειλικρίνεια ΑΝΤ. ψεύδος. υποκρισία.
φιλαλήθης, -ης. φιλάληθες [αρχ.) (φιλαλήθ-ους | -εις (ουδ. -η)> (λόγ.) αυτός που αγαπά την αλήθεια, που αποφεύγει το ψεύδος: *ο ~ άνθρωπος δεν έχει τίποτα να φοβηθεί* ΛΝΤ. ψεύτης, υποκριτής. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες, φιλόζωος.* **φιλαλληλία** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η αγάπη και το ανιδιοτελές ενδιαφέρον για τον πλησίον, τον συνάνθρωπο: γο *χριστιανικό κήρυγμα διδάσκει τη συναδέ/^φωση και τη* - ΣΥΝ. αλτρουισμός ΑΝΙ. φιλαυτία, εγωισμός, εγωκεντρισμός. — **φιλάλληλος,** -η. -ο [μτγν.Ι.
[ητυμ. μτγν. < *φιλάλ/.η/.ος,* σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *φίλος άλλήλοιςΐ*
φιλαναγνώστης (ο) [μτγν.] {φιλαναγνωστών}* **φιλαναγνώστρια** (η) {φιλαναγνωστριών} (λόγ.-σπάν.) πρόσωπο που του αρέσει το διάβασμα. ο φίλος τού βιβλίου ΣΥΝ. βιβλιόφιλος, **φιλανδέζικος,** -η, -ο ► Φινλανδία **Φιλανδία** (η) -♦ Φινλανδία **φιλανδικός,** -ή, -ό * Φινλανδία
φιλανθής, -ής, -ές (λόγ.) {φιλανθούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που αγαπά τα άνθη, τα λουλούδια. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*
ΕΓΥΜ. μτγν. < *φιλ(θ)-* + *-ανθής* < *άνθος].* **φιλανθρωπία** (η) [αρχ.Ι {φιλανθρωπιών} **1.** η αγάπη και το ανιδιοτελές ενδιαφέρον προς τον συνάνθρωπο: *δεν τον βοήθησε από αλλά επειδή περιμένει αντάλλαγμα* ΣΥΝ. φιλαλληλία, φιλευσπλαχνία, ανθρωπισμός ΛΝΤ. μισανθρωπία, ασπλαχνία 2. (συνεκδ.) πράξη που φανερώνει την αγάπη τού ανθρώπου προς τον συνάνθρωπο και έχει συνήθ. τη μορφή ελεημοσύνης και γενικότ. υλικής ή/και ηθικής συμπαράστασης προς αναξιοπαθούντες: *άσε τις ~ και κοίταξε λίγο τον* εαυτό *σου!* ΣΥΝ. αγαθοεργία **3.** ΘΕΟΛ. η αγάπη τού Θεού για τον άνθρωπο με κορυφαία έκφρασή της το μυστήριο τής ενανθρωπήσεως τού Χριστού **4.** ΕΚΚΛΙΙΣ. η ποιμαντική μέριμνα τής Εκκλησίας για την πνευματική ζωή των μελών της. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ία.* **φιλανθρωπικός,** -ή. -ό |1832| αυτός που σχετίζεται με τη φιλανθρωπία (βλ.λ.). αυτός που διαπνέεται από φιλανθρωπία ή αποβλέπει σε αυτήν: ~ *έργο / σύ/Λογος / οργάνωση / ίδρυμα / σκοπός.*

φιλάνθρωπος, -η, -ο [αρχ.] **1.** (για πρόσ.) αυτός που αγαπά τον πλησίον του, τους συνανθρώπους του: *παριστάνει τον ~, αλλά στην πραγματικότητα εκμεταλλεύεται τους φτωχούς* ΣΥΝ. φιλάλληλος. αλτρουιστής ΑΝΤ. μισάνθρωπος, εγωκεντρικός, φίλαυτος 2. ΟΕΟΛ. (ως προσωνυμία τού θεού) αυτός που αγαπά το ανθρώπινο γένος: *ελεή- μων και* ~ **3.** (για αφηρ. έννοιες) αυτός που διαπνέεται από φιλανθρωπία, που φανερώνει ευσπλαχνία: ~ *πράξη / έργο / αισθήματα* ΣΥΝ. φιλεύσπλαχνος, ελεήμων Α.ΝΤ. απάνθρωπος, άσπλαχνος. — **φιλάνθρωπο/ φιλανθρώπως** |αρχ.| επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φιλόζωος.* **φιλαράκος** (ο) (προστ.) **1.** (χαϊδευτ.) φίλος (βλ.λ.): *θα πάω να πιω ένα ποτό με τους ~ μου* 2. (οικ.-ειρων. ως προσφώνηση): *φιλαράκο, αυτά να πας να τα πεις αλλού!* || *για πού το 'βαλές, φι/^αράκο:* Ηπίσης **φιλαράκι** (το).
[ϋΙΎΜ. < *φίλος* + υποκ. επίθημα *-αράκος,* πβ. κ. *ψευτ-αράκος).* **φιλάρας** (ο) (αργκό) ο καλός φίλος· κυρ. σε προσφωνήσεις, συχνά με ειρωνική διάθεση ή για να δημιουργηθεί κλίμα οικειότητας: *φιλάρα, δυστυχώς δεν μπορώ να σε βοηθήσω.*
[ϋΙΎΜ. < *φίλ(ος)* + μεγεθ. επίθημα *-άρας,* πβ. κ. *τρελ-άρας*\. **φιλάργυρος,** -η. -ο Ιαρχ.} (λόγ.) αυτός πυυ αγαπά υπερβολικά το χρήμα, που το συγκεντρώνει με πάθος και δεν θέλει να το ξοδεύει: «στον *φιλάργυρο τα γρόσα, καθώς στον νεκρό η γλώσσα»* (παροιμ.) (όπως από τον νεκρό δεν μπορείς να πάρεις λέξη, έτσι και από τον φιλάργυρο δεν παίρνεις γρόσια, χρήματα) ΣΥΝ. φιλοχρήματος, σφιχτοχέρης, τσιγγούνης, σπαγκοραμμένος, εξηνταβελόνης ΑΝΤ. ανοιχτοχέρης, γενναιόδωρος, χου[^χρντάς. —**φιλαργυρία** (η) [αρχ.|. σχολ ΙΟ λ. *τσιγγούνης. φιλόζωος.* **φιλάρεσκος,** -η. -ο 118711 **1.** (για πρόσ.) αυτός πυυ επιθυμεί και προσπαθεί να αρέσει στους άλλους (με το ντύσιμό του, τις κινήσεις του κ.λπ.), να φαίνεται ωραίος και ελκυστικός: ~ *γυναίκα* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που Φανερώνει την επιθυμία και την προσπάθεια κάποιου να αρέσει: ~ *κινήσεις / συμπεριφορά.* — **φιλάρεσκα** επίρρ., **φιλαρέσκεια** (η) [1871].
[ϋΙΎΜ. < *φι?.(ο)-* + *-άρεσκος*< *αρέσκω* (πβ. μτγν. *αύτ-άρεσκος)*\.

φιλάρεσκος - αυτάρεσκος - νάρκισσος. Και οι τρεις λέξεις δηλώνουν κάποιον που προσπαθεί να αρέσει στην εμφάνισή του, αισθητικά. Ο **φιλάρεσκος** προσπαθεί να αρέσει και να θαυμάζεται από τους άλλους· υ **αυτάρεσκος** αρέσει και θαυμάζει τον εαυτό του· ο **νάρκισσος** (και **ναρκισσευόμενος)** έχει την τάση τού αυτάρεσκου. τον αυτοθαυμασμό και την αυταρέσκεια, σε υπερβολικό ώς παθολογικό βαθμό.

Φιλαρέτη (η) γυναικείο όνομα.
Φιλάρετος (ο) {-ου κ. -έτου} **1.** άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. [ΕΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < *φιλ(ο)-* (< *φίλος)* + *άρετή*|. **φιλαρμονική** (η) 11840| ΜΟΥΣ. **1.** το μουσικό σύνολο, η ορχήστρα που αποτελείται κυρ. από χάλκινα όργανα, πνευστά και κρουστά: *η ~ τού δήμου έπαιζε στην πλατεία εύθυμους σκοπούς* ΣΥΝ. (λαϊκ.) μπάντα **2.** *Φιλαρμονική* (η) η συμφωνική ορχήστρα: *η ~ τής Νέας Υόρκης*\ \ (κ. ως επίθ.) ~ *ορχήστρα.*
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.,< αγγλ. philharmonic!, **φιλαρμονιστης** (ο), **φιλαρμονίστρια** (η) (φιλαρμονιστριών) μέλος φιλαρμονικής ορχήστρας.
ΙΕΤΥΜ. < *Φιλαρμονική (ορχήστρα)].* **φιλάρχαιος,** -η. -ο Ιμτγν.} (λόγ.-σπάν.) αυτός που αγαπά την αρχαιότητα, που ενδιαφέρεται για ό,τι έχει σχέση με αυτήν ΣΥΝ. αρχαιόφι- λος, αρχαιυλάτρης. **φίλαρχος,** -η, -υ (λόγ.) αυτός που κατέχεται από το πάθος τής εξουσίας, που επιδιώκει με κάθε τρόπο να ασκεί εξουσία: ~ *πολιτικός* ΣΥΝ. αρχομανής. - **φιλαρχία** (η) Ιμτγν.Ι.
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φιλ(ο)-* + *-αρχος* < *άρχω].* **φιλάσθενος,** -η, -ο [αρχ.] αυτός που αρρωσταίνει εύκολα, που προσβάλλεται συχνά από ασθένειες, που έχει ασθενική κράση: - *παιδί* ΣΥΝ. ασθενικός, (λαϊκ.) αρρωστιάρης ΑΝΙ. γερός, **φιλαυτία** (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η υπερβολική αγάπη κάποιου για τον εαυτό του, ο υπέρμετρος εγωισμός ΣΥΝ. εγωπάθεια, εγωκεντρισμός ΛΜ. φιλαλληλία, αλτρουισμός, αυταπάρνηση. — **φίλαυτος,** -η, -ο'[αρχ-Ι. **φιλέ** (το) -» φιλές
φιλειρηνικός, -ή, -ό [μεσν.11. αυτός που χαρακτηρίζεται από αγάπη για την ειρήνη: - *λαός / αισθήματα* συν. ειρηνόφιλος ΛΜ'. πολεμοχαρής, φιλοπόλεμος 2. αυτός που προωθεί την ειρήνη, πυυ αποβλέπει στη διασφάλιση τής ειρήνης: - *πολιτική / κίνηση / οργάνωση* αν γ. φιλοπόλεμος. — **φιλειρηνικά** επίρρ.. **φιλειρηνικότητα** (η) 118871. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φιλόζωος.* **φιλειρηνισμός** (ο) 11887J Ιχωρ. πληθ.) η ιδεολογία και η πολιτική για την εγκαθίδρυση παγκόσμιας ειρήνης και γενικότ. την ελαχιστοποί- ηση ή εξάλειψη τής χρήσεως βίας στις διανθρώπινες σχέσεις. — **φιλειρηνιστής** (ο), **φιλειρηνίστρια** (η).
[ϋΙΎΜ. Απόδ. τού γαλλ. paeifisme|. **φιλέκδικος,** -η, -ο [Ι83ί| (λόγ.) αυτός που μνησικακεί και επιζητεί την εκδίκηση ΣΥΝ. εκδικητικός, μνησίκακος ΑΝΤ. ανεξίκακυς.
[ΕΤΥΜ. < *φι?.(ο)-* + *έκδικος* «εκδικητής, τιμωρός» < εκ- + *-δικός* < *δίκη].*
φιλεκπαιδευτικός, -ή. -ό |1837[**1.** αυτός που αγαπά την εκπαίδευση, που αποβλέπει στην προαγωγή τής εκπαίδευσης **2.** *Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία* εκπαιδευτικός, μη κερδοσκοπικός οργανισμός, που ιδρύθηκε το Ϳ836 με στόχο την προαγωγή τής εκπαίδευσης, ιδίως τής γυναικείας, και συνεχίζει το έργο του μέχρι σήμερα μέσα από τα

βολο F) με χρώμα κιτρινοπράσινο, το οποίο απαντά στη φύση μόνο σε ενώσεις και χρησιμοποιείται ευρύτατα στη μεταλλουργία, τη βιομηχανία πλαστικού κ.α. (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, ιϊιν.).

[ετυμ. < *φθορά*, λόγω τον διαβροτικών ιδιοτήτων του. Η γαλλ. αντίστοιχη ονομ. fluor (< λατ. fluere «ρέω, σταλάζω») οφείλεται στον εύτηκτο χαρακτήρα τού στοιχείου], **φθοριούχος,** -ος (καθημ. -α). -ο [1873] χημ. (για στοιχεία και ενώσεις) αυτός που περιέχει φθόριο (βλ.λ.): ~ *άλας / ασβέστιο / άργυρος / νάτριο.*

[γ.τυμ. < *φθόριο* + *-ούχος* < *έχω].* **φθορίσμός** (ο) {χωρ. πληθ.Ι 1.ΦΥΣ. η ιδιότητα ορισμένων σωμάτων να απορροφούν το φως και στη συνέχεια να το εκπέμπουν σε μεγαλύτερο μήκος κύματος, όταν βρεθούν υπό την επενέργεια ακτινοβολίας, ορατής ή αόρατης (όπως λ.χ. οι ακτίνες **X,** η υπΓριώδης ακτινοβολία κ.ά.), καϋο>ς επίσης και το σχετικό φαινόμενο: - *υλικού* [j ~ *ακτίνωνX* (αυτός που προκαλείται από δέσμη ακτινών **X)** *2. λαμπτήρας φθορισμού* γυάλινος σωλήνας που έχει επιχριστεί εσωτερικά με ειδική φθορίζουσα ουσία και στον οποίο έχει εισαχθεί μία σταγόνα υδραργύρου και ένα ευγενές αέριο υπό ελαττωμένη πίεση, χάρη στα οποία, όταν στο εσωτερικό εκτελούνται ηλεκτρικές εκκενώσεις, πα- ράγεται έντονο λευκό φως.

[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. fluorescence!, **φθορίτης** (ο) 118891 {φθοριτών} ΓΕ^Λ. φθοριούχο ορυκτό τού ασβεστίου. πολύ διαδεδομένο στη φύση.

{ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. fluorUe|. **φθορίωση** (η) |-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ΧΙΙΜ. **1.** η χημική αντίδραση κατά την οποία ένα άτομο υδρογόνου οργανικής ενώσεως υποκαθίσταται από ένα άτομο φθορίου 2. η προσθήκη φθορίου στο πόσιμο νερό για την αποστείρωσή του και για την προστασία των δοντιών των καταναλωτών από την τερηδόνα 3. οπτ. η εναπόθεση λεπτότατου διαφανούς στρώματος φθοριούχου άλατος μετάλλου (π.χ. MgF.) στην επιφάνεια μιας οπτικής υάλου, προκειμένου να κατασταλεί το ανακλώμενο φως και να βελτιωθεί η απόδοση των οργάνων που χρησιμοποιούν στοιχεία από την ύαλο αυτή.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. Ifuoraiion]. **φθοροποιός,** -ός. -ό |μτγν.] (λόγ.) αυτός που προκαλεί, επιφέρει φθορά: ~ *επίδραση / ένταση* συν. βλαβερός, καταστρεπτικός ανί. ωφέλιμος. επωφελής, φι (το) ► φει

φιάλη (η) {φιαλών} (λόγ.) **1.** (α) επίμηκες δοχείο από γυαλί ή πλαστικό, που έχει στενό λαιμό και μικρό άνοιγμα και χρησιμοποιείται για την αποθήκευση και μεταφορά υγρών συν. μπουκάλι, μποτίλια (β) *φιάλη αερίου* μεταλλικό δοχείο, ειδικά κατασκευασμένο για την αποθήκευση και μεταφορά αερίων υπό πίεση, υγροποιημένων ή διαλυμένων. όπως λ.χ. το υγραέριο (γ) *φιάλη αίματος* βλ. λ. *αίμα* **2.** ΕΚΚΛΗΣ. κρήνη με λεκάνη που βρισκόταν στον νάρθηκα ή έξω από παλαιοχριστιανικό ναό και χρησίμευε για τον τελετουργικό καθαρμό των χεριών τον πιστών που προσέρχονταν στη Θεία Λειτουργία 3. αρχλιολ. πήλινο ρηχό και πλατύ αγγείο. — (υποκ.) **φιαλίδιο** (το) Ιμτγν.Ι.

(ητυμ. αρχ. (ήδη μυκ. pi-a-ra). τεχν. όρ. με παραγ. επίθημα *-άλη* (πβ. κ. *σκυτ-άλη),* πιθ. < **φῖσ-άλά* / **πισ-άλά* (με πρόληψη τής δασύτητας στο αρκτικό π-), αβεβ. ετύμου. καθώς δεν είναι πειστική η αναγωγή στο θ. pi- τού ρ. πιω (επειδή προσκρούει στην αρχική σημ. «λεκάνη» τής λ. *φιάλη).* Ίσως, σε τελική ανάλυση, να πρόκειται για προελλην. δάνειο].

φιαλοδόχη (η) (λόγ.-σπάν.) σκεύος ή ερμάριο (σε κάβες κ.α.) που φέρει κατάλληλες υποδοχές, για να τοποθετούνται φιάλες ΣΥΝ. φιαλοθήκη. Επίσης **φιαλοδόχος.**

Ιετυμ. < *φιάλη* + *-δόχη*< *δέχομαι].* **φιαλοειδής,** -ής, -ές [μτγν.f {φιαλοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα φιάλης: - *όργανο / δοχείο* συν. φιαλωτός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **φιαλοθήκη** (η) [1835] {φιαλοθηκών} (λόγ.) θήκη για την τοποθέτηση και φύλαξη φιαλών (σε κάβες κ.α.). **φιαλόσχημος,** -ος (καθημ. -η), -ο αυτός που έχει σχήμα φιάλης: *ο κεμεντζές είναι η ~ λύρα των Ελλήνων τού Πόντου.* **φιαλωτός,** -ή, -ό [μτγν.] (λόγ.) αυτός που έχει το σχήμα φιάλης συν. φιαλοειδής.

φιάσκο (το) (εκφραστ.) **1.** η παταγώδης αποτυχία ή το πάθημα που επισύρει τον χλευασμό των άλλων: *η εκδήλωση / η συναυλία / η συνωμοσία κατέληξε σε -* 2. (συνεκδ.) οτιδήποτε σημαδεύεται από παταγώδη αποτυχία κατά τρόπο ιδιαίτερα απογοητευτικό και συνήθ. επισύρει τον χλευασμό άλλων: *η πρεμιέρα τής «Τραβιάτα» τού Τζ. Βέρντι το 1853 υπήρξε ένα ~. σύντομα όμως αναγνωρίστηκε ως μία από τις σπουδαιότερες όπερες τού 19ου αι.*

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. fiasco «γυάλινο μπουκάλι» και μτφ.«αποτυχία» (πβ. τη νεοελλ. φρ. «έμεινε μπουκάλα») < μτγν. λατ. flasco, -onis (βλ. λ. φλα- σ/α')].

φιγούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κάθε μορφή ή σχήμα που απεικονίζεται κάπου: *οι ~ που διακοσμούν το βάζο είναι εμπνευσμένες από την κινεζική μυθολογία* 2. καθένα από τα εικονογραφημένα τραπουλόχαρτα, δηλ. ο ρήγας, ο βαλές και η ντάμα: *οι ~ στο κουμ-καν μετρούν για 10* 3. (στο θέατρο σκιών) το χάρτινο ομοίωμα ανθρώπου: *οι πρώτες ~ τού Καραγκιόζη έχουν φυλαχτεί σε μουσείο* **4.** (α) μορφή ανθρώπου που δεν διακρίνεται σαφώς: *είδα μια ανδρική ~ να πλησιάζει* (β) μορφή, ο ίδιος ο άνθρωπος: «*διακρίνει κανείς φιγούρες από τα παλιά σε θέσεις-κλειδιά τού κρατικού μηχανισμού*» (εφημ.) · 5. (μειωτ.) η επίδειξη που αποσκοπεί στον εντυπωσιασμό· συνεκδ. η ματαιόδοξη συμπεριφορά που αποβλέπει στον εντυπωσιασμό των άλ λων: *αγόρασαν τις εγκυκλοπαίδειες για ~· είναι γνωστό ότι δεν ανοίγουν ποτέ βιβλίο!* |] *όλο - είσαν* φρ. *κάνω / πουλάω φιγούρα* επιδεικνύομαι για να εντυπωσιάσω: *οι νεόπλουτοι συνηθίζουν να κάνουν φιγούρα* · 6. ΜΟΥΣ. το μουσικό σχήμα, η μουσική μορφή· ο όρος χρησιμοποιείται σε δύο. ιδίως, περιπτώσεις: (α) η μελωδική καμπύλη, κατά τη φθογγική και ρυθμική διάρθρωσή της· στον βαθμό που με μικρότερες φιγούρες χτίζονται ευρύτερες μουσικές γραμμές, η έννοια αυτή συμπίπτει με το μοτίβο (β) έμμονα μικρά συνοδευτικά σχήματα. τα οποία χρησιμοποιούνται ιδίως στην ενορχήστρωση τού μουσικού έργου, κατά τη γραφή των μερών των οργάνων: *οι ~ των βιολιών*

ρυθμικές ~ · 7. συνδυασμός βημάτων και κινήσεων σε χορό, χορευτική παραλλαγή: *έμαθα μια καινούργια -* || *στην πίστα δεν υπήρχε χώρος. για να κάνουν οι χορευτές τις ~ τους* 8. (γενικότ.) κίνηση που ακολουθεί συγκεκριμένο πρότυπο: *ακροβατική ~* 9. (παλαιότ.) *φιγούρες* (οι) τα γλυπτά κοσμήματα τής πρύμνης των ιστιοφόρων πλοίων. — (υποκ.) **φιγουρίταα** (η).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. figura < λατ. figura «μορφή, σχήμα» < ρ. fingere «πλάσσω, κατασκευάζω» |. **φιγουράρω** ρ. αμετβ. {φιγουράρισα} **1.** (σπάν.) επιδεικνύομαι για να εντυπωσιάσω: *της αρέσει να φιγουράρει με ακριβά μοντελάκια*

παρουσιάζομαι σε σημείο που ελκύει την προσοχή: *η φωτογραφία της φιγουράρει σε όλα τα πρωτοσέλιδα* || *το όνομά του φιγουράρει προηο στον κατάλογο.*

[Γ·ΤΥΜ. < ιταλ. figurare < figura (βλ. κ. *φιγούρα)].* **φιγουρατζής** (ο) Ιφιγουρατζήδες}. **φιγουρατζού** (η) {φιγουρα- τζούδες} (καθημ.) πρόσωπο που του αρέσει να κάνει φιγούρα, να επιδεικνύεται: *είναι -■ όποιον βλέπει, τον μιλάει για το πόσα λεφτά έχει* ΣΥΝ. επιδειξιομανής ΑΝΤ. σεμνός. — **φιγουρατζήδικος,** -η, -ο. [ΕΙΎΜ. < *φιγούρα* + παραγ. επίθημα *-τζής* (βλ.λ.)]. **φιγουράτος,** -η. -ο (καθημ.) αυτός που εντυπωσιάζει με την εμφάνισή του: ~ *φόρεμα/ κουστούμι* ΣΥΝ. φανταχτερός. λουσάτος ΑΝΤ. λιτός.

ΙΠΤΥΜ. < ιταλ. tiguruto < ρ. figurare (βλ. κ. *φιγουράρω)].* **φιγουρίνι** (το) {φιγουριν-ιού] -ιών} **1.** το εικονογραφημένο περιοδικό που περιέχει υποδείγματα και σχέδια μόδας 2. (μτφ.-συνεκδ.) το ωραία και πολύ κομψά ντυμένο πρόσωπο: - *είσαι απόψε με το καινούργιο σου φόρεμα!*

[ΕΙΎΜ. < ιταλ. figurini (πληθ.) < figura (βλ. κ. *φιγούρα)*{. **φίδαετός** (ο) μικρός αετός που τρέφεται με φίδια, σαύρες, βατράχια κ.ά.

φιδάκι (το) {χωρ. γεν.) **1.** (υποκ.) το φίδι · **2.** επιτραπέζιο παιδικό παιχνίδι που παίζεται με ζάρια και πιόνια, τα οποία κινούνται σε διαδοχικές θέσεις σχηματίζοντας μαίανδρο · 3. το σπειροειδές εντομο- απωθητικό από εύφλεκτη ύλη. που καίγεται αργά βγάζοντας καπνό, ο οποίος απωθεί τα κουνούπια, **φιδένιος,** -ια. -ιο αυτός που έχει σχήμα φιδιού, με πολλές στροφές ΣΥΝ. φιδήσιος. στριφτός, **φιδές** (ο) {χωρ. πληθ.} **ί.** πολύ λεπτό, νηματοειδές ζυμαρικό για την παρασκευή ελαφριάς σούπας 2. (συνεκδ.) η σούπα που παρασκευάζεται από το παραπάνω ζυμαρικό: *με πονάει το στομάχι μου και θα φάω* — (υποκ.) **φιδεδάκος** (ο) κ. **φιδεδάκι** (το).

]ΠΤΥΜ. Πιθ. < διαλεκτ. ιταλ. fide < λατ. fides, -ium (πληθ.) «χορδές κιθάρας, λύρας»).

φιδήσιος, -ια. -ίο (σχολ. ορθ. *φιδίσιος)* **1.** αυτός που σχετίζεται με το φίδι: - *δέρμα* 2. (μτφ.) λεπτός και ευλύγιστος σαν φίδι: - *κορμί* ΣΥΝ. λυγερός 3. (μτφ.) αυτός που έχει πολλές στροφές, που εκτυλίσσεται σαν το φίδι: ~ *μονοπάτι* ΣΥΝ. οφιοειδής, ελικοειδής. φιδωτός, φιδένιος ΑΝΤ. ευθύς, ίσιος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ήσιος.* **φίδι** (το) {φιδ-ιού | -ιών} **1.** ερπετό χωρίς άκρα, με δέρμα φολιδωτό και σώμα επίμηκες. κυλινδρικό και ευλύγιστο, ορισμένα είδη τού οποίου είναι δηλητηριώδη: *γνωστότερα είδη φιδιού είναι η οχιά, ο κροταλίας, η κόμπρα, ο βόας, ο πύθωνας κ.ά.* || *το ~ έρπει / σέρνεται! σφυρίζει / κουλλουριάζεται* || *το δάγκωμα ορισμένων δηλητηριωδών - είναι θανατηφόρο για τον άνθρωπο* || *γόης φιδιών* [[*ιοβόλο -* ΣΥΝ. (αρ- χαιοπρ.) όφις· φρ. (α) (απειλητικά) *μαύρο φίδι που σ' έφαγε* θα πά- θεις μεγάλο κακό, θα τιμωρηθείς σκληρά: *αν δεν κάνεις ό.τι σου λέω, ~!* (*β) **το** *αβγό τού φιδιού* οτιδήποτε ευνοεί ή σχετίζεται με την ανάπτυξη τού νεοναζισμού (γ) *με ζώνουν τα φίδια* βλ. λ. *ζώνω* (δ) *βγάζω το φίδι απ' την τρύπα* για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος αναλαμβάνει κάτι ιδιαίτερα δύσκολο (συνήθ. για λογαριασμό άλλων): *βρείτε άλλο κορόιδο, να βγάλει το φίδι απ' την τρύπα!* ΣΥΝ. βγάζω τα κάστανα απ' τη φωτιά 2. (μτφ.-υβριστ.) ο ύπουλος, ο κακός άνθρωπος· φρ. (α) *φίδι κολοβό* (ως χαρακτηρισμός) πολύ πονηρός, φθονερός άνθρωπος (β) *ζεσταίνω Ι έχω φίδι στον κόρφο μου* βλ. λ. *κόρφος.* — (υποκ.) **φιδάκι** (το) (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξίδι.*

[ΕΙΎΜ. μεσν. < αρχ. *όφίδιον,* υποκ. τού ουσ. *όφις* (βλ.λ.)].

φίδι ή φείδι; Όφις > **οφ-ίδιον** (υποκοριστικό) > **φίδ-ι** (με σίγηση τού αρκτικού *ο-* και τού ληκτικού *-ον*)· όχι: *όφις, όφε-ως> οφείδιον*

φείδι. Πβ. **ξίδι** (< *οξίδιον* < *όξος*), **ταξίδι** (< *ταξ-ίδιον).* (!) **αρχίδι** (< *ορχίδιον).* **οξίδιο** (< *οξίδιον* < *οξύ)* κ.ο.κ. ··* *ξίδι*

φιδοβότανο (το) το φιδόχορτο (βλ.λ.).

φιδόγλωσσα (η) (λαϊκ.) 1. η γλώσσα τού φιδιού **2.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που μιλάει πικρόχολα, που η γλώσσα του στάζει φαρμάκι ΣΥΝ. κακόγλωσσος, φαρμακόγλωσσος. **φιδοπουκάμισο** (το) (λαικ.) το δέρμα τού φιδιού, που κατά περιόδους αποβάλλεται ολόκληρο από το σώμα του και αντικαθίσταται από άλλο ΣΥΝ. φιδοτόμαρο. **φιδοσέρνομαι** ρ. αμετβ. {φιδοσύρθηκα} (λαϊκ.) σέρνομαι σαν φίδι.

Λρσάκεια-Τοσίτσεια σχολεία, που ίδρυσε, οργάνωσε και διοικεί· βλ. κ. λ. *Αρσάκεια.*
φιλελευθερισμός (ο) [Ι888| {χωρ. πληθ.} 1.(γενικά) η αντίληψη και η στάση ζωής που ευνοεί την ελευθερία σε επίπεδο πολιτικό, κοινωνικό. οικονομικό, ιδεολογικό ή/και ατομικό 2. η πολιτική ιδεολογία που εμμένει στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, που υποστηρίζει τον σεβασμό στα δικαιώματα τού πολίτη, των μειοψηφιών κ.λπ. 3. *(οικονομικός) φιλελευθερισμός* η οικονομική αντίληψη που υποστηρίζει ότι η αγορά και οι δυνάμεις της πρέπει να αφήνονται να λειτουργούν ελεύθερες και ότι ο ρόλος τού κράτους πρέπει να περιορίζεται στη διαμόρφωση τού πλαισίου, στο οποίο διεξάγεται ο οικονομικός ανταγωνισμός, και στην παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. liberalism|. φιλελευθεροποίηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} 1. το να γίνεται (κάποιος/κάτι) φιλελεύθερος, να αγαπά την ελευθερία ή να χαρακτηρίζεται από πνεύμα ελευθερίας: *η - μιας κοινωνίας / των αντι- λήψεων* 2. ΟΙΚΟΝ, (α) η κατάργηση των περιορισμών στη διακίνηση εμπορευμάτων, κεφαλαίων, εργαζομένων κ.λπ. μεταξύ κρατών ή στη λειτουργία τής αγοράς σε ένα κράτος (β) (ειδικότ.) η κατάργηση των εθνικών περιορισμοί στη διασυνοριακή κυκλοφορία εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων κ.λπ.. ώστε να μην παρεμποδίζεται ο ελεύθερος ανταγωνισμός μεταξύ των κρατών-μελο>ν τής Ε.Ε.
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. liberalisation], φιλελευθεροποιώ ρ. μετβ. {φιλελευθεροποιείς... | φιλελευθεροποίησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. κάνω (κάποιον/κάτι) φιλελεύθερο, να αγαπά την ελευθερία ή να χαρακτηρίζεται από πνεύμα ελευθερίας 2. ΟΙΚΟΝ, (α) καταργώ τους περιορισμούς στη διακίνηση εμπορευμάτων, κεφαλαίων, εργαζομένων κ.λπ. μεταξύ κρατών ή στη λειτουργία τής αγοράς σε ένα κράτος (β) (ειδικότ.) καταργώ τους εθνικούς περιορισμούς που υπάρχουν στη διασυνοριακή κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, των πληρωμών και κεφαλαίων, οι οποίοι παρεμποδίζουν τον ελεύθερο ανταγωνισμό μεταξύ των κρατών-μελών τής Ε.F..
[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. liberalise!, φιλελεύθερος, -η, -ο [μτγν.Ι 1. αυτός που αγαπά την ελευθερία: ~ *άνθρίύπος / λαός* 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που προωθεί την υπόθεση τής ελευθερίας, που συμβάλλει στη διεύρυνση τής ατομικής, κοινωνικής, πολιτικής, θρησκευτικής κ.λπ. ελευθερίας: ~ *ιδέες / θεωρία / απόψεις* | | οι ~ *διατάξεις ενός Συντάγματος* 3. *φιλελεύθερος* (ο) {φιλελευθέρου | -ων. -ους} ο οπαδός τού πολιτικού και οικονομικού φιλελευθερισμού. ΣΧΟΜΟ λ. *φιλόζωος.* φιλέλληνας (ο) [αρχ.Ι [φιλελλήνων] 1. ο αλλοδαπός που έχει ιδιαίτερη συμπάθεια προς τους Έλληνες και την Ελλάδα λντ. μισέλληνας, ανθέλληνας 2. ΙΣΤ. κάθε ξένος που υποστήριζε την Ελληνική Επανάσταση τού 1821 και ενδεχομένως αγωνίστηκε ο ίδιος στο πλευρό των επαναστατών: ο */.όρδος Μπάυρον υπήρξε από τους γνωστότερους* ** ΣΧΟΜΟ λ. φιλόζωος, φιλελληνικός, -ή.-ό [1825] 1.αυτός που σχετίζεται με τους φιλέλληνες ή τον φιλελληνισμό: ~ *κίνημα* 2. αυτός που εξυπηρετεί τους Έλληνες, που υποστηρίζει τα δίκαια και τα συμφέροντα τής Ελλάδας: ~ *πολιτική* ΑΝΤ. ανθελληνικός, μισελληνικός. φιλελληνικά επίρρ., φι- λελληνικότητα (η) [1886|. φιλελληνισμός (ο) 117611 1. η ιδιότητα τού φιλέλληνα 2. ΙΣΤ. ιδεολογική και πολιτική κίνηση που αναπτύχθηκε σε ευρωπαϊκές χώρες και στην Αμερική· αποσκοπούσε στην ηθική και υλική ενίσχυση των Ελλήνων πριν και κατά τη διάρκεια τής Επανάστασης τού 1821 ΑΝΤ. ανθελληνισμός.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. philhellcnismej. φίλεμα
(το) ♦ φιλεύω φιλενάδα (η) ->φιλαινάδα
φιλεργατικός, -ή, -ό [1897| αυτός που προωθεί τα δίκαια και τα συμφέροντα των εργατών: ~ *πολιτική / νομοθεσία* αντ. αντεργατικός.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *φιλόζωος.* φίλεργος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που αγαπά την εργασία, που εργάζεται με προθυμία, που δεν αποφεύγει τους κόπους τής δουλειάς: *είναι γι'αυτό θα πάει μπροστά* ΣΥΝ. εργατικός, φιλόπονος ΑΝΤ. φυγόπονος, οκνηρός, τεμπέλης, ακαμάτης. -- φιλεργία (η) [αρχ.Ι. ΣΧΟΜΟ λ. *φιλόζωος.*
Ιετυμ. μτγν. < αρχ. *φιλεργός* < *φΐλ(ο)-* + *-εργός* < *έργον* j. φιλέρημος, -η. -ο [αρχ.Ι (λόγ.-σπάν.) αυτός που αγαπά την ερημιά, την απομόνωση συν. μοναχικός αντ. κοινωνικός, κοσμικός. — φιλε- ρημία (η) Ιμτγν.Ι. ^ ΣΧΟΜΟ λ. *φιλόζωος.* φιλέρι (το) {φιλεριού} 1. ποικιλία αμπελιού με αραιές ρίζες 2. (συνεκδ.) το σταφύλι που παράγεται από την παραπάνω ποικιλία και έχει ρώγες σφαιρικές με ρόδινο χρώμα.
[ΕΤΥΜ. < αλβ. filler «μονήρης, μεμονωμένος»], φίλερις, -ις. -ι {φιλέρ-ιδος. -ι(ν) | -ιδες (ουδ. -ιδα). -ίδων} (αρχαιοπρ.) αυτός που προκαλεί συχνά καβγά, εριστικός: *ο ~ βουλευτής προκά- λεσε επεισόδιο με συνάδε'λφό του στη Βουλή.*
Ιετυμ. αρχ. < *φΐλ(ο)-* + *έρις* «διένεξη, διχόνοια» (βλ. λ. *έριδα)].* φιλές (ο) Ιφιλέδες} 1. πολύ λεπτό και αραιό δικτυωτό πλέγμα από μετάξι. νάιλον κ.ά.. που χρησιμοποιείται για τη συγκράτηση των μαλλιών και τη στερέωση τού χτενίσματος 2. δικτυωτό πλέγμα που χρησιμοποιείται για την κατασκευή παραπετασμάτων 3. ΑΘΛ. το δίχτυ που διαχωρίζει τους χώρους των δύο αντίπαλων ομάδων στο βόλεϊ ή των αντιπάλων στο τένις και στο πινγκ-πονγκ 4. ΤΥ1ΙΟΓΡ. λεπτή δια- χωριστική γραμμή που ξεχωρίζει αυτοτελή κείμενα σε εφημερίδα ή περιοδικό. Επίσης φιλέ (το) {άκλ.}. - (υποκ.) φιλεδάκι (το).
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. filet «δίχτυ, πλέγμα», υποκ. τού fil < λατ. filum «μίτος, νήμα»].

φιλετάκι (το) {χωρ. γεν.) 1. (υποκ.) το φιλέτο (βλ.λ.): *προσφέρουν φι- λετάκια μινιόν με ανάλογη σάλτσα* · 2. κομμάτι δέρματος που προστίθεται στο πίσω μέρος τού υποδήματος, για να καλύπτει τη ραφή. φιλέτο (το) 1. φέτα από σφάγιο, χωρίς κόκκαλο. από την περιοχή γύρω από τα νεφρά, η οποία θεωρείται το εκλεκτότερο κομμάτι: *κόντρα* ~ (κομμένο κόντρα) 2. (μτφ.) το εκλεκτότερο μέρος από κάτι: *τα - γης σε πολύ κεντρικά σημεία τής πόλης είναι πανάκριβα* | | *·*αν οι σιδηροδρομικές γραμμές-φίλέτα δοθούν σε ιδιώτες, τότε θα μείνουν στον Ο.Σ.Ε. μόνο τα ελλείμματα»* (εφημ.) 3. (μτφ.) πρόσθετο λεπτό περίγραμμα σε ένδυμα ή υπόδημα 4. στενή λωρίδα (από μάρμαρο, ξύλο κ.λπ.) για διακόσμηση. π.χ. δαπέδου. — (υποκ.) φιλετάκι (το) (βλ.λ.). Ιετυμ. < ιταλ. filctto, υποκ. τού filo «νήμα. κλωστή» < λατ. filum], φιλεύσπλαχνος, -η, -ο αυτός που νιώθει οίκτο και συμπόνια για τους συνανθρώπους του και τους βοηθεί ΣΥΝ. σπλαχνικός, πονετικός αντ. άσπλαχνος, άπονος, σκληρόκαρδος. - φιλεύσπλαχνα επίρρ., φιλευσπλαχνία (η).
[ετυ_μ. < μτγν. *φίλεύσπλαγχνος* < *φιλ(ο)-* + *εύσπλαγχνος].* φιλεύω ρ. μετβ. 1φίλε-ψα, -μένος] (λαϊκ.) προσφέρω (φαγώσιμο ή ποτό). κυρ. σε επισκέπτη: π *να σε φιλέψουμε;* | [*τον φίλεψε γλυκό τού κουταλιού* ΣΥΝ. κερνάω, τρατάρω. — φίλεμα (το).
[ΕΤΥΜ. < *φίλος*|.
φίλη (η) {στη γεν. πληθ. χρησιμοποιείται ο τ. φιλαινάδων} 1. πρόσωπο γυναικείου φύλου, με το οποίο συνδέεται κανείς με σχέση αμοιβαίας αγάπης, αφοσίωσης και κατανόησης, χωρίς να υπάρχει συγγένεια ή ερωτικό ενδιαφέρον: *είναι αχώριστες ~ από παιδιά* ΣΥΝ. φιλαινάδα 2. (κατ* επέκτ.-καταχρ.) το πρόσωπο γυναικείου φύλου με το οποίο υπάρχει σχέση γνωριμίας, με την οποία κάποια/κάποιος παρέα: *θα πάω βόλτα με τις - μου* ΣΥΝ. γνωστή, φιλαινάδα 3. *(+μου, σου...)* η γυναίκα με την οποία έχει συνάψει κανείς ερωτικό δεσμό: *συζεί με τη ~ του* ΣΥΝ. φιλαινάδα, ερωμένη, αγαπητικιά. (οικ.) γκόμενα 4. (ως επίθ.): *φίλη χώρα* (η χώρα με την οποία υπάρχουν φιλικοί δεσμοί).

ΣΧΟΛΙΟ Η λ. φίλη δεν σχηματίζει γενική πληθυντικού *(των φίλων)* για λόγους προφύλαξης από τη σύγχυση που θα προέκυπτε με το αρσενικό *(ο* φίλος *των φίλων).* Έτσι. όταν υπάρχει ανάγκη σχηματισμού γενικής πληθυντικού για το θηλ. *φίλη,* χρησιμοποιείται ο τ. φιλαινάδων: *Λεν της αρέσουν τα γούστα των φΐ/.αινάδων της· έχει δικές της προτιμήσεις.* Ομοίως η λ. φοβέρα δεν σχηματίζει γεν. πληθ. *(φοβερών),* γιατί συμπίπτει με τη γεν. τού επιθ. φοβερός κ.ο.κ.

φιλήδονος, -η, -ο [μτγν.Ι **1.** (για πρόσ.) αυτός που αγαπά τις (σαρκικές) ηδονές, ο έκδοτος στις απολαύσεις ΣΥΝ. ηδυπαθής, έκλυτος αντ. εγκρατής, ασκητικός 2. αυτός που δείχνει ηδυπάθεια, που φανερώνει αγάπη προς τις ηδονές: ~ *χείλη / έκφραση.* — **φιληδονία** (η) [μτγν.]. **φίλημα** (το) [αρχ.Ι {φιλήμ-ατος | -ατα, -άτων} το φιλί (βλ.λ.): *κορίτσι / χείλη για ~.*
Φίλήμων (ο) {Φιλήμον-ος, -α} **1.** αρχαίος Έλληνας κωμικός ποιητής, εκπρόσωπος τής Νέας Κωμωδίας (361-262 π.Χ.) 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης **Φιλήμονας.**
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. (μαρτυρείται επίσης το μτγν. επίθ. *φιλήμων* «ευγενικός, τρυφερός») < θ. φιλ- (βλ. λ. *φίλ-ος, φιλ-ώ)* + παραγ. επίθημα *-ήμων,* πβ. κ. *αιδ-ήμων, ειό-ήμων, νο-ήμων* κ.ά.]. **φιλήσυχος,** -η. -ο [μτγν.1**1.** αυτός που αγαπά την ησυχία, που δεν αγαπά τη φασαρία συν. ήπιος 2. (ειδικότ.) αυτός που σέβεται και τηρεί τους νόμους, που αποστρέφεται τις ταραχές: ~ πολίτη συν. νομοταγής. νομιμόφρων αντ. ταραχίας. ταραχοποιός, **φιλι** (το) {φιλ-ιού | -ιών} η επαφή των χειλιών με τα χείλη, το μάγουλο ή άλλο σημείο τού σώματος άλλου προσώπου, καθοκ επίσης και με ζώο ή πράγμα· θεωρείται έκφραση αγάπης, ερωτικού πόθου, εγκάρδιου χαιρετισμού κ.λπ.: *του έδωσε ένα ~ στο μάγουλο / στο στόμα* [| *ανταλλάσσουμε φιλιά* | | *το Πάσχα δίνουμε το ~ τής αγάπης* [| *(πολλά)*

(στερεότυπη φράση στο τέλος επιστολής ή ως προφορικός αποχαιρετισμός) [[*γ/^υκό/ ηχηρό / παθιασμένο ι βιαστικό / πεταχτό / ρουφηχτό / γαλλικό / αθώο ~* | | *φιλιά!* (ή *φίλάκιαϊ)* (λέγεται ως αποχαιρετισμός προς οικείο πρόσωπο στο τέλος συνάντησης, τηλεφωνικής συνομιλίας. επιστολής) |[φιλιά *σταυρωτά!* (τρόπος αποχαιρετισμού· σατιρικά: *ματς-μούτς)* ΣΥΝ. φίλημα, (λόγ.) ασπασμός· **φρ.** (α) **το** *φιλί τής ζωής* (i) η τεχνητή αναπνοή (βλ.λ.) που εφαρμόζεται στο στόμα τού ασθενούς, αφού πρώτα μισανοιχτούν τα χείλη του (ii) (μτφ.) η ενί- σχυση ή βοήθεια που φθάνει την τελευταία στιγμή, που ενισχύει, τονώνει. στηρίζει: *η υποστήριξη τής Αριστεράς έδωσε ~ στην ετοιμόρροπη κυβέρνηση* (β) (μτφ.) **το** *φιλί του Ιούδα* βλ. λ. *Ιούδας* (γ) (παροιμ.) *ανάρια-ανάρια το φιλί, για να 'χει νοστιμάδα* βλ. λ. *ανάρια.* ~ (υποκ.) **φιλάκι** (το).
[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. απρφ. ιριλεΐντού ρ. φιλώ. πβ. κ. *φα(γ)ί* - φα/είν]. **φιλία** (η) {δύσχρ. φιλιών} **1.** η σχέση μεταξύ φίλων, ο δεσμός αμοιβαίας αγάπης, αφοσίωσης και κατανόησης (χωρίς ερωτικό πόθο), που ενώνει δύο ή περισσότερα μη συγγενικά πρόσωπα: *θέλω απόδειξη τής ~ σου* | | *όρκοι αιώνιας ~* | | *από νωρίς συνδέθηκαν με βαθιά και ειλικρινή -* | | (στον πληθ.) οι *παλιές ~ δεν ξεχνιούνται εύκολα* | | *στην κατασκήνωση θα δημιουργήσεις νέες* ~ αντ. έχθρα, μίσος· **φρ.** *πιάνω φιλία / φιλίες (με κάποιον)* γίνομαι φίλος 2. η ευνοϊκή διάθεση: *φροντίζει να έχει εξασφαλίσει τη - των ισχυρών* αν ι . έχθρα, εχθρότητα, δυσμένεια **3.** η σχέση ειρηνικής συνύπαρξης και αλληλεγγύης μεταξύ χωρών. λαών. ομάδων: *ελληνοτουρκική ~.*
[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φίλος* (βλ.λ.)].
-φιλία β' συνθετικό για τον σχηματισμό θηλυκο')ν ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. αγάπη ή προτίμηση: *ζθ)θ-φιλία, αστυ-φιλία. ομοφυλο-φι- λία. βιβλιο-φιλία. ξενο-φιλία, ουδετερο-φιλία* 2. το είδος τής σχέσης

φιλίας μεταξύ προσώπων: *λυκο-φιλία. ψευτο-φι/αα* **3.** ιλτρ. ασθένεια ή παθολογική προδιάθεση: *αιμο-φιλία. σπατμο-φιλία.*

ΙΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το αρχ. ουσ. *φιλία* (πβ. μτγν. *θεο-φιλία.* αρχ. *λυκο-φιλία)* και επεκτάθηκε ακόμη και σε ιατρ. όρους (λ.χ. *σπασμο-φΐ/.ία. αιμο-φιλία)* συχνά ως απόδ. ελληνυγενών ξένων όρων (λ.χ. γαλλ. hemo-philie. xeno- phlie)].

φιλιατρό (το) (λαϊκ.) το στόμιο τού πηγαδιού.

Ιετυμ. Η λ. ανάγεται στο αρχ. *φρέαρ* «πηγάδι» μέσω αμάρτυρου τ. **φρεατρόν* (< *φρέατρα,* μτγν. πληθ. αντί τού αναμενομένου *φρέατα)* με την εξής πορεία: **φρεατρόν*> **φλιατρόν*(με ανομοίωση τού *-ρ-* σε *-λ-* και συνίζηση) > *φιλιατρό* (με ανάπτυξη -/-)|.

φιλιγκράν (το) {άκλ.} **1.** διάτρητο δικτυωτό κόσμημα που σχηματίζεται από λεπτά, συγκολλημένα μεταξύ τους πλέγματα χρυσών, ασημένιων ή γυάλινων ινών: (κ. ως επίθ.) *χρυσά σκουλαρίκια* ~ 2. δαντέλα με βελόνα, ισπανικής προελεύσεως, που συνδυάζει χρωματιστή και μεταλλική κλωστή **3.** μεταλλικό κέντημα που χρησιμοποιείται στη λεπτή διακόσμηση τής επίπλωσης και στον εκκλησιαστικό διάκοσμο (στη Δύση) **4.** κυματιστό σχήμα ή γράμμα που δημιουργείται με πίεση κατά το στάδιο τής κατασκευής χαρτιού, για να μην είναι εύκολη η παραποίησή του ΣΥΝ. υδατογράφημα, υδατόσημο 5. *φιλιγκράν* (η) η τεχνική κατασκευής των παραπάνω. Ηπίσης **φιλιγκράνσ** (η) {χωρ. πληθ.Ι.

LiDlM · < γαλλ. filigrane < ιταλ. filigrana < fili- (< λατ. filum «νήμα. κλωστή») + -grana < λατ. granum «σπόρος»].

φιλί-κλειδί ♦ φηλί-κλειδί

φιλικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από φιλία, αυτός που φανερώνει φιλία: *έχουμε / διατηρούμε ~ σχέσεις || να σου δώσω μια - συμβουλή;* || ~ *συμπεριφορά / δεσμός / στάση / εκδήλωση / χειρονομία / υποδοχή / χαμόγελο / συντροφιά / διάθεση : περιβάλλον / επίσκεψη ι συζήτηση* am . εχθρικός 2. ταγμένος με το μέρος κάποιου:

χώρα' έθνος συν. συμμαχικός, (λόγ.-σπανιότ.) φίλιος ΛΝΤ. εχθρικός

(για πρόσ.) αυτός που εκδηλώνει ευμενή διάθεση, εγκαρδιότητα: *ήταν πολύ ~ μαζί μου* || ~ *ακροατήριο* ανί. εχθρικός, ψυχρός· φρ. *φιλική τιμή* χαμηλή τιμή **4.** ΑΘΛ. (αγώνας) που δεν διεξάγεται στο πλαίσιο διοργάνωσης (π.χ. πρωταθλήματος, κυπέλλου κ.λπ.). αλλά περισσότερο ως ευκαιρία, για να προπονηθούν οι ομάδες: ~ *παιχνίδι / συνάντηση* συν. φιλικό (το) 5. *φιλικό* (το) ο φιλικός αγώνας (σημ. 4) 6. αυτός που δεν προκαλεί προβλήματα σε κάποιον/κάτι: *οι καινούργιοι η/^εκτρονικοί υπολογιστές είναι - προς τον χρήστη* || *προϊόντα - προς* γο *περιβάλλον* (ανακυκλώσιμα, που δεν καταστρέφουν το όζον κ.λπ.) **7.** ιστ. (α) *Φιλική Εταιρεία* μυστική εταιρεία που ιδρύθηκε το 1814 στην Οδησσό από τους Ν. Σκουφά. Α. Τσακάλωφ και Ε. Ξάνθο και αποσκοπούσε στην οργάνωση κινήματος για την απελευθέρωση τής Ελλάδας από τον τουρκικό ζυγό (β) *Φιλικός* (ο) μέλος τής Φιλικής Κταιρείας. – **φιλικ-ά** / **-ώς** [αρχ.Ι επίρρ., **φιλικότητα** (η) 11887].

φιλιόκβε (το) {άκλ.) (λατ. filioquc) θεολ. *και εκ* του *Υιού* · όρος που προστέθηκε από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία στο Σύμβολο τής Πίστεως (το «Πιστεύω») κατά τον 11ο αι. (1014. Σχίσμα των δύο Σερ- γίων). σύμφωνα με τον οποίο, το Αγιο Πνεύμα εκπορεύεται (έχει ως αρχή του) όχι μόνο από τον Πατέρα, αλλά και από τον Υιό¹ αποτέλε- σε το κύριο θεολογικό αίτιο τού σχίσματος μεταξύ τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (1054).

ΙΕΙΥΜ. < λατ. filioque «και εκ τού Υιού» < filio (αφαιρετ. πτώση τού ουσ. filius «υιός») + que «και»|.

φίλιος, -α, -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που εκφράζει, που φανερώνει ή που αισθάνεται φιλία (βλ.λ.): -> *στρατεύματα / περιοχή: δυνάμεις* συν. φιλικός λμ . εχθρικός, πολέμιος. [ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *φί?.ος*\.

φιλιότσος (ο), **φιλιότσα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) (διαλεκτ.) αυτός που έχει βαφτιστεί από κάποιον (νοννό / νοννά) ΣΥΝ. βαφτιστικός. βαφτισιμιός. βαφτιστήρι.

[ι-τυμ. < ιταλ. figlioccio, υποκ. τού liglio «υιός»].

Φιλιππία (η) γυναικείο όνομα.

φιλιππικός (ο) [μτγν.Ι (ενν. λόγος) **1.** καθένας από τους τρεις λόγους που εκφώνησε ο Δημοσθένης κατά τού βασιλιά τής Μακεδονίας Φιλίππου Β' 2. (μτφ.) το δριμύ κατηγορητήριο: *ο πρόεδρος εξαπέλυσε - εναντίον τής εσωκομματικής αντιπολίτευσης.*

Φιλιππίνες (ΟΙ) {Φιλιππινών (συνήθ. προφορ. Φιλιππινών)} (ταγκαλ. Republika ng Pilipinas, αγγλ. Republic of ihe Philippines = Δημοκρατία των Φιλιππινών) νησιωτικό κράτος τής ΝΑ. Ασίας στον Κιρηνικό Ωκεανό με πρωτεύουσα τη Μανίλα, επίσημες γλοίσσες τη Φιλιππινέ- ζικη (Ταγκαλόγκ) και την Αγγλική και νόμισμα το πέσο Φιλιππινών.

Φιλιππινέζος (ο), **Φιλιππινέζα** (η), **φιλιππινέζικος,** -η. -ο. **Φιλιππινέ- ζικα** (τα). +* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικός.*

ΙΕΤΥΜ. Οι Φιλιππίνες οφείλουν την ονομασία τους στον Φίλιππο Β'. βασιλιά τής Ισπανίας, ο οποίος ήταν διάδοχος τού θρόνου, όταν (το 1543) ο Ισπανός εξερευνητής Ruy Lopez dc Villalobos κατέλαβε το Αρχιπέλαγος).

Φίλιππος (ο) {-ου κ. -ιπποuι **1.** όνομα πέντε βασιλέων τής Μακεδονίας με κυρτότερο τον Φίλιππο Β' (382-336 π.Χ.), πατέρα τού Αλεξάνδρου 2. όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον Απόστολο, έναν από τους δώδεκα μαθητές τού Χριστού, που κήρυξε το Ευαγγέλιο στη Φρυγία ΦΡ. *βρήκε ο Φίλιππος τον Ναθαναήλ* βλ. λ.

Ναθαναήλ **3.** ανδρικό όνομα. Επίσης (λαϊκ.) **Φίλιππος.**

}ετυμ. αρχ. κύρ. όν., με σημ. «αυτός που αγαπά τα άλογα ή την ιππασία». < *φιλ(ο)-* + *ϊππος*|. **φίλιππος,** -η. -ο (λόγ.) **1.** αυτός που αγαπά τα άλογα και την ιππασία 2. (ειδικότ. ως ουσ.) ο τακτικός θεατής ιπποδρομιών.

[ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *φιλ(ο)-* + *ϊππος*\.

Φιλιππουπολη (η) {-ης κ. -πόλεως) πόλη και περιοχή τής Κ. Βουλγαρίας.

[εί ΥΜ. < μτγν. *Φιλιππούπολις* (από το όν. τού βασιλιά *Φιλίππου Β'τού Μακεδόνα.* ο οποίος την ίδρυσε). Ο Φίλιππος ονόμασε αρχικώς τη νέα πόλη *Πονηρόπολιν,* αλλά οι Θράκες κάτοικοι την αποκαλούσαν Pulpudava (< Pulp «Φίλιππος» -i- dava «πόλη»), από όπου προήλθε η σημερινή βουλγ. ονομασία Plovdiv. Η ελλην. ονομασία αποτελεί μετάφραση τής θρακικής και άρχισε να χρησιμοποιείται από τον 2ο αι. π.Χ. Οι Ρωμαίοι την αποκαλούσαν Trimontium. επειδή είχε οικυδυμηθεί πάνω σε τρεις λόφους].

Φιλισταίος (ο), **Φιλισταία** (η) **1.** ΙΣΤ. μέλος αρχαίου λαού εγκατεστημένου στη Ν. ακτή τής Ιίαλαιστίνης πριν από την άφιξη των Ισραηλιτών οι Φιλισταίυι συγκρούστηκαν με τους Ισραηλίτες και ητ- τήθηκαν οριστικά από τον βασιλιά Λαβίδ 2. (μετωνυμ.) στενόμυαλος, εγωιστής και υποκριτής άνθρωπος. – **φιλιαταϊκός,** -ή, -ό.

JF.TYM. < μτγν. *Φι/.ισταΐος,* πιθ. συνδ. με εβρ. palos «εισβάλλω». Ο λαός των Φιλισταίων έδωσε το όνομά του στην *Παλαιστίνη* (βλ.λ.)]. **φιλισταϊσμός** (ο) η στενόμυαλη, εγωιστική και υποκριτική συμπεριφορά.

|ΕΤΥ.Μ. < *Φιλισταίος* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ισμός*|. **φιλιστρίνι** (τυ) * φινιστρίνι

φιλίστωρ (ο'η) {φιλιστ-ορος, -ορα | -ορες, -όρων} (αρχαιοπρ.) **1.** αυτός που αγαπά την ιστορία, τις ιστορικές μελέτες 2. (γενικότ.) αυτός που αγαπά τη γνώση και την έρευνα ΣΥΝ. φιλομαθής.

Ιετυμ. μτγν. < *φιλ(ο)-* + *ΐστωρ* «γνώστης» (βλ. κ. ιστορία)), **φιλιώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φίλιω-σα, -θηκα, -μένος} (λαϊκ.) ♦ **1.** (μετβ.) αποκαθιστο) τις αγαθές σχέσεις (μεταξύ δύο ή περισσοτέρων προσώπων). οδηγώ σε συμβιβασμό: *κοίταξε να τους φιλιώσεις, γιατί είναι κρίμα να είναι μαλωμένοι* ΣΥΝ. συμφιλιώνω, συμβιβάζω αντ. διχάζω

2. (αμετβ.) έρχομαι σε συμφιλίωση, αίρω τις διαφορές μου με κάποιον: *όταν συγκρούονται για τέτοιους σοβαρούς λόγους, δεν είναι εύκολο να φι/^ιώσουν* || *έτσι ο άνθρωπος φιλιώνει με την ιδέα τού θανάτου* συν. συμφιλιώνομαι. **φίλιωμα** (το).

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *φίλιώ (-όω)* < αρχ. *φίλιος}.* **φιλμ** (το) {άκλ.| **1.** μεμβράνη από οξική κυτταρίνη ή πολυεστέρα, επικαλυμμένη με φωτοευαίσθητο γαλάκτωμα, που χρησιμοποιείται στις φωτογραφικές και κινηματογραφικές μηχανές για τη λήψη εικόνων 2. (συνεκδ.) κινηματογραφική ή τηλεοπτική ταινία, έργο **3.** τυγιογρ. φύλλο από αδιάσταλτο διαφανές υλικό, πάνω στο οποίο αποτυπώνεται κείμενο ή και εικόνα που προορίζεται για εκτύπωση. – (υποκ.) **φιλμάκι** (το) (βλ.λ.), **φιλμικός,** -ή. -ό.

IFTYVL < αγγλ. film < μέσ. αγγλ. filme «μεμβράνη» < αρχ. αγγλ. fjlmen, που συνδ. με αρχ. αγγλ. fell «δέρμα», λατ. pellis «δέρμα», καθώς και με το αρχ. *πέλμα*\. **φιλμάκι** (το) {χωρ. γεν.} μικρής διάρκειας κινηματογραφική ταινία, **φιλμάρω** ρ. μετβ. {φιλμάρισ-α, -μένος} (καθημ.) **1.** τραβώ ταινία **2.** τύπογρ. εμφανίζω σε φιλμ (κείμενο ή φωτογραφίες προς εκτύπωση).

φιλμάρισμα (το).

[Γ.τυμ. < *φιλμ* + παραγ. επίθημα *-άρω,* πβ. κ. *σουτ-άρω*\. **φΐλμογραφία** (η) 1. το σύνολο των κινηματογραφικών ταινιών τις οποίες έχει σκηνοθετήσει (κάποιος) ή στις οποίες έχει πρωταγωνιστήσει ή έχει συμμετάσχει ένας ηθοποιός: *η ~ τού Φ. Φελλίνι* 2. κατάλογος κινηματογραφικών ταινιών (συνήθ. με κοινό θέμα): ~ *τού ανεξάρτητου αμερικανικού κινηματογράφου τού έτους* **/999.**

[εγυμ. Μεταφορά τού γαλλ. filmographie (νόθο σύνθ.)[. **φιλντισένιος,** -ια, -ιο **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από φίλντισι: ~ *κολιέ / άγαλμα* συν. σεντεφένιος 2. που μοιάζει, κυρ. στο χρώμα, με φίλντισι: ~ *επιδερμίδα.* **φίλντισι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) ο μάργαρος (βλ.λ.) συν. σεντέφι.

|ι-τυμ. < τουρκ. fildi^ij. **φίλο-** *κ.* **φιλό-** κ. **φίλ-** α' συνθετικό που δηλώνει αγάπη, προτίμηση, ροπή / κλίση προς κάποιον/κάτι: *φιλο-πό'λεμος, φιλο-πρόοδος, φιλοχρήματος. φιλ-άσθενος.*

|ΕΓΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *φίλος* (βλ.λ.)]. **φιλοβασιλικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που είναι υπέρ τού θεσμού τής βασιλείας: ~ *οργάνωση* [[(κ. ως ουσ.) *συγκέντρωση φιλοβασιλικοί* ΣΥΝ. βασιλόφρων. βασιλικός αντ. αντιβασιλικός, αντιμοναρχικός 2. αυτός που πρόσκειται στον βασιλιά: *απόπειρα πραξικοπήματος από ομάδα ~ στρατηγών.*

φιλογύνης (ο) [αρχ.Ι {φιλογύνηδες} πρόσωπο που αγαπά τις γυναίκες αντ. μισογύνης, **φιλοδασικός,** -ή, -ό [1887J αυτός που απυσκυπεί στη φροντίδα και προστασία των δασών: - πολιτική / *πρακτική / νομοθεσία.* **φιλόδεντρο** (το) (συνήθ. ορθ. *φυλλόδεντρο)* καλλωπιστικό φυτό με μεγάλα, συνήθ. πλατιά, δερματώδη φύλλα και άνθη που σχηματίζουν ταξιανθία, η οποία περιβάλλεται από ένα μεγάλο φύλλο (σπάθη). [είύ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. philodendron. Η γρ. *φυλλόδε-*

φιλο- α' *συνθετικό*

φιλο-αμερικανικός,-ή.-ό	**φιλο-βρετανικός, -ή. -ό**	**φιλο-κυβερνητικός, -ή. -ό**	**φιλο-σερβικός,-ή.-ό**	**φιλο-χουντικός, -ή. -ό**
φιλο-αναρχικός,-ή,-ό	**φιλο-δασικός, -ή, -ό**	**φιλο-κυπριακός, -ή. -ό**	**φιλοσοβιετικός,-ή.-ό**	
φιλο-αριστερός,-ή,-ό	**φιλο-ϊσραηλινός, -ή. -ό**	**φ»λο-ναζιοτής (ο)**	**φιλο-σταλινικός, -ή, -ό**	
φιλο-βενιζελικός, -ή, -ό	**φιλο-κομουνιστικός, -ή, -ό**	**φιλο-παλαιστινιακός, -ή, -ό**	**φιλο-τουρκικός, -ή. -ό**	

ντρο οφείλεται σε παρετυμολογία προς το *φύλ/Μ].* **φιλοδίκαιος,** -η, -ο [αρχ.Ι (λόγ.) αυτός που αγαπά το δίκαιο, **φιλόδικος,** -η, -ο [αρχ.Ι (λόγ.) αυτός που έχει την τάση να καταφεύγει συχνά στα δικαστήρια: *σύμφωνα με τις στατιστικές, οι Έλλ,ηνες είναι ~ λαός* ΣΥΝ', δικομανής. **φιλοδικία** (η) [μτγν.]. **φιλοδοξία** (η) [μτγν.Ι [φιλοδοξιών) **1.** η αγάπη για τη δόξα και τη διασημότητα **2.** η ζωηρή επιθυμία για ανάδειξη: *φλέγεται από* ~ **3.** (συνεκδ.) οτιδήποτε ονειρεύεται κανείς για τη μελλοντική του εξέλιξη. γενικότ. οτιδήποτε σημαντικό ονειρεύεται κανείς να πραγματοποιήσει: *έχει τη ~ να διαδώσει τις φιλειρηνικές του ιδέες στην πατρίδα τον || οι νέοι είναι φυσικό να έχουν (πολλές) - || άνθρωπος χωρίς φιλοδοξίες || μικρές / μεγάλες / προσωπικές / πολιτικές / αρρω- στημένες ~ || πραγματοποιώ τις - μου* ΣΥΝ. επιθυμία, επιδίωξη, **φιλοδοξος,** -η. -ο Ιαρχ.] (για πρόσ.) **1.** αυτός που αγαπά πολύ τη δόξα και τα μεγαλεία, που τον διακρίνει ζωηρή επιθυμία για ανάδειξη: *είναι πολύ ~ και επιδιώκει να ανέβει με κάθε τρόπο* συν. (κακόσ.) με- γαλομανής λντ. μετρημένος, ταπεινός 2. αυτός που έχει πολλές φιλοδοξίες για τη μελλοντική του εξέλιξη, που επιδιώκει έντονα να επιτύχει (κάπου) ή να αποκτήσει (κάτι): *ως επιχειρηματίας είναι πολύ ~ και ριψοκίνδυνος || ~ επιστήμονας / κα?.λιτέχνης* **3.** (για πράγματα) αυτός που φανερώνει φιλοδοξία, που εμπεριέχει υψηλούς και δύσκολους στόχους: *~ σχέδιο / στόχος / πρόγραμμα / πολιτική* ΣΥΝ. μεγαλε- πήβολος ΛΜ'. ταπεινός. – **φιλόδοξο** επίρρ. **φιλοδοξώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {φιλοδοξείς... [φιλοδόξησα! (+ να) έχω συγκεκριμένη φιλοδοξία, επιθυμώ σφοδρά (να πραγματοποιήσω έργο, να επιτύχω στόχο κ.λπ.): *~ να γίνω συγγραφέας [| φιλοδοξεί να καταλάβει υψηλά αξιώματα.* **φιλοδυτικός,** -ή, -ό **1.** φιλικός προς τη Δύση και τους δυτικούς: *ο ισλαμιστής πρωθυπουργός άλλαξε πορεία και ακολουθεί π/.έον ~ πολιτική* **2.** ΐϊοΛίτ. φιλική τοποθέτηση απέναντι στα κράτη, κυρίως τις ιθύνουσες Μεγάλες Δυνάμεις, και τους διακρατικούς σχηματισμούς στον χώρο τού Δυτικού Ημισφαιρίου, όπου και δεσπόζει η φιλελεύθερη ιδεολογία και η ελεύθερη οικονομία: *~ κυβέρνηση / πολιτική / αρθρογραφία.*

φιλοδώρημα (το) [μεσν.] {φιλοδωρήμ-ατος | -ατα. -άτων) (λόγ.) μικρό χρηματικό ποσό που προσφέρεται ως δώρο από πελάτη σε υπάλληλο για τις υπηρεσίες του: *αφήνω ~ στον σερβιτόρο || στο βεστιάριο απαγορεύονται τα ~* συν. πουρμπουάρ, (λαϊκ.) μπαξίσι, **φιλοδωρώ** ρ. μετβ. [μεσν.Ι {φιλοδωρείς... | φιλοδο>ρησα[(λόγ.-σπάν.) ανταμείβω με φιλοδώρημα: *~ τον σερβιτόρο / τον αχθοφόρο* || (ειρων.) *τον φίλοδίρησε με μια καρταζιά || το καθεστώς τον φιλοδώρησε με καταδίκη σε φυλάκιση δύο χρόνων.* **φιλόζωος[1],** -η, -ο |αρχ.Ι (λόγ.-σπάν.) 1. αυτός που αγαπά υπέρμετρα τη ζωή, που νοιάζεται υπερβολικά γΓ αυτήν 2. (κατ επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μαλθακότητα και δειλία, επειδή αγαπά και προσέχει υπερβολικά τον εαυτό του ΣΥΝ. μαλθακός, δειλός. – **φιλοζωία** (η) Ιμτγν.].

φιλόζωος[2], -η, -ο [αρχ.] αυτός που αγαπά τα ζώα. που νοιάζεται για αυτά: *η ~ κυρία ταΐζει τα αδέσποτα τής γειτονιάς* ΣΥΝ. ζωόφιλος. – **φιλοζωία** (η), **φιλοζωικός,** -ή. -ό.

φιλόζωος ή ζωόφιλος; Τα ζωόφιλος / φιλόζωος ανήκουν σε έναν μικρό αριθμό συνθέτων που εμφανίζουν διπλή μορφή: *Θεόφιλος Φιλόθεος. Θεόδωρος - - Δωρόθεος* κ.ά. Ωστόσο, κρίνοντας από τη σημασία τού συνθέτου («αυτός που αγαπά τα ζώα») και από παρόμοια σύνθετα, κανονικός είναι ο τ. *φιλόζωος {< φιλώ* «αγαπώ» + *ζώο)* (πβ. *φιλόσοφος* = αυτός που αγαπά τη σοφία, *φιλέλληνας* = αυτός που αγαπά τους Έλληνες, *φΐ/.ελεύθερος* = αυτός που αγαπά την ελευθερία, *φίλεργος* = αυτός που αγαπά την εργασία, *φίλάν- θρωπος, φιλαλήθης, φιλανθής. φιλάργυρος, φίλαθλος, φιλέρημος. φιλεργατικός* κ.ά.).

φίλοθεάμων, -ων, -ον {φιλοθεάμ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων) (λόγ.) αυτός που του αρέσουν τα θεάματα: *το φΐ/.οθεάμον κοινό.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-αω, -ων. -ον.*

Ιητυμ. αρχ. < *φιλο- + -θεάμων* < *θεοψαι (-άο-)* «παρατηρώ, βλέπω» (βλ. λ. *θέαμα)].*

Φιλοθέη (η) **1.** αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας: *η οσία ~ η Αθηναία* 2. γυναικείο όνομα.

Φιλόθεος (ο) {-ου κ. -έου] όνομα αγίων και επισκόπων τής Ορθόδοξης Κκκλησίας. [i-ΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *φιλο-* (< *φίλος)* + *θεός\.*

φιλόθεος, -η, -ο Ιαρχ.] αυτός που δείχνει αγάπη και σεβασμό προς τον Θεό συν. θεοσεβής φιλοθεΐα (η) {μτγν.{.

φιλόθρησκος, -η, -ο Ιμτγν.Ι (σπάν.) αυτός που αγαπά τη θρησκεία και ό.τι σχετίζεται με αυτήν, που έχει πολύ ανεπη>γμένο το θρησκευτικό συναίσθημα ΣΥΝ. θρήσκος, θεοσεβής, θεοφοβούμενος ΑΝ Γ. άθρησκοο. άθεος.

φιλοκαλία (η) {χωρ. πληθ.) 1. η αγάπη προς το ωραίο συν. καλαισθησία, γούστο λντ. απειροκαλία, κακογουστιά 2. οεολ (α) η αγάπη τού κάλλους, τού ωραίου και τού καλού· επομένως, και η αγάπη για τον θεό, που είναι η πηγή τού καλού (β) (με κεφ.) τίτλος ανθολογημένων αποσπασμάτων από το έργο τού Ωριγένη (γ) *(Φι/^οκα/άα των Ιερών νηπτικών)* απάνθισμα έργων πατέρων τής Κκκλησίας, από τον 4ο ώς τον 15ο αι., το οποίο συνέταξαν και εξέδωσαν (Βενετία 1782) οι άγιοι Ν'ικόδημος ο Αγιορείτης και Μακάριος Κορίνθου. – φιλοκαλώ ρ. Ιαρχ.Ι {-είς...).

ΙΕΤΥΜ. μτγν.. αρχική σημ. «καλαισθησία», < αρχ. *φιλόκαλος* < *φίλο-* + *καλός.* Ως θεολ. όρ. πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τους Μ. Βασίλειο και Γρηγόριο Ναζιανζηνό, οι οποίοι τιτλοφόρησαν έτσι ορισμένα έρ

γα τού Ωριγένη, και αργότερα (1782) χρησιμοποιήθηκε για το εράνισμα υπό τον τίτλο *Φιλοκαλία τών ιερών Νηπτικών].* φιλόκαλος, -η, -ο [αρχ.] (σπάν.) αυτός που αγαπά το ωραίο, που διαθέτει φιλοκαλία ΑΝΤ. αφιλόκαλος, ακαλαίσθητος, κακόγουστος, απειρόκαλος.

φιλοκατήγορος, -η. -ο (λόγ.-σπάν.) αυτός που του αρέσει να κατηγορεί, να επικρίνει τους άλλους, φιλοκερδής, -ής, -ές [αρχ.] {φιλυκερδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που αγαπά υπερβολικά το κέρδος, που κερδοσκοπεί: *~ επαγγελ- ματίας* ΑΝΤ. αφιλοκερδής, ανιδιοτελής. --- φιλοκερδώς επίρρ.. φιλοκέρδεια (η) |αρχ.]. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* φίλοκίνδυνος, -η, -ο {αρχ.Ι αυτός που του αρέσει ο κίνδυνος, που επιδιώκει να εκτίθεται σε κίνδυνο ΣΥΝ. ριψοκίνδυνος, φιλοκόλακας (ο) [αρχ.| {φίλυκυλάκων} πρόσωπο που του αρέσει να κολακεύει. Φιλοκτήτης (ο) .ΜΥΘΟΛ. Θεσσαλός ηγεμόνας που έλαβε μέρος στην εκστρατεία κατά τής Τροίας.

[ητυμ. αρχ. κύρ. όν. < *φιλο-* (< *φίλος)* + *-κτήτης* < θ. *κτη-* τού ρ. *κτώμαι* (βλ. λ. *κτή-μα, κτή-σις)\.* φιλολαϊκός, -ή, -ό 11896] αυτός που φανερώνει αγάπη για τον λαό και υπερασπίζεται τα συμφέροντά του: *~ μέτρο / πολιτική* αντ. αντιλαϊκός.

Φιλόλαος (ο) {-ου κ. -άου) αρχαίος Έλληνας πυθαγόρειος φιλόσοφος (5ος αι. π.Χ.) από τον Κρότωνα τής Κάτω Ιταλίας.

ΙΓ.τυμ. αρχ. κύρ. όν. < φίλο- (< φίλος) + *λαός\.* φιλολογία (η) {φιλολογιών} 1. (γενικά) η επιστήμη που μελετά συγκεκριμένη γλώσσα και λογοτεχνία, συχνά σε συνδυασμό και με άλλες πλευρές τού αντίστοιχου πολιτισμού (π.χ. ιστορία, τέχνες κ.λπ.): *νεοε?,ληνική / γερμανική* ~ 2. (ειδικότ.-παλαιότ.) η σπουδή των αρχαίων γλωσσών, κυρ. από την άποψη τής κριτικής αποκατάστασης, τής μελέτης τής γνησιότητας και τής ερμηνείας των κειμένων που έχουν διασωθεί από την αρχαιότητα, καθώς επίσης και των σχέσεων των κειμένων αυτών με τον πολιτισμό και τον συγγραφέα τους: *αρ- χαία ελληνική / λατινική / σανσκριτική* ~3. (περιληπτ.) το σύνολο των γραπτώς παραδεδομένων έργων έθνους, εποχής κ.λπ.: *αγγλική / γαλλική / γερμανική / αρχαία / μεσαιωνική / βυζαντινή / νεοελληνική* ~ συν. γράμματα, γραμματεία 4. (περιληπτ.) το σύνολο των συγγραμμάτων που αναφέρονται σε ορισμένο κλάδο τού επιστητού: *η υπό έκδοση σειρά θα π/.ουτίσει τη νομική ~ τής χώρας μας || ιατρική / εκκλησιαστική* ~ συν. γραμματεία · 5. (μειωτ.) (συνήθ. στον πληθ.) ομιλία χωρίς ουσία, άσκοπη φλυαρία: *άσε τις - και προχώρησε στην ουσία! || κάνει ~. δεν?.έει τίποτε σημαντικό* συν. αερολογία, πολυλογία. Ικτυμ. αρχ., αρχική σημ. «φιλομάθεια, αγάπη για τη λογοτεχνία». < *φιλόλογος* (βλ.λ.)].

φιλολογία - λογοτεχνία - θεωρία τής λογοτεχνίας - συγκριτική φιλολογία. Συχνά εμφανίζεται σύγχυση στη χρήση αυτών των όρων, οι οποίοι διαφέρουν ουσιωδώς μεταξύ τους. Λογοτεχνία είναι η τέχνη τού λόγου, τα έργα τής ποίησης και τής πεζογραφίας που γράφονται από τους λογοτέχνες, ποιητές ή πεζογράφους. Φιλολογία είναι η επιστήμη που μελετά τα λογοτεχνικά έργα και γενικότερα την πνευματική παραγωγή ενός λαού (η αρχαία φιλολογία μελετά όχι μόνο τα λογοτεχνικά έργα, αλλά τα πάσης φύσεως κείμενα που έχουν διασωθεί, φιλοσοφικά, ιστορικά, επιστημονικά κ.ά.). Συγκριτική φιλολογία είναι η επιστήμη που μελετά συγκριτικά τις λογοτεχνίες των διαφόρων χωρών (π.χ. ελληνική και αγγλική λογοτεχνία, γαλλική και γερμανική λογοτεχνία ή την ευρωπαϊκή λογοτεχνία γενικότερα κ.τ.ό.). Θεωρία τής λογοτεχνίας (ή λογοτεχνική κριτική ή κριτική τής λογοτεχνίας) είναι επίσης η επιστήμη που μελετά τα γενικά θέματα τής δομής, λειτουργίας, ανάλυσης, περιγραφής και αξιολόγησης των έργων τής λογοτεχνίας· έχει δηλ. έντονα θεωρητικό χαρακτήρα.

φιλολογίζω ρ. αμετβ. [μτχ. ενεστ. φιλολογίζων. -ουσα, -ον | φιλολό- γισαί (λόγ.- συχνά μειωτ.) ασχολούμαι ερασιτεχνικά με τη φιλολογία: *φίλολογίζοντες κύκλοι.* [ΗΙΥΜ. < *φιλολογία* + παραγ. επίθημα *-ίζω* (πβ. μτγν. επίθ. *φιλολογι- στικός)].

φιλολογικός, -ή. -ό [μεσν.] 1. αυτός που σχετίζεται με τη φιλολογία ή τον φιλόλογο: *~ μελέτη / σπουδές / ενασχόληση / περιοδικό / κριτική || ~ σαλόνι* (χώρος, συνήθ. σε ιδιωτικό σπίτι, όπου οι προσκεκλημένοι συζητούν για τη λογοτεχνία, για πνευματικά ζητήματα) || *~ βραδιά* · ΦΡ. *φιλολογικό μάθημα* καθένα από τα σχολικά μαθήματα, που ανήκουν στον χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών (γλώσσα, λογοτεχνία. ιστορία, φιλοσοφία, έκθεση) 2. αυτός που σχετίζεται με τη λογοτεχνία ή τους λογοτέχνες: *~ κείμενο / ψευδώνυμο* συν. λογοτεχνικός 3. (μειωτ.) αυτός που δεν έχει συγκεκριμένο στόχο ή ουσιαστικό περιεχόμενο· φρ. (α) *φιλολογική συζήτηση / κουβέντα* (μειωτ.) συζήτηση γενική, όχι λεπτομερής, συχνά και χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο (β) *φιλολογικό ενδιαφέρον* (i) το ενδιαφέρον για φιλολογικά θέματα (ii) (σκωπτ.) το ενδιαφέρον που πηγάζει από περιέργεια και όχι από διάθεση για ουσιαστική γνώση. – <ριλολογικ-ά / -ώς 11845] επίρρ.

φιλόλογος (ο/η) {φιλολόγ-υυ | -ων. -ους) 1. ο επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη φιλολογία 2. ο πτυχιούχος φιλολογίας που διδάσκει φιλολογικά μαθήματα στη μέση εκπαίδευση (βλ. λ. *φιλολογικός).* ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «φίλος των λόγων, τής ρητορικής και τής λογοτεχνίας», < *φι/,ο- + λόγος.* Στη μτγν. γλώσσα η λ. δήλωσε τον σπουδαστή και τον λόγιο).

φιλολογώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.) {φιλολογείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} 1.

(σπάν.) ασχολούμαι με τη φιλολογία 2. (καταχρ.) ασχολούμαι με τη λογοτεχνία · 3. (μειωτ.) μιλώ άσκοπα, φλυαρώ: *φιλολογούν με τις ώρες χωρίς να καταλήγουν πουθενά.* φιλομαθής, -ής. -ες {φιλομαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· φίλυμαθέστ-ερος, -ατος) (λόγ.) αυτός που αγαπά τη μάθηση, που επιδιώκει να αποκτήσει όσο το δυνατόν περισσότερες γνώσεις: - *νέος.* — φιλομάθεια (η) |αρχ.Ι. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* [ΕΤΥΜ. αρχ. < *φιλο-* + *-μαθής,* από το θ. τού αορ. β' *έμαθ-ον* τού ρ. *μανθάνω* |. Φιλομήλα (η) 1. ΜΥΘΟΛ. κόρη τού βασιλιά τής Αθήνας Πανδίονος, την οποία οι θεοί μεταμόρφωσαν σε χελιδόνι 2. γυναικείο όνομα. Ιετυμ. αρχ., θηλ. τού *Φιλόμηλος* «αυτός που αγαπά τα πρόβατα» < *φιλο-(< φίλος)* + *-μη?Μς* < *μήλον«* πρόβατο» (βλ. λ. *μη/.ωτή)].* φιλόμουσος, -η (λόγ. -ος), -ο Ιαρχ.] (λόγ.) 1. αυτός που αγαπά τη μουσική αντ. άμουσος 2. (γενικότ.) αυτός που αγαπά τις καλές τέχνες συν. φιλότεχνος λντ. άμουσος 3. αυτός που αγαπά τη γνώση, τη μόρφωση, που επιδιώκει να αποκτήσει μόρφωση ΣΥΝ. φιλομαθής, φιλί- στωρ, φιλεπιστήμων. — φιλομουσία (η) Ιμτγν.]. φιλονεΐστής (ο) 11840] πρόσωπο που αγαπά τους νέους. — φιλονεϊσμός (ο) [1890].

φιλονικία (η) |αρχ.] {φιλονικιών} (λόγ.) η εριστική εκδήλωση, σύγκρουση μεταξύ προσώπων, κυρ. με λόγια: *η κληρονομιά προκάλεσε πολλές ~ στην οικογένεια* συν. λογομαχία, διαπληκτισμός. διένεξη, (λαϊκ.) τσακωμός, καβγάς, μάλωμα. — **φιλόνικος,** -η. -ο |αρχ.|. **φιλονικώ** ρ. αμετβ. |αρχ.| {φιλονικείς... | φιλονίκησα! (λόγ.) έρχομαι σε διαπληκτισμό, στήνω καβγά συν. λογομαχώ, ερίζω, διαπληκτίζομαι. (λαϊκότ.) μαλώνω, τσακώνομαι, καβγαδίζω, **φιλόνομος,** -η, -ο Ιμτγν.] (λόγ.-σπάν.) αυτός που σέβεται και τηρεί τους νόμους, που υπακούει πρόθυμα σε αυτούς: -> *πο?άτης* συν. νομοταγής. νομιμόφρων. — **φιλονομία (η), φιλοξενία** (η) |αρχ.| {φιλοξενιών} **1.** το να είναι κανείς φιλόξενος: *φημίζεται για τη ~ του* αντ. αφιλοξενία 2. (γενικότ.) η παροχή στέγης και περιποίησης (επί πληρωμή): *το ξενοδοχείο μας προσφέρει ~ σε διακόσιους* περίπου *τουρίστες καθημερινά.* **φιλόξενος,** -η. -ο [αρχ.11. αυτός που υποδέχεται και περιποιείται με εγκαρδιότητα επισκέπτες ή ξένους: ~ *λαός / χώρα* || (κατ' επέκτ.) ~ *σπίτι* αντ. αφιλόξενος 2. φιλικός και εγκάρδιος προς τους ξένους: ~ *διάθεση.* — **φιλόξενο** επίρρ. **φιλοξενώ** ρ. μετβ. [μτγν.[{φιλοξενείς... | φιλοξέν-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. παρέχω δωρεάν στέγη και περιποιούμαι (ξένο ή επισκέπτη) στο σπίτι, στην πατρίδα, στον τόπο μου: *το καλοκαίρι θα φιλοξενήσω για τρεις εβδομάδες έναν Βέλγο φί?^ο μον* 2. παρέχω) στέγη, περιποίηση, εξυπηρέτηση επί πληρωμή: *αυτό το ξενοδοχείο φιλοξενεί δέκα χιλιάδες άτομα τον χρόνο* 3. προσφέρω τον χώρο στον οποίο θα γίνει (κάτι) ή θα εμφανιστεί (κάποιος/κάτι): *η Αθήνα θα φιλοξενήσει την άλ?.η εβδομάδα τη διάσημη καλ/.ιτέχνιδα* |j *το Ιρώδειο φιλοξενεί σειρά μουσικών εκδη/.ώσεων* || *το μουσείο φιλοξενεί συλλογή από κινέζικα γλυπτά* 4. (μτφ.) καταχωρίζω σε φύλλο εφημερίδας, περιοδικού κ.λπ.: γο *σημερινό φύ/Λο φΐ/Μξενεί στις στήλες του ένα άρθρο τού διάσημου Ιταλού συγγραφέα* || *οι δηλώσεις τού υπουργού φιλο- ξενήθηκαν σε αθηναϊκή εφημερίδα* 5. (σε ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εκπομπές) έχω στο στούντιο ως προσκεκλημένο: *στη σημερινή εκπομπή φιλοξενούμε τον υπουργό Παιδείας* 6. Λ(-)Λ. υποδέχομαι, ως γηπεδούχος, ομάδα που θα αγωνιστεί στην έδρα μου: *στη Λ7. Φιλα- δέ/.φεια η Α.Ε.Κ. φι/.οξενεί τον Π.Α.Ο.* συν. υποδέχομαι **7.** (η μτχ. *φιλοξενούμενος, -η. -ο)* (α) (ως ουσ.) το πρόσωπο που φιλοξενείται κάπου: *αυτή την εβδομάδα έχουμε φιλοξενούμενους στο σπίτι* ΣΥΝ. ξένος. μουσαφίρης (β) αθλ. για ομάδα που παίζει εκτός έδρας ως προς τη γηπεδούχο ομάδα: οι *φιλοξενούμενοι προηγήθηκαν νωρίς στο σκορ* j| *η ~ ομάδα.* **φιλοπαίγμων,** -ων. -ον {-ονος, -ονα | -ονες (ουδ. -ονα), -όνων} (λόγ.) αυτός που έχει ή που γίνεται με εύθυμη ή περιπαικτική διάθεση: *με τη φιλοπαίγμονα στάση της τον προκαλούσε.* Επίσης (καθημ.) **φιλο-** παίγμονος (ο/η). σχομο λ. *-ων, -ων. -ον.*

[ετυμ. αρχ. < *φίλο-* + *-παίγμων*< *παίζω.* από θ. αορίστου *παικ-* + παραγ. επίθημα *-μων*\. φιλοπατρία (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.Ι η αγάπη για την πατρίδα ΣΥΝ. πατριωτισμός. -*»'* ΣΧΟΛΙΟ λ. *εθνικισμός.* φιλόπατρις, -ις. -ι Ιμτγν.Ι {φιλοπάτρ-ιδος, -ι(ν) | -ιδες. -ίδων} (λόγ.) αυτός που αγαπά την πατρίδα του, που τρέφει πατριωτικά αισθήματα ΣΥΝ. πατριώτης, φιλοπερίεργος, -η. -ο |Ι883| 1. (κακόσ.) υπερβολικά περίεργος, αυτός που εκδηλώνει αδιάκριτο ενδιαφέρον ΣΥΝ. αδιάκριτος λντ. διακριτικός 2. αυτός που εκδηλώνει περιέργεια, ενδιαφέρον για τα πράγματα γύρω του. — φιλοπεριέργεια (η).

Φιλοποίμην (ο) {Φιλοποίμεν-ος. -α} 1. αρχαίος Έλληνας στρατηγός τής Αχαϊκής Συμπολιτείας (253-183 π.Χ.). ο οποίος προσπάθησε να αναβιώσει τη δόξα τής κλασικής εποχής 2. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *φι'ΑΟ-* (< *φίλος)* + *ποιμήν*\. φιλοπόλεμος, -η, -ο [αρχ.Ι 1. (για πρόσ.) αυτός που αγαπά τον πόλεμο, που επιδιώκει τον πόλεμο: *οι ~ κύκλοι μπορεί να σύρουν σε περιπέτειες τη χώρα μας* συν. πολεμοχαρής, πολεμικός αντ. ειρηνόφιλος, ειρηνιστικός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που εκφράζει αγάπη για τον πόλεμο, που υποστηρίζει την προοπτική τού πολέμου: - *διάθεση / πολιτική / προπαγάνδα* συν. πολεμοχαρής αντ. ειρηνόφιλος, φιλειρηνικός, αντιπολεμικός, φιλόπονος, -η, -ο ιαρχ.] αυτός που αγαπά την εργασία, που δεν αποφεύγει τους κόπους τής δουλειάς: - *μαθητής / υπάλληλος ΣΥν.* φίλεργος, εργατικός, δραστήριος λντ. φυγόπονος, οκνηρός, νωθρός, (λαϊκ.) ακαμάτης, τεμπέλης. — **φιλοπονίσ** (η) ιαρχ.]. **φιλοποσια** (η) [αρχ.] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η αγάπη για την κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών. — **φιλοπότης** (ο) [αρχ.|, **φιλοπότις** (η) Ιμτγν.) {φιλοπότιδος}. **φιλοπράγμων** (ο/η) Ιφιλοπράγμ-ονος, -ονα | -ονες, -όνων} (λόγ.) **1.** αυτός που του αρέσει να ασχολείται με πολλά, που έχει πολλές δραστηριότητες ΣΥΝ. πολυπράγμων. πολυάσχολος, δραστήριος ΑΝΤ. απράγμων, ολιγοπράγμων, αδρανής 2. (κακόσ.) αυτός που του αρέσει να ανακατεύεται σε ξένες υποθέσεις, να αναμειγνύεται παντού ΣΥΝ. φιλοπερίεργος, αδιάκριτος ΑΝΤ. διακριτικός. - **φιλοπρσγμοσύνη** (η) [αρχ.].

|Κ'ΤΥΜ. αρχ. < *φιλο-* + *-πράγμων*< *πράγμα*]. **φιλοπρόοδος,** -η, -ο 11853] 1.(για πρόσ.) αυτός που αγαπά και επιθυμεί την πρόοδο, που επιδιώκει να προοδεύει συνεχώς 2. αυτός που συντελεί. που συμβάλλει στην πρόοδο: - *μέτρα / πολιτική.* **φιλόπρωτος,** -η, -ο [μτγν.[(λόγ.-σπάν.) αυτός που επιθυμεί να έχει πάντοτε τα πρωτεία, που επιδιώκει να έχει την πρωτοκαθεδρία. — **φιλοπρωτία** (η) [μτγν.]. **φιλόπτωχος,** -η. -ο [μτγν.] (λόγ.) (για ιδρύματα) αυτός που λειτουργεί υπέρ των φτωχών, που αποβλέπει στην παροχή βοήθειας στους φτωχούς: - *εταιρεία / ταμείο.* **φίλος** (ο) **1.** το πρόσωπο ανδρικού φύλου με το οποίο συνδέεται κανείς με σχέση αμοιβαίας αγάπης, αφοσίωσης και κατανόησης, χωρίς να υπάρχει συγγένεια ή ερωτικό ενδιαφέρον: *μου στάθηκε πάντα καλός ~*1| *λκουσέ με! Σον μιλάω σαν ~* || ο *Μιχάλης κι εγώ είμαστε αχώριστοι -* || *το βράδυ θα έλθουν στο σπίτι συγγενείς και ~* || *ας χωρίσουμε σαν δύο καλοί ~* || *σ'ευχαριστώ, είσαι αληθινός ~!* || *μεταξύ φίλων δεν χρειάζονται τυπικότητες* || *έχει φίλο τον δήμαρχο* [| (κατ' επέκτ.) ο *σκύλος είναι ο καλύτερος / πιστότερος - τού ανθρώπου* || *οικογενειακός/ στενός/ επιστήθιος / παιδικός/ κοινός-*1| ο *Γιάννης είναι προσωπικός -- τού πρωθυπουργού* ανί. εχθρός· φρ. (α) *από μακριά και φίλοι* για περιπτώσεις στις οποίες δεν είναι δυνατόν να υπάρξει πραγματική φιλία, οπότε είναι προτιμότερο να τηρούνται οι τύποι και οι αποστάσεις (παροιμ.) (β) **ο** *καλός ο φίλος στην ανάγκη φαίνεται* η καλύτερη απόδειξη τής πραγματικής φιλίας είναι η βοήθεια, η συμπαράσταση στις δύσκολες στιγμές (γ) *αγάπα τον φίλο σου με τα ελαττώματά του* βλ. λ. *αγαπώ* (δ) *δείξε μου τον φίλο σου, να σου πω ποιος είσαι* το ποιόν ενός ανθρώπου το καταλαβαίνει κανείς βλέποντας ποιους συναναστρέφεται (ε) *οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους* βλ. λ. *λογαριασμός* (στ) *όταν έχεις τέτοιους φίλους, τι* **τους** *θέλεις τους εχθρούς* για περιπτο>σεις στις οποίες βλάπτεται κανείς από πρόσωπο που θεωρούσε φίλο 2. (κατ' επέκτ.-κατα- χρ.) το πρόσωπο ανδρικού φύλου με το οποίο υπάρχει σχέση γνωριμίας. με το οποίο κάνει κάποιος παρέα ΣΥΝ. γνωστός 3. (α) ο εραστής (παντρεμένης γυναίκας): *η γυναίκα του βρήκε / έπιασε φίλο* (β) ο ερωτικός σύντροφος (ανύπαντρης γυναίκας): *ήρθε μαζί με τον ~ της* ΣΥΝ. εραστής, αγαπητικός. (οικ.) γκόμενος 4. το πρόσωπο που έχει ευνοϊκή διάθεση προς κάποιον: *κοίτα να τον έχεις ~. γιατί είναι ισχυρό πρόσωπο!* ΛΝΤ. εχθρός, πολέμιος 5. το πρόσωπο που τρέφει αισθήματα συμπάθειας. που ευνοεί ή υποστηρίζει κάτι: ~ *των γραμμάτων/* των *τεχνών* II ο *Ούλοφ Πάλμε υπήρξε - τής Ελ/Λδας*■ φρ. **δεν** *είμαι φίλος* (ευγενικός τρόπος να αρνηθεί κανείς κάτι που του προσφέρεται): -*Θα πάρετε λίγο τυρί; -Ευχαριστώ, δεν είμαι φί/Μς (τού τυριού)* 6. αυτός που δεν έχει εχθρικές προθέσεις: *μη φοβάσαι, είμαι ~ σου!* · (μτφ.) 7. η χώρα. ο λαός με τον οποίο υπάρχουν σχέσεις ειρήνης, αλληλεγγύης ή και συμμαχίας σε καιρό πολέμου: (κ. ως επίθ.) *δύο ~ λαοί* 8. οποιοσδήποτε ή οτιδήποτε βοηθεί. είναι χρήσιμο(ς): *η τεχνολογία είναι ~ τού ανθρώπου, όταν χρησιμοποιείται σωστά* 9. (κλητ. *φίλε (μου))* (α) (οικ.) ως προσφώνηση προς άγνωστο πρόσωπο: ~, *μήπως ξέρεις αυτή τη διεύθυνση;* |[*φέρε μας δύο καφέδες!* |[(απειλητικά) *Τι τρέχει, Έχεις πρόβλημα:* (β) ως προσφώνηση, συχνά με διάθεση ελαφράς ειρωνείας ή για καλλιέργεια κλίματος οικειότητας: *κάνεις λάθος. ~ μου·* φρ. *φίλοι μου* ως προσφώνηση προς ακροατήριο: *σήμερα. θα μιλήσουμε για το πρόβλημα τής υπογεννητικότητας* 10. (οικ.) για να δηλωθεί πρόσωπο, το όνομα τού οποίου είναι άγνωστο · χρησιμοποιείται αντί τού *αυτός: ωραία τα λέει ο* - 11. (ως επίθ.) αγαπητός: οι *φίλοι ακροατές μπορούν να παρεμβαίνουν στην τηλεοπτική συζήτηση* · φρ. *φίλος Πλάτων, αλλά φίλτερα η αλήθεια* αγαπώ τον Πλάτωνα, αγαπώ όμως περισσότερο την αλήθεια· για να δηλωθεί ότι όποιος αναζητεί την αλήθεια, δεν επηρεάζεται από προσωπικές συμπάθειες. — (υποκ.) **φιλαράκος** (ο) (βλ.λ.) κ. **φιλαράκι** (το), (αργκό) **φιλάρα** (η) (βλ.λ.). σχολ.ιο λ. *ενωτικό.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. Ο μυκ. αόρ. pi-ra-me-no *Γφι/Λμενος),* όπως και τα παράγ. *φίλ-ίων. φίλ-τερος. φίλ-τατος* κ.ά., δείχνουν ότι αρχικό είναι το θ. *φιλ-* (και όχι θ. *φι-* + επίθημα *-λος).* από το οποίο προέκυ- ψαν τόσο το θ. *φίλε- (φιλέ-ω / -ώ)* όσο και το θ. *φιλο- (φίλος).* Εντούτοις. καμία σύνδεση με Ι.Ε. τ. δεν είναι δυνατόν να τεκμηριωθεί. Η λ. *φίλος* δεν προσδιόριζε αρχικώς σχέση συναισθηματική, αλλά δήλωνε κυρ. την ένταξη στην ίδια κοινωνική ομάδα, καθώς επίσης και τη σχέση που προέκυπτε έπειτα από φιλοξενία. Ωστόσο, και το σημερινό σημασιολογικά περιεχόμενο τής λ. είναι ήδη αρχ.|.

-φίλος, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό ονομάτων, τα οποία δηλώνουν αυτόν που αγαπά ή προτιμά κάτι: *αγγλό-φιλος, βιβ/.ιό-φι- λος. ειρηνό-φιλος, θεατρό-φιλος, ομοφυλό-φιλος. υδρό-φίλος.*

|ι·!'ΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *φίλος,* απαντά δε και σε ελληνογενή σύνθετα (λ.χ. αγγλ. hydro- phile)|.

φιλοσόφημα (το) |αρχ.Ι {φιλοσοφήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η διερεύ- νηση φαινομένου μέσα στα όρια τής φιλοσοφίας, φιλοσοφική έρευνα ή πραγματεία 2. (συνεκδ.) φιλοσοφική ιδέα, δόγμα συγκεκριμένης

φιλοσοφίας: *ο ισχυρισμός περί ανυπαρξίας τού Θεού είναι ένα από τα βασικά ~ τού διαλεκτικού υλισμού.* φιλοσοφημένος, -η. -ο -» φιλοσοφο)

φιλοσοφία (η) [αρχ.Ι Ιφιλοσυφιών} **1.** η λογική έρευνα και αναζήτηση τής φύσης των πραγμάτων και τής αλήθειας των όντων και των φαινομένων, τής γνώσης, των αξιών κ.λπ.. η συστηματική εξέταση τού κόσμου και ο επιστημονικός κλάδος που διαμορφώνεται από αυτή την προσπάθεια: *ασχολούμαι με τη ~ || σπουδάζω ~ || ο θάνατος είναι από τα βασικότερα ζητήματα που απασχόλησαν τη ~ ανά τους αιώνες* **|| *η αισθητική, η ηθική, η λογική, η μεταφυσική, η γνωσιο/.ογία είναι κλάδοι τής*** - **2.** (συνεκδ.) η διδασκαλία, το σύστημα φιλοσόφου ή φιλοσοφικής κατεύθυνσης ή περιόδου τής ιστορίας: *η - τού Πλάτωνα* **/** *τού Χέγκελ* **/** *τού Μαρξ* **||** *προσωκρατική* **/** *αριστοτελική* **/** *στωική / επικούρεια* **/** *καρτεσιανή* **/** *καντιανή ~* **||** *αρχαία ι μεσαιωνική / νεότερη ~* 3. η σπουδή τής εξέλιξης τής φιλοσοφίας (σημ. Ι), των διαφόρων φιλοσοφικών συστημάτων: *σπουδάζω ~* [| *φοιτητής φιλοσοφίας* **4.** η θεωρία ή το σύνολο των ιδεών που αποτελούν τη βάση γνωστικού αντικειμένου, δραστηριότητας: *πολιτική -* || *~ τής ιστορίας / τής τέχνης* **/** *τού Δικαίου / τής γλώσσας* **/** *ενός νόμου·* φρ. *αναλυτική και γλωσσική φιλοσοφία* βλ. λ. *ανα/δυτικός* 5. ο τρόπος με τον οποίο εκτιμά κανείς γενικώς τα πράγματα, τη ζωή: *η δική μου ~ για τις δύσκολες καταστάσεις είναι η εξής...* **|[** *για τους Γερμανούς η επιτυχία στην εργασία είναι κάτι πολύ σημαντικό· οι Ή.λ?^ηνες έχουν μι αν άλλη ~* **6.** (μειωτ.) οι ασαφείς, πολύπλοκοι και υπερβολικά γενικόλογοι συλλογισμοί: (κυρ. στον πληθ.) *Άσε τις -/ Εδώ χρειαζόμαστε συγκεκριμένες λύσεις·* φρ. **δεν** *θέλει (και πολλή) φιλοσοφία* δεν χρειάζεται πολλή σκέψη, είναι απλό και ευνόητο: *Ποιος φταίει; Ε. -!* (είναι εύκολο να το βρεις). σχολιο λ. *πνεύμα*. **φιλοσοφικός,** -ή, -ύ Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φιλοσοφία: *~ σύστημα* **/** *θεωρία* **/** *αρχή* **/** *δόγμα* **/** *στοχασμός* **/** *σύγγραμμα* **/** *λόγος / δοκίμιο / ερώτημα* 2. *Φιλοσοφική (Σχολή)* πανεπιστημιακή σχολή που περιλαμβάνει διάφορα τμήματα, στα οποία διδάσκεται η φιλοσοφία και οι άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες (η φιλολογία, η ιστορία, η αρχαιολογία, η ψυχολογία, η παιδαγωγική κ.λπ.). – **φιλο- σοφικ-ά** / **-ώς** [μτγν.] επίρρ. **φιλοσοφικότητα** (η) {χωρ. πληθ.Ι η τάση ή η έφεση προς φιλοσοφικό στοχασμό.

φιλόσοφος (ο/η) [αρχ.] {φιλοσόφ-ου | -ων. -ους} 1. ο φίλος τής σοφίας, το πρόσωπο που αγαπά τη γνώση και την έρευνα 2. το πρόσωπο που διατυποίνει δικό του φιλοσοφικό σύστημα, που διατυπιόνει φιλοσοφικούς στοχασμούς: *ο Πλάτων ήταν ένας από τους μεγαλύτερους - τής αρχαιότητας* [| *προσωκρατικός / στωικός / επικούρειος / σχολαστικός / ιδεαλιστής / μαρξιστής* - || *ο από σκηνής ~* (χαρακτηρισμός τού Ευριπίδη λόγω τής συνήθειάς του να βάζει στο στόμα ηρώων του δικές του φιλοσοφικές απόψεις) 3. (μτφ.) αυτός που αντιμετωπίζει τις δυσκολίες και τα προβλήματα τής ζωής με σκέψη και γνώση, με εγκαρτέρηση και απάθεια, j·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φιλόζωος.* φιλοσοφώ ρ. αμετβ. κ. μετβ. |αρχ.Ι {φιλοσοφείς... | φιλοσόφ-ησα. -ημένος] ♦ (αμετβ.) 1. σκέπτομαι και ερευνώ τα πράγματα με τρόπο φιλοσοφικό, σε έκταση και σε βάθος: *Αρκετά φιλοσοφήσαμε! Καιρός* ν' *ασχοληθούμε και με πρακτικά ζητήματα!* 2. σκέπτομαι γύρω από ένα θέμα με διαφορετικό τρόπο από τον συνηθισμένο, συνήθ. πιο νηφάλιο ή πιο αισιόδοξο: *στη ζωή χρειάζεται να φι/.οσοφείς και λίγο. για να μην τρελαθείς* ♦ (μετβ.) 3. αντιμετωπίζω τα πράγματα με φιλοσοφική διάθεση· ΦΡ. το *φιλοσοφώ* σκέφτομαι (κάτι) πιο ήρεμα και αναλυτικά και από άλλη οπτική γωνία, συνήθ. πιο αισιόδοξη: *Μη χάνεις την ψυχραιμία σου! Ας το φιλοσοφήσουμε λίγο!*

4. (η μτχ. *φιλοσοφημένος, -η. -ο)* (α) αυτός που ενέχει ή φανερώνει φιλοσοφική σκέψη: *~ άποψη* (β) αυτός που χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να ξεπερνά τις δυσκολίες με νηφάλια σκέψη: - *άτομο! στάση.* φιλόστοργος, -η, -ο [αρχ.[ο γεμάτος στοργή, αυτός που συμπεριφέ- ρεται προστατευτικά, με τρυφερότητα: *~ μητέρα* συν. στοργικός, τρυφερός am. άστοργος. – φιλόστοργα επίρρ.. φιλοστοργία (η) |αρχ.[. Φιλόστρατος (ο) |-ου κ. -άτου] όνομα τεσσάρων αρχαίων Ελλήνων σοφιστών (2ος αι. μ.Χ.).

[ΗΤΥΜ. αρχ. κόρ. όν. < *φίλο- {< φί/.ος)* + *στρατός*J. φιλότεκνος, -η, -ο [αρχ.Ι **1.** (λόγ.-σπάν.) αυτός που αγαπά τα παιδιά του: *~ γονέας / πατέρας* 2. (για ατέκνους) αυτός που αγαπά πολύ τα παιδιά, που επιθυμεί πολύ να αποκτήσει παιδιά" *το ορφανό θα δοθεί σε ~ ζευγάρι, για να το μεγαλο)σει.* - - φιλοτεκνία (η) Ιμτγν.]. φιλοτελισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.Ι η ερασιτεχνική ή επαγγελματική ενασχόληση με τη συλλογή, μελέτη ή εμπορία γραμματοσήμων και άλλων αντικειμένων ταχυδρομικής χρήσεως (π.χ. σφραγίδων, φακέλων πρώτης ημέρας κυκλοφορίας κ.ά.). Επίσης (σπάν.) φιλοτέλεια (η). –φιλοτελικός,-ή,-ό.

[ητυμ. < *φίλο-* + *-τελισμός*< *τέλοςφλλ.).* Ο αντίστοιχος ξέν. όρ.. έχει διαφορετική ετυμολογική προέλευση, < γαλλ. philatclismc < phil- (< *φιλ(ο)-)* + -atclismc < *ατέλεια*«απαλλαγή από έξοδα>>. επειδή με τη χρήση γραμματοσήμων ο παραλήπτης απαλλασσόταν από τα τέλη αλληλογραφίας, τα οποία επωμιζόταν ο αποστολέας], φιλοτελιστής (ο), φιλοτελιστρια (η) {φιλοτελιστριών] πρόσωπο που ασχολείται με τον φιλοτελισμό.

|ϋΤΥΜ. Μεταφορά τού ελληνογενούς γαλλ. philat^liste (βλ. κ. *φΟ.οτε- λισμόφ*.

φιλοτέχνημα (το) [μτγν.] {φιλοτεχνήμ-ατος | -ατα. -άτων! (λόγ.) έργο κατασκευασμένο με τέχνη, προϊόν τής έμπνευσης και τής εργασίας καλλιτέχνη συ.ν. καλλιτέχνημα, κομψοτέχνημα, φιλότεχνος, -η. -ο [αρχ.] αυτός που αγαπά την τέχνη, τις καλές τέχνες. που παρακολουθεί την εξέλιξη και τα καλλιτεχνικά ρεύματα των καλών τεχνοίν (ζωγραφικής, γλυπτικής κ.λπ.): *πολλοί ~ παρευρέθηκαν στα εγκαίνια τής έκθεσης ζωγραφικής || ένα πλατύ ~ κοινό* ΣΥΝ. φιλόμουσος. – **φιλοτεχνία** (η) |αρχ.|. **φιλοτεχνώ** ρ. μετβ. Ιαρχ.| [φιλοτεχνείς... | φιλοτέχν-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος! 1. κατασκευάζω ή επεξεργάζομαι (κάτι) με καλλιτεχνική διάθεση ΣΥΝ. καλλιτεχνώ 2. (γενικότ.) δημιουργώ (έργο τέχνης): *ο δήμαρχος τίμησε τον γλύπτη που φιλοτέχνησε το άγαλμα τής πλατείας.* **φιλοτίμηση** (η) -> φιλοτιμώ

φιλοτιμία (η) |αρχ.] Ιχωρ. γεν. πληθ.] **1.** η έντονη συναίσθηση τής προσωπικής τιμής και τής αξιοπρέπειας, που εκδηλώνεται κυρ. με την επιθυμία κάποιου να κερδίζει την εκτίμηση των άλλων, με την ευαισθησία του ως προς το τι σκέφτονται οι άλλοι γΓ αυτόν: *κεντρίζω τη ~ κάποιου* ΣΥΝ. φιλότιμο, ευθιξία, εγωισμός ΑΝΤ. αφιλοτιμία. αναισθησία, παχυδερμία 2. η προθυμία στην εκτέλεση εντολής, καθήκοντος κ.λπ. ή στην παροχή υπηρεσίας ή εκδούλευσης: *εργάζεται με πολλή* - ΛΝΤ. απροθυμία, δυστροπία· φρ. *κάνω την ανάγκη φιλοτιμία* / (λόγ.) *την ανάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος* βλ. λ. *ανάγκη* **3.** η ανωτερότητα, η ευγένεια ψυχής που εκδηλώνεται κυρ. με τη γενναιοδωρία Λ.ΝΙ. μικροψυχία, φιλαργυρία **4.** (συνεκδ.) κάθε γενναιόδωρη πράξη που φανερώνει φιλοτιμία, εκδήλωση χαρακτηριστική τού φιλότιμου ανθρώπου (σημ. 3): *άμα αρχίσει τις ~. δεν του μένει δεκάρα στην τσέπη.* ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *εχέμυθος.* **φιλότιμο** (το) |χο)ρ. πληθ.] **1.** η έντονη συναίσθηση τής προσωπικής τιμής και τής αξιοπρέπειας, η φιλοτιμία (βλ.λ., σημ. Ι): *με τόσες κατηγορίες να τον βαραίνουν, θα έπρεπε να είχε παραιτηθεί από το αξίωμά του, αν είχε μια στάλα* - *|| θίγω* το - *κάποιου* ΣΥΝ. ευθιξία ΛΝΤ. αφιλοτιμία. αναισθησία, παχυδερμία· φρ. *φέρνω / ρίχνω (κάποιον) στο φιλότιμο* κεντρίζω (σε κάποιον) τη φιλοτιμία: *για να σου κάνει τη δουλειά, πρέπει να τον φέρεις στο φιλότιμο· πες του ότι είναι ο μόνος που μπορεί να σε βοηθήσει και ότι έχεις απόλυτη ανάγκη τη βοήθειά του!* 2. η ιδιαίτερη ευαισθησία, η ευσυνείδητη προσπάθεια στην επιτέλεση καθήκοντος, έργου: *δουλεύει πάντοτε με ~.* [ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. επιθ. *φιλότιμος].*

φιλότιμος, -η. -ο [αρχ.Ι **1.** αυτός που έχει έντονο το συναίσθημα τής τιμής και τής προσωπικής αξιοπρέπειας, που θέλει και προσπαθεί να κερδίζει την εκτίμηση των άλλων: *αν ήσουν τόσο δα ~. δεν θα τα ανεχόσουν αυτά!* ΣΥ.Ν. εύθικτος, (οικ.) μπεσαλής, ευαίσθητος ΑΝΙ . αφιλότιμος, αναίσθητος 2. (ειδικότ.) αυτός που καταβάλλει ευσυνείδητες προσπάθειες να ανταποκριθεί στα καθήκοντά του ή να διακριθεί στον τομέα τής δραστηριότητάς του: *είναι πολύ* -■ *αν δεν μείνεις ικανοποιημένος απ' τη δουλειά του. θα φροντίσει να επανορθώσει* ΣΥΝ. ευσυνείδητος **3.** αυτός που δεν υπολογίζει τα χρήματα, προκειμένου να βοηθήσει ή να περιποιηΟεί κάποιον: *είναι τόσο ~, που ήθελε να μας κεράσπ όλους κι ας μην έχει πολλά χρήματα* ΛΝΤ. μικρόψυχος, φιλάργυρος, τσιγγούνης **4.** (κατ' επέκτ. για αισθήματα ή εκδηλώσεις) αυτός που φανερώνει φιλοτιμία: *~ προσπάθεια / χειρονομία* **5.** *φιλότιμο (το) βλ.λ.* – **φιλότιμα /φιλοτίμως** [αρχ] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εχέμυθος.*

φιλοτιμώ ρ. μετβ. {φιλοτιμείς... | φιλοτίμ-ησα. -ούμαι / -ιέμαι, -ήθηκα, -ημένος! 1. διεγείρω τη φιλοτιμία σε (κάποιον), κεντρίζω τον ζήλο σε (κάποιον): *προσπάθησε να τον φι?.οτιμήσεις· ίσως σε εξυπηρετήσει*

(συχνότ. το μεσοπαθ. *φιλοτιμούμαι / φιλοτιμιέμαί)* δείχνω φιλοτιμία, παρακινούμαι από φιλοτιμία (να πράξω κάτι): *φιλοτιμήθηκε να ανα'/Λβει αυτός τα έξοδα για την εκδήλωση* ΣΥΝ. προθυμοποιούμαι ΑΝΤ. δυστροπώ. **φιλοτίμηση** (η). |ΕΓΥΜ. < αρχ. *φιλοτιμούμαι (-έ.ο-)* < *φίλο-* + *-τιμούμαι* < *τιμή.* Στην Κ.Δ. η λ. απαντά με τη σημ. «αγωνίζομαι υποκινούμενος από ευσυνειδησία» (λ.χ. *Β' Κορινθ.* 5, *9: διό καί φιλοτιμούμεθα ... ευάρεστοι αύτώ είναι)*\.

φιλοτομαρισμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} (εκφραστ.) ο υπέρμετρος εγωισμός, η υπερβολική αγάπη κάποιου για την καλοπέραση και τα συμ- φέροντά του, τα οποία υπερασπίζει με οποιοδήποτε τίμημα ΣΥΝ. ιδιοτέλεια ΑΝΙ. αλτρουισμός, φιλαλληλία. – **φιλοτομσριστής** (ο), **φιλοτομαρίστρια** (η).

[ejym. < *φίλο-* + *τομάρι* + παραγ. επίθημα *-ισμός].*

φιλόφρονας (ο) -»φιλόφρων

φιλοφρόνηση (η) Ιμτγν.Ι {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων] λόγος επαινετικός, που δηλώνει συμπάθεια και φιλική διάθεση ΣΥΝ. κομπλιμέ- ντο, καλά λόγια.

φιλοφρονητικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός που είναι επαινετικός, που φανερώνει κολακευτική διάθεση: *σας ευχάριστο3 για τα - σας λόγια* || *~ χειρονομία.* –

φιλοφρονητικ-ά / **-ώς** επίρρ. **φιλοφρονώ** ρ. μετβ. {φιλοφρονείς... [φίλοφρόν-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος! κάνω φιλοφρονήσεις (σε κάποιον).

[ΕΤΥΜ. < *αρχ. φιλοφρονούμαι (-έο-)* < *φιλόφρων. -ονος*\. **φιλοφροσύνη** (η) [αρχ.[{χωρ. πληθ.Ι (λόγ.) **1.** η φιλική διάθεση, η ευγενική και περιποιητική συμπεριφορά: *μας δέχθηκε με εγκαρδιότητα και* - **2.** νομ. *διεθνής φιλοφροσύνη* το σύνολο των κανόνων συμπεριφοράς που ρυθμίζουν τις διακρατικές σχέσεις, **φιλόφρων,** -ων, -ον {φιλόφρ-ονος. -ονα | -ονες (ουδ. -ονα). -όνων! (λόγ.) αυτός που συμπεριφέρεται με ευγένεια, που εκδηλώνει συμπάθεια και περιποιητικότητα: *- οικοδεσπότης / ξενοδόχος.* Επίσης (καθημ.) **φιλόφρονας** (ο/η). – **φιλοφρόνως** επίρρ. |αρχ.|. ΣΧΟΜΟ λ. *-ων, -ων -ον.*

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «ευγενικός, φιλικός», < *φι/.ο-* + *-φρων*; μεταπτωτ. βαθμ. τού ουσ. *φρήν, -ενός*\. **φιλοχρηματία** (η) [αρχ.Ι Ιχωρ. πληθ.} η υπερβολική αγάπη προς το χρήμα: *άνθρωπος γνωστός για τον κυνισμό και τη* - ΓουΣΥΝ. φιλαρ- γυρία ΑΝΤ. αφιλοχρηματία. **φιλοχρήματος,** -η, -ο ιαρχ·] αυτός που αγαπά υπερβολικά τα χρή

ματα, που επιδιώκει με κάθε τρόπο να κερδίσει ή να μαζέψει χρήματα: *είναι καλός επιχειρηματίας, αλλά είναι πολύ ~ · δεν δίνει τού αγγέλου του νερό* ΣΥΝ. φιλάργυρος, παραδόπιστος, πλεονέκτης, άπληστος αντ. αφιλοκερδής, ανιδιοτελής. ιχολιο λ. *τσιγγούνης*. **φιλόψογος,** -η, -ο [αρχ.Ι (σπάν.) αυτός που αγαπά να ψέγει, να κατηγορεί τους άλλους συν. φιλοκατήγορος, εγκριτικός, **φιλόχριστος,** -η. -ο [μεσν.Ι αυτός που αγαπά τον Χριστό, **φίλτατος,** -άτη. -ατο (λόγ.) πάρα πολύ αγαπητός· χρησιμοποιείται ως προσφώνηση: *τι κάνεις, φίλτατε;* ΣΥΝ. προσφιλέστατος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φίλ,ος* (βλ.λ.) + επίθημα *-τατος* (υπερθ. βαθμού)|. **φιλτράρω** ρ. μετβ. [φιλτράρισ-(χ. -τηκα. -μένος} **1.** (λαϊκ.) περνώ (κάτι) από φίλτρο: *~ '/Λδι / νερό / αέρα* ΣΥΝ. διυλίζω. διηθώ 2. (μτφ.) ελέγχω εξονυχιστικά κάτι. το καθαρίζω από ορισμένα στοιχεία: στο *έργο τού Κρυστάλλη Οα βρούμε φιλτραρισμένο το δημοτικό τραγούδι.* – **φιλτράρισμα** (το).

(ΠΤΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. filtrare < filtro (βλ. κ. *φίλ.τρο²)*\. φίλτρο¹ (το) 1. το μαγικό ποτό: γο *~ τού έρωτα* συν. ελιξήριο 2. (κατ' επέκτ.-συνεκδ.) αγάπη και στοργή, τρυφερότητα, κυρ. των γονέων προς τα παιδιά: *μητρικό ~* · 3. ανατ. το μεσαίο τμήμα τού άνω χείλους. που έχει σχήμα αύλακας και βρίσκεται ακριβώς κάτω από τη μύτη· αλλιώς *υπορρινική αύλακα* (η).

(ΠΤΥΜ. < αρχ. *φίλτρον* < *φιλώ* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τρον,* πβ. κ. *πλήκ-τρον].*

φίλτρο² (το) 1. κάθε πορώδες σ(»μα. μέσω τού οποίου περνά υγρό ή αέριο, προκειμένου να απαλλαγεί από τα ξένα σώματα ή από τα υλικά με τα οποία είναι αναμειγμένο: *- λαδιού / αέρα* (που χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό αέρα από αιωρούμενα σωματίδια ή βακτηρίδια) / *τσιγάρου* (που αποτελείται από νήματα οξικής κυτταρίνης και κατακρατεί την πίσσα και μέρος τής περιεχόμενης στον καπνό τού τσιγάρου νικοτίνης) || *καφές* φίλτρου (ο καφές που φτειάχνε- ται σε καφετιέρα) || *ηλιακό ~* (χημική ουσία που χρησιμοποιείται σε αντηλιακά και καλλυντικά παρασκευάσματα, για να απορροφά τη βλαβερή υπεριώδη ακτινοβολία) || *βιολογικό ~* συν. (λόγ.) ηθμός · 2. τρ.χνολ. διάτυξη ραδιοφωνικού δέκτη, που απομακρύνει τα παράσιτα 3. τηχνόλ. διάταξη που χρησιμεύει στον διαχωρισμό των συχνοτήτων των βαρέων, μέσων και οξέων τόνων και στη διόρθωση των εγγραφών και ορισμένων αναπαραγωγών ήχου 4. φωϊόγρ. *αντισταθμιστικό φίλτρο* βλ. λ. *αντισταθμιστικός.*

[ετυμ. < ιταλ. filtro < μτγν. λατ. filtrum, γερμ. αρχής, πβ. αρχ. γερμ. filz. αρχ. σουηδ. fill κ.ά.|. **φίλυδρος,** -ος. -ο (λόγ.) (φυτό) που αγαπά το νερό και ευδοκιμεί σε αυτό, που χρειάζεται πολύ νερό, για να αναπτυχθεί συν υδροχαρής. Ιετυμ. αρχ. < φῖ(ο)- + *-ύδρυς*< ύδωρ. *ύδατος*\. **φιλύποπτος,** -η. -ο αυτός που συνήθως ή εύκολα υποψιάζεται τους άλλους, που δεν έχει εμπιστοσύνη σε κανέναν συν. καχύποπτος. δύσπιστος αντ. εύπιστος, ευκολόπιστος, αφελής, απονήρευτος. – **φιλύποπτα** επίρρ.. **φιλυποψία** (η) j 1896].

Ιετυμ. < *φῖλ(ο)-* + *ύποπτος].*

φιλύποπτος - καχύποπτος - ύποπτος. **Τόσο το** φιλύποπτος **όσο και το** καχύποπτος **έχουν ενεργητική σημασία (σημειώνουν αυτόν που υποπτεύεται τους άλλους), ενώ το** ύποπτος **έχει παθητική σημασία (σημαίνει αυτόν που είναι στόχος τής υποψίας των άλλων, που τον υποπτεύονται). Περαιτέρω, το** *φι/.ύποπτος* **δηλώνει αυτόν που συνηθίζει να υποπτεύεται τους άλλους ή που εύκολα τους υποψιάζεται, ενώ το** *καχύποπτος* **αυτόν που υποψιάζεται τους άλλους για κάτι κακό (επί κακώ), πράγμα που δεν συμβαίνει με το** *φιλύποπτος.*

φιλύρα **(η) {φιλυρών} (λόγ.) η φλαμουριά (βλ.λ.):** *η «Οδός υπό τας Φιλύρας» (Unrcr den Linden) είναι πολύ γνωστός κεντρικός δρόμος τού Βερολίνου.*

[ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. αποτελεί σύνθ. από το επίθ. *φίλος* **και τη «γλώσσα» τού Ησυχίου** *ϋρον σμήνος* **(βλ. λ.** *ϋραξ),* **επειδή η φιλύρα προσελκύει τις μέλισσες. Παρόμοια σημασιολ. σχέση συναντούμε και στα ζεύγη λατ. apium «'σέλινο» - apis «μέλισσα», γερμ. Bicncnbaum «είδος δέντρου» - Bicnc ««μέλισσα»!.**

φιλώ **(κ. -άω) ρ. μετβ. {φιλάς... | φίλ-ησα. -ιέμαι. -ήθηκα. -ημένος}** 1. **(α)** *κάποιον)* **αγγίζω με τα χείλη μου (κάποιον) σε μέρος τού σώματός του (χείλη, μάγουλο, μέτωπο κ.α.), ως έκφραση χαιρετισμού, αγάπης ή ερωτικού πόθου: τον** *~ στο μάγουλο* **/ στα** *χείλη* **/ στο** *στόμα* **/** *στο μέ- το)πο* || *~ σταυρωτά* || *φίλησέ μου τα παιδιά!* **ΣΥΝ. (λόγ.) ασπάζομαι (β)** *(~ κάτι)* **αγγίζω με τα χείλη μου (κάτι), ως έκφραση αγάπης ή σεβασμού:** *φίλησε με σεβασμό το χέρι τού πατέρα / τού ιερέα* || *φίλησε τη φωτογραφία τής αγαπημένης του* || *έκανε τον σταυρό της και φίλησε την εικόνα* || *μετά από τόσα χρόνια στην ξενιτειά έσκυψε και φίλησε το χώμα τής πατρίδας του* **συν. (λόγ.) ασπάζομαι· φρ. (μτφ.) (α)** *φιλώ σταυρό* **ορκίζομαι (β)** *φιλώ κατουρημένες ποδιές* **βλ. λ.** *κατουρώ* **(γ) (παροιμ.)** *χέρι που δεν μπορείς να το δαγκώσεις, φίλησέ το* **είναι καλύτερα να υποταχθείς σε κάποιον, αν δεν μπορείς να συγκρου- στείς μαζί του, πρέπει να πας με το καλό όπου δεν μπορείς να πας με το άγριο 2. (μεσοπαθ.** *φιλιέμαι)* **ανταλλάσσω φιλί ή φιλιά με κάποιον:** *το ζευγάρι φιλιέται περιπαθώς.*

[ετυ.μ. < αρχ. *φιλώ (-έω),* **αρχική σημ. «νιώθω στοργή και τρυφερότητα, αγαπώ». <** *φίλος* **(βλ.λ.). Η σημερινή σημ. είναι ήδη αρχ. (όχι στον Όμηρο) και αρχικώς απαιτούσε πάντοτε αντικείμενο αναφοράς (λ.χ.** *φιλεΐν τάς παρειάς / τοΐσι στόμασι / τό σόν κάρα* **κ.ά.). Αργότερα η λ. αντικατέστησε το αρχ. ρ.** *άσπάζομαι].*

Φίλων **(ο) {Φίλων-ος. -α}** 1. **Ιουδαίος φιλόσοφος (30 π.Χ.-45 μ.Χ.), ο σημαντικότερος εκπρόσωπος τού αλεξανδρινού ιουδαϊσμού** 2. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** ανδρικό όνομα. Κπίσης **Φίλωνας.** ΙΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *φίλος.* πβ. κ. *Π/^άτ-ων*\. **φιμέ** επίθ. {άκλ.} αυτός που έχει γκρίζο χρώμα, όπως αυτό τού καπνού (συνήθ. για τζάμια ή φακούς γυαλιών μέσα από τα οποία δεν μπορεί *να* δει κανείς): *ένα αυτοκίνητο με ~ τζάμια.*

Ιετυμ. < γαλλ. fume «μαυρισμένος. σκοτεινιασμένος με καπνό» < fumee «καπνός» < p. fumer < λατ. fumare (βλ. κ. *φουμάρω)*|. **φιμώνω** ρ. μετβ. {φίμω-σα, -θηκα. -μένος! (λαϊκ.) **1.** βάζω φίμωτρο (σε ζώο) 2. (κατ' επέκτ.) φράζω το στόμα κάποιου με το χέρι μου. με κομμάτι ύφασμα ή με άλλο μέσο. για να τον εμποδίσω να φωνάξει: *οι ληστές τον έδεσαν και τον φίμωσαν* **3.** (μτφ.) στερώ (από κάποιον) την ελευθερία τού λόγου: *η δικτατορία φίμωσε τις εφημερίδες* · ΦΡ. .ναυτ. *φιμώνω το σχοινί* δένω την άκρη τού σχοινιού με σπάγκο, για να μην ξεφτύσει. – **φίμωμα** (το) 118871.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φιμώ (-όω)* < *φιμός* «χαλινάρι», τεχν. όρ.. αγν. ετύμου, αφού οι συνδέσεις με τα *σφίγγω - σφιγμός* και με το λατ. fiscus «καλάθι» δεν συγκεντρώνουν καμία πιθανότητα], **φίμωση** (η) [μτγν.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων! 1. (σπάν.) το να φιμώνει κανείς ζο)θ ή άνθρωπο ΣΥΝ. φίμωμα 2. (μτφ.) η επιβολή σιγής, η στέρηση τής ελευθερίας τού λόγου: *η - τού Τ'ύπου* · **3.** ΙΑΓΡ. η στένωση τής πόσθης τού πέους, που δεν επιτρέπει την έξοδο και αποκάλυψη τής βαλάνου και είτε υπάρχει εκ γενετής είτε προκαλείται από τοπικές φλεγμονές, **φίμωτρο** (το) {-ου κ. -ώτρου | -ων κ. -ώτρωνΙ 1. πλέγμα από σχοινί, δέρμα, μέταλλο κ.λπ., που τοποθετείται γύρο) από το ρύγχος των ζώων. για να τα εμποδίζει να δαγκώνουν: *βάζω - στον σκύ/.ο / στην αρκούδα* 2. (μτφ.) η στέρηση τής ελευθερίας τού λόγου: *η δικτατορία έβαλε ~ στον δημοσιογραφικό λόγο.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *φίμωτρον* < αρχ. *φιμώ (-όω)* + παραγ. επίθημα *-τρον,* πβ. κ. *άρο-τρον*\. **φίν** (το) {άκλ.} ΑΘΛ. μικρό ιστιοφόρο για ιστιοπλοϊκούς αγώνες, το οποίο κυβερνάται από ένα άτομο.

|ΕΤΥΜ. < γαλλ. finn < σουηδ. fena «πτερύγιο» (παλ. ολλ. vinne). που συνδ. με λατ. spina «αγκάθι»|. **φίνα** επίρρ. (λαϊκ.) πάρα πολύ ωραία. περίφημα: *περάσαμε ~ στην εκδρομή* || τα *κατάφερες ~* || *Πώς νιώθεις; – !* ΣΥΝ. έξοχα, υπέροχα AN γ. άσχημα, απαίσια, φρικτά.

|Η'ΥΜ. Βλ. λ. *φίνος].* **φινάλε** (το) {άκλ.} **1.** το τελευταίο μέρος μουσικού ή θεατρικού, κινηματογραφικού κ.λπ. έργου, γιορτής, εκδήλωσης: *έργο με περίφημο / πρωτότυπο / προβλέψιμο ~*2. (μτφ.) το τέλος, η κατακλείδα: *ξέρεις ποιο ήταν το - τής υπόθεσης:* ΣΥΝ. επίλογος, έκβαση ANT. αρχή, ξεκίνημα· ΦΡ. *στο φινάλε* στο τέλος, τελικά: *- κανείς δεν μπορεί να μας υποδείξει τι θα κάνουμε.*

LETYM. < ιταλ. finale < λατ. finalis < finis -is ««όρος. τέλος»], **φιναλίστ** (ο/η) {άκλ.} αυτός που προκρίνεται στην τελική φάση των αγώνων μιας διοργάνωσης: *η ομάδα τους ήταν πολλές φορές ~ σε διάφορα τουρνουά* || *οι πέντε ~ των εφετινών καλλιστείων.*

(ΕΤΥΜ. < γαλλ. finaliste < finale, βλ. κ. *φινάλε].* **φινέτσα** (η) {χωρ. πληθ.} η λεπτότητα στην εμφάνιση, στους τρόπους, στη συμπεριφορά κ.λπ.: το *ντύσιμό της έχει ~* || *επίπ'λωσαν* το *σπίτι τους με γούστο και* - ΣΥΝ. καλαισθησία, γούστο ANT. χοντροκοπιά, κακογουστιά.

|ΕΙΥΜ. < ιταλ. finczza < fino «τέλος» (< λατ. finis), πβ. κ. *τέλος τέλειος - τελειότητα}.* **φινετσάτος,** -η, -ο αυτός που διαθέτει φινέτσα: *~ άνθρωπος / γυναίκα / ντύσιμο / εμφάνιση / στυλ* ΣΥΝ. λεπτός, καλαίσθητος ANT. ακαλαίσθητος, κακόγουστος. – **φινετσάτα** επίρρ. **φινιριστήριο** (το) {φινιριστηρί-ου | -ων} **1.** μηχάνημα που διοχετεύει αέρα σε κατάλληλη θερμοκρασία και χρησιμοποιείται για τη λείανση και το γυάλισμα υφασμάτων μετά τη βαφή 2. (συνεκδ.) ο χώρος στον οποίο πραγματοποιείται η παραπάνω διαδικασία.

(ΠΤΥΜ. < *φινίρω* (αόρ. *φινίρισ-α)* + παραγ. επίθημα *-τήριο* (πβ. κ. *κα- θαρισ-τήριο)*\. **φινίρω** ρ. μετβ. {φινίρισ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) υποβάλλω (κάτι) σε τελική επεξεργασία ΣΥΝ. τελειοποιώ. – **φινίρισμα** (το), **φινιρισμέ- νος,** -η. -ο.

]ΕΤΥΜ. < ιταλ. finire «τελειώνω - τελειοποιώ'> < λατ. finire < finis «όριο, τέλος»}.

φίνις (το) {άκλ.} **1.** ΑΘΛ. ο τερματισμός: *μέχρι το - τής κούρσας δεν είχε ξεχωρίσει η νικήτρια* 2. (μτφ.) το τελικό στάδιο δράσης, προσπάθειας: *επιταχύναμε πάρα πολύ τον ρυθμό παραγωγής στο - και τελειώσαμε εγκαίρως.*

|ΗΤΥΜ. < αγγλ. finish|. **φινιστρίνι** κ. (σπάν.-λαϊκ.) **φιλιστρίνι** (το) [φινιστριν-ιού [-ιών} ΝΑΥΤ. το στρογγυλό παράθυρο σε καμπίνα πλοίου ΣΥ.Ν. (λόγ.) παρα- φωτίς.

|ΕΤΥΜ. < *φίνεστρίνι* (με αφομοίωση) < ιταλ. finestrini (πληθ.), υποκ. τού finestra «παράθυρο» < λατ. fenestra, αγν. ετύμου, ίσως ετρουσκ. δάνειο).

Φινλανδία κ. **Φιλανδία** (η) (γράφεται μερικές φορές κ. *Φιλλανδία)* (φινλ. Suomen Tasavalta, σουηδ. Republiken Finland = Δημοκρατία τής Φινλανδίας) κράτος τής Β. Ευρώπης στη Σκανδιναβική Χερσόνησο με πρωτεύουσα το Ελσίνκι, επίσημες γλώσσες τη Φινλανδική και τη Σουηδική και νόμισμα το ευρώ. – **Φι(ν)λανδός** κ. (καθημ.) **Φι(ν)λαν- δέζος** (ο). **Φι(ν)λανδπ** κ. (καθημ.) **Φι(ν)λανδέζα** (η). **φι(ν)λανδικός,** -ή, -ό κ. **φι(ν)λανδέζικος,** -η. -ο. **Φι(ν)λανδικά** κ. **Φι(ν)λανδέζικα** (τα).

11:ι ΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Finlande < σουηδ. Finland «χώρα των Φίννων» < Finn + land «χώρα. γη». Το εθνωνύμιο l inn, που απαντά

ως Fenni σε λατ. κείμενα τού Ιου αι. μ.Χ., ανάγεται πιθ. σε αρχ. γερμ. finna / fenna «πτερύγιο ψαριού», επειδή πιστεύεται ότι οι Φίννοι χρησιμοποιούσαν δέρματα ψαριών ως ενδύματα. Η ονομασία Suomi είναι αγν. ετύμου, αν και ορισμένοι την παράγουν από τις φινλ. λ. suo «έλος» και rnaa «χώρα»|. **φινλανδοποίηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} η επιβολή περιορισμού κινήσεων ενός αδύνατου κράτους στην εξωτερική του πολιτική από ένα ισχυρό γειτονικό κράτος (όπως παλαιότ. ο περιορισμός τής Φινλανδίας από τη Σοβιετική Ένωση), **φιννικός,** -ή. -ό [1894] εθνολ. αυτός που σχετίζεται με τους Φίννους: ~ *γλώσσα.*

[ΐΎΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Finnic < Finn (βλ. λ. *Φινλανδία*)|.

Φίννοι (οι) ΕΘΝΟΛ. οι απόγονοι φυλών που μιλούσαν φιννοουγγρικές γλώσσες, με κυριότερο\>ς σύγχρονους εκπροσώπους τους τους Φιν- λανδούς και τους Κοθονούς. καθώς και ορισμένους λαούς τής Ρωσίας, ύπως οι Καρέλιοι, οι Ίνγκριοι κ.ά.

Ιετυμ. Βλ. λ. *Φινλανδία].* **φΐννοουγγρικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Φίννους και τους Ούγγρους 2. γλωσσ. *φιννοουγγρικές γλώσσες* κλάδος τής οικογένειας των ουραλικών γλωσσών, ο οποίος περιλαμβάνει τη Φιν- λανδική. την Ουγγρική, την Ησθονική και ορισμένες γλώσσες λαών τής Ρωσίας (Καρελική. Βεπική κ.ά.).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. Finno-UgricJ.

φινόκιο (το) το μάραθο (βλ.λ.).

[Ι-ΤΥΜ. < ιταλ. finocchio < δημώδ. λατ. *feniculum,* υποκ. τού λατ. fenum «'χόρτο»].

φίνος, -α, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει λεπτούς τρόπους, ο ευγενικός και διακριτικός στη συμπεριφορά 2. αυτός που έχει λεπτότητα και ευγένεια, ο εκλεπτυσμένος: ~ *γούστο / γοητεία / ντύσιμο* λ.ντ. χοντροκομμένος 3. (χυτός που είναι λεπτής τέχνης, που απευθύνεται σε λεπτή αίσθηση: ~ *ύφασμα / μετάξι ι πορσελάνη ί άρωμα* · 4. (λαϊκ.) πολύ καλός, σπουδαίος, εξαιρετικός. — **φίνα** επίρρ. (βλ.λ.).

[εγυμ. μεσν. < ιταλ. fino «λεπτός, καθαρός, ευγενικός» < λατ. finis «τέλος» (πβ. κ. *τέλ,ος - τέ/^ειος)].* **φιντάνι** (το) ►φυντάνι

φιντεϊσμός (ο) Ιχωρ. πληθ.} ΦΙΛΟΣ, φιλοσοφική αντίληψη που δίνει τεράστια σημασία στην πίστη, την οποία θεωρεί ίση ή ανώτερη από τη λογική και την επιστήμη (κατ' αντιδιαστολή προς τον ορθολογισμό). — **φιντείστής** (ο), **φιντεΐατρια** (η), **φιντεϊστικός,** -ή. -ό.

Ιετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. fidcism < λατ. fides, -ei «πίστη»]. **Φιντίας** (ο) πυθαγόρειος φιλόσοφος, γνωστός για τη φιλία του με τον Δάμωνα (πβ. λ. *Δάμων).*

[εγυμ. μτγν. κύρ. όν. < *χΦιλ-τίας* (με δωρ. εναλλαγή ·λτ- / -ντ-) < *φιλ- τός < θ. *φιλ-* των λ. *φΐ/.-ώ, φίλ-ος. φ(λ-τρον\.* **φιξ** επίθ. {άκλ.} (καθημ.) αυτός που έχει καθοριστεί εκ των προτέρων, που δεν μεταβάλλεται: *οι τιμές μας είναι* ~ ΣΥΝ. καθορισμένος, αμετάβλητος αντ. κυμαινόμενος, μεταβαλλόμενος.

[πτυμ. < γαλλ. fixe < λατ. fixus «βέβαιος, μόνιμος, στερεός», μτχ. τ. τού ρ. figere «μπήγω, στερεώνω»!, **φιξάρω** ρ. μετβ. [φιξάρισ-α, -τηκα. -μένος} (καθημ.) **1.** σταθεροποιώ (κάτι), ώστε να μείνει αναλλοίωτο: - *το χρώμα / το φιλμ* 2. καθορίζω (κάτι που μέχρι στιγμής είναι υπό συζήτηση): ~ *ημερομηνία* ΣΥΝ. ορι- στικοποιώ. — **φιξάρισμα** (το).

[ετυμ. < *φις* + παραγ. επίθημα *-άρω.* πβ. κ. *σουτ-άρω].* **φιόγκος** (ο) **1.** τρόπος δεσίματος κορδέλας, κορδονιού κ.λπ. σε σχήμα πεταλούδας: *δένω την κορδέλα* / τα *κορδόνια μου φιόγκο || το πουκάμισό της έδενε μπροστά* σε ~ 2. (συνεκδ.) κορδέλα, κορδόνι κ.λπ. δεμένο σε σχήμα πεταλούδας: *έλυσε τον ~ και άνοιξε το πακέτο* [| *το φόρεμά της είχε στο μπούστο έναν σατέν* ~ · 3. (μειωτ.) ο κομψευό- μενος και μαλθακός νεαρός συν. τζιτζιφιόγκος. — (υποκ.) **φιογκάκι** (το) (σημ. I. 2).

(ετυμ. < ιταλ. fiocco «νιφάδα, τουλούπα (μαλλιού), κόμπος» < λατ. floccus «χνούδι, υφάδι», εκφραστ. όρ., αγν. ετύμου[. **φιορδ** (το) {άκλ.} καθένας από τους στενούς και φιδωτούς θαλάσσιους κόλπους, που εισδύει βαθιά σε απότομη, βραχώδη ακτή: ~ *των νορβηγικοί ακτών.*

[ΕΤΥΜ. < νορβ. fjord < αρχ. νορβ. fjorlhr, που συνδ. με αγγλ. ford «διάβαση, πέρασμα» (λ.χ. Ox-ford), γερμ. Furl (λ.χ. Frank-furt)|. **φιορίνι** (το) [φιορινιού | -ιών} **1.** ΙΣΙ. παλαιό ευρωπαϊκό νόμισμα, χρυσό ή ασημένιο, που κόπηκε για πρώτη φορά στη Φλωρεντία τον 13ο αι. και αργότερα διαδόθηκε σε άλλες χώρες 2. το νόμισμα διαφόρων σύγχρονων κρατών (π.χ. τής Ολλανδίας).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. fiorini (πληθ.) < fiorc «άνθος, λουλούδι» (επειδή ένα άνθος ήταν χαραγμένο στα νομίσματα τής Φλωρεντίας) < λατ. flos, -Oris |.

φιοριτούρα (η) [χωρ. γεν. πληθ.} **1.** μους. (α) ποίκιλμα που προστίθεται κατά βούληση από τον τραγουδιστή σε μουσική φράση για καλλωπισμό (β) φθόγγος ή ομάδα φθόγγων που παρεμβάλλονται στην ενόργανη μελωδία, για να την καλλωπίσουν ή για να εξάρουν τη δε- ξιοτεχνία τού καλλιτέχνη 2. (γενικότ.) οτιδήποτε προστίθεται για καλλωπισμό, κυρ. διακοσμητικό σχέδιο: *υπογραφή με ~ || έγραφε απλά, λιτά. χωρίς φιοριτούρες.*

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. fioritura «ανθοφορία» < fiorire «ανθίζω» < μτγν. λατ. florire < λατ. florere < flos, -oris «άνθος, λουλούδι»|. **φιορντ** (το) -► φιορδ

φιόρο κ. **φιόρε** (το) {άκλ.} (διαλεκτ.-λογοτ.) το άνθος, το λουλούδι: *το ~ τού λεβάντε* (η Ζάκυνθος).

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. fiore «άνθος» < λατ. flos, -oris].

F.I.R. (το) (προφέρεται *εφ άι αρr\ φιρ)* Περιοχή **/** Τομέας Πληροφοριών Ιΐτήσεων (βλ. λ. *περιοχή).*

[ΕΤΥΜ. Ακρωνύμιο τού αγγλ. όρου Flight Information Region), **φιρίκι** (το) {φιρικ-ιού | -ιών} ο καρπός τής φιρικιάς (βλ.λ.), ποικιλία μήλου μικρότερη από τη συνηθισμένη, με υπόξινη γεύση.

|ΚΤΥΜ. < τουρκ. ferik|. **φιρικιά** (η) μηλιά με καρπούς μικρότερους από τους κανονικούς και υπόξινους στη γεύση, **φιρί-φιρί** επίρρ. (καθημ.) επίμονα, σκόπιμα: *πάει ~ για καβγά* || - *πας να σε δείρω! Σ* ΥΝ. σώνει και καλά.

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. φρ. finl-firil «κυκλικά, γύρω-γύρω»|. **φίρμα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η επωνυμία επιχειρήσεως **2.** (συνεκδ.) η επιχείρηση: *μια μεγάλη ~ τού εξωτερικού ανοίγει παράρτημα και στην Ελλάδα* 3. το χαρακτηριστικό σήμα σε προϊόν με το όνομα τής παρασκευάστριας εταιρείας: *η - στο παντε/.όνι* ΣΥΝ. μάρκα **4.** (μτφ. για πρόσ.) ο πολύ γνωστός και αναγνωρισμένος στον χώρο του: *ανέβηκε το κασέ της από τότε που έγινε* ~ ΣΥΝ. διασημότητα. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φημισμένος.*

ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. firma «εταιρεία - υπογραφή, επωνυμία» < firmare «υπογράφω, επιβεβαιώνω» < λατ. firmare < firmus «στερεός, βέβαι-ος»].

φιρμάνι κ. **φερμάνι** (το) {φιρμαν-ιού | -ιών} **1.** ΙΣΤ. (στην Οθωμανική Αυτοκρατορία) διάταγμα τού σουλτάνου (βλ.λ.): *η μονή ιδρύθηκε με ειδικό* ~ 2. (συχνά ειρων.) το διάταγμα, κανονιστική εντολή: *ο διευθυντής έβγαλε ~ ότι απαγορεύεται* γο *κάπνισμα στους χώρους τής εταιρείας.*

ΙΠΤΥΜ, < τουρκ. ferman. Το *φιρμάνι* ήταν διάταγμα που περιελάμβα- νε θετική συνήθ. ρύθμιση σε αντίθεση με το *μπουγιουρντί* (βλ.λ.)]. **φις** (το) {άκλ.} εξάρτημα για την τροφοδοσία συσκευής με ηλεκτρικό ρεύμα, το οποίο διαθέτει δύο ή περισσότερες μεταλλικές προεξοχές, που εφαρμόζουν στις αντίστοιχες εσοχές τής πρίζας: *βάλε το - τού πλυντηρίου στην πρίζα* συν. ρευματολήπτης. — (υποκ.) **φιαάκι** (το).

|ΕΊΎΜ. < γαλλ. fiche < p. ficher «μπήγω, χώνω» < δημώδ. λατ. *ficcare *figicarc < λατ. figere «μπήγω, στερεώνω»|. **φισέκι** κ. (λαϊκότ.) **φουσέκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** το φυσίγγιο

(μτφ. ως επίρρ.) πολύ γρήγορα: *έφυγε* ~.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. fi^ek].

φισεκλίκΐ (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) η θήκη για φισέκια. που φοριέται στο σώμα. συνήθ. σταυρωτά: *κατέβηκε ο καπετάνιος απ' το βουνό ζωσμένος τα* - ΣΥΝ. φυσιγγιοθήκη.

[ΕΓΥΜ. < τουρκ. fi^ekJik], **φίσκα** (η) -► φύσκα

φιστικάς (ο) {φιστικάδες} (λαϊκ.) **1.** αυτός που πουλά φιστίκια **2.** αυτός που έχει στην ιδιοκτησία του εκτάσεις με φιστικιές (βλ.λ.). **φιστικής,** -ιά, -ί (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει την πράσινη απόχρωση τού εσωτερικού τού φιστικιού Λιγίνης: -> *φόρεμα / αυτοκίνητο* **2.** *φιστικί* (το) {άκλ.} η πράσινη απόχρωση τού φιστικιού. ΣΧΟΛΙΟ λ. *χρώμα.* **φιστίκι** (το) (συνήθης ορθ. *φυστίκι)* {φιστικ-ιού j -ιών} ο καρπός και το εδώδιμο σπέρμα τής φιστικιάς, το οποίο ψήνεται με αλάτι και καταναλώνεται ως ξηρός καρπός, θείορείται δε μεγάλης θρεπτικής αξίας:

Αιγίνης | | μασουλάω φιστίκια [| *τα ~ συνοδεύουν το ουίσκι ·* φρ. *αράπικο φιστίκι* βλ. λ. *αράπικος.*

|ΕΤΥ.Μ. Αντιδάν., < τουρκ. fistik < μτγν. *πιστάκιον.* υποκ. τυύ *πιστάκη* (βλ.λ.)].

φιστικιά (η) καρποφόρο, φυλλοβόλο δέντρο με πλούσια διακλάδωση, σύνθετα βαθυπράσινα φύλλα και εδώδιμους καρπούς με ξυλώδες περίβλημα, γκχ τους οποίους καλλιεργείται, **φιστικοβούτυρο** (το) βουτυρώδης κρέμα που παρασκευάζεται από αλεσμένα ξηροψημένα φιστίκια και χρησιμοποιείται στη μαγειρική, **φιστικοπώλης** (ο) {φιστικοπωλών} αυτός που πουλάει φιστίκια ΣΥΝ. φιστικάς.

φίστουλας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) το συρίγγιο (βλ.λ.).

|ΠΤΥΜ. μεσν. < λατ. fistula «σωλήνας, σύριγγα», τεχν. όρ.. αγν. ετύμου]. **Φίτζι (Νησιά)** (τα) (αγγλ. Republic of Fiji = Δημοκρατία των Φίτζι) νησιωτικό κράτος τού Ν. Ειρηνικού Ωκεανού με πρωτεύουσα τη Σού- βα. επίσημη γλώσσα την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Φίτζι. [ΕΙΥΜ. < αγγλ. Fiji. αγν. ετύμου. Στην τοπική γλώσσα τα νησιά απο- καλούνται Viti].

φιτίλι (το) {φιτιλ-ιού | -ιών} **1.** χοντρό νήμα, διαποτισμένο με ειδικό διάλυμα, που χρησιμεύει για να ανάβει και να διατηρεί τη φλόγα σε φωτιστικά αντικείμενα ή συσκευές: ~ *κεριού / καντηλιού / λάμπας / αναπτήρα*]| *καθαρίζω / κόβω το* ~ ΣΥΝ. άφτρα· φι>. *στο πιτς-φιτίλι* (επιτατ.) πάρα πολύ γρήγορα ςυ\. στο άψε-σβήσε, στο πει και φει, μά· νι-μάνι κ.τ.ό. 2. θρυαλλίδα πυροδοτήσεως όπλου ή εκρηκτικής ύλης: ~ *δυναμίτιδας ι φουρνέλου ·* φκ (μτο.) *βάζω φιτίλι* βάζω φιτιλιά (βλ.λ.)

στενή λωρίδα υφάσματος ραμμένη για διακόσμηση στην περιφέρεια σεντονιών. ενδυμάτων κ.λπ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ξεντιλίζοκ*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. fitil < αραβ. fati! |. **φιτιλιά** (η) (λαϊκ.-μτφ.) κακόβουλη διασπορά πληροφοριών, κακοπροαίρετα σχόλια που έχουν σκοπό να προκαλέσουν φιλονικίες, έριδες, ένταση κ.λπ.: *βάζει φιτιλιές ανάμεσά τους.* **φίτίλιάζω** ρ. μετβ. {φιτίλιασ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) κάνω κάποιον να θυμώσει, να οργιστεί (συνήθ. εναντίον τρίτων), «του βάζω φιτίλι». **ΦΙΦΑ** (η) (F.I.F.A.) (γαλλ. Federation Internationale de Football Association) Διεθνής Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου.

Φ.Κ.Ε. (ο) Φόρος Κύκλου Εργασιών. **φκ(ε)ιάνω** ρ. ►φτειάχνω **φκ(ε)ιάξιμο** (το) ► φτειάχνω **φκ(ε)ιασίδι** (το) >φτειασίδι **φκ(ε)ιασίδωμα** (το) -* φτειασίδωμα **φκ(ε)ιασιδώνω** ρ. φτειασιδώνω **φκυάρι** (το) ♦ φτυάρι

Φλαμανδία (η) 1. περιοχή τής Δ. Ευρώπης με πολιτική αυτονομία, τής οποίας ένα τμήμα ανήκει στο Βέλγιο και άλλο στη Γαλλία· κατά την Αναγέννηση άνθησαν σε αυτήν το εμπόριο και οι τέχνες 2. η μία από τις δύο περιφέρειες που αποτελούν το σημερινό Βέλγιο, στην οποία ομιλούνται διάλεκτοι τής ολλανδικής γλώσσας. Επίσης Φλάνδρα. — Φλαμανδός (η), Φλαμανδή (η), φλαμανδικός, -ή. -ό, Φλαμανδικά (τα).

I F.TYM. Μεταφορά τού παλ. γαλλ. Klamandie (σύγχρονο Hlandre) < επίθ. Klamand < ολλ. Vlaams (πβ. κ. Vlandcrcn «Φλάνδρα»), πιθ. από συμφυρμό των λ. vlukle «πεδιάδα» και wanderen «περιπλανώμαι». εννοώντας μια περιοχή επίπεδη και εκτεταμένη], φλαμέγκο (το) {άκλ.} λαϊκός χορός τής Ισπανίας, από την περιοχή τής Ανδαλουσίας, με τσιγγάνικη καταγωγή- (συνεκδ.) η μουσική ή το τραγούδι που τον συνοδεύει.

[ETYM. < ισπ. flamenco < ολλ. flaming «Φλαμανδός». ιδιότητα που αποδιδόταν από τους Ισπανούς σε φανταχτερά, ζωηρόχρωμα πράγματα. ακόμη και στη μουσική].

φλαμίνγκο (το) {άκλ.} υδρόβιο πτηνό με λευκό ή ροζ πτέρωμα, που ζει σε κοπάδια και είναι γνωστό για την ομορφιά του.

IETYM. < αγγλ. flamingo < πορτ. flamcngo. πιθ. < προβηγκ. fiamenc < flama «φλόγα» (< λατ. flamma)|. φλαμούρι (το) {ολαμουρ-ιού i -ιών[1. η φλαμουριά (βλ.λ.) ΣΥΝ. (λόγ.) φιλύρα 2. (συνεκδ.) το ξύλο τής φλαμουριάς: *σκαμνί από* ~ 3. (συνεκδ.) το αφέψημα που παρασκευάζεται από άνθη φλαμουριάς και έχει αντισπασμωδικές και καταπραϋντικές ιδιότητες ΣΥΝ. τίλιο. Ιετυμ. Υποκ. τού μεσν. *φ?.άμμυρον* < μτγν. *φλάμμουλ.ον* (με ανομοίωση) < λατ. flammeolum, υποκ. τού flammeum, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. flanimeu* < flamma «φλόγα»!· φλαμουριά (η) ψηλό φυλλοβόλο δέντρο τού δάσους, που φύεται στο Β. Ιίμισφαίριο· έχει φύλλα πυκνά σε σχήμα καρδιάς και πριονωτά, άνθη λευκά και (χρωματικά και σφαιροειδείς καρπούς· από τα άνθη του παρασκευάζεται το αφέψημα τίλιο ΣΥΝ. (λόγ.) φιλύρα, φλαμπέ επίθ. {άκλ.} φαγητό ή γλύκυσμα που το περιχύνουν με αλκο- ολούχο ποτό ή οινόπνευμα, βάζουν φωτιά και το σερβίρουν καθώς φλέγεται: *λουκάνικα* ~ || (κ. ως επίρρ.) *θα τα φτειάξουμε* LETYM. < γαλλ. flambe < p. flamber «φλέγομαι» < flambe «φλόγα» < παλ. γαλλ. flamblc < λατ. flammula, υποκ. τού flamma), φλάμπουρο (το) (λαϊκ.) 1. η πολεμική σημαία: το ~ *τής επανάστασης* 2. (παλαιότ.) λάβαρο που κρατούσαν σε γαμήλιες τελετές, το οποίο αποτελούνταν από κομμάτια υφάσματος ή μαντήλια δεμένα σε κοντάρι με σταυρό, που στις κεραίες του είχε μπηγμένα ρόδια (σύμβολο γονιμότητας) 3. ιστ. (στο Βυζάντιο) το χρυσοποίκιλτο λάβαρο από μεταξωτό ύφασμα, που χρησιμοποιούσε ο αυτοκράτορας. τα μέλη τής βασιλικής οικογένειας και οι ανώτατοι πολιτικοί και στρατιωτικοί αξιωματούχοι κατά τις διάφορες τελετές.

|ΕΙΎ.Μ. μεσν. < **φλάμπυλον*(με ανομοίωση) < μτγν. *φλάμμονλον φλ.* λ. *φλαμούρι)* |.

Φλανδρα (η) ·♦ Φλαμανδία

φλάντζα (η) Ιδύσχρ. φλαντζών] ΤΠΧΝΟΛ. λεπτό φύλλο σε σχήμα δίσκου από δέρμα, μέταλλο, ελαστικό ή άλλο υλικό, που προσαρμόζεται στο άκρο σωλήνα, κυλίνδρου, περιβλήματος κ.λπ. και χρησιμεύει στη σύνδεση με άλλο μηχανικό ή υδραυλικό στοιχείο ή στην εξασφάλιση στεγανότητας.

IETYM. < ιταλ. flangia < αγγλ. flange < μέσ. γαλλ. flanche < αρχ. γαλλ. flanc, γερμ. αρχής. πβ. αρχ. γερμ. hlancaj. φλαουτίστας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.]. φλαουτίστρια (η) {φλαουτι- στριών] ο μουσικός που παίζει φλάουτο. — Επίσης φλαουτίστα (η).

|είύμ. < ιταλ. flautista < flauto (βλ. λ. *φλάουτο)*\. φλάουτο (το) μουσ. 1. πνευστό μουσικό όργανο με στενό επιστόμιο και σωλήνα που φέρει τρύπες και κλειδιά κατά μήκος του: *σονάτα για* ~ *και πιάνο* ΣΥΝ. (λόγ.) πλαγίαυλος 2. φλάουτο *με ράμφος* πνευστό μουσικό όργανο με κωνικό σωλήνα που στενεύει στο κάτο) άκρο· χρησιμοποιήθηκε κατεξοχήν από τον Μεσαίωνα ώς την εποχή τού μπαρόκ.

[γ.τυμ. < ιταλ. flauto < γαλλ. flute < αρχ. προβηγκ. flaiit < δημώδ. λατ. *flabeolum < λατ. flare «'φυσώ, πνέω»], φλάρος (ο) (υβριστ.) στη φρ. *τον κακό σου τον φλάρο* τον κακό σου τον καιρό' εκφράζει αγανάκτηση τού ομιλητή για κάτι που είπε αυτός προς τον οποίο απευθύνεται.

[ετυμ. < μεσν. *φράρος* (με ανομοίωση) < βεν. frar «καλόγερος τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας», παράλλ. τ. τού ιταλ. frate «καλόγερος, μοναχός» (< λατ. frater «αδελοός»)|. φλας (το) {άκλ.í 1. στιγμιαία αναλαμπή μεγάλης εντάσεως, που επιτυγχάνεται με τεχνητά μέσα. κατάλληλη για λήψη φωτογραφιών όταν και όπου δεν υπάρχει επαρκής φωτισμός: *χωρίς* ~ *δεν βγαίνει φωτογραφία το βράδυ* 2. (συνεκδ.) η συσκευή που παράγει την παραπάνω αναλαμπή και είτε συνδέεται με τη φωτογραφική μηχανή είτε είναι ενσωματωμένη σε αυτήν: *Sev άναψε το* ~ 3. ομοιόμορφα διακοπτόμενη και επαναλαμβανόμενη αναλαμπή, που χρησιμεύει ως δείκτης πορείας οχήματος: *βγάζω* ~ *δεξιά* (όταν πρόκειται να στρίψω δεξιά) 4. (συνεκδ.) το ειδικό όργανο οχήματος, με το οποίο προκαλεί- ται η παραπάνω αναλαμπή.

[ETYM· < αγγλ. flash < παλαιότ. flask(i)en «πιτσυλίζω», ηχομιμητ. λ.], φλασκί (το) {φλασκ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) δοχείο για νερό ή κρασί που κατασκευάζεται παραδοσιακά από τον αποξηραμμένο καρπό κολο- κυθιάς (βλ.λ.) ΣΥΝ. (διαλεκτ.) τσότρα. — (υποκ.) φλασκάκι (το), (μεγεθ.) φλάσκα (η).

[ΕΙΎ.Μ. < μτγν. *φλασκίον*, υποκ. τού *φλάσκα* < μτγν. λατ. flasca], φλασμπακ κ. φλας-μπάκ (το) {άκλ.} αναδρομή στο παρελθόν με διακοπή τής ομαλής πορείας στον χρόνο τής υπόθεσης: *στην αρχή τής ταινίας ο σκηνοθέτης κάνει ένα - στα παιδικά χρόνια τού ήρωα.*

[είύμ. < αγγλ. flash-back], **φλέβα** (η) {φλεβών} **1.** αΝλτ. αιμοφόρο αγγείο, το οποίο μεταφέρει το φτωχό σε οξυγόνο αίμα από όλα τα μέλη και τα όργανα τού σώματος στον δεξιό κόλπο τής καρδιάς (πβ. κ. λ. *αρτηρία*)· φρ. (μτφ.) (α) *βρίσκω / πιάνω τη φλέβα (κάποιου)* πετυχαίνω το ευαίσθητο σημείο (κάποιου). τον αγγίζω στο ευαίσθητο σημείο του: *από την αντίδρασή του στα λόγια μου κατά/.αβα ότι βρήκα τη φλέβα του* ΣΥΝ. αγγίζω την ευαίσθητη χορδή (κάποιου) (β) **δεν** *κυλάει αίμα στις φλέβες μου* βλ. λ. *αίμα* 2. γεωλ. (α) έγχρωμη ακανόνιστη γραμμή σε μάζα ορυκτού: *μάρμαρο άσπρο με μαύρες* ~ (β) εκρηξιγενές σώμα με μορφή πλάκας ή στρώματος, που είναι προσανατολισμένο κάθετα ή με μεγάλη κλίση προς το υπόλοιπο πέτρωμα 3. κοίτασμα ορυκτού μεταλλεύματος. το οποίο εκτείνεται μέσα σε ένα μη εκμεταλλεύσιμο πέτρωμα: ~*χρυσού*· φρ. (μτφ.) **χτυπάω** *φλέβα χρυσού* ανακαλύπτω κάποιον/κάτι με ιδιαίτερη αξία. πολύτιμο 4. (κατ* επέκτ.) υπόγειο ρεύμα νερού: *εκεί όπου σκάψαμε, βρήκαμε* - || *στέρεψαν οι - τής πηγής* 5. (μτφ.) έμφυτη ή κληρονομημένη ικανότητα σε κάτι, ταλέντο: *όλη η οικογένεια έχει καλλιτεχνική* - || ~ *ζωγράφου* ΣΥΝ. κλίση 6. (μτφ.) η προέλευση, η καταγωγή: *έχη* ~ *ευγενική ι αριστοκρατική.* — (υποκ.) **φλεβίταα** (η) κ. **φλεβούλα.**

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φλέψ. φλεβός* < *bhl-eg*-. παρεκτεταμ. μορφή τού I.E. *bhel- «φουσκώνω, εξογκώνω», πβ. αρχ. γερμ. bolca «φουσκάλα». Ομόρρ. *φαλλός. φάλ(λ)αινα, φλώω* (βλ. λ. *φλύ-κταινα). φ/Άβω* «πιέζω» κ.ά.].

Φλεβάρης (ο) (λαϊκ.) ο Φεβρουάριος (βλ.λ.)· φρ. (παροιμ.) **ο** *Φλεβάρης κι αν φλεβίσει, καλοκαίρι Θα μυρίσει* όσα κρύα κι αν κάνει ο Φεβρουάριος. ο χειμώνας τελειώνει σε αυτόν τον μήνα. — **φλεβαριάτικος,** -η, -ο κ. **φλεβαρήσιος,** -ια. -ιο. **■ σχολιο λ. *μήνας.*

]ετυμ. μεσν. < ˣ*Φεβρ(ου)άρης* (με έκκρουση) < μτγν. *Φεβρουάριος* (βλ.λ.), που παρετυμολογήθηκε προς τη λ. *φλέβα*\. **φλεβικός,** -ή. -ό [αρχ.I **1.** ανατ. αυτός που σχετίζεται με τις φλέβες: ~ *αίμα / σύστημα / πάθηση / επάρκεια* 2. γεωλ. αυτός που σχηματίζεται από τη διείσδυση μάγματος ηφαιστείου κατά μήκος ρωγμών κοντά στην επιφάνεια τού εδάφους: -> *εκρηξιγενές πέτρωμα.* **φλεβίτιδα** (η) [1854J ιατρ. οξεία ή χρόνια φλεγμονή τού τοιχώματος των φλεβών, που προκαλεί τοπική στάση τού αίματος και σχηματισμό θρόμβων στο εσωτερικό τους. Επίσης **φλεβίτις** {φλεβίτιδος].

| ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phlcbite |. **φλεβογραφία** (η) {φλεβογραφιών] ΙΑΤΡ. η ακτινογραφία φλέβας ή ομάδας φλεβών ύστερα από ένεση σκιαγραφικής ουσίας στην ίδια τη φλέβα και σπανιότερα σε αρτηρία ή στον μυελό οστού.

IETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phlebography], **φλεβόκομβος** (ο) σημείο τής καρδιάς όπου παράγονται οι διεγέρσεις που προκαλούν την καρδιακή λειτουργία.

[ετυμ. Απόδ. τού νεολατ. sinus[. **φλεβορραγία** (η) {φλεβορραγιών] ιατρ. αιμορραγία από φλέβα. [είύμ. < *φλέβα* + *-ρραγία.* από το θ. τού αρχ. παθ. αορ. β' *έρράγ-ην* (ρ. *ρήγνυμι*), ελληνογενής ξέν. υρ., < αγγλ. phleborrhagia]. **φλεβοτομία** (η) [αρχ.I {φλεβοτομιών] ιατρ. τομή, διάνοιξη τού τοιχώματος φλέβας για αφαίμαξη, κυρ. σε περιπτο>σεις εγκεφαλικής συμφόρησης ή μεγάλης αρτηριακής πίεσης. - **φλεβοτομικός,** -ή, -ό Ιμτγν.).

φλεβοτόμος (ο) Ιμτγν.] **1.** (α) χειρουργικό εργαλείο με το οποίο πραγματοποιείται η φλεβοτομία (βλ.λ.) (β) εμπειρικός γιατρός εξειδι- κευμένος στις αφαιμάξεις με φλεβοτομία · 2. κουνούπι που μεταδίδει τον δάγκειο πυρετό και άλλες λοιμώξεις. Επίσης **φλεβοτόμο** (το) (σημ. Ια).

φλεβώδης, -ης. -ες |αρχ.] {φλεβώδ-ους | -εις (ουδ. -η). -ώνI **1.** αυτός που είναι όμοιος με φλέβα, που έχει τη μορφή φλέβας: ~ *ρίζα* 2. αυτός που έχει πολλές ή μεγάλες φλέβες, γεμάτος φλέβες. ** σχολιο λ. *-ης, -η$,* -FC

φλέγμα κ. (προφορ.) **φλέμα** (σημ. I) (το) [φλέγμ-ατος | -ατα, -άτων}

ανατ.-φυσιολ. (α) βλεννώδης, παχύρρευστη ύλη που εκκρίνουν οι ρινικές κοιλότητες ή οι βρόγχοι: *αποβολή φλεγμάτων* ΣΥΝ. (λαϊκ.) ροχάλα (β) (κατά τον Ιπποκράτη) ο ένας των τεσσάρων χυμών τού σώματος, που η ισορροπία του με τους άλλους συνεπαγόταν τη διατήρηση τής υγείας · 2. η ψυχραιμία ή η απάθεια, η ήρεμη αντιμετώπιση δυσχερειών ή κινδύνων: *απάντησε ατάραχος με. το γνωστό βρετανικό*

|κίύμ. αρχ. < *φλέγω.* Στους αρχ. συγγραφείς το *φλέγμα* είναι ένας από τους τέσσερεις χυμούς τού σώματος, που θεωρούνται υπεύθυνοι για την ψυχική διάθεση. Το μεσν. *φλέμα* με απλοποίηση από το *φλέγμα*' πβ. *πράγμα - πράμα*\. **φλεγματικός,** -ή, -ό [μτγν.I αυτός που αντιμετωπίζει τα πράγματα με ψυχραιμία, με ηρεμία και αυτοσυγκέντρωση ΣΥΝ. ψύχραιμος, απαθής, ασυγκίνητος ΑΝ Γ. ευέξαπτος, θερμόαιμος. — **φλεγματικ-ά / -ώς** επίρρ.

φλεγματώδης, -ης, -ες |αρχ.| {φλεγματώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) (λόγ.) αυτός που έχει τη μορφή φλέγματος: - *ουσία.* σχολιο λ. *-ης, -K* -ες·* ,

φλεγμονή (η) ιατρ. τοπική αντίδραση ιστού τού σώματος, που προκαλεί διόγκωση, ερυθρότητα. θερμότητα και πόνο και αποτελεί την απάντηση των ζωντανών ιστών και κυρ. των αιμοφόρων αγγείων σε τραυματική, μικροβιακή ή άλλη βλάβη: *οξεία ί χρονιά* ~ || ~ *τού δέρματος.*

Iiii ΥΜ. αρχ. < *φλέγμα* + παραγ. επίθημα *-ονή*, πβ. κ. *πλησμ-ονή*\. **φλεγμονΐκός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με φλεγμονή, **φλεγμονώδης,** -ης. -ες [μτγν.] {φλεγμονώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών}

αυτός που έχει τη μορφή φλεγμονής: ~ *ερεθισμός* 2. αυτός που εμφανίζει φλεγμονή: ~ *ιστός / οίδημα.* **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης.* -ες.

φλέγω ρ. μετβ. {κ*υρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** (για επιθυμία, πάθος) κατέχω: *τη φλέγει η επιθυμία να κάνει καριέρα ηθοποιού* 2. (η λόγ. μτχ. *φλέγων, -ουσα, -ον)* αυτός πυυ απασχολεί πολύ έντονα, επιτακτικός λόγω τής μεγάλης του σημασίας: - *ζήτημα / θέμα·* (μεσοπαθ. **φλέ/ο-** *μαΐ)* **3.** καίγομαι, καταστρέφομαι από φωτιά: *το δάσος τής ΠεντέΡ,ης φλέγεται για δεύτερη ημέρα || οι πυροσβέστες προσπάθησαν να σώσουν το φ/.εγόμενο σπίτι* συν. πυρπολούμαν (μτφ.) **4.** είμαι πολύ ζεστός, έχω υψηλή θερμοκρασία: *το παιδί φλεγόταν από τον πυρετό* 5. διακατέχομαι (από συναίσθημα ή έντονη επιθυμία): *φλέγεται από επιθυμία να σπουδάσει || ~ από οργή / πόθο / έρωτα.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *bh!-eg-, παρεκτεταμ. μορφή τού Ι.Ε. *bhcl- «λάμπω, αστράφτω», πβ. λατ. fulgere (ίδια σημ.), flamma «φλόγα», (> γαλλ. fiammc, ισπ. llama), ολλ. biaken «φλέγομαι, καίγομαι», γοτθ. bairhts «λαμπρός, διαυγής», αγγλ. bright κ.ά. Ομόρρ. *φλός (-γα)*. Παράγ. *φλέγμα, εϋ-φλεκ-τος, φλεγμ-ονή. φλογ-ίζω* κ.ά.). **φλέμα** (το) -»φλέγμα

φλερτ (το) {άκλ.f 1. προσπάθεια πρόκλησης τού ερωτικού ενδιαφέροντος με κομψό και λεπτό τρόπο, η έμμεση επιδίξη ερωτικής σχέσης: *του αρέσει το* ~ || *επιπό'λαιο* ~ συν. φλερτάρισμα, κόρτε, ερωτο- τροπία **2.** (συνεκδ.) το πρόσωπυ με το οποίυ έχει συνάψει κανείς αισθηματικό δεσμό: *να η Μαίρη με το κανούργιο της ~! !* **3.** (μτφ.) η εκδήλωση επιθυμίας για προσέγγιση, συνεργασία κ.λπ. και η προσπάθεια ευμενούς προδιάθεσης τού άλλου γι' αυτό: *το ~ ευρωπαϊκών επιχειρήσεων με ασιατικούς κο/.οσσούς.* — (υποκ.) **φλερτάκι** (το). [ΕΓΥΜ. < αγγλ. flirt, αρχική σημ. «ξαφνικό χτύπημα» (αργότερα η σύγχρ. «ερωτικό ενδιαφέρον χωρίς σοβαρό σκοπό»), εκφραστ. λ. με αρχικό σύμπλεγμα fi- (συνήθ. ηχομιμητ. λ., πβ. flap, Hick. flip)], **φλερτάρω** ρ. μετβ. *κ.* αμετβ. {φλέρταρα κ. φλερτάρισα) ♦ 1. (μετβ.) προσπαθώ να προκαλέσω το ερωτικό ενδιαφέρον (κάποιου), συνήθ. με κομψό και λεπτό τρόπο (με κομπλιμέντα. συζήτηση, χιούμορ, κατάλληλο ύφος και κινήσεις κ.λπ.): *τη φλερτάρει απροκάλυπταΙ ανοιχτά/ συνεχώς || ~ ένα κορίτσι / έναν νεαρό || φλερτάρει με όλους τους συμμαθητές της στην τάξη* ΣΥΝ. κορτάρω, κάνω τα γλυκά μάτια, (λόγ.) ερωτοτροπώ 2. (μτφ.) (+με) εκδηλώνω ενδιαφέρον ή επιθυμία (για κάτι) ή διερευνώ τις προθέσεις κάποιου με σκοπό τη συνεργασία. την προσέγγιση κ.λπ.: *~ με την ιδέα να πολιτευθώ || η επιχείρηση φλερτάρει με ξένους επενδυτές·* φρ. *φλερτάρω με τον κίνδυνο* μπλέκομαι σε ριψοκίνδυνες καταστάσεις, προβαίνω σε ριψοκίνδυνες ενέργειες ♦ **3.** (αμετβ.) κάνω φλερτ: *μου αρέσει να* — **φλερτάρισμα** (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ιντερβιού.* **φλεψ** (η) -► φλέβα

φληνάφημα (το) {φληναφήμ-ατος | -ατα. -άτων) (λόγ.) (συνήθ. στον πληθ.) λόγος χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο ΣΥΝ. μωρολογία, σαχλαμάρα. — **φληναφώ** ρ. [αρχ.| {-είς...}.

(ΕΤΥΜ. αρχ. < *φλαναφώ (-άω),* παράλλ. προς το μτγν. *φ/.ήναφος* «φλύαρος - φλυαρία», ενώ δεν έχει διασαφηνιστεί ποιος είναι ο αρχικός τ. Αν αρχικό θεωρηθεί το ρ. *φλαναφώ,* τότε αποτελεί προϊόν συμφυρμού των *φ?^ηνύω* «φλυαρώ, μωρολογώ» και *άφώ (-άω)* «αγγίζω» « *άφή),* πβ. κ. *ψηλ ·αφώ.* Αν. απεναντίας, αρχικός θεωρηθεί ο τ. *φλήναφος,* τότε το β' συνθ. *-αφος* θα αποτελούσε παραγ. επίθημα τού καθημερινού λεξιλογίου (πβ. κ. *κό/.-αφος).* Σε ό,τι αφορά το α' συνθ. *φληνι- 1 φλάν-,* ισχυρή παραμένει η εκδοχή τής αναγωγής σε θ. *bhl- n-. συνεσταλμ. βαθμ. (με έρρινη παρέκταση) τού Ι.Ε. *bhcl- «φουσκώνω, εξογκώνω» (βλ. λ. *φα/Λός, φά(λ)λαινα)}.* **φλησκούνι** (το) {φλησκουνιού | -icov} **1.** πολυετές και πολύκλαδο φυτό, έντονα αρωματικό, που διαθέτει τονωτικές ιδιότητες και χρησιμοποιείται στη φαρμακευτική 2. (συνεκδ.) το αφέψημα που παρασκευάζεται από το παραπάνω φυτό.

(ετυμ. μεσν. < *βλησκούνιν,* υποκ. τού αρχ. *βλήχων/ γλήχων.* αγν. ετύμου |

φλιπάρω ρ. αμετβ. {φλίπ-αρα κ. -άρισα, -ισμένος} (αργκό) φθάνω στα όρια τής τρέλας ή τής αντοχής μου: *δεν αντέχω άλλο, κοντεύω να* ~ ΣΥΝ. τρελαίνομαι, μου στρίβει.

|f.tym. < αγγλ. flip «στρίβω απότομα, αναποδογυρίζω (λ.χ. ένα νόμισμα στον αέρα)», εκφραστ. λ., αγν. ετύμου|. **φλίπερ** (το) (άκλ.) ηλεκτρονικό παιχνίδι στο οποίο ο παίκτης πιέζει δύο κουμπιά κινώντας δύο βραχίονες, οι οποίοι εκσφενδονίζουν μια μεταλλική μπίλια που. καθώς κινείται, προσκρούει σε διάφορα σημεία (τα οποία αντιστοιχούν σε συγκεκριμένους βαθμούς) κάνοντάς τα να φωτιστούν και να ηχήσουν. — (υποκ.) **φλιπεράκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. flipper < αγγλ. flip «στρίβω απότομα, αναποδογύριζα) (κάτι) με ξαφνική κίνηση ή χτύπημα» (ηχομιμητ. λ.)|. **φλισκούνι** (το) ► φλησκούνι

φλιτ (το) {άκλ.} **1.** εντομοκτόνο φάρμακο σε μορφή σπρέι **2.** (συνεκδ.) συσκευή για την εκτόξευση υγρού (κυρ. εντομοκτόνυυ) υπό μορφή πυκνών σταγονιδίων: *ψεκάζω με το* ~

[Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. flit, εμπορική υνομ. εντομοκτόνου, από το ρ. flit «κινούμαι αλλάζοντας ξαφνικά κατεύθυνση (όπως τα έντομα)»), **φλιτάρω** ρ. αμετβ. {φλίτ-αρα κ. -άρισα} ψεκάζω με φλιτ. — **φλιτάρι- σμα** (το).

φλιτζάνι (το) (συνήθης ορθ. *φλυτζάνι)* {φλιτζαν-ιυύ) -ιών} **1.** μικρή κούπα με λαβή, με την οποία πίνει κανείς ροφήματα: -> *τού τσαγιού / τού καφέ·* φρ. (μτφ.) *λέω / διαβάζω το φλιτζάνι* προλέγω το μέλλον παρατηρώντας το κατακάθι τού καφέ (βλ. κ. λ. καφετζου) 2. (συνεκδ.) η ποσότητα που χωράει στο παραπάνω δοχείο: *ένα - καφέ / γάλα / τσάι* ([*σε 2 1/2 ~ βραστού νερού αναλογεί J ~ ρύζι.* — (υποκ.) **φλιτζανάκι** (το).

[ΚΤΥΜ. < τουρκ. fincun |. **φλόγα** (η) {φλογών) **1.** το ανώτερο, φωτεινό και αεριώδες μέρος τής φωτιάς, το οποίο κινείται διαρκώς παίρνοντας διάφορα σχήματα, η «γλώσσα» τής φωτιάς: *οι ~ ξεπηδούσαν μέσα από το καμίνι* 2. (ειδι- κότ.) η φωτιά φιτιλιού: *η ~ τού κεριού / τού καντηλιού τρεμοπαίζει / τρεμοσβήνει* **3.** (εκφραστ. στον πληθ.) η φωτιά, κυρ. όταν κατακαίει κάτι: *ολόκληρο το σπίτι ήταν τυλιγμένο στις ~* (| *παραδόθηκε στις ~* · (μτφ.) **4.** (α) το ζωηρό πάθος: *η ~ τού πατριωτισμού* (β) η έντονη επιθυμία. ο ζήλος για κάτι. η έντονη ορμή · 5. ο ερεθισμός τού δέρματος · **6.** βοτ. καλλωπιστικό φυτό με κόκκινα άνθη. **—** (υποκ.) **φλογί- τσά** (η).

|Π ΥΜ. μεσν. < αρχ. *φλόξ -γός,* από την ετεροιωμ. βαθμ. *(φλογ-)* τού ρ. *φλέγ-ω* (βλ.λ.)Ι. **φλογάτος,** -η. -ο -» φλόγινος

φλογέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1. μουσ.** παραδοσιακό πνευστό μουσικό όργανο, που αποτελείται από κυλινδρικό σωλήνα από καλάμι, ξύλο, μέταλλο, κόκκαλο ή πλαστικό, φέρει οπές κατά μήκος, είναι ανοικτό και στα δύο άκρα ή έχει ειδικό επιστόμιο με μονό γλωσσίδι **συν.** (λόγ.) αυλός, (λαϊκ.) σουραύλι **2.** (α) γλυκό τού ταψιού από λεπτή ζύμη τυλιγμένη σε σχήμα φλογέρας με γέμιση από τριμμένους ξηρούς καρπούς (π.χ. καρύδια) και περιχυμένο με μέλι (β) μικρό γλύκυσμα ζαχαροπλαστείου, κυλινδρικού σχήματος, με γέμιση σοκολάτας. **[ΕΓΥΜ.** < αλβ. flojerej. **φλογερός,** -ή. -ό αυτός που χαρακτηρίζεται από πάθος και ένταση, παράφορος: *~ έρωτας ! επιθυμία / λόγος* [| (κ. για πρόσ.) - *εραστής / υποστηρίκτής* **συν.** θερμός, ζωηρός, διάπυρος, θυελλώδης, ένθερμος **αντ.** χλιαρός, άτονος, ψυχρός, συγκρατημένος. — **φλογερ-ά / -ώς** επίρρ.. **φλογερότητα** (η).

[ετυμ. αρχ. < *φλόξ, -γός* + παραγ. επίθημα *-ερός,* πβ. κ. *τρομ-ερός*. **φλογίζω** ρ. μετβ. Ιαρχ.] {φλόγισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** διεγείρω έντονο πάθος, προκαλώ θερμό ή υψηλό συναίσθημα: ο *ενθουσιασμός φλόγιζε ό/.ες τις καρδιές* **ΣΥΝ.** εξάπτω, φλέγω **2. ιατρ.** προκαλώ φλεγμονή (σε κάτι), επιφέρω φλόγωση · (μεσοπαθ. *φλογίζομαι)* **3.** (για την επιδερμίδα) παίρνω το χρώμα τής φλόγας, γίνομαι κατακόκκινος: *φλογίστηκε το πρόσωπό του* **ΣΥΝ.** κοκκινίζω **4.** (μτφ.) βιώνω έντονο πάθος. ζωηρό συναίσθημα: - *από έρωτα* **ΣΥΝ.** φλέγομαι. — **φλόγιαμα** (το) [μτγν.] κ. **φλογισμός** (ο))μτγν..| (κυρ. σημ. 3). **φλόγινος,** -η. -ο [μτγν.Ι **1.** αυτός που έχει το χρώμα και την όψη τής φλόγας· ο φλογερός 2. αυτός πυυ αποτελείται από φλόγες* πύρινος

(για τη ρομφαία αγγέλου) αυτός που εκπέμπει φλόγες. Επίσης **φλογάτος.**

φλογιστικός, -ή, -ό [1840] αυτός που προκαλεί ανάολεξη ή φλόγωση: *~ ουσία.*

φλόγιστρο (το) {φλογίστρ-ου | -ων) συσκευή για διάφορες χρήσεις που παράγει και εκτοξεύει ρυθμιζόμενη φλόγα.

IRTY.M. < θ. *φλογισ-* (τού ρ. *φλογίζω)* + παραγ. επίθημα -τρο, πβ. κ. *ασφάλισ-τρο*.

φλογοβόλος, -ος. -ο **1**1843] **1.** αυτός που εκπέμπει φλόγες, που βγάζει φωτιές: - *όπλο* **2.** *φλογοβόλο* (το) οπλικό μηχάνημα που εκτοξεύει σε μεγάλη απόσταση φλεγόμενο υγρό. **■ σχομο λ. *-βό/.ος.*

[ετυμ. < *φ/.όγα* + *-βόλος* < *βάλλω,* απόδ. τού γερμ. Flammen-wcrfcr (σημ. 2)|.

φλογοβολώ ρ. αμετβ. 11843] {φλογοβολείς...] φλογοβόλησα) (λογοτ.) βγάζω φλόγες, κάψα: *«κόλαση /...) κι όλη φλογοβολάει στα σωθικά* μου» (Δ. Σολωμός).

[ετυμ. < *φλόγα* + *-βολώ* < *βάλλω*. **φλογοκόκκινος,** -η, -ο ο κόκκινος σαν τη φλόγα τής φωτιάς ΣΥΝ. πυρρός.

φλογώδης, -ης, -ες [αρχ.] {φλογώδ-ους [-εις (ουδ. -η), -ών} **1.** αυτός που έχει τη μορφή τής φλόγας, τής φωτιάς ΣΥΝ. φλογάτος **2.** ο γεμάτος φλόγες. *ΣΧΟΜΟ* λ. *-ης. -ης. -ες.* **φλόγωση** (η) [αρχ.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων) τοπικός ερεθισμός τού δέρματος ή ιστού τού σώματος που προκαλεί θερμότητα, ερυθρότητα και πόνο συν. φλεγμονή, ερύθημα. Κπίσης **φλόγωμα** (το) [μτγν.]. —**φλογώνω** ρ. ιμτγν.[. **φλοίδα** (η) -+ φλούδα

φλοιός (ο) (λόγ.) **1. βοτ.** (α) το σύνολο των ιστών που αποτελούν το εξωτερικό περίβλημα των ριζών, τού κορμού και των κλαδιών των ξυλωδών ουτών: ο ~ *των δέντρων / των θάμνων || λεπτός / χοντρός* ~ (β) το εξωτερικό περίβλημα των καρπών: *τα μήλα έχουν λεπτό* ~ **συν.** (λαϊκ.) φλούδα 2. **γρ.ωλ.** τυ εξώτατο στερεό περίβλημα τής γήινης σφαίρας, πυυ βρίσκεται πάνω από τυν μανδύα (βλ.λ.) και έχει πάχυς 13-15 χιλιόμετρα κάτω από τους ωκεανούς και 30-60 χιλιόμετρα στην ξηρά: *ηπειρωτικός* ~ **3. α.ναT,** η εξωτερική στιβάδα οργάνου ή μέλους τού σώματος, η οποία έχει ξεχωριστή δομή και λειτουργία: *εγκεφαλικός* ~ 11 - *των επινεφριδίων.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **φλοΗ-Jό-ς* (πβ. κ. **χορ-ίος* > *χοίρος),* ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. *φλέω* «είμαι χυμώδης» < *~φλέΓ-ω* < *bhl-eu-. μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -cu-) τού Ι.Ε. *bhcl- «φουσκώνω, εξογκώνω» (βλ. κ. *φαλ/^ός).* ΙΙ αναγωγή στο ρ. *φλέω* ερμηνεύεται σημασιολογικώς από το γεγονός ότι ο φλοιός τού δέντρου περιέχει φυτικούς χυμούς σε μεγάλη ποικιλία και ποσότητα], **φλοισβίζω** ρ. αμετβ. 118231 [εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} (λογοτ. για νερό) παφλάζω ελαφρά: *τα κύματα φλοισβίζουν απαλά.* — **φλοίσβισμα** (το).

φλοίσβος (ο) (λόγ.-λογοτ.) ο ελαφρός παφλασμός κινούμενου νερού, ο ήχος μικρών κυμάτων που χτυπούν στην ακτή.

[ι-ΤΥΜ. < αρχ. *φλοίσβος,* αρχική σημ. «θόρυβος». < **φλοιδ-μος* (με επίθημα *-βος* κατά το *θόρυβος),* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *bhl-ei-d- (πα- ρεκτεταμ. μορφή τού Ι.Ε. *bhel- «φουσκώνω, εχογκο)νω»). που συνδ. με μέσ. ιρλ. blaed «βρυχηθμός», αγγλ. bloat «φουσκώνω, πρήζομαι», λετ. blistu (ίδια σημ.). Βλ. κ. *φλέβα*. **φλοιώδης,** -ης, -ες Ιαρχ-J {φλοιώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών} (επιστημ.)

αυτός που έχει τη μορφή φλοιού 2. αυτός που έχει παχύ φλοιό. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

φλόκα (η) {φλοκών} (λαϊκ.) η φούντα (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αρωμ. floe < λατ. floccus «χνούδι υφάσματος», εκφραστ. όρ., αγν. ετύμου].

φλοκάτη (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** χοντρό μάλλινο πανωφόρι βοσκών και χωρικών υφασμένο με φλόκια (βλ.λ.) 2. χοντρό μάλλινο κλινοσκέπασμα ή χαλί υφασμένο με φλόκια (πβ. λ. *βελέντζα).* Επίσης **φλοκάτα.**

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *φλοκάτος* < *φλόκα* (βλ.λ.)[. **φλοκάτος,** -η. -ο -» φλοκωτός

φλόκι (το) {φλοκ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** χοντρό χνούδι από στριμμένο μαλλί, υφασμένο στην επιφάνεια χαλιού, κουβέρτας ή σε ποιμενική κάπα ΣΥΝ. φλόκος **2.** θηλιά από μαλλί ή βαμβάκι.

[ετυμ. < *φλόκος* (βλ.λ.;). **φλοκιάζω** ρ. αμετβ. {φλόκιασα} (λαϊκ.) υφαίνω φλόκια (βλ.λ.). **φλοκιαστος,** -ή. -ό (λαϊκ.) φλοκωτός (βλ.λ.).

φλόκος (ο) (λαϊκ.) **1.** το φλόκι (βλ.λ.) · **2.** ναυτ. (στα ιστιοφόρα) τριγωνικό ιστίο που προεξέχει από την πλώρη συν. (λόγ.) αρτέμων.

[ετυμ. μεσν. < ιταλ. flocco < λατ. floccus «κροκίδα, χνούδι υφάσματος». εκφραστ. όρ., αγν. ετύμου], **φλοκωτός,** -ή. -ό κ. **φλοκάτος,** -η, -ο (λαϊκ.) **1.** (για ύφασμα) αυτός που έχει φλόκια (βλ.λ.), ο υφασμένος με φλόκια: ~ *κουβέρτα / βελέντζα / χαλί / κάπα* ΣΥΝ. φλοκιαστός **2.** *φλοκωτή* (η) η φλοκάτη (βλ.λ.). [ΗΤΥΜ.. < *φλόκα* + παραγ. επίθημα *-ωτός.* πβ. κ. *φουντ-ωτός*\. **φλομιάζω** ρ. * φλομώνω

φλόμιασμα (το) ♦ φλομώνω

φλόμος (ο) **1.** ονομασία διαφόρων δηλητηριωδών φυτών **2.** (συνεκδ.) η δηλητηριώδης ουσία που παράγεται από τα φυτά αυτά: *φάρεψαν παράνομα με* ~.

[ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο, όπως φαίνεται και από την ποικιλία των τ. *φλόμος / φ/.άνος / πλόμος*\. **φλόμπερ** (το) {άκλ.} ελαφρύ οπισθογεμές τουφέκι ή πιστόλι μικρού βεληνεκούς, που χρησιμοποιείται συνήθ. για σκοποβολή ή για κυνήγι μικρών πουλιών. — (υποκ.) **φλομπεράκι** (το).

[ετυ.μ. Από το επώνυμο τού Γάλλου Flobert. ο οποίος εφεύρε τον συγκεκριμένο τύπο όπλου το 1845]. **φλομώνω** κ. **φλομιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φλόμ-ωσα κ. -ιασα, -ώθη- κα κ. -ιάστηκα. -ωμένος κ. -ιασμένος} ♦ (μετβ.) 1. ναρκώνω (ψάρια) ρίχνοντας στη θάλασσα φλόμο (βλ.λ.) συν. αναισθητοποιώ· (συνήθ. μτφ.) 2. (α) δημιουργώ (σε συγκεκριμένο χώρο) αποπνικτική ατμόσφαιρα: *θα φλομώσεις το σπίτι με τα τσιγάρα* σου/ (β) κάνω (κά- ποιον) να υποφέρει δημιουργώντας αποπνικτική ατμόσφαιρα: *με φλόμωσε ο καπνός τού πούρου, δεν αντέχω άλλο!* ΦΡ. **φλομώνω** *(κάποιον) με Ι αε (κάτι)* ενοχλώ (κάποιον) με (κάτι που κάνω) σε υπερβολικό βαθμό ή κάνω (κάτι) σε υπερβολικό βαθμό εις βάρος (κάποιου): *μας φλόμωσε πάλι με τα ψέματά τον / στις ερωτήσεις / στη φλυαρία* ΣΥΝ. ταράζω, τρελαίνω, πεθαίνω (κάποιον) σε (κάτι)

(αμετβ.) **3.** γεμίζω δύσοσμο καπνό, γίνομαι αποπνικτικός: *το δωμάτιο φλόμωσε απ' τα τσιγάρα* συν. βρομώ, βρομοκοπώ. ζέχνω, ντουμανιάζω 4. (για πρόσ.) αισθάνομαι ζάλη, νιώθω δυσφορία: *φλόμωσα από το πολύ διάβασμα!* συν. ζαλίζομαι, δυσφορώ. — **φλόμωμα** κ. **φλόμιασμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *φλόμος* (βλ.λ.)]. **φλορίνι** (το) ♦ φιορίνι

φλος (το) {άκλ.} (στο πόκερ και στην πόκα) ο ανώτερος συνδυασμός φύλλων, που αποτελείται από πέντε φύλλα διαδοχικά και τού ίδιου χρώματος: - *στις κούπες.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. flush < αγγλ. Hush < μέσ. γαλλ. flus < λατ. fluxus '«ροή»].

φλοτέρ (το) {άκλ.} **1.** ο πλωτήρας (βλ.λ.) **2.** καθεμία από τις δύο στεγανές βάρκες, με τις οποίες τα υδροπλάνα επιπλέουν στο νερό · **3.** συσκευή που διακόπτει αυτόματα την παροχή νερού ή άλλου υγρού σε δεξαμενή, για να εμποδίσει την υπερχείλιση: *χάλασε το ~ στο καζανάκι και τρέχει το νερό.*

[ετυμ. < γαλλ. flotteur < p. Hotter «επιπλέω» < flot «κύμα», γερμ. αρχής. πβ. αρχ. αγγλ. flotian (> αγγλ. float «επιπλέω»), αρχ. σουηδ. flotO η. αρχ. νορβ. flota K.a.J.

φλου επίθ. {άκλ.} (καθημ.) **1.** (α) ασαφής: *η κατάσταση παραμένει* ~ (β) (γενικότ.) απροσδιόριστος και απρόβλεπτος, χωρίς σταθερότητα: *είναι πολύ* ~ τυ/τος 2. αυτός που δεν έχει επακριβώς καθοριστεί ή προσδιοριστεί: *αφήσαμε την ημερομηνία* ~· φρ. **στο** *φλου* χωρίς ακριβή καθορισμό, αορίστως: *ας μην κανονίσουμε τώρα, ας το αφήσουμε*

3. μη ευκρινής, θολός: *τα πρόσωπα στο φόντο τής φωτογραφίας είναι* ~ 4. (ως επίρρ.) ασαφώς, όχι με συγκεκριμένο τρόπο: *μιλάει πολύ* ~ συν. αόριστα.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. flou, αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με λατ. flavus «ξανθός» ή με φρανκον. *hlao «χλιαρός»], **φλούδα** κ. **φλοίδα** (Π) Ιχωρ. γεν. πληθ.Ι (καθημ.) **1.** το ξυλώδες εξωτερικό περίβλημα τού κορμού και των κλαδιών δέντρων ΣΥΝ. φλοιός

το εξωτερικό περίβλημα καρπού ή αβγού: ~ *πορτοκαλιού / μήλου! αχλαδιού / καρπουζιού*]] *τρώω τα φούτα με τη* ~ ΣΥΝ. φλοιός **3. φλούδες** (οι) κομμάτια από το εξωτερικό περίβλημα καρπού: *πετάω τις - απ' το καρπούζι στα σκουπίδια.*

Ιετυμ. μεσν. < *φλούδιον* (βλ. λ. *φ/.ούδι),* με αλλαγή γένους. Ο τ. *φλοίδα* < *φλοίδι* < **φλοι-ίδιον.* υποκ. τού αρχ. *φλοιός*|. **φλουδερός,** -ή, -ό (λαϊκ. για καρπούς) αυτός που έχει χοντρή φλούδα: ~ *πορτοκά/.ι* συν. χοντρόφλουδος αντ. ψιλόφλουδος, **φλούδι** (το) {δύσχρ. φλουδ-ιού | -ιών} **1.** φλούδα (βλ.λ.) **2.** *φλούδια* (τα) τα υπολείμματα από κέλυφος αβγού ή σκληρό φλοιό καρπού (π.χ. καρυδιών, φιστικιών κ.λπ.). Ηπίσης (για καρπούς) **φλοίδι.**

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *φλούδιον.* υποκ. τού αρχ. *φλούςι φλόος* «είδος φυτού», τού οποίου αρχαιότ. θεωρείται ο τ. *φλέως.* Η ποικιλία των τ. θα μπορούσε να εξηγηθεί με αρχικό θ. *<ρλεΓ-, οπότε: (α) **φλώP-ος* (εκτε- ταμ.-ετεροιωμ. βαθμ.) > **φλόF-ος* (βράχυνση τού *-ω-)* > *φλόος* (σίγηση ενδοφωνηεντικού -F-) > *φλοῦς* (συναίρεση) (β) **φλήP-ος* (εκτεταμ. βαθμ.) > <ρλέως (σίγηση τού -F- και αντιμεταχώρηση). Παραδοσιακά, η λ. ανάγεται στο θ. *bhl-eu- (< I.K. *bhel- «φουσκώνω, εξογκώνο)», βλ. κ. *φλοιός),* πράγμα που αιτιολογείται από την ανθοφορία τού φυτού και την ταχεία ανάπτυξή του. Ωστόσο, δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί η πιθανότητα δανεισμού|. **φλουρί** (το) Ιφλουρ-ιού j -ιών} (λαϊκ.) **1.** (σπάν.) χρυσό βυζαντινό νόμισμα: ~ *κωνσταντινάτο* 2. (συνήθ. κατ' επέκτ.) κάθε παλαιό χρυσό και γενικότ. κάθε νόμισμα, που χρησιμοποιείται παραδοσιακά και ως κόσμημα: *πέρυσι μον έπεσε το ~ τής βασιλόπιτας*■ ΦΡ. *γίνομαι κίτρινος σαν το φλουρί* χλομιάζω έντονα: ~ *απ' τον φόβο μον.* — (υποκ.) **φλουράκι** (το).

ΙΕΙΥΜ. όψιμο μεσν. < *φλωρίον,* υποκ. τού μτγν. λατ. florinus < λατ. florere «ανθώ.

θάλλω» < flos, -oris «άνθος» (βλ. κ. *φιορίνι)*|. **φλουτάρω** ρ. αμετβ. {φλούτ-αρα κ. -άρισα} δεν έχω σαφές περίγραμμα, είμαι θολός: *η φωτογραφία φλουτάρει* [[*φλουτάρουν τα στοιχεία στο τυπωμένο κείμενο.* — **φλουτάριαμα** (το).

ΙΕΤΥΜ. < *φλου*|.

φλούφλης (ο) {φλούφληδες} (μειωτ. ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο επιπόλαιο, ανόητο.

[ετυμ.. < αγγλ. fluff, στη σημ. «αποτυχημένος, ανόητος» (ιδίως σε θεατρικούς ρόλους)], **φλυαρία** (η) [αρχ.] {σπάν. φλυαριών} η κουραστική πολυλογία, πολλά λόγια χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο: *με άρχισε στη* --][*το ρίχνω στη* ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αερολογία.*

φλύαρος, -η. *-ο* 1. (για πρόσ.) αυτός που λκει πολλά, που μιλάει συνέχεια και οι λόγοι του δεν έχουν ουσιαστικό περιεχόμενο συν. πολυλογάς αντ. ολιγόλογος, λιγομίλητος, λακωνικός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από φλυαρία: ~ *έκθεση I ταινία* λντ. λακωνικός. περιεκτικός. — **φλύαρα** επίρρ.

J ΕΤΥΜ. αρχ. λ. τού καθημερινού λεξιλογίου, η οποία ανάγεται στο ρ. *φλύω* «είμαι χυμ(ύδης. ανθηρός - φλυαρώ», αλλά η ακριβής πορεία σχηματισμού παραμένει αβέβαιη. Λογικότερη παρουσιάζεται η αναγωγή σε ενδιάμεσο τ. **φλύά* «γονιμότητα - φλυαρία» και επίθημα *-ρος* (πβ. κ. *άνια-ρός, λυπη-ρός),* ενώ ο τονισμός οφείλεται στη γενίκευση τού τόνου τής κλητ. *φλύαρε* (πβ. κ. απτ. *μόχθηρος, πόνηρος).* Βλ. κ. λ. *φλύκταινα*\. **φλυαρώ** ρ. αμετβ. Ιαρχ.] [φλυαρείς... [φλυάρησα} λέω φλυαρίες ΣΥΝ. πολυλογώ, παρλάρω, γλωσσοκοπανώ. **φλύκταινα** (η) {φλυκταινών} (λόγ.) **1.** ιατρ. φουσκάλα στο δέρμα, που περιέχει πύον 2. βοτ. κηλίδα που μοιάζει με φυσαλλίδα στα φύλλα, στον βλαστό και στους καρπούς φυτού, η οποία αποτελεί σύμπτωμα προσβολής τού φυτού από παθογόνο μύκητα · **3.** εξόγκωμα στην επιφάνεια των μετάλλων, που οφείλεται σε διάρρηξη ή ανύψωση λόγω αερίων, τα οποία παρέμειναν πολύ κοντά σε αυτή την επιφάνεια. [Ε'ΥΜ. αρχ. < **φλύγ-ταν-]α* < θ. **φλυγ-* (τού ρ. *φλύω* με παρέκταση *-γκ* *bhlu-£-) + επίθημα *-ταν-*< *-in- (μορφή τού i .Li. επιθήματος *-ti- > *-της).* Το ρ. *φλύω* (που παρουσιάζει ποικιλία σημασιών: «είμαι χυμώ- δης, ανθηρός · βράζω, κοχλάζω - κάνω εμετό - φλυαρώ») ανάγεται σε θ. *bhl-u-, μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *bhel- «φουσκώνο), εξογκώνω» και συνδ. με λατ. fluere (> ισπ. fluir), «ρέω. κυλώ», αρχ. σλαβ. bl'ujq «κάνω εμετό», λιθ. bliauti «μουγκρίζω, φωνασκώ» κ.ά. Ομόρρ. *φ/^οιός* (βλ.λ.), *φλ,ούδι (<* αρχ. *φλούς), φλύαρος* (βλ.λ.). *φλοίσβος* (βλ.λ.) κ.ά.|. **φλυκταινώδης,** -ης, -ες [μτγν.[[φλυκταινώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ώνη} (λόγ.) 1. αυτός που έχει τη μορφή φλύκταινας: ~ *εξάνθημα* 2. ιλτρ. αυτός που εμφανίζει φλύκταινες: ~ *δερματοπάθεια.* **■ σχολιο λ. *-ης, -ης, -ε ς.*

φλυκταίνωση (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων] (λόγ.) 1. ο σχηματισμός φλυκταινών (βλ.λ.) 2. ΙΑΤΡ. πάθηση που χαρακτηρίζεται από πολλαπλό φλυκταινώδες εξάνθημα, **φλύσχης** (ο) {χωρ. πληθ.} ΓΕΩΛ. σύστημα ιζηματογενών πετρωμάτων, συχνά μεγάλου πάχους, που αποτελείται από επάλληλα στρώματα χοντρόκοκκου ψαμμίτη και αργιλικού σχιστολίθου.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού αγγλ. flysch < ελβετογερμ. flisch, ονομασία τέτοιων πετρωμάτων στις Ελβετικές Αλπεις, που συνδ. με γερμ. λ. για πετρώματα, λ.χ. δαν. flint, διαλεκτ. flins κ.ά.}. **φλυτζανι** (το) ► φλιτζάνι **Φλώρα** (η) γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. < λατ. Flora «θεά των λουλουδιών και τής άνοιξης» < flos, floris «άνθος» ο γαλλ. fleur. αγγλ. flower κ.ά.). Από το κύρ. όνομα προέκυψε ο διεθνής όρος τής βοτανικής flora «χλωρίδα»]. **Φλωρεντία** (η) 1. ιστορική πόλη τής Κ. Ιταλίας, η οποία κατά την Αναγέννηση υπήρξε σημαντικό πνευματικό και καλλιτεχνικό κέντρο **2.** γυναικείο όνομα. — **Φλωρεντινός** κ. **Φλωρεντινός** (ο). **Φλωρεντινή** (η), **φλωρεντινός,** -ή, -ό κ. **φλωρεντίνικος,** -η. -ο (σημ. 1).

[ΕΤΥΜ. < λατ. Florentia < florens «ανθηρός», μτχ. τ. τού ρ. florere «ανθώ, θάλλω» (< flos, -Oris «άνθος»), λόγω των πλούσιων ανθοκήπων που περιβάλλουν την πόλη. Γο ιταλ. Firenze ανάγεται σε παλαιότ. ιταλ. Fiorenza (< λατ. Florentia)].

Φλωρέντιος (ο) [-ου κ. -ίου} 1. μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα ηγεμόνων τής Δ. Ηυρώπης **3.** ανδρικό όνομα.

[ΕΙ ΥΜ. < λατ. Florentius < μτχ. florens «ανθηρός», για το οποίο βλ. λ. *Φλωρεντία.* Βλ. κ. το ομόρρ. *Φλώρα].*

Φλώρινα (η) {-ας κ. -ίνης} πόλη τής Δ. Μακεδονίας, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νομού *(νομός Φ/.ώρινας* κ. *Φλωρίνης).* — **Φλωρινιώτης** (ο).

Φλωρινιώτιααα (η), **φλωρινιώτικος,** -η. -ο.
(ΕΤΥΜ. < διαλεκτ. *φλωρινός* «ανθισμένος», όπως επιβεβαιώνεται από την πλούσια βλάστηση τής περιοχής και από το γεγονός ότι κατά τον Μεσαίωνα η πόλη έφερε το όν. *Χλωρός* (βλ. κ. *φλώρος*)|. **φλώρος** (ο) **1.** ωδικό πτηνό με μελωδικό κελάηδημα, λαμπερό ελαιο- πράσινο φτέρωμα, με μεγάλες κίτρινες κηλίδες στις φτερούγες και στην ουρά και υπόλευκο ράμφος 2. (μτφ.-αργκό) μαλθακός, ελαφρόμυαλος ή/και θηλυπρεπής άνδρας: *αυτός είναι ~· δεν ξέρει πού παν τα τέσσερα από πιάτσα || άντρα* λες αυτ<3ν *τον - που παντρεύτηκε;* Επίσης **φλώρι** (το) (σημ. Ι), **φλωράς** (σημ. 2). – **φλωράδικος,** -η. -ο, **φλώρικα** κ. **φλωράδικα** επίρρ. (σημ. 2).
ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *φλώρος* < αρχ. *χλωρίων* (κατά παρετυμολ. προς το *φλουρί)* < *χλωρός* (βλ.λ.)|.
Φ.Μ.Α. (ο) Φόροα Μεταβίβασης Ακινήτου.
Φ.Μ.Α.Π. (ο) Φόρος Μεγάλης Ακίνητης Περιουσίας.
Φ.Μ.Σ. (η) Φυσικο-Μαθηματική Σχολή.
Φ.Μ.Υ. (ο) Φόρος Μισθωτών Υπηρεσιών,
φοβάμαι ρ. -> φοβούμαι
φοβέρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (συχνά στον πληθ.) η απειλή προς κάποιον, ώστε να φοβηθεί και να κάνει κάτι που πρέπει: *αρχίζω τις ~* ΣΥΝ. (λόγ.) εκφοβισμός· φρ. (παροιμ.) *και ο άγιος φοβέρα θέλει* βλ. λ. *άγιος*. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *φίλη, φοβούμαι*.
[ΕΤΥΜ.μεσν. < μτγν. *φοβερίζω* (υποχωρητ.)]. **φοβερίζω** ρ. μετβ. {φοβέρισα} (καθημ.) προσπαθώ να κάνω (κάποιον) να φοβηθεί με απειλές, χωρίς συνήθ. να τις πραγματοποιώ: *τον φοβέριζε συνέχεια με το διαζύγιο* |] *όλο τους φοβερίζει πως Οα τους πάει στα δικαστήρια, αλλά δεν κάνει τίποτα* στο *τέλος* ΣΥΝ. φοβίζω, απει- λο"). εκφοβίζω. **— φοβέρισμα** (το) |μεσν.(. σχολιο λ. *φοβούμαι*. [ετυμ. μτγν. < αρχ. *φοβερός* (βλ.λ.)]. **φοβερός,** -ή, -ό **1.** αυτός που προξενεί φόβο: *~ αντίπαλος || είναι - και τρομερός!!* ΥΝ. τρομακτικός **2.** (συνήθ. κατ'επέκτ.) απαίσιος, φρι- κτός: *~ έγκ?,ημα / ατύχημα / πόλεμος* συν. αποτρόπαιος, αποτροπια- στικός 3. (καθημ.-καταχρ.) (α) αυτός που προκαλεί έκπληξη και θαυμασμό, που ξεχωρίζει: *~ μνήμη! || ~ άλμα / προσπάθεια* || (κ. για πρόσ.) *~ χορεύτρια / δρομέας* συν. εκπληκτικός, καταπληκτικός, τρομερός, έξοχος, απίθανος (β) εξαιρετικά μεγάλος σε μέγεθος, ποσότητα ή ένταση: *ξόδεψε ένα ~ ποσό || - βλακεία / γκάφα / αμάθεια / επιτυχία / δεξιοτεχνία / ταχύτητα* συν. απίστευτος, απεριγραπτος, αφάνταστος, τρομερός. - **φοβερά** επίρρ. ^ σχολιο λ. *απίθανος, δεινός*. [ΕΤΥ.Μ. αρχ. < *φόβος* + παραγ. επίθημα *-ερός,* πβ. κ. *φαν-ερός*\. **φόβητρο** (το) οτιδήποτε εμπνέει φόβο ή οτιδήποτε χρησιμοποιείται για εκφοβισμό: *οι επιχειρηματίες δεν μπορούν να επενδύσουν με το ~ τού πληθωρισμού* συν. σκιάχτρο. μπαμπούλας, μορμολύκειο.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φόβητρον* (κυρ. στον πληθ.) < *φόβος* + παραγ. επίθημα *-ητρον,* πβ. κ. *κίν-ητρον. θέλγ-ητρον*\. **φοβητσιάρης,** -α, -ικο {φοβητσιάρηδες} (καθημ.) αυτός που φοβάται εύκολα, που χάνει εύκολα το θάρρος του ΣΥΝ. δειλός, άτολμος, λιγόψυχος ΛΝΤ. γενναίος, θαρραλέος, τολμηρός, άφοβος, αποφασιστικός.
φοβητσιάρικος, -η. -ο. **φοβητσιάρικα** επίρρ.
[ΕΤΥΜ. μεσν., πιθ. < αρχ. επιθ. *φοβητός* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *καυχησ-ιάρης].*
φοβία (η) {φοβιών} ΨΥΧΟ.Λ. Ο αγχώδης και παράλογος φόβος για συγκεκριμένο αντικείμενο, πρόσωπο, ζώο ή κατάσταση, τού οποίου τον παράλογο χαρακτήρα αναγνωρίζει ο πάσχων, χωρίς όμως να μπορεί να απαλλαγεί από αυτόν: *αντικείμενο φοβίας μπορεί να είναι τα μικρόβια, οι κλειστοί χώροι* (κλειστοφοβία), γο *ύψος (ακροφοβία)* κ.ά. [ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. phobic < αρχ. *φόβος).*
-φοβία β' συνθετικό για τον σχηματισμό αφηρημένων θηλυκών ονομάτων. κυρ. επιστημονικών όρων τής ψυχολογίας, με το οποίο δηλώνεται ότι το υποκείμενο τρέφει αγχώδη και παράλογο φόβο για κάτι συγκεκριμένο ή αφηρημένο, το οποίο δηλώνεται από το α' συνθετικό: *ανθρωπο-φοβία* (φόβος για τους ανθρώπους), *αγοραφοβία. υψο-φο- βία. μυο-φοβία, κενο-φοβία. ξενο-φοβία. κλειστο-φοβία.*
[ετυμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *φόβος* και απαντά επίσης σε ελληνογενή σύνθετα (λ.χ. γαλλ. xeno-phobie)|.
φοβίζω ρ. μετβ. [μτγν.] {φόβισ-α. -μένος} **1.** κάνο) (κάποιον) να φοβηθεί: *φοβίζει τα παιδιά με ιστορίες για φαντάσματα || με φοβίζει η ιδέα των εξετάσεων || αυτό το μέρος με φοβίζει λιγάκι τη νύχτα* ΣΥΝ. τρομάζω, φοβερίζω, (λαϊκ.) σκιάζω ΛΝΙ. ενθαρρύνω **2.** (η μτχ. *φοβισμένος, -η, -ο)* βλ.λ. **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *θυμάμαι, φοβούμαι*.
φοβικός, -ή. -ό αυτός που φανερώνει ή περιέχει φόβο: *~ αντιδράσεις I αντανακλαστικά / συμπεριφορά.*
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phobiquej. **φοβικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} η βίωση φόβου ή η εκδήλωση φόβου: *«η πο/.ιτική του χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια και ~» || «κινείται με αυτοπεποίθηση, χωρίς ~»* (εφημ.). **φοβισμένος,** -η, -ο **ί.** αυτός που αισθάνεται φόβο: *μπήκε στην αίθουσα ~* **2.** αυτός που φανερώνει φόβο: *~ βλέμμα.* – **φοβισμένα** επίρρ.
φοβισμός (ο) {χωρ. πληθ.} καλλιτεχνικό κίνημα Γάλλων ζωγράφων των αρχών τού 20ού αι. (όπως λ.χ. των Ματίς. Μπρακ, Βαν Ντόνγκεν κ.ά.), οι οποίοι αντιδρώντας στον ιμπρεσιονισμό χρησιμοποιούν πολύ έντονους και αντίθετους μεταξύ τους χρωματικούς τόνους και σκούρα περιγράμματα, ενώ παράλληλα αποδίδουν ελεύθερα τα σχήματα των αντικειμένων και καταργούν την προοπτική.
– **φοβιατής** (ο), **φοβιστικός,** -ή. -ό.
[ΚΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. fauvisme < fauvc «άγριο θηρίο», αρχική σημ. «αυτός που έχει καστανό κίτρινο χρώμα», γερμ. αρχής. πβ. αρχ. γερμ. falo. αρχ. αγγλ. fealu (> fallow) k.<£.J.

φόβος (ο) **1.** το εξαιρετικά δυσάρεστο συναίσθημα που καταλαμβάνει κάποιον στην παρουσία ή τη σκέψη πραγματικού ή υποθετικού κινδύνου ή απειλής: δεκ *ξέρει τι θα πει ~* (είναι ατρόμητος)}] *ζούμεμε τον - τού επικείμενου πολέμου || δεν μπορούσε να μιλήσει από* τον - του || στο *δικαστήριο ορκίζεσαι να μι? ·ήσεις χωρίς ~ και πάθος || με σταμάτησε ο ~ τής τιμωρίας / τής αποτυχίας || νιώθω / προκαλώ / προξενώ / εμπνέω / τρέφω - || με πιάνει / με καταλαμβάνει ~ || τρέμω / τρε/.αίνομαι / παραλύω / κατουριέμαι από (τον)* ~ (μου; || *ξαφνικός/ έντονος ι παράλογος ι παιδαριώδης* ~ λντ. αφοβία, γενναιότητα, θάρρος, τόλμη· φκ (α) *παίρνω (κάτι / κάποιον) από φόβο* αντιμετωπίζω (κάτι/κάποιον) με φόβο: *δεν είναι καλός στα μαθηματικά, γιατί τα έχει πάρει από φόβο* (β) (παροιμ.) **ο *φόβος φυλάει τα ερ(η)μα*** ο φόβος τής τιμωρίας ή των συνεπειών τού νόμου είναι αποτρεπτικός κάποιου παραπτώματος: *με τα μέτρα κατάσχεσης των αυτοκινήτων έπα- ψαν να οδηγούν μεθυσμένοι* ■ ~ (γ) (εκφραστ.) *φόβος και τρόμος* βλ. λ. *τρόμος* (δ) *φόβος Θεού* δέος. σεβασμός προς τον θεό (ε) *για τον φόβο των Ιουδαίων (διά τόν φόβον τών Ιουδαίων.* Κ.Δ. Ιωάνν. Ζ\ 13) για περιπτώσεις στις οποίες ενεργεί κανείς με συγκεκριμένο τρόπο, επειδή επαπειλείται κίνδυνος από γνωστά, υπονοούμενα από τον ομιλητή πρόσωπα (ή καταστάσεις): *επειδή ήταν αργά. σκέφτηκαν να μην ακυρώσουν τα εισιτήρια στο μετρό. αλλά τελικά τα ακύρωσαν* - (μη γίνει ξαφνικός έλεγχος) (στ) **δεν *έχει φόβο*** δεν διατρέχει ή δεν εγκυμονεί κίνδυνο, είναι ασφαλής: *παρά το χιόνι, η διαδρομή ~ || ~ ο γυιος σου · θα περάσει σίγουρα στο πανεπιστήμιο* 2. οτιδήποτε φοβάται κανείς: ο *μεγάλος μου ~ είναι η αποτυχία / τα φίδια* 3. (α) αδιευκρίνιστο συναίσθημα ότι επίκειται κίνδυνος (συχνά στον πληθ.): *προσπάθησα να δια/,ύσω τους ~ του* (τις ανασφάλειές του) || *οι - μου επαληθεύθηκαν || εκφράζονται φόβοι για το ενδεχόμενο τρομοκρατικού χτυπήματος* (β) το δυσάρεστο ενδεχόμενο: *υπάρχει - να μείνουμε χωρίς νερό.* * σχολιο λ. *ενδοιασμός, φοβούμαι*.
ΙΠΤΥΜ. αρχ.. ετεροιωμ. βαθμ. *(φοβ-)* τού ρ. *φέβομαι* «φοβούμαι» < Ι.Ε. *⁺bheg*ʷ- «δραπετεύω, απομακρύνομαι», πβ. λιθ. bcgli «τρέχω, φεύγω», αρχ. σλαβ. bezati «φεύγω» κ.ά.]. **φοβού τους Δαναούς και δώρα φέροντας** Δαναοί **φοβούμαι** κ. **φοβάμαι** Ιμεσν.] ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {φοβάσαι... | φοβήθηκα, -ισμένος} ♦ (αμετβ.) 1. κατέχομαι από φόβο, αισθάνομαι φόβο ή «γωνία, ανησυχία κ.λπ.: *Μη φοβάσαι! Ηγώ είμαι εδώ! || φοβήθηκα πολύ, γιατί βρέθηκα μόνη σ' ένα σκοτεινό σοκάκι || φοβήθηκα όταν είδα ότι είχε όπλο* συν. τρομάζω, (λαϊκ.) σκιάζομαι αντ. έχω θάρρος 2. κατέχομαι από ανησυχία, έχω αγωνία (για κάποιον/κάτι): *φοβάται πολύ για την υγεία* του / για *σένα ι για* το παιδί του || *έφυγε από τη χώρα, επειδή φοβήθηκε για τη ζωή του / την ασφάλειά του*
(μετβ.) 3. (+αιτ. ή + να / μην) αισθάνομαι φόβο μήπως συμβεί (κάτι). αντιμετωπίζω με φόβο (κάποιον/κάτι): *φοβάται μην τον απολύσουν || ~ να μιλήσω / να πάω κάπου / να φανερώσω την αλήθεια || εγώ ποτέ μου δεν φοβήθηκα τις συνέπειες || φοβάται* πολυ *τον πατέρα του / την αποτυχία / τη μοναξιά* || (εκφραστ.) *αυτή φοβάται και τον ήσκιο της! || αυτός ούτε Θεό φοβάται ούτε ανθρώπους ντρέπεται* (είναι εντελώς αναιδής, ανήθικος ή άδικος άνθρωπος) ΣΥΝ. τρομάζω αντ. έχω θάρρος· φι». (παροιμ.) *φοβάται ο Γιάννης το θεριό και το θεριό τον Γιάννη* για περιπτώσεις όπου ο φόβος είναι αμοιβαίος **4.** υποψιάζομαι, διαισθάνομαι (κάτι δυσάρεστο): *~ ότι αυτός είναι ο ένοχος || φοβούμαστε ότι θα αναγκαστούμε να προσφύγουμε στη δικαιοσύνη.* σχολιο λ. *αποθετικός*.
Ιηίύμ. < αρχ. *φοβούμαι (-έο)* < *φόβος*|.

φοβούμαι - φοβίζω - φοβερίζω - εκφοβίζω, φόβος - εκφοβισμός
εκφόβιση / εκφόβηση - φοβέρα. Η Ελληνική σε σχέση με τη σημ. τού «φόβου» διαθέτει την αντίθεση ανάμεσα στο «αισθάνομαι φόβο» και στο «προκαλώ φόβο»: το α' δηλώνεται με το **φοβούμαι** (αρχαίο), το β' με το **φοβίζω** (νεότερο). Το (επίσης αρχαίο) **φοβερίζω,** όπως και το **εκφοβίζω** (στη θέση τού αρχ. **εκφοβώ),** πα- ραλλάσσουν τη σημ. τού *φοβίζω* με λεπτές σημασιολογικές αποχρώσεις: το *φοβερίζω* σημαίνει «απειλώ κάποιον προσπαθώντας να τον κάνω να φοβηθεί», το δε *εκφοβίζω* σημαίνει «μετέρχομαι διάφορα μέσα (απειλητικά λόγια, απειλητικές ενέργειες κ.λπ.). προκειμένου να κάνω κάποιον να φοβηθεί». Ακόμη, το *φοβερίζω* είναι περισσότερο λ. τού προφορικού λόγου, ενώ το *εκφοβίζω* τού προφορικού και τού γραπτού. Τέλος, το *φοβερίζω* υποδηλώνει συνήθως ότι οι απειλές μένουν στα λόγια ή είναι και φτειαχτές για να προξενήσουν φόβο, ενώ το *εκφοβίζω* υποδηλώνει ενέργειες που πραγματοποιούνται για να τρομοκρατήσουν τον εκφοβιζόμενο. Αντιστοίχως. **φόβος** είναι αυτό που αισθάνεται κανείς, όταν κάποιος/κάτι απειλεί να του κάνει κακό. να τον βλάψει, ενώ **εκφοβισμός** και **εκφόβιση** και (στον προφορικό λόγο) **φοβέρα** (συνήθως στον πληθ. **φοβέρες)** είναι αυτό που κάνει κάποιος για να γεννήσει στους άλλους φόβο. Η σημασιολ. απόχρωση μεταξύ των *φοβερίζω* και *εκφοβίζω* υφίσταται και μεταξύ των *φοβέρα* και *εκφοβισμός / εκφόβιση.*
Σε σχέση με την ορθογραφία τού *εκφόβιση -με -ι-* ή με *-η-* **(***εκφόβιση* ή *εκφόβηση)* - και οι δύο γραφές είναι ορθές: η μεν με -i- *(εκφόβιση).* γιατί το ρ. είναι **εκφοβίζω,** η δε γραφή **εκφόβηση.** γιατί η λ. είναι ήδη αρχαία (από το ρ. **εκφοβώ)** και σήμαινε ό.τι και η νεότερη *εκφόβιση.*

φόδρα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** λεπτό ύφασμα που ράβεται ως επένδυση στο εσωτερικό των ρούχων: *σκίστηκε η - τού σακακιού μου / τής φούστας* ΣΥΝ. (λόγ.) υπόρραμμα **2.** (κατ' επέκτ.) κάθε εσωτερική επένδυση αντικειμένου από οποιοδήποτε υλικό. λ.χ. ξύλο, έλασμα κ.λπ. [ΚΤΥΜ. < βεν. fodra < φρανκον. *t'Odr|.

φοδράρω ρ. μετβ. {φόδραρα κ. φοδράρισ-α, -τηκα, -μένος! (λαϊκ.) **1.** ράβω Φόδρα (σε ρούχο), επενδύω εσωτερικά με ειδικό ύφασμα: - *το φόρεμα / το σακάκι* ΣΥΝ. (λόγ.) υπορράπτω 2. (κατ' επέκτ.) επενδύω εσωτερικά (αντικείμενο). Επίσης **φοδραρίζω.** — **φοδράρισμα** (το).

[Γ-.ΤΥΜ. < βεν. fodrur < fodra (βλ. κ. *φόδρα*)|.

Φοίβη (η) **1.** μυθολ. **μία από τις Υιτανίδες. κόρη τού Ουρανού και τής Γαίας, μητέρα τής Λητούς και τής Αστερίας 2, αγία τής Ορθόδοξης Εκκλησίας** 3. **γυναικείο όνομα.**

(πτυμ. ***αρχ.*** κύρ. όν.. θηλ. τού Φοί'β<χ(βλ.λ.)|.

Φοίβος (ο) **1.** προσωνυμία τού θεού Απόλλωνα **2.** ανδρικό όνομα. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *Φοίβος* < επίθ. *φοῖβος* «καθαρός, αγνός», αβεβ. ετύμου. Σύμφωνα με μια υπόθεση, η λ. συνδ. με τις «γλώσσες» τού Ησυχίου *ἀφίκτόν ἀκάθαρτον, μισητόν* και *ἀφίκτρός■ ακάθαρτος, μιαρός,* οπότε οι θεματικοί τ. *φοιβ-* και *φικ-* αποτελούν μεταπτωτ. βαθμ. Ι.Ε. ρίζας με ληκτικό -g^vv και τροπή σε *-κ-* προ τού ούοντ. -γ-. Ωστόσο, οποιαδήποτε σύνδεση με άλλους Ι.Ε. τ. παραμένει ανεπιβεβαίωτη, όπως με αρχ. πρωσ. swaigstan «λάμψη», λετ. zvaigzne «αστέρι», αρχ. σλαβ. dzvezda «αστέρι», οι οποίοι θα προϋπέθεταν αρχική ρίζα *gh^oig^v/-|. **Φοίνικας** (ο) {Φοινίκων}, **Φοίνισσα** (η) |αρχ.) {Φοιν-ισσών} ιστ. μέλος αρχαίου λαού τής Μέσης Ανατολής, ο οποίος κατοικούσε στη Φοινίκη (βλ.λ.) και διακρίθηκε ιδιαίτερα στο εμπόριο. — **φοινικικός,** -ή, -ό |αρχ.|.

ILTYM. < αρχ. *Φοῖνιξ, -ικος* (ήδη μυκ. po-ni-ki-jo = *φοινικιάς),* αβεβ. ετύμου. Αν και οι Φοίνικες ήταν σημιτικός λαός, η ονομασία τους δεν φαίνεται να έχει αυτή την προέλευση (οι ίδιοι αυτοαποκαλούνταν Kinahni «Χαναναίοι». βλ. κ. *Χαναάν)*' ίσως πρόκειται για δάνειο ή για ελληνική επινόηση, αφού το *φοϊνιξ*σήμαινε «πορφυρός, κόκκινος

πορφύρα» και. συνεπώς. ΦοΓνισθα σήμαινε αρχικά «μη λευκός, έγχρωμος. σκυρόχρο^μος. μελαμψός» και όχι «παραγωγός πορφύρας», όπως υποστηρίχθηκε. επειδή οι Φοίνικες ήταν παραγωγοί πορφύρας). **φοίνικας**[1] (ο) {φοινίκων} δέντρο ή θάμνος με ψηλό. κυλινδρικό, ευθυτενή και χωρίς διακλαδώσεις κορμό, που καταλήγει σε θύσανο συν. φοινικόδεντρο. φοινικιά, χουρμαδιά (είδος φοίνικα).

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *φοϊνιξ, -ικος* (μυκ. po-ni-ke = δοτ. *φοινίκει)* < εθνών. *Φοϊνιξ* (βλ.λ.). εφόσον πρόκειται για δέντρο που εισήχθη από τις θερμές περιοχές τής Α. Μεσογείου|. **φοίνικας**[2] (ο) {φοινίκον} **1.** ΜΥΘΟΛ. ιερό πτηνό των αρχαίων Αιγυπτίων. για το οποίο πιστευόταν ότι ζούσε 500 χρόνια και ότι. όταν διαισθανόταν πως έρχεται το τέλος του, άναβε φωτιά από αρωματικά φύλλα και καιγόταν μέσα σε αυτήν, για να αναγεννηθεί κατόπιν από τις στάχτες του 2. (συνεκδ.) το πρώτο νόμισμα τού νεοσύστατου ελληνικού κράτους, που κόπηκε στην Αίγινα το 1828 από την κυβέρνηση Καποδίστρια και έφερε παράσταση τού παραπάνω πτηνού. Επίσης (λόγ.) **φοϊνιξ** {φοίνικος}.

|ι:τυμ. < αρχ. *φοϊνιξ. -ικος,* αγν. ετύμου, μολονότι πιστεύεται ότι η λ. έχει αιγυπτ. προέλ. (< αιγυπτ. bnu / bjn). ενώ. σύμφωνα με άλλη άποψη, η προέλευση είναι σημιτική), **φοινικέλαιο** (το) ίφοινικελαί-ου | -ων! φυτικό έλαιο που λαμβάνεται από τους καρπούς τού ελαιοφοίνικα ή τού κοκοφοίνικα και χρησιμοποιείται κυρ. στη σαπωνοποιία.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. palm oil |.

Φοινίκη (η) ιστ. αρχαία χώρα τής Μέσης Ανατολής, που εκτεινόταν στα εδάφη τού σημερινού Λιβάνου και σε τμήμα τής σημερινής Συρίας και τού Ισραήλ (κυριοτερες πόλεις: Γύρος, Βύβλος. Σιδώνα). [ΙΙΤΥΜ. αρχ.. βλ. λ. *Φοίνικας].* **φοινίκι** (το) {φοινικ-ιού *{-ιο)ν]* (λαϊκ.) **1.** ο καρπός τού δέντρου φοίνικας (βλ.λ.) συν. χουρμάς · 2. το μελομακάρονο (βλ.λ.).

|tii ΥΜ. < **αρχ.** *φοινίκων,* **υποκ. τού** *φοϊνιξ, -ικος].* **φοινικιά (η) |μεσν.| το δένδρο φοίνικας (βλ.λ.)** ιυν. **χουρμαδιά, φοινικικός, -ή, -ό » Φοίνικας**

φοινικόδασος (το) |φοινικοδάσ-ους | -η, -ών| δάσος από φοινικιές: γο ~ στο *Βάι τής Κρήτης είναι το μοναδικό στην Ευρώπη* ΣΥΝ. φοινικώνας.

φοινικόδεντρο (το) | !886| Ι-ου κ. -έντρου j -ων κ. -έντρων} το δέντρο φοίνικας ΣΥΝ. φοινικιά, χουρμαδιά, **φοινικοείδής,** -ής, -ές |φοινικοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) **1.** αυτός που έχει τη μορφή φοίνικα: ~ *φυτό* **2.** βοτ. *φοινικοειδή* (τα) οικογένεια μονοκοτυλήδονων φυτών, στην οποία περιλαμβάνονται όλα τα είδη φοινίκων, όπως η χουρμαδιά, η φοινικιά κ.ά. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **φοινικώνας** (ο) (λόγ.) δάσος φοινίκων, τόπος κατάφυτος από φοινι- κόδεντρα συν. φοινικόδασος.

| F.TYM. < μτγν. *φοινίκων, -ώνος* < αρχ. *φοϊνιξ, -ικος].* **φοίτηση** (η) -+ φοιτώ

φοίτηταρειό (το) (σχολ. ορθ. *φοιτηταριό)* Ιχωρ. πληθ.Ι (καθημ.-περι- ληπτ.) 1. το σύνολο των φοιτητών ΙΥΝ. φοιτητόκοσμος 2. πλήθος φοιτητών: *μαζεύτηκε πολυ ~ στο πάρτι* ΣΥΝ. φοιτητόκοσμος.

[ΕΤΥΜ. < *φοιτητής* + παραγ. επίθημα *-αρειό,* πβ. κ. *α/.ητ-αρειό. παπ- παδ-αρειό*].

φοιτητής (Ο) |αρχ.|, **φοιτήτρια** (η) [1889| {φοιτητριών} πρόσωπο που φοιτά στο πανεπιστήμιο, το πολυτεχνείο ή σε άλλη ανώτατη σχολή: *είμαι ~ στο πρώτο έτος* || ~ *Θεολογίας / Μαθηματικών* || *τριτοετής : μεταπτυχιακός* ~ || ~ *επί πτυχίω-* ΦΡ. (α) *αιώνιος φοιτητής* (μειωτ.) ο φοιτητής που παρατείνει αδικαιολόγητα επ' αόριστον πς σπουδές του. καθυστερώντας την αποφοίτησή του από το πανεπιστήμιο (β) *ανταλλαγή φοιτητών* βλ. λ. *ανταλλαγή.* — (υποκ.) **φοιτητάκος** (Ο), **φοιτητριούλα** (η), **φοιτητικός,** -ή. -ό 11894] αυτός που σχετίζεται με φοιτητές: - *ζωή / στέκι / καφενείο / εκλογές / ταυτότητα / σύλλογος / παράταξη / εισιτήριο / λέσχη / εστία / εκδήλωση / κίνημα.* **φοιτητόκοσμος** (ο) {χωρ. πληθ.} (περιληπτ.) **1.** το σύνολο των φοιτητών ΣΥΝ. φοιτηταρειό 2. πλήθος φοιτητών ΣΥΝ. φοιτηταρειό. **φοιτητοπαρέα** (η) {δύσχρ. φοιτητοπαρεών} παρέα από φοιτητές, **φοιτητοπατέρας** (ο) **1.** (κυρ. ειρων.) καθηγητής που επιδιώκει να έχει καλές σχέσεις με τους φοιτητές και να είναι αρεστός σε αυτούς 2. (κακόσ.) συνδικαλιστής φοιτητής που ασχολείται συνεχώς με τον συνδικαλισμό (εις βάρος των σπουδο>ν του) ή προσπαθεί να καθοδηγήσει τους συμφοιτητές του. **φοιτώ** ρ. αμετβ. {φοιτάς... | φοίτησα} (λόγ.) 1. είμαι φοιτητής, παρακολουθώ μαθήματα σε ανώτατη σχολή: ~ *στη ΦιΡ^,οσοφική / στο Ι Ιολυτεχνείο* || *φοίτησε στην Αθήνα / στο Καίμπριτζ\\ δεν θα περάσεις το έτος. αν δεν φοιτάς κανονικά* ΣΥΝ. σπουδάζω 2. (γενικότ.) παρακο- λουθα) μαθήματα σε συγκεκριμένη σχολή ή σχολείο ιδιαίτερου τύπου: *φοίτησε τρία χρόνια στο κολέγιο.* — **φοίτηση** (η) [αρχ.|.

[Li ΥΜ. < αρχ. *φοιτώ (-άω).* αγν. ετύμου. Η άποψη ότι το β' συνθ. *-ιτάω* ανάγεται σε ρ. **ιτάω* (επαναλ. τ. τού ρ. *είμι* «πηγαίνω, θα πάω», ρηματικό επίθ. *ίτητέον)* δεν ερμηνεύει το άγνωστο προθεμ. *φο(0-*1. **φόκο** (το) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) η φωτιά· κυρ. στις φτ*. (α) *βάζω φόκο* βάζω φωτιά, πυρπολώ (β) *παίρνω φόκο* παίρνω φωτιά, ανάβω. (.ΕΓΥΜ. < ιταλ. fuoco < λατ. Jocus «εστία», αγν. τύμου). **φόλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κομμάτι τροφής που περιέχει δηλητήριο και χρησιμεύει για τη θανάτο>ση ζώων, συνήθ. σκύλων: *έριξαν - στα αδέσποτα τής γειτονιάς* 2. (μειωτ.) για γυναίκα πολύ άσχημη ή κακή: *δεν αξίζει τίποτα σαν γυναίκα■ είναι* ~ **3.** για οτιδήποτε δεν αξίζει (για ταινία, βιβλίο κ.λπ.): *η παράσταση βγήκε* **- 4.** μέσον εξαπατήσε- ως, δόλωμα: *του ρίξανε τη ~ για πολλά κέρδη και του φάγανε τα λεφτά* · 5. μικρό κομμάτι δέρματος που ράβεται πάνω σε φθαρμένο μέρος υποδήματος ΣΥΝ. μπάλλωμα.

|εγυμ. μεσν. < μτγν. *φόλλις, -εως*< λατ. follis «βαλλάντιο»), **Φολέγανδρος** κ. (διαλΓκτ.) **Πολύκανδρος** (η) {ΦολΓγάνδρου} 1. νησί των Κυκλάδων μεταξύ τής Μήλου και τής Σίκινου 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. — **Φολεγάνδριος** κ. (διαλεκτ.) **Πολυ- κανδριώτης** (ο). **Φολεγάνδρια** κ. (διαλεκτ.) **Πολυκανδριώτισσα** (η), **φολεγάνδριος,** -α. -ο κ. (διαλεκτ.) **πολυκανδριώτικος,** -η. -ο.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *Φολέγανδρος,* όν. τού γυιου τού Μίνωος. μυθικού βασιλέα τής Κρήτης, ο οποίος εστάλη να αποικίσει τη νήσο. Πιθ. με β' συνθ. σε *-ανδρος.* πβ. *Αλέξ-ανδρος, Τέρπ-ανδρος* κ.ά. Το *Πολύκανδρος* κατά παρετυμολογία προς το πολυ-). **φολίδα** (η) (λόγ.) **1.** καθένα από τα μικρά οστρακοειδή πλακίδια που καλύπτουν το σώμα των ερπετών και των ψαριών ΣΥΝ. λέπι **2.** ΙΑΤΡ. καθεμιά από τις μικρές πλάκες που σχηματίζονται στην ανθρο>πινη επιδερμίδα και αποτελεί σύμπτωμα δερματοπαθειών **3.** μικρή μεταλλική πλάκα που καλύπτει την επιφάνεια διαφόρων αντικειμένων: *θώρακας / πανοπλία με φολίδες* ΣΥΝ. έλασμα.

ΙΗΤΥΜ. < αρχ. *φολίς. -ίδος,* πιθ. ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. τής λ. *φε?υλός* (βλ.λ.). ΙΙ λ. συνδ. επίσης με ρωσ. bolonu «εκβλάστημα σε δέντρο, περικάρπιο». τσεχ. blana «δέρμα» κ.ά.]. **φολιδωτός,** -ή, -ό Ιαρχ.**[** (λόγ.) **1.** (για ζώα) καλυμμένος με φολίδες **2.** ΖΩΟΛ. *φολιδωτά* (τα) οικογένεια ζ(ώων, στην οποία περιλαμβάνονται όλα τα λεπιδωτά ερπετά (φίδι, σαύρα, κροκόδιλυς) **3.** καλυμμένος με μικρές μεταλλικές πλάκες (ελάσματα), οι οποίες βρίσκονται η μία κοντά στην άλλη έτσι, ώστε να αποτελούν ενιαίο στρώμα: - *πανοπλία / θώρακας.*

φολκλόρ (το) {άκλ.} **1.** το σύνολο των εκδηλώσεων τού λαϊκού παραδοσιακού πολιτισμού' οτιδήποτε αποτελεί αντικείμενο τής επιστήμης τής λαογραφίας: *ελ?^ηνικό/ βαλκανικό -2.* (μειωτ.) η κακόγουστη αισθητική που βασίζεται στην επιφανειακή μίμηση προτύπων από τον παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό **3.** (ως επίθ.) ο φολκλορικός (βλ.λ.): *ντύσιμο / εκδήλωση*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. folklore < folk «λαός» + lore «σύνολο γνώσεων, μάθηση»].

φολκλορικός, -ή, ~ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό: ~ *εκδή/.ο)ση / ντύσιμο / μπαλλέτο / μουσική* ΣΥΝ. φολκλόρ 2. (μειωτ.) αυτός που μιμείται με επιτηδευμένο τρόπο πρότυπα συνδεδεμένα με τον παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό: *τουριστικές ταβέρνες με ~ διακόσμηση.*

ILTYM. Μεταφορά τού αγγλ. foJkioric (βλ. λ. *φο?.κλόρ)\.* **φολκλορισμός** (ο) **1.** η υιοθέτηση στοιχείοη· τού παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού στην τέχνη 2. η αναβίωση στοιχείων ή μορφών τού λαϊκού βίου και πολιτισμού, που δεν ανταποκρίνονται πλέον στις σημερινές ανάγκες, ασκούν ωστόσο γοητεία στις σύγχρονες κοινωνίες, όπως η αναπαράσταση τού «βλάχικου γάμου», που γίνεται κάθε Καθαρή Λεύτερα στη Θήβα.

[LfYM. Μεταφορά τού αγγλ. foiklorism (βλ. λ. *φολκλόρ)].* **φομπ** (το) {άκλ.} διεθνής εμπορικός όρος· δηλώνει ότι όλα τα έξοδα (ής τη φόρτωση ενός εμπορεύματος σε πλοίο βαρύνουν τον πωλητή. JJLiTYM. < αγγλ. f.o.b.. α/τό τα αρχικά των λ. l'(rce) o(n) b(oard) «ελεύθερο επί τού πλοίου»|. **φομπίζού** κ. **φο-μπίζού** (το) {άκλ.} κόσμημα κατασκευασμένο από μέταλλο, γυαλί ή άλλο φθηνό υλικό, που αποτελεί απομίμηση πολύτιμου μετάλλου ή λίθου.

{ΠΤΥΜ. < γαλλ. faux bijou < faux «ψεύτικος» 4- bijou «κόσμημα»], **φονεύς** (ο) + φονιάς

φονεύω ρ. μετβ. [αρχ.| {φόνευ-σα, -θηκα, -μένος} (λόγ.) αφαιρώ βίαια τη ζωή (κάποιου), σκοτώνω ΣΥΝ. δολοφονώ. *·· ΣΧΟΛΙΟ λ. *-κτόνος.* **φονιάς** (Ο) {φονιάδες}- **φόνισσα** (η) {φονισσών! (λαϊκ.) αυτός που έχει διαπράξει φόνο (βλ.λ.) ΣΥΝ. δολοφόνος, ανθρωποκτόνος· φρ. *κι ύστερα λένε πως φταίει ο φονιάς* για περιπτώσεις στις οποίες η συμπεριφορά ή η εμφάνιση κάποιου είναι τέτοια που μπορεί να προκα- λέσει εις βάρος του βίαιες ενέργειες (λέγεται συνήθ. ως έμμεση δι- καιολόγηση τού δράστη): *Αφού συνεχώς τον υπέβα/.λε σε τακει-*

νώσεις και εξευτε/.ισμούς μπροστά σε όλους! Επίσης (αρχαιοπρ.) **φο- νεύς** Ιαρχ.) {φονέως}. σχολιο λ. *-κτόνος.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < *φονέας* (με συνίζηση), από την αιτ. τού αρχ. *φονεύς* < *φόνος* |.

φονικός, -ή, -ό Ιαρχ.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με φόνο ή με φονιά: ~ *τάσεις* συν. δολοφονικός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που προκαλεί ή προκάλεσε θάνατο ή θανάτους: - *όκλο / όργανο / σφαίρα / μάχη / σύγκρουση / πυρ* συν. θανάσιμος, θανατηφόρος ΛΝΤ. ζωοποιός **3.** (λαϊκ.) *φονικό* (το) ο φόνος, **φονξιοναλισμός** (ο) **1.** κοινωμολ. η θεωρία ανάλυσης κάθε κοινωνικού ή πολιτιστικού φαινομένου, σύμφωνα με την οποία οι κοινωνικές λειτουργίες επιτελούνται πάντα, σε συσχετισμό με τις κοινωνικές ανάγκες και γι' αυτό διασφαλίζεται η λειτουργική αρμονία και ισορροπία τής κοινωνίας ςυ\. λειτουργισμός 2. αρχιτ. η αρχή τής λειτουργικότητας (βλ.λ.) στον σχεδιασμό και στη χρήση των υλικών για την κατασκευή κτηρίων, επίπλων κ.λπ. και η εφαρμογή της. – **φον- ξιοναλιστής** (ο), **φονξιοναλίστρια** (η), **φονξιοναλιστικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. fonciionnalisme < fonction «λειτουργία»

λατ. functio, -onis «επιτέλεση, ολοκλήρωση»], **φόνος** (ο) η ανθρωποκτονία που γίνεται από πρόθεση: *καταδικάστηκε / κατηγορείται για - εκ προμελέτης* || *διαπράττω* ~ (ΝΟΜ. βλ. λ. *ανθρωποκτονία)* συν. δολοφονία, ανθρωποκτονία, (λαϊκ.) φονικό, σκοτωμός, σκότωμα.

[ετυμ. αρχ.. από την ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. ˣg*hen- «χτυπώ, φονεύω» (τού αρχ. *θείνω* «φονεύω», βλ. λ. *πρόσφατος*), με αντιπροσο)- πευση τού *gʷh- ως *φ-* προ τού -ο-[. **φόντα** (τα) -► φόντο

φονταμενταλισμός (ο) ελλην. *θεμελιωτισμός* **1.** η τάση για επιστροφή στις πηγές τής θρησκείας· ο θρησκευτικός συντηρητισμός και η αντιπαράθεση προς τις φιλελεύθερες ή νεωτεριστικές τάσεις: *κροτεσταντικός : χριστιανικός / ισλαμικός* ~ 2. (γενικότ.) η ακραία φανατική προσήλωση σε ορισμένες αρχές: *πολιτικός* – **φονταμε- νταλιστής** (ο), **φονταμεντσλίατρια** (η), **φονταμενταλιοτικός,** -ή, -ό. [ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. fondamentalisme < επίθ. fondamental < λατ. fundamentalis (< fundamentum «θεμέλιο»)), **φοντάν** (το) {άκλ.} γλύκυσμα σε μέγεθος μπουκιάς, που προσφέρεται για κέρασμα (π.χ. σοκολατάκι. ζαχαρωτό). – (υποκ.) **φοντανάκι** (το). [f.tym. < γαλλ. fondant < p. fondrc «λειώνω, χύνω» < λατ. fundere «χύνω, βρέχω, διασπείρω»). **φοντάνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) το σιντριβάνι, η βρύση, η πηγή: *η μαρμάρινη ~ τής πλατείας Μεταξουργείου.*

(ΕΤΥΜ. < ιταλ. fontana < λατ. fontana (aqua) «(νερό) πηγής» (κατ' αντιδιαστολή προς το aqua pluvialis «βρόχινο νερό»), θηλ. τού επίθ. fontano < fonte «πηγή» < λατ. fons, fontis), **φοντανιέρα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} πορσελάνινο ή γυάλινο σκεύος κατάλληλο για την τοποθέτηση φοντάν ή άλλον μικρών γλυκών.

[ετυμ. < *φοντάνφλ.λ.)* + παραγ. επίθημα *-ιερά* (πβ. κ. *μπιζουτ-ιέρα)}.* **φον-ντε-τέν** (το) [άκλ.) καλλυντική κρέμα προσώπου με χρώμα, η οποία χρησιμοποιείται για να καλύπτονται ατέλειες (π.χ. ακμή) και για να δίνει στο δέρμα χρωματική ομοιομορφία: *απλώνω / βγάζω το* ~ || ~ *σκούρο / ανοικτό / ορο χρώμα τού δέρματος* ΣΥΝ. μέικ-απ. [εγυμ. < γαλλ. fond de teini «βάση χρο)ματος (προσώπου)»), **φοντί** (το) (συνήθ. ορθ. *φοντύ)* {άκλ.} 1. ελβετικής προέλευσης έδεσμα από λειωμένο κίτρινο τυρί που τρώγεται με μικρά κομμάτια ψωμιού ή κρέατος 2. (συνεκδ.) το ειδικό μαγειρικό σκεύος στο οποίο παρασκευάζεται το παραπάνω ψαγητό.

[ετυμ. < γαλλ. fondu. μτχ. τ. τού p. fondre «λειώνω, χύνω» < λατ. fundere «χύνω. βρέχω, διασπείρω»]. **φόντο** (το) **1.** το βάθος εικόνας ή ζωγραφικού πίνακα: *χαρακτηριστικό τής βυζαντινής εικονογραφίας είναι το χρυσό* - || *μαύρες φιγούρες σε λευκό* ~ συν. ορίζοντας 2. (μτφ.) τυ χωροχρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκτυλίσσεται κάτι: *η ταινία είναι μια ιστορία αγάπης, που εκτυλίσσεται με ~ τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο* · **3.** *φόντα* (τα) τα προσόντα: *δεν έχει τα - για πολιτικός* || *πολλοί ορέγονται αυτή τη θέση· πόσοι όμως έχουν τα - να τη διεκδικήσουν;*

[ετυμ. < ιταλ. fondo < λατ. fundum, -eris «βυθός, πυθμένας»), **φοξ-τεριέ** (το) {άκλ.} κυνηγετικός σκύλος ράτσας, που χρησιμοποιείται παραδοσιακά στο κυνήγι τής αλεπούς και έχει κύρια χαρακτηριστικά το λευκό τρίχωμα με τις μαύρες ή καστανέρυθρες κηλίδες. το επίμηκες ρύγχος και τα αναδιπλωμένα σε σχήμα V αφτιά. [ΕΤΥΜ. < αγγλ. fox terrier (με γαλλ. ανάγνωση) < fox «αλεπού» + terrier «ράτσα σκύλων» (βλ. κ. *τεριέ)].* **φοξ-τρότ** (το) {άκλ.} **1.** χορός αμερικανικής προέλευσης για ζευγάρια, με ρυθμό 4/4 και ποικιλία βημάτων, αργών και γρήγορων **2.** (συνεκδ.) η μουσική για τέτοιο χορό.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. fox trot < fox «αλεπού» + trot «βαδίζω γρήγορα με μικρά βήματα»). **φορ** (ο) {άκλ.} αθλ. (στο ποδόσφαιρο) ο επιθετικός παίκτης μιας ομάδας.

Ιετυμ. < αγγλ. fore), **φορά** (η) **1.** η κατεύθυνση κινούμενου πράγματος: *στρέψε το πανί κατά τη - τού ανέμου* || *θα ακο/.ουθήσουμε τη - τού ρεύματος* || *η - των δεικτών τού ρολογιού (από δεξιά προς τα αριστερά)* συν. πορεία 2. (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο εξελίσσεται μια κατάσταση: *πηγαίνουμε σύμφωνα με τη ~ των πραγμάτων* συν. πορεία, εξέλιξη · **3.** χρονικό σημείο: *αυτή τη - έχεις δίκιο* || *πρώτη ~ μού συμβαίνει αυτό* || *την τελευταία - που τον είδα είχε αδυνατίσει πολύ* [[*για όλα τα πράγματα υπάρχει η πρώτη* - ιυν. περίπτωση, στιγμή· ΦΡ. (α) *ακόμη / άλλη μια φορά* σε μία ακόμη περίσταση / χρονική στιγμή: *μπορώ να σας ενοχλήσω ~. αν χρειαστώ κάτι:* (β) *πρώτη και τελευταία φορά* για κά τι που δεν πρόκειται να επαναληφθεί: σου *κάνω* το *χατίρι για* - (γ) *(μιαν) άλλη φορά* (i) άλλοτε, σε άλλη ώρα ή σε άλλη περίσταση ή ευκαιρία: *θα τα πούμε* ~ (ii) (ειδικότ.) για περιπτο>σεις στις οποίες κάποιος αρνείται κάτι που του προτείνουν, του προσφέρουν κ\λπ., ή αναβάλλει κάτι επ'αόριστον: *-Θέλετε ν'ανεβείτε να σας κεράσο) κάτι: -Ευχαριστώ,* (δ) *την άλλη φορά* την επόμενη παρόμοια στιγμή ή περίσταση: ~ *θα λογαριαστούμε* (ε) *φορές-φορές* κάποτε-κάποτε. από καιρού εις καιρόν: *μου 'ρχεται - να πάω να την ξαναβρώ* (στ) (ως σύνδ.) *κάθε φορά (που)* βλ. λ. *κάθε* (ζ) (ως σύνδ.) όσες φορές όταν, οσάκις: - *πήγα εκδρομή με πούλμαν, κουράστηκα και ζαλίστηκα πάρα πολύ* (η) *καμιά φορά* (i) ενίοτε, όχι συχνά, σε ορισμένες περιπτοισεις·. *καλή η δουλειά, χρειάζεται όμως ~ να το ρίχνουμε και λίγο έξω* (ii) κάποτε, σε κάποια περίσταση ή ευκαιρία: *έλα ~ να τα πούμε (ΐϋ)* (επιτατ.), για δήλωση ανυπομονησίας: *θα έλθεις* (θ) *μια φορά* (i) κάποτε, σε αόριστη περίσταση ή ευκαιρία: *ήλθε - στο σπίτι* μου κι *από τότε* δεν *ξαναφάνηκε...* (ii) κάποτε, σε συγκεκριμένη περίσταση στο παρελθόν ή στο μέλλον: ~ *ερωτεύτηκα κι εγώ και τελικά δεν προχώρησε αυτή η σχέση* (iii) ως επιτατικό σχόλιο ονόματος ή εκφράσεως: *άνθρωπος -!* (δηλ. άξιος να λέγεται άνθρωπος) (ι) *μια φορά κι έναν καιρό* κάποτε, σε περασμένη εποχή (ως εναρκτήρια φράση στα παραμύθια): - *ήταν ένα βασι'λόπουλο...* **4.** (με αριθμητικό ή ποσοτικό επίθ.) για τη δήλωση συχνότητας, τού πόσο συχνά συμβαίνει κάτι: *πόσες - σου έχω πει να βγάζεις το σίδερο από την πρίζα:* || *τις περισσότερες - που τον ζητώ στο τηλέφωνο, κάνει πως δεν είναι εκεί'* ΦΡ. (α) (μτφ.) *εκατό / χίλιες φορές* πάρα πολύ συχνά: ~ *σου το 'χω πει, αλλά συνέχεια το ξεχνάς* (β) *μερικές φορές* από καιρού εις καιρόν (όχι και τόσο συχνά): ~ *περνάει κι από 'δο). συνήθ)ς όμως πηγαίνει στον θείο του απέναντι* 5. (ακολουθούμενο από συγκεκριμένη χρον. ενότητα) δηλώνει τη συχνότητα κατά τη διάρκεια ορισμένης χρονικής περιόδου: *πάω στο γυμναστήριο τρεις - την εβδομάδα* || *πόσες* - τον *μήνα πας* στο *κομμωτήριο:* 6. (μετά από απόλυτο αριθμητικό και ακολουθούμενο από συγκριτικό) δηλώνει τον βαθμό σπουδαιότητας, μεγέθους, ποιότητας μιας πράξης, ενέργειας, αντικειμένου κ.λπ. σε σύγκριση με κάτι άλλο: *είναι δύο ~ μεγαλύτερός σου στα χρόνια*)[*αυτό το διαμέρισμα είναι τρεις - καλύτερο από το προηγούμενο που νοικιάζαμε* 7. μαθ. (α) ως δηλωτικό πολλαπλασιασμού αριθμών: *τρεις - το πέντε κάνει δεκαπέντε* (β) *φορά διανύσμα- τος* η κατεύθυνση από την αρχή προς το πέρας διανύσματος, η οποία παριστάνεται με βέλος. ^ σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φέρο)* (βλ.λ.). Από την αρχαία σημ. τής λ. *φορά* «μεταφορά. φορείο» προήλθε η σημ. «χρονικό σημείο, χρονική στιγμή»]. **φόρα**[1] (η) {χωρ. πληθ.} γρήγορη κίνηση προς ορισμένη κατεύθυνση, ορμή: *έπεσε με ~ πάνω στα κάγκελα και χτύπησε* || το *αυτοκίνητο ερχόταν με ~ καταπάνω μας* |j (κ. μτφ.) *αυτός με τη ~ που 'χει, θα φτά- σει πολύ ψηλά* συν. δύναμη, ταχύτητα· φρ. (α) *κόβω (σε κάποιον) τη φόρα* αποθαρρύνω (κάποιον): *ήθελα να γίνω* ραλίστας, *αλλά* or *γονείς μου μου 'κοψαν τη φόρα!* (β) *παίρνω φόρα* (i) λθλ. κάνω προπαρασκευαστικές κινήσεις, που θα μου δώσουν την απαραίτητη ορμή για μεγάλο άλμα ή ρίψη: ο *αθλητής πήρε (πολλή / μεγάλη) φόρα και πήδησε στο σκάμμα* (ii) (μτφ.) αποκτώ μεγάλη ορμή, έντονη παρόρμηση για κάτι: *μην παίρνεις πολλή φόρα· επειδή είχες μια επιτυχία, δεν σημαίνει ότι θα καταφέρεις τα πάντα!* σχολιο λ. *παρώνυμο.* Ιετυμ. < *φορά* (βλ.λ.), με αναβιβασμό τού τόνου[. **φόρα**[2] (η) στη ΦΡ. *στη φόρα* (λέγεται μερικές φορές κ. *στα φόρα),* π.χ. (α) *βγάζω (τα άπλυτα κάποιου) στη φόρα* φανερώνω δημόσια (κάτι κρυφό ή μυστικό, συνήθ. επιλήψιμο): *απείλησε να μας βγάλει όλα τ' άπλυτα στη φόρα* [[- *μια απάτη / ένα σκάνδαλο* ΣΥΝ. αποκαλύπτω, δημοσιοποιώ (β) *βγαίνω στη φόρα* έρχομαι στο φως. αποκαλύπτομαι (συνήθ. για κάτι μυστικό και επιλήψιμο): *θα βγουν όλες οι απάτες τους στη φόρα!* σχολιο λ. *παρώνυμο.*

[κτυμ. < λατ. fora, πληθ. τού forum «αγορά» (βλ.λ.)|. **φοράδα** (η) (λαϊκ.) **1.** το θηλυκό άλογο ΣΥΝ. αλόγα· ΦΡ. *χέστηκε η φοράδα στ' αλώνι* για να δηλωθεί ότι ένα συμβάν είναι ανάξιο λόγου συν, κάτι τρέχει στα γύφτικα, σιγά μη στάξει η ουρά τού γαϊδάρου 2. (μτφ.-υβριστ.) γυναίκα μεγαλόσωμη και άχαρη ΣΥΝ. αλόγα, γαϊδάρα.

(υποκ.) **φοραδίτσα** (η).

[ΠΤΥΜ. < μτγν. *φοράς, -άδος,* από την ετεροιωμ. βαθμ. *(φορ-)* τού αρχ. *φέρ-ω* κατ' επίδρ. τού αρχ. συνων. *φορβάς, -άδος* (βλ.λ.)). **φορατζής** (ο) {φορατζήδες} (λαϊκ.) ο εισπράκτορας φόρων συν. φοροεισπράκτορας.

Ιετυμ. < *φόρος* + παραγ. επίθημα *-ατζής,* πβ. κ. *φορτηγ-ατζής*|. **φορβάδα**

(η) (λόγ.) το θηλυκό άλογο ΣΥΝ. φοράδα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φορβάς, -άδος.* από την ετεροκομ, βαθμ. *(φορβ-)* τού ρ. *φέρβ-ω* «τρέφω» (βλ. λ. *φορβή)].* **φορβειά** (η) (λόγ.) το καπίστρι (βλ.λ.).

|είύμ; μτγν. < αρχ. *φέρβω* «τρέφω (ζώο)», βλ. λ. *φορβή).* **φορβή** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) τροφή για τα κατοικίδια ζώα, κυρ. η ξερή. όπως λ.χ. ο σανός.

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. po-qa) < *φέρβω* «τρέφω (ζώο)» < Ι.Ε. *bher-gʷ- «τρέφω. ταΐζω», πβ. σανκρ. bbarrati «καταπίνει, καταβροχθίζει», αρχ. σκανδ. bcrgja «στοιχίζω». Η σύνδεση με το λατ. herba «πόα, χλόη» δεν είναι επιτρεπτή φωνητικούς}, **φορέας** (ο) {φορ-είς, -έων} (λόγ.) **1.** αυτός που φέρει, διαθέτει ή μεταδίδει κάτι: *η διάλεξη είχε θέμα: «ο άνθρωπος ως - πολιτισμού»* || *- ιδεών* 2. (ειδικότ.) το πρόσωπο που φέρει ιό ασθένειας, χωρίς το ίδιο να την εκδηλώνει: *είναι ~ τού έιτζ* 3. διοικητικό όργανο, υπηρεσία ή οργανισμός, που έχει την ευθύνη για την υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων ή για την κατάρτιση και την εφαρμογή προγραμμάτων: *κοινωνικός / ασφαλιστικός / συνδικαλιστικός / πο/^ιτιστικός / πολιτικός* }} οι *αρμόδιοι ~ για την εφαρμογή ενός σχεδίου* || *οι - διαχείρισης /*

υλοποίησης ενός έργου 4. τεχνολ. κάθε τεχνικό κατασκεύασμα ή μηχανισμός, που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά φορτίων ή για να αναδέχεται δυνάμεις (π.χ. βάρος), λ.χ. οι σιδηροδρομικές ράβδοι, το κεκλιμένο επίπεδο, οι δοκοί κ.ά. · **5.** φυς. **φορέας** *ηλεκτρικού φορτίου* κάθε σώμα που έχει ηλεκτρικό φορτίο και τού οποίου η κίνηση έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ηλεκτρικού ρεύματος: *τα ε/^εύθε- ρα ηλεκτρόνια στα μέταλλα είναι* **~ 6.** μαθ. *φορέας διανύσματος* η ευθεία πάνω στην οποία βρίσκεται το διάνυσμα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φορεύς*. από την ετεροιωμ. βαθμ. *(φυρ-)* τού ρ. *φέρ-ω* (βλ.λ.). Στη σημ. τού διοικητικού οργάνου η λ. αποδίδει τον γαλλ. όρο vecteur, ενώ στη σημ. τού φορέα ιού αποδίδεται το αγγλ. carrier|. **Φόρεϊν Όφις** (το) {άκλ.} το Υπουργείο Εξωτερικών τής Μεγάλης Βρετανίας: *«συνταρακτικά στοιχεία από τα αρχεία τού ~ για τα αγγλικά σχέδια για την Κύπρο»* (εφημ.).

[είύμ. < αγγλ. Foreign Office «Γραφείο Εξωτερικών»), **φορείο** (το) φορητό κρεβάτι που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά ασθενών, τραυματιών ή νεκρών: *τον πήραν με το ~ και τον πήγαν στο νοσοκομείο.*

Ιετυμ. < μτγν. *φορεῖον*< αρχ. *φορεύς* (βλ.λ.)Ι. **φόρεμα** (το) {φορέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** μονοκόμματο γυναικείο εξωτερικό ένδυμα που καλύπτει τον άνω κορμό μέχρι ένα σημείο των ποδιών: *βραδινό / νυφικό / μίνι / μάξι* ~ 2. (καθημ.) το να φοράει κανείς κάτι (ένδυμα, υπόδημα): *έλειωσα τα παπούτσια μου από το πο- λύ ~.* — (υποκ.) **φορεματάκι** (το) (σημ. Ι). ■·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία*. Ιετυμ. μτγν. τ. τού αρχ. *φόρημα* < *φορώ* (βλ.λ.)|. **φορεμενος,** -η. -ο (για ενδύματα και υποδήματα) αυτός που έχει ήδη φορεθεί, που δεν είναι καινούργιος: *- σακάκι / φούστα ι παπούτσια* συν. μεταχειρισμένος λντ. αφόρετος, **φορεσιά** (η) (λαϊκ.) το σύνολο των εξωτερικών ενδυμάτων, η περιβο- λή: *καλή / καθημερινή / παραδοσιακή / βασΟ.ική* ~ ΣΥΝ. ενδυμασία, αμφίεση, στολή, κοστούμι.

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *φορεσία* (με συνίζηση) < αρχ. *φορώ* + επίθημα *-εσία*. κατ' αναλογίαν προς τα θηλ. σε *~σία*. πβ. κ. *ικ-ε-σία*\. **φορητός,** -ή, -ό **1.** αυτός που είναι έτσι κατασκευασμένος (λ.χ. με μικρές διαστάσεις ή μικρό βάρος κ.λπ.), ώστε να μπορεί να μεταφέ- ρεται από ένα σημείο σε άλλο (δηλ. που δεν έχει μία μόνο σταθερή βάση εγκατάστασης, αλλά μπορεί να τοποθετηθεί σε διαφορετικά σημεία): *- συσκευή / τηλεόραση / ραδιοκασετόφωνο* 2. (για αντικείμενα) αυτός τον οποίο μπορεί να μεταφέρει κανείς στα χέρια ή που μπορεί να τον έχει μαζί του καθώς κινείται: *~ όπλο / ηλεκτρονικός υπολογιστής / πυροσβεστική συσκευή / ασύρματος / τηλέφωνο.* [ετυ.μ. αρχ. < *φορώ) -(έω)*, βλ.λ.[.

-φορία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που σημαίνουν: **1.** ότι κάποιος Φέρει κάτι: *λαμπαδη-φορία, οπλο-φο- ρία, πικετο-φορία* 2. εμφάνιση, ανάπτυξη (ενός πράγματος): *ανθο-φο- ρία, καρπο-φορία.*

[ι ::ίύμ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *λαμπαδηφορία. κυκ/^ο-φορία)*, που προέρχεται από τα αντίστοιχα σύνθετα σε *-φόρος* (βλ.λ.)|.

φόρμα (το) {άκλ.} ελλην. *διαμόρφωση, μορφοποίηση* **1.** πληροφ. η μορφή που δίνουμε σε ένα κείμενο, όταν το επεξεργαζόμαστε σε ηλεκτρονικό υπολογιστή 2. τεχνολ. το είδος συστήματος μετάδοσης εικόνας. π.χ. *το - PAL.*

Ιείύμ. < γαλλ. format < ιταλ. formato (αρχικώς όρος τής τυπογραφίας) < λατ. formatus < ρ. formare «μορφοποιώ» < forma «μορφή»], **φόρμα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το σχήμα πράγματος, η όλη εξωτερική μορφή του: *χάλασε η ~ τού καπέλου σας* [| *βάζο σε κλασική - || πειραματική / πρωτοποριακή* - 2. το αρνητικό εκμαγείο πράγματος, ο κοίλος τύπος που δίνει σχήμα και μορφή σε εύτηκτη ύλη: *- μετάλλου ! γλυκού* συν. μήτρα, καλούπι 3. ίγια λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά έργα) η μορφή: *- και περιεχόμενο στην τέχνη* || γο *καλλιτέχνημα είναι σε μεγάλο βαθμό η - του* · 4. ευρύχωρο, άνετο ανθεκτικό ένδυμα, κατάλληλο για εργαζομένους χειρωνακτικά ή αθλουμένους: *οι τεχνίτες φορούσαν μπλε ολόσωμες* - [[*αθλητική - || - γυμναστικής / εργασίας*

5. (για πρόσ.) (α) η φυσική κατάσταση ή/και η ψυχική διάθεση: *είμαι σε καλή / θαυμάσια / κακή* ~ (β) (ειδικότ.) η καλή φυσική κατάσταση και απόδοση ή/και η καλή ψυχική διάθεση: *αυτή την εποχή είμαι σε* -1[*διανύω περίοδο φόρμας || χάνω / διατηρώ τη ~ μου* || (στον πληθ.) *είναι στις φόρμες του* (είναι σε κατάσταση ευφορίας και υψηλής απόδοσης) 6. μουσ. (α) η οργάνωση τού ηχητικού υλικού με «οι- κονομία». ούτως ώστε το κάθε στοιχείο που χρησιμοποιείται να νοη- ματοδοτείται μουσικά (β) η τυπική, ιστορικά διαμορφωμένη μουσική μορφή· μορφολογικός τύπος οργάνωσης τού μουσικού υλικού: *- φούγκας / σονάτας.* — (υποκ.) **φορμίτσα** κ. **φορμούλα** (η) (σημ. 2. 4) κ. **φορμάκι** (το) (σημ. 2· επίσης, είδος ενδύματος μωρού).

[πτυμ. < ιταλ. forma < λατ. forma «μορφή, σχήμα»], **φορμάικα** (η) Ιχωρ. πληθ.} τεχνολ. χαρτί εμποτισμένο με ρητίνη φαι- νόλης-φορμαλδεΰδης και με επιφάνεια επενδεδυμένη με τεχνητή ρητίνη· χρησιμοποιείται για την επένδυση επίπλων, την κατασκευή δια- κοσμητικών τοιχωμάτων, αντικολλητικών πλαστικών προϊόντων κ.ά. [ΕΤΥΜ. < αγγλ. Formica, εμπορική ονομ.|. **φορμαλδεϋδη** (η) {χωρ. πληθ.} χημ. η απλούστερη αλδεΰδη· άχρωμο αέριο, σε κανονικές συνθήκες, με έντονη οσμή. ευδιάλυτο στο νερό και την αιθανόλη. που προκαλεί ερεθισμούς και χρησιμοποιείται για τις αντισηπτικές του ιδιότητες, καθώς και ως πρώτη ύλη στη χημική βιομηχανία για την παραγωγή πολυμερών και άλλων προϊόντων. ΙΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Formaldehyd < form- (< λατ. formica «μυρμήγκι») + Aldehyde < νεολατ. al(cohol) dehyd(rogcnatuni) «αφυ- δρογονωμένη αλκοόλη»], **φορμαλισμός** (ο) ελλην. *μορφοκρατία* ή *τυποκρατία* **1.** φίλος, (στη **μεταφυσική) φιλοσοφικό σύστημα που πρεσβεύει ότι η ουσία των πραγμάτων είναι η μορφή τους** 2. καλ. τεχν.-φιλΟλ. **αντίληψη και τεχνοτροπία στις καλές τέχνες και στη λογοτεχνία, που δίνει προτεραιότητα στη μορφή τού έργου τέχνης και στην αισθητική αντίδραση που αυτή προκαλεί, αγνοώντας σχεδόν το περιεχόμενό του ή ταυτίζοντάς το με τη μορφή** 3. **(στις επιστήμες) η αντίληψη σύμφωνα με την οποία η επιστημονική προσέγγιση των αντικειμένων πρέπει** *να* **διατυπώνεται με αυστηρώς επιστημονικό τρόπο και με βάση τη μαθηματική τυποποίηση:** *μαθηματικός / γ?Μσσο?.ογικός / δομιστικός ~*

(γενικότ.) το ενδιαφέρον περισσότερο για τον τύπο και όχι για την ουσία των πραγμάτων συν. **τυπολατρία.**

[ΕΤΥΜ. **Μεταφορά τού γαλλ. formalisme < formal < λατ. formalis (< forma «μορφή, σχήμα»)),** φορμαλιστής **(ο),** φορμαλίστρια **(η) ίφορμαλιστριών)** 1.ο **οπαδός τού φορμαλισμού (βλ.λ.) 2. (γενικότ.) ο προσηλωμένος στους τύπους παρά στην ουσία:** *~ λογοτέχνης* συν. **τυπολάτρης.**

Ιετυμ. **Μεταφορά τού γαλλ. formaliste (βλ. κ.** *φορμαλισμός)].* φορμαλιστικός, **-ή, -ό ελλην.** *μορφοκρατικόςα\)Χός* **που αναφέρεται στον φορμαλισμό:** *~ θεωρητικές απόψεις για τη λογοτεχνία* || **-** *διδασκαλία* **(τυποποιημένη, βασισμένη στους εξωτερικούς τύπους).** — φορμαλιστικά **επίρρ.** φορμάρισμα **(το))φορμαρίσμ-ατος | -ατα, -άτων}** 1. **η διαμόρφωση, η απόδοση σχήματος, μορφής** 2. **η τοποθέτηση σε καλούπι** 3. πληροφ. **η μορφοποίησή (βλ.λ.)** 4. αθλ. **η καλή κατάσταση αθλητή,** φορμαρισμένος, **-η, -ο** 1. **(για πράγμ.) αυτός που έχει διαμορφωθεί, που έχει λάβει οριστικό σχήμα και μορφή** ΣΥΝ. **διαμορφωμένος, σχηματισμένος. μορφοποιημένος** αντ, **αφορμάριστος, αδιαμόρφωτος, ασχημάτιστος, αμορφοποίητος 2. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που είναι σε φόρμα, που βρίσκεται σε καλή φυσική ή/και ψυχική κατάσταση και μπορεί να αποδο')σει τα μέγιστα: -** *αθλητής* αντ. **ντεφορμέ** 3. πληροφ. **(δισκέτα) που έχει φορμαριστεί (βλ. λ.** *φορμάρω).*

φορμάρω **ρ. μετβ. {φόρμαρα κ. φορμάρισ-α, -τηκα. -μένος)** 1. **δίνω ορισμένο σχήμα, ορισμένη μορφή σε (κάτι):** *~ τη (γραπτή) έκφρασή μου* συν. **διαμορφώνω, σχηματίζω, πλάθω, διαπλάσσω** 2. **βάζω (κάτι) σε καλούπι. τοποθετώ (εύτηκτη ύλη) σε μήτρα, για να λάβει το οριστικό της σχήμα:** *~ γλυκό* **/** *μέταλλο* ΣΥΝ. **καλουπώνω** 3. ιιληροφ. **μορφοποιώ (βλ.λ.).**

|ετυ.μ. **Μεταφορά τού ιταλ. formare < λατ. formare ««διαμορφώνω, πλάσσω» (< ibrina «μορφή, σχήμα»). Η σημ. 3 αποτελεί από. τού αγγλ. p. formal).**

φορματ **(το) (ορθότ. προφορά** *φόρματ)* **{άκλ.} το φορμά (βλ.λ.).**

[ΕΤΥΜ. **< αγγλ. format. Βλ. κ.** *φορμά].* φόρμιγγα **(η) [φορμιγγών) αρχαίο έγχορδο μουσικό όργανο με τέσσερεις ή επτά χορδές, παρόμοιο με τη σημερινή άρπα αλλά μικρότερου σχήματος, το οποίο χρησιμοποιούσαν κατεξοχήν οι αοιδοί και οι ραψωδοί.**

[είύμ. **< αρχ.** *φόρμιγξ, -ιγγος.* **με παραγ. επίθημα** *-ιγξ,* **που χρησιμοποιείται και για άλλα μουσικά όργανα (λ.χ.** *σϋρ-ιγξ, σάλπ-ιγξ),* **αγν. ετύμου. πιθ. ανατ. ή μεσογ. δάνειο).**

Φορμίων **(ο) [Φορμίων-ος, -α}** αρχαίος Αθηναίος στρατηγός **(5ος αι. π.Χ.).**

)ετυμ. **αρχ. κϋρ. όν. <** *φορμός* **·<πλεχτό καλάθι, κοφίνι» (< ρ.** *φέρω:* **ετεροιωμ. βαθμ.** *φορ-* **+ παραγ. επίθημα** *-μός,* **πβ. κ.** *παλ-μός)*\. Φορμόζα **(η) η Ταϊβάν (βλ.λ.).**

φορμόλη **(η) [χωρ. πληθ.)** χημ. **υδατικό διάλυμα φορμαλδεΰδης που χρησιμοποιείται ως αντισηπτικό για τη συντήρηση βιολογικών παρασκευασμάτων.**

|είύμ. **Μεταφορά τού γαλλ. formol, εμπορική ονομ., < formaldehyde (βλ. κ.** *φορμα?.δεϋδη)*\. φορμουλα **(η) Ιχωρ. γεν. πληθ.}** 1. **το αρνητικό εκμαγείο, το καλούπι που χρησιμοποιείται για τη μορφοποίηση αντικειμένων** συν. **τύπος, μήτρα** 2. **(κατ' επέκτ.) μαθηματικός, φυσικός ή χημικός τύπος** 3. **(μτφ.) ορισμένος τύπος ή κανόνας εκφράσεως ιδεών και διαδικασία παρουσίασης ή διατύπωσης:** *η κυβέρνηση αναζητεί νέα ~ για την προώθηση των φορολογικών ρυθμίσεων* [[*αναζητείται - αποδεκτή από όλους τους συνέδρους για τη σύνταξη τής τε/ακής διακήρυξης* · 4. **τύπος αγωνιστικών αυτοκινήτων και συνεκδ. ο αγώνας στον οποίο τρέχουν τα αυτοκίνητα αυτά:** *Φόρμου/.α* **/.**

)ι·:τυμ. **< ιταλ. formula < λατ. formula «τύπος, κανόνας», υποκ. τού forma «μορφή, σχήμα»|.** φοροαπαλλαγή **(η) απαλλαγή από την υποχρέωση καταβολής φόρου, η φορολογική απαλλαγή. —** φοροαπαλλάσσομαι **ρ.**

[είύμ. **Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. tax exemption).** φοροαποφευγω **ρ. αμετβ. {φοροαπέφυγα} αποφεύγω με νόμιμο τρόπο να πληρώσω επιπλέον φόρους, π.χ. προσέχοντας να μην εμπίπτουν οι δραστηριότητές μου σε κατηγορίες που φορολογούνται:** *λένε ότι ο επιχειρηματίας έχει καθήκον απέναντι στο κράτος να μη φοροδιαφεύγει και καθήκον απέναντι στον εαυτό του να φοροαποφεύ- γει.* — φοροαποφυγή **(η),** φοροδιαφεύγω **ρ. αμετβ. {φοροδιέφυγα} κάνω φοροδιαφυγή (βλ.λ.), αποκρύπτω εισόδημα ή άλλη φορολογητέα ύλη με σκοπό να αποφύγω την καταβολή φόρων:** *ορισμένοι φοροδιαφεύγουν συστηματικά, με αποτέλεσμα να μεταφέρονται τα φορολογικά βάρη εκείνων στους συμπολίτες τους.*

φοροδιαφυγή **(η) {χωρ. πληθ.) η αθέτηση των νόμιμων φορολογικών υποχρεώσεων, η απάτη εις βάρος τού κράτους, που συνίσταται στην απόκρυψη τής πραγματικής φορολογητέας ύλης ή στην παραποίησή της με διάφορα τεχνάσματα (πλαστά τιμολόγια, παροχή υπηρεσιών χωρίς αποδείξεις κ.λπ.). με στόχο την αποφυγή καταβολής φόρων :** *μέτρα για την πάταξη τής* ~ ΣΥΝ. **φοροκλοπή.**

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. tax cvasion|. **φοροδοτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την καταβολή φόρων: ~ *ικανότητα* (η δυνατότητα φυσικού ή νομικού προσώπου να καταβάλλει φόρους σε συνάρτηση με το φορολογητέο εισόδημά του) 2. αυτός που μπορεί να καταβάλλει φόρους: *το - τμήμα τού π/.ηθυσμού.*

|ΕΤΥΜ. < *φόρος* + *-δοτικός* < *δότης*\. **φοροεισπρακτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την είσπραξη φόρων: - *μέσα / σύστημα* || ~ *επιδρομή τής κυβέρνησης.*

φοροεισπράκτορας (ο/η) (φοροεισπρακτόρων} εισπράκτορας φόρων συν. εφοριακός, τελώνης, (λαϊκ.) φορατζής.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. tax collector j. **φοροελεγκτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την άσκηση φορολογικών ελέγχων: ~ *σύστημα / μηχανισμός.*

φοροκλέπτης κ. (καθημ.) **φοροκλέφτης** (ο) i φοροκλεπτών) αυτός που διαπράττει φοροδιαφυγή (βλ.λ.) συν. φοροφυγάς, **φοροκλέπτω** ρ. αμετβ. {φοροέκλεψα} νομ. διαπράττω φοροδιαφυγή.

φοροκλοπή (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η φοροδιαφυγή **2.** (ειδικότ.) η υπεξαίρεση τού Φ.Π.Α.

φοροληπτικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την είσπραξη φόρων.

φορολογΐ}ση (η) ► φορολογώ

φορολογήσιμος, -η, -ο 1183lj αυτός που μπορεί ή πρέπει να φορολογηθεί: ~ *έσοδα / εισοδήματα* || *αυτοκίνητο δέκα - ίππων* ANT. αφορολόγητος.

φορολογητέος, -α, -ο (λόγ.) αυτός που πρέπει να φορολογηθεί: - *ποσόν / εισόδημα / αξία / ύλη* (το σύνολο των εισοδημάτων, συναλλαγών και άλλων πράξεων, που υπόκεινται κατά τον νόμο σε φορολογία) ΣΥΝ. φορολογήσιμος αν ι. αφορολόγητος.

[ειύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. taxable|. **φορολογία** (η) Ιμτγν.) {σπανιότ. φορολογιον'} **1.** η επιβολή φόρων: *αναλογική* ~ (κατά την οποία ο φόρος υπολογίζεται με σταθερό συντελεστή. ανεξάρτητα από το ύψος τού εισοδήματος) || *προοδευτική* ~ (κατά την οποία ο φόρος υπολογίζεται με αύξοντα συντελεστή, ανάλογα με το ύψος τού φορολογητέου εισοδήματος) συν. φορολόγη- ση 2. (συνεκδ.) ο φόρος (βλ.λ.). το χρηματικό ποσό που καταβάλλεται ως φόρος: *μειώνω i αυξάνω τη -* || ~ *εισοδήματος / επιτηδεύματος / γαιών / κερδών / αποταμιεύσεων i κεφαλαίου / ακίνητης περιουσίας* συν. δασμός. ^ σχοαιο λ. *φρασεολογία.* **φορολογικός,** -ή, -ό [μεσν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φορολογία (βλ.λ.): ~ *κατάλογος / μητρώο i απαλλαγή / επιβάρυνση / νόμος / ελάφρυνση / κλίμακα / καθεστώς / βάρη / ισότητα / μέτρα / ελεγκτής / σύστημα/ πολιτική/ νομοθεσία / υποχρέωση / ενημερότητα / αρχές! κατάσταση* || *η διεύρυνση τής ~ βάσης* || *ο - οδηγός είναι ένα έντυπο με οδηγίες για τη συμπλήρωση τής - δήλωσης* 2. (α) *φορολογικός συντελεστής* συντελεστής που. πολλαπλασιαζόμενος επί το φορολογητέο εισόδημα, δίνει τον προς καταβολή φόρο (β) *φορολογικό απόρρητο* η υποχρέωση τού κράτους να μη γνωστοποιεί σε τρίτους τα στοιχεία τής φορολογίας κάθε πολίτη (γ) *φορολογική δήλωση* (i) η έγγραφη δήλωση των φορολογουμένων φυσικών και νομικών προσώπων για τα εισοδήματα και τα περιουσιακά στοιχεία που απέκτησαν κατά τη διάρκεια τού προηγούμενου οικονομικού έτους, η οποία κατατίθεται στις κατά τόπους οικονομικές εφορίες (ii) (συνεκδ.) το τυποποιημένο κρατικό έγγραφο, στο οποίο γίνεται η παραπάνω δήλωση (δ) *φορολογικός παράδεισος* χώρα που παρέχει πολύ μεγάλες φορολογικές διευκολύνσεις. –**φορολογικ-ά/-ώς** 118711 επίρρ. **φορολογώ** ρ. μετβ. Ιμτγν.] (φορολογείς... (φορολογ-ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. επιβάλλω φόρους σε (κάποιον/κάτι): *η κυβέρνηση πρέπει να σταματήσει να φορολογεί ανελέητα τους χαμηλόμισθους και τους μικροσυνταξιούχους*]] γο *ελληνικό κράτος ~ τους μισθωτούς / τους επιτηδευματίες / τα ποτά / τα τσιγάρα* συν. (κακόσ.) χαρατσώνω 2. (η μτχ. *φορολογούμενος, -η, -ο*) αυτός που καταβάλλει φόρους στο κράτος: *ο ~ πολίτης* Jj (συνήθ. ως ουσ.) *τα ελλείματα των δημοσίων επιχειρήσεων επιβαρύνουν τον Έλληνα -.* – **φορολόγηαη** (η) [1884], **φορομπήχτης** (ο) [1892] {δύσχρ. φορομπηχτών} κακόσ. για κυβερ- νώντες) αυτός που επιβάλλει μεγάλους φόρους στον λαό. που θεσπίζει αβάσταχτη ή άδικη φορολογία.

ΙΕΤΥΜ. < *φόρος* + *μκήχτης* < *μπήγω*\. **φορομπηχτικός,** -ή, -ό |1892[αυτός που σχετίζεται με την επιβολή δυσβάστακτων φόρων: ~ *πολιτική / νομοσχέδιο / αντίληψη.* **φόρος** (ο) **1.** οτιδήποτε είναι υποχρεωμένος κανείς να εισφέρει ή να καταβάλλει σε κάποιον (κυρ. σε ανώτερη αρχή): *τον Μεσαίωνα οι δουλοπάροικοι π/^ήρωναν - υποτελείας στον φεουδάρχη*■ φρ. (α) *φόρος αίματος* το σύνολο των νεκρών σε πολεμική ή άλλη επιχείρηση: *το έθνος μας πλήρωσε βαρύ ~ στον πόλεμο* (β) *φόρος τιμής* οι καθιερωμένες από τον νόμο ή οι αρμόζουσες τιμές προς κάποιον για κατόρθωμα, έργο ή υπηρεσία που προσφέρει: *συγκεντρωθήκαμε εδώ, για να αποτίσουμε ~ στον ένδοξο εκ/απόντα μαχητή* (γ) *φόρου υποτελής* βλ. λ. υποτελής 2. (ειδικότ.-συχνότ.) η υποχρεωτική εισφορά σε χρήμα, που καταβάλλουν οι πολίτες και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις στο κράτος ή σε άλλη αρχή, π.χ. στον δήμο. για την κάλυψη δημοσίων δαπανών ή αναγκών: *όποιος πολίτης έχει εισόδημα μέχρι ενάμισι εκατομμύριο τον χρόνο, δεν π/.ηρώνει καθό/.ου* ~ || ~ *εισοδήματος ! επιτηδεύματος / αποδήμων ι μεταβιβάοεως ακινήτων ι δωρεάς ι αυτοκινήτου I επί* του *κεφαλαίου / επί τής δαπάνης / κατανάλωσης / κληρονομιάς / ανωνύμων εταιρειών/ θεαμάτων! πολυτελείας* || *αναλογών / παρσκρατηθείς ! δημοτικός / επαχθής ! κεφα/.ικός* ~ || *επιστροφή / παραγραφή* (μετά την παρέλευση πολύ μεγάλου χρονικού διαστήματος) *φόρων*|| *π'/.ηρώ- νω / παρακρατώ τον* ~ [[*επιβλήθηκαν πρόσθετοι -* [[*Φόρος Μεγά/^ης Ακίνητης Περιουσίας* ΣΥ ν. φορολογία, δασμός· ΦΡ. (α) *άμεσος φόρος* βλ. λ. *άμεσος* (β) *έμμεσος φόρος* βλ. λ. *έμμεσος* (γ) *φόρος προστιθέμενης αξίας* {συντομ. Φ.Π.Α.) ο δημόσιος φόρος επί τού ποσού που μια επιχείρηση προσθέτει στις τιμές των αγαθών κατά τη διάρκεια τής παραγωγής και διανομής τους, ο οποίος μετακυλΐεται και επιβαρύνει τον τελικό καταναλωτή (δ) *φόρος αεροδρομίου* βλ. λ. *αεροδρόμιο.*

| ετυμ. αρχ. < *φέρω* (βλ.λ.)|.

-φόρος, -α (λόγ. -ος). -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλοινουν: 1. αυτόν που φέρει επάνω του ή που έχει κάτι: *τροχοφόρος, βαθμο-φόρος. πετρελαιο-φόρος, κερασ-φόρος* 2. (σε ουσιαστι- κοποιημένα επίθετα) αυτόν που μεταφέρει κάτι: *αχθο-φόρος. αγγελιαφόρος. ασθενο-φόρο, βυτιο-φόρο* **3.** αυτόν που παράγει κάτι: *καρποφόρος. οπωρο-φόρος* 4. αυτόν που προκαλεί ή αποφέρει κάτι: *θανατηφόρος, ε/.πιδο-φόρος. κερύο-φόρος* 5. αυτόν που φορά συγκεκριμένο ένδυμα: *ρασοφόρος, βρακο-φόρος, φουστανελο-φόρος.*

1ι:ιύμ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ηλληνικής, που προέρχεται από το ρ. *φέρω* (βλ. κ. *φόρος)*\. **φορόσημο** (το) {φοροσήμ-ου | -ων} το ειδικό ένσημο με το οποίο ει- σπράττεται ο φόρος για ορισμένους τόκους (βλ. λ. *βιβλιόσημο).*

[F.TYM. < *φόρος* + *-σημο* < *σήμα*\. **φοροσυνάχτης** (ο) 118391 {φοροσυναχτών! (λαϊκ.) αυτός που συγκεντρώνει τους φόρους, ο εισπράκτορας δημοσίων φόρων ή δημοτικών τελών συν. φοροεισπράκτορας, (λαϊκ.) φορατζής.

| ετυμ. < *φόρος* + *συνάκτης* < *συνάγω*\. **φοροτελής,** -ής, -ές {φοροτελ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) αυτός που υπόκειται σε φορολογία, που πληρώνει ή είναι υποχρεωμένος να πληρώνει φόρους: ~ *υπήκοοι / οργανισμός.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* Ιετυμ. μεσν. < *φόρος* + *-τε/.ής* < *τέλος*|. **φοροτεχνικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με διάφορα τεχνικά θέματα για την καταβολή και είσπραξη των φόρων, τη σύνταξη φορολογικών δηλώσεων κ.λπ.: ~ *γραφείο / εταιρεία* 2. *φοροτεχνικός* (ο/η) (α) επαγγελματίας ειδικός στα διάφορα τεχνικά θέματα γύρω από τη φορολογία, όπως λ.χ. στη σύνταξη φορολογικών δηλο')σεων ή υπομνημάτων, προσφυγών κ.λπ. προς τις αρμόδιες υπηρεσίες τού κράτους (β) δημόσιος υπάλληλος που υπηρετεί στις κατά τόπους οικονομικές εφορίες και είναι αρμόδιος για τη βεβαίωση τού φόρου και τον έλεγχο των φορολογικών δηλ(ήσεων των πολιτών, **φόρουμ** (το) {άκλ. (συχνά πληθ. φόρα)} **1.** ιστ. (στην αρχαιότητα) ο υπαίθριος χώρος, κυρ. στο κέντρο των αρχαίων ρωμαϊκών πόλεων, που λειτουργούσε ως κέντρο συνάθροισης, εμπορικών συναλλαγών, διακίνησης και κατασκευής προϊόντων κατά το πρότυπο τής αγοράς των ελληνικών πόλεων (πβ. λ. *αγορά)* · 2. η διάσκεψη σχετικά με ζητήματα γενικού (συχνά διεθνούς) ενδιαφέροντος με μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων, συνήθ. ειδικών, εμπειρογνωμόνων ή ανθρώπων που έχουν αναπτύξει έντονη σχετική δράση: *διεθνές ~ για την καταπολέμηση* του *ρατσισμού* || (στο Διαδίκτυο) *«συζητούν για το πρόβ/.ημα στα δεκάδες φόρα τού Διαδικτύου»* (εφημ.) **3.** τυ βήμα τού ομιλητή (σε διάσκεψη, συνέδριο κ.λπ.) και κατ' επέκτ. η παρουσίαση των θέ- σεών του από το βήμα αυτό: *διακήρυξε τις ελληνικές Θέσεις απ' όλα τα ~ των διεθνών οργανισμών* 4. (συνεκδ.) οργανωμένη ομάδα ατόμων τού ίδιου επιστημονικού, ιδεολογικοπολιτικού, επαγγελματικού κ.λπ. χώρου, η οποία εκφράζεται ενιαία διατυπώνοντας κοινές θέσεις: *ανακοίνωση* του Φιλελεύθερου -.

|ΕΤΥΜ. < λατ. forum «αγορά» < foris. -is «θύρα»!.

φορούσι (το) » φουρούσι

φοροφυγάς (ο) {-άδα κ. -άδος. -άδα | -άδες} πρόσωπο που συμπληρώνει ψευδή φορολογική δήλωση, αποφεύγοντας να δηλώσει το πραγματικό του εισόδημα, ώστε να αποδίδει στο κράτος φόρο μικρότερο από τον αναλογούντα· πρόσωπο που δεν πληρώνει τους φόρους του. που φοροδιαφεύγει: γο *Υπουργείο Οικονομικών έδωσε στη δημοσιότητα /ίστα με ονόματα γνωστών* ~. Ηπίσης **φοροφυγάδας.** ΣΧΟΛίυ λ. *φυγάς.*

Ιειύμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. tax evador], **φόρτε** (το) {άκλ.} **1.** το δυνατό σημείο κάποιου, ό,τι κάνει κανείς με μεγάλη επιτυχία, καλύτερα: *αυτός ο χορός δεν είναι το ~ μου!* || *είναι καλός σ' όλα τα μαθήματα, το ~ του όμως είναι η έκθεση 2.* το σύνολο των δυνάμεων που διαθέτει κανείς, το μάξιμουμ των δυνατοτήτων του: *έχει βάλει το ~ του. για να τελειώσει η δουλειά* {προσπαθεί με όλες του τις δυνάμεις)· φρ. **στο φόρτε** στον μέγιστο βαθμό, στο μάξιμουμ: *έχει τα καλοριφέρ ~. αλλά με τέτοια παγωνιά πού να κρατήσει η ζέστη!* || γο *κέφι ήταν στο - του!* ΣΥΝ. στο φουλ · **3.** μουσ. (κυρ. ως επίρρ.) (α) (τρόπος παιξίματος, αφορά στην ένταση τού μουσικού ήχου) δυνατά: *η ορχήστρα παίζει* ~ (β) ένδειξη μουσικής εκτέλεσης τής παρτιτούρας, σημειώνεται ως f. σημαίνει εκτέλεση με μεγάλη ένταση ήχου. δυνατά (γ) {συνεκδ.) μέρος ευρύτερης συμφωνικής σύνθεσης που παίζεται φόρτε, δυνατά: *η ανάπτυξη τού θέματος μας οδηγεί σε ένα στο οποίο το θέμα ακούγεται στα χάλκινα* αντ. πιάνο. [ετυμ. < ιταλ. forte «δυνατός, ισχυρός» < λατ. fortis], **φορτέτσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** (παλαιότ.-κυριολ.) φρούριο: *η ~ τού Ρεθύμνου* · 2. το χοντρό ύφασμα που τοποθετείται μέσα από τη φόδρα των ρούχων, κυρ. των ανδρικών, για να τα κρατάει στητά. να μη ζαρώνουν **3.** κομμάτι από σκληρό δέρμα, που τοποθετείται μεταξύ τού πάτου και τής σόλας παπουτσιού και στηρίζει την καμάρα τού ποδιού.

ΙΕΙΥΜ. < ιταλ. fortczza «φρούριο, οχυρό» < λατ. Morntia < fortis ^ισχυρός, δυνατός»[.

φορτηγάκι (το) {χωρ. γεν.} μικρό φορτηγό ή ημιφορτηγό όχημα, το οποίο χρησιμοποιείται κυρ. για μεταφορές, **φορτηγατζής** (ο) {φορτηγατζήδες}.

φορτηγατζού (η) {φορτηγα- τζούδες] οδηγός ή ιδιοκτήτης φορτηγού αυτοκινήτου.

[ΕΤΥΜ. < *φορτηγό* + παραγ. επίθημα *-ατζής,* πβ. κ. *δοσ-ατζής*\.

φορτηγήσιος, -ια. -ιυ (σχολ. ορθ. *φορτηγίσιος)* αυτός που σχετίζεται με φορτηγό όχημα ή πλοίο, **φορτηγίδα** (η) μικρό φορτηγό σκάφος, το οποίο χρησιμοποιείται για τη μεταφορά και φόρτωση εμπορευμάτων ΣΥΝ. μαούνα.

ΙtΤΥΜ. <μτγν. *φορτηγίς. -ίδος* < αρχ. *φορτηγός*|. **φορτηγο** (το) **1.** μεγάλο τροχοφόρο όχημα, το οποίο διαθετει ενσωματωμένη κλειστή ή ανοιχτή καρότσα και χρησιμοποιείται για τη μεταφορά μεγάλων φορτίων, έχει τρεις ή και τέσσερεις άξονες (αναλό- γως τού φορτίου που μπορούν να μεταφέρουν και τού επιτρεπόμενου φορτίου): ~ *απλό* (με άξονες προσαρμοσμένους σε ένα πλαίσιο) / *αρθρωτό* (από δύο ή περισσότερα χωριστά πλαίσια, που συνδέονται με κατάλληλα συστήματα ζεύξεως) || *ρυμονλκύμενο / ανατρεπόμενο* ~ (βλ. λ. *ανατρέπω)* > *κλειστό* (με σκεπασμένη καρότσα) || ~ *ψυγείο* (τού οποίου ο πίσω χώρος είναι διαμορφωμένος σε ψυγείο για την ασφαλή μεταφορά ευπαθών, κατεψυγμένων προϊόντων) (πβ. λ. *ημιφορτηγό)* 2. (κατ* επέκτ.) κάθε μεγάλο όχημα που χρησιμοποιείται για να μεταφέρει πράγματα, υλικά, προϊόντα, εξαρτήματα κ.λπ.. όπως οι νταλίκες. τα απορριμματοφόρο, τα πυροσβεστικά, τα βυτία, τα γερανο-φόρα κ.λπ. **3.** εμπορικό πλοίο που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά φορτίων. — (υποκ.) **φορτηγάκι** (το) (σημ. 1. 2) (βλ.λ.). σχολιο λ. *πλοίο.*

[Γ.'Γγνι. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού «ρχ. *φορτηγός* (βλ.λ.)· πβ. μτγν. φρ. *φορτηγά* πλοία].

φορτηγός, -ός, -ό **1.** αυτός που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά φορτίων: - *πλοίο / τροχοφόρο όχημα* **2.** *φορτηγό* (το) (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *επιβατικός.*

[Ilty ντ. αρχ. < *φόρτος* + *-ηγός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω,* πβ. κ. *στρατ-ηγός. όδ-ηγός*\. **φορτίζω** ρ. μετβ. {φόρτισ-α. -τηκα {λόγ. -θηκα), -μένος! **1.** (για μπαταρία) συσσωρεύω ή ενισχύω ηλεκτρικό φορτίο: *έχει φορτιστεί αρκετά η μπαταρία τού ασύρματου τηλεφώνου, γι' αυτό δεν πιάνεις γραμμή*■ (μτφ.) 2. αυξάνω την ένταση, κατά τρόπο που εγκυμονεί κινδύνους: *η ατμόσφαιρα ήταν πολύ φορτισμένη λόγω των συνεχών αντεγκ/.ήσεων || δη/.ώσεις που φορτίζουν το πολιτικό κλίμα* συν. τεταμένος. ηλεκτρισμένος **3.** προσδίδω ιδιαίτερο βάρος, ξεχωριστή χροιά σε (λέξεις, λόγια κ.λπ.): *το γράμμα της ήταν ιδιαίτερα φορτισμένο συναισθηματικά* συν. τονίζω.

[F.tym. αρχ.. αρχική σημ. «φορτώνω». < *φόρτος.* Οι σημερινές σημ. αποτελούν απόδ. τού αγγλ. charge), **φορτικός,** -ή. -ό αυτός που επιβαρύνει με την παρουσία του, που χαρακτηρίζεται από ενοχλητική επιμονή: - *τύπος / πελάτης / ερωτήσεις.*

φορτικ-ά/-ώς [αρχ.[επίρρ., **φορπκότητα** (η).

Iltym. αρχ. < *φόρτος* (βλ.λ.)]. **φορτίο** (το) **1.** οτιδήποτε φορτώνεται σε μεταφορικό μέσο (π.χ. εμπόρευμα): ~ *πλοίου / τρένου* || *μεταφέρω / κουβαλώ / ασφαλίζω / φορτώνω / ξεφορτώνω - 2.* (μτφ.) οτιδήποτε είναι υποχρεωμένος να υποστεί ή να διαχειριστεί κάποιος και το οποίο τον επιβαρύνει (υλικά, ψυχικά): «*η Ελλάδα πρέπει να προβάλει με σωστό τρόπο το βαρύ - μιας τεράστιας πολιτιστικής κληρονομιάς*» (εφημ.) || *η ανάληψη οι-κογενειακών ευθυνών ήταν δυσβάσταχτο* ~ *για μερικούς* συν. βάρος

3. φυς. *ηλεκτρικό φορτίο* η πυσότητα ηλεκτρισμού σοίματος ή ουσίας που φανερώνει περίσσεια ή έλλειμμα ηλεκτρονίων: *θετικό / αρνητικό* ~ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *φορτίον*, υποκ. τού ουσ. *φόρτος* (βλ.λ.). Ο φυσ. όρ. αποτελεί απόδ. τού γαλλ. charge], **φόρτιση** (η) {-ης κ. -ίσεως **[** -ίσεις. -ίσεων} **1.** η συσσώρευση ή η ενί- σχυση ηλεκτρικού φορτίου (σε μπαταρία)· (μτφ.) 2. η αύξηση τής έντασης κατά τρόπο που εγκυμονεί κινδύνους, η όσυνση: *καλύτερα ν' αποφύγουμε τη ~ τής ατμόσφαιρας*

3. το ιδιαίτερο (συναισθηματικό) βάρος, η ξεχωριστή χροιά που μπορεί να έχει μια λέξη: *συναισθηματική - [[για όσους γεννήθηκαν στη Μικρά Ασία. ονόματα όπως «Σμύρνη». «Αϊβαλί», «Κορδελιό'> έχουν ιδιαίτερη ~.* **φορτιαιμο** επίρρ. ΜΟΥΣ. **1.** (τρόπος παιξίματος, αφορά στην ένταση τού μουσικού ήχου) πολύ δυνατά: *ακούγονται τρεις συγχορδίες σε* ~ 2. ένδειξη μουσικής εκτέλεσης τής παρτιτούρας, σημειώνεται ως ff. σημαίνει εκτέλεση με πολύ μεγάλη ένταση ήχου, πολύ δυνατά' πρόκειται για τη μεγαλύτερη εν χρήσει ένδειξη ηχητικής έντασης, αν και δεν αποκλείονται μεγαλύτερες, όπως φόρτε - φορτίσιμο. φορτισίσιμο κ.λπ. **3.** (συνεκδ. ως ουσ.) μέρος ευρύτερης συμφωνικής σύνθεσης που παίζεται φορτίσιμο, πολύ δυνατά: *και το μέρος κλείνει με ένα* ~ *όλης τής ορχήστρας* ΛΝΤ. πιανίσιμο.

ΙΗΤΥΜ. < ιταλ. fortissimo, υπερθ. τού επιθ. forte (βλ. κ. *φόρτε)*\. **φορτιατής** (ο) τεχνολ. συσκευή που φορτίζει μπαταρίες: ~ *μπαταρίας κινητού τηλεφώνου.*

[ΠΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. charger], **φορτοεκφόρτωση** (η; {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} η φόρτωση και η εκφόρτωση (εμπορευμάτων, υλικών, αντικειμένων, ζώων κ.λπ.) από μεταφορικό μέσο. **φορτοεκφορτωτής** (ο) ο εργάτης που κάνει φορτυεκφορτο)σεις. **φορτοθυρίδα** (η) η θυρίδα στα πλευρά πλοίου, από την οποία γίνονται φορτοεκφορτώσεις.

[ΗΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. cargo port], **φόρτος** (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** οτιδήποτε επιβαρύνει κάποιον, προκαλώ- ντας κούραση ή ενόχληση: «Srv *θα καρευρεθώ λόγω αυξημένου* ~ *εργασίας* **2.** (στην αεροναυπηγική) *συντελεστής φόρτου ο* λόγος τού αθροίσματος τού βάρους αεροσκάφους και τής φυγόκεντρης δύναμης που επενεργεί σε αυτό κατά τη στροφή, διά το βάρος του **3.** ΙΑΓΡ. *γαστρικός / στομαχικός φόρτος* ενόχληση στο στομάχι λόγω δυσπεψίας.

Iltym. αρχ., από την ετεροιωμ. βαθμ. *(φορ-)* τού ρ. *φέρ-ω* + παραγ. επίθημα *-τος* (πβ. κ. *νόσ-τος)*\. **φόρτσα** επίρρ. (λαϊκ.) (προτρεπτικά) με δύναμη.

ΙtΤΥΜ. < ιταλ. forza «δύναμη, ισχύς» < μτγν. λατ. fortia < λατ. fortis «ισχυρός, δυνατός»!, **φορτσαρίστός,** -ή, -ό (λαϊκ.) αυτός που κινείται ή ενεργεί με μεγάλη ταχύτητα ή βιασύνη: *φεύγω / έρχομαι / περνάω με το αυτοκίνητο* ~ συν. φορτσάτος. – **φορτσαριστά** επίρρ. **φορτσάρω** ρ. αμετβ. {φορτσάρισα κ. φόρτσαρα} (καθημ.) **1.** βάζω όλη μου τη δύναμη, εντείνω τις προσπάθειές μου: *όταν φτάσει ο καιρός των εξετάσεων. Θα φορτσάρω* 2. (για ανέμους) γίνομαι πιο δυνατός, ενισχύομαι αντ. καλμάρω. – **φορτσάρισμα** (το).

Ιετυμ. < ιταλ. forzare < *fortiarc < λατ. fortis «ισχυρός, δυνατός»»|.

φορτσάτος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει ορμή και ταχύτητα: *μπήκε φορτσάτος στο γήπεδο κι έβαλε αμέσως γκολ.* – **φορτσάτα** επίρρ. Ιετυμ. < ιταλ. forzato < ρ. forzare (βλ. κ. *φορτσάρω)].* **φόρτωμα** (το) [μεσν.Ι {φορτώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το να φορτώνει κανείς κάτι ΣΥΝ. φόρτωση **2.** (συνεκδ.) το φορτίο: *μετέφερε με το ζώο τρία* ~ *ξύλα* **3.** (μτφ.) αιτία προβλημάτων, ενοχλήσεως: *γίνομαι ~ σε κάποιον.*

φορτώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φόρτω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** (α) τοποθετώ φορτίο σε (μεταφορικό μέσο ή υποζύγιο): *φόρτωσε το αυτοκίνητο μ" έναν σωρό πράγματα για τις διακοπές* || - *το γαϊδούρι* ΑΝΤ. ξεφορτώνω (β) (συνεκδ.) δίνω σε (κάποιον) κάτι βαρύ να μεταφέρει: *με φόρτωσε με όλα τα ψώνια της και κράτησε μόνο μια μικρή τσαντού- λα* (γ) (μτφ.) επιβαρύνω: *Μη με φορτο)νεις με πολλή δου/.ειά! Δεν θα μπορέσω να τη βγάλω* jj ~ *κάποιον με έγνοιες / με αγγαρείες / με μπελάδες ι με χρέη* || *μου φόρτωσε* (μου ανέθεσε) *τον γνιο της, να τον προσέχω·* φι> (μτφ.) *τα φορτώνω στον κόκορα* βλ. λ. *κόκορας* **2.** (μτφ.) μεταθέτω (υποχρέωση ή ενοχή για κάτι) σε άλλον: *προσπάθησε να του φορτώσει το έγκλημα που είχε κάνει* || *όταν είδε πως δεν μπορούσε να βγά?.ει τη δουλειά που του είχαν αναθέσει, προσπάθησε να τη φορτώσει στους συναδέ/.φους του* **3.** παίρνω (φορτίο): *το π/^οίο θα φορτώσει κάρβουνο* 4. (εκφραστ.) δίνω σε (κάποιον) κάτι σε αφθονία: *κάθε φορά που έρχεται, μας φορτώνει (με) δώρα* 5. (για Η/Υ) (α) μεταφέρω πρόγραμμα ή στοιχεία στη μνήμη τού υπολογιστή: ~ *ένα πρόγραμμα επεξεργασίας εικόνας* [[*περίμενα πολλή ώρα μέχρι να φορτωθεί αυτή η σελίδα από το Διαδίκτυο* (β) τοποθετώ κάποιο μέσο (κάρτα, δίσκο) στην αντίστοιχη περιφερειακή μονάδα ♦ 6. (αμετβ.) παίρνω φορτίο: *το πλοίο φορτώνει στο επόμενο λιμάνι* (μεσοπαθ. *φορτώνομαι)* 7. (α) παίρνω επάνω μου (κάτι βαρύ): *δεν μου έφταναν οι δικές μου τσάντες, φορτώθηκα και τα πράγματα τής θείας μου!* (β) (μτφ.) αναλαμβάνω ή υφίσταμαι (κάτι δυσάρεστο): *αφού δεν μπορούσε κανείς άλλος να δουλέψει, φορτώθηκε μόνος του τα οικογενειακά βάρη* |] *πρόσεχε μη φορτωθείς εσύ τις συνέπειες!* 8. γίνομαι πιεστικός, φορτικός (σε κάποιον): *μου έχει φορτωθεί, για να τον πάρω μαζί μου στις διακοπές* 9. (ειδικότ. η μτχ. *φορτωμένος, -η. -ο)* αυτός που είναι επιβαρυμένος: *το πρόγραμμα τού υπουργού είναι πολύ* ~. – **φόρτωση** (η) [Ι844|.

Iltym. <μτγν. *φορτώ (-ώω)*< αρχ. *φόρτος].* **φορτωτήρας** (ο) |Ι850] **1.** ναυτ. γερανός που στερεώνεται είτε στο κατάστρωμα είτε στα κατάρτια εμπορικού πλοίου και χρησιμοποιείται για τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων ΣΥΝ. μπίγα **2.** ξύλο πυυ δι- χαλώνει στην άκρη του και χρησιμοποιείται για το φόρτωμα των ζώων. Επίσης **φορτωτήρα** (η).

Iltym. < *φορτώνω)* + παραγ. επίθημα *-τήρας.* πβ. κ. *μονω-τήρας,* μεταφρ. δάνειο από αγγλ. loader|. **φορτωτής** (ο) 11833] **1.** ο εργάτης που φορτώνει εμπορεύματα **2.** το πρόσωπο που αποστέλλει ένα φορτίο **3.** τεχνολ. μηχανικό σύστημα που χρησιμοποιείται για τη φόρτωση αντικειμένων, λ.χ. σε αποθήκες, σε ειδικούς χώρους επεξεργασίας υλικών, σε μεταφορικά μέσα 4. χω- ματουργικό μηχάνημα για τη φόρτωση χωμάτων σε Φορτηγά. jtΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. chargeur], **φορτωτική** (η) το έγγραφο που εκδίδεται αμέσως μετά τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων, με το οποίο αποδεικνύεται η φόρτωση και η μεταφορά τους και στο οποίο γίνεται λεπτομερής καταγραφή όλων των εμπορευμάτων: *θαλάσσια* ~ (έγγραφο που εκδίδει και υπογράφει μετά τη φόρτωση ο πλοίαρχος και το οποίο αποδεικνύει τη φόρτωση των προς μεταφορά εμπορευμάτων) || *αεροπορική* ~ (έγγραφο που αναφέρεται στην εναέρια μεταφορά εμπορευμάτων, εκδίδεται σε τρία αντίτυπα και υπογράφεται από τον αποστολέα και τον μεταφορέα) |] ~ *διεθνών οδικών και σιδηροδρομικών μεταφορών* (έγγραφο που αφορά στις οδικές και σιδηροδρομικές μεταφορές προϊόντων και συντάσσεται από τον αποστολέα).

|ι·ΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. (lettre de) / (policc de) chargemcnt|. **φορτωτικός,** -ή. -ό]1816| **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φόρτωση· ΦΡ. *φορτωτικό έγγραφο* κάθε έγγραφο που συντάσσεται για τη νομότυπη αποστολή και μεταφορά εμπορευμάτων, όπως το ασφαλιστήριο συμβόλαιο, το πιστοποιητικό προελεύσεως και επιβλέψεως κ.λπ. **2.** *φορτωτική* (η) βλ.λ. **3.** *φορτωτικά (τα)* η αμοιβή που καταβάλλεται για τη φόρτωση εμπορευμάτίον. **φορώ** (κ. -άω) ρ. μετβ. {φυρ-άς κ. -είς... | φόρ-εσα. -ιέμαι, -έθηκα, -εμέ- νυς} 1. φέρω. έχω στο σώμα μου (κάτι) ως ένδυμα, υπόδημα, κόσμημα ή άλλο εξάρτημα (ενδύσεως) ή ως καλλυντικό: ~ *παλτό / γάντια / κάλτσες* || *όταν δουλεύει, φοράει φόρμα* || *εκείνο το βράδυ φορούσε μαύρο παντελόνι, καφέ παπούτσια και ριγέ πουκάμισο* jj *δεν* ~ *τα γυαλιά μου και δεν βλέπω καλά* {{ - *κολόνια / κραγιόν* || *στις επίσημες εκδηλώσεις ο στρατηγός φοράει όλα* του τα *παράσημα* || το *ρολόι φοριέται συνήθως στο αριστερό χέρι* || ~ *μαύρα* (πενθώ) / *τα καλά μου / τα επίσημα ρούχα μον / τα καλοκαιρινά μου·* φι>. (α) *φοράω γυαλιά* φέρω συνήθως γυαλιά λόγω προβλήματος στην όραση: - *από το Δημοτικό* || *δεν έχει φορέσει ακόμη γυαλιά, αν και έχει γεράσει* (β)

(κάτι) φοριέται πολύ (i) (κάτι) το φορούν πολλοί, είναι τής μόδας: *αυτό το μαγιό ~ φέτος* (ii) (αργκό-ειρων.) (κάτι) συνηθίζεται: *θα είναι υποψήφιος για δημοτικός σύμβουλος' - αυτό τον καιρό* 2. τοποθετώ (κάτι) πάνω μου ως ένδυμα, υπόδημα, κόσμημα ή άλλο εξάρτημα, ντύνομαι: *φόρεσε το σακάκι* σου, yiari vtfvn κρύο.' || *πήρε μια μάσκα και τη φόρεσε, για να μην τον αναγνωρίσουν || έκανε μία ώρα μέχρι να φορέσει αυτό το φόρεμα! || απόψε Οα φορέσω μακριά σκουλαρίκια και αλυσίδα στο χέρι ||* (μτφ.-ειρων.) *φόρεσε το καλύτερό της χαμόγελο* συν. βάζω λντ. βγάζω **3.** *(~ σε κάποιον κάτι)* βάζω (σε κάποιον) ένδυμα, υπόδημα, κόσμημα ή άλλο εξάρτημα, τον κάνω να βάλει (κάτι) πάνω του: *~ στο παιδί καθαρά ρούχα || φόρεσαν στον Χριστό ακάνθινο στεφάνι || του φόρεσαν χειροπέδες* (τον συνέλαβαν) ΣΥΝ. βάζω αντ. βγάζω· φρ. *τα φοράω (σε κάποιον)* (ενν. *τα κέρατα)* απα- τώ, κάνω απιστίες (σε κάποιον)·, *η γυναίκα* του του *τα φοράει* ιυν. κερατώνω 4. χρησιμοποιώ (κάτι) βάζοντάς το πάνω μου, κάνω χρήση (ενός πράγματος): *μην του παίρνεις δώρο αποσμητικά και κολόνιες- δεν τα φοράει.* σχόλιο λ. *-εσα.*

Ιετυμ. < αρχ. *φορώ (-έω),* από την ετεροιωμ. βαθμ. *(φορ-)* τού ρ. *φέρω* (βλ.λ.) ως επιτατ. σχηματισμός!.

-φορώ β′ συνθετικό για τον σχηματισμό ρημάτων που δηλώνουν: **1.** ότι κάποιος είναι ντυμένος με κάτι: *μαυρο-φορώ. ρασο-φορώ* 2. ότι κάποιος κρατά, μεταφέρει (κάτι): *οπλο-φορώ. λαμπαδη-φορώ* **3.** ότι κάποιος/κάτι βγάζει, παράγει, αποκτά (κάτι): *ανθο-φορώ, καρπο-φο- ρώ, κερδο-φορώ.*

[ΕΤΥΜ. Β′ συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. αρχ. *καρπο-φορώ, τε- ?*εσ-φορώ.* μτγν. *λευκο-φορώ. δαφνη-φορώ*), που προέρχεται από το ρ. *φορώ* (βλ.λ.) και από τα αντίστοιχα σύνθ. σε *-φόρος*|. **φου** (το) {άκλ.} **1.** ο ήχος που κάνει κάποιος όταν φυσά, συνήθ. για να σβήσει κάτι αναμμένο: *κάνε - στα κεράκια!2.* (παρατεταμένο) το φύσημα τού αέρα.

[ΗΤΥΜ. Ηχομιητ. λ.]. **φουαγέ** (το) {άκλ.) (συνήθ. σε θέατρο, κινηματογράφο, μορφωτικό ίδρυμα, εκθεσιακό χώρο κ.λπ.) η ευρύχωρη αίθουσα, η οποία έχει διαμορφωθεί ειδικά για την υποδοχή θεατών, επισκεπτών κ.λπ. και την παραμονή τους (λ.χ. στα διαλείμματα των παραστάσεων, των διαλέξεων κ.λπ.). ώστε να μπορούν να καθίσουν, να καπνίσουν, να συζητήσουν, να πιουν κάτι κ.λπ.

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. foyer, αρχική σημ. «καπνιστήριο», < μτγν. λατ. focarium, υποκ. τού λατ. locus «εστία. τζάκι»[. **φουαγκρά** κ. **φουα-γκρά** (το) {άκλ.i ορεκτικό έδεσμα που παρασκευάζεται από συκώτι χήνας με διάφορα καρυκεύματα.

[ΗΥΜ. < γαλλ. foie gras < foie «συκώτι» + gras '«λίπος»], **φουγάρο** (το) **1.** (καθημ.) η καπνοδόχος (βλ.λ.): **~** *πλοίου · εργοστασίου / τζακιού-* ΦΡ. (εκφραστ. -σκωπτ.) *καπνίζω σαν φουγάρο* καπνίζω μανιωδώς 2. (συνεκδ.) το εργοστάσιο ως πηγή μολύνσεως τού περιβάλλοντος. τής ατμόσφαιρας: *«να φύγουν τα -* απ' τον *Ασκρόκυρ- γο!»* (σύνθημα κατοίκων τής περιοχής).

[ΕΤΥΜ. < ιταλ. fogara < μτγν. λατ. focarium, υποκ. τού λατ. focus «εστία, τζάκι, φωτιά»|. **φούγκα** (η) {χωρ. πληθ.(ΜΟΥΣ. μορφή πολυφωνικής γραφής, η τελευταία που αναπτύχθηκε πριν να κυριαρχήσει στην Κυρώπη η ομοφο)- νική αντίληψη· χαρακτηρίζεται από μια μουσική φράση (το «θέμα», βλ.λ.). η οποία εμφανίζεται στη μια φωνή μετά την άλλη, χωρίς ουσιώδεις αλλοιώσεις τής μελωδικής της δομής· από το χαρακτηριστικό της αυτό, δηλ. από το ότι η φράση «φεύγει» από τη Φωνή στην οποία ακούγεται. προκειμένου να ακουστεί σε κάποιαν άλλη, πήρε το όνομά της· έφτασε στο απόγειο της κατά τον 18ο αι., με τις φούγκες τού Μπαχ και τού Χαίντελ. αλλά φούγκες εξακολούθησαν να γράφονται και μετά, καθώς η φόρμα αυτή θεωρήθηκε η υψηλότερη μορφή τής συνθετικής τέχνης, ΣΥΝ. φυγή.

ΙΠΠΥΜ. < ιταλ. fuga < λατ. fuga «φυγή. τροπή» < ρ. fugere «φεύγω»], **φουκαράς** (ο) {φουκαράδες}, **φουκαρού** (η) {φουκαρούδες} (λαϊκ.)

φτωχός, αυτός που βρίσκεται σε δυσχερή οικονομική κατάσταση: *την πολιτική τής λιτότητας την π/.ηρώνουν κυρίως οι* - συν. (λόγ.) ενδεής 2. (για την έκφραση συμπάθειας, συμπόνιας) ο δυστυχισμένος, ο ταλαίπωρος: *βρε τον τι έπαθε! || σε καταλαβαίνω, φουκαρά μου!* συν. δύστυχος, δόλιος, κακομοίρης, καημένος, (οικ.) έρμος, καψερός.

(υποκ.) **φουκαράκος** κ. **φουκαρατζίκος** (ο), **φουκαράδικος,** -η. -ο. ** σχολιο λ. *συμπάθεια.*

[f.tym. < τουρκ. fukara]. **φουκαριάρης,** -α/-ισσα, -ικο {φουκαριάρηδες} αυτός που προκαλεί τη συμπόνια των άλλων λόγω τής δυστυχίας του: *βρε τον - τι έπαθε!* (βλ. λ. *φουκαράς,* σημ. 2). – **φουκαριάρικος,** -η, -ο. ^ σχολιο λ. *συμπάθεια.*

[ετυ.μ. < *φουκαράς* + παραγ. επίθημα *-ιάρης.* πβ. κ. *φωρ-ιάρης*\. **φουλ** επίθ. {άκλ.} **1.** (καθημ.-εκφραστ.) γεμάτος, πλήρης: *το αμάξι είναι ~ · δεν παίρνει άλλον || δούλεψα οχτώ ώρες* - (οχτώ ώρες γεμάτες, ούτε λεπτό λιγότερο)· φρ. **στο φουλ** στον μέγιστο βαθμό, με τη μεγαλύτερη δυνατή ένταση, ισχύ: *οι μηχανές δουλεύουν ~ || το καλοριφέρ καίει ~* 2. (ως επίρρ.) στον μέγιστο βαθμό ή πολύ έντονα: *οι δακτυλογράφοι δουλεύουν για να προλάβουν την έκδοση* jj *στο πρώτο ημίχρονο παίξαμε ενώ στο δεύτερο χαλαρώσαμε ·* **3.** *φουλ* (το) (στο πόκερ και την πόκα) ο συνδυασμός τριών όμοιων τραπουλόχαρτων με άλλα δύο όμοια: *- τού άσου* (τρεις άσοι) */ τής ντάμας.*

{LTYM. < αγγλ. full «γεμάτος, πλήρης» (βλ. λ. *πλήρης)].* **φουλάρι** (το) {φουλαριού {-ιών} λεπτό και ελαφρό, συνήθ. μεταξωτό, μακρόστενο μαντήλι, που φοριέται στον λαιμό ως συνοδευτικό εξάρτημα τής ενδυμασίας: *γυναικείο / λευκό / εμπριμέ ~ || δένο> το ~ γύρω απ' τον λαιμό* |[*φορώ ~ μέσα απ' το πουκάμισο.* – (υποκ.) **φουλαράκι** (το).

[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. foulard < προβηγκ. foulat < δημώδ. λατ. *fullare < λατ. fullo, -onis «αυτός που κατεργάζεται το μαλλί - λευ- καντής»].

φουλαριστός, -ή, -ό (λαϊκ.) **1.** αυτός που είναι εντελώς γεμάτος: <5tfo */.εωφορεία πέρασαν φου/.αρίστά μν κόσμο* συν. πλήρης, (καθημ.) τί- γκα, πήχτρα 2. αυτός που κινείται ή λειτουργεί με τη μεγαλύτερη ταχύτητα ή με τη μέγιστη ισχύ: *πήρε τη στροφή -.*

|ΕΤΥΜ. < *φουλάρω* + παραγ. επίθημα *-ιστός,* κατά τα ρ. σε *-ίζω* (πβ. κ. *λαχταρ-ιστός)*\.

φουλαρω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φούλαρα κ. φουλάρισ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) γεμίζω πλήρως: ~ γο *ντεπόζιτο με βενζίνη* ♦ (αμετβ.) 2. τρέχω με τη μεγαλύτερη ταχύτητα που μπορώ να αναπτύξω: *πήγαινε σιγά στις στροφές και φουλάρεις στην ευθεία* **3.** (μτφ.) καταβάλλω κάθε δυνατή προσπάθεια, βάζω τα δυνατά μου: *στις εξετάσεις -* στο *διάβασμα ·* 4. κάνω φουλ (βλ.λ.) στην πόκα ή στο πόκερ. – **φουλάρισμα** (το).

[ετυμ. < *φουλ* + παραγ. επίθημα *-άρω.* πβ. κ. *σουτ-άρω*\. **φούλι** (το) **1.** ποικιλία γιασεμιού · 2. *φούλια (τα)* κουκκιά που χρησιμοποιούνται ως ζωοτροφή και ως βάση τής διατροφής των πιο φτωχών λαϊκών στρωμάτων σε διάφορες αραβικές χώρες. λ.χ. στην Αίγυπτο.

|ετυμ. < τουρκ. fulya «νάρκισσος»], **φουλτάιμ** κ. **φουλ-τάιμ** επίθ. {άκλ.} ελλην. *πλήρους ωραρίου ι απα- σχολήσεως* 1. αυτός που καλύπτει πλήρες ωράριο: *εργασία / απασχόληση* - ΑΜ. μερικής απασχολήσεως, παρτ-τάιμ 2. (ως επίρρ.) με πλήρες ωράριο: *δου/.εύει στο πρόγραμμα* [F.TYM. < αγγλ. full lime|. **φούμα** (η) (λαϊκ.-οικ.) το κάπνισμα· φρ. *μάσες, ξάπλες, φούμες* για κατάσταση αδράνειας, τεμπελιάς.

[ετυμ. < *φουμάρω* (υποχωρητ.). κατά το σχήμα *κόρνα - κορνάρω, λί- μα - λιμάρω]*. **φουμαδόρος** (ο) (λαϊκ.) ο μανιώδης καπνιστής.

[ητυμ. < βεν. fumador < fumar «καπνίζω» (βλ. κ. *φουμάρω)].* **φούμαρα** (τα) (οικ.-εκφραστ.) ψευτιές, τα ανόητα, χωρίς αντίκρισμα λόγια: *πουλάει ~* [[*μην του ακούς, όλο - είναι!* συν. (λόγ.) φαντασιοκοπήματα, (εκφραστ.) μπούρδες.

[εί υμ. < *φουμάρω* (υποχ(»ρητ.)]. **φουμάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φούμαρα κ. φουμάρισα} (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) καπνίζω: *- ναργιλέ-* ΦΡ. (οικ.) π *καπνό φουμάρει;* τι είδους άνθρωπος είναι: *τον άρχισε στις ερωτήσεις, μέχρι να δει τι καπνό φουμάρει* ♦ 2. (αμετβ.) είμαι καπνιστής, καπνίζω: *τον βλέπεις διαρκώς μ' ένα τσιγάρο στο χέρι να φουμάρει.* Επίσης **φουμέρνω. — φουμάρισμα** (το).

[ΗΎΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. fumaro < λατ. fumare < fumus «καπνός»], **φούμος** (ο) 1. η καπνιά **2.** μαύρη μπογιά η οποία ξεβάφει εύκολα και χρησιμοποιείται για την πρόχειρη βαφή ή κάλυψη σωμάτων, λ.χ. για την παραλλαγή στρατιωτών **3.** (μτφ.) η αρνητική ψήφος, το μαύρο: *θα πέσει - στις εκλογές! || του ριξαν/ έφαγε ~.* Επίσης **φούμο** (το). [ΕΤΥΜ. < μεσν. *φούμος<* λατ. fumus «καπνός»[. **φούντα** (η) {σπάν. φουντών[1. σύνολο κλωστών ίσου μάκρους, δεμένων μαζί, ώστε η μία άκρη τους να είναι ελεύθερη: *μπερές με -* ΣΥΝ. θύσανος φρ. *δουλειές με φούντες* (i) για δουλειά που απαιτεί μεγάλο κόπο. που είναι πολύπλοκη: *το ιδιωτικό πανεπιστήμιο θέλει καθηγητές, χρειάζεται φοιτητές και δίδακτρα, άδεια λειτουργίας και έλεγχο τού υπουργείου.* ~ (ii) πολλή δουλειά: *από τότε που άνοιξε το μαγαζί, τρέχουμε για εμπορεύματα, υπαλ/.ήλους, εφορίες...- τι να σου λέω,* **~2.** κλαδάκι ανθισμένο ή μπουμπουκιασμένο: *κόβω μια - βασιλικό* **3.** (αργκό) το χασίς ως ναρκωτική ουσία: *καπνίζει ~.* – (υποκ.) **φουντίτσα** (η).

[ΕΓΥΜ. < μτγν. *φούνδα<* λατ. funda «σφεντόνα», τεχν. όρ., πιθ. δάνειο], **φουνταρίστός,** -ή, -ό (ως χαρακτηρισμός) ο προωθημένος επιθετικός ποδοσφαιρικής ομάδας.

[ΕΤΥΜ. < φουντάρω, με σχηματισμό ρηματικού επιθέτου: *φουνταρισ-* (θέμα αορ.) + *-τός*\. **φουντάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φούνταρα κ. φουντάρισ-α, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. βυθίζω (πλοίο) ρίχνοντάς το πάνω σε ξέρα. βράχο κ.λπ.: *πήρε καινούργια βάρκα και πήγε και τη φούνταρε αμέσως* 2. (α) ρίχνω στη θάλασσα (κάποιον): *τον πήραν στα χέρια και τον φούνταραν στη Θά/Μσσα* (β) ρίχνο) (την άγκυρα): ο *καπετάνιος είπε να φουντάρουμε τις άγκυρες εδώ* **3.** (μτφ.) οδηγώ (κάτι) σε αποτυχία, σε καταστροφή: *αν αναλάβει αυτός. Οα τη φουντάρει την επιχείρηση* ♦ (αμετβ.) 4. (για πλοίο) (α) βυθίζομαι, καταποντίζομαι: *το καΐκι φούνταρε στ'ανοιχτά* (β) αγκυροβολώ 5. (μτφ.) αποτυγχάνω εντελώς, καταστρε'φομαι: *η επιχείρηση κινδυνεύει να φουντάρει.* – **φουντάρισμα** (το).

[ετυμ. < ιταλ. fundare < λατ. fundare «στερεώνω, θεμελιώνω» < fundus, -i «πυθμένας, βυθός - θεμέλιο»], **φούντο** (το) ο πυθμένας, ο πάτος τής θάλασσας· ΦΡ. *πάω για* **φούντο** (i) (για πλοίο) καταποντίζομαι. βουλιάζω (ii) (μτφ.) οδηγούμαι σε ολοκληρωτική αποτυχία, καταστροφή: *ό/.η* η προσπάθια *πήγε για φούντο || έτσι που δεν διαβάζει, θα πάει πάλι για φούντο στις εξετάσεις* συν. ναυαγώ.

Ιετυμ. < όψιμο μεσν. *φοῦντος<* λατ. fundus -i «πυθμένας, βυθός - θεμέλιο»].

φουντούκι (το) [φουντουκ-ιού { -ιών] ο καρπός τής φουντουκιάς· πρόκειται για κάρυο που βρίσκεται μέσα σε κύπελλο, είναι πλούσιο σε έλαια και πρωτεΐνες και χρησιμοποιείται ως ξηρός καρπός, καθώς και για την παρασκευή γλυκυσμάτων. – (υποκ.) **φουντουκάκι** (το).

[ετυμ. Αντιδάν.. < τουρκ. findik < μτγν. *ποντικόν* (ενν. *κάρυον)* < αρχ. *Πόντος].*

φουντουκιά (η) φυλλοβόλο δέντρο ή θάμνος με καρπό καστανού

χρώματος (φουντούκι) και φύλλα ωοειδή και πριονωτά' καλλιεργείται κυρ. στη ΝΛ. Ηυρώπη σε πολλές ποικιλίες, ενώ υπάρχει και αυτοφυής στην Κ. και Β. Ελλάδα ΣΥΝ. (λόγ.) λεπτοκαρυά. **φουντώνω** ρ. αμετβ. {φούντω-σα, -μένος| **1.** (για φυτά, δέντρα κ.λπ.) αναπτύσσομαι βγάζοντας φύλλα και κλαδιά: *φούντωσε το αγιόκλημα στον κήπο μας* λντ. φυλλορροώ 2. αποκτώ πιο πυκνή βλάστηση: *φούντωσε ο κήπος με το συχνό πότισμα* **3.** (για φωτιά) δυναμοινο): *φούντο>σε η πυρκαγιά-(μτφ.)* 4. εκτείνομαι, αποκτώ μεγαλύτερη ένταση: *φούντωσαν οι εξεγέρσεις των αγροτών σε όλη τη χώρα* j| *φουντώνει η μάχη* || *φούντωσε ο έρωτας μέσα του* 5. ερεθίζομαι σεξουαλικά: *όταν τη β?.έπω* 6. οργίζομαι, εξάπτομαί: *φουντώνει με το παραμικρό (για το τίποτα* ινν. ανάβω 7. αναστατώνομαι, *με* κυριεύει ταραχή: *όταν είδα ότι η ώρα είχε πάει δύο και δεν είχε γυρίσει, φούντωσα.* **φούντωμα** (το).

Ι ι-τυμ. όψιμο μεσν. < *φούντα* (βλ.λ.)Ι- **φούντωση** (η) {χωρ. πληθ.} η έντονη έξαψη που αισθάνεται κάποιος, η οποία οφείλεται σε μεγάλη συναισθηματική αναστάτωση, δυνατή συγκίνηση ή νευρικότητα και δημιουργεί την εντύπωση ότι αυξάνει απότομα η θερμοκρασία τού σώματος: *«μια ~, μια φλόγα έχω μέσα στην καρδιά...»* (λαϊκ. τραγ.). **φουντωτός,** -ή. -ό **1.** (για δέντρα, φυτά) αυτός που έχει πυκνό, πλούσιο φύλλωμα: ~ *βασιλικός / τριανταφυλλιά* συμ. πυκνόφυλλος, φουντωμένος. δασύφυλλος 2. αυτός που αυξάνει σε όγκο. που φαίνεται σαν φουσκωμένος: - *μαλλιά / ουρά* συν. πεταχτός, θυσανώδης **3.** αυτός που έχει φούντα (για στολίδι): - *τσαρούχι / μπερές.* – **φουντωτά** επίρρ.

φούξια (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} δέντρο ή θάμνος που καλλιεργείται ως καλλωπιστικό για τα ζωηρόχρωμα άνθη του σε διάφορες αποχρώσεις τού κόκκινου, τού πορφυρού, τού μπλε, τού μοβ ή λευκού, που έχουν σωληνοειδές ώς κωδωνοειδές σχήμα και κρέμονται σε μακρύ μίσχο, σαν σκουλαρίκια. σχολιο λ. */.ουλούδι.*

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. fuchsia, από το όν. τού Γερμανού βοτανολόγου Leonard Fuchs (150Ι-66)!.

φούξια επίθ. {άκλ.} **1.** αυτός που έχει την έντονη, φωσφορίζουσα μοβ- ροζ απόχρωση των ανθέων ορισμένων ειδών τού φυτού φούξια: ~ *μπλούζα / ύφασμα / κραγιόν* **2.** *φούξια* (το) η παραπάνω μοβ-ροζ απόχρωση.

φούρια (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (εκφραστ.) **1.** η πιεστική βιασύνη: *διαβάζει χωρίς* - || (κ. στον πληθ.) *είμαι σε ι έχω φούριες* (βιάζομαι) JJ *είχε τη ~ της η γυναίκα. είχε κι αυτόν να της πιάνει την κουβέντα* συν. σπουδή, βία 2. η ορμητική, βιαστική κίνηση: *έκλεισε την πόρτα με -* || *μπήκε στο γραφείο με -* συν. ορμή.

[Li'j'ΥΜ. < ιταλ. furia < λατ. furia «μανία» < ρ. furere «μαίνομαι, λυσ- σώ»|.

φουριόζικος, -η (λαϊκ. -ια), -ο (καθημ.) αυτός που γίνεται με πιεστική βιασύνη: - *δουλειές* || ~ *πηγαινέλα* συν. βιαστικός. – **φουριό- ζικα** επίρρ.

φουριόζος, -α. -ο **1.** (εκφραστ.) αυτός που ενεργεί με χαρακτηριστική βιασύνη, ορμητικά γρήγορος: *μπήκε ~ στο γραφείο και δεν μας πρόσεξε καν* συν. βιαστικός 2. αυτός που έχει μεγάλη πίεση, ένταση και που εκνευρίζεται εύκολα: *πολύ ~ μας ήλθες, συμβαίνει τίποτα;*

|ι ::τυμ. < ιταλ. furioso < λατ. furiosus ««μαινόμενος» < furia (βλ. κ. φού- *ρΐα)*\.

φούρκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι **1·** ο διχαλωτός πάσσαλος, το δικράνι **2.** η αγχόνη, η κρεμάλα · **3.** η οργή. κυρ. όταν δεν έχει εξωτερικευθεί· ΦΡ. (α) έχω *φούρκα (με κάποιον)* είμαι οργισμένος (εναντίον κάποιου) (β) *με πιάνει φούρκα* θυμώνω, εξοργίζομαι.

ΙF.ΤΥΜ. < μτγν. *φούρκα* < λατ. furca «δικράνι. δίκρανο ξύλο σε σχήμα Λ», αγν. ετύμου).

φουρκάδα (η) **1.** το δικράνι (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) η ποσότητα χόρτου ή άχυρου που πιάνει το δικράνι. **φουρκέτα** (η) {φουρκετών} **1.** η διχαλωτή καρφίτσα, που χρησιμοποιούν οι γυναίκες, για να μαζεύουν, να στερεώνουν τα μαλλιά τους 2. (μτφ.) απότομη, κλειστή στροφή αυτοκινητόδρομου.

[ητυμ. < ιταλ. forchctta «πιρούνι, διχαλωτή περόνη», υποκ. τού forca «δικράνι, διχάλα» < λατ. furca (βλ. κ. *φούρκα)*|. **φουρκίζω** ρ. μετβ. {φούρκισ-α. -τηκα, -μένος} **1.** τρυπώ και πιάνω με φούρκα 2. (μτφ.-εκφραστ.) προκαλώ οργή (σε κάποιον), τον εκνευρίζω έντονα: *τον φούρκισε η ξετσιπωσιά τους* || (κ. μεσοπαθ.) *φουρκίζομαι. όταν κάποιος είναι τόσο αναιδής.* – **φοΐρκιαμα** (το) Ιμεσν.]. ΙΓ.τυμ. μτγν., αρχική σημ. «απαγχονίζω, παλουκώνω». < *φούρκα* (βλ.λ.)|.

φουρναρειό (το) (λαϊκ.) **1.** το τμήμα ή κτίσμα αγροικίας στο οποίο υπάρχει φούρνος για το ζύμωμα και το ψήσιμο τού ψωμιού 2. αποθήκη αλεύρων και σιτηρών, **φούρναρης** (ο) {φουρνάρηδες κ. φουρναραίοι}, **φουρνάρισσα** (η) {φουρναρισσών) (καθημ.) πρόσωπο που ψήνει και πουλάει ψωμιά, ιδιοκτήτης φούρνου ΣΥΝ. αρτοποιός, ψωμάς· ΦΡ. *σαράντα χρόνια φούρναρης* για πρόσωπο που έχει πολυετή πείρα σε κάτι.

[ΕΓΥΜ. < μεσν. *φουρνάρης* (με αναβιβασμό τού τόνου) < λατ. furnarius furnusj.

φουρνάρικο (το) (λαϊκ.) ο φούρνος, το μαγαζί στο οποίο παρασκευάζεται και πωλείται ψωμί και άλλα αρτοποιήματα, είδη ζαχαροπλαστικής και τυποποιημένα προϊόντα (γαλακτοκομικά, χυμοί, εμφιαλωμένα νερά, ποτά κ.λπ.) συν. αρτοποιείο, ψωμάδικο, **φουρναρόφτυαρο** (το) μακρύ φτυάρι από ξύλο, που χρησιμοποιούν οι φουρνάρηδες. για να βάζουν ταψιά στον φούρνο, **φουρνελο** (το) **1.** (α) άνοιγμα σε βράχο, το οποίο γεμίζουν με εκρηκτική ύλη για ανατίναξη (β) μηχανισμός με εκρηκτική ύλη για ανατινάξεις 2. (συνεκδ.) η εκρηκτική ύλη: *βάρδα.* - / (φράση με την οποία προειδοποιούν τον κόσμο να μην πλησιάσει εκεί όπου πρόκειται να γίνει η έκρηξη)· ΦΡ. (μτφ.) *βάζω φουρνέλο (σε κάποιον / κάτι)* υπονομεύω, υποσκάπτω (κάποιον/κάτι).

[ΠΤΥΜ. < ιταλ. fornclIo, υποκ. τού forno «<φούρνος» (βλ. λ. *φούρνος)*\. **φουρνιά** (η) (καθημ.) **1.** η ποσότητα που χωράει ο φούρνος για ψήσιμο: *μια ~ ψωμί! κουλλούρια2.* (μτφ.) σύνολο προσώπων ή πραγμάτων που συνδέονται με ορισμένη χρονική περίοδο: *η καινούργια - φοιτητών / μεταναστών ι νεοσυλλέκτων ι αθλητών* ΦΡ. *φουρνιές-φουρνιές* σε ομάδες, η μία ομάδα μετά την άλλη. **φουρνίζω** ρ. μετβ. Ιμεσν.Ι {Φούρνισ-α. -τηκα, -μένος} τοποθετώ (κάτι) στο φούρνο, για να ψηθεί: - *ψωμί.* — **φούρνισμα** (το), **φουρνιστός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει ψηθεί στον φούρνο **2.** ναυτ. *φουρνιστή* (η) κομμάτι από μέταλλο ή ξύλο. που χρησιμοποιείται για τη στερέωση τού σκελετού των πλοίων.

Φούρνοι (οι) νησί τού **Λ.** Αιγαίου Πελάγους μεταξύ τής Ικαρίας και τής Σάμου.

φουρνόξυλο (το) μακρύ ξύλο που χρησιμοποιούν οι φουρνάρηδες για τον εσωτερικό καθαρισμό τού φούρνου, για τη ρύθμιση τής φωτιάς και για το φούρνισμα.

φούρνος (ο) **1.** θολωτή κτιστή κατασκευή, μέσα στην οποία γίνεται το ψήσιμο τού ψωμιού ή και άλλων φαγητών ή γλυκών φρ. (α) *φούρνο* **ς** *μην καπνίσει* για περιπτώσεις στις οποίες εκδηλώνεται αδιαφορία (β) *κάποιος φούρνος θα γκρεμίστηκε* (ειρων.) για κάτι αναπάντεχο. απροσδόκητο ή αντίθετο προς τις συνήθειες κάποιου: *Αποφάσισε να πλυθεί! ~!* (γ) *σαν τον φούρνο τού Χότζα* (i) για κάποιον που αλλάζει πολύ εύκολα γνώμη (ii) για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος δέχεται πολλές αλληλοσυγκρουόμενες υποδείξεις, συμβουλές (δ) (πα- ροιμ.) **όίτο/ος δεν** *είδε κάστρο, βλέπει φούρνο και ξυπάζεται* για κάποιον που έχει ζήσει σε απομονωμένη περιοχή και εκπλήσσεται με μικροπράγματα 2. (συνεκδ.) κατάστημα με ειδική εγκατάσταση, όπου γίνεται το ψήσιμο τού ψωμιού ή και άλλων φαγητών, το αρτοποιείο: *πήγε στον για να αγοράσει ψωμί* || *ο ~ είναι σήμερα κλειστός* || *θα πάω το γιουβέτσι στον -* **3.** ηλεκτρική οικιακή συσκευή που χρησιμεύει για ψήσιμο: *φτειάχνω στον ~ κοτόπουλο με πατάτες* συν. (ηλεκτρική) κουζίνα· ΦΡ. *φούρνος μικροκυμάτων* βλ. λ. *μικροκύματα* **4.** ο κλίβανος ή η κάμινος, όπου γίνονται διάφορες τεχνικές εργασίες, λ.χ. βαφή αυτοκινήτου, πηλοπλαστική κ.ά. 5. τεχνολ. η εστία ατμολέβητα 6. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) πολύ ζεστός: *το δωμάτιο είναι / έγινε ~ με το καλοριφέρ* **7.** (ειδικότ.) το κρεματόριο (βλ.λ.). — (υποκ.) **φουρνάκι** (το).

[ετυ.μ. < μτγν. *φούρνος* < λατ. furnus|. **φουρό** (το) {άκλ.} φαρδύ γυναικείο μεσοφόρι, που κρατά τη φούστα φουσκωμένη.

|ι-τυμ. < γαλλ. fourreau, γερμ. αρχής, πβ. φρανκον. *fodr]*. **φουρούαι** κ. **φορούαι** (το) {φουρουσ-ιού] -ιών| οριζόντια προεξοχή (από μάρμαρο, ξύλο, μπετόν κ.ά.) σε οικοδομή ή άλλη κατασκευή για να υποβαστάζει βαρύ στοιχείο (π.χ. μπαλκόνι, ράφι κ.ά.)' συνήθ. προέκταση δοκαριού έξω από την κολόνα που χρησιμοποιείται για τη στήριξη εξώστη ή για διακοσμητικούς λόγους, **φουρτούνα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} **1.** (καθημ.) η τρικυμία, η θαλασσοταραχή: *ταξιδεύω με* ~ || *έχει πολ/.ή* ~ αντ. γαλήνη, μπουνάτσα 2. (μτφ.) η συμφορά, η δυσάρεστη περιπέτεια: *ξαναβρήκε το κουράγιο να παλέψει με τις ~ που τον περίμεναν* || *τον βρήκαν πολλές* ~ συν. δυστυχία, ατυχία, δεινά' φρ. (α) (παροιμ.) **ο** *καλός* **ο** *καπετάνιος στη φουρτούνα φαίνεται* οι ικανότητες κάποιου αποδεικνύονται στις δύσκολες περιστάσεις (β) *μεγάλα καράβια, μεγάλες φουρτούνες* οι πλούσιοι και οι ισχυροί έχουν πολλές έγνοιες, βάσανα.

[ετυμ. μεσν. < *φορτούνα* < ιταλ. foriuna < λατ. fortuna «τύχη - κακο- τυχία»}.

φουρτουνιάζω ρ. αμετβ. {φουρτούνιασ-α, -μένος} (καθημ.) **1.** (για θάλασσα) γίνομαι τρικυμιώδης 2. (μτφ.) αναστατώνομαι, ταράζομαι, θυμώνω **3.** (η μτχ. **φουρτουνιασμένος,** -η, -ο) βλ.λ. — φουρτούνια- **σμα** (το).

φουρτουνιασμένος, -η. -ο (καθημ.) **1.** τρικυμιώδης, θυελλώδης: **~** *θάλασσα / κύματα-* (μτφ.) **2.** πολυτάραχος: ~ *χρόνια / καιροί* **3.** αναστατωμένος. ταραγμένος: *γύρισε στο σπίτι του* **φουσάτο** (το) (λαϊκ.) το στράτευμα.

Ιπτυμ. < μεσν. *φουσσάτον* < μτγν. *φοσσάτον* < μτγν. λατ. fossatum < λατ. fossa «όρυγμα, τάφρος (προς οχύρωση στρατοπέδου)» < ρ. fodere «ορύσσω. σκάβω»[. **φουσέκι** (το) -* φισέκι

φούσκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η φουσκάλα (βλ.λ.) **2.** η μεγάλη φυσαλλίδα **3.** ελαστική μεμβράνη σε σχήμα σφαίρας που γεμίζει με αέρα ή αέριο συν, μπαλόνι **4.** (συνήθ. στον πληθ.) αερολογίες, λόγια χωρίς περιεχόμενο: *μας χόρτασε φούσκες* ΣΥΝ. μπούρδες 5. για κάτι που αρχικά εμφανιζόταν ως σημαντικό και τελικά αποδεικνύεται ασήμαντο: *το θέμα των ξένων επενδύσεων αποδείχθηκε μια* ~ || (στο χρηματιστήριο) *πολλοί χαρακτηρίζουν «φούσκες» τις μετοχές των οποίων ανεβαίνει η τιμή, χωρίς να αντιστοιχεί στην πραγματική τους αξία* 6. η ουροδόχος κύστη: κοντεύει *να σπάσει η - μου* (έχω έντονη ανάγκη για ούρηση) · **7.** νλυτ. το ιστίο τού πλοίου · **8.** (στο τζάκι) ο χώρος πάνω από τον θάλαμο καύσεως. — (υποκ.) **φουσκίτσα** (η). [ητυμ. < μτγν. *φοΰσκα*< αρχ. *φύσκη* / -ά«το παχύ έντερο, φούσκα» < *φύσα* «φυσερό, φύσημα» (βλ. λ. *φυσώ)* με παραγ. επίθημα *-σκη / -κη* (πβ. κ. *μά-σκη, φρί-κη)*\. **φουσκάλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η πυο)δης φυσαλλίδα τού δέρματος, η φλύκταινα: *βγάζω φουσκάλες στα χέρια / στα πόδια.* — (υποκ.) **φουσκαλίτσα** (η).

[ΠΤΥΜ. < *φούσκα* + παραγ. επίθημα *-άλα.* πβ. κ. *ψιχ-άλα*\. **φουσκαλιάζω** ρ. αμετβ. {φουσκάλιασ-α, -μένος} γεμίζω φουσκάλες.

φουσκάλιασμα (το), **φουσκί** (το) {φουσκ-τού | -ιών} **1.** το κοπρόχωμα που χρησιμοποιείται ως λίπασμα 2. τα υπολείμματα κλαδιών και φύλλων μουριάς, καθώς και τα περιττώματα μεταξοσκωλήκο>ν. που χρησιμοποιούνται ως ζωοτροφή.

[ετυμ. < μτγν. *φύσκιον*. υποκ. τού αρχ. *φύσκη* (βλ. λ. *φούσκα)}.* **φουσκίζω** ρ. μετβ. {φούσκισ-α, -μένος} λιπαίνω (τη γη) με φουσκί. – **φούσκιαμα (το).**

φουσκοδεντριά (η) 1. η εποχή πριν από την άνοιξη, κατά την οποία τα δέντρα είναι έτοιμα να ανθίσουν **2.** (μτφ.) *φουσκοδεντριές* (οι) οι πρώτοι ερωτικοί πόθοι των νέων. **φουσκοθαλασσιά** ιη) η κυματοειδής κίνηση τής θάλασσας, που παραμένει αφού κοπάσει ο άνεμος, **φουσκομάγουλος,** -η, -ο αυτός που έχει φουσκωμένα μάγουλα, **φουσκονεριά** (η) (λαϊκ.) η πλημυρίδα λντ. φρονεριά, **φούσκος** (ο) (οικ.) το δυνατό χαστούκι, ο μπάτσος: *έφαγε έναν που είδε τον ουρανό σφοντύλι!*

[ηγυμ. < *φούσκα].* **φούσκωμα** (το) {φουσκώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** το να φουσκώνει κάτι ή το να Φουσκώσει κανείς κάτι: *τα λάστιχα θέ/^ουν* ~ ΛΝΤ. ξεφούσκωμα **2.** (ειδικότ.) το να αισθάνεται κανείς το στομάχι του υπερβολικά γεμάτο, πρησμένο συν. βαρυστομαχιά. **φουσκώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φούσκω-σα, -θηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. γεμίζω (κάτι) με αέρα. (όστε να μεγαλώσει σε όγκο: - *το μπαλόνι / τα λάστιχα τού ποδη/^άτου || ορισμένα* πουλιά *φουσκώνουν τον λαιμό τους, για να προσελκύσουν ro θηλυκό* αμ. ξεφουσκώνω- φρ. (μτφ.) *φουσκώνω τ α μυαλά (κάποιου)* κάνω (κάποιον) να αποκτήσει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του **2.** (για άνεμο) ωθώ (τα πανιά πλοίου), (όστε να γίνουν κοίλα, να καμπυλώσουν **3.** αναπνέω δύσκολα, λαχανιάζω: *έτρεξα στην ανηφόρα και φούσκωσα* 4. (για φυτά και δένδρα) ετοιμάζομαι την άνοιξη για τη νέα βλάστηση: *φούσκωσαν οι κερασιές* (πβ. λ. *φουσκοδεντριά)* 5. (για θάλασσα) είμαι σε τρικυμία, φουρτουνιάζω: *η θάλασσα φούσκωσε* 6. (για φαγητό ή ποτό) προκαλώ αίσθημα κορεσμού, πρήξιμο: *με φούσκο)σε η μπίρα και δεν μπορώ να φάω* || (συνεκδ.) *αυτό το φαγητό μού φουσκώνει το στομάχι■* (μτφ.-εκφραστ.) 7. κάνω (κάτι) να αυξηθεί: (συνήθ. η μτχ.) *τους ή/.θε φουσκωμένος λογαριασμός* 8. (μτφ.) παρουσιάζω (κάτι) σπουδαιότερο, σημαντικότερο από ό.τι πραγματικά είναι: *τους τα είπα λίγο φουσκωμένα, μήπως και συγκινηθούν* συν. μεγαλοποιώ' ΦΡ. *τα φουσκώνω* παρουσιάζω τα πράγματα υπερβολικά, μεγαλοποιημένα 9. (αργκό) αφήνω (γυναίκα) έγκυο συν. γκαστρώνω ♦ (αμετβ.) 10. (α) αυξάνω σε όγκο: γο *γά/-α /* ο *καφές φουσκώνει, όταν βράζει || η ζύμη φούσκωσε* (β) είμαι διογκωμένος: γο *σακάκι σου φουσκώνει στο σημείο που έχεις το πορτοφόλι || φουσκωμένη τσέπη* (γεμάτη λεφτά) 11. αισθάνομαι φούσκωμα στο στομάχι, κορεσμό, βαρυστομαχιά: *έφαγα πολύ και φούσκωσα* 12. (μτφ.) επαίρομαι. καυχώμαν. ~ σαν το παγώνι / τον διάνο. (f.tym. μεσν. < μτγν. *φούσκα* (βλ.λ.)}. **φούσκωση** (η) {χορ. πληθ.} (λαϊκ.) το δυσάρεστο αίσθημα (συνήθ.

δύσπνοια), κυρ. εξαιτίας στομαχικής διαταραχής, **φουσκωτός,** -ή.-ό **1.** διογκωμένος, αυτός που είναι γεμάτος αέρα: *το σκάφος αρμένιζε με* ~ πανιά· φρ. **φουσκωτό** *ψωμί το* ψωμί με προζύμι **2. φουσκωτό** (το) (ενν. *σκάφος)* λαστιχένια βάρκα πολυτελείας φουσκωμένη με αέρα **3.** (αργκό) **φουσκωτός** (ο) σωματοφύλακας ή φύλακας χώρων με εξαιρετικά ανεπτυγμένους μυς.

φούστα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} γυναικείο ένδυμα που στηρίζεται στη μέση και καλύπτει τα πόδια μέχρις ενός σημείου: *μίνι / μάξι* - jj *σκω- τσέζικη* ~ (το κιλτ). – (υποκ.) **φουατίτσα** (η) κ. **φουστάκι** (το). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ενδυμασία.*

[ετυμ. < ιταλ. fusia. αρχική σημ. «τσόχα, σκληρό ύφασμα». < λατ. fustis «σκυτάλη, ξύλινο ρόπαλο», αγν. ετύμου}. **φουστανέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πολύπτυχη φούστα, συνήθ. λευκή, που αποτελούσε τμήμα τής παραδοσιακής ανδρικής φορεσιάς στην Ελλάδα: *η* - τού τσολιά. σχολιο λ. ενδυμασία.

[ητυμ. Υποκ. τού ουσ. *φουστάνι* (βλ.λ.)[. **φουστανελοφόρος** (ο) ο άνδρας που φορεί φουστανέλα. Επίσης **φουστανέλας.**

(ΕΓΥΜ. < *φουστανέλα* + *-φόρος* < *φορώ*\. **φουστάνι** (το) {φουσταν-ιού [-ιών} (καθημ.) **1.** γυναικείο ολόσωμο ένδυμα που καλύπτει το σώμα από τους ώμους ώς ορισμένο σημείο των ποδιών: *εμπριμέ / ανοιξιάτικο / κοντό* ~|| (μτφ.) *είναι κολλημένος στο ~ τής μάννας τον* (είναι μαμμόθρεφτο) συν. φόρεμα 2. (συνεκδ.) το γυναικείο φύλο. οι γυναίκες (πβ. λ. *ποδόγυρος).* – (υποκ.) **φουστανάκι** (το). σχολιο λ. *ενδυμασία.*

|ετυμ. μεσν. < ιταλ. fustagni (πληθ.) < μεσν. λατ. fQstancum «είδος σκληρού υφάσματος, τσόχα», υποκ. τού λατ. fustis «σκυτάλη, ξύλινο ρόπαλο», αγν. ετύμου}. **φούτερ** (το) {άκλ.} η κολεγιακή μπλούζα (βλ. λ. *κο/,εγιακός).* – (υποκ.) **φουτεράκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < γερμ. I-utter «φόδρα»].

Φούτζι <το) ηφαιστειακό όρος, το ψηλότερο τής Ιαπωνίας. Επίσης **Φουτζιγιάμα.**

[ΐΐΓΥΜ. < ιαπ. Fuji / Fujiyama (όπου vama «βουνό»), αγν. ετύμου}. **φουτμπόλ** (το) (κ. παλαιότ. *φουτμπώλ)* {άκλ.} το ποδόσφαιρο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. football!, **φουτουρισμός** (ο) καλλιτεχνικό και λογοτεχνικό κίνημα που εμφανίστηκε στις αρχές τού 20ού αι. κυρ. στην Ιταλία και τη Ρωσία και κήρυττε την εξέγερση κατά τού ακαδημαϊσμού και τη ριζική ανανέωση τής τέχνης σύμφωνα με το πνεύμα τού συγχρόνου της μηχανικού πολιτισμού, τον οποίο και αποθέωσε. – **φουτουριστής** (ο), **φουτουρίστρια** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. futurisme < ιταλ. futurismo < futuro «μέλλον» < λατ. futurus «μέλλων». Το κίνημα τού φουτουρισμού και η ονομασία του ξεκίνησαν από τον Ιταλό ποιητή και εκδότη F.T. Marinetti, ο οποίος δημοσίευσε σχετικό άρθρο στην παρισινή εφημερίδα /.e *Figaro* (1909)J. **φουτουριστικός,** -ή.-ό1. αυτός που σχετίζεται με τον φουτουρισμό 2. αυτός που σχετίζεται με κινηματογραφικές ταινίες, οι οποίες τοποθετούν τη δράση τους στο μέλλον, κυρ. σε κόσμο έντονα μηχανοποιημένο ή/και παρηκμασμένο: ~ *ταινία / τοπίο.* – **φουτουριστικά** επίρρ.

φουφού (η) {φουφούδες} το φορητό μαγκάλι από λαμαρίνα ή πηλό: *ψήνω ψάρια ι κάστανα στη* ~.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. fufu < ελλην. *φουβού / φουγκού* < βεν, fogo «εστία, φωτιά» (< λατ. focus)}, **φουφούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** το πίσω και κάτω μέρος τής νησιώτικης βράκας **2.** (συνεκδ.) η βράκα ΣΥΝ. σαλβάρι. -- (υποκ.) **φουφουλίτσα** (η).

[ΕΤΥΜ. Λγν. ετύμου}. **φούχτα** (η) -► χούφτα

φουχτώνω ρ. -♦ χουφτώνω **Φ.Π.Α.** (ο)

Φόρος Προστιθέμενης Λξίας.

φραγγέλλιο (το) {φραγγελλί-ου | -ων} μαστίγιο από πλεγμένα σχοινιά ή λουριά, τυ καμουτσίκΓ κυρ. σε μτφ. χρήσεις που αναφέρονται σε αυστηρή τιμωρία.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *φραγ(γ)έλλιον* < *φλαγ(γ)έλλιον* (με προληπτ. ανομοίωση) < λατ. flagellum «μαστίγιο». υποκ. τού flagrumj. **<ρραγγελλώνω** ρ. μετβ. {φραγγέλλω-σα. -θηκα, -μένος} χτυπώ με φραγγέλιο, μαστιγώνω. -

<ρραγγέλλωμα (το) κ. **<ρραγγέλλωση** (η) Ιμτγν.].

[ετυμ. < μτγν. *φραγ(γ)ελλώ / φλαγ(γ)ελλώ (-όω)* < *φραγ(γ)έλλιον* (βλ.λ.)].

φραγή (η) τεχνολ. (στις τηλεπικοινωνίες) σύστημα με το οποίο επιλέγει κανείς να μην είναι δυνατή η πραγματοποίηση όλων ή ορισμένων κλήσεων από συγκεκριμένη τηλεφωνική σύνδεση: ~ *εξερχομέ- νωνι εισερχομένων/ διεθνών/ υπεραστικών κλήσεων || ενεργοποίηση / απε νερ γο ποίηση φραγής* [[*κωδικός φραγής.*

[ΕΤΥΜ. Νεολογισμός. < αρχ. *φράσσω* κατά τους αρχ. σχηματισμούς *άλλάσσω - αλλαγή διατάσσω - διαταγή.* Ο τεχνολογικός όρος αποτελεί απόδ. τού αγγλ. barring|. **φραγκεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [φράγκεψα} (κακόσ.) ♦ **1.** (αμετβ.) γίνομαι ρωμαιοκαθολικός ♦ 2. (μετβ.) προσηλυτίζω (κάποιον) στον ρωμαιοκαθολικισμό. - **φρόγκεμα** (το).

Φραγκιά (η) (λαϊκ.-παλαιότ.) η Δυτική Ευρώπη, **φραγκικός,** -ή, -ό Ιμτγν.} κ. (λαϊκ.) **φράγκικος,** -η, -ο **1.** ιστ. αυτός που σχετίζεται με τους Φράγκους: ~ *επιδρομές*' (λαϊκ.-συχνά μειωτ.) 2. αυτός ποι> σχετίζεται με τους κατοίκους τής Δ. Ευρώπης και τον πολιτισμό τους (κατ' αντιδιαστολή προς την ανατολική-βυζαντινή ελληνική παράδοση): - *έθιμο / φορεσιά* 3. (ειδικότ.) αυτός που σχετίζεται με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία (κατ' αντιδιαστολή προς την ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία) 4. *φραγκικό (τα)* (α) η ευρωπαϊκή ενδυμασία, κατ' αντιδιαστολή προς την παραδοσιακή ελληνική (β) ο- ποιαδήποτε δυτικοευρωπαϊκή λατινογενής γλώσσα. **φράγκιθ** (το) {φραγκιού} χημ. φυσικό ραδιενεργό μεταλλικό στοιχείο, που βρίσκεται στη φύση μόνο σε ίχνη. χωρίς καμία μέχρι σήμερα πρακτική εφαρμογή (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ.). σχόλιό λ. *κύριος, -α, -ο.*

[ΕΤΥΜ. < νεολατ. francium, από τη χώρα προελεύσεως (France) τής Γαλλίδας χημικού M. Perey. η οποία απομόνωσε το στοιχείο το 19391. **Φραγκισκανός** ιο) μέλος μοναχικού τάγματος τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, που ίδρυσε ο Λγιος Φραγκίσκος τής Ασίζης.

|ΕΓΥΜ. < μεσν. λατ. Franciscanus < Franciscus}.

Φραγκισκη (η) γυναικείο όνομα.

Φραγκίσκος (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας με γνωστότερο τον Αγιο Φραγκίσκο τής Ασίζης 2. όνομα ηγεμόνων τής Δ. Ευρώπης: - *Ιωσήφ τής Αυστροουγγαρίας* 3. ανδρικό όνομα.

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. λατ. Franciscus < μτγν. λατ. franciscus «γαλλικός» (βλ. κ. *Φράγκος)*\.

φράγκο (το) **1.** νομισματική μονάδα τής Ελβετίας και παλαιότ. τής Γαλλίας, τού Λουξεμβούργου, τού Βελγίου, τού Λιχτενστάιν, τού Μονακό και των πρώην γαλλικών και βελγικών αποικιών 2. τα χρήματα: *έχεις φράγκα να κάνουμε μια επιχείρηση;* [j *μας σώθηκαν τα* ~· φρ. (α) δεν *δίνω φράγκο* (μτφ.) αδιαφορώ τελείως: - *για το τι θα πει ο κόσμος* συν. δεν δίνω δεκάρα (β) **δεν** *αξίζει φράγκο* (μτφ.) (για πρόσ. ή πράγματα) είναι ευτελούς αξίας, ασήμαντο(ς): - *η πένα σου || μην τον εμπιστεύεσαι γι* αυτή τη δουλειά■ - (δεν αξίζει τίποτε) (γ) **δεν έχω** *φράγκο* είμαι απένταρος, δεν έχω ούτε δραχμή **3.** (παλαιότ.) η δραχμή: *πήρα δύο κιλά μήλα με πεντακόσια φράγκα.*

[F.ΤΥΜ. < ιταλ. franco < γαλλ. franc (βλ. λ. *Φράγκος),* από τη μεσν. λατ. επιγραφή (σε νομίσματα) Francorum rex «βασιλιάς των Φράγκων»), **φράγκο-** κ. **φραγκό-** α' συνθετικό που δηλώνει: **1.** ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται με τους Φράγκους, με τη Δ. Ευρώπη γενικότ. ή με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία: *φραγκοχιώτικα, φραγκο-ράφτης, φραγκο- κάστελο* 2. (για ονόματα δέντρων, καρπών και ζώων) ότι κάτι εμφανίστηκε πρώτα σε ξένη χώρα: *φραγκο-σκυλί, φραγκο-στάφυλο, φρα- γκόκοτα* · 3. ότι κάτι σχετίζεται με το φράγκο (τη δραχμή): *φραγκοδίφραγκο. φραγκο-φονιάς.*

ΙΐΠΥ.Μ. Α' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το μεσν. *Φράγκος* (βλ.λ.) και από το νεότ. *φράγκο].* **φραγκοδίφραγκα** (τα) 1. κέρματα μικρής αξίας: *μάζευε ένα σωρό - από τη ζητιανιά* 2. (κατ' επέκτ.) ευτελές χρηματικό ποσό: *δεν ασχο-*

λούμαστεμε ~ · εδώ πρόκειται για δουλειά δεκάδων εκατομμυρίων. **φραγκοκαστελο** (το) φραγκικό κάστρο.

φραγκοκκλησιά κ. **φραγκόκκλησα** (η) (λαϊκ.) ο ναός Ρωμαιοκαθολικών.

φραγκόκοτα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.) παμφάγο πτηνό με ογκώδες, κυρτωμένο σώμα. στρογγυλεμένες φτερούγες, σταχτί φτέρωμα, λεπτό λαιμό και δυνατά πόδια.

Φραγκοκρατία (η) |185J| {χωρ. πληθ.} ΙΣΤ. η περίοδος κατά την οποία ελληνικές περιοχές βρίσκονταν υπό την κατοχή Δυτικοευρω- παίων ηγεμόνων (Φράγκων) (από τον 13ο ο>ς τον 16ο αι.). — **φρα- γκοκρατούμαι** p. 118581 {-είσαι...}.

ΙϋΤΥΜ. < *Φράγκο^ + -κρατία* < *κρατώ*. **φραγκολεβαντίνΐκος,** -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Φραγκολεβαντίνους *2. φραγκολεβαντίνικα* (τα) η γραφή ελληνικών λέξεων με λατινικούς χαρακτήρες ςυ.ν. φραγκοχιώτικα.

Φραγκολεβαντίνος (ο) 1. ο κάτοικος χώρας τής Λ. Μεσογείου με δυτικοευρωπαϊκή καταγωγή 2. (μ τφ.-μειωτ.) ο κάτοικος χώρας τής Α. Μεσογείου με αλλοτριωμένη εθνική συνείδηση λόγω έντονων δυτικοευρωπαϊκών επιδράσεων.

ΙΕΤΥΜ. < *Φράγκου + λεβαντίνος* «'ανατολίτης» (βλ.λ.)[. **φραγκοπαναγιά** (η) (ειρων.) γυναίκα με προσποιητή σεμνότητα συν. σιγανοπαπαδιά. χαμηλοβλεπούσα. **φραγκοπαππας** (ο) [φραγκοπαππάδες} (λαϊκ.-συχνά μειωτ.) ο ρωμαιοκαθολικός ιερέας. **φραγκοραφτάδικο** (το) (λαϊκ.-παλαιότ.) το κατάστημα ή το εργαστήριο ευρωπαϊκών ενδυμάτων (κατ' αντιδιαστολή προς την παραδοσιακή ελληνική κατά τόπους ενδυμασία), **φραγκοράφτης** (ο) Ιφραγκοραφτάδες} (λαϊκ.-παλαιότ.) ο ράφτης ανδρικών ευρωπαϊκών ενδυμάτων.

Φράγκος (ο), **Φράγκισσα** (η) **1.** ΙΣΤ. ο κάτοικος τής Δ. Ευρώπης, κυρ. κατά τους βυζαντινούς χρόνους 2. ΘΡΙΙΣΚ. Ο ρωμαιοκαθολικός.

[ΕΙ ΥΜ. μεσν. < λατ. Francus (κυρ. πληθ. Franci, γερμ. φύλο που εγκαταστάθηκε τον 3ο αι. μ.Χ. στη ρωμαϊκή Γαλατία) < αρχ. γερμ. Frank, που πιθ. συνδ. με αρχ. γερμ. franca «γενναίος», αρχ. σκανδ. frakka «ακόντιο». Σύμφωνα με νεότερες θεωρίες, το εθνωνύμιο Frank συνδ. με το γερμ. p. wringen «συστρέφω, στρίβω», με την έννοια ότι ο λαός αυτός ξεριζώθηκε από την αρχική του πατρίδα|. **φραγκοσταφυλΐΐά** ιη) οπωροφόρος θάμνος με παλαμοειδή φύλλα, που φύεται σε εύκρατες περιοχές και τού οποίου ο εδώδιμος καρπός χρησιμοποιείται στη μαγειρική, τη ζαχαροπλαστική και την ποτοποιία.

φραγκοστάφυλο (το) ο καρπός τής φραγκοσταφυλιάς. **φραγκοσυκιά** (η) ογκώδης δενδρόμορφος κάκτος, που αποτελείται από μεγάλα πεπλατυσμένα, σε σχήμα ρακέτας, αγκαθωτά πράσινα φύλλα.

φραγκόσυκο (το) ο εδώδιμος καρπός τής φραγκοσυκιάς, που έχει κίτρινο ή πορτοκαλί έντονο χρώμα και έντονο περίβλημα με λεπτά αγκάθια.

Φραγκοσυριανός (ο). **Φραγκοσυριανή** (η) ο ελληνικής καταγωγής κάτοικος τής Σύρου, που είναι ρωμαιοκαθολικός το θρήσκευμα.

φραγκοσυριανός, -ή. -ό.

φραγκοφονιάς (ο) {φραγκοφονιάδες} (οικ.) (μειωτ.-σκωπτ.) αυτός που προσπαθεί να αποφύγει οποιαδήποτε δαπάνη, σπατάλη χρημάτων ΣΥΝ. τσιγγούνης. σπαγκοραμμένος, εξηνταβελόνης ΛΝΤ. ανοιχτοχέρης. σπάταλος, χουβαρντάς. **φραγκόφτυαρο** (το) (λαϊκ.) παλέτα με λαβή από κάτω. πάνω στην οποία τοποθετείται ο σοβάς για το σοβάντισμα. **φραγκοχιώτικα** (τα) Ελληνικά γραμμένα με λατινικούς χαρακτήρες ΣΥΝ. φραγκολεβαντίνικα.

Φραγκφούρτη (η) ♦ Φρανκφούρτη

φράγμα (το) ίφράγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** τεχνητό εμπόδιο που κατασκευάζεται κατά πλάτος ποταμού ή στομίου εκβολής, για να συ- γκρατεί το νερό: γο *~ τού Μαραθώνα / τού Ασονάν2.* (μτφ.) οριακό σημείο, όριο πάνω ή κάτω από το οποίο είναι δύσκολο να φθάσει κανείς: ο *Γενικός Δείκτης Τιμών τού Χρηματιστηρίου Αθηνών ξεπέρασε το ~ των 5.000 μονάδων | | ο αθλητής αυτός ξεπέρασε το ~ το)ν δέκα δευτερολέπτου σε αγώνα ταχύτητας στα 100 μ.* **3.** ΦΥΣ. *φράγμα* **τού** *ήχου* η ταχύτητα με την οποία διαδίδεται ο ήχος (συνήθ. στον αέρα)· ΦΡ. σπάω γο *φράγμα τού ήχου* (για αεροσκάφος) φθάνω σε ταχύτητα μεγαλύτερη από αυτή τού ήχου **4.** (μτφ.) εμπόδιο: ο *ανα/.φαβητι- σμός υψώνει ένα ανυπέρβ/.ητο ~ στην προσπάθεια κοινωνικής ένταξης τού νέου | | η οροσειρά αντή απο τελεί ένα φυσικό μεταξύ των δύο χωρών.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *φράσσω* (βλ. λ. *φράζω)]*. **φραγμογενής** -ής, -ές ΓΛΩΣΣ. κυρ. στη ΦΡ. **φραγμογενή σύμφωνα** τα κλειστά σύμφωνα (βλ. λ. *κλειστός).* **φραγμός** (ο) **1.** το εμπόδιο: *μόρφωση χωρίς οικονομικούς! κοινωνικούς ~* jj *θέτω φραγμούς στην κερδοσκοπία / στην παραπληροφόρηση || δε* ν *γνωρίζει φραγμούς σε τίποτε || άτομο χωρίς ηθικούς* - · 2. στρατ. μάζα πυρός για ανάσχεση τού εχθρού: *βολή φραγμού.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *φράσσω* (βλ. λ. *φράζω)}*. **φράζω** κ. (λόγ.) **φράσσω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έφραξα, φρά-χτηκα. -γμέ- νος} ♦ (μετβ.) 1. περικλείω με φράχτη: *~ περιβό/Λ / χωράφι* 2. αποκλείω. εμποδίζω: *~ τον δρόμο / την είσοδο σε κάποιον* || *~ το στόμα κάποιου* (τον εμποδίζω να μιλήσει, βάζοντας π.χ. το χέρι μου στο στόμα του) || γο *νέο μεϊκάπ δεν φράζει τους πόρους τού δέρματος* ♦ **3.** (αμετβ.) βουλλώνω: *έφραξε, ο σω?^ήναςί ο νεροχύτης και δεν φεύγουν τα νερά.* - **φράξιμο** (το).

[πτυμ. μεσν., από τον αόρ. *έφραξα* τού αρχ. *φράσσω* κατά το σχήμα *έσταξα - στάζω, έκραξα - κράζω* κ.τ.ό. 'Γο αρχ. *φράσσω ι -ττω* < **φράκ-]ω* (που εμφανίζεται ως **φραγ-* προ τού ερρίνου *-μ-,* λ.χ. *φράγμα. φραγ-μός)* < θ. **bhrk-,* συνεσταλμ. βαθμ. Ι.Ε. ρίζας, η οποία δεν έχει προσδιοριστεί. Η λ. είναι αβεβ. ετύμου. καθώς καμία σύνδεση δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί, το δε λατ. farcTrc «σιτεύω, γεμίζω» απέχει σημα- σιολογικώς|.

φρακαρω ρ. αμετβ. {φράκαρα κ. φρακάρισ-α. -τηκα, -μένος} παύω να κινούμαι, ακινητοποιούμαι λόγω εμποδίου: *φράκαρε η πόρτα | | έχουν φρακάρει τα αντοκίνητα στον δρόμο λόγω τής πορείας στο κέντρο τής πόλης.* — **φρακάρισμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < βεν. fracar «πιέζω», πιθ. < λατ. frangere «συνθλίβω, συντρίβω»].

φράκο (το) επίσημο εξωτερικό ανδρικό ένδυμα σκούρου χρώματος με ψαλιδωτό σχίσιμο στο πίσω μέρος που είναι μακρύτερο από το πρόσθιο.

ΙΕΤΥΜ. < γαλλ. frac < αγγλ. frock «βραδινό ένδυμα» < αρχ. γαλλ. froc, γερμ. αρχής. πβ. αρχ. γερμ. hroc «ένδυμα»), **φράκτη** (η) νλυγ. το επίπεδο διαχωριστικό τοίχωμα που χωρίζει υδατοστεγούς καθένα από τα κύρια διαμερίσματα τής δομής ενός πλοίου. |ΕΪΎΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού μτγν. επιθ. *φρακτός* < αρχ. *φράσσω* (< **φράκ-]ω).* βλ. λ. *φράζω*. **φράκτης** (ο) ► φράχτης

φραμασονία κ. **φαρμασονία** (η) η μασονία (βλ.λ.).

φραμασόνος κ. **φαρμασόνος** (ο) ο μασόνος (βλ.λ.).

Jfc! ΥΜ. Μεταφορά τού ιταλ. frammassonc < γαλλ. franc-ma£on «ελευ- θεροτέκτων». από̱δ. τού αγγλ. frce-mason < free «ελεύθερος» + mason «μασόνος, τέκτων» (βλ. λ. *μασόνος)]*. **φραμπαλάς** κ. **φαρμπαλάς** (ο) [φραμπαλάδες} **1.** λωρίδα υφάσματος με πιέτες ή σούρα, που ράβεται σαν διακοσμητικό τελείωμα σε φορέματα, κουρτίνες κ.λπ. · 2. (παλαιότ.) η εύθυμη φασαρία από ανθρώπους που διασκεδάζουν, που αστειεύονται 3. (μτφ.) (α) εύσωμη γυναίκα (β) γενικά η γυναίκα: *τον αρέσει ο* ~ (οι γυναίκες, είναι γυ- ναικάς).

[ΕΙ ΥΜ. < *φαρμπαλάς* (με αντιμετάθεση) < *φαλμπαλάς* (με ανομοίωση)

γαλλ. falhala < farbclla (διαλεκτ. τής Λυών), αβεβ. ετύμου, ίσως < ιταλ. faldclla, υποκ. τού falda «κομμάτι υφάσματος, λουρίδα» (< γοτθ. falda «πτυ^ή, δίπλα»)|. **φραμπουαζ** (το) {άκλ.} το κόκκινο βατόμουρο, καρπός τής βατομου- ριάς, γνωστής ως σμεουριάς, που φύεται σε ορεινές ιδίως περιοχές· χρησιμοποιείται στην παρασκευή γλυκυσμάτων ΣΥΝ. σμέουρο.

|ΕΤΥΜ. < *γαλλ.* framboise < παλαιότ. γαλλ. frambai.se < φρανκον. brambasia «μούρο»· η τροπή τού αρκτικού br- σε fr- από επίδρ. τής λ. f raise «φράουλα»|.

Φρανκφούρτη κ. **Φραγκφούρτη** (η) πόλη τής Γερμανίας στις όχθες τού ποταμού Μάιν.

|ΕΤΥΜ. < γερμ. Frankfurt, αρχική σημ. «οχυρό των Φράγκων», αφού οι Φράγκοι είχαν ιδρύσει τον ίο αι. μ.Χ. ένα οχυρό δίπλα στον ποταμό Μάιν. όπου βρίσκεται σήμερα η πόλη], **φράντζα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} **1.** τούφα μαλλιών που πέφτει *στο* μέτωπο συν. αφέλεια 2. ταινία με κρόσσια συν. (λόγ.) ταινιόπλεγμα. [ι·:γυμ. < ιταλ. frangia < γαλλ. frange < δημώδ. λατ. *frimbia < μτγν. λατ. fimbria (με μετάθεση τού -γ-) < λατ. πληθ. fimbriae «κρόσσια», αγν. ετύμου, πιθ. δάνειοJ. **φραντζόλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ψωμί σε στενόμακρο σχήμα (πβ. λ. *καρβέλι).* - (υποκ.) **φραντζολσκι** (το) κ. **φρσντζολίτσα** (η).

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. francala. αρχική σημ. «γαλλικό (ψωμί)»].

φραντσάιζινγκ (το) {άκλ.ί η δικαιόχρηση (βλ.λ.).

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. franchising < p. franchise < παλ. γαλλ. franchir «ελευθερώνω - επιτρέπω» < franc «ελεύθερος Φράγκος» (επειδή αρχικώς προσδιόριζε τους Φράγκους που απαλλάσσονταν από φορολογία)]. **Φραντσέζος** (ο). **Φραντσέζα** (η) (λαϊκ.) ο Γάλλος. — **φραντσέζι- κος,** -η, -ο. **Φραντσέζικα** (τα).

|ΕΤΥΜ. < ιταλ. Francese < προβηγκ. franses < μτγν. λατ. Franciscus (βλ. λ. *Γαλ/Ja)*|.

φράξια (η) (χωρ. γεν. πληθ.} **1.** κομουνιστική ομάδα που δρα έξω από θεσμικούς οργανισμούς (κόμματα) 2. μέλη κόμματος που συγκροτούν ξεχωριστή ομάδα, η οποία διαφοροποιείται ή αντιτίθεται στη γραμμή τού κόμματος 3. (μτφ.-ειρων.) ομάδα προσώπων που ενεργεί κρυφά, συνωμοτικά: *σύζυγος, νύφη και πεθερά έχουν κάνει ~ και δρουν εναντίον τού πεθερού'.*

[ειυμ. < ρωσ. fraktsija < γαλλ. fraction «διάσπαση» < μτγν. λατ. fractio, -onis < λατ. frangere «θραύω, συντρίβω» (μτχ. fractus)], **φράξιμο** (το) -+ φράζω

φράξινος, -η, -ο κατασκευασμένος από ξύλο φράξου.

ΙΕΤΥΜ. < λατ. fraxinus «το δέντρο μελία», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με Ε. λ. για τη σημύδα, λ.χ. σανσκρ. bhurjah. ρωσ. bcrcza. αρχ. γερμ. birihha],

φραξιονισμός (ο) η πολιτική πρακτική τού σχηματισμού φράξιας (βλ.λ.).

[ΕΤΥ.Μ. Μεταφορά τού γαλλ. fractionnisme (βλ. κ. *φράξια)*. **φραξιονιστής** (ο) **1.** *μέλος* φράξιας (βλ.λ.) **2.** πρόσωπο που εφαρμόζει φραξιονιστική πρακτική.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. fraciionnisie < p. fractionner < fraction «διάσπαση» (βλ. κ. *φράξια)]*. **φραξιονιστικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον φραξιονισμό ή τον φραξιονιστή: *~ πρακτική* (βλ. λ. *φράξια).* **φράξο** (το) φυλλοβόλο δέντρο που καλλιεργείται ως καλλωπιστικό και παρέχει πολύτιμη ξυλεία ΣΥΝ. μελία. Επίσης **φράξος** (ο).

ΙLΤΥΜ. < λατ. fraxinus (βλ. λ. *φράξινος),* επειδή θεωρήθηκε επίθ.}. **φράουλα** (η) {δύσχρ. φραουλών} **1.** μικρό, εύγευστο και αρωματικό φρούτο με κόκκινο χρώμα και μικρούς μαύρους σπόρους στην εξω

τερική του επιφάνεια: *παγωτό* ~ (παγωτό με άρωμα φράουλας) || ~ *γλυκό* (γλυκό τού κουταλιού) [[*μαρμελάδα* - · 2. ποικιλία αρωματικού σταφυλιού με μεγάλες, στρογγυλές ρώγες. – (υποκ.) **φραουλί- τσα (η).**
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *φράγονλα* (με σίγηση τού ενδοφωνηεντικού -/-) < ιταλ. fragola < δημώδ. λατ. *fragula. υποκ. τού λατ. fraga, -orum (πληθ.), που έχει κοινή προέλευση με το αρχ. *ρώξ / ράξ* (βλ. λ. *ρώγα)].* **φραουλιά** (η) πολυετές ποώδες φυτό με τριχωτά σύνθετα φύλλα, τής οποίας καρπός είναι η φράουλα, **φράπα** (η) **1.** δέντρο εσπεριδοειδές, παρόμοιο με τη λεμονιά, υ καρπός τού οποίου (στρογγυλός, χρώματος κίτρινου) γίνεται γλυκό τού κουταλιού **2.** ο καρπός αυτού τού δέντρου · ΦΡ. γο *πρόσωπό* **rou / ro** *μάγουλό του είναι σαν φράπα* το πρόσωπο / το μάγουλό του είναι παχύ, λείο, χωρίς ρυτίδες.
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. frappa (< παλ. γαλλ. frapc, αγν. ετύμου)]. **φραπέ** επίθ. Ιάκλ.} (ρόφημα από στιγμιαίο καφέ) που παρασκευάζεται με ανακίνηση σε σέικερ. κρύο και με αφρό.
[ετυμ. < γαλλ. t'rappc. μτχ. τού p. frappcr «χτυπώ», ονοματοπ. λ.|. **φραπές** (ο) {φραπέδες} (λαϊκ.-προφορ.) ο καφές φραπέ. Επίσης **φραπέ** (το). – (υποκ.) **φραπεδάκι** (το), (εμφατ.) **φραπεδιά** (η), **φρασεολογία** (η) [1782] (φρασεολογιών) οι φράσεις που επιλέγει κανείς για να εκφραστεί, ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται κανείς: *η ~ που χρησιμοποιεί δεν ταιριάζει σε δημόσιο πρόσωπο || υβριστική / προβ/.ηματική / άσχημη* ~. – **φρασεολογικός,** -ή, -ό [3 834J. * ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεο΄/ραφία.*
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phraseologic].

φρασεολογία ή φρασιολογία; Ορθότερο θα ήταν το **φρασιολογία,** αφού τα σύνθετα από ουσιαστικά σε *-ση (-σις)* σχηματίζονται από το θέμα τής ονομαστικής *φράσι-(ς)* και όχι τής γενικής *φράσε-(ως)* (πβ. **φυσιολογία, κινησιολογία, γνωσιολογία** κ.τ.ό.). **11** λ. αποκλίνει και σημασιολογικά. αφού ούτε λόγος ή επιστήμη περί φράσεων είναι (όπως τα *αισχρολογία. γενεαλογία, θεολογία, αστρολογία* κ.λπ.) ούτε συλλογή φράσεων *{στρατολογία, φορολογία* κ.τ.ό.), αλλά περιληπτικό όνομα, το οποίο δηλώνει τις φράσεις που χρησιμοποιεί κανείς όταν εκφράζεται. » *ειδησεογραφία*

φράαη (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων| **1.** το σύνολο λέξεων που αποτελεί μία συντακτική ενότητα, τμήμα προτάσεως (π.χ. «ο καλός άνθρωπος» ή «μέσα στο σπίτι μου» ή ''χτυπώ την πόρτα»): *το «εδώ και τώρα» είναι μία ~ που χρησιμοποιούσε συχνά ο Α. Παπανδρέου στις προεκ/.ογικές του* ομιλίες γο *19811| ονοματική / ρηματική ι προθετική / εμπρόθετη / επιρρηματική* ~ 2. ΙΛΩΣΣ. ο σταθερός συνδυασμός λέξεων. συνήθ. με χαρακτήρα ιδιωτισμού, το περιεχόμενο τού οποίου είναι διαφορετικό από αυτό που θα προέκυπτε κανονικά από τον συνδυασμό των σημασιών των λέξεων αυτών (π.χ. «φαύλος κύκλος», «λευκός θάνατος», «σπάω πλάκα» κ.λπ.) 3. (καταχρ.) οτιδήποτε λέει κάποιος, πρόταση ή ακόμη και μία μόνο λέξη: *θα πω μόνο μία ~ ακόμη*)| *δεν πρόλαβε να τελειώσει την ~ τον || από όλες τις - που είπε μου έμεινε μία στο μυα/.ό* **4.** ΜΟΥΣ. ολοκληρωμένο τμήμα μουσικού λόγου, σύνολο από νότες που αποτελούν μία μουσική ενότητα. – (υποκ.) **φρασούλα** (η).
[ΕΤΥΜ < αρχ. *φράσις.* αρχική σημ. «ομιλία», < *φράζω «δείχνω,* δηλώνω, εκφράζω» < *φράδ-]ω,* αβεβ. ετύμου, πιθ. < *φρα-δ-,* συνεσταλμ. βαθμ. (με οδοντ. παρέκταση) τού θ. που απαντά στο αρχ. *φρήν, -ενός* (βλ.λ.). Ήδη αρχ. οι σημ. «τρόπος εκφράσεως - μικρό κείμενο»], **φράσσω** ρ. * φράζω
φραστικός, -ή. -ό ιαρχ. 1 **1.** αυτός που σχετίζεται με τον λόγο, την ομιλία: ~ *ολίσθημα / σφάλμα / πυροτέχνημα / επίθεση / επεισόδιο / διατύπωση* ΣΥΝ. λεκτικός 2. ΓΛΩΣΣ. (α) αυτός που σχετίζεται με τη φράση: ~ *δομή* (β) *φραστική λέξη* (ή *λεξική φράση)* παγιωμένη έκφραση (περίφραση), που στη χρήση λειτουργεί σαν μία λέξη· μπορεί να είναι *φραστικό όνομα (φακοί επαφής. Λ.έξη-κλ.ειδι), φραστικό ρήμα (κάνω ερώτηση = ερωτώ)* ή *αρκτικόλεξο (Ο.Τ.Κ)* (γ) **φραστικό σύνθετο** βλ. λ. *σύνθετος* (δ) **φραστική δομή** τα άμεσα και έμμεσα συστατικά που συνθέτουν τη δομή μιας πρότασης· π.χ. στην πρόταση *«ο μεγαλύτερος αδελφός έφυγε για την Ιταλία»* άμεσα συστατικά είναι η ονοματική φράση (ΟΦ) *«ο μεγαλύτερος αδελφός»,* που λειτουργεί ως υποκείμενο, και η ρηματική φράση (ΡΦ) *«έφυγε για την Ιταλία».* που λειτουργεί ως κατηγόρημα· έμμεσα συστατικά τής ονοματικής φράσης είναι το άρθρο *«ο»* και το επίθετο / επιθετικός προσδιορισμός *«μεγαλύτερος»* κ.ο.κ. η διάρθρωση τής φραστικής δομής συχνά απεικονίζεται σχηματικά με το διάγραμμα τού δέντρου (βλ.λ.).
φραατικ-ά / -ώς επίρρ.
Φράχτης κ. (λόγ.) **φράκτης** (ο) {φραχτών} μόνιμη ή πρόχειρη κατασκευή. που περικλείει ανοιχτό χώρο (αυλή. σπίτι, οικόπεδο, κτήμα): *ξύλινος / αγκαθωτός* - συν. περίφραξη.
Ιετυμ. < μτγν. *φράκτης* < αρχ. *φράσσω* (βλ. λ. *φράζω)].* **φρέαρ** (το) {φρέ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** (αρχαιοπρ.) το πηγάδι **2.** κάθε τεχνητό όρυγμα που οδηγεί σε κοίτασμα μετάλλου ή ορυκτού · ΦΡ. *αρτεσιανό φρέαρ* βλ. λ. *αρτεσιανός.*
|ΕΥΜ. αρχ. < **φρήΓ-αρ* (με αντιμεταχώρηση) < *bhrew-r. μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -w-) τού Ι.Ε. *bhcr- «βράζω, κοχλάζω, αναβλύ- ζω». πβ. αρμ. albiur «πηγή», γοτθ. brunna «φρέαρ», αρχ. γερμ. brunno (> γερμ. Brunnen), ρωσ. bruja «ρεύμα», λατ. fervere «βράζω» (> ισπ. hervir) κ.ά. Είναι αξιοσημείωτο ότ\ μόνον η Ελληνική εμφανίζει τη σημασιολ. μεταβολή «νερό που αναβλύζει» -* «πηγάδι»), **φρεατίδα** (η) **1.** χάσμα γης που επικοινωνεί με υπόγειο υδροφόρο στρώμα 2. νλυγ. καθεμιά από τις θυρίδες υδροφόρου πλοίου, από τις οποίες μπαίνουν οι ναύτες, για να καθαρίσουν το κύτος.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *φρεατίς, -ίδος* < αρχ. *φρέαρ, -ατος* (βλ.λ.)). **φρεάτιο** (το) {φρεατί-ου [-ων} **1.** τεχνητή κάθετη δίοδος, που οδηγεί σε υπονόμους ή σε δίκτυο ύδρευσης ή υπόγειων ηλεκτρικών καλωδιώσεων 2. ο χώρος μέσα στον οποίο κινείται ανελκυστήρας.
[εγυμ.. < μτγν. *φρεάτιον.* υποκ. τού αρχ. *φρέαρ, -ατος* (βλ.λ.)|. **φρεατωρύχος** (ο) (λόγ.) ο εργάτης που σκάβει φρέατα.
Ιετυμ. μεσν. < αρχ. *φρέαρ, -ατος* + *-ωρύχος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *ορύσσω].* **φρεγάτα** κ. **φρεγάδα** (η) {φρεγατών} **1.** (παλαιότ.) τρικάταρτο ιστιοφόρο πολεμικό πλοίο 2. (μτφ.-εύσημο) εύσωμη γυναίκα συν. νταρντάνα **3.** (σήμερα) μέσου μεγέθους ταχύ πολεμικό πλοίο, κατάλληλο για συνοδεία άλλων πλοίων και για επιθετικές αποστολές. [ΕΤΥΜ. < βεν. fregada / ιταλ. fregata < σικελ. fragata. αβεβ. ετύμου. ίσως
λατ. *virgata (navis) «ιστιοφόρο (πλοίο)» < virga «ράβδος, βέργα» (βλ. κ. *βέργα).* 'Εχει προταθεί επίσης η αναγωγή στο μεσν. *άφρακτη (ναύς)* «απροστάτευτο (πλοίο)», άποψη λιγότερο πιθ. φωνητικώς και σημασιολογικώς].
φρέζα (η) {φρεζών} τεχνολ. **1.** εργαλειομηχανή που χρησιμοποιείται για την κατεργασία ξύλου ή μετάλλου **2.** το εκγλύφανο (βλ.λ.) · **3.** το οδοντιατρικό εργαλείο που χρησιμοποιείται για την απόξεση των οδοντικών ιστών, οι οποίοι έχουν προσβληθεί από τερηδόνα · 4. άροτρο που διακρίνεται από τα αντίστοιχα των άλλων ειδών από τη σειρά λεπίδων που διαθέτει, οι οποίες στηρίζονται σε περιστρεφόμενο κύλινδρο και με τις οποίες γίνεται το όργωμα · **5.** η φρέζια. – (υποκ.) **φρεζάκι** (το) (σημ. 4), **φρεζαδόρος** (ο).
[ΕΓΥΜ. < ιταλ. fresa < γαλλ. {'raise < **p.** fraiser «τρυπώ, πτυχοινω», ίσως
φρανκον. *frisi «χείλος, άκρη - γύρος (υφάσματος), κράσπεδο»], **φρεζάρω** ρ. μετβ. {φρεζάρ-α κ. -ισα, -ισμένος) **1.** κατεργάζομαι (μέταλλο ή ξύλο) με φρέζα · **2.** οργώνω με φρέζα. – **φρεζάρισμα** (το). ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. fresare < fresa (βλ. κ. *φρέζα)\.*
φρεζάτος, -η, -ο **1.** αυτός που είναι δουλεμένος σε Φρέζα **2.** (για κεφαλή βίδας) αυτός που έχει σχήμα κόλουρου κώνου, ώστε να βυθίζεται στο ξύλο και να μπορεί να καλυφθεί για διακοσμητικούς λόγους. Επίσης **φρεζαριστός,** -ή, -ό. – **φρεζαριστά** επίρρ.
Ιετυ.μ. < *φρέζα* + παραγ. επίθημα *-άτος].* **φρέζια** κ. **φρέζα** (η) {φρεζιών} καλλωπιστικό φυτό τής οικογένειας των ιριδιδών με πολλές ποικιλίες, που ευδοκιμεί σε θερμά κλίματα · τα άνθη του είναι σωληνοειδή κίτρινα, κόκκινα ή λευκά, ενωμένα ανά πέντε ώς δέκα και εύοσμα.
[είυμ. < νεολατ. freesia, από το όν. τού Σουηδού βοτανολόγου E. Fries 0794-1878)].
Φρειδερίκη (η) γυναικείο όνομα. Επίσης (καθημ.) **Φρίντα. Φρειδερίκος** (ο) όνομα ηγεμόνων τής Δ. Ευρώπης.
ΙΗΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Fredcric < γερμ. Friedrich < αρχ. γερμ. fred «ειρήνη» + ric «ισχύς»], **φρένα** (τα) -»φρένο
φρεναδόρος (ο) σιδηροδρομικός υπάλληλος, ο τροχοπεδητής (βλ.λ.). (ΕΤΥΜ. < *φρένο* + παραγ. επίθημα *-δόρος* (βλ.λ.), πβ. κ. *τζογα-δόρος, τορνα-δόρος\.*
φρεναπατη (η) 118791 {χωρ. πληθ.} (λόγ.-σπάν.) η ψευδαίσθηση, η πλάνη.
[ΕΤΥΜ. < *φρην, -ενός* (βλ.λ.) + *απάτη,* απόδ. τού γαλλ. illusioni, **φρενάρω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φρέναρ-α κ. -ισα) ♦ (μετβ.) **1.** ακινητο- ποιώ πατώντας φρένο (βλ.λ.) ·. ~ το αυτοκίνητο / λεωφορείο *! μηχανάκι* συν. τροχοπεδώ 2. (μτφ.) σταματώ, επιβραδύνω ή εμποδίζω (κάποιον/κάτι): ~ *τις σχετικές διαδικασίες || στις σπατάλες τον φρενάρει η γυναίκα τον* ♦ **3.** (αμετβ.) (για οδηγό) σταματώ την κίνηση οχήματος: ευτυχώς *πρόλαβα να φρενάρω, αλλιώς θα θρηνούσαμε, θύματα.*
φρενάρισμα (το).
[ετυμ. < ιταλ. frenare <: freno (βλ. λ. *φρένο)\.* **φρένες** (οι) -»φρην
φρενήρης, -ης. -ες {φρενήρ-ους | -εις (ουδ. -η)} (λόγ.) αυτός που βρίσκεται τελείως εκτός ελέγχου, που τον έχει καταλάβει φρενίτιδα, ο ξέφρενος: - *ανταγωνισμός* [[- *πορεία ενός αυτοκινήτου || ο ~ ρυθμός τής σύγχρονης ζωής.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*
Ιετυμ. Το αρχ. *φρενήρης* (< *φρήν. -ενός,* βλ.λ., + παραγ. επίθημα *-ήρης,* πβ. κ. *ποδ-ήρης)* είχε την ακριβώς αντίθετη σημ. «φρόνιμος, λογικός». Η λ. επαναχρησιμοποιήθηκε με τη σημερινή σημ. από το 1761 ίσως κατ* επίδρ. τού μεσν. *φρενιάζω* και τού αρχ. *φρενΐτις].* **φρενιάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φρένιασ-α, -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) (σπάν.) κάνω (κάποιον) έξω φρενών συν. εξοργίζω, δαιμονίζω ♦ 2. (αμετβ.) εξοργίζομαι, χάνω τον αυτοέλεγχό μου: *φρένιασε από το κακό του, όταν άκουσε πως η φιλαινάδα τον θα τον εγκαταλείψει.* - **φρένιασμα** (το).
[f.tym. μεσν. < *φρην, -ενός* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ιάζω.* πβ. κ. λο/- *ιάζω].*
φρενικός, -ή,-ό 11836] σχετικός με τις φρένες: - *νόσος* (η φρενοπά- θεια).
φρενίτιδα (η) **1.** ιατρ. εγκεφαλική διαταραχή που συνοδεύεται από παραλήρημα 2. (συνεκδ.) το παραλήρημα που εμφανίζεται ως σύμπτωμα τής εγκεφαλίτιδας ή μηνιγγίτιδας **3.** (μτφ.) η παραφροσύνη
(μτφ.) η ξέφρενη χαρά: ~ *ενθουσιασμού / χαράς.*
[εί υμ. < αρχ. *φρενΐτις, -ίδος* < *φρήν. -ενός* (βλ.λ.)]. **φρενιτικός,** -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φρενίτιδα 2. (για πρόσ.) αυτός που πάσχει από φρενίτιδα, **φρενιτιώδης,** -ης. -ες i 1896} {φρεννηώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.)
φρενήρης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **φρένο** (το) **1.** μηχανισμός που επιβραδύνει ή σταματά την κίνηση μηχανικού συστήματος, κυρ. οχήματος · (ειδικότ.) καθένα από τα εξαρτήματα που σταματούν την κίνηση αυτοκινήτου: *πατάω* - (φρενάρω)

[[*τα - δεν έπιασαν ι κόλλησαν* | | *τα ~ τού αυτοκινήτου στρίγγλισαν* | | *υδραυλικά / σκληρά* ~ ΣΥΝ. τροχοπέδη 2. (μτφ.) οτιδήποτε θέτει φραγμό (σε πράξεις, δραστηριότητες): *πρέπει να μπει ~ στις προσλήψεις* | | *βάζω ~ στη φοροδιαφυγή* (σταματώ, μπλοκάρω). ΙΕΤΥΜ. < ιταλ. freno < λατ. frenum «χαλινάρι» | .

φρένο - τροχοπέδη- Μολονότι μηχανολογικά οι δύο λέξεις έχουν την ίδια σημασία, διαφέροντας στην προέλευσή τους (το *τροχοπέδη* είναι ελληνική, λογιότερη λ., ενώ το *φρένο* είναι ξενική, νεότερη καθημερινή λ.), εντούτοις διαφέρουν υφολογικά στη μεταφορική **ΛΡΠ^{σ}η** τους. Το τροχοπέδη (= εμπόδιο) χρησιμοποιείται αρνητικά (κακόσημο). ενώ το φρένο (= φραγμός) θετικά (εύσημο): *Το ισχύον φορολογικό σύστημα αποτε'^ει τροχοπέδη για μια δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών - Η κυβέρνηση αποφάσισε να βά?^ει φρένο στις αλόγιστες δαπάνες τού Δημοσίου.*

φρενοβλαβής, -ής. -ές [αρχ.Ι {φρενοβλαβ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που πάσχει από παράνοια, από βλάβη των διανοητικών του λειτουργιών. — **φρενοβλάβεια** (η) ίμτγν.| . σχολ;ο λ. *τρελός, -ης, -ης. -ες.* **φρενοκομείο** (το) 11833) νοσηλευτικό ίδρυμα στο οποίο περιθάλπονται οι άνθρωποι που πάσχουν από ψυχικά νοσήματα συν. ψυχιατρείο, τρελοκομείο.
| ετυμ. < *φρένο-* + *-κομείο* < αρχ. *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. λ. *-κομία)]*. **φρενολογία** (η) 11846J [χωρ. πληθ.) ιατρ. ο κλάδος που ασχολείται με τις διανοητικές παθήσεις συν. ψυχιατρική. — φρενολογικός. -ή. -ό | 1852 | .
ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.,< γαλλ. phrcnologie]. **φρενολόγος** (ο) [1897 | (παλαιότ.) γιατρός ειδικευμένος στις διανοητικές παθήσεις.
Ι F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phrcnologuc | . **φρενοπαθής,** -ής, *ές [φρενοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που πάσχει από διατάραξη φρενών. ο φρενοβλαβής. — **φρενοπάθεια** (η) 11887]. σχόλιό λ. *-ης. -ης. -ες. τρελός.*
[ηι υμ. < *φρένο-* + *-παθής.* από το θ. τού αρχ. αορ. β' *έ-παθ-ον* τού ρ. *πάσχω].*
φρενοπαθολογία (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (παλαιότ.) η παθολογία των διανοητικών παθήσεων. — φρενοπαθολογικός, -ή, -ό. **φρέον** (το) {άκλ.} ΧΗΜ. παράγωγο τού μεθανίου ή τού αιθανίου. στο οποίο όλα τα άτομα υδρογόνου έχουν υποκατασταθεί από χλώριο ή φθόριο και το οποίο χρησιμοποιείται ως ψυκτικό υγρό ΣΥΝ. χλωρο- φθοράνθρακας.
[ΕΙ ΥΜ. < αγγλ. Freon, εμπορ. ονομασία], **φρέρης** (ο) ρωμαιοκαθολικός ιεροομένος που διδάσκει ως καθηγητής σε σχολείο, **φρεσκάδα** (η) -+ φρέσκος
φρεσκάρω ρ. μετβ. {φρέσκ-αρα κ.-άρισα, -ίστηκα. -ισμένος} (καθημ.)
(μετβ.) 1. κάνω (κάτι) δροσερό ή περιποιημένο: *πήγε να φρεσκάρει λίγο το πρόσωπό της* 2. (μτφ.) ανανεώνω, επαναφέρω στην αρχική καλή κατάσταση: *πρέπει να φρεσκάρω λίγο τα Γερμανικά μου, γιατί τα έχω ξεχάσει* ♦ (αμετβ.) **3.** δυναμώνει ο άνεμος, κυρ. στη φρ. *φρεσκάρει ο καιρός* δυναμώνει η ένταση τού ανέμου **4.** (μεσοπαθ. *φρζσκόρομαι)* περιποιούμαι πρόχειρα τον εαυτό μου. κυρ. πλένοντας το πρόσωπο και τα χέρια μου ή και αλλάζοντας ρούχα ή μακιγιάζ, ώστε να εμφανιστώ αναζωογονημένος, περιποιημένος: *πάω λίγο στο μπάνιο να φρεσκαριστώ πριν βγούμε.* **φρεσκάρισμα** (το).
[ΕΤΥΜ. < ιταλ. frcscarc < frcsco (βλ. κ. *φρέσκος)* \. **φρέσκο**[1] (το) κλλ. tf.xn. η νωπογραφία. **■ σχολιο λ. *ζωγραφική.*
| ΠΤΥΜ. < ιταλ. frcsco (βλ. λ. *φρέσκος)*ι | . **φρέσκο**[2] (το; (αργκό) η φυλακή: *τον κλείσανε στο ~* | | *πέρασε δυο μέρες* στο ~ συν. στενή.
[F.ΤΥΜ. < ιταλ. fresco «δροσερός - νωπός» (βλ. λ. *φρέσκος).* **Η** σημ. «φυλακή» υπάρχει στις ιταλ. φρ. dormire / esscre / mettere al frcsco «κοιμούμοτι / είμαι / βάζω στο φρέσκο».}, **φρέσκο-** α' συνθετικό που ενώνεται με μτχ. παρακειμένου, προσδί- δοντάς της τη σημασία: 1. αυτού που έγινε πρόσφατα, πριν από λίγο: *φρεσκο-λουσμένος. φρεσκο-ασβεστωμένος* 2. τού νωπού: *φρεσκο-δια- τηρημένος, φρεσκο-κατεψυγμένος.* **φρεσκοδιατηρημένος,** -η, -ο ο διατηρημένος σε νωπή κατάσταση.
φρεσκοκατεψυγμένος, -η. ό αυτός που έχει καταψυχθεί, ενώ ακόμη ήταν φρέσκος, νωπός: ~ *φάρια / λαχανικά.* **φρέσκος,** -ία, -ο **1.** αυτός που έχει παρασκευαστεί, συλλεγεί κ.λπ. πρόσφατα και διατηρεί ακέραια και αναλλοίο>τα τα συστατικά του: ~ *φάρι / ψωμί* συν. νωπός αντ. μπαγιάτικος· ΦΡ. *φρέσκος αέρας* ο καθαρός αέρας. κυρ. τής εξοχής, τής θάλασσας 2. αυτός που καταναλώνεται ό πως παράγεται. χωρίς συντηρητικά ή επεξεργασία: ~ *γάλα / κρέας / φρούτο* συν. νωπός αντ. κατεψυγμένος 3. αυτός που δεν έχει ακόμη στεγνώσει, που διατηρείται σε ρευστή κατάσταση: ~ *μπογιά* λντ. στεγνωμένος 4. αυτός που διατηρείται ακόμη στη μνήμη ζωηρά, έντονα: *οι εντυπώσεις μου απ' αυτόν είναι ~ ακόμη]] έχω ~ την εικόνα τής εμφάνισής του στη δεξίωση 5.* αυτός που μόλις συνέβη, πρόσφατος: ~ *ειδήσεισί νέαι γεγονότα* 6. αυτός που χαρακτηρίζεται από ζωντάνια, δροσιά, σωματική, ψυχική ή πνευματική ευεξία: *ξύπνησε -* | | ~ *επιδερμίδα* [| γο *πρωί είναι πάντα ~ το μυαλό τού ανθρώπου'* φρ. *φρέσκος-φρέ- σκος* (ως χαρακτηρισμός) για κάποιον που εμφανίζεται δροσερός, πε- ριποιημένος και με ζωντάνια: *ήρθες ~ σήμερα στη δουλειά! 7.* αυτός που χαρακτηρίζεται από ανανεωτική διάθεση, που έχει πρωτότυπο χαρακτήρα: ~ *ιδέες / αντι/λήψεις* αντ. παλαιός, οπισθοδρομικός 8. (για πρόσ.) που καταπιάνεται για πρώτη φορά με κάτι, που δεν έχει ακόμη οποκτήσει τη σχετική πείρα: - *στη δουλειά / στο γραφείο* 9. για άνεμο έντασης περίπου 5 τής κλίμακας Μποφόρ. — **φρεσκάδα** (η). | ΕΤΥΜ. < ιταλ. frcsco, γερμ. αρχής, πβ. αρχ. γερμ. frisc Ο γερμ. frisch, αγγλ. fresh), αρχ. σκανδ. ferskr | .
φρην (η) {φρεν-ός | -ες, -ών} (μόνο στον πληθ. *φρένες)* ο νους, το μυαλό: *διαταραχή / σύγχυση φρενών* ΦΡ. (α) **έξω** *φρενών (έξω φρενών,* Πινδάρ. *Όλυμπ.* 7.47) σε έξαλλη κατάσταση: *είμαι / γίνομαι* ~ (β) **έχω σώας τας** *φρένας* βλ. λ. *σώος.*
[ΕΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Λπό τη ρίζα *φρεν-* (πιθ. < Ι.Ε. *g^{w}hren-) προ- έκυψαν τα *φρέν-ες* στην απαθή βαθμίδα, *φρον-ώ. άφρον-α* στην ετε- ροιωμένη βαθμίδα, *φρήν* στην εκτεταμένη, *ά-φρων. έχέφρων* στην εκτεταμένη-ετεροιωμένη και *φρα-σί* (δοτ. πληθ. τού *φρένες)* στη συνεσταλμένη βαθμίδα. Η λ. σχηματίζεται σε -;)νόπως και άλλα όργανα τού σώματος *(άδήν, αύχήν, σπλήν).* συνδέεται δε με το ρ. *φράζω* (βλ. λ. *φράση)* μέσω τής συνεσταλμ. βαθμ. **φρ-η-δ-.* αλλά εκτός τής Ελληνικής δεν υπάρχει επιβεβαιωμένη συσχέτιση. Δεν τεκμηριώνεται οποιαδήποτε ετυμολ. σχέση με τα ρ. *φράσσω* και *φύρω.* Προβλήματα έχουν εξάλλου εγερΟεί και σε σχέση με το μέρος τού σώματος που προσδιόριζε αρχικά η λ. *φρήν.* Ενώ έχει μάλλον εγκαταλειφθεί η σημ. «διάφραγμα», κερδίζουν έδαφος οι σημ. «περικάρδιο», «πνεύμονες» ή γενικώς «το σύνολο των οργάνων που βρίσκονται στο άνω μέρος τού σώματος». Ομόρρ. *φρον-ώ, φρόν-ιμος, φρον-τίς (-ίδα). υχέ- φρων* κ.ά.].
φρίζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ΑΡΧΑΙΟΛ. η ζωφόρος (βλ.λ.).
Ιείύμ. Αντιδάν.. < γαλλ. frisc < μεσν. λατ. frisium, παράλλ. τ. τού phry- gium < λατ. phryx < αρχ. *Φρύξ. -υγός* (βλ. κ. *Φρυγία),* επειδή η Φρυγία ήταν περιώνυμη για τις χρυσοποίκιλτες ταινίες και ζώνες της].
φριζάρω ρ. μετβ. {φρίζαρ-α κ. -ισα. -ισμένος} (για μαλλιά) κατσαρώνω, σγουραίνω. — · **φριζάρισμα** (το).
[ΕΙΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. friser. αβεβ. ετύμο\). πιθ. < frirc «τηγανίζω» < λατ. frigere «φρυγανίζω, τηγανίζω», εκφραστ. λ., ίσως προϊόν ονοματοποιίας].
Φριζία (η) ιστορική περιοχή τής ΒΛ. Ευρώπης που βρίσκεται από τη Βόρεια Θάλασσα και περιλαμβάνει τα Φριζικά Νησιά, πατρίδα των Φριζίων. γερμανικού λαού τού οποίου η γλώσσα έχει στενή συγγένεια με την Αγγλική· σήμερα ανήκει στη Γερμανία και την Ολλανδία.
Φρίζιος (ο), **Φρίζια** (η), **φριζικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. < νεολατ. Frisia (ολλ. Friesland) < λατ. Frisii, ονομασία των γερμανικών φύλων τής περιοχής, πιθ. < Ι.Ε. ^fcr-s- ή *far-s- «ακτή»].
φρικαλέος, -α, -ο αυτός που προκαλεί φρίκη: ~ *έγκλημα* ΣΥΝ. φρι- κτός. απαίσιος, φρικιαστικός. — **φρικαλέα** επίρρ.
ΙΓΤΥΜ. αρχ. < *φρίκη* + παραγ. επίθημα *-αλέυς,* πβ. κ. *γηρ-αλέος. ψωραλέος* | .
φρικαλεότητα (η) [1887] {φρικαλεοτήτων} **1.** η φρίκη που προκαλεί κάτι αποκρουστικό 2. (συχνά στον πληθ.) οτιδήποτε προκαλεί φρίκη: *διαπράττω φρικαλεότητες \\ οι - των στρατευμάτων κατοχής.*
φρικάρω ρ. αμετβ. {φρίκαρ-α κ. -ισα. -ισμένος} (αργκό) **1.** φρίττω: *όταν βλέπω φίδι.* ~ 2. εκπλήσσομαι έντονα: *όταν τον είδα με τέτοια εμφάνιση, φρικάρισα.*
{ΕΤΥΜ. < αγγλ. freak «τέρας, ασυνήθιστο φοτινόμενο ή πρόσωπο» (πιθ. συνδ. με αρχ. αγγλ. frician «χορεύω») + παραγ. επίθημα *-άρω.* με παρετυμολογική επίδρ. τού *φρίκη].*
φρικασέ (το) {άκλ.} φαγητό που παρασκευάζεται από κρέας βρασμένο με μαρούλι ή άλλα λαχανικά και αβγολέμονο: *αρνάκι Ι χοιρινό*
[ΠΤΥΜ. < γαλλ. fricassee < p. fricasser, από συμφυρμό των p. frirc «τηγανίζω» + casser «σπάζω» | .
φρίκη (η) Ιχωρ. πληθ.} **1.** ο τρόμος που καταλαμβάνει κάποιον, όταν βλέπει ή ακούει κάτι αποτρόπαιο: *μου προκαλεί ~ η θέα τού αίματος* | | *η ~ τού πο/^έμου* · φρ. *ταινία φρίκης* η ταινία που με την υπόθεσή της ή/και με αποτρόπαιες σκηνές αποσκοπεί στο να προκαλέσει τρόμο στον θεατή συν. ταινία τρόμου, γκραν-γκινιόλ 2. (συνεκδ.) οτιδή-

φρεσκο- α' *συνθετικό* **φρεσκο-αλεσμένος,** -η, -ο **φρεσκο-αλωνισμένος,** -η, -ο **φρεσκο-ανοιγμένος,** -η, -ο **φρεσκο-ασβεστωμένος,** -η, -ο **φρεσκο-ασπρισμένος,** -η, -ο **φρεσκο-βαμμένος,** -η. -ο **φρεσκο'βρασμένος,** -η, Ο **φρεσκο-βρεγμένος,** -η. -ο **φρεσκο-γραμμένος,** -η, -ο **φρεσκογυαλισμένος,** -η, -ο **φρεοκο-δουλεμένος,** -η, -ο **φρεοκο-ζυμωμένος,** -η. -ο **φρεακο-θαμμένος,** -η, -ο **φρεσκο-θερισμένος,** -η, -ο **φρεσκο-καβουρδισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-καθαρισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-καλλιεργημένος,** -η, -ο **φρεσκο-κολλημένος,** -η, -ο **φρεσκοκομμένος,** -η. -ο **φρεσκο-κοπανισμένος,** -η, -ο **φρεσκοκουρεμένος,** -η, -ο **φρεσκο-λουσμένος,** -η. -ο **φρεσκο-μαγειρεμένος,** -η, -ο **φρεσκο·μπογιατισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-ξυρισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-ξυσμένος,** -η, -ο **φρεσκο·οργωμένος,** -η. -ο **φρεσκο-παντρεμένος,** -η, -ο **φρεσκο-πατημένος,** -η. -ο **φρεσκο-πλεγμένος,** -η. -ο **φρεσκο-πλυμένος,** -η. -ο **φρεσκο'ποτισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-πουλημένος,** -η. -ο **φρεσκο-ραμμένος,** -η, -ο **φρεσκο-ρυθμισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-σερβιρισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-σιδερωμένος,** -η. -ο **φρεσκο-σκαλισμένος,** -η. ό **φρεσκο-σκαμμένος,** -η, -ο **φρεσκο-σοβαντισμένος,** -η, -ο **φρεσκο-σπαρμένος,** -η. -ο **φρεσκο-στειμένος.** -η, -ο **φρεσκο-στολιομένος,** -η. -ο **φρεσκο-συγυρισμένος.** -η. -ο **φρεσκο-ταϊσμένος,** -η. -ο **φρεσκο-τηνανισμενος,** -η, -ο **φρεσκο-τριμμένος,** -η. -ο **φρεσκο-τρυγημένος,** -η. -ο **φρεσκο-τυλιγμένος, -η, -ο φρεσκο-τυπωμένος,** -η, -ο **φρεσκο-υφασμένος,** -η. -ο **φρεσκο-φαγωμένος,** -η, -ο **φρεσκο-φορεμένος,** -η. -ο **φρεσκο-φτειαγμένος,** -η. -ο **φρεσκο-φυτεμένος,** -η, -ο **φρεσκο-χαραγμένος,** -η, -ο **φρεσκο-χιονισμένος,** -η, -ο **φρεσκο-χτενισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-χτισμένος,** -η, -ο **φρεσκο-χωρισμένος,** -η. -ο **φρεσκο-ψημένος,** -η, -ο **φρεσκο-ψωνισμένος,** -η. -ο

ποτε αποτρόπαιο προκαλεί το παραπάνω συναίσθημα: *ήταν~* να *το ακούς* 3. (ως χαρακτηρισμός) για κάτι/κάποιον πολύ άσχημο, απωθητικό: *το παίξιμό της στη χθεσινή παράσταση ήταν* ~ jj *-Πώς σον φάνηκε ο άντρας της; -~!*

[ΕΤΥΜ. αρχ.. παράλλ. τ. τού θηλ. *φρίξ, -ικός* «ελαφρός κυματισμός, ρίγος. ανατρίχιασμα», αβεβ. ετύμου. ίσως συνδ. με μέσ. ιρλ. bri «λόφος» (αιτ. brig), ουαλ. -briga «ψηλός, ορθός» κ.ά., που ανάγονται στη μη- δενισμ. βαθμ. τού I.K. *bher-gh- «ψηλός. ύψος», με την έννοια '«στέκομαι όρθιος - ανατριχιάζω». Οι σημασιολογικά συγγενείς τ. *ρίγος,* λατ. frigus ανάγονται σε J.E. *srig- και δεν συνδέονται με τη λ. *φρίξ].* **φρικιάζω** ρ. αμετβ. [φρικίασα] **1.** αισθάνομαι φρίκη **2.** ριγώ. ανατριχιάζω. Κπίσης (λόγ.) **φρικιώ** [μτγν.) {-άς...}. – **φρικίασμα** (το), **φρικίαση** (η) Ιμτγν. | Ι-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} (λόγ.) **1.** το ρίγος, το τρεμούλιασμα 2. (μτφ. για υδάτινη επιφάνεια) ο ελαφρός κυματι- σμός.

φρικιαστικος, -ή. -ό αυτός που προξενεί φρίκη: ~ *θέαμα* ΣΥΝ. φρικαλέος. φρικτός. - **φρικιαστικά** επίρρ. **φρι-κίκ** (το) [άκλ.Ι (στο ποδόσφαιρο) το σουτ που έχει δικαίωμα να εκτελέσει παίκτης μετά από φάουλ μέσα στην αντίπαλη μεγάλη περιοχή ή γενικότ. σε οποιαδήποτε σημείο τού γηπέδου, χωρίς να εμποδίζεται από αντίπαλο παίκτη.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. free kick «ελεύθερο χτύπημα»), **φρικιό** (το) (αργκό) **1.** το νεαρό άτομο που ντύνεται και συμπερκρέ- ρεται με τρόπο προκληκτικά αντίθετο προς τις κοινωνικές συμβάσεις. συνήθ. για να εκδηλώσει αμφισβήτηση, διαμαρτυρία κ.λπ. 2. άτομο με πολύ άσχημη εξωτερική εμφάνιση.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. freak (βλ. λ. *φρικάρω)* με παρετυμολογική επίδρ. τού *φρίκη*. πβ. κ. *χτικιό].* **φρικιώ** ρ. -♦ φρικιάζω

φρικτός, -ή. -ό κ. **φριχτός 1.** αυτός που προκαλεί φρίκη: *υπέστη* ~ *βασανιστήρια* || *βρήκε ~ θάνατο* || *αντίκρισε ένα - θέαμα* συν. φρικαλέος, αποτρόπαιος, απαίσιος 2. (εκφραστ.) πολύ κακής ποιότητας, απαίσιος: *είναι - τα παπούτσια που φοράς* || ~ *παράσταση / οργάνωση.* **φρικτά** κ. **φριχτά** επίρρ.

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < *φρίασα / -ττω* (βλ.λ.)]. **φρικώδης,** -ης. -ες [αρχ.[{φρικώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών[(λόγ.) ο φρικτός. – **φρικωδώς** επίρρ. ·*'■ σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

φριμάζω κ. (λαϊκ.) **φρουμάζω** ρ. αμετβ. {φρίμα-ξα,-γμένος] 1.(κυρ. για άλογα) ξεφυσώ δυνατά με τα ρουθούνια από ανυπομονησία ή οργασμό **2.** (μτφ. για πρόσ.) εξοργίζομαι. – **φρίμασμα** κ. **φρούμασμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *φριμάσσω* < αρχ. *φριμάσσομαι (-ττ-),* εκφραστ. ρ.. πιθ. συνδ. με σανσκρ. jarbhurTii «τραντάζομαι, σπινθηροβολώαρχ. ισλ. brimi «φωτιά», αρχ. αγγλ. brim «θάλασσα», πράγμα που οδηγεί σε 0. *bh(e)ri-m-, άλλος τ. τού I.E. ~bher- «κοχλάζω, αναβλύζω» (με έρρινη παρέκταση -m-)|.

Φρίντα (η) * Φρειδερίκη

φρίξον ήλιε! *(φρΐξον ήλιε. στέναξαν γή από* την Ακολουθία τής Μεγάλης Τετάρτης) (λόγ.) για να εκφραστεί έντονη δυσαρέσκεια, αποτροπιασμός (για ανεπίτρεπτη, αισχρή ή φρικτή πράξη).

Φρίξος (ο) **1.** μυοολ. γυιος τού βασιλιά τής Βοιωτίας Αθάμαντα και τής Νεφέλης, αδελφός τής 'Κλλης· για να γλυτώσει την έχθρα τής μητρυιάς του Ινούς. έφυγε με την Έλλη από τη χώρα του με τη βυήθπα ενός χρυσόμαλλου κριαριού που έστειλε η μητέρα του 2. ανδρικό όνομα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Φρίξος* < *φρίξ, -ικός* (βλ. λ. *φρίκη)].* **φριτέζα** (η) (χωρ. γεν. πληθ.} ελλην. *τηγανιέρα* 1. μαγειρικό σκεύος με δύο πτυσσόμενα χερούλια στις άκρες του και αραιό μεταλλικό πλέγμα. μέσα στο οπυίο τοποθετούνται τροφές· για τηγάνισμα προσαρμόζεται μέσα σε κατσαρόλα, στον πυθμένα τής οποίας υπάρχει καυτό λάδι ή (σπανιότ.) λίπος, ώστε να διαπερνά και να τηγανίζει τυ πε- ριεχόμενυ τού σκεύους 2. (συνεκδ.) μαγειρικό σκεύος πυυ αποτελεί- ται από μία κατσαρόλα (κάδο) με ενσωματωμένο το παραπάνω πλέγμα και χρησιμοποιείται για το τηγάνισμα τροφίμων.

| ΕΤΥ.Μ. < γαλλ. fritteuse < frit(e) «τηγανητός» < λατ. frictus, μτχ. τ. τού p. frigere «τηγανίζω, φρυγανίζω»], **φριττω** ρ. αμετβ. Ιέφριξα} **ί.** καταλαμβάνομαι από φρίκη **2.** (εκφραστ.) καταλαμβάνομαι από έντονη δυσαρέσκεια, αποτροπιασμό: *έφρι- ξε, όταν έμαθε τα καμώματα τον γυιου του.*

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *φρίξ. -ικός($λ.* λ. *φρίκη)].*

φριχτός, -ή, -ό -* φρικτός

φροϊδικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον 7.. Φρόυντ και τη θεωρία του: ~ *θεωρία : ανάλυση.* **φροϊδισμός** (ο) η ψυχαναλυτική θεωρία τύ Αυστριακού νευρολόγου Χίγκμουντ Φρόυντ. – **φροϊδιστής** (υ). **φροϊδίστρια** (η).

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. Freudismus από το όν. τού Αυστριακού νευρολόγυυ Sigmund Freud (1856-1939)J. **φροκαλιά** (η) (λαϊκ.) η σκούπα.

φροκαλίζω ρ. μετβ. {φροκάλισα} (λαϊκ.) σκουπίζω. Κπίσης **φροκαλώ** {-είς...}. – **φροκάλισμα** (το), **φρόκαλο** (το) (λαϊκ.) **1.** το σκουπίδι: *μαζεύω / σαρώνω τα* - **2.** (συνεκδ.) η σκούπα · 3. (μτφ.-υβριστ.) πρόσωπο χαμηλού επιπέδου, άξιο περιφρόνησης **4.** (ως χαρακτηρισμός-οικ.) πάρα πολύ άσχημος άνθρωπος.

[ΚΤΥ.Μ. < μεσν. *φροκα?-ώ* (υποχωρητ.) < **φλοκα?.ώ* (με ανομοίωση τού *-λ-)* < αρχ. *φιλοκαλώ* «διακοσμώ - αγαπώ το ωραίο» (< *φιλόκαλος)·* πβ. τη μεσν. «γλώσσα» *φιλοκά? ·.ιον* «σκούπα»[. φρόνημα (το) {φρονήμ-ατος | -ατα, -άτωνί Λ. *φρονήματα* (τα) οι απόψεις, οι πεποιθήσεις: *διώχθηκε λόγω των πολιτικών τον ~* || *φάκελος πολιτικών* ~ συν. ιδεολογία 2. η συναίσθηση τής αξίας ή τής υπεροχής: of *Ένοπλες Δυνάμεις διαθέτουν υψηλό* - ΣΥ κ. ηθικό, αυτοπεποίθηση.

|ΕΓΥΜ. αρχ. < *φρονώ* (βλ.λ.)). φρονηματίζω ρ. μετβ. {φρονημάτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} κάνω (κάποιον) φρόνιμο, συνετό: *ή/.πιζαν πως η τιμωρία θα τον φρονημάτιζε* ΣΥΝ. συνετίζω. - φρονηματισμός (υ) j μ τγν. J. φρονημστιστι- κός,-ή, -ό.

[ετυμ. < αρχ. *φρονηματίζομαι* «γίνομαι υπερόπτης, αλαζόνας» < *φρόνημα.* Η σημερινή σημ. οφείλεται στην επίδρ. τής λ. *φρόνιμος\.*

φρονηματίζω ή φρονιμοτΐζω; Επειδή το ρήμα *φρονηματίζω* σημαίνει «συνετίζω, κάνω κάποιον να σκέπτεται και να (οέρεται σωστά, με φρόνηση, φρόνιμα», παρασυνδέεται από μερικούς παραγωγικά προς το *φρόνιμος* και γράφεται (λανθασμένα) ως *φρόνιματίζω: φρονήματ(-ος)* + *-ίζω* > φρονηματίζω (όχι: *φρόνιμος* > **φρονιμί- ζω\).* Από το *φρόνιμος* παράγεται το αμετάβατο ρ. φρονιμ-εύω. που σημαίνει «γίνομαι φρόνιμος» Με άλλα λόγια, σημασιυλυγικώς τα *φρονηματίζω* και *φρονιμεύω* βρίσκονται σε σχέση μεταβατικού και αμετάβατου ρήματος με παραπλήσια βασική σημασία.

φρόνηση (η) {-ης κ. -ήσεως | χωρ. πληθ.} σκέψη και συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από σύνεση και σωφροσύνη: *ενεργώ με* ~ *ςυ\.* φρονιμάδα. ^ σχολιο λ. *λογικός.*

[ετυμ. < αρχ. *φρόνησις< φρονώ (-έω),* βλ.λ.|.

φρονιμάδα (η) * φρόνιμος

φρονιμεύω ρ. αμετβ. [μτγν.] {φρονίμεψα} (καθημ.) γίνομαι φρόνιμος: *από τότε που πήγε στο νηπιαγωγείο, φρονίμεψε.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φρονηματίζω.*

φρονιμίτης (ο) [18971 {φρονιμίτων} καθένας από τους τέσσερεις τελευταίους γομφίους, που φυτρώνουν στα άκρα τής γνάθου, συνήθ. μετά το δέκατο έκτο έτος τής ηλικίας τού ανθρώπου συν. σωφρονι- στήρας.

[ΕΓΥΜ. < *φρόνιμος* -Ι- παραγ. επίθημα *-ίτης.* πβ. κ. *τραπεζίτης,* απόδ. τού γαλλ. dent de sagesse (αγγλ. wisdom tooth)|.

φρόνιμος, -η, -ο **1.** (για πρόσ.) αυτός που σκέπτεται λογικά και ενεργεί με σύνεση, προνοητικότητα και περίσκεψη: - *άνθρωπος! οικογενειάρχης* || οι ~ *και οι μωρές παρθένες* ΣΥΝ. λογικός, συνετός, μυαλωμένος. γνωστικός ανί. άμυαλος, ασυλλόγιστος· ΦΡ. (παροιμ.) *των φρονίμων τα παιδιά, πριν πεινάσουν μαγειρεύουν* για να τονιστεί η αξία τής προνοητικότητας 2, (συνεκδ. για πράξεις κ.λπ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σύνεση, περίσκεψη κ.λπ.: ~ *απόφαση' κουβέντες ! συμβουλές* || (απρόσ.) δεν είναι *φρόνιμο* να *εμπιστεύεσαι τέτοιους ανθρώπους* **3.** αυτός που ακολουθεί τους ηθικούς κανόνες και τα κυρίαρχα ηθικά πρότυπα τής κοινωνίας συν. ενάρετος, ηθικός **4.** (συνήθ. για παιδιά) αυτός που είναι υπάκουος και πειθαρχημένος: *όσο λείπω, να είσαι -~!* αντ. άτακτος. **φρόνιμα** επίρρ., **φρονιμάδα**)μεσν.| κ. **φρονιμότητα** (η) [.μτγν.|.

[ΠΓΥΜ. αρχ. < *φρον-* (ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *φρεν-* τής λ. *φρήν. -ενός,* βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ιμος.* πβ. κ. *μόν-ιμος\.*

φροντίδα (η) **1.** το έντονο ενδιαφέρον, η ιδιαίτερη προσοχή και ενασχόληση με κάποιον/κάτι: *ιδιαίτερη / ξεχωριστή / συγκινητική / ολοκληρωμένη ! ειδική* – ([77 *στοργή και η ~ το)ν γονέων για τα παιδιά* |- ~ *για το ντύσιμο / την εξωτερική εμφάνιση / τη διασκέδαση* || *η ~ τον σώματος / της επιδερμίδας* ΣΥΝ. μέριμνα, περιποίηση αντ. αμέλεια, αδιαφορία 2. (συνήθ. στον πληθ.) (κακόσ.) οτιδήποτε βασανίζει το μυαλό κάποιου, τον κάνει να καταβάλλει εντατικές προσπάθειες, να αγωνιά. να έχει άγχος κ.λπ.: *τώρα πον παντρεύτηκε, έχει πολλές* ~ (J *γεμάτος άγχη και* ~ ΣΥΝ. έγνοια, σκοτούρα, πρόβλημα **3.** το σύνολο των ενεργειών και η ευθύνη για την πραγματοποίηση εκδήλωσης, έργου. σκοπύ κ.λπ.: γο *πρόγραμμα καταρτίστηκε με δική του -* || *η γιορτή διοργανώθηκε με τη - τού δημάρχου* **4.** ο επιμελημένος τρόπος με τον οποίο γίνεται κάτι: *σκάλισμα / βιβλιοδεσία με ιδιαίτερη* ~ συν. μεράκι.

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *φροντίς. -ίδος* < θ. *φρον-.* ετεροιωμ. βαθμ. τύ *φρήν. -ενός* (βλ.λ.). αν και δεν έχει ερμηνευθεί ικανοποιητικά η κατάλ. *-τίς.* Η απλούστερη εκδοχή είναι η υιοθέτηση οδοντικύυ επιθήματος *-τις* (< *-η, πβ. κ. πίσ-ric, κύσ-πc), ενώ έχει προταθεί και η αναγωγή στο ρ. *φροντίζω* (υποχωρητ.). Τέλος, κατ' άλλη άποψη, η λ. προέρχεται από τ. **φρον-τρίς* (με ανομοίωση), θηλ. τού **φρον-τήρ* «στοχαστής» (με επίθημα *-τήρ.* πβ. κ. *κρα-τήρ)\.*

φροντίζω ρ. μετβ. {φρόντισ-α. -μένος} **1.** (συχνά +για) ασχολούμαι με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και υπευθυνότητα με (κάτι): ~ *την καριέρα / τις σπουδές* || (μτφ.) ~ *την τσέπη* / γο *πορτοφόλι μον* (το υικυνομικό μου συμφέρον) || - *για τη μόρφωση / τη συντήρηση ί την ανατροφή των παιδιών μου* jj ~ *για θέσεις / εισιτήρια / καθίσματα* (μεριμνώ για την απόκτηση θέσεων κ.λπ.) || *Οα φροντίσω για το θέμα / την υπόθεσή σας* συν. νοιάζομαι, ενδιαφέρομαι. μεριμνά) αντ. αμελώ 2. έχω κατά νου, κανονίζω ή επιδιώκω: *φρόντισε αύριο να πας' μην το αμελήσεις* **3.** (+ να / ο')στε...) μεριμνώ από πριν, προνοώ: *φρόντισε να έχεις μαζί σον την ταυτότητά σου* **4.** επιμελούμαι, περιποιούμαι (κάποιον/κάτι): ~ *τον εαυτό μου: το ντύσιμο / την εμφάνιση > την υγεία / τη σιλονέτα μου* || *τον άρρωστο φρόντιζε μια νοσοκόμα* || *το παιδί φροντίζει τη γιαγιά τον* συν. (για ασθενή) κουράρω **5.** με προσωπική εργασία κάνω κάτι να βρίσκεται ή να διατηρείται σε καλή κατάσταση: **-** *το σπίτι : τον κήπο / το αυτοκίνητό μον* **6.** (η μτχ. *φροντισμένος, -η. -ό)* αυτός που έχει γίνει με προσοχή, επιδεξιότητα και χαρα

κτηρίζεται από καλό γούστο: - *έκδοση / ντύσιμο / ύφος* συν. περι- ποιημένος, επιμελημένος, προσεγμένος λντ. πρόχειρος, κακόγουστος.

[κ ι υμ. αρχ. < *φροντίς, -ίδος* (.βλ.λ.)f. **φροντιστηριακός,** -ή. -ό |I846| αυτός που σχετίζεται με φροντιστήριο: - *τάξεις / πείρα / μαθήματα.* — **φροντιστηριακά** επίρρ. **φροντιστήριο** (το) Ιφροντιστηρΐ-ου | -ων) **1.** το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο που βοηΟεί τους μαθητές στα σχολικά ή πανεπιστημιακά μαθήματα και στην προετοιμασία για τις εξετάσεις τους: *κάνω μαθηματικά σε ~ || νομικό ~* φρ. *φροντιστήριο (ξένων γλωσσών)* το ιδιωτικό εκπαιδευτήριο όπου διδάσκονται ξένες γλώσσες 2. (συνεκδ.) η σειρά βοηθητικών μαθημάτων είτε σε ιδιωτικό εκπαιδευτήριο είτε με καθηγητή στο σπίτι για τη βελτίωση τής επίδοσης τού μαθητή: *κάνω ~ στην έκθεση* (παίρνω μαθήματα) || *τον κάνω ~ στα μαθηματικά* (παραδίδω μαθήματα) **3.** (ειδικότ.) το πανεπιστημιακό μάθημα κατά το οποίο γίνεται εξέταση και εφαρμογή όσων έχουν διδαχθεί **4.** (σπανιότ.) το σεμινάριο (βλ.λ.) **5.** (μτφ.) το δασκάλεμα κάποιου από πριν, για το τι πρέπει να πει ή να κάνει σε συγκεκριμένη περίσταση: *ήταν φανερό ότι οι μάρτυρες είχαν περάσει από ~ για το τι έπρεπε να πον ν*

6. αποθήκη ή το γραφείο τού φροντιστή (κυρ. θεάτρου). - (υποκ.) **φροντιστηριάκι** (το). ·.* ιχολιο λ. *ινστιτούτο.*

[ι-.'Τυμ. < αρχ. *φροντιστήριον.* στη μτγν. σημ. ««σχολείο - σπουδή», < *φροντίζω* + παραγ. επίθημα *-τήριον,* πβ. κ. *γυμνασ-Γήριον].* **φροντιστηριούχος** (ο/η) ιδιοκτήτης φροντιστηρίου.

Ιετυμ. < *φροντιστήριο* + παραγ. επίθημα *-ούχος* (< *έχω)].* **φροντιστής** (ο) |αρχ.|. **φροντίστρια** (η) {φροντιστριών} **1.** ο υπεύθυνος για την προμήθεια και τη φύλαξη ειδιόν που απαιτούνται για κάτι (θεατρική παράσταση, το γύρισμα κινηματογραφικής ταινίας, τη λειτουργία αθλητικής ομάδας κ.λπ.) 2. ο υπεύθυνος για τη συντήρηση ενός χώρου ή για τις προμήθειες σε οργανισμό, στρατόπεδο κ.λπ.: *~ γηπέδου / στην Ολυμπιακή Αεροπορία* · **3.** ο καθηγητής φροντιστηρίου ή αυτός που παραδίδει ιδιαίτερα μαθήματα, **φρονώ** ρ. μετβ. {φρονείς...} (λόγ.) έχω τη γνώμη, νομίζω: *εγώ ~ ότι πρέπει να αντιμετωπίσονμε σοβαρότερα το ζήτημα* ΣΥΝ. θεωρώ, πιστεύω. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *νομίζω.*

[LTYM. < αρχ. *φρονώ (-έω).* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *φρεν-* τού *φρήν, -ενός* (βλ.λ.)I-**Φροσύνη** (η) -► Ευφροσύνη **Φρόσω** (η) Κυφροσύνη **φροϋδικός,** -ή. -ό -* φροϊδικός **φροϋδισμος** (ο) - + φροϊδισμός **φροϋδιστής** (ο) -► φροϊδισμός **φρούδος,** -η. -ο (λόγ.) μάταιος, ανώφελος: *~ ελπίδες.*

[είϋμ. < αρχ. *φρούδος,* αρχική σημ. «αυτός που έχει φύγει, εξαφανιστεί». σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *πρό οδού* με πρόληψη τής δασύτητας και κράση|.

(ppoui-γλασέ κ. **φρουί-γκλασέ** (το) {άκλ.ί γλύκυσμα που παρασκευάζεται από φρούτα καλυμμένα με γλάσο (βλ.λ.).

[I-ϊύμ. < γαλλ. fruil glacc < fruit «φρούτο» + glace «παγωμένος»], **φρουί-ζελέ** (το) {άκλ.} ζελέ από χυμό ή με μικρά κομμάτια φρούτων.

[ετυμ. < γαλλ. gclc (ενν. fruit). Βλ. κ. *ζελέ*\. **φρουκτόζη** (η) {χωρ. πληθ.} χημ. απλό σάκχαρο. ισομερές τής γλυκόζης, το οποίο απαντά στα πράσινα φυτά. στους καρπούς και στο μέλι και έχει γεύση πιο γλυκιά από την κοινή ζάχαρη.

(είϋμ. Μεταφορά τού αγγλ. fructose < λατ. fructus «καρπός» (βλ. λ. *φρούτο)].*

φρουμάζω ρ. -► φριμάζω **φρούμασμα** (το) >φρίμασμα

φρουρά (η) **1.** η φρούρηση, η φύλαξη· (συνεκδ.) **2.** ομάδα προσώπων, κυρ. στρατιωτών, που αναλαμβάνει τη φύλαξη θέσεως ή προσώπου: *η προσωπική - τού υπουργού* || *η προεδρική ~* |j *τιμητική ~* φρ. *παλαιό φρουρά* (περιληπτ.) οι παλαιότεροι σε έναν χώρο: *η ~ των διηγημα- τογράφων / των αγωνιστών* [[«στο *πλαίσιο τής ανανέωσης τού κόμματος. στις εκλογές για τη νέα Εκτελεστική Επιτροπή δεν θα λάβουν μέρος κορνφαία στελέχη τής ~»*(εφημ.) **3.** το σύνολο των στρατευμάτων, τα οποία εδρεύουν σε πόλη: *η ~ τής πρωτεύουσας Α.* η υπηρεσία τού φρουρού, η βάρδια τού φρουρού: *είμαι / αναλαμβάνω / μπαίνω / αντικαθιστώ ~* · ΦΡ *αλλαγή φρουράς* βλ. λ. *αλλαγή.*

[F.TYM. αρχ.. παράλλ. τ. τού *φρουρός* (βλ.λ.)]. **φρουραρχείο** (το) [1833] 1. στρλγ. η στρατιωτική αρχή που εκτελεί χρέη αστυνομίας, έχοντας τον έλεγχο τής εξωτερικής υπηρεσίας και τής εν γένει συμπεριφοράς (πειθαρχίας κ.λπ.) στρατιωτικών από μονάδες που σταθμεύουν σε πόλη ή διέρχονται από αυτήν 2. (συνεκδ.) το κτήριο στο οποίο στεγάζεται η παραπάνω αρχή. **φρούραρχος** (ο) {φρουράρχ-ου [-ων, -ους} στρατ. ο διοικητής τού φρουραρχείου.

[πτυμ. αρχ. < *φρουρά* + *-αρχος* < *άρχω*|.

φρούρηση (η) * φρουρώ

φρούριο (το) [αρχ.} [φρουρί-ου | -ων] **1.** η μεγάλη οχυρή κτηριακή εγκατάσταση ή συγκρότημα εγκαταστάσεων, όπου διευθύνεται η υπεράσπιση περιοχής από εχθρική επίθεση και στην οποία μπορεί να εδρεύει υψηλή στρατιωτική ή άλλη αρχή ιυν. κάστρο, πύργος, οχυρό 2. (μτφ.) καθετί που έχει λειτουργία προστασίας, υπερασπίσεως: *το Πανεπιστήμιο υπήρξε το - των δημοκρατικών ιδεωδών.* — φρουρία- **κός,** -ή, -ό 11897].

φρουρός (ο/η) 1. πρόσωπο που φρουρεί κάποιον/κάτι: *οι - των συνόρων* [[*βάζω ~ στην τράπεζα* [[*υπάρχουν δύο φρονροί νύχτα-μέρα μπροστά στο σπίτι τον* ιυν. σκοπός, σωματοφύλακας, φύλακας 2. (μτφ.) πρόσωπο που αναλαμβάνει να υπερασπίζεται, να προασπίζει κάτι: *~ τής ελευθερίας / τής δημοκρατίας / τής ηθικής.*

[ηγυμ. αρχ. < **προ-1ιορός,* με πρόληψη τής δασύτητας (πβ. κ. *φρούδος)* και συναίρεση, < *προ* + *-horos < ~-(s)woro- τού ρ. *ορώ)* (βλ.λ.)[. **φρουρώ** ρ. μετβ. [αρχ.I {φρουρείς... | φρούρ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} 1. παρακολουθώ (κάτι/κάποιον), φροντίζοντας για την ασφάλειά του: - *στρατόπεδο / τα σύνορα* / το *προεδρικό μέγαρο* 2. παρακολουθώ (κάποιον που βρίσκεται υπό περιορισμό), προσέχοντας να μη δραπετεύσει: ron *κρατούμενο φρουρούν τέσσερεις αστυνομικοί* ιυν. επιτηρώ. περιφρουρώ, φυλάω. — **φρούρηση** (η) [μτγν.]. **φρουταγορά** (η) υπαίθρια αγορά ή κατάστημα όπου πωλούνται φρούτα.

φρουτάκια (τα) {χωρ. γεν.} τυχερό παιχνίδι στο οποίο ο παίκτης προσπαθεί να επιτύχει την εμφάνιση τριών όμοιων εικόνων (συνήθ. φρούτων) στην οθόνη ειδικής συσκευής, **φρουτιέρα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} επιτραπέζιο σκεύος στο οποίο τοποθετούνται φρούτα.

I|"ΓΥΜ. < ιταλ. fruttiera < frutto (βλ. λ. *φρούτο)].* **φρούτο** (το) 1.ο εδιόδιμος νωπός καρπός δέντρου ή θάμνου, που συνήθ. έχει γλυκιά γεύση και τρώγεται ως επιδόρπιο (π.χ. μήλο, πορτοκάλι, φράουλα, πεπόνι κ.ά.): *καθαρίζω τα -* (τους αφαιρώ τη φλούδα) 2. (μτφ.-ειρων.) για πρόσωπο ή κατάσταση που ξενίζει, προκαλεί αρνητική εντύπωση ή δυσάρεστη έκπληξη: *Καινούργιο ~* κι *αυτό! Πώς βρέθηκε αυτό το ψώνιο με εκπομπή στην τη/.εόραση;* || *«ο ορθολογισμός θεωρείται δυτικό με αποτέλεσμα να μην είναι ιδιαίτερα δημοφιλής τον τελευταίο καιρό»* (εφημ.). - (υποκ.) **φρουτάκι** (το). [πτυμ. < ιταλ. fruito < λατ. fructus «καρπός» < p. fruor «καρπούμαι, χρησιμοποιώ»], **φρουτόδεντρο** (το) το οπωροφόρο δέντρο.

φρουτοθεραπεία (η) [φρουτοθεραπειών] η θεραπεία που βασίζεται στη διατροφή με φρούτα, **φρουτοκρεμα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.] κρέμα φτειαγμένη από πολτοποιημένα φοούτα, συνήθ. ως παιδική τροφή, **φρουτοσαλάτα** (η) {δύσχρ. φρουτοσαλατών} ψιλοκομμένα φρούτα ανακατεμένα.

IFTYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fruit salad [. **φρουτοφαγία** (η) {χωρ. πληθ.} το να τρώει κανείς πολλά φρούτα: *η ~ αποτελεί στοιχείο τής υγιεινής διατροφής.*

φρουτοφάγος, -ος, -ο αυτός που τρώει πολλά φρούτα, **φρουτοχυμός** (ο) ο χυμός που φτειάχνεται με στείψιμο φρούτων: *φρέσκος / απολαυστικός ~.*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. fruit juice), **φρουφρού** (το) {άκλ.} **1.** το θρόισμα λεπτού υφάσματος ή φορέματος

ο φραμπαλάς· *φρ. (όλο) φρουφρού και αρώματα* (ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο επιφανειακό, που ενεργεί με επιδεικτικό, θορυβώδη αλλά ανούσιο τρόπο, με σκοπό τον εντυπωσιασμό: *μην τον παίρνεις στα σοβαρά■ είναι όλο* [ΕΤΥΜ. Ιΐχομιμητ. λ., πιθ. < γαλλ. froufrou|. **φρυάζω** ρ. αμετβ. I(ε)φρύαξα} (λόγ.) **1.** (για άλογα) φριμάζω **2.** (για πρόσ.) κυριεύομαι από θυμό. εξοργίζομαι: *φρύαξε όταν το έμαθε.* — **φρύαγμα** (το) [αρχ.|.

[ετυμ. < μτγν. *φρνιάσσω* < αρχ. *φρνιάσσομαι (-ττ-)* «φριμάζω, χρεμετίζω». εκφραστ. ρ. (όπως και το συνώνυμο *φριμάσσομαι).* αβεβ. ετύμου. Ήχει προταθεί η σύνδεση με το ουσ. *φρέαρ* (βλ.λ.) μέσω τής μη- δενισμ. βαθμ. *bhru (τής ρίζας *bhr-cw-), ενώ κατ' άλλη άποψη το ρ. αποτελεί μεταπλασμ. τ. τού *φριμάσσομαι* με την επίδρ. τού ουσ. *ρύαξ. -ακος*\.

φρυγανιά (η) η ψημένη (σε φρυγανιέρα ή γκριλ) φέτα ψωμιού. — (υποκ.) (ppuyaviraa (η).

|[::τυμ. < *φρυγανίζω* (υποχωρητ.)). **φρυγανιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} η οικιακή ηλεκτρική συσκευή που ψήνει φέτες ψωμιού, για να γίνουν φρυγανιές.

[ΕΤΥΜ. < *φρυγανιά* + *παραγ.* επίθημα *-ιέρα,* πβ. κ. *σαλατ-ιέρα*\. **φρυγανίζω** ρ. μετβ. {φρυγάνισ-α. -τηκα, -μένος} ψήνω (φέτα ψωμιού). ώστε να γίνει τραγανή. — **φρυγάνισμα** (το).

|ΙΠΥΜ. μτγν. < αρχ. *φρύγανον* (βλ.λ.)]. **φρύγανο** (το) Ιφρυγάνων] **1.** ποώδες φυτό με ξυλώδη βλαστό ή μικρού μεγέθους θάμνος, που φυτρώνει σε άγονους και βραχώδεις τόπους καθώς και οι άκρες των βλαστών που ξεραίνονται σε περιόδους ξηρασίας: *στα ~ ανήκονν το θυμάρι. η φασκομηλιά κ.ά. 2.* ξερό κλαδί ή θάμνος που χρησιμοποιείται για το άναμμα φωτιάς συν. χαμόκλαδο.

[ΗΓΥΜ. < αρχ. *φρύγανον* < *φρύγω* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ανον.* πβ. κ. *λάχ-ανον. τρύπ-ανον].* **φρυγανώδης,** -ης. -ες Ιμτγν.] {φρυγανώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει τη μορφή φρυγάνων 2. γεμάτος φρύγανα.

Φρύγος (ο) {Φρυγών} ιστ. μέλος αρχαίου λαού, ο οποίος αρχικά κατοικούσε στη Θράκη και αργότερα (2400-2000 π.Χ.) μετακινήθηκε στη Β. Μικρά Λσία, όπου ανέπτυξε σημαντικό πολιτισμό.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Φρύξ, -γός,* βλ. λ. *Φρυγία].*

Φρυγία (η) αρχαία χώρα τής ΒΔ. Μικράς Ασίας, j ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, οι Φρύγες ονομάζονταν επίσης *Βρίγες / Βρύγες/ Βρύγοι* και ήταν γείτονες των Μα- κεδόνων, ενώ τον 12ο π.Χ. αι. μετακινήθηκαν προς την Μικρά Ασία. Μολονότι θεωρούνται l.li. φύλο. δεν έχει τεκμηριο)θεί επαρκώς η σύνδεση με την Ι.Ε. γλώσσα), **φρυγικός,** -ή. -ό Ιμτγν.11. αυτός που σχετίζεται με. τους Φρύγες ή τη Φρυγία: *~ γλώσσα / πολιτισμός* 2. ιστ. *φρυγικός σκούφος / πίλος* (α) κάλυμμα τού κεφαλιού σε σχήμα κόλουρου κώνου με την κορυφή να κλίνει προς τα εμπρός, το οποίο συνήθιζαν να φορούν οι Φρύγες (β) κάλυμμα τού κεφαλιού όμοιο με τυ παραπάνω, που υπήρξε σύμβολο επαναστατών σε διάφορες αστικές δημοκρατικές επαναστάσεις (στις Κάτω Χώρες, στη Β. Αμερική, των Ιακωβίνων κατά τη Γαλλική Επα

νάσταση). Ηπίσης **φρύγιος,** -α, -ο Ιαρχ.ϊ. **φρύγω** ρ. μετβ. {φρυγμένος! ξεροψήνω, καβουρντίζω: *φρυγμένα αμύγδαλα.* – **φρυγμός** (ο) [μτγν.] κ. **φρύξη** (η) Ιμτγν.) (βλ.λ.).

[Γ.ΙΥΜ. αρχ. < ˣhhr-ug- (με παρέκταση -g- και φωνηεντικό ένθημα -u-), μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *bher- «ψήνω. μαγειρεύω», πβ. σανσκρ. bhrjjali «ψήνπ», λατ. fr-i-g-cre «ψήνω, τηγανίζω» (> γαλλ. frire, ισπ. frcir). λετ. birga «ατμός, αχνός» κ.ά.]. **φρυδάς** (ο) {φρυδάδες} (εκφραστ.) ο άνδρας που έχει μεγάλα ή πυκνά φρύδια.

φρυδάτος, -η, -ο αυτός που έχει μεγάλα ή πυκνά φρύδια.

[ΕΤΥΜ. < *φρύδι* + παραγ. επίθημα *-άτος,* πβ. κ. *χνουδ-άτος}.* **φρύδι** (το) {φρυδ-ιού | -ιών) **1.** λωρίδα από κοντές τρίχες σε σχήμα ημισελήνου, η οποία περιβάλλει το άνω μέρος των ματιών και τα προστατεύει από τον ιδρώτα: *σμίγω / σηκώνω τα* ~ 2. (μτφ.) το χείλος, η άκρη υψώματος, η κορυφογραμμή: *στο* ~ *τον γκρεμού / τής πλαγιάς.* — (υποκ.) **φρυδάκι** (το), (μεγεθ.) **φρυδάρα** (η).

ΙF.ΤΥΜ. μεσν. < μτγν. όφρῦδιον, υποκ. τού αρχ. *όφρῦς (ή)* < ό- προΟε- ματ. + *-φρῦς* < J.E. *bhr0- «φρύδι», πβ. σανσκρ. bhruh, αρχ. ιρλ. for- bru. αρχ. σλαβ. bruvi, αρχ. σκανδ. brim, μακεδ. *αβρούτες* κ.ά. Κατ' άλλην υπόθεση, η λ. *όφρῦς* σχηματίστηκε από τ. **οπ-φρῦς.* όπου το *όπ-* αποτελεί ριζικό θ. τού παρακ. *όπ-ωπ-α* (βλ. λ. *όμμα)* και από το *φρύς* (< Ι.Ε. *bhrii-), πβ. κ. αγγλ. eye-brow]. **φρυκτός,** -ή. -ό (αρχαιοπρ.) ο ξεροψημένος, ο καβουρντισμένος.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φρύγω* (βλ.λ.)]. **φρυκτωρία** (η) {φρυκτωριών} (κατά την αρχαιότητα) η μετάδοση σημάτων με πυρσούς κατά τη νύκτα σε μακρινές αποστάσεις.

|F.ΤΥΜ. αρχ. < *φρυκτωρός* < *φρυκτός* «πυρσός» (βλ.λ.) + *-(ωρός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όρώ,* πβ. κ. *θωρ-ωρός}.* **Φρύνη** (η) **1.** αρχαία Αθηναία εταίρα (365-310 π.Χ.). φημισμένη για την εξαιρετική ομορφιά της 2. γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *φρύνος* (βλ.λ.)].

Φρύνιχος (ο) {-ου κ. -ίχου} αρχαίος Αθηναίος τραγικός ποιητής (6ος αι. π.Χ.).

[F.ΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *φρύνος* (βλ.λ.)]. **φρύνος** (ο) αμφίβιο χωρίς ουρά. συγγενές προς τον βάτραχο, που όμως έχει μεγαλύτερο σώμα. πιο αδύνατα πίσω πόδια, δέρμα τραχύ και ξηρό, γεμάτο εξογκώματα και παραμένει συχνότερα στην ξηρά. [ΕΤΥΜ. < αρχ. *φρύνος* < *blir-ii-no- (με παραγ. επίθημα -no-), μηδενισμ. βαθμ. (με παρέκταση -D-) τού Ι.Ε. ˣbhcr- «λαμπρός, καφετής, καστανός». πβ. σανσκρ. babhruh, «καστανοκόκκινος». λατ. fiber «κάστορας». αρχ. γερμ. briin «ανοιχτό καφέ χρώμα» (> γερμ. braun. αγγλ. brown) κ.ά. Είναι προφανές ότι η λ. *φρύνος* αναφερόταν εξαρχής σε ζώα που έχουν ανοιχτό καφέ χρώμα και κατέληξε να προσδιορίζει το συγκεκριμένο αμφίβιοί, **φρυξη** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} το καβούρντισμα, το ξεροψήσιμο.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *φρύξις* < αρχ. *φρύγω* (βλ.λ.)|.

-φρων, -φρων, -φρον (λόγ.) λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνει: 1. ότι κάποιος έχει ορισμένες πεποιθήσεις: *βασι/.ό- φρων, εθνικό-φρων* 2. ότι κάποιος έχει συγκεκριμένη άποψη για τον εαυτό του και αντίστοιχη συμπεριφορά: *ταπεινό-φρων. μετριό-φρων*

ότι κάποιος βρίσκεται σε συγκεκριμένη πνευματική κατάσταση: *σώ-φρων, ά-φρων. παρά-φρων.* Κπίσης (προφορ.) **-φρονας** (ο/η). ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ων. -ων. -ον.*

[ΕΓΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ά-φρων, σώ-φρων.* μτγν. *ταπεινό-φρων*), που προέρχεται από μεταπτωτ. βαθμ. τού *φρήν, φρενός* (βλ.λ.) |. **φταίξιμο** (το) [φταιξίμ-ατος | -ατα, -άτων} (καθημ.) η υπαιτιότητα, η ευθύνη για δυσάρεστο συμβάν: *το* ~ *δεν είναι δικό μου* || *ο κατηγορούμενος ρίχνει το* - *στον φίλο του* ΣΥΝ. ενοχή.

[Ι-ΤΥΜ. Από το θ. τού αορ. *έ-φταιξ-α* (ρ. *φταίω)* και το παραγ. επίθημα *-ιμο.* πβ. κ. *τρέξ-ιμο*\. **φταίχτης** (ο) {φταιχτών}, **φταίχτρα** (η) {δύσχρ. φταιχτρών} (καθημ.) πρόσωπο που φταίει για κάτι.

[ετυμ. Από το θ. τού αορ. *έ-φταιξ-α* (ρ. *φταίω),* πβ. κ. *παίχ-της*\. **φταίω** κ. (λόγ.) **πταίω** ρ. αμετβ. Ιφταί-ω, ψται-ς, -ει. -με, -τε. -νε | έφταιξα} 1. είμαι υπαίτιος, ένοχος: *φταίνε οι γονείς για την κακή ανατροφή των παιδιών τους* || *εσύ φταις γι' αυτό που έπαθα·* φρ. (α) **π φταίω** για να εκφραστεί η διαμαρτυρία κάποιου που αδικείται, επειδή υφίσταται τις συνέπειες από κάτι για το οποίο δεν έχει ο ίδιος ευθύνη: ~ *εγώ. αν εσύ είσαι ανίκανος;* || *κι εγώ* || *τι φταις κι εσύ. να βασανίζεσαι μαζί μου:* (δεν πρέπει να βασανίζεσαι κι εσύ μαζί μου) (β) *φταίω (σε κάποιον)* (ΐ) (συνήθ. αρνητ.) θεωρούμαι αιτία ή υπεύθυνος για κάτι κακό (από κάποιον): (ειρων.) *τόσα άλλα προβ/.ήματα υπάρχουν. αυτό σου έφταιξε;* (αυτό είναι το πρόβλημά σου:) (ii) ενοχλώ (κάποιον): *τι σου έφταιξε το σκυλί και το κακομεταχειρίζεσαι έτσι:* (γιατί το κακομεταχειρίζεσαι;) |] *συνεχώς βρίσκει αφορμή για να γκρινιάζει* ■ *πότε του φταίει το φαΐ πότε το σπίτι* (γ) *έφταιξε ο γάιδαρος και δέρνουν το σαμάρι* (παροιμ.) για περιπτώσεις που, αντί για τον ένοχο, τιμωρείται ένας αθώος ή κάποιος που έχει έμμεση σχέση με το πρόβλημα (δ) *τις πταίει;* βλ. λ. *τις*[1] **2.** (σε παρελθοντικούς χρόνους) διαπράττω σφάλμα, παράπτωμα: *αν έφταιξα σε τίποτε, σου ζητώ συγγνώμη* || *παραδέχομαι ότι έφταιξα* **3.** (τριτοπρόσ. *φταίει, φταίνε)* για τον προσδιορισμό τού αιτίου ή τού ενόχου: «π *να φταίει,* τι να *φταίει που δεν πήγαμε μπροστά:*»(τραγ.) || ίσως *φταίει* το *ότι δεν υπήρξε εκεί μια αντίστοιχη αστική τάξη. ίσως φταίνε και οι διαφορετικές συνθήκες.*

[ετυμ. μεσν. < αρχ. *πταίο),* αγν. ετύμου, εκφραστ. ρ„ που εμφανίζει όμοια κατάλ. προς τα ρ. *παίω, ραίω*J. **φτάνω** ρ. ► φθάνω **φταρνίζομαι** ρ. φτερνίζομαι

φτάρνιαμα (το) φτέρνισμα

φτάσιμο (το) {φτασίματος | χωρ. πληθ.) ο άφιξη, υ ερχομός, **φτασμένος,** -η. -ο αυτός που είναι επιτυχημένος στον χο')ρο του: *στα 30 του ήταν κιόλας ένας - γιατρός ι δικηγόρος.* **φτειαγμένος,** -η. -ο **1.** αυτός που είναι καλά αποκατεστημένος επαγγελματικά, οικονομικά κ.λπ.: *δεν έχει ανάγκη αυτός. είναι καλά* ~ *με τα λεφτά τού μπαμπά* 2. αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ευθυμίας επειδή έχει καταναλώσει οινοπνευματώδες ποτό: *όταν βγήκαμε το βράδυ ήταν ήδη* ~ 3. αυτός που βρίσκεται υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών **4.** αυτός που είναι έτοιμος για ερωτική συνεύρεση, **φτειάνω** ρ. φτειάχνω

φτειάξη (η) (σχολ. ορθ. *φτιάξη)* {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** ο τρόπος με τον οποίο είναι φτειαγμένο κάτι: *είναι από τη* ~ *του πολύ πρακτικό 2.* (για πρόσ.) η εξωτερική εμφάνιση 3. ο ιδιαίτερος χαρακτήρας που έχει κανείς, η ιδιοσυγκρασία: *δεν είναι στη* ~ *του να /-.έει ψέματα.* {ΠΤΥΜ. < **εύθειάσις* < μεσν. *εύθειάζω,* βλ. λ. *φτειάχνω*\.

φτειαξιά κ. **φτειασιά** (η) (σχυλ. ορθ. *φτιαξιά)* η κατασκευή τού σώματος. ο τύπος τού σώματος: *είχε ωραία* **φτειάξιμο** κ. **φτειάσιμο** (το) -> φτειάχνω

φτειασίδι κ. (λαϊκ.) **φκειασίδι** (το) (σχολ. ορθ. *φτιασίδι* κ. *φκιασίδι)* {συνήθ. στον πληθ.} το στολίδι, το ψιμύθιο: *της αρέσει να ντύνεται απλά, χωρίς φτειασίδια* || (μτφ.) *ο λόγος του μεστός, λιτός, χωρίς φτειασίδια.*

1 ΠΤΥΜ. < **εύθείασις* « μεσν. *εύθειάζω,* βλ. λ. *φτειάχνω)* + παραγ. επίθημα *-ίδι.* πβ. κ. *στολ-ίδι).* φτειασιδώνω κ. (λαϊκ.) φκειασιδώνω ρ. μετβ. (σχολ. ορθ. *φτιασιδώνω κ. φκιασιδώνω)* {φτειασίδω-σα. -θηκα, -μένος} στολίζω, καλλωπίζω με φτειασίδια (κάποιον)· συχνά ειρων.: *ώρες τη φτειασιδώνανε για να εμφανιστεί στην εκδήλωση.* - φτειασίδωμα κ. (λαϊκ.) φκεια- σίδωμα (το), φτειαστός, -ή. -ό -» φτειαστός

φτειάχνω κ. (λαϊκ.) **φκειαχνώ** κ. **φτειάνω** |μεσν.| κ. **φκειάνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (σχολ. ορθ. *φτιάχνω* κ. *φκιάχνω* κ. *φτιάνω κ. φκιάνω)* {έ- φτεια-ξα κ. -σα, φτειά-χτηκα κ. -στηκα, -γμένος κ. -σμένος} ♦ (μετβ.)

δημιουργώ κάτι, είτε με μηχανικά μέσα είτε με ενέργειες μου είτε με τη σκέψη και τον λόγο: το *εργοστάσιό* του *έφτειαχνε έπιπλα* \\ ~ *σπίτι στην Πάρο* || *τα βιβλίο: φτειάχνονται από χαρτί* || - *σχέδια / μια καινούργια /.έξη / μια Οεο)ρία* || ~ *ένα μουσικό συγκρότημα* ΣΥΝ. κατασκευάζω 2. (ειδικότ.) ετοιμάζω: *φτειάξε μου έναν καφέ* [{ ~ γο *φαγητό / έναν κατάλογο με ονόματα* **3.** δίνω σε (κάτι) τη μορφή που πρέπει να έχει. τακτοποιώ: ~ *το κρεβάτι* / γο *δωμάτιό μου*)| *έφτειαξε τα μαλ/.ιά της και ποζάρισε για φωτογραφία* 4. (α) διορθώνω: - γο *ρολόι μου. που πηγαίνει μπροστά* (β) επισκευάζω: *πότε θα έρθει ο ηλεκτρονικός. να φτειάξει την τηλεόραση;* || *προσπαθεί να φτειάξει τα φρένα τού αυτοκινήτου* 5. (γενικότ.) βελτιώνο.). κάνω (κάτι) να γίνει καλύτερο. να έρθει σε καλύτερη κατάσταση: γο *χαμομήλι Οα σου φτειάξει το στομάχι*■ ΦΡ. (α) (οικ.) *(κάτιΙκάποιος) με φτειάχνει* (ΐ) (κάτι/κάποιος) με κάνει να νιώθω καλύτερα, μου προκαλεί ευθυμία (ii) (κάποιος) με διεγείρει ερωτικά, με ανάβει: *ξέρει να με φτειάχνει με κάθε του άγγιγμα* (β) *φτειάχνω τη μέρα (κάποιου)* κάνω κάποιον να αισθανθεί ευχάριστα: *με το κοπ/αμέντο που μου έκανε μου έφτειαξε τη μέρα* 6. (λαϊκ.) ασχολούμαι (με κάτι): π *φτειάχνεις σήμερα:* ΦΡ. (λαϊκ.) *τι φτειάχνεις;* πώς πας. τι κάνεις; **7.** τιμωρώ, κυρ. στη ΦΡ. **θσ σε** *φτειάξω!: άσ'τον και θα σ' τον φτειάξω εγώ!* ΣΥΝ. θα σε κανονίσω, θα σε τακτοποιήσω, Οα σου δείξω εγώ! · ΦΡ. (α) *τα φτειάχνω* (με κάποιον) (i) συμφιλιώνομαι: *είχαν τσακωθεί, αλλά τώρα τα έχουν φτειάξει* (ii) δημιουργοί ερωτικό δεσμό: *τη γνώρισε στο γραφείο, του άρεσε και τα 'φτειαξε μαζί της* [[*τους τα 'φτειαξε μια κοινή τους φίλη* (β) *τη φτειάχνω (σε κάποιον)* εξαπατώ (κάποιον): *μου την έφτειαξαν μου πήραν 100.000 δρχ. χιλιάδες τάχα δανεικά και εξαφανίστηκαν** 8. (αμετβ.) βελτιώνομαι: *από αύριο θα φτειάξει ο καιρός* || *ακόμη είναι μικρός και δεν κατα/.αβαίνεν όταν μεγαλώσει. Οα φτειάξει* || ο *κόσμος ελπίζει ότι μετά από τόση λιτότητα θα φτειάξει η κατάσταση* || *με τη λιακάδα μού φτειάχνει η διάθεση*■ (μεσοπαθ. *φτειάχνομαι)* 9. αποκα- θίσταμαι ικανοποιητικά (στον επαγγελματικό και κοινωνικό τομέα): *φτειάχτηκε ήδη σε σχετικά μικρή ηλικία* || *ανακατεύτηκε με το εμπόριο και φτειάχτηκε* 10. καλλωπίζομαι, στολίζομαι: *συνηθίζει να φτειάχνεται με τις ώρες* στοκ *καθρέφτη* || *πάω* να *φτειαχτώ, γιατί περιμένω κόσμο απόψε'(αργκό)* **11.** (α) έρχομαι σε κατάσταση ευθυμίας μεθώντας ελαφρά: *με δύο σφηνάκια φτειάχτηκε ο φίλος μας* (β) έρχομαι στα κέφια μου. φτάνω σε μεγάλη ευδιαθεσία: -, *όταν μου λες τέτοια* || *πάμε ν' ακούσουμε τραγούδια, να φτειαχτούμε* 12. διεγείρο- μαι ερωτικά **13.** βρίσκομαι υπό την επήρεια ναρκωτικών: *από το βλέμμα του φαινόταν ότι ήταν φτειαγμένος* ΣΥΝ. μαστουρώνω **14.** (η μετοχή *φτειαγμένος, -η, -ο)* βλ.λ. – **φτειάξιμο** κ. **φτειάσιμο** κ. (λαϊκ.) **φκειάσιμο** (σχολ. ορθ. *φτιάξιμο, φκιάσιμο).* σχολιο λ. *κάνω.*

[πτυμ. < μεσν. *φτειάνω* (κατά τα ρ. σε *-χνω,* πβ. *σπρώ-χνω, διώ-χνω.* που σχηματίζουν αοριστικό θ. με χαρακτήρα *-ξ-)* < *φθειάνω*< **φθει- άζω* (κατά τα ρ. σε *-νω)* < *εύθειάζω* «ισιώνω, διορθώνω» (με σίγηση τού άτονου αρκτικού /c/, πβ. κ. *εύθηνός - φτηνός)* < αρχ. *ευθύς.* II γρ. με -i- *(φτιάχνω)* δεν έχει ετυμολ. στήριξη|. **φτειαχτός,** -ή. -ό κ. **φτειαστός** (σχολ. ορθ. *φτιαχτός* κ. *φτιαστός)* (καθημ.-κακόσ.) 1. μη φυσικός ΣΥΝ. τεχνητός 2. μη αληθινός, προσποιητός: το επεισόδιο *ήταν* ~ · *είχαν συνεννοηθεί από πριν να κάνουν ότι μαλώνουν* || ~ *αποτέλεσμα / αγώνες* συν. στημένος, προσυ- νεννοημένος. σικέ. **φτελιά** (η) μακρόβιο και υψηλόκορμο δέντρο, το οποίο καλλιεργείται πολλές φορές ως καλλωπιστικό και χαρακτηρίζεται για την ανθεκτι- κότητα τού ξύλου του στο νερό ΣΥΝ. (διαλεκτ.) καραγάτσι. Κπίσης (λόγ.) **πτελέα.**

Ιετυμ. όψιμο μεσν. < αρχ. *πτελέα* (ήδη μυκ. pie-re-wa / pe-te-rc-wa), αγν. ετύμου. Η λ. φαίνεται να εμφανίζει παραγ. επίθημα *-έα* (πβ. *μηλ- έα, ιτ-έα, συκ-έη*), αλλά το μυκ. -ewa γεννά προβλήματα. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. συνδ. με το μτγν. *κτέλας* «αγριόχοιρος», με την έννοια ότι ο αγριόχοιρος συχνάζει σε περιοχές με τέτοια δέντρα (πβ. κ. γερμ. Eber «αγριόχοιρος» - F.bcrcsche «φτελιά»). Το αρμ. rcli «φτελιά» ίσως αποτελεί δάνειο από την Ελληνικής **φτενός,** -ή, -ό (λαϊκ.) λεπτός, αδύνατος συν. λιγνός, ψιλός, ισχνός, αδύνατος, άπαχος αντ. χοντρός. ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο*.

Ιηϋμ. μεσν. < *πτενός* «λεπτός» < ουσ. *πτενόν* «φτερό» (< αρχ. *πτη- νόν)*\.

φτενόφλουδος, -η, -ο (καρπός) που έχει φτενή φλούδα ΣΥΝ. ψιλόφλουδος.

φτέρη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} ποώδες φυτό χωρίς άνθη και σπόρους, το οποίο εμφανίζεται σε χιλιάδες διαφορετικά είδη, ορισμένα από τα οποία καλλιεργούνται ως διακοσμητικά, και χαρακτηρίζεται από την ιδιότητά του να πολλαπλασιάζεται με σπόρια (βλ. λ. *σπόριο)*- ΦΡ. *λαγός τη φτέρη έσειε Ι κούναγε, κακό τής κεφαλής του* για περιπτώσεις που κάποιος δεν προσέχει κάτι που τον προστατεύει και προκαλεί μόνος του το κακό του.

Ιπτυμ. < μτγν. *πτέρις, -εως* < αρχ. *πτερόν]*. **φτεριάζω** ρ. αμετβ. {φτέριασα} (για νεοσσό) βγάζω φτερά, φτερώνω.

φτέριασμα (το).

φτέρνα κ. (λόγ.) **πτέρνα** (η) {φτερνίον} 1. το οπίσθιο μέρος τού πέλματος τού ανθρώπινου ποδιού· φρ. (α) *αχίλλειος πτέρνα* βλ. λ. *αχίλλειος* (β) *οι φτέρνες του χτυπούν στις πλάτες / στους ώμους* για πολύ γρήγορη φυγή κάποιου που κινδυνεύει (πβ. *τα πόδια του έφταναν στους ώμους)* 2. (συνεκδ.) τυ πίσω μέρος τού παπουτσιού ή τής κάλτσας.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *κτέρνη* < Ι.Ε. *persna «φτέρνα»* (για την εναλλαγή τού αρκτικού *pt- / *ρ-, πβ. κ. *κτόλις - πόλις, πτόλεμος - πόλεμος)*. πβ. σανσκρ. parsni- «φτέρνα», λατ. perna «χοιρομέρι, ζαμπόν» (> ισπ. picrna), χετ. parSna «άνω μέρος τού μηρού». γοτθ. fairzna «φτέρνα» (> γερμ. Ferse) κ.ά. Το μυκ. ptc-no (δοϊκός *πτέρνω;)* δηλώνει ένα τμήμα τής άμαξας (πιθ. τα δύο σκαλοπάτια)], **φτερνιά** (η) το χτύπημα με φτέρνα ή με σπιρούνι, **φτερνίζομαι** κ. **φταρνίζομαι** κ. (λόγ.) **πταρνίζομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {φτερνίστηκα} εκπνέω απότομα και με θόρυβο, κυρ. εξαιτίας ερεθισμού στη μύτη ή στις ρινικές κοιλότητες (π.χ. από σκόνη ή κρύωμα). ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός*.

[ΕΤΥΜ, < αρχ. *πτάρνυμαι*. με την προσθήκη τού επιθήματος *-ίζω / -ομαι*, < *pt$_{e}$r-nu- (με επίθημα *neu- / *nu-), συνεσταλμ. βαθμ. τού 1.1:. *p(s)ter- «φταρνίζομαι», πβ. αρμ. p'rngam, λατ. sternuere (> γαλλ. eternuer, ισπ. esiornudar) κ.ά. Π Ι.Ε. ρίζα έχει προφανώς ηχομιμητ. προέλευση. Ο νεοελλ. τ. *φτερνίζομαι* παρουσιάζει τροπή τού *-a-* σε *-ε-* σε περιβάλλον υγρού (πβ. *κρεβάτι - κράβατος)*, ίσως με την επίδρ. τής£ λ. *φτέρνα]*.

φτερνισμα κ. **φτάρνισμα** (το) {φτερνίσμ-ατος | -ατα, -άτων[ο αντανακλαστικός σπασμός των αναπνευστικών μυών, κυρ. εξαιτίας ερεθισμού στη μύτη ή στις ρινικές κοιλότητες, υ οποίος προκαλεί απότομη εκπνοή με έντονο χαρακτηριστικό ήχο. **φτερνιστήρι** (το) [μεσν.Ι ιφτερνιστηρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) ο πτερνι- στήρας. το σπιρούνι, **φτερνοκοπώ** ρ. μετβ. {φτερνοκοπείς... | φτερνοκόπησα} χτυπώ με τις φτέρνες ή με το φτερνιστήρι. – **φτερνοκόπημα** (το).

[ΕΙ ΥΜ. < μτγν. *πτερνοκοπώ* < *πτέρνα* + *-κοπώ* (< *κόπτω)*, πβ. κ. *πλευ- ρο-κοπώ* \.

φτερό (το) **1.** ο επιδερμικός σχηματισμός που καλύπτει το σώμα των πουλιών: *πα?.ιότερα από τα ~ τής χήνας κατασκευάζονταν πένες* |[*φτερά και πούπουλα* 2. η φτερούγα: *τα ~ τού αετού / των αγ'/έλων* jj *το πουλί άνοιξε τα ~ του και πέταξε μακριά* || *πουλί με σπασμένα* ΦΡ. (μτφ.) (α) *δίνω φτερά (σε κάποιον)* δίνω θάρρος (σε κάποιον), ανυψώνω το ηθικό του (β) *κόβω τα φτερά (κάποιου)* βλ. λ. *κόβω* (γ) *κάνω φτερά* χάνομαι, εξαφανίζομαι (πιθ. λόγω κλοπής): *η τσάντα μου έκανε φτερά μέσα από το αυτοκίνητο'*, (δ) *στο φτερό* πολύ γρήγορα, στο άψε-σβήσε: *έφερε τον καφέ* ~ (ε) *φύλλο και φτερό* βλ. λ. *φύλλο* **3.** εξάρτημα με μορφή πτερυγίου ή φτερούγας: ~ *αεροπλάνου / ανεμόμυλου* 4. το ξεσκονιστήρι με φτερά (σημ. 1) 5. η μεταλλική καμπυλώ- δης προστατευτική κατασκευή που καλύπτει από πάνω τον τροχό αυ- τοκινήτου ή διτρόχου 6. (μτφ.) η ώθηση ή *η* δύναμη και η ορμή: *τα διαβάσματα εκείνα έδωσαν φτερά στη φαντασία του* || *τα ~ τής ελπίδας ί τής νιότης* **7.** (στην πυγμαχία) *κατηγορία φτερού* κατηγορία στην οποία αγωνίζονται πολύ ελαφριοί πυγμάχοι.

[ετυμ. < αρχ. *πτερόν* < θ. *πτ-* (< Ι.Ε. *pet- «πετώ, πέφτω»*, βλ. λ. *πέτο- μαΐ)* + παραγ. επίθημα *-ε-ρον*. Η λ. συνδ. επίσης με χετ. pattar «φτερό», αρμ. rer «πλευρά», σανσκρ. patra- «φτερό, πούπουλο», αρχ. γερμ. fedara (> γερμ. Fedcr «πούπουλο»), λατ. penna «πούπουλο» (< *pctna-) κ.ά.].

φτεροκοπώ ρ. αμετβ. {φτεροκοπ-άς κ. -είς... | φτεροκόπησα} πετώ κάνοντας θόρυβο με τα φτερά μου: *«κότες και κοκόρια φτεροκοπούσαν κακαρίζοντας και ξεσήκωναν σκόνη και τον κόσμο»* (περιοδ.).

φτεροκόπημα (το).

[ετυμ. < *φτερό* + *-κοπώ* < *κόπτω*, πβ. κ. *πλαγιο-κοπώ*\. **φτεροπόδαρος,** -η, -ο (εκφραστ.) γρήγορος στο τρέξιμο, αυτός που μοιάζει να έχει φτερά στα πόδια του συν. γοργοπόδαρος, **φτερούγα** (η) {σπάν. φτερούγων[καθένα από τα δύο συμμετρικά όργανα πτήσεως στα πλευρά των πουλιών και των εντόμων συν. φτερό (σημ. 2)· ΦΡ. (μτφ.) *παίρνω (κάποιον) κάτω από τις φτερούγες μου* παίρνω (κάποιον) υπό την προστασία μου, αναλαμβάνω την προστασία κάποιου, συνήθ. αδυνάμου. – (υποκ.) **φτερουγίτσα** (η).

[ετυμ. < μεσν. *πτερούγα* (με τροπή τού *-υ-* σε *-ου-* σε περιβάλλον υγρού) < αρχ. *πτερύγιον*. υποκ. τού *πτέρυξ, -υγος* (βλ.λ.). Ο τ. *φτερού- /*ωκμε επίδρ. τού *πτερύγων)*.

φτερουγίζω ρ. αμετβ. {φτερούγισα} (για πουλιά και έντομα) **1.** κουνώ τα φτερά μου, για να πετάξω 2. κουνώ τα φτερά μου και πετώ· φρ. (μτφ.) *φτερούγισε η καρδιά μου* αισθάνθηκα μεγάλη συγκίνηση. Επίσης **φτερουγώ** {-άς...}. – **φτερούγισμα** (το).

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *πτερυγίζω* < *πτέρυξ, -υγος* (βλ. κ. *φτερούγα)*J. **φτέρωμα** κ. (λόγ.) **πτέρωμα** (το) {φτερώμ-ατος | -ατα. -άτων} το σύνολο των φτερών που καλύπτουν το σώμα των πουλιών: *πλούσιοι πολύχρωμο / φανταχτερό* ·~.

[Ι·:τυμ. < μτγν. *πτέρωμα* < αρχ. *πτερώ (-όω)* < *πτερόν]*. **φτερώνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {φτέρω-σα, -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) (για πουλιά) βγάζω φτερά ♦ (μετβ.) (μτφ.) 2. κάνω (κάποιον) γρήγορο, δίνω ταχύτητα σε (κάποιον/κάτι): *η φιλοδοξία του να νικήσει φτέρωσε τα πόδια του* **3.** ενθαρρύνω κάποιον, του δίνω κουράγιο: τον *φτέρωσε με τα λόγια του*.

(ετυμ. < αρχ. *πτερώ (-όω)* < *πτερόνφλ.λ.)]*. **φτερωτός,** -ή, -ό κ. (λόγ.) **πτερωτός 1.** αυτός που έχει φτερούγες· φρ. (α) *φτερωτός Θεός* ο θεός Έρωτας (β) *φτερωτός κόσμος* τα πουλιά

(μτφ.) πολύ γρήγορος, αυτός που μοιάζει να έχει φτερά: *- άλογο* **3.** αυτός που έχει σχηματισμούς, οι οποίοι μοιάζουν με φτερούγες (πτερύγια): ~ *τροχός* **4.** *φτερωτή* (η) (α) ο τροχός νερόμυλου, ο οποίος φέρει πτερύγια: *«γύρνα ~ τού μύλου»* (Φ. Γκ. Λόρκα, μετάφρ. .Ν. Γκά- τσος) (β) (γενικότ.) κάθε τροχός με πτερύγια.

[ετυμ. < αρχ. *πτερωτός* < *πτερώ (-όω)* < *πτερόν]*. **φτηνά** επίρρ. ♦ φθηνά **φτηναίνω** ρ. ► φθηναίνω

φτήνια κ. **φθήνια** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} **1.** (καθημ.) η ιδιότητα τού φτηνού ή η κατάσταση κατά την οποία οι τιμές είναι χαμηλές· φρ. (παροιμ.) *η φτήνια τρώει τον παρά* όταν τα προϊόντα είναι φτηνά, έχει κανείς την τάση να ξοδεύει πάρα πολλά χρήματα 2. η χαμηλή ποιοτική στάθμη και αξία: *η ~ των λόγων τον / τής συμπεριφοράς του*. σχολιο λ. *-ια, φτ(άχια*.

JΕΤΥΜ. < *φτηναίνω* (υποχωρητ.) < *φτηνός*, πβ. κ. *φτωχός - φτωχαίνω - φτώχια]*.

φτηνιάρης, -α. -ικο {φτηνιάρηδες} (μειωτ.) αυτός που έχει μικρή αξία ή χαμηλή ποιότητα: *το εορταστικό πρόγραμμα τού καναλιού ήταν πολύ* Επίσης **φτηνιάρικος,** -η, -ο.

|ΕΤΥΜ. < *φτηνός* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *ζηλ-ιάρης]*. **φτηνό-** (μειωτ.) *α'* συνθετικό που προσδίδει στο β' συνθετικό την ιδιότητα τού φθηνού λόγω κακής ποιότητας: *φτηνο-δουλειά, φτηνο- πάποντσα*.

φτηνοδουλειά (η) (μειωτ.) **1.** η κακής ποιότητας εργασία, που δεν απαιτεί μεγάλη αμοιβή 2. (συνεκδ.) το κακής ποιότητας έργο, που δεν στοίχισε πολλά: *αυτός ο πίνακας είναι* ~. **φτηνοπρά(γ)ματα** *(τα)* {φτηνοπρα(γ)μάτων) (μειωτ.) **1.** τα πράγματα χωρίς ιδιαίτερη αξία, τα φτηνά πράγματα 2. οι ανάξιες λόγου υποθέσεις: *δεν ασχολούμαι με τέτοια* ~. **φτηνός,** -ή, -ό -*■ φθηνός **φτιασίδι** (το) ·► φτειασίδι **φτιασιδώνομαι** ρ. -► φτειασιδώνομαι **φτιάχνω** ρ. -> φτειάχνω

φτου επιφών. **1.** ο ήχος τού φτυσίματος· φρ. (α) *φτου κι απ' την αρχή* βλ. λ. *αρχή* (β) (υβριστ.) *φτου σου!* ντροπή σου! (γ) *φτου ξελευθερία!* συνηθισμένη έκφραση στο παιδικό παιχνίδι «κρυφτό», την οποία λέει ο παίκτης ο οποίος ξεφεύγει και με αυτόν τον τρόπο «ελευθερώνει» όλους τους παίκτες που έχει βρει αυτός που τα φυλάει (δ) *φτου, κακά!* (ί) (οικ.)ως έκφραση αποδοκιμασίας προς κάποιον που είπε κακή λέξη (ii) προς μικρό παιδί για να φτύσει κάτι που έβαλε στο στόμα του 2. εκφράζει απογοήτευση, έντονη δυσαρέσκεια για κάτι που συνέβη αντίθετα από το επιθυμητό: -, *ατυχία!* [| ~. *να πάρει ο διάολος! Πάλι έχασα το πορτοφόλι μου!* **3.** εκφράζει αηδία: *Τα καρύδια είναι χαλασμένα!* **4.** για την αποτροπή βασκανίας, όταν εκφράζει κανείς έντονα τον θαυμασμό του: ~ *σου, κοπελάρα μου!*, επίσης σε φρ. όπως *φτου σου να μη σε ματιάσω!, φτου σου να μην αβασκαθείς!* και συχνά επαναλαμβανόμενο: *φτου-φτου-φτου, (να μη σε ματιάσω)!*

|ΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ., με την επίδρ. τού ρ. *φτύνω]*. **φτουράω** ρ. αμετβ. {φτουράς, -άει ..., -άνε { φτούρησα} **1.** (για ποσότητα) είμαι αρκετός, φθάνω (και περισσεύω): *ένα κιλό σιμιγδάλι και δεν φτούρησε για ένα ταψί 2.* (για ενέργεια) ευοδώνομαι, πετυχαίνω, συμφέρω: δεν - *αντή η επιχείρηση■ πρέπει να αλλάξουμε προσανα- τολισμούςΖ*. (αργκό-για πρόσ.) αξίζω, είμαι επαρκής (για κάτι): *καλό παιδί, αλλά δεν φτουράει ως μαθητής*.

[ΕΤΥΜ. < λατ. obduro «είμαι σκληρός, αντέχω» (< προθ. ob- + duro < durus «σκληρός, στερεό^»), κατ' επίδρ. τού ρ. *φτάνω]*. **φτυάρι** κ. (λαϊκ.) **φκυάρι** (το) {φτυαρ-ιού | -ιών} **1.** εργαλείο που αποτελείται από ένα στειλιάρι, στην άκρη τού οποίου είναι προσαρμοσμένη πλατιά μεταλλική επιφάνεια· χρησιμοποιείται για τη λήψη. τη μεταφορά και το ανακάτωμα στερεών υλικών (χώματος, πετρών, λάσπης κ.λπ.) και, σπάνια, στο σκάψιμο 2. (μτφ.) αυτός πυυ συνηθίζει να κουτσομπολεύει, να κακολογεί τους άλλους (βλ. κ. λ. *θάβω)* **3.** μακριά ξύλινη λαβή με πλατύ άκρο για το φούρνισμα τού ψωμιού.

(υποκ.) **φτυαράκι** (το).

[ετυμ. όψιμο μεσν. < μτγν. *πτνάριον*. υποκ. τού αρχ. *πτύον* «φτυάρι», τεχν. όρ. (με αρχικό θ. *πτ-* αντί τού αναμενομένου π-), πιθ. < Ι.Ε. *peu- / *pu- «καθαρίζω, διυλίζω, κοσκινίζω», πβ. σανσκρ. pavate, λατ. pQrus «γνήσιος, αγνός» (> γαλλ. pur, αγγλ. pure), αρχ. γερμ. fowen «κοσκινίζω, διυλίζω» κ.ά.|.

φτυαριά (η) **1.** κάθε κίνηση τού φτυαριού για μετακίνηση ή φόρτω- ση υλικού: *δεν είναι πολλά τα μπάζα, πέντε φτυαριές πράμα* 2. η ποσότητα υλικού που χωράει στο φτυάρι: *μια ~ χαλίκι* 3. το χτύπημα με φτυάρι: *του 'δωσε μια ~.*

φτυαρίζω ρ. μετβ. {φτυάρισ-α. -μένος}! ανακατεύω ή μεταφέρω με το φτυάρι: *~ χώμα ι πέτρες ι τσιμέντο.* – **φτυάρισμα** (το).

φτύμα (το) {φτύμ-ατος | -ατα, -άτων) η φτυσιά, το φτύσιμο.

[ΕΤΥΜ. < *φτύνο).* πβ. κ. *ντύνω - ντύμα}.*

φτύνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έφτυσα. φτύσ-τηκα, -μένος} ♦ **1.** (αμετβ.) εκτοξεύω από το στόμα μου σάλιο: *~ χάμω / στον δρόμο·* φρ. *φτύνω (σ)τον κόρφο μου!* σε περιπτώσεις αποτροπής βασκανίας ♦ (μετβ.) 2. ρίχνω σάλιο σε (κάποιον): *τον έφτυσε μπροστά σε όλους·* ΦΡ. (α) *φτύ- νω εκεί όπου έγλειφα* για πρόσωπο που καταφέρεται εναντίον αυτού που παλιότερα επαινούσε ή γενικότ. που δείχνει αγνωμοσύνη για πρόσωπο ή κατάσταση που παλιότερα τον εξυπηρετούσαν: *Τι να του πεις! Φτύνει εκεί όπου έγλειφε: όσο τους είχε ανάγκη και π'ληρωνόταν από αυτούς, δεν έλεγε κουβέντα' τώρα που εγκατέλειψε την εταιρεία, κατηγορεί* roue *πάντες!* (β) *(κάποιος δεν αξίζει) ούτε να τον φτύσεις* (κάποιος) είναι άξιος κάθε περιφρόνησης (γ) *φτύσε με μη με ματιά- σεις!* για την αποτροπή βασκανίας. όταν κάποιος εκφράζεται με ιδιαίτερο θαυμασμό για κάποιον (δ) **Λες** *και τον έφτυσε στο στόμα/λες και τον έχει φτύσει* για κάποιον που μοιάζει πολύ σε κάποιον άλλον, που είναι ολόιδιος: *Κοίταξε πώς του μοιάζει ο γυιός τον! Λες και τον έφτυσε στο στόμα!* 3. εκτοξεύω από το στόμα μου (κάτι που είχα μέσα σε αυτό): *έφτυσε το κρέας, γιατί δεν του άρεσε* || (μτφ.) *τα τουφέκια έφτυναν καυτό μολύβι·* φρ. (μτφ.) (α) φτάνω *αίμα* βλ. λ. *αίμα* (β) *φτύνω τής μάννας μου το γάλα* βλ. λ. *γά/.αΑ.* (μτφ.- αρχικό) αγνοώ, περιφρονώ ή απορρίπτω (κάποιον), αποστρέφομαι (κάποιον): *τόσες φορές σε καλέσαμε κι εσύ μας έφτυσες* (δεν ήρθες) · φρ. (αρχικό) *τα φτύνω* κουράζομαι πολύ, εξαντλούμαι, αποκάμνω: *κόντευε να τα φτύσει απ' την πο/Λή* δουλειά ΣΥΝ. τα παίζω. σχολιο λ. *δίνω.*

[F.tym. μεσν., από τον αόρ. *έπτυσα* τού αρχ. *πτύω,* κατά το σχήμα *έξυ- σα - ξύνω, έψησα - ψήνω.* Τυ αρχ. *πτύω* αποτελεί εκφραστ. ρ. και λέξη· ταμπού. αφού δηλώνει κυρ. τη σημ. «φτύνω για να αποφύγω το "κακό μάτι"», με αποτέλεσμα την ποικιλία των τ. στις διάφορες Ι.Κ. γλώσσες. Σε ό.τι αφορά το αρχικό θ., αν *πτύω*< ˣpj0-, τότε η λ. συνδ. με αρχ. σλαβ. pljujo. λιθ. spiauju. αρχ. ισλ. spyja (όλα με τη σημ. «φτύνω»). ενώ αν το σύμπλεγμα *πτ-* (pr-) θεωρηθεί αρχαϊκό, τότε πλησιέ- στεροι φαίνονται άλλοι Ι.Ε. τ., λ.χ. αρμ. ruk. «πτύελο». t'k'-anem «φτύνω». Γ.πίσης συγγενείς είναι και άλλες λ. με αρχικό s-, λ.χ. λατ. spuere, αρχ. γερμ. splwan (> γερμ. speien), αγγλ. spii κ.ά., αλλά η αναγωγή τους σε Ι.Ε. (s)p(h)jcu- / *(s)pju- παραμένει αβέβαιη].

φτυσιά (η) τυ σάλιο που φτύνει κανείς ΣΥΝ. απόπτυσμα, πτύσμα, πτύελο, ροχάλα.

φτύσιμο (το) |φτυσίμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** το να φτύνει κανείς **2.** το σάλιο που φτύνει κάποιος 3. (μτφ.-αρχικό) η περιφρόνηση· κυρ. στις ΦΡ. (α) *κάποιος / κάτι δεν είναι ούτε για φτύσιμο: μου φέρθηκε πο/.ύ σκάρτα, δεν είναι ούτε για φτύσιμο* (β) **έχω** *κάποιον στο φτύσιμο, ήταν μια εποχή που τον είχαν όλοι στο φτύσιμο· το)ρα όλοι τρέχουν από κοντά του* || *τον έχουν όλοι στο* - (τον περιφρονούν) (γ) *ρίχνω σε κάποιον φτύσιμο, προσπάθησε, να της πιάσει την κουβέντα, αλλά εκείνη τον 'ριξε ένα φτύσιμο!* Επίσης **φτυσιματιά** (η) (σημ. 1-2).

(ΕΙ ΥΜ. Από τον αόρ. *έφτυσα* τού ρ. *φτύνω* και το επίθημα *-ιμο.* πβ. κ. *ξύσ-ιμο*\.

φτύσμα (το) [αρχ.] (φτύσμ-ατος | -ατα, -άτων] το σάλιο που φτύνει κάποιος.

φτυστός, -ή. -ό (εκφραστ.) εντελώς όμοιος: *το μωρό είναι ~ ο πατέρας του* συν. απαράλλακτος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *όμοιος.*

φτωχαδάκι (το) Ιχωρ. γεν.} (εκφραστ.) ο φτωχός, κυρ. αυτός που είναι άξιος συμπάθειας ή λύπησης.

[ΕΤΥΜ. < *φτωχός* + υποκ. επίθημα *-αδάκι,* πβ. κ. *πετρ-αδάκι].*

φτωχαίνω κ. (λών.) **πτωχαίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φτώχυνα! ♦ **1.** (αμετβ.) γίνομαι φτωχός: *η οικογένειά τους φτώχυνε* αντ. πλουτίζω

2. (μετβ.) κάνω (κάποιον/κάτι) φτωχό. – **φτώχεμα** (το). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-αίνω.*

φτώχια (η) (σχολ. ορθ. *φτώχεια)* Ιχωρ. γεν. πληθ.} 1.η κατάσταση τού να είναι κανείς φτωχός, να στερείται των αναγκαίο)ν αγαθών: *ζουν μέσα στη ~* || *η - και η ανεργία συχνά οδηγούν στο έγκλημα* || *όριο φτώχιας* (όριο εισοδήματος κάτω από το οποίο θεωρείται κανείς φτωχός) ΣΥ\\ πενία, ένδεια, ανέχεια, στέρηση, δυστυχία, μιζέρια. εξαθλίωση λντ. πλούτος, ευμάρεια- φρ. (α) *η* **φτώχια θέλει** *καλοπέραση* οι φτωχοί πρέπει να χαίρονται και να διασκεδάζουν, για να μην καταβάλλονται ψυχικά από την άσχημη κατάσταση στην οποία βρίσκονται (β) **έξω** *φτώχια (και καλή καρδιά)* ο φτωχός πρέπει να αντιμετωπίζει την κατάστασή του με αισιοδοξία, να μη βαρύνεται ψυχικά και να μην απογοητεύεται (γ) *τα πολλά λόγια είναι φτώχια* (i) για να τονιστεί η αξία τής λακωνικότητας, το ότι πρέπει να αποφεύγει κανείς τη φλυαρία (ii) δεν χρειάζονται περισσότερα, ανάφελα λόγια· οτιδήποτε περισσότερο σχετικά με κάτι είναι μάταιο να ειπωθεί: *το πρόγραμμα σταθεροποίησης τής οικονομίας είναι δεδομένο■ από εκεί και πέρα* ~ (δ) (παροιμ.) *η φτώχια φέρνει γκρίνια* η φτώχια προκαλεί προβλήματα και οδηγεί στη γκρίνια λόγω δυσαρέσκειας 2. (μτφ.) η έλλειψη αφθονίας ή επάρκειας σε κάτι: *~ ιδεών / λεξιλογίου* αντ. πλούτος. Επίσης (λόγ.) **πτωχεία** Ιαρχ.}. σχολιο λ. *-ια.*

[ετυμ. < *φτωχαίνω* (υποχωρητ.) < *φτωχός,* κατά το σχήμα *φτηνός - φτηναίνω - φτήνια, ακριβός - ακριβαίνω - ακρίβια* κ.λπ. 11 γρ. *φτώχεια* προϋποθέτει παραγωγή από το αρχ. *πτωχεία,* κάτι που δεν δικαιολογείται λόγω τού τονισμού τής λ. (πβ. *δουλεία - δουλειά. εσοδεία - σοδ(ε)ιά. υγεία - (υ)γειά* κ.ά.). οπότε θα αναμενόταν *πτωχεία ~ *φτωχειά*\.

φτώχια: συνώνυμα. ΙΙ έννοια τής «στέρησης των αναγκαίων πόρων ζωής», δηλ. τής φτώχιας, υπήρξε από τα αρχαία χρόνια ενδημούσα κατάσταση σε μια μικρή χώρα με περιορισμένους φυσικούς και υλικούς πόρους, όπως η Ελλάδα. *Ως* **εκ τούτου, το σχετικό λεξιλόγιο ήταν και είναι αρκετά πλούσιο. Οι αρχαίοι εξέφρασαν τη φτοΐχια με τη λ. πενία (***πένομαι, πένης-* **ομόρρ. τού** *πόνος, πονώ* **«μοχθώ, εργάζομαι»,** *πενιχρός).* **Ο Ιΐρόδοτος (7. 102) έχει πει το χαρακτηριστικό:** *τή Ψ.λλάδι πενίη σύντροφός έστι* **/.../** *(αρετή) δέ χρωμένη τή πενίη έπαμύνεται* **(στην Ελλάδα μόνιμος σύντροφος είναι η φτώχια [...J. αντιμετωπίζει δε τη φτώχια χρησιμοποιώντας την αρετή»). Πενία ήταν η αξιοπρεπής φτώχια, όταν κανείς καταφέρνει να εξοικονομεί τα αναγκαία με το μεροκάματο, αφού πένης ήταν ο φτωχός εργάτης, ο μεροκαματιάρης (σε αντίθεση με τον πλούσιο ή τον δυνάμενον «εύπορο»). Πτωχεία, αντιθέτως. στους αρχαίους είναι η παντελής έλλειψη των προς το ζην. που καταλήγει στην επαιτεία, τη ζητιανιά· πτωχός είναι ο ζητιάνος. Ο Αριστοφάνης στον** *Πλούτο* **(στ. 553) ορίζει τη διαφορά πτωχού και πένητος ως εξής:** *πτωχού μέν γάρ βίος* **/.../** *ζην εστι μηδέν έχοντα- τού δέ πένητος ζην φειδόμενον καί τοΐς έργοις προσέχοντα* **(ας σημειωθεί ότι η λ. πτωχός·συνδέεται ετυμολογικά με το αρχ.** *πτήσ- σω* **«ζαρώνω από τον φόβο μου» και ότι πτωχός είναι «ο ζαρωμένος, ο φοβισμένος, ο κακομοίρης»). Στη Ν. Ηλληνική επικράτησε ως γενική για «τη στέρηση πόρων προς το ζην» η λ. φτώχια (από το φτωχαίνω** < *φτωχός* **κατά τα** *φτηνός - φτηναίνω φτήνια* **κ.τ.ό.), ενώ η** *πενία* **είναι τυπικότερος οικονομικός όρος. ΙΙ απορία δηλώνει τη βεβαιωμένη (εγγράφως και τυπικώς) έλλειψη πόρων ζωής, ενώ οι λ. ένδεια (από το** *ενδείς* **«στερούμενος»), ανέχεια** *(έχω)* **και στέρηση δηλώνουν (άτυπα) επίσης την έλλειψη πόρων για να ζή- σει κανείς. Η λ. ζητιανιά είναι ό,τι το αρχ.** *πτωχεία,* **δηλ. η επαιτεία. Μια σειρά λ., όπως δυστυχία, μιζέρια και εξαθλίωση, δηλώνουν τα υλικά, κοινωνικά και ψυχολογικά αποτελέσματα τής φτώχιας, ενώ την έλλειψη χρημάτων, που συνιστά τη** *φτώχια* **και την** *ανέχεια,* **ο λαός με πικρόχολο χιούμορ χαρακτήρισε ως απενταρία (***απέντα-* **ρος < πεντάρα), αδεκαρία** *(αδέκαρος* < *δεκάρα).* **αφραγκιά** *(άφραγκος* < *φράγκο)* **και αναπαραδιά (ανα- στερητ. + παράδες «χρήματα»).**

φτωχικό (το) **1.** το σπίτι τού φτωχού **2.** (κατ' επέκτ. ως έκφραση μετριοφροσύνης) το σπίτι: *καλώς όρισες στο - μας.* **φτωχικός,** -ή. -ό κ. (λόγ.) **πτωχικός 1.** αυτός που ταιριάζει σε φτωχό: *~ ντύσιμο / γεύμα / σπίτι / γειτονιά 2. φτωχικό* (το) βλ.λ. — **φτωχικά** επίρρ.

[ΕΤΥ.Μ. < αρχ. *πτωρκός* < *πτοχόςΐ* **φτωχό-** κ. **φτωχό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. κατάσταση φτώχιας: *φτωχο-γειτονιά. φτωχό-παιδο. φτωχόσπιτο 2.* κάτι που σχετίζεται με τους φτωχούς: *φτωχο-κομείο, φτωχολογιά.*

[ΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *φτωχός* (βλ.λ.)]. **φτωχογειτονιά** (η) η γειτονιά στην οποία κατοικούν φτωχοί: *στις ~ τής Αθήνας* ΣΥ\\ φτωχομαχαλάς, **φτωχοκομείο** (το) -+ πτωχοκομείο **φτωχοκόριτσο** (το) το κορίτσι φτωχής οικογένειας ΛΝΤ. πλουσιοκό- ριτσο.

φτωχολογιά (η) {χωρ. πληθ.} (περιληπτ.-εκφραστ.) το σύνολο των φτωχών: «~. *για σένα κάθε μου τραγούδι* » (λαϊκ. τραγ.).

|ΕΤΥΜ. < μεσν. *φτωχολογιά* < *φτωχός* + -λο/ία < *λέγω.* με τη σημ. «συλλέγω, συγκεντρώνω»|. **φτωχολόι** (το) Ιχωρ. πληθ.} (σπανιότ.) η φτωχολογιά.

ΙΕΤΥΜ. < *φτωχό-* + *-λόι* (βλ.λ.)|. **φτωχομάγαζο** (το) (εκφραστ.) το φτωχικό μαγαζί: *δρόμοι παλιοί, γεμάτοι φτωχομάγαζα.* **φτωχομάννα** (η) (εκφραστ.) ο χώρος ή ο τόπος που είναι προσιτός οικονομικά και σε φτωχούς: *η Αθήνα είναι βρίσκει κανείς ό,τι θέλει σε φτηνές τιμές* || «*Θεσσαλονίκη μου. μεγάλη* (λαϊκ. τραγ.). **φτωχομαχαλάς** (ο) {φτωχομαχαλάδες} η φτωχογειτονιά, **φτωχομπινές** (ο) {φτωχομπινέδες} (λαϊκ.- μειωτ.) κακομοίρης, μικρός (που κάνει μικροαπάτες κ.λπ.). **φτωχοντυμένος,** -η, -ο αυτός που είναι ντυμένος με φτωχικά ρού- χα.

φτωχόπαιδο (τυ) το παιδί φτωχής οικογένειας: *ξεκίνησε από - κι έγινε μεγάλος και τρανός* αντ. πλουσιόπαιδο. **φτωχοπερήφανος,** -η, -ο αυτός που είναι φτωχός, αλλά διατηρεί την αξιοπρέπειά του συν. (ειρων.) ψωροπερήφανος, **φτωχός,** -ή. -ό **1.** αυτός που στερείται αναγκαίων αγαθών, που δεν έχει αρκετά χρήματα για να ζήσει: *~ οικογένεια* |j (κ. ως ουσ.) *προστάτης των ~ και των αδυνάτων* || *«θα γορίσει ο τροχός, θα γελάσει κι ο ~»* (παροιμ.) συν. άπορος, ενδεής αντ. πλούσιος, ευκατάστατος, εύπορος· φρ. (α) **φτωχός** *συγγενής* βλ. λ. *συγγενής* (β) (παροιμ.) *όπου φτωχός κι η μοίρα του* για περιπτώσεις στις οποίες βρίσκουν και άλλες δυστυχίες κάποιον ήδη δυστυχή: *έχασε τον γυιο του και τώρα έμεινε ανάπηρος■ ~!* 2. αυτός που δεν έχει μεγάλη χρηματική αξία ή περιέχει λιγοστά πράγματα (φανερώνοντας έλλειψη οικονομι- κο)ν πόρων): *- δώρο / γεύμα* ɜ. οικονομικά αδύναμος: *~ χώρες / περιοχή* jj *τα οικονομικά μέτρα θίγουν τις φτωχότερες τάξεις-* (μτφ.) **4.** ελλιπής. ανεπαρκής: *έδαφος ~ σε φυσικούς πόρους* [[*φαγητό ~ σε θρεπτικά συστατικά* || **-** *σοδειά* **5.** (σε εκφράσεις συμπάθειας, συμπόνιας) καημένος, δυστυχής: *τι τραβάει, ο* — **φτωχά** επίρρ., (υποκ.) **φτωχούλης,** -α, -1/-ΙΚΟ κ. **φτωχούλικος,** -ια, -ο κ. **φτωχούτσικος,** -η/-ια, -ο

ΣΧΟΛΙΟ λ. *συμπάθεια, φτώχια.*

[F.ΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *πτωχός* < **πτω-κ-ός* (με εκφραστ. δάσυνση τυύ επιθήματος), ετεροιωμ. βαθμ. τού 0. που απαντά στο ρ. *πτήσσω* ^ζαρώνω από φόβο» < *πτά-κ-]ω* (μεταπτωτ. βαθμ. τού θ. **πετά-*, βλ. λ. *πί- πτ-ο). πέτ-ομαι).* Η λ. συνδ. μεταξύ άλλων με τα αρμ. rak-'cim. rak'-eay «κρύβομαι»), φτωχόσπιτο (το) το φτωχικό σπίτι.

φτωχοσυνοικία (η) {φτωχοσυνοικιών} η φτωχογειτονιά ΣΥΝ. φτωχομαχαλάς.

φτωχοφαμελιά (η) (λαϊκ.) η φτωχή οικογένεια, φτωχοφαμελίτης (ο) {φτωχοφαμελιτών}, φτωχοφαμελίτισσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο (πατέρας ή μητέρα) που έχει φτωχή οικογένεια.

φιιγάδας (ο) * φυγάς

φυγαδεύω ρ. μετβ. {φυγάδευ-σα, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} βοηθώ (κάποιον) να δραπετεύσει: *φίλοι του τον φυγάδευσαν στο εξωτερικό.*

φυγάδευση (η) Ιμτγν.].

|ΕΤΥΜ. αρχ. < *φυγάς. -άδος* (βλ.λ.)|. φυγάς (ο/η) {φυγάδ-α κ. -ος (θηλ. φυγάδος) | -ες] 1. ΙΤΡΑΤ. ο ανυπότακτος ή ο λιποτάκτης στρατιώτης 2. πρόσωπο που έχει φύγει από την πατρίδα του ως δραπέτης. διωκόμενος. Κπίσης φυγάδος (ο).

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < *φυγή* (βλ.λ.)J.

φαγάς, φοροφυγάς, μιγάς κ.τ.ό. Τα ονόματα τής κατηγορίας αυ- σχηματίζουν τις πλάγιες πτώσεις τού ενικού (γενική, αιτιατική) περιττοσύλλαβα (δηλ. με μία επιπλέον συλλαβή). Έτσι λέμε ο *φυγάς. τού φυγάδ-α / -ος. τον φυγάδα* και όχι *τού φυγά* (!), *τον φυ- γά* (!) κ.τ.ό.

φυγή (η) {χωρ. πληθ.} 1. η εσπευσμένη απομάκρυνση από κάπου: *προσπάθησε να διασωθεί διά τής ~]|| «μια παρατεταμένη σύρραξη θα προκα/.έσει ~ π/.ηθυσμού προς το εξωτερικό»* (εφημ.) ςυ\\ φευγιό, φευγάλα, αναχώρηση 2. η μη επιτρεπόμενη εγκατάλειψη ενός τόπου, η απομάκρυνση από κάποιο μέρος κρυφά: *η ~ τού καταζητούμενου στο εξωτερικό* 3. η άτακτη υποχώρηση στο πεδίο τής μάχης· κυρ. σε ΦΡ. όπως: *έτρεψαν τον εχθρό σε άτακτη ~* 4. (μτφ.) το να ξεφεύγει κανείς από κάτι δυσάρεστο: *η μουσική είναι γι'αυτόν μια - απ' την πεζή πραγματικότητα || τάσεις φυγής ·* 5. μουσ. η φούγκα (βλ.λ.).

|Γ·:Ι ΥΜ. αρχ. < *φύξ. φυγός* «φυγάς» (όπως απαντά σε σύνθ.. λ.χ. *πρόσ- φυξ*) < θ. *φυγ-*. μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. *φεύγω* (βλ.λ.)]. φυγο- κ. φυγό- λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν:!. αποφυγή: *φυγό-δικος. φνγο-μαχία. φυγό-ποινος. φυγο-πο- νία* 2. απομάκρυνση: *φυγό-κεντρος.*

|ΠΓΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *φυγό-μα- χος.* μτγν. *φυγό-δικος),* που προέρχεται *ακό* το θ. *φυγ-* (πβ. αόρ. β' *φυγ-* cfv) τυύ ρ. *φεύγω*.* φυγόδικος (ο/η) {φυγοδίκ-ου | -ων. -ους) ΝΟΜ. ο κατηγορούμενος που δεν εμφανίζεται στο δικαστήριο για να δικαστεί στην καθορισμένη δικάσιμο.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *φυγο-* (θ. *φυγ-* τού αορ. β' *έ-φυγ-ονχοῦ* ρ. *φεύγω)* + *-δικός* < *δίκη*.*

φυγοδικώ ρ. αμετβ. [αρχ.] {φυγοδικείς... | φυγοδίκησα} ΝΟΜ. αποφεύγω να παραστώ στο δικαστήριο, για να δικαστώ. — **φυγοδικία** (η) [μτγν.Ι.

φυγοκεντρικός, -ή, -ό [1886[φυσ. αυτός που σχετίζεται με τη φυ- γόκεντρο δύναμη: ~ *διαχωριστής* (διάταξη με την οποία επιτυγχάνεται στα εργαστήρια υ διαχωρισμός των συστατικών μείγματος). φυγόκεντρος, -η (λόγ. -ος). -ο [1843[1. φυι. (α) αυτός που τείνει να απομακρύνεται από το κέντρο αντ. κεντρομόλος (β) *φυγόκεντρος δύναμη* πλασματική δύναμη που εφαρμόζουμε σε ένα σώμα, το οποίο κινείται σε κυκλική τροχιά, με διεύθυνση και μέγεθος ίδια προς την κεντρομόλο δύναμη, αλλά αντίθετη φορά 2. (μτφ.) αυτός που κινείται με αντίθετη φορά ή κατεύθυνση προς ορισμένο κέντρο (εξουσίας, κρατικής οργάνωσης κ.λπ.): *στα κόμματα αναπτύσσονται ~ τάσεις* (τάσεις αντίθετες προς αυτά που πρεσβεύει η ηγεσία).

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. centrifugiisj.

φυγόκεντρος - κεντρόφυγος - κεντρομόλος. Στις αρχές τού 18ου αι. πλάστηκαν στη λόγια Λατινική τής εποχής οι λ. centripeius και cemrifugus. για να δηλιόσουν αντιστοίχως στη φυσική την κίνηση μιας δυνάμεως προς το κέντρο (ceniripctus) και την κίνηση μιας δυνάμεως από το κέντρο (ccntrifugus). Η προς το κέντρο κίνηση δηλώθηκε από τα λατ. centrum «κέντρο» + perere «ζητώ» (> centri- petus), ενώ η από το κέντρο απομάκρυνση, φυγή με τα λατ. ccntrum «κέντρο» + fugere «φεύγω, απομακρύνομαι» (> centrifugus). Έτσι πλάστηκαν (από τους νεολατινικούς όρους) οι γαλλ. όροι centripclc (1700) και centrifugc (1700). από όπου οι αγγλ. ccntripctal και centrifugal. Από τους ξένους όρους οι Έλληνες διαφωτιστές τού]8ου αι. έπλασαν τους ελλην. όρους κεντρόμολος (< *κέντρο* + *-μό/.ος* < αρχ. αόρ. β' *έ-μολ-ον* «ήλθα» τού ρ. *βλώσκω* [πβ. *μολών λαβέ\)* και κεντρόφυξ. *-υγος* (< *κέντρο* + *-φυξ* < θ. *φυγ-* από αόρ. β' *ε-φυγ-ον* του *φεύγω* [πβ. *πρόσ-φυξ* «πρόσφυγας»]). Και οι δύο όροι πρωτομαρτυρούνται στον διαμορφωτή τής καθαρεύουσας Νικηφόρο Θεοτόκη (1766) και στον διδάσκαλο τού Γένους Ευγένιο Βούλγαρι (1766). Ωστόσο, έναντι τού αρχαίου τύπου *κεντρόμολος* (που θα ήταν και ορθότερος |πβ. *αυτόμολος*|). ο άλλος διδάσκαλος τού Γένους, ο Κωνσταντίνος Βαρδαλάχος. το έτος 1812 υποστήριξε (και επέβαλε) τον τονισμό κεντρομόλος. Για το *κεντρομόλος* προτάθηκαν και άλλες αποδόσεις (κεντροπετής, Σπυρ. Μαυρογένης 1863, κεντρόποδες *δυνάμεις,* Χριστόδ. Ακαρνάν 1786, **κεντροφερής** και **κεντροδιώκτις** *δύναμη, Γαλλοελ/„ηνκό Λεξικό* Μ. Σχινά και 1. Αεβαδέως). που δεν επικράτησαν. Για το *κεντρόφυξ / κεντρόφυγος* προτάθηκε από τον πολύ Κωνσταντίνο Λσώπιο (1843) ο τ. **φυγόκεντρος.** ο οποίος και επικράτησε (ο τ. **φυξίκεντρος** που προτάθηκε από τον Ηρακλή Μητσόπουλο 118451 δεν επικράτησε).

φυγομαχία (η) |μεσν. 1 {φυγομαχιών) **1.** η αποφυγή από κάποιον να πολεμήσει, να μπει στη μάχη. συνήθ. από δειλία 2. (συνήθ. μτφ.) η αποφυγή από κάποιον να εμπλακεί σε δύσκολη γι' αυτόν υπόθεση, ενώ θα έπρεπε.

φυγόμαχος (ο/η) [αρχ.[1. πρόσωπυ που αποφεύγει να πολεμήσει, να μπει στη μάχη. συνήθ. από δειλία 2. (μτφ.) πρόσωπο που αποφεύγει να εμπλακεί σε δύσκολη γι' αυτόν υπόθεση, ενώ θα έπρεπε. **φυγομαχώ** ρ. αμετβ. |μτγν.j {φυγομαχείς... | φυγομάχησα} **1.** αποφεύγω αναμέτρηση (μάχη ή αγώνα) από δειλία 2. (μτφ.) αποφεύγω να αντιμετωπίσω μια δύσκολη κατάσταση: *η αντιπολίτευση κατηγορεί τον πρωθυπουργό ότι φυγομαχεί στη Βουλή.* **φυγόποινος,** -η, -ο [18851 αυτός που έχει καταδικαστεί από δικαστήριο, αλλά αποφεύγει να εκτίσει την ποινή του και παραμένει ασύλληπτος.

φυγοπόλεμος, -η, -ο [αρχ.] αυτός που αποφεύγει να πολεμήσει λόγω δειλίας.

φυγόπονος, -η, -ο |μτγν.| αυτός που αποφεύγει τους κόπους, την εργασία συν. οκνηρός, τεμπέλης αντ. εργατικός, επιμελής. -■ **φυγοπονία** (η) [μτγν.].

φυγοπονώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {φυγοπονείς...} είμαι φυγόπονος, αποφεύγω τους κόπους, την εργασία συν. τεμπελιάζω, **φυγόστρατος** (ο) [1883] |φυγοστράτυυ | -ων. -ους] στρατ. πρόσωπο που αποφεύγει την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων, ο ανυπότακτος. – **φυγοστρατίσ** (η) j 1897]. **φύγω** (να/θα) ρ. φεύγω

-φυής, -ής. -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν: 1. (α) αυτόν που διαθέτει μια πνευματική ικανότητα κάποιου επιπέδου: *μεγαλο-φυής, ιδιο-φυής. ευ-φυής* [β) αυτόν που έχει συγκεκριμένη σωματική διάπλαση: *μικρο-φυής, νανο-φυής ·* **2.** αυτόν που φυτρώνει σε συγκεκριμένυ τόπο ή με ορισμένο τρόπο: *πετροφυής, αυτο-φυής* **3.** αυτόν που είναι κατάφυτος από ένα συγκεκριμένο είδος φυτού ή δέντρου: *ελαιο-φυής.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης. -ες.* jΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και **Ν.** Ελληνικής (πβ. αρχ. *εύ-φυής. προσ-φυής),* που προέρχεται από το θ. τού ρ. *φύω / -ομαι* (βλ.λ.)|. **-φυΐ"α** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν. 1. πνευματική ικανότητα σε ορισμένο βαθμό ή ορισμένου τύπου: *ιδιο-φυΐα. μεγα/^ο-φυΐα. ευ-φυΐα* **2.** δημιουργία, γένεση: *οδο- ντο-φυΐα. τριχο-φυΐα, ονυχο-φυΐα.*

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και **Ν.** Ελληνικής (πβ. αρχ. *εύ-φυΐα,* μτγν. *μεγαλο-φυΐα).* πυυ προέρχεται από τα αντίστοιχα επίθετα σε *-ψνής* (βλ.λ.) |.

φύκι (το) {φυκ-ιού | -ιών) αυτότροφο υδρόβιο φυτό· φρ. (μτφ.) *(πουλώ) φύκια για μεταξωτές κορδέλες (σε κάποιον)* παρουσιάζω ευτελή, ασήμαντα πράγματα ως σπουδαία ή ακριβά (για λόγους επίδειξης ή εξαπάτησης): *τόσον καιρό τους πουλούσε φύκια για μεταξωτές κορδέλες. ότι τάχα είχε σπουδάσει σε μεγάλα πανεπιστήμια, ενώ απλώς είχε παρακο'/.ουθήσει μαθήματα σε διάφορες ιδιωτικές σχολές.* Επίσης (επιστημ.) **φύκος** [αρχ.| {φύκ-ους | -η. -ών}.

[LΤΥΜ. < αρχ. *φύκιον: φυκίον.* υποκ. τού ουδ. *φύκος.* αγν. ετύμου. λ. που αναφερόταν αρχικά σε ένα είδος λειχήνα, από τον οποίο παρασκευαζόταν κόκκινη βαφή. Η αναγωγή στο εβρ. puk «βαφή (ματιών)» δεν θεωρείται πιθανή, επειδή ο σημιτ. τ. φαίνεται να προσδιορίζει ένα είδος μαύρης βαφής|. **φυκόστρωτος,** -η, -ο στρωμένος με φύκια.

φύλαγμα (το) [μτγν.] {φυλάγματος | χωρ. πληθ.) **1.** η φύλαξη, η προστασία: γο ~ *τού σπιτιού / των χρημάτων / των συνόρων* 2. (ειδικότ.) η αποθήκευση και φύλαξη: γο ~ *των χαλιών σε ειδικούς χώρους* j| *το ~ των αποσκευών σε αίθουσα τού αεροδρομίου* **3.** η προφύλαξη: ο *καιρός χάλασε και χρειάζεται ~* **4.** η επιτήρηση (για την ασφάλεια και προστασία κάποιου): *το - των παιδιών, όταν λείπουν οι γονείς.*

φυλάγω ρ. -+ φυλάσσω

φυλάκα (η) (αρχικό-ειρων.) η φυλακή: *αν συνεχίσει τις κ?^εψιές. θα πάει ~.*

φύλακας (Ο/η) {φυλάκων) **1.** πρόσωπο που φρουρεί, που επιτηρεί κάτι: *ο ~ τής πύλης / τού μουσείου / τής σιδηροδρομικής διασταύρωσης* ΦΡ. **έχουν** *γνώση οι φύλακες* βλ. λ. *γνώση* 2. ο προστάτης, ο υπερασπιστής: *έχουν τον Άγιο Νικόλαο ~ τού νησιού τους·* ΦΡ. *φύλακας άγγελος* βλ. λ. *άγγε?^οςΖ.* (μτφ.) πρόσωπο που διατηρεί κάτι (π.χ. παραδόσεις, έθιμα) (χναλλοίωτο στον χρόνο: - *των παραδόσεων.*

|ει υμ. < αρχ. *φύ/.αξ, -ακος.* με επίθημα *-ας* (πβ. κ. *κόλ-αξ, σκύλ-αξ*), αβεβ. ετύμου. Κατά μιαν άποψη, η λ. συνδ. με το β^1 συνθ. τού λατ. bubulcus «βουκόλος», subulcus «χοιροβοσκός», μέσω τ. **-fulcus,* αλλά η λ. *φύλαξ* είναι πολύ αρχαιότερη και επιπλέον ουδέποτε δήλωσε τον φρουρό ζώων. Ακόμη λιγότερες πιθανότητες συγκεντρώνουν οι συνδέσεις με τη λ. *πύλη* ή με το θ. **bheu-dh.* πβ. αρχ. *πυνθάνομαι* «πληροφορούμαι. παρατηρώ», καθώς και με το αρχ. *φωλεός* «φωλιά»|.

-φύλακας β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** το πρόσωπο που προστατεύει κάτι/κάποιον: *δασο-φύλακας. σωματοφύλακας. αστυ-φύλακας. θαλαμο-φύλακας. φαρο-φύλακας* 2. πρόσωπο, χώρο ή αντικείμενο σχετικά με την αποθήκευση και διαφύλαξη: *υποθηκο-φύλακας. αρχειο-φύλακας. χαρτο-φύλακας.*

ΙΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής (πβ. μτγν. *σωματο-φύλαξ, άγρο-φύλαξ,* αρχ. *νυκτο-φύλαξ),* που προέρχεται από το αρχ. *φύλαξ, -κος* |.

φυλακή (η) **1.** το κτήριο στο οποίο εγκλείονται οι υπόδικοι ή κατάδι- κοι: *μπαίνω - || πάω ι με. κλείνουν (στη)* ~ (με φυλακίζουν) || *σαπίζω στη ~ || δραπετεύω / απολύομαι από τη ~ || κλείνω / στέλνω κάποιον (στη)* -1| *τρόφιμος / διευθυντής φυλακών || φυλακές ανηλίκων || «όπου ανοίγει ένα σχολείο, κ?^είνει μια φυλακή»* (Β. Ουγκώ)' ΦΡ. (α) *κάνω φυλακή* κλείνομαι σε φυλακή και εκτίνω την ποινή μου: *έκανε δέκα χρόνια φυλακή || έχω κάνει φυλακή επί χούντας, γιατί ήμουν αριστερός* (β) (παροιμ.) *τής φυλακής τα σίδερα είναι για τους λεβέντες* όποιος μπορεί να κάνει κάτι ριψοκίνδυνο, δεν φοβάται να μπει ακόμη και στη φυλακή ΙΥΝ. (επίσ.) σωφρονιστικό κατάστημα, (λόγ.) δεσμωτήριο 2. (συνεκδ.) η ποινή τής φυλάκισης: *έφαγε δέκα χρόνια* - 3. στρατ. ποινή που προσμετρείται ως επιπλέον χρόνος θητείας **4.** (μτφ.) οτιδήποτε (χώρος, θεσμός κ.λπ.) περιορίζει την ελευθερία: *έλεγε ότι ο γάμος είναι - || μερικοί μαθητές αισθάνονται ότι το σχολείο είναι ~ || ο φιλόσοφος θεωρούσε το σώμα ~ τής ψυχής*■ ΦΡ. θου, *Κύριε, φυλακήν τω στόμστί μου (θού, Κύριε, φυλακήν το) στόματί μου.* Π.Α. *Ψαλμ.* 140/141. 3) Κύριε, περιφρούρησε το στόμα μου· σε περιπτώσεις στις οποίες προσπαθεί κανείς να συγκρατήσει τον εαυτό του για να μην ξεστομίσει ανάρμοστη φράση, χαρακτηρισμό, ύβρη: *αυτός ο άνθρωπος, ~, είναι υπεύθυνος για ό.τι μας συνέβη* · 5. ναυτ. η τετράωρη υπηρεσία των ανδρών τού πληρώματος πλοίου ΣΥΝ. βάρδια. [ΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «φρούρηση - φύλαξη, διατήρηση» < *φύλαξ, -ακος* (βλ.λ.)].

-φυλακή β' συνθετικό για τον σχηματισμό θηλυκών ουσιαστικών που δηλώνουν: 1. υπηρεσία φύλαξης: *ακτο-φυλακή, αγρο-φυλακή. πο/ατο- φυλακή* 2. τμήμα, συνήθ. στρατιωτών, που κινείται σε συγκεκριμένη πλευρά μιας πορείας: *εμπροσθο-φυλακή. οπισθο-φυλακή.*

[ιτυμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *προ-φυ'λακή).* που προέρχεται από το αρχ. φυλακή στην αρχ. σημ. «φύλαξη, φρούρηση»!.

φυλακίζω ρ. μετβ. [μτγν.[[φυλάκισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος) **1.** κλείνω (κάποιον) στη φυλακή: *τον φυλάκισαν για κλοπές που είχε διαπράξει || τον φυλάκισαν επειδή ήταν αντίθετος με το καθεστώς* συν. κρατώ, (λαϊκ.) κλείνω / βάζω μέσα **2.** (η μτχ. *φυλακισμένος, -η, -ο)* βλ.λ. 3. (μτφ.) περιορίζω την ελευθερία των κινήσεων (κάποιου): *ο πατέρας της την είχε φυλακίσει στο* σπίτι.

φυλάκιό (το) [μτγν.] [φυλακί-ου | -ων] στρατ. **1.** οίκημα διαμονής των στρατιωτών που ανήκουν στη φρουρά στρατοπέδου ή περιοχής· ΦΡ. *προκεχωρημένο φυλάκιο* βλ. λ. *προκεχωρημένος* **2.** στρατιωτική θέση. η οποία φρουρείται για επιτήρηση προφυλακών και συλλογή πλη- ροφοριών. και το απόσπασμα που είναι σε αυτήν.

-φυλάκιο κ. **-φυλακείο** β' συνθετικό λέξεων που δηλώνει τον χώρο όπου φυλάσσεται κάτι: *χαρτοφυλάκιο, θησαυροφυλάκιο, οστεοφυλάκιο || υποθηκοφυ?Μκείο.*

-φυλάκιο και -φυλακείο. Η αρχαία λ. **φυλάκιο** παραδίδεται ως προπαροξύτονη με *-ι- (φυλάκιον)* και ως παροξύτονη (προπερισπώμενη) με *-ει- (φυλακεῖον).* **Κανονικά, τα ουσιαστικά που δηλώνουν τόπο σχηματίζονται με την παραγωγική κατάληξη -είο και με τον τόνο στην παραλήγουσα:** *ραφείο, βαφείο, μαντείο, ταχυδρομείο, κουρείο, ιατρείο, ορυχείο, ζαχαροπλαστείο, αρτοπωλείο* **κ.τ.ό. Επομένως και φυλακείο (όπως παραδίδεται στην Αρχαία) και** *υποθη- κοφυ?Μκείο. δασοφυλακείο, αρχαιοφυλακείο* **κ.τ.ό. ΟΖηκίδης μάλιστα παρατηρεί:** *«τό φερόμενον διά τοῦ* **ι** *φυλάκιον πλημμε/^ές είνε***θεωρώντας ως ορθό το** *φυλακεῖο(ν).* **Ωστόσο, ο προπαροξύτονος τύπος** *φυ/.άκιο* **ήδη στην Αρχαία γράφτηκε με** *-ι-* **(πιθανόν λόγω και τής ευρύτερης, μη σταθερής τοπικής σημασίας του), όμοια δε γράφονται και προπαροξύτονα σύνθετα, όπως** *χαρτοφυλάκιο. θησαυροφ/^άκιο. οστεοφυλάκιο.*

φυλάκιση (η) **[1833] {-ης κ.-ίσεως | -ίσεις.-ίσεων} 1.ο εγκλεισμός στη φυλακή 2.** νομ. **η στερητική τής ελευθερίας ποινή που δεν είναι μικρότερη των δέκα ημερών και δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη:** *οι παραβάτες τιμωρούνται με ~ τουλάχιστον 2* **ετών(πβ. κ.** *κάθειρξη).* **φυλακισμένος, -η. -ο 1. αυτός που βρίσκεται σε φυλακή: (κ. ως ουσ.)** τοτ *δικαιώματα / η ανταρσία των* ~ ΣΥΝ. **κατάδικος, έγκλειστος, κρατούμενος 2. (μτφ.) ο περιορισμένος, αυτός που δεν έχει ελευθερία κινήσεων, φυλακτό** (το) **-►** φυλαχτό

φύλακτρα (τα) **[18Β3Ι ίφυλάκτρων} το χρηματικό ποσό που καταβάλλεται για τη φύλαξη (πράγματος).**

j RTYM. < αρχ. *φυλάσσω* **(θ.** *φυ/.ακ-,* **λ.χ.** *φυλακ-τός)* **+ παραγ. επίθημα** *-τρα(π$.* **κ. <5ίό'οτκ-τροΟΙ. φυλακώνω ρ. μετβ. [μεσν.Ι {φυλάκω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) φυλακίζω.**

φύλαξη (η) **Γαρχ.] {-ης κ. -άξεως [χωρ. πληθ.} το να φυλάσσει κανείς κάποιον/κάτι:** *η - των κρατουμένων / των χρημάτων*[1] *των συνόρων* **]]** *η μπέιμπι-σίτερ αναλαμβάνει τη* **-** *των παιδιών* **| |** *αναλαμβάνουν καθάρισμα και ~ χαλιών.* **φύλαρχος (ο) {φυλάρχ-ου | -ων. -ους) ο αρχηγός, ο ηγέτης φυλής.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *φύλλο.*

[ετυμ. **αρχ. <** *φυλή* **+** *-αρχος* < *άργω* **|. φυλάσσω κ. φυλά(γ)ω κ. φυλω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {κ. -άς... [φύλαξα, -χθηκα (καθημ. -χτηκα). -γμένος} ♦ (μετβ.) 1. παρέχω προστασία, προσέχο). φρουρώ:** *οι στρατιώτες φυλάσσουν τα σύνορα τής πατρίδας* **[[** *πολλοί σκοποί φύλασσαν το προεδρικό μέγαρο* συν. **περιφρου- ρώ. προασπίζο). υπερασπίζω**· φρ. *φυλάσσω Θερμοπύλες* **βλ. λ.** *Θερμοπύλες 2.* **επιτηρο), δείχνω προσοχή ή φροντίδα για (κάποιον/κάτι):** *θα μου φυλάξετε για λίγο τα πράγματα, μέχρι να επιστρέψω:* **| |** *πήγαινε να κάνεις τη δου?-ειά σου και θα φυλάξω εγώ το παιδί* συν. προσέχω **3.** (συνεκδ.) προφυλάσσω. προστατεύω: ο *Θεός να μας φυλάει από τέτοιες συμφορές*■ ΦΡ. (α) Θεός *φυλάξοι* βλ. λ. *Θεός* (β) (πα- ροΐω.) *όποιος φυλάει τσ ρούχα του, έχει τα μισά* βλ. λ. *ρούχο* (γ) **ο** *φόβος φυλάει τα έρ(η)μα* βλ. λ. *φόβος* **4.** κρατώ, διατηρώ (κάτι) με συγκεκριμένο συνήθ. σκοπό: *έχω φυλάξει τα γράμματα που μου έστελνες από τη Γαλλία* **| |** *~ κάποια χρήματα για τις σπουδές των παιδιών μου* **j)** *φύλαξε το φαγητό για αύριο* **j]** *φύλαξε την όρεξή σου για μετά-* φρ. (α) *φυλάω (κάτι) (σε κάποιον)* κρατώ κακία (για κάτι) (σε κάποιον). κυρ. περιμένοντας την ευκαιρία να ανταποδώσω: *του το φυλάω αυτό που είπε* (β) *τη φυλάω / την έχω φυλαγμένη (σε κάποιον)* παραμονεύω (κάποιον), ώστε να τον βλάψω 5. (μτφ.) τηρώ. σέβομαι: *δεν φύλαξε τον όρκο* του / *τις οικογενειακές του αρχές και παραδόσεις** (αμετβ.) **6.** γραμ. είμαι σκοπός, έχο) σκοπιά / υπηρεσία: *ποιος φυλάει σήμερα; ι.* (μεσοπαθ. *φυλάγομαι)* προσέχω τον εαυτό μου. προστεύομαι: *να φυ/Λγεσαι απ' τους κακούς ανθρο)πους || έτρεξε να φυλαχτεί απ' την ξαφνική μπόρα* · φρ. *τα φυλάω* (στο παιδικό ομαδικό παιχνίδι «κρυφτό») κλείνω τα μάτια, για να κρυφτούν οι άλλοι λντ. βγαίνω.

[ΠΤΥΜ. αρχ. < **φυλάκ-jo)* < *φύλαξ. -ακος* (βλ.λ.)].

φυλαχταρι (το) [χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το φυλαχτό.

Ιείύμ. < *φυλαχτό* + παραγ. επίθημα *-άρι.* πβ. κ. *παλληκ-άρι* \ . **φυλαχτό** κ.

φυλακτό (το) το αντικείμενο που φοράει κανείς πάνω του. για να τον προστατεύει από κάθε κακό: *φορούσε ~ από τίμιο ξύλο* συν. περίαπτο. εγκόλπιο, (λαϊκ.) χαΐμαλί.

|ΕΙΎΜ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *φυ'λακτός* < αρχ. *φυλάσσα*>[.

φυλετικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τις φυλές ή τις μεταξύ τους σχέσεις: *- μίσος / διακρίσεις* (ρατσισμός) *ι ανισότητες / προκαταλήψεις / χαρακτηριστικά* **| |** *υποστηρικτές τής* **-** *καθαρότητας 2.* βιολ. αυτός που σχετίζεται με το φύλο: *~ χρωμόσωμα.* - φυλετικά επίρρ. +" ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύλλο.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *φυλέτης* «ομόφυλος, αυτός που ανήκει σε φυλή» < *φυλή* + παραγ. επίθημα *-έτης,* πβ. κ. *γαμ-έτης. οικ-έτης].* **φυλετικότητα** (η) [χωρ. πληθ.} βιολ. το σύνολο των χαρακτηριστικών που σχετίζονται με το φύλο στα έμβια όντα.

[Ει ΥΜ. Από̱δ. τού αγγλ. sexuality!, **φυλετισμός** (ο) |1835| η πολιτική των φυλετικών διακρίσεων (βλ. κ.

λ. ρατσισμός). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύ/.λο.* **φυλή** (η) **1.** σύνολο ανθρώπων με κοινή καταγωγή και κοινά γενετικά γνωρίσματα: *λευκή / μαύρη ι κίτρινη ~*· φρ. αρ/α *φυλή* βλ. λ. *άριος 2.* (κατ' επέκτ.-εκφραστ.) το έθνος: *η ελληνική -* |] *τα πεπρωμένα τής -*

(ειδικότ.) ομάδα με κοινά γνωρίσματα και κοινό βίο. κυρ. υποδιαίρεση ευρύτερων ομάδων στους λαούς τής Αμερικής και τής Αφρικής: *οι άποικοι συνάντησαν πολλές ~ Ινδιάνων]] οι εξερευνητές μιλούσαν για άγριες - ιθαγενών στην Αφρική* **4.** (μτφ.) κοινωνική ομάδα με ιδιαίτερα γνωρίσματα, συνήθ. εκκεντρικά, περιθωριακά: *οι διάφορες ~ των ί-ξαρχείων* || « *η άγρια - των δεκαεξάρηδων»* (εοημ.). ·** σχομο λ. *έθνος, φύλλο.*

Ιπίύμ. αρχ., παράλλ. τ. τού ουδ. *φῦλον* (βλ.λ.)]. **φυλλάδα** (η) **1.** (παλαιότ.) φτηνό βιβλίο μικρού όγκου, που αποτε- λούσε λαϊκό ανάγνωσμα: *«Η ~ τού Μεγαλέξαντρου»* **2.** (μειωτ.) η χαμηλού επιπέδου εφημερίδα: *μη δίνεις σημασία στο τι γράφει πάλι η ~!* **3.** (συνεκδ.) το προχειρογραμμένο σχολικό βοήθημα, το λυσάρι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύλλο.*

[RTYM. < αρχ. *φυλλάς. -άδος* < *φύ/Λον.* Η λ. δήλωνε αρχικώς *κολλά* φύλλα ραμμένα μαζί και. γενικώς, το φύλλωμα ενός δέντρου· κατά τον Μεσαίωνα όμως η λ. δήλωσε ειδικά το κλαδί της ροδοδάφνης, όπου οι μαθητές τύλιγαν τα χαρτιά τους (στα οποία αναγραφόταν το αλφάβητο)!·

φυλλάδιο ιτο) |φυλλαδί-ου | -ων] το ολιγοσέλιδο έντυπο: *ενημερωτικό / διαφημιστικό* ~ συν. μπρουσούρα· φρ. *ναυτικό φυλλάδιο* βλ. λ. *ναυτικός.* — (υποκ.) **φυλλαδιάκι** (το), *c* ΣΧΟΛΙΟ λ. *φύλλο.*

[Γ.ΤΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ. livrclj.

φυλλαράκι (το) * φύλλο

φύλλο (το) **1.** καθένα από τα συνήθ. πράσινα, πεπλατυσμένα και λεπτά όργανα διαπνοής των φυτών, τα οποία εκφύονται στους βλαστούς ή στα κλαδιά τους: *τον χειμώνα πολλά δέντρα ρίχνουν τα ~ τους και την άνοιξη βγάζουν άλλα || κίτρινα / ξερά ~*· ΦΡ. (α) *φύλλο συκής* βλ. λ. *συκή* (β) **δεν** *κουνιέται φύλλο* (ι) για πλήρη άπνοια (ιι) (μτφ.) για πλήρη αδράνεια ή παθητική στάση: *στη χώρα δεν~ · καμιά φωνή αντίστασης, καμιά αντίδραση* **2.** βοτ. *(ανθικό) φύλλο* καθένα από τα πέταλα, τα σέπαλα ή τους στήμονες τού άνθους: *τα ~ τού τριαντάφυλλου* **3.** (συνεκδ.) οτιδήποτε λεπτό και πλατύ σαν φύλλο δέντρου (σημ. ί): *~ χρυσού* **4.** (στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική) ζύμη που γίνεται λεπτή και πλατιά ή πωλείται ως τέτοια σε τυποποιημένη / βιο- μηχανοποιημένη μορφή και χρησιμοποιείται για φαγητά ή γλυκά, που παρασκευάζονται με στρώσεις των υλικών τους: *ανοίγω ~ για τυρόπιτα / μπακλαβά* 5. (συνεκδ.) (α) καθένα από τα κομμάτια χαρτιού από τα οποία αποτελείται βιβλίο ή τετράδιο: *έκοψε ένα ~ από το σημειωματάριό της και μου έγραψε το τηλέφωνό της* (β) η κόλλα χαρτιού: μου όΐνεις *ένα || κάθε* ·~ τυπωμένου *βιβλίου αποτελείται από* δυο *σε/.ίδες, τη μπροστινή και την πίσω*■ ΦΡ. (α) *φύλλο και φτερό* για βιβλίο / τετράδιο κ.λπ.. τού οποίου οι σελίδες έχουν σκορπιστεί: γο *βιβλίο τής ιστορίας μου έγινε~φ) κάνω (κάποιον ι κάτι) φύλλο και φτερό* εξετάζω (κάποιον/κάτι) εξονυχιστικά: *οι ελεγκτές έκαναν τα βι- βλία τής εταιρείας φύλ/.ο και φτερό* (γ) *σλλάζω φύλλο* βλ. λ. *αλλάζω* (δ) (μτφ.) *γύρισα φύλλο* άλλαξα ιδέες, φρονήματα, τρόπο ζωής (ε) Λ(-)Λ. **ροζ** *φύλλο (αγώνα)* (αργκό) η νίκη σε αγώνα: *ήταν αποφασισμένοι υι φύγουν με το ~ τού αγώνα* **6.** (α) η εφημερίδα που εκδόθηκε σε συγκεκριμένη ημέρα: *στο σημερινό της - η εφημερίδα μας φιλοξενεί συνέντευξη τοϋ Μ. Θεοδωράκη* (πβ. λ. *τεύχος,* Γόμος) (β) (γενικότ.) η εφη

μερίδα: *αριστερό / δεξιό* - || *τα πρωινά* - 7. (συνεκδ.) στρατ. το έγγραφο που παρουσιάζει τη στρατιωτική κατάσταση στρατιώτη ή στρατιωτικού: ~ *αδείας* > *πορείας* (όταν μετατίθεται στρατιώτης ή στρατιωτικός από μια στρατιωτική μονάδα σε άλλη ή μετακινείται από την έδρα του με ειδική αποστολή) 8. (κατ' επέκτ.) το έγγραφο που δηλώνει συγκεκριμένη κατάσταση, η οποία αφορά σε πρόσωπο ή πράγμα: ~ *μισθοδοσίας / παρουσίας ί ποιότητας [1] ελέγχου* 9. (συνεκδ.) (α) καθένα από τα χαρτιά τής τράπουλας: *μοιράζω φύλλα* | | *ανοίγω τα ~ μον* (β) (περιληπτ.) το σύνολο των τραπουλόχαρτων ενός παίκτη: *έχω καλό* ~· ΦΡ. (α) *κάνω φύλλα* μοιράζω τραπουλόχαρτα στους συμπαί- κτες μου (β) *γύρισε το φύλλο* (i) αρχίζει ή παύει να ευνοεί κάποιον η τύχη στα χαρτιά (ii) (μτφ.) άλλαξαν τα πράγματα (προς το καλύτερο ή προς το χειρότερο) (γ) *έχω φύλλο* με ευνοεί η τύχη 10. (συνεκδ.) τμήμα πόρτας, παραθύρου ή τραπεζιού που ανοιγοκλείνει. — (υποκ.) φυλλαράκι (το). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

JF.ΤΥΜ. < αρχ. *φύλ.λον*< **φύ?--]ον*< *bh(u)l-yo- ή *bh(u)]-io, συνεσταλμ. βαθμ. (με αντιπροσώπευση τού -I- ως -υλ-, πβ. κ. *μύλ-ή)* του I.E. *bhel- «φύλλο - φουσκώνω, αυξάνω», πβ. λατ. folium «φύλλο» (> γαλλ. feuillc). αρχ. γερμ. bluomo «άνθος» (> γερμ. Blume, αγγλ. bloom), blat (> γερμ. Blatt «φύλλο») κ.ά.].

φύλλο - φύλο. Ομόηχες (αρχαίες) ελληνικές λέξεις με διαφορετική ετυμολογική προέλευση και σημασία. Το φύλλο ανάγεται σε αρχ. ρ. *bhel- *(φνΑ,-)* «φύλλο, άνθηση», από όπου το φύλ-λο (< **φυλ- jo* < *<*pl-jo*. στην ασθενή βαθμίδα τής ρίζας και με φωνηεντισμό -υ-) και (στην ετεροιωμένη βαθμίδα) το λατ. fol-ium. Το φύλο (αρχ. *φῦλον*) ανάγεται σε ρ. φ'υ- (ˣbhu) «φυτρώνω, γεννώ, παράγω» και επίθημα -λ<κ φυ-λο «ράτσα, φυλή. είδος» και φυ-λή «κοινή καταγωγή. γενιά, ράτσα» (αρχική σημασία και των δύο: «αυτός που αναπτύσσεται ως ομάδα»). Από το φύλλο: *φυλλ-άδιο. φυ/Λ-άδα. φυ/Λ-άριο, φύλλ-ωμα, φυλλ-ωσιά' φυλλο-βόλος. φνλλο-ρροώ, φυλ- λο-κάρδι. φνλ).ο-φόρος. φνλλο-μετρώ. φνλ?.ο-ξήρα' πλατύ-φυλλος, πολύ-φυλλος. τριαντά-φυλλο. τρι-φύλλι, ματό-φυλλο. επι~φυ?-λίδα* κ.ά. Από το φύλο / φυλή: *φύλ~αρχος, φυλ-ετικός. φνλ-ετισμός. φυ- λο-γονία' αλ/.ό-φνλος, εμ-φύλιος. έκ-φυλος, ομό-φυλος, ομοφυλόφιλος, παμ-φνλία, τρι-φυ/Ja* κ.ά.

φυλλοβόλος, -ος, -ο (δέντρο) τού οποίου τα φύλλα πέφτουν κατά το φθινόπωρο και τον χειμώνα αμ. αειθαλής. — **φυλλοβολία** (η) Ιμτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ - *βόλος, φύλλο.*

[F.ΤΥΜ. μτγν. < *φύλλον* + -βόλος < *βάλ/.ω].* **φυλλοβολώ** ρ. αμετβ. Ιαρχ-j {φυλλοβολείς... { φυλλοβόλησα} (για δέντρα και φυτά) αποβάλλω τα φύλλα μου κατά το φθινόπωρο και τον χειμώνα. — **φυλλοβολή** (η) κ. **φυλλοβόλημα** (το),

φυλλόδεντρο (το) »φιλόδεντρο

φυλλοειδής, -ής.-ές]I897] (φυλλοειδ-ούς | -είς (ουδ.-ή)[αυτός που έχει σχήμα φύλλου. ' ·■ σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.* **φυλλοκάρδι** (το) {μεσν.Ι {χωρ. γεν.} (εκφραστ. κ. στον πληθ.) τα βάθη, τα μύχια τής ψυχής: *έτρεμαν τα ~ της* (ήταν βαθύτατα συγκλονισμένη. ανησυχούσε, φοβόταν). σχολιο *φύλλο.* **φυλλομαδώ** ρ. μετβ. {φυλλομαδάς...) μαδώ τα πέταλα (άνθους): το *κοριτσάκι φν/.λομαδουσε μια μαργαρίτα.* **φυλλομετρητής (ιστού)** (ο) πληροφ. πρόγραμμα παρουσίασης πληροφοριών τού Παγκόσμιου Ιστού.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. web browser], **φυλλομετρώ** ρ. μετβ. [17821 {φυλλομετρ-άς κ. -είς... | φυλλομέτρησα} γυρίζω γρήγορα τις σελίδες (εντύπου), κοιτώντας τες βιαστικά: *φυλλομέτρησε το περιοδικό, για να δει αν είχε αυτό πον τον ενδιέφερε* ΣΥΝ. ξεφυλλίζω. ~ · **φι/λλομέτρημα** (το) J1894J κ. **φυλλομέτρηση** (η) f 1877J. * *ΣΧΟΛΙΟ φύλλο.* **φυλλοξήρα** f 1888] κ. (λαϊκ.) **φυλλοξέρα** (η) {χωρ. πληθ.} γεωπ. το έντομο και η καταστρεπτική ασθένεια που προσβάλλει τα φύλλα και τις ρίζες των κλημάτων, με αποτέλεσμα τη σήψη τους: *έπεσε ~ στα αμπέλι* α Ιμτγν.Ι. ^ σχολιο φύλλο.

If.tym. < φύλλο + *-ξήρα* < *ξηρός,* ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. phylloxera J.

φυλλορροώ ρ. αμετβ. {φυλλορροείς... | φυλλορρόησα] **1.** (για δέντρα και φυτά) ρίχνω τα φύλλα μου κατά το φθινόπωρο και τον χειμώνα ΣΥΝ. φυλλοβολώ **2.** (μτφ.) χάνομαι, εξαφανίζομαι βαθμηδόν: *οι ελπίδες μας φν/.λορροούσαν.* — **φι/λλορρόημα** (το) κ. **φυλλόρροια (η)** [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ *φύλλο.*

ItTΥΜ. < αρχ. *φυλλορροώ (-έω)* < *φύλλον* + *-ρροώ* < *ροή* | .

-φυλλος, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό επιθέτων και ουσιαστικών που δηλώνουν: **1.** το είδος των φύλλων φυτού: *πλατύ-φυλ- ?.ος. σαρκό-φυλλος* 2. τον αριθμό των φύλλων εντύπου, τετραδίου: *πε- νηντά-φυ/Λος. εκατοντά-φυλ/.ος* **3.** τον αριθμό των φύλλων επίπλου, π.χ. ντουλάπας: *δίφυλ/.η ντουλάπα / τραπέζι / παράθυρο.*

Ιετυμ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ά~φνλλος.* μτγν. *τρί-φυλ/.ος),* που προέρχεται από το ουσ. φυλλον και απαντά επίσης σε ελληνογενείς σέν. όρους (λ.χ. αγγλ. chloro-phyll)]. **φυλλοσκεπής,** -ής. -ές] 1894] {φυλλοσκεπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) ο σκεπασμένος με πυκνό φύλλωμα. σχολιο λ. *-ης. -ης, ~ες.*

[ετυμ. < *φύλλο* + *-σκεπής* < *σκέπω}.* **φυλλοστρωμένος,** -η, -ο ο στρωμένος με φύλλα. Επίσης **φυλλό- στρωτος** Ιαρχ.Ι.

φυλλοταξία (η)] 1897] {χωρ. πληθ.) βοτ. η διάταξη των φύλλων πάνω στον βλαστό, που είναι χαρακτηριστική για κάθε φυτό. Επίσης **φυλ- λόταξη.**

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phyllotaxie],

φυλλουριά (η) (περιληπτ.) το φύλλωμα, η φυλλωσιά.

[ετυμ. < *φύλλο* + παραγ. επίθημα *-ούριά,* πβ. κ. *κλεφτ-ουριά, λασπουριά}.*

φυλλοφάγος, -ος, -ο] 1892] **1.** (για ζώα και έντομα) αυτός που τρώει φύλλα, που τρέφεται με φύλλα **2.** ζωολ. *φυλλοφάγος* (ο) κολεό- πτερο έντομο που προσβάλλει φυλλοβόλα δέντρα και κατατρώγει τα φύλλα τους.

[ετυμ. Ελληνογενής σέν. όρ.. < νεολατ. phyllophagus}. **φυλλοφόρος,** -ος. -ο αυτός που έχει φύλλα. σχολιο *φύλλο.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φύ?.λον* + *-φόρος* < *φέρω\.* **φυλλοφορώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.} {φυλλοφορείς...] σχηματίζω φύλλωμα, έχω φύλλα.

φυλλόχωμα (το) {φυλλοχώμ-ατος | -ατα, -άτων} χώμα που σχηματίζεται από την αποσύνθεση φύλλων δέντρων και υπολειμμάτων φυτών και που χρησιμοποιείται ως λίπασμα, **φυλλώδης,** -ης, -ες Ιμτγν.Ι {φυλλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών) 1. αυτός που μοιάζει με φύλλο, ο φυλλοειδής 2. αυτός που έχει πυκνά φύλλα.

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.* **φύλλωμα** (το) Ιμτγν.] {φυλλώμ-ατος | -ατα, -άτων} τυ σύνολο των φύλλων φυτού, δένδρου: *πλούσιο / πυκνό ~ | | κρυμμένος μέσα στα ~* Συν. φυλλωσιά. ■ ·* σχολιο *φύλ).ο.* **φυλλωσιά** (η) το φύλλωμα: *κάθισε κάτω από μια ~, να ξαποστάσει.*

ΣΧΟΛΙΟ *φύλλο.*

[ΕΤΥΜ. < **φύλλωσις* (< αρχ. *φυλλώ*< *φύλλον*), κατά τα θηλ. σε *-ιά.* πβ. κ. *καθισ-ιά].*

φυλλωτός, -ή. -ό τεχνολ. αυτός που είναι κατασκευασμένος από φυλλώδη ελάσματα: ~ *πυκνωτής.* **φύλο** (το) **1.** το σύνολο των βιολογικών χαρακτηριστικών που καθορίζουν αν ένας άνθρωπος ή ζώο είναι αρσενικό ή θηλυκό: *ανδρικό / γυναικείο* φρ. (α) *ισχυρό φύλο* οι άνδρες (β) *ωραίο φύλο / ασθενές φύλο* οι γυναίκες (γ) *αλλαγή φύλου* βλ. λ. *αλλαγή 2.* (συνεκδ.) τα γεν- νητικά όργανα 3. η φυλή: *βαρβαρικά ~ ·** σχολιο *γένος, ομόηχα, φύλλο.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. φῦλον, με επίθημα -λο-. πβ. κ. *ξύ-λο-ν, δχ-λο-ς.* Οι λ. *φῦλον* και *φν·λή* ανάγονται σε κοινό θ. φυ- < *bhu- τού ρ. *φύω / -ομαι* (βλ.λ.) και συνδ. με αρχ. σλαβ. bylijc «χόρτα», ρωσ. by! «ήμουν, ήταν», ίσως και με λατ. iribus «φυλή» (< *tri-bhu-). Οι λ. φῦλον και *φυλή* διαχωρίστηκαν σημασιολογικά. δηλώνοντας σύνολα ανθρώπων με ομο- ειδή χαρακτηριστικά: η λ. *φῦλον* περιέγραψε τόσο τις φυλετικές ομάδες (πράγμα που αποτελεί την αποκλειστική χρήση τής λ. *φυλή)* όσο και το σύνολο των ανθρώπων ή ζώων που ανήκουν στο αρσενικό ή θηλυκό γένος],

φυλογένεια (η) J1897] {χωρ. πληθ.} η γένεση και η ύπαρξη των δύο φύλων (τού αρσενικού και τού θηλυκού), **φυλογένεση** (η) 11893] {-ης κ. -έσεως j χωρ. πληθ.} βιολ. η ιστορία τής βιολογικής εξέλιξης ενός είδους ή ανώτερης ταξινομικής κατηγορίας ή ομάδαα συγγενών οργανισμών. — **φυλογενετικός,** -ή. -ό [18931. {ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phylo^cncscj. **φυλογονία** (η) [1887J !χωρ. πληθ.) βιολ. η βιολογική εξέλιξη των οργανισμών (βλ. λ. *ουτογένεση).* — φυλογονικός, -ή, -ό. σχολιο *φύλλο.*

[ΕΤΥΜ. < φύλο + *-γονία* < *γόνος].* **φυλοκαθορισμός** (ο) βιολ. το σύνολο των παραγόντων που καθορίζουν το φύλο (αρσενικό ή θηλυκό) ενός οργανισμού.

|ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. sex determinationi, **φυλώ** ρ. -* φυλάσσω

φύμα (το) {φύμ-ατος [-ατα. -άτων} **1.** (επιστημ.) οτιδήποτε εξέχει στο δέρμα ή σε άλλο σημείο τού σώματος συν. έξαρμα, εξόγκωμα, οίδημα 2. ανατ. μικρών διαστάσεων προεξοχή των οστών, τής εγκεφαλικής ουσίας ή άλλων ιστών.

(ΕΓΥΜ. < αρχ. *φύμα* < *φύω / -ομαι* (βλ.λ.)Ι. **φυματικός,** -ή (λαϊκ. -ιά). -ό [1888J1. αυτός που σχετίζεται με τη φυματίωση 2. (για πρόσ.) αυτός που πάσχει από φυματίωση ΣΥΝ. φθισι- κός, (λαϊκ.) χτικιάρης.

|ΕΤΥΜ. < *φύμα. -ατος* \. **φυματινη** (η) | I89i | {χωρ. πληθ.} ιατρ. ουσία που χρησιμοποιείται, για να διαγνωσθεί αν κάποιος πάσχει ή όχι από φυματίωση.

[ΕΤΥΜ. < *φύμα. -τος* + παραγ. επίθημα *-ίνη,* μεταφρ. δάνειο από γαλλ. tubereulinc|.

φυμάτιο (το) {φυματί-ου | -ων] **1.** βοτ. καθένα από τα εξογκώματα που σχηματίζονται στις ρίζες ορισμένων φυτών, όπως η φακή, η σόγια κ.ά. 2. ιατρ. φλεγμονώδες κέντρο με μυκοβακτηρίδια, τον σχηματισμό τού οποίου προκαλεί η φυματίωση. — **φυματιοειδής,** *-r\c.* -ές [1839 | .

[f.tym. < αρχ. *φυμάτιον.* υποκ. τού *φύμα,* -arocj. **φυματιολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. ο κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη τής φυματίωσης. — φυματιολογικός, -ή, -ό. **φυματοΐολόγος** (ο/η) γιατρός που έχει ειδικευΟεί στη φυματιολογία, **φυματιώδης,** -ης. -ες [1839] {φυματιώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που σχετίζεται με το φυμάτιο ή τη φυματίωση. ■ ·* σχολιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

φυματίωση (η) [18391 {-ης κ. -ώσεως [χωρ. πληθ.] ιατρ. μεταδοτικό λοιμώδες νόσημα που προσβάλλει ανθρώπους και ζώα και οφείλεται σε διάφορα είδη μυκοβακτηρίων, τα οποία είναι γνωστά με την περιληπτική ονομασία «βάκιλος τού Κοχ» συν. φθίση, (λαϊκ.) χτικιό. σχολιο λ. *-ωση.*

[είύμ. < *φύμα, -ατος,* μεταφρ. δάνειο από νεολατ. tuberculosis], **φυντάνι** (το) Ιχωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** ο μικρός βλαστός, το νεαρό βλαστάρι ΣΥΝ. βλασταράκι 2. το νεαρό φυτό 3. το φυτώριο · 4. (μτφ. για πρόσ.) νεαρό άτομο που πρωτοβγαίνει σε συγκεκριμένο χώρο δρα

στηριοτήτων: *τα ~ στον χώρο τής δημοσιογραφίας* συν. πρωτόβγαλτος. — (υποκ.)

φυντανάκι (το). *.“ ιχολιο λ. *αντιδάνειο.*

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < τουρκ. fidan < μτγν. *φυτάνη* «εποχή τής φύτευσης» (< αρχ. *φύω / -ομαι* + παραγ. επίθημα *-άνη)*\. **φύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {εφύην) (αρχαιοπρ.-σπάν.) (για φυτά) βλασταίνω. ξεφυτρώνω και αναπτύσσομαι βγάζοντας βλαστούς, φύλλα κ.λπ.: γο *έδαφος τού νησιού rival πετρώδες και τα φυτά φύονται με δυσκο/.ία* || στην Ελλάδα *φύονται κολλά είδη φυτών* συν. φυτρώνω, (λόγ.) εκφύομαι, ευδοκιμώ. +" σχόλιό λ. *αποθετικός, έθνος,* φύλλο. [ΕΤΥΜ. αρχ. < I.E. *bhu- «αυξάνω, αναπτύσσομαι», πβ. αρμ. busanim «μεγαλώνω», σανσκρ. bhQrrm «γη. έδαφος, χώμα», αρχ. σλαβ. bylijc «φυτά», byhu «ήμουν», αλβ. bime «φυτά», λατ. fui «ήμουν» (> ισπ. fui), αρχ. αγγλ. beo «είμαι» (> αγγλ. be) κ.ά. Ομόρρ. *φύ-σις (-η), φν- τό(ν). φυτ-εύο). φύ-τρα, φυσ-ικός, φυτ-ικός. φυτ-εία. φύ-μα* κ.ά.|. **φύρα** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η μείωση τού όγκου ή τού βάρους προϊόντος ή αντικειμένου που οφείλεται σε διαφόρους λόγους: *η φάβα έχει ·~,* όταν *αλ,έθεται || αν αγοράσεις είκοσι κιλά, δεν θα είναι όλα καλά. θα έχεις και ~·*(μτφ.) 2. η ελάττωση τής απόδοσης των πνευματικών λειτουργιών: συνήθως *στους γέροντες το μυαλό έχει* - **3.** πρόσωπο ή πράγμα που δεν αποδίδει έργο. που είναι βάρος για τη λιτουργία μιας επιχείρησης κ.λπ.: *τόσα χρόνια εδώ υπά/λληλος, - τον είχαμε. ~ τον έχουμε.*

[ι · γυμ. < αρχ. *φυρώ* (υποχωρητ.). βλ. λ. *φύραμα,* κατά το σχήμα *γεννώ γέννα*\.

φυραίνω ρ. αμετβ. {φύρα-να, -μένος} **1.** εμφανίζω φύρα (βλ.λ.) **2.** μαζεύω, συρρικνώνομαι **3.** (μτφ.) ξεμωραίνομαι, χάνω το μυαλό μου.

|ϋΣΤΥΜ. < *φύρα* (βλ.λ.)]. **φύραμα** (το) {φυράμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (λόγ.) η ζύμη, το ζυμάρι· ΦΡ. **τού /δ/οι/** *φυράματος* (κακόσ.-ως χαρακτηρισμός) για πρόσωπο τού ίδιου (κακού) χαρακτήρα ή ήθους με άλλο: *είναι κι αυτός ~ με τον προηγούμενο* 2. ειδική τροφή για πτηνά **3.** το ένζυμο.

[ετυμ. αρχ. < *φυρώ (-άω)* < *φύρω* < **φύρ-ja*), αβεβ. ετύμου, πιθ. < *bhr-^ αντιπροσώπευση τού -r- ως *υρ-,* πβ. κ. *άγύρ-της).* συνεσταλμ. βαθμ. τού I.K. *bher- «κοχλάζω, αναβλύζω» (βλ. λ. *φρέαρ),* πβ. λατ. fervere «ζέω, βράζω», fermentum '«ζύμη», αρχ. αγγλ. bcorma «προζύμι», αγγλ. barm. γερμ. Rarme «ζύμη» κ.ά. Η σύνδεση με το σανσκρ. bhurati «ταράζομαι, ανακινούμαι» και με το συνών. αρχ. *πορ-φύρω* δεν θεωρείται πλέον βέβαιη], **φύρδην** επίρρ. (αρχαιοπρ.) αναμεμειγμένα· στη ΦΡ. *φύρδην μι'γδην* εντελώς ανακατεμένα, χωρίς καμία τάξη: *τα πέταξε όλα ~ στη βαλίτσα και έφυγε βιαστικά.*

Ιη'ΓΥ.μ. αρχ. < *φύρω* (βλ. λ. *φύραμα)* + επιρρ. επίθημα *-δην.* πβ. κ. *μίγ- δην. χύ-δην*\.

F.Y.R.O.M. (η) (προφέρεται *Φίρομ*) Ιίρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία τής Μακεδονίας· τα Σκόπια (βλ.λ.. σημ. 2).

[ετυμ. Ακρωνύμιο τής αγγλ. διεθνούς ονομασίας Former Yugoslavian Republic of Macedonia!, **φυρόμυαλος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που μιλά ή πράττει ανόητα. σχολιο λ. *ανόητος, κωτσός.*

[ετυμ. < *φύρο)* + *μυαλό*\. **φυρονεριά** (η) (λαϊκ.) η άμποκη κατά το φαινόμενο τής παλίρροιας αντ. φουσκονεριά.

Ιετυμ. < *φύρω* + *-νεριά* < *νερό*]. **φυσαλλίδα** (η) (σχολ. ορθ. *φυσαλίδα)* **1.** (λόγ.) σφαιρίδιο αέρα ή αερίου στην επιφάνεια υγρού ΣΥΝ. φουσκάλα **2.** ιατρ. μικρή φουσκάλα τού δέρματος, που περιέχει υγρό.

Ιετυμ.. < αρχ. *φυσαλλίς, -ίδος* < *φύσα* «φυσερό, πνοή» (βλ. λ. φυσώ) + παραγ. επίθημα *-αλλίς.* πβ. κ. θρυ-αλλις]. **φυσαρμόνικα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πνευστό όργανο που ηχεί με το φύσημα μιας σειράς παλλόμενων μεταλλικών γλωσσιδίων. τα οποία είναι στερεωμένα σε μικρούς σωλήνες που περιέχονται σε παραλληλόγραμμο κουτί **2.** (παλαιότ.) το ακορντεόν **3.** (μτφ.) (α) οτιδήποτε έχει αρθρώσεις, πτυχές, όπως αυτές τού ακορντεόν: *λεωφορείο* ~ (το αρθρωτό λεωφορείο) (β) οτιδήποτε έχει συμπιεστεί και παραμορφωθεί έτσι, ώστε να έχει πτυχές, όπως τού ακορντεόν: ro *αυτοκίνητο έ- γινε - μετά την καραμπόλα.*

[Γ.ΤΥΜ. < γερμ. Physharnionika < phvs- (< αρχ. *φύσα* «φυσερό, πνοή», βλ. κ. φυσώ) + harmonika (< αρχ. *άρμονικός)*\. **φύσει** επίρρ. (λόγ.) εκ φύσεως. από τη φύση του. εκ γενετής: ο *άνθρωπος είναι ~ κοινωνικό* ον]] *σύμφωνα με τις ρατσιστικές αντιλήψεις, ορισμένοι λαοί είναι - κατώτεροι από άλλους* (πβ. λ. *επίκτητος, θέσει)'* φρ. (α) *φύσει αδύνατον* εντελώς αδύνατον: *μου είναι ~ να δεχβώ μια τέτοια πρόταση* (β) *φύσει μακρά συλλσβή* (στην αρχαία Ελληνική) η συλλαβή που περιέχει μακρό φωνήεν, μακρό από τη φύση και όχι από τη θέση του· π.χ. συλλαβές με *η.* ω, *ει, υν* κ.ά. αντ. θέσει μακρά συλλαβή.

[γγυμ. αρχ., δοτ. εν. τού ουσ. *φύσις*|.

φυσέκι (το) -» φισέκι **φυσεκλίκι** (το) -» φισεκλίκι **φυσερό** (το) ο φυσητήρας (βλ.λ.).

ΙΗΓΥΜ. < *φυσώ* + παραγ. επίθημα *-ερό.* πβ. κ. *τσαγ-ερό*\. **φύση** (η) {-ης κ. -εως | -εις.-εωνί **1.** το σύνολο τιον φυτικών και ζωικών οργανισμών (χλωρίδα και πανίδα), των γεωλογικών σχηματισμοιν (βουνά, έδαφος, υπέδαφος, θάλασσες, λίμνες κ.λπ.). των υλικών στοιχείων (αέρας, φωτιά, νερό κ.λπ.) και γενικότ. το υλικό σύμπαν και οι λειτουργίες του. θεωρούμενο ανεξαρτήτως τού ανθρο>που. για τον οποίο αποτελεί το φυσικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει. αναπτύσσεται και πεθαίνει: *οι ομορφιές / τα στοιχεία* (βλ.λ.) / τα *αγαθά / τα προϊόντα / η προστασία* / οι *χαρές / υι κίνδυνοι τής ~ || αυτό αντίκειται στους νόμους τής - || χημικά στοιχεία που υπάρχουν στη ~*\ \ *η σχέση ανθρώπου-φύσης στον Συλωμό* 2. (καθημ.) χώρος με πράσινο, δέντρα κ.λπ. · η εξοχή: *ζω στη ~*3. η προσωποποιημένη δύναμη που εκδηλώνεται στα μετεωρολογικά (θύελλες, κατακλυσμούς) ή τα γεωφυσικά φαινόμενα (σεισμούς, εκρήξεις ηφαιστείων) και που αποτελεί βασικό σύμβολο σε μυστηριακές λατρείες ή αισθητικά ρεύματα (λ.χ. στον ρομαντισμό): *η οργή / η εκδίκηση τής -* || *η μητέρα -* 4. ο συνήθ. απλός τρόπος ζωής που φέρνει τον άνθρωπο σε άμεση και ζωντανή επαφή με το φυσικό περιβάλλον, σε αντίθεση προς τον σύγχρονο και σύνθετο τρόπο ζωής των βιομηχανικών και μεταβιομηχανικών κοινωνιών, των σημερινών μεγαλουπόλεων: *ο /..Z. Ρουσσώ διακήρυξε την επιστροφή στη ~* 5. καλ. τεχν. η καλλιτεχνική αναπαράσταση στοιχείων τής φύσεως, ιδ. στη φρ. *νεκρή φύση I* (λόγ.) *νεκρά φύσις* (i) (στη ζωγραφική) η αναπαράσταση φρούτων, λουλουδιών, θηραμάτων και διαφόρων αντικειμένων (ii) (συνεκδ.) ο ζωγραφικός πίνακας με τα παραπάνω στοιχεία 6. η προσωπικότητα, ο ιδιαίτερος ψυχικός κόσμος κάθε αν- θρώπου. η ιδιοσυγκρασία του: *χαρούμενη / ευχάριστη / ανήσυχη / ερευνητική* -συν. στόφα, (καθημ.-λαϊκ.) πάστα' ΦΡ. (α) *είναι στη/από τη / μέσα στη φύση (κάποιου)* αποτελεί έμφυτο στοιχείο τού χαρακτήρα, τής προσωπικότητας (κάποιου): *δεν είναι στη φύση του να εξαπατά τους άλλους* (β) *από τη φύση (μου / σου / του / της κ.λπ.)* όπως προκύπτει από τον ιδιαίτερο ψυχοπνευματικό του κόσμο: *είμαι από τη φύση μυυ αισιόδοξος / απαισιόδοξος* ΣΥΝ. (λόγ.) εξ ιδιοσυγκρασίας (γ) *η* έξη *είναι δεύτερη φύση* βλ. λ. *έξη* (δ) δεύτερη φύση οτιδήποτε καθίσταται οργανικό και αναπόσπαστο μέρος τής ζωής ή τής προσωπικότητας κάποιου: *η σχο?.αστικότητα τού έγινε ~* 7. ο ιδιαίτερος τρόπος σωματικής κατασκευής ατόμου: *ασθενικήι αδύναμη/ρωμαλέα I δυνατή* - συν. κράση' φρ. *εκ φύσεως* εκ γενετής, από γεννησιμιού (κάποιου): *~ τσφλός/ ανάπηρος*8. το γεννητικό όργανο τού άνδρα συν. πέος 9. (ειδικότ.) οι φυσικές λειτουργίες τού ανθρώπινου οργανισμού, που εξασφαλίζουν τη συντήρηση, την επιβίωση και την αναπαραγωγή τού ανθρώπινου είδους και γενικότ. ό,τι θεωρείται ότι υπακούει στους νόμους τής φύσης, ό.τι θεωρείται φυσικό· ΦΡ. (α) *παρά φύσιν* (*παρά φύσιν.* Κυριπ. *Φαίδρα* 395) (i) για σεξουαλικές πράξεις που θεωρείται ότι αποκλίνουν από την ομαλή ικανοποίηση τής γενετήσιας ορμής: *~ συνουσία. / ασέλγεια* (ΝΌΜ. ποινικό αδίκημα που προσβάλλει τη σωματική και ηθική ακεραιότητα προσώπου, ιδ. ανηλίκου. και γενικότ. τα χρηστά ήθη τής οργανωμένης κοινωνίας) (ii) (καθημ.) για οτιδήποτε αντίκειται στους νόμους τής φύσης (iii) *παρά φύσιν έδρα* τεχνητός πρωκτός που δημιουργείται με εγχείρηση σε άλλη θέση από τον φυσικό πρωκτό (ορθό τού εντέρου) για την αποβολή των κοπράνων σε παθολογικές καταστάσεις (π.χ. καρκίνο τού παχέος εντέρου) (β) *κατά φύσινι φύση {κατά φύσιν.* Πινδάρ. Λποσπ. 169) σύμφωνα με τις φυσιολογικές λειτουργίες ή και ορμές, ένστικτα, ανάγκες τού ανθρώπου και γενικότ. σύμφωνα με τις επιταγές τής φύσης: ο *άνθρωπος έπαψε να ζει -* || *~ ορμές / ροπές* || *λειτουργία νεφρών -* · 10. το σύνολο των χαρακτηριστικών που προσδιορίζουν την ξεχωριστή φυσιογνωμία προσώπου, πράγματος, καταστάσεως, κυρ. αυτά που συνδέονται με το ίδιο του το είναι, που δεν μπορούν να αλλάξουν: *είναι τέτοια η ~ τής δουλειάς* του. *πον αναγκάζεται να καταπονείται σωματικά* [| *η ~ τού συστήματος ι τού* πολιτεύματος / *τού προβλήμα- τος* || *η ~ των πραγμάτων* (η ιδιαίτερη μορφή των συνθηκών που εκάστοτε επικρατούν) || *η θεϊκή ~ τού Χριστού* || *είναι στη - τύυ ανθρώ-* που να σφάλλει (πβ. λ. υπόσταση) 11. το είδος, κάθε ξεχωριστή μορφή με την οποία υπάρχει κάτι· κυρ. στη φρ. *πάσης φύσεως* κάθε είδους: *οι ~ σκοπιμότητες* || *πωλούνται ~ υλικά* 12. ο λόγ. τ. *φύσει* βλ. λ. *φύσει.* σχολιο λ. *ειδησεογραφία, ζωγραφική.*

Ιετυμ. < αρχ. *φύσις* < **φυτ-ις* < *φυτ-όν* (με συριστικοποίηση τού -r- προ τού *-ι-.* πβ. κ. *βάσις)* < *φύω / -ομαι* (βλ.λ.). Η λ. συνδ. επίσης με σανσκρ. bhuti- «ευημερία, αφθονία», λιθ. butis «ύπαρξη». Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *νεκρή φύση* (< γαλλ. nature morte), *δεύτερη φύση* (< λατ. secunda natura), *εκ φύσεως* (< λατ. de natura)|.

φύσημα (το) [αρχ.| |φυσήμ-ατος | -ατα, -άτων} 1. το να φυσήςει κανείς αέρα 2. η πνοή τού ανέμου · ΦΡ. (οικ.-μτφ.) *παίρνω φύσημα* με διώχνουν: ο *διενθυντής δεν είναι ευχαριστημένος μαζί τον αργά ή γρήγορα θα πάρει φύσημα* · 3. αθώος ή παθολογικός ήχος μιας κά- ποιας διάρκειας, καρδιακής ή αγγειακής προελεύσεως: *καρδιακό / καρδιοπνευμονικό*

φυαητήρας (ο) **1.** συσκευή με την οποία φυσιέται αέρας για την αναρρίπιση φωτιάς ΣΥΝ. φυσερό 2. ΖΩΟΛ. (α) το αναπνευστικό όργανο τής φάλαινας, από το οποίο εκτοξεύει νερό (β) εξαιρετικά μεγαλόσωμη φάλαινα με μικρά πτερύγια, χωρίς ραχιαίο πτερύγιο και με μικρές καμπούρες στη ράχη. η οποία αλιεύεται συστηματικά.

[ετυμ. < αρχ. *φυσητήρ. -ήρος* < *φυσώ* + παραγ. επίθημα *-τήρ,* πβ. κ. *κρα-τήρ*\.

φυσητικός, -ή. -ό ιατρ. αυτός που αναφέρεται στο φύσημα (βλ.λ.. σημ. 3).

| Ii'I'ΥΜ. αρχ. < *φυσώ*\.

φυσητός, -ή. -ό [μτγν.Ι κατασκευασμένος και κατεργασμένος με φύσημα: *~ γυαλί.*

φυσιατρική (η) ιαίρ. ο κλάδος που χρησιμοποιεί φυσικούς παράγοντες για διαγνωστικούς και θεραπευτικούς σκοπούς. — φυσιατρι- **κός,** -ή. -ό.

(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. physialrics].

φύσιγγα (η) Ιφυσίγγων} φαρμ. μικρός σωλήνας που χρησιμοποιείται για την υποδοχή και συντήρηση φαρμάκου υπό μορφή διαλύματος συν. αμπούλα.

Ιετυμ. < αρχ. *φθσιγξ, -ιγγος.* αρχική σημ. «κύστη, βολβός», < *φύσα* «φυσερό, πνοή» + παραγ. επίθημα *-ιγξ.* πβ. κ. *σορ-ιγξ. φόρμ-ιγξ*\.

φυσίγγιο (το) 11782] {φυσιγγί-ου | -ων} ΣΤΡΑΤ. πυρομαχικό πολεμικού ή κυνηγετικού όπλου, μικρού μεγέθους και κυλινδρικού σχήματος, το

οποίο περιλαμβάνει βλήμα και προωθητική γόμωση, κλεισμένα σε περίβλημα ή κάλυμμα εφοδιασμένο με εμπύρευμα. Επίσης **φυσίγγι.** ΙΕΤΥΜ. Υποκ. τού αρχ. *φῦσιγξ. -ιγγος* (βλ.λ.)]. **φυσιγγιοθήκη** (η) 118471 ΙφυσιγγιοθηκώνΙ (για στρατιώτες ή κυνηγούς) (ρορητή θήκη φυσιγγίων, **φυσικά** επίρρ. **1.** ακολουθώντας φυσικές διεργασίες, με μη τεχνητό τρόπο: *προϊόν που παρασκευάζεται* - αντ. τεχνητά 2. με τρόπο που φαίνεται πηγαίος, απροσποίητος, που είναι ο αναμενόμενος σύμφωνα με τη φύση των πραγμάτων: *παίζει [1] απαγγέλλει* ~ || *«Πέθανε». απάντησε πολύ σαν να μη συ νέβαινε τίποτα!* αντ. ψεύτικα · **3.** (ως επιβεβαιωτικό μόριο) ασφαλώς, οπωσδήποτε, σαφώς: - *και θα τον το πω- μείνετε ήσυχος* || *-Ησύ θα πας διακοπές;* — / Είναι *δυνατόν να μην πάω:* σχολιο λ. *επίρρημα.* **φυσική** (η) **1.** η επιστήμη που μελετά την ύλη. την κίνησή της. καθώς και τις δυνάμεις που ασκούνται σε αυτήν: *βασικοί κλάδοι τής* ~ *είναι η μηχανική, η θερμοδυναμική. ο ηλεκτρισμός, η οπτική, η ακουστική κ.ά.* || *πυρηνική / ιατρική* ~ || ~ *πειραματική* (παλαιότερο σχολικό μάθημα τού Δημοτικού, κατά το οποίο διδάσκονταν τα βασικά στοιχεία τής φυσικής επιστήμης με τη βοήθεια πειραμάτων) 2. (συνεκδ.) το αντίστοιχο με την παραπάνω επιστήμη σχολικό μάθημα: *διαγώνισμα στη*

Ιετυμ. < αρχ. *φυσική (ἐπιστημη).* ήδη στον Αριστοτέλη, ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. *φυσικός*|. **φυσικό** (το) (καθημ.) η ιδιοσυγκρασία, ο χαρακτήρας, το εσωτερικό γνώρισμα: *είναι τού φυσικού μου να αγχώνομαι.* **φυσικό-** κ. **φυσικό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: **1.** σχέση με την επιστήμη τής φυσικής: *φυσικομαθηματικός, φυσικο-πυρηνικός* 2. φυσικό και όχι μηχανικό ή τεχνητό μέσο για την πραγματοποίηση μιας ενέργειας: *φυσικο-θεραπεία.*

[ετυμ. Α' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. *φυσικός* και ως τμήμα επιστημονικών όρων περιλαμβάνεται σε ελληνογε- νή σύνθετα (λ.χ. γαλλ. physico-chimiquc. physico-mathcmatiquc)]. **φυσικοθεραπεία** κ. (παλαιότ.-εσφαλμ.) **φυσιοθεραπεία** (η) [18961 Ιχωρ. πληθ.) η θεραπεία ασθενειών με τη βοήθεια και την αξιοποίηση φυσικών στοιχείων, όπως ο αέρας, το νερό. η θερμότητα κ.λπ., με την εφαρμογή φυσικών ασκήσεων (κινήσεων, μαλάξεων κ.λπ.) συνήθ. και με τη βοήθεια ειδικών μηχανημάτων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. physiotherapic].

φυσικοθεραπεία ή φυσιοθεραπεία; Ορθός είναι ο σχηματισμός **φυσικοθεραπεία** (< *φυσικός* + *θεραπεία* [πβ. αγγλ. physical therapy j). Το παλαιότ. **φυσιοθεραπεία** θα σήμαινε μάλλον «η θεραπεία τής φύσεως» (πβ. *φυσιολογία* = λόγος περί φύσεως. *φυσιογνωμία* = η γνώση τής φύσεως. *φυσιο/.άτρης* = υ λάτρης τής «ούσεως κ.τ.ό.) και σχηματίστηκε ως απόδοση των (όχι ορθώς σχηματισμένων) ξένων όρων (πβ. γαλλ. physiotherapie, αγγλ. physiotherapy [και physical therapy]).

φυσικοθεραπευτής κ. (παλαιότ.-εσφαλμ.) **φυσιοθεραπευτής**

(ο) 11806j, **φυσικοθεραπεύτρια** κ. (παλαιότ. εσφαλμ.) **φυσιοθε- ραπεύτρια** (η) {φυσικοθεραπευτριών| ο επιστήμονας που έχει ειδι- κευθεί στη φυσικοθεραπεία, **φυσιοθεραπευτικός** κ. (παλαιότ.-εσφαλμ.) **φυσιοθεραπευτικός,** -ή. -ό [1898J αυτός που σχετίζεται με τη φυσικοθεραπεία ή και τους φυσικοθεραπευτές: ~ *αγωγή.* **φυσικομαθηματικός,** -ή. -ό 11871] **1.** αυτός που σχετίζεται τόσο με τη φυσική όσο και με τη μαθηματική επιστήμη **2.** (παλαιότ.) *Φυσικομαθηματική Σχολή* πανεπιστημιακή σχολή στην οποία διδάσκονται οι θετικές επιστήμες με έμφαση στη φυσική και στα μαθηματικά **3.** *φυσικομαθηματικός* (ο'η) επιστήμονας που ειδικεύεται τόσο στα μαθηματικά όσο και στη φυσική· συνήθ. καθηγητής που διδάσκει τα αντίστοιχα μαθήματα **4.** *φυσικομαθηματικά* (τα) 11786] οι φυσικές και οι μαθηματικές επιστήμες στο σύνολό τους. **φυσικοπυρηνικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την πυρηνική φυσική **2.** *φυσικοπυρηνικός* (ο/η) επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στην πυρηνική φυσική, **φυσικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φύση. προέρχεται ή καθορίζεται από αυτήν και όχι από τον άνθρωπο: - *δυνάμεις / νόμος / φαινόμενα / ομορφιά / άμυνα τού οργανισμού* || ~ *δίκαιο* (ο άγραφος νόμος που προηγείται τού θετού και αντιδιαστέλλεται προς αυτόν) || ~ *τρόπος ζωής* || *πέθανε από - αίτια* **2.** (α) *φυσικός πλούτος / φυσικοί πόροι* το σύνολο των πρώτων υλών που προέρχονται από τη φύση (από το έδαφος, τα δάση. τα ύδατα) και αξιοποιούνται βιομηχανικώς (β) χημ. *φυσικό αέριο* αέριο που παράγεται στην φλοιό τής Γης. απο- τελείται κυρ. από μεθάνιο (CH.). είναι εύφλεκτο, βρίσκεται συνήθ. στους θόλους των κοιτασμάτων πετρελαίου, δεν είναι δηλητηριώδες, εξορύσσεται και χρησιμοποιείται ως καύσιμη ύλη (προς υποκατάσταση τού φωταερίου) και για την παραγωγή πρώτων υλών συκ. γαι- αέριο (γ) *φυσικά καύσιμα* φυσικές ουσίες (υλικά σο')ματα), όπως κάρβουνο. πετρέλαιο, οι οποίες, όταν καίγονται, παράγουν άφθονη θερμότητα (δ) βιολ. *φυσική επιλογή* βλ. λ. *επιλογή* (ε) *φυσική επιστήμη (φυσική επιστήμη*, Αριστοτ. *Περί Ζώων* 640a 2) καθεμιά από τις επιστήμες που διερευνούν και μελετούν τους νόμους που διέπουν τη φύση (λ.χ. η φυσική, η χημεία, η γεωλογία, η βιολογία, η αστρονομία κ.λπ.) (στ) *φυσική ιστορία* (παλαιότ.) σχολικό μάθημα τού Δημοτικού, που έχει ως αντικείμενο τον κόσμο των ζώων και των φυτών (ζ) *φυσικός θάνατος* υ θάνατος από γηρατειά, ο θάνατος που δεν προέρχεται από βία ή δεν επέρχεται πρόωρα **3.** (για σχέσεις συγγενείας) βασισμένες σε δεσμούς αίματος: ~ *γονείς / τέκνα Ι παιδί* αντ. θετός **4.** αυτός που βασίζεται στη λογική, την επιστήμη κ.λπ., κατ' αντιδια στολή προς τον μεταφυσικό: ~ *εξήγηση / ερμηνεία ενός φαινομένου* 5. αυτός που είχε προκαθοριστεί πριν από τη γέννηση κάποιου, που δεν διαμορφώθηκε μετά (π.χ. ως αποτέλεσμα επιδράσεων, εμπειριών κ.λπ.): - *ικανότητες / χαρίσματα* συν. έμφυτος, εγγενής ανί. επίκτητος 6. αυτός που σχετίζεται με την υλική, τη σωματική υπόσταση τού ανθρώπου: ~ *ανάγκες ι ορμές·* φρ. (α) *φυσική κατάσταση* η κατάσταση τής σωματικής υγείας κάποιου: *βρίσκομαι σε / έχω καλή / κακή* ~ || *βε/.τιώνω τη φυσική μου κατάσταση* (β) *φυσική / σωματική αγωγή* βλ. λ. *αγωγή* (γ) *φυσική αντίσταση* βλ. λ. *αντίσταση* **7.** αυτός που συμφωνεί με τη φύση των πραγμάτων, που είναι εύκολα κατανοητός και κατ' επέκτ. ο συνήθης και ομαλός: ~ *αντίδραση* || - *πορεία / τάξη πραγμάτων* || *παίρνω / θεωρώ κάτι εντελώς* ~· φρ. (α) *είναι φυσικό (να / ότι)* είναι κανονικό, αποδεκτό από όλους, αυτονόητο: - *να υποστηρίζει τους συμπατριώτες του* || ~ *να τον συμπαθείς· είναι τόσο καλός άνθρωπος!* (β) *φυσική ακολουθία* η ανεμπόδιστη και λογική συνέχεια των πραγμάτων: «εδώ. *η σχέση θεωρίας και πράξης δεν είναι μια σχέση φυσικής ακολουθίας και άρρηκτης συνέχειας...*» (περιοδ.) (γ) *φυ- σικώ τω λόγω* βλ. λ. *λόγος* 8. μη προσποιητός, αυτός που χαρακτηρίζεται από ειλικρίνεια, αυθορμητισμό, φυσικότητα: ~ *παίξιμο θεατρικού ρόλου / ύφος / λόγος / απαγγελία* συν. αυθόρμητος λντ. ψεύτικος, υποκριτικός 9. μη τεχνητός, αυτός που δεν έχει υποστεί υστερογενή επεξεργασία: - *φωνή / μαλλιά [1] τροφές* (μη βιομηχανοποιημένες) / *χυμοί (που* παρασκευάζονται απευθείας από χυμό φρούτων) · 10. (για χρώματα) αυτός που χαρακτηρίζεται από ζωντάνια και ένταση · 11. μαθ. *φυσικός αριθμός* καθένας από τους αριθμούς 0, Ι, 2. 3, 4, 5.... που αποτελούν βασική (πρωταρχική) έννοια για τα μαθηματικά · 12. νομ. (α) *φυσικό πρόσωπο* ο άνθρωπος από τη σκοπιά τής νομοθεσίας. τού Δικαίου, κατ' αντιδιαστολή προς το νομικό πρόσωπο (εταιρεία, ίδρυμα κ.λπ.) (β) *φυσικός δικαστής* βλ. λ. *δικαστής* · **13.** *φυσικός* (Ο/η) (α) ο επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη φυσική επιστήμη (β) ο καθηγητής τής φυσικής **14.** *φυσική* (η) βλ.λ. **15.** *φυσικό* (το) βλ.λ. σχολιο λ. *πνεύμα, τεχνητός.*

[ετυμ. αρχ. < *φύσις.* Οι αρχ. σημ. περιλαμβάνουν οτιδήποτε έχει σχέση με τη <ούση, τη γνησιότητα και τη φυσικότητα, ενώ *φυσικός* απο- καλείται και ο ερευνητής των φαινομένων. Ορισμένοι επιστημ. όροι είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *φυσικός θάνατος* (< γαλλ. mori naturelle), *φυσικό δίκαιο / αέριο* (< γαλλ. droit / gaz naturcl). *φυσική αγωγή* (< γαλλ. culture physique) κ.ά.J.

φυσικότητα (η) 11852] {χωρ. πληθ.] η ιδιότητα τού να είναι κανείς φυσικός στη συμπεριφορά του. να μη δίνει την εντύπωση ότι προσποιείται: *?.έει τα ψέματά του με τέτοια πυο τον πιστεύουν όλοι* αντ. προσποίηση.

φυσικοχημικός, -ή. -ό |1821| αυτός που μελετά ή σχετίζεται με τις γενικές αρχές και τους νόμους που διέπουν τις χημικές αντιδράσεις και τις μεταβολές των καταστάσεων τής ύλης. — **φυσικοχημεία** (η).

φυσίο- λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει: **1.** τη φύση, το περιβάλλον και τον φυσικό κόσμο: *φυσιολάτρης, φυσιογνώστης. φυσιο-δίφης* 2. τη φύση, τις οργανικές λειτουργίες προσο)- που ή έμβιου όντος γενικότ.: *φυσιο-λογία, φυσιο-παθολογία* 3. χαρακτηριστικά μορφής και προσωπικότητας: *φυσιο-γνωμία* 4. αντί τού ορθού *φυσικό-*: *φυσιο-θεραπεία.* σχολιο λ. *φυσικοθεραπεία.* ΙΕΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *φυσιο- γνωμία, φυσιο-λογία).* που προέρχεται από το ουσ. *φύσις. -εως* και απαντά επίσης σε ελληνογενή σύνθετα (λ.χ. γαλλ. physio-therapie, physio-cratic)].

φυσιογνωμία (η) [φυσιογνωμιών} **1.** το σύνολο των χαρακτηριστικών τού προσώπου κάποιου: *γνωστή / ευγενική / γλυκιά / συμπαθητική* ~ 2. (μτφ.) το σύνολο των χαρακτηριστικών πράγματος ή η γενική εντύπωση που ::ροκαλεί: *στη δεκαετία τού '50 άλλαξε εντελώς η*

τής Αθήνας j| *η - των κομμάτων/ τού καλλιτεχνικού ρεύματος* ΣΥΝ. μορφή 3. η εξέχουσα προσωπικότητα που έχει διαδραματίσει σε ορισμένο τομέα σημαντικό ρόλο: *ηγετική -* || *έγινε / αποτελεί ~ στον χώρο τής επιστήμης.* σχολιο λ. *φημισμένος.*

[ΕΤΥΜ. αρχ., συγκεκομμένος τ. τού *φυσιογνωμονία* < *φυσιογνώμων* < *φύσις* + *γνώμων*\.

ΣΧΟΛΙΟ Το **φυσιογνωμία** είναι αρχαία (μτγν.) λ. που σχηματίστηκε κατά απλολογία από το **φυσιογνωμ(ον)ία** (< *φυσιογνώμων, -ώμο- νος).* Εικάζεται ότι μπορεί να σήμαινε τη «φυσιολογία», αλλά οπωσδήποτε είχε ως κύρια σημ. «το να κρίνει κανείς κάποιον από τα φυσικά του χαρακτηριστικά» (υπάρχει πραγματεία με τίτλο Φυ- *σιογνωμονικόν* τού Αντιοθένη και βιβλίο *Φυσιογνωμονικά* που α- ποδίδεται στον Αριστοτέλη). Στην επιστημονική ορολογία, από το ελλην. *φυσιογνωμονία* πλάστηκε το νεότερο λατινικό physiogno- monia (από όπου το γαλλικό (1562) physiognomonic) και το physio- gnomia, από όπου τα γαλλ. physionomic. αγγλ. physiognomy (με επίδραση των ελλην. *-γνωμία)* και από αυτά το ελλην. *φυσιογνωμία* (ως αντιδάνειο). 11 Ελληνική χρησιμοποίησε περαιτέρω το **φυσιογνωμική** *(τέχνη),* για να αποδώσει «την τέχνη τού να κρίνεις από τα χαρακτηριστικά», ενώ η Αγγλική χρησιμοποίησε το physiognomy. για να δηλώσει και τη *φυσιογνωμία* και τη *φυσιογνωμική.*

φυσιογνωμική (η) η μελέτη τής σχέσης μεταξύ των χαρακτηριστικών τού προσο>που και τής προσωπικότητας κάποιου. ·*■ σχολιο λ. *φυσιογνωμία.*

φυσιογνωμικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη φυσιογνωμία: ~ *χαρακτηριστικά.* — **φυσιγνωμικ-ά / -ώς** επίρρ.

φυσιογνωμιστής (ο) [1885], **φυσιογνωμιστρια** (η) {δύσχρ. φυ- σιογνωμιστριών| μελετητής τής φυσιογνωμικής.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. physionomisic < physionomie <

νεολατ. physiognomia < αρχ. *φυσιογνωμία],* **φυσιογνωσία** (η) 11864J {χωρ. πληθ.Ι **1.** η μελέτη τής φύσης **2.** το σύνολο των φυσικών επιστημών. – φυαιογνωστικός,-ή. -ό [Ι893J. [ΚΤΥΜ. < *φυσιο-* + *-γνωσία* < *γνώση*|.

φυσιογνώστης (ο) 118971 {φυσιογνωστών!. **φυσιογνώστρια** (η) {φυσιογνωστριών) επιστήμονας που ασχολείται με τις φυσικές επιστήμες.

φυσιογραφία (η) [1871] η φυσική γεωγραφία. – **φυσιογραφϊκός,** -ή, -ό [18491. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεογραφία.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phvsiographie|. **φυσιογράφος** (ο) [1819] πρόσωπο που ασχολείται με τη φυσιογραφία.

[ΕΤΥΜ· Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. physiographcj. **φυσιοδίφης** (ο) 118671 {φυσιοδιφών} πρόσωπο που ερευνά συστηματικά οτιδήποτε ανήκει στη φύση (φυσικά φαινόμενα, ζώα, φυτά. ορυκτά κ.λπ.): *μέχρι τη στιγμή που η βιολογία συγκροτήθηκε ως επιστήμη, δεν είχαμε βιολόγουζ αλλά φυσιοδίφες.* – **φυσιοδιφικός,** -ή, -ό [1845].

[ΕΤΥΜ. < *φυσιο-* + *-δίφης* < αρχ. *διφώ (-άω)*«ψηλαφώ, διερευνώ», αγν. ετύμου (πβ. κ. *ιστορίο-δίφης).* μεταφρ. δάνειο από γερμ. Natur- iorscher|.

φυσιοθεραπεία (η) ♦ φυσικοθεραπεία **φυσιοθεραπευτής** (ο) φυσικοθεραπευτής **φυσιοθεραπευτικός,** -ή, -ό * φυσιοθεραπευτικός

φυσιοκράτης (ο) [1862J {φυσιοκρατών} ο οπαδός τής φυσιοκρατίας.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. physiocrate]. **φυσιοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.} ΦΙΛΟΣ. θεωρία κατά την οποία η φύση ανάγεται σε απώτατη αιτιοκρατική αρχή των πάντων και η οποία απορρίπτει την ύπαρξη οποιασδήποτε υπερφυσικής δημιουργικής δύναμης. — **φυαιοκρατικός,** -ή, -ό [1861].

ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. physiocrarie [. **φυσιολάτρης** (ο) 11869] {φυσιολατρών}, **φυσιολάτρισσα** (η) {δύσχρ. φυσιολατρισσών) πρόσωπο που αγαπά τη φύση και τον φυσικό τρόπο ζωής. – φυαιολατρία (η) [1831].

φυσιολατρικός, -ή. -ό 118411 αυτός που σχετίζεται με τους φυσιολάτρες και τη φυσιολατρία: *εκδρομή τού ~ συλλόγου.* **φυσιολογία** (η) {χωρ. πληθ.} η επιστήμη που ασχολείται με τις λειτουργίες των ζωντανών οργανισμών και συνιστά συνδυασμό πολλών επιστημονικών κλάδων, κυρ. τής ιατρικής αλλά και τής βιολογίας και τής φυσικής. « ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεογραφία, φρασεολογία.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *φύσις* + *-λογία,* Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον Αριστοτέλη και εντεύθεν με τη σημ. «έρευνα των φυσικών αιτίων και φαινομένων», αναφερόταν δε αρχικά στις φιλοσοφικές απόψεις των προσωκρατικών. Γην ίδια σημ. είχαν και οι λ. *φυσιολογικός* και *φυσιολόγος.* Η σημερινή σημ. αποτελεί ελληνογενές σύνθετο, < γαλλ. physiologiej.

φυσιολογικός, -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που υπάρχει ή γίνεται σύμφωνα με τη φύση: *~ τοκετός / σφυγμός / θερμοκρασία / επίπεδα χοληστερίνης* συν. φυσικός, ομαλός am . παθολογικός, αφύσικος, ανώμαλος 2. αυτός που δεν προκαλεί έκπληξη, που δεν ξεφεύγει από τα αναμενόμενα: *είναι ~* γο *ενδιαφέρον τού επενδυτή για την τύχη που θα έχουν τα χρήματά του* || *~ εξέ?.ιξη* ΣΥΝ. εύλογος, φυσικός · 3. αυτός που σχετίζεται με τη φυσιολογία. – **φυσιολογικά** επίρρ. **φυσιολόγος** (ο/η) [αρχ.] επιστήμονας ειδικευμένος στη φυσιολογία, **φυσιοπαθολογία** (η) {χωρ. πληθ.) κλάδος τής φυσιολογίας που μελετά την κατάσταση τού οργανισμού κατά τη διάρκεια ασθενειών. [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. physiopathologic]. **φυσΐοπαθθλόγος** (ο/η) φυσιολόγος που έχει ειδικευθεί στη φυσιοπαθολογία. – **φυσιοπαθολογικός,** -ή. -ό 11886[.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. physiopathologue], **φύσκα** ως άκλ. επίθ. ή επίρρ. (συνήθης ορθ. *φίσκα)* (λαϊκ.) **1.** (ως επίθ.) πολύ γεμάτος, εντελώς πλήρης: *το θέατρο ι το τρένο ήταν* - ΣΥΝ. υπερπλήρης 2. (ως επίρρ.) εντελώς, πλήρως: *γεμάτος ~* ΣΥΝ. κάργα. τίγκα. [ετυμ. < αρχ. *φύσκη / -α* «το παχύ έντερο, φούσκα» (βλ. λ. *φούσκα).* Η γρ. ιιε *-ι- (φίσκα)* δεν έχει ετυμολ. στήριξη[. **φυσκαρω** ρ. αμετβ. (συνήθης ορθ. *φισκάρω)* {φύσκ-αρα κ. -άρισα. -αρισμένος) γεμίζω πλήρως: *η αίθουσα φύσκαρε από κόσμο* ΣΥΝ. τι- γκάρω.

φυσομανώ ρ. αμετβ. {φυσομαν-είς κ. -άς...· μόνο στον ενεστ.} (εκφραστ.) 1. (για άνεμο) φυσώ πολύ δυνατά 2. (μτφ. για πρόσ.) είμαι οργισμένος.

[ετυμ.. < *φυσώ* + *-μανώ*< *μαίνομαι*, από το. θ. τού αρχ. αορ. β' *έ-μάν- ην* (βλ. κ. *μανία)].* **φυσούνα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** (μεγεθ.) το φυσερό · **2.** πτυσσόμενο τοίχωμα από πλαστικό ή άλλο εύκαμπτο υλικό, π.χ. στα αρθρωτά λεωφορεία 3.σωληνοειδής στοά με πτυσσόμενα τοιχώματα, π.χ. στα γήπεδα, διά μέσου τής οποίας βγαίνουν οι αθλητές από τα αποδυτήρια, ή σε αεροδρόμια, διά μέσου τής οποίας γίνεται η μετακίνηση των επιβατών από και προς το αεροπλάνο · 4. σειρά σελίδων ενωμένων μεταξύ τους. που βγαίνουν από εκτυπωτή και στη συνέχεια κόβονται χωριστά η καθεμία: *η - με τη μισθοδοσία / με. τα αποτελέσματα των εξετάσεων.*

[ΕΤΥΜ. < *φυσώ.* κατά τα ον. σε *-ούνα,* πβ. κ. *κουδούνα].* **φυστίκι** (το) -♦φιστίκι **φυστικιά** (η) »φιστικιά

φυσώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φυσάς... | φύση-ξα κ. -σα, -χτηκα. -μέ- νος) ♦ (μετβ.) 1. εκπνέω αέρα. βγάζω από το στόμα μου αέρα κατευ- θύνοντάς τον προς (συγκεκριμένο αντικείμενο): *- τη σούπα, για να κρυώσει* || *~ τη φωτιά, για να δυναμώσει* ΦΡ. (μτφ.) (α) το *φυσάει* διαθέτει πολλά χρήματα, είναι πλούσιος: *παντρεύτηκε έναν Αμερικάνο που το φυσάει* (β) **το** *φυσάει και δεν κρυώνει* βλ. λ. *κρυώνω* (γ) (παροιμ.) *όποιος καεί στον χυλό, φυσάει και το γιαούρτι* βλ. λ. *γιαούρτι* **2.** κάνω να βγει αέρας από (κάπου) · κυρ. στη ΦΡ. *φυσώ τη μύτη μου* βγάζω αέρα από τη μύτη μου (για να βγει η μύξα που έχει μέσα)

(αμετβ.) 3. βγάζω αέρα από το στόμα με μεγάλη ένταση: *- στο μάτι του. για να φύγει το σκουπιδάκν* φρ. *φυσάω και ξεφυσάω* (i) νιώθω έντονη δυσφορία (ii) είμαι πολύ αναστατωμένος: *αντί να φυσάς και να ξεφυσάς, ηρέμησε και προσπάθησε να αντιμετωπίσεις την κατάσταση* 4. (για άνεμο) πνέω: *ο άνεμος φυσούσε δυνατά* || *φύσηξε απαλά το αεράκι* φρ. (α) (μτφ.) *όπου φυσάει ο άνεμος* βλ. λ. *άνεμος* (β) **όποιος** *αέρας κι αν φυσά,* **ο** *μύλος πάντα αλέθει* βλ. λ. *αλέθω* **5.** (απρόσ. *φυσάει)* (α) πνέει δυνατός και ορμητικός άνεμος ΣΥΝ. έχει αέρα (β) (γενικότ.) πνέει άνεμος: *σήμερα μόλις που ~* 6. (προστ. *φύσα!* - οικ.) σε κάποιον που είπε ή έκανε ανοησία· συνοδεύεται από χειρονομία κατά την οποία προτείνει κανείς τα δάχτυλά του κλειστά στο στόμα τού άλλου, ώστε με το φύσημα να ανοίξουν σε μούντζα. Ιηίυμ. < αρχ. *φυσώ (-άω)* < *φύσα (ή)* «φυσερό, πνοή», θηλ. σε *-σα* (πβ. κ. *δόξα, δίψα).* < **φυσ-σα* (με απλοποίηση) < I.E. *p(h)u-s- (με παρέκταση -S-), ονοματοπ. ρίζα από τον ήχο τής πνοής τού ανέμου και των εκρήξεων, πβ. σανσκρ. piisyati «ευδοκιμεί, προκόβει», λατ. pussula «φυσαλλίδα» κ.ά.[. **φυτεία** (η) {φυτειών} μεγάλη έκταση γης. στην οποία γίνεται συγκεκριμένη καλλιέργεια (λ.χ. ζαχαροκάλαμου, καφεόδεντρου, μπανάνας κ.λπ.).

[ετυμ. αρχ. < *φυτεύω].*

φύτεμα (το) -»φυτεύω

φύτευση (η) -* φυτεύω

φυτευτήρι (το) {φυτευτηρ-ιού | -ιών} το γεωργικό εργαλείο που χρησιμοποιείται στο φύτεμα.

[εϊ υμ. < αρχ. *φυτευτήριον*< *φυτεύο)* + παραγ. επίθημα *-τήριον.* πβ. κ. *κλαδευ-τήριον].*

φυτευτικός, -ή, -ό [μτγν.Ι **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φύτευση 2. κατάλληλος για φύτευση, **φυτευτός,** -ή. -ό **1.** (για φυτά) αυτός που τον έχουν φυτέψει (κάπου), που δεν φύτρωσε μόνος του ΣΥΝ. φυτεμένος αντ. αυτοφυής **2.** (κατα- χρ.-λαϊκ.) αυτός που τον έχουν εμφυτεύσει, τον έχουν τοποθετήσει ως εμφύτευμα σε κάποιο σημείο: *~ δόντια / μαλλιά* 3. (μτφ.) αυτός που τον τοποθετούν σε μια υπηρεσία, γενικότ. σε έναν οργανωμένο χώρο, χωρίς να προβλέπεται ή να απαιτείται κάτι τέτοιο: *αυτός ο υπάλληλος ήρθε - από κάποιο σημαίνον πρόσωπο.*

φυτευω ρ. μετβ. {φύτ-εψα. -εύτηκα. -εμένος] **1.** τοποθετο) στο έδαφος (σπόρο ή ρίζα φυτού), προκειμένου να ριζώσει και να αναπτυχθεί: *~ λεμονιές/ μαρούλια / λουλούδια* λντ. ξεριζώνω 2. (μτφ.-εκφραστ.) χώνω: *του φύτεψε μια σφαίρα στο κεφάλι πυροβολώντας* rou 3. (μειωτ.) ενταφιάζω: *πάει αυτός· τον φύτεψαν χτες το απόγευμα.* – **φύτεμα** (το) |αρχ.| κ. **φύτευση** (η) |αρχ.|. **φυτευτής** (ο) [μτγν.].

[ετυμ. αρχ. < *φυτόν* (βλ.λ.)]. **φυτικός,** -ή. -ό Ιαρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα φυτά: **-** *βασίλειο / κόσμος / λίπη / έλαια / παραγωγή* **2.** φυσιολ. (α) *φυτικές λειτουργίες* οι βιολογικές λειτουργίες που εξασφαλίζουν την εσωτερική ομοιοστασία τού σώματος (β) *φυτικό νευρικό σύστημα* το αυτόνομο νευρικό δίκτυο που ελέγχει όλες τις φυτικές λειτουργίες, **φυτίνη** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** άλας ασβεστίου και μαγνησίου, που πε- ριέχεται στα σιτηρά και μπορεί να παρασκευαστεί και συνθετικώς

υδρογονωμένο μαγειρικό λίπος.

|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. Phytin (εμπορική ονομ.)]. **φυτό** (το) **1.** βιολ. ενόργανος σχηματισμός, ο οποίος τρέφεται από το έδαφος, το νερό και την ατμόσφαιρα, και μεταβάλλει την τροφή του, αφού την αφομοιώσει, σε οργανικές ενώσεις: *τα ~ χωρίζονται σε δέντρα, θάμνους και πόες* || *η ρίζα / ο βλαστός / τα φύλλα /* οι *καρποί τού -* || *~ τροπικό / αρωματικό / καλλωπιστικό / εσωτερικού χώρου* || *ανώτερα / κατώτερα ~* || *φυτεύω / κλαδεύω / ποτίζω / περιποιούμαι / ραντίζω τα ~*· (μτφ.) 2. ο άνθρωπος που λόγω βλάβης (τού εγκεφάλου) έχει χάσει τις διανοητικές του ικανότητες και ζει υποτυπωδώς: *ύστερα από το ατύχημα έμεινε ~* · 3. (σκωπτ. για μαθητή ή φοιτητή) αυτός που μελετά υπερβολικά, που δεν σκέπτεται τίποτε άλλο εκτός από το διάβασμα και έχει χάσει την κριτική του ικανότητα ή δεν έχει επαφή με τον κόσμο γύρω του. - (μεγεθ.-σκωπτ.) **φυτούκλα** (η) κ. **φύτουλας** (ο) (σημ. 3), (υποκ.) **φυτούλι** (το). *·" σχολιο λ. *ανόητος.* [ΕΤΥΜ. < αρχ. *φυτόν.* ουσιαστικοπ. ουδ. τού ρηματ. επιθ. *φυτός* < *φύω / -ομαι* (βλ.λ.). Η λ. συνδ. επίσης με σανσκρ. bhtita- (ίδια σημ.)]. **φυτοβιολογία** (η) {χωρ. πληθ.} η βιολογία των φυτών.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. phytobiology}, **φυτογεωγραφία** (η) {χωρ. πληθ.) η επιστήμη που μελετά τη γεωγραφική κατανομή των φυτών. – **φυτογεωγροφικός,** -ή. -ό.

[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phytogcography1. **φυτογή** (η) j 1889| {χωρ. πληθ.} η φυτική γη, το φυτόχωμα, **φυτογραφία** (η) [1799[{χωρ. πληθ.} ο κλάδος τής βοτανικής που ασχολείται με την περιγραφή των φυτών. – **φυτογραψικός,** -ή, -ό 11897].

[f.tym. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phvtographie[. **φυτοζωία** (η) 11840] Ιχωρ. πληθ.) (λόγ.) το να φυτοζωεί κανείς, **φυτοζωώ** ρ. αμετβ. 118531 {φυτοζωείς... · εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** ζω φτωχά, μόλις που καταφέρνω να καλύψω τις βιοτικές μου ανάγκες: *επέζησαν από την καταστροφή, αλλά τώρα φυτοζωούν μέσα σε άθλιες συνθήκες* 2. (μτφ.) βρίσκομαι σε μαρασμό, σε κατάσταση παρακμής: *τα επαρχιακά θέατρα φυτοζωούν.* **φυτοθεραπεία** (η) {φυτοθεραπειών} η θεραπεία που βασίζεται στη λήψη φυτικών παρασκευασμάτων.

[ΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. phytotherapy].

φυτοκοινωνία (η) {φυτοκοινωνιών! ΟΙΚΟΛ. το σύνολο των φυτών δεδομένου βιοτόπου ή βιοκοινωνίας.
[ΕΤΥΜ. Από6. τού ελληνογενούς αγγλ. phytocoenosis < phyto- -f coenosis « ιιτγν. *κοίνωσις* < αρχ. *κοινό), -όω* < *κοινός)].* **φυτοκομείο** (το) [1846! ο χώρος στον οποίο γίνονται καλλιέργειες φυτών με επιστημονικές μεθόδους, **φυτοκομία** (η) Ιμτγν.Ι {χωρ. πληθ.Ι η επιστημονική καλλιέργεια των φυτών. — **φυτοκομικός,** -ή, -ό [1828]. **φυτοκόμος** (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται με τη φυτοκομία.
[είύμ. μτγν. < *φυτόν* + *-κόμος* < αρχ. *κομώ (-έω)* «φροντίζω, περιποιούμαι» (βλ. κ. *-κομία)].* **φυτολογία** (η) 11799] {χωρ. πληθ.Ι 1.ο κλάδος τής βιολογίας που έχει ως αντικείμενο τη μελέτη των φυτών **2.** (παλαιότ.) μάθημα στο Δημοτικό με αντικείμενο τα φυτά. — **φυτολογικός,** -ή, -ό {i881].
|ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phytologiej. **φυτολόγιο** (το) I.I873] {φυτολογί-ου | -ων] **1.** συλλογή αποξηραμμέ- νων φυτών, η οποία χρησιμοποιείται για επιστημονική μελέτη 2. μαθητικό τετράδιο ή άλμπουμ με συλλογή δειγμάτων από φυτά. **φυτολόγος** (ο/η) [18051 επιστήμονας ειδικευμένος στη φυτολογία, **φυτοορμόνη** (η) {φυτοορμονών} ΒΟΤ. φυσική ή συνθετική ουσία η οποία συντελεί στην αύξηση των φυτών.
ΙtΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phytohormone|. **φυτοπαθογόνος,** -ος. -ο αυτός που προκαλεί ασθένεια στα φυτά: - *μύκητες.*
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phytopathogcnj. **φυτοπαθολογία** (η) {χωρ. πληθ.) ΓΕΩΠ. η επιστήμη που μελετά τις ασθένειες των φυτών. — **φυτοπαθολογικός,** -ή, -ό | i8931.
][::ΙΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ..< γαλλ, phvtopathologic]. **φυτοπαθολόγος** (ο/η) [I890| επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη φυτοπαθολογία.
[! ::ίύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phytopathologue|. **φυτοπαράσιτο** (το) {φυτοπαρασίτ-ου | -ων} ο ζωικός οργανισμός που παρασιτεί πάνω σε φυτό.
(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phytoparasitc]. **φυτοπλαγκτόν** (το) {φυτοπλαγκτού | χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. το σύνολο των υδρόβιων φυτικών οργανισμών, συνήθ. μονοκυττάρων, που συνήθ. δεν έχουν δική τους κίνηση και μαζί με το ζωοπλαγκτόν αποτελούν το πλαγκτόν (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phytoplanktonI. **φυτοτεχνία** (η) 1189J | {χωρ. πληθ.} ΓΕΩΜ. σύνολο επιστημών και τεχνικών που μελετούν τις διαδικασίες παραγωγής καλλιεργούμενων φυτών. —**φυτοτεχνικός,**-ή.-ό.
(ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phytotechnic). **φυτοτοξίνη** (η) {φυτοτοξινών} ΓΠΩΠ. **1.** αντιγόνο φυτικής προελεύσεως. το οποίο μπορεί να καθορίσει την παραγωγή αντισωμάτων σε ζωντανό οργανισμό 2. η τοξική ουσία που παράγεται από ορισμένα φυτά.
[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phytoloxinj. **φύτουλας** (ο) φυτό **φυτοφάγος,** -ος, -ο |1814| αυτός που τρέφεται αποκλειστικά από φυτικές ουσίες, αυτός που τρώει μόνο φυτά ή μέρη φυτού (δεν τρώει κρέας): *τα ζώα διακρίνονται σε φυτοφάγα, σαρκυφάγα και παμφάγα.*
φυτοφαγία (η) L1887]. **φυτοφαγικός,** -ή. -ό 11886|.
[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phyiophagcj. **φυτοφάρμακο** (το) {φυτοφαρμάκ-ου | -ων} το φάρμακο που χρησιμοποιείται για την πρόληψη και τη θεραπεία ασθενειών των φυτών, **φυτόχωμα** (το) {φυτοχώμ-ατος | -ατα. -άτων} χώμα που αναμειγνύεται με αποσυντεθειμένες οργανικές ύλες ζωικής ή φυτικής προέλευ- χρησιμοποιείται ως βελτιωτικό τού εδάφους (λίπασμα) στις καλλιέργειες.
φυτόψειρα (η) {δύσχρ. φυτοψειρών} η μελίγκρα (βλ.λ.). Επίσης **φυτόφθειρο** (η)] 1888). **φύτρα** (η) {φυτρών} **1.** το φύτρο (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) η γενιά, το σόι: *διαβόλου ~* | | *~ αρχοντική.*
[ϋΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *φύω / -ομαι* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τρα.* πβ. κ. *μή-τρα, χύ-τρα].* **φύτρο** (το) το βλάστημα, το γέννημα: - *πατάτας ι ντομάτας.*
[ΕΤΥΜ. < μεσν. *φύτρον*< *φυτρώνο)* (υποχωρητ.)|. **φυτρώνω** ρ. αμετβ. {φύτρω-σα. -μένος] **1.** (για φυτό) αναφύομαι στην επιφάνεια εδάφους ή χώματος: *τα γιασεμιά δεν φύτρωσαν ακόμη* συν. βλαστάνω. ξεφυτρώνω 2. βγαίνω, εκφύομαι στην επιφάνεια τού δέρματος: *φύτρωσε το μουστάκι τον* [| *φύτρωσαν λίγες τρίχες στο κεφάλι του* **3.** (μτφ.) εμφανίζομαι (κάπου) ξαφνικά, συνήθ. προκαλώντας δυσφορία: *από πού φύτρωσες* εσύ; φρ. (α) *φυτρώνω εκεί που δεν με σπέρνουν* ανακατεύομαι σε ξένες υποθέσεις (β) *φυτρώνουν σαν τα μανιτάρια* για ομοειδή πράγματα που εμφανίζονται μαζικά σε μια περιοχή: *τέτοια μπαράκια έχουν φυτρώσει σαν τα μανιτάρια στην πό/.η.* — **φύτρωμα** (το) κ. **φύτρωση** (η).
[ι.ΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *φύτρα* (βλ.λ.)|. **φυτωνυμιο** (το) {φυτωνυμί-ου | -ων] το όνομα φυτού.
ΙΙι ΓΥΜ. < *φυτό* + *-ωνύμιο.* κατά τα *τοπ-ωνύμιο. ακρ-ωνύμιο* (βλ.λ.) κ.ά.].
φυτώριο (το) {φυτωρί-ου | -ων] **1.(«)** η έκταση στην οποία αναπτύσσονται νεαρά φυτά, μέχρι να μεταφυτευθούν (β) ο χώρος στον οποίο αναπτύσσονται και πωλούνται νεαρά φυτά 2. (μτφ.) ο χώρος μέσα από τον οποίο βγαίνουν καινούργια ταλέντα: *η σχο/^ή τού Κ. Κουν αποτέ/.εσε - σπουδαίων ηθοποιών* || οι *ομάδες εφήβων είναι τα ~ των αυριανών πρωταθλητών.*
|ΕΤΥΜ. < μτγν. *φυτώριον* < **φυτ(ορός* < *φυτόν* + *-ωρός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *όρώ,* πβ. κ. *πυλ-ωρός, θυρ-ωρός*|.
φύω ρ. -► φύομαι **φχαριστώ** ρ. -* ευχαριστώ **φχαριστιέμαι** ρ. ♦ ευχαριστώ **φωβισμός** (ο) -»φοβισμός **φωβιστής** (ο) - »φοβισμός **φωβιστικός,** -ή. -ό -► φοβιστικός
Φωκάς (ο) **1.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.
| [/.γυμ. < μτγν. *Φωκάς* < αρχ. *φώκη* «φώκια» (βλ.λ.). Ομόρρ. *Φωκ-ίων. Φωκ-υλ-ίδης. Φωκ-ίς, Φώκ-αια*\. **φώκια** (η) {φωκιών} **1.** μεγαλόσωμο αμφίβιο σαρκοφάγο θηλαστικό με παγκόσμια εξάπλωση· έχει σώμα ογκώδες και υδροδυναμικό, κοντό λείο τρίχωμα, άκρα σαν πτερύγια ψαριών, μακρουλό κεφάλι, μεγάλα μάτια και οξύ ρύγχος· ζει και αναπαράγεται στις ακτές, συνήθ. σχηματίζοντας αποικίες, αλλά αναζητεί την τροφή του (ψάρια, καβούρια. χταπόδια κ.λπ.) στη θάλασσα: *γροιλανδική / μεσογειακή ~*
(μτφ.-υβριστ.) γυναίκα άσχημη ή χοντρή και δυσκίνητη.
Ιετυμ. < αρχ. *φώκη.* αβεβ. ετύμου, ίσως ανάγεται στην ονοματοπ. Ι.Ε. ρίζα *p(h)u- (βλ. λ. *φυσώ)* με επίθημα *-κη(κ$.* κ. *θή-κη*). μέσω τής σημ. «σφύριγμα τής φώκιας». Κατ' άλλους, ωστόσο, η λ. αποτελεί δάνειο]. **Φωκίδα** (η) {-ας κ. -ος} περιοχή και νομός τής Κ, Στερεάς Ελλάδας με πρωτεύουσα την Αμφισσα. **Φωκεύς** (ο) [αρχ.]. **φωκικός,** -ή, -ό
[αρχ.].
[ετυμ. < αρχ. *Φωκίς. -ίδος* (ενν. *γή),* κατά τα *Αιυ?*-ίς. Δωρ-ίς.* που πήρε το όνομά της από τον ήρωα *Φώκο.* γιο τής θαλάσσιας θεότητας Ταμάθης, η οποία μεταμορφώθηκε σε φώκια|.
Φωκίων (ο) {Φωκίων-ος. -α} **1.** αρχαίος Αθηναίος στρατηγός, πολιτικός και ρήτορας (402-317 π.Χ.) **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας
ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Φωκίωνας.**
[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *Φώκος,* όν. ήρωα (βλ. λ. *Φωκίδα)*|.
Φωκυλίδης (ο) {-η κ. -ίδου} αρχαίος Έλληνας ποιητής (6ος αι. π.Χ.)· συνέθεσε κυρίως έπη και ελεγείες.
[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *Φωκύ/.ος* (με παραγ. επίθημα *-ίδης.* πβ. κ. *Παρ- μν.ν-ίδης)* < *Φώκος (< φώκη* «φώκια») + επίθημα -iUoc|. **φωλεά** (η) [αρχ.] (λόγ.) η φωλιά (βλ.λ.).
φωλεός (ο) (λόγ.-σπάν.) φωλιά στην οποία βρίσκουν προσωρινό κατάλυμα ή φωλιάζουν άγρια ζώα και κυρ. το μέρος όπου περνούν τη χειμερία νάρκη τους: *ο - τής αρκούδας* συν. φωλιά, λημέρι.
11*γυμ. αρχ. < **φο)ολ-εός* (με επίθημα *-εός)* < *bhow-k που συνδ. πιθ. με αρχ. σκανδ. bol «φωλιά», διαλεκτ. σουηδ. bole «καλύβα καστόρων», ίσως και με το συνώνυμο αρχ. *γωλεός* (πβ. κ. λιθ. guolis «φωλιά»). Η ακριβής Ι.Ε. ρίζα παραμένει άγνωστη|.
φωλεύω ρ. αμετβ. |αρχ.Ι {εύχρηστ. σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** (για ζώα) βρίσκομαι στη φωλιά μου. μένω ή κρύβομαι στη φωλιά μου ΣΥΚ. φωλιάζω 2. (ειδικότ. για άγρια ζώα) διέρχομαι τη χειμερία νάρκη, κοιμάμαι στη φωλιά μου: *η αρκούδα φωλεύει* **3.** (μτφ.) λανθάνω, υπάρχω κρυμμένος, χωρίς να εκδηλώνομαι: *στα λόγια της φώλευε το μίσος* συν. εμφωλεύω, **φώλι** (το) {φωλ-ιού | -ιών] (λαϊκ.) αβγό ή ομοίωμα αβγού που τοποθετείται στη φωλιά τής κότας, για να την προσελκύσει να γεννήσει εκεί συν. (λόγ.) αποτοκο· ΦΡ. (εκφραστ.) **ούτε** *φώλι ούτε προσφώλι* για περιπτώσεις μεγάλης φτο)χιας. πείνας. Επίσης **φώλος** (ο).
[ΕΤΥΜ. < *φωλιά* (υποχωρητ.)]. **φωλιά** (η) **1.** η κατοικία των ζώων (και ιδ. των πουλιοίιν), η κατασκευή που ετοιμάζουν τα ζώα. για να προφυλάσσονται και για να αποθέτουν τα αβγά ή να φυλάσσουν τα νεογνά τους: *~ αετού ι πέρδικας / χελιδονιού / αλεπούς / λιονταριού 2. (μτφ.)* ο χώρος που αποτελεί καταφύγιο, κρυψώνα ή/και ορμητήριο, κυρ. για τις επιλήψιμες ή παράνομες πράξεις κάποιου: *- /.ηστών / κακοποιών / τρομοκρατών* **3.** (α) (χαΐδευτ.) ο χώρος στον οποίο συμβιώνει ένας άνδρας και μία γυναίκα. ένα ζευγάρι: *έχτισαν τη ~ τους με μεγάλο μεράκι* (δηλ. το σπίτι τους) (β) (κακόσ.) χώρος που χρησιμοποιείται για κρυ<οές ερωτικές συνευρέσεις: *αυτό το ξενοδοχείο αποτελεί ερο)τική ~ για τα παράνομα ζευγάρια·* ΦΡ. (α) (μτφ.) **έχω** *λερωμένη τη φωλιά μου* έχω διαπρά- ξει επιλήψιμες πράξεις, έχω κάνει ατοπήματα: *δεν μπορούσε να πει τίποτα εναντίον μου, γιατί είχε κι αυτός λερωμένη τη φωλιά του* (β) (παροιμ.) **ο** *διάολος δεν χαλάει τη φωλιά του* ο κακοποιός δεν βλάπτει αυτούς που τον υποθάλπουν 4. στρλτ. κάθε οχυρωμένη θέση που έχει ειδικά οργανωθεί για άμυνα: *~ αντίστασης / πυροβόλου* | | (παλαιότ.) ναυτ. *~ κόρακα* (σκοπιά εγκατεστημένη στο ψηλότερο σημείο τού πρωραίου ιστού για την κατόπτευση τής θάλασσας) 5. τεχνολ. *πυροσβεστική φωλιά / φωλεά* κόκκινο μεταλλικό κιβώτιο, τοποθετημένο σε ευδιάκριτη θέση στο εσωτερικό κτηρίου, το οποίο περιέχει τα μέσα πυρόσβεσης για ώρα ανάγκης 6. π ::Ω!ΐ. κάθε ένα από τα σημεία οργωμένου αγρού, στα οποία παραχώνονται σπόροι ή κόνδυλοι φυτών, για να φυτρώσουν **7.** ΒΙΟΛ. *οικολογική φωλιά* η θέση την οποία κατέχει κάθε πληθυσμός σε ένα οικοσύστημα ανάλογα με τη λειτουργία του συν. οικολογικός θο')κος · 8. (στον οδηγισμό) υποομάδα τού Σμήνους των Πουλιών (βλ. λ. *πουλί, οδηγισμός).* Επίσης (λόγ.) **φωλεά.** — (υποκ.) **φωλίτσα** (η).
[ετυμ. < αρχ. *φωλεά* (με συνίζηση, πβ. κ. *μηλέα - μηλιά),* παράλλ. τ. τού αρσ. *φωϊ^εός* (βλ.λ.). Ο βιολ. όρ. αποδίδει το γαλλ. niche|. **φωλιάζω** ρ. αμετβ. {φώλιασα} **1.** (για πτηνά) φτειάχνω φωλιά και μένω μέσα σε αυτήν: *τα περισσότερα πουλιά φωλιάζουν στα δέντρα* συν. φωλεύω 2. (για ζώα) βρίσκομαι στη φωλιά μου. ζω ή κρύβομαι σε φωλιά: *στο δάσος φωλιάζουν /.όκοι και αλεπούδες* ΣΥΝ. φωλεύω **3.** (ειδικότ. για ορισμένα ζώα) περνώ τη χειμερία νάρκη μέσα στη φωλιά μου: *φωλιάζει τον χειμώνα και ξαναβγαίνει την άνοιξη* 4. (μτφ. για πρόσ.) μπαίνω κάπου, για να κρυφτώ, κρύβομαι κάπου: *το μικρό φώλιασε στην αγκαλιά τής μητέρας του* συν. τρυπώνω, χώνομαι

υπάρχω μέσα σε (κάτι/κάποιον). χωρίς να γίνομαι αντιληπτός: *το μίσος φώλιαζε στην ψυχή του.* — φώλιαμα (το), **φωλίτης** (ο) {φωλιτών} το φώλι (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *φωλιά* + παραγ. επίθημα *-ίτης*, πβ. κ. *φαμε?*-ίτης}.* **φωνάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {<οώναξα} ♦ (αμετβ.) 1. βγάζω ισχυρή φωνή ή κραυγή, μιλώ πολύ δυνατά: *μη φωνάζεις. δεν είμαι κουφός* || *φώναξα απ' τον πόνο* |j *δεν μπορείς να μιλάς χωρίς να φωνάζεις;* || *οι συγκεντρωμένοι φώναζαν μ'όλη τη δύναμη τής φωνής τους* || *τι έπαθε και φωνάζει:* συν. κραυγάζω, (εκφραστ.) κράζω, ξεφωνίζω, (λόγ.) φωνασκία αντ. μουρμουρίζω, ψιθυρίζω' ΦΡ. (παροιμ.) (α) φωνάζει **ο** *κλέφτης, να φοβηθεί ο νοικοκύρης* βλ. λ. *κ?<.έφτης* (β) *αν δεν φωνάξει το* μωρό, δεν γο *ταΐζει η μάννα* πρέπει να διεκδικεί κανείς αυτό που θέλει ή δικαιούται και να μην περιμένει να του το δώσουν οι άλλοι από μόνοι τους 2. (ειδικότ.) εκδηλώνω με δυνατές φωνές την οργή ή τον θυμό μου: *μην του δίνεις σημασία, άσ' τον να φο)νάζει* || *ήρθε να κάνει φασαρία και φώναζε σαν λυσσασμένος* ΣΥΝ. κραυγάζω, ουρλιάζω ♦ (μετβ.) **3.** (α) λέω (κάτι) με δυνατή ωωνή. απευθύνομαι (προς κάποιον) μεγαλόφωνα: *φώναξέ του να γυρίσει πίσω* || ~ τ' *όνομά της*

φώναξε «*βοήθεια*» (β) μαλώνο), επιπλήττω: φωνάζει τού *παιδιού όλη την ώρα* 4. (ειδικότ.) καλώ (κάποιον) μεγαλόφωνα και συνήθ. ονομαστικά: *με φώναξε στο γραφείο του, για να με ρωτήσει κάτι* || *άκουσα να με φωνάζει κάποιος* [*να δεις που σήμερα ο δάσκαλος Οα με φωνάξει για μάθημα·* ΦΡ. φωνάζω τον *κατάλογο* βλ. λ. *κατάλογος* 5. (γενικά) καλώ (κάποιον που χρειάζομαι) να έλθει: *φώναξε αμέσως γιατρό!* ΙΙ *κάθε τόσο χαλάει η βρύση και πρέπει να φωνάζουμε τον υδρ(χυ/.ικό* || *φοιναξέ μου ένα ταξί.* — <ρώναγμα (το).

[f.tym. μεσν. < αρχ. *φωνώ (·έω)* < *φωνή*. κατά τα ρ. σε *-άζω)*. **φωνακλάς** (ο) {φωνακλάδες!, **φωνακλού** (η) {φωνακλούδες] (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που συνηθίζει να φωνάζει, να βγάζει κραυγές: - *μωρό* 2. πρόσωπο που εκνευρίζεται εύκολα και βάζει τις φωνές: *με ποιους τα έβαλε πάλι ο - ο άντρας* σου; αντ. ήρεμος, σιωπηλός. — φωνακλάδικος, -η. -ο.

[ετυμ. < *φωνάκλα* «δυνατή φωνή» < *φωνή* + μεγεθ. επίθημα *-άκλα*, πβ. κ. *χερ-άκλα*\.

φωνάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.-μεγεθ.) **1.** δυνατή, βροντερή φωνή: *έβγαλε μια - που μας ξεκούφανε όλους! 2.* (συνεκδ.) τραγουδιστής / τραγουδίστρια με πολύ καλή φωνή: *είναι ~!*

| ΙΠΥΜ. < *φωνή* + μεγεθ. επίθημα *-άρα*. πβ. κ. *τρελ-άρα*\. **φωνασκία** (η) |αρχ.| {φωνασκιών} (λόγ.) πολύ δυνατή και ενοχλητική ομιλία ή συζήτηση με οξεία και διαπεραστική φωνή: *αφήστε τις ~ κι ελάτε να μιλήσουμε ήρεμα, για να συνεννοηθούμε.* **φωνασκω** ρ. αμετβ. {φωνασκείς...· εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) εκβάλλω δυνατές κραυγές, φωνάζω ή φλυαρώ με δυνατή και διαπεραστική φωνή: *μη φωνασκείτε, κύριε συνάδελφε!* || *όσοι φωνα- σκούν θα αποβληθούν από την αίθουσα* συν. κραυγάζω, ουρλιάζω, ξεφωνίζω λντ. μουρμουρίζω, ψιθυρίζω.

[ετυμ. < αρχ. *φωνασκώ (-έω)*. αρχική σημ. «ασκούμαι στο τραγούδι ή στην απαγγελία», < *φωνή* + *ασκώ*|. **φωναχτός,** -ή. -ό (λαϊκ.) αυτός που λέγεται δυνατά και ξεκάθαρα, που τον φωνάζει κανείς: ~ *αντίρρηση / επίκριση / δήλωση* ΣΥΝ. μεγαλόφωνος αντ. χαμηλόφωνος, ψιθυριστός. — φωναχτά επίρρ. **φωνή** (η) **1.** γλωσσ. ο έναρθρος ήχος που παράγεται από τον αέρα καθώς περνά μέσα από φραγμούς ή στενά τής στοματικής κοιλότητας ή από τη ρινική κοιλότητα· ο αέρας ξεκινάει από τους πνεύμονες, περνάει από την τραχεία, θέτει (ή δεν θέτει) σε κίνηση τις φωνητικές χορδές τού λάρυγγα και μέσω τού φάρυγγα διοχετεύεται στη στοματική κοιλότητα (λιγότερο στη ρινική κοιλότητα), όπου διαμορφώνεται ακουστικά από τα αρθρωτικά σχήματα, τις θέσεις και τις κινήσεις των «φωνητηρίων οργάνων» (γλώσσας, χειλιών. σταφυλής, μαλακού ουρανού, κάτω σιαγόνας) σε σχέση με το «σύστημα αναφοράς» (δόντια, ούλα, ουρανίσκος, άνω σιαγόνα): *έχει δυνατή / βαθιά / ψιλή / πλούσια / σπηλαιώδη / βροντερή / καμπανιστή ! απαλή / τρα- χιά ~* || *από την έκπληξη έχασα τη - μου* || *φώναζε μ' όλη τη δύναμη τής ~ του, για να τον ακούσουν* συν. λαλιά· ΦΡ. (α) *με μια φωνή* (μτφ.) ομόφωνα, σαν ένας άνθρωπος: - *συμφώνησαν ό/^οι να μην παραδοθούν στον εχθρό* (β) (οικ.) *κατά φωνή κι ο γάιδαρος* για κάποιον που εμφανίζεται απροσδόκητα τη στιγμή ακριβο)ς που γίνεται λόγος για αυτόν (γ) *ούτε φωνή ούτε ακρόαση* βλ. λ. *ακρόαση* (δ) *υψώνω ι χαμηλώνω τη φωνή* (συνεκδ.) φωνάζω (από θυμό κ.λπ.) / κατεβάζω τον τόνο τής φωνής, μιλώ ήπια: (απειλητικά) *μη μου υψώνεις εμένα τη φωνή!* || *για χαμή/.ωσε λίγο τη φωνή σου. μας ακούνε οι γείτονες*

πολύ δυνατή ομιλία, κραυγή: *έβγαλε μια ~. πούμας κούφανε όλους* || *βράχνιασε από τις πολλές* ~ ΣΥΝ. φωνασκία, ξεφωνητό, ουρλιαχτό αντ. ψίθυρος, μουρμούρισμα· Φ)[3]. (α) (λόγ.) *φωνή βοώντος εν τη ερή- μω* (*φωνή βοώντος έν τή έρήμφ.* Κ.Δ. Ματθ. 3,3 και Π.Δ. *Ησαΐας* 40. 3) για περιπτώσεις στις οποίες ορθές και χρήσιμες υποδείξεις αντιμετωπίζονται με αδιαφορία (β) *φωνή λαού, οργή Θεού* (λατ. vox populi, vox Dei) η κινητοποίηση τού λαού έχει πολύ μεγάλη δύναμη και αποτελεσματικότητα (γ) *βάζω / μπήγω ι πατάω τις φωνές (σε κάποιον)* φωνάζω με οργή για να επιπλήξω (κάποιον) ή ξεφωνίζω καλώντας σε βοήθεια **3.** *φωνές* (οι) θόρυβος από φωνασκίες, φασαρία: π ~ *και κακό είναι αυτό:* || *σταματήστε τις ~ να σκεφτούμε ήρεμα τι Οα κάνουμε* ΣΥΝ. οχλοβοή, σαματάς **4.** (κατ' επέκτ.-λογοτ.) ο ήχος που παράγε- ται από άψυχα αντικείμενα: *βιο?Λ ι κιθάρα με βραχνή -* || *- τού δάσους / τής Θάλασσας* 5. (μτφ.) η εσωτερική παρόρμηση. έντονο συναίσθημα που ωθεί κάποιον σε ορισμένες ενέργειες: *τον κά/.εσε η ~ τού αίματος να εκδικηθεί* τον *φόνο τού αδελφού τον* \\ *η - τής συνείδησης / τού καθήκοντος / τής καρδιάς* 6. (συνεκδ.) (α) τραγουδιστής ή τραγουδίστρια: *μια από τις σημαντικότερες - τού αιώνα μας* (β) άνθρωπος, προσωπικότητα: «*μας χρειάζεται μια ~ με κύρος και επιρροή στο εξωτερικό*» (εφημ.) **7.** ΜΟΥΣ. (α) το σύνολο των ήχων που παράγονται από τα φωνητήρια όργανα τού ανθρώπου και χρησιμοποιούνται για την δημιουργία μέλους: *τραγουδίστρια με ωραία -* |{ *σήμερα η - μον δεν είναι σε καλή κατάσταση* || *δεν έχει - για να τρα- γουδήσει όπερα* (β) (ιταλ. pane, γαλλ. voix) το μουσικό «μέρος» στο πλαίσιο μιας φωνητικής μουσικής σύνθεσης, η μουσική γραμμή, η διαδοχή μουσικών φθόγγων που προορίζονται να τραγουδηθούν από ένα σύνολο τραγουδιστών, λ.χ. η «φωνή τού τενόρου» είναι η μουσική γραμμή που τραγουδούν ταυτόχρονα όλοι οι τενόροι μιας χορωδίας· (κατ' επέκτ.) (στην οργανική σύνθεση και ιδίως στο πολυφωνι- κό ιδίωμα, λ.χ. στη φόρμα τής φούγκας), διαδοχή φθόγγων που γίνονται αντιληπτές ως μία μουσική γραμμή στο πλαίσιο ενός πολυφωνι- κού πλέγματος: *πρώτη / δεύτερη / τρίτη* ~ (γ) (στο λαϊκό τραγούδι) η καθεμιά από τις συνήθ. δύο παράλληλες μουσικές γραμμές: το πρίμο (βλ.λ.) ή το σεκόντο (βλ.λ.): *στο τραγούδι αυτό* τοΰ *Στέλιου Καζα- ντζίδη, κάνει δεύτερη ~ η Καίτη Γκρέυ* (δ) για μουσικό όργανο) μουσικό φθόγγος, νότα: *δεν μπορώ να πιάσω αυτή την - στην κιθάρα* || *από το ακορντεόν λείπουν δύο* ~8. γλωσσ. (α) μορφολογική κατηγο- ριοποίηση των τύπων τού ρήματος (ληκτικών μορφημάτων, στοιχείων τού θέματος κ.ά.) με. τους οποίους δηλώνεται ότι το ρήμα σημαίνει ενέργεια (ενεργητική φωνή), πάθος (παθητική φωνή) ή κατάσταση (μέση φωνή)· π.χ. *στέ/.νω* ένα δέμα (ενεργητική) - η γυναίκα *τρανμα- τίστηκε* από το αυτοκίνητο (παθητική) - *κοιμάται* ήρεμα (μέση) (η *φωνή* αναφέρεται στους τύπους τού ρήματος, ενώ η *διάθεση* στο τι σημαίνει το ρήμα. πώς διατίθεται το υποκείμενο τού ρήματος σε σχέση με αυτό που δηλώνει το ρήμα· η φωνή είναι οι ενεργητικοί και οι μεσοπαθητικοί *κλιτικοί τύποι,* ενώ η διάθεση είναι η ενεργητική, ουδέτερη, αυτοπαθής, παθητική, μέση κ.ά. *σημασίες* τού ρήματος· πβ. και σχέση έγκλισης (μορφολογικής διάκρισης) και τροπικότητας (ση- μασιολογικής διάκρισης)· βλ. λ. *έγκλιση* (β) ο φθόγγος. — (υποκ.) **φω- νίτσα** κ. **φωνούλα** (η), (μεγεθ.) **φωνάρα** (η). ^ σχολιο λ. *εμβρόντητος.* |ΕΤΥΜ. < αρχ. φω-νά (με επίθημα *-να*, πβ. κ. *ποι-νή. στρωμ-νή)* < *bhona.* ετεροιωμ. βαθμ. τής Ι.Ε. ρίζας *bha- τού ρ. *φημί* (βλ. κ. *φήμη).* Η νεότερη άποψη, κατά την οποία *φωνή* < *ghwTma, ετεροιο)μ. βαθμ. ρίζας *ghwcn- «αντηχώ», πβ. αρχ. σλαβ. zvonii, ρωσ. 7.νοη "ήχος» κ.ά.. θα παρουσίαζε τη λ. *φωνή* εντελώς απομονωμένη (από τα *φη-μί. ά-φα- τος. φή-μη* κ.ά.) εντός τής Ελληνικής, με αποτέλεσμα να μη συγκεντρώνει πολλές πιθανότητες. Η σημ. 8α αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. voix. **Η** σημ. 8β αποτελεί απόδ. τού αγγλ. phone, το οποίο πλάστηκε από το αρχ. *φωνή* (= φθόγγος), που απαντά στους αρχαίους γραμματικούς (Διονύσιο Θράκα κ.ά.)|. **φωνήεν** (το) {φωνή-εντος | -εντα. -έντων} γλωσσ. κάθε ηχηρός φθόγγος τής γλώσσας, που μπορεί να σχηματίσει μόνος του συλλαβή και που παράγεται με την ελεύθερη διέλευση (χωρίς πρόσκρουση σε φραγμό ή στενό) τού εκπνεόμενου αέρα από τον λάρυγγα και τη στοματική κοιλότητα: *η Ελληνική γλώσσα φο)νητικώς έχει 5 φωνήεντα* (τα /a/, /c/. /i/, /o; και 'u/) *τα οποία δηλώνονταα στη γραφή με 7 (φωνητικά) γράμματα* (τα *α. ε. η. ι.* ο, υ. ω) j| *ανάλογα με* τον *τρόπο αρ- θρώσεώς τους τα ~ διακρίνονται σε ανοικτά* (το */a/). σε ενδιάμεσα* (τα *ια = ε. αι* και *ιοί ~ ο. ο)) και σε κλειστά* (τα /// = *ι. η. ν. ει, οι. νι* και /u/ = ου) || *ατην Αρχαία Ε/.ληνική υπήρχαν μακρά* φωνήεντα (δηλώνονταν με τα γράμματα *η* και ω). *βραχέα φωνήεντα (ε. ο) και δίχρονα (α, ι* και υ). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *απόστροφος, δίφθογγος, έκκρουση. -ρρ-, συγκοπή.*

|Γ·[υμ. < αρχ. *φωνήεν*, ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ. *φωνήεις* «αυτός που έχει φωνή». < *φωνή* + επίθημα *-ήεις.* Ήδη στον Πλάτωνα συναντούμε τη σημερινή σημ. στον πληθ. *τά φο)νήεντα}.* **φωνηεντικός,** -ή, -ό {Ι863| γλωσσ. αυτός που σχετίζεται με τα φωνήεντα: ~ *σύμπλεγμα* |j ~ *πάθη.* — **φωνηεντπκ-ά** / **-ώς** 118911 επίρρ. **φωνηεντιαμός** (ο) 118801 γλωσσ. **1.** η παρουσία ενός συγκεκριμένου φωνήεντος στο θέμα λέξεως 2. το σύνολο των φωνηέντων μιας γλώσσας, τα φωνήεντα: ο ~ *τής Ελληνικής άλλαξε σημαντικά.*

|iΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. vocalismc|. **φωνηεντόληκτος,** -η, -ο [Ι860| γλωσσ. (για λέξεις) αυτός που το θέμα του λήγει σε φωνήεν: ~ *όνομα! ρήμα* (λ.χ. *ακού-ω. ομιλί-α* κ.λπ.) (πβ. λ. *συμφωνό/.ηκτος).*

|ΕΤΥΜ. < *φωνήεν*: *-εντός* + *-ληκτος*< *λήγω*\. **φώνημα** (το) {φωνήμ^ατος | -ατα. -άτων} γλωσσ. καθένας από τους φθόγγους ορισμένης γλώσσας που έχει δια.φοροποιητική αξία και με τηναντίθεσή του προς άλλα φωνήματα μεταβάλλει τη σημασία των λέξεων π.χ. στις λέξεις *πόνος, τόνος, μόνος* τα *π. τ* και *μ* διαφοροποιούν τη σημασία των αντίστοιχων λέξεων, δηλ. είναι φωνήματα· ο συνδυασμός συγκεκριμένων φωνημάτων για κάθε λέξη συνιστά το «σημαίνον», τη φωνολογική δήλωση, που μαζί με τη σημασία αποτελούν τη λέξη· βλ. κ. λ. *-ημα.*

|ΕΓΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. phoneme < αρχ. *φώνημα* «εκφώνημα. ήχος φωνής» < ρ. *ιρωνώ (-έω)* < *φωνή}.* **φωνηματικη** (η) γλωσσ. η φωνολογία (βλ.λ.). Επίσης **φωνημική, – φωνηματικός,** -ή. -ό.

|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phoncmatiquc|. **φώνηση** (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ήσεως j -ήσεις, -ήσεων} **1.** φυσιολ. το σύνολο των ανατομικο)ν και φυσιολογικών διεργασιών που συντελούν στην παραγωγή φωνής, λόγου 2. (γενικότ.) η παραγωγή φωνής, **φωνητήριος,** -α. -ο φωνητικός κυρ. στη ΦΡ. *φωνητήρια όργανα* τα όργανα που παράγουν τη φωνή.

ΙΕΤΥΜ. μτ^ν. < *φωνή* + παραγ. επίθημα *-τήριος*, πβ. κ. *σω-τήριος*(. **φωνητίκη** (η) {χωρ. πληθ.} γλωσσ. η επιστήμη η οποία μελετά τους φθόγγους, δηλ. τους έναρθρους ήχους μιας γλώσσας από φυσική, υλική πλευρά, δηλ. ως φυσικά, εμπειρικά γεγονότα, εξετάζει την αρθρω- τική και ακουστική τους ποιότητα, καθώς και τη διαδικασία αντι-

λήψεώς τους: *αντιληπτική* - (ερευνά τη διαδικασία, με την οποία γίνονται αντιληπτοί οι φθόγγοι, ιαχθώς και τη σχέση τους με τα αντίστοιχα κέντρα τού εγκεφάλου) || *πειραματική / συγχρονική / εφαρμοσμένη ι αρθρωτική / ακουστική* ILTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phonetiqucj. **φωνητικός,** -ή. -ό |μτγν.| **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φωνή: ~ *όργανα ι μουσική* (γραμμένη για μία ή περισσότερες φωνές, στις οποίες μπορεί να προστεθεί και συνοδία οργάνων) / *άσκηση \\ οι - δυνατότητες ενός τραγουδιστή* 2. ανατ. αυτός που συνδέεται με την παραγωγή τής φωνής ή συντελεί σε αυτή: - *χορδές* (οι δύο οριζόντιες, μυώδεις πτυχές στο εσωτερικό τού λάρυγγα, οι οποίες με τις περιοδικές δονήσεις τους λόγω τού ρεύματος τού αέρα που περνά ανάμε- σά τους. παράγουν τους ηχηρούς φθόγγους τής γλώσσας) || - *μύες* (οι μύες τού λάρυγγα που βοηθούν στην παραγωγή τής φο)νής) **3.** ΙΛΩΣΣ. (α) αυτός που σχετίζεται με τους φθόγγους: ~ *μεταβολές / νόμοι* (οι νόμοι που διέπουν τις μεταβολές των φθόγγων) (β) *φωνητική ορθογραφία* σύστημα ορθογραφίας κατά το οποίο κάθε γράφημα (γράμμα) παριστάνει έναν και μόνο φθόγγο τού φωνητικού συστήματος μιας γλώσσας, οπότε η σχέση μεταξύ τής προφοράς μιας γλώσσας και τής γραπτής δήλωσής της είναι σχέση 1:1. λ.χ. η λέξη <λύπη> θα γραφεί |λίπι| (κατ' αντιδιαστολή προς την ιστορική ορθογραφία) (γ) *φωνητική μεταγραφή* η καταγραφή γλωσσικού στοιχείου με τα σύμβολα τού διεθνούς φωνητικού αλφαβήτου, προκειμένου να επιτευχθεί όσο το δυνατόν πιστότερη απόδοση τής προφοράς του (δ) *διεθνές φωνητικό αλφάβητο* βλ. λ. *αλφάβητο* **4.** *φωνητική* (η) βλ.λ. – **φωνητικ-ά** / **-ώς** 118911 επίρρ.

φωνητική - φωνολογική - ιστορική ορθογραφία. Η ορθογραφία μιας γλώσσας ακολουθεί κατά κανόνα έναν από τους τρεις αυτούς τύπους ορθογραφίας. Ως **ιστορική ορθογραφία** χαρακτηρίζεται ο τύπος γραφής των λέξεων σύμφωνα με την ιστορική, δηλαδή την αρχική ή ετυμολογική τους προέλευση. **Φωνολογική** είναι η ορθογραφία που αποδίδει αδρομερώς την προφορά των λέξεων. **Φωνητική ορθογραφία** είναι αυτή που αποδίδει με μεγάλη ακρίβεια τον τρόπο που προφέρονται οι λέξεις μιας γλώσσας. Π λέξη «γυναίκα», γραμμένη σήμερα ως <γυναίκα>, αποτελεί παράδειγμα ιστορικής ορθογραφίας τής λέξης. Φωνολογικά η λέξη θα γραφόταν /γινέκα/ (φωνολογική ορθογραφία). Π φωνητική ορθογραφία τής λέξης θα οδηγούσε σε τύπο [γινέκα[. Όπως φαίνεται από το παράδειγμα, ο «πιστότερος» τύπος ορθογραφίας είναι η φωνητική, που αποδίδει λεπτομερώς την προφορά τής λέξης (π.χ. την ουρανική προφορά τού /ως |γ| στο παράδειγμα). Λιγότερο πιστή είναι η φωνολογική ορθογραφία τής λέξης και ακόμη λιγότερο πιστή έως τελείως απομακρυσμένη είναι η ιστορική ορθογραφία των λέξεων. Στην πραγματικότητα, και στην ιστορία των διαφόρων γλωσσών, η ορθογραφία ξεκινά κατά κανόνα ως φωνολογική και στην καλύτερη περίπτωση ως φωνητική, για να καταλήξει με την πάροδο τού χρόνου σε ιστορική.

-φωνία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. ΜΟΥΣ. την ύπαρξη συγκεκριμένου αριθμού φωνών: *τρι-φωνία*, *τετραφωνία* 2. την ύπαρξη συγκεκριμένου αριθμού προσώπων με δικαίωμα ομιλίας, έκφρασης: *κατοχύρωση τής πολυφωνίας στην πολιτική* · **3.** την ομιλία συγκεκριμένης γλώσσας: *ελληνο-φωνία. αγγλο-φωνία.* [ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *συμ-φω- νία.* μτγν. *πολυ-φωνία),* που προέρχεται από το ουσ. *φωνή.* εμφανίζεται δε και σε ελληνογενή ξένα σύνθ. και σε αποδόσεις ξένων όρων (πβ. γαλλ. franco-phonic > *γαλλο-φωνία,* ortho-phonie)]. **φωνίατρική** (η) ΙΑΙΙ*. Ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τις διαταραχές τής εκφοράς (εκφώνησης) τής γλώσσας, καθώς και τους τρόπους θεραπείας τους.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phoniatricsj.

-φωνικός, -ή. -ό λεξικό επίθημα που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό φωνών: *πο/.υφωνική χορωδία.*
tΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής (πβ. μτγν. *συμ-φω- νικός*). το οποίο προέρχεται από σύνθ. σε *-φωνία, -φωνος* και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογενή ξένα σύνθ. (πβ. γαλλ. radio-phonique, νόθο σύνθ.)].

φωνο- κ. **φωνό-** κ. **φων-** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: 1. με τη φωνή και γενικότ. τους ήχους: *φωνό-γρα- φος. φωνο-μετρία, φωνο-μοντάζ* 2. (ειδικότ.) ΓΛΩΣΣ. με τα φωνήματα: *φωνο-λογία.*
[ΠΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *φωνο- μαχία*), που προέρχεται από το αρχ. *φωνή* και απαντά επίσης σε ελ- ληνογενείς ιέν. όρους (πβ. γαλλ. phono-logie. phono-meiric)j. **φωνογραφία** (η) {φωνογραφιών! **1.** η αποτύπωση τής φωνής σε δίσκο (φωνογράφου, μαγνητοφώνου κ.λπ.) ΣΥΝ. ηχογράφηση **2.** η παράσταση φθόγγου με γραφικό σημείο.
! Ii ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phonography], **φωνογραφικός,** -ή, -ό [1888] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φωνογραφία ή τον φωνογράφο: - *εταιρεία* 2. αυτός που σχετίζεται με την παράσταση φθόγγου με γραφικό σημείο: ~ *απόδοση.*
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phonographic!, **φωνογράφος** κ. **φωνόγραφος** (ο) 1I880J ΤΓΧΝΟΛ. συσκευή για την εγγραφή σε δίσκο και την αναπαραγωγή των διαφόρων ήχων (μουσικής, ανθρο)πινης φωνής κ.λπ.) με τη βοήθεια μιας ακίδας που γλιστρούσε επάνω στην ειδική επιφάνεια ενός περιστρεφόμενου κυλίνδρου, παρωχημένης σήμερα τεχνολογίας ΣΥΝ. γραμμόφωνο. ·*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πολυγράφος.*
LE.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. phonograph].

φωνογραφώ ρ. μετβ. 11891] {φωνογραφείς... | φωνογράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} αποτυπώνω (φωνή και γενικά ήχους) σε φωνογραφικό κύλινδρο ή δίσκο: ~ *το τραγούδι* συν. ηχογραφώ. **φωνοκαρδιογράφημα** (το) {φωνοκαρδιογραφήμ-ατος | -ατα,-άτων} ιλίί'. η καταγραφή με το κατάλληλο όργανο ενός καρδιακού Φυσήματος.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. phonocardiogram]. **φωνοκινητικος,** -ή, -ό ιατρ. αυτός που σχετίζεται με τις κινήσεις των φωνητικών οργάνων: ~ *αμνησία* (απώλεια τής μνήμης των κινήσεων για την άρθρωση τού λόγου). – **φωνοκινητικ-ά** / **-ώς** επίρρ. [F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phonocinetique]. **φωνολεψία** (η) {φωνοληψιών} 1. το σύνολο των διαδικασιών με τις οποίες επιτυγχάνεται η λήψη και αποτύπωση των διαφόρων ήχων με ηλεκτροακουστικά μέσα ΣΥΝ. ηχοληψία 2. (συνεκδ.) το αποτέλεσμα των παραπάνω διαδικασιών: *η ταινία είχε πολύ κακή* ~. – **φωνολή- πτης** (ο),
φωνολεπτικός, -ή, -ό.
[F.TYM. < *φο)νή* + *-λεψία* < *λήψη].* **φωνόλιθος** (ο) [1861| {φωνολίθ-ου | -ων. -ους} (στην πετρογραφία) εκρηξιγενές πέτρωμα, το οποίο διασπάται σε λεπτές ανθεκτικές πλάκες. – **φωνολιθικός,**-ή.-ό [186IJ.
[ΠΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phonolite, επειδή οι πλάκες τού πετρώματος παράγουν ισχυρό ήχο, όταν χτυπηθούν με μεταλλικό αντικείμενο].
φωνολογία (η) 11883[{χωρ. πληθ.} γλωσσ. ο κλάδος που εξετάζει τους φθόγγους μιας γλώσσας από τη λειτουργική τους πλευρά, δηλ. ως σύστημα αντιθέσεων, ως ελάχιστες διαφοροποιητικές μονάδες (φωνήματα), η παρουσία ή απουσία των οποίων σε ορισμένο περιβάλλον λέξεως διαφοροποιεί τη σημασία τής λέξης: *?,?ιτουργΐκή / συγχρονική / διαχρονική* (εξετάζει τις μεταβολές των φωνημάτων μέσα στον χρόνο)
[εϊύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Phonologie|. **φωνολογικός,** -ή, -ό [1861] 1. αυτός που σχετίζεται με τη φωνολογία: ~ *σύστημα* (το σύστημα αντιθέσεων που συγκροτούν τα φωνήματα ορισμένης γλώσσας, τα οποία διαφοροποιούν τη σημασία των λέξεων ανάλογα με την παρουσία ή την απουσία τους σε συγκεκριμένο περιβάλλον) || ~ *μονάδα* (το φώνημα) / *νόμοι* (που περιγράφουν τις συστηματικές μεταβολές των φωνημάτων μέσα στον χρόνο) 2. ΓΛΩΣΣ. *φωνολογική ορθογραφία* σύστημα ορθογραφίας κατά το οποίο τα γραφήματα (γράμματα) παριστάνουν τα φωνήματα και όχι τους φθόγγους μιας γλώσσας, οπότε δεν δηλο)νονται οι ποικιλίες (τα αλλόφωνα) των φωνημάτων αλλά μόνο τα ίδια τα φωνήματα (δηλώνεται λ.χ. μόνο το φώνημα κ, ασχέτως τού ότι το *κ* προ- φέρεται διαφορετικά στη λ. *κακός* και στις λ. *κυρία. και).* – **φωνολογικά** / **-ώς** επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. *φωνητικός.*
[ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phonologique). **φωνομετρία** (η) [1861] {χωρ. πληθ.} **1.** η μέτρηση τής έντασης τής φωνής και γενικά των διαφόρων ήχων 2. σύστημα πειραματικής δι- ρεύνησης των φωνητικών χαρακτηριστικών τής γλώσσας με βάση τη στατιστική.
IETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phonomctric]. **φωνομετρικός,** -ή, -ό [1861] αυτός που σχετίζεται με τη φωνομετρία. – **φωνομετρικ-ά** / **-ώς** [1861} επίρρ.
[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phonomctriqucj. **φωνόμετρο** (το) 11861 [{φωνομέτρ-ου | -ων} ΤΕΧΝΟΛ. **1.** όργανο για τη μέτρηση τής έντασης και τής οξύτητας τής φωνής 2. συσκευή παραγωγής διαφόρων ήχων και θορύβων, η οποία χρησιμοποιείται για τον έλεγχο των μικροφώνων.
[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phonomcirc). **φωνομίμητίκη** (η) {χωρ. πληθ.} μέθοδος διδασκαλίας τής ανάγνωσης στα παιδιά, κατά την οποία οι μαθητές προφέρουν μόνο τον φθόγγο που αντιστοιχεί σε κάθε γράμμα και όχι ολόκληρο το όνομα τού γράμματος, λένε λ.χ. < ·α» και όχι «άλφα».
[F.TYM. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. phonomimic]. **φωνομοντάζ** (το) {άκλ.} μοντάζ μαγνητοφωνημένων φωνών: *τα όσα ακούστηκαν στη συνέντευξη δεν ειπώθηκαν έτσι ακριβώς, είναι αποτέλεσμα*
[ΕΤΥΜ. < γαλλ. phonomontuge (νόθο σύνθ.)].

-φωνος, -η, -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. αυτόν που αποτελείται από συγκεκριμένο αριθμό φωνών: *πε- ντάφωνο συγκρότημα* · 2. αυτόν που έχει ως μητρική ή κύρια γλώσσα του αυτή που δηλώνει το α' συνθετικό: *αγγλό-φωνος. αλβανό-φω- νος, αραβό-φωνος. αρβανιτό-φωνος. βλαχό-φωνος, βουλγαρό-φωνος, γαλλό-φωνος. γερμανό-φωνος. ελ/.ηνό-φωνος, ισπανό-φωνος. ιταλό- φωνος. λατινό-φωνος. ρωσό-φωνος, σλαβό-φωνος, τουρκό-φωνος.* [ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *όμό-φω- νος, σύμ-φωνος),* που προέρχεται από το ουσ. *φωνή* και εμφανίζεται επίσης σε μεταφορές ξέν. όρων (πβ. γαλλ. franco-phone > *γαλλό-φωνος,* νόθο σύνθ.)].
φωνοσκόπιο (το) {φωνοσκοπί-ου | -ων} ΙΕΧΝΟΛ. συσκευή για τη μελέτη τού μηχανισμού και τού τρόπου παραγωγής τής φωνής, καθώς και των οργάνων που συντελούν σε αυτή.
[ftym. < *φωνή* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», ελληνογενής £έν. όρ., < αγγλ. phonoscope j. **φωνοσπασμία** (η) {χωρ. πληθ.} ιλίτ. σπασμώδης διαταραχή τής ομιλίας.
φωνοταινία (η) {φωνοταινιών} ταινία κινηματογράφου ή μαγνητοφώνου στην οποία έχουν καταγραφεί ήχοι και φωνές.
[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τού αγγλ. sound track], **φωνούμενος λόγος** (ο) ΓΛΩΣΣ. η ομιλία, ο λόγος / η γλώσσα στην προφορική τους διάσταση, ως έναρθρη εκφορά κατ' αντιδιαστολή

προς τον (κατεξοχήν) λόγο. το σύστημα τής γλώσσας και την εσωτε- ρικευμένη γνώση που έχουμε γΓ αυτό ΣΥΝ. ομιλία ΑΝΙ. ενδιάθετος λόγος.

(ΕΤΥΜ. Μτχ. μεσοπαθ. ενεστ. τού αρχ. *φωνώ (-έω) {< φωνή)}*. **φώραση** (η) {-ης κ. -άσεως | -άσεις. -άσεων} (λόγ.) ΦΥΣ. **1.** (στη ραδιοηλεκτρολογία) η διαδικασία ανίχνευσης, με ειδική συσκευή, τής παρουσίας ή τής μεταβολής ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων, ταλαντο')- σεων κ.λπ., προκειμένου να εξαχθεί το πληροφοριακό περιεχόμενο που πιθανόν μεταφέρουν 2. (παλαιότ.) η διαδικασία διαχωρισμού ενός σήματος από τη φέρουσα συχνότητα, την οποία αυτό διαμορφώνει.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *φωρώ / -ώμαι (-άο-)* «συλλαμβάνομαι επ' αυτοφώρω - αναζητώ τον κλέφτη (ενεργ.)» (βλ.λ.)]. **φωρατής** (ο) (λόγ.) τκχνολ. ειδική συσκευή ασυρμάτων, με την οποία ανιχνεύεται η παρουσία ραδιοηλεκτρικών κυμάτων ή ταλαντώσεων και ενίοτε διαχωρίζεται το αρχικό διαμορφωτικό σήμα, προκειμένου να εξαχθεί το πληροφοριακό του περιεχόμενο: *γραμμικός / τετραγωνικός*

[ετυμ.. < αρχ. *φωρώ / -ώμαι (-άο)*. βλ.λ., απόδ. τού αγγλ. detectorj. **φωρίαμός** (ο) κιβώτιο σε διάφορα μεγέθη, εντοιχισμένο ή φορητό, που χρησιμοποιείται για τη φύλαξη διαφόρων αντικειμένων (εγγράφων, φακέλων σε γραφεία, αθλητικών ειδών σε σχολεία και αθλητικούς χώρους κ.ά.).

[F.ΤΥΜ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. < **φώρ-ιος* «φορητός» (πβ. σανσκρ. bharya-) < *φέρ-ω-* το *φωρ-* είναι εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμίδα τού θ. *φερ-* (< Ι.Ε. *bher-). Κατ' άλλους, πρόκειται για ξέν. προελεύσεως λ., πιθ. προελληνική|. **φωρώμαι** ρ. αμετβ. αποθ. {φωράσαι... | εφωράθην. -ης. -η...} (λόγ.- σπάν.) 1. συλλαμβάνομαι επ' αυτοφώρω να διαπράττω αξιόμεμπτη ή κολάσιμη πράξη: *εφωράΟη κλεπτών ι να περιφέρεται υπόπχως* ΣΥΚ. (λαϊκ.) πιάνομαι στα πράσα, με τσακο)νουν 2. (μτφ.) γίνομαι φανερά αντιληπτός, πιάνομαι: *ο βουλευτής εφωράθη να αγνοεί τον κανονισμό τής Βουλής.* σχολιο λ. *αποθετικός.*

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *φωρώ / -ώμαι (-άο-)* < *φώρ. -ρός* «κλέφτης» < *bhc>r-. εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *bhcr- τού ρ. *φέρω* (βλ.λ.), δηλώνοντας αυτόν που «φέρει μαζί του (το κλεμμένο αντικείμενο)». Η λ. συνδ. επίσης με λατ. fur «κλέφτης» (αν δεν αποτελεί δάνειο από την Ελληνική) και με αρμ. burn «χέρι, πυγμή, δύναμη». Ομόρρ. *αυτό-φω- ρος* (βλ.λ.)|.

φως (το) {φωτ-ός **(**-α, -ων} 1.το αίτιο που διεγείρει το αισθητήριο τής όρασης, η φωτεινή ακτινοβολία που καθιστά τα αντικείμενα ορατά και η οποία, από επιστημονικής απόψεως. είναι ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία που εκπέμπεται από σώματα σε κατάσταση ερυθροπύ- ρωσης ή λευκοπύρωσης, διαδίδεται στο κενό με ταχύτητα 300.000 χιλιομέτρων το δευτερόλεπτο και αποτελεί τη βασικότερη πηγή ενέργειας για τη ζωή των φυτών και των ζώων στον πλανήτη μας: *έλα στο - να σε δω καλύτερα!* **[j** *στο ~ τής ημέρας τα χρώματά του θα φανούν πολύ καλύτερα* **| |** *τα φυτά μεγα?~.ώνουν με το ~ τού Ήλιου* **| |** *περπατούσαμε στο ~ τού φεγγαριού* **| |** *δυνατό* **/** *άπλετο* **/** *μουντό* **/** *αδύνατο ~* συν. φέγγος αντ. σκότος, (λόγ.) σκοτία, σκοτάδι, σκοτεινιά· ΦΡ. (α) (μτφ.) *βλέπω το φως* αρχίζω να υπάρχω, γεννιέμαι: *είδε το φως μέσα στη δίνη τού Β' Παγκοσμίου Πολέμου* (β) *βλέπω το φως* **τής** *δημοσιότητας* δημοσιεύομαι, γίνομαι ευρέως γνωστός: *η δή/.ωσή του μόλις χθες είδε το φο)ς τής δημοσιότητας* (γ) *έρχομαι / βγαίνω στο φως (είς φώς ιέναι,* Σοφοκλ. *Φιλοκτ.* 1853. ίδια σημ.) ανακαλύπτομαι ή αποκαλύπτομαι, έρχομαι στο προσκήνιο: *ήλθαν στο φως οι κομπί- νες τους* (δ) *βλέπω φως* απαλλάσσομαι από εμπόδια, δυσχέρειες κ.λπ., διαβλέπω ελπίδες: *πέρασα πολλές ταλαιπωρίες, μέχρι που άρχισα να ~* |[*από τη δουλειά αυτή δεν πρόκειται να δούμε φως* (ε) *(είναι) φως φανάρι* βλ. λ. *φανάρι* (στ) *αλλάζω τα φώτα (σε κάποιον)* ταλαιπωρώ (κάποιον) πολύ, βασανίζω (κάποιον): *μου άλλαξε τα φώτα στο τρέξιμο!* (ζ) *(δίνω) (σε κάποιον) το πράσινο φως* επιτρέπω (σε κάποιον) να ενεργήσει ή να κινηθεί προς συγκεκριμένη κατεύθυνση: *η συμμαχία έδωσε το πράσινο φως για αεροπορική επέμβαση* (η) **φως** *μου!* (*ώ φώς!*, αρχ. προσφώνηση) ως προσφώνηση προς αγαπημένο πρόσωπο (θ) *ρίχνω φως (σε μια υπόθεση)* ανακαλύπτω στοιχεία που βοηθούν στη διαλεύκανση υπόθεσης, την επίλυση προβλήματος κ.λπ.: *η δημοσιογραφική έρευνα ρίχνει άπλετο φως στην υπόθεση τής δολοφονίας τού εισαγγελέα* (ι) *γενηθήτω φως!* (*γενηθήτω φώς,* Π.Δ. *1ε- νεσις* 1, 3) ας δημιουργηθεί φως! συχνά μτφ. σε στιγμές συσκότισης (ία) *(και) εγένετο φως* (*καί εγένετο φώς,* Π.Δ. *Γένεσις* 1, 3) (και) δη- μιουργήθηκε φως· συχνά μτφ. όταν επανέρχεται το φως μετά από συσκότιση ή όταν αποκαλύπτεται κάτι (ΐβ) **(φως),** *περισσότερο φως!* (γερμ. mchr Licht, τα τελευταία λόγια τού Γκαίτε) (μτφ.) ως απαίτηση για διαφάνεια σε μια υπόθεση, για την αποκάλυψη περισσότερων στοιχείων (ιγ) **έτος φωτός** (i) ασι ιόν. μονάδα μετρήσεως μήκους που χρησιμοποιείται κυρ. στην αστρονομία για τη μέτρηση των κοσμικών αποστάσεων και ισούται με την απόσταση που διανύει το φως στο κενό σε χρονικό διάστημα ενός έτους (ii) (μτφ. στον πληθ.-εμφατ.) για πολύ μεγάλη απόσταση ή διαφορά που χωρίζει (πρόσωπα, καταστάσεις κ.λπ.): *σε σχέση με τις αντιλήψεις των προκατόχων του, οι αντιλήψεις του βρίσκονται έτη φωτός μπροστά!* 2. το σύνολο των φωτεινών ακτίνων που εκπέμπονται από τεχνητή φωτεινή πηγή, η ύπαρξη ή παροχή τεχνητού φέγγους: *αυτό το δωμάτιο δεν έχει ηλεκτρικό ~* | | *διάβαζε τη νύχτα με το ~ τής λάμπας* **/** *των κεριών* **/** *τής φωτιάς* **jj** *άναψε* **/** *άνοιξε το έχει βραδιάσει πια* **| |** *σβήσε το ~, ξημέρωσε* **| |** *η Δ.Ε.Η. μάς έκοψε το ~* συν. φωτισμός 3. (συνεκδ.) κάθε τεχνητή φωτεινή πηγή, δηλ. κάθε συσκευή ή διάταξη που εκπέμπει φωτεινή ακτινοβολία: *πάλι χάλασαν τα ~ και πρέπει να φωνάξουμε τον ηλεκτρολόγο* **II** *πριν βάψουμε το δωμάτιο, βγάλαμε το ~ από το ταβάνι* **| |** (στο αυτοκίνητο) *φώτα πορείας / κατεύθυνσης / θέσεως* | | *τα ~ τής τροχαίας* (τα φανάρια τής τροχαίας) | | (κ. μτφ.) *τα φώτα τής ράμπας* (το θέατρο, η θεατρική ζωή. καριέρα, βλ. κ. λ. *ράμπα)* συν. λαμπτήρας, λάμπα, λυχνία, φανάρι **4.** (συνεκδ.) το να βλέπει κανείς, η αίσθηση τής όρασης: *μετά από το ατύχημα έχασε το ~ του* | | *πρέπει να κάνει μια πολύ λεπτή και δύσκολη εγχείρηση, για να ξαναβρεί το ~ του-* φι>, *ποιος στραβός δεν θέλει το φως του;* για περιπτώσεις στις οποίες προτείνεται σε κάποιον κάτι που σίγουρα επιθυμεί και τον ωφελεί, ώστε να είναι αυτονόητη η αποδοχή του: *φυσικά και θέλω μια κα/.ύ- τερη δουλειά-~* 5. (μτφ.) η προσδοκώμενη αίσια έκβαση σε κατάσταση δυσκολίας: *αρχίζουμε να βλέπουμε φως στην άκρη / στο βάθος τού τούνελ* 6. (μτφ. στον πληθ.) οι γνώσεις ή η παιδεία που διαθέτει κανείς, η σοφία: *για το ζήτημα αυτό θα καταφύγω οπωσδήποτε στα*

σου· φρ. **ο** *αιώνας των φώτων* η περίοδος τού Διαφωτισμού **7.** *Φώτα* (τα) βλ.λ. **8.** (μτφ.) η οπτική γωνία· στη φρ. *υπό το φως* (+γεν.): «*~ αυτών των δεδομένων προκύπτει αβίαστα η διαπίστωση...*» (εφημ.) 9. εκκλις. (α) ως προσωνυμία τού θεού Πατρός. τού Ιησού Χριστού, αλλά και γενικά τής Αγίας Τριάδας: *- εκ φωτός, θεόν αληθινόν εκ θεού αληθινού* (Σύμβολο τής Πίστεως) (β) *άγιο φως* το αναστάσιμο φως (σημ. Ι) που λαμβάνεται από τον Πανάγιο Τάφο το μεσημέρι τού Μεγάλου Σαββάτου και διανέμεται στους πιστούς από τον ΟρΟόδοξο Πατριάρχη Ιεροσολύμων (γ) *άκτιστο φως* βλ. λ. *άκτιστος* (δ) **φως** *ιλαράν* εκκλησιαστικός ύμνος που ψάλλεται από τους ιερείς τη στιγμή που εισέρχονται στο Ιερό Βήμα κατά την ακολουθία τού Εσπερινού.

(υποκ.) **φωτάκι** (το).

[κϊύμ. < αρχ. *φώς / φάος* < **φάΡ-ος* (με σίγηση τού ενδοφωνηεντικού *-Η-* και συναίρεση) < *bho-w- (με επίθημα -\ν-), συνεσταλμ. βαθμ. τού

Ε. *bha «φως, λάμψη», πβ. σανσκρ. bha-ti, bhas-a «φως», bhas-ati «λάμπει» κ.ά. Η ανάλυση αυτή θα μπορούσε να οδηγήσει στην υπαγωγή των σημαντικιόν λ. *φώς, φημί, φαίνω* στην ίδια ευρύτερη ετυμολ. οικογένεια. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *βλέπω το φως* (γεννιέμαι) (< γαλλ. voire la lumiere). *φέρνω στο φως* (< γαλλ. mettrc en lumiere), *υπό το φως* (< γαλλ. a la lumiere). *ρίχνω φως (σε κάτι)* « αγγλ. throw / shed light on something)}, **φωστήρας** (ο) (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο με σημαντική κατάρτιση στον τομέα του· σοφός, ειδήμων: είναι *~ στα νομικά* | | *~ τής Εκκλησίας / τής επιστήμης* j| (ειρων.) *δεν χρειαζόμαστε άλλους ~· ακόμα πληρώνουμε τα χρέη που άφησαν στην εταιρεία μας οι προηγούμενοι*

«αυτά τα προβλήματα μόλις πρόσφατα τα ανακάλυψαν οι αρμόδιοι - τού υπουργείου» (εφημ.) ΣΥΝ. πολυμαθής. ^ σχολιο λ. *έξυπνος.* jκϊύμ. < μτγν. *φωστήρ, -ήρος,* μεταπλασμ. τ. τού *φαυστήρ* κατ' επίδρ. τού ουσ. *φώς.* Το μτγν. *φαυστήρ* ανάγεται σε θ. **φαυ-σ-* (με υστερογενές *-σ-)* < **φαΡ-* (βλ. λ. *φως)* + παραγ. επίθημα *-τήρ,* πβ. κ. *καυσ- τήρ}.*

φωσφόριζε επίθ. {άκλ.) αυτός που φωσφορίζει: *~ ρούχο / ρολόι / μαρκαδόρος.*

[ΕΤΥΜ. < γαλλ. phosphorise. βλ. λ. *φωσφορίζω)*. **φωσφορίζω** ρ. αμετβ. 118391 Ιεύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} εκπέμπω φως, φωσφορική λάμψη: *φωσφορίζουσα ουσία* (κάθε στερεά ουσία που εκπέμπει φως, όταν εκτίθεται σε ακτινοβολία) j| *τα μάτια τής γάτας φωσφορίζουν στο σκοτάδι* ΣΥΝ. λαμπυρίζω, φθορίζω. – **φωσφόρισμα** (το).

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phosphoriser}. **φωσφορικός,** -ή, -ό

[1812] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον φώσφορο (βλ.λ.) ή τον φωσφορισμό (βλ.λ.): *~ z-άμψη! ιδιότητες* 2. χημ. αυτός που περιέχει τη φωσφορική ρίζα (PO*): *~ οξύ ί νάτριο / λίπασμα ι ορυκτό / πέτρωμα* συν. φωσφορούχος. ■ :* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πληροφορική.*

[! ':τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phosphorique|.

φωσφόρισμα (το) ► φωσφορίζω

φωσφορισμός (ο) 11881} {χωρ. πληθ.} **1.** η εκπομπή φωτεινής ακτινοβολίας από σώμα ή ουσία που έχει εκτεθεί στην επίδραση ορισμένων ειδών ακτίνων (λ.χ. τής υπεριο)δους ακτινοβολίας), φαινόμενο που διατηρείται και μετά την παύση τής ακτινοβόλησης (σε αντιδιαστολή προς τον φθορισμό. βλ.λ.) συν. (καθημ.) φωσφόρισμα, λαμπύρι- σμα 2. βιολ. (α) το φαινόμενο τής εκπομπής ψυχρού φωτός από ορισμένους ζωικούς ή φυτικούς οργανισμούς ή μικροοργανισμούς, όπως λ.χ. η πυγολαμπίδα (β) *θαλάσσιος φωσφορισμός* το ψυχρό, κυανο- πράσινο φως που εκπέμπεται, λόγω χημικών διεργασιών, από τα θαλάσσια φυτά και ζώα ΣΥΝ. βιοφωσφορισμός.

[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phosphorisme). **φωσφορίτης** (ο) [1802} {φωσφοριτών} πέτρωμα, κυρ. ιζηματογενές, που περιέχει υψηλές συγκεντρώσεις φωσφορικών ορυκτών με τη μορφή κονδυλωδών ή συμπαγών μαζών.

(ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phosphorite **φώσφορος** (ο) {χωρ. πληθ.) **1.** χιμ. αμέταλλο χημικό στοιχείο (σύμβολο Ρ), ευρύτατα διαδεδομένο στη φύση, που απαντά σε χρώμα λευκό. ερυθρό ή μαύρο· είναι ισχυρό αναγωγικό μέσο, έχει ύψιστη βιολογική σπουδαιότητα για τον άνθρωπο και τα ζώα και λαμβάνεται από τα τρόφιμα (κρέας, κρόκο αβγού, όσπρια κ.λπ.) 2. κάθε στερεό υλικό χρώματος κίτρινου ή υποκίτρινου που εκπέμπει φως στο σκοτάδι και αναφλέγεται εύκολα στον αέρα (βλ. κ. λ. *περιοδικός,* ΠΙΝ.). Επίσης (λόγ.) **φώσφορος.** ^ σχολιο λ. *π/.ηροφορική.*

|ετυ.μ. < αρχ. *φώσφορος* (ενν. *άστήρ)* < *φώς* + *-φόρος* < *φέρω.* II σημερινή σημ. αποτελεί αντιδάν. από γαλλ. phosphore. 6 τονισμός *φώσφορος* αναλογικώς προς άλλα σύνθετα σε *-φορος,* όπως *ανήφορος, κατήφορος, εύφορος, πρόσφορος* κ.ά.|. **φωσφοροΰχος,** -ος. -ο (1802ι χημ. αυτός που περιέχει φώσφορο (βλ.λ.): *- ένωση ί υδρογόνο ι λίπασμα ι* ορυκτό ΣΥΝ. φωσφορικός.

(ΕΙ ΥΜ. < *φωσφόρος* + *-ούχος*< *έχω*.

Φώτα (τα) {Φώτων} τα Θεοφάνια (βλ.λ.): «*Σήμερα τα - και ο φωτι*

σμός / και χαρά μεγάλη και ο αγιασμός» **(από κάλαντα των Θεοφάνιων)** [[*την ημέρα των Φώτων γίνεται ο αγιασμός των υδάτων* **[** liΤΥΜ. **Η ημέρα τής βαπτίσεως τού Χριστού ονομάστηκε - ημέρα των Φώτων» (ήδη μεσν.). γιατί με αυτήν γενεσιουργείται το μυστήριο της χριστιανικής βαπτίσεως. που είναι «φωτισμός» των ανθρώπων, πβ. Γρηγορίου Θεολόγου** *Εις τά άγια Φώτα* 36. 336. 8-23: *Ή γάρ άγια τών Φώτων ημέρα, (...) αρχήν μέν τό τού έμού Χριστού βάπτισμα λαμβάνει. τού άληθινού φωτός, τού φωτίζοντος πάντα άνθρωπον ερχόμενον εις τόν κόσμον[.* **φωταγώγηση (η) [18951 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} φωτισμός με πολλά και δυνατά φώτα:** *γιορτινή ~ τού σπιτιού* ||[*~ τής πο/.ιτείας* συν. **φωταψία, φωτοχυσία** αντ. **συσκότιση. Ηπίσης φωταγωγία [μτγν.Ι {φωταγωγιών).**

φωταγωγικός, -ή. -ό Ιμεσν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φωταγώγηση (βλ.λ.): - *ετοιμασίες* λντ. **συσκοτιστικός 2.** εκκλις. *φωταγωγικό* (το) **τροπάριο που δεν ψάλλεται αλλά αναγιγνώσκεται στην αρχή τής ακολουθίας τού'Ορθρου κατά τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή,**

φωταγωγός, -ός, -ό (λόγ.) **1. (σπάν.) αυτός που φέρνει φως. που μεταδίδει το φως από φωτεινό σε σκοτεινό χώρο:** ~ *οπήΣυν* **φωτοφόρος**

φωταγωγός **(ο) βλ.λ.**

Ιεϋμ. μτγν. < *φωτ(ο)-* (< αρχ. *φώς. φωτός)* + *άγωγός*ΐ **φωταγωγός** (ο) άνοιγμα σε τοίχο ή κενός χοίρος στο εσωτερικό οικοδομής, ιδ. πολυκατοικίας, για τον φωτισμό των εσωτερικών διαμερισμάτων: *τν παράθυρο τού μπάνιου βλέπει στον* I LiΤΥΜ. < μτγν. *φωταγωγός (θυρίς).* από το επίθ. *φωταγωγός* (βλ.λ.)]. **φωταγωγώ** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {φωταγωγείς... | φωταγώγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος] φωτίζω με πολλά και δυνατά φώτα (έναν χώρο), παρέχω άπλετο φωτισμό: *την περίοδο το)ν εορτών ο δήμος φωταγωγεί τους δρόμους και την κεντρική πλατεία || η Ακρόπολη φωταγωγείται κάθε βράδυ* ΣΥΝ. καταφωτίζω λντ. συσκοτίζω, **φωταέριο** (το) 11834] {φωταερίου | χωρ. πληθ.Ι χημ.-ιέχνολ. εύφλεκτο αέριο μείγμα που παρασκευάζεται με ξηρά απόσταξη λιθανθράκων, περιέχει μεθάνιο και σημαντικές ποσότητες μονοξιδίου και διοξιδίου τού άνθρακα και χρησιμοποιείται για φωτισμό και θέρμανση ΣΥΝ. (καθημ.) γκάζι.

|ΗΤΥΜ. Από̱δ. τού γαλλ. gaz d'eclairage|.

φωτάκι (το) * φως

φωταύγεια (η) {χωρ. πληθ.Ι (λόγ.-σπάν.) **1.** ο πλούσιος (δυνατός) φωτισμός. φωταψία συν. φωτοχυσία, καταυγασμός 2. (σπάν.) η λαμπρότητα τού φωτός: *η ~ τής ημέρας* **3.** ΦΥΣ. η εκπομπή από ένα υλικό ηλε- κτρομαγνητικής ακτινοβολίας με ένταση μεγαλύτερη από αυτή τής θερμικής ακτινοβολίας που εκπέμπεται από το ίδιο υλικό στην ίδια θερμοκρασία **4.** φυσ. *ατμοσφαιρική φωταύγεια* η εκπομπή φωτεινής ακτινοβολίας από τα άτομα ή τα μόρια τής ατμόσφαιρας είτε λόγω διεγέρσεώς τους από την ηλιακή ακτινοβολία είτε λόγω συγκρούσεων είτε ως αποτέλεσμα των μεταξύ τους αντιδράσεων.

[ετυμ. **μεσν.** < **μτγν.** *φωταυγής* < *φωτ(ο')-* (< *φώς, φωτός*) + *-αυγής* < *αυγή*|.

φωταψία (η) {φωταψιών} (λόγ.) ζωηρός και άπλετος φωτισμός: *πρνς τι όλες αυτές οι γιυρτάζουμε τίποτε;* ΣΥΝ. φωταγώγηση, φωτοχυσία.

Ιετυμ. **μεσν.** < *φωτ(ο)-* + *-αψία* < **αρχ.** *άπτω* (πβ. **κ.** *άν-άπτω)*\. **Φωτεινή (η) 1. όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας:** ~ *η Σαμαρείτις / η μάρτυς* **2. γυναικείο όνομα.** ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *κύριος, -α, -ο.*

Ιετυμ. μτγν. κύρ. όν., θηλ. τού αρχ. επιθ. *φωτεινός* (βλ.λ.)J. **φωτεινός,** -ή. -ό **1.** αυτός που φωτίζει, που εκπέμπει φως: **~** *σώμα* **/** *αστέρι / επιγραφή / σηματοδότης / πηγή / ακτίνα || αγόρασα ένα ρο- λόι με ~ δείκτες, για να βλέπω την ώρα στο σκοτάδι* αντ. σκοτεινός

αυτός που είναι γεμάτος φως. που φωτίζεται άπλετα: ~ *δωμάτιο / σπίτι / χώρος* συν. φωτερός, κατάφωτος, ολόφωτος λντ. σκοτεινός· φρ. (α) *φωτεινή εξαίρεση* πρόσωπο που ξεχωρίζει ιδιαίτερα λόγω των θετικών ιδιοτήτων του ανάμεσα σε άλλα με αρνητικές ιδιότητες: *μέσα σ' αυτό τον συρφετό των φανατικών. αυτός, μετριοπαθής και ήπιος, αποτελεί* ~ (β) *φωτεινό παράδειγμα* για πρόσωπο ή πράξη που λειτουργεί ως πρότυπο, ως υπόδειγμα: *το ~ ενός αστυνομικού που με την αυτοθυσία τον προστάτεψε τη ζωή αθώων πολιτών* (γ) *φωτεινό διάλειμμα* περίοδος διανοητικής διαύγειας ή πνευματικής, πολιτικής, οικονομικής ανόδου μέσα σε μια περίοδο στασιμότητας (δ) φυσ. φω- *τεινός Θάλαμος* συσκευή που αποτελείται από κάτοπτρο με μικρή οπή ή από πρίσμα κατάλληλα διαμορφωμένο, ώστε να επιτρέπει την ταυτόχρονη παρατήρηση μιας εικόνας και ενός φύλλου χαρτιού, πάνω στο οποίο είναι δυνατή η σχεδίαση τής εικόνας **3.** (μτφ.) αυτός που λάμπει, που διαθέτει καθαρότητα και διαύγεια: ~ *μάτια / χαμό- γελο ι χρώματα* ΣΥΝ. λαμπρός, καθαρός, διαυγής αντ. μουντός, θολός

(μτφ.) αυτός που διαθέτει σαφήνεια και ευκρίνεια, που φωτίζει ή διαφωτίζει: ~ *ιδέα / εξήγηση* || (για πρόσ.) ~ *διάνοια / πνεύμα* ΣΥΝ. σαφής. καθαρός, ευκρινής, ξεκάθαρος λμ. ασαφής, αόριστος. – **φωτεινά** επίρρ.. **φωτεινότητα** (η) 11880|. σχολιο λ. *εναργής.*

Ιετυμ. αρχ. < *φώς. φωτός,* κατά τα επίθ. *σκοτ-εινός. φα-εινός}.* **φωτερός,** -ή. -ό (λαϊκ.) **1.** γεμάτος φως. αυτός που φωτίζεται άπλετα:

δωμάτιο ΣΥΝ. φωτεινός λντ. σκοτεινός **2.** (ειδικότ.) *φωτερό* (το) μικρό άνοιγμα σε τοίχο για την είσοδο τού φωτός, φεγγίτης **3.** (ειρων.- σπάν.) *φωτερά* (τα) τα μάτια, οι οφθαλμοί: *άνοιξε τα ~ σου!* (πρόσεξε καλά).

ΙΕΤΥΜ. < *φώς, φωτός* + παραγ. επίθημα *-ερός.* πβ. κ. *παγ-ερός}.* **Φώτης** (ο) *-** Φώτιος

φωτιά (η) **1.** η ταυτόχρονη παραγωγή θερμότητας και φωτός με τη γρήγορη καύση εύφλεκτου υλικού, η οποία συνοδεύεται συνήθ. και από φλόγα: *η - καίει στο τζάκι || κάθομαι κοντά στη - || - με ξύλα ||*

κάρβουνα για τη ~ || ανάβω / σβήνω / φυσώ / συνδαυλίζω *τη ~ || μό?ας διάβασε το γράμμα, το πέταξε στη ~ || μου δίνετε τη ~ σας. παρακαλώ;* (δηλ. μου δίνετε σπίρτο ή αναπτήρα, για να ανάψω τσιγάρο;) ΣΥΝ. (αρχαιοπρ.) πυρ· φρ. (α) *βάζω φωτιά* (i) πυρπολώ: *έβα/^ε φωτιά στο σπίτι, για να εισπράξει την ασφά/.εια* (ii) (μτφ.) προκαλώ έριδα και αντιδικία, προξενώ καβγά: *μπήκε ανάμεσα στο ζευγάρι και τους έβαλε φωτιά* (β) *παίρνω / αρπάζω / πιάνω φωτιά* (ΐ) ανάβω, αναφλέγομαι: *τα ξερά ξύλα πήραν εύκολα φωτιά* (ii) (μτφ. για πρόσ.) θυμο')νω. εξοργίζομαι: *μην παίρνεις φωτιά με το πρώτο!* (iii) (κυρ. *παίρνω / αρπάζω φωτιά)* χρησιμοποιούμαι εντατικά σε δεδομένη στιγμή: *μόλις μαθεύτηκε το νέο. τα τηλέφωνα πήραν φωτιά* (γ) *φωτιά και λάβρα* μεγάλη ζέστη, δυνατός καύσωνας (δ) (μτφ.) *είμαι φωτιά και λάβρα* (i) (για πρόσ.) είμαι πολύ θυμωμένος, έχω εξοργιστεί (ii) (για είδη εμπορίας) είμαι πανάκριβος, πωλούμαι σε πολύ υψηλή τιμή (ε) *φωτιά (πάνω) στη φωτιά* αντίδραση με τα ίδια (βίαια) μέσα (στ) **θσ** *πέσει φωτιά να μας κάψει!* ως έκφραση φόβου για περιπτώσεις στις οποίες παρατηρούνται πολλές αθέμιτες ή ανήθικες πράξεις: ~ *που αφήσαμε τόσο κόσμο να χαθεί εξαιτίας μας!* || (κ. ως κατάρα) *φωτιά (να πέσει) να σας κάψει. παλιάνθρωποι!* || (κ. σε όρκο) *να πέσει φωτιά να με κάψει, αν λέω ψέματα!* (ζ) *φωτιά που μας έκαψε!* μας βρήκε μεγάλη συμφορά (η) *βάζω το χέρι μου στη φωτιά* είμαι απόλυτα βέβαιος για κάτι, παίρνω όρκο για την αλήθεια πράγματος (θ) *παίζω με τη φωτιά* βλ. λ. *παίζω)* (ι) *ρίχνω λάδι στη φωτιά* βλ. λ. *λάδι* (ια) (παροιμ.) *δεν υπάρχει καπνός χωρίς φωτιά* βλ. λ. *καπνός* (ιβ) (παροιμ.) *η φωτιά και το μπαρούτι δεν συγκάνουνε / δεν συγκαίουνε* για πράγματα ή πρόσωπα που είναι φύσει ασυμβίβαστα και συνεπώς η συνύπαρξή τους είναι αδύνατη (ΐγ) (παροιμ.) **γο** *στραβό το ξύλο η φωτιά το σ(ι)άζει* με την τιμωρία περιορίζεται ή αναστέλλεται η τάση προς το κακό (ιδ) *ανάβω φωτιά* βλ. λ. *ανάβω* (ιε) *φωτιά στα μπατζάκια μου* βλ. λ. *μπατζάκι* (ιστ) *βγάζω τα κάστανα από τη φωτιά* βλ. λ. *κάστανο* **2.** (συνεκδ.) η γλο>σσα τού πυρός: *οι ~ έγ/.ειφαν τους τοίχους των σπιτιών* || (μτφ.) *τα μάτια της πετύσαν φωτιές* (πβ. *σπίθες)* ΣΥΝ. φλόγα 3. (κατ' επέκτ.) πυρκαγιά που ανάβεται τυχαία ή σκόπιμα και προξενεί καταστροφές: *ευτυχώς δεν ήταν κανένας στο σπίτι, όταν ξέσπασε η ~ || η ~ άφησε μόνο τους εξωτερικούς τοίχους τού κτηρίου όρθιους* 4. (μτφ.) ένοπλη σύγκρουση, μάχη: *έπεσε πρώτος στη ~ εμψυχώνοντας τους άνδρες του* συν. πόλεμος 5. (μτφ.) ένταση, κρίση ή μεγάλα προβλήματα που προκαλούνται (σε έναν χώρο ή στις σχέσεις ανθρώπων): *η παρέμβασή του αποσκοπούσε στο να σβήσει τη - που άναψαν στο κόμμα οι δηλώσεις τού προ)ην υπουργού·* κυρ. στη ΦΡ. *ανάβω φωτιές (σε κάποιον)* βλ. λ. *ανάβω.* – (υποκ.) **φωτίταα** (η).

[ι-τυμ. < μεσν. *φαπία* (με καταβιβασμό τού τόνου και συνίζηση) < αρχ. *φώς, φωτός}.*

φωτίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.Ι {φώτισ-α, -τηκα, -μένος κ. (λόγ.) πεφωτισμένος} ♦ (μετβ.) 1. εκπέμπω και παρέχω φως σε (κάποιον/κάτι): *ο ήλ/.ιος φωτίζει την οικουμένη* j| *μόνο ένα κερί φώτιζε το σκοτεινό δωμάτιο || είχαμε ένα φανάρι, για να φωτίζουμε* τον *δρόμο μας* || (κ. μτφ.) *ένα χαμόγελο φώτισε το πρόσωπό του* [[(κ. αμετβ.) δεν *φωτίζει καλά αυτή η λάμπα* || οι *δρόμοι και οι πλατείες μας φωτίζονταν με η?Λκτρισμό || ο ουρανός φωτίστηκε προς την πλευρά τής Ανατολής* ΣΥΝ. φέγγω **2.** (μτφ.) παρέχω επαρκείς εξηγήσεις για (κάτι) σε (κάποιον). κάνω διευκρινίσεις ή αποκαλύψεις: *η ανάκριση φώτισε το έγκλημα || η έκθεση τού διεθνούς οργανισμού φώτισε με δραματικό τρόπο τη δυστυχία τού πληθυσμού*][*μπορείτε να με φωτίσετε σε αυτό θέμα; || - ένα μυστήριο / ένα δύσκολο χωρίο κειμένου || τα νέα δεδομένα φο)τίζουν σκοτεινές πτυχές αυτής τής υπόθεσης* ΣΥΝ. ερμηνεύω. διαλευκαίνω, διαφωτίζω· φρ. (ειρων.) *με Ι μας φώτισες!* δεν είπες τίποτε το καινούργιο ή η εξήγησή σου δεν έλυσε την απορία μου: *Τώρα. μας φώτισες! Αυτό το ήξερα, δεν περίμενα εσένα να μου το πεις!* 3. (μτφ. για τον θεό) δίνω φώτιση στους (ανθρώπους), βοηθώ και καθοδηγώ στη ζωή: (ως ευχή) *ο Θεός να σε φωτίζει! || με φώτισε* ο *Θεός και απάντησα σωστά / και απέφυγα τον κίνδυνο* ♦ 4. (αμετβ.) (τριτοπρόσ. *φωτίζει)* ξημερώνει, γίνεται ημέρα: *το καλοκαίρι φωτίζει νωρίτερα || άρχισε ήδη να φωτίζει* συν. φέγγει, χαράζει 5. (ειδικότ. μεσοπαθ. *φωτίζομαι*) δέχομαι το μυστήριο τού βαπτίσματος, βαπτί- ζομαι: *φωτίστηκε το μωρό || ο φωτιζόμενος* (αυτός που πρόκειται να βαπτιστεί) **6.** (ειδικότ. η λόγ. μτχ. *πεφωτισμένος, -η, -ο)* βλ.λ. Επίσης (λαϊκ.) **φωτάω. φώτισμα** (το) Ιμτγν.].

φωτίκι (το) {φωτικ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** το λευκό σεντόνι με το οποίο περιβάλλουν το νεοφώτιστο βρέφος αμέσως μετά την τελετή τού βαπτίσματος 2. (συνήθ. στον πληθ.) τα βαπτιστικά ρούχα.

[κίϋμ. < *φο)ς, φωτός* + *-ίκια,* πληθ. ουδ. τού επιθήματος *-ίκιος* (πβ. κ. *συχαρ-ίκια)*\.

Φώτιος (ο) {Φωτίου} **1.** όνομα αγίων, πατριαρχών, επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, με γνωστότερο τον Φώτιο τον Μέγα, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (820-891). περίφημο για την παιδεία και την ευρύτητα τού πνεύματός του 2. ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) **Φώτης.**

liiΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *φώς, φωτός}.*

φώτιση (η) [μτγν-J {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} 1.ο φωτισμός τού μυαλού με τη θεία χάρη. η παροχή πνευματικού φωτός από τον θεό, ώστε να υπάρχει επίγνωση τού ορθού και τού πρέποντος: *είθε ο Θεός να σου δίνει ~ ! || μου 'δωσε - ο Θεός και κατάλαβα εγκαίρως το λάθος μου* 2. (συνεκδ.) η έξυπνη, «φαεινή» ιδέα: *στην πιο δύσκολη στιγμή μού 'ρθε μια* ~ ΣΥΝ έμπνευση, **φώτισμα** (το) -♦ φωτίζω

φωτισμός (ο) Ιμτγν.] **1.** η ύπαρξη ή η παροχή φωτός στα αντικείμενα και στον περιβάλλοντα χώρο, προκειμένου αυτός να φοβίζεται: *φυσικός ~* (αυτός που οφείλεται στο φως τής ημέρας) |[*τεχνητός* (αυτός που γίνεται με τεχνητές φωτεινές πηγές) || *~ με κεριά / με λά*

μπες / με ράβδους φθορίου || *ζωηρός / δυνατός / χαμηλός / κρυφός / άπλετος* ~ ΣΥΝ. φώτισμα, (λαϊκ.) φέξιμο 2. (συνεκδ.) το σύνολο των συσκευών που παράγουν τεχνητό φως και φωτίζουν κάποιον χώρο: *αλ/.άξαμε τον* ~ *τού σπιτιού* ΣΥΝ. φωτιστικά 3. ο τρόπος που φωτίζεται η σκηνή (πρόσο)πα. πράγματα, πράξεις κ.λπ.) σε μια θεατρική, κινηματογραφική ή τηλεοπτική παράσταση: *τον* ~ *ανέλαβε ένας ταλαντούχος νέος φωτιστής* 4. Ι·.ΚΚΛΜΣ. (α) η μετάδοση πνευματικού φωτός μέσω τού μυστηρίου τού βαπτίσματος, η φώτιση τού πνεύματος (β) (παλαιότ.) το μυστήριο τού βαπτίσματος, με το οποίο φωτίζεται ο άνθρωπος από το φως τής διδασκαλίας τού Χριστού και ελευθερώνεται από τα σκοτάδια τής πλάνης 5. ΦΥΣ. (στην οπτική) το φωτομετρικό μέγεθος που ορίζεται ως ο λόγος τής φωτεινής ροής πυυ δέχεται φωτιζόμενη επιφάνεια προς το μέγεθος τής επιφάνειας αυτής, **φωτιστής** (ο) | μτγν. [ο ειδικός (θεάτρου, κινηματογράφου, τηλεόρασης κ.λπ.) που αναλαμβάνει τον φωτισμό (βλ.λ.. σημ. 3) παράστασης (θεατρικής κινηματογραφικής κ.λπ.). **φωτιστικό** (το) κάθε συσκευή που χρησιμεύει για τον φωτισμό κλειστού χώρου: ~ *για το σαλόνι / οροφής / δαπέδου / επιτραπέζιο.*

|γ.τυμ. Απόδ. τού γαλλ. (lampc) d'cclairagc], **φωτιστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός που φωτίζει, που παρέχει φως: ~ *συσκευή / εφέ*\\ (ΣΤΡΑΤ.) ~ *βλήμα* (που περιέχει φωτοβολίδες για τη νύχτα, οι οποίες αναφλέγονται καθώς αυτό εκρήγνυται και πέφτουν αργά στο έδαφος, φωτίζοντας την περιοχή που πρόκειται να παρατηρηθεί) συν. φωτοφόρος**2.**(κατ'επέκτ.) αυτός που χρησιμοποιείται για την παροχή φωτός: ~ *πετρέλαιο / οινόπνευμα* 3. *φωτιστικό* (το) βλ.λ. **φωτο-** κ. **φωτό-** κ. **φωτ-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με το φως ή τον φωτισμό, λ.χ. *φωτο-γραφία, φοηό-σφαιρα. φίοτο-ρρυθμικά.* ΣΧΟΛΙΟ λ. *πνεύμα.*

! Η 1 ΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Κλληνικής. που προέρχεται από το ουσ. *φως, φωτός* (βλ.λ.) και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους (λ.χ. photo-gruphie)J. **φωτοαγωγιμότητα** (η) |χωρ. πληθ.) ΦΥΣ. η αύξηση τής ηλεκτρικής αγωγιμότητας μιας ουσίας, που προκαλείται από την απορρόφηση ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας (λ.χ. τού φωτός).

IF.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. photoconductivity (νόθο σύνθ.)!· **φωτοαντιγραφικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το φωτοαντίγραφο: ~ *μηχάνημα / παραγωγή / εκτύπωση* συν. φωτοτυπικός. — **φωτοαντιγραφικά** επίρρ. **φωτοαντίγραφο** (το) {φωτοαντιγράφ-ου [-ων} αντίγραφο κειμένου, σχεδίου ή εικόνας που έχει ληφθεί με τη μέθοδο τής φωτοτυπίας (βλ.λ.): *χρειάζομαι δέκα* ~ *αυτού τού εγγράφου* ΣΥΝ. φωτοτυπία, φωτοκόπια.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. photocopy (νόθο σύνθ.)|. **φωτοβϊολογΐα** (η) ΒΙΟΛ. Ο κλάδος που μελετά την επίδραση τού φωτός στους έμβιους οργανισμούς καθώς και τις μεταβολικές τους διεργασίες.

[Γ.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photobiologie|.

φωτοβολή (η) -► φωτοβολία **φωτοβόλημα** (το) -» φωτοβολώ

φωτοβολία (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η εκπομπή φωτός και λάμψης, η ακτινοβολία: *η* - των *άστρων / των βεγγαλικών* ΣΥΝ. φεγγοβόλημα **2.** φυς. η ένταση φωτεινής πηγής. Ηπίσης **φωτοβολή.**

[ΕΓΥΜ. μτγν. < *φωτο-* + *-βολία*< *-βόλος* (< *βάλλω)}.* **φωτοβολίδα** (η) [1887J **1.** πυροτεχνικό βλήμα σε μορφή μικρού πυραύλου. που εκτοξεύεται με ειδικό πιστόλι και εκπέμπει πολύ λαμπρό φως· χρησιμοποιείται τη νύχτα για πανηγυρικό φωτισμό (δηλ. ως πυροτέχνημα), για σηματοδότηση ή φωτισμό, καθώς και για τη μετάδοση μηνυμάτων κατά τη διάρκεια στρατιωτικών επιχειρήσεων: *ρίχνω / πετώ* > *εκτοξεύο)* ~ || *πιστόλι φωτοβο/Λδων* 2. κύριο εξάρτημα λυχνίας φωταερίου ή υγραερίου που μετατρέπει τη θερμική ενέργεια τής φλόγας σε φως.

IF.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Leuchtkugei|. **φωτοβόλος,** -α (λόγ. -ος). -ο **1.** αυτός που εκπέμπει φως, που φωτίζει: ~ *αστέρι* ΣΥΝ. φωτεινός, φαεινός **2.** (μτφ.) αυτός που έχει λάμψη, που αστράφτει: ~ *πρόσωπο / μάτια* συν. λαμπρός, αστραφτερός αντ. σκοτεινός, μουντός. ·<*" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-βόλος.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *φωτο-* + *-βόλος* < *βάλ?^ω*\. **φωτοβολταϊκός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με ύλη ή συσκευή στην οποία ο ηλεκτρισμός παράγεται ως αποτέλεσμα έκθεσης στο φως.

ΙΙΤΧΛΙ Μεταφορά τού αγγλ. photovoltaic (νόθο σύνθ.)|. **φωτοβολώ** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {φωτοβολείς... | φωτοβόλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} ♦ 1. (μετβ.) φωτίζω (κάτι) έντονα, ρίχνο) σε (κάτι) άπλετο φως ΣΥΝ. φωταγωγώ, (λόγ.) καταυγάζω αντ. συσκοτίζω ♦ **2.** (αμετβ.) εκπέμπω φως και λάμψη, αστράφτω: *φωτοβο/.ούν τα μάτια του / το πρόσωπό του από ευτυχία* ΣΥΝ. λάμπω, φεγγοβολώ, ακτινοβολώ.

φωτοβόλημα (το).

|ΗΤΥΜ. < μεσν. *φωτοβολώ* < *φωτο-* + *-βολώ* (< *βάλλω)}.* **φωτογένεια** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η αυτόματη εκπομπή φωτός από ορισμένα είδη ζώων και φυτών 2. η ιδιότητα ορισμένων ανθρώπων να φαίνονται ζωηρά, όμορφα ή εκφραστικά τα χαρακτηριστικά τους κατά τη λήψη φωτογραφιών ή κατά την κινηματογράφησή τους: *βασικό προσόν κάθε μοντέλου είναι να διαθέτη* — **φωτογενής,** -ής, -ές Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *φωτογενής «ο* παραγόμενος από το φως» < *φωτο-* + *-γενής* < *γένος,* ελληνογενής ξέν. όρ„ < γαλλ. photogenie]. **φωτογκρέι** (το) {άκλ.} ειδικό κρύσταλλο γυαλιών που σκουραίνει στο φως και προστατεύει τα μάτια: (κ. ως επίθ.) *γυαλιά* [ΕΤΥΜ. < αγγλ. photogrey (νόθο σύνθ.) < photo- (< ελλην. *φωτυ-)* + grey - γκρι»].

φωτογονία (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η παραγωγή και εκπομπή φωτός, ο φωσφορισμός (βλ.λ.). **—φωτογονικός.** -ή, -ό |Ι882|.

Ιείύμ. μτγν. < *φωτο-* + *-γονία* < *γόνος}.* **φωτογόνος,** -ος, -ο [μεσν.] (λόγ.) **1.**αυτός που παράγει, που αναδίδει φως **2.** ζωολ. **φωτογόνα** *όργανα* τα όργανα ορισμένων οργανισμών, λ.χ. τής πυγολαμπίδας, στα οποία παρατηρείται το φαινόμενο τού φωσφορισμού **3.** κατάλληλος ως φωτιστική ύλη: - *σώμα / αέριο.* **φωτόγραμμα** (το) {φωτογράμμ-ατος | -ατα. -άτων} φωτογρ. φωτογραφικό ?ίδωλο. το οποίο παράγεται με την τοποθέτηση αντικειμένου μεταξύ τού φωτοευπαθούς χαρτιού ή τού φωτογραφικού φιλμ και τής φωτεινής πηγής· η εμφάνιση τού λανθάνοντος ειδώλυυ πυυ σχηματίζεται με τον τρόπο αυτό.

|ΙϊΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. photogrammc[. **φωτογραμμετρία** [1883] κ. **φωτογραμμομετρία** (η) {χωρ. πληθ.} η επιστήμη η οποία χρηρισμοπυιη τη φωτογραφία και γενικότ. την εικόνα για τη διενέργεια μετρήσεων τεχνική μετρήσεων πυυ απο- σκοπεί στη μελέτη και τον ακριβή καθορισμό τού σχήματος, των διαστάσεων και τής θέσεως οποιυυδήπυτε αντικειμένυυ στον χώρο. με την χρησιμυπυίηση μιας ή περισσότερων εικόνων τού αντικειμένου αυτού. π.χ. η χρησιμυπυίηση φωτυγραφιών κατά τη χαρτογράφηση και τις τυπυγραφικές μετρήσεις ή αεροφωτογραφιών για την εκπόνηση στο γραφείο τοπογραφικών χαρτών.

ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. photogramnietricj. **φωτογραφείο** (το) 11882] το εργαστήριο, το ατελιέ τού φωτογράφου: *πήγα στο* ~ να *βγάλω φωτογραφίες για διαβατήριο.* **φωτογράφημα** (το) 118601 {φωτογραφήμ-ατος [-ατα, -άτων} το αποτέλεσμα τής διαδικασίας λήψείος μόνιμων εικόνων με την επίδραση τού φωτός πάνω σε ειδικό χαρτί· η φωτογραφία (βλ.λ.). **φωτογραφία** (η) [1871 j {φωτογραφιών} 1. η μέθοδος και η τέχνη τυύ σχηματισμυύ μόνιμων εικόνων πάνω σε φιλμ με τη βυήθεια ειδικής μηχανής και εν συνεχεία τής αναπαραγωγής τους με την επίδραση τού φωτός σε χημικά παρασκευασμένη επιφάνεια: *ασχολούμαι με τη* ~ || *σπούδασε* ~ συν. (σπάν.) φωτογραφική (τέχνη) 2. (συνεκδ.) κάθε εικόνα που λαμβάνεται και αναπαράγεται με αυτό τον τρόπο: *ασπρόμαυρη ί έγχρωμη / στιγμιαία* (αυτή που λαμβάνεται αυτόματα με ειδική μηχανή) / *υποβρύχια* ~ || *τραβώ / παίρνω / βγάζω* - || *ελάτε να σας βγάλω μια ~!* jj *δυστυχώς, δεν βγαίνω καλά στις ~.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photographic], **φωτογραφίζω** ρ. μετβ. 118961 {φωτογράφισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** παίρνω (κάποιον) φωτογραφία, καταγράφω εικόνα προσώπου, αντικειμένου. τοπίυ κ.λπ. με τη χρήση ειδικής μηχανής: *μαζευτείτε όλοι να σας φωτογραφίσο)* || *μας φωτογράφισε πάνω στη γέφυρα* 2. (κατ* επέκτ.) απεικονίζω (κάτι) σε φωτογραφία: - *πρόσωπα / τοπία* [*η/αοβα- σιλέματα* **3.** (μτφ.) (α) περιγράφω κάποιον/κάτι πιστά, με απόλυτη ακρίβεια: οι *περιγραφές* του *φωτογραφίζουν όψεις τής καθημερινής ζθ)ής στην επαρχία* (β) υποδεικνύω (κάποιον/κάτι) σαφώς, αλλά χωρίς να κατονομάζω: *ο δημοσιογράφος στο άρθρο του φωτογράφισε κατά κοινή ομολογία του τέωε υπουργό.* Επίσης (λόγ.) **φωτογραφώ** |186]| {-είς...}. ^

φωτογραφικός, -ή, -ό [1874] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη φωτογραφία: - *μηχανή* (η συσκευή με την οποία λαμβάνονται οι φωτογραφίες) / *πλάκα / θάλαμος! εργαστήριο / εκτύπωση / φακός* (οπτικό σύστημα που αποτελείται από απλυύς φακυύς στερεωμένυυς στο εσωτερικό κυλινδρικού σωλήνα και χρησιμεύει για τον σχηματισμό των ειδώλων κατά τη λήψη φωτογραφιών ή την εικονυληψία) || *έκδοση με πλούσιο* ~ *υλικό* jj ~ *στιγμιότυπο / πορτρέτο 2.* (ειδικότ.) φωτο- *Υραφική* (η) η τέχνη τής λήψης φωτογραφιών, το επάγγελμα τού φωτογράφου **3.** (μτφ.) (α) αυτός που περιγράφει τόσο πιστά κάτι/κά- ποιυν, ώστε θυμίζει φωτυγραφία: ~ *απεικόνιση ι περιγραφή* (β) αυτός που αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο (στις ικανότητες, στα προσόντα του κ.λπ.) ή περίπτωση, χωρίς να κατονομάζει: *η διατύπωση τής προκήρυξης τής θέσεως αυτής είναι* ~. *αφού περιγράφει συγκεκριμένο υποψήφιο, ο οποίος έχει ακριβώς αυτά τα προσόντα που αναφέρει* jj *«πολύ εύστοχα ορισμένες τροπολογίες χαρακτηρίστηκαν "ντροπο/.ογίες". γιατί αφορούσαν σε ρουσφέτια και ήταν απροκάλυπτα φωτογραφικές»* (εφημ.). —φωτογραφικ-ά /**-ώς** 11882| επίρρ. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. photographiquej. **φωτογράφιση** (η) |1896| {-ης κ. -ίσεως ! -ίσεις, -ίσεων} η λήψη φωτογραφίας ή σειράς φωτογραφιών (προσώπου, αντικειμένου, τοπίου κ.λπ.) με τη χρήση ειδικής μηχανής: *οι* ~ *μόδας συχνά απαιτούν πολλές ώρες και μεγάλη κούραση* || *δύσκολη / πρωτότυπη / προσωπική / επαγγελματική -.*

φωτογράφος (ο/η) [1871] **1.** επαγγελματίας που κάνει φωτογραφίσεις ή βγάζει φωτογραφίες επί πληρωμή: - *μόδας ί εφημερίδας* || ~ *με αποκλειστικό συμβόλαιο συνεργασίας με το περιοδικό μας* || *ο Φρανς Λάντινγκ είναι από τους μεγαλύτερους* ~ *φύσης τού αιώνα* || *έχει τα- λέντο φωτογράφου2.* πρόσωπο που τραβάει φωτογραφίες: *ποιος είναι ο - σε αυτήν εδώ τη φωτογραφία:* || *θα σας έβγαζα μία φωτογραφία, αλλά δυστυχώς δεν είμαι και πολύ καλός* ~\\ *ερασιτέχνης -.* σχολιο λ. *πολυγράφος.*

[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photographej.

φωτογραφώ ρ. ► φωτογραφίζω

φωτοδότης (ο) Ιμτγν.) {δύσχρ. φωτοδοτών}, **φωτοδότρα** (η) {δύσχρ. φωτοδυτρών} (λόγ.) 1. αυτός που παρέχει φως. που φωτίζει: *ο* ~ *ήλιος* συν. φωτεινός 2. (μτφ.) αυτός που χαρίζει πνευματικό φως, που φωτίζει την ψυ^ή και τον νου: ο ~ *Θεός* ΑΝΤ. φωτοσβέστης, **φωτοδυναμικη** (η) βιολ. η φωτοβιολογία (βλ.λ.).

|ΓΙΥνΐ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. photodynamique[. **φωτοδυναμικός,** -ή, -ό **1.** (υυσία έγχρωμη ή φο)σφορίζουσα) η οποία είναι βλαβερή, λ.χ. για τα βακτήρια με παρουσία φωτός, ενώ

είναι αβλαβής στο σκοτάδι 2. *φωτοδυναμική* (η) βλ.λ. **φωτοειδησεογράφημα** (το) (ορθότ. *φ(οτοειδησιογράφημα)* {φωτο- ειδησεογραφήμ-ατος | -ατα, -άτων) τυ φωτυρεπυρτάζ (βλ.λ.. σημ. 2). ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεογραφία*. **φωτοειδησεογραφία** (η) (ορθότ. *φωτοειδησιγραφία)* {χωρ. κληθ.} τυ φωτυρεπορτάζ (βλ.λ., σημ. 1). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεογραφία*. **φωτοειδησεογραφος** (ο/η) (ορθότ. *φωτοειδησιογράφος)* ο/η φωτορεπόρτερ (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ειδησεογραφία*. {ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Photorcporier (< Phoio- < *φωτο-)* + Reporter (βλ. κ. *ρεπόρτερ)]*.

φωτοευαισθησία (η) Ιχωρ. πληθ.) 1. ΧΗΜ. η ευπάθεια ορισμένων ου- σκόν και σωμάτων στο φως, που έχει ο>ς αποτέλεσμα την αλλοίωσή τυυς, όταν εκτίθενται στις φωτεινές ακτίνες 2. ΒΙΟΛ. η ευαισθησία των οργανισμών στην επίδραση τού φωτός, τόσο των υρατο'ίν φωτεινών ακτίνων όσο και τής υπεριώδους και υπέρυθρης ακτινοβολίας 3. ΙΑΤΡ. η δυσανεξία προς το φως τού ηλίου που παρουσιάζουν τα ξανθά και πυρρόξανθα άτομα και η οποία εκδηλώνεται με κοκκίνισμα τύ δέρματυς ύστερα από μικρής διάρκειας έκθεση σε αυτό.

[ΙΞΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. photosensitivity (νόθυ σύνθ.)|.

φωτοευαίσθητος, -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από φοκοευαι- σθησία, από ευπάθεια στο φως, με αποτέλεσμα να υφίσταται αλλοιώσεις κατά την έκθεσή του στο φως: *η ~ επικά/.υψη επιφάνειας φι/.μ ~ φάρμακα.*

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. photosensitive (νόθο σύνθ.)|. **φωτοευπαθης**, -ής. -ές {φωτοευπαθ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} αυτός που είναι ευαίσθητος στυ φως και που μπορεί να αλλοιωθεί ή και να κα- ταστραφεί με την έκθεσή του σε αυτό: *τα φωτογραφικά φι/.μ είναι ~* ΣΥΝ. φωτοευαίσθητος. ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

Ιπτυμ. Μεταφρ. δάνειο απύ αγγλ. photosensitive (νόθο σύνθ.)]. **φωτοηλεκτρικός**, -ή, -ό ΦΥΣ. αυτός πυυ σχετίζεται με τον φωτοηλεκτρισμό: - *στυιχείο* (συσκευή με την υποία οι διακυμάνσεις τής έντασης τύ φωτός μετατρέπονται σε διακυμάνσεις έντασης τού ηλεκτρικού φωτός) || - *κύτταρυ* (όργανο με το οποίο η φωτεινή ενέργεια μετασχηματίζεται σε ηλεκτρική και το αντίστροφο) || ~ *φαινόμενο* (φαινόμενο αλληλεπίδρασης μεταξύ ακτινοβολίας και ύλης. το οποίο χαρακτηρίζεται από απορρόφηση φωτυνίων και απελευθέρωση ηλε- κτρυνίων).

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photoelectric], **φωτοηλεκτρισμός** (ο) {χωρ. πληθ.Ι (περιληπτ.) το σύνολο των φυσικών φαινομένων, κατά τα οποία εμφανίζονται ηλεκτρικά φορτία σε σώμα ή ουσία που βρίσκεται υπό την επίδραση φωτεινής ακτινοβολίας.

ΙϋΪΎΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. pho^electriciiyj. **φωτοηλΐογράφος** (υ) ΑΣΤΡΟΝ. ειδικό τηλεσκόπιο που χρησιμεύει στη φωτυγράφιση και μελέτη τού ηλιακού δίσκου.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photoheliograph]. **φωτοθεραπεία** (η) 1.1894] {φωτοθεραπεκύν} ΙΑΤΡ. θεραπευτική μέθοδος που χρησιμοποιεί την επενέργεια φωτεινών ακτίνων, φυσικής (λ.χ. ο ήλιυς) ή τεχνητής πρυελεύσεως (λ.χ. λυχνίες υπέρυθρων ή υπε- ριωδίόν ακτίνων).

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. phototherapie]. **φωτοθερμοθεραπεία** (η) {φιοτοθερμοθεραπειών) ΙΑΙΡ. η εφαρμογή συνδυασμύ φωτεινών και θερμικών ακτινοβολιών για θεραπευτικούς σκοπούς.

φωτοκόπια (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.] τυ φο)τοαντίγραφυ (βλ.λ.).

[ΕΙΥΜ. Μεταφυρά τύ αγγλ. photocopy (νόθο σύνθ.) < photo- (< *φωτο-)* + copy « αντίγραφο »|. **φωτοκύτταρο** (το) |φωτυκυττάρ-υυ | -ο)ν] ΤΕΧΝΟΛ. ηλεκτρονική διάταξη με την οποία δημιυυργούνται ηλεκτρικά ρεύματα μέσω τής επίδρασης φωτεινής ακτινοβολίας, πράγμα πυυ επιτρέπει την κίνηση απλών μηχανισμιόν. λ.χ. για τυ άνοιγμα και κλείσιμυ πόρτας, για την ενεργοποίηση συστημάτων συναγερμού ή για άλλες χρήσεις, jr.i ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. photocell (νόθο σύνθ.)]. **φωτόλουστος**, -η, -ο [1892] αυτός που είναι λουσμένος στο φως, άπλετα φωτισμένος: ~ *δωμάτιο* ΣΥΝ. ολόφωτος ΑΝΤ. κατασκότεινος. θεοσκότεινος.

φωτόλουτρο (το) [1898[ΙΑΤΡ. η έκθεση τού δέρματος πάσχοντος μέλους ή και ολόκληρου τού σώματος σε φωτεινές (και θερμικές) ακτινοβολίες. φυσικής ή τεχνητής προελεύσεως. για την επίτευξη θεραπευτικού αποτελέσματος (λ.χ. για την πρόκληση ωδίνων κατά τυν τοκετό).

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο απύ γερμ. Lichtbad]. **φωτόλυση** (η) {-ης κ. -ύσεως [-ύσεις. -ύσεων} 1. ΧΗΜ. η χημική αποσύνθεση, δηλ. η διάσπαση χημικής ένωσης σε μικρότερες μονάδες ως αποτέλεσμα τής απορρόφησης φωτεινής ακτινοβολίας: ~ *τού νερού* (η διάσπαση τού νερού κατά τη φωτοσύνθεση, οπότε και απελευθερώνεται οξυγόνο, ιόντα υδρυγύνυυ και ηλεκτρόνια) 2. ΦΥΣ. τυ σύνυλυ το)ν μεταβολών ή των αλλοιώσεων που προκαλούνται στα διάφορα σώματα από την απορρόφηση φωτυνίων.

|ι-ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photolysis], **φωτομεταφορά** (η) Ιχωρ. πληθ.) ΤΥΠΟΓΡ. εργασία αποτύπωσης από το διαφανές μοντάζ (βλ.λ.) τού προς εκτύπωση υλικού (κειμένων, φωτογραφιών κ.λπ.) επάνω σε κατάλληλα προετοιμασμένη επιφάνεια τής εκτυπωτικής πλάκας, με τη βοήθεια κατάλληλου φωτισμού, για εκτύπο>ση σε όφσετ ή βαθυτυπία, **φωτομετέωρο** (το) 11883] (φωτομετεώρ-ου | -ων] ΜΕΤΕΩΡ. κάθε οπτικό φαινόμενο που παρατηρείται στην ατμόσφαιρα και οφείλεται σε ανάκλαση, διάθλαση, περίθλαση ή συμβυλή τού ηλιακυύ και τυύ σεληνιακού φωτός, όπως λ.χ. το ουράνιο τόξυ, ο ιριδισμός, ο αντικατοπτρισμός κ.ά.

(ΡΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photometeor|. **φωτομέτρηση** (η) [Ι874| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων) η μέτρηση τής έκτασης ή τής ποσότητας τού φωτός. - **φωτομετρώ** ρ. {-είς...}. **φωτομετρία** (η) 11882J {χωρ. πληθ.) ΦΥΣ. κλάδυς τής υπτικής που ασχολείται με τη μέτρηση μεγεθιόν σχετικών προς τις ακτινοβολίες, στην περιυχή τού ορατυύ φωτός, όπως είναι λ.χ. η ένταση, η φωτεινή ροή, η λαμπρότητα κ.ά.. χρησιμοποιώντας ως μέτρο το προκαλούμε- νο από αυτές οπτικό αίσθημα και βάσει υρισμένων συμβατικών παραδοχών.

J1-ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. photometric], **φωτομετρικός**, -ή. -ό [1865J αυτός πυυ σχετίζεται με τη φωτομετρία: ~ *συσκευή*. – **φωτομετρικ-ά/-ώς** [επίρρ. |. **φωτόμετρο** (το) [J845] {φωτομέτρ-ου | -ων) ΤΕΧΝΟΛ. 1. ειδικό όργανο για τη μέτρηση τής έντασης τού φωτός που εκπέμπεται από φωτεινή πηγή 2. όργανυ με τυ υποίυ καθορίζεται ο χρόνος που πρέπει να εκτεθεί στο φως το φωτογραφικό ή κινηματογραφικό φιλμ κατά τη λήψη φωτογραφιών, την κινηματογράφηση, καθώς και κατά τη μαγνητο- σκυπική εικυνυληψία.

{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photometre], **φωτομηχανικός**, -ή, -ό 1. ΤΥΠΟΓΡ. αυτός που χρησιμοποιεί τη λήψη φωτογραφιών -και γενικά την επίδραση τού φωτός- για την κατασκευή στερεοτύπων, από τα οποία λαμβάνονται κατόπιν πολλά αντίτυπα: ~ *αναπαραγωγή* / «να*τύπωση* 2. αυτός που συνδυάζει ιδιότητες αναφερόμενες στο φως και στη μηχανική: ~ *διεργασία.*

|ΗΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photomechanical!. **φωτομικρογραφία** (η) {φωτομικρογραφιών} φωτογραφία αόρατου με γυμνό οφθαλμό αντικειμένου, που λαμβάνεται με τη βοήθεια μικροσκοπίου.

{ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. photomicrography!, **φωτομοντάζ** (το) ίάκλ.) 1. ΤΕΧΝΟΛ. η συνένωση ή συναρμολόγηση πολλών φωτογραφιών ή τμημάτιον φωτογραφιών σε μία εικόνα, που γίνεται για να προκαλέσει αισθητικό / καλλιτεχνικό αποτέλεσμα ή για να προβληθεί διαφημιστικά ένα θέμα καλύτερα απ' ό,τι θα προβαλλόταν με μία απλή φωτογραφία 2. (συνεκδ.) το αποτέλεσμα τής παραπάνω διαδικασίας, η σύνθεση εικόνας που δημιουργείται από τη συνένωση πολλών φωτογραφιών ή από τον συνδυασμό φωτογραφίας και σχεδίου: *ο πρώην υπουργός δή?*.ωσε ότι οι φωτογραφίες που δημοσιεύΟηκαν είναι ~ || είχαν για διαφημιστική αφίσα ένα καλόγουστο ~ από τοπία τής Ελλάδας.*

[ΕΙΥΜ. < γαλλ. photomontage (νόθυ σύνθ.) < photo- (< *φωτο-)* + montage (βλ. κ. *μοντάζ)!.* **φωτομοντέλο** (το) πρόσωπο που εργάζεται ο)ς μοντέλο, ποζάροντας για διαφημιστικές ή καλλιτεχνικές φίοτογραφίες, οι οποίες προορίζονται να δημυσιευθυύν. λ.χ. σε περιυδικά, να συνοδεύσουν διαφημιστικά κείμενα κ.λπ. **φωτόνιο** (τυ) {φωτονί-ου | -ων} ΦΥΣ. ένα κβάντυ (βλ.λ.) ηλεκτρυμα- γνητικής ακτινοβολίας, δηλ. το στοιχειώδες σωμάτιο φοκεινής ενέργειας. μηδενικά φορτισμένο, που εκπέμπεται από τα ακτινοβόλα σώματα.

[ΡΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. photon|. **φωτοπαγίδα** (η) ειδική λυχνία πυυ χρησιμεύει για την παγίδευση και εξολόθρευση βλαβερών νυκτόβιων εντόμων.

[ΡΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. light trap|. **φωτοπεριοδισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} ΒΙΟΛ. η λειτουργική και συμπε- ριφορική αντίδραση το)ν ζωντανών οργανισμών στις ημερήσιες, εποχικές ή ετήσιες εναλλαγές των περιόδων φωτός και σκότους: ο ~ *στα φυτά επηρεάζει τον σχηματισμό κουδύλων ή βολβών; την ανθεκτικό- τητα στο ψύχος, την ανθοφορία κ.ά., ενώ στα ζώα καθορίζει την περίοδο τής αναπαραγωγής.* Ηπίσης **φωτοπεριοδικότητα** (η).

|Ε·.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photoperiodism]. **φωτορεπορταζ** (τυ) {άκλ.} ελλην. *φωτοειδησεογραφία* (σημ. 1). *φω- τοειδησεογράφημα* (σημ. 2) 1. δημοσιογραφικό είδος πυυ συνίσταται στην έρευνα και παρουσίαση ενός θέματος μέσω φωτογραωιών που συνοδεύονται από κατάλληλες λεζάντες ή και σχόλιο 2. (συνεκδ.) το ίδιο το θέμα που παρουσιάζεται με φωτογραφικό υλικό σε δημοσιο- γραφικό έντυπο: *ένα αξιόλογο - για τους οικονομικούς μετανάστες.* JFTYM. < γαλλ. photoreportage < ρτιυΐυ- (< *φωτο-)* + τερυτ^ε (βλ. κ. *ρεπορτάζ)* \.

φωτορεπόρτερ (ο/η) {άκλ.} φωτογράφος που ασχολείται επαγγελματικά με τη φωτογραφική κάλυψη τής επικαιρότητας και που οι φωτογραφίες του/της δημοσιεύονται σε εφημερίδες, περιοδικά και κάθε είδους ειδησεογραφικά έντυπα ΣΥΝ. φωτοειδησεογράφος.

{FTYM. < γερμ. Phoioreporter (νόθο σύνθ.)|. **φωτορομάντζο** (τυ) λαϊκό ρομάντζο σε συνέχειες, που δημοσιεύεται σε εφημερίδα ή περιοδικό με τη μορφή φωτογραφιών ή εικόνων, οι οποίες συνοδεύονται από κείμενο.

{ΕΙΥΜ. < ιταλ. fotoromanzo (νόθυ σύνθ.) < foto- (< *φωτο-)* + romanzo (βλ. κ. *ρομάντζο)}.* **φωτορρυθμικά** (τα) (κυρ. στα κέντρα διασκέδασης, τα κλαμπ, τα μπαρ) φώτα συντονισμένα και ρυθμισμένα έτσι. ο>στε να αναβοσβήνουν ρυθμικά και σύμφωνα με τον ρυθμό τής μουσικής των κομμα- τιών που ακούγονται από τα μεγάφωνα: *δυνατά / γρήγορα* ~. – **φω- τορρυθμικός**, -ή. -ό. **φωτορρυθμικ-ά / -ώς** επίρρ. **φωτορρύπανση** (η) το φαινόμενυ κατά τυ οποίυ ο νυκτερινός ουρανός. κυρ. στις αστικές περιοχές, παρουσιάζει ένα έντονα φωτεινό υπόβαθρο- οφείλεται στη σκέδαση τού τεχνητού φωτός στη σκόνη, στα αιωρούμενα σωματίδια, στην υγρασία και στα αέρια τής ατμόσφαιρας.

-φωτός, -η, -ο λεξικό επίθημα που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό λαμπτήρων (φώτων): *μονό-φωτο, τρί-φωτο || επτάφωτη λυχνία.*

φωτοσβέστης (ο) [J839[{φωτοσβεστών} (λόγ.-κακόσ.) αυτός που εχθρεύεται το πνεύμα και την παιδεία, ο πολέμιος τού πνευματικού φωτός και κάθε προόδου: *ο Καποδίστριας κατηγορήΟηκε αδίκως ως - για την εκπαιδευτική του πολιτική* συν. σκοταδιστής αντ. φωτοδότης, διαφωτιστής, **φωτοσκιάζω** ρ. μετβ. [1871} {φωτοσκίασα} συμπληρώνω (εικόνα) με φωτοσκίαση (βλ.λ.), συνδυάζω αρμονικά τα χρώματά της έτσι. ώστε να δημιουργείται φωτοσκίαση: - *πίνακα / σκίτσο.* **φωτοσκίαση** (η) [18711 {-ης κ. -άσεως [-άσεις, -άσεων} ο αρμονικός συνδυασμός σκούρων και ανοιχτών χρωμάτων σε εικόνα ή ζωγραφικό πίνακα, ώστε να αποδίδεται η επίδραση τού φωτός στα εικονιζό- μενα αντικείμενα, δηλ. να δημιουργούνται φωτεινά σημεία και σκιές συν. σκιοφωτισμός, **φωτοστέφανο** (το) **1.** φωτεινός κύκλος με. τον οποίο περιβάλλεται η κεφαλή τού Χριστού, τής Παναγίας και των αγίων στις αγιογραφίες ως σύμβολο αγιότητας ΣΥΝ. άλως **2.** μετεωρ. οπτικό φαινόμενο τής ατμόσφαιρας, που δημιουργείται συνήθ. όταν υπάρχει ομίχλη ή πυκνή συννεφιά, και γίνεται ορατό ως μία λαμπρή, φωτεινή επιφάνεια πυ περιβάλλει σαν δακτύλιος τον Ήλιο ή τη Σελήνη **3.** (μτφ.) καλή φήμη. αίγλη: *το ~ τού μαρτυρίου / τής επιτυχίας* || (ειρων.) *παλιότερα τον παρουσίαζαν με μελανά χρώματα, τώρα του έχουν βάλει* ~ ΣΥΝ. δόξα, κλέος. Επίσης **φωτοστέφανος** (υ) [18921.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Strahlenkranz). **φωτοστοιχείο** (τυ) είδος ηλεκτρικού στοιχείυυ που παράγει ηλεκτρισμό μόνο όταν φωτίζεται και ανάλογα με τον φωτισμό πυυ δέχεται.

[Ι-ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειυ από αγγλ. photoelcmeni (νόθυ σύνθ.)]. **φωτοστοιχειοθεσία** (η) {χωρ. πληθ.} ΤΥΠΟΓΡ. μέθυδυς ηλεκτρονικής στυιχειοθεσίας κειμένων, που γίνεται με φωτογράφιση και αποτύπωση των τυπυγραφικών στοιχείων πάνω σε ειδικό φωτοευαίσθητυ χαρτί ή φωτογραφικό φιλμ ή με μεταφορά τους σε μαγνητικό δίσκο, από όπυυ στη συνέχεια μεταβιβάζονται σε τυπογραφική πλάκα ή τυπώνονται απευθείας σε σελίδες, χωρίς να χρησιμοποιείται τυπυγραφική μηχανή ΣΥΝ. φωτοσύνθεση. – **φωτοστοιχειοθετώ** ρ. {-είς...}.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από photocomposition (νόθο σύνθ.)] · **φωτοσύνθεση** (η) {-ης κ. -έσεως [χωρ. πληθ.} **1.** ΒΟΤ. ΒΙΟΛ. το σύνολο των χημικών αντιδράσεων που συντελυύνται με την επενέργεια τού η- λιακυύ φωτός και με τις οποίες τα φυτά (συγκεκριμένα τα πράσινα μέρη τους. λ.χ. τα φύλλα) μετατρέπυυν το νερό και τυ διοξίδιο τού άνθρακα σε οξυγόνο και υδατάνθρακες· παρόμυιες διεργασίες παρατηρούνται και σε μικροοργανισμούς στους οποίους μετατρέπεται το υδρόθειο αντί τού νερού · 2. ΤΥΠΟΓΡ. [1965] η φωτοστυιχειοθεσία (βλ.λ.).

φωτοαυνθετικός. -ή. -ό (σημ. Ι).

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. photosynthesis), **φωτοσυνθέτω** ρ. αμετβ. {φοποσυνθέθσα) βιολ. (για φυτά) μετατρέπω την ηλιακή ενέργεια σε χημική (βλ. κ. λ. *φωτοσύνθεση).* **φωτοσύστημα** (το) {φωτυσυστήμ-ατος | -ατα, -άτων} βιολ.-χημ. καθένας από τους βιοχημικούς μηχανισμούς των φυτών με τους υποίους η φίοτεινή ενέργεια μετατρέπεται σε χημική.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photosystem], **φωτόσφαιρα** (η) [18691 {χωρ. πληθ.} ΑΣΤΡΟΝ'. το εσωτερικό τμήμα τής ηλιακής ή τής αστρικής ατμόσφαιρας, που αποτελεί και το ορατό τμήμα τής ηλιακής και τής αστρικής δομής. Επίσης **φωτόσφαιρα** [ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photosphere], **φωτοτακτισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} η φωτοταξία (βλ.λ.).

φωτοταξία (η) {χωρ. πληθ.) ΒΙΟΛ. η ιδιότητα των ζωντανών οργανισμών να στρέφονται ή να κινούνται προς συγκεκριμένη κατεύθυνση αντιδρώντας σε φωτεινό ερέθισμα, δηλ. είτε να το πλησιάζουν είτε να απομακρύνυνται από αυτό ΣΥΝ. φωτοτακτισμός. φωτοτρυπισμός. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. phototaxic|. **φωτοταχυμετρία** (η) μέθυδος αποτύπωσης τμημάτιον τού εδάφους για την κατασκευή χαρτοίν. Επίσης **φωτοταχυμέτρηαη.**

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. photoiacheomctryj. **φωτοταχύμετρο** (το) {φωτυταχυμέτρ-ου | -ων) ειδικό όργανο για την αποτύπωση εδαφικών επιφανειών, **φωτοτηλεγραφία** (η) {χωρ. πληθ.} ΤΕΧΝΟΛ. σύστημα τηλεομοιοτυπίας, με τυ οποίο αποστέλλονται και λαμβάνονται φωτογραφίες, ακτινογραφίες κ.λπ. με φωτοηλεκτρικά μέσα. –**φωτοτηλεγραφικός,** -ή.-ό. Ι ετυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. phototelegraphy |. **φωτοτροπισμός** (ο) {χωρ. πληθ.) βοτ. η ιδιότητα των φυτών να στρέφουν τα μέλη τους (βλαστούς, φύλλα, ρίζες κ.λπ.) προς συγκεκριμένη κατεύθυνση αντιδρώντας σε φωτεινό ερέθισμα: *θετικός* ~ (όταν το φυτό στρέφεται πρυς το φο)ς) || *αρνητικός* ~ (όταν το φυτό στρέφεται σε κατεύθυνση αντίθετη προς το φως) ΣΥΝ. φωτοταξία, φωτοτακτισμός.

[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.,< αγγλ. phototropiMTij. **φωτοτσιγκογραφία** (η) {χωρ. πληθ.} ΤΥΠΟΓΡ. μέθοδος αποτύπωσης εικόνων πάνω σε πλάκες ψευδαργύρου με τη χρήση φωτυμηχανικών μέσων.

ILTYM. Μεταφορά τύ αγγλ. photozincography (νόθο σύνθ.)}.

φωτοτσιγκογράφος (υ) τεχνίτης ειδικευμένος στη φωτοτσιγκογραφία (βλ.λ.). **φωτοτυπάδικο** (το) (λαϊκ.) το φωτοτυπείο (βλ.λ.). **φωτοτυπείο** (το) |1894| το κατάστημα ή ο χώρος όπου μπορεί να βγάλει κάπυιος φωτοτυπίες, **φωτοτυπία** (η) **[** 1848**[** {φωτοτυπιών} **1.** τεχνολ. μέθοδος παραγωγής αντιγράφων κειμένων, φωτογραφιών κ.λπ.. με ειδικό μηχάνημα: *η διάδοση τής ~ απάλλαξε τους ανθρώπους από την αγγαρεία τής αντιγραφής των κείμενων με καρμπόν* 2. (συνεκδ.) κάθε αντίγραφο κειμένου. φωτογραφίας κ.λπ. που παράγεται με την παραπάνω μέθυδυ: *ασπρόμαυρη / έγχρωμη* ~ || *βγάζω* ~ ΣΥΝ. φωτοαντίγραφο.

[ΕΓΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. phototypiej. **φωτοτυπικός,** -ή. -ό 11866J1. αυτός πυυ σχετίζεται με τη φωτοτυπία

φωτοτυπικό (το) μηχάνημα που μπορεί να παράγει φωτοαντίγραφα (κειμένων, φωτογραφιών, σχεδίων κ.λπ.): *τελείωσαν τα φύλλα τού* - [[*χάλασε πάλι το* –φωτοτυπικ-ά / **-ώς** [18911 επίρρ. **φωτοτυπώ** ρ. μετβ.)1889| {φωτοτυπείς... | φωτοτύπησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος) βγάζω φωτυτυπίες ή δίνω να μου βγάλυυν φωτοτυπίες με τη χρήση ειδικών μηχανημάτων: *θα φωτοτυπήσω τις σημειώσεις σου και θα σου τις επιστρέψω.* – φωτοτύπηση (η) [18891. **φωτοφάνεια** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) **1.** η ύπαρξη ή η εμφάνιση ζωηρού φωτός, λάμψη 2. ιαιρ. οπτική ψευδαίσθηση κατά την οπυία το μάτι βλέπει φωτεινά σχήματα, φωταψίες κ.λπ., όταν διεγείρεται ο αμφιβληστροειδής χιτώνας και το οπτικό νεύρο λόγω πιέσεως, ελαφρού χτυπήματος, σπασμού των βλεφάρων, υπεραιμίας κ.ά. – **φωτοφανής,** -ής. -ές' Ιμτγν.|.

[ετυμ. μτγν. < *φωτο-* + *-φανής,* από το θ. τού παθ. αόρ. β' *ε-φάν-ην* τού αρ^. *φαίνω* / *-ομαι* \. **φωτοφινις** κ. **φώτο-φίνις** (το) {άκλ.} (στον αθλητισμό) ο καθορισμός τυύ νικητή αγώνα ταχύτητας, ιππυδρομίας κ.λπ. με τη βοήθεια φωτογραφίας σε. περίπτωση που τερματίσουν μαζί δύο ή περισσότεροι αθλητές.

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. photo-finish (νόθο σύνθ.)]. **φωτοφοβία** (η) [184I| {χωρ. πληθ.} ΙΑΤΡ. παθολογικός φόβος τού φωτός και τάση για προστασία των ματιών από αυτό λόγω τής οδυνηρής αίσθησης πυυ προκαλεί η επαφή μαζί τυυ. φαινόμενο που παρα- τηρείται σε άτυμα τα οποία πάσχυυν από ορισμένες ασθένειες (λ.χ. επιπεφυκίτιδα. μηνιγγίτιδα, ιλαρά κ.ά.).

[ΕΤΥ.Μ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photophobie]. **φωτοφόρο** (το) λαμπτήρας με ανακλαστήρα.

(ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < (χγγλ. photopl^rc < μτγν. *φωτοφόρος* (βλ.λ.)Ι. **φωτοφόρος,** -α, -ο αυτός πυυ εκπέμπει φως, που φωτίζει: ~ *συσκευή* ΣΥΝ. φωτεινός, φωτιστικός.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. < *φωτο-* + *-φόρος* < *φέρω}.* **φωτοφράκτης** (ο) {φωτοφρακτών} τγ.χνόλ. εξάρτημα φωτογραφικής μηχανής, με το οπυίο αποκλείεται ή επιτρέπεται η είσοδος τυύ φωτός στον θάλαμό της και ρυθμίζεται έτσι και ο χρόνος φωτισμού τής φωτοευαίσθητης επιφάνειας κατά τη λήψη φωτογραφιών.

[ΚΙΥΜ. Απόδ. τυύ αγγλ. shutter), **φωτόφυτο** (τυ) {φωτοφύτ-υυ | -ων} φυτό που αναπτύσσεται καλύτερα στυ άμεσο ηλιακό φως ή σε άπλετυ φωτισμό,

φωτόφωνο (το) |1881| {φωτοφών-ου | -ων} ΦΥΣ. συσκευή για τη μετάδοση των ήχων και τής φωνής σε μεγάλη απόσταση με τη βοήθεια δέσμης φωτεινών ακτίνων και κατόπτρων.

{ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. photoplione). **φωτοχαλκοτυπία** (η) {φωτοχαλκοτυπιών} Π-ΧΝΟΛ. φωτομηχανική μέθοδος εκτύπωσης εικόνων που προορίζονται για πολυτελείς εκδόσεις.

φωτοχαρακτική (η) [18881 {χο)ρ. πληθ.) ΤΥΠΟΓΡ. μέθοδος για τη χάραξη με διαβρωτικά μέσα τού φωτογραφικού αντιτύπου που απυτυ- πώθηκε σε μεταλλική πλάκα.

[ΕΙ ΥΜ. Απόδ. τυύ γαλλ. photogravure (νόθο σύνθ.)). **φωτοχημεία** (η) ΦΥΣ. ΧΗΜ. κλάδος που μελετά τις χημικές μεταβολές, οι υποίες προκαλούνται ή επιταχύνονται από την επίδραση τού φωτός.

[ετυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photochimic]. **φωτοχημικός,** -ή, -ό 118831 φυς.-χημ. αυτός που σχετίζεται με τη φωτοχημεία (βλ.λ.): - *αντίδραση* (κάθε χημική διεργασία που προκα- λείται από την απορρόφηση υπέρυθρης, υπεριώδους ή ορατής φωτεινής ακτινοβολίας) / *νέφος.* **- φωτοχημικ-ά** / **-ώς** [1898) επίρρ. **φωτοχρωμία** (η) [1889J φωτογραφία χρωμάτων.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. photochromie). **φωτοχρωμικος,** -ή, -ύ αυτός που σχετίζεται με τη φωτοχρωμία. – **φωτοχρωμικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. photochromique]. **φωτοχυσία** (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) πλημύρα φωτός, άπλετος φωτισμός ΣΥΝ. φωταγώγηση, φωταψία ΑΝ Γ. συσκότιση.

Ιετυμ. μτγν. < *φωτο-* + *-χυσία* < *χέω].* **φωτοψία** (η) [18671 ιλτρ. η αίσθηση τής παρουσίας φοίτων που εμφανίζονται στιγμιαία μπροστά στα μάτια.

|Ε1ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. photopsiaj.

Χ

Χ· **Χ**[ει] / **Χ**[1]* τν εικοστό δεύτερο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Στη Ν. Ελληνική (ήδη από τους χρόνους τής Κοινής) το γράμμα Χ δηλώνει ένα διαρκές τριβόμενο ουρανισκόφωνο σύμφωνο, αυτό που προφέρουμε στις λέξεις *χαρά* (υπερωικό *χ)* και *νύχι* (ου- ρανικό *χ)*. Στην Αρχαία, το γράμμα Χ δήλωνε ένα κλειστό δασύ σύμφωνο (kh: khara = *χαρά)*, μέλος τής πολύ σημαντικής σειράς των δασέων συμφώνων. Αυτός ήταν και ο λόγος που οι Έλληνες έπλασαν το γράμμα Χ μεταξύ των πρόσθετων γραμμάτων τού ελληνικού αλφαβήτου. Οι ιστορικοί τής ελληνικής γραφής υποστηρίζουν ότι το γράμμα Χ προήλθε μορφικά είτε από το γράμμα *θήτα* στην παραλλαγή του ως ® ή. με πλαγίαση των κεραιών, από το γράμμα *ταυ* (που αρχικά εμφανίστηκε ως +) ή και από το γράμμα Κ. Είναι αξιοσημείωτο ότι το γράμμα Χ στα μεν γνωστά αλφάβητα τής Αρχαίας (τα λεγόμενα «ανατολικά»), όπως τής Αττικής, τής Μ. Ασίας, τής Πελοποννήσου κ.ά., δήλωνε το δασύ σύμφωνο [khj, ενώ στα δυτικά αλφάβητα (Εύβοιας. Βοιωτίας. Κάτω Ιταλίας κ.ά.) το Χ δήλωνε (όπως και σήμερα στο λατινικό αλφάβητο, που προήλθε από τν δυτικό ελληνικό) το συμφωνικό σύμπλεγμα |ksl. δηλ. το Ξ. Στα αλφάβητα, μάλιστα, όπου Χ = Ξ, ο δασύς φθόγγος [khj δηλώθηκε με το γράμμα Ψ, ενώ το σύμπλεγμα ps (το Ψ) δηλώθηκε ως ΦΣ. Η γραφή **ΧΙ** αντί **ΧΕΙ** οφείλεται στο φαινόμενο τού ιωτακισμού, που παρατηρείται στην αρχαία φωνολογία. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αλφάβητο, γραφή*.

Χ, χ χει κ. χι 1. το εικοστό δεύτερο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *χει, αριθμός)* **2.** μαθ. (στην άλγεβρα) **άγνωστος Χ** η άγνωστη ποσότητα και ιδ. ο άγνωστος αριθμός, πίνακας, συνάρτηση κ.λπ. πυ ζητείται να υπολογιστεί σε μια εξίσωση ή γενικότερα σε ένα μαθηματικό πρόβλημα **3.** φυσ. *ακτίνες Χ* οι ακτίνες Ραίντγκεν. μια μορφή ηλεκτρομαγνητικής ακτινοβολίας με πολλές εφαρμογές στην ιατρική και τη διαγνωστική (βλ. κ. λ. *ακτίνα)* · **4.** το σύμβολο τής ισοπαλίας στο ποδόσφαιρο (στα δελτία τυ ΠΡΟ-ΓΙΟ): *ο αγώνας ήρθε Χ || παίζουν τον αγώνα 1-Χ-2*. σχολιο λ. *πνεύμα*. **χα** επιφών.· δηλώνει γέλιο ή ειρο)νεία και συνήθ. επαναλαμβάνεται:
Ας γελάσω, είπε χλευαστικά **|| ~. ~. -/** *Ξέσπασαν όλοι στα γέλια,* **,** *όταν τν άκουσαν.* ΙΠΤΥΜ. μτγν., ηχομιμητική λ.].

Χ.Α.Α. (το) Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών.

χαβάγια (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.} ΜΟΥΣ. **1.** κιθάρα με έξι ατσάλινες χορδές. που παίζεται σε οριζόντια θέση με τη βοήθεια μεταλλικής πλάκας που μετακινείται πάνω στις χορδές με το αριστερό χέρι και με- ταλλικο)ν ονύχων στο δεξί χέρι· προέρχεται από τη νήσο Χαβάη τού Ειρηνικού Ωκεανού **2.** (συνεκδ.) παθητικό τραγούδι που εκτελείται με τη συνοδεία τού παραπάνω οργάνου και προέρχεται επίσης από τη νήσο Χαβάη.
[ΕΤΥΜ. < αγγλ. επίθ. hawaiian (guitar) < τόπων. Hawaii (βλ. κ. *Χαβάη)*\. **χαβαδάκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) επιμονή στην ίδια αντίληψη, τακτική, συμπεριφορά: *το* - του *αυτός, δεν αλ/^άζει μυαλά με τίποτα!* ΣΥΝ. χαβάς.
|ετυμ. < *χαβάς* + υποκ. επίθημα *-αδάκι*, πβ. κ. *καβγ-αδάκι*\.
Χαβάη (η) νησιωτική πολιτεία των 11.Π.Λ. στον Κ. Ειρηνικό Ωκεανό με πρωτεύουσα τη Χονολουλού στη νήσο Οάχου. – **Χαβανέζος** (υ). **Χαβανέζα** (η), **χαβανέζικος,** -η. -ο.
[ΠΤΥΜ. < αγγλ. Hawaii (οπτικό δάνειο) < πολυνησ. Owhyhii «τόπος των θεών», πυυ αναφέρεται στα δύο ηφαίστεια των νησιών, τα οπυία θεωρούνταν ως κατοικία των θεών], **χαβαλεδιάζω** ρ. αμετβ. |χαβαλέδιασα| (λαϊκ.-εκφραστ.) κάνω χαβαλέ (βλ.λ.).
ΙΗΤΥΜ. < *χαβα?νές. -έδες* + παραγ. επίθημα *-ιάζω*|. **χαβαλεδιάρικος,** -η. -ο αυτός που χαρακτηρίζεται από στοιχεία (συχνά χονδροειδούς) αστεϊσμού, ελαφρότητας και επιπολαιότητας ή και ανευθυνότητας.
[ΕΤΥΜ. < *χαβαλές, -έδες* + παραγ. επίθημα *-ιάρικος*, πβ. κ. *χαδ-ιάρι- κος* **|.**
χαβαλές (ο) {χαβαλέδες} (λαϊκ.-εκφραστ.) **1.** αστεϊσμοί, πειράγματα ή ευχάριστη κουβεντούλα για εκτόνωση, για πλάκα: *κάναμε χαβαλέ όλο το απόγευμα* **||** *η συνάντηση είχε πολύ ~* **||** *πήγαμε μαζί τους για τν ~ τής υπόθεσης* **2.** (κακόσ.) φασαρία ή και πρόκληση καταστρο- φο)ν χωρίς λόγο. για πλάκα: *πάμε στο γήπεδο να κάνουμε* - **3.** (για πρόσ.) (α) πρόσωπο πυ αρέσκεται να κάνει και να δέχεται αστεία (συχνά χονδροειδή), αυτός πυ συμπεριφέρεται με ελαφρότητα: *τον θέλουν στην παρέα, γιατί είναι πολύ* - ΣΥΝ. χαβαλετζής (β) πρόσωπο επιπόλαιο και ανεύθυνο: *αυτοί δεν είναι σοβαροί άνθρωποι για να συνεργαστεί μαζί* τους. *είναι χαβα/^έδες*. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εκφραστικός*. Ιετυμ. < τυυρκ. havalc|. **χαβαλετζής** (ο) {χαβαλετζήδες}. **χαβαλετζού** (η) {χαβαλετζούδες} (λαϊκ.-εκφραστ.) πρόσωπυ πυυ τυυ αρέσει υ χαβαλές συν. χαβαλές.

χαβαλετζήδικος, -η/-ια, -ο, **χαβαλετζήδικα** επίρρ.
χαβανέζικος, -η/-ια, -ο -* Χαβάη
χαβάνι (το) {χαβαν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) μεταλλικό κοίλο σκεύος για τν κοπάνισμα συνήθ. ξηρών καρπών: *κοπάνισε τα καρύδια στο ~*.
[ΕΤΥΜ. < τουρκ. havan «γουδί» < περσ. havan |. **χαβανόχερο** (το) μεταλλικό, αμβλύ στη μία άκρη όργανο, το οποίο χρησιμοποιείται για το κοπάνισμα στο χαβάνι.

χάβαρο (το) (λαϊκ.) **1.** μικρό εδώδιμο στρείδι **ΣΥΝ.** αχηβάδα **2.** (κατ' επέκτ.) κάθε εδώδιμο όστρακο **3.** (μτφ.-μειωτ. για πρόσ.) άνθρωπος με μειωμένη ευφυΐα, βραδύνους: *είναι σκέτο ~1* **ΣΥΝ.** χαζός, αργόστροφος **ΑΝΤ'.** έξυπνος, ευφυής, (μτφ.) σπίρτο.
|ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου|. **χαβάς** (ο) {χαβάδες} (λαϊκ.) **1.** η μελωδία τού τραγουδιού, ο σκοπός: *κρατώ / αλλάζω* - |[(ειρων.) «*οι βιολιτζήδες άλλαξαν, ο ~ μένει υ ίδιος*» (0. Κολοκοτρώνης) **2.** (συνήθ. μτφ.) η πεισματώδης επανάληψη των ίδιων λόγων, πράξεων, συμπεριφοράς κ.λπ.: *τόσες παρατηρήσεις τού κάναμε, αλλ' αυτός τον - τον!* **ΦΡ.** *αλλάζω χαβά* βλ. λ. *αλλάζω*. **[ΠΤΥΜ.** < τουρκ. hava|. **habent sua fata libeili** λατ. (προφέρεται *χάμπεντ σούα φάτα ?αμπε- λι)* ελλην. *έχουν τη δική τους μοίρα τα βιβλία*· για να αναφερθούμε στην ποικίλη υποδοχή τυυς ανάλογα με το κοινό και την εποχή, **χαβιάρι** (το) {χαβιαριού [χωρ. πληθ.} εκλεκτό έδεσμα πυυ παρασκευάζεται από αλατισμένα αβγά διαφόρων ψαριών, ιδ. τού οξυρρύγχου, αφού πρώτα τους αφαιρεθυύν οι ιστοί και τυ λίπος: *το ~ πρέπει να διατηρείται σε θερμοκρασίες Ο^-Τ Κελσίου, γιατί αλλοιώνεται εύκο- λα* || *μαύρο* (το καλύτερης ποιότητας και ακριβότερο) */ κόκκινο* ~· **ΦΡ.** (μτφ.) *μαύρο χαβιάρι* για κάτι πολύ ακριβό, για κάτι που έχει απαγορευτικά υψηλή τιμή.
[ΕΤΥΜ. μεσν., αβεβ. ετύμου, πιθ. < τουρκ. havyar ή, κατ' άλλη άποψη, κατ' απόσπαση από το σύνθ. *ταριχαβγιάριον* < *τάριχος* + *αβγό*|. **χαβιαροσαλάτα** (η) {δύσχρ. χαβιαροσαλατών} σαλάτα από χαβιάρι ή αβγοτάραχο.
χαβούζα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (παλαιότ.) χτιστή δεξαμενή νερού ή λαδιού **ΣΥΝ.** στέρνα 2. (ειδικότ.) υπόγεια δεξαμενή, ειδικά κατασκευασμένη για τη συγκέντρωση περιττωμάτο>ν και άλλων λυμάτων κατοικίας ή πόλεως **ΣΥΝ.** βόθρος **3.** (μτφ.) οτιδήποτε χαρακτηρίζεται από ηθική ρυπαρότητα, διαφθορά: *το στόμα του είναι ~* **ΣΥΝ.** (μτφ.) βρομιά, λάσπη.
[ΕΤΥΜ, < τουρκ. havuz < αραβ. haud], **χάβρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** (κυρ.) η συναγωγή των Εβραίων
(μτφ.) θορυβώδης συγκέντρωση, πλήθος μαζεμένων ανθρώπων πυυ φωνασκούν: *~ γίναμε εκεί μέσα, δεν υπάρχει κανείς να βάλει μια τάξη* **||** *η συνέλευση ήταν ~ Ιουδαίων* ΣΥ Ν. οχλαγωγία, οχλοβοή.
{.ΕΤΥΜ. < τουρκ. havra «συναγωγή» < εβρ. hehra. Η σημ. 2 λόγω τής ομαδικής προσευχής πυυ αναπέμπεται στη συναγωγή].
Χαβρη (η) πόλη και λιμάνι τής ΒΔ. Γαλλίας στυ Στενό τής Μάγχης. **[ΕΙ ΥΜ.** Μεταφορά τού γαλλ. (Lc) Havre (οπτικό δάνειο), που αποσπάστηκε από την πλήρη αρχική ονομ. Le Havre de Grace «το λιμάνι τής Χάριτυς», η οπυία δόθηκε στην πόλη το 1517 από τον ιδρυτή της Φραγκίσκο Α']. **χάβω** ρ. * χάφτω
χαγάνος (ο) (παλαιότ.) Μογγόλος μονάρχης ή ανώτατος αξιωματού- χος (κυβερνήτης, έπαρχος), ευγενής ή γαιοκτήμονας σε πολλές ιολα- μικές κοινωνίες· αλλιώς *χαν. χάνος: ~ των Αβάρων / των Χαζάρων*. **[ΕΤΥΜ.** Λόγ. μεταφορά τού τουρκ. kagan < μογγολ. qayan «κυβερνήτης». Όμοια προέλ. και το *χαν* < τυυρκ. han < αρχ. περσ. khan < μυγ- γολ. qayan |.
Χάγη (η) πόλη τής Δ. Ολλανδίας, έδρα τής ολλανδικής κυβέρνησης και τού Διεθνούς Δικαστηρίου.
[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γαλλ. Hague (οπτικό δάνειο) < ολλ. Den Haag, συντομευμένη μορφή τής πλήρους ονομασίας 's Gravcn-hagc, με τη σημ. «φράχτης από θάμνους τού κόμητα», επειδή την κυνηγετική περιοχή των Ολλανδών ευγενών περιέκλειαν φράχτες από θάμνους], **χαγιάτι** (το) {δύσχρ. χαγιατ-ιυύ | -ιών| (λαϊκ.) ξύλινος στεγασμένος και ανοιχτός εξώστης παραδοσιακού σπιτιού με εξωτερική σκάλα **ΣΥΝ.** βεράντα, μπαλκόνι.
[ΕΓΥΜ. < τουρκ. hayat < αραβ. ha'it «λαχανόκηπος»].

χάδεμα (τυ) --♦χαϊδεύω
χαδεμένος, -η, -ο -» χαϊδεμένος
χάδι κ. **χάϊδι** (τυ) {χαδ-ιού | -ιών} 1. ελαφρό, τρυφερό άγγιγμα με την παλάμη τού χεριού ή με τις άκρες των δαχτύλων ως εκδήλωση αγάπης, στοργής, τρυφερότητας κ.λπ.: *γλυκό είναι πάντα το ~ τής μάννας || το μωρό μου Θέλει χάδια* ΣΥΝ. χάϊδεμα, χαϊδολόγημα, (λόγ.) θωπεία

(κατ' επέκτ.) τρυφερή περιποίηση, καλόπιασμα: *«κι Γμένα το παιδάκι μου το θρέφουνε τα ~»* (νανούρισμα) *|| στερήθηκε τα - και τις φροντίδες στα παιδικά του χρόνια* ΣΥΝ. κανάκεμα 3. (κατ' επέκτ.) φιλάρεσκη προσποίηση ή ακκισμός για την προσέλκυση τής προσοχής: *του 'κανε τόσα ~. ώστε τελικά τον κατάφερε* συν. νάζι. κάμωμα. – (υποκ.) **χαδάκι** (το).

Ιετυμ. μεσν. < *ηχάδι(ο)ν* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου *ή-),* με τη σημ. «τραγουδάκι, κανάκεμα», υπυκ. τού αρχ. *ήχος.* Ο τ. *χάιδι* προέρχεται από τη συνεκφορά *τό ήχάδιον*> **τοϊχάδι* > *τό χάιδι* (με μετάθεση τού -ι–) J.

χαδιάρης, -α. -ικο {χαδιάρηδες} (λαϊκ.) **1.** αυτός που αγαπά πυλύ τα χάδια, που είναι συνηθισμένος στα χάδια, που του αρέσει να τυν συ- μπεριφέρυνται τρυφερά: *~ παιδί / γατί* ΣΥΝ. μαλακός, τρυφερός αντ. σκληρός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που κάνει νάζια, που του αρέσουν τα καμώματα: *~ γυναίκα* Συν. ναζιάρης. Επίσης **χαδισρικος,** -η, -ο. – **χαδιάρικα** επίρρ.

(ετυμ. < *χάδι* + παραγ. επίθημα *-ιάρης.* πβ. κ. *αλανιάρης].* **χαζεύω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {χάζεψα} ♦ (αμετβ.) **1.** (κυριολ.) γίνομαι χαζός: *είσαι στα καλά σου ή χάζεψες;* συν. ςεκυντιαίνω **2.** (κατ' επέκτ.) εντυπωσιάζυμαι τόσυ. πυυ φέρυμαι σαν χαζός, χάσκω από έκπληξη: *με το που αντικρίζεις τόσο πλούτο και χλιδή, χαζεύεις!* συν. αποσβολώνομαι. μένω με το στόμα ανοιχτό · 3. περνώ τον καιρό μου κοιτάζοντας ασήμαντα πλην ευχάριστα πράγματα, σπαταλώ τον χρόνο μου κοιτώντας από 'δώ και από 'κει: *γιατί δεν κάνεις κάτι, αντί να χαζεύεις;* **||** *πέρασε όλη την ημέρα χαζεύοντας* ♦ **4.** (μετβ.) βλέπω ή παρακολουθώ (κάποιον/κάτι) απορροφημένος. με μεγάλη προσήλο)ση: *καθόταν στη γωνία και χάζευε την κίνηση || στεκόμουν και σε χάζευα πολλή ώρα.* – **χάζεμα** (το). οχολιο λ. *βλέπω.*

{ΕΓΥΜ. < *χαζός].*

χάζι (το) {χωρ. γεν. κ*. πληθ.Ι (λαϊκ.) το να κοιτάζει κανείς ασήμαντα πράγματα, το να χαζεύει (κάτι) · κυρ. στις φρ. (α) **έχωχσζ/** είμαι δια- σκεδαστικός. ευχάριστος: *έχει πολύ χάζι ο φίλος σου! φ) κάνω (κάτι / κάποιον) χάζι* μου αρέσει, με διασκεδάζει, με ευχαριστεί (κάτι/κάποιος): *αυτό* το *μωρό το κάνω χάζι* συν. κάνω γυύστο.

[ετυμ. < τουρκ. ha/, «ευχαρίστηση»], **χαζο-** κ. **χαζό-** α' συνθετικό πυυ δηλώνει: **1.** ανοησία, αφέλεια: *χαζό- γερος, χαζο-γκόμενα, χαζο-πούλι* **2.** έλλειψη σοβαρότητας (από υπερβολική αγάπη και ενδιαφέρον): *χαζο-μπαμπάς* 3. κάτι πρόχειρο, ανούσιο: *χαζο-κουβέντα, χαζο-λογώ.* **χαζοβιολης** (ο) {χαζοβιόληδες}, **χαζοβιόλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο πυυ φέρεται ανόητα και επιπόλαια: *τι πήγε κι έκανε πάλι ο -;* συν. κουτός, ανόητος, ελαφρόμυαλος, επιπόλαιος. – **χα- ζοβιόλικος,** -η. -ο.

[ετυμ. < *γαζός* ‹ *-βιόλης* ‹ *βιολί].* **χαζογελώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. {χαζογελάς... | χαζογέλασα} γελώ χωρίς ιδιαίτερο λόγυ και συνήθ. με τρόπο που ενοχλεί τους άλλους. **χαζογκόμενα** (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-μειωτ.) κοπέλα που συμπε- ριφέρεται ανόητα, επιπόλαια ή με ιδιαίτερη αφέλεια και ευπιστία.

χαζοκουβέντα (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.} χαζή κουβέντα, ανόητα λόγια · φλυαρία χωρίς περιεχόμενο: *αφήστε τις ~, να πούμε και κάτι πιο σοβαρό!* ΣΥΝ. (λόγ.) μωρολογία, **χαζοκούτι** (το) {χαζοκουτιού | χωρ. πληθ.} (ειρων.) η τηλεόραση: *κάθεται με τις ώρες μπροστά στο ~. αντί να διαβάσει τα μαθήματά του.*

χαζολογώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. {χαζυλυγάς... · εύχρ. μόνυ σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** μιλώ σαν χαζός, λέω ανυησίες: *συγκεντρώσου και σταμάτα να χαζολογάς* ΣΥΝ. (λόγ.) μωρολογώ **2.** μένω αδρανής, είμαι αργόσχολος, σπαταλώ τον χρόνο μου ασχολούμενος με ασήμαντα πράγματα: *όλο χαζολογάει εδώ κι εκεί, αντί να στρωθεί να διαβάσει!* **||** *κάνε και καμιά δουλειά, όχι μόνο να χαζολογάς!* ΣΥΝ. χαζεύω, χασομερώ αντ. δραστηριοποιούμαι. –**χαζολόγημα** (το).

[ετυμ. < *χαζός* + *-λογώ* ‹ *-λόγος* ‹ *?.έγω}.* **χαζομαμμά** (η) {χαζομαμμάδες} γυναίκα που γίνεται για πρώτη φυ- ρά μητέρα και που επιδεικνύει ιδιαίτερο ενθυυσιασμό και αφοσίωση στην ενασχόληση με το παιδί της. **χαζομάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το να είναι κανείς χαζός: *η ~ αυτού τού παιδιού είναι άλλο πράγμα!* **||** *είναι κα?^ός μέχρι χαζομάρας* συν. κουταμάρα, βλακεία, ανοησία ΑΝ Γ. εξυπνάδα, ευφυΐα **2.** (συνεκδ.) λόγος ή πράξη χαζύ. ανόητη ενέργεια: *ήταν μεγάλη ~* αυ- *τό που έκανες || πρόσεξε μην κάνεις καμιά ~ εκεί που θα πας* συν. κουταμάρα, βλακεία, ανοησία, απερισκεψία ανγ. εξυπνάδα. – (υποκ.)

χαζομσρίτσα κ. **χαζομαρούλα** (η). σχολιο λ. *ανόητος.* [ΕΤΥΜ. ‹ *χαζός* + παραγ. επίθημα *-μάρα* (βλ.λ.). πβ. κ. *κοντα-μάρα* \. **χαζομπαμπάς** (ο) {χαζυμπαμπάδες} άνδρας που γίνεται για πρώτη φορά πατέρας και που επιδεικνύει ιδιαίτερο ενθουσιασμό και αφοσίωση στην ενασχόληση με το παιδί του.

χαζοπούλι (το) {χαζοπουλι-ού [-ών} (μειθ)τ. ως χαρακτηρισμός) νεαρό συνήθ. πρόσωπο που συμπεριφέρεται με αφέλεια, **χαζός,** -ή. -6 **1.** (για πρόσ.) αυτός που δεν διαθέτει ευφυΐα ή ευστροφία: *είναι πολύ καλός χαρακτήρας αλλά λιγάκι ~ || δε ν είμαι τόσο ώστε να του δανείσω χρήματα!* **||** *μην παριστάνεις τον ~ καταλαβαίνεις πολύ καλά τι σου λέω* **|| -** *είσαι ή τον ~ παριστάνεις;* **j|** *για χαζούς μας περνάς και μας λες τέτοιες δικαιο/.ογίες;* || (σε οικ. προσφων.) *σε πείραζα, βρε χαζέ, δεν το εννοούσα!* συν. κουτός, ανόητος, βλάκας αντ. έξυπνος, ευφυής, ευστρυφυς 2. (κατ' επέκτ. για πράγμ.) αυτός **που δεν απαιτεί εξυπνάδα (συνεπώς είναι εύκολος, κάνει ακόμη και για ανόητο): -** *δου/.ειά / ερώτηση / ταινία* **(απλυική. αφελής)** 3. **αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από ανοησία, που φανερώνει χαμηλό δείκτη ευφυΐας:** *~ κουβέντες / λόγια / απάντηση / ματιά* **συν. ανόητυς, βλακώδης αντ. έξυπνος, ευφυής** 4. **αυτός που δεν προκαλεί κανένα ενδιαφέρον σε έναν έξυπνο άνθρωπο, που πρυυρίζεται για ανθρώπυυς χαμηλού επιπέδου:** *~ έργο / ταινία / βιβλίο.* **– (υπυκ.) χαζούλης, -α. -ι/- ικο κ. χαζούτσικος, -η/-ια, -ο, χαζά** επίρρ. σχολιο λ. *ανόητος.* **[ετυμ. <** *χάζι* **(βλ.λ.)]. χαζούλιακας (ο) (εκφραστ.-επιτατ.) πολύ χαζός:** *ούτε αυτό το απλό πράγμα δεν καταλαβαίνει, ο -!* **συν. κουτός, βλάκας, ανόητος αντ. έξυπνος, ευφυής. σχολιο λ.** *ανόητος.*

[ετυμ. < *χαζός* **+ παραγ. επίθημα** *-ούλιακας,* **πβ. κ.** *στραβ-ούλιακας***[. χαζοφέρνω ρ. αμετβ. (λαϊκ.) είμαι κάπως χαζός, συμπεριφέρομαι σαν χαζός:***μην του δίνεις σημασία, χαζοφέρνει λίγο!* **χαζοχαρούμενος, -η. -υ 1. (για πρόσ.) αυτός πυυ εκδηλώνει την ευθυμία του με χαζομάρες ή δείχνει πολύ χαρούμενος, χωρίς να υπάρχει λόγος:** *~ παιδί / κορίτσι* **2. αυτός που χαρακτηρίζεται από υπερβολική ευθυμία, ελαφρότητα και επιπολαιότητα: -** *τραγουδάκι / ποι- ηματάκι / έκφραση (προσώπου).* **– χαζοχαρούμενα** επίρρ. **χαι** επίθ. **{άκλ.} (αργκό) 1. αυτός που βρίσκεται σε πολύ καλή ψυχική διάθεση · συνήθ. στη** φρ. *στα χσι μου* **στην καλύτερη κατάστασή μου:** *τώρα που βρήκα δουλειά, είμαι -!* **ΣΥΝ. ανεβασμένος** 2. **(α) αυτός πυυ έχει ανέλθει κοινωνικά ή που ντύνεται και συμπεριφέρεται όπως τα μέλη των ανώτερων τάξεων:** *το παίζει πολύ ~* **με** *τα ακριβά ρούχα που αγοράζει* **ΣΥΝ. ανεβασμένος (β) (για πράγματα) αυτός πυυ είναι εντυπωσιακός και ξεχωριστός:** *πολύ - σπίτι όλα δένουν μεταξύ τους άψογα* 3. **(κ. ως επίρρ.) θαυμάσια, σπυυδαια:** *περάσαμε πολύ ~.*

[ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. high, κυριυλ. «(υ)ψηλός»]. **χαϊβάνι (το) {χαϊβαν-ιού | -ιών} (λαϊκ.) 1. αυτός που είναι πολύ χαζός ΣΥΝ. βλάκας, κουτός, ανόητος ΑΝΤ. ευφυής, έξυπνος, εύστροφος**

(σπάν.-λαϊκότ.) τυ μωρό ή τυ μικρό παιδί.

[Ε.ΤΥΜ. < τουρκ. hayvan -<ζώο»1.

Χαϊδελβέργη (η) πόλη τής ΝΔ. Γερμανίας με διεθνούς φήμης πανεπιστήμιο. [ΕΤΥΜ. Μεταφυρά τυύ γερμ. Heidelberg < Heidc «θαμνότοπος» + Berg <«βουνό», καθώς η πόλη βρίσκεται στις όχθες τού ποταμού Νέκαρ και δίπλα στυυς δασώδεις λόφους Όντενβαλντ], **χαϊδεμα** (το) χαϊδεύω

χαϊδεμένος, -η, -ο κ. χαδεμένος αυτός που τυν έχουν δείξει ιδιαίτερη στοργή και φροντίδα, που τον έχουν αναθρέψει με πολλά χάδια και περιποιήσεις: *τον έχουν πολύ -* **τον** *γυιο τους* **ΣΥΝ. κολομαθημένος. χαϊδούλης** · ΦΡ. *χαϊδεμένο παιδί* **(i) (μειωτ.) αυτός που έχει δεχτεί τόσα χάδια και περιποιήσεις, ώστε έχει καταντήσει μαλθακός ή/και ασθενικός:** *είναι το ~ τής μαμάς του* **(ii) αυτός που έχει την ιδιαίτερη συμπάθεια και εύνοια κάποιου:** *είναι το - τού αφεντικού.*

χαϊδευτικός, -ή. -ό 1. αυτός που γίνεται με τρυφερότητα ή εκφράζει τρυφερότητα: - *κίνηση / χειρονομία / όνομα / προσωνυμία* **Συν. (λόγ.) θωπευτικός λμ. τραχύς, σκληρός 2. (ειδικότ.)** *χαϊδευτικό* **(το) το όνομα με τυ υπυίυ πρυσφωνύυν κάποιον τα πολύ οικεία του πρόσωπα και τυ οποίο αποτελεί συνήθ. σύντμηση τού βαπτιστικού:** *τη Βάφτισαν Αθηνά. αλλά Νανά είναι το ~ της.* **– χαϊδευτικά** επίρρ.

χαϊδεύω ρ. μετβ. {χάιδ-εψα. -εύτηκα, -εμένος} **1.** (α) αγγίζω ή τρίβω ελαφρά με την παλάμη τού χεριού ή με τις άκρες των δαχτύλων μου **(κάποιυν/κάτι) ως ένδειξη τρυφερότητας, αγάπης και στοργής:** *χάιδε- ψε τρυφερά τη γυναίκα του* [[*~ το μωρό / το σκυλί / τα γένια τού παππού* **|| το** *παιδάκι χαϊδεύει τη γατούλα* **ΣΥΝ. (εκφραστ.) χαϊδολογώ, (λόγ.) θωπεύω (β) αγγίζω κάτι ελαφρά, απαλά:** *~ τις χορδές τής κιθάρας* 2. **(ειδικότ.) αγγίζω (κάποιον) ερωτικά, κάνω ερωτικές θωπείες σε (κάποιον):** *τη χάιδεψε στο στήθος* 3. **(κατ' επέκτ.) περιβάλλω (κάποιον) με πολλές περιποιήσεις και φροντίδες, συμπεριφέρομαι τρυφερά ή κολακευτικά προς (κάποιον):** *μην τον χαϊδεύεις πολύ τον γυιο σου, γιατί Οα τον κακομάθεις* **συν. περιποιούμαι, καλοπιάνω, κανακεύω** 4. **(ειδικότ. το μεσοπαθ.** *χαϊδεύομαι***) (α) αρέσκομαι στα χάδια, επιδιώκω τα χάδια και συμπεριφέρομαι ανάλογα:** *η γάτα ήρθε να χαϊδευτεί στα πόδια μου* **(β) συνανίζομαι** 5. **(ειδικότ. η μτχ.** *χαϊδεμένος, -η, -ο)* **βλ.λ. – χάϊδεμα κ. χάδεμα** (το).

|ΗΓΥΜ. μεσν. **<** *χά<ι)δι* **(βλ.λ.) +** παραγ. επίθημα *-εύω].* **χάιδι (τυ)**
♦ χάδι

χαϊδολογώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {χαϊδολογ-άς κ. -είς... | χαϊδολόγ-ησα, -ιέ- μαι κ. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. χαϊδεύω επίμονα ή συχνά (κάποιον/κάτι): - *συνέχεια το μωρό* **ΣΥΝ. (λόγ.) θωπεύω- (μεσοπαθ.** *χαϊδολογιέμαι)* 2. **ανταλλάσσω χάδια με κάποιον ΣΥΝ. χαϊδεύομαι** 3. **μου αρέσουν τα χάδια, επιδιώκω τα χάδια και τυ δείχνω:** *η γάτα χαϊδολογιέται στα πόδια μου* **ΣΥΝ. χαϊδεύομαι. – χαϊδολόγημα** (το).

[ετυμ. < *χά(ι)δι + -λογώ < -λόγος< λέγω].* **χαϊδούλης κ. χαδούλης (ο) {χαϊδούληδες} (λαϊκ.) υ πολύ χαϊδεμένος. πρόσωπο που έχει ανατραφεί με πολλές περιποιήσεις και φροντίδες:** *είναι μικρούλ,ης και* **- συν. παραχαϊδεμένος. κανακεμένος. Ιπτυμ. <** *χά(ι)δι* **+ υποκ. επίθημα** *-ούλης,* **πβ. κ.** *χαζ-ούλης}.*

Χάιδω (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα. **ΙΕΤΥΜ.** μεσν. κύρ. όν. (με σλαβ. καταλ. σχηματισμό {-ο|. για τον οποίο βλ. λ. *Μα/.άμω),* που προέρχεται από το θ. τού ρ. *χα(ί)δεύω* (βλ.λ.)[. **χαϊ-κλάς** (η) {άκλ.} η υψηλή κοινωνία (βλ. λ. *υψηλός).*

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. **high-class],** **χαϊκού** (το) {άκλ.} σύντομο ιαπωνικό ποίημα με σταθερή στιχυυργι- κή μορφή · αποτελείται από τρεις στίχους (5. 7 και 5 συλλαβών) και κύριο χαρακτηριστικό του είναι ότι υποβάλλει πολλά με όσο το δυνατόν λιγότερες λέξεις. Επίσης **χάι-κάι.**

[ΕΤΥΜ. < ιαπ. haiku < hai «είδος ανεπίσημης ποίησης» (κατά λέξη

«αστείο») + ku «στροφή ποιήματος»], **χαΐμαλί** (το) {χαΐμαλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** **αντικείμενο που το κρεμούν στον λαιμό εν είδει κοσμήματος και θεωρείται ότι προφυλάσσει από το κακό. τις ατυχίες κ.λπ.:** *φορούσε ~ κατά τής βασκανίας* **συν. φυλαχτό, (λαϊκ.) γκόλφι. (λόγ.) περίοπτο 2. (γενικά) στολίδι που κρέμεται από τον λαιμό:** «*οι βασιλιάδες με τ' ασημένια τους ~, με την κορώνα και την πορφύρα...*» **(Ν. Γκάτσος)** 3. **(ειρων.) μεγάλο, κρεμαστό και άκομψο κόσμημα τού λαιμού: τι** *τα φόρεσες όλα αυτά τα* **|γ.τυμ. <** *χαμαΐλί* **(με αντιμετάθεση) < τουρκ. hamayil].** **χαίνω** **ρ. αμετβ. {εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.· παρακ. κεχην-ώς, -υία, -ός) (λόγ.-σπάν.) 1.** **έχω ή σχηματίζω χάσμα, είμαι ανοικτός:** *το βάραθρο έχαινε μπροστά μας* **συν. χάσκω· ΦΡ.** *χαίνουσα πληγή* **(ϊ) ανοικτή πληγή, τραύμα που δεν εχει κλείσει (ii) (μτφ.) πρόβλημα ή δυσάρεστη κατάσταση που δεν επιδέχεται λύση ή βελτίωση:** *ο πληθωρισμός είναι μία από τις καίννυσες πληγές τής οικονομίας μας* 2. **(η μτχ. κε-χηνώς,** *-υία, -ός)* **βλ.λ. ** σχολιο λ.** *-αίνω.*

Ιετυμ. μτγν. < **χάν-]ω* (με επένθεση), βλ. λ. *κεχηνώς. χάσκω\.* **χαίρε** [αρχ.] προστ. τού ρ. *χαίρω* (βλ.λ.) **1.** (αρχαιυπρ. ως χαιρετισμός- σπάν.) να αισθάνεσαι χαρά, γεια συυ (πβ. *- Καίσαρ. - Κεχαριτωμέ- νην* φρ.*χαίρε βάθος αμέτρητον* βλ. λ. *βάθος* 2. *χαίρε* (τυ) στη φρ.*ύστατο χαίρε* βλ. λ. *ύστατος* (βλ. κ. λ. *χαίρω).* **χαιρέκακος,** -η. -υ αυτός που νιώθει χαρά για τη δυστυχία των άλλων. που χαίρεται με τις ατυχίες ή τα παθήματά τυυς. **— χαιρέκακα** επίρρ.. **χαιρεκακία** (η) [αρχ.].

[ετυμ. μτγν. < *χαιρε-* **(<** *χαίρω)* **+** *κακός* **j. χαιρεκακώ ρ. αμετβ.]μτγν.| ίχαιρεκακείς... · εύχρ. μόνυ σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.) είμαι χαιρέκακος, χαίρυμαι για τις δυστυχίες ή τα παθήματα των άλλων,** **χαίρετε** **ρ. ►** *χαίρω*

χαιρέτημα **(τυ) χαιρετώ**

χαιρετίζω **ρ. μετβ. {χαιρέτισ-α, -τηκα, -μένος} 1.** **προσαγορεύω** *(κάποιον)* **με τυ «χαίρετε» ή με τη φράση «γεια συυ / σας» ή με νεύμα, καθιερωμένυ τρόπυ χαιρετισμού κ.λπ.:** *μόλις με είδε. με χαιρέτισε* **|| -** *κάποιον με μια κίνηση τού κεφαλιού / βγάζοντας το καπέλο μου / δίνοντας το χέρι μου / διά χειραψίας / με ελαφρά υπόκλιση / κουνώ-ντας το χέρι μου* **συν. χαιρετώ** 2. **απευθύνω σε (κάπυιυν) χαιρετισμό όπως ορίζει η συνήθεια ή η εθιμοτυπία:** *~ το συνέδριο / τους παρι- σταμένους / τα μέλη τού κόμματος* **συν. χαιρετώ** 3. **(ειδικότ.) στέλνω χαιρετισμούς σε (κάποιον):** *να μου χαιρετίσεις τους δικούς σου* 4. **(κατ' επέκτ.) εκφράζω σε (κάπυιυν πυυ συναντώ) τα συναισθήματα, τα υποία τρέφω προς αυτόν, με φράσεις, χειρονομίες και γενικότ. με εξωτερικές εκδηλώσεις:** *με χαιρέτισε μ' ένα χαμόγελο / πολύ ψυχρά* **συν. χαιρετώ 5. (μτφ.) απυδέχυμαι (κάτι) με ενθυυσιασμό, δηλώνω με ευχαρίστηση την έγκριση ή την επιδοκιμασία μυυ:** *τα συνδικάτα χαιρέτισαν τις αποφάσεις τής κυβέρνησης* || *η εκλογή του χαιρετίστηκε από όλους τους συνέδρους* **συ\. επιδοκιμάζω, επικρυτώ, εγκρίνω αμ. απυδυκιμάζω), επικρίνω, ψέγω. ** σχολιο λ.** *χαιρετώ.*

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *χαίρω* **(από τον τ.** *χαίρετε,* **πυυ χρησιμυπυιείται ως χαιρετισμός) + παραγ. επίθημα** *-ίζω\.* **χαιρέτισμα** **(τυ) Ιμτγν.] {χαιρετίσμ-ατυς | -ατα. -άτων} 1.** **η απόδυση χαιρετισμού (σε κάπυιυν) με τις καθιερωμένες φράσεις ή/και χειρονομίες κατά τη συνάντηση ή τυν αποχωρισμό και η συνακόλουθη έκ-φραση των συναισθημάτων προς αυτόν:** *το ~ τοι> ήταν κάπως ψυχρό* **συν. χαιρετισμός** *2.χαιρετίσματα* **(τα) (α) απυστυλή ή διαβίβαση χαι- ρετισμού προς απόντα μέσω επιστυλής. τρίτυυ προσώπου ή με άλλον τρόπυ:** *η γυναίκα μου σας στέ/.νει τα θερμά της ~* || *δώσε τα ~ μου στον πατέρα σου* **συν. χαιρετισμοί, (σπάν.) χαιρετιστήρια (β) (ειρων.) λέγεται για να δηλώσει τέλεια αδιαφυρία για κάτι ή για να τυνίσει τετελεσμένη και αμετάκλητη αποτυχία:** *Τώρα. πες του ~! Ας ερχόταν νωρίτερα!* **|| ***άμα χάσουμε και αυτό το παιχνίδι, μετά* **~! ** σχολιο λ.** *χαιρετώ.*

χαιρετισμός **(ο) Ιμτγν.] 1.** **η (λ.χ. «χαίρετε» «γεια συυ / σας» κ.ά.) εκ-δήλοκτη των διαφόρων συναισθημάτων μεταξύ των ανθρώπων κατά τις συναντήσεις, τις συναναστροφές και τους αποχωρισμούς τους με καθιερωμένες λέξεις, φράσεις και χειρυνομίες:** *θερμός / εγκάρδιος / ψυχρός / τυπικός ~* || *έβγαλε το καπέλο του ως χαιρετισμό* || *με χαιρέτισε πρώτος και εγώ όφειλα να ανταποδώσω τον ~* **συν. χαιρέτισμα 2. (στον πληθ.) (α) απυστυλή ή διαβίβαση αυτών των καθιερωμένυι λέξεων και φράσεων προς απόντα μέσω τρίτυυ προσώπου, επιστυλής ή με άλλυν τρόπο:** *δώστε τους ~ μου στη σύζυγό σας* || *σας στέλνω τους θερμότερους - μου* **συν. χαιρετίσματα, χαιρετιστήρια (β) εκκλιις.** *Χαιρετισμοί* **(υι) εκκλησιαστικυί ύμνοι πυυ ψάλλονται πρυς τιμήν τής θευτόκυυ- υνυμάστηκαν έτσι. γιατί σε αυτυύς οι στίχοι των οίκων (βλ.λ.) που έχυυν περιττό αριθμό αρχίζουν με τη λέξη «χαίρε» (βλ.λ.)** 3. **(ειδικότ.) η απόδοση των καθιερωμένων τιμών σε υψηλό πρόσωπο, επίσημο σύμβυλυ κ.λπ.:** *ο ~ τού βασιλιά / τής σημαίας* **|[** *στέκομαι σε στάση χαιρετισμού* 4. **το να χαιρετίζει κανείς κάτι, κυρ. εκφράζοντας την αποδοχή, την επιδοκιμασία του:** *ο πρόεδρος έστει- ?.ε ~ στη συνέλευση / στο συνέδριο.* *** σχολιο λ.** *χαιρετώ.*

χαιρετιστήριος, **-α.-ο |1886| (λόγ.) 1.** **αυτός πυυ σχετίζεται με τον χαιρετισμό ή γίνεται σε ένδειξη χαιρετισμού και ως εκδήλωση σεβασμού. αφοσίωσης, αγάπης κ.λπ.:** *~ κανονιοβυ/.ισμός / λόγος / τη/^ε- γράφημα Ϊ δώρο* **2. (ειδικότ.)** *χαιρετιστήρια* **(τα) {χαιρετιστήριων] η αποστολή ή διαβίβαση χαιρετισμού συν. χαιρετίσματα.**

[ετυμ. < *χαιρετίζω* **+ παραγ. επίθημα** *-τήριος.* **πβ. κ.** *ευχαρισ-τήριος\.* **χαιρετουρα** **(η) {χωρ. γεν. πληθ.} 1.** **πολύ έντονος και πομπώδης χαιρετισμός με ζωηρές κινήσεις και χειρονομίες:** *άρχισαν τις ~ μπροστά στις κάμερες τής τηλεόρασης* 2. **κάθε τυπικός χαιρετισμός, ο υποίος για τον ομιλητή αποτελεί σύμβαση κοινωνική, την οποία δεν επιθυμεί σε συγκεκριμένη περίσταση ή αποφεύγει γενικά:** *Δεν αφήνουμε τις ~ και τους πληθυντικούς; Εδώ είμαστε φιλαράκια!*

Ιγιύμ. < *χαιρετώ* **+ παραγ. επίθημα** *-ούρα.* **πβ. κ.** *χασ-ούρα\.* χαιρετώ **(κ. -άω) ρ. μετβ. {χαιρετάς...] χαιρέτ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα}** 1. **απευθύνω.χαιρετισμό σε (κάποιον) με τις καθιερωμένες λέξεις, φράσεις και χειρονομίες, δείχνοντας ταυτόχρονα τα συναισθήματα πυυ τρέφω πρυς αυτόν:** *~ εγκάρδια / ψυχρά* || *με συγχωρείτε. παρέλειψα να σας χαιρετήσω* || *έφυγε χωρίς να με χαιρετήσει* **συν. χαιρετίζω, (ειδικότ.) καλημερίζω, καλησπερίζω, καληνυχαζω- ΦΡ.** *χαιρέτα μου / μας τον πλάτανο* **βλ. λ.** *πλάτανος* 2. **(ειδικότ.) στέλνω τους χαιρετισμούς μου σε (κάπυιον απόντα) μέσω τρίτου προσώπου, επιστολής ή με άλλυν τρόπυ:** *να μου χαιρετήσεις τους γονείς σου* **Συν. χαιρετίζω**

(ειδικότ.) κάνω καθιερωμένη κίνηση ή χειρυνυμία. για να απυδώ- σω τιμές σε υψηλό πρόσωπο. επίσημο σύμβυλο κ.λπ.: *~ τον βασιλιά / τη σημαία* **|| οι** *στρατιώτες χαιρέτησαν ζωηρά τον λοχαγό τονς* || *η άφιξή του χαιρετήθηκε με καννονιοβολισμούς* 4. **(κατ' επέκτ.) προσκυνώ εικόνα ή άλλυ θρησκευτικό σύμβολο:** *Οα χαιρετήσουμε τον επιτάφιο και θα φύγουμε* **συν. ασπάζυμαι** 5. **(κατ' επέκτ.) επισκέπτο- μαι (κάπυιυν) σε επίσημη ημέρα, για να ευχηθώ σε (αυτόν):** *ήρθαμε να σε χαιρετήσουμε για τη γιορτή σου.* — χαιρέτημα **(τυ).**

[ΕΙΥΜ. < μεσν. *χαιρετώ,* **από τον αόρ.** *έχαιρέτισα* **τού μτγν.** *χαιρετίζω* **(βλ.λ.), πυυ συνέπιπτε φωνητικώς με τα ρ. σε** *-ώ.* **πβ. κ.** *έκύλησα - κυλώ, έτίμησα - τιμώ\.*

χαιρετώ ή χαιρετίζω; Από τον αόριστο *(χαιρέτισα)* και τον μέλλυντα *(χαιρετίσω)* τυύ ρ. χαιρετίζω, πυυ συνέπιπταν με τους αορίστους σε -ησα και μέλλοντες σε -ήσω των ρημάτων σε *-ώ.* πλάστηκε και ρ. χαιρετώ (πβ. *σκορπίζω - σκορπώ, σφυρίζω - σφυρώ), λυγίζω - λυγώ* κ.ά.) και αποχαιρετώ. Τόσο τα χαιρετισμός, χαιρετίσματα όσο και το αποχαιρετισμός, παράγωγα ρημάτων σε *-ίζω,* δείχνουν ότι κύρια μορφή των αντίστυιχων ρημάτων είναι τα χαιρετίζω και αποχαιρετίζω. Ωστόσο, η χρήση έχει σήμερα καθιερώσει ευρύτΓρα το χαιρετώ *(Χαιρετά ευγενικά τους γείτονες και τους γνωστούς, αλλά δεν χαιρετά κανέναν από τους συναδέλφους του),* κρατώντας το χαιρετίζω για πιο τυπικές χρήσεις, ιδίως στη σημ. τυύ «απευθύνω χαιρετισμό» σε συγκέντρωση, συνέδριυ κ.τ.ό. *(Χαιρετίζω το συνέδριό σας για τη μελέτη τού περιβάλλοντος Χαιρετίζουμε όλους τους συγκεντρωμένους εδώ απόψε).*

χαΐρι (τυ) {χαΐριυύ | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) εξέλιξη προς το καλύτερο, ευδοκίμηση: *τόσα χρόνια στην ξενιτειά και ~ δεν έκανε!* ΣΥΝ. πρόοδυς, πρυκυπή· ΦΡ. (α) *χαΐρι και προκοπή* (i) (εμφατ.) πρόοδος κοινο)νική και οικονομική: *~ δεν είδαμε απ' την κόρη σου!* (ii) (ως κατάρα) σε ΦΡ. όπως *χσΐρι και προκοπή να μη δεις* να μην προυδεύσεις καθόλου, να δυστυχήσεις στη ζωή συυ (β) (παροιμ.) *στραβά πσς, κάβουρα, μα* δες και *το χαΐρι σου* αυτός πυυ διαστρέφει την αλήθεια, πυυ βρίσκει συνεχώς δικαιυλυγίες και προσχήματα, δεν προοδεύει.

[ΕΙ ΥΜ. < τουρκ. hayir|. χαίρομαι ρ. αμετβ. κ. μετβ. αποθ. {χάρηκα] ♦ 1. (αμετβ.) αισθάνομαι χαρά. είμαι χαρούμενος, πολύ ευχαριστημένος ή ενθουσιασμένος: *χάρηκα που έμαθα νέα σας*]j *γιατί χαίρεσαι τόσο πολύ σήμερα:* || *~ πυυ δουλεύω για φιλανθρωπικούς σκοπούς* jj (παροιμ.) «*ο ψεύτης και ο κλέφτης τυν πρώτο χρόνο χαίρονται*» || (κ. σε συστάσεις) - *πολύ που σας γνώρισα ί για τη γνωριμία* αντ. λυπούμαι· φρ. **ο** *λύκος στην αναμπουμπούλα χαίρεται* βλ. λ. *αναμπουμπούλα* ♦ 2. (μετβ.) απολαμβάνω (κάτι): *καθόταν στον κήπο και χαιρόταν τη λιακάδα* || *δεν μπορεί να χαρεί τα πλούτη του* |j *είναι από τους ανθρώπους που χάρηκαν τη ζωή τυυς* || *σου εύχομαι να 'σαι πάντα καλά. να χαίρεσαι τον άντρα σου και τα παιδιά σου·* φρ. (εκφραστ.) (α) *να σε χαρώ / να χα- ρείς* για να εκφράσουμε έντυνη παράκληση: *πήγαινε, ~, να του μιλήσεις εκ μέρους μου!* jj (επιτατ.) *να χαρείς ό,τι αγαπάς, βοήθησέ τον!* (β) *να (σε ί τον / την κ.λπ.) χαρώ* για την έκφραση θαυμασμού: *να σε χαρώ εγώ, πόσυ έχεις ομυρφύνει!* || *να τυ χάρο), που μυυ έχει ψηλώσει τόσο!* (γ) *να χαρείς τα νιάτα σου (και την ομορφιά σου)* βλ. λ. *νιάτα* (δ) (σε ευχετικές εκφράσεις για τη γιορτή κάποιυυ) *να χαίρεσαι τη γιορτή σου!* να ζήσης πυλλά χρόνια, (ευχή πρυς εορτάζοντα). *να τον χαιρόμαστε / να τον χαίρεστε* (ενν. αυτόν πυυ εορτάζει) (ε) (σε ομω- τικές φρ.) *να μη χαρώ (κάποιον / κάτι):* *να μη χαρώ τα παιδιά μου. αν σου λέω ψέματα!* ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[f.tym. μτγν., μεσοπαθ. φωνή τού αρχ. *χαίρω* (βλ.λ.)]. χαίρω ρ. αμετβ. {εχάρην, -ης. -η...} (αρχαιοπρ.) 1. χαίρομαι (βλ.λ.)· συνήθ. για συστάσεις σε φρ. όπως: *~ πολύ για τη γνωριμία* || *Να σας συστήσω: από 'δώ ο σύζυγός μυυ. - ~ πυλύ* 2. (ειδικότ.) *χαίρε / χαίρετε* ως επίσημη προσφώνηση χαιρετισμού ή αποχαιρετισμού: *χαίρετε, κυρία μυυ* || *χαίρετε, κύριε διευθνντά* || «*χαίρε. ω. χαίρε ελευθερία*» (από τον Εθνικό Ύμνο) (βλ. λ. *χαίρεγ* φρ. *χαίρετε και σγαλλιάσθε (χαίρετε καί άγαλλιάσθε,* Κ.Λ. Ματθ. 5. 12) (ως ευχή) να αισθάνεσθε χαρά και αγαλλίαση 3. (λόγ.) τυγχάνω: *σας πληροφορώ ότι ~ άκρας υγείας* [[*~ καλής / κακής φήμης.*

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < **χάρ-]ω* (με επένθεση) < **ghr-,* συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **gher-* «επιθυμώ, βρίσκω ευχαρίστηση, χαίρομαι», πβ. σανσκρ. haryati «επιθυμώ, ευχαριστιέμαι», λατ. hortor «προτρέπω, παρορμώ». αρχ. γερμ. gern «επιθυμητός» (> γερμ. gcrnc «ευχαρίστως») κ.ά. Ομόρρ. *χαρ-ά. χάρ-ις, χάρ-μα* κ.ά. Σχετικά με τυν τ. *χαίρομαι,* ήδη υι αττικιστές θεωρούσαν τον τ. αυτό ως βαρβαρισμό έναντι τού *χαίρω).* χάι-σοσαιετι (η) {άκλ.} υψηλή κοινωνία (βλ. λ. *υψηλός).*

[Γ.τυμ. < αγγλ. high-society]. χαίτη (η) {χαιτών} 1. υι μακριές τρίχες στυν αυχένα ορισμένων ζώων: *η ~ τού αλόγου / τού λιονταριού* 2. (μτφ. για πρόσ.) τυ μακρύ ξέπλεκο μαλλί που πέφτει στους ώμους και ο ανάλυγυς τρόπυς χτένισμα-

τος: *η ξανθιά ~ μιας τραγουδίστριας* **ΣΥΝ. κόμη.**

[ΕΤΥΜ. **αρχ. < Ι.Ε. *ghait-a «κυματιστή κόμη», πβ. αβεστ. gaesa- «σγουρά μαλλιά», μεσν. ιρλ. gaiset «σκληρά μαλλιά», περσ. ges «μακριά μαλλιά» κ.ά.).

χάι-φάι κ. **χαϊφάι** (τυ) {άκλ.} **σύστημα εγγραφής και αναπαραγωγής ήχου υψηλής πιστότητας:** *ραδιόφωνο ~.*

[**ΕΤΥΜ. < αγγλ.** hi-fi. **αρκτικόλεξο από τις λ. high** fidelity **«υψηλή πιστότητα»!.**

χάκερ (ο) {άκλ.} **ο δικτυοπειρατής (βλ.λ.) ΣΥΝ. κυβερνοπειρατής.** [**ΕΤΥ.Μ. < αγγλ. hacker < hack «σκάζω - αποκτώ παράνομα πρόσβαση (σε σύστημα)»|.**

χακί (το) {άκλ.} **1.** **χοντρό ύφασμα από βαμβάκι, μαλλί και συνθετικές ίνες, χρώματος γκρίζου προς το πράσινο ή κίτρινο, το οποίο χρησιμοποιείται κυρ. για την κατασκευή στρατιωτικών στολών 2. (συνεκδ.) (α) η στολή τού στρατιώτη:** *ντύθηκε στο -* || *φόρεσε το ~* **(φόρεσε στρατιωτικά, πράγμα που δείχνει ότι κατατάχθηκε στον στρατό, πήγε στρατιώτης) (β) ο στρατός, η στρατιωτική θητεία:** *μετά το σχολείο τον περιμένει το ~* 3. **(συνεκδ.) (α) το χρώμα τού παραπάνω ύφάσματος (σημ. 1). δηλ. η γκριζοπράσινη ή γκριζοκίτρινη απόχρωση (β) (ως επίθ.) αυτός που έχει το παραπάνω χρώμα:** *~ σακάκι.*

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. khaki < χίντι khaki < περσ. khak «χώμα, σκόνη - χρώμα τής σκόνης»).

χάκινγκ (τυ) {άκλ.} ελλην. *δικτυοπειρατεία. κυβερνοπειρατείατ)* παράνομη πρόσβαση ατόμου στα αρχεία ενός υπολογιστή (βλ. λ. <5ι- κτυοπειρατής).

[ΕΤΥΜ. **< αγγλ. hacking < hack «σπάζω - αποκτώ παράνομα πρόσβαση (σε σύστημα)»)**], **χάλαζα** (η) **το χαλάζι (βλ.λ.).**

[**ΕΤΥ.Μ. αρχ. <** **χάλαδ-ja* **<** **ghUd-*. **συνεσταλμ. βαθμ. (ως προς το α' φωνήεν) τού δισύλλ. Ι.Η. 0.** **ghclod-* **«πάγος», πβ. περσ. zala «χαλάζι», αρχ. σλαβ. zlcdica «χιονόνερο», σλοβ. zlcd «λεπτός πάγος» κ.ά.}.** **χαλαζασφάλεια** **(η) {χαλαζασφαλειών} η ασφάλιση γεωργικής παραγωγής για ενδεχόμενη ζημιά από χαλάζι ή παγετό,** **χαλάζι** **(το) {χαλαζ-ιού | -ιών} 1.** **ΜΕΤΕΩΡ. μετεωρολογικό φαινόμενο, κατά το οποίο σημειώνεται πτώση σκληρών κόκκων παγωμένου νερού στο έδαφος υπό μορφήν βροχής, συνήθ. κατά τη διάρκεια καταιγίδας:** *λεπτόκοκκο / χοντρόκοκκο ~* || *φέτος η σοδειά καταστράφηκΓ από το ~* **|| (παροιμ.)** *«στην αναβροχιά καλό και το χαλάζι»* **(όταν δεν μπορείς να έχεις αυτό που θέλεις, είναι προτιμότερο ένα υποκατάστατο ή κάτι παρόμοιο από το τίποτε) 2. (ως επίρρ.) σε μεγάλη ποσότητα και με ορμή:** *οι σφαίρες έπεφταν* ΣΧΟΛΙΟ **λ.** *βροχή.*

[**ΕΤΥΜ. < μτγν.** *χαλάϊον.* **υποκ. τού αρχ.** *χάλαζα* **(βλ.λ.)}.** **χαλαζίας** **(ο) {χωρ. πληθ.} ΓΕΩΛ. πολύ διαδεδομένο ορυκτό, που απο- τελείται κυρ. από διοξίδιο τού πυριτίου με απειροελάχιστες προσμείξεις λιθίου. νατρίου, καλίου και τιτανίου και τού οποίου πολλές ποικιλίες, όπως η ορεία κρύσταλλος, ο αμέθυστος κ.ά., θεωρούνται πολύτιμοι ή ημιπολύτιμοι λίθοι.** **χαλαζιακός,** **-ή, -ό.**

[**ΕΤΥ.Μ. μτγν. < αρχ.** *χάλαζα* **(βλ.λ.)}.** **χαλάζιο** **(τυ) {χαλαζί-ου | -ων} ΜΑΤΡ. καλοήθης όγκος μικρού μεγέθους που μοιάζει με κόκκο και αναπτύσσεται στο βλέφαρο ΣΥΝ. (μτφ.) κριθαράκι.**

[**ετυμ. < μτγν.** *χαλάζιον,* **υποκ. τού αρχ.** *χάλαζα* **(βλ.λ.)}.** **χαλαζοβρόχι** **(τυ) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) βροχή μαζί με χαλάζι, καταιγίδα με πτώση χαλαζιού και βροχής:** *«τρία μεγάλα σύννεφα στο Καρπενήσι πάνε / το 'να φέρνει αστραπόβροντα, τ' άλλο* **~»(δημοτ. τραγ.).** **χαλαζόκοκκος** **(ο) καθένας από τους κόκκους παγωμένου νερού, από τους οποίους αποτελείται τυ χαλάζι:** *έπεφταν ~ μεγάλοι σαν φουντούκια.*

χαλαζόπληκτος, **-η, -ο αυτός που έπαθε ζημιές από πτώση χαλαζιού: -** *περιοχή / π/.ηθυσμός / γεωργός.*

[**ετυμ. <** *χάλαζα* **+** *-πληκτος* **<** *πλήττω].* **χαλαζόπτωσή** **(η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} (λόγ.) η πτώση χαλαζιού:** *οι καλλιέργειες καταστράφηκαν από* **χαλάκι** **(το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) 1.** **μικρό χαλί:** *έστρωσε δύο - στο υπνοδωμάτιο* 2. **πρόχειρο και χοντρό χαλί μικρών διαστάσεων, κυρ. από πλαστικές ίνες ή από χόρτο, το οποίο στρώνεται μπροστά από την εξώπορτα και χρησιμεύει για να καθαρίζουν τα παπούτσια τους όσοι μπαίνουν σε έναν χώρο.** **χαλάλι** **επίρρ. (λαϊκ.) ας είναι, δεν πειράζει, άξιζε να γίνει:** *πάρ'το δικό σου. ~ σου ·* **φρ. (α)** *χαλάλι να (σου) γίνει* **δεν με πειράζει για τους κόπους ή τις θυσίες που έκανα για χάρη σου:** *χαλάλι να γίνουν οι κόποι μου. αφού το παιδί μου κατόρθωσε να σπουδάσει* || *χαλάλι τον τα χρήματα, του άξιζαν περισσότερα* **(β)** *κάνω (κάτι) χαλάλι (σε κάποιον)* **συγχωρώ σε κάποιον κάτι ή το θεωρώ ότι καλώς έχει γίνει, δεν του κρατώ κακία:** *αυτό του το κάνω χαλάλι.*

[ΕΤΥΜ. < διαλεκτ. τουρκ. halal < τουρκ. helal «νόμιμος»}, **χαλαλίζω** **ρ. μετβ. {χαλάλισα} (λαϊκ.) κάνω (κάτι) χαλάλι, θεο>ρώ ότι (κάτι) καλώς έγινε, συγχωρώ:** *τα ~ όλα τα έξοδα, αρκεί να βγει κάτι καλό* **ΛΝΤ. χαραμίζω,** **χαλάουα** **(η) {χωρ. πληθ.} αποτριχωτική κολλώδης ουσία και η διαδικασία αποτρίχωσης με αυτό το υλικό.**

[εγυμ. Αγν. ετύμου]. **χαλαρός,** **-ή, -ό 1. αυτός που δεν έχει τεντωθεί ή σφιχτεί πολύ. που στέκει ή κρέμεται πλαδαρά:** *~ σχοινί / ζώνη/ κόμπος / δεσμά I γκέμια / μύες / ύφανση* **συν. (λαϊκ.) λάσκος, μπόσικος λντ. τεντωμένος, σφιχτός 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει ισχύ ή σθένος, που χαρακτηρίζεται από υποτονικότητα:** *~ διπλωματικό διάβημα / εμπορική κίνηση* **συν. άτονος, υποτονικός, (μτφ.) χλιαρός λντ. έντονος, ζωηρός, σθεναρός** 3. **(μτφ. για προφορικό ή γραπτό λόγο) αυτός που δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον ή δεν έχει ζωντάνια, δεν χαρακτηρίζεται από συνοχή:** *η συ ζήτηση είναι ~ ακόμη* || *- ύφος/ αγόρευση / προεκλογικός λόγος / πλοκή* (βιβλίου, ταινίας κ.λπ.) ΣΥΝ. άτονος, υποτονικός αν γ. δυνατός, σφιχτός 4. (μτφ. για συνήθειες ή αξίες) αυτός που δεν χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα, που τείνει προς την ελευθεριότητα: *~ πειθαρχία ·' ήθη ' σχέσεις* συν. ελευθέριος αντ. αυστηρός, άτεγκτος **5.** ι λωσς. (α) *χαλαρή σύνθεση* βλ. λ. *σύνθεση* (β) *χαλαρό σύνθετο* βλ. λ. *σύνθετο.*

χαλαρ-ά / -ώς [αρχ.Ι επίρρ.. **χαλαρότητα** (η) [αρχ.}.

Ιετυμ. αρχ. < *χαλώ (-άω)* «χαλαρώνω» + παραγ. επίθημα *-ρός* (βλ. λ. *χαλώ)1*

χαλαρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χαλάρω-σα. -θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** καθιστώ (κάτι) χαλαρό: *χαλάρωσε το σχοινί, γιατί θα σπάσει* || *- τα δεσμά (κάποιον) / τη ζώνη μου / τα ηνία / τη γραβάτα* συν. ξεσφίγγω, (λαϊκ.) λασκάρω, ξετεντώνω ανί. σφίγγω, τεντώνω, (λαϊκ.) τεζάρω 2. (μτφ.) μετριάζω την ένταση ή την αυστηρότητα, επιφέρω ύφεση: *- την προσπάθειά μου!* |j *αν χαλαρώσουμε την πειθαρχία, υ στρατός Θα διαλυθεί \\ προσπαθούν να χαλαρώσουν τον ασφυκτικό έλεγχο που* τους *ασκείται* συν. εξασθενίζω. μετριάζω αντ. εντείνω ♦ (αμετβ.) 3. γίνομαι χαλαρός, παύω να είμαι σφιχτός: *αν χαλαρό) σου ν οι βίδες, η κατασκευή θα σπάσει* || *πρόσεξε μη χαλαρώσει το σχοινί!* || *θα κάνω λίγη γυμναστική. γιατί έχονν χαλαρώσει οι μύες μον* 4. (μτΦ.) μειώνεται η έντασή μου: *το ενδιαφέρον τους για το θέμα άρχισε να χαλαρώνει* ΣΥΝ. εξασθενώ. μετριάζομαι αντ. εντείνομαι 5. γίνομαι πιο ελαστικός, χάνω την αυστηρότητα που με διέκρινε: *τα ήθη έχουν χαλαρώσει ε- πικίνδυνα* 6. (μτφ. για πρόσ.) βρίσκομαι σε κατάσταση φυσικής άνεσης και ψυχικής ηρεμίας, μειώνεται το άγχος και η ένταση που αισθάνομαι: *ξάπλωσε λίγο να χαλαρώσεις* || *με ένα ζεστό μπάνιο ~* ανί . αγχώνομαι. **–χαλάρωμα** (το).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *χαλαρώ (-όω)* < αρχ. *χαλαρός^* (βλ.λ.)|.

χαλάρωση (η) |1847| {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} **1.** το να γίνεται κάτι χαλαρό: *- των δεσμών ί τού σχοινιού* συν. χαλάρωμα. (λαϊκ.) λα- σκάρισμα, ξετέντωμα, ξεσφίξιμο ΑΜ. σφίξιμο, τέντωμα 2. (κατ' επέκτ.) η έλλειψη σύνδεσης, συνοχής ή αρμονίας μεταξύ των μερών συνόλου: *~ των γραναζιών ι πον εξαρτημάτων τής μηχανής* || (μτφ.) *~ τής πλοκής / τού νοήματος* αντ. ένταση, δέσιμο 3. η χαλαρότητα τού ανθρώπινου σώματος, η έλλειψη σφρίγους 4. (μτφ.) η μείωση τής έντασης ή τής ζωηρότητας, η εξασθένηση: *~ τον ενδιαφέροντος ί τής προσπάθειας* συν. ατονία, κάμψη, ύφεση, υποχώρηση, πτώση, κατάπτωση λντ. ένταση, αναθέρμανση, αναζωπύρηση 5. (μτφ. για νομίσματα, χρηματιστηριακές αξίες κ.λπ.) ελαφρά μείωση τής τιμής, υπο- βιβασμός συν. υποτίμηση λμ. ανατίμηση, υπερτίμηση 6. (μτφ. για καταστάσεις, αξίες κ.λπ.) η μείωση τής αυστηρότητας, το να γίνεται (κάτι) ελαστικότερο, ανεκτικότερο: *~ τής πειθαρχίας / των ηθών* συν. ελευθεριότητα 7. ιαγρ. θεραπευτική μέθοδος που εφαρμόζεται από το ίδιο το ενδιαφερόμενο άτομο και έχει σκοπό τον έλεγχο τής τάσης των γραμμωτών μυών και. μέσω αυτού, τού τρόπου με τον οποίο αντιδρά συναισθηματικά 8. φυς.-ΧΗΜ. κάθε φαινόμενο που συνδέεται με την καθυστέρηση, η υπυία διαπιστώνεται ανάμεσα στην εφαρμυγή εξωτερικής τάσεως σε σύστημα και την ανταπόκριση τού συστήματος σε αυτήν: *θερμική ~* (η μετάβαση συστήματος προς την κατάσταση θερμικής ισορροπίας του. που επιτυγχάνεται με την ανταλλαγή θερμότητας ανάμεσα στα διάφορα μέρη του, καθώς και ανάμεσα σε αυτό και το περιβάλλον). σχολιο λ. *-ωση.*

χαλαρωτικός, -ή. -ό [1847] αυτός πυυ υποβυηθεί (κάποιον/κάτι) να χαλαρώσει, που επιφέρει χαλάρωση: *~ συνήθεια ' μασάζ / 'λουτρό* || *Βότανο με ~ ιδιότητες* λντ. αγχωτικός. **– χαλαρωτικά** επίρρ.

χάλαση (η) {-ης κ. -άσεως [1] -άσεις. -άσεων} ιατρ. η μείωση τού τόνου (βλ.λ.) ή τής σύστασης ενός ιστού ή οργάνου: *~ τού δέρματος / τού μυός / τον πέονς.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *χάλασις* < *χαλώ* (βλ.λ.) |.

χαλασιά (η) (λαϊκ.) **1.** ολοκληρωτική καταστροφή, όλεθρος: *η - τού χωριού* συν. χάλασμα, χαλασμός ανί*. φτειάξιμο, χτίσιμο 2. (συνεκδ.) ερειπωμένο ή ετοιμόρροπο κτίσμα ή τμήμα οικοδομής: *έζησε μες στις*

ΣΥΝ. χάλασμα, ερείπιο.

|ΠΤΥ\ι Από το θ. τού αορ. *χάλασ-α* (ρ. *χαλώ) +* επίθημα *-ιά*, πβ. κ. *φο- ρεσ-ιά*\.

χάλασμα (το) [μτγν.Ι {χαλάσμ-ατος | -ατα, -άτων) (λαϊκ.) **1.** το να χαλάει. να καταστρέφεται (κάτι): *το ~ τής μηχανής / τής συσκευής* συν. φθορά, αχρήστευση ΛΝΤ. φτειάξιμο, αποκατάσταση 2. (ειδικότ.) η κατεδάφιση κτίσματος: *το ~ τού μνημείου / τού σπιτιού* ΣΥΝ. γκρέμισμα αντ. κτίσιμο. (λόγ.) ανέγερση 3. (συνεκδ.) γκρεμισμένο ή ετοιμόρροπο κτίσμα ή τμήμα οικοδομής: *από τα σπίτια και τις εκκλησίες είχαν πια απομείνει μόνο χαλάσματα* jj *Βγήκε σαν φάντασμα μέσα από τα ~* συν. ερείπιο, (λαϊκ.) χαλασιά 4. (κατ' επέκτ. για τρόφιμα) επιβλαβής αλλοίωση τής σύνθεσης και τής γεύσης: *το ~ τού τυριού / τού κρέατος* ΣΥΝ. αποσύνθεση, ξίνισμα αντ. διατήρηση 5. (μτφ. για καιρικές συνθήκες) μεταβολή προς το χειρότερο ·, *το -* τού καιρού ΣΥΝ. επιδείνωση λντ. βελτίωση 6. (για περιουσιακά στοιχεία) η κατασπατάληση.

χαλασμένος, -η. -υ **1.** αυτός που έχει χαλάσει, που δεν λειτουργεί πλέυν: *~ αυτοκίνητο / μηχανή / παιχνίδι / τηλεόραση / τηλέφωνο / ανελκυστήρας* **2.** αυτός που έχει φθαρεί, που έχει σαπίσει: *~ φρούτα ι φαγητό / δόντια.*

χαλασμός (ο) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** μεγάλη καταστροφή, όλεθρος: *τίποτε δεν έμεινε όρθιο μετά τον ~* συν. χάλασμα· ΦΡ. (συνήθ.) *χαλασμός κόσμου / Κυρίου* (i) μεγάλη καταστροφή, κοσμοχαλασιά: *έξω γινόταν - από τη θύελλα και τη βροχή* (ii) μεγάλη αναστάτωση και κοσμοσυρροή, πολύς θόρυβος: *με δυσκολία άνοιξα δρόμο μέσα σ' αυτό τον* - συν. φασαρία, συνωστισμός, κοσμοπλημύρα ανί . ησυχία, ερημιά 2. ξέφρενος ενθουσιασμός: *έγινε ~ από το χειροκρότημα, όταν οι τραγουδιστές ανέβηκαν στη σκηνή «νιώθω για σε, πατρίδα μου, στα σπλάχνα χα/.ασμό»* (Αρ. Βαλαωρίτης).

χαλαστής (ο) [μεσν.] (λαϊκ-.) αυτός που χαλάει, που καταστρέφει ή σκοτώνει: *«Χάρος χαλαστής... και πλάστης Χάρος»* (Κ. Παλαμάς) ΣΥΝ. (συχνότ.) καταστροφέας. εξολοθρευτής ΑΝΤ. δημιουργός, πλάστης

χαλαστρα (η) [χωρ. πληθ.} (λαϊκ-.) γενική καταστροφή ή αποτυχία: *τι ~ ήταν αυτή που έπαθα!* ΣΥΝ. χαλασμός· ΦΡ. ***κάνω χαλάστρα (σε κάποιον)*** υπονομεύω (κάποιον), χαλάω τα σχέδια (κάποιου): *πάνω που ήμουν έτοιμος να της κλείσω ραντεβού, ήρθες εσύ και μου έκανες χαλάστρα!*

LF.TYM. Από το θ. τυύ αορ. *χάλασ-α* (ρ. *χαλώ*) + παραγ. επίθημα *-τρα*. πβ. κ. *σκοτώσ-τρα*\. **χαλβαδιάζω** ρ. μετβ. {χαλβάδιασα} (λαϊκ.-οικ.) κοιτάζω (κάτι/κάποιον) με μεγάλη λαχτάρα.

[ΕΤΥΜ. < *χαλβάς*, *-άδες* + παραγ. επίθημα *-ιάζω*J. **χαλβαδόπιτα** (η) {δύσχρ. χαλβαδοπιτιόν} (λαϊκ.) γλύκυσμα που παρασκευάζεται από χαλβά και μοιάζει με το μαντολάτο (βλ.λ.). **χαλβαδοποιία** (η) 118951 {χωρ. πληθ.. χαλβαδοποιιών στη σημ. 2} (λόγ.) 1.η παρασκευή χαλβά (βλ.λ.) 2. η βιοτεχνία ή η βιομηχανία παρασκευής χαλβά και οι αντίστοιχες εγκαταστάσεις ΙΥΝ. (λαϊκ.) χαλ- βατζήδικο. Ηπίσης **χαλβαδοποιείο** (τυ) |1897|. –**χαλβαδοποιός** (ο) 11894],

χαλβαδόριζα (η) (λαϊκ.) τυ φυτό που χρησιμοποιείται στην παρασκευή χαλβά από ταχίνι, **χαλβάς** (ο) {χαλβάδες} (λαϊκ.) **1.**γλύκυσμα που παρασκευάζεται από ταχίνι, ζάχαρη, διάφορα αρωματικά και συνήθ. εκχύλισμα χαλβαδόριζας και καταναλώνεται κυρ. τις ημέρες τής νηστείας 2. οικιακό γλύκυσμα με κοκκώδη υφή, που παρασκευάζεται από σιμιγδάλι, βούτυρο ή λάδι και ζάχαρη 3. (μτφ.-μειωτ.) άνθρωπος αφελής, νωθρός ή δειλός: *ποιος δίνει σημασία σ' αυτό τον ~!* αντ. έξυπνος, θαρραλέος, αποφασιστικός. – (υποκ.) **χαλβαδάκι** (το). σχολιο λ. *ανόητος*.

[ετυμ. < διαλεκτ. τουρκ. halva < τουρκ. helva < αραβ. halwa «ζαχαρωτό»!.

χαλβατζής (ο) {χαλβατζήδες} (λαϊκ.) πρόσωπο πυυ παρασκευάζει χαλβά (βλ.λ.), που έχει ως επάγγελμα την παρασκευή χαλβά ΣΥΝ. (λόγ.) χαλβαδοποιός.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. helvaci < helva ««χαλβάς»],

χαλβατζήδικο (το) εργαστήριο παρασκευής χαλβά.

[ετυμ. < *χα?-βατζής*. *-ήδες* + παραγ. επίθημα *-ικο*, πβ. κ. *σουβλατζήδ- ικο*\.

Χαλδαία (η) περιοχή και αρχαίο βασίλειο τής Μεσοποταμίας, γύρω από το δέλτα τού ποταμύυ Ευφράτη, όπου αναπτύχθηκε σημαντικός πολιτισμός. – **Χαλδαίος** (ο). **Χαλδαία** (η), **χαλδαϊκός,** -ή, -ό [μτγν.]. [ηϊύμ. μτγν. < αρχ. *Χαλδαίος*, αγν. ετύμου. εθνωνύμιυ που απαντά ως Kaldu στα σφηνοειδή κείμενα|. **χαλεπός,** -ή. -ό (λόγ.-σπάν.) **1.** αυτός που εμπεριέχει δυσχέρειες και δυσκυλίες, που χρειάζεται μεγάλο κόπο για να πραγματοποιηθεί: *~ έργο / προσπάθεια* ΣΥΝ. δυσχερής, δύσκυλυς, επίπονυς. κοπιώδης, κοπιαστικός. επαχθής λντ. εύκυλος, ευχερής· φρ. ***χαλεπά τα καλά*** (Πλάτ.. *Κρατύ/.ος* 384 Α· η φρ. αποδίδεται στον Σόλωνα) τα αξιόλογα και ωραία πράγματα είναι δύσκολα 2. (μτφ.) αυτός που πρυκαλεί δυσαρέσκεια, στενυχώρια ή φόβο: *στους ~ καιρούς που ζούμε...* || *οι - ημέρες τής Κατοχής* ΣΥΝ. δυσάρεστος, (λόγ.) αλγεινός ΑΝΤ. ευχάριστος. – **χαλεπώς** επίρρ. [αρχ.|, **χαλεπότητα** (η) [αρχ.|.

[ΠΤΥΜ. αρχ.. αγν. ετύμου. Οι υποθέσεις περί συνδέσεως με το επίθ. *χωλός* ή με το ρ. *χαλώ* με πρωτοελληνικό επίθημα *-πο-* παραμένουν ανεπιβεβαίωτες|.

χαλές (υ) {χαλέδες} (λαϊκ.) **1.** ο χώρος που προορίζεται για την υγιεινή εκπλήρωση των σωματικών αναγκών και για καθαρισμό ΣΥΝ. λυυ- τρό, τυυαλέτα, αποχωρητήριο, (λαικ.) απόπατος, καμπινές 2. (μτφ.- υβριστ.) άνθρωπος ρυπαρός και αναξιοπρεπής, άξιος περιφρονήσεως ΣΥΝ. βρομιάρης, βρομερός, ελεεινός, αχρείος.

{ΕΤΥΜ. < αλβ. hale < τουρκ. hela|. **χαλεύω** ρ. μετβ. {εύχρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} (διαλεκτ.) **1.** ψάχνω, αναζητώ (κάτι): π *χαλεύει στο πατάρι αυτός πάλι:* || (παροιμ.) *«κάρβουνα, μπογιά και λάδι μη χαλεύεις στο σκοτάδι»* ΣΥΝ. γυρεύω 2. (μτφ.) ζητιανεύω, ζητώ (κάτι) με αναξιοπρεπή τρόπο: *θα βγει πάλι στη γύρα να χαλεύει δου?^ειά και κάνα πιάτο φαΐ.*

[liΤΥΜ. < αρχ. *χαλή / -ά*. δωρ. τ. τού *χηλή* «οπλή» (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-εύω*. με πιθ. ενδιάμεση σημ. «ανοίγω την παλάμη, για να λάβω κάτι». Εντούτοις, η μεταφορική σημ. «παλάμη» (τής λ. *χηλή)* δεν φαίνεται να απαντά στα αρχ. ή μτγν. κείμενα}, **χαλί** (το) {χαλ-ιού | -ιών} χοντρό υφαντό από μαλλί, μετάξι ή συνθετικές ίνες, που στρώνεται στο πάτωμα ή κρεμιέται στους τοίχους για προφύλαξη από το κρύο ή για διακυσμητικούς λόγους: *περσικό ι ανατολίτικο ' μονόχρωμο / πολύχρωμο ι χειροποίητο / μοντέρνο / μαγικό* ~jj *~ από τοίχο σε τοίχο* συν. (λόγ.) τάπητας· φρ. (μτφ.) (α) ***γίνομαι χαλί να με πατήσεις*** είμαι πρόθυμος να κάνω ό,τι μου ζητήσεις, να εκπληρώσω κάθε σου επιθυμία (β) ***στρώνω το χαλί (για κάποιον / κάτι)*** προετοιμάζω το έδαφος για να συμβεί (κάτι): *«ο ίδιος ο υπουργός έστρωσε το χαλί. για να πατήσουν οι επικριτές* του» (εφημ.) (γ) ***τραβάω το χαλί κάτω από τα πόδια (κάποιου)*** υπυνυμεύω. «βάζω τρικλοποδιά» σε κάποιον: *«τράβηξε το χαλί κάτω από τα πόδια τον προέδρου τού κόμματος, πάνω που εκείνος περίμενε χείρα βοήθειας»* (εφημ.) (δ) ***στρώνω κόκκινο χαλί*** (συνήθ. ειρων.) υποδέχομαι με τιμές κάποιον: *Μα ποιος νομίζει ότι είναι! Σιγά μην του στρώσουμε κόκκινο χαλί για να περάσει.* – (υποκ.) **χαλάκι** (το) (βλ.λ.).

[liΤΥΜ. < τουρκ. halt], **χάλι** (το) {χωρ. γεν.} η κακή, ελεεινή κατάσταση: *τι ~ είναι αυτό;* || *σήμερα αισθάνομαι κουρασμένος και άρρωστος, είμαι στα μαύρα μου τα -* [[*οι δουλειές του είναι σε φοβερό -* [[*γύρισε πίσω σε κακό ~* ||[*έχει τα ~ του μ'αυτά τα ρούχα* [[(ο πληθ. ως επίρρ.) *νιώθω χάλια σήμερα* jj *ο δρόμος ήταν χάλια* || *μην ξενυχτήσεις πάλι. γιατί αύριο θα είσαι χάλια.*

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. halj. **χαλιγκάλι** (τυ) {άκλ.} δημοφιλής χορός τής δεκαετίας τού '60. που τον χαρακτηρίζουν υ γρήγορος ρυθμός και οι ελαφρές αναπηδήσεις. [ητυμ. < αγγλ. hull-guli. παιδικό παιγνίδι, αγν. ετύμου]. **χαλικερός,** -ή. -ό αυτός που είναι γεμάτος χαλίκια: *~ έκταση / ακρογιαλιά* συν. χαλικώδης, χαλικωτός.

[ητυμ. < *χαλίκι* + παραγ. επίθημα *-ερός*. πβ. κ. *φοβ-ερός*\. **χαλίκι** (το) {χαλικ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** μικρή πέτρα, ιδ. κομμάτι από μεγαλύτερη: *ο δρόμος ήταν κακοτράχαλος και γεμάτος χαλίκια* [| *πήγαμε σε μια παραλία όλο -* (δηλ. όχι αμμώδη) συν. πετραδάκι, (λόγ.- σπανιότ.) σκύρο, λατύπη 2. (περιληπτ.) αδρανές υλικό που αποτελεί- ται από προϊόντα συντριβής λίθων με διάμετρο από πέντε ώς είκοσι πέντε χιλιοστών: *έφεραν σήμερα πέντε φορτηγά ~ για το στρώσιμο τού δρόμου / τής σιδηροδρομικής γραμμής.* – (υποκ.) **χαλικάκι** (το). [ετυμ. μεσν., υποκ. τού αρχ. *χάλιξ*, *-ικος*, τεχν. όρ.. αβεβ. ετύμου, με επίθημα *-ιξ* (πβ. κ. *ελ-ιξ, κύλ-ιξ)*. Γενικώς, θεωρείται ότι η λ. συνδ. με το λατ. calx, -cis «ασβέστης», αλλά δεν έχει διευκρινιστεί αν πρόκειται για δάνειο από την Ελληνική ή αν και οι δύο λ. απυτελυύν παράλληλο δάνειο από άγνωστη μεσογ. γλώσσα. Η παλαιότερη υπόθ. περί μικρασιατικής προελ. (πβ. ακκαδ. kalakku «ασβέστης (:)») δεν ευσταθεί. αφού και η σημ. τού ακκαδ. τ. δεν είναι βέβαιη], **χαλικόστρωμα** (το) [1894] (χαλικοστρώμ-ατος | -ατα,-άτων} στρώμα χαλικιών. επιφάνεια στρωμένη με χαλίκια: *θα ρίξουμε την άσφαλτο πάνω από το ~.*

χαλικοστρώνω ρ. μετβ. [1888] {χαλικόστρω-σα, -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) καλύπτο) (επιφάνεια) με χαλίκια: *- έδαφος / δάπεδο / σιδηροδρομική γραμμή / δρομάκι* ΣΥΝ. χαλικώνω. **χαλικόστρωση** (η) [1841] {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} η επίστρωση (επιφάνειας) με χαλίκια, με χαλικόστρωμα: *η ~ τού χωματόδρομου πριν από την ασφαλτόστρωσή του* συν. χαλίκωμα, χαλίκωση, **χαλικόστρωτος,** -η, -υ [! 8311 αυτός που είναι στρωμένος με χαλίκια: *- αυλή: δρομάκι.* **χαλικόχωμα** (τυ) [1817} {χαλικοχώματος j χωρ. πληθ.} μείγμα χώματος και χαλικιών: *έστρωσαν τις αλέες με*

χαλικώδης, -ης, -ες Ιμτγν.) {χαλικώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) **1.** αυτός που μοιάζει με χαλίκι, που έχει τη μορφή χαλικιού: *- πέτρωμα* 2. (συνήθ.) αυτός που είναι γεμάτος χαλίκια: *- ακρογιαλιά / παραλία / έκταση* συν. χαλικερός, χαλικωτός. σχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.* **χαλίκωμα** (το) [μτγν.] {χαλικώμ-ατυς | -ατα, -άτων} (λαϊκ.) 1. η επίστρωση (επιφάνειας) με χαλίκια: *~ δρόμου / δαπέδου / σιδηροδρομικής γραμμής* συν. χαλικόστρωση, χαλίκωση *2. χαλικώματα* (τα) τα προϊόντα τής συντριβής λίθων συν. χαλίκια, **χαλίκωση** (η) 11878[{-ης κ. *(ί)σεως j -ώσεις, -ιόσεων} **1.** η επίστρωση (επιφάνειας) με χαλίκια: *η ~ τού δρόμου / τής σιδηροδρομικής γραμμής* συν. χαλίκωμα, χαλικόστρωση 2. ιατρ. ασθένεια των πνευμόνων που προκαλείται από την εισπνοή μεγάλης ποσότητας σκόνης χαλι- κιών (δηλ. σκόνης ασβεστίου ή πυριτίου) και η υποία απαντά χαρακτηριστικά σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, λ.χ. στους λιθοξόους, τους κατασκευαστές πορσελάνης κ.ά. –

χαλικώνω ρ. (σημ. Ι). [Ε-τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. chalicosis].

χαλικωτός, -ή, -ό στρωμένος με χαλίκια: *- δρόμος* συν. χαλικερός, χαλικιόδης.

Χαλιμά (η) μόνο στη ΦΡ. *παραμύθια τής Χαλιμάς* (α) (εμφατ.) ψέματα:

σου έλεγε· δεν ήταν μαζί μου χθες (β) για λόγια, υποσχέσεις κ.λπ. πυυ γίνονται δύσκολα πιστευτά ή αποδεκτά λόγω τής ανυπόστατης φύσης τους: *αυτά που ισχυρίζεστε είναι ~· δεν αποδεικνύουν τίποτε!* ΙΕΤΥΜ. Λπό το όν. τής κεντρικής ηρωίδας τής συλλογής ανατολίτικων ιστοριών *Χίλιες και μία νύχτες* (αραβ. *AJf laylah wa layhh)*. με τυ οπυίο άγνωστος μεταφραστής τού 19ου αι. αντικατέστησε το αυθεντικό όν. *Σεχραζάντ* (περσικής προελ.), ίσως έχοντας ακυύσει αραβική διασκευή τύυ παραμυθιού}, **χαλιναγώγηση** (η) 11889] {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεο)ν} **1.** (κυριολ.) η συγκράτηση (υποζυγίου) με το χαλινάρι 2. (συνήθ. μτφ.) η πειθάρχηση, ο αποτελεσματικός έλεγχος ή χειρισμός (προσώπου, πλήθους, κατάστασης, ενστίκτου κ.λπ.) κατά τρόπο, ώστε να επιτυγχάνεται η συγκράτηση, ο περιορισμός του: *η ~ των παθών ι τού απείθαρχου χαρακτήρα του / τού εξαγριωμένου όχλου ήταν αδύνατη* συν. ανακοπή, αναχαίτιση, καταστολή, **χαλιναγωγώ** ρ. μετβ. {χαλιναγωγείς... | χαλιναγώγησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} 1. οδηγώ ή συγκρατώ (υποζύγιο ή άλλο ζώο) με το χαλινάρι: *ο αμαξάς χαλιναγώγησε τα αφηνιασμένα άλογα 2.* (μτφ.) θέτω υπό έλεγχο, συγκρατώ: *~ τα πάθη / τις παρορμήσεις* || *- την ανυπομονησία ι τον θυμό / τους μαθητές μον* συν. περιορίζω.

(ητυμ. < μτγν. *χαλιναγωγώ (-έω)* < *χαλιναγωγός* < *χαλινός* + *αγωγός* (< *αγω)*\.

χαλινάρι (τυ) {χαλιναρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το σύνολο των εξαρτημάτων που τοποθετούνται στυ κεφάλι τού αλόγου ή άλλου υποζυγίου και βοηθούν τον αναβάτη να το διευθύνει συν. (λόγ.) χαλινός

(συνήθ.) ΤΕ.ΧΝΟΛ. το μεταλλικό εξάρτημα που τοποθετείται στο στόμα αλόγου ή άλλου υποζυγίου και. με τη βοήθεια δερμάτινων ιμάντων. επιτρέπει στον αναβάτη να κατευθύνει την κίνηση τού ζώου συν. (λαϊκ.) γκέμι. στομίδα, χαλινωτήρας 3. (μτφ.) η συγκράτηση (τής ορμής, τού πάθους, τού συναισθήματος κ.λπ.), η ανακοπή τής κίνησης: *Βά/.ε - στη γλώσσα σου!* || ο *νεαρός είναι πολύ ατίθασος' χρειάζεται ~* ΣΥΝ. (μτφ.) χαλινός.

Ιετυμ. < μτγν. *χαλινάριον* < αρχ. *χαλινός* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-άριον}*.

χαλιναρώνω ρ. μετβ. {χαλινάρω-σα,-θηκα.-μένος} (λαϊκ-.) τοποθετώ χαλινάρι σε υποζύγιο ΣΥΝ. χαλινώνω, καπιστρώνω. – χαλινάρωμα (το).

χαλινός (ο) (λόγ.) **1.** το σύνολο τής σκευής που προσαρμόζεται στο κεφάλι αλόγου ή άλλου υποζυγίου, και ειδικότ. το μεταλλικό εξάρτημα που τοποθετείται μέσα στο στόμα του ΣΥΝ. χαλινάρι, γκέμι. (λόγ.) στομίδα 2. (μτφ.) η συγκράτηση και το μέσο συγκρατήσεως τής ορμής, τού πάθους κ.λπ., καθετί που ανακόπτει ή περιορίζει: *του έβαλε ~ στη γλώσσα ΐ στις ορέξεις τον* φρ. (λόγ.) ***αποβάλλω / αποπτύω πάντα χαλινόν*** (Φιλοστρ. *Κικόνες* I.J2) αποχαλινώνομαι τελείως, γίνομαι ασύδοτος συν. (μτφ.) χαλινάρι 3. ανατ. επιμήκης πτυχή δέρματος ή βλεννογόνου που εκτείνεται ανάμεσα σε δύο όργανα ή δύο τμήματα τού ίδιου οργάνου και έχει συνδετικό ρόλο: *- τής γλώσσας / των χειλέων ΐ τής ακροκυσθία,ς ΐ τής κλειτορίδας*.

[ΕΤΥΜ. αρχ., τεχν. όρ., αβεβ. ετύμυ. Το σανσκρ. khalina- προέρχεται από την Ελληνική, αλλά δεν είναι σαφές «ν και η ελληνική λ. αποτελεί επίσης (μη J.E.) δάνευ. Έχει προταθεί η σύνδεση με το αρχ. *χείλος* (βλ.λ.), με την έννοια ότι ο *χαλινός* ήταν το εξάρτημα που τοποθετείται στο σαγόνι τού υποζυγίου, αλλά ο φωνηεντισμός (συνεσταλμ. βαθμ.) δεν αποδεικνύεται εύκολα}, **χαλινώνω** ρ. μετβ. {χαλίνω-σα, -θηκα, -μένος} τυπτθετώ χαλινάρι σε υποζύγιο: *- το άλογο* ΣΥΝ. (λαϊκ.) χαλιναρίόνω, καπιστρώνω.

[ητυμ. < αρχ. *χαλινώ (-όω)* < *χαλινός* (βλ.λ.)}. **χαλινωτήρας** (ο) [1889} το όργανυ με το υπυίο χαλινώνεται το υποζύγιο, το εξάρτημα τυύ χαλιναριού που τοποθετείται μέσα στο στόμα τού ζώου συν. (λόγ.) στυμίδα.

|ΠΤΥΜ. < *'χαλινώνω* + παραγ. επίθημα *-τήρας*, πβ. κ. *οδοστρωτήρας*|. **χαλινωτης** (υ) J1887] τεχνίτης που κατασκευάζει χαλινάρια, **χαλιφάτο** (τυ) **1.** η εξουσία και το αξίωμα τού χαλίφη **2.** το κράτος, η επικράτεια τού χαλίφη 3. ΙΣΤ. το πολιτικο-θρησκευτικό κράτος, που περιελάμβανε τους μουσουλμάνους. καθο>ς και τα εδάφη και τους λαούς που βρίσκονταν υπό την κυριαρχία τους, κατά τη διάρκεια των έξι πρώτων αιώνων από τον θάνατο τού προφήτη Μωάμεθ (632 μ.Χ.).

jΕΤΥΜ. < ιταλ. califfato < μεσν. λατ. caliphatus. βλ. λ. *χαλίφης*}. **χαλίφης** (υ) 118951 {χαλιφο>ν} ανώτατυς πολιτικός και θρησκευτικός ηγέτης τού ισλάμ, που θεωρείται διάδοχος τού προφήτη Μωάμεθ στην ηγεσία τής μουσουλμανικής κοινότητας.

ΙΕΤΥΜ. < αραβ. khalilah «διάδυχυς (τού Μωάμεθ)» < khalata «διαδέχομαι»}.

χαλκάς (Ο) {χαλκάδες} (λαϊκ.) **1.** (α) μεταλλικός κρίκος ή δακτυλίδι: *~ τής μύτης·* ΦΡ (α) ***περνάω (σε κάποιον) χαλκά στη μύτη*** κάνω (κάποιον) ό,τι θέλω (β) **βάζω** / ***περνάω χαλκά*** παντρεύομαι (β) (συνήθ. στον πληθ.) μεταλλικός κρίκος ως στοιχείο καλλωπισμού τής εξωτερικής εμφάνισης, κυρ. ως σκουλαρίκι 2. (συνεκδ.) ρόπτρο πόρτας σε σχήμα κρίκου: *χτύπα τον να μας ανοίξουν* ***3.*** (μτφ.) ***χαλκάδες*** (οι) τα δεσμά, οι χειροπέδες: *του πέρασαν τους - και τον πήγαν στη φυλακή*. – (υποκ.) **χολκαδάκι** (το).

Αντιδάν., < τυρκ. halka «δαχτυλίδι» < αρχ. *χαλκός]*. **χαλκείο** (το) |αρχ.| (λόγ.) **1.** (κυριολ.-σπάν.) το εργαστήριο τού χαλκουργού. χώρυς κατεργασίας χαλκού και άλλων μετάλλων ΣΥΝ. χαλκευτήριο. χαλκουργείο, (λαϊκ.) χαλκωματάδικο, μπακιρτζήδικο 2. (μτφ.) χώρος όπου επινοούνται και εξυφαίνυνται συνωμοσίες, σκευωρίες κ.λπ.: *~ ψευδών ειδήσεων*. **χαλκεντερος,** -η. -υ (για πρόσ.) αυτός που δεν κουράζεται εύκολα, εξαιρετικά εργατικός και παραγωγικός (σαν να έχει χάλκινα έντερα): *- μελετητής / ερευνητής* ΣΥΝ. ακούραστος, ακαταπόνητος, ακατάβλητος.

[f.tym. μτγν. < *χαλκός* + *-έντερος* < *έντερον]*. **χάλκευμα** (το) [αρχ.Ι {χαλκεύμ-ατος] -ατα. -άτων} (λόγ.) **1.** καθετί κατασκευασμένο από χαλκό, χάλκινο σκεύος: *~ λαϊκής τέχνης* συν. (λαϊκ.) χάλκωμα 2. (μτφ.) καθετί που εξυφαίνεται εις βάρος κάποιου, ψευδής κατηγορία: *όλα αυτά είναι ~ τού αντιπολιτευόμενοι) Τύπου, που στόχο τους έχουν να πλήξουν την κυβέρνηση* ΣΥΝ. συκοφαντία, σκευωρία, μηχανορραφία, **χαλκεύς** (ο) {χαλκ-έως | -είς. -έων} (λόγ.-σπάν.) υ τεχνίτης που κατεργάζεται τον χαλκό και γενικά τα μέταλλα: *στην αρχαιότητα ο Ήφαιστος θεωρούνταν προστάτης των ~* συν. (λαϊκ.-συχνότ.) χαλκιάς, χαλκουργός, χαλκευτής, χαλκωματάς.

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. ka-kc-u) < *χαλκός]*. **χάλκευση** (η) 11864Ι {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων} **1.** (κυριολ.) η κατεργασία (τού χαλκού), η κατασκευή (αντικειμένου από χαλκό): *η ~ προτομής / αγάλματος / γλυπτού* 2. (μτφ.) η δημιουργία, η μορφοποίηση (κάποιυυ πράγματος): *η ~ συνειδήσεο>ν είναι έργο το οποίο επωμίζονται οι παιδαγωγοί* ΣΥΝ. πλάσιμο 3. (μτφ.-κακόσ.) η κατασκευή ψεύτικων κατηγοριών, η δημιουργία σκευωριών: ΐ) *- ψευδών ειδήσεων/ συνωμοσιών* ΣΥΝ. δολοπλοκία, μηχανορραφία, **χαλκευτήριο** (το) {χαλκευτηρΐ-ου | -ων} (λόγ.) το εργαστήριο τού χαλκευτή, εργαστήριο στο οποίο γίνεται κατεργασία τού *χαλκού* και κατασκευάζονται χάλκινα αντικείμενα ΣΥΝ. (λόγ.) χαλκείυ, (λαϊκ.) χαλκουργείο, χαλκωματάδικο.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. *χαλκευτήριον* < αρχ. *χα/.κεύω* + παραγ. επίθημα *-τή- ριον*, πβ. κ. *κ/Μδευ-τήριον}*. **χαλκευτής** (ο) [μτγν.Ι (λόγ.) **1.** ο τεχνίτης που κατεργάζεται τυν χαλκό και γενικά τα μέταλλα, που κατασκευάζει αντικείμενα από χαλκό συν. (λόγ.) χαλκεύς, (λαϊκ.) χαλκιάς, χαλκουργός, χαλκωματάς 2. (μτφ.) αυτός που πλάθει κάτι. που δημιουργεί συν. δημιουργός, πλάστης ΑΝΤ. χαλαστής 3. (μτφ.-κακόσ.) αυτός πυυ μηχανορραφεί, που πλάθει συκοφαντίες: *-> ψευδών ειδήσεων / πληροφοριών / κατηγοριών / γεγονότων* συν. μηχανορράφος, συκοφάντης, σκευωρός.

χαλκευτικός, -ή. -ό |αρχ.{ **1.** αυτός που σχετίζεται με τον χαλκευτή και την τέχνη τυυ. δηλ. την κατεργασία τού χαλκύύ: *- εργαλείο / μέθοδος* 2. *χαλκευτική* (η) η τέχνη τής κατεργασίας τού χαλκού και γενικά των μετάλλων για την κατασκευή χρηστικών ή άλλων αντικειμένων.

χαλκεύω ρ. μετβ. {χάλκ-ευσα. -εύθηκα (καθημ. -εύτηκα). -ευμένος} **1.** (κυριολ.-σπάν.) κατεργάζομαι (τυν χαλκό), κατασκευάζω (κάτι) επε- ξεργαζόμενος τον χαλκό: *~ την προτομή κάποιου* 2. (μτφ.) δίνω μορφή σε (κάτι), δημιουργώ: *ε'λάχιστοι πνευματικοί άνθρωποι χαλκεύουν συνειδήσεις* συν. πλάθω 3. (μτφ.-κακόσ.) κατασκευάζω ψεύτικες κατηγορίες, πλάθω σκευωρίες: *οι εφημερίδες τής αντιπολίτευσης χαλκεύουν* συστηματικά *ειδήσεις και κ?.προφορίες*\\ «τυ καθεστώς ^αλ- *κεύει νέα δεσμά για τον λαό»* (ε<ομ.) || *«όχι μόνο δεν ενισχύεται η αυτοτέλεια τής Νομαρχιακής Λυτοδιοίκησης, αλλ' αντιΟέτως χαλκεύονται τα δεσμά τής εξάρτησής της από την κυβέρνηση»* (εφημ.). [F-TVM. αρχ. < *χαλκεύς* (βλ.λ.). Η μτφ. σημ. ήδη αρχ.}.

Χάλκη (η) **1.** νησί των Δωδεκανήσων Δ. τής Ρόδου και ΝΑ. τής Τήλου

νησί τής Προποντίδας, που ανήκει στα Πριγκιποννήσια, γνωστό για την περίφημη Θεολογική του Σχολή. –■ **Χαλκίτης** (ο), **Χαλκίτισσα** (η).

ΙΙΓΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, που οφείλεται στα ορυχεία χαλκού, τα υποία υπήρχαν στο νησί κατά την αρχαιότητα).

Χαλκηδών (η) {Χαλκηδόν-ος, -α} πύλη τής ΒΔ. Μικράς Λσίας στις ακτές τού Βοσπόρου. γνωστή από την Οικουμενική Σύνοδυ που πραγ- ματοπυιήθηκε εκεί το 451. Ηπίσης **Χαλκηδόνα.**

|ι·τυμ. αρχ. τοπωνύμιο, πιθ. < *χαλκός* + παραγ. επίθημα *-ηδών (ίσως* μέσω τ. **Καλχ-ηδών*. πβ. *χάλκη - κά/.χη)*\. **χαλκιάς** (ο) {χαλκιάδες} (λαϊκ.) τεχνίτης που κατεργάζεται τον χαλκό και τα άλλα μέταλλα, που κατασκευάζει χάλκινα αντικείμενα συν. (λόγ.) χαλκεύς, χαλκευτής, χαλκουργός, (λαϊκ.) χαλκωματάς. [ετυμ. μεσν. < *χαλκέας* (με συνίζηση) < αρχ. *χαλκεύς*, πβ. κ. *φονιάς - φονεύς*\.

Χαλκίδα (η) πόλη. πρωτεύουσα τού νομού Ευβοίας. – **Χαλκιδαίος** (υ).

Χαλκιδαία (η), **χαλκιδαιικος,** -η, -ο κ. **χαλκιδικός,** -ή, -ό [αρχ.[.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *Χαλκίς, -ίδος* < *χαλκός*, λόγω τής ευρύτατα διαδεδομένης κατεργασίας χαλκυύ στην περιοχή).

Χαλκιδική (η) **1.** χερσόνησος τής Κ.. Μακεδονίας **2.** *νομός Χαλκιδικής* νομός που περιλαμβάνει την παραπάνω χερσόνησο με πρωτεύουσα τον Ι Ιολύγυρο.

[ετυμ. αρχ. τοπωνύμιο, που οφείλεται στην εγκατάσταση Ευβοέων αποίκων από τη *Χα/.κίδα* (βλ.λ.) κατά τον 8υ αι. π.Χ.]. **χάλκινος,** -η. -ο [μτγν.] αυτός που έχει κατασκευαστεί από χαλκό: *~ σκεύος / νόμισμα / αντικείμενο / άγαλμα* || μουσ. *~ όργανα* (πνευστά μουσικά όργανα από ορείχαλκο, στα υποία υ ήχυς παράγεται με τη δόνηση των χειλιών. όπως λ.χ. η σάλπιγγα) ΣΥΝ. χαλκωματένιος. μπα- κιρένιος, (λόγ.-σπάν.) χαλκούς, **χαλκό-** κ. **χαλκό-** κ. **χαλκ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. ότι κάτι σχετίζεται με τυν χαλκό: *χαλκο-γραφία. χαλκ-ωρυχείο, χαλκο-τυπία* 2. ότι κάτι έχει το χρώμα και τις απυ- χρώσεις τού χαλκού: *χαλκό-ξανθος, χαλκο-πράσινος*.

[ετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *χα/.κό-δετος. χαλ- κό-τυπος)*. πυυ προέρχεται από το ουσ. *χαλκός* και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογενή ξένα σύνθ. (λ.χ. ιταλ. calco-grafia)}. **χαλκογόνα** (τα) χημ. τα στοιχεία τής έκτης υμάδας τού περιοδικού συστήματος (οξυγόνο, θείο. σελήνιο, τελούριο, πολώνιο) (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ΙΙΙΝ).

χαλκογράφημα (το) [1834) {χαλκογραφήμ-ατος | -ατα. -άτων} το έργο. η εικόνα που φιλοτεχνείται με τη μέθοδο τής χαλκογραφίας ΣΥΝ. (συνεκδ.) χαλκογραφία, γκραβούρα. **χαλκογραφία** (η) **[** 18221 {χαλκογραφιών} **1.** καλ. Ϊΐ ·:ΧΝ. η τέχνη τής εγχάραξης πάνω σε πλάκα χαλκού εικόνων που προορίζονται για τύπωση, η χαρακτική σε χαλκό 2. (συνεκδ.) η εικόνα, το έργο που φιλοτεχνείται με τον παραπάνω τρόπυ ΣΥΝ. χαλκογράφημα, γκραβούρα

(κατ' επέκτ.) η χαρακτική σε οποιοδήποτε μέταλλο με ποικίλες τεχνικές μεθόδους.

{ητυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < ιταλ. calcografia]. **χαλκογραφικός,** -ή, -ό IJ736J αυτός που σχετίζεται με τη χαλκογραφία ή τον χαλκογράφο: *- τεχνική / μέθοδος.* – **χαλκογραφικ-ά / -ώς** επίρρ.

χαλκογράφος (ο/η) {μεσν.Ι χαράκτης χαλκογραφημάτων, **χαλκογραφώ** ρ. μετβ. [17821 {χαλκογραφείς... | χαλκογράφησα} δημιουργώ με την τεχνική τής χαλκογραφίας, χαράσσω σε χάλκινη πλάκα (εικόνα) για εκτύπωση,

χαλκόδετος, -η. -ο |αρχ.| αυτός που είναι δεμένος ή ζωσμένος με ελάσματα ^χαλκού: *~ βιβλίο / λαβή ξίφους.* **χαλκοειδής,** -ής, -ές [αρχ.] {χαλκειδ-ούς \ -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με χαλκό, που έχει το χρώμα τού χαλκύύ: *~ μέταλλο / έντομο.* σχόλιό λ. *-ης.-ης. -ες.* **χαλκόηχος,** -η. -ο [1875) αυτός που ο ήχος του μοιάζει με τον ήχο χάλκινων μούσι kcov οργάνων, **χαλκομανία** (η) |1889| {χαλκομανιών} εικόνα φιλοτεχνημένη με τη μέθοδο τής λιθογραφίας πάνω σε λεπτή μεμβράνη επικολλημένη σε χαρτί, από το οποίο μπορεί να μεταφερΟεί σε άλλη (λεία) επιφάνεια, λ.χ. γυαλί, μέταλλο, ξύλο κ.λπ.: *το παιδί γέμισε τον τοίχο χαλκομανίες* II *κολλήσαμε χαλκομανίες πάνω στα πασχαλινά αβγά·* ΦΡ. (μτφ.) (α) *κάνω (κάποιου) χαλκομανία* χτύπο) άσχημα (κάπυιυν), τον δέρνω πολύ (β) *γίνομαι χαλκομανία* γίνομαι λειώμα. συντρίβομαι τελείως. [εγυμ. < ιταλ. calcomania (νόθο σύνθ.). με παρετυμολ. επίδρ. τού ουσ. *χαλκός*. < calco «έκτυπο, αντίγραφο» (< p. calcarc «πατώ. συμπιέζο) -- αντιγράφω» < λατ. calcare < calx, -cis «φτέρνα>>) + mania < αρχ. *μα-*

via].

χαλκόξανθος, -η. -ο [18331 αυτός πυυ έχει χροίμα ξανθό, το οποίο μοιάζει με τυ χροίμα τού χαλκού: ~ *μαλλιά* συν. πυρρόξανθος, **χαλκοπλάστης** ίο) [μτγν.] {χαλκοπλαστών! πρύσωπυ πυυ ασχολεί- ται με τη χαλκοπλαστική, ο γλύπτης πυυ δουλεύει σε χαλκό, **χαλκοπλαστικός,** -ή, -ό [1865] **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την τέχνη τής κατεργασίας τού χαλκού: ~ *εργαλείο / μέθοδος* 2. (ειδικότ.) *χαλκοπλαστική* (η) η κατεργασία τού χαλκού και ιδίως η γλυπτική σε χαλκό; *ασχολείται με τη* ~. **χαλκοπράσινος,** -η. -ο | I893J αυτός πυυ έχει το πράσινο χρώμα τού σκουριασμένου χαλκού: ~ *πρόσωπο* (αυτό πυυ φαίνεται πρασινωπό λόγω κάποιας ασθένειας) ΣΥΝ. ωχρυπράσινος. **χαλκός** (υ) {χωρ. πληθ.ί **1.** χιμ. μεταλλικό στοιχείο (σύμβολο Cu), ελατό, όλκιμο και ευκατέργαστο. πυυ απαντά στη φύση υπό μορφήν ενώσεων με οξυγόνο ή θείυ και έχει χρώμα κιτρινέρυθρο ώς κοκκινωπό (βλ. κ. λ. *περιοδικός*, ιιιν.): *ανθρακικός / γλωριούχος / θειικός* (θειικό άλας τυύ χαλκού, γνωστό στην ένυδρη μορφή τυυ και ως *γαλαζόπετρα) / θειούχος* (απαντά στη φύση σε μορφή υρυκτού) / *νιτρικός* ~ || *αντικείμενο ακό* ~ || *κατεργασία τού / ορυχείο χαλκού* (για την κατασκευή όπλων και χρηστικών ή καλλιτεχνικών αντικειμένων) 2. ιστ. *Εποχή τού Χαλκού αρχαία* φάση στην εξέλιξη τού υλικού πολιτισμού. πυυ ακολούθησε τη Νεολιθική Εποχή και κατά την υπυία άρχισε η κατασκευή όπλων ή εργαλείων από χαλκό (στην Ελλάδα άρχισε πριν από το 3.000 π.Χ.).

|ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. ka-ko), αβεβ. ετύμου. πιθ. δάνειο από γλώσσα τής Εγγύς Ανατυλής μέσω τής Κύπρου, όπυυ υπήρχαν ορυχεία χαλ- κΟύ. Όσοι μελετητές δεν απυδέχνται την άπυψη περί δανείου κινυύνται κυρ. σε τρεις ετυμυλ. κατευθύνσεις: (α) Ορισμένοι συνδέυυν τη λ. με ρο)σ. zelezo '«σίδηρος», λιθ. gclczis, πυυ ανάγονται σε Ι.Ε. *ghel(e)gh-, ρίζα η υπυία χρησιμυπυιείται για διάφορα είδη μετάλλων (β) Λν θεωρηθεί ότι η λ. ανάγεται σε βασική σημ. «κόκκινο μέταλλο», έχει προταθεί η σύνδεση με τυ ουσ. *κάλκη / χάλκη / χάλκη* «πυρφυρή βαφή» (γ) Από παλιά υποστηρίζεται η άπυψη περί σημιτ. ' προελ. (από τη Φοινικική, τη Ιουμεριακή ή την Αραμαϊκή) ή ακόμη από ανατολική λ. hapalki- «σίδηρος», αλλά η ακριβής σημ. των σημιτ. όρ. δεν είναι σαφώς προσδιορισμένη], **χαλκοτύμπανο** (το) {χαλκοτυμπάν-ου | -ων} μους. τύμπανο με χάλκινο ή ορειχάλκινυ δίσκυ. **χαλκοτυπία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} **1.** η κατεργασία τυύ χαλκού, η χαλκουργία συν. χάλκευση, χαλκευτική, χαλκοτυπική 2. μέθοδος ανάγλυφης εκτύπωσης, κυρ. χαρτονομισμάτο)ν. **χαλκοτυπικός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τη χαλκοτυπία (βλ.λ.): ~ *εργα/.είο / μέθοδος* ΣΥΝ. χαλκευτικός, χαλκουργικός 2. *χαλκοτυπική* (η) |αρχ.[η τέχνη τής κατεργασίας τού χαλκού συν. χαλκευτική, χαλκοπλαστική, χαλκουργική, **χαλκοτύπος** (ο) [αρχ.Ι (αρχαιοπρ.) πρόσωπο πυυ σφυρηλατεί, πυυ κατεργάζεται τον χαλκό συν. (λόγ.) χαλκεύς, χαλκευτής, χαλκοπλάστης, χαλκουργός, (λαϊκ.) χαλκιάς, χαλκωματάς, **χαλκουργείο** (το) [μτγν.] το εργαστήριο τού χαλκουργυύ συν. (λόγ.) χαλκείυ. (λαϊκ.) χαλκωματάδικο, **χαλκουργία** (η) Ιμτγν.Ι Ιχωρ. πληθ.} η κατεργασία τού χαλκού με στόχο την κατασκευή ή/και διακόσμηση χρηστικών, καλλιτεχνικών ή άλλων αντικειμένων τέχνη γνωστή από την αρχαιότητα ΣΥΝ. χαλκουργική, χαλκοπλαστική, χαλκευτική, χάλκευση, χαλκοτυπία, **χαλκουργικός,** -ή, -ό |αρχ.| **1.** σχετικός με τη χαλκουργία ή τον χαλκουργό: - *εργαλείο / μέθοδος* συν. χαλκευτικός, χαλκοπλαστικός, χαλκοτυπικός 2. *χαλκουργική* (η) η τέχνη τής κατεργασίας τού χαλκού συν. χαλκουργία, χαλκευτική, χαλκοπλαστική, χαλκοτυπική, **χαλκουργός** (ο) (λόγ.) πρόσωπο πυυ ασχολείται επαγγελματικά με τη χαλκουργία (βλ.λ.) συν. χαλκεύς, χαλκευτής, (λαϊκ.) χαλκιάς.

|γ.τυμ.^τγν. < *χαλκός* + *-ουργός* < *έργον*\. **χαλκούς,** -ή. -ούν (λόγ.-σπάν.) χάλκινος (βλ.λ.).

[ετυμ. < αρχ. *χαλκούς (-έο-)* < *χαλκός*, πβ. κ. *χρυσούς, σίδηρους*\. **χαλκούχος,** -ος. -ο [1840J (λόγ.) αυτός πυυ περιέχει χαλκό: ~ *μετάλλευμα ι πέτρωμα / σκεύασμα* συν. χαλκοφόρυς.

[ετυμ. <*χαλκός* + *-ούχος* < *έχω*\. **χαλκοφορος,** -ος/-α. -ο αυτός πυυ περιέχει (πολύ) χαλκό, πλούσιος σε χαλκό: ~ *μετάλλευμα / πέτρωμα* συν. χαλκούχος.

|ΕΤΥΜ. μτγν. < *χαλκός* + *-φόρος* (< *φέρω*) |. **χαλκόχρωμος,** -η. -ο αυτός πυυ έχει τυ χρώμα τού χαλκού, κοκκινωπός.

χαλκοχυτική (η) 11892[η τέχνη τής κατασκευής χρηστικών και καλλιτεχνικών αντικειμένων με χύτευση λειωμένου χαλκού σε καλούπια ΣΥΝ. χαλκουργία, χαλκοπλαστική.

[ετυμ. < *χαλκός* + *-χυτικός* (< *χυτός)*\. **χάλκωμα** (το) |αρχ.] [χαλκώμ-ατος \ -ατα, -άτων} (λαϊκ.) **1.** σκεύος ή εργαλείο. ιδίως αντικείμενο καθημερινής χρήσεως. κατασκευασμένο από χαλκό: *τρίβω / γναλίζω / γανώνω τα* ~ ΣΥΝ. μπακίρι **2.** (ειδικότ.) *χαλκώματα* (τα) όλα τα σκεύη (ταψιά, κατσαρόλες κ.λπ.) που έπαιρνε πρυίκα **ί]** νύφη **3.** (σπάν.) ο χαλκός, **χαλκωματαδικο** (το) το χαλκουργείο (βλ.λ.) συν. (λόγ.) χαλκείο. [ΕΤΥΜ. < *χαλκωματάς*, *-άδες* + παραγ. επίθημα *-ικο*, πβ. κ. *σιδεράδικο*[.

χαλκωματάς (ο) [μεσν.] {χαλκωματάδες} (λαϊκ.) ο χαλκουργός (βλ.λ.) συν. χαλκευτής, χαλκοπλάστης, **χαλκωματένιος,** -ια, -ιυ (λαϊκ.) κατασκευασμένος από χαλκό (βλ.λ.): - *ταψί / κατσαρόλα* συν. χάλκινος, μπακιρένιος.

χαλκωρυχείο (το) [μτγν.] ορυχείο χαλκού, μεταλλείο από το οποίο εξάγεται χαλκός.

χαλκωρύχος (ο) πρόσο)πο που εξορύσσει χαλκό, ο εργάτης χαλκω ρυχείου.

[εγυμ. μτγν. < *χαλκός* + *-ωρύχος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < αρχ. όρύσσω|. **χαλνώ** ρ. ► χαλώ

χαλούμι (το) {χαλουμ-ιού] -ιών} (διαλεκτ.) λευκό σκληρό τυρί, που παράγεται στην Κύπρο.

[ltym. < μεσν. *χαλούμιν* < αραβ. khallumj. **χάλυβας** (ο) {χωρ. πληθ.} μεταλλικό κράμα σιδήρου και άνθρακα σε μικρή πυσότητα, σκληρό, ανθρκτικό. Γυήλατο. ελαστικό και κατεργάσιμο. πυυ χρησιμυποιείται ευρύτατα για την κατασκευή εργαλείων και μηχανών υψηλών προδιαγραφών, μεταλλικών σκελετών, σκευών καθημερινής χρήσης, αρχιτεκτονικών μελών κ.λπ.: *ανοξίδωτος* (αυτός πυυ περιέχει χρώμιο και νικέλιο σε αναλογία μεγαλύτερη τού 10%, πυυ δεν οξιδώνεται) / *απαραμόρφωτος* (αυτός πυυ δεν μεταβάλλεται ούτε και όταν υποβάλλεται σε πολύ υψηλές θερμοκρασίες) / *πρωτόχυτος* (αυτός πυυ παρασκευαζόταν παλαιότ. με τήξη στο χωνευτήριο) / *πυρίμαχος* ~ j| *τα σκεύη που χρησιμοποιούμε καθημερινά στην κουζίνα (λ.χ. κουτάλια, μαχαίρια, κατσαρόλες) είναι κατασκευασμένα από* ~ συν. ατσάλι. Επίσης (λόγ.) **χάλυψ** {χάλυβος}.

f.tym. < αρχ. *χά/<.υψ. -υβος* < εΟνωνύμιο *Χάλυβες*, λαός πυυ ζυύσε Ν. τού Εύξεινου Πόντου και κατεργαζόταν το μέταλλο. Αγν. ετύμου. Για την προταθείσα σύνδεση με τυ ανατυλ, hupalki- «σίδηρος» ισχύυν όσα αναφέρονται στη λ. *χαλκός).* **χαλύβδινος,** -η. -ο [1889[**1.** αυτός πυυ είναι φτειαγμένος από χάλυβα: - *εξάρτημα / π/.άκα* συν. ατσαλένιος 2. (μτφ.) (α) αυτός πυυ δεν κάμπτεται, πυυ δεν λυγίζει ούτε υποχωρεί: ~ *θέληση / φρόνημα / πίστη/ αποφασιστικότητα* συν. ακατάβλητος (β) αυτός πυυ έχει μεγάλη αντοχή ή ανθεκτικότητα. πυυ δεν υφίσταται κόπωση ή φθορά: ~ *νεύρα / υγεία* ΣΥΝ. ακαταπόνητος.

[εγυμ. < *χάλυβας* + παραγ. επίθημα *-ινος.* ενώ το *-δ-* οφείλεται σε παρετυμολ. επίδρ. τού ουσ. *μό/.υβδος].* **χαλυβδώνω** |1895] κ. **χαλυβώνω**] 17661 ρ. μετβ. {χαλύβδω-σα, -θηκα, -μένος} 1. μετατρέπω (τον σίδηρο) σε χάλυβα με ειδική επεξεργασία συν. χαλυβοποιο) 2. ενισχύω την ανθεκτικότητα (μεταλλικού αντικειμένου) προσθέτοντας χάλυβα (ως επίστρωση) συν. ατσαλώνω

(μτφ.) κάνω (κάποιον/κάτι) πιυ ανθεκτικό, πιο ισχυρό ή πιο πεί- σμονα: *οι πρώτες αποτυχίες χαλύβδωσαν το πείσμα του για διάκριση* || (μεσοπαθ.) *μέσα στη μάχη χα?.υβδώθηκε και τίποτα πια δεν τον φόβιζε* συν. ισχυροποιώ, δυναμώνω, ενισχύω. — **χαλύβδωση** (η). |ΗΤΥΜ. < *χάλυβας* (το -ό'- οφείλεται στην παρετυμολ. επίδρ. τυύ *μόλυβδος)* + παραγ. επίθημα *-ο)νω*\. **χαλυβοβιομηχανία** (η) {χαλυβοβιομηχανιών} η βιομηχανία κατασκευής και επεξεργασίας χάλυβα ΣΥΝ. χαλυβουργία, **χαλυβοποιώ** ρ. μετβ. {χαλυβοποιείς...] χαλυβυποί-ησα. -υύμαι. -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω (τον σίδηρο) σε χάλυβα συν. χαλυβδώνω. — **χαλυβοποίηση** (η), **χαλυβοποιείο** (τοι. **χαλυβουργείο** (το) |18I2| εργοστάσιο παραγωγής ή επεξεργασίας χάλυβα συν. χαλυβοποιείο.

χαλυβουργία (η) [J889] {χαλυβουργιών} 1.η βιομηχανική επεξεργασία χάλυβα, το σύνυλυ των τεχνικών και των διεργασιών παραγωγής και κατεργασίας του 2. (γενικότ.) η βαριά μορφή τής μεταλλουργίας σιδήρου 3. ο βιομηχανικός κλάδος παραγωγής και κατεργασίας χάλυβα συν. χαλυβοβιομηχανία. —

χαλυβουργικός, -ή. -ό.

[ετυμ. < *χά/.υβας* + *-ουργία* « *-ουργός* < *έργο)*j. **χαλυβώνω** ρ. -»χαλυβδώνω

χαλώ (κ. -άω) κ. (λαϊκ.-σπάν.) χαλνώ ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χαλ-άς... | χά- λασ-α. -τηκα, -μένος} ♦ (μετβ.) 1. καταστρέφω (κάτι), ώστε να είναι πια άχρηστο: *έριξε το ρολόι κάτω και το χάλασε* |[~ *μια κούκλα / μια καρέκ/.α* [[*το πλύσιμο με ζεστό νερό χαλάει τα μάλλινα* || (μτφ.) *μου χάλασε την ηρεμία μου με τις φωνές του* 2. πρυκαλώ βλάβη (σε κάτι), ώστε να χρειάζεται επιδιόρθωση: ~ *το κασετόφωνο / το βίντεο* 3. γκρεμίζω ή κατεδαφίζω: *Θα χαλάσουν το παλιό σπίτι, για να χτίσουν πολυκατοικία-* ΦΡ. (α) *χαλώ τον κόσμο* (j) προκαλώ μεγάλη αναστάτωση. κυρ. διαμαρτυρόμενος για κάτι. αντιδρώντας έντονα σε κάτι: *ένας κύριος χαλούσε τον κόσμο, γιατί δεν του επέτρεπαν να δει τον διευθυντή* (ii) κάνω μεγάλη φασαρία: *προσπαθούμε να κοιμηθούμε κι οι γείτονες χαλούν τον κόσμο μεσημεριάτικα!* (β) *χαλάω κόσμο* σημειώνω μεγάλη επιτυχία: *η τελευταία του ταινία χάλασε κόσμο κάνοντας ρεκόρ εισιτηρίων* 4. υποβαθμίζω την ποιότητα (πράγματος), μειώνω την αξία του: *αυτό το μαγαζί έχει χαλάσει τα γλυκά / τα υφάσματα / τα ρούχα του* || (μτφ.) *ο ανταγωνιστικός και βιαστικός τρόπος ζωής έχει χαλάσει την ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων* συν. υποβαθμίζω, φτηναίνω, (λόγ.) ευτελίζω 5. (μτφ.) προκαλώ την αποδιοργάνωση, τη διάλυση (πράγματος): *μ' αυτά που κάνει, θα χαλάσει το σπίτι του / την οικογένειά του* 6. διακόπτω τη σχέση (φιλική, οικονομική κ.λπ.) που έχω με κάποιον: - *μια φιλία / συμφωνία / συνεργασία-* φρ. **τα** *χαλάω (με κάποιον)* παύω να έχω σχέση. κυρ. ερωτική (με κάποιον): *ο Τάκης τα χάλασε με την Άννα* || *δεν είναι πια μαζί- τα 'χουν χαλάσει* λντ. τα φτειάχνω 7. ματαιώνω, αποτρέπω την ολοκλήρωση (πράγματος): ~ *ένα σχέδιο / μια προσπάθεια* || *αύριο θα πάμε εκδρομή. αν δεν μας τα χαλάσει ο καιρός* || *είχαμε κανονίσει βραδινή έξοδο, αλλά μας τα χάλασε η επίσκεψή της* 8. (κυρ. για συναισθηματικές καταστάσεις) επηρεάζω αρνητικά, ανατρέπω: ~ *το κέφι / τη διάθεση / τη χαρά / την καρδιά κάποιου-* ΦΡ. (λαϊκ.-οικ.) *(κάτι) με χαλάει* (κάτι) μου προκαλεί πρόβλημα ή δυσαρέσκεια, με ενοχλεί: *«Γιατί, εσένα σε χαλάει να μας φιλοξενήσουν αυτοί και να μην πληρώσουμε και τίποτα:»* 9. κάνω (κάτι) λιγότερο επιθυμητό ή ελκυστικό, μειώνω την απόλαυση από κάτι: *έτσι όπως λέει τα ανέκδοτα, τα χαλάει* || ~ *την πλάκα / την έκπληξη / τη βραδιά·* ΦΡ. (καθημ.) το / *τη χαλάω (κάποιου)* καταστρέφω ένα ωραίο κλίμα, μια ευχάριστη κατάσταση

(στην οποία βρίσκονται άλλοι): *έλα και συ μαζί μας, μη μας το χαλάς!* |! *πάνω που είχαμε έρθει στο κέφι. άρχισαν να τσακώνονται και μας τη χάλασαν* 10. βλάπτω την αισθητική αρτιότητα (πράγματος): *αυτό το μεγαθήριο χαλάει την ομορφιά τού τοπίου* || *αυτό το σημάδι τής χαλάει το πρόσωπο* j| *το φινά/.ε χαλάει όλο το κομμάτι* 11. κακο- μαθαίνο) (κάποιον) ή επηρεάζω (κάποιον) αρνητικά στη συμπεριφορά και στυ ήθος: *του έκανε όλα τα χατίρια και τον χάλασε* || *αυτά τα υποκείμενα που συναναστρέφεται, θα τον χαλάσουν* (θα τον διαφθείρυυν) |j *«ένας εργατικός είχε μείνει, μου τον χαλάσατε κι αυτόν!». είπε ο διευθυντής* 12. επιβαρύνω ή προκαλο) τη λειτουργική βλάβη οργάνου, προξενώ αρρώστια: *θα χαλάσει το στομάχι του με τις αηδίες που τρώει* || *~ την υγεία μου / τα μάτια μον* 13. (σπάν.-λυγοτ.) φονεύω, σκοτώνο): *του 'στησαν καρτέρι, να τον χαλάσουν* 14. ανταλλάσσω ένα νόμισμα μεγάλης αξίας με άλλα άλλα μικρότερης αξίας που όλα μαζί έχουν την αξία τού ανταλλασσομένου νομίσματος: *έχεις να μου χαλάσεις ένα δεκαχίλιαρυ σε χιλιάρικα;* 15. χαραμίζω, δαπανώ χωρίς αποτέλεσμα ή κατά τρόπο υπερβολικό: *~ πολλά λεφτά για ρούχα* || *χάλασε μία περιουσία γι' αυτό το σπίτι* || *- τον καιρό μου / την ώρα μου* jj *χάλασε τη ζωή της / τα νιάτα της με αυτό τον άνθρωπο*· ΦΡ. (α) (παροιμ.) *τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς* βλ. λ. *αράπης φ) δεν χαλάω χατίρι / χάρη (σε κάποιον)* πραγματοποιώ ό,τι μου έχει ζητηθεί, ικανοποιώ τις επιθυμίες (κάποιου), τα αιτήματα που μου διατυπώνονται: *στη γυναίκα του δεν χαλάει ποτέ χατίρι* ♦ (αμετβ.) 16. καταστρέφομαι, φθείρομαι, ώστε να είμαι πια άχρηστος: *αν μπει νερό μέσα στον μηχανισμό του, Οα χαλάσει το ρολόι* || (μτφ.) *με τη φασαρία αυτή χάλασε ο ύπνος μου* 17. παθαίνω βλάβη, παύω να λειτουργώ: *έχει χαλάσει η τη?^εόραση. θέλει επισκευή*· ΦΡ. (α) *χαλάει* ο *κόσμος* (i) υπάρχει μεγάλη αναστάτωση: *~ με τις αποκαλύψεις για το νέο σκάνδαλο* συν. (γίνεται) χαμός (ii) γίνεται πολύς λόγος για κάτι. υπάρχει πολύ μεγάλο ενδιαφέρον για κάτι: *- με τις εξελίξεις στη μοριακή βιολογία* (β) *δεν χάλασε (κι) ο κόσμος* / δεν *Θα χαλάσει (κι)* ο *κόσμος* για κάτι που δεν χρειάζεται να προκαλέσει σοβαρή ανησυχία, που είναι συνηθισμένο ή ασήμαντο και οι επιπτώσεις του πολύ περιορισμένες ή ασήμαντες: *αν αργήσεις πέντε λεπτά στη δουλειά σου!* (γ) *ο κόσμος να χαλάσει* ό,τι και αν γίνει, υπό οποιεσδήπυτε συνθήκες: *εγώ Οα πάω διακοπές* || *~, πρέπει να τελειώσει αυτή η εκκρεμότητα* j[*εγώ θα πω την αλήθεια* 18. γίνυμαι χειρότερης ποιότητας, χάνω την αξία μυυ: *έχουν χαλάσει πια τα φρούτα, δεν έχουν τη γεύση που είχαν παλιά*· φρ. *χάλασε η μανέστρα / η μαγιονέζα* (μτφ.) για κάτι που δεν ευοδώθηκε, πυυ πήγε στραβά παρά τις προσδοκίες 19. (για σχέσεις επαγγελματικές, ερωτικές κ.λπ.) διακόπτομαι, παύω να ισχύω: *η συμφωνία χάλασε στα συμβό/,αια την τε/.ευταία στιγμή* || *όταν χαλάει μια σχέση. συνήθως φταίνε και οι δύο* 20. (μτφ.) παύω να υφίσταμαι, διαλύομαι: *ποιος ξέρει τι έγινε και χάλασε ο γάμος τους* 21. ματαιώνομαι, μένω ανυλυκλήρωτος: *το σχέδιο χάλασε, γιατί κάποιος μίλησε στην αστυνομία* 22. (κυρ. για συναισθηματικές καταστάσεις) επηρεάζομαι αρνητικά. ανατρέπομαι: *πώς να μη χαλάσει η διάθεσή του μ'αυτά που άκουσε;* 23. δεν έχω το επιθυμητό αποτέλεσμα, δεν έχω τον επιθυμητό αντίκτυπο, χάνω την ουσία μου: *φυσικά χάλασε η έκπ/^,ηξη με τόσα υπονοούμενα που είχες πετάξει* || *αν το παρακάνεις, χαλάει η πλάκα!* 24. χάνω την αισθητική μου αρτιότητα, γίνομαι λιγότερο ωραίος: *όλη η σύνθεση χαλάει από αυτή τη λεπτομέρεια* || *με τα χρόνια χάλασε πολύ το πρόσωπό της* [| *χάλασε μετά την εγκυμοσύνη* 25. (κυρ. για ανθρώπινα όργανα) αρρο)σταίνω. αποκτώ πάθηση: *μ'αυτό το αδύνατο φως που διαβάζει, χάλασαν τα μάτια του* || *αν τρως συνέχεια γλυκά, θα χαλάσουν τα δόντια σου!* 26. αλλοιώνομαι, υφίσταμαι ανεπιθύμητες βλάβες: *Βάλε το φαγητό στο ψυγείο, να μη χαλάσει* 27. διαφθείρομαι ηθικά, υφίσταμαι την αρνητική επίδραση (κάποιου): *πάει χάλασε κι αυτός, όλο ψευτιές είναι τελευταία* || *ήταν κα'Αό παιδί, αλλά μ' αυτούς που έμπλεξε, έχει χαλάσει πολύ!* 28. (για τον καιρό) επιδεινώνομαι: *χάλασε ο καιρός, χειμώνιασε!* 29. (η μτχ. *χαλασμένος, -η. -ο)* βλ.λ. σχολιο λ. *δαπανώ, σπάζω.*

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *χαλώ (-άω).* αρχική σημ. «χαλαρώνω, λύνω», αβεβ. ετύμου. Το αρχαιότερο θ. απαντά στον αόρ. *χαλάσ(σ)αι* (απρφ.), αλλά η επιχειρηθείσα αναγωγή σε τ. **χαλός* (< *gho-lo-s) δεν αποδεικνύεται. Εξίσου αβέβαιη είναι η συσχέτιση με αρμ. xal «παιγνίδι», xalam «παίζω» ή xalal «ήσυχος, φιλικός», αφού εμφανίζει ιδιαίτερα σημαντική μορφολογική και σημασιολυγική απόσταση].

χαμάδα (η) (λαϊκ.) ώριμος καρπός ελιάς που έχει πέσει στο έδαφος. [Γ.ΤΥΜ. < *χάμω* + παραγ. επίθημα *-άδα*, πβ. κ. *λιακ-άδα}.*

χαμαί επίρρ. (αρχαιοπρ.) χάμω. καταγής ΣΥΝ. κάτω.

Ιετυμ. αρχ.. με δυσερμήνευτη κατάλ. *-αι* (πβ. κ. *πάλ-αι, παρ-αί).* η οποία αποτελεί πιθ. υπόλειμμα αρχ. τοπικής πτώσεως μέσω τ. **χαμά* (πβ. κ. λατ. humi «χαμαί» - humus «χώμα»). Τυ 0. *χαμ-* ανάγεται σε

Ε. **(dh)ghm-*, συνεσταλμ. βαθμ. τής ρίζας πυυ απαντά στο ουσ. *χθων, χθονός* (βλ.λ.)|.

χαμαιλέοντας (ο) {-α κ. -ος | -όντων) Ι.δενδρόβια,εντομοφάγος σαύρα μήκους 17-25 εκατοστών, με χαρακτηριστική ικανότητα να αλλάζει ταχύτατα το χρώμα της προσαρμοζόμενη στο φυσικό της περιβάλλον μετακινείται εξαιρετικά αργά. διαθέτει μεγάλη ουρά για να βυηθείται στην αναρρίχησή της, επιμήκη γλώσσα με την οποία συλλαμβάνει τη λεία της. ενώ τα κωνικά, εξογκωμένα μάτια της μπορούν να περιστρέφονται προς κάθε κατεύθυνση και ανεξάρτητα το ένα από το άλλο συν. (λαϊκ.) χαμολιός 2. (μτφ. ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος που προσαρμόζει τις ιδέες, τις αρχές και τα φρονήματά του στο εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον κατά τυ συμφέρον του. χωρίς ποτέ να έχει ειλικρινή και σταθερή τοποθέτηση ο ίδιος: *αυτοί που επιβιώνουν τελικά, είναι οι ~ των πο?ατικών παρασκηνίων, που τα έχουν καλά με όλες τις ηγεσίες!* Επίσης (λόγ.) χαμαιλέων |αρχ. 1 {χαμαιλέοντοςί.

[ΠΤΥΜ. < αρχ. *χαμαιλέων< χαμαί* + *λέων.* οπότε η κυριολεκτική σημ. θα ήταν «λιοντάρι που έρπει»], χαμαιλεόντειος, -α,-υ 118971 (λόγ.) αυτός που σχετίζεται ή μοιάζει με τον χαμαιλέοντα· (ειδικότ. μτφ.) αυτός που προσαρμόζει τη συμπεριφορά τυυ στο εκάστοτε περιβάλλον: *«ένας πολιτικός με ~ προσαρμοστικότητα»* (εφημ.). χαμαιλεοντισμός (ο) (κακόσ.) η προσαρμογή των ιδεών, των αρχών και των πεποιθήσεων κάπυιυυ στο εκάστοτε κοινωνικό ή άλλο περιβάλλον σύμφωνα με το συμφέρον του.

χαμαίμηλον (το) [μτγν.] {χαμαιμήλ-ου [-ων[(λόγ.) τυ χαμομήλι (βλ.λ.).

χαμαιτυπείο (το) (λόγ.) **1.** ο οίκος ανοχής, το πορνείο **ΣΥΝ.** μπορντέ- λο 2. (γενικότ.) κάθε κακόφημο στέκι, τόπος όπου συγκεντρώνονται άνθρωποι τού υποκόσμου 3. (μτφ.) χώρος στον οποίο επικρατεί ανη- θικότητα.

[liΤΥΜ. < μτγν. *χαμαί τυπεΐον < χαμαιτύπη* «πόρνη» < *χαμαί* «χάμω» + *-τύπη<* αρχ. *τύπτω}.*

χαμαίφυτο (το) {χαμαιφύτ-ου j -ων[(λόγ.) καθένα από τα φυτά που υι οφθαλμοί τους βρίσκονται κοντά ή μόλις πάνω από το έδαφος, κυρ. κατά τη διάρκεια τού χειμώνα, και συνήθ. έχουν χαμηλό ύψος και ξυλώδη βλαστό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής σέν. όρ.. < αγγλ. **chamacphytcj.** χαμάλης (ο) {χαμάληδες! (λαϊκ.) 1. ο αχθοφόρος (βλ.λ.) 2. (μτφ.) πρόσωπο που εκτελεί τις δύσκολες, κουραστικές δουλειές: *αυτός έκανε τον ~ κι οι άλλοι κέρδιζαν τη δόξα* || *ήταν ο ·~ τού κόμματος, αναλάμβανε όλες τις κουραστικές και βαριές εργασίες* 3. (μειωτ.) ο χυδαίος βωμολόχος, ο πρόστυχος άνθρωπος: *όχι να πέσω και στο στόμα των ~!*

[J-I ΥΜ. < τυυρκ. hamalj. χαμαλιάτικα **(τα) (λαϊκ.) τα χρήματα που παίρνει ως αμοιβή ο χαμάλης ΣΥΝ. αχθυφυρικά.**

[ΕΤΥΜ. < *χαμάλης* + παραγ. επίθημα *-ιάτικα,* πβ. κ. *μην-ιάτικο}.* χαμαλίκα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** επίστρωμα πυυ στερεώνεται με λουριά στην πλάτη αχθοφόρου, για να διευκολύνει τη μεταφορά τού φορτίου τυυ 2. (κ. ως επίρρ.) μεταφέροντας κανείς κάποιον πάνω στην πλάτη τυυ: *τον πήρε ~ μέχρι το σπίτι του.*

[ΕΤΥΜ. < *χαμα/Λκι}.* χαμαλίκι (το) {χαμαλικιού | χωρ. γεν. πληθ.Ι (λαϊκ.) 1. η εργασία και το επάγγελμα τού χαμάλη 2. η καταναγκαστική βαριά δουλειά με την οποία επιφορτίζεται κάποιος, κάθε δουλειά που εκτελείται ο)ς αγγαρεία: *τον είχαν στην οργάνωση μόνο για το ~ κι όχι για να παίρνει αποφάσεις* **ΣΥΝ.** χαμαλοδουλειά.

[liΤΥΜ. < τουρκ. hamallik < hamal «χαμά?νης»]. **χαμάλικος, -η. -ο** (λαϊκ.) **αυτός πυυ ανήκει, αναφέρεται ή ταιριάζει σε χαμάλη:** *~ δουλειά.* **— χαμάλικα επίρρ. χαμαλοδουλειά (η) (λαϊκ.) βαριά και άχαρη εργασία, που γίνεται ως αγγαρεία, σκληρή και επίπονη εργασία συν. χαμαλίκι, χαμάμ (το) {άκλ.] 1. λουτρό που αποτελείται από σειρά δωματίων διαφορετικής θερμοκρασίας (υγρής θερμότητας)· στυ πρώτο ο επισκέπτης κάθεται σε θερμό (ξύλινο ή μαρμάρινο) ανάκλιντρο και υποβάλλεται στην έκθεση ζεστού αέρα, σε άλλο δωμάτιο (τού κυρ. λουτρού) λούεται με θερμό νερό που εκτοξεύεται με πίεση από κρουνούς και στυ τρίτο βυθίζεται ο ίδιος πρώτα σε δεξαμενή ζεστού νερού (οπότε κατόπιν κάθεται με βαρύ σκέπασμα ακίνητος, για να ιδρώσει) και έπειτα βυθίζεται απευθείας σε δεξαμενή ψυχρού νερού για όσο χρόνο μπορεί· επιπλέον υπάρχουν αποδυτήρια, χώροι για ανάπαυση και για χειρομαλάξεις (μασάζ) συν. τούρκικα λουτρά** 2. **(μτφ.) κάθε πάρα πολύ ζεστός και κλειστός χώρος:** *με τον καύσωνα το σπίτι είχε γίνει* **- (πβ. λ.** *σάουνα).* **liΤΥΜ. < τυυρκ. hamam < αραβ. hammamj.** **χαμένος, -η. -ο 1. (α) αυτός που δεν βρίσκεται πια στην κατοχή ή στη διάθεση κάπυιυυ:** *βρήκε το* **~** *δακτυλίδι* **|| ο** *~ Παράδεισος* **|{** *η ~* **ευτυχία / ~** *νιότη* **jj ~** *πατρίδες* **(οι αρχαίες κοιτίδες τού ελληνισμού, που σήμερα ανήκουν σε άλλα κράτη. λ.χ. η Μ. Ασία. ο Πόντος κ.ά.) (β) αυτός που δεν υπάρχει πλέον:** *η ~ Ατλαντίδα* 2. **αυτός πυυ έχει μείνει άγνωστος για πολύ χρόνο:** *βρέθηκε ένας ναός* **~** *στα βάθη τού Λμα- ζονίου* 3. **ηττημένος ή ζημιωμένος, αυτός που δεν ευνοείται από την έκβαση μιας διαδικασίας ή από μια κατάσταση:** *Βγήκε* **-** *από αυτή τη συμφωνία* **|| (ως υυσ.)** *οι ~ τού πολέμου* **jj** *υποστηρίζει πάντα τους ~* **jj** *οι* **~** *τής ζωής* **(αυτοί που δεν κατάφεραν να επιτύχουν κοινωνικά ή οικονομικά) ||** *στα χαρτιά Βγαίνει πάντα* **- ||** *παίρνω πίσω τα ~* **(ξανακερδίζω όσα έχασα) 4. αυτός πυυ έχει χάσει τον προσανατολισμό τυυ, που δεν γνωρίζει πού βρίσκεται:** *περιπλανήθηκαν για μήνες χαμένοι στον ωκεανό* **||** *χαμένοι στο διάστημα* **5. αυτός που έχει αλλού τη σκέψη τυυ. πυυ δεν πρυσέχει ή δεν σκέφτεται:** *τον είδα και προχωρούσε. σαν ~* · ΦΡ. *τα 'χω χαμένα* **(ΐ) έχω σαστίσει, κυρ. από μεγάλη έκπληξη:** *τέτοιο θράσος πρώτη φορά Βλέπω* · *τι να πω.* **~!** *(ii)* **έχω χάσει τα λογικά μου. δεν ξέρω τι λέω:** *ο γέρος τα 'κει εντελώς χαμένα!* **6. αυτός που έχει υποστεί βλάβη, πυυ έχει καταστραφεί· στη** ΦΡ. *είμαι / πάω χαμένος* **για περιπτώσεις στις οποίες κάποιος διατρέχει μεγάλο κίνδυνο, είναι καταδικασμένος:** *αν μάθει την αλήθεια, πάμε χαμένοι!* **j[** *αν τον πάρει είδηση η μάννα του. είναι χαμένος* **7. αυτός που δεν εκπληρο')θηκε. που δεν πραγματοποιήθηκε:** *~ όνειρα / οράματα / ε/.πίδες* · 8. **αυτός που γίνεται μάταια, που δεν φέρνει αποτέλεσμα:** *μην ασχολείσαι μαζί τους, είναι ~ υπόθεση* [| **οι** *συμβουλές μου πήγαν χαμένες* || *- προσπάθεια / κόπος / λόγια* || *μην αφήνεις τον καιρό να πηγαίνει* ***-** *κάνε κάτι!* **ΦΡ.** *στα χαμένα* **χωρίς αποτέλεσμα:** *Βλέπω τόσες προσπάθειες να πηγαίνουν* **-** · **9. (για πρόσ.) αυτός πυυ έχει χαμηλή ηθική ποιότητα:** *αυτός είναι ένας ~. ένα ρεμάλι!* [| **(υβριστ.)** *φύγε από 'δώ. Βρε χαμένε!* **ΦΡ. (μειωτ.)** *χαμένο κορμί* **παλιάνθρωπος, άν**

θρωπος χαμηλής ηθικής ΣΥΝ. τιποτένιος. ·■ ΙΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος, εμβρόντητος.*
[ΗΤΥΜ. Μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *χάνο)*\. **χαμέρπεια (η) {χωρ. πληθ.f (λόγ.)** 1. **η ιδιότητα τού χαμερπούς ΣΥΝ. ποταπότητα, μικροπρέπεια, ευτέλεια 2. κάθε πράξη μικροπρέπειας, η χαμερπής συμπεριφορά ΣΥΝ. ποταπότητα,** **χαμερπής, -ής. -ές {χαμερπ-ούς | -είς (ουδ. -ή)}** αυτός που δείχνει χαμηλού επιπέδου συμπεριφορά, αναξιοπρεπή και μικροπρεπή, προκει- μένου να επιτύχει τους στόχους του **ΣΥΝ.** ευτελής, ποταπός, τιποτένιος, μικροπρεπής **ΑΝΤ. υψηλός. – χσμερπώς επίρρ. [μτγν.]. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-ης, -ης. -ες.*
Ιετυμ.μτγν. < *χαμ(αί)* **+** *-ερπής* **<** *ερπω*\. **χαμηλόβαθμος, -η, -ο** αυτός που έχει χαμηλό βαθμό σε μια ιεραρχική κλίμακα: **-** *υπάλληλος / προσωπικό* **αντ. υψηλόβαθμος, χαμηλοβλεπούσα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (συνήθ. ειρων.)** γυναίκα που χαμηλώνει το βλέμμα της από σεμνότητα ή σεμνοτυφία **συν. ντροπαλή. σεμνότυφη.**
[f.tym. < *χαμηλός* + *βλέπω* + **επίθημα -ουσα των μτχ., πβ. κ.** *ξανθο- μαλλ-ούσα*|. **χαμηλοβλέφαρος, -η. ~ο 1.** αυτός που έχει μισόκλειστα τα βλέφαρά του. **χαμηλιόμενο το βλέμμα 2. (μτφ.) ντροπαλός, χαμηλοθώρης (ο) {χαμηλοθώρηδες}, χαμηλοθώρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) 1. (κυριολ.)** αυτός που έχει χαμηλωμένο το βλέμμα του
(μτφ.) (α) πολύ ντροπαλός ΣΥΝ. χαμηλοβλέφαρος (β) αυτός που ξέρει να κρύβει τις πραγματικές του προθέσεις, που δεν εκδηλώνει τις σκέψεις ή τις επιθυμίες του **ΣΥΝ. ύπουλος, δόλιος. Επίσης χαμηλο-** **θωρούαα (η).**
|ΚΤΥΜ. < *χαμηλός* + *-Ούρης*< *θωρώ*|. χαμηλόμισθος, -η. -ο αυτός που έχει χαμηλό μισθό, που οι απολαβές από το επάγγελμά του είναι μικρές: ~ *υπάλληλος*]] (κ. ως ουσ.) οι
π?^ήττονται από τη λιτότητα αντ. υψηλόμισθος. χαμηλός, -ή. -ό 1. αυτός που σε σχέση με τον μέσο όρο είναι τοποθετημένος. βρίσκεται ή κινείται κοντά στο έδαφος, στο πάτωμα ή στην επιφάνεια τής γης: ~ *παράθυρο / ταβάνι / ράφι / φράχτης* || ~ *πτήση / μπαλιά* αντ. (υ)ψηλός 2. αυτός που το ύψος ή το βάθος του είναι μικρότερο από τν αντίστοιχο τού μέσου όρου ή από τν κανονικό: ~ *υψόμετρο / ορεινός όγκος / στάθμη νερού* || *η κοίτη τού ποταμού είναι χαμη?,.ή* || **-** *σκάφη* || ~ *παπούτσια / τακούνια* συν. ρηχός, κοντός αντ. ψηλός, βαθύς 3. αυτός πυ έχει κατεύθυνση πρυς τν έδαφυς: ~ *βλέμμα / ματιά* 4. (για τόπυ) αυτός που έχει μικρό υψόμετρο ή βρίσκεται σε πεδιάδα ή κυντά στο επίπεδο τής θάλασσας 5.*χαμηλά* (τα) σημείο με μικρό υψόμετρο: *πώς νιώθεις εκεί κάτω* στα ΦΡ. (πα- ροιμ.) *απ' τα ψηλά ατα χαμηλά κι απ' τα πολλά στα λίγα* βλ. λ. *ψηλός* 6. αυτός που σχηματίζει βαθιά καμπύλη, που κατεβαίνει αρκετά: ~ *ντεκο/.τέ* συν. βαθύς 7. αυτός που αντιστοιχεί στην αρχή ή στις κατώτερες θέσεις μιας κλίμακας κατατάξεως. μετρήσεως ή αξιολογή- σεως: ~ *εισόδημα / κλιμάκιο / επίδοση / Βαθμο/.ογία / κόστος / αρτηριακή κίεση / τάση ρεύματος / τιμές προϊόντων / κοινο)νικά στρώματα ƒ ναύλος / κόμιστρο / ζήτηση / μισθός / ποσοστό ι υψόμετρο / ακρο- αματικότητα / δημοτικότητα / ταχύτητα* || ~ *ταχύτητες (τ*\ πρώτη και η δεύτερη) || ~ *ορατότητα / παραγωγή / ρυθμός* || *φαγητό με - περιεκτικότητα σε θερμίδες* [[~ *θερμοκρασία* λντ. υψηλός 8. αυτός που κινείται στις κατοκερες νότες τής μυυσικής κλίμακας: **-** *νότες / φωνή / ήχος / τόνος-* ΦΡ. *(άνθρωπος) χαμηλών τόνων* για μετριυπαθή άνθρωπο, που αποφεύγει τις συγκρούσεις και τις οξείες αντιπαραθέσεις, πυ ακολουθεί γενικά ήπια και διαλλακτική στάση 9. αυτός που δεν έχει ένταση, δύναμη: *λέω κάτι με ~ φωνή* || ~ *προφίλ* (αγγλ. low profile) 10. (μτφ.) αυτός από τν οποίυ απουσιάζει το σθένος, που δηλώνει κατάπτωση, εγκατάλειψη ή αδιαφορία: ~ *φρόνημα / ηθικό*
. Mi-rnup. *Βαρομετρικό χαμηλό* βλ. λ. *βαρομετρικός.* — (υποκ.) χα- **μηλούτσικος,** -η/-ια, **-ο. χαμηλά** επίρρ.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. επίρρ. *χαμαί* **(βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-η?.ός.* **πβ. κ.** *τρυφ-ηλός. σφριγ-ηλός*\. **χαμηλόστεγος, -η, -ο |1880| χαμηλυτάβανος (βλ.λ.). χαμηλοσυνταξιούχος (ο)** συνταξιούχος με χαμηλή σύνταξη, **χαμηλοτάβανος, -η, -ο** αυτός που έχει χαμηλή οροφή, χαμηλό ταβάνι: ~ *δο)μάτιο / σπίτι* **Συν. χαμηλόστεγος αντ. ψηλοτάβανος, χαμηλοτάκουνος, -η. -ο (για υποδήματα)** αυτός που έχει χαμηλό τακυύνι: ~ *παπούτσι / γόβα* **αντ. ψηλοτάκουνος. χαμηλότοκος, -η. -ο** αυτός που έχει. **αποδίδει ή επιβαρύνεται με χαμηλό επιτόκιυ:** ~ *δάνειο / κατάθεση / ομόλογο.*
χαμηλόφωνος, -η. -υ 1. **αυτός πυ έχει χαμηλή φωνή ή μιλά σιγανά λντ. υψηλόφωνος** 2. **αυτός που λέγεται ή τραγουδιέται με χαμηλή φωνή:** ~ *εκτέλεση / σχόλιο* **αντ. υψηλόφωνος. – χαμηλόφωνα / χα- μηλοφώνως [18661 επίρρ. χαμήλωμα (τυ) Ιμεσν.Ι {χαμηλώμ-ατυς | -ατα. -άτων} 1. η μείωση τὺ ύψους (ενός πράγματος): γο -** *τής φωνής / τής έντασης / των τιμών* **συν. μείωση, ελάττωση λντ. ύψωση, μεγάλωμα, αύξηση** 2. **η τοπυθε- σία που βρίσκεται σε χαμηλό υψόμετρο ή σε συγκριτικά χαμηλότερο επίπεδο από τις γύρω περιοχές αντ. ύψωμα, χαμηλώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μεσν.] {χαμήλω-σα. -μένος} ♦ (μετβ.)** 1. **κάνω (κάτι) χαμηλό ή χαμηλότερο, μειώνω το ύψος: -** *έναν τοίχο / φράχτη* **ΑΝΤ. υψώνω** 2. **επιμηκύνω (κάτι) προς τα κάτω:** ~ *μια φούστα / τις κουρτίνες* **συν. μακραίνω αντ. κονταίνω** 3. **κατεβάζω, τραβώ (κάτι) προς τα κάτω, τν κάνω να στραφεί ή να μετακινηθεί προς τα κάτω:** ~ *τις τέντες* **/ τα** *πανιά* **|| - τα** *γυαλιά μου, για* **να** *δω κάτι* **συν. κατεβάζω αντ. ανεβάζω · φρ. (α)** *χαμηλώνω τα μάτια* **/ γο** *βλέμμα* **στρέφω το βλέμμα μου προς τα κάτω: -** *από φόβο / ντροπή* **(β) (μτφ.)** *χαμηλώνω τη μύτη μου* **γίνομαι λιγότερο υπερόπτης:** *καλά θα κάνει να χαμηλώσει λίγο τη μύτη του, γιατί έχει πολυπάρει αέρα* 4. **κάνο) (κά**τι) λιγότερο, μειώνω την ένταση ή την ποσότητά του: *χαμήλωσε την τηλεόραση / τη μουσική,* προσπαθούμε *να κοιμηθούμε* [| ~ γο *φως / την ταχύτητα / τους ρυθμούς παραγωγής / τη θερμοκρασία τού φούρνου* |[~ *την τιμή προϊόντος* (φτηναίνω) || (μτφ.) ~ roue *τόνους μιας συζήτησης* Συν. μειώνω αντ. αυξάνω · φρ. (μτφ.) *χαμηλώνω τη φωνή* γίνομαι λιγότερο διεκδικητικός. μειώνω τις απαιτήσεις μου: *πες του να χαμηλώσει λίγο τη φωνή, γιατί το έχει παρακάνει*
(αμετβ.) 5. γίνομαι χαμηλός ή χαμηλότερυς: « *να χαμηλώναν τα βουνά...»* (δημοτ. τραγ.) ΣΥΝ. κονταίνω αντ. ψηλώνω 6. γίνυμαι λιγότερο βαθύς: *την περίοδο τού καλοκαιριού το ποτάμι χαμηλώνει* αντ. βαθαίνω 7. σκύβω: *χαμήλωσε, για να περάσει από τη χαμηλή πόρτα* 8. κινούμαι προς τα κάτω: γο *αεροπλάνο χαμή/.ωνε. για να προσγειωθεί* || *ο ήλιος πήρε να χαμηλώνει* συν. κατεβαίνω αντ. ανεβαίνω 9. γίνομαι λιγότερο έντυνος, μειώνυμαι ως προς την ποσότητά μυυ, ελαττώνομαι: *χαμήλωσε η ταχύτητα / η ένταση / η φωνή > το φως / η θερμοκρασία* || *έχουν χαμη'λώσει πολ,ύ οι τόνοι* συν. μειώνομαι αντ. αυξά- νυμαι.
χαμίνι (το) 118451 {χαμιν-ιού | -ιών} (κακόσ.) το αλητάκι. παιδί τού δρόμου ΣΥΝ. αλητόπαιδο, αλάνι, αλητάκυς.
[πτυμ. Μεταφορά τού γαλλ. gamin «αλητόπαιδο», αρχική σημ. «βυη- θός υαλοπωλού», αβεβ. ετύμυυ, ίσως γερμ. αρχής. πβ. γερμ. Gamel «ανόητυς νέος». Τη λ. πρωτοχρησιμοπυίησε ο Ι. Σκυλίτσης στη μετάφραση των *Αθλίων* τού Β. Ουγκό|.
Χαμίτες (οι) 118661 {Χαμιτών} (παλαιότ.) οι λαοί τής *Β.* Αφρικής, οι οπυίυι έχουν τα χαρακτηριστικά τής λευκής φυλής και αποτελούν ιδιαίτερο κλάδο τής μεσογειακής φυλής. – **χαμιτικός,** -ή, -ό.
[ΕΤΥΜ. Από το όν. τὺ *Χαμ.* γυιου τού Νώε και προγόνου των αφρικανικών λαών].
χαμιτοσημιτικός, -ή,-ό γλωσσ. *χαμιτοαημιτική γλώσσα* κάθε γλώσσα που ανήκει στην οικογένεια γλωσσο)ν η οπυία ανάγεται σε κυινή μητέρα-γλώσσα, πυυ μιλιόταν στην περιυχή τής Σαχάρας μεταξύ τής όγδυης και έκτης χιλιετίας π.Χ. και στην υπυία ανήκουν γλίόσσες τής Β. Αφρικής και τής ΝΑ. Ασίας, όπως η Αραβική, η Αμχαρική, η Εβραϊκή και η Χάουσα · (κατ* επέκτ.) αυτός που σχετίζεται με τις παραπάνω γλώσσες και τους λαούς πυυ τις μιλούν: ~ *προέλευση.*
[ετυμ. Μεταφορά τού γερμ. hamito-semiiisch|. **χαμο-** κ. **χαμό-** α' συνθετικό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι: 1. βρίσκεται χαμηλά: *χαμό-δεντρο* 2. γίνεται χωρίς ένταση, ελαφρά: *χαμογελώ.* σχολιο λ. *υποκοριστικός.*
ΙΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίρρ. *%άμω*\.
χαμογέλασμα (το) |1790| {χαμογελάσμ-ατος [-ατα. -άτων} τυ χαμόγελο (βλ.λ.).
χαμογελαστός, -ή, -ό 1. αυτός πυυ χαμογελά, που έχει πρόσχαρο ύφος: ~ *πρόσωπο / β/.έμμα / παιδί* συν. πρόσχαρος αντ. σκυθρωπός, κατσούφης 2. αυτός που εκδηλϊόνεται με χαμόγελο: ~ *απάντηση.* – **χαμογελαστά** επίρρ.
χαμογέλιο (το) (λογοτ.) το χαμόγελο (βλ.λ.).
χαμόγελο (το) **1.** ελαφρά σύσπαση τού προσώπου, κατά την οποία ανασηκώνονται υι άκρες των χειλιών. συνήθ. χωρίς να ανοίξει τυ στόμα, για την έκφραση κυρ. θετικών συναισθημάτων (λ.χ. χαράς, ευχαρίστησης. ηρεμίας, ικανοποίησης) ή των προθέσεων, των σκέψεων κάποιου: *πλατύ / ζεστό / ειρωνικό / πικρό / προσποιητό / σαρκαστικό / παγωμένο / η/.ίθιο* ~ j] *σφιγμένο / συγκρατημένο / σφιχτό* - || ~ *ευτυχίας / τρυφερότητας* |] *προχωρούσαν με το ~ στα χείλη* ΣΥΝ. χαμογέ- λιυ, χαμογέλασμα, (λόγ.) μειδίαμα · ΦΡ. (α) *ακάωχαμόγελο* χαμογελώ (ενώ ήμουν συβαρός): *μόλις άκουσε τα ευχάριστα νέα. έσκασε χαμό- γελο* (β) *κόβεται το χαμόγελο (κάποιου)* (κάποιος) διακόπτει απότομα το χαμόγελό του: *όταν της ανακοίνωσαν ότι δεν θα πάρει άδεια, της κόπηκε το χαμόγελο* 2. (μτφ.) *χαμόγελα* (τα) η ευχαρίστηση, η ικανοποίηση: *η δημοσκόπηση προκάλεσε χαμόγελα στην ηγεσία τού κόμματος* [[*πολλά ~ βλέπω, τι καλό συνέβη;* ΦΡ. *χαμόγελο* **ώς** *τ' αφτιά* πολύ μεγάλη ευχαρίστηση, χαρά. η οπυία εκφράζεται στο ύφος, στο πρόσωπο κάπυυ: *είχε ένα - μετά τη νίκη του στις εκλογές* 3. (συνεκδ.) το άνοιγμα για τον λαιμό σε μπλούζες, φορέματα, τού υποί- ου το κόψιμυ φτάνει από ώμο σε ώμυ. — (υποκ.)
χαμογελάκι (το). [ετυμ. < *χαμογελώ* (υποχωρητ.)]. **χαμογελώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {χαμυγελάς... { χαμογέλασα} **♦ 1.** (αμετβ.) συσπώ ελαφρά τν πρόσωπο. ανασηκώνυντας τις άκρες των χειλιών μυυ: *τους ζήτησε να χαμογελάσουν για τη φοηογραφία* || *χαμογελούσε ευτυχισμένη / με πίκρα* ||[~ *πλατιά* ΣΥΝ. (λόγ.) μειδιώ **♦** 2. (μετβ.) απευθύνω (σε κάποιον) χαμόγελο: *του χαμογέλασε πονηρά* || *σε ποιον χαμογελάς;* || *όλοι της χαμογέλασαν ευγενικά* [[*μας χαμογέλασε με σημασία / με νόημα* (υπονοώντας κάτι) · φρ. *η τύχη χαμογελά (σε κάποιον)* η τύχη ευνοεί (κάποιον): *η τύχη τού χαμογέλασε · κέρδισε τον πρώτο λαχνό τού λαχείου.*
[F.TYM. < μεσν. *χαμογελώ* < *χάμω + γελώ].* **χαμόδεντρα** (το) Ιμεσν.] δέντρο χαμηλού ύψυυς. θάμνος, **χαμοζωή** (η) η άθλια, φτωχική και μίζερη ζωή: <5τν *άντεχε τη* **χαμοθεος** (ο) (λαϊκ.) (κυριολ.) επίγειος θεός · (μτφ.) υ προστάτης, ο βοηθός (κάποιου): (παροιμ.) *«κάθε δουλειά θέλει και χαμοθεό»*]| *«έχεις ραμοθεό, έχεις και πανωθεό».* **χαμοκελλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) τυ χαμόσπιτο (βλ.λ.).
[πτυμ. < *χάμω + -κέλλα < κελλί).*
χαμοκερασιά (η) η φραυυλιά.
[ΕΤΥΜ, < μεσν. *χαμαικερασία,* με συνίζηση και πρυσαρμυγή σε α' συνθ. *χαμο-,* < μτγν. *χαμαικέρασος*\. **χαμοκέρασο** (τυ) η φράυυλα.
χαμόκλαδα (τυ) κάθε χαμηλό κλαδί που έχει φυτρώσει κυντά στυ έδαφυς. πυυ ακυυμπά στη γη.

χαμοκυλιέμαι ρ. αμετβ. αποθ. {χαμοκυλίσ-τηκα, -μένος} (λαϊκ.) κυλιέμαι κατάχαμα, στο έδαφος. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.* **χαμολούλουδο** (το) μικρό και χαμηλό λουλούδι ή λουλούδι που μόλις έχει φυτρώσει, **χαμομήλι** (το) {χαμομηλ-ιού | -ιτ»ν| **1.** ετήσιο ποώδες φυτό, που τα φύλλα και τα άνθη του διατάσσυνται όπως τής μαργαρίτας, καλλιεργείται ως φαρμακευτικό ή για το αιθέριο έλαιο που εξάγεται από αυτό και χρησιμοποιείται για την παρασκευή σαμπουάν, καλλυντικών και ως αρωματικό **ΣΥΝ.** χαμομηλιά 2. το αφέψημα που παρασκευάζεται από αυτό το φυτό και έχει χαρακτηριστικές φαρμακευτικές ιδιότητες, για τις οποίες χρησιμοποιείται ως τονωτικό, καταπραϋντικό και αντισπασμωδικό. Επίσης **χαμόμηλο** Ιμεσν.] κ. **χαμαί- μηλο** Ιμτγν.]. – (υποκ.) **χαμομηλάκι** (το).

(ΕΤΥΜ. Υποκ. τού μεσν. *χαμόμηλον* **< μτγν.** *χαμαίμηλον < χαμαί + μήλυν\.*

χαμομηλιά (η) το χαμομήλι ως φυτό.

χαμομηλόλαδο (το) το αιθέριο έλαιο που εξάγεται από τα άνθη τού χαμομηλιού (βλ. κ. λ. *χαμομήλι).* **χαμοπέρδικα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (παλαιότ.) το ορτύκι (βλ.λ.).** **χαμός (ο) 1. η οριστική απώλεια:** ο ~ *τής αθωότητας / τής νεότητας* **ΣΥΝ. χάσιμο, απώλεια 2. η εξαφάνιση προσώπου (και σπανιότ.) πράγματος:** *ο ξαφνικός ~ του είναι ακόμα ανεξήγητος* **j| (υβριστ.)** *άι στον χαμό!* **(χάσου)** 3. **(ειδικότ.) ο θάνατος:** *ο ~ τού μεγάλου ποιητή βύθισε τη χώρα στο πένθος* **ΣΥΝ. απώλεια** 4. **(οικ.) (α) η μεγάλη αναστάτωση από κοσμοσυρροή:** *στη συναυλία έγινε ~*]| *κάθε χρόνο παραμονές Χριστουγέννων στα μαγαζιά γίνεται* **- ΣΥΝ. κοσμοπλημύρα. κοσμοχαλασιά (β) η μεγάλη αναστάτωση, κατάσταση μεγάλης έντασης και αναταραχής:** *στο συνέδριο τού κόμματος θα γίνει || όταν ήχησαν οι σειρήνες, έγινε ~ στους δρόμους■ όλοι έτρεχαν στα καταφύγια |[φύγε, γιατί θα γίνει ~, αν συνεχίσεις! ||* **(εμφατ.)** *έγινε ο -!* **(με τονισμένο το ο) ΣΥΝ. το σώσε · Φ** *ν. χαμός ατο ίοιωμα* **βλ. λ.** *ίσιωμα.* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *εκφραστικός.*

)ΕΤΥΜ. μεσν. **<** *χάνω.* κατά τα ουσ. σε *-μός,* πβ. **κ.** *τριγ-μός, καη-μός\.* **χαμοσέρνω** ρ. μετβ. {χαμόσυρ-α.-θηκα, -μένος) (λαϊκ.) σέρνω (κάτι) στη γη, κατάχαμα,

χαμόσπιτο (το) χαμηλοτάβανο, φτωχικό σπίτι, πρόχειρα κατασκευασμένο από φτηνά υλικά **ΣΥΝ.** χαμοκέλλα. **χάμου** επίρρ. -> χάμω

χαμούρα (η) {χωρ. γεν. πληθ.) κ. **χαμούρης** (ο) {χαμούρηδες} (σημ. 2) (λαϊκ.-υβριστ.) 1. φθηνή πόρνη τού δρόμου, που δεν διαθέτει δωμάτιο και κρεβάτι, αλλά εκδίδεται στην ύπαιθρο 2. (γενικότ.) πρόσωπο εξευτελισμένο, ανυπόληπτο, ανήθικο. – **χσμούρικος,** -η/-ια, -ο. **ΙΕΤΥΜ.** Πιθ. < λατ. **camura.** θηλ. τού επιθ. **camur** «καμπύλος», τεχν. όρ.. πιθ. δάνειο. Για τη σημασιολ. εξέλιξη πβ. κ. το μεσν. *κούρβα* «καμπύλη - πόρνη» (< λατ. **curba)|. χάμουρα** (τα) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) τα εξαρτήματα που τοποθετούνται πάνω στα υποζύγια για την ίππευση, τη φόρτωση ή το ζέψιμό τους **ΣΥΝ.** σαγή.

ΙΙ-ΙΥΜ. < ρουμ. **hamuri,** πληθ. τού **ham** «σαγή ίππου»1. **χαμουρεύομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {χαμουρεύτηκα) (οικ.) ανταλλάσσω ερωτικά χάδια (με άλλο πρόσωπο). –**χσμούρεμσ** (το). ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αποθετικός.*

χαμουτζής (ο) {χαμουτζήδες} (μειωτ.) σύμφωνα με κατοίκους τής Β. Κλλάδας, ο κάτοικος τής Νότιας Ελλάδας και ειδικότ. ο παλαιοελ- λαδίτης.

[ΕΤΥΜ. < *χάμω / χάμου* + παραγ. επίθημα *-τζής\.* **χαμπάρι** κ. **χαμπέρι** (το) {χαμπαρ-ιού ι -ιών) (λαϊκ.) η είδηση, τα νέα: *τι χαμπάρια;* (τι νέα:) || π *χαμπέρια μάς φέρνεις;* ΦΡ. *παίρνω χαμπάρι* παίρνω είδηση, αντιλαμβάνομαι (κάτι): *τόση φασαρία γίνεται γι' αυτό το θέμα κι αυτός δεν έχει πάρει χαμπάρι* || αν σε *πάρει χαμπάρι ότι τον κοροϊδεύεις, χάθηκες!* **ΣΥΝ.** καταλαβαίνω, (μτφ.) μυρίζομαι.

Ιετυμ. < τουρκ. habcr «είδηση»), χαμπαριάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιχαμπάριασα) (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) 1. απο- κτο') αντίληψη (κάποιου πράγματος): *δεν χαμπαριάζει τίποτε!* **ΣΥΝ. αντιλαμβάνομαι, καταλαβαίνω 2. έχω γνώσεις (σε συγκεκριμένο θέμα): π** *χαμπαριάζεις από μηχανές;* **j|** *χαμπαριάζεις τίποτε από Αγγλικά;* 3. **λαμβάνω υπ' όψιν μου, συνυπολογίζω (κάτι):** *αν θέλει κάτι, δεν χαμπαρίζει τίποτα και κανέναν***ΣΥΝ. λογαριάζω, υπολογίζω ♦ (αμετβ.)**

αντιλαμβάνομαι: *πού να χαμπαρίσει. αυτός είναι εντελώς χαζός!*

(μτφ.-αρνητ.) δεν έχω γνώση ή αίσθηση ενός πράγματος: *δεν χα- μπαρίζει αυτός από ευγένεια και τρόπους!* **συν.** κατανοώ. Επίσης **χα- μπσρίζω.**

habaas corpus λατ. (προφέρεται *χάμπεας κόρπους)* ελλην. *να (κατ)έχεις (το) σώμα (σου)-* νόμος τού 1679 στην Αγγλία, ο οποίος ισχύει ώς σήμερα (συμπληρο)μένος με μεταγενέστερους νόμους) στη Μ. Βρετανία και στις αγγλοσαξονικές χώρες και προστατεύει τον πολίτη από αδικαιολόγητη κράτηση και δίωξή του.

χάμπουργκερ (το) {άκλ.} **1.** κιμάς σε σχήμα μπιφτεκιού που τηγανίζεται 2. έδεσμα που πωλείται συνήθ. σε καταστήματα έτοιμου φαγητού (φαστ-φουντ) και αποτελείται από δύο ημισφαιρικά ψωμάκια, ανάμεσα στα οποία τοποθετείται το παραπάνω μπιφτέκι και άλλα συνοδευτικά (κέτσαπ. μαγιονέζα, τυρί. σαλάτα κ.λπ.). ανάλογα με το είδος. – (υποκ.) **χαμπουργκεράκι** (το).

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. **hamburger** (ενν. **sieak)** < γερμ. **Hamburg** «Αμβούργο»)· **χαμπουργκεράδικο** (τυ) τυ κατάστημα που πουλά χάμπουργκερ, **χαμσίνι** κ. **χαμψίνι** (το) 118981 (λαϊκ.) δυνατός, ξηρός και ζεστός άνεμος τής Αιγύπτου, που πνέει από την έρημο.

Ιετυμ. < αραβ. **khamsin** «πενήντα», επειδή ορισμένες φορές υ άνεμος αυτός διαρκούσε πενήντα ημέρες].

χάμστερ (το) {άκλ.} τρωκτικό με κοντή υυρά και τρίχωμα, που μεταφέρει την τρυφή του με μεγάλους θυλάκους στο εσωτερικό των παρειών του, είναι νυκτόβιο και τρέφεται κυρ. με καρπυύς. σπόρυυς και χόρτα· χρησιμοποιείται ως πειραματόζωο αλλά συνηθίζεται και ως κατοικίδιο. – (υποκ.) χαμστεράκι (τυ).

{ΕΤΥΜ. < αγγλ. hamster < γερμ. Hamster < αρχ. γερμ. hamustro, πβ. κ. αρχ. σαξ. hamstra|. χαμψίνι (το) καταγής, στυ έδαφος. Επίσης χάμου.

χάμω επίρρ. (λαϊκ.) καταγής, στυ έδαφος. Επίσης χάμου.

{εί υμ. μεσν. < *χάμαι* < αρχ. *χαμαί* (βλ.λ.), με αναβιβασμό τού τόνου και κατάλ. *-ω* κατά τα επιρρ. *έξω, έπάνο). κάτω.* Ο τ. *χάμου* κατά τα *παντού, πού. α/.λού\.*

Χ.Α.Ν. (η) Χριστιανική Αδελφότητα Νέων. χαν

(ο) {άκλ.} ο χαγάνος (βλ.λ.).

{ΕΤΥΜ. < τυυρκ. han < μυγγυλ. han).

Χαναάν (η) {άκλ.} Π.Δ.-Κ.Δ. παράκτια περιοχή τής Α. Μεσογείου Θαλάσσης με κέντρο τη Φοινίκη· η Παλαιστίνη. Χανανα ίος (υ). Χα- ναναία (η), χανααν ιτικός, -ή. -ό κ. χαναναϊκός

|ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. kn'n / (mat) kina|)j}i «(χο)ρα) τής Χαναάν», από το όν. τού γυιού τού Χαμ και εγγονού τού Note. Το τύπων. συνδ. με την ονομ. *Χνά.* την υπυία υ Εκαταίυς ο Μιλήσιος αποδίδει στη Φοινίκη), χάνδακας (ο) {χανδάκων} 1. τυ χαντάκι (βλ.λ.) 2. (παλαιότ. με κεφ.) το Ηράκλειυ Κρήτης. Επίσης χάνδαξ [μτγν.] {χάνδακυς}.

[ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *χαντάκι. Ηράκλειο].*

χάνδρα (η) -♦ χάντρα

Χ.Α.Ν.Θ. (η) Χριστιανική Αδελφότητα Νέων Θεσσαλυνίκης. χάνι (τυ) {χαν-ιυύ [-ιών| (παλαιότ.) πανδοχείο για την κατάλυση οδοιπόρων: ro ~ *τής Γραβιάς.*

{ΕΤΥΜ. < τουρκ. han].

Χανιά (τα) {Χανίων} πόλη τής Δ. Κρήτης, πρωτεύουσα τού ομώνυμου νυμού *(νομός Χανίων).* – Χανιώτης (ο). Χσνιώτισσα (η), χσνιώτικος. -η"-ο.

[ΕχΥΜ. Αβεβ. ετύμυ. Η τολμηρή αναγωγή τού τοπωνυμίου στυ υυσ. *χάννος* δεν συγκεντρώνει πυλλές πιθανότητες. Περισσότερο ικανοποιητική φαίνεται η άποψη ότι το τοπωνύμιο ετυμυλυγείται από τυ (τουρκ.) *χάνι* μέσω τύπων τού πληθ. *των χανιών / τα χανιά* (επί βενετικής κυριαρχίας τής Κρήτης μαρτυρείται η υνομασία Lacunea)|. Hannibal ante portas λατ. (πρυφέρεται *Χάνιμπαλ άν-τε πόρτας)* ελλην. ο *Αννίβας προ των πυλών (ενν. τής Ρώμης)'* για να δείξουμε ότι ο κίνδυνος είναι άμεσος και υρατός. χάννος (ο) (συνήθ. ορθ. *χάνος)* 1. θαλάσσιυ ψάρι που μοιάζει πολύ με την πέρκα, έχει καστανό και λευκό χρώμα, μικρά λέπια και η ουρά του είναι στρογγυλεμένη προς τα μέσα· συγγενεύει με τυν ρυφό, τη σφυρίδα, το λαβράκι κ.λπ. 2. (μτφ.) υ ανόητος άνθρωπος: *κοιτάζει / στέκει σαν* ~ ΣΥΝ. (εκφραστ.) χάχας.

[εγυμ. μτγν.. μεταπλ. τ. τυύ αρχ. *χάννα / -η* με αλλαγή γένους. Το αρχ. *χάννα / -η* είναι αβεβ. ετύμυ. πιθ. εντάσσεται στην ετυμολ. οικογένεια των ρ. *χαίνω, χάσκω* (βλ.λ.), με εκφραστ. διπλασιασμό *-νν-.* δηλώνοντας έτσι το ψάρι που ανοίγει πολύ το στόμα του. Η υπόθεση περί αιγυπτιακής προελ. δεν ευσταθεί̂. χάνο^ (ο) * χαγάνυς

χανούμισσα (η) {χανουμισσο')ν} 1. μουσυλμάνα γυναίκα, κυρ. ενταγμένη σε χαρέμι 2. (γενικότ.) η Τουρκάλα, η Οθωμανή γυναίκα. –(υποκ.) χανουμάκι κ. χσνούμι (το).

[ΕΤΥΜ. < *χανούμ* (< τουρκ. hamm) + παραγ. επίθημα *-ισσα,* πβ. κ. *βα- σίλ-ισσα).*

Χάνσα (η) 1. (κατά τον Μεσαίωνα στη Λ. Ηυρώπη, κυρ. στη Γερμανία) σύμπραξη εμπόρων για την αντιμετώπιση Γων κινδύνων τού εμπορίου 2. η Χανσεατική Ένίοση.

[ΕΙΥΜ. < αγγλ. hansa < μέσ. γερμ. hanse. πυυ συνδ. με αρχ. γερμ. han.sa «εταιρεία»].

χανσεατικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη Χάνσα 2. *Χανσεατική Ένωση* μεσαιωνική σύμπραξη εκατόν πενήντα πόλεων τής Β. Γερμανίας και παρακείμενων χωρών για την προώθηση και προστασία τού εμπορίου.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τού γερμ. hanseatisch < hansa (βλ. κ. *χάνσα)].*

χανσενικός, -ή. -ό ΙΑΓΡ. (επίσ.) ο λεπρός (βλ. λ. *λέπρα).*

[ΕΤΥΜ. Από τυ όν. τού Νυρβηγύ γιατρού και βυτανυλόγυυ Gerhart H.A. Hansen (1841-1912). ο οπυίος το 1874 ανακάλυψε τυ παθυγόνυ μι- κρόβιυ τής λέπρας [. χαντάκι (τυ) Ιχαντακ-ιού | -ιών} επίμηκες σκάμμα ή φυσικό άνοιγμα τής γης σαν μικρή τάφρος. που αξιοποιείται συχνά για τη διοχέτευση τύ νερού, λ.χ. για τυ πότισμα χοιραφιύ ή για την αποστράγγιση νερών ή τοποθέτηση αγωγών καλωδίων: *ανοίγο) / σκάβω* ~.

[ΕΤΥΜ. < μεσν. *χανδάκιον,* υποκ. τύ μτγν. *χάνδαξ, -ακος* < αραβ. khandaq « τάφρος »|. χαντακώνω ρ. μετβ. {χαντάκω-σα, -θηκα. -μένος) (λαϊκ.) 1. (κυριολ.) ρίχνω σε χαντάκι (κάποιον/κάτι), με πρόθεση να του προκαλέσω βλάβη 2. (συνήθ. μτφ.) πρυκαλύ) την καταστροφή (κάποιου) συνήθ. άθελα μου. τον παγίδευα) σε επικίνδυνη κατάσταση: *ο δικηγόρος του τον χαντάκωσε σ'αυτή την υπόθεση || στην επιχείρηση που δουλεύει έχει χαντακωθεί■ δουλεύει σαν χαμάλης και δεν έχει προοπτικές εξέ/αξης.*

χαντάκωμα (το), χαντζάρα κ. χατζάρα (η) (λαϊκ.) το μεγάλυ χαντζάρι.

χαντζάρι κ. χατζάρι (το) {χαντζαρ-ιυύ] -ιών} (λαϊκ.) κοφτερό σπαθί με μεγάλο, καμπύλο σχήμα, που χρησιμοπυιυύσαν υι μουσουλμάνοι, κυρ. υι Τούρκοι πυλεμιστές και οι πειρατές.

[ετυμ. < τουρκ. han9er|. χαντζαριά κ. χατζαριά (η) τυ χτύπημα με χαντζάρι ή χαντζάρα, καθώς και το σημάδι ή η πληγή που προκαλεί αυτό.

χαντζής (υ) -» χαντιζής

χάντίκαπ (τυ) (άκλ.) ελλην. *υστέρηση* **1.** αγώνας ή διαγωνισμός στον οποίυ οι συμμετέχοντες είτε επιβαρύνονται με μειονεκτήματα (όπως λ.χ. με μεγαλύτερα βάρη. μακρύτερες αποστάσεις, λιγότερο χρόνο), αν βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση. είτε ευνοούνται με αντίστοιχα πλεονεκτήματα (λ.χ. μικρότερων βαρών, μικρότερων αποστάσεων, πε- ρισσότερυυ χρόνου), αν υστερούν σε σωματικά προσόντα, ώστε να εξισώνονται υι πιθανότητες όλων για νίκη 2. κάθε μειονέκτημα πυυ δυσκολεύει την επιτυχία, που αποτελεί εμπόδιο συν. πρόσκομμα

σωματική ή πνευματική αναπηρία, η οποία κυρ. καθιστά τις καθημερινές δραστηριότητες δύσκολες ΣΥΝ. αναπηρία, ελάττωμα. ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. handicap < φρ. hand in cap «χέρι μέσα σε καπέλο», τρόπος συναλλαγής ή ανταλλαγής κατά τον οποίο (τον 17ο αι.) τα δύυ μέρη και ο επιδιαιτητής τοποθετούσαν χρήματα σε καπέλο. Ο επιδιαιτητής δήλωνε επίσης το πυσόν πυυ έπρεπε να καταβάλει το ένα από τα δύυ μέρη. ώστε η συναλλαγή να καταστεί ισορροπημένη και συμφέρουσα, οι δε συναλλασσόμενοι έβγαζαν τα χέρια τυυς από τυ καπέλο γεμάτα ή άδεια. δηλ. αποδεχόμενοι ή αρνυύμενυι τη ρύθμιση!.

χάντμπολ (το) {άκλ.ί ελλην. *χειροσφαίριση·* ομαδικό παιχνίδι πυυ παίζεται με στρογγυλή μπάλα σε γήπεδο 40 επί 20 μέτρων (με δύο μικρά τέρματα) μεταξύ δύο επταμελών ομάδων (από έξι παίκτες και έναν τερματοφύλακα), οι οπυίυι εναλλάσσουν τη μπάλα με τα χέρια προσπαθώντας να επιτύχουν όσο το δυνατόν περισσότερα τέρματα (γκολ) εις βάρυς τής αντίπαλης ομάδας. – **χαντμπολίοτας** (ο), **χα- ντμπολίστρια** (η).

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. handball < hand «χέρι» + ball «μπάλα»).

χάντρα (η) {χαντρώνΙ 1. μικρό κομμάτι, σφαιρικού ή κυλινδρικού σχήματος, από σκληρό υλικό με διαμπερή τρύπα, ώστε να περνιέται σε κλωστή, αλυσίδα, λυυράκι. καρφίτσα κ.λπ. και να φοριέται ως κόσμημα. στολίδι: *οι ~ τού κομπο/.ογιού || γυάλινη / πλαστική ~ || πέρασε στο παιδί μια ~ για το μάτι* (γαλάζιου χρϊόματυς. με σχέδιο σαν μάτι. πυυ συνήθ. καρφιτσώνεται πάνω στα ρούχα τού μωρού, για προστασία από μάτιασμα) 2. (μτφ.) (α) το έντονο, λαμπερό και όμορφο μάτι (β) μεγάλη σταγόνα: *μία - δάκρυ κύλησε απ' τα μάτια* · 3. *χάντρες* (οι) μικρά και στρογγυλά φασόλια. - - (υποκ.) **χσντρούλα** κ. **χαντρίταα** (η).

[ΕΓΥΜ. μεσν.. πιθ. αραβ. αρχής].

χάνω **ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έχασα, χά-θηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) 1. καταλήγω να μην έχω (κάτι). λ.χ. λόγω ατυχήματος:** *στο αεροδρόμιο έχασαν όλες τους τις αποσκευές* 2. **(α) παύω να έχω (κάτι) δικό μυυ ή πάνω μου (από απροσεξία και συνήθ. προσωρινά):** *έχασα την αλυσιδίτσα μου στην παραλία* **|| -** *τα κλειδιά μον / τον αναπτήρα μου* **αντ. βρίσκω (β) παύω να έχω την κυριότητα ή την ιδιοκτησία (πράγματος):** *~ πολλά χρήματα / μια περιουσία στα χαρτιά || έβα?^ε το σπίτι υποθήκη και το έχασε■* **φι\ (παροιμ.)** *έχασε / μη χάσει η Βενετιά βελόνι* **για απώλεια εντελώς ασήμαντη** 3. **αδυνατώ να διατηρήσω ή να συγκρα- τήσω (κάτι):** *~ την ισορροπία μου ι το βήμα μου / τον έλεγχο τού αυτοκινήτου* **|j (για αεροπλάνα)** *~ ύψος* **(συνήθ. λόγω βλάβης)** · **ΦΡ. (α)** *τα χάνω σαστίζω:* *απ' τη χαρά του τσ 'χάσε και δεν ήξερε τι έλεγε* **συν. τα έχω χαμένα (β)** *χάνω τον μπούσουλα* **βλ. λ.** *μπούσουλας* **(γ)** *χάνω τα νερά μου* **βλ. λ.** *νερό* **(δ)** *χάνω το μυαλό μου / τον νου μου* **βλ. λ.** *μυαλό* **(ε) χάνω** *τις αισθήσεις μου* **βλ. λ.** *αίσθηση* **(στ)** *χάνω τ' αβγά και τα καλάθια / τα πασχάλια* **βλ. λ.** *αβγό* **(ζ) (μτφ.)** *τα 'χω χάσει* **έχω τρελαθεί (η)** *χάνω τα λόγια μου* **(i) μιλώ σε κάποιον χωρίς να βρίσκω ανταπόκριση:** *άδικα χάνεις τα λόγια σου, αυτός δεν ακούει κανέναν!* **(ii) δεν μπορώ να ελέγξω τον λόγο μυυ λόγο) ταραχής, συναισθηματικής φόρτισης κ.λπ.:** *όποτε πάει να της* **μιλήσει.** *χάνει τα λόγια του!* 4. **(απο)στερούμαι (κάτι):** *- τη δουλειά μου / τα πολιτικά μου δικαιώματα / την ελευθερία μου* · **ΦΡ. (α)** *χάνω τη ζωή μου* **πεθαίνω (β)** *τι είχα, τι έχαασα* **για περιπτώσεις στις οπυίες η κατάσταση κάποιου δεν αλλάζει, μένει όπως είχε:** *μια προσπάθεια έκανα, αλλά δεν πέτυχε · ~!* **(γ)** *δεν έχω τίποτε να χάσω / τι έχω να χάσω* **για προσπάθειες που (χναλαμβάνει κανείς χωρίς τον φόβο τής απυτυχίας. χωρίς να θεωρεί αντικίνητρο πιθανό αρνητικό αποτέλεσμα:** *θα του τα πω όλα κι ας μη με πιστέψει -; (δ) τι θα χάσω, αν...* **δεν θα έχω καμία απώλεια ή επιβάρυνση, αυτό που θα στερηθώ είναι εντελώς ασήμαντο:** *- δεν βγω κι ένα βράδυ;* **(ε) χάνω** *(κάτι) προς χάριν (κάποιου)* **στερούμαι (κάτι) συνειδητά χάριν (πράγματος / προσώπου):** *προτίμησε να χάσει την ευκαιρία μιας κα/^ής καριέρας προς χάριν τής οικογένειάς της* 5. **παύω να χαρακτηρίζομαι από κάτι (ικανότητα, ιδιότητα, αντίληψη, νυοτρυπία κ.λπ.). τουλάχιστον στον βαθμό που συνέβαινε αυτό παλαιότερα:** *- τον αυθορμητισμό* **>** *τη δύναμη / τη ?>άμψη μου* **||** *η υπόθεση χάνει τη γοητεία / το μυστήριο / το ενδιαφέρον της* **)|** *θα χάσω την υπομονή μου μαζί σου!* **]|** *με τα χρόνια έχασε τη μνήμη / την αίγλη / την ομορφιά* **>** *τον ρομαντισμό / τη μαχητικότητά του* **||** *το λάστιχο στον ήλιο χάνει την ελαστικότητά του* **[|** *~ τα μυαλά / τα λογικά μου* **(παραφρονώ, τρελαίνομαι) ||** *~ πάσα ιδέα / την εκτίμησή μου για κάποιον* · **φρ. (μτφ.) χάνω τον ύπνο** *μου για (κάποιον / κάτι)* **νοιάζομαι, ανησυχώ ή ανυπομονώ για (κάποιυν/κάτι):** *έχω χάσει τον ύπο- νο μου με τα καμώματα τής κόρης μου!* 6. **αποστερούμαι (κάποιυν. κυρ. αγαπημένο πρόσωπο) λόγω θανάτου:** *~ την αδελφή: τον πατέρα μου* 7. **(για μέλος / όργανο τυύ σώματος) παύω να έχω:** *έχασε το χέρι του στον πόλεμο* **||** *- τα μαλλιά / τα δόντια μου■* **ΦΡ. (μτφ.) χάνω το** *κεφάλι μου* **με αποκεφαλίζυυν:** *ο πασάς τον ειδοποίησε ότι αν δεν πιά- σει τον ?>.ηστή θα χάσει το κεφάλι τον* 8. **παρουσιάζω απώλεια από κάτι:** *~ αίμα / βάρος* **||** *~ τις αισθήσεις μου* **(λιποθυμώ)** · **ΦΡ. (μτφ.) χάνω το** *χρώμα μου* βλ. λ. *χρώμα* **9. (για γιατρό) αποτυγχάνω να κρατήσω στη ζωή (ασθενή):** *δυστυχώς, τον χάσαμε στην εγχείρηση* 10. **(για γυναίκα) απυβάλλω:** *έχασε το μωρό στον δεύτερο μήνα* **συν.** απυβάλλο) 11. (μτφ.) υφίσταμαι την ηθική φθορά, διαφθείρω ή κολάζω: *~ την ψυχή μου!* 12. δεν προλαβαίνω (κάτι) (λόγω αργυπυρίας μου): *έχασα την αρχή τού έργου!* |{ *~ το αεροπλάνο / το λεωφορείο* || *~ μια παράδοση μαθήματος / μια ομιλία* 13. (συνήθ. για συσκευές μετρήσεως) λειτουργώ πιο αργά από το κανονικό, με χρονική καθυστέ- ρηση: *γο ρολόι χάνει ένα λεπτό τη μέρα* || *το μηχάνημα χάνει στροφές* 14. μυυ ξεφεύγει (κάποιος/κάτι), δεν μπορώ να το παρακολουθήσω, είτε γιατί φεύγει από το οπτικό μου πεδίο είτε διότι δεν υπέπεσε στην αντίληψή μου: *τον χάσαμε μέσα στο πλήθος \\ δεν έχασε λέξη απ'όσα είπες■* φρ. (α) *χάνει η μάννα το παιδί και το παιδί τη μάννα* υπάρχει πολυκοσμία, θόρυβος και αταξία: *στη χθεσινή συγκέντρωση έχανε η μάννα το παιδί και το παιδί τη μάννα* || Με *τέτοια γραφειοκρατία ~! Δεν βγάζεις άκρη!* (β) **χάνω τον** *δρόμο (μου)* ξεστρατίζω, βγαίνω από τη σωστή πορεία, κατεύθυνση (γ) *κάποιος βλέπει το δέντρο και χάνει το δάσος* βλ. λ. *δάσος* (δ) **πού** *τον χάνεις, πού τον βρίσκεις...* για κάποιον που συχνάζει συστηματικά σε συγκεκριμένο μέρος: *- στα μπιλάρδα / στο γήπεδο ι στο καφενείο* 15. υστερώ, μένω πυλύ πίσω (από κάποιον/κάτι): *οι άλλοι δρομείς τον έχασαν από τον δεύτερο γύρο* · φρ. (μτφ.) **χάνω έδαφος** (i) οπισθοχωρώ: *οι εκθροί μας κάνουν συνεχώς έδαφος* (υποχωρούν) (ii) μένω πίσω έναντι (άλλου) σε διεκδίκηση, συναγωνισμό κ.λπ.: *το κόμμα φαίνεται να χάνει έδαφος σε όλες τις δημοσκοπήσεις* 16. (α) αφήνω (κάτι) αναξιοποίητο: *έχασε την ευκαιρία τής ζωής του* || *δεν έχασα λεπτό" μάζεψα τα πράγματά μου κι ετοιμάστηκα για διακοπές!* (β) (ειδικότ. για πρόσ.) δεν αξιο- ποιώ το ταλέντο, τις ικανότητες κάποιου: *«η κατάργηση των προνομίων για τους αθλητές ήταν ο λόγος που χάσαμε πολλούς μελλοντικούς προπαθλητές·»* (εφημ.) (γ) ξοδεύω (κάτι) χο)ρίς αποτέλεσμα, μάταια ή άσκοπα: *~ τον καιρό μου τεμπελιάζοντας* J| *~ τις ώρες μου μπροστά στην τηλεόραση* || *~ τα νιάτα μου. χωρίς να κάνω τίποτα* 17. (α) δεν αποκομίζω τα αναμενόμενα οφέλη (λόγω εσφαλμένης πρόβλεψης, κακής εκτίμησης ή κακού χειρισμού) (β) αποτυγχάνο) να κατακτήσω. να κερδίσω κάτι (το οποίο διεκδικώ): *η L-λλάδα κινδυνεύει να χάσει την αγορά των Βα?.κανίων* ΦΡ. **χάνω το** *τρένο* βλ. λ. *τρένο*

ηττώμαι σε (κάτι): *- ένα παιχνίδι / έναν αγώνα ι έναν πόλεμο / τις εκ?.ογές / τη δίκη* (καταδικάζομαι) || *έχασε* roi' *πρώτο γύρο στη διεκδίκηση τής προεδρίας* || *έχασε τις μάχες, αλλά κέρδισε τον πόλεμο*

(α) (για επιχειρήσεις) έχω συγκεκριμένη ζημιά: *η εταιρεία φέτος έχασε ένα δις!* (β) παρουσιάζω απώλειες: *το ρούβΙΛ έχασε μεγάλο μέρος τής αξίας του* 20. (για μηχανήματα, συσκευές, εξαρτήματα κ.λπ.) έχω διαρροή υλικού ή συστατικού: *η μηχανή κάνει λάδια* || γο λάσπ- *χο τού αυτοκινήτου κάνει αέρα* ♦ (αμετβ.) 21. βγαίνω ζημιωμένος (από μια διαδικασία), βαρύνομαι με αρνητικές δεσμεύσεις ή συνέπειες (από τη συμμετοχή μου σε αυτή): *- από ένα συμβόλαιο / συμφωνία / συνεργασία* 22. υφίσταμαι ήττα, νικιέμαι: *~ στον πόλεμο / στον αγώνα /* στο *σκάκι* ■ ΦΡ. *όποιος χάνει στα χαρτιά, κερδίζει στην αγάπη* σε χαρτοπαίγνιο, ως παρηγοριά στους χαμένους 23. υποτιμώ- μαι, μειώνεται η αξία μου (αισθητική, ηθική, επιστημονική κ.λπ.): *εσύ κάνεις, όταν κοροϊδεύεις τους φίλους σου* || *με τα* μαλλιά *κοντά κάνει πολύ στην εμφάνιση* || γο *πρωτότυπο πάντα κάνει στη μετάφραση* 24. στερούμαι (κάτι) σημαντικό, από το οποίο Οα μπορούσα να αντλήσω ικανοποίηση, απόλαυση: *αν δεν τον έχεις δει πάνω στο σανίδι, πραγματικά χάνεις!* j| *έχασες που δεν ήρθες μαζί μας στη Χίο!* || *δοκίμασε κι απ' αυτό το παγωτό, χάνεις!* || (κ. μετβ.) *μη χάσετε αυτή την ταινία!*25. (για πρόσ.-μειωτ.) δεν πάω καλά, το μυαλό μου δεν λειτουργεί σωστά: *μην του δίνεις και πολλή σημασία, το άτομο χάνει!* || *κατάλαβες τι σου είπα ή χάνεις:* || *αυτός ο άνθρωπος από κάπου χάνει!* (μεσοπαθ. *χάνομαι)* 26. παύω να υπάρχω, εξαφανίζομαι: *χάνονται οι παραδόσεις* τού *λαού μας* || *χάθηκε ο ρομαντισμός / η πίστη των νέων στα κόμματα* 27. παύω να φαίνομαι, βγαίνω από το οπτικό πεδίο (κάποιου): *μακρινή γραμμή πον χάνεται στον ορίζοντα* || *Πού πήγε; Έχει χαθεί από προσώπου γης* [| (μτφ.) *η ιστορία τής οικογένει- ας του χάνεται στα χρόνια τού Βυζαντίου■* ΦΡ. (α) *άι χάσου / άι να χαθείς! / χάσου από τα μάτια μου!* εξαφανίσου, φύγε από μπροστά μου!: ~. να *μη σε βλέπω'* κ. υβριστ. ως έκφραση μεγάλης αγανάκτησης και οργής: *ου να (μου) χαθείς, παλιάνθρωπε!* (β) *χάνομαι από τον κόσμο / απ' όλους* κλείνομαι μέσα στο σπίτι μου. αποφεύγω τις εξόδους και τις κοινο)νικές συναναστροφές ή εγκαταλείπω τα εγκόσμια: *ήταν σίγουρα σοβαρό αυτό που σου έτυχε. αλλά τι θα κάνεις, θα χαθείς από τον κόσμο;* (γ) *χάνομαι από προσώπου γης* (i) εξαφανίζομαι ή έχω πολύ καιρό να εμφανιστώ κάπου (ii) σε εκφράσεις που δηλώνουν ότι κάποιος αισθάνεται μεγάλη ντροπή για κάτι που έκανε!: *μόλις κατάλαβα ό,τι τον προσέβαλα, ήθελα να χαθώ από προσώπου γης* 28. (για πρόσ.) δεν έχω επικοινωνία με κάποιον ή αυτή γίνεται όλο και πιο σπάνια: *καθήκαμε, βρε παιδί μου. χρόνια και ζαμάνια έχω να σε δω!* ΦΡ. **να** *μη χανόμαστε* / **να** *μη χαθούμε* / **να** *μη χάνεσαι* να κρατήσουμε επαφή, να συνεχίσουμε να επικοινωνούμε: *Να μη χαθούμε, έτσι; Πάρε κανένα τηλέφωνο!* 29. με εγκαταλείπουν οι δυνάμεις, οι αισθήσεις μυυ: *νιώθω να χάνομαι* || *ταράχτηκα τόσο πολύ, που ένιωσα να χάνομαι* συν. λιποθυμώ 30. πεθαίνω: *χι/.ιάδες χάθηκαν στο μέτωπο πολεμώντας για την πατρίδα* 31. βυθίζομαι σε απελπισία: *μη χάνεσαι· υπάρχει ακόμα ελπίδα!* 32. κατέχομαι από σφοδρό πάθος (συνήθ. ερωτικό): *~ για σένα* 33. οδηγούμαι στην καταστροφή, στην αποτυχία: *ένα λάθος αν γίνει, χάθηκαν όλα!* συν. καταστρέφομαι, αποτυγχάνω· ΦΡ. (α) **δεν** *θα χαθώ* θα τα καταφέρω, θα βρω λύση ή τον δρόμο μου (στη ζωή): *μην ανησυχείς, θα επιβιώσω* (β) *κανείς δεν χάνεται* όλοι κάπως τακτοποιούν τη ζωή τους. βρίσκουν τον δρόμο τους στη ζωή: *~ αργά ή γρήγορα θα βρει τι θέλει να κάνει* (γ) **εδώ ο** *κόσμος χάνεται...* για περιπτώσεις στις οποίες κανείς ασχολείται με ασήμαντα πράγματα, ενώ γύρω του συμβαίνουν άλλα σημαντικά (δ) *κανένας καλός δεν χάνεται / οι καλοί δεν χάνονται* οι άξιοι άνθρω

ποι κάποια στιγμή αναγνωρίζονται και επιβραβεύονται **34.** (για πλοία) ναυαγώ: *το σκάφος χάθηκε στα άγρια κύματα τού ωκεανού* ιυν. βυθίζομαι φρ. (παροιμ.) ***εδώ καράβια χάνονται, βαρκούλες αρμενίζουν*** σε περιπτώσεις που κάποιος ασχολείται με ασήμαντα πράγματα, την ώρα που συμβαίνουν σημαντικά γεγονότα, συνταρακτικές εξελίξεις **35.** (για πόλεις) υποδουλίόνυμαι. κυριεύομαι, πέφτω σε εχθρούς: *χάθηκε η Τροία / η Ιλόλη* **36.** (α) ασχολούμαι με πράγματα κατώτερα των πραγματικών μου δυνατοτήτων, δεν αξιοποιούμαι εκεί όπου μου αξίζει: *εσύ, παιδί μου. κάνεσαι πίσω από ένα γραφείο■ έπρεπε να πας για δικηγόρος με τέτοια ευφράδεια!* (β) μένω ανεκμετάλλευτος. χαραμίζομαι: *μην αφήνεις τον καιρό να κάνεται!* || *έχουν χαθεί πολλές ευκαιρίες ώς τώρα* **37.** απορρυφώμαι ολοκληρωτικά, αφοσιώνομαι (σε κάτι): *άσε με να χαθώ στη μουσική / στα βιβλία* (στη μελέτη τους) / *στην έρευνα ι στα όνειρα / στις αναμνήσεις / στον κόσμο μου* συν. ξεχνιέμαι, βυθίζομαι **38.** ακολουθώ λανθασμένο δρόμο. κινούμαι χωρίς προσανατολισμό: *κάθε φορά που έρχομαι σπίτι σου, χάνομαι σ' αυτά τα δρομάκια* **39.** (μτφ.) περιπλέκομαι σε αδιέξοδα: *χάνεσαι μέσα σε αυτές τις παραπομπές / υποσημειώσεις / εξαιρέσεις* **40.** (για αναμέτρηση, ανταγωνισμό, αντιπαράθεση κ.λπ.) καταλήγω σε ήττα, σε αρνητικό αποτέλεσμα (εις βάρος κάποιου): *χάνεται ένας αγώνας* || *κι αν χάθηκε μία μάχη, δεν χάθηκε ο πόλεμος!* **41.** (η μτχ. ***χαμένος***, *-η*, *-ο*) βλ.λ. ιχολιο λ. *εκπίπτω, πεθαίνο).* Ιετυμ. μεσν.. από τον αόρ. *έχασα* (< *έχάσα* < *έχάωσα.* αόρ. τού μτγν. *χαώ / -όω* «εξολοθρεύω, καταστρέφω» < αρχ. *χάος),* κατά το σχήμα *έπιασα - πιάνω, έφθασα - φθάνω}.*

χάος (το) {χάους j χωρ. πληθ.} **1.** το άπειρο τού διαστήματος, η άμορφη μάζα που υπήρχε πριν από τη δημιουργία τού σύμπαντος 2. η άβυσσος (βλ.λ.) **3.** απότομος, αχανής γκρεμός: *μπροστά τους ανοιγόταν το* - συν. βάραθρο **4.** (μτφ.) κατάσταση πλήρους συγχύσεως ή αταξίας: *το ~ τής γραφειοκρατίας / των εκκρεμών υποθέσεων / τής δημόσιας διοίκησης* {[*στο γραφείο επικρατεί - μετά τις ανακοινώσεις για απολύσεις* || *πο/.ιτικό* ~ συν. (μτφ.) χαμός, ακαταστασία, αταξία, αναστάτωση αμ . τάξη, ευρυθμία **5.** (α) οικον. ***θεωρία χάους και καταστροφής*** μαθηματική θεωρία κατά την οποία οι εξωγενείς παράγοντες μπορούν μόνο να επιτείνουν και όχι να προκαλέσουν ανισορροπία στη λειτουργία ενός συστήματος, η οπυία οφείλεται μόνο σε ενδογενείς παράγοντες (β) ΦΥΣ. ***επιστήμη τού χάους*** η επιστήμη που μελετά πώς από το τυχαίο, το ασταθές, το απρόβλεπτο, την αταξία δημιουργείται τάξη και μορφή. σχολιο λ. *πνεύμα, συμμετρία.* Ιετυμ. αρχ. < **χά-Ρος* (όπως επιμαρτυρείται από τυ αρχ. επίθ. *χαύνος)* < *gli3u-. συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ghcu- «χάσκω, χασμουριέμαι». Η εκδοχή αυτή θα ενέτασσε τη λ. στην ετυμυλ. υικυγένεια των ρ. *χαίνω, χάσκω.* Η λ. δήλωνε (ήδη στον Ησίοδο) την αρχική κατάσταση τού σύμπαντος, την έλλειψη τάξεως (κόσμου), το αδιαμόρφωτο και άπειρο κενό}.

χαοτικός, -ή, -ό 11875J **1.** αυτός που σχετίζεται με το χάος ΣΥΝ. χαώδης. αβυσσαλέος 2. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από σύγχυση, από στοιχεία αντιφατικά ή μπερδεμένα: - *άτομο ι συμπεριφορά / σκέψη.* — **χαοτικ-ά / -ώς** επίρρ.

ΙΗΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chaotique].

χαπάκιας (ο) {χαπάκηδες} (λαϊκ.-μειωτ.) (ως χαρακτηρισμός) πρόσωπο που χρησιμοποιεί ναρκωτικά χάπια.

| ετυμ. < *χάπι* + παραγ. επίθημα *-άκιας* (βλ.λ.), πβ. κ. *γυαλ-άκιας, ματ-άκιας*\.

χαπακώνομαι ρ. αμετβ. αποθ. {χαπακώ-θηκα. -μένος} (λαϊκ.-οικ.) χρησιμοποιώ ναρκωτικά χάπια.

χάπενινγκ (τυ) {άκλ.} **1.** αυθόρμητη και συνήθ. πρωτότυπη παράσταση ή ψυχαγωγική εκδήλωση, συχνά με συμμετοχή τού κοινού και αντισυμβατικό χαρακτήρα, που οργανώνεται λ.χ. για τη διαφήμιση προσώπου ή προϊόντος, την ευαισθητοπυίηση τού κόσμου σε ένα θέμα κ.λπ.: *για τα εγκαίνια τής έκθεσης διοργανώνεται - με ζογκλέρ, κλόουν και χορευτές!* 2. κάθε απρόσμενο γεγονός: *ο χορός τής Ήνω- σης είχε και ~. καθώς ο πρόεδρος ανέβηκε στο θήμα κρατώντας μία γλάστρα.*

[ΠΤΥΜ. < αγγλ. happening < p. happen «συμβαίνω» < hap «συμβάν» < αρχ. σκανδ. happ «τύχη, πιθανότητα»].

χάπι (το) {χαπ-ιυύ | -ιών} **1.** μικρού μεγέθους δισκίο ή κάψουλα φαρμάκου, που έχει σχεδιαστεί ώστε να λαμβάνεται από το στόμα είτε με κατάποση είτε με διάλυσή του στο στόμα: *ηρεμιστικό / υπνωτικό* ~ συν. καταπότι 2. (ειδικότ.) *(αντισυλληπτικό) χάπι* βλ. λ. *αντισυλλη- πτικός* **3.** (συνεκδ.) η μέθοδος αντισύλληψης που συνίσταται στη λήψη των παραπάνω δισκίων: *το - είναι η ασφαλέστερη αντισύλληψη*

(μτφ.) κάτι δυσάρεστο που πρέπει να δεχτεί ή να υπομείνει κανείς: *να το καταπιούμε κι αυτό το αλλά* <5εν *μπορούν να συνεχι- στούν οι υποχωρήσεις■* φρ. ***χρυσώνω το χάπι (σε κάποιον)*** παρουσιάζω με όσο το δυνατόν πιο κομψό και ευχάριστο τρόπο (σε κάποιον) μια δυσάρεστη κατάσταση, την οποία θα υποστεί: *προσπάθησε να του χρυσώσει το χάπι λέγοντάς του ότι. παρά την ταλαιπωρία του, θα έχει κολλά οφέλη στο μέλλον.* — (υποκ.) **χσπάκι** (το).

[ετυμ. < τουρκ. hap. Η φρ. *χρυσώνω το χάπι* αποδίδει τη γαλλ. dorcr la pilulc|.

χαπιέντ κ. **χάπι-εντ** (το) {άκλ.} (κυρ. στον κινηματογράφο) το ευτυχές τέλος, η ευνοϊκή κατάληξη: *η ταινία είχε ~.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. happy end].

Χαρά (η) γυναικείο όνομα, συνήθ. συντομ. τ. ονομάτων όπως *Χαρί- κλεια. Χαραλαμπία, Χάρις.*

χαρά (η) **1.** συναίσθημα ή κατάσταση μεγάλης ευχαρίστησης και ικανοποίησης. που οφείλεται στο ότι κάποιος κατέχει ή ζει κάτι που τον ευχαριστεί πολύ: *ένιωσε μεγάλη ~ που είδε τον αδελφό της μετά από τόσα χρόνια* [[*έζησε τη ~ να δει τα όνειρά του να πραγματοποιούνται* ΑΜ . λύπη. δυστυχία· ΦΡ. (α) ***είμαι μια χαρά*** είμαι σε πολύ καλή κατάσταση: *οι γιατροί είπαν ότι ~!* |[*αν περιποιηθείς λιγάκι τον κήπο. θα 'ναι μια χαρά!* (β) ***δίνω χαρά (σε κάποιον)*** κάνο) (κάποιον) να αισθανθεί χαρούμενος: *μας έδωσε χαρά με. την επιτυχία του!* (γ) ***χαρά σ' εκείνον/ σ' τον*** (= σε αυτόν) **που...** είναι τυχερός ή δικαιολογημένα ευτυχισμένος εκείνος που...: *~ έχει σπίτι σ' αυτή την παραλία / έχει πολλά παιδιά / μπορεί να ταξιδεύει συχνά!* jj (παροιμ.) *<·η τιμή τιμή δεν έχει και χαρά σ' τον που την έχει!»* (δ) ***χαρά σ' εσένα*** πρέπει να χαίρεσαι (για την τύχη σου ή την ευτυχία σου): *~ που δεν αγκώνεσαι!* II - *που ξεμπέρδεψες με τις εξετάσεις!* (ε) ***χαρά στο πρά(γ)μα!*** για κάτι το υποίο θεωρούμε ασήμαντο, ανάξιο λόγου: *~! Κι εγώ μπορώ να ζωγραφίσω τέτοιον πίνακα!* (στ) ***με γεια σου, με χαρά σου*** χαλάλι σου: *~ ό,τι ξοδέψεις* (ζ) ***γεια σου (και) χαρά σου / γεια χαρά*** (ως χαιρετισμός) να είσαι καλά: «*- Γεια σου. χαρά σου γέρο! -Πού πάτε, ωρέ παιδιά;»* (δημοτ. τραγ.) (η) ***χαρά Θεού*** υπέροχη, ηλιόλουστη μέρα ή ευχάριστη ατμόσφαιρα: *έξω είναι ~. Βγες μια βόλτα!* || *ο κάμπος ήταν~ και ανθρώπων* (θ) ***μετά χαράς*** *{μετά χαράς.* Ξενοφ. *Ιέρο)ν* 1.25) με μεγάλη ευχαρίστηση: *-Μπορείς να με βοηθήσεις; - ~!* (ι) ***μια χαρά*** πολύ καλά: *τα κατάφερε - στις εξετάσεις!* jj *-Ιίώς περνάς: --!* ΣΥΝ. περίφημα (ια) (ειρων.) ***μια χαρά και δυο τρομάρες*** βλ. λ. *τρομάρα* (ιβ) (ειρων.) ***χαρά σε (κάποιον I κάτι)*** για (κάποιον/κάτι) που απορρίπτεται. για τον οποίο εκφράζονται ισχυρές ενστάσεις: *Χαρά στο κατόρθωμα πια! Και εγώ μπορώ να το κάνω!* [[*χαρά στον άντρα που περνιέται για γόης!* j| *Χαρά στο πράμα! Λυτό όλοι μπορούν να το κάνουν!* (ιγ) ***χαράς ευαγγέλια*** (*χαράς ευαγγέλια,* από τυ αναστάσιμο τροπάριο τής Κυριακής τού Ι Ιάσχα) για εξαιρετικά ευχάριστη είδηση. για μήνυμα που προκαλεί πολύ μεγάλη ευτυχία ή ικανοποίηση: *~ για τους μαθητές· αύριο απεργούν οι καθηγητές!* (ιδ) ***μες στην καλή / τρελή χαρά*** για πρόσωπο που εμφανίζεται πολύ χαρούμενο (συχνά ενώ υι περιστάσεις θα απαιτούσαν το αντίθετο): *όλοι είχαμε εκνευριστεί αφάνταστα από τα γεγονότα και μόνο η Μαρία ήταν ~* (ιε) ***πε- τάω απ' τη χαρά μου*** αισθάνομαι πυλύ μεγάλη χαρά και το δείχνω 2. η έκφραση αυτού τού συναισθήματος: *κοίτα ~ που κέρδισε το στοίχημα!* φρ. (α) ***κάνω χαρά*** εκφράζω πόσο χαρούμενος είμαι (για κάτι): *έκανε μεγάλη χαρά που μας είδε. φιλιά, αγκαλιές...* (β) ***κάνω χαρές (σε κάποιον)*** εκδηλώνω (σε κάποιον) την ευχαρίστησή μου για την παρουσία του, δείχνω πόσο χαίρομαι που τον βλέπω, που είμαι κοντά του: *ο σκύλος τού έκανε χαρές μόλις τον είδε* **3.** (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί τέτοιο συναίσθημα ή συναισθηματική κατάσταση, η αιτία αυτού τού συναισθήματος ικανοποίησης: *είναι ~ μου που σε βλέπω ξανά!* || *είναι ~ να μπορείς να ερωτεύεσαι■* φρ. ***χαρά μου!*** ως προσφώνηση αγάπης ή οικειότητας: *να 'σαι καλά, ~* **4.** ο γάμος· κυρ. στη ΦΡ. *στη χαρά / στις χαρές σου! στον* γάμο σου: *να γλεντήσουμε και ~!* συν. στα δικά σου! — (υποκ.) **χαρούλα** (η). ** σχολιο λ. *ευχάριστος.*

[γ.τυμ. αρχ. < *χαίρω* (βλ.λ.)]. **χαραγή** (η) **1.** η χαρακιά, η χαραγματιά **2.** η εντομή (σε κορμούς φυτών ή δέντρων) · **3.** σχισμή, χαραμάδα · **4.** η χαραυγή.

[είϋμ. < θ. *χαραγ-* (τυύ *χαράσσω)* + κατάλ. *-ή* (πβ. *άρπαγ-ή*)\. **χάραγμα** (το) [αρχ.J {χαράγμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η χάραξη με αιχμηρό όργανο πάνω σε μια επιφάνεια 2. το επιφανειακό σχίσιμο, η ρωγμή ΣΥΝ. ραγισματιά, **χαραγματιό** κ. **χαραματιά** (η) **1.** το χάραγμα (βλ.λ.) **2.** (συνεκδ.) σημάδι από την ελαφρά χάραξη μιας επιφάνειας: *το τρίψιμο με σκληρή βούρτσα άφησε χαραγματιές στο λούστρο / στην πορσελάνη / στο ξύλο* συν. χαρακιά **3.** (στον τ. *χαραματιά)* η χαραμάδα (βλ.λ.).

[εγυμ. < *χάραγμα, -ατος* + επίθημα *-ιά.* πβ. κ. *δαγκωματ-ιά].* **χαράδρα** (η) {χαραδρών} επίμηκες βαθύ άνοιγμα τής γης. κυρίως σε πλαγιά λόφου ή βουνού (πβ. κ. λ. *φαράγγι, κοιλάδα).*

Ιετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου, πιθ. συνδ. με το αρχ. ουδ. *κέραός* «πέτρα, λιθάρι» (που. εντούτοις, είναι εξίσου αβεβ. ετύμου. πβ. κ. *κερμάς, -άδος* «πέτρα») με επίθημα *-ρα.* αν και ο φωνηεντισμός θα υποδείκνυε την ύπαρξη συνεσταλμ. βαθμ. στον τ. *χαράδρα.* Η συχνά προ- τεινόμενη αναγωγή στο ρ. *χαράσσω* δεν είναι μορφολογικά ισχυρή|. **χαράζω** κ. **χαράσσω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χάρα-ξα. -χτηκα. -γμένος}

(μετβ.) 1. πιέζω μια επιφάνεια με κάτι πυλύ σκληρό ή με αιχμηρό όργανο, πρυκαλώντας της γραμμές (ή σχηματίζοντας σχέδια): - *τ' όνομά μου σε μαρμάρινη πλάκα* || *χάραξαν τα αρχικά τους στις βέρες τους* 2. τραβώ γραμμές με χάρακα ή άλλο όργανο σχεδίασης: *~ μια λευκή σελίδα* Συν. χαρακώνω **3.** προσδιορίζω την έκταση που θα καταλάβει ένα έργο, κυρ. μια κατασκευή, βάσει σχεδίου, αρχιτεκτονικής ή πυλεοδομικής μελέτης: *στις καμένες περιοχές έχουν ήδη χαράξει οικόπεδα* [[*θα χαραχτεί μεγάλος δρόμος έξι λωρίδων* **4.** (μτφ.) προσδιορίζω το πλαίσιο εξέλιξης, δίνω τις συντεταγμένες δράσεως: *~ τις νέες κατευθύνσεις τής πολιτικής τού κόμματος* || οι *Μεγά/.ες Δυνάμεις χάραξαν τη μοίρα τού νέου κράτους* || «συ *μου χάραξες πορεία...»* (λαϊκ. τραγ.) συν. σχεδιάζω, καθορίζω · φρ. ***χαράζω πορεία*** βλ. λ. *πορεία* 5. (μτφ.) εντυπώνω βαθιά και ανεξίτηλα (κάτι): *~ κάτι στη μνήμη μου* || *η εικόνα του έχει χαραχτεί βαθιά μέσα μου* ♦ (αμετβ.) 6. (για όργανο, αντικείμενα κ.λπ.) μπορώ να κόβω μια επιφάνεια, αφήνοντας μόνιμα σημάδια σε αυτήν: *αυτό το λεπίδι έχει στομώσει, δεν χαράζει!* (τριτοπρόσ. *χαράζει)* 7. ξημερίονει: *χάραξε η μέρα* || *έξω χαράζει* 8. φωτίζεται ο ορίζοντας πριν από την ανατολή: *ήταν η ώρα που χαράζει!*

[είυμ. μεσν. < αρχ. *χαράσσω* < **χαράκ-]ω* < *χάραξ, -ακος* (βλ.λ.). Η μτφ. σημ. είναι μτγν.|.

χάρακας (ο) {χαράκων[γεωμετρικό όργανο για τη χάραξη ευθειών γραμμών, συνήθ. με διαβάθμιση στη μία πλευρά του, για τον υπολογισμό σε εκατοστά τού μήκους μιας γραμμής, μιας απόστασης κ.λπ.: *μετρώ το ύψος με τον ~* || *τραβώ γραμμές με* τον - || *χτυπώ κά*

ποιον με τον ~ || **(καθημ.)** *τις βρέχω σε κάποιον με τον χάρακα* **(τιμω- ρο> μαθητή, χτυπώντας τον στην παλάμη με αυτό το όργανο για παραδειγματισμό). — (υποκ.)** χσρακάκι **(το).**

Ιετυμ. < αρχ. *χάραξ. -ακος*, **τεχν. όρ.. αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η σύνδεση τής λ. με Ι.Ε. ρ. *gher- «χαράσσω. σκαλίζω», πβ. λιθ. ?.criu «χαράζω, τραβώ γραμμές», τοχ. kar(r)c «τάφρος». Η σύνδεση με το εβρ. haras «σκάβω» δεν ευσταθεΐτ.** **χαράκι** **(το)** {χαρακ-ιού | -ιών} **1.** **η χαραγματιά (βλ.λ.) 2. καθεμία από τις παράλληλες γραμμές πυυ είναι χαραγμένες, σχεδιασμένες ή τυπωμένες σε μια σελίδα, σε ένα φύλλο χαρτιύ** 3. **εντομή στον φλοιό ή στον κορμό φυτοϋ ή δέντρου, λ.χ. για τον εμβολιασμό του** · 4. **(δια- λεκτ.) μικρός βράχος, πέτρινος όγκυς:** *«σε ψη?.ό βουνό, σε ριζιμιό ~»* **(ριζίτικο Κρήτης).**

|ετυμ. < μτγν. *χαράκιον*. **υποκ. τοϋ αρχ.** *χάραξ. -ακος*\. **χαρακιά** **(η) 1. η βαθιά γραμμή ή το σημάδι που αφήνει σε μια επιφάνεια το χάραγμά της:** *κάνε μια ~ στον κορμό τού δέντρου, να τρέ- ξει το ρετσίνι* || *το σώμα του ήταν γεμάτο χαρακιές απ' το μαστίγω- μα!* **συν. χαραγματιά, χαράκι 2. (συνεκδ.) ευθεία γραμμή που τραβά κανείς με τον χάρακα,** **χαρακίρι** **(το)** Ιάκλ.} **1. τελετουργική αυτοκτονία με βαθύ σχίσιμο και άνοιγμα τής κοιλιάς με ξίφος ή μαχαίρι, που ήταν μέρος τής παλαιότ. παραδόσεως τής ιαπωνικής στρατιωτικής τάξης των σαμουράι και απυτελούσε βασικό στοιχείο τοϋ κώδικα τιμής για πολεμιστές ή αξιωματούχους πυυ είχαν ατιμαστεί, καταδικαστεί σε θάνατο ή ήταν έκφραση βαθύτατου πένθους· ΦΡ. (σκωπτ.-υικ.)** *θα κάνω χαρακίρι* **θα αυτοκτονήσω· ως έκφραση απόγνωσης, όταν κανείς δεν μπυρεί να αντέξει άλλυ μια κατάσταση 2. (μτφ.) κάθε πράξη αυτο- κτυνίας ή αυτοκαταστρυφής:** *το να ομολογήσει μπροστά στις τηλεοπτικές κάμερες τις σχέσεις του με πρώην ναζί. ισοδυναμεί με πολιτικό -* || *για την καριέρα του η παραίτηση ήταν καθαρό -!*

[είυμ. < ιαπ. harakiri < hara «κοιλιά» + kiri «κόβω»], **χαρακτήρας** (ο) **1.** το σύνυλο το)ν ιδιοτήτων και των γνωρισμάτων που διαμορφώνουν και απαρτίζουν την ιδιαιτερότητα ενός ατόμου, που καθορίζουν και συγχρόνως εκφράζονται με τυν ξεχωριστό τρόπο . συμπεριφοράς, σκέψης, αντίδρασης τοϋ ατόμου: *εξαιρετικός / καλός / αγαθός / βίαιος ~* || *από τον - του είναι εκδη/.ωτικός ί ευγενικός / βίαιος* || *έχουν εντελώς διαφορετικό αν και είναι αδέλφια* || *αιτία τού διαζυγίου ήταν η ασυμφωνία χαρακτήρων* συν. ιδιυσυγκρασία 2. (συνεκδ.) καθένα από αυτά τα επιμέρους χαρακτηριστικά ή τα γνωρίσματα κάποιου: *δεν είναι ο ~ του* να *λέει ψέματα* 3. (συνεκδ.) τυ ίδιο το άτομο (αναφορικά με τη συμπεριφορά ή την προσωπικότητά του): *δεν την εμπιστεύομαι καθό?>ου· δεν είναι καλός* - 4. η ποιότητα ήθους ή συμπεριφοράς, η ηθική ακεραιότητα: *άνθρωπος με ~* || *τα συνετά λόγια της δείχνουν άνθρωπο με* -■ φρ. *κρατώ χαρακτήρα* δεν υπυκύπτω σε πιέσεις, μένω σταθερός στη θέση και στις αρχές μου 5. το σύνολο των ιδιοτήτων, των ξεχωριστών γνωρισμάτων πυυ διακρίνουν κάτι (χώρο, αντικείμενο, γεγονός, έργο. κατάσταση κ.λπ.): *έπρεπε να σεβαστούν τον θρησκευτικό χαρακτήρα τής εκδήλωσης* |[*η διακόσμηση είχε μικτό ~. με στοιχεία ανατολίτικα και ευρωπαϊκά* || ο *ενωτικός - των λόγων του* || « *η βελτίωση τής συγκοινωνίας θα επέλ- θει με την ενίσχυση τού δημόσιου ~ των συγκοινωνιών*» (εφημ.) 6. το ξεχωριστό ύφος, η τεχνοτροπία ενός καλλιτέχνη ή λογοτέχνη: *ο ξεχωριστός ~ τού Καζαντζάκη* συν. στυλ. ύφος 7. καθένα από τα πρόσωπα ενός έργου (λογοτεχνικού, θεατρικού, κινηματογραφικού κ.λπ.): *όλοι οι ~ τού έργου είναι αδύναμοι και μοναχικοί άνθρωποι* || *κωμωδία χαρακτήρων* 8. θεατρικός, κινηματογραφικός ή τηλεοπτικός ρόλος: ο ~ *τού Οιδίποδα δεν μπορεί να ερμηνευθεί από έναν τόσο νέο ηθοποιό* · 9. καθένα από τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται σε ένα σύστημα γραφής και ειδικότ. το τυπογραφικό στοιχείο · 10. πληροφ. ένα σύμβολο (π.χ. γράμμα, αριθμητικό ψηφίο), κωδικοποιημένο στον Η/Υ με δυαδικά ψηφία, συνήθως 8 ή 16' ΦΡ. (α) *ιδιότητες χαρακτήρων* τα χαρακτηριστικά που είναι δυνατόν να έχει ένα γράμμα, κείμενο, λ.χ. το στυλ του (υπογραμμισμένο, απλό, πλάγιο κ.λπ.). υ τρόπος εμφάνισής του (β) *κρυφοί χαρακτήρες* τα βοηθητικά στοιχεία (διαστήματα, παράγραφοι κ.λπ.) τα οποία παρουσιάζονται στην οθόνη τού υπολογιστή, χωρίς να εμφανίζονται στο τυπωμένο κείμενο · 11. ΓΛ£2ΣΣ. το τελευταίο γράμμα τού θέματος μιας λέξης· λ.χ. στο ρ. *τρέχω* το **χ** 12. ΒΙΟΛ. κάθε γνώρισμα, λειτουργία, δομή ή ουσία ενός οργανισμού. που προκύπτει από την επίδραση ενός ή περισσοτέρων γονιδίων, που μεταβιβάζεται από ένα ή περισσότερα γονίδια.

[γ.τυμ. < αρχ. *χαρακτήρ. -ήρος < χαράσσω* **(θ.** *χαρακ-*. **βλ. κ.** *χάραξ. -ακος)* **+ παραγ. επίθημα** *-τήρ*, **πβ. κ.** *κρα-τήρ*\. **χαρακτηρίζω ρ. μετβ. [μτγν.Ι (χαρακτήρισ-α, -τηκα.-μένος} 1. προσδιορίζω τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα προσώπου ή πράγματος (γεγυνότος, κατάστασης, ενέργειας κ.λπ.). εντάσσοντάς το σε αντίστοιχη κατηγορία:** *χαρακτηρίστε τους παρακάτω τύπους γραμ- ματικώς* || *- τις προτάσεις με την ένδειξη «σωστό» ή «λάθος»* **[|** *χαρακτήρισε τους συκοφάντες του οπαδούς τού σκοταδισμού* **jj** *το κτήριο έχεΐ χαρακτηριστεί διατηρητέο* **λντ. αποχαρακτηρίζω 2. (για κείμενο που πρόκειται να τυπωθεί) ορίζω τη γραμματοσειρά, τυ μέγεθος των γραμμάτων, τυ στυλ γραφής κ.λπ. κειμένου, ώστε να έχει συγκεκριμένη εμφάνιση** 3. **αποτελώ τυ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, το κατε- ξοχήν γνώρισμα κάποιυυ (προσώπου, πράγματος κ.λπ.):** *τον χαρακτήριζε ανέκαθεν η αίσθηση τού μέτρου* **|[** *τις κινήσεις της χαρακτηρίζει απόλυτη ακρίβεια* 4. **(μεσυπαθ.** *χαρακτηρίζομαι)* **γίνεται γνωστή η πολιτική μου ένταξη, θεωρούμαι (από κάποιους) οπαδός συγκεκριμένης πυλιτικής ή κομματικής παράταξεως:** *φοβήθηκε να με- τάσχει στη συζήτηση, για να μη χαρακτηριστεί* || *παλιότερα χαρακτηριζόσουν από την εφημερίδα που αγόραζες!*

χαρακτηρισμένος -η, -υ 1. **αυτός που έχει χαρακτηριστεί με κά** ποιον τρόπο 2. (ειδικότ.) ΓΛΩΣΣ. όρος ο οποίος στο πλαίσιο μιας δυϊ- κής αντίθεσης αντιπροσωπεύει τυ πιο χαρακτηριστικό (ως λιγότερο προβλέψιμο ή λιγότερο αναμενόμενο) σκέλος τής αντίθεσης· το σκέλος πυυ δηλώνεται με το θετικό πρόσημο (+) · στην περίπτωση τυϋ εγκλιτικού συστήματος τής Νέας Κλληνικής. το χαρακτηρισμένο σκέλος είναι η προστακτική βάσει τής μορφολογικής. ως προς τις καταλήξεις της, διαφυρυποίησης από τυ μη χαρακτηρισμένο, την οριστική και την υποτακτική, που παρυυσιάζυυν μυρφολυγική ταύτιση ως προς τυ χαρακτηριστικό αυτό· αντίστοιχα, στην κατηγορία «χρόνος», χαρακτηρισμένο σκέλυς για τη Νέα Κλληνική είναι τυ [+ παρελθόν). αφυύ αυτό διαθέτει αποκλειστικό σύστημα καταλήξεων για τη δήλωσή τυυ. ενώ στυ μη χαρακτηρισμένο σκέλος δηλώνονται με το ίδιο σύστημα καταλήξεων τόσο το παρόν όσο και το μέλλυν.

|ΕΤΥΜ. Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. marked), χαρακτηρισμός (ο) [μτγν.) 1. ο προσδιορισμός των βασικών, ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών (κάποιυ): *θεωρούσε πολύ τιμητικό γι' αυτόν τον ~ τού «πρωτεργάτη τού κινήματος»*[[ο - *μιας διαδικασίας ως διερευνητικής* || *επιεικής / προσβλητικός / ευγενικός / πετυχημένος / εύστοχοι άστοχος* ~ συν. προσδιορισμός 2. ο καθορισμός τού τρόπου με τον οποίο θα τυπωθεί ένα κείμενο 3. η ανάπτυξη, η περιγραφική απόδοση των χαρακτηριστικών κάποιυυ: ο ~ *τού ήρωα με βάση την πλοκή τού έργου* ΣΥΝ. περιγραφή, χαρακτηριστικός, -ή, -ό [μτγν.] 1. αυτός που χαρακτηρίζει (κάποιον/κάτι). που απυτελεί διακριτικό του γνώρισμα: *η φιλοξενία είναι ~ στοιχείο τού ελληνικού λαού* || *είναι ~ περίπτωση θρησκόληπτου ανθρώπου* || *θα σας αναφέρω ένα ~ παράδειγμα πολιτικής ευε/αξίας* συν. αντιπροσωπευτικός, τυπικός *2.χαρακτηριστικό* (το) το ιδιαίτερυ, ξεχωριστό γνώρισμα: *το κύριο - του είναι η ευγένεια* [| ο *σεβασμός τού συνομιλητή και τής διαφορετικής άποψης είναι το βασικό ~ τής δημοκρατικής σκέψης* συν. γνώρισμα *3. χαρακτηριστικά* (τα) τα εξωτερικά γνωρίσματα, κυρ. τα γνωρίσματα τού προσώπου: *έχει αρμονικά / οφαία / λεπτά / ελληνικά / εξωτικά / αδρά ~* || *δεν θυμάμαι τα - τού προσώπου του.* — χσρσκτηριστικ-ά / -ώς [μεσν.] επίρρ. χαρακτηρολογία (η) [18881 {χωρ. πληθ.} ψυχολ. ο κλάδος που ασχο- λείται με τη διερεύνηση και ανάλυση των ατυμικών γνωρισμάτων, τύυ ανθρϊύπινου χαρακτήρα και τής προσωπικότητας, με τον τρόπο και τα αίτια τής διαμόρφωσής τους και με την περαιτέρω ταξινόμησή τους. — χαρακτηρολογικός, -ή, -ό. χαρακτηρολογικ-ά / -ώς επίρρ. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Characterologie). χαράκτης (ο) {χαρακτών}, χαράκτρια (η) {χαρακτριών] 1. τεχνίτης που ασχολείται με τη χάραξη σχεδίων, επιγραφών κ.λπ. πάνω σε επιφάνειες, κυρ. μεταλλικές, πέτρινες ή ξύλινες 2. καλλιτέχνης που φιλοτεχνεί το αρχικό σχέδιυ. το οποίο αποτυπο)νεται σε ειδική μήτρα, για να αναπαραχθεί σε αντίτυπα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *χαράσσω* (βλ.λ.)]. χαρακτική (η) 11888[1. η τέχνη τύυ χαράκτη, η χάραξη σχεδίυυ, επιγραφής, εικόνας κ.λπ. σε μήτρα από σκληρό, ανθεκτικό υλικό για την αναπαραγωγή αυτύυ τύυ σχεδίυυ. τής επιγραφής κ.λπ. σε πολλά αντίτυπα 2. (συνεκδ.) η φιλοτέχνηση έργων με την παραπάνω τεχνική ως ξεχωριστό καλλιτεχνικό είδος.

[Ε,ΤΥμ. Απόδ. τού γαλλ. gravure (βλ. κ. *γκραβούρα)*\. **χαρακτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τον χαράκτη ή με τη χάραξη σχεδίυυ, επιγραφής, εικόνας πάνω σε μια επιφάνεια σκληρύυ υλικύυ (μετάλλυυ, πέτρας, ξύλυυ κ.λπ.) *2. χαρακτική* (η) βλ.λ. *3. χαρακτικό* (το) καθένα από τα έργα χαρακτικής, **χαράκωμα** (τυ) [αρχ.] {χαρακώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** (σπάν.) το χάραγμα μιας επιφάνειας με αιχμηρό όργανο: γο ~ *ξύλινης επιφάνειας με μαχαίρι 2.* η χάραξη παράλληλων γραμμών με τη βοήθεια χάρακα ΣΥ\. ρίγωμα · 3. τάφρος ή χαντάκι που ανοίγεται κοντά στη γραμμή τύυ πυρός (βλ.λ.) για την πρόχειρη οχύρωση των στρατιωτών και την κάλυψή τους από τις βολές τύυ εχθρικύυ στρατύυ: *πολεμούσαν δίπλα-δίπλα στα ~ τής Αλβανίας* j) *βαθύ* -■ ΦΡ. *πόλεμος χαρακωμάτων / μάχη χαρακωμάτων* (i) ένοπλη σύγκρουση στην οποία οι αντίπαλυι πολεμύυν από τα χαρακώματα (ii) (μτφ.) αντιπαράθεση στην οποία ανταλλάσσονται «πυρά», εκτυξεύυνται συνεχώς και από τις δύο πλευρές κατηγορίες υπό μορφήν δηλώσεων, χωρίς να αναλαμβάνει κανείς την πρωτοβουλία μιας πλήρους και ανοιχτής επίθεσης συν. όρυγμα 4. (συνεκδ.) *χαρακώματα* (τα) (α) η πρώτη γραμμή τύυ πυρός: *από τα μετόπισθεν βρέθηκε με μετάθεση στα ~!* (β) (μτφ.) οι θέσεις μάχης ή υπεράσπισης όσων έχει ταχθεί κάποιος να υπηρετεί: *βρέθηκε από νωρίς στα ~ τής πο/.ιτικής / τού αγώνα / τής επιστήμης.* **χαρακώνω** ρ. μετβ. {χαράκω-σα, -θηκα. -μένος) **1.** χαράζω μια επιφάνεια με αιχμηρό όργανο, κάνω χαρακιά: ~ *τον κορμό ενός δέντρου με μαχαιράκι 2.* τραυματίζω (κάποιον) με αιχμηρό όργανο στο πρόσωπο ή σε άλλο μέρος τύυ σώματός τυυ. αφήνοντάς του μόνιμο σημάδι (ουλή): *τον χαράκιοσε προειδοποιητικά, για να μη μιλήσει στην αστυνομία* || *την απείλησαν ότι. αν δεν δεχτεί τους όρους τους. θα τη χαρακώσουν* · 3. τραβώ παράλληλες γραμμές πάνω σε μια επιφάνεια, λ.χ. σε λευκό φύλλυ χαρτιύ συν. ριγώνω. — χαράκωαη (η) Ιμτγν. Ι. [ετυμ. < αρχ. *χαρακώ (-όω)* < *χάραξ, -ακος*\. **χαρακωτός,** -ή. -ό αυτός που υι γραμμές τυυ είναι χαραγμένες με χάρακα, που έχει γραμμένες ευθείες: ~ *χαρτί / φύλλο! τετράδιο* συν. χαρακίομένος ΑΝΤ. αχαράκωτος.

Χαραλάμπης (ο) {-η κ. -άμπυς} **1.** όνυμα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα · φρ. *κλάφ' τα Χαράλαμπε* βλ. λ. *κλαίω*. Επίσης Χαράλαμπος Ιμτγν.) κ. (καθημ.) Μπάμπης, Λάμπης.

[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *χαρά* + *-λάμπης! -λαμπος* < *λάμπω].*

Χαραλαμπία (η) γυναικείο όνομα.

χάραμα (το) {χωρ. γεν. | χαράματα) 1. η ώρα πριν από την ανατυλή. το ξημέρωμα συν. (λόγ.) λυκαυγές λντ. γέρμα, λυκόφως· φρ. *άγρια /βα*

θιά χαράματα **(ΐ) οι νυχτερινές ώρες πριν ξημερώσει:** *ξυπνάπ από τ' ~ για να πάει στη δουλειά* || *γύρισε απ' το γ/.έντι μέσα στα* **- (ii) (ως επίρρ.) μέσα στη νύχτα, πριν από το ξημέρωμα:** *έβαλε τις φωνές ~ και τους ξύπνησε* 2. **(ως επίρρ.) την ώρα που ξημερώνει:** *θα ξεκινήσουμε* **-** 3. **η αρχή (μιας περιόδου):** γο **- Γοϋ** *21ου αιώνα* **συν. αυγή, λυκαυγές. Ιετυμ. μεσν. < αρχ.** *χάραγμα* **(με αφομοίωση** *-γμ-* **>** *-μμ-* **και απλοποίηση)]. ^**

χαραμάδα (η) **1. το άνοιγμα, τυ επίμηκες κενό που μεσολαβεί μεταξύ δύο επιφανειών, οι οποίες είναι πάρα πολύ κοντά η μία στην άλλη ή που μπορεί να εφάπτονται:** *από τις ~ περνούσαν οι ακτίνες τού ηλίου* **συν. χαραγματιά, χαραματιά** 2. **(συνεκδ.) ό,τι φαίνεται μέσα από ένα τέτοιο άνοιγμα, κενό:** *μια - φως φώτιζε το σκοτεινό δωμάτιο* **|[(μτφ.)** *μέσα σ'όλες τις δυσκο/.ίες φάνηκε μια* **~** *ελπίδας.* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *παρώνυμο.*

Ιετυμ. μεσν. < *χάραμα* **+ παραγ. επίθημα** *-άδα,* **πβ. κ.** *γρηγορ-άδα].* **χαραματιά** (η) **» χαραγματιά**

χαράμι επίρρ. (λαϊκ.) 1. χωρίς τελικό αποτέλεσμα, χωρίς ωφέλεια: - *πήγαν όλες οι προσπάθειες μου* **συν. ανώφελα, μάταια** 2. **ανάξια, χωρίς να πρέπει ή να είναι σωστό: -** *τον κρατούσαν στη δου/.ειά■ τίπο-* **τα** *δεν ήξερε να κάνει* **συν. άδικα· φρ. (ως κατάρα)** *χαράμι να σου γίνει* **να μη σου δώσει (κάτι) καμία ευχαρίστηση, να μην το χαρείς:** *«χαράμι να σου γίνουν τα ξενύχτια μου»* **(τραγ.).**

[ει υμ. < τουρκ. haram «απαγορευμένο (από τη θρησκεία), κακό». < αραβ. hanm «απαγορευμένος, ιερός», που συνδ. με εβρ. herem «αντικείμενο καταραμένο» (βλ. λ. *ανάθεμα)].* **χαραμίζω** ρ. μετβ. {χαράμισ-α, **-τηκα, -μένος}** (λαϊκ-.) **1. αφήνω (κάτι) αναχιοπυίητυ. χρησιμυποιο) (κάτι) με ακατάλληλυ τρόπο, χωρίς αποτέλεσμα ή χωρίς μέτρο:** *χαράμισε όλη του την περιουσία σε γλέντια* || *χαράμισε τα νιάτα / τις δυνάμεις του* **συν. σπαταλώ, χαλώ ανγ. αξιοποιώ. εκμεταλλεύομαι 2. (μεσοπαθ.** *χαραμίζομαι***) δεν αξιοποιού- μαι πλήρως, ξοδεύω τις δυνάμεις μου σε ανώφελες δραστηριότητες:** *αυτός ο άνθρωπος χαραμίζεται στο ταμείο, έχει ταλέντο στις πωλή- σεις!* **Συν. (μτφ.)** *χάνομαι.* **-** · **χαράμισμα** (το), **χαραμοφάης** (ο) {χαραμοφάηδες}, **χαραμοφάισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-εκφραστ.) **1. πρόσωπο που συντηρείται από άλλους, χωρίς να καταβάλλει την απαιτοϋμενη ή καμία προσπάθεια, ζώντας εις βάρος άλλων 2. πρόσωπο που αμείβεται, χωρίς να παράγει έργο. [ΗΤΥΜ.<** *χαράμι* **+** *-φάης< φαΐφλ.λ.)\.* **χάραξ** (ο) χάρακας

χάραξη (η) Ιμτγν.] {-ης κ. -άςεως | -άξεις, -άξεων} **1.** η πίεση επιφάνειας με κάτι σκληρό ή αιχμηρό, ώστε να χαραχθεί κάτι πάνω σε αυτή: *η ~ τής αφιέρωσης σε μια πλάκα* 2. το ρίγωμα, το να χαράζει κανείς ρίγες σε κάτι · 3. ο προσδιορισμός τής έκτασης, τού χώρου που 0« καταλάβει ένα έργο, μια κατασκευή, ένα κράτος: *η - ενός νέου δρόμου* || *η ~ νέων συνόρων μετά τον πόλεμο* 4. (μτφ.) ο σχεδιασμός, υ προσδιορισμός τού πλαισίου, των κατευθύνσεων που θα ακολουθήσει κανείς: *η - ενιαίας εξωτερικής πολιτικής από τις χώρες-μέ'^η τής Ε.Ε.* || *- νέων στόχων! προοπτικών: στρατηγικής / πορείας.* **χαράσσω** ρ. * χαράζω

χαράτσι (το) {χαραισ-ιυύ | -ιών} (λαϊκ.) 1. ο κεφαλικός φόρος που πλήρωναν υι μη μουσουλμάνοι υπήκοοι των κατακτημένων περιοχών τής Οθωμανικής Αυτυκρατυρίας 2. (μτφ.) κάθε είδους βαριά και συνήθ. άδικη οικονομική επιβάρυνση ή φορυλυγία: *νέο ~ στα ποτά και τα τσιγάρα!*

[εγυμ. μεσν. < τουρκ. haragj. χαρατσώνω ρ. μετβ. Ιχαράτσω-σα. **-θηκα, -μένος}** (λαϊκ.) **επιβάλλω χαράτσι (βλ.λ.): «τα** *γκαράζ τού κέντρου χαρατσώνουν τους πελάτες με ενιαίο και μεγάλο ποσό, άσχετα με τον χρόνο που θα αφήσουν το αυτοκίνητό τους»* **(εφημ.). – χαράτσωμα** (το), **χαραυγή** κ. (λαϊκ.) **χαραγή** (η) **1. η αυγή. η ώρα που χαράζει, που φωτίζεται ο ουρανός συν. χάραμα, λυκαυγές αν γ. λυκόφως, σούρουπο 2. (μτφ.) υι πρώτες αχνές ενδείξεις, το ξεκίνημα ενός πράγματος:** *βρισκόμαστε μπροστά στη -* **μιας** *νέας εποχής* **συν. έναρξη, αρχή. απαρχή.**

|ι:ΓΥΜ. Λπό συμφορμό των λ. *χάραμα* **και** *αυγή].* **χαραχτός, -ή, -ό**

αυτός που γίνεται ή έχει γίνει με χάραγμα.

[ετυμ. < αρχ. *χαρακτός* **<** *χαράσσω}.* **χάρβαλο** (το) (λαϊκ.) **1. το σαράβαλο, καθετί που βρίσκεται σε κατάσταση διάλυσης, αποσυντυνισμού. που έχει χαλάσει εντελώς:** *πέτα το -* **και** *πάρε ένα αυτοκίνητο τής προκοπής* **συν. ρημάδι, χάλασμα** 2. **(μτφ. για πρόσ.) το ηλικιωμένο άτομο, που η υγεία του ή η φυσική του κατάσταση βρίσκεται σε πολύ κακή κατάσταση συν. (μτφ.) ερείπιο, ραμολιμέντο.**

Ιετυμ. μεσν. < *χάλαβρον* **ή** *χάραβλον* **(με αντιμετάθεση) <** **χαλαβρός,* **παράλλ. τ. τού αρχ.** *χαλαρός.* **Δεν φαίνεται πιθ. η εκδοχή περί συμφορμού των λ.** *χάλαρο* **και** *άρβηλος* **«ξέστρο δερμάτων» (μτγν. τεχν. όρ.. αγν. ετύμου)!. χαρέμι** (το) {χαρεμ-ιού | **-ιών}** 1. **(στους μουσουλμάνους) το σύνολο των γυναικών που έχει νομφευθεί ένας άνδρας:** γο **~ του** *σουλτάνου* **2. (συνεκδ.) το μέρος τής οικίας των μουσουλμάνων, στο οποίο διέμεναν οι γυναίκες τού ιδιοκτήτη, ο γυναικωνίτης** 3. **(μτφ.) το σύνολο των ατύμιον με τα οποία σχετίζεται κάποιος ερωτικά:** *μπλέκει με πολλές, έχει ο/.όκ/.ηρο ~!*

Ιετυμ. < τουρκ. harem < αραβ. liarim «απαγορευμένος, ιερός»], χάρη (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1. η κομψότητα και λεπτότητα, τυ να γίνεται κάτι με ωραίυ και ευχάριστο τρόπο:** *περπατούσε με ~* || *χαιρετώ! μιλώ ' x_αμογελώ με ~* 2. **(γενικότ.) η κομψή και ανάλαφρη ομορφιά:** *αυτό το φόρεμα δεν έχει καμιά ~* || *η ~ τού προσώπου ΐ'* **του** *λόγου ! τής αφήγησής της ήταν μοναδική* 3. **κάθε ξεχωριστό προτέρημα, χά**

ρισμα: *ήταν άνθρωπος με πολλές αλλά και πολλά ελαττώματα* || *κρυφές ~* (τα μη εμφανή χαρίσματα κάποιου)· ΦΡ. (α) ο *λύκος έχει τ' όνομα κι η αλεπού τη χάρη* βλ. λ. *αλεπού* (β) *άλλος έχει τ' όνομα κι άλλος (έχει) τη χάρη* βλ. λ. *όνομα* · 4. οτιδήποτε προκύπτει, συμβαίνει ή ζητείται χαριτικά, ως εξυπηρέτηση, στο πλαίσιο κυρ. στενής ή φιλικής σχέσης: *ζητώ! κάνω μια χάρη* || *ανταποδίδω μια ~* || *έλα να σε δω, σ' το ζητώ σαν ~* · φρ. (α) *χάρη ι χάρις σε (κάποιον / κάτι)* (για θετικές εξελίξεις) ακριβώς επειδή (κάποιος/κάτι) υπάρχει ή γίνεται, λειτουργεί με ορισμένο (ευνοϊκό για άλλον) τρόπο: *~ σένα μπόρεσα να τα καταφέρω* || *- στη γενναιόδωρη προσφορά του. το σωματείο μας απέκτησε δική του στέγη* || *~ στην παρέμβαση τού υπουργού, δεν θα προχωρήσει η εγκατάσταση τού εργοστασίου στην περιοχή μας* (β) *χάρη /χάριν (κάποιου)* (*χάριν* τινός, αρχ. φρ.) υπέρ κάπυυυ: *εσιώπησαν όλοι ~ τού κοινού συμφέροντος* [| *έκρυψε την αλήθεια ~ τής ενότητας! τής υστεροφημίας του* ΣΥΝ. υπέρ (γ) *για χάρη* / (λόγ.) *προς χάριν (κάποιου)* (*προςχάριν* +γεν., αρχ. φρ.) για να ικανοποιηθεί (κάποιυς).για να γίνει το χατίρι του: *~ σου ξενύκτησα. μέχρι να βρω αυτό που μου ζήτησες* [[*αυτό μόνο ~ σου Οα το έκανα* (δ) *κατά χάριν* με χαριστικό τρόπο: του *επετράπη ~ να μι/.ήσει, αν και δεν ήταν προγραμματισμένο κάτι τέτοιο* συν. χαριστικά (ε) *κάνε μου τηχάρη να...* θα ήθελα να έκανες κάτι για μένα, σε παρακαλώ να...: *- μου φέρεις αυτό τον φάκελο* (στ) (ως παρατήρηση, σε περιπτώσεις θυμού ή απειλητικά) *για κάνε μου τη χάρη* αρκετά, ώς εδώ, για σταμάτα: *Από 'δώ και πέρα δεν ακούω τίποτα!* (ζ) *έχε χάρη (που)...* να ευχαριστείς (που...), να χρωστάς ευγνωμοσύνη (που...): *~ που είμαι στις καλές μου σήμερα, αλλιώς θα σε είχα κάνει μαύρο στο ξύλο!* || *- που λυπάμαι τη μάννα σου, αλλιώς...!* (η) *παραδείγματος / λόγου χάριν* (συντομ. *π.χ.* ή *λ.χ.)* για να χρησιμοποιήσω ένα παράδειγμα: *συναντάς, ας πούμε, έναν φί- λο σου, ~ τον Παντελή...* (θ) (παροιμ.) *η χάρη θέλει αντίχαρη* το καλό, η βοήθεια ή η ευεργεσία κάποιου πρέπει να ανταποδίδεται (ι) *μεγάλη η χάρη (κάποιου)...* (i) για τη γιορτή αγίου: *σήμερα γιορτάζει οΑϊ- Νικόλας, ~* (ii) (ειρων.) σε περιπτώσεις που κάποιος έχει υπερτιμήσει τις παραχωρήσεις που πρόκειται να κάνουμε γι' αυτόν, την αξία που έχει για μας: *μου θέλει και ξεχωριστό δωμάτιο για το σκυ/J του. ~ του!* (ια) *ποιος τη χάρη σου...* για κάποιον που βρίσκεται σε πολύ καλή κατάσταση, σε ζηλευτή θέση: *Επίσημο δείπνο προς τιμήν σου: ~!* (ιβ) *περίοδος χάριτος* (i) τυ χρονικό διάστημα από τη στιγμή που η πληρίομή ενός δανείου, ασφαλιστηρίου συμβολαίου γίνεται απαιτητή ώς τη στιγμή που η μη πληρωμή του συνεπάγεται την επιβολή προστίμων, την ακύρωση τής ισχύος του κ.λπ. (ii) το διάστημα των έξι μηνών μετά την εκλογή νέας κυβέρνησης, κατά το οποίο δεν επιτρέπεται βάσει τού Συντάγματος κατάθεση προτάσεως μομφής εναντίον τής κυβέρνησης (iii) (μτφ.) το χρονικό διάστημα κατά το οποίο η κριτική προς κάποιον ή κάτι παραμένει επιεικής, χωρίς καταλογισμό των λαθών του. κυρ. με την αιτιολογία ότι διέρχεται ένα στάδιο πρυσαρ- μογής: *η ~ που έδωσε στην κυβέρνηση ο αντιπολιτευόμενος Τύπος, έληξε 5.* ϋΚΚΛΜΣ. (α) *(θεία)χάρη /χάρις* η εκδήλωση τής ελεύθερης και ανιδιοτελούς αγάπης τού θεού προς τον άνθρωπο για τη σωτηρία του. στην οποία μετέχουν οι άγιοι και όσοι πιστοί αγωνίζονται για την πνευματική τους τελείωση: *οι Απόστολοι δέχτηκαν τη* ~ (β) η Ι Ια- ναγία ή κάθε άγιος τής εκκλησίας: *μέρα που γιόρταζε η ~ της* (γ) υ ιερός ναός που είναι αφιερωμένος στον άγιο ο οποίος γιορτάζει τη συγκεκριμένη μέρα ή στην Ιϊαναγία (κατά τις ημέρες που τιμάται από την Ηκκλησία): *πήγα στη - της. ν' ανάψω ένα κεράκι* 6. (ειρων.) τυ ίδιο το πρόσωπο στο οποίο αναφερόμαστε: *να με συγχωρεί / συμπαθά η ~ σου, αλλά εγώ ό'εν είμαι κάνα παιδάκι να μου μιλάς έτσι!* 7. οτιδήποτε προκύπτει ως μεροληπτική παραχώρηση ή ενίσχυση κάποιου, κυρ. από ανωτερό του. ή καταλογίζεται ως προνομιακή μεταχείριση: *δεν θέλω χάρες■ να προαχθώ μόνο αν το αξίζω* ΣΥΝ. μεροληψία. ρουσφέτι 8. το αίσθημα ευγνωμοσύνης, η ηθική δέσμευση και υπο- χρέο)ση απέναντι σε κάποιον για ανταπόδοση βοήθειας, υποστήριξης, εξυπηρέτησης κ.λπ. που έχει προσφέρει: *του χρωστώ μεγάλη ~ για όλα όσα έκανε για τα παιδιά μου* συν. ευγνωμοσύνη · 9. η ολική ή μερική άρση ή μετατροπή τής ποινής και, ενδεχομένως, των συνεπειών της. που επιβλήθηκε από ποινικό δικαστήριο με αμετάκλητη δικαστική απόφαση· απονέμεται με προεδρικό διάταγμα: ο *πρόεδρος τής Δημοκρατίας απένειμε ~ στον ισοβίτη.* Επίσης (λόγ.) χάρις {χάρ-ιτος | -ί- των}. — (υπυκ.) χσρούλσ (η). σχολιο λ. *χάρις.*

|ι-τυμ. < αρχ. *χάρις,* -ιτος. αρχική σημ. «εύνοια, ευγνωμοσύνη, χαρά»

χαίρω (βλ.λ.). Η λ. παρουσιάζει τη συνεσταλμ. βαθμ. τού Ι.Κ. *gher- και συνδ. με αρμ.]ΪΓ«δώρο.χάρισμα»(< *ghcri-),ενώ εμφανίζεται ήδη στα μυκ. ανθρωπωνύμια ku-ri-si-jo = *Χαρίσιος,* ku-ri-se-u = *Χαρι- σεύς.* Επίσης αρχ. είναι η σύνταξη *χάριν* + γεν. (πβ. γαλλ. grace a), η οποία απαντά ήδη στον Πίνδαροϊ.

χάρηκα ρ. χαίρυμαι

-χαρής, -ής. -ές λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό επιθέτων που δηλώνουν: **1.** ότι κάποιυς χαίρεται, ικανοποιείται (με κάτι): *αιμο-χαρής. πο/.εμο-χαρής* 2. (για ζώα. φυτά) ότι (κάτι) ζει ή ευδοκιμεί σε ορισμένο περιβάλλον: *υδρο-χαρής.*

{ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *αϊμυ-χα- ρής. οίνο-χαρής).* **που προέρχεται από το θ.** *χαρ-* **τού αρχ.** *χαίρο)* **(πβ. παθ. αόρ. β'** *έ-χάρ-ην)\.*

χαρίεις, -εσσα. -εν {χαρί-εντος (θηλ. -έσσης) | -εντες. -έντων (θηλ. -εσ- σών)} (αρχαιοπρ.) χαριτωμένος: *χαρίεσσα κόρη* || *«κινείται με χα- ρίεσσα άνεση»* (εφημ.) **συν.** εύχαρις. χαριτόβρυτος **αντ.** άχαρις. χαριέντως επίρρ. [αρχ. 1.

liΤΥΜ. *αρχ. < χάρις +* **παραγ. επίθημα** *-εις.* **πβ. κ.** *άστερ-ό-εις].*

χαριεντίζομαι ρ. αμετβ. αποθ. {χαριεντίστηκα} (λόγ.) **1.** μιλώ χαριτωμένα. λέγοντας αστεία και κάνυντας πειράγματα με πρόσχαρο τρόπυ 2. συναναστρέφομαι κάποιον με ερωτική διάθεση: *τώρα τε*

λευταία *χαριεντίζεται με μια ξανθιά* **ΣΥΝ. φλερτάρω, ερωτοτροπώ.** ’·*■ **σχόλιό λ.** *αποθετικός.* **ίπτ.νι. αρχ. <** *χαρίεις. -εντός* **(βλ.λ.)}. χαριεντισμός (τυ) Ιμτγν.] {χαριεντίσμ-ατος | -ατα,-άτων) 1.η χαριτωμένη συμπεριφορά** 2. **τυ ερωτικό πείραγμα, η ερωτοτροπία: άσε** *τα - με την Αθηνά. γιατί δεν σε βλέπω καλά!* **συν. φλερτ. Επίσης χαριεντισμός (υ) |αρχ.|. χαρίζω ρ. μετβ. {χάρισ-α, -τηκα, -μένος} 1. δίνω (κάτι) ως δώρο (σε κάποιον):** *της χάρισε ένα δακτυλίδι για την επέτειό τους*■ **ΦΡ. (α) (πα- ροιμ.)** *κάποιου (του) χάριζαν γάιδαρο και τον κοίταζε στα δόντια* **βλ. λ.** *γάιδαρος* **(β)** *κάποιου (του) χάριζαν γάιδαρο και ήθελε και το σαμάρι* **για άνθρωπο πλεονέκτη, που ζητά με θράσος περισσότερα από όσα του προσφέρονται 2. (μτφ.) εξασφαλίζω (σε κάποιον κάτι πολύτιμο):** *η σωστή διατροφή χαρίζει καλή υγεία* || **το** *νέο αυτό παιχνίδι σάς χαρίζει πολλές ώρες απόλαυσης* || *η ομάδα τής άρσης βαρούν χάρισε στη χώρα μας πολλά μετάλλια* || *η θεωρία αυτή του χάρισε το βραβείο Νόμπελ* **3. (για τη σύζυγο κάποιου) γεννώ, φέρνω στον κόσμο παιδί:** *του χάρισε δύο υγιέστατα παιδιά* **4. αφιερώνω (κάτι σε κάποιον):** *η ομάδα χάρισε τη νίκη της στους οπαδούς της* || *το πρώτο τραγούδι είναι χαρισμένο από την Ηώη στην παρέα της* 5. **ίμτφ.) αφήνω (κάτι) να περάσει, χωρίς να το υπολογίσω, να το καταλογίσω:** *επειδή είναι η πρώτη φορά που το κάνεις, σου το χαρίζω, αλλά να μην επαναληφθεί!* **ΦΡ. (παροιμ.)** *δεν χαρίζω κάστανα* **βλ. λ.** *κάστανο*

διαγράφω (την ποινή ή την οφειλή κάποιου), δίνω χάρη: *του χαρίστηκαν όλα τα χρέη του προς το Λημόσιο* 7. **(μεσοπαθ.** *χαρίζομαι)* **τάσσομαι μεροληπτικά υπέρ κάποιου, τον ευνοώ κρίνοντάς τον με πιο χαλαρά κριτήρια:** *η εξετάστρια χαρίστηκε σ'αυτό τον υποψήφιο, γιατί ήταν γνιος μιας φίλης της* || *είναι αδέκαστος, δεν πρόκειται να χαριστεί σε κανέναν!* **συν. υποστηρίζω, ευνοώ, πριμοδοτώ.**

Ιείύμ. μτγν. < αρχ. *χαρίζομαι* < *χάρις. -ιτος.* Η λ. είχε τις βασικές σημ. «δείχνω καλοσύνη, εύνοια και ευγνωμοσύνη - προσφέρω δώρο, χάρισμα». Η σημ. «μεροληπτο) εις βάρος κάποιου» είναι μτγν.]. **Χαρίκλεια** (η) **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνυμα.

[F.tym. Θηλ. τού αρχ. κυρ. υν. *Χαρικλής* < *χάρις* + *-κλής* < *κλέος* «δόξα». πβ. κ. *Περι-κλής, Σοφο-κλής*|.

Χαρίλαος (ο) {-ου κ. -άου) **1.** αρχαίος βασιλιάς των Λακεδαιμονίων 2. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. αρχ. κύρ. όν. < *χάρις* + *λαός].* **χάριν πρόθ. (λόγ.) (+γεν.) δηλώνει: 1. ευεργεσία, ότι κάτι γίνεται για τυ καλό, την επίτευξη στόχου κ.λπ.:** *συνιστώ υπομονή ~ τού συμφέροντος όλων* || *δούλεψε σκληρά παρά την ασθένειά του, - των παιδιών του* 2. **τον λόγο για τον οποίυ λέγεται ή γίνεται κάτι (= με συγκεκριμένη πρόθεση, με σκοπό, για):** *δεν ισχυρίστηκε σοβαρά κάτι τέτοιο, το ανέφερε - παιδιάς* **(για αστείο)** || ~ *συντομίας* || *- ευκολίας* **|| ~ αστεϊσμοί) |[** ~ *γούστου* **|| -** *ποικιλίας* **j|** *ΐο τελικό-νμπαίνει στο τέλος πολλών λέξεων ~ ευφωνίας* **(για να μην υπάρχει κακοφωνία)** || *λόγου* **~ U** *παραδείγματος* **(Βλ. λ.** *πρόθεση,* **πιν.).**

[πτυμ. Βλ. λ. *χάρη].*

Χάρις (η) {Χάριτος} **1. μυθολ.** καθεμία από τις τρεις κόρες τού Δία και τής Ωκεανίδας Ευρυνόμης. θεότητες τής ομορφιάς και τής χαράς (Αγλαΐα. Ευφροσύνη. Θάλεια, *οι Τρεις Χάριτες)* **2.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **3.** γυναικείο όνομα. Επίσης **Χάρη.**

{είύμ. αρχ. κύρ. όν.. βλ. λ. *χάρη].* **χάρις (η) Ι.αρχ.Ι**

{χάρ-ιτος {-ίτων] η χάρη (βλ.λ.). χάρις πρόθ. (λόγ.)

i+σε) χάρη σε (βλ. λ. *χάρη).*

[ετυμ. αρχ.. βλ. λ. *χάρη].*

χάρις / χάρη σε - εξαιτίας. Συχνά υι δύο φράσεις συγχέονται στη χρήση τυυς. Συγκεκριμένα, το **χάρις / χάρη σε** χρησιμοποιείται κακώς σε περιπτώσεις, όπως *«έχασα την* περιουσία *μου χάρις / χάρη στον πόϊ,εμο».* όπου το σωστό είναι *«έχασα την περιουσία μου εξαιτίας τού πολέμου»*■ προφανώς ο πόλεμος δεν λειτούργησε θετικά. δεν επέδρασε ευνοϊκά *(προς χάριν τού ομιλητή),* αλλά προξένησε ζημία. Το *χάρις ί χάρη σε* χρησιμοποιείται κανονικά σε εύ- σημες χρήσεις (με καλή σημασία), όπως: *Σώθηκε χάρις / χάρη στην έγκαιρη διάγνωση τής ασθένειάς του - Γο πρόβλημα λύθηκε χάρις / χάρη στη συνεργασία των ενδιαφερομένων* (όχι *εξαιτίας* τής συνεργασίας). Μ ίδια διάκριση παρατηρείται και στις γαλλ. φρ. grace a *(χάρις σε...)* και a cause dc *(εξαιτίας τού...).*

Η φράση *χάρις σε* είναι ελλειπτική χρήση, προερχόμενη από πληρέστερη φρ. *χάρις οφεί'Αεται σε* (κάποιον για κάτι *που* προσέφερε). Αρα, πρόκειται στην πραγματικότητα για ονομαστική πτώση τού παλαιότερου τύπου *η χάρις,* που μπορεί να χρησιμοποιείται ως έχει, γιατί πρόκειται για παγιωμένο τύπο. Ωστόσο, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ο τύπος (ονομαστικής) *χάρη σε,* όπως συμβαίνει με όλα τα παλαιά τριτόκλιτα *(πόλις - πόλη. κρήσις - κρήση).*

Ας σημειωθεί ότι και η αιτιατική **χάριν** τού ουσιαστικού *χάρις* χρησιμοποιείται με τυν αρχικό της τύπο *(χάριν)* ως καταχρηστική πρόθεση, που συντάσσεται με γενική: *Πολέμησαν χάριν τής σωτηρίας τής πατρίδας ι τής ελευθερίας.* Στη χρήση αυτή το *χάριν* σημαίνει ό,τι και οι προθέσεις *για. υπέρ* κ.λπ. Ηπίσης εμφανίζεται σε παγιωμένες φράσεις, όπως: *παραδείγματος χάριν* (για παράδειγμα), *λόγου χάριν, χάριν αστεϊσμού* (για αστείο) κ.λπ. -► *υπ' όψιν*

χαρισάμενος, -η, -ο (επιτατ.) ευτυχισμένος· κυρ. στη φρ. *ζωή χαρισάμενη* βλ. λ. *ζωή.*

χάρισμα (το) [μτγν.] {χαρίσμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. ό,τι προσφέρει κανείς ως δώρο. ό.τι χαρίζει κανείς: *πάρε ό,τι θέλεις,* ~ σου/1| *αυτό το ρο/ίόι είναι - απ' τη μητέρα της* · 2. τυ φυσικό προτέρημα, το ιδιαίτερυ, κυρ. έμφυτο προσόν που έχει κανείς: *άνθρωπος με πολλά* - [| *είχε* το ~ *να γοητεύει τα πλήθη* || *το ~ τού λόγου* (ευγλωττία) **ΣΥΝ.** προσόν. αρετή, προτέρημα · 3. (ως επίρρ.) χωρίς χρηματικό αντίτιμο, δωρεάν: *δεν θέλω τίποτα ~ · θα τα π/.ηρώσω όλα* **ΣΥΝ.** χαριστικά, τσάμπα. **χαρισματικός,** -ή. -ό αυτός που έχει πολλά χαρίσματα: ~ *φυσιογνωμία / προσωπικότητα*■ φρ. *χαρισματικός ηγέτης* ο ηγέτης που έχει την ξεχωριστή ικανότητα να εμπνέει και να επηρεάζει τα πλήθη, να ελέγχει και να κατευθύνει τους συνεργάτες τυυ.

[ΕΤΥ.Μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. charismatic!, **χαριστικός,** -ή. -ό 1. αυτός που γίνεται ή προσφέρεται ως ένδειξη φιλίας ή εύνοιας προς κάπυιον: *η τιμή που σου το δίνω είναι ~, επειδή είσαι πελάτης μου χρόνια!* ΦΡ. *χαριστική βολή* (i) ο τελευταίος εξ επαφής πυροβολισμός στον κρόταφο κάποιου μετά την εκτέλεσή του με τυφεκισμό, για να είναι βέβαιος ο θάνατός του ή για να μην υποφέρει από επιθανάτια αγο)νία (ii) (μτφ.) το τελειωτικό χτύπημα, οτιδήποτε προκαλεί την οριστική καταστρυφή κάπυιου: *η δημοσίευση των άσεμνων φωτογραφιών του ήταν η ~ για τη δημοτικότητά του* || *οι νέες φορολογικές ρυθμίσεις θα είναι η - για χιλιάδες μικρομεσαί- ες επιχειρήσεις* **2. ΓΛΩΣΣ.** *δοτική χαριστική* (στα Αρχαία Ελληνικά) δυτική η υποία δηλώνει ότι κάτι συμβαίνει ή υπάρχει χάριν κάποιου 3. αυτός που οφείλεται σε προνομιακή, μεροληπτική μεταχείριση κάπυιου: ~ *θαβμο/.ογία / προαγωγή / διάταξη* || *- νόμος* (με ρυθμίσεις ευνοϊκές για κάποιους) **ΣΥΝ.** χατιρικός. μεροληπτικός. - **χαριατικ-ά / -ώς** Ιμτγν.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ.. αρχική σημ. «αυτός που δίνει δωρεάν ή γενναιόδωρα», < *χαρίζομαι* (βλ. λ. *χαρίζω).* Ι-ί φρ. *χαριστική Βολή* αποδίδει τη γαλλ. coup dc grace}.

Χαριτίνη (η) **1.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

ΙΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν.. θηλ. τού επιθ. *χαρίτινος* < αρχ. *χάρις, -ιτος* + παραγ. επίθημα *-ινος].* **χαριτόβρυτος,** -ος. -υ (λόγ.) εξαιρετικά χαριτίομένος και θελκτικός: ~ *δεσποινίς* συν. χαριτόπλαστος, τρίσχαριτωμένος. χαρίεις. – **χαριτοβρύτως** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *χάρις, -ιτος* + *-βρυτος* < *βρύω* «αναβρύζω, ξεχειλίζω» (βλ. λ. *έμ-βρυο)].*

χαριτολόγημα (το) [)881| {χαριτολογήμ-ατυς J -ατα. -άτων} υ χαριτωμένος, πνευματώδης λόγος **ΣΥΝ.** ευφυολόγημα, χαριτολογία, **χαριτολογία** (η) [18681 {χαριτολογιών} **1.** το να χαριτολογεί κανείς **Α.ΝΤ.** μωρολογία 2. τυ χαριτολόγημα (βλ.λ.). **χαριτολόγος,** -ος. -ο {J89lj (λόγ.) **1.** αυτός πυυ εκφράζεται με χαριτολογήματα **ΣΥΝ.** ευφυολόγος **ΑΝΤ.** μωρυλόγος 2. (για λόγο. κουβέντα, σχόλιο) αυτός που εκφέρεται. διατυπώνεται με χάρη.

{ΕΤΥΜ. < *χάρις, -ιτος* + *λόγος*\. **χαριτολογώ** ρ. αμετβ. {1887] (χαριτολογείς... | χαριτολόγησα} μιλώ με έξυπνυ. χαριτωμένο τρόπο αστειευόμενος: *του εξήγησε ότι δεν σοβαρολογούσε. αλλά τα είπε χαριτολογώντας* **ΣΥΝ.** ευφυολυγώ. **χαριτόμορφος,** -η. -ο (Ϊό8ί ί (λόγ.) αυτός που έχει κομψή και όμορφη εμφάνιση, χαριτωμένο παρουσιαστικό.

ΙΕΤΥΜ. < *χάρις, -ιτος* + *-μορφος< μορφή].* **χαριτόπλαστος,** -η. -ο {1886| (λόγ.) χαριτόβρυτος (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *χάρις, -ιτος* + *πλαστός*\.

Χαριτώ (η) {-ώς κ. -υύς} **1.** μάρτυρας τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** γυναικείο όνομα.

[ΕΙΥΜ. μεσν., θηλ. τού αρχ. *Χαρίτων< χάρις. -ιτος].* **χαρίτωμενιά** (η) (λαϊκ.) (συνήθ. στον πληθ.) χαριτωμένος λόγος ή κίνηση. που γίνεται συνήθ. για κολακεία, καλόπιασμα, δημιουργία ευνοϊκού κλίματος συν. γαλιφιά, νάζι. **χαριτωμένος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει χάρη, κομψότητα: ~ *παιδί / φόρεμα ί άνθρωπος* **ΑΝΤ.** άχαρος 2. για κάτι που προκαλεί ευχαρίστηση, επειδή είναι έξυπνο και ευρηματικό ή λέγεται με ωραίο τρόπο: ~ *σχόλιο / ανέκδοτο* [[*πολύ ~ αυτό που είπες!* συν. πετυχημένος 3. μετριαστικά, για κάποιον/κάτι που δεν είναι άσχημος ούτε όμως και όμορφος: δεν *θα την έλεγα ωραία, είναι όμως χαριτωμένη.* – **χαριτωμένα** επίρρ. ΣΧΟΛ.ΙΟ λ. *συμπαθητικός.*

ΙΕΙΥΜ. Μτχ. τ. τού μτγν. *χαριτώ (-όω)* < αρχ. *χάρις.* -ιγο,|.

Χαρίτων (ο) {Χαρίτων-ος,-α} **1.** ο *Λφροδισιεύς'* αρχαίος Έλληνας μυθιστοριογράφος (Ιος αι. μ.Χ.) **2.** όνομα αγίων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα. Επίσης Χαρίτωνας κ. Χαρίτος.

|ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < αρχ. *χάρις.* -ιroc|. **χάρμα** (το) {άκλ.} (αρχαιοπρ.) **1.** αυτό το οπυίο προκαλεί ευχαρίστηση· εύχρ. μόνο στη φρ. *χάρμα οφθαλμών* βλ. λ. *οφθαλμός* 2. (ως επίρρ. κ. επίθ.) πολύ καλά. κατ' απόλυτα ικανοποιητικό τρόπο: (επίρρ.) *όλα στις εξετάσεις πήγαν -* || *αυτό που φοράς σου έρχεται -* || (ως επίθ.) *αυτό* γο *χρο)μα είναι*

[ΕΙΥ.Μ. αρχ. < *χαίρω.* πβ. κ. *κέρ-μα κείρω].* **χαρμάνα** (η) (αργκό) η έντονη στέρηση λόγω τής εξάρτησης από ναρκωτικά.

χαρμάνης (ο) (χαρμάνηδες} (λαϊκ.) **1.** ο εθισμένος χρήστης ναρκωτικών. που δεν έχει κάνει χρήση για πολύ καιρό, με αποτέλεσμα να υφίσταται το σύνδρομο τής στέρησης 2. μανιώδης καπνιστής που δεν έχει καπνίσει για πολλή ώρα: *ξέμεινα από τσιγάρα και είμαι ~ από το βράδυ.*

χαρμάνι (το) {χαρμαν-ιού | -ιών} **1.** μείγμα από καπνό διαφορετικών ειδών και ποικιλιών, που χρησιμοποιείται για τη γέμιση τσιγάρων, πούρων κ.λπ.: *δυνατό: εκλεκτό! βαρύ* -2. (γενικότ.) μείγμα διαφόρων υλικών ή ποικιλιών ενός είδους, που συνήθ. προορίζεται για βιομηχανική κατεργασία: ~ *από τέσσερεις ποικιλίες καφέ* 3. σκυρόδεμα που είναι έτοιμο, για να χρησιμοποιηθεί σε οικοδομές **4.** (συνεκδ.) τα υλικά που αναμειγνύονται στο παραπάνω μείγμα.

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. harman < περσ. xarman / xirmsin |. χαρμανιάζω ρ. αμετβ. {χαρμάνιασ-α, -μένυς) (αργκό) 1. αφήνομαι στη χαλαρωτική επίδραση ενός τσιγάρου ή ναρκωτικού, χάνοντας την επαφή με την πραγματικότητα ή τον έλεγχο τής σκέψης μυυ ΑΝΤ. ξεχαρμανιάζω 2. νιώθω την έντονη ανάγκη να καπνίσω, αισθάνομαι τη στέρηση τυύ τσιγάρυυ ή τυύ ναρκωτικυύ στο υπυίυ έχω εθιστεί 3. (γενικότ.) αισθάνομαι έντονη την ανάγκη για κάτι που μου λείπει (π.χ. για σεξ): «*τα κορίτσια προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους χαρμανιασμένους πελάτες*» (εφημ.). — χαρμάνιααμα (τυ). χαρμολύπη (η) {χωρ. πληθ.Ι ανάμικτο συναίσθημα χαράς και λύπης. |ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *χάρμα (τό)* «χαρά» + *λύπη*. με πιθ. επίδραση τού συνωνύμυυ αρχ. *χαρμονή* «χαρά», πβ. ΤΙλάτ. *Φιλήβ*. 43c: *βίον ύλυπόν τε καί άνεν χαρμονών*\. χαρμόσυνη (η) {χωρ. πληθ.Ι η βαθιά χαρά, η ψυχική ευχαρίστηση ΣΥΝ. ευφροσύνη, χαρά. τέρψη. Επίσης χαρμονή.

ΙΙΠΤΥΜ. μτγν.. ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *χαρμόσυνος* (βλ.λ.)|. χαρμόσυνος, -η, -υ (λόγ.) αυτός που προκαλεί ή εκφράζει μεγάλη χαρά, βαθιά ικανοποίηση: *το ~ άγγελμα τής νίκης* || - *είδηση* συν. ευφρόσυνος, χαροπυιός αντ. θλιβερός, λυπητερός. — χαρμόσυνα επίρρ. Ιετυμ. αρχ. < **χάρμων(*< ρ. *χαίρω* + παραγ. επίθημα *-μων*. πβ. κ. *μνή- μων)* + παραγ. επίθημα *-συνος*, πβ. κ. *μνημό-συνος*]. χάρντυουερ (τυ) {άκλ.} ιλιι'ροφ. τυ μηχανικό μέρυς ενός υπολογιστή, ο ηλεκτρικός και ηλεκτρομηχανικός εξυπλισμός τυυ είτε ως σύστημα είτε ως σύνολο ειδικών συσκευών και εξαρτημάτων, κατ' αντιδιαστολή πρυς τυ *λογισμικό* (σόφτγυυερ). πυυ αφυρά στα πρυγράμ- ματα τα υπυία εκτελεί ο υπολογιστής.

|ΕΤΥΜ. < αγγλ. hardware « hard «σκληρός» + ware «τμήμα εξοπλι- σμού»), κατ' αντιδιαστολή προς το software «λογισμικό»), χαροκαμένος, -η. -ο (εκφραστ.) αυτός που έχει υποστεί την απώλεια αγαπημένου ή αγαπημένων προσώπων, πυυ έχει χάσει δικό τυυ άνθρωπυ: *η - μάννα ξέσπασε πάνω απ' τον τάφο τού γυιου της*. χαροκόπι (τυ) {χαροκοπ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) το γλέντι (βλ.λ.).

{ετυμ. < *χαροκοπώ* (βλ.λ.)|. χαροκόπος (ο) (λαϊκ.) πρόσωπο που συνηθίζει να γλεντά, που του αρέσουν τα γλέντια και οι διασκεδάσεις χυ\. γλεντζές, γλεντυκόπυς. L f.tym. μεσν. < *χαροκοπώ* (βλ.λ.)). χαροκοπώ ρ. αμετβ. {χαροκοπ-είς κ. -άς... | χαροκόπησα) γλεντοκοπώ (βλ.λ.).

[Ϊϊύμ. < μεσν. *χαροκοπώ < χάρος + -κοπώ < κόπτω*. πβ. κ. *πλαγιο-κο- πώ*\.

Χάροντας (ο) ΜΥΘΟΛ. γνιος τού Ερέβους και τής Νύκτας, ο οποίυς μετέφερε τις ψυχές των νεκρών στυν Αδη. Επίσης (αρχαιοπρ.) Χάρων {Χάροντ-υς. -α}.

[ΕΙ ΥΜ. < αρχ. *Χάρων*, αβεβ. ετύμου, πιθ. < επίθ. *χάρων, -ωνος*. τυύ οποίυυ η σημ. δεν έχει επακριβώς πρυσδιυριστεί, αλλά φαίνεται να δηλώνει το σπινθηροβόλο βλέμμα (ετυμυλυγικώς τυ επίθ. *χάρων* αποτελεί ποιητ. τ. τού αρχ. *χαροπός / -ωπός*, με την επίδρ. τού *αΐθω* ν. πβ. κ. *αίθουσα)*. Η απευθείας συσχέτιση με τυ ρ. *χαίρο)* οφείλεται σε ευφημισμό. η δε σύνδεση με το όν. *Άχερων δεν* ευσταθεί]. χάροντας (ο) -> χάρος

χαροπάλεμα (τυ) {χαροπαλέματος) χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) η επιθανάτια αγωνία.

χαροπαλεύω ρ. αμετβ. {χαροπάλεψα) (λαϊκ.) 1. αγωνίζομαι να κρατηθώ στη ζωή: *δύο μέρες τώρα χαροπαλεύει στο κρεβάτι του πόνου* συν. ψυχορραγώ 2. (μτφ.) αγωνίζομαι να παραμείνω βιώσιμος: *η επιχείρηση χαροπαλεύει υπερχρεωμένη*. ^ *σχομο λ. πεθαίνω*.

χαροποιος, -ός, -ό |μτγν.| (λόγ.) αυτός που προκαλεί χαρά ΣΥΝ. χαρμόσυνος. ευφρόσυνος, ευφραντικός, χαροποιώ ρ. μετβ. Ιμτγν.) {χαροποιείς...) χαροποίησα) προξενώ χαρά. κάνω (κάποιον) χαρούμενο: *η επιτυχία τού γυιου του τον χαροποίησε ιδιαίτερα* συν, ευχαριστώ, ευφραίνω, τέρπω ανί. λυπώ. θλίβω, στενόχωρο). — χαροποίηαη (η), χάρος (ο) 1. μυθολ. Χάρος (ο) ο Χάροντας (βλ.λ.) 2. ο θάνατος, κυρ. όπως έχει προσωποποιηθεί από τη λαϊκή παράδοση και παριστάνεται με τη μορφή μαυροφορεμένου, κουκουλοφόρου καβαλάρη, που κρατά δρεπάνι, παίρνει τις ψυχές και τις οδηγεί στον Αδη: *τον πήρε / τον βρήκε ο (μαύρος)* ~ (πέθανε) || *«για δες καιρό που διάλεξε ο ~ να με πάρει...»* (δημοτ. τραγ.) (σε περιπτώσεις άκαιρου, άδικου και τραγικού θανάτου)· φρ. (α) ***παλεύω με τον χάρο*** χαροπαλεύω (βλ.λ.) (β) ***βλέπω τον χάρο με τα μάτια μου*** κινδυνεύω πολύ, έρχομαι κοντά στον θάνατο, γλυτώνω παρά τρίχα: *οι επιβάτες τής αμαξοστοιχίας που εκτροχιάστηκε είδαν τον χάρο με τα μάτια τους* (γ) ***γλυτώνω απ' τού χάρου τα δόντια*** / το ***στόμα / τα νύχια*** σώζομαι την τελευταία στιγμή και με δυσκολία από θανάσιμο κίνδυνο: οι *ναυαγοί διηγήθη- καν πώς γλύτωσαν απ' τού χάρου τα δόντια! (δ)* ***κι όποιον πάρει ο χάρος*** σε περιπτώσεις στις οποίες κάποιος επιτίθεται, λ.χ. πυροβολώντας, αδιακρίτως εναντίον των πάντων ή ενεργεί χωρίς να αναλο- γίζεται τις συνέπειες των πράξεών του στους άλλους (ε) ***βλέπω (κάποιον) σαν τον χάρο*** αποστρέφυμαι έντονα (κάπυιυν). μου είναι πολύ μισητός ή μου προκαλεί μεγάλο φόβο (στ) τον ξέχασε ο χάρος για πολύ ηλικιωμένα άτομα, για υπερήλικες, υπέργηρους (ζ) ***τι στέκεσαι από πάνω μου σαν τον χάρο;*** *ως* έκφραση ενόχλησης που λέγεται από κάποιον που κάθεται προς κάποιον που στέκεται όρθιος δίπλα του 3. (συνεκδ.) ό,τι προκαλεί θάνατο ή φέρνει μεγάλη καταστροφή, συντριβή: *τα ναρκωτικά είναι ο ίδιος ο ~*. σχολιο λ. *πεθαίνω*.

(ετυμ. μεσν. < αρχ. Χάρων (βλ.λ. *Χάροντας)*, πβ. κ. *γέρος - γέρων, δράκος - δράκων]*.

χαρούμενος, -η, -ο 1. αυτός που αισθάνεται χαρά, που νιώθει ευχαρίστηση ή ικανοποίηση (για κάτι): *ήταν πολύ χαρούμενη που θα ξανάβλεπε τον ξενιτεμένο αδελφό της* συν. ευχαριστημένος, κεφάτος, ευτυχισμένος αντ. λυπημένος, θλιμμένος, στενοχωρημένος 2. αυτός που δημιουργεί ευχάριστη αίσθηση, που γίνεται δεκτός ευχάριστα: ~ *χρώμα / σχέδιο / διακόσμηση / τραγούδι* ([*είναι ένας ~. ζεστός άνθρωπος, που σου εμπνέει αισιοδοξία* ΣΥ\. πρόσχαρος, χαρωπός, (λόγ.) εύθυμος Λντ. θλιβερός, (λαϊκ.) μίζερος. — **χαρούμενα** επίρρ.

Ιετυμ. μεσν. < θ. *χαρ-* τού ρ. *χαίρω + -ούμενος* των μτχ. συνηρημένων ρ. (σε *-έω* και *-όω)*, πβ. κ. *τρεχ-ούμενος*|. **χαρουπάλευρο** (το) σκόνη από χαρούπια, που χρησιμοποιείται για τις φαρμακευτικές της ιδιότητες, λ.χ. κατά τής διάρροιας μικρών παιδιών.

χαρούπι (το) {χαρουπ-ιού) -ιών) ο καρπός τής χαρουπιάς ΣΥΝ. ξυλοκέρατο.

[ετυ.μ. < τουρκ. harup|. **χαρουπιά** (η) πολυετές και αειθαλές δέντρο τής Μεσογείου, πυυ απαντά κυρ. σε ξηρές περιοχές, έχει επιμήκεις σκληρούς και εδθ)διμυυς καρπούς με στιλπνή επιφάνεια, σκούρο καφέ χρώμα και γλυκιά γεύση, περιέχει σκληρούς σπόρους και χρησιμοποιείται σε ζο)οτρο- φές. στη βιομηχανία τροφίμων και στη φαρμακοβιομηχανία (χαρουπάλευρο) συν. ξυλοκερατιά, **χάρτα** (η) **1.** ο γεωγραφικός χάρτης: - *των Βορείων Θαλασσών* 2. ιστ. (α) επίσημο κείμενο στο οποίο διακηρύσσονται αρχές, δικαίωμα κ.λπ.· (ειδικότ.) (β) *Χάρτα τής Ελλάδος* (ή *Χάρτα τού Ρήγα)* ιστορικός και γεωγραφικός χάρτης, πυυ τύπωσε ο Ρήγας Φεραίος το 1797 και στον οποίο φαίνεται η εξάπλωση. η ακτινοβολία τού αρχαίου και τού νέου ελληνισμού σε Ευρώπη και Μ. Ασία· είναι εμπλουτισμένος με άφθονα στοιχεία αρχαιογνωσίας, αρχαίες ονομασίες πόλεων, επισήμανση αρχαιολογικών χώρίον κ.λπ. (γ) *Μεγάλη Χάρτα* (λατ. Magna Churia) συνθήκη που υπογράφηκε τυ 1215 από τον βασιλιά τής Αγγλίας Ιωάννη τον Ακτήμυνα και η οποία απυτελυύσε την πρώτη πράξη περιορισμού τής απόλυτης μοναρχίας στα νεότερα χρόνια με την παραχώρηση από τον βασιλιά δικαιο)μάτων στις κομητείες.

[ετυμ. Αντιδάν.. < λατ. charta < αρχ. *χάρτης* (βλ.λ.)|. **χαρταετός** (ο) [1861 j ελαφριά κατασκευή, που αποτελείται από έναν λεπτό σκελετό με ξυλόβεργες διασταυρούμενες ή ακτινωτές, ο οποίος καλύπτεται από λεπτό χαρτί ή πλαστικό κολλημένο πάνω τους και με μακριά χάρτινη ουρά. υψώνεται στον αέρα με κατάλληλο χειρισμό και ελέγχεται στο πέταγμά του από το έδαφος με μακρύ κουβύίρι σπάγκου (καλούμπα): *την Καθαρά Δευτέρα, σύμφωνα με το έθιμο, πετούν χαρταετούς*. σχολιο λ. *αεροσκάφος*. **χαρτάκι** (το) {χο)ρ. γεν.) το μικρό χαρτί.

χορταποθήκη (η) [18931 {χαρταποθηκών) αποθήκη για τη φύλαξη μεγάλων ποσοτήτων χαρτιού, **χαρτεμπορικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το χαρτεμπόριο ή τον χαρτέμπυρο.

χαρτεμπόριό (το) [1885] {χαρτεμπορίου | χωρ. πληθ.) το εμπόριο χαρτιού ή χαρτικών ειδών, **χαρτέμπορος** (ο/η) [J893] {-ου κ. -όρου) -ων κ. -όρων. -ους κ. -όρους) έμπορος χαρτιού ή χαρτικών ειδών, **χαρτένιος,** -ια, -ιο (καθημ.) χάρτινος (βλ.λ.).

(ετυμ. < *χαρτί* + παραγ. επίθημα *-ένιος*. πβ. κ. *παραμυθ-ένως*\. **χαρτεπικόλληση** (η) {-ης κ. -ήσεοκ | -ήσεις. -ήσεων) τυ κολλάζ (βλ.λ.).

[ετυμ. Λπόδ. τού γαλλ. collagcj. **χαρτζιλίκι** (τυ) {χαρτζιλικ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) **1.** μικρό χρηματικό ποσό που δίνεται ως δώρο ή χρηματική βοήθεια, συνήθ. σε πρόσωπο μικρότερης ηλικίας ή εξαρτημένο οικονομικά, για τα καθημερινά του μικροέξυδα: *ο πατέρας απείλησε τον γυιο του ότι. αν* δεν *διαβάζει, θα του κόψει το* -2. τυ μικρό χρηματικό ποσό που χρειάζεται κάποιος καθημερινά για τα μικροέξοδά του: *τα χρήματα που έβγαζε απ' την καλοκαιρινή του δου/.ειά έφταναν ίσα-ίσα για το · του*. – (υποκ.) **χαρτζιλικάκι** (το).

)ΕΤΥΜ. < τουρκ. harijhkj. **χαρτζιλικώνω** ρ. μετβ. {χαρτζιλίκω-σα, -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) δίνω χαρτζιλίκι σε (κάποιον). – **χαρτζιλίκωμα** (το), **χάρτης** (ο) {-η κ. (λόγ.) -ου | χαρτών) **1.** η γραφική αναπαράσταση επιλεγμένων χαρακτηριστικών τού συνόλου ή τμήματος τής επιφάνειας τής Γης πάνω σε συνήθ. επίπεδη επιφάνεια (ιδ. σε μεγάλο φύλλο χαρτιού) με βάση συγκεκριμένη κλίμακα σμίκρυνσης: *γεωγραφικός ~ τής Ελλάδας / τής Ευρώπης / τού νησιού || παγκόσμιος / γεωφυσικός / πολιτικός* (με σύνορα, πόλεις, νυμυύς. επαρχίες κρατών) - || *γεωλογικός! πολεοδομικός / τοπογραφικός/ βαθυμετρικός* -\\ *αστρονομικός* ~ (αναπαράσταση τού ουράνιου θόλου) || *ανάγλυφος* - (βλ.λ.) || *ναυτικός* ~ (αναπαράσταση τμήματος τής θάλασσας, στην οποία δηλώνονται η διαμόρφωση των ακτών, το βάθος τής θάλασσας, η ύπαρξη υφάλο)ν κ.λπ. για την καθοδήγηση των ναυτιλλομένων) || *κάνω ΐ ζωγραφίζω / διαβάζω έναν ~*· ΦΡ. (α) ***άσκηση επί χάρτου*** (i) άσκηση στρατηγικής, κατά την οποία πρέπει να υπολογιστούν οι πιθανές κινήσεις ενός στρατού υπό συνθήκες μάχης σε μια τοποθεσία, η οποία αναπαριστάται σε συγκεκριμένη κλίμακα σμίκρυνσης (ϊΐ) (μτφ.) η θεωρητική επίλυση προβλήματος, συνήθ. υποθετικού, για εξάσκηση και ανάπτυξη ικανοτήτων στρατηγικής (β) *σβήνω (κάποιον / κάτι) από τον χάρτη* εξαφανίζω (κάποιον/κάτι), τον καταστρέφω, αφανίζω ή ελαχιστοποιώ την παρουσία ή την επίδραση που ασκεί (κάποιος/κάτι): *πολιτείες ολόκληρες έχουν κυριολεκτικά σβηστεί από τον χάρτη από τους βομβαρδισμούς || κατάφερε να σβήσει εντελώς από τον χάρτη όλους τους οικονομικούς ανταγωνιστές του* 2. (μτφ.) κάθε πιστή αναπαράσταση ή καταγραφή μιας πραγματικότητας, η υπαρκτή κατάσταση σε έναν χώρο δράσης: *ο σύγχρονος πολιτικός ~ τής Ελλάδας μετά τη Μεταπολίτευση έχει αλλάξει σημαντικά* · 3. επίσημο κείμενο στο οποίο καταγράφονται κωδικοποιημένες οι βα

σικές αρχές, οι διακηρύξεις ή οι νόμοι που διέπουν τη λειτουργία ενός οργανισμού, μιας χώρας κ.λπ.: *συνταγματικός* (βλ.λ.) / *καταστατικός* - || *ο ~ τού Ο.Η.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα* · **4.** (λόγ.) το χαρτί: *εμπόριο κάρτου* · 5. (παλαιότ.) (λατ. charta) υ άγραφος κύλινδρος από πάπυρο.

ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «πάπυρος, ρόλος», αγν. ετύμου. Συχνά επαναλαμβάνεται η άποψη περί αιγυπτ. αρχής (όπο>ς συμβαίνει και με το φυτό *πάπυρος*, βλ.λ.), αλλά χωρίς γλωσσολογικά στοιχεία. Έχει προταθεί ακόμη και η ιβηρική καταγωγή τής λ. μέσω αραβ. qartas, εκδοχή εξίσου αστήρικτη. Μέσω τού λατ. charta (< αρχ. *κάρτης)* η λ. πέρασε σε πολλές γλώσσες, πβ. γαλλ. cartc «κάρτα, χάρτης», γερμ. Karte, αγγλ. chart «διάγραμμα» κ.ά. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *άσκηση επί χάρτου* « αγγλ. map drill), *σβήνω (κάποιον) από τον χάρτη* (< αγγλ. wipe off the map)], **χαρτί** (το) {χαρτ-ιού | -ιών} 1. υλικό που κατασκευάζεται από πολτό ξύλου ή άλλες φυτικές ίνες με βιομηχανική κατεργασία, συνήθ. σε λεπτά φύλλα, και χρησιμοποιείται ως επιφάνεια για να γραφεί ή να τυπωθεί κάτι. για περιτύλιγμα, για τη διακόσμηση τοίχων κ.λπ.: ~ *πολυτελείας ι πεπιεσμένο / ιλουστρασιόν ι για φωτοτυπικό μηχάνημα ἰ γραφομηχανής / αλληλογραφίας ί περιτυλίγματος / τυπογραφικό / γραφής* || *ανακυκλωμένο* - || *φωτογραφικό* ~ (με φωτοευαίσθητη επί- χριση για την παραγωγή φωτοτυπιών από φωτογραφική διαφάνεια) || *δημοσιογραφικό* ~ (για εφημερίδες, φυλλάδια κ.λπ.) || */κυκό / έγχρωμο ί μιλιμετρέ > ριγωτό / κοντρό / λεπτό / διαφανές / σκληρό* φκ (α) *χαρτί υγείας / τουαλέτας* χαρτί που χρησιμοποιείται στην τουαλέτα και το οποίο κυκλοφορεί σε κυλινδρική συσκευασία (ρολό) (β) *απορροφητικό χαρτί* (i) το στυπόχαρτο (ii) (κ *χαρτί κουζίνας)* χαρτί με ειδική σύνθεση (κυκλοφορεί συνήθ. σε ρολό), που χρησιμοποιείται σε δουλειές καθαριότητας, στην κουζίνα κ.α. 2. (συνεκδ.) ένα κομμάτι ή φύλλο από αυτό το υλικό: ό'εν *έκω ~ να γράψω, μον δίνεις μία σελίδα; y έσκισε το χαρτί όπου έγραφ?* || (ra *λέω σε κάποιον) χαρτί και καλαμάρι* (τον πληροφορώ με κάθε λεπτομέρεια, επακριβώς) (βλ. κ. λ. *καλαμάρι*) 3. κάθε υλικό που μοιάζει με αυτό. που έχει παρόμοια υφή ή Χρήση* ο πάπυρος 4. (λαϊκ.) απολυτήριο, δίπλωμα, πτυχίο: *πάρε ένα ~ να είσαι εξασφαλισμένος* || *σε δύο μήνες θα έχει και το ~ του από τον στρατό* 5. *χαρτιά* (τα) (α) επίσημο έγγραφο που εκδίδεται από αρμόδια αρχή και αποδεικνύει ή επιβεβαιώνει την ταυτότητα κάποιου, την κατάστασή του κ.λπ.: ο *τροκονόμος τού ζήτησε τα - του. αλλά δεν είχε μαζί του την ταυτότητά του* || *οι αρχές τον καταζητούσαν και έφυγε από τη χώρα με πλαστά ~!* φρ. *κάνω τα χαρτιά μου* συγκεντρώνω και καταθέτω τα απαιτούμενα δικαιολογητικά ή πιστοποιητικά, λ.χ. για τη διεκδίκηση μιας θέσης (β) οι σημειώσεις σε χαρτί (κάποιου): *ο ομιλητής κοίταζε συνέχεια τα - του* (γ) οι αποδείξεις, τα στοιχεία που προσκομίζει κανείς για να αποδείξει ό,τι ισχυρίζεται: *μιλάω με* ~ (δ) τα έγγραφα που χρησιμοποιούνται σε διαπραγματεύσεις, συναλλαγές κ.α.:*υπογράφω τα ~ για μια εμπορική συνεργασία*■ φρ. *στα χαρτιά* (i) στο στάδιο τής επεξεργασίας και τού καθορισμού των όρων μιας συμφωνίας: το *θέμα τής κατασκευής τού εργοστασίου βρίσκεται ακόμη* - (ii) θεωρητικά: ~ *όλοι είναι σύμφωνοι, στην πράξη αρχίζουν οι διαφοροποιήσεις! 6.* το κάθε τραπουλόχαρτο: *δεν κάνει να βλέπεις τα ~ το)ν άλλων παικτών* || *έχω καλό* - (που μου επιτρέπει να κερδίσω το παιχνίδι)' ΦΡ. (α) *ανοίγω τα χαρτιά μου* βλ. λ. *ανοίγω* (β) *(μιλώ) με ανοιχτά χαρτιά* μιλώ ξεκάθαρα παρουσιάζοντας τις θέσεις μου και τα στοιχεία στα οποία τις βασίζω (γ) *παίζω με ανοιχτά χαρτιά* βλ. λ. *ανοιχτός* (δ) *μοιράζω τα χαρτιά* (i) (κυριολ.) δίνω σε κάθε παίκτη τον αριθμό των τραπουλόχαρτων που του αντιστοιχεί (ii) (μτφ.) ελέγχω μια διαδικασία: *όποιος μοιράζει τα χαρτιά έχει το πλεονέκτημα να φέρνει τα πράγματα όπως τον βολεύουν!* (ε) έχω *κι άλλα χαρτιά* διαθέτω πλεονεκτήματα, στοιχεία που με τρούν υπέρ μου, τα οποία δεν έχω φανερώσει ακόμα: *για να είναι τόσο σίγουρος, πρέπει να έχει κι άλλα χαρτιά!* (στ) *παίζω το τελευταίο μου χαρτί* ποντάρω στο τελευταίο μου πλεονέκτημα, εξαντλώ πς δυνατότητες που έχω. ώστε να καταφέρω κάτι: *παίζει το τε?.ευταίο του χαρτί*■ *αν αποτύχει και τώρα. Θα πρέπει να παραιτηθεί* (ζ) *παίζω το χαρτί (κάποιου)* εξυπηρετώ τα συμφέροντα ή τις επιδιώξεις (κάποιου) άλλου (η) *καμένο χαρτί* βλ. λ. *καίω* (θ) *ρίχνω τα χαρτιά* προβλέπω το μέλλον (κάποιου) ανάλογα με τη σειρά των τραπουλόχαρτων και τους συνδυασμούς τους: *μια τσιγγάνα τής έριξε τα χαρτιά* || -, *για να περνάει η ώρα 7. χαρτιά* (τα) το χαρτοπαίγνιο: *παίζω ~* || *τις ημέρες των εορτών κάνονται περιουσίες στα* - || d.n *βγάζει, τα παίζει στα ~*

κλέβει στα ~ · ΦΡ. (α) *κόβω τα χαρτιά* (i) κόβω την τράπουλα πριν από το μοίρασμα (βλ. λ. *κόβω)* (ii) σταματώ οριστικά το χαρτοπαίγνιο (β) (παροιμ.) **όπο/ος** *χάνει στα χαρτιά κερδίζει στην αγάπη* βλ. λ. *χάνω.* (υπκ.) **χαρτάκι** (το). [f.tym. < μτγν. *χαρτίον.* υποκ. τού αρχ. *χάρτης* (βλ.λ.). Μερικές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *χαρτί υγείας «* γαλλ. papier hygienique). *μοιράζω τα χαρτιά* (< αγγλ. deal the cards), *παίζω το τελευταίο μου χαρτί (*< αγγλ. play my last card) κ.ά.|. **χαρτικά** (τα) όλα τα υλικά (κυρ. από χαρτί, όπως τα τετράδια, τα ντοσιέ. αλλά και μολύβια, στυλό κ.ά.), που χρησιμοποιούνται κατά το γράψιμο: *κατάστημα χαρτικών.*

χάρτινος, -η. -υ [μτγν.] **1.** αυτός που είναι κατασκευασμένος από χαρτί ή χαρτόνι: ~ *θήκη / καρτέλα / λίρα / συσκευασία* ΣΥΝ. χαρτένιος· ΦΡ. *σαν χάρτινος πύργος* βλ. λ. *πύργος 2.* (μτφ.) αυτός που είναι ψεύτικος, ανυπόστατος: ~ *ήρωες.*

χαρτο- κ. **χαρτό-** κ. **χαρτ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: 1. με το χαρτί: *χαρτο-βιομηχανία. χαρτ-αποθήκη, χαρτυ-βιβλιοπωλείο* 2. με τα χαρτιά, την τράπουλα: *χαρτο-παίγνιο, χαρτο-μαντεία.*

[ΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Κλληνικής (πβ. μτγν. *χαρτο-πώλης, χαρτο-ποιός),* που προέρχεται από το αρχ. *χάρτης* (βλ.λ.). Τα νεότερα σύνθετα με τη σημ. «γεωγραφικός χάρτης» είναι ελληνογενή (λ.χ. γαλλ. carto-graphie)|.

χαρτοβάμβακας (ο) χαρτί μαλακό και απορροφητικό σε πολύ λεπτά φύλλα.

χαρτοβασίλειο (το) [i885] {χαρτοβασιλεί-ου | -ων[(εκφραστ.) **1.** μεγάλη και άτακτη συγκέντρωση χαρτιών σε έναν χώρο (λ.χ. σε γραφείο) 2. (μτφ.) κράτος με ισχυρή, αλλά και δυσκίνητη γραφειοκρατική οργάνωση.

χαρτοβιβλιοπωλείο (το) [1893] βιβλιοπωλείο στο οποίο πωλούνται και χαρτικά είδη.^ - **χαρτοβιβλιοπώλης** (ο) [1893J. **χαρτοβιομηχανία** (η) [18921 (χαρτοβιομηχανιών! η βιομηχανία κατασκευής χαρτιού ή χαρτικών,

χαρτοβίομηχανικάς, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τη χαρτοβιομηχανία ή με τον χαρτοβιομήχανο, **χαρτοβιομήχανος** (Ο) {χαρτοβιομηχάν-ου | -ων, -ους] βιομήχανος, ιδιοκτήτης χαρτοβιομηχανίας. **χαρτογιακας** (ο) {χαρτογιακάδες} (λαϊκ.-ειρων.) δημόσιος υπάλληλος που απασχολείται σε γραφείο, ο γραφειοκράτης, **χαρτογράφηση** (η) [J894] |-ης κ. -ήσεως **|** -ήσεις. -ήσεων} **1.η** σύνταξη (κυρ. γεωγραφικού) χάρτη 2. η ένταξη στα δεδομένα ενός γεωγραφικού χάρτη των φαινομένων που απαντούν σε κάθε περιοχή, όπο)ς αυτά έχουν εντοπιστεί και καταταχθεί βάσει ερευνών από συγκεκριμένη επιστήμη: ~ *γλωσσικών ιδιωμάτων.* **χαρτογραφία** (η) [183J] {χωρ. πληθ.} η επιστήμη και τέχνη τής κατάρτισης χαρτών, κυρ. γεωγραφικών. **– χαρτογραφικός,** -ή, -ό [1877]. [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cartographies **χαρτογράφος** (Ο/η) επιστήμονας ειδικευμένος στη χαρτογραφία. σχολιο λ. *πολνγράφος.*

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν., < γαλλ. cartographe < μτγν. *χαρτογράφος* «χαρτου- λάριος (υπεύθυνος εφοδιασμού στον στρατό)»!, **χαρτογραφώ** ρ. μετβ. [1891] {χαρτογραφείς... | χαρτογράφ-ησα. -ού- μαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. καταρτίζω χάρτη. κυρ. γεωγραφικό, με τις μεθόδους τής χαρτογραφίας: - *μια περιοχή* 2. εντάσσω στα δεδομένα γεωγραφικού χάρτη τα φαινόμενα, πυυ απαντούν σε κάθε περιοχή, όπως τα εντοπίζει και τα κατατάσσει μια επιστήμη: - *λαογραφικά! κοινωνικά / οικονομικά μια περιοχή* || ~ *τα γλωσσικά ιδιώματα τής Ελ?.ηνικής.*

χαρτόδεμα (το) J1843J Ιχαρτοδέμ-ατος | -ατα, -άτων} δέμα με χάρτινο περιτύλιγμα.

χαρτοδένω ρ. μετβ. |I856] {χαρτόδε-σα, -θηκα. -μένος} (για βιβλία) χαρτοδετώ (βλ.λ.). **χαρτοδεσία** (η) {χαρτοδεσιών} η χαρτοδέτηση (βλ.λ.).

χαρτοδέσιμο (το) {χαρτοδεσίμ-ατος] -ατα. -άτων} η χαρτοδέτηση (βλ.λ.).

χαρτοδέτης (ο) {χαρτοδετών} ο υπάλληλος που αναλαμβάνει τη χαρτοδέτηση. {ει υμ. < *χάρτης + -δετής* < *δένω}.* **χαρτοδέτηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} το δέσιμο ενός βιβλίου με χαρτί συν. χαρτοδεσία, χαρτοδέσιμο. Επίσης

χαρτόδεαη. χαρτόδετος, -η, -ο [J897] (για βιβλία) αυτός που έχει χαρτοδετηθεί, που το εξώφυλλο του είναι χάρτινο, **χαρτοδετώ** ρ. μετβ. {χαρτοδετείς... | χαρτοδέτ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} δένω ένα βιβλίο με χαρτί, επενδύω τις σελίδες του με χάρ- τινο εξώφυλλο και όχι λ.χ. με δερμάτινο ή πλαστικό συν. χαρτοδένω. [ετυμ. < *χαρτο-* (< *χαρτί) + -δετώ* (< &Va>)].

χαρτοθέτης (ο) | i833] {χαρτοθετών}, **χαρτοθέτρια** (η) (σημ. 1) {χαρτοθετριών} 1. (παλαιότ.) υπάλληλος τυπογραφείου που τοποθετούσε στην κατάλληλη θέση τού πιεστηρίου τα φύλλα τού χαρτιού

ΔΙΕΘΝΗ ΜΕΓΕΘΗ ΧΑΡΤΙΟΥ		
ΒΑΣΙΚΗ ΣΕΙΡΑ	ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ	
A	B	C
A0= **84] χ** J **J 89** A1 = **594X84!** A2= **420x594** **A3 = 297x420** A4= **210x297** A5= **148x210** A6= **105x148** A7= **74x105** A8= **52x74** A9 **= 37x52** Ai0= **26x37**	B0 **=] 000x1414** B1 = **707X1000** B2= **500x707** B3 **~ 353x500** B4~ **250x353** B5 **= 176x250** B6= **125x176** B7 **= 88x125** B8 **= 62x88** B9= **44x62** B10= **31x44**	C0= **917x1297** Cl= **648x914** C2= **458x648** **324x458** C4= **229x324** C5 **= 162x229** C6= **114x162** C7 **= 81x114** C8= **57X81** *C9* = *C\0-* -

Σημ.: Ο πίνακας περιέχει τα μεγέθη χαρτιών σε χιλιοστά και τις ονομασίες τους κατά τα διεθνή πρότυπα και αφορά σε σχήματα τελικών προϊόντων.

Η σειρά Α είναι η βασική σειρά μεγεθών εντύπων, όπως φύλλων αλληλογραφίας, βιβλίων κ.λπ.

Οι σειρές Β και C χρησιμοποιούνται κυρίως για άλλα προϊόντα χαρτιού (συσκευασία κ.λπ.).

για την εκτύπωσή τους 2. η χαρτοθήκη που χρησιμοποιούν σχεδιαστές ή ζωγράφοι.
χαρτοθήκη (η) [μτγν.] [χαρτοθηκών! θήκη σε σχήμα κουτιού για τη φύλαξη εγγράφοιν. χαρτών, σχεδίων πινάκων κ.λπ. **χαρτοκιβώτιο** (τυ) [χαρτοκιβωτίου | -ων] κουτί από χαρτόνι (συνήθ. σκληρό) που χρησιμοποιείται για τη συσκευασία και τη μεταφυρά αντικειμένων.
χαρτοκλέβω ρ. αμετβ. [χαρτόκλεψα] κλέβω στα χαρτιά, **χαρτοκλέφτης** (ο) |1892], **χαρτοκλέφτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι πρόσωπο που κλέβει στα χαρτιά, **χαρτοκόπτης** (υ) [1898J {χαρτοκοπτών} μικρό μαχαίρι με αμβλεία κόψη. κατάλληλο για τυ κόψιμο χαρτιών.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. coupe-papicrj. **χαρτοκοπτική** (η) [1898] η κατασκευή σχεδίΐον και μικρών αντικειμένου από χαρτί και χαρτόνι, κυρ. για λόγους διασκέδασης και εξάσκησης δεξιοτήτων των μικρών παιδιών,
χαρτόκουτο (τυ) κουτί από χαρτόνι (για αποθήκευση προϊόντων ή αρχειοθέτηση εγγράφων). Κπίσης **χαρτόκουτα** (η), **χαρτόλιθος** (ο) {χαρτολίθ-ου | -ων. -ους} ο ναστόλιθος (βλ.λ.). **χαρτομάζα** κ. **χαρτόμαζα** (η) [1889] 1χαρτομαίο>ν} ο χαρτοπολτός **(βλ.λ.).**
I ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. pate a papier J. **χαρτομανής,** -ής, -ές [1889| {χαρτομαν-ούς **[** -είς (ουδ. -ή)} (μειωτ.) μανιώδης χαρτοπαίκτης. **—**
χαρτομανία (η) [1839]. ** **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -κ, -ες.*
[ΕΤΥΜ. < *χαρτί* + *-μανής*, **από το θ. τού αρχ. αορ. β'** *έ-μάν-ην* **(ρ.** *μαίνομαι)].*
χαρτομάνι (τυ) {χωρ. γεν. κ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** το σύνολο από άχρηστα, περιττά ή πεταμένα χαρτιά: *«οι υποψήφιοι δήμαρχοι ρυπαίνουν προεκλογικά τους δήμους με ~ και ουδέποτε τους καθαρίζουν μετεκλογικός»* (εφημ.) 2. ο μεγάλος αριθμός εγγράφων πρυς διεκπεραίωση, (συνήθ.) όπως είναι τοποθετημένα σε γραφείο 3. η γραφειοκρατία.
[ετυμ. < *χαρτί* + *-μάνι* (βλ.λ.)]. **χαρτομαντεία** (η) η διατύπωση προβλέψεων για το μέλλον με βάση την τυχαία σειρά, τοποθέτηση των τραπουλόχαρτων και τους συνδυασμούς που αυτή επιτρέπει. - **χαρτομάντης** (υ) 118861. **χαρτομάντισσα** (η).
[ετυμ. Ελληνογενής σέν. όρ., < γαλλ. cartomancie). **χαρτομάντηλο** (το) το τετράγωνυ, μαλακό και απαλό στην αφή του κομμάτι χαρτί που διατίθεται διπλωμένο και συσκευασμένο ειδικά, ώστε να χρησιμοποιείται ως μαντήλι μιας χρήσεως. — (υποκ.) **χαρ- τομαντηλάκι** (το), **χαρτόμουτρο** (το) (λαϊκ.- μειωτ.) ο μανιώδης χαρτυπαίκτης **συν.** χαρτομανής.
χαρτονένιος, -ια. -ιο αυτός πυυ είναι κατασκευασμένος από χαρτόνι: *~ κουτί / κιβώτιο / συσκευασία.* **χαρτόνι** (τυ) {χαρτυν-ιού | -ιών} χαρτί που είναι πιο χοντρό, σκληρό και άκαμπτο από το κανονικό και χρησιμοποιείται κυρ. για την κατασκευή κουτιών, θηκών κ.λπ.: *φιγούρες από ~* || *ήρωες από ~* (καρτούν, βλ.λ.). - (υποκ.) χσρτονάκι (το).
ΙΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < βεν. canon, μεγεθ. τής λ. carta < λατ. charta < αρχ. *χάρτηςί*
χαρτονόμισμα (τυ) [1831] {χαρτονομίσ-ατυς | -ατα,-άτων} νόμισμα που εκδίδεται επισήμως από αρμόδια κρατική υπηρεσία σε ειδικό χαρτί και αντιπροσωπεύει συνήθ. χρηματική αξία μεγαλύτερη από αυτή των κερμάτων, όπως λ.χ. το χιλιάρικο, το πεντοχίλιαρο, το δε- καχίλιαρο.
IFTYM. Μεταφρ. δάνειυ από γαλλ. papicr-monnaic]. **χαρτοπαίγνιο (το)** 11809] **{χαρτοπαιγνί-ου] -ων} (λόγ.) 1. παιχνίδι που παίζεται με τραπουλόχαρτα, όπως λ.χ.** η **ξερή,** η **πόκα, το κουμκάν** 2. η **χαρτοπαιξία (βλ.λ.).**
[εγυμ. Απόδ. τού γαλλ. **jcu aux cartes j.** **χαρτοπαίζω** ρ. αμετβ. [1889J {χαρτόπαιξα} (λαϊκ.) παίζω χαρτιά: *την παραμονή τής Ιρωτοχρονιάς όλοι λίγο-πολύ χαρτοπαίζουμε.* **χαρτοπαίκτης** [I797j κ. **χαρτοπαίχτης** (ο) {χαρτοπαικτών}. **χαρτοπαίχτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που παίζει χαρτιά, συνήθ. κατά σύστημα, που έχει πάθος με τη χαρτοπαιξία. Επίσης **χαρτοπαίκτρια** (η)] 1866 |.
χαρτοπαικτικός, -ή. -ό 11886] κ. (καθημ.) **χαρτοπαιχτικός** αυτός που σχετίζεται με τη χαρτοπαιξία ή με τους χαρτοπαίκτες: *απέκτησε ~ συνήθειες*■ ΦΡ. *χαρτοπαικτική λέσχη* λέσχη όπου επιτρέπεται από τον νόμο να παίζονται τυχερά παιχνίδια με χαρτιά, **χαρτοπαιξία** (η) 118361 {χωρ. πληθ.) το να παίζει κανείς χαρτιά, το χαρτοπαίγνιο.
χαρτοπετσέτα (η) {χαρτοπετσετών} τετράγωνο, μαλακό, απορροφητικό χαρτί διπλοψένο στα τέσσερα (διαφόρων χρωμάτων και ποιοτή- το)ν), που χρησιμοποιείται ως πετσέτα μιας χρήσεως κατά το φαγητό.
(υποκ.) **χαρτοπεταετούλα** (η).
[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. paper napkin}, **χαρτοποιία** (η) [1821] [χωρ. πληθ.. χαρτοποιιών στη σημ. 2} **1.** η τέχνη τής παρασκευής χαρτιού, καθώς και οι ειδικευμένες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για αυτήν 2. εργοστάσιο παραγωγής χαρτιού 3. ο βιομηχανικός κλάδος που ειδικεύεται στην παραγωγή χαρτιού, **χαρτοποιός** (ο/η) [μτγν.] **1.** εργάτης ειδικευμένος στην παραγωγή χαρτιού · 2.βιομήχανος ιδιοκτήτης χαρτοποιίας **συν.** χαρτοβιομήχανος.
χαρτοπόλεμος (ο) [i893] **1.** μικρά πολύχρωμα χαρτάκια που συσκευάζονται και διατίθενται σε σακουλάκια και ρίχνονται στον αέρα για τη δημιουργία γιορταστικής και εύθυμης ατμόσφαιρας, κυρ. κατά τις ημέρες των Αποκριών **συν.** κομφετί 2. η ανταλλαγή **ή** το πέ ταγμα των κομφετί στον αέρα ή προς κάποιον άλλον για διασκέδαση: *παίζω ~* 3. (μτφ.) η ανταλλαγή εγγράφων (ή επιστολών), κυρ. μεταξύ υπηρεσιών με συγκρουόμενες αρμοδιότητες για τη διευθέτηση θέματος στο οποίυ διαφωνούν,
χαρτοπολτός (ο) πολτώδης μάζα από φυτικές, ορυκτές ή τεχνητές ύλες. από την οποία με την κατάλληλη επεξεργασία παρασκευάζεται χαρτί **ΣΥΝ.** χαρτομάζα.
{ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. paper pulp], **χαρτοπωλείο** (τυ) [I87I| κατάστημα στο οποίο πωλούνται χαρτικά είδη και γραφική ύλη. **χαρτοπώλης** (ο) {χαρτοπωλών}, **χαρτοπώλισσα** (η) {χαρτοπωλισ- σών] πωλητής χαρτιού ή ιδιοκτήτης χαρτοπωλείου.
[ΕΤΥΜ, μτγν.. αρχική σημ. «πωλητής παπύρων». < *χαρτο-* (< *χάρτης)* + *-πώλης* < *πωλώ\.*
χαρτορίχτρα (η) {δύσχρ. χαρτοριχτρών} γυναίκα που ρίχνει τα χαρτιά, διατυπώνοντας προβλέψεις για το μέλλον **ΣΥΝ.** χαρτομάντισσα, **χαρτοσακούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} χάρτινη σακούλα, συνήθ. μικρού μεγέθους, για να μεταφέρει κανείς τα ψώνια του: *Βάζω τα φρούτα σε ~.*
χαρτοσημαίνω ρ. μετβ.) 1871] {χαρτοσήμα-να,-νΟηκα, -σμένος} επικολλώ χαρτόσημο σε έγγραφο (δημόσιο ή μη), κυρ. όταν υποβάλλω αίτηση προς δημόσια υπηρεσία. — **χαρτοαήμανση** (η) [1889]. **χαρτόσημο** (τυ) [1836| {χαρτυσήμ-ου | -ων) ένσημο που υποχρεωτικά επικολλάται σε επίσημα έγγραφα, τα οποία απευθύνονται προς δημόσιες υπηρεσίες, ώστε να θεωρούνται έγκυρα, και το οποίο αντιστοιχεί σε συγκεκριμένο ποσό (τέλος), που αναγράφεται σε αυτό και εισπράττεται από το κράτος: *Βάζω ~ των 100 δραχμών στην αίτηση* || *τέλος χαρτοσήμου.* ·*'' σχολιο λ. *γραμματόσημο.*
|ΕΓΥΜ. < *χάρτης* + *-σημο* < *σήμα*, απόδ. τού γαλλ. papier timbre], **χαρτοταΐνια** (η) [38941 {χαρτοταινιών} **1.** χάρτινη και στενή ταινία τυλιγμένη σε κύλινδρο, που χρησιμοποιείται σε ηλεκτρονικές υπολογιστικές και ταμειακές μηχανές για την εκτύπωση υπολογισμών, λογαριασμών κ.λπ. 2. κολλητική ταινία από χαρτί,
χαρτούρα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** μεγάλη ποσότητα χαρτιών σε συγκεκριμένο σημείο: *ένα γραφείο γεμάτο ~* **ΣΥΝ.** χαρτομάνι 2. (αργκό) τα χαρτονομίσματα· (ειδικότ.) το φιλοδώρημα που παίρνουν οι μουσικοί από τους πελάτες τού κέντρου στο οποίο εργάζονται.
[ΕΤΥΜ. < *χαρτί* + παραγ. επίθημα *-ούρα*, πβ. κ. *βαβ-ούρα*]. **χαρτοφύλακας** (ο) {χαρτοφυλάκων} **1.** θήκη ή τσάντα από δέρμα ή άλλο υλικό για την ασφαλή μεταφορά και φύλαξη εγγράφων: *μαύρος ι* πλαστικός ~ 2. ειδική επικάλυψη που τοποθετείται πάνω στο γραφείο καλύπτοντας ένα τμήμα τής επιφάνειάς του, για να μπορεί κανείς να γράφει χωρίς να φθείρεται το έπιπλο, και μέσα στο οποίο φυλάσσονται πρόχειρα διάφορα έγγραφα ή σημειώσεις 3. έπιπλο ή μέρος που χρησιμοποιείται για τη φύλαξη εγγράφων.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *χαρτοφύ/^αξ, -ακος* «χαρτουλάριος» < *χάρτης* + *φύ- λας*, απόδ. τού γαλλ. portc-fcuille]. **χαρτοφυλάκιο** (το) {χαρτοφυλακί-ου j -τον} **1.** οι καθορισμένες αρμοδιότητες και τα καθήκοντα που αντιστοιχούν σε υπουργικό αξίωμα: *παραλαβή χαρτοφυ/.ακίου από τον νέο υπουργό* || *υπερυπουργός ρε διευρυμένο ~* || *υπουργός άνευ χαρτοφυλακίου* jj *το ~ τού Υπουργείου Οικονομικών 2.* το σύνολο των αξιογράφων που έχει φυσικό ή νομικό πρόσωπο στην κατοχή του: *τα ~ των τραπεζών* || *- ομολόγων ι μετοχών* 3. *εταιρεία χαρτοφυλακίου* εταιρεία που επενδύει σε μετοχές άλλων επιχειρήσεων και συχνά επιδιώκει να έχει λόγο στη διοίκησή τους.
1F.TYM. < μεσν. *χαρτυφυλάκιον*«θήκη εγγράφων» < μτγν. *χαρτοφύ/.αξ.* Η σημερινή σημ. αποδίδει το αγγλ. portfolio], **χαρτώνω** ρ. μετβ. [1892] {χάρτω-σα, -θηκα, -μένος! καλύπτω, επιστρώνω επιφάνεια ή αντικείμενο με χαρτί. — **χάρτωμα** (το),
χαρτωσιά (η) (λαϊκ.) το σύνολο των χαρτιών που συγκεντρώνει σύμφωνα με τους κανόνες τού παιχνιδιού ένας παίκτης με ένα μόνο χαρτί, η μπάζα φι\ (μτφ.) **δεν** *πιάνω χαρτωσιά μπροστά σε (κάποιον / κάτι)* είμαι καταφανούς υποδεέστερος, είμαι κατώτερος από (κάποιον/κάτι): *δεν πιάνει χαρτωσιά μπροστά του ούτε στις γνώσεις ούτε στις ικανότητες.*
[ΕΤΥΜ. Από το θ. τού αορ. *χάρτωσα* (ρ. *χαρτώνω)* και το επίθημα *-ιά.* πβ. κ. *απλωσ-ιά).*
Χάρυβδη (η) **ΜΥΘΟΛ.** θαλάσσιο τέρας που ζούσε απέναντι από τη Σκύλλα (βλ.λ.). κατάπινε νερό και αποβάλλοντας το καταπόντιζε τα διερχόμενα πλοία· ΦΡ. *από τη Σκύλλα στη Χάρυβδη* βλ. λ. *Σκύλλα.* **ΙΕΤΥΜ.** < αρχ. *Χάρυβδις, -εως.* αγν. ετύμου. Δεν υπάρχει ετυμολ. σχέση με τις λ. *χάσκω, χάος* και *ρυβδώ* '-καταβροχθίζω. ρυυφώ» |. **χαρχαλεύω** ρ. αμετβ. {χαρχάλεψα} (λαϊκ.) ψαχουλεύω, κυρ. κάνοντας λίγο θόρυβο: *Τι χαρχαλεύει στο μπαούλο απ' το πρωί; Ψάχνει κάτι;* — **χαρχάλεμα** (το).
|ΕΤΥΜ. 1 Ιιθ. < **χαλ-χαλ-εύω* (με προληπτ. ανομοίωση) < *χαλ-χάλι* (με αναδίπλωση τής πρώτης συλλαβής) < αρχ. *χάλή / χηλή* (βλ. κ. *χα- λεύω*), αν δεν πρόκειται για ηχομιμητ. λ.], **χαρωπός,** -ή. -ό **1.** αυτός που φαίνεται χαρούμενος, που έχει χαρούμενο ύφος: *- πρόσωπο / άτομο / βλέμμα* **ΣΥ\.** εύθυμος **αν γ.** σκυθρωπός 2. αυτός που προκαλεί ή εκφράζει χαρά. που γίνεται δεκτός με ευχαρίστηση: *~ τραγούδι / περπάτημα / λόγια / σκοπός* **ΙΥΝ.** εύθυμος **ΑΝΙ .** σκυθρωπός. — **χαρωπά** επίρρ..
χαρωπότητα (η).
[Γ.ΤΥΜ. μτγν. τ. τού αρχ. επιθ. *χαροπός*, το οποίο παρουσιάζει δυσερμήνευτο επίθημα *-οπός*, ενώ θα αναμέναμε *-ωπός* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < Ι.Ε. ˣokᵛ'- (βλ. λ. *οπή).* Το θ. *χαρ-* τού επιθέτου ανάγεται στο ρ. *χαίρω* (πβ. κ. *χαρά)].*
χασάπης (ο) {χασάπηδες} **1.** υ κρεοπώλης (βλ.λ.) **2.** (μτφ.) ο ηθικός ή φυσικός αυτουργός κάθε κυρ. μαζικής σφαγής, ο βίαιος και αδίστα

κτος εκτελεστής: *στην ομι?δα του χαρακτήρισε τον Χίτλερ χασάπη των λαών* συν. (μτφ.) σφαγέας 3. (μτφ.) ο επικίνδυνα αδέξιος ή ανεπαρκής χειρουργός. – (υποκ.) **χασαπάκι** (το) (σημ. I).

[ΕΓΥΜ. < τουρκ. kasap < αραβ. qussab[. **χασάπικος,** -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τον χασάπη: **~** *μαχαίρι ' ποδιά 2. χααάπικο (το)* (α) το κρεοπωλείο (βλ.λ.) (β) *ο χασάπικος χορός: χόρεψαν* - (γ) τραγούδι στον ρυθμό τού χασάπικου χορού: *στον δίσκο υπάρχουν ζεϊμπέκικα. χασάπικα και τσιφτετέλια 3. χασάπικος (χορός) f χασάπικο* (το) λαϊκός χορός (βυζαντινής προελεύσεως, ο περίφημος «μακελλάρικος») για άνδρες κ-at γυναίκες, κατά τον οποίο οι χορευτές κρατιούνται από τους ώμους με τεντωμένα χέρια ο ένας δίπλα στον άλλον και ο οποίος έχει ως βασικό μοτίβο τρία πλάγια βήματα εναλλάξ δεξιά και αριστερά και δύο σταυρωτά βήματα προς τα εμπρός.

χασαπομάχαιρο (το) (λαϊκ.) το μεγάλο μαχαίρι που χρησιμοποιούν οι κρεοπώλες, για να κόβουν το κρέας σε μερίδες, **χασαπόπαιδο** (το) (λαϊκ.) το χασαπάκι, παιδί που εργάζεται σε κρεοπωλείο ή απασχολείται σε αυτό ως μαθητευόμενος χασάπης συν. χασαπόπουλο. **χασαπόπουλο** (το) το χασαπόπαιδο συν. χασαπάκι. **χασαποσέρβικος (χορός)** (ο) **1.** λαϊκός, γρήγορος, κυκλικός χορός, που χορεύεται από άνδρες και γυναίκες, οι οποίοι κρατιούνται από τους ώμους 2. *χσσσποσέρβικο* (το) (α) ο χασαποσέρβικος χορός (β) τραγούδι γραμμένο στον ρυθμό τού χασαποσέρβικου χορού: *ο Τσι- τσάνης έχει γράψει ωραία* **χασαπόσκυλο** (το) (λαϊκ.) **1.** αδέσποτο σκυλί που τριγυρνά κοντά ή συχνάζει σε κρεοπωλεία, όπου το ταΐζουν οι κρεοπώλες (κυρ. με υπολείμματα κρέατος) 2. (μτφ. για πρόσ.) άνθρωπος ανεπρόκοπος, που ζει παρασιτικά συν. χαραμοφάης, **χασαποταβέρνα** (η) (χασαποταβερνών) ταβέρνα που σερβίρει κυρίως κρεατικά και λειτουργεί συγχρόνως ως κρεοπωλείο,

χασαπόχαρτο (το) χοντρό και σκληρό χαρτί που χρησιμοποιούν οι κρεοπώλες για το περιτύλιγμα των μερίδων τού κρέατος ή τού κιμά.

χασεδένιος, -ια. -ιο αυτός που είναι φτειαγμένος από χασέ: ~ *ρούχο ' μαξιλάρι Ί μαντήλι.*

ji'ΤΥΜ. < *χασές, -έδνς* + παραγ. επίθημα *-ένιος,* πβ. κ. *μενεξεδ-ένιος*J. **χασές** (ο) {χασέδες} **1.** πυλό λεπτό, λευκό βαμβακερό ύφασμα, με το οποίο συνήθ. φτειάχνουν σεντόνια, μαξιλαροθήκες, εσώρουχα κ.λπ.: *φίνος* - 2. (συνεκδ.) καθετί που είναι φτειαγμένο από αυτό το ύφασμα: *όλα της τα σεντόνια ήταν χασέδες!*

(εγυμ. < τουρκ. hasse < περσ. xiisa < αραβ. xassaj. **χάση** (η) {χωρ. πληθ.} η περίοδος κατά την οποία ο φωτεινός δίσκος τής σελήνης φαίνεται ολιγότερος, η περίοδος που διαρκεί από την πανσέληνο ώς τη νέα σελήνη ανί. γέμιση· ΦΡ. *στη χάση κσι στη φέξη* μία στις τόσες, πυλύ σπάνια: *λόγω πολ/.ών ασχολιών βλεπόμαστε πια* ~ συν. αραιά και πού.

[εγυμ. < όψιμο μεσν. *χάσις (φεγγαριού)* < *χάνω*\. **χασικλήδικος,** -η. -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον χασικλή 2. (α) *χασικλήδικο* (το) το χασισοποτείο (βλ.λ.) (β) *χασικλήδικσ* (τα) (παλαιότ.) λαϊκά (κυρ. ρεμπέτικα) τραγούδια, που αναφέρονταν στο χασίς, στους τεκέδες και στα σύνεργα τής χασισοποσίας (βλ.λ.). – **χασικλήδικα** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < *χασικ/,ής, -ήδες* + παραγ επίθημα *-ικος,* πβ. κ. *μερακλήδι- κος*].

χασικλής (ο) {χασικλήδες}. **χασικλού** (η) {χασικλούδες} (λαϊκ.) **1.** πρόσωπο που κάνει συστηματικά χρήση χασίς 2. (κατ' επέκτ., συχνά υβριστ.) κάθε χρήστης ναρκωτικής ουσίας. Κπίσης (μειωτ.) **χασίκλας** (ο), **χασίκλα** (η).

[ι-τυμ. < **χασισι-κλής* (με απλολογία) < *χασίς* ■¥ *-κλής,* κατά τα *με- ρακλής, θεριακ?>.ής*}. **χάσικος,** -η, -ο (λαϊκ.) **1.** (ψωμί) που είναι καλής ποιότητας, το διαλεχτό (συνήθ. το άσπρο ψωμί πολυτελείας): *«είσαι άσπρη σαν φραντζόλα. σαν το ~ ψωμί»* (λαϊκ. τραγ.) ΣΥΝ. εκλεκτός **2.** (μτφ.) αυτός που είναι καλής ποιότητας.

[πτυμ. < τυρκ. has[. **χάσιμο** (το) {χασίμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η απώλεια: γο ~ *τού βιβ/Jον / τοϋ λεωφορείου / στα χαρτιά / τής ψυχραιμίας* 2. η ζημιά, κυρ. σε χρήματα: γο *μαγαζί είχε - όλη τη χρονιά πέρυσι* ΣΥΝ. χασούρα 3. (συνεκδ.) οτιδήποτε προκαλεί απώλεια ή συνιστά απώλεια: *είναι μεγάλο ~ να βλέπεις τις κροσπάθειές σου να πέφτουν στο κενό** φρ. *χάσιμο χρόνου* για κάτι με το οποίο δεν αξίζει να ασχοληθεί κανείς: *μην προσπαθείς να της αλλάξεις γνώμη · είναι*

[εγυμ. Από το θ. τού αορ. *έ-χασ-α* (ρ. *χάνω)* και το επίθημα *-ιμο.* πβ. κ. *λειώσ-ιμο}.*

χασίς (το) {άκλ.} **1.** η ινδική κάνναβη **2.** το ναρκωτικό που παράγεται από αυτό τυ φυτό. κυρ. από τα αποξηραμμένα φύλλα του, που μασιούνται ή καπνίζονται: *καπνίζω / πουλώ / αγοράζω / διακινώ* ~[| *τσιγάρο με* Ιΐπίσης **χασίσι** [1876] {χασισιού}. – (υποκ.) **χασισάκι** (το). [ετυμ. < τουρκ. ha$i$ < αραβ. basis «ξερόχορτο»], **χασισέμπορος** (ο) πρόσωπο πυυ εμπορεύεται και διακινεί χασίς.

Κπίσης (λαϊκ.) **χασισέμπορας. χασισοκαλλιέργεια** (η) {χασισοκαλλιεργειών} 1.η καλλιέργεια χασίς 2. (συνεκδ.) η έκταση γης στην οποία καλλιεργείται χασίς ΣΥΝ. χασισοφυτεία, **χασισοποσία** (η) [I891[{χωρ. πληθ.} η χρήση χασίς. **χασισοποτείο** (το) [189I| ο χώρος στον οποίο καπνίζουν χασίς ΣΥΝ.

χασικλήδικο. τεκές, **χασισοπότης** (ο) [I891] {χασισοποτών} πρόσωπο που κάνει χρήση χασίς. συνήθ. ο συστηματικός καπνιστής χασίς ΣΥΝ. χασικλής.

χασισοφυτεία (η) {χασισυφυτειών} έκταση γης στην οποία καλ

λιεργείται χασίς.

χασισώνω ρ. μετβ. {χασίσω-σα. -θηκα. -μένος} (λαϊκ.) δίνω σε (κάποιον) να καπνίσει χασίς. τον κάνω να μαστουρώσει με χασίς.

χασκογελώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. [I896J {χασκογελάς... | χασκογέλασα}

γελώ με ορθάνοιχτο στόμα, γελώ δυνατά 2. γελώ χωρίς πραγματικό λόγο *κατά* ηλίθιο τρόπο ΣΥΝ. χαχανίζω, **χάσκω** ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** (σκωπτ.) στέκω με ανοι- χτό το στόμα από έκπληξη ή καθώς σκέφτομαι κάτι ΣΥΝ. χαζεύω **2.** σχηματίζω άνοιγμα, έχω χάσμα: *μπροστά τους έχασκε ο γκρεμός* 3. είμαι διάπλατα ανοιχτός, ιδιαίτ. για κάτι στο οποίο έχουν χαλαρώσει ή χαλάσει οι ενώσεις, υι αρμοί τυυ: *χάσκει το φερμουάρ του || χάσκουν οι σανίδες στο πάτωμα.* — **χάσκος** (ο) (σημ. ί). ΣΧΟΛΙΟ λ. -αίνω.

Ιετυμ. αρχ. (με επίθημα *-σκω.* πβ. *κ. φά·σκω)* < *ghn-, συνεσταλμ. βαθμ. τυύ I.Ïï. *ghcn- «χάσκω», πβ. λατ. hiasccrc / hiscere «χάσκω, ανοίγω το στόμα», αγγλ. yawn. γερμ. giihnen, σουηδ. gan «λάρυγγας, φάρυγγας» κ.ά. Ομοίως ετυμολογείται και ο παράλληλυς μτγν. τ. *χαίνω* < **χάν-]ω* < *ghn-jO. Ομόρρ. *χάσ-μα. χασμ-ώμαι, χάνω* (βλ.λ.), *ά- χαν-ής* κ.ά.].

χασμα (το) {χάσμ-ατος [-ατα. -άτων} 1. βαθύ ρήγμα τού εδάφους συν. βάραθρο 2. (μτφ.) (α) κάθε κενό που οφείλεται σε διακοπή μιας συνέχειας: *η μαγνητοφο)νηση τής ομιλίας παρουσιάζει χάσματα || ~ στη μνήμη / στον λόγο I στη σκέψη κάποιου* (β) φιλολ. (λατ. lacuna) κάθε σημείο ενός κειμένου, στο οποίο έχει παραλειφθεί λέξη. φράση ή περίοδος, με αποτέλεσμα να διαταράσσεται η νοηματική τυυ αλληλουχία (γ) η αγεφύρωτη απόσταση ή διάσταση απόψεων, θέσεων, προσώπων κ.λπ.: γο – *μεταξύ πλουσίων και φτωχών ολοένα και διευρύνεται·* ΦΡ. (α) *χάσμα (των) γενεών* κοινωνικό φαινόμενο που συνίσταται στην αδυναμία προσέγγισης και επικοινωνίας ανάμεσα σε άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές γενεές, λ.χ. γονείς και παιδιά, και υφείλεται στις διαφορές που τα χωρίζουν στυυς τομείς τής συμπεριφοράς. των αξιών, των συνηθειών, των επιλογών στην εξωτερική εμφάνιση κ.λπ. (β) *χάσμσ νόμου* η έλλειψη διατάξεως νόμου, που να αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόβλημα, το νομικό κενό.

Ιετυμ. αρχ. < θ. *χασ-* των ρ. *χαίνω ' χάσκο)* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-μα.* πβ. κ. *φάσ-μα - φαίνω.* Ορισμένοι όροι αποτελούν μεταφρ. δάνεια: *χάσμα γενεών* (< αγγλ. generation gap), *χάσμα νόμου* (< γαλλ. vide jur idique) [.

χάσμημα (το) (χασμήμ-ατυς | -ατα. -άτων} (λόγ.) το χασμουρητό (βλ.λ.).

[ΗΤΥΜ. αρχ. < *χασμώμαι (-άσ-)*\. **χασμούρημα** (το) {χασιιουρήμ-ατος [-ατα. -άτων} το χασμουρητό (βλ.λ.).

χασμουρητό (το) βαθιά αναπνοή με ανοιχτό το στόμα και με παρατεταμένη και συνήθ. θορυβώδη εισπνοή, που προκύπτει ως νευροφυ- τικό αντανακλαστικό λόγω νύστας, ανίας, κούρασης κ.λπ. ΣΥΝ. χασμούρημα. χάσμημα.

[ΕΤΥΜ. < *χασμουριέμαι* + παραγ. επίθημα *-ητό.* πβ. κ. *παραμιλ-ητό].*

χασμουριέμαι ρ. μετβ. αποθ. {χασμουρήθηκα} (καθημ.) **1.** ανοίγω το στόμα και αναπνέω με βαθιά, παρατεταμένη αναπνοή, χωρίς τη θέλησή μου, λόγω κούρασης, νύστας, ανίας 2. νυστάζω; *σε λίγο θ' αρχίσει να χασμουριέται, γιατί τέτοια ώρα πηγαίνει συνήθως για ύπνο.* **■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *-χασμούρα* < αρχ. *χάσμη* «χασμουρητό» (< *χαίνω / χάσκω.* βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ούρα.* πβ. κ. *Οολ-ούρα}.* **χασμωδία** (η) {χασμωδιών} 1. ΙΛΩΣΣ. η κακόηχη ακολουθία φωνηέντων σε επάλληλες συλλαβές, που βρίσκονται είτε στο μέσο μιας λέξης είτε σε συνεκφορά δύο συνεχόμενων λέξεων 2. (μτφ.) η διακοπή τής αρμονικής συνέχειας, η δυσαρμονία, κυρ. κατά την εκτέλεση μουσικού ή θεατρικού έργου.

|εγυμ. μτγν. < *χασμώδης* < αρχ. *χάσμη* «χασμουρητό» (< *χαίνω/ χάσκω.* βλ.λ.)].

χασογκόλης (ο) {χασογκόληδες} (ειρων.) ποδοσφαιριστής πυυ χάνει συνεχώς τις ευκαιρίες για γκολ. **χασοδίκης** (ο) {χασοδικών} (ειρων.) δικηγόρος που χάνει τις δίκες, που δεν καταφέρνει να υπερασπιστεί με επιτυχία τους πελάτες του: *πρέπει να βρεις κα/.ό δικηγόρο, όχι κανέναν ~.* **χασομέρης** (ο) {χασομέρηδες}, **χασομέρισσα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.}

πρόσωπο που αφήνει τον χρόνο του να περνάει άσκοπα, χωρίς να εργάζεται συν. αργόσχολυς 2. πρόσωπο που καθυστερεί *στην* εκτέλεση μιας εργασίας: *έμπλεξα με χασομέρη υπάλληλο και μου έφαγε όλο το πρωινό για ένα απλό πιστοποιητικό.* **χασομέρι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **1.** το να χάνει κανείς άσκοπα τον καιρό του (χωρίς να δουλεύει) 2. η καθυστέρηση κατά την εκτέλεση εργασίας: *δ?ν άντεχε αυτό το ~ στις δημόσιες υπηρεσίες* συν. χρονοτριβή, καθυστέρηση.

[ΕΤΥΜ. < *χασο-* (< *χάνω)* + *-μέρι* < *μέρα*\. **χασομερώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {χασομεράς... | χασομέρησα}

(αμετβ.) 1. χάνω τη μέρα μυυ. δεν αξιυποιο) τον χρόνο μου: *Μη χασομεράς! Τελείωνε τη δουλειά που σου ανέθεσα!* |[*χασομεράει μπροστά στην τηλεόραση και μετά δεν του μένει χρόνος να διαβάσει για το σχολείο!* 2. εκτελώ εργασία με μεγάλη χρονοτριβή: *χασομερά συνεχώς και ούτε αύριο δεν τελειώνουμε* ΣΥΝ. χρονοτριβώ, καθυστερώ

3. (μετβ.) καθυστερώ (κάπυιυν) εμποδίζοντάς τυν να δυυλέψει: *μη με χασομεράς, γιατί έχω πολλή* δουλειά/ ΣΥΝ. απασχολώ.

χασούρα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η απώλεια κυρ. χρημάτων σε χαρτοπαίγνιο 2. η οικονομική ζημιά λ.χ. επιχείρησης: γο *μαγαζί είχε ~ δύο εκατομμυρίων.*

[ετυμ. < *χασ-* (από το 0. τού αορ. *έ-χασ-α.* ρ. *χάνω)* + παραγ. επίθημα *-ούρα,* πβ. κ. *φαγ-ούρα*].

χασοφεγγαριά (η) (λαϊκ ·.) η χάση τού φεγγαριού, η περίοδος κατά την οποία φαίνεται όλο και λιγότερο από τη Γη. **χαστούκι** (το) {χαστουκ-ιού | -ιών} **1.** χτύπημα με την παλάμη στο μάγουλο κάποιου: *δυνατό / ελαφρό ~ || πλακώνω κάποιον στα ~ || δίνω I ρίχνω ι τρώω ένα -* }] *ανάποδο -* (με την εξωτερική πλευρά τού χεριού) συν. σκαμπίλι, (λόγ.) ράπισμα, κόλαφος, (λαϊκότ.) μπάτσος 2. (μτφ.) η ισχυρή απόρριψη, το μεγάλο χτύπημα: *έφαγε πολλά - στη ζ(ύή. αλλά ο χωρισμός τους τον διέλυσε* [| *η απόρριψή του υπήρξε ~ στον εγωισμό του* ΣΥΝ. (λόγ.) κόλαφος. Ηπίσης χαστουκιά (η). – (υποκ.) χαστουκάκι (το).

|ΕΐΤ'Ύνι. μεσν., αγν. ετύμου]. **χαστουκίζω** ρ. μετβ. {χαστούκισ-α, -τηκα. - μένος} δίνω χαστούκι (σε κάποιον): *τον χαστούκισε πάνα) στα νεύρα του* συν. (λόγ.) ραπίζω, κο- λαφίζω, (λαϊκ.) μπατσίζω. - χαστούκισμα (το), **χατζάρα** (η) * χαντζάρα **χατζάρι** ιτο) χαντζάρι

χατζή- λεξικό πρόθημα κυρίων ονομάτων παλαιότ. μπροστά από το όνομα προσώπου που επισκέφθηκε τους Αγιους Τόπους ως προσκυνητής: *χατζη-Πέτρος. χατζη-Γιάννης. χατζη-Θωμάς.*

[F.**1**υμ. io ουσ. *χατζής* (βλ.λ.) ως λεξικό πρόθημα], **χατζής** (ο) Ιχατζήδες}.

χατζίνα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) προσκυνητής των Αγίων Τόπιον, δηλ. τής Ιερουσαλήμ (αν είναι χριστιανός) ή τής Μέκκας και τής Μεδίνας (αν είναι μουσουλμάνος).

Ιετυμ. < αραβ. hajji < hajj «προσκύνημα»], **χατίρι** (το) Ιχατιρ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) η χάρη. οτιδήποτε γίνεται ή προ- σφέρεται (σε κάπυιον) από εύνοια: *κάνω το - κάποιου* (εκπληρώνω επιθυμία του. του κάνω τη χάρη) || *αν του κάνεις όλα τα -. θα γίνει κακομαθημένος* συν. χάρη. εξυπηρέτηση· φρ. (α) *για το χατίρι (κάποιου)* για χάρη (κάποιου): *δέχτηκε να τον συγχωρήσει μόνο - τής μάννας του* (β) *χαλάω το χατίρι (κάποιου)* δεν εκπληρώνω την επιθυμία που μου έχει εκφράσεί: *στην κόρη του* δεν *χαλάει ποτέ χατίρι, ό,τι κι αν του ζητήσει.* – (υποκ.) **χατιράκι** (το).

[Ρ.ΤΥΜ. < τουρκ. hatir]. **χατιρικός,** -ή. -ό αυτός που γίνεται ως χάρη, για το χατίρι κάποιου:

παραχώρηση ΣΥΝ. χαριστικός. – **χατιρικ-ά** / **-ώς** επίρρ. **χατ-τρικ** (το) (στο ποδόσφαιρο) η επιτυχία τριών γκολ από τον ίδιο παίκτη κατά τη διάρκεια ενός αγώνα.

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. hat-trick (αρχικώς όρος τού κρίκετ)|. **χαυλιόδοντας** (ο) {χαυλιοδόντων} καθένα από τα -συνήθ. δύο- δόντια ορισμένων θηλαστικών, όπως τού ελέφαντα και τού αγριόχοιρου. τα οποία έχουν μέγεθος κατά πολύ μεγαλύτερο των υπολοίπων, εξέχουν από το στόμα και λειτουργούν κυρ. ως αμυντικά μέσα και όχι για το μάσημα τής τροφής.

[ετυμ. < αρχ. *χαυ/.ιόδους / -όδων. -όδοντος.* τού οποίου το β' συνθ. είναι η λ. οδούς, *όδόντος.* Δυσερμήνευτο παραμένει το α" συνθ. *χαυλι-.* παρότι έχουν διατυπωθεί απόψεις που το συνδ. με το αρχ. επίθ. *χαύνος* «σπογγώδης, πορώδης» (βλ.λ.) μέσω θ. **χαΓ-* και επιθήματος *-λι-*, οπότε η λ. θα δήλωνε τα δόντια που είναι σε αραιή διάταξη], **χαύνος,** -η, -ο (λόγ.) **1.** αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από πνευματική νωθρότητα, που δεν βρίσκεται σε νυητική εγρήγορση: *~ άτομο / άνθρωπος* συν. αποχαυνοιμένος. κοιμισμένος, νωθρός, αποβλακωμένος αντ. ξύπνιος 2. αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ζωντάνιας, νεύρου: *Βυθισμένος σε μια ~ κατάσταση μπροστά στην τηλεόραση* συν. άτονος, χαλαρός. – **χαυνότητα** (η) [αρχ.Ι.

[ετυμ. < αρχ. *χαύνος* «σπογγώδης, πορώδης - χαλαρός»[1] < **χάΡ-νος*< θ. **χαΓ-* (τής λ. *χάος*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-νος*, με αναβιβασμό τού τόνου].

χαύνωση (η) [αρχ.Ι {-ης κ. -ώσεως J χωρ. πληθ.} το να βρίσκεται ή να περιέρχεται κανείς σε κατάσταση που χαρακτηρίζεται από έλλειψη πνευματικής εγρήγορσης ή ζωντάνιας: *η - τού καλοκαιριάτικου μεσημεριού || η - από την πολλή παρακο/.ούθηση τηλεόρασης* συν. αποχαύνωση. νωθρότητα, χαυνότητα, χαλαρότητα αντ. εγρήγορση, ζωντάνια. – **χαυνώνω** ρ. [αρχ.], **χαυνωτικός,** -ή. -ό [μτγν.]. **χαφ** (ο) {άκλ.ί ελλην. *μέσος* αθλ. (στο ποδόσφαιρο) ο παίκτης που αγωνίζεται στη μεσαία γραμμή τής ομάδας.

[ΕΤΥΜ.*< αγγλ. half], **χαφιεδισμός** (ο) {χωρ. πληθ.} (κακόσ.) ο τρόπος δράσης και συμπεριφοράς τού χαφιέ. καθο')ς και κάθε ανάλογη νοοτροπία ύπουλης κατα- ταγγελίας των ενεργειών τρίτων. - **χαφιεδίζω** ρ.

[ετυμ. < *χαφιές, -ιέδες* + επίθημα *-ισμός*|. **χαφιές** (Ο) {χαφιέδες} (κακόσ.) **1.** αστυνομικός ή συνεργάτης τής αστυνομίας που παρακολουθεί κρυφά τους πολίτες και καταγράφει τις κινήσεις τους: *~ τής Ασφάλειας* ΙΥΝ. καρφί, σπιούνος 2. (γενικότ.) αυτός που προδίδει τις κινήσεις ή τα λόγια των άλλων σε τρίτους, κυρ. προσδοκώντας προσωπικά οφέλη συν. καταδότης, σπιούνος. [ΕΤΥΜ. < τουρκ. hafiyej. **χάφτω** κ. **χάβω** ρ. μετβ. {έχαψα, χάφτηκα} (λαϊκ.) **1.** τρώω καταπίνο- ντας γρήγορα, με λαιμαργία: *έχαψε όλο το κομμάτι μν μια μπουκιά* συν. καταβροχθίζω- φρ. (α) *χάφτω μύγες* (j) είμαι νωθρός, τεμπελιάζω: *κάθεται όλη μέρα και χάφτει μύγες* αντ. ενεργοποιούμαι (ii) δεν είμαι σε θέση να αντιληφθώ. να καταλάβω κάτι: *αυτός δεν κάνει για τέτοιες δουλειές·* είναι *μόνο για να χάφτει μύγες* (β) (παροιμ.) *όποιος πάει να χάψει βόδι, χάφτει μύγες* για όποιον επιχειρεί πράγματα που ξεπερνούν τις δυνάμεις του και αναγκάζεται στο τέλος να περιοριστεί στα πολύ λίγα 2. (μτφ.) πιστεύω εύκολα (κάτι), αποδέχομαι (ό,τι μου πουν οι άλλοι) χωρίς καμία εξέταση, χωρίς κριτικό έλεγχο·. *το 'χάψε το παραμύθι* || δεν τα *~ εγώ αυτά!* || *~ δικαιολογίες ι υπο- σχέσεις / κοπλιμέντα / ιστορίες / κόλπα.* – **χάψιμο** (το).

{πτυμ. < μεσν. *κάπτω* < αρχ. *κάπτω* «καταβροχθίζω, καταπίνω» (βλ. λ. *κώπη*)\.

χαχάμης (ο) {χαχάμηδες} ο ιερουργός των Εβραίων που προέρχονται από την Ισπανία ΣΥΝ. ραββίνος.

ΙΓΙΥνι. < τουρκ. haham[. **χαχαμίκος** (ο) (μειωτ.-σκωπτ.) ο Εβραίος που προέρχεται από την Ισπανία.

χάχανο (τυ) (λαϊκ.) **1.** (συνήθ. στον πληθ.) τα δυνατά και παρατετα- μένα γέλια, που είναι συχνά ενοχλητικά: *κόφτε τα - εσείς στο βάθος!* συν. χαχάνισμα 2. (περιληπτ.) τα χάχανα (βλ. σημ. Ι).

{ΗΤΥΜ. μεσν., ονοματοπ. λ. από τυν ήχο τού γέλιου}, **χαχανητό** (το) το ηχηρό, παρατεταμένο γέλιο, συνήθ. χωρίς (σοβαρή) αιτία, που είναι συχνά ενοχλητικό. [ητυμ. < *χαχανίζω* + παραγ. επίθημα *-ητό*, πβ. κ. *μουρμουρ-ητό*\. **χαχανίζω** ρ. αμετβ. {χαχάνισα} (λαϊκ.) ξεσπώ σε ηχηρό γέλιο, τυ οπυίο συνήθ. δεν μπορώ να συγκρατήσω: *Τι χαχανίζετε:* Πίπα *κάτι αστείο:* ΣΥΝ. γελάω. – **χαχάνισμα** (το),

χάχας (υ) Ιχωρ. πληθ.} (λαϊκ.-μειωτ.) **1.** πρόσωπυ πυυ γελά χωρίς να μπορεί να συγκρατηθεί και συνήθ. χωρίς να έχει σοβαρό λόγο: *«Τι γελάς, βρε του είπε ενοχ?·.ημένος* συν. χαζοχαρούμενος αντ. σοβαρός 2. αυτός που μένει με το στόμα ανοιχτό, που παρακολουθεί χωρίς να αντιδρά ή να αντιλαμβάνεται τι γίνεται: *στεκόταν ο ~ και κοί- ταζε. αντί να βοηθήσει τον άνθρωπο που είχε πέσει κάτω* 3. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που δεν διακρίνεται για την εξυπνάδα του ΣΥΝ. μπούφος, βλάκας, χαζός αντ. έξυπνος, πνευματώδης. ΣΧΟΛΙΟ λ. *ανόητος.* [ετυμ. Ονοματοπ. λ. από τον ήχο τού γέλιου],

χαχόλικος, -η. -ο αυτός πυυ ταιριάζει σε χαχόλο· (για ρούχο) φαρδύς και ασουλούπωτος, άκομψος: *- ντύσιμο.* - **χαχόλικα** επίρρ. **χαχόλος** (ο),

χαχόλα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο μεγαλόσωμο, άκομψο και άχαρο. Ιείύμ. < ρωσ. hohol). **χαψιά** (η) (λαϊκ.) **1.** η ποσότητα φαγητού που χωρά στο στόμα τού ανθρώπου: *πεινούσε τόσο που έκανε το φαγητό του δυο -!* ΣΥΝ. μπουκιά· φρ. *κάνω (κάποιον) μισ χαψιά* (κυριολ.) καταπίνω· (συνήθ. μτφ.) νικώ (κάποιον) με ευκολία, χωρίς κόπο: *στη γελοιογραφία αυτή η χώρα παρουσιάζεται σαν θηρίο έτοιμο να κάνει μια χαψιά το αδύναμο κρατίδιο || αν τολμήσει να μου κουνηθεί, θα τον κάνω μια χαψιά* 2. (μτφ.) αυτός που είναι πολύ μικρός ή λίγος: *μια ~ άνθρωπος και να 'χει τόση δύναμη!* συν. σταλιά.

Ιετυμ. Από το θ. τού αορ. *έ-χαψ-α* (ρ. *χάφτω)* και το επίθημα *-ιά*, πβ. κ. *φτειαξ-ιά*\.

χάψιμο (το) ► χάφτω

χαώδης, -ης. -ες Ιμτγν.] {χαώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός πυυ χα- ρακτηρίζεται από έλλειψη τάξης, οργάνωσης ή σαφήνειας: *- κατάσταση / πόλη || - σκέψη / φιλοσοφία* ΣΥΝ. χαοτικός, μπερδεμένος ΛΝΤ. σαφής, ξεκάθαρος, τακτικός. σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες.*

Χ.Β.Β.Ε. (οι) Χηρικές Βιομηχανίες Βόρειας Ελλάδας, **χεβιμέταλ** κ. **χεβι- μέταλ** (η/το) {άκλ.} ροκ μουσική, με έντονο, επιθετικό και σκληρό ηλεκτρικό ήχο: (κ. ως επίθ.) *συγκρότημα* / συναυλία ~.

[Γ.ΤΥΜ. < αγγλ. heavy metal], **χεβιμεταλας** (ο) {χεβιμεταλάδες}, **χεβιμεταλού** (η) {χεβιμεταλού- δες} πρόσωπο που ακούει χεβι-μέταλ μουσική και συνήθ. ακολουθεί τον αντίστοιχο τρόπο συμπεριφοράς και κυρ. ντυσίματος και χτενίσματος των χεβι-μέταλ συγκροτημάτων. – **χεβιμεταλάδικος,** -η. -ο. **Χεβρώνα** (η) πόλη τού Ισραήλ Ν. τής Ιερουσαλήμ. Ηπίσης (λόγ.) **Χε- βρών** ΙΧεβρών-ος. -α}.

[ετυμ. < μτγν. *Χεβρών, -ωνος* < εβρ. Hebron < p. flavor «συνδέω, ενώνω». Το αραβ. όν. τής πόλης είναι Ai-Halil «ο φίλος» (προσωνυμία τού Αβραάμ)].

χεγκελιανισμός (ο) ► εγελιανισμός

χεζάς (Ο) {χεζάδες}. **χεζού** (η) {χεζούδες} (!-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) πολύ δειλό πρόσωπο (βλ. λ. *χέστης).* **χέζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {έχεσα, χέσ-τηκα. -μένος} (ί-λαϊκ.. αποφεύγεται σε τυπικές μορφές επικοινωνίας) ♦ 1. (αμετβ.) αποβάλλω τα περιττώματα τού οργανισμού από τον πρωκτό ΣΥΝ. αφοδεύω. αποπατώ- ΦΡ. (α) *είπαν τού τρελού / τής γριάς να χέσει (κι έκατσε) και ξεκωλιά- ατηκε* για περιπτώσεις στις οποίες γίνεται κατάχρηση, για αλόγιστη υπερβολή (β) *μη χέσω!* ως έκφραση απόρριψης ή αμφισβήτησης για κάτι: *Τώρα τον έπιασε ο πόνος για τις δυσκολίες που περνάω:* ~· (γ) *χέσε μέσαi* για αρνητική εξέλιξη, για δυσάρεστο συμβάν (πβ. 4β) ♦ (μετβ.) 2. λερώνω (κάτι) καθώς αποβάλλω τα περιττώματα από τον οργανισμό μου: *τα έχεσε όλα γύρω* συν. σκατίζω. σκατώνω 3. (μτφ.) μιλώ με σκαιό τρόπο σε (κάποιον), βάζω σε (κάποιον) τις φωνές ή επαναφέρω (κάποιον) στη θέση του μιλοίντας αυστηρά, βρίζυντάς τον: *αν με ξανανεοχλήσει / μου ξαναμιλήσει έτσι. θα τον χέσω!* [[(κ. μεσοπαθ.) *αν συνεχίσει να με προκαλεί. Θα χεστούμε άσχημα!* ΣΥΝ. **(!)** ξεχέζω- (στον αόρ.) **4.** (ειρων.) αδιαφορώ για (κάτι), δείχνω περιφρόνηση απέναντι σε (κάτι/κάποιον): *Χέσ' τον. ρε παιδί μου! Τι ασχο- λείσαι μαζί του:* || (κ. μεσοπαθ.) *χεστηκα κι αν έρθει κι αν δεν έρθει!* συν. (οικ.) σκασίλα μου. αδιαφορώ· ΦΡ. (α) έχω *(κάποιον) χεσμένο* αδιαφορώ παντελώς για (κάποιον) (β) *να χέσω μέσα* ως έκφραση αγανάκτησης για κάτι που απέτυχε. που δεν εξελίχθηκε όπως ανα- μενόταν (γ) *χέσε με / δεν μας χέζεις;* άσε με ήσυχο, παράτα με· επίσης. ως έκφραση περιφρόνησης προς κάποιον: *δνν μας χέζεις, ρε φίλε, που θα κάτσω ν'ασχοληθώ μ' αυτόν!* (δ) (παροιμ.) *όποιος χέζει στη Θάλασσα τα βρίσκει στο σλάτι* το κακό που κάνει κάποιος θα το βρει μπροστά του- (μεσοπαθ.*χέζομσϊ)* 5. λερώνομαι καθώς αποβάλλω τα περιττώματα μου: *μωρό είναι, χέστηκε-* ΦΡ. *χέστηκ' η φοράδα στ' αλώνι* για περιπτώσεις στις οποίες κάτι είναι ασήμαντο και δεν αξίζει να ασχολείται κανείς συν. κάτι τρέχει στα γύφτικα 6. (μτφ.) φοβάμαι πάρα πολύ: *μόλις τον είδα ξαφνικά μπροστά μου μες στο σκο*

τάδι. χέστηκα πάνω μου **ΣΥΝ.** πανικοβάλλομαι. (οικ.) τα παίζω · **ΦΡ.** (λαϊκ.-οικ.) *(κάποιος) χέστηκε στο τάλιρο / οτο λεφτό* (κάποιος) απέκτησε πάρα πολλά λεφτά: *άνοιξε ένα μαγαζάκι σε μια τουριστική παρα?λα και χέστηκε στο τάλιρο.*

(ΕΤΥΜ. αρχ. < *χέδ-]ω < Ι.Ε. *ghed- «αποπατώ - τρύπα», πβ. αλβ. dhjcs. σανσκρ. hadaii (ίδια σημ.), αρμ. jet «ουρά», αρχ. σκανδ. gat «τρύπα, άνοιγμα», αρχ. αγγλ. geat (> αγγλ. gate «πύλη»), αρχ. σαξ. gat «τρύπα πρωκτός» κ.ά.].

χει κ. **χΐ** (το) {άκλ.} Χ. *χ·* το εικοστό δεύτερο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

]ΕΤΥΜ. < αρχ. *χε'ι / χϊ*, κατ' αναλογίαν προς το *πει / πϊ* (βλ.λ.), αλλά με δασύ σύμφωνο|.

χειλάκι (το) (χωρ. γεν.} (υποκ.) το μικρό συνήθ. ο>ραίο χείλι, το χείλι μικρού σε ηλικία ή αγαπημένου προσώπου: *τα ~ του μωρού || ας κερδίσουμε το λαχείο, να γελάσει κι εμάς μια φορά το ~ μας* (να χαρού- με κι εμείς μια φορά)· ΦΡ. *σκάει το χειλάκι (κάποιου)* (κάποιος χαμογελάει ελαφρά, μόλις που χαμογελάει (συνήθ. όταν μετά από ατυχία ή δύσκολη περίοδο αρχίζει να εξομαλύνεται η κατάσταση), **χειλανθές** (το) [1873J {χειλανθ-ούς | -ή} ΒΟΤ. *χειλανθή* (τα) οικογένεια φυτών των οποίων τα άνθη είναι δίχειλα, όπως ο βασιλικός, το δεντρολίβανο, το θυμάρι, η μέντα κ.λπ.

[Ε_ΤΥΜ. Απόδ. τού *γαλλ.* **labiates** (πληθ.)|. **χειλαράς** (ο) {χειλαράδες}, **χειλαρού** (η) {χειλαρούδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει μεγάλα χείλη. Ηπίσης **χειλάς** (ο) Ιμτγν.] κ. **χειλού** (η). **[ΕΤΥΜ.** < *γείλι / χείλος* + μεγεθ. επίθημα *-αράς*, πβ. κ. *παιχτ-αράς*\. **χεΐλεαναγνωση** (η) l-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} η (ικανότητα) κατανόησης των λέξεων που αρθρώνει κάποιος, όταν δεν ακούγεται η φωνή του ή όταν δεν μπορεί να ακούσει ο ακροατής: *οι κωφοί συνεννοούνται μεταξύ τους με τη*

[F.ΤΥΜ. < *χειλε-* (από γεν. πληθ. *χειλέων*. αντί τού αναμενομένου *χει- λο-) + ανάγνωση*, μεταφρ. δάνειο από αγγλ. lipreading[. χειλεοπλαστική (η) }1895| **ΙΑΤΡ. η εγχείρηση αποκατάστασης των χειλιών για αισθητικούς και λειτουργικούς λόγους.**

[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. **ch(c)ileoplasty|. χειλεόφωνος,** -η. -ο [1876| κ. **χειλόφωνος** [1889] **1.** (φθόγγος) χειλικός (σημ. 2) *2.χειλεόφωνα* (τα) οι χειλικοί φθόγγοι, **χείλι** κ. **αχείλι** (το)]χειλ-ιού | -ιών} το χείλος (βλ.λ.). - (υποκ.) **χειλάκι** (το) (βλ.λ.). (μεγεθ.) **χειλάρες** (οι).

ΙΕΤΥΜ. < *χείλος*, από τον πληθ. *τα χείλη -α* **(αντί** *χείλη)* **κατά τους τ.** *μάτια, στήθια* **κ.τ.ό.].**

χείλικόληκτος, -η, -ο ΓΛΩΣΣ. (συμφωνόληκτο όνομα ή ρήμα) που το θέμα του λήγει σε ένα από τα χειλικά σύμφωνα (π. β. φ). π.χ. *βάφ-ω. βλέπ-ω, τρίβ-ω.*

[ΕΤΥ.Μ. < *χεΟακός + -ληκτος< λήγω}.* χειλικός, -ή, -ό [1782] **1.** αυτός που σχετίζεται με τα χείλη **2. ΓΛ,ΩΣΣ.** (σύμφωνο) το οποίο παράγεται με τη συμμετοχή και των δύο χειλιών ή μόνο τού κάτω χείλους, δηλ. τα π, *β, φ* **ΣΥΝ.** χειλεόφα>νος.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. **labial), χειλίτιδα** (η) ιαγρ. η αλλοίωση των χειλιϊόν από διάφορα αίτια: *γωνιακή -, από έλλειψη βιταμινών.*

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. **ch(c)ilitisj. χειλοδοντικός,** -ή, -ό [1782] (σύμφωνο) που προφέρεται με τη βοήθεια τού ενός χειλιού μόνο και των δοντιών, π.χ. το φ.

[FΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. **labiodental}, χειλόποδο** (το) {χειλοπόδων} ζωολ. δηλητηριώδες, σαρκοφάγο ζώο με πολλά ζεύγη ποδιών, επίμηκες σώμα με πολλά ομοειδή διαδοχικά τμήματα (μεταμέρη). σε καθένα από τα υποία υπάρχει ένα ζεύγος ποδιών, και με δηλητηρΐα')δη δαγκ'άνα στο κεφάλι για τη σύλληψη και θανάτωση τού θηράματος.

[ητυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νευλατ. chilopoda]. χείλος (το) {χειλ-ους [-η. -έων} (λόγ.) 1. καθένας από τους δύο μυς τού προσώπου, που σχηματίζουν την εξωτερική πλευρά τού στόματος: *σκίζω / κόβω / τραυματίζω / πληγώνω το ~ || είχε μια με?.ανιά στο κάτω ~ || άβαφα / αφιλ^τα / βαμμένα / γλυκά ' ερεθιστικά ■ κλειστά / λεπτά / μελανιασμένα / παχιά / σαρκώδη / σκασμένα / σφιχτά < υγρά / φάήόονα / φλογερά / πε/.ιδνά ~ || «με* **το** *χαμόγε/.ο στα* **(τραγ.) ||** *είχε ένα τσιγάρο κρεμασμένο στα ~ || γλείφω / βάφω / φι/.ώ / μαζεύω / σουφρώνω / δαγκώνω τα ~* · **ΦΡ. (α)** *κρέμομαι σπό τα χείλη (κάποιου)* **βλ. λ.** *κρέμομαι* **(β)** *ψήνω το ψάρι στα χείλη (κάποιου)* **βασανίζω (κάποιον), παίζω με τα συναισθήματα (κάποιου):** *του είχε ψήσει το ψάρι στα χείλη · δεν άντεξε κι εκείνος και την παράτησε* **συν. βγάζω (κάποιου) τη λάδι** *2. χείλη* **(τα) το στόμα:** *φιλάω κάποιον στα ~ || σφραγίζω τα ~* **(κλείνω το στόμα, δεν μιλώ)** 3. **(γενικότ.) η περιοχή τής σάρκας γύρω** *από* **φυσικό άνοιγμα ή από τραύμα στο σώμα:** *τα ~ τού αιδοίου* **/** *τής πληγής* **4. (μτφ.) το μέρος στο οποίο απολήγει μια επιφάνεια ή τελειώνει το σχήμα ενός σώματος, η άκρη του: το -** *τού γκρεμόν / τον ποτηριού > τού πηγαδιού / ρον τάφου : τού μπουκαλιού* **συν. άκρη φρ. στο** *χείλος τής αβύσσου* **/** *τού γκρεμού* **στα πρόθυρα τής καταστροφής, λίγο πριν από την καταστροφή:** *έκανε μεγάλο άνοιγμα και βρέθηκε στο χείλος τής αβύσσου* 5. **(μτφ.) (για καταστάσεις) το οριακό σημείο, λίγο πριν από αρνητική εξέλιξη:** *βρίσκομαι στο ~ τής καταστροφής / τής τρέ?.ας / τού πολέμου* **συν. όριο. ΣΧΟΛΙΟ λ.** *παρώνυμο.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *χείλος* < **χέλ-σος* ή **χέλ-νος*. που συνδ. με αρχ. ισλ. **ghohnar** «μουστάκι - γνάθος», αλλά το θ. **χελ-* δεν είναι δυνατόν να αναχθεί σε γνωστή ι.Ε. ρίζα. Εντός τής Ελληνικής η μόνη δυνατή σύνδεση είναι με το αρχ. *χελ-ύνη* -'χείλος»], **χειλού** (η) -► χειλαράς

χείλοϋπερωικός, -ή, -ό (υποθετικός φθόγγος) που ανάγεται στην ινδοευρωπαϊκή γλώσσα και αποτελεί συνδυασμό χειλικής και υπερωικής άρθρωσης, όπως τα: **k", *g", *g"h.*

Letym. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. labiovelarj.

χειλόφωνος,-η.-ο -* χειλεόφωνος

χείλωμα (το) [μτγν.] [χειλώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η απόληξη αντικειμένου ή επιφάνειας που μοιάζει με τα ανθρώπινα χείλη 2. (ειδι- κότ.) το τελείωμα σε νομίσματα και μετάλλια, **χειμαδιό** (το) (λαϊκ.) **1.** ο προστατευμένος και συνήθ. πεδινός τόπος, στον οποίο μεταφέρουν οι βοσκοί τα κοπάδια τους. για να περάσουν τον χειμώνα 2. (συνεκδ.) η διαχείμαση το>ν κοπαδιών σε πεδινό τόπο: *κατέβασαν τα κοπάδια για* το ~ *στην πλαγιά* ΣΥΝ. ξεχειμώνιασμα. **[FΤΥΜ.** < μεσν. *χειμαδεΐον* (με καταβιβασμό τόνου) < αρχ. *χειμάδιον*

χεΐμα (βλ. λ. *χειμώνας)* + παραγ. επίθημα *-άδιον*. πβ. κ. *κοπ-άδιον].* **χείμαζομαί** ρ. αμετβ. αποθ. Ιχειμάστηκα} (λόγ.) (κυριολ.) υφίσταμαι

την ταλαιπωρία από τις κακές καιρικές συνθήκες τού χειμο>να · (συνήθ. μτφ. η μτχ. *χειμαζόμενος, -η, -ο)* υφίσταμαι ταλαιπωρίες, ψυχικές. συναισθηματικές *κ.ά.*. περνο) δύσκολες ώρες: *ο χειμαζόμενος ελληνισμός τής Α/.βανίας || η χειμαζόμενη οικονομία τής χώρας* Συ.ν. ταλανίζομαι, βασανίζομαι, δοκιμάζομαι, ταλαιπωρούμαι. ΣΧΟΛΙΟ λ. *αποθετικός.*

Ιετυμ. αρχ. < *χεΐμα, -ατος*, βλ. λ. *χειμώνας*].

Χειμάρρα (η) πόλη τής Ν. Αλβανίας (Β. Ιπείρου) στην Αδριατική Θάλασσα.

[F.tym. Πρόκειται για τη μεσν. *Χίμαιρα*, τοπωνύμιο στο οποίο επέ- δρασε η λ. *χείμαρρος*\. **χείμαρος** (ο) {χειμάρ-ου | -ων, -ους} ναυτ. άνοιγμα στο κύτος λέμβου. από το οποίο φεύγουν τα νερά. όταν αυτή ανασύρεται από τη θάλασσα · κοινώς *τρύπα τού νερού.*

[ετυμ. αρχ.. τεχν. όρ. τού ναυτικού λεξιλογίου. < *χεΐμα* (βλ. λ. *χειμώνας)* + παραγ. επίθημα *~ρος*, πβ. κ. *κύλινδ-ρος*. Η λ. είχε αρχικώς τη σημ. τού πασσάλου που χρησιμοποιείται για να κλείνει η οπή τού πυθμένα πλοίου σε περίπτωση κακοκαιρίας], **χείμαρρος** (ο) {χειμάρρ-ου **|** -ων. -ους} **1.** ορμητικό ρεύμα νερού που σχηματίζεται από μεγάλη νεροποντή ή από το λειώσιμο τού χιονιού και διαρκεί λίγο: *το ρέμα με τη νεροποντή μετατράπηκε σε ορμητικό* ~ 2. (μτφ.) οτιδήποτε χαρακτηρίζεται από μεγάλη ορμή και όγκο ή πλήθος: *~ λέξεων ι δακρύων ί οργής.*

(ετυμ. < αρχ. *χείμαρρος / χειμάρρους < χεΐμα* (βλ. λ. *χειμώνας) + -ρρους > ■ρροος < ρους*, πβ. κ. *κατά-ρρους*\. **χειμαρρώδης,** -ης. -ες Ιμτγν.] {χειμαρρώδ-ους] -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που είναι ορμητικός σαν χείμαρρος: *~ ομιλία ' ομιλητής.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **χειμερινός,** -ή, -ό (λόγ.) **1.** χειμωνιάτικος (βλ.λ.): **-** *η?Αοστάσιο / εκπτώσεις / σπορ / διακοπές / στο/.ή / κολεξιόν || πρέπει να βάλ(ϋ να-φθαλίνη στη ντουλάπα με τα ~* · φρ. (α) *χειμερινή ώρσ* η κανονική ώρα τής ατράκτου στην *οποία* ανήκει κάθε χώρα. σε αντιδιαστολή προς τη θερινή ο)ρα. κατά την οποία το εικοσιτετράωρο αρχίζει εξήντα λεπτά νωρίτερα, ώστε να εξοικονομηθεί ενέργεια λντ. θερινή ώρα (β) *χειμερινός κολυμβητής* κολυμβητής που κάνει μπάνιο σε θάλασσα, λίμνη ή ποτάμι καθ' όλη τη διάρκεια τού χειμώνα (γ) *χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες* βλ. λ. *ο?.υμπιακός 2. χειμερινά* (τα) τα χειμωνιάτικα (βλ. λ. *χειμωνιάτικος).*

[ΕΓΥΜ. αρχ. < *ghcim-(e)r- (βλ. λ. *χειμώνας)*, που συνδ. με λατ. hibernus (> γαλλ. hiver, ισπ. invierno). αρμ. jmern. σανσκρ. zirrml. πολ. zininy κ.ά.|.

χειμέριος, -ία, -ο (λόγ.) αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται τον χειμώνα: ο *αιγιαλός ορίζεται από τη θάλασσα ώς εκεί όπου φτάνει το ~ κύμα* αν γ. θερινός· φρ. *χειμερία νάρκη* βλ. λ. *νάρκη.*

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *gheim-(e)r-jo-. για το οποίο βλ. λ. *χειμερινός, χειμώνας].*

χειμωνανθός (ο) [1887] μικρό δέντρο ή πόα από την Κίνα. το οποίο ανθίζει τον χειμώνα, βγάζοντας μικρά κιτρινωπά λουλούδια με λεπτό χαρακτηριστικό άρωμα- (γενικότ.) κάθε λουλούδι που ανθίζει τον χειμώνα. Επίσης **χειμώνανθος. χειμώνας** (ο) **1.** μία από τις τέσσερεις εποχές τού έτους, στη διάρκεια τής οποίας υπάρχει το μεγαλύτερο ψύχος και η οποία αντιστοιχεί στους μήνες Δεκέμβριο, Ιανουάριο και Φεβρουάριο για το Β. Ημισφαίριο: *ήρθε / μπήκε ο ~* · φρ. *χειμώνσ-καλοκαίρι* όλες τις περιόδους τού χρόνου: *σ' αυτά τα μέρη δεν ξεχωρίζουν εποχές, βρέχει* - 2. η επικράτηση πολύ άσχημων καιρικών συνθηκών, συνήθ. χαμηλών θερμοκρασιών συνδυασμένων με βροχή, αέρα ή χιόνι: *βαρύς/ άγριος/ όψιμος / σκ/.ηρός / ήπιος / κακός / πρωτοφανής / ανυπόφορος* - ΣΥΝ. θύελλα, κρύο. κακοκαιρία, ψύχος λντ. καλοκαιρία 3. (μτ<ο.) κατάσταση έντονης συναισθηματικής ψυχρότητας ή κατάθλιψης: *«Μια καρδιά στον χειμώνα»* (τίτλος ταινίας) 4. (μτφ.-λογοτ.) το άσπρισμα των μαλλιών, τα γηρατειά: *ήρθε ~ στην κεφαλή* του.

[εγυμ. < αρχ. *χειμών. -ώνος* < ghcim-on- (με επίθημα -en / -on) < I.E. *ghei-m- «χειμώνας, χιόνι» (με έρρινο ένθημα -m-). πβ. σανσκρ. himdh «χειμώνας», λατ. hicms, αλβ. dijen. αρχ. σλαβ. zima, πολ. zima κ.ά. Πα- ραλλήλως απαντά και ο ποιητ. τ. *χεΐμα* «χειμώνας, κρύο, καταιγίδα»

*gheim-n- (με τη συνεσταλμ. βαθμ. τού επιθήματος *-cn). Ομόρρ. *χειμ-έρ-ιος, χειμ-ερ-ινός. χειμ-άζω. κι-ών* ο *χιόνι*, βλ.λ.), *χείμα-ρρος* κ.ά.].

χειμωνιά (η) {χωρ. πληθ.} (εκφραστ.) ο κρύος καιρός, η χειμωνιάτικη κακοκαιρία: *τον Δεκέμβρη μες στη* - συν. ψύχος ανί . καλοκαιρία (βλ. λ. *βαρυχειμωνιά).*

χειμωνιάζει ρ. αμετβ. απρόσ. {χειμώνιασε} **1.** αρχίζει ο χειμώνας: *όταν χειμωνιάσει. θα γυρίσουμε στην πόλη* 2. βαραίνει ο καιρός, αρχίζει κακοκαιρία: *χειμώνιασε νωρίς φέτος.* **χειμώνιασμα** (το) {χειμωνιάσματος **]** χωρ. πληθ.} **1.** ο ερχομός τού χειμώνα 2. η αρχή τής κακοκαιρίας (πβ. λ. *ξεχειμώνιασμα).*

χειμωνιάτικος, -η. -ο **1.** αυτός που εμφανίζεται ή γίνεται τον χειμώνα: ~ *ήλιος / κρύο* ΣΥΝ. χειμερινός αντ. καλοκαιρινός 2. αυτός που είναι κατάλληλος για τον χειμώνα: - *φόρεμα ί πιτζάμες* 3. ***χειμωνιάτικα*** (τα) τα ρούχα που φοριούνται τον χειμώνα: *Βγάλαμε / κατεβάσαμε (ενν.* από τις ντουλάπας, από τα πατάρια) *τα* ~ **4.** αυτός που έχει στοιχεία τού χειμώνα (κακοκαιρία, κρύο): *σήμερα ήταν καθαρά ~ μέρα■ η θερμοκρασία έπεσε στους 5°C.* – **χειμωνιάτικα** επιρρ. **χειμωνικό** (το) [μεσν.Ι (λαϊκ.) το καρπούζι (βλ.λ.). **χειρ** (η) [χηρ-ος. -α | -ες, -ών. -ας} νοφχαιοπρ.) **1.** το χέρι (βλ.λ.) · ΦΡ. (α) *ήρξστο χειρών αδίκων* βλ. λ. *άδικος* (β) *έχω σνά χείρας (άνά χείρας,* μτγν. φρ.) (i) κρατώ στα χέρια μου. έχω στη διάθεσή μου: - *το έγγραφο που αποδεικνύει την αθωότητα μου* || γο *ανά χείρας* βιβλίο (το βιβλίο που κρατάει κανείς) συν. διαθέτω (ii) ασχολούμαι με κάτι, το μελετώ (γ) (παλαιότ.) *ζητώ τη χείρα (κάποιας από κάποιον)* κάνω πρόταση γάμου σε κάποια, ζητώ από κάποια να με παντρευτεί: *πήγε στον πατέρα της και του ζήτησε τη χείρα της* συν. ζητώ το χέρι κά- ποιας (δ) *τείνω χείρα βοήθειας* προσφέρω βοήθεια (σε κάποιον): *οι μεγάλες δυνάμεις δεν έτειναν χείρα βοήθειας στους ανυπεράσπιστους πρόσφυγες* συν. συντρέχω, βοηθώ (ε) (σπάν.) *τείνω χείρα επαιτείας* ζητώ ελεημοσύνη, απλώνω το χέρι ζητιανεύοντας (στ) *συν Αθηνά και χείρα κίνει (σύν Άθηνά και σύ χείρα κίνει*, από τον μύθο τού Αισώπου αρ. 53 «Λνήρ ναυαγός») δεν πρέπει να περιμένεις να φέρει ο Θεός ή η τύχη τα πράγματα ευνοϊκά, αλλά να προσπαθήσεις και συ προς την κατεύθυνση αυτή (ζ) *νίπτω τας χείρας μου* βλ. λ. *νίπτο)* 2. (συνεκδ.) (α) το πρόσωπο που έκανε ή δημιούργησε (κάτι) (μαζί με τη γεν. τού ονόματος τού δημιουργού· συνήθης τρόπος υπογραφής ενός έργου στην αγιογραφία, βλ. κ. φρ. *διά χειρός):* ~ *Φωτίου* (ο Φώτιος ζωγράφισε) (β) (στην παλαιογραφία) το πρόσωπο που έγραψε ή αντέγραψε ένα χειρόγραφο· Φΐ\ ***δευτέρα χειρ*** ο δεύτερος -μετά τον αντι- γραφέα- που έγραψε σχόλιο, έκανε διόρθωση ή προσθήκη κ.λπ. σε χειρόγραφο 3. (η γεν. *χειρός*) (α) για αντικείμενα φτειαγμένα στο χέρι. χειροποίητα: *καλί* ~ (β) για εργαλεία που χρειάζονται τη δύναμη τού χεριού για να κινηθούν ή να λειτουργήσουν: *μηχανή / μίξερ* ~ αντ. αυτόματος, αυτοκίνητος (γ) για αντικείμενα που φέρει κανείς στο χέρι (κατ' αντιδιαστολή με άλλα, που μπορεί να είναι σταθερά τοποθετημένα κάπου, να μη μεταφέρονται κ.λπ.): *ρολόι* ~(που το φοράει κ'ανείς στον καρπό του) || *αποσκευή* ~ · ΦΡ. ***διά χειρός*** (+ γεν. ονόμ.) ως υπογραφή που βεβαιώνει ότι ένα έργο τέχνης είναι φτειαγ- μένο από αυτόν τού οποίου το όνομα ακολουθεί: *αγιογραφία ~ Κό- ντογλου.* σχολιο λ. *εύκολος, -ί.*

[f.tym. αρχ. < θ. *χερσ-* (πβ. δοτ. πληθ. *χερσ-ί* < **χερσ-σί)* < I.E. *ghesr- «χέρι» (με αντιμετάθεση -sr- / -rs-). πβ. χετ. kcssar. τοχ. tsar. αρμ. jern κ.ά. Από τη δοτ. *χερσί* έχει αποσπαστεί 0. *χερ-*, το οποίο απαντά στο υποκ. *χέρ-ιον.* Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *ζητώ τη χείρα (κά- ποιας)* (< γαλλ. demander la main d'une filic). *τείνω χείροί βοήθειας* (< γαλλ. tendre une main sccourablc)!. **χειράγρα** (η) {χωρ. πληθ.) ιατρ. η κρίση ουρικής αρθρίτιδας που εντοπίζεται στο άκρο χέρι.

[ΗΙ ΥΜ. μτγν. < *χείρ. -ρός + άγρα.* πβ. κ. *ποδ-άγρα*\. **χειραγώγηση** (η) |μεσν.|]- ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η καθοδήγηση (κάποιου) σε επιλογές κατά τρόπο που δεσμεύει ή περιορίζει την ελευθερία του. την αυτενέργειά του: *η* ~ Γου *λαού από τους δημαγωγούς* |[*η* ~ *τής σκέψης / τής κοινής γνώμης.* Επίσης **χειραγωγία** [μτγν.Ι.

χειραγωγός (ο/η) (λόγ.) **1.** (κυριολ.-σπάν.) πρόσωπο που δείχνει τον δρόμο σε κάποιον πιάνοντάς τον από το χέρι: ~ *τυφλού* συν. οδηγός

(μτφ.) πρόσωπο που οδηγεί τους άλλους σε έναν σκοπό, που τους δείχνει τον δρόμο: ~ *π?·.ήθους / λαού* ΣΥΝ. καθοδηγητής, οδηγητής 3. .νλυτ. καθένα από τα σκοινιά που υπάρχουν στο πλάι τής γέφυρας ή τής σκάλας πλοίου και βοηθούν όσους διέρχονται από εκεί να μη χάνουν την ισορροπία τους συν. χειρολαβή.

[γ.τυμ. μτγν. < ^είρ. *-ρός + αγωγός* (< *άγω*), πβ. κ. *παιδ-αγωγός].* **χειραγωγώ** ρ. μετβ. [μτγν.] {χειραγωγείς... | χειραγώγ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος] (λόγ.) 1. (κυριολ.-σπάν.) δείχνω τον δρόμο σε (κάποιον) πιάνοντάς τον από το χέρι: ~ *τυφ/.ό* ΣΥΝ. καθοδηγώ, οδηγώ 2. (συνήθ. μτφ.-κακόσ.) οδηγώ (κάποιον) στην κατεύθυνση που θέλω και -κατ' επέκτ - επιβάλλω σε (κάποιον) την εξουσία μου: *χειραγωγημένα π/.ήθη* || *οι δημαγωγοί προσπαθούν να χειραγωγήσουν τον λαό / τις μάζες* συν. ποδηγετώ, επιβάλλομαι, κυριαρχώ, **χειράμαξα** (η) Ιμτγν.Ι (χειραμαξών) (λόγ.) μικρό αμάξι που το σπρώχνει κανείς με τα χέρια: - *για τα υλικά οικοδομής ι για τη μεταφορά αποσκευών* [[*δίτροχη / Βαριά* ~ συν. καρότσι, **χείραντλία** (η) {χειραντλιοίν} (λόγ.) μικρή χειροκίνητη αντλία: *η ~ αντικατέστησε τον κουβά στο πηγάδι.*

[ΕΤΥνt. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hand-pump|. **χειραποσκευή** (η) {χειραποσκευών} (λόγ.) το σύνολο των αποσκευών που κρατά κανείς μαζί του κατά τη διάρκεια ταξιδιού με μεταφορικό μέσο, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες (αποσκευές) που μεταφέ- ρονται σε ειδικό χώρο τού μεταφορικού μέσου: *χώρος χειραποσκευ- ών στα αεροπλάνα.*

L f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. hand-luggagc]. **χειραφετημενος,** -η. -ο αυτός που έχει χειραφετηθεί, που έχει απελευθερωθεί από την εξουσία κάποιου (σε κοινωνικό επίπεδο): ~ *γυναίκα* (ανεξάρτητη) [| *άνθρωπος ~ από προλήψεις και εξαρτήσεις.* σχολιο λ. *ελεύθερος.* **χειραφέτηση** (η) |1876| l-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεωνί **1.** η απαλλαγή γυναίκας από την ανδρική εξουσία ή ανηλίκου από την εξουσία ενηλίκου: *η - τής γυναίκας* 2. (γενικότ.) η απαλλαγή από την εξουσία ή την καταδυνάστευση: *η ~ τού ανθρώπου από τις προλήψεις και τις δεσμεύσεις τής άγνοιας και τής αμορφωσιάς.* Επίσης **χειραφεσία** [μτγν.] {χειραφεσιών}. **χειραφετίκος,** -ή, -ό f1887[αυτός που αποσκοπεί ή οδηγεί στη χειραφέτηση.

χειράφετος, -η. -ο (λόγ.) αυτός που έχει απαλλαγεί από την εξουσία τρίτου ΣΥΝ. χειραφετημένος.

[fiTYM. μτγν., αρχική σημ. **<απελεύθερος (δούλος)». < *χείρ, -ρός* + *-άφετος* < ρ. *άφίημι* (βλ. κ. *αφήνοή).* **χειραφετώ** ρ. μετβ. [χειραφετείς... [χειραφέτ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. απελευθερώνω γυναίκα από την ανδρική εξουσία ή ανήλικο από την εξουσία ενηλίκου: *οι αγώνες τού φεμινιστικού κινήματος ί οι νέες εργασιακές συνθήκες χειραφέτησαν τις γυναίκες* ΣΥΝ. ανεξαρτητοποιώ αντ. χειραγωγώ 2. (γενικότ.) απαλλάσσω από εξουσία ή καταδυνάστευση, από εξάρτηση, που καθορίζει τη δράση και τη σκέψη (κάποιου): (συνήθ. μεσοπαθ.) *«η σπουδάζουσα νεολαία προσπαθεί να χειραφετηθεί και να ενηλικιωθεί πο/ατικά»* (εφημ.) συν. απελευθερώνω.

[ετυμ. < μτγν. *χειραφετώ (-έω)* < *χειράφετος* (βλ.λ.)]. **χειραψία** (η) {χειραψιών} αμοιβαίο κράτημα και σφίξιμο τής παλάμης τού δεξιού χεριού μεταξύ δύο προσώπων ως χαιρετισμός, επιβεβαίωση συμφωνίας ή έκφραση συγχαρητηρίων: *θερμή / άτονη / χαλαρή / εγκάρδια / τυπική / ψυχρή* - || *ανταλλάσσω ~ με κάποιον* || (λόγ.) *χαιρετώ διά χειραψίας.*

[ετυμ. μτγν.. αρχική σημ. «πυγμαχία - παλαιστική λαβή», < *χειρα- πτώ (-έω)* < *χείρ. -ρός* + *-απτώ* < *άπτω*\. **χειρίδα** (η) (λόγ.) το μέρος τού ενδύματος από τον ώμο ώς τον καρπό ΣΥΝ. μανίκι.

Ιετυμ. < αρχ. *χειρίς, -ΐδος* < *χείρ. -ρός).* **χειριδωτός,** -ή, -ό |αρχ.| (λόγ.) αυτός που έχει μανίκια: ~ *ένδυμα* αν ι. αχειρίδοκυς. αμάνικος. **χειρίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. {χειρίστηκα} **1.** χρησιμοποιώ (όργανο ή εργαλείο) με το χέρι: ~ *τον αργαλειό / τον ηλεκτρονικό υπολογιστή* || *δεν ξέρω καθόλου να* ~ *αυτά τα μηχανήματα* 2. (μτφ.) χρησιμοποιώ (κάτι) ως μέσο, έχοντας συνήθ. αναπτύξει τις κατάλληλες δεξιότητες: ~ *την αγγλική γλώσσα με άνεση* (μιλώ άνετα Αγγλικά) / *καλά την πένα* (συγγράφω καλά) 3. (α) (μια υπόθεση) ενεργώ με ορισμένο τρόπο για τη διεκπεραίωση (μιας υπόθεσης): *ποιος χειρίζεται τις σημαντικές αυτές υποθέσεις;* || - *προσίοπικώς το θέμα σας* || *η επιτροπή που χειρίζεται τις εθνικές κρίσεις* (β) αντιμετωπίζω (ένα πρόσωπο) κατάλληλα, συμπεριφέρομαι με ορισμένο τρόπο: *άφησέ τον σε μένα, ξέρω πώς θα τον χειριστώ!* σχολιο λ. *αποθετικός.*

ΙΗΥΜ. αρχ. < *χείρ, -ρός* (βλ.λ.)|. **χειρισμός** (ο) [αρχ.| **1.** ο τρόπος με τον οποίο χειρίζεται κανείς ένα όργανο, εργαλείο ή μηχάνημα με τα χέρια του: *ο* ~ *τής γραφομηχανής ' τού τόρνου / τού μίξερ* || *πο/.ύκλοκος / δύσκολος / επικίνδυνος* ~ 2. (ειδικότ.) ο τρόπος με τον οποίο χειρίζεται κανείς το τιμόνι τής οδήγησης ή πλοήγησης σε δεδομένη στιγμή: *μ'έναν επικίνδυνο - ξέφυγε από το αυτοκίνητο που τον ακολούθησε* συν. μανούβρα 3. (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κανείς (κάτι) ως μέσο και αναπτύσσει τις αντίστοιχες δεξιότητες: ο ~ *μιας ξένης γλώσσας είναι απαιτητικός* [[ο ~ τοΰ *λόγου σε επιστημονικά κείμενα απαιτεί ακρίβεια, αυστηρότητα στη διατύπωση και γλ(χ.>σσική πειθαρχία 4. ο* τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει κανείς τα διάφορα ζητήματα που ανακύπτουν και δρα ως προς αυτά: ο ~ *των ζητημάτων τής εξωτερικής πολιτικής απαιτεί συνεχή εγρήγορση και στάθμιση των καταστάσεων* |[*λεπτός / επιδέξιος / αδέξιος / τολμηρός / περίτεχνος / επικίνδυνος / κατάλληλος* - || *επιτροπή χειρισμού κρίσεων* || ο ~ *τοπικών κρίσεων χαμηλής και μεσαίας έντασης* ΣΥΝ. αντιμετώπιση, **χειριστήριο** (το) 11870| {χειριστηρί-ου | -ων} **1.** (γενικά) τυ όργανο με τυ υποίο μπορεί κανείς να ελέγξει τη λειτουργία ενός μηχανήματος ή συσκευής 2. ιιλπκτρ. η συσκευή για την εκπομπή των σημάτων μορς. η λειτουργία τής οποίας στηρίζεται σε μοχλό για το άνοιγμα ή το κλείσιμο ηλεκτρικού κυκλώματος.

[ετυμ. < *χειρίζομαι* (θ. *χειρισ-* τού αορίστου) + παραγ. επίθημα *-τήριο*, απόδ. τού γαλλ. manipulatcur]. **χειριστής** (ο) Ιμτγν.Ι, **χειρίστρια** (η)]χειριστριών} **1.** πρόσωπο που είναι επιφορτισμένο με τη λειτουργία και τον έλεγχο μηχανήματος ή εργαλείου έχοντας αναπτύξει τις σχετικές δεξιότητες: ο ~ *τού ελικοπτέρου / τού εκσκαφέα / τού υπο/.ογιστή / τού προγράμματος / των όπ/.ων 2.* (για γλώσσα) αυτός πυυ μπορεί να χρησιμοποιήσει μια γλώσσα: *δεινός ~ τής Γερμανικής* 3. πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για την εκπομπή και τη λήψη μηνυμάτων με τον κώδικα Μορς ΣΥΝ. τηλεγραφητής **4.** νλυτ. ναυτικός που ανήκει στην κατώτερη βαθμίδα και εργάζεται στις μηχανές πλοίου 5. ειδικευμένος παρασκευαστής σε χημικό εργαστήριο, **χειριστικός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τον χειρισμό ή τον χειριστή. **χείριστος,** -η (λογιότ. -ίστη), -ο {χειρίστ-ου | -ων. -υυς} (λόγ.) αυτός που είναι πάρα πολύ κακής ποιότητας: *χιούμορ τού χειρίστου είδους* || *επέδειξε ~ διαγωγή* ΣΥΝ. κάκιστος αμ. άριστος.

Ιεγυμ. αρχ. < **χέρ-ιστος* < θ **χερ-* (βλ. λ. *κείρων)* + υπερθ. επίθημα *-ιστός.* πβ. κ. *μέγ-ιστος}.* **χειρο-** κ. **χειρό-** κ. **χειρ-** κ. (λαϊκότ.) **χερο-** λεξικό πρόθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι: 1. γίνεται με το χέρι: *χει- ρο-κροτώ. χειρο-δικώ, χειρο-μαλάξεις, χειρο-ποίητος. χειρ-αφία* 2. χρησιμοποιείται, κινείται, μεταφέρεται κ.λπ. με το χέρι λ.χ.: *χεφ- αντλία. χειρ-άμαξα. χειρ-αποσκευή.*

ΙΠΤΥΜ. Λεξικό πρόθημα τής Λρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από τη λ. *χείρ, -ρός* (βλ.λ.)|. **χειροβάδιση** ί-ης κ. -ίσεως } χωρ. πληθ.} ϋψηναςτ. μετατόπιση τού σώματος μόνο με τα χέρια, καθώς αυτό βρίσκεται συνεχώς σε εξάρ

τηση από οριζόντιο όργανο (μονόζυγο, δίζυγο κ.λπ.).
[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού αγγλ. handspring], **χειροβίοτος, -ος. -ο(ν) (λόγ.-σπάν.)** **αυτός που εξασφαλίζει τα προς το ζην με τον κόπο των χερκών του:** ~ *επαγγέλματα.* **ΙΙΛΤΥΜ. μτγν.** < *χειρο-* + *βίοτος* **«ζωή»** < *βιώ (-όω)* (< *βίος*)\. **χειρόβολο (το)** **χερόβολο**
χειροβομβίδα (η)] 1847] στρατ. βόμβα μικρού μεγέθους (περίπου όσο μια σφιγμένη γροθιά) και βεληνεκούς, εκρηκτικής ή χημικής γόμωσης. που εκτινάσσεται συνήθ. με το χέρι: *πετάω / ρίχνω / απασφαλί- ζω μια* ~]] *η ~ έσκασε στο χέρι του.*
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. llandgranaicj. **χειρόγραφο** (το) ιμτγν.) {χειρογράφ-ου j -ων} **1.** κάθε είδους κείμενο που έχει γραφεί με το χέρι και δεν είναι τυπωμένο: *έστειλε το ~ τού μυθιστορήματος στον εκδοτικό οίκο* 2. βιβλίο που έχει γραφεί με το χέρι, στην περίοδο που δεν υπήρχαν μέσα για τον μηχανικό τρόπο αναπαραγωγής των κειμένων: *έκ/.εψαν πολύτιμα* ~ γοι) *13ου αι.* || *δυσανάγνωστο / βυζαντινό / εικονογραφημένο / κα/.λιγραφημένο 1 μεσαιωνικό / παλίμψηστο / σπάνιο*
χειρόγραφος, -η, -ο Ιμτγν.) **1.** αυτός που έχει γραφεί με το χέρι: *της έδωσε να δακτυλογραφήσει τις ~ σημειώσεις του* λντ. τυπωμένος, έντυπος 2.*χειρόγραφο* (το) βλ.λ.
χειροδικία (η) [1893] {χειροδικιών] χτύπημα με το χέρι εις βάρος κάποιου: *η ~* δεν *αποτελεί μέσο επίλυσης διαφορών μεταξύ πολιτισμένων ανθρώπων.*
χειροδικώ ρ. μετβ. [1883] **{χειροδικείς... | χειροδίκησα] χτυπώ κάποιον με τα χέρια μου:** *χειροδίκησε εις βάρος μου χωρίς λόγο και αιτία* **ΣΥΝ. δέρνω.**
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *χειροδίκης* **«αυτός που αυτοδικεί (με τα χέρια του)»** < *χειρο-* + *-δίκης* < *δίκη*\. **χειροδύναμος,** -η, **-ο** -* **χεροδύναμος**
χειροθεσία (η) Ιμτγν.] {χειροθεσιών} **ΕΚΚΛΗΣ. 1.** η πράξη κατά την οποία ο ιερέας επιθέτει τα χέρια του στα κεφάλια των πιστών με σκοπό την επίκληση τής χάρης και παρουσίας τού Αγίου Ιΐνεύματος
η ακολουθία κατά την οποία ένας πιστός χρίεται σε ένα από τα κατώτερα αξιώματα τού κλήρου (π.χ. τού αναγνώστη, τού ιεροψάλτη κ.ά.), όταν ο επίσκοπος, έξω από το ιερό βήμα. επιθέτει τα χέρια του στο κεφάλι του (πβ. λ. *χειροτόνηση).*
χειροθετώ ρ. αμετβ. {χειροθετείς... | χειροθέτησα] **1.** (για ιερέα) θέτω τα χέρια μου στο κεφάλι πιστού κατά τη διάρκεια προσευχής με επίκληση τού Αγ. Πνεύματος 2. (για επίσκοπο) χρίω έναν πιστό σε ένα από τα κατώτερα αξιώματα τού κλήρου (πβ. λ. *χειροτονώ).* [ΕΤΥΜ. < μτγν. *χειροθετώ (-έω)* < *χειρο- + -θετώ* < *-θέτης* < ρ. *τίθημι* (βλ. λ. *θετός, θέτω)*\. **χειροκαλλιέργεια** (η) 11893[{χειροκαλλιεργειών] η αγροτική καλλιέργεια που διεξάγεται χωρίς τη βοήθεια μηχανημάτων αλλά με τα ίδια τα^χέρια τού γεωργού, **χείροκεντητος,** -η. -ο [1856) αυτός που είναι κεντημένος στο χέρι: ~ *μαντήλι / τραπεζομάντη?.ο.* **χειροκίνητος,** -η,-ο [1833] αυτός που λειτουργεί, που κινείται με τη δύναμη των χεριών (κατ' αντιδιαστολή πρυς τον μηχανοκίνητο): ~ *άμαξα ι* αντλία / *αργαλειός.* **χειροκρόταλο** (το) {χειροκροτάλ-ου | -ων] (λόγ.) **ΜΟΥΣ.** κρουστό όργανο που αποτελείται από δύο παράλληλα ξύλινα κομμάτια, τα οποία χτυπά ο παίκτης με τα δάχτυλα τού χεριού πάνω στην παλάμη του **ΣΥΝ.** καστανιέτα, **χειροκρότημα** (το) 11835] {χειροκροτήμ-ατος | -ατα, -άτων] 1.το να χτυπά κανείς τις παλάμες των χεριών του μεταξύ τους προκαλώντας θόρυβο, ως εκδήλωση επιδοκιμασίας, αποδοχής ή ενθουσιασμού: το *κοινό ξέσπασε σε ζωηρά ~!* || *θερμό / συγκρατημένο > αδιάκοπο / βροντερό / ενθουσιώδες / παρατεταμένο* - 2. (συνεκδ.) η εκδήλωση αποδοχής, επιδοκιμασίας ή ενθουσιασμού: *η μεγάλη θεατρίνα ζούσε για το* ~ **ΣΥΝ.** μπράβο **ΑΝΤ.** γιούχα.
χειροκρότηση (η) * χειροκροτώ
χειροκροτητής (ο) [1888) (κακόσ.) αυτός που χειροκροτεί κάποιον, ώστε να φαίνεται πως επιδοκιμάζει τις θέσεις ή τις ενέργειές του (κυρ. μπροστά σε τρίτους ή δημοσίως και κατόπιν προσυνεννοήσεώς τους ή ακόμα κ*αι πληρωμής του): *σε κάθε του ομιλία υπάρχουν πλέον και οι γνωστοί ~. που σπεύδουν να συμφωνήσουν με τις εμπνεύσεις τον κυρίου υπουργού* || *κυβέρνηση χειροκροτητών* (ενν. που πάντα επικροτούν τις θέσεις τού πρωθυπουργού).
ΕΤΥ Μ. Απόδ. τού γαλλ. applaudisseur]. χειροκροτώ **ρ. μετβ.** [1856] **{χειροκροτείς... | χειροκρότ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. χτυπώ με δύναμη τις παλάμες μου μεταξύ τους, για να εκφράσω τον θαυμασμό, την επιδοκιμασία ή τον ενθουσιασμό μου προς (κάποιον):** *το κοινό όρθιο χειροκροτούσε για πολλή ώρα τονς ηθοποιούς* || - *παρατεταμένα ' δυνατά! ζωηρά / βροντερά/ θερμά / ενθουσιωδώς* **ΣΥΝ. χτυπάω παλαμάκια** 2. **(μτφ.) εγκρίνω με εμφανή και έμπρακτο τρόπο (κάτι):** *η κυβέρνηση χειροκρότησε την πρωτοβουλία των πολιτών.* ―χειροκρότηση **(η)** [18J6].
[ΕΤΥΜ. < *χειρο- + κροτώ* < *κρότος,* απόδ. των γαλλ. buttre des mains, applaudir).
χειρόκτιο (το) {χειροκτί-ου [-ων) (λόγ.-σπάν.) το γάντι.
[ΕΓΥΜ. < μεσν. *χειρόρτιον* (με ανομοίωση) < **χειράρτιον* < *χειρ(ο)-* + *άρτάριον* «είδος υποδήματος» (< *αΐρω,* πβ. κ. *άρτήρ)*\. **χειρολαβή** (η) Ιμτγν.) 1. οτιδήποτε είναι έτσι φτειαγμένο και τοποθετημένο. ώστε να μπορεί να στηρίζει κάποιον που πιάνεται με το χέρι του από αυτό· (ειδικότ. στα μέσα μεταφοράς) ξύλινη, πλαστική ή δερμάτινη λαβή σε σχήμα θηλιάς ή τριγώνου, κρεμασμένη από την οροφή, από την οποία κρατιούνται οι όρθιοι επιβάτες: «*κρατείσθε από τας χειρολαβάς*» (παλαιά επιγραφή λεωφορείων) 2. εξάρτημα μη χανήματος. εργαλείου ή οργάνου το οποίο μπορεί να το κρατά ή να το χειρίζεται κανείς: *η ~ τού πριονιού / τού αρότρου* 3. τρόπος με τον *οποίο* αγωνίζονται οι παλαιστές πιάνοντας υ ένας τον άλλον από τα χέρια 4. επίμηκες ξύλο ή μέταλλο σε γέφυρα ή σκάλα, πάνω στο οπυίο στηρίζονται όσοι περνούν από εκεί συν. (λόγ.) χειραγωγός, (καθημ.) κουπαστή. σχολιο λ. *λαμβάνω.* **χεΐρόμακτρο(ν)** (το) {χειρυμάκτρ-ου | -ων] (λόγ.) κομμάτι υφάσματος που χρησιμεύει για το σκούπισμα των χερκών συν. πετσέτα.
[ΕΤΥνι. < αρχ. *χειρόμακτρον*< *χειρο- + μάκτρον* «προσόψιο. πετσέτα» *μάσσω* «μαλάσσω, τρίβω» (βλ. κ. *μάκτρο*)). **χειρομαλάκτης** (ο) {χειρομαλακτών}, **χειρομαλάκτρια** (η) {χει- ρομαλακτριο')ν} (λόγ.) πρόσωπυ που κάνει χειρομαλάξεις συν. μασέρ.
χειρομαλακπκός. -ή. -ό. **χειρομάλαξη** (η) 11809] {-ης κ. -άξεως | -άξεις -άξεων] (λόγ.) το τρίψιμο με τα χέρια ορισμένων μερών τού σώματος ή και ολόκληρου τού σώματος, κυρ. για θεραπευτικούς σκοπούς συν. μασάζ,
χειρομαντεία (η) {χειρομαντειών] η μελέτη τού χαρακτήρα κάποιου ή/και η πρόβλεψη για το μέλλον με βάση την παρατήρηση των γραμμών στο εσωτερικό τού χεριού του. ― **χειρομάντης** (ο) Ιμτγν.], **χειρομάντισσα** (η),
χειρομαντικός, -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη χειρομαντεία: ~ *τέχνη 2. χειρομαντική* (η) η χειρομαντεία (βλ.λ.). **χειρομάχημα** (το) -»χερομαχώ
χειρομάχισσα (η) -► χερομάχος **χειρομάχος** (ο) - * χερομάχος
χειρομαχώ ρ. -♦χερομαχώ
χειρόμυλος [μτγν.| {-ου κ. -ύλου | -ων κ. -ύλων. -ους κ. -ύλους} κ. **χερόμυλος** (ο) μικρός χειροκίνητος μύλος, με τον οποίο αλέθει κανείς σπόρους ή μικρούς καρπούς: - τού *καφέ.* **χείρον** (τυ) ♦ χείρω [εί υμ. < αρχ. *χείρον,* ουδ. τυύ *χείρων*(βλ.λ.)]. **χειρονομία** (η) [αρχ.] {χειρονομιών| **1.** κάθε κίνηση των χεριών που κάνει κανείς ασυναίσθητα, και ιδ. όταν μιλά. εκφράζοντας τη διάθεσή του ή προσπαθώντας να τονίσει ή να κάνει πιο σαφή ή ενδιαφέροντα αυτά που λέει: *μιλούσε γρήγορα με έντονες ~* || *αδέξια / αστεία / γελοία / εκφραστική / θεατρική / με/.ετημένη / μηχανική / νευρική -* || *δεν καταλάβαινε Ελληνικά και προσπαθούσε* να *του εξηγήσει με χειρονομίες 2.* η συνειδητή κίνηση των χεριών κάποιου, η οποία μπορεί να έχει συγκεκριμένη συμβολική σημασία: *φιλική / τρυφερή ~*| | *άσεμνη / προσβλητική / υβριστική / απρεπής / πρόστυχη > χυδαία* ~ 3. (ειδικότ.) το να ακουμπά κανείς άλλον με σκοπό να τον παρενοχλή- σει σεξουαλικά: να *λείπουν οι* ~ 4. (μτφ.) πράξη καλής προθέσεως: *πόσο ευγενική / φιλική* ~ να *μου στείλεις λουλούδια για τα γενέθλιά μου!*]] ~ *καλής θελήσεως* ΣΥΝ. κίνηση, **χειρονομώ** ρ. αμετβ. {χειρονομείς... | χειρονόμησα} κάνω χειρονομίες: *χειρονομούσε ακατάπαυστα, όση ώρα μιλούσε.*
[ετυμ. < αρχ. *χειρονομώ (-έω)* < *χειρο- + -νομώ [< νέμω)}.* **χειροπέδη** (η) {δύσχρ. χειροπεδών} **1.** (συνήθ. στυν πληθ.) δύο στρογγυλοί κρίκοι που κλειδώνουν, συνδέονται μεταξύ τους με κοντή αλυσίδα και περνιυύνται στα χέρια συλληφθέντων. υποδίκων ή καταδίκων. για να μη μπορούν να κάνουν ελεύθερα κινήσεις με τα χέρια τους: *του πέρασαν τις* ~ 2. (λαϊκ.) κόσμημα-βραχιόλι. Επίσης **χειρο- πέδα.**
[ΕΤΥΜ. μτγν. < *χειρο- + πέδη* «δεσμός» (βλ.λ.), πβ. κ. *τροχοπέδη}.* **χειροπεδώ** ρ. μετβ. {χειροπεδείς... \ χειροπέδ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] (λόγ.-σπάν.) περνώ σε κάποιον χειροπέδες, **χειροπιαστός,** -ή. -ό (κυριολ.) αυτός τον οποίυ μπορεί να πιάσει κανείς με τα χέρια του- (κατ' επέκ-r.) αυτός που είναι εμφανής, πραγματικός. ώστε κανείς να μη μπορεί να αμφισβητήσει την υπόσταση, την ύπαρξή του: *χρειάζονται ~ αποδείξεις, για να σταθεί μια τέτοια κα- τηγορίαΣΥ^.* απτός, ολοφάνερος αντ. φανταστικός, αφηρημένυς, υποθετικός. ― **χειροπιαστά** επίρρ. **χειροπόδαρα** κ. **χεροπόδαρα** επίρρ. **1.** από τα χέρια και τα πόδια: *πιασμένος / δεμένος* ~ 2. (μτφ.) ασφυκτικά, πιεστικά, χωρίς να μπορεί να ξεφύγει κανείς: *έχουν αδιάσειστα στοιχεία-μας κρατούν* - ΣΥΝ. σφιχτά, γερά ανί. χαλαρά,
χειροποίητος, -η, -ο αυτός που έχει κατασκευαστεί με τα χέρια και όχι με μηχάνημα: ~ *κέντημα / ψωμί / παπούτσι / χαλί / έπιπλο* ΛΝΤ. μηχανοποίητος (πβ. λ. *αχειροποίητος).*
[ετυμ. αρχ. < *χειρο- + -ποίητος* < *ποιώ*\. **χειροπρακτική** (η) ανεξάρτητος κλάδος τής θεραπευτικής επιστήμης. ο οποίος ειδικεύεται στις μηχανικές διαταράξεις και αλλοιώσεις των αρθρώσεων, ιδιαίτερα τής σπονδυλικής στήλης, καθώς και στις επιπτώσεις που οι διαταράξεις αυτές έχουν στο νευρικό σύστημα- ως μέθοδος θεραπείας χρησιμοποιεί ειδικούς επιδέξιους χειρισμούς, κυρίως με τα χέρια πάνω στη σπονδυλική στήλη, και αποφεύγει τη χρήση φαρμάκων ή χειρουργικών επεμβάσεων. ― **χειροπράκτης** (ο).
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. chiropractic], **χείροπρίονο** (το) |I894] πριόνι που κόβει με την (παλινδρομική) κίνηση των χεριών και δεν τίθεται σε λειτουργία με το ρεύμα ή με κάποιον άλλον μηχανισμό, **χειρόπτερο** (το) |1884| {χειροπτέρ-ου | -ων} *γιιοα.* κάθε θηλαστικό που περιλαμβάνεται στην ίδια τάξη. στην οποία ανήκουν και οι νυχτερίδες. και μπορεί να πετά χάρη στη μεμβράνη που συνενώνει τα υπερβολικά ανεπτυγμένα δάχτυλα των μπροστινών του άκρων. ΙΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. Chiroptcra (πληθ.)}.
χειροσφαίριση (η) {-ης κ. -ίσεως | -ίσεις. -ίσεων] το χάντμπολ (βλ.λ.).
[είύμ. Λπόδ. τού αγγλ. hand ball), **χειροτερεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χειροτέρ-ευσα κ. -εψα] ♦ **1.** (μετβ.)

κάνω (κάτι) να βρεθεί σε πιο άσχημη ή δύσκολη θέση από αυτή στην οποία βρισκόταν: *μη χειροτερεύεις τα πράγματα με τις φωνές σαν είναι αρκετά άσχημα από μόνα τους!* **ΣΥΝ.** επιδεινώνω **λντ.** βελτιώνω, καλυτερεύω ♦ 2. (αμετβ.) περιέρχομαι σε πιο δυσμενή ή άσχημη κατάσταση από αυτή στην οποία ήδη βρισκόμουν: *ο καιρός / η ποιότητα τού προϊόντος / η κατάσταση / η υγεία / η συμπεριφορά του χειροτέρεψε* **συν.** επιδεινώνομαι **αντ.** βελτιώνομαι, καλυτερεύω. **– χειροτέρευση** (η) []8611 κ. **χειροτέρεμο** (το).

[F.ΤΥΜ. < *χειρότερος].*

χειρότερος, -η, -ο 1. αυτός που είναι περισσότερο κακός (ηθικά, ποιοτικά). δυσάρεστος, επώδυνος, δύσκολος κ.λπ. από κάποιον άλλον ή από την προηγούμενη κατάστασή του: *ο χειμώνας φέτος ήταν ~ από τον περσινό* || *όσο πάνε και γίνονται ~ τα προϊόντα τής εταιρείας* || *οι σχέσεις τους βρίσκονται στο ~ σημείο* || *βρίσκεται στη ~ κατάσταση των τελευταίων χρόνων* **|| *η ~ επίδοση* αν γ. καλύτερος** 2. *χειρότερο* **(το) η πλέον δυσάρεστη ή δυσμενής κατάσταση:** *καταβάλ/.ονται προσπάθειες. για ν' αποφευχθεί το ~* · **φρ. (α) τόσο** *το χειρότερο* **ακόμη πιο άσχημα:** *αν αργήσεις. ~ για σένα: θα χάσεις την παράσταση* **λντ. τόσο το καλύτερο (β)** *(και) μη χειρότερα!* **ως έκφραση απευχής για κάτι που είναι ήδη άσχημο· μακάρι να μη γίνει κάτι χειρότερο:** *Να δούμε τι άλλο θα μας συμβεί!* **(γ)** *όποιος δεν δει τα χειρότερα, δεν εκτιμάει τα καλύτερα* **δεν μπορεί να εκτιμήσει κανείς κάτι. αν δεν βρεθεί σε χειρότερη κατάσταση από αυτή στην οποία βρίσκεται (δ)** *απ' το κακό στο χειρότερο* **για κατάσταση που επιδεινώνεται συνεχούς:** *Δεν μπορούμε να ηρεμήσουμε! Πάμε. ~.* **- χειρότερα** επίρρ.

(F.ΤΥΜ. αρχ., από το θ. τού συγκρ. *κείρων* (βλ.λ.) κατά τα επίθ. σε *-τε- ρος*\.

χειροτεχνείο (το) [1854j υ ειδικός χώρος όπου ο χειροτέχνης κατασκευάζει τα έργα του.

χειροτέχνημα (το) [μτγν.] {χειροτεχνήμ-ατος | -ατα.-άτων} 1.το έργο που ψτειάχνει κανείς με τα χέρια του 2. (ειδικότ.) κέντημα ή πλεκτό που έχει γίνει με το χέρι και όχι με μηχάνημα: *υφαντό / π/.εκτό* **- συν. εργόχειρο.**

χειροτεχνης (ο) |αρχ.| {χειροτεχνών}, **χειροτεχνίτρια** (η) 1189IJ {χειροτεχνίδων) πρόσωπο που κατασκευάζει χειροτεχνήματα.

χειροτεχνία (η) [αρχ.I {χειροτεχνιών} **1.** η κατασκευή με τα χέρια ή με απλά εργαλεία καλλιτεχνικών έργων: *- των κρατουμένων στις φυλακές 2.* το σχολικό μάθημα κατά τν υποίο υι μαθητές διδάσκονται πώς να κατασκευάζουν καλλιτεχνήματα με τα χέρια τους και απλά υλικά ή εργαλεία. **– χειροτεχνικός,** -ή, -ό {αρχ.}.

χειροτεχνώ ρ. [αρχ.] {-είς...}.

χειροτόνηση (η) }1880| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η τέλεση τού μυστηρίου κατά το οποίο λαϊκός αποκτά τον βαθμό τού διακόνου ή κληρικός αυτόν τού πρεσβυτέρου ή τού επισκόπου (πβ. λ. *χειροθεσία.* σημ. 2). Επίσης **χειροτονία** |αρχ.| {χειροτονιών}.

χειροτονώ ρ. μετβ. {χειροτονείς... | χειροτόν-ησα, -ούμαι. -ήθηκα, -ημένος} 1. (για επίσκοπο) τελώ το μυστήριο κατά το οποίο ένας λαϊκός περνά στον βαθμό τού διακόνου ή κληρικός σε αυτόν τού πρεσβυτέρου ή τού επισκόπου: *χειροτονήθηκε στη Μητρόπο/<.η* **2. (μτφ.- σκωπτ.) χτυπώ με το χέρι μου (κάποιον)** · **κυρ. ως απειλή στη ΦΡ. θο σε** *χειροτονήσω!* **θα σε χτυπήσω, θα σε δείρω (πβ. λ.** *χειροθετώ).*

[ετυμ. < αρχ. *χειροτονώ (-έω).* **σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ.** *χεῖρα τείνειν* **«τεντοινω το χέρι» (πβ. κ.** *τείνω - τόνος),* **που αποτελεί και την αρχική σημ. τής λ., κυρ. με την έννοια «ψηφίζω δΓ ανατάσεως των χειρών». Αργότερα η λ. έλαβε τη γενικότερη σημ. «διορίζω (σε αξίωμα), τοποθετώ»}.**

χειρουργείο (το) [1888} 1. η ειδικά διαμορφωμένη και εξοπλισμένη αίθουσα σε νοσοκομείο ή κλινική, όπου διεξάγονται χειρουργικές επεμβάσεις: *τον έβαλαν αμέσως στο -* **|| *στρατιωτικό* ΦΡ. *κινητό χειρουργείο* κινητή χειρουργική μονάδα, εγκατεστημένη σε ειδικό όχημα, για άμεση παροχή βοήθειας σε έκτακτα περιστατικά ή σε περίοδο πολέμου** 2. **(συνεκδ.) η χειρουργική επέμβαση:** *η πάθησή του χρειάζεται ~* 3. **(μτφ.) (στην ποδοσφαιρική αργκό) ως χαρακτηρισμός διαιτησίας η οποία βλάπτει με έντεχνο τρόπο τη μία ομάδα.**

χειρουργική (η) 1. ιλτρ. ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενο τη θεραπεία παθήσεων ή κακώσεων με την επέμβαση πάνω στα όργανα ή τα τραύματα με τη βοήθεια ειδικών εργαλείων ή μηχανημάτων (λ.χ. λέιζερ): *γενική / κτηνιατρική / μαιευτική / οδοντιατρική / ορθοπαιδική / πειραματική ~* 2. **(α)** *πλαστική χειρουργική* **η ειδικότητα τής χειρουργικής που έχει ως αντικείμενο την εξαφάνιση δυσπλασιών ή την αποκατάσταση επίκτητων αλλοιώσεων στην επιφάνεια τού ανθρώπινου σώματος και κυρ. στα μέρη που εκτίθενται περισσότερο, όπως το πρόσωπο (β)** *κοσμητική χειρουργική* **πλαστική χειρουργική που ασχολείται με την αισθητική βελτίωση ατελειών στο πρόσωπο και το σο'ίμα τού ανθρώπου, καθώς και με τη διατήρηση ή αποκατάσταση τής νεανικότητάς τους (πβ. κ. λ.** *τηλεχειρουργι- κή)* **(γ)** *αισθητική χειρουργική* **βλ. λ.** *αισθητικός.*

[ετυμ. < μτγν. φρ. *χειρουργική (τέχνη),* **ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ.** *χειρουργικός].*

χειρουργικός, -ή. -ό Ιαρχ-J **1.** αυτός που σχετίζεται με τις επεμβάσεις στο σώμα ανθρώπου ή ζώου με εργαλεία (λ.χ. νυστέρι) ή με σύγχρονα μηχανήματα (λ.χ. λέιζερ) για τη θεραπεία παθήσεων ή κακώσεων: *- τραπέζι / επέμβαση / νυστέρι ι κ/.ίνη* 2. *χειρουργική* (η) βλ.λ.

(μτφ.) αυτός που γίνεται με απόλυτη ακρίβεια και σταθερότητα: *τα νέα αεροπλάνα καταφέρουν - πλήγματα στους στρατιωτικούς στόχους-* φρ. *με χειρουργική σκρίβεια* με απόλυτη ακρίβεια. **χειρουργικά** επίρρ.

χειρουργός κ. (καθημ.) χειρούργος (ο/η) γιατρός που έχει ειδι- κευθεί στις χειρουργικές επεμβάσεις στο σώμα τού ανθρώπου ή των ζώων: *πετυχημένος / έμπειρος / γνωστός ι πλαστικός* **~. ΣΧΟΛΙΟ λ.**

εγχείρηση, -ουργός.

[ι-τυμ. < μτγν. *χειρουργός < χειρ(ο)- + ουργός < έργον.* Ο τ. *χειρούρ- γος* με αναβιβασμό τού τόνου κατά τα *ραδιούργος, πανούργος*|.

χειρουργός ή χειρούργος; Το σωστό είναι το οξύτονο **χειρουργός** (λ. αρχαία), αφού όλα τα σύνθετα σε **-ουργός** « *-ο-εργός)* τονίζονται στη λήγουσα: *δημι-ουργός. οπ/.-ουργός, ξυλ-ουργός, μηχαν- ουργός. πυροτεχν-ουργός. υπ-ουργός. σιδηρ-ουργός. μουσ-ουργός, δραματ-ουργός, θαυματ-ουργός, λειτ-ουργός. υφαντ-ουργός, αυτ-ουργός. στιχ-ουργός* κ.ά. Σε **-ούργος** (παροξύτονα) σχηματίστηκαν μόνο τα (κακόσημα) **κακούργος** και **πανούργος** και, κατ' αυτά. το νεότ. **ραδιούργος.** Αρα **χειρουργός,** και όχι *χειρούργος.* Ας σημειωθεί ότι η λ. *χειρουργός,* προτού φτάσει να σημαίνει «τον γιατρό που επεμβαίνει χειρουργικώς» (από τον Ιο αι. μ.Χ.), σήμαινε «τον εργαζόμενο με τα χέρια, χειρωνακτικά», τον τεχνίτη και τον καλλιτέχνη. ► *-ουργός*

χειρουργώ ρ. μετβ. [αρχ.] {χειρουργείς... | χειρούργ-ησα, -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος} πραγματοποιώ χειρουργική επέμβαση: *- τραυματία / ασθενή* || *σε ποιο νοσοκομείο χειρουργήθηκε ο πατέρας σου:* σχολιο λ. *εγχείρηση.* **χειροφίλημα** (το) {χειροφιλήμ-ατος [-ατα. -άτων} τν να παίρνει κανείς το (δεξί) χέρι άλλου στο χέρι του, να σκύβει και να φιλά το επάνω (εξωτερικό) μέρος τής παλάμης ή απλώς να πλησιάζει *τα* χείλη του σε αυτό σε ένδειξη σεβασμού ή και θαυμασμού: *τα ~ των θαυμαστών στην ηθοποιό / των εγγονών στον παππού.*

[ΠΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. baisc-main]. **χειρόφρενο** (το) φρένο στα οχήματα, το οποίο ενεργοποιείται και απενεργοποιείται μέσω μοχλού, που ελέγχεται από τν χέρι τού οδηγού. και χρησιμοποιείται για πιο ασφαλή ακινητοποίηση τού αυτοκινήτου κατά τη στάθμευση ή τυς χειρισμούς σε ανηφορικά ή κατηφορικά μέρη: *τραβώ / βάζω το ~* (το ενεργοποιώ και ακινητοποιώ το όχημα) || *λύνω / αφήνω / κατεβάζω το ~* (το απενεργοποιώ και αφήνω τυ όχημα να κυλήσει) αντ. ποδόφρενο (ή απλώς φρένο).

IF.TY.M. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. handbrake], **χείρων,** -ων. -ον {χείρ-ονος, -ονα | -υνες (ουδ. -ονα). -όνων) (αρχαιοπρ.) χειρότερος ΦΡ. (α) *(κσι έσται) η εσχάτη πλάνη χείρων τής πρώτης* βλ. λ. *πλάνη'* (β) **γο** *μη χείρον βέλτιστον* βλ. λ. *βέλτιστος.* σχολιο λ. *-ων. -ων, -ον.*

[F.ΤΥΜ. αρχ. < **χέρ-Jων,* αβεβ. ετύμου. ίσως < I.E. **gher-* «βραχύς, κοντός. μικρός», πβ. αρχ. ιρλ. gair. σανσκρ. hrasvo- (συγκριτ. hrasiyams-) κ.ά. Σύμφωνα με νεότερη εκδοχή, η λ. συνδ. με αρχ. σλαβ. gorCijii «χειρότερος», goreti «καίω», αλλά η σημασιολ. πορεία δεν έχει διαλευ- κανθεί. Τέλος, κατ' άλλη άπυψη. το επίθ. *κείρων* προέρχεται από σιγ- μόληκτο επίθ. **κερύς* (< **κερεσ-F-*). που ανάγεται στην προαναφερ- θείσα I.F.. ρίζα).

χειρώνακτας (ο) (αρχαιοπρ.) αυτός που εξασφαλίζει τη διαβίωσή του με σωματική εργασία συν. (λαϊκ.) χερομάχης. Επίσης **χειρώναξ** {χειρώνακτος}.

[ι Ύ.νι. < αρχ. *χειρώναξ, -ακτος < χειρ(ο)- + άναξ. -ακτος* «βασιλιάς, άρχοντας» (βλ.λ.)}.

χειρωνακτικός, -ή. -ό Ιαρχ.] (για έργο) αυτός που διεξάγεται κατά κύριο λόγο με τα χέρια: *~ εργασία / επάγγελμα* αντ. πνευματικός. **– χειρωνακτικ-ά / -ώς** [1841 [επίρρ. **χελήσιος,** -ια, -ιο (σχολ. ορθ. *χελίσιος*) αυτός που σχετίζεται με το 5χέλι ή που θυμίζει χέλι: *~ κινήσεις / σώμα / ευ/.υγισία.* **χελι** (το) {χελ-ιού | -ιών} (κοινό όν. και για το αρσ. και τν θηλ.) ψάρι με επίμηκες. ευλύγιστο σώμα (σαν φίδι) με γυμνή επιφάνεια, το οποίο ζει σε γλυκά νερά. αλλά αναπαράγεται στη θάλασσα: *νόστιμο / λι- παρό / πακό / καπνιστό -* || *ξεγ/.ιστρώ / ξεφεύγω σαν ~* (ενν. *από <5υ- σάρεστες ή επικίνδυνες καταστάσεις).*

IF.TYM. μεσν. < αρχ. *έγχέλειον.* υποκ. τού *έγχελυς,* το οποίο προέρχεται πιθ. από συμφυρμό τής λ. *εχις (ό)* «ερπετό» και ενός άλλου τύπου, που δεν απαντά πλέον στην Ελλην.. αλλά μαρτυρείται στο λατ. anguilla «χέλι»].

χελιδόνα (η) 1. θηλυκό χελιδόνι που τρέφει μικρά · **2.** σελάχι μεγάλων διαστάσεων.

χελιδόνι (το) (χελιδον-ιυύ | -ιών} πουλί που μοιάζει με το σπουργίτι, έχει διχαλωτή ουρά. μαύρο χρώμα στο κεφάλι, στα φτερά και στο πάνω μέρος τού σώματος και λευκή κοιλιά· αποδημεί κάθε φθινόπωρο προς θερμότερα κλίματα, επιστρέφοντας την άνοιξη, και γΓ αυτό θεωρείται προάγγελος τής άνοιξης. – (υποκ.) **χελιδονάκι** (το).

[εγυμ. < μτγν. *χε/.ι'δόνιον.* υποκ. τυύ αρχ. *χελιδών, -ώνος.* αβεβ. ετύμου. Η λ. παρουσιάζει επίθημα *-δών.* χαρακτηριστικό πτηνών (λ.χ. *άη-δών).* τυ δε επίθημα *-δΓών* που απαντά σε αιολ. ανθρο)πωνύμιο *(Χελι-δΡΟν),* είναι μάλλον ψευδοαρχαϊσμός. Μ λ. συνδ. με το συνώνυμο λατ. hirundo, φαίνεται εντούτοις πως και οι δύο λ. αποτελούν παράλλ. δάνεια αγν. προελ., ενώ λιγότερο πιθανές φαίνονται οι αναγωγές των δύο τ. σε **χενιν-δΓών* και **hinundo* αντιστοίχως. Μια άλλη ετυμολόγηση που έχει πρυταθεί. είναι η σύνδεση με το αρχ. *κίχλη* (με αναδιπλασιασμό) και με την I.E. ρίζα **ghcl-* «κραυγάζω, θορυβώ», πβ. γερμ. Naehti-gali «αηδόνι», αρχ. γερμ. gellom «κράζω»|. **χελίδόνιο** (τυ) [μτγν.] {χελιδυνί-ου | -ων} ποώδες φυτό με φαρμακευτικές ιδιότητες που ανήκει στην ίδια οικογένεια με την παπαρούνα, **χελιδόνισμα** (το) Ιμτγν.} {χελιδονίσμ-ατος | -ατα. -άτων} τραγούδι που λέγανε παλιά τα παιδιά για τα χελιδόνια και την άνοιξη κρατώντας ένα ξύλινο χελιδόνι. **- χελιδονίζω** ρ. [αρχ.[. **χελιδονοφωλιά** (η) [1845] **1.** η φωλιά από λάσπη, χορταράκια και σκουπίδια που χτίζουν τα χελιδόνια, συνήθ. στις εξωτερικές κόγχες κτισμάτων 2. (στη μαγειρική) έδεσμα τής κινεζικής κουζίνας το οποίο

είτε αποτελείται από πραγματικές φωλιές πουλιών είτε μιμείται το σχήμα τους. αποτελούμενο από ζυμαρικά ή (ούτρες φασολιών, **χελιδονόψαρο** (το) ψάρι με δυνατά πτερύγια που ζει στην επιφάνεια τής θάλασσας και μπορεί να πηδά έξω από αυτή για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από αυτό που αντέχουν τα ψάρια που το κυνηγούν: *τα - των τροπικών θαλασσών.* **χελίσιος,** -ια, -ιο -» χελήσιος **Χελμός** (ο) τα Αροάνια (βλ.λ.).

ΕΤΥΜ. < σλαβ. chlmo «λόφος, ύψωμα»].

χέλυο (το) (λόγ.)]χελύ-ου | -ων) το όστρακο που προστατεύει το σώμα τής χελώνας και αποτελείται από οστέινες και κεράτινες πλάκες ΣΥΝ. χελωνοκαύκαλο, χελωνόστρακο, καβούκι, καύκαλο.

|ΕΓΥΜ. < μτγν. *κέλυον*< αρχ. *κέλυς. -υος* (βλ. λ. *χελώνα)].* **χελώνα** (η) {χελωνών} φυτοφάγο ερπετό που κινείται πολύ αργά· ζει στην ξηρά ή τη θάλασσα και έχει ελλειψοειδές όστρακο στην πλάτη του (χέλυο ή καβούκι), όπου μαζεύει το κεφάλι και τα πόδια του, όταν νιώσει κίνδυνο: *χερσαία / θαλάσσια / εκατόχρονη* ~· φρ. *σαν χελώνα / με βήμα* (ή *ρυθμό) χελώνας* πολύ αργά. με πυλύ βραδείς ρυθμούς: (προς οδηγό οχήματος) *αφού πας σαν χελώνα, κάτσε στη δεξιά λωρίδα!* (ενν. *τού δρόμου)* |] *το έργο δεν Θα τελειώσει στην ώρα τον όλα προχωρούν με ρυθμό χελώνας.* - (υποκ.) **χελωνίτσα** (η) κ. **χελωνάκι** (το).

ΥΜ. < αρχ. *χελώνη* < *ghel-ou-na (με επίθημα *-ώνη.* προϊόν μακράς διφθόγγου *-ωυ-).* παράλλ. τ. τύ *κέλυς, -υος* «χελώνα» < ˣghel-u-. Οι δύο τ. συνδ. με αρχ. σλαβ. zely «χελώνα», αλλά η περαιτέρω αναγωγή σε Ι.Κ. ρίζα είναι αμφίβολη, όπως λ.χ. στο Ι.Ε. *ghcl- «κίτρινος, πράσινος» (πβ. λατ. helvus «λάχανο», *χλόη).* Κατ' άλλη άποψη, η λ. συνδ. με το ουσ. *κείλος* (πβ. κ. ιταλ. διαλεκτ. bezzuca «χελώνα» < δημώδ. λατ. *beccus «ράμφος», για τη σημασιολ. πορεία), ίσως λόγω τού ότι η χελώνα έχει σαγόνι που προεξέχει. Συνολικώς. η μόνη βέβαιη σύνδεση είναι με τους σλαβ. τ.|. **χελωνήσιος,** -ια. -ιο αυτός που σχετίζεται με τη χελώνα: ~ *καβούκι.* **χελώνι** (το) {χελων-ιού j -ιών) (συνήθ. στον πληθ.) ο χοιραδισμός (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. *χελώνιον,* υποκ. τού αρχ. *χελώνη* (βλ.λ.)]. **χελώνια** (τα) (λαϊκ.) πάθηση κατά την υποία οι αδένες στον λαιμό εξογκώνονται και σκληραίνουν. Επίσης **χελωνάκια.**

|ΕΤΥΜ. < αρχ. *χελώνιον,* υπκ. τού *χελώνη* (βλ.λ.)]. **χελωνιάρης,** -α. -ικο (χελωνιάρηδες] (λαϊκ.) αυτός τύ οποίου οι αδένες στον λαιμό έχουν εξογκωθεί και σκληρυνθεί.

Γετυμ. < *χελώνα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης,* πβ. κ. *αρκουδ-ιάρης*\. **χελωνίσιος,** -ια, -ιο -♦ χελωνήσιος

χελωνοβότανο (το) (χελωνοβοτάνων) βότανο με θεραπευτικές ιδιότητες.

χελωνοειδής, -ής. -ές |μεσν.| {χελίονοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που εξωτερικά μοιάζει με χελώνα 2. αυτός που προχωρεί πολύ αργά. με τους ρυθμούς τής χελώνας. ·-" ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* **χελωνοκαύκαλο** (το) (λαϊκ.) το ελλειψοειδές όστρακο τής χελώνας: *σκ/.ηρό / εκατόχρονο* ~ \ςυ\. χέλυο. καβούκι, καύκαλο, **χελωνόσουπα** (η) σούπα από ζουμί βρασμένης χελιόνας.

χελωνόστρακο (το) τυ χελωνοκαύκαλο (βλ.λ.).

Χ.Ε.Ν. (η) Χριστιανική Ήνωση Νεανίδων.

χένα (η) {χωρ. πληθ.] ερυθροκάστανη φυτική χρωστική ουσία που χρησιμοποιείται κυρ. για τη βαφή των μαλλιών.

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. henna < apaJ3.hinna'].

Χέρα (η) * χέρι

χεράκι (τυ) {χωρ. γεν.ί 1. μικρό χέρι· ΦΡ. (α) *δίνω / βάζω ένα χεράκι* προσφέρω λίγη βοήθεια: *βά/.ν και σν ένα χεράκι να τελειώσουμε γρηγορότερα* (β) *τσ λέω ένα χεράκι (σε κάποιον)* (i) μιλάω χωρίς περιστροφές ή υπεκφυγές, επιτιμώντας. μαλιόνοντας (κάποιον): *του τα 'πα ένα χεράκι και ξα/.άφρωσα* συν. τα ψέλνω (σε κάποιον) (ii) μιλάω (με κάποιον) με λίγα λόγια: *δεν Οα καθυστερήσεις· ένα χεράκι μόνο θα τα πούμε κι έφυγες* 2. (χαΐδευτ.) τρυφερό και μικρό γυναικείο ή παιδικό χέρι: *της έπιασε το -* || *δώσε μου το - σου.* **χερακώνω** ρ. μετβ. {χεράκωσα] (λαϊκ.) χουφτώνω, βάζω χέρι σε (κάποιον).

Ιεγυμ. < *χεράκι* + παραγ. επίθημα *-ώνω*\. **χέρι** (το)]χερ-ιού | -ιών] **1.** το καθένα από τα δύο άνω άκρα τού αν- θριόπου, από τον ώμο (ός τις άκρες των δακτύλων, και κατ' επέκτ. τα δύο εμπρόσθια άκρα ορισμένων ζώων: *αριστερό / δεξί / στιβαρό / γυμνασμένο / παράλυτο ' χτυπημένο < σπασμένο / κοκκαλιάρικο ' αδύνατο* ~ y *σταυρώνω τα - σε ένδειξη αμηχανίας* || *Ψηλά τα ~! Ληστεία!*

γράφω με το αριστερό ~ (είμαι αριστερόχειρας)· ΦΡ. (α) *βαρύ χέρι* το να έχει κάποιος μεγάλη δύναμη, όταν χτυπά άλλον: *τις έφαγα άσχημα· είχε και ~ ο άθλιος!* (β) *ελαφρύ χέρι ανάλαφρο* άγγιγμα, συνήθ. για την ικανότητα γιατρών (λ.χ. οδοντιάτρων) ή νοσοκόμων να μην προκαλούν πόνο στον ασθενή: *νοσοκόμα με ~ δεν καταλαβαίνεις ότι σου κάνει ένεση!* (γ) *μακρύ χέρι* (i) η τάση (κάποιου) να κλέβει, κυρ. χο>ρίς να τον αντιλαμβάνονται: *είχε αλλά κάποτε πιάστηκε* (ii) η τάση (κάποιου) να παρενοχλεί σεξουαλικά αγγίζοντας ή χαϊδεύοντας άλλα άτομα: *είχε αλλά τώρα μαζεύτηκε!* (δ) *κάθομαι / μένω με σταυρωμένα χέρια* μένω άπρακτος, κάθομαι χωρίς να κάνω τίποτα: Γι *κάθεσαι με σταυρωμένα χέρια: Κουνήσου!* (ε) *έρχομαι / πιάνομαι στα χέρια (με κάποιον)* τσακώνομαι (με κάποιον) παλεύοντας μαζί του: *ο καβγάς φούντωσε κι ήρθαν στα χέρια* (στ) *σηκώνω τα χέρια (ψηλά)* σταματώ τις προσπάθειες, παραιτούμαι: *η επιστήμη σηκώνει (ψηλά) τα χέρια σε τέτοιες περιπτώσεις* συν. παραδίδομαι (ζ) *σηκώνω στα χέρισ (κάποιον)* σε περίπτωση πανηγυρισμού: οι *οπαδοί σήκωσαν τους πρωταθλητές στα χέρια* (η) *(από) δεύτερο χέρι* για μεταχειρισμένο προϊόν: *πήρ<x αυτοκίνητο* ~ (θ) *παίρνω (κά ποιον) από το χέρι* (i) **καθοδηγώ (κάποιον) πηγαίνοντάς τον κάπου:** *η νηπιαγωγός πήρε το παιδί από το χέρι και το πήγε στη θέση του* **(ii) (μτφ.) παρακολουθώ πολύ στενά (κάποιον), καθοδηγο) (κάποιον) χωρίς να παίρνει ο ίδιος πρωτοβουλίες:** *ο ?^αός δεν είναι μωρό, για να τον παίρνει ο κάθε ηγέτης απ' το χέρι* **(ι)** *στο δεξί / αριστερό (σου) χέρι* **(ως οδηγία για να κατευθύνουμε κάποιον) στη δεξιά/αριστερή πλευρά σου καθώς προχωράς:** *θα το βρεις στο δεξί σου χέρι* **(ια)** *δοκιμάζω το χέρι μου / γο πόδι μου* **βλ. λ.** *δοκιμάζω* **(ϊβ)** *κάτω / κοντά / μακριά τα χέρια σου!* **μην απλώνεις τα χέρια σου πάνω μου (ΐγ) (εκφραστ.)** έχω *μόνο δύο χέρια!* **για περίπτιόσεις που κάποιος δεν μπορεί να κάνει ταυτόχρονα όλα όσα του ζητούν: δεν** *μπορώ και να μαγειρεύω και να σερβίρω·* ~ **(ιδ)** *μετρούνται στα δάχτυλα τού ενός χεριού* **είναι πολύ λίγοι: οι** *πραγματικοί φίλοι μου* - 2. **(συνεκδ.) η αγκαλιά:** *πήρε στα ~ της το παιδί και το νανούρισε* **jj** *κράτα με στα - σου*

(ειδικότ.) το τμήμα των άνω άκρων από τυν καρπό ώς τις άκρες των δακτύλων: *ανδρικό / βρόμικο / ζεστό / μακρουλό ' μελανιασμένο / περιποιημένο ΐ ροζιασμένο /σκασμένο* -1 | *πλύνε τα - σου κι έλα να φάμε* || *του τράβηξε ένα χαστούκι με την ανάποδη τού - του*]] *είχε χέρια πιανίστα* **(με μακριά λεπτά δάχτυλα) || γο** *βάζο μού έπεσε μέσα απ' τα ~ μον* **φρ. (α) (μτφ.)** *με τον σταυρό στο χέρι* **με τρόπο τίμιο και δίκαιο:** *δεν προκόβει κανείς στις μέρες μας. αν πηγαίνει ~* **ΣΥΝ. έντιμα, χριστιανικά, ηθικά (β)** *ζητώ το χέρι /* **(λόγ.)** *τη χείρα (κάποιος σπό κάποιον)* **κάνω πρόταση γάμου (σε κάποιον για γυναίκα που κηδεμονεύει):** ~ *τής κόρης σας* **ΣΥΝ. ζητώ σε γάμο (γ)** *είνσι στο χέρι (κάποιου)* **είναι μέσα στις δυνατότητες (κάποιου), εξαρτάται (από κάποιον) αν θα κάνει κάτι ή όχι:** ~ *μας ν' αλλάξουμε αυτή την πόλη* || - *τού δικαστή να μας σώσει* **(δ)** *δίνω το χέρι* **(i) συμφιλιώνομαι ή επισφραγίζω συμφωνία με κάποιον ανταλλάσσοντας χειραψία:** *δώστε τα χέρια και ξεκάστε ό,τι έγινε* **(ii) αποδέχυμαι την πρόταση γάμου που μου γίνεται για γυναίκα που έχω υπό την προστασία μου (κόρη, αδελφή, κηδεμονευόμενη):** *του έδωσε πλέον επίσημα το χέρι τής κόρης* **του (έδωσε τη συγκατάθεσή του για τον γάμο) (ε)** *δένω τσ χέρισ (κάποιου)* **δεν αφήνω (κάποιον) να ενεργήσει όπως θέλει, περιορίζω (σε κάποιον) τις κινήσεις (κάποιου): δεν** *μπορώ να σας βοηθήσω·* **ο** *νόμος μού δένει τα χέρια* || *μας έχει δέσει τα χέρια αυτή η απεργία* **(στ)** *λύνω τσ χέρισ (κάποιου)* **βγάζω (κάποιον) από δύσκολη θέση, αποδεσμεύω (κάποιον):** *η ευνοϊκή υπουργική ρύθμιση μας έλυσε τα χέρια* **(ζ)** *βάζω / δίνω ένα χέρι (βοήθειας)* **προσφέρω βοήθεια:** *Βάλαμε όλοι ένα χέρι κι η δουλειά τελείωσε αμέσως* **συν. βοηθώ, συμπαραστέκομαι (η)** *βάζω το χέρι (μου) στην κσρδιά / με το χέρι στην καρδιά* **μιλώ με απόλυτη ειλικρίνεια:** *Βάλε το χέρι στην καρδιά και πες μου την αλήθεια* **(θ)** *βάζω το χέρι μου στη φωτιά ι στο ευαγγέλιο* **(i) είμαι απολύτως σίγουρος (για κάτι):** ~ *ότι αυτός ο άνθρωπος είναι αθώος* **συν. κόβω το κεωάλι μου (ii) ορκίζομαι ότι λέω την αλήθεια:** *Δεν λέω ψέματα!* ~*!* **συν. ορκίζομαι (ι)** *βάζω στο χέρι* **(i) παίρνω υπό τον έλεγχό μου. αποκτώ την κυριότητα ή την εξουσία:** *έβαλε στο χέρι την περιουσία της* **(ii) εξαπατώ, κοροϊδεύω:** *τον έβαλαν στο χέρι και του 'φαγαν τα λεφτά* **(ια)** *βάζω κι εγώ το χέρι μου (σε / για κάτι)* **συντελώ (σε/για κάτι) ή είμαι ο πραγματικός, αλλά κρυφός δημιουργός του:** *Scv τα μαγείρεψα όλα μόνη μου· έβαλε κι η μητέρα μου το χέρι της* **(ιβ)** *βάζω χέρι* **(i) (κακόσ.) πιάνω μέρη τού σώματος κάποιου με σκοπό να τον διεγείρω ή να ικανοποιηθώ σεξουαλικά:** *έβαλε χέρι στη γραμματέα του και καταδικάστηκε για σεξουαλική παρενόχληση* **συν. χουφτώνω (ii) επιπλήττω (κάποιον) για τη συμπεριφορά ή τις πράξεις του:** γο *αφεντικό μάς έβαλε χέρι για τα λάθη στη δουλειά* **συν. τα ψέλνω, τα λέω ένα χεράκι (iii) χρησιμοποιώ ή αποκτώ (κάτι που δεν μου ανήκει) συνήθ. με πλάγιους τρόπους:** *έβαλαν χέρι στην πατρική περιουσία* **(πβ. κ.** *Βάζω στο χέρι)* **συ.ν. οικειοποιούμαι, σφετερίζομαι (ΐγ)** *απλώνω χέρι* **βλ. λ.** *απλώνω* **συν. χτυπώ (ιδ)** *με άδεισ χέρια* **χωρίς δώρο:** *πήγε επίσκεψη* ~ **(ιε)** *κόβω τα χέρια (κάποιου)* **(i) τιμωρώ ή απειλώ με τιμωρία (κάποιον):** *θα σου κόψω τα χέρια, αν ξα- ναπειράξεις τα πράγματά μου* **(ii) επιβάλλω ισχυρές απαγορεύσεις ή φέρνω εμπόδια (σε κάποιον):** *η άνοδος των τιμών έκοψε τα χέρια στους μικρομεσαίους* **(ιστ)** *να μου κοπεί το χέρι αν...* **για να δείξουμε ότι μιλάμε ειλικρινά. ότι λέμε την αλήθεια:** ~ *λέω ψέματα!* |[~ *τους ξαναψηφίσω* **(ΐζ)** δεν *μου κοβότσν καλύτερα το χέρι* **ως έκφραση απογοήτευσης ή μεταμέλειας για κάτι που, όταν το κάναμε, δεν φανταζόμασταν την αρνητική του κατάληξη: -** *που πήγα και του 'δω- σα τόσα λεφτά χωρίς συμβό/.αιο. τού απατεώνα!* **(ιη)** *(κάτι) περνά από το χέρι μου* **(κάτι) είναι μέσα στις δυνατότητές μου. μπορώ να το κάνω:** *σας Βεβαιώνω, κάνω ό,τι ~ για την υπόθεσή σας* **(ιΟ)** *κάποιος περνά από τα χέρια κάποιου* **κάποιος μαθητεύει ή ασκείται ή δια- πλάθεται από κάποιον:** *όλοι αυτοί υπήρξαν μαθητές μου· όλοι τους πέρασαν απ' τα χέρια μου!* **(κ)** *κάτι περνά από τα χέρια κάποιου* **κάτι εκτελείται, διεκπεραιώνεται από κάποιον:** *όλες οι δουλειές τού σπιτιού περνούν απ' τα χέρια μου.* **δεν** *έχω καμία βοήθεια* **(κα)** *(έχω* κάποιον */ είναι κάποιος) τού χεριού μου* **μπορώ να κάνω (κάποιον) ό.τι θέλω. ελέγχω (κάποιον) απόλυτα:** *μη σε νοιάζει ο πρόεδρος τής επιτροπής· αυτός είναι* - **(κβ)** *φιλώ το χέρι (κάποιου)* **δείχνω τον σεβασμό μου (σε κάποιον):** *σου πατέρα· την ευχή σου* **(ενν.** *δώσε μου)* **(κγ) (παροιμ.)** *χέρι που δεν μπορείς να το δαγκώσεις, φίλησέ το* **βλ. λ.** *φιλώ* **(κδ)** *βάζω το χέρι στην τσέπη* **(ενν. για να πληρο'ΐσω) δίνω χρήματα, ξοδεύω:** *ευτυχώς, για τη δική μας υπόθεση έβαλαν όλοι βαθιά το χέρι στην τσέπη* **(έδωσαν πολλά) ||** *είναι τσιγγούνης, δεν βάζει το χέρι στην τσέπη* **(κε) (παροιμ.)** *κάλλιο πέντε και στο χέρι, παρά δέκα και καρτέρει* **είναι προτιμότερη η μικρότερη αλλά σίγουρη ωφέλεια από μια μεγαλύτερη αλλά αβέβαιη (κστ) (παροιμ.) γο** *'ναχέρι νίβει τ' άλλο και τα δυο το πρόσωπο* **βλ. λ.** *νίβω* **(κζ)** *χαμένος / καμένος από χέρι* **σε περιπτώσεις σίγουρης εκ των προτέρων αποτυχίας:** *τι θέ/.ει και κατεβαίνει στις εκλογές, αφού είναι* **(κη)** *χέρι-χέρι* **(i)**

κρατώντας ο ένας το χέρι τού άλλου: *προχωρούσαν πιασμένοι* - (ii) **μαζί, με αλληλοϋποστήριξη, βοηθώντας ο ένας τον άλλον:** ~ *τα δυο κόμματα στις εκλογές* **(κθ)** *τρίβω τσ χέρια μου* **νιώθω ή/και εκδηλώνω ευχαρίστηση: οι** *τοπικοί παραγωγοί έτριβαν τα χέρια τους με τον περιορισμό των εισαγωγών* **(λ)** *ψηλά τα χέρια!* **ως απειλή ληστών ή στρατιωτών προς αντιπάλους τους. για να τους ακινητοποιήσουν, προειδοποιώντας τους να μην αγγίζουν τίποτα (λ.χ. όπλα):** - *κι ακίνητοι!* **(λα)** *κστω τα χέρια (από κάποιον / κάτι)* **(σε συνθήματα ή πολιτικούς λόγους) για την υπεράσπιση (λ.χ. τής αθωότητας) ή την απελευθέρωση προσώπου ή για την προάσπιση εργασιακού ή πολιτικού δικαιώματος:** ~ *απ' τις συντάξεις!* **(λβ)** *και με τα δυο χέρια* **(για την πρόθεση να ψηφίσουμε υπέρ ενός υποψηφίου, για την έκφραση τής πίστης μας σε ένα πρόσωπο ή κόμμα κατά τις εκλογές) χωρίς κανέναν ενδοιασμό, με απόλυτη πίστη και σιγουριά:** *θα σε ψηφίσω* - **(λγ)** *λερώνω τα χέρια μου με αίμα* **βλ. λ.** *αίμα* **(λδ)** *(δώρο) από χέρι* **(δώρο) από αγαπημένο πρόσωπο 4. (συνεκδ.) (α) το ίδιο το άτομο:** *έδωσε το δέμα στα* ~ *του* · **ΦΡ.** *δεξί χέρι* **το πρόσωπο που είναι απαραίτητος βοηθός ή συνεργάτης κάποιου:** γο ~ *του στη δουλειά / στις επιχειρήσεις* **(β) (ειδικότ. στον πληθ.) οι χειρώνακτες, οι εργάτες που δουλεύουν με τα χέρια:** *χρειαζόμαστε πολλά* ~ *φέτος στον τρύγο* · **φρ.** *εργατικά χέρια* **οι εργάτες** 5. **τα άνω άκρα ως μέσο ή όργανο που χρησιμοποιεί κανείς, για να πραγματοποιήσει κάτι:** *κέντημα τού* ~ || γο ~ **rou** *ήταν πολύ επιδέξιο, είχε πάει και σε σχολή ζωγραφικής** **ΦΡ. (α)** *στο χέρι* **με τα χέρια, όχι με μηχανικό τρόπο:** *πλύσιμο* - || *όλο* γο *βιβλίο είναι γραμμένο* **(β)** *γεια στα χέρια σου!* **για να δείξουμε την ικανοποίησή μας για κάτι. συνήθ. φαγητό, που έφτειαξε κάποιος (γ)** *πιάνουν τα χέρια μου* **είμαι επιδέξιος, μπορώ να δημιουργο') χειροτεχνήματα ή να κάνω μαστορέματα και επισκευές μόνος μου (δ)** έχω *χέρι* (i) **έχω την ικανότητα να σχεδιάζω ή να ζωγραφίζω ωραία** (ii) **(για μπασκετμπολίστα) είμαι πολύ εύστοχος 6. ο έλεγχος, η άμεση εποπτεία (που ασκεί κάποιος):** *Αφήνομαι στα* - *σου! Κάνε ό.τι νομίζεις!* **γ** *έμεινε ορφανός και μεγάλωσε στα* ~ *τής γιαγιάς του* · **φρ. (α)** έχω το *πάνω χέρι I παίρνω το πάνω χέρι* **ελέγχω (μια κατάσταση ή μια σχέση):** ~ **στον** *γάμο μου / στην εταιρεία* || *«οι γηπεδούχοι ξεκίνησαν δυνατά το παιχνίδι και έδιναν την εντύπωση ότι θα είχαν το πάνω χέρι* **σε** *όλο τον αγώνα»* **(εφημ.) (β)** έχω / *κρατώ I βαστώ (κάποιον) στο χέρι* **γνωρίζω τα μυστικά (κάποιου) και τον εκβιάζω, υπαγορεύω σε (κάποιον) τι να κάνει συν. έχω (κάποιον) υποχείριό μου (γ)** *(κάτι) πέφτει στα χέρια (κάποιου)* **(κάτι) περιέρχεται στη δικαιοδοσία ή την ιδιοκτησία (κάποιου):** *τυχαία έπεσε στα χέρια μου αυτό το γράμμα* || **στρατιωτικά** *σκέδια έπεσαν στα χέρια* **τού** *εκβρού* **(δ)** *πέφτω στα χέρια (κάποιου)* (i) **είμαι δέσμιος (κάποιου), είμαι υπό την εξουσία ή τη δικαιοδοσία (κάποιου):** *δύσκο/.α θα τη γλυτώσει, αν πέσει στα χέρια των αντιπάλων* (ii) **(ειδικότ. για χώρες, πόλεις, φρούρια κ.λπ.) καταλαμβάνομαι από τον στρατό τού αντιπάλου:** *η Πόλη έπεσε στα χέρια των Τούρκων το 1453* **(ε)** *γλυτώνω από τα χέρια (κάποιου)* **ξεφεύγω από τα δεσμά, την εξουσία ή τη δικαιοδοσία (κάποιου):** *γλύτωσε από τα χέρια τής συμμορίας* **(στ)** *είμαι / βρίσκομαι σε καλά χέρια* **με έχουν εμπιστευθεί σε αξιόπιστο, ικανό ή καλοπροαίρετο πρόσωπο:** *Μην ανησυχείτε! Το παιδί σας βρίσκεται* ~ || *το έγγραφο βρίσκεται* - **(ζ)** *ξένα χέρια* **βλ. λ.** *ξένος* **(η)** *αλλάζω χέρια* **βλ. λ.** *αλλάζω* **(θ)** στο *χέρια (κάποιου)* **σε πρόσωπο που θα χειριστεί υπόθεση ή γενικότ. Οα αναλάβει κάτι:** *πρόκειται για πολύ σοβαρή υπόθεση για να την εμπιστευθούμε* ~ *άπειροί ανθρώπων* (ι) *παίρνω (π.χ. μια υπόθεση)* στο *χέρια μου* **αναλαμβάνω προσωπικά την ευθύνη να φέρω** εις πέρας κάτι (π.χ. μια **υπόθεση) 7.** (συνεκδ.) ο τρόπος **ή** η σειρά με την οποία κάτι (ένα **πράγμα ή** μια είδηση) **μεταφέρεται** από το ένα άτομο στο **άλλο** · **φι** (α) *από χέρι σε χέρι/ χέρι με (σε) χέρι* δίνοντας ο ένας (κάτι) στον άλλον σε μια **αλυσίδα** προσώπων: *το σημείωμα έφτασε.* σε *μένα* -1| *«χέρι σε χέρι ξέπεσε και* στα *δικά μου χέρι* α» (Ν. Καββαδίας) (β) *από πρώτο χέρι* από την **πηγή,** από τους πρωταγωνιστές ενός επεισοδίου **ή** από αυτόπτες μάρτυρες: *τα ξέρω γιατί μου τα 'πε ο Βοηθός μου που ήταν παρών* 8. κάθε **ξεχωριστή φορά** κατά την οποία **συνήθ. επαναλαμβάνεται** κάτι, ώσπου να **επιτευχθεί** τυ επιδιωκόμενο **αποτέλεσμα: ra** *Βαμβακερά να τα περνάς και δεύτερο* ~. *για να καθαρίσουν* || *θα περάσουμε τον τοίχο δύο* ~ *χροψα ακόμη*

(μτφ.) *του 'ριξα ένα* - *ξύλο. να μάθει* **(αρκετό, αλλά όχι πολύ) ΣΥΝ. πέρασμα** · 9. **(για τον Θεό ή άλλη υπερφυσική δύναμη): ο** *θεός να Βά/ ^ει το* - *τον!* **(να μας βοηθήσει)** || *το* ~ *τής μοίρας* **10. (μτφ.) εξάρτημα από το οποίο μπορεί κανείς να πιάσει εργαλείο, μηχάνημα ή όργανο:** *το* - *τής κατσαρόλας / τού πριονιού / τού μπαστουνιού / τού μαχαιριού / τής αξίνας I τού φλιτζανιού* **συν. χερούλι** · 11. **(στο ποδόσφαιρο) παράβαση που γίνεται όταν ο ποδοσφαιριστής ακουμπή- σει τη μπάλα με το χέρι εμποδίζοντας μια μεταβίβαση, ένα σουτ κ.λπ.: ο** *διαιτητής σφύριξε το* - jj *μέσα στη μεγάλη περιοχή το* ~ *είναι πένα/.τι.* — (μεγεθ.-διαλεκτ.) χέρα (η), (μεγεθ.) χερούκλα (η), (υποκ.) χεράκι (το) (βλ.λ.). ** σχολιο λ. *εύκολος, χειρουργός.*

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *χέριον.* **οπκ. τού αρχ.** *χείρ, -ρός* **(βλ.λ.). Πολλές φρ. είναι μεταφρ. δάνεια από τη Γαλλική:** *μένω με τα χέρια σταυρωμένα* (< demeurcr les bras croises). *περνάει από το χέρι μου* (< cela m'a passe par les mains), *έχω τα χέρια δεμένα* (< avoir les mains liees), *τον έχω στο χέρι* (< je l'ai en main), *από χέρι σε χέρι* (< de main en main), *από πρώτο / δεύτερο χέρι* (< de premiere *i* scconde main), *βρίσκεται σε καλά χέρια* (< ii est en bonnes mains), *βάζω το χέρι μου στη φωτιά ότι...* (< mettre la main au feu que...), *παίρνω την υπόθεση στα χέρια μου* (< prendre laffaire en main), *μετρούνται στα δάχτυλα* rou *ενός χεριού* (< on les compte sur les doigts de la main) **κ.ά.). χεριά (η) (λαϊκ.) η πυσότητα που χωρά στη χούφτα κάποιου ΣΥΝ. χούφτα. δράκα, χερόβολο, χεροβολιά, χεριάζω ρ. μετβ. {χέριασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) πιάνω (κάτι) με το** χέρι μου **ΣΥΝ.** χουφτώνω, αδράχνω, χεροβολιάζω, **χερικό** (το) έναρξη εργασίας· εύχρ. στη **ΦΡ.** *Κάνω χερικό* ξεκινώ εργασία, συναλλαγή ή γενικότ. μια δραστηριότητα.

[ΕΤΥΜ. μεσν., ουσιαστικοπ. ουδ. επιθ. ***χερικός** (< *χέρι*), πβ. κ. *ποδαρικό]* .

χερο- > χειρ(ο)-

χεροβολιά κ. **χειροβολιά** (η) (λαϊκ.) 1. το πιάσιμο με το χέρι 2. (συνεκδ.) η ποσότητα που μπορεί να κρατήσει κανείς στο χέρι του: *μία - σπόρους* **ΣΥΝ.** χερόβολο, μερικό, **χεροβολιάζω** κ. **χειροβολιαζω** ρ. μετβ. {χερυβόλιασ-α. -τηκα, -μένος} 1. πιάνω (κάτι) με το χέρι **ΣΥΝ.** χεριάζω **2.** σχηματίζω χερόβολα, δηλ. δεμάτια με στάχυα. **χερόβολο** (το) (λαϊκ.) η ποσότητα των σπαρτών που μπορεί να κρατήσει με το ένα χέρι αυτός που θερίζει: *ένα - στάχυα* **ΣΥΝ.** δεμάτι. **|ΕΤΥμ.** μεσν. < *χειρόβολον < χειρο-* + *-βολον < -βολος* (< *βάλ/.ω)*\. **χεροδύναμος,** -η. -ο κ. **χειροδύναμος** αυτός που έχει μεγάλη δύναμη στα χέρια: ~ *παλαιστής / εργάτης.* **χεροκάμωτος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει κατασκευαστεί με τα χέρια και όχι από μηχανή: ~ *ζωγραφιά* **ΣΥΝ.** χειροποίητος.

[ΗΤΥΜ. < *χερο* + *-κάμωτος < καμώνω / κάνω*\. **χερομάχημα** (το) χερομαχώ **χερομάχος** κ. **χειρομάχος** (ο) (λαϊκ.-σπάν.) αυτός που κερδίζει τα προς το ζην με τον κόπο των χεριών του **ΣΥΝ.** χειρώνακτας. **χερομαχώ** κ. **χειρομαχώ** Ιμτγν.] ρ. αμετβ. {χερυμαχείς... | χερομά- χησα} αγωνίζομαι να κερδίσω τα προς το ζην με χειρωνακτική εργασία. — **χερομάχημα** κ. **χειρομάχημα** (το), **χερόμυλος** (ο) ·► χειρόμυλος

χεροπάλαμο (το) **1.** η παλάμη, δηλ. τυ εσωτερικό μέρος τυ χεριού (ο πληθ. *χεροπάλαμο* ως επίρρ.) με τις παλάμες, **χεροπόδαρα** επίρρ. ►χειροπόδαρα

χερουβικός, -ή, -ό Ιμτγν.] **1. ΘΡΗΣΚ.** αυτός που σχετίζεται με τα χερουβείμ 2. **ΕΚΚΛΗΣ.** *χερουβικό* (το) μεγάλος και αργός ύμνος που ψάλλεται στη Θεία Λειτουργία κατά τη μεγάλη Κίσοόο (μετά την ανάγνωση τού Κυαγγελίου) και σχετίζεται με την πορεία τού Χριστού προς τον Γολγοθά και τον Τάφο: *«κάψετε το* ~ *κι ας χαμηλώσουν τ άγια»* (δημοτ. τραγ.). **χερουβίμ** κ. **χερουβείμ** (το) {άκλ.} **ΟΡΗΣΚ.** καθένα από τα ουράνια πνευματικά όντα (Αγγελοι), πυυ βρίσκονται κοντά στον Θεό, τον οποίο υμνούν και τού οποίου τη δόξα υπηρετούν: *«την τιμιωτέραν των -»* (εγκώμιο Θεοτόκου) (πβ. λ. *σεραφείμ).*

ΙΠΤΥΜ. < μτγν. *x?ρουβ(ε)ίμ* < εβρ. kerubim, πληθ. τού kcrub]. **χερούκλα** (η) — ►χέρι

χερουλάς (ο) {χερουλάδες} η λαβή τού αρότρου **ΣΥΝ.** χειρολαβή. Ηπίσης **χερουλάτης.**

χερούλι (το) {χερουλ-ιού | -ιών] εξάρτημα το οποίο διευκολύνει να πιάσουμε και να χειριστούμε αντικείμενο ή εργαλείο: το ~ *τής πόρτας / τής ντουλάπας / τής στάμνας / τής βαλίτσας / τού αγγείου* **ΣΥΝ.** λαβή. πιάσιμο, χέρι.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *χέρι* + υποκ. επίθημα *-ούλι*, πβ. κ. *μικρ-ού/.ι*\. **χερσάδα** (η) (λαϊκ.) μικρό ακαλλιέργητο μέρος μέσα σε καλλιεργημένη έκταση.

[ΗΤΥΜ. < *χέρσος* + παραγ. επίθημα *-άδα.* πβ. κ. *λιακ-άδα}.* **χερσαίος,** -α. -ο Ιαρχ.J αυτός που ζει ή συντελείται στην ξηρά και όχι στη θάλασσα: - *κελώνα ι ζώα* |] ~ *τμήματα στρατού / δυνάμεις ' επιχειρήσεις* (στρατιωτικές) ' *επίθεση / δίκτυα μεταφοράς* **ΣΥΝ.** στεριανός. χέρσος **ΑΝΤ.** θαλάσσιος, **χερσόνησος** (η) {χερσονήσ-ου j -ων. -ους] επίμηκες τμήμα γης που εισχωρεί μέσα στη θάλασσα και συνδέεται με την υπόλοιπη ξηρά από τη μία μόνον πλευρά του: *η - τού Αίμου* |[*η Βαλκανική Χερσόνησος* (πβ. κ. λ. ακρωτήριο).

|ΕΤΥΜ'. αρχ. < *χέρσος* (βλ.λ.) + *νήσος*\. **χέρσος,** -α (λόγ. -ος), -ο **1.** αυτός που δεν έχει ή δεν μπορεί να καλλιεργηθεί: ~ *χωράφι / γη / έκταση* **ΣΥΝ.** άγονος, ακαλλιέργητος **ΑΝΤ.** γόνιμος, καλλιεργημένος **2.** χερσαίος: *η Γερουσία τής Δυτικής χέρσου Ε/.λάδος συγκροτήθηκε το 1821* **ΣΥΝ.** στεριανός.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *χέρσος / χέρρος (ή)* «ξηρά. στεριά» < I.K. *ghers- «παγώνω, σκληραίνω», πβ. σανσκρ. har^are, λατ. horrere «φρίττω», horror «<φρίκη» (> γαλλ. horreur. ισπ. horror). hirsiuus «σκληρός, τραχύς» κ.ά. Ομόρρ. πιθ. *χοίρος* (βλ.λ.)|. **χερσοτοπος** (ο) |1809| {χερσοτόπων} περιοχή που ειναι άγονη ή δεν έχει καλλιεργηθεί. Επίσης **χερσοτόηι** (το), **χερσώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χέρωσα, -θηκα. -μένος} ♦ 1. (μετβ.) μετατρέπω (ένα τμήμα γης) σε χέρσο, κάνω (κάτι) άγονο, παύω να (το) καλλιεργώ: *οι πυρκαγιές χέρωσαν τον τόπο* ♦ 2. (αμετβ.) γίνομαι χέρσος, παύω να είμαι γόνιμος: ra *χωράφια έμειναν ακαλλιέργητα και χέρσωσαν.* — **χέρσωμα** (το) [1809] κ. **χέρσωση** (η) |μεσν.|.

ΙΠΤΥΜ. < μτγν. *χερσώ (-όω)* < αρχ. *χέρσος].* **χερτς** (το) (συχνά γράφεται και προφέρεται *χερτζ)* {άκλ.) **ΦΥΣ.** μονάδα μετρήσεως τής συχνότητας περιοδικών φαινομένων (σύμβολο Hz) · είναι η συχνότητα περιοδικού φαινομένου, τού οποίυυ ο κύκλος διαρκεί ένα δευτερόλεπτο.

[ΕΤΥΜ. < διεθν. hertz, από το όν. τού Γερμανού φυσικού Heinrich R. Heri?: (1857-94)|.

χέσιμο (το) (!) 1. η αποβολή περιττωμάτων τού οργανισμού από τον πρωκτό, η απυπάτηση: *πήγε για* ~ || (παροιμ.) *«ο γέρος ή από πέσιμο ή από* ~ *θα πάει»* 2. (μτφ.) το προσβλητικό βρίσιμο: *του 'ριξα ένα* ~ *για τη χθεσινή του συμπεριφορά {*τον έβρισα πολύ) || *το χρειάζεται το γιατί είναι παλιοχαρακτήρας.* — (υποκ.) **χεσιματάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. Από το θ. τυύ αορ. *έ-χεσ-α* (ρ. *χέζω)* και το επίθημα *-ιμο.* πβ. κ. στρώσ-ίμο|.

χέστης (ο) |χεστών| (!) **1.** αυτός που αποπατεί συνέχεια, που δεν μπορεί να ελέγξει την αποβολή τον περιττωμάτων από τον οργανισμό του 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει καθόλου θάρρος: *θέλω δίπλα μου άντρα πραγματικό, κι όχι έναν* **ΣΥΝ.** φοβητσιάρης, δειλός **αντ.** γενναίος.
[ετυμ. < θ. *χεσ-* (ρ. *κέζω)* + παραγ. επίθημα *-της}.*

χέστρα (η) {χεστρών} λεκάνη (συνήθ. τουρκικού τύπου), όπου αποπατεί κανείς.
ΙϋΤΥΜ < θ. *χεσ-* (ρ. *κέζω*) + παραγ. επίθημα *-τρα).*

Χετταίοι (οι) αρχαίος λαός τής Εγγύς Ανατολής, ο οποίος άκμασε κατά τη 2η χιλιετία *π.Χ.*
[ετυμ. < μτγν. *Χετταίοι* < εβρ. Hittlm < χετ. Khatti [.

χεττίτίκος, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τους Χετταίους και τη ζωή τους: ~ *πολιτισμός / ευρήματα* 2. **γλωσσ.** *χεττιτική γλώσσα* αρχαία γλώσσα που μιλούσαν οι Χετταίοι, ανήκει στην ανατολική ομάδα τής ινδοευρωπαϊκής οικογένειας και από την υπυία έχουν σωθεί γραπτά μνημεία, οι πινακίδες από το Μπυγάζκιοϊ τής Μ. Ασίας, που χρονολογούνται στο 1700 π.Χ.
[F.TY.M. Μεταφορά τού γερμ. hethitischj.

χέω ρ. μετβ. (αρχαιοπρ.) χύνω (βλ.λ.). σχολιο λ. *μετοχή.*
[πτυμ. αρχ. **<** **χέΡ-ω* < Ι.Ε. ***gbew-** «χύνω», **πβ.** σανσκρ. **juhoti** «ρίχνω στη φωτιά (ως ολοκαύτωμα), θυσιάζω», αρμ. **joyl** «χυμένος», λατ. **fundere** «χύνω - λειώνω», αρχ. γερμ. **giozzan** (> γερμ. **gicben)** κ.ά. Ομόρρ. *χο-ή, χούς (-οο-). χο-ϊκός, χο-άνη, χυτός. χύ-μα, χύ-τρα. χύδην* κ.ά.|.

χηλή (η) **1.** το άκρο των ποδιών σε μονώνυχα ζώα, όπως το άλογο: *τραυματισμένη ~* **συν.** οπλή 2. το διχαλωτό άκρο των ποδιών στα μη- ρυκαστικά ζώα 3. (κατ' επέκτ.) σκάσιμο ή ραγάδα στα πόδια ή σε άλλο μέρος τού σώματος **4.** (μτφ.) το διχαλωτό άκρο εργαλείων ή οργάνων 5. μέρος τής ξηράς χωρίς μεγάλο ύψος. το οποίο χρησιμεύει στο να σταματά τη διείσδυση των θαλάσσιων υδάτων στην ξηρά **συν.** προβλήτα, μώλος. κυματοθραύστης. - **χηλοειδής,** -ής, -ές.
[ετυμ, αρχ., τεχν. όρ., αγν. ετύμου. Ελάχιστα πιθ. η σύνδεση με τα *χαίνω, χάσκω*|.

χηλοειδές (το) {χηλοειδ-ούς | -ή| ΙΑΓΡ. δύσμορφη ουλή που αναπτύσσεται στη θέση χειρουργικής τομής.
[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chcloide. λόγω τής ομοιότητας τής^ηλής με τη συγκεκριμένη ουλή).

χηλός (ο) (αρχαιοπρ.) μεγάλο κιβώτιο από ξύλο στο υποίο φυλάσσονται ρούχα ή σκεύη ΣΥΝ. σεντούκι.
[ΕΤΥΜ. αρχ.. τεχν. όρ., αγν. ετύμου. ίσως υπάρχει σχέση με τον τ. *κηλή* **(βλ.λ.)].**

χημεία (η) **1.** (α) ο επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με την ατομική και μοριακή σύσταση τής ύλης και τις μεταβολές και αλληλεπιδράσεις των συστατικών της (β) ***ανόργανη χημεία*** *ο* κλάδος τής χημείας που ερευνά όλα τα στοιχεία και τις ενώσεις, εκτός από αυτές τού άνθρακα (γ) ***οργανική χημείο*** ο κλάδος τής χημείας που ασχολείται με τις ενώσεις τού άνθρακα (δ) ***χημεία τροφίμων*** *ο* επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τον τρόπο παρασκευής τής τροφής, τη σύσταση, τη δυμή και τις ιδιότητες των τροφίμων, καθώς και με τις μεταβολές και αλλοιώσεις που υφίστανται τα τρόφιμα κατά την παρασκευή, την αποθήκευση και το μαγείρεμα, όπως επίσης και με τη νοθεία των τροφίμων (ε) ***αναλυτική χημεία*** βλ. λ. *αναλυτικός* 2. (συνεκδ.) το σχολικό ή πανεπιστημιακό μάθημα που έχει ως αντικείμενό του τη χημεία (σημ. Ι) 3. (μτφ.) ο τρόπος με τον οποίο δύο ή περισσότεροι άνθρωποι έλκονται ή επικοινωνούν, συνήθ. ερωτικά, νιώθοντας ταύτιση ή πνευματική ή ψυχική συγγένεια: *υπήρξε μια ~ ανάμεσά μας και ταιριάξαμε αμέσως.*
[ετυμ. < μτγν. *χημ(ε)ία / χυμεία*, αβεβ. ετύμου, όπως φαίνεται και από τη διττή ορθογραφία τού όρου. Κατά μία άποψη η λ. προέρχεται από το τόπων. *Χημία*, που χρησιμοποιούσαν οι Αιγύπτιοι για τη χώρα τους. και ανάγεται σε αιγυπτ. Kint (< kmm «είμαι μαύρος») με αναφορά στη γονιμότητα τού εδάφους της. Παρ' όλα αυτά. δεν είναι απολύτως εξακριβωμένο ότι η εν λόγω επιστήμη αποτελούσε αιγυπτιακή τεχνική και, επιπλέον, η αναγωγή στο ρ. *κέω* με σημ. «χύσιμο και τήξη (μετάλλων)» (οπότε *χυμεία)* δεν εξηγεί την πολύ ευρύτερη χρήση τής λ. Πιθανότερη φαίνεται η περίπτωση συμφυρμού των λ. *χυμός* και *Χημία* (που διευκολύνθηκε από τον ιωτακισμό). Στην Ελληνική έχουν την αρχή τους τόσο ο τ. *αλχημεία* (βλ.λ.) όσο και οι ξέν. όρ.. πβ. γαλλ. chimie, αγγλ. chemistry κ.ά.|.

χημεία - χυμεία - αλχημεία. Μπορεί η χημεία ως επιστήμη να ανάγεται ήδη στον 17ο αι., αλλά η αλχημεία, η ανάμειξη στοιχείων για τη μετατροπή των κοινών μετάλλων σε πολύτιμα, είναι πολύ πα- λαιότερη (φθάνει στον 9ο αι. μ.Χ.) και ως χυμεία την πρωτοβρί- σκουμε στους πρώτους μεταχριστιανικούς (πρώιμους βυζαντινούς) αιώνες. Η τήξη (το χύσιμο) των μετάλλων, προκειμένου να αναμιχθούν και να μετατραπούν δήθεν σε ευγενή μέταλλα (χρυσάφι), και αργότερα (στο Βυζάντιο) η ανάμειξη διαφόρων χυμών από φυτά για την παρασκευή χρωμάτων (που χρησιμοποιούνταν για τις μικρογραφίες και. γενικότερα, για τις «χυμευτές εικόνες», όπως λέγονταν) συνδέει, πράγματι, ετυμολογικά τη λ. χυμεία με τα χύμα και χυμός, παράγωγα τού χέω. Μια τέτοια σύνδεση θα δικαιολογούσε τη γραφή χυμεία, που παραδίδεται σε κείμενα πρώιμων αλχημιστών (των πρώτων βυζαντινών χρόνων). Ωστόσο, η ύλη δραστηριότητα των αλχημιστών φαίνεται ότι συνδέθηκε πολύ νωρίς με τη Χημία. την ονομασία τής χώρας τής Αιγύπτου: *Χημία* < αι- γυπτ. *kmt* «μαύρος» - «εύφορος» (πβ. Πλούταρχος: *ό')σπερ τό μέλαν τοϋ οφθαλμού).* Με τον ιωτακισμό, που ολοκληρώνεται στο Βυζάντιο μετά τον 10ο αι. (τότε «ιωτακίζονται» τα υ και οι. συ μπίπτουν δηλ. με το *ι*, ενώ μέχρι τότε προφέρονταν και τα δύο ως /ii/, περίπου σαν το γαλλ. une), τα χυμεία και χημεία (υ και *η)* συμπίπτουν πλήρως και επικρατεί το χημεία (με *-η-).* Παράλληλα, πλάσσεται στην Αραβική η λ. al-kimiya (al = *η.* kimiya = *χημεία*), από όπου μέσω τής Λατινικής (alchemia) περνά στις ξένες γλώσσες (πβ. γαλλ. alchimic) και επιστρέφει στην Ελληνική ως αντιδάνειο (αλχημεία). Ας σημειωθεί ότι οι μεγαλύτεροι αλχημιστές τού 9ου αι. μ.Χ. υπήρξαν Αραβες (Γκελπέρ, αρ-Ραζί, Αβικένας. Αβερρόης κ.ά.). Συμπέρασμα: παρά το ότι η σύνδεση με τα *κύμα ' κυμός* θα οδηγούσε περισσότερο στη χυμεία. η χρήση επέβαλε το χημεία από επίδραση των χημία και αλχημεία και από την εναλλαγή των δύο φωνηέντων που επέτρεψε ο ιωτακισμός. Η γραφή με *-ει-* προήλθε πιθ. από τ. **χυμεύω (μαγεύω - μαγεία* κ.λπ.), όπως μαρτυρούν τα μτγν. *κύμευσις, χυμευτικός.*

χημείο (το) [18741 1. το εργαστήριο χημείας: *σχολικό / εξοπλισμένο / σύγχρονο* ~ 2. *Χημείο* (το) το κτήριο όπου κατά το παρελθόν στεγάστηκε το Τμήμα Χημείας τού Πανεπιστημίου Αθηνών 3. *Γενικό Χη- μείο τού Κράτους* δημόσια υπηρεσία, στα εργαστήρια τής οποίας γίνεται ο έλεγχος δειγμάτων από προϊόντα που ήδη κυκλοφορούν ή πρόκειται να εισαχθούν από το εξωτερικό και η οποία εκδίδει αποφάσεις και γνωματεύσεις για θέματα χημείας.

χημειοθεραπεία (η) {χημειοθεραπειών} ιατρ. η αντιμετώπιση ορισμένων λοιμωδών νόσων και τού καρκίνου με τη χρήση συνθετικών χημικών ουσιών: *υποβάλλομαι σε ~* συν. χημικοθεραπεία. — χημει- οθεραπευτικός, -ή, -ό.
[ετυμ.. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chimiothcrapie].

χημειοτακτισμός (ο) βιολ. η σχέση έλξης ή απώθησης ανάμεσα σε ένα κύτταρο ή έναν μικροοργανισμό και σε μια χημική ουσία.
[ΕΙ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chimiotactisme].

χημειοτροπισμός (ο) βιολ. το να μεταβάλλεται η πορεία και η κατεύθυνση προς τις οποίες αναπτύσσονται τα όργανα των φυτών υπό την επίδραση χημικών ουσιών.
[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chiniiotropismel.

χημικοθεραπεία (η) η χημειοθεραπεία (βλ.λ.). — χημειοθεραπευ- τικός, -ή. -ό.

χημικός, -ή, -ό [1802! 1. (α) αυτός που σχετίζεται με τη χημεία ή δη- μιουργείται / συντελείται με τους όρους της επιστήμης αυτής: ~ ουσία / *εξίσωση / μεταβολή / σύνθεση / ισορροπία / τύπος / σύμβολο / προϊόν* (β) *χημικό στοιχείο* βλ. λ. *στοιχείο* (γ) *χημική ένωση* κάθε υλικό που δημιουργείται με τον συνδυασμό δύο ή περισσοτέρων χημικών στοιχείων και δεν μπορεί να διαχωριστεί στα συστατικά του με τις γνωστές φυσικές μεθόδους (6) *χημικός δεσμός* η επίδραση που ασκείται μεταξύ των ατόμων ενός ή περισσοτέρων χημικών στοιχείων και οδηγεί στη δημιουργία χημικών ενώσεων (ε) *χημική αντίδραση* βλ. λ. *αντίδραση* (στ) *χημική ανάλυση* βλ. λ. *ανάλυση* (ζ) *χημικό όπλο* προϊόν που προκαλεί άμεση τοξική αλλοίωση στους ζωντανούς οργανισμούς και χρησιμοποιείται σε περιπτώσεις πολέμου: *απαγόρευση / κατάργηση το>ν* - (η) *χημικός πόλεμος* ο πόλεμος που διεξάγεται με χημικά όπλα (θ) *χημική τουαλέτα* χώρος για τις φυσικές ανάγκες τού ανθρώπου, που λειτουργεί με χημικό τρόπο και δεν συνδέεται με αποχέτευση **2.** (α) *χημικός* (ο/η) (i) επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη χημεία (ii) καθηγητής / καθηγήτρια σχολείου ή πανεπιστημίου που διδάσκει το μάθημα τής χημείας (β) *χημικός μηχανικός* (ο/η) επιστήμονας που είναι ειδικευμένος στον σχεδιασμό. στη λειτουργία και την παρακολούθηση χημικών εγκαταστάσεων, καθώς και στην παραγωγή των αντίστοιχων προϊόντων σε βιομηχανική βάση **3.***χημικά* (τα) προϊόντα που έχουν παρασκευαστεί με τις μεθόδους τής χημείας: *η ασύδοτη χρήση χημικο)ν στις φυτοκαλ?λέργειες αποβαίνει εις βάρος τής υγείας τού καταναλωτή.* — χημικ-ά / -ώς 11897J επίρρ.

χημισμός (ο) 118581 Ι. χημ. η διεργασία που περιλαμβάνει όλα τα στάδια μιας χημικής αντίδρασης· συνηθέστ. *μηχανισμός χημικής αντίδρασης* 2. βιολ. το σύνολο των χημικών διεργασιών που συντε- λούνται σε έναν οργανισμό.
[ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chimismcj.

χήμωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} ιατρ. οίδημα τού κερατο- ειδούς τού ματιού που συνοδεύεται από φλεγμονή.
[ι ::ϊύμ. < μτγν. *χήμωσις* < **χημώ (-όω)* < αρχ. *χήμη* «δίθυρο κοχύλι με ανοιχτά όστρακα» < θ. *χη-* (< *ghe-, εκτεταμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στα ρ. *χαίνω, χάσκω*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-μη.* πβ. κ. *ρώ-μη, φή- μη*\.

χήνα (η) {χηνών| 1. εξημερωμένο κατοικίδιο πτηνό που μοιάζει με την πάπια, αλλά έχει μακρύτερο λαιμό, σφηνοειδές ράμφος και τα δάχτυλά του είναι ενωμένα με νηκτική μεμβράνη· ΦΡ. *βάδισμα τής χήνας* βηματισμός για τις παρελάσεις κατά τον οποίο οι στρατιώτες προχωρούν με τα πόδια τους εντελώς τεντωμένα, όταν τα σηκώνουν από το έδαφος 2. (αργκό) το χαρτονόμισμα των χιλίων δραχμών: *σκάσε δέκα ~ και το τεφαρίκι Οα 'ναι δικό σου* ΣΥΝ. χιλιάρικο. — (υποκ.) χηνάκι κ. χηνάρι (το) κ. χηνούλα (η).
[ετυ.μ. μεσν. < αρχ. *κήν. -νός* < **χάνς. -νσός* (με απλοποίηση τού συμπλέγματος *-νσ-* και αντέκταση) < J.E. *ghan-s- «χήνα», πβ. σανσκρ. hamsa-h, λατ. anser (> ισπ. ansar), πολ. gei. αρχ. γερμ. gans (> γερμ. Gans), αγγλ. goose κ.ά. Λιγότερο πιθ. οι επιχειρηθείσες συνδέσεις με τυ ρ. *χάσκω*, οι υποθέσεις περί ανατολικής (τουρκικής;) προελ., καθώς και η άποψη ότι η λ. οφείλεται σε ονοματοποιία (από την κραυγή τού ζώου)].

χηνάρης (ο) {χηνάρηδες} (λαϊκ.) πρόσωπο που εκτρέφει ή/και πουλά χήνες συν. χηνοτρόφος.
[ΕΤΥΜ. < *κήνα* + παραγ. επίθημα *-άρης.* πβ. κ. *γελαδ-άρης*\.

χηνάρι (το) »χήνα
χηνήσιος, -ια, -ιο αυτός που σχετίζεται με τη χήνα: - *ράμφος.* **χηνοβοσκός** (ο) |μτγν.Ι ο χηνοτρόφος (βλ.λ.). **χηνοτρόφος** (ο) [μτγν.Ι αυτός που εκτρέφει χήνες συν. χηνάρης, χηνοβοσκός. **— χηνοτροφία** (η), **χηνοτροφείο** (το) το εκτροφείο χηνών.

χηρα (η) {χηρών} γυναίκα τής οποίας ο σύζυγος έχει πεθάνει: *έμεινε χήρα* (χήρεψε)· φρ. (α) *εύθυμη χήρα (Dic lustige Witwe*, οπερέτα τού Ούγγρου K. Lchar, 1870-1948) γυναίκα που έχει χάσει τον άνδρα της, αλλά δεν πενθεί και εξακολουθεί να ζει τη ζωή της, κυρ. κατά τρόπο που φανερώνει μάλλον χαρά και ξεγνοιασιά (β) ο *οβολός τής χήρας* η προσφορά τού ανθρώπου που συνεισφέρει σε κοινό σκοπό ή βοηθεί συνάνθρωπό του δίνοντας από το υστέρημά του (γ) (παροιμ.) *η χήρα μέσα κάθεται κι όξω την κουβεντιάζουν* για το γεγονός ότι οι άνθρωποι είναι έτοιμοι να σχολιάσουν την ηθική μιας γυναίκας που έχει χάσει τον άνδρα της. ακόμα και αν αυτή είναι άψογη (δ) (πα- ροιμ.) **(να)** *κλαίν' οι χήρες, (να) κλαίν' κι οι παντρεμένες;* για όσους παραπονιούνται, ενο') δεν υπάρχει πραγματικός λόγος για κάτι τέτοιο (ε) *μαύρη χήρα* βλ. λ. *μαύρος* (πβ. λ. *ζωντοχήρα)* (στ) *σαν τη χήρα στο κρεβάτι* για πρόσωπο που ανυπομονεί, βιάζεται πολύ (για κάτι): *Πώς κάνεις έτσι; -~!* σχολιο λ. *ομόηκα.*
Ιητυμ. αρχ. ουσιαστικοπ. θηλ. επιθ. *ghe-ro-* (επίθημα *-ro-*) < Ι.Ε. *ghc-* «είμαι κενός - λείπω, εγκαταλείπω», πβ. σανσκρ. juhati «εγκαταλείπει. φεύγει», αρχ. γερμ. gan «πηγαίνω», γοτθ. gaidw «έλλειψη» κ.ά. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι η λ. προσδιόριζε αρχικώς μόνο τη γυναίκα που έχει στερηθεί τον σύζυγό της. το δε αρσ. *κήρος* απαντά για πρώτη φορά στον Αριστοτέλη με αναφορά κυρ. σε ζώα. αργότερα δε και στον άνδρα. Π φρ. *ο οβολός (ή το δίλεπτο) τής κήρας* αναφέρεται στο περιστατικό κατά το οποίο ο Ιησούς επαίνεσε μια φτωχή χήρα, επειδή συνεισέφερε στο χρηματοφυλάκιο τού ναού το ασήμαντο πο- σόν των δύο λεπτών, που όμως αποτελούσε όλη την περιουσία *χr\c* (Κ.Δ. Λουκ. 21. 1-4)|. **χηρεία** (η) |αρχ.| **1.** η κατάσταση τού χήρου / της χήρας **2.** το να μένει θέση ή αξίωμα κενό. Επίσης **χηρεμός** (ο) (σημ. Ι). **χηρευάμενος,** -η, -ο (λαϊκ.) ο χήρος (βλ.λ.). Επίσης **χηράμενος.** Ιετυμ. < *κηρεύω* + *-άμενος*, κατά τις μτχ. *ιστ-άμενος. ιπτ-άμενος* κ.ά., πβ. κ. *λεγ-άμενος*\. **χηρεύω** ρ. αμετβ. |αρχ.| {μτχ. ενεστ. χηρεύον. -ουσα, -ον | χήρεψα} **1.** χάνω τον/τη σύζυγό μου λόγω θανάτου: *στους δύο μήνες απ' όταν παντρεύτηκε.*, *κήρεψε* 2. (μτφ.) (για θέση ή αξίωμα) μένω κενός: *η θέση έχει κηρέψει από καιρό, αλλά κανείς δεν δέχεται να την αναλάβει.* **χήρος** (ο) ο άνδρας τού οποίου η σύζυγος έχει πεθάνει.
Ιετυμ. < αρχ. *κήρος*, ουσιαστικοπ. αρσ. τού επιθ. *κήρος* «στερημένος, έρημος» < *κήρα* (βλ.λ.)Ι- **χθαμαλός,** -ή. -ό (αρχαιοπρ.) αυτός που δεν έχει μεγάλο ύψος, χαμηλός αντ. ψηλός. **—χθαμαλότητα** (η) Ιμτγν.].
[ετυμ. αρχ. < *ghdhm-. συνεσταλμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στη λ. (βλ.λ.), με παραγ. επίθημα *-αλος*, πβ. κ. *άπ-α/.ός. όμ-αλός*]. **χθες** / **χτες** κ. **εχθές** Ιμτγν.} / **εχτές** επίρρ. **1.** την αμέσως προηγούμενη μέρα: ~ *γύρισα από το ταξίδι και σήμερα άρχισα δουλειά* | |
το βράδυ / γο *πρωί* συν. (λαϊκ.) ε(ψ)ές αντ. σήμερα, αύριο· φρ. **χθες-** *προχθές* τις τελευταίες δύο-τρεις μέρες, χωρίς να προσδιορίζεται επακριβώς: *- ήμαστε μαζί και τα λέγαμε* συν. τις προάλλες, το')ρα τελευταία 2. (συνεκδ.) στο πολύ πρόσφατο παρελθόν: *μέχρι ~ αγαπιόντουσαν και τώρα δεν μιλιούνται 3. χθες* (το) το παρελθόν: *το γο σήμερα και το αύριο τής ελληνικής γλώσσας.*
[ΕΤΥΜ, αρχ. επίρρ., τού οποίου το συμφωνικό σύμπλεγμα *χθ-* προξενεί ερμηνευτικά προβλήματα. Ορισμένοι μελετητές επιχείρησαν να αναλύσουν το επίρρ. έτσι. ώστε να αποτελείται από ένα δεικτικό πρόθεμα ακολουθούμενο από την Ι.Ε. ρίζα με τη σημ. «ημέρα»: *χθες* < *gh(i/e)-djcs, πβ. σανσκρ. hyah «χθες», αλβ. dje, λατ. heri (> γαλλ. hier, ισπ. aycr). αρχ. γερμ. kcstre (> γερμ. gcstern). αρχ. αγγλ. geostra-d;eg (> αγγλ. yestcr-day) κ.ά. Παρότι οι εν λόγω συνδέσεις θεωρούνται γενικά σωστές, η μορφολ. ποικιλία των τ. οδήγησε σε νεότερη υπόθεση, κατά την οποία *χθες* < *g/h(y)-cs. μηδενισμ. βαθμ. Ι.Ε. θ. *g/hey-, πράγμα που ερμηνεύει ικανοποιητικά τα σανσκρ. hyah (< *ghyes-). λατ. her-i (< *ghes-, με απλοποίηση), αρχ. ιρλ. (in-)dc (< *g/h-e(s)-), και εν τέλει φαίνεται οικονομικότερη. Δεν γίνεται πλέον αποδεκτή η υπόθ. περί θ. *dhghcs- (με μετάθεση των συμφώνων)}, **χθεσινοβραδινός,** -ή.-ό |1885| κ. **χτεσινοβραδινός** αυτός που συντελέστηκε το προηγούμενο βράδυ ή σχετίζεται με αυτό: ~ *είδηση / συμβάν / συγκέντρωση.* **χθεσινός,** -ή, -ό Ιμτγν.] κ. **χτεσινός 1.** αυτός που σχετίζεται με την προηγούμενη ημέρα: *η ~ μέρα κύλησε δύσκολα* 2. αυτός που δεν είναι καινούργιος, επίκαιρος ή φρέσκος: ~ *φαγητό* | | *Αυτά είναι ~ νέα! Τίποτα καινούργιο έχεις να μου πεις:* · 3. αυτός που είναι πολύ νέος ή πολύ πρόσφατος: ~ *υπάλληλος κι έχει και διεκδικήσεις:* | | *η λαθρομετανάστευση δεν είναι ~ φαινόμενο, υπάρχει από παλιά* ΣΥΝ. νέος ανί. παλιός.
χθόνιος, -α (λόγ. -ία), -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τη γη ή προέρχεται από τη γη: ~ *δυνάμεις* 2. αυτός που ζει κάτω από τη γη: - *θεοί / θεότητες / δαίμονες* συν. υποχθόνιος, υπόγειος λντ. επίγειος, υπέρ γειος. ουράνιος.
Ιετυμ. αρχ. < *χθων. -νός* (βλ.λ.). Η λ. συνδ. με σανσκρ. ksumyah «χοϊκός. γήινος», αρχ. ιρλ. duinc, ουαλ. dyn «άνθρωπος»|. **χθων** (η) {χθον-ός, -α [χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) **1.** η γη, το έδαφος, το ίδιο το χώμα: *αρχαία* ~ 2. μυθολ. **Χθων** (η) η θεότητα που αποτελεί προσωποποίηση τής Γης. ταυτίζεται με τη Γαία και θεωρείται μητέρα των Τιτάνων και των Γιγάντων, των Σειρήνων και τού Τυφώνα. [ετυμ. αρχ. λ., που συνδ. με σανσκρ. ksah «γη, έδαφος», ιρλ. da, λατ. humus, πολ. /.ΐβιηγ,αλλά η μορφολογική ποικιλία δεν επιτρέπει τον ακριβή προσδιορισμό τής κοινής Ι.Ε. ρίζας. Συνήθως διατυπώνεται η άποψη περί αναγωγής σε θ. *g/h-. από όπου προήλθαν με απλοποίηση οι ανώτερο) τ., αλλά αυτό θα άφηνε εκτός συστήματος τους χετ. τ. tekan. taknas. τοχ. tkam. tkanis (ίδια σημ.). Έτσι. έχει προταθεί Ι.Ε. ρίζα *dheghom- (δισύλλ.), με μηδενισμ. το πρώτο φωνήεν και αντιμετάθεση: *(dh)gh-om- > *ghdh-om-. άποψη αρκετά ικανοποιητική, αν και ορισμένοι θεωρούν ότι η ρίζα *ghdh- είναι η αρχική. Ούτως ή άλλως οι συγγενείς τ. επιβάλλουν την αποδοχή αρχικού θ. με ληκτικό -m-, βλ. κ. *χθαμ-αλός*|. **χι** (το) -*■ χει
χιάζω ρ. μετβ. {χίασ-α. -τηκα. -μένος} **1.** χαράζω σε (κάτι) γραμμές που σχηματίζουν «Χ» 2. χωρίζω (κάτι) σε σχήμα Χ 3. βάζω (ένα πράγμα) πάνω σε (άλλο), με τρόπο ώστε να σχηματίζουν Χ.
[ετυμ. μτγν. < αρχ. *χϊ/ χεΐ*\. **χιασμός** (ο)
|μτγν.| το χιαστό σχήμα.
χίαστί επίρρ. (λόγ.) σε σχήμα Χ: *τοποθετήστε τις λωρίδες* - | | *τοποθέτησαν τα όπλα* ~ συν. σταυροειδώς, σταυρωτά. ** σχολιο λ. *-ί.* [ετυ.μ. μτγν. < *χιάζω* + επιρρ. κατάλ. -ί, πβ. κ. *ιππαστ-ί*\. **χιαστός,** -ή, -ό [μτγν.] **1.** αυτός που σχηματίζει Χ. τὺ οποίου τα μέλη διασταυρoινονται ΣΥΝ. σταυροειδής, σταυρωτός 2. γλΕϊγς. *χιαστό σχήμα* το ρητορικό σχήμα κατά το οποίο δύο προτάσεις παρουσιάζουν την ίδια συντακτική και σημασιολογική δομή, αλλά οι όροι τής μιας πρότασης είναι σε αντίστροφη θέση από αυτούς τής άλλης, π.χ..- *οι γονείς χαίρονται τα παιδιά και τα παιδιά τους γονείς* | | «η *Γκιώνα λέει τής Λιάκουρας κι η Λιάκουρα τής Γκιώνας»* (δημοτ. τραγ.) [[«*μέρα και νύχτα περπατεί, νύχτα και μέρα λέει»*(δημοτ. τραγ.) συν. χιασμός.
I.V. (το) (Human Immunodeficiency Virus) ιατρ. ο ιός τής ανθρώπινης ανοσοποιητικής ανεπάρκειας (βλ. κ. λ. *έιτζ).* **χιβάδα** (η) » αχηβάδα
Χιλή (η) (ισπ. Rcpublica de Chile = Δημοκρατία τής Χιλής) κράτος τής Ν. Αμερικής με πρωτεύουσα το Σαντιάγο, επίσημη γλώσσα την Ισπανική και νόμισμα το πέσο. **– Χιλιανός** [18911 κ. (λαϊκ.) **Χιλιάνος** (ο). **Χιλιανή** (η), **χιλιάνικος,** -η, -ο.
[ετυμ. Μεταφορά τού γαλλ. Chili (οπτικό δάνειο) < ισπ. Chile, αγν. ετύμου. ίσως ανάγεται σε ινδιάνικη λ.|. **χίλια** (το) }άκλ.} εννιακόσια ενενήντα εννέα συν ένα. ο αριθμός 1.000 (βλ. κ. λ. *αριθμός.* ΙΙΙΝ). σχολιο λ. *συνίζηση.*
[κτυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού αρχ. *χί/.ιοι* (βλ.λ.)]. **χιλιάδα** (η) **1.** το σύνολο που αποτελείται από χίλια αντικείμενα ή μονάδες: *μία ~ διαφημιστικά έντυπα* | | *κόστος τριών - δραχμών* 2. μλθ. το σύνολο των χιλίων μονάδων, το οποίο με τη σειρά του θεωρείται νέα μονάδα: *να Βρεθούν οι μονάδες, οι δεκάδες, οι εκατοντάδες και οι ~ των παρακάτω αριθμών* 3. *χιλιάδες* (οι) (α) πάρα πυλλοί / -ές / -ά: *έχω - πράγματα στο κεφάλι μου* | | *έχω ~ υποθέσεις να τακτοποιήσω* | | *του τα χω πει ~ φορές και δεν λέει να τα καταλάβει* συν. άπειρος αντ. λίγος (β) (ενν. *δραχμές)* πάρα πολλά χρήματα-, γο *δώρο κόστισε* [ετυμ. < αρχ. *χιλιάς. -άδος* < *χίλιοι* (βλ.λ.)]. **χιλιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιμεσν.] {χίλιασα} ♦ **1.** (αμετβ.) γίνομαι ή είμαι χιλίων χρόνων φρ. (ευχετ.) *να τα χιλιάσ-εις/ -ετε* (ως ευχή σε γενέθλια) να ζήσεις / ζήσετε χίλια χρόνια, να ζήσεις / ζήσετε πολύ: *Χρόνια πολλά! ~!* (πβ. *να τα εκατοστήσεις / -ετε)* ♦ (μετβ.) 2. αυξάνω (κάτι), ώστε να φθάσει να αντιστοιχεί ποσοτικά με τον αριθμό Ι.000
(κατ' επέκτ.) αυξάνο) (κάτι) σε πολύ μεγάλο αριθμό,
χιλιάκις επίρρ. ► χιλιο-, -άκις
χιλιάκριβος, -η, -ο πάρα πολύ σημαντικός συναισθηματικά, πάρα πολύ αγαπητός: ~ μου *αγάκη* ΣΥΝ. μυριάκριβος, μονάκριβος, πολυα- γαπημένος.
χιλιαπλάσιος, -α. -ο κ. **χιλιοπλάσιος** -► χιλιο-, -πλάσιυς **χιλιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** μηχανή χιλίων κυβικών εκατοστών 2. (παλαιότ.) δοχείο (συνήθ. νερού, κρασιού ή λαδιού) με χωρητικότητα δυόμισι οκάδες (βλ. λ. *αριθμός*, ιιιν.).
[εγυμ. < *χίλια* + παραγ. επίθημα *-άρα* (βλ.λ.)]. **χιλιάρικο** (το) **1.** χαρτονόμισμα αξίας χιλίων δραχμών συν. (επίσ.) χι- λιόδραχμο. (αργκό) χήνα 2. (παλαιότ.) δοχείο (συνήθ. νερού, κρασιού ή λαδιού) με χωρητικότητα δυόμισι υκάδες (βλ. λ. *αριθμός*, ΠΙΝ.). **—** (υποκ.) **χιλιαρικάκι** (το) (σημ. \ ).
[ετυμ. < *χίλιες* (δραχμές) + παραγ. επίθημα *-άρικο* (βλ.λ.)|. **χιλιάρικος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που αποτελείται από χίλιες μονάδες, από χίλια μέρη.
|Πιύ.μ. < *χίλια* + παραγ. επίθημα *-άρικος.* πβ. κ. *(ε)κατοστ-άρικος].* **χιλιαρχία** (η) [αρχ.| {χιλιαρχιών] **1.** στρατιωτικό σώμα που αποτε- λείται από χίλιους στρατιώτες 2. το να είναι κανείς χιλίαρχος.

χιλιο- *α' συνθετικό (δηλώνει υπερβολή)* χιλιοβασανισμένος, -η, -ο χιλιο-Γραμμένος, -η. -ο χιλιο-διαβασμένος, -η, -ο χιλιο-ζωγραφισμένος. -η, -ο **χιλιο-ιδρωμένος,** -η, -ο χιλιο-μαγειρεμένος, -η, -ο **χιλιο-μανταρισμένος,** -η, -ο **χιλιο-μετρημένος,** -η, -ο **χιλιο-μπαλλωμένος,** -η. -ο **χιλιο-ξακουσμενος,** -η, -ο **χιλιο-παιγμένος,** -η, -ο **χιλιο-περπατημένος,** -η, -ο **χιλιο-ραμμένος,** -η, -ο **χιλιο-σταυρωμένος,** -η, -ο **χιλιο-στερημένος,** -η, -ο **χιλιο-σφουγγαρισμένος,** -η. -ο **χιλιο-σχεδιασμένος,** -η, -ο **χιλιο-τραγουδισμένος,** -η, -ο **χιλιο-τρακαρισμένος,** -η. -ο **χιλιο-φιλημένος,** -η, -ο **χιλιο-χαραγμένος,** -η. -ο **χιλιο-χτυπημένος,** -η, -ο

χιλίαρχος (ο) {χιλιάρχ-ου | -ων. -ους) ο διοικητής σώματος αποτε- λούμενου από χίλιους στρατιώτες: *Ρωμαίος* Πtym. αρχ. < *χιλι(ο)- + -(χρχος < άρχω).* **χιλιασμός** (Ο) δοξασία η οποία χαρακτηρίζεται από την προσδοκία τής επίγειας βασιλείας τού Μεσσία. που θα διαρκέσει χίλια χρόνια και θα ολοκληρωθεί με τη Δευτέρα Παρουσία. — χιλιοστής (ο) Ιμτγν.]. **χιλιάστρια** (η), χιλιαστικός,-ή, -ό.
ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *χιλιαστής* < *χιλιάζω* «είμαι χιλίων ετών» < αρχ. *χίλιοι J.*

χιλιετηρίδα (η) **1.** η συμπλήρωση περιόδου χιλίων ετών και ο εορτασμός τής επετείου αυτής **2.** το διάστημα χιλίων ετών ΣΥΝ. χιλιετία.
σχολιο λ. *-ετία.*
[ΕΓΥΜ. < μτγν. *χιλιετηρίς. -ίδος < χιλι(ο)- + -ετηρίς < έτος].* **χιλιετής,** -ής. -ές {χιλιετ-ούς | -είς (ουδ. -ή)! (λόγ.) αυτός που διαρκεί χίλια χρόνια: *η - παρουσία τού Βυζαντίου* ΣΥΝ. χιλιόχρονος. σχολιο λ. *-ης. -ης, *ες.*
]ΕΤΥΜ. αρχ. < *χιλκο)- + -ετής < έτος].* **χιλιετία** (η) Ιμτγν.] {χιλιετών} το χρονικό διάστημα χιλίων ετών: «*Η Βυζαντινή* ~» (τίτλος βιβλίου τού Η.-G. Beck) ΣΥΝ. χιλιετηρίδα. σχολιο λ. *-ετία. συνίζηση.* **χιλιο-** κ. **χιλιό-** κ. **χιλι-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι:
ισούται αριθμητικά με τον αριθμό χίλια (1.000): *χιλιό-χρονος* 2. έχει γίνει αμέτρητες φορές: *χι?ao-τραγουδισμένη, χιλιο-ειπωμένο.*
{εγωμ. *Α'* συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *χιλι-ετής),* που προέρχεται από το επίθ. *χίλιοι* (βλ.λ.). Χρησιμοποιείται επίσης ως απόδ. τού kilo- (< *χίλιοι)* σε ελληνογενείς ξέν. όρους, πβ. αγγλ. kilogramme «χιλιόγραμμο», kilo-metre ««χιλιόμετρο»], **χιλιόγραμμο** (το)]1801| {χιλιογράμμ-ου | -ων] (επίσ.) η μονάδα μετρήσεως (τού βάρους ή τής μάζας) που ισοδυναμεί με 1.000 γραμμάρια και ανήκει στο Διεθνές Σύστημα ΣΥΝ. κιλό.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. kilogramme], **χιλιογραμμόμετρο** (το) [1876]]χιλιογραμμομέτρ-ου j -ων[φυς. (παλαιότ.) μονάδα μέτρησης τής ροπής μιας δύναμης. fΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. kilogrammetrcj. **χίλιόδραχμο** (το) 11865] {χιλιοδράχμ-ου | -ων} (επίσ.) το χαρτονόμισμα των χιλίων δραχμών συν. χιλιάρικο, **χιλιοειπωμένος,** -η, -ο αυτός που έχει ειπωθεί πολλές φορές και συνήθ. έχει καταντήσει κουραστικός: - *ιστορία / αστείο / ανέκδοτο / φράση / κλισέ.*
χιλιοευχαριστώ ρ. μετβ. Ιχιλιοευχαριστείς... **|** χιλιοευχαρίστησα} εκδηλώνω μεγάλη ευγνωμοσύνη σε (κάποιον που μου προσφέρει κάτι): *σας - που με φέρατε στο σπίτι* αντ. χιλιοπαρακαλώ. **χίλιοι,** -ιες, -ια {χιλίων} **1.** αυτός που ανέρχεται ποσοτικά στον αριθμό χίλια (Ι.000): ~ *στρατιώτες ί έντυπα / θέσεις* (βλ. κ. λ. *αριθμός.* ιιι.Ν.) · φρ. (λόγ.) *επί τοις χιλίοις* / (καθημ.) *στα χίλια* για να δηλωθεί το ποσοστό επί χιλίων μονάδων στο οποίο γίνεται αναφορά (κυριολεκτικά ή μεταφορικά): *δεν έχει πιθανότητες ούτε ένα - να γ/.υτώσει* 2. (επιτατ.) πάρα πολλοί, αναρίθμητοι: - *φορές σ' το έχω πει να προσέχεις. αλλά εσύ δεν βάζεις μυαλό* || *με τα - ζόρια* (πολύ δύσκολα) || *με τα - Βάσανα* (πολύ δύσκολα) || ~ *ευχαριστώ / παρακάλια* συν. άπειρος, αναρίθμητος αντ. λίγος· φρ. (α) *χίλια δυο* πολλά και διάφορα: *μας είπε ~ πράγματα απ' τα ταξίδια* του (β) *Χίλιες και μια νύχτες* συλλογή από παραμύθια, μύθους, περιπέτειες και ερωτικές ιστορίες, με περσική και ινδική προέλευση, που έγιναν γνωστά από την αραβική τους μετάφραση μετά τον 16ο αι. (γνωστότερα είναι: *Ο Σεβάχ ο θαλασσινός, Το ?·.υκνάρι τού* Αλλαντίν, *Οαλή Μπαμπά και οι σαράντα κ?^έφτες* κ.ά.).
[ετυμ. αρχ. < **χέσ/λθΐ* (πράγμα που ερμηνεύει τους διαλεκτ. τ.: ιων. *χείλιοι.* δωρ. *κήλιοι,* αιολ. *κέλ/.ιοι)* < Ι.Ε. **gheslo-* ««χίλιοι». Ωστόσο, δυσκολίες προκαλεί η επιχειρηθείσα σύνδεση με τα συνώνυμα σανσκρ. sahasram, αβεστ. hazarjrsm. αφού δεν έχει επιβεβαιωθεί κάποια από τις προτεινόμενες ετυμολ. πορείες. Η εκδοχή τής ανάλυσης sahas-ra < **scghcs-lo,* που θα οδηγούσε σε συσχέτιση με τη ρίζα **segh-* τού ρ. *έκω.* είναι μορφολογικώς απρόσφορη. Κατ' άλλη άποψη, ο σανσκρ. τ. πρέπει να αναλυθεί ως sa-hasra < **sm-gheslo-,* όπου το **sm-* αποτελεί τη συνεσταλμ. βαθμ. τού προθέματος sa- (πβ. κ. *εκατόν,* τοχ. sas «ένα»). Αν και η δεύτερη υπόθεση φαίνεται πιο πιθανή. η Ι.Ε. δεν διέθετε κοινή ρίζα με τη σημ. «χίλιοι»],
χιλιόκυκλος (ο) {-ου κ. -ύκλυυ | -ων κ. -ύκλων. -ους κ. -ύκλους} φυς.- ιιληροφ. μονάδα συχνότητας που ισούται με χίλια χερτς (βλ.λ.) · το κιλοχέρτς.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. kilocycle|. **χιλιόλιτρο** (το) {18561 {χιλιολίτρ-ου | -ων} μονάδα μέτρησης όγκου και χωρητικότητας, που αντιστοιχεί σε χίλια λίτρα.
[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. kilolitre|. **χιλιομέτρηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μέτρηση μιας απόστασης σε χιλιόμετρα, **χιλιομετρητής** (ο) όργανο με το οποίο μετρείται μια απόσταση σε χιλιόμετρα ΣΥΝ. κοντέρ,
χιλιομετρικός, -ή. -ο] 1833] αυτός που μετρείται ή υπολογίζεται σε χιλιόμετρα: - *απόσταση.* - χιλιομετρικά επίρρ. **χιλιόμετρο** (το) {χιλιομέτρ-ου | -ων} (συντομ. χλμ.) μονάδα μήκους που αντιστοιχεί σε χίλια μέτρα και χρησιμοποιείται για τη μέτρηση μεγάλων αποστάσεων φρ. (σκωπτ.) *όρθιο χιλιόμετρο* για πολύ ψηλό άνθρωπο.
Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. kilomeirc]. **χιλιομετροδείκτης** (ο) {χιλιομετροδεικτών} οδικό σήμα στο πλάι των μεγάλων εθνικών ή διεθνών οδών. με το οποίο δηλώνεται το τέλος ή το μέσο κάθε χιλιομέτρου και στυ οποίο αναγράφεται -στην πρώτη περίπτωση- η απόσταση τού σημείου αυτού από την αρχή τής μέτρησης.
χιλιοπαρακαλώ (κ. -άω) ρ. μετβ. {χιλιοπαρακαλ-άς κ. -είς... | χιλιο-παρακάλεσ-α. -τηκα, -μένος) ζητώ ικετευτικά (κάτι): *τον χιλιοπαρα- κάλεσα, χρυσό τον έκανα · ούτε να μ' ακούσει δεν ήθελε!* συν. θερμο- παρακαλώ, ικετεύω, **χιλιοπλάσιος,** -α, -ο -» χιλιαπλάσιος
χιλιοστημόριο (το) [1856] {χιλιοστημορί-ου] -ων} **1.** το ένα από τα χίλια ίσα μέρη στα οποία μοιράζεται ένα σώμα ή μια ποσότητα συν. χιλιοστό 2. (συνεκδ.- μτφ.) πάρα πολύ μικρή ποσότητα: - *αγάπης / ενδιαφέροντος.*
|ΕΤΥΜ. < *χιλιοστός + μόριο.* πβ. κ. *κολλοστη-μόριο*|. **χιλιοστό** (το) * χιλιοστός
χιλιοστο- κ. **χιλιοστό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων οι οποίες δηλώνουν τη διαίρεση ορισμένης μονάδας σε 1.000 ίσα μέρη: *χιλιοστό-μετρο.*
[ΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Ν. Ελληνικής, που απαντά σε μεταφρ. δάνεια ως απόδ. τού διεθν. milii-, λ.χ. γαλλ. milli-grammej. **χιλιοστόβαρο** (το) ΝΑΥΤ. μονάδα μετρήσεως τής ατμοσφαιρικής πίεσης.
]ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. millibar (νόθο σύνθ.) < milii- (< λατ. mille «χίλιοι») + -bar < *βάρος].* **χιλιοστόγραμμο** (το) 11866] {χιλιοστογράμμ-ου | -ων} μονάδα μετρήσεως τού βάρους που ισοδυναμεί με το ένα χιλιοστό τού γραμμαρίου: *κάθε δισκίο περιέχει ένα ~ τής τοςικής* ουσίας συν. μίλι- γκράμ.
11:γωμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. milligramme (νόθο σύνθ.) < milli- (< λατ. mille «χίλιοι) + -gramme < *γράμμα*]. **χιλιοστόλιτρο** (το) {χιλιυστολίτρ-ου | -ων} μονάδα μετρήσεως τού όγκου (υγροιν και αερίων) που ισοδυναμεί με το ένα χιλιοστό τού λίτρου.
[είυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. millilitre (νόθο σύνθ.) < milli- (< λατ. mille «χίλιοι») + -litre (< αρχ. *λίτρο*0|. **χιλιοστόμετρο** (το) [1839] {χιλιοστομέτρ-ου | -ων| μονάδα μετρήσεως τού μήκους που ισοδυναμεί με το ένα χιλιοστό τού μέτρου συν. μιλιμέτρ. χιλιοστό.
[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. millimetre (νόθο σύνθ.) < milli- (< λατ. mille ««χίλιοι») + metre (< αρχ. *μέτρον)].* **χιλιοστός,** -ή, -ό (επίσης γράφεται 1000ός στην αραβική αρίθμηση, Λ ή .α στην ελληνική και Μ στη λατινική) **1.** αυτός που αντιστοιχεί σε σειρά στυν αριθμό χίλια (1.000): ο ~ *πελάτης μας κερδίζει πολύτιμα δώρα* 2. (συνεκδ.) αυτός που έχει επαναληφθεί πάρα πολλές φορές: *για - φορά σού το λέω!* συν. πολλοστός, εκατοστός *3. χιλιοστό* (το) (α) καθένα από τα χίλια ίσα μέρη, στα οποία διαιρείται ένα σύνολο συν. χιλιοστημόριυ (β) καθεμία από τις χίλιες υποδιαιρέσεις τού μέτρου συν. χιλιοστόμετρο, μιλιμέτρ (γ) στρατ. η μονάδα μέτρησης γωνιών στυ πυρυβολικό (δ) μετεωρ. μονάδα οργάνου για τη μέτρηση τού ύψους των κατακρημνισμάτων που έπεσαν σε ένα δεδομένο σημείο κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου: *η συνεχής και ήρεμη βροχή πέφτει με ρυθμό* 5 *χιλιοστών ανά ώρα* || *«70 χιλιοστά βροχής σε ένα δωδεκαήμερο προκάλεσαν πλημύρες»* (εφημ.) (βλ. κ. λ. *αριθμός.* Η1Ν.).
[f.tym. αρχ. < *χίλιοι +* παραγ. επίθημα *-οστός,* κατ' αναλογίαν προς τυ *είκοσ-τός* (πβ. κ. *έκατοστος)].* **χιλιοφορεμένος,** -η, -υ αυτός που έχει φορεθεί πολλές φορές και έχει φθαρεί (τυ υλικό τυυ) ή έχει κουράσει αυτόν που τον φορά: ~ *ρούχο* / (μτφ.) *ιδέες* ΣΥΝ. πυλυφορεμένος. **χιλιόχρονα** (τα) ► χιλιο-, -χρονα
χιλιοχρονίτικος, -η. -ο **1.** αυτός που ζει ή διαρκεί χίλια χρόνια συν. χιλιόχρονος 2. ο πολύ παλιός: *Λυτό το - σακάκι θα φορέσεις: Τόσα καινούργια ρούχα έχεις!*
χιλιόχρονος, -η. -ο 11831] **1.** αυτός που ζει ή διαρκεί χίλια χρόνια: ~ *δέντρο / ιστορία* ΣΥΝ. χιλιετής, χιλιοχρονίτικος 2. (ευχετ.) να ζήσεις / ζήσετε πυλλά χρόνια: - / *Να σε χαίρονται οι δικοί σου!* ΣΥΝ. πολύχρονος.
χιλιοψηφιολεξη (η) {-ης κ. -έξεως] -έξεις, -έξεων} ΠΛΙΡΟΦ. μονάδα μέτρησης μεγέθους αρχείου πυυ αντιστοιχεί σε 1.024 χαρακτήρες ή ψηφιυλέξεις (bytes).
Χιλων (ο) {Χίλων-ος. -α} ο *Λακεδαιμόνιος·* ένας από τους επτά σοφούς τής αρχαιότητας, περίφημυς για τα αποφθέγματά του (6ος αι. π.Χ.). Επίσης **Χίλωνας.**
[γ.τυμ. αρχ. κύρ. όν. < *χιλός'*< χλωρό χόρτο χρησιμοποιούμενο κυρ. ως τροφή αλόγων», αγν. ετύμυυ]. **χίμαιρα** (η) {χιμαιρών} **1.** προϊόν τής φαντασίας, επιθυμία που δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί: *κυνηγώ χίμαιρες \] η ~ τού απολύτου ' τού καλού / τής ευτυχίας / τού ιδανικού συντρόφου* συν. ουτοπία, αυταπάτη · 2. βιολ, κάθε υργανισμός ή ιστός που έχει πρυκύψει από τον συνδυασμό δύο ή περισσοτέρων τύπων κυττάρων με άλλη γενετική προέλευση · 3. ζωολ. ψάρι που ζει σε μεγάλα βάθη με παράξενη όψη, μακρόστενο σώμα. ασημί ή σκυύρυ χρο'ίμα και με ουρά πυυ μοιάζει με μαστίγιο **4.** μυθολ, (με κεφ.) τέρας με οο)μα λιυνταριυύ. από τη ράχη τυύ υπυίυυ εκφυόταν λαιμός και κεφάλι κατσίκας, ενώ η ουρά του κατέληγε σε κεφάλι φιδιού· το σκότωσε ο Βελλερεφόντης. [εγυμ. αρχ. λ., που συνδ. με το αρχ. ουσ. *χίμαρος* «τράγος» και ανάγεται σε **χίμαρ-]α* < **ghim-r-.* μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **gheim-* <«χειμώνας» (βλ. λ. *χειμώνας),* πβ. αρμ. jmern «χειμώνας», διαλεκτ. νορβ. gimbcr ««προβατίνα που δεν έχει αποκτήσει μικρά», λατ. bimus «διετής» (για ζώα) (< **bi-himos*) κ.ά.). **χιμαιρικός,** -ή, -ό L18551 **1.** αυτός που αποτελεί προϊόν τής φαντασίας: *τον κυνηγούν ~ μορφές και ανείπωτοι εφιάλτεςΣΥΧ.* φανταστικός, ψεύτικος αντ. πραγματικός, αληθινός 2. αυτός που δεν μπορεί

να πραγματοποιηθεί, που δεν είναι εφαρμόσιμος: ~ *όνειρα ι* ελπίδάς / *προσδοκίες / στόχοι* συν. απραγματοποίητος, ουτοπικός αντ. πραγματοποιήσιμος, ρεαλιστικός. – **χιμαιρικ-ά / -ώς** [I888] επίρρ. **χιμαιροκυνηγός** (ο) (μτφ.-λογοτ.) αυτός που προσπαθεί να πραγματοποιήσει ουτοπικά πράγματα ή επιθυμίες. **χίμετλθ(ν)** (το) {χιμέτλ-ου | -ων} ιατρ. (αρχαιοπρ. συνήθ. στον πληθ. *χίμετλα)* οι χιονίστρες.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *χίμετ?.ον* < θ. *χιμ-* Κ **ghim-*. μηδενισμ. βαθμ. τού Γ.Η. **gheim-* «χειμώνας», πβ. σανσκρ. IιΪΓηά«κρύο, χιόνι», λατ. bimus < **bi- himus* «διετής, δηλ. αυτός που πέρασε δύο χειμώνες» κ.ά.) + παραγ. επίθημα *-ε-θλονί -ε-τλον\.* **χιμίζω** ρ. **-►** χυμώ

χίμπαντζής κ. **χιμπατζής** (ο) {χιμπαντζήδες} **1.** ανθρωποειδής πίθηκος που ζει στην τροπική Αφρική, έχει ευκίνητα χείλη και χέρια, είναι έξυπνο ζώο. εξημερώνεται εύκολα και είναι ιδιαίτερα δημοφιλής σε τσίρκα και ζωολογικούς κήπους 2. (μτφ.) πολύ άσχημος άνθρωπος: *τέτοια κούκλα να κυκλοφορεί μ' έναν κακάσχημο, μ'έναν-!* ΣΥΝ. πιθηκομούρης, τέρας λντ. κούκλος.

(ΗΤΥΜ. < αγγλ. chimpanzee (οπτικό δάνειο) < chimpenzi / kimpenzi, από διαλεκτ. τ. τής γλώσσας τού Κονγκό | . **χιμώ** ρ. + χυμώ

hinc et nunc λατ. (προφέρεται *χινκ ετ νουνκ)* ελλην. *εδώ και τώρα-* αυτή τη συγκεκριμένη στιγμή, αμέσως, **χινοπωριάτικος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που σχετίζεται με το φθινόπωρο: ~ *ήλιος / θάλασσα / βροχή* ΣΥΝ. φθινοπωρινός. – **χινοπωριάτικο** επίρρ.

χινόπωρό (το) (λαϊκ.) το φθινόπωρο (βλ.λ.).

[ετυμ. < *φθινόπωρο*, με την παρετυμολ. επίδρ. τού ρ. *κύνω].* **χιονάνθρωπος** (ο) {-ου κ. -ώπου **|** -τον κ. -ώπων. -ους κ. -ώπους[**1.** ομοίωμα ανθρώπου που κατασκευάζεται από χιόνι: *ένας ~ με μύτη ένα καρώτο, μάτια από κουμπιά και καπελάκι στο κεφάλι 2. χιονάνθρωπος των Ιμαλαΐων* το τερατώδες πλάσμα στο οποίο απέδωσαν ίχνη που έμοιαζαν με τεράστιες πατημασιές στην περιοχή όπου τα χιόνια δεν λειώνουν ποτέ συν. γέτι.

[ΕJ ΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. snow-man | . **χιονάτος,** -η. -ο [μεσν.Ι αυτός που έχει το άσπρο χρώμα τού χιονιού:

ασπρόρουχα συν. χιονόλευκυς, κάτασπρος, πάλλευκος ανγ. κατά- μαυρος.

χιονένιος, -ια, -ιο αυτός που μοιάζει με χιόνι, που έχει το λευκό χρώμα τού χιονιού ή είναι φτειαγμένος από χιόνι, **χιόνι** (το) {χιον-ιού **|** -ιών} **1.** το καιρικό φαινόμενο κατά το οποίο οι υδρατμοί τής ατμόσφαιρας παγώνουν, παίρνουν τη μορφή κρυστάλλων και συνενώνονται σε νιφάδες πέιοτοντας στη γη 2. (συνεκδ.) οι ίδιες οι νιφάδες, αλλά και το στρώμα που σχηματίζουν πάνω στην επιφάνεια τής γης: *ρίχνει / πέφτει βαρύ - || αποκλειστήκαμε από τα ~ |{ κάτασπρο / πυκνό / λασπωμένο / ψιλό / μαρτιάτικο ~* jj *σωρός από* ~1| *σκι στο ~* φρ. (α) (παροιμ.) *μαθημένα τα βουνά ατα ι απ' τα χιόνια* βλ. λ. *βουνό* (β) *ααν τα χιόνια!* για κάποιον που κάνει την εμφάνισή του μετά από μεγάλη απουσία 3. μετεωρ. *γραμμή διαρκούς / αιώνιου χιονιού* το χαμηλότερο σημείο πάνω από το οποίο το χιόνι δεν λειώνει πυτέ. ούτε καν στη διάρκεια τού καλοκαιριού 4. (μτφ. στην τηλεόραση) το σύνολο τον παρασίτων που εμφανίζονται στην οθόνη σαν μικρές κουκκίδες λόγω τής κακής μετάδοσης ή λήψης τύ σήματος, με αποτέλεσμα να μη βλέπει κανείς καθαρά την εικόνα 5. (μτφ. ως επίθ.) (α) αυτός που είναι εξαιρετικά άσπρος: *ασπρόρουχα ~ || μαλλιά -* ΣΥΝ. κάτασπρος, ολόλευκος, χιονάτος (β) αυτός που είναι ενοχλητικά κρύος, ψυχρός: *- είναι τα χέρια σου. 'ι ίλα να ζεσταθείς!* συν. μπούζι, πάγος, ψυγείο. – (υποκ.) **χιονάκι** (το), **χιονοειδής,** -ής. -ές Ιμτγν.]. ιχολιο λ. *βροχή.*

| ητυμ. < μεσν. *χιόνιον*, υποκ. τού αρχ. *χιών*, *-όνος* < **χιώμ* < **gh(ijyom-* (μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *~gheim-* «χειμώνας»), που συνδ. με αρμ. jiwn «χιόνι», λατ. hiems «χειμώνας» κ.ά. Ηλ. κ. *χειμώνας\.* **χιονιάς** (ο) {χιονιάδες} πολύ βαρύς καιρός που συνοδεύεται από χιονοπτώσεις: γο *γύρισε σε ~* (ο καιρός) συν. χιονιστής. Επίσης **χιονιά** (η).,

χιονίζει ρ. αμετβ. απρόσ. [αρχ.] {χιόνισ-ε. -μένος} πέφτει χιόνι: ~ *από νωρίς, αλλά δεν λέει να το στρώσει* |[*χιονισμένα βουνά / κορφές* (που έχουν καλυφθεί από χιόνι), **χιονιστής** (ο) [1816] **1.** πολύ βαρύς καιρός που συνοδεύεται από χιόνι ιυν. χιονιά, χιονιάς 2. πάρα πολύ ψυχρός άνεμος που συνήθ. προ- μηνύει χιονοπτώσεις ή και προέρχεται από μέρη όπου έχει χιονίσει: *φύσηξε ~.*

χιονίστρα (η) Ιχιονιστρών} ιατρ. (στον πληθ.) δερματοπάθεια που εμφανίζεται με διόγκωση των άκρων, τής μύτης και των αφτιών, τοπική ευαισθησία και καυσαλγίες και οφείλεται σε υπερβολικό ψύχος· εκδηλώνεται κυρ. τον χειμώνα ΣΥΝ. χίμετλο(ν).

ΙιΤΥΜ. < *χιονίζω* + παραγ. επίθημα *-τρα*, πβ. κ. *σφουγγαρίσ-τρα].* **χιονοβολή** (η) [1888J (λόγ.) ο χιονοπόλεμος (βλ.λ.) συν. χιονοβόλημα.

Επίσης**ρ(ΐονοβολία** | I812 | . **χιονοβολημα** (το) | J887j {χιονοβολήμ-ατος | -ατα, -άτων} ο χιονοπόλεμος ΣΥΝ. χιυνοβολία. χιονοβολή, **χιονοβόλος,** -ος, -ο (λόγ.) αυτός που ρίχνει χιόνι.

(ετυμ. μτγν. < *χιο)ν, -όνυς* + *-βόλος* < *βά/^/..ω\.* **χιονοβολώ** ρ. μετβ. [μτγν.) Ιχιονοβολείς... | χιονοβόλ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} καλύπτω με χιόνι, **χιονοβροχή** (η) [1891) βροχόπτωση που συνοδεύεται από χιονόπτωση συν. χιονόβροχο, χιονόνερο, **χιονόβροχο** (το) βροχή μαζί με χιόνι που είτε διατηρείται και μετά την πτώση του είτε λειώνει καθώς πέφτει: *ρίχνει* ~ συν. χιονόνερο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *βροχή.*

χιονοδρομία (η) (18861 {χιονοδρομκόν) (επίσ.) αθλ. το άθλημα (ολυμπιακό αγώνισμα) κατά το οπιίο οι αθλητές φορούν μακριά και φαρδιά πέδιλα στα πόδια (χιονοπέδιλα). ο>στε να μπορούν να γλιστρούν πάνω στην επιφάνεια τού χιονιού ή και να κάνουν άλματα από ένα σημείο σε άλλο, χρησιμοποιώντας συνήθ. δύο βοηθητικά ραβδιά: *κύ- πελλο χιονοδρομίας* ιυν. σκι. **χιονοδρομικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τη χιονοδρομία και τους χιονοδρόμους: ~ *αγώνες ' εγκαταστάσεις / εξοπ/ασμός·* φρ. *χιονοδρομικό κέντρο* το χιονοδρόμιο (βλ.λ.). **χιονοδρόμιο** (το) {χιονοδρομί-ου [-ο)ν} τόπος κατάλληλος για χιονοδρομίες. με ειδικές πίστες (διαφορετικού βαθμού δυσκολίας), καθώς και συναφείς χώρους άθλησης και ψυχαγωγίας συν. χιονοδρομικό κέντρο.

χιονοδρόμος (ο/η) **1.** (κυριολ.) πρόσωπο που περπατά στο χιόνι 2. αθλητής τής χιονοδρομίας ιυν. σκιέρ.

|ΗΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Schneeschuhlaufer|. **χιονοειδής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {χιονοειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)} χιονώδης (βλ.λ.), ^ σχόλιο λ. *-ης. -ης, -ες.*

χιονοθύελλα (η) [1870J {χιονοθυελλών} πολύ δυνατός άνεμος που συνοδεύεται από χιονόπτωση: *οι ορειβάτες αντιμετώπισαν βαριά* ~. [ΕVΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Schncesturm]. **χιονόλευκος,** -η. -ο 11835] αυτός που έχει το λευκό χρίόμα τού χιονιού: - *καθαριότητα* ΣΥΝ. χιονάτος, πάλλευκος. κάτασπρος.

ΙϋΥΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. schneeweiii] · **χιονόμαλλος,** -η, -ο j I860) αυτός τού οποίου τα μαλλιά είναι λευκά σαν το χιόνι: ~ *γιαγιά* ΣΥΝ. ασπρομάλλης, **χιονομετρία** (η) Ιχωρ. πληθ.) μετεωρ. η μέτρηση τού ύψους των χιονοπτώσεων ανά περιοχή με ειδικά όργανα, **χιονομετρικός,** -ή, -ό μετεωρ. αυτός που σχετίζεται με το χιονόμε- τρο και τη χιονομετρία. - ··· **χιονομετρικ-ά / -ώς** επίρρ. **χιονόμετρο** (το) {χιονομέτρ-ου | -ων) μετεωρ. το όργανο με το οποίο γίνεται η μέτρηση των χιονοπτώσεων ανά περιοχή, **χιονόμπαλα** (η) Ιδύσχρ. χιονομπαλών} μπάλα από χιόνι στο μέγεθος περίπου τής παλάμης τού χεριού, την οποία πετούν ο ένας στον άλλον, όσοι παίζουν χιονοπόλεμο ΣΥΝ. χιονόσφαιρα, **χιονόνερο** (το) βροχή και χιόνι, που διατηρεί τη μορφή του ή λειώνει, καθώς πέφτει: *ρίχνει* ~ συν. χιονόβροχο. σχολιο λ. /rowSovroc. **χιονονιφάδα** (η) [1895J η νιφάδα τού χιονιού: *άσπρες, τρελές* ~. **χιονοπέδιλο** (το) [1891] |-υυ κ. -ίλου | -ων κ. -ίλων} ειδικό πέδιλο, ένα για κάθε πόδι ή έ.να και για τα δύο, με μεγάλο μήκος και φαρδιά βάση, που προσαρμόζεται σταθερά στο πόδι και επιτρέπει σε όποιον το φορά να γλιστρά ή να κάνει άλματα και να προσγειώνεται πάνω στο χιόνι (πβ. λ. *χιονοδρομία).*

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Sehneeschuh]. **χιονοπόλεμος** (ο) [18871 το παιχνίδι κατά το οποίο ρίχνει υ ένας στον άλλον χιονόμπαλες: *παίζω* ~.

χιονόπτωση (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} η πτώση χιονιού: *χιονοπτώσεις θα σημειωθούν στα βόρεια τού νομού || ελαφρά / πυκνή / σοβαρή*

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. snowfall **χιονοσκεπής,** -ής, -ές [I853[{χιονοσκεπ-ούς [-είς (ουδ.-ή)} αυτός που είναι σκεπασμένος, καλυμμένος με χιόνι: ~ *κορυφές / βουνοπ/^α- γιές / στέγες.* Επίσης **χιονοσκεπασμένος,** -η. -ο κ.

χιονοακέπαατος

L1808 [. ιχολιο λ. *-ης, -ης, -ες.*

I ΕΤΥ.Μ. < *χιόνι* + *-σκεπής* < *σκέπω*, πβ. κ. *α-σκειτής].* **χιονοστεφής,** -ής, -ές [1862] Ιχιονοστεφ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός τού οποίου η κορυφή καλύπτεται από χιόνι: ~ *όρος.* ■ ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης, -ες.*

[ετυ.μ. < *χιόνι* + *-στεφής* < *στέφω].* **χιονοστιβάδα** (η) 11846] **1.** μεγάλη ποσότητα στρωμένου χιονιού που αποσπάται από την αρχική του θέση και κυλά σε πλαγιά βουνού πα- ρασύροντας όλο και μεγαλύτερες μάζες χιονιού, αποκτώντας τελικά τεράστιο και ιδιαίτερα καταστροφικό όγκο: ο *οικισμός καταπλακώθηκε από ~ || η - παρέσυρε τρεις ορειβάτες* 2. (μτφ.) σύνολο σοβαρών γεγονότων που συμβαίνουν ξαφνικά προκαλώντας δυσάρεστες συνέπειες: *η ~ των αποκαλύψεων για οικονομικά σκάνδαλα || ~ αντιδράσεων* ȝ. οικον. το σύστημα αγοραπωλησιών που στηρίζεται στο ότι κάθε αγοραστής γίνεται ταυτόχρονα πωλητής σε τρίτους ιυν. χιονόσφαιρα **4.** φυς. *φαινόμενο χιονοστιβάδας* το φαινόμενο που παρατη- ρείται όταν εφαρμοστεί ένα ισχυρό ηλεκτρικό πεδίο σε μονωτή ή ημιαγωγό και συνίσταται στη ραγδαία αύξηση τής έντασης τού ηλεκτρικού ρεύματος στο κύκλωμα. σχολιο λ. *στείβω.*

χιονοστρόβιλος (ο) |1886| {χιονοστροβίλ-ου | -ων, -ους} ισχυρός άνεμος που κάνει το χιόνι να στροβιλίζεται.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. lourbillon de neige|. **χιονόσφαιρα** (η) [1863] {χιονοσφαιρών} (επίσ.) μπάλα από χιόνι στο μέγεθος τής παλάμης τού χεριού ΣΥΝ. χιονόμπαλα.

{πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Schneebul!|. **χιονώδης,** -ης. -ες Ιαρχ.] {χιονώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ο')ν | (λόγ.) αυτός που μοιάζει με χιόνι ΣΥΝ. χιονοειδής. **'* ■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης. -ηα. -εα.*

Χίος (η) **1.** νησί τού Α. Αιγαίου Πελάγους μεταξύ τής Σάμου και τής Λέσβου **2.** η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού και νομού *(νομός Χίου), ο* οποίος περιλαμβάνει τα νησιά Χίο. Οινούσες και Ψαρά. – **Χιώτης** (βλ.λ.) κ. (λόγ.) **Χίος** [αρχ.] (ο). **Χιώπσσα** (η), **χιώτικος,** -η, -ο [μεσν.] κ. (λόγ.) **χιακός,** -ή, -ο.

[ΕΤΥΜ. αρχ. τοπωνύμιο, αγν. ετύμου). **χιούμορ** (το) {άκλ.} η σύλληψη των πραγμάτων και τής ζο)ής από την αστεία και κωμική πλευρά τους, καθώς και η έκφραση αυτής τής όψεως τόσο στον προφορικό όσο και τον γραπτό λύγο (κάποιου) με έξυπνο, πνευματώδη τρόπο: *λεπτή αίσθηση τού ~ || κακό / φθηνό /*

έξυπνο / προχωρημένο / τραβηγμένο / δηκτικό / ανεξάντλητο / ανα- τρεπτικό - || το ιδιότυπο βρετανικό ~ || κάνω - φρ. *μαύρο χιούμορ* η **σύλληψη και η αντιμετώπιση των δυσάρεστων πλευρών τής ζωής, ιδ. όσων αφορούν στον θάνατο, μέσα από κωμική ή ευτράπελη οπτική:** *ταινία διανθισμένη με ~.* ** ΙΧΟΛΙΟ λ. *κωμωδία.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. humour < γαλλ. humour < λατ. (h)umor. -oris «υγρό. υγρότητα». Μ γρ. χωρίς αρχικό h- στους λατ. τ. είναι η ορθή. το δε h- οφείλεται σε παρετυμολ. σύνδ. προς τη λ. humus «γη. χώμα». Το λατ. umor συνδ. με τον αρχ. *υγρός* και με αρμ. oyc «φρέσκος», αρχ. ισλ. vokr «υγρός», ενώ η δημοφιλής συσχέτιση με τον αρχ. *χυμός* δεν έχει ετυμολ. βάση. Για το σημασιολ. εύρος τής έννοιας «υγρό», βλ. λ. *ιδιοσυγκρασία, μελαγχολία].* **χιουμορίστας** **(ο) (δύσχρ. χιουμοριστών), χιουμορίστα (η) 1. πρόσωπο που έχει έντονη αίσθηση τού χιούμορ στην προφορική ή τη γραπτή έκφρασή του:** *μεγάλος: σπουδαίος / εξαιρετικός* ~ 2. **αρθρογρά- φος σε εφημερίδα ή άλλο έντυπο που γράφει ευχάριστα ή κωμικά κείμενα:** *καλοπληρωμένος / ταλαντούχος* **- συν. ευθυμογράφος.**

[ι.ίυμ. < *χιούμορ* + παραγ. επίθημα *-ίστας*, πβ. κ. *γραφ-ίστας].* **χιουμοριστικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με το χιούμορ, που χαρακτηρίζεται από αίσθηση τού χιούμορ ή (γενικότ.) θεωρείται αστείος: ~ *γραφή / προσέγγιση / οπτική! περιγραφή / σκηνή / διάλογος / έργο / σχόλιο / ύφος / διάθεση / επιθεώρηση.* - · **χιουμοριστικ-ά / -ώς** επίρρ.

χίπης (ο) (χίπηδες), **χίπισσα** (η) {δύσχρ. χιπισσών) **1.** καθένα από τα νέα άτομα, ιδ. στη δεκαετία τού '60-'70. που απέρριπταν την κατεστημένη τάξη πραγμάτων, εκδηλώνοντας την αντίθεσή τους με πολύχρωμα ρούχα, μακριά μαλλιά και γένεια (άνδρες). προτιμώντας την κοινοβιακή ζωή ή/και κάνοντας χρήση ψυχοτρόπων και ναρκωτικών ουσιών (χασίς. LSD), στην προσπάθειά τους να επιτύχουν νέα επίπεδα εμπειρίας, συχνά σύμφωνα με πρακτικές ανατολικών θρησκειών 2. (γενικότ.) κάθε άτομο με μακριά, απεριποίητα μαλλιά και πολύχρωμα ρούχα.

[ΕΓΥΜ. < αγγλ.-αμερ. hippie / hippy < hip «εναρμονισμένος με τις νέες ιδέες, την τελευταία λέξη τής μόδας κ.λπ., αυτός που είναι μέσα στα πράγματα», αγν. ετύμου). **χίπικος, -η. -ο** αυτός που σχετίζεται με τους χίπηδες και το κίνημα τού χιπισμού: ~ *ρούχα / τρόπος ζο)ής / εμφάνιση.* **– χίπικα** επίρρ. **χιπισμός (ο) το κίνημα των χίπηδων, το σύνολο των ιδεών και τής συμπεριφοράς που αυτοί υιοθετούσαν, καθώς και οι ενδυματολογι- κές, μουσικές κ.λπ. επιλογές τους.**

χίπ-χόπ (το) (άκλ.) μουσικό είδος προερχόμενο από την Αμερική, ιδιαίτερα δημοφιλές μεταξύ των νέων. με χαρακτηριστικό σταθερό και κοφτό ρυθμό, που συνδυάζεται με διάφορα μουσικά εφέ και με λόγια που απαγγέλλονται ρυθμικά.

[ΗΤΥΜ. < αγγλ. hip-hop. ηχομιμητ. λ.(. **χιτ** (το) {άκλ.} ελλην. *επιτυχία*-μουσική επιτυχία (τραγουδιστή ή συγκροτήματος). – (υποκ.) **χιτάκι** (το).

(ΗΤΥΜ. < αγγλ. hit. βασική σημ. «χτυπώ»], **χίτης** (ο) (χιτών) (παλαιότ.) μέλος ή οπαδός τής «Οργάνωσης Χ» ή τού «Κόμματος των Χιτο>ν», που ίδρυσε ο Γεώργιος Γρίβας («Λιγε- νής») και το οποίο είχε αντικομουνιστική δράση (κατά τού Ε.Α.Μ.) την περίοδο τής Κατοχής και φιλοβασιλικό προσανατολισμό, **χιτλερικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον Αδόλφο Χίτλερ ή με το καθεστώς που επέβαλε στη Γερμανία από το 1933 ώς τν 1945: ~ *νεολαία / πρακτική / ιδεολογία* **ΣΥΝ.** ναζιστικός. εθνικυσυσιαλιστικός 2. *χιτλερικός* (ο) οπαδός τού Χίτλερ **ΣΥ.\.** ναζιστής. εθνικοσοσιαλιστής. **χιτλερισμός** (ο) (χωρ. πληθ.} **ΙΣΤ.** η ιδεολογία τού Χίτλερ και το καθεστώς που επέβαλε στη Γερμανία από το ί 933 ώς το 1945. **χιτώνας** (ο) **1.** μακρύ, φαρδύ, συνήθ. χωρίς μανίκια ένδυμα, το οποίο Φορούσαν κατάσαρκα, κυρ. οι άνδρες, στερεώνοντάς το με πόρπες ή περόνες: *ποδήρης / ιωνικός* ~ **2. ΕΚΚΛΗΣ.** *(Άγιος) Χιτών* ο χιτώνας τον οποίο φορούσε ο Χριστός και τον οποίο έπαιξαν στον κλήρο οι Ρωμαίοι στρατιώτες που τον σταύρωσαν 3. (μτφ.) οτιδήποτε λειτουργεί ως κάλυμμα άλλου πράγματος εφαρμόζοντας καλά πάνω του: *οι - τής Ι'ης4.* **ΑΝΑΤ.** *αμφιβληστροειδής χιτώνας* βλ. λ. *αμφιβ/.ηστροειδής.* Επίσης (λόγ.) **χιτών** (χιτώνος).

[ΗΤΥΜ. < αρχ. *χιτών. -ωνος* (ήδη μυκ. **ki-to),** σημιτ. αρχής, πβ. φοινικ. **km** «λινός χιτώνας», εβρ. **kuitoneth).** **χιτώνιο** (το) Ιαρχ.} {χιτωνί-ου | -ων} **1.** κοντός χιτώνας (βλ.λ.) **2. ΣΤΡΑΤ.** εξωτερικό ένδυμα των στρατιωτικών στο σχέδιο τὺ σακακιού **ΣΥΝ.** αμπέχονο 3. (για πυρυβόλυ όπλο) πρόσθετος κυλινδρικός σωλήνας με τον οποίο περιβάλλεται τμήμα τού όπλου: *«τυφέκιο με θερμικό - καθ' όλο το μήκος τής κάννης»* (εφημ.). **χιτωνοειδής,** -ής.-ές |1886| (χιτωνοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) αυτός που μοιάζει με χιτώνα. **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -ης. -ες.* **χιών** (η) -* χιόνι

Χιώτης (ο) (Χιωτών), **Χιώτισσα** (η) {Χιωτισσών} αυτός που κατάγεται από τη Χίο (βλ.λ.) · φρ. *(δυο-δυο) σαν τους Χιώτες* για δύο πρόσωπα που πηγαίνουν παντού μαζί ή για ανθρώπους που περπατούν ανά δύο: *πάνε* ~.

|ι·:ίυμ. < *Χίος* + παραγ. επίθημα *-ώτης*, πβ. κ. *Πειραι-ώτης\.* **χιώτικος,**-η.-ο * Χίος

χλαίνη (η) (χλαινών} **ΣΤΡΑΤ.** εξωτερικό ένδυμα από χοντρό ύφασμα, που είναι ιδανικό για τις πολύ κακές καιρικές συνθήκες τού χειμώνα **ΣΥΝ.** μανδύας. Ηπίσης **χλαίνα.**

[ι-τυμ. < αρχ. *χλαΐνα* < **χλάν-Já* < **χλάμ-jci*, πράγμα που επιτρέπει τη σύνδεση με το αρχ. *χλαμ-ύς* (βλ. κ. *χλαμύδα).* Ωστόσο, και οι δύο τ. είναι αγν. ετύμου και ίσως αποτελούν δάνεια|. **χλαλωή** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η χλαπαταγή (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < **(ο)χλαλωή* (με σίγηση τὺ αρχικού άτονου *ο-* και τού ενδυ-φωνηεντικού *-γ-)* < *οχλαγωγία*|. **χλαμύδα** (η) κοντό ένδυμα των αρχαίων εφήβοιν ή ιππέων από τριγωνικό ύφασμα, το οποίο στερέίοναν στους ώμους και συγκροτούσαν με περόνη ή πόρπη μπροστά, στο πάνω μέρος τού στήθους. [ετυμ. < αρχ. *χλαμύς. -ύδος* < 0. *χλαμ-* (που συνδ. με το αρχ. *χλαΐνα*, βλ.λ.) + επίθημα *-ύς.* Ωστόσο, και οι δύο λ. είναι αγν. ετύμου. πιθ. δάνεια).

χλαμύδιο (το) {χλαμυδί-ου) -ον} βιΟΛ. μικροοργανισμός που ζει και πολλαπλασιάζεται μέσα σε ζωικά κύτταρα και αποτελεί βασική αιτία μολύνσεων τής ουρήθρας, τού τραχήλου τής μήτρας κ.ά.

[ετυ.μ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. chlamydia), **χλαπακιάζω** ρ. μετβ. {χλαπάκιασα} (λαϊκ.-οικ.) τρώω μεγάλες ποσότητες πολύ γρήγορα και λαίμαργα: *χλαπάκιασα ό,τι βρήκα μπροστά μου* συν. καταβροχθίζω, κατεβάζω, (οικ.) ξεσκίζω. - **χλαπάκιασμα** (το).

{r* ι υμ. Πχομιμητική λ.), **χλαπαταγή** (η) {χωρ. πληθ.) μεγάλος θόρυβος που προέρχεται από πολλά άτομα συγκεντρωμένα συν. οχλοβοή, οχλαγωγία, φασαρία, (λαϊκ.) χλαλωή.

[ετυμ. Από συμφορμό των λ. *όχλος* και *πάταγος*|. **χλαπάτσα** κ. **κλαπάτσα** (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) η διστομίαση (βλ.λ.).

[f.tym. < αρωμ. galbeatsa < λατ. galbinus «κίτρινος» ή < αλβ. kelba/.e < kelp «πύον». Πβ. ρουμ. galbeasaj. **χλάπα-χλούπα** (το) {άκλ.} για να δηλωθεί ότι κάποιος τρώει λαίμαργα, με μεγάλες μπουκιές: *μέχρι να καθίσουν όλοι στο τραπέζι ~ άδειασε το πιάτο του.*

[ι':ίυμ. Ηχομιμητ. λ.[.

χλεμπάγια (η) ►

πλεμπάγια

χλεμπόνα (η) {χο)ρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) **1.** αγγούρι, κολοκύθι ή πεπόνι που έχει περάσει το σημείο τής ο)ρίμασής του και πάει να σαπίσει έχοντας αποκτήσει αλλοιωμένο χρο>μα 2. (μειοπ.) η γυναίκα που δεν έχει ροδαλό ή κόκκινο χρο>μα στο πρόσωπό της. αλλά είναι πολύ χλομή συν. χλεμπονιάρα, κιτρινιάρα.

[ΕΤΥΜ. Αβεβ. ετύμου, πιθ. < **φλεμ(π)όνα* < *πλεμόνα / -ι* (βλ.λ.)[. **χλεμπονιάρης** (ο) {χλεμπονιάρηδες}, **χλεμπονιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.-μειωτ.) άνθρο)πος πολύ χλομός, πράγμα που θεωρείται ένδειξη κακής ή εύθραυστης υγείας συν. κιτρινιάρης λντ. ροδαλός, κοκκινομάγουλος. Επίσης **χλεμπονιάρικος, -η, -υ κ. χλεμπονιαμέ- νος.**

Ιετυμ. < *χλεμπόνα* «παραγινωμένο αγγούρι» (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *ψωριάρης*\. **χλευάζω** ρ. μετβ. [αρχ.Ι {χλεύασ-α, -τηκα (λόγ. -θηκα), -μένος} εκφράζομαι με περιφρονητικό ή υποτιμητικό τρόπο, περιγελώ (κάποιον/κάτι): *χλευάζει τους αδύναμους / ό,τι δεν καταλαβαίνει* **ΣΥΝ.** κοροϊδεύω, περιπαίζω, υβρίζω αντ. επαινώ. **– χλευασμός** (ο) [αρχ.Ι, **χλευαστής** (ο) |αρχ.|, **χλευαστικός,** -ή, -ό Ιυτγν), **χλευαστικά** επίρρ. **χλεύη**

(Π) (χωρ. πληθ.) η έντονη κοροϊδία και αποδοκιμασία, ο εμπαιγμός: *η - τού κόσμου* **ΣΥΝ.** χλευασμός, κοροϊδία αντ. επιτίμηση. ** σχόλιό λ. *κοροϊδία.*

[ετυμ. αρχ., αβεβ. ετύμου. Αν ως αρχικό θεωρηθεί τυ θ. *ghlew-a (< Ι.Ε. *ghleu- «αστειεύυμαι. είμαι χαρούμενος»), αυτό θα επέτρεπε τη σύνδεση με αρχ. αγγλ. gleo «χαρά», αλλά η διατήρηση τού ενδοφωνηε- ντικού -F- είναι ασυνήθιστη στην Ελληνική. Εξάλλου, αν γίνει δεκτή η παρουσία αρχαϊκού -s- με τη μορφή **χλεύ-ση* < "ghleu-s- (πβ. κ. *σκευή),* αυτό θα οδηγούσε σε μη αναμενόμενο τ.

Επίσης,

δεν είναι σαφές αν η λ. πρέπει να ετυμολογηθεί από το Ι.Ε. *ghel- «κραυγάζω» ή από το Ι.Ε. *ghcl- «λάμπω». Τέλος, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *χελυνάζω-χλευάζω, φλυαρέω* και ανάγεται σε θ. *ghl-eu- < *ghel-u (με αντιμετάθεση), αλλά το ρ. *χελυνάζω* δεν μπορεί να απομακρυνθεί από την ετυμολ. οικογένεια τής λ. *χείλος/.* **χλιαίνω** ρ. μετβ. {(ε)χλίαν-α. -θηκα} κάνω ένα υγρό χλιαρό συν. ζεσταίνω. **– χλίαναη** (η).

[ετυμ. αρχ. < **χλι-άν-]ω* (επίθημα *-αν-)* < θ. *χλι-.* πιθ. < *ghli-. μηδενι- σμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ghlci- «λαμπρός, σπινθηροβόλος». πβ. αρχ. ιρλ. gle, μέσ. άνω γερμ. glimen, αρχ. σκανδ. glja κ.ά. Ομόρρ. *χλι-αρός, χλι-δή* (βλ.λ.). Οι αντιστοιχίες αυτές προσκρούουν στη μακρότητα τού -ι- των *χ/αω. χλιαρός,* πράγμα που καθιστά όλο το σύστημα αβέβαιο), **χλιαραίνω** ρ. μετβ. {χλιάρυνα} κάνω (κάτι) χλιαρό. « -* σχολίο λ. *-αίνω.*

χλιαρός, -ή. -ό 1. (για υγρά) αυτός που έχει κανονική θερμοκρασία, που δεν τον νιώθουμε ούτε κρύο ούτε ζεστό: ~ *θάλασσα / σούπα* **2.** (μτφ.) αυτός που δεν έχει ένταση, νεύρυ: - *αντίδραση τού κοινού / στάση / συζήτηση / εντύπωση* **ΣΥΝ.** άτονος, υποτονικός, ουδέτερος ανί. έντονος, ζωντανός. **– χλιαρ-ά /-ώς** Ιαρχ.| επίρρ.. **χλιαρότητα** (η) [μτγν.]. σχολιο λ. *θερμότητα.*

[ετυμ. αρχ. < θ. *χλι-* (τού ρ. *χλιαίνω*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-αρός*, πβ. κ. *μιαίνω - μιαρός].* **χλιδάτος, -η, -ο** (λαϊκ.) αυτός που τον χαρακτηρίζει η χλιδή: ~ *κέντρο διασκέδασης / περιβάλλον.* **χλιδή** (η) η υπερβολική άνεση και πλούτος στη ζωή κάποιου: *ζει μέσα στη* - **ΣΥΝ.** πολυτέλεια, τρυφηλότητα.

[ι;ίυμ. αρχ. < θ. *χλι-* (τού ρ. *χλιαίνω*, βλ.λ.). με οδοντική παρέκταση *-δ-*, που συνδ. με αρχ. σκανδ. glita «σπινθηροβολώ». Είναι αξιοσημείωτη η σημασιολ. πορεία «χλιαρός, μαλακός» «τρυφηλός, πολυτελής»).

χλιμιντρίζω ρ. αμετβ. {χλιμίντρισα} (για άλογα) βγάζω έντονο ήχο από το στόμα και τη μύτη συν. χρεμετίζω. Επίσης **χλιμιντρώ** (κ. -άω) {-άς...}. **– χλιμίντριαμα** (το) [μεσν.].

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *χλιμι(ν)τρίζω* **< αρχ.** *χρεμετίζω* **(βλ.λ.)|. χλμ. συντομ.· χιλιόμετρο, χιλιόμετρα.**

χλοάζω ρ. αμετβ. Ιχλόασα} καλύπτομαι από πρασινάδα ΣΥΝ. πρασινίζω, χορταριάζω. Επίσης **χλοΐζω.**

[ητυμ. αρχ. < *χλόη* (βλ.λ.)]. **χλόασμα** [μτγν.] κ. **χλόισμα** (σημ. 1) (το) {χλοάσμ-ατος [-ατα, -άτων} 1. ο τόπος που είναι καλυμμένος ακό χλωρό χορτάρι · 2. ιατρ. η εμιοάνιση κιτρινωπών κηλίδων στο πρόσωπο, που οφείλεται σε ενδοκρινικές και ορμονικές αλλαγές, συνήθ. εξαιτίας εγκυμοσύνης: *μητρικό*

χλοερός, -ή, -ό αυτός που έχει σκεπαστεί από χλωρό χόρτο: ~ *τόπος ι λιβάδι* || **ΠΚΚΛ11Σ.** *«έν τόπφ φωτεινώ. έν τόπφ χλοερώ, έν τόπφ άνα- ψύξεως»* **(στον άλλο κόσμο, τον μετά θάνατον από τη νεκρώσιμη ακολουθία) ινν. χλωρός, πράσινος λντ. ξερός.**

[ετυμ. αρχ. < *χλόη* **+ παραγ. επίθημα** *-ερός*, **πβ. κ.** *φοβ-ερός*\.

Χλόη (η) 1. ΜΥΘΟΛ. προσωνυμία τής θεάς Δήμητρας ως προστάτιδας των σπαρτών που βλαστάνουν 2. γυναικείο όνομα.

[ΕΤΥΜ.. αρχ. κύρ. όν. < *χλόη* (βλ.λ.)]. **χλόη** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** χαμηλή, πράσινη βλάστηση: *κυλιούνταν πάνω στη* ~ **συν.** πρασινάδα, χορτάρι, γρασσίδι. χόρτο 2. (α) **ΒΟΤ.** το σύνολο των ποωδών φυτών που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία πολύ χαμηλής και πυκνής βλάστησης (β) η ίδια η χαμηλή και πυκνή βλάστηση: *μην πατάτε τη* ~ (επιγραφή σε κήπους, πάρκα κ.α.) **ινν.** χλου- τάπητας, γκαζόν.

[ΕΤΥΜ. αρχ. **<** **χλόϝη* **< *ghl-ᵉ/ₒu-** (με παρέκταση **-ᵉ/ₒu-).** μηδενισμ. βαθμ. τού **I.E. *ghel-** «λάμψη, ζωτικότητα - κίτρινο, πράσινο χρώμα» (δεν είναι σαφές ποια από τις σημ. είναι αρχική), πβ. λιθ. **zoic** «χλόη. πρασινάδα», αρχ. σλαβ. **zeilje** «λάχανο», λατ. **helus / (h)olus. -eris** «χλόη, λαχανικά», αγγλ. **yellow** «κίτρινος», γερμ. **gelb** κ.ά. Ομόρρ. χλωρός. *χολ-ή. χόλ-ος* κ.ά.[. **χλοΐζω** ρ. ► χλοάζω) **χλόισμα** (το) -> χλόασμα **χλομαδα** (η) (σχολ. ορθ. *χλωμάδα)* -» χλομός

χλομιάζω ρ. αμετβ. (σχολ. ορθ. *χλωμιάζω)* {χλόμιασ-α, -μένος} χάνω το χρώμα από τα μάγουλά μου, γίνομαι χλομός: *χλόμιασε απότομα και λιποθύμησε* || *μόλις πληροφορήθηκε το γεγονός χλόμιασε.* Επίσης **χλομ(ι)αίνω. – χλόμιααμα** (το), **χλομός,** -ή. -ό (σχολ. ορθ. *χλωμός, -ή, -ό)* **1.** αυτός που είναι ωχρός, που δεν έχει χρώμα στο πρόσωπό του (εξαιτίας ασθένειας ή έντονης ψυχικής μεταβολής): ~ *κορίτσι* **ΣΥ\.** κίτρινος, (μειωτ.-λαϊκ.) χλεμπονιάρης· **φρ.** *χλομά* **πρόσωπα** οι λευκοί Ευρωπαίοι άποικοι στην Αμερική, όπως τους αποκαλούσαν οι γηγενείς Ινδιάνοι 2. (μτφ.) άτονος, χωρίς ζωντάνια: ~ *βλέμμα* || *η παρουσία του στη συζήτηση υπήρξε* ~ **ςυν.** άτονος, αδύναμος **αμ.** έντονος, καθαρός 3. (αργκό-οικ.) ελάχιστα πιθανός- κυρ. στη **φρ. γο** *βλέπω χλομό: χλομό το βλέπω να πάρουμε αύξηση* **ΣΥ\.** δύσκολο, απίθανο. **–** (υποκ.) **χλομούλης,** -α, -ι/ -ικο κ. **χλομούτσικος,** -η. -ο. **χλομάδα** (η) (σημ. 1-2).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. *φλόμος* (βλ.λ.). με καταβιβασμό τού τόνου και τροπή τού *φ-* σε *χ-* κατ' επίδρ. των *χ/^ωρός. χρώμα*, όπου οφείλεται και η εσφαλμ. γρ. με *-ο)- (χλοψός)].*

χλοοκοπτικός, -ή. -ό (για εργαλείο) αυτός που χρησιμοποιείται για την κοπή τής χλόης: ~ *μηχανή / τρακτέρ.* **χλοοτάπητας** (ο) {χλοοταπήτων) πολύ χαμηλή και πυκνή βλάστηση, που καλλιεργείται είτε σε κήπους, πάρκα κ.λπ. είτε σε γήπεδα (όπου συνήθ. τοποθετείται σε μεγάλα κομμάτια χώματος και χλόης) και άλλους χώρους αθλήσεως: *αλλαγή τού* ~ *στο Ολυμπιακό Στάδιο* [[*πλαστικός* ~ (απομίμηση τέτοιας βλάστησης από συνθετική ύλη, που επιστρώνεται συνήθ. σε γήπεδα ποδοσφαίρου αντί τής καλλιέργειας ή τοποθέτησης φυσικού χλοοτάπητα) || *κουρεύω / ποτίζω τον* ~ **συν.** χορτοτάπητας, γκαζόν, χλόη.

[F.ΤΥΜ. Απόδ. των γαλλ. **pelousc. ga/on].** χλστ.

συντομ.· χιλιοστό, χιλιοστά, **χλωμός,**-ή.-ό **

χλομός **χλωράδα** (η) -► χλωρός

χλωρασιά (η) (λαϊκ.) **1.** η φρέσκια, πράσινη και τρυφερή βλάστηση ως τροφή ζώων 2. πράσινη βλάστηση **ΣΥΝ.** χλόη, πρασινάδα.

[ΗΤΥΜ. < *χλωρός, κατ'* αναλογίαν προς λ. όποις *πρασιά, χορτασιά* κ.τ.ό.].

χλωρίδα (η) **1. βοτ.** το σύνολο των φυτών που συναντά κανείς σε μια περιοχή: *η* ~ *και η πανίδα τής Αφρικής* Α *κι.* πανίδα 2. **φυσιολ.** *μικρό- βιακή χλωρίδα* το σύνολο των μικροοργανισμών που βρίσκονται συγκεντρωμένοι στο δέρμα, στους βλεννογόνους, στο στόμα, το έντερο και στον κόλπο.

ΕΓΥΜ. < αρχ. *χλωρίς, -ίδος < χλωρός* (βλ.λ.)]. **χλωρίνη** (η) [18371 διάλυμα υποχλωριώδους νατρίου, που χρησιμοποιείται ως λευκαντικυ και απολυμαντικό μέσο.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. **chlorine), χλώριο** (το) [1839] {χλωρίου} χημ. αέριο, αμέταλλο στοιχείο (σύμβολο CI) τής ομάδας των αλογόνων, με χροόμα ανάμεσα στο κίτρινο και το πράσινο, χαρακτηριστική, έντονη και δυσάρεστη μυρωδιά, που χρησιμοποιείται για απολυμάνσεις χώρων και για τον καθαρισμό τού νερού (λ.χ. πόσιμο νερό των αστικών κέντρων, στις πισίνες κ.λπ.) (βλ. κ. λ. *περιοδικόε*, πιν.). **– χλωρικός,** -ή, -ό [18761. **χλωριούχος,** -ος, -ο |Ι866|.

[ετυμ. Αντιδάν., < γαλλ. **chlorc <** αρχ. *χλωρός*|. **χλωρίωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **χιμ. 1.** η προσθήκη χλωρίου στο κεντρικό σύστημα ύδρευσης, ώστε το πόσιμο νερό να αποστειρωθεί και να καθαριστεί από ξένα σώματα ή στοιχεία: *υποστηρίζεται ότι η* ~ *τού νερού προκαλεί β/.άβες στην υγεία* 2. (α) η πρόσληψη ενός ή περισσοτέρων ατόμων χλωρίου στη θέση των αντί στοιχων ατόμων υδρογόνου σε ένωση (β) η προσθήκη ενός μορίου χλωρίου στο μόριο ακόρεστης οργανικής ένωσης. **– χλωριώνω** ρ. **ΙΕΤΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chloration]. **χλωροπλάστης** (ο) [J8931 {χλο)ροπλαστο)ν} καθένα από τα εξειδι- κευμένα κυτταρικά οργανίδια των φυτών, που περιέχουν χλωροφύλλη και στα οποία συντελείται η διαδικασία τής φωτοσύνθεσης. **[ΙΠΥΜ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., **<** γαλλ. chloroplastc|. **χλωρός,** -ή, -ό **1.** (για φυτά) αυτός που έχει μόλις βλαστήσει, είναι πράσινος και δροσερός και δεν έχει ακόμα ωριμάσει: ~ *βλαστάρι / κλαδί / δεντράκι / χόρτα* **ΣΥΝ.** τρυφερός, φρέσκος **ΑΝΤ.** ξερός· φρ. (α) δεν *αφήνω (κάποιον) σε χλωρό κλαρί* δεν αφήνω (κάποιον) σε ησυχία. τον καταδιώκω παντού: *μετά τις καταγγελίες η αστυνομία δεν τους άφηνε σε χλωρό κλαρί· έκανε συνεχώς ελέγχους* **ΣΥΝ.** κυνηγό) (β) (παροιμ.) *μαζί με τα (ή κοντά στα) ξερά καίγονται και τα χλωρά* βλ. λ. *ξερός* · 2. (για τυρί) αυτός που έχει μόλις κατασκευαστεί και δεν προορίζεται να διατηρηθεί για πολύ καιρό **ΣΥΝ.** φρέσκος, νωπός, ανάλατος **ΑΝΤ.** αλμυρισμένος 3. (γενικότ.) αυτός που έχει παραχθεί ή κατασκευαστεί πολύ πρόσφατα και δεν έχει προφτάσει να δέσει: *το* ~ *σαπούνι δεν κάνει κα/.ό αφρό.* **– χλωράδα** κ. **χλωρότητα** (η) Ιμτγν.].

[ΕΤΥΜ, αρχ. (με παραγ. επίθημα *-ρός*, πβ. *μικ-ρός*). που εντάσσεται στην ετυμολ. οικογένεια των λ. *χλόη, χολή*, αλλά με δυσερμήνευτο φωνηεντισμό *χλω-* (< *ghlo-). Μια πιθ. ερμηνεία, βάσει τού σχήματος **πλόΡ-ος / πλούς. πλω-τός*, θα ήταν η σύνδεση των **χλόΓ-ος / χλοϋς* (επίθ.) με το επίθ. *χλω-ρός* (ως εκτεταμ. βαθμ.). αν και η σίγηση τού -Γ- δεν άφησε ίχνη. Οι ποικίλες σημ. τής λ. *χ?,ωρός* («υγρός - φρέσκος. πρόσφατος», «κίτρινος, πράσινος, ωχρός») θα μπορούσαν να αναχθούν σε κοινή αρχική αφετηρία «λαμπρός, ζωηρός»], **χλωροτύρι** (το) {χλωροτυρ-ιού | -ιών] πολύ πρόσφατα παρασκευασμένο τυρί που προορίζεται για άμεση κατανάλωση, **χλωροφορμίζω** ρ. μετβ. [1889} {χλωροφόρμισ-α. -τηκα, -μένος} ναρκώνω (κάποιον) με τη χρήση χλωροφορμίου (βλ.λ.). συνήθ. για να υποβληθεί σε χειρουργική επέμβαση: *- ασθενή.* **– χλωροφόρμιση** (11)11876],

χλωροφόρμιο (το) [185IJ {χλωροφορμίου j χωρ. πληθ.} χη.μ. άχρωμη, υγρή οργανική ένοιση. που χρησιμοποιείται ως διαλύτης, ενώ παλαιότερα χρησιμοποιήθηκε ος αναισθητικό· αλλιώς *τριχλωρομεθάνιο:* οι *ληστές τον νάρκωσαν με* ~. **– χλωροφορμικός,** -ή, -ό 11876|.

[ΕΤΥΜ. Μεταφορά τυύ γαλλ. chloroforme (νόθο σύνθ.) < chloro- (< αρχ. *χλωρός)* + - forme < t'orm(ique acide) «είδος οξέος» (< λατ. formica «μυρμήγκι»)],

χλωροφόρμιση (η) ♦ χλωροφορμίζο)

χλωροφύλλη (η) [1885] {χωρ. πληθ.] **ΒΟΤ.** η σημαντικότερη χρωστική ουσία των φυτών, η οποία έχει πράσινο χριόμα και μετατρέπει την ηλιακή ενέργεια σε χημική.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chlorophyllej. **χλωρόφυτο** (το) {χλωροφύτ-υυ | -ων} **1.** ποοίδες καλλωπιστικό φυτό με μακριά λογχοειδή φύλλα, που καμπυλώνουν πρυς τα κάτω και έχουν ανοιχτό πράσινο χρώμα με λευκοκίτρινες λωρίδες κατά μήκος τους· φυτεύεται κυρ. σε γλάστρες και ζαρντινιέρες 2. **ΒΟΤ.** *χλωρόφυ- τα* (τα) τα πράσινα φύκια που απαντούν στα γλυκά νερά ή σε χερσαίους υγρούς βιότοπους (σε βράχους μέσα στο νερό, στην επιφάνεια στάσιμων νερών κ.α.) **ΙΥΝ.** χλωροφύκη.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < νευλατ. chlorophytum]. **χλώρωαη** (η) |1838| |-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.i σύμπτωμα των μη υγιών φυτών, που οφείλεται στην πτώση των επιπέδων τής χλωροφύλλης και εκδηλώνεται με το κιτρίνισμα των φύλλων.

ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chlorose].

Χ.Μ.Ο. (οι) Χριστιανικές Μαθητικές Ομάδες.

χνάρι (το) κ. (λαϊκότ.) **αχνάρι** [μεσν.Ι {χναρ-ιυύ | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το σημάδι που αφήνει στο έδαφος τυ πέλμα τού ανθρώπου ή των ζώων: *ακολουθώντας τα* ~ *του. θα βρούμε τη <ρωλιά του* **ΣΥΝ.** ίχνος, αχνάρι 2. (μτφ.) *χνάρια* (τα) τρόπος, μέθοδος, πρακτική κ.λπ. σε συγκεκριμένο τομέα ή θέμα, τα οποία καθόρισε στο παρελθόν κάποιος και τα ακολουθεί στο παρόν κάποιος άλλος: *«αυτό το μουσικό συγκρότημα έφτειαξε μπαλ/.άντες στα* ~ *τής κρητικής μουσικής»* (εφημ.) || *ο γυιος ακολουθεί τα* ~ *τού πατέρα του στον τρόπο άσκησης τής εξουσίας·* φρ. *βαδίζω στα χνάρια (κάποιου)* ακολουθώ ή προσπαθώ να μι- μηθώ το παράδειγμα (κάποιου): *ο νέος διευθυντής βαδίζει στα κνάρια τού προηγούμενου.*

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < **ἴχν-άριον*, υποκ. τού αρχ. *ίχνος* (βλ.λ.)]. **χνοάζω** ρ. αμετβ. [χνόασα} (αρχαιοπρ.) (για νέο άνδρα) αποκτώ τις πρώτες τρίχες (γένια) στο πρόσωπό μου.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < *χνούς* (βλ.λ.)]. **χνότο** (το) (οικ.) ο αέρας που βγαίνει από το στόμα τού ανθρώπου ή άλλου ζωντανού οργανισμού: *έκανε τόσο κρύο. που Βλέπαμε το* ~ *μας* || *μύριζαν τα* ~ *του σκόρδο* || *από την πείνα βρομούσαν τα* ~ *του* **ΣΥΝ.** ανάσα, αναπνοή· φρ. *ταιριάζουν τα χνότα* **μας** βλ. λ. *ταιριάζω.* **ΙΕΤΥΜ.** < μεσν. *κνότα.* πιθ. < **άκνότη (ή)* (με επίθημα *-ότη*, πβ. κ. *νιό- τη)* < *άκνάς* ή, σύμφωνα με άλλη εκδοχή, < *κνοτώ* < **έκνοτίζω* «αναδίδω υγρασία» (με σίγηση τού αρκτικού άτονου *έ-* και ανομοιωτ. τροπή τού *κ-* σε *χ-) < έκ-* + *νοτίζω < νότος].* **χνουδάτος,** -η. -ο -► χνουδωτός

χνούδι (το) {χνουδ-ιού | -ιών] 1. (α) οι πολύ απαλές και κοντές τρίχες, που αρχίζουν να εμφανίζονται στο πρόσωπο και τυ σώμα των εφήβων: *πρώτο* ~ || *- στα χέρια / στην κοιλιά* (β) το πολύ λεπτό τρίχωμα των νεοσσών (γ) το πολύ λεπτό άχρωμο τρίχωμα των εμβρύο>ν και των νεογεννήτων 2. (α) το λεπτό και κοντό στρώμα από τρίχες στην εξωτερική επιφάνεια ορισμένων καρπών, ιούλλων: *το - τού ροδάκινου* (β) οι κοντές και πυκνές τρίχες που καλύπτουν το σώμα ορισμέ

νων εντόμων: *το ~ των μελισσών* 3. (α) οι λεπτές ίνες από βαμβάκι ή μαλλί, που εξέχουν στην επιφάνεια υφάσματος και την κάνουν πολύ απαλή στην αφή: *το ~ τού βε?<.ούδου* (β) οι κόμποι και τα ξέφτια που σχηματίζονται στην επιφάνεια υφάσματος ή ρούχου -συνήθ. πλεγμένου- ύστερα από πολύχρονη χρήση και ανάλογα με την ποιότητά τους · 4. σύνολο από κλιοστές. τρίχες και σκόνη, που μαζεύονται στο πάτωμα, στις γωνιές, κάτο> από έπιπλα κ.α.: *θα πάρω τα ~ με την η/^ε- κτρική σκούπα.* — (υποκ.) χνουδάκι (το).

(ΕΓΥΜ. μεσν. < "*χνούδιον***. υποκ. τού αρχ.** *χνοῦς* **(βλ.λ.). πβ. κ.** *φλούδι - φλοῦς*\.

χνουδιάζω ρ. αμετβ. {χνούδιασ-α, -μένος} 1. έχω ή εμφανίζω για πρώτη φορά χνούδι πάνω στο πρόσωπο ή το σώμα μου: *χνούδιασαν τα μάγουλά του* **ΣΥΝ.** χνοάζω 2. (για υφάσματα) σχηματίζω κόμπους και ξέφτια από ίνες που αποκόπτονται: *πολύ κακής ποιότητας ύφασμα: με τη δεύτερη φορά που έβα?.α το παλτό, χνούδιασε.* Επίσης χνουδίζω. — χνούδιαμα (το), χνουδωτός, -ή, -ό αυτός που περιβάλλεται από τρίχωμα ή πέλος: ~ *ζωάκι / ύφασμα / μάγουλο / ρωδάκινο.* Επίσης χνουδάτος, -η. -ο. **ΙΕΤΥΜ.** < *χνούδι* + παραγ. επίθημα *-ωτός*, πβ. κ. *σταυρ-ωτός*|. χνους (ο) {χνου κ. χνούς | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) το χνούδι (βλ.λ.). **[ΕΙ ΥΜ.** < αρχ. *χνοῦς! χνόος*, αγν. ετύμου. Η επιχειρηθείσα σύνδεση με το αρχ. *κνόη* «μεταλλικό εξάρτημα τροχού άμαξας» μέσω σημ. «τριβή, προϊόν τριβής» πρέπει να αποκλειστεί).

D.L. (το/η) **(High Density Lipoprotein) RlOA. χημ.** λιποπρωτεΐνη υψηλής πυκνότητας (βλ. κ. λ. *κοληστερίνη).* χνώτο (το) * χνότο

χοάνη (η) {χοανών} 1. ειδικό σκεύος που χρησιμεύει στην τήξη των μετάλλων **ΣΥΝ.** χωνευτήρι 2. σκεύος με ανεστραμμένο κωνικό σχήμα, με ανοιχτή την πλατιά του πλευρά και οπή στη στενή του· τυ χωνί 3. (μτφ.) το μέρος ή η κατάσταση όπου συγχωνεύονται αντίθετα ή διαφορετικά πράγματα: *η περιοχή μας αποτέλεσε - λαών και θρησκειών ΣΥ* Ν. χωνευτήρι. - (λόγ.) χοανοειδής, -ής, -ές.

Ιετυμ. αρχ. < **χοΡ-άνη* **< θ.** **χοΗ-* **(ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ.** *χέω***. βλ.λ.) + παραγ. επίθημα** *-άνη*, **πβ. κ.** *λεκ-άνη, σκαπ-άνη].* χόβερκραφτ **(το) {άκλ.} σκάφος για θαλάσσιες μεταφορές, που κινείται πάνω σε στρώμα αέρα. ο οποίος διοχετεύεται τεχνητά μεταξύ τού κάτω μέρους τού σκάφους και τής επιφάνειας τού νερού· αλλιώς** *αερόστρωμνο όχημα.*

ΙΕΤΥΜ. < αγγλ. hovercraft «μετέωρο σκάφος» < hover «μετέωρος» (< μέσ. αγγλ. hove re n / hoven. αγν. ετύμου) + craft «σκάφος - επιδε- ξιότητα» (< αρχ. αγγλ. cra*ft «επιδεξιότητα. δύναμη»)|. χόβολη **(η) {χωρ. πληθ.] η ζεστή στάχτη από φωτιά:** *πατάτες / μανιτάρια στη ~ | | παραδοσιακός καφές στη*

[ΠΤΥΜ. μεσν.. αβεβ. ετύμου. ίσως < **φόγολη* (με μετάθεση συμφώνων)

βεν. ***fogolo** (< λατ. **focarius < focus** «εστία, τζάκι»). Κατ' άλλη άποψη, *χόβολη < *φόβο?.η* (με ανομοίωση τού *φ-) < *(α)θόβολη* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου *α-* και τροπή τού *θ-* σε *φ-*, πβ. κ. *θηλή - φηλή) < αθοβόλι* «τόπος όπου βάζουν τη στάχτη» < μεσν. *άθός* «στάχτη» (< αρχ. *άνθος)* + *-βόλι < βά?.λω*\. χοή (η) (συνήθ. στον πληθ. χοές) (στην αρχαιότητα) η τιμητική προσφορά προς τους νεκρούς από μέλι. κρασί και νερό. μέρος τής οποίας έχυναν οι αρχαίοι Έλληνες στους τάφους **ΣΥΝ.** σπονδή.

[ΠΤΥΜ. αρχ. < **χοΕ-ή,* **ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ.** *χέω* **(βλ.λ.)|.** χοηφόρος, **-ος, -ο(ν) αυτός που μεταφέρει χοές (βλ.λ.) στους νεκρούς:** *η τραγωδία <-Χοηφόροΐ'> τού Αισχύλου.*

ΙhΤΥΜ. αρχ. < *χοή* **+** *-φόρος* **<** *φέρω*\. χοϊκός, **-ή. -ό αυτός που έχει πλαστεί ή κατασκευαστεί από χώμα:** ~ *π/λσμα* **ΣΥΝ. γήινος, χωμάτινος.**

[ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *χοῦς* (βλ.λ.)[. χοιράδα (η) **ΙΑΤΡ.** (συνήθ. στον πληθ.) η πάθηση κατά την οποία οι αδένες στον λαιμό εξογκώνονται και σκληραίνουν συνήθως από φυματιώδη προσβολή τους **ΣΥΝ.** χελώνια. — χοιραδικός, **ή, -ό* [μτγν.].

|**ΕΙΥΜ.** < αρχ. *χοιράς. -άδος < χοίρος* (βλ.λ.). Η λ. δήλωνε στην αρχαιότητα ένα είδος χαμηλών βράχων που έμοιαζαν με νώτα χοίρων, ενώ και η ιατρ. σημ. ερμηνεύεται από τυ γεγονός ότι η εν λόγω νόσος προσβάλλει συχνά τους χοίρους |. χοιραδισμός (ο) [1887J η φυματίωση των λεμφικών αδένων, που εμφανίζεται με διόγκωσή τους και με δημιουργία συριγγίων (βλ.λ.). Κπίσης χοιράδωση (η) 118791. χοιρίδιο (το) [χοιριδί-ου | -ων} μικρός χοίρος (βλ.λ.) **ΣΥΝ.** γουρουνάκι. γουρουνόπουλο- **ΦΡ.** *ινδικό χοιρίδιο* βλ. λ. *ινδικός.*

[ΕΙΥΜ. < αρχ. *χοιρίδιον.* υποκ. τού *χοίρος* (βλ.λ.)]. χοιρινός, -ή. -ό Ιμεσν.| 1. αυτός που σχετίζεται με τους χοίρους (βλ.λ.): *- κρέας / λουκάνικο ! δέρμα / μπριζόλες* 2. (α) *χοιρινό* (το) τυ κρέας από χοίρο (βλ.λ.): οι *μουσουλμάνοι και οι Εβραίοι δεν τρώνε το ~* | | *ψητό / καπνιστό ~* (β) *χοιρινή* (η) η χοιρινή μπριζόλα.

χοιρομέρι (το) {χοιρομερ-ιού | -ιών} το μπούτι τού χοίρου, που διατηρείται για μεγάλο χρονικό διάστημα, αφού το έχουν αλατίσει και το έχουν υποβάλει είτε σε θερμική επεξεργασία *βραστό)* ή το έχουν καπνίσει *(~ καπνιστό): εκ/.εκτό Ί εισαγόμενο* - ιυν. ζαμπόν.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *χοίρος + -μέρι < μερί* (< *μηρός)*|. **χοιροπαραγωγή** (η) |1898] η παραγωγή χοίρων, **χοίρος** (ο) θηλαστικό παμφάγο ζώο με ογκώδες σώμα, ρύγχος που εξέχει και σκληρό τρίχωμα, το οποίο ο άνθρωπος εκτρέφει για το κρέας. το λίπος και το δέρμα του · το γουρούνι · φρ. (α) (παροιμ.) *ο χοίρος τη λάσπη κυνηγά* για αυτόν που έχει συνηθίσει και συνεχώς επιδιώκει κακές συναναστροφές (β) (παροιμ.) *τού χοίρου το μαλλί δεν γίνεται μετάξι* αυτός που δεν έχει καλή αγο)γή δεν μπορεί να αλλάξει με κανέναν τρόπο (πβ. *τον αράπη κι αν τον πλένεις, το σαπούνι σου χαλάς*). — (υποκ.) **χοιρίδιο** (το) (βλ.λ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *χοίρος*, αβεβ. ετύμου, πιθ. < **ghor-yo-*. ετερυιοψ. βαθμ. τού Ι.Ε. **gher(s)-* «παγώνω, σκληραίνω» (εφόσον ο χοίρος έχει σκληρό τρίχωμα), σανσκρ. hrsyuti «σκληραίνω, ανορθοινω», λατ. horrere, αλβ. derk «χοίρος» (< **ghOr-n-k*), αρχ. ιρλ. garb «τραχύς» κ.ά. Π πρόταση για σύνδεση με το αρμ°. επίθ. ger «παχύς, λιπαρός» μέσω ρίζας **ghoir-o/a-* πρέπει να απορριφθεί, αφού το αρχικό σύμφωνο τής αρμ. λ. είναι αμφισβητούμενο και επιδέχεται διαφορετικές αναλύσεις|.

χοιροστάσιο (το) [1891] {χοΐροστασί-ου **[** -ων} **1.** το μέρος τού στάβλου σε αγροτικό σπίτι, που είναι ειδικά διαμορφωμένο για την εκτροφή χοίρων **2.** το χοιροτροφείο (βλ.λ.). Ηπίσης (λαϊκ.) **χοιροστάσι.** [ετυμ. < *χοίρος + -στάσιο* < *ίσταμαι* (πβ. κ. *στά-σις)*\. **χοιροσφαγείο** (το) Ιμτγν.) το σφαγείο χυίρων. **χοιροσφάγΐα** (τα) {χοιροσφαγίων} (λαϊκ.) το σφάξιμο χοίρων από ιδιώτες, συνήθ. με τελετουργικό τρόπο, πριν από τα Χριστούγεννα ή κατά την περίοδο τής Αποκριάς ή για γιορτή που πρόκειται να γίνει, ώστε να παρασκευαστούν με το κρέας τους εδέσματα για τους προσκεκλημένους.

χοιροτροφείο (το) [μτγν.| ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος που προορίζεται για τη μαζική εκτροφή χοίρων με σκοπό την εμπορική εκμετάλλευση τού κρέατος, τού λίπους και τού δέρματός τους ιυν. χοιροστάσιο.

χοιροτροφία (η) J1854] {χωρ. πληθ.} η μαζική εκτροφή χοίρων με σκοπό την εμπορική εκμετάλλευση τού κρέατος, τού λίπους και τού δέρματός τους. — **χοιροτρόφος** (ο/η) [μτγν.], **χοιροτροφικός,** -ή. -ό 118931.

χόκεΐ (το) {άκλ.} αθλ. ομαδικό παιχνίδι που παίζεται μεταξύ των παικτών δύο ομάδων, οι οποίοι κρατούν στα χέρια τυυς ράβδους καμπυ- λωτές στο κάτω άκρο. με τις οποίες χτυπούν έναν πολύ μικρό δίσκο ή μία μικρή σφαίρα, προσπαθώντας να την περάσουν από τη γραμμή τού τέρματος των αντιπάλων: *~ επί πάγου / επί χόρτου.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. hockey < παλαιότ. hockie < παλ. γαλλ. hocquet «κυρτό μπαστούνι», γερμ. αρχής, πβ. αρχ. γερμ. hako «γάντζος», αρχ. αγγλ. hoc (> αγγλ. hook), αρχ. σκανδ. haki κ.ά.]. χολ (το) (παλαιότ. ορθ. *χωλ)* {άκλ.} ελλην. *προθάλαμος* · μικρός χώρυς υποδοχής σε σπίτι, γραφείο αμέσως μετά την κύρια είσοδο: *ευρύχωρο / φωτεινό / μικρό* — (υποκ.) **χολάκι** (το).

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. hall < αρχ. αγγλ. heall. που συνδ. με αρχ. γερμ. halJa, αρχ. νορβ. holi κ.ά.]. **χολαγγειογραφία** (η) {χολαγγειογραφιών| ιατρ. η ακτινολογική απεικόνιση των χοληφόρων αγγείων μετά από ενδοφλέβια έγχυση σκιαγραφικού φαρμάκου.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cholangiography]. **χολαγωγός,** -ός, -ό ιατρ. αυτός που ενισχύει τη ροή τής χολής στα χοληφόρα αγγεία: *~ φάρμακα / αγωγή / θεραπεία* ΣΥΝ. χοληφόρος. Ιετυμ. μτγν. < *χόλος / χολή + αγωγός].* **χολαιμία** (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. η αυξημένη παρουσία χολής στο αίμα. που εκδηλώνεται με ίκτερο και τάση για αιμορραγία, διαταραχές στην πέψη των λιπών κ.ά.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cholemie], **χολαιμικός,** -ή, -ό **[** 1879**1** ιατρ. **1.** αυτός που σχετίζεται με τη χολαιμία (βλ.λ.) 2 .*χολαιμικός (ο),* ***χολαιμική*** (η) πρόσωπο που πάσχει από χολαιμία (βλ.λ.).

χολέρα (η) {χωρ. πληθ.} **1.** λοιμώδης και επιδημική νόσος, που εκδηλώνεται με διάρροιες και εμετούς που οδηγούν σε αφυδάτωση, πτώση τής θερμοκρασίας τού σώματος και συχνά στυν θάνατο· εμφανίζεται σε περιοχές όπου οι συνθήκες υγιεινής (λ.χ. ύδρευσης, αποχέτευσης κ.λπ.) βρίσκονται σε κακό επίπεδο 2. (μτφ.) κατάσταση ή άνθρωπος ιδιαίτερα απεχθής και δυσάρεστος: *«αέρα, αέρα, να φύγει η ~1»* (σύνθημα εναντίον προσώπων που συμβολίζουν τη διαφθορά).

Ιγ.τυμ. αρχ. (με επίθημα *-έρα* και άλλων ασθενειών, πβ. κ. *ικτ-ερος).* αβεβ. ετύμου, πιθ. παράγ. τού ουσ. *χολάδες* «εντόσθια» ή τού ουσ. *χολή*, άποψη μορφολογικώς δυνατή, την οποία υποστήριζαν και αρχαίοι σχολιαστές. Σύμφωνα με νεότερη άποψη. η λ. συνδ. με αρχ. ιρλ. galar «ασθένεια, λύπη» και χετ. kallar «κακός», οπότε < ΓΕ. **ghal-* «ζημιά, βλάβη», αλλά η λ. *χολέρα* είναι πολύ πιο εξειδικευμένη ως προς την ιατρ. χρήση της], **χολεριάζω** ρ. αμετβ. {χολέριασ-α, -μένοί} προσβάλλομαι από χολέρα (βλ.λ.).

χολεριασμένος, -η, -ο αυτός που έχει πάθει χολέρα, **χολερικός,** -ή. -ό j αρχ.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τη χολέρα (βλ.λ.): *~ μόλυνση / συμπτώματα 2. χολερικός* (ο), ***χολερική*** (η) πρόσωπο που πάσχει από χολέρα (βλ.λ.) ιυν. χολεριασμένος, χολερόβλητος 3. (μτφ.) διεφθαρμένος ή πολύ αγενής και επιθετικός, αήθης: *~ συμπεριφορά | | ~ πρόσωπο* · φρ. ***χολερική ιδιοσυγκρασία*** η συμπεριφορά που χαρακτηρίζει αυτόν που είναι ευέξαπτος και φέρεται βίαια χωρίς λόγο. ΣΧΟΛΙΟ λ. *κωμωδία.*

γουρουνήαιος - γουρούνι - χοιρινό, αρνήσιος - αρνί - πρόβατο, γιδήσιος - γιδινός - γίδα - κατσίκι. Ι ί διαφορά στην ονομασία τού ζώου και τού κρέατος που τρώμε είναι συχνή στις διάφορες γλώσσες και στην Ελληνική. Έτσι μιλάμε για αρνήσιο κρέας και για μερίδα αρνιού, αλλά όχι για *προβατήσιο κρέας* ή *μερίδα προβά- του'*. Μιλάμε για γουρούνι και γουρουνήαιο δέρμα, αλλά χοιρινό ονομάζουμε το κρέας που τρώμ£. Ομοίως λέμε ότι τρώμε κατσική- σιο κρέας και κατσίκι και όχι γιδινό ή γιδήαιο κρέας (λέμε, ωστόσο, *γίδα βραστή*, ή και *αίγα.* λ.χ. στην Κρήτη).

χοιροβοσκός (ο) {μτγν-J αυτός που βόσκει χοίρους (βλ.λ.). χοιρόδερμα (το) 11890] [χοιροδέρμ-ατος | -ατα, -άτων} το δέρμα από χοίρο (βλ.λ.).

χολερόβλητος, -η, -ο [1892] αυτός που έχει προσβληθεί ακό χολέρα ΣΥΝ. χολεριασμένος, χολερικός.

[ετυμ. < *χολέρα + -β?·.ητος < βάλλω].* **χολερυθρίνη** (η) φυσιοα. χρωστική ουσία τής χολής, προϊόν τής αποικοδόμησης τής αιμοσφαιρίνης· η αύξησή της δίνει το χαρακτηριστικό χρώμα τού ικτέρου.

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. bilirubin], **χολερυθρινουρία** (η) ΙΑΤΡ. η αποβολή χολερυθρίνης με τα ούρα σε περιπτώσεις αιμόλυσης και σε ίκτερο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. bilirubinuria (νόθο σύνθ.)!. **χολή** (η) **1.** φυσιολ. το υγρό που εκκρίνεται από το συκώτι μέσω τής χοληδόχου κύστεως στην δωδεκαδάκτυλο, έχει πρασινοκίτρινο χρώμα και συντελεί στην πέψη 2. (συνεκδ.) η κύστη μέσα στην οποία βρίσκεται το παραπάνι» υγρό. η χοληδόχος κύστη: *έχει πέτρα στη ~ || εγχείρηση χολής·* φρ. *σπάω / κόβω τη χολή (κάποιου)* προκαλώ μεγάλο και απότομο φόβυ: *με κατατρόμαξες' μου 'κοψες τη χολή!* 3. (μτφ.) η πικρία, η οργή: *με πότισες ~* (με πίκρανες) || *Ετ ν έχει ~* (είναι καλός και ήπιος) συν. δηλητήριο, φαρμάκι, χόλος· φρ. (α) *στάζω / χύνω / ξερνάω χολή (εναντίον κάποιου)* εκφράζω την κακία και την πίκρα που έχω μέσα μου: *έσταζε χολή όσην ώρα μιλούσε για τον πολιτικό του αντίπαλο* συν. στάζω δηλητήριο / φαρμάκι ΑΝΤ. είμαι όλο μέλι (β) *αντί τού μάννα, χολήν* (Αντίφωνο ιβ' Μεγάλης Πέμπτης: *Λαός μου,* π *έποίησά* σοι. *και τί μοι άνταπέδωκας: Άντι τοῦ μάννα, χο/.ήν άντι τού ὕδατος, όξος...)* για ανθρώπους που βλάπτουν τους ευεργέτες τους. – **χολικός,**-ή,-ό Ιμτγν.].

[ετυμ. αρχ. < *ghol-, ετεροιωμ. βαθμ. τού I.K. *ghel- «λαμπρός, ακτι- νοβόλος» και «κίτρινος, πράσινος, ωχρός», πβ. αβεστ. 7.ara- «χολή», αρχ. ισλ. gall < χολή, δηλητήριο», αρχ. γερμ. galla, λατ. tel, αρχ. σλαβ. /.luci «χολή», αρχ. γερμ. gold «χρυσός» κ.ά. Η σημ. τής λ. οφείλεται στο χρώμα της. Ομόρρ. *χλό-η, χλω-ρός. χόλ-ος).*

χοληδόχος, -ος, -ο(ν) φυσϊολ. **1.** αυτός που περιέχει χολή *2.χοληδόχος κύστη* η κύστη που βρίσκεται μεταξύ τού ήπατος και τού δωδεκαδακτύλου και στην οποία συγκεντρώνεται η χολή που προέρχεται από το πρώτο όργανο, προτού καταλήξει στο δεύτερο.

[EJVM · μτγν. < *χολή + -δόχος < δέχομαι*\. **χοληστερίνη** (η) βιολ.-χημ. στεροειδής. λιπώδης και κηρώδης ουσία τού αίματος που έχει μεγάλη σημασία για τη διατήρηση τής ζωής στον οργανισμό- η υπέρμετρη αύξησή της οδηγεί σε παθολογικές καταστάσεις: *υψηλά ποσοστά χο'Αηστερίνης στο αίμα || μέτρηση / μείωση τής ~·* ΦΡ. (α) *καλή χοληστερίνη* η περίσσια χοληστερίνη των κυττάρων που συγκεντρώνεται από τις λιποπρωτινες υψηλής πυκνότητας (HDL - High Density Lipoproteins) και που θεωρείται ότι απομα- κρύνει τη 1.1)1. χοληστερίνη (βλ. παρακάτω) από τα τοιχώματα το>ν αρτηριών (β) *κακή χοληστερίνη* η χοληστερίνη που περιέχεται στις λιποπρωτεΐνες χαμηλής πυκνότητας (LDL - Low Density Lipoproteins) και που είναι κατεξοχήν υπεύθυνη για την εμφάνιση αθηροσκλήρωσης στα αιμοφόρα αγγεία.

(ετυμ. < *χοληστερόλη* (βλ.λ.) με το επίθημα *-ίνη*\. **χοληστερόλη** (η) {χωρ. πληθ.} βιολ-χημ. λιπίδιο που απoτελεί απαραίτητο συστατικό τής κυτταρικής μεμβράνης των θηλαστικών· οι διαταραχές τού μεταβολισμού του συντελούν στην εμφάνιση στεφανιαίας νόσου.

[F.TYM. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. cholesterol < chole- (< *χολή)* + ster- (< *στερεός)* + -οί (< λατ. oleum < αρχ. *έλαιον)}.* **χοληφόρος,** -ος. -ο(ν) φυσιολ. αυτός πυυ σχετίζεται με το σύστημα παραγωγής και μεταφοράς τής χολής από το συκοηι στο παχύ έντερο: - ο<5οί (τα όργανα και οι πόροι όπου σχηματίζεται η χολή και με- ταφέρεται από το συκώτι στυν δωδεκαδάκτυλο) συν. χολαγωγός. ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. voies billaires]. **χολιάζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.Ι [χόλιασ-α. -μένοσί **♦ 1.** (αμετβ.) νιώθω μεγάλη οργή ΣΥΝ. χολώνομαι, οργίζομαι, θυμώνω, κακιώνω ΑΝΤ. ηρεμώ, χαλαρώνω **♦** 2. (μετβ.) προκαλώ την οργή και την πικρία κάποιου: τον *χό/.ιασαν τα λόγια μου* συν. χολώνω, εξοργίζω, αγριεύω, θυμώνω, φουρκίζω, πικάρω αντ. ησυχάζω, ηρεμώ, χαλαρώνω. – **χόλιασμα** (το), **χολιαατικός,** -ή, -ό. **χολικός,** -ή, -ό -► χολή

Χόλλυγουντ (το) {άκλ.} **1.** προάστιο τού Λος Αντζελες στην Καλι- φόρνια των Η.Π.Α.. περίφημο για τα κινηματογραφικά του στούντιο και την καλλιτεχνική του κίνηση 2. (συνεκδ.) ο κινηματογραφικός μηχανισμός παραγωγής ταινιών, συνήθ. εμπορικού χαρακτήρα, που δραστηριοποιείται στην παραπάνω περιοχή: ro - *κυριαρχεί στην παγκόσμια κινηματογραφική αγορά.*

[ετυμ. < αγγλ. Hollywood!. **χολλυγουντιανός,** -ή, -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στην κινηματογραφική βιομηχανία των Η.Π.Α.. που αναπτύχθηκε στην περιοχή τού Χόλλυγουντ: - *αστέρας / μελόδραμα ί τεχνική ι /.άμψη 2.* αυτός που τον χαρακτηρίζει το εντυπωσιακό θέαμα, η λάμψη, ο πλούτος των υλικών μέσων κ.λπ.: *η τελετή ενάρξεως, ~ προδιαγραφών,* δεν *θύμιζε σε τίποτα τη λιτότητα και την απλότητα των αρχαίων αγώνων.* **χολοκυστεκτομή** (η) η χειρουργική αφαίρεση τής χοληδόχου κύστεως.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ, cholecystectomyl. **χολοκυστίτιδα** (η) ΙΑΤΡ. φλεγμονή τής χοληδόχου κύστεως, η οποία συχνά συνοδεύεται από χολολιθίαση (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ, cholecystitis], **χολοκυστογραφία** (η) {χολοκυστογραφιών} ΙΑΤΡ. η εξέταση τής χοληδόχου κύστεως με ακτινογραφία, συνήθ. για τον εντοπισμό λίθων ή άμμου στο εσωτερικό της.

[ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. cholecystography!, **χολολιθίαση** (η) LI888J {-ης κ. -άσεως | -άσεις, -άσεων} ιατρ. ο σχη ματισμός λίθων ή η συγκέντρωση άμμου στη χοληδόχο κύστη ή/και στις χοληφόρους οδούς.

[ΓΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. cholelithiasej. **χολολιθικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που αναφέρεται στους χολολίθους (βλ.λ.) *2. χολολιθικός* (ο), *χολολιθική* (η) πρόσο)πο που πάσχει από χολολιθίαση.

χολόλιθος (Ο) [Ι890| {χολολίθ-ου | -ο)ν, -ους} **ΙΑΤΡ.** ετερογενές ή σπάν. ομοιογενές σώμα. που σχηματίζεται από εκκρίσεις τής χολής και μοιάζει με λίθο **ΙΥΝ.** πέτρα.

]ΕΓΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. choielithe|. χόλος (ο) οργή συνδυασμένη με κακία ΣΥΝ. χολή.

ΙΕΤΥΜ. αρχ.. παράλλ. τ. τού θηλ. *χολή* (βλ.λ.). Ενώ το θηλ. *χολή* περιορίστηκε στην ιατρ. χρήση, το αρσ. *χόλος* δήλωσε κυρ. τη διάθεση τής οργής, τυύ θυμού και τής αγανάκτησης, αφού πιστευόταν ότι οι αλλαγές στα «υγρά» τού σώματος επιδρούσαν στην ιδιοσυγκρασία τού ατόμου (βλ. κ. *μελαγχολία)].* **χολοσκάω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {χολοσκάς... | χολόσκασα] **♦ 1.** (αμετβ.) νιώθω μεγάλη στενοχώρια: π *χολοσκάς για πράγματα ασήμαντα:* **ΣΥΝ.** σκάω. στενοχωριέμαι, το παίρνω κατάκαρδα **ΑΝΤ.** αδιαφορώ **♦** 2. (σπάν.-μετβ.) κάνω (κάποιον) να στενοχωρηθεί πολύ: *μη χολοσκάζεις τον πατέρα σου® να είσαι καλό παιδί!* **ΣΥΝ.** στενοχο)ρο), σκάω. **χολώνω** ρ. μετβ. {χόλω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** κάνω (κάποιον) να νιώσει πίκρα, οργή: *τον χόλωσες με τα πείσματά σου 2.* (μεσοπαθ. **χολώ-** *νομαί)* νκόθω πίκρα ή οργή: *αποχώρησε χολωμένος || μόλις διάβασε την κακόβουλη κριτική χολώΟηκε* **ΣΥΝ.** πικραίνω, οργίζω, νευριάζω, φουσκώνω **ΑΜ** . ηρεμώ, καταπραϋνω.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *χολώ (-όω) < χόλος].* **χόμο** (ο) {άκλ.} άνθρωπος (βλ.λ.)· κυρ. σε λατ. φράσεις τής ανθρωπολογίας που δηλώνουν καθέναν από τους άμεσους προγόνους τού ανθρώπινου είδους (homo sapiens, homo erectus, homo faber κ.λπ.. βλ. λ. *άνθρωπος)* και. κατ' αναλογίαν προς τα παραπάνω, σε νεότερες φράσεις και νεολογισμούς, λ.χ. *χόμο τελεόπτικους* (homo teleopticus, ο άνθρωπος τής εποχής τής τηλεόρασης ή μανιώδης τηλεθεατής), *χόμο εκονόμικους* (homo oeconomicus, ο άνθρωπος που σκέφτεται και ενεργεί με βάση το οικονομικό του συμφέρον), *χόμο κονσούμενς* (homo eonsumens. καταναλωτικός άνθρωπος) κ.ά.

ΙΕΤΥΜ. < λατ. homo «άνθρο)πος»|. **homo homini lupus** (Πλαύτος *Asin.* 495) λατ. (προφέρεται *χόμο χό- μινι λούπους)* ελλην. *ο άνθρωπος (είναι) για τον άνθρωπο λύκος■* για να χαρακτηρίσουμε τις σύγχρονες κοινωνίες τού απάνθρωπου και ανελέητου ανταγωνισμού, **χόμπι** (το) {άκλ.} η ερασιτεχνική ενασχόληση κάποιου με κάτι, που του δίνει μεγάλη ευχαρίστηση, συχνά ως διέξοδος από την κούραση και την καθημερινότητα: *έχει ~ να συλλέγει νομίσματα.*

[ΕΤΥΜ. < αγγλ. hobby, που αρχικώς αναφερόταν σε ράτσα μικρού αλόγου. < Hobbin, χαϊδευτ. τού κυρ. ον. Robin. Κατά τον 16ο αι. στην Αγγλία η λ. δήλωσε ένα είδος μπαστουνιού με λαβή σχήματος κεφαλής αλόγου, το οποίο χρησίμευε σε παιγνίδια. Η σημερινή σημ. απαντά από τον I7υ αι.].

X.O.N. (οι) Χριστιανικές Ομάδες Νέων.

Χονγκ-Κονγκ (το) (κινεζ. Hsiang Kang, αγγλ. Hong Kong) αποικία τής Μ. Βρετανίας μέχρι το 1997, οπότε επεστράφη στην Κίνα υπό ειδικό καθεστώς· βρίσκεται στις Ν. ακτές τής Κίνας και αποτελεί μεγάλο εμπορικό* και πιστωτικό κέντρο με επίσημες γλώσσες την Κινεζική και την Αγγλική και νόμισμα το δολάριο Χονγκ-Κονγκ. – **Χον- γκ-κονγκέζος** (ο), **Χονγκ-κονγκέζα** (η). **χονγκ-κονγκέζικος,** -η. -ο. **[ΕΤΥΜ.** < αγγλ. Hong Kong < κινεζ. Hsiang Kang «αρωματισμένο λιμάνι» < hisiang «άρωμα» + gang «λιμάνι», όν. που αναφέρεται στα ρεύματα φρέσκου αέρα. τα οποία πνέουν μεταξύ τού νησιού Καουλούν (Kowloon) και τού λιμανιού τής ΒικτωρίαςΙ. **χονδρέμπορος** (ο) {χονδρεμπόρ-ου | -ων. -ους} υ έμπορος που πουλά και αγοράζει εμπορεύματα σε μεγάλες ποσότητες: *~ κρεάτων.* – **χονδρεμπόριο** (το).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. commercant en gros|. **χονδρικός,** -ή.-ό 11892J1. αυτός που αναφέρεται ή αποτελείται από χόνδρο (βλ.λ.) **ΣΥΝ.** χόνδρινος · 2. (α) αυτός που σχετίζεται με την πώληση και αγορά εμπορεύσιμων αγαθών σε μεγάλες ποσότητες: *~ εμπόριο / τιμές* (χαμηλότερες τιμές για την αγορά μεγάλων ποσοτήτων εμπορευμάτων) **ΑΝΤ.** λειανικός (β) *χονδρική* η αγορά ή πώληση αγαθών σε μεγάλη ποσότητα: *τιμές χονδρικής.* – **χονδρικ-ά / -ώς** 118091 επίρρ. (σημ. 2) (βλ. κ. λ. *χοντρικός).* **χόνδρινος,** -η. -ο * χόνδρος

χονδροειδής, -ής. -ές 11856] {χονδρυειδ-ούς [-είς (ουδ. -ή)· χονδροειδέστερος. -ατος} 1. αυτός που του λείπει η κομψότητα, η χάρη: *~ κατασκεύασμα / δουλειά / έπιπλο* ΣΥΝ. άκομψος, χοντροκομμένος, χο- ντροκαμο)μένος λν γ. κομψός, λεπτοδουλεμένος, φινετσάτος 2. αυτός που του λείπει η ευγένεια, το τακτ, πυυ δεν έχει ή δεν είναι σύμφωνος με τους καλούς τρόπους: - *αστείο / σχόλιο / ψέμα / δικαιολογία / συμπεριφορά* συν. άξεστος, αγροίκος, απρεπής αντ. ευγενής. διακριτικός. – **χονδροειδώς** επίρρ. [Ι862|. ·*■ σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

Ιετυμ. Απόδ. τού γαλλ. grossierJ. **χονδρόκοκκος,** -η. -ο αυτός που αποτελείται από χονδροϋς κόκκους **ΑΝΤ.** λεπτόκοκκος.

ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < νεολατ. chondrococcus). **χονδρός,** -ή, -ό -► χοντρός

χόνδρος (ο) **ΦΥΙΙΟΛ.** ιστός που χαρακτηρίζεται από ελαστικότητα και αντοχή και από τον οποίο αποτελείται το έμβρυο, ενώ οι ενήλικοι τον διατηρούν στις άκρες των οστών, στα αφτιά και στη μύτη. – **χόνδρινος,** -η. -ο **[**μτγν.**J. ΣΧΟΛΙΟ** λ. *χοντρός, παρώνυμο.*

| **ΙΪΤΥΜ.** αρχ., ουσιαστικοπ. αρσ. τού επιθ. *χονδρός* (βλ.λ.) με αναβιβα-

σμό τού τόνου].

χοντράδα (η) (λαϊκ.) **1.** η πράξη ή î| συμπεριφορά πυυ χαρακτήριζε* ται από έλλειψη λεπτότητας και ευαισθησίας απέναντι στον άλλον: *με τις - του έχει χάσει* τους *φίλ,ους του || λέω / πατάω χοντράδες* ΣΥΝ. απρέπεια, αγένεια, χωριατιά.· 2. η χοντροκοπιά (βλ.λ.. σημ. I).

[tTYM. < *χοντρός* + παραγ. επίθημα *-άδα.* πβ. κ. *φυ?^-άδα\.* **χοντράδι** (το) [χοντραδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** πολλά μαζί ξεφτυσμένα νήματα σε ύφασμα: *από τη φόδρα κρεμόταν ένα* ~ · 2. εμφανής ατέλεια στην κατασκευή ενός πράγματος συν. χοντράδα ·3. σκληρό σώμα μέσα σε μαλακή ύλη το οποίο γίνεται αισθητό με την αφή της.

[ftym. < *χοντρός* + παραγ. επίθημα *-άδι.* πβ. *γλνκ-άδι].* **χοντραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [χόντρυνα) ♦ (μετβ.) **1.** κάνω κάποιον να αυξήσει τη μάζα και τον όγκο του: *τα φάρμακα κατά τής κατάθλιψης τη χόντρυναν πολύ* [| *τα γλυκά μάς χοντραίνουν* ΣΥ\. παχαίνω, παίρνω βάρος αντ. αδυνατίζω, λεπταίνω 2. κάνω (κάποιον) να φαίνεται χοντρός: *τα φαρδιά ρούχα με χοντραίνουν* (με δείχνουν πιο παχύ)

3. (για τόνο φωνής) κάνω πιο βαθύ, πιο χαμηλό: *χοντραίνει τη φωνή της για τις ανάγκες τού ανδρικού* ρόλου ΣΥΝ. βαραίνω, βαθαίνω αντ. λεπταίνω 4. (μτφ.) δίνω μεγαλύτερες διαστάσεις ή έκταση (σε κάτι): *μην το χοντραίνεις το πράγμα* ένα αστείο έκανα! || μην το χοντραίνεις άλλο το παιχνίδι, γιατί θα οδηγηβούμε σε σύγκρουση!*

(αμετβ.) 5. αποκτώ μεγαλύτερη μάζα και όγκο: *χόντρυνα και δεν χωράω στα ρούχα μου* συν. παχαίνω, παίρνω βάρος ΑΝΤ. αδυνατίζω, λεπταίνω 6. (για τόνο φωνής) γίνομαι πιο βαρύς, πιο βαθύς: *πώς χόντρυνε έτσι η φωνή σου. γιαγιά;* (από το παραμύθι τής Κοκκινο- σκουφίτσας) ΣΥΝ. βαραίνω, βαθαίνω αντ. λεπταίνω 7. (μτφ.) αποκτώ μεγαλύτερες διαστάσεις ή γίνομαι πιο έντονος, απαιτητικός ή αντα- γιονιστικός: *όταν χόντρυνε το παιχνίδι, εγκατέλειψα το καρέ* || (στην πολιτική ή τις διεθνείς σχέσεις) *χοντραίνει το παιχνίδι* (η κατάσταση αρχίζει να γίνεται πολύ επικίνδυνη, πολύ σοβαρή). – **χόντρεμα** (το).

ΣΧΟΛΙΟ λ. -αίνω.

χοντραλεσμένος, -η. -ο αυτός που έχει αλεστεί σε μεγάλα κομμάτια ΑΝΤ. ψιλοαλεσμένος. **χοντράνθρωπος** (ο) αυτός που δεν ξέρει πώς να φερθεί σωστά και με ευπρέπεια, που κάνει χοντράδες ΣΥΝ. άξεστος, αγροίκος ΑΝ Γ. ευγενής. καλλιεργημένος, **χοντρέλα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} (μειωτ.) πολύ χοντρή γυναίκα. Κπίσης **χοντρέλω**

[ετυμ. < *χοντρός* + επίθημα *-έλα.* κατά το *βαρέλα\.* **χόντρεμα**

(το) -+ χοντραίνω **χοντρεμπόριο** (το) ♦ χονδρέμπορος

χοντρικός, -ή, -ό αυτός που δεν είναι λεπτομερειακός, που δίνει μόνον τις γενικές γραμμές: *- περιγραφή / εκτίμηση / υπολογισμός* ΣΥΝ. αδρομερής, γενικός αντ. λεπτομερειακός. – **χοντρικά** επίρρ.

|F.TYM. Βλ. λ. *χονδρικός].*

χοντρικός - αδρομερής - γενικός. Σε περιπτώσεις προσεγμένου λόγου και επισημότερου (επιστημονικού, διοικητικού κ.λπ.) ύωους. η Χρήση τού **αδρομερής** προσφέρεται περισσότερο αντί τού **χοντρικός** ή τού **γενικός.** Σε φράσεις όπως - *αδρομερής εξέταση / περιγραφή ι θεώρηση / παρουσίαση»* (ενός θέματος), το *«χοντρική εξέταση...»* δεν ταιριάζει υφολογικά. ενώ το *"γενική εξέταση / περιγραφή..."* υστερεί δηλωτικά, αφού σημασιολογικώς εκφράζει κάτι ευρύτερο και ακαθόριστο έναντι τού *αδρομερής.*

χοντρο- κ. **χοντρό-** κ. **χοντρ-** κ. (λόγ.) **χονδρο-** κ. **χονδρό-** κ. **χονδρ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: Ι.έχει μεγάλο βάρος, μάζα ή πάχος: *χοντρο-κόκκαλος. χοντρό-πετσος* · 2. έχει αδέξιους τρόπους ή είναι άτεχνος: *χοντρ-άν- Ορωπος. χοντρο-κοπιά* 3. δεν είναι εύστροφος, δεν μπορεί να ξεκολλήσει από κάτι: *χοντρο-κέφα/.ος* · 4. (μόνο στον τ. *χονδρ(ol-)* σχετίζεται με το χονδρικό εμπόριο: *χονδρ-έμπορος* · 5. γίνεται με δυσκολία: *χο- ντρο-δουλειά.*

[ετυμ. Α' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. επίθ. *χονδρός* (βλ.λ.)]. **χοντροαλεσμένος,** -η, -ο κ. **χοντρα**λεσμένος (για αλεύρι. κα<οέ κ.λπ.) αυτός πυυ είναι αλεσμένος σε χοντρούς κόκκους,

χοντρογυναίκα (η) αυτή που δεν ξέρει πώς να φερθεί σο)στά. που είναι χυδαία (πβ. *χοντράνθρωπος).* **χοντροδουλειά** (η) **1.** δουλειά που απαιτεί πυλύ κόπο και συνήθ. γίνεται χειρωνακτικά: *εργάτες για τις -* · 2. δουλειά ή έργο που έχει γίνει γρήγορα, χωρίς ιδιαίτερη προσοχή και επιμέλεια: *αυτό το τραπέζι είναι - και όχι έργο καλού τεχνίτη* αντ. λεπτοδουλειά, ψιλοδουλειά. – **χοντροδουλεμένος,** -η. -ο (σημ. 2). **χοντροκαμωμένος,** -η. -ο **1.** αυτός πυυ έχει κατασκευαστεί χωρίς τέχνη και φροντίδα: ~ *έπιπλα* συν. χοντροδουλεμένος ΑΝΤ. καλοφτειαγμένος. λεπτοδουλεμένος · 2. αυτός που έχει βαρύ σκελετό και μέλη: - *παιδί* αντ. λεπτοκαμωμένος, **χοντροκαύκαλος,** -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που έχει χοντρό κεφάλι συν. χοντροκέφαλος.

χοντροκέφαλος, -η. -ο **1.** αυτός που έχει χοντρό κεφάλι: ~ *ζώο* συν. χοντροκαύκαλος · 2. αυτός που δεν χαρακτηρίζεται για την εξυπνάδα του συν. χαζός, βλάκας, μπουνταλάς, χοντρόμυαλος αντ. ξύπνιος, σαΐνι, ξυράφι 3. αυτός που επιμένει στην άποψή του και δεν μετα- πείθεται συν. αγύριστο κεφάλι, πεισματάρης, ισχυρογνώμων, ξεροκέφαλος ανγ. εύπιστος, ευμετάβλητος. – **χοντροκεφαλιά** (η) (σημ. 1, 2). σχολιο λ. *ανόητος.* **χοντροκόκκαλος,** -η. -ο αυτός που έχει χοντρά κόκκαλα αντ. λε- πτοκόκκαλος.

χοντρόκοκκος, -η. -υ (για αλεύρι, καφέ κ.λπ.) αυτός που έχει χοντρούς κόκκους αντ. λεπτόκοκκος, **χοντροκομμένος,** -η.-ο **1.** αυτός που έχει κοπεί ή αλεστεί σε μεγάλα κομμάτια: ~ *καφές / τυρί / κρεμμύδι* λντ. λεπτοκομμένος. ψιλοκομμένος · 2. αυτός που δεν έχει χάρη ή δεν σέβεται τους καλούς τρόπους ή τις κοινωνικές συμβάσεις: ~ *αστείο / ψέμα / φάρσα / κωμωδία* συν. άξεστος, άγαρμπος, χονδροειδής. **χοντροκομμένα** επίρρ. **χοντροκοπιά** (η) **1.** δουλειά ή έργο που δεν έχει γίνει με τέχνη και προσοχή, αλλά με προχειρότητα και κακό γούστο: *να φανταστεί κανείς ότι οι ~ του θεωρούνται μοντέρνα τέχνη!* αντ. λεπτοδουλειά. καλλιτεχνία 2. συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από αγένεια, από παραβίαση των καλών τρόπων και τής ευγένειας: *πετάω / λέω / κάνω χοντροκοπιές* συν. χοντράδα, αγαρμποσύνη.

Ιετυμ. < *χοντρο- + -κοπιά* < *-κοπώ* (< *κόπτω*)!. **χοντροκώλης** (ο) {χοντροκώληδες}. **χοντροκώλα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.i (!-λαϊκ.) πρόσωπο που έχει χοντρά οπίσθια. Κπίσης **χοντρόκω- λος,** -η. -0/-IK0.

χοντρολαίμης (ο) ΐχοντρολαίμηδες}. **χοντρολαίμα** (η)]χωρ. γεν. πληθ.} πρόσωπο που έχει χοντρό λαιμό, **χοντρομπαλάς** (ο) {χοντρομπαλάδες}, **χοντρομπαλού** (η) (μει- ωτ.) αυτός που είναι χοντρός και ασχημάτιστος, πυυ τυ στήμα του μοιάζει με ογκο)δη μπάλα.

[ετυμ. Νόθο σύνθ., < *χοντρο- + -μπάλάς* < *μπάλα\.* **χοντρόμυαλος,** -η, -ο αυτός που δεν αντιλαμβάνεται τα πράγματα εύκολα ή γρήγορα συν. χοντροκέφαλος αντ. ξύπνιος, σαΐντ. σχολιο λ. *ανόητος.*

χοντροπάπουτσο (το) χοντρό και άκομψο παπούτσι: *η μόδα έκανε τις κοπέλες να κυκλοφορούν με χοντροπάπουτσα.* **χοντρόπετσος,** -η, -ο **1.** αυτός που έχει επιδερμίδα μεγάλου πάχους: ~ *ζώο* (λ.χ. ο ελέφαντας) συν. παχύδερμος αντ. λεπτόπετσος 2. (μτφ.) αυτός που δεν έχει ευαισθησία ή/και ηθικούς φραγμούς: *άνθρο)πος ~ δεν τον αγγίζει η ανθρώπινη δυστυχία* συν. αναίσθητος, ασυνείδητος, σκληρός, αγενής λντ. ευαίσθητος, ευγενής. **χοντροπόδαρος,** -η, -ο αυτός που έχει χοντρά πόδια: ~ *τραπέζι / κορίτσι* αντ. λεπτυπόδαρος. **χοντρός,** -ή, -ό [μεσν.] κ. (λόγ.) **χονδρός** [χοντρ-ότερος κ. -ύτερος} **1.** αυτός πυυ έχει μεγάλο όγκο. μάζα, βάρος ή πυκνότητα: ~ *ρούχα / σκεπάσματα / βιβ?λο / σκοινί* συν. βαρύς, παχύς αντ. λεπτός 2. (ειδι- κότ.) αυτός που έχει μάζα και βάρος μεγαλύτερο από το κανονικό: - *παιδί' γέρος / γάτα* συν. παχύς, παχύσαρκος λντ. αδύνατος, λιγνός, λεπτός, λιπόσαρκος 3. αυτός πυυ αποτελείται από μεγάλα κομμάτια ή κόκκους: ~ *αλεύρι / σιμιγδάλι / αλάτι / πιπέρι* λντ. ψιλός · 4. αυτός που είναι χαμηλά στην τονική κλίμακα: - *φωνή* ΣΥΝ. βαθύς, βραχνός αντ. ψιλός, λεπτός 5. (μτφ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη καλών τρόπων και καλής συμπεριφοράς: ~ *άνθρωπος / αστείο / συμπεριφορά / τρόποι || ήταν χοντρό να μη μου ευχηθεί, ενώ ήξερε ότι γιόρταζα* ΣΥΝ. άξεστος αν ι. λεπτός 6. (μτφ.) αυτός που έχει ιδιαίτερη σοβαρότητα ή βαρύτητα, τού οποίου οι επιπτώσεις μπορεί να είναι πυλύ σοβαρές: ~ *λάθος / προσβο/.ή || παίζεται ~ παιχνίδι με τα ονόματα των υποψηφίου των κομμάτων* συν. σοβαρός, βαρύς αντ. επουσιώδης, ελαφρύς • 7. (ευφημ.) **χοντρό** (το) οι κενώσεις τυύ πα- χέος εντέρου: *πήγε στην τουαλέτα για το ~ του* αντ. ψιλό · 8.*χοντρά* (τα) χαρτονομίσματα μεγάλης αξίας (κατ' αντιδιαστολή προς τα «ψιλά», τα μικρής αξίας): *έχεις να μου χαλάσεις τα* λντ. ψιλά. – **χοντρά** επίρρ.. (υποκ.-χαΐδευτ.) **χοντρούλης,** -α, -ικο κ. **χοντρουλός,** -ή, -ό κ. **χοντρούτσικος,** -η. -ο. σχολιο λ. *παρώνυμο.*

Ικίύμ. < αρχ. *χονδρός* < **χρονδ-ρός* (με ανομοιωτ. αποβολή τού *-ρ-* και παραγ. επίθημα *-ρός,* πβ. κ. *ψυχ-ρός),* ετεροιοίμ. βαθμ. τού 1.1 ::. *ghrendh- «θρυμματίζω, κόβω», πβ. λατ. frendere «τρίζω τα δόντια», frenum «στομίδα (αλόγου)» (> γαλλ. trein. ισπ. freno), αλβ. grundg «πίτουρο», αρχ. αγγλ. grindan «τρίβω, λειανίζω» ο αγγλ. grind), γερμ. Grand «άμμος» κ.ά. Η λ. αναφερόταν αρχικώς σε τριμμένους κόκκους σιταριού και στο αλεύρι, ενώ η σημ. <«παχύς» είναι μτγν. Ορισμένοι μελετητές έχουν αναγάγει τη λ. στο ουγκαριτικό hndri «στάχυ», αλλά μάλλον πρόκειται για δάνειο από την Ελληνική).

χοντρός: συνώνυμα. Η έννοια τού πάχους, τυύ πλεονάζοντος ή υπερβολικού βάρους στη σωματική διάπλαση τού ανθρώπου, εκφράστηκε με γλωσσική ποικιλία ανάλογα και με τις αντιλήψεις τής εποχής. Η κύρια λ. που δήλωσε στην Αρχαία τον υπέρβαρο άνθρωπο και. γενικότερα, ό,τι χαρακτηρίζεται ως μεγάλου βάρους, ήταν το **παχύς.** Από τους χρόνους τής Κοινής, η λ. **χόνδρος** «χον- δραλεσμένο σιτάρι - σβώλος τα τραγανά μέρη των πλευρών και τυύ θώρακα» (πβ. κ. **υποχόνδρια** «τα υπό τυυς χόνδρυυς μέρη τού επιγαστρίου») πέρασε -με μετακίνηση τού τόνου και μεταφορική διεύρυνση τής σημασίας- στη λ. **χονδρός** «υπέρβαρος» και γενικά «μεγάλος, ευμεγέθης». **Η** λ. **παχύς** (πβ. και ουσ. τυ **πάχος)** διατήρησε την άμεση σύνδεση με το βάρος *(παχύς άνθρωπος, παχιά αγελάδα, παχύ στρώμα λίπους),* ενώ το **χοντρός** έχει γενικότερη σημασία -παχύς, μεγάλος, έντονος»: *χοντρό σκοινί,* αλλά και *χοντρό ψέμα* (όχι *παχύ ψέμα'.Υ χοντρή κυρία,* αλλά και *χοντρό λάθος* (όχι *παχύ λάθος\).* Χρησιμοποιείται, ωστόσο, και η μεταφορική φρ. *παχιά λόγια,* με τη σημ. «μεγάλα λόγια, υποσχέσεις που δεν μπορούν να εκπληρωθούν», έναντι τής φρ. *χοντρά λόγια,* που σημαίνει «αγενείς εκφράσεις, ύβρεις». Τα επίθ. **ευτραφής, παχουλός** και **εύσωμος** είναι σήμερα ευγενικότεροι τρόποι έκιορασης. για να δηλώσει κανείς τη σημ. «χοντρός, παχύς»: *η ευτραφής κυρία* (όχι *η χοντρή κνρία\),* παχουλή κοπέλα (όχι *παχιά κοπέλα\).* Τέλος, τα **γεμάτος** και τα υποκ. **γεματούλης, γεματούτσικος** δηλώνουν τον κάπως παχύ, αυτόν που δεν είναι αδύνατος, αλλά δεν μπορεί να θε-

| ωρηθεί και χοντρός. |

χοντρόφλουδος, -η, -ο αυτός που εχει χοντρή φλούδα: ~ *πορτοκάλι* λντ. λεπτοφλουδος. **χοπ** επιφών. 1. (μαζί με το **τ) για να δοθεί ρυθμός σε ομάδα που εκτε- λεί ενέργεια επαναλαμβανόμενη: *Τραβάτε όλοι μαζί κουπί! Έι -, Έι -!* 2. για να δηλωθεί ελαφρό πήδημα, συνήθ. μαζί με το *ένα, δύο, τρία,* κατά τη διάρκεια γυμναστικής άσκησης.

[ετυμ. < τουρκ. hop «εμπρός!»), **χοράρχης** (ο) {χοραρχών} πρόσωπο που διευθύνει εκκλησιαστική χορωδία.

[f.tym. μεσν. < *χορός* + *-άρχης* < *άρχω*|. **χοραρχία** (η) {χοραρχιών} το να είναι κάποιος χοράρχης (βλ.λ.). **χορδή** (η) **1.** ευθύγραμμο λεπτό νήμα από έντερο ζώου, μετάλλου ή συνθετική κλωστή, που στερειόνεται τεντωμένο πάνω από το ηχείο μουσικού οργάνου και. όταν πάλλεται, παράγει μουσικό ήχο: *οι - τής κιθάρας ι τής βιολί/.ας/ τής άρπας \\ κουρδίζω ι τεντώνω / αλλάζο) χορδές-* φρ. *ενχορδαίς και οργάνοις {έν χορδαις και όργάνφ,* Π.Δ. *Ψαλμ.* 150.4) με μουσική· (μτφ.) με κέφι. με πανηγυρισμούς **2.** (ειδικότ.) παρόμοιο ελαστικό νήμα στο τόξο. το οποίο ενώνει τις άκρες τού καμπύλου σκληρού στελέχους και στο μέσο τού οποίου εφαρμόζουμε το πίσω μέρος τού βέλους, το τεντώνουμε αφήνοντας το απότομα, ώστε να εκτοξευθεί το βέλος: *από το τέντωμα έσπασε η ~ τού τόξου* jj *τέντωσε τη ~ και έριξε μακριά το βέλος* συν. νευρά 3. ανατ. (α) ο σχηματισμός τού σώματος που μοιάζει ή λειτουργεί όπως η χορδή (σημ.

: ~ *τυμπάνου* (β) *φωνητικές χορδές* οι δύο σαρκώδεις πτυχές στον βλεννογόνο τού λάρυγγα, οι οποίες, όταν διέρχεται από μέσα τους υ αέρας τής εκπνοής, παράγουν την ανθρώπινη φωνή: *κάλος / πολύποδας στις* ~ 4. μαθ. το ευθύγραμμο τμήμα που ενώνει δύο σημεία καμπύλης 5. (μτφ.) εσωτερική ευαισθησία: *η ιστορία σας αγγίζει τις - τής ανθρώπινης ψυχής·* φρ. *αγγίζω την ευαίσθητη χορδή κάποιου* ευαισθητοποιώ κάποιον ή τον συγκινώ.

[ετυμ. αρχ.. πιθ. συνδ. με χεττ. karad- «εντόσθια» και ανάγεται σε τ. **χοροδή* (με συγκοπή). Λν γίνει δεκτή η ύπαρξη τέτοιου τ. και δεν πρόκειται για ανάπτυξη φωνήεντος στη Χεττιτική ή απλώς για λάθος στη γραφή, τότε αποφεύγεται η ένταξη στην ετυμολ. οικογένεια τού

E. *gh^{c1}r-na «χορδή» (πβ. σανσκρ. hira-h «ταινία, ζώνη», λατ. hira «τμήμα εντέρου», αρχ. γερμ. garn > γερμ. Garn «κλωστή» κ.ά.). πράγμα που θα άφηνε ανερμήνευτο το οδοντ. *-δ-* τού τ. *χορδή}.*

χορδίζω ρ. ► κουρδίζω

χόρδισμα (το) -» κουρδίζω

χορδιστής 118731 κ. **κουρδιστής** κ. **κουρντιστής** (ο), **χορδίστρια** (η) (χορδιστριών) ο ειδικός που γνωρίζει και, συνήθ., ασκεί επαγγελματικά, το χόρδισμα πληκτροφόρων οργάνων ο χορδιστής τού πιάνου κατά κανόνα ασχολείται με όλα τα τεχνικά προβλήματα που μπορεί να παρουσιάσει το όργανο.

[ΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. accordeur].

-χορδος, -η. -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν μουσικό όργανο που φέρει συγκεκριμένο αριθμό χορδών: *εξάχορδη κιθάρα* II *τρίχορδο μπουζούκι.*

[ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *πολύ-χορδος [φδή], τετρά-χορδον (τό)),* που προέρχεται από το ουσ. *χορδή].* **χορδοστάτης** (Ο) (χορδοστατών} το πλαίσιο όπου στερεώνονται οι χορδές μουσικού οργάνου.

ΙϋΤΥΜ. < *χορδή* + *-στάτης*< *ί-στα-μαι}.* **χορδόφωνος,** -η, -ο (για μουσικά όργανα) **1.** αυτός που έχει χορδές

χορδόφωνο (το) {χορδοφών-ου j -ων} μουσικό όργανο με χορδές, έγχορδο.

χορεία (η) (χορειών) **1.** (αρχικά) το σύνολο των χορευτών σε αρχαίο δράμα συν. χορός 2. (συνεκδ.) σύνολο προσώπων που ξεχωρίζουν για θετική ιδιότητά τους: *η ~ των αγγέλων / των ποιητών* 3. σύνολο προσώπων που συνοδεύουν ή συμφωνούν με κάποιον · 4. ΙΑΤΡ. [Ι 897] κάθε πάθηση τού νευρικού συστήματος που εκδηλώνεται κυρ. με κινήσεις το>ν άκρο>ν και τού προσώπου, τις οποίες δεν ελέγχει το άτομο.

χορειακός, -ή. -ό.

|ΕΙΥΜ. αρχ. < *χορεύω.* Ο ιατρ. όρ. αποτελεί αντιδάν. από γαλλ. choree), **χορείος** (ο) φιλολ. (στην προσωδιακή ποίηση) **1.** ο τρίβραχυς μετρικός πους («^) · 2. ο τροχαίος μετρικός πους (-« = ^««).

[ητυμ. < μτγν. *χορείος* < αρχ. *χορός*|. **χορευτά** επίρρ. · με χορευτικά βήματα, αναπηδώντας με ζωηρότητα και ρυθμό: *περπατώ* ~ συν. πηδηχτά αντ. περπατητά,

χορευταράς (ο) (χορευταράδες), **χορευταρού** (η) (χορευταρού- δες} (λαϊκ.) πρόσωπο που αγαπά πολύ τον χορό και χορεύει καλά: *μεγάλος δεν στέκεται ούτε λεπτό, όταν ακούσει κλαρίνο.*

IF.TYM. < *χορευτής* + μεγεθ. επίθημα *-αράς,* πβ. κ. *ψευτ-αράς*\. **χορευτής** (ο) [αρχ.|, **χορεύτρια** (η) [μτγν.] (χορευτριών) **1.** (γενικά) πρόσο)πο που κινεί ρυθμικά το σώμα και τα μέλη του, σύμφωνα με τη μουσική: *στα πανηγύρια εντοπίζει κανείς σπουδαίους* - 2. (ειδικότ.) πρόσο>πο που έχει ως επαγγελματική ενασχόλησή του ή ως κύριο τρόπο προσωπικής έκφρασης την κίνηση σύμφωνα με τον ρυθμό τής μουσικής, μόνος του. σε ζευγάρι ή σε μεγάλη ομάδα: ~ *κλασικού μπα'/.λέτου / σύγχρονης τζαζ / ελληνικών χορών / παραδοσιακών χορών ι νυχτερινού κέντρου■* φρ. *πρώτος χορευτής* ο χορευτής που έχει πρωταγωνιστικό ρόλο σε χορογραφία, σε μπαλλέτο 3. αυτός που μετέχει σε χορό αρχαίου δράματος, **χορευτικός,** -ή, -ό Ιμτγν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με τον χορό ή τον χορευτή: ~ *βραδιά / εκδή?Μση / κίνηση / φιγούρα / νούμερο / ρυθμός / κουστούμι / παπούτσια** φρ. *χορευτικό σχήμα* ομάδα χορού που ετοιμάζει χορογραφίες ή παραστάσεις και τις παρουσιάζει στο ευρύ κοινό *2. χορευτικό* (το) (α) η χορογραφία: *εκτέλεσαν μαζί ένα πολύ δύσκολο* ~ (β) η ομάδα που ασχολείται με τον χορό, συνήθ. στο πλαίσιο ενός πολιτιστικού κέντρου, συλλόγου: *απόψε δίνει παράσταση το τού δήμου μας* (γ) (στον πληθ.) το μέρος μιας εκδήλωσης πυυ περιλαμβάνει την παρουσίαση χορογραφιών: *τα - δεν ήταν πολύ καλά στη χθεσινή παράσταση.* — **χορευτικά** επίρρ.

χορεύω ρ. αμετβ. κ. μετβ. ίαρχ.] (χόρεψα) ♦ (αμετβ.) **1.** κινώ το σώμα, τα πόδια και τα χέρια μου. παίρνοντας συχνά και την αντίστοιχη έκφραση στο πρόσωπό μου, σύμφωνα με τον ρυθμό τής μουσικής ή τού τραγουδιού: *χορεύαμε και διασκεδάζαμε όλη νύχτα || χορεύει άτσαλα / ρυθμικά / περήφανα* 2. ξέρω τα βήματα συγκεκριμένου χορού, ξέρω π<ύς να κινούμαι ανάλογα με τον ρυθμό και συμμετέχω: *Χορεύετε; -Όχι. δεν ~. Δεν ξέρω χορό·* φρ. (α) (παροιμ.) *μοναχός σου χόρευε κι όσο Θέλεις πήδα* μόνον όταν είσαι ανεξάρτητος, μπορείς να κάνεις αυτό πυυ θέλεις (β) (παροιμ.) *νηστικό αρκούδι δεν χορεύει* βλ. λ. *αρκούδι* (γ) *τώρα που μπήκες* στον χορό, θα *χορέψεις* όταν εμπλέκεται κανείς σε μια υπόθεση, πρέπει να μείνει μέχρι τέλους και να υποστεί όλες τις συνέπειες (δ) όπως *του παίζουν / του βαρούν / rou λαλούν* (ενν. *τα όργανα), ί rou σφυράνε, χορεύει* για ανθρώπους που είναι αναγκασμένοι ή επιλέγουν να ακολουθούν τους κανόνες που ορίζουν άλλοι χωρίς αντίδραση ή αμφισβήτηση (ε) (παροιμ.) *τρεις λαλούν και δυο* χορεύουν για πλήρη ασυνεννοησία 3. (συνεκδ.) κινούμαι ζωηρά κάνοντας σχηματισμούς: *οι μέλισσες χόρευαν πάνω απ' τα λουλούδια* ΣΥΝ. αναπηδώ, χοροπηδώ· φρ. *όταν λείπει η γάτα, χορεύουν τα ποντίκια* βλ. λ. *γάτα* **4.** (μτφ.) κινούμαι διαγράφοντας ολόκληρους κύκλους ή ημικύκλια: *το καράβι χόρευε στο φουρτουνιασμένο πέλαγος || ήπια τόσο, που όλα άρχισαν να χορεύουν μπροστά στα μάτια μου* ♦ (μετβ.) 5. ξέρω τα συγκεκριμένα βήματα ή τυς τρόπους έκφρασης ενός χορού και τους εκτελώ ως χορευτής: ~ *κασάπικο / μοντέρνα τζαζ* |j *χόρευαν τους παραδοσιακούς χορούς-* φρ. (α) *χορεύω τον χορό τού Ησαΐα* παντρεύομαι (β) **χορεύω** *(κάποιον) στο ταψί / κάνω (κάποιον) να χορεύει στο ταψί* φέρομαι βασανιστικά (σε κάποιον), κάνω (κάποιον) ό,τι θέλω. υποβάλλω (κάποιον) σε μεγάλη ταλαιπωρία συν. του βγάζω το λάδι, του ψήνω το ψάρι στα χείλη 6. (συνήθ. για άντρες) συνοδεύω γυναίκα στον χορό: ο *κουμπάρος χόρεψε τη νύφη.*

χορήγημα (το) Ιμτγν.Ι (χορηγήμ-ατος | -ατα.-άτων) το χρηματικό ποσό που χορηγείται σε κάποιον ΣΥΝ. επίδομα, χορηγία.

χορήγηση (η) Ιμτγν.Ι (-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων) (λόγ.) η παροχή (κατόπιν αποφάσεως αρμοδίου ή ειδικού για ένα θέμα): ~ *επιδόματος ι δανείου ι φαρμάκων / θεραπευτικής αγωγής ι άδειας* παραμονής / *πράσινης κάρτας / οικοδομικής άδειας.*

χορηγία (η) [αρχ.] (χορηγιών) 1. ιστ. μία από τις λειτουργίες στην αρχαία Αθήνα- η υποχρέωση πλούσιου πολίτη να καταβάλει τα έξοδα τού χορού για το ανέβασμα δράματος στη γιορτή των Μεγάλων Διονυσίων 2. η καταβολή χρημάτων, για να πραγματοποιηθεί έργο κοινής ωφελείας: *το έργο ολοκληρώθηκε με τη - τής Αρχιεπισκοπής* ιυν. προσφορά, χορήγηση 3. η προσφορά χρημάτων για την πραγματοποίηση ενός σκοπού με ουσιαστικό στόχο τη διαφήμιση και προβολή αυτού που προσφέρει τα χρήματα: *η εκπομπή πραγματοποιείται με την ευγενική - γνωστής τράπεζας* **4.** (συνεκδ.) το χρηματικό ποσό που καταβάλλεται στις παραπάνω περιπτώσεις συν. χορήγημα · 5. ΣΤΡΑΤ. η προώθηση βλημάτων προς πυροβόλο ή ρουκετών προς εκτοξευτήρα.

χορηγός (ο/η) **1.** ιστ. πρόσωπο που κατέβαλλε τα έξοδα τού χορού για το ανέβασμα δράματος στην αρχαία Αθήνα **2.** πρόσωπο πυυ καταβάλλει τα έξοδα για την πραγματοποίηση έργου κοινής ωφελείας:

τής εκδήλωσης για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες 3. (γενικότ.) αυτός που καλύπτει τα έξοδα για την πραγματοποίηση συγκεκριμένου σκοπού (καλλιτεχνικού, αθλητικού κ.ά.) έχοντας ταυτόχρονα ως στόχο του την προβολή ή τη διαφήμισή του: ~ *τής συναυλίας* < *τής εκπομπής* j] *επίσημος ~ των Ολυμπιακών Αγώνων* συν. σπόνσορας · **4.** αυτός πυυ παρέχει βοήθεια, που προσφέρει κάτι καλό: ~ *χοίρας / ζωής.* — **χορηγικός,** -ή. -ό |αρχ.|. σχολιο λ. *έκταση συνθέτων, σύνθετος.* [ετυ.μ. αρχ. < *χορός* + *-ηγός* (με έκταση τού αρκτικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *άγω.* Π λ. στη σημ. 3 χρησιμοποιείται ως απόδ. τού αγγλ. sponsor].

χορηγώ ρ. αμετβ. κ. μετβ. [αρχ.] {χορηγείς... | χορήγ-ησα. -ούμαι, -ήθη- κα, -ημένος} ♦ 1. (αμετβ.) προσφέρω τα χρήματα για την πραγματοποίηση εκδήλωσης, καλύπτω τα έξοδα για κάτι ♦ 2. (μετβ.) παρέχω κάτι: ~ *άδειες / δάνεια / βοήθεια / πιστώσεις* συν. δίνω, προσφέρω. — **χορηγητής** (Ο) 11896J. **χορηγήτρια** (η).

χορηγώ - επιχορηγώ - επιδοτώ. Το χορηγώ σημαίνει «δίνω» και χρησιμοποιείται συνήθως για χρήματα που δίνονται επισήμως (από το κράτος, οργανισμούς, χορηγούς κ.λπ.) για συγκεκριμένο σκοπό: *Θα χορηγηθεί διορθωτικό επίδομα στους υπαλλήλους τού Δημοσίου - Το J.K.Y. χορηγεί υποτροφίες.* Το αρχ. *χορηγώ* κ *χορ- ηγός*< *χορός* + *άγω)* σήμαινε «καταβάλλω χρήματα για την προετοιμασία τού χορού στα δράματα», αναφερόμενο σε ιδιιότες χορηγούς ή και σε επίσημες αρχές *(δήμος).* Το επιχορηγώ δηλώνει χρήματα που καταβάλλονται από επίσημη αρχή (κράτος) και από τον κρατικό προϋπολογισμό ως πρόσθετη ή συμπληρωματική οικονομική υποστήριξη: Η *πολιτεία θα επιχορηγήσει πρόγραμμα έρευνας των πανεπιστημίων που Θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη.* Το επιδοτώ αναφέρεται στην οικονομική ενίσχυση που δίνεται εκτάκτως ή συμπληρωματικά σε ιδιώτες ως κίνητρο για συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα: Η *Αγροτική Τράπεζα επιδοτεί τους ελαιοπαραγωγούς με χρήματα τής Ε.Ο.Κ.*

χορίαμβος (ο) (χοριάμβ-ου | -ων, -ους) φιαΟΛ. τετρασύλλαβος μετρικός πους, που συνδυάζει έναν τροχαίο (-'-') και έναν ίαμβο (~-), δηλ.

σχόλιό λ. *μετρικός.*

[ετυμ. μτγν. < *χορείος* **(βλ.λ.)** + *ίαμβος].* **χορικός, -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τον χορό τού αρχαίου δράματος:** ~ *μέ/,η / άσματα 2. χορικό* **(τυ) το τραγούδι που τραγουδούσε ο χορός τού αρχαίου δράματος, γραμμένο σε ποικίλα μέτρα, κυρ. στη δωρική γλώσσα, συνοδευόμενο μΓ ρυθμικές κινήσεις τού σώματος από τα μέλη τύ χυρού. σχολιο λ.** *ομόηχα.*

[ετυμ. αρχ. < *χορός].* **χόριο** (τυ) {χορί-ου | -ων} **ανατ.** 1.ο τελευταίος εξωτερικός υμένας γύρω από το έμβρυο 2. το στρώμα τού δέρματος που βρίσκεται ακριβώς κάτω από την επιδερμίδα και χαρακτηρίζεται από την πυκνότητα και την αντοχή του 3. ο συνδετικός ιστός τού λεπτού εντέρου μεταξύ τού επιθηλίου και τής βλεννυγόνυυ. — χοριοειδής, -ής, -ές Ιαρχ.].

| ετυμ. < αρχ. *χόριον.* αβεβ. ετύμου. πιθ. συνδ. με το αρχ. *χόρτος* (βλ.λ.) μέσω τής ετεροιωμ. βαθμ. τυύ I.F.. *gher- «κρατώ, περιβάλλο)». Λιγό- τερο πιθ. είναι η σύνδεση με τη λ. *χορδή* (με αρχική σημ. «εντόσθια»), παρότι αρχαίοι κωμικοί επιχείρησαν να συνδέσουν τις λ. μέσω τύ πληθ. *χόρια* «εντόσθια γεμισμένα με γάλα και μέλι» (είδος φαγητύ, πβ. κ. *πλακούντας)].* **χορο-** κ. **χορό-** κ. **χορ-** α'συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι σχετίζεται: 1. με τον χορό: *χορο-εσπερίδα, χορο-γράφος. χορο-διδάσκαλος 2.* με το ομαδικό τραγούδι: *χορ-ωδία.* ILTYM. A' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *χορο-διδάσκαλος. χορο-στασία*), που προέρχεται από το ουσ. *χορός* και απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (πβ. γαλλ. chore-graphic)l. **χορογραφή** (η) η τεχνική με την υποία καταγράφονται με ειδικό σημειακό σύστημα τα βήματα και οι κινήσεις χυρού ή μπαλλέτου: *συμβουλεύτηκε τις κλασικές - τού είδους, για να συνθέσει το χορόδραμά του.*

χορογραφία (η) {χορογραφιών} 1.η τέχνη δημιουργίας χορευτικών συνθέσεων, βάσει τής οποίας ο καλλιτέχνης υποδεικνύει στους χορευτές πώς πρέπει να κινούνται και να εκφράζονται χορευτικά 2. (συνεκδ.) κάθε τέτοια χορευτική σύνθεση: *το μπαλ/.έτο ανεβαίνει σε καινούργια ~ || πολύπλοκη / εντυπωσιακή / κλασική / εμπνευσμένη ~.*

χορογράφος (ο/η) |1892|. χορογραφικός, -ή. -ό. χορογραφικά επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. choregraphie]. **χοροδιδασκαλείο** (το) [1895] ο χώρος (συνήθ. σχολή) όπου διδάσκεται χορός.

χοροδιδάσκαλος (ο) [αρχ.I]χοροδιδασκάλ-ου | -ων.-ους] υ δάσκαλος τού χορού, συνήθ. σε οργανωμένη σχολή. — **χοροδιδασκαλία** (η) Lapjf.J,

χοροδιδασκαλικός, -ή, -ό [μτγν.]. **χοροδραμα** (το) [1872] |χοροδράμ-ατος | -ατα, -άτων} έργο που παρουσιάζεται στη σκηνή θεάτρου και τού υπούυ υι συντελεστές εκφράζονται καλλιτεχνικά με τον χορό και τη μίμηση, σύμφωνα πάντοτε με τη μουσική που το συνοδεύει: *σύγχρονο* ~ **ΣΥΝ.** μπαλλέτυ. **[ετυμ.** Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. choredramej. **χοροεσπερίδα** (η)* [1897] (λόγ.) η επίσημα οργανωμένη συγκέντρωση ατόμων με διεξαγωγή χυρού: ο *αθλητικός όμιλος διοργανώνει ~ σε αίθουσα ξενοδοχείου* **συν.** χορός, πάρτι.

[ΠΤΥΜ, Απόδ. τού γαλλ. soiree dansante]. **χοροθέατρο** (τυ)]χοροθεάτρ-ου | -ων] **1.** έργο που συνδυάζει στοιχεία χυρυύ, μουσικής και θεάτρου 2. (συνεκδ.) η ομάδα των ηθοπυι- ών-χυρευτών που ανεβάζει το παραπάνω έργο. **χορολόγος** (ο) ο εκπαιδευμένος χορευτής, ο οποίος καταγράφει σε ειδικό σημειακό κώδικα (βλ. λ. *χορογραφή)* ολόκληρα χορευτικά έργα (μπαλλέτα) στις πρόβες τους (ή τα παλαιότερα έργα όταν παρουσιάζονται) και χρησιμοποιεί τις σημειώσεις για τη διδασκαλία των βημάτων στους χορευτές, όταν τα έργα πυυ κατέγραψε ξαναπαρουσια- στυύν στη σκηνή, **χοροπηδάδικο** (το) (λαϊκ.-μειωτ.) το κλαμπ (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < *χοροπηδώ* + παραγ. επίθημα *-άδικο,* πβ. κ. *ορθ-άδικο].*

χοροπήδημα (το) **-♦**χοροπηδώ

χοροπηδητό (το) τα ασυγχρόνιστα επιτόπια πηδηματάκια που κάνει κάπυιος, συνήθ. σε συνδυασμό με κινήσεις και των χεριών, π.χ. ως εκδήλωση μεγάλης χαράς ή όταν παίζει ή διασκεδάζει κ.λπ.: *τα παιδιά άρχισαν το ~ στην αυλή τού σπιτιού* || (ειρων.) *αποκαλείς χορό αυτό το* — **χοροπηδητά** επίρρ. **χοροπηδηχτός,** -ή. -ό αυτός που γίνεται με ρυθμικά πηδήματα: ~ *βήματα / περπάτημα.* **χοροπηδώ** ρ. αμετβ. {χορυπηδάς... | χοροπήδησα} 1. κινούμαι πηδώντας εδώ και εκεί με ένταση και ζωηράδα: *τα αρνάκια χοροπηδούσαν στο χορτάρι 2.* κινώ το σώμα μου έντονα ή με ρυθμό, συνήθ. από μεγάλη χαρά: *με το τέλος τού αγώνα οι οπαδοί χοροπηδούσαν από τον ενθουσιασμό τής νίκης*3. αναπηδώ: *χοροπήδησε απ' την έκπληξη.*

χοροπήδημα **(το) (σημ. I, 2).**

χορός (ο) 1. **τυ να χυρεύει κανείς:** *αρχίζω τον ~ || το ρίχνω στον - || τρελαίνομαι για ~ || πάω για ~ || πάνω στον ~ κάτι του είπε* **(καθώς χόρευαν)** [| *δεν ξέρω ~* **(να χορεύω)** || *αίθουσα χορού || πίστα χορού* **(σε κέντρο διασκέδασης)· φρ.** *ανοίγω τον χορό* **(i) ξεκινώ πρώτος να χορεύω:** *οι νεόνυμφοι άνοιξαν τον χορό στο γλέντι* **(ii) κάνω πρώτος κάτι από μια σειρά όμοιων πραγμάτων που ακολουθούν:** *ήταν εκείνος που άνοιξε τον χορό των καταγγελιών κατά τού επιχειρηματία || «αυτός ο παίκτης άνοιξε τον χορό των γκολ στο ντέρμπι»***(εφημ.)** 2. **(α) υ συγκεκριμένος συνδυασμός βημάτων, κινήσεων τού κορμού και των άκρων, που αντιστοιχεί κάθε φορά σε ορισμένο μουσικό είδος ή ρυθμό: το** *τανγκό, το βαλς. η ντίσκο. η σάμπα είναι χοροί* || **π** *χορό θα χορέψουμε:* II *κάνει θραύση ο καινούργιος αμερικανικός ~* || *χοροί τής μόδας* || *μαθαίνω έναν ~* [| *τα βήματα ενός ~* **(β) κάθε τέτοιο ρυθμικό** είδος που παγιώνεται μέσα στον χρόνο και επαναλαμβάνεται με τον ίδιο τρόπο ή παραλλάσσει κατά γεωγραφική περιοχή, εμπλουτίζεται και τροποποιείται, συχνά από συγκεκριμένους δημιουργούς: *ελληνικοί - και τραγούδια* |[ο *- τής κοψιάς || παραδοσιακός / μοντέρνος / λαϊκός / κλασικός / δημοτικός / συρτός / τσάμικος / καλαματιανός / αντικριστός / μακεδονίτικος / νησιωτικός ~·* φρ. (α) ο *χορός τής Σαλώμης* / των *εφτά πέπλων* βλ. λ. *Σαλώμη* (β) *χορός κεφαλών* χορός στον οποίο όσοι συμμετέχουν έχουν καλυμμένο (με μάσκα) το πρόσωπό τους (γ) *χορός τού Ζαλόγγου* βλ. λ. *Ζάλογγο* (δ) ο *χορός τού Ησαΐα* (i) εκκλις. τμήμα τής γαμήλιας τελετής, κατά την οπυία ψάλλεται τυ «Ησάΐα χόρευε»: *τελείωσε ο* ~(ii) (συνεκδ.) ο γάμος: *χόρεψε τον -* (παντρεύτηκε) 3. το καλλιτεχνικό ρίδος που χρησιμοποιεί το σώμα ως μέσο εκφράσεως διαθέσεων και αισθημάτων σύμφωνα με ορισμένες αρχές (λ.χ. μπαλλέτο σύγχρονου χορού): *ασχο/.ούμαι με τον ~* II *σπουδάζο) ~ || η τέχνη τού - || δάσκαλος / σχολή / παπούτσια /* κοστούμι / *φορμάκι χορού || κλασικός! μοντέρνος / πρωτοποριακός /μεταμοντέρνος / πειραματικός ~ || ομάδα χορού* [| *οι πρωτοπόροι τού σύγχρονου ~·* φρ. χορός στον *πάγο* καλλιτεχνικός και αθλητικός χορός επιδείξεως / δεσιοτεχνίας, ατομικός ή ανά ζεύγη, στον οποίο οι χορευτές διαγωνίζονται πάνω σε επιφάνεια με πάγο φορώντας ειδικά παγοπέδιλα **4.** (γενικότ.) κάθε ρυθμική κίνηση τύ σώματος, που μπορεί αυθόρμητα να κάνει κανείς, εκφράζοντας τις διαθέσεις του: *πάνω στη χαρά του άρχισε έναν αυτοσχέδιο -* 5. (μτφ.) κάθε κίνηση που έχει ρυθμό ή οδηγεί σε σχηματισμό μορφών ή σχεδίων: ο ~ *των κυμάτων* (τυ ρυθμικό ανεβυκατέβασμα) || ο ~ *των μελισσών γύρω απ' τα λου/.ούδια* 6. (συνεκδ.) το σύνολο των ατόμων που χορεύουν: *ο πρώτος τού ~* |[*φωτογράφισε τον ~·* φρ. (α) (παροιμ.) **όπο/ος** *είν'* **έξω** *απ'* **ron** χορό, *πολλά τραγούδια ξέρει* αυτός που δεν έχει επωμιστεί ευθύνες σε μια υπόθεση ή δεν γνο>ρίζει τα πράγματα από κοντά, είναι εύκολο να ασκεί κριτική (β) *μπαίνω στον χορό* (i) αρχίζω να χορεύω (ii) (μτφ.) εμπλέκομαι σε μια κατάσταση: «έκτος *από τους μαθητές και οι εκπαιδευτικοί μπαίνουν στον χορό των αντιδράσεο)ν κατά τού νομοσχεδίου»* (εφημ.) συν. μπαίνω στο παιχνίδι (γ) (παροιμ.) *άμα μπεις στον χορό, θα χορέψεις* όταν βρεθείς σε δεδομένη κατάσταση, θα αναγκαστείς να συμμετάσχεις σε αυτήν (δ) **ο** χορός *καλό κρατεί* για τη διατώνιση μιας. συνήθ. αρνητικής, κατάστασης (ε) *σέρνω τον χορό* (i) είμαι ο πριυτος χορευτής σε σειρά, συνήθ. κυκλική, χορευτών (ii) πρωτοστατώ σε κάτι: *αυτή η εταιρεία σέρνει τον χορό των αλλαγών στον χώρο τής κινητής τηλεφο>νίας* (στ) *στήνω χορό* αρχίζω να χορεύω μαζί με άλλους: *έστησαν χορό στην πλατεία τού χωριού γιορτάζοντας την εκλογική νίκη7.* κοινωνική εκδήλωση που οργανώνεται με σκοπό οι καλεσμένοι να ψυχαγωγηθούν ακούγοντας τραγούδια, βλέποντας χορευτικά συγκροτήματα (μπαλλέτα) και χορεύοντας οι ίδιοι και που συχνά γίνεται για να συγκεντρωθούν χρήματα: ο *- τής Λέσχης Αξιωματικών / τού Συλλόγου Βενζινοπωλών / τού Λ Λυκείου Χα/.ανδρίου || ο φετινός - σημείωσε μεγάλη επιτυχία || φόρεμα / του- αλέτα χορού ·* 8. το σύνολο των ηθοπυιών που χορεύουν και τραγουδούν τα χορικά των αρχαίων δραμάτων και σε ορισμένες περιπτώσεις μετέχουν στη δράση τού έργου και διαλέγονται με τους άλλους ηθοποιούς: *- τραγωδίας / κωμωδίας·* φρ. (λόγ.) *εν χορώ (έν χορφ)* όλοι μαζί, με μία φωνή: *απάντησαν / συμφώνησαν* ~ ΣΥΝ. ομόφωνα 9. εκκλις. οι ψάλτες ή το σύνολο των πιστών, όταν ψάλλουν 10. (μτφ.) για πράγματα που διακινούνται. εμφανίζονται ή γίνονται σε μεγάλη ποσότητα ή σε υπερβολικό βαθμό: ~ *εκατομμυρίων στο ΙΊΡΟ-ΠΟ || συνεχίζεται ο ~ των αποκαλύψεων για το σκάνδαλο || ~ αντιδράσεων.*

ΣΧΟΛΙΟ λ. *παρώνυμο.*

[ι ·τυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. επειδή δεν έχει προσδιυριστεί η αρχική σημ. τής λ., αν δηλ. ως *χορός* περιγραφόταν αρχικώς τυ σύνυλο των χυρευτών που πιάνονται χέρι-χέρι ή ο χο>ρος που διαμορφώθηκε για χορό. Έχει πρυταθεί η σύνδεση με τους τ. *χώρα, χώρος,* που όμως είναι αβεβ. ετύμου. Ισχυρότερη φαίνεται η σύνδεση με το αρχ. *χόρτος* μέσω τής ετεροιωμ. βαθμ. τού I.E. ˣgher- «κρατώ, περιβάλλω» δηλώνοντας είτε τον περιφραγμένο χώρο είτε τη συνήθεια των χορευτών να πιάνονται χέρι-χέρι. Σε αυτή την περίπτωση, πλησίον βρίσκεται το λιθ. zaras «τάξη, σειρά», πβ. κ. σανσκρ. harati «φέρνω. τραβώ»|. **χοροστάσι** (το) {χοροστασ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το μέρος όπου οι άνθρωποι συγκεντρώνονται και χορεύουν: *η πλατεία ήταν το -* του χωρίου || *«στο - κι η Μαριώ σήμερα θα κατέβει»*(Γ. Λθάνας).

[ΗΤΥΜ. Βλ. λ. *χοροστάσιο].* **χοροστάσιο** (το) [1863| [χοροστασί-ου | -ων} εκκλιις. το μέρος τού ναού όπου ψάλλει ο χορός των ψαλτών: *το - των δεξιών ψα?αών.* iΕΤ.ΥΜ· < *χορός* + *-στάσιο* < θ. *στα-* τού ρ. *ΐ-στα-μαι.* πβ. κ. *εργο-στά- σιο].*

χοροστατώ ρ. μετβ. {χορυστατείς... | χοροστάτησα} εκκλπς. (για αρχιερέα) τελώ ιερή ακολουθία (ως προεξάρχων): *«ο Αρχιεπίσκοπος θα χοροστατήσει στον αγιασμό για τη γ' σύνοδο τής Βουλής»* (εφημ.) || (συνήθ.) *τελέσθηκε θεία Λειτουργία χοροστατούντος του μακαριω- τάτου Αρχιεπισκόπου.* — *χοροστάσιά* (η) Ιμτγν.], **χοροστατικός,** -ή, -ό [μτγν.].

[ετυμ. < μτγν. *χοροστατώ (-έω)* < αρχ. *χοροστάτης* «υ κυρυφαίος τού χορού» < *χορός* + *-στάτης* < θ. *στα-* τού ρ. *ΐ-στα-μαι*, πβ. κ. *?.υκνο- στάτης, πρωτοστατώ*\. **horror vacui** λατ. (προφέρεται *χόρορ βάκουιΥ* ελλην. *ο τρόμος τού κενού·* η τάση να μην αφήνει κάποιος κενό χώρο πάνω στο υλικό που χρησιμοποιεί (λ.χ. κάποιος που σχεδιάζει, κάποιος που γράφει πάνω σε μία σελίδα κ.λπ.). **χορταίνω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {χόρτασ-α, -μένος} **♦** (αμετβ.) **1.** ικανοποιώ την πείνα μου, νιώθω πλήρης από πλευράς τροφής και δεν θέλω να φάω άλλο. νιώθω κυρεσμό: *Κι άλλο θες; Δεν χόρτασες ακόμη:* |[*δεν χορταίνει με τίποτα* (για αχόρταγο) am. πεινώ- φρ. (.παροιμ.) θα

γυρίαει ο τροχός, θα / να χορτάσει κι ο φτωχός **κάποτε θα αλλάξουν τα πράγματα προς το καλύτερο κι έτσι θα βελτιωθεί η κατάσταση των οικονομικά αδυνάτων** 2. **ικανοποιώ μια έλλειψη:** *μοίρασε ψωμί. για να χορτάσουν οι φτωχοί* ♦ **(μετβ.)** 3. **ικανοποιώ τις αισθήσεις που σχετίζονται με τροφή και ποτό: -** *την πείνα μου / τη δίψα μου / την όρεξή μου* 4. **τρώω (κάτι) σε μεγάλη ποσότητα (μέχρι που νιώθω κορεσμό):** *στις διακοπές στο νησί χορτάσαμε φρέσκο ψάρι* || ~ *παγωτό / γλυκά / λειχουδιές* 5. **(μτφ.) απολαμβάνω ή υφίσταμαι (κάτι/κάποιον) σε μι-γάλο βαθμό ή μέχρι κορεσμού:** *χορτάσαμε βροχή φέτος* || *προτού τον χορτάσουμε, μας ξανάφυγε για έξω* || ~ *ήλιο 1 τον ύπνο* || *πριν να σε χορτάσουν τα μάτια μου, εξαφανίστηκες* **ΑΝΤ. επιθυμώ, μου λείπει**

(μτφ.) κάνω (κάποιον) να νιώσει κορεσμό: *μας χόρτασε ψεύτικες υποσχέσεις τόσα χρόνια* **ΣΥΝ.** *κουράζω,* **μπουχτίζω** · **ΦΡ. (παροιμ.)** ο **λόρος** *σου με χόρτασε και το ψωμί σου φά' το* **η υποστήριξη ή η συμπεριφορά σου με βοήθησαν περισσότερο από την τυχόν υλική σου προσφορά · σημασία έχει η πρόθεσή σου περισσότερο και όχι τόσο η πράξη. -■ χορτασμός** (ο) **[μτγν.] κ. χόρτασμα** (το) **Γμτγν.j. [Ετυμ. μεσν.. από τον αόρ.** *ε-χόρτασ-α* **τού αρχ.** *χορτάζω,* **κατά το σχήμα** *έσώπασα* **-** *σωπαίνω.* **Το αρχ.** *χορτάζω* **«ταΐζω - τρέφω (ζώα)»**

χόρτος (βλ.λ.)|.

χορταποθήκη (η) [18901 {χορταποθηκών] ο χώρος στυν οποίο αποθηκεύεται χόρτο.

χορτάρι (το) [χορταρ-ιού | **-ιών**} τυ χόρτο (βλ.λ.). **– (υποκ.) χορταράκι** (το), **χορτάρινος, -η. -ο κ. χορταρένιος, -ια, -ιο.**

[ετυμ. < μτγν. *χορτάριυν,* **υποκ. τού αρχ.** *χόρτος).* **χορταριαζω ρ. αμετβ. {χορτάριασ-α, -μένος[1. γεμίζω χόρτα στην επιφάνειά μου:** *με την άνοιξη χορτάριασε ο τόπος όλος 2.* **φύονται πάνω μου βρύα:** *χορταριασμένος* **τοίχος** 3. **(μτφ.) εγκαταλείπομαι στη μοίρα μου, φθείρομαι:** *χορτάριασαν τα σπίτια και οι τάφοι.* **— χορ- τάριασμα** (το).

χορταρικό (το) **(κυρ. στον πληθ.) κάθε μικρό πράσινο φυτό που τρώγεται ΣΥΝ. χόρτο.**

[πτυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. επιθ. **χορταρικός < χορτάρι].* **χόρταση** (η) [1833] {χωρ. πληθ.) η ικανοποίηση πείνας ή επιθυμίας **συν.** χόρτασμα · **φρ.** *δεν είνσι (και) για χόρταση* για πράγματα που πρέπει να γίνονται ή να καταναλώνονται με μέτρο: *φτάνουν πια οι βόλτες'~!* Επίσης (λαϊκ,) **χορτασιά.**

[ΕΙΥ.Μ. < αρχ. *χορτάζω* **(βλ. λ.** *χορταίνω)].*

χόρτασμα (το) **-»χορταίνω χορτασμός** (ο) **»χορταίνω**

χορταστικός, -ή. -ό Ιμτγν.] **1.** αυτός που είναι αρκετός, ώστε να ικανοποιήσει την πείνα κάποιου: - *πρωινό / γεύμα ι μερίδα* 2. αυτός που προσφέρει ικανοποίηση: ~ *θέαμα.* **χορτάτος,** -η. -ο **1.** αυτός που έχει ικανοποιήσει πλήρως την πείνα του ή τις επιθυμίες του: *είναι* **~** *από φαΐ I από ηδονές* **ΣΥΝ.** πλήρης **Λντ.** πεινασμένος. πειναλέος· **φρ.** (α) (παροιμ.) *και η πίτα ολόκληρη / σωστή και ο σκύλος* **χορτάτος** βλ. λ. *πίτα* (β) *χορτάτος άνθρωπος* ως χαρακτηρισμός για πρόσωπο που δεν έχει ανάγκη από υλικά αγαθά, υλικά και ψυχικά γενναιόδοφος ή αυτάρκης *2. χορτάτοι* (οι) οι πλούσιοι: οι - *δεν λογαριάζουν τους φτωχούς.*

ΙΕΤΥΜ. < *χορταίνω* **+** παραγ. επίθημα *-άτος,* πβ. κ. *τρεχ-άτος].* **Χορτιάτης** (ο) όρος της Κ. Μακεδονίας Α. τής Θεσσαλονίκης.

Ιετυμ. μεσν. τοπωνύμιο, από τη βυζαντινή μονή *Χορταΐτη,* **που υπήρξε στους πρόποδές του],** **χορτο** (το) **1. χαμηλή πυκνή βλάστηση:** *ξεριζώνω / κόβω τα* ~ || *πυκνά* **~** *κάλυπταν* **γο** *κατώφλι* **ΣΥ\. χλόη. πρασινάδα 2. (συνεκδ.) το μέρος που καλύπτεται από πράσινη βλάστηση:** *κυλιέμαι / κάθομαι / ξαπλώνω στο* - || *ο παίκτης έπεσε σφαδάζοντας στο* ~ **συν. χλόη. χλοτάπητας. γκαζόν, πρασινάδα** 3. **τα πράσινα μέρη ενός φυτού ή η χαμηλή βλάστηση που χρησιμοποιείται ως τροφή για τα ζώα:** *ρίχνω* **~** *στα ζωντανά** **φρ.** *τρώω χόρτο / κουτόχορτο* **βλ. λ.** *κουτόχορτο* 4. *χόρτα* **(τα) (α) μικρά εδώδιμα φυτά αυτοφυή ή προϊόντα καλλιέργειας:** *μαζεύω* **~** || *άγρια / καλλιεργημένα* ~ **(β) (συνεκδ.) το φαγητό από βρασμένα ποώδη φυτά:** *μια μερίδα* ~ 5. **(μτο.) αυτός που έχει εντελώς ουδέτερη γεύση: σκϊ'Γο -** *η περίφημη σπεσιαλιτέ τού καταστήματος!* **συν. μάππα, κολοκύθι 6. (αργκό) η μαριχουάνα ή το χασίς (βλ.λ.):** *κα-πνίζει* ~. **– χάρτινος, -η. -ο [μτγν.].**

[ετυμ. < μτγν. *χόρτον,* **μεταπλασμένο ουδ. τού αρχ.** *χόρτος* **(βλ.λ.) με αλλαγή γένους κατά τα** *λάχανον, φυτόν* **κ.τ.ό.].** **χορτο-** κ. **χορτό-** κ. **χορτ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: **1. με το χόρτο:** *χορτο-καλύβα, χορτο-νομή. χορτ-απο- θήκη 2.* **με τα χορταρικά, τα λαχανικά:** *χορτο-φάγος. χορτό-σουπα, χορτό-πιτα.*

[ftym. Λ' συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *χορτο-κοπή, χορτο-φάγος),* που προέρχεται από το αρχ. *χόρτος* (βλ. λ. *χόρτο)].* **χορτοκαλύβα** (η) [1889] Ιδύσχρ. χορτοκαλυβών) χορταρένια καλύβα.

χορτοκόπτης (ο) {χορτοκοπτών} η χορτοκοπτική μηχανή,

χορτοκοπτικός, -ή, -ό αυτός που χρησιμεύει στο κόψιμο των χόρτων: - *μηχανή.*

[ΕΓΥΜ. < *χόρτο* **+** *-κοπτικός* **<** *κόπτης].* **χορτολιβαδικός, -ή. -ό αυτός που σχετίζεται** *με* **λιβάδια, τα οποία έχουν χόρτο αυτοφυές ή καλλιεργημένο:** ~ *έκταση* || *δημόσια* ~ *κτήματα.*

χορτονομή (η) **(επίσ.) η πράσινη βλάστηση ή/και τα χόρτα που χρησιμοποιούνται ως τροφή για τα οικόσιτα ζώα.**

Ιετυμ. μτγν. **<** *χόρτος* **+** *νομή* **<** *νέμω].* **χορτόπιτα** (η) {δύσχρ. χορτοπιτών} πίτα που αποτελείται από στρώματα ζύμης ή φύλλου πάνω και κάτω και έχει στυ μέσον γέμιση από άγρια ή καλλιεργημένα χόρτα: *νόστιμη / σπιτική / πετυχημένη*

χόρτος (ο) **φυτό που χρησιμεύει ως τροφή για τα ζώα.**

[ΕΙ ΥΜ. αρχ. **<** *ghor-to- (με παραγ. επίθημα *-τος.* πβ. κ. *φόρ-τος).* ετε- ροιωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ghcr- «κρατώ, περιβάλλω», πβ. λατ. hortus «κήπος» (> ισπ. hucrio), αρχ. ιρλ. gort «φράχτης», ρωσ. gorod «πόλη», γοτθ. gards «αυλή», αγγλ. yard «σπίτι» κ.ά. Σύμφωνα με αμφισβητούμενες απόψεις, στην ίδια ετυμολογική οικογένεια ανάγεται το φρυγ. τύπων. *Γόρδιον* και το «πελασγικό» τόπων. *Γόρτυς.* Το ουσ. *χόρτος* δήλωνε αρχικώς τον περιφραγμένο χοίρο, ο οποίος διατίθεται για βο- σκή. σύντομα όμως η λ. δήλωσε και την ίδια την τροφή των ζώων, το χορτάρι].

χορτοσαλάτα (η) {δύσχρ. χορτοσαλατών} σαλάτα από χόρτα, **χορτόσουπα** (η) {δύσχρ. χορτοσουπών} σούπα με κύριο συστατικό της χορταρικά: *νόστιμη / ζεστή* ~. **χορτοτάπητας** (ο) {χορτοταπήτων} ο χλοοτάπητας (βλ.λ.). **χορτοφαγία** (η) [18971 {χωρ. πληθ.} **το να τροίει κανείς κυρ. λαχανικά και γενικότ. φυτικά προϊόντα, αποφεύγοντας συστηματικά το κρέας και σε ορισμένες περιπτώσεις και τα παράγωγά του εξαιτίας θρησκευτικών λόγων (σε ανατολικές θρησκείες), ζωοφιλίας ή υγιεινής διατροφής. – χορτοφαγικός, -ή, -ό** |189Ι|. **χορτοφάγος, -ος, -ο 1. αυτός τού οποίου ο οργανισμός είναι έτσι προσαρμοσμένος, ώστε να τρέφεται αποκλειστικά με χόρτα ή/και φρούτα:** ~ *ζώα* **ΣΥΝ. <ουτοφάγος ΑΜ. σαρκοφάγος** 2. **αυτός που έχει επιλέξει να μην τρέφεται με κρέας και σε ορισμένες περιπτώσεις ούτε με τα παράγωγά του (για θρησκευτικούς λόγους, από ζωοφιλία ή για λόγυυς υγιεινής): (κ. ως ουσ.)** *εστιατόριο για χορτοφάγους.* **[Ι-ΤΥΜ. μεσν. <** *χόρτος* **+** *-φάγος,* **από το θ. τού αρχ. αορ. β'** *ε-φαγ-ον* **(βλ. λ.** *φαγητό)].*

χορωδία (η) {χορωδιών} σύνολο ατόμων που τραγουδούν μαζί μουσικές **συνθέσεις:** *η φημισμένη ~ Stautskupclle τής Δρέσδης* || *παιδική ι εκκ?^ησισ.στική* ~ **j[** *μέλος / διευθυντής χορωδίας* **συν, κόρο. – χορωδιακός, -ή, -ό. χορωδιακά** επίρρ. **[ετυμ. < αρχ.** *χορφδία* **<** *χορός* **+** *-ωδία* **<** *ωδή].* **χορωδός** (υ/η) **το μέλος χορωδίας (βλ.λ.).**

|κτϋμ. **<** *χορός* **+** *-ωδός* **<** *ωδή.* πβ. κ. *ψαλτ-ωδός\.* **χότζας** (ο) {-ες κ. -άδες] **1.** μουσουλμάνος ιεροδιδάσκαλος: *φωνάζω σαν* τοί' ~ (φωνάζω δυνατά, όπως ο χότζας στο τζαμί) 2. **Χότζας** (υ) ο πρωταγωνιστής διασκεδαστικών ηθικοπλαστικών ιστοριών τής Ανατολής.

[ΚΙΥΜ. < τουρκ. *hoca* **<** *περσ. khwaja].*

χουβαρντάδικος, -η. -ο -♦ χουβαρντάς

χουβαρνταλίκι κ. **κουβαρνταλίκι** (το) {χωρ. γεν.} (λαϊκ.) **το να φέρεται κανείς με γενναιοδωρία, να ξοδεύει με άνεση για τους φίλους του ΣΥΝ. γαλαντυμία ΑΝΤ. τσιγγουνιά, μιζέρια.**

| ητυμ. < τουρκ. *hovardalik* **<** *hovarda* **«χουβαρντάς»].** **χουβαρντάς** κ. **κουβαρντάς** (ο) {χουβαρντάδες}, **χουβαρντού** κ. **κουβαρντού** (η) {χυυβαρντούδες} **(λαϊκ.) πρόσωπο που ξοδεύει με άνεση για τους άλλους, που δεν τσιγγουνεύεται:** *άνθρωπος* **-** *και γ?Λντζές· ήταν αγαπητός σε όλους* **ΣΥΝ. ανοιχτοχέρης,** γενναιόδωρος, γαλαντόμος **αντ. σφιχτοχέρης,** τσιγγούνης, μίζερος. **– χουβαρντάδι- κος, -η. -ο κ. κουβαρντάδικος. χουβαρντάδικα κ. κουβαρντάδικα** επίρρ.. **χουβαρντοσύνη κ. κουβαρντοσύνη (η).**

[ΕΤΥΜ. < τουρκ. *hovarda].* **χουγιάζω ρ. αμετβ. {χούγιαξα} (διαλεκτ.) φωνάζω δυνατά από απόσταση. – χούγιασμα κ. χουψιαχτό** (το).

[F.TYM. < σλαβ. *huj(ati).* **με προσαρμογή κατά τα ρ. σε** *-άζω\.* **χουζουρεύω ρ. αμετβ. {χουζούρε-ψα, -μένος} μένω ξαπλοψένος στο κρεβάτι, αφού ξυπνήσω, χωρίς να κάνο) τίποτα και απολαμβάνοντας αυτή την κατάσταση:** *τα κυριακάτικα πρωινά ~ μέχρι αργά στο κρεβάτι* **ΣΥΝ. τεμπελιάζω,** αράζω, ραχατεύο). **χουζούρεμα κ. χουζού- ρι (το).г**

χουζούρης (ο) {χουζούρηδες} (λαϊκ.) **πρόσωπο που του αρέσει να χουζουρεύει.**

[πτυμ. < τουρκ. *huzurj.* **χούι** (το) {χωρ. γεν. | χούγια} (λαϊκ.) **1. έμφυτη ιδιότητα ή βαθιά ριζωμένη συνήθεια, κυρ. αρνητική:** *καθένας με τα ~ του* || είναι *το ~ τον αυτά δεν μπορείς να του το κόψεις* **ΣΥΝ. ιδιοτροπία · φρ. (παροιμ.) πρώτα /tya/V'** *η ψυχή κι ύστερα το χούι* **είναι αδύνατον να απαλλαγεί κανείς από τις κακές συνήθειές του 2. (συνεκδ.) ο συγκεκριμένος τρόπος με τον οποίο πρέπει να χειρίζεται κανείς μηχάνημα ή συσκευή:** *μη ζορίζεις το μηχάνημα · έχει κι αυτό τα* **-** *του* 3. **(μτφ.) κάθε ιδιαιτερότητα ως προς τη χρήση, τη λειτουργία κ.λπ.**

ΙΕΤΥΜ. < τουρκ. *huy* |. **χούλα-χουπ κ. χουλαχούπ** (το) {άκλ.} **1. μεταλλικό ή πλαστικό στεφάνι το οποίο γυρνά κάποιυς γύρω από τη μέση και τους γοφούς του καθώς τυυς κινεί κυκλικά 2. (συνεκδ.) παλαιότερος αμερικανικός χορός στον οποίο χρησιμοποιούσαν τα παραπάνω στεφάνια.**

[ΕΤΥΜ. < αμερ. hula-hoop < *hula* **(χαβανέζικη λ. που δηλώνει χορό των ιθαγενών) + αγγλ. hoop «(μεταλλικό) στεφάνι» |. χουλιάρι** (το) {χουλιαρ-ιού [**-ιών**] (διαλεκτ.) **τυ κουτάλι (βλ.λ.). – (μεγεθ.) χουλιάρα** (η).

[f.tym. < *χουχλιάρι / χοχλιάρι* **(με ανομοιωτ. αποβολή τού** *-χ-)* **<** *μτγν. κοχλιάριον* **(με αφομοίωση), υποκ. τού αρχ.** *κοχλίας\.* **χουλιαριά** (η) **(διαλεκτ.) η κουταλιά (βλ.λ.).**

χούλιγκαν (ο) {άκλ.) **1.** ο φανατικός οπαδός αθλητικού σωματείου, που συχνά μετέχει μαζί με άλλους σε έκτροπα πριν, μετά και κατά τη διάρκεια των αγώνων εις βάρος τής αντίπαλης ομάδας, των οπαδών της ή/και σε καταστροφή δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας: *οι ~ έκαψαν το γήπεδο / τον σταθμό τού τρένου* || *συμπλοκές αστυνομικών και νεαρών* - 2. (γενικότ.) άτομυ. συνήθ. νεαρής ηλικίας, με αντικοινωνική συμπεριφορά **ΣΥΝ.** ταραςίας. ταραχοποιός. Κπίσης (σπανιότ.)

χουλιγκάνος. – **χουλιγκανικός,** -ή, -ό κ. **χουλιγκάνικος,** -η, -ο, **χου- λιγκάνικα** επίρρ.
[ΗΤΥΜ. < αγγλ. hooligan, από το όν. τού Ιρλανδού εγκληματία Patrick Hooligan, που έδρασε στο Λονδίνο το 38981. **χουλιγκανισμός** (ο) **1.** η πρόκληση ή συμμετοχή σε επεισόδια μεταξύ οπαδών αντίπαλων ομάδων (ποδοσφαίρου, μπάσκετ και γενικότερα αθλητικών σωματείων), καθώς και οι καταστροφές που προκα- λούνται από αυτά τα επεισόδια 2. (γενικότ.) η φασιστική και ισοπε- δωτική συμπεριφορά απέναντι στους άλλους: ο ~ *στην πολιτική ζωή τής χώρας.*
[ετυμ. Μεταφορά τού αγγλ. hooliganism (βλ. κ. *χούλιγκαν*)|. **χούμος** (ο) το χώμα που δημιουργείται από φυτά ή φλούδες φρούτου ή/και υπολείμματα τροφών που αποσυντίθενται και είναι ιδανικό για λίπασμα. –**χουμικός,**-ή.-ό.
JI-ΤΥΜ. < λατ. humus «γη. έδαφος»]. **χουνέρι** (το) {χουνερ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) το πάθημα που συμβαίνει ξαφνικά: *παθαίνω μεγάλο* ~ ΣΥΝ. κάζο.
[RTY.M. < τουρκ. huner «δεξιοτεχνία»|. **χούντα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) **1.** (α) ομάδα πολιτικών που καταλαμβάνει την κυβερνητική εξουσία (για χο)ρες τής Λατινικής Αμερικής) (β) (γενικότ.) ομάδα πολιτικών και στρατιωτικών που καταλαμβάνουν την εξουσία με πραξικόπημα (βλ.λ.) και επιβάλλουν με τη δύναμη των όπλων δικτατορικό καθεστώς: *η - των στρατηγών στην Αργεντινή || η - των συνταγματαρχών στην Β!.λάδα* (γ) (μτφ.) χαρακτηρισμός πολιτικής εξουσίας που ενεργεί αυταρχικά και δεν λαμβάνει υπόψη τη λαϊκή βούληση **2. Χούντα** (η) η δικτατορία που επιβλήθηκε στην Ηλλάδα από το 1967 ώς το 1974: *θύμα! οπαδός! εξόριστος τής* |ΠΤΥΜ. < ισπ. junia, ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. junto «ενωμένος, συν- δεδεμένος» < λατ. junctus, μτχ. τ. τού ρ. jungere «ενώνω, συνδέω»], **χουντικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη χούντα (βλ.λ.): **-** *νόμος! διώξεις / οργάνωση* ***2.χουντικός (ο),χουντικ-ή / -ιά*** (η) ο οπαδός ή το μέλος τής χούντας (βλ.λ.) ***3.χουντικοί*** (οι) οι στρατιωτικοί και οι πολιτικοί που οργάνωσαν την ανατροπή τής νόμιμης κυβέρνησης στην Ελλάδα το 1967, καθώς και όσοι συμμετείχαν στις μετέπειτα κυβερνήσεις τους. –**χουντικά** επίρρ. **χουντοβασιλικος,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τους χουντικούς οπαδούς τής μοναρχίας και τις δραστηριότητές τους: ~ *εφημερίδα* συν. βασιλοχουντικός. **χουρμαδιό** (η) φυτό (όπως ο φοίνικας) με γερό κορμό, φύλλωμα από μακρόστενα, σκληρά φύλλα και γευστικούς καστανούς καρπούς, τους χουρμάδες.
χουρμάς (ο) Ιχουρμάδες} ο καρπός τής χουρμαδιάς, μικρός, καφέ χρώματος, με μεγάλο κουκούτσι, πολύ γευστικός, τον οποίο συχνά αποξηραίνουν, για να συντηρηθεί.
[F.ΤΥΜ. μεσν. < τουρκ. hurma]. **χους** (ο) {χου κ. χούς, χουν} (αρχαιοπρ.) **1.** το χώμα (βλ.λ.) **2.** ΗΚΚΛΙΙΣ. το υλικό το οποίο ο Θεός χρησιμοποίησε, για να δημιουργήσει τον άνθρωπο ΣΥΝ. πηλός, λάσπη.
[ηϊύμ. < αρχ. *κούς* < **χόΗ-οςΐμε* σίγηση τού ενδοφωνηεντικού *-F-* και συναίρεση), ετεροιωμ. βαθμ. τού *χέω* (βλ.λ.)|. **χούφτα** κ. **φούχτα** (η) {δύσχρ. χουφτών} **1.** το εσωτερικό τής παλάμης. όπως σχηματίζεται, όταν κάποιος λυγίσει ελαφρά τα δάχτυλά του προς τα μέσα: *άπλωσε τη του ζητιανεύοντας 2.* (συνεκδ.) η ποσότητα που χωρά στο εσωτερικό τού χεριού, την παλάμη: *μια ~ καλαμπόκι* συν. χεριά· φρ. *με τις χούφτες* χωρίς φειδώ, με αφθονία: *βάζει τη ζάχαρη / το λάδι* ~ συν. με το τσουβάλι 3. (συνεκδ.) πολύ μικρή ποσότητα ή αριθμός: «/Ία *μια χούφτα δολάρια*» (για πολύ λίγα χρήματα· τίτλος ταινίας) **||** *μι α – στρατιώτες αντιστέκονταν ακόμα* **4.** το μέρος από το οποίο πιάνει κάποιος ένα αντικείμενο: *πιάνω το σπαθί απ'τη* - ΣΥΝ. λαβή. πιάσιμο. Κπίσης (λαϊκ.) **χουφτιά** κ. **φουχτιά** (σημ.
. – *(υποκ.)* **χουφτίτσα** (η).
[γ.τυμ. < μεσν. *φούχτα*, πιθ. υποχωρητ. < **φουχτίζω* < αρχ. *πυκτίζω* / - *εύω* «πυγμαχώ» < *πύκτης* «πυγμάχος», βλ. λ. *πυξ*\. **χούφταλο** (το) (λαϊκ.-μειωτ.) πολύ γέρος άνθρωπος με κακή υγεία και κράση: *τέτοιο ~ και θέλει παντρειές!*
[.ητυμ. < *χούφτα / φούχτα* + παραγ. επίθημα *-αλο.* πβ. κ. *θρύψ-αλο.* Κατ' άλλη άποψη, η λ. ανάγεται σε τ. *κούφταλο* (με αφομοίωση τού *κ-* προς το διαρκές *-φ-)* < αρχ. *κύπτω* «σκύβο)» + παραγ. επίθημα *-αλο*\. **χουφτιάζω** κ. (σπανιότ.) **φουχτιάζω** ρ. μετβ. {χούφτιασ-α, -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) πιάνω (κάτι) δυνατά με τη χούφτα: *χούφτιασε το ξύλο. για να κρατηθεί* συν. αδράχνω, αρπάζω. – **χούφτιασμα** (το), **χουφτώνω** κ. **φουχτώνω** ρ. μετβ. {χούφτω-σα. -θηκα} (λαϊκ.) **1.** χουφτιάζω (βλ.λ.) 2. αποσπώ (συνήθ. οικονομικό) όφελος με βίαιο ή παράνομο τρόπο: *μόλις χούφτωσε το παραδάκι. την κοπάνησε* συν. αρπάζω, βουτάω · 3. πιάνω μέλος τού σώματος άλλου ατόμου (συνήθ. γυναίκας) με ερωτικό σκοπό: *της χούφτωσε το στήθος* συν. βάζω χέρι. - **χούφτωμα** (το), **χουχουλιάζω** ρ. μετβ. {χουχούλιασ-α. -τηκα, -μένος} (λαϊκ.) ζεσταίνω με την ανάσα μου: ~ *τα χέρια μον.* Επίσης **χουχουλίζω.** – **χου- χούλιασμα** κ. **χουχούλισμα** (το).
Ιπτυμ. Ονοματοπ. λ. (με εκφραστ. αναδιπλασιασμό), από τον ήχο τής εκπνοής|.
χοχλάζω ρ. + κοχλάζω **χοχλακιάζω** ρ. ► κοχλάζω **χοχλάκιασμα** (το) ► κοχλάζω **χοχλοκίζω** ρ. ♦ κοχλάζω **χοχλάκισμα** (το) ► κοχλάζω
χοχλίδι (το) {χοχλιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** μικρό θαλασσινό όστρακο: *μικροσκοπικό / λαμπερό* - · 2. μικρό βότσαλο: *βρεγμένο / ζωγραφισμένο* ~ (πβ. κ. λ. *κοχλάδι).* – (υποκ.) **χοχλιδάκι** (το).
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *κοχλίδιον* (με προληπτ. αφομοίωση), υποκ. τού αρχ. *κό- χλος*(βλ. κ. *κοχλίας)}.* **χοχλιος** (ο) (διαλεκτ.-κυρ. στον πληθ.) τα σαλιγκάρια, κυρ. αυτά που χρησιμοποιούνται για φαγητό: *χοχλιοί στον ατμό / κοκκινιστοί.* [ΕΤΥΜ. Βλ. λ. *κοχλιό€*\. χόχλος (ο) (λαϊκ.) το βράσιμο, ο κοχλασμός.
[ετυμ. < *χοχλάζω* (υποχωρητ.)). **χράμι** (το) {χραμ-ιού | -ιών) (λαϊκ.) χοντρό στρωσίδι που υφαίνεται στον αργαλειό ή σκέπασμα για το κρεβάτι.
[ΠΤΥΜ. < τουρκ. ihram «λευκός μανδύας, τον οποίο φορούν οι μουσουλμάνοι προσκυνητές στη Μέκκα»]· **χρεία** (η) {χρειών} 1. η ανάγκη που δημιουργείται από τις καταστάσεις: *αν υπάρξει ~ να* πολεμήσουμε, *θα το κάνουμε* [*j οι ~ τής καθη- μερινότητας·* **ΦΡ.** *τι χρείαν έχομεν μαρτύρων;* βλ. λ. *τι* 2. η στέρηση: *η*
μάς έχει τσακίσει **ΣΥΝ.** φτώχια, ένδεια, στέρηση. «.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ία.* **[F.tym.** (χρχ. < *χρη-ΐα* (με βράχυνση τού *-η-* προ ημιφωνου), τ. που απαντά στον Ησύχιο, < ρ. *χρή* + *-ία.* πβ. κ. *πεν-ία.* Το αρχ. απρόσ. ρ. *χρή* «πρέπει, είναι ανάγκη, υπάρχει υποχρέωση» είναι αβεβ. ετύμου και σχηματισμού. Δεν είναι σαφές αν το ρ. *χρή* αποτελούσε αρχικώς ουδ. ή θηλ. όνομα, καθώς ως ουδ. είναι ασυνήθιστο στην Ελληνική, ενώ ως θηλ. δεν θα μπορούσε να παραβληθεί προς τα *πλήν, δήν. μεσόδμη* (που εμφανίζουν θ. σε -a- και όχι σε -<î·). Ασχέτως προς το αρχικό γένος τής λ., ο συνδυασμός τού *χρή^μ?* το ρ. *είμί* οδήγησε στην τελική ρηματοποίηση τής λ.: απρφ. *χρή είναι > χρί)ναι.* παρατ. *χρή ην> χρήν* κ.τ.ό. Από τις προταθείσες ετυμολογίες η λιγότερο αμφισβητούμενη είναι η αναγωγή στο I.E. **gher-* «χαίρομαι» (βλ. λ. *χαίρω).* Ομόρρ. *χρώμαι (-άο-), χρέ-ος. χρή-μα. χρησ-τός. χρησ-μός, χρήσ-της, χρή-σις (-η), ρρει-άζομαι, ά-χρεΐος* κ.ά.]. **χρείαζομαι** ρ. μετβ. κ. αμετβ. αποθ. Ιχρειάσ-τηκα (λόγ. -θηκα)} ♦ (μετβ.) 1. έχω ανάγκη (κάτι), μου λείπει (κάτι): *σε ~· μη φύγεις!* || ~ *αγάπη / χρήματα/ βοήθεια / νέα ρούχα ι πολλή ώρα για να τελειώσω τη δουλειά* || *τα ρούχα χρειάζονται καθάρισμα 2.* (απρόσ. *χρειάζεται)* είναι αναγκαίο να: ~ να *υπογράψεις* || *αν χρειαστεί, τηλεφώνησέ μου* || ~ *θάρρος για να τον αντιμετωπίσεις* || *ένα κονιάκ είναι ό.τι - για το κρύο!* || <5fv ~ *να μπω σε ?^επτομέρειες* **ΣΥΝ.** πρέπει, οφείλει κάποιος· **φρ. τσ** *χρειάστηκα* αισθάνθηκα έντονο φόβο: *μόλις άκουσα βήματα πίσω μου. -/* **ΣΥΝ.** τρομάζω, (οικ.) τα παίζω ♦ з. (αμετβ.) είμαι αναγκαίος: *άφησε κάποια ρούχα πίσω[1] δεν χρειάζονται όλα.* **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *αποθετικός.*
[ΠΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *χρεία* (βλ.λ.)(. **χρειαζούμενος,** -η. -ο (καθημ.) 1. αυτός που χρησιμεύει σε κάτι, που τον χρειαζόμαστε: ~ *υλικά / έγγραφα* **ΣΥΝ.** αναγκαίος, χρήσιμος, (λόγ.) χρειώδης *2. χρειαζούμενα* (τα) ο απαραίτητος εξοπλισμός: τα ~ *γιο* το *σπίτι τούς στοίχισαν πολύ* || *να πάρεις μαζί σου μόνον τα* ~ **ΣΥΝ.** χρειώδη, αναγκαία, απαραίτητα.
Ιηιυμ. < *χρειάζομαι* + *-ούμενος,* των μτχ. ρ. σε *-ώ* (κατά τα αρχ. συνηρημένα), πβ. κ. *χαρ-ούμενος, μελλ-ούμενος*\. **χρειώδης,** -ης, -ες {χρειο')δ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} 1. (λόγ.) αυτός που χρησιμεύει σε κάτι: οι - *εξηγήσεις* **ΣΥΝ.** αναγκαίος, χρήσιμος, χρειαζούμενος *2. χρειώδη* (τα) αυτά που είναι απαραίτητα: να *αγοράσετε μόνον τα* ~· *τίποτα περιττό* **ΣΥΝ.** (καθημ.) χρειαζούμενα. -*■ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *-ης, -ης, -ες.*
]ΗΙΥΜ. μτγν. < αρχ. *χρεία* + παραγ. επίθημα *-ώδης* (βλ.λ.)]. **χρεμετίζω** ρ. αμετβ. {χρεμέτισα} (για άλογα) βγάζω έντονο ήχο από τη μύτη και το στόμα: **ΓΟ** *άλογο χρεμέτιζε αγριεμένο* **ΣΥΝ.** χλιμιντρίζω. – **χρεμέτισμα** (το) ιμτγν] κ.
χρεμετισμός (ο) Ιαρχ.].
]ΗΙΥΜ. αρχ.. εκφραστ. τ. (σε *-ετ-ίζω),* όπως φαίνεται και από τα παράλλ. *χρεμίζω, χρεμέθω* (κατά το σχήμα *φλέγω - φλεγέθω* και *γέμω - γεμίζω).* Η ποικιλία των τ. δείχνει ότι ως αρχικός τ. πρέπει να υποδειχθεί ένα ρ. **χρέμω)* < I.E. **ghrem-* «θορυβώ, βροντο), μουγκρίζω», πβ. λετ. gremju «θορυβώ, εξοργίζομαι», ρωσ. grcmlju «βροντώ, κροταλίζω». αρχ. γερμ. gremmen «θυμώνω» κ.ά.]. **χρέο-** -*■ χρεω-
χρεογραφο (το) -» χρεώγραφο
χρεοκοπία (η) -♦ χρεωκοπία
χρεοκοπώ ρ. ► χρεωκοπώ
χρεολυσία (η) χρεωλυσία
χρεολύσιο (το) -> χρεωλύσιο
χρεολυτικός, -ή. -ό -+ χρεωλυτικός
χρεόλυτρο (το) » χρεώλυτρο
χρεοπιστώνω ρ. »πιστοχρεώνω
χρεοπίστωση (η) ♦ πιστοχρεώνω
χρέος (το) {χρέ-ους **|** -η. -ών} **1.** κάθε οφειλή χρηματικού ποσού ή άλλου περιουσιακού στοιχείου από άτομο ή εταιρεία προς άλλο άτομο ή εταιρεία: *έχουν μαζευτεί πολλά ~ και πρέπει να εξοφ/^ηθούν* || *δημιουργώ / εξοφλώ / παραγράφω / παρακρατώ ~* [{ *δημόσιο ~* (οι οφειλές τού Δημοσίου προς τρίτους, οι οποίες προέρχονται από τη σύνα* ψη δανείων για την αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών)]] *εξωτερικό / ληξιπρόθεσμο / μακροπρόθεσμο / εκκρεμές ~* || *έχω χρέη* (χρωστώ πολλά)][*συνελήφθη για χρέη προς το Δημόσιο* || *διαγράφω τα - κάποιου-* **ΦΡ.** (α) *χρέος τιμής* η ηθική υποχρέωση· (γενικότ.) κάθε υποχρέωση ή οφειλή που πρέπει να ξεπληρώσει ο ευεργετηθείς (β) (παροιμ.) *όποιος αγαπά το χρέος, έχει φίλο* **rou** / *σύντροφο το ψέμα* αυτός που συνηθίζει να χρεώνεται, επειδή το πιθανότερο είναι να μη μπορεί να πληρώσει, λέει πολλά ψέματα (γ) *με πνίγουν τα χρέη* χρωστάω πάρα πολλά χρήματα και δεν μπορώ να τα αποπληρώσω (δ) *βάζω χρέος* δανείζομαι ή αγοράζω με δόσεις (ε) *αφήνω πίσω μου χρέη* τα χρέη μου μεταβιβάζονται σε άλλους (π.χ. στους κληρονόμους μου, όταν πεθάνω): *η προηγούμενη διοίκηση άφησε πίσω της μεγάλα χρέη, τα* οποία *καλείται τώρα να εξοφλήσει η νέα διοίκηση* || ο *κατέ-*

ρας πεθαίνυντας άφησε πίσω τυν χρέη · 2. **αυτό που οφείλει κάποιος να πράξει από ηθικής πλευράς:** *θεωρώ ~ μυυ να σου μι/.ήσω || έχω ~ να σε ειδοποιήσω || κάνω το ~ μου απέναντι στους γονείς, στην πατρίδα και στον θεό* **j[** *η φωνή τού ~* **συν. καθήκον, υποχρέωση** · **ΦΡ. (ευφημ.)** ***εκπληρώνω / εξοφλώ το κοινόν χρέος*** **πεθαίνω:** *εκπλήρωσε το κυινόν χρέος* 3. ***χρέη*** **(τα) τα καθήκοντα, οι υποχρεώσεις:** *εκτελ,ώ ~ διευθυντή || όταν απουσιάζει ο αντισυνταγματάρχης, ο ταγματάρχης αναλαμβάνει ~ διοικητού.* **ιχολιο λ.** *πεθαίνω.*

[ετυμ. < αρχ. *χρέος / χρεΐος* < **χρήος* (με βράχυνση τού *-η-* προ φωνήεντος, πβ. κ. *ήώς* > *έώς)* < ρ. *χρή* «πρέπει, είναι ανάγκη» (βλ. λ. *χρεία)* + *-ος.* πβ. κ. *είδος.* Η λ. σήμαινε αρχικώς «ό,τι χρησιμοποιείται για ορισμένο σκοπό, οτιδήποτε είναι αναγκαίο». ενώ μέσω τού δικαστικού λεξιλογίου και των συνθέτων σε *-χρέος / -χρεως* οδηγήθηκε στη σημ. «οφειλή». Η φρ. *χρέος τιμής* αποδίδει την αγγλ. debt of honour].

χρεοστάσιο (το) -» χρεοστάσιο

χρεοφειλέτης (ο) ♦ χρεοφειλέτης

χρεω* κ. **χρεώ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με χρέος: *χρεω-κυπία. χρεώ-γραφυ.*

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Λρχ. και \. Ιίλληνικής. που προέρχεται από το ουσ. *χρέος* μέσω τού ομηρικού τ. *χρέως* (< **χρήος,* με αντιμεταχώρηση). Η γρ. με *-ω-* είναι αρχαιότ. και καλύτερα παραδεδομένη από τη γρ. με *-ο- (χρεο-),* η τελευταία δεν θα μπορούσε ωστόσο να θεωρηθεί εσφαλμένη].

χρεώβαρο (το) ο τόκος που προστίθεται στο χρέος (βλ.λ.). το οποίο προέρχεται από δανεισμό. **χρεώγραφο** κ. **χρεόγραφο** (το) [1833] {χρεωγράφ-ου | -ων} ΝΟΜ.- ΟΙΚΟΝ. έγγραφο το οποίο εμπεριέχει υπόσχεση τού εκδότη να εκπληρώσει παροχή στον κομιστή τού εγγράφου, **χρεωκοπία** κ. **χρεοκοπίο** (η) [μτγν.! {χρεοκοπιών} **1.** η αδυναμία πληρωμής των χρεών (ατόμου ή εταιρείας), επειδή οι οφειλές προς τους πιστωτές υπερβαίνουν τα οικονομικά διαθέσιμα ΣΥΝ. πτώχευση

(μτφ.) η αποτυχία στην επίτευξη ενός στόχου: *η εκπαιδευτική πολιτική οδηγείται σε ~ || η ~ των πο/.ιτικών συστημάτων || η ~ μιας θεωρίας.* – **χρεωκόπος** κ. **χρεοκόπος** (ο) Ιμτγν.]. **χρεωκοπώ** κ. **χρεοκοπώ** ρ. αμετβ. {χρεοκοπείς... j χρεωκόπη-σα, -μένος} 1. δεν είμαι σε θέση να πληρώσω τα χρέη μου: *η εταιρεία του χρεωκόπησε* ΣΥΝ. φαλιρίζω, πτωχεύω 2. παύω να έχω πια το κύρος, το γόητρο, την αξιοπιστία που είχα: *χρεωκόπησε από τη στιγμή που έμπλεξε μαζί τους || ως πολιτικός έχει πια χρεωκοπήσει* ΣΥΝ. ξοφλάω, υποβαθμίζομαι 3. (γενικότ.) δεν μπορώ να αποδώσω καρπούς, δεν φέρνω τα προσδοκώμενα αποτελέσματα: *η πολιτική τής κυβέρνησης έχει χρεωκοπήσει || χρεωκυπημένες επιλογές στην εκπαίδευση* γυ.\. αποτυγχάνω λντ. επιτυγχάνω. - · **χρεωκοπικός,** -ή. *-ό* [1886J κ. **χρεο- κοπίκός.**

IF.TYM. < μτγν. *χρεωκοπώ (-έω)* < *χρεω-* + *-κοπώ* < *κόπτω,* πβ. κ. *κλευ- ρο-κοπώ\.*

χρεωλυσία κ. **χρεολυσία** (η) Ιμτγν.Ι {χρεολυσιών} η εξόφληση χρέους με ισόποσες δόσεις, που καταβάλλονται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

χρεωλύσιο κ. **χρεολύσιο** (το) {χρεωλυσί-ου | -ων} καθεμία από τις ισόποσες δόσεις, οι οποίες καταβάλλονται σε τακτά χρονικά διαστήματα και με τις οποίες επιτυγχάνεται η απόσβεση τού αρχικού χρέους. – **χρεωλυτικός,** -ή. -ό [1833| κ. **χρεολυτικός, χρεωλυτικώς** κ. **χρεολυτικώς** επίρρ. [1833].

[είύμ. < *χρεω-* + *-*Λυσιο < *-λύτης* < *λύω\.* **χρεώλυτρο** κ. **χρεόλυτρο** (το) {χρεωλύτρ-ου | -ων} το χρεωλύσιο. **χρεώνω** ρ. μετβ. {χρέω-σα. -θηκα, -μένος} **1.** (α) βάζω χρέος σε (κάποιον). του γράφο) σε λογαριασμό τα ποσά που μου οφείλει για αγορές προϊόντων ή παροχή υπηρεσιών: *πόσα μου χρέωσες για τα ρούχα που αγόρασα; || χρέωσε στον λογαριασμό μου και τα έξοδα για δώρα || η ξενάγηση χρεώνεται επιπλέον* (β) για περιπτώσεις όπου κάποιος δεν πληρώνει αμέσως, αλλά αγοράζει με πίστωση: *δεν σε π'/^η- ρώνω τώρα, χρέωσε με* 2. κοστολογώ, καθορίζω την τιμή για προϊόν ή υπηρεσία: *σ' αυτό τυ μπαρ χρεώνουν ακριβά τα πυτά* [[*πόσυ χρεώνεται η ώρα διδασκαλίας;* 3. βάζω υποθήκη: *χρέωσα ό.τι είχα, για να τον σπουδάσω* 4. (μτφ.) θεωρώ (κάποιον) υπεύθυνο για (κάτι), του καταλογίζω ευθύνη ή ποινή για (κάτι): *μην προσπαθείς να τα χρεώσεις όλα σε μένα* j| ποιος *θα χρεο)θεί τυ κόστυς μιας τέτοιας απόφασης;* || ο *διαιτητής χρέωσε τυν παίκτη με κίτρινη κάρτα* **5.** (μεσοπαθ. **χρεώνομαι)** αποκτώ χρέη. δανείζομαι: *χρεώθηκα για να αγυράσω αυτυκί- νητυ.* – **χρέωμα** (το), **χρέωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων} **1.** η επιβάρυνση κάποιου με χρέος: *η ~ μυυ με τυ πυσό τυύ 1.000.000 δρχ.* || *το πυσό τής αγοράς αυτής να εγγράφει εις / σε ~ τού τραπεζικύυ λυγαριασμού* 2. η εγγραφή ποσού ως χρέους στην αριστερή στήλη λογαριασμού: *λογιστική* ~ 3. η απόδοση σε κάποιον τής ευθύνης (για κάτι): *η - τής αποτυχίας των μεταρρυθμίσεο)ν στυν υπευργό πυυ τις εισηγήθηκε* |[*η ~ τής ήττας στον προπυνη νη τής υμάδας.*

χρεωστάσιο κ. **χρεοστάσιο** (το) [1893] {χρεωστασί-ου | -ων} η παύση τής δίωξης κάποιου για χρέη ή τής ικανοποιήσεως τής απαι- τήσεως πληρωμής τους με ειδικό νόμο σε έκτακτες οικονομικές ή πολιτικές περιστάσεις.

[ετυμ. < *χρεω-* + *-στάσιυ* < *-στάτης* **(από το θ. τού ρ.** *ί-στα-μαι)\.* **χρεώστης (ο) {χρεωστών} αυτός που έχει χρέος συν. χρεοφειλέτης ΑΝΤ. πιστοτής, δανειστής.**

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *χρέυς / χρέως* (βλ. λ. *χρεω-)* + παραγ. επίθημα *-της].* **χρεωστικός,** -ή, -ο Ιμεσν.] **1.** αυτός που αναφέρεται σε χρέος ή σε χρεώστη: - *απόδειξη 2.*

χρεωστικό (το) το έγγραφο πάνω στο οποίο έχει καταγραφεί το ποσό που χρωστά κάποιος.

χρεωφειλέτης κ. χρεοφειλέτης (ο) Ιμτγν.} {χρεοφειλετών} αυ- τό^ που οφείλει χρήματα ΣΥΝ. χρεώστης αντ. πιστοτής. **χρΠζω** ρ. μετβ. {μόνο ενεστ. κ. παρατ.· μτχ. χρήζων. -ουσα, -ον} (αρ- χαιοπρ. +γεν.) έχο ανάγκη: ~ *πρυστασίας* [|| *τυ σύστημα διασταύρωσης στυιχείων έχρηζε εκσυγχρυνισμύυ* || οι *δηλώσεις τυύ υπουργύυ χρήζυυν σχυλιασμού* || *θέσεις για άτυμα χρήζυντα βυηθείας* συν. χρειάζομαι. σχολιο λ. *-ίζω.*

[ετυμ. < αρχ. *χρήζω* < απρόσ. *χρή* (βλ. λ. *χρεία)* + επίθημα *-ίζω.* Το ρ. είχε αρχικώς τη σημ. «επιθυμώ να αποκτήσο», ενώ αρχαιότατη είναι η ^ρήση του στη μαντική και τη χρησμοδοσία|. **χρήμα** (το) {χρήμ-ατος {-ατα. -άτων} **1.** οικον. οικονομικό αγαθό που είναι κοινώς αποδεκτό ως μέσο με το οποίο κάποιος μπορεί να αγοράζει και να πουλά άλλα αγαθά και υπηρεσίες (να συναλλάσσεται), λειτουργεί δε ως μέτρο τής αξίας τους. ως αγοραστική δύναμη (βλ. λ. *αγυραστικός),* ος μέσο πληροφής κ.λπ.: *χρειάζεται ~ για να κινηθεί η αγυρά* jj *τυ - δεν αγοράζει την ευτυχία* {j *πρυσφυρά / ζήτηση χρήματος* || το ~ *ανοίγει πόρτες* (διευκολύνει τη ζοή) 2. (ειδικότ.) το επίσημο νόμισμα, τα κέρματα και τα χαρτονομίσματα που εκδίδει ένα κράτος: *μεταλ/λκό / χάρτινυ* ~· ΦΡ. (α) ***λογιστικό / τραπεζικό χρήμα*** το χρήμα που αντιστοιχεί στις τραπεζικές καταθέσεις όψεος και διακι- νείται με επιταγές (β) ***ακριβό χρήμα*** το χρήμα που χορηγείται ος δάνειο δύσκολα και με υψηλό επιτόκιο: *η πυλιηκή τυύ ακριβυύ χρήματος απυσκοπεί στη μείωση τυύ δανεισμυύ (γ)* ***φθηνό χρήμα*** το χρήμα που χορηγείται ος δάνειο εύκολα και με χαμηλό επιτόκιο, συμβάλλοντας στην αύξηση τού δανεισμού και την αναθέρμανση τής οικονομίας (δ) **ζεστό** / *θερμό χρήμο* βλ. λ. ζεστός (ε) ***πλαστικό χρήμα*** οι πιστωτικές κάρτες (βλ. λ. *πιστωτικός),* τις οποίες εκδίδουν τράπεζες και άλλοι οργανισμοί με σκοπό να διευκολύνουν τους πελάτες τους στις συναλλαγές τους, ώστε να μην κυκλοφορούν με χαρτονομίσματα (ρευστό) πάνω τους (στ) ***βρόμικο χρήμα*** τα κεφάλαια που απο- κτούνται με παράνομα ή ανήθικα μέσα: *τυ ~ των εμπόρων τής κυ- καΐνης* (ζ) ***ξεπλένω βρόμικο χρήμα*** χρησιμοποιώ νόμιμους τρόπους, ώστε να εμφανίζω ως νόμιμα τα κέρδη από παράνομη δραστηριότητα: *η εταιρεία είναι βιτρίνα. για να ξεπλένει το βρόμικο χρήμα από τυν παράνομυ τζόγυ* (η) **το** ***χρήμο δεν μυρίζει*** δεν έχει σημασία πώς αποκτάς τα χρήματα (θ) ***δει δη χρημάτων*** *(δει δή χρημάτων και άνευ τυύτων υύδέν έστι γενέσθαι τών* δεοντών, Δημοσθ. *Ολυνθιακός* Α20) δεν μπορεί να γίνει τίποτα χωρίς τα χρήματα (ΐ) ***ρίχνω χρήματα (σε κάτι)*** επενδύω, ξοδεύω χρήματα (για κάτι), συνήθ. με την προοπτική κέρδους: *έχει ρίξει πολλά χρήματα σ' αυτή την επιχείρηση* (ια) ***τα χρήματα δεν πέφτουν από τον ουρανό / δεν βρίσκονται στον δρόμο*** χρειάζεται κόπος για να αποκτήσει κανείς χρήματα (ιβ) ***επίχρήμασι*** για χρήματα: ~ *εκδιδυμένη γυναίκα* (= πόρνη) 3. ο πλούτος που διαθέτει κανείς στην παραπάνω μορφή: *κληρονόμησε χρήματα και ακίνητα από τον εκλιπόντα || ξυδεύω πολλά - για διασκέδαση* || (παροιμ.) *«υ βήχας και το ~ <5fv κρύβονται»* ιυν. λεφτά, παράς, φράγκα· ΦΡ. (α) ***έχω χρήμα με ουρά*** έχω πάρα πολλά χρήματα, μεγάλο πλούτο (β) ***εύκολο χρήμα*** πλουτισμός χορίς κόπο: *η αύξηση τυύ τζόγυυ με τα τυχερά παιχνίδια δείχνει την τάση για τυ -* (γ) ***κολυμπάω ατοχρήμα*** είμαι πάμπλουτος 4. ο πλούτος και κατ' επέκτ. οι πλούσιοι: *τυ ~ κυβερνά τον κόσμο || ο κόσμος τυύ ~* 5. (ειδικότ.) ο μισθός, τα εισοδήματα. το κέρδος: *πόσα - παίρνεις:* || *δεν βγάζεις χρήματα από τέτυια δυυλειά.* σχολιο λ. *φτώχια.*

[ετυμ. < αρχ. *χρήμα,* αρχική σημ. «πράγμα που χρησιμοποιεί ή χρειάζεται κάποιος», < απρόσ. *χρή* «πρέπει, είναι ανάγκη» + παραγ. επίθημα *-μα,* πβ. κ. *πράγμα, πώ-μα.* Η λ. χρησιμοποιήθηκε ήδη από την αρχαιότητα, για να δηλώσει την κινητή περιουσία, τα υλικά αγαθά που μπορεί κανείς να χρησιμοποιεί ανά πάσα στιγμή, αντιδιαστελ- λόμενη έτσι προς το σημασιολ. πεδίο τής λ. *κτήμα].*

χρήματα: συνώνυμα. Η λέξη **χρήμα/χρήματα** δεν είναι σημαντική μόνο στη σημερινή καταναλοτική κοινονία. η οποία στηρίζεται κατά πολύ στο χρήμα (και στο *χρηματιστήριυ...).* Παράγογο τού αρχ. ρήματος *χρή* «χρειάζεται, είναι ανάγκη» και ομόρριζο τού αρχ. *χρώμαι* «χρησιμοποιώ», είχε στην Αρχαία τρεις βασικές σημασίες: (α) Λυτά που χρειάζεται ή χρησιμοποιεί κανείς, τα αναγκαία. τα χρειαζούμενα, τα χρειώδη, άρα ό,τι έχει κανείς, τα αγαθά, η περιουσία: *χρήματα λέγυμεν πάντα όσων ή άξια νυμίσματι μετρεΐται* (Αριστοτ. *Ηθ. Νικυμάχεια* 1119. 26) (β) Τα χρήματα, τα λεφτά που χρησιμοποιεί κανείς στις συναλλαγές (αγορά, πώληση), σημασία ευρύτερης χρήσεως και στην Αρχαία, όπου έδωσε φράσεις τού τύπου «η ζωή τού ανθρώπου είναι τα λεφτά του» *(χρήματα ψυχή πέλεται /.../ βρυτυΐσι)* ή «τα λεφτά κάνουν τον άνθρωπο» *(χρήματ' άνηρ)* (γ) Τα πράγματα (σημασία που δεν σώζεται σήμερα, αλλά που έδωσε τη γνο>στή ρήση *πάντων χρημάτων* μέτρον *άνΟρωπυς,* «όλων των πραγμάτων μέτρο, κριτήριο είναι ο άνθρωπος» Πλάτ. *Κρατύλυς* 385e 6). il λ. *χρήματα* έδωσε παράγωγα όπως *χρηματικός, χρηματίζυμαι. χρηματιστής - χρηματιστικός - χρηματιστήριυ.* και σύνθετα όπως *χρηματαγυρά, χρηματαποστολή* κ.ά. Στη Ν. ίίλληνική (καθημερινή γλώσσα) ονομάστηκαν **λεφτά (<** *λεφτά* < το *λεπτόν,* υποδιαίρεση τής δραχμής, δηλ. ονομασία ελληνικού νομίσματος). Από την Juno Moneta, τη Μνημοσύνη θεά Ήρα (Juno), τής οποίας το ιερό χρησιμοποιήθηκε από τυυς Ρωμαίους ως νομισματοκοπείο, το λατ. moneta έγινε η λέξη που δήλωσε «το νόμισμα, τα χρήματα» σε πολλές ευροιπαϊκές γλώσσες: ιταλ. moneta, βενετ. moneda (από όπου το ελλην. **μονέδα),** γαλλ. monnaie. ισπ. moneda, αγγλ. money, γερμ. Miinzc. πολ.-ρωσ. moneta κ.ά. Το γαλλ. argent είναι από το λατ. argentum, που ανάγεται σε Ι.Π. ρίζα *arg(n)- «λευκός» *(άσπρος).* Το αρχ. *νομίζω* (αρχική σημ. «χρησιμοποιώ συνήθως, καθιερώνω») έδωσε την αρχαία λ. **νόμισμα** «χρη

ματική μονάδα που έχει καθιερωθεί, έχει γίνει ευρύτερα δεκτή ως μέσο συναλλαγής» (από το ελλην. *νόμιμος* και το λατ. nummus «το νόμισμα»). Όπως το *λεφτά* προήλθε από το *λεκτόν*. έτσι και το τουρκ. para «μικρής αξίας νόμισμα» έδωσε δάνειο στην Κλληνική τη λ. **παράς** (συνήθ. σε πληθ. *καράδες* και υποκορ. *καραδάκι)*. Το λατ. pccunia «χρήματα» (αρχική σημασία «κτήνη, ζώα» ως μέσο συναλλαγών) έδωσε τα **πεκούνια** «χρήματα» σε παλαιότερη προφορική χρήση, ενώ το (μεσν.) λατ. (denarius) grossus, είδος νομίσματος (grossus «χοντρός, πυκνός»), έδωσε μέσω τού βενετ. grosso τη λ. **γρόσια.** Τυ εβραϊκό **μαμωνάς** «πλούτη» και η φράση τής Κ.Δ. (Ματθ. 6, 24) *«ού δύνασθε Θεφ δουλευειν καί μαμωνά»* πέρασε στα Ελληνικά ως μεταφορική σημ. τής λ. «χρήμα», ενώ το αγγλ. currency (current «ρέων, ρεύμα, ρευστός») έδωσε το ελλην. **ρευστό** (χρήμα) και **ρευστότητα** «μετρητά χρήματα». *>χρηματιστήριο*

χρηματαγορά (η) **οικον. 1.** η κεφαλαιαγορά (βλ.λ.) **2.** (ειδικότ.) το χρηματιστήριο (βλ.λ.): *η κορεία τής τιμής τού μάρκου στις διεθνείς ~*. Επίσης **αγορά χρήματος.**

[ΗΙΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. moncy-markctj. **χρηματαποστολή** (η) **1.** η μεταφορά μεγάλων χρηματικών ποσών, συνήθ. με ειδικό όχημα και συνοδία ειδικού προσωπικού ασφαλείας

(συνεκδ.) τα άτομα και τα μέσα που μεταφέρουν τα χρήματα: *ληστές κτύπησαν τη ~ μεγάλης τράπεζας.*

χρηματίζομαι ρ. αμετβ. {χρηματισ-τηκα. -μένος) δέχομαι χρήματα παρανόμως, για να εξυπηρετήσω κάποιον κατ' εξαίρεση ή για να μην προχωρήσω σε ενέργεια που τον θίγει: *δημόσιοι λειτουργοί χρηματίζονται* **συν. (καθημ.) λαδώνομαι, (οικ.)** *τα* **παίρνω, τα πιάνω (πβ. λ.** *δωροδοκώ).* - **χρηματισμός (ο) [αρχ.|. σχολιο λ.** *χρηματιστήριο.*

|ηϋμ. αρχ. (στον μέσο τ.). με τη σημ. «διαπραγματεύομαι για προσωπικό οικονομικό όφελος - αισχρυκερδώ». < *χρήμα.* Στην Κ.Δ. απαντά η μτγν. σημ. «δέχομαι εντολή»: *χρηματισΘέντες κατ' οναρ μή ανακάμψαι προς Ίλρφδην* (Ματθ. 2. J2)]. **χρηματίζω** ρ. αμετβ. {χρημάτισα} (λόγ.) εκτελώ χρέη, ασκώ τα καθήκοντα: *χρημάτισε ταμίας τυύ συλλόγου επί δύο συναπτά έτη* **συν.** διατελώ. -** **Σχολιο** λ. *χρηματιστήριο.*

[ετυμ. αρχ. < *χρήμα. -ατος.* Ο ενεργ. τ. είχε αρχικώς τις σημ. «συναλλάσσομαι με κάποιον, διαπραγματεύομαι», καθώς και «χορηγώ εντολές (πληρο)μών)». Ήδη μτγν. η σημ. «φέρω τίτλο, κατέχω αξίωμα ή διορισμό» (λ.χ. Πολυβ. 5. 57. 2: *χρηματίζειν βασιλεύς*), που οφείλεται στη σημ. «πράγμα» τής λ. *χρήμα* (δηλ. «υλοποιώ αξίωμα, τίτλο»)], **χρηματικός,** -ή, -ό Ιμτγν.[αυτός που σχετίζεται με τα χρήματα: *για το στήσιμο τής επιχείρησης χρειάστηκαν* με/άλα ~ *ποσά* jj - *παροχές / εγγύηση / πόροι / ενίσχυση / πρόστιμο / ποινή.* **χρηματιστηριακός,** -ή. -ό ! 1887! αυτός που σχετίζεται με το χρηματιστήριο: ~ *εταιρεία / παράγοντας / επένδυση / αγορά / κρίση / προϊόντα / συναλλαγές / αξία μετοχής / κύκλοι.* **χρηματιστήριο** (το) {χρηματιστηρί-υυ | -ων) **1. οικον.** (α) ο χώρος στον οποίο γίνονται σε καθημερινή βάση αγοραπωλησίες αξιών (μετοχών. ομολόγων) ή εμπορευμάτων και ο οργανισμός *που* τις διοργα- νώνει: *το ~ τής (οδού) Σοφοκλέους || το ~ τού Τόκυο / τής Νέας Υόρ- κης* **συν.** χρηματαγορά (β) *χρηματιστήριο αξιών* βλ. λ. *αξία* (γ) *χρηματιστήριο εμπορευμάτων* η οργανωμένη αγορά όπου διενεργούνται αγοραπωλησίες τυποποιημένων προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής (βαμβακιού, χρυσού, μετάλλων κ.λπ.) είτε σύμφωνα με δείγμα που φέρνει ο πωλητής είτε ως προαγορά προϊόντος που πρόκειται να πα- ραχθεί, αλλά και παρεχόμενων υπηρεσιιόν (ναύλων κ.λπ.) (δ) *χρηματιστήριο εργασίας* ο χώρος όπου η προσφορά εργασίας συνδέεται με την παραγωγική διαδικασία και τις ανάγκες της. επηρεάζοντας έτσι τη διαμόρφωση των αμοιβών και των συμβάσεων 2. (συνεκδ.) (α) ο χρόνος λειτουργίας και το ύψος των συναλλαγών που γίνονται στον παραπάνω χώρο: *ανοίγει / κλείνει το ~* || *το - είναι σε άνοδο / πτώση* (β) το σύνολο των επενδυτών στο χρηματιστήριο: *ευφορία στο -*

(μτφ.) υ υποθετικός χοίρος όπου καθορίζεται η αξία ενός είδους σε σχέση με άλλα ομοειδή του ανάλογα με τις διεθνείς συνθήκες: *το ~ τής τέχνης || η θέση τής ελληνικής γλώσσας στο - των γλωσσών.* **[ΕΤΥΜ.** < μτγν. *χρηματιστήριον*«τόπος διεξαγωγής εμπορικών συναλλαγών» < αρχ. *χρηματίζω* + παραγ. επίθημα *-τήριον.* πβ. κ. *καθαρίστήριον].*

χρηματιστήριο - χρηματίζω. JJ λέξη **χρηματιστήριο** (από το *χρηματιστής)* ως *«τόπος ένθα συνέρχονται υί χρηματισται χάριν χρηματικών εργασιών»* (Λεξικό Liddcll-Scotr. μετάφραση Κωνσταντι- νίδη-Μόσχου) υπάρχει από τα χρόνια τού Πλουτάρχου (1ος-2ος αι. μ.Χ.). Για *χρηματιστές* μιλάει συχνά ο Πλάτων, στο λεξικό δε που είναι γνωστό ως *Σούδα* (ΙΟος αι. μ.Χ.) ο **χρηματιστής** ορίζεται ως *«ό ραδίως χρήματα πορίζων»*. δηλ. αυτός που εύκολα κερδίζει χρήματα (από τότε!...). Στον Πλάτωνα *χρηματιστής* είναι αυτός που επιδιώκει να κερδίζει πολλά χρήματα, ο φιλοκερδής' λέει στην *Ίΐο/ατεία* (586c, μετάφραση Κ. Γεωργούλη, σ. 287): και *ο χρηματιστής θα ειπή πως η ηδονή που φέρνει η τιμή ή η μάθηση, αν δεν βγάζη χρήματα, δεν έχει συγκριτικά με το κέρδος ουδέ την παραμικρή αξία.* Με τη λ. *χρηματιστική* δηλώνεται η τέχνη τού να κερδίζεις χρήματα, ενώ ο Ξενοφών μιλάει και για *«χρηματιστικούς οιωνούς»*, για σημάδια που προοιωνίζονται κέρδη! Ενδιαφέρον έχει και το ρήμα **χρηματίζω /χρηματίζομαι.** Σήμαινε *«διεξάγω διαπραγματεύσεις ή έμπορικές υποθέσεις δι' έμαυτόν ή προς ιδίαν μου ώφέλειαν, κτώμαι χρήματα»*, ενώ το *χρηματίζομαι νόμισμα* είχε ειδική χρηματιστηριακή χρήση: *«κάμνω χρηματιστικάς εργασίας ώς δανειστής ή τοκιστής χρημάτων ή ώς τραπεζίτης»*, ακόμη και *«κερδίζω χρήματα άπό τινα λαμβάνων αύτά δι' έκβιασμοΰ»!*

Σήμερα το *χρηματίζομαι* έφθασε στη σημασία τού «δωροδοκούμαι, τα παίρνω», ενώ το ρήμα *χρηματίζω* από τον 2ο αι. π.Χ. σή- μαινε «φέρω τιμητική ονομασία, αποκαλούμαι» *(διάδημα περιθέ- σθαι καί βασιλέα χρηματίζειν*, Πολύβιος), καταλήγοντας αργότερα στη σημ. «εκτελώ καθήκοντα, λειτουργώ ως. είμαι» (πβ. σήμερα *χρημάτισε βου?^ευτής / υπουργός).* -*χρήμα*

χρηματιστής (ο) [αρχ.|. **χρηματίστρια** (η) ίχρηματιστριών} οικον.

πρόσωπο που ενεργεί αγοραπωλησίες στο χρηματιστήριο (βλ.λ.) κατ* εντολήν των πελατών του εισπράττοντας προμήθεια ΣΥΝ. χρηματομεσίτης 2. πρόσωπο που διεξάγει τις διαπραγματεύσεις στο χρηματιστήριο (βλ.λ.). – **χρηματιστικός,**-ή.-ό [αρχ.[. ^ *ΣΧΟΜΟ λ. χρηματιστήριο.*

χρηματόγραφο (το) [1894] {χρηματογράφ-υυ | -ων} (παλαιότ.) έγκυρο έγγραφο στο οποίο αναφέρεται χρηματική παροχή ή δικαίωμα συν. χρεώγραφο.

χρηματόδεμα (το) [1873] {χρηματοδέμ-ατος [-ατα. -άτωνί σφραγισμένο δέμα που αποστέλλεται μέσω τού ταχυδρομείου και περιέχει χρήματα.

χρηματοδότης (ο) [1833] {χρηματοδοτών}, **χρηματοδότρια** (η) {χρηματοδοτριών} το φυσικό ή το νομικό πρόσωπο που εξασφαλίζει τα οικονομικά μέσα, για να κινηθεί επιχείρηση ή να πραγματοποιηθεί έργο: *αναζητούν ~ για την υλοποίηση τού έργου.* **χρηματοδότηση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η παροχή χρη- μάτων για την έναρξη, ολοκλήρωση ή βελτίωση μιας επιχείρησης ή δραστηριότητας, με ευκολίες στην ανταπόδοση τού ποσού: ~ *μιας εμπορικής πρωτοβουλίας || αγορά αυτοκινήτου με* ~. **χρηματοδοτικός,** -ή, -ό 11840] αυτός που σχετίζεται με την εξασφάλιση και παροχή οικονομικών πόρων (για την εκτέλεση έργου, την οικονομική ενίσχυση κάποιου κ.λπ.): ~ *οργανισμός || τα - πρωτόκολλα τής Ε.Ε.* – **χρηματοδοτικά** επίρρ. **χρηματοδοτώ** ρ. μετβ. [μεσν.] (χρηματοδοτείς... | χρηματοδότ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. διαθέτω τους πόρους ή τα μέσα για να πραγματοποιηθεί ένα έργο: ~ *επιχείρηση / ανέβασμα θεατρικού έργου / την ανέγερση νοσοκομείου* 2. εξασφαλίζω πόρους: *το έργο χρηματοδοτείται από την ομογένεια.* **χρηματοκιβώτιο** (το) ['1868J {χρηματυκιβωτί-υυ | -ων} κιβώτιο, συνήθ. από ανθεκτικό μέταλλο, που έχει κατασκευαστεί έτσι, ώστε να φυλάσσονται σε αυτό χρήματα, κοσμήματα και οτιδήποτε άλλο πολύτιμο και το οποίο ανοίγει με ειδικό μηχανισμό (ηλεκτρονικό, κωδικό αριθμό, χρονοδιακόπτη κ.ά.): *απαραβίαστο / ηλεκτρικό* ~ || συνδυασμός *χρηματοκιβωτίου* || ~ *με χρονοκαθυστέρηση.*

[F.ΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. **Gcldschrank].** **χρηματολογώ** ρ. μετβ. {χρηματολογείς... | χρηματολόγησα] **1.** ασκώ ισχυρές πιέσεις, ώστε να εισπράξω χρηματικό ποσό 2. αποκτώ χρήματα με παράνομο ή αθέμιτο τρόπο, συνήθ. εκμεταλλευόμενος τη θέση ή το λειτούργημά μυυ συν. χρηματίζομαι. – **χρηματολογία** (η) **] 1797], χρηματολογικός,** -ή, -ό **] 1872J.** Ιπτυμ. < μτγν. *χρηματολογώ (-έω)* < *χρήμα, -ατος* + *-λογώ* < *λέγω* «συλλέγω, συγκεντρώνω»], **χρηματομεσίτης** (ο) [1892] {χρηματομεσιτών}, **χρηματομεσίτρια** (η) (χρηματομεσιτριών} 1. πρόσωπο που μεσολαβεί για την είσπραξη δανείου 2. πρόσωπο που εκτελεί αγοραπωλησίες στο χρηματιστήριο κατ' εντολήν των πελατών του συν. χρηματιστής. – **χρηματομεσιτικός,** -ή. -ό.

χρηματοοικονομικός, -ή. -ό οικον. αυτός πυυ αναφέρεται στη διαχείριση τού χρήματος: ~ *έλεγχος / διαχείριση / μίσθωση* (το *λίζινγκ*, βλ.λ.) > *δείκτης / προϊόντα / οργανισμός / υπηρεσίες / κίνδυνος / ανάλυση / σύμβουλος / επένδυση / σύστημα / συναλ?Μγές.*

χρηματοπιστωτικός, -ή.-ό αυτός που σχετίζεται με κάποια μορφή δανεισμού χρημάτων: ~ *σύστημα / υπηρεσίες / οίκος / ίδρυμα.* **χρηματοφυλακίο** (το) [μτγν.Ι {χρηματοφυλακί-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) η θήκη μέσα στην οποία φυλάσσει κάποιυς τα χρήματά του. όταν κυκλοφορεί ΣΥΝ. πορτοφόλι,

χρησάμενος (ο) (χρησαμέν-ου [-ων, -ους}. **χρησαμένη** (η) νομ. πρόσωπο στο οποίυ παραχωρείται για υρισμένο ή αόριστο χρόνο η χρήση πράγματος χωρίς αντάλλαγμα, αλλά με την υπυχρέωση να το επιστρέψει στην αρχική του κατάσταση: *ο ~ δεσμεύεται από τους όρους τού χρησιδανείου* αντ. χρήστης.

|ΕΓΥΜ. Μτχ. αορ. τού αρχ. *χρώμαι* «χρησιμοπυιώ» (βλ. λ. *χρεία)].* **χρήση** (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} **1.** τυ να χρησιμυποιείται (κάποιος/κάτι): *το ρούχο έχει φθαρεί από την κολλή ~* || *διάβασε προσεκτικά τις οδηγίες χρήσεως || ο ανελκυστήρας προορίζεται για ~ τυύ προσωπικού || φάρμακο για εξωτερική - μόνον* φρ. *κάνω χρήση* (+γεν.) χρησιμοποιώ (κάτι): - των *δικαιωμάτων μου / ναρκωτικών / πυρηνικής ενέργειας/ νέων τεχνολογιών/ σύγχρονων εργαλείων/ λεξικού / δύσκολης γλώσσας || κάνω κα/.ή χρήση τού χρόνου μου* ΣΥΝ. χρησιμοποίηση, μεταχείριση, διαχείριση · **2.** ΟΙΚΟΝ, (α) η εφαρμογή τού προϋπυλυγισμύ για όσο χρονικό διάστημα απαιτείται. ώστε να εισπραχθούν ή να καταβληθούν οι οφειλές και τα χρέη που έχουν κα- ταγραφεί σε ένα οικονομικό έτος: *η Βουλή ψήφισε τον προϋπολογισμό για τη ~ τού 1997* (β) *διαχειριστική χρήση* το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο απογραφές και ισολογισμούς.

[ετυμ. < αρχ. *χρήσις* < απρόσ. *χρή* «πρέπει, είναι ανάγκη» (βλ. λ. *χρεία)* + επίθημα *-σις.* πβ. κ. *φά-σις. παϋ-σις.* Η λ. χρησιμυπυιήθηκε κυρ. ως ονοματικό παράγ. τού ομορρ. ρ. *χρώμαι* «μεταχειρίζομαι, χρη- σιμυποιώ», δηλώνοντας την πράξη τής χρησιμοπυιήσεως, κατ' αντιδιαστολή προς το ουδ. *χρήμα* (βλ.λ.). το οποίο αναφερόταν στο ίδιο το χρησιμοποιούμενο μέσον ή πράγμα|. **χρησιδάνειο** (το) [1851 j {χρησιδανεί-ου [-ων} ΝΟΜ. η σύμβαση κατά

την οποία ο ένας συμβαλλόμενος, ο χρήστης, παραχωρεί σε άλλον, τον χρησάμενο (βλ.λ.). για ορισμένο ή αόριστο χρόνο τη χρήση πράγματος χωρίς αντάλλαγμα, αλλά με την υποχρέωση να το επιστρέψει στην αρχική του κατάσταση, όταν λήξει η σύμβαση, **χρησιδεσπόζω** ρ. αμετβ. [185I| {χρησιδέσποσα] ΝΟΜ. (στην περίπτωση τής χρησικτησίας) νέμομαι το πράγμα, **χρησιδεσποζων** (ο) Ιχρησιδεσπόζ-υντος. -οντα | -υντες. -όντωνΙ ΝΟΜ. (στην περίπτωση τής χρησικτησίας) αυτός που νέμεται το πράγμα. |ΕΤΥΜ. Από δ. τού νεολατ. usucapiens < usus «χρήση» + capicns < p. capere «αποκτώ, (κατα)λαμβάνω»].

χρησιδεσποτεία (η) [1854J [χρησιδεσποτειών] ΝΟΜ. (στην περίπτωσή τής χρησικτησίας) η νομή τού πράγματος από τον χρησιδεσπόζο- ντα επί μακρό χρονικό διάστημα.

(ΕΤΥΜ. Από δ. τού νεολατ. usucapiol. **χρησικτησία** (η) [1858J {χρησικτησιών! ΝΟΜ. η απόκτηση τής κυριότητας κινητού ή ακίνητου πράγματος από πρόσωπο που έχει τη νομή αυτού για ορισμένο χρόνο: *αναστολή / διακοπή χρησικτησίας λόγω αγωγής* συν. χρησιδεσποτεία. **χρησιμεύω** ρ. μετβ. [μτγν.Ι {χρησίμ-ευσα κ. -εψα] είμαι χρήσιμος, βοηθώ σε (κάτι): (+σε) *το πώμα χρησιμεύει στο σφράγισμα τής φιάλης* i| *οι ξένες γλώσσες χρησιμεύουν στην επαφή με άλλους πολιτισμούς* jj (σε κάποιον ως κάτι) *«η διαφήμιση και οι τεχνικές πωλήσε- ων χρησιμεύουν επιπλέον (ος πρότυπο στον πολιτικό λόγο»* (εφημ.) συν. ωφελώ, χρειάζομαι, **χρησιμοθήρας** (ο/η) 11849] {χρησιμοθηρών! **1.** (κακόσ.) αυτός που διαρκώς επιδιώκει μόνον ό.τι θεωρεί χρήσιμο για τον εαυτό του 2. φιλος. ο οπαδός τής χρησιμοθηρίας (βλ.λ.). που θεωρεί ότι είναι ηθικό και ορθό αυτό που είναι ωφέλιμο και χρήσιμο (πβ. *ωφελιμισμός. χρήσιμος)* συν. ωφελιμιστής.

[ΕΤΥΜ. < *χρήσιμος* + *-θήρας* < *θήρα* «κυνήγι»], **χρησιμοθηρία** (η) 11888] [χωρ. πληθ.] **1.** (κακόσ.) η συνεχής επιδίωξη μόνον όσων πραγμάτων είναι χρήσιμα ή ωφέλιμα για αυτόν που τα επιζητεί 2. φίλος, η θεωρία σύμφωνα με την οποία ηθικό και ορθό είναι το ωφέλιμο και τυ χρήσιμο (πβ. λ. *ο>φελιμισμός. χρήσιμος): ζού~ με σε εποχή χρησιμοθηρίας και ατομικισμού.* – **χρησιμοθηρικός,** -ή. -ό. **χρησιμοθηρικά** επίρρ. ** σχολιο λ. *χρήσιμος.* **χρησιμοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.Ι η επιδίωξη ωφέλειας, υλικής απόλαυσης, η χρησιμοθηρία (βλ.λ.). – **χρησιμοκρατικός,** -ή, -ό.

[liΤΥΜ. < *χρήσιμος* + *-κρατία* < *-κράτης* < *κράτος*, από δ. τυ αγγλ. utilitarianism],

χρησιμοποίηση (η) * χρησιμοποιώ

χρησιμοποιήσιμος, -η, -ο [1885] αυτός που είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί, που μπορεί να αποβεί χρήσιμος σε (κάτι): ~ *δυνατότητα / επιχείρημα* αντ. άχρηστος, αχρησιμοποίητος. **χρησιμοποιώ** ρ. μετβ. [1871] {χρησιμοποιείς... | παρατ. χρησιμοποιό- μουν, (λόγ.-σπάν.) εχρησιμυπυιείτο. χρησιμοποί-ησα. -ούμαι. -ήθηκα. -ημένος] 1. μεταχειρίζυμαι (κάποιον/κάτι), για να επιτύχω ορισμένο σκοπό: - *διάφορα εργαλεία. για να επισκευάσω το αυτοκίνητο* || ο *διαρρήκτης χρησιμοποίησε αιχμηρό αντικείμενο για αντικλείδι* jj - *τη δύναμή μου / την επιρροή μου, για να επηρεάσω κάποιον* || *για την αγορά ακινήτου χρησιμοποίησα τις οικονομίες μου* || - *όλα τα μέσα* || *ο προπονητής χρησιμοποίησε όλους τους παίκτες που είχε στη διάθεσή του* 2. κάνω συστηματική χρήση: *όταν καθαρίζω. ~ χλωρίνη* || ΓΟ *αποσμητικό που χρησιμοποιώ δεν ερεθίζει το δέρμα* || *δεν έχεις μάθει να χρησιμοποιείς το μυαλό σου ' τις ικανότητές σου* 3. εκμεταλλεύομαι (κάπυιν/κάτι) για δική μου ωφέλεια: *τον χρησιμοποίησαν για τους παράνομους σκοπούς τους. εκμεταλ?.ευόμενοι το καλό του όνομα στην αγορά* || *χρησιμοποίησε το όνομά μου, για να του επι- τραπεί η είσοδος 4.* (+ως) (α) μεταχειρίζομαι κάτι με ορισμένο τρόπο ή σαν να ήταν κάτι άλλο; - *τη θέση μου* ως *μέσο άσκησης πιέσεως* || ~ *ένα έγγραφο ως αποδεικτικό στοιχείο* jj «ο *ηγέτης τής μειονότητας χρησιμοποίησε την απειλή απόσχισης από το κράτος ως εκβιαστικό χαρτί για την ικανοποίηση* των *αιτημάτων του»* (εφημ.) || *η παράβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ακό το καθεστώς χρησιμοποιήθηκε ως πρόσχημα από ξένες δυνάμεις για στρατιωτική επέμβαση στη χώρα αυτή* (β) απασχολώ (επαγγελματικά) ή εκμεταλλεύομαι (κάποιον) με μια ιδιότητα: *τον χρησιμοποίησαν ως εργάτη στα κτήματά τους* || *χρησιμοποιούν μικρά ταχύπλοα πλοία ως πειρατικά* || *χρησιμοποιούν όμορφα κορίτσια ως έμψυχο διάκοσμο σε τη/.εοπτικά θεάματα* ΣΥΝ. μεταχειρίζομαι, μετέρχομαι. – **χρησιμοποίηση** (η) }1872j.

[ΗΤΥΜ. < *χρήσιμος* + *ποιώ*, από δ. τού γαλλ. utiltser|. **χρήσιμος,** -η. -ο αυτός που χρησιμεύει σε κάτι. που μπορεί ή είναι κατάλληλος να χρησιμοπυιηθεί και να ωφελήσει: *μου αρέσει να κάνω ~ δώρα* II οι *παρατηρήσεις σου είναι πολύ -* || *αυτό που μου λες δεν μου είναι χρήσιμο σε τίποτα* || *μην το πετάξεις. μπορεί αργότερα να σου φανεί χρήσιμο* || *οι ξένες γλώσσες στάθηκαν πολύ - στη δου- λειά μου* || *το νάιλον είναι πολλαπλά χρήσιμο συνθετικό υλικό* συν. ωφέλιμος, επωφελής, (λόγ.) λυσιτελής λντ. άχρηστος, ανωφελής, ακατάλληλος, απρόσφορος. – **χρήσιμα** / **χρησίμως** [αρχ.] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ρ. *χρή* (βλ. λ. *χρεία)*, πιθ. μέσω τού ουσ. *χρήσις* (πβ. κ. *βάσις - βάσ-ιμος. καϋ-σις - καύσ-ιμος)*\.

χρήσιμος - ωφέλιμος, χρησιμοθηρία - ωφελιμισμός / ωφελιμοκρατία. Αντίθετα προς τις σημασίες των επιθέτων **χρήσιμος, ωφέλιμος, επωφελής** και των παραγώγων τους **(χρησιμότητα, ωφελιμότητα),** που όλες έχουν εύσημο (θετικό) περιεχόμενο, δηλώνυντας κάτι πυυ χρησιμεύει, εξυπηρετεί και ωφελεί τυν άνθρωπο, τα σύνθετα **χρησιμοθηρία** και **ωφελιμισμός** έχουν αρνητική (κακόσημη) σημασία. Το *χρησιμοθηρία* σημαίνει την υπερβολική επιδίωξη ιδίως υλικών αγαθών, πολιτισμικών κ.λπ.). Το ίδιο και υ *ωφελιμισμός* ή η **ωφελιμοκρατία** δηλώνει το να θυσιάζεις τα πάντα στην εξασφάλιση αγαθών υλικής χρησιμότητας (χρημάτων, περιουσίας, καταναλωτικών αγαθών, ανέσεων κ.τ.ό.), παραμελώντας τα αγαθά τής ζωής που δεν εξασφαλίζουν άμεσα πρακτικά οφέλη. *Χρησιμοθηρία* και *ωφε/αμισμός* ταυτίζονται έτσι με τον **πρακτικισμό** και την παντελή αδιαφορία για τις βασικές αρετές πυυ καταςιο>νουν τη ζωή τού ανθρώπου.

χρησιμότητα (η) [μτγν.] Ιχωρ. πληθ.Ι η ιδιότητα τύ χρήσιμου: *η ~ βιβλίου! συμβουλής / πληροφορίας I ανακάλυψης / δώρου* **ΣΥΝ. ωφελιμότητα.** ** **σχόλιό λ.** *χρήσιμος.*

χρησμοδοσία (η) [μτγν.Ι {χρησμοδοσιών! η χορήγηση χρησμού: *η- τού μαντείου* **συν. προφητεία, χρησμολογία. – χρησμοδοτικός, -ή.** *-ό* 11886],

χρησμοδότημα (το) [μτγν.Ι {χρησμοδοτήμ-ατος Ι -ατα, -άτων} η απόκριση μαντείου σε συγκεκριμένη ερώτηση, η προφητεία που δίνεται: *τα ~ τού μαντείου των Δελφών ήταν συνήθως ασαφή και δυσεξήγητα* ΣΥΝ. **χρησμός.**

χρησμοδότης (ο) Ιμτγν.) {χρησμοδυτών! αυτός που δίνει χρησμούς, που χρησμοδοτεί: ο ~ ΓΟΙ> *μαντείου* **ΣΥΝ. χρησμολόγος, προφήτης, μά- ντης.**

χρησμοδοτικός, -ή, -ό * χρησμοδοσία

χρησμοδοτώ ρ. αμετβ. [μτγν.Ι [χρησμοδοτείς... | χρησμοδότησα] δίνω χρησμούς, προλέγω τα μελλυύμενα: *το μαντείο χρησμοδότησε σχετικά με την έκβαση τού πολέμου* **ΣΥΝ. προφητεύω, προμαντεύω,** **χρησμολογία** (η) Ιμτγν.Ι]χρησμολογιών] η διατύπωση χρησμού. **χρησμολογΐϊκός,** -ή, -ό Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τη χορήγηση ή/και την ερμηνεία των χρησμών, καθώς και με το πρόσωπο που δίνει χρησμούς: ~ *ικανότητα / δύναμη ςυκ.* **χρησμοδοτικός,**

χρησμολόγιο (το) [μτγν.] |χρησμολογί-ου | -ων[τυ βιβλίυ πυυ περιέχει χρησμούς, προρρήσεις για το μέλλον. **χρησμολόγος** (ο/η) [αρχ.] **1.** πρόσο)πυ που δίνει χρησμούς. που απαγγέλλει προρρήσεις: *ο ~ τού μαντείου* **ΣΥΝ.** χρησμοδότης, μάντης, προφήτης **2.** πρόσωπο που συλλέγει και μελετά τους χρησμυύς. καθώς και αυτός που προσπαθεί vex τους ερμηνεύσει 3. **(μτφ.)** πρόσωπο πυυ εκφράζεται ασαφώς, που αρέσκεται να χρησιμοπυιεί ακατανόητα λόγια.

χρησμολογώ ρ. αμετβ. Ιαρχ.] {χρησμολογείς... | χρησμολόγησα] **1.** δίνω ή ερμηνεύω χρησμούς, προφητεύω τα μελλούμενα: ο *μάντης χρησμολόγησε για την έκβαση τού πολέμου* **ΣΥΝ. χρησμοδοτώ, μαντεύω, προφητεύω, προλέγω 2. (μτφ.)** μιλώ ασαφώς, λέγω πράγματα ακατανόητα.

χρησμός (ο) **1.** (στην αρχαιότητα) η απόκριση τύ μαντείου σε όποιον το συμβουλευόταν σχετικά με το τι έπρεπε να κάνει ή τι του επιφύλασσε το μέλλον: *ζητώ / παίρνω χρησμό* 2. **προφητεία για το μέλλον, συνήθ. ασαφής ή διφορυύμενη ΣΥΝ. χρησμυδότημα, χρησμοδοσία. μαντεία, μάντευμα. πρόρρηση, προοιωνισμός** 3. **(μτφ.) κάθε ασαφής ή διφορυύμενη έκφραση:** *ένας πολιτικός που συνηθίζει να μιλάει με χρησμούς* **ΣΥΝ. γρίφος.**

|ΕΤΥΜ. αρχ. < απρόσ. ρ. *χρή* **«πρέπει, είναι ανάγκη» + δυσερμήνευτο** *-σ-* **(που απαντά στους συγκριτικά νεότερους τ.** *χρησ-τός, χρήσ-της* **κ.ά.) + παραγ. επίθημα** *-μός,* **πβ. κ.** *θυ-μός.* **Η λ. δήλωνε ευθύς εξαρχής την απάντηση τού θεού (συνήθ. μέσω των μαντείων) σε ερωτηση που ετίθετο].**

χρήστης (υ) Ιχρηστών] **1.** πρόσωπυ πυυ χρησιμοπυιεί κάτι: - *συσκευής / μηχανήματος* || ~ *ναρκωτικών* [| ο ~ *ενός λεξικού* || *οι - των δικτύων π?,ηροφορικής* 2. **ιιληροψ. (α)** *όνομα χρήστη* **(αγγλ.** user name) **τυ όνυμα που χρησιμοποιεί ένας χρήστης υπυλυγιστικύ συστήματος για να συνδεθεί σε ένα σύστημα (β)** *αριθμός χρήστη* **(αγγλ.** user number) **ειδικός αριθμός που παραχωρείται σε κάθε χρήστη ενός συστήματος παρέχοντάς του τη δυνατότητα να αναγνωρίζεται από τυ σύστημα όταν επικοινωνεί με αυτό μέσω (απυμακρυσμένων) τερματικών** 3. **(ειδικότ.) νομ. πρόσωπο που έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί ένα πράγμα, κινητό ή ακίνητο:** ~ *οικοπέδου / οικοδομής / αδείας.*

[ετυ.μ. αρχ. < απρόσ. ρ. *χρή* **«πρέπει, είναι ανάγκη» (βλ. λ.** *χρεία)* **+ παραγ. επίθημα** *-της* **(πβ. κ.** *δράσ-της)* **με δυσερμήνευτο -σ-|. χρηστικός, -ή. -ό [αρχ.| 1. αυτός που προορίζεται για χρήση ή είναι κατάλληλος για χρήση, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί:** ~ *οικόπεδο / μηχανή* **συν. χρήσιμος, ωφέλιμος, λυσιτελής ανι. άχρηστος, ανωφελής. αλυσιτελής 2. αυτός που μπορεί εύκυλα να χρησιμοποιηθεί, που προυρίζεται για γενική, καθημερινή χρήση:** ~ *λεξικό / εγκυκλοπαίδεια* **συν. εύχρηστος. ευκολομεταχείριστος λν γ. δύσχρηστος, δυσκολομεταχείριστος. –χρηστικότητα** (η), **χρηστοήθης,** -ης, χρηστόηθες [χρηστοήθ-υυς | -εις (υυδ. -η)| (λόγ. για πρόσ.) αυτός που έχει χρηστά ήθη. ενάρετο και αγαθό χαρακτήρα: ~ *οικογενειάρχης* **συν. χρηστός, ηθικός, ενάρετος, καλός, έντιμος, τίμιος λντ. κακοήθης, ανήθικος, ανέντιμος. κακός, φαύλος. – χρηστοήθεια** (η) [μτγν.[. σχολιο λ. *-ης, -ης. -ες.*

[ΕΤΥΜ. αρχ. < *χρηστός* **+** *-ήΟης* **<** *ήθος}.* **χρηστομάθεια** (η) [χωρ. πληθ.) (λόγ.) **1. η μάθηση χρήσιμων πραγμάτων, η απόκτηση οχρέλιμων γνο')σεων 2. (συνεκδ.-παλαιότ.) εγχειρίδιο για τη μόρφωση και τη διάπλαση καλού ήθους, που περιέχει σύνοψη των βασικών αξιόλογων γνώσεων, καθώς και αυτοτελή διηγήματα και διδακτικά αποσπάσματα δόκιμων συγγραφέων.**

[ΕΓΥΜ. μτγν. < *χρηστομαΟής* **<** *χρηστός* **+** *-μαθής,* **από το θ. τού αορ. β'** *έ-μαθ-ον (αρχ. μανθάνω)].* **χρηστός,** -ή, -ό (λόγ.) (για πρόσ.) αυτός που ζει και συμπεριφέρεται σύμφωνα με την ηθική και το δίκαιο, που γνωρίζει και τηρεί το υρ-

θό: - *άνθρωπος / πολίτης / οικογενειάρχης* ΣΥΝ. χρηστοήθης, ηθικός, ενάρετος, έντιμος, ακέραιος αν ι. κακοήθης, φαύλος, ανέντιμος, ανήθικος. κακός, ασυνείδητος· ΦΡ. *χρηστά ήθη* βλ. λ. *ήθος.* – **χρηατό- τητα** (η) |αρχ.|. -* σχολιο λ. *ομόηκα. Χρίστος.*
Ιετυμ. αρχ. < απρόσ. ρ. *χρή* «πρέπει, είναι ανάγκη» + παραγ. επίθημα *-τος* (πβ. κ. *τρω-τός).* με δυσερμήνευτο -σ-|.

Χρήστος (ο) -► Χρίστος

χρίζω ρ ■+ χρίω

χρίσμα (το) {χρίσμ-ατος J -ατα. -άτων) (λόγ.) **1.** (αρχικά-σπάν.) η επικάλυψη επιφάνειας με κάποια ουσία ΣΥΝ. χρίση. επίχριση, επάλειψη 2. (συνεκδ.-συχνότ.) κάθε ουσία που χρησιμοποιείται για επίχριση. οτιδήποτε αλείφεται πάνω σε επιφάνεια: γο *ειδικό αυτό ~ θα δώσει ζ.άμψη στον σκουριασμένο μπρούντζο* ΣΥΝ. επάλειμμα, επίχρισμα 3. εκκλης. το άγιο μύρο (βλ.λ.) 4. ηκκλης. (με κεφ.) ένα από τα επτά μυστήρια τής Ορθόδοξης και τής Ρωμαιοκαθολικής Ηκκλησίας. που τε- λείται αμέσως μετά το βάπτισμα (βλ.λ.) και συνίσταται στο άλειμμα των μελών τού νεοφώτιστου με άγιο μύρο, με στόχο τη χορήγηση σε αυτόν των χαρισμάτων τού Αγίου Πνεύματος **5.** (μτφ.) η επίσημη αναγνώριση. ανακήρυξη: *έλαβε ' κέρδισε το ~ τού υποψηφίου προέδρου από τους συνέδρους τού κόμματός του* ΣΥΝ. αναγόρευση.
[ετυμ. < αρχ.*χρίσμα* < *χρίω* (βλ.λ.). από το θ. τού αορ. *έ-χρισ-α*\. **χριστεμπορια** (η) [μτγν.J Ιχωρ. πληθ.Ι η εκμετάλλευση τής πίστης στον Χριστό για εμπορικούς σκοπούς, **χριστεπώνυμος,** -η. -ο (λόγ.) αυτός που φέρει το όνομα τού Ιησού Χριστού και. κατ' επέκτ.. που ανήκει ή αναφέρεται στον Ιησού Χριστό και στην Κκκλησία Ίου: ~ *πλήρωμα* (το σύνολο των χριστιανών, το πλήρωμα τής Εκκλησίας) / *ακροατήριο* συν. χριστιανός, χριστιανικός. σχολιο λ. *όνομα.*
[ετυμ, μεσν. < *Χριστός + επώνυμος*|. **χριστιανικός,** -ή. -ό **[**μτγν.J **1.** αυτός που σχετίζεται με τον χριστιανισμό ή τους χριστιανούς, που σχετίζεται με τη θρησκεία τού Χριστού και τους πιστούς της: ~ *πίστη / λατρεία / ναός / κήρυγμα / ηθική / αγάπη / Εκκλησία / διδασκαλία* **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που αρμόζει στους χριστιανούς, που χαρακτηρίζεται από πραότητα, αγάπη και φιλάνθρωπα αισθήματα και γενικότ. που συμφωνεί με την ηθική τού χριστιανισμού: ~ *ζωή / συμπεριφορά / πράξη / ενέργεια.* -
χριστια- νικ-ά/-ώς Γμτγν.j επίρρ. **χριστιανισμός** (ο)**!**μτγν.j **1.** θρικ. η θρησκεία που κήρυξε ο]ησούς Χριστός και οι μαθητές του. μία από τις μεγαλύτερες και ευρύτερα διαδεδομένες θρησκείες: *υ ~ αριθμεί σήμερα περισσότερους από ένα δισεκατομμύριο πιστούς παγκοσμίως || τα κυριότερα δόγματα τού ~ είναι η Ορθόδοξη Εκκλησία, η Ρωμαιοκαθολική Εκκ/.ησία και οι Δια- μαρτυρόμενες (Προτεσταντικές) Εκκλησίες 2.* (συνεκδ.-περιληπτ.) το σύνολο των χριστιανών: *ο - συγκροϋστηκε με το ισλάμ* ΣΥΝ. χριστιανοσύνη.
χριστιανοδημοκράτης (ο) {χριστιανοδημοκρατών!, **χριστιανοδημοκράτισσα** (η) {χριστιανοδημοκρατισσών| ο πολιτικός ή οπαδός τής «χριστιανικής δημοκρατίας» ή «χριστιανοδημοκρατίας». πολιτικού χώρου που συνδυάζει τις δημοκρατικές και τις χριστιανικές αρχές. – **χριστιανοδημοκρατικός,** -ή. -ό.
ΙΕΤΥΜ. Η λ. ανάγεται σε πολιτικά κόμματα που έφεραν τον τίτλο «Χριστιανική Δημοκρατία», όπως η Chrisilich-Demokratischc Union (Γερμανία) ή η Dcmocraziu Crisliana (Ιταλία)|. **χρίστίανομάχος** (ο/η) (λόγ. για πρόσ.) πρόσωπο που μάχεται τον χριστιανισμό, υ διώκτης των χριστιανών: *οι ~ αυτοκράτορες τής Ρώμης.*
χριστιανόπαιδο (τυ) τυ χριστιανόπουλο (βλ.λ.): *«τα περισσότερα μουσου/ψανόπαιδα για πρώτη φορά έπαιξαν με* (εφημ.). **χριστιανόπουλο** (το) μικρός σε ηλικία χριστιανός.
[ετυμ. < *χριστιανός* + λεξικό επίθημα *-που/.ο* (βλ.λ.)|. **χριστιανός** (ο), **χριστιανή** (η) **1.** πρόσωπο που πιστεύει στον Χριστό και στη διδασκαλία του. που ασπάζεται τα δόγματα τύ χριστιανισμού· το μέλος τής Χριστιανικής Εκκλησίας: *χριστιανοί ονομάζονται οι πιστοί τού Χριστού ήδη από την απυστολική εποχή* |(~ *ορθόδοξος / ρωμαιοκαθολικός / διαμαρτυρόμενος (προτεστάντης)! κόπτης* **2.** (ιδ. σε φρ. δυσφορίας ή συμπάθειας) άνθρωπος: *άφησέ με. χριστιανέ μου. να κάνω τη δουλειά μου! || τι θ'έλει ο - και μας ενοχλεί τέτοια ώρα;* [| *τι άλλο να σου κάνει ο ~! || γι τους έφταιξε ο - και τον βρίζουν;* σχολιο λ. *έθνος. Έλ?.ηνας.*
[ι τυμ. μτγν. < *Χριστός* + παραγ. επίθημα *-ιανός*\. **χριστιανοσοσιαλισμός** (ο) {χωρ. πληθ.[φιλοχ.-κοιν^μολ. κοι- νωνικοφιλοσοφική θεωρία τού Ι9ου αι., που απυσκοπούσε στην εφαρμογή των αρχών και διδαγμάτων τής χριστιανικής θρησκείας στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία για τη λύση των κοινωνικών και υικονυμικών προβλημάτων τύ ανθρώπου. – **χριστιανοσοσιαλίστής** (ο), **χριστιανοσοσιαλίστρια** (η), **χριστιανοσοσιαλιστικός,** -ή. -ό.
[ει υμ. Μεταίρρ. δάνειο από αγγλ. Christian Socialism!, **χριστιανοσύνη** (η) {χωρ. πληθ.) **1.** η ιδιότητα τού χριστιανού, τυ να είναι κανείς χριστιανός 2. (περιληπτ.) τυ σύνυλυ των απανταχού τής γης χριστιανών, ο χριστιανικός κόσμος: *το Πάσχα είναι η μεγαλύτερη γιορτή τής* ~ ΣΥΝ. (συνεκδ.) χριστιανισμός.
[είύμ. μεσν. < *χριστιανός* + παραγ. επίθημα *-σύνη.* πβ. κ. *αγαθοσύνη}.*
Χριστίνα (η) **1.** όνομα μαρτύρων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** όνομα ηγεμονίδων τής Δ. Ευρώπης 3. γυναικείο όνομα.
[είύμ. μτγν. κύρ. όν. < *Χριστός].*
Χριστόδουλος (ο) **1.** όνομα αγίων. πατριαρχο')ν και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας **2.** ανδρικό όνομα.
[ετυμ. μεσν. κύρ. όν. < *Χριστός + δούλος).* **χριστολογία** (η) 11858] {χωρ. πληθ.} **1.** η διδασκαλία και τα δόγματα που αναπτύχθηκαν από τους Πατέρες τής Εκκλησίας και τις οικουμενικές συνόδους σχετικά με τυ πρόσωπυ και το έργο τού Ιησού Χριστού 2. ΘΓ.ΟΛ. κλάδος τής δογματικής που μελετά τα ζητήματα, τα υπυία σχετίζονται με την ενανθρώπηση τού Χριστού, ιδιαίτερα δε την ένωση τής θείας με την ανθρώπινη φύση. καθώς και με τη διδασκαλία. τυ λυτρωτικό έργυ και τον μαρτυρικό του θάνατο για τη σωτηρία τού κόσμου. – χριστολογικός, -ή, -ό | I854J.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. ChristologicJ.
χριστοκεντρικός, -ή, -ό αυτός που έχει ως κέντρο του, ως σημείο αναφοράς των ενεργειών τυυ. τυν Χριστό.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. christoccntricj.
Χριστοπαναγία (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (!) ως βλαστήμια, προς τα πρόσωπα τού Χριστού και τής Παναγίας, όταν κάποιος υργίζεται: *μόλις είδε ότι οι εργάτες δεν είχαν κάνει σωστά τη δουλειά, άρχισε τις Χριστοπαναγίες.*
χριστόπιτα (η) {δύσχρ. χριστυπιτών} τυ χριστόψωμο (βλ.λ.).
Χριστός (ο) ο ιδρυτής τής χριστιανικής θρησκείας, ο ενσαρκωμένος Υιός και Λόγος τού Θεού, που σταυρώθηκε επί Ποντίου Πιλάτου για τη λύτρωση τού ανθρωπίνου γένους· ο Ιησούς· ΦΡ. (α) *Χριστός κι Απόστολος! Ι Χριστός και Παναγία! Ι έλα Χριστέ κι Απόστολε! Ί Χριστέ μου!* για να δηλωθεί έκπληξη, θαυμασμός, τρόμος κ.λπ. ή ως αποτρεπτική ευχή ΣΥΝ. Θεός φυλάξοι (β) (μτφ.) *τραβώ τα πάθη τού Χριστού* ταλαιπωρύμαι πολύ, βασανίζομαι (γ) (μτφ.) *κάνω (κάποιον) Χριστό* θερμοπαρακαλώ (κάποιον), πέφτω στα πόδια του ΣΥΝ. ικετεύω (δ) (για χρονολογίες) (i) *προ Χριστού* (συντομ. π.Χ.) πριν από τη γέννηση τού Χριστού: *το 1000 π.Χ.* (ii) *μετά Χριστόν* (συντομ. μ.Χ.) μετά τη γέννηση τύ Χριστού: *1990 μ.Χ.* (ε) *Χριστός!* προς κάποιον που έχει στραβοκαταπιεί κάτι και νιώθει να πνίγεται. – (υπυκ.) Χριστούλης (βλ.λ.) κ. Χριστουλάκος (ο). ΣΧΟΛΙΟ λ. *πνεύμα, Χρίστος.*
ΙΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *χριστός,* που χρησιμοποιήθηκε ως απόδ. τύ εβρ. Masiah (> *Μεσσίας.* βλ.λ.). Η λέξη χρησιμοπυιήθηκε στην Γ1.Δ. γενικά ως προσδιορίστικυ βασιλέων, ιερέων και προφητών. Η χρήση τής λέξης εξειδικεύθηκε αργότερα στη μετάφραση τής Π.Δ. από τους Ο' (Εβδομήκοντα) για να αποδώσει τον εβρ. όρ. «Μεσσία.ς», στυ πρόσωπο τύ υποίου εκπληρώνεται η προφητεία. Ο Χριστός δηλ. είναι ο «χρισμένος» από τυν Θεό σωτήρας (ειδικότ., κατά τη διατύπωση ορισμένων πατέρων, χρισμένος με τυ άγιυ ΓΙ νεύμα) |.
χριστός, -ή. -ό (λόγ.-σπάν.)* 1. αυτός πυυ έχει επαλείφθεί με ρευστή ουσία: ~ *επιφάνεια* ΣΥΝ', κεχρισμένος. αλειμμένος 2. (για πρόσ.) αυτός πυυ έχει λάβει το χρίσμα (βλ.λ.), που έχει αναγυρευθεί επίσημα: ~ *αρχιεπίσκοπος / βασιλεύς* (ήταν κεχρισμένυς με άγιυ μύρο). -* ΣΧΟΛΙΟ λ. *ομόηχα.*
[ΕΙ ΥΜ. αρχ. < *χρίω* (βλ.λ.), από το θ. τού αορ. *έ-χρισ-α* και το επίθημα των ρηματ. επιθ. *-τός.* πβ. κ. *πισ-τός*\.
Χρίστος (υ) (συνήθ. ορθ. *Χρήστος)* ανδρικό όνομα.
ΙΓ.ΤΥΜ. μεσν. κύρ. όν. < *Χριστός,* με αναβιβασμό τού τόνου].

Χρίστος ή Χρήστος; Ίο Χρίστος παράγεται από τυ Χριστός (< *χριστός* «κεχρισμένος. ο φέρων το χρίσμα» < *χρίω)* με αναβιβασμό τύ τόνυυ (πβ. *σταυρός* > Σταύρος, *λαμπρός* > Λάμπρος, *γλαυκός* > Γλαύκος, *φαιδρά* > Φαίδρα κ.ά.). Η γραφή Χρήστος παράγει προφανώς το όνομα από το χρηστός «αγαθός, καλός» *(χρηστός πολίτης),* πάλι με αναβιβασμό τού τόνου, πράγμα που γλωσσικώς είναι επίσης δυνατόν. Ωστόσο, η επίδοση τού υνόματυς Χρίστος συνδέεται πρυφανώς με το όνομα τού *Χριστού* και με τυ κύρος τύ χριστιανισμού (το γεγονός ότι κατά την παράδοση τής Εκκλησίας οι Χρίστοι εορτάζουν κατά την εορτή τού Χριστού, την εορτή των Χριστουγέννων, είναι μία έξωθεν -όχι γλοισσυλογική- μαρτυρία για τυ πώς γινόταν αισθητό το όνομα στη συνείδηση των ομιλητών).

Χριστούγεννα (τα) {ΧριστουγέννωνΙ εκκλης. η δεσποτική εορτή τής γεννήσεως τύ Ιησύ Χριστού που εορτάζεται κάθε χρόνο στις 25 Δεκεμβρίου: *εφέτος χιόνισε την ημέρα των - || ανήμερα τα - || την παραμονή των ~*1| *ακο/.ουθία / ύμνοι / τροπάρια / έθιμα / παραδόσεις των* ~ [[(ευχή) *καλά / ευτυχισμένα -/*1| *εορτές των* ~ (το χρονικό διάστημα από την εορτή τής γεννήσεως τύ Χριστού μέχρι τα Θεοφάνια, στις 6 Ιανυυαρίου) || *διακοπές των* ~ (οι διακοπές των σχολείων και των δικαστηρίων στο χρονικό αυτό διάστημα).
[ετυμ. Σύνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. *Χριστού γέννα,* με αλλαγή γένους κατά τα ουδ. ον. εορτών, λ.χ. *Θεοφάνια*|. χριστουγεννιάτικα επίρρ. (λαϊκ.) κατά την ημέρα ή κατά τις ημέρες τής εορτής των Χριστουγέννων: - *μας ή/^θε το μαύρο μαντάτο* jj ~ *βρήκες να καβγαδίσεις;* χριστουγεννιάτικος, -η, -ο αυτός που σχετίζεται με τα Χριστούγεννα: ~ *έθιμο / κάλαντα / ιστορίες / δέντρο / διακοπές / τραπέζι.* Χριστούλης (ο) ο Χριστός σε μικρή ηλικία· συχνά και σε επιφων. εκπλήξεως. πόνου, φόβου κ.λπ.: *Χριστούλη μου! Τι ωραίο πράγμα είν' αυτό!*
Χριστόφορος (ο) {-ου κ. -όρου| 1. άγιος τής Ορθόδοξης Εκκλησίας, προστάτης των ταξιδιωτών 2. όνομα πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.
[ΕΤΥΜ. μτγν. κύρ. όν. < *Χριστός* + *-φορος* < *φέρω,* πβ. κ. *Νικη-φόρος*\.
χριστόψαρο (το) [μεσν.] (λαϊκ.) μικρό ψάρι με πεπιεσμένο σώμα στα πλευρά, χρώματος γκριζοπράσινου. με χαρακτηριστική μαύρη κηλίδα στο κέντρο κάθε πλευράς του. το οπυίο τρέφεται με άλλα ψάρια και καρκινοειδή, αλιεύεται δε για την εξαιρετικής ποιότητας, εύγευστη και άπαχη σάρκα του.
|είύμ. Τυ ψάρι υφείλει την ονομασία του σε παλαιό μύθο, κατά τυν οποίο το έπιασε υ Χριστός με τα δάχτυλά του (από όπου και οι μαύ

ρες κηλίδες του) και μετά το ξαναέριξε στη θάλασσα, επειδή το λυπήθηκε].

χριστόψωμο (το) (λαϊκ.) t-'φτάζυμο ψωμί με σταυρό και άλλα στολίδια από ζυμάρι, που παρασκευάζεται με μεγάλη επιμέλεια για τις εορτές των Χριστουγέννων ΣΥΝ. χριστόπιτα.

χρίω ρ. μετβ. {έχρισα, χρίσ-θηκα (καθημ. -τηκα), (κε)χρισμένος} (λόγ.)

απλώνω ομοιόμορφα ρευστή ή ημίρρευστη ουσία πάνω σε επιφάνεια. αλείφω επιφάνεια (με κάτι): *έχρισαν τα μαλλιά του με μύρο* ΣΥΝ. επιχρίω, επαλείφω 2. (ειδικότ.) αλείφω επιφάνεια οικοδομής με ασβέστη ή ασβεστοκονίαμα ΙΥ.\. (λαϊκ.) ασπρίζω. σοβα(ν)τίζω. ασβεστώνω. (λόγ.) επιχρίω 3. ΕΚΚΛΗΣ. (α) (για ιερέα) αλείφω τον άνθρωπο που βαπτίζεται με άγιο μύρο αμέσως μετά την ολοκλήρωση τού μυστηρίου τού βαπτίσματος (β) (για ιεράρχη) αναγορεύω επίσημα (ηγεμόνα) κατά την τελετή τής στέψης, αλείφοντάς τον με άγιο μύρο: *ο πάπας Γίίος Ζ' έχρισε αντοκράτορα των Ναπο/.έοντα* 4. (μτφ.) αναγνωρίζω (κάποιον) επίσημα, του μεταβιβάζω ορισμένο αξίωμα, καθώς και την εξουσία που απορρέει από αυτό: *οι σύνεδροι τον έχρισαν πρόεδρο τής συνελεύσεως || χρίστηκε υποψήφιος τού κόμματος για τις εκόμενες εκλογές || - κάποιον διάδοχό μου* ΣΥΝ. αναγορεύω, ανακηρύσσω. - χρίση (η) |αρχ.[.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < **χρ(σ-ω ή *χρίσ-]ω*, αβεβ. ετύμου. ενώ δεν είναι δυνατόν να εξακριβωθεί η αρχαιότητα τού -σ-, αφού είναι παρόν στα παράγ. *χρϊσ-μα, χρισ-τός*. απουσιάζει όμως από το μυκ. ki-ri-ta: *χριστά*. Σε ό.τι αφορά την ετυμ.. η λ. θα μπορούσε να συσχετιστεί με το ρ. *χραύω* «αγγίζω, χαράζω, συναντώ» (πβ. κ. *χνιω - χναύω, ψίω - ψαύω*), αλλά η επιχειρηθείσα περαιτέρω σύνδεση με λιθ. gr(i)cju «αφαιρώ την κρέμα από το γάλα», αρχ. σαξ. griiria «μάσκα, κράνος» κ.ά. δεν ικανοποιεί σημασιολογικώς. Το συγγενές ρ. *χραύω* ανάγεται στην Ι.Ε. ρίζα **ghcr-* «χαράζω, ξέω. τρίβω», αλλά είναι δύσκολο να ενται^θεί και το ρ. *χρίω* στην ίδια ετυμολογική οικογένεια |.

χροιά (η) Ιχωρ. πληθ.) (λόγ.) **1.** το χρώμα ή η παραλλαγή χρώματος: ΓΟ *πρόσωπό της είχε μια ωχρή* ~ ΣΥΝ. απόχρωση, χρωματισμός 2. (κατ' επέκτ.) ΜΟΥΣ. το χρώμα ή το ποιόν τού ήχου, αυτό δηλ. που καθιστά δυνατή τη διάκριση δύο ή περισσοτέρων μουσικών φθόγγων με την ίδια οξύτητα και ένταση, αλλά με διαφορετική προέλευση: ~ *φυσική / ηλεκτρική / παραμορφωμένη / συμφωνική / μινιμαλιστική / αφαιρετική* ΣΥΝ. ποιότητα, τόνος, ηχόχρωμα 3. (γενικότ.) το σύνολο των χαρακτηριστικών που προσδίδουν συγκεκριμένη ιδιότητα σε κάτι: *η φωνή του είχε βαριά και κουρασμένη -- |ί 0 θαυμασμός πυυ εξέφρα- σε είχε και μια - φθόνου || τα λόγια του είχαν πολιτική / κομματική* ~ ΣΥΝ. χαρακτήρας.

[ΕJΥΜ. αρχ. < **χρο-υ-ιά* (με υφαίρεση, πβ. κ. **βοηθο-έω* > *βοηθ-έω*) < **χροΓυσ-ιά* (με σίγηση ενδοφωνηεντικών *-F-* και -σ-) < *χρως, -οός* (βλ.λ.)|.

-χρονα λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλο)νουν:

περίοδο συγκεκριμένου αριθμού ετών: *εννιά-χρονα* 2. την επέτειο για τη συμπλήρωση συγκεκριμένου αριθμού ετών: *γιόρτασαν τα πε- νηντάχρονα τής εταιρείας*.

χρονάκια (τα) {μόνο στον πληθ.) (υποκ.) αρκετά χρόνια, χρόνοι πολλοί · κυρ. στη ΦΡ. *έχω τα χρονάκια μου* είμαι μεγάλος στην ηλικία, δεν θεωρούμαι νέος: *μπορεί να μικρυδείχνει. αλλά τα έχει τα χρονάκια τον*.

χροναξία (η) {χωρ. πληθ.) ΦΥΣΙΟΛ. Ο ελάχιστος χρόνος που απαιτείται για τη διέγερση νευρικής ή μυϊκής ίνας με την εφαρμογή ηλεκτρικού ερεθίσματος, το οποίο έχει ένταση διπλάσια από την ελάχιστη τιμή διεγέρσεως.

{LiΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. chronaxyj.

χρονιά (η) 1. το χρονικό διάστημα ενός έτους και όλα όσα αυτό περιλαμβάνει (λ.χ. προσόδους, εισοδήματα κ.λπ.): *από τον παγετό κα- ταστράφηκε η σοδειά μιας ολόκληρης - || φέτος ήταν καλή / πλούσια*

για τα σπαρτά || *για το μαγαζί δεν ήταν και τόσο καλή η* ~ συν. χρόνος, (λόγ.) έτος · φρ. (α) *τρώω (το ξύλο) τής χρονιάς μου* τρώω πολύ ξύλο, ξυλοκοπούμαι άγρια: *συμμετείχε στα επεισόδια κι έφαγε (το ξύλο) τής χρονιάς τον* (β) *ακούω τής χρονιάς μου* με υβρίζουν ή με προσβάλλουν πολύ (γ) *χρονιά αου και χρονιά μου* σειρά σου και σειρά μου. τον έναν χρόνο εσύ, τον άλλυν εγώ (δ) *καλή χρονιά!* ευχή πυυ λέγεται στην αρχή τυύ νέυυ έτους 2. (ειδικότ.) το σχολικό έτος: *διάβασε καθόλου και κινδυνεύει να χάσει τη* ~ *του* (δηλ. να μείνει στην ίδια τάξη).

{ετυμ. < **χρονέα* (με συνίζηση, πβ. κ. *μη'/.έα - μηλιά*) < *χρόνος* ή. κατ' άλλη άποψη, < ουσιαστικοπ. επίθ. *χρονία* (ενν. *περίοδος*), με καταβι- βασμό τού τόνου και συνίζηση].

χρόνια (τα) -► χρόνος

χρονιάζω ρ. αμετβ. {χρόνιασα} (λαϊκ.) **1.** γίνομαι ενός έτους, συμπληρώνω τον πρώτο χρόνο τής ζωής μου: *το μωρό χρόνιασε* ΣΥΝ. χρονίζω 2. (γενικότ.) συμπληρώνω ένα έτος, περνά ένας χρόνος από συμβάν, γεγονός κ.λπ.: *χρόνιασε η μακαρίτισσα* (συμπληρώθηκε ένας χρόνος από τον θάνατό της) ΣΥΝ. χρονίζω. – χρόνιασμα (το).

χρονιάρης, -α, -ικο {χρονιάρηδες) (λαϊκ.) αυτός που έχει ηλικία ή διάρκεια ενός έτους: - *μωρό / πον/,άρι / φυτό* συν. (λόγ.) μονοετής, ετήσιος, (λαϊκ.) χρονιάτικος · *φρ. χρονιάρα μέρα* επίσημη ημέρα, ημέρα μεγάλης γιορτής: *τι σου ήρθε να καβγαδίσεις* Επίσης χρονιάρικος, -η, -ο.

[ΕΤΥΜ. < *χρόνος* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *παιγνιδ-ιάρης*].

χρόνιασμα (το) -> χρονιάζω

χρονιάτικος, -η. -ο (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει ηλικία ή διάρκεια ενός έτους: - *μωρό / φντό* ΣΥΝ. χρονιάρης / χρονιάρικος, (λόγ.) ετήσιος, μονοετής 2. (κατ' επέκτ.) αυτός πυυ γίνεται ή συμβαίνει με τη συμπλήρωση χρνικού διαστήματος ενός έτους ΣΥΝ. ετήσιος 3. (ειδικότ.- σπάν.) *χρονιάτικο* (το) υ ετήσιος μισθός ή το ετήσιο μίσθωμα.

[ΕΤΥΜ. < *χρόνος* + παραγ. επίθημα *-ιάτικος*, πβ. κ. *μην-ιάτικος*\.

χρονίζω ρ. αμετβ. [αρχ.) {λόγ. μτχ. ενεστ. χρονίζων. -ουσα, -ον (σημ. 3)

[χρόνισα) (λαϊκ.) 1. γίνομαι ενός έτους, συμπληρώνω έναν χρόνο: *χρόνισε το μωρό* συν. χρονιάζω 2. (κατ' επέκτ. για πρόσ.) δαπανώ αδικαιολόγητα πολύ χρόνο σε κάτι, χάνο) τον καιρό μου: *πετάξου να μας φέρεις κάτι να φάμε, αλλά μη χρονίσεις!* συν. αργώ. αργοπορώ. καθυστερώ. βραδύνω, χρονοτριβώ, χασομερώ λντ. σπεύδω 3. (μτφ.-γενικότ.) διαρκώ πάρα πολύ. δεν παρουσιάζω εξέλιξη: *η νόσος χρονίζει || καιρό τώρα χρονίζει η υπόθεσή μου στο δικαστήριο || τα έργα για την ανάπλαση τής περιοχής χρονίζουν* || (μτχ.) *ένα χρονίζον πρόβλημα* συν. καθυστερώ, διαιωνίζομαι, παρατείνομαι ανί. εξελίσσομαι, προχωρώ.

χρονικό (το) **1.** η αφήγηση ιστορικών γεγονότων κατά τη χρονολογική σειρά που συνέβησαν. χωρίς να αναφέρεται ή να τονίζεται η αιτιώδης μεταξύ τους σχέση και αλληλουχία: *το ««Χρονικόν τού Μωρέ- ως»* (έμμετρη ιστορική αφήγηση με θέμα την κατάληψη τής Πελο- ποννήσου από τους Φράγκους) || *«Χρονικόν τού ίαλαξειδίου»* (αφη- γείται την ιστορία τής πόλης και αποδίδεται στον ιερομόναχο Ευθύμιο Πενταγιώτη) 2. (στη δημοσιογραφία) σύντομο σχολιασμένο ρεπορτάζ σε εφημερίδα, τηλεοπτική, ραδιοφωνική κ.λπ. εκπομπή, που α- ναφέρεται σε γεγονότα τής επικαιρότητας, τα οπυία παρουσιάζονται συνήθ. με τη σειρά που συνέβησαν: *ακολουθεί το - τής εξέγερσης στις φν/^ακές τής Κέρκνρας\\ το ~ μιας ?-ηστείας / τής νίκης* 3. *χρονικά* (τα) (α) τίτλος στήλης εφημερίδας, στην οποία αναγράφονται και σχολιάζονται περιληπτικά τα κυρτότερα γεγονότα τής ημέρας (β) περιοδική έκδοση επιστημονικού, εκπαιδευτικού, μορφωτικού ή άλλου ιδρύματος ή σωματείου, που περιλαμβάνει απολογισμό των δραστηριοτήτων του. καθώς και άρθρα, αναλύσεις κ.λπ. σχετικά με αυτές: *κυκλοφόρησαν τα - τού Λυκείου των Ϊίλληνίδων / τού δικηγορικού συλλ,όγου* 4. αστιόν. *αστρονομικά χρονικά* οι συλλογές στις οποίες περιλαμβάνονται καταγραφές αστρονυμικών παρατηρήσεων από έτυς σε έτος. με προοπτική εμπλουτίσμυύ τους από τις επόμενες γενεές: - *των Χαλδαίων / των Ινδών / των Βαβυλωνίων* · φρ. *στα χρονικά* σε ό.τι έχει καταγραφεί για κάτι στο παρελθόν σε φρ. που δηλώνουν έντονη έκπληξη ή απογοήτευση για κάτι πρωτοφανές: *είναι πρωτοφανής αυτή η περίπτωση στα ιατρικά χρονικά* [[*ποτέ - δεν ξανάγινε τέτοια καταστροφή*.

[ετυμ. Ουσιαστικοπ. ουδ. τού μτγν. επιθ. *χρονικός* (ήδη στον Πλούταρχο απαντά η φρ. *τά χρονικά βιβλία)*J.

χρονικογράφος (ο/η) [1840j συγγραφέας χρονικών, πρόσωπο που συντάσσει χρονικά: *ο 1. Ζωναράς είναι από τους σημαντικότερους Βυζαντινούς* ~ ΣΥΝ. χρονογράφος.

χρονικός, -ή, -ό (μτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον χρόνο: ~ *περίοδος / όριο / καθυστέρηση / στιγμή / διάρκεια / διάστημα / προθεσμία* || *δεν υπάρχουν τα ~ περιθώρια, για να αλλάξουμε τα σχέδιά μας· ΦΡ.χρονικός ορίζοντας* ο χρόνος εντός τού οπυίυυ προβλέπεται ή ορίζεται ότι πρέπει ή μπορεί να γίνει κάτι: *ο ~ εξόφλησης ενός δανείου* || *ο ~ αποπεράτωσης ενός δημόσιου έργου* 2. ιλως. αυτός που δηλώνει χρόνο, που φανερώνει σχέση χρόνου: ~ *πρόταση / σύνδεσμος / επίρρημα / προσδιορισμός / αύξηση / αντικατάσταση* (βλ.λ.) 3. (ειδι- κότ.) *χρονικό* (το) βλ.λ. — χρονικ-ά / -ώς |μτγν[επίρρ. σχολιο λ. *πνεύμα*.

χρόνιος, -α (λόγ. -ία), -ο [αρχ.| **1.** αυτός που διαρκεί πολύ χρόνο, που υπήρξε ή/και εξακολουθεί να υπάρχει για μεγάλο χρονικό διάστημα, που δεν εξελίσσεται: - *β/^άβη! έλλειμμα* ΣΥΝ. παλαιός, μόνιμος αντ. τωρινός, πρόσφατος 2. (ειδικότ. για ασθένειες) αυτός που χαρακτηρίζεται από μακρά διάρκεια και βραδεία εξέλιξη: ~ *αμυγδαλίτιδα / βρογχίτιδα* || ~ *παθήσεις* ανι. οξύς. – χρονίως επίρρ. [αρχ.|.

χρονισμός (ο) **1.** τγ.χνολ. η ρύθμιση τής χρονικής αλληλουχίας: ~ *βαλβίδων κινητήρα* · 2. η επιλογή τού κατάλληλου χρόνου για να προβεί κάποιος σε συγκεκριμένη ενέργεια (βλ. λ. *τάιμινγκ): «ο - τής γαλ?λκής κίνησης ήταν άσχημος: πενήντα χρόνια μετά τη Χιροσίμα, επέλεξε να κάνει τις υποβρύχιες πυρηνικές δοκιμές στην ατόλη Μουρουρόα»* (εφημ.).

]ΕΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *χρονίζω* «καθυστερώ - παραμένω κάπου περισσότερο χρόνο - γίνομαι χρόνιος». Η σημ. 2 αποτελεί απόδ. τού αγγλ. timing.|.

χρονοβόρος, -α (λόγ. -ος). -ο αυτός που απαιτεί πολύ χρόνο, που χρειάζεται μεγάλο χρονικό διάστημα για να ολοκληρωθεί: ~ *έργο / διαδικασία* αντ. σύντομυς.

[ΕΤΥΜ. < *χρόνος* + *-βόρος* < *βορά* «τροφή», πβ. κ. *αιμο-βόρος*\.

χρονογράφημά (το) [1864] {χρονογραφήμ-ατυς | -ατα.-άτων} δημοσιογραφικό κείμενο με λογοτεχνική χροιά, που σχολιάζει επίκαιρο πολιτιστικό ή κοινωνικό ζήτημα με ελαφρό και εύθυμο τρόπο.

χρονογραφία (η) Ιμτγν.Ι {χρονογραφιών} **1.** η συγγραφή χρονικών, η αφήγηση ιστορικών γεγονότων κατά τη χρονυλυγική σειρά που συνέβησαν 2. (ειδικότ. στη μεσαιωνική φιλολυγία) ιστυρική αφήγηση κατά χρονολογική σειρά και χο)ρίς αναφορά στη σημασία των γεγονότων ή στην αιτιώδη μεταξύ τους σχέση, καθώς και το σχετικό βιβλίο: *στο Βυζάντιο κα/Μεργήθηκε ένα είδος χρονογραφίας, που άρχιζε κάθε φορά από καταβολής κόσμου και έφτανε ώς την εποχή τού εκάστοτε συγγραφέα* ΣΥΝ. χρονικό 3. η συγγραφή χρονογραφημάτων (βλ.λ.) σε εφημερίδες ή περιοδικά. –

χρονογραφικός, -ή, -ό. **χρονο- Υραφικ-ά / -ώς** επίρρ.

χρονογράφος (ο/η) [μτγν.11. συγγραφέας χρονικών, αυτός που γράφει χρυνυγραφίες (βλ.λ.) ΣΥ\. χρονικογράφος 2. δημοσιογράφος ειδικευμένος στη συγγραφή χρονογραφημάτων (βλ.λ.) σε εφημερίδες και περιοδικά. σχολιο λ. *πολυγράφος*.

χρονογραφώ ρ. αμετβ. [μτγν.] {χρονογραφείς... | χρονογράφ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος] 1. είμαι χρονογράφος (βλ.λ.), συντάσσω χρο

νικά ή χρονογραφίες 2. (στη δημοσιογραφία) γράφω χρονογραφήματα (βλ.λ.), είμαι ειδικευμένος στη συγγραφή χρονογραφημάτων: *επί χρόνια χρονογραφούσε σε πρωινή αθηναϊκή εφημερίδα.* **χρονοδιάγραμμα (το) {χρονοδιαγράμ-ατος | -ατα. -άτων} 1. πίνακας στον οποίο καταγράφονται τα προγραμματισμένα εκ των προτέρων χρονικά όρια για την πραγματοποίηση των επιμέρους φάσεων ενός έργου:** *κατατίστηκε το ~ κατασκευής τής γέφυρας* || ΓΟ - *μιας διοργάνωσης* **ΣΥΝ. πρόγραμμα 2. (στη στατιστική) γραφική παράσταση που υποδιαιρείται σε κλάσματα χρόνου (ημέρες, μήνες κ.λπ.) έτσι, ώστε να φανερώνει τις χρονικές διακυμάνσεις μεγέθους ή τη χρονική διαδοχή των γεγονότων που καταμετρούνται. Ιετυμ. Απόδ. τού αγγλ. timetable].** **χρονοδιακόπτης (ο) {χρονοδιακοπτών} ΤΕΧΝΟΛ. συσκευή με ηλεκτρονικά εξαρτήματα, με τα οποία είναι δυνατή η διακοπή, η αποκατάσταση ή η μεταγωγή ηλεκτρικών κυκλωμάτων σε προκαθορισμένο χρόνο:** ΓΟ *χρηματοκιβώτιο τής τράπεζας ανοίγει με* **ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. timc-switch].** **χρονοεπίδομα (το) {χρονοεπιδόμ-ατος | -ατα, -άτων} επίδομα που καταβάλλεται σε τακτά χρονικά διαστήματα σε υπαλλήλους μετά τη συμπλήρωση ορισμένου χρόνου εργασίας σε μια υπηρεσία, χρονοκαθυστέρηση (η) {-ης κ. -ήσεως [-ήσεις, -ήσεων} μηχανισμός σε χρηματοκιβώτιο που ενεργοποιείται μετά το ξεκλείδωμά του και που συνδέεται με χρονόμετρο, το οποίο για λόγους ασφαλείας έχει ρυθμιστεί, ώστε να μην επιτρέπει να ανοίξει πλήρως το χρηματοκιβώτιο πριν από την παρέλευση ορισμένου χρονικού διαστήματος, χρονοκάρτα (η) {χρονοκαρτών} τηλεφωνική κάρτα προπληρωμένου χρόνου ομιλίας, η οποία χρησιμοποιείται για κλήσεις από σταθερό τηλέφωνο.**

χρονολόγηση (η) 118381 {-ης κ*. -ήσεως j -ήσεις. -ήσεων} **1.** ο καθορισμός τής χρονολογίας, η τοποθέτηση των γεγονότων μέσα στον χρόνο για την κατανόηση τής ρυής και τής αλληλουχίας τους: *απόλυτη / σχετική ~* || *η ~ των αρχαιολογικών ευρημάτων δεν είναι απλή υπόθεση και γίνεται με διαφόρους τρόπους* || *σύστημα χρονολόγησης* 2. (για έγγραφο) η αναγραφή τού έτους και τής ημερομηνίας εκδόσεώς του ΙΥΝ. χρονολογία, **χρονολογία** (η) Ιμτγν.Ι {χρυνυλογιών} **1.** ο χρονικός προσδιορισμός γεγονότος σε σχέση με άλλο σημαντικό γεγονός, φυσικό ή ιστορικό, το οπυίυ λαμβάνεται ως αφετηρία, λ.χ. από τη γέννηση τυύ Χριστύ (αυτό ισχύει σήμερα), από κτίσεως Ρώμης κ.λπ. συν. χρονολόγηση **2.** η χρονική στιγμή κατά την οποία συνέβη κάτι. το έτος και η ημερομηνία συμβάντος, γεγονότος, φαινομένυυ κ.λπ.: *δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί ακριβώς η - τού Τρωικού Πολέμου* || *βέβαιη / αβέβαιη/ αόριστη ~* || *η ιστορία μυύ αρέσει, αλλά δεν μπορώ να θυμηθώ εύκολα χρονολογίες* 3. (συνεκδ.) αναγραφή σε έγγραφο τού έτους και τής ημερομηνίας συντάξεως, εκδόσεώς του κ.λπ.. καθώς και το αποτέλεσμα τής διαδικασίας αυτής: *η διαθήκη αυτή δεν φέρει ~* || *για να καταθέσουμε την αγωγή, πρέπει πρώτα να ελέγξουμε τις ~ των εγγράφων* **4.** η επιστήμη που ασχολείται με τη μέτρηση τού χρόνου σε σχέση με σημαντικά φυσικά, κοσμικά ή ιστορικά συμβάντα, καθώς και με τη διαίρεσή του σε κανονικές μονάδες (ώρες. ημέρες, μήνες, έτη κ.λπ.) για τον ακριβή χρονικό προσδιορισμό των γεγονότων.

χρονολογία - ημερομηνία. Συχνά οι λέξεις συγχέονται σημασιο- λογικά και χρησιμοποιούνται εσφαλμένα. Ιδίως χρησιμοποιείται συχνά το ημερομηνία αντί τού χρονολογία. Ωστόσο είναι σαφές ότι το *χρονολογία* αναφέρεται γενικά σε έτος / χρόνο / χρονιά *(Ως πιθανή χρονολογία τού θανάτου της θεωρείται το 1894).* ενώ το *ημερομηνία* σε ημέρα και μήνα *(Η ημερομηνία των γενεθλίων του είναι η έκτη Ιανουαρίου).* Ιΐίναι λάθος να λέμε *«Η ημερομηνία ενάρξεως τής Ε/.ληνικής Επανάστασης είναι το 1821»!* ή *«Το 1945 είναι η ημερομηνία γεννήσεως τού γνωστού Γ·:?.ληνα επιστήμονα»!*

χρονολογικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη χρονυλόγηση: *~ μέθοδος / σύστημα* 2. αυτός πυυ περιέχει χρονολογίες ή γεγονότα σε σειρά, σύμφωνα με τη χρονολογία τους: *~ πίνακας γεγονότων τής επανάστασης* || οι *μάχες αναφέρονται κατά ~ σειρά* || *- χάρτης* || *- κατάλογος εκδήλωσης των κοινωνικών κινημάτων.* — χρονολογικ-ά / -ώς επίρρ.

|ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chronoiogiqucj. χρονολόγιο (το) {Ι833J {χρονυλυγί-υυ j -ων} Ι.λςτρον. κατάλυγος αστρονυμικών στοιχείων για τη θέση των ουρανίου σωμάτων σε μικρά χρονικά διαστήματα, πυυ βυηθούν στις αστρονομικές παρατηρήσεις και στους υπολογισμούς· αλλιώς *αστρονομική εφημερίδα* (η)

2. πίνακας με χρονολογίες γεγονότων, χρονολογώ ρ. μετβ. 118561 {χρονολογείς... j χρονολόγ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} 1. προσδιορίζω (κάτι) χρονικά, καθορίζω τη χρονολογία συμβάντος, γεγονότος κ.λπ. ή την ημερομηνία κατασκευής πράγματος: *- πόλεμο / συνθήκη / εκστρατεία / παλιό χειρόγραφο / αρχαιολογικό εύρημα* 2. αναγράφω σε έγγραφο ή άλλο γραπτό κείμενο το έτος και την ημερομηνία συντάξεως, *εκδόσεώς* του κ.λπ.: *- διαθήκη / ψήφισμα / γράμμα* 3. (ειδικότ. το μεσοπαθ. *χρονολογούμαι)* (α) εντοπίζομαι χρονικά σε συγκεκριμένο χρονικό σημείο: *η εκκ?.ησία* τού *χωριού μας χρονο/.ογείται τον 12ο αι.* (β) αρχίζω να υπάρχω από ορισμένη εποχή, διατηρούμαι από το παρελθόν: γο *ομηρικό ζήτημα χρονο?.ογείται ήδη από την αρχαιότητα.* χρονομεριστικός, -ή. -ό οικον. αυτός που σχετίζεται με σύστημα μίσθωσης κατά το οποίο πολλοί χρήστες έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν εκ περιτροπής ακίνητα, εγκαταστάσεις, δίκτυα επικοινωνιών κ.ά. έτσι. ώστε να υπάρχει μείωση τού κόστους με επιμε- ρισμό των δαπανών αγοράς και συντήρησης: *αγόρασε με ~ μίσθωση μία εβδομάδα διακοπών κάθε χρόνο σε διάφορα διαθέσιμα ξενοδοχεία.*

ΙΕΤΥΜ. Ο οικον. όρος *χρονομεριστική μίσθωση* **είναι απόδ. τού αγγλ.** time-sharing].

χρονομέτρης (ο) [18961 {χρονομετρών} ο ειδικός πυυ μετρά τον χρόνο με χρονόμετρο (βλ.λ.). αυτός που προσδιορίζει την ακριβή χρονική διάρκεια πράξεως, ενέργειας κ.λπ. με τη βοήθεια χρονομέτρου: *- αγώνων δρόμου / αγώνων ταχύτητας αυτοκινήτων.* **χρονομέτρηση** (η) 118971 {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} η μέτρηση τού χρόνου, τής χρονικής διάρκειας με χρονόμετρο: *η ~ τής κούρσας ενός δρομέα* [| *η ~ τής επίθεσης μιας ομάδας μπάσκετ.* **χρονομετρία** (η) [17611 {χωρ. πληθ.} 1.ΦΥΣ. η μέτρηση τού χρόνου σε υψηλά επίπεδα ακρίβειας με τη βοήθεια ειδικών οργάνων 2. **οικον.** η μέτρηση χρόνου σε συνδυασμό με τις κινήσεις των εργαζομένων, με σκοπό τον καθορισμό πρότυπων χρόνων και κινήσεων.

[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chronomctrie]. **χρονομετρικός,** -ή, -ό [I839| αυτός που σχετίζεται με τη χρονυμε- τρία ή το χρονόμετρο (βλ.λ.), που συνδέεται με το χρονόμετρο: *- όργανο / μέθοδος / ακρίβεια.* — **χρονομετρικ-ά / -ώς** επίρρ. **χρονόμετρο** (το) 118471 {χρονυμέτρ-υυ | -ων} 1. ειδικός ρολόι που μετρά τον χρόνο με πολύ μεγάλη ακρίβεια, ακόμη και στις λεπτότατες υποδιαιρέσεις του (δευτερόλεπτα, δέκατα τού δευτερολέπτυυ κ.λπ.) **συν.** χρονογράφος 2. **\άυτ.** ωρολογιακός μηχανισμός για τη μέτρηση τού χρόνου με πολύ μεγάλη ακρίβεια, που απαιτείται για την επίλυση των προβλημάτων τής αστρονομικής ναυτιλίας 3. **μους.** ειδικό όργανο που μετρά τις διάφορες ταχύτητες ρυθμικής αγωγής· ο μετρονόμος (βλ.λ.).

[ΚΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chronomclrcj. **χρονομετρώ** ρ. μετβ. 11897} {χρονομετρείς... | χρονομέτρ-ησα, -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} μετρώ τον χρόνο με το χρονόμετρο (βλ.λ.). προσδιορίζω με ακρίβεια τη χρονική διάρκεια γεγονότος, φαινομένου κ.λπ.: *- μια κούρσα / έναν αγώνα δρόμου / την επίδοση αθλητή.*

χρονοντούλαπο (το) (ειρων.) αρχείο, χώρος όπου αποθηκεύονται απομεΐνάρια τού παρελθόντος· (μτφ.) η λήθη, το παρελθόν: ο *λαός με την ψήφο του έθεσε τη βασιλεία στο ~ τής ιστορίας.* **χρόνος** (ο) {χρόνοι κ. χρόνια (τα) (σημ. 6-9). χρόνων κ. χρονών (σημ. 7)} 1. ΦΥΣ. θεμελιώδης έννοια που εκφράζει τη διάρκεια υπάρξεως ή εκδηλώσεως φαινομένων, ενεργειών, καταστάσεων κ.λπ.. την αλληλουχία τους· διαιρείται σε *παρόν, παρελθόν* και *μέλλον,* γίνεται καθολικά αντιληπτή από τον άνθρωπο και βρίσκεται σε στενή σχέση με τον χώρο: *γήινος / ηλιακός -* || *τόσες ημέρες στο νοσοκομείο, έκασε πια την αίσθηση τού -* || *σιγά-σιγά Θα το ξεπεράσεις. ο ~ είναι ο κα- ?·.ύτερος γιατρός* || *ο ~ θα δείξει αν κάναμε καλά που χωρίσαμε*]| *εκμεταλλεύσου τον ~, γιατί περνάει γρήγορα* || *η πάροδος τού ~* συν. καιρός· φρ. (α) (λόγ.) *συν τωχρόνω (συν χρόνω.* Λισχύλ. *Άγαμέμνων* 1378) / *προϊόντος τού χρόνου (προϊόντος τοϋ χρόνου.* Ηροδ. 3.96) με την πάροδο τυύ καιρού, όσο περνά ο καιρός: *οι συνθήκες ζωής θα κα/.υτερεύσουν ~* (β) *είμαι* **ε*7Ός** *τόπου και χρόνου* έχω χάσει την επαφή μου με την πραγματικότητα: *μ'αυτά που λέει. δείχνει να είναι ~* (γ) χρόνου *ψείδου* (Χίλων) να χρησιμοποιείς τον χρόνο σου με φειδώ, με οικονομία, να τον εκμεταλλεύεσαι σωστά (δ) ο *χρόνος είναι χρήμα* υ χρόνος έχει μεγάλη αξία. γΓ αυτό πρέπει να τον εκμεταλλεύεται κανείς σωστά (ε) **σε** *ανύποπτο χρόνο* βλ. λ. *ανύποπτος* (στ) ο *χρόνος δουλεύει υπέρ κάποιου I για κάποιον* ή *κατά / εις βάρος κάποιου* όσο περνάει ο καιρός κάποιος ωφελείται / βλάπτεται: *στο κυβερνών κόμμα δεν βιάζονται για εκλογές, γιατί πιστεύουν ότι ο χρόνος δου?.εύει υπέρ τους* 2. (ειδικότ.) το διάστημα που μεσολαβεί ανάμεσα σε δύο γεγονότα ή ανάμεσα σε ορισμένο γεγονός και στην παρούσα στιγμή: *ο μέσος ~ ζωής τού ανθρώπου στις δυτικές κοινωνίες έχει αυξηθεί πολύ κατά τις τελευταίες δεκαετίες* || *πέρασε πολύς*

από τότε που πρωτοήρθαμε εδώ ΣΥΝ. καιρός 3. απροσδιόριστη διάρκεια, όχι σύντομη: *για να ολοκληρωθούν τα έργα. χρειάζεται ~* || *έχω ~ και κάνω ταξίδια* || *έχεις - για καφέ;* || *απαιτείται ~ για να επουλωθούν τα τραύματα* || *ακολουθώντας αυτή τη διαδρομή κερδίζω ~* || *μη χάνεις ~ με ανούσια πράγματα!* ΦΡ. *(κάτι) μου τρώει / μου παίρνει χρόνο* (κάτι) απαιτεί πολύ ώρα για να γίνει, με καθυστερεί, με αναγκάζει να αφιερώσω σε αυτό πολύ χρόνο: *αυτό που ζητάς θα μου πάρει πολύ χρόνο για να σου το ετοιμάσω* 4. το καθορισμένο διάστημα μέσα στο οποίο γίνεται ή πρέπει να γίνει κάτι ή το οποίο διατίθεται για κάτι: *μας έδωσε λίγο για να λύσουμε την άσκηση* || *παρέδωσε την εργασία του εντός ' εκτός χρόνου* || *πρέπει να βιαστούμε, τελειώνει ο ~ που έχουμε στη διάθεσή μας* || *τέλος χρόνου, παραδώ- στε τα γραπτά σας!* || *ολοκλήρωσε το έργο στον μισό ~* || *~ εργασίας* || (για κινητό τηλέφωνο) *νέο πακέτο σύνδεσης με δωρεάν ~ ομιλίας-* ΦΡ. (α) *ελλείψει χρόνου* επειδή δεν υπάρχει ο απαραίτητος χρόνος: *~ θα αναβάλουμε τη συζήτηση των επόμενων δύο θεμάτων για την επόμενη συνεδρίαση* (β) *υπό πίεση χρόνου* με τον χρόνο να πιέζει, χωρίς να υπάρχει άνεση χρόνου: *δου/^εύει ~· πρέπει να παραδώσει τη δου/.ειά του μέχρι την επόμενη Δευτέρα το αργότερο* (γ) *εν ευθέτω χρόνω (ένεύθέτφ χρόνω)* βλ. λ. *εύθετος (b)* *ελεύθερος χρόνος* ο χρόνος που δεν αφιερώνεται σε βιοποριστική δραστηριότητα **5.** η επίδοση αθλητή, η οποία μετριέται σε μονάδες χρόνου: *τι χρόνο έκανε ο δρομέας στα ΙΟΟμ.;* || ο *χρόνος τής ομάδας ποδηλασίας είναι ο καλύτερος φέτος στον κόσμο* [| ο *~ του στα 200 μ. ήταν 21 "* · ΦΡ. σε *χρόνορεκόρ* σε πολύ λίγο χρόνο, πολύ λιγότερο από τον αναμενόμενο, τον συνήθη: *χθες δεν βρήκα κίνηση στον δρόμο* κι *έφθασα σπίτι ~* || *δουλέψαμε πολύ εντατικά και συστηματικά και τελειώσαμε το έργο -* 6. (ειδικότ.) το έτος (βλ.λ.): απο *χρόνο σε χρόνο οι νέοι* αλλάζουν || *χρόνο με τον χρόνο τα πράγματα γίνονται ολοένα και χειρότερα* || *πηγαίνω στο χωριό μου μια φορά τον -* || *~ μπαίνει ~ βγαίνει, η οικονο*

μική κατάσταση τής χώρας δεν βε/,τιώνεται || τα έργα θα συνεχιστούν ανελλιπώς όλο τον -, χωρίς ούτε μιας ημέρας διακοπή \\ ο προηγούμενος / ο επόμενος / ο μεθεπόμενος ~ [| το έθιμο αυτό υπάρχει από αμνημονεύτων ~ (δηλ. από πολύ παλιά) *|| από αρχαιοτάτων -χρόνια είχα να τον δω και τον συνάντησα σήμερα || βρε. πώς κερνούν τα ~!* συν. χρονιά· ΦΡ. (α) (ευχή) ***και τού χρόνου!*** μακάρι να εί- σαι καλά κ-αι να γιορτάσεις και το επόμενο έτος: *ωραία περάσαμε· άντε,* (Ι (παροιμ.-ειρων.) «*πάρ'* τον στον *γάμο σου. να σου πει ~*» (για όσους μιλούν εντελώς ασυλλόγιστα, λέγοντας πράγματα που είναι εντελώς ανάρμοστα για τη συγκεκριμένη περίσταση) (β) ***χρόνια πολλά!*** ευχή που δίνεται σε κάθε εορταστική περίσταση συν. έτη πολλά (γ) (κατάρα) ***κακό χρόνο να 'χεις!*** βλ. λ. *κακός* (δ) (κατάρα) ***να μη σ' εύρει*** ο ***χρόνος*** να πεθάνεις μέσα στο τρέχον έτος. να μη ζεις την άλλη χρονιά (ε) ***χρόνια και ζαμάνια*** πολλά χρόνια, πολύς καιρός:

έχω να τον δω || ~ έχω να πάω στου θέατρο (στ) ***αφήνω χρόνους*** φεύγω από τη ζωή. πεθαίνω: *ο παππούς μάς άφησε χρόνους* (ζ) (παροιμ.) ***όσα φέρνει η ώρα, δεν τα φέρνει ο χρόνος όλος*** σε μία και μόνη στιγμή μπορεί να επέλθει η μεγαλύτερη συμφορά (η) (παροιμ.) ***μέρας χαρά και χρόνου λύπη*** για κάθε στιγμιαία απόλαυση, που προκαλεί ταλαιπωρία για πολύ καιρό (θ) (παροιμ.) ***τα χρόνια φέρνουν τη φρό- νια*** (τη φρόνηση) όσο προχωρεί η ηλικία γίνεται κανείς σοφότερος (ι) ***τού χρόνου*** το επόμενο έτος: *~ σκεδιάζουμε να αγοράσουμε αυτοκίνητο* (Ι *από - θα ισχύσει η νέα φορολογική διάταξη για τα αντικειμενικά κριτήρια* (πβ. κ. λ. *εφέτος, πέρσι)* (ια) πάλι ***με χρόνους, με καιρούς, πάλι δικά μας θα 'ναι*** (ο τελευταίος στίχος από λαϊκό θρήνο για την Άλωση τής Πόλης, στον οποίο εκφράζεται η προσδοκία τής επανάκτησης των περιοχών που χάθηκαν) ως προτροπή σε κάποιον να κάνει υπομονή, έχοντας την ελπίδα ότι με την πάροδο τού χρόνου θα αποκτήσει πάλι αυτά που έχασε 7. μονάδα μέτρησης τής ηλικίας, έτος: *-Πόσων χρόνων / χρυνών είσαι: - Σαράντα ||* τον *επόμενο μήνα θα γίνω τριάντα χρόνων [| έχει μία κόρη δέκα χρόνων* 8. (στον πληθ.) ορισμένη χρονική περίοδος, εποχή: *συνέγραψε ιστορία* των *νεότερων χρόνων* II *αρχαίοι / ιστορικοί / προϊστορικοί ~* jj *οι Έλληνες υπέφεραν στα ~ τής Τουρκοκρατίας || τα πράγματα ήταν αλλιώτικα στα ~ μου*

(λογοτ.) *τα ~ τής θύελ^λας / τής φωτιάς / τής αθωότητας* συν. εποχή, περίοδος· φρ. (α) ***πέτρινα χρόνια*** περίοδος ταλαιπωρίας, βασάνων ή αποτυχιών (β) ***άγουρα χρόνια*** βλ. λ. *άγουρος* 9.***χρόνια*** (τα) (α) η ηλικία: *όταν είχα τα ~ σου. δούλευα από το πρωί μέχρι το βράδυ || τα ~ δεν κρύβονται* · φρ. ***παίρνουν (κάποιον) τα χρόνια*** γερνάει (κάποιος), μεγαλώνει πολύ στην ηλικία: *Γιατί δεν βγαίνεις να διασκεδάσεις λίγο; Λεν σε πήραν πια και τα χρόνια!* (β) (χωρίς άρθρο) για χρονικό διάστημα αρκετών ετα>ν, επί σειρά ετών: *~ τώρα διδάσκει σε σχολεία τής επαρχίας || ~ και ~ τριγυρνά στα ξένα* 10. γλωσσ. (α) γραμματική κατηγορία που περιλαμβάνει κάθε σχηματισμό των ρηματικών τύπων, ο οποίος δηλώνει τη χρονική βαθμίδα (παρελθόν - παρόν - μέλλον), κατά την οποία η ρηματική ενέργεια έλαβε, λαμβάνει ή θα λάβει χώρα: *στη Νέα Ελληνική οι - τού ρήματος είναι ο ενεστώτας, ο παρατατικός.* ο μέλλοντας (στιγμιαίος και εξακολουθητικός), ο αόριστος, *ο παρακείμενος, ο υπερσυντέλικος και ο συντε/.εσμένος μέλλοντας || ενεστωτικός / με/,λοντικός / συντελικός* (βλ.λ.) */ παρελθοντι- κός* - jj *αρκτικός / ιστορικός ~ || περιφραστικός / απλός ~ || συντελεσμένοι χρόνοι* (βλ. λ. *συντελώ)* (β) η ποσότητα φωνήεντος ή συλλαβής στην προσωδία: *μακρός / βραχύς ~*· φρ. (α) ***ακολουθία των χρόνων*** βλ. λ. *ακολουθία* (β) ***αντιμετάθεση χρόνου / αντιμεταχώρηση*** βλ. λ. *αντιμεταχώρηση* 11 - ML·ΓΓ. η ελάχιστη μονάδα, στην οποία διαιρείται μετρικός πους: *βραχύς* -12. ΜΟΥΣ. (α) μονάδα μετρήσεως τής χρονικής διάρκειας (αξίας, βλ.λ.) των φθογγοσημων· στην ευρωπαϊκή μουσική, συνηθισμένη μονάδα μέτρησης τού χρόνου είναι το τέταρτο, χρησιμοποιούνται όμως επίσης το μισό (αλά μπρέβε). το όγδοο και το δέκατο έκτο: *αυτή η νότα βαστάει (διαρκεί) τρεις ~* (β) θέση (μέρος) τού μουσικού μέτρου· διακρίνονται σε χρόνους ισχυρούς (θέσεις, βλ.λ.) και χρόνους ασθενείς (άρσεις, βλ.λ.): *πρώτος - τού μέτρου* (γ) το μέτρο, η βάση τής περιοδικής ρυθμικής διάρθρωσης ενός μουσικού κομματιού: αυτό το *κομμάτι* είναι σε *χρόνο 3/4* (δ) ρυθμική αγωγή, κοινώς τέμπο: *~ αργός / γρήγορος* (ε) (στη βυζαντινή μουσική) η καταμέτρηση τού μουσικού διαστήματος κατά την απαγγελία (εκτέλεση, ψάλσιμο) των μουσικών φθόγγων εκτελείται με ισόχρονες κινήσεις τοϋ χεριού προς τα πάνω *(άρσις)* και προς τα κάτω *(θέσις)* 13. ΓΗΩΛ. μονάδα μέτρησης τής ηλικίας το>ν γεωλογικών σχηματισμών, η οποία αντιπροσωπεύει συγκεκριμένο χρονικό διάστημα κατά το οποίο αποτέθηκε ορισμένη επαλληλία πετρωμάτων · 14. μονάδα μέτρησης τού κύκλου λειτουργίας μιας μηχανής. - - (υπκ.) **χρονάκια** (τα) (βλ.λ.) κ. **χρονάκος** (ο) (σημ. 6). ςχολιο λ. *βράκος, εγώ, πεθαίνω. ποιόν.*

[ετυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Έχει προταθεί η ανάλυση *χρ-όνος* (με επί- θημα *-όνος*, πβ. κ. *θρ-όνος. κλ-όνος)* < *ghr-onos. που ανάγεται στη μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *gher- «αποκτώ, κρατώ» (βλ. κ. *χόρτος).* με τη σημ. τού χρόνου που μας περιβάλλει (άποψη σημασιολογικώς δυσχερής). Η επιχειρηθείσα σύνδεση με το ρ. *κείρω «κόβω»* προσκρούει στην έννοια τής διάρκειας που κυριαρχεί στη λ. χρόνος. Τέλος, συζητείται η σύνδεση με τα αβεστ. zrvan-. zriin- «χρόνος, διάρκεια» (< J.E. *grc/*ger- «ώριμος, παλιός»), καθώς και με την ετυμολ. οικογένεια τού ουσ. *γέρων*, αλλά η μορφολογική και σημασιολογική απόσταση είναι μεγάλη. Η λ. δήλωσε εξαρχής τόσο την έννοια τού χρόνου γενικά όσο και συγκεκριμένες περιόδους του (συνοδευόμενη από προσδιοριστικά). Επίσης αρχ. είναι η σημ. «ηλικία», ενώ μτγν. είναι ο γραμμ. όρος. Στην ίδια περίοδο εμφανίζεται και η σημ. «έτος». Εξάλλου, μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι <ορ. σε ανύποπτο *χρόνο* (< γαλλ. en temps insoupgonnable), *κερδίζω / κάνω χρόνο (< γαλλ.* gagner / perdre du temps), ο *χρόνος είναι χρήμα* (< αγγλ. time is money) κ.ά.|.

Τα ονόματα των χρόνων τού ρήματος. Γιατί λέμε *αόριστο* τον πιο ορισμένο χρόνο τού ρήματος: Τι σημαίνει *παρατατικός* ή *ενεστώτας*; Οι ονομασίες στους χρόνους τού ρήματος ανάγονται στους στωικούς και συνδέονται εν μέρει με μια φιλοσοφική θεώρηση τύ χρόνου. Για τους στωικούς οι χρόνοι τού ρήματος διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, τους «ώρισμένους» και τους «άορίστους». *Ορισμένοι* είναι κυρίως οι χρόνοι που συνδέονται με το *παρόν* και με τη διάκριση *συνέχειας / επανά/.ηψης* ή μη (ό,τι είναι γνωστό ως *ποιόν ενεργείας).* Οι υπόλοιποι χρόνοι είναι *αόριστοι*, δηλ. μη παροντικοί και μη αποτελούντες χαρακτηριστικά δείγματα τής αντίθεσης στο ποιόν ενεργείας. Δύο είναι οι αόριστοι χρόνοι: ο *παρωχημένος* (= παρελθοντικός) *αόριστος*, ο οποίος επικράτησε να ονομάζεται αόριστος, και ο *αόριστος μέλλων.* που είναι γνωστός απλώς ως μέλλων. Οι ορισμένοι χρόνοι διακρίθηκαν περαιτέρω ως προς το ποιόν ενεργείας σε ατελείς ή παρατατικούς (για συνεχείς / επαναλαμβανόμενες πράξεις) και σε τέλειους ή συντελικούς (για συντελεσμένες / τελειωμένες πράξεις)· ως προς τη χρονική βαθμίδα διακρίθηκαν σε ενεστώτες (παροντικούς) και παρωχημένους (παρελθοντικούς) χρόνους. *Ώρισμένος ατελής ένεστώς* ήταν τυ πλήρες όνομα τού ενεστώτα. *Ώρισμένος παρατατικός παρωχημένος* ήταν τυ πλήρες όνομα τού παρατατικού. *Ώρισμένος τέλειος ένεστώς* ή *ένεστώσα συντέλεια* ήταν το όνομα τού (μετέπειτα αποκληθέντος) παρακειμένου (ο χρόνος που «παράκειται» - μία όχι πολύ δηλωτική ονομασία), ενώ ο *ώρισμένος τέλειος παρωχημένος* δεν είναι άλλος από τον υπερσυντέλικο (< υπερ-συντελι κός).

-χρονος, -η. -ο β' συνθετικό για τυν σχηματισμό λέξεων που δηλιό- νουν: 1. αυτόν που έχει ηλικία συγκεκριμένου αριθμού ετών: *δεκαπε- ντάχρονος μαθητής 2.* αυτόν που διαρκεί συγκεκριμένο αριθμό ετών: *τριαντάχρονη κατοχή* 3. αυτόν που λειτουργεί σε συγκεκριμένο αριθμό χρόνων (βλ. λ. *χρόνος*, σημ. 14): *δίχρονη μηχανή.* |ΕΤΥΜ. Β' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. *δί-χρονος* «αυτός που διαρκεί δύο χρονικές μονάδες», η σημερινή σημ. μεσν.. *πεντάχρονος*, ομοίως), πυυ πρυέρχεται από τυ αρχ. *χρόνος*]. **χρονοτριβώ** ρ. αμετβ. |αρχ.[ίχρυνυτριβείς... | χρονοτρίβησα} καθυστερώ αδικαιολόγητα να πρυβώ σε πράξη, ενέργεια κ.λπ., ξοδεύω τον χρόνο μου άσκοπα: *κάνε τη δουλειά σου. χωρίς να χρονοτριβείς* συν. αργοπορώ. χασομερώ, χάνω τον χρόνο μου λντ. σπεύδω, επείγομαι.

χρονοτριβή (η), **χρονοχρέωση** (η) |-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.) η χρέωση αστικής τη- λεφο)νική£ συνδιαλέξεως ανάλογα με τον χρόνο τής διάρκειάς της. **χρυσαετος** (ο) Ιμτγν.Ι αετός με χρυσοκίτρινη απόχρωση στο κεφάλι και στυν αυχένα, με πλατιά φτερά και τετράγωνη υυρά, που φωλιάζει σε απόμερες βραχώδεις υρυσειρές. **χρυσαλλίδα** (η) **1.** ΖΩΟΛ. η νύμφη των λεπιδόπτερων εντόμων, συνήθ. μαζί με τυ κυυκυύλι της: *χρειάζονται πολλές ημέρες, για να γίνει η* - πεταλούδα 2. (συνεκδ.-λογοτ.) η πεταλούδα (βλ.λ.).

Ιετυμ. < αρχ. *χρυσαλ/ας. -ίδος < χρυσ(ο)-* + παραγ. επίθημα *-αλλίς*, πβ. κ. *θρυ-αλλίς*\.

χρυσαλοιφή (η) μείγμα σκόνης χρυσού ή χαλκού με νερό που περιέχει κόμμι, το υπυίυ χρησιμοποιείται για την επιχρύσωση αντικειμένων.

χρυσάνθεμο (το) {-ου κ. -έμου | -ων κ. -έμων) πώδες καλλωπιστικό φυτό που καλλιεργείται σε κήπους και πάρκα για τα μεγάλα και εντυπωσιακά κίτρινα, λευκά ή κόκκινα άνθη του: *η χώρα των χρυσανθέμων*(η ja;cu)via).

[Ι-ΤΥΜ. < μτγν. *χρυσάνθεμον < χρυσ(ο)-* + *άνθεμον< άνθος].* **Χρυσάνθη** (η) γυναικείυ όνομα.

Χρύσανθος (ο) {-ου κ. -άνθουί **1.** όνομα μαρτύρων, πατριαρχών και επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < *χρυσ(ο)-* + *άνθος].*

Χρυσαυγή (η) γυναικείυ όνομα.

χρυσαυγή (η) (λογοτ.) η χρυσή αυγή (βλ.λ.), η ώρα λίγο πριν από το ξημέρωμα, όταν ο υυρανός παίρνει χρυσό χρώμα πρυς την πλευρά τής ανατολής ΣΥΝ. ροδαυγή, ροδοχάραμα, **χρυσαυγής,** -ής, -ές Ιαρχ.] Ιχρυσαυγ-ούς | -είς (ουδ. -ή)) (λόγ.) αυτός που λάμπει σαν το χρυσάφι, πυυ εκπέμπει χρυσές ακτίνες: *~ κόμη* ΣΥΝ. χρυσαφένιος, χρυσαφής αντ. αμαυρός, σκοτεινός, θαμπός. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **χρυσαυγιτης** (ο) {χρυσαυγιτών| μέλος τής ακροδεξιάς εθνικιστικής οργάνωσης «Χρυσή Αυγή». – **χρυσαυγίτικος,** -η. -ο. **χρυσαφένιος,** -ια. -ιυ **1.** αυτός πυυ είναι κατασκευασμένος από χρυσάφι, αυτός που αποτελείται από χρυσό ή περιέχει χρυσό (βλ.λ.): *~ κόσμημα / τάμα ι αφιέρωμα / στο/Αδι* ΣΥΝ. μαλαματένιος, χρυσός 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει τυ χρώμα και τη λάμψη τύ χρυσυύ. που χρυσίζει: *~ μαλ/.ιά / ανταύγεια.* Επίσης **χρυσαφής,** -ιά, -ί (σημ. 2). jF.T VM. < *χρυσάφι* + παραγ. επίθημα *-ένιος*, πβ. κ. *μολυβ-ένιος*\. **χρυσάφι** (το) {χρυσαφ-ιού | -ιών) **1.** πολύτιμο μέταλλο με λαμπερό κίτρινυ χρώμα, από το οπυίυ κατασκευάζονται πολύτιμα αντικείμενα· ο χρυσός (βλ.λ.): *ψάχνω για! Βρίσκω ~ || η λάσπη τού ποταμού περιέχει -*1| <5fv *θα το έκανα (ούτε) για ό/.ο το - τής γης* 2. (συνεκδ.) μεγάλος πλούτος, χρήματα: *κολυμπάει στο -.*

| είυμ. < μτγν. *χρυσάφιον* < αρχ. *χρυσός* + υποκ. επίθημα *-άφιον*. πβ. κ. *χωρ-άφιον*\.

χρυσαφικό (το) (λαϊκ.) **1.** κόσμημα ή στολίδι από χρυσό: *πρόσεξες το χρυσαφικό που είχε στον λαιμό της; 2. χρυσαφικά* (τα) το σύνολο των χρυσών κοσμημάτων και στολιδιών που έχει κάποιος: *της έκλεψαν τα ~ της.*

χρυσελεφάντινος, -η, -υ Ιμτγν.Ι αυτός που είναι κατασκευασμένος από χρυσό και ελεφαντόδοντο: *το - άγαλμα τού Διός* (στην Ολυμπία) - *τής Αθηνάς* (στον Παρθενώνα).

Χρυσή (η) 1. όνομα αγίων γυναικών τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 2. γυναικείο όνομα. Επίσης Χρύσα.

[**liΤΥΜ.** αρχ. κύρ. όν. < επίθ. *χρυσός].* χρυσή (η) (λαϊκ.) πάθηση τού ήπατος, υ ίκτερος (βλ.λ.) · ΟΡ. *βγάζω τη χρυαή* παθαίνω ίκτερο.

[ΕΤΥΜ. Ουσιαστικοπ. θηλ. τού αρχ. επιθ. *χρυσός* / **-οϋς].** χρυσηλασία (η) Ιχωρ. πληθ.} (λόγ.) η κατεργασία τού χρυσού με σφυρηλασία.

χρυσήλατος, -η. -ο (λόγ.) αυτός πυυ έχει κατασκευαστεί από σφυ- ρηλατημένο χρυσό: ~ *λατρευτικό αντικείμενο* / *λαβή σπαθιού.*

(ΠΤΥΜ. αρχ. < *χρυσ(ο)-* + *-ήλατος* (με έκταση τού αρκτικού φωνήεντος εν συνθέσει) < *έλαύνω* (πβ. κ. *έλατός)*\. χρυσίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [αρχ.Ι {χρύσισα} (λαϊκ.) ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάτι) να μοιάζει με χρυσό, του προσδίδω το χρώμα και τη λάμψη τού χρυσού ♦ 2. (αμετβ.) λάμπο) σαν χρυσός (βλ.λ.), έχω το χρώμα και τη λάμψη τού χρυσού: *ο ουρανός χρυσίζει* |] *τα χωράφια με τα στά- χυα χρύσιζαν στο φως τού ήλιου.* χρυσικός *(ο)* (λαϊκ.) ο χρυσοχόος.

[**liΤΥΜ.** < μτγν. επίθ. *χρυσικός* «από χρυσό» < αρχ. *χρυσούς*|. χρυσίο (το) (λόγ.) 1. (αρχικά) κομμάτι χρυσού 2. (συνεκδ.) νόμισμα από χρυσό, χρυσός κομένος σε νομίσματα 3. (γενικά) ποσότητα χρυσών νομισμάτων, πολλά χρήματα, πλούτος: Κουλοί *τού χρυσίου.* Επίσης χρυσικό.

i.ΕΤΥΜ. < αρχ. *χρυσίον,* υπυκ. τού *χρυσός*|.

Χρύσιππος (ο) i-ου κ. -ίππου} αρχαίυς στωικός φιλόσοφος από την Κιλικία (280-207 π.Χ.).

[ΕΤΥΜ. αρχ. κύρ. όν. < *χρυσός* **+** *ΐππος*\. χρυσό- **κ.** χρυσό- **α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι: 1. περιέχει ή είναι κατασκευασμένο από χρυσό:** *χρυσό-βεργα, χρυσο-κέντημα* 2. **σχετίζεται με τον χρυσό:** *χρυσο-θήρας. χρυσο-πληρώνω* 3. **μοιάζει με το χρώμα τού χρυσού, έχει κίτρινο χρώμα:** *χρυσο-μάλλης, χρυσό-λιθος.*

(ΠΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *χρυσός* (]3λ.λ.)].

ΧρυσοβαλΧαντης (ο) (συνήθ. υρθ. *Χρυσοβα?.άντης)* ανδρικό όνομα. Επίσης (καθημ.) Βαλλάντης (συνήθ. ορθ. *Βαλάντης).*

[ΕΓΥΜ. <-*χρυσός* **+** *-βαλλάντης* **<** *βαλλάντιο* **(βλ.λ.)].** χρυσοβάφω **ρ. μετβ. {χρυσο(έ)βαψα, χρυσοβά-φτηκα. -μμένος} (λαϊκ.) βάφω (κάτι) με χρυσό χρώμα, του δίνω τη λάμψη τού χρυσού: ο** *ήλιος χρυσοβάφει τον ουρανό κατά την ανατολή* **ΣΥΝ. χρυσίζω.** χρυσόβεργα **(η) Ιχρυσοβεργών} (λαϊκ.) χρυσή βέργα, ράβδος χρυσού.**

χρυσόβιβλος (η) i 18931 {χρυσοβίβλ-ου | -ων. -ους} (λόγ.-παλαιότ.) το βιβλίο στο οποίο καταγράφονταν τα ονόματα των ευγενών κάθε τόπου **ΣΥΝ.** λίμπρυ ντ' όρυ. Ηπίσης χρυσή βίβλος (βλ. λ. *βίβλος).*

[ΕΤΥΜ. Από̱δ. τού ιταλ. libro d' oro|. χρυσόβουλλο **(το) (στο Βυζάντιο) επίσημο αυτοκρατορικό διάταγμα. τυ οποίυ έφερε τη χρυσή σφραγίδα τού αυτοκράτορα, για να πιστοποιείται η γνησιότητά του.**

{ΕΤΥΜ. < μεσν. *χρυσόβου/.λον.* **ουσιαστικοπ. ουδ. τού επιθ.** *χρυσό- βουλλος* **<** *χρυσός* **+** *-βουλλος* **<** *βούλ?.α* **«σφραγίδα» (βλ.λ.)].** χρυσογέρακας **(ο) Ιχωρ. γεν. πληθ.} γεράκι με κιτρινωπή απόχρωση στον λαιμό και στο κεφάλι, που κυνηγά μικρά πουλιά και φωλιάζει ανάμεσα στα βράχια.** χρυσογραφία **(η) {χρυσογραφιών} (συνήθ. σε χειρόγραφα) η γραφή των τίτλο)ν. των αρχικιόν γραμμάτων ή ολόκληρων χωρίων με χρυσά γράμματα.**

χρυσοδάκτυλος (ο) ως χαρακτηρισμός για κλέφτη ή ληστή, ο οποίος αφαίρεί επιδέξια μεγάλα ποσά ή αντικείμενα μεγάλης αξίας. **}ΕΤΥΜ.** Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. goldfinger, από το ομώνυμο μυθιστόρημα (1959) τού Αγγλου συγγραφέα Ian Fleming, το οποίο μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο ως μία από τις περιπετειώδεις ταινίες με κεντρικό ήρωα τον μυστικό πράκτορα 007 (Τζ. Μπόντ)]. χρυσοδένω ρ. μετβ. |χρυσόδε-σα. -θηκα. -μένος} 1. δένο) βιβλίο με κάλυμμα στολισμένο με χρυσά γράμματα και κοσμήματα: - γο *Ϊϊναγ- γέλιο* 2. συγκολλώ ή συναρμόζω μέρη κυσμήματυς με χρυσό ή προσαρμόζω πολύτιμο λίθο σε χρυσό κόσμημα,

χρυσόδετος, -η, -ο [αρχ.} 1. (για βιβλίο) ο δεμένος με κάλυμμα, τυ οποίο φέρει χρυσά γράμματα και κοσμήματα (πβ. κ. *πανόδετος, χαρτόδετος)* 2. (για πολύτιμο λίθο) προσαρμοσμένος σε χρυσό ή με χρυσό: - *διαιτάντι* **ΣΥΝ.** χρυσοκόλλητος,

χρυσοθηρας (υ/η) {χρυσοθηρών} 1. πρόσωπο που αναζητεί χρυσό (συνήθ. μεταλλεία χρυσού προς εκμετάλλευση ή αποθέσεις χρυσού στις όχθες των ποταμών): στα *μέσα τού 19ου αι. οι ~ συνέρρεαν κατά χιλιάδες στην Καλιφόρνια* 2. (μτφ.) πρόσωπο που αναζητεί επίμονα το χρήμα, που επιδιώκει να πλυυτίσει με κάθε τρόπο **ΣΥΝ.** τυχοδιώκτης. ― χρυσοθηρία (η) |1892], ^ **ΣΧΟΛΙΟ** λ. *προικοθήρας.*

I liΤΥΜ. μεσν. < *χρυσός* + *-Θήρας* ‹ *Θήρα* «κυνήγι»}, χρυσοκάνθαρος (υ) Ιμτγν.] 1χρυσοκανθάρ-ου | -ων, -ους} (λαϊκ.) 1. **ΖΩΟΛ.** σκαθάρι (βλ.λ.) με λαμπερό χρυσοπράσινο χρώμα 2. (μτφ.-χλευ- αστικά για πρόσ.) άνθρωπος πλούσιος και ξυπασμένος· (ειδικότ.) ο νεόπλουτος: *οι ~ αφεντάδες είχαν δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω στους υποτακτικούς τους.* χρυσοκάστανος, -η, -ο αυτός που έχει καστανό χρώμα με χρυσές ανταύγειες.

χρυσοκέντημα (το) {χρυσοκεντήμ-ατος [-ατα, -άτων} κέντημα που γίνεται με λεπτό χρυσό νήμα ή στριφτό χρυσό κορδόνι: *οι παραδο σιακοί ανδρικοί και γυναικείοι επενδύτες φέρουν χρυσοκεντήματα.* **χρυσοκεντητής** (ο). **χρυσοκεντήστρα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} τεχνίτης που ασχολείται με το χρυσυκέντημα, που κεντά υφάσματα, φορέματα, καπέλα κ.λπ. με χρυσή κλωστή συν. χρυσοποικιλτής. Επίσης **χρυσοκεντήτρια** (η), **χρυσοκέντητος,** -η, -ο [1856} κεντημένος με χρυσή κλωστή ή χρυσό κορδόνι: - *ύφασμα* / *φόρεμα* › *μαντήλι* / *καπέλο* ΣΥΝ. χρυσυκεντη- μένος. χρυσοποίκιλτος, χρυσοστόλιστος, χρυ- σοϊ̈ξαντος.

χρυσοκεντώ ρ. μετβ. [18471 {χρυσοκεντάς...} χρυσοκέντ-ησα, -ιέμαι, -ήθηκα. -ημένος} κεντώ με χρυσό νήμα ή χρυσό κορδόνι, φτειάχνω κεντήματα με χρυσή κλωστή σε ύφασμα: - *φόρεμα* › *μαντήλι.* **χρυσοκίτρινος,** -η, -ο [μτγν.[αυτός που έχει λαμπερό κίτρινο χρώμα, το χρώμα τού χρυσού: - *φύλλο* / *ύφασμα, φόρεμα.* **χρυσοκλωστή** (η) επίχρυση ή χρυσαφιά κλωστή, που χρησιμοποιείται στο κέντημα.

χρυσοκόκκινος, -η. -ο [μεσν.Ι **1.** αυτός πυυ έχει χρώμα κόκκινυ και που χρυσίζει: - *νήμα* / *φύ/λο* 2. (για υφάσματα ή ενδύματα) αυτός που έχει χρώμα πορφυρό και είναι στολισμένος με χρυσά κεντήματα ή κοσμήματα: ~ *φορεσιά.* **χρυσοκολλα** (η) Ιαρχ.} Ιχωρ. -γεν. πληθ.} Ι.λεπτότατυ φύλλυ χρυσυύ: *0ό?.ος σκεπασμένος με* - 2. γεωλ. ένυδρυ πυριτικό ορυκτό τού χαλκού με έντονο πρασινογάλαζο χρώμα και υαλώδη λάμψη, το οποίο θεωρείται ημιπολύτιμος λίθος, **χρυσοκόλλητος,** -η. -ο Ιαρχ.} **1.** (για πολύτιμους λίθους) αυτός που έχει συγκολληθεί με χρυσύ ή σε χρυσύ: ~ *διαμάντι* συν. χρυσόδετος 2. διακυσμημένος με χρυσάφι ΣΥΝ. χρυσοποίκιλτος. χρυσυπλούμι- στος, χρυσοστόλιστος, **χρυσοκονδυλιά** [μεσν.Ι κ. **χρυσοκοντυλιά** (η) **1.** (στη μεταβυζαντινή αγιογραφία) η διακύσμηση με χρυσύ των πτυχώσεων στα ενδύματα των αγίων 2. η διακύσμηση παλαιών, πολύτιμων χειρυγράφων με χρυσά γράμματα, κοσμήματα και μικρογραφίες 3. (συνεκδ.) χρυσό κύσμημα σε εικόνα ή χειρόγραφο. ― **χρυσοκονδυλιστής** κ. **χρυσο- κοντυλιστής (ο).**

χρυσόλιθος (ο) [μτγν.] Ιχρυσολίθ-υυ | -ων, -ους} γεωλ. πυριτικό ορυ- κτύ τού σιδήρου και τού μαγνησίου με λαμπερύ κιτρινυπράσινυ χρώμα.

χρυσομάλλης, -α (λαϊκύτ. -ού κ. -ούσα). -ικο {χρυσομάλληδες} (λαϊκ.) αυτός που έχει ξανθή κόμη. η οποία χρυσίζει, ξανθά και λαμπερά μαλλιά: *χρυσομαλλούσα κοπε/λά.* **χρυσόμαλλος,** -η. -ο Ιαρχ.] αυτύς που έχει χρυσύ μαλλί, χρυσύ τρί- χωμα: *το ~ δέρας* (βλ.λ.). **χρύσόμυγα** (η) [1836| {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) κάθε δίπτερο έντομο με φτερά που χρυσίζουν, **χρυσόνημα** (το) [μεσν.] {χρυσονήμ- ατος | -ατα. -άτων} νήμα από χρυσύ ή επιχρυσωμένο άργυρυ, που χρησιμυπυιείται για τη διακό- σμηση υφασμάτων, καπέλων κ.λπ. **χρυσόξανθος,** -η. -υ [1883[αυτός που έχει χρώμα ξανθό που χρυσίζει: ~ *μαλλιά* ΣΥν χρυσοκίτρινος. χρυσαφένιυς. **χρυσόπλεκτος,** -η,-υ [1815[κ. **χρυσόπλεχτος** πλεγμένος ή υφα- σμένος με χρυσά νήματα, χρυσή κλωστή: - *σάλι* συν. χρυσοπλεγμένος, χρυσοΰφαντος. χρυσοπλούμιστος, χρυσοστόλιστος, **χρυσοπλέκω** ρ. μετβ. ίχρυσόπλε-σα. -χτηκα, -γμένυς! πλέκω με χρυσά νήματα ή παρεμβάλλω στην πλέξη χρυσά νήματα (πβ. *χρυσοκεντώ).*

χρυσόπλεχτος, -η. -υ ♦ χρυσόπλεκτυς

χρυσοπληρώνω ρ. μετβ. {χρυσυπλήρω-σα. -θηκα. -μένυς) πληρώνω (κάτι) πυλύ ακριβά, καταβάλλω εξαιρετικά μεγάλο αντίτιμυ για να το αποκτήσω: *χρυσοπλήρωσε τον ξένο παίκτη, για να τον φέρει στην ομάδα* || *ωραία παπούτσια, αλλά τα χρυσοπλήρωσα.* **χρυσοπλουμίζω** ρ. μετβ. {χρυσυπλούμισ-α, -τηκα. -μένος} διακοσμώ (ύφασμα) με χρυσά νήματα ή σιρίτια: ~ *φορεσιά* συν. χρυσοκεντώ, χρυσυστολίζω.

χρυσοπλούμιστος, -η, -ο διακοσμημένυς με χρυσά νήματα, σιρίτια ή ελάσματα: - *φορεσιά* / *καριοφίλι* ΣΥΝ. χρυσυπλουμισμένος, χρυσοποίκιλτος, χρυσοστόλιστος, (για ύφασμα) χρυσυκέντητος, χρυσοΰφαντος.

χρυσοποικιλτής (ο) [1891} τεχνίτης ειδικύς στη διακύσμηση υφασμάτων και ενδυμάτων με χρυσά νήματα ή σιρίτια ΣΥΝ. χρυσοκεντητής.

χρυσοποικιλτικός, -ή. -ό [1888} αυτός που σχετίζεται με τον χρυ- συπυικιλτή και την τέχνη τυυ: ~ *βελόνα* / *κλωστή.* **χρυσοποίκιλτος,** -η, -ο (λόγ.) διακοσμημένος με χρυσό, με χρυσά νήματα, ελάσματα, σιρίτια κ.λπ.: - *φορεσιά* / *λαβή σπαθιού* / *άρματα* συν. χρυσυπλούμιστος, χρυσοπλουμισμένος, χρυσοστόλιστος, χρυσοκόλλητος.

[ετυμ. μτγν. < *χρυσό-* + *ποικιλτός* < *ποικίλ/.ω\.* **χρυσοπόρφυρος,** -η, -υ Ιμεσν.] αυτός που έχει χρώμα πορφυρό, κύκκινο με χρυσές αποχρώσεις: - *ηλιοβασίλεμα.*

χρυσοπράσινος, -η. -ο [μεσν.] αυτύς πυυ έχει χρο')μα πράσινυ που χρυσίζει, που εκπέμπει χρυσές ανταύγειες: ~ *φύλλο ι πουλί.* **χρυσός** (ο) {χωρ. πληθ.Ι **1.** χιμ. στοιχείυ πυυ ανήκει στα μέταλλα (σύμβολο Au), απαντά σε καθαρή μορφή στη φύση, μπορεί εύκολα να σφυρηλατηθεί. δεν οξιδώνεται στον αέρα ή στο νερύ και έχει λαμπερό κίτρινο χρώμα· είναι το γνωστότερο από τα πολύτιμα μέταλλα και χρησιμοποιείται από πολύ παλιά για την κατασκευή πυλύτιμων αντικειμένων και για την κυπή νομισμάτων (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ΙΙΙΝ.): *κόσμημα* / *στολίδι φτειαγμένο από* ~ || *καθαρός* / *ατόφυος* ~ || *φλέβα ι ράβδος χρυσού* [| *πέρασε λαθραία ένα εκατομμύριο δολάρια σε* -1| ra αποθέματα χρυσοί; *μιας χώρας* [[*ήθε?.ε τόσο* πολυ *αυτό* τον *πίνακα,*

π ου π/.ήρωσε το βάρος του σε ~ για να τον αποκτήσει' **φρ. (α)** *αντίκρισμα χρυσού* βλ. λ. *αντίκρισμα* (β) (παροιμ.) *ό,τι λάμπει δεν είναι*

χρυσός βλ. λ. *λάμπω* 2. (συνεκδ.) γενικότ. ο χρηματικός πλούτος: *ο ~ είναι ένας πανίσχυρος σύγχρονος θεός* ΣΥΝ. χρυσάφι, χρήμα, περιουσία 3. (μτφ.) καθετί πολύτιμο ή πολύ αγαπητό: (παροιμ.) *«η σιωπή είναι ~»* || *τα λόγια σου είναι ~ για μένα·* ΦΡ. *μαύρος χρυσός* το πετρέλαιο.

[ΕΤΥΜ. αρχ. (ήδη μυκ. ku-ru-so), σημιτ. δάνειο, πβ. εβρ. hariis. ακκαδ. humu, φοιν. hrs. Δεν φαίνεται πιθ. η εκδοχή της ύπαρξης τ. **χυρυσό-* (όπως φαίνεται από το μυκ. ku-ru-so) > *χρυσός* (με συγκοπή), αφού η γρ. τού μυκ. τ. είναι αμφίβολη. Είναι ενδιαφέρον ότι οι άλλες Ι.Ε. γλώσσες χρησιμοποιούν συγγενείς λ. για τον χρυσό, που ανάγονται είτε στην **Ι.Κ.** ρίζα "ghel- «χρυσίζω, λάμπω» (λ.χ. σανσκρ. hiranya-. αγγλ. gold. γερμ. Gold κ.ά.) είτε σε Ι.Ε. τ. με τη σημ. «χρυσός» (λ.χ. λατ. aurum > γαλλ. or. τοχ. was, αρχ. πρωσ. ausis)J.

χρυσός, -ή, -ό **1.** αυτός που έχει κατασκευαστεί από χρυσάφι ή απυ- τελείται από χρυσάφι: *- κόσμημα ' δαχτυλίδι / ρολόι / αλυσίδα / κορνίζα / σκεύος* συν. χρυσαφένιος, μαλαματένιος· ΦΡ. (μτφ.) (α) *τρώω με χρυσά κουτάλια* ζω πολύ πλούσια, έχω μεγάλο πλούτο: *αν πάρουμε* και *αυτή τη δουλειά, μετά Θα τρώμε με χρυσά κουτάλια* (β) **χρυσός** *αιώνας* (λόγ. *χρυσούς αιών) / χρυαή εποχή* περίοδος μεγάλης οικονομικής, κοινωνικής και ιδ. πολιτιστικής και πνευματικής ακμής: *ο χρυσούς αιών τού Περικλέους* jj *η χρυσή εποχή τού Χό/.λυγουντ* (γ) *χρυσή βίβλος* η χρυσόβιβλος (βλ. λ. *βίβ/.ος)* (δ) *χρυσοί γόμοι* η πεντηκοστή επέτειος των γάμων (πβ. κ. *αργυροί γάμοι.* λ. *αργυρός)* (ε) *χρυσό ιωβηλαίο* η πεντηκοστή επέτειος από την ενθρόνιση ηγεμόνα ή αρχιερέα (στ) *χρυσός κανόνας* (λόγ. *χρυσούς κανών)* (i) οικον. νομισματικό σύστημα, κατά το οποίο υπάρχει σταθερή σχέση ανάμεσα στην αξία ορισμένης ποσότητας χρυσού και στην αξία τής νομισματικής μονάδας, δηλ. ο χρυσός χρησιμοποιείται ως βάση για τον προσδιορισμό τής αξίας τής νομισματικής μονάδας (ii) (μτφ.) ο βασικός κανόνας, ο κανόνας τον οποίο πρέπει οπωσδήποτε να ακολουθεί κανείς (ζ) *(μτφ.)χρυσή τομή* (i) μαθ. η διαίρεση ευθύγραμμου τμήματος σε δύο (άνισα) μέρη έτσι. ώστε το τετράγωνο τού μήκους τού ενός να ισούται με το γινόμενο τού μήκους τού άλλου επί το μήκος ολόκληρου τού ευθύγραμμου τμήματος· λέγεται και *θεία τομή.* επειδή η αναλογία αυτή θεωρείται ως αρχή τού ωραίου στη φύση (ii) (μτφ.) η καλύτερη λύση σε πρόβλημα, αυτή που γίνεται αποδεκτή από όλες τις πλευρές: *η εύρεση τής ~ στο θέμα τής απεργίας* (η) *κάνω (κάποιον) χρυσό* θερμοπαρακαλώ (κάποιον), τον ικετεύω: *τον έκανα χρυσό να έλθει μαζί μας. αλλά δεν δέχθηκε* ΣΥΝ. κάνω (κάποιον) Χριστό (θ) (μτφ.) *χρυσή ευκαιρία* η πιο μεγάλη ευκαιρία για να γίνει κάτι. από αυτές που σπάνια δίνονται σε κάποιον (ι) *χρυσή μετριότητα* (λατ. aurea mcdiocritas. Οράτιος *Ωδαί* 2. 10. 5) για (κάποιον/κάτι) που ακολουθεί τον μέσο όρο και δεν έχει κανένα σοβαρό ελάττωμα ούτε όμως και χάρισμα, με αποτέλεσμα να μην προκαλεί το ενδιαφέρον (ια) αθλ. *χρυσό μετάλλιο* το μετάλλιο που απονέμεται στον πρώτο νικητή αθλητικών αγώνων: *κατέκτησε το ~ στην άρση βαρών 2.* (κατ' επέκτ.) αυτός που φέρει επικάλυψη από χρυσό ή είναι στολισμένος με χρυσάφι: *~ άμφια / μανδύας* συν. χρυσαφένιος 3. (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει το χρώμα και τη λάμψη τού χρυσού: *- κλωστή / κορνίζα* y *~ μαλλιά* ΣΥΝ. χρυσοκίτρινος, χρυσόξανθος, χρυσαφής. χρυσαφένιος **4.** (μτφ. για πρόσ.) αυτός που έχει καλούς και γλυκούς τρόπους, αγαθά αισθήματα ή/και πολλά προτερήματα και γΓ αυτό είναι πολύ αγαπητός: *η κόρη της έχει παντρευτεί ένα ~ παιδί* || *~ γυναίκα η μητέρα σου* || (κατ' επέκτ.) *~ καρδιά* συν. καλός, ευγενικός, αξιαγάπητος. προσφιλέστατος αντ. τραχύς, κακός, σκληρός· φρ. *χρυσέ / χρυσή / χρυσό μου, σου* κ.λπ. (αρχ. προσφώνηση) προσφώνηση προς προσφιλές και οικείο πρόσωπο: *έλα εδώ. χρυσό μου!* || *« Βρε καλέ μου, βρε χρυσέ μου» του λέω. τίποτε εκείνος! Αμετάπειστος!* **5.** (μτφ.) αυτός που έχει μεγάλη αξία και σημασία, που αποφέρει σημαντικό κέρδος, ωφέλεια: *Θα συνεργαστούμε με αυτόν και θα κάνουμε ~ δουλειές* (πολύ κερδοφόρες επιχειρήσεις) || *~ φωνή / λόγια* συν. πολύτιμος, χρήσιμος, ωφέλιμος· φρ. αθλ. *χρυσή αλλαγή* (στο ποδόσφαιρο) ο αναπληρωματικός παίκτης που αντικαθιστά κατά κανόνα έναν βασικό και συμβάλλει καθοριστικά στην επιτυχή έκβαση τού αγώνα: *υ Φέρ· κλαφ ήταν η ~ στη Λίβερπουλ· μόλις έμπαινε, έβαζε γκολ* 6. αυτός που έχει πάρει χρυσό μετάλλιο (σημ. 1, ια) σε αγώνες: οι - ολυμπιο- *νίκες* II τα *~ παιδιά τού ελ/.ηνικού αϋ/.ητισμού.* Επίσης (λόγ.) **χρυσούς,** -ή. -ούν.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *χρυσούς* < *χρύσεος* (με συναίρεση και καταβιβα- σμό τού τόνου καθ' έλξη προς τις πλάγιες πτώσεις, δηλ. *χρυσ-έου* > *χρυσ-ού · χρυσούς*, πβ. κ. *σιδηρούς)* < *χρυσός* (βλ.λ.). Ορισμένες φρ. αποτελούν μεταφρ. δάνεια, λ.χ. *χρυσός αιώνας* (< γαλλ. I 'ago d'or), *χρυσός κανόνας* (< αγγλ. rhe golden rule), *χρυσή ευκαιρία* (< αγγλ. the golden opportunity), *χρυσή τομή* (< αγγλ. the golden mean) κ.ά.].

χρυσόσκονη (η)]χωρ. πληθ.) **1.** σκόνη χρυσού, που αποτελείται από πολύ μικρά ψήγματα: *έψαχναν στη λάσπη τού ποταμού για ~* 2. υποκατάστατο τής σκόνης αυτής από οποιοδήποτε υλικό που χρυσίζει: *~ χρησιμοποιείται στην αγγειοπλαστική, τη βιβλιοδεσία και σε άλλες εργασίες.*

χρυσοστεφάνωτος, -η. -ο **1.** στεφανωμένος με χρυσό στεφάνι, αυτός που φορά χρυσό στεφάνι: *~ άγιος 2.* (κατ' επέκτ.) αυτός που έχει στεφθεί με το χρυσό στεφάνι τής δόξας, πολύ ένδοξος: *~ στρατηγός* ΛΝΤ. αφανής.

χρυσοστολίζω ρ. μετβ. [.μεσον.) [χρυσοστόλισ-α, -τηκα. -μένος} διακοσμώ (κάτι) με χρυσό, το στολίζω με χρυσά νήματα ή κορδόνια, χρυσά ελάσματα, σιρίτια κ.λπ.: *χρυσοστόλιζαν τ'άλογά τους και πήγαιναν στο πανηγύρι* || *χρυσοστολισμένο τέμπλο* ΣΥΝ χρυσοπλουμίζω. χρυσοκεντώ.

χρυσοστόλιστος, -η, -ο Ιμεσν.] στολισμένος με χρυσάφι, αυτός που φέρει χρυσά ποικίλματα (στολίδια): *- εκκλησία / οροφή* || *~ βασίλισσα* Συν. χρυσοποίκιλτος, χρυσοπλούμιστος, χρυσοπλουμισμένος, χρυσοστολισμένος.

Χρυσόστομος (ο) {-ου κ. -όμου] **1.** προσωνυμία τού Αγίου Ιωάννη. Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και Πατέρα τής Εκκλησίας 2. όνομα επισκόπων τής Ορθόδοξης Εκκλησίας 3. ανδρικό όνομα.

[ετυμ. μτγν. < *χρυσό-* + *-στομος* < *στόμα].*

Χρυσόστομος, -η, -ο (λόγ.) αυτός που μιλά πολύ όμορφα (σαν να βγαίνουν από το στόμα του «χρυσά» λόγια)· κυρ. στην προτρεπτική ΦΡ. **πες τσ,** *χρυσόστομε!* καλά τα λες· για πρόσωπο που λέει πράγματα. τα οποία θα θέλαμε να πούμε, αλλά φοβούμαστε ή διστάζουμε.

|ΚΤΥΜ. μτγν. < *χρυσό-* + *-στομος* < *στόμα],* **χρυσοτυπία** (η> η χάραξη γραμμάτων ή σχεδίων επάνω) σε φύλλο χρυσού, η οποία συνηθίζεται στις ράχες ή στα εξώφυλλα βιβλίων. [ετυμ. < αρχ. *χρυσότυπος* «επενδεδυμένος με χρυσό» < *χρυσό-* + *τύπος].*

χρυσούλι (το) Ιχωρ. γεν.ί (οικ.-χαΐδευτ.) για αγαπητό πρόσωπο, συνήθ. νεαρής ηλικίας: γι κάνει το *~ μου:* **χρυσούς,** -ή, -ούν ► χρυσός

χρυσοϋφαντος, -η, -ο Ιμεσν.] αυτός που έχει υφανθεί με χρυσές κλωστές ή που έχει στολίδια από χρυσάφι: *- φορεσιά / ύφασμα* συν. χρυσόπλεκτος, χρυσοκέντητος, χρυσοποίκιλτος, χρυσοπλούμιστος, χρυσοστόλιστος.

χρυσοφόρος, -α (λόγ. -ος), -ο **1.** αυτός που περιέχει χρυσό: *- κοίτασμα/ χώρα / περιοχή / ποταμός* 2. (σπανιότ. για πρόσ.) αυτός που φορά χρυσά κοσμήματα και χρυσοποίκιλτα ενδύματα· γενικότ. πολύ πλούσιος 3. αυτός που αποφέρει τεράστια κέρδη: *«η αγορά οικοπέδων κοντά σε σταθμούς τού μετρό μπορεί να αποδειχθεί ~ επένδυση»* (εφημ.).

| κτυμ. (χρχ. < *χρυσός* + *-φόρος* < *φέρω].* **χρυσόφτερος,** -η. -ο αυτός που έχει χρυσά φτερά ή φτερά που μοιάζουν χρυσά: *~ άγγελος / έρωτας.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. *χρυσόπτερος* < *χρυσό-* + *-πτερος< πτερόν].* **χρυσόχαρτο** (το) |1894| πολύ λεπτό χαρτί χρυσού χρώματος που χρησιμοποιείται με διάφορους τρόπους στη διακόσμηση ή στη συσκευασία αντικειμένων (ειδικότ.) το χρυσάφι χαρτί που βρίσκεται μέσα στη συσκευασία τσιγάρων, σοκολατών κ.α.: *τρόφιμα τυλιγμένα* σε *~.*

χρυσοχέρης (ο) [μεσν.Ι [χρυσοχέρηδες!, **χρυσοχέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει μεγάλη επιδεξιότητα στα χέρια και είναι πολύ εργατικός, ώστε ό,τι και αν φτειάχνει, να γίνεται πολύ όμορφο και επιτυχημένο: *η γυναίκα του είναι ~.* **χρυσοχοείο** (το) Ιμτγν.] **1.** εργαστήριο κατεργασίας τού χρυσού για την κατασκευή κοσμημάτων και άλλων πολύτιμων αντικειμένων

κατάστημα στο οποίο πωλούνται κοσμήματα και διακοσμητικά αντικείμενα από χρυσό, άργυρο και άλλα πολύτιμα μέταλλα ΣΥΝ. κοσμηματοπωλείο.

χρυσοχοΐα (η) [μτγν.Ι]χο)ρ. πληθ.] η τέχνη τής κατεργασίας χρυσού και άλλων πολύτιμων μετάλλων για την κατασκευή κοσμημάτων και πολύτιμων διακοσμητικών αντικειμένων συν. χρυσοχοϊκή, **χρυσοχοϊκός,** -ή. -ό Ιαρχ.11. αυτός που σχετίζεται με τη χρυσοχοΐα ή/και τον χρυσοχόο: *~ εργαλείο / οίκος 2.* (ειδικότ.) *χρυσοχοϊκή* (η) η τέχνη τής κατεργασίας τού χρυσού, η χρυσοχοΐα (βλ.λ.). **χρυσοχόος** (ο/η) πρόσωπο που ασχολείται επαγγελματικά με τη χρυσοχοΐα (βλ.λ.), τεχνίτης ειδικευμένος στην κατεργασία τού χρυσού και άλλων πολύτιμων μετάλλων για την κατασκευή κοσμημάτων.

[ητυμ. αρχ. < *χρυσό-* + *-χόος* < *χέω].* **χρυσόψαρο** (το) (καθημ.) ψάρι τού γλυκού νερού, μετρίου μεγέθους και γκρίζου ή καστανού χρώματος, το οποίο στη φυσική του κατάσταση ζει στα ποτάμια και τρέφεται κυρ. με υδρόβια φυτά και μικρά καρκινοειδή, αλλά συχνότερα απαντά εξημερωμένο σε ενυδρεία, όπου και αποκτά, με τεχνητή επιλογή, όμορφο χρυσοκόκκινο ή λαμπρό λευκό χρώμα, **χρύσωμα** (το) Ιαρχ.Ι {χρυσώμ-ατυς | -ατα, -άτων} **1.** η κάλυψη επιφάνειας με φύλλα, σκόνη ή στρώμα χρυσού: το ~ των μεταλλικών αντικειμένων *τούς δίνει λάμψη και τα προστατεύει από τη σκουριά* ΣΥΝ. επιχρύσωση 2. (συνεκδ.) το λεπτό στρώμα χρυσού που καλύπτει την επιφάνεια των επιχρυσωμένων αντικειμένων 3. (κατ' επέκτ.) χρυσό κόσμημα ή ποίκιλμα, στολίδι από χρυσάφι: *γυάλιζε τα ~ τής επίσημης στολής του* 4. χρυσό σφράγισμα δοντιού, **χρυσώνω** ρ. μετβ. |χρύσω-σα. -θηκα. -μένος} **1.** επικαλύπτω επιφάνεια με λεπτότατο στρώμα χρυσού, με ούλλα χρυσού ή με χρυσόσκονη: *- κόσμημα / κορνίζα / εικόνα* ΣΥΝ. επιχρυσώνω, (λαικ.) μαλαματώνω- φρ. (μτφ.) *χρυσώνω το χάπι* βλ. λ. *χάπι 2.* στολίζω με χρυσά κοσμήματα ή ποικίλματα: *οι συγγενείς τού γαμπρού χρύσο)σαν τη νύφη* 3. προσδίδω σε κάτι χρυσαφιά όψη. το χρωματίζω με χρυσό χρώμα: *ο ήλιος χ<χρήλωνε στον ορίζοντα και χρύσωνε τη θάλασσα* 4. (μτφ. για πρόσ.) προσφέρω σε κάποιον πολύ μεγάλη αμοιβή, του δίνω πολλά χρήματα: *αυτήν δεν την παντρεύομαι, που να με χρυσώσουν!* (δηλ. όσα χρήματα, όση προίκα και αν μου δώσουν) ΣΥΝ. χρυσοπληρώνω 5. (μτφ. για πρόσ.) παρακαλώ θερμά κάποιον, τον ικετεύο): *τον χρύσωσα να μείνει μαζί μας, αλλά δεν ήθε'λε* ιυν. θερμοπαρακαλο). κάνω χρυσό. - **χρύσωση** (η) |μτγν.|.

[ΛΤΥ.Μ. < αρχ. *χρυσό) (-όω)* < *χρυσός* (βλ.λ.)]. **χρυσωπός,** -ή. -ό (λόγ.) αυτός που μοιάζει με χρυσό ή που χρυσίζει, δηλ. που έχει χρώμα, όψη και λάμψη παρόμοια με τού χρυσού: *~ πρόσωπο / μαλλιά* συν. χρυσοκίτρινος, χρυσαφής.

(ετυμ. αρχ. < *χρυσός* + παραγ. επίθημα *-ωπός* (βλ.λ.)].

χρυσωρυχείο (το) Γμτγν.Ι **1.** ορυχείο χρυσού, μεταλλείο από το οποίο εξορύσσεται χρυσός (βλ.λ.) 2. (μτφ.) πηγή άφθονου πλουτισμού, οικονομική δραστηριότητα που αποφέρει μεγάλα κέρδη: *το μαγαζί αντό / η δονλειά αντή είναι*

χρυσωρύχος (ο) **1.** ο εργάτης χρυσωρυχείου (βλ.λ.) **2.** (γενικότ.) αυτός που ψάχνει στο χώμα ή στη λάσπη των ποταμών, για να βρει χρυσό συν. χρυσοθήρας. ** σχολιο λ. *σύνθετος.*

[ετυμ. αρχ. < *χρυσός* + *-ωρύχος* (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ορύσσω, πβ. κ. *άνθρακ-ωρύχος*|. **χρύσωση** (η) - * χρυσώνω

χρυσωτής (ο) |μτγν.|. **χρυσώτρια** (η) Ιμτγν.Ι {χρυσωτριών} τεχνίτης ειδικευμένος στην επικάλυψη αντικειμένων με λεπτό στρώμα χρυσού ή με χρυσά στολίδια: ~ *κοσμημάτων / βιβλιοδετείου* συν. (συχνότ.) επιχρυσωτής.

χρυσωτικός, -ή, -ό [1894] **1.** αυτός που σχετίζεται με το χρύσωμα: ~ *υλικό / εργαλείο* 2. (ειδικότ.) *χρυσωτικά* (τα) η αμοιβή τού χρυσωτή για. την εκτέλεση τής εργασίας του, τα έξοδα για τν χρύσωμα αντικειμένου.

χρώμα (το) {χρώμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.** η οπτική εντύπωση που προκαλείται στον οφθαλμό από την άμεση ή έμμεση αντανάκλαση φυσικού ή τεχνητού φωτός πάνω στην επιφάνεια των μη φωτεινών αντικειμένων: το *κόκκινο, το κίτρινο, το πράσινο και το μπλε ανήκουν στα βασικά* ~ || γο - *τού ουρανού* / των δέντρων / *τής θάλασσας* || τα ~ *τού φάσματος / τής ίριδας* (βλ.λ.) || *τι - έχουν τα μαλλιά της;* || *σκούρο / ζωηρό / ανοιχτό / μουντό / φωτεινό / ζεστό ! ψυχρό* - ΣΥΝ. χρωματισμός, απόχρωση· φι\ (α) *χάνω το χρώμα μου / κόβει το χρώμα μου* (i) (κυριολ. για πράγματα) αλλοιώνεται ο χρωματισμός μου: *με τον καιρό οι τοίχοι έχασαν το χρώμα τονς* συν. ξεθωριάζω (ii) (μτφ. για πρόσ.) γίνομαι ωχρός από ψυχική ταραχή ή σωματική αδυναμία: *μόλις το άκουσε. έχασε το χρώμα της* || *με την αρρώστια έχει κόψει το χρώμα του* ΣΥΝ. χλομιάζω, (λόγ.) ωχριώ (β) (μτφ.) *κάνω / παίρνω χρώμα* (i) (για φαγητά και γλυκά) αρχίζω να ψήνομαι και να ροδίζω: *το ψητό πήρε χρώμα* (ii) (για πρόσ.) αποκτώ υγιή όψη, συνέρχομαι: *τρώγε, για να δυναμώσεις, να πάρεις χρώμα* (iii) (για πρόσ.) σκουραίνει ή κοκκινίζει το δέρμα μου μετά από έκθεση στον ήλιο: *σήμερα έκανα ηλιοθεραπεία και πήρα χρώμα* 2. (κατ' επέκτ.) η χροιά τού ανθρώπινου δέρματος, τής επιδερμίδας: *το πρόσωπό του είχε ένα ωχρό, αρρωστιάρικο* - || ro *σκούρο* ~ είναι *χαρακτηριστικό των αφρικανικών λαών* συν. όψη, θωριά· φι». (μτφ. για πρόσ.) **αλλαζω** *χρώμα ι δέκα χρώματα* βλ. λ. *αλλάζω* συν. χάνω το χρώμα μου · 3. ρευστή ύλη που αποτελείται από χρωστική και ρητινώδη ή πλαστική ουσία, διαλυτικά ή στεγνωτικά υλικά, η οποία απλώνεται με ειδικό εργαλείο σε επιφάνειες για διακόσμηση και προστασία τους από τη φθορά και στερεοποιείται προοδευτικά, μόλις έρθει σε επαφή με τον ατμοσφαιρικό αέρα: είναι *μπογιατζής και δουλεύει με τα* ~ ||j *θα φαίνεται σαν καινούργιο το τραπέζι, αν το περάσεις ένα χέρι* - || *πού έβαλες το κουτί με τα* || *ανθεκτικό / ανεξίτηλο / άφθαρτο* - ΣΥΝ. βα- φή, μπογιά 4. (ειδικότ.) καλλωπιστική βαφή. καλλυντικό: *βά/.ε λίγο ~ στο πρόσωπό σου* |{ *έκλαιγε κι από τα βλέφαρά της έτρεχε το* - συν. ψιμύθιο 5. (συνεκδ.) *χρώματα* (τα) η ιδιαίτερη στολή, σημαία κ.λπ. που αποτελεί το έμβλημα αθλητικού ή άλλου σωματείου: ο *διάσημος επιθετικός αγωνίζεται από σήμερα με τα - τής ομάδας μας* (δηλ. με την ομάδα μας) 6. (μτφ.) συγκεκριμένο κόμμα: *πελατειακές σχέσεις ανεξαρτήτο>ς χρώματος* 7. υ ιδιαίτερος χαρακτήρας, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τής ομιλίας, τής συμπεριφοράς κ.λπ. προσώπου ή τής φυσιογνωμίας περιοχής: *το ντύσιμό του έχει έντονο προσωπικό* ~ {{ *μου αρέσει το νησιωτικό* ·~ συν. ιδιαιτερότητα, φυσιογνωμία, τόνος 8. (μτφ. για γραπτό ή προφορικό λόγο) η ιδιαίτερη έκφραση, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τού ύφους: *η ομιλία του ήταν μάλλον ουδέτερη. χωρίς προσωπικό* ~ συν. τόνος, έκφραση, χρωματισμός 9. μους. η μουσική ποικιλία, ο χρωματισμός μιας μελωδίας με την παρεμβολή ημιτονίων (χρωματική κλίμακα) ΣΥΝ. χροιά, ηχόχρωμα. — (υποκ.) **χρωματάκι** (το). σχολιο λ. *εγκληματώ, συμπάθεια.* **jΕΤΥΜ.** < αρχ. *χρώμα*, αρχική σημ. «δέρμα, χρώμα τού δέρματος», < θ. *χρω-* (βλ. λ. *χρώς, -οός* «δέρμα») + παραγ. επίθημα *-μα.* πβ. κ. *πώμα.* 'Ηδη μτγν. η σημ. «ύφος» (για τον γραπτό λόγο), καθώς και η σημ. «χρωματική μουσική κλίμακα»].

επίθετα χρωμάτων: με -η-, -υ- ή -ι-; (βυσσινής, βυσσινύς ή βυσαι- νίς). Η ορθογραφία των επιθέτων που δηλώνουν χρώματα εμφανίζει δυσκολίες. 'Εχει επικρατήσει τα επίθετα αυτά να γράφονται στο αρσενικό με **-η-** *(σταχτής, Βυσσινής, θαλασσής)* και στο ουδέτερο με **-ι-** *(σταχτί, Βυσσινί. θαλασσί)* - το θηλυκό γράφεται κανονικά σε **-ιά** *(σταχτιά. Βυσσινιά, θαλασσιά).* Η ορθογράφηση αυτή προϋποθέτει ότι από το ουδέτερο σε **-ί,** που δήλωνε το χρώμα *(θαλασσί, μαβί. σταχτί).* πλάστηκε και επίθετο σε /-is/ που γράφτηκε ως **-ής** αναλογικά προς τα πολλά ουσιαστικά σε **-ής** *(μαθητής,*

ή...), μολονότι τύποι όπως *σταχτιού* (γεν.), *σταχτιοί. σταχτιών. στα- χτιούς* διαφέρουν. Έχει επίσης υποστηριχθεί -και ακολουθείται από μερικούς- ότι τα επίθετα αυτά πρέπει να γράφονται με **-ύς** *(σταχτύς, θαλασσύς. Βισσννύς).* γιατί σχηματίστηκαν και κλίνο- νται όπως τα επίθ. τού τύπου *βαθύς* (ο *σταχτύς. τού σταχτιού / σταχτύ, τον σταχτύ,* όπως *ο βαθύς, τού βαθιού / βαθύ. τον βαθύ* κ.λπ.). Ηπίσης, απαντούν και ορθογραφήσεις των επιθέτων αυτών σε **-ίς** *(θαλασσίς. Βυσσινίς)* με το αιτιολογικό ότι τα επίθετα αυτά σχηματίστηκαν από τν ουδ. σε *-ί (θαλασσί. Βυσσινί)* και ότι αυτή η ορθογραφία πρέπει να τηρηθεί και στα άλλα γένη, πολύ περισσότερο αφού είναι και η απλούστερη. Εν πάση περιπτώσει. από πλευράς μορφολογικής φαίνεται ότι ορθότερη είναι η γραφή σε **-ύς** *(Θαλασσύς).* αν ληφθεί υπ' όψιν ότι τα επίθετα αυτά εναρμονίζονται στην κλίση τους με τα επίθετα τού τύπου *βαθύς, βαθιά, βαθύ.* Ωστόσο, βαθμηδόν καθιερώθηκε η γραφή σε **-ής.** που συμφωνεί περισσότερο με την κλίση των επιθέτων αυτών κατά τα πολλά ονόματα σε **-ής** (γεν. *-ή).*

Αμφιλεγόμενη δεν είναι μόνον η προέλευση και ορθογράφηση των επιθέτων που δηλώνουν τα χρώματα, αλλά και η ίδια η προέλευση τής κατάλ. -ι τής ονομασίας των χρωμάτων. Έχει υποστηρίχθεί ότι προήλθε από το τουρκ. mavi. πυυ έδωσε στα Ελληνικά το *μαβί,* από όπου μετά τα *θα/.ασσί. χρυσάφι* κ.λπ. Λυτό σημαίνει ότι η κατάλ. *-ί* θεωρήθηκε πολύ εκφραστική και επεκτάθηκε στη δήλωση νέων ή ευκαιριακών χρωμάτων *{λεμονής, σοκο/.ατής, καφετής κ.λπ.).* Τα βασικά χρώματα *(άσπρο, μαύρο, κόκκινο, κίτρινο* κ.ά.) δεν σχηματίζονται σε -ι αλλά σε *-ο.*

Επίθετα χρωμάτων είναι τα: *μαβής. μο?.υβής. /.αδής, μενεξεδής, κεραμιδής. ?νθυ/<.ακής. φιστικής, τσαγαλής. πορτοκαλής, μελής, καν- νελής, τριανταφυλλής, ασημής, μελιτζανής. λαχανής, δαμασκηνής, βυσσινής. λεμονής, κερασής, θαλασσής, σοκολατής, καφετής, στα- χτής. χρυσαφής.*

χρωματίζω ρ. μετβ. [αρχ.| {χρωμάτισ-α. -τηκα (λόγ. -θηκα). -μένος} **1.** δίνω χρώμα (σε κάτι), το επαλείφω με χρώμα: *αποφάσισα να χρωματίσω τους τοίχους, για ν' αλλάξει φυσιογνωφία το σπίτι* || (μτφ.) τα *μάγουλά της χρωματίστηκαν από ντροπή* συν. (λαϊκ.) βάφω. μπογια- ντίζω αντ. αποχρωματίζω 2, (κατ' επέκτ. για λόγο ή μελωδία) δίνω ιδιαίτερη έμφαση, προσδίδω ξεχωριστό τόνο ή χαρακτήρα: *ήξερε* να *χρωματίζει τη διήγηση και να την κάνει ενδιαφέρουσα* || *οι αυτοσχε- διασμοί του χρωμάτισαν την εκτέ/.εση τού κομματιού* συν. διανθίζω, ποικίλλω 3. (μτφ.) αποδίδω τα χαρακτηριστικά προσώπου, πράγματος. κατάστασης κ.λπ. με ζωηρότητα, μιλώ για κάτι έχοντας ορισμένη τοποθέτηση απέναντι του: ο *ομι/.ητής χρωμάτισε την οικονομική κατάσταση τής χώρας με τα μελανότερα χρώματα* 4. (το μεσοπαθ. *χρωματίζομαι)* (μτφ.) χαρακτηρίζομαι από συγκεκριμένα πολιτικά φρονήματα, τοποθετούμαι φανερά: τον *συμβούλεψε να μη χρωματίζεται πολιτικά* αντ. (μτφ.) αποχρωματίζομαι. - **χρωμάτισμα** (το) [Ι870|. ΣΧΟΛΙΟ λ. *εγκληματώ.* **χρωματικός,** -ή, -ό [μτγν.) **1.** αυτός που σχετίζεται με το χρώμα: ~ *τόνος / συνδυασμός / αποχρώσεις* ΣΥΝ. χρωμικός 2. (ειδικότ.) *χρωματική* (η) το μέρος τής ζωγραφικής τέχνης που σχετίζεται με τη χρήση των χρωμάτων 3. ΜΟΥΣ. (α) ο διανθισμένος, αυτός που η μελωδία του έχει χρώμα: ~ *σύνθεση* (β) *χρωματική κλίμακα* η κλίμακα μουσικών φθόγγων που ανέρχεται ή κατέρχεται με. διαδοχικά ημιτόνια (γ) *χρωματικό όργανο* αυτό που έχει πλήρη χρωματική κλίμακα, δηλ. που μπορεί να παραγάγει και τα δώδεκα ημιτόνια τής οκτάβας τού συγκεκριμένου συστήματος (δ) *χρωματικό διάστημα / χρωματική κίνηση* η κίνηση μιας φωνής από έναν φθόγγο τής κλίμακας στον ομώνυμό του, με τη χρήση σημείων αλλοιώσεως *(ε) χρωματική συγχορδία* η συγχορδία η οποία υφίσταται αλλοιώσεις, αποκλίνοντας έτσι από το απλό πρότυπο τής μείζονος και ελάσσονος συγχορδίας (στ) *χρωματική αρμονία* ιδίωμα τού τονικού συστήματος το οποίο χρησιμοποιεί κατά πυλό χρωματικές συγχορδίες και χρωματικά διαστήματα· τα έργα αυτού τού ιδιώματος συγχέουν, μέχρις ενός σημείου, το καθαρό αίσθημα τής αρμονικής κίνησης, αλλά δεν φτάνουν στην ανατροπή των κανόνων τής τονικής αρμονίας, δηλαδή τού συστήματος μείζονος - ελάσσονος· συνδέεται ιδίως με ρομαντικά και μεταρομα- ντικά μουσικά ιδιώματα· χαρακτηριστικό έργο χρωματικής αρμονίας θεωρείται η όπερα τού Βάγκνερ «Τριστάνος και Ιζόλδη» (1857-59) (ζ) *χρωματικό* **ρένος** ένα από τα τρία γένη (ομάδες τρόπων) τής αρχαίας ελληνικής μουσικής, τα οποία υιοθετήθηκαν και από τους βυζαντινούς θεωρητικούς (τα άλλα δύο είναι το διατονικό και το εναρμό- νιο). — **χρωματικ-ά / -ώς** επίρρ. **χρωματικότητα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η απόδοση των χρωματικών τόνων. η χρωματική ποιότητα σε έργο ζωγραφικής 2. ΜΟΥΣ. η χρήση φθόγγων ξένων προς τον τρόπο ή τη διατονική κλίμακα, οι οποίοι ει- σάγονται στη σύνθεση, για να εντείνουν ή να χρωματίσουν τη μελωδική γραμμή και την πλοκή τής αρμονίας.

|ι·τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. chromaticism.], **χρωματίνη** (η) {χρωματινών} βιολ. η ουσία τού πυρήνα των κυττάρων από την οποία αποτελούνται τα χρ(ομοσώματα, η οποία περιέχει D.N.A., R.N.A. και διάφορες πρωτεΐνες.

[ι·ι ΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. chromaiin|.

χρωμάτισμα (το) ♦ χρωματίζω

χρωματισμός (ο) [μτγν.] **1.** η επίχριση επιφάνειας με χρώμα: ο - του *δωματίου / τού κτηρίου* συν. χρωμάτισμα. (λαϊκ.) μπογιάντισμα. βάψιμο 2. (συνεκδ.-συχνότ.) το χρώμα ή κάθε ιδιαίτερη παραλλαγή τού χρώματος: *κατά την ανακαίνιση Θα αλλάξουμε τον - τής αίθουσας* || *πεταλούδα με υπέροχους* - συν. απόχρωση, τόνος 3. (μτφ.) η ιδιάζου- σα έκφραση, τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα λόγου ή μελωδίας: ο *απειλητικός ~ τής φωνής του* συν. (μτφ.) χρώμα, τόνος, χροιά 4. μους. κάθε μεταβολή τού ρυθμού, τής μελωδίας και γενικά τής έντασης τού ήχου κατά την εκτέλεση μουσικής σύνθεσης: *με/.ωδικός ι ρυθμικός / αρμονικός / δυναμικός / εκφραστικός*

χρωματιστός, -ή, -ό [18891 αυτός που έχει χρώμα ή χρώματα, που δεν είναι μόνο μαύρος ή άσπρος: ~ *ρούχο / ύφασμα / γυαλί / κιμωλία* συν. έγχρωμος, χρωματισμένος αντ. άχρωμος, αχρωμάτιστος, **χρωματογόνος,** -ος. -ο {Ι885J κ. **χρωμογόνος** (λόγ.) αυτός που γεννά, πυυ δημιουργεί χρώμα ή παράγει ουσίες με χρωστικές ιδιότητες: ~ *μικρόβιο / κοχύλι / ρίζα φυτού* ΣΥΝ. χρωματοφόρος / χρωμοφόρος.

ΙΕΙΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chromogenc|.

χρωματογραφία (η) [I815| {χωρ. πληθ.) χημ. μέθοδος διαχωρισμού των συστατικών μείγματος για την ποιοτική και ποσοτική τους ανάλυση.
[F.TYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chromatogniphiej. **χρωματοθήκη** (η) [1897J {χρωματοθηκών} θήκη για τα χρώματα τής ζωγραφικής.
χρωματολόγιο (το) 118921 Ιχρωματολυγί-ου | -ων} δειγματολόγιο χρωμάτων.
χρωματοποιείο (το) 118871 το εργοστάσιο ή εργαστήριο κατασκευής χρωμάτων συν. χρωματουργείο, **χρωματοποιία** (η) |μτγν.] {χωρ. πληθ.) 1.η τέχνη και η βιομηχανία κατασκευής χρωμάτων, παρασκευής χρωστικών υλών συν. χρωματουργία 2. (συνεκδ.) η βιομηχανική μονάδα στην οποία κατασκευάζονται χρώματα: *είναι ιδιοκτήτης χρωματοποιίας* ΣΥΝ. χρωματοποιείο, χρωματουργείο. — χρωματοποιός (υ) [1808J. **χρωματοπυξίδα** (η) 118901 {χωρ. γεν. πληθ.) η παλέτα (βλ.λ.). **χρωματοπωλείο** (το) 118951 κατάστημα στο οποίο πωλούνται χρώματα, βαφές και γενικά χρωστικές ύλες. — χρωματοπώλης (ο) [1871|.
χρωματοσκοπία (η) {χωρ. πληθ.Ι η εξέταση και ο προσδιορισμός τού χρώματος ή τής ακτινοβολίας των αντικειμένων, ιδ. των ουρανίων σωμάτων, με. ειδικό οπτικό όργανο, το χρωματοσκόπιο (βλ.λ.). ΙΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chromaroscopie). **χρωματοσκόπιο** (το) [1883J {χρωματοσκοπί-ου | -ων[ΤΕΧΝΟΛ. κατο- πτρικό τηλεσκόπιο με το οποίο εξετάζεται το χρώμα ή η ακτινοβολία των ουρανίων σωμάτων.
]ετυμ. < *χρώμα*, *-ατος* + *-σκόπιο* < *σκοπώ* «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. chromatoscope|. **χρωματόσωμα** (το) ► χρωμόσωμα
χρωματουργείο (το) το εργοστάσιο ή εργαστήριο κατασκευής χρωμάτων, βαφών και γενικότ. χρο^στικών υλών συν. χρο^ματοποιείο. **χρωματουργία** (η) [μτγν.] {χρωματουργιών} η τέχνη και η βιομηχανία ή βιοτεχνία παραγωγής χρωμάτων, βαφών συν. χρωματοποιία. — χρωματουργός (ο) |μτγν.|. χρωμστουργικός, -ή. -ό. **χρωματοφόρος,** -ος (καθημ. -α). -ο κ. **χρωμοφόρος** 1. αυτός που φέρει ή παράγει χρώμα, χρωστική ουσία: ~ *υλικό ι κοκύλι / μικρόβιο* συν. χρωματογόνος / χρωμογόνος 2. βιολ. (α) κάθε βιολογική δομή που συσσωρεύει χρωστικές ουσίες: ~ *κύτταρο / ιστός* (β) ***χρωματοφόρο*** (το) (στα ζώα) κύτταρο που περιέχει κοκκία χρωστικής ουσίας και βρίσκεται συνήθ. στις βαθύτερες στιβάδες τού δέρματος.
ΙΕΤΥΜ. < *χρώμα*, *-ατος* + *-φόρος* < *φέρω*, ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. chromatophore].
χρωμάτωση (η) {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -(ύσεων} (λόγ.) 1. το χρωμά- τισμα, ο χρωματισμός 2. (ειδικότ.) η αρχική επάλειψη ζωγραφικού πίνακα με ελαιόχρωμα, για να σχηματιστεί το βάθος (φόντο) 3. (συνεκδ.) απόχρωση τού δέρματος διαφορετική από τη συνηθισμένη για το άτομο και τον φυλετικό τύπο.
[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. chromatosis].
-χρωμία λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν την ύπαρξη συγκεκριμένου αριθμού χρωμάτων: *δι-χρωμία*, *τετραχρωμία*. *πολυ-χρωμι'α*.
[F.tym. Λεξικό επίθημα τής ΐΝ. Ελληνικής, που προέρχεται από σύνθ. σε *-χρωμος*\.
χρωμικός , -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με το χρώμα: - *μέθοδος φω- τογράφισης* συν. χρωματικός. **χρωμικός[2],** -ή, -ό U8071 χημ. **1.** αυτός που περιέχει τη χρωμική ρίζα. (CrO;): ~ *άλας* 2. ιέΩλ. ***χρωμικό ορυκτό*** καθεμία από τις σπάνιες ανόργανες ενώσεις που σχηματίζονται από την οξίδωση των θειούχων μεταλλευμάτων χαλκού, σιδήρου και μολύβδου, τα οποία περιέχουν χρώμιο σε ελάχιστη ποσότητα, ί ι-ΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. chromiquej. **χρώμιο** (το) [I807| {χρωμίου | χωρ. πληθ.} ΧΗμ. στοιχείο που ανήκει στα μέταλλα (σύμβολο Cr), απαντά στη φύση ενωμένο με άλλα στοιχεία (όπως λ.χ. το οξυγόνο, το μαγνήσιο, το αργίλιο, το πυρίτιο κ.ά.), με τα οποία σχηματίζει διάφορα ορυκτά με έντονους χρωματισμούς· χρησιμοποιείται ευρύτατα στη βιομηχανία λόγω τής αντοχής του στις υψηλές θερμοκρασίες, τής σκληρότητάς του και τής ανθεκτικότητάς του στη διάβρωση (βλ. λ. *περιοδικός*. ΠΙ.\\).
[ητυμ. Αντιδάν., < νεολατ. chromium < αρχ. *χρώμα*. Οφείλει την ονομασία του στις ποικίλες αποχρώσεις των ενώσεων τού στοιχείου], **χρωμιουχος,** -ος, -ο χημ. αυτός που περιέχει χρο>μιο: ~ *ένωση*.
[ετυμ. < *χρώμιο* + *-ούχος* < *έχω*\. **χρωμο-** / **χρωμό-** / **χρωμ-** κ. **χρωματο-** / **χρωματό-** / **χρώματ**α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται με χρώματα. χρωστικές ουσίες: *χρωματο-ζ.όγιο*, *χρωματο-ποιία*, *χρωμο-γράφος*, *χρωμ ο-σαμ πο υάν*.
Ιείύμ. Α'συνθ. τής Μτγν. και Ν. Ηλληνικής (πβ. μτγν. *χρωματο-πώλης. χρωμο-κρασία)*, που προέρχεται από το αρχ. *χρώμα*, *-ατος* και απαντά επίσης σε ελληνογενή ξένα σύνθετα (λ.χ. γαλλ. chromo-some, γερμ. Chromato-graphic)!, **χρωμογόνος,** -ος, -ο ♦ χρωματογόνος
χρωμογράφος (ο) τυιογρ. ηλεκτρονικό και οπτικό σύστημα για την ανάλυση των χρωμάτων, τη φωτογράφιση και την αναπαραγωγή εικόνων συν. σκάνερ.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. chromograph)). **χρωμολιθογραφία** (η) [1896} Χρωμολιθογραφιών} **1.** ΤΥΠΟΓΡ. η τέχνη τής έγχρωμης εκτύπο)σης σε χαρτί εικόνων που έχουν χαραχθεί σε λίθινες πλάκες 2. (συνεκδ.) η έγχρωμη εικόνα που εκτυπώνεται με τον παραπάνω τρόπο 3. η εκτύπωση έγχρωμων εικόνων με τη μέθοδο τής όφσετ (βλ.λ.). — χρωμολιθογραφικός, -ή, -ό |1877|, χρωμολιθογραφικά επίρρ.
ΙΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chvomoluhographiel.
-χρωμος, -η, -ο β' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. την ύπαρξη ή μη χρώματος: *έγ-χρωμος*, *ά-χρωμος* 2. συγκεκριμένο αριθμό χρωμάτων: *το βιβλίο θα γίνει τετράχρωμο || μονό-χρω- μος*, *κολύ)-χρωμος*.
[Γ.ΤΥΜ. Β' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *ά-χρωμος*, μτγν. *δί-χρωμος. πολύ-χρωμος)*, που προέρχεται από το ουσ. *χρό)μα*\. **χρωμοσαμπουάν** (το) {άκλ.} σαμπουάν που περιέχει και χρωστική ουσία, για να βάφει ταυτόχρονα με τν λούσιμο τα μαλλιά, **χρωμόσωμα** κ. **χρωματόσωμα** (το) {χρωμοσώμ-ατος | -ατα. -άτων} **ΗΙΟΛ.** νηματόμυρφο ή κοκκιόμορφο τμήμα τής πυρηνικής ουσίας τού κυττάρου, που εμφανίζεται κατά τη μίτωση (βλ.λ.) και αποτελείται από μακρές αλυσίδες D.N.A.. περιέχει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για τη λειτουργία τού κυττάρου και διαβιβάζει το γενετικό υλικό από γενιά σε γενιά: στο *ανθρώπινο κύτταρο υπάρχουν 23 ζεύγη όμοιων ~. πυυ το ένα μέλος τους προέρχεται από τον αρσενικό και το άλλο από τον θηλυκό -γονέα || φυλετικό ~*. — χρωμοαωματικός, -ή, -ό κ. χρωμοσωμικός.
|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chromosome], **χρωμοτυπία** (η) {χωρ. πληθ.} **ΤΥΠΟΓΡ.** η εκτύπωση έγχρωμων εικόνων με τη χρήση χρωματιστής μελάνης.
[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. chromotypy]. **χρωμοτυπογραφία** (η) Ιχωρ. πληθ.} **ΤΥΠΟΓΡ.** η εκτύπωση πολύχρωμων εντύπων και εικόνων με τη χρησιμοποίηση χρωματιστής μελάνης και πολλών τυπογραφικών πλακών.
|ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. chromotypography],
χρωμοφάν (το) {άκλ.} το αστραλόν (βλ.λ.).
| **ΚΤΥΜ.** Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. chromophan < chromo- (< *χρώμα)* + -phan (< *φαίνω / -ομαι)*\. **χρωμοφόρος,** -ος (καθημ. -α). -ο χρωματοφόρος **χρωμοφωτογραφία** (η) 11892} {χρωμοφωτογραφιών} **1.** μέθοδος φωτογράφισης των αντικειμένων με τα χρώματα και τις αποχρώσεις τους 2. (συνεκδ.) η φωτογραφική εικόνα που λαμβάνεται με τη μέθοδο αυτή. η έγχρωμη φωτογραφία.
|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. chromophotographiel.
χρωμοφωτοτυπία (η) {χρωμοφωτοτυπιών} η έγχρωμη φωτοτυπία (βλ.λ.). το έγχρωμο φωτοαντίγραφο σχεδίου ή εικόνας.
ΧΡΩ.ΠΕΙ. (τα) Χρωματουργεία Πειραιά.
χρως (ο) {χρωτός κ. χρους | χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.-σπάν.) το δέρμα, η επιδερμίδα (βλ.λ.)· μόνο στις **ΦΡ.** (α) ***ενχρω κεκαρμένος*** *(έν χρώ κε- καρμένος*. Ξενοφ. *Ελ/^ηνικά* I, 7, 8) με τα μαλλιά κομμένα σύρριζα (β) ***κουρά εν χρω*** *(κουρά έν χρώ)* κούρεμα των μαλλιών σύρριζα.
|ΚΙΥΜ. αρχ., γεν. *χρωτός / χροός* (η δεύτερη είναι αρχαιότερη), αβεβ. ετύμου. Αν ληφθεί υπ' όψιν υ μυκ. τ. a-ko-ro-wc «χωρίς κηλίδες» (για λευκά βόδια), αρχικό θ. είναι το **χροΗυσ- > χρους* (με σίγηση τού εν- δυφωνηεντικού *-Γ-)*, οπότε **χροΗώς > χρώς* (με εκτεταμ. το δεύτερο φωνήεν). Σε ό.τι αφορά την ετυμολογία, η μόνη δυνατή σύνδεση θα μπορούσε να περιλαμβάνει το ρ. *χραύω* «αγγίζω, ξέω» (βλ. κ. *χρίω)* και το I.K. *grcu-. τού οποίου ετεροιωμ. βαθμ. αποτελεί το θ. *^poF- οσ-. αλλά το ρ. *χραύω* δεν επιτρέπει βεβαιότερη προσέγγιση. Ομόρρ. *-χρους* (β' συνθ.. πβ. κ. *μελάγ-χρους)*. *χρο-ιά*, *χρώ-μα*, *συγ-χρωτ-ίζω* κ.ά.|.
χρώση (η) {-ης κ. -εως [-εις, -εων} (λόγ.) **1.** το να χρωματίζει κάποιος κάτι, να το περνά (επιφάνεια) με βαφή, μπογιά **ΣΥΝ.** χρωμάτωση, χρω- μάτισμα, χρωματισμός 2. (συνεκδ.) το χρώμα, η απόχρωση των σωμάτων: - *δέρματος / θυρεού* (το χρώμα των διαφόρων τμημάτων τού θυρεύ) **ΣΥΝ.** χρωματισμός 3. **ΒΙΟΛ.** η τεχνική που χρησιμοποιεί διάφορες χρωστικές ουσίες για τον χρωματισμό ιστών, οργάνων, κυττάρων κ.λπ., προκειμένου να υποβληθούν σε μικροσκοπική εξέταση.
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *χρώσις* < θ. *χρω-* (τού αρχ. *χρώς*. βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-σις*, πβ. κ. *δόσις*\. **χρωστήρας** (ο) (λόγ.) **1.** εργαλείο για τον χρωματισμό επιφανειών, που αποτελείται από δέσμη φυσικών ή τεχνητών τριχών στυ άκρο ξύλινου στελέχους: ο ~ *τού ζωγράφου / τού ελαιοχρωματιστή* **ΣΥΝ.** (καθημ.) πινέλο, βούρτσα 2. (μτφ.) η τέχνη τής απεικόνισης, η ζωγραφική: *είναι από τους μεγαλύτερους μαέστρους τυύ* ~ (δηλ. ζωγράφους) || *από τον ~ του δηλώνεται η ανάγκη για απλότητα και επιστροφή στις παραδοσιακές αξίες*.
IFTYM. < μτγν. *χρωστήρ. -ήρος* < θ. *χρωσ-* (τού ρ. *χρώννυμι* «βάφω, χρωματίζω» < **χρώσν\)-μι*, πβ. παθ. αόρ. *έ-χρώσ-θην*, < αρχ. *χρώς*, βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τήρ*, πβ. κ. *κανστήρ*\. **χρωστικός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τυ χρώμα, πυυ δίνει χρώμα, που χρωματίζει: ~ *ουσία / ύλη / διάλ,υμα || στα τυποποιημένα τρόφιμα συχνά προσθέτουν ~ ουσίες, για να δείχνουν ωραιότερα* **ΣΥΝ.** χρωματογόνος. χρωματοφόρος / χρωμοφόρος **2.** ***χρωστική*** (η) (α) **ΒΙΟΛ.** έγχρωμη οργανική υυσία που προσδίδει χρώμα στους ιστούς, οι υπυίυι την περιέχουν (β) βασικό συστατικό το)ν χρωμάτων (βαφών) φυσικής ή τεχνητής προελεύσεως, που δίνουν τον χρωματισμό στις βαφές.
ΙΕΙ **ΥΜ.** < θ. *χρωσ-* (τού αρχ. *χρώζω* < *χρώς*. βλ.λ.) + επίθημα *-τικός*, απόδ. τού γαλλ. colorant), **χρωστούμενος,** -η, -ο **1.** αυτός τον οπυίο χρωστά κανείς (σε άλλον)

χρωστούμε να (τα) τα χρήματα που χρωστάει κανείς (σε κάποιον): *πόσα είναι τα || πάρε εκατό χιλιάδες και ξοφλάμε με τα* **[Γ.ΤΥΜ.** < *χρωστώ* + ουδ. πληθ. τού επιθήματος *-ούμενος* (μτχ. μέσου ενεστ.)|.
χρωστώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χρωστάς.... μτχ. χρωστούμενος, -η, -ο} ♦ (μετβ.) 1. έχω χρέος, οφείλω (σε κάποιον): *μου χρωστάς ένα εκατομμύριο* || *πόσα χρωστάς ακόμη, για να ξεχρεώσεις*: **ΦΡ.** (α) ***χρω***

στάω τα μαλλιοκέφαλά μου έχω πάρα πολλά χρέη (β) *δεν χρωστάει καλό* για πρόσωπο που λέει πράγματα δυσάρεστα σε ευχάριστες στιγμές ή αναφέρεται σε άσχημες εξελίξεις: *~! Ακούς εκεί να της μιλάει για κηδείες μετά τον γάμο της!* (γ) ***χρωστάει τής Μιχαλούς*** για πρόσωπο που δεν έχει διανοητική ισορροπία, για τρελό: *άσ' τον αυτόν. μην τον ακούς'* ~ (δ) ***από 'κεί που μας χρωστάγανε, μας πήραν και το βόδι*** για περιπτώσεις κατά τις οποίες αυτοί που ευθύνονται πραγματικά εμφανίζουν ως υπαίτιο για ένα ζήτημα κάποιον που δεν ευθύνεται 2. (για μαθήματα) πρέπει να εξεταστώ (είτε επειδή δεν έχω εξεταστεί στην κανονική εξεταστική περίοδο είτε επειδή εξετάστηκα και απέτυχα): *είναι στο τέταρτο έτος και χρωστάει ένα σωρό μαθήματα* 3. έχω υποχρέωση, ηθική οφειλή: *σου χρωστώ τη ζωή μου την ίδια || συν ~ μεγάλη χάρη για το καλό που μου έκανες* ♦ 4. (αμετβ.) έχο) χρέη: *χρωστάει παντού || μια ζωή τον Θυμάται να χρωστάει* 5. (η μτχ. ***χρωστούμενος***, *-η. -ο)* βλ.λ.

[είυμ. < μεσν. *χρωστώ* < μτγν. *χρεωστώ (-έω)* < *χρεώστης* (βλ.λ.). Η φρ. *χρωστάει τής Μιχα/.ούς* οφείλεται σε φερώνυμη ξενοδόχο τού Ναυπλίου μετά το 1830. που ήταν ιδιαίτερα απαιτητική για την εξόφληση λογαριασμών και χρεών], **χταπόδι** (το) {χταποδ-ιού | -ιών} (κοινό όν. και για το αρσ. και το θηλ. μαλάκιο) 1. θαλάσσιο μαλάκιο των εύκρατων και τροπικών θαλασσών με μικρό κεφάλι, από το οποίο φύονται οκτώ μυώδη, ισχυρά πλοκάμια. εφοδιασμένα με μία ή δύο σειρές μυζητήρων (βεντουζών)· στον βυθό. εκκρίνει μελάνι σε περίπτωση κινδύνου, τρέφεται κυρ. με καβούρια και αστακούς και αλιεύεται για την εύγευστη και θρεπτική σάρκα του· φρ (μτφ.) ***θσ σε*** *χτυπήσω* / ***θα*** *σε κοπανίσω (κάτω) σαν χταπόδι* (ως απειλή) θα σε ξυλοκοπήσω αγρίως, θα σε κάνω μαύρο στο ξύλο 2. βοηθητικό αντικείμενο που αποτελείται από λαστιχένια σχοινιά και γάντζους στις άκρες, για να δένονται με ασφάλεια οι αποσκευές στη σχάρα οχήματος. — (υποκ.) **χταποδάκι** (το) (σημ. I). [πτυμ. < μτγν. *όκταπόδιον* (με σίγηση τού αρκτικού άτονου *ό-* και ανομοίωση τού συμπλέγματος κτ-), υποκ. τού αρχ. *όκτάπους*, *-ποδος* (< *υκτώ + πούς, ποδός)*\. **χτένα** κ. **κτένα** (η) {χτενών} **1.** επίμηκες αντικείμενο με πυκνές οδοντωτές προεξοχές στη μία πλευρά του, που χρησιμοποιείται για το ξεμπέρδεμα και το χτένισμα των μαλλιών: *δώσε μου τη να χτενιστώ* συν. χτένι, (καθημ.) τσατσάρα 2. (μεγεθ.) μεγάλο σε μέγεθος χτένι (βλ.λ.).

[είυμ. < μεσν. *κτένα*, από την αιτ. τού αρχ. *κτείς. -ενός* < **πκτ-εν-ς* (με σίγηση τού αρχικού **π-* και αντέκταση), μηδενισμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στο ρ. *πέκ-ω.* «χτενίζω» (βλ. λ. *κόκος*), με παρέκταση *-t-*, πβ. λατ. pccicn «χτένα» ο γαλλ. peigne. ισπ. pefia), λιθ. pesti «χτενίζω, τραβώ από τα μαλλιά» κ.ά.|. **χτενάκι** κ. **κτενάκι** (το) {χωρ. γεν.} (υποκ.) μικρό σε μέγεθος χτένι (βλ.λ.), συχνά διακοσμημένο με εγχάρακτα σχέδια, πολύτιμους λίθους κ.λπ.. το οποίο χρησιμοποιείται για τη συγκράτηση των μαλλιών σε διάφορα είδη γυναικείας κόμμωσης ή για απλό στολισμό τού κεφαλιού.

χτένι κ. **κτένι** (το) {χτεν-ιού | -ιών} **1.** επίμηκες αντικείμενο που φέρει πυκνές οδοντωτές προεξοχές στη μία ή σπανιότ. και στις δύο πλευρές του και χρησιμοποιείται για το ξεμπέρδεμα και τη διευθέτηση των μαλλιών: *δώσε μου το για να χτενιστώ || πέρασε τα μαλλιά τον παιδιού της με ψιλό ~. για να δει αν έχει ψείρες* συν. χτένα, χτενάκι, (λαϊκ.) τσατσάρα· φρ. (α) **ο** *κόμπος έφτασε στο χτένι* βλ. λ. *φθάνω* (β) (παροιμ.) *όποιος έχει τα γένια, έχει και τα χτένια* βλ. λ. *γένι* 2. εξάρτημα τού αργαλειού, με το οποίο διαχωρίζονται οι κλωστές τού στημονιού: *«βάνει φωτιά στον αργαλειό, στο φιλντισένιο* ~»(δημοτ. τραγ.) 3. οδοντωτό κηπουρικό εργαλείο, με το οποίο καθαρίζεται το έδαφος από άχρηστα αντικείμενα (ξερόκλαδα. πέτρες, χόρτα κ.λπ.) συν. (λαϊκ.-συχνότ.) τσουγκράνα 4. εργαλείο με χοντρές, αραιές οδοντωτές προεξοχές που χρησιμεύει για το μάζεμα τής ελιάς 5. εργαλείο για την ξάση τού μαλλιού, το λανάρι (βλ.λ.) · 6.*7.ii0*\. μικρό θαλάσσιο οστρακόδερμο με δύο άνισα κελύφη. που ζει σε άμμο ή χαλίκι. έχει σχήμα αχηβάδας με ακτινωτές πτυχώσεις, χρώμα λευκυρόδι- νο, κίτρινο ή κόκκινο βαθύ, τρέφεται με μικροοργανισμούς και αλι- εύεται για την εύγευστη, χυμώδη σάρκα του. — (υποκ.) **χτενάκι** κ. **κτενάκι** (το) (βλ.λ.).

[είυμ. < μτγν. *κτένιον*, υποκ. τού αρχ. *κτείς. -ενός* (βλ. κ. *χτένα)*\. **χτενίζω** κ. **κτενίζω** ρ. μετβ. {χτένισ-α, -τηκα. -μένος} **1.** ξεμπερδεύω, τακτοποιώ και δίνω συγκεκριμένη μορφή με τη χτένα στη τριχωτό τής κεφαλής, στα γένια, τα μουστάκια κ.λπ.: *περίμενε να χτενίσω τα μαλ/.ιά μου και μετά Θα φύγουμε || τα μαλλιά σου είναι πολύ ωραία■ ποια κομμώτρια σε χτενίζει;* |j *είναι πάντα κομψή και (κα?.ο)χτενι- σμένη* || (παροιμ.-!) *«εδώ ο κόσμος χάνεται και το μουνί / η γριά χτενίζεται»*(για όποιον δεν έχει συναίσθηση τής σοβαρότητας μιας κατάστασης) 2. (ειδικότ.) καθαρίζω μαλλί, λινάρι κ.λπ. με ειδικό χτένι, για να γίνει κατάλληλο για κλώσιμο συν. ξαίνω, (λαϊκ.) λαναρίζω 3. (μτφ.) ψάχνω εξονυχιστικά, κάνω λεπτομερή έρευνα: *η αστυνομία χτένισε την περιοχή, για να βρει τους δραπέτες* |j *«νατοϊκά αναγνωριστικά αεροσκάφη χτενίζουν τον εναέριο χώρο τού Κοσσνφοπεδί- ου»* (εφημ.) ιυν. ερευνώ 4. (μτφ.) κάνω την τελική επεξεργασία κειμένου, επιμελούμαι τις λεπτομέρειές του. για να του δώσω την αρ-τιότερη δυνατή μορφή: ~ *ομιλία ι πραγματεία / έκθεση.*

[Γ.ΤΥΜ. < αρχ. *κτενίζω < κτείς. -ενός* (βλ. κ. *χτένα)*\. **χτένισμα** κ. **κτένισμα** (το) [μεσν.I {χτενίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** η περιποίηση των μαλλιών (με χτένα και άλλα σύνεργα κομμωτικής) 2. ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο χτενίζει κανείς τα μαλλιά του, τυ σχήμα, η μορφή που τυυς δίνει: *μοντέρνο / πα/αομοδίτικο / εντυπωσιακό* - 3. (μτφ.) το εξονυχιστικό ψάξιμο: *το - μιας περιοχής για τη σύλληψη των δραπετών* 4. τελική και ενδελεχής επεξεργασία κειμέ νου. ώστε να απαλειφθούν τυχόν αδυναμίες του. Επίσης (λαϊκ.) χτε- νισιά (η), χτες επίρρ. -»χθες χτεσινός, -ή. -ό ► χθεσινός χτήμα (το) -» κτήμα χτίζω ρ. -» κτίζω

χτικιάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χτίκιασ-α, -μένος} (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) 1. κάνω (κάποιον) να πάθει φυματίωση, να γίνει φΟισικός: *θα με χτικιάσει αυτή η δουλειά!* 2. (μτφ.) υποβάλλω (κάποιον) σε πολλά βάσανα mi δοκιμασίες, τον ταλαιπωρώ πολύ: *με χτίκιασε με τη γκρίνια της || θα με χτικιάσει αυτό το παιδί με τις τρέλες που κάνει!* ΣΥΝ. βασανίζω, τύραννο'), καταταλαιπωρώ ♦ (αμετβ.) 3. προσβάλλομαι από φυματίο)- ση. γίνομαι φθισικός. βγάζω το χτικιό (βλ.λ.): *χτίκιασε η κακομοίρα και πέθανε πολύ νέα*4. (μτφ.) περνώ βάσανα, υποβάλλομαι σε πολλές ταλαιπωρίες: *αυτό τον μήνα κουράστηκα πυ/.ύ, χτίκιασα* ΙΥΝ. βασανίζομαι, τυραννιέμαι, ταλαιπωρούμαι, υποφέρω. — χτίκιασμα (το). |ΠΤΥΜ. < μεσν. *κτικιάζω* < μτγν. *έκτικός (πυρετός)*, δηλ. «που επιμένει, χρονία ασθένεια». (< αρχ. *ί'ξις* «συνήθεια») + ρηματ. επίθημα *-ιάζω*, με σίγηση τού αρκτικού άτονου *ε-* και ανομοίωση τού συμφωνικού συμπλέγματος *κτ-* > *χτ-* (πβ. κ. *κτένα - χτένα).* Κατ' άλλη άποψη, η λ. έχει προέλθει από ρ. **τηκτικιάζω* (με απλολογική αποβολή τής πρώτης συλλαβής) < αρχ. *τηκτικός < τηκτός < τήκω* «λειώνω»|. χτικιάρης (ο) {χτικιάρηδες}, χτικιάρα (η) {χωρ. γεν. πληθ,} (λαϊκ.) 1. πρόσωπο που έχει προσβληθεί από φυματίωση, που πάσχει από φθίση συν. χτικιασμένος, φυματικός, φθισικός 2. (μειωτ.) πρόσωπο που έχει άρρωστη όψη. πολύ αδύναμο και εξασθενημένο συν. αδύνατος, αρρωστιάρης αντ. υγιής, εύρωστος, δυνατός. — χτικιάρικος, -η, -ο. [ΕΤΥΜ. < *χτικιό* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*. πβ. κ. *αλαν-ιάρης*]. χτίκιασμα (το) -»χτικιάζω

χτικιό (το) {δύσχρ. χτικιού | χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) 1. η φυματίωση (βλ.λ.): *από τις κακουχίες και την κακή διατροφή έβγαλε το -* (δηλ. προσβλήθηκε από φυματίωση) ΣΥΝ. (λόγ.) φθίση 2. (μτφ.) συνεχής και πολύ δυσάρεστη ενόχληση, βάσανο: ~ *είναι αυτό το παιδί για τονς δα- σκάλονς τον! || μεγάλο ~ είναι αντή η δουλειά!* συν. ταλαιπωρία, δοκιμασία. ΣΧΟΛΙΟ λ. *έχω.*

ΙΕΤΥΜ. < μεσν. *κτικιό*< *κτικιάζω* (βλ.λ.), υποχωρητ., πβ. κ. *φενγιό. καθισιό* |.

χτίσιμο (το) ·-+ κτίσιμο χτίσμα (το) * κτίσμα χτίστης (ο) ♦ κτίστης χτιστος, -ή. -ό ► κτιστός χτύπημα (το) ► κτύπημα

χτυπημένος, -η. -ο 1. αυτός που τον έχουν χτυπήσει, που έχει υποστεί χτύπημα: *το αυτοκίνητο ήταν ~* σΓο *φτερό || γύρισε ~ από τον καβγά || οι κονσέρβες ήταν όλες -* (είχαν ελαφρό βαθούλωμα στη μεταλλική συσκευασία) 2. αυτός που έχει ανακατευτεί καλά: *η μαρέγκα δεν είναι ~ καλά || φραπές - σε σέικερ* 3. (μτφ. για πρόσ.) βασανισμένος. που τον βρήκαν συμφορές: ~ *από τη ζωή* 4. ϊύιογρ. αυτός που έχει δακτυλογραφηθεί (και συνήθ. τυπωθεί): *τν βιβ/Jο είναι ~ || διυρΟώνω το ~ κείμενο.* χτυπητήρι (το) {χτυπητηρ-ιού [-ιών} (λαϊκ.) 1. όργανο για το χτύπημα αβγών και άλλων υλικών στη μαγειρική και τη ζαχαροπλαστική: *με το - κάνω τη μαρέγκα* 2. όργανο με το οποίο χτυπούν τα στρώματα, τα χαλιά, τα κλινοσκεπάσματα κ.λπ.. για να φύγει η σκόνη 3. το ρόπτρο θύρας.

ΙΕΤΥΜ. < *χτυπώ* + παραγ. επίθεμα *-τήρι*, πβ. κ. *πατη-τήρι*\. χτυπητός, -ή. -ό κ. κτυττητός 1. (για άψυχα) αυτός που έχει παρασκευαστεί με χτύπημα, με ανατάραξη και ανακάτεμα: ~ *ζύμη* ΣΥΝ. χτυπημένος· ΦΡ. ***αβγό χτυπητό*** κρόκοι αβγού χτυπημένοι με πολλή ζάχαρη 2. (ειδικότ. για μέταλλα) αυτός που έχει υποστεί κατεργασία με τη σφύρα, που έχει σφυρηλατηθεί: ~ *σίδηρυς / μπρούντζος* ΣΥΝ. σφυρηλατημένος, σφυρήλατος 3. (μτφ.) πολύ έντονος, αυτός που επιδιώκει να προκαλέσει ζωηρή εντύπωση, να φανεί: - *χρώμα / κόσμημα / φόρεμα ' ντύσιμο / μακιγιάζ* συν. ζωηρός, φανταχτερός, εντυπωσιακός αντ. αχνός, απαλός, διακριτικός 4. (μτφ.) αυτός που διακρίνε- ται ή γίνεται αντιληπτός αμέσως, οφθαλμοφανής: ~ *αντίθεση / αντίφαση / ομοιότητα / διαφορά / αλλαγή / λάθος / χαρακτηριστικό / ελάττωμα || ένα - παράδειγμα είναι το εξής...* συν. καταφανής, πασιφανής, πρόδηλος, φανερός αντ. κρυμμένος, κρυφός, μυστικός ***Β.χτυπητό*** (το) τρόπος σοβαντίσματος τοίχου με αλλεπάλληλες εκσφενδονίσεις κονιάματος έτσι, ώστε να δημιουργεί τραχεία (όχι λεία) επιφάνεια συν. πεταχτό. — χτυπητά επίρρ. χτυποκάρδι (το) {δύσχρ. χτυποκαρδ-ιού | -ιών) 1. γρήγορος παλμός, κτύπος τής καρδιάς ΣΥΝ. καρδιοχτύπι 2. (μτφ.) έντονη ψυχική ταραχή. μεγάλη συγκίνηση που προκαλεί ταχυπαλμία: *κέρασα μεγάλο ώσπον να γορίσει απ'* το ταξίδι ο *γνιος μου* ΣΥΝ. άγχος, ανησυχία, αγωνία. ** σχολιο λ, *πυνόδυντος.*

[ετυμ. < *καρδιυχτύπι*, με αντιστροφή των συνθετικών τής λ., < *καρδιά* + *-χτύπι* < *χτυπώ].* χτυποκαρδίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χτυποκάρδισα} (λαϊκ.) καρδιοχτυ- πώ (βλ.λ.). χτύπος (ο) -* κτύπος χτυπώ ρ. * κτυπώ χτωήχι (το) -► Οκτώηχος

χυδαΐζω ρ. αμετβ. [μεσν.| {χυδάισα} 1. συμπεριφέρομαι με τρόπο χυδαίο, μιμούμαι τα λόγια και τις πράξεις των χυδαίων ανθρώπων ΣΥΝ. ασχημονώ 2. (παλαιότ.. κατά τους οπαδούς τής καθαρεύουσας) μιλώ και γράφω στη δημοτική, ιδ. στην ακραία μορφή της ΣΥΝ. μαλλιαρί- ζω. — χυδαϊσμός (ο), χυδαιόγλωσσος, -η, -ο L1844} αυτός πυυ χρησιμοποιεί χυδαία γλώσ

σα.
χυδαιολογία (η) (μτγν.Ι {χυδαιολογιών! η χρήση χυδαίας γλώσσας, χυδαίων εκφράσεων: *το έργο ήταν γεμάτο χυδαιολογίες.* Επίσης **χυδαιολόγημα** (το).
χυδαίολόγος, -ος,-ο [Ι818| αυτός που μιλά ή γράφει με χυδαίο τρόπο. που χρησιμοποιεί άσεμνες και απρεπείς εκφράσεις: ~ *πολιτικός / δημοσιογράφος* ιυν. βωμολόχος, αισχρός αντ. σεμνός, ευπρεπής, αξιοπρεπής.
χυδαιολογώ ρ. αμετβ. [1873] {χυδαιολογείς...· εύχρ. μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.) λέω χυδαία πράγματα ή εκφράζομαι με χυδαίο τρόπο, μιλώ ή γράφω άσεμνα και αναξιοπρεπώς: *ο δημοσιογράφος αυτός χυδαιολογεί* ασταμάτητα *από τη στή/.η* του ΣΥΝ. βωμολοχώ, αισχρυλογώ. **χυδαίος,** -α. -ο **1.** αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη ευγένειας και διακριτικότητας, που παραβιάζει τους κανόνες τής ευπρέπειας ή θεωρείται προσβλητικός για τα χρηστά ήθη: ~ *τρόποι / συμπεριφορά / έκφραση / λεξιλόγιο* [| - *επίθεση / υπαινιγμός / επίδειξη πλούτου* || *έχει κάτι το* ~ επάνω του || «δεν *υπάρχει* ~ *γλώσσα, υπάρχουν μόνον* ~ *άνθρωποι*» (Λ. Μαβίλης) ΣΥΝ. τιποτένιος, άσεμνος, απρεπής, πρόστυχος λντ. ευπρεπής, σεμνός, ευγενής 2. (για πρόσ.) αυτός που μιλά ή συμπεριφέρεται με βαναυσότητα και αδιακρισία ή που υπερβαίνει τα όρια τής ευπρέπειας και τής δημοσίας αιδούς: *δεν έχω ξανακούσει τέτοιο* ~ *άνθρωπο!* || ~ *πολιτικός / ομι/.ητής ι σχολιαστής* συν. σκαιός, βάναυσος, αγροίκος, πρόστυχος, τιποτένιος, αναξιοπρεπής αντ. ευγενής, σεμνός, ευπρεπής, αξιοπρεπής 3. (παλαιότ.) αυτός που ανήκει στον λαό, στο πλήθος· λαϊκότροπος, ιδιωματικός: - *γλώσσα* (παλαιότ. κατά τους οπαδούς τής καθαρεύουσας, η γλώσσα τού «χύδην όχλου», δηλ. η δημοτική και ιδ. η ακραία, η «μαλλιαρή»). – **χυ- δαί-α/-ως** Ιμτγν.Ι επίρρ.
[ετυμ. < μτγν. *χυδαίος* < αρχ. επίρρ, *χύδην* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-αῖος*ῖ
χυδαιότητα (η) (μτγν.Ι {χυδαιοτήτων) **1.** η έλλειψη ευγένειας, απρέπεια και προστυχιά: *η ~ του ξεπέρασε κάθε προηγούμενο* || *δεν μπορώ να ανεχθώ τη - τού χαρακτήρα τον* ΣΥΝ. αναξιοπρέπεια. σκαιό- τητα αντ. ευπρέπεια, ευγένεια, διακριτικότητα 2. (συνεκδ.) χυδαίος λόγος ή πράξη, η επίδειξη χυδαίας συμπεριφοράς σε ορισμένη περίσταση: *κείμενο γεμάτο χυδαιότητες* [[*μια ταινία που εμφανίζει τη ~ ως τέχνη* ΣΥΝ. χυδαιολογία, χυδαϊσμός, **χυδαϊσμός** (ο) * χυδαΐζω
χυδαϊστής (ο) [1814] (παλαιότ. μειωτ., κατά τους οπαδούς τής καθαρεύουσας) ο οπαδός τής δημοτικής γλώσσας, αυτός που μιλά ή/και γράφει στη δημοτική γλώσσα, ιδ, στην ακραία ΣΥΝ. δημοτικιστής, μαλλιαρός. * ΣΧΟΜΟ λ. *γλωσσαμύντωρ.* **χυδαϊστί** επίρρ. (λόγ.) σε γλώσσα και ύφος καθημερινής χρήσεως. σε χυδαία γλώσσα: *εκφράζομαι* ·-. σχολιο λ. *-ί-.* j ηϋμ. μεσν. < *χυδαΐζω* (< μτγν. *χυδαίος*) + επιρρ. επίθημα *-τί.* πβ. κ. *βαρβαρισ-τί].*
χύδην επίρρ. (λόγ.-μειωτ.) σωρηδόν, χωρίς τάξη· μόνο στη φρ. *χύδην όχλος* πλήθος αμόρφωτων ανθρώπων όχλος, συρφετός.
[ετυμ. αρχ. επίρρ. < θ. *χυ-* (< *ghu-), μηδενισμ. βαθμ. τού θ. που απαντά στο ρ. *χέω* (< *χέΓ-ω < *gheu-). + επιρρ. επίθημα *-δην.* πβ. κ. *διαρ- ρή-δην, φύρ-δην}.*
χυλοπίτα κ. **χυλόπιτα** (η) (μεσν.Ι {δύσχρ. χυλοπιτών) (λαϊκ.) **1.** (συνήθ. στον πληθ.) είδος ζυμαρικού από λεπτό φύλλο ζύμης, το οποίο κόβεται σε μικρά τετράγωνα ή ρομβοειδή κομμάτια ή σε μακρόστενες λεπτές λωρίδες: *σήμερα θα φάμε κρέας με χυλοπίτες* 2. (μτφ.-κα- Οημ. στον τ. *χυ/Λπιτα)* η ερωτική απόρριψη, αποτυχία σε προσπάθεια ερωτικής κατάκτησης· φρ. (α) *δίνω / ρίχνω (σε κάποιον) χυλόπιτα* απορρίπτω ερωτική πρόταση κάποιου (β) *τρώω χυλόπιτα* απορρίπτεται η ερωτική πρόταση που κάνω σε κάποιον: *της ζήτησε να τα φτειάξουν, αλλά έφαγε* ~. **χυλός** (ο) {χωρ. πληθ.) **1.** πυλτός από αλεύρι ή άλλη αμυλώδη υυσία και νερό ΣΥΝ. κυυρκούτι **2.** (συνεκδ.-συχνότ.) πολτώδες φαγητό ή ρόφημα που παρασκευάζεται από αλεύρι ή άλλη αμυλώδη ουσία βρασμένη σε νερό και προορίζεται κυρ. για τα βρέφη, τους γέροντες και τους ασθενείς· φρ. *όποιος καεί με τον / στον χυλό, φυσά και το γιαούρτι* βλ. λ. *γιαούρτι* 3. (κατ' επέκτ.) κάθε φαγητό πυυ έχει αφεθεί να βράσει υπερβολικά και έχει μετατραπεί σε πολτό: *τα φασόλια έγιναν* σχολιο λ. *παρώνυμο.*
[ι-τυμ. αρχ. λ., που συνδ. με τον τ. *χνμός* (βλ.λ.) και ανάγεται στη μη- δενισμ. βαθμ. τού ρ. *χέω* (βλ.λ.). Το πρόβλημα που προκύπτει από τη σύνδεση αυτή είναι το μακρό θ. *χν-* τής λ. *χνλός* (ενώ θα αναμενόταν θ. **χυ-*). που ορισμένοι θεωρούν πρυιόν εκφραστ. φωνηεντισμού. Κατ' άλλη άποψη, η μακρότητα οφείλεται σε τ. *ghu-s-lo- (> *χυλός)* και *ghu-s-mo (> *χυμός),* με παρέκταση -s- τού Ι.Κ. θ. (πβ. τοχ. kusarn, γ' εν.), οπότε το μακρό *-υ-* πρέπει να θεωρηθεί προϊόν αντεκτάσεως μετά την απλυποίηση των συμπλεγμάτων *-sl- και ~-sm). **χυλώδης,** -ης, -ες [μτγν.] {χυλώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών] (λόγ.) όμοιος με χυλό, αυτός που έχει τη μορφή χυλού: ~ *ουσία / παρασκεύασμα* ΣΥΝ. πολτώδης, ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.* **χυλώνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χύλω-σα, -θηκα. -μένος) ♦ (μετβ.) **1.** μεταβάλλω (κάτι) σε χυλό. σε πολτό: - *φαγητό / φρούτο / λαχανικά* ΣΥΝ. λειώνω, πολτοποιώ αμ. στερεοποιώ, πήζω 2. (σπανιότ.) λαμβάνω τον χυμό. το εκχύλισμα φυτού με σύνθλιψη ♦ 3. (αμετβ.) μετατρέπομαι σε χυλό. γίνομαι πολτός: *τα φασόλια χύλωσαν* συν. πολτοποιούμαι, λειώνω ΛΝΤ. στερεοποιούμαι, πήζω. – χύλωμα (το).
ΙΕΤΥΜ. < αρχ. *χυλώ (-όω) < χυλός].* **χύλωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -εως | -εις. -εων[**1.** η μετατροπή υλικού ή πράγματος σε χυλό, σε πυλτό: ~ *τού φαγητού / τής σούπας* συν. πολτοποίηση, χύλωμα αντ. στερεοποίηση, πήξη 2. (ειδικότ.) η μετατροπή των τροφών σε χυλό κατά τη διαδικασία τής πέψης 3. (κατ' επέκτ.) η πύκνωση χυμού με τη διαδικασία τού βρασμού.
χύμα επίρρ. **1.** (για εμπορεύματα και άλλα υλικά) χωρίς συσκευασία ή τυποποίηση και σε όση ποσότητα επιθυμεί ο πελάτης: *στην ταβέρνα αυτή υπάρχει κρασί* ~ || (κ. ως επίθ.) ~ *ρύζι / λάδι / όσπρια* ΑΝ **Γ. συσκευασμένος, τυποποιημένος 2. χωρίς τάξη ή σύστημα, ανάκατα:** *άφησα τα τρόφιμα ~ στο ψυγείο* || *έχω τα ψιλά - στην τσέπη μου* ΣΥΝ. **σωρηδόν, χύδην ΦΡ. (μτφ.)** *τα λέω* **(σε κάποιον)** *χύμα I χύμα* **και** *τσουβαλάτα* **(από πληρέστερη φρ.** *τα είχαμε, χύμα. τα πήραμε και τσουβαλάτα)* **μιλώ (σε κάποιυν) ευθέως, ωμά και σκληρά, χωρίς επιφυλάξεις. ωραιοποιήσεις και περιστροφές** 3. **(μτφ. ως επίθ.-οικ. για πρόσ.) αυτός που δεν έχει τάξη και σύστημα (στην εμφάνιση και τη συμπεριφορά), γενικότ. αδιάφορος: είναι πολυ -** *άτομο* **ΑΝ Γ. τακτικός, συστηματικός, οργανωμένος, συνεπής.**
{ητυμ. αρχ. < θ. *χυ-* **(*ghu-), μηδενισμ. βαθμ. τού ρ.** *χέω* **(< *χέΕ-ω < *gheu-). + παραγ. επίθημα** *-μα.* **πβ. κ.** *βή-μα*\.
χυμίζω ρ. -* χυμώ
χυμογόνος, -ος, -ο (λόγ.) αυτός που γεννά, που παράγει χυμούς: - *καρπός.*
[ΠΤΥΜ. < *χυμός* **+** *-γόνος* **(βλ.λ.). μεταφρ. δάνειο από αγγλ.** chymi- fcrousj.
χυμοποΐώ ρ. μετβ. [1884[{χυμοποιείς... | **χυμοποί-ησα, -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος}** μεταβάλλω φρούτα ή λαχανικά σε χυμό. **– χυμοποίηση** (η)-,
χυμός (ο) **1. το υγρό πυυ περιέχεται στα φρούτα. στους καρπούς και σε άλλες οργανικές ουσίες και αφαιρείται με συμπίεση και έκθλιψη:** ~ *πορτοκαλιού / λεμονιού / ντομάτας / καρπουζιού* **συν. (λαϊκ.) ζυυμί**
(ειδικότ.) τυ θρεπτικό υγρό που κυκλοφορεί στα διάφορα μέρη το)ν φυτών: *οι - των δέντρων ανεβαίνουν από τις ρίζες προς τα κλαδιά και τα φύλ/Μ* 3. **ανατ.-φυσιολ. το πολτώδες ομοιογενές ρευστό που σχηματίζεται στο στομάχι από την επίδραση τού γαστρικού υγρού στις τροφές κατά τη διαδικασία τής πέψης και το οποίο στη συνέχεια, περνώντας από το έντερο, δίνει τον χυλό και τα περιττώματα** 4. **(μτφ.) χαρακτηριστικό γνώρισμα ζωντάνιας ή ομορφιάς:** *τυ έργο του έδωσε νέους ~ στην τέχνη* 5. **ιαπ». (κατά τον Ιπποκράτη) καθένα από τα τέσσερα στοιχεία τού σώματος (αίμα. φλέγμα, κίτρινη χολή, μαύρη χολή) τα υπυία, όταν βρίσκονται σε σωστή αναλογία, συμβάλλουν στην υγεία· ανάλογα με την περίσσεια ενός από αυτά, οι ανθρώπινοι τύποι ονομάζονται αιματώδεις, φλεγματικοί, χολ(ερ)ικοί και μελαγ- χυλικοί.**
[ΕΤΥΜ. αρχ. λ., πυυ συνδ. με τον τ. *χυ/.ός (Βλ.λ.)* **και παρουσιάζει ουσιαστικά τα ίδια φωνολογικά προβλήματα].**
χυμώ (κ. -άω) ρ. αμετβ. (σχολ. ορθ. *χιμώ***) Ιχυμάς...] χύμησα κ. χύμηξα] ορμώ μπροστά, επιτίθεμαι:** *μόλις τους είδαν, χύμηξαν να τους σκοτώσουν* || *χυμάει μπροστά σαν λιοντάρι* || **(μτφ.)** *χύμηξαν να μας φάνε. μόλις διαφωνήσαμε!* **ΣΥΝ. εοορμώ, ξεχύνομαι. Επίσης χυμίζω (σχολ. ορθ.** *χιμίζω)* **κ. (λαϊκ.) χουμίζω.**
[ΕΤΥΜ. < αρχ. *χύμα* **«πλημύρα» (< ρ.** *χέω),* **ενώ λιγότερο πιθ. είναι η συσχέτιση με το μεσν.** *φημίζω* **«τρέχω έφιππος».** Η **γρ. με** *-ϊ- (χιμώ)* **είναι ετυμολογικώς αστήρικτη |.**
χυμώδης, -ης. -ες [μτγν.Ι {χυμώδ-ους j -εις (ουδ. -η), -ών χυμωδέστ- ερος. -ατος) (λόγ.) 1. (για καρπούς) αυτός που περιέχει πολύ χυμό και κατά συνέπεια έχει ωραία γεύση, είναι απολαυστικός:** ~ *φρούτο* **συν. ζουμερός αντ. άχυμος 2. (μτφ. για πρόσ.) γυναίκα με πλούσιες καμπύλες συν. ζουμερός** 3. **όμοιος με χυμό, αυτός που έχει τη μορφή ή τη σύσταση χυμού:** ~ *ουσία / υγρό* **ΣΥΝ. πολτώδης** 4. **(λογοτ.) πλούσιος, εκφραστικός:** ~ *γλώσσα.* ·** **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-ης, -ης, -ες.*
χύνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έχυσα, χϋ-θηκα, -μένος) ♦ **(μετβ.) 1. (για υγρό) αφήνω να ρεύσει, να πεταχτεί ή να πέσει προς τα έξω. προς τα κάτω:** *ποιος έχυσε το γάλα:* || δει/ *έπρεπε να χύσεις το νερό* || *έκανε μια απότομη κίνηση και έχυσε το μελάνι πάνο) στα ρούχα του* [[*χύνω τον καφέ* **συν. (λόγ.-σπάν.) εκχέω- ΦΡ. (α)** *χύνω* **δάκρυα δακρύζω, κλαίω:** *έχυνε πικρά δάκρυα πάνω στον τάφο τού παιδιού της* **(β)** *χύνω αίμα / το αίμα μου (για κάποιον / κάτι)* **βλ. λ.** *αίμα* **(γ)** *χύνω (άπλετο) φως (σε κάτι)* **διευκρινίζω (κάτι), διαφωτίζω (σκοτεινή υπόθεση):** *η δημοσιογραφική έρευνα έχυσε άπλετο φως στο μυστήριο* **συν. αποσαφηνίζω, εξηγώ, ερμηνεύω αντ. συσκοτίζω (δ)** *η γλώσσα (κάποιου) χύνει φαρμάκι* **(κάποιος) είναι φαρμακόγλωσσος. μιλά άσχημα ή πολύ δηκτικά (ε)** *χύνεται (πολύ) μελάνι (γισ κάτι)* **γράφονται (πολλά) πράγματα (για κάτι):** *έχουν χυθεί τόνοι με?λνι γι' αυτή την υπόθεση, αλλά χωρίς αποτέλεσμα* 2. **(για στερεά σώματα, που αποτελούνται από κόκκους) αψήνιο κάτι να πέσει, να σκορπιστεί δεξιά και αριστερά:** *αν δεν προσέξεις, θα χύσεις τη ζάχαρη* || *έχυσε το αλάτι πάνω στο τραπεζομάντηλο* **συν. διασκορπίζω λντ. συγκεντρώνω, μαζεύω** 3. **(για μέταλλα και άλλα στερεά υλικά) κάνω (κάτι) ρευστό, λειώνω υπό την επίδραση υψηλής θερμοκρασίας: στο** *εργοστάσιο αυτό χύνουν το ατσάλι για την καινούργια γέφυρα* |) *χρειαζόμαστε εγκαταστάσεις, στις οποίες να χύνεται μολύβι για οβίδες* **συν. ρευστοπυιώ, τήκω 4. (για διάφορα αντικείμενα) κατασκευάζω (κάτι) ρίχνοντας λειωμένο υλικό στο κατάλληλυ καλούπι: -** *κεριά / καννόνια* || *άγαλμα χυμένο σε μπρούντζο* ♦ 5. **(αμετβ.) (για ανθρώπους και ζώα) (!) εκβάλλω σπέρμα κατά τον οργασμό ΣΥΝ. εκσπερματίζω 6. (ειδικότ. το μεσοπαθ.** *χύνομαι)* **(α) κινούμαι ορμητικά προς κάποιον/κάτι. κάνω επίθεση εναντίον του:** *κύθηκε επάνω τυυ να τον κατασπαράξει* |(*μόλις τυν είδε, κύθηκε στην αγκαλιά τυυ* **συν. ορμώ. εφορμώ, επιτίθεμαι, χυμώ (β) (για ποταμούς) ρίχνομαι στη θάλασσα:** *ο Δούναβης κύνεται στον Εύξεινο Πόντο* **συν. εκβάλλω. – χύσιμο** (το).
[ΕΤΥΜ. μτγν. τ. τού αρχ. *χέω* **(βλ.λ.), ο οποίος στην Ελληνιστική Εποχή απαντά μόνο σε σύνθετα και καταδικάζεται από τους αττικιστές γραμματικούς. Έχει σχηματιστεί από τον παθ. αόρ.** *έ-χύ-θην* **(ρ.** *χέω),* **κατά το σχήμα** *έπλύθην- π/.ύνω].*

Χύση (η) { -ης κ. -εως | -εις, -εων} (λόγ.) **1.** το να χύνει κανείς κάτι και το αποτέλεσμα τής πράξης αυτής, εκροή, διασκόρπισμα: *η - τού νf- ρού / τον λαδιού / τής ζάχαρης* **συν.** χύσιμο, (λόγ.) έκχυση. ροή. εκροή

η εκσπερμάτιση 3. **νλυτ.** η απόρριψη στη θάλασσα μέρους τού φορτίου πλοίου λόγω σφοδρής θαλασσοταραχής, εχθρικής επίθεσης, καταδίωξης κ.λπ. **συν.** (λαϊκ.) αβαρία.

Ιετυμ. < αρχ. *χύσις* < 0. *χυ-* (*ghu-). μηδενισμ. βαθμ. τού ρ. ^έω (< *ghcu-, βλ.λ.). + παραγ. επίθημα *-σις*. πβ. κ. *βά-σις*\. **χύσιμο** (το) -»χύνω

χύτευση (η) {-ης κ. -εύσεως | -εύσεις, -εύσεων) η διαδικασία με την οποία δίνεται σε ρευστοποιημένο μέταλλο ή κράμα συγκεκριμένη μορφή: ~ *ορενκάλκινων έργων*.

[ετυμ. < *χύτης* (βλ.λ.)]. **χυτήριο** (το) [1889| {χυτηρί-ου | -ων} **τεχνολ.** μεταλλουργικό εργαστήριο ή τμήμα εργοστασίου, στο οποίο τήκονται μέταλλα ή κράματα μετάλλων και χύνονται σε ειδικούς τύπους (καλούπια) για την παραγωγή διαφόρων αντικειμένων.

[ετυμ. < μτγν. *χυτήρ. -ηρος* (βλ. λ. *χύτης)*|. **χύτης** (ο) {χυτών} ο εργάτης χυτηρίου (βλ.λ.). τεχνίτης που έχει ειδι- κευθεί στη χύτευση (βλ.λ.).

[ητυμ. μτγν. < θ. *χν-* {< *ghu-), μηδενισμ. βαθμ. τού αρχ. *χέω* (βλ.λ.). + παραγ. επίθημα *-της*. πβ. κ. *δείκ-της*\. **χυτός,** -ή. -ό **1.** αυτός που έχει χυθεί ή διασκορπιστεί, ριγμένος άτακτα σε σωρό: - *όσπρια / αλάτι* | | *τα πράγματά τυυ τα άφησε ~ εδώ κι εκεί* [| (κατ* επέκτ.) ~ *μαλλιά* (αυτά που πέφτουν ελεύθερα στους ώμους, που δεν έχουν δεθεί ή πλεχτεί) ΣΥΝ. χυμένος, σκορπισμένος, σκόρπιος, άτακτος αντ. συγκεντρωμένος, μαζεμένος 2. (για μέταλλα) αυτός που έχει ρευστοποιηθεί και χυθεί σε καλούπια: ~ *σίδηρος / χά- λυβας / άγαλμα / εργαλείο* 3. (ειδικότ.) ***χυτό*** (το) το τελικό ή ημικα- τεργασμένο προϊόν τής χύσεως μετάλλου 4. (κατ* επέκτ.-μτφ.) όμορφος. αυτός που έχει πλαστεί με χάρη και αρμονία: ~ *σώμα / γάμπες / πόδια* συν. πλαστικός, καλλίγραμμος, ωραίος, τορνευτός, καλο- φτειαγμένος 5. (μτφ. για ενδύματα) αυτός που έχει τέλεια εφαρμογή: το *παλτό σον πέφτει χντό* | | *το φόρεμα είναι - επάνω της* **συν.** ταιριαστός, εφαρμοστός. — **χυτά** επίρρ.

[ΕΤΥΜ. αρχ. < θ. *χν-* (*ghu-). μηδενισμ. βαθμ. τού αρχ. *χέω* (βλ.λ.), + παραγ. επίθημα *-τός*, πβ. κ. *ρη-τός*\. **χυτοσίδηρος** (ο) [1870] {χυτοσιδήρου [χωρ. πληθ.} χημ. κράμα σιδήρου και άνθρακα σε χαμηλές αναλογίες, το οποίο περιέχει ακόμη μικρές ποσότητες πυριτίου και μαγκανίου, παράγεται σε ειδικές υψικαμίνους και χρησιμοποιείται για την κατασκευή διαφόρων αντικειμένων ΣΥΝ. (λαϊκ.) μαντέμι αντ. σφυρήλατος σίδηρος, ελατοσίδηρος. [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Gusseisen|. **χύτρα** (η) |δύσχρ. χυτρών) (λόγ.) πήλινο παλαιότ. και μεταλλικό σήμερα μαγειρικό σκεύος με δύο συνήθ. λαβές, που χρησιμοποιείται για το βράσιμο των φαγητών: *τα φασόλια βράζονν στη* ~ συν. κατσαρόλα, (λαϊκ.) τέντζερης· φρ. ***χύτρα ταχύτητας*** σύγχρονο μαγειρικό σκεύος που σφραγίζεται και ανοίγει με ειδική βαλβίδα για το ταχύτερο μαγείρεμα των φαγητών αλλιώς *αντόκ?.ειστο* (το).

[ετυμ. αρχ. < θ. *χν-* (< *ghu-), **μηδενισμ. βαθμ. τού ρ.** *χέω* **(βλ.λ.),** + **παραγ. επίθημα** *-τρα*, **πβ. κ.** *ρή-τρα*\.

Χ.Φ.Δ. (η) Χριστιανική Φοιτητική Δράση.

Χ.Φ.Ε. (η) Χριστιανική Φοιτητική Ήνωση.

Χ.Χ. χωρίς χρονολογία· για βιβλίο στο οποίο δεν αναγράφεται η χρονολογία έκδοσής του. **χωλ** (το) »χολ

χωλαίνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. Ιαρχ.) Ιχώλανα) (λόγ.) ♦ (αμετβ.) **1.** είμαι χωλός (βλ.λ.), δεν μπορώ να περπατήσω κανονικά: *χωλαίνει εκ γενετής* **συν.** (λαϊκ.-συχνότ.) κουτσαίνω 2. (μτφ.) δεν προχωρώ όσο πρέπει ή δεν λειτουργώ κανονικά: *στον τομέα τής έγκαιρης διεκπεραίωσης των νποθέσεων των πολιτών οι δημόσιες υπηρεσίες χωλαίνουν* | | *η θεωρία τον / ο συλλογισμός του χωλαίνει* **συν.** καθυστερώ, βραδυπορώ. καρκινοβατώ, μειονεκτώ **αντ.** προτρέχω, πλεονεκτώ ♦ 3. (σπάν.) (μετβ.) κάνω κάποιον κουτσό, του προκαλο) ελάττωμα στα πόδια ή/και στο βάδισμα: **γο** *ατύχημα τονκώλανε* **συν.** (λαϊκ.-συχνότ.) κουτσαίνω.

χωλίαμβος (ο) {χωλιάμβ-ου | -ων, -ους} μηγρ. ιαμβικός τρίμετρος που έχει τον τελευταίο πόδα σπονδείο ή τροχαίο. ** **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *μετρικός, -ή. -ό.*

[ετυμ. μτγν. < *χωλός* + *ϊαμβος*, επειδή είχε σπονδείο αντί ιάμβου στον τελευταίο μετρικό πόδα]. **χωλός,** -ή, -ό (λόγ.) **1.** αυτός που κουτσαίνει, που δεν μπορεί να βαδίσει κανονικά, επιδή έχει ελάττωμα στα πόδια ή επειδή έχει χάσει το ένα ή και τα δύο του πόδια: - *άνθρωπος / παιδί / σκνλί* **συν.** κουτσός, κουτσοπύδης 2. (μτφ.) αυτός που παρουσιάζει ελαττώματα, που δεν είναι τέλειος: ~ *εγχείρημα / συλλογισμός: θεωρία* **συν.** ελλιπής, ελαττωματικός ΛΝΤ'. ακέραιος, τέλειος, ολοκληρωμένος. — χωλότητα (η) Ιμτγν.Ι.

Ιετυμ. αρχ.. με επίθημα *-λός*, χαρακτηριστικό των επιθ. που δηλώνουν αναπηρίες (πβ. κ. *τνφ-λός, στρεβ-/.ός)*. Η λ. είναι αγν. ετύμου παρά τις προσπάθειες συνδέσεώς της με το ρ. *καλώ (-άω)*\. **χώμα** (το) {χώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** το λεπτό στρώμα εδάφους τής γήινης επιφάνειας, που αποτελείται από λεπτούς κόκκους, κατ' αντιδιαστολή πρυς τους λίθους και τα πετρώματα: *τα νερά τής βροχής παρέσνραν χώματα και πέτρες* | | *τα παιδιά κυλιούνται στο* ~ | | *το* ~ *θέλει πότισμα, έχει ξεραθεί*■ **φρ.** *τρώω χώμα / τρώει η μύτη (η μούρη) μου χώμα* πέφτω μπρούμυτα στη γη, ξαπλώνω στο έδαφος: **γο** *άλογο αφήνιασε και έστειλε τον αναβάτη να φάει χώμα* 2. (ειδικότ.) η οργανική ύλη που προέρχεται από την αποσύνθεση φυτών και λοιπών οργανικών ουσιών και χρησιμοπνιείται στις καλλιέργειες ή τις γλάστρες για τα φυτά: *αγοράζω - για τις γλάστρες* | | *πλούσιο / φτωχό* ~ συν. φυτυγή, φυτόχωμα 3. (συνεκδ.) η επιφάνεια, το ανώτατο στρώμα τού γήινου φλοιύ' το έδαφος (βλ.λ.): *έπεσε από ψηλά στο - και χτύπησε* | | *κειτόταν στο - με τα μάτια ανοιχτά* | | ron *έριξε κάτω στο* ~ | | *ήλθα να προσκυνήσω το άγιο -* | | *τα άγια - τής πατρίδας* συν. γη, τόπος ΦΡ. *ας είναι ελαφρύ το χώμα που σε σκεπάζει!* βλ. λ. *ελαφρός* 4. (κατ' επέκτ.) τα λεπτότατα τεμάχια εδάφους και άλλων σωμάτων που παρασύρονται με τον αέρα και επικάθονται σε διάφορες επιφάνειες: *τα παπούτσια μον είναι γεμάτα* ~ jj *βγήκε έξω, για να τινάξει τα* ~ *από τα ρούχα* του | | *έχει καιρό να βρέξει κι έχονμε πνιγεί στο* ~ συν. σκόνη, κονιορτός 5. (μτφ.) ο τάφος, ο χώρος ταφής: *είναι στο* ~ *έναν χρόνο το)ρα* | | *«Οα πάμε /.../ εσύ στο ~ κι εγώ στη φυλακή»* (λαϊκ. τραγ.) · φρ. *(κάποιον) τον τρώει το μαύρο χώμα* βλ. λ. *τρώγο)*. — (υποκ.) **χωματάκι** (το). σχολιο λ. *πεθαίνω*.

[εγυμ, < αρχ. *χώμα* < θ. *χω-* (τού ρ. *χώνννμι* «επιχωματώνω, φράζω», πβ. αόρ. *χώ-σαι)* + παραγ. επίθημα *-μα*. πβ. κ. *ρήμα*. Βλ. λ. *χώνω*\. χωματένιος, -ια. -ιο - ► χωμάτινος

χωματερή (η) (λαϊκ.) μεγάλος λάκκος ανοιγμένος στο έδαφος, στον οποίο μεταφέρονται απορρίμματα και γεωργικά προϊόντα που πλεονάζουν και στη συνέχεια συμπιέζονται και θάβονται: *εκατοντάδες τόνοι πορτοκαλιών θα καταλήξονν και φέτος στις* - ΣΥΝ. σκουπιδότοπος.

Ιετυμ. < *χώμα, -ατος* + επίθημα *-ερός*. πβ. κ. *τνχ-ερός*\. χωματίζω ρ. μετβ. [μτγν.] |χωμάτισ-α, -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) συσσωρεύω χώμα, καλύπτω (κάτι) με χώμα: - *τον λάκκο : την αυλή* συν. επιχωματώνω.

χωματίλα (η) {χωρ. πληθ.} (λαϊκ.-καθημ.) η ιδιάζουσα οσμή χώματος, ιδ. τού νοτισμένου από τη βροχή: *όλη την ημέρα έσκαβαν τους λάκκους κι εμάς μας έπνιξε η* -.

{ΕΤΥΜ. < *χώμα. -ατος* + παραγ. επίθημα *-ίλα*, πβ. κ. *φαρ-ίλα*\. χωμάτινος, -η, -ο [μεσν.Ι αυτός που αποτελείται από χώμα ή έχει κατασκευαστεί με χώμα ή πηλό: ~ *κιούπι / γλάστρα / δάπεδο / φούρνος / αγγείο* j| ~ *δρόμος*. Επίσης χωματένιος, -ια. -ιο. χωματισμός (ο) [μτγν.Ι 1. η συσσώρευση χώματος για τον σχηματισμό φράγματος και το ίδιο το φράγμα που σχηματίζεται: *οι - ανακόπτουν την ορμή τού νερού* συν. επιχωμάτωση. πρόχωμα, ανάχωμα 2. κάθε εργασία εκσκαφής, αναμόχλευσης. μετατόπισης και συσσώρευσης χώματος για την κατασκευή τεχνικού έργου: *θα χρειαστούν δύο μήνες για να γίνουν οι απαραίτητοι ~. πριν θεμελιωθεί το έργο.* χωματόδρομος (ο) δρόμος με επιφάνεια από χώμα. που δεν έχει στρωθεί με άσφαλτο, πλάκες κ.λπ.: *κακός / επικίνδυνος / φιδωτός* ~. χωματουργία (η) Ιχωρ. πληθ.) 1. η εκτέλεση έργων εκσκαφής, εξο- ρύξεως και μεταφοράς χωμάτων κατά την πρώτη φάση τής κατασκευής τεχνικού έργου ΣΥΝ. χωματισμός 2. ο κλάδος τής μηχανικής, που μελετά τους τρόπους εκτέλεσης των παραπάνω εργασιών. - χω- ματουργικός, -ή. -ό. χωματουργός (ο) ο εργαζόμενος σε χο)ματουργικά έργα. ο εργάτης που ασχολείται με την εκσκαφή, την εξόρυξη. τη μεταφορά και τη διευθέτηση των χωμάτων κατά την εκτέλεση τεχνικού έργου.

Ιηίνμ. < *χώμα. -ατος + -ουργός< έργο*\. χωνάκι (το) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.-υπυκ.) 1. μικρό σε μέγεθος χωνί (βλ.λ.)

μικρό χωνί από μπισκότο, μέσα στο οποίο τοποθετείται συνήθ. παγωτό 3. (συνεκδ.) το παγωτό που έχει την παραπάνω μορφή · 4. πούδες αναρριχώμενο διακοσμητικό φυτό με άνθη σαν χοάνη, χώνεμα (το) ·► χωνεύω

χώνευση [μτγν.| κ. (καθημ.) **χώνεψη** (η) {-ης κ. -εύσεως | χωρ. πληθ.}

η αφομοίωση από τον οργανισμό των τροφών που περιέχονται στο στομάχι και ο μετασχηματισμός τους σε θρεπτικές ουσίες· η πέψη: *έφαγες βαριά και θα έχεις άσχημη* ~ | | (ευχή) *καλή -!* συν. (λαϊκ.) χώνεμα · 2. (στη μεταλλουργία) τήξη των μετάλλων σε ειδική κάμινο συν. (λαϊκ.) χώνεμα, **χωνευτήριο** (το) Ιχωνευτηρί-ου | -ων] **1.** μεταλλευτική κάμινος, κατασκευασμένη από πυρίμαχα υλικά, που χρησιμοποιείται για την τήξη και την αποκάθαρση των μετάλλων, ιδ. τυ κατώτερο τμήμα της, εκεί όπου συγκεντρώνεται το λειωμένο μέταλλο 2. (κατ' επέκτ.) δοχείο από μέταλλο ή πυρίμαχο υλικό, που χρησιμοποιείται στα εργαστήρια για την τήξη ή την πύρωση ορισμένων ουσιών 3. (μτφ.) ο χώρος νεκροταφείου, στον οποίο φυλάσσονται τα οστά των νεκρών ΣΥΝ. οστεοφυλάκιο 4. ΕΚΚΛΗΣ. δεξαμενή εκκλησίας, στην οποία χύνεται το νερό τής κολυμβήθρας 5. (μτφ.) χώρος ή τόπος στον οποίο συγχωνεύονται διαφορετικά πράγματα ή ζουν και αφομοιώνονται πρόσωπα με διαφορετική εθνική, φυλετική, κοινωνική κ.λπ. προέλευση: *μετα- νάστευσε στην Αμερική, το μεγάλο αυτό σύγχρονο ~ λαών και πολιτισμών* | | *- ανθρώπων / φυλών*. Επίσης χωνευτήρι (κυρ. σημ. 5). [είύμ. < μτγν. *χωνευτήριον* < *χωνεύω* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-τή- ριον*. πβ. κ. *σκυπεν-τήριον)*. **χωνευτικός,** -ή, -ό [μεσν.Ι **1.** αυτός πυυ χωνεύεται εύκολα ή που διευκολύνει τη χώνευση, τη λειτουργία τής πέψης: γο *γιαούρτι είναι* ~ | | ~ *νερό / αφέψημα* συν. εύπεπτος. ευκολυχώνευτος, ελαφρός λντ. δύσπεπτος, δυσκολοχώνευτος, βαρύς 2. αυτός πυυ σχετίζεται με την τήξη των μετάλλων και τη διοχέτευσή τους σε τύπους (καλούπια): - *καμίνι*. —χωνευτικότητα (η), **χωνευτός,** -ή, -ό [μτγν.] 1. (για μέταλλα) αυτός που έχει χυθεί σε κα- λυύπια, που δεν έχει σφυρηλατηθεί: ~ *καλκός / χάλυβας* συν. χυτός λνί. σφυρήλατος 2. αυτός πυυ έχει χωθεί, που έχει ενσωματωθεί στο εσωτερικό ξύλου, τοίχου ή άλλου υλικού: - *κεφαλή βίδας / ντουλάπι / κουζίνα / ηλεκτρική εγκατάσταση*. **χωνεύτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) η καταβόθρα (βλ.λ.). **χωνεύω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. (χώνευ-σα κ. -ψα. -τηκα. -μένος κ. χωνεμένος) (λαϊκ.) ♦ (μετβ.) 1. λειώνω μέταλλο σε χοάνη ή ειδική κάμινο: ~

χαλκό / χάλυβα / σίδηρο ΣΥΝ. τήκω, χύνω 2. αφομοιώνω φαγητό, μετατρέπω τροφή σε χρήσιμες για τον οργανισμό ουσίες: *δεν μπορώ να τυ χωνέψω* το *στυφάδο■ είναι βαρύ για μένα* |[*το ψάρι χωνεύεται εύκολα* συν. αφομοιώνω 3. (κατ' επέκτ.) εντάσσω (κάτι) μέσα σε (κάτι άλλο), το ενσωματο)νω στο περιβάλλον: ~ *κεφαλή βίδας στο ξύλο* || (κ. μτφ.) - *μια πληροφορία* (την αξιοποιώ) ΣΥΝ. προσαρμόζω, χώνω 4. (μτφ.) δέχομαι (κάτι) ως οριστικό, συνειδητοποιώ ότι δεν μπορεί να αλλάξει: *θα το χωνέψεις, θέ/.εις δεν θέλεις, ότι έτσι θα γίνει* || *πρέπει να* το *χωνέψει ότι η κατάσταση άλλαξε ριζικά* 5. (αρνητ.-μτφ.) (α) δεν δείχνω ανοχή και συμπάθεια, αντιπαθώ (κάποιον): ο *δάσκαλος δεν με χωνεύει καθόλου* || <5τν *τους ~ τέτοιους ανθρώπους* || *αυτοί οι δύο δεν χωνεύονται μεταξύ τους* αντ. ανέχομαι, συμπαθώ (β) δυσκολεύομαι να αποδεχθώ (κάτι), δεν μπορώ να εξοικειωθώ στην ιδέα του: <5εν *μπορώ να τη χωνέψω τέτοια αδικία!* [[*ακόμη δεν μπορώ να χωνέψω την προσβολή που μον έκανε* ♦ (αμετβ.) 6. (για πρόσ.) ολοκληρώνω τη λειτουργία τής πέψης: *κάτσε πρώτα να χωνέψεις και μετά φεύγεις* 7. (για ύλες) αποσυντίθεμαι, αλλοιώνεται η σύστασή μου ή απορροφώ- μαι: *η κοπριά έχει χωνέψει* (δηλ. έχει αποσυντεθεί και είναι κατάλληλη για λίπασμα) [| *χωνεμένο τυρί* (αυτό που έχει υποστεί ζύμωση) || (κ. μτφ.) το *απόγευμα με την παλίρροια χωνεύουν τα νερά* (χαμηλώνει η στάθμη τους) ΣΥΝ. αποσυντίθεμαι, αλλοιώνομαι, μαζεύω, συρρικνώνομαι 8. (ειδικότ. για καύσιμες ύλες) καταναλίνομαι εντελώς, γίνομαι στάχτη: σε *λίγη ώρα τα κούτσουρα είχαν χωνέψει* |[*τα κάρβουνα χωνεύουν γρήγορα* ΣΥΝ. αποτεφρώνομαι. — χώνεμα (το). IF.ΤΥΜ. μτγν. < αρχ. *χοανεύω* (με συναίρεση *-οα- > -ο)-) < χοάνη / χώ- νη* (βλ.λ.)|. **χώνεψη** (η) - + χώνευση

χωνί (το) {χων-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** αντικείμενο σε σχήμα κώνου, που διαθέτει μεγάλο άνοιγμα στην κορυφή και στενό στόμιο στη βάση έτσι. ώστε να είναι κατάλληλο για μετάγγιση υγρών: *βάζω λάδι στο δοχείο με το -* || *γυάλινο / τσίγκινο* ~ ΣΥΝ. (λόγ.) χοάνη 2. (κατ' επέκτ.) οτιδήποτε έχει παρόμοιο σχήμα 3. (ειδικότ. συνεκδ.) πρόχειρη χάρτινη σακούλα με παρόμοιο σχήμα για τη μεταφορά φρούτων, λαχανικών κ.λπ.: ο *μανάβης μού έβαλε τις μπανάνες σ' ένα* - 4. (συνεκδ.) ο τηλεβόας (βλ.λ.), πρόχειρος ή κανονικός: *φώναζε με το* ~ 5. (συνεκδ.) κοιλότητα εδάφους με παρόμοια μορφή, φυσική ή κατασκευασμένη, για την ανακοπή τής προέλασης εχθρικού στρατεύματος. — (υποκ.) χωνάκι (το) (βλ.λ.).

[ετυμ. < μεσν. *χωνί ον.* υποκ. τού αρχ. *κώνη / χοάνη* (βλ.λ.) | · χωνοειδής, -ής, -ές Ιμεσν.] {χωνειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.-σπάν.) αυτός που είναι όμοιος με χωνί. αυτός που έχει το σχήμα και τη μορφή χωνιού: ~ *κοιλότητα / οπή.* -* ΣΛΟΛίΟ λ. *-ης. -ης, -ες.* χώνω ρ. μετβ. [έχωσα, χώ-θηκα. -(σ)μένυς} (λαϊκ.) **1.** βάζω (κάτι) βαθιά μέσα στο χώμα ή οπουδήποτε αλλού, βυθίζο) αντικείμενο μέσα σε άλλο αντικείμενο ή πράγμα: *έχωσαν πασσάλους γύρω από το χωράφι και το έφραξαν* || *του έχωσε το μαχαίρι στην καρδιά* ΣΥΝ. μπήγω, μπάζω, βυθίζω λντ. βγάζω · φρ. (α) *κώνομαι* ή *κώνω τη μύτη μου / την ουρά μου παντού* είμαι πολύ περίεργος, ανακατεύομαι στις υποθέσεις των άλλων: *μερικές φορές γίνεται ενοχλητικός, γιατί κώνει την ουρά του παντού* συν. φυτρώνω εκεί που δεν με σπέρνουν (β) (!-για άνδρα) *τον / τη κώνω* συνουσιάζομαι (γ) (οικ.) *τα κώνω (σε κάποιον)* (i) φέρνω (κάποιον) σε πολύ δύσκολη θέση. ώστε να είναι αμήχανος, να μη μπορεί να αντιδράσει (ii) δωροδοκώ 2. (καθημ.) βάζω. τοποθετώ (κάτι) μέσα σε (κάτι άλλο): *έχωσε μερικά ρούχα σε μια Βα/Ατσα κι έφυγε* || *μου 'χωσε ένα νόμισμα στο χέρι / μια καραμέλα στο στόμα*

τοποθετώ (κάτι) μέσα στο έδαφος, σκεπάζω (κάποιον/κάτι) με χώμα ή άλλο υλικό, θάβω: *έχωσαν* τον *θησαυρό* στο *χώμα. για να μην τον βρουν οι αντίπαλοι* |[*τον βρήκαν μισοχωμένο στο χιόνι* συν παραχώνω. θάβω. ενταφιάζω **4.** (μτφ.) κρύβω (κάτι) μέσα ή κάτω από (άλλο πράγμα): *πού έχωσες πάλι τις κάλτσες μου:* |j *έχωσε το πρόσωπό του στα χέρια του κι έκλαψε πικρά* || *έχωσε τις καραμέλες στις τσέπες του* jj *έχωσε όλα τα βιβλία της στη ντουλάπα* || *έχει χωμένα τα λεφτά του κάτο) απ' το κρεβάτι* συν. καταχώνω. καταχωνιάζω 5. (μτφ. για πρόσ.) βάζω (κάποιον) φυλακή: *τον έχωσαν μέσα για κλοπές* || αν *συνεχίσεις έτσι, σύντομα θα σε χώσουν μέσα* ΣΥ\. φυλακίζω 6. (μτφ. για πρόσ.) τοποθετώ (κάποιον) σε θέση ή πόστο με πλάγια μέσα: ο *θείος του τον έχωσε σε μια δουλίτσα*■ (ειδικότ. το μεσοπαθ. *χώνομαι)*

εισέρχομαι (κάπου), εισδύω: *η αλεπού χώθηκε στο κοτέτσι από ένα άνοιγμα στον φράχτη* || *η γάτα χώθηκε κάτω από το αυτοκίνητο* || *χώθηκε μες στα σκεπάσματα / μες στα μαξιλάρια* ΣΥΝ. μπαίνω, τρυπώνω 8. (κατ' επέκτ.) κρύβομαι, για να αποφύγω την ανακάλυψη ή/και τη σύλληψη: *κώσου πίσω από την πόρτα / κάτω από το κρεβάτι, για να μη σε ὁ'ουν*9. (μτφ.) εμπλέκομαι ή επεμβαίνω (κάπου): *μη κώνεσαι στα πόδια μου!* || *χώθηκε με πανουργία μες στην οικογένειά τους και τη διέλυσε* ΣΥΝ. αναμειγνύομαι. - - χώσιμο (το).

[ετυμ. μεσν.. από τον αόρ. *έχωσα* τού ρ. *χώννυμι.* κατά το σχήμα *έστρωσα - στρώνω, έζωσα - ζώνω.* Το μτγν. *χώννυμι «επιχωματώνω,* φράζω» είναι υστερογενής σχηματισμός (ως αρχ. μαρτυρούνται άλλοι τ.. λ.χ. «όρ. *χώ-σαι.* μέλλ. *χώ-σο),* παρακ. *κέ-χω-σμαι)* τού αρχ. άχρηστου ενεστ. *χόω* (πβ. σύνθ. *προσ-χοΐ)* < *χούς* (βλ.λ.) και προέρχεται από τ. **χώσ-νυ-μι* (με αφομοίωση), από το θ. τού αορ. *χώσαι,* που ελήφθη ως σιγμόληκτο|. **χώρα** (η) Ιχωρών} **1.** τμήμα τής επιφάνειας τής Γης με καθορισμένη έκταση και συγκεκριμένη πολιτική και πολιτειακή οργάνωση· κατοι- κημένη περιοχή που διαθέτει κρατική υπόσταση: το *πρόβλημα τής ανεργίας απασχολεί πολλές ευρωπαϊκές* - [[*ταξίδεψε με το πλοίο του σε ~ μακρινές* || *αυτή τη στιγμή η ~ χρειάζεται εκλογές / ειρήνη / ισχυρή κυβέρνηση* || *χώρες υποδοχής μεταναστών* || *απέραντη / αχανής ~* || οι —*μέλη τής F..E.* ΣΥΝ. κράτος, πολιτεία 2. (ειδικότ.-συναι- σθηματικά) το κράτος στο υποίο γεννιέται κανείς, η πατρίδα του:

ήταν γενναίοι πολεμιστές και θυσιάστηκαν για τη - τους 3. (συνεκδ.) το σύνολο των ανθρώπων που κατοικούν σε μια χώρα: **οι** *οπαδοί του φώναζαν: «προχώρα, σε θέλει όλ' η -!»* || *η ~ είναι ανάστατη* **4.** (γενικά) έκταση γης, τόπος: *βρέθηκε σε ~ δύσβατες και επικίνδυνες* || *άγονη* - συν. περιοχή· φρ. (μτφ.) (α) *λαμβάνω χώρα* συμβαίνω, γίνομαι, πραγματυποιούμαι: *πότε έλαβε χώρα το ατύχημα;* συν. τελούμαι. διεξάγομαι (β) *κατά χώραν* επί τόπου, εκεί όπυυ ανήκει κάτι: *οι συμπληρώσεις αυτές πρέπει να τοποθετηθούν στο βιβλίο* ~ ΣΥΝ. (λατ.) in loco 5. *Νέες Χώρες* οι περιοχές τής Ελλάδας που ενσωματώθηκαν στο ελληνικό κράτος το 1913 (Ήπειρος, Μακεδονία, νησιά τυύ Λιγαί- υυ) και των οποίων υι Μητρυπόλεις υπάγονται στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία τής Ελλάδος 6. το κράτος ή η γεωγραφική περιοχή σε σχέση με χαρακτηριστικό τους γνώρισμα: *Βραζιλία, η ~ τής σάμπας και τού καφέ* || *«επιλέξτε για διακοπές την Ελλάδα, τη ~ των θεών»* (δια- φήμ.) || *Ελβετία, η ~ των ρο/.ογιών και τής σοκολάτας* |[*η - τού ανα- τέλ'Λοντος η/.ίουι των χρυσανθέμων* (η Ιαπωνία) || *η ~ τής τουλίπας* (η Ολλανδία) 7. μεγάλη, πολυάνθρωπη πόλη (κατ' αντιδιαστολή προς την ύπαιθρο): (παροιμ.) *«κάλ/.ιο κακιά - παρά κακό χωριό»* (αυτός που ζει στην πόλη. ευκολότερα αντιμετωπίζει τα προβλήματα σε σύγκριση με αυτόν που ζει στο χωριό) λντ. χωριό, ύπαιθρος 8. (για νησί) το κέντρο, η πρωτεύουσα: *η ~ βρίσκεται μακριά από το /.ιμάνι* || *λείπει στη - για δουλειές* 9. ανατ. ορισμένο τμήμα τής επιφάνειας τού ανθρώπινου σώματος, που αντιστοιχεί πρυς τη θέση συγκεκριμένων υρ- γάνων: *νεφρική / κοιλιακή / καρδιακή / εγκεφαλική* ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *πόλη.*

| πτυμ. αρχ.. αβεβ. ετύμου. Είναι βέβαιο ότι οι λ. *χώρα* **και** *χώρος* **αποτελούν ομόρριζα, αλλά η μόνη πιθανή υπόθεση υιοθετεί χωρισμό** *χώρα* **και** *χώ-ρος. οπότε το θ. χω-* **αντιπροσωπεύει την εκτεταμ.-ετεροι- ωμ. βαθμ. τού Ι.Ε. *ghe- «είμαι κενός, άδειος» (βλ. λ.** *χήρα).* **Από την άλλη πλευρά, δεν είναι βέβαιο ότι τα μορφήματα** *-ρα* **και** *-ρος* **αποτελούν παραγ. επιθήματα (λ.χ.** *άγ-ρός, έδ-ραγ* **θα μπορούσαν ίσως να θεωρηθούν τμήμα τής ρίζας, πράγμα που έχει οδηγήσει στην πρόταση περί συνδέσεως με το ουσ.** *χορός* **(βλ.λ.. ιδ. τα σχετικά με τον προσδιορισμό τής αρχικής σημ.). ΙΙ φρ.** *λαμβάνω χώρα* **είναι μεταφρ. δάνειο από γαλλ. avoir lieu|.**

χωραΐτης (υ) {χωραϊτών}, χωραίτισσα (η) Ιχωραϊτισσών) κάτυικος τής πόλης ΑΝΤ. επαρχιώτης, χωρικός.

|F.ΤΥΜ. < *χώρα* **+ παραγ. επίθημα** *-ίτης,* **πβ. κ.** *πολ-ίτης*\.

χωρατατζής (υ) {χωρατατζήδες}, χωρατατζού (η) {χωρατατζού- δες} πρόσωπο πυυ συνηθίζει να κάνει χωρατά, να λέει αστεϊσμούς: *είναι πυλύ - και γι'αυτό τον θέλουν ό?.οι στην παρέα.*

[ετυμ. < *χωρατό* **+ παραγ. επίθημα** *-τζής,* **πβ. κ.** *πλακα-τζής*\.

χωρατεύω ρ. αμετβ. {χωράτεψα} (λαϊκ.) λέω ή κάνω χωρατά, πειράζω (κάποιον) με λόγια, χειρονομίες, πράξεις κ.λπ.: *τώρα μιλάς σοβαρά ή χωρατεύεις;* **jj** *σύνελθε, σε παρακαλώ, δεν χωρατεύουν με τόσο σοβαρά ζητήματα* **ΣΥΝ. αστειεύομαι, καλαμπουρίζω αντ. σοβαρολογώ- φρ (μτφ. για κακές καιρικές συνθήκες)** *δεν χωρατεύει* **χρειάζεται προσοχή, γιατί μπορεί να προκαλέσει πρόβλημα: το** *κρύο / ο αέρας / η θάλασσα*

[ιγιύμ. < *χωραϊτεύω* **<** *χωραΐτης* **«κάτοικος χώρας (πόλεως)» <** *χώρα.* **Παρόμοια σημασιολ. εξέλιξη εμφανίζει και το επίθ.** *αστείος* **(βλ.λ.) < άστυ|.**

χωρατό (τυ) (λαϊκ.) άκακο πείραγμα, που λέγεται ή γίνεται για να προκληθεί γέλιο- αστείο: *μην τυν πειράζεις αυτόν, δεν καταλαβαίνει από χωρατά* **||** *μην τα γυρίζεις όλα στο ~* || *κακό / καλό / άγαρμπο / έξυπνο* **- συν. καλαμπούρι, (λόγ.) αστεϊσμός, αστειότητα.**

|ι :τυμ. < *χωραΐτευΙτό* **(με απλολογία), ουδ. τού επιθέτου** *χωρατευτός*
ρ. *χωρατεύω* **(βλ.λ.)Ι.**

χωράφι (το) {χωραφ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) καλλιεργήσιμη γη μικρής εκτάσεως, μικρός αγρός: ~ *σπαρμένο με σιτάρι ι κριθάρι / βρόμη* **jj** *το κα/.οκαίρι πηγαίναμε και δουλεύαμε στα ~* || *παντρεύτηκε μια κοπέλα με πολλά ~* **(μεγάλη κτηματική περιουσία) j|** *φτωχό / καρπερό / πλούσιο / άγονο ~* **συν. αγρός- ΦΡ.** *μπαίνω στα χωράφια (κάποιου)* **ασχολούμαι με κάτι που ανήκει στην αρμοδιότητα άλλου. -- (υποκ.) χωραφάκι (το).**

[ΗΤΥΜ. < *μτγν. χωράφιον* **<** *αρχ. χώρα* **+ υποκ. επίθημα** *-άφιον,* **πβ. κ.** *ξυρ-άφιυν*\.

χωρεπίσκοπος κ. χωροεπίακοπος (ο) Ιχωρεπισκόπ-ου j -ων. -ους} ΕΚΚΛΗΣ. επίσκοπος που δεν έχει δική του επισκοπή, αλλά διενεργεί αρχιερατικές πράξεις εν ονόματι τού κυρίου επισκόπου (δηλ. τού επισκόπου τής πόλης) ή ως αντικαταστάτης του σε συγκεκριμένη ύπαιθρο χώρα.

[ητυμ. μτγν. < *χώρος* **+** *επίσκοπος*\.

χώρεσα ρ. ► χωρώ

χωρητικότητα (η) [1812] {χωρ. πληθ.} 1. (α) το σύνολο τού όγκου των πραγμάτων που μπορεί να περιλάβει κοίλο σώμα: *η* **- του** *βαρελιού είναι πεντακόσια λίτρα* **|j** *τι - έχει αυτό το θέατρο ' αυτό τυ λεωφορείο;* **(δηλ. πόσους επισκέπτες ή επιβάτες χωράει) jj -** *διαύλου επικοινωνιών* **(ο μέγιστος αριθμός πληροφοριών που μπορούν να μεταδοθούν από τον δίαυλο ανά δευτερόλεπτο) ||** *μυνάδα χωρητικότητας* **συν. περιεκτικότητα (β) το σύνολο των δεδομένων που είναι δυνατόν να αποθηκευτούν σε ένα μέσο π.χ. δισκέτα, σκληρό δίσκο κ.λπ.:** *σκληρός δίσκος χωρητικότητας 20 GB* **2. νλυτ. ο κυβισμός των όγκων όλων των κλειστών χώρων τού πλοίου (υπολογίζεται σε κόρους):** *καράβι χωρητικότητας 20.000 κόρων*3. **φυσ. (για αγωγό ή σύστημα αγωγών) ο λόγος τού ηλεκτρικού φορτίου που μπορεί να αποθηκευτεί σε αγωγό ανά μονάδα τού επιβαλλόμενου ηλεκτρικού δυναμικού: -** *πυκνωτή.*

[ΚΤΥΜ. < *μτγν. χωρητικός* **<** *αρχ. χωρώ* **(βλ.λ.)].**

χώρια επίρρ. (λαϊκ.) 1. ξεχωριστά, κατ' ιδίαν όχι μαζί: τον *τελευταίο*

καιρό ζουν ~ || βάλε ~ τα πλυμένα από τα άπλυτα ρούχα συν. χωριστά, κατά μέρος, ιδιαιτέρως λντ. μαζί. από κοινού· φρ. (α) *μαζί μιλάμε και χώρια καταλαβαινόμαστε* δεν συνεννοούμαστε (β) (παροιμ.) *όλοι αντάμα κι ο ψωριάρης χώρια* για πρόσωπο που το έχουν απομονώσει οι υπόλοιποι ή για όσους παρευρίσκονται σε μια εκδήλωση, προσπάθεια κ.λπ.. αλλά δεν συμμετέχουν ενεργούς σε αυτήν (γ) *και μαζί και χώρια* και μαζί και χιοριστά: *πάντρεψε την κόρη της και νοίκιασε διαμέρισμα πλάι της■ ζουν ~* 2. με εξαίρεση κάποιου (προσώπου, πράγματος κ.λπ.), εκτός από: *κουραστήκαμε πολύ, ~ που γίναμε μούσκεμα από τη βροχή* II *ήμαστε δέκα άτομα, ~ τα παιδιά* συν. πλην, εξόν, πάρεξ. έξω. ξέχωρα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. *χωρίς* (βλ.λ.), κατά τα επιρρ. σε *-α.* πβ. *κ. συνάμ- α\.*

χωριανός, -ή. -ό (λαϊκ·.) **1.** αυτός που κατάγεται από χωριό ή/και κατοικεί σε χωριό (όχι σε κωμόπολη ή πόλη) συν. χωριάτης. χωρικός 2. (συχνότ.) αυτός που κατάγεται από το ίδιο χωριό ή/και κατοικεί στο ίδιο χωριό με άλλον/άλλους: *συνάντησα εδώ έναν ~ μου και μιλήσαμε για τα παλιά* συν. συγχωριανός, συντοπίτης, συμπατριώτης, πατριώτης, (εκφραστ.) πατριωτάκι.

|ΚΤΥΜ. < *χωριό* + παραγ. επίθημα *-ιανός,* πβ. κ. *παρακατ-ιανός*\.

χωριατεύω ρ. αμετβ. {χωριάτεψα! (λαϊκ.) γίνομαι χωριάτης ή συμπεριφέρομαι σαν χωριάτης, δηλ. με αγενή και απολίτιστο τρόπο: *να είσαι ευγενής. να μη χωριατεύεις* ΣΥΝ. χωριατοφέρνω.

χωριάτης (ο) {χωριατών[, **χωριατα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο που κατοικεί σε χωριό ή/και κατάγεται από χωριό (κατ' αντιδιαστολή προς τον κάτοικο τής πόλης): *η αστυφιλία κάνει τους ~ να εγκαταλείπουν τον τόπο τους και να πηγαίνουν στις πόλεις* || (μειωτ.) *ένας άξεστος ~ είναι και τίποτε άλλο!* συν. χωρικός, (σπάν.) χωριανός· φρ (παροιμ.) **ο** *χωριάτης κι αν πλουτίσει, το τοαρούχι δεν θ' αφήσει* οι πολύχρονες συνήθειες δεν εγκαταλείπονται εύκολα 2. (μτφ.) άνθρωπος άξεστος, χωρίς καλλιέργεια και εκλεπτυσμένη συμπεριφορά: *πήγε και παντρεύτηκε έναν ~ και μισό* συν. απολίτιστος, ακαλλιέργητος, αγροίκος αντ. πολιτισμένος, καλλιεργημένος, εκλεπτυσμένος, ευγενής· φρ **δώσε θάρρος** *στον χωριάτη, και θ' ανέβει στο κρεβάτι* αν δώσεις θάρρος σε πρόσωπο άξεστο ή που δεν έχει αίσθηση των ορίων στις ανθρώπινες σχέσεις, θα γίνει ξεδιάντροπος, δεν θα υπολογίζει πια κανέναν. Επίσης **χωριάτισσα** (η). σχολιο λ. *αστείος, άγριος.* |ΠΤΥΜ. μεσν. < *χωριόν* (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα *-ιάτης,* πβ. κ. *αγωγ-ιά-τησί*

χωριατία (η) [μεσν.] {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** λόγος, πράξη ή συμπεριφορά που ταιριάζει σε χωριάτη, έλλειψη ευγένειας και καλών τρόπων: *αυτό που έκανε ήταν μεγάλη ~ || r/ — είναι αυτές πυυ κάνεις:* ΣΥΝ. αγένεια, απρέπεια, βαναυσότητα, χυδαιότητα, χοντροκοπιά. χοντράδα αντ. ευγένεια, ιπποτισμός 2. (περιληπτ.) τυ σύνολυ των χωρικών, οι χωριάτες: *στο πανηγύρι μαζεύτηκε όλη η* Επίσης **χωριατοσύνη** (σημ. 1).

χωριάτικα επίρρ. (λαϊκ.) **1.** κατά τον τρόπο των χωρικών **2.** με χωριατιά. δηλ. με απρέπεια, με αγένεια: *φέρθηκε πολύ ~.*

χωριάτικος, -η. -ο **1.** αυτός που σχετίζεται με τυ χο)ριό ή τον χωριάτη: *~ σπίτι / ζωή / ήθη / έθιμα* λντ. πρωτευουσιάνικος 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που προέρχεται από χωριό, που παράγεται ή κατασκευάζεται σε χωριό ή με τον τρόπυ που συνηθίζουν στο χωριό: *- έπιπλο / ψωμί / πίτα / τυρί / αβγά■* φρ. (α) *σαλάτα χωριάτικη* καλοκαιρινή κυρ. σαλάτα με βάση τη ντομάτα και την προσθήκη τυριού (φέτας), ελιών, κρεμμυδιού, πιπεριάς (πράσινης), αγγουριού, λαδιού και ρίγανης (β) *ψωμί χωριάτικο* σφιχτό, καλοζυμωμένο με σκληρή κόρα ψωμί. κατ' αντιδιαστολή προς το λευκό και μαλακό, αφράτο ψωμί (πολυτελείας)

(μτφ.-μειωτ.) αυτός που ταιριάζει σε χωριάτη, δηλ. που χαρακτηρίζεται από έλλειψη καλλιέργειας και εκλέπτυνσης: *~ τρόποι / συμπεριφορά / συνήθεια > φέρσιμο* συν. άξεστος, αγροίκυς. ακαλλιέργητος αντ. καλλιεργημένος, ευγενής. εκλεπτυσμένος.

χωριατόπουλό (το) {χωρ. γεν. πληθ.}. **χωριατοπούλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) νεαρός χωρικός, παιδί που κατάγεται από χωριό ή/και κατοικεί σε χωριό: *ώς το τέ/.ος του παρέμεινε το μικρό ~, που πήγε στην πόλη για να πλ,ουτίσει.* Επίσης **χωριστόπαιδο** (το).

|ητυμ. < *χωριάτης* + λεξικό επίθημα *-που/.υ* (βλ.λ.)|.

χωριατόσπιτο (τυ) (λαϊκ.) **1.** χωριάτικο σπίτι, η κατοικία τυύ χωρικυύ ΣΥΝ. αγροτόσπιτο **2.** (κατ' επέκτ.) μικρό και φτωχικό σπίτι, πενιχρή κατοικία: *γεννήθηκε σ'ένα ~.*

χωριατοσύνη (η) * χωριατιά

χωριατοφέρνω ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λαϊκ.-κακόσ.) μοιάζο) με χωριάτη, συμπεριφέρομαι σαν χωριάτης· υιοθετώ άξεστους τρόπους και συμπεριφορά: *όμορφη κοπέλα, αλλά χωριατοφέρνει* συν. χωριατεύω.

χωρίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χώρισ-α, -τηκα. -μένος) ♦ (μετβ.) **1.** βάζω (κάτι) χο.)ριοΓά, σε απόσταση από (κάτι) άλλο: *- τα όσπρια από τα ζυμαρικά και τα βάζω σε άλλο ράφι* jj *- τα λευκά από τα χρωματιστά || ~ τα πρόχειρα ρούχα από τα καλά* 2. (ειδικότ.) διακρίνω τα όμοια από τα ανόμοια: *~ την ήρα από το σιτάρι /* τους *αμνούς από τα ερίφια* (διαχωρίζω τυυς μεν από τους δε, τους καλούς από τους κακούς) συν. διαχωρίζω, ξεχωρίζω, διαστέλλω λντ. σμίγω, συνενώνω 3. (μτφ.) απομακρύνω (κάποιον) από άλλον (με τον οποίο υπάρχει στενός ψυχικός δεσμός): οι δυο *τους είναι τόσο δεμένοι, που κανείς δεν μπορεί να τους χωρίσει* **4.** λειτουργώ ως χώρισμα, ως στοιχείο που δεν επιτρέπει την επικοινωνία ανάμεσα σε δύο πλευρές, περιοχές, χώρες κ.λπ.: *γο τείχος τού Βερολίνου χώριζε τον δυτικό από τον ανατολικό τομέα || ο Έβρος είναι ένα φυσικό σύνορο, που χωρίζει την Ηλλάδα από την Τουρκία || ένας ολόκληρος ωκεανός με χωρίζει από την πατρίδα μου || τα δυο κτήματα τα χώριζε ένας φράχτης || μας χωρίζει άβυσσος || τις δυο οικογένειες χωρίζει άσβεστο μίσος* 5. διχάζω, προ καλώ αντιθέσεις: *η δίκη χώρισε τη μικρή κοινωνία τού χωριού στα δύο || ο εμφύλιος χώρισε τη χώρα στα δύο* 6. (ειδικότ. για πρόσωπα που καβγαδίζουν ή/και χειροδικούν) μπαίνω ανάμεσά τους και απομακρύνω τον έναν από τον άλλον: *πήγε να τους χωρίσει, αλλά έφαγε κι αυτός ξύ/.ο! || αν αρχίσουν να τσακώνονται, ποιος τους χωρίζει!* 7. διασπώ (κάτι ενιαίο) σε μέρη που διακρίνονται μεταξύ τους: *δεν μπορείς να χωρίσεις το σώμα από την ψυχή || ~ ένα σύνθετο σώμα στα συστατικά του / ένα βαγόνι από τον συρμό / μια λέξη σε συ/λαβές* συν. διασπώ 8. (ειδικότ.) διαιρώ σε μέρη. μοιράζω: *πριν πεθάνει, χώρισε την περιουσία του στα παιδιά του. για να μην υπάρξουν αντιδικίες || - το γλυκό σε κομμάτια || χώρισαν τη γη σε μικρούς κλήρους και τη μοίρασαν στους ακτήμονες || - τη σελίδα σε στήλες || - το τετράδιο στη μέση* [[*~ τα μαλλιά στη μέση: στο πλάι* (κάνω χωρίστρα) ΣΥΝ. μοιράζω, διαμοιράζω, κατανέμω λντ. ενώνω, συνενώνω 9. διαλύω τον γάμο. ζητώ και παίρνω διαζύγιο (από κάποιυν): *τον παντρεύτηκε και έπειτα από δύο μήνες τον χώρισε || γιατί χώρισες τη γυναίκα σου;* || *είμαι χωρισμένος* (διαζευγμένος)· ΦΡ. *χωρίζω τα τσαννάκια μου (με κάποιον)* βλ. λ. *τσαννάκι* 10. φιλολ. (λόγ.) *χωρίζοντες* (οι) γραμματικοί τής Αλεξανδρινής Εποχής, πυυ απέδιδαν την *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια* όχι στυν Όμηρυ. αλλά σε δύο διαφορετικούς ποιητές ♦ (αμετβ.) **11.** τίθεμαι σε απόσταση, διαχωρίζομαι από (κάποιον/κάτι): *τα μαλλιά μου χωρίζουν στη μέση || λίγο πριν από τις εκβολ,ές, το ποτάμι χωρίζει στα. δύο και σχηματίζει δέλτα* συν. απομακρύνομαι, ξεχωρίζω λντ. σμίγω, ενώνομαι, συνενώνομαι, συνδέομαι 12. (για πρόσ.) παύω να είμαι μαζί με κάποιον. τυν αφήνω και φεύγω: *χθες το βράδυ χωρίσαμε πολύ αργά■* φρ. (εδώ) *χωρίζουν οι δρόμοι (μας I σας /* τους) (i) θα ακολουθήσουμε διαφορετική κατεύθυνση (γιατί μένουμε σε διαφορετικές περιοχές) (ii) (μτφ.) λήγει σε αυτό τυ σημείο η συνεργασία (κάποιων) και ο καθένας ακολουθεί τον δικό του δρόμυ συν. αποχωρίζομαι, απυμακρύνυμαι, ξεχωρίζω 13. (κατ' επέκτ.) διακόπτω συνεργασία ή συνεταιρισμό: *τόσα χρόνια συνέταιροι και τώρα χωρίζουν* 14. (κατ' επέκτ.) παίρνω διαζύγιυ ή διακόπτω αισθηματική σχέση: *ας χωρίσουμε σαν φίλοι || η γυναίκα μου είπε ότι θέλει να χωρίσουμε* συν. (για αισθηματικό δεσμό) τα χαλάω 15. απυσπώ- μαι από κάτι με το οποίο είμαι ενωμένος: *και τότε χωρίστηκε ο ουρανός από τη θάλασσα και τη γη [[τα δύο σώματα είναι συναρμολογούμε να και χωρίζονται εύκο/.α το ένα από το* άλλο· (μεσοπαθ. *χωρίζομαι)* 16. διαιρούμαι: *προς τις εκβολές του ο ποταμός χωρίζεται στα δύο || μετά τον πόλεμο η Γιουγκοσλαβία χωρίστηκε σε μικρότερα ανεξάρτητα κράτη || χωρίστηκαν σε ομάδες και άρχισαν να παίζουν μεταξύ τους* 17. παύω να είμαι μαζί με (κάποιον): *μας φθονούν και θέλουν να χωριστούμε || χωριστήκαμε αργά το βράδυ μετά την ταβέρνα.* — χωρισιά (η) Ιμεσν.]. ··“ σχολιο λ. *-ίζω, καταχωρίζω.* [ΕΤΥΜ.^αρχ. < επίρρ. *χωρίς* (βλ.λ.)|.

χωρικός[1], -ή, -ό 1. αυτός που σχετίζεται με το χωριό: *~ σπίτι / ήθη / έθιμα* **συν. χωριάτικος. αγροτικός 2. αυτός που σχετίζεται με χώρα:** *~ ύδατα* **(η αιγιαλίτιδα ζώνη κράτους)** 3. **(ειδικότ. για πρόσ.)** *χωρικός (ο), χωρική* **(η) κάτοικος χωριού ΣΥΝ. (κακόσ.) χωριάτης / χωριάτισσα λντ. αστός / αστή. σχολιο λ.** *αστείος, ομόηχα.* **[ΙΤΥΜ. μτγν. < αρχ.** *χώρα}.*

χωρικός[2], -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον χώρο: *~ διάσπαση / καμπύλη.*

χωριό (τυ) 1. αγροτικός ή ποιμενικός οικισμός πυυ αποτελείται από λίγα σπίτια και έχει πληθυσμό μικρότερο από την πόλη και την κωμόπολη: *στην επαρχία μας υπάρχουν δύο πόλεις και πολλά ~* **]|** *κοίταζε τα κάτασπρα ~ που ήταν σκαρφαλωμένα στα ριζά τού βουνού·* ΦΡ. **(α)** *κάνω χωριό (με κάποιον)* **μπορώ να συνεννοηθώ ή να συμβιώ- σω (με κάποιον):** *είναι τόσο διαφορετικοί χαρακτήρες, που ό/.οι αναρωτιούνται πώς θα κάνουν χωριό οι δυο τους || εμείς δεν κάνουμε χωριό, πρέπει να χωρίσουμε* **(β)** *γίναμε από δυο χωριά (χωριάτες)* **ήλθαμε σε διάσταση, καβγαδίσαμε και διακόψαμε τις επαφές μας (γ) (παροιμ.)** *χωριό που φαίνεται, κολαούζο δεν θέλει* **βλ. λ.** *κο/.αούζος* **(δ) (παροιμ.)** *κακό χωριό τα λίγα σπίτια / μικρό χωριό, μεγάλη ζήλια* **στις κλειστές κοινωνίες ή γενικότ. στις ολιγάριθμες κοινωνικές ομάδες αναπτύσσονται πιο εύκολα αντιζηλίες και έντονες αντιπάθειες (ε)** *από χωριό* (i) **από επαρχία και κατ' επέκτ. από φυσικό περιβάλλον (για να δηλωθεί η καλή ποιότητα και τα αγνά υλικά):** *πρέπει να δοκιμάσεις τις χυλοπίτες■ είναι ~* **|| *μου έφεραν αβγά ~* (ii) για να δηλωθεί η επαρχιώτικη προέλευση, ιδ. όταν κάποιος αγνοεί κάτι:** *εγώ δεν ξέρω τίποτα, είμαι - ρώτα κανέναν άλλον || όλοι ~ είμαστε■ πόσοι είναι οι βέροι Αθηναίοι;* **(στ)** *μεγάλο χωριό* **(ως χαρακτηρισμός για πόλεις, των οποίων οι περισσότεροι κάτοικοι είναι αστοί με επαρχιώτικη καταγωγή· συχνός χαρακτηρισμός για την Λθήνα και τη Θεσσαλονίκη (ζ)** *έτσι κάνετε στο χωριό σου;* **σε περιπτώσεις στις οποίες έχει κανείς ανάρμοστη συμπεριφορά (η) ο** *καλύτερος τού χωριού για* **πρόσωπο ττυ βρίσκεται στην καλύτερη κατάσταση σε δΓ- δομένη περίσταση σε σχέση με τους άλλους (θ)** *αιολικό χωριό* **βλ. λ.** *ακώικός* **2. (συνεκδ.) το σύνολυ των κατοίκων τού παραπάνω οικισμού. οι χωρικοί:** *όλο το ~ κατέβηκε να τον υποδεχθεί || τα νέα κυ-κ/.οφόρησαν αμέσως και τα έμαθε όλο το ~* 3. **(στον καθημερινό λόγο) η ιδιαίτερη πατρίδα, ο τόπος καταγωγής:** *από ποιο ~ είσαι;* **— (υποκ.) χωριουδάκι (το), ** σχολιο λ.** *παρώνυμο, πόλη, συνίζηση.* **[ετυ.μ. < μεσν.** *χωριόν* **(με καταβιβασμό τόνου και συνίζηση) < αρχ.** *χωρίον* **(βλ.λ.) στη σημ. «αγρυτική περιοχή, περιφραγμένη ιδιοκτησία»!.**

χωρίο (το) (λόγ.) απόσπασμα γραπτού κειμένου, το οποίο διαθέτει συνήθ. αυτοτελές νόημα: *διαβάζω ένα ~ από τον Πλάτωνα / από το ευαγγέλιο τού Ματθαίου* **ΣΥΝ. περικοπή. σχολιο λ.** *παραπομπή, παρώνυμο.*

Ιετυμ. < αρχ *· χωρίον,* **υποκ. των** *χώρα / χώρος].*

χωρίς πρόθ.· δηλώνει: 1. έλλειψη, στέρηση, απουσία (+αιτ.): *προσπάθησε ~ αποτέλεσμα || έτσι που πας, θα μείνεις ~ φίλους || άνθρωπος ~ φαντασία || ζωή ~ συγκινήσεις [| άτομο ~ αισθήματα [| συμπεριφέρυ- νται ~ αιδώ ' - ντροπή || η απόφαση πάρθηκε ~ συζήτηση || μου επιτέθηκε στα καλά καθούμενα. - λόγο / ~ λόγο κι αιτία / ~ αιτία κι αφορμή || είναι τρελός. - αμφιβολία! || ~ υπερβολή, μπορεί να φάει ένα ο'Άοκ?-.ηρο αρνί στην καθισιά του!* ΣΥΝ. (λόγ.) άνευ 2. εξαίρεση, αφαίρεση, παράλειψη (+αιτ.. +να)*: μια πορτοκαλάδα ~ ανθρακικό παρακαλώ ||{ είναι τρεις, - τον Ηλία || έφυγε ~ να μυυ πει ένα '<γεια»!*

προϋπόθεση, αναγκαία συνθήκη για να γίνει κάτι (+αιτ.. +να): *~ εσένα, η επιχείρηση Οα φαλιρίσει || ~ να έρθει, δεν μπορώ να στρώσω τραπέζι.* (Βλ. κ. λ. *χώρια).* (Βλ. λ. *πρόθεση*, ms.).

[ετυμ. αρχ. επίρρ.. με επίθημα *-ις* (πβ. κ. *μόλ-ις, μέχρ-ις).* < *χώρ-α / χώρ-οςφλ.* λ. *χώρα),* που αρχικώς δήλωνε την τοποθέτηση ενός αντικειμένου χωριστά από τα άλλα και, συνεπώς, την έλλειψη, τη στέρηση].

χωρισιά (η) -► χωρίζω

χώρισμα (το) Ιμτγν.Ι {χωρίσμ-ατυς | -ατα, -άτων} 1. η πράξη με την οποία χωρίζει κανείς κάτι από κάτι άλλο: *το - τής γης / τού ζευγαριού* συν. χωρισμός, (λαϊκ.) χωρισιά, αποχωρισμός αντ. ένωση, συνένωση 2. (συνεκδ.) το τμήμα μεγαλύτερου χώρου που απομονώνεται με κάποιον τρόπο και προορίζεται για ειδική χρήση: *στην άκρη τής καμπίνας υπήρχε ένα - για ντους || τα γραφεία ήταν εγκατεστημένα σε ειδικά - στυ πίσω μέρυς τής αίθουσας* συν. διαμέρισμα 3. τοίχος, σανίδωμα ή κατασκεύασμα από υποιοδήποτε υλικό, με το οποίο χωρίζεται ένας χώρος σε άλλους μικρότερους: *η αίθουσα είχε διαιρεθεί με πρόχειρα ξύλινα - || τούβλινυ / πλαστικό / γυάλινο ~ || ~ διαμερίσματος / ντουλάπας / κιβωτίου.* — (υποκ.) χωρισματάκι (το), χωρισμός (ο) |αρχ.| 1. η πράξη με την οποία χωρίζει κάποιος ή κάτι από άλλο(ν): *υ ~ των παιδιών που μαλώνουν* συν. χώρισμα, αποχωρισμός. απόσπαση, ξεχώρισμα αντ. σμίξιμο, ένωση, συνένωση, σύνδεση

(ειδικότ.) η διαδικασία κατά την οποία διακρίνει κανείς τα όμοια από τα ανόμοια: *ο ~ των βιβλίων σε κατηγορίες* [| *ο ~ των γραμματοσήμων κατά χώρα προελεύσεως* συν. ξεχώρισμα, διαχωρισμός, διάλεγμα, ξεδιάλεγμα. διαλογή 3. (ειδικότ.) ο διαχωρισμός πράγματος, αντικειμένου κ.λπ. σε τμήματα, η διαίρεσή του σε μέρη ή ομάδες: *ο - ⁻ήζ Υΐϊ ' ?ής περιουσίας / μιας περιοχής σε σφαίρες επιρροής* συ ν. κατανομή, διανομή, μοιρασιά, μοίρασμα 4. λύση εμπορικής συνεργασίας ή συνεταιρισμού συν. διάλυση 5. (α) η διακοπή ερωτικής σχέσης ή η διάλυση γάμου, η λήψη διαζυγίου και συνεκδ. το ίδιο το διαζύγιο: έτσι *που πάνε. Οα φτάσυν στον - || από τον ~ τυυς και μετά δεν έχουν ξανασυναντηθεί* (β) ΝΟΜ. (παλαιότ.) *χωρισμός από κοίτης και τραπέζιις* η αναστολή τής υποχρέωσης των συζύγων να συμβιώνουν με δικαστική απόφαση, χωριστά επίρρ. 1. ξεχωριστά, όχι μαζί: *πήγαμε ~ στην εκδήλωση || τον τελευταίο καιρό ζουν* - συν. χώρια, (λόγ.) κατ' ιδίαν αντ. μαζί, από κοινού 2. εκτός από. με την εξαίρεση (κάποιου πράγματος): *έκανα πολλά έξοδα, - ο προσωπικός μου κόπος* συν. χώρια, πλην, εξόν, ξέχωρα. εχολιο λ. *εκατέρωθεν.* χωριστικός, -ή, -ό Ιμτγν.Ι αυτός που σχετίζεται με τον χωρισμό ή είναι υπαίτιος χωρισμού: *~ πόλεμος ι κίνημα* (πολιτικό ή/και στρατιωτικό κίνημα που αποβλέπει στην αυτονόμηση περιοχής από τη χώρα στην οποία υπάγεται) συν. διασπαστικός, διαιρετικός, ανθενωτικός ΑΝΤ. ενωτικός. συνδετικός. — χωριστικ-ά / -ώς Ιμτγν.] επίρρ. χωριστός, -ή, -ό |αρχ.J 1. αυτός που έχει χωριστεί από κάποιον, που υπάρχει ή βρίσκεται χωριστά, μη κοινός: *~ είσοδος για τυ προσωπικό Ι κρεβάτια / λογαριασμοί / καριέρα ι τμήμα / θέμα || αυτό θα πρέπει να γραφτεί σε - χαρτί || οι δύο συνθήκες θα υπογραφούν σε ~ ημερομηνίες* ΣΥΝ. ιδιαίτερος, ξεχωριστός, μεμονωμένος αντ. αχώριστος, ενωμένος, συνδεδεμένος, αδιαίρετος, αξεχώριστος 2. (σπανιότ.) αυτός που ξεχωρίζει, που διακρίνεται από άλλον/άλλους: *'<μέσα στον κόσμο χωριστή, μέσα σε τόσες μία...»* (Κ. Παλαμάς) ΣΥΝ. ξεχωριστός, εκλεκτός αντ. κοινός, συνηθισμένος, χωρίστρα (η) {δύσχρ. χωριστρών} (λαϊκ.) 1. το χτένισμα που γίνεται με διαχωρισμό των μαλλιών σε δύο μέρη: *κάνω - στη μέση / στο πλάι*

(συνεκδ.) η γραμμή που διαχωρίζει τα μαλλιά τού κεφαλιού σε δύο μέρη: *ίσια / στραβή* — (υποκ.) χωριστρούλα (η).

Ιετυμ. < *χωρίζω* + παραγ. επίθημα *-τρα* (πβ. κ. *πυτίσ-τρα)*\. χώρο- κ. χωρό- κ. χωρ- α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που σχετίζονται: 1. με την έννοια τού χώρου: *χωρο-θέτηση*, (ΦΥΣ.) *χω■* ρό-χρονος. *χωρ-επίσκοπος* 2. με εδαφική έκταση: *χωρο-μετρώ, χωροστάθμηση* 3. με τη διάταξη των οικοδομημάτων μέσα στον χώρο: *χω- ρο-ταξία.*

[ΕΤΥΜ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. *χωρυ-φιλώ*, μτγν. *χωρο-βατώ. χωρο-μετρώ).* που προέρχεται από τα αρχ. *χώρος* και *χώρα* (αναλόγως σημασίας)!,

χωροβάτης (ο) {χωροβατών} τοπογραφικό όργανο που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό υψομετρικών διαφορών, αποτελείται από διόπτρα με αλφάδι και στηρίζεται σε τρίποδα.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < *χώρος* + *-βάτης* < *βαίνω].* χωρογραφία (η) Ιμτγν.J {χωρ. πληθ.} γενική περιγραφή χώρας ή περιοχής και ιδ. τής μορφολογίας τού εδάφους της με τα βουνά, τις πεδιάδες. τους ποταμούς κ.λπ. ΣΥΝ. τοπογραφία. — χωρογραφικός, -ή, -ό [μτγν.].

χωροδεσπότης (ο) [1836] {χωροδεσποτών} (λόγ.) δεσπότης χώρας ή περιοχής, άρχοντας και κυρίαρχος φέουδου ή τιμαρίου ΣΥΝ. φεουδάρχης, τιμαριώτης. αφέντης, χωροδιάπλαση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} η διαμόρφωση ενός χώρου βάσει σχεδίου, χωροδικτύωμα (το) {χωροδικτυώμ-ατος | -ατα, -άτων} μεγάλο σκέ

παστρο από μεταλλικό πλέγμα: *τα διόδια στις εθνικές οδούς κα/^ύ- πτυνται με χωροδικτυώματα.* **χωροεπίσκοπος** (ο) ->χωρεπίσκοπος

χωροθέτηση (η) (-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων! υ καθορισμός τής ακριβούς θέσεως και των ορίων συγκεκριμένου χώρου: *~ χώρων υγειονομικής ταφής απορριμμάτων || η ~ ενός ακινήτου.* — **χωροθε- τώ** ρ. {-είς...}.

{ετυμ. < *χωροθετώ* < *χώρος* + *-θετώ* (βλ. λ. *θέτω)].*

χωρομετρία (η) [μτγν.| {χωρ. πληθ.} **1.** η καταμέτρηση τής επιφάνειας τού εδάφους με τη χρήση ειδικών οργάνων για τον προσδιορισμό τού εμβαδού και την οριοθέτηση αγροτικών κτημάτων και οικοπέδων: *~ περιοχής || αθέμιτη ~* (η σχεδιαγράφηση δρόμων, λιμανιών. στρατιωτικών εγκαταστάσεων κ.λπ.. που γίνεται χωρίς άδεια τής αρμόδιας αρχής) **συν.** χωρομέτρηση 2. ο επιστημονικός κλάδος που έχει ως αντικείμενό του την καταμέτρηση εδαφών και την αναπαράσταση αυτών σε σμίκρυνση (υπό κλίμακα) πάνω σε χαρτί (τοπογραφικό διάγραμμα). Επίσης **χωρομέτρηση** [1875] (σημ. 1). ---**χωρομέτρης** (ο) [μτγν.], **χωρομετρικός,** -ή, -ό |185Ι|.

χωρομετρώ ρ. μετβ. [μτγν.| {χωρομετρείς... | χωρομέτρ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} καταμετρώ χώρο ή περιοχή, υπολογίζω με τα κατάλληλα όργανα το εμβαδόν τής επιφανείας μιας έκτασης γης και μεταφέρω τα δεδομένα με σμίκρυνση σε χάρτη: *το νησί δεν έχει ακόμη χωρομετρηθεί.*

χωρονομία (η) {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η διανομή καλλιεργήσιμων εκτάσεων σε ακτήμονες αγρότες. — **χωρονομικός,**-ή. -ό [μτγν.ί.

χώρος (ο) 1. (α) (γενικά) το πλαίσιο (τοπικό, φυσικό, κοινωνικό) μέσα στο οποίο υπάρχει ή/και δρα (κάποιος/κάτι): *το υγρό στυιχείο είναι ο φυσικός ~ το)ν ψαριών* [| ο ~ *εδώ δεν είναι κατά/.ληλος για τέ- τοια συζήτηση || το σπίτι τους δεν είναι κατάλληλος - για να μεγαλώσει ένα παιδί || ο ιδιωτικός και οικογενειακός - είναι απαραβίαστος* συν. τόπος, περιβάλλον (β) (ειδικότ.) περιοχή ή τμήμα περιοχής: *ανοικτός / κ/.ειστός / περιορισμένος - || αγαπώ τις ελεύθερες εκτάσεις και τους ανοικτούς ~ || τα βουνά τής Μοντάνας είναι ιερός ~ για τους Ινδιάνους Σιυύ■* φρ. (α) ***δημόσιος χώρος*** περιοχή πόλεως (λ.χ. δρόμοι, πλατείες, πάρκα κ.λπ.) όπου κινούνται και έχουν ελεύθερη πρόσβαση πολλοί άνθρωποι, καθώς και το κτήριο κάθε δημόσιας υπηρεσίας: *εδώ είναι - και δεν μπυρείς να συμπεριφέρεσαι σαν να είσαι στυ σπίτι σου* λντ. ιδιωτικός, προσωπικός χώρος (β) ***αρχαιολογικός*** χώρος βλ. λ. *αρχαιολογικός 2.* κενό διάστημα, τμήμα ευρύτερου συνόλου, το οποίο δεν καταλαμβάνεται από (κάποιον/κάτι): δεν *υπάρχει άλλος - στο σπίτι / στυ γραφείο* {| *βρήκα λίγο ~ στυ αυτοκίνητο, για να βάλω τα πράγματά σου || εκεί όπου πήγαμε, δεν υπήρχε ~ να σταθείς || το λεωφορείο διαθέτει αρκετό ~ για καθημένους. αλλά όχι και για ορθίους || δεν έχουμε αρκετό για να βάλουμε και άλλα θρανία || λόγω ελλείψεως χώρου το ρεπορτάζ Οα δημοσιευθεί αύριο·* φρ. (α) ***κάνω χώρο*** δημιουργώ ελεύθερο ένα διάστημα τοπικό, ώστε να χωρέσει (κάποιος/κάτι): *κάνε λίγο χώρο δίπλα σου, να καθίσω κι εγώ* (β) ***ανοίγω χώρο*** δημιουργώ ελεύθερο διάστημα: *άνοιξαν χώρο στην εξέδρα για τον ομιλητή* (γ) ***αφήνω χώρο*** επιτρέπω να μείνει ελεύθερο, μη κατειλημμένο ένα διάστημα τοπικό: <5τν *άφησαν ~ να παρκάρει κανένας άλλος* jj *η αμυνόμενη ομάδα αφήνει χώρο στην αντίπαλη στο κέντρο τού γηπέδου* συν. τόπος, μέρος 3. (ειδικότ.) έκταση εδάφους, θάλασσας ή αέρα με συγκεκριμένη λειτουργία: *φύτεψαν δέντρα στον ακάλυπτο ~ τής πολυκατοικίας || - αθλοπαιδιών / κυνηγιού! πρασίνου (έκτασ* δενδροφυτευμένη ή σπαρμένη με χλόη εντός οικισμού) / στάθμευσης / ε/Λιμενισμού των πλοίων* φρ. νομ. (α) ***εθνικός εναέριος χώρος*** *ο* εναέριος χώρος πυυ ορίζεται από τα γεωγραφικά σύνορα κράτους και υπάγεται στην κυριαρχία του: *παραβιάσεις τού εθνικού εναερίου χώρου από αερυπλάνα τής γείτονος χώρας* ΣΥΝ. μέρος, τόπος, διάστημα (β) ***ζωτικός*** χώρος βλ. λ. *ζωτικός* (γ) λθλ. ***αγωνιστικός χώρος*** το γήπεδο· η οριοθετημένη έκταση μέσα στην οποία αγωνίζονται οι αθλητές, κυρ. στα ομαδικά αθλήματα: *υι ομάδες εμφανίστηκαν μαζί στον - || η μπάλα βγήκε εκτός αγωνιστικού χώρου* 4. (ειδικότ.) καθένα από τα τμήματα, από τα οποία απο- τελείται κατοικία ή όχημα: *το σπίτι μας έχει μεγάλους / μικρούς / άνετους* - συν. δωμάτιο, διαμέρισμα 5. (ειδικότ.) στεγασμένη ή μη έκταση, κτίσμα ή τμήμα κτίσματος που προορίζεται για συγκεκριμένη δραστηριότητα: ο *δημοφιλής τραγουδιστής αναζητεί ~ για χειμερινές συναυλίες || ο θεατρικός όμιλος τής πόλης μας απέκτησε δικό του για να παρουσιάζει τις παραστάσεις τυυ || σε έναν καλαίσθητο και ζεστό - μουσικής και κεφιού μεταμόρφθ)σαν τον παλιό στάβλο δύο νέοι επιχειρηματίες || ~ αναψυχής / εργασίας || οι ~ υγιεινής τού νοσοκομείου || ~ αναμονής■* φρ. (α) ***ιερός*** χώρος / χώρος ***λατρείας*** ναός και γενικά κάθε σημείο, αίθουσα, κτήριο όπου τελούνται θρησκευτικές τελετές (β) ***πανεπιστημιακός χώρος*** το κτήριο τού πανεπιστημίου και η περιοχή που ανήκει σε αυτό: *στον ~ ισχύει το πανεπιστημιακό άσυλο* 6. οποιαδήποτε έκταση πυυ μπορεί να γίνει αισθητή μέσα από τις διαστάσεις της (μήκος, πλάτος, ύψος): ο - *γύρω από το σπίτι || στην εξοχή υπάρχει πολύς -, για να παίξουν τα παιδιά || κινούμαι στον ~ || ένας χορευτής πρέπει να έχει αίσθηση τού για να κινείται σωστά στη σκηνή || όταν δεν έχει κανείς αίσθηση τού είναι εύκολο να χάσει τον προσανατολισμό του* 7. (ειδικότ.) η τριοδιάστατη έκταση, την οποία καταλαμβάνει κάθε υλικό σώμα: *ο ~ τού σπιτιού ' τού αυτοκινήτου ι τού μυγείου ι τής βιβ/.ιοθήκης* ΣΥΝ. όγκος, διαστάσεις· φρ. ***πιάνω χώρο*** καταλαμβάνω έκταση (σε ύψος, πλάτος, μήκος): *αυτή η βιβλιοθήκη πιάνει πολύ χώρυ* 8. ΦΥΣ. η τριοδιάστατη και χωρίς όρια έκταση, μέσα στην οποία βρίσκονται και κινούνται τα ουράνια σώματα, ο κόσμος όλος: *κοσμικός / συμπαντι- κός ~* ο *Αϊνστάιν συσκέτισε τον - με τον χρόνο* (βλ. λ. *χωρόχρονος*) συν. σύμπαν, άπειρο 9. (μτφ.) τομέας τής επιστήμης ή τής ανθρώπι

νης δραστηριότητας: *νέα προβλήματα ανακύπτουν στον - τής παιδείας / τής οικονομίας || αυτό ανήκει στον ~ τής ιατρικής || από πολιτικής απόψεως ανήκει στον - τού κέντρου || στον δικό μας επαγγελματικό ~ δεν έχουν παρατηρηθεί κρούσματα κερδοσκοπίας || επιχειρηματικός ι πολιτικός / ακαδημαϊκός ι καλλιτεχνικός* ~ συν. περιοχή, κλάδος **10.** ΦΙΛΟΣ, (α) θεμελιώδης έννοια που συσχετίζεται και συνδέεται άμεσα με τον χρόνο (βλ. λ. *χωρόχρονος)*, συναποτελώντας με αυτόν τις δύο ιδιότητες τής εξωτερικότητας σε σχέση με τη σκέψη· η έννοια τού χώρου προσδιορίζει μια αντικειμενική και καθολική μορφή τής ύπαρξης και εκφράζει την τάξη κατά την οποία συνυπάρχουν τα αντικείμενα και τα συστήματα τού πραγματικού κόσμου, καθώς και τη θέση. τις διαστάσεις, το μέγεθος, την έκταση και τις αποστάσεις τους (β) (στον Καντ) ο χώρος και ο χρόνος αποτελούν τις a priori μορφές τής αντιληπτικής ικανότητας. ^ σχόλιό λ. *παρώνυμο.*

[ΙΠΥΜ. < αρχ. *χώρος*, που συνδ. με το ουσ. *χώρα* (βλ.λ.). από το οποίο διαχωρίστηκε σημασιολογικώς. εκφράζοντας κυρ. τον συγκεκριμένο χώρο (όχι όμως τόσο ώστε να υπάρχει επικάλυψη με το αρχ. *τόπος)*, την έκταση στην οποία διαδραματίζονται συγκεκριμένα γεγονότα. Ο όρ. τής φυσικής αποδίδει το γαλλ. cspace. ενώ η σημ. «τομέας (επιστήμης κ.λπ.)>> αποδίδει το γαλλ. domaine. Μεταφρ. δάνεια αποτελούν οι φρ. *αστικός / εναέριος χώρος* (< γαλλ. espacc urbain / aerien), *ζωτικός χώρος* (< γερμ. Lebensraum), *κοσμικός / ανοικτός χώρος* (< αγγλ. cosmic / open spacc) κ.ά.|.

χωροστάθμη (η) [1812] {χωροσταθμών} όργανο που χρησιμοποιείται από του^ τοπογράφους, τοπογραφική στάθμη (βλ.λ.).

χωροστάθμηση (η) 11858| {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} η μέτρηση με ειδικά όργανα και μεθόδους των υψομέτρων και των υψομετρικών διαφορών ανάμεσα σε ορισμένα σημεία τού εδάφους με σκοπό τη σχεδίαση χάρτη: *με ~ υπο/.ογίστηκε το υψόμετρο τού Βουνού.*

χωροσταθμικός, -ή. -ό [1884[. **χωροσταθμώ** p. [1884J {-εις...}. |1ΤΥΜ. Απόδ. τού γερμ. Nivellierung].

χωροτάκτης (ο) {χωροτακτών} επιστήμονας που έχει ειδικευθεί στη χωροταξία (βλ.λ.). – **χωροτακτικός,** -ή. -ό. **χωροτακτικά** επίρρ. {ιπύμ. < *χώρος* + *-τάκτης* < *τάσσοή.*

χωροταξία (η) {χωρ. πληθ.} η μελέτη για την καλύτερη δυνατή οργάνωση τού γεωγραφικού χώρου μέσα στο εθνικό πλαίσιο έτσι. ώστε να επιτυγχάνεται η αποδοτικότερη χρήση των εδαφών και κατανομή τού πληθυσμού ανάλογα με τους φυσικούς πόρους, την οικονομική δραστηριότητα και το περιβάλλον, το οποίο έχει ανάγκη προστασίας, κυρ. σε σχέση με τις λειτουργικές ανάγκες σχεδιαζόμενου οικισμού.

χωροταξικός, -ή. -ό. **χωροταξικά** επίρρ.
ΙΕΤΥΜ.: Απόδ. τού γερμ. Raumordnungl.

χωροφύλακας (ο) {χωροφυλάκων} (παλαιότ.) **1.** ο οπλίτης τής χωροφυλακής (βλ. λ. *Βαθμός*, πιν.)· φρ. *κάνω τον χωροφύλακα (σε κάποιον)* επιτηρώ (κάποιον), παρακολουθώ τις κινήσεις του. προσέχω αν ενεργεί σωστά και αν τηρεί τους κανόνες: *συχνά οι δάσκαλοι κάνουν τον χωροφύλακα στα διαγωνίσματα, επειδή οι μαθητές προσπαθούν να αντιγράψουν* 2. (γενικότ.) αυτός που υπηρετούσε στη χωροφυλακή.
Ιετυμ. < μτγν. *χωροφύλαξ* < *χώρος* + *φύλαξ. -ακος}.*

χωροφυλακή - χωροφύλακας. Το αρχαίο (μεταγενέστερο) *χωροφύλαξ* επαναχρησιμοποιήθηκε με νέα, προφανώς, σημασία, για να αντικαταστήσει στις αρχές τού 19ου αι. το ξενικό (τουρκικό) **ζαπτιές.** που χρησιμοποιούσαν μέχρι τότε. Από' το *χωροφύλαξ* πλάστηκε η λ. **χωροφυλακή,** η οποία μαρτυρείται για πρώτη φορά στους *Ελληνικούς Κώδικες* (1833) για να αποδώσει το γαλλ. gendarmerie. Ενδιαφέρουσα είναι η παρατήρηση τού λεξικογράφου Στ. Κουμανούδη σχετικά με τις περιπέτειες των λέξεων *χωροφυλακή* και *χωροφύλαξ*, ο οποίος, αναφερόμενος στον ονοματολόγο Γρηγόριο Χαντσερή. γράφει: *«Άποδοκιμάζων ό Γρ. Χαντσ. το) 1870 τήν λέξιν* [ενν. *χωροφιάκήν], έπρότεινεν άντ' αυτής τάς ένθεσμοφυλακήν ή θεμιστοφυλακήν. ή Οεμιτοφυλακήν ή θεσμιο- φυ/Μκήν ή νομιμοφυλακήν ή μάλλον τακτοφυ/.ακήν, και άντι τύ χωροφύλακος. ένθεσμοφύλακα κτλ. ή μάλλον τακτοφύλακα. Χοφοφυλακή δέ κατ' αύτύν κληθήναι δύναται κυρίως ή ένοπλος δύναμις ή φυλάττουσα τήν χώραν, όταν ύ παρατακτός στρατός (hi llgne) έκστρατεύση. olov ή εθνοφυλακή είτε καί ή παρά ΐΐρώσσοις Landwehr (άμυνα, φύλαξις τού τόπου). Α/Λά λέγει. σήμερον δυσχερεστάτη αποβαίνει ή άντικατάστασις τών εΐρημένο)ν ονομάτων. άτε πάνυ βαθεως έγκολαφθέντων. Πώς τό έκατάλαβε!» (Συναγωγή νέων λέξεων...).*

χωροφυλακή (η) **11833[{χορ. πληθ.} (παλαιότ.) ένοπλο σώμα με στρατιωτική δομή και οργάνωση, που καθήκον του είχε να διασφαλίζει την τήρηση τής δημόσιας τάξης, των νόμων και τής εσωτερικής ασφάλειας στο εσωτερικό τού κράτους (βλ. λ.** *Βαθμός*, **ιιιν.). χωροφυλακίστικος, -η, -ο (λαϊκ.) αυτός που αρμόζει σε χωροφύλακα, δηλ. που είναι αυταρχικός, βάναυσος και σκληρός:** ~ *τρόποι / φέρσιμο / συμπεριφορά / ύφος.* – **χωροφυλακίστικα επίρρ. σχολιο λ.** *-ίστικος.*
[ετυμ. < *χωροφυλακή* + παραγ. επίθημα *-ίστικος*, πβ. κ. *παπαγαλίστικος}.*

χωρόχρονος κ. **χωροχρόνος** (ο) {χωρ. πληθ.} **1. φυσ. αστρον.** η ενότητα χώρου και χρόνου, που προκύπτει από την προσθήκη μιας τέταρτης διάστασης, τού χρόνου, στον τρισδιάστατο χώρο και ο οποίος αποτελεί. σύμφωνα με τη θεωρία τής σχετικότητας τού Α. Αϊνστάιν, απαραίτητη προϋπόθεση για τον εντοπισμό ενός γεγονότος 2. (γενικότ.) ο χώρος σε συνδυασμό με τον χρόνο: *η πορεία ενός έθνους στον* – **χωροχρονικός,** -ή, -ό, **χωροχρονικά** επίρρ.
[πτυμ. Μεταφρ. δάνειο από γερμ. Kaumzeii|. **χωρώ (κ. -άω) ρ. μετβ. κ. αμετβ. {χωρ-είς κ. -άς... | χώρεσα} ♦ (μετβ.) 1. έχω ορισμένη χωρητικότητα, περιλαμβάνω ή μπορώ να περιλάβω ορισμένη ποσότητα:** *πόσο κρασί χωράει αυτό το βαρέλι:* **|| το** *λεωφορείο χωράει περίπου ογδόντα επιβάτες, καθιστούς και ορθίους || η βαλίτσα δεν θα τα χωρέσει όλα τα ρούχα || το θέατρο χωράει χίλιους θεατές ||* **ο** *υπολογιστής δεν χωράει άλλα δεδομένα* **συν. περικλείω, εμπεριέχω, συμπεριλαμβάνω, (λαϊκ.) παίρνω αντ. αποκλείω· φρ.** *δεν με χωράει ο τόπος* **δεν μπορώ να καθίσω κάπου ήσυχα, κάνω συνεχώς νευρικές κινήσεις και περιφέρομαι:** *από τότε που του είπες ότι θα πάτε εκδρομή, δεν τον χωράει ο τόπος* 2. **(μτφ.-τριτοπρόσ.) (α) (κ. στον τ.** *χωρεί)* **υπάρχει ή γίνεται αντιληπτό ή προφανές (κάτι):** *ότι αυτός είναι ο δράστης, δεν χωρεί αμφιβολία* **(δηλ. είναι αναμφίβολο) (β) μπορεί να επιτραπεί (κάτι):** *δεν χωράει αντίρρηση / δεύτερη γνώμη σε όσα λέει* **συν. επιτρέπεται· φρ. (για απόψεις, θέσεις κ.λπ.)** *χωρεί/σηκώνει συζήτηση* **για κάτι αμφιλεγόμενο, συζητήσιμο:** *ξέρα αν πρέπει να πάει στο εξωτερικό■ το θέμα* **- ♦ (αμετβ.) 3. βρίσκω ελεύθερο χώρο ή μπορώ να μπω. να τοποθετηθώ κάπου, χωρίς να περισσεύω: ό'εν** *χωράμε όλοι στο αυτοκίνητο* **| |** *κάνετε χώρο να χωρέσω κι εγώ || πώς θα χωρέσουν τόσοι μαθητές σε μια τόσο μικρή αίθουσα: ||* **(μτφ.)** *«η διάρκεια μιας τηλεταινίας πρέπει να είναι γύρω στα 50 λεπτά, για να χωρέσει στο πρόγραμμα»* **(εφημ.) ΣΥΝ. περιέχομαι. περιλαμβάνομαι αντ. αποκλείομαι* φρ. (παροιμ.)** *{α} χίλιοι καλοί χωρούν, ένας κακός δεν χωρεί* **οι καλόβολοι άνθρωποι βολεύονται ακόμη και σε συνθήκες μεγάλου συνωστισμού (β) ο** *ποντικός στην τρύπα του δεν χωρούσε, κολοκύθια μάζευε / έσερνε* **για όσους αναλαμβάνουν υποχρεώσεις που ξεπερνούν τις δυνάμεις τους (γ)** *στο καλάθι δεν χωρεί, στο κοφίνι περισσεύει* **βλ. λ.** *κοφίνι* **(δ)** *όλοι οι καλοί χωράνε* **βλ. λ.** *καλός.* **ΣΧΟΛΙΟ λ.** *-εσα, καταχωρίζω.*
|γ.τυμ. < αρχ. *χωρώ (-έω).* **αρχική σημ. «διαθέτω χώρο για κάτι, περιλαμβάνω - κάνω χώρο», <** *χώρος* **(βλ.λ.). Ήδη αρχ. είναι η σημ. «κινούμαι, βαδίζω», η οποία έχει διατηρηθεί και σε νεοελλην. σύνθ. (λ.χ.** *προχωρώ, άνα-χωρώ)*|. **χωσια (η) (λαϊκ.) η ενέδρα:** *έστησαν ~ και τον σκότωσαν* **συν. καρτέρι, παγίδα.**
[ΕΤΥΜ. < θ. *χωσ-* **τού ρ.** *χώνω* **(αόρ.** *έ-χωσ-α)* **+ παραγ. επίθημα** *-ιά*, **πβ. κ.** *δεσ-ιά, ριξ-ιά***]. χώσιμο (το) -»χώνω**

χωστός, -ή, -ό 1. αυτός που σχηματίστηκε με επισώρευση χώματος: ~ *πλαγιά* 2. αυτός που έχει μπηχτεί βαθιά στο χώμα. που εισχωρεί σε βάθος μέσα στη γη: γο *κτήμα οριοθετούσαν ~ πάσσαλοι σε πυκνή διάταξη* **συν.** μπηγμένος, μπηχτός **3.** (ειδικότ. για υποδήματα) που καλύπτουν ολόκληρο ή σχεδόν ολόκληρο το άνω μέρος τού πέλματος: ~ *γόβες* **4.** (μτφ.) κρυμμένος σε βάθος, αυτός που δεν είναι εύκολο να εντοπιστεί: *«αγοράζαμε και βιβλία από υπαίθρια παλαιοπωλεία και κυρίως, σε - υπόγεια στο Μοναστηράκι»* (εφημ.) **ΣΥΝ.** κρυφός, μυστικός an Ι. εμφανής.
[ΕΙΥ.Μ- αρχ. < *κώννυμι* **(<** **χώσ-νυ-μι)*, **βλ. κ.** *χώνω*\.

Ψ

Ψ, ψ: ψει / ψι, τυ εικοστό τρίτο γράμμα τυύ ελληνικού αλφαβήτου. Η μορφή τού γράμματος, κατά τους ιστορικούς τής ελληνικής γραφής, προήλθε από το γράμμα Υ μι: προέκταση τής κάτω κεραίας στο μέσο τής διχάλας. Τυ σημαντικό για την ιστορία τής γραφής -πράγμα που ισχύει και για το Ξ- είναι ότι επινοήθηκε μονογράμματη δήλωση δύο συμφώνων, ότι πλάστηκε δηλ. το μονόγραμμα Ψ, νέο γράμμα στο ελληνικό αλφάβητο, για να δηλώσει το σύμπλεγμα συμφώνων [ps[. Το ίδιο έγινε και με το Ξ. στο οποίο άλλαξε η φωνητική αξία τού βορειοσημιτικού γράμματος. Τόσο στο Ψ όσο και στο Ξ η καινοτομία υπαγορεύθηκε από την εκτεταμένη, και μάλιστα σε γραμματικές δηλώσεις ρημάτων και ονομάτων, χρήση των αντιστοίχων συμφωνικών συμπλεγμάτων (τού ps και τού ks): *λεί- ψω, ελειψα, ελλείψις* κ.λπ. Βεβαίως, η χρήση τού Ψ για να δηλώσει το |ps| ισχύει μόνο στο αττικό και στα λοιπά «ανατολικά» λεγόμενα αλφάβητα, γιατί στα δυτικά αλφάβητα (Ευβοίας, Βοιωτίας, ΝΔ. ΓΙελοποννήσου κ.ά.) το |psj δηλώθηκε με δύο γράμματα ως ΦΣ. Η χρήση τυύ Χ ως [ksI στα αλφάβητα αυτά συνετέλεσε στο να αλλάξουν οι δηλώσεις των συναφών γραμμάτων (το Ψ σε αυτά δήλωσε το Χ!). Στα συλλαβογραφικά αλφάβητα (Γραμμική γραφή Β και κυπριακό συλλαβάριο) το σύμπλεγμα |psj δηλοόθηκε. όπως συμβαίνει στα αλφάβητα αυτά, αναλυτικά: *όψις* -■ o-pi-si. Τέλος, η γραφή ψι (αντί ψει) οφείλεται σε απλοποιημένη γραφή τού γράμματος λόγω τού ιωτακισμού τού *ει* σε *ι.* σχολιο λ. *αλφάβητο, γραφή.*

Ψ, ψ **ψει κ. ψι· το εικοστό τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ.** *ψει, αριθμός).* **ψάθα (η) {ψαθών} 1. (λαϊκ.) φυτό που φυτρώνει στους βάλτους 2. (συνεκδ.) χαλί, στρώμα, τσάντα κ.λπ. που κατασκευάζεται από τα πλεγμένα στελέχη τού παραπάνω φυτού:** *σκούπισε τα πόδια σου στην ~ τής πόρτας || απλώνω την -στην πλαζ* **ΣΥΝ. ψαθί** 3. **(γενικά) κάθε πλέγμα από στελέχη αγρωστοειδών φυτών ή από σχοινί, κλαδιά λυγαριάς κ.λπ., το οποίο έχει ποικίλες χρήσεις:** *σκέπασαν τα δοκάρια τού υπ αστέγου με ~ || κα/.οκαιρινή ομπρέλα κήπου με ~ αντί για πανί•* **φρ.** *πεθαίνω στην ψάθα* **πεθαίνω πάμπτωχος, χωρίς κανένα περιουσιακό στοιχείο 4. (συνεκδ.) ανδρικό ή γυναικείο (καλοκαιρινό) καπέλο από το παραπάνω πλέγμα:** *Βάλαμε τις ~ μας και πήγαμε στην παραλία* **συν. ψαθί. ψαθάκι.**

|ητυμ. μεσν. < *ψαθί* **(βλ.λ.) + μεγεθ. κατάλ. -α, πβ. κ.** *Βαρέλι - Βαρέλα*]|.

ψαθάκι (το) Ιχωρ. γεν.} καλοκαιρινό ανδρικό καπέλο από ψάθα: *φόρεσε το ~ του και Βγήκε.* **ψαθάς (ο) Ιψαθάδες} πρόσωπο που κατασκευάζει και πουλά ψάθινα αντικείμενα.**

ψαθί <το) (ψαθ-ιού | -ιών} (λαϊκ.-υποκ.) 1. η ψάθα (βλ.λ., σημ. Ι. 2): το *τής πόρτας* **2. (συνεκδ.) το ψαθάκι (βλ.λ.).**

jETYM. μεσν. < μτγν. *ψιάθιον* (με καταβιβασμό τού τόνου και σίγηση τού *-ι-* σε περιβάλλον φθόγγου [s|, λ.χ. *σίαλον - σάλιο, σιαγών - σαγόνι),* υποκ. τού αρχ. *ψίαθος (ή),* αγν. ετύμου. πιθ. δάνειο, που παρουσιάζει ίδιο επίθημα με τις λ. *κάλαθος, γύργαθος].*

ψάθινος, -η, -ο 11833J αυτός που είναι κατασκευασμένος από ψάθα, που αποτελείται από ψάθα: ~ *καπέλο / καρέκλα / στρωσίδι / σκεπή καλύβας / καλάθι / τσάντα.*

ψαθοποιείο (το) τυ εργαστήριο **ή** το εργοστάσιο, στυ οπυΐο κατασκευάζονται ψάθες και ψάθινα είδη (καπέλα, τσάντες, καλάθια κ.λπ.).

ψαθοποιός (ο) ο τεχνίτης που κατασκευάζει και επιδιορθώνει ψάθες και ψάθινα αντικείμενα (καπέλα, τσάντες, καλάθια κ.λπ.). **ψαθυρός, -ά. -ό (λόγ.) αυτός που θρυμματίζεται εύκολα, εύθρυπτος.**

ψαθυρότητα **(η) [αρχ.Ι.**

[ηϊύμ. αρχ. < θ. *ψαθ-* **+ παραγ. επίθημα** *-υρός* **(πβ. κ.** *Β'λοσ-υρός).* **Το θ.** *ψαθ-.* **που απαντά και στο αρχ.** *ψαθάλλω* **«θρύπτω, θρυμματίζω», είναι αγν. ετύμου, ίσως συνδ. με το ρ.** *ψήνω].* **ψαθώνω ρ. μετβ. (ψάθω-σα. -θηκα, -μένος) 1. καλύπτω (κάτι) με ψάθα: -** *την καρέκλα* **2. πλέκω) (κάτι) σε ψάθα, δίνω σε (κατασκεύασμα) τη μυρφή ψάθας.** − ψάθωμσ **(το)** [1893J. **ψαθωτός, -ή, -ό' 1. αυτός που έχει φτειαχτεί από ψάθα (βλ.λ.) ή είναι πλεγμένος όπως η ψάθα (βλ.λ., σημ. 3):** ~ *κάλυμμα / στρωσίδι / πλέξη* **ΣΥΝ. ψάθινος 2. (ειδικότ.)** *ψαθωτό* **(το) κάθε κατασκευή από ψάθα:** *τράβηξε το - τής πόρτας και μπήκε.* **ψαλθηκα** ρ. · ► ψάλλω

ψαλίδα (η) 1. (μεγεθ.) μεγάλο σε μέγεθος ψαλίδι (βλ.λ.), κατάλληλο για κοπή σκληρών υλικών: ~ *τού κήπον / μετάλλων / για το κούρεμα των προβάτων·* **(λαϊκ.)** 2. **βοτ. υ έλικας τού αμπελιού και άλλων φυτών:** *η ~ χρησιμεύει για την αναρρίχηση τού φυτού* 3. **ζωολ. (α) η σα- ρανταποδαρούσα (β) δερματόπτερυ έντομο που τυ χαρακτηριστικό του είναι ένα ζευγάρι σκληρές, αιχμηρές λαβίδες στο πίσο) άκρο τής κοιλιάς 4. ασθένεια των τριχών τής κεφαλής, κατά την οποία οι τρίχες σχίζονται στα δύο και δεν αναπτύσσονται άλλο** 5. **(μτφ.) η διαφορά. το άνοιγμα ανάμεσα σε δύο άκρα ενός μεγέθους που μετρούμε:** *η ~ μεταξύ πλουσίων και φτωχών έχει μεγαλώσει τα τελευταία τριάντα χρόνια || το άνοιγμα τής ~ μεταςύ των υψηλο)ν και χαμηλών εισοδημάτων.*

[ETYM. < αρχ. *ψαλίς, -ίδος* **(με παραγ. επίθημα** *-ίς.* **πβ. κ.** *λεπ-ίς. -ίδος).* **που συνδ. και με άλλους αρχ. τεχν. όρ. (λ.χ.** *ψαλόν«* **χαλινός»,** *ψέλιον* «βραχιόλι», *ψάλιον*«αλυσίδα»), οι οποίοι δηλώνουν εργαλεία ή αντικείμενα στρογγυλού σχήματος. Σε ό,τι αφορά τη **λ.** *ψαλίς,* αρχικώς αναφερόταν σε εργαλείο κοπής, τού οποίου η μεταλλική αιχμή σχημάτιζε U, όπως συμβαίνει και με τις δαγκάνες ορισμένων ζώων που διαθέτουν βραχίονες (λ.χ. κάβουρας). Η λ. είναι αβεβ. ετύμου, η δε επιχειρηθείσα σύνδεση με το ρ. *ψάλλω* «κεντώ, τραβώ» πρέπει να απορριφθεί. Σύμφωνα με άλλη άποψη, η μαρτυρημένη διτυπία *ψα/^όν / σπαλ-ίων* πρέπει να αποδοθεί σε αντιμετάθεση των φθόγγων [ps] < [sp|, ενώ το θ. **sp-l-* ανάγεται στη μηδενισμ. βαθμ. τού Ι.Ε. **sp-cl-.* που συνδ. με τη λ. *σπείρα* (θ. **sp-er-).* Εντούτοις, η ύπαρξη τού μυκ. pa-sa- ro (= *ψαλόν)* καθιστά απίθανη την εκδοχή αυτή].

ψαλιδακι (το) {χωρ. γεν.} μικρό ψαλίδι κυρ. για το κόψιμο των νυ- χιών.

ψαλίδι (το) {ψαλιδ-ιού [-ιών] 1. μεταλλικό κοπτικό εργαλείο που αποτελείται από δύο αντικριστές, ενωμένες στη μέση λεπίδες, που απολήγουν σε αιχμηρό άκρο στη μία πλευρά και σε ειδική λαβή για τα δάχτυλα στην άλλη· κλείνοντας οι λεπίδες αυτές κόβουν το αντικείμενο (χαρτί, ύφασμα κ.λπ.) που έχει τοποθετηθεί ανάμεσά τους: με- *γάλο / μικρό / καινούργιο / παλιό / σκουριασμένο / κοφτερό* ~ || *κόβω χαρτί / ύφασμα / μαλλιά / τα νύχια μου με το* ~ || *το - τού ράφτη / τού κομμωτή* **[[** γο **- έμεινε ανοιχτό■ ΦΚ (μτφ.) (α)** *πάει ψαλίδι η γλώσσα μου* **μιλώ πολύ και γρήγορα, φλυαρώ ακατάσχετα (β)** *έχω / είμαι καλό ψαλίδι* **είμαι καλός κόπτης και ράφτης ενδυμάτων** 2. **(α) κάθε όργανο ή εργαλείο με το ίδιο ή παρόμοιο σχήμα:** *χειρουργικό ~* || ~ *κηπουρού* **(το κλαδευτήρι) (β)** *ψαλίδια* **(τα) εξάρτημα των αναρτήσεων οχήματος σε σχήμα κοίλων ανοιγμένων βραχιόνων ψαλιδιού** 3. **κοπτικό όργανο, λεπίδα:** *μια κοπτική μηχανή με πολλά -* 4. **(μτφ.) η περικοπή, ο περιορισμός:** ~ *στις αποδοχές των υπαλλή/.ων* **φρ.** *δουλεύει / πέφτει ψαλίδι* **(i) για περιπτώσεις στις οποίες γίνονται περικοπές. λογυκρίνεται αυστηρά (κείμενο, ταινία, εκπομπή):** *έμαθα ότι έπεσε ψαλίδι στο άρθρο του || σε ό?.ες τις τολμηρές σκηνές τής ταινίας* **έπεσε** *ψαλίδι* **(ii) για σύγγραμμα που το περιεχόμενό του είναι σε μεγάλο βαθμό συρραφή αποσπασμάτων από άλλα έργα** 5. **(α) το ζευγάρι δοκαριών που ενώνονται σε σχήμα Λ στις γωνίες τού σκελετού τής στέγης (β) (συνεκδ.) ο ίδιος υ τριγωνικός σκελετός στέγης συν. ζευκτό** 6. **αθλ.** *(ανάποδο) ψαλίδι* **(στυ ποδόσφαιρο) χτύπημα τής μπάλας με το πόδι, κατά το οποίο ο παίκτης οριζοντιώνεται προς το έδαφος ή πέφτει προς τα κάτω και υψώνοντας τα πόδια στον αέρα σε σχήμα ανοιχτού ψαλιδιού κλοτσάει με το ένα τη μπάλα (για γκολ ή απόκρουση)** 7. **(κατ' επέκτ.) κάθε άσκηση, χορευτική φιγούρα κ.λπ. που εκτελείται με πόδια ή χέρια να μιμούνται το σχήμα και την κίνηση των λεπίδων τού παραπάνω κοπτικού εργαλείου:** *βουτιά* **- (με τα χέρια σε έκταση). - (υποκ.)**

ψαλιδάκι (το) (βλ.λ.).

[ητυμ. < μτγν. *ψαλίδιον.* υποκ. τού **αρχ.** *ψαλίς, -ίδος* **(βλ. λ.** *ψαλίδα)*\.

ψαλιδιά (η) 1. το κόψιμο με ψαλίδι: *έκοψε το νήμα /* γο *ύφασμα με μια* ~ 2. **(συνεκδ.) το ίχνος που αφήνει η κοπή μαλλιών με ψαλίδι, κυρ. όταν το κούρεμα γίνεται αδέξια:** *φαίνονταν οι - στην πλάτη τού προβάτου / στο κεφάλι τού παιδιού* · 3. **είδος ναυτικού κόμπου. – (υποκ.) ψαλιδίτσα (η).**

ψαλιδίζω ρ. μετβ. {ψαλίδισ-α, -τηκα. -μένος} 1. κόβω (κάτι) με το ψαλίδι: ~ *το χαρτί* **2. (ειδικότ.) κόβω με το ψαλίδι τις άκρες ή τα μέρη αντικειμένου που προεξέχουν:** *πρέπει να ψαλιδίσεις λίγο τα γένια / το μουστάκι* **σου j{** ~ *τα νύχια μον / τις άκρες το>ν φύλλο)ν / καλλο)- πιστικών φυτών* **(με ψαλίδα) συν. κόβω** 3. **(μτφ.) κάνω περικοπές σε (κάτι), μειώνω:** *η κυβέρνηση υποσχέθηκε ότι θα ψαλιδίσει δραστικά τους φόρους || ο διευθυντής τού ψαλίδισε αρκετά τις αρμοδιότητες || οι πρόσφατες ήττες ψα/.ίδισαν τις ελπίδες / τον αρχικό ενθουσιασμό τής ομάδας για το πρωτάθλημα* **ΣΥΝ. περιορίζω, ελαττώνω, λιγοστεύω ΑΝ Γ. μεγαλώνω, αυξάνω, επαυξάνω** 4. **(μτφ. για κείμενα, ταινίες, εκπομπές κ.λπ.) κάνω (αυθαίρετες) περικοπές, λυγοκρίνακ** *έμαθα ότι του*

ψαλίδισαν την τελευταία εκπομπή / δύο σκηνές από το έργο συν. κόβω, περικόπτω, (εκφραστ.) κουτσουρεύω. – **ψαλίδιαμα** (το) κ. **ψαλι- δισμός** (ο).

ψαλιδιστός, -ή, -ό **1.** αυτός που εχει ψαλιδιστεί, που έχει κοπεί ολόγυρα με ψαλίδι και φέρει εγκοπές από ψαλίδι: ~ *χαρτί / μουστάκι* ΣΥΝ', ψαλιδισμένος **2.** (κατ' επέκτ.) αυτός που μοιάζει να έχει κοπεί με ψαλίδι. – **ψαλιδιστά** επίρρ.

ψαλιδοειδής, -ής. -ές [μτγν.Ι {ψαλιδοειδ-οὺς | -εἰς (ουδ. -ή)) (λόγ.) αυτός που μοιάζει με ψαλίδι (βλ.λ.). που έχει το σχήμα και τη μορφή ψαλιδιού: ~ *εργαλείο / ουρά* συν. ψαλιδωτός. ^ σχολιο λ. *-ης, ~ης, -ες.*

ψαλιδοκέρι {χωρ. γεν.) **1.** ψαλίδι με το οποίο κόβεται το καμένο φιτίλι τού κεριού **2.** (μτφ.-σκωπτ., παλαιότ. κατά την περίοδο τής Ελληνικής Κπανάστασης) (α) το φράκο και γενικότ. η ευρωπαϊκή ενδυμασία (*β) (συνεκδ.) αυτός που φορούσε φράκο (γ) άνθρωπος επιδεικτικός και επιπόλαιος, **ψαλιδώνω** ρ. μετβ. {ψαλίδω-σα. -θηκα. -μένος) (λαϊκ.) σχηματίζω θό- λο ή αψίδα: *- την είσοδο κτηρίου.* – **ψαλίδωμα** (το) |μτγν.| κ. **ψαλί- δωση** (η).

Ιετυμ. < ιατγν. *ψαλιδώ (-όω)* < αρχ. *ψαλίς, -ίδος* (βλ. λ. *ψαλῖδα)*|. **ψαλιδωτός,** -ή, -ό [μτγν.1**1.** αυτός που μοιάζει με ψαλίδι, που έχει το σχήμα ανοιγμένου ψαλιδιού: *η ~ ουρά τωνχελιδονιών/ σημαία / σύνδεση (καλωδίων)* συν. ψαλιδοειδής 2. αυτός που αποτελείται από συνεχόμενες γωνίες, οι οποίες μοιάζουν με σειρά ανοικτών ψαλιδιών

(ειδικότ.) ναυτ. *ψαλιδωτό* (το) σημαία ή σήμα που έχει την ανεμί- ζουσα πλευρά τριγωνικώς ψαλιδισμένη. – **ψαλιδωτά** επίρρ. **ψάλλω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έψαλα, ψάλ-θηκα (κ. λόγ. εψάλην, -ης. -η...). -μένοςΙ ♦ (μετβ.) 1. (κυρ. για εκκλησιαστικούς ύμνους, αλλά και γενικότ. για άσματα επίσημα και σοβαρά) τραγουδώ: *η χορωδία τού δήμου έψαλε τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα || έψαλαν τον Ακάθιστο Ύμνο* [| οι *στρατιώτες έψαλαν τον εθνικό ύμνο* **2.** (μτφ.) πλέκω το εγκώμιο, εξυμνώ: *πολλοί ποιητές έψα/.αν τη δόξα τού '21* ΣΥΝ. υμνώ. επαινώ, εγκωμιάζω α.ντ. επικρίνω, επιπλήττω ♦ **3.** (αμετβ.) είμαι ψάλτης σε εκκλησία και αποδίδω εκκλησιαστικούς ύμνους: *σε ποιην ναό ψάλλει*; συν. ανυμνώ, υμνολογώ. (Βλ. κ. λ. *ψέλνω).* – **ψάλσιμο** (το). [ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. πιθ. εκφραστ. σχηματισμός, όπως συμβαίνει και με τα ρ. *ψαθάλλω* και *ψηλαφώ.* Στην καθημερινή γλώσσα η λ. θα συνδεόταν προφανώς με το ρ. *ψήν* (βλ. λ. *ψήνω), αλλά* αμφίβολη είναι η προταθείσα συσχέτιση με το λατ. palpor «ψηλαφώ». Το ρ. *ψάλλω* αποτελούσε αρχικώς τεχν. όρο και σήμαινε «σφίγγω με τα δάχτυλα, τραβώ τις χορδές μουσικού οργάνου ή τόξου», από όπου προέκυψε η σημ. «παίζω μουσικό όργανο (έγχορδο)», η οποία εξειδικεύθηκε στη χρήση τής άρπας ως μουσικής συνοδίας ύμνου, θρησκευτικών ωδών), **ψαλμικός,** -ή, -ό [μτγν.] αυτός που σχετίζεται με τους ψαλμούς: ~ *τόνος/ρυθμός.* – **ψαλμικ-σ/-ώς** Ιμτγν.] επίρρ. **ψαλμός** (ο) **1.** θρησκευτική ωδή. λατρευτικός ύμνος που άδεται σύμφωνα με τους κανόνες τής βυζαντινής μουσικής: *μέσα από την εκκλησία ακούγονταν ψαλμοί* συν. ψαλμωδία, ύμνος, υμνωδία, τροπάριο· ΦΡ. **κοντός** *ψαλμός ολληλούια* βλ. λ. *αλλη/.ούια* **2.** θρησκ. *Ψαλμοί* (οι) / *Βιβλίο* **των** *Ψαλμών* βιβλίο τής Π.Δ. που περιλαμβάνει J50 ψαλμούς, οι οποίοι αποδίδονται (κατά μεγάλο μέρος) στον Λαβίδ· θεωρείται το αντιπροσωπευτικότερο έργο τής λυρικής θρησκευτικής ποίησης συν. ψαλτήρι(ο).

[εγυμ. αρχ. < *ψάλλω* (βλ.λ.). Το βιβλίο *Ψαλμοί* τής Π.Δ. ονομάστηκε έτσι από τους Εβδομήκοντα ως απόδ. τού εβρ. τίτλου Tehilim «Αίνοι»!.

ψαλμωδία (η) Ιμτγν.] {ψαλμωδιών} **1.** το να ψάλλει κανείς εκκλησιαστικούς ύμνους και ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αυτό: *μέσα από την εκκ/.ησία ακουγόταν κατανυκτική* ~ || *η - συγκίνησε τους πιστούς* συν. ψάλσιμο, ύμνηση, υμνωδία, υμνολογία 2. (συνεκδ.) ο ίδιος ο θρησκευτικός ύμνος, ωδή που ψάλλεται στην εκκλησία: *του άρεσε να ακούει τις καρούμενες ~ τής Ανάστασης* ΣΥΝ. ψαλμός. ύμνος **3.** (μτφ.-ειρων.) συνεχής και επίμονη γκρίνια ή παράπονο, που μπορεί να συνοδεύεται και από κλάμα: *πάλι την ίδια ~ άρχισες πρωί-πρωί*; ΣΥΝ. κλάψα, γκρίνια, μουρμουρητό. Επίσης (λαϊκ.) **ψαλμοαδία.** - **ψαλμωδικός,** -ή. -ό. **ψαλμωδός** (ο/η) **1.** πρόσωπο που ψάλλει εκκλησιαστικούς ύμνους, που άδει θρησκευτικές ωδές στην εκκλησία σύμφο)να με το καθιερωμένο τυπικό συν. ψάλτης, ιεροψάλτης 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που συνθέτει εκκλησιαστικούς ύμνους, ο ποιητής ψαλμοΐν: *Λαβίδ, ο μεγάλος* ~ συν. υμνωδός.

[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ψαλμωδός* < *ψαλμός* + *-φδός* < *φδή].* **ψαλμωδώ** ρ. αμετβ. [μτγν.] {ψαλμωδείς... · μόνο στον ενεστ.} ψάλλω ή/και συνθέτω εκκλησιαστικούς ύμνους, ψαλμούς συν. υμνώ, υμνωδώ. υμνολογώ, ανυμνώ. Επίσης (λαϊκ.) **ψαλμουδίζω.**

ψάλσιμο (το) ► ψάλλω

ψαλτά επίρρ.· με ψαλμωδία: *διάβασε την προσευχή* ~. **ψαλτήριο** (το) {ψαλτηρί-ου | -ων) **1.** γ.κκλης. το Βιβλίο των Ψαλμών (βλ.λ.), το οποίο χρησιμοποιείται ευρύτατα ως λειτουργικό βιβλίο, δηλ. αποσπάσματά του διαβάζονται κατά τις ιερές ακολουθίες τής Εκκλησίας, και περιλαμβάνει 150 Ψαλμούς τού Ααβίδ και άλλων Εβραίων ποιητών συν. Η'αλμοί, Βιβλίο των Ψαλμών **2.** (μτφ.) συνεχές και μονότονο παράπονο ή επίπληξη: *πάλι άρχισε το ~ πρωί-πρωί!* |) *Βαρέθηκα πια αυτό το ~* ΣΥΝ. γκρίνια, κλάψα, τροπάρι 3. ΜΟΥΣ. (α) αρχαίο ελληνικό μουσικό όργανο που έφερε χορδές και παιζόταν με τα δάχτυλα, χωρίς τη βοήθεια πλήκτρου (β) νοκτό μουσικό όργανο με ξύλινο επίπεδο ηχείο σε παραλληλόγραμμο ή τραπεζοειδές σχήμα και χορδές από έντερο, τρίχα αλόγου ή μέταλλο, με το οποίο συνόδευαν τους ψαλμούς. Επίσης **ψαλτήρι.**

[ΕΤΥΜ. < <χρχ. *ψαλτήριον* (η σημερινή σημ. μτγν.) < *ψάλλω* + παραγ. επίθημα *-τήριον*, πβ. κ. *δικασ-τήριον*\. ψάλτης (ο) {κ. (λαϊκ.) ψαλτάδες, ψαλτ-ών κ. (λαϊκότ.) -άδων}, ψάλτρια (η) {ψαλτριών} 1. πρόσωπο που ψάλλει, που τραγουδά κάτι 2. πρόσωπο που ψάλλει στην εκκλησία, που εκτελεί τους ύμνους και τα τροπάρια των ιερών ακολουθιών σύμφωνα με το καθιερωμένο (βυζαντινό) τυπικό: *δεξιός / αριστερός* ~ [[ο ~ *θεωρείται ότι έχει σημαντικό ρόλο στη ζωή τής Ορθόδοξης ΐΐκκ?^ησίας* συν. ιεροψάλτης, ψαλμωδός· ΦΡ. (ειρων.) ***απορία ψάλτου βηξ*** βλ. λ. *βηξ* 3. (μτφ.) ποιητής που υμνεί κάτι, που πλέκει το εγκώμιο προσώπου, έθνους, ιδέας κ.λπ.: *Σολωμός, ο ~ τής ελευθερίας* συν. υμνωδός, βάρδος.

[ετυμ. μτγν. < αρχ. *ψάλλω* (βλ.λ.)}. ψαλτικός, -ή, -ό [μτγν.j 1. αυτός που σχετίζεται με τον ψάλτη και την ψαλμωδία, χαρακτηριστικός τού ψάλτη: ~ *βιβλίο / τέχνη* 2. (κατ' επέκτ. για θρησκευτικές ωδές) αυτός που ψάλλεται, που λέγεται τραγουδιστά, κατ' αντιδιαστολή προς εκείνον που αναγιγνώσκεται: ~ *ύμνος! τροπάριο* συν. ψαλτός λντ. διαβαστός 3. (ειδικότ.) ***ψαλτική*** (η) η τέχνη τού ψάλτη: *από μικρός είχε κλίση στην* ~ 4. (ειδικότ.) ***ψαλτικά*** (τα) η χρηματική αμοιβή τού ψάλτη εκκλησίας, ψαλτός, -ή. - ό Ιμτγν.) τραγουδιστός: ~ *φωνή.* – ψαλτά επίρρ. ψαμμιακός, -ή. -ό 11891J 1. αυτός που σχετίζεται με την ψαμμίαση (βλ.λ.): ~ *σύμπτωμα 2.* ***ψαμμιακός*** (ο), ***ψαμμιακή*** (η) πρόσωπο πυυ πάσχει από ψαμμίαση, ψαμμίαση (η) [1885] {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. πάθηση που συ- νίσταται στον σχηματισμό στα νεφρά και στο ουροποιητικό σύστημα αδιάλυτων, κρυσταλλικών αλάτων και άλλων μικρών συγκριμάτων, πυυ μοιάζουν με άμμο και τα οποία αποβάλλονται με τα ούρα. [είύμ. < *ψάμμος* (βλ.λ.)]. ψαμμίτης (ο) {ψαμμιτών) γεωλ. ιζηματογενές πέτρωμα που αποτελείται από κόκκους άμμου συνενωμένους και συγκολλημένους μεταξύ τους με ορυκτή συνδετική ύλη έτσι. ώστε να αποτελούν ένα σώμα: *αργιλικός / πυρίτικός / ασβεστολιθικός* ~ ΣΥΝ. αμμόλιθος, ψαμμόλιθος.

Ι εγυμ. μτγν. < αρχ. *ψάμμος* (βλ.λ.)]. ψαμμιτικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον ψαμμίτη (βλ.λ.) ή αυτός που περιέχει ψαμμίτη: *- πέτρωμα / ορυκτό.* ψαμμόλιθος (ο) 11873} {ψαμμολίθ-ου | -ων, -ους) (παλαιότ.) ο ψαμμίτης (βλ.λ.).

ψάμμος (η) 1. η άμμος (βλ.λ.) 2. ΙΑΤΡ. τα αμμώδη τεμάχια κρυσταλλικών αλάτων (η «αμμώδης υποστάθμη») που περιέχονται στα ούρα όσων πάσχουν από ψαμμίαση (βλ.λ.).

(ετυμ. αρχ. < **ψάφ-μος* (με αφομοίωση), που συνδ. με το θ. τής λ. *ψήφ-ος* (βλ.λ.), αν ληφθεί υπ' όψιν το αρχ. επίθ. *ψαφ-αρός* «εύθρυπτος, αμμώδης». Η δασεία παρέκταση -bh- (-φ-) απαντά και στο συνώνυμο λατ. sabulum (> γαλλ. sable), το οποίο θα μπορούσε να αναχθεί στην ίδια ρίζα. Βλ. κ. *άμμος].* ψαμμόφιλος, -η, -ο (λόγ.) 1. βοτ. αυτός που ευδοκιμεί, που αναπτύσσεται σε αμμώδη εδάφη: ~ *φυτό* 2. ΖΩΟΛ. αυτός που ζει και πολ- λαπλασιάζεται στην άμμο: *- καβούρια.*

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psammophile|. ψαμμώδης, -ης. -ες [αρχ.Ι {ψαμμώδ-ους } -εις (ουδ. -η), -ών) (λόγ.)

αυτός που είναι γεμάτος άμμο. αυτός που αποτελείται κυρ. ή αποκλειστικά από άμμο: ~ *έδαφος / βυθός* συν. αμμοΐδης. αμμουδερός

αυτός που είναι όμοιος με άμμο. που έχει τη μορφή άμμου: ~ *πέτρωμα/ υλικό* ΣΥΝ. αμμώδης. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ης, -ης. -ες.*

ψάξιμο (το) {ψαξίμ-ατος | -ατα, -άτων) η έρευνα, η αναζήτηση: *αρχίζω το για να βρω κάτι που έχασα* j| *το ~ μιας /.έξης στο λεξικό* || *το ~ τής τσέπης για ψιλά.*

Ιετυμ. Από το θ. τού αορ. *έ-ψαξ-α* (ρ. *ψάχνω)* και τυ επίθημα *-ιμο*, πβ. κ. *σπρώξ-ιμο*\.

Ψαρά (τα) **1.** νησί τού Λ. Αιγαίου Πελάγους Δ. τής Χίου. στο οποίο αναπτύχθηκε πλούσια εθνική δράση κατά την Επανάσταση τού 1821: *«στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη. περπατώντας η Δόξα μονάχη..."* (Δ. Σολωμός) 2. η πρωτεύουσα τού ομώνυμου νησιού. – Ψαριανός (ο). Ψαριανή (η), ψαριανός, -ή. -ό.

[γ.τυμ. < αρχ. *Ψύρα (τά) / Ψυρίη (ή)* (με παρετυμολ. προς τις λ. *ψαρός* ή *ψάρι),* που συνδ. με τη «γλώσσα» τού Ησυχίου *ψύριος*ᵠ *άκάθαρτος* και με τη φρ. *ψυρῖς γή«*άγονη γη». Όλοι οι τ. είναι αγν. ετύμου|. ψαραγκάθι (το) {ψαραγκαθ-ιού { -ιών} το αγκάθι τού ψαριού· ειδι- κότ. το ψαροκόκκαλο. ψαραγορα (η) (καθημ.) η αγορά ψαριών, ο χώρος στυν οποίο πωλού- νται και αγοράζονται ψάρια: *η αγορανομία κάνει καθημερινούς ελέγχους στην* - ΣΥΝ. (λόγ.) ιχθυαγορά, ψαραδικος, -η, -ο (καθημ.) 1. αυτός που σχετίζεται με τον ψαρά και το ψάρεμα: ~ *βάρκα / δίχτυα / μαχαίρι / παντελόνι* συν. αλιευτικός 2. (ειδικότ.) ***ψαράδικο*** (το) (α) σκάφος που χρησιμεύει για ψάρεμα, αλιευτικό πλοιάριο συν. ψαρόβαρκα, ψαροκάικο, ψαροπούλα (β) το κατάστημα στο οποίο πωλούνται ψάρια: *έχει ένα ~ στο κέντρο τής πόλης* συν. (λόγ.) ιχθυοπωλείο 3. (περιληπτ.) ***ψαράδικα*** (τα) ο χώρος στον οποίο πωλούνται και αγοράζονται ψάρια, η ψαραγορά συν. (λόγ.) ιχθυαγορά. σχολιο λ. *ψαράς.*

Ικϊύμ. < *ψαράς, -άδες* + παραγ. επίθημα *-ικος*, πβ. κ. *φαγ-άδ-ικος*\. ψαραετός (ο) αετός με λευκό κεφάλι και ολόλευκη κοιλιά, πυυ πετά με λυγισμένες φτερούγες. ζει κοντά στο νερό και βυτά για ψάρια με τα πόδια προς τα εμπρός, ψαραίνω ρ. αμετβ. {ψάρυνα} γίνομαι ψαρός, τα μαλλιά μου γίνονται γκρίζα ΣΥΝ. γκριζάρω. ψαράκι (το) {χωρ. γεν.} 1. μικρό ψάρι 2. (μτφ.) παιδικό παιχνίδι που παίζεται στη θάλασσα 3. τυ ζώδιο «ιχθύες» · (συνεκδ.) αυτός που έχει γεννηθεί στον ζωδιακό κύκλο των Ιχθύων, ψαράς (ο) {ψαράδες} 1. αυτός που ψαρεύει, που ασχολείται επαγγελ

ματικά ή ερασιτεχνικά με το ψάρεμα: *δεινός / καλός ~ || χωριό / συνοικισμός ψαράδων ΣΥΚ.* (επίσ.) αλιεύς 2. αυτός που ασχολείται με το εμπόριο ψαριών, που πουλά ψάρια και άλλα θαλασσινά είδη στην αγορά συν. (λογιότ.) ιχθυοπώλης.
Ιετυμ. < μεσν. *όψαράς* < *(ό)ψάρι* (βλ.λ.)J.

ψαράς - αλιεύς. Το αλιεύς (από το αρχ. ουσ. *ἡ ἁλς* > *τῆς ἁλός* «θάλασσα» μέσω τού επιθ. *αλιος* «θαλάσσιος») και τα παράγωγά του άλιεύω, αλιεία, (άλιευτής >) άλιευτικός, άλίευμα κ.ά. είναι οι αρχαίες λέξεις, που σήμερα χρησιμοποιούνται μόνον ως επίσημοι όροι. Μετά τη δημιουργία τού όψάριον (< *όψον* «προσφάι» + υποκ. επίθημα *-άριον)* στους μεταγενέστερους χρόνους, από όπου το μεσν. ψάρι(ν). σχηματίστηκαν πολλά παράγωγα, που μαζί με τη βασική λέξη κάλυψαν τις ανάγκες τού προφορικού λόγου: ψάρι, ψαριά, ψαρίλα, ψαράς, ψαρεύω, ψάρεμα, ψαρική, ψαράδικος, ψαροπούλα.

ψάρεμα (το) [μεσν.Ι ψαρέμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** επαγγελματική ή ερασιτεχνική δραστηριότητα που έχει ως αντικείμενο την άγρα (κυνήγι) ψαριών στη θάλασσα ή σε γλυκά νερά με διάφορα μέσα (λ.χ. δίχτυα, παραγάδια, καλάμι, ψαροντούφεκο κ.ά.): *κάθε Σαββατοκύριακο πηγαίνω για ~)| υποβρύχιο - || καλάμι / σύνεργα / δόλωμα ψαρέματος* συν. (επίσ.) αλιεία 2. (μτφ.) προσπάθεια για απόσπαση μυστικών με πλάγιο και διακριτικό τρόπο (λ.χ. έμμεσες ερωτήσεις, υπαινιγμούς κ.ά.): *άρχισε το ~, για να μάθει τι σκόπευε να κάνει.* ^ σχολιο λ. *ψαράς.*

ψαρευτική (η) {χωρ. πληθ.) η τέχνη τού ψαρά. η αλιευτική τέχνη ΣΥΝ. ψαρική.

ψαρεύω ρ. μετβ. [μεσν.] {ψάρ-εψα, -εύτηκα, -ε(υ)μένος) **1.** πιάνω (ψάρια), ασχολούμαι ερασιτεχνικά ή επαγγελματικά με το ψάρεμα: *~ μπαρμπούνια / λυθρίνια / σαργούς / καρχαρίες || οι ψαράδες βγήκαν στ' ανοιχτά, για να ψαρέψουν || απαγορεύεται να ψαρεύεις με δυναμίτη'* ΦΡ. (μτφ.) *ψαρεύω* **σε** *Θολά νερά* επιφέρω σύγχυση ή επωφελούμαι από ανώμαλες καταστάσεις, για να επιτύχω τους σκοπούς μου 2. (ειδικότ.) ανασύρω (κάτι) από τον βυθό: *έριξα την πετονιά και ψάρεψα ένα παλιοπάπουτσο!* 3. (μτφ.-οικ.) αναζητώ και βρίσκω: *πού την ψάρεψες πάλι αχιτή τη σακαράκα;* || ο *ταξιτζής ψαρεύει* πελάτες συ.ν. τσιμπώ 4. βρίσκω κάτι σπάνιο, δυσεύρετο: *σε ποια έκθεση ψάρεψες αυτό τον καταπληκτικό πίνακα;* 5. (μτφ.) προσπαθώ με έντεχνο τρόπο να ανιχνεύσω τις σκέψεις, τις προθέσεις κ.λπ. κάποιου ή να του αποσπάσω γνώμη ή μυστικό: *Θα πάω να τον ψαρέψω σχετικά με το θέμα τής αύξησης || ~ πληροφορίες* συν. εκμαιεύω. σχόλιό λ. *ψαράο..*

ψαρής, -ιά, -ί (λαϊκ.) **1.** (για πρόσ.) αυτός που έχει γκρίζα μαλλιά: *είναι πενήντα περίπου χρονών και -* ΣΥΝ. ψαρός, γκριζομάλλης 2. (για υποζύγια) που έχει τρίχωμα γκρίζου χρώματος: *~ άλογοι γάιδαρος* 3. (κατ' επέκτ. για τρίχες ή τρίχωμα) αυτός που έχει γκρίζο χρώμα: *- μαλλί / μουστάκι* συν. ψαρός 4. (ειδικότ.) *ψαρής* (ο) το γκρίζο άλογο ή ο γκρίζος γάιδαρος.
(ετυμ. < αρχ. *ψαρός* (βλ.λ.), μέσω τού ουδ. *ψαρί* (πβ. κ. *θαλασσί - θαλασσής*)).

ψαρήσισς, -ια, -ιο αυτός που σχετίζεται με το ψάρι: *~μυρωδιά/ κόκ- καλο / λέπια* συν. ψαρικός.
ΙΕΤΥΜ. < *ψάρι* + παραγ. επίθημα *-ήσιος.* πβ. *βουν-ήσιος}.*

ψάρι (το) {ψαρ-ιού | -ιών} **1.** κάθε σπονδυλωτό ζώο που ζει στη θάλασσα και στα γλυκά νερά και αναπνέει με βράγχια: *σας αρέσουν τα || ψητό / τηγανητό / βραστό / καπνιστό ~ ||[σούπα / κροκέτα / μαχαίρι ψαριού || πήγε να ψαρέψει κι έπιασε δυο κιλά ψάρια || μυρίζει ψάρι εδώ μέσα! || σπαρταράει σαν - από τον φόβο* συν. (λόγ.) ιχθύς * Φ)\ (α) *τρέμω σαν (το) ψάρι* (μεσν. φρ.) τρέμω πάρα πολύ (από φόβο): *«κι αν μασάει σίδερα και κάνει το λιοντάρι /.../. τρέμει σαν το ψάρι στην κυρά του μπρος»* (λαϊκ. τραγ.) (β) *σαν (το) ψάρι έξω απ' το νερό* τελείως έξω από το φυσικό μου περιβάλλον, εντελώς απροσάρμοστος: *εκεί μέσα ένιωθα ~* (γ) *ψήνω (σε κάποιον) το ψάρι στα χείλη* τον βασανίζω, τον ταλαιπωρώ αφάνταστα (δ) *το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό* βλ. λ. *τρώω* (ε) (παροιμ.) *φάτε μάτια ψάρια και κοιλιά περίδρομο* βλ. λ. *τρώω* (στ) *σνάδρομο ψάρι* βλ. λ. *ανάδρομος* (ζ) *τι ψάρια* **θα πιάσουμε** τι αποτελέσματα θα έχουμε, πώς θα πάνε. οι δουλειές: *για να δούμε* **~** *μετά από τόση προσπάθεια* (η) (παροιμ.) *αν δεν* **βρέξεις** *κώλο, ψάρι δεν τρως* βλ. λ. *βρέχω* 2. (μτφ.-σκωπτ. για πρόσ.) (α) ο αφελής, αυτός που δεν αναγνωρίζει τα αστεία, που παίρνει στα σοβαρά τα πειράγματα των άλλων: *μην τσιμπάς, ρε αστεία το λέει'.* αντ. πονηρός, (μτφ.) γάτα (β) τραγουδιστής χωρίς φωνή και ερμηνευτικό ταλέντο: *σκέτο - είναι αυτή, δεν μπορεί να τραγουδήσει!* (γ) ο νεοσύλλεκτος φαντάρος και γενικά καθένας που είναι καινούργιος κάπου (σε δουλειά, σχολείο κ.λπ.) 3. το ζώδιο «Ιχθύες» και. συνεκδ.. αυτός που έχει γεννηθεί κατά την περίοδο που κυριαρχεί το ζώδιο των Ιχθύων. – (υποκ.) **ψαράκι** (το) (βλ.λ.). (μεγεθ.) **ψαρούκλα** (η) κ. **ψάρακας** (ο). ιχολιο λ. *ψαράς.*
[εγυμ. μεσν. < αρχ. *όψάριον.* υποκ. τού *οψον* «μαγειρεμένο φαγητό - ό,τι τρώγεται μαζί με ψωμί. το προσφάγι» (στη μτγν. αττ. διάλεκτο η λ. είχε ήδη τη σημ. «ψάρι», που αρχικώς αναφερόταν μόνο στο μαγειρεμένο ψάρι). Βλ. κ. *ψωμί\.*

ψαρία (η) **1.** το σύνολο των ψαριών που πιάνουν ένας ή περισσότεροι ψαράδες σε μία έξοδό τους: *τα τελευταία χρόνια δεν έχουμε μεγάλες || καπετάνιο, καλή ~!* 2. (μτφ.) το σύνολο όσων βρίσκει κανείς από έρευνα: «*φτωχή ~ βγάζει το πόρισμα τής επιτροπής*» (εφημ.)]| *«μια ~ νεολογισμοί από τη θάλασσα τής νεοελληνικής γλώσσας»* (εφημ.).
ΣΧΟΛίΟ λ. *ψαράς.*

ψαριέρα (η) {δύσχρ. ψαριερών} (λαϊκ.) μακρόστενο σκεύος σχήματος ψαριού για την τοποθέτηση και το σερβίρισμα ψαριών.
Ιετυμ. < *ψάρι* + παραγ. επίθημα *-ιέρα,* πβ. κ. *ψωμ-ιέρα).* **ψαρικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τα ψάρια συν. ψαρήσιος
(ειδικότ.) *ψαρική* (η) [μεσν.] η τέχνη τού ψαρά, η αλιευτική τέχνη: *είδη ψαρικής* συν. ψαρευτική 3. (ειδικότ.) *ψαρικά* (τα) το ψάρι και γενικά κάθε υδρόβιος οργανισμός κου αλιεύεται, για να καταναλωθεί από τον άνθρωπο (θαλασσινά): *τρώει ~ ο/.όκληρο τον χρόνο* ϋ *ταβέρνα με κρέατα και ~.* **ψαρίλα** (η) {χιορ. πληθ.Ι η δυνατή και απωθητική μυρωδιά τού ψαριού. ιδ. τού ωμού: *εδώ μέσα βρομάει ~1| ανοίξτε τα παράθυρα, να φύγει η ~.* σχόλιό λ. *ψαράς.*
[εγυμ. < *ψάρι* + παραγ. επίθημα *-ίλα].* **ψαρο-** κ. **ψαρό-** κ. **ψαρ-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: 1. κάποιον/κάτι που έχει σχέση με την αλιεία, το ψάρεμα: *ψαρο-ντούφεκο, ψαρό-βαρκα, ψαρο-κάικο* 2. κάτι που σχετίζεται με ψάρι: *ψαρο-κέφαλο, ψαρο-κόκκαλο, ψαρό-κολλα, ψαρό-λαδο, ψαρό-σουπα. ψαρο-ταβέρνα, ψαρό-τοπος, ψαρ-αγορά.*
(GTYM. Λ' συνθ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ουσ. *ψάρι}.*
ψαρόβαρκα (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.] η βάρκα τού ψαρά, η αλιευτική λέμβος: *<'θα πάρω μια ~ να πάω να βγω στην Πάρο...»* (νησιώτικο τραγ.) συν. ψαράδικο, ψαροκάικο, ψαροπούλα, **ψαρογένης** (ο) {ψαρογένηδες} (λαϊκ. για πρόσ.) πρόσωπο που έχει ψαρά. γκρίζα γένια: *παππάς ~.* **ψαροκάικο** (το) καΐκι που χρησιμοποιείται για ψάρεμα συν. ψαράδικο. ψαρόβαρκα, ψαροπούλα, **ψαροκάλαθο** (το) ρηχό και πλατύ καλάθι για ψάρια, που συνήθ. το κουβαλούσαν στο κεφάλι, **ψαροκασέλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.Ι κιβώτιο για την τοποθέτηση και μεταφορά ψαριών συν. (λόγ.) ιχθυοκιβώτιο, **ψαροκεφαλη** (η) κεφάλι ψαριού, **ψαροκέφαλο** (το) το κεφάλι τού ψαριού.
ψαρσκόκκαλσ (το) **1.** η άκανθα. το κάθε λεπτό κόκκαλο τού ψαριού: *μου στάθηκε στον /.αιμό ένα ~2.* (κατ' επέκτ.) η σπονδυλική στήλη. η ραχοκοκκαλιά τού ψαριού: *καταβρόχθισαν τα ψάρια και άφησαν μόνο τα -* || *έριξαν τα ~ στις γάτες 3.* (μτφ.) είδος βελονιάς σε κέντημα, είδος υφάνσεως ή τρόπος κατασκελ>ής πατώματος που μοιάζει με τη ραχοκοκκαλιά τού ψαριού: *σακάκι / παντελόνι ~.* **ψαρόκολλα** (η) Ιμεσν.| {χωρ. γεν. πληθ.) η ιχθυόκολλα (βλ.λ.). **ψαρόλαδο** (το) (καθημ.) το λάδι που εξάγεται από ορισμένα είδη ψαριών και χρησιμοποιείται ποικιλοτρόπως: «*χρόνια στα ρούχα γο ~ μυρίζει...»* (Ν. Καββαδίας) ΣΥΝ. (λόγ.) ιχθυέλαιο, **ψαρολίμανο** (το) (λαϊκ.) λιμάνι με ανεπτυγμένη αλιεία, στο οποίο αράζουν κυρ. αλιευτικά σκάφη, **ψαρομάλλης** (ο) {ψαρομάλληδες}, **ψαρομαλλσύσα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.] (λαϊκ.) πρόσωπο που έχει ψαρά μαλλιά, γκρίζα κόμη: *~ γέροντας* συν. ψαρής, ψαρός, γκριζομάλλης. Ηπίσης **ψαρόμαλλος** (ο), **ψα- ρομάλλα** (η). – **ψαρομάλλικος,** -η. -ο.
ψαρσμάχαιρο (το) **1.** μαχαίρι με το οποίο γίνεται το καθάρισμα τού ψαριού από τα σπάραχνα και τα λέπια του 2. μαχαίρι με το οποίο κόβεται το ψάρι για φάγωμα. **ψαρονέφρι** (το) {χωρ. γεν.] το εκλεκτό κομμάτι τής σάρκας των σφαγίων, που βρίσκεται εκατέρωθεν τής σπονδυλικής στήλης και κοντά στα νεφρά συν. φιλέτο.
[ετυμ. < *ψάρι* «νεφραμιά» + *-νέφρι* < *νεφρό.* Ο τ. *ψάρι.* άσχετος με τα παράγωγα τού αρχ. *όψάριον,* προέρχεται από **ψ(ο)ιάριον (με* αποβολή τού *-(ο)ι-,* πβ. κ. *σιαγών* ■ *σαγόνι),* υποκ. τού αρχ. *ψόα / ψύα* (πληθ. *ψοίαι)* «μύες που περιβάλλουν τους νεφρούς. οσφυϊκοί μύες», αβεβ. ετύμου. Ίσως συνδ. με τον τ. *όσφύς* (βλ.λ.). αν ο τ. *ψύα* θεωρηθεί αρχικός και γίνει δεκτή η συμφωνική εναλλαγή *ψ- / σφ-* (πβ. κ. *(σ)φά-κελος - φάκελον)].* **ψαρόνι** (το) {ψαρον-ιού [-ιών} πτηνό με κοντόχοντρο σώμα. αιχμηρό μαύρο ράμφος, στιλπνό τρίχωμα με λευκά στίγματα· τον χειμώνα ζει κατά αγέλες στα άλση των πόλεων, στα δάση και στους καλαμιώνες και τρέφεται κυρ. με έντομα, σκουλήκια και σαλιγκάρια συν. μαυροπούλι.
[γ.τυμ. Υποκ. τού αρχ. *ψάρος / ψάρος,* παράλλ. τ. τού *ψάρ* (βλ. λ. *ψαρός)].*
ψαροντσυφεκάς (ο) {ψαροντουφεκάδες} ψαράς, ιδίως ερασιτέχνης, που ψαρεύει με ψαροντούφεκο: *οι ~ έχουν καταστρέψει τη θαλάσσια ζωή γύρω από το νησί.* **ψαρσντσύφεκο** (το) όπλο για το υποβρύχιο ψάρεμα μικρών και μεγάλων ψαριών, το οποίο λειτουργεί εκτοξεύοντας προς το αλίευμα ειδικό καμάκι, που είναι συνδεδεμένο με τον κορμό τού εργαλείου με ανθεκτικό νήμα: *~ αεροβόλο / με λάστιχα.* **ψαροπούλα** (η) Ιχωρ. γεν. πληθ.] μικρό αλιευτικό σκάφος: *«ξεκινάει μια ~ απ' το γιαλό»* (τραγ.) ΣΥΝ. ψαράδικο, ψαροκάικο.
[ΕΤΥΜ. Συγκεκομμ. τ. τού *ψαροβαρκοπού/>.α\.* **ψαροπούλα**[2] (η) {χωρ. γεν. πληθ.) η κόρη τού ψαρά: *«ax ~. /.../ δεν θα βρεθούνε σαν τα χεί/.η σου τέτοια κοράλλια»* (τραγ.). ΣΧΟΛΙΟ λ. *ψαράς.*
{ετυμ. < *ψάρι* + λεξικό επίθημα *-πούλα.* πβ. *αρχοντο-πούλα\.* **ψαροπούλι** (το) {ψαροπουλ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το πτηνό αλκυόνα (βλ.λ.) ΣΥΝ. ψαροφάγος.
ψαρόπουλο (το) ψαράς νεαρής ηλικίας.
ΙΕΤΥΜ. < *ψάρι* + λεξικό επίθημα *-πουλο* (βλ.λ.)|. **ψαρός,** -ή, -ό (λαϊκ.) **1.** αυτός που έχει γκρίζο χρώμα: *- μαλλιά / γένια / μουστάκι* συν. ψαρής, γκρίζος 2. (για πρόσ.) αυτός που έχει ασπρίσει ή έχει αρχίσει να ασπρίζει στα μαλλιά, στα γένια κ.λπ.: *- γέροντας* ΣΥΝ. ψαρής, ψαρομάλλης, γκριζομάλλης 3. (για ζώα) αυτός

που έχει γκρίζο τρίχωμα: ~ *άλογο / γάιδαρος / λύκος* συν. ψαρής. jL-ΤΥΜ. αρχ. < *ψάρ, -ρός* «ψαρόνι», αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με λατ. sturnus, αρχ. γερμ. stara (ίδια σημ.). καθώς και με το αρχ. *σπογγί/.ος*. αλλά είναι δύσκολο να ενταχθούν οι παραπάνω λ. στην ίδια ετυμολ. οικογένεια].

ψαρόσουπα (η) {δύσχρ. ψαροσουπώνί σούπα από ψάρι μαζί με βρασμένα λαχανικά και διάφορα καρυκεύματα: *το κοκκινόψαρο κάνει ωραία* ~ (πβ. λ. *κακκαβιά, μπονγιαμπέσα)*.

ψαροταβέρνα (η) {δύσχρ. ψαροταβερνών] ταβέρνα στην οποία σερβίρεται κυρ. ψάρι και θαλασσινά.

ψαρότοπος (ο) θαλάσσια ή λιμναία περιοχή, στην οποία υπάρχουν και αλιεύονται πολλά ψάρια: *το νησί αντό είναι μεγά/.ος* ~. Κπίσης ψαροτόπι (το).

ψαρότρατα (η) {χωρ. γεν. πληθ.} πλοίο για ψάρεμα με τράτα (βλ.λ.).

ψαρού (η) {ψαρούδες} (λαϊκ.) 1. η σύζυγος (επαγγελματία) ψαρά γυναίκα που πουλά ψάρια στην αγορά 3. περιοχή νησιού ή παράκτιου μέρους, όπου ψαρεύει κανείς.

ψαροφάγος, -ος. -ο (λόγ.) 1. αυτός πυ τρώει ψάρια, που του αρέσουν τα ψάρια ή/και τρέφεται κυρ. με ψάρια: ~ *πτηνό / π/.ηθνσμός* συν. (λόγ.) ιχθυοφάγος 2. *ψαροφάγος* (ο) το πτηνό αλκυόνα συν. ψαροπούλι. — ψαροφαγία (η).

[ΗΤΥΜ. < *ψάρι* + *-φάγος*. από το θ. τού αρχ. αορ. β' *έ.-φαγ-ον* (βλ. λ. *φαγητό)].

ψαρώνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ψάρω-σα. -μένος} (αργκό) ♦ 1. (μετβ.) κάνω (κάποιον) να σαστίσει ή να φοβηθεί: ο *λοχίας είχε ψαρώσει με τυ αυστηρό του ύφος τούς νεοσυλλέκτους* 2.* (αμετβ.) σαστίζω, χάνω το θάρρος μου: *μην ψαρώνεις. δεν πρόκειται να πάρουμε κεφά/αα!* — ψάρωμα (το), ψαρωτικός, -ή. -ό.

[L:.ΤΥΜ. < *ψάρι].*

ψαύω ρ. μετβ. {έψαυσα. εψαύσθην, -ης. -η...} (λόγ.) αγγίζω (κάτι) ελαφρά, το περιεργάζομαι με τις άκρες των δακτύλων: ~ *το τραύμα / την πληγή* / το *πρόσωπο / τα χείλη κάποιου* ΣΥΝ. ψηλαφώ, ψαχουλεύω. — ψαύση (η) [μτγν.|. |ΗΤΥΜ. αρχ. p., που παρουσιάζει παρόμοιο μορφολ. σχηματισμό με ρ. όπως *θραύω, χραύω. χναύω.* Η λ. είναι αβεβ. ετύμου, αλλά φαίνεται ότι πρόκειται για νεωτερισμό, που βασίζεται στο θ. των ρ. *ψήνφλ.* λ. *ψήνω), ψίω* (βλ. λ. *ψίχα)* κ.ά.].

ψαχνό (το) 1. κομμάτι κρέατος από σφαγμένο ζώο, που αποτελείται μόνο από σάρκα, δεν έχει λίπος ή κόκκαλο: *πάρε ένα κομμάτι αντό που τρως είναι όλο κόκκαλο 2.* (μτφ.) η ουσία, το κύριο θέμα, το βασικότερο σημείο ζητήματος, υπόθεσης κ.λπ. ΣΥΝ. ψητό 3. (μτφ.) το υλικό όφελος: *έλα στο ~ επιτέλους!*]j *ο νους του είναι πάντα στο* ~ (σκέπτεται πάντα το υλικό όφελος) || *αντή η υπόθεση έχει πολύ* - (έχει πολύ ενδιαφέρον ή αποδίδει οφέλη) ΣΥΝ. (μτφ.) ψητό · ΦΡ. (μτφ.) *ρίχνω Ιχτυπώ / βαράω στο ψαχνό* (ΐ) πυροβολώ απευθείας στο κορμί ανθρώπου ή μέσα στο πλήθος, με στόχο να σκοτώσω και όχι απλώς να εκφοβίσω (ii) (γενικότ.) χτυπώ αλύπητα, χωρίς έλεος.

[ετυμ. < μεσν. *ψαχνόν (ουδ.)* < μτγν. *σαχνός* «τρυφερός (για κρέατα)» (με εναλλαγή *ψ-* / σ- και παραγ. επίθημα *-νός*, πβ. κ. *βραχ-νός)*, που συνδ. με το ρ. *ψώχω / σώχω* «κονιορτοποιώ, θρυμματίζω». Το *ψώχω / σώχω* παρουσιάζει επίθημα *-χω* και εμφανίζει την ετεροιωμ. βαθμ. τού αρχ. *ψήν* (βλ. λ. *ψήνω)*\.

ψάχνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έψαξα, ψάχτηκα, ψαγμένος} **1.** (α) προσπαθώ να βρω σε ένα μέρος (κάποιον/κάτι που έχει χαθεί, κρυφτεί, εξαφανιστεί ή δεν φαίνεται): (μετβ.) - *κάτω από το κρεβάτι τα παπούτσια μον / στα συρτάρια τού γράφε ίον μον ένα γράμμα πον έχω χάσει* }| *έπαιζαν κρνφτό και έψαχνε τονς φίλους τον στα πιο απίθανα μέρη* || *έψαχνε τον διακόπτη τού ρεύματος στο σκοτάδι* |] (κ. αμετβ.) ~ *από χθες για το τηλέφωνό της και δεν το βρίσκω πονθενά γραμμένο* || *«πού* V το. *πού* V 'γο γο *δαχτυλίδι. ψάξε. ψάξε. δεν θα το βρεις»* (από παιδικό παιχνίδι) (β) (ειδικότ.) αναζητο) (κάποιον/κάτι που θέλω να βρω) στο πλέον κατάλληλο μέρος: (μετβ.) ~ *στο Διαδίκτνο πληροφορίες για μονσικές εκδηλώσεις* || ~ γο *τηλέφωνό τον στον τηλεφωνικό κατά?.ογο* || *μπήκε στο κατάστημα και άρχισε να ψάχνει ένα μαύρο φόρεμα* || *ψάχνει δονλειά στις μικρές αγγελίες τής εφημερίδας* || *ψάξτε τις άγνωστες λέξεις στο λεξικό* || (κ. αμετβ.) ~ *για ένα καλό εστιατόριο στο περιοδικό·* φρ. (α) *ψάχνω ψύλλους οτ' άχυρα* βλ. λ. *άχνρο* (β) στον *ουρανό* σε *έψαχνα / σε γύρευα και στη γη σε βρήκα* βλ. λ. *γη* 2. κάνω προσεκτικά έρευνα σε (κάποιον/κάτι) για να βρω (κάποιον/κάτι): (μετβ.) *όλη την ημέρα τα σωστικά σννεργεία έψαχναν τα σνντρίμμια για τνχόν επιζών τες* || *εδώ και ώρες ψάχνονμε μια λύση* αro *πρόβ?~.ημα* || *η αστννομία έψαξε όλο* γο *κτήριο σπιθαμή προς σπιθαμή, για να βρει τα όπλα* || ~ *διέξοδο από την κρίση / τρόπο* ν' *αποφύγω μια αρνητική εξέλιξη / να βρω τον κατά/.λητο συνεργάτη* || (κ. για πρόσ.) *οι αστννομικοί τον έψαξαν και βρήκαν πάνω τον ναρκωτικά* (του έκαναν σωματικό έλεγχο) · φρ. (α) *ψάχνω με το κερί/με το φανάρι* αναζητώ επίμονα να βρω κάτι: *στην εποχή μας ψάχνεις με το κερί, για να βρεις έναν σωστό και τίμιο άνθρωπο* (β) *τι ψάχνεις τώρα (να βρεις)!* για να δηλώσουμε το μάταιο μιας αναζήτησης, προσπάθειας ή ότι κάτι δεν πρόκειται να βελτιωθεί, οπότε δεν αξίζει να διαμαρτύρεται κανείς: *Τι ψάχνεις να βρεις τώρα! Εδώ όλοι κοιτάζυνν* το *σνμφέρον τονς!* (γ) *(άο' το) μην το / την ψάχνεις* (οικ.) μην ασχο- λείσαι με (κάτι), ματαιοπονείς, δεν έχει νόημα: *ούτε αν τός πληρώνει εφορία ούτε ο αδε/.φός τυν ούτε άλλοι καλλιτέχνες· άσ'* γο *καλύτερα, μην* γο *ψάχνεις! 3.* βρίσκομαι γενικά σε κατάσταση αναζήτησης ενός πράγματος / προσώπου που λείπει ή που θα ήθελα να έχω: (μετβ.) - *να βρω νόημα σε αντή τη ζωή / τον δρόμο μον / την τύχη μον / να βρω παρηγοριά / στήριγμα / τον άνθρωπό μου /* γο *έτερον ήμισν* || (κ. αμετβ.) - *για έναν άντρα ώριμο και υπεύθννο* 4. (ειδικότ. μεσοπαθ. *ψάχνομαι)* (α) εξετάζω τον εαυτό μου για κάτι, αναζητώ επάνω μου: *μια ώρα ψαχνόμονν για τα κλειδιά μου. αλλά δεν τα βρήκα* || *ψάξον καλά. μήπως έχει σκα/.ώσει* γο *βραχιόλι στα ρούχα σον* (β) (μτφ.) προβληματίζομαι (για τις επιλογές, τις αξιολογήσεις, τις προτεραιότητες μου), κάνω σκέψεις: δεν *έχω αποφασίσει τι δονλειά θα κάνω* ακόμη* || *είναι άνθρωπος πον ψάχνεται, πον δεν αρκείται σε έτοιμες απαντήσεις* (γ) (μτφ. η μτχ. *ψαγμένος, -η, -ο)* αυτός που έχει ευρύτερους προβληματισμούς, που δεν αρκείται στα καθημερινά ή τα συνηθισμένα: *είναι ~ άτομο· έχει ασχοληθεί σοβαρά με πολλά θέματα* ΣΥΝ. σκέπτομαι, προβληματίζομαι. - **ψάξιμο** (το).

[ΕΤΥΜ. μεσν. < *ψάχω* (με επίθημα *-νω).* από τον αόρ. *έψαξα / εψανσα* τού αρχ. *ψαύω* (βλ.λ.), κατά τυ σχήμα *έτρεξα - τρέχω, έδιωξα - διώ- χνω].*

ψαχουλευτά επίρρ. (λαϊκ.) ψάχνοντας εδώ και εκεί με την αφή, ψαχουλεύοντας: *διέσχισε το σκοτεινό δωμάτιο ~ για να μη χτνπήσει* ΣΥΝ. ψηλαφητά, ψηλαφιστά.

ψαχουλεύω ρ. μετβ. (ψαχούλεψα) (λαϊκ.) **1.** ψάχνω (σε ένα μέρος) για κάτι ανάμεσα σε διάφορα πράγματα, συχνά ανακατεύοντάς τα: *ποιος ψαχούλεψε τα συρτάρια μον;* συν. *αναστατώνω, χαλάω*

ψάχνω (κάτι) αγγίζοντας με τα δάχτυλα: *ψαχούλενε στο σκοτάδι για* τον *διακόπτη* ΣΥΝ. ψηλαφώ. — **ψαχούλεμα** (το).

[ΕΙ ΥΜ. Από συμφυρμό των ρ. *ψάχω* (βλ. λ. *ψάχνω*) και *χαλεύω* «ζητώ, γυρεύω» (βλ.λ.)].

ψεγάδι (το) |ψεγαδ-ιού | -ιών} ελάττωμα ή μειονέκτημα: *προσπάθησε να αγνοήσεις τα ~* του *χαρακτήρα τον* || *είναι καλή. παρ' όλα της τα ~* || *ένα κείμενο χωρίς ~* συν. ατέλεια, έλλειψη, κουσούρι αντ. προτέρημα. πλεονέκτημα.

[ΕΤΥΜ. μεσν. < **ψεγ-άδ-ΐον*, υποκ. τού *ψέγος* (πβ. κ. *νφ-αδ-ιον*) < αρχ. *ψέγω* (βλ.λ.)Ι.

ψεγαδιάζω ρ. μετβ. [μεσν.Ι {ψεγάδιασ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) βρίσκω ψεγάδια, ελαττώματα σε (κάποιον/κάτι), επικρίνω, ψέγω (βλ.λ.). **ψεγάδιασμα** (το).

ψέγω ρ. μετβ. {έψεξα} (λόγ.) βρίσκω ψεγάδια, ασκώ αρνητική κριτική σε (κάποιον/κάτι): *γιατί με ψέγεις:* || τον *έψεξε για τη σνμπεριφορά* του / *τονς τρόπονς / τις πράξεις τον* ΣΥΝ. επικρίνω, μέμφομαι. κατηγορώ, κατακρίνω, αποδοκιμάζω αντ. επαινώ, εγκωμιάζω. — **ψεκτι-** κός, -ή, -ό [αρχ.].

[γ.τυμ.. αρχ.. αβεβ. ετύμου, πιθ. οφείλεται σε νεωτερισμό τής Ελληνικής (κατ' αντιδιαστολή προς τα κληρονομηθέντα συνώνυμα *μέμφο- μαι* και *ονειδίζω*, που διαθέτουν συγγενείς τ. εντός τής Ι.Ε.), που ίσως συνδ. με το επιφώνημα *φό* (βλ. λ. *φόφος)* ή, κατ' άλλους, με το ρ. *ψήν* (βλ. λ. *ψήνω)*\.

ψεί κ. **ψΐ** (το) {άκλ.) Ψ, ψ · το εικοστό τρίτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. *αριθμός).*

[εί υμ. < αρχ. *ψεί/ ψΐ*. γράμμα που επινοήθηκε από τους Έλληνες για τη δήλωση τού συμφωνικού συμπλέγματος fps]].

ψείρα (η) {ψειρών} 1. μικροσκοπικό. άπτερο, παρασιτικό έντομο που προσβάλλει τον άνθρωπο και τα ζώα, τρέφεται με τρίχες, αίμα και απολεπισμένο δέρμα, πολλαπλασιάζεται συνήθ. ταχύτατα, προκαλεί φλεγμονή και κνησμό στις προσβαλλόμενες περιοχές και μπορεί να μεταδοσει σοβαρές ασθένειες (λ.χ. εξανθηματικό τύφο), αν δεν καταπολεμηθεί με τα κατάλληλα φάρμακα: - *τού τριχωτού τής κεφαλής / του σώματος / του εφηβαίον* || *έχω / πιάνω ψείρες* |[*το κεφάλι τον* είναι *γεμάτο ψείρες* συν. (λόγ.-σπάν.) φθειρ· ΦΡ. (παροιμ.) *ολί που το 'χει η κούτρα του και κατεβάζει ψείρες* για κάποιον που έχει συνήθεια να επαναλαμβάνει ορισμένο ελάττωμά του 2. (περιληπτ.) έντομο που παρασιτεί στα φυτά και απαντά σε πολλά είδη 3. (μτφ.) *ψείρες* (οι) πολύ μικρά και δυσανάγνωστα γράμματα: *Τι ~ είναι αντές πον κάνεις; Πώς θα τις διαβάσω:* 4. (μτφ.) *ψείρες* (υι) για ασήμαντο θέμα ή λεπτομέρεια: *είναι αννπόφορος' ασχολείται σννέκεια με ~* 5. (μτφ. για πρόσ.) αυτός που είναι υπερβολικά λεπτολόγος, που όλα τα ψειρίζει: *είναι - στις δονλειές τον* ΣΥΝ. ψείρας (βλ.λ.) 6. μικροσκοπικό μικρόφωνο που τοποθετείται στα ρούχα (στο πέτο, στο πουκάμισο κ.λπ.) και χρησιμοποιείται συχνά σε τηλεοπτικές εκπομπές. — (υποκ.) **ψειρίτσα** κ. **ψειρούλα** (η).

[ΕΤΥV1. < μεσν. *ψεΐρα* < *φθείρα*, αιτ. εν. τού αρχ. *φθείρ (ό)* (βλ.λ.) κατ' επίδρ. τής λ. *ψύλλος, ψύλλα*|.

ψειραλοιφή (η) αλοιφή που εξολοθρεύει τις ψείρες, που χρησιμοποιείται για την καταπολέμηση των ψειροϊν.

ψείρας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.) (μτφ. για πρόσ.) **1.** ο υπερβολικά λεπτολόγος, αυτός που όλα τα ψειρίζει: *είναι τόσο πον καταντά ενοχλητικός* || *δεν μπορείς* να *κάνεις σωστά αντή τη δονλειά. αν δεν είσαι ~* συν. τελειομανής 2. αυτός που ασχολείται με ασήμαντες λεπτομέρειες^.

ψειρής (ο) {ψειρήδες} (λαϊκ.) αυτός που έχει ψείρες, ο γεμάτος ψείρες συν. ψειριάρης.

ψειριάζω ρ. αμετβ. {ψείριασ-α. -μένος] αποκτώ ψείρες, γεμίζω ψείρες: *ψείριασε από τη βρόμα.*

Ιηϊύμ. < *ψείρα* + παραγ. επίθημα *-ιάζω* (πβ. μτγν. *φθειριώ, -άω*), πβ. κ. *μονκλ-ιάζω*|.

ψειριάρης (ο) {ψειριάρηδες}, **ψειριάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.)

πρόσωπο που έχει ψείρες, γεμάτο ψείρες ΣΥΝ. ψειρής, ψειριασμένος· (μτφ.-μειωτ.) 2. πολύ ακάθαρτος και ατημέλητος άνθρωπος ΣΥΝ. βρομιάρης 3. αυτός που αγαπά υπερβολικά τα χρήματα και τα συγκεντρώνει με πάθος: *γέρος ~* ΣΥΝ. τσιγγούνης. φιλάργυρος. Επίσης (λαϊκ.) **ψειριάρικος,** -η. -ο (σημ. Ι).

[εγυμ. < *ψείρα* + παραγ. επίθημα *-ιάρης*, πβ. κ. *ψωρ-ιάρης* (μτγν. *φθειρ-ιάριος)].

ψείριασμα (το) {ψειριάσματος | χωρ. πληθ.) (λαϊκ.) η δερματοπάθεια που προκαλείται από τις ψείρες συν. (λόγ.) φθειρίαση.

ψειρίζω ρ. μετβ. {ψείρισ-α, -τηκα, -μένος) (λαϊκ.) **1.** καθαρίζω (κά

ποιον/κάτι) από τις ψείρες, αναζητώ τις ψείρες στα μαλλιά, στο σώμα, στα ρούχα κ.λπ. και τις θανατώνω: *ψείριζε ο ένας τον άλλον* ΦΡ. *ψειρίζω τη μαϊμού* (κακόσ.) σπαταλώ τον χρόνο μου και ασχολούμαι με ασήμαντα πράγματα: ό*εν κάνει ποτέ τίποτε, κάθεται και ψειρίζει τη μαϊμού* 2. (μτφ.) εξετάζω) (κάτι) λεπτομερώς, αποδίδω μεγάλη σημασία στις λεπτομέρειες: *είναι απαιτητικός και αυστηρός, όλα τα ψειρίζει || πάρε μια απόφαση επιτέλους και μην ψειρίζεις τα πράγματα τόσο πολύ* συν. λεπτολογώ. — ψείρισμα (το).

|liΤΥΜ. < *ψείρα,* πβ. κ. αρχ. *φθειρίζομαι* (< *φθείρ*). με την ίδια σημ.].

ψειρόσκονη (η) φαρμακευτική σκόνη για την καταπολέμηση της φθειρίασης.

ψειρού (η) {χωρ. πληθ.) (αργκό) η φυλακή: *τον κλείσανε στην* ~ ΣΥΝ. στενή, φρέσκο.

ψεκάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. [ψέκασ-α, -τηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** ρίχνω υγρό ή αέριο με ψεκαστήρα σε (κάτι): ~ *τα φυτά / τα κουνούπια || πρέπει να ψεκάσουμε τις ελιές, για να καταπολεμηθεί ο δάκος* ΣΥΝ. ραντίζω, καταβρέχω 2. ρίχνω σταγονίδια υγρού καθαρισμού ή νερού με ειδικό μπουκάλι σε (επιφάνεια που χρειάζεται καθάρισμα ή στα ρούχα που σιδερώνω): ~ *το τζάμι με το νέο καθαριστικό σπρέι* (| - *τα ρούχα, για να διευκολύνω το σιδέρωμα* ♦ 3. (αμετβ.) κάνω ψεκασμό ή ραντίζω με υγρό καθαρισμού ή απλό νερό: *αφού ψεκάσεις, κλείσε τα παράθυρα και βγες έξω || «ψεκάστε, σκουπίστε, τελειώσατε!»* (δια- φήμ. απορρυπαντικού).

[ΕΤΥ.Μ. μτγν. τ. τού αρχ. *ψακάζω* (με ανομοίωση) < *ψακάς / ψεκάς. -άδος.* αβεβ. ετύμου. Αν η λ. συνδεθεί με το αρχ. *ψήν(ξλ.* λ. *ψήνω*), τότε πρέπει να αναλυθεί ως *ψ-ακ-αδ-* (με ένθημα *-ακ-),* οπότε ίσως συνδ. και με το λιθ. spakas «σταγόνα»!.

ψεκασμός (ο) [μεσν.Ι **1·** hot. η διασπορά (ράντισμα) διαλύματος ή αιωρήματος φυτοφαρμάκου πάνω στις καλλιέργειες, που γίνεται με τη βοήθεια ψεκαστήρα (βλ.λ.) ή με ελικόπτερο και στοχεύει στην πρόληψη ή καταπολέμηση των διαφόρων ασθενειών των φυτών ΣΥΝ. ψέκασμα. ράντισμα 2. μέθοδος εφυάλωσης που συνίσταται στην εκτόξευση υγρού σμάλτου με ειδική συσκευή. Ηπίσης **ψέκασμα** (το) [μεσν.| [γ/εκάσματος | -ατα. -άτων}.

ψεκαστήρας (ο) |1885| **1.**ΤΕΧΝΟΛ. συσκευή που χρησιμοποιείται στη γεο)ργία για διασπορά υγρών ή αερίων προϊόντων, κυρ. φυτοφαρμάκων. πάνω στις καλλιέργειες 2. ΤΗΧ.ΝΟΛ. συσκευή σε μορφή πιστολιού, που χρησιμοποιείται για εκτόξευση βαφής σε οικοδομικές και καλλιτεχνικές εργασίες 3. ιλτρ. ιατρική συσκευή για την εκτόξευση ατμών φαρμακευτικών παρασκευασμάτων ή/και για την πρόκληση τοπικής αναισθησίας. Επίσης (λαϊκ.) **ψεκαστήρα** (η) (σημ. I).

Ιετυμ. < *ψεκάζω* + παραγ. επίθημα *-τήρας.* πβ. κ. *ανεμισ-τήρας}.*

ψεκαστικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον ψεκασμό: ~ *συσκευή.*

ψέκτης (ο) [ψεκτών] (λόγ.-σπάν.) αυτός που ψέγει, που κατακρίνει ή που του αρέσει να μέμφεται τους άλλους, που συνηθίζει να επιτι- μά ΣΥΝ. τιμητής, κατήγορος, επικριτής, φιλοκατήγορος αντ. επαινέ- της. εγκωμιαστής.

[ετυμ. αρχ. < *ψέγω\.*

ψεκτός, -ή, -ό (λόγ.) άξιος ψόγου, αυτός που επιδέχεται κατάκριση, κατηγορία: - *στάση* < *συμπεριφορά* συν. αξιοκατάκριτος, μεμπτός, αξιόμεμπτος αντ. επαινετός, αξιέπαινος, άμεμπτος, άψογος.

| ετυ.μ. αρχ. < *ψέγω\.*

ψελλίζω ρ. μετβ. [ψέλλισα} (λόγ.) **1.** προφέρω δύσκολα και χαμηλόφωνα τις λέξεις, δεν αρθρώνω καθαρά τους φθόγγους λόγω φυσικού ελαττώματος ή ψυχικής ταραχής: *κάτι ψέλλισε ο γέρος, αλλά δεν ακούστηκε καθαρά || ψέλλισε λίγες λέξεις και μετά σταμάτησε τρομοκρατημένος* ΣΥΝ. τραυλίζω, κομπιάζω 2. διατυπώνω κάτι διστακτι- κά και με ασάφεια, με μισόλογα: *ψέλλισε κάποιες δικαιο/.ογίες.* — **ψέλλισμα** (το) Ιμτγν.] κ. **ψελλισμός** (ο) Ιμτγν.Ι.

[ετυ.μ. αρχ. < *ψελ/.ός* «αυτός που δεν αρθρώνει σωστά τον λόγο. που τραυλίζει», εκφραστ. επίθετο (με επίθημα *-λο-*, πβ. κ. *τραυ-λός).* προϊόν ονοματοποιίας].

ψέλνω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {έψαλα} ♦ **1.** (μετβ. κ. αμετβ.) ψάλλω (βλ.λ.): (αμετβ.) *ψέλνει κάθε Κυριακή στον Άγιο Κίονσταντίνο* || (μετβ.) *οι ψάλτες έψελναν με κατάνυξη το χερουβικό / το τροπάριο της Κασσιανής* ♦ 2. (μετβ.) (μτφ.) λέω (κάτι) επίμονα και μονότονα, προκαλο) ενόχληση με τη συνεχή επανάληψη ισχυρισμού, παρατήρησης κ.λπ.: *κατάλαβα τι μου λες. μη με ψέλνεις άλλο*]| *όλη την ημέρα με έψελνε πάνω απ'* γο *κεφάλι μου, για να του αγοράσω το παιχνίδι-* ΦΡ. *ψέλνω I ψάλλω τον αναβαλλόμενο I* **rov** *εξάψαλμο* ή *τα ψέλνω (σε κάποιον)* επιπλήττω (κάποιον) πολύ αυστηρά, κάνω (σε κάποιον) δριμύτατες παρατηρήσεις, λέω (σε κάποιον) χωρίς περιστροφές όσα (άσχημα) έχω να του πω, κατσαδιάζω: *έννοια σου και, όταν έλθει, θα τον τα ψάλω για τα καλά || όταν γύρισε τα ξημερώματα στο σπίτι τον. ο πατέρας του τού έψαλε τον αναβα?^λόμενο* συν. μουρμουρίζω, γκρινιά- ζω ♦ (αμετβ.) 3. (μτφ.) μιλώ με παράξενο τρόπο, λέω ακατανόητα πράγματα: π *κάθεσαι και ψέλνεις εκεί πέρα:*

ψεμα (το) {ψέμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** καθετί που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, η εσκεμμένη παραποίηση ή απόκρυψη τής αλήθειας, κυρ. λόγος μη αληθινός, πλαστός ή επινοημένος: *ανόητο / εσκεμμένο / χοντρό / αθώο* - ||[*μας έχεις φλομώσει στα ~ τον τελευταίο καιρό!* || *ο γυιος μον είναι ανίκανος να πει ψέματα || αυτό πον είπε είναι ένα πελώριο δεν έχει καμία σχέση με την πραγματικότητα* συν. (λόγ.) ψεύδος, ψευδολόγημα, ψευδολογία, ψευτιά λντ. αλήθεια· ΦΡ. (α) *σώθηκαν I τελείωσαν τα ψέματα* η κατάσταση είναι πολύ σοβαρή, δεν υπάρχουν περιθώρια για άλλες υπεκφυγές ή αναβολές (β) *με τα ψέματα* με ασήμαντα μέσα ή προσόντα, χωρίς την απαραίτητη προσπάθεια ή προετοιμασία: - *γίνεται να πετύχεις στις εξετάσεις!* (γ) *στα ψέματα* όχι στην πραγματικότητα, προσποιητά:

έκανε τον άρρωστο ~ για να μην πάει σχολείο (δ) *κσκά τα ψέματα!* για έμφαση και για να δηλώσουμε παραδοχή ή συμφωνία με ό,τι λέγεται ή εννοείται: *γερνάμε, -!*]] *είσαι πολύ καλύτερός μου, -!* (ε) *πες το ψέματα* για να επικροτήσουμε την αλήθεια των λόγων τού συνομιλητή μας 2. (μτφ.) καθετί μάταιο, εφήμερο, που δημιουργεί προσδοκίες και τελικά απογοητεύει: *πλούτη. δόξα, μεγα/.εία, όλα είναι ένα τίποτα, ένα* - || *ζω μέσα στο* — (υποκ.) **ψεματάκι** (το) (βλ.λ.), (μεγεθ.) **ψεματάρα** (η).

[ΕΤΥ.Μ. μεσν. < μτγν. *ψεῦμα* < αρχ. *ψεύσμα* (με αποβολή τού *-σ-* και απλοποίηση τού συμπλέγματος, πβ. κ. *ρεύμα - ρέμα)* < *ψεύδομαι* . (βλ.λ.)].

ψεματάκι (το) [χωρ. γεν.] (υποκ.) μικρό, ασήμαντο και (σχετικά) αθώο ψέμα: *είπα ένα και τι έγινε:* **ψεματάρης,** -α, -ικο {ψεματάρηδες} (λαϊκ.) αυτός που λέει ψέματα.

[ετυμ. < *ψέμα. -ατος* + παραγ. επίθημα *-άρης,* πβ. κ. *πεισματ-άρης).* **ψένω** ρ. »ψήνω

Ψέριμος (η) {Ψερίμου} νησί των Δωδεκανήσων Α. τής Καλύμνου και Β. τής Κω.

[ΕΤΥΜ. Αγν. ετύμου]. **ψες** κ. **εψές** επίρρ. (λαϊκ.) χθες, κυρ. χθες το σούρουπο, το περασμένο βράδυ: *«όλη η παρέα πίναμε εψές / εψές σαν όλα τα βραδάκια / να πάνε κάτω τα φαρμάκια»* (Κ. Βάρναλης).

[ετυμ. < όψιμο μεσν. *όψές* < αρχ. *όψέ* «αργά» (βλ.λ.), κατ' αναλογίαν προς το επίρρ. *χθές.* Η σημερινή σημ. είναι μεσν.|. **ψεσινός,** -ή. -ό (λαϊκ.) τής προηγούμενης ημέρας ή βραδιάς συν. χθεσινός.

|πτυμ. < όψιμο μεσν. *όψεσινός,* κατά το *χθεσινός].* **ψευδαδάμας** (ο) 11849[[ψευδαδάμ-αντος. -αντα [-αντες, -άντων} (λόγ.) ψεύτικο διαμάντι, απομίμηση διαμαντιού από γυαλί ή κρύσταλλο.

ψευδαίσθηση (η) [1888[[-ης κ. -ήσεως] -ήσεις. -ήσεων} **1.** ιλγρ.- τυχολ. λειτουργική διαταραχή τής αισθήσεως. που προκαλείται από διάφορες φυσικές ή νοητικές διαταραχές ή επέρχεται ως αντίδραση σε τοξικές ουσίες και η οποία εκδηλώνεται συνήθ. με τη μορφή οπτικών ή ακουστικών εικόνων, που δεν ανταποκρίνονται στον πραγματικό κόσμο (πβ. κ. λ. *παραίσθηση)* 2. (κατ' επέκτ.) κάθε λανθασμένη ιδέα, αντίληψη, άποψη ή εντύπωση: *έχω / τρέφω ψενδαισθήσεις σχετικά με την κατάσταση τής χώρας*]] *πρέπει να είμαστε ρεαλιστές και να μη ζούμε με ψευδαισθήσεις || μην έχετε την ~ ότι τα πράγματα είναι όπως πριν*συν. αυταπάτη. Επίσης (παλαιότ.) **ψευδαισθησία.** -- **ψευδαισθητικός,** -ή. -ό [1891 j, **ψευδαισθητικά** / **-ώς** επίρρ.

[ετυμ. Απόδ. τού γαλλ. hallucination], **ψευδάνθρακας** (ο) [1888] {χωρ. πληθ.} ιατρ. φλεγμονώδης πάθηση τού δέρματος και τού υποδόριου ιστού, που χαρακτηρίζεται από συρροή δοθιήνων, είναι επώδυνη και συνοδεύεται από πυρετό,

ψευδαπόστολος (ο) Ιμτγν.] {ψευδαποστόλ-ου | -ων, -ους} **1.** ϋκκΛΗΣ. αυτός που ψευδώς εμφανίζεται ως απόστολος τού Χριστού, που προσποιείται τον απόστολο τού Χριστού: *η εποχή μας είναι γεμάτη μάγους και ψευδαποστόλους* 2. (κατ* επέκτ.) ο απόστολος τού ψεύδους, αυτός που προπαγανδίζει ή διδάσκει ψεύτικα πράγματα,

ψευδάργυρος (ο) Ιμτγν.] {ψευδαργύρου} χημ. μέταλλο (σύμβολο η) που απαντά στη φύση σε διάφορα ορυκτά και στον ανθρώπινο οργανισμό ως ιχνοστοιχείο, έχει χρώμα αργυρόλευκο, μέτρια σκληρότητα και αντοχή και επιδέχεται εύκολα στίλβωση· έχει μεγάλη οικονομική και τεχνολογική σημασία, καθώς από παλιά χρησιμοποιείται για την προστασία άλλων μετάλλων (γαλβανισμός κυρ. σιδήρου και χάλυβα) από την ατμοσφαιρική διάβρωση: *θειικός / θειούχος / φωσφορούχος / χλωριούχος / χρωμικός* ~ ΣΥΝ. (καθημ.) τσίγκος (βλ. κ. λ. *περιοδικός.* ΠΙΝ.). — **ψευδαργυρΐκός,** -ή, -ό [1861]. **ψευδαργυρούχος,** -ος. -ο 118851 (λόγ.) αυτός που αποτελείται από ψευδάργυρο ή περιέχει ψευδάργυρο (βλ.λ.): ~ *μετά/Λευμα / πέτρωμα / κοίτασμα.*

[.ετυμ. < *ψευδάργυρος* + *-ούχος* < *έχω\.* **ψευδαττικισμός** (ο) |1884| (χωρ. πληθ.} (λόγ.) ο άτεχνος αττικισμός (βλ.λ.), η κακή μίμηση τής αρχαίας αττικής διαλέκτου,

ψευδεπίγραφος, -η, -ο Ιμτγν.Ι **1.** αυτός που εμφανίζεται με το όνομα άλλου: *το ~ κράτος τής «Μακεδονίας»* (δηλ, των Σκοπίων) **2.** (για πνευματικό έργο) αυτός που ψευδώς αποδίδεται σε συγκεκριμένο συγγραφέα, ενώ δεν είναι δικό του έργο: - *σύγγραμμα < λόγος / ποίημα* συν. νόθος λντ. γνήσιος, πραγματικός 3. αυτός που στην πραγματικότητα δεν αντιστοιχεί σε αυτό που φέρεται ότι είναι: *πρόκειται για ένα - «δημοκρατικό» κόμμα*]] -*ο γραμματέας τής Κ.Ε. υπογράμμισε ότι τελείωσε η εποχή των ~ μελ-ών και ομάδων»* (εφημ.). - **ψευδεπίγραφα** επίρρ. **ψευδής,** -ής, -ές [ψευδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)· ψευδέστ-ερος. -ατος} (λόγ.)

αυτός που δεν είναι αληθής, που δεν ανταποκρίνεται στην αντικειμενική πραγματικότητα (στις «συνθήκες αλήθειας»): ~ *πληροφορία / είδηση / φήμη / στοιχεία* συ.ν. ψεύτικος, αναληθής λντ. αληθής, αληθινός 2. αυτός που δεν υπάρχει στην πραγματικότητα, ανυπόστατος: *τα Μ.Μ.Ε. δίνουν συχνά ψευδή εικόνα τής καθημερινότητας, προβά/.λοντας μόνο τα αρνητικά της* 3. (κατ' επέκτ.) αυτός που γίνεται με προσποίηση, ανειλικρίνεια ή με σκοπιμότητα: - *φι/.ία / επίδειξη αγάπης / ισχυρισμός ϊ διαβεβαίωση* ||[~ *δήϊ,ωση* (στην οποία το άτομο δηλώνει εν γνώσει του ψεύτικα στοιχεία ή αποκρύπτει τα αληθινά) || ~ *καταμήνυση* (αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος εν γνώσει καταμηνύει άλλον ψευδώς ή αναφέρει γΓ αυτόν ενώπιον τής αρχής ότι τέλεσε αξιόποινη πράξη ή πειθαρχική παράβαση με σκοπό να προκαλέσει την καταδίωξή του) [[*υφαρπαγή ψευδούς βεβαιώσεως* (αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος πετυχαίνει με εξαπάτηση να βεβαιωθεί αναληθώς σε δημόσιο έγγραφο περιστατικό που μπορεί

να έχει έννομες συνέπειες. καθώς και όποιος χρησιμοποιεί τέτοια ψευδή βεβαίωση για να εξαπατήσει άλλον σχετικά με το περιστατικό αυτό) συν. ανειλικρινής, πλαστός, προσποιητός, υποκριτικός αντ. ειλικρινής, πραγματικός, γνήσιος **4.** (μτφ.) παραπλανητικός, αυτός που μπορεί να εκληφθεί ως αληθινός: ***έτσι όπως το παρουσίασε, άφησε ~ εντυπώσεις*** · **5.** βοτ. ***ψευδής καρπός*** ο καρπός που αποτελείται από δύο ή περισσότερα καρπόφυλλα τού ίδιου άνθους. — **ψευδώς** επίρρ. |αρχ.|. ** σχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.***

ΙΠΤΥΜ. αρχ. **<** ***ψεύδος*** (βλ.λ.)|. **ψευδίζω** ρ. αμετβ. {ψεύδισα} δεν μπορώ να αρθρώσω καθαρά ορισμένους φθόγγους από κακή αρθρωτική συνήθεια (χωρίς να υπάρχει βλάβη των φωνητηρίων οργάνων) συν. τσευδίζω. **ψευδισμός** (ο) [1891] [χωρ. πληθ.) ιαίτ. διαταραχή τού προφορικού λόγυυ. που συνίσταται στη μη καθαρή άρθρωση, στην ελαττωματική προφορά ορισμένων φθόγγον από κακή αρθρωτική συνήθεια, χωρίς να υπάρχει βλάβη των φωνητηρίων οργάνων ΣΥΝ. ψεύδισμα, τσεύδισμα. Κπίσης (καθημ.) **ψεύδισμα** (το) **ψευδό-** κ. **ψευδό-** κ. **ψευδ-** (λόγ.) α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι: 1. είναι μη γνήσιος, ψευδής, πλαστός, τεχνητός, λ.χ. ***ψευδ-απόστολος, ψευδ-επίγραφος, ψευδομάρτυρας. ψευδ-ώνυμο*** *2.* υφίσταται. γίνεται, λειτουργεί κ.λπ. προσποιητά. υποκριτικά ή στη φαντασία: ***ψευδ-αίσθηση*** *3.* υπάρχει ή γίνεται κατ' απομίμηση ενός πράγματος, λ.χ. ***ψευδ-αδάμας, ψευδό-τοι- χος. ψευδοκλασικισμός. ψευδ-οροφή*** συν. ψευτο-.

[ΕΤΥΜ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. ***ψευδής*** (βλ.λ.) και κανονικά εμφανίζεται ως ***ψευδό-*** προ συμφώνου (λ.χ. ***ψευδομάρτυς)*** και ως ***ψευδ-*** προ φωνήεντος (λ.χ. ***ψε\>δ- ορκία***), ενώ απαντά και σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. pseudo- gamie)].

ψευδοδίλημμα (το) {ψευδοδιλήμ-ματος | -ατα. -άτων} το πλαστό, το ψεύτικο δίλημμα · αυτό που δεν υφίσταται πραγματικά, αλλά παρουσιάζεται ως τέτοιο: ***μην παγιδεύεις τη σκέψη σου σε ψευδοδι/.ήμματα και τεχνητές διαχωριστικές γραμμές.*** **ψευδ(ο)επιστημονικός,** -ή. -ύ αυτός που παρουσιάζεται επιφανειακά και παραπλανητικά επιστημονικός, ενώ δεν είναι στην ουσία του: ***κείμενα με ~ ύφος. χωρίς πραγματικό περιεχόμενο.*** — **ψευδ(ο)- επιστήμη** (η) 118631. **ψευδοκλασικιαμός** (ο) 11892] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) ο ψευδής κλασικισμός. η απομίμηση των λογοτεχνικών και εικαστικών έργο>ν τής κλασικής αρχαιότητας, που περιορίζεται μόνυ στα εξωτερικά τους γνωρίσματα. χωρίς να εμβαθύνει στο πνευματικό τους περιεχόμενο. |I:IY\I. Μεταφορά τού γερμ. Pseudoklassikismus (νόθο σύνθ.)].

ψευδοκράτος (το) Ιψευδοκράτ-ους | -η. -ών} **1.** κράτος νομικά ανύπαρκτο και χωρίς καμιά αναγνώριση από διεθνείς οργανισμούς 2. (ει- δικότ.) το βόρειο τμήμα τής Κύπρου, που τελεί από το 1974 υπό τουρκική κατοχή (βλ. κ. λ. ***Κύπρος, Αττίλας. Κυπριακό, πράσινος).*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***εισβο/.ή.*** **ψευδολόγημα** (το) Ιμτγν.Ι {ψευδολογήμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) λόγος που δεν ανταποκρίνεται στην αλήθεια ή την πραγματικότητα, ψεμα ΣΥΝ. ψευδυλυγία. ψεύδος, ψευτιά, μύθευμα, παραμύθια ΑΝΤ. αλήθεια.

ψευδολογία (η) [αρχ.] {ψευδολογιών] (λόγ.) **1.** το να λέει κανείς ψέματα, η συνειδητή παραποίηση τής αλήθειας: ***η ~ δεν τιμωρείται από τον νόμο. αλλά είναι ανήθικη*** ΑΝΤ. ειλικρίνεια **2.** (συνεκδ. συνήθ. στον πληθ.) λόγος ανακριβής ή αντίθετος προς την αλήθεια, ψέμα ΣΥΝ. ψευδολόγημα, ψεύδος, ψευτιά, μύθευμα, παραμύθια λντ. αλήθεια. — **ψευδολογώ** ρ. Ιαρχ.] {-είς...}. **ψευδολόγος,** -ος. -ο ί«ρχ·Ι (λόγ.) αυτός που λέει ψέματα, που παραποιεί συνειδητά την αλήθεια ή αφηγείται ανύπαρκτα γεγονότα ΣΥΝ. ψεύτης ΑΝΤ. ειλικρινής, φιλαλήθης, **ψεύδομαι** ρ. αμετβ. αποθ. {μτχ. ενεστ. ψευδόμενος. -η (κ. λόγ. -ένη), -ο | εψεύσθην. -ης. -η...} (λόγ.) 1. λέω ψέματα, αναφέρω πράγματα ανυπόστατα ή παραποιώ συνειδητά την αλήθεια: ***ψενδεσθε ασυστόλως. κύριε συνάδελφε! || «...πάντοτε την αλήθειαν ομιλούντες, πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους...»*** (Κ. Καβάφης) ΣΥΝ. ψευδολογο) **2.** φίλος, (α) (για λογικούς συλλογισμούς ή επιχειρήματα) είμαι ψευδής ή πλημμελής, συγκρούομαι με τους λογικούς κανόνες και δεν καταλήγω σε λογικώς αναγκαία συμπεράσματα (β) (για συνθετικές κρίσεις) δεν αποδίδω αυθεντικά την πραγματικότητα, διότι δεν ικανοποιώ το κριτήριο τής αλήθειας. σχολιο λ. ***αποθετικός.***

ΙτΤΥΜ. < αρχ. ***ψεύδω*** *i* ***-ομαι*** < *pseu-d- (με παρέκταση -d-), παράλλ. παρεκτεταμένη μορφή τού Ι.Ε. *bhes- / *bhscu- «φυσώ», πβ. σανσκρ. bhastra- «φυσητήρας», αρμ. sut «ψέμα» Η λ. δήλωνε αρχικώς το φύσημα τού ανέμου, αλλά και τους ήχους τού σφυρίγματος που δεν έχουν συγκεκριμένο νόημα, με αποτέλεσμα να φθάσει στη σημ. -εξαπατώ». Τυ ενεργ. ***ψεύδω*** περιέγραφε αρχικώς όλες τις μορφές απάτης, όπως το ψέμα. η παραβίαση όρκου, η παραποίηση εγγράφων, ενώ το ***ψεύδομαι*** είχε καθαρώς παθητική χρήση. Ί Ιδη στην Αρχ. ο μέσ. τ. επικράτησε σε όλες τις χρήσεις], **ψευδομάρτυρας** (ο'η) ί(θηλ. ψευδομάρτυρος) | ψευδομαρτύρων} μάρτυρας δίκης που ψεύδεται συνειδητά, που καταθέτει ενώπιον τού δικαστηρίου ψευδή στοιχεία ως αληθινά ή/και παρασιωπά άλλα: ***καταδικάστηκε με βάση τις καταθέσεις ψευδομαρτύρων.*** Κττίσης (λόγ.) **ψευδομάρτυς** [αρχ.] Ιψευδομάρτυρος}. **ψευδομαρτυρία** (η) [αρχ.] {ψευδομαρτυριών] (λόγ.) ΝΟΜ. η συνειδητή κατάθεση ψευδών στοιχείων ως αληθών ή η παραποίηση, διαστρέβλωση ή/και ελλιπής παρουσίαση τής αλήθειας από φυσικό πρόσωπο ενώπιον δικαστικής αρχής: ο ***μάρτυρας θα διωχθεί για*** ~ || ***καταδικάστηκε βάσει ψευδομαρτυριών.*** **ψευδομαρτυρώ** ρ. αμετβ. [αρχ-J {ψευδομαρτυρείς... (ψευδομαρτύ ρησα} (λόγ.) καταθέτω ψευδή στοιχεία ή παραποιώ την αλήθεια ενώπιον δικαστηρίου, **ψευδομονάδα** (η) ΒΙΟΛ. γένος παθογόνων βακτηριδίων, που προκα- λούν ασθένειες στον άνθρωπο, στα ζώα και τα φυτά.

{iii υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < νεολατ. pscudomonas]. **ψευδοπατριώτης** 11871] κ. **ψευτοπατριώτης** (υ) {ψευδοπατριω- τών] (κακόσ.) ο μη πραγματικός (αγνός) πατριώτης, αυτός που προσποιείται φιλοπατρία, την οποία δεν αισθάνεται, που καπηλεύεται την έννοια και τη σημασία τού πατριωτισμού συν. πατριδοκάπηλος λντ. φιλόπατρις, εθνιστής.

ψευδοπατριωτισμός [1871] κ. **ψευτοπατριωτισμός** (ο) (κακόσ.) ο ψεύτικος πατριωτισμός, η προσποιητή (όχι γνήσια) αγάπη για την πατρίδα: ***χαρακτηριστικό των δημαγωγών είναι ο ~ τους*** ΣΥΝ. πατριδοκαπηλία αντ. φιλοπατρία, εθνισμός, **ψευδοπάτωμα** (τυ) {ψευδοπατώμ-ατος | -ατα. -άτων} ο χώρος που μεσολαβεί ανάμεσα στο δάπεδο ενός ορόφου και στην οροφή τού αποκάτω.

ΙΕΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. faux planchcrj. **ψευδοπρόβλημα** (το) {ψευδοπροβλήμ-ατος | -ατα. -άτων] ανύπαρκτο πρόβλημα, ζήτημα που δεν έχει πραγματική υπόσταση, **ψευδοπροφήτης** (ο) ιμτγν.] {ψευδοπροφητών} (λόγ.-κακόσ.) ο ψεύτικος προφήτης, αυτός που παριστάνει τον προφήτη ή προφητεύει ψέματα.

ψευδορκία (η) [μτγν.Ι {ψευδορκιών] αξιόποινη πράξη την οποία τελεί όποιος δίνει εν γνώσει του ψευδή όρκο σε δίκη. — **ψευδορκώ** ρ. [αρχ.] ί-είς...}. σχολιο λ. ***ορκίζω.*** **ψεύδορκος,** -η. -ο [αρχ.] (λόγ.) αυτός που συνειδητά ορκίζεται ψέματα, που δίνει ψεύτικη ένορκη κατάθεση ή διαβεβαίωση στο δικαστήριο: - ***μάρτυρας*** ΣΥΝ. επίορκος, **ψευδορκώ** ρ. ■* ψευδορκία

ψευδοροφή (η) αρχιτ. πρόσθετο στοιχείο σε μορφή οροφής, που τοποθετείται σε εσωτερικό χώρο κτίσματος για διακοσμητικούς ή λειτουργικούς λόγους.

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. faux plafond|. **ψευδός,** -ή. -ό (για πρόσ.) αυτός που δυσκολεύεται στην άρθρωση ορισμένων φθόγγων, ιδ. συμφώνων, λ.χ. τυύ ψ, αυτός που δεν προφέρει σωστά τις λέξεις. Επίσης (λαϊκότ.) **τσευδός,** -ή, -ό Ιμεσν.]. — **ψευδ-ά** / **-ώς** επίρρ. ** σχολιο λ. ***παρώνυμο.***

Ιετυμ. μεσν. < αρχ. ***ψευδής,*** κατά τα επίθ. σε ***-ος,*** πβ. κ. ***άκριβής - άκριβός*** **1.**

ψευδός - τραυλός. Οι λέξεις χρησιμοποιούνται ως χαρακτηρισμοί ατόμων που εμφανίζουν διαταραχές στον προφορικό λόγο: **ψευδός** είναι αυτός που έχει δυσκολία στην άρθρωση (προφορά) ορισμένων συμφωνικών φθόγγων (τού -σ- ή τού ***-ρ-*** ή τού ***-λ-)·*** **τραυλός** είναι αυτός που έχει διακοπές στη ροή τού προφορικού λόγυυ με επαναλήψεις φθόγγων ή συλλαβών, κόμπιασμα κ.λπ. (π.χ. θαθαθα- θάλασσα. κακακακός). Οι αντίστοιχες παθήσεις (που δεν οφείλο- νται σε οργανικές αιτίες) ονομάζονται **ψευδιαμός** και **τραυλισμός,** ενώ ο τραυλός χαρακτηρίζεται και ως **βραδύγλωσσος** και (σκωπτ.) **κεκές.**

ψεύδος (το) {ψεύδ-ους | -η, -ών} (λόγ.) **1.** καθετί που δεν είναι αληθινό, λόγος που σκοπίμως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα: ***λέει ασύστολα ψεύδη, προκειμένου να θεμελιώσει τις κατηγορίες του || σε αυτή την υπόθεση είναι δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς το ~ από την αλήθεια*** συν. ψέμα, ψευτιά, (λόγ.) ψευδολογία λν γ. αλήθεια· φρ. (α) ***τα κατά συνθήκην ψεύδη*** ψέματα που λέγονται για λόγους κοινωνικής συμβατικότητας, που αιτιολογούνται από τις κοινωνικές συμβάσεις (β) ***ανιχνευτής ψεύδους*** βλ. λ. ***ανιχνευτής*** *2.* φίλος, (α) (στη Λογική) κάθε ψευδής πρόταση ή απατηλός συλλογισμός: ~ ***πρώτον*** (βασικό σφάλμα συλλογισμού, από το οποίο προκύπτουν εσφαλμένα συμπεράσματα) (β) (στη θεωρία τής γνώσης) η αντιστοιχία πράγματος και νου (rei et intellcctus). σχολιο λ. ***παρώνυμο.***

[liΤΥΜ. **<** αρχ. ***ψεύδος < ψεύδω / -ομαι*** (βλ.λ.)]. **ψευδόσοφος** (ο) Ιμτγν.Ι {ψευδοσόφ-ου | -ων. -ους} πρόσωπο το οποίο παρουσιάζεται ως σοφός ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι, **ψευδότιτλος** (ο) {-ου κ. -ίτλυυ | -ων κ. -ίτλων, -ους κ. -ίτλους} συ- ντομευμένος συνήθ. τίτλος βιβλίου, που αναφέρεται στην τρίτη σελίδα του (μετά το πρώτο λευκό φύλλο τού βιβλίου) χωρίς άλλα στοιχεία τής έκδοσης.

ψευδότοιχος (ο) [1892] τοίχος που δεν είναι φτειαγμένος από τούβλα. πέτρα ή τσιμέντο αλλά από διαφορετικά υλικά (π.χ. ξύλο, πλαστικό κ.λπ.).

ψευδωνυμία (η) |μεσν.j {δυσχρ. ψευδωνυμιών} (λόγ.) το να έχει κανείς/κάτι ψευδώνυμο, η ψεύτικη επωνυμία: ~ ***καλλιτέχνη*** / ***επιχείρη- σης.***

ψευδώνυμος, -η. -ο (λόγ.) **1.** (γενικά) αυτός που έχει ή χρησιμοποιεί ψεύτικο όνομα: - ***επιχείρηση*** / ***οργανισμός*** / ***εταιρεία*** *2.* (κατ' επέκτ.) αυτός που ονομάζεται από τους άλλυυς ή είναι γνωστός με όνομα που δεν του ανήκει: ***~ νομοσχέδιο / άρθρο / σύγγραμμα*** **3.** (ειδικότ.-συ- χνότ.) ***ψευδώνυμο*** (το) {ψευδωνύμ-ου [-ων} πλαστό (φανταστικό) όνομα ή ονοματεπώνυμο, που χρησιμοποιείται συνήθ. από τους συγγραφείς και τους καλλιτέχνες αντί τού πραγματικού τους ονόματος: ***φι- λολογικό / καλλιτεχνικό ~ [[γο «Ελύτης» ήταν φιλολογικό ~ τού ποιητή Οδνσσέα Αλεπουδέ/.η || «Μυρτιώτισσα» είναι το φιλολογικό ~ τής ποιήτριας Θεώνης Δρακοπούλου.*** - **ψευδωνύμως** επίρρ. [αρχ.|. σχολιο λ. ***όνομα.***

[ΕΤΥΜ. αρχ. < ***ψευδ(ο)- + -ώνυμος*** (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ***όνυμα,*** αιολ. τ. τής λ. ***ονομ***ή.

ψευταράκος κ. **ψευτάκος** κ. **ψευτράκος** (ο) (χαϊδευτ.) αυτός που ψεύδεται αθώα ή κου λέει κάπου-κάπου ψέματα και κάνει μι- κροκατεργαριές: ***τι λες πάλι, βρε ψευτάκο;*** || ***κοίτα τι πήγε και σκάρωσε ο ψευταράκος!*** ΣΥΝ. κατεργάρης. σχολιο λ. ***κατεργάρης.*** [ετυμ.. < ***ψευταράς*** + υποκ. επίθημα ***-άκος***].

ψευταράς (ο) |ψευταράδες}, **ψευταρού** (η) [ψευταρούδες} (μεγεθ.- λαϊκ.) πρόσωπο που λέει μεγάλα ή πολλά ψέματα και κάνει μεγάλες κατεργαριές: ***μην πιστεύετε τίποτε απ' ό,τι λέει αυτός ο*** ~. Επίσης **ψεύταρος** (ο).

[πτυμ. < ***ψεύτης*** + μεγεθ. επίθημα ***-αράς,*** πβ. κ. ***παιδ-αράς].***

ψεύτης (ο) {ψευτών}, **ψεύτρα** (η) [χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρόσωπο που λέει ψέματα, που παραποιεί ή αποκρύπτει την αλήθεια: ***μην τον πιστεύεις. είναι ~ πέρα για πέρα*** [[***δεν επιτρέπω*** σε ***κανέναν να με απο- καλεί ψεύτη*** ΣΥΝ. ψευδολόγος λντ. ειλικρινής· ΦΡ. (α) **ο Θεός** ***να με βγάλει ψεύτη*** μακάρι να αποδειχθεί ότι έχω άδικο: ***αν σννεχίσουμε έτσι, θα καταστραφούμε και μακάρι*** - (δηλ. να αποδειχθεί ότι έχω άδικο) (β) (παροιμ.) **ο** ***κλέφτης είδε τον ψεύτη κι έστριψε*** ο ψεύτης είναι πιο επικίνδυνος από τον κλέφτη (γ) (παροιμ.) ***ρώτα τον μπάρμπα μου τον ψεύτη / έχω μάρτυρα τον μπάρμπα μου τον ψεύτη*** για αυτούς που επικαλούνται τη μαρτυρία αναξιόπιστων ανθρώπων (δ) (παροιμ.) **ο** ***ψεύτης και ο κλέφτης τον πρώτο χρόνο χαίρονται*** ο ψεύτης και ο κλέφτης σύντομα αποκαλύπτονται 2. (κατ' επέκτ.) πρόσωπο που με τα ψέματα εξαπατά τους άλλους, που χρησιμοποιεί το ψέμα για ιδιοτελείς σκοπούς: ***αυτοί οι -, αν πέσεις στα νύχια τυυς, θα σε γδάρουν*** Συν. απατεώνας, κατεργάρης.

[ΠΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***ψεύστης*** (με ανομοιωτική αποβολή τού -σ-) < ***ψεύ- δω*** / ***-ομαι*** (από το 0. τού αορ. ***έ-ψεύσ-θην)\.***

ψευτιά (η) (λαϊκ.) **1.** ψεύτικος λόγος και γενικά καθετί που δεν αντα- ποκρίνεται στην αλήθεια ή στην πραγματικότητα: τι ***ψευτιές είναι αυτές πον λες;*** || ***μην τα πιστεύεις αυτά. είναι όλα ψευτιές*** ΣΥΝ. ψέμα. (λόγ.) ψεύδος, ψευδολογία α.ντ. αλήθεια 2. (μτφ.) καθετί που απογοητεύει στο τέλος, που αποδεικνύεται μάταιο, εφήμερο, αυταπάτη: ***υ κόσμος είναι μια ~.***

ψευτίζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ψεύτισ-α, -μένος} (λαϊκ.) ♦ **1.** (μετβ.) κατασκευάζω κάτι με υλικά ή εργασία κατώτερης ποιότητας και γενικά το κάνω χειρότερο, ενεργώ έτσι ώστε να υποβαθμιστεί η ποιότητά του: ***κοιτάξτε να μην ψευτίσετε ια προϊόντα σας / τη δουλειά σας*** ||j ***τα ψεύτισαν τώρα πια τα αυτοκίνητα!*** συν. νοθεύω, αλλοιώνω, χαλάω λ.ντ. βελτιώνω, προάγω ♦ (αμετβ.) 2. κατασκευάζομαι με υλικά ή εργασία κατώτερης ποιότητας, γίνομαι χειρότερος, υποβαθμίζεται η ποιότητά μου: ***όλα τα προϊόντα τους έχουν ψευτίσει τώρα τελευταία*** **[|** ***οι υπηρεσίες σε αυτό το ξενοδοχείο έχουν ψευτίσει πολύ*** || ***όλα ψεύτισαν στις μέρες μας*** συν. νοθεύομαι, αλλοιώνομαι, χαλάω, χειροτερεύω αν γ. βελτι6νομαι 3.(για ιδανικά, αξίες) χάνω την αξία και την ποιότητά μου: ***έχουν ψευτίσει σήμερα ο πατριωτισμός και η ανδρεία*** συν. υποβιβάζω, υποβιβάζομαι. **ψεύτισμα** (το).

[ΕΙ ΥΜ. < ***ψεύτης].***

ψεύτικος, -η. -ο (λαϊκ.) **1.** μη αληθής, αυτός που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα: - ***είδηση*** / ***πληροφορία*** / ***φήμη*** / ***στοιχείο*** j| ***η ιστορία είναι εντελώς*** ~ συν. (λογιότ.) ψευδής, αναληθής, ανυπόστατος αντ. αληθής, αληθινός, πραγματικός, ειλικρινής 2. (κατ' επέκτ.) αυτός που γίνεται με προσποίηση ή είναι το αποτέλεσμα προσποίησης. μη γνήσιος: - ***όρκος*** / ***δάκρυ*** / ***λόγια*** / ***υποσχέσεις*** / ***αγάπη*** / ευ- ***λάβεια ! συμπόνια / γέλιο / εγκαρδιότητα / αδιαφορία*** **[|** ***ό,τι λέει ακυύγεται ψεύτικυ*** || ***όλα πάνω της είναι ψεύτικα*** συν. προσποιητός, φτειαχτός, εικονικός αντ. πραγματικός, γνήσιος, αυθεντικός 3.(μτφ.) μη φυσικός, αυτός που δεν υπάρχει από μόνος του, αλλά κατασκευάζεται ως απομίμηση τού φυσικού ή τού πραγματικού: ~ ***λου/.ο\)δια*** / ***δόντι*** [[~ ***ρολόι*** / ***όπλο*** / ***διαμάντι*** / ***φρούτα*** (διακοσμητικά) ΣΥΝ. τεχνητός. φτειαχτός αν γ. φυσικός, πραγματικός **4.** πλαστός: ***βάζω ~ υπογραφή*** (πλαστογραφώ την υπογραφή άλλου) || ~ ***διαθήκη*** / ***έγγρα- φο / χαρτονόμισμα / διαβατήριο*** i ***ταυτότητα / βιογραφικό / τίτλος σπουδών*** **||** ***τον έπιασαν***; ***γιατί ταξίδευε με - όνομα*** **5.** αυτός που αποτελεί κακή απομίμηση τού πραγματικού, κου κατασκευάζεται με σκοπό να παραπλανήσει: - ***παράς*** / ***λίρα*** συν. κίβδηλος, κάλπικος λντ. γνήσιος, αληθινός 6. (μτφ.) κατασκευασμένος πρόχειρα και με φθηνά υλικά και γενικά αυτός που θεωρείται μικρής αξίας ή σπου- δαιότητας: ***είναι - αυτό το ύφασμα*** || - ***παπούτσια πήγες και πήρες. γΓ αυτό χάλασαν κιόλας!*** συν. ευτελής, άχρηστος, ελαττωματικός, σκάρτος αντ. γερός, καλυφτειαγμένος **7.** (μτφ.) αυτός που είναι μάταιος. εφήμερος, που γεννά προσδοκίες και όνειρα, αλλά στο τέλος απογοητεύει: ***είναι υ ντουνιάς και*** ~ ***η ζωή μας, αφού στη μαύρη γης θα μπει / μια μέρα το κορμί μας»*** (λαϊκ. τραγ.).

[ετυμ. < ***ψεύτης*** (πβ. μτγν. ***ψεύστ-ικος)\.***

ψεύτισμα (το) -»ψευτίζω

ψευτο- κ. **ψευτό-** κ. **ψευτ-** (λαϊκ.) α' συνθετικό που δηλώνει το ψεύτικο, το πλαστό ή το ευτελές (βλ. κ. ***ψευδό-): ψευτο-γιατρός, ψεν- το-δουλειά, ψευτο-ζώ. ψευτό-πραμα.***

[ετυ.μ. Λ' συνθ. τής Ν. Γ.λληνικής, που προέρχεται από το υυο. ***ψεύτης].***

ψευτογιατρός (ο) (λαϊκ.) αυτός που παριστάνει τον γιατρό, χωρίς να έχει τις κατάλληλες γνώσεις, χωρίς να έχει σπουδάσει ιατρική: ***μην εμπιστεύεσαι τα γιατρυσόφια των*** ~ συν. κομπογιαννίτης. « ·" σχολιο λ. ***οδοντίατρος.***

ψευτοδουλειά (η) (λαϊκ.) **1.** δουλειά πρόχειρη, που έχει γίνει χωρίς προσοχή και επιμέλεια: ***το πραγματικό κόσμημα απαιτεί σκ/.ηρή δουλειά και έμπειρο τεχνίτη' με ψευτοδου/.ειές δεν γίνεται || τα έπιπλα αυτά είναι σκάρτα, έχουν γίνει με*** ~ ΣΥΝ. φτηνοδουλειά, παλιοδου- λειά 2. ευκαιριακή εργασία, όχι σταθερή και μόνιμη, που δεν προσφέρει στον εργαζόμενο ικανοποιητική αμοιβή: ***πώς να τα βγάλει πέ ρα μ'αυτή την*** ~! ·- **ψευτοδουλεύω** ρ. (σημ. 2). **ψευτοευγένεια** (η) {ψευτοευγενειών} ψεύτικη, υποκριτική ευγένεια.

ψευτοζώ ρ. αμετβ. {ψευτοζείς... [ψευτόζησα) (λαϊκ.) ζω με μεγάλες στερήσεις και δυσκολίες, κακοπερνώ: ***με τα χίλια βάσανα καταφέραμε και*** ι//ευτο£τ}σαμε τον πρώτο καιρό ***μετά την καταστροφή...*** συν. ψευτοπερνώ, κουτσοπερνώ. (λόγ.) φυτοζωώ αντ. καλοζώ, (λυγ.-σπανιότ.) ευπορώ.

ψευτοθόδωρος (ο) (ως χαρακτηρισμός) ο κατά σύστημα ψεύτης: ***«Τα διαστρέβλωσαν οι δημοσιογράφοι, είπε αναιδέστατα ως άλλος ~, αυτά που όλοι τον άκουσαν να ξεστομίζει από τηλεοράσεως»*** (εφημ.). [πτυμ. Πιθ. από απατεώνα τής Αθήνας τού 19ου αι. με το όνομα ***Θόδωρος, ο*** οποίος έλεγε μεγάλα ψέματα με πειστικό τρόπο (λ.χ. κάποτε «πούλησε» σε βοσκό τους βασιλικούς κήπους, με αποτέλεσμα ο τελευταίος να φέρει εκεί τα κοπάδια του το επόμενο πρωί)), **ψευτοκακομοιριά** (η) {χωρ. πληθ.) το να προσποιείται κάποιος ότι δυστυχεί, ότι υποφέρει. — **ψευτοκακόμοιρος,** -η. -ο. **ψευτοκοιμάμαι** ρ. αμετβ. Ιψευτοκοιμήθηκα} **1.** προσποιούμαι ότι κοιμάμαι **2.** κοιμάμαι για πολύ λίγη ώρα ή λίγο και με διακοπές: ***είχα μεγάλη ανησυχία και*** δεν ***κοιμήθηκα κα/^ά, ψευτοκοιμήθηκα λίγο.*** **ψευτομαγκας** (ο) {χωρ. γεν. πληθ.) άνδρας που παριστάνει τον μάγκα. χωρίς να είναι συν. κουραδόμαγκας. **ψευτοπαλληκαράς** (ο) {ψευτοπαλληκαράδες) άνδρας που παριστάνει τον παλληκαρά. τον γενναίο, χωρίς να είναι ΣΥΝ. κουραδόμαγκας.

ψευτοπατριώτης (ο) -» ψευδοπατριώτης **ψυτοπατριωτισμός** (ο) »ψευδοπατριωτισμός **ψευτοπάτωμα** (το) {ψευτοπατώμ-ατος | -ατα, -άτων) υπόστρωμα από σανίδες πάνο) στο οποίο τοποθετείται το κανονικό πάτωμα, **ψευτοπερνώ** ρ. αμετβ. {ψευτοπερνάς... | ψευτοπέρασα} (λαϊκ.) περνώ με τα ψέματα, με μεγάλες στερήσεις και δυσκολίες· ψευτοζώ ΣΥΝ. κουτσοπερνώ, κακοζώ, (λόγ.) φυτοζωώ λντ. καλοζώ, (λόγ.) ευπορώ, **ψευτόπραμα** (το) {ψευτοπράμ-ατος [-ατα,-άτων} **1.** αντικείμενο χωρίς ιδιαίτερη αξία ή πρόχειρης κατασκευής: ***αγόρασε ένα ~. ίσα-ίσα για να κάνει σήμερα τη*** δουλειά: του. ***μέχρι ν'αγοράσει κάτι τής προκοπής*** *2. ψευτοπράμοτα* (τα) πράγματα χωρίς ιδιαίτερη αξία, ασήμαντα: ***-Είπν στη διάλεξη τίποτε σοβαρό; -Μπα, ~.*** **ψευτοφιλόσοφος** (ο) {ψευτοφιλοσόφων} ο αμπελοφιλόσοφος (βλ.λ.). — **ψευτοφιλοσοφία** (η), **ψευτοφυλλάδα** (η) (λαϊκ.) έντυπο ή βιβλίο που δημοσιεύει ψευδείς ειδήσεις ή ανακρίβειες, που έχει ευτελές και κακόγουστο περιεχόμενο: ***η επιστήμη γίνεται με συγγράμματα, όχι με ψευτοφυλλάδες.*** **ψήγμα** (το) {ψήγμ ατος j -ατα, -άτων) (λόγ.) **1.** λεπτότατο κομμάτι μετάλλου ή άλλου υλικού, που προήλθε από απόξεση και τριβή: ***το μηχανουργείο είναι γεμάτο ψήγματα σιδήρου*** συν. τρίμμα, ρίνισμα, κόκκος 2. (ειδικότ.) άμορφη μάζα μετάλλου, διαβρωμένη από το νερό, που βρίσκεται συνήθ. στις όχθες λιμνών, ποταμών κ.λπ. μέσα στη λάσπη: - ***χρυσού / αργύρου / χαλκού*** **3.** (κατ' επέκτ.-μτφ.) πολύ μικρό κομμάτι, δείγμα: ***δεν υπάρχει ούτε - αλήθειας σε αυτή την ιστορία.*** [ετυμ. < αρχ. ***ψήγμα*** < ***ψήχω*** «ξυστρίζω, τρίβω, βουρτσίζω» < ****ψήω*** (απρφ. ***ψήν)*** + παραγ. επίθημα ***-χω***. πβ. κ. ***σμήγμα σμήχω.*** Βλ. κ. ***ψήνω].***

ψήκτρα (η) {ψηκτρών'} (λόγ.) **1.** εργαλείο από ισομήκεις τρίχες, ίνες ή σύρματα, το οποίο χρησιμοποιείται για απόξεση, καθαρισμό ή στίλβωση αντικειμένων ή τού τριχώματος των ζο)ων συν. (καθημ.) βούρτσα. ξύστρα, ξυστρί 2. φυσ. (στον ηλεκτρισμό) σταθερό αγώγιμο σώμα ή εξάρτημα, το οποίο εξασφαλίζει τη συνεχή ηλεκτρική σύνδεση ανάμεσα στο σταθερό και στο κινητό μέρος ηλεκτρικής μηχανής. [ετυμ. αρχ. < ***ψήχω*** (βλ. κ. ***ψήγμα)*** + παραγ. επίθημα ***-τρα,*** πβ. κ. ***χύτρα).***

ψηκτροποιός (ο) [1856J ο κατασκευαστής ψηκτρών, **ψηλά** επίρρ. **1.** σε μεγαλύτερο ύψος από το κανονικό ή το συνηθισμένο· συνήθ. σε υψόμετρο, σε σημείο που απέχει αρκετά από το έδαφος: ο ***φάκελος*** είναι ~ στο ***ράφι*** ((ανεβαίνω ~ στο ***βουνό*** || «~ ***τη χτίζεις τη φο)λιά»***(δημοτ. τραγ.) || ***το μπαλκόνι βρίσκεται*** ~ ΑΝΤ. χαμηλά· ΦΡ. (α) *από ψηλά* από σημείο με μεγάλο υψόμετρο: ***κατέβηκε*** - |) rou ***φώναξα*** - (β) (μτφ.) από τον ουρανό: ***ένα αντικείμενο έπεσε*** ~ (γ) από τον Θεό: οι ***πιστοί περίμεναν βοήθεια*** ~ **2.** σε ανώτερο επίπεδο ή κοινωνική κατάσταση: ***αγωνίζεται να φτάσει ~ στον επαγγελματικό του χώρο*** || ***έχει πολλές φιλοδοξίες και στοχεύει*** - **3.** προς τα πάνω: ***κοιτάζω*** ~· ΦΡ. (α) *ψηλά τα χέρια!* διαταγή ενόπλου προς αντίπαλο ή άοπλο να υψώσει τα χέρια, ώστε να μην κάνει επικίνδυνες κινήσεις: ***ο ληστής πρυέτεινε το όπλο του προς τους υπαλ/.ήλους τής τράπεζας και φώναξε:*** ***~!»*** (β) *παίρνω ψηλά τον αμανέ* δείχνω υπεροψία, αλαζονεία: ***πολύ ψηλά τον έχει πάρει τυν αμανέ και κάποιος πρέπει να τον βάλει στη θέση του*** (γ) το *κεφάλι ψηλά* (ΐ) ως ένδειξη ότι κάποιος είναι τίμιος και αξιοπρεπής και υπερήφανος γι' αυτό: ***περπατάω με*** ~ ***στην κοινωνία*** (ii) με θάρρος, με υψηλό ηθικό: ***συνέχιζαν τον αγώνα με ~ παρά τις αντιξοότητες.*** — (υποκ.) **ψηλούτσικα** επίρρ. ·*- σχολιο λ. ***ψηλός.*** **ψηλαρμενίζω** ρ. αμετβ. {ψηλαρμένισα} (λαϊκ.) **1.** (σπάν.) αρμενίζω στα ψηλά, πετώ 2. (μτφ.-συχνότ.) έχω μεγάλη ιδέα για τον εαυτό μου, κομπάζω: ***πολύ ψηλαρμενίζεις τώρα τελευταία*** συν. υπερηφανεύο- μαι. επαίρομαι. μεγαλοπιάνομαι. **ψηλάφηση** (η) -> ψηλαφίζω

ψηλαφητός, -ή. -ό |μτγν.| αυτός τον οποίο μπορεί κανείς να ψηλαφίσει, vex αγγίξει, να πιάσει ή να αισθανθεί με την αφή: ~ ***όγκος / εξόγκωμα / εσοχή*** ΣΥΝ. απτός, αισθητός. Κπίσης **ψηλαφιστός. — ψηλαφητά** κ. **ψηλαφιστά** επίρρ. κ. (λόγ.) **ψηλαφητί** επίρρ. **ψηλαφώ** [μτγν.] κ. **ψηλαφίζω** ρ. μετβ. {ψηλαφ-είς κ. (ορθότ.) -άς... |

ψηλάφ-ισα κ. -ησα, -ούμαι, -είται κ. (ορθότ.) -ώμαι, -άται..., -ήθηκα κ. -ίστηκα, -ημένος κ. -ισμένος} 1. αγγίζω (κάτι) ελαφρά με τις άκρες των δαχτύλων μου: ***ψη/.άφησε τη γραβάτα τυυ, για να δει αν*** ο ***κό~ μπυς είναι εντάξει || ψηλάφησε, τυ ύφασμα μέσα στα δάχτυλά της*** ΣΥΝ. (λόγ.) ψαύω. ψαχουλεύω, πασπατεύω 2. (ειδικότ.) εξετάζω (σώμα ή αντικείμενο) ψαχουλευτά. προσπαθώ να βρω (κάτι) ψάχνοντας με τα δάχτυλα: ο ***γιατρός ψη?.άφησε τυν όγκυ. για να δει πόσυ έχει αναπτυχθεί || ψηλάφησα την κλειδαριά στυ σκυτάδι, για να βάλω τυ κ/.ειδί*** ΣΥΝ. εξετάζω, ψάχνω, αναζητώ **3.** (κατ' επέκτ.) αγγίζω θωπευτικά με τα δάχτυλα, χαϊδεύω: ***τυ παιδί ψηλάφησε τυ πρόσωπυ τής μητέρας τυυ*** ΣΥΝ. θωπεύω **4.** (μτφ.) εξετάζω ένα θέμα. το προσεγγίζω, συνήθ. όχι εξαντλητικά: ***«στυ βιβ/.ίο τυυς ψη/.αφυύν τις σνμπεριφυ- ρές, τα ήθη, τις στάσεις τής κυινωνίας εκείνης τής εποχής»*** (εφημ.).

ψηλάφηση (η) [αρχ] κ. **ψηλάφισμα** (το) κ. **ψηλαφισμός** (ο).

[είύμ. < αρχ. ***ψηλαφώ (-άω).*** εκφραστ. ρ., αβεβ. ετύμου. Κίναι δύσκολο να γίνει ανεπιφύλακτα αποδεκτή η παλαιότερη εκδοχή τού συμφυρμού μεταξύ των ρ. ***ψάλλω*** (αόρ. ***εψηλα*** / ***έψαλα) και άφάω (< άφή),*** αφού δεν αιτιολογείται η παρουσία αοριστικού θ. στη λ. ***ψη- ?.αφώ.*** Ωστόσο, εξίσου αβέβαιη παραμένει η υπόθεση τής αναγωγής σε α' συνθ. ****ψάλά*** (τεχν. όρ.) μέσω τής επίδρ. τού μτγν. ***μηλ-αφάω*** «δοκιμάζω με τη μήλη (χειρουργικό εργαλείο)» · πρόκειται για συμπτωματική μάλλον σχέση, αφού δεν δικαιολογείται και χρονικά], **ψηλαφιστά** επίρρ. · αγγίζοντας με τις άκρες των δαχτύλων. ψαχουλευτά: ***πρυχωρούσαμε - στυ σκυτάδι, για να μην πέσυυμε υ ένας πάνω στυν άλλυν*** συν. ψηλαφητά, **ψηλαφώ** ρ. -* ψηλαφίζω

ψηλέας (ο) {χωρ. πληθ.} (σκωπτ.-καθημ.) πολύ ψηλός άνδρας: ***βρε ψη- λέα. κατέβα να φάε!*** **ψηλο-** κ. **ψηλό-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι έχει μεγάλο ύψος: ***ψηλυ-τάβανυς, ψηλο-τά-κυυνυς, ψηλό-λιγνυς*** || (κ. ειρων.-μειωτ.) ***ψηλο-λέλεκας, ψη/.υ-μύτης.*** **ψηλοκάπουλος.** -η. -ο **1.** (για ζώα) αυτός που έχει ψηλά καπούλια, νώτα που προεξέχουν: ~ ***φυράδα*** **2.** (για γυναίκες) αυτή που έχει ψηλά οπίσθια: ~ ***γυναίκα.*** **ψηλόκορμος,** -η, -ο αυτός που έχει ψηλό κορμό: ~ ***δέντρυ.*** **ψηλοκρεμαστός,** -ή, -ό **ί.** (κυριολ.) αυτός που κρέμεται από ψηλά

(συχνότ.) αυτός που ρίχνεται έτσι, ώστε να πέσει στον στόχο από ύψος και κατακόρυφα: ~ ***βυλή*** / ***μπαλιά*** (στο ποδόσφαιρο). – **ψηλοκρεμαστά** επίρρ.

ψηλολέλεκας (ο) {χωρ. γεν. πληθ.Ι (ειρων. για πρόσ.) άνθρωπος ψηλός και πολύ αδύνατος, χωρίς ίχνος χάρης και κομψότητας ΑΝΤ. κοντοστούπης.

ψηλόλιγνος, -η, -ο ψηλός και λιγνός, αυτός που έχει ύψος μεγαλύτερο από το κανονικό και είναι πολύ αδύνατος: ~ ***κυπέλα*** ||[(μτφ.) ο ***καπνός ανέβαινε*** ~ ***στυν υυρανό*** am. κοντόχοντρος, **ψηλομύτης,** -α, -ικο (λαϊκ.) αυτός που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του. που καυχάται για αυτά που έχει ή είναι: ***η γυναίκα τυν είναι πυλύ*** ~ ΣΥΝ. υπερήφανος, εγωιστής, ακατάδεκτος, (λόγ.) επηρμένος. **Ψηλορείτης** (ο) η Ίδη (βλ.λ.).

[ΰΓΥΜ. Από τη συνεκφορά ***ψηλά Όρη*** (σύνθ. εκ συναρπαγής). πβ. κ. *Αγιορείτης).*

ψηλός, -ή. -ό κ. (λαϊκ.) **αψηλός 1.** αυτός που έχει ανάστημα ή ύψος μεγαλύτερο από το μέσο (βλ. κ. λ. ***υψηλός): - άνθρωπος ι παιδί*** / ***κοπέλα*** || ***πόσυ*** ~ ***είσαι;*** (τι ύψος έχεις:) jj - ***καπέλυ*** (με ψηλό γύρο) / ***μπότες*** (που φθάνουν ώς το γόνατο) / ***βυννό*** (με μεγάλο υψόμετρο) συν. (για πρόσ.) υψηλόσωμος αντ. κοντός, (για πρόσ.) βραχύσωμος 2. (ει- δικόΓ. για τόπους) αυτός που βρίσκεται σε αρκετό ύψος από ορισμένη επιφάνεια, ιδ. από την επιφάνεια τής θάλασσας: ~ ***χωριό*** / ***σημείυ*** / ***ξωκκλήσι*** συν. ορεινός αντ. χαμηλός, πεδινός **3.** *ψηλά* (τα) σημείο με μεγάλο υψόμετρο: π ***καιρό κάνει εκεί στα*** φρ. (παροιμ.) *απ' τα ψηλά στα χαμηλά (κι απ' τα πολλά στο λίγο)* από ανώτερη ή καλύτερη κατάσταση σε κατώτερη ή χειρότερη: ***χρεωκόπησε η*** εταιρεία ***τυν και βρέθηκε*** ~ (πβ. παροιμ. ***από δήμαρχυς κλητήρας).*** – **ψηλά** επίρρ. (βλ.λ.) ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα.***

ΙΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***νψηλός\.***

ψηλός - χαμηλός, κοντός, παχύς, χοντρός, αδύνατος κ.λπ. Οι σημασίες τέτοιων επιθέτων συνιστούν εγγενώς ένα είδος συγκρίσεως και συσχετισμού προς ορισμένη «νόρμα». Έτσι λ.χ. **ψηλός** χαρακτηρίζεται κάποιος σε σχέση με νοητό, ιδεατό τύπο ('< νόρμα») που ορισμένη κοινωνία (οι Έλληνες εν προκειμένω) θεωρεί ως μέτρο συγκρίσεως για να θεωρηθεί κανείς ***ψηλός*** ή ***κυντός-το*** ίδιο ισχύει για τα **παχύς / χοντρός / αδύνατος** που προϋποθέτουν τη δική τους «νόρμα». Εδώ ισχύει ότι η κρίση είναι σύγκριση. Απόλυτη έννοια των ***ψη?.ός / κυντός*** κ.λπ. δεν υπάρχει.

Ειδικότερα για το **ψηλός** σημειώνεται ότι χρησιμοποιείται τόσο για ανθρώπους όσο και για πράγματα ***(ψηλός άντρας, ψηλό βυν- νό),*** σε αντίθεση προς τα αντώνυμά του **κοντός** και **χαμηλός,** που χρησιμοποιούνται κυρ. για πρόσωπα και για πράγματα αντιστοί* χως ***(κυντός άντρας, χαμηλός φράκτης).***

ψηλοτάβανος, -η. -ο (λαϊκ. για κτήριο ή τμήμα κτηρίου) που έχει ψηλό ταβάνι, υψηλή οροφή: - ***σπίτι*** / ***δωμάτιο*** / ***διαμέρισμα*** ΑΝΤ. χαμηλοτάβανος.

ψηλοτάκουνος, -η. -ο (λαϊκ.) 1. (για υποδήματα) αυτός που έχει ψηλά τακούνια: ~ ***γόβες*** / ***μπότες*** αντ. χαμηλός, χαμηλοτάκουνος **2.** (ει- δικότ.) *ψηλοτάκουνα* (τα) ζευγάρι παπουτσιών με ψηλά τακούνια.

ψηλούτσικος, -η (λαϊκότ. -ια), -ο (λαϊκ.) αυτός που είναι κάπως ψηλός ή αρκετά ψηλός, αυτός που δεν έχει πολύ μεγάλο ύψος, αλλά ξεπερνά κάπως το συνηθισμένο: ~ ***βυννό*** / ***παιδί*** ΑΝΤ. χαμηλούτσικος, κοντούτσικος.

{ετυμ. **< *ψηλός* +** υποκ. επίθημα ***-ούτσικος}.***

ψήλωμα (το) Ιμεσν.] {ψηλώμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** εξόγκωμα τού εδάφους. μέρος ή περιοχή που βρίσκεται σε αρκετά μεγάλο ύψος από την επιφάνεια τής θάλασσας: ***έχτισε τυ σπίτι τυν στα για να αγναντεύει τυ πέλαγυς || «πάνω στα βόσκοντας τα πρόβατα»*** **(Ζ.** Παπαντωνίου) συν. ύψωμα, λόφος **2.** η αύξηση σε ύψος: ***τυ ~ τυύ παιδί υύ*** / τοι) ***δέντρυν*** / ***τού σπιτιού*** ανί. χαμήλωμα. Επίσης (λαϊκότ.) **ψηλωσιά** (η) (σημ. 1).

ψηλώνω ρ. αμετβ. κ. μετβ. [μεσν.Ι {ψήλωσα} ♦ **1.** (αμετβ.) παίρνω ύψος. αυξάνω σε ανάστημα, γίνομαι ψηλός ή ψηλότερος από όσο ήμουν πριν: ***πόσυ ψή?-ωσε αντό τυ παιδί! || τα σημερινά παιδιά ψη- /.ώνυνν πυλύ*** || ***αντό το κυπαρίσσι όλο και ψηλώνει*** ΣΥΝ. μεγαλώνω, αναπτύσσομαι λντ. χαμηλώνω, κονταίνω ◆ 2. (μετβ.) καθιστώ κάτι ψηλό ή ψηλότερο από όσο ήταν. τυυ δίνω ύψος: ***σκέπτυμαι να ψηλώσω τυν μαντρότοιχυ. για να μη μπορεί να πηδήξει κανείς μέσα*** συν. υψώνω α.ντ. χαμηλώνω.

ψηλωσιά (η) -> ψήλωμα

ψηνω κ. (λαϊκ.) **ψένω** ρ. μετβ. {έψησα, ψή~θηκα. ~μένος} **1.** υποβάλλω ή εκθέτω (κάτι) στην επίδραση τής φωτιάς, το επεξεργάζομαι με τη φωτιά: ~ ***τυύβ/.α*** 2. (συχνότ.) παρασκευάζω φαγητό ή ρόφημα με τη βοήθεια τής φωτιάς, το βάζω πάνω σε μαγειρική ή άλλη εστία, για να γίνει κατάλληλο προς βρώση ή πόση: ***ψήσαμε μπριζόλες στο τζάκι*** [[***πρέπει να τυ βάλεις στυν φυύρνυ και να τυ ψήσεις σε σιγανή φωτιά || - ψωμί / κέικ / γλ,υκό / μήλα / κυτόπυνλυ / ψάρι στη σχάρα / αρνάκι στη σούβλα || ακόμη να ψηθεί τυ φαί; || τυ φιλέτυ μυν δεν είναι καλά ψημένο || θέλεις να σον ψήσω ένα καφεδάκι;*** Φρ. *ψήνω (σε κάποιον) το ψάρι στα χείλη* βλ. λ. ***ψάρι*** **3.** (κατ' επέκτ.) θερμαίνω σε πολύ μεγάλο βαθμό, ζεσταίνω πάρα πολύ: ***μας έψησε σήμερα η ζέστη!*** || ***τον έψησε όλη την ημέρα υ ήλιυς εκεί στην παραλία*** συν. υπερθερμαίνω, πυρακτώνω **4.** (μτφ.) υποβάλλω (κάποιον) σε βάσανα και ταλαιπωρίες. τον τυραννώ: ***με έψησε μια ζωή με τη γκρίνια της!*** || ***τυνς ψήνει όλυ τυν καιρό με τα καμώματά τυν δεν μπυρυύν να σταθυύν σε χλωρό κλαρί*** συ.ν. βασανίζω, ταλαιπωρώ **5.** (μτ<ο.) κάνω (κάποιον) με επιδέξιο τρόπο να δεχθεί τη γνώμη ή την επιθυμία μου. τον παίρνω έντεχνα με το μέρος μου: ***τελικά την έψησε και δέχτηκε να έλθει μαζί μας || θα τυν ψήσω εγώ να τυ πονλήσει το σπίτι || θα σε μάθω πώς να ψήνεις έναν πελάτη*** ΣΥΝ. πείθω, καταφέρνω- Φρ. *τα ψήνω (με κάποιον)* σχετίζομαι ερωτικά (με κάποιον), δημιουργώ δεσμό ΣΥΝ. τα φτειάχνω αντ. τα χαλάω 6. (ειδικότ. το μεσοπαθ. *ψήνομαι)* (α) (για καρπούς κ.ά. φυσικά προϊόντα) γίνομαι ώριμος, φθάνω στην κατάλληλη στιγμή για κατανάλωση: ***φέτος ψήθηκαν νωρίς τα καλαμπόκια*** |{ drav ***ψηθεί τυ κρασί, θα κάνονμε ένα γλέντι τρικούβερτυ*** ΣΥΝ. ωριμάζω (β) (μτφ. για πρόσ.) γίνομαι ώριμος, αποκτώ πείρα και γνώση: ***ο πατέρας μυν μ' έπαιρνε μαζί τυν από μικρό, για να ψηθώ στη ζωή || άμα ψηθείς στη δυνλειά, αντό πον κάνεις τώρα θα είναι παιχνιδά- κι*** συν. ωριμάζω, συνηθίζω **7.** αισθάνομαι ότι δεν αντέχω εξαιτίας τής πολλής ζέστης, καίγομαι: ***ανυίξτε κανένα παράθνρυ. ψηνόμαστε εδώ μέσα! || ψήθηκε στην παραλία και τώρα βάζει κρέμες για τα εγκαύματα*** **8.** ανεβαίνει πολύ η θερμοκρασία μου: ***τυ παιδί ψήνεται στον πυρετό*** **9.** (αργκό) έχω διάθεση ή σκέφτομαι να κάνω κάτι, συνήθ. ύστερα από προτροπή κάποιου: ~ ***να πάω για σκι τυ Σαββατυ- κύριακυ με αυτή την παρέα*** **10.** (μτφ. η μτχ. *ψημένος, -η. -υ)* αυτός που έχει συνηθίσει πολύ ή έχει αποκτήσει μεγάλη πείρα και γνώση σε κάτι: ***στρατιώτες ~ στις κακουχίες*** || ***γυναίκα ~ στη δυνλειά*** / ***στη ζωή*** συν. συνηθισμένος, έμπειρος, πεπειραμένος, δοκιμασμένος αντ. (μτφ.) άψητος, άπειρος, πρωτάρης.

Ιετυμ. μεσν., από τον αόρ. ***έψησα*** (κατά το σχήμα ***άφησα - άφήνω).*** όπου το ***έ-*** θεωρήθηκε συλλαβική αύξηση. Ο αόρ. ***έψησα*** είναι νεότ. τ. αορίστου τού αρχ. ***έψω*** «ψήνω, βράζω» (ήδη μυκ. e-pe-sc-so-me-na: ***έψησόμενα),*** αβεβ. ετύμου, ίσως συνδ. με το αρμ. ep'cm «ψήνω, μαγειρεύω», αλλά γεννοίνται δυσχέρειες από την αναγωγή τού αρμ. -ρ*- στο Ι.Ε. *ps-. Βλ. κ. ***άφ-έψημα}.***

ψήσιμο (το) {ψησίμ-ατος **|** -ατα, -άτων} **1.** το να ψήνει κανείς κάτι: ***τυ ~ τυύ κρέατυς / τυύ καφέ*** (μτφ.) **2.** η (ορίμαση: ***τυ - των καρπών || τυ στη δυνλειά*** **3.** ο τρόπος να πείθει κανείς με επιδεξιότητα: ***άρχισε τυ ~ για να πάμε βόλτα*** συν. (λαϊκ.) ψηστήρι.

ΙΕΙΥΜ. Από το θ. τού αορ. ***έψησα*** (ρ. ***ψήνω)*** και το επίθημα ***-ιμυ,*** πβ. κ. ***ξύσιμυ}.***

ψησταριά (η) (λαϊκ.) **1.** ειδική συσκευή στην οποία ψήνονται πάνω σε σχάρα κρέατα: ***ετοίμασε την ~. για να βάλυυμε τις μπριζόλες*** ΣΥΝ. μπάρμπεκιου 2. (συνεκδ.) η ταβέρνα στην οποία σερβίρονται κρέατα ψημένα στα κάρβουνα: ***πάμε να φάμε σε καμιά*** [ΰΓΥΜ. < ***ψήστης*** + παραγ. επίθημα ***-αριά.*** πβ. κ. ***κληματ-αριά\.***

ψηστήρι (το) {ψηστηριού} **1.** ο τρόπος και τα λόγια με τα οποία προσπαθεί κανείς να πείσει κάποιον να κάνει κάτι: ***άρχισε τυ ~ για να τυν πείσυνν να πονλήσει το οικόπεδυ*** **2.** τα λόγια που λέγονται για τη σύναψη ερωτικής σχέσης.

[είύμ. Από το θ. τού αορ. ***έψησα*** (ρ. ***ψήνω)*** και το επίθημα ***-τήρι.*** πβ. κ. ***σκαλισ-τήρι].***

ψήστης (ο) (ψηστών) (λαϊκ.) **1.** ο υπάλληλος ψησταριάς που έχει αναλάβει να ψήνει τα κρέατα 2. σκεύος για το καβούρντισμα τού καφέ ΣΥΝ. καβουρντιστήρι.

[ετυμ. Από το θ. τού αορ. ***έψησα*** (ρ. ***ψήνω)*** και το επίθημα ***-της.*** πβ. κ. ***χτίσ-της].***

ψηστιέρα (η) {χωρ. πληθ.} μεταλλική συσκευή που λειτουργεί συνήθ. με ηλεκτρικό ρεύμα, αλλά και με κάρβουνα, η οποία περιέχει σχάρα, όπου τοποθετούνται αυτά που προορίζονται για ψήσιμο.

Ιιπύ.μ. < ***ψήστης*** + παραγ. επίθημα ***-ιέρα.*** πβ. κ. ***τυστ-ιέρα\.***

ψηστικά (τα) {μόνο στον πληθ.} (λαϊκ.) η αμοιβή που καταβάλλεται

για το ψήσιμο φαγητού ή γλυκού στον ιδιοκτήτη φούρνου, **ψητό** (το) (λαϊκ.) **1.** κρέας που ψήθηκε σε φούρνο ή σούβλα: ***είναι έτοιμο το || το μεσημέρι φάγαμε - στον φούρνο με πατάτες [| ~ τής σούβλας*** 2. (μτφ.) (α) το ουσιώδες μέρος, το κυριότερο σημείο θέματος, υπόθεσης, συζήτησης κ.λπ.: ***άσε τις φλυαρίες κι έλα στο ~!*** || ***πό- τε'θα φτάσεις επιτέλους στο*** || [***ο νυυς του είναι διαρκώς στο*** ~ (δηλ. στο προσωπικό του όφελος ή στο σεξ) || ***χτυπάει ίσια στο*** - (θίγει κατευθείαν την ουσία τού θέματος) (β) κέρδος, κυρ. οικονομικό όφελος: ***αν την πετύχουμε αυτή τη δουλειά, θα έχουμε πολύ*** ~ συν. ψαχνό, **ψητοπωλείο** (το) είδος ταβέρνας που σερβίρει κυρίως ψητά κρέατα ΣΥΝ. ψησταριά.

ψητός, -ή, -ό (λαϊκ.) **1.** (για φαγητά) αυτός που έχει ψηθεί, που έχει μαγειρευτεί στον φούρνο ή στα κάρβουνα: - ***ψάρι*** / ***κοτόπουλο*** / ***αρνί*** / ***πατάτα*** / ***μήλο*** / ***κυδώνι*** / ***παιδάκια*** / ***μπριζόλα*** συν. ψημένος αντ. άψητος, ωμός **2.** (ειδικότ.) ***ψητό*** (το) βλ.λ.

ΙΕΤΥΜ. < αρχ. ***έψητός(με*** σίγηση τού αρκτικού άτονου f-) < ***έψω*** «ψήνω, βράζω, μαγειρεύω» (βλ. λ. ***ψήνω\\.*** **ψηφί** (το) {ψηφ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το ψηφίο (βλ.λ.) **2.** το ψηφιδωτό: ***η αυλή τού αρχοντικού ήταν στρωμένη με ψηφιά.***

[ΕΤΥΜ. μεσν. < μτγν. ***ψηφίον*** (βλ.λ.)|. **ψηφιακός,** -ή, -ό τεχνόλ. **1.** αυτός που καταχωρίζει, τροποποιεί, επεξεργάζεται ή διαβιβάζει δεδομένα με τη μορφή αριθμητικών ψηφίων ή διακεκριμένων στοιχείων: ~ ***τεχνολογία*** / ***εποχή*** / ***καταχώριση*** / ***καταγραφή*** / ***παράσταση*** (διαφόρων μεταβλητών με τη χρήση καθορισμένων τιμών ή ψηφίων) / ***επικοινωνία*** / δίκτυο / ***μεταδόσεις*** / ***αποθήκευση / επεξεργασία (εικόνας ι ήχου) / κανάλι / κέντρο τής επιχείρησης / συστήματα / όργανα ι τηλεόραση / φωτογραφική μηχανή / τηλέφωνο*** [| (κ. ως ουσ.) ***συζήτηση στη Hou/^ή για την ψηφιακή*** (ενν. το σύστημα μετάδοσης τηλεοπτικών εκπομπών) λντ. αναλογικός **2.** ***ψηφιακά στοιχεία*** διακεκριμένα στοιχεία που έχουν τη μορφή κωδικοποιη- μένων χαρακτήρων, όπως αριθμών, σημείων, συμβόλων κ.λπ. 3. (ειδι- κότ. για ηλεκτρονικές συσκευές) αυτός που εμφανίζει τις επιθυμητές πληροφορίες υπό μορφήν αριθμητικών ψηφίων και πάνω σε ειδική πλάκα, χωρίς δηλ. να απαιτούνται δείκτες, διακόπτες κ.λπ.: ~ ***ρολόι*** / ***κασετόφωνο / ραδιόφωνο / χρονόμετρο.***

[ΗΤΥΜ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. digital < digit «ψηφίο» (< λατ. digitus «δάχτυλο»)], **ψηφίδα** (η) **1.** μικρό τεμάχιο από πέτρα, γυαλί, σμάλτο, μάρμαρο, πηλό ή άλλο υλικό, που χρησιμοποιείται στην κατασκευή ψηφιδωτών (βλ.λ.): ***περίφημα είναι*** τα ***βυζαντινά ψηφιδωτά τής μονής Δαφνί*** ου ***με τις χρυσές και επίχρυσες*** ~ **2.** ΙΕΩΛ. μικρό τεμάχιο ιζηματογενούς πετρώματος, κοιν. χαλίκι.

|ΕΤΥ.Μ. < αρχ. ***ψηφίς■ -ΐδος < ψήφος*** (βλ.λ.)]. **ψηφιδογραφία** (η) |.1870| Ιχωρ. πληθ.} η φιλοτέχνηση ψηφιδωτών (βλ.λ.): ***καλλιτέχνης ειδικευμένος στην*** **ψηφιδογράφος** (ο/η) καλλιτέχνης ειδικευμένος στη φιλοτέχνηση ψηφιδωτών (βλ.λ.). **ψηφίδοθέτης** (ο) -» ψηφοθέτης

ψηφιδοθέτηση (η) ► ψηφοθετώ

ψηφίδωμα (το) {ψηφιδώμ-ατος | -ατα, -άτων) το ψηφιδωτό, **ψηφιδωτός,** -ή, -ό [1889] 1. κατασκευασμένος με ψηφίδες, αυτός που αποτελείται από ψηφίδες: ~ ***παράσταση*** / ***διακόσμηση*** συν. μωσαϊκός

(ειδικότ.) ***ψηφιδωτό*** (το) σχέδιο ή παράσταση για τη διακόσμηση δαπέδου, τοίχου και οροφής, που σχηματίζεται με τη συναρμολόγηση και συγκόλληση ποικιλόχρωμων ψηφίδων (βλ.λ.): ***περίφημα θεωρού- νται τα ρωμαϊκά ~ τής Πομπηίας και τα βυζαντινά τής μονής Δαφνιού, τού Οσίου Λουκά κ.ά.*** συν. ψηφοθέτημα, μωσαϊκό, **ψηφίζω** ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ψήφισ-α, -τηκα. -μένος} ◆ (αμετβ.) 1. εκφράζω τη γνώμη μου με την ψήφο μου: ***αύριο η γενική συνέλευση τού σωματείου θα ψηφίσει για τη συνέχιση ή όχι τής απεργίας || αυτός ψηφίζει σε όλες τις εκλογές || εσύ θα ψηφίσεις υπέρ ή κατά τού νομοσχεδίου; || - διά βοής / δι' ανατάσεως τής χει ρός || πού ψηφίζεις, στην Αθήνα ή στο χωριό;*** συν. ψηφοφορώ **2.** ασκώ το εκλογικό μου δικαίωμα. ρίχνω την ψήφο μου στην κάλπη κατά τη διάρκεια τής ψηφοφορίας: ***εγώ ψήφισα πρωί-πρωί και μετά πήγα σπίτι μου*** Jj ***πότε θα πας να ψηφίσεις:*** ◆ (μετβ.) **3.** εκφράζω την προτίμησή μου σε συγκεκριμένο υποψήφιο ή κόμμα: ***ποιον ψήφισες στις εκλογές:*** || ***ψήφισα ένα καινούργιο κόμμα || αυτόν θα ψηφίσο) για δήμαρχο || στις εκλ,ο- γές ψήφισε λευκό*** (ενν. ψηφοδέλτιο)' φρ. (α) ***ψηφίζω (κάποιον) και με το δύο χέρια*** για να δείξουμε τον ενθουσιασμό ή την απόλυτη υποστήριξή μας σε υποψήφιο ή κόμμα (β) ***ψηφίζω*** *(κάποιον)* ***μονοκούκ- κι*** ψηφίζω μόνο αυτόν και κανέναν άλλον (συνυποψήφιο του): ***στο χωριό μου τον ψηφίσαμε μονοκούκκν όλους τους σταυρούς τούς δώσαμε σ' αυτόν 4.*** (ειδικότ.) εγκρίνο) ή επικυρώνω κάτι με την ψήφο μου: - ***τον προϋπολογισμό*** / γο ***νομοσχέδιο*** [1] ***μια πρόταση*** συν. υπερψηφίζω αντ. καταψηφίζω 5. έχω συγκεκριμένη πολιτική τοποθέτηση υπέρ υποψηφίου ή κόμματος: ***αυτός ψηφίζει Δεξιά*** (είναι δεξιός) || ***η οικογένειά του ψηφίζει κατά παράδοσιν αριστερούς υποψηφίους.*** ΙΕΤΥΜ. αρχ., αρχική σημ. «αριθμώ, υπολογίζω μετρώντας μικρούς λίθους ***(ψήφους)»,*** < ***ψήφος*** (βλ.λ.). Η σημερινή σημ.. ήδη αρχ.. μαρτυ- ρείται στο μέσ. ***ψηφίζομαι***]. **ψηφίο** (το) 1. κάθε (απλός) αραβικός αριθμός ή καθένα από τα στοιχεία (σύνθετου) αραβικού αριθμού: ***ο αριθμός τού τη/.εφώνου μου έχει επτά*** ~ || ***τα ~ τού αριθμού 126 είναι το 1, το 2 και το 6*** **2.** (γενικότ.) γραπτό σημείο που παριστάνει αριθμό ή γράμμα τού αλφαβήτου **3.** ΤΥΠΟΓΡ. το τυπογραφικό στοιχείο: ***απλά*** / ***έντονα*** / ***μαύρα*** – συν. στοιχείο, γράμμα, γραμματοσειρά. σχολιο λ. ***αριθμός,*** ΠΙΝ.

[ΗΙ ΥΜ. < μτγν. ***ψηφίον.*** αρχική σημ. «μικρό χαλίκι», υποκ. τού ***ψήφοί*** (βλ.λ.)1. #

ψηφιολέξη (ηι 1-ης κ. -έξεως | -έξεις, -έξεων} ΓΙΛΗΡΟΦ. ομάδα οκτώ δυαδικών χαρακτήρων που παριστά έναν χαρακτήρα ή αριθμό · η βασική μονάδα χωρητικότητας των αποθηκευτικών μέσων, **ψηφιοποιώ** ρ. μετβ. {ψηφιοποιείς... | ψηφιοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος} μετατρέπω (κάτι) σε ψηφιακή μορφή. — **ψηφιοποίηση** (η). [ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. digitise).

-ψήφιος, -α. -ο β' συνθετικό που δηλώνει συγκεκριμένο αριθμό ψηφίων: ***τριψήφιος αριθμός*** || ***δεκαψήφιος κωδικός.*** **ψήφιση** (η) |αρχ.| {-ης κ. -ίσεως | χωρ. πληθ.} η έγκριση με ψηφοφορία: ***η*** - του ***νομοσχεδίου από τα 3/5 των βουλευτών*** [j ***η*** ~ ***ενός νέου νόμον*** ΣΥΝ. υπερψήφιση ΛΝΤ. καταψήφιση, **ψήφισμα** (το) Ιαρχ.} [ψηφίσμ-ατος | -ατα. -άτων} **1.** (σπάν.) η κύρωση με ψηφοφορία: γο - του ***νομοσχεδίου*** συν. ψήφιση, υπερψήφιση αντ. καταψήφιση 2. (συνεκδ.) κοινή απόφαση που λαμβάνεται με ψηφοφορία πολλών προσώπων, διακήρυξη με κοινές θέσεις, αιτήματα κ.λπ.. που υπερψηφίζεται: ***η γενική συνέλευση των φοιτητών έβγαλε / εξέδωσε ~ διαμαρτυρίας για τα τελευταία γεγονότα*** || ***ποιος θα υπογράψει*** γο ***- καταδίκης τής ένοπλης βίας;*** || γο ***~ περιλαμβάνει προτάσεις για τη διευθέτηση*** του ***προβλήματος*** **3.** (α) απόφαση που λαμβά- νεται από συνέλευση κατόπιν ψηφοφορίας (β) (συνεκδ.) το πολιτειακό κείμενο με ανώτατη ισχύ, που αποτελεί συνήθ. πράξη συντακτικής συνελεύσεως και ρυθμίζει θέματα συνταγματικού και νομοθετικού περιεχομένου: ~ ***τής περιόδου τού Καποδίστρια*** / ***τής Λ' ΗΟνικής Συνέ/.ευσης τού 1832*** (με τυ οποίο επικυρώθηκε η εκλογή τού Όθωνα ως βασιλιά τής Ηλλάδας) **4.** (στην αρχαία Αθήνα) απόφαση για οποι- υδήποτε θέμα. που λαμβανόταν με ψηφοφορία είτε από τη Βουλή των Πεντακοσίων είτε από την Κκκλησία τού Δήμου. σχολιο λ. ***από- φαση.***

ψηφοδέλτιο (το) 11838} {ψηφοδελτί-ου | -ων} 1.το ειδικό μονόφυλλο δελτίο για τις εκλογικές αναμετρήσεις, στο οποίο αναγράφονται τα ονόματα των υποψηφίων δίπλα σε ορισμένα από αυτά τα ονόματα ο ψηφοφόρος σημειώνει σταυρό προτιμήσεως και στη συνέχεια, αφού το τυλίξει ή το κλείσει σε φάκελο, το ρίχνει στην κάλπη: ~ ***κόμματος ι συνδυασμού (συνασπισμού || - λευκό*** (βλ. λ. λευκές) ***/ έγκυρο ι άκυρο*** (βλ. λ. ***άκυρος)*** **2.** κατάλογος, η λίστα των υπυψηφίων κάθε κόμματος ή συνδυασμού ΣΥΝ. συνδυασμός.

Iιπ υμ. Απόδ. τού αγγλ. ballot paper|. **ψηφοδόχος** (η) (λόγ.) η κάλπη · το κιβώτιο στο οποίο οι ψηφοφόροι ρίχνουν τις ψήφους ή τα ψηφοδέλτιά τους, για να καταμετρηθούν και να βγει το αποτέλεσμα τής ψηφοφυρίας.

Ιετυμ. ***< ψήφος + -δόχος< δέχομαι,*** πβ. κ. ***αμμο-δόχος\.*** **ψηφοθέτημα** (το) Ιμτγν.Ι [ψηφοθετήμ-ατος | -ατα. -άτων} (λόγ.) δια- κοσμητική παράσταση που σχηματίζεται από πολύχρονες ψηφίδες, συγκολλημένες έτσι, ώστε να σχηματίζουν ενιαίο σώμα ΣΥΝ. ψηφιδωτό, μωσαϊκό.

ψηφοθέτης (ο) {ψηφοθετών}, **ψηφοθέτιδα** (η) {ψηφοθετίδων} πρόσωπο που κατασκευάζει ψηφοθετήματα, καλλιτέχνης ειδικευμένος στην κατασκευή ψηφιδωτών συν. ψηφιδογράφος. Επίσης **ψηφιδοθέ- της** (ο) [J8931.

[ΙΠΥΜ. μτγν. ***< ψήφος*** + ***-θέτης*** < ***τίθημι*** / ***τίθεμαι,*** πβ. κ. ***νομο-θέτης\.*** **ψηφοθετώ** ρ. μετβ. [μτγν.} {ψηφοθετείς... | ψηφοθέτ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} (λόγ.) καλύπτω επιφάνεια με ψηφίδες, κατασκευάζω ψηφιδωτό σε επιφάνεια: - ***πάτωμα*** / ***τοίχο***: ***οροφή ναού, παλατιού κ.λπ.*** — **ψηφοθέτηση** κ. **ψηφιδοθέτηση** (η), **ψηφοθήρας** (ο/η) [I8701 {ψηφοθηρούν} (λόγ.-κακόσ.) πρόσωπο που επιδιώκει επίμονα (συχνά και με αθέμιτα μέσα) να κερδίσει όσο το δυνατόν περισσότερους ψηφοφόρους για τυν εαυτό του ή για άλλους: ***-βουλευτής*** / ***πολιτευτής.***

[ετυμ. < ***ψήφος*** + ***-Θήρας*** < ***Θήρα*** «κυνήγι», πβ. κ. ***βαθμο-θήρας***|.

ψηφοθηρία (η) [1850] {χωρ. πληθ.} (λόγ.) η άγρα ψήφων, η επιζήτηση τής ψήφου των εκλογέων με κάθε είδους υποσχέσεις και παροχές (συχνά και με αθέμιτα μέσα): ***βουλευτές που περιοδεύουν στην επαρ- χία, επιδίδονται σε ασύστολη*** ~. — **ψηφοθηρώ** ρ. [187)] {-εις...}.

ψηφοθηρικός, -ή, -ό (1898] αυτός που γίνεται για λόγους ψηφοθη- ρίας. που απυσκοπεί στην ψηφοθηρία (βλ.λ.): ~ ***τακτική*** / ***πολιτική.***

ψηφοθηρώ ρ. ψηφοθηρία

ψηφολέκτης (ο) [1843] {ψηφολεκτών} το μέλος εφορευτικής επιτροπής το οποίυ ενεργεί τη διαλογή και την καταμέτρηση των ψήφων μετά την ψηφοφορία. ώστε να εξαχθεί το αποτέλεσμα των εκλογών.

Ιητυμ. ***< ψήφος*** + ***-λέκτης*** < ***λέγω*** «συλλέγω», πβ. κ. ***συλ-λέκτης].*** **ψήφος** (η) (συχνά εσφαλμ. ο ***ψήφος)*** **1.** κάθε μέσο που χρησιμοποιεί συνταγμένη πολιτεία, προκειμένου ο πολίτης της να εκφράσει την προτίμησή του κατά τη διάρκεια εκλογών ή δημοψηφίσματος και το οποίο είναι συνήθ. στις σύγχρυνες κοινωνίες το ψηφοδέλτιο (βλ.λ.): ***στην τελευταία εκ/λογική αναμέτρηση το κόμμα τον δεν πήρε πάνω από 5.000 ψήφονς || εξελέγη με χίλιες ψήφους διαφορά από τον δεύ- τερο |] η αποφασιστική ~ πον έκρινε το αποτέλεσμα || πότε θα αρχί- σει η καταμέτρηση των ψήφων:*** |] - ***έγκυρη / άκυρη / λευκή·*** ΦΡ. ***ψήφος εμπιστοσύνης*** (i) η εμπιστοσύνη τής απόλυτης πλειονοψηφίας των μελών τής Βουλής προς την κυβέρνηση κατόπιν ψηφοφορίας μετά την (χνάγνωση των προγραμματικών της δηλο')σεων ή κατά την κοινοβουλευτική της θητεία είτε μετά από πρόταση μομφής τής αντι- πολίτευσης είτε μετά από πρωτοβουλία τής ίδιας τής κυβέρνησης, προκειμένου να ανανεώσει την κοινοβουλευτική εμπιστοσύνη για τη συνέχιση τού έργου της (ii) (μτφ.) η έμπρακτη έκφραση εμπιστοσύνης προς κάποιον: ***οι οπαδοί τής ομάδας έδωσαν με τις επευφημίες τους ψήφο εμπιστοσύνης στον νέο προπονητή*** **2.** (συνεκδ.) η γνο>μη (ιδ. η ευνοϊκή) που εκφράζεται κατά τη διάρκεια εκλογών ή δημοψηφίσμα- τος με το ψηφοδέλτιο: ***εγώ δεν ξαναδίνω την ~μον σε αυτό τυ κόμμα || οι αναλυτές εκτιμούν ότι η υπερψήφιση μικρών κομμάτων αποτελεί*** ~ ***διαμαρτυρίας ιαποδοκιμασίας για την κυβερνητική πολιτική*** ΣΥΝ.

κύρωση, έγκριση, επιδοκιμασία, υπερψήφιση* ΦΡ. *η ψήφος τής Αθήνας* η ψήφος που καθορίζει την έκβαση μιας υπόθεσης, η αποφασιστική ψήφος (από την ψήφο που έδωσε η Αθηνά και σιόθηκε ο Ορέστης: ***Άθηνάς ψήφυς,*** Φιλοστρ. ***Βίοι σοφιστών***2,3) **3.** (κατ' επέκτ.-συνεκδ.) το δικαίωμα τού εκλέγειν. το να ψηφίζει κανείς: ***τη δεκαετία τού 1950 δόθηκε για πρώτη φορά ~ στις Ελληνίδες || τα τελευταία χρόνια θεσπίστηκε η ~ στα 18**** φρ. (α) *καθολικότητα τής ψήφου* το δικαίωμα να ψηφίζουν όλοι οι ενήλικοι πολίτες, άνδρες και γυναίκες (β) *ισότητα τής ψήφου* όλες οι ψήφοι θεωρούνται ισοδύναμες **4.** (κατ' επέκτ.-σπανιότ.) το ίδιο το εκλογικό σύστημα: ***ανα/.ογική ~*** **5.** ιστ. το λίθινο (στην αρχαιότητα) ή μολύβδινο (στους νεότερους χρόνους) σφαιρίδιο, το υποίο έριχναν οι εκλογείς σε ειδική κάλπη, για να εκφράσουν την προτίμησή τους κατά τη διάρκεια ψηφοφορίας: ***λευκή*** / μαύρη ~ (η θετική ή αρνητική αντίστοιχα).

[ητυμ. < αρχ. ***ψήφος / ψάφος.*** που συνδ. πιθ. με το ρ. ***ψήν«***τρίβω, λειαίνω» (βλ. λ. ***ψήχω)*** μέσω 0. ***ψη-φ-*** / ***ψα-φ-*** (με παρέκταση -bh-. πβ. κ. ***ψάμμος*** < ****ψάφ-μος).*** Η εναλλαγή των θ. ***ψηφ-*** και ***ψαφ-*** οφείλεται μάλλον σε νεωτερισμό τής Ελληνικής. Σε ό,τι αφορά τη σημ., η λ. ***ψήφος*** δήλωνε τη « μικρή πέτρα», την υποία χρησιμοποιούσαν στο μέτρημα αγαθο>ν και, αργότερα. εκλογικο>ν προτιμήσεων. Βλ. κ. ***ψηφίζω.*** Το εσφαλμ. ***ο ψήφος*** κατά τα πολλά αρσ. σε ***-ος}.***

ψηφοφορία (η) [αρχ.| {ψηφοφοριών} η δημοκρατική διαδικασία με την οποία αναδεικνύονται οι εκπρόσωποι τού έθνους και τής τοπικής αυτοδιοίκησης ή λαμβάνεται απόφαση από πολιτικό ή άλλο σώμα με την άσκηση τού εκλογικού δικαιώματος: ***τα αποτελέσματα θα αρχίσουν να βγαίνουν δύο περίπου ώρες μετά το τέλος τής - \\ ~ δι' αντιπροσώπου*** (όταν δεν μπορεί κάποιος να παραστεί αυτοπροσώπως και εξουσιοδοτεί άλλον) **/ *ονομαστική*** (βλ. λ. ***ονομαστικός)*** || ***συμμετέχω στην - jj απέχω από την ~ [[το αποτέλεσμα τής ~ || βάζω την πρόταση σε*** ~ συν. εκλογές· φρ. (α) *άμεση ψηφοφορία* οι αντιπρόσωποι εκλέγονται απευθείας από τους ψηφοφόρους (και όχι μέσω εκλεκτόρων) (β) *έμμεση ψηφοφορία* οι ψηφοφόροι εκλέγουν εκλέκτορες και αυτοί εκλέγουν τους αντιπροσώπους (γ) *μυστική ψηφοφορία* διαδικασία ασκήσεως τού εκλογικού δικαιώματος, χωρίς να μπορεί να δει κανείς τι ψηφίζει ο ψηφοφόρος (προβλέπεται παραβάν και κλειστός φάκελος) (δ) *φανερή ψηφοφορία* ψηφοφορία στην οποία ο ψηφοφόρος εκφωνεί «ναι», «όχι», «παρείν» ή ψηφίζει με ανάταση τού χεριού (ε) *υποχρεωτική ψηφοφορία* η υποχρεωτική συμμετοχή σε ψηφοφορία, τής οποίας η παραβίαση επιφέρει κυρώσεις (στ) *καθολική ψηφοφορία* μπορούν να ψηφίσουν όλοι οι ενήλικοι πολίτες, άνδρες και γυναίκες (εκτός από όσους έχουν στερηθεί τα πολιτικά τους δικαιώματα), **ψηφοφόρος** (ο/η) κάθε πολίτης που μπορεί να ψηφίζει, που έχει και ασκεί το δικαίωμα ψήφου: ***στον δήμο μας είναι εγγεγραμμένοι 20.000***

|| ~ *προσώπου / κόμματος / συνδυασμού* || *ο δημαγωγός προσπαθούσε να ξεγελάσει τους - || αυτός ο πο/.ιτικός αρέσει στον μέσο ~* **συν.** εκλογέας.

[ηγυμ. μτγν. **<** ***ψήφος*** + ***-φόρος*** < ***φέρω^.*** **ψηφοφορώ** ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {ψηφοφορείς...} (σπάν.) **1.** λαμβάνω μέρος σε ψηφοφορία, ψηφίζο) 2. είμαι εκλογέας, έχω το δικαίωμα ψήφου-^μπορώ να ψηφίσω, **ψηφω** (κ. -άω) ρ. μετβ. {ψηφάς... | ψήφησα} (λαϊκ.) **1.** δίνω την πρέπουσα σημασία, λαμβάνω σοβαρά υπ' όψιν μου κάποιον/κάτι: ***ψηφάει ποτέ τι του λένε*** || ***Πού πας; Δεν ψηφάς τον κίνδυνο:*** συν. υπο- λογίζο). λογαριάζω αντ. αψηφώ, υποτιμώ 2. (αρνητ.) δεν δείχνω σεβασμό. δεν τρέφω εκτίμηση προς κάποιον/κάτι: ***αυτός ο άνθρωπος δεν ψηφά κανέναν*** ΣΥΝ. σέβομαι, εκτιμώ, υπολήπτομαι αν γ. αψηφώ, υποτιμώ (πβ. λ. ***αψηφώ).***

[bΤΥΜ. **<** μεσν. ***ψηφώ, από*** τον αόρ. ***έψήφισα*** τού αρχ. ***ψηφίζω,*** κατά το σ^ήμα ***έκίνησα ■ κινώ. έτιμησα - τιμώ\.*** **ψηχω** ρ. μετβ. [μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} (λόγ.-σπάν.) τρίβω και καθαρίζω κάτι με την ψήκτρα (βλ.λ.) συν. (λαϊκ.-συχν.) βουρτσίζω.

[ετυμ. αρχ. < 0. ***ψη-*** (τού ρ. ***ψήν*** «τρίβω, λειαίνω») + παραγ. επίθημα ***-χω*** (πβ. κ. ***σμή-χω*** - ***σμήγμα).*** Το απρΦ. ψ/Γ/νοδηγεί στην υιοθέτηση ρ. ****ψήω,*** το οποίο αποτελεί την κεφαλή ευρύτερης λεξιλογικής οικογένειας. Κτυμολογικώς. το θ. ***ψη-*** ανάγεται σε xbhs-c-. που συνδ. με σανσκρ. psa-ti και αποτελεί παρεκτεταμ. μορφή τού I.E. *bhes- «τρίβω, χτυπώ», πβ. κ. σανσκρ. ba-bhas-ti «μασώ». Από το θ. αυτό έχουν προ- έλθει με κανονική μετάπτωση οι τ. ***ψω-μός*** (> ***ψωμ-ίον). ψώ-ρα. ψω-λή.*** ενώ σε νεωτερισμούς τής Κλληνικής οφείλεται ο φωνηεντισμός ***(-α-)*** των ομορρ. ***ψαύω, ψακάς***: ***ψεκάς. ψάλλω*** κ.ά-j. **ψΐ** (το) **-♦** ψει

ψίδι (το) |ψιδ-ιού | -ιών} (λαϊκ.) το πρόσθιο επάνω τμήμα τού άκρου (τής μύτης) τού παπουτσιού: ***α/.λάζω ψίδια || φθαρμένα ~.***

[ετυμ. **<** ****ψίδιον*** (με σίγηση τού αρκτικού ατόνου ά-). υποκ. τού αρχ. ***αψίς, -ίδος*** ίβλ. λ. ***αψίδα)].*** **ψιδιάζω** ρ. μετβ. {ψίδιασ-α. -τηκα. -μένος} (λαϊκ.) αντικαθιστώ ή διορθώνω τα φθαρμένα ψίδια (βλ.λ.) των παπουτσιών. **ψίδιασμα** (το), **ψιθυρίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [ψιθύρισ-α. -τηκα. -μένος} **♦ 1.** (μετβ.) μιλώ χαμηλόφωνα, λέω (κάτι) με σιγανή φωνή: ***του ψιθύρισε κάτι στο αφτί κι έφυγε || πήγε κοντά της και άρχισε να της ψιθυρίζει γλυκόλογα || τι ψιθυρίζετε εσείς εκεί κάτω:*** ΣΥΝ. μουρμουρίζω λντ. φωνάζω **♦ 2.** (αμετβ.) ηχώ μονότονα και ήρεμα: το ***ρυάκι [1] το ποταμάκι ψιθυρίζει*** συν κελαρύζω **3.** (ειδικότ. το μεσοπαθ. *ψιθυρίζεται*) για φήμη που διαδίδεται από στόμα σε στόμα, χωρίς να συζητείται όμως φα- νερά ή δημόσια: ***~ ότι θα παραιτηθεί.*** - **ψιθύρισμα** (το) Ιμτγν.]. [ετυμ. αρχ. ρ.. που παρουσιάζει παρόμοιο επίθημα με συνώνυμα όπως ***μινυρίζω, τινθυρίζω. τιττυβίζω*** (που δηλώνουν την παραγωγή θορύβου), πράγμα που θα μπορούσε να θεωρηθεί προϊόν ονοματοποιίας και αναλογίας προς αυτά. Ωστόσο, έχει διατυπωθεί η υπόθ. ότι το ρ. ***ψιθυ-ρίζω*** προέρχεται (με προληπτ. ανομοίωση) από θ. ****ψυθυ-*** (με επίθημα ***-υρ-).*** το οποίο αποτελεί τη μηδενισμ. βαθμ. τού I.E. *pse-u-d- / *bhscu- «φυσώ, σφυρίζω», από όπου και το ρ. ***ψεύδ-ομαι*** (βλ.λ.)].

ψιθυρισμός (ο) [μτγν. 1 πολύ σιγανή ομιλία ή χαμηλός, ακαθόριστος και μονότονος ήχος **συν.** ψιθύρισμα, ψίθυρος, μουρμούρισμα, μουρμουρητό **αντ.** κραυγή, φωνή, βουητό, **ψιθυριστής** (ο) |αρχ.| (κακόσ.) πρόσωπο που ψιθυρίζει, ιδ. αυτός που διαδίδει δυσφημιστικά σχόλια ή αρνητικές κρίσεις για κάποιον: ο ***λαός πρέπει να δίνει βάση στην υπεύθυνη πολιτική ηγεσία και όχι στους ανεύθυνους -1| κάποιος πρέπει να κλείσει τα στόματα των κακόβουλων*** ~ **συν.** διαδοσίας. σπερμολόγος, συκοφάντης, **ψιθυριστός,** -ή. -ό 1. αυτός που ψιθυρίζεται. που λέγεται με σιγανή φωνή: ~ ***συζήτηση / συνομιλία*** **ΣΥΝ.** μουρμουριστός. χαμηλόφωνος **αντ.** φωναχτός, μεγαλόφωνος **2.** (μτφ.) αυτός που διαδίδεται υπογεί- ως. που διασπείρεται από στόμα σε στόμα κρυφά, ως μυστικό: ~ ***φήμη / είδηση.*** **– ψιθυριστά** επίρρ. (σημ. 1). **ψίθυρος** (ο) {ψιθύρ-ου | -ων. -ους} 1. ο πολύ σιγανός, μακρόσυρτος και ακαθόριστος ήχος. που προέρχεται από χαμηλόφωνη ομιλία: ***ακούγονταν ψίθυροι από*** το ***πίσω μέρος τής αίθουσας*** jj ***δεν σταματάτε τους ~, ν' ακούσουμε την ομιλία;*** **ΣΥΝ.** ψιθύρισμα. μουρμούρισμα. μουρμουρητό **αντ.** κραυγή **2.** (γενικότ.) κάθε χαμηλός, ήσυχος και ευχάριστος ήχος: ο - ***τού ρυακιού*** ; ***τής θάλασσας / των φύλλων*** **ΣΥΝ.** κελάρυσμα. θρόισμα **αν γ.** βοή. βουητό **3.** (μτφ.) *ψίθυροι* (οι) φήμη που κυκλοφορεί υπόγεια και ανεξέλεγκτα, οτιδήποτε (κακό) διαδίδεται από στόμα σε στόμα κρυφά: ***κυκλοφορούν ψίθυροι ότι πρόκειται να παραιτηθεί || άρχισε εναντίον μον εκστρατεία ψιθύρων*** **συν.** διάδοση, σπερμολογία, συκοφαντία.

[γ.τυμ. αρχ. **<** ***ψιθυρίζω*** (βλ.λ.), υποχωρητ.|. **ψιλά** (τα) {μόνο στον πληθ.} **1.** νομίσματα μικρής αξίας, κέρματα (βλ. κ. λ. ***ψιλός): δεν έχω ~ επάνω μου*** / ***μαζί μου*** **αντ.** χοντρά· ΦΡ. **κάνω** *ψιλά* ανταλλάσσω νομίσματα μεγαλύτερης αξίας με ***άλλα*** μικρότερης (αλλά τού ίδιου συνολικά ποσού): ***πήγαινε στο περίπτερο να σου κάνει ψιλά ένα χιλιάρικο*** **ΣΥΝ.** χαλάω **2.** (γενικότ.) χαρτονομίσματα μικρότερης αξίας από ένα μεγαλύτερης (λ.χ. τα χιλιάρικα σε σχέση με το πεντοχίλιαρο ή το δεκαχίλιαρο): dev ***έχω - για το ταξί· έχω δε-κα^ίλιαρο*** **3.** ψιλά (εφημερίδων κ.ά.) (βλ. λ. ***ψιλός,*** σημ. 8). **ψιλη** (η) **1. ΓΛΩΣΣ.** (παλαιότ.) το ένα από τα δύο πνεύματα τής ελληνικής γραφής (βλ. κ. λ. ***δασεία),*** το οποίο σημειωνόταν πάνω από το αρχικό φωνήεν λέξεων (σύμβολο *) · 2. μηχανή για κούρεμα που χρησιμοποιείται για να κουρεύουν το κεφάλι γουλί: ***παλιότερα στον στρατό τούς κούρευαν με την*** ~ {[(ως απειλή) ***αν μου κάνει κάτι τέτοιο. Οα την κουρέψω με την*** **σχολιο** λ. ***απόστροφος. πνεύμα.*** **{ετυμ. <** μτγν. φρ. ***ψιλή*** (ενν. ***προσωδία)*** (πβ. μτγν. ***ψιλόν πνεύμα),*** ου- σιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. ***ψιλός,*** κατ' αναλογίαν προς το αντώνυμο ***δασεία*** (ενν. ***προσφδία)\.*** **ψιλικά** (τα) **1.** μικροαντικείμενα (λ.χ. αναπτήρες, τσίχλες, τσιγάρα, χαρτομάντηλα. κλωστές, λάστιχα, κορδέλες) που πωλούνται λειανι- κώς και συνήθ. σε χαμηλές τιμές: ***κατάστημα ψιλικών 2.*** (συνεκδ.) το ψιλικατζήδικο (βλ.λ.). **ψιλικατζήδικο** (το) το κατάστημα που πουλάει ψιλικά.

[f.tym. **<** ***ψιλικατζής, -ήδες*** + παραγ. επίθημα -ίκ:ο. πβ. κ. ***πατσατζήδ-ικο\.***

ψιλικατζής (ο) {ψιλικατζήδες}, **ψίλικατζού** (η) {ψιλικατζούδες} **1.** ιδιοκτήτης ψίλικατζήδικου 2. (μτφ.) πρόσωπο που έχει μικρές φιλοδοξίες ή ασχολείται με μικροπράγματα· (ειδικότ. για επαγγελματίες) αυτός που ασχολείται με μικρής αξίας ή εύκολα πράγματα: ***αυτοί ελέγχουν τη μισή Ευρώπη στα ηλεκτρονικά, δεν είναι ψιλικατζήδες.*** |πτυμ. **<** ***ψιλικά*** + παραγ. επίθημα ***-τζής.*** πβ. κ. ***σουβλα-τζής}.*** **ψιλο-** κ. **ψιλό-** α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι: **1.** υπάρχει ή γίνεται σε μικρά κομμάτια: ***ψιλο-κόβω*** **2.** προκύπτει ή χαρακτηρίζεται από λεπτή επεξεργασία: ***ψιλο-γνέθω). ψιλο-λόγημα. ψιλο-καμωμένος***

έχει μικρές διαστάσεις ή μικρή σημασία: ***ψιλο-πράγματα, ψιλόφλουδος*** **4.** (υποκ.) γίνεται σε μικρό βαθμό, λίγο: ***ψιλο-βρέχει, ψιλοδουλεύω, ψιλο-ρωτώ.***

Ιετυμ. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το επίθ. ***ψιλός*** (βλ.λ.)]. **ψιλοαλεσμενος,** -η. -ο αλεσμένος σε ψιλά κομμάτια: ~ ***σιτάρι.***

ψιλοβρέχει ρ. απρόσ. ρίχνει ψιλή βροχή, βρέχει λίγο **συν.** ψιχαλίζει,

ψιλόβροχο (το) {χωρ. πληθ.} η ψιλή βροχή, το σιγανό ψιχάλισμα: ***ρίχνει*** ~. Επίσης **ψιλοβρόχι. ψιλογνέθω** ρ. αμετβ. {ψιλόγνεσ-α, -μένος} **1.** γνέθω το μαλλί με πολύ λεπτά νήματα 2. (μτφ.) ασχολούμαι με πολλή προσοχή με κάτι, ψιλολογώ.

ψιλοδουλειά (η) **1.** η εργασία που απαιτεί λεπτούς χειρισμούς, επιμονή στη λεπτομέρεια: ***για τέτοιες*** ~ ***υπάρχουν και τα μικρά πινελά- κια*** **συν.** λεπτοδουλειά **ΑΝ Γ.** χοντροδουλειά **2.** (συνεκδ.) το ψιλοδουλεμένο κομψοτέχνημα: ***ξέρεις τι - είναι αυτό το δαχτυλίδι;*** **3.** ασήμαντη απασχόληση: ***βρήκε μια*** ~ ***να βγάζει το χαρτζιλίκι του*** **4.** η μικρή και ασήμαντη εμπορική επιχείρηση: ***στήσανε μαζί μια επιχείρηση, αλλά ~ μή φανταστείς κάτι σημαντικό!*** **ψιλοδουλεμένος,** -η. -ο αυτός που είναι αποτέλεσμα λεπτής επεξεργασίας: ~ ***αντικείμενο / έπιπλο / κόσμημα*** || (μτφ.) ~ ***ύφος*** **συν.** περίτεχνος. ψιλοκαμωμένος **αντ.** χοντροκαμωμένος, χοντροκομμένος, **ψιλοδουλεύω** ρ. μετβ. {ψιλοδούλ-εψα. -εύτηκα. -εμένος} 1. επεξεργάζομαι (κάτι) με λεπτότητα, με προσοχή · 2. απασχολούμαι λίγο εδώ κι εκεί, δεν έχω μόνιμη δουλειά. **ψιλοκαμωμένος,** -η, -ο ψιλοδουλεμένος (βλ.λ.). **ψιλοκόβω** ρ. μετβ. {ψιλόκο-ψα, -πηκα. -μμένος} **1.** κόβω (κάτι) σε πολύ μικρά κομμάτια: ~ ***τις πατάτες*** / ***τον κιμά*** |[(εύχρ. ιδιαίτ. η μτχ. ψ/-*λοκομμένος,* ***-η, -ο)*** ~ ***κρεμμυδάκια / καρώτα / λαχανικά*** *2.* τρίβω (κά

τι), ώστε να γίνει σκόνη ή μικροί κόκκοι: - ***τον καπνό*** / ***το πιπέρι.*** **ψιλοκοσκινίζω** ρ. μετβ. {ψιλοκοσκίνισ-α, -τηκα, -μένος} **1.** κοσκινίζω (κάτι) με λεπτό κόσκινο: ~ ***αλεύρι*** / ***σιμιγδάλι*** *2.* (μτφ.) λεπτολογώ: ***όταν τα ψιλοκοσκινίζεις, άκρη δεν βρίσκεις.*** – **ψιλοκοσκίνισμα** (το), **ψιλοκουβέντα** (η) συζήτηση για μικροθέματα. – (υποκ.) **ψιλοκου- βεντούλα** (η).

ψιλολογώ ρ. μετβ. {ψιλολογ-άς κ. -είς... \ ψιλολόγησαί εξετάζω (κάτι) με μεγάλη προσοχή, δίνω έμφαση στη λεπτομέρεια: ~ ***τα πράγματα. γΓ αυτό καθυστερώ || την φιλολογεί την υπόθεση, δεν την περνάει βιαστικά*** συν. λεπτολογώ. – **ψιλολόγημα** (το).

|Γ:ΊΥΜ.< *ψιλό- + -?.ογώ< λέγω*\. ψιλολόι (το)

(περιληπτ.) τα ψιλοπράγματα (βλ.λ.).

|ετυμ, < ***ψιλό·*** + ***-λό(γ)ι*** (βλ.λ.)|. **ψιλοπρά(γ)ματα** (τα) {ψιλοπραγμάτων} **1.** τα ασήμαντα σε ποσότητα ή ποιότητα πράγματα: ***είχε διάφορα*** - ***μες στα συρτάρια*** *2.* (μτφ.) οι ανάξιες λόγου, εύκολες υποθέσεις: ***αυτά είναι θα ξεμπερδέψουμε γρήγορα |[-Θα κόστισε πολύ αυτή η υπόθεση! -Μπα.*** **ψιλορωτώ** ρ. μετβ. {ψιλορωτάς... J ψιλορώτησα} ρωτώ (κάποιον) με τρόπο έμμεσο, για να μάθω κάτι: ***άρχισα να τον ψιλορωτώ, αλλά δεν μου είπε τίποτε σπουδαίο.*** **ψιλός,** -ή. -ό **1.** μικρός σε πάχος και διάμετρο, λεπτός: ***~ κλωστή / ύφασμα*** / ***βροχή*** (αραιή και σιγανή, με λεπτές σταγόνες νερού) **2.** (μτφ.) αυτός που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και οξυδέρκεια: - ***δουλειά'*** φρ. (μτφ.) *φιλά γράμματα* (i) για πράγματα που είναι δύσκολο να κατανοήσει ή να μάθει κανείς: ***επιχειρεί πολύ /.επτές διακρίσεις μεταξύ των εννοιών και αυτά είναι*** - ***για τον πολύ κόσμο*** (ii) οι λεπτομέρειες. πράγματα στα οποία δεν δίνεται σημασία: ***όταν πνίγεσαι, οι τυπικότητες είναι*** ~ **3.** (ειδικότ.) ψιλοαλεσμένος: - ***αλάτι*** / ***πιπέρι / αλεύρι*** αντ. χοντρός **4.** (ειδικότ.) πυκνός, χωρίς μεγάλα διαστήματα / κενά: - ***βελονιά*** / ***κέντημα***** φρ. (α) (μτφ.) *δουλεύω (κάποιον) ψιλό γαζί* κοροϊδεύω (κάποιον) συχνά και συστηματικά, χωρίς να το καταλαβαίνει (β) *παίρνω (κάποιον) στο ψιλό* αρχίζω να κοροϊδεύω κάποιον, να του κάνω πλάκα: ***μετά την ήττα τής ομάδας του. τον πήραν όλοι στο ψιλό*** **5.** (για ήχους) αυτός που έχει οξύτητα, που είναι διαπεραστικός: ***μι/.ούσε με μια*** - ***φωνού/^,α. σαν παιδάκι*** **6.** γλωσσ. (στην αρχαία Ελληνική) καθένα από τα σύμφωνα κ, π. τ, που εκφωνούνται χωρίς δασύτητα (χωρίς να ακολουθεί συνεκφώνηση μιας άχνας), κατ' αντιδιαστολή προς τα δασέα (φ. χ, θ) και τα μέσα (β. γ. δ)· ο σημερινός όρος είναι ***άηχα κλειστά*** **7.** (μτφ.) ελαφρύς, χωρίς ιδιαίτερη ουσία: ***είχαν πιάσει ~ κουβεντού?^α για τη μόδα και δεν πρόσεχαν τι γινόταν*** **8.** *ψιλά* (τα) (α) δημοσιεύματα των εφημερίδων περιορισμένης έκτασης και με μικρότερου μεγέθους τυπογραφικά στοιχεία: ***τις σημαντικές ειδήσεις τις διαβάζεις πια στα*** ~ ***των εφημερίδων*** φρ. (μτφ.) *περνάω (κάτι) στα ψιλά* (κυρ. για εφημερίδες) δεν δίνω σε (κάτι) την προσοχή ή την προβολή που του ταιριάζει: ***πέρασαν τη συμφωνία στα ψιλά και δεν την πρόσεξε κανείς*** (β) μικρής αξίας κέρματα ή χαρτονομίσματα (βλ. λ. ***ψιλά)*** 9. νομ (α) *ψιλή κυριότητα* η κυριότητα επί τής οποίας υπάρχει δικαίωμα επικαρπίας άλλου προσώπου, π.χ. όταν ο γονέας παραχωρεί την επικαρπία επί δικού του ακινήτου στον γυιο του αντ. επικαρπία (β) *φιλώ* **ονόματι *(ψι/.φ όνόματι)*** μόνο κατ' όνομα, όχι στην πραγματικότητα, όχι ουσιαστικά **10.** *ψιλή* **(η)** βλ.λ. –(υποκ.) **ψιλούτσικος,-η,**-ο. σχολιο λ. ***ομόηχα.*** [ΕΤΥΜ. αρχ. επίθ.. αρχική σημ. «γυμνός, άδενδρος - ελαφρά οπλισμένος» (με παραγ. επίθημα ***-λός.*** πβ. ***κ. χω-λός).*** που συνδ. με το ρ. ***ψίω*** «τρέφω, ταΐζω - λεπτύνω» (βλ. λ. ***ψίχα)*** και, κατά μίαν άποψη, με τη ρίζα τού ρ. ***ψήν*** (βλ. λ. ***ψήχω).*** Ο νομ. όρ. ***ψιλή κυριότητα*** αποτελεί μεταφρ. δάνειο από γαλλ. nuc-propricte|. **ψιλούτσικος,** -η,-ο -► ψιλός

ψιλόφλουδος, -η, -ο (για καρπούς) αυτός που έχει λεπτή φλούδα ΑΝΤ. χοντρόφλουδος.

ψιλώνω ρ. μετβ. [ψίλω-σα, ψιλώνομαι κ. (λόγ.) ψιλ-ούμαι. -ούται..., ψιλώ-θηκα, -μένος} γλωσσ. βάζω ψιλή σε (αρχικό φωνήεν λέξεως): ***η λέξη «έθνος» ψιλούται, ενώ η λέξη «έστία» δασύνεται*** αντ. δασύνω. [ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ψιλό) (-όω)*** «μαδώ, αποτριχώνω'> (η σημερινή σημ.)ΐτγν.) < ***ψιλός*** (βλ.λ.)]. **ψίλωση** (η) [μεσν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις. -ώσεων] η τοποθέτηση ψιλής Ο στο αρκτικό φωνήεν μιας λέξης αντ. δάσυνση.

ψιλωτικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την ψίλωση (βλ.λ.), αυτός που εμφανίζει το φαινόμενο τής ψίλωσης: ***η ιωνική ήταν*** ~ ***διάλεκτος τής Αρχαίας Ελ/.ηνικής*** αντ. δασυντικός.

ψιμάρι (το) {ψιμαρ-ιού [-ιών] (λαϊκ.) **1.** το όψιμο αρνί **2.** (μτφ.) ο αθώος, ο απονήρευτος άνθρωπος. Επίσης **ψιμάρνι.** — (υποκ.) **ψιμαράκι (τ°).**

[ΗΤΥΜ.. < ****όψιμάριον*** (με σίγηση τού αρκτικού ατόνου ό-) < ***όψιμος*** + παραγ. επίθημα ***-άρι(ον),*** πβ. κ. ***θρεφτ-άρι).*** **ψιμύθιο** (το) {ψιμυθί-ου | -ων) (λύγ.) **1.** λευκή σκόνη που χρησιμοποιούσαν για τον καλλωπισμό τού προσώπου **2.** (γενικότ.) *ψιμύθιο* (τα) το στολίδι, το Φτειασίδι: (μτφ.) ***γλωσσική έκφραση λιτή και φυσική, δίχως περιττά*** ~ **3.** (στο Βυζάντιο) λευκό χρώμα που χρησιμοποιούσαν οι ζωγράφοι.

(ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ψιμύθιον.*** υποκ. τού ***ψίμυθος*** (ό), αβεβ. ετύμου. Η ορθογραφία τής λ. βασίζεται στον ασφαλώς παραδεδομένο ριζικό τ. ***ψίμυθος,*** παρά το γεγονός ότι παραδίδονται και δευτερεύουσες γραφές ***(ψιμίθιον. ψημ(μ)ύθιον*** κ.ά.), οι οποίες οδήγησαν στην υπόθ. ότι η λ. αποτελεί δάνειο, ίσο)ς αιγυπτ. προελ. |. **ψιμυθϊθλόγος** (ο/η) (λόγ.) μακιγέρ / μακιγέζ (βλ.λ.). **ψιμυθιώνω** ρ. μετβ. {ψιμυθίω-σα, -θηκα. -μένος} (λόγ.) (συνήθ. μεσοπαθ. *ψιμυθιώνομαι)* στολίζω (το πρόσωπό μου) με ψιμύθια, μακιγιάρομαι συν. φτειασιδώνομαι. — **ψιμυθίωαη** (η).

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ψιμυθιοΰμαι (·όο-)< ψίμυθος*** (βλ. λ. ***ψιμύθιο)}.*** **ψιτ** επιφών. (οικ.) χρησιμοποιείται για να καλέσουμε κάποιον που βρίσκεται σε σχετικά κοντινή απόσταση: ***ε, φίλε, μπορώ να σε ρωτήσω κάτι;***

[ΕΤΥ.Μ. Ηχομιητ. λ.],

ψιττακίαση (η) -+ ψιττάκωση

ψιττακίζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. **1**1839i {ψιττάκισα} (λόγ.) ♦ **1.** (αμετβ.) μιλώ σαν ψιττακός (παπαγάλος) ♦ 2. (μετβ.) επαναλαμβάνω μηχανικά (τα λεγόμενα των άλλων) συν. παπαγαλίζω.

[ΕΤΥΜ. < ***ψιττακός*** (βλ.λ.)]. **ψιττακισμός** (ο) [1850J (λόγ.) ιατρ. η μηχανική επανάληψη από ένα άτομο όσων ακούει, χωρίς να εννοεί τη σημασία τους συν. παπαγα- λισμός.

ψιττακός (ο) ζωολ. ο παπαγάλος (βλ.λ.).

ΙΕΤΥΜ. αρχ., παράλλ. τ. τού θηλ. ***ψιττάκη.*** Η λ. μαρτυρείται και ως ***σιττακός*** και ***βίττακος,*** πράγμα που ενισχύει την εκδοχή ότι τόσο η λ. όσο και το ίδιο το πτηνό αποτελούν ανατολ. δάνεια. Δεν φαίνεται ιδιαίτερα πειστική η σύνδ. με το συνώνυμο σανσκρ. Sdka-. αφού προσκρούει στο αρκτικό σύμφωνο], **ψιττάκωση** (η) {-ης κ. -ώσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. λοιμο>δης νόσος, που μεταδίδεται στον άνθρωπο από τους παπαγάλους. Ηπίσης **ψιττακίαση.**

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. psittacosis], **ψίχα** (η) {ψιχών} **1.** το μαλακό εσωτερικό τού ψωμιού κατ' αντιδιαστολή προς την κόρα 2. το μαλακό εσωτερικό τού κορμού ή βλαστού διαφόρων φυτών **3.** η σάρκα τής άκρης τού δακτύλου από την εσωτερική πλευρά: ***οι χορδές τού βιολιού πιέζονται με την*** ~ ***των δαχτύλων*** **4.** (συνεκδ.) το εσωτερικό διαφόρων ξηρών καρπών (κατ' αντιδιαστολή προς τη φλούδα): ***η - τού αμυγδάλου*** **5.** (μτφ.) η ελάχιστη ποσότητα από κάτι, από ένα σύνολο: ***δεν θέλω πολύ. έτσι μια - δώσε μου να δοκιμάσω || βάλε μια - ακόμα ζάχαρη, το χρειάζεται*** συν. μια σταλιά, μια ιδέα **6.** *ψίχες* (οι) τα ψίχουλα συν. ψιχίο. ^ ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βροχή, παρώνυμο.***

[εγυμ. <μεσν. ***ψΐχα<*** μτγν. ***ψίς, ψιχός(όι ή)< ψίω*** «τρέφω, ταΐζω (με μικρές μπουκιές) - λεπτύνω», αβεβ. ετύμου, ίσως πρόκειται για εκφραστ. τ. (αν ως τέτοιο θεωρηθεί το αρχικό ***ψ-)*** με φωνηεντισμό -ι-, που μπορεί να αποκλειστεί και η σύνδεση με την ετυμολ. οικογένεια τού ρ. ***ψήνφλ.*** κ. ***ψιλός).*** Το θ. ***ψι-*** συνοδεύεται από πρόσφυμα ***-χ-*** (πβ. κ. ***ψή-χω, σμή-χω***), αλλά η παρουσία / απουσία τού εν λόγω στοιχείου δυσχεραίνει την ετυμολόγηση]. **ψιχάλα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} σταγόνα ψιλής βροχής: ***έπεσαν οι πρώτες ~ τού φθινοπώρου.***

[ετυμ. Λπό συμφυρμό των λ. ***ψεκάδα*** (βλ. λ. ***ψεκάζω)*** και ***ψίχαλο*** (βλ.λ.)|.

ψιχαλητό (το) το ψιλόβροχο (βλ.λ.).

ψιχαλίζει ρ. απρόσ. [μεσν.] {ψιχάλισε} πέφτει ψιλή βροχή, ρίχνει ψιχάλες συν. ψιλοβρέχει. — **ψιχάλισμα** (το). « ·*■ σχολιο λ. ***βροχή.***

ψιχαλιστός, -ή. -ό (για υγρό, για τη βροχή) αυτός που πέφτει σε συνεχείς ψιλές σταγόνες, σε ψιχάλες Συν. πιτσυλιστός λντ. χειμαρρώδης. καταρρακτο)δης. — **ψιχαλιστά** επίρρ.

ψιλό- *υποκοριστικό (δηλώνει μετριασμό,* το *«λίγο»)*

ψιλο-αγανακτώ ρ.
ψιλο-αγαττώ ρ.
ψιλο-αδικώ ρ.
ψιλο-αδυνατίζω ρ.
ψιλο-ακούω ρ.
ψιλο-αλέθω ρ.
ψιλο-αλείφω ρ.
ψιλο-ανασαίνω ρ.
ψιλο-ανησυχώ ρ.
ψιλο-ανοίγω ρ.
ψιλο-απαιτώ ρ.
ψιλο-απειλώ ρ.
ψιλο-αργώ ρ.
ψιλο-αρέσω ρ.
ψιλο-αρρωσταίνω ρ.
ψιλο-αυθαδιάζω ρ.
ψιλο-βασανίζω ρ.
ψιλο-βογγώ ρ.
ψιλο-βριζω ρ.
ψιλο-γεμίζω ρ.
ψιλο-γέρνω ρ.
ψιλο-γερνώ ρ.
ψιλο-γκρινιάζω ρ.
ψιλο-γλεντώ ρ.
ψιλο-γυμνάζομαι ρ.
ψιλο-δακρύζω ρ.
ψιλο-διαβάζω ρ.
ψιλο-διασκεδάζω ρ.
ψιλο-διαφημίζω ρ.
ψιλο-διψάω ρ.
ψιλο-ελέγχω ρ.
ψιλο-ελπίζω ρ.
ψιλο-εργάζομαι ρ.
ψιλο-ζεσταίνομαι ρ.
ψιλο-ζηλεύω ρ.
ψιλο-ζητάω ρ.
ψιλο-θαυμάζω ρ.
ψιλο-θέλω ρ.
ψιλο-θυμώνω ρ.
ψιλο-καβγσδίζω ρ.
ψιλο-καίω ρ.
ψιλο-καπνίζω ρ.
ψιλο-καταλαβαίνω ρ.
ψιλο-καταφέρνω ρ.
ψιλο-κινδυνεύω ρ.
ψιλο-κλαίω ρ.
ψιλο-κοιμάμαι ρ.
ψιλο-κοιτάω ρ.
ψιλο-κοκκινίζω ρ.
ψιλο-κολυμπώ ρ.
ψιλο-κουβεντιάζω ρ.
ψιλο-κουράζομαι ρ.
ψιλο-κουτσαίνω ρ.
ψιλο-κρυώνω ρ.
ψιλο-λαχανιάζω ρ.
ψιλο-λέω ρ.
ψιλο-μαθαίνω ρ.
ψιλο-μαλώνω ρ.
ψιλο-μεθώ ρ.
ψιλο-μελαγχολώ ρ.
ψιλο-μετανιώνω ρ.
ψιλο-μοιάζω ρ.
ψιλο-μουρμουρίζω ρ.
ψιλο-νευριάζω ρ.
ψιλο-νιώθω ρ.
ψιλο-νταντεύω ρ.
ψιλο-νυστάζω ρ.
ψιλο-ξενυχτάω ρ.
ψιλο-ξεχνάω ρ.
ψιλο-παχαίνω ρ.
ψιλο-πηγαίνω ρ.
ψιλο-πιέζω ρ.
ψιλο-πίνω ρ.
ψιλο-πονώ ρ.
ψιλο-ροχαλίζω ρ.
ψιλο-σκοτεινιάζει ρ.
ψιλο-συζητώ ρ.
ψιλο-συμπαθώ ρ.
ψιλο-τεμπελιάζω ρ.
ψιλο-τολμώ ρ.
ψιλο-τραγουδώ ρ.
ψιλο-τρελαίνομαι ρ.
ψιλο-τρέμω ρ.
ψιλο-τρομάζω ρ.
ψιλο-τρώω ρ.
ψιλο-τυραννώ ρ.
ψιλο-ϋποψιάζομαι ρ.
ψιλο-φέγγει ρ.
ψιλο-φλυαρώ ρ.
ψιλο-φοβάμαι ρ.
ψιλο-φοβερίζω ρ.
ψιλο-φοβίζω ρ.
ψιλο-φταίω ρ.
ψιλο-φωνάζω ρ.
ψιλο-χρωστώ ρ.

ψίχαλο (το) » ψίχουλο

ψιχίο (το) {ψιχί-ου | -ων[**1.** (λόγ.) το ψίχουλο **2.** (μτφ.) ελάχιστη ποσότητα από κάτι: ***μόνο κάποια - από τα κονδύ/αα τού κρατικού προϋ- πο/.ογισμού δόθηκαν στα πανεπιστήμια.*** σχολιο λ. ***βροχή, παρώνυμο.***

[f.tym. < μτγν. ***ψιχίον.*** υποκ. τού ***ψίξ, ψιχός*** (βλ. λ. ***ψίχα)\. ψίχουλο*** *κ.* (σπάν.)

ψίχαλο (το) 1. μικρό κομματάκι ψωμιού ή άλλου φαγώσιμου, το οποίο πέφτει κυρ. κατά το κόψιμο τού ψωμιού ή κατά το μάσημά του: ***τρώω κάνοντας / αφήνοντας*** ~ συν. (λόγ.) από- τριμμα. ψιχίο **2.** (μτφ.) *ψίχουλα* (τα) μικρή ποσότητα από σύνολο: οι ***αυξήσεις που έδωσε το κράτος στους εργαζομένους είναι*** ~ συν. (λόγ.) ψιχία. –(υποκ.) **ψιχοι/λάκι** (το). ^ σχολιο λ. ***βρυχή.***

[ετυ.μ. < μτγν. ***ψίξ. ψιχός*** (βλ. λ. ***ψίχα)*** + παραγ. επίθημα -ουλο]. **ψι-ψι** κάλεσμα γάτας, **ψιψίνα** (η) (χαϊδευτ.) η γάτα.

|ι·γνμ. Ηχομιμητ. λ., από τν κάλεσμα ***ψι-ψι*** και το επίθημα ***-(ί)να*** των θηλ. υυσ.|.

ψιψίρης, -α. -ικο (εκφραστ.-μτφ.) αυτός που είναι πολύ λεπτολόγος, σχολαστικός σε υπερβολικό βαθμό.

|εύμ. < ***ψιψιρίζω*** (υποχωρητ.), βλ.λ.]. **ψιψιρίζω** ρ. μετβ. {ψιψίρισα} (εκφραστ.-μτφ.) εξετάζω (κάτι) σχολαστικά. λεπτολογώντας το (βλ. κ. λ. ***ψειρίζω): κάθεται και τα ψιψιρίζει με τις ώρες και ποτέ «frv μένει ευχαριστημένος. --·· ψιψίριαμα (το).*** ΙΕΤΥΜ. Ηχομιμητ. λ. (από το κάλεσμα ***ψι-ψι),*** με την προσθήκη τού ρηματικού επιθήματυς ***-ρίζω.*** πβ. κ. ***τσιτσνρίζω].*** **ψόγος** (ο) (λόγ.) η κατηγορία, η μομφή που προσάπτεται σε κάποιον: ***ο - και ο έπαινος είναι εξίσου απαραίτητοι για τη σωστή διαπαιδαγώγηση*** συν. επίκριση, κατάκριση. αποδοκιμασία ΛΝΤ. έπαινος, επι- δυκιμασία· φρ. **(δεν)** *είναι (και)* **προς** *ψόγον* (λόγ.) για κάτι που πρέπει ή δεν πρέπει να ψεχθεί. να επικριθεί: ***η υπερβο/.ική ευσυνειδησία του δεν είναι και προς ψόγον.***

[Γ-.ΤΥΜ. αρχ. < ***ψέγω*** (βλ.λ.)].

ψοφάω ρ. –► ψοφώ

ψοφίμι (τυ) {ψυφιμ-ιυύ | -ιών} (λαϊκ.) **1.** το πτώμα ζώου **2.** (μτφ.) άνθρωπος πολύ αδύναμος ή εξαντλημένος **3.** (μτφ.-υβριστ.) ο δειλός, υ φοβητσιάρης άνθρωπος.

[ΠΤΥΜ. < πληθ. ***ψοφίμια*** (κατά το σχήμα ***αγρίμι - αγρίμια***), τού τ. ****ψο- φίμιον<*** ****/***μοφιμαΐον*** < αρχ. ***ψοφώ*** (βλ.λ.), κατά το ***θνησιμαΐον].*** **ψόφιος,** -ια. -ιο **1.** (για ζώα) νεκρός **2.** (μτφ. για πρόσ.) πολύ εξαντλημένος: ***γύρισα ~ από την κούραση*** ςυ\. εξουθενωμένος, (μτφ.) πεθαμένος **3.** (μτφ.) νωθρός, νωχελικός. χοορίς ζωντάνια και νεύρο: ~ ***κινήσεις*** Π το ***κοινό ήταν*** ~· ***ούτε χειροκροτούσε ούτε γελούσε*** αντ. ζωηρός. – **ψόφια** επίρρ.

[liTYM. **< *ψοφώ*** (υποχωρητ.), κατά τν σχήμα ***τρύπιος - τρυπώ, ξύπνιος ξυπνώ].***

ψοφοδεής, -ής. -ές |ψυφυδε-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (λόγ.) δειλός, φοβητσιάρης, αυτός που φοβάται με το παραμικρό. — **ψοφοδεώς** επίρρ. [μτγν.Ι. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ης, -ης, -ες.***

[Γ.ΤΥΜ. αρχ. < ***ψόφος*** «κρότος, πάταγος» (βλ. λ. ***ψόφος[1])*** + ***-δεής*** < ***δέος,*** πβ. κ. ***έν-δεής\. ψοφοκρυο*** (το) το έντονο ψύχος.

ψοφολογώ ρ. αμετβ. [ψοφολογάς... | ψοφολόγησα} (λαϊκ.-υβριστ.) ψυχομαχώ, είμαι ετυιμυθάνατυς. πεθαίνω. – **ψοφολόγημα** (το).

ΙτΕΤΥΜ. < ***ψόφος[2]*** + ***-λογώ*** (< ***?.έγω)\. ψόφος[1]*** (ο) (λόγ.-σπάν.) **1.** υ θόρυβος **2.** φυσιΟλ. *μϋϊκός* **ψόφος** ακροαστικό φαινόμενο που γίνεται αισθητό κατά την ακρόαση μυός. ο οποίος παρουσιάζει τετανική συστολή.

[ι·:ί υμ. αρχ. < επιφών. ***ψό.*** που εκφράζει αηδία, βδελυγμία, αποστροφή, αλλά δεν είναι σαφής η ακριβής προέλευσή του. Ίο επιφώνημα αποτελεί τη βάση ευρείας λεξιλογικής οικογένειας, στην οποία εντάσσονται οι λ. ***ψέγω. ψόγος. \μύθος*** «ψώρα. ακαθαρσία». Δεν έχει προσδιοριστεί η σχέση τού επιφων. ***ψό*** με τις i.K. ρίζες *bhes- «φυσώ» (βλ. κ. ***ψεύδομαι, ψνχή)*** και ›bhcs- «τρίβω, λειαίνω» (βλ. λ. ***ψήχω)].*** **ψόφος[2]** (υ) **1.** ο θάνατος, κυρ. ζώου, συνήθ. από ασθένεια· φρ. (α) **έπεσε** *ψόφος* έπεσε θανατικό στα ζώα (β) (ως κατάρα) *κακό ψόφο να 'χεις!* να έχεις κακό τέλος **2.** (μτφ.) το πολύ δυνατό κρύο. η παγωνιά: ***κάνει / έχει ~ έξω.***

[ΕΤΥΜ. μεσν. < αρχ. ***ψοφώ*** (βλ.λ.)]. **ψοφώ** (κ. -άω) ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ψοφάς... j ψόφησα} ♦ (αμετβ.) **1.** (για ζώα) πεθαίνο): ***πολλά ζώα ψόφησαν από το κρύο*** || ***αν αφήσεις το κοπάδι χωρίς νερό, θα ψοφήσει-*** φρ. *ψοφάω / πεθαίνω της πείνας* (i) στερούμαι τα πρυς τυ ζην, μυυ λείπουν τα στυιχειώδη: ***είναι δυο χρόνια χωρίς 0ου?^ειά και η οικογένειά του ψοφάει τής πείνας*** (ii) (μτφ.) πεινάω πολύ: ***Έχει τίποτε να φάω:*** ~2. (μειωτ.-υβριστ. για πρόσ.) (κυρ. κατά τρόπυ άδυξυ ή εξευτελιστικό): ***παιδί του είναι, πώς μπορεί να τον αφήσει να ψοφήσει σαν σκυ/J!*** **[[δεν *ψόφησε ακόμα ο παλιόγερος;*** **3.** (μτφ.) εξαντλούμαι πλήρως: ***έχω ψοφήσει με τόσες ώρες ορθοστασία*** || ***ψόφησα απ' το κρύο*** συν. (μτφ.) πεθαίνω **4.** (εκφραστ. +για) επιθυμώ πολύ. μου αρέσει πυλύ (κάτι): ~ ***για κουτσυμπυλιό / για δόξα / για χρήμα / για επίδειξη*** ♦ (μετβ.) **5.** κάνω ζώο να πεθάνει: ***όλο δουλειά και συνέχεια νηστικό,*** ΙΟ ***ψόφησε το γαϊδουράκι*** **6.** εξουθενώνω (κάποιον), εξαντλώ εντελώς (κάποιον): τους ***ψόφησε στις πρόβες. μέχρι να τα μάθουν όλα |(μας ψόφησε στο τρέξιμο / aro διάβασμα*** || ***τον ψόφησε στο ξύλο.*** ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***πεθαίνω.***

[κίνμ. < αρχ. ***ψοφώ (-έω)*** «κροτώ, θορυβώ» < ***ψόφος[1]*** «κρότος, θόρυβος» (βλ.λ.). Το ρ. ***ψοφώ*** ήδη στη Μεσν. Ελληνική απέκτησε τη σημ. «πεθαίνω, ξεψυχά')» (για ζώα), αλλά η σημασιολ. πορεία είναι δυσερμήνευτη. Ωστόσο, παρόμοια εξέλιξη εμφανίζει το ομηρικό ρ. ***δουπώ*** «κροτώ, θορυβώ», πυυ λόγω τής συνεχούς αναφοράς του σε πολεμιστές οι οποίοι προκαλούν θόρυβο κατά την πτώση τυυς (υπό τυ βάρος τής πανοπλίας), προσέλαβε τη σημ. «πεθαίνω». Αξιοσημείωτα είναι και τα γαλλ. p. claqucr «κροτώ - πεθαίνω» και crever «σπάζω, διαρρηγνύω - ταλαιπωρώ μέχρι θανάτου», όπυυ είναι εμφανής η μτφ./ρήση|.

ψοφώδης, -ης. -ες {ψοωώδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} (λόγ.) αυτός που πρυκαλεί θόρυβο συν. θορυβώδης. σχολιο λ. ***-ης, -ης. -ες.***

[liTYM. αρχ. < ***ψόφος[1]*** + παραγ. επίθημα ***-ο)δης*** (βλ.λ.)|.

ψυγείο (το) ιέχνολ. **1.** ηλεκτρική συσκευή (οικιακής ή επαγγελματικής χρήσεως) η οποία χρησιμοποιείται για την ψύξη (κατάψυξη) και, κατά συνέπεια, τη συντήρηση ευπαθών τροφίμων ή ποτών είναι διαμορφωμένη σαν μεγάλο ντυυλάπι με θαλάμους ή χωρίσματα (ράφια) για την τοποθέτηση των φυλασσόμενων προϊόντων και κλείνει με πόρτα: ***μεγάλο / παλιό / τρίπορτο / δίπορτο / εντοιχιζόμενο*** -1| ~ **με *καταψύκτη*** || το ~ του ***περιπτέρου*** (για τη διατήρηση ποτών, νερών, παγωτών κ.λπ.) |(- ***εισαγόμενο / οικολογικό*** (χωρίς φρέυν)' φρ. (μτφ.) erro *ψυγείο* σε στασιμότητα· για περιπτώσεις στις οποίες ένα θέμα δεν προωθείται άνωθεν σκόπιμα, «παγώνει», ή ένα πρόσωπο δεν αξιοπυι- είται εργασιακά από την εργοδοσία τυυ, εξαναγκαζόμενο σε απραξία. σε αδράνεια: ***κρατάνε το θέμα ~. αποφεύγουν δε οτιδήποτε σχετίζεται με τα εμπ/.εκόμενα πρόσωπα || η προηγούμενη διοίκηση τον είχε ~ λόγω των φρονημάτων του*** **2.** ιέχνολ. (ειδικότ.) μεγάλος χώρος (δωμάτιο, αίθουσα κ.τ.ό.) ειδικά διαμορφωμένος, ώστε με τη βοήθεια ηλεκτρικού μηχανισμού να ψύχεται εξασφαλίζοντας τη σωστή θερμοκρασία για τη συντήρηση μέσα σε αυτό προϊόντων που αλλοιώνονται εύκολα: ***βιομηχανικό*** ~ **|| *αίθουσες ψυγείων των σουπερμάρκετ*** *3.* (συνεκδ.) τυ περιεχόμενο κάθε τέτυιας ηλεκτρικής συσκευής, το σύνυλυ των τρυφίμων / ποτών που συντηρούνται σε αυτή: ***κατέβασε όλο το*** ~ ***β/.έποντας τηλεόραση*** (έφαγε / ήπιε ό.τι υπήρχε μέσα σε αυτό) [[roue ***άφησε όλο το ~ γεμάτο, πριν φύγει για διακοπές*** **4.** (μτφ.) (κάθε) πολύ κρύο μέρος: ***Δεν ανάβετε το καλοριφέρ: ~ είναι εδώ μέσα!*** ΛΝΤ. (μτφ.) φούρνος **5.** (παλαιότ.) η παγωνιέρα **6.** φορτηγό όχημα ή πλοίο εφοδιασμένο με ψυκτικά μηχανήματα και κατάλληλα διαμορφωμένο για την ασφαλή συντήρηση και μεταφορά ευπαθών προϊόντων: - ***με κρέατα / με τρόφιμα || ~ ανατράπηκε στην εθνική οδό*** **7.** ιέχνολ. σύστημα απαγωγής τής θερμότητας, που αναπτύσσεται κατά τη λειτουργία μηχανών εσωτερικής καύσεως για την προστασία τυυς από την υπερθέρμανση: - ***αυτοκινήτου*** (εναλλάκτης θερμότητας στυν οποίο αποδίδεται η θερμότητα τού ψυκτικού υγρού τού κινητήρα).

(υποκ.) **ψυγειάκι** (το).

ΙΕΤΥΜ. < μτγν. ***ψυγεΐον*** < θ. ***ψυγ-*** (από τυ αρχ. ***ψύχω.*** παθ. αόρ. β' ***έ- ψύγ-ην)*** + παραγ. επίθημα ***-εΐον.*** πβ. κ. ***σφαγ-είον***|.

ψυγειοκαταψύκτης (ο) {ψυγειοκαταψυκτών) τεχνολ. οικιακή συσκευή που λειτουργεί ως ψυγείο και ως καταψύκτης.

ψυκτήρας (ο) τεχνολ. ο ψυκτικός θάλαμος ψυγείου.

|είύμ. < αρχ. ***ψυκτήρ. -ήρος*** < ***ψύχω*** (βλ.λ.) + παραγ. επίθημα ***-τήρ,*** πβ. κ. ***κρατήρ].***

ψυκτης (ο) {ψυκτών**I** **1.** ψυκτικό μηχάνημα που είναι συνδεδεμένο με σωλήνα νερού και δίνει παγωμένο νερό: ***πίνω νερό από τον*** - **2.** ο καταψύκτης (βλ.λ.).

[ετυμ. < ***ψύχω*** + παραγ. επίθημα ***-της,*** πβ. κ. ***φράκ-της].***

ψυκτικός, -ή, -ό [αρχ.] **1.** αυτός που προκαλεί ψύξη: ~ ***μηχανή / θάλαμος / υγρό*** λντ. θερμαντικός **2.** *ψυκτικός* (ο) τεχνίτης που ειδικεύεται στην επισκευή ψυκτικών συσκευών. – **ψυκτικότητα** (η).

ψυλλιάζω ρ. αμετβ. κ. μετβ. {ψύλλιασ-α, -τηκα. -μένος} ♦ (αμετβ.) **1.** γεμίζω ψύλλους ♦ (μετβ.) **2.** γεμίζω (κάποιον) με ψύλλους **3.** (μεσοπαθ. *ψυλλιάζομαι)* (οικ.) υποψιάζομαι, υπυπτεύυμαι (κάτι κρυφά): ***ψυλλιάστηκε ότι τον απατούσε και άρχισε να την παρακολουθεί. — ψύλλιασμα (το).***

ψυλλίζω ρ. μετβ. |μεσν.| {ψύλλισ-α, -τηκα. -μένος} καθαρίζω (κάπυιον/κάτι) από τους ψύλλους. – **ψύλλιαμα** (το).

ψύλλος (υ) μικρυσκυπικό έντυμυ πυυ ζει παρασιτικά σε ανθρυίπους και ζώα· φρ. (α) *για ψύλλου πήδημα* για ασήμαντο λόγο, για το τίποτα: ***εκνευρίζεται / τσακώθηκε*** ~ (β) *γυρεύω / ψάχνω ψύλλους στ' άχυρα* βλ. λ. ***άχυρο*** (γ) *μου μπαίνουν ψύλλοι στ' αφτιά* βλ. λ. ***αφτί*** (δ) **ούτε** *ψύλλος στον κόρφο μου* δεν θα ήθελα με κανέναν τρόπο να μου συμβεί το ίδιο. να έχω την τύχη σου: ***αν μάθει η μάννα του πού ήταν, ούτε ψύλλος στον κόρφο του!*** (ε) *καλιγώνει τον ψύλλο* είναι ικανότατος. επιτηδειότατος.

[κίνμ. αρχ., παράλλ. τ. τού αρχαιότ. θηλ. ***ψύλλα*** < ****ψύλ-]α<*** **psul- / *bhsul-. Η λ. συνδ. με τα συνώνυμα αρμ. Iu. σανσκρ. plusi- (< p. *psul- με αντιμετάθεση), λατ. pulex (< *pusl-. > γαλλ. puce. ισπ. pulga) κ.ά., ενώ η ποικιλία των ριζών δεν επιτρέπει τον ακριβή προσδιορισμό τού αρχικού θέματος. Δεν αποκλείεται η λ. να έχει υποστεί την παρετυμολ. επίδρ. τού p. ***ψήν*** (βλ. λ. ***ψήχω)].***

ψύξη (η) {-ης κ. -εως | -εις, -εων} 1. η πρόκληση ψύχους, τυ πάγωμα: ~ ***τροφίμων*** αντ. θέρμανση **2.** (γενικά) η πτώση τής θερμοκρασίας **3.** η θερμοκρασία τού θαλάμου τού ψυγείου και συνεκδ. ο παγωμένος θάλαμος ψυγείου, όπυυ τυποθετύνται τα τρόφιμα: ***έβαλε τα κοτόπουλα στην*** ~ · **4.** ιατρ. η μυαλγία ή η νευραλγία που εμφανίζεται στους ανθρο'ίπους κατά τους χειμερινούς μήνες λόγω τού ψύχους και έχει ως χαρακτηριστικό της είτε την αδυναμία να στρίψει κανείς το μέλος πυυ έχει παγώσει (λ.χ. τον λαιμό) ή και κάπυια παραμόρφωση των χαρακτηριστικών τού προσώπου (λ.χ. στράβωμα των χειλιών): ***βγήκε με βρεγμένα μαλλιά στο κρύο κι έπαθε ~.*** σχολιο λ. ***θερμότητα.***

[είύμ. < αρχ. ***ψϋξις< ψύχω*** (βλ.λ.)].

ψυχαγωγία (η) {χωρίς πληθ.] η ικανοποίηση τής ψυχής μέσα από ποικίλες δραστηριότητες (θεάματα, χορό. μουσική, τραγούδι, αθλητισμό κ.ά.). η αναψυχή: ***οι νέοι τής επαρχίας στερούνται πολλών μέσων ψυχαγωγίας*** **[| *εκτός από τη δουλειά χρειάζεται και η*** **- [| γο τγοι-**

οτικό θέατρο προσφέρει στο κοινό γνήσια και ουσιαστική - || *κέντρο ψυχαγωγίας* (πβ. λ. *διασκέδαση)*.

iiITVM. αρχ., αρχική σημ. «καθοδήγηση των ψυχών, πειθώ, χειραγώγηση». < *ψυχαγωγός* (βλ.λ.). Η σημερινή σημ. προέρχεται από τη μτγν. γλώσσα, όπου η λ. δήλωνε την αναψυχή, τη διασκέδαση, ιδίως δε την «αγωγή τής ψυχής», την οποία προκαλούσε η διδασκαλία μιας τραγωδίας ή η ανάγνωση ενός ρυτήματος|.

ψυχαγωγία - διασκέδαση. Οι δύο λέξεις, που είναι σήμερα σχεδόν συνώνυμες, διαφέρουν στη σημασιολογική τους απόχρωση και κυρίως στην ετυμολογική τους προέλευση. **Η** λ. **ψυχαγωγία** δήλωσε «την αγωγή τής ψυχής», την απαιτητική κίχι διδακτική συγχρόνως απόλαυση που χαρίζουν έργα υψηλού στοχασμού (τραγωδία, απαιτητικό θέατρο, ποίηση). Αντιθέτως, το **διασκέδαση** δήλωσε τον διασκορπισμό των μεριμνών. την απομάκρυνση τής έγνοιας και των προβλημάτων που απασχολούν τον άνθρωπο. Αρα η *διασκέδαση* είναι *ξέδομα*, απαλλαγή από έγνοιες, ενώ η *ψυχαγωγία* προϋποθέτει ευχαρίστηση από περισσότερο δημιουργική ενασχόληση.

ψυχαγωγικός, -ή. -ό Ιμτγν.Ι αυτός πυυ σχετίζεται με την ψυχαγωγία ή συμβάλλει σε αυτήν: ~ *μέσο* / *πρόγραμμα* / *εκδήλωση* / *επίσκεψη* / *θέαμα* / *ακρόαμα* (πβ. λ. *διασκεδαστικός)*. – **ψυχαγωγικά** επίρρ. **ψυχαγωγός** (υ) μυθολ. (ως προσωνυμία τού Κρμή) αυτός που οδηγεί τις ψυχές των νεκρών στον Άδη συν. ψυχοπομπός.

[ί.tym. αρχ. < *ψυχή + αγωγός* (< 0ryco)|. **ψυχαγωγώ** ρ. μετβ. [αρχ.Ι [ψυχαγωγείς... j ψυχαγώ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένος! προσφέρω ψυχική ικανοποίηση, παρέχω ψυχαγωγία σε. (κάποιον): *τα* βιβλία *μάς* διδάσκουν και ταυτόχρονα *μάς ψυχαγωγούν* συν. τέρπω (πβ. λ. *διασκεδάζω)*. **ψυχάκι** (το) ως χαρακτηρισμός οικείου και αγαπημένου προσώπου.

συνήθ. μικρής ηλικίας, **ψυχάκιας** (ο) [ψυχάκηδες} (λαϊκ.-σκωπτ.) άνθρωπος με άκρως ιδιόρρυθμη ή παρανοϊκή συμπεριφορά.

[ETYM. < *ψυχή* + παραγ. επίθημα *-άκιας*. πβ. κ. *τρελ-άκιας*, *ματάκιας]*.

ψυχαναγκασμός (ο) [χωρ. πληθ.Ι **1.** (καθημ.) ο ψυχικός εξαναγκασμός, η άσκηση ψυχικής πίεσης **2.** ηύχΟλ. η εισβολή στη σκέψη ενός ατόμου μιας ιδέας, μιας τάσης ή ενός αισθήματος, πυυ. παρότι πηγάζει από τον ψυχισμό του, αντιμετωπίζεται από το ίδιο το άτομο ως νοσηρό φαινόμενο, για τυ οποίο εκτιμά ότι βρίσκεται σε ασυμφωνία με το Εγώ τυυ. χωρίς εντυτοις να καταφέρνει να απαλλαγεί από αυτό.

[ΠΤΥΜ. Απόδ. των αγγλ. compulsion, obsessioni, **ψυχαναγκαστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τον ψυχαναγκασμό 2. τυχολ. *ψυχαναγκαστική νεύρωση* νεύροοση που έχει ως κύριο σύμπτωμα την εκδήλωση ψυχαναγκασμών 3. *ψυχαναγκαστικός* (υ) άτομο πυυ πάσχει από ψυχαναγκαστική νεύρωση. – **ψυχαναγκαστικά** / **-ώς** επίρρ. **ψυχανάλυση** (η) [-ης κ. -ύσεως | -ύσεις, -ύσεων} **1.** ψυχολ. η θεωρία τού Αυστριακού ιατρού Ζίγκμυυντ Φρόυντ. η οποία βασίζεται στη διερεύνηση κυρ. των ασύνειδων ψυχικών διεργασιών, δηλ. τού υπυ- συνειδήτυυ 2. η θεραπευτική μέθοδος των νευρωτικών ή ψυχωτικών διαταραχών, η οποία βασίζεται στη φροϊδική θεωρία: κάνω ~.

[liTYM. Κλληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Psychoanalyse!, **ψυχαναλυτής** (ο), **ψυχαναλυτρια** (η) {ψυχαναλυτριών} ο επιστήμονας (γιατρός ή ψυχυλόγος) πυυ ασχολείται με την ψυχανάλυση: *το ντιβάνι τού* ~ (όπου ξαπλώνει ο ασθενής).

11£TYM. Ηλληνογενής γέν. όρ., < γερμ. Psychoanalytiker]. **ψυχαναλυτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την ψυχανάλυση: ~ *μέθοδος*. – **ψυχαναλυτικά** επίρρ. **ψυχαναλύω** ρ. μετβ. |ψυχανάλυσα[εφαρμόζω μεθόδους τής ψυχανάλυσης σε (κάποιον), κάνω ψυχανάλυση σε (κάποιον), **ψυχανεμίζομαι** ρ. μετβ. αποθ. {ψυχανεμίστηκα) (λαϊκ.) υποψιάζομαι, διαισθάνομαι (κάτι), αντιλαμβάνομαι (κάτι) όχι μέσω των αισθητηρίων οργάνων και λογικής διεργασίας, αλλά με τρόπο διαισθητικό: *«όταν αποδέχθηκε τη θέση τού υφυπουργού, ψυχανεμιζόταν τις αντιδράσεις που θα συναντούσε»* (εφημ.). – **ψυχανέμισμα** (τυ). σχολιο λ. αποθετικός.

IETYM. < *ψυχή* + *-ανεμίζομαι* < *άνεμος*, κατ' επίδραση των συνωνύμων *υποψιάζομαι*, *μυρίζομαι*|. **ψυχανθές** (το) 118731 βοτ. κάθε φυτό που περιλαμβάνεται στην οικογένεια φυτών τής οποίας τα άνθη μοιάζουν με πεταλούδες, όπως η φασολιά, η ρεβιθιά, η φακή, ο αρακάς κ.λπ.

|1·TYM. < *ψυχή* (με τη σημ. «πεταλούδα») + *-ανθές* < *άνθος*. απόδ. τού νεολατ. Papillionuceae (πληθ.)|. **ψυχανωμαλία** (η) διαταραχή τής συμπεριφοράς, πυυ κυμαίνεται από την απλή απόκλιση ώς τη βαριά διαταραχή, **ψυχανώμαλος,** -η. -ο αυτός που πάσχει από ψυχανωμαλία- (ειδικότ. καθημ. ως μειωτ. χαρακτηρισμός) το ψυχικά διαταραγμένο πρόσωπο, που εκδηλώνει ανώμαλες τάσεις: *αυτός δεν είναι φυσιολογικός άνθρωπος είναι ~!*

ψυχάρα (η) (μεγεθ.) (εκφραστ.-οικ.) δυνατή ψυχή, πρόσωπο με μεγάλη ψυχική δύναμη, με θάρρος, επιμονή και αγωνιστικότητα, πυυ δεν παραιτείται. δεν εγκαταλείπει μια προσπάθεια, **ψυχάρι** (το) [χωρ. γεν.) (λαϊκ.) **1.** η μικρή πεταλούδα **2.** (μτφ. ως προσφώνηση) χαϊδεμένο, αγαπημένο πρόσωπυ: ~ *μου!* συν. ψυχή μυυ, ψυχούλα μυυ, καρδιά μυυ.

[ETYM. μεσν. < αρχ. *ψυχάριον*. υποκ. τού ουσ. *ψυχή* (βλ.λ.)]. **ψυχαρικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον γλωσσυλόγυ Γιάννη Η'υχάρη και τη γλωσσική θεωρία τυυ. – **ψυχαρικά** επίρρ.

ψυχαρισμός (ο) 11889] [χωρ. πληθ.} η γλωσσική θεωρία τού γλωσσολόγου **Γ.** Ψυχάρη, ο ακραίος δημοτικισμός (βλ. κ. λ. *δημοτικισμός)*.

ψυχαριστής (ο) [1890], **ψυχαρίατρια** (η) |ψυχαριστρ\ών| υ οπαδός τού ψυχαρισμού, **ψυχασθένεια** (η) Ιψυχασθενειοον} ιλγρ. κάθε ψυχική πάθηση.

[RTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. psychasrhenia]. **ψυχασθενής,** -ής. -ές [J8951 [ψυχασθεν-ούς | -είς (ουδ. -ή), -ών| **1.** αυτός που πάσχει από ψυχασθένεια συν. ψυχοπαθής **2.** *ψυχασθενής* (ο/η) άτομο που πάσχει από ψυχασθένεια συν. ψυχασθενικός. ** σχολιο λ. *-ης. -ης. -ες. τρελός*. **ψυχασθενικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την ψυχασθένεια ή τον ψυχασθενή: **~** *σύμπτωμα* **/** *φαινόμενο* 2. *ψυχασθενικός* (υ), **ψυχασθενική** (η) πρόσωπυ που πάσχει από ψυχασθένεια ΣΥΝ. ψυχασθενής, ψυχοπαθής.

[ΠΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychaslheniquc]. **ψυχεδέλεια** (η) [χωρ. πληθ.} **1.** ονειρική κατάσταση κατά την υπυία τυ άτομο βρίσκεται σε εγρήγορση, ύστερα από τη λήψη ψυχεδελικών ουσιών, δηλ. παραισθησιογόνων (L.S.D.) **2.** (κατ' επέκτ.) τεχνική Φωτισμού ή μετάδοσης τού ήχου. που δημιουργεί την εντύπωση ότι βρίσκεται κανείς σε παραίσθηση **3.** (συνεκδ.) κάθε είδος (μουσική, βιβλίο. ζωγραφική) πυυ αναφέρεται σε ψυχεδελικές εμπειρίες 4. (γενικότ.) η στάση ζωής που προβάλλει τη σημασία των ψυχεδελικών καταστάσεων. καθώς και το σύνυλο των επιλογο)ν πυυ αυτή καθορίζει λ.χ. στυ ντύσιμυ. στη μουσική: *η ~ τού '6ο* || *η ~ κυριαρχούσε στα πάρτι* των *αρχών τής δεκαετίας τού '7ο*. Επίσης **ψυχεδελισμός** (ο).

|ETYM. < αγγλ. psychcdclia (οπτικό δάνειυ) < psychcdclic (υπυχωρητ.), βλ. λ. *ψυχεδελικός]*. **ψυχεδελικός,** -ή. -ό 1. αυτός πυυ σχετίζεται με την ψυχεδέλεια: ~ *μουσική* (πυυ δημιουργεί την εντύπωση ότι υ ακροατής βρίσκεται σε παραίσθηση) || - *τέχνη* / *ντύσιμο* (με πολύπλοκα σχέδια, έντυνα, λαμπερά χρώματα κ.λπ.) 2. (για παραισθησιογόνες φαρμακευτικές ουσίες) αυτός πυυ δρα στο κεντρικό νευρικό σύστημα και θεωρείται από τυυς χρήστες ότι αποκαλύπτει απωθημένα ψυχικά περιεχόμενα

(για πρόσ.) αυτός που βρίσκεται σε κατάσταση ψυχεδέλειας (βλ.λ.. σημ. Ι). **— ψυχεδελικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

[iiΓTYM. Αντιδάν., < αγγλ. psychedelic (οπτικό δάνειο) < psycho- (< *ψυχή)* + -delic < *δήλος* «φανερός, εμφανής»], **ψυχεδελισμός** (ο) ► ψυχεδέλεια

ψυχή (η) **1.** φίλος, αρχή ικανή να ζωοπυιήσει την ύλη, η άυλη υπόσταση κάθε έμβιου όντυς 2. (ειδικότ.) τυχολ. τυ σύνυλο των ψυχοπνευματικών λειτουργιών τού ανθρώπου κατ' αντιδιαστολή πρυς τις βιολογικές του λειτουργίες **3.** θρησκ. η άυλη πνευματική φύση τού ανθρώπου, που μετέχει στη θεϊκή ουσία και θεωρείται αθάνατη, συνεχίζει δηλ. να υπάρχει και μετά τον θάνατο, αφού αποχωριστεί το σώμα: *η αθανασία* / *η σωτηρία τής* - || *το σώμα είναι η κιβωτός τής*

|| ο *θεός ν' αναπαύσει την ~ του* || *η ~ είναι η εικόνα τού Θεού, διότι φέρει εγγεγραμμένη στο βάθος της την έννοια τού καλού και μια έλξη για ό.τι* είναι *σύμφωνο με τον Θεό* 4. (κατά τον Όμηρο, την αρχαιοελληνική και χριστιανική λαϊκή πίστη) αερώδης και αόρατη ύλη, η οποία υπάρχει στυ σοομα τυύ ανθρο)πυυ όσο ζει και η οπυία κατά τον θάνατό του εξέρχεται με την τελευταία εκπνυή από το σώμα ως σκιά ή ομοίωμα τού νεκρού πυυ κατοικεί πλέον στυν Αδη ή (κατά τη λαϊκή χριστιανική δοξασία) στον Παράδεισο ή στην Κόλαση· φρ. (α) *βγαίνει η ψυχή μου* πεθαίνω (β) *μια ψυχή που 'ναι να βγει, ας βγει* ό.τι είναι να γίνει ας γίνει το γρηγορότερο (γ) *τι ψυχή θα παραδώσεις;* (ενν. *στον Θεό)* για κάποιον που έχει διαπράξει πολλά αμαρτήματα (δ) *βγάζω την ψυχή (κάποιου)* ταλαιπωρώ, βασανίζω (κάποιον) υποβάλλω (κάποιον) σε μεγάλο κόπο: *μου 'βγάλε την ψυχή μέχρι να μάθει να γράφει σωστά!* και εμφατ. *(κάποιος) μου 'βγάλε την ψυχή ανάποδα!* (ε) *μου βγαίνει η ψυχή* κουράζομαι πάρα πυλύ: *μου βγήκε η ψυχή μέχρι ν' ανέβο>* όλες τις σκάλες (στ) *για την ψυχή τής μάννας μου* για περιπτώσεις στις οποίες κάνουμε κάτι εντελώς ανιδιοτελώς. χωρίς κανένα κέρδος, χοορίς καμία ανταμοιβή (κυρ. υλική): *Οα πληρωθείς φυσικά, κανείς δεν δουλεύει για την ψυχή τής μάννας του* συν. δωρεάν, τζάμπα (ζ) *πουλάω (και) την ψυχή μου στον Διάβολο* καταφεύγω σε κάθε μέσο, θεμιτό και αθέμιτο, χρησιμοποιώ αδίστακτα ακόμα και ανήθικες μεθόδους προκειμένου να ωφεληθώ: *αυτός είναι ικανός και την ψυχή του στον Διάβολο να πουλήσει. για να ανέλθει στην εξουσία!* (η) *δίνω και την ψυχή μου (για κάτι)* προσφέρω τα πάντα, τον ίδιο μου τον εαυτό (για κάτι): *Θα έδινα και την ψυχή μου για να ζήσω αυτή την εμπειρία* f| ~ *να σε δω ευτυχισμένο* (θ) *με την ψυχή στο στόμα* βλ. λ. *στόμα* (ι) (ευχετ.) *καλή ψυχή* να παραδώσεις ήσυχο το πνεύμα σου. να κριθείς ευνοϊκά από τον Θεό (όταν πεθάνεις) (ια) (παροιμ.) *παρηγοριά στον άρρωστο ώσπου να βγει η ψυχή του* βλ. λ. *παρηγοριά* (ιβ) (παροιμ.) *πρώτα βγαίνει η ψυχή κι ύστερα το χούι* βλ. λ. *χούι* **αγ)** (λόγ.) *αποθανέτω η ψυχή μου μετά των αλλοφύλων* βλ. λ. *αλλόφυλος* **5.** (ειδικότ.) η ηθική και συναισθηματική υπόσταση τού ανθρώπου, ο εσωτερικός του κόσμος (κατ' αντιδιαστολή προς τον νου, τη διάνοια): *τον εκτιμούσαν για τις αρετές τής - του* || *καθαρή* / *αγνή* / *ανόθευτη* ~· φρ. (μτφ.) (α) *τραβάει (κάτι) η ψυχή μου* θέλω (κάτι) πολύ. λαχταρώ (β) **δεν (το)** *βαστά η ψυχή μου* δεν αντέχω: - *να τον βλέπω να υποφέρει τόσο* (γ) *πάστηκε η ψυχή μου* (i) δεν μπορώ να αναπνεύσω άνετα, έχω δύσπνοια: ~ *απ' τον ανήφορο* (ii) (μτφ.) αισθάνθηκα μεγάλη αγωνία: *βλέποντας το ναυάγιο* ~ (δ) *με όλη μου την ψυχή* χωρίς κανέναν δισταμό, επιθυμώντας (κάτι) πραγματικά: *σου εύχομαι ~ - καλή επιτυχία»* ΣΥΝ. ολόψυχα, με όλη μου την καρδιά (ε) *εκ βάθους ψυχής* με πλήρη ειλικρίνεια: *μου μίλησε ~* ΣΥΝ. εκ βάθους καρδίας (στ) *ψυχή μου!* ως έκφραση στοργής, τρυφερότητας, αγάπης (ζ) **εν** *βρασμώ ψυχής* βλ. λ. *θρασμός* (η) *με την ψυχή μου* (i) πολύ και με μεγάλη ευχα

ρίστηση: *έφαγα και ήπια* ~ (ii) για να δηλωθεί μεγάλη ποσότητα, υπερβολή, ένταση κ.λπ.: *έφαγε ξύλο με την ψυχή* του (θ) *άβυσσος η ψυχή τού ανθρώπου!* για ανεξήγητη, ακατανόητη συμπεριφορά: *πήγε και παντρεύτηκε έναν άντρα 20χρόνιαμεγαλύτερό της και με σοβαρά προβλήματα υγείας■ ~!* (ι) *ψυχή τε και σώματι {ψυχή τε και σώ- μαιι*, από την Ακολουθία τής Θείας Μεταλήψεως) και με την ψυχή και με το σώμα, με κάθε δύναμη, ψυχική και σωματική: *αφοσιώθηκε ~ στον αγώνα* (ια) *τι ψυχή (να) έχει* για κάτι που θεωρείται ευτελούς αξίας, ασήμαντο ή ανάξιο λόγου: - *ένα χιλιάρικο σήμερα;* (ιβ) *ανοίγω την ψυχή μου (σε κάποιον)* βλ. λ. *ανοίγω* (ιγ) *ανοίγει η ψυχή μου* βλ. λ. *ανοίγω* 6. (περιληπτ.) το σύνολο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών (κυρ. συμπεριφοράς, κουλτούρας, ψυχοσύνθεσης) προσώπου, ομάδας ή λαού: *η ελληνική ~* || *μέσα στα ποιήματα τού Πούσκιν καθρεφτίζεται η ρωσική -* 7. (συνεκδ.) το σθένος, το θάρρος, η παλλη- καριά: *είχε - μέσα του■ δεν δείλιαζε με τίποτε* || *Άχρηστα πλάσματα! Δεν έχετε - μέσα σας;* αντ. δειλία, ανανδρία· φρ. **το***λέει η ψυχή (κάποιου)* για κάποιον που είναι γενναίος, δεν φοβάται **8.** (συνεκδ.) ο άνθρωπος: *στον δρόμο δεν κυκ/^οφορούσε -!* || *στο ναυάγιο χάθηκαν διακόσιες ~* [[~ <5εν *ήταν στην πλατεία* (= κανείς)· φρ. (λόγ.) *ψυχή ζώσα* ούτε ένας άνθρωπος, κανείς απολύτως: *δεν υπήρχε - σε ολόκληρο το κτήριο, είχε απομείνει ολομόναχος* 9. (μτφ.) το πνεύμα, το φρόνημα: *ελεύθερη / αδούλωτη ι περήφανη / αδάμαστη ~* 10. (μτφ.) η κινητήρια δύναμη, υ εμψυχωτής ενός έργου: *ο Τάκης ήταν η ~ τού πολιτιστικού συλλόγου / τής θεατρικής ομάδας* 11. μυθολ. *Ψυχή* (η) η ερωμένη τού θεού'Ερωτα. -· (υποκ.) **ψυχούλα** (η) (βλ.λ.) κ. **ψυχάκι** (το) (βλ.λ.). (μεγεθ.) **ψυχάρα** (η) (βλ.λ.). σχολιο λ. *παρώνυμο*, *πεθαίνω*.

JETYM. αρχ.. αρχική σημ. «πνοή, ζωή, ανάσα». < *ψύχω* «πνέω, φυσώ», το οπυίυ παρουσιάζει επίθημα *-χω* (πβ. κ. *τρύ-χω)* και ανάγεται μάλλον σε ρ. **ψύω* < *bhs-u-, μηδενισμ. βαθμ. τού *bhs-eu-. παρεκτεταμ. τ. τού Ι.Η *bhes- «φυσώ, εκπνέω» (βλ. λ. *ψεύδομαι)*, πβ. σανσκρ. a-psu- «χωρίς ανάσα, αδύναμα». Η ανάλυση προϋποθέτει διάκριση μεταξύ τής ρίζας αυτής και τού ρ. *ψύχω* με τη σημ. «παγώνω, κρυώνο)». Η διάδοση τής λ. *ψυχή* συνετέλεσε στο να αυτυνυμηθεί από το σύστημα η ρίζα *ψυχ-*, η οπυία πλέον θεωρήθηκε ισχυρή βαθμίδα. Πυλύ νωρίς η *ψυχή* συνδέθηκε με την αρχ. πεπoίθηση περί τής άυλης ουσίας που εγκαταλείπει το σώμα κατά τον θάνατο, ενώ τόσο στυυς τραγικούς όσο και στη φιλοσοφία (αλλά και στην Κ.Δ.) απαντά η βασική σημ. «ο άνθρωπος ως ξεχωριστή προσωπικότητα, ο εσώτερος εαυτός». Τη λ. χρησιμοποίησαν οι Εβδομήκοντα κατά τη μετάφραση τής Π.Δ. ως απόδ. τού εβρ. nephes «ανάσα, πνοή»] · **ψυχιατρείο** (το) [1891] θεραπευτήριυ για ψυχασθενείς συν. φρενοκομείο. τρελοκυμείο. **ψυχιατρική** (η) [I874| {χωρ. πληθ.} ιατρ. η επιστήμη που μελετά τη φύση και τις μεθόδους θεραπείας των νευροψυχικών διαταραχών. [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychiatriquej. **ψυχιατρικός,** -ή, -ό [1897] 1. αυτός που σχετίζεται με τον ψυχίατρο και την επιστήμη του: **~** *πραγματογνωμοσύνη* **2.** *ψυχιατρική* (η) (βλ.λ.).

ψυχίατρος (ο/η) [I874J |ψυχιάτρ-ου | -ων, -ους} γιατρός που ειδικεύεται στην ψυχιατρική, στη διάγνωση και θεραπεία ψυχασθενειών συν. (μειωτ.-λαϊκ.) τρελογιατρός (πβ. λ. *ψυχολόγος)*.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychiatre]. **ψυχικάρης,** -α. -ικο **1.** αυτός που κάνει φιλανθρωπίες, υ ελεήμονας 2. (ειρων. για γυναίκες) που «κάνουν ψυχικά», που δίνονται εύκολα στους άντρες.

[ΠΤΥΜ. < *ψυχικός* + παραγ. επίθημα *-άρης*, πβ. κ. *τυπικ-άρης]*. **ψυχικός,** -ή. -ό [αρχ-J **1.** αυτός που σχετίζεται με την ψυχή, με τυν εσωτερικό κόσμο, την ηθική και συναισθηματική υπόσταση τύυ ανθρώπου: ~ *γαλήνη / διάθεση / ορμή / ταλαιπωρία / διέγερση / φόρτιση / συμπαράσταση/ κατάσταση / δοκιμασία / σθένος / κλονισμός / καλλιέργεια / ανάταση / σύγκρουση / κόσμος* (ο ψυχισμός) / *φαινόμενα / χαρίσματα / πλούτος*■ φρ. (α) *ψυχική επαφή* η αμοιβαία προσέγγιση και επικοινωνία μεταξύ δύο ή περισσοτέρων ατόμων, η υπυία εκδηλώνεται λ.χ. ως φιλικότητα, διάθεση για εξωτερίκευση, χιούμορ κ.λπ.: *μετά τον καβγά χάθηκε η ~ που υπήρχε στα μέλη τής ομάδας* (β) *ψυχικό τραύμα* κάθε συναισθηματικά επώδυνη εμπειρία: *η απάνθρωπη συμπεριφορά των δικών του τύυ δημιούργησε πολλά - στην παιδική του ηλικία* **2.** ιατρ. *ψυχική νόσος / διαταραχή* κάθε ψυχιατρική νόσος η οπυία εκδηλοίνεται με αποκλίνουσα συμπεριφορά τύυ ατόμου και η οποία οφείλεται σε γενετικά, κοινωνικά, ψυχυλυγικά κ.ά. αίτια 3. ψυχολ. *ψυχική αποξένωση* (α) η κατάσταση κάποιου που είναι διανοητικά διαταραγμένος και παρουσιάζει αδυναμία ένταξης στην κοινωνική ζωή (β) (γενικότ.) η κατάσταση κάποιου που αισθάνεται απομακρυσμένος ή αποκομμένος από το περιβάλλον, την εργασία του ή/και από τον ίδιο τον εαυτό του 4. νομ. *ψυχική οδύνη* βλ. λ. *οδύνη* 5. *ψυχικό* (το) |μεσν.Ι (α) οποιαδήποτε πράξη προσφοράς έχει χαρακτήρα ελεημοσύνης, βοήθειας ή ευεργεσίας (κυρ. ως ενίσχυση αδυνάμου): *βοηθήστε μας. κάντε ένα* || *βάλτε του έναν βαθμό παραπάνω, να περάσει την τάξη, ~ θα του κάνετε* || δεν θέλω ψυχικά, θέλω *ό.τι πετύχω να το πετύχω με την αξία μου!* || *ζει τού -* (ζει από την ελεημοσύνη των συνανθρώπων του) (β) (ειρων.) τυ να δίνεται μια γυναίκα σε άνδρα που την επιθυμεί. **— ψυχικ-ά / -ώς** [μτγν.] επίρρ. **ψυχισμός** (ο) [1863J {χωρ. πληθ.} 1. ο ψυχικός κόσμος τού ανθρώπου: *ο ευαίσθητος - των παιδιών* 2. η ψυχική δύναμη, οι δυνάμεις τής ψυχής τού ανθρώπου.

[ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γερμ. Psychismusj. **ψυχο-** κ. **ψυχο-** κ. **ψυχ-** α'συνθετικό που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με την ψυχή, τον εσωτερικό κόσμο τού ανθρώπου: *ψυχο-φάρμα- κο*, *ψυχο-βγάλτης*, *ψυχο-θεραπεία*, *ψυχο-φθόρος*, *ψυχο-πλάκωμα* κ.ά.

JETYM. Α' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που πρυέρχεται από τη λ. ***ψυχή,*** εμφανίζεται δε και σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (λ.χ. γαλλ. psychologic)].

ψυχοαναληπτικός, -ή.-ό (φάρμακο) που επιφέρει διανοητική εγρήγορση. μείωση τής κούρασης και βελτίωση τής διανοητικής απόδοσης, όπως υι αμφεταμίνες, μερικά αντικαταθλιπτικά φάρμακα κ.λπ. (βλ. κ. λ. ***ψυχοτονικός).***

[ετυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psyclmanalcptiquc]. **ψυχοβγάλτης** (οΓ {ψυχοβγάλτου], **ψυχοβγάλτρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (σημ. 2) 1. (λαϊκ.-ως προσωνυμία) ο Αρχάγγελος Μιχαήλ **2.** (μτφ.-εκφραστ.) πρόσωπο πυυ βασανίζει ψυχικά κάποιον, που ταλαιπωρεί τους άλλους μέχρι να τους εξυπηρετήσει τελικά, που τους «βγάζει την ψυχή»: ***σε βοηθάει, αν του ζητήσεις κάτν αλλά είναι μεγάλος*** -. **— ψυχοβγαλτικός,** -ή, -ό. **ψυχοβιολογία** (η) {χωρ. πληθ.Ι ιλτρ. σχολή τής ψυχιατρικής που θεωρεί τον άνθρωπο ενιαία ψυχική και βιολογική οντότητα. **— ψυχοβιολογίας,** -ή, -ό [1890].

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. psychobiology],

ψυχοβιολογισμός (ο) Ιχοορ. πληθ.} φίλοι, θεωρία σύμφωνα με την οποία τα φυτά διαθέτουν ψυχή πυυ διαφέρει μόνυ στον βαθμό πολυπλοκότητααπό αυτή των ζώων. **ψυχοβιολόγος** (ο/η) επιστήμονας που ειδικεύεται στην ψυχοβιολογία.

[εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. psychobiologist], **ψυχοβλαβής,** -ής, -ές Ιμτγν.] {ψυχοβλαβ-υύς | -είς (ουδ. -ή)} 1. αυτός πυυ έχει υποστεί ψυχική βλάβη, που είναι ψυχοπαθής, φρενοβλαβής **2.** αυτός πυυ βλάπτει την ψυχή: - ***θεάματα*** / ***αναγνώσματα*** συν. ψυ- χοφθόρος αμ. ψυχωφελής, ηθοπλαστικός. ** σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες.*** **ψυχοβόρος,** -α. -ο ψυχυφθόρυς, αυτός που προκαλεί μεγάλο ψυχικό πόνο.

|ετυμ. μτγν. < ***ψυχή*** + ***-βόρος*** < ***βορά «τ***ροφή» (βλ.λ.).]. **ψυχογένεια** (η) {χωρ. πληθ.] τυχολ. η μελέτη των ψυχικών αιτίων συμπεριφοράς, συμπτώματος ή νόσου. Επίσης **ψυχογένεση.**

I5TYH · Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. psychogenesis / γαλλ. psychogeniej.

ψυχογενετικός, -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την ψυχυγένεση **2.** βιολ. *ψυχογενετική* (η) η μελέτη τής επίδρασης που ασκείται στη συμπεριφορά ενός οργανισμού από τη γενετική τυυ σύνθεση, καθώς και τής αλληλεπίδρασης κληρονομικότητας και περιβάλλοντος. [εγυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. psychogcnctic (οπτικό δάνειο)], **ψυχογενής,** -ής. -ές {ψυχογεν-ούς | -είς (υυδ. -ή), -ών} **1.** αυτός που προέρχεται από την ψυχή. που δημιουργείται στην ψυχή 2. αυτός που σχετίζεται με την ψυχογένεια: ~ ***αίτιο ενός συμπτώματος.*** σχολιο λ. ***-ης. -ης, -ες.***

[εγυμ. < ***ψυχο-*** + ***-γενής*** < ***γένος,*** ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychogene].

ψυχογιός (ο) -»ψυχογυιός

ψυχογλωσσολογία (η) {χωρ. πληθ.} γλωσσ. κλάδος ο οποίος μελετά τις ψυχικές και διανοητικές διεργασίες, με τις υποίες παράγει και κατανοεί κανείς τη γλώσσα (την πρόσληψη τού λόγου, τον ρόλο τής μνήμης, τον σχηματισμό εννοιών κ.λπ.). καθώς και τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνει κανείς τη μητρική ιδίως γλώσσα. **— ψυχογλωσσολογίας,** -ή, -ό, **ψυχογλωσσολογικά** επίρρ.

|ETYM. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. psycholinguistics (νόθο σύνθ.)|.

ψυχόγραμμα (το) {ψυχογράμμ-ατος | -ατα, -άτων} η γραφική παράσταση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από σειρά ψυχολογικών δοκιμασιών, στις οποίες υποβάλλεται το άτομο.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychogrammej. **ψυχογράφημα** (το) {ψυχυγραφήμ-ατυς | -ατα, -άτων} η περιγραφή των ψυχικών χαρακτηριστικοί προσώπυυ: ***το - λογοτεχνικού ήρωα*** συν. ψυχυγραφία. **ψυχογραφία** (η) [1896} {ψυχογραφιών} 1. το ψυχογράφημα (βλ.λ.) **2.** τυχολ. κλάδος τής ψυχολογίας, ο οποίος μελετά τις ψυχικές ιδιότητες των ατόμιον. καθο')ς και η γραφική απεικόνιση των χαρακτηριστικών ψυχικών ιδιοτήτων ενός ατόμου, η οποία προκύπτει ύστερα από την ψυχολογική εξέτασή του. **— ψυχογραφικός,** -ή, -ό, **ψυχογραφικά** επίρρ.

[ETYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychographie], **ψυχογράφος** (ο/η) ψυχολόγος που ασχολείται με την ψυχυγραφία.

]ETYM. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychographe|. **ψυχογραφώ** ρ. μετβ. i1870] {ψυχογραφείς... | ψυχογράφ-ησα, -ύυμαι. -ήθηκα, -ημένυς} περιγράφω τον ψυχικό κόσμο προσώπου, αποδίδω το ψυχογράφημα ή διαμορφώνω την ψυχογραφία του. **ψυχογυιός** (ο) (λαϊκ.) **1.** ο θετός γυιος συν. ψυχοπαίδι, παραγυιός (πβ. λ. ***ψυχοκόρη, ψυχομάννα, ψυχοπαίδι)*** 2. ο νεαρός υπάλληλος, παλαιότ. υπηρέτης.

ψυχοδιαγνωστικός, -ή. -ό 1. αυτός που σχετίζεται με τη διάγνωση των ψυχικών γνωρισμάτων ενός ατόμυυ: ~ ***μελέτη*** / ***έρευνα*** 2. ΤΥΧΟΛ. *ψυχοδιαγνωστική* (η) ο επιστημονικός κλάδος, ο οποίος περιγράφει και ερμηνεύει τις διάφορες πλευρές τής προσωπικότητας τύυ ατόμου βάσει τής συμπεριφοράς και των επιδόσεών του σε ψυχολογικές δοκιμασίες.

[F.TYM. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychudiagnustiquc|.

ψυχοδιανοητικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται ταυτόχρονα με την ψυχή και τη διανόηση: ~ ***διεργασία / κόπωση.*** **— ψυχοδιανοητικά** επίρρ.

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. psychomental (νόθο σύνθ.)].

ψυχοδιεγερτικός, -ή. -ό (για διάφορες ουσίες) αυτός που προκαλεί διέγερση των ψυχικών λειτουργιών.

IETYM. Απόδ. τού ελληνογενούς γαλλ. psychotonique).

ψυχόδραμα (το) {ψυχοδράμ-ατος | -ατα, -άτων) **1.** ψυχολ. ψυχαναλυτική, ψυχοθεραπευτική μέθοδος, η οποία βασίζεται στην θεατρικό αυτοσχεδιασμό, κατά την οποίο κάθε άτομο παίζει ανθόρμητα ρόλους βασισμένους σε προσωπικές εμπειρίες, με σκοπό είτε να αρθεί μια παρωχημένη τραυματική εμπειρία είτε να αντιμετωπιστεί μια υπάρχουσα (δύσκολη) κατάσταση: ***ψυχαναλυτικό*** *- 2.* (καταχρ.) τυ ψυχολογικό (θεατρικό) δράμα: **«οι *Βρικόλακες» τού 7ψεν είναι ένα κλασικό ~ με έντονες εσωτερικές συγκρούσεις.* — ψυχοδραματικός,** -ή. -ό.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Psychodrama|. **ψυχοδυναμικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ψυχοδυναμισμό 2. αυτός που σχετίζεται με τις δυνάμεις τού ατόμου και τις διεργασίες που αναπτύσσονται κατά την παιδική του ηλικία, καθώς και με την επίδραση μιας ενέργειας στην ύπαρξη ενός ατόμου.

[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. psychodynamic (οπτικό δάνειυ)]. **ψυχοδυναμισμός** (ο) **1.** η υποθετική μυστική δύναμη τής ψυχής που εκδηλώνεται σε παραψυχολογικά φαινόμενα, όπως στην τηλεπάθεια, την τηλεκινησία κ.ά. 2. ιατρ. το σύνολο των ψυχιατρικών θεωριών που τονίζουν τις ψυχοδυναμικές όψεις τής ψυχικής λειτουργίας.

[LTYM. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. psychodynamism (οπτικό δάνειο)].

ψυχοθεραπεία (η) [**1**893] {ψυχοθεραπειών) ιαγρ. η θεραπεία που εφαρμόζεται για την αντιμετώπιση νευροψυχικών διαταραχών, λ.χ. τής κατάθλιψης, κυρ. μέσα από τη συζήτηση με τον πάσχοντα σχετικά με τα πρυβλήματά τυυ. παρά με τη χρήση φαρμάκων και άλλων ουσιών ή ιατρικών μεθόδων: - ***στήριξης / τού βάθους / τής έκφρασης / τής ομάδας / τού παιδιού / τού περιβάλλοντος.***

|ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychothcrapiej. **ψυχοθεραπευτής** (ο) 11894], **ψυχοθεραπεύτρια** (η) f 18921 |ψυ- χοθεραπευτριών} ιατρ. ιατρός που ειδικεύεται στην ψυχοθεραπεία, **ψυχοθεραπευτικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον ψυχοθεραπευτή ή την ψυχοθεραπεία: ~ ***μέθοδος. ψυχοκινητικός,*** -ή. -ό 118921 **1.** αυτός που σχετίζεται με τον συνδυασμό των κινητικών και των ψυχικών λειτουργιών 2. (στην παραψυχολογία) αυτός πυυ σχετίζεται με την τηλεκίνηση, τη μετακίνηση αντικειμένων με μόνη την επενέργεια των ψυχικών δυνάμεων τού αν- θρο)που.

[γ.τυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychokineiiquc]. **ψυχοκοινωνικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την αλληλεπίδραση κοινωνικοί και ψυχολογικών παραγόντων: **-** ***προβλήματα*** **]| *Κέντρο ~ Μέριμνας.***

[ιιυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. phychosocial (νόθο σύνθ.)]. **ψυχοκοινωνιολογία** (η) {χωρ. πληθ.] ο επιστημονικός κλάδος τής κοινωνικής ψυχολογίας.

[ητυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. psyehosociology (νόθο σύνθ.)]. **ψυχοκόρη** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** η θετή κόρη **2.** η νεαρή υπάλληλος, παλαιότ. υπηρέτρια (πβ. λ. ***ψυχογυιός).*** **ψυχοκρατία** (η) {χωρ. πληθ.| **1.** φιλι)Σ. η θεωρία σύμφωνα με την υποία ως αρχή κάθε ζωής υπόκειται η ψυχή 2. η δοξασία των πρωτόγονων λαών ότι όλα τα όντα κατυικούνται από πνεύματα και έχουν ζωντανή ψυχή συν. ανιμισμός, ψυχολατρία.

| ετυμ. < *ψυχο- + -κρατία < κρατώ*\. ψυχοκτόνος, -ος, -ο ψυχοφθόρος (βλ.λ.). -- **ψυχοκτονία** (η). ^ σχόλιο λ. ***-κτόνος.***

[ΕΤΥΜ · μτγν., αρχική σημ. «θανατηφόρος», ***< ψυχο- + -κτόνος < κτείνω*** «φονεύω, σκοτώνω» (βλ. κ. ***-κτονία)].*** **ψυχολάτρης** (ο) (ψυχολατρών), **ψυχολάτρισσα** (η) {ψυχολατρισ- σών) οπαδός τής ψυχολατρίας, **ψυχολατρία** (η) ίμεσν.] {χωρ. πληθ.) η ψυχοκρατία, ο ανιμισμός (βλ.λ.).

ψυχολογημένος, -η, -ο αυτός που γίνεται ύστερα από λογική εκτίμηση των πραγμάτων και στάθμιση κυρ. τής ψυχολογικής καταστά- σεως προσώπου ή συνόλου, λ.χ. ώστε να μη συγκρούεται με αυτήν ή να την αξιοποιεί: ~ ***ενέργεια / κίνηση / ελιγμός*** λντ. αψυχολόγητος, **ψυχολογία** (η) [1805] **1.** η επιστήμη που μελετά τα ψυχικά φαινόμενα και τους νόμους πυυ τα διέπυυν: ***ατομική / κοινωνική / πειραματική / κλινική / εξε/Λκτική ~)| ~ των ατομικών διαφορών / διαφορική*** (η μελέτη των διαφορών που παρατηρούνται στον ψυχισμό ατόμων τού ίδιου είδους) 2. (κατ' επέκτ.) το σχετικό με την επιστήμη αυτή σύγγραμμα και μάθημα στη μέση και την ανώτατη εκπαίδευση: ***εξετάζομαι στην*** ~ **|| *πότε δίνεις*** (ενν. ***εξετάσεις στην)*** || **ποιος *κάνει / διδάσκει - το εξάμηνο αυτό:*** **3.** (συνεκδ.) η ψυχοσύνθεση, υ ψυχισμός ατόμου, ομάδας ή λαού, ο συνήθης τρόπος με τον υποίο σκέφτεται και αντιδρά (πρόσωπο / ομάδα κ.λπ.): ***οι λαοί τής Μεσογείου έχουν διαφορετική*** ~ ***από τους βορείους*** || ***η - τού όχλου*** 4. η ψυχική κατάσταση: ***έχω καλή ~]| η κακή ~ του δεν του επέτρεψε να διακρίθεί*** **5.** η (εμπειρική) γνώση τού τρόπου με τον οποίυ σκέφτονται και αντιδρούν συνήθ. οι άνθρωποι υπό συγκεκριμένες συνθήκες: ο ***καινούργιος διευθυντής ξέρει από - και χειρίζεται κατάλληλα κάθε υπάλληλο |ί τόσα χρόνια έμπορος. ξέρει πια την ~ τού αγοραστή.***

[F-ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychologies **ψυχολογικός,** -ή. -ό {1861J1. αυτός που σχετίζεται με την επιστήμη τής ψυχολογίας: ~ ***έρευνα / μελέτη / πείραμα / σεμινάριο / σπουδές*** *2.* ***(α)*** αυτός πυυ σχετίζεται με την ψυχική κατάσταση τυύ ανθρώπου: ~ ***πρόβλημα / πίεση / υποστήριξη / διαταραχή || η πράξη του οφείλεται σε ~ αίτια*** (β) *ψυχολογικός πόλεμος* η χρησιμοποίηση προπαγάνδας εναντίον τυύ εχθρού και γενικότ. οποιουδήποτε αντιπάλου, με σκοπό την κάμψη τού φρονήματός του, τη μείωση τής αυτοπεποίθησής του, την πτώση τυύ ηθικού του (γ) *ψυχολογική βία* η άσκηση πίεσης ή εξαναγκασμού (προς κάποιον), προκειμένου να προβεί σε συγκεκριμένη ενέργεια, να κάνει κάτι (δ) λογοτ. *ψυχολογικό μυθιστόρημα* έργο στο οποίυ υι σκέψεις, τα συναισθήματα και τα κίνητρα των χαρακτήρων προβάλλονται ως στοιχεία εξίσου σημαντικά με την εξωτερική δράση. – ψυχολογικ-ά / -ώς 11879] επίρρ.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychologiqucj. **ψυχολογισμός** (ο) |1894] φίλος, η θεωρία σύμφωνα με την οπυία όλα τα επιστημολογικά και γνωσιυλογικά προβλήματα μπορούν να επιλυθούν με μεθόδους τής ψυχολογικής έρευνας.

[Γ.ιύμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γερμ. Psyehologismus). **ψυχολόγος** (ο/η) |1851| 1. επιστήμονας που ειδικεύεται στην επιστήμη τής ψυχολογίας: *πηγαίνω σε ~ || με παρακο/,ουθεί ~* (πβ. λ. *ψυχίατρος)* 2. (μτφ.) πρόσωπο που μπορεί να ψυχολογεί τους άλλους: *είναι πολύ ~ αυτός, με δυο-τρεις κουβέντες αμέσως καταλαβαίνει τι άνθρωπος είσαι.*

[L-ΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. υρ., < γαλλ. psychologucj. **ψυχολογώ** ρ. μετβ. (1889J {ψυχολογείς... [ψυχολόγ-ησα, -ούμαι.-ήθηκα, -ημένος) επιχειρώ να διαγνώσω τις ψυχικές τάσεις (κάποιου), τις σκέψεις, τις επιθυμίες, τα συναισθήματά του κ.λπ.: *προσπάθησα να την ψυχολογήσω παρατηρώντας τις αντιδράσεις της*]| *όπως τον ψυχολόγησα. φαίνεται άνθρωπος αγαθός και καλοπροαίρετος.* **ψυχομάννα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.I (λαϊκ.) η θετή μητέρα (πβ. λ. *ψυχοπαίδι).*

ψυχομαχώ ρ. αμετβ. Ιμτγν.] {ψυχομαχείς...} (λαϊκ.) βρίσκομαι μεταξύ ζωής και θανάτου, χαροπαλεύω: «ο *Λιγενής ψυχομαχεί κι η γης τόνε τρομάσσει»* (ριζίτικο) συν. πνέω τα λοίσθια, ψυχορραγώ. – **ψυχομάχημα** κ. **ψυχομαχητό** (το). ΣΧΟΜΟ λ. πεθαίνω, **ψυχομετρία** (η) Γ1892J {χωρ. πληθ.) **ψυχολ. 1. ο** επιστημονικός κλάδος που μελετά την ποσοτική μέτρηση (τής νοημοσύνης, των κλίσεων. των συναισθηματικοί μεταβολών κ.λπ.) 2. (ειδικότ.) ο μαθηματικός. κυρ. στατιστικός, σχεδιασμός ψυχολογικών τεστ. – **ψυχομετρικός,** -ή. -ό ί 1892], **ψυχομετρικά** επίρρ.

|ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychometric], **ψυχονεύρωση** (η) [Ϊ892] {-ης κ. -ώσεως] -ο>σεις. -ώσεων) **ψυχολ. 1.** (κατά τον Φρόυντ) η νευρωτική διαταραχή πυυ έχει ως αφετηρία μια ψυχική σύγκρουση κατά την παιδική ηλικία 2. (γενικότ.) η νεύροοση (βλ.λ.).

Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γερμ. Psychoneurose). **ψυχονευρωτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την ψυχονεύρωση: - *κατάσταση* **2.** *ψυχονευρωτικός* (ο). *ψυχονευρωτική* (η) πρόσωπο πυυ πάσχει από ψυχονεύρωση. ρτrΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γερμ. psychoneurotisch|. **ψυχοπάθεια** (η) 11863j {ψυχοπαθειών} **1.** (γενικά) κάθε είδους ψυχική διαταραχή 2. παθολογική διατάραξη τού ψυχικού κόσμου τυύ ατόμου, εξαιτίας τής οποίας αδυνατεί να ενταχθεί φυσιολογικά στην κοινωνική ζωή ΣΥΝ. ψυχασθένεια, (καθημ.) τρέλα.

|ΕΤΥ.Μ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychopathic), **ψυχοπαθής,** -ής. -ές [1891] {ψυχοπαθ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} (κ. ως υυσ.) αυτός που πάσχει από ψυχοπάθεια · (ειδικότ.) αυτός πυυ λόγω διατα- ραχής τυύ ψυχικού τυυ κόσμου συμπεριφέρεται με βίαιο τρόπυ: *πρόκειται για πράξη ψυχοπαθούς δο/.οφόνου* ΣΥΝ. ψυχασθενής, (λόγ.) φρενοβλαβής, (καθημ.) τρελός. ΣΧΟΛ 10 λ. *-ης. -ης. -ες. τρελός.* |ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psvchopathej. **ψυχοπαθολογία** (η) {χωρ. πληθ.) ΙΑΤΡ. κλάδος τής ψυχιατρικής που μελετά συγκριτικά τις παθολογικές και φυσιολογικές διεργασίες τής ψυχικής ζωής. – **ψυχοπαθολογικός,** -ή. -ό 11890].

)ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. psychopathology|. **ψυχοπαίδα** (η) **1.** η θετή κόρη ΣΥΝ. ψυχοκόρη **2.** νεαρή υπηρέτρια, **ψυχοπαιδαγωγικός,** -ή. -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με την ψυχολογία και την παιδαγωγική: ~ *προσέγγιση / ανάλυση* **2.** *ψυχοπαιδαγωγική* (η) η παιδαγωγική που βασίζεται στα πορίσματα τής ψυχολογίας.

[F.ΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychopedagogique). **ψυχοπαίδι** (το) {χωρ. γεν.) (λαϊκ.) το θετό παιδί (πβ. λ. *ψυχογυιός, ψυχοκόρη).*

ψυχοπατέρας (ο) (λαϊκ.) ο θετός πατέρας (πβ. λ. *ψυχομάννα).* **ψυχόπιτα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.) (λαϊκ.) η πίτα που, σύμφωνα με το έθιμο, μοιράζεται για να συγχωρηθούν υι ψυχές των πεθαμένων, **ψυχοπλάκωμα** (το) {ψυχοπλακώμ-ατυς j -ατα. -άτων) (οικ.) **1.** η δυσάρεστη, πιεστική ψυχική επιβάρυνση, κάθε αίσθημα μεγάλης και έντονης ψυχικής πίεσης: *μ'έπιασε ~ με όλες αυτές τις θλιβερές σεις* συν. δυσθυμία, κατάθλιψη λντ. ευδιαθεσία, κέφι **2.** (συνεκδ.) κάθε ερέθισμα, γεγονός ή κατασταση που προκαλεί έντονη δυσθυμία ή κατάθλιψη: ~ *αυτή η ταινία* || - *σκέτο το έργο.* **ψυχοπλακώνω** ρ. μετβ. (ψυχοπλάκω-σα. -θηκα, -μένος) (οικ.) προκαλώ κατάθλιψη, δυσάρεστη ψυχική διάθεση σε (κάποιον): *όλο για τη δυστυχία τού κόσμου μιλάει και μας ψυχοπλακώνει* συν. καταθλίβω.

ψυχοπλάκωση (η) {χο)ρ. πληθ.) το ψυχοπλάκωμα (βλ.λ.). **ψυχοπλακωτικός,** -ή, -ό (οικ.) αυτός πυυ προκαλεί ψυχοπλάκωμα, κατάθλιψη: - *συζήτηση* > ταινία / *μουσική.*

ψυχοπλάνος, -α, -ο αυτός που παραπλανά την ψυχή. **ψυχοπνευματικός,** -ή, -ό" αυτός πυυ σχετίζεται ταυτόχρονα με την ψυχή και το πνεύμα: ~ *ισορροπία / ανάπτυξη.* – **ψυχοπνευματικά** επίρρ.

ψυχοπομπός (ο) Ιαρχ.] (ως προσωνυμία τού) Ερμή) αυτός που οδηγεί τις ψυχές στον Αδη.

ψυχοπόνια (η) {χωρ. πληθ.} η συμπόνια συν. ευσπλαχνία ΑΝΓ. απονιά, αναλγησία, αναισθησία. «*■ ΣΧΟΛΙΟ λ. *-ια.*

[ΕΤΥΜ, < μτγν. *ψυχοπονία < ψυχο- + -κονία < πόνος].*

ψυχοπονιάρης (ο) {ψυχοπονιάρηδες}, **ψυχοπονιάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο που συμπονεί τους άλλους συν. ευσπλαχνι- κός, συμπονετικός, πονόψυχος ΑΝΤ. άσπλαχνος, άκαρδος. ανάλγητος.

ψυχοπονιάρικος,-η,-ο.

[ετυμ. < ***ψυχοπονία*** + παραγ. επίθημα ***-ιάρης.*** πβ. κ. ***παιγνιδ-ιάρης\.***

ψυχοπονώ ρ. μετβ. [μεσν.] {ψυχοπονάς... | ψυχοπόνεσα} (λαϊκ.) συμπονά) (κάποιον), συναισθανόμενος και συμμεριζόμενος τον πόνο (τυυ) ΣΥΝ. ευσπλαχνίζομαι λντ. αδιαφορώ,

ψυχόρμητο (το) (λαϊκ.) το ορμέμφυτο (βλ.λ.). σχολιο λ. ***-ια.***

[LTYM. < ***ψυχ_(ο)- + -όρμητυ < ορμώ}.*** **ψυχορραγώ** ρ. αμετβ. {ψυχορραγείς...· κυρ. σε ενεστ. κ. παρατ.} είμαι ετοιμοθάνατος, βρίσκομαι στις τελευταίες μου στιγμές: (κ. μτφ.) ***την περίοδο που η αυτοκρατορία ψυχορραγούσε...*** συν. ψυχομαχώ, πνέω τα λοίσθια, χαροπαλεύω. – **ψυχορράγημα** (το) Ιμεσν.]. «"ΣΧΟΛίΟλ. ***πεθαίνω.***

[εγυμ. < αρχ. ***ψυχορραγώ (-έω)*** < ***ψνχο- + -ρραγώ*** < ***-ρραγής***, από το θ. τυύ παθ. αορ. β' ***έρ-ράγ-ην*** (ρ. ***ρήγ-νυ-μι).*** πβ. κ. ***αιμο-ρραγώ\.*** **ψυχός** (υ) (λαϊκ.) **1.** εορτή που γίνεται στη μνήμη των νεκρών · **2.** (αντί τού ονόματος κάποιου) αυτός πυυ ξέρεις: ***ήρθε μαζί της κι ο*** [ετυ.μ. Από τη γεν. πληθ. των ***ψυχών*** (ουσ. ***ψυχή),*** πυυ θεωρήθηκε αιτ. εν. τον ***ψυχόν\.***

ψύχος (το) {ψύχους | χωρ. πληθ.) (λόγ.) το κρύο. η μεγάλη πτώση τής θερμοκρασίας: ***δριμύ ~ ενέσκηψε στην πρωτεύουσα || πολικό ~ πλήττει την Ευρώπη.***

[ετυμ. < αρχ. ***ψύχος*** < ***ψύχω*** (βλ.λ.) |. **ψυχοσάββατο** (το) το Σάββατο πριν από την Κυριακή τής Λπυκριάς, καθώς και πριν από την Πεντηκοστή, το οποίο είναι αφιερωμένο στη μνήμη και την ψυχή των νεκρών και κατά τυ υποίο τελείται επίσημυ μνημόσυνο για όλυυς τους νεκρούς (βλ. κ. λ. ***μνημόσυνο, τρισάγιο).*** **ψυχοστασία** (η) {ψυχοστασιών} μυθολ. το συμβολικό στάθμισμα, ζύγισμα τής ψυχής (μετά θάνατον) ή τής μοίρας (ανθρώπου): ***στην ομηρική σκηνή τής ~ ο Δίας κρίνει και αποφασίζει για τη ζωή τού Έκτορα.***

|ΕΤΥΜ. αρχ. < ***ψυχο- + -στασία*** < ***-στάτης*** « ***ϊστημι*** / ***ϊ-στα-μαι).*** πβ. κ. ***διχο-στασία\.***

ψυχοσύνδρομο (το) {ψυχοσυνδρόμ-ου [-ων} ψυχιλτρ. σύνολο ψυχι- κών-ψυχιατρικών εκδηλώσεων που οφείλυνται σε οργανικό αίτιυ. λ.χ. αλκυυλισμός, ηπατικό κώμα, όγκος εγκεφάλου κ.ά.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. psychosyndromcl. **ψυχοσύνθεση** (η) {-ης κ. -έσεως | χωρ. πληθ.} το σύνολο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών πυυ συγκροτούν τον ψυχισμό ενός ατόμου ή συνόλου: ***η ~ τού ελληνικού λαού*** συν. ιδιοσυγκρασία, ιδιοσυστασία, νοοτροπία, ψυχυλογία.

[ΕΤΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. psychosynthcsis (είδος ψυχοθεραπεία^)].

ψυχοσυσταση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} η ψυχοσύνθεση (βλ.λ.). **ψυχοσωματική** (η) ιατρ. ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τον ρόλο τής ψυχικής ζωής στην οργανική κατάσταση τού ανθρο)που (λ.χ. τον ρόλο τού άγιους στην αυξημένη πίεση τυύ αίματος), **ψυχοσωματικός,** -ή, -ό [189IJ **1.** αυτός πυυ σχετίζεται τόσο με τυ σώμα όσο και με την ψυχή: ***ο άνθρωπος είναι ~ οντότητα*** [[- ***αίτια*** / ***ισορροπία*** / ***προβλήματα*** / ***συμπτώματα***]] ~ ***εκδηλώσεις*** (οργανικές παθολογικές εκδηλώσεις, οι οποίες προκύπτουν ως αντίκτυπος των ψυχικών συγκρούσεων στυ σύνολο των σωματικών λειτουργιών) 2. ***ψυχοσωματική*** (η) βλ.λ.

[είύμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychosomatique[. **ψυχοσώστης** (ο) [μεσν.Ι [ψυχοσωστών}, **ψυχοσώστρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} (λαϊκ.) πρόσωπο πυυ σώζει ψυχές, **ψυχοσωτήριος,** -α. -υ [μεσν.Ι αυτός που είναι σωτήριος για την ψυχή: ~ ***φάρμακο*** / ***λύση*** / ***πράξη*** ΣΥΝ. ψυχωφελής ανί. ψυχοφθόρος. **ψυχοτεχνία** (η) {χωρ. πληθ.} τυχολ. το σύνολο των μεθόδων και των δοκιμασιών που αποσκοπούν στη διακρίβωση των επαγγελματικών ικανοτήτων ενός ατόμου. Επίσης **ψυχοτεχνική** (πβ. λ. ***ψυχομετρία).*** [είύμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. phsychotcchnics|. **ψυχοτεχνικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την έρευνα των ψυχικών φαινομένων μέσω τεχνικών μέσων. – **ψυχοτεχνικ-ά** / **-ώς** επίρρ.

Ιετυμ. Ελληνογενής ςέν. όρ.. < γαλλ. psychotcchnique]. **ψυχοτονικός,** -ή. -ό (για φάρμακα) αυτός που διεγείρει τις ψυχικές λειτουργίες (βλ. κ. λ. ***ψυχοαναληπτικός).***

[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychotoniquej. **ψυχοτρόπος,** -ος. -ο (κυρ. για φάρμακα) αυτός που επιδρά στην ψυχική κατάσταση τυύ ατόμου (στο κεντρικό νευρικό σύστημα και στον ψυχισμό του), όπως λ.χ. υπνωτικά, ηρεμιστικά. διεγερτικά, παραισθησιυγόνα κ.λπ. (πβ. λ. ***ψυχοφάρμακα***): ~ ***ουσίες.***

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ςέν. όρ., < γαλλ. psychotropcj. **ψυχούλα** (η) (χαϊδευτ.) τρυφερή και αγαπημένη ύπαρξη, καλός και ευαίσθητος άνθρωπος, πυυ πρυσφέρει πρόθυμα και χωρίς ιδιοτέλεια τη βοήθειά του: ***ο Πέτρος είναι ~ όλους τους σκέπτεται, όλους τους βοηθάει*** || (ως προσφο)ν.) ***μου έλειψες ~ μου!*** **ψυχοφάρμακα** (τα) {ψυχοφαρμάκων} τα φάρμακα που επιδρούν στο ανθρώπινο νευρικό σύστημα και τροποποιούν την ψυχική διάθεση (βλ. κ. λ. ***ψυχοτρόπος, ψυχοτονικός, ψυχοανα?.ηπτικός).*** **ψυχοφαρμακολογία** (η) {χωρ. πληθ.} ιαί ρ. κλάδος τής φαρμακολογίας που ασχολείται με τη δράση των φαρμάκων στυ σύνολο των ψυχικών μηχανισμών.

[ετυμ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < αγγλ. psychopharmacology (οπτικό δάνειο)].

ψυχοφθόρος, -ος, -ο αυτός που φθείρει την ψυχή: ***~ διαδικασία / δοκιμασία*** ςυ.ν. ψυχοκτόνος αντ. ψυχοσωτήριος, ψυχωφελής.

[f.tym. αρχ. < ***ψυχο- + -φθόρος*** < ***φθείρω}.*** **ψυχοφυσική** (η) [1890] Ιχωρ. πληθ.} ψυχολ. επιστημονικός κλάδος που μελετά τις ποσοτικές σχέσεις μεταξύ ψυχολογικών και φυσικών φαινομένων, δηλ. μεταξύ των αισθημάτων και των ερεθισμάτων που τα παράγουν.

[ι·! ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychophysiquc). **ψυχοφυσικός,** -ή, -ό [1890] αυτός που σχετίζεται με τις ψυχικές λειτουργίες τού ανθρώπου σε συνάρτηση με τα φυσικά φαινόμενα. – **ψυχοφυσικά** επίρρ.

[ΕΊ ΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychophysiquc]. **ψυχοφυσιολογία** (η) [1891J {χωρ. πληθ.} JATP. ο κλάδος τής ψυχιατρικής που μελετά τις ψυχικές δραστηριότητες τού ανθρώπου σε συνάρτηση με τις φυσιολογικές λειτουργίες πυυ υπόκεινται σε αυτές. ··-

ψυχοφυσιολογικός, -ή, -ό [I891 [.

[ηί υμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. psychophysiologic]. **ψυχοχάρτι** (το) [χωρ. γεν.} (λαϊκ.) το σημείωμα στο οποίο είναι γραμμένα τα ονόματα των νεκρών μιας οικυγένειας και το οποίο δίνεται στυν ιερέα, για να τα μνημονεύσει κατά τη Θεία Λειτουργία,

ψυχοχειρουργική (η) [χωρ. πληθ.} ιλτρ. η εκτέλεση εγχειρήσεων στον εγκέφαλο για την αντιμετώπιση ψυχικών παθήσεων.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychochirurgie]. **ψύχρα** (η) [χα)ρ. πληθ.} (εκφραστ.) το κρύο, το ελαφρό ψύχος: ***έχει*** / ***κάνει*** - λντ. ζέστα · φρ. *στην ψύχρα* (αργκό) εν ψυχρώ. απροκάλυπτα, με πλήρη συνείδηση αυτού που πράττει ή λέει (κάποιος): rov ***πυροβόλησε*** - ***|| μπήκε στο μαγαζί και τον έβρισε, έτσι*** -! - (υποκ.) **ψυ- χρούλα** (η).

[F.TYM. μτγν. **<** αρχ. ***ψυχρός*** (βλ.λ.)J. **ψυχραιμία** (η) [18731 {χωρ. πληθ.} η ψυχική ηρεμία μπρυστά σε κίνδυνο ή δύσκολη κατάσταση, η ψυχική αταραξία και νηφαλιότητα (κυρ. σε στιγμές όπου έρχεται κανείς σε δύσκολη θέση. εκνευρίζεται, θυμώνει κ.λπ.): ***διατηρώ / χάνω την - μου [| αντιμετωπίζω ένα πρόβλημα με - || δείξε ~*** · <5εν ωφελούν ***τα νεύρα! || συνιστώ ~.***

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τυύ γαλλ. sang-froid], **ψύχραιμος,** -η, -ο [1873] **1.** (για πρόσ.) αυτός που αντιμετωπίζει με ηρεμία και νηφαλιότητα τις καταστάσεις τής ζωής, που διατηρεί την αυτοκυριαρχία του σε δύσκολες ή επικίνδυνες στιγμές: ***είναι πολύ ~ άνθρωπος▪ δεν ταράζεται από τίποτε!*** |[(σκωπτ.) ***ταπί και*** ~ συν. ατά- ραχυς, νηφάλιυς, συγκρατημένυς ΛΜ. ταραγμένος, ευέξαπτος, θερμόαιμος 2. (για ενέργεια, συμπεριφορά) αυτός πυυ χαρακτηρίζεται από ηρεμία, νηφαλιότητα: - ***αντίδραση*** / ***αντιμετώπιση ενός θέματος.***

ψύχραιμα επίρρ.

[ΕΤΥΜ. < ***ψυχρός + -αιμος*** < ***αίμα.*** απόδ. τού γαλλ. sang-froid (πβ. αγγλ. cold-bioodcd)]. **ψυχραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. [μτγν.Ι {ψύχρα-να, -νθηκα. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** (κυριολ.-σπάν.) κάνω (κάτι) ψυχρό ΣΥΝ. ψύχω. κρυώνω, παγώνω ΑΝΤ. θερμαίνω **2.** (μτφ.) μειώνω τον ενθουσιασμό, τη θέρμη κάποιου, κάνω (κάποιον) να μην έχει καλή διάθεση απέναντι μου: ***τον έχει ψυχράνει η αγνωμοσύνη τους / η κακή της συμπεριφορά*** ♦ (αμετβ.) **3.** γίνομαι ψυχρός: ***ψύχρανε ο καιρός*** συν. παγώνω ΛΜ. ζεσταίνω **4.** (μεσοπαθ. *ψυχραίνομαι)* (μτφ.) διακόπτω τις φιλικές σχέσεις με κάποιον, δυσαρεστούμαι με κάποιον: ***έχουν ψυχρανθεί λόγω μιας οικονομικής διαφοράς που έχουν μεταξύ τους.*** – **ψύχραναη** (η) [μτγν.].

ψυχραντικός, -ή, -ό [μτγν.Ι **1·** αυτός που μπορεί να ψυχράνει, να μειώσει τη θερμοκρασία: - ***μέσα*** αντ. θερμαντικός **2.** (μτφ.) αυτός πυυ πρυκαλεί δυσαρέσκεια, που μειώνει την καλή διάθεση κάπυιυυ.

ψυχραντικά επίρρ.

ψυχρηλασία (η) {ψυχρηλασιών} η σφυρηλάτηση μετάλλου πυυ δεν έχει θερμανθεί εκ των προτέρων. **ψυχρήλατος,** -η, -ο (μέταλλο ή μεταλλικό αντικείμενο) που έχει υποστεί ψυχρηλασία.

[ετυμ. μτγν. < ***ψυχρός + -ήλατος*** (με έκταση τυύ αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει) < ελαύνω], **ψυχρηλατώ** ρ. μετβ. [μτγν.| {ψυχρηλατείς...} (για μέταλλα ή μεταλλικά αντικείμενα) σφυρηλατώ χωρίς προηγούμενη θέρμανση, **ψυχρό-** κ. **ψυχρό-** κ. **ψυχρ-** κ. **ψύχρ-** α' συνθετικό για τυν σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν χαμηλή θερμοκρασία ή απουσία θέρμανσης: ***ψυχρο-λουσία. ψυχρό-φιλος. ψύχρ-αιμος.***

[ετυμ. ***Α'*** συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. ***ψυχρο-λουσία,*** μτγν. ***ψυχρο-ποσία).*** που προέρχεται από το επίθ. ***ψυχρός*** (βλ.λ.)|. **ψυχρόαιμος,** -η. -ο [1819] (για ζώα) ποικιλόθερμος (βλ.λ.). **ψυχρολουσία** (η) {ψυχρολουσιών} **1.** (κυριολ.) τυ πλύσιμο με κρύο νερό. κυρ. για θεραπευτικούς ή προληπτικούς λόγους: ***για τον καθαρισμό τής περιοχής συνιστάται η - ωσότου υποχωρήσει η φλεγμονή***

(μτφ.-κακόσ.) (α) το αναπάντεχο αρνητικό γεγονός: - ***τής ομάδας στον ?κτός έδρας αγώνα▪ έχασε με βαρύ σκορ, ενώ πήγαινε για θρίαμβο! || ~ για τη γείτονα χώρα η άρνηση των 1Ι.ΙΙ.Α.*** να ***στηρίξουν την πρωτοβουλία της{$)*** η ξαφνική επίθεση που δέχεται κάποιος (για λάθος. παράλειψη, πράξη τυυ κ.λπ.): ***τον περίμενε μεγάλη ~ από τον διευθυντή., γιατί εξαιτίας του δεν ανέλαβε η εταιρεία το έργο.***

[ι-τυμ. αρχ. < ***ψυχρός + -λουσία< λούω}.*** **ψυχρομετρία** (η) μετεωρ. υ επιστημυνικός κλάδος που μελετά τυυς τρόπους προσδιορισμού τής υγρασίας και τού σημείου σχηματισμού δρόσου (βλ.λ.) τού αέρα με ειδικό όργανο, το ψυχρόμετρο. – **ψυ-χρομετρικός,** -ή, -ό [1891 j.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychrometrie[. **ψυχρόμετρο** (το) 11891] !ψυχρομέτρ-ου | -ων} όργανο μετρήσεως και προσδιορισμού τής υγρομετρικής κατάστασης τού ατμοσφαιρικού αέρα, που αποτελείται από ένα συνηθισμένο θερμόμετρο με υδράρ- γυρυ και ένα άλλο θερμόμετρο που περιβάλλεται από ύφασμα το

οποίο διαβρέχεται με νερό.
[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ, psychrometre|. **ψυχροπολεμικός,** -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με τον Ψυχρό Πόλεμο: ~ ***κλίμα / ατμόσφαιρα / σχέσεις ' περίοδος ι συνθήματα.*** **ψυχρός,** -ή, -ό 1. αυτός κου έχει χαμηλή θερμοκρασία: - ***κλίμα*** *ί* ***αέρας*** συν. κρύος αντ. θερμός, ζεστός' φρ. (α) μπτηωρ. *ψυχρό μέτωπο* το μπροστινό τμήμα κινούμενης, ψυχρής μάζας αέρα, το οπυίο συνοδεύεται συνήθ. από βροχόπτωση ή καταιγίδα (β) *Ψυχρός Πόλεμος* (i) υ παλαιότερος πολιτικός, στρατιωτικός, εξυπλιστικός και οικονομικός ανταγωνισμός μεταξύ των Η.Π.Α. και τής πρώην Σοβιετικής Ένωσης και των συμμάχων τυος: ***οι ηγέτες των Η.Π.Α. και τής Ρωσίας υπέγραψαν το τέλος τού*** - (ii) (γενικότ.) ο ανταγωνισμός ανάμεσα σε δύυ πλευρές, πυυ χαρακτηρίζεται από αντιπαλότητα σε όλα τα επίπεδα, χωρίς όμως να παίρνει τη μορφή ευθείας σύγκρουσης: ***«ο ~ ανάμεσα στον στρατό και τον ισλαμιστή ηγέτη κορνφώθηκε»*** (εφημ.)

(μτφ. για πρόσ. *τ*: καταστάσεις) αυτός που χαρακτηρίζεται από έλλειψη θετικής διάθεσης, ενδιαφέροντος ή φιλικότητας απέναντι σε κάποιον, που δείχνει απάθεια και αδιαφορία: ~ ***στάση / συμπεριφορά / υποδοχή / χαιρετισμός*** || ***κακός,*** ~ ***κι ανάποδος*** (άνθρωπος με όλα τα αρνητικά στοιχεία στον χαρακτήρα του)· και επιρρηματικά: ***κακά, ψυχρά κι ανάποδα*** (πάρα πολύ άσχημα) || (υβριστ.) ***την κακή σου και την ~ σου μέρα*** (εννν. εύχομαι) λντ. εγκάρδιος, θερμός **3.** (ειδικότ.) αυτός που δεν επηρεάζεται από συναισθηματισμούς: ***είναι ένας ~ υπολογιστής*** **II** ***έμεινε - μπροστά σ' αυτό το ανθρώπινο δράμα*** **jj** ***βλέπει τα πράγματα με ~ λογική*** || ***~ εκτελεστής***■ φρ. **εν** *ψυχρώ* ***(έν ψυχρφ)*** ψύχραιμα, χωρίς δισταγμό: ***έβγαλε το περίστροφο και τον εκτέλεσε*** - ΑΝΤ. εν θερμώ **4.** (γυναίκα) (α) πυυ δεν μπορεί να φθάσει σε οργασμό ή σε σεξουαλική διέγερση κατά τη διάρκεια τής ερωτικής πράξης (β) που δεν ανταπυκρίνεται στα σεξουαλικά ερεθίσματα ή στις σεξουαλικές προκλήσεις (πβ. κ. λ. ***ανίκανος).*** **—ψυχρ-ά/-ώς** [αρχ.] επίρρ. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θερμότητα.***

[ΕΙΥΜ- αρχ· < ***ψυχος*** + παραγ. επίθημα ***-ρός,*** πβ. κ. ***άδ-ρός, αισχ-ρός*** κ.ά. Ορισμένες φρ. είναι μεταφρ. δάνεια, λ.χ. ***ψυχρό μέτωπο*** (< αγγλ. cold from), ***ψυχρός πόλεμος*** (< αγγλ. cold war)|. **ψυχρότητα** (η) [αρχ.} {χωρ. πληθ.) **1.** η ύπαρξη ψύχους: ***η - τού καιρού συντόμευσε την παραμονή τους στο νησί*** συν. κρυάδα λντ. θερμότητα 2. (μτφ.) η αποφυγή οποιασδήπυτε ένθερμης εκδήλωσης, η απάθεια, η αδιαφορία: ***μας χαιρέτισε με*** - ΑΝ Γ. εγκαρδιότητα, θέρμη

(για γυναίκα) η ανικανότητα αντλήσεως σεξουαλικής ηδονής ή υλυκλήρωσης (οργασμού) κατά την ερωτική συνεύρεση, η απουσία (οποιασδήποτε) ανταπόκρισης στα σεξουαλικά ερεθίσματα: ***οργανική*** *ι* λειτουργική ~·

ψυχρόφιλος, -η, -υ (μικροοργανισμός) πυυ έχει ως άριστο όριο για την ανάπτυξή του θερμοκρασίες κάτω των 20°C.
[ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ., < αγγλ. psychrophilicj. **ψύχω** ρ. μετβ. {έψυ-ξα. ψύ-χθηκα. -γμένυς] καθιστό (κάτι) ψυχρό: ο ***θάλαμος ψύχεται στους τέσσερεις βαθμούς*** ΣΥΝ. κρυώνω, παγώνω αντ. θερμαίνω.
[ετυμ. αρχ., αγν. ετύμου. αφυύ η σύνδεση με τυ υυσ. ***ψυχή*** και το ομώνυμο ***ψύχω*** «πνέω. ανασαίνω» δεν είναι δυνατόν να τεκμηριωθεί σημασιολυγικώς (δεν μπυρούμε να θεωρήσουμε ότι ο άνεμος κου φυσά οδηγεί πάντοτε σε παγωνιά, το δε ομόρρ. επίθ. ***ψυχρός*** δεν προσδιορίζει μόνο τον άνεμο, αλλά επίσης τυ νερό και τυν πάγο)|. **ψυχωμένος,** -η, -ο (εκφραστ.) ανδρείος, αυτός που έχει ψυχική δύναμη, θάρρυς και πείσμα: ***ρίχτηκε στη μάχη με τους - άνδρες του*** συν. γενναίος, αντρειωμένος, θαρραλέος λντ. δειλός, λιγόψυχος, **ψυχώνω** ρ. μετβ. {ψύχω-σα, -θηκα. -μένυς} εμψυχώνω: ***ο λοχαγός ψύχωνε τους άνδρες του με ενθαρρυντικά λόγια*** ανί . αποθαρρύνω, απογοητεύω.
Ι.ΕΤΥΜ· **<** μτγν. ***ψυχώ (-όω)*** **<** αρχ. ***ψυχή*\. ψύχωση** (η) [1893| {-ης κ. -ώσεως j -ώσεις. -ώσεων} 1. ιατρ. ψυχική νόσος πυυ εκδηλώνεται με δημιουργία ψευδαισθήσεων και παραληρηματικών ιδεών, καθώς και με σοβαρή ανεπάρκεια κρίσεως και αντι- λήψεως, ειδικότ. ως προς την αντίληψη τής πραγματικότητας, την επικοινωνία με τους άλλους και την κρισιμότητα τής κατάστασης τού ίδιυ τυ πάσχοντος: ***μανιοκαταθλιπτική / οργανική / παιδική / συλλογική ι γεροντική / χρόνια / διαλείπουσα ~*** **2.** (μτφ.) η ιδιαίτερη ροπή (προς κάτι): ***έχει ~ με τα μαθηματικά / με τα ηλεκτρονικά / με το ποδόσφαιρο*** συν. πάθος, λατρεία, τρέλα. **— ψυχωτικός,** -ή. -ό [1888]. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***-ωση.***
[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. psychosej. **ψυχωφελής,** -ής. -ές {ψυχωφελ-ούς j -είς (ουδ. -ή)· ψυχωφελέστ-ερος, -ατος} (λόγ.) αυτός που ωφελεί την ψυχή. τη διάπλαση τού χαρακτήρα: - αναγνώσματα συν. ηθοπλαστικός αντ. ψυχοφθόρος. – **ψυχωφελώς** επίρρ. [μτγν.]. σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες, σύνθετος.***
|Ετυμ_. μτγν. < ***ψυχή*** + ***-ωφελής*** (με έκταση τού αρχικύυ φωνήεντος εν συνθέσει) < ***όφελος].***
Ψ.Ν.Α. (το) Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αθήνας,
ψωλαράς (ο) {ψωλαράδες} (!) άνδρας με μεγάλο πέος.
[ετυμ. < ***ψωλή*** + μεγεθ. επίθημα ***-αράς].*** **ψωλή** (η) (!) το ανδρικό μόριο, το πέος συν. (!) πούτσα, πούτσος. – (μεγεθ.) **ψωλάρα** (η), (υποκ.) **ψωλάκι** (το) κ. **ψωλίτσα** (η).
[ετυμ. αρχ., ουσιαστικοπ. θηλ. τού επιθ. ***ψωλός*** (με παραγ. επίθημα ***-λός.*** πβ. κ. ***χωλός)*** < θ. ***ψω-,*** ετεροιωμ. βαθμ. τού ρ. ***ψήν*** «τρίβω» (βλ. λ. ***ψήχω)].***
ψωμάδικο (το) (καθημ.) το αρτοπωλείο, ο φούρνος συν. αρτυποιείο. [ΕΤΥΜ. < ***ψωμάς, -άδες*** (πληθ.) + παραγ. επίθημα ***-ικο***, πβ. ***βενζινάδικο].***
ψωμάκι (το) {χωρ. γεν.} **1.** το μικρό ψωμί· ΦΡ. (μτφ.) *(λέω) το ψωμί ψωμάκι* βλ. λ. ***ψωμί*** *2.* (συνεκδ.) μικρή φέτα ή μικρό κομμάτι από ψω

μί: *φάε λίγο - με τυ φαγητό σου* || *δώσε μου λίγο* ~ 3. *ψωμάκια* (τα) (α) τα σημεία τού σώματος (κυρ. στυυς γλουτούς) στα οποία υπάρχει συσσωρευμένο λίπος: *άρχισε γυμναστική, για να ρίξει τα* ~ (β) παιχνίδι κατά το υπυίο πλακοειδείς πέτρες ρίχνονται έτσι στην επιφάνεια τής θάλασσας, ώστε να εποστρακίζονται. **ψωμάς** (ο) {ψωμάδες! (λαϊκ.) **1.** υ αρτοποιός, ο φούρναρης **2.** (υικ.)
πρόσωπο που τρώει πολύ ψωμί. **ψωμί** (το) Ιψωμ-ιυύ | -ιών} **1.** παρασκεύασμα από σιτάλευρο, νερό και αλάτι, που ζυμο^νεται και ψήνεται στον φούρνο και απυτελεί κύρια τροφή τού ανθρώπου: *η κόρα / η ψίχα τού* - || *λευκό ι μαύρο ι παραδοσιακό / χωριάτικο / άζυμο / εφτάζυμο / μπαγιάτικο / φρέσκο* -1| ~ *με το δελτίο* συν. άρτος· φρ. (α) *βγάζω / κερδίζω το ψωμί μου* εξασφαλίζω τα αναγκαία για να ζήσω: *ψάχνει για μια δουλειά, να βγάζει το ψωμί του* (β) *(κάτι) έχει ψωμί / φαΐ* (κάτι) αποφέρει πολλά κέρδη: *αυτή η δουλειά / υπόθεση / δραστηριότητα έχει ψωμί* (γ) *φύγαμε μαζί ψωμί κι αλάτι* βλ. λ. *αλάτι* (δ) *θα φάω / έχω να φάω πολλά ψωμιά / καρβέλια ακόμη* (i) θα περιμένω ακόμη πολύ: *μη βιάζεσαι, έχεις να φας πολλά ψωμιά ακόμη* (ii) έχω πολλά χρόνια ζωής μπροστά μου (iii) χρειάζεται ακόμη χρόνος και προσπάθεια, για να αποκτήσω την αναγκαία πείρα σε κάτι: *θα φας πολλά ψωμιά ακόμη, μέχρι να μάθεις να δουλεύεις το μυστρί* (ε) έχω *πολύ ψωμί (ακόμη)* υπάρχει πολύς χρόνος ακόμη για να τελειώσει ή να ολοκληρωθεί κάτι: *το πρωτάθλημα έχει πολύ ψωμί ακόμη* (στ) **δεν** έχω *ψωμί να φάω* πεθαίνω τής πείνας (ζ) *για ένα κομμάτι ψωμί* έναντι ευτελούς αμοιβής, με ελάχιστα χρήματα: *αγόρασε το κτήμα* - συν. έναντι πινακίου φακής (η) *και ξερό ψωμί* βλ. λ. *ξερός* (θ) *(λέω) το ψωμί ψωμάκι* λιμοκτονώ, δεν έχω να φάω: *αν μας απολύσουν, θα πούμε το ψωμί ψωμάκι* (ι) *είναι μετρημένα / είναι λίγα / (τα) έφαγε / τέλειωσαν τα ψωμιά (κάποιου)* (i) (κάποιος) βρίσκεται πια στα τελευταία του, σύντυμα θα πεθάνει (ii) (κάποιος) αναμένεται να χάσει και τα τελευταία απο- μεινάρια τής ισχύος ή τής εξουσίας του (ια) **ο λό/ος** *σου με χόρτασε και το ψωμί σου φά' το!* βλ. λ. *χορταίνω 2.* (συνεκδ.) το φαγητό, η τροφή: το ~ τού *λαού* || <5εν *μπορείς να τους στερήσεις το ~ και να τονς πετάξεις στον δρόμο* 3. (συνεκδ.) οι απυλαβές από την εργασία, τα έσοδα, ο μισθός και η ίδια η εργασία: *λένε ότι τους κλέβονν το ~ τους οι ξένοι εργάτες* [[*μας απέλυσαν και χάσαμε το ~ μας* || *οι φοιτητές ζητούσαν ~. παιδεία, ελενθερία*■ φρ. (α) *τρώω ψωμί (από κάποιον)* με τρέφει, μου παρέχει εργασία (κάπυιος): *εγώ ~ από αντή την εταιρεία* (β) *τρώω γλυκό / πικρό ψωμί* ζω με άνεση / δυσκολία, είμαι ευχαριστημένυς / δυσαρεστημένυς από τυν τρόπο πυυ βγάζω το ψωμί μου: *σ'αντή τη δουλειά έχω φάει γλυκό ψωμί" μόνο καλά έχω να λέω* || *στην Κατοχή με την κείνα.* τις στερήσεις και *τις κακουχίες φά- γαμε όλοι πικρό ψωμί.* — (υποκ.) ψωμάκι (το) (βλ.λ.).
[ΕΤΥΜ. < μτγν. *ψωμίον,* υποκ. τού αρχ. *ψωμός«*κομμάτι, μπουκιά ψω- μιύ (ή τροφής)» (με παραγ. επίθημα *-μός.* πβ. κ. *θν-μός, τριγ-μός)* < θ. *ψω-.* ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. *ψη-* < ρ. *ψήν «* τρίβω» (βλ. λ. *ψήχω).* Έχει διατυπωθεί η άπυψη ότι το αρχ. *ψωμός* συνδ. με το αρχ. *δψον* «μαγειρεμένο φαγητό - ό.τι τρώγεται μαζί με ψωμί, τυ προσφάγι», αγν. ετύμου. Σύμφωνα με μία εκδοχή, η λ. πρέπει να αναλυθεί ως *δ-ψ-ον* «αυτό που μασιέται» και. ως εκ τούτου, να συνδεθεί με ρ. *ψήν, ψωμός* «μπουκιά», οπότε τυ *ό-* παρουσιάζεται ως προθεμ. (;). Παλαιότ. άποψη συνέδεε το *δψον με* το ρ. *εψω* (βλ. λ. *οπτός)].* **ψωμιέρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** η θήκη. τυ σκεύος, στο οποίο φυλάσσεται τυ ψωμί 2. μικρό ψάθινο συνήθ. σκεύος, στο οποίο τοποθετείται το ψωμί στυ σερβίρισμα. Ιι·Ιύμ. < *ψωμί* + παραγ. επίθημα *-ιέρα.* πβ. κ. *αλατ-ιέρα].* **ψωμίζω** ρ. μετβ. |αρχ.] **1.** δίνω ψωμί σε (κάποιον), ταΐζω (κάποιον) 2. (μεσοπαθ. *ψωμίζομαι)* εξοικονομώ τα απαραίτητα προς το ζην: *όλοι αντοί ψωμίζονται από τον κρατικό κορβανά.* **ψωμοζήτης** (υ) Ιμεσν.Ι {ψωμοζητών) (λαϊκ.) πρόσωπυ που ζητιανεύει, που επαιτεί ΣΥΝ. ζητιάνος, επαίτης, ζήτουλας, διακονιάρης. Επίσης (εμφατ.) ψωμοζήτουλας. σχολιο λ. *ζητιάνος.*
ψωμοζητώ ρ. αμετβ. [μεσν.] {ψωμοζητάς...· κυρ. σε ενεστ. κ. παρατ.}
επαιτώ. ζητιανεύω συν. διακονεύω 2. (συνεκδ.) δεν έχω να φάω, πεινάω: *πού να ζήσει οικογένεια*■ *αντός ψωμοζητάει.* **ψωμοζώ** ρ. αμετβ. {ψωμοζείς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} ζω φτωχικά, σε μεγάλη ένδεια, **ψωμόλυσσα** (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η μεγάλη πείνα **2.** (συνεκδ.) άνθρωπος που πεινάει πολύ. ο πειναλές, **ψωμολυσσάω** ρ. αμετβ. {ψωμολύσσαξα} δεν έχω ούτε καν τα απα- ραίτητα για την επιβίωσή μου, λιμοκτονώ, **ψωμομάχαιρο** (το) μαχαίρι που χρησιμοποιείται στυ κόψιμο τυύ ψωμιύ.
ψωμοσάκουλο (το) το προκοίλι (βλ.λ.): *έχει* κάνει *ένα ~!* **ψωμοτρώγω** ρ. μετβ. {ψωμόφαγα) (λαϊκ.) **1.** τρώω τυ ψωμί κάπυιυυ άλλυυ. ζω σε βάρος του 2**.** εκμεταλλεύομαι την ανάγκη κάπυιυυ για χρήματα και αγοράζω αυτό πυυ πυυλά σε εξευτελιστική τιμή.
ψωμοτύρι (το) {ψωμοτυρ-ιού | -ιών} **1.** το ψωμί και τυ τυρί: *φτάσαμε αργά, τα εστιατόρια ήταν κ/^ειστά και την περάσαμε με* ~· φρ. (μτφ.) έχω *(κάτι) ψωμοτύρι* λέω ή κάνω (κάτι) συνεχώς: *αντή τη λέξη την έχει ψωμοτύρι 2.* το λιτό γεύμα, η ξηροφαγία: *περνούσαμε με*
ψωμοφαγία (η) [J888} {ψωμοφαγιών} το να τρώει κανείς ψωμί. **ψωμοφάγος** (ο) i 18231 πρόσωπο κου τρώει πολύ ψωμί συν. ψωμάς, **ψωμωμένος,** -η, -ο (ως χαρακτηρισμός) άνθρωπος εύσωμος και εύρωστος, γεροδεμένος: *είναι -, αλλά δεν θα μπορούσες να τον πεις και χοντρό.*
[ετυμ. Μτχ. παθ. παρακ. τού ρ. *ψωμώνω* (< *ψωμί)*\. **ψωμώνω** ρ. αμετβ. {ψώμω-σα, -θηκα, -μένυς} γίνομαι ώριμος, μεστώνω: *ψώμωσαν τα φασόλια / τα στάχυα.* **ψωνίζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. {ψώνισ-α, -τηκα, -μένος) ♦ (μετβ.) **1**. αγορά

ζω (κάτι από κατάστημα): - ***τα ανοτγκαία για το σπίτν*** ΦΡ. (οικ.) (α) *την ψώνισα* χάνω τα λογικά μυυ. τρελαίνομαι: ***πάει, την ψώνισε ο κακομοίρης και δεν ξέρει τι λέει!*** συν. τα χάνω, μου στρίβει (β) (μειωτ.) **πού τον** / *την ψώνισες;* πού τον / τη βρήκες (ενν. δεν βρήκες [κάποιον/κάτι] καλύτερο;): ***πού τους ψώνισες αυτούς τους εργάτες;*** (γ) *ψωνίζω από σβέρκο* βλ. λ. ***σβέρκος*** ♦ **2.** (αμετβ.) κάνω τις αγορές, τα ψώνια μου: ***πάω να ψωνίσω || από πού ψωνίζετε συνήθως; || ξέχασα να ψωνίσω σήμερα*** **3.** (αργκό) επιλέγω (πρόσωπυ που εκπορνεύεται) από τον χώρο στυν οποίο συνήθως εκδίδεται' (κυρ. στο μεσοπαθ. *ψωνίζομαι)* (για πόρνες) εκδίδομαι: ***κατάντησε να ψωνίζεται στη Συγ- γρού.*** – **ψώνισμα** (το).

|ΕΤΥΜ. < μεσν. ***(ό)ψωνίζ(Λ*** (με σίγηση τού αρκτικού άτονου ό-) < αρχ. ***όψώνης*** «αγοραστής τροφίμων» < ***όψον*** «τροφή, έδεσμα, προσφάγι» (βλ. λ. ***ψωμί)*** + ***-ώνης*** < ***ώνούμαι*** «αγοράζω».]·

ψώνιο (το) **1. ψώνια** (τα) (α) τα πράγματα που αγοράζει κανείς: ***γύρισε με δύο τσάντες*** ~ \\ ***κάνω τα*** ~ ***μου*** (από κάπου) (ψωνίζω) (β) (συνεκδ.) οι αγορές που κάνει κανείς: ***βγήκε για τα*** ~ ***τής εβδομάδας*** / ***των Χριστουγέννων*** · **2.** (κακόσ.) άνθρωπος που πιστεύει για τον εαυτό του ότι είναι πολύ σπουδαίος, ότι έχει ιδιαίτερα ταλέντα κ.λπ. (χωρίς να ισχύει κάτι τέτοιο), με αποτέλεσμα να γελοιοποιείται: ***στην εκπομπή του μαζεύει διάφορα ~, που νομίζουν ότι είναι κάτι || είναι ένα ~ πον το παίζει πολιτικός*** ΣΥΝ. φαντασμένος **3.** κάτι (ασχολία κ.λπ.) που αρέσει υπερβολικά σε κάποιον και ασχολείται με πάθος και μόνιμα με αυτό: ο ***φιλοτελισμός*** / ***το κυνήγι είναι το - μον*** ΦΡ. (α) *κάνω το ψώνιο μου* κάνω αυτό πυυ μου αρέσει πολύ: ***πηγαίνει και τραγουδάει-έτσι και το ψώνιο τον κάνει και βγάζει και λεφτά*** (β) **έχω ψώνιο** *(με κάτι)* μου αρέσει υπερβολικά (κάτι), ασχολούμαι συνεχώς με (κάτι): ~ ***με τη ζωγραφική*** / ***με το μπάσκετι με την πολιτική*** ΣΥΝ. έχω πάθος **4.** (αργκό) πρόσωπο ή κατάσταση με αστεία ή γελοία χαρακτηριστικά: ***Είναι ~ ο άνθρωπος! Όποχε*** τον ***συναντάμε, γελάμε πολύ*** || (κ. ως επίρρ.) ***-Ϊλώς περάσατε στην εκδρομή;*** –/ – (μεγεθ.) **ψωνάρα** (η) (σημ. 2). « ·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***μενού.***

(lίΤΥΜ. < μτγν. ***όψώνιον*** «ζωοτροφές - χρήματα για αγορά ζωοτροφών» < αρχ. ***όψώνης*** «αγοραστής τροφίμων» (βλ. λ. ***ψωνίζω)].***

ψώνισμα (το) -♦ ψωνίζω

ψωνιστήρι (το) {ψωνιστηριού [χωρ. πληθ.} (λαϊκ.) **1.** τυ να επιλέγει κανείς εκπορνευόμενο ερωτικό σύντροφο: ***κάνω*** - *2.* ***(κατ'*** επέκτ.) η αναζήτηση περιστασιακού ερωτικού συντρόφυυ σε συγκεκριμένο μέρυς. στο οποίο συνήθ. συχνάζουν άνθρωποι με τον ίδιο σκοπό: ***σ'αντό το μπαρ γίνεται***

[πτυμ. < ***ψωνίζω*** + παραγ. επίθημα ***-τήρι,*** πβ. κ. ***ψησ-τήρι\.***

ψωνιστής (ο) άτομο που ξέρει να ψωνίζει κάνοντας επιτυχημένες αγορές.

ψώρα (η) {χωρ. πληθ.} ιατρ. μεταδοτική δερματική νόσος που προκα- λείται στον άνθρωπο και στα ζώα από τη διείσδυση στυ δέρμα ενός παρασίτου (ακάρεως, βλ. λ. ***άκαρι),*** το οποίο μετακινείται και γεννά προκαλώντας έντονη φαγούρα, γκριζωπές γραμμές στυ δέρμα και μι- κρές φυσαλλίδες· φρ. (α) (παροιμ.) *να 'τανε η ζήλια ψώρα, θα την είχε / θα κολλούσε όλη η χώρα* βλ. λ. ***ζήλια*** (β) *ζήλια-ψώρα* λέγεται προς κάποιον είτε για να ζηλέψει είτε επειδή ζηλεύει για την επιτυχία άλλου· συνοδεύεται από χαρακτηριστική χειρονομία.

ΙΕΤΥΜ. αρχ. (με παραγ. επίθημα ***-ρα)*** < θ. ***ψω-,*** ετεροιωμ. βαθμ. τού θ. ***ψη-*** < ρ. ι//ϊ7ν «τρίβω» (βλ. λ. ***ψήχω)].***

ψωραλέος, -α. -ο **1.** αυτός που έχει ψώρα: ~ ***άλογο*** ΣΥΝ. ψωριασμένος, ψωριάρης **2.** (συνεκδ.-μτφ.) πάμφτωχος, δυστυχής: ~ ***οικονομία*** / ***χώρα.***

ΙΐΐΤΥΜ. αρχ. < ***ψώρα*** + παραγ. επίθημα ***-αλέος*** (βλ.λ.)].

ψωράλογο (το) άλογο γέρικο και ασθενικό.

ψωριάζω ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμεσν.| {ψώριασ-α. -μένος} ♦ (μετβ.) **1.** γεμίζω (κάποιον) με ψώρα ♦ (αμετβ.) **2.** πιάνω ψώρα **3.** (μτφ.) περιέρχομαι σε κατάσταση μεγάλης φτώχιας. – **ψώριασμα** (το), **ψωριάρης** (ο) Ιψωριάρηδες], **ψωριάρα** (η) {χωρ. γεν. πληθ.} **1.** πρό- σωπο πυυ έχει ψώρα· φρ. *όλοι αντάμα κι ο ψωριάρης χώρια* για περίπτωση αποκλεισμού κάποιυυ από ομαδικό παιδικό παιγνίδι ή και κοινωνικής απομόνωσης ή περιθωριοποίησης κάποιου 2. (μτφ.) άνθρωπος ψωροπερήφανος **3.** (υβριστ.) πάμφτωχος, εξαθλιωμένος. – **ψωριάρικος,** -η. -ο.

ΙΕΤΥΜ* < ***ψώρα*** + παραγ. επίθημα ***-ιάρης*** (πβ. μτγν. «γλώσσα» ***ψωρά- ριος)].***

ψωρίαση (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. χρόνια, μη μεταδοτική δερματοπάθεια ανθρώπων και ζώων, που χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση στο δέρμα ερυθηματωδών ελκών, πυυ καλύπτονται από παχιά, λευκά λέπια.

|ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ψωρίασις*** < αρχ. ***ψωριώ (-άω)*** < ***ψώρα\.***

ψώριασμα (το) -► ψωριάζω

ψωρίλας (ο) (λαϊκ.-μειωτ.) ο ψωριάρης: ***ήταν ένας*** ~ ***Φαναριώτης, που παρίστανε τον πρίγκιπα.*** Ηπίοης **ψωρίλος.**

[ετυμ. < ***ψώρα*** + παραγ. επίθημα ***-ίλος*** / ***-ίλας*** (πβ. κ. ***οργ-ίλος, ξευτ- ίλας)].***

ψωρο- κ. **ψωρό-** κ. **ψωρ-** (μειωτ.) α' συνθετικό που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι έχει ψώρα ή (μτφ.) μικρή αξία ή σημασία: ***ψωρ-άλογο,*** (μτφ.) ***ψωρο-δραχμή, ψωρο-δολάριο. ψωρο-διαμέρισμα, ψωρο-κάικο, ψωρο-μισθός*** || (κ. ειρων.) ***τι είναι εκατό ψωρο-εκατομμύρια;*** **ψωροκακόμοιρος,** -η, -υ (μειωτ. για πρόσ.) (κ. ως υυσ.) αυτός που χαρακτηρίζεται από μιζέρια και δυστυχία, αλλά και από έλλειψη αξιοπρέπειας.

ψωροκώσταινα (η) {χωρ. πληθ.} (ειρων.) τυ ελληνικό κράτος, η Ελλάδα ως κράτος φτωχό, που βασίζεται για την ύπαρξή του περισσότερο στην εθελοντική συνδρομή και προσπάθεια των κατοίκων του παρά στη σωστή και ορθυλυγική υργάνωση και διαχείριση των εσόδων του.

Ιετυμ. Ιΐτθ. από τυ προσωνύμιο γνωστής ξεπεσμένης αστής, που ζητιάνευε στο Ναύπλιο την εποχή τού Καποδίστρια και πυυ παρά τη φτώχια της συνεισέφερε στυν έρανο για το ελληνικό κράτος |. **ψωροπερήφανος,** -η, -ο αυτός πυυ συμπεριφέρεται υπεροπτικά, αλαζονικά, που είναι φαντασμένος και ακατάδεκτος, σαν να είναι πολύ σπουδαίος, ενώ συμβαίνει το τελείως αντίθετο. – **ψωροπερήφανα** επίρρ., **ψωροπερηφάνια** (η). ^ σχολιο λ. ***υπερηφάνεια.*** **ψωροφιλοτίμο** (το) (συνήθ. ειρων.) το υπερβολικό φιλότιμο, που επι- δεικνύεται ακόμη και για ασήμαντα πράγματα, **ψωροφύτης** (ο) {ψωροφυτών} ιατρ. δερματοπάθεια τής κεφαλής των παιδιών συν. πυοφύτης.

[ΕΤΥΜ. ***< ψώρα*** 4- ***-φύτης < φύω i -ομαι\.*** **ψώρωση** (η) [μτγν.] {-ης κ. -ώσεως | -ώσεις, -ώσεων} ασθένεια των εσπεριδοειδών, η οποία προκαλείται από διάφορους ιούς, συνήθ. με μοσχεύματα οφθαλμών.

Ω

Ω, ω: ωμέγα, το εικοστό τέταρτο και τελευταίο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου. Νέο και αυτό γράμμα, που πλάστηκε ως αντίθετο τού **ό μικρόν.** για να δηλώσει το *μέγα ο.* δηλ. το μακρό (ανοικτό) ο, κατά το πρότυπο τού ζεύγους **Ε: Η** που προηγήθηκε. Για να πάψει δηλ. το Ο να δηλώνει τρία διαφορετικά |οJ. όπως συνέβαινε παλαιότερα (πβ. *τό* = ΤΟ. *τών* = ΤΟΝ. *λόγον* = ΛΟΓΟ), επινοήθη- κε το **ώ μέγα,** που δήλωσε το μακρό Ο (*τών* = ΤΩΝ αντί ΤΟΝ). Λυτό πρωτοεφαρμόστηκε στο ιωνικό αλφάβητο, από όπου πέρασε στο αττικό και σε άλλα τοπικά αλφάβητα και γενικεύθηκε (στην Αρχαϊκή Περίοδο μερικά τοπικά αλφάβητα τελείωναν με το γράμμα *Ψ).* Μορφικά το Ω πλάστηκε με διάνοιξη τής κάτω πλευράς τού Ο και επέκταση των διανοιχθέντων άκρων προς τα έξω. Με την επινόηση τού γράμματος αυτού, τελευταίου από τα φωνήεντα, όχι μόνο διευκολύνθηκε το πρωτότυπο αλφαβητικό σύστημα τής ελληνικής γραφής (όπου κάθε γράμμα αντιπροσώπευε και φθόγγο), αλλά έγινε και οικονομικότερο, αφού επιτεύχθηκε με αυτό η πολύ σημαντική διάκριση μακρού και βραχέος *ο,* διάκριση καίρια για το φωνολογικό σύστημα τής Αρχαίας, όπου ίσχυε η προσωδία. Το γεγονός ότι συγκριτικώς αργά -σε σχέση με τα άλλα φωνήεντα επινοήθηκε η χρήση τού Ω. συνετέλεσε ώστε το νέο γράμμα να πάρει την τελευταία θέση στη σειρά των γραμμάτων τού ελληνικού αλφαβήτου. σχολιο λ. ***αλφάβητο, γραφή.***

Ω, ω ωμέγα' το εικοστό τέταρτο γράμμα τυύ ελληνικού αλφαβήτου (βλ. κ. λ. ***ωμέγα, αριθμός).*** **ω** επιφών. δηλώνει: 1. χαρά. έκπληξη: -/ ***Εσείς είστε;*** || ~! ***Τον αγαπητό μου!*** || -/ ***Πώς και τούτο το ξαφνικό;*** 2. (+γεν.) για επίταση τής έν- νοιας τής λέξης, σε φρ. όπως **ω** *τής ηλιθιότητος!* τι μεγάλη ηλιθιότητα!, **ω τού** *θαύματος!* για κάτι εντελώς απροσδόκητο: ***όλοι νόμιζαν ότι είχε χαθεί και, φάνηκε ξαφνικά μπροστά μας,*** *ω τής απρονοησίας, ω τής ατυχίας* κ.ά. 3. (+κλητ.) σε αρχαιοπρ. ή λογοτ. προσφωνήσεις ή επικλήσεις: ~ ***άνδρες Αθηναίοι*** || ~ ***εσείς που σταθήκατε φρουροί τής πατρίδος!*** jj ~ ***Θεοί!*** 4. λύπη, πόνο: ~ ***τι καημός!*** 5. καρά- πονο, αγανάκτηση, οργή: ~ ***συμφορά που με βρήκε!*** **6.** βαθιά ευχαρίστηση, θαυμασμό, απόλαυση: ***Υπέροχο το μπάνιο*** / ***η θάλασσα!*** ||
Γί *ωραίο χαμόγελο!*
[ετυμ. < αρχ. ***ώ*** / ***ω,*** επιφών.. το οπυίο αποτελεί φυσική και αυθόρμητη εκδήλωση ενός συναισθήματος (έκπληξης, θαυμασμού, λύπης κ.ά.). Παρόμοια λειτουργία συναντούμε και στα λατ. 0, γοτθ. ο, λιθ. ύ|. **ώα** (η) {χωρ. πληθ.} (αρχαιοπρ.) **1.** η άκρη ενδύματος ή υφάσματος, η ούγια **2.** φιλολ. το περιθώριο σελίδας χειρογράφου ή εντύπου: ***σημειώσεις στην*** ·~ (λόγ. εν ***τή*** *ώφ* · 3. ανατ. *αιδοιική ώα* τα υπερτροφικά χείλη αιδοίου.
| liTYM. < μτγν. *ώα* / *ώα* / *δα* (*01* γραμματικοί τής Ελληνιστικής Κποχής διαφωνούσαν ριζικά ως πρυς την ορθογραφία) < *ˣώΕία* ή **ώΕ]α*, εκτε- ταμ. βαθμ. τυύ *όΕις> όις* «πρόβατο». οπότε η λ. *ώα* θα σήμαινε αρχικώς «δέρμα προβάτου», πβ. σανσκρ. avi-ka-. Συγχρόνως προς την αρχική (ίσως και αρχαιότ.) απαντά η σημ. «άκρο ενδύματος, ούγια» (βλ. κ. *ούγια)].*
ωαγωγικός, -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ωαγωγό **2.** ανατ. *ωαγωγική κύηση* έκτοπη κύηση που λαμβάνει χώρα στον ωαγωγό, η σαλπιγγική εγκυμοσύνη, **ωαγωγός** (ο) j I836| ΛΝΑτ.'καθένας από τους δύο αγωγούς τής μήτρας που μεταφέρουν τα σπερματοζωάρια στο ωάριο · η σάλπιγγα.
[ετυμ.. < ***ω(ο)-*** (< ***ωόν)*** + ***αγωγός***, μεταφρ. δάνειο από γαλλ. oviducte|. **ωάριο** (το) {ωαρί-ου j -ων) βιολ. το ώριμο απλοειδές (βλ.λ.) αναπαραγωγικό κύτταρο των θηλυκών ζώων και των γυναικών, το οποίο πα- ράγεται στις ωοθήκες και, όταν γονιμυπυιηΟεί από αρσενικό γαμέτη (σπερματοζωάριο), είναι ικανό να αναπτυχθεί σε νέο άτομο τυύ ίδιου είδους (πβ. λ. ***ωοκύτταρο).***
Ιετυμ. < μτγν. *ώάριον*, υποκ. τού αρχ. *ώόν* (βλ.λ.). Στη βιυλ. σημ. η λ. αποδίδει το γαλλ. ovule]. **α>γκρατέν** (το) -► ογκρατέν
Ωγυγια (η) ΜΥΘΟΛ. το νησί τής Καλυψούς, στο οποίο έμεινε υ Οδυσ- σέας επί οκτώ χρόνια.
[ετυμ. αρχ.. αγν. ετύμου. Αν το Ω- είναι προθεματικό φωνήεν, πιθ. συνδέεται με σανσκρ. guhati. αρχ. περσ. gao/.aiti «κρύβω», οπότε ***Ώγυγία*** θα σήμαινε αρχικά «κρυφή, μυστηριώδης νήσος»], **ωδείο** (το) **1.** σχολή στην οποία διδάσκεται φωνητική και ενόργανη μουσική: ***Ωδείο Αθηνών*** || ***Εθνικό Ωδείο*** **2.** (στην αρχαιότητα) οικοδόμημα μικρότερο από τυ θέατρο, το οποίυ χρησιμοποιούσαν για την προετοιμασία μουσικών και θεατρικών παραστάσεων: ***το Ωδείο τού Ηρώδου τού Αττικού.*** **ωδειακός,**-ή, -ό. |ετυμ. < αρχ. ***ώδεϊον< ωδή*** «τραγούδι»], **ωδή** (η) **1.** (στην αρχαιότητα) λυρικό πολεμικό, ερωτικό ή συμποτικό άσμα που απαρτιζόταν από στροφές και συνδύαζε τον καθαρά προσωπικό τόνο με το μεγαλοπρεπές ύφος: ***οι ~ τής Σαπφούς / τού Πινδάρου / τού Βακχυλίδη / τού Ορατίου*** 2. (κατ' επέκτ.) κάθε λυρικό ποίημα στο οποίο εκφράζονται προσωπικά συναισθήματα σε συνδυασμό με γενικότερες σκέψεις τού ποιητή: ***οι ~ τού Κάλβου*** 3. μους. (α) έργυ (πολυφωνικό) γραμμένο για ειδικές περιστάσεις, το οποίο συνήθ. εξυμνεί κάποιο πρόσωπυ ή έχει εορταστικό, επετειακό χαρακτήρα: ~ ***τού Χαίντελ*** (β) (στη βυζαντινή μουσική) σύστημα τροπαρίων (τριών έως έξι) τα υπυία μελοποιούνται στο παράδειγμα τού πρώτου

από αυτά, το οποίο καλείται ειρμός 4. εκκλησ. **καθένα από τα εννέα άσματα τής Ακολουθίας τού όρθρου, το περιεχόμενο των οποίων έχει ληφθεί από την Αγ. Γραφή και τα οποία περιλαμβάνονται στο Ψαλτήριο.** ΣΧΟΛΙΟ **λ. *επωδός.***
[f.tym. **< αρχ. *ο)δή,* συνηρημ. τ. τού ουσ. *άοιδή.* ετεροιωμ. βαθμ. *(άοιδ-)* τού ρ. *άείδ-ω* «τραγουδώ» (βλ. λ. *άδω)\.***
-ώδης, -ης, -ες παραγωγικό επίθημα επιθέτων που δηλώνουν ότι κάποιος/κάτι: 1-έχει συγκεκριμένη μυρφή ή ιδιότητα: *παροιμι-ώδης, ελώδης. πετρ-ώδης* 2. έχει συγκεκριμένη μυρωδιά, οσμή: *δυσ-ώδης, ευώδης.* +*σχολιο **λ. *-ης, -ης, -ες, οσμή. σύνθετος.***
|LiTYM. **Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το ρ. *όζω* < *ˣοδ-]ω* (βλ.λ.). με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει. Λπαντά αρχικώς μόνο σε επίθ. που δηλώνουν οσμή, μυρωδιά (λ.χ. *εν-ώδης, δυσ-ώδης).* γρήγορα όμως γνωρίζει σημασιολ. επέκταση και γενικεύεται στη δήλωση τού είδους ή τής μορφής, πυυ πε- ριγράφεται από το α' συνθ. (λ.χ. *λυσσ-ο')δης. χειμαρρ-ώδης. θεμε/Λ- (όδης)\.***

ΣΧΟΛΙΟ Το παραγωγικό επίθημα **-ώδης** (παλαιό β' συνθετικό που εξελίχθηκε σε παραγωγικό επίθημα ή τέρμα ή «ψευδοεπίθημα») αποτελεί, στην πραγματικότητα, γραμματικοποιημένη δήλωση τής παρομοίωσης με κάτι/κάποιον. Αντί να λέμε -μοιάζει με / σαν», δηλώνουμε αυτή την παρομοίωση με τυ παραγωγικό επίθημα ***-ώδης: σπηλαι-ώδης φωνή*** = φωνή που μοιάζει σαν να βγαίνει από σπηλιά, ***μυθ-ώδης*** = μοιάζει με μύθο. παραμύθι, ***θηρι-ώδης*** = σαν θηρίο κ.τ.ό. Τυ ***-ώδης*** ξεκίνησε, όπως δείχνει η ετυμολογική του προέλευση ***(-ώδης < όζω*** «μυρίζω» < ****όδ-]ω*** |πβ. ****όδ~μή > όσμή\),*** από τη σημ. «αυτός πυυ μυρίζει...» (π.χ. ***ευ-ώδης*** «αυτός που μυρίζει ωραία»), για να περάσει μεταφορικά στη σημ. «αυτός που μυιάζει με / σαν...». Με αυτήν κυρίως τη σημασία, όπως μαθαίνουμε από το ***Αντίστροφον Λεξικόν τής Νέας Ήλληνικής*** τού **Γ.** Κουρμούλη (Αθήνα I967. σελ. 764). στην Αρχ. Ελληνική σχηματίστηκαν 1.135 λέξεις σε ***-ώδης.*** Από αυτές παραδόθηκαν και συνέχισαν να χρησιμοποιούνται στη Ν. Ελληνική 242, πλάστηκαν δε επιπλέον 87 νέες λέξεις σε ***-ώδης.*** Η μεγάλη παραγωγική δύναμη τού ***-ώδης*** υφείλεται στην ευρεία χρήση του σε επιστημονικούς ιδίως όρους. Ωστόσο, νωρίς, παράλληλα προς το ***-ώδης,*** αναπτύχθηκε με την ίδια σημασία («αυτός που μυιάζει με / σαν...») και το παραγωγικό επίθημα ***-ειδής,*** το οποίο με τη μορφή **-o-id** (< ***-ο-ει- δής)*** χρησιμοποιήθηκε πολύ σε ξένυυς επιστημονικούς όρυυς (πβ. αγγλ. alcaloid, ovoid, globoid, asicroid, petuloid, anthropoid κ.ά., γαλλ. choro'ide, hyalo'i'dc, spheroide, xipho'ide, anthropo'j'de. hunia- no'ide κ.ά.). ► ***-ειδής, -ωπός***

ωδική (η) {χωρ. πληθ.} **1.** η τέχνη τυύ τραγουδιού **2.** (συνεκδ.) η διδασκαλία. το μάθημα τής φωνητικής μουσικής.
| ΕΤΥ.Μ. Ουσιαστικυπ. θηλ. τού επιθ. ***ωδικός*** (βλ.λ.) από φρ. όπως ***ωδική τέχνη / διδαοκαλία\.*** **ωδικός,** -ή, -ό (πτηνό) που διαθέτει μελοιδικό κελάιδημα.
[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ωδικός < ώδή*** (βλ.λ.)). **ωδίνες** (υι) υι πόνοι τού τοκετού, υι σφοδροί πόνον **φρ.** (μτφ.) *αρχαί ωδίνων* (***πάντα δέ ταύτα άρχή ώδίνων.*** Κ.Δ. Ματθ. 24, 8) οι πρώτες δυσκολίες. η αρχή των προβλημάτων. « ·* σχολιο λ. ***παρώνυμο.***
[f.tym. < αρχ. ***ώδίς. -ϊνος*** (πληθ. -ίνες). με επίθημα ***-ιν-*** (πβ. ***άκτ-ίς, άκτ-ϊν-ος).*** αβεβ. ετύμυυ. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι η λ. εμφανίζει την εκτεταμ.-ετεροιωμ. βαθμ. ***(ωδ-)*** τού I.K. *ed- «τρώγω» (από όπου και τυ αρχ. ***έδω*** «τρώγω»), πβ. αρμ. utem «τρώγω», λιθ. liodas. Ηντού- τοις, η σημασιολ. πορεία «τρώγω» >«πόνοι τοκετού» είναι δυσερμήνευτη, ενο) δεν φαίνεται να επηρέασε παρετυμολογικά τυ υυσ. ***οδύνη*** (άλλης ετυμ.), με τη σημ. των πόνων πυυ «κατατρο)γουν» τη γυναίκα], **ωδίνω** ρ. «μετβ. (αρχαιοπρ.) κοιλοπονώ · μόνο στη φρ. (παροιμ.) *ώδινεν*

όρος *και έτεκε μυν* **(*ώδινεν όρος και έτεκε μῦν,*** Λουκιανού ***Πώς δει ιστορίαν συγγράφειν*** 23) κοιλυπονούσε το βουνό και γέννησε ποντίκι- για εντυπωσιακές προσπάθειες που καταλήγουν σε ασήμαντο αποτέλεσμα: ***και στην περίπτωση των εξαγγελιών για τη φορολογική μεταρρύθμιση, ~!***

[ετυμ, αρχ. < ***ώδίς, -ΐνος*** (βλ.λ.)Ι- **ώθηση** (η) Ιμτγν.) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις. -ήσεων} (λόγ.) **1.** η μετάδοση κίνησης σε ένα σώμα. τυ σπρώξιμο: ***οι πύραυλοι εκτοξεύονται με μεγάλη*** ~ **2.** φυς. η δράση μιας δύναμης σε σώμα. τυ μέτρο τής υποί- ας ισούται με το γινόμενο τής δύναμης που ασκείται στο σώμα επί τον χρόνο κατά τον οποίο επενεργεί σε αυτό ιυν. ώση 3. γεχνολ. η επίδραση τής δύναμης που ωθεί ένα σώμα **4.** (στις τηλεπικοινωνίες) η απότομη και βραχείας διάρκειας μεταβολή φυσικού μεγέθους με ταχεία επάνοδο στην αρχική τιμή του **5.** (μτφ.) (α) η προτροπή, παρακίνηση προς δράση: ***για να ξεκινήσει να ασχολείται με τη μουσική, πήρε την πρώτη*** ~ ***από την οικογένειά του*** (β) οποιαδήποτε ενέργεια λειτουργεί ωθώντας ή επιταχύνοντας: ***η κατάργηση των περιορισμών έδωσε νέα ~ στις εξαγωγές μας.*** **ωθητικός,** -ή, -ό Ι18921 αυτός που σχετίζεται με την ώθηση, που συντελεί στην ώθηση: - ***δράση.*** **ωθώ** ρ. μετβ. {ωθείς... | ώθ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα, -ημένοςΐ **1.** μεταδίδα) κίνηση σε (ένα σώμα) ασκώντας δύναμη (σε αυτό): ***με την απόρριψη των βαρών το αερόστατο ωθείται προς τα πάνω*** || (λόγ.) ***ωθήσατε*** (ενν. ***την πόρτα▪*** επιγραφή που δηλώνει ότι πρέπει να σπρώξει κανείς την πόρτα πρυς την αντίθετη πλευρά, για να εισέλθει / εξέλθει από έναν χώρο) ΣΥΝ. σπρώχνω αντ. έλκω. τραβώ **2.** (μτφ.) (α) σπρώχνω, κατευθύνω προς (ορισμένο σημείυ): ***ωθεί τα πράγματα σε σύγκρουση*** συν. οδηγώ (β) παροτρύνω, παρακινώ (κάπυιον) να ενεργήσει (κατά συγκεκριμένο τρόπυ): ***τι σε ώθησε σε αυτή την επιλογή: || οι γονείς του τον ώθησαν από μικρή ηλικία στα γράμματα || η πίεση από τις καθημερινές αντιπαραθέσεις τον ώθησε στην παραίτηση*** συν. προτρέπω ΑΝΤ. απωθώ, απομακρύνω, αποτρέπω.

[ΕΤΥΜ. **<** αρχ. ***ωθώ (-έω).*** πιθ. εμφατ. τ. ρ. ****έθω*** (με μακρό φωνηεντισμό και ετεροίωση, πβ. κ. ***πέλομαι ι πω/.έομαι),*** το οποίυ έχει αναχθεί σε

Ε. *wedh- «σείω. προσκρούω», πβ. αβεστ. vOdayoii. σανσκρ. avadhlt κ.ά. Ωστόσο, το αρχικό F- δεν μαρτυρείται ούτε στην αρχ. μετρική, είναι δε ασαφής η προέλευση τής συλλαβικής αύξησης (αρχ. ***έώθουν)].*** **ωιμέ** κ. **ωιμένα** επιφών. οϊμέ

ωκεάνειος, -α. -ο Ιμτγν.] αυτός που σχετίζεται με τον μυθολογικό Ωκεανό.

ωκεάνειος ή ωκεάνιος; Αν τυ επίθ. παράγεται από το προσηγορικό γεωγραφικό όνομα **ωκεανός,** τότε θα πρέπει να γράφεται με -ι- **(ωκεάνιος·** πβ. ***θάλασσα - θαλάσσ-ιος, /άμνη - παραλίμν-ιος. ποταμός - ποτάμ-ιος*** κ.τ.ό.). Αν παράγεται από το κύριο (μυθολογικό) όνομα **Ωκεανός,** τότε γράφεται με ***-ει-*** **(ωκεάνειος-** πβ. ***Όμηρος - Ομήρειος, Πυθαγόρας - Πυθαγόρειος*** κ.τ.ό.).

Ωκεανία (η) **1.** ήπειρος στυ Ν. Ημισφαίριο τής Γης, η οποία αποτελείται από τα νησιά τού Ν. Ειρηνικού Ωκεανού **2.** γλωσσ. *γλώσσες Ωκεανίας* γλώσσες διάσπαρτες και με μεγάλες διαφορές μεταξύ τους, οι οποίες αποτελούν ως ομάδα κλάδο τής αυστρονησιακής οικογένειας γλωσσών.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. ονομασία. < αγγλ. Oceania].

Ωκεανίδες (οι) |αρχ.] μυθολ. κόρες τού Ωκεανού, νύμφες τής θάλασσας, προστάτιδες των ποταμών, **ωκεάνιος,** -α. -ο αυτός που σχετίζεται με τον ωκεανό: - ***αύλακα / τάφρος / λεκάνη*** (μεγάλη έκταση τυ πυθμένα των ωκεανών) || ~ ***βύθισμα / οροπέδιο.*** σχολιο λ. ***ωκεάνειος.*** **ωκεανογραφία** (η) [1854]]χωρ. πληθ.) υ επιστημονικός κλάδος που μελετά τα γεωλογικά χαρακτηριστικά και την προέλευση των ωκεανών, των θαλασσών, τις φυσικές και χημικές ιδιότητές τυυς. καθώς και τους υποθαλάσσιους οργανισμούς τους.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oceanographie|. **ωκεανογραφικός,** -ή, -ό Ι1891| αυτός που σχετίζεται με την ωκεανογραφία: ~ ***έρευνες / με/.έτες*** || ~ ***ινστιτούτο*** || ~ ***σκάφος*** (ειδικά εξοπλισμένο σκάφος για τη διεξαγωγή ερευνών σχετικών με την ωκεανογραφία, την υδρογραφία, για την πόντιση καλωδίων, την εξερεύνηση των ωκεανών με βαθυσκάφη, για γεωτρήσεις κ.λπ.). **ωκεανογράφος** (ο/η) επιστήμονας που ειδικεύεται στην ωκεανογραφία.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oceanographe[. **ωκεανολογία** (η) {χωρ. πληθ.Ι ο επιστημονικός κλάδος που μελετά τον συνδυασμό των φυσικών, χημικών, γεωλογικών και βιολογικών ερευνών με τις τεχνικές που σχετίζονται με τη μελέτη και την οικονομική εκμετάλλευση των ωκεανών. **— ωκεανολοψικός,** -ή, -ό. [ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oceanologie}. **ωκεανολόγος** (ο/η) επιστήμονας πυυ ειδικεύεται στην ωκεανολογία.

|ΕΤΥΜ. Ελληνυγενής ξέν. όρ.. < γαλλ. oceunoluguel. **ωκεανοπλοία** (η) **1**1875] Ιχωρ. πληθ.} **1.** υ κλάδος τής ναυτικής επιστήμης που έχει ως αντικείμενο τον διάπλου των ωκεανών 2. η ναυσιπλοΐα σε ο)κεανούς.

[ετυμ. **<** ***ωκεανός*** + ***-πλοΐα*** < ***πλους,*** πβ. κ. ***ναυσι-πλοΐα***|. **ωκεανός** (υ) **1.** η μεγάλη και συνεχής θαλάσσια έκταση που παρεμβάλλεται ανάμεσα στις ηπείρους χωρίζοντάς τες: ***Ατλαντικός / Ειρηνικός / Νότιος Παγωμένος / Αρκτικός / Ινδικός Ωκεανός·*** φρ. *σταγόνα στον ωκεανό* για κάτι εντελώς ασήμαντο: ***μπροστά στη σωρεία των λαθών από τους ανοπέρους του η δική του παράλειψη αποτελεί*** ~ 2. (μτφ.) καθετί απέραντο: ***~ γνώσεων / σοφίας Ζ.*** μυθολ. *Ωκεανός* (ο) ο μεγάλος ποταμός που περιέρρεε τη Γη, χωρίς να έχει πηγές ή εκβολές, ο οποίος αποτελούσε και θεότητα. "·* ΣΧΟΛΙΟ λ. ***θάλασσα.***

|ΕΤΥ.Μ. αρχ.. αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο. ΙΙ λ. δήλωνε αρχικώς έναν μυθικό ποταμό χωρίς αρχή και τέλος, υ οποίος περιέκλειε τον κόσμο, όπως τον γνοϊριζαν οι αρχαίοι' ουσιαστικά επρόκειτο για τον σημερινό Ατλαντικό Ωκεανό, εν αντιθέσει προς την πιο γνωστή Μεσόγειο Θάλασσα].

ώκιμο(ν) (το) {ωκίμ-ου | -ων} (αρχαιοπρ.) βοτ. ο βασιλικός και κάθε αγγειόσπερμο δικότυλο φυτό που ανήκει στην ίδια οικογένεια με αυτόν.

Ιετυμ. < μτγν. ***ώκιμον,*** αγν. ετύμου, πιθ. δάνειο ανατολικής ή μεσυγ. προελ.|.

ωκύπους, -ους. -ουν {ωκύπ-υδος, -οδα | -οδες (υυδ. -οδα). -όδων} (αρ- χαιοπρ.) αυτός που τρέχει γρήγορα: ~ ***Αχιλλεύς*** ΣΥΝ. γοργοπόδαρος, ταχύπους αντ. βραδύπους. **– ωκυποδία** (η) [μεσν.].

[ετυμ. αρχ. < ***ώκύς*** «ταχύς» (βλ.λ.) + ***πούς, ποδός***]. **ωκύπτερος,** -ος, -ο(ν) (αρχαιοπρ.) αυτός που πετά γρήγορα συν. γορ- γόφτερος.

[ετυμ. αρχ. < ***ώκύς*** «ταχύς» (βλ.λ.) + ***-πτερος*** < ***πτερόν\.*** **ωκύς,** -εία. -ύ (αρχαιοπρ.. κυρ. ως προσωνυμία τυύ Αχιλλέα) ταχύς, γρήγορος, ευκίνητος.

[ετυμ. αρχ. < Ι.Ε. *Okd-s. πβ. σανσκρ. asd-. αβεστ. asu-, κελτ. di-auc (αρνητ.) κ.ά. Η σημ. «οξύς» τού επιθ. ώκτῦξέχει οδηγήσει στην υπόθ. ότι η λ. εντάσσεται στην ευρεία ετυμολογική οικογένεια τού Ι.Ε. *ak- «υξύς, αιχμηρός», πβ. κ. λατ. acupcdius «ταχύς, ευκίνητος», accipiter (< *acu-peter) «ταχύπτερος»]. **ωκυτόκιος,** -ος, -ο(ν) (λόγ.) 1. αυτός που υποβοηθεί τον τοκετό: ~ ***φάρμακο*** *2.* λαογτ'. *ωκυτόκια* (τα) οι τρόποι με τυυς οποίους, κατά την παλαιότερη λαϊκή αντίληψη, διευκολυνόταν υ τοκετός και απυτρέπο- νταν οι κίνδυνοι πυυ απειλούσαν τις εγκύους και τις λεχώνες. [ετυμ. < αρχ. ***ώκυτόκιον*** (ενν. ***φάρμακον***) < ***ώκύς*** «ταχύς» (βλ.λ.) + ***-τόκιον< τόκος,*** πβ. κ. ***τοκετός}.*** **ωκυτόκος,** -ος. -ο(ν) (λόγ.) αυτός που γεννά γρήγορα.

|ι-ϊύμ. αρχ. < ***ώκύς*** «ταχύς» (βλ.λ.) + ***τόκος].*** **ωλέκρανο** (το) {ωλεκράν-υυ | -ων} ανατ. η προεξέχουσα απόφυση τού άνω άκρου τής ωλένης, που σχηματίζει το οπίσθιο άκρο τής άρθρωσης τού αγκώνα. **– ωλεκράνιος,** -α, -υ.

[ειύμ. < αρχ. ***ώλέκρανον< ώλενόκρανον(με*** συλλαβική ανομοίωση)

ώλένη + ***-κρανον*** (βλ. λ. ***κρανίο)].*** **ωλένη** (η) {ωλενών] αναι. το ένα από τα δύο οστά τού πήχεως τού χεριού.

[ετυμ. αρχ. λ., η οποία παρουσιάζει εναλλαγή στο επίθημα -en- / -in-· ανάγεται στο Ι.Ε. *ol-ina. πβ. λατ. ulna. αρχ. γερμ. elina (> γερμ. Ellcn-bogen «αγκώνας», αγγλ. el-bow). αρχ. σλαβ. lakCitii, αρμ. uln. Σε αυτή την περίπτωση ο ελλην. τ. παρουσιάζει εκτεταμ. θ. ***ωλ-*** και επίθημα ***-εν-].***

ωμ (το) (ορθότ. ***ομ)*** {άκλ.} φυς. μονάδα μετρήσεως τής αντίστασης ηλεκτρικού αγωγού. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***κύριος. -α, -ο.***

[ΕΤΥΜ. Από τυ όν. τού Γερμανού φυσικού G.S. Ohm (1787-1854)|.

-ωμα παραγωγικό επίθημα: **1.** ουδέτερων ουσιαστικών, που παράγο- νται από ρήματα σε -ώνω· δηλώνει είτε την ενέργεια είτε το αποτέλεσμα τής ενέργειας τού ρήματος: ***καρφώνω - κάρφωμα, σιδερώνω - σιδέρωμα, οργώνω - όργωμα*** *2.* ιατρικών όρων που δηλώνουν παθολογική κατάσταση ή σημείυ που πάσχει: ***λιπ-ωμα, σάρκ-ωμα. αδένωμα. λέμφ-ωμα.***

[ΠΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από επαύξηση ***-ω-*** σε επίθημα ***-μα*** και αρχικώς αποτελούσε παράγωγο ρημάτοον σε ***-όω: άξιώ - άξί-ω-μα, πληρώ - πλήρ-ω-μα.*** Απαντά επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρους, λ.χ. αγγλ. sarc-oma|.

ωμαλγια (η) {ωμαλγιών} ο πόνος στους ώμους.

[ΙΠ^ΥΜ. μτγν. < ***ώμος*** + ***-αλγία*** < ***άλγος}.*** **ωμέγα** (το) |άκλ.[Ω, ω* το εικοστό τέταρτο γράμμα τού ελληνικού αλφαβήτου· φρ. **το** *άλφα και το ωμέγα* (Κ.Δ. ***Αποκ.*** 1,8: ***εγώ είμι τό Α καί τό Ω)*** η αρχή και το τέλος, το παν: ο ***Όμηρος υπήρξε ~ τής παγκόσμιας επικής ποίησης*** (βλ. κ. λ. ***αριθμός).***

Ιπτυμ. < μτγν. ***ώ μέγα,*** κατ' αντιδιαστολή προς το ό ***μικρόν***|. **-ωμένος,** -η. -ο επίθημα μεσοπαθητικών μετοχών και επιθετικοποιημένων μετοχών, που προέρχονται συνήθ. από ρήματα σε -όνω (βλ. όμως και ***είπα - ειπωμένος*** κ.ά.): τελειώνω - τελειωμένος, σκοτώνω - ***σκοτωμένος, αγχώνω - αγχωμένος.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. επίθημα ***-μένος*** (τού παθ. παρακειμένου), τού οποίου προετίθετο η επαύξηση ***-ω-*** όταν τυ ρήμα ήταν συνηρημένο σε ***-όω*** (λ.χ. ***δηλώ - δεδη/<.ωμένος, σταυρώ - εσταυρωμένος).*** Αργότερα (μεσν.) ολόκληρο τυ επίθημα ***-ωμένος*** χρησιμοποιήθηκε και από άλλα ρήματα εκτός των ***-ώ / -ώνω*** (λ.χ. ***γίνομαι - γιν-ωμένος. είπα - ειπωμένος)}.***

-ώμενος, -ωμένη, -ούμενο επίθημα λόγ. μετοχών μεσοπαθητικού ενεστώτα: ***ερωτώμενος. -ωμένη, -ώμενο. τιμώμενος, -ωμένη, -ώμενο.***

Ι ΕΤΥ.Μ Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που απαντά σε μτχ. μεσοπαθ. ενεστώτα συνηρημένων ρημάτων σε ***-άω,*** λ.χ. ***προσδοκώ - προσδοκώμενος. εγγυώμαι - έγγυώμενος, άποσπώμαι - άπο- σπώιιενος).***

ωμιαίος, -α. -ο Ιμτγν.] **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ώμο, οομικός

ανλτ. *ωμιαία ζώνη* η ωμική ζώνη. **ωμικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τον ώμο **2.** λνατ. *ωμική ζώνη* ζώνη οστών που σχηματίζεται από τις κλείδες προς τα εμπρός και τις ωμοπλάτες προς τα πίσω. **ωμιτης** κ. (λαϊκ.) **νωμίτης** (ο) {ωμιτών} **1.** κομμάτι από ύφασμα ραμμένο στο μέρος τού ρούχου που σκεπάζει τους ώμους 2. το πάνω μέρος τής ράχης καρέκλας.

[ΕΤΥΜ. < ***ώμος*** + παραγ. επίθημα ***-ίτη£.*** Ο τ. ***νωμίτης*** < μεσν. ***νώμος*** « αρ^. ***ώμυς,*** ακό τη συνεκφορά τόν ***ωμο(ν)*** > ό ***νώμος)***\. **ωμοβορος,** -ος, -υ (λόγ.) αυτός που τρώει ωμά κρέατα, ωμές σάρκες συν. ωμοφάγος.

Ιετυμ. μτγν. < ***ώμός*** + ***-βόρος*** < ***βορά***\. **ωμόμετρο** (Ο) (ορθότ. ***ομόμετρο)*** {-ου κ*. -έτρου [-ων κ. -έτρων} τεχνολ. όργανο για τη μέτρηση τής αντίστασης ηλεκτρικού αγωγού σε ωμ.

[γ.τυμ. Μεταφορά τού γερμ. Ohmmctcr (νόθο σύνθ.) < Ohm. μονάδα μετρήσεως τής αντίστασης (βλ.λ.), + -meter (< ***μέτρο)].*** **ωμοπλάτη** (η) [αρχ.Ι {ωμοπλατών} λνλτ. καθένα ακό τα δύυ απο- πλατυσμένα τριγωνικά οστά, που βρίσκονται στυ πάνω μέρος τής πλάτης κάτω από τους ώμους, στην οπίσθια επιφάνεια τυύ θώρακα συν. σπάλα. **—ωμοπλατιαίος,** -α, -ο.

ωμοπλινθοδομή (η) το χτίσιμο τοίχων με ωμοπλίνθους, **ωμόπλινθος** (ο) |μτγν.| {ωμοπλίνθ-ου | -ων. -ους) η πλίνθος που δεν έχει ψηθεί, αλλά έχει ξεραθεί στον ήλιο (βλ. κ. λ. ***πλίνθος).*** **ωμός,** -ή, -ό 1. (για κρέας, λαχανικά, τρόφιμα) αυτός που δεν έχει ψηθεί, δεν έχει μαγειρευτεί: ***εκείνες τις εποχές οι άνθρωποι έτρωγαν το κρέας ~*** ανί. ψητός **2.** (σπάν. για καρπούς) αγίνωτος, άγουρος **3.** (για πηλό, πλίνθο, αγγείο κ.λπ.) αυτός που δεν έχει ψηθεί σε φούρνο, σε καμίνι **4.** (μτφ.) (α) κυνικός, σκληρός ή απάνθρωπος: ~ ***άνθρωπος*** ΣΥΝ. ανηλεής, άγριος, άσπλαχνος (β) αυτός που γίνεται χωρίς ευαισθησία ή ωραιοποίηση: ***είναι πολύ*** στους ***χαρακτηρισμούς του*** || ***θα σου πω την ~ αλήθεια, όσο κι αν*** σε ***στενοχωρήσει*** **5.** (μτφ.) αυτός που είναι απροκάλυπτος, που στερείται αυτοσυγκράτησης ή ηθικής αναστολής: ~ ***βία*** / ***άρνηση*** / ***συμπεριφορά*** / ***εκβιασμός.*** **— ωμά** επίρρ. σχόλιό λ. ***παρώνυμο.***

[ΠΤΥΜ. αρχ. < I.E. *0m0-s, πβ. αρμ. hum, σανσκρ. amd (ίδια σημ.). Λι- γότερο πιθ. η σύνδεση με τυ συνώνυμο λατ. amarus «πικρός, τραχύς »|.

ώμος (ο) κ. (λαϊκότ.) **νώμος 1.** λνλγ. η άρθρωση που ενώνει τον βραχίονα με τον θώρακα, καθώς και οι τρεις ανατομικές χώρες πυυ την περιβάλλουν (η μασχαλιαία, η ωμοπλατιαία και η δελτοειδής): ***στηρίζω ένα φορτίο στους - μον*** ΦΡ. (α) *βαστούν οι ώμοι (κάποιου)* ***(κάποιος)*** αντέχει στις ταλαιπωρίες (β) *επ΄ ώμου* (i) ως στρατιωτικό παράγγελμα. να φέρει υ στρατκότης με συγκεκριμένες κινήσεις το όπλο στον αριστερό ώμυ του: ~. ***αρμ!*** (ii) (μτφ.-οικ.) για να δηλωθεί ότι κάποιος έχει αναλάβει ευθύνες, έχει επωμισθεί υποχρεώσεις: ***έχει πάρει***

όλες τις εξωτερικές εργασίες (γ) *βάζω τα πόδια στον ώμο* για πυλύ γρήγορη φυγή (από φόβο κ.λπ.) 2. (συνεκδ.) το σύνολυ ταιν μυο)ν που συντελούν στην κίνηση τής παραπάνω άρθρωσης: ***ανασηκώνω*** / υ- ***ψώνω τους*** - (κυρ. σε ένδειξη αδιαφορίας, άγνοιας ή απορίας) [[***ασκήσεις για τους ~ || γυμνασμένοι / αγύμναστοι*** - **3.** (συνεκδ.) το τμήμα ρούχου που καλύπτει τυς (όμους: ΓΟ ***σακάκι τού πέφτει στενό στους ~4.*** (συνεκδ.) τυ άνοιγμα τυύ πάνω μέρους τής πλάτης: ***ανοιχτοί*** / ***φαρδιοί*** / ***στενοί*** ~. ^ σχόλιο λ. ***νοικοκύρης, ομόηχα, παρώνυμο.*** i F.tym. < αρχ. ***ώμος*** (ήδη μυκ. c-po-mi-jo. σύνθ. με την πρόθ. ***επί)*** < I.E. *om-so- «ώμος» (με επίθημα -so-. το υποίο ίσως επιβεβαιώνεται από τον αιολ. τ. ***έπ-ομμάδιος,*** με αφομοίωση), πβ. αρμ. us. λατ. umerus (> ισπ. hombro, ιταλ. omero). σανσκρ. amsu-. γοτθ. ams κ.ά. Ο τ. ***νώμος*** (ήδη μεσν.) οφείλεται στη συνεκφορά τόν ***ώμον***. από όπου προέκυψε με εσφαλμένο μυρφολογικό χωρισμό νέα ονομαστική ***ό νώμος].*** **ωμότητα** (η) |αρχ.| **1.** η σκληρότητα και ο κυνισμός που χαρακτηρίζουν την χαρακτήρα ή τη συμπεριφορά κάποιου 2. (συνεκδ.) κάθε πράξη που χαρακτηρίζεται από σκληρότητα και απανθρωπιά: ***οι κα- τακτητές προέ.βησαν σε ωμότητες*** συν. κτηνο)δία. **ωμοφάγος,** -ος, -ο [αρχ.Ι αυτός που τρώει ωμές τροφές, ιδίως ο>μό κρέας: ***- ζώα. - ωμοφαψία*** (η) [μτγν.[. **ωμοφόριο** (το) {ωμοφορί-ου | -ων) εκκλης. αρχιερατικό άμφιο στολισμένο με θρησκευτικές παραστάσεις, το οποίο φέρεται στους ώμους και περιβάλλει τον τράχηλο συν. (λαϊκ.) μαφόρι(ο).

|ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ώμοφόριον*** < ***ώμοφόρος*** < ***ώμος*** + ***-φόρος*** (< ***φέρω)].*** **ων,** ούσα. ον μτχ. {(σπάν.-μόνο σε ορισμένους τύπυς) όντος (θηλ. ού- σης), όντα | όντες (θηλ. δύσχρ. ούσαι κ. υύσες). όντων (θηλ. δύσχρ. ου- σών)} (λόγ.) αυτός που είναι (κάτι), που υπάρχει: ***η κυρία, ούσα ασθενής, ανεζήτησε βοήθεια.***

jΕΤΥΜ. < αρχ. μτχ. ***ών*** - ***ούσα*** - ***όν.*** ενεστ. τού ρ. ***είμί*** (βλ. λ. ***είμαι,*** ον)], **-ών,** -ούσα, -ύυν (λόγ.) κατάληξη (συνήθ. επιθετικοποιημένων) μετοχών ενεργητικού ενεστώτα: ***συγκοινωνούντα (δοχεία), διοικούσα (επιτροπή), ο αϊτών ~ η αιτούσα, το κινούν αίτιο, κρατούσα (θεωρία), ο εκτελών χρέη πρωθυπουργού.***

[ετυμ. Κατάληξη τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που απαντά στις μτχ. ενεστ. συνηρημένων ρημάτων σε ***-έω*** και ***-άω*** (λ.χ. ***βεβαιών*** -ούσα. -οΰν, ***ενεργών -ούσα -οΰν, κρατών, -ούσα.*** -οΰν)].

-ών, -ώσα, -ών κατάληξη (συνήθ. επιθετικοποιημένοον) μετοχών ενεργητικού ενεστώτα: γο ***κυβερν-ο)ν κόμμα, συνιστ-ώσα.***

|ΕΤΥΜ. < αρχ. -ών, ***-ώσα. -ών.*** που προέρχεται από μτχ. ενεστ. συνηρημένων ρημάτων σε ***-άω*** (λ.χ. ***κυβερνών, 'ώσα, -ών, έρωτών, -ώσα.*** -ών)].

-ων, -ουσα. -ον (λόγ.) κατάληξη (συνήθ. επιθετικοποιημένο)ν) μετοχών ενεργητικού ενεστώτα·, ***εξέχ-ων*** (***παράγοντας***). ***τρέχ-ον (έτος), προε- δρεύ)-ων. αποκλίν-ουσα (συμπεριφορά), ισχύ-ον (δίκαιο), περιοδεύ-ων (θίασος).***

[ΚΤΥ.Μ. Κατάληξη τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που απαντά στις μτχ. ενεστ. ρημάτων σε ***-ω*** (λ.χ. ***υπάρχων, -ουσα.*** -ον. ***πρωτεύων, -ουσα.*** -ον)].

-ων, -ων, -υν (λόγ.) κατάληξη δικατάληκτων επιθέτων: ***μείζ-ων (εκλογική περιφέρεια), εθνικόφρ-ων. φιλοθεάμ-ον (κοινό), μετριόφρ-ων.*** [ετυμ. Κλιτικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. ***είδήμων, μεί ζων, εύγνώμο)ν).*** που προέρχεται από το αντίστοιχο Ι.Κ. *-οη-

ΣΧΟΛΙΟ Σημαντικός αριθμός λογίων επιθέτων σε **-ων, -ων, -ον** ***(ευ-γνώμων, εθνικόφρων, δεισιδαίμων, ισχυρογνώμων, μετριόφρων. ου- ρανοβάμων, νοήμων. μείζων*** κ.ά.) χρησιμοπυιύνται και σήμερα στυν απαιτητικό ιδίως λόγο των ομιλητών τής Ελληνικής. Η κλίση των επιθέτων αυτών έχει ως εξής:

ο / η μετριόφρ-ων	το μετριόφρ-ον
τού / τής μετριόφρ-ονος	τού μετριόφρ-ονος
τυν / τη μετριόφρ-ονα	το μετριόφρ-ον
οι μετριόφρ-ονες	τα μετριόφρ-ονα
των μετριοφρ-όνων	τοον μετριυφρ-όνων
τους / τις μετριόφρ-ονες	τα μετριόφρ-ονα

Όπως είναι φανερό, το αρσενικό και το θηλυκό γένος των επιθέτων αυτών συμπίπτουν στην κλίση τυς («τριγενή» επίθετα, αλλά «δικατάληκτα»). Στη σύγχρονη χρήση τής γλώσσας, ιδίως στυν προφορικό λόγο, επικρατεί η τάση να χρησιμοποιείται από τυς ομιλητές και υ (μεταπλασμένος) τύπος σε ***-ας.*** Όπως λέγεται δηλ. ***χειμώνας*** (αντί τού αρχ. ***χειμών). αιώνας*** (αντί τυύ αρχ. ***αιών),*** έτσι πλάστηκε και ***μετριόφρονας*** κοντά στο ***μετριόφρο)ν, δεισιδαίμονας (δεισιδαίμων), ισχυρογνώμονας (ισχυρογνώμων)*** κ.ο.κ. Αυτό. όμως. συμβαίνει στην πράξη μόνο στυ αρσενικό, όταν το επίθετο χρησιμοποιείται ως πρυσδιυρισμός *(*<ο* ***ισχυρογνώμονας διευθυντής****», αλλά ελάχιστα ή καθόλου* ***«η ισχυρογνώμονας διευθύντρια»).*** Όταν τυ επίθετο χρησιμοποιείται ως κατηγορούμενο, τότε ο τύπος σε ***-ας*** χρησιμοποιείται συχνά από τους ομιλητές και για τυ θηλυκό ***(IJ διευθύντρια μας είναι πολύ ισχυρογνώμοναςy*** η γενική, ωστόσο, σχηματίζεται σε ***-ος.*** όπως τυύ αρσενικού. Στην τάση απλοποίησης που παρατηρείται με τα επίθετα αυτά, ανήκει και η ακινησία τυύ τόνου, η οποία έχει επικρατήσει στυ ουδέτερο μερικών επιθέτων έναντι παλαιότερων τύπων που αναβίβαζαν τον τόνο: «Το ***έθνος*** *εγνώμον* ***αναγνωρίζει τις υπηρεσίες...»,*** όχι ***«Το έθνος εύγνωμον αναγνωρίζει...».*** Ομοίως ***φίλοθεάμον*** κοινο (όχι φι- ***/.οθέαμον),*** ***φιλοπράγμον άτομο*** (όχι ***φιλόπραγμον)*** κ.λπ. Μόνο το ουδ. ***έλασσον*** διατηρεί τον αρχικό μετακινημένο τόνο του.

Τα επίθετα που ανήκουν στο σύστημα των -ων. -ων. ***-ον*** είναι: ***αβρόφρων. αγνώμων, αεροβάμων, αιθεροβάμων, ακτήμων. αλλό- φρων, αμνήμων, ανοικτίρμων, απράγμων, ατέρμων*** (βλ.λ. ΣΧΟΛΙΟ), ***άφρων. βασιλόφρων, γενναιόφρυ)ν. δεισιδαίμων. δουλόφρων, εθνικόφρων. ειδήμων, είρων, έκφρων. ελάσσων*** (ουδ. ***έλασσον). ελεή- μων, ελευθερόφρων. επιλήσμο>ν. ευγνώμων, ευδαίμων; εχέφρων, ήσσων, ισχυρογνο)μων, κομπορρήμων, κρείσσων, μακραίων*** (βλ. λ. ***ατέρμων,*** ΣΧΟΛΙΟ), ***ματαιόφρων, μεγαλορρήμων. μεγαλόφρων, μείζων, μείων, μετριόφρων, μνήμων, νοήμων, νομιμόφρων, οικτίρμων, ομόφρων, ορθόφρων. ουρανοβάμων. παράφρων. πείσμο>ν, πλείων*** (υυδ. ***πλέον), πολυπράγμων, σώφρων, ταπεινόφρο)ν, νλόφρων. υψη- λόφρωι', φιλοθεάμων. φιλοπράγμων. φιλόφρων.***

-ώνας περιληπτική παραγωγική κατάλ. ουσιαστικών δηλώνει τον τόπο όπου υπάρχουν πράγματα ή πρόσωπα και συνεκδυκικώς τα ίδια τα πράγματα / πρόσωπα: ***στρατ-ώνας. ελαι-ώνας, κοιτ-ώνας. περιστεριώνας, πορτοκαλε-ώνας.***

[ετυμ. < αρχ. -ών, ***-ώνος.*** βλ. λ. -ων, -ων. -ον.|.

Ωνάσης (ο) {Ωνάσηδες} (μετα)νυμ.) ως χαρακτηρισμός για πρόσωπο κάρα πολύ πλούσιο.

[ετυμ. Από τυ όν. τού Έλληνα μεγαλυεφοπλιστή ***Αριστοτέλη Ωνάση*** (1900–75)|.

ώνια (τα) [ωνίοον} (λόγ.) οι αγορές που κάνει κάποιος, κυρ. τα τρόφιμα. οι προμήθειες: ***αξιωματικός*** / ***υπηρεσία ωνίων στον στρατό*** συ.ν. ψώνια.

[είύμ. Ουσιαστικοπ. πληθ. ουδ. τού αρχ. επιθ. ώνιος < ***ώνή*** «αγορά» ρ. ***ώνονμαι*** *(-έο)* «αγοράζω», για το οποίυ βλ. λ. ***εχο)νημένος***\. **-ωνυμία** λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν: σχέση σημασιολογική: ***αντ-ωνυμία, συν-()νυμία*** **2.** το όνομα (που φέρει κάποιος): ***επ-ωνυμία. αν-ωνυμία.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σύνθετος.***

Ιπύυμ. Λεξικό επίθημα τής Λρχ. και Ν. Ηλληνικής (πβ. αρχ. ***πολυ-ωνυ- μία. προσ-ωνυμία).*** που προέρχεται από σύνθ. σε ***-ώνυμος*** (βλ.λ.)|. **-ωνυμικός,** -ή, -ό λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν σχέση με είδος ονόματος: ***πατριδ-ωνυμικό, ανδρ-ωνυμικό. τοπ-ΰ)νυμικό. ^σχόλιό λ. σύνθετος.***

[ΕΤΥ.Μ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. ***άνδρ-ωνυμικόν, άντ-ωνυμικός),*** που προέρχεται από σύνθ. σε ***-ωνυμία, ώνυμος*** (βλ.λ.)].

-ωνύμιο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν είδος ονόματος: ***προσ-ωνύμιο. τοπ-ωνύμιο. ανθρωπ-ωνύμιο.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σύνθετος.***

[ΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. ***άνδρ-(ονύμιον).*** πυυ προέρχεται από σύνθ. σε ***-ώνυμος. -ωνυμία].*** **-ώνυμος,** -η. -ο λεξικό επίθημα για τον σχηματισμό λέξεων που δη- λώνυυν: 1. σχέση σημασιυλυγική: α***ντ-ώνυμος. συν-ώνυμος*** || (το ουδ. ως ουσ.) ***αντώ-νυμο, συν-ώνυμο*** **2.** τυ όνυμα (που φέρει κάποιος): ***ανώνυμος, επ-ώνυμος*** [[(το ουδ. ο)ς υυσ.) ΓΟ ***επώνυμό*** του είναι ***γνωστό.***

ΣΧΟΛΙΟ λ. ***σύνθετος.***

ΙΕΤΥΜ. Λεξικό επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (πβ. αρχ. ***πολυ-ώνυ-μος, συν-ώνυμος).*** πυυ προέρχεται από το ουσ. ***ονυμα*** (με έκταση τού αρχικού φωνήεντος εν συνθέσει), αιολ. τ. τής λ. ***όνομα].***

-ώνω επίθημα πολλών ρημάτων τής Ελληνικής (περίπου χιλίων). πυυ σχηματίζονται συνήθως από ονόματα (ουσιαστ.-επίθετα): ***κλειδώνω (κλειδί), σκοτώνω (σκότος), βεβαιώνω (βέβαιος), ριζώνω (ρίζα), παγιώνω (πάγιος), βιδώνω (βίδα), ταπεινώνω (ταπεινός)*** κ.ά. ΣΧΟΛΙΟ λ.

νευρωτικός.

Ιετυμ. Παραγ. επίθημα ρ. τής Μεσν. και Ν. Ελληνικής, τα οποία προέρχονται κυρ. από μεταπλασμό των αρχ. συνηρημένων σε ***-όω*** μέσω τού αορ. -ωσα και εμφανίζονται από τον 8ο αι. μ.Χ.]. **ωο-** α' συνθετικό για τον σχηματισμό λέξεων που δηλώνουν ότι κάτι σχετίζεται: **1.** με το αβγό: ***ωο-τόκος, ωυ-κέλυφος*** *2.* με το ωάριο: ωο- ***γένεση. θ)ϋ-θήκη. ωο-ρρηξία.***

[ετυμ. Λ' συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. ***ωο-τόκος, φο-φό- ρος***). που προέρχεται από το ουσ. ***ώόν*** (βλ.λ.), εμφανίζεται δε και σε ελληνογενείς σέν. όρ. (λ.χ. αγγλ. oo-gamy)|. **ωογαμία** (η) βιολ. εγγενής αναπαραγωγή κατά την οποία ένας μεγάλος. σφαιρικός και ακίνητος θηλυκός γαμέτης γονιμοποιείται από έναν μικρό, αρσενικό γαμέτη.

Ιηίύμ. Ελληνογενής ξέν. ύρ., < αγγλ. oogamy|. **ωογένεση** (η) {-ης ***κ.*** -έσεως | -έσεις, -έσεων} βιολ. η διαδικασία σχηματισμού θηλυκών γαμετών (ωαρίων) στα ζώα. Επίσης **ωογονία.** [ετυμ. Κλληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. oogenesis]. **ωογόνιθ** (το) {ωυγονί-ου | -ων] βιολ. κύτταρο τής αρχικής φάσης αναπτύξεως των θηλυκών γαμετών στις ωοθήκες.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από νεολατ. ovogonium (νόθο σύνθ.) < ονο (< λατ. ovum «αβγό») + -gonjum (< ***γόνος)]. ωογόνος,*** -ος. -ο αυτός που γεννά ωά ή ωάρια.

[f.tym. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. oogonej. **ωοειδής,** -ής. -ές j αρχ. [{ωοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)} αυτός που έχει σχήμα αβγού: - ***πρόσωπο.*** ΣΧΟΛ.Ι0 λ. ***-ης, -ης. -ες.*** **ωοζωοτοκία** (η) {1864] ζωολ. τρόπος αναπαραγωγής των ζώων, κατά τον οποίο το θηλυκό παράγει αβγά. τα εκκολάπτει μέσα στον οργανισμό του και έπειτα γεννά τα εκκολαφθέντα νεογνά. - **ωοζωοτό- κος,** -ος. -ο.

)είυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ονονiviparitej. **ωοθηκεκτομή** (η) ιατρ. η χειρουργική αφαίρεση τής μίας ή και των δύο ωοθηκών.

[f.tym. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ovariectomy (νόθο σύνθ.) < ovary «ωοθήκη» (< νεολατ. ovarium «ωάριο») + ectomy < ***εκτομή\. ωοθήκη*** (η) [1836] {ωοθηκών} **1.** ο γυναικείος γεννητικός αδένας· (ει- δικότ. στη γυναίκα) καθένας από τους δύο γεννητικούς αδένες που βρίσκονται στην περιοχή τής λεκάνης, δεξιά και αριστερά τής μήτρας, ο ρόλος των οποίων είναι η απελευθέρωση ενός τουλάχιστον ωαρίου κάθε μήνα και η έκκριση των γεννητικών ορμονών τής γυναίκας 2. βοτ. το εξογκωμένο τμήμα τού υπέρου των αγγειοσπέρμων φυτών, που βρίσκεται στο κάτω μέρος του και το οποίο περιέχει τις σπερματικές βλάστες · **3.** (λόγ.) η αβγουλιέρα, η αβγοθήκη. – **ωοθηκικός,** -ή, -ό.

ΙΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. ovaire < νεολατ. ovarium «ωάριο»|. **ωοθηκίτιδα** (η) [18791 ιατρ. φλεγμονή τής ωοθήκης: ***οξεία / χρόνια ~.***

[ετυμ. Μεταφρ. δάνειο από γαλλ. ovarite|. **ωοθυλάκιο** (το) {ωοθυλακί-ου [-ων] ανατ. σφαιροειδής κυτταρικός σχηματισμός τής ωοθήκης, που περιέχει ένα ωάριο. – **ωοθυλακικός,** -ή, -ό.

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. follicule ovarienj. **ωοκέλυφος** (το) {ωοκελύφ-ους [-η. -ών} ΒΙΟΛ. το εξωτερικό σκληρό περίβλημα τού αβγού ΣΥΝ. τσόφλι.

Ιετυμ. < ωο- + ***κέλυφος.*** μεταφρ. δάνειο από αγγλ. egg-shell|. **ωοκέλυφος,** -η, -ο (για αγγεία) αυτός που έχει λεπτά τοιχώματα σαν το κέλυφος τού αβγού, **ωοκύτταρο** (το) [18891 {ωοκυττάρ-ου | -ων} **1.** βιολ. κύτταρο που προκύπτει κατά τη διαδικασία τής διαφοροποίησης τού θηλυκού γαμέτη στην ωογένεση 2. βοτ. υ θηλυκός γαμέτης των ανώτερων φυτών. Ιετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < αγγλ. oocyte], **ωολεύκωμα** (το) ίωολευκώμ-ατος \ -ατα, -άτων} (λόγ.) το λεύκωμα, το ασπράδι τού αβγού, **ωόν** (το) **1.** βιολ. το γονιμοποιημένο ωάριο, το αβγό· ΦΡ. (ειρων.) *σιγά τα ωά!* για να εκφραστεί αδιαφορία για κάτι που κατ' άλλους είναι σημαντικό: ***-θα βγάλουν δική τους εφημερίδα και θα επηρεάσουν την κοινή γνώμη. Τι λες,*** -/ **2.** αρχι γ. ωοειδές κόσμημα στην αρχαία αρχιτεκτονική, που προέκυψε από τη σχηματοποίηση τού φύλλου. {ετυμ. < αρχ. ***ώόν*** / ***ώεον*** < I.E. *ow(e)yo / *oyo- '<αβγό», πβ. αρμ. ju. αρχ. γερμ. ei (> γερμ. Ei), αγγλ. egg, λατ.ovum (> γαλλ. ctuf, ισπ. huevo) κ.ά. Έχει επίσης προταθεί η σύνδεση όλων των ανωτέρω με το ουσ. ***οιωνός*** (< *ὸ5ιωνός, βλ.λ.). αν και η παρουσία τού ***-F-*** θα μπορούσε να θεωρηθεί παρετυμολογική (όπως ίσως και στα λατ. avis, σανσκρ. ν«iyah). Βλ. κ. ***αβγό\. ωορρηξία*** (η) {ωορρηξιών] ΦΥΣΙΟΛ. η περιοδική, κατά μήνα, απελευθέρωση ενός ωαρίου από την ωοθήκη. Ιετυμ, < ***ωόν*** + ***-ρρηξία*** < ***ρήξη,*** απόδ. τού αγγλ. ovulation].

-ώος, -ώα, -ώο παραγωγικό επίθημα επιθέτων: ***πατρ-ώος, κεντρ-ώος.*** Ιετυμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. ***πατρώος.*** μτγν. ***προικ-ώος***), που ανάγεται σε τ. ***-ώιος*** και προήλθε από θ. που αρχικώς έληγαν σε -ω- με την προσθήκη τού επιθήματος ***-ιος*** (λ.χ. ***πάτρως - πατρώ-ιος - πατρφος. Οωή*** «ποινή» - ***ά-θώ-ιος - άθώος)*** **|.**

ωοσκοπία (η) {χωρ. πληθ.} η εξέταση τού περιεχομένου ακέραιων και νωπών αβγών, με σκοπό την ποιοτική τους ταξινόμηση. Κπίσης **ωο- σκόπηση.**

[είυμ. < μτγν. ***φοσκοπία*** < ***ώόν*** + ***-σκοπιά*** < ***σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»}, **ωοσκόπιο** (το) {ωοσκοπί-ου | -ων] το όργανο με το οποίο πραγματοποιείται η ωοσκοπία.

Ιετυμ. < ωόν + ***-σκόπια*** < ***σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»], **ωόσφαιρα** (η) {ωοσφαιρών] βοτ. μεγάλος και σφαιρικός θηλυκός γα

μέτης ορισμένων φυκών και μυκήτων.

Ιπτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. oospherej. **ωοτοκία** (η) Ιαρχ.] {ωοτοκιών} βιολ. τρόπος αναπαραγωγής των ζώων, κατά τον οποίο το θηλυκό γεννά αβγά (γονιμοποιημένα ή αγονιμο- ποίητα), τα οποία εκκολάπτονται έξω από τον οργανισμό (πβ. λ. ***ζωο-τοκία).***

ωοτόκος, -ος, -ο (ζώο) που γεννά αβγά. τα οποία και εκκολάπτει ΑΝΤ. ζωοτόκος.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ωοτόκος < ωόν + τόκος (βλ.λ.) < τίκτω]. **ωοφόρος,** -α, -ο βιολ. αυτός που περιέχει ωά ή ωάρια.

] ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ωοφόρος*** < ωόν + ***-φόρος < φέρω}.***

-ωπός παραγωγικό επίθημα επιθέτων που: **1.** δηλώνουν ιδιότητα ή χαρακτηριστικό: ***αρρεν-ωπός, χαρ-ωπός. σκυΟρ-ωκός*** (πβ. κ. ***-ειδής, -ώδης)*** *2.* έχουν υποκοριστική σημασία: ***κοκκιν-ωπός*** (λίγο κόκκινος). ***γκριζ-ωπός, αγουρ-ωπός.***

Ι είύμ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από ρίζα ***-ωπ-*** < I.E. *okʷ- «βλέπω» (πβ. κ. παρακ. ***δπ-ωπ-ά)*** και συνδ. με τις λ. ***όψ-ις, όπ-τικός. όμ-μα, όπ-ή*** κ.ά.]. **ώρα** (η) {ωρών} **1.** μονάδα μετρήσεως τού χρόνου, που αντιστοιχεί στο 1/24 τού ημερονυκτίου (όπως αυτό προσδιορίζεται με βάση τη μέση ηλιακή ημέρα): ***θα παίρνει από ένα*** <5ισκΐο ***κάθε έξι ~ || η διαδρομή διαρκεί μιάμιση ~ || πήρε διορία 48 ωρών, για*** να ***απολογηθεί || έτρεχε με ταχύτητα 200 χιλιομέτρων την ~ || κάθε ~ έχει 60 λεπτά*** **2.** (γενικότ.) κάθε χρονική μονάδα βάσει τής οποίας υπολογίζεται λ.χ. ένα έργο. μια απασχόληση: ***πόσες ~ δουλεύεις την ημέρα;*** || ***πόσα πληρώνεσαι την || αύριο έχει εφτά ~ μάθημα || διδακτική ~*** (ο χρόνος που διαρκεί κάθε μάθημα στο σχολείο, περίπου 45 λεπτά) 3. το χρονικό διάστημα (που απαιτείται ή διατίθεται για κάτι): ***αυτή η άσκηση θέλει πολλή ~ για*** να ***τη λύσεις |[χάνει άσκοπα την - του και μετά αγχώνεται |j κοιμήθηκα πολλή -1| έχεις λίγη - να τα πούμε:*** ΣΥΝ. χρόνος· ΦΡ. (α) *όλη την ώρα* διαρκώς, πολύ συχνά, χωρίς διακοπή: ***~ μιλάει για*** τον ***γυιο της || αμάν πια, ~ παραπονιέται για το παραμικρό*** (β) **σκοτώνω** *την ώρα (μου)* ασχολούμαι με πράγματα ανούσια ή περιττά, για να περνάει ο χρόνος (γ) *τρώω την ώρα (μου)* **(i)** σπαταλώ τον χρόνο μου, αφήνω να περνάει ο χρόνος, χωρίς να κάνω κάτι χρήσιμο ή σημαντικό: ***τρώει την ώρα της παίζοντας χαρτιά και παραμελεί το σπίτι της*** **(ii)** χάνω τον χρόνο μου εξαιτίας άλλων (προσώπων, πραγμάτων, καταστάσεων): ***φάγαμε την ώρα μας συμπληρώνοντας αιτήσεις και διάφορα άλλα χαρτιά, χωρίς να καταφέρουμε τελικά*** να ***διευθετήσουμε την υπόθεσή μας*** (δ) *τρώει / θέλει / παίρνει ώρες* (τρι- τοπρόσ.) απαιτείται πολύς χρόνος για να γίνει κάτι: τρώει ***ώρα*** να ***συντάξεις ένα κείμενο σε ξένη γλώσσα || έφαγε πολλές ώρες η συζήτηση για τις λεπτομέρειες τής συμφωνίας [[θέλει τρεις ώρες για*** να ***φτάσεις εκεί || παίρνει ώρα να μαγειρέψεις για τόσα άτομα*** (ε) **ώρες** *ολόκληρες / με τις ώρες* για πάρα πολύ χρόνο, παρατεταμένα: ***διαβάζει ~ για τις εξετάσεις || χαζεύει / βλέπει τηλεόραση -*** (στ) *στην ώρα (μου / σου κ.λπ.)* ακριβώς στον καθορισμένο χρόνο ή μέσα στα χρονικά όρια που πρέπει ή που είχαν τεθεί ή συμφωνηθεί: ***ακριβής όπως πάντα, στην ώρα του!*** |j ***δε*** ν ***άργησα, ήρθα στην ώρα μου!*** || ***κάθε πράγμα στην ώρα του· μη βιάζεσαι!*** (ζ) **ώρα** *με την ώρα* καθώς περνούν οι ώρες; ***~ η αγωνία για την τύχη των αγνοουμένων αυξάνει*** (η) *από ώρα σε ώρα (ι)* (για κάτι που αναμένεται να συμβεί πολύ σύντομα. στο άμεσο μέλλον) όπου να 'ναι: ***τα αποτελέσματα ανακοινώνονται*** ~ **συν.** από στιγμή σε στιγμή **(ii)** με το πέρασμα τού χρόνου, καθώς περνάει ο χρόνος: ***~ η κίνηση προς την ύπαιθρο αυξάνει και προκα'λούνται προβλήματα στην κυκ/.οφορία των αυτοκινήτων*** **4.** (α) συγκεκριμένο σημείο τής ημέρας, το οποίο προσδιορίζεται με βάση την εικοσιτετράωρη διαίρεση τού ημερονυκτίου και περαιτέρω κατά λεπτά και δευτερόλεπτα και μετρείται με τη βοήθεια των ενδείξεων τού ρολογιού, από το 1 (ός το 12 για κάθε μισό τής ημέρας και από το

(ός το 24 για ολόκληρο το ημερονύκτιο: ***-Τι ~ είναι: - 7.15*** (β) (η ονομαστική εν.) (ως χρονικός προσδιορισμός) για να δηλωθεί συγκεκριμένος χρόνος τού ημερονυκτίου: ***στις δέκα η ~ ξεκίνησε να δουλεύει*** 5. (γενικότ.) ορισμένο τμήμα ή σημείο τού ημερονυκτίου (στο οποίο αναφέρεται κανείς): ***διασκέδασαν ο)ς τις πρώτες πρωινές - || είναι προχωρημένη η πέσε να κοιμηθείς || η δουλειά τού γιατρού δεν έχει ώρες*** у ***τις μικρές*** - (μετά τα μεσάνυχτα, τις νυχτερινές ώρες) **6.** (συνεκδ.) το ρολόι: ***-Έχεις -Όχι. δεν φορώ ποτέ ρολόι*** **7.** το σύστημα μετρήσεως τού χρόνου ανά ώρες (σημ. 4α), όπως αυτό διαφοροποιείται κατά εποχή, χώρα κ.λπ.: ***~ Ελλάδος / Γκρήνουιτς || χειμερινή / θερινή ~ II τοπική / επίσημη ~ || πότε αλ/'άζει η || αλλαγή ώρας*** **8. (ει-** δικότ.) η χρονική στιγμή κατά την οποία συντελείται κάτι. κατά την οποία συνήθ. συμβαίνει κάτι ή η οποία θεωρείται καταλληλότερη για κάτι: ***~ φαγητού 1 ύπνου / κοινής ησυχίας / εργασίας || κατά την - τής συνέλευσης προκλήθηκαν επεισόδια |[η ~ τού μαθήματος / τής αναχώρησης ! τής ψηφοφορίας / τής προβολής /*** των ***διαφημίσεων |[- για ένα διάλειμμα / για πάρτι■*** ΦΡ. (α) *πάνω στην ώρα* για περιπτώσεις στις οποίες εμφανίζεται κάποιος ή συμβαίνει κάτι κατά τον χρόνο ακριβώς που γίνεται αναφορά σε αυτόν: ***- ήρθες, μό/Λς που ετοιμαζόμαστε*** να ***φάμε*** (β) *από την ώρα που...* **(i)** από τότε που...: ***~ παντρεύτηκε, ξέκοψε από τους δικούς του |[δεν θα 'ναι ούτε δέκα λεπτά ~ έφυγε!*** **(ii)** εφόσον: ***~ αποφάσισες να γίνεις ηθοποιός, πρέπει να σπουδάσεις υποκριτική || ~ κάνεις μια επιλογή, δέχεσαι και τις συ- νέπειές της*** (γ) *για την ώρα* επί τού παρόντος, προσωρινά: ***-*** <5εν ***υπάρχει εισιτήριο, αλλά μπορώ να σας βάλω σε λίστα αναμονής || ~ δεν έχουμε άλλη εξέλιξη στη δίκη*** **(δ)** *καλή ώρα* **σαν και τώρα ή σαν και το συγκεκριμένο πρόσωπο:** ***ήταν ένα ωραίο παιδί, ~ σαν τον Λποστό- λη II πηγαίναμε στο χωριό, - όπως πηγαίνουμε και τώρα. όταν σε μια στροφή πετάχτηκε μπροστά μας ένα αγριογούρουνο*** **(ε)** *καλή του ώρα* **να είναι (κάποιος) καλά' λέγεται όταν αναφέρουμε στον λόγο μας**

κάποιον ο οποίος δεν παρίσταται: ***τότε με βοήθησε ο μαστρο-Κώστας, ~*** (στ) *πριν τής ώρας μου* (εσφαλμ. σύνταξη) **/** *σου κ.λπ. ί πριν την ώρα μου / σου κ.λπ.* πριν από την ηλικία που θεωρείται κανονική ή επιθυμητή για (να συμβεί) κάτι: ***μ'όλα αυτά κου συνέβησαν, γέρασε ο άνθρωπος πριν τής ώρας του*** (ζ) *την ίδια ώρα* (i) ταυτοχρόνως: ***οι εξετάσεις διεξάγονται ~*** σε ***όλα τα λύκεια τής χώρας*** (ii) (μτφ.) ενώ παράλληλα: ***σου κάνει τον φίλο - που σε θάβει πίσω από την πλάτη σου*** (η) **ώρες-ώρες** κάποιες φορές: ***~ γίνεσαι πολύ γκρινιάρης || ~ τα χάνω με την εξυπνάδα αυτού τού παιδιού*** (θ) *με τις ώρες (μου / σου κ.λπ.)* αναλόγως τής διαθέσεώς (μου / σου κ.λπ.): <5εν ***τον βρίσκεις κι εύκολα,*** άλλοτε είναι ***κα?.ός, άλλοτε φωνάζει,*** είναι ~ του ***δη/.αδή*** (ι) (για φαγώσιμα) *τής ώρας* (i) πολύ φρέσκος: ***ψάρια*** ~ (ii) (κυρ. για κρε- ατικά) αυτός που ψήνεται, μαγειρεύεται λίγο προτού καταναλωθεί, σερβιριστεί (κατ' αντιδιαστολή προς τα έτοιμα μαγειρεμένα φαγητά): ***θα πάρετε κάτι μαγειρευτό ή προτιμάτε κάτι ~***· (ια) *(κάτι) δεν είναι τής ώρας* (κάτι) δεν είναι τού παρόντος: ***~ να συζητήσουμε για την αύξηση τού μισθού σου*** (ιβ) *είναι ώρα να / για...* είναι καιρός να **/** για...: ***- ξαναδούμε*** το ***πρόβλημα τής ανεργίας στις πραγματικές του διαστάσεις || ~ πηγαίνουμε, καληνύχτα || ~ τάβλι-παίζουμε ένα;*** (ιγ) *ήγγικεν η ώρα* ***(ιδού ήγγικεν ή ώρα και ό υιός τοϋ ανθρώπου παρα- δίδοται εις χεΐρας αμαρτωλών.*** Κ.Δ. Ματθ. 26,45) έφθασε ο καιρός, ο προκαθορισμένος χρόνος (για κάτι): ***η Ελλάδα πρέπει να πάρει τις κρίσιμες αποφάσεις για τα εθνικά μας θέματα' ~*** (ιδ) *η ώρα η καλή* ως ευχή προς μελλονύμφους (ιε) *η κακιά (η) ώρα* (ενν. ***φταίει)*** η κακή στιγμή, η περίσταση στην οποία κάποιος δεν ήλεγχε τον εαυτό του και άθελά του έπραξε κάτι κακό: ***ο δράστης είπε πως δεν ήθελε να σκοτώσει τον φίλο του, αλλά απλώς*** να ***του δείξει το πιστόλι του και απέδωσε τον φόνο στην κακιά ώρα*** (ιστ) *τής κακιάς ώρας* για κάτι που έχει κακή ποιότητα ΣΥΝ. τής συμφοράς, τής πυρκαγιάς (ιζ) *όσα φέρνει η ώρα, δεν τα φέρνει ο χρόνος όλος* βλ. λ. ***χρόνος*** (ιη) *βρήκες την ώρα* ειρων. προς κάποιον που κάνει ή λέει κάτι σε ακατάλληλη χρονική στιγμή **9.** κάθε ξεχωριστή περίσταση ή συγκεκριμένη στιγμή τής ζωής (ανθρώπου ή συνόλου): ***ρούχο ευκολοφόρετο για όλες τις ~***

ώρες θριάμβου ζει από χθες η Ελλάδα μετά τις νίκες των ολυμπιονικώνμας || έχουν περάσει μαζί πολλές δύσκο/.ες ~ || οι ~ τής κρίσης / τής έντασης / τής χαλάρωσης! τής διασκέδασης! τού απολογισμού- ΦΡ. *ώρα ανάγκης* δύσκολη στιγμή στη ζωή κάποιου: ***αποταμιεύει χρήματα για μια ~*** **10.** ὅΚΚΛΗΣ. *Ὧρες* (οι) οι τέσσερεις τακτές ημερήσιες ακολουθίες που σήμερα ψάλλονται κυρ. στις μονές και αντιστοιχούν στις τέσσερεις βασικές ώρες τής ημέρας: με/άλες ~ (κατά την παραμονή των Θεοφάνιων, των Χριστουγέννων και τής Μ. Παρασκευής).

(υποκ.) **ωρούλα** κ. **ωρίτσα** (η). σχολιο λ. ***όμορφος.***

(ΗΤΥΜ. < αρχ. ***ώρα*** < Ι.Η. **yor-a «εποχή, έτος», πβ. λατ. hornus «εφετινός» (< *ho-yor-(i)-nos), γοτθ. jer «έτος», αρχ. γερμ. jar (> γερμ. Jahr), αγγλ. year κ.ά. Δάνειο από την Ελληνική αποτελεί το λατ. hora (> γαλλ. heure. ισπ. hora), που απαντά και εν συνθέσει (λ.χ. ισπ. ahora «τώρα» < λατ. ad horam). Η λ. ***ώρα*** δήλωνε αρχικώς μια χρονική περίοδο. η οποία επανεμφανίζεται περιοδικά (λ.χ. εποχή, ώρα τής ημέρας). πολύ συχνά δε αναφέρθηκε και στην κατάλληλη εποχή, κατά την οποία συνήθως τελείται μια πράξη (λ.χ. γάμος, ύπνος, φαγητό, εργασία στους αγρούς κ.ά.), καθώς και στην άνθηση τής ζωής, τη νεότητα και την ομορφιά (πβ. κ. ***ώρα-ΐος)\. ωραιόκοσμος*** (ο) (οικ.-ως φιλοφρόνηση) σύνολο ωραίων γυναικών ή γενικά οι γυναίκες: ο ~ ***τής παρέας μας έχει όρεξη για χορό!*** **ωραιολογία** (η) {ωραιολογιών} (συνήθ. στον πληθ.) το να λέει ή να γράφει κανείς ωραία και συνήθ. κενά περιεχομένου λόγια: ***στην έκθεση χρειάζονται ιδέες και επιχειρήματα, όχι απλές ωραιολογίες.*** **ωραιοπαθής,** -ής, -ές (ωραιοπαθ-ούς j -είς (ουδ. -ή), -ών} **1.** (κακόσ.) αυτός που ασχολείται υπερβολικά με την ομορφιά του και την επιδεικνύει συν. ναρκισσευόμενος 2. (σπάν.) αυτός που έχει πάθος για το ωραίο, αυτός που αγαπά το ωραίο. —- **ωραιοπάθεια** (η). σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες.***

[ετυμ. < ***ωραίος*** + ***-παθής,*** από το θ. τού παθ. αορ. β' ***έ-παθ-ον(***ρ. ***πά- σχω)\.*** **ωραιόπλουμος,** -η, -ο κ. **ωριόπλουμος** αυτός που είναι πολύ όμορφα στολισμένος, κατ' επέκτ. όμορφος.

[ητυμ. < ***ωραίος*** + ***-πλουμος< πλουμί*** (βλ.λ.)]. **ωραιοποιω** ρ. μετβ. (ωραιοποιείς... | ωραιοποί-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος) παρουσιάζω (κάτι) με ωραίο τρόπο, αποφεύγοντας να αναφέρω αρνητικές ή δυσάρεστες πτυχές του: ***σταμάτα να ωραιοποιείς αυτά που κάνει προσπαθώντας να τον δικαιολογήσεις || ~ μια κατάσταση*** / ένα ***γεγονός.*** – **ωραιοποίηση** (η).

[ΕΤΥΜ. Απόδ. τού γαλλ. embellir]. **ωραίος,** -α, -ο **1.** αυτός που έχει ευχάριστη, αρεστή εμφάνιση, που αρέσει για τα χαρακτηριστικά του: ***~ τοπίο / σπίτι / παιδί*** / λουλούδι || ~ ***άνδρας*** / ***γυναίκα*** ΣΥΝ. καλλίγραμμος, (λόγ.) ευειδής, όμορφος, κομψός· ΦΡ. *ωραίο φύλο* το γυναικείο φύλο **2.** (γενικότ.) αυτός που είναι ευχάριστος στις αισθήσεις: ***- φωνή / άγγιγμα / γεύση / άρωμα*** συν. απαλός, γλυκός, φίνος **3.** (γενικότ.) αυτός που είναι ευχάριστος, που προκαλεί ευχαρίστηση: ~ ***κουβέντα / παρέα*** || ~ ***αστείο*** / ανέκδοτο **4.** αυτός που προκαλεί τον θαυμασμό: ***~ χειρονομία / προσπάθεια || - άνθρωπος η μάννα του, δυνατός, περήφανος και τρυφερός μαζί*** || ~ ***παίκτης / ζωγράφος*** || (ειρων.) ~ ***φίλος!*** Με ***το που έφυγες, άρχισε να σε κουτσομπολεύει*** **5.** αυτός που προκαλεί ή συνοδεύεται από ευχάριστα συναισθήματα, ευχάριστες εμπειρίες· συναρπαστικός, ενδιαφέρων: ***η εφηβεία είναι η πιο ~ ηλικία*** || ***«η Ιθάκη σ' έδωσε τ' - ταξίδι»*** (Κ.Π. Καβάφης) · ΦΡ. *το ωραίο είναι (ότι...)* το ενδιαφέρον, το περίεργο (συνήθ. το αστείο) είναι (ότι...): ~ ***από κατη'/ορούμενος στο τέλος θα βγει και κατήγορος!*** **6.** (για τον καιρό) αυτός που γίνεται ευχάριστα αποδεκτός: - ***μέρα*** (ηλιόλουστη, ζεστή) || ~ ***σούρουπο με ανά λαφρο αεράκι*** *7. ωραίο* (το) η ιδιότητα τού αισθητικώς άρτιου, οτιδήποτε προκαλεί ευχαρίστηση, αισθητική απόλαυση: οι ***εραστές τον ~ || στη ζωή του υπήρξε λάτρης τού -*** συν, κάλλος, ομορφιά, ωραιότητα **8.** *ωραίος* (ο), *ωραία* (η) πρόσωπο με όμορφα χαρακτηριστικά, που διαφοροποιείται μέσα σε ένα σύνολο λόγω τής εμφάνισής του: ***η Μαρία είναι η ~ τής τάξης*** ΣΥΝ. (για άνδρες) γόης. ομορφάντρας, ομορφόπαιδο, κούκλος, λδωνις. Απόλλων, καλλονός, (για γυναίκες) γόησσα, καλλονή, κούκλα, νεράιδα, σειρήνα, Αφροδίτη. – **ωραία** επίρρ., **ωραιότητα** (η) Ιαρχ.|. σχολιο λ. ***αγώρι, δίκιο, όμορφος.*** Ιετυμ. **<** αρχ. ***ωραίος,*** αρχική σημ. «αυτός που εμφανίζεται ή συμβαίνει την κατάλληλη ώρα», < ***ώρα*** (βλ.λ.) + -ιος (πβ. κ. ***άρχή / άρχαΐος)].***

ωράριο[1] (το) (ωραρί-ου | -ων) **1.** το σύνολο των ωρών εργασίας σε υπηρεσία, εργοστάσιο ή κατάστημα: ***κανονικό / μειωμένο / ελεύθερο / διακεκομμένο / σπαστό*** (μη συνεχές) **/** ***συνεχές / εναλ/.ασσόμενο*** - *2.* κάθε πίνακας στον οποίο αναγράφονται οι ώρες εργασίας ή λειτουργίας (καταστήματος, επιχείρησης, γραφείου, εργοστασίου, σχολείου κ.λπ.). ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ομόηχα.***

[ΕΤΥΜ. Αντιδάν.. < γαλλ. horaire < λατ. horarium < hora < αρχ. ώρα]. **ωράριο**[2] (το) ορόριο

ωρέ επιφών. (παλαιότ.-διαλεκτ.) ως προσφώνηση προσώπων. ΣΧΟΛΙΟ λ. ***βρε.***

[ετυ.μ. < ***μωρέ,*** κλητ. τού επιθ. ***μωρός*** (πβ. ***βρε, μπρε, μωρέ, ρε)}.*** **ωριαίος,** -α, -ο [μτγν.] **1.** αυτός που διαρκεί μία ώρα: - ***διαγώνισμα*** / ***συνάντηση*** / ***συνομιλία*** / ***διαδρομή*** **2.** αυτός που σχετίζεται με χρονική διάρκεια μίας ώρας: ~ ***αμοιβή*** **3.** αυτός που επαναλαμβάνεται ή γίνεται κάθε μία ώρα: ~ ***αναχωρήσεις.*** – **ωριαία** επίρρ.

Ωριγένης (ο) |-η κ. -ους} εκκλησιαστικός συγγραφέας από την Αλεξάνδρεια (185-254)· θεωρείται ο πατέρας τής θεολογικής επιστήμης. [ετυμ. μτγν. κύρ. όν. < ***Ὡρι-*** (από το θ. τού ον. ***Ὡρίων***, βλ.λ.) + ***-γένης***

***γένος*|.**

ωρίλά (ο) συντετμημένος τ. τού ω[το]ρι[νο]λα|ρυγγολόγος1. **ωριμάζω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.Ι (ωρίμασ-α. -μένος} ♦ **1.** (μετβ.) (μτφ.) κάνω (κάτι/κάποιον) να ωριμάσει: τον ***ωρίμασαν οι δυσκολίες τής ζωής*** ♦ (αμετβ.) **2.** (για καρπούς) γίνομαι ώριμος: ***ωρίμασαν τα στάχυα]] τα μήλα δεν έχουν ωριμάσει ακόμα, είναι άγουρα*** ΣΥΝ', μεστώνω **3.** (μτφ. για πρόσ.) (α) φθάνω στην ακμή τής ηλικίας μου, γίνομαι ενήλικος: ο ***γυιος του ωρίμασε▪ έγινε πια άντρας*** (β) αποκτώ την ικανότητα να κρίνω και να αποφασίζω με υπευθυνότητα, γίνομαι ψυχικά και πνευματικά ώριμος: ***παρότι κοντεύει τα τριάντα, δεν έχει ωριμάσει ακόμα-εξακολουθεί*** να ***αντιδρά σαν παιδί*** **4.** (μτφ. για πράγματα) (α) είμαι κατάλληλος: δεν ***ωρίμασαν ακόμα οι συνθήκες για την επανάσταση*** (β) ολοκληρώνομαι, φθάνω σε σημείο ολοκλήρωσης: <5εν ***έχει ωριμάσει ακόμα η επιστημονική*** του ***σκέψη*** || ***έχει ωριμάσει μέσα του η ιδέα τού γάμου.*** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ωρίμαση.*** **ωρίμαση [1796]** κ. (εσφαλμ.) **ωρίμανση** (η) {-ης κ. -άσεως | χωρ. πληθ.} **1.** (α) η ολοκλήρωση τής ανάπτυξης: ***η*** ~ των ***φρούτων*** (β) η κατάκτηση τής ωριμότητας: (μτφ.) ***η (πνευματική) ενός ανθρώπου θα πρέπει να συμπίπτει με το τέλος τής εφηβείας του || πρώιμη / διανοητική / καλλιτεχνική*** (ενός καλλιτέχνη, όταν κατακτά το προσωπικό του ύφος) **/** ***συναισθηματική*** ~ (βλ. κ. λ. ***ωριμότητα) 2.*** (ειδικότ.) το σύνολο των βιοχημικών και μορφολογικών μεταβολών που υφίσταται ένα φυτικό όργανο, ωσότου ωριμάσει. Επίσης **ωρίμασμα** (το).

ωρίμσαη ή ωρίμανση; ωρίμαση - ωριμότητα. Συχνά χρησιμοποιείται ο τ. **ωρίμανση** αντί τού κανονικού τ. **ωρίμαση.** που επιβάλλει η παραγωγή τής λ. από ρήμα σε **-όζω.** το **ωριμάζω.** Ητοι: ***ωριμάζω - ωρίμαση,*** όπως ***εκφράζω - έκφραση, εξετάζω - εξέταση, εκγυμνάζω - εκγύμναση, εστιάζω - εστίαση, εκδικάζω - εκδίκαση, παρουσιάζω - παρουσίαση, επιβιβάζω - επιβίβαση*** κ.τ.ό. Για να έχουμε ουσιαστικό σε ***-ανση (* ωρίμανση*** λ.χ.). πρέπει να έχουμε ρήμα σε **▪αίνω:** ***σημαίνω - σήμανση, θερμαίνω - θέρμανση, λιπαίνω - λίπανση. ρυπαίνω - ρύπανση, ξηραίνω - ξήρανση,*** υφαίνω **- *ύφανση, λειαίνω - λείανση*** κ.τ.ό. Αλλά ρήμα ****ωριμαίνω*** δεν υπάρχει! Αρα **ωρίμααη** και όχι ***ωρίμανση.***

Το ***ωρίμαση*** διαφέρει επίσης από το ***ωριμότητα.*** Το **ωρίμαση** δηλώνει την κατάσταση που έρχεται ως αποτέλεσμα τού ***ωριμάζω,*** ενώ το **ωριμότητα** δηλώνει την ιδιότητα, ό,τι χαρακτηρίζει τον **ώριμο,** από όπου και παράγεται. Αρα ***ωριμάζω - ωρίμαση*** (κατάσταση), ***ώριμος - ωριμότητα*** (ιδιότητα): ***Η ωρίμαση των καρπών απαιτεί ορισμένο χρόνο - Μας έκανε εντύπωση η ωριμότητα τής σκέψης του σε τόσο μικρή ηλικία.***

ωρίμασμα (το) -» ωρίμαση

ώριμος, -η, -ο **1.** (για καρπούς) αυτός που έχει αναπτυχθεί τόσο. ώστε να είναι έτοιμος να κοπεί και να καταναλωθεί: ~ ***φρούτα*** ΣΥΝ. με- στωμένος, γινωμένος, (λαϊκ.) γουρμασμένος αντ. άγουρος, αγίνωτος

(απόστημα) που είναι έτοιμο να σπάσει και να βγει το πύον που εμπεριέχει **3.** (μτφ. για πρόσ.) (α) ενήλικος, αυτός που έχει ολοκληρωμένη ψυχοσωματική ανάπτυξη, που μπορεί να αναπαραχθεί. κατ* αντιδιαστολή προς τον νεαρό και τον ηλικιωμένο: - ***άντρας*** / γυναί- ***κα*** αντ. ανήλικος (β) υπεύθυνος, αυτός που έχει ολοκληρώσει τη συναισθηματική και πνευματική του ανάπτυξη, ώστε να μπορεί να επιλέγει υπεύθυνα και ανεξάρτητα με δικά του κριτήρια: <5εν είναι ***αρκετά ~, για*** να ***κάνει σοβαρή σχέση || είναι πια ~ να αποφασίσει τι θέλει!*** ΣΥΝ. έμπειρος, (εκφραστ.) ψημένος αντ. ανώριμος **4.** (μτφ.) αυτός που έχει εξελιχθεί αρκετά, που προκύπτει ως αποτέλεσμα μακράς και ολοκληρωμένης διαδικασίας ή επεξεργασίας: ***η μείωση των ωρών εργασίας είναι πλέον ~ αίτημα τής εποχής μας ||[οι συνθήκες είναι ώριμες για την επίλυση τού προβλήματος*** || ο ***ρόλος τού κράτους εί***

ναι ***σημαντικός, τόσο στην αρχή όσο και στα πιο ~ στάδια ανάπτυξης αυτών των περιοχών*** || οι ***~ α-γορές τής Δ. Ευρώπης***■ ΦΡ. *ώριμη σκέψη* (i) η ολοκληρωμένα επεξεργασμένη σκέψη / άποψη (που διατυπώνει κανείς): ***όσα υποστήριξε τα εξέθεσε ως προϊόν ώριμης σκέψης*** [j ***έπειτα από ~*** (λόγ. ***κατόπιν ωρίμου σκέψεως)*** (ii) η ικανότητα τής εις βάθος σκέψης, η βαθιά σκέψη: ***τον λόγο του χαρακτηρίζει η - και η σύνεση*** **5.** (μτφ.) αυτός που έχει κατασταλαγμένα πλέον χαρακτηριστικά, που μαρτυρεί την κατάληξη μιας δημιουργικής αναζήτησης: ***η ~ περίοδος τής ποίησής του || αυτός ο πίνακας είναι ένα από τα ~ έργα τ ου*** **6.** (μτφ.) αυτός που αφορά σε ενηλίκους (κατ' αντιδια- στυλή πρυς τους ανηλίκους ή τυς ηλικιωμένυς): ***η ~ ηλικία*** **[[** ***από ~ ανθρώπους έχει κανείς μεγαλύτερες απαιτήσεις. -*** **ώριμα** επίρρ. **<*■** σχολιο λ. ***αγώρι, ωρίμαση.***

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ώριμος*** < ***ώρα*** + παραγ. επίθημα ***-ιμος,*** πβ. ***κ. νόστ-ιμος.*** Είναι αξιυσημείωτο ότι η λ. είχε αρχικώς την ίδια σημ. με το αρχ. επίθ. ***ωραίος,*** δηλώνοντας αυτόν πυυ συμβαίνει την κατάλληλη ώρα ή επυχή, ενώ στη μτγν. γλώσσα πρυσδιόριζε επίσης γυναίκες έτυίμες για γάμυ. Στη σημερινή μτφ. σημ. συνέβαλε και τυ συνώνυμυ γαλλ. rnur^

ωριμότητα (η) [μτγν.Ι {χωρ. πληθ.} **1.** η ιδιότητα τυύ ωρίμυυ, η κατάσταση αυτυύ πυυ έχει υλυκληρωμένη ανάπτυξη, πυυ έχει πλήρως ανεπτυγμένα τα χαρακτηριστικά τυυ: ***ηθική / συναισθηματική / ψυχική / σωματική ~ || με το τελευταίο του έργο κατακτά πλέον την εκφραστική του*** **-2.** (μτφ.) (α) η πνευματική συγκρότηση: ***παρά το νεα- ρόν τής ηλικίας του, έχει μεγάλη - || η ~ τής σκέψης / τού λόγου κάποιου*** (β) σύνυλυ στυιχείων (σοβαρότητα, υπευθυνότητα, επιδεξιότη- τα) πυυ χαρακτηρίζυυν κάπυιυν στις ενέργειες τυυ: ***επέδειξε μεγάλη ~ στον τρόπο με τον οποίο χειρίστηκε το θέμα*** **3.** (μτφ.) η υλυκληρωμένη ψυχυσωματική ανάπτυξη, τυ να έχει υλυκληρωθεί κάπυιυς βιυ- λογίκά και ψυχυπνευματικά (να έχει κατασταλάξει στις απόψεις τυυ, να ξέρει τι θέλει, πώς να συμπεριφέρεται, να έχει αποκτήσει πείρα ζωής κ.λπ.): ***τα χρόνια τής*** σχολιο λ. ***ωρίμαση.*** **ωριόπλουμος,** -η, -υ^ ► ωραιόπλυυμος **ώριος,** -ια. -ιυ κ. **ωριός,** -ιά, -ιό (λαϊκ.-λυγυτ.) ωραίυς.

|ετυμ. < αρχ. ***ὡραῖος,*** με μετακίνηση τυύ τόνυυ και συνίζηση, πβ. κ. ***ακέραιος*** - ***ακέριος***. ίσως και με την επίδρ. τυύ συνθέτυυ ***παν-ώριος].*** **Ωρίων** (υ) {Ωρίων-υς, -α} **1.** μυθυλ. περίφημος κυνηγός, γνωστός για την υμυρφιά και τυ παράστημά τυυ. υ υπυίυς μεταμυρφώθηκε σε αστερισμό από τυν Δία · **2.** αστρον. αμφιφανής αστερισμός τυύ Ν. Ημισφαιρίυυ, από τυυς πιυ εκτεταμένυυς τής υυράνιας σφαίρας. Επίσης **Ωρίωνας.**

ίβτυμ. αρχ.. ίσως συνδ. με τυ υυσ. ***ὥρα*** «φρυντίδα. μέριμνα» (βλ. λ. ***-ωρός)).***

Ω.Ρ.Λ. (ο) (πρυφέρεται ***ωριλά)*** ωτυ(ρ)ρινυλαρυγγυλόγυς. **ωροδείκτης** (υ) [1761] {ωρυδεικτών} η βελόνα τυύ ρυλυγιυύ πυυ δείχνει τις ώρες (πβ. λ. ***λεπτοδείκτης).*** **ωρολογιακος,** -ή, -ό **1.** αυτός πυυ σχετίζεται με τυ ρυλόι **2.** αυτός πυυ έχει καταρτιστεί κατά ώρες **3.** αυτός πυυ λειτυυργεί με μηχανισμό ρυλυγιυύ: ~ ***βόμβα.*** Επίσης **ωρολογικός** [μεσν.]. σχολιο λ. ***ορολογ ιακός.***

ωρολόγιο (το) {ωρολογί-ου | -ων} **1.** (λόγ.) το ρολόι · **2.** (συνεκδ.) ο πίνακας στον οπυίυ καταγράφονται οι ώρες εργασίας ή λειτυυργίας λ.χ. μιας υπηρεσίας · 3.ΕΚΚΛΗΣ. εκκλησιαστικό βιβλίυ. τυ υπυίυ περιλαμβάνει την Ακυλυυθία των Ωρών. ** ΣΧΟΛΙΟ λ. ***ορολογιακός.*** Ιπτυμ. < μτγν. ***ώρο/.όγιον*** (λ. πυυ χρησιμυπυιήθηκε αρχικώς για να δηλώσει έν α ηλιακό ρυλόι κατασκευασμένο από τον Αναξιμένη) < ώρα + ***-λόγων*** < ***λόγος.*** Η σημ. 3 είναι μεσν.]. **ωρθλόγιος,** -α. -υ μόνυ στη φρ. **ωρολό//ο** *πρόγραμμα μαθημάτων* υ πίνακας πυυ δείχνει τις διδακτικές ώρες ανά σχυλικό μάθημα, τμήμα, ημέρα και ώρα.

ωρολογοθήκη (η) [1882] {ωρυλυγυθηκών} η θήκη τυύ ρυλυγιυύ (βλ.λ.).

ωρολογοποιείο (τυ) [1856] **1.** τυ εργυστάσιυ κατασκευής ρυλυγιών

τυ εργαστήριυ τυύ ωρολογυπυιυύ, όπυυ επιδιυρθώνυνται ρολόγια. **ωρολογοποΐΐα** (η) |1856[Ιχωρ. πληθ.} η βιομηχανία ή η τέχνη κατασκευής ρολυγιών.

ωρολογοποιός (υ/η) [1856] τεχνίτης ειδικευμένος στην κατασκευή ή επιδιόρθωση ρυλυγιών. **ωρομίσθιο** (το) Ιωρομισθί-ου | -ων} η αμοιβή εργαζυμένυυ για εργασία μίας ώρας (πβ. κ. λ. ***ημερομίσθιο).***

[ΕΤΥΜ. Λπόδ. τυύ αγγλ. hourly ratcj. **ωρομίσθιος,** -α, -υ **1.** (εργαζόμενος) πυυ αμείβεται ανάλυγα με τις ώρες εργασίας τυυ και όχι λ.χ. με τακτικό μισθό: ***-καθηγητής*** || drav ***είσαι <5εν πληρώνεσαι τις αργίες*** **2.** *ωρομίσθιο* (τυ) βλ.λ.

-ωρός περιυρισμένης χρήσεως παραγωγικό επίθημα, πυυ δηλώνει αυτόν πυυ φρυντίζει για κάτι: ***θυρ-οφός. ακται-ωρός.***

[ΕΤΥΜ. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, πυυ πρυέρχεται από τυ υυσ. ***ώρα*** «φρυντίδα, μέριμνα» και απαντά σε μικρό αριθμό συνθέτων (λ.χ. ***θυρ-ωρός, άκταιωρός*** κ.ά.). Τυ αρχ. ***ώρα < ˣΕώρ<1 <*** *wor-. μεταπτωτ. βαθμ. τού Ι.Ε. *wer- / *wor-, για τυ υπυίυ βλ. λ. ***όρώ].*** **-ωρος,** -η, -υ λεξικό επίθημα πυυ δηλώνει διάρκεια συγκεκριμένυυ αριθμύύ ωρών: ***δίωρη διακοπή ρεύματος*** **|[** ***σαρανταοκτάωρος αποκλεισμός*** || (τυ υυδ. ως υυσ.) δυυλεύει ***οκτάωρο.***

{ετυμ. Λεξικό επίθημα τής Μτγν. και Ν. Ελληνικής (πβ. μτγν. ***πολύωρος, δί-ωρος),*** πυυ πρυέρχεται από τυ αρχ. ώρα], **ωροσκοπία** (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.Ι η πρόβλεψη τυύ μέλλυντος κά- πυιυυ με βάση τυ ωροσκόπιό τυυ. **— ωροσκοπικός,** -ή, -ό [μτγν.Ι. **ωροσκόπιο** (τυ) [μτγν.] [ωρυσκυπί-ου | -ων} διάγραμμα τυύ υυρανυύ, πυυ δείχνει τις θέσεις τυύ Ηλίυυ, τής Σελήνης και των πλανητών σε ορισμένη χρυνική στιγμή (λ.χ. τής γεννήσεως τυύ ατόμυυ) και χρησιμυπυιείται από τυυς αστρυλόγυυς για άντληση πληρυφυριών, πυυ πιστεύυυν ότι δηλώνυυν τυ μέλλυν των ανθρώπων.

ωροσκόπος (υ) **1.** (παλαιότ.) αστρολόγυς πυυ πρυλέγει τυ μέλλυν κάπυιυυ **2.** συντελεστής τυύ ωρυσκυπίυυ κάθε πρυσώπυυ ξεχωριστά, πυυ σχετίζεται με την ακριβή ώρα και τυπυθεσία γεννήσεως ενός πρυσώπυυ: είναι ***Κριός με ~ Ζυγό.***

[ήtym.. < μτγν. ***ωροσκόπος*** < ***ώρα*** + ***σκοπός*** (βλ.λ.)].

-ώροφος, -η, -υ β' συνθετικό πυυ δηλώνει συγκεκριμένυ αριθμό υρό- φων: ***πολυώροφο κτήριο*** jj ***τριώροφη μονοκατοικία*** (| (τυ υυδ. ως υυσ.) ***ζει σε ένα διώροφο.*** σχολιο λ. ***σύνθετος.***

[ΕΤΥΜ. Β'συνθ. τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. αρχ. *τρι-ώροφος,* μτγν. *δι-ώροφος).* πυυ πρυέρχεται από τυ υυσ. *όροφος* με έκταση τυύ αρχι- κυύ φωνήεντος εν συνθέσει].

ωρύομαι ρ. αμετβ. {μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** (για ζώα) βγάζω άγρια φωνή. ουρλιάζω **2.** (μτφ. για πρόσ.) φωνάζω άγρια και δυνατά: **ο διευθυντές *ωρυόταν για τα λάθη των υπαλλήλων.***

[είώμ. < αρχ. *ώ-ρύ-ομαι* < *ώ-* πρυθεμ. + θ. -ρυ-, μηδενισμ. βαθμ. τυύ

Ε. *(s)reu- «υυρλιάζω», πβ. σανσκρ. rauli / ruvati, λατ. rumor «ψίθυρος, φήμη» (> γαλλ. rumeur. ισπ. riirnur), λιθ. rukti «υυρλιάζω» κ.ά. Ομόρρ. *έ-ρεύγ-ομαι* <<εμώ. ρεύυμαι» (βλ.λ.), *ορυμαγδός* {< **ό-ρυγ-αδ- μός,* βλ.λ.). πυυ παρυυσιάζυυν πρυθεμ. φωνήεντα ε- και *ό-* αντιστυί- χωξί.

ως επίρρ. **1.** (αναφρ.) καθώς, όπως: ***~ συνήθως, παραπονιέται***■ φρ. (α) **ως** *είθιστσι* όπως συνηθίζεται: ***η γιορτή άρχισε ~ με τον πανηγυρικό τής ημέρας*** (β) **ως** *εκ τούτου* για τυν λόγυ αυτόν: ***τους προειδοποίησε εγκαίρως για τον κίνδυνο που διατρέχουν -, δεν φέρει καμιά ευθύνη*** (γ) **ως** *ακολούθως* όπως ακυλυυθεί. όπως έπεται: ***η ανακοίνωση έχει*** ~ (δ) **ως** *εξής* βλ. λ. ***εξής*** (ε) **ως** *έχει* βλ. λ. ***έχω*** (στ) **ως** *εκ περισσού* (λατ. ex abundandi) επιπρυσθέτως, χωρίς να υπάρχει ανάγκη (ζ) **ως** *μη ώφελε* βλ. λ. ***οφείλω*** (η) **ως** *προς* σχετικά με: **- *το ερώτημα που*** θέσατε, ***θα σας απαντήσουμε γραπτώς αύριο*** **2.** (κατηγορικός δείκτης, βλ. λ. ***κατηγορικός)*** δηλώνει ιδιότητα τυύ υπυκειμένυυ ή τυύ αντικει- μένυυ: ***μίλησε ~ αντιπρόσωπός τους*** |j ***τον προσέλαβαν ~ προϊστάμενο πωλήσεων || τον συμβουλεύονται συχνά - ειδικό σε θέματα εξωτερικής πολιτικής.***

Jei ym. < αρχ. *ὡς!* ω(δωρ.) < Ι.Ε. *jD-. τ. υργανικής πτώσεως τυύ θ. **jo-* τής αναφ. αντων. *δς - ή - ο* (βλ.λ.) με επιρρ. κατάλ. ***-ς.*** Εμφανίζεται επίσης στα ώστε. ώσ-zrrp, ***ώσ-εί*** κ.ά.].

ως - σαν. Οι δύυ λέξεις διαφέρυυν στυυς προσεκτικούς χρήστες τής Ελληνικής. Το **ως** δηλοίνει ιδιότητα ή χαρακτηριστικό πυυ υ υμιλητής πιστεύει ότι αληθεύει: ***Ερ'ήζεται ως ιατρικός επισκέπτης***

Μίλησε ***για το θέμα ως ειδικός περιβαλλοντολόγος - Τον προσέλαβαν ως σύμβουλο τού υπουργού.*** Το **σαν,** αντιθέτως, χρησιμεύει για παρυμυίωση ή ιδιότητα πυυ υ υμιλητής θεωρεί ή εμφανίζει ως ψευδή ή αναληθή: ***Τρώει σαν λύκος - Ο σκύλος μας καταλαβαίνει σαν άνθρωπος - Τρέχει σαν ραλίστας - Μιλάει σαν ειδικός, ενώ δεν γνωρίζει το θέμα*** (σαν να ήταν, πυυ δεν είναι).

Από εσφαλμένη αντίληψη ότι τυ σαν είναι τύπυς τής δημυτικής και το ***ως*** τής καθαρεύυυσας, υρισμένυι υμιλητές χρησιμυπυιύυν το σαν αντί τού ως σε όλες τις περιπτώσεις: ***Ερ'γάζεται σαν ιατρικός επισκέπτης - Μίλησε για το θέμα σαν ειδικός.*** Αυτή η χρήση τού σαν υδηγεί σε παρανυήσεις, αφυύ τυ ***Μίλησε... σαν ειδικός*** μπυρεί να εκληφθεί «σαν να ήταν ειδικός» (ενν. ενώ δεν είναι)! ΓΓ αυτό είναι χρήσιμυ να τηρείται η σημασιυλογική διάκριση στη γλώσσα, πυυ επιτυγχάνεται αντιστυίχως με τη χρήση τού ***ως*** και τού σαν. πράγμα πυυ ακυλυυθήθηκε και από τυυς γνωστότερους και καλύτερους χειριστές τής δημυτικής.

ώς πρόθ. ·* έως

ωσάν επίρρ. κ. σύνδ.· (παλαιότ.-λυγυτ.) σαν, σαν να, σάμπως: ***χοροπηδούσε πάνω-κάτω - κατσίκι*** | | ***- τον είδε να 'ρχεται, άνοιξε η*** καρδιά ***του.***

[ει υμ. < αρχ. ώσάν< σύνδ. ***ώς*** + ***ἄν***|.**ωσαννά** επιφών.' δόξα συι (πβ. ώσαννά· ***ευλογημένος ό έρχόμενος έν ονόματι Κυρίου***ι, Κ.Δ. Μάρκ. 11, 9).

[ΕΙΥΜ. < μτγν. ώσαννά < εβρ. hosi ah nna «σώσε (μας), προσευχόμαστε »]. **ωσαύτως** επίρρ. **1.** (λόγ.) κατά παρόμοιυ τρόπυ, τυ ίδιο, ομοίως: ο ***πολιτικός αυτός κινήθηκε πάντα μέσα στο πλαίσιο των αρχών τού φιλελευθερισμού***■ **- *και οι διάδοχοί του*** **2.** (συνεκδ.) επιπροσθέτο)ς, επίσης: ***υποστηρίχθηκε ότι οι δύο χώρες πρέπει να βρουν τρόπους συνεργασίας μεταξύ τους***■ ***~ υποστηρίχθηκε ότι αυτή που πρέπει να κάνει το πρώτο βήμα είναι η Τουρκία.***

Ιετυμ. < αρχ. ***ὡσαύτως*** < ***ὡς*** + ***αὔτως*** «έτσι», επιρρ. τ. τυύ ***αυτός*** Ι. **ωσεί** επίρρ. (λόγ.) σαν. κατά την ίδιο τρόπυ · ΦΡ. *ωσεί παρών* ***(ώσεΐ παρών)*** όπως ακριβώς αν ήταν παρών, σαν να ήταν παρών: ***κατά την ψηφοφορία ζήτησε να καταμετρηθεί στις θετικές ψήφους ~1| «στη μισοάδεια αίθουσα, όπου τα κομματικά στελέχη συζητούσαν για τη νεολαία. η νεολαία ήταν ωσεί παρούσα: ήταν αισθητή η απουσία των νεολαίων»***(εφημ.).

|Εγυμ. < αρχ. ώσεί < ***ὡς*** ε/|.**ώση** (η) {-ης κ. -εως | -εις. -εων} **1.** η ώθηση (σημ. 2) **2.** (γενικότ.) η κίνηση πρυς τα εμπρός **3.** φυσϊυλ. *νευρική ώση* μεταβυλή βραχείας διάρκειας τής ηλεκτρικής τάσης μιας ίνας με μεταφυρά ιόντων στην κυτταρική της μεμβράνη.

Ιετυμ. < αρχ. ***ὠσις*** (αντί τυύ αναμενυμένυυ ****ώσ-τις)*** < θ. ώσ- (πβ. μέλλ. ***ώσ-ω)*** τυύ ρ. ***ὠθώ*** (βλ.λ.)].

-ωση παραγωγικό επίθημα που δηλώνει: **1.** ασθένειες και παθήσεις, ιδίως σε ιατρικούς όρυυς, π.χ. ***θρόμβ-ωση, κίρρ-ωση, σκολί-ωση*** **2.** τε

χνικούς όρους, δηλαδή αφαίρεση ή επικάλυψη με ό,τι δηλώνει το αντίστοιχο ρήμα: ***γαλβάνωση. αφαλάτωση, επιχρύσωση.***

ΕΤΥΜ. < αρχ. ***-ωσις*** < -ώ ***(-όω)*** (λ.χ. ***τύφλωσις < τυφλώ (-όω)*** < ***τυφλός, κάκωσις < κακώ (-όω) < κακός).*** Το επίθημα πέρασε μέσω τού λατ. -osis σε ιατρ. όρους αρκετών γλωσσών, λ.χ. αγγλ. tubercui-osis «φυματίωση». γαλλ. psych-ose κ.ά.].

-ωση: δήλωση παθήσεων/ασθενειών. Το παραγωγικό επίθημα **-ω- ση** (< ***-ωσις)*** χρησιμοποιήθηκε ήδη στην Αρχαία για τον σχηματισμό ουσιαστικών που δήλωναν ασθένειες **(θρόμβωσις** στον Διο- σκουρίδη, **άγκάλωσις** στον Γαληνό, **τύφλωαις** στον Ιπποκράτη). Τα ουσιαστικά αυτά είναι παράγωγα ρημάτων ή απευθείας σχηματισμοί σε **-ωση,** που χρησιμοποιήθηκαν πολύ στη διεθνή ιατρική ορολογία (τύπος: tuberculosis). Χρησιμοποιήθηκαν επίσης γενικότερα από τους ξένους στην ορολογία των θετικών επιστημών (πβ. osmosis = **ώσμωαη** και endosmosis, exosmosis). Παραδείγματα πα- ραγώγων σε **-ωαη,** δηλωτικών ιατρικής ορολογίας: ***αβιταμίνωση, α- ποβιταμίνο)ση, αγγειοστένωση, άμβ/.ο)ση. αντιβίωση, αμοιβάδωση, απονεύρωση, απογόμφωαη, αποστέωση, αμαύρωση, αγκύλωση, α- δένωση, αιμάτωση. αρτηριοστένωση. αορτοστένωση, αποτοξίνωση, αφίδρωση, αφυδάτωση, βακίλωση. γόμφωση, γαγγραίνωση, γλαύκωση, δερμάτωση, δοθιήνωση, εφίδρωση, εξίδρωση, έλκωση. εξόγκωση. εξέλκωση, έκτρωση, ηπάτωση, ίωση. ίδρωση, καρκίνωση, κόλπωση, κάρωση, κάκωση, κυάνωση, κένωση, κίρρωση, καρκινωμάτωση. λειχήνωση, λόρδωση, λίπωση, μελάνωση, μυκήτωση, νεύρωση, νάρκωση, οστέωση, οστεοπόρωση, πύωση, στένωση, σκλήρωση. σκολίωση, σκελέτωση, σπειροχαίτωση, στόμωση, σπονδύλωση, τοξίνωση, τύφλωση, τυμπάνωση, τύλωση, φυματίωση, χαλάρωση. ψιττάκωση, ψύχωση.***

Ωσηέ (ο) Π.Δ. προφήτης και συγγραφέας τού ομώνυμου βιβλίου τής Π.Δ.. ο οποίος έζησε τον 8ο αι. π.Χ.

[ΕΤΥΜ. μτγν. < εβρ. HOSed «σωτηρία, διάσωση»].

ωσμογράφος (ο) το ωσμόμετρο (βλ.λ.).

[ΕΤΥΜ. < μτγν. ***ώσμός*** *(<* αρχ. ***ωθώ)*** 4- ***-γράφος*** < ***γράφω].*** **ωσμομετρία** (η) χημ. τεχνική προσδιορισμού των μοριακών βαρών μέσω τής μετρήσεως ωσμωτικών πιέσεων.

[ετυ.μ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. osmomeiriej. **ωσμόμετρο** (το) {ωσμομέτρ-ου | -ων} χημ. διάταξη για τη μέτρηση τής ωσμωτικής πίεσης ανάμεσα σε ένα διάλυμα και στον αντίστοιχο διαλύτη, η οποία επιτρέπει τον προσδιορισμό των μοριακών βαρών των συστατικών τού διαλύματος: ***δυναμικό*** / σταπκ-d - ΣΥΝ. ωσμογράφος.

[ετυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. osmomeire]. **ωσμοσκόπιο** (το) {ωσμοσκοπί-ου | -ων) χημ. (σπάν.) το ωσμόμετρο (βλ.λ.).

[ετυμ. < μτγν. ***ώσμός*** (< αρχ. ***ώθώ)*** + ***-σκόπιο*** < ***σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω», πβ. ***κ. τηλεσκόπιο].*** **ώσμωση** (η) 118891 {-ης κ. -ώσεως **[** -ώσεις. -ώσεων} **1.** χημ. η αυτόματη διέλευση ή διάχυση νερού ή άλλου διαλύτη από αραιό διάλυμα προς πυκνό διάλυμα μέσω ημιπερατής μεμβράνης **2.** (μτφ.) η αλληλεπίδραση, η διάχυση στοιχείων μέσα σε άλλα: ***η ελεύθερη διατύπωση*** και ***διακίνηση*** απόψεων και ***ιδεών επιτρέπει τη δημιουργική - και ανάπτυξη καλλιτεχνικών ρεμάτων και τάσεων)| «η ετερόκλιτη ~ στην κοσμόπο/^η τού Χονγκ-Κονγκ»*** (εφημ.).

[ετυμ. Αντιδάν.,< αγγλ. osmosis, που αποσπάστηκε από το σύνθ. endosmosis < ***ένδ(ον)*** + μτγν. ***ώσμός*** (< 0. ***ώσ-,*** μέλλ. ώσω τού αρχ. ***ώθώ)*** + παραγ. επίθημα ***-ωση].*** **ωσμωτικός,** -ή, -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με την ώσμωση: ~ ***φαινόμενο*** **2.** ΧΗΜ. *ωσμωτική πίεση* η διαφορά πιέσεως μεταξύ δύο διαμερισμάτων που περιέχουν διαλύματα διαφορετικών συγκεντρώσεων τής ίδιας ουσίας στον ίδιο διαλύτη και τα οποία διαχωρίζονται από ημιπερατή μεμβράνη, μέσω τής οποίας διέρχονται μόνο τα μόρια τού διαλύτη.

[ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. osmoiic (βλ. ***κ. ώσμωση)].*** **ωσότου** χρον. σύνδ.· έως ότου. ώσπου: ***περίμενε - γυρίσω*** συν. μέχρις ότου.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. φρ. ***έως ότου].*** **ώσπερ** επίρρ. (αρχαιοπρ.) όπως ακριβώς: ***ομιλούσε με στόμφο*** ~ ***ρή- τωρ αγορεύων.***

[ετυ.μ. < αρχ. ***ώσπερ*** < ***ώς περ*** < ***ώς*** (βλ.λ.) + ***-περ*** (βλ.λ.)]. **ώσπου** χρον. σύνδ.· έως ότου, ωσότου. μέχρι: ~ ***να 'ρθει από το αεροδρόμιο. προλαβαίνεις να μαζέψεις το σπίτι*** || ~ να ***του μιλήσω, είχε εξαφανιστεί || ήταν άνεργος. ~ τον προσέ/.αβαν*** στο ***γραφείο ταξιδίων.*** (ετυμ. < μεσον. ***ώσπου*** < ***ώς*** + ***πού].*** **ώστε** σύνδ. κ. επίρρ. **1.** (ως συμπερασματικός σύνδ.) για να. έτσι που να: ***φρόντισε έτσι. ~ όλα να τακτοποιηθούν*** **2.** δηλώνει συνέπεια, αποτέλεσμα και χρησιμοποιείται ως ανταπόδοση τού τόσος **/** τόσο: ***ήπιε τόσο πολύ. ~ μέθυσε [[έτρεχε με υπερβολική ταχύτητα. ~ δεν είδε το εμπόδιο*** **3.** (ως επίρρ. στην αρχή τής πρότασης) επομένως, συνεπώς: ***~ έτσι συνέβησαν τα πράγματα! [[~ θα 'ρθεις κι εσύ στη γιορτή!***

[ΕΤΥΜ- **<** αρχ. ώστε **<** ώς (βλ.λ.) **+** ***τε*** (βλ.λ.)|. **ωστικός,** -ή. -ό αυτός πυυ συντελεί στην ώθηση: - ***δύναμη■*** ΦΡ. **ωσπ-** *κό κύμα* κύμα αυξημένης πίεσης τού αέρα που διαδίδεται με πολύ μεγάλη ταχύτητα από το κέντρο τής έκρηξης προς την περιφέρεια: ***έγινε μια ισχυρή έκρηξη και όλοι έπεσαν κάτω από το ~ κύμα.***

[ετυμ. αρχ. < ****ώσ-τός*** (ρ. επίθ.) < θ. ώσ- (πβ. μέλλ. ***ώσ-ω)*** τού ρ. ***ώθώ\.*** **ωστόσο** αντιθετικός σύνδ.' όμως. παρ' όλα αυτά, εντούτοις: ***χιόνιζε. ~ βγήκαμε έξω || τα πράγματα πάνε καλά■ κανείς δεν ξέρει τι μπυρεί να συμβεί από τη μία στιγμή στην άλλη.***

[ετυμ. ***< ως^ + τόσο].*** **ωτακουστής** (ο) Ιαρχ.] (λόγ.) πρόσωπο που κρυφακούει, **ωτακουστικός,** -ή. -ό αυτός που ενισχύει την ακοή: ~ ***όργανα.***

jΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. otacousrique|. **ωτακουστω** ρ. αμετβ. {ωτακουστείς... · μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.Ι (λόγ.) κρυφακούω, **ωταλγία** (η) {ωταλγιών} ιαγρ. πόνος τού αφτιού. – **ωταλγικός,** -ή, -ό [μτγν.].

[ετυμ.μτγν. < ***ώταλγώ (-έω)*** < ***ώτ(ο)-*** + ***-αλγώ*** < ***άλγος],*** **ωτασπίδα** (η) -► ωτοασπίδα

ωτεγχ0της (ο) [μτγν.] {ωτεγχυτιόν} σύριγγα ή κλυστήρας που χρησιμοποιείται για την πλύση τού εσωτερικού των αφτιών, **ωτιαίος,** -α, -ο ανλτ. **1.** ωτικός (βλ.λ.) **2.** *ωτιαία σάλπιγγα* η ευσταχια- νή σάλπιγγα.

ωτικός, -ή. -ό [μτγν.] ανατ. αυτός που σχετίζεται με το αφτί: ~ ***γάγγλιο*** συν. ωτιαίος.

ωτίτης (ο) {ωτιτών} το μικρό δάχτυλο τού χεριού συν. μικρός.

U-ΤΥΜ. < αρχ. ***ούς. ώτός*** <«αφτί» + παραγ. επίθημα -ίτης]. **ωτίτιδα** (η) [1873] ιατρ. η οξεία ή χρόνια φλεγμονή τού αφτιού ή τμήματός του: ***εξωτερική / μέση ~.***

[ΗΓΥΜ. Κλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. otitej. **ωτο-** κ. **ωτό-** κ. **ωτ-** λεξικό πρόθημα που δηλώνει ότι κάτι σχετίζεται με το αφτί. λ.χ. ***ωτο-ασπίδα. ωτ-αλγία. ωτο-σκόπιο.*** Ιετυμ. Λεξικό πρόθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής, που προέρχεται από το αρχ. ***ούς. ώτός*** «αφτί» (βλ.λ.) και εμφανίζεται επίσης σε ελληνογενείς ξέν. όρ. (< γαλλ. oto-iogie)]. **ωτοασπίδα** κ. **ωτασπίδα** (η) βύσμα από εύπλαστο υλικό, με το οποίο κλείνονται οι έξω ακουστικοί πόροι για προστασία από δυνατούς θορύβους ή από το νερό.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. ear plug|. **ωτογλυφίδα** (η) μικρή και λεπτή γλυφίδα που καλύπτεται στις άκρες από βαμβάκι και χρησιμοποιείται για τον καθαρισμό των αφτιών συν. ωτοκαθαριστήρας, μπατονέτα.

[ΕΤΥΜ. < αρχ. ***ώτογλυφίς. -ίδος< ώτο-*** + ***γλυφίςφλ.*** κ. ***γλυφίδα)].*** **ωτοειδής,** -ής. -ές {ωτοειδ-ούς | -είς (ουδ. -ή)| αυτός που έχει το σχήμα τού αφτιού.

[ετυμ. μτγν. < ***ούς. ώτός*** + ***-ειδής*** (< είδος)], **ωτοκαθαριστήρας** (ο) [1892] η ωτογλυφίδα (βλ.λ.). **ωτολογία** (η) [1886] {χωρ. πληθ.} ιατρ. ο επιστημονικός κλάδος που μελετά την ανατομία, τη φυσιολογία και την παθολογία των αφτιών. IF.ΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. otologic|. **ωτολογικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με την ωτολογία ή τον ωτολόγο: ~ ***εξέταση.***

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. otologique]. **ωτολόγος** (ο/η) γιατρός που ειδικεύεται στην ομολογία.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. otologue|. **ωτοπλαστικός,** -ή. -ό **1.** αυτός που σχετίζεται με τη (χειρουργική) αισθητική αποκατάσταση ή βελτίωση των αφτιών 2. *ωτοπλαστική* (η) η αισθητική χειρουργική των αφτιών (πβ. ***β/.εφαροπλαστική).***

Ιετυμ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < αγγλ. otoplastic]. **ωτο(ρ)ρινολαρυγγολογία** (η) {χωρ. πληθ.) ιλγρ. ο κλάδος τής ιατρικής που μελετά τη φυσιολογία και την παθολογία των αφτιών, τής μύτης και τού λάρυγγα.

[ΠΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ., < γαλλ. otorhinolaryngologie|.

ωτο(ρ)ρινολαρυγγολογικός, -ή, -ό αυτός που σχετίζεται με την ωτορινολαρυγγολογία ή τον ωτορινολαρυγγολόγο: ~ ***εξέταση.***

ωτο(ρ)ρινολαρυγγολόγος (ο/η) ιατρ. γιατρός που ειδικεύεται στην ωτορινολαρυγγολογία ΣΥΝ. (λαϊκ.) Ω.Ρ.Λ. **ωτόρροια** (η) [1897J η εκροή πύου από τον έξω ακουστικό πόρο. η οποία οφείλεται σε ωτίτιδα ή σε κάταγμα οστού τού αφτιού.

[ετυμ. < ***ωτο-*** + ***-ρροια*** < ***ρέω*** (πβ. κ. ***πυό-ρροια),*** ελληνογενής ξέν. όρ.. γαλλ. otorrhee|.

-ωτός, -ή, -ό παραγωγικό επίθημα επιθέτων που δηλώνει ότι κάποιος/κάτι: **1.** έχει συγκεκριμένο χαρακτηριστικό: ***τριχ-ωτός, οδοντωτός, συρταρ-ωτός2.*** γίνεται με συγκεκριμένο τρόπο: ***βιδ-ωτός, καρφωτός.***

[f.tym. Παραγ. επίθημα τής Αρχ. και Ν. Ελληνικής (λ.χ. μτγν. ***οδοντωτός,*** αρχ. ***τριχωτός).*** που απαντά αρχικώς σε ρηματικά επίθετα συνηρημένων σε ***-όω*** (λ.χ. ***άγκυλώ - άγκυλ-ω-τός)\.*** **ωτοσκλήρυνση** (η) {-ης κ. -ύνσεως | χωρ. πληθ.} ιατρ. η παθολογική σκλήρυνση τής οστέινης κάψας τού λαβυρίνθου των αφτιών, η οποία μπορεί να οδηγήσει ώς και σε εκφυλιστική αλλοίωση τού οργάνου τής ακοής. Επίσης **ωτοσκλήρωση.** σχολιο λ. ***αρτηριοσκλήρωση.*** [ΕΤΥΜ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. olosderose].

ωτοσκόπηση (η) {-ης κ. -ήσεως | -ήσεις, -ήσεων} ιαγρ. η εξέταση τού έξω ακουστικού πόρου και τού τυμπανικού υμένα τού αφτιού με τη βοήθεια ωτοσκοπίου και σε συνδυασμό με μετωπιαίο φωτισμό ή ηλεκτρική συσκευή. Επίσης **ωτοσκοπία** [1865J.

[ΕΤΥΜ. Ηλληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. otoscopie]. **ωτοσκόπιο** (το) 118911]ωτοσκοπί-ου | -ων} ιατρ. όργανο που χρησιμοποιείται κατά την ωτοσκόπηση, το οποίο είτε αποτελείται από απλό, μικρό χωνοειδή σωλήνα (απλό) είτε πρόκειται για ηλεκτρική συσκευή εφοδιασμένη με φωτεινή πηγή και φακό (ηλεκτρικό).

[πτυμ. Ελληνογενής ξέν. όρ.. < γαλλ. otoscope|. **ωτοσκοπώ** ρ. αμετβ. {ωτοσκοπείς...' μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} ιατρ. εξετάζω το αφτί με ωτοσκόπιο.

|ητυμ. < ***ωτο-*** + ***σκοπώ*** «παρατηρώ προσεκτικά, εξετάζω»!, **ωτοστόπ** (το) - * οτοστόπ ωψ επιφών. —* οφ

ωφέλεια (η) [-ας κ. -είας | -ειών} **1.** ο βαθμός κατά τον οποίο κάτι εί

ναι ωφέλιμο: ***η ~ των νέων μέτρων είναι αποδεδειγμένη || υπηρεσία / οργανισμός κοινής ~*** **2.** (συνεκδ.) το κέρδος, το όφελος: ***οι ~ από το δάσος / από τον τουρισμό jj γιατί να κουραστώ, αν δεν πρόκειται να 'χω καμία*** λντ. ζημία, βλάβη, απώλεια· φρ. ***επ' ωφελεία (επ' ώφε- λεία)*** (+γεν.) για ϊϋφέλεια (κάποιου). ωφελώντας (κάποιον), για το συμφέρον του: ***όλα έγιναν ~ τού κοινωνικού συνόλου***. σχολιο λ. ***όφελος, παρώνυμο.***

[f.tym. αρχ. < ***ο)φελώ*** (βλ.λ.)]. **ωφέλημα** (το) |αρχ.] {ωφελήμ-ατος | -ατα, -άτων} **1.η** ωφέλεια **2.** νομ. ***ωφελήματα*** (τα) κάθε όφελος που παρέχει η κατοχή ή η χρήση πράγματος ή δικαιώματος ΣΥΝ. ενεργέτημα. σχολιο λ. ***όφε)^ος, παρώνυμο.***

ωφελιμισμός (ο) {χωρ. πληθ.} **1.** φίλος, ηθικοφιλοσοφική αντίληψη κατά την υποία η ορθότητα μιας πράξης εξαρτάται από το κατά πόσο συμβάλλει στην ευτυχία αυτού που την επιτελεί. αλλά και καθε- νός που επηρεάζεται από αυτήν συν. ωφελιμοκρατία 2. (καθημ.-κακόσ.) η νοοτροπία και η πρακτική που αποσκοπούν αποκλειστικά στην ιδιυτελή εξυπηρέτηση προσωπικών στόχων, στην αποκόμιση προσωπικού οφέλους: ***η συναναστροφή κοινωνικά ισχυρών προσωπικοτήτων ήταν γι'αυτόνμια επιλογή ωφελιμισμού*** ΣΥΝ. χρησιμοθηρία. Επίσης **ωφελιμοκρατία** (η). σχολιο λ. ***χρήσιμος.***

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. utilitarianism], **ωφελιμιστής (ο),ωφελιμίστρια** (η) {ωφελιμιστριών} **1.**φίλος, οπαδός τού ωφελιμισμού 2. (καθημ.-κακόσ.) πρόσωπο που αποσκοπεί μόνο στην ιδιοτελή εξυπηρέτηση τού προσωπικού του οφέλους.

Ιετυμ. Μεταφρ. δάνειο από αγγλ. utilitarian], **ωφελιμιστικός,** -ή. -ό αυτός που σχετίζεται με τον ωφελιμισμό ή τον ωφελιμιστή: - ***ηθική.*** - - **ωφελιμιστικά** επίρρ.

ωφελιμοκρατία (η) -► ωφελιμισμός

ωφέλιμος, -η. -ο **1.** αυτός που αποφέρει όφελος, που αποδίδει κέρδος, γενικότ. που είναι προς το συμφέρον κάποιου ή κάνει καλό σε κάποιον: ***βιταμίνες ~ για*** τον ***οργανισμό*** [[***άτομο ~ στην κοινωνία*** || (απρόσ.) ***είναι πολύ ο)φέλιμο να διαβάζει κανείς βιβ/Λα*** συν. χρήσιμος. επωφελής, (λϋγ.) λυσιτελής λντ. άχρηστος, ανώφελος, αλυσιτελής· φρ. ***το τερπνόν μετά τού ωφελίμου*** για περιπτώσεις στις οποίες μια επιλογή ή δραστηριότητα είναι ταυτοχρόνως ευχάριστη και ωφέλιμη: ***Οα ταξιδέψουμε για δουλειά στην Αίγυπτο, αλλά Οα έχουμε συγχρόνως την ευκαιρία να γνωρίσουμε και τη χώρα■ θα συνδυάσουμε ~ || στα ομαδικά αθ?^ήματα συνδυάζεις και διασκεδάζεις και γυμνάζεσαι 2. ωφέλιμον*** (το) η ωφέλεια: ***άκουσα τα όσα είπες, ωστόσο δεν έχω πεισθεί για το ~ τού όλου εγχειρήματος · 3. ωφέλιμο φορτίο / βάρος*** το συνολικό βάρος που μπορεί να μεταφέρει ένα όχημα. αεροπλάνο, γενικότ. ένα μεταφορικό μέσο πέρα από το απόβαρό του. ^ σχολιο λ. ***χρήσιμος.***

ΙΕΤΥΜ. αρχ. < ***ώφελώ*** + παραγ. επίθημα ***-ιμος.*** πβ. κ. ***χρήσ-ιμος, δόκιμος.*** Π φρ. ***(συνδυάζω) το τερπνόν μετά*** του ***ωφελίμου*** αποδίδει τη γαλλ^οίηάτε l'utile a l'agreahlej. **ωφελιμότητα** (η) 11871] το να είναι κάτι ωφέλιμο, χρήσιμο: ***η ~ των διδαγμάτων ενός βιβλίου Λ\ι.*** βλαπτικότητα, βλαβερότητα. ** σχολιο λ. ***χρήσιμος.***

ωφελώ κ. (λαϊκ.) **φελώ** ρ. μετβ. {ωφελείς... | ωφέλ-ησα. -ούμαι, -ήθηκα. -ημένος} **1.** παρέχω ωφέλεια σε (κάποιον/κάτι): ***τα φρούτα ωφελούν την υγεία*** συν. βοηθώ αντ. βλάπτω, ζημιώνω **2.** (μεσοπαθ. ***ωφε- λούμαι)*** προσπορίζομαι ωφέλεια, κερδίζω: ***ως χώρα ωφελούμαστε οι κονομικά από το γεγονός ότι ανήκουμε στην Ευρωπαϊκή Ένωση*** ΣΥΝ. επωφελούμαι, καρπούμαι αντ. ζημιώνομαι, χάνω. ** σχολιο λ. ***όφελος, παρώνυμο.***

{ετυμ, < αρχ. ***ώφελώ (-έω)*** < ***όφελος*** (βλ.λ.). με μακρό αρχικό φωνήεν υπό την επίδρ. τού συχνού β' συνθ. ***-ωφελής.*** πβ. ***άν-ωφελής. έπ-ωφε-/-ής\·***

ωφου επιφών. όφου **ωχ**

επιφών. -» ο^

ωχαδερφισμός (ο) ·■♦ οχαδερφισμός **ώχου**

επιφών. * όχου

ώχρα (η) {ωχρών} **1.** (α) τυ γεώδες υποκίτρινο (ή και κόκκινο) σιδη- ρομετάλλευμα, συχνά χαμηλής καθαρότητας, το οποίο χρησιμοποιείται ευρέως ως χρο>στική ουσία (β) (γενικότ.) σιδηρούχος άργιλος, συνήθ. σε μορφή σκόνης, που παρασκευάζεται από τη φυσική ώχρα (γ) το ίδιο το υποκίτρινο χρώμα τής ώχρας συν. κιτρινωπός · 2. βοτ. το ποο)5ες διετές φυτό ρεζεντά, το υποίο απαντά στις παραμεσόγειες περιοχές. - - **ώχρινος,** -η. -ο.

Ιετυμ. αρχ. < επίθ. ***ωχρός*** (βλ.λ.)]. **ωχραίνω** ρ. μετβ. κ. αμετβ. Ιμτγν.] |ώχραν-α, -θηκα} ♦ **1.** (μετβ.) κάνω (κάτι) ωχρό ΣΥΝ. κιτρινίζω, χλομαίνω ♦ **2.** (αμετβ.) γίνομαι κίτρινος, χλομιάζω.

ωχριώ ρ. αμετβ. {ωχριάς...· μόνο σε ενεστ. κ. παρατ.} **1.** γίνομαι ωχρός συν. κιτρινίζω, χλομιάζω 2. (μτφ.-κακόσ.) υστερώ, υπολείπομαι (συνήθ. σε κακή ιδιότητα τού χαρακτήρα): ***μπροστά στις επινοήσεις αυτού τού κακοποιού ωχριά ακόμη και ο διαβόητος Φαντομάς! || μπροστά στους σύγχρονους χούλιγκαν ωχριούν οι Βάνδαλοι!***

Ι,ετυμ. < αρχ. ***ώχριώ (-άω)*** < ***ωχρός*** (πβ. κ. μεί£ιώ)|. **ωχροκίτρινος,** -η. -ο 11894] αυτός που έχει το υποκίτρινο χρώμα τής ώχρας.

ωχρόλευκος, -η, -ο Ιμτγν.) αυτός που έχει πολύ ανοιχτό κίτρινο ή άσπρο και κίτρινο χρώμα, **ωχρομέλας,** -αινα. -αν [αρχ-] Ιωχρομέλ-ανος | -ανες (ουδ. -ανα), -άνων (θηλ. -αινών)} (λόγ.) αυτός που έχει μαύρο και κίτρινο χρώμα, **ωχροπράσινος,** -η. -ο [18111 αυτός που έχει χαλκοπράσινο χρώμα, **ωχροπρόσωπος,** -η. -ο 11871] αυτός που έχει ωχρό πρόσωπο, **ωχρορρόδινος,** -η, -ο 11897| αυτός που έχει ανοιχτό κόκκινο χρώμα, **ωχρός,** -ή, -ό **1.** αυτός που έχει το χρώμα τής ώχρας: ~ ***πρόσωπο*** ι ***όψη*** συν. υποκίτρινος **2.** (συνεκδ. για πρόσ.) χλομός: ***πρέπει να 'ναι άρρωστος■ την τελευταία φορά που τον είδα ήταν - |j από τον τρόμο και την α'/ωνία του ήταν ~ και φοβισμένος*** ΣΥΝ. πελιδνός, κάτωχρος **3.** (συνεκδ.-μτφ.) ασαφής, αμυδρός, αυτός που δεν γίνεται αντιληπτός πολύ καθαρά: - ***ανάμνηση.***

[ΕΤΥνι. αρχ., αγν. ετύμου. Δεν ευσταθεί η άποψη ότι η λ. συνδ. με σανσκρ. vy-a-ghra- «τίγρις» ούτε ότι αναλύεται σε ***ώ-χρός*** (με ***ώ-*** προ- Οεμ.), αφού τέτοιο πρυθεμ. φωνήεν δεν μαρτυρείται στην Ελληνική], **ωχρότητα** (η) |αρχ.) Ιχωρ. πληθ.} **1.** το να έχει (κάποιος/κάτι) ωχρό χρώμα: ***η - των πολυκαιρισμένων χαρτιών / των παλιών τοίχων***

(μτφ.) η χλομάδα: ***η ~ τού προσώπου*** (λόγω αρρώστιας, κούρασης, εξάντλησης κ.λπ.). **ω^ρόφαιος,** -η, -ο |1844| (λόγ.) σταχτοκίτρινος. **ωωδης,** -ης, -ες {ωϊδ-ους | -εις (ουδ. -η), -ών} αυτός που έχει σχήμα αβγού ή σύσταση κολλώδη όπως τού αβγού: ~ ***ουσία.*** * ·* σχολιο λ. ***-ης, -ης, -ες.***

Ιετυμ. < αρχ. ***φώδης< φόνφλ.λ.)*** + ***-ώδης*** (βλ.λ.)].

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. «Τό πρώτον βιβλίον έκάστου έθνους». 2007
Τα πρώτα λεξικά 2008
Λεξικά τού 17ου αι. 2008
Οι πρώτες γραμματικές 2009
Λεξικά τού 18ου αι 2009
Λεξικά τού 19ου αι 2010
Το λεξικό τού Κοραή..... . 2011
Λεξικογραφία και ιδεολογία ..... 20 Π
Το λεξικό τού Σκαρλάτου Βυζαντίου 2014
10. Το λεξικό τού Ζηκίδου..... 2017
Το λεξικό τού Κουμανούδη 2017
11 ιδεολογία των νεολογισμών 2018
Η χρυσή εποχή τής νεοελληνικής λεξικογραφίας 2020
14. Το λεξικό τού Βλαστού..... 2020
15 Το Ιστορικό Λεξικό τής Ακαδημίας..... . . . 2022
16. Το λεξικό τής Πρωίας 2023
17 Το λεξικό τού Δημητράκου. 2024
Το λεξικό τής εγκυκλοπαίδειας «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα» . . 2026
Το λεξικό τού Σταματάκου 2026
Πρόσφατα λεξικά 2027
Το λεξικό τού Βοσταντζόγλου και άλλα εννοιολογικά λεξικά 2028
Το λεξικό τού Ανδριώτη και άλλα ετυμολογικά λεξικά. 2029
Το αντίστροφο λεξικό τού Κουρμούλη 2030
Επιλεγόμενα 2031

ΤΑ ΛΕΞΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

«TOiiPiiTON **Ο Αδαμάντιος Κοραής διδάσκει ότι «*τό πρώτον βιβλίον έκάστου έθνους εϊναι τής γλώσ-*** βιβλϊον ***σης του τό Λεξικόν, ήγουν ή συνάθροισις καί ερευνά τών συμβόλων με τά όποια έκφρά-*** εκαςιόυ ΕΘΝΟΥΣ» ***ζει τάς ιδέας του»***[1] **Ο σοφός Κοραής, επιμένοντας στην ανάγκη συντάξεως ενός λεξικού τής νεοελληνικής γλώσσας, συνέλχχβε ήδη στις αρχές τού 19ου αιώνα ό,τι η επιστήμη τής γλωσσολογίας έναν αιώνα αργότερα δίδαξε διά στόματος Ferdinand de Saussure' κάθε λαός συλλαμβάνει, οργανώνει και εκφράζει τον κόσμο του μέσα από τη γλώσσα του κάθε γλώσσα είναι και μια άλλη ταξινομία τού κόσμου μας[2] Το πώς λοιπόν κάθε λαός, κάθε έθνος -για να χρησιμοποιήσουμε τον ακριβέστερο όρο τού Κοραή- ταξινομεί τον κόσμο, μπορούμε να το αντιληφθούμε από τις λέξεις που έχει πλάσει μέσα στην ιστορική διαδρομή του («διαχρονική θεώρηση») και από αυτές που χρησιμοποιεί σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο τού βίου του («συγχρονική θεώρηση») μπορούμε δηλ. να το αντιληφθούμε από το λεξιλόγιο κάθε έθνους Το λεξιλόγιο μιας γλώσσας στις ποικίλες εκφάνσεις και λειτουργίες του, δηλ στη σημασιολογική του πλευρά, αλλά και σε σχέση με τα λοιπά επίπεδα τής γλώσσας, φωνολογικό, μορφολογικό, συντακτικό (δηλ σε σχέση με τη γραμματική και τη σύνταξη), μελετά ιδιαίτερος κλάδος τής γλωσσολογίας, η λεξικολογία. Εφαρμοσμένη μορφή τής λεξικολογίας, που ασχολείται με τα συγκεκριμένα προβλήματα τής σύνταξης λεξικών, είναι ο (επίσης γλωσσολογικυς) κλάδος τής λεξικογραφίας^**

1 Η περίφημη αυτή ρήση βρίσκεται στα *Προλεγόμενα* που έχει γράψει ο Αδαμάντιος Κοραής, εκδίδοντας (J812) τους «Βίους» τού Πλουτάρχου Γράφει ο Κοραής «*δικαίως καί and τους νεωτέρους δέν ενθυμούμαι τις* (έλεγεί, *ότι το πρώτον βιβλίον έκαστον εθνουςΐ* |» Για την προέλευση τής ρήσης αυτής ο Κοραής υποσημειώνει «*ο περιηγητής Βολνεϋς (Volney), άν δέν λανΟάνωμαι*» (αυτ) Συνεχίζει δε ο Κοραής «*Ίιως δέν γένη ή συνάθροισις αντη, τό έθνος όχι μόνον δεν ίμπορεϊ ν άποκτήση παιδείαν, ή ν' αύξηση τήν όποίαν έχει, αλλά και κινδυνεύει νά την χάση παντάπασι, διά τούτο οτι περιφερεται κατά πόλεις και χώρας σκορπισμένη καί άθησαύριστος*» Βλ *Συλλ,ογη τών είς τήν Ί:λληνικήν Βιβλιοθήκην* και τα *Πάρεργα Προλεγομενο)ν. καί τινων συγγραμ- ματίων τού Άδαμαντίου Κοραή*. τόμ Λ', Έν Παρισίοις 1833, σ 496

2 Ο Ferdinand dc Saussure (I857-19Π), ιδρυτής τής σύγχρονης («μοντέρνας») γλωσσολογίας, θεωρεί τη γλώσσα, και ιδιαίτερα το σύστημα τής γλώσσας, τον λόγο (langue), ως «ταξινομική αρχή» (principe de classification) τού κόσμου Βλ 1 de Saussure. *Cours dc linguistique generale*, Paris. Payot 1966, ανατ 1972, σ 25 Πβ και Γ Μπαμπινιώτη, *Ι λωσσα Ελευθερία ή άλλοτριωση. Ή γλωσσική αντινομία τοϋ άνθρώπον* στο βιβλίο τού Γ Μπαμπινιώτη, *Ή γλώσσα ώς άξια*, Αθήνα 1994, Εκδ Gutenberg, σ 85 κ εξ

λ Για τη λεξικογραφία χρήσιμα έργα είναι Hartmann, R R K ed (19K3) *Lexicography Principles* and *Prdctice* London and New York Academic Piess, τού ιδίου (2001) *Teaching and Researching lexicography*, Pearson Education Ltd, Landau, S 1 (1989) *Dictionaries The Art and Craft of Lexicography* Cambridge University Press |2η έκδοση 20011, Sinclair, J M ed (1987) *Looking Up An Account of the COBUILD Project in Lcxical Computing* London and Glasgow Collins κά

Από όσα λέμε φαίνεται ότι η σύνταξη ενός λεξικού είναι έργο επιστημονικό, εξειδικευμένο, γλωσσολογικό (ή ανθρώπων συναφών κλάδων, που έχουν ασχοληθεί σοβαρά και συστηματικά με τη γλώσσα) και ότι κάθε επιστημονική καταγραφή τού λεξιλογίου το οποίο χρησιμοποιεί ένας λαός για να εκφράζεται προφορικώς και γραπτώς, δηλ κάθε λεξικό, αποτελεί πολύ σημαντική υπόθεση, αφού απεικονίζοντας τη γλώσσα συνιστά συγχρόνως και την πνευματική εικόνα ενός έθνους Αυτό σημαίνει ότι ο λεξιλογικός πλούτος μιας γλώσσας δεν επιτρέπεται να υποβαθμίζεται από ενδεχόμενες αδυναμίες τού λεξικογράφου να συλλάβει σωστά και να περιγράψει επαρκώς το πολύπλοκο σύστημα των ποικίλων και λεπτών σημασιών και χρήσεων κάθε λέξης, των φραστικών συνδυασμών των λέξεων, των μορφικών (φωνηματικών και μορφολογικών) παραλλαγών τους και πολλών άλλων πληροφοριών (ορθογραφικών, υφο- λογικών κ λπ.) που απαιτεί η έγκυρη και επαρκής πληροφόρηση αυτού που χρησιμοποιεί το λεξικό Ο εθνικός αυτός χαρακτήρας τής λειτουργίας ενός λεξικού οδήγησε πολλές χώρες να αναθέσουν τη σύνταξη μακρόπνοων και φιλόδοξων λεξικών σε επιστημονικούς φορείς, όπως οι Ακαδημίες, Λεξικογραφικά Κέντρα Πανεπιστημίων ή και ad hoc Επιτροπές ειδικών. Ωστόσο, και στον τομέα αυτόν η ιδιωτική πρωτοβουλία, συγκεκριμένοι δηλ επιστήμονες με τους συνεργάτες τους, μπόρεσαν και έδωσαν μεγαλειώδη λεξικά, που φέρουν την προσωπική τους σφραγίδα. Τέτοια είναι λ χ το Λεξικό τής αρχαίας Ελληνικής των Αγγλων φιλολόγων Liddell, Scott και Jones, το λεξικό τής Γαλλικής τού L Robert, το λεξικό τής Αγγλικής τού Webster, το εννοιολογικό λεξικό τής Αγγλικής τού Roget, το λεξικό τής Γερμανικής τού Wahrig κ ά Ηπίσης. διάσημοι εκδοτικοί οίκοι καθιερώθηκαν και έγιναν ευρύτερα γνωστοί μέσα από την έκδοση λεξικών συγχρόνων γλωσσών, που φέρουν το όνομά τους. Τέτοια είναι τα λεξικά τής Οξφόρδης, τού Random House, τού Longman, τού Collins κ ά (τής Αγγλικής), το Laroussc (τής Γαλλικής), το Duden (τής Γερμανικής) κ.ά[4] Οι εκδοτικοί αυτοί οίκοι εκδίδουν συχνά σειρά λεξικών που διαφοροποιούνται από το ειδικό τους αντικείμενο (λεξικό συνωνύμων, κυρίων ονομάτων, δυσκολιών, υφολογικό κ λπ)

Στην Ελλάδα η εμφάνιση αξιόλογων λεξικα>ν τής Νέας Ελληνικής είναι σχετικά πρόσφατο γεγονός Αυτό συμβαίνει κυρίως από την τρίτη δεκαετία τού 20ού αιώνα με την έκδοση τού α' τόμου τού *Ιστορικού Λεξικού τής Νέας Ελληνικής*[5] (το 1933) από την Ακαδημία Αθηνών με πρωτοβουλία τού ιδρυτή τής Γλωσσολογίας στην Ελλάδα, τού καθηγητή Γεωργίου Ν Χατζιδάκι Η καθυστέρηση στην έκδοση αξιόλογων λεξικών τής Νέας Ελληνικής γλώσσας είναι άξια ιδιαίτερης προσοχής, πολύ περισσότερο αφού υπάρχει μακρά παράδοση στην ελληνική λεξικογραφία από Έλληνες λεξικογράφους, οι οποίοι -από την εποχή των αλεξανδρινών γραμματικών- είναι οι πρώτοι που ασχολούνται με τη σύνταξη λεξικών (γενικών λεξικογραφικών έργων ή και ειδικών γλωσσάριων κατά συγγραφέα, έργο, διάλεκτο κ λπ.). Ας σημειωθεί ότι η ελληνική λεξικογραφία[6], τόσο στην αρχαιότητα όσο και στο Βυζάντιο, γνώρισε εξαιρετική ακμή παράλληλα προς την εξέλιξη τής φιλολογίας Η εθνική συμφορά τής κατακτήσεως τού Βυζαντίου από τους Τούρκους μαζί με τη στέρηση τής ελευθερίας επέφερε και μεγαλύτερη καταστροφή το πνευματικό σκότος που προκάλεσε η έλλειψη οργανωμένης παιδείας και η αποκοπή τού Γένους από την πνευματική ανάπτυξη που παρατ ηρεί- ται στη Δύση μετά την Αναγέννηση Κατά τραγική ειρωνεία, οι Έλληνες, ενώ βοήθησαν στην πνευματική αφύπνιση τού δυτικού κόσμου μετά την πτώση τής Κωνσταντινουπόλεως και λίγο πριν από αυτήν, έμειναν οι ίδιοι στα δεινά τής απαιδευσίας που προκαλεί παντού και πάντοτε η ξένη κυριαρχία, ιδίως όταν προέρχεται από έναν λαό που δεν φημίζεται για την παιδεία και τον πολιτισμό του

ΤΑ ΠΡΩΤΑ λκξικλ Το παλαιότερο λεξικό τής Ελληνικής (αρχαίας και μεσαιωνικής), στο οποίο περιλαμβάνονται και μερικές νεότερες λέξεις, είναι το Λεξικό τού επισκόπου Νουκαρίας (Nocera) Guarino Favorino[7] που εκδόθηκε στη Ρώμη το 1523 με τίτλο *Μέγα και πάνυ ωφέλιμον Λεξικόν* Περιλαμβάνει ερμηνεύματα σε αρχαΐζουσα ελληνική γλώσσα και έχει τη μορφή γλωσσάριου (σε κάθε λήμμα δίδεται ερμήνευμα κυρίως με την παράθεση συνωνύμων). Ωστόσο, το πρώτο πραγματικό λεξικό τής νεότερης Ελληνικής, τής Ελληνικής τού 17ου αιώνα, τής «χυδαίας» ή «εκβαρβαρωμένης» (’), όπως την αποκαλούσαν, σε σχέση με την κλασική αρχαία Ελληνική, είναι το *Glossarium Gracco-Barbarum* τού Ioannis Meursi, που εκδόθηκε στο Λούγδουνο (Λυών) το 1610.0 Ολλανδός φιλόλογος Jan van Mcurs (Ιωάννης Μεούρσιος) δίνει τα ερμηνεύματα των λέξεων στα Λατινικά και επεξηγήσεις στα Ελληνικά, συνήθως με παράθεση συνωνύμων

ΛΕΞΙΚΑ ΤΟΥ 17ου ΛΙ. Από τον 17ο αιώνα γνωρίζουμε άλλα τέσσερα λεξικά τής νεότερης Ελληνικής σε συνδυασμό με την αρχαία γλώσσα (αυτήν που αποκαλούσαν «Ελληνική» και που στην αντίληψη τής εποχής αποτελούσε την κατ’ εξοχήν μορφή τής ελληνικής γλώσσας) και με τη λόγια μεσαιωνική γλώσσα των Βυζαντινών, μια αττικίζουσα ελληνική γλώσσα Το «πρώτο σε πωλήσεις» λεξικό (το best-seller τής εποχής’) ήταν το έργο *Θησαυρός τής εγκυκλοπαιδικής βάσεως τετράγλωσσος* τού καθηγουμένου τής Μονής τού μεγάλου Γεωργίου Σκαλωτού, τού Γερασίμου Βλάχου τού Κρητός, που εκδόθηκε στη Βενετία το 1659 και επανεκδόθηκε έκτοτε πολλές φορές Σε αυτό τα νεοελληνικά λήμματα επεξηγούνται με λατινικές, ιταλικές και αρχαίες ελληνικές (συνώνυμες) λέξεις -εξού και «τετράγλωσσος» θησαυρός-, συνοδευμένες ενίοτε και από φράσεις Τρίγλωσσο λεξικό (νεοελληνικό-αρ-

4 Βλ R LCollison, *A History of forcign-langujgc Dictionaries*, Oxford, Blackwell 1982

5 Βλ κατωτ, όπου γίνεται ειδικός λόγος για το λεξικό αυτό

6 Την εξέλιξη τής ελληνικής λεξικογραφίας, μέσα από τα λεξικά που εκδόθηκαν από τον 16ο αιώνα μέχρι το 1974, εξετάζει λεπτομερώς ο Σήφης Περάκης *Λεξικολογία και λεξικογραφία Νεοελληνική λεξικογραφία (152V1974)* (διδ διατριβή, υπό έκδοση στη σειρά «Γλωσσολογική Βιβλιοθήκη», Εκδ **Gutenberg)** Πολύ κατατοπιστική είναι η μελέτη τού Γιώργου Αλισανδράτου με τίτλο *Τα νεοελληνικά λεξικά Συνοπτικό διάγραμμα*, δημοσιευμένη στο περ «Διαβάζω» σε δύο μέρη (μέρος Α' *Ιστορική εισαγωγή*, περ «Διαβάζω», τεύχ 32, Ιούν 1980. σ 26-36 μέρος Β' *Καταγραφή των νεοελληνικών λεξικών*, περ «Διαβάζω», τεύχ *Μ*, Σεπτ 1980, σ 30-44) Η καταγραφή των λεξικών περιλαμβάνει τα μέχρι το 1980 εκδεδομένα λεξικά των εξής κατηγορκόν ερμηνευτικά, ορθογραφικά, ετυμολογικά, ειδικά γλωσσάρια τοπικά, γλωσσάρια λογοτεχνών και λογοτεχνικών έργα>ν γλωσσάρια ξένων λέξεων

7 Πολύτιμες πληροφορίες για τον συγγραφέα τού πρώτου νεοελληνικού λεξικού Guarino Favorino και για συναφή θέματα των παλαι- οτέρων εκδόσεων περιλαμβάνονται στο έργο τού Κ λτάικου *Χάρτα τής 'Ιιλ/.ηνικής Τυπογραφίας Ή εκδοτική δραστηριότητα τών Ελλήνων και ή συμβολή τους στην πνευματική ’Αναγέννηση τής Λύσης*, Αθήνα 1989, σ 404 κ α

χαιοελληνικό και λατινικό) ήταν και το *Λεξικόν Λατινικόν, Ρωμαϊκόν καί Ἑλληνικόν* **τού Simon Portius. που εκδό- θηκε στο Παρίσι το 1635 Ας σημειωθεί ότι ο «διδάκτωρ τής θεολογίας» Simon Fortius (Σίμων Πόρτιος ή Πόρκιος) συνέταξε (λατινιστί) μία από τις πρώτες γραμματικές τής νεοελληνικής γλώσσας, τη Γ***ραμματική τής Ρωμαϊκής γλώσσας Grammatica linguae Graecae vulgaris* **(Παρίσι 1638). Όπως και ο Ιταλός Ιησουίτης μοναχός Girolamo Germano, ο οποίος στον ίδιο αιώνα (το 1622) εκδίδει το** *Vocabolario italiano et greco*, **το πρώτο δίγλωσσο λεξικό Νεοελληνικής και Ιταλικής, προσθέτοντας στο ίδιο έργο την πρώτη τυπωμένη γραμματική τής Νέας Ελληνικής Αν εξαιρέσει κανείς το ειδικό λεξικό τής στρατιωτικής ορολογίας τής μεσαιωνικής γλώσσας με λίγες σκόρπιες νεοελληνικές λέξεις, το** *Glossarium τακτικόν μιξοβάρβαρον* **τού Nicolai Rigaltii[8] (εκδόθηκε το 1601), κύριο έργο τής λεξικογραφίας τού Που αιώνα παραμένει το λεξικό τού Γάλλου φιλολόγου Charles du Fresne, Domini du Cange Πρόκειται για το γνωστό λεξικό τού Δουκαγγίου (όπως εξελληνίστηκε το όνομα τού Du Cange)** *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis* **(Γλωσσάριο των συγγραφέων τού μέσου και ὑψιμου Ελληνισμού), που εκδόθηκε το 1688 στη Λυών Το λεξικό αυτό, χρήσιμο και σήμερα για τις πληροφορίες του, συνταγμένο στη νεοελληνική, στη λόγια και στη λατινική γλώσσα, ερμηνεύει λόγιες και δημώδεις ελληνικές λέξεις μέχρι και τον 17ο αιώνα, δίνοντας διαφωτιστικά παραθέματα από τα χωρία συγγραφέων όπου απαντά η χρήση των λέξεων Επίσης, ο λόγιος αυτός Γάλλος με τις περιορισμένες γνώσεις τής Ελληνικής περιέλαβε στα Προλεγόμενα τού έργου του τη Γραμματική τού Simon Portius, για να βοηθήσει ακόμη περισσότερο αυτόν που θα ήθελε να χρησιμοποιήσει το λεξικό και να κατανοήσει τη γλώσσα των παρατιθεμένων χωρίων Δικαίως ο Κοραής ξεχώρισε το λεξικογραφικό έργο τού Δουκαγγίου και επαίνεσε τη συμβολή του στη σπουδή τής ελληνικής γλώσσας[9].**

οι ΠΡΩΤΕΣ **Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι οι συντάκτες των πρώτων γραμματικών τής Νέας Ελληνικής[10]** ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ **ασχολήθηκαν ή ενδιαφέρθηκαν και για τη σύνταξη λεξικών τής Νεοελληνικής Κατάλαβαν δηλ νωρίς ότι η σωστή προσέγγιση τής νεοελληνικής γλώσσας στο ξεκίνημά της απαιτούσε και τα δύο και περιγραφή τής δομής αυτής τής γλώσσας (γραμματική) και περιγραφή τού λεξιλογίου της (λεξικό) Έτσι οι συντάκτες δύο σημαντικών λεξικών, ο Girolamo Germano και ο Simon Portius, υπήρξαν παραλλήλως και συντάκτες γραμματικών τής νεοελληνικής[11] Το ίδιο και ο Άγγλος Isaac Lowndes[12] Ομοίως ο συγγραφέας τής πρώτης νεοελληνικής γραμματικής, ο Κερκυραίος λόγιος Νικόλαος Σοφιανός[13], σκόπευε κι αυτός να συντάξει λεξικό τής νεότερης γλώσσας, όπως αναφέρει στην επιστολή του προς τον πρίγκιπα καρδινάλιο Δ. Ιωάννη Αοθαρίγκιο, η οποία προτάσσεται στη γραμματική.**

ΛΕΞΙΚΑ ΤΟΥ 18ου ΑΙ. **Λόγοι εθνικοί που συνδέονται με τον «φωτισμό» τού ελληνικού Γένους, δηλ με τον διαφωτισμό και με την καλύτερη μόρφωση των Ελλήνων τής «Τουρκοκρατίας» στην ελληνική γλώσσα, αλλά και λόγοι καθαρώς επικοινωνιακοί και ὑποπτης σκοπιμότητας ακόμη (διάδοση τού καθολικισμού και προσπάθεια προσηλυτισμού των ορθοδόξων) ήταν οι κυριότεροι λόγοι που ώθησαν στη σύνταξη λεξικών τής Νεοελληνικής κατά τον 18ο αιώνα[14]**

Από τα λεξικά τού 18ου αι. το πιο σημαντικό και πρωτοποριακό για την εποχή του είναι το λεξικό τού ρωμαιοκαθολικού μοναχού και ιεραποστόλου πατρός Alessio da Somavera. Εκδόθηκε το 1709 στο Παρίσι με τίτλο *Θησαυρός τής Ρωμαϊκής καί τής Φράγκικης Γλώσσας, ἠγουν Λεξικόν Ρωμαικον και Φράγκικον*. **Πρόκειται για ελληνοϊταλικό και ιταλοελληνικό λεξικό, το οποίο λόγω τού πλούσιου νεοελληνικού λημματολογίου του απετέλεσε σημείο αναφοράς και πηγή υλικού για τους μετέπειτα λεξικογράφους και τους μελετητές τής νεοελληνικής γλώσσας. Κι αυτό, γιατί**

8 Βλ 1 Ιερ*άκχ\, Λεξικολογία και λεξικογραφία Νεοελληνική λεξικογραφία 1521-1974, a* 45

9 *«Το δίκαιον ἀπαιτεϊ νά ομολογήσω, ότι χρεωσχούμεν εἰς αυτόν* |ενν τον ΛουκάγγιοΙ *διά τήνβαρβαρωθεϊσαν γλώσσαν, πλειότε- ρον ἴσως όσου χρέους ἐχομεν εις τόν Λεξικογράφον τής καθαράς Ιλληνικής γλώσσης Ερρίκον Στέφανον [\ τοϋ Δουκαγγιανοϋ Λεξικού ἡ πλειοτέρα ὑλη, ἠρανίσθη ἀπο ποιητάς καί συγγραφείς βαρβάρους, ανέκδοτους ακόμη καί καταφρονημένους διά τήν βαρβαρότητά των Λεξικόν παρόμοιον ἄλλο προ αὐτοϋ δέν εἰχε παρά τὸ συντομώτατον τού Μεϋρσίου* |ενν τον Meursius] *γλωσ- σάριον και το πτωχόν Λεξικόν τοϋ Βλάχου»* Αδ Κοραής. *Ἄτακτα,* τόιι Β'. Παρίσι 1829, σ ιε'-ιστ'

10 ! ια τις πρώτες γραμματικές τής Νέας Κλληνικής βασικές είναι οι απόψεις τού ί~ Legrand, που διατυπώνονται στον Πρόλογο (Preface) τής έκδοσης τής *Γραμματικής τής κοινής τών Ελλήνων γλώσσης ακό* τον ίδιο (Παρίσι 1870) Για τις πρώτες γραμματικές, βλ και Γ Μπαμπινιώτη, *Ὁ διά συνθέσεως ὑποκορισμος εἰς την Ἑλληνικήν*, Αθήνα 1969, Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν Σαριπόλου, σ 118 κ εξ (διδ διατριβή)

11 G Germano, *Grammaire et vocabuiaire du Grec Vulgaire*, Μαρίσι 1907 Εκδόθηκε από τον Ι! Pernot στα Γαλλικά κατά την αρχική έκδοση τού 1622, που ήταν στην ιταλική γλώσσα
S Porti, *Γραμματική τής Ρωμαϊκής γλώσσας Grammatica linguae Graecae vulgaris*f Παρίσι 1638 Επανεκδόθηκε το 1889 από τον Wilhelm Meyer με σχόλια δικά του και με εισαγο>γή τού Γιάννη Ψυχάρη, ενώ ήδη το 1688 ο Du Cange την περιέλαβε ολόκληρη στην Εισαγωγή τού Λεξικού του

12 1 Lowndes, *A Modern Greek and English Lexikon. to which is prefixed an Epitome of Modem Greek Grammar*, London/Corfu 1837

Β Νικολάου Σοφιανού, *Τραυματική τής κοινής τών 'Ελλήνων γλώσσης* Η Γραμματική γράφτηκε Κλληνικά στο α' ήμισυ τού 16ου αιώνα και εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1870 στο Παρίσι από τον Ε Legrand και σε β έκδοση το 1874 με πολύ κατατοπιστικό πρόλογο (στα Γαλλικά) Μ ιδιαίτερη σημασία τής Γραμματικής τού Ν Σοφιανού για την πορεία προς την επικράτηση τής δημοτικής και ο ρόλος τού Ν Σοφιανού ως προδρόμου τού Νεοελληνικού Διαφωτισμού εξετάζονται διεξοδικο>ς από τον Θανάση Χ Παπαδόπουλο στην εκτενή εισαγωγή του κατά την επανέκδοση τής Γραμιιατικής τού Ν Σοφιανού (Αθήνα 1977, Εκδ «Κέδρος») Για τον Σοφιανό, βλ και Γ Μπαιιπινιώτη. *Το γλωσσικό ζήτημα και η εξέλικτική πορεία τής ελληνικής γλώσσας μέχρι και την τελευταία δεκαετία τού 20ού αιώνα*, Εγκ «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα», τόμ Ελλάς, λ *ελληνική γλώσσα* (κεφ 4, *Ν Σοφιανός ο πρώτος Διαφωτιστής τής γλώσσας)*

14 Τόσο για τα λεξικά αυτού τού αιώνα όσο και για τα παλαιότερα λεξικά (τού 17ου αι) και. βεβαίως, για τα νεότερα, χρήσιμες, εύστοχες και συμπληρο>ματικές των γνώσεών ιιας για τη λεξικογραφική δραστηριότητα στους αιώνες αυτούς είναι οι πληροφορίες και οι εκτιμήσεις στη διδ διατριβή τού Σ 1 Ιεράκη Σε αυτήν ο ενδιαφερόμενος μπορεί να βρει ειδικότερες πληροφορίες και κρίσεις για τη δομή και τη συμβολή στη νεοελληνική λεξικογραφία των επί μέρους λεξικών

περιλαμβάνει λέξεις τής απλής προφορικής γλώσσας τής εποχής, χρήσεις των λέξεων σε φράσεις, ιδιωτισμούς («ιδιο- λεξίες»), λέξεις από διάφορες διαλέκτους-ιδιώματα τής Ελλάδας και λέξεις-όρους από την περιοχή τής γραμματικής, τής φιλοσοφίας και τής θεολογίας Συχνά στο ελληνικό λήμμα, προτού δώσει την απόδοση στα Ιταλικά, δίνει συνώνυμα π χ *«ιερέας,* **ό,** *ίερεύς,* **ό,** *παπάς,*, **ό,** *λειτουργάς* **(sic), ό,** *succrdotc, prete»* **Και το κυριότερο δίνει πληθώρα φράσεων (υπό μορφήν λημμάτων εντεταγμένων στο ανάλογο λήμμα), από τις οποίες φαίνεται ο πλούτος των χρήσεων σε κύρια λήμματα Έτσι λ χ. στο λ.** *θωριά* **(εμφάνιση, όψη, χρώμα) δίδονται πάνω από 84 χρήσεις-φράσεις με ερμηνεύματα στην Ιταλική και παραδείγματα π χ** *«άναμμένη θωριά,* **άστατη,** *φευγάτη, ξεπλυμένη,* **άσχημη,** *γεμάτη,* **σωστή,** *ζωντανή. θλιβερή, καθαροφωτερή, νόστιμη,* **όμορφη,** *σταθερή,* **φτιασμένη.** *φυσική, κατάστιχον* **τών** *θωριών τής βαφής εις τό μερικόν, αίμάτου θωριά,* **άσπρη** *σάν τό άλάβαστρον,* **άσπρη** *σάν τό γάλα, γαλακτερή,* **άσπρη** *σάν τό έλεφάντινον,* **άσπρη** *σάν τό χιόνι, χιονωτή, άσπρόχλωμη, τοϋ κρόκου τοϋ αύγοϋ, βαθυά θωριά,* **το** *βαθύ,* **το χαλάζιο ν, τό** *γερανιόν,* **τό** *μαβύ, τό τουρκύ, τό γιαλαμπί, ζαφορά θωριά,* **0άλασσας,** *καπνερή. κάπνου* **(sic),** *μαυροκάπνου θωριά, καρβούνου, μαυροκαρβούνου, κεραμιδιού, κερασιού, κίτρινη, θωριά όπου κοκκινίζει, κοράκου θωριά,* **κ*ου- ραλλιου,** *κρεμεζιού. κυδωνιού,* **λαφιού,** *λεμονιού.* **Λιναριού, μαλλιού,** *μαύρη, μελανή, μελαχρινή,* **μελιού,** *μεταξιού, μόσκου, νεραντζιού, ξαθή,* **ουρανού,** *πράσινη, ροδάκινου. ροδοκόκκινη, σάρκινη,* **σκαρλάτου,** *σμαραγδιού,* **στα-** *κτάρικη, τριαντάφυλλου, τρυγωνιοΰ, φλόγας, φουντουκιού, φωτιάς, χωμάτου, ψαρή θωριά»*

Αλλα λεξικά τού 18ου αιώνα, λιγότερο σημαντικά σε σχέση με το Λεξικό τού Somavera, αλλά ουσιώδους συμβολής στην εξέλιξη τής νεοελληνικής λεξικογραφίας είναι τα λεξικά των Γ Κωνσταντίνου (1757), Γ Βεντότη (1790) και Karl Weigel (1796). Το λεξικό τού Κωνσταντίνου είναι τετράγλωσσο (αρχ. Ελληνική - Ν Ελληνική - Λατινική - Ιταλική), τού Βεντότη τρίγλωσσο (Γαλλική - ιταλική - Ρωμαϊκή [= απλή/προφορική Ελληνική!) και τού Weigel τρίγλωσσο (Απλορωμαϊκή f= απλοελληνική! - Γερμανική - Ιταλική)[15]. Σ' αυτά πρέπει να προστεθούν τα λιγότερο γνωστά λεξικά τού Λάμπρου Μπούμπα (1750), το *Λεξικον Ρωμαϊκόν 'Απλούν(* **1783) και το λεξικό τού Μεθοδίου (1795)[16] Όπως είναι φανερό, τα λεξικά αυτά έχουν περισσότερο χρηστικό χαρακτήρα, δίνουν την αντίστοιχη ξένη λέξη σε σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες ή και ελληνικό ερμήνευμα, ενώ ενίοτε (λεξικό Κωνσταντίνου) αξιοποιούν και τις κλασικές γλώσσες (Ελληνική, Λατινική) li άνθηση, ωστόσο, τής ελληνικής λεξικογραφίας αρχίζει από τον επόμενο αιώνα**

λεξικά του !9ου AI. **Τον 19ο αιώνα που η Ελλάδα βρίσκεται στο προσκήνιο τού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, είτε ως έθνος αγωνιζόμενο για την απόκτηση τής ελευθερίας του είτε εν συνεχεία ως ελεύθερο κράτος με ποικίλα για τους Ευρωπαίους συμφέροντα (πολιτικά, οικονομικά, πολιτιστικά, θρησκευτικά, κοινωνικά), είναι φυσικό να υπάρχει μεγαλύτερη ζήτηση λεξικών, λεξικογραφικών δηλ περιγραφών τής Νέας Ελληνικής, τής γλώσσας που μιλούν και γράφουν οι ελεύθεροι πια Έλληνες Τα περισσότερα από τα λεξικά αυτά ως δίγλωσσα (ή τρίγλωσσα) λεξικά είναι από τη φύση τους γλωσσάρια, που δεν περιέχουν ερμηνεύματα των ελληνικών λέξεων στα Ελληνικά, αλλά ένα ελληνικό λεξιλόγιο με την απόδοσή του σε μία ή περισσότερες ξένες γλώσσες (Γαλλικά, Αγγλικά, Γερμανικά, Ιταλικά, Σλαβικά, Τουρκικά) Κνίοτε η απόδοση γίνεται και στην αρχαία Ελληνική ή στη λόγια γλώσσα τής εποχής**

Οι πιεστικές ανάγκες να δηλωθούν στην ελληνική γλώσσα οι ποικίλες έννοιες (θεσμών, διοίκησης, επιστήμης, παιδείας, τεχνολογίας κ.λπ.), τις οποίες χρειαζόταν το νέο κράτος, από κοινού με τη μεταφορά στην Ελληνική των πνευματικών (λογοτεχνικών κυρίως) επιτευγμάτων τής Δύσης οδήγησαν στη δημιουργία δίγλωσσων λεξικών είτε από Έλληνες λογίους, όπως ο Σκαρλάτος Βυζάντιος (1846), ο Μ Περίδης (1854) ή ο Άγγελος Βλάχος (1871), είτε από διδάσκοντες τις ξένες γλώσσες, όπως ο καθηγητής τής Γαλλικής Ν Κοντόπουλος (1889)[17] Παρόμοιες ανάγκες εξυπηρέτησαν αρκετά νωρίς και τα πρώτα «εννοιολογικά λεξικά»[18] τής Ν Ελληνικής τού Γ Παπαζαχαρία (1803) και των Π Βερού και 1. Ιαννούλη (1828)[19], καθώς και τα δίγλωσσα λεξικά ξένων Ελληνιστών και λογίων, όπως τού Γάλλου Γ Deheque (1825), τού Γερμανού J Schmidt (1825-7), τού Άγγλου Poppleton (1834), τού Άγγλου R Lowndes (1837), τού Γάλλου ft Legrand (1882) κ ά[20] Αναπόφευκτα για τον 19ο αιώνα, που έχει αναφυεί το γλωσσικό ζήτημα, όλα τα λεξικά αυτά, άμεσα ή έμμεσα, παίρνουν θέση στη διαμάχη αρχαιζουσας, καθαρεύουσας και δημοτικής και σε ζητήματα όπως ο καθαρισμός τής γλώσσας από ξένες λέξεις (που εισάγει ο Αδ. Κοραής) και ο εμπλουτισμός τής Ν. Ελληνικής με λέξεις τής αρχαίας.

15 Βιβλιογραφικά στοιχεία Γεωργίου Κωνσταντίνου. *Θησαυρός τής ελληνικής γλώσσης, ήγουν Λεξικον τετράγλωσσον, περιέχον 6η- λαδη τάς τεσσαρας τα ύ τας διαλέκτους, Έλληνικήν* **|=** αρχαία Ελληνική], *πεζήν. ήτοι άπλήν Ρωμαϊκήν. Λατινικήν καί Ίταλικην.* Βενετία 1757 Γεωργίου Βεντότη, *Λεξικον τριγλοίσσον, τής Γαλλικής, τής Ίταλ,ικής καί Ρωμαϊκής διάλεκτον,* 3 τόμ , Βιέννη 1790 Karl Weigel, *Λεξικου Άπλορωμα'ικόν, Γερυανικον και Ίταλικόν,* Λειψία 1796

16 Τα λεξικά αυτά αναφέρονται στη λεξικογραφική ερευνά τού Σ Περάκη (έ α) με τις εξής βιβλιογραφικές πληροφορίες Λάμπρου Μπούμπα, *Λεξικον τετράγλωσσον τής Ιταλικής, Ρωμαϊκής. Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσης.* Βενετία 1750 (άνευ συγγραφέως]. *Λεξικον Ρωμαϊκής Άκλοϋν,* Μόσχα 1783 Μεθοδίου, *Λεξικον *Άπλουν παλλαϊκό ν τής έν χρησει γλώσσας τών σημερινών Τλλήνων* Ιμετάφρ από Ρωσικά], Μόσχα 1795

17 Βιβλιογραφικά στοιχεία Σκαρλάτου Βυζαντίου, *Λεξικον Έλληνικόν και Γα/Λικόν. '* Αθήναι 1846 Μ Περίδου, *Λεξικον Έλληνικόν και Ίταλικόν,* Ερμούπολις 1854 Αγγ Βλάχου, *Λεξικον Ύλληνογαλλικόν.* Άθήναι 1897 Ν Κοντοπούλου, *Λεξικον Έλληνογαλλικον.* Άθήναι 1889

18 Για τα εννοιολογικά λεξικά, βλ κατωτ όσα λέγονται επ' ευκαιρία τού κατ' εξοχήν εννοιολογικού λεξικού τής Ν Ελληνικής, τού λεξικού τού Βοσταντζόγλου

19 Βιβλιογραφικά i Παπαζαχαρίου, *Λεξικον Ρωμαϊκο-σλαβωνικον,* Βούδα Ουγγαρίας 1803 Π Βερού-1 Ιαννούλη, *Όνομαστικόν Ί.λλη- νικόν,* Μόναχο 1828

20 Τα βιβλιογραφικά στοιχεία των λεξικών αυτών είναι F i) Deheque, *Λεξικον τής Γραικικής και Γαλλικής γλώσσης Dici ion na i re Grec Moderne-Frangais,* Paris 1825 J Schmidt, *Λεξικον Άπλοελληνικόν καί f ερμανικόν,* 2 τόμ , Λειψία 1825-7 Poppleton, *Όνομαστικόν τετράγλωσσον Γαλλαγγλογραικε/Ληνι κόν,* Μόναχο J834 R Lowndes, Λ *Modern Greek and English Lex ikon, to which is prefixed an Epitome of Modern Gicck Grammar,* London/Corfu 1837 F · Legrand, *Nouveau dictionnaire grec moderne-fran^ais* Paris 1882

Όσο χρήσιμα και επιβοηθητικά τής περιγραφής και γνώσης τού λεξιλογίου τής Ν Ελληνικής και αν υπήρξαν τα προηγούμενα λεξικά, η λεξικογραφία τής Ν Ελληνικής αρχίζει να υπάρχει, κυρίως, από τότε που εμφανίζονται δύο έργα* τα *ᵛΆτακτα* **τού Αδ Κοραή (εκδίδονται τμηματικά κατά τα έτη 1829-35) και το πρώτο συγκροτημένο λεξικό τής Χ. Ελληνικής, το** *Λεξικόν τής καθ' ημάς έλ?^ηνικής διαλέκτου* **(δηλ. Λεξικό τής Δημοτικής) τού Σκαρλάτου Βυζαντίου (έκδ. 1835).**

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ Τα *ᵛΆτακτα* **τού Κοραή αποτελούν την πρώτη σημαντική προσπάθεια σύνταξης ενός ιστορικού του κορλη λεξικού τής Ν Ελληνικής, απαύγασμα τής σοφίας τού Κοραή στα θέματα τής ελληνικής γλώσσας και στα κείμενα τής Ελληνικής από των αρχαίων μέχρι των νεοτέρων χρόνων. Και μπορεί μεν το Λεξικό τού Κοραή να αποκαλείται από τον ίδιο, μετριοφρόνως και απολογητικώς, Ά***τακτα*[21]**, στην πραγματικότητα όμως είναι το πρώτο ερμηνευτικό και ετυμολογικό λεξικό τής Ελληνικής με αφετηρία τη Ν Ελληνική και αναφορές σε ολόκληρη την ελληνική γλώσσα Δικαίως έχει λεχθεί από τον Άνθιμο Παπαδόπουλο, διευθυντή και εκδότη των τριών πρώτων τόμων τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών, ότι: «7α' Άτακτα** *είναι ή πρώτη και ή μόνη μέχρι τούδε* **[το 1933 που εκδίδεται ο α' τόμ τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας!** *όσωποϋν αξία λόγου απόπειρα συντάξεως ιστορικού λεξικού τής νέας Ελληνικής γλώσσης*»[22]. **Ήδη από το 1812, στα** *Προλεγόμενά* **του στην έκδοση των «Βίων» τού Πλουτάρχου, δηλ 17 χρόνια πριν από την έκδοση των** *Ατάκτων,* **ο Κοραής είχε εκτενώς ασχοληθεί με την ανάγκη και τη σημασία τής εκδόσεως ενός Λεξικού τής κοινής (νεοελληνικής-δημοτικής) γλώσσας για την παιδεία τού Γένους και είχε προδιαγράψει τις αρχές στις οποίες πρέπει να στηριχθεί η συγκέντρωση τού γλωσσικού υλικού** *(«ή συνάθροισις τών λέξεων»)* **αναφερόμενος στο περιεχόμενο και στη μεθοδολογία τής σύνταξής του[23] Ειδικότερα για τη σημασία τού Λεξικού έγραφε** *«'Εάν έξετάσωμεν τήν ιστορίαν, θέλομεν εύρεϊν, ότι άπό τήν έρευναν τών λέξεων άρχισεν ή παιδεία και τών σημερινών φωτισμένων εθνών Ιταλοί, Ισπανοί, Γάλλοι, Γερμανοί , 'Άγγλοι. πολύν καιρόν πριν αί έπιστήμαι άναβώσιν εις τον όποιον σήμερον τάς βλέπομεν βαθμόν, άρχισαν νά συναθροίζωσι τήν ύλην τής γλώσσης, και κατέβαλαν τά πρώτα θεμέλια τών Λεξικών»*[4] **Ειδικότερα επισημαίνει το παράδειγμα τού Λεξικού τής γαλλικής γλώσσας, το οποίο συνέταξε ήδη από το 1639 η Γαλλική Ακαδημία, και τις εκδόσεις των πρώτων ετυμολογικών λεξικών για νεότερες γλώσσες από τον Γάλλο Μενάγιο (Menage) και από αυτόν ακόμη τον Γερμανό φιλόσοφο Λείβνιτιο (Leibniz)[25] Ακολουθώντας τον Επίκτητο (τού οποίου το έργο είχε εκδώ- σει και σχολιάσει) τόσο στη διδασκαλία του ότι «***άρχή παιδεύσεως ή τών ονομάτων επίσκεψις***»[16] όσο και στην έμφαση που έδιδε στη διαχρονική προσέγγιση των λέξεων (για να μιλήσουμε με σύγχρονους επιστημονικούς όρους), δηλ στην** *παρακολούθησιν*[27] **τής αρχής των λέξεων (ό,τι ονομάζουμε ετυμολογία) και όχι στην απλή** *χρήσιν*[28] **τους,**

21 Πρόκειται, όπο>ς παρατηρεί ο ίδιος ο Κοραής, για ό,τι συνήθως ονομάζεται «Σύμμικτα» ή «Παντοδαπά» ή «Ποικίλα» κ λπ Ο Κοραής υιοθέτησε τον όρο **Άτακτα* τού αρχαίου (μεταγενέστερου) Κώου ποιητή Φιλητά *«Τοϋ Φιλητά* τά'Ατακτα, *έπιγραφόμενα έτι και* Άτακτοι γλώσσαι, *ίσος δέν έπωνομάσθησαν οϋτως, πλην διότι δεν τάς έταξε κατ' άλφαβητικήν, ή άλλην τινα συνεχή σειράν. άλλα τάς έσημείονεν ώς του ήρχοντο εις νούν, καί ώς τό έσυ γχώρε ι ό καιρός *Οπως άν ήναι, τοσον πλέον μ' άρεσεν ό Φιλητάς, όσον ενδέχεται νά ήναι και τών Άτάκτων'κείνου άτακτότερα τά ιδικά μου 'Άτακτα» {"Άτακτα,* τόμ Λ, σ β-γΙ Το περιεχόμενο των *Ατάκτων* ορίζεται από τον Κοραή ως εξής *«Έσώρευσα εις αυτά Εξηγήσεις λέξεων και τής παλαιάς και τής σημερινής ημών γλώσσης. Ύλην όλιγην ήμά/Λον Ύλης Λεξικού κοινού δοκιμιον γραμματικά τινα, ήθικα, πολιτικά, ιστορικά. αρχαιολογικά, ϊσως καί θεολογικά υπομνήματα όλα ατελή, όλα άξεστα. όλα άνεπίκριτα, εις ένα λόγον. 'Άτακτα»*(αυτ**)**

22 Α Α Παπαδόπουλου, Προλεγόμενά *Ίστορικόν Αεξικόν τής Νέας Έλ,ληνικής τής τε κοινώς όμιλουμενης και τών ιδιωμάτων,* τόμ Α' (Λ-ΑΜ), σ ε,Άθήναι 1933 Πβ και Δ Βαγιακάκου, «*ΤάΆτακτα τοϋ Άδαμ Κοραή ώς τό πρώτον Λεξικον τής έλληνικής γλώσσης*». 1 Ιρακτικά Συνεδρίου «Κοραής και Χίος», τόμ Α\ Αθήνα 1984, σ 109-130

23 Άδαμαντίου Κοραή, *Άτακτα, ήγουν παντοδαπών εις την Άρχαίαν καί τήν Νέαν Έλληνικήν γλώσσαν αυτοσχεδίων σημειο)σεων καί τινων άλλων υπομνημάτων αυτοσχέδιος Συναγωγή,* 5 τόμ**,** Έν Παρισίοις, Έκ τής Τυπογραφίας Κ Έβεράρτου, 1828-1835 Από τους 5 τόμους, λεξικογραφικό υλικό *(«γλωσσογραφικής ύλης δοκιμιον»)* περιλαμβάνεται μόνο στους τόμους Β' (1829), Λ* (1832) και Ε (1835)

24 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενά* [= Συλλογή τών είς τήν Έλληνικήν Βιβλιοθήκην καί τά Πάρεργα Προλεγομένων καί τινων Συγγραμματίων τού Άδαμαντίου Κοραή, τόμ Α, Έν Παρισίοις 1833], σ 496

25 *«Απ' αυτήν τήν δεκάτην έκτην εκατονταετηρίδα άρχισαν οί Γάλλοι τάς περί τής γλώσσης των έρευνας καί εις τήν δεκάτην έβδό- μην έπεχείρησεν ή Γαλλικη Ακαδημία νά συναθροίζη την ϋλην τοϋ Λεξικού της, τον αυτόν χρόνον (1619), δτε εϊδε το φώς ό Ευριπίδης τής Γαλλίας, ό μέγας Τακίνας, καί τρεις χρόνους μετά την γεννησιν τοϋ περιφήμου Σατυρικού Βοιλλώ* |ενν τον Μπουαλώ **/** Boileaul *Ό Μενάγιος* (ενν τον Μενάζ **/** Menage, ο οποίος έγραψε το 1694 το *Diclionaire eiymologique. ou Origines de Ia langue frangahe] έξέδωκε το Έτυμολογικόν τής Γαλ/.ικής κατά τό 1650ό έτος και ό αύτος πάλιν τό Έτυμολογικόν τής Ιταλικής κατά τό 1685 Εις τον αυτόν σχεδόν καιρόν ό δοξάσας τήν Γερμανίαν μέγας Λειβνίτιος* |ενν τον Λάιμπνιτς **/** Leibniz**|** *δέν έκρινε τής φιλοσοφίας τυυ άνάξιον νά άσχοληθή εις ετυμολογικός έρευνας* (Σημ Κοραή *Ώς τό μαρτυρεί τό έπιγραφόμενον αύτοϋ βιβλίον Έτυ- ϋολογικαί συλλογαί. Collectanea Etymologica)».* Αδ Κοραή, *Προλεγόμενά,* τόμ Α', σ 496-7

26 Ο Κοραής παρατηρεί για την αρχή αυτή ότι *«Δέν τό λέγει άφ' έαυτού ό 'Επίκτητος, αλλά τό φερει μαρτύριαν άπο τον Άντισθένην μετά τον όποιον ονομάζει καί τον Χρύσιππον καί τον Κ?.εάνθην. καί τόν Ζήνωνα, καί προ τούτων τον Σωκράτην, ώς έρευνητας τών /Λέξεων»* Αδ Κοραή, *Προλεγόμενά* τόμ Α', σ 495-6, υποσημ 1

27 Ίο σχετικό χωρίο από τις *Διατριβές* Επικτήτου τού Αρριανού στην έκδοση τού Κοραή (Άρριανού. *Διατριβαί "Επίκτητου II,* ιδ', 15, σ 108-9) έχει ως εξής *«Πόθεν ούν άρξασθαι δει.* | 1 *Ίφώ σοι. ότι πρώτον δει σε τοΐς όνόμασι παρακολουθείν* 1 1 *Πώς ούν χρώμαι αυτοις, Ούτως ώς οί άγράμματοι ταΐς έγγραμμάτοις φωναΐς, ώς τά κτηνη ταΐς φαντασίαις άλλο γάρ έστι χρήσις. άλλο παρακο- λούθησις»,* Αδ Κοραή, *Προλεγόμενά.* τόμ Α', σ 497-8, υποσημ 2

28 Η σημερινή επιστημονική θέση τής γλωσσικής επιστήμης και ειδικότερα τού κλάδου τής σημασιολογίας είναι ότι η σημασία μιας λέξης είναι στενά συνυφασμένη και εξαρτημένη από τη/τις *χρήσεις* της «πρωτοτυπική» (πυρηνική) σημασία και εφαρμογή τής σημασίας (χρήσεις) αλληλοπροσδιορίζονται ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση ως βάση προσδιορισμού τής σημασίας των λέξεων έδωσε ο φιλόσοφος τής γλίόσσας L Wittgenstein *(«Η σημασία μιας λέξης είναι η χρήση της στη γλώσσα»)* Σήμερα «η σημασία ως χρήση» (mcaning-is-usc) είναι μία από τις κύριες μορφές προσέγγισης τής σημασίας ιδίως στη λεξικολογία (πβ Γ Μπαμπινιώτη, *Εισαγωγή στην Σημασιολογία,* Αθήνα 1985, σ 8,24 κ α**)** Άλλωστε, ότι η χρήση καθορίζει γενικότερα τον *κανόνα* (norma) τής γλοόσσας στο λεξιλογικό (σημασιολογικό) αλλά και στα άλλα επίπεδα τής γλώσσας είναι ευρύτερα παραδεκτό από τους χρόνους τού Ορατίου, ο οποίος όρισε *(DeArte Poetica* 70-72) ότι «usus norma loquendi» Πολύ εύστοχα ο λεξικογράφος και καθηγητής τής λατινικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Στέφανος Κουμανούδης (1818-1899) μετέφρασε στο Λεξικό του *(Συναγωγή νέων λέξεων ύπο τών λο-*

ο Κοραής έγινε ο κύριος υποστηρικτής icat εισηγητής τής συντάξεως ενός ιστορικού λεξικού τής νεοελληνικής γλώσσας *«μεταβαίνοντες άπό τής άμαθίας τό σκότος, πρέπει νά πλησιάσωμεν τάς οποίας έως τώρα έμεταχειριζόμεθα λέξεις εις τήν λαμπάδα τής φιλοσοφίας πρέπει νά έρευνήσωμεν τί έσήμαινε πάσα μία άπ αύτάς εις τούς προγόνους ημών, τί έκατάντησε νά σημαίνη εις ημάς καί τις εϊναι ή κυρία της σημασία. παραβαλλομένης μέ τάς άνα- λόγους τών φωτισμένων έθνών λέξεις»*[29]

Ο Κοραής θεωρεί απαραίτητη τη συστηματική καταγραφή των λέξεων που χρησιμοποιούν στην ομιλία τους οι Ήλ- ληνες σε όλη την Ελλάδα *«πρέπει \ ] νά συναθροισθώσιν αι λέξεις καί φράσεις, είς ένα λόγον, ή ϋλη τής γλώσσης όλη άπ' όλας τάς πόλεις καί χώρας τής Ήλλάδος»*[30] **Ο Κοραής δηλ, ελλείψει μιας πραγματικά κοινής*[1] στους χρόνους του, δηλ μιας πανελλήνιας κοινής ομιλουμένης γλώσσας, εισηγείται τη συγκέντρωση τού λεξιλογίου όλων των ελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων[32] τής εποχής του. Αυτό το προτείνει σκόπιμα αποβλέποντας α) στον** *«καθαρμόν τής γλώσσης άπό αλλοφύλους λέξεις»™* **(στην αντικατάσταση δηλ των πολλών τότε ξένων λέξεων με λέξεις ελληνικές από τον θησαυρό τής προφορικής γλώσσας των διαλέκτων και ιδιωμάτων) β) στο να διδάξει διά των λέξεων και τα ίδια τα πράγματα, αφού** *«τά ονόματα* **[δηλ οι λέξεις)** *έντυπόνουσι μονιμώτερον εις τήν ψυχήν τάς ιδέας τών πραγμάτων »*[M] **γ) στην αποφυγή άχρηστων νεολογισμών, όταν υπάρχουν ήδη οι κατάλληλες λέξεις,** *«ή συνά- θροισις τής ϋλης τής γλώσσης καί εις Λεξικόν καταχώρισις έχει τούτο, οτι μάς φυλάσσει άπο τόν κίνδυνον νά πλάσσωμεν νέας λέξεις, άμφιβό?.ου πολλάκις άρχής καί γενέσεως διά πράγματα, τά όποια πρό πολλου έχουν όνομα σημαντικόν εις τήν γλώσσαν Αι μή άναγκαϊαι πλάσεις τών ονομάτων δεν πλουτίζουσι τάς γλώσσας»^'* **δ) στο ότι η γνώση τής σύγχρονης γλώσσας θα βοηθήσει (σταθερή αντίληψη τού Κοραή"[46]) στην** *«εύκολωτέραν τής αρχαίας Ελληνικής γλώσσης μάθησιν».* **Τέλος, ο Κοραής προέτεινε[37] να τυπωθεί σε μια πρώτη μορφή όλος ο γνωστός γλωσσικός θησαυρός και δίπλα σε κάθε τυπωμένη σελίδα να υπάρχει μία λευκή, που να συμπληρώνεται με πληροφορίες (άλλους τύπους, πρόσθετες σημασίες, φράσεις, παροιμίες, λέξεις που δεν περιλαμβάνονται στην πρώτη μορφή τού λεξικού κ λπ), τις οποίες θα συλλέγουν, χωριστά κινούμενοι, δύο νέοι λόγιοι περιερχόμενοι όλη την Ελλάδα-*[8]

γιων πλασθεισών άπό τής Άλώσεως μέχρι τών καθ' ημάς χρόνων Αθήνα 1900, λ *εξόντωσις)* ως εξής τους στίχους τού Ορατίου *«Πολλαί νεκραι θ* άναστηθούν και άλλαι θ' άκοθάνουνι λέξεις τά νυν τιμώμεναι, άν τό Οελήσ' ή χρήσις / παρ' ή έστι τό δίκαιον καί ό κανών τοϋ λέγει ν»*

29 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενα,* τόμ Α', σ 497

30 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενα.* τόμ Α', σ 499

31 *«Κοινή»*, με την έννοια μιας ενιαίας και ομοιόμορφης προφορικής γλώσσας σε όλη την Ελλάδα, δεν υπήρχε ακόμη στις αρχές τού 19ου αιώνα Οι λόγιοι μιλούν και γράφουν μια λόγια έως αρχαΐζουσα γλώσσα, ενώ η προφορική λαλιά των απλών ανθρώπων είναι ακόμη διαλεκτικά διαφοροποιημένη σε έντονο βαθμό mi με πολλούς ξενισμούς Ο Κοραής είναι η πρώτη προσωπικότητα λογίου ιιε ευρύτερη απήχηση στον Ελληνισμό, που υποστηρίζει συστηματικά την ανάγκη υιοθέτησης ενιαίας μορφής γραπτής και προφορικής γλώσσας στην Ελλάδα και ως τέτοια προβάλλει την *«κοινή»*, όπως την ονομάζει, γλώσσα, δηλ την απλή ομιλουμένη. καθαρισιιένη (συστηματικά ομιλεί για «καθαρμόν») από τις ξενικές λέξεις και ό,τι ο Κοραής λανθασμένα (κατά τα διδάγματα τής γλωσσικής επιστήμης) αποκαλεί «χυδαϊσμούς» (πχ τη χρήση ενεστωτικού τύπου *φράζω* αντί τού *φράσσω*), στους οποίους εντάσσει και τους έντονα διαλεκτικούς τύπους (στο σημείο αυτό οι απόψεις τού Κοραή δεν είναι απολύτως σαφείς, αν δεν είναι ενίοτε και αντιφατικές) Οπωσδήποτε, ο Κοραής εστράφη και αγωνίστηκε σκληρά εναντίον τής καθιέρωσης τής (ευρέως τότε υποστηριζομένης) αρχαίας γλώσσας, τής «Ελληνικής», όπο>ς την αποκαλούσαν, <ος επίσημης γλώσσας τού ελεύθερου ελληνικού έθνους, αντιπαρατάσσοντας στην «Ελληνική» την «κοινή», δηλ την απλούστερη προφορική γλώσσα τού λαού. ό,τι (με αεταγενέστερους τού Κοραή όρους) 0α ονομάζουμε «δημοτική» Ωστόσο, η «κοινή» τού Κοραή, ας το ξεκαθαρίσουμε, δεν είναι η δημοτική τού Σολωμού ή των δημοτικίδν τραγουδιών, αλλά μια «λογιότερη» σε (γραμματικούς και συντακτικούς) τύπους και σε λεξιλογικά στοιχεία γλο>σσα, με έντονα προσωπικό χαρακτήρα (το ύφος τού Κοραή) και με φανερή ακόμη την ανάμειξη απλών και λογιότερων λέξεων και δομών Βλ Γ Μπα- μπινιώτη, «Αδαμάντιος Κοραής» στο *Έλληνικη Γλώσσα Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον.* Αθήνα, Πκδ Gutenberg 1994, σ 41-53

32 Για τη διάκριση διαλέκτων και ιδιωμάτων, βλ το Σχόλιο στο λ *διάλεκτος* τού παρόντος Λεξικού

33 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενα.* τόμ Α', σ 499

34 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενα,* τόμ Α', σ 500

35 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενα* τόμ Α', σ 500-501

36 Ο Λδ Κοραής ήταν ο πρώτος που είδε την ελληνική γλώσσα στην ιστορική της ενότητα και που δίδαξε σταθερά και σε κάθε ευκαιρία την ανάγκη να γνωρίζουν οι Ελληνες τόσο τη σύγχρονη κοινή γλώσσα όσο και την αρχαία ελληνική γλώσσα, στην οποί» ανάγεται το κύριο μέρος τής δομής και τού λεξιλογίου της 11 θέση τού Αδ Κοραή στη σχέση αρχαίας και νέας Ελληνικής συνοψίζεται στη γνωστή ρήση του (από επιστολή του προς τον Αλέξανδρο Βασιλείου) «*Χωρίς τήν άκριβεστάτην ειδησιν τής* (αρχαίας! *Ελληνικής, δστις καταγίνεται εις τό νά διορθώση την κοινήν ή νά δώση είς αυτήν κανόνας ή νά κρινη καθ' οίονδηποτε άλλον τρόπον, περιπάτε ϊ εις την σκοτίαν καί δέν ήξεύρει μήτε πού υπάγει μήτε τί κάμνει»(Αλληλογραφία,* τόμ Β', σ 116) Βεβαίως, είναι γνωστό ότι ο Κοραής. όπως και ο Μ Deffner (Δέφνερ) και ο Κ Τογ (Φού), παρεγνώρισαν τον καθοριστικό ρόλο που έπαιξε στη διαμόρφωση τής Ν Ελληνικής η γλώσσα των Βυζαντινών τής πρώιμης περιόδου Το ίδιο συνέβη ακόμη και με γλωσσολόγους με εγκρατείς φιλολόγους και λεξικογράφους, όπως τον Στ Κουμανούδη (πβ ΚΘ Λημαρά, Προλεγόμενα στη «Συναγωγή» τού Στ Κουμανούδη | Αθήνα 1980| σ ΧΧΧ κε§) και, πολύ περισσότερο με τον Αθανάσιο Χριστόπουλο και την περίφημη «Αιολοδοιρική θεωρία» του, που εξηγούσε την προέλευση τής Ν Ελληνικής απευθείας από την αρχαία (και μάλιστα από την αιολική και τη δωρική διάλεκτο'), αγνοώντας το Βυζάντιο Τα πράγματα αποκατέστησε επιστημονικώς στην ορθή τους βάση ο 1 Χατζιδάκις, ο οποίος απέδειξε ότι η Ν Ελληνική προήλθε από τη Μεσαιο>νική Ελληνική των Βυζαντινών και αυτή από την Αλεξανδρινή Κοινή η οποί» ανάγεται στην αττική διάλεκτο και δΓ αυτής στην αρχαία ελληνική γλώσσα Έτσι, ο Χατζιδάκις αποκατέστησε την αδιάσπαστη προφορική παράδοση και εξέλιξη τής ελληνικής γλίόσσας από τού Ομήρου μέχρι τη σύγχρονη Ελληνική χωρίς χάσματα, όπως αυτά που δημιουργούνταν από την παραγνώριση τού Βυζαντίου (βλ ιδίως Ι Χατζιδάκι, *Περί τής ένότητος τής έλ?^ηνικής γλώσσης* Επιστ Επετ Παν Αθηνών 5, 1908-9, σ 47-151) Στον ιστορικό χώρο. προηγήθηκαν στην αποκατάσταση τού Βυζαντίου ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος και, κυρίως, ο ιστορικός Κωνσταντίνος Πα- παρρηγόπουλος, *ενώ* στη μελέτη τής ιστορικής συνέχειας τής γλώσσας τα θεμέλια έθεσε ο συγγραφέας τής πρώτης ιστορίας τής ελληνικής γλώσσας *(Δοκίμιον ιστορίας τής ελληνικής γλώσσης,* Αθήνα 1871) γλωσσολόγος Δημήτριος Μαυροφρύδης Για τη συμβολή τού Γ Χατζιδάκι στη συνειδητοποίηση τής ιστορικής συνέχειας τής ελληνικής γλώσσας, βλ Γ Μπαμπινιώτη «Γ Χατζιδάκις» στο *Ελληνική γλώσσα Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον,* Αθήνα, εκδ Gutenberg 1994 σ 55-75 και Δ Βαγιακάκου. *Γ Ν Χατζιδάκις Βιος καί εργον* Προτάσσεται στο Γ Χατζιδάκι, *Ί λωσσολογικαί *Ερευναι,* τόμ Β', Αθήνα 1977, σ 1-143

37 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενα,* τόμ Α', σ 502

38 Αδ Κοραή, *Έλληνικη Βιβλιοθήκη,* τόμ Γ (1809), Πλουτάρχου Biot Παράλληλοι, σ ηθ' «*Διά νά συναχθή τοιαύτη ϋλη, άνάγκη να πε-*

Στην πρόταση τού Κοραή, γλωσσολογικά επεξεργασμένη, συμπληρωμένη, επιστημονικά συστηματοποιημένη και προσαρμοσμένη στα πραγματικά δεδομένα τού 20ού αιώνα, στηρίχθηκε ο Γ Χατζιδάκις[39], ο πατέρας τής ελληνικής γλωσσολογίας, για να προτείνει και να προωθήσει τη σύνταξη ιστορικού λεξικού τής ελληνικής γλώσσας, τού ιστορικού λεξικού τής Νέας Ελληνικής, που άρχισε να εκδίδει η Ακαδημία Αθηνών από το 1933 Είναι δε χαρακτηριστικό ότι σε ένα αρχικό στάδιο τής σύνταξης τού ιστορικού λεξικού τής Ακαδημίας συζητήθηκε και εφαρμόστηκε τροποποιημένη ακόμη και η πρακτική υπόδειξη τού Κοραή για τη συλλογή γλωσσικού υλικού με συμπλήρωση τυπωμένων σχεδίων τού Λεξικού

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ι Λ ΚΟΛΟΓ ΙΑ

Στον Κοραή το λεξικό παίρνει για πρώτη φορά έναν ιδεολογικό χαρακτήρα, αφού θεωρείται απαραίτητο εργαλείο για τη γλώσσα και την παιδεία τού Γένους μέσα στη διαφωτιστική προσπάθεια τού Κοραή Η γνώση τής γλώσσας, νέας (κοινής) και αρχαίας («Ελληνικής»), φρονεί ο Κοραής, οδηγεί στην παιδευτική ανύψωση τού Γένους και στη συνειδητοποίηση τής ιστορίας και τού πολιτισμού του. Οι λέξεις για τον Κοραή δεν δηλο>νουν απλές πληροφορίες, αλλά είναι «*σύμβολα μέ τά όποια τό "Εθνος έκφράζει τας ιδέας* **του»[40] Γλώσσα, νόηση και κόσμος τής πραγματικότητας για τον Κοραή συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους, ακριβώς όπως διδάσκει και η σύγχρονη γλωσσολογία. «Λέξεις-ιδέες-πράγματα» είναι το τρίπτυχο με το οποίο αντιμετωπίζει ο Κοραής τη γλώσσα μέσα από έναν φιλοσοφικό προβληματισμό που μονίμως τον απασχολεί[41] και από μια ιδεολογική θεώρηση τής γλώσσας στο πλαίσιο τού Διαφωτισμού Αυτό το τρίπτυχο καλείται να υπηρετήσει, πάνω απ' όλα, και το Λεξικό, γιατί αλλιώς,** «*τό άδιόριστον τών λέξεων γεννά τό άκατάστατον τών ιδεών και τούτο πάλιν τό άκατάστατον τών πράξεων*»[42] **Το Λεξικό, λοιπόν, πρέπει να ορίσει προσεκτικά τις λέξεις, να δώσει σαφή ορισμό των σημασιών[44^] («ιδέες» τις λέει ο Κοραής) που δηλώνει κάθε λέξη Γι* αυτό και συνιστά, μέσα από το λεξικό, μια βαθύτερη γνώση τής λέξης, μια διαχρονική-ετυμολογική προσέγγισή της** «*μακρυνόμεναι* **[οι υστερογενείς μεταφορικές σημασίες]** *από την έτυμολογίαν τής πρώτης κυρίας λέξεως, φέρουσι σύγχυσχν είς τάς άγυμνάστονς κεφαλάς. εάν δένέξηγώνται άκριβώς εις τά Λεξικά τής γλώσσης*»[44] **Ο ίδιος δίνει χαρακτηριστικά παραδείγματα[45] (τις λέξεις** *πλούτος, θαύμα, άγιος, δίκαιο)* **που η άγνοια τής αρχικής σημασίας (ετυμολογίας) οδηγεί σε ατελή γνώση τής σύγχρονης σημασίας, ενίοτε και σε παρερμηνεία Γενικότερα ο Κοραής θέτει τη λεξικογραφία στην υπηρεσία τής γνώσης, δηλ τής μόρφωσης και τής παιδείας** «*Μεγά/^ην λοιπόν ώφέλειαν θέλει προξενήσειν εις τήν γλώσσαν και εις τό γένος, όστις περιέλθη τήν Ελλάδα όλην διά μόνην τήν ερευνάν και συνάθροισιν τών λέξεων. Εις αυτόν πρέπει όχι τό* **Λεξιθήρας** *άλλά τό* **Γνωσιθήρας** *όνομα*»[46] **Ο μελετητής τού Νεοελληνικού διαφωτισμού και τού Αδ. Κοραή, ο Κ.θ. Δη- μαράς, σε ένα έξοχο κείμενό του με τίτλο** «*Λεξικογραφία και ιδεολογία*», **που χρησιμεύει ως Προλεγόμενα στην επανέκδοση (το 1980) τού Λεξικού τού Στ Κουμανούδη, παραλληλίζει εύστοχα[47] την ιδεολογία που χαρακτήριζε τους δύο άνδρες (Κοραή και Κουμανούδη) σε σχέση με τη γλώσσα (ιδιαίτερα τους νεολογισμούς)[48] και την παιδεία. Γρά**

ριέλθωσι τήν Εύρωπαικήν καί Άσιακήν 'Ελλάδα και τάς νήσους αυτών δύο νέοι λόγιοι, εις τοϋ άλλον χωριστά, εχοντες δύο Λεξικά τής κοινής γλώσσης. μέ προσκολλημένον ψύλλον εν άγραφον εις έκαστον φύλ?.ον τυπογραφημένον και νά συνάξωσι μέ την εσχάτην ακρίβειαν όχι μόνον τάς λέξης, δσαι λείπουσιν ακόμη άπο τά κοινά Λεξικά, άλλά και τάς φράσεις τής γλώσσης καί αύτάς τάς παροιμίας, όσας έχει καθημέραν εις το στόμα ό κοινός λαος» Αξίζει να σημεκοθεί ότι τη μέθοδο αυτήν, μεταξύ άλλων, ακολούθησαν αργότερα οι υπεύθυνοι τής συντάξεως τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας (πβ Ανθ Παπαδόπουλο, Προλεγόμενα στον Α' τόμ τού ΙΛΛ. σ Γ), γεγονός στο οποίο αναφέρεται εκτενούς και ο Μ Τριανταφυλλίδης *(Υπόμνημα ntpi τοϋ ιστορικού λεξικού.* Απαντα Μ Τριανταφυλλίδη, τόμ Β', 1963, ιδίως σ 435 κ ες)

39 Ο Γ' Χατζιδάκις επέμεινε ιδιαιτέρως στην ανάγκη εκδόσείος ενός (επιστημονικά συντεταγμένου) λεξικού ολόκληρης τής ελληνικής γλώσσας, ενός ιστορικού λεξικού τής Ελληνικής Τις σκέψεις του για το Λεξικό τής Ελληνικής έχει διατυπώσει σε σειρά δημοσιευμάτων του, των οποίων κυριότερα Ιαναδημοσιευιιένα στο 1 Χατζιδάκι, / **λωσσολογικαι Ίιρενναι,** τόμ Α' (1934) και τόμ Β' (1977)) είναι

1909α *Σκέψεις τινές ιτερι τής συντάξεως τού έ/Ληνικού λεξικού* Περ «Παναθήναια» τόμ 9, τεύχ 15 Απρ, σ 3-6 [- Γλωσσολ Έρευναι. τόμ Β'. σ 120-125)

1909β *Ihpi τής επιστημονικής άνάγκης ένός λεξικού τής ελληνικής γλώσσης* Τεσσερακονταετηρίς Κ Σ Κόντου (Αθήνα), σ 7-34)= Γλωσσολ Έρευναι. τόμ Α, σ 471-489J

1912 *Περι τοϋ έλληνικού λεξικού* Γιερ «Άθηνά». τόμ 24, σ V73-384 Ι λωσσολ Έρευναι, τόμ Β', σ 129-136)

1927 *Περί τών σπουδών και τοϋ ?.εξικοϋ τής Νέας Ελληνικής γλώσσης* «Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών», τόμ 2, σ 531-541 |= Γλωσσολ Έρευναι, τόμ Β\ σ 457-464 |

1929 *Περι τής άνάγκης ?>εξικοϋ τής Μεσαιωνικής 'Ελληνικής γλώσσης* Ιερ «Έπετηρίς "Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών» τόμ 6, σ 14-16)= Γλωσσολ Έρευναι, τόμ Β', σ 494-496)

40 Αδ Κοραή. *ϊϊρολίγόμι να.* τόμ Α', σ 496

41 Αδ Κοραή, *ΤΛληνικη Βιβλιοθήκη.* τόμ Γ(1809), σ ια' (υποσημ 1) «*Μην ένοχληθή 6 άναγνώστης άπο την συχνήν επανάληψιν τοϋ ονόματος τής Φι?,οσοφίας [\ ότι τίποτε καλόν χωρίς αυτής νά κατορθωθή δεν είναι δυνατόν*»

42 Αδ Κοραή. *Προλεγόμενα,* τόιι Λ', σ 496 (υποσημ)

43 Γ ια τη διαφορά *σημασίας. έννοιας* (ιδέας) και *νοήματος.* βλ το Σχόλιο στη λ *σημασία* τού παρόντος Λεξικού

44 Αδ Κοραή, *Προλεγόμενα.* τόμ Λ, σ 504 κ εξ

45 Αδ Κοραή, *Προ?*εγόμενα,* τόμ Α', σ 503

46 Αδ Κοραή, *Προ/,εγόμενα,* τόμ Λ\ σ 503

47 ΚΘ Δημαρά, «*Λεξικογραφία καί ιδεολογία*» Προλεγόμενα στην έκδοση (τού 1980) τού Στ Κουμανούδη, *Συναγωγή νέων λέξεων ύπο τών λογίων π?*<χσϋεισών από τής 'Λλώσεως μέχρι τών καθ' ημάς χρόνο)ν,* α' έκδ 1900, σ xxxix κ εξ

48 Ο Κοραής, αποβλέποντας στη «διόρθωση» και στον «καθαρμό» τής κοινής γλώσσας από τους ξενισμούς, είναι «ο πρώτος διδάξας» στην αξιοποίηση τού λεξιλογικού θησαυρού τής αρχαίας με τη μορφή, σημασιολογικών κυρίως, νεολογισμών (αρχαίες λέξεις με την παλιά τους σημασία ή με άλλη νέα) για την αντικατάσταση ξένων λέξεων ή την απόδοση νέων εννοιών (όρων κ λπ) Ωστόσο, τη συστηματική καταγραφή των νεολογισμοί που πλάστηκαν στη λόγια γλώσσα για να δηλωθούν νέες έννοιες οφείλουμε στον Στ Κουμανούδη *(Συναγωγή νέων λέξεων* , 1900)

φει για το λεξικογραφικό έργο τού Κουμανούδη: *«'Όμως έκεϊνο πού διατρέχει τήν όλη δομή τής έργασίας* **[ενν. στο Λεξικό τού Κουμανούδη]** *είναι ή ροπή πρός τήν ενότητα ανάμεσα στον άρχαϊο καί τόν νεότερο έλληνικό κόσμο, ή θέληση για να καταστεί τό ένωτικό στοιχείο τής παιδείας πιο δεμένο, πιο ισχυρό»*[49] **και «Έτσι** *φανερώνεται νά είναι έκεϊνος* **[ενν. ο Κουμανούδης]** *πού έδωροφόρησε στήν νέα έλληνική παιδεία τόν μοναδικό αυτόν θησαυρό, τήν Συναγωγή* **[..]** *Λεξικό, άν θέλει κανείς, νεολογισμών, ασφαλώς αλλά, ιδίως, τήν έκφραση, υψηλή σε λιτότητα, εθνικής ψυχολογίας και ιδεολογίας (τίς όποιες οφείλουμε νά μήν παραβλέψουμε). μάς προσφέρει τό στοχαστικό τούτο βιβλίο»*[50]

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ Η **άλλη, μετά τον Κοραή, μεγάλη μορφή λεξικογράφου τού 19ου αιώνα ήταν ο Δημήτριος** ΣΚΛΡΛΛΤΟΥ **Σκαρλάτος ο Βυζάντιος (1798-1878) Είναι ο συντάκτης τριών λεξικών που σφράγισαν την ελ-** ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ **ληνική λεξικογραφία και μαζί ο πρώτος Έλληνας λεξικογράφος, ο οποίος γράφει λεξικό μέσα στην Ελλάδα, στο ελεύθερο νέο ελληνικό κράτος. Το ένα λεξικό, το πρώτο του, που κυρίως μας ενδιαφέρει εδώ, είναι ένα λεξικό τής Νέας Ελληνικής, τής δημοτικής όπως θα λέγαμε σήμερα**[4] *Λεξικόν τής καθ' ημάς έλληνικής διαλέκτου?*[1] **Εκδίδεται το 1835 και επανεκδίδεται το 1857**[2] **και το 1874^ (φωτ ανατ 1974) Είναι το λεξικό, το οποίο ο διευθυντής και εκδότης τού α' τόμου τού ιστορικού λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών, ο Άνθιμος Πα- παδόπουλος, χαρακτηρίζει ως** *«το πληρέστερον καί τελειότερο ν λεξικόν τοϋ [19ου] αιώνος»*[2]**, μολονότι δεν περιέχει περισσότερες από 10 000 λέξεις**[53] **Το δεύτερο λεξικό τού Βυζαντίου είναι το** *Λεξικόν Έλληνικόν καί Γαλλικόν(ο!* **έκδ 1846), πολύτιμο για το πλήθος των νέων λέξεων που περιέχει από μεταφράσεις ή και αποδόσεις αντιστοίχων λέξεων τής Γαλλικής, τής οποίας ο Βυζάντιος υπήρξε άριστος γνώστης**[54] **Το τρίτο λεξικό του είναι το** *Λεξικόν τής έλληνικής γλώσσης,* **γνωστό κυρίως από την έκδοση τού 1852**[55] **Πρόκειται για λεξικό τής αρχαίας ελληνικής γλώσσας, συντεταγμένο με βάση τον περίφημο** *Θησαυρό τής ελληνικής γλώσσης* **τού Ερρίκου Στεφάνου (ιδίως τής γ' εκ- δόσεως από τον Firmin Didot που άρχισε το I831**[56]**),** *«έκ τοϋ οποίου»,* **κατά τον Σκαρλάτο Βυζάντιο,«** *καθώς άπο τοϋ Ωκεανού, πάντες μέν ποταμοί, πάσα δέ θάλασσα λεξικογραφίας Έλληνικής άπορρέει»*[1].

Ο Σκαρλάτος Βυζάντιος, αυτοδίδακτος λεξικογράφος, ανήκει στους εξαιρετικής παιδείας λογίους τού 19ου αιώνα, που με τα λεξικά και τις γλωσσικές θέσεις του έπαιξε σημαίνοντα ρόλο στην εποχή του, συγκαταλεχθείς στους διδασκάλους τού Γένους. Εκείνο που επέτυχε ήταν να δώσει τρία λεξικά, τα οποία έκτοτε απετέλεσαν σημεία αναφοράς στις γλωσσικές και φιλολογικές σπουδές και πολύτιμη πηγή υλικού για τα λεξικά που ακολούθησαν. Το κυριό- τερο όμως είναι ότι η λογιότητα τού Σκαρλάτου Βυζαντίου, η επαγγελματική σχεδόν ενασχόλησή του με τη σύνταξη λεξικών και η επαφή του με ξένα μεγάλα (ιδίως γαλλικά) λεξικά, τα οποία φαίνεται να γνωρίζει, όπως γνωρίζει και τη σχετική με τα λεξικά και τη γλώσσα βιβλιογραφία[58] **των χρόνων του, ανήγαγαν τα λεξικά του σε πρότυπα, που και την ποιότητα των ελληνικών λεξικών έκτοτε ανέβασαν και άλλους λογίους παρεκίνησαν να ασχοληθούν με τη λεξικογραφία, όπως τον Άγγελο Βλάχο, τον Ν Κοντόπουλο, τον Γ Ζηκίδη, τον Αντ Ηπίτη κ ά**

49 Κ Θ Δημαράς, έ α. σ xlv

50 Κ Θ Δημαράς, έ α, σ Ivi

51 Ο πλήρης τίτλος είναι *Λεξικόν τής καθ' ημάς ελληνικής διαλέκτου μεθηρμηνευμένης εις τυ άρχαϊον έλληνικόν και τό γαλλικον*

52 *7στορικόν Λεξικόν τής Έλληνικής γλώσσης,* τόμ Α', Άθήναι 1933, Προλεγόμενά, σ στ'

53 Ο ίδιος ο Σκαρλάτος ο Βυζάντιος εξηγεί στα Προλεγόμενά του ότι αρχικός σκοπός τού έργου ήταν να δώσει μια συντομευμένη και βελτιωμένη μορφή τού λεξικού τού Βλάχου [εννοεί το Λεξικό τού Γερασίμου Βλάχου τού Κρητός, επιγραφόμενο *Θησαυρός τής εγκυκλοπαιδικής βάσεως η τραγ/.ωσσος,* βλ ανωτ «Λεξικά τού 17ου αι »], αλλά *«τό έργον \ 1 έγίνετοβαθμηδόν περιεκτικώτερον, ώστε κατήντησεν ήδη 'να περιεχη δέκα περί που λέξεων χιλιάδας»* (Προλεγόμενά. 1874\ σ ε') Ο λεξικογράφος εξηγεί έντιμα και προειδοποιεί τον αναγνώστη (αυτ) *«Αυτά προοιμίασα δι'εκείνους, όσοι βλέποντες τήν επιγραφήν τού πονήματος μου άπαιτήσωσι Λεξικόν εντελές τής σημερινής τών Έλλήνο>ν γλώσσης. έν φ κυρίως 'δεν εϊνε παρα βοηθημα πρόχειρόν διά τούς πρωτομαθεΐς σπου- δαστάς τής αρχαίας Έλληνικής [ ]»*

54 Λς σημειωθεί ότι ο Κουμανούδης στη *Συναγωγή τών νέων ?.έξεων.* δηλ στη συγκέντρωση και καταγραφή των νεολογισμών τής λόγιας γλώσσας, αντλεί συχνά από το *Έλληνικόν καί Γαλ/Ακόν Λεξικόν τ* ού Βυζαντίου (από την έκδ τού 1846 όσο και από τη β' έκδ τού 1856) Αξίζει επίσης να επισημανθεί η προσκόλληση τού Σκαρλάτου Βυζαντίου στη γαλλική γλώσσα, που τον οδηγεί ώστε στο Λεξικό τής Ν Ελληνικής σε κάθε λήμμια και σε όλες τις σημασίες τού λήμματος να δίνει και την απόδοση στη Γαλλική* (Γ υ ίδιο κάνει και ο Κοραής στο δικό του λεξικό, στα **Ατακτα*) Φθάνει μάλιστα να προτείνει στην τότε Κυβέρνηση τής Ελλάδος τα εξής για τον εμπλουτισμό τής νέας ελληνικής γλώσσας «*Να *προτεθή εις μετάφρασιν τό Λεξικόν τής Γαλλικής Ακαδημίας* [σημ αυτό που έχει ως πρότυπο και ο Κοραής, βλ ανωτ σημ 251 *έφημερις φιλο?*ογικη *'νά δημόσιε υη άπαξ ή δις τού μ η νος τάς διαφόρους Γ'αλ-λικάς λέξεις, τών οποίων ζητείται ή άντιστοιχούσα Έλληνική, καί τάς Έλληνικάς αύτάς, δσαι θα καταχωρισθοϋν εις τό Λεξικόν, και νά ζητή περί αυτών την γνώμην τών έντος καί έκτος τής Ελλάδος πεπαιδευμένοι / / δσαι δε /θάβουν τάς πλειοτέρας ψήφους καί τών επί τούτφ διωρισμένων τής 'Ακαδημίας μελών τήν έπιψήφισιν, έκεϊναι μόναι 'νά καταχοψίζωνται εις τό Λεξικόν καί, πολιτογραφούμε vat τοιουτοτρόπως, 'νά χρησιμευουν ώς τύπος εις τά Γραφεία τής Κυβερνήσεως. άπο τά όποια θά λαβουν τρόπον τινά τήν καθιέρωσίν 'των* | [» (*Προλεγόμενά στο Λεξικόν τής καθ' ημάς Έλληνικής διαλέκτου.* 1874\ σ κγ')

55 11 α' έκδοση είναι τού 1839 ιε τίτλο *Έπίτομον Λεξικόν τής έλληνικής γ/.ώσσης* Η έκδοση αυτή, όπως γράφει ο εκδότης τού έργου Ανδρέας Κοραιηλάς στο «Προοίμιόν» του στην έκδοση τού 1852, *«τοιαυτην έλαβε ήδη ά?Λοίωσιν καί αύξησιν, ώστε ούτε δευτέρα έκδοσις έθεωρηθη δίκαιον νά όνομασθή ούτε τήν όλως άκατάλ/.ηλον έπίκλησιν τού επίτομου νά διατηρήση»*

56 Ο Σκαρλάτος Βυζάντιος προφανώς είχε υπ' όψιν του ορισμένους μόνο τόμους τής εκδόσεως τού Didot, η οποία περατώθηκε το 1865, μετά την έκδοση τού Λεξικού τού Βυζαντίου

57 Προλεγόμενά στο *Λεξικόν τής Έλληνικής γλώσσης,* 1852, σ α'

58 Όχι μόνο γνωρίζει λ χ σύγχρονους ξένους επιστήμονες που ασχολούνται με την ετυμολογία (αναφέρει τους Kanne, Kuithan, Riemer, Wagner, Murray κ ά βλ Προλεγόμενά στο *Λεξικόν τής έλληνικής γλώσσης,* σ ΟΪ, αλλά φαίνεται να γνωρίζει και τη μόλις από το 1816 αναφανείσα επιστήμη τής Γλωσσολογίας (ιστορικής και συγκριτικής στο ξεκίνημά της από τον Franz Βορρ, βλ Γ Μπαμπινιώτη, *Συνοπτική ιστορία τής ελληνικής γλώσσας με εισαγωγή στην ιστορικοσυγκριτική γλωσσολογία.* Αθήνα 1998% σ 33 κ εξ) Έτσι, επιση- μαίνοντας την άγνοια ξένων γλωσσών από τους αρχαίους Ελληνες, παρατηρεί (Προλεγόμενά, σ ε') προσφυώς «*άναγιγνώσκοντες τόν Κρατύλον* |ενν τον διάλογο τού Πλάτωνος που αναφέρεται στη γλώσσα και την ετυμολογία των λέξεων], *ένεθυμηθημεν πολλάκις,*

Ό,τι επισημάνθηκε πιο πάνω για την επίδραση που άσκησε στη λεξικογραφία η ιδεολογία των λεξικογράφων, φαίνεται πολύ καθαρότερα στο Λεξικό τής Ν Ελληνικής τού Σκαρλάτου Βυζαντίου Σε αυτό και τα ερμηνεύματα των νεοελληνικών λέξεων είναι στην αρχαία (') και οι ξενικής καταγωγής (τουρκικής, ιταλικής, βενετσιάνικης ή και γαλλικής) νεοελληνικές λέξεις διαχωρίζονται από το κύριο σώμα των λημμάτων και δίδονται στο τέλος τού λεξικού, σε ειδικό «*Παράρτημα περιέχον τάς έκφυλλοφορητέας* **[δηλ. τις απόβλητες και ελληνιστί αποδιδόμενες]** *έτερογλώσ- σους λέξεις*» **Αυτά φυσικά συνδέονται με την ξεκάθαρη και μαχητική τοποθέτηση τού Σκαρλάτου Βυζαντίου υπέρ τού εξαρχαϊσμού τής γλώσσας αφενός (γραπτή και προφορική γλώσσα τού ελεύθερου ελληνικού κράτους πρέπει να γίνει σταδιακώς η αρχαία ελληνική γλθ)σσα) και υπέρ τού καθαρισμού τής Νεοελληνικής από τους ξενισμούς αφετέρου. Με άλλα λόγια, σχετίζεται με τη θέση τού Σκαρλάτου Βυζαντίου στο γλωσσικό ζήτημα, που τότε βρίσκεται ακόμη στην αρχή του. και με το κήρυγμα τού Κοραή[59] για καθαρμό και διόρθωση τής γλώσσας από ξενισμούς[60] και «χυδαϊσμούς», που ο Βυζάντιος ασπάζεται και εφαρμόζει συστηματικά στο Λεξικό του Η ιδεολογία[61] δηλ τού Σκαρλάτου Βυζαντίου κατευθύνει και τη λεξικογραφία του. Έτσι στο** «*Παράρτημα τών έκφυλλοφυρητέων*» **δεν υπάρχουν μόνο λέξεις άγνωστες στη σημερινή γλώσσα και χρήσιμες μόνο για την ιστορία τής Ελληνικής (π χ** *ασμά-καμπάκι* **το κολοκύθι,** *δεγκερές* **το φορείο για ασθενείς,** *ιλτιζάμια* **τα δημόσια τέλη,** *μασαλάς* **η δάδα, ο πυρσός,** *τουλούμπα* **η αντλία,** *ταμπίετι* **η συνήθεια,** *σουγιολού* **ο υδραγωγός,** *χοκκαμπαζλήκια* **οι γητειές κ λπ), αλλά και πολλές ξένης καταγωγής λέξεις που επικράτησαν από τότε στην Ελληνική και που δεν δικαιολογείται η αποβολή τους από τη γλώσσα (π χ** *αμπάρι. βάρδια, βιολί,* **γάντζος,** *ζάρι, ίντριγκα,* **καβουρδίζω,** *καβγάς, λακέρδα,* **μάστορης.** *μπακάλης,* **νε- ράτζι,** *ομπρέλλα,* **πανταλόνι,** *πέννα. σαλάτα. τεμπέλης,* **φουστάνι,** *χάπι, χαβιάρι* **κ.λπ)[62] Οπωσδήποτε, ο ίδιος ο Βυζάντιος σπεύδει στα Προλεγόμενά του να αναγνωρίσει ότι η αντικατάσταση των ξενικών λέξεων με ελληνικές δεν είναι πάντοτε δυνατή ή απαιτεί την πάροδο μακρού χρόνου για να επικρατήσει, δίνει δε το ακόλουθο χαρακτηριστικό παράδειγμα δημόσιας προκήρυξης πλειστηριασμού πλοίου, που κατ' ανάγκην θα διατυπωνόταν τότε (το 1835) με ένα πλήθος ξενικών όρων** «*Εκτίθεται εις πλειστηριασμόν ή Βομβάρδα (δεΐνα), εχουσα δύο ιστούς. ένμπομπρέσον μέ τό μπαστούνι 'των, ένα τρίγκον, εν μπαροκέττον, ένα μπαμπαφίγκον. τρεις φλόκους, μίαν μπούμαν, μίαν στρα- γέραν, έν φλίτζι,* **/../ εν** *βίντζι, έν καρατέλο,* **εν** *μενού τον, δύω μάντους μέ τούς μακαράδες των, έν πινέλον και ένα μουσαμάν*»[6]\

Με τον Βυζάντιο το Λεξικό αρχίζει να παίρνει τη δομή ενός σύγχρονου λεξικού. Σε κάθε λήμμα δίνονται χρήσιμες γραμματικές πληροφορίες και μερικές συντακτικές (για ρήματα), χωρίς φυσικά την πληρότητα και τον συστηματικό χαρακτήρα των νεότερων λεξικών Συχνά παρέχονται και ετυμολογικές πληροφορίες, που τις περισσότερες φορές έχουν εμπειρικό χαρακτήρα ή αποτελούν παρετυμολογίες, αφού δεν έχει ακόμη εμφανισθεί στην Ελλάδα η επιστημονική ετυμολογία^.Το κύριο όμως είναι η (εκπληκτική για ορισμένα λήμματα) περιγραφή των χρήσεων μιας λέξης με παραδειγματικές φράσεις -συχνά και παροιμίες, κατά τη διδασκαλία τού Κοραή[65]- που σε μεγάλα λήμματα (όπως

τίνες άν ήθελαν καταστή οί πρωτότυποι εκείνοι άνδρες, οι Πλάτωνες, οι Άριστοτέλ,εις, οί Ίπποκράτεις, εάν έγνώριζον και έσπού- δαζον τάς διαλέκτους τών συγχρόνων αύτοις βαρβάρων, καθώς 'τούς έλεγον. καί μέχρι τίνος ήθε/.ον προαγάγη τήν περί θεωρίας τών γλωσσών επιστήμην, εάν έξήγον τά συμπεράσματα 'των έκ τής άνπαραϋέσεως αυτών προς άλλήλας. κατά τό σημερινόν [ενν τής ιστυρικυσυγκριτικής γλωσσολογίας| *σύστημα τής Linguisïique* ΤΜλ* *εις τούς χρόνους εκείνους ό δίγλωσσος άνθρωπος ήτον εύρημα σπανιωτατον, *'και θαύμα τούτο ήν, άνθρωπος είς άκριβών διαλέκτους δύο'\ λέγει ό Γαληνός»*

59 Ενώ ο Αδ Κοραής δεν γνωρίζει τον Σκαρλάτο Βυζάντιο (αφού το Λεξικό του εμφανίζεται το 1835, δύο χρόνια μετά τον θάνατο τού Κοραή το 1833), ο Βυζάντιος γνωρίζει φυσικά και μιλάει με σεβασμό και θαυμασμό για τον Κοραή «Άν *'δέν προσλαβη τις έξιν τής άρχαίας Ελληνικής \ |, άς μήν έλπίση ποτε 'να γράψη όρθώς είς τήν νεωτέραν, και μάρτυς τούτου αυτός πάλιν ό Κοραής, τού όποιου καθώς θανμάζομεν και μιμούμεθα τό άμΐϊμητον ϋφος τών προλόγων καί διαλόγων, επίσης άναγινωσκοντες και τάς είς τό άρχαΐον ιδίωμα σημειώσεις, γοητευομεθα»(Λεξικον τής καθ' ημάς* ελληνικής *δια/δέκτου,* εκδ 1874\ Προλεγόμενα, σ ζ) Βεβαίως, ο Βυζάντιος, φύσει συντηρητικό πνεύμα, διαφέρει σημαντικά και στη γλώσσα από τον φωτισμένο και δυτικοθρεμμένο λόγιο τού Γένους Αδαιιάντιο Κοραή Ο Βυζάντιος είναι σχεδόν νεοαττικιστής, οραματιζόμενος επιστροφή στην αρχαία γλώσσα Ο Κοραής τίθεται αναφανδόν υπέρ τής κοινής γλώσσας και εναντίον τής χρήσεως τής αρχαίας Ελληνικής ως γλώσσας το>ν ελευθέρων Ελλήνων, μολονότι δεν παύει ποτέ να καλλιεργεί φιλολογικά ο ίδιος και να κηρύσσει ανυποχώρητα τη χρησιμότητα τής γνώσης των αρχαίων κειμένων για την παιδεία («τον φωτισμόν») και για τη γλώσσα τού Γένους

60 Βεβαίως ο Βυζάντιος, όπως και ο Κοραής, στρέφονται -και ορθώς- εναντίον των ξενισμών και κηρύσσουν τον καθαρισμό τής γλώσσας από το πλήθος των ξενισμών, από τους οποίους έβριθε τότε η ελληνική γλώσσα Το περίεργο όμως είναι ότι και οι ίδιοι χρησιμοποιούν και προβάλλουν, και εκεί που δεν χρειάζεται, τη γαλλική γλώσσα[1] Έτσι και ο Βυζάντιος στο Λεξικό τής Ν Ελληνικής και ο Κοραής στο Λεξικό του *CAτακτα),* σε κάθε σχεδόν λήμμα, αναφέρουν πώς αποδίδεται η λέξη ή η φράση στη Γαλλική και μάλιστα με σειρά συνωνύμων*

61 Ας σημειωθεί ότι ο Σκαρλάτος Βυζάντιος, ως γνήσιο τέκνο τής Κωνσταντινούπολης, όχι μόνο ενστερνίστηκε την προσφορά και την αξία τού Βυζαντινού πολιτισμού στη συνέχεια τού Ελληνισμού (αντίθετα λ χ προς τον Κοραή), αλλά και έγραψε εκτενές (τρίτομο) έργο για την Κωνσταντινούπολη (7/ *Κωνσταντινούπολή.* 1851-69), μια μοναδική για την εποχή της ιστορική και τοπογραφική μονογραφία για την πρωτεύουσα τού Βυζαντίου

62 Βεβαίως, μέσα στο κύριο σώμα τού λεξικού περιλαμβάνονται πάρα πολλές ξένης καταγωγής λέξεις, είτε από άγνοια τής ακριβούς προέλευσής τους είτε, όπως εξηγεί ο λεξικογράφος, γιατί είναι πολύ εύχρηστες

63 Σκαρλάτου Βυζαντίου, *Λεξικον τής καθ' ημάς ελληνικής διαλέκτου,* 1874\ Προλεγόμενα, σ. μστ'

64 Η επιστημονική ετυμολογία στην Ελλάδα καθώς και η επιστήμη τής γλωσσολογίας, στην οποία υπάγεται η ετυμολογία, εισάγονται από τον «πατέρα τής γλωσσολογίας» στη χώρα μας, τον πρώτο καθηγητή γλωσσολογίας (από το 1883) στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, τον Γεώργιο Ν Χατζιδάκι (1898-1941)

65 Αδ Κοραής, *ΥΑτακτα,* τόμ Β' (1829), Προλεγόμενα, σ ιζ' *«Αι παροιμίαι έπροστέθησαν, όχι μόνον διότι τάς προσθέτουν συνήθως όλων τών εθνών οι Λεξικογράφοι, άλλ' ότι καί πολλαί άπ' αύτάς, γεννημέναι από παλαιών φρονίμων άνδρών παρατηρήσεις, έγι- ναν μέ τήν συχνην χρήσιν. ηθική τρόπον τινά κατήχησις είς τούς άσοφους, καί δυνατή κάποτε νά φρενώση καί πολλούς νομιζο- μένους σοφούς»* Αν ο Κοραής βλέπει τη χρήση των παροιμιών από της πλευράς τής λεξικογραφίας και τού διαφωτισμού (παιδείας), ο Σκ Βυζάντιος θεωρεί τις παροιμίες ως πηγή «διορθώσεως» τής γλώσσας (καθαρισμού) και επαφής με την αρχαία γλώσσα, αφού *«Εις αύτάς* |ενν τις παροιμίεςΙ *έμφαίνονται πολλάκις άπαραχάρακτα τά ίχνη τής άρχαίας 'μας δια/δέκτου, καθώς εις τά πα- λαια άνάγλυφα και νομίσματα ό πΐνος* [δηλ η σκουριά] *τής άρχαιοτητος»* (Προλεγόμενα, σ κδ')

λχ το ρήμα *πιάνω)* **καταλαμβάνουν πάνω από 8 στήλες (των 50 τυπογραφικών αράδων)' Συγκεκριμένα στο λήμμα** *πιάνω*[66] **διαβάζουμε* «***συλλαμβάνω, αίρέω, άλίσκω. έχω* **[. |** *(κυρ ζφα με τήν παγίδα)» - «πιάνω (διά τώνχειρών)» - «όσοι πιάνουν σφικτά ταΐς πυρωμέναις σούβλαις, καίονται όλιγώτερον. Οι τούς διάπυρους οβελίσκους σφοδροτέ- ρως πιάσαντες, ήττον καίονται (Θεόφρ περί Πυρ[ός])» - «και πιάνω ντάς* **τον** *άπο τό δε ξι χέρι,* **'τόν** *έσήκωσε. Και πιάσας αυτόν τής δεξιάς χειρός ήγειρε (Πράξ Άποστ Γ)» - «έσιχάθη και έπιασε τήν μύτην 'της Άπεστράφη τήν ριν' έπιλαβοϋσα (Άριστοφ)» - «έπιασε τόν σφυγμόν 'του, καί παρατηρούσε» - «'τον πιάνεις άπο τήν μέσην, και* **'τόν** *κου- νεϊς»* **-** *«δλην τήν νύκτα έ ψάρευαν, και 'δέν έπιασαν τίποτε»* **-** *«καί έπιάναμεν και παγούρια* **|ενν καβούρια!** *μεγα- λούτσικα»* **-** *«'δεν έπιασε (φρσ μεταφορ,* **όταν** *άποτυχαίνη τό πράγμα, καί δεν κατορθόνεται ό σκοπός* **[J»** **-** *«έλα* **Va** *πιάσωμε*[9] *τό' χορό" (συνεκδοχ) άντι* **'να** *πιασθοϋμεν άπο τά χέρια ϊνα χορεύσωμε ν» - «πιάνω τούς δρόμους» - «πιάνω δου/^ειάν»* **- «'τόν** *έπιασε (έλΛειπ. τό δαιμόνων, ή τρέλλα)»* **- «'τόν** *έπιασεν (τον 'πήρεν) ό θυμός»* **- «'τόν** *έπιασε πόνος»* **-** *«διότι* [3]*τόν έπιασε κεφαλόπονος δυνατός»* **-** *«έπιάσθη (έπιάσθηκαν τά πόδια* **'του** *κτλ)» - «με πιάνει ή θάλασσα»* **- «'να** *μη σε πιάση 'μάτι»* **-** *«πιάνω 'σπίτι (εργαστήρι κτλ.)» - «πιάνω τόπον εις τό θέατρον» - «σ' έπιασα, καταραμένε» - «αυτό τό φόρεμα με ταίς πολλαίς λόξαις (σούφραις) πολλά σέ πιάνει»* **-** *«έπιασεν ('δεν έπιασεν) ή βαφή» - «έπιασε ('δεν έπιασε) το άλας ς τό φαγεϊ»* **-** *«τό δένδρον (τό φυτόν κτλ) πιάνει» - «τό φαγεΓ έπιασεν»* **-** *«πιάσθηκε σκλάβος» - «πιάσθηκε ''ς τά 'ξόβεργα» - «πιάνουνταν ή φωνή* **του»** **-** *«πιάνομαι άπο τά λόγιά μου»* **-** *«πιάνομαι (πιάνονται τά μέ/^η μου δηλ.)» - «μη πιάνεσαι μέ τόν μεγαλήτερόν σου»* **κ λπ κ λπ Για τον ιστορικό τής γλώσσας ο αποθησαυρισμένος από τον Σκαρλ. Βυζάντιο λεξικογραφικός πλούτος τής κοινής ομιλουμένης γλώσσας μέσα στις χρήσεις, τις φράσεις και στα παραδείγματα αποτελεί πολύτιμη πηγή, που δεν αμαυρώνεται από το γεγονός ότι τα περισσότερα ερμηνεύματα δίδονται στην αρχαία γλώσσα ή από το ότι συσχετίζονται συνεχώς με αντίστοιχες φράσεις-χρήσεις από χωρία αρχαίων συγγραφέων Αντίθετα, ο ιστορικός τής γλώσσας αλλά και ο «επαρκής» ή και ο φιλοπερίεργος αναγνώστης έχει, με αυτόν τον τρόπο, την ευκαιρία να διαπιστώνει -μέσα από τη σοφία και την αρχαιομάθεια, αλλά και από τον μόχθο τού λεξικογράφου- τη γλωσσική συνέχεια και συνοχή τής ελληνικής γλώσσας, οφειλόμενη στην αδιάσπαστη προφορική της παράδοση**

Είναι κρίμα για τη λεξικογραφική καταγραφή τής νέας ελληνικής γλώσσας που το μεγάλο φιλολογικό κεφάλαιο τού Νέου Ελληνισμού, ο Αδαμάντιος Κοραής, δεν καταπιάστηκε με το Λεξικό του νωρίτερα στη ζωή του. όταν είχε τη βιολογική δύναμη να φέρει εις πέρας ένα τέτοιο τεράστιο έργο Έτσι η επιλεκτική, αποσπασματική και πολύ περιορισμένη (αν κρίνουμε από τις πηγές του) λεξικογραφική προσπάθεια τού σοφού ανδρός. τα *Άτακτα τού Κοραή, μόνο ως έναυσμα τής νεοελληνικής λεξικογραφίας και ως πηγή αντλήσεως γλωσσικών γνώσεων για μια ιστορική προσέγγιση τής καθόλου ελληνικής γλώσσας μπόρεσε να χρησιμεύσει Ανάλογο πλήγμα για τη λεξικογραφική περιγραφή τής Νέας Ελληνικής υπήρξε το γεγονός ότι ο πρώτος, στην πραγματικότητα, νεοέλληνας «Ελλαδικός» λεξικογράφος. ο επίσης βαθύς και ευαίσθητος γνώστης τής ελληνικής γλώσσας Σκαρλάτος Βυζάντιος, εγκατέλειψε την προσπάθεια τού 1835, το Λεξικό τής νεοελληνικής γλώσσας, για να ασχοληθεί με την πολύ πιο επίπονη και χρονο-βόρα σύνταξη τού Λεξικού τής αρχαίας Ελληνικής (α' έκδ. 1839, β' έκδοση ριζικά αναθεωρημένη και οιονεί νέο έργο, η έκδοση τού 1852) και τού ελληνογαλλικού και γαλλοελληνικού λεξικού (α' έκδ 1846) Αν ο Βυζάντιος συνέχιζε κατά τη διάρκεια τού μακρού βίου του (πέθανε το 1878) τη συμπλήρωση και επέκταση τού νεοελληνικού του λεξικού, με την αίσθηση και την ευαισθησία τού έμπειρου λεξικογράφου που διέθετε, θα είχε δώσει ένα ολοκληρωμένο νεοελληνικό λεξικό που θα βοηθούσε ίσως και στην καλύτερη εξέλιξη τού ζητήματος τής γλώσσας Η ανάμειξή του, ωστόσο, στο γλωσσικό και η λεξικογραφική και γενικότερη γλωσσική ιδεολογία του τον απέτρεψαν από το να ασχοληθεί με τη συνέχιση ενός έργου, που στην εποχή του και μέχρι τής εμφανίσεως στο προσκήνιο τού Ψυχάρη (δέκα μόλις χρόνια μετά τον θάνατό του, το 1888, δημοσιεύεται το *Ταξίδι* τού Ψυχάρη) δεν φαίνεται να είχε μεγάλη απήχηση στον πολύ κόσμο. Το χειρότερο δε είναι ότι μέσα στη δίνη τού «γλωσσικού εμφυλίου», που ξεσπάει τις τελευταίες δεκαετίες τού 19ου αιώνα και κορυφώνεται τις πρώτες δεκαετίες τού 20ού, δημιουργείται ένα κλίμα ρευστό-τητας και ανασφάλειας, που δεν ενθαρρύνει τους δυναμένους (γλωσσολόγους, φιλολόγους, λογίους) να ασχοληθούν με την έκδοση λεξικογραφικών περιγραφών τής διχασμένης (λόγιας και δημοτικής) νεοελληνικής γλωσσικής παράδοσης Είναι αξιοσημείωτο - και τραγικό συγχρόνως- ότι τα επόμενα 100 χρόνια (από το 1835 μέχρι το 1933) δεν εκ- δίδεται κανένα σημαντικό ερμηνευτικό λεξικό τής νεοελληνικής γλώσσας εκτός από τα δίγλωσσα («ξενόγλωσσα») λεξικά τής Γαλλικής, που και αυτά αναφέρονται κυρίως στη λόγια μόνο γλώσσα. Την ίδια δεκαετία (τού 1930) εκδί- δεται το εννοιολογικό λεξικό τού Πέτρου Βλαστού (1931) και, με κορύφωση την επόμενη δεκαετία (τού '40), αρχίζουν να εκδίδονται τα πρώτα λεξικά των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων[67].

Εξαίρεση από τη «λεξικογραφική σιγή» τού ενός περίπου αιώνα αποτελεί η έκδοση δύο λεξικών, τα οποία όμως ούτε τής νεοελληνικής κοινής (δημοτικής, ομιλουμένης γλώσσας) λεξικά είναι ούτε «ερμηνευτικά λεξικά» με τη συνήθη τού όρου έννοια. Αναφέρομαι στο *Λεξικον όρθογραφικόν καί χρηστικόν τής έλληνικής γλώσσης τής τε αρχαίας και τής νεωτέρας* **τού Γεωργίου Δ Ζηκίδου και στο** *Συναγωγή νέων λέξεων υπό τώνλογίων π?.ασθεισών άπό τής Άλώσεως μέχρι τών καθ' ημάς χρόνων* **τού καθηγητή Στέφανου Δ. Κουμανούδη**

66 Αξίζει να παραβάλει κανείς το ίδιο λήμμα *πιάνω* στο Λεξικό τού Κοραή *(Άτακτα,* τόμ Λ', 1828, σ 140-142 τόμ Β. 1829, σ 299-300 και τόμ Δ', 1832, σ 424-425) Η ανάπτυξη τού λήμματος στον Κοραή εστιάζεται στην ετυμολογική εξήγηση τής λέξης (με τα δεδοιιέ- να τής εποχής του, δηλ με αναγωγή στην αρχαία ή σε ξένες γλώσσες) και στις σημασίες που εμφανίζει στους αρχαίους συγγραφείς σε σχέση με σημασίες τής σημερινής γλώσσας (ιστορική εξέταση) Ωστόσο, στον Κοραή η όλη εξέταση ενός λήμματος έχει επιλεκτικό χαρακτήρα ως προς τις πληροφορίες (γλωσσικές, πραγιιατολογικές, παιδαγωγικές) που επιλέγει να δώσει ο σοφός φιλόλογος με συνεχείς παρεκβάσεις και αναγωγές στα κείμενα, που συχνά έχυυν παιδαγωγικό-διδακτικό χαρακτήρα στο πλαίσιο μιας ευρύτερης εγκυκλοπαιδικής χρηστομάθειας Αντιθέτως, στον 1κ Βυζάντιο ο οποίος γνωρίζει, αντλεί και παραπέμπει συχνά στον Κοραή- η ανάπτυξη των λημμάτων έχει καθαρά λεξικογραφικό χαρακτήρα, έστω και με συνεχή αναφορά στις αντίστοιχες σημασίες- χρήσεις τής αρχαίας γλο>σσας

67 Κατάλογο των λεξικών αυτών (των παλαιοτέρων) βρίσκει κανείς στον α' τόμο (1933) τού *Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών* και πληρέστερο (συμπεριλαμβανομένων των λεξικών μέχρι το 1976) στον Σ Περάκη. *Λρξικο/.ογία και Λεξικογραφία Νεοελληνική Λεξικογραφία (1523-1974),* σ 173-211

το λεξικό Το Λεξικό τοϋ Ζηκίδου (α' έκδ 1899, β' έκδ. 1913) είναι ιδιόμορφο λεξικό Ο συντάκτης του, του ζηκιλου ένθερμος οπαδός των διδαγμάτων τοϋ Κωνσταντίνου Κόντου. γράφει το λεξικό με σκοπό να διδάξει τη φιλολογικώς ορθή γραφή των λέξεων (ως προς τους φθόγγους και τον τονισμό), τη σωστή χρήση (γραμματική και συντακτική) ορισμένων λέξεων, ενώ συγχρόνως αποσκοπεί στον καθαρισμό τής γλώσσας από ξένες λέξεις* «"*Εργον δέ λεξικογράφου είνε ού μόνον ή τών λέξεων κατά στοιχειακήν ακολουθίαν συλ?^ογή και διάταξις, άλλα και ή άντί τών πλημμελών τονώσεων* **|ενν τονισμών]** *είσήγησις τών όρθοτέρων και ή άντι τών ημαρτημένων εκφορών διδασκαλία τών ορθών και ή άντί τών πλημμελώς έχόντων όρων ύπόδειξις άλλων όρθοτέρων καί ή άντι τών ξενικών και βαρβάρων λέξεων εισαγωγή άλλων λέξεων Ελληνικών ή Ήλληνικήν χροιάν και άναλογίαν έχουσών. Τής εργασίας ταύτης και ήμεϊς ούδόλως ύστερήσαμεν διότι πλείστων λέξεων τήν πλημμελή τόνωσιν διωρθώσαμεν είσαγαγόντες τήν όρθήν, άλλων δέ λέξεων πλημμελώς γραφομένων είσηγάγομεν τήν όρθήν γραφήν, πλείστων δ' άλλων λέξεων κατ' εκφοράν ήμαρτημένων είσηγάγομεν τάς όρθάς εκφοράς»*[6]* **Στην πραγματικότητα είναι ένα λεξικό τής λόγιας Νεοελληνικής (με αρχαίας καταγωγής λέξεις) που φτάνει μέχρι και την αρχαίζουσα και το οποίο, μαζί με λέξεις καθαρά αρχαίες που προτείνει ο λεξικογράφος για χρήση, περιλαμβάνει και νεότερες, λιγότερο λόγιες, έως και δημοτικής υφής λέξεις[69], οι οποίες και μας ενδιαφέρουν κυρίως εδώ. Έτσι λ.χ. περιλαμβάνει λήμματα, όπως « +** *τηλεπάθεια (ή), νέα λέξις»,«* **+** *τηλέφθογγον (τό) και τηλέφωνον (νέα λέξις)»,« +* *τη- μώνιον (τό). τό πηδάλιον (νέα λέξις). έκ τοϋ Λατ temo, -finis. Γαλλ timon Λεκτέον δέ άντι τού τημο>νίου τών πλοίων τό πηδάλιον και τό οϊαξ, έπι δε άμάξης τό ρυμός». «τεχνολογία (ήλ συστηματική έξέτασις, γραμματική άνά- λυσις», «μικρόβιον (τό), νυν ώς προσηγορικόν. πλημμελώς δέ καλείται οϋτω (πολύς δέ γίνεται λόγος περί τών μικροβίων) διότι μικρόβιος είναι ό βραχύβιος. ού άντίθετον τό μακρόβιος Λεκτέον δ* άντ[9] αύτού την λέξιν βακτή- ριον (τό). δπερ φέρεται παρ* άρχαίοις, τό δέ βακτηρίδιον (λέξις φερομένη παρ' άρχαίοις) όρισθήτω έπι τών τής φθί- σεως μικροβίων», «+** *εισόδημα (τό), -ατος (νέα λέξις), άντ' αύτού δέ λεκτέον είσοδίασμα ή ή έσοδος», «+** *έκατομ- μύριον* **(τό),** *νέα λέξις 'Αντ' αύτού Θέων ό Άλεξανδρεύς είπε "μυριονταδικόν διπ?*ούν"»*

Βεβαίως, όπως και προκειμένου για τις παρατηρήσεις τού Κ Κόντου ή τού Χαρίτωνος Χαριτωνίδου ή άλλων σημαντικών γραμματικών, πολλές από τις παρατηρήσεις τού Ζηκίδου δεν είχαν ευρύτερη απήχηση και δεν καθιερώθηκαν στη γλώσσα Δεν επικράτησε να λέμε (και να γράφουμε) *εγκληματίζω* **αντί** *εγκληματώ,* **περίσσεια αντί** *περίσσεια, εξυγιάζω* **και** *εξυγίαση* **αντί των** *εξυγιαίνω* **και** *εξυγίανση. ελιξήριο* **αντί** *αφέψημα* **ή** *χύλισμα* **ή** *αποχύλισμα* **κοκ Ενώ επικράτησαν το** *νεκροτομία* **αντί τού** *νεκροψία,* **το** *τηλεγράφημα* **αντί τού** *τηλέγραμμα, ευσυνειδήτως* **αντί τού** *ευσυνειδότως,* **η γραφή** *μαζί* **αντί τού** *μαζύ* **ή** *μαζή,* **η γραφή** *ξυπάζομαι* **αντί τού** *ξιππάζομαι* **κ ά Λυτό που θαυμάζει κανείς στον Ζηκίδη (και σε όσους ασπάζονται αυτή τη θέση) είναι η προσήλωσή του στην αναζήτηση και προβολή τού «ορθού» στη γλώσσα, δηλ σε έναν αφηρημένο -και συχνά αμφισβητήσιμο- «κανόνα», που λειτουργεί αναλογικά ως μέτρο κρίσεως και συγκρίσεως των πάντων, αντίθετα προς τη θέση που επικρατεί στη σύγχρονη γλωσσική επιστήμη, όπου κάθε γλωσσική δομή έχει, μέσα από τη χρήση της στη γλώσσα, μια αυτοτέλεια που δεν επιτρέπει εύκολα να κρίνεται με βάση την αντίθεση «σωστό-λάθος» Η θέση που διέπει όλο το λεξικό τού Ζηκίδη -και την ιδεολογία του ως λεξικογράφου- είναι η εξής «**'*Όλως δ' ασύστατον νομίζομεν τήν γνώμην τών διδασκόντων οτι ή έν τή γλώσση εισαγωγή τών όρθώς έχόντων δύναται νάβλάψη αύτήν καί δυσκίνητον καταστήση* **[|** *Ή γνώμη αϋτη εινε δλως άπορριπτέα' διότι γλώσσάν τινα διαφθείρουσι καί δυσκίνητον καί άηδή καθιστάσι τά ημαρτημένα καί τά μή όρθώς έχοντα, άλλ' ούχί τά ορθά ό μεταχειριζόμενος τά άχρηστα ώς εύχρηστα, τά άδόκιμα ώς δόκιμα καί τά πα- ρακεκομμένα ώς γνήσια λυμαίνεται τήν γλώσσαν Ει έν άλλαις τοϋ βίου περιστάσεσιν ή αλήθεια έκτιμάται και πολλής τυγχάνει τιμής. αϋτη πολλφ μάλλον έν τή γλώσση ισχύει και σπουδαία κρίνεται Ή χρήσις τών πλημμελώς έχόντων εινε στρέβλωσις τής γλώσσης, ή στρέβλωσις δέ τής γλώσσης εινε άχώριστος άπό τής στρεβλώσεως τοϋ λογικού»*[70]

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ **Ένας άνθρωπος μόνος του. ο καθηγητής τής λατινικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών** ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ **Στέφανος Κουμανούδης (1818-1899), με μακρόχρονη προσωπική ενασχόληση κατόρθωσε να συ- ντάξει το πρώτο και μοναδικό για τη Νέα Ελληνική** *ιστορικό λεξικό*[71]**, ένα λεξικό δηλ που δεν περιλαμβάνει ερμηνεύματα[72] των λέξεων, αλλά το** *πότε* **και** *πού* **απαντούν για πρώτη φορά[7]* οι λέξεις που περιέχο-**

68 Γ Ζηκίδου, *Λεξικόν όρθογραφικον και χρηστικόν,* 1913², Πρόλογος, σ κα'-κγ' Λςίζπ. επ' ευκαιρία, να σημειωθεί πόση βαρύτητα δί νει στον ορθό (με οξεία ή περισπωμένη) τονισμό των λέξεων ο Ζηκίδης, τον οποίο θέτει σε ίση μοίρα με την ορθή θέση τού τόνου (σε σύνθετα και παράγωγα), που τον απασχολεί σε πολλά λήμματα (π χ *μεταφράστης* αντί *μεταφραστής, ανορθογράφος* αντί *ανορθόγραφος, ατμόσφαιρα* αντί *ατμοσφαίρα κ* ά)

69 Γ Ζηκίδου, Ι Ιρόλογος, σ κστ *«Προς ταϊς άρχαίαις λεξεσι και ένίας έκ τής δημώδους, ας σημειουμεθα διά τοϋ σταυρού* (+) [παρε- λάβομεν| *διότι καί πολλαι λέξεις τής δημώδους κακώς γράφονται ή έν ποιημασιν ή έν άλλαις άναγκαις τοϋ γραπτού λόγου»*

70 Γ Ζηκίδου. *Λεξικόν* , Πρόλογος, σ λζ'-λη'

71 Στεφάνου Κουμανούδη, *Συναγωγή νέων λέξεων ύπο τών λογίων π?<.ασθεισών άπό τής Άλώσεως μέχρι τών καθ' ημάς χρόνων.* 2 τόμ ΆΟήναι, Έκδ «Βιβλιοθήκη Μαρασλή» 1900 (εκδόθηκε μετά τον θάνατο τού Στέφ Κουμανούδη από τον γυιο του Πέτρο Στεφ Κουμανούδη που έγραψε και τον Πρόλογο τού έργου| Β' έκδοση τής «Συναγωγής» με Προλεγόμενα τού Κ θ Δημαρά έγινε το 1980 (Αθήνα Εκδ Ηρμής) Λς σημειωθεί εδώ ότι το πρώτο «συλλεκτικό» λεξικογραφικό έργο τού Στέφ Κουμανούδη υπήρξε το *Συναγωγή λέξεων άθησαυριστων έν τοις έ/ληνικοις λεξικοις* που εκδόθηκε το 1883 και τού οποίου συνέχεια, τρόπον τινά. και επέκταση στον χώρο τής δημιουργίας νέων λέξεων υπήρξε η *Συναγωγή* νέων λέξεων τού 1900

72 Ερμηνεύματα περιέχονται σποραδικά, όπου κρίνεται αναγκαίο, ως επεξηγήσεις περισσότερο τής σημασίας / χρήσης μερικών νεολογισμών

73 Ας σημειωθεί εδώ ότι η έννοια τής «πρώτης μνείας» κάθε λήιιματος είναι εκ των πραγμάτων σχετική, σε συνάφεια με τον χρόνο που άρχισε η έρευνα τού Κουμανούδη και με το εύρος των συγγραμμάτο>ν -κατ' ανάγκην περιορισμένο- στα οποία μπόρεσε να επεκτα- θεί Ωστόσο, η αίσθηση που βαθμηδόν απέκτησε ο λεξικογράφος ερευνητής στην ανίχνευση τής πρώτης μνείας καθιστά το έργο του και έγκυρο και αναντικατάστατης αξίας, τουλάχιστον μέχρι να δηιιιουργηθεί μια «τράπεζα δεδομένοι» με όλα τα κείμενα που γράφτηκαν σε ελληνική γλώσσα, βάσει τής οποίας θα μπορούσαν να προσδιορισθούν με ακρίβεια τα όρια τής χρονικής εμφάνισης κά- Θρ λέξης

νται σε αυτό Όπως δηλώνεται στον τίτλο του, το Λεξικό αναφέρεται στις νέες (για την εποχή των τελευταίων δεκαετιών τού 19ου αιώνα) λέξεις, δηλ σε νεολογισμούς, και μάλιστα σε *νεολογισμούς* **τής λόγιας γλώσσας Ωστόσο, επειδή πολύ μεγάλος αριθμός από τα 60.000 περίπου λήμματα που περιλαμβάνει η** *Συναγωγή νέων λέξεων* **τού Κουμανούδη πέρασαν στην κοινή χρήση δηλώνοντας όρους και έννοιες τής καθημερινής ζωής, το Λεξικό τού Κουμανούδη αποτελεί πολύτιμη πηγή για τον μελετητή των νεολογισμών τής νεοελληνικής γλώσσας και την ιστορία τής ελληνικής γλώσσας γενικότερα Επίσης, όπως πολύ πειστικά και προσεκτικά έδειξε ο Κ Θ Δημαράς στο καλύτερο συνθετικό μελέτημα[74] που έχουμε για το λεξικογραφικό έργο τού Κουμανούδη αλλά και για όλη την πνευματική του προσωπικότητα, μολονότι ο λεξικογράφος παρακολουθεί και συγκεντρώνει στη Συναγωγή του τις λόγιες λέξεις, δεν παύει να είναι φίλος τής δημοτικής γλώσσας[75] και εραστής τής ελληνικής γλώσσας γενικότερα. Ο Κ Θ Δημαράς γράφει σχετικά'** «*Στην απέραντη πολυγνωσία του βρίσκει κανείς άδιάκοπη μέριμνα γιά τήν δημοτική, καί μία αίσθηση τών φαινομένων της, ή οποία δέν μπορούσε παρά νά προκύψει εϊτε από πολλήν οικειότητα μέ τήν γλώσσα αυτήν εϊτε από συστηματική σχετική απασχόληση, εϊτε καί από τά δύο δέν πρόκειται γιά αύτοσχεδιασμούς. \Αντίστοιχα θά μπορούσαμε νά πούμε, ξαναφέρνοντας στήν μνήμη μας άλλη μία φορά τόν Κοραή, ότι καί τοϋ Κουμανούδη οί γλωσσικές άντιλήψεις τόν φέρνουν πρός κάποιον ιδιάζοντα δημοτικισμό*»[76] **Στα όσα διδακτικά και κατατοπιστικά αναφέρει ο Δημαράς, γλωσσολογικώς θα άξιζε να σημειωθεί ο σεβασμός τού λεξικογράφου Κουμανούδη προς τη χρήση των λέξεων, πράγμα που είναι φυσικό να ερμηνευθεί και ως ευνοϊκή στάση απέναντι στην κατ' εξοχήν μορφή χρήσης τής γλώσσας, που ήταν η δημοτική Παρατηρήσεις τού Κουμανούδη υπέρ τής χρήσεως είναι εγκατάσπαρτες στο Λεξικό Παραδείγματα, (λ** *έξόντωσις)«[ ] Άλλοκότως κατεσκευασμένην είπε τήν λέξιν ό Α Θερ[ει- ανόςΙ τφ 1889, άλλ' αυτή μετά και τού συγγενολογίου της κατέστη πάγκοινου χρήσεως, και τίς άντιστήσεται τή χρήσει.»*[17] *- (λ ζητωκραυγαί)* **«|..]** *ΌΣκαρλ Βυζ***Ιάντιος]** *τφ 1835 κατέκρινε τήν λέξιν άλλ' αυτή κραυγαστική ούσα φύσει, κραυγάζει μέχρι σήμερον, και άδύνατον νά ύπερκραυγασθή υπό τών δυσχεραινόντων πρός τήν έλευθέραν κίνησιν τής γλώσσης, τοϋ λάρυγγος, τών πνευμόνων και τοϋ νοϋ τοϋ τά πάντα* **τ'** *άνθρώπινα κινοϋντος»* **-** *(λ ήλα- τισμένος)* **«| |** *Έγώ δέν χωνεύω τό η τούτο τής μετοχής οϋτε μετά ελαιών οϋτε άλλως» - (λ άφηρημάδα) «[* **1** *"Εστω καί αϋτη ή λέξ ενταύθα καταλελεγμένη. χάριν μάλιστα τής μετά δοτικής έμπροθέτου συντάξεώς της, ήτις ούσα άρχαιοπινής δύναταί τινας και μάλα νά εύφράνη, άλλους δέ, ώς εμέ, νά φέρη εις άγανάκτησιν»* **-** *(λ. άχ!) «Τό επιφώνημα τούτο δ Κοραής τφ)805 δέν τό ήθελε, βαπτίζων αυτό και πυρετοποιόν, κατακρίνων άμα και τό έχ και τό ωχ, συνίστα δέ το ά τών ημετέρων προγόνων* **[|** *Έγώ όμως στέργω μετα πολλών άλλων τά επιφωνήματα ταυ τα, ώς φυσικά»*

Π ΙΛΚΟΛΟΠΛ ΤΩΝ Ο Στέφ Κουμανούδης συγκρότησε, στην πραγματικότητα, ένα «Λεξικό νεολογισμών» (ή νεολο-ΝΕΟΛΟΠΣΜ12Χ γιών)[78], νεολογισμών λόγιας προελεύσεως όχι νεολογισμών τής κοινής γλώσσας. Νεολογισμών είτε μορφικών (πλάσιμο λέξεων με νέο σημαίνον, με νέο γλωσσικό τύπο) είτε, λιγότερο, σημα- σιολογικών νεολογισμών (χρήση αρχαίων ή παλαιοτέρων υπαρκτών λέξεων με νέα σημασία)[79] Ο Κουμανούδης συ- νέλαβε, σε μια κρίσιμη καμπή τής ιστορίας τού ελληνικού έθνους, το β' ήμισυ τού 19ου αιώνα, πόσο σημαντική ήταν η λεξιλογική έκφραση τού ελεύθερου ελληνικού κράτους που διαμορφωνόταν εκείνη την περίοδο και θέλησε να την αποτυπώσει Είχε συνείδηση δηλαδή, σύμφωνα και με τη λεξικογραφική και γλωσσική ιδεολογία του, ότι στα χρόνια του έπαιρνε σάρκα και οστά η μελλοντική γλωσσική έκφραση των Ελλήνων στα πιο απαιτητικά της επίπεδα (επιστήμη, διοίκηση, εκπαίδευση κ λπ) Και αυτή τη γλωσσική πραγματικότητα καταπιάστηκε να αποτυπώσει μέσα στο ιστορικό της γίγνεσθαι, με τις θετικές πλευρές και τα αστοχήματά της, με επαινετικά ή και πικρά σχόλια, που προέρχονται από έναν άνθρωπο που είναι φανερό ότι και γνωρίζει και πονάει την ελληνική γλώσσα. Να πώς ο ίδιος βλέ

74 Κ Θ Δημαρά, *Λεξικογραφία καί Ιδεολογία*, Προλεγόμενά στη (φωτοτυπική) επανέκδοση τού Λεξικού τού Κουμανούδη το 1980 (Αθήνα, Εκδ Ερμής), σ viii-lxiv

75 Κ Θ Δημαράς, αυτ σ xxxix κ εξ

76 ΚΘ Δημαράς, αυτ σ xxxix

77 Στο σημείο αυτό (λ *εξόντωσις*) δίδει και τη δική του «πρόχειρη», όπως τη χαρακτηρίζει, απόδοση τής γνωστής ρήσης τού Ορατίου περί τής δυνάμεως τής χρήσεως στον λόγο

> *Πολλαί νέκρα ί* 0* *άναστηθοϋν καί άλλαι* θ′ *άπυθάνονν λέξεις, τα νύν τιμώμεναι, άν τό θελησ' ή χρήσις, παρ' ή έστι τό δίκαιον και ό κανών τον λόγον*
> Απύ το τού Ορατίου (Dc Arte Poetica 70-72)
> «Mulla renasccntur, quae iam cecidere, eadentque
> quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
> quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi »

78 Ο όρος *νεολογισμός*. όπως φαίνεται από το οικείο λήμμα τού Κουμανούδη, πρωτοαπαντά στον Κοραή (1782) και εν συνεχεία στα (δίγλωσσα) Λεξικά των Γρ Ζαλίκογλου (1809), Ν Κοντόπουλου (1889) και Αγγ Βλάχου (1897) Πρόκειται για αντιδάνειο (λέξη που έπλασαν ο\ ξένοι από τα Ελληνικά και που εισήλθε μετά στην Ελληνική ως δάνειο) από τη γαλλική γλώσσα (neologismc, 173S) Από το 1805 απαντά - πάντοτε κατά τις πληροφορίες στο οικείο λήμμα τού Κουμανούδη - και η λ *νεολογία*, και αυτή αντιδάνειο από τη Γαλλική (< ncologie. 1759), η οποία επικράτησε στη Γαλλική και ως γλωσσολογικός όρος Ο Κουμανούδης μάλιστα έχει καταγράψει και λ *νεολογομανία* (από την εφημ «Ακρόπολις» τής 29ης Ιουνίου τού 1890) σχολιάζοντας σκωπτικά *«ή μάλιστα εν τή έφημίρίδι ταύτη φανεροϋται καί έξακολουθεϊ»* Για τη νεολογία και τη στάση απέναντι στους νεολογισμούς τού Κουμανούδη και των διαφωτιστών, ο Κ Θ Δημαράς παρατηρεί (Προλεγόμενά στη «Συναγωγή» τού Κουμανούδη, 1980, σ xliii) «1] *ό συντάκτης τής* Συναγωγής *ζεϊ σέ έποχή κατά την οποία ή φροντίδα γιά την νεολογία είναι έντονη καί γενική |] ό Διαφωτισμός έπίστευε στήν προαγωγή τού γένους, τήν έπρόβλεπε, καί έπεδίωκε, άναμεσα σε* άλλα. *σάν προϋποθεση της. τήν τελειοποίηση, τόν πλουτισμο τής γλώσσας υπό τό πνεύμα αύτο άπεκδεχοταν τήν νεολογία Οί τρεις ηγετικές μορφές τοϋ κινήματος, ό Ηύγενιος Ηουλγαρης, ό Κα- ταρτζής. ό Κοραής, τιμούν τήν νεολογία καί την εφαρμόζουν»*

79 Τέτοιες λέξεις δηλώνονται στο Λεξικό τού Κουμανούδη με το σημείο τού αστερίσκου(*) πβ λήματα, όπως *αριθμητής, έπιφυλλίς, έκλογεύς. στηλοβάτης. βλήτρον, γλωσσολογία, έσπερις* κ ά

πει το γλωσσικό φαινόμενο που περιγράψαμε σε σχεδίασμα τού Προλόγου τού Λεξικού του «Έν *τών μεγίστων φαινομένων, ά ό νεώτερος εθνικός ημών βίος έδειξεν. είναι άναμφισβητήτως ό π?^ουτισμός τής γραφόμενης γλώσσης, διά λέξεων κατά τό μάλλον και ήττον γνησίως ελληνικών ^Αμα τό έθνος περί τά μέσα τού παρελθόντος αιώνος* **[ενν. τον 18ο αιώναϊ** *άπέσεισε τον βαρύν ύπερχιλιετή νυσταγμόν τού πνεύματος και μίσησαν τήν άμάθειαν, τήν δεισιδαιμονίαν και τήν δουλείαν,* **έπόθησε τον φωτισμόν καί τήν έλευθερίαν τών πάλαι προγόνων του.** *έφιλοτιμή- θη νά προβή καί εις πλάσι ν λέξεων δι [9] ών νά έκφράζωνται τή οικεία φωνή τά νέα πράγματα καί διανοήματα, ά έπε- βάλλετο νά άποκτήση προς κατασκευήν βίου καινού,* **συμφώνου τφ νεωτέρφ πολιτισμώ | 1** *Εκείνων δέ τών ευκλεών Ελλήνων' όμοιος νά γίνη πάλιν σπουδάζων. έπρεπε καί τήν γλώσσαν του νά καταστήση όμοίαν ει μή τήν αυτήν καί ένεθυμήθη ότι πλεϊστα τών χρειωδών έν τή νέα του κοινωνική καί πνευματική καταστάσει ονομάτων ήδύνατο νά τά μεταγάγη έκ τών άρχαίων Ελληνικών βιβλίων είς νέαν ζωήν καί χρήσιν* **[ ],** *πλεϊστα δέ άλλα,***.** *ά ήσαν νεωτέρας έν τφ κόσμφ καταγωγής, άτε μορφωθέντα έν τφ πλουσίως καί ποικίλως άναπτυχθέντι βίφ τών Έσπερίων, ώφειλε νά μεταφράση είς τό οίκεϊον ιδίωμα, άκολουθών τήν άναλογίαν καί τους κανόνας τής παλαιάς Ελληνικής»*[*0].

Όπως είναι φανερό, η νεολογία είναι ιδεολογία Κορυφώνεται στον Κουμανούδη -γιατί αυτός καταγράφει συστηματικά και σχολιάζει, όπου χρειάζεται, τις νεολογίες-, αλλά γεννάται με τον Κοραή, ο οποίος κηρύσσει πρώτος το «δόγμα» τού καθαρισμού και τής διόρθωσης τής γλώσσας, καλλιεργείται σε όλους τούς λογίους τού 19ου αιώνα, ακόμη και σε δημοτικιστές, και πραγματώνεται λεξικογραφικά πριν από τον Κουμανούδη στον Σκαρλάτο Βυζάντιο Βεβαίως, επειδή η νεολογία στην Ελληνική στηρίχθηκε στην πλούσια γλωσσική παράδοση τής Ελληνικής, κυρίως δε στην αρχαία γλώσσα και τη λόγια γραπτή εξέλιξή της, η νεολογία ως γλωσσικός μηχανισμός και ως ιδεολογία εντάσσεται στα «κινήματα επιστροφής» στον αρχαίο κόσμο είτε ως πηγή παιδείας είτε ως γλωσσική παρακαταθήκη. Χωρίς τα επιστροφικά αυτά κινήματα ως προς το πεδίο τής γλώσσας, το έχω γράψει πολλές φορές[81], η φυσιογνωμία τής σύγχρονης ελληνικής γλώσσας θα ήταν τελείως διαφορετική Η λεξιλογική και, κατ' επέκταση, η γραμματική (μορφολογική-φωνολογική) και συντακτική συνοχή που διακρίνει τη νεότερη ελληνική γλώσσα, αν ληφθεί υπ' όψιν το πλήθος των ξενισμών από τους οποίους έβριθε η Ελληνική μέχρι και τον 17ο αιώνα, δεν θα μπορούσε να υπάρξει χωρίς την ιδεολογία τής νεολογίας και χωρίς τα επιστροφικά κινήματα τής γλώσσας, που την πραγματοποίησαν Τα κινήματα αυτά (αρχαϊσμός, νεοαττικισμός, υπερκαθαρεύουσα, καθαρεύουσα), συγκρουόμενα με την αμείλικτη πραγματικότητα τής προφορικής γλωσσικής παράδοσης (τής δημοτικής), ήταν ιστορικά βέβαιο ότι δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν τελικά την κοινή έκφραση τού ελληνικού λαού και να σταματήσουν το ρεύμα τής γλωσσικής εξέλιξης. Ωστόσο, επηρέασαν θετικά την τελική διαμόρφωση τής σύγχρονης Ελληνικής ως προϊόντος συνθέ- σεως των δύο παράλληλων γλωσσικών μας παραδόσεων, τής μητροδίδακτης προφορικής δημοτικής παράδοσης και τής φιλολογικά (επιστημονικά κ.λπ) καλλιεργημένης λόγιας γραπτής παράδοσης Σήμερα, μακριά από τους παλαι- ότερους φανατισμούς τού «γλωσσικού εμφυλίου» μας, μπορούμε σωστά να αποτιμήσουμε την προσφορά και των δύο μορφών τής γλωσσικής μας παράδοσης στη δημιουργία τής συνοχής η οποία χαρακτηρίζει την ελληνική γλώσσα

Επανερχόμενοι στους νεολογισμούς με αφορμή τη *Συναγωγή νέων λέξεων* **τού Κουμανούδη, διασαφούμε ότι νεολογισμοί στη γλώσσα είναι και οι** *ξένες (δάνειες)* **λέξεις, που μπαίνουν σε κάθε γλώσσα και που υπάρχουν και στη Νέα Ελληνική, εισαχθείσες κυρίως τον 20ό αιώνα (στην αρχή από τη γαλλική γλώσσα, τα τελευταία χρόνια από την αγγλική ιδίως γλώσσα)[82] Το παρόν Λεξικό έχει περιλάβει συστηματικά και εξαντλητικά τα νεολογικά δάνεια (τις ξενικής προελεύσεως λέξεις) τής σύγχρονης ελληνικής γλώσσας, επιμένοντας πάντοτε στην ελληνική λέξη που μπορεί να αποδώσει τη σημασία τους Ο Κουμανούδης στη «Συναγωγή» του παραθέτει συχνά τις ξένες λέξεις (κυρίως γαλλικές) που αποδίδονται Ελληνικά: πχ** *«πολιτισμός, ό Γαλ civilisation Αδ* **Κορ|αής1 [18J29 | |** *Ή λέξ. εϋρηται παρά Διογ Λαερτίφ, άλλά σημαίνουσα διοίκησιν τών τής πολιτείας πραγμάτων»* **-** *«πολιτειογραφία, ή Γαλ, statistiquc* **[.. J Ό** *Κυρ Καπεταν* **[άκης)** *τφ 1808 τήν ώνόμασε πολιτογραφίαν, όχι καλώς άλλοι άπογραφικήν»*[83] **-** *« τιμολόγιο ν, τό. Γαλ. facture des marchandises,* **tarif» - «***εποικοδομητικός.* ***Γερμ crbaulich»*** **-** *«επιτελείο ν, τό. Γαλ etat-major»*

Τέλος, ο Κουμανούδης, έχοντας πλήρη εποπτεία τής εκτάσεως τής νεολογίας, στιγματίζει τη βιασύνη να πλάσουμε νέες λέξεις, ακόμη και όταν υπάρχουν άλλες *«Έκ τής πολλής έφέσεως τού νά όνομάζωμεν τή οι^ιq φωνή τά δανειζόμενα πράγματα έποιούμεν ταχέως εύθύς νέας λέξεις καί πριν ή καλώς μελετήσωμεν τον παλαιόν πλούτον τον έν τοΐς βιβ?άοις ώς και τήν έν τφ στόματι τού λαού σωζομένην ονοματολογίαν, έκ τούτου δέ διπλαϊ τριπλαϊ και τετραπλαϊ άνεφύοντο όνομασίαι κατίσχυε δ' έξ αύτών ένιοτε ούχί ή κρατίστη»*[u] **Ο ίδιος επικρίνει μέσα στο Λεξικό του τέτοιους περιττούς σχηματισμούς·** *«λ. έσθητοφυλάκιον* **|.]** *Δέν έχρειάζετο ήλέξις, υπάρχοντος πρόπαλαι τού ιματιοφυλακίου,* **τού καί εις τούς πολλούς εύκαταληπτοτέρου, ένεκα τής πασιγνώστου γραφικής φράσεως "επί τον ιματισμόν μου έβαλον κλήρον"».**

80 Στέφ Κουμανούδη, *Συναγωγή νέων λέξεων* (έκδ 1980). σχεδίασμα Ιιρολόγου που περιλαμβάνεται στα Ιιρολεγόμενα στο Λεξικό, τα οποία έγραψε ο Κ Θ Δημαράς, σ xiii

81 Πβ Γ Μπαμπινιώτη, *Έλληνική γλώσσα 11αρελθόν-παρόν-μέλλον.* Αθήνα 1994 Ηκδ Gutenberg, σ 340 κα και Γ Μπαμπινιώτη, «Ηλ- */κ,ηνική γλώσσα»* (δύο εκτενή άρθρα α) στον τόμο «Ελλάς» τής Εγκ «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα» και β) στον τόμο 16 («Φιλοσοφία και κοινωνικές επιστήμες») τής Εκπαιδευτικής Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας (Εκδοτική Λ0ηνών)1

82 Οι ξένες λέξεις τής Ν Ελληνικής συστηματικά μελετώνται στο βιβλίο τής Λ Αναστασιάδη-Συμεωνίδη. *Νεολογικός δανεισμός τής* Νε- *οε/./.ηνικής Άμεσα δάνεια από τη Γαλλική και Αγγλοαμερικανική Μορφοφωνο/,υγική ανάλυση.* Θεσσαλονίκη 1994

83 Ο ίδιος ο Κουμανούδης στο λ *στατιστικός* παρατηρεί σχετικά με τον όρο στατιστική «| | *Άντι τής ξένης ταυτής Α,έξεως άλλοι μεν τών ήμετέρων την καταστατικήν. άλλοι δε τήν πολιτειογραφίαν. ώς δ Σκαρλ[άτος] Βυζάντιος έν τφ Γα/Λελληνικφ ?.εξικφ του* 1181(56; *έδέχθησαν, ού πάντας όμως εύχαριστήσαντες, καί διά τοϋτο εις πολλην έπι χρήσιν καί σήμερον* Ιτελη 19ου αι 1 *έμεινεν ή στατιστική»*

84 Ιτέφ Κουμανούδη, σχεδίασμα Προλόγου, *(Συναγωγή νέων λέξεων,* σ xvi-xvii)

Ο Στέφ Κουμανούδης επιτέλεσε μόνος του -στο μέτρο, φυσικά, των δυνάμεων ενός, έστω και χαλκέντερου, ανθρώπου- ό,τι σε άλλες γλώσσες κατόρθωσαν (πιο συστηματικά και σε πολύ μεγαλύτερη έκταση βεβαίως) πολυπληθείς ομάδες ερευνητών συνέταξε ένα ιστορικό λεξικό, με την έννοια τής πρώτης μαρτυρίας ή των παλαιοτέρων μαρτυριών που έχουμε για τον χρόνο εμφανίσεως κάθε λέξης, όπως η Γαλλική Ακαδημία[85] για τις λέξεις τής Γαλλικής ή οι λεξικογράφοι τού μεγάλου ιστορικού λεξικού τής Αγγλικής που εξέδωσε η Οξφόρδη[86] Έτσι είμαστε σε θέση σήμερα να γνωρίζουμε λ χ ότι η λ *επιχειρηματίας* **πρωτοαπαντά στον Κοραή (1821), η λ.** *επιχειρηματολογία* **στην εφημ «Ακρόπολις» (5 Νοεμβρ. 1888), η λ** *επιφυλλίς* **στον Σκαρλάτο Βυζάντιο (1846), η λ** *ερωτεύομαι* **στον Σκαρλ. Βυζάντιο (1835), η λ.** *εσώρουχα* **στο** *Ημερολόγιο κυριών* **(1888), η λ.** *ετεροδημότης* **στον ίδιο τον Στέφ. Κουμανούδη (1872), η λ** *ευαισθησία*, **αρχαία, ενεργοποιείται από τον Αδ. Κοραή, η φράση** *εφιστώ την προσοχή* **στον Άγγ Βλάχο (1871), η λ.** *εφορειακός* **στην εφημ «Εφημερίς» (20 Οκτ. 1891), η λ** *εχθροπραξίαι* **στον Αναστ ΓΙολυζωίδη (1836), η λ.** *επιτελείον*[87] **στον Άγγ Βλάχο (1871) κ ο.κ.**

Ως προς την πληρότητα και την ποσότητα των λημμάτων τού έργου τού Κουμανούδη, που ενδιαφέρει τόσο λεξικο- γραφικά όσο και σε σχέση με την εξέλιξη τής νέας ελληνικής γλώσσας στη λόγια γραπτή παράδοσή της, γεννάται το εξής ζήτημα Οι συγκεντρωθέντες νεολογισμοί μιας περιόδου που καλύπτει 450 χρόνια έκφρασης των Ελλήνων (170 χρόνων ελευθέρου βίου και 280 υπό τους Τούρκους), εξαντλείται στα 60 000 περίπου λήμματα που έχει καταγράψει στη «Συναγωγή» του ο Κουμανούδης και σε 10.000 ακόμη λήμματα που υπολογίζει ότι του λείπουν; Η γνώμη μας είναι ότι ο μεταθανάτιος υπότιτλος τού έργου «*από τής Άλώσεως μέχρι τών καθ' ημάς* **(με όριο το 1900J** *χρόνων*»**. ο οποίος γράφτηκε μετά τον θάνατο τού Κουμανούδη από τον γιο του (και εκδότη τού έργου) Πέτρο Στεφ. Κουμανούδη, δεν αποδίδει την πραγματικότητα. Ο Κουμανούδης θα σκόπευε να καλύψει την περίοδο από τα μέσα τού 18ου αιώνα μέχρι και τον 19ο αιώνα (περ 1750-1900) Αυτό προκύπτει και από τον πρόχειρο τίτλο που βρίσκεται στα κατάλοιπά του μαζί με ένα σχεδίασμα Προλόγου τού ίδιου τού Κουμανούδη, που περιέλαβε στα Προλεγόμενά του ο Κ. Θ. Δημαράς Ο τίτλος είναι:** *Συναγωγή λέξεων Ελληνικών, άπο τών μέσων τοϋ παρελθόντος αιώνος* **(ενν. τον 18ο αι Ι** *πλασθεισών προς πλουτισμόν τής γραφομένης και δή και ομιλουμένης γλώσσηφ** **Τότε πράγματι οι λέξεις που του λείπουν μπορεί να υπολογιστούν περίπου σε 10 000, αφού -όπως λέει ο ίδιος-[89] πρόκειται για λέξεις από ξενόγλωσσα επιστημονικά βιβλία, οι οποίες -προσθέτουμε εμείς- θα πέρασαν στις πρώτες μεταφράσεις ξένων επιστημονικοί έργων από τα μέσα τού 18ου αιώνα Το ίδιο συνάγεται και από τη χρονική περίοδο που έζησαν οι συγγραφείς, των οποίων τα έργα αποδελτίωσε ο Κουμανούδης. Με ελάχιστες, σποραδικές εξαιρέσεις[90] ανήκουν στα μέσα τού 18ου αιώνα και εφεξής Συμπέρασμα. Οι νεολογισμοί τής λόγιας νεοελληνικής γλώσσας που συλλέγει ο Κουμανούδης καλύπτουν 150 χρόνια ιστορίας τής νεοελληνικής γλώσσας και ανέρχονται περίπου σε 70.000 λέξεις**

Τελικά, ο Κουμανούδης φαίνεται ότι πέτυχε τον σκοπό για τον οποίο συνέταξε τη «Συναγωγή», που δεν ήταν άλλος από το «νά *καταστήση* **[ ]** *δήλον ότι ή έλληνική γλώσσα ουδέποτε άπέβαλε τήν ζωήν και γονιμότητα αυτής, αλλά διατελεϊ άει ζώσα, και νέα άει δημιουργήματα κατά τάς έκάστοτε έμφανιζομένας νέας πνευματικάς άνάγκας παράγουσα»*[91]

Η ΧΡΥΣΗ ΚΠΟΧΗ Η δεκαετία τού '30 είναι η χρυσή εποχή τής νεοελληνικής λεξικογραφίας. Τέσσερα σημαντικά ΤΗΣ ΝΚΟΚΛΛΗΝΪΚΪΣ: λεξικά τής Ν Ελληνικής, ιστορικώς τα πιο σημαντικά, δημοσιεύονται ή αρχίζουν να δημοσιεύ- ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΛΣ ονται μέσα σε αυτή τη δεκαετία:

1931 Πέτρου Βλαστού, *Συνώνυμα και Συγγενικά Τέχνες και Σύνεργα.*
1933 'Ακαδημία Αθηνών *Ίστορικόν Λεξικον τής Νέας ελληνικής τής τε κοινής όμιλουμέ- νης και τών ιδιωμάτων*, **Ά τόμ 1933 «Πρωίας»*** *Λεξικύν τής Νέας Ελληνικής γλώσσης*, **2 τόμ.**
1936-50 Δ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικον τής ελληνικής γλώσσης*, **9 τόμ**

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ **Το Λεξικό τού Πέτρου Βλαστού είναι, στην πραγματικότητα, το πρώτο σημαντικό «λεξικό συ-** ΒΛΑΣΤΟΥ **νωνύμων»[92] τής Ν Ελληνικής -και μάλιστα τής λαϊκής, διαλεκτικής και λογοτεχνικής δημοτικής, με σαφή αποκλεισμό των λόγιας προέλευσης νεοελληνικών λέξεων. Και εδώ η ιδεολογία**

85 *Dictionnairc dc /'* Academic *frangaise* (α' έκδ 1694)

86 *The Oxford English Dic lion nary*, 12 τόμ και 2 Suppi. Oxford 1933

87 Ο Κουμανούδης, *Συναγωγή νέων λέξεων*, λ *επιτελείον* σημειώνει *«Ό Γρ* Λ«ντσ|ερής] *τω 1870 κατέ κρίνε την λέξιν, άντιπροτείνας τό διατακτορεΐον»*

88 Στέφ Κουμανούδη, *Συναγωγή νέων λέξεων*, έκδ 1980, Προλεγόμενα Κ Θ Δημαρά, σ xiii

89 Γα λόγια τού Κουμανούδη («Συναγωγή», σ 1) σε ένα από τα συνήθη «στιχηρά» του σημειώματα που επισήμανε ο Κ Θ Δημαράς

Ώς δέκα έτι χιλιάδες /λέξεων υπό λογιών ποιηθεϊσαι.
μάλιστα δε αύται παραληφθεϊσαι έκ τών φραγκικών
βιβλίων Επιστήμης και δή φυσικών μηχανικών τε και
ιατρικών φρονώ οτι μοι λείπουν πάντως εν τή βίβλφ μου
τή τοσον πολυπόνφ \ ]

90 Τέτοιες είναι λ χ ο Ιωάννης Λβράμιος (1692, 1709), ο Νικόλαος Βούλγαρις (1681), ο Θεόδωρος Γαζής (1465), ο Εμμ Γλυζούνης (1596), ο Νικόλαος Γλυκύς (1680. 1728) και μερικοί άλλοι

91 Στ Κουμανούδη, *Συναγωγή*, έκδ 1980, σ xlvii

92 Ο συντάκτης τού πρώτου (πραγματικά και αποκλειστικά) λεξικού συνωνύμων (*Λεξικό τών Συνωνύυων τής Νεοελληνικής*. Αθήνα 1970) Κ Δαγκίτσης θεωρεί το Λίξικό τού Βλαστού «Αναλογικό», δηλ εννοιολογικό περισσότερο παρά καθαρά συνωνυμικό *«Γύρω από μία λέξη συγκεντρώνονται όλες οι λέξεις που συγγενευουν σημασιολογικά»* (Κ Δαγκίτσης, σ κη\ σημ 1)

οδηγεί τη λεξικογραφία* το γλωσσικό «πιστεύω» τού Βλαστού καθορίζει τη στάση του στο Λεξικό που συνέταξε Ο Πέτρος Βλαστός (1879-1941), ποιητής, λόγιος, που έζησε το μεγαλύτερο μέρος τής ζωής του στο εξωτερικό (Ινδία, Αγγλία), υπήρξε από τους υπέρμαχους ενός φορμαλιστικού δημοτικισμού κατά τα διδάγματα τού Ψυχάρη, χωρίς όμως να διαθέτει τις επιστημονικές γνώσεις και το κύρος τού πατριάρχη τού δημοτικισμού Γαμπρός τού Αλέξ. Πάλλη, μεγάλου δημοτικιστή λογίου, δεν υστέρησε σε μαχητικότητα για την επικράτηση τής δημοτικής γλώσσας, μιας δημοτικής αληθινά λαϊκής με πρότυπο τη γλώσσα των δημοτικών τραγουδιών Άνθρωπος τού εμπορίου, δηλ. τής πράξης, ο Βλαστός δεν στάθηκε μόνο σε θεωρητικές τοποθετήσεις Θέλησε να δώσει ένα πρακτικό βοήθημα για μια μελλοντική -είχε συνείδηση τής προσπάθειάς του αλλά δημιουργική χρήση τής δημοτικής, εσωτερικά εμπλουτισμένης με γνήσιες λαϊκές λέξεις *«Σε μας* **[κατ' αντίθεση προς την Ιταλική]** *είχr τόσο παραπεταχτεί η δημοτική πον κατάντησε να ζουριάσει και ν* αποξεραθεί Ο ξεπεσμός αφτός της γλώσσας μας αναγκάζει τώρα να ξαναφέρουμε πίσω ένα σωρό λέξες, πολύ όμορφες κι απαραίτητες, που κοντέβουν να ξεχαστούν ολότελα ή που κιόλας φαίνουνται ξένες Πόσες από αφτές θα ξαναζωντανέψουν είναι πρόβλημα που θα το λύσει η φιλολογία. μα προτίμησα να βαστάξω όσες μπορούσα περισσότερες με την ελπίδα να σωθεί ο πλούτος της δημοτικής που σήμερα κιντυνέβει να χαθεί αγύριστα»*[9']

Ο μελετητής -όσο και ο χρήστης- τού Λεξικού τού Βλαστού καταλαβαίνει αμέσως από τις λέξεις, που δίδονται ως συνώνυμα ή συγγενικά σε κάθε λήμμα, ότι πρόκειται για ένα κράμα από ζωντανές, εύχρηστες και εκφραστικές δημοτικές λέξεις αλλά και άλλες ξεθαμμένες από παλιότερα (και όχι πάντα αξιόπιστα) λεξικά[94], μαζί με γλωσσικό υλικό, που αποτελείται από πολλές διαλεκτικές[95] λέξεις, ακόμη και από νεόπλαστες φτειαχτές λέξεις[96], που πλάστηκαν για να αντικαταστήσουν άλλες λογιότερης προέλευσης, καθώς και από λέξεις τής συνθηματικής λεγόμενης γλώσσας (αργκό). Για να γίνουν κατανοητές η προσφορά αλλά και οι αδυναμίες τής λεξικογραφικής εργασίας τού Βλαστού, ας πάρουμε τα συνώνυμα τής λ. *καταλαβαίνω*

α) Λεξικό 1931 «καταλαβαίνω* *εννοώ, νοιώθω, νογώ ανανοιώνουμαι, ανανοούμαι διανοιώνουμαι δοκιούμαι. δικού- μαι απεικάζω,* **συνει** *κάζω αγρικώ διακρίνω, ξεδιακρίνω, ξεδιαλύνω Λιστάνουμαι.* **νοιώθουμαι** *Ακούω Μ α ντε βω' ψυχανεμίζουμαν ανθίζουμαι μυρίζουμαι Μπαίνω βλέπω, τσακώνω Παίρνω νόγα, παίρνω κάβο παίρνω χαμπάρι, χα- μπερίζω παίρνω είδηση, μυρωδιά το βάζει ο νούς-μου μου συνεμπήκε του μπήκαν ψύλλοι στ' αφτιά Δεν το χωράει ο νούς-μου Δε σκαμπάζει τίποτε»*

β) Συμπλήρωμα 1989 «καταλαβαίνω* *ανεμίζουμαι, απομαντέβω, ανανιώνουμαι. ανανογιέμαι,* **-***ούμαι, αιστάνουμαι, (α)γρικώ, γνώθω, καλογρικώ, μισομαντέβω,* **μισοκαταλαβαίνω, νιώνω, (γ)νοιάζουμαι, σακουλέβουμαι, ψυλλιάζουμαι** *-ακούεται το αλέβρι μέσα στην κρέμα- άνοιξε τα μάτια-του μου άνοιξε τα μάτια άρχισαν να του χτυπούν τα λόγια δε γρικάς πούθε παν τα τέσσερα είσαι μακριά καταλαβαίνεις ρωμαίικα; τό-κοψε το ξερό-του δεν καταλαβαίνει γρι, σκραπ το μυρίστηκε μπαίνω στο νόημα* **τον έμπασα στο νόημα μακριά που είσαι νυχτωμένος το πήρε πρέφα παίρνω κάβο παίρνω αβίζο παίρνω πρέζα [sic], μυρουδιά** *ως εκεί φτάνει το μυαλό-του -μπήκα στην* **ανθυβουλη** *του* **=** *ξέρω, του πήρα το σφιγμό, ξέρω τις αδυναμίες-του μακριά που νύχτωσες, που είσαι νυχτωμένος* **=** *δεν καταλαβαίνεις τον μπάζω στο νόημα* **=** *τον κάνω να καταλάβει***»**

Είναι φανερό ότι η παράθεση συνωνύμων που συγκεντρώνει ο Βλαστός, δείχνει ανάγλυφα τον πλούτο των λέξεων και των φράσεων που διαθέτει η Νεοελληνική, για να δηλώσει τη σημασία «καταλαβαίνω». Ωστόσο, επειδή το Λεξικό τού Βλαστού δεν είναι και ερμηνευτικό, δεν μπορεί να βρει κανείς τις διαφορές που υπάρχουν στην ειδικότερη σημασία των συνωνύμων μεταξύ τους, γιατί άλλο το *εννοώ,* **άλλο το** *νιώθω,* **άλλο το** *ψυχανεμίζομαι,* **άλλο το** *παίρνω χαμπάρι,* **άλλο το** *μυρίζομαι,* **άλλο το** *ψυλλιάζομαι* **και, φυσικά, άλλα -τελείως άλλα- τα** *σακουλεύομαι* **(αργκό),** *μπαίνω (μπήκες,), παίρνω πρέφα* **και** *παίρνω κάβο* **Όπως διαλεκτικά και παλαιότερης χρήσης είναι τα (άγνωστα σήμερα)** *ανανιώνουμαι, παίρνω αβίζο, μπήκα στην ανθυβουλή του,* **άρχισαν να του χτυπούν τα λόγια,** *παίρνω νόγα, δο- κιούμαι* **κ ά**

Γενικά, το Λεξικό τού Βλαστού δεν είναι λεξικό τής κοινής Ελληνικής, εξού και το πλήθος των ιδιωματικών χρήσεων που περιλαμβάνει Ο Βλαστός, στην πραγματικότητα, ικανοποίησε, όσο ήταν δυνατό σε έναν άνθρωπο, την προτροπή τού Κοραή να συγκεντρωθεί το υλικό που λέγεται, ό,τι λέγεται, από τον λαό σε όλη την Ηλλάδα Με τη διαφορά ότι αυτό έγινε μόνο έμμεσα -μέσω μερικών λεξικών, γλωσσάριων, αρχείων και ιδιωματικών / διαλεκτικών λεξικών και περιγραφών- και από μακριά, μια και ο Βλαστός έζησε το μεγαλύτερο μέρος τής ζωής του εκτός Ελλάδος Σε αυτό ο- φείλεται και το ότι ένα μέρος των λέξεων τού Λεξικού του είναι, όπως είπαμε, άγνωστο στην κοινή χρήση Αυτό δεν εμποδίζει, πάντως, έναν από τους καλύτερους γνώστες τής δημώδους Ελληνικής, τον Άνθιμο Ι Ιαπαδόπουλο, να παραδεχθεί ότι* *«τούτο* **[δηλ το Λεξικό τού Βλαστού στην έκδοση τού 1931]** *είναι τό πλουσιώτερον και άκριβέστερονλε- ξικόν τής νέας Ἑλληνικής εις τήν ακριβή δημώδη αυτής μορφήν Μέγας* **πλούτος** *λέξεων [1]Από φωνητικής απόψεως*

93 Π Βλαστού. *Συνώνυμα και Συγγενικά* (έκδ Ι931,ανατ Ι976). σ 5 Τα κατάλοιπα τού Βλαστού, ο οποίος συνέχισε να συγκεντρο)νει γλωσσικό υλικό τα υπόλοιπα 10 χρόνια μέχρι τον θάνατό του (1941), εκδόθηκαν αυτοτελώς (ανεξάρτητα δηλ από την έκδοση τού 1931) το 1989 Π Βλαστού, *Συνώνυμα και Συγγενικά Νέα έκδοση συμπληρωμένη από τα κατάλοιπα τού συγγραφέα,* Αθήνα, Εκδ Εταιρείας Ιλληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου από την Άλκηστη Σουλογιάννη (με * ισαγωγή τής Ρένας Σταυρίδη Πατρικίου) Θα έπρεπε στο μέλλον να γίνει μια ενιαία έκδοση τού παλιού (α έκδοσης) και τού νέου υλικού (β' έκδοσης), για να ανα- δειχθεί ο πλούτος τού υλικού και να επιτευχθεί καλύτερα ο σκοπός τού συγγραφέα, μια που τα κατάλοιπα τού Βλαστού, όπως φαίνεται, αποτελούν συμπλήρωμα τού παλαιότερου Λεξικού του με μερικές αναπόφευκτες επαναλήψεις και αλλαγές, αλλά και με διορθώσεις και νέο πλούσιο υλικό (17 000 περίπου λήμματα)

94 Χρησιμοποιεί, ιεταξύ άλλων, ως πηγές άντλησης υλικού τα Λεξικά των Somavera, Γερ Βλάχου Γ Βεντότη, Σ Βλαντή Du Cange κ ά , όπου τα λήμματα απαιτούν προσεκτικό έλεγχο

95 Μολονότι ο ίδιος ο Βλαστός δεν δέχεται ότι χρησιμοποιεί πολλές διαλεκτικές λέξεις *{«Διαλεχτικούς τύπους παραδέχτηκα όσο γί- νουνταν πιο /Αγους»,* Π Βλαστός, αυτ, σ 5)

96 Κατά τον Κ Ααγκίτση (*Λεξικό τών Συνωνύμων τής Ἑλληνικής,* σ κθ') το Λεξικό τού Βλαστού περιέχει « | | *πλήθος αυθαιρέτων ψυ- χαρικών νεοπλασμών*»

εχει τήν άρετήν τής ακρίβειας, άλλ' άπό σημασιολογικής τό ελάττωμα τής έλλείψεως σημασιών»[91]. **Βεβαίως, ο Βλαστός είχε προβλέψει την κριτική που θα ασκείτο στο Λεξικό του από τους μεταγενεστέρους, παρατηρώντας στον Πρόλογό του. «[.| Γ***ια να χτιστεί και να συνοργανιστεί ένα συστηματικό λεξικό της δημοτικής χρειάζεται να γίνει πρώτα πολλή δουλιά στα θεμέλια Σε αφτά δούλεψα και γώ [* **.]** *Οι τυχεροί που θα σηκώσουν τα προπύλαια και* **r'** *αετώματα θα μας έχουν πια ξεχάσει εμάς που δρώσαμε στα κατακόμπια (ίσως μάλιστα και μας περιφρονήσουν) μα τέτοια πάντα είναι η άδοξη μοίρα των θεμελίων: Μένουν άφαντα μέσα στο χώμα κι ας βασίζεται απάνω-τους ολάκερο το οικοδόμημα»*[9]*.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ λεξικό Στα φιλόδοξα σχέδια τής ελληνικής φιλολογικής και γλωσσικής επιστήμης συγκαταλέ- ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ χθηκε, σε στιγμές ευφορίας αλλά και εθνικής έξαρσης, η σύνταξη λεξικού ολόκληρης τής ελληνικής γλώσσας Συγκεκριμένα, το 1908, με πρωτοβουλία και εισήγηση τού Γεωργίου Χατζι- δάκι, η κυβέρνηση τού Ελευθερίου Βενιζέλου συνέστησε «Επιτροπεία», που θα συνέτασσε λεξικό όλης τής ελληνικής γλώσσας -αρχαίας, μεσαιωνικής και νέας. Η έκδοση τού λεξικού προβλεπόταν να πραγματοποιηθεί 13 χρόνια αργότερα, το 1921. ώστε να αρχίσει με αυτήν πανηγυρικά ο εορτασμός τής εκατονταετηρίδας τής εθνικής παλιγγενεσίας, δηλ των 100 χρόνων από την Επανάσταση τού 1821

Την ίδια περίοδο, μετά την επιτυχία που σημείωσαν η ριζικά ανανε<ομένη 7η (1882) και η 8η (1897) έκδοση τού Λεξικού τής αρχαίας Ελληνικής τής Οξφόρδης από τους Liddell και Scott, σχέδιαζαν στην Αγγλία τη σύνταξη ενός νέου Θησαυρού τής ελληνικής γλώσσας, που θα έφθανε ώς τις αρχές τού 7ου μ Χ αιώνα. Βάση τού Θησαυρού τής Ελληνικής θα ήταν το λεξικό των Liddell και Scott και πρότυπό του ο αντίστοιχος Θησαυρός τής Λατινικής Γλώσσας. Επρόκειτο για ένα άλλο φιλόδοξο σχέδιο τής ξένης, αυτή τη φορά, φιλολογικής επιστήμης, που, όπως παρατήρησε χαρακτηριστικά τότε ο Π Diels, θα έπρεπε να καταλάβει έκταση 120 τόμων", μια και η παραδεδομένη ελληνική φιλολογία υπολογίζεται πως είναι δέκα φορές μεγαλύτερη από τη λατινική.

Στην πράξη, και τα δύο αυτά φιλόδοξα σχέδια σύντομα εγκαταλείφθηκαν, για να παραχωρήσουν τη θέση τους σε πιο ρεαλιστικά εγχειρήματα Ο Γ. Χατζιδάκις, ως πρόεδρος τής Επιτροπής, εισηγήθηκε να περιοριστεί κατ' αρχάς το έργο στη σύνταξη λεξικού τής μεσαιωνικής και νέας Ελληνικής, αρχίζοντας μάλιστα από τη σύνταξη «Ιστορικού Λεξικού τής Νέας Ελληνικής, τής τε Κοινώς Ομιλουμένης και τών Ιδιωμάτων» Ομοίως εγκαταλείφθηκε στην Οξφόρδη η ιδέα τού Θησαυρού τής Ελληνικής Αντ' αυτού, ανατέθηκε (το 1911) στον Jones μια νέα, πλήρως αναθεωρημένη έκδοση τού Λεξικού των Liddell και Scott, που θα τελείωνε σε 5 χρόνια. Ωστόσο, η πλήρης αναδιάρθρωση και επανασύνταξη τού λεξικού στην 9η αυτή έκδοση έκαμαν ώστε η μεν τμηματική, κατά τεύχη, εκτύπωση ν' αρχίσει μόλις το 1925. η δε ολοκλήρωση τού έργου να πραγματοποιηθεί 29 χρόνια μετά το ξεκίνημά του, το 1940» Στην τελευταία «επική» αυτή έκδοση τού λεξικού, ο Jones αναφέρει με ανακούφιση στον Πρόλογό του (σ 9), γραμμένον το 1925, πως *«για το βυζαντινό λεξιλόγιο θα πρέπει να περιμένουμε το Λεξικό τής Νέας Ελληνικής»***, που η σύνταξή του -όπως αναφέρει αλλού στον ίδιο Πρόλογο- έχει αναληφθεί από Έλληνες φιλολόγους Η σιωπηρή συμφωνία για την εκπόνηση ενός λεξικού ολόκληρης τής Ελληνικής -τής αρχαίας από το επιτελείο τής Οξφόρδης, τής μεσαιωνικής και τής νέας από τους Έλληνες- είχε πραγματοποιηθεί' η εκτέλεση όμως αυτής τής «λεξικογραφικής συμφωνίας» ήταν καταδικασμένη, από ελληνικής πλευράς, να παραμείνει ημιτελής***

Μετά παρέλευση 25 ετών, το 1933, εκδίδεται ο πρώτος τόμος τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών (όπου υπήχθη το Λεξικό από το 1927) Ζώντος ακόμη τού Χατζιδάκι εκδίδεται ο δεύτερος τόμος (1939), ενώ έναν χρόνο μετά τον θάνατό του εκδίδεται (το 1942) και ο τρίτος τόμος Έκτοτε έχουν εκδοθεί τμηματικούς ο τέταρτος (1953-1980) και ο 5ος τόμος[100]**. Η πενιχρή αυτή -σε χρόνο - συγκομιδή ήταν η αναγκαία απόρροια ενός κολοσσιαίου εγχειρήματος που ήταν εξαρχής καταδικασμένο ν' αποτύχει για δύο κυρίως λόγους Πρώτον, από έλλειψη τής απαραίτητης υποδομής δεν υπήρχε πουθενά συγκεντρωμένο το υλικό, στο οποίο θα στηριζόταν η σύνταξη τού λεξικού ούτε διατέθηκαν ποτέ τα απαραίτητα οικονομικά μέσα και το απαιτούμενο επιστημονικό προσωπικό Δεύτερον, η σύζευξη**

97 Ανθ Παπαδόπουλος. Ιlρολεγόμενα στον α' τόμο (19Ή) τού Ιστορ Λεξικού τής Ακαδημίας, σ στ'

98 Π Βλαστού, *Συνώνυμα και Συγγενικά*. **α' έκδ (1931), σ 6**

99 *«Όποιος γνωρίζει τον όγκο τής ελληνικής γραμματείας, που είναι τουλάχιστον δέκα φορές μεγαλύτερος τής λατινικής. τις διαλεκτικές ποικι/.ίες της,* **rov** *απίστευτο πλούτο των τύπων της, την ανυποχώρητη διατήρηση τού κλασικού λόγου επί χιλιάδες έτη. μέχρι την πτώση τής Κωνσταντινουπόλεως, ή, αν θέλετε, μέχρι των ημερών μας* **119041,** *όποιος γνωρίζει επιπλέον ότι οι εκδόσεις όλων σχεδόν των αρχαίων Ε/Λήνων συγγραφέων είναι εντε?^ώς ακατά/.ληλες για αποδελτίωση και ότι για πολλούς σπουδαίους συγγραφείς δεν υπάρχει καν κριτική έκδοση, και όποιος λάβει υπ' όψιν του την κατάσταση των συλλογών μας σε αποσπάσιχατα και ειδικά λεξικά, θα αντι/.ηφθεί ότι προς το παρόν δεν υπάρχει η βάση στην οποία θα μπορούσε να οικοδομηθεί ένας Θησαυρός τής Ελληνικής. αλλά (και αυτό ίσως είναι το ενδιαφέρον) και αν υποθέταμε πως διαθέτουμε τέτοιες εκδόσεις και συ/,λογές από τον Όμηρο έως τον Νόννο, ή (όπως πρότεινε ο Krumbdchcr στο Λονδίνο) ώς τον Άποστό?ao, και ακόμη πως όλο το υλικό το ίίχε επεξεργαστεί, αποδελτιώσα. καταγράψει ένα γιγάντιο επιτελείο από επιστήμονες και ότι είχε βρεθεί ένα μεγάλο οίκημα μέσα στο οποίο θα φυλάσσονταν και θα αποθηκεύονταν οι χιλιάδες των κιβωτίων με το υλικό, πού θα βρίσκονταν ο χρόνος. τα χρήματα και η δυνατότητα να ξεδιαλύνεις αυτά τα εκατομμύρια των δελτίων και να βάλεις μια τάξη σε αυτό το χάος; Δοθέντος πάντα ότι η αναλογία Ε/.ληνικής και Λατινικής είναι Ι προς 10, η εργασία στον «Ελληνικό Θησαυρό» θα απαιτούσε τουλάχιστον 100 φιλόλογους Επί κεφαλής δε. θα έπρεπε να είναι ένας διευθυντής συντάξεως, που θα ήταν μάλλον κάτι σαν στρατηγός παρά εκδότης' Και αν η εκδοτική στρατιά επρόκειτο να επι- τελέσει το έργο της στο ακέραιο, και αν η Ένωση Ακαδημιών, η οποία ως γνωστόν δεν έχει δεκάρα δική της, κατάφερνε να συγκεντρώσει τα 10000000 μάρκα* **|εκεί υπολόγιζε το κόστος ο Oiels το 1905|,** *τα απαιτούμενα για τη συμπ/.ήρωση των 120 τόμων που θα χρειάζονταν για το έργο και αν οι φιλό/.ογοι γίνονταν τόσο πλούσιοι, ώστε να μπορούν να διαθέσουν 6 000 μάρκα να αγοράσουν τον «Θησαυρό τής Ελληνικής***».** *πώς θα μπορούσε κανείς να διαβάσει και να χρησιμοποιήσει ένα τέτοιο τερατώδες έργο.»* **H Dicis.** *Ncuc Jahrbuchcr* **1905, σ 692**

100 Ακαδημία Αθηνών *Ίστορικόν Λεξικόν τής Νέας Έ/Λληνικής τής τε κοινώς όμιλουμένης καί τών ιδιωνύτων* **Έκδόθηκαν μέχρι τούδε 5 Touoi Α τόμ** *(Α-Αμ-)* **1933. Β' τόμ** *(Αν-Απ-)* **1939, Γ τόμ** *(Αρ-βλέπω)* **1942 Δ' τόμ α' τεύχ** *(βλεφαρίδα- γάρ γάρος)* **1953, β' τεύχ** *(γαρ- δα/.ώνω-γεροδάσκαλος)* **1980, Ε' τόμ α' τεύχ** *(γεροδέματος-γλωσσο) τός)* **1984, β' τεύχ** *(γναθάδα-δακτυ/.ωτός)* **1989**

τού λεξικού τής κοινής νέας Ηλληνικής με το λεξικό των ιδιωμάτων τής Ν Ελληνικής κατέστησε εξαρχής το έργο θνησιγενές Γιατί ένα λεξικό των ιδιωμάτων τής Ν Ελληνικής, για τού οποίου τη σύνταξη θα συνηγορούσαν πολλοί λόγοι, είναι ευνόητο πως απαιτούσε ακόμη μεγαλύτερη υποδομή, που φυσικά ήταν ακόμη δυσκολότερο να εξασφαλιστεί

Αν το εγχείρημα είχε από την αρχή περιοριστεί ρεαλιστικά στη σύνταξη ενός -ιστορικού έστω- λεξικού τής κοινής νέας Ελληνικής, σήμερα -με κατάλληλο γλωσσικό και επιστημονικό εκσυγχρονισμό και εμπλουτισμό- θα είχαμε ένα έγκυρο επιστημονικό λεξικό, ανυπολόγιστη προσφορά στη σπουδή και τη χρήση τής σύγχρονης γλώσσας μας

Ωστόσο «ουδέν κακόν αμιγές καλού» Η απόπειρα συντάξεως ενός λεξικού, που θα περιλάμβανε και τα ιδιώματα τής νέας Ελληνικής, οδήγησε κατ' ανάγκην στη συγκρότηση τού «Αρχείου τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών», όπου αποθησαυρίστηκε -έστω και αν δεν αξιοποιήθηκε ακόμη- το γλωσσικό υλικό των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων Σε εκατομμύρια δελτίων με γλωσσικό υλικό από όλες σχεδόν τις περιοχές τής Ελλάδος, έχει καταγραφεί και ταξινομηθεί από έμπειρους επιστήμονες το μεγαλύτερο μέρος τού λεξιλογικού θησαυρού -έμμεσα και τής γραμματικής και συντακτικής δομής- των νεοελληνικών ιδιωμάτων, πράγμα που αποκτά μεγαλύτερη σημασία, αν σκεφτούμε πως η ραγδαία επέκταση τής κοινής γλώσσας και στα πιο απομακρυσμένα σημεία τής χώρας τείνει να περιορίσει μέχρις εξαφανισμού τα ιδιώματα Η γλωσσική διαφοροποίηση που διέκρινε γεωγραφικώς την ελληνική γλώσσα πάντοτε, με εξαίρεση την περίοδο τής αλεξανδρινής Κοινής, τείνει -ως γενικότερο, διεθνές γλωσσικό φαινόμενο- να περιοριστεί σημαντικά, ενίοτε δε και να εκλείψει Η δημιουργία μιας και από γεωγραφικής απόψεως κοινής, δηλαδή διαλεκτικά αδιαφοροποίητης, εθνικής γλώσσας, κερδίζει συνεχώς έδαφος Έτσι το αρχείο τού «Κέντρου Συντάξεως τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών» αποτελεί εκ των πραγμάτων τη μόνη «τράπεζα πληροφοριών» για μια διαχρονική προσπέλαση τής νεοελληνικής γλώσσας, *«τής τε κοινής και τών ιδιωμάτων»*

Θα πρέπει εδώ να τονιστούν ορισμένα πολύ θετικά αποτελέσματα που προήλθαν από την ίδρυση και τη δράση τού Αρχείου (από το 1966 «Κέντρου») τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών, αλλά και από τη δημοσίευση τού α τόμου τού Λεξικού. Με τη λειτουργία τού Αρχείου τού Ιστορικού Λεξικού και με την επιστημονική δράση για την προετοιμασία τού Λεξικού, δημιουργήθηκε για πρώτη φορά ένας σημαντικός πυρήνας επιστημονικής λεξικογραφίας στον τόπο μας, που για αρκετά χρόνια απετέλεσε φυτώριο λεξικογράφων, γλωσσολόγων και γλωσσικά ευαισθητοποιημένων φιλολόγων, οι οποίοι μελέτησαν επιστημονικά την ελληνική γλώσσα Όλοι οι παλαιότεροι καθηγητές τής γλωσσολογίας στα πανεπιστήμιά μας θήτευσαν, για περισσότερο ή λιγότερο χρόνο, στο Ιστορικό Λεξικό Γεώργιος Αναγνωστόπουλος, Βασίλειος Φάβης και Γεώργιος Κουρμούλης (στην Αθήνα), Μανόλης Τριανταφυλλίδης και Νικόλαος Ανδριώτης (στη Θεσσαλονίκη), Αημήτριος Γεωργακάς. Επιστήμονες τού φιλολογικού χώρου που εξέδωσαν λεξικά, όπως ο Ιωάννης Σταματάκος, καθηγητής τής αρχαίας ελληνικής φιλολογίας, μαθήτευσε στο Ιστορικό Λεξικό. Επιστήμονες γνωστοί από σημαντικές μελέτες τους για θέματα τής ελληνικής γλώσσας προήλθαν από το Ιστορικό Λεξικό Π Παπαγεωργίου, Άνθ Παπαδόπουλος, Αθ Μπούτουρας, Σταμ Ψάλτης, Ι Βογιατζίδης, Π Φουρίκης, Στυλ Δεινάκις, Χρ ΓΙαντελίδης, Ι. Πούλος, Δημοσθ Οικονομίδης, ί Καλλέρης, Στ Μάνεσης. Δικ Βαγιακάκος, Ν Κοντοσό- πουλος, Χρ Χαραλαμπάκης, Θ Νάκας κ ά Στο Ιστορικό Λεξικό θήτευσαν και φιλόλογοι με ιδιαίτερη ευαισθησία στη γλώσσα και σημαντικές γλωσσικές μελέτες. Ιωάννης Κακριδής, Παναγής Λορεντζάτος, Εμμανουήλ Πεζόπουλος, Αντώνιος Χατζής, ο βυζαντινολόγος Φαίδων Κουκουλές, ο ιστορικός Κωνσταντίνος Άμαντος, ο λαογράφος Στίλπων Κυριακίδης, ο φυσιογνώστης Μιχαήλ Στεφανίδης, ο ιστορικός τής γραφής Αντώνιος Σιγάλας κ ά [101]

Με το ιστορικό Λεξικό τέθηκαν οι βάσεις τής επιστημονικής λεξικογραφίας[1] °[2], αφού με την έκδοση τού α' τόμου για πρώτη φορά συντάχθηκε λεξικό με αυστηρώς επιστημονικές προδιαγραφές των λημμάτων Κλάδοι τής γλωσσικής επιστήμης, όπως η φωνητική, η μορφολογία (γραμματική), η σημασιολογία και η ετυμολογία και, βεβαίως, η διαλε- κτολογία, εφαρμόστηκαν στη σύνταξη λημμάτων λεξικού για πρώτη φορά κατά την προετοιμασία τού Ιστορικού Λεξικού Για πρώτη φορά οργανώθηκαν συστηματικά και εξαντλητικά τα ερμηνεύματα (σημασίες) κάθε λήμματος με παράλληλη χρήση παραδειγμάτων Για πρώτη φορά σε ελληνικό λεξικό έγινε συστηματική προσπάθεια για επιστημονική ετυμολόγηση των νεοελληνικών λέξεων Για πρώτη φορά αντιμετωπίστηκαν ακανθώδη ζητήματα τής ιστορικής ορθογραφίας Για πρώτη επίσης φορά αντιμετωπίστηκε συστηματικά η λεξικογραφική αξιοποίηση συνωνύμων και αντωνύμων (αντιθέτων). Γενικότερα, με την έκδοση τού Ιστορικού Λεξικού γίνεται ευρύτερα αντιληπτό ότι η σύνταξη λεξικού είναι ζήτημα καθαρώς επιστημονικό και απαιτεί ειδική μέθοδο και ειδικές γνώσεις.

Η επιστημονική φυσιογνωμία, η οποία κατηύθυνε το Ιστορικό Λεξικό στη σύνταξη των τριών πρώτων τόμων του. ήταν ο Γεώργιος Χατζιδάκις, ο άνθρωπος που είχε -όπως είπαμε και την ιδέα τής συντάξεως Ιστορικού Λεξικού τής ελληνικής γλώσσας Η επιστημονική συγκρότηση τού Γ Χατζιδάκι σε όλους τους τομείς τής ιστορικής γλωσσολογίας υπαγόρευσε και το υψηλό επίπεδο σύνταξης τού λεξικού. Έτσι, το Ιστορικό Λεξικό απετέλεσε για πολλά χρόνια σημείο αναφοράς των λεξικογραφικών και γλωσσικών γενικότερα ερευνών με την ποικιλία των γλωσσολογικών θεμάτων που αντιμετωπίστηκαν και κωδικοποιήθηκαν σε αυτό κατά τον πιο έγκυρο τρόπο

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ **Το ίδιο έτος, το 1933, εκδίδεται και το** *Λεξικό τής «Πρωίας»* **υπό τον τίτλο** *Λεξικόν τής Νέας* ΓΗΣ«ΠΡΙ2ΐΛ2:» *'Ελληνικής γλώσσης*
Και ναι μεν αναφέρεται από τον εκδότη (Πέτρο Λημητράκο) ότι το Λεξικό τής Πρωίας είναι *«καρπός τής εμβριθούς εργασίας τών έκλεκτοτέρων έπιστημόνων μας».* **αλλά ούτε στη β' έκδοση τού Λεξικού από τον Π Δημητράκο (το 1977) ούτε στην α' έκδοση τής Πρωίας (1933) μνημο**

101 Εκτενή πίνακα με τα ονόματα των επιστημόνων που εργάσθηκαν στο Ιστορικό Λεξικό ως διευθυντές, αρχισυντάκτες και συντάκτες, βρίσκουμε στον α' τόμο τού Ιστορικού Λεξικού <19Ή), Πρόλογος, σ ιε'

102 Ως ειδικό περιοδικό, στο οποίο δημοσιεύονταν ποικίλα λεξικογραφικά θέματα, χρησίμευσε το *Λεξικογραφικό 'Αρχείο*. το οποίο με- τεξελίχθηκε στο *Λεξικογραφικυ Δελτίο* Πολλές λεξικολογικές μελέτες φιλοξενήθηκαν παλιότερα και στο φιλολογικό περιοδικό *Άθηνά*

νεύονται τα ονόματα των συντακτών τού Λεξικού[103] πλην του ότι συντάχθηκε «*ύπο έπιτροπής φιλολόγων και έπι- στημόνων. επιμελείς Γεωργίου Ζευγώλη*'[04]»

Γο Λεξικό τής Πρωίας είναι, στην πραγματικότητα, το πρώτο ολοκληρωμένο και με λεξικογραφικές προδιαγραφές συντεταγμένο ερμηνευτικό λεξικό τής Νέας Ελληνικής (σε σχέση με το ημιτελές και διαφορετικού περιεχομένου Ιστορικό Λεξικό και με το ιδιόμορφο και περιορισμένης εκτάσεως λεξικό τού Σκαρλάτου Βυζαντίου) Είναι λεξικό, δια- φέροντας και σε αυτό από τα άλλα, τόσο τής καθαρεύουσας όσο και τής δημοτικής, δηλ. λεξικό και των δύο μορφών τής Νέας Ελληνικής Με ειδικά σύμβολα διακρίνονται τα λήμματα που ανήκουν στη δημοτική από τα λοιπά λόγιας προέλευσης και χρήσης λήμματα (με ιδιαίτερα σύμβολα διακρίνονται και οι ιδιωματικές και ξένες λέξεις καθώς και οι αρχαΐζουσες ή σπάνιας χρήσης λέξεις). Όπως είναι φανερό, έχουμε εδώ την πρώτη συστηματική προσπάθεια να διακριθούν στην προέλευσή τους δημοτικές, λόγιες, ιδιωματικές, ξένες και αρχαΐζουσες ή σπάνιες λέξεις. Αυτό είναι μια πρόοδος στη λεξικογραφία τής Ελληνικής με τη συστηματικότητα και τη συνέπεια που παίρνει, για πρώτη φορά, στο λεξικό αυτό, μολονότι θεωρητικά και πρακτικά υπάρχουν προβλήματα στη διάκριση των ορίων των λέξεων και συχνά τέτοιες διακρίσεις έχουν εντελώς συμβατικό χαρακτήρα (τι είναι λ.χ. η λ. *αμηχανία* **ή η λ.** *βραβείο* **ή οι λ** *δόξα*, *θίγω, θολός*, *κατάστρωμα* **κ τ.ό ; Είναι λόγιες ή δημώδεις ή, όπως φαίνεται λογικότερο, και τα δύο;)**

Πλεονέκτημα τού Λεξικού τής Πρωίας είναι το πλούσιο λημματολόγιό του, που για πρώτη φορά έδωσε την πραγματική διάσταση τού λεξιλογίου τής Νέας Ελληνικής στα δύο παράλληλα -τότε- επίπεδα χρήσης της, την καθαρεύουσα και τη δημοτική Επίσης κύριο χαρακτηριστικό τού Λεξικού τής Πρωίας, που το ξεχώρισε πάντοτε από άλλα λεξικά -και νεότερα-, είναι ο πλούτος και η ευστοχία των παραδειγμάτων χρήσεως των λέξεων Είναι η δύναμη τού λεξικού αυτού Λόγω τής γλωσσικής κατάστασης των χρόνων που συντάχθηκε το Λεξικό, τα ερμηνεύματα είναι σε λόγια γλίδσσα (καθαρεύουσα), ενώ υπάρχει και ένα πλήθος παραδειγμάτων από τη δημοτική. Αυτή η διττή γλωσσική προσπέλαση ήταν αναπόφευκτη στην οξεία φάση που περνούσε το γλωσσικό ζήτημα στη δεκαετία τού 1930, το γεγονός δε τής ευρείας χρήσεως (στα παραδείγματα) τής δημοτικής ήταν πολύ τολμηρό βήμα για την εποχή που έγινε

Ένας τρίτος τόμος, που επιμελήθηκε ο Ι, Σταματάκος, συμπλήρωσε το (αρχικά δίτομο) Λεξικό στη β' έκδοση Σε αυτό περιελήφθησαν νεότερες λέξεις από τον χώρο τής επιστήμης και τής τεχνολογίας, που ήδη τότε αναπτυσσόταν με ραγδαίους ρυθμούς. Το Λεξικό τής Πρωίας διατηρεί και σήμερα μέρος τής αξίας του, αλλά κύρια συμβολή του υπήρξε ότι απετέλεσε, όπως είπαμε, το πρώτο πλήρες λεξικό τής Νέας Ελληνικής, από το οποίο άντλησαν υλικό πολλά από τα λεξικά που ακολούθησαν

ΓΟ ΛΚΞΙΚΟ ΤΟΥ **Αλλά το κύριο επίτευγμα τής δεκαετίας τού 30 παραμένει το** *Μέγα Λεξικόν όλης τής Έλλη-* ΛΗΜΗΙ ΡΑΚΟΥ *νικής γλώσσης* **τού (εκδότη) Δημητρίου Λημητράκου, γνωστό ως «Λεξικό τού Δημητράκου» ή ως το «9τομο Λεξικό τού Δημητράκου» Με το Λεξικό τού Δημητράκου επιχειρήθηκε να γίνει πραγματικότητα το όραμα τού Γ. Χατζιδάκι να συνταχθεί λεξικό που να περιέχει όλες τις λέξεις τής Ελληνικής, δηλ ολόκληρο τον γλωσσικό θησαυρό αρχαίας, μεσαιωνικής και νέας Ελληνικής. Το έργο αυτό ο Χατζιδάκις πάσχισε να υιοθετηθεί και να πραγματοποιηθεί από την ελληνική πολιτεία διά τής ιδρύσεως τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών. Ελλείψει πόρων αλλά και λόγω των ανυπέρβλητων δυσχερειών που εμφάνιζε ο σχεδιασμός να περιληφθούν στο Λεξικό όλα τα ιδιώματα και οι διάλεκτοι που ομιλούνται στην Ελλάδα, δηλ όλο το διαλεκτικό υλικό τής γλώσσας (πράγμα που απαιτούσε μακρό χρόνο συλλογής τού υλικού και παράλληλη εργασία πολλών εξειδικευμένων επιστημόνων) και επειδή όλα αυτά θα έπρεπε να γίνονται μαζί με την πραγμάτευση τού τεράστιου γλωσσικού θησαυρού τής αρχαίας, τής μεσαιωνικής και τής νεότερης κοινής (λόγιας και δημώδους) Ελληνικής, το όραμα τής σύνταξης ενός εκτενούς θησαυρού ολόκληρης τής ελληνικής γλώσσας δεν πραγματοποιήθηκε Μια λιγότερο φιλόδοξη εκδοχή αυτού τού «λεξικογραφικού οράματος» (που δεν περιλαμβάνει συστηματικά διαλέκτους και ιδιώματα, που δεν περιέχει όλους τους παραλλάσσοντες φωνητικούς και μορφολογικούς τύπους κάθε λέξης, που δεν δίνει την ετυμολογία των λέξεων, που δεν δίνει συνώνυμα και αντώνυμα για κάθε λέξη και σε κάθε σημασία της, που δεν δίνει παραδείγματα χρήσεως στις λόγιες και τις δημοτικές λέξεις, που δεν δίνει όλες τις φράσεις οι οποίες σχηματίζονται με κάθε λέξη κ λπ.) ανέλαβε να πραγματοποιήσει και έφερε τελικά εις πέρας με σχεδιασμό και εργασία 20 ετών ο «'Αρχαίος Εκδοτικός Οικος Δημητρίου Δημητράκου».**

Η σύνταξη τού Λεξικού τού Δημητράκου άρχισε το 1933, μετά δε από τρία χρόνια (το 1936) εκδόθηκε ο α' τόμος. Το 1950 εκδόθηκε ο τελευταίος (9ος) τόμος, με τον οποίο ολοκληρώθηκε το Λεξικό Πέρα από την πρωτότυπη εργασία τής συλλογής υλικού από αρχαίους, μεσαιωνικούς, νεότερους και σύγχρονους συγγραφείς, το Λεξικό για την αρχαία, τη μεταγενέστερη και τη μεσαιωνική περίοδο στηρίχτηκε κατά πολύ στα υπάρχοντα τότε λεξικά, στο Λεξικό τής αρχαίας των Liddell και Scott[105], στη μετάφραση αυτού τού λεξικού στα Ελληνικά από τους Μόσχο και Κωνσταντινίδη[106], στο

103 Πρόκειται για μια τακτική που ακολουθήθηκε συχνά και που οδήγησε ώστε ορισμένα λεξικά, ελληνικά και ξένα, να είναι γνωστά με το όνομα τού εκδότη και όχι τού συντάκτη ή των συντακτών τού Λεξικού Αυτό συνέβη και στην ελληνική λεξικογραφία με λεξικά όποος τού Δημητράκου (το 9τομο Λεξικό και το Επίτομο), τής Πρωίας, των Τεγόπουλου-Φυτράκη κ ά και με μεγάλα ξένα Λεξικά. όπως τού Longman, τού Collins, τού Laroussc, τού Duden κ λπ (Στα ξένα λεξικά γίνεται λεπτομερής μνεία τοον ονομάτων όλων όσοι εργάσθηκαν στην έκδοση τού λεξικού)

104 Ο Γ Ζευγώλης, γεννημένος το 1912, υπήρξε φιλόλογος και λαογράφος, που για μικρό διάστημα υπηρέτησε και αυτός ως συντάκτης τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας Στη σύνταξη τού Λεξικού τής Πρωίας εργάστηκε συστηματικά ο Κ Βάρναλης (πληροφορία από τον καθηγητή Εμμ Κριαρά)

105 Henry George Liddell - Robert Scott, *A Greek-English Lexicon.* Oxford. At the Clarendon Press, 7η έκδ 1882 και 8η έκδ 1897 (η 8η έκδ διαφέρει ελάχιστα από την 7η, στη διόρθωση παροραμάτων κ τ ό)

106 Liddell-Scott, *Μέγα* ***Λεξικόν τής ελληνικής γλώσσης*** Μετάφραση τού Α *Greek-English Lex icon* τής 7/8ης εκδ από τους Ξ Μόσχο και Μ Κωνσταντινίδη με συμπληρώσεις και προσθήκες από την ελληνική βιβλιογραφία (διορθώσεις Κοραή, Κόντου. Χαριτωνίδη, Βερ- ναρδάκη κ ά) 'Λθήναι 1901-4, Εκδ Σιδέρη [Συμπλήρωμα τού έργου, με βάση την 9η έκδ τού 1940, εκπονήθηκε από τους Κ Γεωργού*

Λεξικό των παπύρων τού Preisigke[107], στο λεξικό των λογίων ελληνικών λέξεων τής ρωμαϊκής και βυζαντινής περιόδου από τον Sophocles[108], στο Γλωσσάριο τού μέσου και ὑψιμου (ὑστερου) Ελληνισμού τού Du Cange[109], στους πρώτους τόμους τού Ιστορικού Λεξικού τής Ακαδημίας[110], στο Λεξικό τού Βλαστού[111], στο Λεξικό τού Κουμανούδη[112] και στο Λεξικό τής Πρωίας[1] Π

Ακολουθώντας τη συμβουλή τού Γ. Χατζιδάκι[114], ο Δημητράκος εφάρμοσε ενιαία μορφή των ερμηνευμάτων κάθε λήμματος, γεγονός που ανέδειξε μέσα στο Λεξικό τον ενιαίο χαρακτήρα τής ελληνικής γλώσσας και τη συνέχεια και συνοχή (σημασιολογική, μορφολογική. φωνολογική κ.λπ) τής γλωσσικής μας παράδοσης Έτσι στο Λεξικό είναι φανερό το πλήθος των λέξεων που ανήκουν σε όλη τη χρονική πορεία τής γλώσσας μας, από την αρχαία μέχρι τη νέα, όπως και λέξεις που χρησιμοποιούνται από τους μεσαιωνικούς χρόνους ή χάνονται μετά την αρχαία ή μεσαιωνική χρήση τους, για να ξαναζωντανέψουν (ως νεολογισμοί) τα νεότερα χρόνια. Με το Λεξικό τού Δημητράκου έχουμε εικόνα τής γλωσσικής διαχρονίας μιας γλώσσας, εν προκειμένω τής Ελληνικής, σε έκταση χρόνου 2 800 ετών Ιΐρόκειται για σπάνιο και μεγάλο επίτευγμα τής ελληνικής λεξικογραφίας, που αποτελεί πραγματικό λεξικό θησαυρό (δηλ αποθησαύριση) τής διαχρονικής έκφρασης των Ελλήνων

Στην πράξη, βεβαίως, το κύριο βάρος στη σύνταξη των λημμάτων έπεσε στην αρχαία, τη μεταγενέστερη και τη μεσαιωνική περίοδο τής γλώσσας Και αυτό, γιατί και η λεξικογραφική υποστήριξη των περιόδων αυτών ήταν συγκριτικά εύκολη, συγκεντρωμένη δηλ και αξιόπιστα επεξεργασμένη, άρα αμέσως αξιοποιήσιμη, και τα κείμενα από όπου μπορούσε να αντληθεί υλικό πάρα πολλά και αρκετά προσιτά και, επίσης, το ενδιαφέρον των αναγνωστών τής εποχής εκείνης ήταν ακόμη ετεροβαρές, κλίνον περισσότερο προς τις παλαιότερες φάσεις τής ελληνικής γλώσσας. Το να ασχοληθεί κανείς με τη λεξικογραφική περιγραφή τής δημοτικής (προφορικής) παράδοσης μέσα στη δίνη τού γλωσσικού ήταν ακόμη τολμηρό[115] και πρωτοποριακό, παρ' ότι το Ιστορικό Λεξικό, το Λεξικό τής Πρωίας, το Λεξικό τού Βλαστού και, παλιότερα, το Λεξικό τού Σκαρλάτου Βυζαντίου και τα *Άτακτα* ακόμη τού Κοραή είχαν ανοίξει και προετοιμάσει τον δρόμο Έτσι, παρά το γεγονός ότι για πρώτη φορά (μετά το Λεξικό τής Πρωίας και εν μέρει μετά τον α' τόμο τού Ιστορικού Λεξικού) στο Λεξικό τού Δημητράκου περιελήφθησαν πολλές λέξεις από τη νεότερη ελληνική λογοτεχνία (από έργα τού Παλαμά, τού Παπαδιαμάντη, τού Παπαντωνίου. τού Ψυχάρη κ ά.), το βάρος έπεσε στις προ τής δημοτικής φάσεις τής ελληνικής γλώσσας, όλο δε το Λεξικό είναι συντεταγμένο σε λόγια (καθαρεύουσα) γλώσσα, πράγμα αναμενόμενο για την εποχή που συντάχθηκε.

Οι κύριες αδυναμίες όμως τού Λεξικού σε σχέση με τη σημερινή κατάσταση τής γλώσσας και τις γνώσεις που έχουμε σήμερα για τα παλαιότερα στάδια τής Ελληνικής, είναι άλλες Σε ένα τέτοιο Λεξικό, λόγω τού χρόνου και τού τρόπου σύνταξής του, δεν απεικονίζεται, όπως είναι φυσικό, ο σημερινός πλούτος τής αστικής δημοτικής και γενικότερα τής Νεοελληνικής, όπως διαμορφώθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από τη γενίκευσή της στον χώρο τής λογοτεχνίας, αλλά και από την καλλιέργειά της στον χώρο τής επιστήμης, τής διοίκησης, τής Εκπαίδευσης, των εμπορικών συναλλαγών κ.λπ - ιδίως μετά την αναγνώριση τής δημοτικής (από το 1976) ως επίσημης γλώσσας και στον γραπτό λόγο Βασική έλλειψη τού Λεξικού τού Δημητράκου είναι ότι ως προς την αρχαία γλώσσα έχει στηρι- χθεί (για τους πρώτους τουλάχιστον τόμους) στο παλιό Liddell-Scott[116], ότι ακόμη δεν είχαν αναγνωσθεί οι πινακίδες τής Γραμμικής γραφής Β και το πολύτιμο υλικό που έφεραν εις φως[117], ότι δεν υπήρχε ακόμη το πατερικό Λεξικό τού Lampc[118], το Λεξικό τής Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας τού Εμμανουήλ Κριαρά[119], το Λεξικό τής

λη και Π Γεωργούντζο σε 2 τόμ (Λθήναι 1972-77, Εκδ Σιδέρη)!

107 Preisigke (-Kiessling), *Wdrterhuch der griechischcn Papyrusurkunden* 3 τόμ (Berlin 192S-31)

108 Sophoclcs (= Ευαγγελινός Αποστολίδης), *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine periods (from 146 BC to I 100 A D),* **N** York 1887

109 Βλ ανωτ λεξικό Δουκαγγίου

110 Βλ ανωτ Ιστορικό Λεξικό Ακαδημίας Αθηνών

111 Βλ ανωτ Λεξικό Π Βλαστού

112 Βλ ανωτ Λεξικό Στέφ Κουμανούδη

113 Βλ ανωτ Λεξικό τής «Πρωίας»

114 Ο Δ Δημητράκος περιγράφει γλαφυρά (στον Πρόλογο τού α' τόμου, σ ζ'-η') τη στιχομυθία του με τον Ι Χατζιδάκι το 1933, τις παραμονές τής ενάρξεως τής σύνταξης τού 9τομου Λεξικού (Ερωτά ο Χατζιδάκις) *«Πώς συμβιβάζεις τήν άρχαίαν με τήν δημοτικην »* (Απαντά ο Δημητράκος) *«Τις γράφομε κάθε μια σέ χωριστούς παραγράφους μέ τήν υπογραφή τοϋ συντάκτου των»* (Χατζιδάκις) *«Όχι. παιδί μου[1]Έ βάλατε άντιεπιστημονικήν βάσιν Πρέπει νά συμπλέκωνται ανάλογα με την σημασίαν των ίστορικώς Ιδιος διευθύνει τήν έκδοσιν.»* (Δημητράκος) *«Ο Ζερβός»* (Χατζιδάκις) *«Στείλε τον νά τόν οδηγήσω»* Και επιλέγει ο Δημητράκος *«Ί:τσι έγινε Ό Ζερβός πήγαινε συχνά καί συνεβουλευετο τόν Γεώργιον Χατζιδάκιν διά τήν έκθεσιν τής ύλης ίστορικώς | | Τά δακτυλογραφημένα χειρόγραφα έγράφησαν έκ νέου κατά τάς υποδείξεις τοϋ Γεωργίου Χατζιδάκι και τό Λεξικον έλαβε τήν σημερινήν μορφήν του»*

115 Είναι χαρακτηριστικά όσα αναφέρει ο Δημητράκος στον Ιΐρόλογό του (α τόμος, σ C-η') *«Ίΐ αναγγελία τής εκδόσεως τοϋ Λεξικού τούτου προεκάλεσε θύελλαν διαμαρτυριών και άπο τάς δύο τότε γλωσσ ι κάς παρατάξεις, καθαρευουσιάνων καί δημοτικιστών. έκάστη τών οποίων διεξεδίκει έκδοσιν Λεξικού μονον τής Αρχαίας ή μόνον τής Δημοτικής. άρνουμένων τήν συνεργασίαν των καί τών μεν και τών δέ. \ ] Διά την σύνταξιν τοϋ Μεγάλου Λεξικού όλης τής Ελληνικής γ?αόσσης προσεκάλεσα τό σύνολον σχεδόν τών κορυφαίων τών Ί:λληνικών Γραμμάτων Άλ/.οι έδεχθησαν νά έργασθοϋν καί άλλοι ήρνήΟησαν Ή γ?*ωσσική αντίθεσις μεταξύ τοϋ επιστημονικού κόσμου έξηκολουθει»*

116 Η νέα. ριζικά αναθεωρημένη, έκδοση τού Λεξικού είναι η 9η έκδοση τού 1940 Liddell-Scott-Jones-Mckenzie, *A Greek-English Lexicon,* Oxford. At the Clarendon Press Ίο 1996 εκδόθηκε εκ νέου το Λεξικό με «Αναθεωρημένο Συμπλήρωμα» από τον P Glare (υπερδιπλάσιο σε έκταση από το Συμπλήρωμα τού 1968 από τον Ε Λ Barber)

117 Το λεξιλόγιο των πινακίδων τής Γραμμικής γραφής Β βρίσκεται στην Α Morpurgo, *Mycenaeae Graecitatis Lexicon,* Roma 1963 και στους **J** Chadwick **-**1 Baumbach, <*The Mycenaean Greek Vocabulary»,* Περ Glotta 41, 198^ σ 157-271

118 C Lampe, *A Patristic Greek Lexicon.* Oxford, At the Clarendon Press 1961

119 Εμμ Κριαρά, *Λεξικό τής Μεσαιωνικής Ελληνικής Δημώδους Γραμματείας (1100-1669)* βλ όσα λέγονται κατωτ Για τη βυζαντινή λεξι-

Καινής Διαθήκης τού Bauer[120] κ.ά. Επίσης δεν είχαν ακόμη εκδοθεί (στις καλές εκδόσεις που έγιναν αργότερα) πολλά αρχαία και μεσαιωνικά κείμενα, κείμενα επιγραφών κ λπ

Οπωσδήποτε, το Λεξικό τού Δημητράκου από την έκδοσή του απετέλεσε πηγή λεξικογραφικού υλικού για τα Λεξικά που ακολούθησαν. Η σύνταξή του έγινε με επιστημονικές προδιαγραφές, παρά την ιδιαίτερη δυσκολία που εμφάνιζε από πλευράς συντάξεως η ενσωμάτωση στο ίδιο λήμμα γλωσσικών πληροφοριών διαφόρων χρονικών περιόδων και επιπέδων χρήσεως και, κυρίως, η εξέλιξη των σημασιών μέσα στον χρόνο. Το τελευταίο, υπό κανονικές συνθήκες (άνεση χρόνου για επισταμένη ιστορική έρευνα κάθε λήμματος), θα απαιτούσε πολλαπλάσιο χρόνο, αν κρίνουμε από την εργασία στο Ιστορικό Λεξικό τής Ακαδημίας Είναι ευτύχημα ότι στη σύνταξη τού Λεξικού τού Δημητράκου αξιοποιήθηκε η πείρα γνωστών μελετητών τής ελληνικής γλώσσας, μερικοί από τους οποίους είχαν θητεύσει στο Ιστορικό Λεξικό τής Ακαδημίας (Γ Χατζιδάκις, Γ Αναγνωστόπουλος, Β Φάβης, Ν Ανδριώτης, Εμμ Κριαράς, Εμμ Πε- ζόπουλος κ ά). Στη σύνταξη τού Λεξικού εργάσθηκαν επίσης κλασικοί φιλόλογοι όπως ο Ιωάννης Σταματάκος, ο Χα- ρίτων Χαριτωνίδης, ο Ιωάννης Συκουτρής. ο Γεώργιος Γαρδίκας, ο Θησεύς Τζαννετάτος, ο γλωσσολόγος Αχιλλεύς Τζάρτζανος και γνωστοί εκπαιδευτικοί (Αν Σακελλαρίου, Γ. Ιωάννου, Σπ. Φίλιππας, Ν. Μπαξεβανάκης, Ν Σούλιας, Γ. Ασβεστάς κ ά) Το όλο λεξικογραφικό εγχείρημα κατηύθυνε (μέχρι το 1943) ο λόγιος συγγραφέας, ποιητής, λεξικογράφος και στοχαστής Ιωάννης Ζερβός, με μεγάλη πείρα σε σειρά εκδόσεων (Βιβλιοθήκη Φέξη, Βιβλιοθήκη Παπύρου, Εγκ Ελευθερουδάκη κ ά) και, βεβαίως, ο ακάματος εκδότης Δημήτριος Δημητράκος

Επιτομή (σε έναν τόμο) τού Λεξικού τού Δημητράκου εκδόθηκε σε α' έκδοση το 1957 με τίτλο *Νέον Λεξικόν Όρθο- γραφικόν καί Ερμηνευτικόν όλης τής Ελληνικής Γλώσσης και* **σε β' έκδοση το 1970 με την επιστημονική ευθύνη τού καθηγητή Θησ. Τζαννετάτου. Στο επίτομο Λεξικό τού Δημητράκου, με σημαντικές βελτιώσεις σε εγκυκλοπαιδικού- επιστημονικού ενδιαφέροντος λήμματα (επιστημονικούς όρους διαφόρων επιστημών και αντίστοιχες φράσεις), στη- ρίχθηκε το Λεξικό τού εκδότη Χρ Γιοβάνη, τιτλοφορούμενο** *Θησαυρός όλης τής έ?Ληνικής γλώσσας*[121] **Το λεξικό αυτό, σε αντίθεση με το Επίτομο τού Δημητράκου, συντάχθηκε στη νεοελληνική (δημοτική) γλώσσα.**

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΙΙΣ **Εκτενές, συστηματικό και, προ πάντων, σύγχρονο λεξικό όλης τής ελληνικής γλώσσας (αρχαίας,** ΕΓΚΥΚΛΟΗΛΙΛΕΙΑΣ **μεσαιωνικής και νέας) είναι το** *Ερμηνευτικό και Ετυμολογικό Λεξικό τής Ελ?^ηνικής Γλώσσας,* ΠΛΠΥΡΟΣΛΑΡΟΥΣ- **το ενσωματωμένο μέσα στους 61 τόμους τής πιο σύγχρονης ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας,τής** ΜΠΡΙΤΛΝΙΚΛ **Εγκυκλοπαίδειας** *«Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα»* **των εκδοτών Γιάννη και Ειρήνης Πουρνά- ρα[122] Το Λεξικό αυτό έχει λάβει υπ' όψιν του τα νεότερα (μετά το 1950) επιστημονικά λεξικογραφικά έργα, τα οποία (λόγω τού χρόνου συντάξεώς του) δεν μπόρεσε να αξιοποιήσει το Λεξικό τού Δημητράκου. Λυτό ισχύει τόσο στα ερμηνεύματα όσο και στις ετυμολογίες των λέξεων Εύστοχα οργανωμένη, για ένα Λεξικό που περιλαμβάνει λέξεις από όλες τις περιόδους τής ελληνικής γλώσσας, είναι η διάταξη των ερμηνευμάτων* προηγούνται οι σημασίες που είναι κοινές σε όλες τις περιόδους τής ελληνικής γλώσσας όταν οι σημασίες είναι μόνο αρχαίες ή μόνο μεσαιωνικές ή μόνο νεότερες, τότε δίδονται πρώτα οι νεότερες, μετά οι μεσαιωνικές και μετά οι αρχαίες, με βάση το ενδιαφέρον για έναν σύγχρονο αναγνώστη Οι ετυμολογίες των λέξεων στηρίζονται στη σύγχρονη βιβλιογραφία για θέματα ετυμολογίας τής ελληνικής γλώσσας και. για πρώτη φορά σε νεοελληνικό λεξικό, φτάνουν μέχρι τις ινδοευρωπαϊκές ρίζες με εγκυρότητα επιστημονική Το λεξικό είναι συντεταγμένο στη νεοελληνική γλώσσα και, μετά την τονική μεταρρύθμιση, σε μονοτονικό σύστημα Η συνύπαρξη στον ίδιο τόμο γλωσσικών και εγκυκλοπαιδικών λημμάτων δίνει σ' ένα τέτοιο λεξικό τη δυνατότητα να μην επιμείνει πολύ σε εγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα γλωσσικές-λεξικογραφικές πληροφορίες που μπορεί ο αναγνώστης να βρει στον οικείο χώρο τού εγκυκλοπαιδικού λήμματος, συντεταγμένου από ειδικούς σε κάθε επιστημονικό κλάδο Για τους λόγους αυτούς και μολονότι το μέρος των ερμηνευμάτων τού λεξικού δεν γράφτηκε από λεξικογράφους τής περιωπής των συντακτών τού Μεγάλου Λεξικού τού Δημητράκου (τα ονόματα των συντακτών τού Λεξικού τού Δημητράκου αναφέρθηκαν πιο πάνω), το Λεξικό τής Ελληνικής τής Εγκυκλοπαίδειας «Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα» αποτελεί ένα από τα βαρύνοντα έργα τής σύγχρονης νεοελληνικής λεξικογραφίας. Λπό το λεξικό αυτό, από τα ερμηνεύματα αλλά κυρίως από το ετυμολογικό του μέρος, αντλούν υλικό και πληροφορίες μεταγενέστερα Λεξικά**

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ **Σταθμός στη νεοελληνική λεξικογραφία είναι το** *Λεξικόν τής Νέας Έ/ληνικής γλώσσης,* ***κα-*** ΣΤΑΜΑΤΑΚΟΥ *θαρευούσης καί δημοτικής, και έκ τής Νέας Έλληνικής εις τήν Άρχαίαν* **τού καθηγητή τής κλασικής φιλολογίας Ιωάννη Σταματάκου (1896-1968) Έχοντας υπηρετήσει στο Ιστορικό Λεξικό τής Ακαδημίας Αθηνών, έχοντας εργασθεί στο Λεξικό τού Δημητράκου και έχοντας συνείδηση των πραγματικών αναγκών τού εκπαιδευτικού και τού μαθητή (από τη θητεία του στη Μ Εκπαίδευση), ο Σταματάκος συνέταξε δύο λεξικά ευρύτερης και σήμερα χρήσεως το** *Λεξικόν τής [1]Αρχαίας Έλ?*ηνικής γλώσσης* **και το μνημονευθέν λεξικό τής Νέας Ελληνικής.**

κογραφία πολύ διαφωτιστική είναι η πραγματεία τού E Trapp, *«Stand und Pcrspcktivcn der Mittclgriechischen Lcxikogruphie»* στο *Studien 7ur Byzantinischen l.exikographie,* Βιενη 1988, σ 11-26

120 W Bauer, *Criech i sch - Dc u l sch c* s *Worterbuch /u den Schrit'ten de* Neuen Testaments und der ubrigen urchristlicben Literatur.* Berlin, A Topelmann 1958[s] Μεταφρασμένο στην Αγγλική από τους W Arndt - W Gingrich, *ʌ Greek-Fnglish Lexicon of the New Testament and other barly Christian Literature* London, 1 he Univ of Chicago Press 1979

121 Χρ Γιοβάνη. *Θησαυρός όλης τής ελ/^ηνικής γλώσσας,* Αθήνα, χωρίς χρονολογία Το λεξικό περιλαμβάνει και σειρά παραρτημάτων με χρήσιμες, εγκυκλοπαιδικού κυρίως χαρακτήρα, πληροφορίες

J22 Ίο *ʌι ξικό τής L/,/,ηνικής!λώσσας* τής Εγκυκλοπαίδειας **«**Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα» περιλαμβάνεται στους 61 τόμους τής Εγκυκλοπαίδειας, κατανεμημένο ανάλογα με τα γράμματα που περιέχει κάθε τόμος Ακολούθησε χρονολογικά τη σύνταξη τής Εγκυκλοπαίδειας (1981-1994), μέχρι δε και τον 8ο τόμο τα λήμματα τού Λεξικού αποτελούν ενιαίο σώμα με τα εγκυκλοπαιδικά λήμματα, ενώ από τον 9ο τόμο (οπότε καθιερώνεται στην Εγκυκλοπαίδεια και το μονοτονικό) το Λεξικό καταλαμβάνει ιδιαίτερο χώρο στο τέλος κάθε τόμου

Το Λεξικό τής αρχαίας εξέδωσε ο Σταματάκος το 1949 Ως πρότυπο για το Λεξικό αυτό φαίνεται ότι είχε το «Μικρό Liddell-Scott», ενώ για την ετυμολογία των λέξεων τής αρχαίας πρέπει να βασίστηκε στο «Dictionnaire etymologique de la langue grecque» (1916) τού Η Boisacq και στο Λεξικό τής αρχαίας των Liddell-Scott Ωστόσο, εκεί που αξιοποι- ήθηκε πλήρως η λεξικογραφική πείρα και αίσθηση τού Σταματάκου, ήταν το τρίτομο *Λεξικον τής Νέας Έλληνικής* **(α'τόμ 1952, β'τόμ 1953, γ'τόμ 1955) Μολονότι στη διαμάχη για το γλωσσικό ζήτημα ο Σταματάκος ήταν υποστη- ρικτής τής λόγιας γλώσσας, είχε βαθύτατη γνώση τής δημοτικής και μάλιστα τής γνήσιας λαϊκής μας γλώσσας, όπως αποδεικνύεται από τα οικεία λήμματα και από την όλη αξιοποίηση (σε ερμηνεύματα, συνώνυμα, παροιμίες κ λπ) τής δημοτικής στο Λεξικό Το Λεξικό τού Σταματάκου μαζί με το Λεξικό τής Πρωίας ήταν για πολλά χρόνια τα κύρια έργα αναφοράς κατά την αναζήτηση λεξικογραφικών πληροφοριών για τη σημασία και τη χρήση λέξεων τής Ν Ελληνικής, καθαρεύουσας και δημοτικής Σε σχέση με το Λεξικό τής Πρωίας, το έργο τού Σταματάκου, και ως νεότερο έργο (συντάχθηκε 20 χρόνια αργότερα) και ως έργο ανδρός εμπείρου στη λεξικογραφική τέχνη, είναι πλουσιότερο**

Η δομή τού Λεξικού τού Σταματάκου ακολουθεί τα σύγχρονά του ξένα λεξικά Έχουν ενισχυθεί πολύ τα παραδείγματα χρήσεως των λέξεων και σε πολύ μεγάλο βαθμό η παράθεση συνωνύμων και αντιθέτων[123], επιπλέον δε ο Σταματάκος, ως κλασικός φιλόλογος, δίνει σε κάθε λήμμα τις λέξεις που χρησιμοποιούνταν στην αρχαία Ελληνική για να δηλώσουν την αντίστοιχη λέξη. Επίσης, έχουν πυκνώσει περισσότερο σε αυτό το Λεξικό λέξεις και σημασίες (μαζί με τις ενδείξεις τους) που προέρχονται από διαφόρους κλάδους τής επιστήμης Το Λεξικό τού Σταματάκου εκδό- θηκε στα χρόνια που το γλωσσικό ζήτημα βρίσκεται σε έξαρση (μετά τον Εμφύλιο) Στα ερμηνεύματα των λημμάτων ακολουθεί την επίσημη γραφομένη γλώσσα, την καθαρεύουσα, έχει, ωστόσο, περιλάβει στο λεξικό του πλήθος λημμάτων και φράσεων από τη δημοτική με εύστοχη περιγραφή τής σημασίας τους, που αφήνει να φανεί ο πλούτος τής προφορικής Ελληνικής. Το Λεξικό τού Σταματάκου, με την ποιότητα και την πληρότητά του, απετέλεσε πηγή υλικού για επόμενα ερμηνευτικά λεξικά.

ΠΡΟΣΦΑΙ Α ΛΕΞΙΚΑ **Δοθέντος ότι τα κύρια ερμηνευτικά λεξικά τής Νέας Ελληνικής έδιναν τα ερμηνεύματά τους σε καθαρεύουσα γλώσσα και ότι μεσολάβησε το μείζον γεγονός τής καθιέρωσης τής δημοτικής ως επίσημης γλώσσας (1976) και τής καθιέρωσης τού μονοτονικού (1982), σε συνδυασμό με το γεγονός τής ραγδαίας εξέλιξης τής επιστήμης και τής τεχνολογίας που εισήγαγαν πλήθος νέων λέξεων, τα τελευταία είκοσι έτη υπήρξε έντονη η ανάγκη τής σύνταξης λεξικών που να ικανοποιούν τις νέες γλωσσικές ανάγκες. Έτσι, κυρίως στη δεκαετία τού '80 εκδόθηκαν αρκετά λεξικά τής Νεοελληνικής σε δημοτική γλώσσα και με μονοτονικό σύστημα, που ενίσχυσαν τη νεοελληνική λεξικογραφία Τα λεξικά αυτά, περισσότερο ή λιγότερο, αξιοποίησαν το υλικό των σημαντικών λεξικών που προηγήθηκαν (Ιστορικό Λεξικό, Λεξικό Δημητράκου, Λεξικό Πρωίας. Λεξικό Σταματάκου), διαφοροποιήθηκαν από αυτά εξ ορισμού (ως λεξικά τής δημοτικής, με ερμηνεύματα στη δημοτική και με εφαρμογή τού μονοτονικού συστήματος) και προσέφεραν τη δική τους το καθένα συμβολή. Από τα λεξικά τής δεκαετίας τού '80 άξια ιδιαίτερης μνείας είναι, κατά τη γνώμη μας.** *Το μεγά?^ο λεξικό τής νεοελληνικής γλώσσας*[124] **τού Δ Γεωργοπαπαδάκου και άλλων φιλολόγων (Εκδ Μαλλιάρης-Παιδεία), το** *Υπερλεξικό τής νεοελληνικής γλώσσας*'[2]* **σε 6 τόμους που φθάνουν συνολικά περίπου τις 3 000 σελίδες (Εκδόσεις Παγουλάτου) και το επίτομο** *Ελληνικό λεξικό* **που εξέδωσαν οι Τεγόπου- λος και Φυτράκης[126] Το Υπερλεξικό διακρίνεται για το ότι παρέχει συχνά στα παραδείγματά του χρήσεις από τη γλώσσα τής νεοελληνικής λογοτεχνίας, ενώ το λεξικό των Ί εγόπουλου-Φυτράκη παράλληλα με τα πολύ περιεκτικά και προσεγμένα λήμματά του είναι το πρώτο από τα νεότερα λεξικά που περιέλαβε ένα ζωντανό και εκσυγχρονισμένο λημματολόγιο, απομακρύνοντας λέξεις που με τον καιρό έπαψαν να χρησιμοποιούνται, αλλά που εξακολουθούν να βρίσκονται στα λεξικά[127]. Πρόσφατα (1995) εκδόθηκε το** *Νέο ε/»ληνικό λεξικό. Λεξικό τής σύγχρονης ελληνικής δημοτικής γλώσσας* **τού καθηγ Εμμ Κριαρά. Το λεξικό αυτό, στο κρίσιμο πεδίο των ερμηνευμάτων, που αποτελεί και τη «λυδία λίθο» κάθε λεξικού, ξεχωρίζει ως προς την ευστοχία των ερμηνευμάτων και την πληρότητα στην επεξεργασία των χρήσεων κάθε λήμματος. Ο καθηγητής Κριαράς, έχοντας θητεύσει στο Μεσαιωνικό Αρχείο τής Ακαδημίας Αθηνών και έχοντας συνεργαστεί στη σύνταξη τού Λεξικού τού Δημητράκου, ανέλαβε και το ηράκλειο έργο τής σύνταξης τού** *Λεξικού τής μεσαιωνικής ελληνικής δημώδους γραμματείας (1100-1669)* **Πρόκειται για ένα εκτενές επιστημονικό λεξικογραφικό έργο, «έργο ζωής», που καλύπτει ιστορικώς σημαντικό τμήμα τής μεσαιωνικής ελληνικής γλώσσας, ενώ συγχρόνως δίνει μια καλή εικόνα τής νεοελληνικής γλώσσας από τότε που άρχισε να χρησιμοποιείται η απλούστερη γλώσσα σε κείμενα τής εποχής (δηλ. από το 1100 μ Χ)[12]*. Το έργο άρχισε να εκδίδεται το**

123 Σ' αυτό ο Σταματάκος 0α βοηθήθηκε από το Λεξικό συνωνύμων και αντιθέτου τού Θεολ Κοσταντζόγλου, που εκδόθηκε το 1949, επι- γραφόμενο (τότε) ως *'Αντιλεξικόν ή Θησαυρός ελληνικών /λέξεων και φράσεων διατεταγμένων κατά λογικήν σειράν*

124 Ιο λεχικό αυτό πρωτοεκδόθηκε το 1978, ακολούθησαν άλλες βελτιωμένες εκδόσεις και εκδόθηκε σε μονοτονικό το 1984 (με πρόλογο για το μονοτονικό σύστημα τού κύριου εισηγητή τού μονοτονικού συστήματος καθηγ Εμμ Κριαρά)

125 Στο Λεξικό δεν αναγράφεται χρονολογία εκδόσεως Από άλλα στοιχεία τού Λεξικού συνάγεται ότι εκδόθηκε περί το 1985 με κύριους συντελεστές τής έκδοσης τους Ανδρ Παναγόπουλο. Δ 1 ιάκο και Ευθ Κουτρολίκο

126 Το λεξικό προ>τοεκδόθηκε το 1989 από τους εκδότες Χρ Τεγόπουλο (εκδότη τής Κφημ «Ελευθεροτυπία») και Λ Φυτράκη με συντά- κτρια τη φιλόλογο Μ Μανδαλά Ακολούθησαν άλλες βελτιωμένες εκδόσεις καθο'ίς και εκδόσεις με διαφορετικό αριθμό λημιιάτων *Μικρό Ελ?*ηνικό Λεξικό*. Αθήνα 1995 και *Μείζον Ε'κληνικό Λεξικό*, Αθήνα 1997 Στο τελευταίο έχουν αυξηθεί σημαντικά τόσο ο αριθμός όσο και η έκταση τον λημμάτων

127 ΓΙβ και όσα λέγονται στο άρθρο μου *«Σύγχρονα Λεξικά τής Ελ.ηνικής»*, δημοσιευμένο στο Ι' Μπαμπινιώτη, *Ελληνική γλώσσα Πα- ρελΟόν-Παρόν-Μέ/Λον.* Αθήνα, Εκδ Gutenberg 1994, σ 423-428

128 Στα Προλεγόμενα τού α' τόμου (1969), γράφει ο Κριαράς για το Λεξικό «0ά *ήταν ασφαλώς αδύνατο νά επιχειρήσουμε τη συγκρότηση λεξικού όλης τής βυζαντινής περιόδου Έπρεπε νά περιοριστούμε σε μια ορισμένη περίοδο Ψπροτίμησα λοιπον τήν περίοδο εκείνη που μέσα σ' αυτήν άρχίζει να διαμορφώνεται, στις καταβολές του έστω, ό νεώτερος έλληνικός βίος μέ τις ποικίλες εκφάνσεις του και ιδίως μέ τό γλωσσικό του όργανο»* (σ Γ)

1969 (ο α' τόμος) και ήδη βρίσκεται κοντά στην ολοκλήρωσή του[129]

Πολύ καλό καί σε πολλά λήμματα εξαιρετικό είναι το *Λεξικό τής Κοινής Νεοε?Ληνικής* **που εξέδωσε το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών («Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη») στα τέλη τού 1998 Ο πλούτος των λημμάτων, η σημα- σιολογική επεξεργασία (ορισμοί - παραδείγματα - χρήσεις) και η έγκυρη ετυμολόγηση, καθιστούν πολύτιμο (ιδίως για τον ειδικό ερευνητή) το συλλογικό αυτό έργο, που και εξωτερικά (σχήμα, μορφή κ.λπ) μιμείται πιθανόν το Λεξικό τής Αρχαίας Ελληνικής των Liddell-Scolt-Jones. Ωστόσο, η σωρευτική παράθεση πληροφοριών που δεν διακρίνο- νται μεταξύ τους εμφανώς (τεχνικά, μορφικά και οπτικά), ο περιττός (για τον Έλληνα αναγνώστη) φόρτος με πληροφορίες προφοράς (η οποία είναι προβλέψιμη από τους φωνολογικούς κανόνες τής Ελληνικής), η μη ετυμολόγηση χιλιάδων λέξεων τής Ν Ελληνικής με απλή δήλωση τής αρχαίας τους προέλευσης, η έλλειψη γλωσσικών σχολίων που λύνουν απορίες τού αναγνώστη και η ατολμία τού Λεξικού στην ορθογράφηση ορισμένων λέξεων και στο να πε- ριλάβει λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιούν πολλοί νεότερης ηλικίας ομιλητές τής σύγχρονης Ελληνικής κ ά διαφοροποιούν σημαντικά το έργο αυτό ως προς τη δομή, τη φυσιογνωμία και τους σκοπούς τού παρόντος Λεξικού**

Τελειώνοντας τη σύντομη αυτή θεώρηση τής νεοελληνικής λεξικογραφίας, είναι σκόπιμο να αναφερθούμε επιλεκτικά σε μερικά ακόμη λεξικά, που δεν ανήκουν στα ερμηνευτικά λεξικά, αλλά ενδιαφέρουν τον μελετητή τής λεξικο- γραφικής καταγραφής τής Νέας Ελληνικής Στην κατηγορία αυτή ανήκει πρώτα απ' όλα το εννοιολογικό λεξικό τού Θεολόγου Βοσταντζόγλου

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ του Γο λεξικό τού Βοσταντζόγλου στην α' έκδοσή του (τού 1949) έφερε τον τίτλο *Ά ντιλεξικόν ή Θη-* **βοστλ\τζογλ()Υ** *σαυρός ελληνικών λέξεων και φράσεων διατεταγμένων κατά λογικήν σειράν*, **ενώ από τη β' και ΑΛΛΑ έκδοσή του (1962), μετά την κριτική που ασκήθηκε για τον παροδηγητικό τίτλο του[Π0], κυκλο- εννοιολοπκλ φορήθηκε ριζικά ανανεωμένο με τίτλο** *Άντιλεξικόν ή Ονομαστικόν τής νεοελληνικής γλώσ-* **λεξικα** *σης.* **Το λεξικό τού Βοσταντζόγλου ακολουθεί την κατάταξη των λέξεων τής γλίόσσας σύμφωνα με ευρύτερες εννοιολογικές κατηγορίες (π χ** *χώρος, διαστάσεις. σχήμα, ενέργεια, κίνηση*) **χωρισμένες σε επί μέρους έννοιες (π χ ο χώρος διακρίνεται στις έννοιες** *έκταση*, **όριο,** *μέρος, τοποθέτηση. μετάθεση, περίληψη, εξαίρεση, παρουσία, απουσία, διαμονή, κάτοικος, τόπος διαμονής, πόλη. χωριό, πατρίδα* **κ.λπ.) Πρότυπο τού λεξικού τού Βοσταντζόγλου είναι ο περίφημος** *Θησαυρός τής αγγλικής γλώσσας* **τού Roget[Πι]. που απετέλεσε το πρότυπο εννοιολογικής κατάταξης[Π2] τού λεξιλογίου κάθε σύγχρονης γλώσσας Ίο Λεξικό τού Βοσταντζόγλου κατατάσσει όλο το λεξιλόγιο τής Νέας Ελληνικής[Π]\ δημοτικής και καθαρεύουσας, σε 1 500 εννοιολογικές κατηγορίες Το υλικό σε κάθε κατηγορία δίδεται κατά τα μέρη τού λόγου (ρήματα, ουσιαστικά, επίθετα, επιρρήματα κ λπ.) και όπου υπάρχουν αντίθετες έννοιες αντιπαρατίθενται στην ίδια σελίδα (π χ σ 492. 1 079** *κάματος* - **1 080** *ανάπαυσις*, **σ. 602* 1 279** *χαρά* - **1 280** *λύπη* **κ ο κ) Στο λεξικό χρησιμοποιούνται ερμηνεύματα μόνο ως επεξηγήσεις σε έννοιες ή ως σχόλια στη χρήση των συνωνύμων ή συγγενικών λέξεων Κατά το παράδειγμα τού Roget, ένας μη ειδικός (ο Βοσταντζόγλου δεν ήταν λεξικογράφος ή φιλόλογος ούτε είχε επαγγελματική ή επιστημονική σχέση με τη γλώσσα) κατόρθωσε να δώσει στην Ελληνική ένα πολύτιμο εργαλείο για τη χρήση τής γλώσσας και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει το πλούσιο λεξιλόγιό της**

Χρήσιμο είναι το *Λεξικό τών Συνωνύμων τής Νεοελ?^ηνικής* **τού φιλολόγου Κωνστ Λαγκίτση (Αθήνα Εκδ Ι. Βασιλείου 1970) Ωστόσο, αντίθετα προς το γλωσσικό υλικό τού λεξικού τού Βοσταντζόγλου που έχει ληφθεί από τη ζωντανή νεοελληνική γλώσσα, τα συνώνυμα που δίδονται στο λεξικό τού Δαγκίτση, επηρεασμένου πιθανόν από το αντίστοιχο λεξικό τού Βλαστού[134], είναι συχνά ιδιωματικής ή διαλεκτικής χρήσεως Πολλά από αυτά δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη σημερινή επικοινωνία, η οποία στηρίζεται σε μια καλλιεργημένη αστική δημοτική Έτσι λ χ**

129 Έχουν εκδοθεί ήδη 14 τόμοι *(Α - παραθήκη* ο 13ος τόμος περιέχει τη Βιβλιογραφία και τα Ιιυρετήρια των προηγουμένων 12 τόμων) Πρόσφατα (2001) εκδόθηκε από το Κέντρο Ελληνικής Γλο>σσας (Κ Ε Γ) μια επιτομή τού όλου λεξικού

130 Κριτική, ευμενή και ουσιαστική, άσκησε στην α' έκδοση τού λεξικού τού Βοσταντζόγλου ο Μ Τριανταφυλλίδης (ιδ *Άπαντα,* 8ος τόμ, Θεσσαλονίκη 1965, σ 311-316), ο οποίος τελειώνει την κριτική του με τα εξής *«Εξάπαντος θα εϊναι καλό νά παρουσιαστή τό Άντιλϊξικό στη νέα του έκδοση μέ ά/λη ονομασία. λχ «Θησαυρός ή Ονομαστικό». και με αυτόν τόν τίτλο εύχομαι νά διεκδική- ση στην ιστορία τής έλληνικής λεξικογραφίας τήν αθανασία»* (σ 316)

131 Ο PM Roget ήταν ένας Άγγλος χειρουργός και εφευρέτης ο οποίος, μετά από 50 χρόνια εργασίας, εξέδωσε το 1852 το *Thesaurus of l.nglish Words and Phrases classi lied and arranged so as to facilitate the Expression of Ideas and assist in Literary Composition* Γο λεξικό τού Roget έγινε διάσημο και μέχρι τη χρονολογία τού θανάτου τού Roget το 1889 πραγματοποιήθηκαν πάνω από 25 εκδόσεις και ανατυπώσεις τού Λεξικού Ο τύπος τού «εννοιολογικού» ή «λογικού» ή «αναλογικού» λεξικού παρουσιάζει πολλές δυσκολίες ως προς την κατάταξη και την ομαδοποίηση των λημμάτων, τα οποία κατανέμονται σε κατηγορίες, όπου εντάσσονται σημασιολογικώς συνδεόμενες λέξεις (συνώνυμες συγγενικές, αντίόνυμες) Περίφημο στην αρχαιότητα υπήρξε το «καθ* ύλην» λεξικό τού φιλολόγου και ρήτορα από τη Ναύκρατι τής Αιγύπτου Ιουλίου Πολυδεύκους (2ος αι μ Χ), το *Όνομαστικον τού* Πολυδεύκους Ι Ιαλαιότερο ακόμη φαίνεται πως ήταν το σανσκριτικό λεξικό *Amarakosha* Αντίστοιχα πολύ γνωστά λεξικά για άλλες γλώσσες είναι το *Dictionnaire And log i que* τού Ch Marquet για τα Γαλλικά και το λεξικό τού Dornseiff *Deutscher Wortschat7 tmeh Sachgruppen* για τα Γερμανικά Το λεξικό τού Roget πέρασε από διάφορα στάδια μέχρι την πρόσφατη μορφή του (1992). που περιλαμβάνει κανονικά λήμματα λεξικού (κάτι σαν λεξικό συνωνύμων), συνδεόμενα με έναν πίνακα ιδεών (Concept Index) Στο *Roget's 21st Century Thesaurus in Dictionary J ortn* κάθε λήμμα με τα συνώνυμά του συνδέεται και με μια ευρύτερη κατηγορία εννοιών ή ιδεών στις οποίες ανήκει (προσδιορίζονται 8V7 εννοιολογικές κατηγορίες, στις οποίες εντάσσονται 450000 λέξεις-συνώνυμα τής Αγγλικής) Η νέα, γλωσσολο- γικά επεξεργασμένη, έκδοση τού Λεξικού έγινε από το «The Princeton Language Institute»

132 Ι ια τον τύπο και την ιστορία των εννοιολογικών λεξικών, βλ Γ Κουρμούλη,*'Αντίστροφον Λεξικόν τής Νέας Έλληνικής,* 'Αθήναι 1967, Πρόλογος σ νϋϋ κεξ και Μ Τριανταφυλλίδη *Άπαντα,* 8ος τόμ , Θεσσαλονίκη 1965. σ 311-316 Επίσης, το ειδικό έργο των λεξικογράφων K Hallig και W von Wartburg, *Begiiffssystem dis Grundlage iur die Lexikographie Versuch eines Ordnungsschemas,* Berlin 1952

133 Όπως εξηγεί στον Ι Ιρόλογό του, ο Βοσταντζόγλου στηρίχτηκε κυρίως στα Λεξικά τής Πρωίας, τού Σταματάκου και τού Δημητράκου (*Α ντιλεξικόν.* σ ε)

134 Βλ όσα λέγονται ανωτέρω για το λεξικό αυτό

στο λ. *πλούσιος* **δίδονται ως συνώνυμα τα εξής.** *«βασταγερός* **(που βαστιέται),** *γοννάτος, εκατομμυριούχος. εύκα- τάστατος, εύπορος, καλοστεκούμενος, κεφαλαιούχος, λεφτάς, μπαγιόκος. παραδούχος, παραλής, πορεμένος, τala- ράς, φλουροβουτημένος, χρυσοκάνθαρος»* **Επίσης, τα συνώνυμα δεν δίδονται ανάλογα με τις, περισσότερο ή λιγό- τερο, διαφοροποιημένες σημασίες μιας λέξης, πράγμα που καταλήγει στο να συμπαρατίθενται ως συνώνυμα διαφορετικής σημασίας λέξεις ΓΙ χ στο λ.** *γνώμη* **δίδονται** *«αντίληψη, άποψη,* **δόξα.** *εκδοχή. θέση, θεωρία,* **ιδεολοχ/α,** *κρίση, πεποίθηση, πλευρά, πρίσμα, σκοπιά, φρόνημα»* **Το λεξικό τού Δαγκίτση υπήρξε το πρώτο λεξικό συνωνύμων τής Ελληνικής που εκδόθηκε με αλφαβητική σειρά των λημμάτων του, πράγμα που διευκολύνει τους χρήστες στην αναζήτηση των συνωνύμων**

Πιο κοντά στα ερμηνευτικά λεξικά μπορούν, αντίθετα λ.χ. προς τα λεξικά συνωνύμων, να θεωρηθούν τα *Λεξικά Επιθέτων* **Τέτοια είναι, δευτερευόντως μεν, το** *Λεξικό συνωνύμων* **τού Σακελλαρίου, αλλά κυρίως το παλιότερο ειδικό** *Λεξικό τών επιθέτιον και επιθετικών προσδιορισμών τής Νεοελληνικής* **τού Κωνστ Δαγκίτση (Αθήνα Εκδ. Ι Βασιλείου 1963) Το λεξικό αυτό περιλαμβάνει ως λήμματα μόνο ουσιαστικά και σε κάθε ουσιαστικό δίδονται (με αλφαβητική σειρά) τα επίθετα που χρησιμοποιούνται συνήθως για να το χαρακτηρίσουν* π χ. στο λ** *επιθυμία* **δίδονται τα επίθετα** *«άνεκδή?*ωτη. ανεξήγητη. άνθρώπινη, άνικανοποίητη, άνομολόγητη, απραγματοποίητη. άπροσδιόριστη, άσυγκράτητη, διεστραμμένη, έντονη, επίμονη. ζωηρή, μεγάλη, μόνη, μυστική, νοσηρή, ξαφνική. παθολογική,* **ττέ -** *ρίεργη, περιοδική, πραγματική, πραγματοποιημένη, προσωρινή, σαρκική, σκληρή, στιγμιαία, σφοδρή,* **τελευταία,** *υποκειμενική».* **Μειονέκτημα μιας τέτοιας (αλφαβητικής) παράθεσης των επιθέτων είναι ότι δεν προηγούνται τα συ- νηθέστερα και πιο χαρακτηριστικά για τη λέξη επίθετα (π.χ** *έντονη, ζωηρή, ξαφνική* **κ.τ.ό) ούτε διαφοροποιούνται μεταξύ τους ανάλογα με τις επί μέρους σημασίες τού ουσιαστικού. Παρά ταύτα, η χρησιμότητα τέτοιων ειδικών λεξικών είναι προφανής, ήδη δε μέσα σε κάθε σύγχρονο ερμηνευτικό λεξικό (και στο παρόν) περιλαμβάνονται ως «χρήσεις» στις σημασίες των ουσιαστικών τα συχνότερα και πιο χαρακτηριστικά επίθετα.**

Ως *Λεξικό συνωνύμων επιγράφεται* **και το λεξικό τού εκπαιδευτικού Χάρη Σακελλαρίου (Αθήνα* Εκδ Ι Σιδέρη 1994[6]) Χρήσιμο λεξικό για το υλικό των συνωνύμων και των αντιθέτων που δίνει στο σχετικά περιορισμένο λημματολόγιο τού έργου Τα συνώνυμα που δίδονται είναι τής κοινής Ελληνικής (εν αντιθέσει προς το αντίστοιχο λεξικό τού Δαγκίτση)* ωστόσο τα κριτήρια επιλογής τους είναι ασαφή. Έτσι, συχνά δίδονται ως συνώνυμα και λέξεις απλώς συγγενικές, ανήκουσες στο ευρύτερο εννοιολογικό πεδίο, π χ λ** *λέξη* «μέρος λόγου, όνομα. ομιλία, μιλιά, λόγος,* **χΑώσ-** *σημα,* **νεολο/ισμός,** *ελληνικούρα, λήμμα»* **Επίσης, δεν υπάρχει η απαραίτητη, από τη φύση τού λεξικού, διαναφορά των συνωνύμων μεταξύ τους* π χ. στο λ** *ανταμοιβή* **δίδεται συνώνυμο** *ανταπόδοση,* **αλλά τέτοιο λήμμα δεν περιλαμβάνεται στο λεξικό ομοίως στο λ** *αντάρα* **δίδονται ως συνώνυμα τα** *ομίχλη,* **κατα^νιά,** *συννεφιά* **και** *κακοκαιρία* **Από αυτά τα** *ομίχλη,* **καταχνιά,** *συννεφιά* **δεν υπάρχουν ως λήμματα τού λεξικού (αν αναζητήσει δηλ κανείς τη λ** *ομίχλη* **ή καταχνιά ή συννεφιά, για να βρει τα συνώνυμά της, δεν θα βρει αυτές τις λέξεις στο λεξικό), ενώ το λ κακοκαιρία περιλαμβάνεται μεν ως λήμμα στο λεξικό, αλλά σε αυτό δεν δίδεται συνώνυμο** *αντάρα* **Αντιθέτως -πράγμα που νοθεύει τη φύση τού λεξικού και αφαιρεί πολύτιμο χώρο- δίδονται παράγωγα (σκόρπια και επιλεκτικά), σύνθετα (σπανιότερα) και πολύ συχνά τα επίθετα που χρησιμοποιούνται για ένα ουσιαστικό, τα οποία είναι μεν όλα χρήσιμα, αλλά έξω από την υφή ενός λεξικού συνωνύμων.**

ΤΟ ΛΕΞΙΚΟ του **Πολύτιμο ειδικό λεξικό είναι το '***Ετυμολογικό λεξικό τής Κοινής Νεοελληνικής* **τού αειμνή-** ΛΝΛΡΐϋΤΗ και λλλ **στου καθηγητή τής Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (και παλιότερα συντάκτη**

ετυμολογικά **τού Ιστορικού Λεξικού και τού Λεξικού τού Δημητράκου) Νικολάου Ανδριώτη Στο λεξικό αυτό** λεξικά **για πρώτη φορά (ήδη από την α' έκδοση τού 1951) κωδικοποιήθηκε η ετυμολογία των λέξεων τής Νέας Ελληνικής στο σύνολό της Έτσι, αποκτήθηκε ένα αξιόπιστο έργο, μέσα από το οποίο μπορούμε να γνωρίζουμε τι ετυμολογίες έχουν προταθεί, ετυμολογίες που έχουν αξιολογηθεί από τον Ανδριώτη κατά πόσον ευσταθούν επιστημονικά, παρατιθέμενες -όταν είναι περισσότερες από μία- κατά τη βαρύτητα που κρίνεται ότι έχουν Στη β' έκδοσή του (το 1967) το Ετυμολογικό Λεξικό πλουτίστηκε από τον συντάκτη του με περισσότερες λόγιας προέλευσης νεοελληνικές λέξεις, ενώ απομακρύνθηκαν αρκετές ιδιωματικές λέξεις που θα ενδιέφεραν ετυμολογικά τους ειδικούς, αλλά που δεν ανήκουν εξ ορισμού στην κοινή νεοελληνική γλώσσα Το Λεξικό τού Ανδριώτη, με την γ' συμπληρωμένη και βελτιωμένη έκδοσή του (τού 1983), αποτελεί μοναδικό βοήθημα για όποιον θέλει να γνωρίζει την προέλευση των λέξεων τής Νέας Ελληνικής. Ας σημειωθεί ότι η ετυμολογία μιας λέξης, σε γλώσσες με ιστορική ορθογραφία όπως η Ελληνική, καθορίζει ως επί το πλείστον και την ορθή γραφή, την ορθογραφία δηλ μιας λέξης Άρα, συχνά η γνώση τής ετυμολογίας δεν έχει απλή θεωρητική αξία, αλλά και πρακτική, όσο εφαρμόζεται στην ορθογράφηση των λέξεων**

Το Ετυμολογικό Λεξικό τού Ανδριώτη έχει αναπόφευκτα δύο αδύνατες πλευρές* την έλλειψη ικανών πληροφοριών για λέξεις τής μεσαιωνικής Ελληνικής και την, κατ' ανάγκην, ελλιπή πληροφόρηση για λέξεις τής Αρχαίας Το πρώτο προέρχεται από το γεγονός ότι δεν υπάρχει ακόμη πλήρες και ενιαίο λεξικό τής μεσαιωνικής Ελληνικής, οίστε να έχουμε και συνολική εικόνα τής προέλευσης των λέξεων Το ερμηνευτικό λεξικό προηγείται κανονικά ενός ετυμολογικού λεξικού. Τα υπάρχοντα λεξικά τής μεσαιωνικής Ελληνικής (Lampe, Sophocles, Du Cange και Κριαρά)* αναφε- ρόμενα σε διαφορετικές περιόδους και πλευρές τής ελληνικής γλώσσας, χρειάζονται ακόμη πολύ μόχθο και χρόνο, για να μπορέσουν να δώσουν το ενιαίο λεξικό τής Μεσαιωνικής Ελληνικής Για τη μεσαιο>νική δημώδη Ελληνική, που περιλαμβάνεται στο αντίστοιχο Λεξικό τού Κριαρά, έχουμε ευτυχώς στο ίδιο λεξικό έγκυρη ετυμολογία των λέξεων, γεγονός που μειώνει σε έναν βαθμό τις ελλείψεις μας για αυτή την περίοδο τής Ελληνικής Ως προς το ότι στο Ετυμολογικό τού Ανδριώτη δεν βρίσκει ο αναγνώστης την ετυμολογία μιας λέξης που είναι αρχαία παρά μόνο την ένδειξη ότι μια νεοελληνική λέξη είναι ή προέρχεται από την αρχαία (για τις λ *αέρας, λόγχη* **ή** *πύλη* **λ.χ λέγεται απλώς ότι είναι αρχαίες λέξεις), είναι μια συγγνωστή «έλλειψη» ενός λεξικού που αποσκοπεί να μείνει στον χώρο τής νεοελληνικής ετυμολογίας και να μην περάσει -όπως γίνεται στο παρόν λεξικό- στην ετυμολογία τής αρχαίας ελληνικής γλώσσας, για την οποία άλλωστε υπάρχουν έγκυρα ετυμολογικά λεξικά.**

Για την ιδιαιτερότητα τής ελληνικής γλώσσας και την ειδική σχέση που εμφανίζει η νέα Ελληνική προς την αρχαία και τη λόγια γλωσσική παράδοση, πράγμα που έχει τον αντίκτυπό του και στην ετυμολογία, σοφά και θαρραλέα γράφει ο Ανδριώτης τα εξής. « \ *] ή ?*εξικολογική και μορφολογική σχέση τής νέας Ελληνικής μέ τήν άρχαία και με τήν καθαρεύουσα, άπο τις όποιες άδιάκοπα πλουτίζεται, είναι εντελώς ιδιάζουσα και τά σύνορα τοϋ νεοελληνικού λεξιλογίου με τό παλαιότερο συχνά άνύπαρκτα. Μιά έλλειψή τής πρώτης έκδοσης ήταν ότι στάθηκε πολύ δι- σταχτική άπέναντι στις άρχαϊες ή μεταγενέστερες λόγιες λέξεις, που ή παιδεία ξανάφερε στή νέα μας γλώσσα και πού ολοένα πληθύνονται άπο τότε πού άναγνωρίσαμε στή Δημοτική τό δικαίωμα νά τις άφομοιώνη γραμματικά, κι έτσι ό λαός δέ βρίσκει πιά καμιά δυσκολία νά τις μαθαίνη, και νά τις μεταχειρίζεται σάν καθαρά δημοτικές»*[li5].

Το Λεξικό τού Ανδριώτη, όπως είναι αναμενόμενο, απετέλεσε πηγή ετυμολογικών πληροφοριών για τα μετέπειτα λεξικά Επιστημονικό χαρακτηριστικό τού λεξικού είναι ότι παρέχει βιβλιογραφικές ενδείξεις για κάθε ετυμολογία, ειλημμένη από δημοσιευμένες μελέτες, περιέχει δε και πολύτιμες ετυμολογικές (στην πραγματικότητα, ιστορικές τής μορφολογίας και τής φωνολογίας) ερμηνείες καταλήξεων, επιθημάτων, προθημάτων, καθώς και ερμηνείες φωνολογικών μεταβολών (i > e *σίδηρος > σίδερο)*

Χρήσιμο, με πληροφορίες ιδίως για τους λεξιλογικούς δανεισμούς σε διάφορες ευρωπαϊκές και βαλκανικές γλώσσες, είναι το ημιτελές (έχει εκδοθεί μόνο μέχρι και το γράμμα Π) '*Ετυμολογικό λεξικό τής Νεοελληνικής* **τού φιλολόγου Κ Δαγκίτση (τόμ Α' J978 Α-Κ. τόμ Β' Λ-ΙΙ) Ωστόσο, συχνά δίδονται προσωπικές τού συγγραφέα ετυμολογίες και, γενικότερα, δεν υπάρχουν παραπομπές στις πηγές (όπως περιμένει κανείς από ένα ειδικό λεξικό), όπου να μπορεί να ανατρέχει όποιος θέλει περισσότερες πληροφορίες**

Ετυμολογικό Λεξικό, χωρίς αυστηρώς επιστημονικό περιεχόμενο και χωρίς γλωσσολογικές προδιαγραφές και γλωσ- σολογική μέθοδο ετυμολογίας, είναι και το λεξικό τού εκπαιδευτικού Αθανασίου Φλώρου *Νεοελληνικό ετυμολογικό και έρμηνευτικό λεξικό* **(Αθήνα Εκδ Λιβάνη 1980) Ωστόσο, ανάλογα με τις πηγές του, παρέχει συχνά χρήσιμες πληροφορίες για την προέλευση λέξεων τής Νεοελληνικής Επίσης, περιλαμβάνει αρκετές ιδιωματικές λέξεις Συχνά, κοντά σε έγκυρες ετυμολογίες, παρατίθενται επί ίσοις όροις και παρετυμολογίες λέξεων που μπορεί να παροδηγήσουν τον απροειδοποίητο αναγνώστη**

Ετυμολογικό λεξικό άλλης υφής, με έμφαση κυρίως στις ετυμολογικές οικογένειες των λέξεων (ομόρριζα, παράγωγα, σύνθετα), είναι το *Λεξικό τής Νεοε?.ληνικής - Ετυμολογικό, ερμηνευτικό, κατά ετυμολογικές οικογένειες* **(Αθήνα 1993) του φιλολόγου Παν. Δορμπαράκη, γνωστού για την ενασχόλησή του με θέματα τής γλώσσας μας[Π6] Σε αυτό, εκτός από χρήσιμες ετυμολογικές πληροφορίες για κάθε λέξη, δίδονται συγκεντρωτικά και τα ομόρριζα τής λέξης, π.χ.** *βλέπω «Ιαρχ βλέπω = κοιτάζωΙ /] παραγ βλέμμα // βλεπάτορας / ./ βλέφαρα [.] βλεφαρίδες [.] βλεφαρίζω Ι..] βλεφαρίτιδα / ../ βλέψη /. Ι»* **Ας σημειωθεί ότι το Λεξικό είναι εν μέρει και ερμηνευτικό, αφού σε κάθε λήμμα και υπολήμμα δίδεται και η σημασία του**

ΤΟΛΝΓΙΣΤΡΟΦΟ **Στα ειδικά λεξικά ανήκει και το '***Αντίστροφον Λεξικον τής Νέας Ελληνικής* **τού αειμνήστου** ΛΕΞΙΚΟ ΤΟΥ **καθηγητή τής Γλωσσολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Γεωργίου Κουρμούλη (ο οποίος διετέ-** ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ **λεσε στην αρχή τής σταδιοδρομίας του συντάκτης τού Ιστορικού λεξικού τής Ακαδημίας Αθηνών) Το λεξικό εκδόθηκε το 1967 και περιλαμβάνει όλον τον λεξιλογικό θησαυρό τής Νέας Ελληνικής, καθαρεύουσας και δημοτικής, καταταγμένο σε αντίστροφη σειρά, από το ληκτικό γράμμα προς το αρκτικό, δηλ από το τέλος προς την αρχή των λέξεων Το Λεξικό τού Κουρμούλη είναι το πρώτο λεξικό τής Νέας Ελληνικής, στο οποίο χρησιμοποιήθηκαν ηλεκτρονικοί υπολογιστές για επεξεργασία δεδομένων τής ελληνικής γλώσσας. Με αυτούς έγιναν οι πίνακες στατιστικής συχνότητας των ληκτικών δομών των ελληνικών λέξεων (πόσες λέξεις τής Ν Ελληνικής λήγουν σε -α ή -ο ή** *-ω* **κ.λπ., πόσες λήγουν σε δύο γράμματα -***βω***, -***γω***, -***ια* **κ.λπ και πόσες λήγουν σε τρία γράμματα -***σια, -εια* **κ λπ.) Έτσι πληροφορούμεθα λ χ ότι το 52% των ελληνικών λέξεων (κατά το γλωσσικό υλικό τού λεξικού) λήγει σε -***ς* **(42.883 λέξεις) και αμέσως μετά σε -***α* **με ποσοστό 20% (16 259 λέξεις) Ότι η κατάληξη που εμφανίζει τη μεγαλύτερη συχνότητα στο λεξιλόγιο τής Ελληνικής είναι η κατάληξη -***ος* **(π χ** *λόγος, νέος, δάσος)* **με ποσοστό 22% και 18 273 λέξεις Ενδεικτικά στοιχεία βγαίνουν και από τη σύγκριση των ληκτικών στοιχείων τής Ν Ελληνικής με εκείνα τής αρχαίας[Π7] Έτσι λ.χ αποδεικνύεται ότι η αρχαία Ελληνική διαθέτει 171 λέξεις σε -***λογία* **(***παθολογία***, θεο?^ογία, ακριβολογία. μυθολογία* **κ λπ.), έναντι 342 λέξεων που έχει η Νέα Ελληνική (η διαφορά οφείλεται, μεταξύ άλλων, στην εξέλιξη και δημιουργία νέων επιστημονικών κλάδων και εννοιών με αντίστοιχους όρους). Από τις 342 λέξεις τής Ν. Ελληνικής 93 μόνον έχουν παραδοθεί από την αρχαία, ενώ οι 249 είναι νεότερες, γεγονός που δείχνει την παραγωγική δύναμη τής Ν Ελληνικής.**

135 Ν Ανδριώτη, *Ετυμολογικό Λεξικό τής Κοινής Νεοελ/.ηνικής,* Θεσσαλονίκη 1 9 8 σ ζ' (Πρόλογος για τη δεύτερη έκδοση)

136 Πβ Παν Αορμπαράκη, *71 νεοελληνική στην επιστήμη καί τό δημόσιο βίο,* Κολλάρος, Αθήνα 1979

137 Η σύγκριση γίνεται μέσω τού Αντιστρόφου Λεξικού τής Νέας Ελληνικής τού Γ Κουρμούλη και τού Αντιστρόφου Λεξικού τής Αρχαίας Ελληνικής των Ρ **Kretschmer -** Ε **Lockcr** (*Riicklautiges Worterhuch der griechischcn Sprache* Wien 1944) Το Αντίστροφο Λεξικό τής Αρχαίας προήλθε από αντίστροφη κατάταξη τού λεξιλογίου (λημμάτων) τού λεξικού των Liddell-Scott Με προσθήκες τού G Kisser το *Αντίστροφο Λεξικό τής Αρχαίας Ελλ,ηνικής* επανεκδόθηκε το 1963 Ας σημ* ιωθεί ότι για τα ονόματα τής Αρχαίας Ελληνικής (ουσιαστικά και επίθετα) υπάρχει και ειδικό αντίστροφο λεξικό, το *A Reverse Index of Greek Nouns and Adjectives* των C D Buck και W Petersen, Chicago *1945 Στο* Λεξικό αυτό οι λέξεις είναι καταταγμένες κατά ληκτικά συστήματα (ονόματα σε *-της,* ονόματα σε -ος. ονόματα σε *-ης* κ ο κ) και σε κάθε λέξη αναφέρεται και η αρχαιότερη παραδεδομένη μνεία της (π χ ότι προ>τοαπαντά στον Όμηρο ή στον Ευριπίδη ή στον Πλούταρχο ή στην Κ Διαθήκη κ τ ό) Λόγω τής εξαιρετικής σημασίας τής Ελληνικής στις κλασικές σπουδές υπάρχουν τρία ακόμη αντίστροφα λεξικά α) Αντίστροφο Λεξικό τής Μυκηναϊκής Μ Lejcunc, *Index inverse du grec mycenien,* Paris 1964, β) Αντίστροφο Λεξικό τής Ελληνικής των παπύρων Ο Gradenwitz. *Heidclberger Kontrarindex der griechischcn Pdpyrus Urkunden,* Heidelberg 1931, γ) Αντίστροφο Λεξικό των κυρίων ονοιιάτων Β Hansen, *Ruckiaufiges Worterhuch der griechischen Eigcnnamen,* Berlin 1957

Εκτός από τους στατιστικούς πίνακες και τα συμπεράσματα που βγαίνουν από αυτούς, που όλα μαζί υπό τον τίτλο *Παραρτήματα* **καταλαμβάνουν 140 σελίδες τού έργου (σ. 676-801), διδακτικά είναι όσα γράφει ο Κουρμούλης για τη λεξικογραφία στην εκτενή Εισαγωγή τού Λεξικού (σ vii-xxxvi)** · *«Τά πρώτα υπό τών Αιγυπτίων. Ινδών και αρχαίων Ελλήνων συνταχθέντα λεξικά ήσαν διευθετημένα καθ' ϋλην* **[1,** *ήτοι κατά σημασιολογικάς ένότητας γραφή,* **γράφε** *ύς, συγγραφεύς, καταγράφω,* **συγγράφω** *κ λ π κ α τ ά συστήματα τερμάτων λέγω,* **άντιλέγω,** *καταλέγω,* **προλέγω** *κλπ., κατά τό πρώτον συνθετικόν καταγράφω, καταδιώκω,* **καταλέγω** *κλπ.* **Ή** *διάταξις τών λέξεων κατ' ευθείαν άλφαβητικήν τάξιν φαίνεται ότι συνιστά έπιτυχές εύρετήριον τοϋ κώδικος αυτού τής ενδιαθέτου γλώσσης***«** *διό και έκρίθη ενωρίς άναγκαϊον νά έπιτάσσεται τών καθ' ϋ?,ην συντεταγμένων λεξικών άλφαβητικός πίναξ.* **| |** *Πάντως τά πρώτα εκτενή λεξικά τού είδους αύτού ήρχισαν νά συντάσσωνται μόλις άπο τού 15ου αιώνος κ.εξ* **»[M8]**

Με το *Αντίστροφο Λεξικό* **τού Κουρμούλη έχουμε ανάγλυφη εικόνα τής γραμματικής (μορφολογικής) δομής τής νέας ελληνικής γλώσσας, αφού, σε κλιτές γλώσσες όπως η Ελληνική, τα ληκτικά συστήματα (που είναι εμφανή μόνον από ένα αντίστροφο λεξικό) είναι εκείνα που δείχνουν πώς δηλώνονται στην ελληνική γλώσσα οι ποικίλες γραμματικές πληροφορίες μέσα από την οργάνωση σε μέρη τού λόγου. Όπως γράφει χαρακτηριστικά ο Κουρμούλης** *«ή κατ'* **αντίστροφον** *τάξιν διάταξις* **τού** *λημματολογίου δύναται νά θεωρηθή ώς τό βάθρον τής γραμματικής θεωρήσεως τής γλώσσης***»[139].**

Πρόσφατα κυκλοφορήθηκε και νέο αντίστροφο λεξικό, το *Αντίστροφο λεξικό τής κοινής νεοελληνικής γλώσσας* **τού Ευαγγ. Μπαλαφούτη (Αθήνα Επικαιρότητα 1996) Μολονότι το λεξικό αυτό είναι πλουσιότερο σε λέξεις (περιλαμβάνει νεότερες λέξεις, όρους κ λπ) και στηρίζεται στη μορφολογία τής σύγχρονης γλώσσας (οι λέξεις λ.χ τής κατηγορίας -***ις***.** *πόλις* **τού Λεξικού τού Κουρμούλη. δίδονται κανονικά σε -***η***,** *πόλη***. γεγονός που είναι σημαντικό για ένα αντίστροφο λεξικό), εντούτοις δεν έχει σχεδιαστεί με γλωσσολογικά κριτήρια και αλλοιώνει σε έναν βαθμό τις πληροφορίες που χρειάζεται ο χρήστης Έτσι λ.χ. τα λήμματα κατατάσσονται, εφόσον είναι ουσιαστικά, όχι μόνο στον ενικό αλλά και στον πληθυντικό τους, και εφόσον είναι επίθετα, και στα τρία γένη και στους δύο αριθμούς[1] Λυτή η «αρχή», αν ακολουθηθεί με συνέπεια, θα οδηγήσει να δοθούν και οι βασικοί χρόνοι των ρημάτων, πράγμα που (ορ- θώς) δεν συμβαίνει Αλλά τότε γιατί να γίνει στα ονόματα; Άλλη σημαντική αλλοίωση τής μορφολογικής εικόνας τού λεξιλογίου τής Ελληνικής είναι ότι κατατάσσονται από κοινού τονούμενα και άτονα[1] Έτσι λ χ αντί να έχει συγκεντρωμένα κάπου τα ουσιαστικά σε -***ιά*** *(γενιά)* **και αλλού τα ουσιαστικά σε -***ία (φιλία),* **τα έχει ανάμεικτα (το** *πετριά* **αμέσως μετά το** *γεωμετρία!)* **και μάλιστα μαζί με θηλ επιθέτων σε -***ια* **και -***ιά (η υποδόρια. η εγχώρια - η κακιά, η παχιά)* **και ουδ πληθυντικού σε -***ια* **και -***ιά* **(τα** *παιδιά* **- τα** *τζάκια,* **τα** *«βουβαλάκια».* **τα** *«παλουκάκια»* **κ.τ ό)! Ένα αντίστροφο λεξικό δεν μπορεί παρά να περιοριστεί μόνο στον τύπο τού λήμματος (όχι στους τύπους τής κλίσης του) και δεν μπορεί να αγνοήσει ουσιώδεις μορφολογικές παραμέτρους, όπως είναι ο τόνος (συγκέντρωση τονούμενων τύπων - συγκέντρωση άτονων τύπων), πράγμα που επιτρέπει να σχηματιστούν και να εξαρθούν λεξικογραφικώς μορ- φολογικά (και παραγωγικά) συστήματα λέξεων να έχεις συγκεντρωμένες στο λεξικό όλες τις λέξεις σε -***ία*** *(φιλία, μανία, κακία* **κ λπ), όλες τις λέξεις σε -***ιά* **(***πετριά. μπουνιά, δαγκωνιά* **κ λπ), όλες τις λέξεις σε -***εια* **(***οικογένεια,* **ευ-** *πρέπεια, εσωστρέφεια* **κ.λπ), σε -***άκι,* **σε -***ειδής* **κ ο κ , που είναι και ο σκοπός ενός αντίστροφου λεξικού**

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ **Στην παρούσα επισκόπηση τής νεοελληνικής λεξικογραφίας, των λεξικών δηλ στα οποία κατε- γράφησαν και αναλύθηκαν σημασιολογικά οι λέξεις τής (γραπτής και προφορικής) νεοελληνικής γλώσσας, σκοπός μας δεν ήταν να παρουσιάσουμε αναλυτικά όλα τα λεξικά που γράφτηκαν για τη Νέα Ελληνική Σταθήκαμε σε αυτά που, είτε παλιότερα είτε σε νεότερους χρόνους είτε και στις μέρες μας, κρίναμε ότι κατέχουν μια ξεχωριστή θέση στη μακρά πορεία τής λεξικογραφικής αποτύπωσης τής νεοελληνικής γλώσσας Και σταθήκαμε -με ορισμένες εξαιρέσεις[140]- στα ερμηνευτικά λεξικά, γιατί αυτά συνδέονται άμεσα με τον τύπο τού δικού μας λεξικού Έτσι, δεν μας απασχόλησαν τα λεξικά των ιδιωμάτων και διαλέκτων τής Νέας Ελληνικής ούτε τύποι λεξικών. όπως τα ορθογραφικά ή τα λεξικά ειδικής επιστημονικής ορολογίας, που όλο και πληθύνονται Μερικά από αυτά θα τα βρει κανείς σε άλλες μελέτες[141], ενώ για πολλά δεν έχουμε ακόμη την πλήρη βιβλιογραφική καταγραφή τους[142]**

Παρακολουθώντας κανείς την εξέλιξη στη λεξικογράφηση τής σύγχρονης γλώσσας μας, μετά ιδίως τη ρύθμιση τού 1976, μπορεί να είναι αισιόδοξος Ϊϊ λεξικογράφηση τής Ελληνικής όλο και βελτιώνεται, συμβαδίζοντας με την εξέλιξη που σημειώνεται στα μεγάλα λεξικά των ξένων γλωσσών, τα οποία διαθέτουν μακρά λεξικογραφική παράδοση. Παράλληλα, συνειδητοποιείται και στη χώρα μας ότι η λεξικογραφική εργασία απαιτεί ειδικές επιστημονικές γνώσεις πέρα από την «έκ τών ών ούκ ανευ» προϋπόθεση, τη βαθύτερη δηλ. γνώση και επιστημονική ενασχόληση με την ελληνική γλώσσα, και μάλιστα με τα σύγχρονα όσο και με τα παλαιότερα Ελληνικά μας, αφού η γλώσσα μας μέσα από τη μακρά και αδιάκοπη προφορική και γραπτή παράδοσή της έχει αποκτήσει ενιαίο χαρακτήρα.

Οι επιστημονικοί κλάδοι τής λεξικολογίας και λεξικογραφίας, που ανήκουν στον χώρο τής Γλωσσολογίας, έχουν εξελιχθεί αλματωδώς, έχει δε αποδειχθεί πλέον ότι η κατάκτηση τόσο τής μητρικής όσο και των ξένων γλωσσών περνάει μέσα από το λεξιλόγιο και τη σημασιολογική δομή κάθε γλώσσας Χωρίς ένα καλό λεξικό -έγκυρο, πλήρες, εύχρηστο-, χωρίς ένα λεξικογραφικό vade mecum, δεν μπορεί να μιλάει κανείς σήμερα για υπεύθυνη και αποτελε

138 Γ Κουρμούλη, *Αντίστροφον Λεξικόν τής Νέας Ελληνικής, ο* viii

139 Γ Κουρμούλη,[1]*Αντίστροφον Λεξικόν τής Νέας Ελληνικής, ο* ix

140 Κρίναμε σκόπιμο να αναφερΟούμε, κατ' εξαίρεσιν μόνο σε πολύ σημαντικά λεξικογραφικά έργα, όπως λ χ τα ετυμολογικά λεξικά τής \ Ελληνικής (Ανδριώτη κ ά), τα αντίστροφα λεξικά (Κουρμούλη κ ά), τα εννοιολογικά λεξικά (Βλαστού, Βοσταντζόγλου) κ τ ό

141 Αναφέραμε ήδη (σημ 6) τα δημοσιεύματα των Σ Ιιεράκη και Γ Αλισανδράτου

142 Θα άξιζε να συνταχθεί μια πλήρης και αναλυτική βιβλιογραφία των λεξικών τής Ν Ηλληνικής κάθε λεξικογραφικού τύπου και περιεχομένου, από τής πρώτης εμφανίσεώς τους μέχρι σήμερα

σματική κατάρτιση στη μητρική γλώσσα. Υ επικοινωνιακή έκρηξη που χαρακτηρίζει την εποχή μας και η ασύλληπτη σε ρυθμούς εξέλιξη των δεδομένων τής επιστήμης και τής τεχνολογίας καθιστούν σήμερα απαραίτητη τη γλωσσική, μέσω λεξικών, υποστήριξη των γνώσεών μας Και μάλιστα με λεξικά που να υπηρετούν τις σύγχρονες ανάγκες τού ομιλητή μιας γλώσσας, λεξικά δηλ. που δεν χωρίζουν με στεγανά την πληροφορία λ χ που αφορά στο σημα- σιολογικό περιεχόμενο μιας λέξης από τη γραμματική χρήση της ή από τη χρήση ενός κυρίου ονόματος (τοπωνυμίου ή ανθρωπωνυμίου) ή και από την πληροφορία για ένα απλό ακρωνύμιο (π χ. Α Ε.Ι.). Η ανάγκη για σύνθετη, συνολική και απαιτητική προσέγγιση των κειμένων μας, καθώς και των κειμένων των άλλων, η επαρκέστερη πρόσβαση στον «κόσμο των κειμένων» που συνιστά τη σύγχρονη κοινωνία και επι-κοινωνία, απαιτεί και σύνθετα στην υφή τους λεξικά. Χρειάζονται λεξικά με πολλών ειδών πληροφορίες, με έμφαση στην πραγματική χρήση τής γλώσσας, λεξικά που να οδηγούν τον αναγνώστη σε πιο αποτελεσματική αξιοποίηση τής γλώσσας μέσα από κατάλληλες επιλογές Έτσι λ χ. τα παραδείγματα για το πώς χρησιμοποιούνται οι λέξεις, η παροχή πληροφοριών για τα συνώνυμα και τα αντώνυμα (αντίθετα) και η επισήμανση των σημασιολογικών διαφορών δεν μπορούν να λείπουν από ένα σύγχρονο λεξικό

Τέλος, η σύγχρονη λεξικογραφία έχει πλέον εγκαταλείψει την αυτοπαρατηρησία τής γλωσσικής συμπεριφοράς τού λεξικογράφου και τη μνημονική ανάκληση ως κριτήρια σύνταξης τού λεξικού και μεταβαίνει στην αξιοποίηση τού πλούτου των χρήσεων και στην ασφάλεια που παρέχει εξ αντικειμένου η χρησιμοποίηση τραπεζών γλωσσικού υλικού (στο λεγόμενο «γλωσσικό corpus»). Οι δυνατότητες που προσφέρουν οι ηλεκτρονικά (με ηλεκτρονικούς υπολογιστές) συγκροτημένες τράπεζες γλωσσικού υλικού έχουν ήδη βελτιώσει και μεταβάλει τις καθιερωμένες μεθόδους σύνταξης ενός λεξικού ως προς τα ερμηνεύματα και το ίδιο το λημματολόγιο Ήδη το παρόν Λεξικό έχει αξιοποιήσει το Corpus, το γλωσσικό υλικό που έχει συγκεντρωθεί στο Λεξικογραφικό Αρχείο τού Σπουδαστηρίου Γλωσσολογίας τού Πανεπιστημίου Αθηνών από τον αείμνηστο καθηγητή Γ Κουρμούλη, καθώς και υλικό από τον ηλεκτρονικό «Εθνικό Θησαυρό τής Ελληνικής Γλώσσας» τού Ινστιτούτου Επεξεργασίας τού Λόγου (Ι.Ε Λ)* επίσης, κατά την πορεία σύνταξης τού Λεξικού, έχει αξιοποιηθεί πλήρως η σύγχρονη τεχνολογία των Η/Υ

Σήμερα, με τη μακρά πορεία που έχει διανυθεί στη λεξικογράφηση τής ελληνικής γλώσσας, αρχαίας, μεσαιωνικής και νεότερης, ανοίγονται προοπτικές και για την πραγματοποίηση τού οράματος τού Γ Χατζιδάκι και πολλών Ελλήνων λογίων, τού οράματος να συνταχθεί ένα Λεξικό όλης τής ελληνικής γλώσσας Με τις τεχνικές δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη ηλεκτρονική τεχνολογία και, κυρίως, με σωστή αξιοποίηση τού λεξικογραφικού μόχθου που μας κληροδότησαν όσοι εργάστηκαν ώστε να διαθέτουμε σήμερα έγκυρα λεξικά των κυριοτέρων περιόδων τής ιστορικής εξέλιξης τής ελληνικής γλώσσας, μπορεί σε ορατό μέλλον να συνταχθεί και το *Λεξικό τής Ελληνικής Γλώσσας*, που θα διαφέρει από τα επιμέρους λεξικά στον σύνθετο, πλήρη, διαχρονικό και, γι' αυτό, ιδιαίτερα αποκαλυπτικό χαρακτήρα των λημμάτων του, που θα δηλώνουν μέσα από τις λέξεις τη μακρά, πλούσια και περιπετειώδη ιστορία τής ελληνικής γλώσσας από τις πρώτες γραπτές μαρτυρίες της έως σήμερα.

ΓΜ

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ Ι
ΚΔΟΣΙΙΣ ΚΕΝΤΡΟ
ΛΕΞΙΚΟΛΟΙ ΙΑΣ t Η (
Γενική επιμέλεια έκδοσης και Συντονισμός
▼ Γεώργιος Τσιβεριώτης Γραμματεία
Ειρήνη Μούτυυ Φωτοστοιχειοθεσία -
Σελιδοποίηση Μαρία Χριστοπούλου Ελένη
Χριστοπούλου
Μαίρη Τσιβεριώτου _____ _____ _____ _____ _____
Μ ΡΩΜΑΝΟΣ Ε ΙΙΙ
Σχεδιασμός εντύπου Μαίρη Ίσιβεριώτου-Ρωμανού
Φιλμογράφηση Μπέττυ Καγιά
Μοντάζ - _επιμέλε^α εκτύπωσης Σάσα Αμοι ρίδου-
Ψυχογιού Εκτύπωση ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ JRIS Λ L Β F
Βιβλιοδεσία Κ ΣΙ ΑΜΟΥ & Σ1Α Ο L

Είπαν για

«Τό πρώτον βιβλίον έκαστον έθνους εϊναι τής γλώσσης του τό Λεξικόν, ήγουν ή συνάθροισις καί ερευνά τών συμβόλων μέ τά όποια έκφράζει τάς ιδέας του».

Αδαμάντιος Κοραής: Προλεγόμενά

TUI nitlTWUHOlWUI DMBNWUI'

«"Αλλοις υπηρετών, αναλίσκομαι».

Από την προμετωπίδα τού Ελληνικού Λεξικού τού Ανθιμου Γαζή

•.MAβ.πΓ. χτ^

«Πολλοί τινες νομίζω δέν θά εϋρουν ενταύθα λέξεις άς αυτοί ήξεύρουν ότι ύπάρχουν όντως πεπλασμέναι καί εις βιβλία δημοσιευμέναι.
'Άς μή κατηγορήσουν τότ' ευθύς τον συγγραφέα τής Συναγωγής, άλλ' άς τήν άναγνώσουν πρώτον δλην καί όταν εϋρουν λέξεις εις αυτήν άπειρους, ών τήν ϋπαρξιν αυτοί ουδέ καν έφαντάσθησαν ποτέ, τότε άς ειπουν μ'ευσυνειδησίαν ότι τω όντι όχι ευτελές τι προ οφθαλμών των έργον τούτο κεϊται άν καί βεβαίως τέλειον δέν είναι.
Τό τέλειον ό χρόνος θά τό φέρη καί ή πολλών άνδρών άκολουθούντων άλλήλους κοπιώδης εργασία».

Στέφανος Κουμανούδης: Συναγωγή νέων λέξεων

«Ό λεξικογράφος ούδέν άλλο εινε η χρονογράφος τής γλώσσης. Καθήκον αύτοϋ έχει νά ταμίευση ό,τι ηχρήσις έκύρωσεν, ό,τι οί πολλοί έδημιούργησαν η παρεδέχθησαν, ο,τι καλόν ή καί κακόν ενίοτε, όρθόν ή καί πολλάκις έσφαλμένον ενομοθέτησεν ό λαός διότι ούτος μόνος εινε ό παντοκράτωρ καί άνέκκλητος τής γλώσσης δημιουργός καί νομοθέτης.
[...] Ή χρήσις αΰτη ή κοινή εινε καί πρέπει νά ηνε ό μόνος γνώμων τοϋ γράφοντας λεξικόν».

Αγγελος Βλάχος: Λεξικόν Έλληνογαλλικόν

«'Ενθυμούμαι άναγνούς [...] ότι εάν εν τή μελλούση ζωή ύπάρχη κρίσις καί άνταπόδοσις, κατά πάσαν πιθανότητα ή τιμωρία τοϋ μεγίστου άμαρτωλοϋ θά είναι τό νά καταδικασθή είς τό συνθέτει ν λεξικόν.
'Επειδή δέ έγώ έν τφ κόσμω τούτω πριν άποθάνω ύπέστην τήν ποινήν ταύτην, εϊθε τουλάχιστον ν' άξιωθώ πληρεστάτης άφέσεως αμαρτιών καί συγγνώμης τών πταισμάτων μου παρά πόντων άνθρώπων προς ους άκουσίως ή έκουσίως έπταισα».

Ν. Κοντόπουλος: Λεξικόν Έλληνοαγγλικόν καί Άγγλοελληνικόν

«Εις λεξικόν μάλιστα ή είς άλλο τι χρησιμεύει τό σπεύδε βραδέως».

Αδαμάντιος Κοραής

τα λεξικά...

«'Οστις φαντάζεται δτι τό καλόν Λεξικον τής γλώσσης είναι ολίγου κόπον καί καφοϋ, ή ενός ανθρώπου μόνον έργον, δ νοϋς έκείνον, τί πράγμα είναι ή γλωσσά ιδέαν ακόμη δεν έλαβε».

Αδαμαντιος Κοραής: Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι, Ελληνική Βιβλιοθήκη

«Στους δυστυχισμένους θνητούς ανήκει και ο συγγραφέας λεξικών: Κάθε άλλος συγγραφέας μπορεί να αποβλέπει στον έπαινο· ο λεξικογράφος μπορεί μόνο να ελπίζει ότι θα αποφύγει τον ψόγο».

Samuel Johnson: Λεξικό τής Αγγλικής Γλώσσας, Πρόλογος

«Λεξικον καλόν είναι μεγάλου κόπου και μεγάλης κρίσεως έργον».

Αδαμάντιος Κοραής

«Τό άδιόριστόν των λέξεων γεννά

τό άκατάστατον των ιδεών καί τούτο πάλιν τό άκατάστατον τών πράξεων».

Αδαμάντιος Κοραής: Προλεγόμενα

«Τα λεξικά είναι όπως τα ρολόγια: το χειρότερο

είναι καλύτερο από το τίποτα, όσο για το καλύτερο, δεν μπορείς ποτέ να περιμένεις να είναι απολύτως ακριβές».

Samuel Johnson

«Δεν ξέρω πιο απολαυστική διανοητική δραστηριότητα από το να εργάζεται κανείς σε λεξικό».

J.R. Huibert (Αμερικανός λεξικογράφος)

«Τό τοϋ Λεξικογράφου έργον, τό όποιον περιορώσιν οι πλείστοι, όχι μόνον είν' ακανθώδες, άλλ' έχει καί πολλήν τήν φιλοσοφίαν».

Σκαρλάτος ο Βυζάντιος: Λεξικόν τής Έλληνικής Γλώσσης, Προλεγομενα

«"Οστις γονείς έφόνευσεν. δστις θεόν ύβρίση. λεξικογράφος άς γένη. ϊν' άφεσιν ελπίση».

Κ. Ασώπιος